

ОРУСЧА- КЫРГЫЗЧА СӨЗДҮК

51 000 сөз

РУССКО- КЫРГЫЗСКИЙ СЛОВАРЬ

51 000 слов

Составитель К.К.Юдахин

УДК 80/81
ББК 81.2-4
О 70

«Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили жөнүндө»
Кыргыз Республикасынын мыйзамынын кабыл алынгандыгынын
30 жылдыгына карата чыгарылды

4-басылышы 2015-жылы чыккан.

О 70 **Орусча-кыргызча сөздүк = Русско-кыргызский словарь:** 51 000 слов. / Сост. К.К. Юдахин.
– 5-изд. Б.: «Полиграфбумресурсы», 2019. – 1136 б.

ISBN 978–9967–9174–0–8

Настоящее издание «Русско-кыргызского словаря» под редакцией известного ученого-тюрколога проф. К.К.Юдахина является переизданием словаря, выпущенного в Москве в 1957 г. Государственным издательством иностранных и национальных словарей.

Приобретение Кыргызской Республикой независимости, придание кыргызскому языку статуса государственного, расширение и углубление международных связей Кыргызстана и насущная необходимость в изучении кыргызского языка представителями других национальностей выдвинуло на передний план задачу обеспечения населения «Русско-кыргызским словарем».

Словарь предназначен для широкого круга читателей, изучающих как кыргызский, так и русский языки.

О 4602030000–19

ISBN 978–9967–9174–0–8

УДК 80/81
ББК 81.2-4

© «Полиграфбумресурсы», 2019.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Ключом для познания культурных ценностей, выработанных русским народом, является знание русского языка.

Поэтому киргизский народ с большой любовью и интересом изучает русский язык, ставший средством межнационального общения народов СССР и источником обогащения их языков.

Трудящиеся-киргизы читают подлинники литературы на русском языке. Русский язык стал предметом изучения в киргизской средней и высшей школе. С русского языка на киргизский переводятся многочисленные художественные и научные произведения.

Для облегчения усвоения русского языка и возможности пользоваться первоисточниками на русском языке требуются различного рода пособия и справочники и, в первую очередь, русско-национальные словари.

В части создания русско-киргизских словарей в республике уже имеется положительный опыт: в течение ряда лет разрабатывались терминологические справочники (списки терминов и их переводы), изданы краткие русско-киргизские словари для школ; в 1944 г. был издан Русско-киргизский словарь, составленный Х.Карасаевым, Дж. Шукуровым и проф. К. Юдахиным, под редакцией проф. К. Юдахина. Однако наличие их не может удовлетворить теперь потребностей широкого круга читателей. Возникла необходимость в составлении нового, более полного словаря, охватывающего широкий круг лексики и дающего детальное семантическое членение приводимых слов, в связи с чем и предпринято издание данного Русско-киргизского словаря, который построен на основе нового русского словника, разработанного Государственным издательством иностранных и национальных словарей.

Словарь предназначается для широких слоев киргизского народа, знакомых с русским языком и желающих читать художественную, общественно-политическую и учебную литературу (кроме узкоспециальной) на русском языке. Можно надеяться, что он послужит пособием как для переводчиков, давая в их распоряжение киргизские эквиваленты русских слов, так и для преподавателей русского языка в киргизской средней и высшей школе.

Составители и редакторы по мере сил старались придать своему труду характер не только переводного, но и в

известной мере толкового словаря, включив в его состав объяснения значения ряда слов. В киргизской части словаря использованы богатства народно-разговорной речи и в необходимых случаях лексические ресурсы отдельных диалектов, поскольку они являются одним из источников пополнения киргизского литературного языка.

* * *

Работа по словарю распределялась следующим образом:

Буквы А, Г, М и часть С составлены кандидатом филологических наук Дж. Шукуровым, буквы Б, Д, К, Л, Н, часть Р, Ц, Щ, Ю – кандидатом филологических наук Х.Карасаевым, буквы В, часть П, часть С, У – кандидатом филологических наук Б. Орузбаевой, буквы Ж, И, Й, О, Ш – Р. Шамурзиной, буква З – З.Эшмамбетовым, буква Т, часть С, часть П – С. Кангельдиевым, часть П – А.Кангельдиевым, буква Е-Ю. Яншансином, буквы Ф, Х, Ч – Г. Бакиновой, буква Э, часть П – Б. Байсеркеевым, буква Я – С. Чолоковым.

Предварительная редакционная правка произведена редакторами: Б. Байсеркеевым, кандидатом филологических наук Б. Орузбаевой, Р. Шамурзиной, кандидатом филологических наук Дж. Шукуровым, доктором филологических наук Б. Юнусалиевым.

Политические, социально-экономические и философские термины просмотрены Институтом истории партии при ЦК КП Киргизии.

Общее руководство работой и редактирование всего словаря осуществлено академиком АН Киргизской ССР проф. К. К. Юдахиным, которому принадлежит перевод большого количества русских идиом, словосочетаний, пословиц и поговорок, а также разработка целого ряда словарных статей.

* * *

Институт языка и литературы Академии наук Киргизской ССР и Государственное издательство иностранных и национальных словарей обращаются к читателям с просьбой все свои замечания и пожелания по этому словарю направлять Институту по адресу: г. Фрунзе, ул. Пушкина, 78 и Издательству по адресу: г. Москва, Б. Калужская, 15.

ОТ РЕДАКТОРА

Первый значительный по объёму Русско-киргизский словарь вышел в 1944 году. Судя по многочисленным отзывам, этот словарь сыграл свою положительную роль.

Но, учитывая всё возрастающие потребности в словаре с большим охватом лексики русского языка, Государственное издательство иностранных и национальных словарей выпустило данный новый Русско-киргизский словарь объёмом уже в 167 а. л.

Увеличение объёма шло как за счёт количества словарных статей, так и за счёт их расширения. В данный словарь внесено много новых терминов и идиоматики.

Тринадцать лет прошло со времени выпуска первого русско-киргизского словаря. Тринадцать лет срок небольшой, но за это короткое время, несмотря на тяжёлые годы Великой Отечественной войны, Киргизская республика под руководством Коммунистической партии Советского Союза сказочно выросла как в хозяйственном, так и в культурном отношении. Этот рост сказался и на развитии языка. Приведём один абзац из предисловия к Русско-киргизскому словарю 1944 г.: «как, например, перевести или хотя бы объяснить по-киргизски такой, казалось бы, простой архитектурный термин, как «свод», когда во всей своей прошлой истории киргизы строили только юрты (на примере юрты можно объяснить «купол», но не «свод»)).»

Как близко и как вместе с тем далеко это время! Теперь киргизы массами непосредственно участвуют в строительстве больших жилых зданий, промышленных предприятий, школ, театров, клубов и т. д. Киргизы-инженеры, киргизы-лётчики, киргизы-машинисты, киргизы-геологи и т. п. – теперь уже не редкое, а рядовое явление. А ведь каждая специальность вносит в язык свою лексику, обогащает его.

Тысячи киргизов сражались на фронтах Великой Отечественной войны. Многие из них трудились на стройках в разных концах Советского Союза. Возвратились они с новым запасом лексики, известная часть которой влилась в общенародный киргизский язык.

Если раньше мы, авторы, часто вынуждены были сами «творить» некоторые термины, – а это противоречит методу составления словарей, – то теперь мы могли проверять их у наиболее квалифицированных специалистов-киргизов.

Большую помощь в выборе терминов нам оказали составленные специалистами русско-киргизские терминологические словари. Но и теперь ещё терминологическая часть представляет значительные трудности.

Особенно трудно справляться с лексикой, отражающей дореволюционный русский быт и дореволюционную

русскую культуру. Часто приходилось ограничиваться только очень приблизительным толкованием.

Несколько слов об орфографии. Киргизская орфография очень устойчива и во всех своих основных положениях вполне разумна. Однако в ней, как и во всякой другой орфографии, есть много деталей, которые решаются не сводом правил, а орфографическим словарём. Орфографический словарь, составленный Х.Карасевым и Ю.Яншансином и изданный в 1956 году, краток. В нём не даны ответы на многие спорные частности. Кроме того, этот словарь вышел тогда, когда не только закончилось составление Русско-киргизского словаря, но и редактирование его подходило к концу. Выправлять приходилось уже в корректуре.

Существенным отличием от Русско-киргизского словаря 1944 г. является то, что прежний словарь был рассчитан только на киргизского читателя, а новый словарь учитывает также интересы читателя русского.

Назначение словаря остаётся прежним:

1. Помочь грамотному по-русски киргизу читать литературу на русском языке (художественную, учебную, общественно-политическую, но не узкоспециальную).

2. Помочь переводчику с русского языка на киргизский найти нужный ему киргизский эквивалент русского слова или выражения; при этом, однако, нужно помнить, что словарь – не переводчик, а лишь его скромный помощник, и поэтому словарь ставит своей основной целью довести до киргизского переводчика значение русского слова или выражения, предоставляя в некоторых случаях переводчику самому подыскать наиболее удачный киргизский эквивалент.

В смысле сопоставления русских грамматических форм с киргизскими трудности остались прежние: 1) относительные прилагательные, 2) инфинитив и 3) глагольный вид.

В первом случае все наше русско-тюркские словари идут одним путём: отсылка к соответствующему существительному. Не ИЗБЕЖАЛ этого и хороший Русско-башкирский словарь, – разница не в принципе, а лишь в технике этой отсылки. Конечно, количество случаев такой отсылки, когда нет лексических средств для перевода, в разных словарях различно: в Русско-узбекском, например, их гораздо меньше, чем в Русско-киргизском, но принципиально вопрос от этого не меняется.

Не меньшую трудность представляет передача различия в переводе прилагательных и наречий. В словаре это последовательно не проведено.

Глагольный вид, как нам кажется, во всех русско-тюркских словарях, в том числе и в Русско-киргиз-

ском, передаётся неудовлетворительно. Пожалуй, было бы лучше брать за основу не совершенный вид русского глагола, как это делается теперь, а несовершенный. Совершенный вид для своей передачи на тюркские языки, как правило, требует вспомогательного глагола. А вспомогательный глагол обязательно несёт в себе оттенок значения, уводящий в сторону. Нам в передаче русского совершенного вида последовательности добиться не удалось.

Что же касается передачи русского инфинитива, то это не представляется трудным в тех случаях, где форма на *-мак* является обычной (узбекский, азербайджанский, уйгурский, туркменский, турецкий). Конечно, склоняемая форма на *-мак* не соответствует русскому инфинитиву, но она уже стала обычной, а главное, не мешает читателю видеть разницу между русским инфинитивом и другой формой. А вот наши попытки передавать русский инфинитив киргизским именем действия вводят читателя в заблуждение. Например: читать *окуу*, чтение *окуу*; лежать *жатуу*, лежание *жатуу* и т. д. Правильно в этом отношении поступили авторы Русско-чувашского словаря, передающие инфинитив основой чувашского глагола.

Соответствует ли основа тюркского глагола русскому инфинитиву? Ни в какой мере. Но этот у с л о в н ы й приём передачи уже применён в ряде тюркско-русских словарей. А главное, он всё же предостерегает читателя от смешения разных грамматических форм.

В киргизской части словаря встречаются диалектизмы. Диалектизмы фонетические и морфологические определить не так трудно, но поставить грань между лек-

сикой литературной и диалектной п о к а не представляется возможным.

Вообще же нужно считаться с тем, что киргизский литературный язык пока ещё переживает стадию становления, а потому диалекты являются одним из очень существенных источников пополнения его лексики.

Целый ряд серьёзных вопросов поставлен в первом выпуске «Лексикографического сборника» (М., 1957 г.), которые нужно продумать авторам и редакторам будущих двуязычных словарей. Однако заранее должен сказать, что остаюсь сторонником существующего типа словарей, практически себя оправдавшего. Нужно думать не о его замене, а лишь о некотором улучшении.

Государственное издательство иностранных и национальных словарей оказало большую помощь коллективу, работавшему над созданием Русско-киргизского словаря. Но, пожалуй, не в этом главное. Главное в том, что Издательство является лучшей школой для лексикографов национальных республик. Не будет излишней скромностью, если автор этих слов скажет, что своей практикой в словарном деле он в первую очередь обязан работникам Издательства, за что и приносит им сердечную благодарность. Особо благодарны мы Т.Г. Брянцевой, Б.Л.Харитон и О.Т. Казаковой.

Окончательное редактирование словаря проводилось мною в тесном сотрудничестве с соавторами Русско-киргизского словаря изд. 1944 г. Дж.Ш. Шукуровым и Х.К. Карасаевым.

К.Юдахин

Лексикографические источники, использованные при работе над словарём

1. Русско-киргизский словарь, составленный Х.Карасаевым, Дж. Шукуровым, проф. К. Юдахиним, под редакцией проф. К. Юдахина (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1944 г.).

2. Киргизско-русский словарь, составленный проф. К.К. Юдахиним (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1940 г.).

3. Русско-туркменский словарь под общей редакцией проф. Н. А. Баскакова и доц. М. Я. Хамзаева (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1956 г.).

4. Русско-казахский словарь под общей редакцией

доктора филологических наук, проф. Н. Т. Сауранбаева (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1954 г.).

5. Русско-узбекский словарь под редакцией Р. Абдурахманова (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1954 г.).

6. Толковый словарь русского языка под редакцией проф. Д. Н. Ушакова, т.т. I, II, III, IV (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1935-1940 г.).

7. Словарь русского языка, составленный С. И. Ожеговым (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1953 г. Издание третье).

О ПОСТРОЕНИИ СЛОВАРЯ

1. Русские слова, перевод которых даётся в словаре, расположены в строго алфавитном порядке без объединения их в гнезда.

2. На всех русских словах, кроме односложных и напечатанных курсивом, поставлены ударения. На односложных словах ударения ставятся лишь в тех случаях, когда ударение переходит со значащего слова на служебное, напр.: на пол, за руку.

Если ударение падает на ё, знак ударения не ставится.

В слове допускаются два ударения, если эта неустойчивость сохраняется в литературном языке; напр.: обух.

3. Русские омонимы даются отдельными словарными статьями и отмечаются римскими цифрами; напр.:

БЛОК I м. ...

БЛОК II м. ...

4. Аббревиатуры (сокращение двух или нескольких слов) даются заглавным словом по алфавиту с расшифровкой в скобках; напр.:

МТС (машинно-тракторная станция) МТС
(машина-трактор станциясы).

5. Если в современном русском языке слово употребляется только в словосочетании и не имеет самостоятельного перевода, то это словосочетание с переводом даётся после двоеточия; напр.:

ЗГИ: не видно ни зги көзгө сайса көрүнгүс карангы.

6. На соответствующем месте по алфавиту приводятся некоторые приставки и составные части сложных слов с объяснением их употребления на киргизском языке.

7. Отдельные значения русского слова выделяются жирной арабской цифрой с точкой; напр.:

ИЗУЧИТЬ сов. 1. что (освоить) үйрөнүү, билүү; ...;
2. кого-что (исследовать) текшерүү, изилдөө,
байкаштыруу, таанышуу, билүү;...

8. Разные части речи также выделяются жирными арабскими цифрами с точкой; напр.:

ГЛУХОЙ, -ая, -ое 1. дүлөй, керен, кулагы катуу;
...; 2. в знач. суф. м., жс. дүлөй, керен...

9. Отдельные значения фразеологического материала выделяются светлой арабской цифрой за скобкой; напр.:

гнуть шею или гнуть спину 1) (раболепствовать) кулдук уруу, жүгүнүү; 2) (трудиться до изнеможения) баш көтөрбөй иштөө; ...

10. Для лучшей ориентировки читателя, не знающего киргизского языка, после арабской цифры с точкой на русском языке в скобках приводятся краткие пояснения

значения слова, которые могут опускаться в том случае, когда эти значения раскрываются приводимыми после перевода примерами; напр.:

ЗАПУТАТЬСЯ сов. 1. чаташып калуу, илинип калуу;
голубь запутался в силке көгүчкөн тузакка илинип калды; 2. перен. (усложниться) чатакка айлануу; ...

11. Все идиоматические выражения помещаются в конце словарной статьи за знаком – ✧.

За этим же знаком следуют иногда выражения, не дошедшие ни к одному из значений данного слова.

12. Заглавные слова – существительные даются в словаре, как правило, в именительном падеже единственного числа с пометой рода: м., жс., ср.

Если имя существительное употребляется только в форме множественного числа, оно сопровождается пометой *только мн.*; напр.:

НОЖНИЦЫ *только мн.* кайчы.

Если имя существительное употребляется чаще во множественном числе, оно приводится в форме множественного числа, а в скобках указано единственное число; напр.:

БОТИКИ *мн.* (ед. боти́к м.) ...

13. Несклоняемые имена существительные даются с пометой *нескл.*; напр.:

ПАЛЬТО *ср. нескл.* пальто.

14. Имена существительные собирательные имеют помету *собр.*; напр.:

СТУДЕНЧЕСТВО *ср.* 1. *собр.* студенттер; ...

15. Названия народностей даны во множественном числе, в единственном числе мужского и в единственном числе женского рода.

Названия народностей женского рода даются обычно со ссылкой на то же название мужского рода и с самостоятельным переводом, если он имеется; напр.:

ФРАНЦУЖЕНКА *женск. р. к француз; француз-женка.*

16. Женский род имён существительных, обозначающих профессию, приводится путём отсылки к тому же названию мужского рода; сюда присоединяется перевод в тех случаях, когда он отличается от перевода слова в мужском роде; напр.:

ТРАКТОРИСТКА *женск. р. к тракторист; трактористка.*

17. Пояснения к словам, обозначающим профессию, даются при существительных мужского рода.

18. Заглавное слово – прилагательное приводится в именительном падеже единственного числа мужского рода, с указанием окончаний женского и среднего родов; напр.:

ВЫСОКИЙ, -ая, -ое 1. бийик, узун;...

19. Имена прилагательные, употребляющиеся только в женском роде, даны в самостоятельных статьях на своём месте по алфавиту; напр.:

БЕРЁМЕННАЯ...

20. Субстантивированные прилагательные даны в одной статье с основным прилагательным; напр.:

НЕИЗВЕ’СТНЫЙ, -ая, -ое 1. (неведомый) белгисиз; ...; 3. в знач. суф. м., ж. чоочун, бейтааныш; **какой-то неизвестный** кандайдыр бир белгисиз (киши); 4. в знач. суф. ср. мат. белгисиз; **уравнение с двумя неизвестными** экөө белгисиз тендеме.

21. Степени сравнения даны в тех случаях, когда они имеют особенности в образовании, или очень употребительны: **больше, лучше** и т. п.

22. Заглавное слово – глагол приводится в форме инфинитива с пометой вида: **сов., несов.**

Перевод, и фразеология приводятся преимущественно при глаголах совершенного вида, при несовершенном же виде обычно даётся ссылка на парный совершенный вид. Если в русском языке форма несовершенного вида является более употребительной, то перевод даётся при несовершенном виде глагола.

Если одно или несколько значений русского глагола употребляются преимущественно в несовершенном виде, то и перевод этих значений даётся при глаголе несовершенного вида.

Если совершенный и несовершенный виды одного и того же глагола попадают в разные буквы словаря, то переводы могут быть при обоих видах.

При глаголах несовершенного вида ссылка на совершенный вид даётся только в пределах данной буквы.

23. Глаголы однократного и многократного видов даются в самостоятельных статьях с соответствующими пометами и переводами; напр.:

ВЗДОХНУТЬ *однокр.* ичке дем тартуу, демди ичке алуу; күрсүнүү.

ХАЖИВАТЬ *многокр.разг.* жүргүлөө, баргылоо, келгилөө, барып туруу.

24. Страдательная форма глагола даётся только в наиболее употребительных значениях при глаголах несовершенного вида, с отсылкой к форме действительного залога; напр.:

ВЫКЛЮЧАТЬСЯ *несов.* 1. см. **выключиться**; 2. *страд.* к **выключать**.

25. При глаголах после показателей вида приводится управление, обозначаемое так называемыми падежными

вопросами: *кого-чего* (род. п.), *кому-чему* (дат. п.) и т. д. Управление с предлогами обозначается соответственно: *с кем-чем, во что* и т. д.

26. Причастия, как правило, переводом не снабжаются; указывается лишь глагол, от которого образовано причастие. В словаре приводятся преимущественно те причастия, которые употребляются как прилагательные; напр.:

РАСПУ’ЩЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от распустить*; 2. *прил. (недисциплинированный)* ээн баш, бейбаш, тартипсиз; ...; 3. *прил. (безнравственный)* бузук, бузулган.

27. В словаре даны с переводом все разряды местоимений в именительном падеже единственного числа.

Принадлежность их к тому или иному разряду обозначается пометами.

На своём месте по алфавиту со ссылкой на основное местоимение приводятся все косвенные формы личных, возвратных, относительных местоимений и определительного местоимения «весь».

28. В словаре даются лишь наиболее употребительные наречия и деепричастия.

29. Числительные, междометия и частицы приводятся с соответствующими пометами.

30. Служебные слова, которые на киргизском языке передаются путём присоединения соответствующих аффиксов, приводятся в своей основной форме: -га, -дай, -луу, -сыз и т. д.

31. На своём месте по алфавиту строчными буквами приводятся формы русских слов, в которых встречаются чередования гласных или согласных в первых трёх звуках (буквах) основы слова, а также формы, образованные от разных основ.

В случае однородных чередований даётся одна из форм: для существительных – форма родительного падежа единственного числа, для глаголов – форма первого и второго лица единственного числа; напр.:

беру́, берёшь и т. д. *наст. вр. от брать*.

шлю́, шлётся и т. д. *наст. вр. от слать*.

дня́ *род. п. от день*.

Изменения в приставочных словах не приводятся.

32. Некоторые слова имеют при себе указания на область их применения (*тех., физ., мед.* и т. д.) или на их стилистическую характеристику (см. Условные сокращения).

33. Близкие по смыслу переводы отделяются запятой, более отдалённые – точкой с запятой.

34. Варианты русских словосочетаний и варианты переводов даны в круглых скобках; напр.:

нести́ (молоть, городить) вздор...

ВСТАВИТЬ *сов. что* 1. коюу, салуу, киргизе коюу, арасына коюу (салуу), ичине коюу (салуу); ...

35. Географические названия даются отдельным приложением в конце словаря.

УСЛОВНЫЕ СОКРАЩЕНИЯ

(Русско-кыргызский)

<i>ав.</i> – авиация	<i>им. п.</i> – именительный падеж
<i>анат.</i> – анатомия	<i>и пр.</i> – и прочее
<i>археол.</i> – археология	<i>ирон.</i> – ироническое выражение
<i>архит.</i> – архитектура	<i>иск.</i> – искусство
<i>астр.</i> – астрономия	<i>ист.</i> – история
<i>аш.</i> – ашуу (перевал)	<i>и т. д.</i> – и так далее
<i>б. а.</i> – башкача айтканда (т. е.)	<i>и т. п.</i> – и тому подобное
<i>бакт.</i> – бактериология	<i>к.</i> – кыштак – селение
<i>безл.</i> – безличная форма	<i>канц.</i> – канцелярское выражение
<i>биол.</i> – биология	<i>карт.</i> – термин карточной игры
<i>бот.</i> – ботаника	<i>кино</i> – кинематография
<i>бран.</i> – бранное слово или выражение	<i>ком.</i> – коммерческий термин
<i>буд. вр.</i> – будущее время	<i>кратк. ф.</i> – краткая форма
<i>бухг.</i> – бухгалтерия	<i>кто-л.</i> – кто-либо
<i>вводн. сл.</i> – вводное слово	<i>кул.</i> – кулинария
<i>вет.</i> – ветеринария	<i>ласк.</i> – ласкательная форма
<i>в знач. сказ.</i> – в значении сказуемого	<i>лес.</i> – лесное дело
<i>в знач. сущ.</i> – в значении существительного	<i>лингв.</i> – лингвистика
<i>вин. п.</i> – винительный падеж	<i>лит.</i> – литературный термин
<i>воен.</i> – военный термин	<i>личн.</i> – личное (местоимение)
<i>вопр.</i> – вопросительный	<i>м.</i> – мужской род
<i>воскл.</i> – восклицательный	<i>мат.</i> – математика
<i>вр.</i> – время	<i>мед.</i> – медицина
<i>в разн. знач.</i> – в разных значениях	<i>межд.</i> – междометие
<i>в сложн.</i> – в сложных словах	<i>мест.</i> – местоимение
<i>г.</i> – год	<i>метеор.</i> – метеорология
<i>г.</i> – город	<i>мин.</i> – минералогия
<i>геогр.</i> – география	<i>мис.</i> – мисалы (например)
<i>геод.</i> – геодезия	<i>миф.</i> – мифология
<i>геол.</i> – геология	<i>мн.</i> – множественное число
<i>гл.</i> – глагол	<i>многокр.</i> – многократный вид глагола
<i>горн.</i> – горное дело	<i>мор.</i> – морской термин
<i>грам.</i> – грамматический термин	<i>муз.</i> – музыка
<i>груб.</i> – грубое слово или выражение	<i>накл.</i> – наклонение
<i>дат. п.</i> – дательный падеж	<i>напр.</i> – например
<i>деепр.</i> – деепричастие	<i>нареч.</i> – наречие
<i>дип.</i> – дипломатия	<i>наст. вр.</i> – настоящее время
<i>др.</i> – другой, другие	<i>неизм.</i> – неизменяемое слово
<i>ед.</i> – единственное число	<i>неодобр.</i> – неодобрительно
<i>жс.</i> – женский род	<i>неопр.</i> – неопределённая (форма глагола), неопределённое (местоимение)
<i>жс. б.</i> – жана башкалар (и другие)	<i>нескл.</i> – несклоняемое слово
<i>жс.-д.</i> – железнодорожный термин	<i>несов.</i> – несовершенный вид глагола
<i>женск. р.</i> – форма женского рода	<i>обл.</i> – областное слово или выражение
<i>жив.</i> – живопись	<i>о-в</i> – остров
<i>знач.</i> – значение	<i>однокр.</i> – однократный вид глагола
<i>зоол.</i> – зоология	

оз. – озеро
опред. – определительный
опт. – оптика
относ. – относительный
отриц. – отрицательный
офиц. – официальный термин
охот. – охота
о. – озён (река)
п. – падеж
палеонт. – палеонтология
п-в – полуостров
перен. – переносное значение
побуд. – побудительный
повел. – повелительное наклонение
погов. – поговорка
полигр. – полиграфия
полит. – политический термин
понуд. – понудительный
пос. – посёлок
посл. – пословица
поэт. – поэтическое слово или выражение
превосх. ст. – превосходная степень
предл. п. – предложный падеж
презр. – презрительно
пренебр. – пренебрежительно
прил. – имя прилагательное
присоед. – присоединительный
притяж. – притяжательное
прич. – причастие
прост. – просторечие
противит. – противительный
прош. вр. – прошедшее время
прям. – прямое значение
психол. – психология
р. – река
р. – род
радио – радиотехника
разг. – разговорное слово или выражение
разд. – разделительный союз
рел. – религия
род. п. – родительный падеж
рыб. – рыболовство
с. – село
сказ. – сказуемое
сл. – слово
см. – смотри

собир. – существительное собирательное
сов. – совершенный вид глагола
сокр. – сокращение, сокращённо
спорт. – физкультура и спорт
ср. – средний род
сравн. ст. – сравнительная степень
стр. – строительное дело
страд. – страдательный залог
суц. – имя существительное
с.-х. – сельское хозяйство
т. – таандык (относится к...)
твор. п. – творительный падеж
театр. – театральный термин
текст. – текстильное дело
тех. – техника
топ. – топография
указ. – указательное (местоимение)
уменьш. – уменьшительная (форма)
употр. – употребляется
усил. – усиленный
уст. – устаревшее слово или выражение
уступ. – уступительный союз
утверд. – утвердительный
ф. – форма
фарм. – фармакология
физ. – физика
физиол. – физиология
филол. – филология
филос. – философия
фин. – финансовый термин
фольк. – фольклор
фото – фотография
хим. – химия
хир. – хирургия
церк. – церковное слово или выражение
ч. – число
числ. – имя числительное
что-л. – что-либо
ш. – шаар (город)
шахм. – термин шахматной игры
школ. – школьное выражение
шутл. – шутливо
эк. – экономика
эл. – электротехника
этно. – этнография
юр. – юридический термин

РУССКИЙ АЛФАВИТ

Печатные буквы	Рукописные буквы	Название букв	Печатные буквы	Рукописные буквы	Название букв
А а	<i>А а</i>	<i>а</i>	Р р	<i>Р р</i>	<i>эр</i>
Б б	<i>Б б</i>	<i>бэ</i>	С с	<i>С с</i>	<i>эс</i>
В в	<i>В в</i>	<i>вэ</i>	Т т	<i>Т т</i>	<i>тэ</i>
Г г	<i>Г г</i>	<i>гэ</i>	У у	<i>У у</i>	<i>у</i>
Д д	<i>Д д</i>	<i>дэ</i>	Ф ф	<i>Ф ф</i>	<i>эф</i>
Е е	<i>Е е</i>	<i>е</i>	Х х	<i>Х х</i>	<i>ха</i>
Ё ё	<i>Ё ё</i>	<i>ё</i>	Ц ц	<i>Ц ц</i>	<i>цэ</i>
Ж ж	<i>Ж ж</i>	<i>жэ</i>	Ч ч	<i>Ч ч</i>	<i>чэ</i>
З з	<i>З з</i>	<i>зэ</i>	Ш ш	<i>Ш ш</i>	<i>ша</i>
И и	<i>И и</i>	<i>и</i>	Щ щ	<i>Щ щ</i>	<i>ща</i>
Й й	<i>Й й</i>	<i>и краткое</i>	Ъ ъ	<i>Ъ ъ</i>	<i>твёрдый знак</i>
К к	<i>К к</i>	<i>ко</i>	Ы ы	<i>Ы ы</i>	<i>ы</i>
Л л	<i>Л л</i>	<i>эль</i>	Ь ь	<i>Ь ь</i>	<i>мягкий знак</i>
М м	<i>М м</i>	<i>эм</i>	Э э	<i>Э э</i>	<i>э обратное</i>
Н н	<i>Н н</i>	<i>эн</i>	Ю ю	<i>Ю ю</i>	<i>ю</i>
О о	<i>О о</i>	<i>о</i>	Я я	<i>Я я</i>	<i>я</i>
П п	<i>П п</i>	<i>пэ</i>			

А

А I союз 1. противит. я пришёл, а он остался дома мен келдим, ал болсо, үйдө калды; **это не собака, а волк** бул ит эмес, карышкыр; **2. (однако, тем не менее)** бирок, бирок да, ошондой болсо да; **поезд уходит через час, а ты ещё не готов к отъезду** поезд бир сааттан кийин жөнөйт, бирок да сен кетүүгө али даяр эмессиң; **3. присоед.** мына; -чы; да; **он болен, а потому не работает** ал ооруу, мына ошондуктан иштебейт; **что ты сегодня делаешь? а завтра?** сен бүгүн эмне кылып жатасың? эртеңчи?; **я пошёл домой, а он за мной** мен үйгө кеттим эле, ал да менин артымдан барды; **4. усил. что это? – А это палка** бул эмне? – Бул жөн эле таяк; ✧ **а то 1) (иначе)** болбосо, эмесе; **спешь, а то опоздаешь** бат болгун (шашылгын), болбосо кечигип каласың; **2) (на самом деле)** чындыгында да, башкача айтканда; **а именно** башкача айтканда.

А II частица 1. вопр. ия; что ты сказал? а? эмне дедиң? ия?; **2. в начале побуд. предложений** кана; **а ну-ка, вздумайтесь в свои слова!** кана, өзүңүздүн сөзүңүздү өзүңүз ойлоп көрүнүзчү!; **3. вопр.-понуд.** -чы; **мать, а мать?** – апа, ай апа?

А III межд. 1. ээ, а (аң-таң калуунун белгиси); а, вот оно что! ушундай экен, ээ!; **2. ээ, кандай экен (таң калуу же табалоо); а, так вот ты как!** ээ, ушундай экенсиң да!; **3. мейли, эмне болсо, ошо болсун (тобокелди билдирет); а, была не была** мейли, болсо болсун, болбосо койсун; ✧ **а ну тебя!** э койчу сен!

АБАЖУР м. абажур (лампанын калпагы).

АББРЕВИАТУРА жс. аббревиатура (сөздөрдүн шарттуу кыскартылышы; бул – жазууда жана басма сөздө колдонулат; мис. «жана башкалар» дегендин ордуна «ж.б.», «высшее учебное заведение» (жогорку окуу жайы) дегендин ордуна «вуз»).

АБЕРРАЦИЯ жс. аберрация (**1. физ.** бир точкадан чыккан шоолалардын линзадан өткөндөн кийин бурулушу; **2. астр.** өзүнүн чыныгы ордунан жылдыздардын башка орунга жылып кеткенсин көрүнүшү; **3. биол.** организмдин түзүлүшүнүн нормалдуу түзүлүштөн башкача болушу, нормалдуу түзүлүштөн четке чыгып кетиши; **4. перен.** чындыктан четтеп кетүү; чындыктан четке кетүү).

АБЗАЦ м. **1.** абзац (баиталган жолдун кемтиги); **начать с абзаца** абзацтан баштоо; **2.** абзац (эки кемтик жолдун аралыгындагы текст); **прочитай два первых абзаца** биринчи эки абзацты окугун.

АБИССИНЕЦ м. абиссин, абиссинец; см. эфиоп.

АБИССИНКА женск. р. к абиссинец; абиссинка; см. эфиопка.

АБИССИНСКИЙ, ая, -ое Абиссиния-га, абиссинец-ке т.; см. эфиопский.

АБИССИНЦЫ мн. абиссиндер, абиссинецтер; см. эфиопы.

АБИТУРИЕНТ м. абитуриент (орто мектепти бүтүрүүчү окуучу).

АБОНЕМЕНТ м. **1.** абонемент (акысын алдан төлөп, белгиленген срокко чейин бир нерседен пайдалануу укугу); **2.** абонемент (ушундай укукту күбөлөндүрүүчү документ); **у меня два абонемента в театр** менин театрга эки (эки кишилик) абонементим бар.

АБОНЕМЕНТНЫЙ, -ая, -ое абонемент-ке т.; абонементтик; **абонементный билет** абонементтик билет.

АБОНЕНТ м. абонент (абонемента бар адам).

АБОНЕНТНЫЙ, -ая, -ое абонент-ке т.; абоненттик.

АБОНИРОВАТЬ сов. и несов. что абонемент боюнча алуу; **абонировать место в театре** театрда абонемент боюнча орун алуу.

АБОНИРОВАТЬСЯ **1. сов. и несов. на что** абонемент боюнча бир нерседен пайдаланууга укуктуу болуу; **абонироваться на телефон** абонемент боюнча телефондон пайдаланууга укуктуу болуу; **2. несов. страд. к абонировать.**

АБОРДАЖ м. абордаж (деңизде согушуунун байыркы жолу – найзалашып кармашуу үчүн эки кеменин бирибирине зордук менен чиркелиши); **взять на абордаж** абордажга алуу (кемеге жанашып барып, аны атакалоо).

АБОРИГЕН м. абориген (жергиликтүү адам).

АБОРТ м. мед. аборт (бойдон түшүрүү).

АБОРТИВНЫЙ -ая, -ое **1. мед.** абортивдик (ооруну токтотуучу, оорунун өтүшүн кескин түрдө өзгөртүүчү); **абортивный метод лечения** дарылоонун абортивдик методу; **2. биол.** абортивдик (өсүп жетилбеген); **абортивные органы растений** өсүмдүктөрдүн абортивдик органдары.

АБРАКАДАБРА жс. абракадабра (түшүнүксүз, маанисиз сөздөр).

АБРИКОС м. өрүк (жыгачы жана анын жемиши).

АБРИКОСОВЫЙ, -ая, -ое абрикос-ко т.; **абрикосовое варенье** өрүк варенье; **абрикосовая косточка** өрүктүн сөөгү.

АБРИС м. абрис (сөлөкөт, нерсенин сырткы көрүнүшү).

АБСЕНТЕИЗМ м. абсентеизм (шайлоого катышуудан чогулушка баруудан качуу).

АБСОЛЮТ м. филос. абсолют (идеалисттик философияда – дүйнөнүн түбөлүк, өзгөрбөс түпкү негизи).

АБСОЛЮТИЗМ м. полит. абсолютизм (чексиз бийлик бир адамдын колунда болгон мамлекеттик түзүлүш).

АБСОЛЮТНО нареч. таптакыр, бүт бойдон.

абсолютный, -ая, -ое 1. филос. абсолюттук; **абсолютная истина** абсолюттук чындык; 2. (неограниченный) чексиз, чек коюлбаган, абсолюттук; **абсолютное право** чексиз укук; **абсолютная монархия** абсолюттук монархия, чексиз монархия; 3. (совершенный, полный) абдан, толук; **абсолютная тишина** толук жымжырттык; **абсолютное повиновение** абдан моюн сунгандык, толук баш ийгендик; ✧ **абсолютная величина** мат. абсолюттук чоңдук; (+ же – белгиси жок алынган сан); **абсолютный нуль** физ. абсолюттук нуль (–273,15°C болгон эң төмөнкү температура); **абсолютная температура** физ. абсолюттук температура (абсолюттук нүлдан баштап эсептелүүчү температура); **абсолютный слух** абсолюттук угум (кандай гана үн же тыбыш болбосун, анын бийиктигин угуу аркылуу аныктап билүү жөндөмдүүлүгү); **абсолютное большинство** басымдуу көпчүлүк.

АБСОРБИРОВАТЬ сов. и несов. что, физ., хим. абсорбциялоо (жутуу, сиңирүү, боюна тартуу, соруу).

АБСОРБЦИЯ жс. физ. хим. абсорбция, абсорбциялоо, абсорбциялануу (сиңүү, жутулуу); **абсорбция газов** углеводород газдардын көмүр менен абсорбцияланышы.

АБСТРАГИРОВАНИЕ ср. абстракциялоо (предметтин бул же тигил касиеттеринен же белгилеринен ой менен четтеп, жалпы түшүнүк жасоо).

АБСТРАГИРОВАТЬ сов. и несов. что абстракциялоо; **абстрагировать понятие** түшүнүктү абстракциялоо.

АБСТРАКТНЫЙ, -ая, -ое абстракттуу (конкреттүү эмес, конкретсиз).

АБСТРАКЦИЯ жс. абстракция (1. илимий ой; бул ой түшүнүктөрдөн көрүнөт жана коом менен табияттын материалдык процесстеринин ички маңызын көрсөтөт; 2. жалпы түшүнүк).

АБСУРД м. абсурд, маанисиз, тантык, сандырак.

АБСУРДНОСТЬ жс. абсурддуулук, маанисиздик, тантыктык, сандырактык.

АБСУРДНЫЙ, -ая, -ое абсурддуу, маанисиз, тантык, сандырак; **абсурдный вывод** абсурддуу корутунду, сандырак корутунду.

АБСЦЕСС м. мед. абсцесс (ириңдүү ишик).

АБХАЗЕЦ м. абхаз, абхазец.

АБХАЗКА женск. р. к **абхазец**; абхазка.

АБХАЗСКИЙ, -ая, -ое **Абхазия**-га, **абхазец**-ке т.; **абхазский язык** абхаз тили.

АБХАЗЫ мн. абхаздар, абхазецтер.

АВАН татаал сөздөрдүн «алдындагы, тыштагы, тышкы» деген мааниси бере турган биринчи бөлүгү; мис. авансцена авансцена.

АВАНГАРД м. авангард (1. воен. войсколордун башкы күчтөрүнүн алдында бараткан бөлүгү; 2. перен. кандайдыр бир коомдук группанын, таптын алдыңкы отряды, баштап жүрүүчү бөлүгү).

АВАНГАРДНЫЙ, -ая, -ое **авангард**-га т.; авангарддык; **авангардный отряд** авангарддык отряд; **авангардный бой** авангарддык согуш.

АВАНПОРТ м. мор. аванпорт (порттун сырткы бөлүгү).

АВАНПОСТ м. воен. аванпост (алдыңкы пост, алдыңкы кароол).

АВАНС м. аванс (белгиленген төлөм үчүн же боло турган расхдор үчүн мурдатан берилүүчү акча же продукт); **выдать аванс** аванс берүү; **получить аванс** аванс алуу.

АВАНСИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что авансылоо, аванс берүү; **авансировать предприятие** ишканаланы авансылоо, ишканага аванс берүү.

АВАНСОВЫЙ, -ая, -ое **аванс**-ка т.; авансылык; **авансовый отчет** авансылык отчет.

АВАНСОМ нареч. 1. аванс менен, аванс кылып, аванс түрүндө; **платить авансом** аванс түрүндө төлөө; **получить авансом** аванс кылып алуу; 2. перен. разг. (заранее) мурунтан эле, күн мурунтан.

АВАНСЦЕНА жс. авансцена (сахна алды, сахнанын элге жакын бөлүгү).

АВАНТЮРА жс. авантюра (тобокелдүү, шектүү иш); **пуститься в авантюры** авантюралуу иш кыла баштоо (тобокелдүү, шектүү иш кыла баштоо).

АВАНТЮРИЗМ м. авантюризм (1. сонун окуяны баштап өткөрүүгө шыктуулук; 2. перен. эл массасын алдоого жана алардын көзүн будамайлоого негизделген саясий иш).

АВАНТЮРИСТ м. авантюрист (көбүнчө өз пайда-сын гана көздөгөн, принципсиз адам; сонун окуяга жолугууну издеген шылуун, шектүү, митаам адам).

АВАНТЮРИСТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое авантюристтик; **авантюристические наклонности** авантюристтик адаттар (кылык-жоруктар).

АВАНТЮРИСТКА женск. р. к **авантюрист**; авантюристка.

АВАНТЮРНЫЙ, -ая, -ое авантюралуу (тобокелдүү, шектүү); **авантюрное предприятие** авантюралуу иш (реалдуу күчтөрдү жана шарттарды эсепке албастан иштелген иш, натыйжасыз болуп чыга турган иш); ✧ **авантюрный роман** лит. сонун окуялуу роман.

АВАРЕЦ м. авар, аварец.

АВАРИЙНОСТЬ жс. авариялуулук, авариянын болушу.

АВАРИЙНЫЙ, -ая, -ое 1. (для ликвидации аварии) авариялык (аварияны жоюучу; аварияны жоюуга арналган); **аварийная бригада** авариялык бригада; 2. (на случай аварии) авариялык (авария болуп калган учурда пайдалануу үчүн запас кылып коюлган нерсе); **аварийная рация** авариялык рация; **аварийный агрегат** авариялык агрегат; 3. (потерпевший аварию) аварияга учураган.

АВАРИЯ жс. авария (кыйроо, талкалануу, бузулуу; машинанын, самолёттун жана башкалардын бир кыйла бузулушу: кырсык, балаа, бүлгүн); **потерпеть аварию** аварияга учуроо.

АВАРКА женск. р. к **аварец**; аварка.

АВАРСКИЙ, -ая, -ое **аварец**-ке т.; **аварский язык** авар тили.

АВАРЦЫ мн. аварлар, аварецтер.

АВГУСТ м. август.

АВГУСТОВСКИЙ, -ая, -ое **август**-ка т.

АВИА татаал сөздөрдүн «авиациялык, авиация» деген мааниси бере турган биринчи бөлүгү; мис. **авиаразведка** авиаразведка, авиациялык разведка; **авиачасть** авиациялык бөлүк.

АВИАБАЗА жс. авиабаза (авиациялык бөлүктөрдү тейлөөчү аэродром, склад жана ремонттук мастерскаялар).

АВИАБОМБА *жс.* авиабомба (самолёттон тааша-луучу бомба; бул бомба жарылгыч же ууктургуч заттар менен толтурулган).

АВИАГОРИЗОНТ *м.* авиагоризонт (лётчикке горизонтту көрсөтүүчү авиациялык прибор).

АВИАДЕСАНТ *м.* авиадесант (войсколорду самолётторго салып келип душмандын территориясына тушуруу).

АВИАЗАВОД *м.* авиазавод (авиациялык завод).

АВИАКОНСТРУКТОР *м.* авиаконструктор.

АВИАЛИНИЯ *жс.* авиациялык жол.

АВИАМАЯК *м. см. аэромаяк.*

АВИАМОДЕЛИЗМ *м.* авиамоделизм (самолёттун же башка абалык аппараттын учуучу моделдерин жасаоо).

АВИАМОДЕЛИСТ *м.* авиамоделист (авиамоделизм жагынан иштөөчү адам).

АВИАМОДЕЛЬ *жс.* авиамодель (самолёттун же башка абалык аппараттын учуучу модели).

АВИАМОДЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое авиамоделдик; **авиа-модельный кружок** авиамоделдик кружок.

АВИАМОТОСТРОЕНИЕ *ср.* авиациялык мотор-лорду өндүрүү (жасап чыгаруу).

АВИАНОСЕЦ *м.* авианосец (самолёттор учууга жана конууга ылайыкталып жасалган согуштук кеме).

АВИАПОДКОРМКА *жс.* авиаподкормка (айдалган жерге жер семирткичтерди самолёт менен чачуу).

АВИАПОЧТА *жс.* авиапочта (авиациялык почта).

АВИАПРОМЫШЛЕННОСТЬ *жс.* авиациялык өнөр жай, авиация өнөр жайы.

АВИАРАЗВЕДКА *жс.* авиаразведка (самолёт менен разведка кылуу, чалгын чалуу).

АВИАСВЯЗЬ *жс.* авиациялык байланыш.

АВИАСИГНАЛЬНЫЙ, -ая, -ое; авиасигнальный пост авиациялык сигнал посту (авиация жөнүндө сигнал, белги берүүчү орун).

АВИАСТРОИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое авиация куруучу, авиация жасоочу.

АВИАСЪЁМКА *жс.* авиасъёмка (самолётто жүрүп, жердин, шаардын ж.б. сүрөтүн түшүрүү).

АВИАТОР *м. уст.* авиатор (лётчик, учкуч).

АВИАТРАНСПОРТ *м.* авиациялык транспорт.

АВИАТРАССА *жс.* авиатрасса (самолёт учуучу аба жолдорунун белгиленген багыттары).

АВИАЦИОННЫЙ, -ая, -ое авиация-га т.; авиация-лык; **авиационная промышленность** авиациялык өнөр жай; **авиационная база** авиациялык база; **авиационная школа** авиациялык мектеп, авиация мектеби; **авиационные приборы** авиациялык приборлор, авиациялык аспаптар.

АВИАЦИЯ *жс.* авиация; **гражданская авиация** граждандык авиация; **транспортная авиация** транспорттук авиация; **санитарная авиация** санитардык авиация; **военная авиация** согуш авиациясы, согуштук авиация; **истребительная авиация** истребительдик авиация; **бомбардировочная авиация** бомбалоочу авиация; **штурмовая авиация** штурмалоочу авиация.

АВИАЧАСТЬ *жс.* авиациялык бөлүк.

АВИАШКОЛА *жс.* авиашкола, авиамектеп.

АВИЁТКА *жс.* авиетка (аз кубаттуу мотору бар бир орундуу жеңил самолёт).

АВИТАМИНОЗ *м. мед.* авитаминоз (тамакта витаминдер жетишпегендиктен боло турган оору).

АВИТАМИНОЗНЫЙ, -ая, -ое авитаминоз-го т.; авитаминоздук.

АВОСЬ *частица разг.* балким, мүмкүн; болсо болор, болбосо жок; тобокелге салып; **авось увидимся когда-нибудь** балким качандыр бир убакытта көрүшөбүз; **✧ делать что-л. на авось** бир нерсени тобокелге (мейлиге) салып иштөө; **бир нерсени** болсо болор, болбосо жок деп иштөө.

АВРАЛ *м.* аврал (1. мор. бардык команданын кемеде иштеши; 2. перен. шашылыш жумушту иштетүү үчүн кызматкерлерди мобилизация кылуу).

АВРАЛЬНЫЙ, -ая, -ое аврал-га т.; авралдык; **авральные работы** авралдык жумуш.

АВСТРАЛИЕЦ *м.* австралиец.

АВСТРАЛИЙКА *женск. р. к австралиец;* австралийка.

АВСТРАЛИЙСКИЙ, -ая, -ое Австралия-га, австралиец-ке т.

АВСТРАЛИЙЦЫ *мн.* австралиецтер.

АВСТРИЕЦ *м.* австриец.

АВСТРИЙКА *женск. р. к австриец;* австрийка.

АВСТРИЙСКИЙ, -ая, -ое Австрия-га, австриец-ке т.

АВСТРИЙЦЫ *мн.* австриецтер.

АВТАРКІЯ *жс. эк. полит.* автаркия (империалисттик мамлекеттердин саясаты; буржуазиялык экономикада – империалисттик согушка даярдануу жана ички рынокту капиталисттик монополияларга бекитип берүү максатын көздөп, керектиктерин өзүнүн чаралары менен гана, өзүнүн ички мүмкүнчүлүктөрү менен камсыз кылуу).

АВТО I *татаал сөздөрдүн «өзү, өзүнүкү» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү; мис. автобиография* автобиография.

АВТО II *татаал сөздөрдүн «автомобиль, автомобильдик» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү; мис. автозавод* автозавод; **автотранспорт** автотранспорт; **автокамера** автокамера.

АВТО III *татаал сөздөрдүн «автоматтуу, өзүнөн өзү аракетке келүүчү» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү; мис. автосцепка* автосцепка; **автоблокировка** автоблокировка.

АВТОБАЗА *жс.* автобаза (автомобилдик база).

АВТОБИОГРАФИЧЕСКИЙ, -ая, -ое автобиография-га т.; автобиографиялык; **автобиографическая повесть** автобиографиялык повесть.

АВТОБИОГРАФИЯ *жс.* автобиография, өмүр баяны (өзү жазган өз өмүр баяны).

АВТОБЛОКИРОВКА *жс., жс.-д.* автоблокировка (поезддердин жүрүшүн жонго салып туруучу өзүнөн өзү аракетке келүүчү механикалык система).

АВТОБУС *м.* автобус.

АВТОБУСНЫЙ, -ая, -ое автобус-ка т.; **автобусное сообщение** автобус катташы.

АВТОГАРАЖ *м.* автогараж; см. гараж.

АВТОГЕННЫЙ, -ая, -ое тех. автогендик (жогорку температураны колдонуп иштелүүчү); **автогенная сварка** (металлды) автогендик ширөө, автогендик ширетүү; **автогенная резка** (металлды) автогендик кесүү.

АВТОГРАФ м. автограф (1. бирөөнүн өз колу менен коюлган колу; 2. автордун өз кол жазмасы; 3. өзү жаза турган прибор).

АВТОДОРОЖНЫЙ, ая, -ое автодорожный транспорт автомобилдик жол транспорту.

АВТОДРЕЗИНА жс. жс.-д. автодрезина (ичтен күймө кыймылдаткыч менен жүрүүчү дрезина).

АВТОЖИР м. автожир (вертолёттун эскирген түрү).

АВТОЗАВОД м. автозавод (автомобиль заводу).

АВТОИНСПЕКЦИЯ жс. автоинспекция (автомобилди пайдалануу жөнүндөгү эрежелердин туура орундалышын текшерип туруучу орган).

АВТОКАМЕРА жс. тех. автокамера (автомобиль доңгологунун ишасына киргизилип, ичине аба толтурула турган резина).

АВТОКАР м. тех. автокар (жүк ташууга арналган өзү жүрүүчү, үстү ачык вагонетка).

АВТОКЛАВ м. тех. автоклав (жогорку температура менен кайнатуу үчүн колдонула турган казан).

АВТОКОЛОННА жс. автоколонна (биринин артынан бири жүрүп турган машиналар тобу).

АВТОКРАН м. тех. автокран (оор нерселерди көтөрүү жана бир жерден экинчи жерге коюу үчүн колдонула турган автоматтуу кран).

АВТОКРАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое автократия-га т., автократиялык; автократическая власть автократиялык бийлик.

АВТОКРАТИЯ жс. полит. автократия (бир кишинин гана - монархтын, падышанын гана - колунда болгон чексиз бийлик).

АВТОЛ м. хим. автол (автомобиль, трактор сыяктуу машиналардын кыймылдаткычтарын майлоо үчүн колдонула турган май).

АВТОМАГИСТРАЛЬ жс. автомагистраль (автомобилдер көп жүрүүчү чоң жол).

АВТОМАТ м. 1. автомат (ички механизмдин жардамы менен өзүнөн өзү иштөөчү аппарат); телефон-автомат – телефон-автомат; 2. воен. автомат (пистолет-пулемёт).

АВТОМАТИЗАЦИЯ жс. автоматизация, автоматизациялоо, автоматизациялаштыруу, автоматташтыруу; автоматизация производства өндүрүштү автоматизациялаштыруу, өндүрүштү автоматизациялоо (өндүрүштүк процесстерде өзүнөн өзү иштөөчү механизмдерди, машиналарды колдонуу).

АВТОМАТИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что автоматизациялоо, автоматизациялаштыруу, автоматташтыруу (бир нерсени ойлобой эле дагды боюнча иштөө).

АВТОМАТИЗМ м. автоматизм (аракеттердин ойлобостон эле дагды боюнча иштелиши).

АВТОМАТИКА жс. автоматика (кандайдыр бир өндүрүштөгү же чарба тармагындагы автоматтык приборлор менен машиналардын жыйындысы).

АВТОМАТИЧЕСКИ нареч. 1. тех. автоматтык жол менен, автоматтуу түрдө; 2. (непроизвольно) автоматтуу түрдө, өзүнөн өзү эле (ойлоосуз, ойлоо катышпастан).

АВТОМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. тех. автоматтык, автоматтуу, автоматтуу түрдө (өзүнөн өзү аракетке келүүчү); автоматическая телефонная станция автоматтык телефон станциясы; 2. (непроизвольный) автоматтык, автоматтуу, автоматтуу түрдө, өзүнөн өзү эле

(ойлоосуз, ойлоо катышпаган, эриктен тышкары); автоматическое движение автоматтык кыймыл.

АВТОМАТИЧНЫЙ, ая, -ое см. автоматический 2.

АВТОМАТИЧНИК м. автоматчик (1. автоматтык аппаратта иштөөчү жумушчу; 2. автомат атуучу боец).

АВТОМАШИНА жс. автомашина, автомобиль.

АВТОМОБИЛЕСТРОЕНИЕ ср. автомобиль курулушу, автомобилдерди иштеп чыгаруу.

АВТОМОБИЛИЗМ м. автомобилизм (1. автомобилдик иш; 2. автомобилдик спорт).

АВТОМОБИЛИСТ м. автомобилист (автомобилдик спорт менен иришүүчү адам).

АВТОМОБИЛЬ м. автомобиль; грузовой автомобиль жүк ташуучу автомобиль, грузовой автомобиль; легковой автомобиль жеңил автомобиль, легковой автомобиль; санитарный автомобиль санитардык автомобиль; гоночный автомобиль жарыш автомобили, жарышууга арналган автомобиль; открытый автомобиль үстү ачык автомобиль; закрытый автомобиль үстү жабык автомобиль; бронированный автомобиль брондолгон автомобиль; управлять автомобилем автомобилди айдоо, автомобилди жүргүзүү; ехать на автомобиле автомобилге түшүп жүрүү, автомобилге түшүп баруу.

АВТОМОБИЛЬНО-ТРАКТОРНЫЙ, ая, -ое автомобильдик-трактордук.

АВТОМОБИЛЬНЫЙ, ая, -ое автомобиль-ге т.; автомобилдик; автомобильный завод автомобиль заводу; автомобильная промышленность автомобиль өнөр жайы, автомобилдик өнөр жай; автомобильные части автомобилдик бөлүктөр; автомобильный транспорт автомобиль транспорту, автомобилдик транспорт.

АВТОМОТРИСА эк. жс.-д. автомотриса (ичинен күйүүчү кыймылдаткыч менен жүрүүчү вагон).

АВТОНОМИЯ жс. автономия (кандайдыр бир мамлекетте айрым улутка берилген сясий укук – сясий жактан өзүн өзү башкаруу укугу).

АВТОНОМНЫЙ, ая, -ое автономиялуу, автономиялык; автономиясы бар; автономная республика автономиялуу республика; автономная область автономиялуу область.

АВТОПАРК м. автопарк (автомобилдер туруучу, ремонттолуучу жай).

АВТОПЕРЕДВИЖНОЙ, ая, -ое автопередвижная мастерская автокөчмө мастерская (тракторлорду талаада ремонт кылуучу мастерская).

АВТОПЛУГ м. автоматтык соко (өзү жүрүүчү соко).

АВТОПОГРУЗЧИК м. автопогрузчик (вагондорго, автомобилдерге жүк салуучу жана жүк түшүрүүчү, өнөр жай ишканасынын территориясында жүктөрдү бир жерден экинчи жерге которуштуруучу жана ташуучу машина).

АВТОПОЙЛКА жс. с.-х. автопойлка (мал суу иче турган аштоого, ноого сууну автоматтык түрдө агызып туруу үчүн атайын жасалган тетик).

АВТОПОРТРЕТ м. автопортрет (художниктин өзүн өзү түшүргөн сүрөтү).

АВТОПРИЦЕП м. тех. автоприцеп (вагондордун ж.б. бири-бирине автоматтык түрдө чиркелиши).

АВТОПРОБЕГ м. автомобилдер жарышы.

АВТОР м. автор (кандайдыр бир адабий, көркөм, илимий, техникалык чыгарманы түзгөн, жазган, ойлоп

тапкан адам); **автор повести** повесттин автору; **автор проекта** долбоордун автору, проекттин автору.

АВТОРÉЗКА ж. см. **автогénный** (автогénная рéзка).

АВТОРЕМОНТНЫЙ, ая, -ое **авторемóнтные мастерские** авторемонттук мастерскаялар.

АВТОРЕФЕРАТ м. автореферат (өзүнүн диссертациясынын мазмунун, кыскача баяндап жазган текст).

АВТОРИЗАЦИЯ ж. авторизация, автордоштуруу (автордун өз чыгармасын бекитип, таратууга уруксат этиши).

АВТОРИЗОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от авторизовать**; **2. прил.** автордошкон, автордоштурулган (автор макул болгон, бекиткен); **авторизованный перевод** автордоштурулган котормо (автор макул болгон котормо).

АВТОРИЗОВАТЬ сов. и несов. что автордоштуруу (өзүнүн чыгармасын жактыруу жана таратууга уруксат берүү); **авторизовать текст перевода** котормонун текстин автордоштуруу.

АВТОРИТАРНЫЙ -ая, -ое авторитардык (**1. бийликке** сокур ишенүүгө негизделген; **2. өкүмчүл, өзүнүн беделин чыңдоого умтулуучу**).

АВТОРИТЕТ м. **1.** авторитет, бедел, кадыр; **пользоваться авторитетом** авторитеттүү болуу, беделдүү болуу, кадырдуу болуу, авторитетке ээ болуу, беделге ээ болуу; **потерять авторитет** авторитетин жоготуу, беделин жоготуу; **2. (авторитетное лицо)** авторитеттүү адам, беделдүү адам, кадырдуу адам; **он крупный авторитет в области химии** химия жагынан ал зор авторитеттүү адам.

АВТОРИТЕТНО нареч. авторитеттүү түрдө.

АВТОРИТЕТНОСТЬ ж. авторитеттүүлүк, беделдүүлүк, кадырдуулук.

АВТОРИТЕТНЫЙ, ая, -ое **1. (пользующийся авторитетом)** авторитеттүү, беделдүү, кадырдуу; **авторитетный учёный** авторитеттүү окумуштуу; **2. (заслуживающий доверия)** ишеничтүү; **из авторитетных источников** ишеничтүү булактардан.

АВТОРСКИЙ, ая, -ое **автор-го т.**; автордук; **авторский коллектив** автордук коллектив, авторлор коллективи; **авторский гонорár** автордук гонорар; **авторское право** автордук укук; **авторский лист полигр.** автордук табак.

АВТОРСТВО ср. автордук (чыгарманын автору болуу); **установить авторство статьи** (текшерип) макаланын авторун табуу (белгилөө).

АВТОРУЧКА ж. авторучка (автоматтык жазуу калем; жазганда сыясы ичинен чыгып туруучу калем).

АВТОСАМОСВАЛ м. автосамосвал (жүктү өзү түшүрө турган, жүктү автоматтык түрдө түшүрө турган автомобиль).

АВТОСВАРКА ж. см. **автогенный** (автогенная сварка).

АВТОСТОП м. тех. автостоп (поезд жүрүп баратканда аны өзүнөн өзү токтотуп коё турган прибор).

АВТОСТРАДА ж. автострада (автомобилдер жүрүү үчүн атайын жабдылган кең шоссе).

АВТОСЦЕПКА ж. ж.-д. автосцепка (автоматтык түрдө өзүнөн өзү чиркелүү).

АВТОТИПИЯ ж. полигр. автотипия (**1. сүрөттөрдү фотомеханикалык жол менен басмага басуу**; **2. ушундай жол менен басылган сүрөт**).

АВТОТОРМОЗ м. автотормоз (автоматтык тормоз, өзүнөн өзү токтотуучу тормоз).

АВТОТРАКТОРНЫЙ ая, -ое автотрактордук; **автотракторный парк совхоза** совхоздун автотрактордук паркы.

АВТОТРАНСПОРТ м. автотранспорт (автомобилдик транспорт, пассажирдик жана жүк ташиуучу автомобильдер).

АВТОЧАСТИ мн. (ед. **авточасть** жс.) автомобилге керектүү бөлүктөр (деталдар).

АВТОШИНА жс. автошина, автомобилдин шинасы.

АГА 1. межд. мынакей; **ага, попался!** мынакей, тутулду!, мынакей, колго түштү!; **ага, догнал я тебя!** мынакей, сени кууп жеттим!, мынакей, сага жетип алдым!; **2. частица, прост.** ооба, ий; **ты помнишь его?** - Ага! ал сенин эсиндеби? - Ооба!; ал сенин эсиндеби? - Ий!

АГАВА жс. бот. агава (тропиктик жактарда жана СССРдин түштүгүндө өсүүчү декоративдик өсүмдүктүн бир түрү).

АГАТ м. мин. агат (кат-ка т болгон катуу минерал - кварцтын бир түрү).

АГАТОВЫЙ, ая, -ое **агат-ка т.**

АГГЛЮТИНАТИВНЫЙ, ая, -ое лингв. агглютина- тивдик (агглютинация жолу менен түзүлгөн); **агглютинативные языки** агглютинативдик тилдер.

АГГЛЮТИНАЦИЯ жс. лингв. агглютинация (сөздүн уңгусу өзгөрүлбөстөн, ага мүчө жалгануу аркылуу жаңы сөз жасалуу же өзгөрүү).

АГГЛЮТИНИРУЮЩИЙ, ая, -ое см. **агглютинативный**.

АГЕНТ м. **1.** агент (уюмдун, мекеменин ар түрдүү тапшырмаларды орундоочу өкүлү); **агент по снабжению** жабдуу боюнча агент, жабдуу агенти; **страховой агент** камсыздандыруу агенти; **2. (шпион, провокатор)** агент (кандайдыр мамлекеттин разведкасынын жашырын адамы – шпион, тыңчы); **3. физ., хим.** агент (табиятта же организмде – бул же тигил кубулушту туудуруучу себеп).

АГЕНТСТВО ср. **1.** агентство (кандайдыр бир бор- бордук мекеменин жергиликтүү өкүлдүгү, бөлүмү); **агентство банка** банктын агентствосу; **2.** агентство (газеталарга информация берип туруучу мекеме); **Телеграфное агентство Советского Союза (ТАСС)** Советтер Союзунун Телеграфтык Агентствосу (ТАСС); **3. агентство** (мекемелердин же жеке адамдардын тапшырмаларын орундап туруучу уюм).

АГЕНТУРА жс. **1.** (занятие, должность агента) агентура (агенттин иши, кызматы); **2. собир.** агентура (буржуазиялык өкмөттөрдүн шпиондору, диверсанттары, тыңчылары); **вражеская агентура** душмандык аген- тура.

АГЕНТУРНЫЙ ая, -ое **агентура-га т.**; агентура- лык; **агентурные сведения** агентуралык кабарлар.

АГИТ- татаал сөздөрдүн «агитациялык» деген ма- нини бере турган биринчи бөлүгү; мис. **агитпункт** агит- пункт.

АГИТАТОР м. агитатор (агитация, үгүт ишин жүр- гүзүүчү).

АГИТАТОРСКИЙ, ая, -ое **агитатор-го т.**; агита- тордук.

АГИТАЦИОННЫЙ, ая, -ое агитация-га т.; агитациялык; **агитационная литература** агитациялык адабият; **агитационная работа** агитация жумушу, агитациялык жумуш.

АГИТАЦИЯ жс. агитация (аңгемелер өткөзүү, докладдар жасоо, митингилерде сүйлөө аркылуу, газеталар, китептер, радио ж.б. аркылуу массаларга саясий таасир кылуунун куралы); **предвыборная агитация** шайлоо алдындагы агитация.

АГИТБРИГАДА жс. агитбригада (агитаторлордун бригадасы).

АГИТИРОВАТЬ несов. кого агитациялоо, агитация жүргүзүү, үгүттөө.

АГИТКОЛЛЕКТИВ м. агитколлектив (агитаторлор коллективи).

АГИТМАССОВЫЙ, ая, -ое агитмассалык (агитациялык-массалык, массаны агитациялоого арналган); **агитмассовая работа** агитмассалык жумуш, агитмассалык иш.

АГИТПУНКТ м. агитпункт (агитациялык пункт).

АГЛОМЕРАТ м. агломерат (1. геол. тоо тектеринин жана минералдардын көпшөк болуп топтолушу; 2. перен. курама, куранды, түрдүү нерселерден кошулган нерсе).

АГНОСТИК м. агностик (агностицизм жактоочусу).

АГНОСТИЦИЗМ м. филос. агностицизм (объективдүү дүйнөнү жана анын закон ченемдүүлүгүн билүү мүмкүндүгүн тануучу идеалисттик философиялык окуу).

АГОНИЗИРОВАТЬ несов. 1. жан талашуу (өлүм алдында); 2. перен. куруу, бүлүнүү.

АГОНИЯ жс. агония (1. өлүм алдында жан талашуу; 2. перен. өзүнүн өмүрүн, тиричилигин сактап калуу үчүн иштелген натыйжасыз эң акыркы аракет, алпурушуу).

АГРАРИЙ м. аграрий (капиталисттик өлкөлөрдөгү ири жер ээси).

АГРАРНЫЙ ая, -ое агрардык (жерге, жерден пайдаланууга, жерге ээ болууга, дыйканчылыкка таандык); **аграрная страна** агрардык өлкө; **аграрный вопрос** агрардык маселе; **аграрная реформа** агрардык реформа.

АГРЕГАТ м. агрегат (1. тех. бир жумушту кылуу үчүн бир канча машиналардын бир бүтүнгө кошулушу; 2. тех. кандайдыр бир татаал машинанын толук бир бүтүндү түзгөн бөлүгү; 3. бир түрдүү же ар түрдүү бөлүктөрдү бир бүтүнгө механикалык түрдө кошуу).

АГРЕГАТНЫЙ, ая, -ое агрегат-ка т.

АГРЕССИВНО нареч. агрессиялуу түрдө, агрессиялык түрдө.

АГРЕССИВНОСТЬ жс. агрессивдүүлүк (басып алуучулук саясат; агрессияга, басып алууга умтулуу).

АГРЕССИВНЫЙ, ая, -ое 1. агрессиялуу, агрессиялык, агрессивдик (агрессия методу менен аракет кылуучу, басып алууга, тартып алууга умтулуучу); **агрессивная политика** агрессиялык саясат; 2. перен. кастык, душмандык.

АГРЕССИЯ жс. агрессия (бир же бир нече мамлекеттердин башка өлкөлөргө алардын территорияларын тартып алуу жана элдерин эксплуатация кылуу максатын көздөп, бир мамлекетти экинчи бир мамлекетке экономикалык же саясий жактан багынтуу максатын көздөп кол салуусу).

АГРЕССОР м. агрессор (басыл алуу, эзүү максаты менен кол салуучу).

АГРИКУЛЬТУРА жс. с.-х. уст. агрикультура (дыйканчылык).

АГРИКУЛЬТУРНЫЙ, ая, -ое агрикультура-га т.; агрикультуралык.

АГРО- татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; бул - «агрономиялык» деген мааниде колдонулат; мис.: **агротехника** агротехника; **агроминимум** агроминимум.

АГРОБИОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое агробиология-га т.; агробиологиялык; **агробиологическая наука** агробиологиялык илим.

АГРОБИОЛОГИЯ жс. агробиология (айыл чарбага ийкемделип колдонулуучу биология).

АГРОКРУЖОК м. агрокружок (агрономиялык кружок).

АГРОКУЛЬТУРА жс. агрокультура (дыйканчылыктан жакшыртууга багытталган чаралардын жыйындысы).

АГРОКУЛЬТУРНЫЙ, ая, -ое агрокультура-га т.; агрокультуралык; **агрокультурные мероприятия** агрокультуралык чаралар.

АГРОЛЕСОМЕЛИОРАТИВНЫЙ ая, -ое агролесомелиорация-га т.

АГРОЛЕСОМЕЛИОРАТОР м. агролесомелиоратор (агролесомелиорация боюнча специалист).

АГРОЛЕСОМЕЛИОРАЦИЯ жс. агролесомелиорация (токой өстүрүүчүлүк жана мелiorациялык чаралар системасы – жогорку түшүм алууну камсыз кылуу үчүн токой тилкелерин тигүү, жер сугаруу, саз жерлерди кургатуу ж.б.).

АГРОМИНИМУМ м. агроминимум (айыл чарбага тийиштүү эң зарыл чаралардын жана илимдердин жыйындысы).

АГРОНОМ м. агроном (айыл чарба жагынан специалист).

АГРОНОМИЧЕСКИЙ, ая, -ое агрономия-га т.; агрономиялык, агрономдук; **агрономическая литература** агрономиялык адабият; **агрономическая пропаганда** агрономиялык пропаганда, агрономдук пропаганда.

АГРОНОМИЯ жс. агрономия (айыл чарба жөнүндөгү илим).

АГРОПУНКТ м. агропункт (агрономдук пропаганда жана агрономдук жардам көрсөтүү үчүн жабдылган пункт).

АГРОТЕХНИК м. агротехник (агротехника жагынан специалист).

АГРОТЕХНИКА жс. агротехника (айыл чарба өсүмдүктөрүн өстүрүү техникасы).

АГРОТЕХНИЧЕСКИЙ, ая, -ое агротехника-га т.; агротехникалык; **агротехнические мероприятия** агротехникалык чаралар.

АГРОУЧЕБА жс. агрономиялык окуу.

АД м. 1. рел. тозок; 2. перен. азап, азап-тозок.

АДАЖИО муз. 1. нареч. адажио (мелүүн жайбаракат темпте); 2. ср. нескл. адажио (жайбаракат темптеги музыкалуу пьеса же анын бир бөлүгү).

АДАМОВ, а, -о: **адамова голова** зоол. түндө уча турган чоң көпөлөктүн бир түрү; **адамово яблоко** анат. коко (кекиртектин кокосу).

АДАМСИТ м. хим. адасит (чүчкүртүүчү ууктурма зат).

АДАПТАЦИЯ жс. 1. адаптация (организмдердин айланадагы шарттарга ийкемделиши); **адаптация** гла-

за көздүн адаптациясы (көзгө түшкөн жарык өзгөргөн кезде көздүн сезгичтигинин өзгөрүшү); 2. адаптация (чет тилдерди жаңыдан окуй баштагандар үчүн тексти ийкемдөө).

АДАПТЕР м. адаптер (граммофон пластинкаларына жазылган үндү радиоприёмниктин репродуктору аркылуу берүүчү прибор).

АДАПТИРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **адаптировать**; 2. прил. адаптацияланган, адаптациялаштырылган; **адаптированный текст** адаптацияланган текст.

АДАПТИРОВАТЬ сов. и несов. что адаптациялоо; см. адаптация 2.

АДАТ м. адат.

АДВОКАТ м. адвокат (айыпталуучуну сотто жактоочу, бирөөнүн ишин сотто алып баруучу, укук маселелери боюнча кеңештер берүүчү юрист).

АДВОКАТУРА жс. 1. адвокатура, адвокаттык (адвокаттын ишмерлиги, кесиби); 2. собир. адвокатура адвокаттар.

АДЕКВАТНЫЙ, ая, -ое адекваттуу (толук бирдей, окшош); **адекватные понятия** адекваттуу түшүнүктөр.

АДЕНОИДЫ только мн. мед. аденоиддер (тамактын лимфа бездеринин ооруп, ишип өсүп кетиши).

АДЕПТ м. адепт (кандайдыр бир окуунун абдан ишенген жактоочусу).

АДЖАРЕЦ м. аджар, аджарец.

АДЖАРКА женск. р. к **аджарец**; аджарка.

АДЖАРСКИЙ ая, -ое Аджария-га, **аджарец-ке т.**; **аджарский язык** аджар тили.

АДЖАРЦЫ мн. аджарлар, аджарецтер.

АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЙ, ая, -ое административдик-территориялык; **административно-территориальное деление СССР** СССРдин административдик-территориялык бөлүнүшү.

АДМИНИСТРАТИВНО-ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ ая, -ое административдик-чарбалык.

АДМИНИСТРАТИВНЫЙ ая, -ое администрация-га т.; администрациялык, административдик; **административная должность** администрациялык кызмат; **в административном порядке** административдик тартипте.

АДМИНИСТРАТОР м. администратор (бир нерсени башкаруучу, тескөөчү кызмат адамы).

АДМИНИСТРАТОРСКИЙ, ая, -ое администратор-го т.; администратордук; **администраторские обязанности** администратордук милдеттер.

АДМИНИСТРАЦИЯ жс. администрация (1. ишканалардагы, мекемелердеги башкаруу органы; 2. собир. мекемелердин, ишканалардын башкармасын башкаруучу адамдар).

АДМИНИСТРИРОВАНИЕ ср. башкаруучулук, башкаруу, башкаруучулук кылуу, башчылык кылуу; см. **администрировать**.

АДМИНИСТРИРОВАТЬ несов. башкаруу, башкаруучулук кылуу, башчылык кылуу (чиновниктерче формалдуу, кайдигер буйрук берүүгө аракет кылуу).

АДМИРАЛ м. адмирал (согуштук деңиз флотунда эң жогорку наам).

АДМИРАЛТЕЙСТВО ср. адмиралтейство (1. Ленинграддагы деңиз флотунун иштерин башкаруучу мекеме; 2. уст. порттогу согуштук кемелерди жасай турган жана аларды ремонттой турган орун).

АДМИРАЛЬСКИЙ, ая, -ое адмирал-га т.; адмиралдык; **адмиральский флаг** адмиралдык желек, адмирал желеги.

АДОПТАЦИЯ жс. адоптация (бала кылып асырап алуу).

АДРЕС м. 1. адрес (почта менен жиберилүүчү нерсенин сыртындагы жазуу); **доставить письмо по адресу** катты адреси боюнча алып барып берүү; **его адрес тот же** анын адреси мурункудай эле, анын адреси ошол эле; **отправить в адрес института** институттун адресине жиберүү; 2. (письменное приветствие) адрес (куттуктоо кат); **юбиляр получил много адресов** юбиляр көп адрес алды; **поднести кому-л. адрес бирөөгө** адрес берүү; ✧ **по адресу кого-л. бирөөгө** карата; **по его адресу было сделано несколько замечаний** ага карата бир нече эскертүү жасалган болчу; **не по адресу** жаңылыш адрес боюнча.

АДРЕСАНТ м. адресант (почта же телеграф аркылуу бир нерсе жиберген киши же мекеме).

АДРЕСАТ м. адресат (почта же телеграф аркылуу жиберилген нерсени ала турган киши же мекеме); **за ненахождением адреса** адресат табылбагандыктан (каттын үстүнө жазылган белги).

АДРЕСНЫЙ, ая, -ое адрес-ке т.; адресстик; **адресная книга** адрес книгасы; **адресный стол** адресстик стол (ушул шаарда турган адамдарды регистрациялоочу жана алардын турган жерлери жөнүндө справка берип туруучу мекеме).

АДРЕСОВАТЬ сов. и несов. что жиберүү, жөнөтүү; **письмо надо адресовать в Москву** катты Москвага жиберүү керек.

АДСКИ нареч. разг. абдан, эң эле; **я адски устал** мен эң эле чарчадым, мен абдан чарчадым.

АДСКИЙ, ая, -ое разг. абдан катуу, абдан күчтүү, чыдагыс; **адская жарá** чыдагыс ысык, абдан катуу ысык; **адская боль** эң катуу оору, жандан өткөн оору; ✧ **адская машина** уст. белгиленген убакытта жарылуучу снаряд.

АДЬЮНКТ м. адьюнкт (согуштук академияларда окутуучу болууга даярдануучу адам).

АДЬЮТАНТ м. воен. адъютант (согуштук начальниктин кол алдында иштеп, кызмат жасагынан болгон тапшырмаларды орундоочу офицер).

АДЫГЕЕЦ м. адыгей, адыгеец.

АДЫГЕЙКА женск. р. к **адыгеец**; адыгейка.

АДЫГЕЙСКИЙ, ая, -ое адыгеец-ке т.; **адыгейский язык** адыгей тили.

АДЫГЕЙЦЫ мн. адыгейлер, адыгеецтер.

АЖИО ср. нескл. ком. ажио (капиталисттик өлкөлөрдө - акчанын анын номинал баасына караганда курсунун көтөрүлүшү).

АЖИОТАЖ м. 1. ажиотаж (капиталисттик өлкөлөрдө - спекуляция максатын көздөп, акция, облигация ж.б. баалуу кагаздардын курсун жасалма түрдө көтөрүү же түшүрүү); 2. перен. тынчсызданып толкундануу, туталануу.

АЖУР I м. ажур (назик тордомо нерсе; тор сыяктуу гүлү бар кездеме).

АЖУР II нареч. бухг. ажур (ар бир операцияны болгон күнүндө книгага жазып туруу).

АЖУРНЫЙ, ая, -ое 1. (прозрачный) ажур (элек сыяктуу майда тордолгон, ары жазындагы буюмдар өтмө

катар көрүнүүчү нерсе); **ажурные чулки** ажур чулки; **ажурная строчка** ажур сайма (элек сыяктуу тордолгон сайма); **2. перен.** (искусно и тонко сделанный) чебердик менен иштелген.

АЗ м. **1. уст.** аз (орус алфавитинин «а» деген биринчи арибинин байыркы аты); **2. азы** мн. перен. алиппе, эн эле башталгыч маалымат; **начинать с азов** «а» дегенден баштоо, эн эле башынан, жөнөкөй нерседен баштоо; ♠ **ни аза не знать** эч нерсе билбөө, түк эч нерсе билбөө; оозуң кайсы десе, мурдун көрсөтүү.

АЗАРТ м. кумардык, кумар, кызыгуу, кызуулук; **войти в азарт** кумары кызуу; **делать что-л. с азартом** бир нерсени кызыгып иштөө, бир нерсени кызуулук менен иштөө.

АЗАРТНО нареч. кумарданып, кызыгып, кызууланып; **азартно играть** кызыгып ойноо, кызууланып ойноо.

АЗАРТНЫЙ, ая, -ое кумардуу, кызыгуучу, сүйүүчү, берилген, кызуу; **азартные игры** кумар; кумар оюндар; **азартный спор** кызуу айтышуу.

АЗБУКА жс. **1.** (совокупность букв, знаков) алиппе (алфавит, тамгалардын тизмеги); **азбука Морзе** Морзе алиппеси (телеграфта колдонулуучу шарттуу белгилер); **2.** (букварь) алиппе китеби; **3. перен.** кандайдыр бир илимдин, билимдин башы.

АЗБУЧНЫЙ, ая, -ое азбука-га т.; **азбучная истина** перен. баарыга белгилүү чындык.

АЗЕРБАЙДЖАНЕЦ м. азербайжан.

АЗЕРБАЙДЖАНКА женск. р. к азербайджанец; азербайджанка.

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ, ая, -ое Азербайджан-га, азербайджанец-ке т.; **азербайджанский язык** азербайжан тили.

АЗЕРБАЙДЖАНЦЫ мн. азербайжандар.

АЗИАТ м. азиат (Азияда туулган адам).

АЗИАТСКИЙ м. Азия-га т.; **азиатский материк** Азия материги.

АЗИМУТ м. **1. астр.** азимут (кандайдыр бир жарык кылып туруучу асмандык тело, б. а. же күн, же ай, же жылдыз аркылуу өтүүчү тик жалпактык менен меридиандын ортосундагы бурч); **2. воен.** азимут (кыймылдын берилген багыты менен түндүктүн ортосунда түзүлгөн бурч); **идти по азимуту** азимут боюнча баруу.

АЗОТ м. хим. азот (абанын составына кирүүчү түсүз жана жытсыз газ); **окись азота** азоттун кычкылы.

АЗОТИСТЫЙ, ая, -ое хим. азоттуу; **азотистое железо** азоттуу темир; **азотистые удобрения** азоттуу жер семирткичтер.

АЗОТНЫЙ, ая, -ое азот-го т.; азоттук; **азотная кислота** азот кислотасы, азоттук кычкыл; **азотный завод** азот заводу, азоттук завод.

АЗЫ мн. см. аз 2.

АЙСТ м. легилек, илегилик, кара куназ.

АЙ межд. ай, ий, калак, калакай, кокуй; **ай, как нехорошо!** ай, жакшы эмес ко!; **ай-ай-ай** ай-ай-ай; ♠ **ай да...** ай, баракелде...; ай, бали...; **ай да молодец!** ай, баракелде, эр экен!

АЙВА жс. бихи (жыгачы жана анын жемиси).

АЙВОВЫЙ -ая, -ое, айва-га т.; **айвовое варенье** бихиден жасалган варенье.

АЙДА межд. прост. жүргүлө, жүр, кана жүргүлө кана жүр, кана кеттик, кеттик эмесе.

АЙМАК м. аймак (Бурят-Монгол АССРинде жана Тоолук-Алтайлык автономиялуу областында - район).

АЙРАН м. айран, катык.

АЙСБЕРГ м. айсберг (деңизде сүзүп жүрүүчү муз тоо).

АЙСОР м. I айсор.

АЙСОРКА II женск. р. к. **айсор**; айсорка.

АЙСОРСКИЙ, ая, -ое айсор-го т.

АЙСОРЫ мн. айсорлор.

АКАДЕМИЗМ м. академизм (**1. илимий иштерде** жана окуу иштеринде практикадан жана турмуштун таламдарынан байланышын үзгөн теориялык багыт; **2. искусстводо** – байыркынын үлгүлөрүнө ээрчүүнүн традициялык эрежелерин түзгөн багыт).

АКАДЕМИК м. академик (Илимдер Академиянын чыныгы мүчөсү); **почётный академик** ардактуу академик.

АКАДЕМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1. академия-га т.**; академиялык; **академический устав** академиялык устав, академия уставы; **2. (учебный)** окуу жайларына, окууга ылайыкталган; академиялык; **академический год** окуу жылы; **академический час** академиялык саат (лекция үчүн белгиленген убакыт - көбүнчө 45 минута); **3. (в науке, искусстве)** академиялык (искусстводо, илимде белгиленген эрежени, традицияны сактоочу, бирок турмуш менен байланышсыз нерсе); **академическая живопись** академиялык живопись; **4. академиялык** (жалаң эле теориялык, практикалык мааниси жок); **академический спор** академиялык айтышуу; **вопрос носит академический характер** маселенин академиялык гана мүнөзү бар; ♠ **академический театр** академиялык театр (СССРдеги үлгүлүү театрларга берилген ардактуу наам).

АКАДЕМИЧНОСТЬ жс. абстракттуулук, конкреттүү эместик (турмуш менен байланышы жоктук, жалаң эле теориялык).

АКАДЕМИЧНЫЙ, ая, -ое абстракттуу, конкреттүү эмес (турмуш менен байланышы жок, жалаң эле теориялык).

АКАДЕМИЯ жс. академия; **Академия наук СССР** СССР Илимдер Академиясы; **Академия медицинских наук** Медициналык Илимдер Академиясы; **Академия педагогических наук** Педагогикалык Илимдер Академиясы; **Академия сельскохозяйственных наук** Айыл Чарба Илимдер Академиясы; **Академия художеств** Художестволор Академиясы; **Военно-политическая академия** Согуштук-Саясий Академия; **Военно-воздушная академия** Согуштук-Аба Академиясы.

АКАЦИЯ жс. **1.** (дерево) акация (ак гүлдүү жыгачтын бир түрү); **2.** (кустарник) алтыгана.

АКВАМАРИН м. мин. аквамарин (жашыл түстүү асыл таштын бир түрү).

АКВАМАРИНОВЫЙ, ая, -ое аквамарин-ге т.

АКВАРЕЛИСТ м. акварелист (акварель менен сүрөт тартуучу художник).

АКВАРЁЛЬ жс. акварель (**1.** сууга эзме боёк; **2.** акварель менен тартылган сүрөт).

АКВАРЁЛЬНЫЙ, ая, -ое акварель-ге т.; **акварельные краски** акварель боёктору; **акварельный портрет** акварель портрети.

АКВАРИУМ м. аквариум (балыкты, сууда жашоочу жаныбарларды салып багуу жана сууда өсүүчү өсүмдүктөрдү салып өстүрүү үчүн жасалган көлмө же ичине суу куюлган айнек ящик).

АКВЕДУК м. акведук (көпүрөгө окшотубураак салынган суу өткөргүч, ноо).

АККЛИМАТИЗАЦИЯ жс. климатташтыруу, климатташуу (киши, жаныбар жана өсүмдүктөрдүн жаңы климаттык жана да башка түрдүү тиричилик шарттарына көнүгүүлөрү, ийкемделиши).

АККЛИМАТИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что климатташтыруу.

АККЛИМАТИЗИРОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. (о животных, растениях) климатташтырылуу, климатташуу; 2. сов. и несов. перен. (о человеке) үйрөнүү, жаңы шартка көнүгүү (үйрөнүү); 3. несов. страд. к акклиматизировать.

АККОМОДАЦИЯ жс. физ. аккомодация (көнүгүү, ийкемделүү); **аккомодация глаза** көздүн аккомодациясы (ар. түрдүү алыстыктагы нерсени караганда аны таамай көрүүгө көздүн ийкемделиши).

АККОМПАНИМЕНТ м. аккомпанемент (обонго, үнгө ээрчип, кошулуп музыкалык инструментке ойноо же ырдоо); **петь под аккомпанемент рояля** роялга кошулуп ырдоо.

АККОМПАНИАТОР м. аккомпаниатор (обончуга, скрипачка жс.б. кошулуп, музыкалык инструментте, мис. роялда ойноочу адам).

АККОМПАНИРОВАТЬ несов. кому-чему на чём аккомпанементтөө.

АККОРД м. муз. аккорд (бир канча музыкалык тондордун үн алышып бир жолу чыгышы); **взять несколько аккордов** бир нече аккорд алуу; **заключительный аккорд** акыркы (аяккы) аккорд; ♪ **аккорд струн** смычоктуу (кыяк, скрипка жс.б.) жана чертме (комуз, мандолина жс.б.) инструменттер үчүн струналардын жыйындысы.

АККОРДЕОН м. муз. аккордеон.

АККОРДЕОНИСТ м. аккордеончу (аккордеондо ойноочу адам).

АККОРДНЫЙ, ая, -ое аккорддук (договор боюнча баалап иштөө); **аккордная работа** аккорддук жумуш; **аккордная оплата труда** эмгектин аккорддук төлөөсү (мында аки кетирилген убакытка карап эмес, иштелген ишке карап төлөнөт).

АККРЕДИТИВ м. фин. аккредитив (сактык кассасы вкладчикке берген документ; бул документ боюнча вкладчик өзүнүн сактоого тапшырган акчасын СССРдин кайсы жериндеги сактык кассасынан болсо да алууга укуктуу).

АККРЕДИТОВАТЬ сов. и несов. кого, дип. бирөөнү чет мамлекеттик өкмөттүн алдындагы өз өкүлү кылып дайындоо.

АККУМУЛИРОВАНИЕ ср. см. аккумуляция; **аккумуляирование солнечного тепла** күндүн жылуулугун аккумуляциялоо.

АККУМУЛИРОВАТЬ сов. и несов. что аккумуляциялоо, аккумуляция кылуу (жыйноо, накопление кылуу, чогултуу).

АККУМУЛЯТОР м. тех. аккумулятор (электр же жылуулук кубатты жыйноочу прибор).

АККУМУЛЯТОРНЫЙ, ая, -ое аккумулятор-го т.; аккумулятордук; **аккумуляторная батарея** аккумулятордук батарея.

АККУМУЛЯЦИОННЫЙ, ая, -ое аккумуляция-га т.

АККУМУЛЯЦИЯ жс. аккумуляция, аккумуляциялоо; **аккумуляция электричества** физ. электрдин аккумуляциясы, электрди аккумуляциялоо; **аккумуляция капитала** эк. капиталды аккумуляциялоо (жаңы түзүлүп жаткан кошумча наркты капиталга кошуу аркылуу аны (капиталды) накопление кылуу).

АККУРАТНО нареч. 1. (исправно) өз убагында, калбай, дал, нак; **аккуратно отвечать на письма** каттарга өз убактысында жооп берип туруу; 2. (тщательно) так, тыкандык менен, тыкан, абайлап, чебердеп, төкпөй-чачпай; **аккуратно переписать что-л.** бир нерсени тыкандык менен көчүрүп жазуу.

АККУРАТНОСТЬ жс. тыкандык, жыйнактык; **проявить точность и аккуратность** тактык жана тыкандык көрсөтүү.

АККУРАТНЫЙ, ая, -ое 1. (исполнительный, исправный) тыкан, жыйнак; 2. (тщательно сделанный) тыкандык менен, чебердик менен, төкпөй-чачпай, жыйнактык менен; **аккуратная работа** тыкандык менен иштелген жумуш.

АКОНИТ м. бот. уу коргошун.

АКР м. акр (Англия менен Америкада жер чени, бул - 4047 квадраттык метрге барабар).

АКРОБАТ м. акробат (цирктик гимнаст, дарчы).

АКРОБАТИКА жс. акробатика (гимнастика искусствосу; көбүнчө циркте ойноп, шамдагайлык менен секирүү; дарчылык).

АКРОБАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое акробатика-га т.; акробатикалык; **акробатические упражнения** акробатикалык машыгуулар.

АКРОБАТКА женск. р. к акробат; акробатка.

АКРОПОЛЬ м. ист. акрополь (байыркы гректерде - шаардын бекитилген бөлүгү, крепость).

АКСЕЛЬБАНТЫ мн. (ед. аксельбант м.) аксельбант (падышалык Россияда жана чет өлкөлөрдө - кээ бир согуштук чиндердин мундиринин ийининин үстүнөн арта салынган инур).

АКСЕССУАРЫ мн. (ед. аксессуар м.) аксессуар (1. театр, атайын театрдык жасалганын буюмдары; 2. перен. башкы нерсени аныктоочу, толуктоочу).

АКСИОМА жс. аксиома (1. илимде - далилсиз эле кабыл кылына турган положение, жобо; 2. перен. шексиз чындык, көз көрүнө чындык, эч бир далилди талап кылбаган чындык).

АКТ м. 1. (действие, событие) акт (аракет, окуя); **акт огромного политического значения** зор саясий маанилүү акт; 2. (указ, постановление) акт (указ, мамлекеттик мааниси бар токтом); **государственный акт** мамлекеттик акт; 3. (документ) акт (бир нерсени куболондурүүчү документ); **акты гражданского состояния** граждандык ал-абалдын актылары; **обвинительный акт** айыптоо актысы; **составить акт** акт түзүү; **нотариальные акты** нотариалдык актылар; 4. театр. акт, көшөгө (пьесанын эки антракт ортосундагы бөлүгү); **пьеса в трёх актах** үч көшөгөлүү пьеса; 5. (в учебных заведениях) акт (окуу жайларындагы салтанаттуу жыйналыш).

АКТЁР м. 1. актёр (театр ойнунда ролдорду аткаруучу киши); **комический актёр** комедиялык актёр; **трагический актёр** трагедиялык актёр; 2. перен. актёр (анткордонуп өзүн башка кылып көрсөтүүчү киши).

АКТЁРСКИЙ, -ая, -ое **актёр** 1-ге т.; актёрдук; **актерское мастерство** актёр чебердиги, актёрдук чебердик.

АКТИВ I м. *собир.* актив, активдер (кандайдыр бир уюмдун ишмер, инициативалуу, демилгелүү бөлүгү); **партийный актив** партиялык актив, партия активи; **профсоюзный актив** профсоюздук актив, профсоюз активи; **созв́ать актив** активдердин жыйналышын чакыруу; **собра́ние актива** активдердин чогулушу.

АКТИВ II м. *бухгал.* актив (ишкананын материалдык баалуу заттары жана аласа мүлктөрү); **записа́ть в актив** активге жазуу, активге жазып коюу.

АКТИВИЗАЦИЯ ж. активизация, активдештирүү (бирөөнүн активдүүлүгүн көтөрүү, бирөөнүн иштик-түүлүгүн күчөтүү, көтөрүү).

АКТИВИЗИРОВАТЬ сов. и несов. *кого-что* активдештирүү.

АКТИВИ́СТ м. активист (коомдук жумушка активдүү катышуучу).

АКТИВИ́СТКА *женск. р. к активист*; активистка.

АКТИ́ВНО нареч. активдүүлүк менен, ишкердүүлүк менен, иштиктүүлүк менен; **акти́вно уча́ствовать в чём-л.** бир нерсеге активдүүлүк менен катышуу.

АКТИ́ВНОСТЬ ж. активдүүлүк, ишкердүүлүк, иштиктүүлүк; **полити́ческая актив́ность тру́дящихся** эмгекчилердин саясий активдүүлүгү; **твор́ческая актив́ность масс** массалардын чыгармачылык активдүүлүгү; **прояви́ть актив́ность** активдүүлүк көрсөтүү.

АКТИ́ВНЫЙ, ая, -ое 1. (*деятельный, энергичный*) активдүү, ишкер, иштиктүү; **акти́вный уча́стник** активдүү катышуучу; 2. (*быстро и сильно действующий*) активдүү, күчөгөн, кабылдаган; **акти́вный проце́сс туберкуле́за** кургак учуктун күчөгөн процесси; **❖ актив́ный бала́нс** эк. активдүү баланс (*кириш статьясы чыгыш статьясынан ашып түшкөн баланс*); **акти́вная оборо́на воен.** активдүү коргоо; **акти́вное изби́рательное пра́во** активдүү шайлоо укугу (*шайлоого укуктуулук*).

АКТИ́ННЫЙ, м. хим. активный (уран кенинен алынуучу химиялык элементтердин бири).

АКТИ́РОВАТЬ сов. и несов. акт түзүү.

А́КТОВЫЙ: **а́ктовый зал** салтанаттуу чогулуш өткөрүлүүчү зал (*кобунчо жогорку окуу жайларында*).

АКТР́ИСА *женск. р. к актёр*; актриса.

АКТУА́ЛЬНОСТЬ ж. актуалдуулук (*азыркы убакыт үчүн маанилүүлүк*); **актуа́льность вопро́са** маселенин актуалдуулугу.

АКТУА́ЛЬНЫЙ, -а, -ое актуалдуу (*азыркы убакыт үчүн мааниси бар*); **актуа́льные зада́чи** актуалдуу милдеттер.

АКУ́ЛА ж. акула (*деңиздеги жырткыч балыктын бир түрү*).

АКУ́СТИКА ж. 1. физ. акустика (*тыбыш жөнүндөгү окуу*); 2. акустика (*кандайдыр бир үйдүн ичинде үндүн, музыканын таралышы жана угулушу*); **в это́м за́ле хоро́шая аку́стика** бул залда акустика жакшы.

АКУСТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **акустика-га т.**; акустикалык; **акусти́ческие усло́вия** акустикалык шарттар.

АКУШЕР м. акушер (*аялга, анын боюнда бар кезде, ал төрөгөн убакытта жана төрөгөндөн кийин жардам көрсөтүүчү врач*).

АКУШЁ́РКА ж. акушерка (*аял төрөгөн кезде ага-жардам кылуучу медициналык кызматкер аял*).

АКУШЁ́РСКИЙ, ая, -ое акушердик; **акуше́рские курсы** акушердик курс.

АКУШЁ́РСТВО ср. акушерство (1. *аялга, анын боюнда бар кезинде, ал төрөгөн убакытта жана төрөгөндөн кийин жардам көрсөтүп туруучу медициналык бөлүм*; 2. *акушердин же акушерканын иши*).

АКЦЕ́НТ м. 1. грам. (*ударение*) басым (үндүн көтөрүлүп айтылышы); 2. полигр. (*знак ударения*) **акцент** (басымды билдирүү үчүн тамганын үстүнө коюлуучу белги); **поста́вить акце́нт** акцент коюу; 3. (*произношение*) акцент (*сөздү айтуудагы өзгөчөлүк*; мындай өзгөчө айтуу бул же тигил тилге, диалектиге же айрым адамдын өзүнө таандык болот); **говори́ть с акце́нтом** акцент менен сүйлөө; **сдела́ть акце́нт на чём-л.** кандайдыр бир ойду көрсөтө айтуу, бир нерсеге айрыкча көңүл буруу.

АКЦЕ́НТИРОВАТЬ сов. и несов. *что* 1. грам. бир нерсени басым менен айтуу; 2. полигр. басымды көрсөтүүчү белги коюу; 3. *перен.* кандайдыр бир ойду, пикирди көрсөтө айтуу, башкалардан бөлүп көрсөтүү.

АКЦЕ́ПТ м. фин. акцепт (*счёт боюнча акча төлөөгө макул болуу жана бул макулдук жөнүндө төлөө документинин үстүнө жазылган жазуу*).

АКЦЕПТОВА́ТЬ сов. и несов. *что, фин.* акцептөө (*счёту төлөө үчүн алуу жана төлөөгө макулдугу жөнүндө документтин үстүнө жазуу*).

АКЦИ́З м. акциз (*надышалык Россияда жана капиталисттик өлкөлөрдө - кеңири керек кылынуучу кээ бир продуктылардан алынуучу кыйыр налог*).

АКЦИ́ЗНЫЙ, -ая, -ое **акциз-ге т.**; акциздик; **акци́зный сбор** акциздик жыйым.

АКЦИОНЕ́Р м. акционер (акционердик ишкананын ээлеринин бири, *акция ээси*).

АКЦИОНЕ́РНЫЙ, ая, -ое **акция-га т.**; акционердик; **акционерное о́бщество** акционердик коом; **акционерный капита́л** акционердик капитал.

А́КЦИЯ I ж. эк. 1. *акция* (капиталисттик ишканага айрым капиталисттер кошо турган (бере турган) үлүш, пай; ушул пайга барабар болгон баалуу кагаз); 2. *перен.* таасир, маани, кадыр; **их а́кции па́дают** алардын кадыры кетип, таасири төмөндөп баратат.

А́КЦИЯ II ж. полит. *акция* (кандайдыр максатка жетүү үчүн иштелген аракет).

АКЫ́Н м. акын.

АЛБА́НЕЦ м. албан, албанец.

АЛБА́НКА *женск. р. к албанец*; албанка.

АЛБА́НСКИЙ, ая, -ое **Албания-га, албанец-ке т.**; **алба́нский язы́к** албан тили.

АЛБА́НЦЫ мн. албандар, албанецтер.

АЛГЕ́БРА ж. алгебра.

АЛГЕБРАЙ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **алгебра-га т.**; алгебралык; **алгебрайческие фо́рмулы** алгебралык формулалар.

АЛЕБА́СТР м. алебастр (*гипстин бир түрү*).

АЛЕБА́СТРОВЫЙ, ая, -ое **алебастр-га т.**; **алеба́стровый заво́д** алебастр заводу; **алеба́стровые ва́зы** алебастрдан жасалган вазалар.

АЛЕ́ТЬ несов. 1. (*станови́ться алым*) кызаруу, кызгылт тартуу, мала кызылдануу; **восто́к але́л** чыгыш

кызарып турду; **2.** (виднеться - о чѣм-л. алом) кызарып көрүнүү, мала кызылданып көрүнүү.

АЛИБИ ср. нескл. юр. алиби (кылмыш кылынган учурда айыпталуучунун так ошол жерде болбогондугу; бул - ошол айыпталуучунун кылмышка катышпаганына далил болот); **доказать своё алиби** өзүнүн алибисин далилдөө.

АЛИЗАРИН м. хим. ализарин (боёктун бир түрү).

АЛИЗАРИНОВЫЙ, ая, -ое ализарин-ге т.; **ализариновые чернила** ализарин сыя, ализаринден жасалган сыя; **ализариновые краски** ализарин боёктор.

АЛИМЕНТНЫЙ, ая, -ое алименты-га т.

АЛИМЕНТЫ только мн. алимент (үй-бүлөнүн эмгекке жарабаган мүчөлөрүнө (балдарга, эне-аталарга ж.б.) алар менен бир туугандык жакындыгы бар кишилер тарабынан законго ылайык төлөнүүчү каражаттар); **платить алименты** алимент төлөө; **получать алименты** алимент алуу.

АЛКОГОЛИЗМ м. алкоголизм (спирттүү ичкиликке абдан берилип кетүү; пьянкечтик).

АЛКОГОЛИК м. алкоголик (аракеч, пьянкеч).

АЛКОГОЛЬ м. алкоголь (спирт жана спирттүү башка ичкиликтер).

АЛКОГОЛЬНЫЙ, -ая, -ое алкогольдуу, алкоголу бар; **алкогольные напитки** алкогольдуу ичкиликтер.

АЛЛАХ м. алда (мусулмандардын кудайы); **аллах ёго знает или одному аллаху известно разг.** ким билет!, билбейм, такыр белгисиз.

АЛЛЕГОРИЧЕСКИЙ, -ая, ое аллегориялык, кайманалуу.

АЛЛЕГОРИЯ ж. 1. лит. иск. аллегория (адабиятта, сүрөттөөчү искусстводо абстракттуу түшүнүктү конкреттүү образдар аркылуу көрсөтүү, түшүндүрүү); **2.** перен. каймана сөз.

АЛЛЕГРО муз. 1. нареч. аллегро (жандуу, тез ойнолуу); **2.** ср. нескл. аллегро (ушундай ойнолуучу музыкалык пьеса).

АЛЛЕЯ ж. аллея (эки жагына жыгач тигилген жол); **широкая аллея тополёй** эки жагына терек тигилген кең аллея.

АЛЛИГАТОР м. зоол. аллигатор (крокодилдин бир түрү; бул – түштүк Кытайда жана Түндүк Америкада болот).

АЛЛИТЕРАЦИЯ ж. лит. аллитерация (сулуулук жана кооздук үчүн, уккулуктуу болуу үчүн сөздөрдө бир үнсүз тыбыштын кайталай бериши, мис. жай-жарагын жайланып).

АЛЛО межд. алло (телефонго чакырылган кишинин «угуп жатамын» деген мааниде айтуучу сөзү).

АЛЛОПАТ м. аллопат (дарылоонун кадимки системасын колдонуучу врач).

АЛЛОПАТИЯ ж. мед. аллопатия (дарылоонун кадимки системасы).

АЛЛОТРОПИЯ ж. хим. аллотропия (кристаллдын бир нече түрлөрүн жасай турган, кайсы бир химиялык элементтердин касиети).

АЛЛОП м. аллоп (аттын жүрүшүнүн түрлөрү).

АЛМАЗ м. алмаз (1. асыл таштын бир түрү; 2. тех. алмаздын бир түрү коюлган, айнек кесүүчү аспап).

АЛМАЗНЫЙ, ая, -ое алмаз-га т.; **алмазное украшение** алмаздан жасалган кооздук.

АЛОГИЗМ м. филос. алогизм, логикасыздык (логикага каршы келүүчү ой).

АЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое логикалык эмес, логикага туура келбеген.

АЛОГИЧНЫЙ, ая, -ое см. алогический.

АЛОЭ ср. нескл. алоэ (өсүмдүктүн бир түрү).

АЛТАЕЦ м. алтайлык.

АЛТАЙКА женск. р. к алтаец; алтайка.

АЛТАЙСКИЙ, ая, -ое Алтай-га, алтаец-ке т.

АЛТАЙЦЫ мн. алтайлыктар

АЛТАРЬ м. алтарь (чиркөөнүн төрү, төркү бөлүмү);

принести (жертву) на алтарь отечества родина үчүн жан кыюу, эч нерсени аябоо.

АЛТЫН м. уст. үч тыйын; **не было ни гроша, да вдруг алтын** погов. күтпөгөн жерден байлык (сокур тыйыны жок болуп туруп эле, кокусунан бай болуп калуу).

АЛФАВИТ м. алфавит; **по алфавиту** алфавит боюнча.

АЛФАВИТНЫЙ, ая, -ое алфавит-ке т.; **расположить в алфавитном порядке** алфавит тартиби менен жайлаштыруу.

АЛХИМИК м. ист. алхимик (алхимия менен иришүүчү адам).

АЛХИМИЯ ж. ист. алхимия (орто кылымдарда жөнөкөй металлды «философиялык таш» деп аталган нерсенин жардамы менен алтынга айландыруу жолдорун издеген мистикалык илим).

АЛЧНО нареч. ач көздүк менен, ач көздүк кылып.

АЛЧНОСТЬ жс. ач көздүк.

АЛЧНЫЙ, ая, -ое ач көз.

АЛЫЙ, -ая, -ое кызыл, ачык кызыл; **алая кровь** кызыл кан; **алые знамена** ачык кызыл туулар.

АЛЫЧА жс. бот. алча (жыгачы жана анын жемиши).

АЛБАТРОС м. зоол. альбатрос (ири деңиз куштун бир түрү).

АЛБЕНИЗМ м. мед. альбинизм (пигмент жетишпегендиктен теринин жана чачтын же түктүн агарып кетиши).

АЛБИНОС м. мед. альбинос (альбинизм менен ооруучу адам же айбан).

АЛБОМ м. альбом (арасына сүрөттөр, маркалар ж.б. жабыштырылуучу, коюлуучу же беттерине ыр жазылуучу китеп же дептер).

АЛБОМНЫЙ, ая, -ое альбом-го т.

АЛБУМИН м. биол., хим. альбумин (жумуртканын агын же канды кургатуу аркылуу алына турган белоктук зат).

АЛБМАНАХ м. альманах (ар түрдүү авторлордун адабий чыгармаларынын жыйнагы).

АЛПЫЙСКИЙ, ая, -ое: **альпийские растения** альпы өсүмдүктөрү (жалпы бийик тоолордо, жайлоолордо чыгуучу чөптөр).

АЛПИНИАДА жс. спорт. альпиниада (альпинисттердин массалык жүрүшү).

АЛПИНИЗМ м. альпинизм (бийик тоонун мөңгүлөрүнө чыгуу спорту).

АЛПИНИСТ м. альпинист (альпинизм менен иришүүчү адам; тоо туристи).

АЛПИНИСТКА женск. р. к альпинист; альпинистка.

АЛЫТ м. муз. алыт (1. аял же баланин жоон үнү; 2. скрипадан саал чоңураак, кылдуу инструмент).

АЛТЕРНАТИВА *жс.* альтернатива (мүмкүн болгон эки чечимдин бирөөн тандап алуу зарылдыгы).

АЛТЕРНАТИВНЫЙ, ая, -ое альтернативалуу, альтернативалык; **альтернативные суждения** *филос.* альтернативалык ой жүгүртүү; **альтернативное решение** альтернативалык (альтернативалуу) чечим.

АЛТИМЕТР *м. ав.* альтиметр (бийиктикти өлчөөчү прибор).

АЛТИСТ *м.* альтист (альтта ойноочу музыкант).

АЛТОВЫЙ, ая, -ое **альт-ка** *т.*; **альтовый ключ** альт ключу.

АЛТРУИЗМ *м.* альтруизм (башкалар үчүн жан-дили менен кам жечүлүк; башка бирөө үчүн өз таламдарынан да баш тартууга даярдык).

АЛТРУИСТ *м.* альтруист (өз ишинде альтруизмди колдонуучу киши).

АЛТРУИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое альтруисттик.

АЛТРУИСТИЧНЫЙ, ая, -ое *см.* **альтруистический**.

АЛТРУИСТКА *женск. р. к* **альтруист**.

АЛЬФА *жс.* альфа (*грек* алфавитинин биринчи тамгасы); ♠ **альфа и омега** башы жана аягы; **от альфы до омеги** башынан аягына чейин, баары толук бойдон.

АЛЬФА-ЛУЧИ *только мн. физ.* альфа-шоолалар (радиоактивдүү заттардан чыгуучу положительный бөлүкчөлөрдүн агыны).

АЛЬФА-ЧАСТИЦЫ *только мн. физ.* альфа-бөлүкчөлөр (гелийдин атомунун ядросу).

АЛЮМИНИЕВЫЙ, ая, -ое **алюминий-ге** *т.*; **алюминиевая промышленность** алюминий өнөр жайы; **алюминиевая посуда** алюминийден жасалган идиш, алюминий идиш.

АЛЮМИНИЙ *м.* алюминий (күмүш түстүү жеңил металлдын бир түрү).

АЛЯПОВАТО *нареч.* сырткы көрүнүшү одоно, одуракай, көрксүз.

АЛЯПОВАТЫЙ -ая, -ое, сырткы көрүнүшү одоно, одуракай, көрксүз.

АМАЗОНКА *жс.* амазонка (1. *миф.* байыркы гректердин мифологиясында - согушчан аялдар уруусу; 2. *уст.* атчан аял; 3. *уст.* аялдардын атчан жүрүүгө ылайыкталган узун көйнөгү).

АМАЛЬГАМА *жс.* амальгама (1. *хим.* бир металл менен сымаптын кошундусу; 2. *перен.* ар түрдүү нерселердин, идеялардын аралашып кетиши, кошул-ташыл болуп кетиши).

АМАЛЬГАМИРОВАТЬ *сов. и несов. что, хим.* амальгамалоо (1. *металлды сымапка салып эритүү, амальгама чыгаруу, жасоо;* 2. *руданы сымап менен аралаштырып, андан алтын же күмүшүн ажыратуу).*

АМБАР *м.* кампа (дан, эгин сакталуучу жай).

АМБИЦИЯ *жс.* өзүн сүйүүчүлүк, намыскөйлүк; **человек с амбицией** *ирон.* өзүн сүйүүчү адам; ♠ **вломиться (удариться) в амбицию** *разг.* мурдун көтөрүү, бой көтөрүү, намыскөйлүк кылуу.

АМБРА *жс.* жыпар жыт, жакшы жыт.

АМБРАЗУРА *жс.* амбразура (1. *воен.* крепостной дог, чептердеги, кемедеги замбирек же мылтык атуу үчүн жасалган тешик; 2. *тамдагы терезе же эшик үчүн жасалган тешик).*

АМБУЛАТОРИЯ *жс.* амбулатория (келип кетүүчү ооруларды дарылоочу оорукана).

АМБУЛАТОРНЫЙ, ая, -ое **амбулатория-га** *т.*; амбулаториялык; **амбулаторный прием** амбулаторияга ооруларды кабыл алуу, амбулаторияда ооруларды кароо; **амбулаторный больной** амбулаториялык оору (дарылануу үчүн амбулаторияга келип кетүүчү оору адам).

АМЕБА *жс.* зоол. амёба (көзгө илээшипеген, микроскоп аркылуу гана көрүнө турган бир клеткалуу жаныбар).

АМЕРИКАНЕЦ *м.* американец, америкалык.

АМЕРИКАНКА *женск. р. к* **американец**; американка.

АМЕРИКАНСКИЙ, ая, -ое **Америка-га, америка-нец-ке** *т.*; америкалык.

АМЕРИКАНЦЫ *мн.* американецтер, америкалыктар.

АМЕТИСТ *м. мин.* аметист (асыл таштын бир түрү).

АМЕТИСТОВЫЙ, ая, -ое **аметист-ке** *т.*

АММИАК *м. хим.* аммиак (азот менен водороддун кошулганынан келип чыккан түссүз, жыты жаман газ).

АММИАЧНЫЙ, ая, -ое *хим.* аммиактык, аммиактуу, аммиагы бар.

АММОНИЙ, *м. хим.* аммоний (азот менен водороддун кошулушу).

АМНИСТИРОВАТЬ *сов. и несов. кого, юр.* амнистиялоо, амнистия кылуу, кечирүү, күнөөнү кечүү.

АМНИСТИЯ *жс.* юр. амнистия, кечирим (кылмышкерлердин жазасын мамлекеттик жогорку бийликтин чечими боюнча жеңилдетүү же толук кечирүү).

АМОРАЛЬНОСТЬ *жс.* моралсыздык (ахлаксыздык, бузукулук).

АМОРАЛЬНЫЙ, ая, -ое моралсыз (ахлаксыз, бузуку); **аморальное поведение** моралсыз жүрүш-туруш.

АМОРТИЗАТОР *м. тех.* амортизатор (силкинүүнүн, урунуп-беринүүнүн, ышкылуунун күчүн азайтуу үчүн автомобильге, самолётко ж.б. орнотулган прибор).

АМОРТИЗАЦИОННЫЙ, ая, -ое **амортизация-га** *т.*; амортизациялык; **амортизационный срок** *эк.* амортизациялык срок; **амортизационные отчисления** *эк.* амортизациялык отчислениялар; **амортизационное устройство** *тех.* амортизациялык түзүлүш.

АМОРТИЗАЦИЯ *жс.* амортизация (1. *эк.* машиналардын, имараттардын ж.б. эскирген бөлүктөрүнүн наркына барабар болгон сумманы отчисление кылуу аркылуу ошол машиналардын, имараттардын жана башкалардын наркын бара-бара толук төлөө; 2. *фин.* убакты-убакты менен взностор берүү же милдеттенмелерди сатып алуу аркылуу, узак сроктуну заёмдорду бара-бара төлөө; 3. *тех.* автомобиль жүргөн кезде, самолёт конгон кезде ж. б. урунуп-беринүүлөрдүн, ышкылуулардын күчүн азайтуу).

АМОТИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что* амортизациялоо, амортизация өткөрүү.

АМОРФНЫЙ, ая, -ое аморфтуу (1. *хим., мин.* түзүлүшү кристалл формасында болбогон нерсе; 2. *лингв.* тил жөнүндө – өзгөрүү формалары болбогон; 3. *перен.* формасыз, калыпсыз).

АМПЕР *м. физ.* ампер (электр тогунун күчүн өлчөө единицасы).

АМПЕРМЕТР *м. физ., тех.* амперметр (электр тогунун күчүн өлчөөчү прибор).

АМПЛИТУДА ж. физ. амплитуда (теңселүү көлөмү, нерсенин тең салмакта турган ордунан эң алыс чайпалуусу, теңселүүсү); **амплитуда колебания маятника** маятниктин теңселүү амплитудасы.

АМПЛУА ср. нескл. **1.** театр. амплуа (артисттин касиеттерине жараша ролдордун болгон мүнөзү); **амплуа комика** комиктин амплуасы; **2.** перен. амплуа (жалпы эле роль, ал-абал, аткара турган иштин көлөмү, мүнөзү).

АМПУЛА ж. ампула (ичине дары, ууланткыч заттар ж.б. салып оозу ачылгыс кылып бүтөлгөн ишиче).

АМПУТАЦИЯ ж. мед. ампутация (оорулуу колду, бутту же анын бөлүктөрүн кесип таштоо).

АМПУТИРОВАТЬ сов. и несов. что ампутациялоо; **ампутировать ногу** бутту ампутациялоо.

АМУЛЕТ м. уст. тумар.

АМУНИЦИЯ жс. собир. воен. уст. амуниция (аскер кызматындагы адамдын мылтык жана кийимден башка жарак-жабдыктары).

АМФИБИЯ ок. амфибия (**1.** зоол. кургакта да, сууда да жашоочу жаныбарлар, мис. бака; анын личинкалары бакалоору менен дем алат да, чоңойгондо өпкөсү менен дем алат; **2.** бот. кургакта да, сууда да өсүүчү өсүмдүк; **3.** ав. жерден да, суудан да учуп, сууга да, жерге да коно бере турган самолёт; дарыядан, көлдөн ж.б. кечип кете турган танк, автомобиль).

АМФИБРАХИЙ, м. лит. амфибрахий (ырдагы басымы экинчи муунда болгон үч муундуу стопа).

АМФИТЕАТР м. амфитеатр (театрларда, концерттик залдарда ж.б. – партердин артындагы көтөрүңкү жайдагы орундар).

АН союз прост. көрчү, карачы; **я думал, ты его забыл, ан, видно, нет** сен аны унутуп койдуң го деп ойлогон элем, карачы, унутпаптырсың.

АНАБИОЗ м. биол. анабиоз (организмдин жашоо ийкемдигинин убактылуу токтолушу жана кайтадан жашоо калыбына келүү мүмкүндүгү).

АНАЛИЗ м. анализ (талдоо); **химический анализ** химиялык анализ; **качественный анализ** сапатын анализдөө, сапаттык анализ; **анализ крови** кандын анализи, канды анализ кылуу; **производить анализ** анализ жасоо; **подвергать анализу** анализдеп көрүү, анализ жасоо.

АНАЛИЗАТОР м. анализатор (**1.** тех. анализ жүргүзүүчү прибор; **2.** физиол. мээнин белгилүү бөлүгүнө байланыштуу жана нерв жолдору менен байланыштыруучу сезүү органы; сырткы айланадан келген восприятияларды кабыл алат жана таратат).

АНАЛИЗИРОВАНИЕ ср. анализдөө, анализ кылуу, анализ жасоо, талдоо.

АНАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. чего анализдөө, анализ кылуу, анализ жасоо, талдоо.

АНАЛИТИК м. аналитик (ар түрдүү анализ жасоочу специалист).

АНАЛИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** (основанный на применении анализа) анализдик; **аналитический метод** анализдик метод; **2.** (обладающей способностью анализировать) анализдөөгө жөндөмдүү; **аналитический ум** анализдөөгө жөндөмдүү акыл; **3.** (служащий для анализа) анализдик (анализ жасоо үчүн колдонулуучу); **аналитические весы** анализдик тараза; **аналитическая химия** аналитикалык химия; **аналитическая геометрия**

аналитикалык геометрия; **аналитические языки** лингв. аналитикалык тилдер (бул тилдерде – сүйлөмдөгү сөздөрдүн ортосундагы байланыш сөздөрдүн формасы менен эмес, көмөкчү сөздөр менен же сөздөр тартиби ж.б. менен берилет, мис. кытай тили).

АНАЛОГИЧНЫЙ, ая, -ое окшош, кебетелеш, түрдөш; **аналогичный случай** окшош учур, окшош окуя; **аналогичные явления** окшош кубулуштар.

АНАЛОГИЯ жс. аналогия (предметтердин, кубулуштардын жана түшүнүктөрдүн ортосундагы окшоштук); **полная аналогия** толук аналогия (толук окшоштук); **по аналогии** аналогиясы боюнча, аналогия боюнча; **провести аналогию** аналогия жүргүзүү.

АНАНАС м. бот. ананас (жыгачы жана анын жемиши).

АНАНАСНЫЙ, ая, -ое ананас-ка т.

АНАНАСОВЫЙ, ая, -ое см. ананасный.

АНАПЕСТ м. лит. анапест (ырда – басымы эң кийинки муунда болуучу үч муундуу стопа).

АНАРХИЗМ м. анархизм (**1.** полит. майда буржуазиялык реакциялык агым; бул агым мамлекеттин кандайынын болсо да, ошонун ичинде пролетариат диктатурасынын да зарылдыгын, пролетардык партиянып уюшулган саясий күрөшүнүн жана жетекчилик ролунун зарылдыгын танат; **2.** перен. ээнбааштык, авторитетти тоотпоочулук; тартипке, дисциплинага моюн сунбоочулук).

АНАРХИСТ м. анархист (**1.** полит. анархизмди жактоочу адам; анархисттик уюмдун мүчөсү; **2.** перен. разг. дисциплинага моюн сунбоочу адам, дезорганизатор).

АНАРХИСТСКИЙ, ая, -ое анархист-ке т.; анархисттик.

АНАРХИЧЕСКИЙ, ая, -ое анархия-га т.; анархиялык.

АНАРХИЧНЫЙ, ая, -ое анархиялуу (иретсиз, тартипсиз, дисциплинасыз).

АНАРХИЯ жс. анархия (**1.** полит. ар кандай мамлекеттик бийликти тануу; **2.** перен. тартипсиздик, иретсиздик, ээнбааштык); **анархия производства** өндүрүш анархиясы (коомдук өндүрүш өрчүшүндө капиталисттик чарбада сөзсүз боло турган тартипсиздик, плансыздык, баш аламандык).

АНАРХО-СИНДИКАЛИЗМ м. полит. анархо-синдикализм (профсоюздук кыймылдагы майда буржуазиялык оппортунисттик агым – анархизмдин идеялык таасири астында туруучу, профсоюздарды (синдикаттарды) жумушчулардын бирден-бир уюму деп эсептөөчү, жумушчу табынын саясий күрөшүнүн зарылдыгын, пролетариат мамлекетинин жана пролетариат диктатурасынын зарылдыгын тануучу агым).

АНАРХО-СИНДИКАЛИСТ м. полит. анархо-синдикалист (анархо-синдикализмдин жактоочусу).

АНАТОМ м. анатом (анатомия боюнча окумуштуу специалист).

АНАТОМИРОВАНИЕ ср. анатомирдөө.

АНАТОМИРОВАТЬ сов. и несов. что анатомирдөө (илимий максат менен өлүктү союу).

АНАТОМИЧЕСКИЙ, ая, -ое анатомия-га т.; анатомиялык; **анатомическое исследование** анатомиялык изилдөө; **анатомический атлас** анатомиялык атлас

(адамдын организмнин жана дененин айрым мүчөлөрүнүн сүрөттөрүнүн жыйындысы).

АНАТО́МИЯ жс. анатомия (организмдердин түзүлүшүн изилдөөчү илим); **анато́мия челове́ка** кишинин анатомиясы, адамдын анатомиясы; **анато́мия расте́ний** өсүмдүктөрдүн анатомиясы.

АНА́ФЕМА жс. 1. церк. динден чыгарып жиберүү; 2. уст. разг. каргыш тийгир, кудайдын каары.

АНАХОРЕ́Т м. анахорет (1. уст. дүйнөдөн безген киши; 2. перен. жалгыздыкта жашоочу киши).

АНАХРОНИ́ЗМ м. анахронизм (1. бир доордо болгон окуяны каталашып экинчи бир окуяга таандык деш; 2. перен. эскирген көз караш; эскирген үрп-адат; эски убакыттын саркындылары, калдыктары).

АНГАЖЕ́МЕНТ м. театр. уст. ангажемент (артистти договор боюнча белгилүү срокко иштөөгө чакыруу); **получи́ть ангаже́мент** ангажемент алуу.

АНГАЖИ́РОВАТЬ сов. и несов. кого-что, уст. 1. театр. ангажементтөө, ангажемент менен чакыруу; 2. (пригласи́ть на танец) аялды бийлөөгө чакыруу.

АНГА́Р м. ав. ангар (самолёттор сакталуучу жана туруучу үй).

АНГА́РНЫЙ, ая, -ое **ангар-га т.**; **анга́рное иму́щество** ангар мүлктөрү.

А́НГЕЛ м. периште.

А́НГЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **ангел-ге т.**; **а́нгельское терпе́ние** перен. периште сабырдуулук (абдан сабырдуулук-токтоолук).

АНГИДРИ́Д м. хим. ангидрид (суусуз окисел, бул - сууга кошулганда кислота болот).

АНГИДРИ́Т м. мин. ангидрит (суусуз күкүрт кычкыл кальций, бул - сууга кошулса, гипс болот).

АНГИ́НА жс. мед. ангина (тамак оорунун бир түрү).

АНГЛИ́ЙСКИЙ, ая, -ое **Англия-га, англичанин-ге т.**; англиялык; **англи́йский язы́к** англичан тили; ♦ **англи́йская була́вка** төөнөгүч; **англи́йская соль** мед. англиялык туз (ич алдыргыч).

АНГЛИ́ЧА́НЕ мн. англичандар, англичаниндер.

АНГЛИ́ЧАНИ́Н м. англичан, англичанин.

АНГЛИ́ЧА́НКА женск. р. к **англичанин**; англичанка.

А́НГЛО-АМЕ́РИКА́НСКИЙ, ая, -ое англо-америкалык.

АНГО́РСКИЙ, -ая, -ое, **ангордук**; **анго́рская коза́** ангордук эчки (уяң жана узун жүндүү эчкинин бир түрү).

АНДА́НТЕ муз. 1. нареч. анданте (көшүүн, мелүүн темп); 2. ср. нескл. анданте (көшүүн ойнолуучу пьеса).

АНЕКДО́Т м. анекдот (1. кызык окуя жөнүндө айтылган күлкүлүү, көбүнчө калп аралашкан кыскача аңгеме; 2. перен. разг. кызык окуя).

АНЕКДОТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое см. **анекдотичный**.

АНЕКДОТИ́ЧНЫЙ, ая, -ое **анекдот-ко т.**; анекдоттук; **анекдотичный случа́й** анекдоттук (күлкүлүү) окуя.

АНЕМИ́ЧНЫЙ, ая, -ое мед. анемиялык (аз кандуу).

АНЕМИ́Я жс. мед. анемия (аз кандуулук, кань аздык).

АНЕМО́МЕТР м. метеор. анемометр (шамалдын тездигин жана күчүн өлчөөчү прибор).

АНЕРО́ИД м. метеор. анероид (металлдан жасалган барометр).

АНЕСТЕЗИ́РОВАТЬ сов. и несов. что, мед. анестезиялоо (ооруганын сезилбей турган кылуу).

АНЕСТЕЗИ́РУЮЩИЙ, ая, -ое мед. 1. прич. от **анестезировать**; 2. прил. анестезиялоочу (оорутпай турган дары, ооруган жерди сездирбей турган дары); **анестези́рующие сре́дства** анестезиялоочу дарылар.

АНЕСТЕЗИ́Я жс. мед. анестезия, анестезиялоо, анестезия кылуу (оорутпоо, ооруган жерди сездирбөө); **местная анестези́я** дененин бир жерин анестезиялоо, дененин бир жерине анестезия кылуу.

АНИЛИ́Н м. хим. анилин (түссүз майлуу органикалык суюктук).

АНИЛИ́НОВЫЙ, ая, -ое **анилин-ге т.**; анилиндүү; **анили́новое произво́дство** анилин өндүрүшү; **анили́новые кра́ски** анилиндүү боёктор.

АНИМИ́ЗМ м. анимизм (бардык нерседе жана бар деп түшүнүүчүлүк, мындай түшүнүк байыркы адамдарда болгон).

АНИ́С м. бот. анис (1. жакшы жыттуу өсүмдүк жана анын уругу; 2. алманын бир сорту).

АНИ́СОВКА жс. анисовка (1. алманын бир сорту; 2. ичине анис салынган арак же анистин ширеси кошулган арак).

АНИ́СОВЫЙ, ая, -ое **анис-ке т.**; **а́нисовое ма́сло** анис майы (анис уругунан алынган май).

А́НКЕР м. анкер (1. саат механизминин бир бөлүгү – маятниктин регулятору; 2. тех. кирпичтен жасалган дубалды бекитүү үчүн колдонулуучу темир болт же скоба).

А́НКЕРНЫЙ, ая, -ое **анкер-ге т.**; анкердүү, анкердик; **часы́ на а́нкерном ходу́** анкердүү саат; **а́нкерные болты́** анкердик болттор.

А́НКЕ́ТА жс. анкета (белгилүү бир маалыматтар алуу үчүн суроолор жазылган кагаз); **заполни́ть а́нкету** анкета толтуруу.

А́НКЕ́ТНЫЙ, -ая, -ое, **анкета-га т.**; анкеттик; **а́нкетные све́дения** анкеттик маалыматтар.

А́ННА́ЛЫ только мн. **анна́лдар**; см. **ле́топись**.

АННЕКСИ́РОВАТЬ сов. и несов. что, полит. аннексиялоо, аннексия кылуу.

АННЕ́КСИЯ жс. полит. аннексия (бир өлкөнү же анын бир бөлүгүн зордук кылып тартып алуу, басып алуу).

А́ННОТА́ЦИЯ жс. аннотация (китептин же кол жазманын кыскача мазмуну).

А́ННОТИ́РОВАТЬ сов. и несов. что аннотациялоо, аннотация түзүү.

АННУЛИ́РОВАНИЕ ср. жоюу, жокко чыгаруу, жараксыз кылуу, жараксыз деп жарыялоо.

АННУЛИ́РОВАТЬ сов. и несов. что жоюу, жокко чыгаруу, жараксыз кылуу, жараксыз деп жарыялоо.

АННУЛИ́РОВАТЬСЯ сов. и несов. жоюлуу, жокко чыгарылуу, жараксыз кылынуу, жараксыз деп жарыялануу.

АНО́Д м. физ. анод (оң заряддалган электрод).

АНО́ДНЫЙ, ая, -ое **анод-го т.**; аноддук; **анодная батарея** аноддук батарея.

АНОМА́ЛИЯ жс. аномалия (кадыресе нормадан тайпылуу, четке кетүү); **магнитная а́номалия** магниттик аномалия (ушул орунда жер магнетизминин кадыресе кубулуштарынан четке кетүү, бул – жерде магниттик кендердин көп болушу менен шартталат).

АНОМА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **аномалия-га т.**; аномалиялык; **а́номальное состоя́ние** аномалиялык абал.

АНОНИМ м. аноним (өз атын жашыруучу автор же кат жазган адам).

АНОНИМКА ж. разг. анонимдүү кат, тоголок кат.

АНОНИМНЫЙ, -ая, ое анонимдүү, тоголок, туюк (автордун аты жазылбаган); **анонимное письмо** анонимдүү кат, тоголок кат.

АНОНС м. анонс (боло турган спектакль, лекция ж.б. жөнүндө жарыялоо).

АНОНСИРОВАТЬ сов. и несов. что анонстоо, жарыялоо.

АНОРМАЛЬНЫЙ, ая, -ое нормалсыз, нормалдуу эмес (жалпы нормадан четке чыгып кеткен); **анормальное явление** нормалсыз кубулуш.

АНОФЕЛЕС м. зоол. анофелес (безгек чиркейи).

АНСАМБЛЕВЫЙ, ая, -ое ансамбль-ге т.; ансамбл-дик.

АНСАМБЛЬ м. 1. театр. ансамбль (бирге ойноочу аткаруучулардын составы); 2. ансамбль (кандайдыр бир бүтүндүн бардык бөлүктөрүнүн бири-бирине шайкеш келиши, келишимдүү-келбеттүү бирдик); **архитектурный ансамбль** архитектуралык ансамбль.

АНТАГОНИЗМ м. антагонизм (таламдардын бири-бири менен такыр келишпес карама-каршылыгы).

АНТАГОНИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое антагонизм-ге т.; антагонисттик.

АНТАГОНИСТЫ мн. (ед. антагонист м.) антагонисттер (бири-бирине кас таптар же адамдар).

АНТАРКТИКА ж. геогр. Антарктика (жер шарынын түштүк полярдык областы).

АНТАРКТИЧЕСКИЙ, ая, -ое Антарктика-га т.; антарктикалык; **антарктический материк** антарктикалык материк.

АНТЕННА ж. антенна (1. радио толкундарын кармоо жана жонго салуу үчүн тартылып коюлган зымдар; 2. зоол. коңуз, аары, кумурска, ийнелик сыяктуу жаныбарлардын мурутчалары).

АНТИ- кээ бир сөздүн, уңгунун алдына жалгануучу мүчө, бул - каршылыкты же кастыкты көрсөтөт; мис. **антисанитарный** антисанитардык, санитарияга каршы.

АНТИАЛКОГОЛЬНЫЙ, ая, -ое алкогольго каршы, алкоголизмге каршы; **антиалкогольные средства** алкогольго каршы чаралар (дарылар).

АНТИВОЁННЫЙ, ая, -ое согушка каршы; **антивоенная демонстрация** согушка каршы демонстрация.

АНТИГИГИЕНИЧНЫЙ, ая, -ое антигигиеналык (гигиенанын талаптарына каршы келе турган, ал талаптарга туура келбей турган; тазалыкка каршы).

АНТИГОСУДАРСТВЕННЫЙ, ая, -ое антимаамлекеттик, мамлекетке каршы.

АНТИИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое антиимпериалисттик, империализмге каршы.

АНТИКВАР м. антиквар (сейрек учуроочу китептерди, байыркы искусствонун предметтерин сатуучу адам).

АНТИКВАРИАТ м. антиквариат (сейрек учуроочу эски китептерди, сүрөттөрдү жана ошол сыяктууларды сатуучу магазин).

АНТИКВАРНЫЙ, ая, -ое 1. (старинный и ценный) антиквардык (байыркы баалуу нерсе); **антикварные книги** антиквардык китептер; 2. (торгующий старинными ценными предметами) антиквардык (байыркы баалуу

предметтерге тиешелүү); **антикварный магазин** антиквардык магазин.

АНТИКОММУНИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое антикоммунисттик, коммунизмге каршы.

АНТИЛОПА ж. антилопа (ача туяктуу кепшоочу айбандын бир түрү).

АНТИМАРКСИСТСКИЙ, ая, -ое антимаарксисттик (марксизмге каршы багытталган, марксизмге кас).

АНТИМАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое антима-териалисттик (материализмге каршы багытталган, ма-териализмге кас; идеалисттик).

АНТИМИЛИТАРИЗМ м. антимилитаризм (мили-таризмге кас коомдук агым).

АНТИМИЛИТАРИСТ м. антимилитарист (милита-ризмге каршы турган адам).

АНТИМИЛИТАРИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое антими-литаристтик.

АНТИМОНИЯ ж. разводить антимионии разг. жок-барды сүйлөө.

АНТИНАРОДНЫЙ, ая, -ое элге каршы.

АНТИНАУЧНЫЙ, ая, -ое илимге каршы.

АНТИНОМИЯ ж. филос. антиномия (экөө тең туу-ра деп таанылган эки ойдун (тезистин) ортосундагы каршылык).

АНТИОБЩЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое коомго каршы (коомдун таламдарына каршы багытталган); **антиоб-щественный поступок** коомго каршы кылган иш (жо-рук).

АНТИПАРТИЙНЫЙ, -ая, -ок, антипартиялык, пар-тияга каршы.

АНТИПАТИЧНЫЙ, ая, -ое жийиркенткич, көзгө суук.

АНТИПАТИЯ ж. антипатия, жийиркенткичтик, көзгө сууктук; **я питаю (чувствую) к нему антипатию или он мне внушает антипатию** мен аны жек көрөм, ал көзүмө суук көрүнөт.

АНТИПОДЫ мн. (ед. антипод м.) антиподдор (1. геогр. жер шарынын бири-бирине карама-каршы тур-ган пункттарында жашоочу адамдар; 2. перен. кара-ма-каршы муноздүү жана карама-каршы көз карашта-гы адамдар).

АНТИРАБОЧИЙ, ая, -ее жумушчуларга каршы (жумушчулардын таламдарына каршы).

АНТИРЕЛИГИОЗНЫЙ, ая, -ое динге каршы; **анти-религиозная пропаганда** динге каршы пропаганда.

АНТИСАНИТАРНЫЙ, ая, -ое антисанитардык, са-нитарияга каршы (санитариянын эрежелерин бузган).

АНТИСЕМИТ м. антисемит (еврейлерге кастык ме-нен мамиле кылуучу адам).

АНТИСЕМИТИЗМ м. антисемитизм (еврейлерге карата жасалма түрдө түзүлгөн улуттук жек көрүү, муну реакционерлер өздөрүнүн таптык жана саясий максаттары үчүн колдошот).

АНТИСЕМИТСКИЙ, ая, -ое антисемиттик.

АНТИСЕПТИКА ж. мед. антисептика (микробдор-ду өлтүрө турган химиялык заттарды колдонуу аркылуу жараларды жугушсуз кылуу, жукпай турган кылуу).

АНТИСЕПТИКИ только мн., мед. антисептикада колдонуучу дарылар (жуктурбоочу, ириңдетпөөчү да-рылар).

АНТИСЕПТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое антисептикалык (*жугушсуз кылуучу*); **антисептические средства** антисептикалык дарылар; *см. антисептики*.

АНТИСОВЕТСКИЙ, ая, -ое антисоветтик, советке каршы.

АНТИТЕЗА *жс.* антитеза (**1.** бири-бирине карама-каршы пикирлерди, ойлорду, көркөм образдарды салыштыруу; **2.** карама-каршылык).

АНТИТЕЗИС *м.* филос. антитезис (диалектикалык орчуштун процессинде баиталгыч тезисти тануу).

АНТИФАШИСТА *м.* антифашист.

АНТИФАШИСТСКИЙ, ая, -ое антифашисттик.

АНТИФРИЗЫ *мн.* (*ед. антифриз м.*) антифриздер (абдан катуу суук болгон кезде, механизмдерди (мис. самолёттун механизмдерин) тоңуп калуудан сактоочу чаралар).

АНТИХРИСТ *м.* христиан дининде - Иса пайгамбардын эң башкы жана акыркы душманы, ал «акыр заман» болор алдында келер имиш.

АНТИХУДОЖЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое көркөм эмес, көркөмү жок.

АНТИЦИКЛОН *м.* метеор. антициклон (аба ырайы туруктуу болгон жогорку атмосфералык басымдын областы).

АНТИЧНОСТЬ *жс.* античный дүйнө (байыркы гректер, алардын дүйнөсү жана маданияты).

АНТИЧНЫЙ, ая, -ое античный, байыркы (байыркы гректик же байыркы римдик коомдук түзүлүшкө, маданиятка, искусствого тийиштүү); **античный мир** античный дүйнө.

АНТОЛОГИЯ *жс.* лит. антология (ар түрдүү авторлордун тандамалуу чыгармаларынын, көбүнчө ырларынын жыйнагы); **антология киргизской поэзии** кыргыз поэзиясынын антологиясы.

АНТОНИМ *м.* лингв. антоним (карама-каршы маанилүү сөздөр, мис. «чын» жана «жалган», «өөдө» жана «төмөн» *жс.б.*).

АНТОНОВКА *жс.* антоновка (алманын бир сорту).

АНТРАКТ *м.* антракт (спектаклде көшөгөлөрдүн ортосундагы же концерттин бөлүмдөрүнүн ортосундагы дем алыш).

АНТРАЦИТ *м.* антрацит (таш көмүрдүн жакшы сорту).

АНТРАЦИТНЫЙ, -ая, -ое *м.* антрацитовый.

АНТРАЦИТОВЫЙ, ая, -ое антрацит-ке *т.*; антрациттүү; **антрацитовые пласты** антрациттүү катмарлар; **антрацитовые копи** антрацит кени.

АНТРЕПРЕНЁР *м.* театр. антрепренёр (капиталисттик өлкөлөрдө - мамлекеттик эмес, жеке адамга таандык театр, цирк сыяктуу оюн көрсөтө турган жайдын ээси, предприниматель).

АНТРЕСОЛИ *мн.* антресоли (**1.** үйдүн үстүңкү жарым этажы; **2.** үйдү кеңитүү үчүн жасалган жогорку жарым кабаты).

АНТРОПОЛОГ *м.* антрополог (антропология жасанан специалист).

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое антропология-га *т.*; антропологиялык; **антропологические исследования** антропологиялык изилдөөлөр.

АНТРОПОЛОГИЯ *жс.* антропология (адамдын биологиялык жаратылышы тууралуу илим).

АНТРОПОМЕТРИЧЕСКИЙ, антропометриялык; **антропометрические измерения** антропометриялык ченөөлөр (өлчөөлөр).

АНТРОПОМЕТРИЯ *жс.* антропометрия (антропологияда изилдөө методу - адамдын денесинин мүчөлөрүн ченөө, өлчөө).

АНТРОПОМОРФИЗМ *м.* антропоморфизм (адамдардын алгачкы оюнун формасы, бул кезде - нерселерде, табияттын кубулуштарында, айбандарда адамдын касиеттери бар деп ойлошкон).

АНТУРАЖ *м.* разг. айланадагы шарт, чөйрө.

АНФАС *нареч.* анфас (бет маңдай, башкача айтканда, адамдын бет маңдайынан карагандагы көрүнүшү); **сфотографировать анфас** сүрөткө анфасын тартуу (түшүрүү).

АНФИЛАДА *жс.* анфилада (эшиктери бир линия боюнча салынган комнаталардын узун катары).

АНЧАР *м.* бот. анчар (уу ширелүү жыгачтын бир түрү).

АНЧОУС *м.* анчоус (майда балыктын бир түрү).

АНШЛАГ *м.* аншлаг (спектаклге, концертке, лекцияга кирүү үчүн сатылуучу бардык билеттердин сатылып бүткөндүгү жөнүндө жарыялоо).

АНИОТИНЫ ГЛАЗКИ *мн.* бот. алагүл (майда гүлдүн бир түрү).

АОРТА *жс.* анат. аорта (колко тамыр).

АПАРТАМЕНТЫ *мн.* уст. апартамент (чоң келбеттүү имарат).

АПАТИТ *м.* мин. апатит (фосфор-кычкыл кальций, хлор, фтор жана башкалардан турган минерал; мындан жер семирткич жасалат).

АПАТИТОВЫЙ, ая, -ое апатит-ке *т.*; апатиттик; **апатитовые залежи** апатит кени.

АПАТИЧНОСТЬ *жс.* сабыры суздук, шалпысы боштук, көңүл чөгөттүк.

АПАТИЧНЫЙ, *жс.* сабыры суз, шалпысы бош, көңүл чөгөт.

АПАТИЯ *жс.* апатия, сабыры суздук, шалпысы боштук, көңүл чөгөттүк.

АПЕЛЛИРОВАТЬ *сов. и несов. 1. юр.* апелляция жазуу, даттануу; **апеллировать в высшую инстанцию** жогорку инстанцияга апелляция жазуу, жогорку инстанцияга даттануу; **2. к кому-чему, перен.** кенеш, жардам, калыстык сурап кайрылуу; **апеллировать к общественному мнению** көпчүлүккө кайрылып, жардам, калыстык суроо, даттануу.

АПЕЛЛЯЦИОННЫЙ, ая, -ое апелляция-га *т.*; апелляциялык; **апелляционная жалоба** апелляциялык даттануу.

АПЕЛЛЯЦИЯ *жс.* юр. апелляция, даттануу (кандайдыр бир чечим жөнүндө жогорку инстанцияга даттануу).

АПЕЛЬСИН *м.* апельсин (жыгачы жана анын жемиши).

АПЕЛЬСИННЫЙ, ая, -ое *см.* апельсиновый.

АПЕЛЬСИНОВЫЙ, ая, -ое апельсин-ге *т.*; апельсиндик; **апельсиновое дерево** апельсин жыгачы; **апельсиновый напиток** апельсин кошуп жасаган суусун, апельсиндик суусун.

АПЛОДИРОВАТЬ *несов. кому-чему* кол чабуу.

АПЛОДИСМЭНТЫ *только мн.* кол чабуулар; **бұрны** аплодисмэнты дүркүрөгөн кол чабуулар; **взрыв** аплодисмэнтов дүркүрөгөн кол чабуулар.

АПЛОМБ *м.* көтөрүлүү, кокураюу, керсейүү; **говори́ть с аплóмбом** көтөрүлүп, кокурайып сүйлөө.

АПОГЕЙ *м.* апогей (*бир нерсенин өрчүшүнүн жогорку точкасы, жогорку баскычы*); **его тала́нт дости́г свое́го апоге́я** анын таланты өзүнүн апогейине жетти.

АПОЛИТИ́ЗМ *м.* аполитизм (*саясий турмушка катышпаска умтулуу; реакциялык идеологдордун эмгекчилерди эзүүгө багытталган таптык көз караштарын жасап-жашыруунун формасы*).

АПОЛИТИ́ЧНОСТЬ *жс.* саясатсыздык, саясаттан четте туруучулук (*коомдук-саясий турмушка катышуудан качуу; илимий жана адабий чыгармаларда, сүйлөнгөн сөздөрдө – саясий милдеттерге жана маселелерге көңүл бурбоо, аларды тоотпоо*).

АПОЛИТИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое саясатсыз, саясаттан четте турган; *см.* аполи́тичность.

АПОЛОГЕ́Т *м.* апологет (*кандайдыр бир идеяны, окууну жактоочу*).

АПОЛОГЕ́ТИКА *жс.* апологетика (*кандайдыр бир адамды, окууну, коомдук түзүлүштү алдын ала эле жактай берүү, мактай берүү*).

АПОЛО́ГИЯ *жс.* апология (*кандайдыр бир кишини, окууну алдын ала жактоого арналган сөз, чыгарма*).

АПОПЛЕКСИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое апоплексия-га *т.*

АПОПЛЕ́КСИЯ *жс. мед.* апоплексия (*мээге кан куюлуп, шал болуп калуу*).

АПО́РТ *м.* апорт (*алманын бир сорту*).

АПОСТЕРИО́РИ *нареч. филос.* апостериори (*тажрыйбадан келип чыккан, фактынын, тажрыйбанын негизинде*).

АПОСТЕРИО́РНЫЙ, -ая, -ое филос. апостериордук.

АПО́СТОЛ *м.* апостол (**1.** *рел. мификалык Ыйса пайгамбардын 12 шакиртинин, анын окуусун таратуучулардын бири*; **2.** *перен. кандайдыр бир окуунун, кандайдыр бир идеянын абдан катуу жактоочусу*).

АПОСТРО́Ф *м.* апостроф (*жазууда – сөздүн бир тамгасынын үстү жагына коюлуучу, үтүр сыяктуу белги*).

АПОФЕО́З *м.* апофеоз (**1.** *кандайдыр бир адамды, окуяны мактоо*; **2.** *театр. кээ бир спектаклдердин акыркы салтанаттуу картинасы*).

АППАРА́Т I *м. 1. тех. (прибор, приспособление)* аппарат (*прибор, бир нерсеге оңтойлотулган нерсе*); **телефо́нный аппара́т** телефон аппараты; **фотографиче́ский аппара́т** фотографиялык аппарат, фотография аппараты; **2. физиол. аппарат** (*организмдин кандайдыр бир кызматын аткаруучу органдар*); **пищевари́тельный аппара́т** ашты иштетип, сиңирүүчү аппарат (*ичек-карын*); **нау́чный аппара́т** илимий аппарат (*илимий эмгекке берилген комментарийлар, көрсөткүчтөр, библиография ж.б. түшүндүргүч эскертүүлөр*).

АППАРА́Т II *м. (органы управления)* аппарат (*башкаруу органдары*); **госуда́рственный аппара́т** мамлекеттик аппарат; **рабо́тате в центра́льном аппара́те** борбордук аппаратта иштөө.

АППАРАТУ́РА *жс. собир. тех.* аппаратура (*приборлор, бир ишке керек болгон бардык аппараттар*).

АППЕНДИЦИ́Т *м. мед.* аппендицит (*мөөндүн туюк учундагы өсмөнүн оорушу*).

АППЕТИ́Т *м. 1.* аппетит (*тамакты эңсөө, тамакка мейил тартуу*); **приятного аппети́та!** аппетит ачылсын!; **у меня́ нет аппети́та** тамакка көөнүм келбей (*чачнай*) турат; **2. перен.** аппетит (*ач көздүк; арааны ачылгандык, соргоктук*).

АППЕТИ́ТНЫЙ, -ая, -ое аппетиттүү, эңсөтөрдик, даамдуу.

АППЛИКА́ЦИЯ *жс.* аппликация (*негизги бир фондун үстүнө гүлдүү кездемеден, кагаздан, булгаарыдан кесип жабыштыруу аркылуу сүрөт жасоо, мис. казактардын текемети*).

АПРЕ́ЛЬ *м.* апрель.

АПРЕ́ЛЬСКИЙ, -ая, -ое апрель-ге.

АПРИО́РИ *нареч. филос.* априори (*тажрыйбага карабастан, тажрыйбага байланышсыз эле*); **суди́ть о чём-л. априо́ри** бир нерсе жөнүндө априори корутундуга келүү (ойлоо).

АПРИО́РНЫЙ, -ая, -ое филос. априордук; **априо́рное утвржде́ние** бир нерсени ушундай деп априордук айтуу (*фактыларга негиздебей эле ушундай деп айтуу*).

АПРОБА́ЦИЯ *жс.* апробация, апробациялоо, апробация кылуу (*бекитүү, жактыруу, макулдоо*); **апроба́ция семя́н с.-х. үрөндөрдү** апробация кылуу.

АПРОБИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* апробациялоо, апробация кылуу.

АПТЕ́КА *жс.* аптека (*дарыкана*); **как в апте́ке разг.** эң эле туура, такма-так, точно-точ.

АПТЕ́КАРСКИЙ, -ая, -ое аптека-га *т.*; аптекалык; **апте́карские това́ры** аптекалык товарлар, аптека товарлары.

АПТЕ́КАРЬ *м.* аптекарь (**1.** *аптекада иштеп, дары жасоочу кызматкер*; **2.** *аптеканын ээси*).

АПТЕ́ЧКА *жс.* аптечка (*биринчи жардам көрсөтүү үчүн зарыл болгон дарылардын жыйындысы*); **доро́жная апте́ка** жол аптекасы.

АПТЕ́ЧНЫЙ, -ая, -ое аптека-га *т.*; аптекалык; **апте́чный запа́х** аптека жыты.

АР *м.* ар (*аянттын метрдик өлчөөсү, бул – 100 квадраттык метрге барабар; гектардын жүздөн бир бөлүгү*).

АРА́Б *м.* араб.

АРАБЕ́СК *м.* арабеск; *см.* арабеска.

АРАБЕ́СКА *жс.* арабеска (*орнаменттин бир түрү*).

АРАБИ́СТ *м.* арабист (*араб тили жана араб маданияты боюнча специалист*).

АРА́БКА *женск. р. к араб*; арабка.

АРА́БСКИЙ, -ая, -ое араб-ка *т.*; **ара́бский язы́к** араб тили; **ара́бские циф́ры** араб цифралары (*азыркы СССР жана батыш элдери колдонуучу цифралар: 1, 2, 3 ж.б.*).

АРА́БЫ *мн.* арабдар.

АРАКЧЕ́ЕВЩИНА *жс.* аракчеевщина (**1. ист.** *одоно зордук-зомбулукка, ээн баштыкка, ырайымсыздыкка негизделген деспоттук реакциячыл режим*; бул - падыша Александр I кезинде убактынча чоң орунга жеткен зулум министр Аракчеевдин аты менен аталган; **2. перен.** *коомдук турмуштун кандайдыр бир жагында ар кандай демилгени, инициативаны басуунун, ээн баштыктын режими*).

АРАНЖИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что, муз.* аранжировкалоо, аранжировка кылуу (*инструментке салып же көп үн кошуп аткаруу үчүн музыкалык чыгармаларды*

иштеп чыгуу; музыкалык чыгарманы бир түрдүү аткаруудан экинчи түрдөгү аткарууга которуу).

АРАНЖИРОВКА *жс. муз.* аранжировка, аранжировкалоо, аранжировка кылуу.

АРАП *м. уст.* арап.

АРАПНИК *м.* арапник (ууда иттер үчүн пайдалануучу атайын шапалак).

АРАХИС *м.* арахис, жер жангак (тамыры чоң сүйрү буурчактай болуп, желе турган өсүмдүк).

АРБА *жс.* араба.

АРБИТР *м. юр.* арбитр (жалпы соттук системада чечилүүгө тийиштүү болбогон ар түрдүү талааштардагы третейлик сот; калыс).

АРБИТРАЖ *м. юр.* арбитраж (третейлик сот; эки тараптын талашын аны текшерүүгө атайын полномочиеси бар адамдардын карап чыгышы); **государственный арбитраж** мамлекеттик арбитраж; **международный арбитраж** эл аралык арбитраж.

АРБИТРАЖНЫЙ, ая, -ое **арбитраж-га т.**; арбитраждык; **арбитражное решение** арбитраждык чечим.

АРБУЗ *м.* дарбыз.

АРБУЗНЫЙ, ая, -ое **арбуз-га т.**; **арбузная корка** дарбыздын кабыгы.

АРГАМАК *м.* аргымак.

АРГЕНТИНЕЦ *м.* аргентиналык, аргентинец.

АРГЕНТИНКА *женск. р. к* аргентинец; аргентинка.

АРГЕНТИНСКИЙ, ая, -ое **Аргентина-га, аргентинец-ке т.**

АРГЕНТИНЦЫ *мн.* аргентиналыктар, аргентинцтер.

АРГО *ср. нескл.* арго (кандайдыр бир көп чоң эмес социалдык топтун өзүнчө шарттуу жаргону; мында - ошол социалдык топко тийиштүү кээ бир атайын сөздөр жана сүйлөмдөр колдонулат).

АРГОН *м. хим.* аргон (түссүз жана жытсыз газдын бир түрү).

АРГУМЕНТ *м.* аргумент, далил, негиз; **приводить аргументы** аргументтер келтирүү; **убедительный аргумент** ишендирердик аргумент.

АРГУМЕНТАЦИЯ *жс.* аргументация, аргументтөө, далилдөө, аргумент келтирүү, далил келтирүү; **это положение нуждается в аргументации** бул жобо аргументтөөнү талап кылат; **слабая аргументация** начар аргументация.

АРГУМЕНТИРОВАТЬ *сов. и несов. что* аргументациялоо, аргументтөө, аргумент келтирүү; далилдөө, далил келтирүү.

АРЕНА *жс. 1.* арена (цирктин ортосундагы, оюн ойнолуучу тегерек аянтча); *2. перен. (поприще)* арена, майдан; **арена деятельности** иштөө майданы, иш аренасы; **арена политической борьбы** саясий күрөш майданы; **на международной арене** эл аралык майданда.

АРЕНДА *жс. 1.* (наём) аренда, ижара, арендаоо, аренда кылуу, ижарага (арендага) алуу; **аренда земли** жерди аренда кылуу, жерди ижарага алуу; **долгосрочная аренда** узак сроктуу аренда, узак мөөнөттүү аренда; **взять в аренду** арендага (ижарага) берүү; *2. (плата за наём)* аренда, аренда акысы, ижара акысы; **платить аренду** аренда төлөө.

АРЕНДАТОР *м.* арендатор (арендага, ижарага алуучу адам).

АРЕНДАТОРСКИЙ, ая, -ое **арендатор-го т.**; арендатордук.

АРЕНДНЫЙ, ая, -ое **аренда-га т.**; арендалык; **арендный договор** аренда договору; **арендная плата** арендалык төлөө, аренда акысы, ижара акысы.

АРЕНДОВАННЫЙ, ая, -ое *1. прич. от арендовать; 2. прил.* арендааланган, аренда кылынган; **арендованный участок земли** жердин арендааланган участогу, арендааланган жер участогу.

АРЕНДОВАТЬ *сов. и несов. что* арендаоо, аренда кылуу, ижарага алуу, арендага алуу.

АРЕОМЕТР *м. физ.* ареометр (суюктуктун тыгыздыгын жана салыштырма салмагын аныктоо үчүн колдонула турган прибор).

АРЕСТ *м. 1.* арест, камак, камоо; **взять под арест** камакка алуу; **находиться под арестом** камакта болуу; **подвергнуться аресту** камакка алынуу; **освободить из под ареста** камактан бошотуу; *2. юр.* арест салуу (опус кылып тыюу салуу); **наложить арест на имущество** мүлккө арест салуу (опус кылып, мүлккө тыюу салуу).

АРЕСТАНТ *м. уст.* арестант (камакта отуруучу адам, камалган адам).

АРЕСТАНТСКИЙ, ая, -ое **арестант-ка т.**

АРЕСТОВАННЫЙ, *1. прич. от арестовать; 2. прил.* камалган, камакка алынган.

АРЕСТОВАТЬ *сов. 1. кого* камоо, камакка алуу; *2. что, юр.* арест салуу, арест кылуу.

АРЕСТОВЫВАТЬ *несов. см. арестовать.*

АРИОЗО *ср. нескл. муз.* ариозо (кичинекей ария).

АРИСТОКРАТ *м.* аристократ, ак сөөк.

АРИСТОКРАТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **аристократия-га т.**; аристократтык; **аристократическое общество** аристократтык коом; **аристократический образ правления** *ист.* башкаруунун аристократтык түрү, аристократтык түрдө башкаруу.

АРИСТОКРАТИЯ *жс. 1. собир.* аристократия, ак сөөктөр; *2. собир. перен.* аристократия (капиталисттик өлкөлөрдө - кандайдыр бир таптын же социалдык топтун привилегиялуу төбөлү); **финансовая аристократия** финансылык аристократия; **рабочая аристократия** жумушчулар аристократиясы; *3. ист.* аристократия (Байыркы Грецияда мамлекеттик бийликтин формаларынын бири - ак сөөктөр катмарынын үстөмдүгү).

АРИСТОКРАТКА *женск. р. к* аристократ; аристократка.

АРИТМИЧНЫЙ, ая, -ое ритмалуу эмес, бузулган ритмалуу.

АРИФМЕТИКА *жс.* арифметика.

АРИФМЕТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **арифметика-га т.**; арифметикалык; **арифметическая задача** арифметикалык маселе, арифметика маселеси.

АРИФМОГРАФ *м.* арифмограф (эсепти механикалык түрдө чыгарып, лентага жаза турган прибор).

АРИФМОМЕТР *м.* арифмометр (арифметикалык амалдарды механикалык түрдө эсептеп чыгара бере турган прибор).

АРИЯ *жс. муз.* ария (бир үнгө арналган вокалдык чыгарма; бул - көбүнчө, операда оркестрге кошулуп ырдалат).

АРКА *жс. архит.* арка (эки дубалдын эсе эки таянычтын догоого окшоп ийилип келип кошулган жери);

✧ **триумфальная арка** триумф аркасы (капкасы) (бир атак алган киши салтанаттуу түрдө өтүү үчүн жасалган курулуш).

АРКАДА *жс. архит.* аркада (жогору жагы арка болуп кошулган устундардан турган галерея).

АРКАН *м.* аркан.

АРКАНИТЬ *несов.* аркан менен кармоо (*мис. чалма уруп, керме тосуп, таман тузак коюп жс.б.*).

АРКТИКА *жс. геогр.* Арктика (жер шарынын түндүк полярдык областы).

АРКТИЧЕСКИЙ, Арктика-га т.; арктикалык; арктические льды арктика муздары; **арктическая экспедиция** арктикалык экспедиция (*арктиканы изилдөөчү экспедиция*).

АРЛЕКИН *м. 1. театр.* арлекин (*италиялык комедияда ойноочу киши*); **2. перен.** арлекин, куудул, маскарапоз.

АРМАДА *жс.* армада (*согуштук кемелердин жана самолёттордун чоң бирикмеси*); **воздушная армада** аба армadasы (*самолёттордун чоң бирикмеси*).

АРМАТУРА *жс. тех.* арматура (**1.** кандайдыр бир аппараттын, электр жабдуусунун *жс.б.* приборлору жана аларга тийиштүү нерселер; **2.** темир-бетондук курулуштарда – бетондун арасында кала турган жоон зымдар).

АРМАТУРНЫЙ, ая, -ое арматура-га т.; арматуралык; **арматурные материалы** арматуралык материалдар; **арматурный список** воен. арматуралык тизме (*согуштук кызматкерге берилген кийимдердин жана буюмдардын тизмеси*).

АРМАТУРЩИК *м.* арматурщик (*арматураны даярдоочу, жасоочу же орнотуучу жумушчу*).

АРМЕЕЦ *м. уст.* армияда кызмат кылуучу, армия кызматкери.

АРМЕЙСКИЙ, ая, -ое армия-га т.; армиялык; **армейский корпус** армиялык корпус; **армейские резервы** армиялык резервдер.

АРМИЯ *жс. 1.* армия; аскер; **Советская Армия** Советтик Армия; **2. перен.** армия (*көп кишилердин жыйындысы*) **армия специалистов** специалисттер армиясы.

АРМЯК *м. уст.* армяк (*бүрмөлүү чапандын бир түрү*).

АРМЯНЕ *мн.* армяндар, армяниндер.

АРМЯНИН *м.* армян, армянин.

АРМЯНКА *женск. р. к* армянин; армянка.

АРМЯНСКИЙ, ая, -ое армянин-ге т.; **армянский язык** армян тили; **армянская литература** армян адабияты.

АРОМАТ *м.* аромат, атыр жыт, жыпар жыт; **тонкий аромат духов** атырдын назик жыты.

АРОМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое см. ароматный.

АРОМАТИЧНОСТЬ *жс.* жыттуулук.

АРОМАТИЧНЫЙ, ая, -ое см. ароматный.

АРОМАТНЫЙ, -ая, -ое тыр жыттуу, жыпар жыттуу, жакшы жыттуу; **ароматное яблоко** жакшы жыттуу алма.

АРОЧНЫЙ, ая, -ое арка-га т.

АРСЕНАЛ *м. 1.* воен. арсенал (*жарак-жабдыктардын жана согуштук жабдуулардын склады*); **2. перен.** арсенал (*абдан көп нерселер*); **он привлёк целый арсенал доказательств** ал далилдердин арсеналын келтирди.

АРТАЧИТЬСЯ *несов. разг.* кежирленүү, ыйыктануу, кежөндөө.

АРТЕЗИАНСКИЙ, ая, -ое артезианский колодец артезиан кудугу (*суусу буроо аркылуу чыгуучу терең кудук*).

АРТЕЛЬ *жс.* артель (*бир нече адамдын, чарбанын бирге иштөө үчүн өз ыктыяры менен биригиши*); **сельскохозйственная артель** айыл чарба артели, айыл чарбалык артель; **промысловая артель** промыселдик артель; **артель инвалидов** инвалиддер артели.

АРТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое артель-ге т.; артелдик; **артельный устав** артель уставы, артелдик устав; **артельное хозяйство** артелдик чарба, артель чарбасы; **на артельных началах** артель негизинде, артелдешип.

АРТЕЛЬЩИК *м. уст.* артельщик (*артелдин пайлык взностуу катышуучусу*).

АРТЕРИАЛЬНЫЙ, ая, -ое артерия-го т.; **артериальная кровь** артерия каны.

АРТЕРИОСКЛЕРОЗ *м. мед.* артериосклероз (*артерия тамырларынын оорушу*).

АРТЕРИЯ *жс. 1.* анат. артерия (*канды жүрөктөн бүткүл денеге алып баруучу кан тамыр; кызыл кан тамыры*); **сонная артерия** уйку артериясы; **2. перен.** артерия (*жол катнашы*); **Волга – одна из главных водных артерий СССР** Волга – СССРдин эн башкы суу артерияларынын бири болуп эсептелет.

Артикуляция *жс. лингв.* артикуляция (*керектүү тыбышты айтуу үчүн сүйлөө мүчөлөрүнүн иштешин*).

Артиллерийский, ая, -ое артиллерия-га т.; артиллериялык; **артиллерийский снаряд** артиллерия снаряды (*замбиректин огу*); **артиллерийская подготовка** артиллериялык даярдоо, артиллериялык подготовка; **артиллерийское наступление** артиллериялык чабуул.

Артиллерист *м.* артиллерист (*артиллерияда кызмат кылуучу аскер*).

Артиллерия *жс.* артиллерия; **морская артиллерия** деңиз артиллериясы; **береговая артиллерия** жээктик артиллерия; **полевая артиллерия** талаалык артиллерия; **дальнобóйная артиллерия** алыска атуучу артиллерия; **зенитная артиллерия** зениттик артиллерия; **противотанковая артиллерия** танкыга каршы атуучу артиллерия; **лёгкая артиллерия** жеңил артиллерия; **тяжёлая артиллерия** 1) оор артиллерия; 2) *перен.* (*о чело́веке*) шамдагай эмес, колдогой адам.

Артист *м. 1.* артист; **наро́дный арти́ст** эл артисти; **заслуженный арти́ст** эмгек сиңирген артист; **оперный арти́ст** опера артисти; **арти́ст дра́мы** драма артисти; **арти́ст балéта** балет артисти; **2. перен.** артист (*бир нерсеге абдан чебер болгон киши*); **он арти́ст своего́ де́ла** ал өз ишинин артисти.

Артистическая *жс.* артисттер бөлмөсү (*спектаклге, концертке катышуучуларга арналган үй*).

Артистический *нареч.* артисттик менен (*эң зор усталык, чебердик менен; көркөмдүү, көркөмдүк менен*).

Артистический, ая, -ое 1. артисттик; **артистическое исполнение** артисттик аткаруу; **2. перен.** артисттик менен (*усталык менен, чебердик менен*); **артистическая рабóта** артисттик менен иштелген иш (*жумуш*).

Артистка *женск. р. к* артист; артистка.

А́рфа *жс.* арфа (*үчкүл алкак түрүндө жасалган кылдуу музыкалык инструмент*).

А́рфи́ст *м.* арфист (*арфада ойноочу музыкант*).

А́рфи́стка *женск. р. к* арфист; арфистка.

АРХАЙЗМ м. архаизм (1. лингв. эскирген же колдонуудан чыгып калган сөз, сүйлөм; 2. перен. эскирген нерсе, калдык, эскирген кубулуш).

АРХАЙЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. (старинный) байыркы, эзелки; 2. (устарелый) эскирген, колдонуудан чыккан; **архаический стиль** эскирген стиль.

АРХАЙЧНЫЙ, -ая, -ое см. **архайческий**.

АРХЕОЛОГ м. археолог (археология жагынан специалист).

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **археология-га т.**; археологиялык; **археологические раскопки** археологиялык казуу.

АРХЕОЛОГИЯ жс. археология (байыркы элдердин турмушун жана маданиятын мурункудан сакталып калган нерселер, заттар боюнча изилдөөчү илим).

АРХИВ м. 1. (учреждение) архив (эски документтерди сактоочу мекеме); **государственный архив** мамлекеттик архив; 2. (собрание писем, рукописей и т.; п.) архив (мекеменин же айрым кишинин каттарынын, кол жазмаларынын жана башка материалдарынын жыйындысы); ♠ **сдать в архив** 1) что эскирген, азыркы замандагы таламга жооп бербейт деп эсептөө; 2) кого бирөөнү иштен, кызматтан алып коюп, аны менен эсептешпей коюу.

АРХИВАРИУС м. архивариус (архив кызматкери, архивди сактап туруучу адам).

АРХИВИСТ м. архивист (архив иши боюнча специалист).

АРХИВНЫЙ, ая, -ое **архив-ге т.**; архивдик; **архивный фонд** архивдик фонд, архив фондусу.

АРХИЕРЕЙ м. архиерей (христиандарда диний жагынан жогорку даражадагы киши).

АРХИПЕЛАГ м. геогр. архипелаг (деңиздеги бири-бирине өтө жакын турган аралдардын тобу).

АРХИТЕКТОНИКА жс. архитектоника (1. бир бүтүндүк бөлүктөрү бири-бири менен келишип, композицияланып туруу; 2. геологиянын бир бөлүмү; бул – жердин кыртышынын түзүлүшүн изилдейт).

АРХИТЕКТОР м. архитектор (архитектура жагынан специалист).

АРХИТЕКТУРА жс. архитектура (1. курулуш искусствосу; 2. имараттын, курулуштун стили, көркөмдүгү).

АРХИТЕКТУРНЫЙ, ая, -ое **архитектура-га т.**; архитектуралык; **архитектурный памятник** архитектуралык эстелик; **разные архитектурные стили** түрдүү архитектуралык стилдер.

АРЧА жс. бот. арча.

АРШИН м. уст. кез; ♠ **словно аршин проглотил** зыңкыйып ийилбей калган, колдоюп эңкейе албай калган (киши тууралу); **мерить на свой аршин** өзүнө карап, бирөөгө тон бычуу; **он видит на два аршина под землёй** ал жердин жети кабатындагыны көрөт.

АРШИННЫЙ, ая, -ое **аршин-ге т.**; **написано аршинными буквами** эң эле ири жазылган.

АРЫК м. арык.

АРЫЧНЫЙ, ая, -ое **арык-ка т.**; **арычная вода** арык суусу.

АРЬЕРГАРД м. воен. арьергард (походго кетип бараткан кезде войскопун негизги күчүнүн артында жүрүүчү бөлүгү); **находиться в арьергарде** перен. артта калуу.

АРЬЕРГАРДНЫЙ, ая, -ое **арьергард-га т.**; арьергарддык; **арьергардный бой** арьергарддык согуш.

АСБЕСТ м. мин. асбест, кебез таш (отко күйбөй турган, ысыкты өткөрбөй турган минерал).

АСБЕСТОВЫЙ, ая, -ое **асбест-ке т.**; асбесттик; **асбестовый завод** асбест заводу; **асбестовые трубы** асбест трубалар, асбесттен жасалган трубалар.

АСЕПТИКА жс. мед. асептика (операция кылган кезде, жараны дарылаган кезде колдонулуучу предметтерди тазалоо аркылуу жараны ырбоодон сактоо).

АСЕПТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **асептика-га т.**; асептикалык.

АСИММЕТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое см. **асимметричный**.

АСИММЕТРИЧНЫЙ, ая, -ое симметриясыз (бир нерсенин бири-бирине шайкеш келбегени).

АСИММЕТРИЯ жс. асимметрия, симметриясыз (бир нерсенин бөлүктөрүнүн бири-бирине шайкеш келбегендиги).

АСКАРИДА жс. зоол. аскарида; см. **глист**.

АСКЕТ м. аскет (1. байыркы убакытта – элден, дүйнөдөн, турмуштун жыргалынан безип, жалгыз тиричилик кылуучу такыба христианин адам; 2. перен. турмуш жыргалчылыктарынан баш тартып, түнт жашоочу адам).

АСКЕТИЗМ м. аскетизм (1. элден, дүйнөдөн, турмуштун жыргалынан безип, жалгыз тиричилик кылуучулук; такыбалык; 2. перен. турмуш жыргалчылыктарынан баш тартып, түнт жашоочулук).

АСКЕТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **аскет-ке**; **аскетизм-ге т.**; **аскетическая жизнь** аскеттерче жашоо, аскеттер турмушу.

АСПЕКТ м. аспект (көз карап; кубулуштарды, фактыларды баяндоодо колдонулуучу көз карап); **он изложил вопрос в следующем аспекте** ал маселени төмөнкү аспектиде баяндады.

АСПИД I м. 1. зоол. аспид (уулуу жыландын бир түрү); 2. перен. бран. кара мүртөз, тажаал.

АСПИД II м. мин. аспид (кат-кат болгон кара минерал; мындан кара такта жасалат).

АСПИДНЫЙ, ая, -ое **аспид-ге т.**; **аспидная доска** аспид такта.

АСПИРАНТ м. аспирант (илимий-изилдөө жана илимий-педагогикалык ишке даярдануучу адам).

АСПИРАНТКА женск. р. к **аспирант**; аспирантка.

АСПИРАНТСКИЙ, ая, -ое **аспирант-ка т.**

АСПИРАНТУРА жс. аспирантура (1. илимий кызматкерлерди даярдоо системасы; 2. собир. аспиранттар).

АСПИРАТОР м. тех. аспиратор (абанын чаңын жана артык ныман тазалоочу прибор).

АССАМБЛЕЯ жс. ассамблея (1. кандайдыр бир эл аралык уюмдун мүчөлөрүнүн жалпы чогулушу; 2. ист. Пётр I кезинде, анын айланасындагы ак сооктор өткөрүүчү бий, тамаша, зоок кече).

АССЕНИЗАТОР м. ассенизатор (ассенизация боюнча иштөөчү кызматкер).

АССЕНИЗАЦИЯ жс. ассенизация, ассенизация кылуу (ыпыластарды, дааратканаларды тазалоо жана аларды зыянсыз кылуу).

АССИГНАЦИЯ жс. ист. ассигнация (Россиядагы кагаз акча).

АССИГНОВАНИЕ *ср. 1. (выделение средств) ассигнование; ассигнование этүү, ассигнование кылуу (бир нерсеге жумушчу үчүн каражат бөлүп берүү); ассигнование на капитальное строительство* капиталдык курулушка ассигнование этүү; **2. (выделенная сумма)** ассигнование (бир нерсеге жумушчу үчүн бөлүнүп берилген сумма).

АССИГНОВАТЬ *сов. и несов. что* ассигнование этүү, ассигнование кылуу.

АССИГНОВКА *жс. фин.* ассигновка (өзүнө ассигнование этилген акчаны мекеме банкадан алуу үчүн көрсөтүлө турган документ).

АССИМИЛИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* ассимиляциялоо, ассимиляция этүү, ассимиляция кылуу.

АССИМИЛИРОВАТЬСЯ **1. сов. и несов. с кем-чем, кому-чему** ассимиляциялануу, ассимиляция этилүү, ассимиляция кылынуу; **2. несов. страд. к ассимилировать.**

АССИМИЛЯЦИЯ *жс.* ассимиляция, ассимиляция этүү, ассимиляция кылуу (**1. биол.** өзүнүн ичине кирген заттарды айбандын-жанымбардын жана өсүмдүк организмдин сиңириши; **2. тилин, урп-адатын** өздөштүрүү аркылуу бир элдин экинчи эл менен кошулуп кетиши; **3. лингв.** бир тыбыштын өзүнө жанаша турган тыбышка окшошуп ээрчиши).

АССИРИЕЦ *м.* ассириец, ассириялык.

АССИРИЙКА *женск. р. к ассириец; ассирийка.*

АССИРИЙСКИЙ, ая, -ое *Ассирия-га, ассириец-ке т.*

АССИРИЙЦЫ *мн.* ассириецтер, ассириялыктар.

АССИСТЕНТ *м.* ассистент (илимий иштер иштеген кезде, операция жасаган кезде, студенттер менен практикалык окуу жүргүзгөн кезде профессорго, врачка жардам берүүчү жогорку маалыматтуу адам).

АССИСТЕНТКА *женск. р. к ассистент; ассистентка.*

АССИСТЕНТСКИЙ, ая, -ое *ассистент-ке т.; ассистенттик.*

АССИСТИРОВАТЬ *несов.* ассистенттик кызматты аткаруу.

АССОНАНС *м. лит.* ассонанс (үндүү тыбыштары гана окшош болгон рифма).

АССОРТИМЕНТ *м.* ассортимент (товарлардын ар кыл түрлөрүнүн тандамасы, жыйындысы).

АССОЦИАЦИЯ *жс.* ассоциация (**1. бирикме, союз; 2. психол.** айрым биринчи психикалык процесстердин ортосундагы байланыш).

АССОЦИИРОВАТЬ *сов. и несов. что, с чем*, ассоциациялоо (элестөөлөрдүн, көз алдыга келтирүүлөрдүн жана башкалардын ортосундагы байланышты белгилөө).

АССОЦИИРОВАТЬСЯ **1. сов. и несов. с кем-чем** ассоциациялануу (ассоциация боюнча байланышуу); **2. нес. страд. к ассоциировать.**

АСТЕНИЧЕСКИЙ, ая, -ое *астения-га т.; астениялык.*

АСТЕНИЯ *жс. мед.* растения (дененин жалпы начардыгы, алсыздыгы).

АСТЕРОИДЫ *мн. (ед. астероид м.) астр.* астерониддер (Марс менен Юпитердин ортосундагы майда планеталар).

АСТИГМАТИЗМ *м. мед.* астигматизм (шоола-нын көздө бирдей чагылышпагандыгынан көздүн начар көрүшү).

АСТМА *жс. мед.* астма (дем кыстыгуу оорусу); **сердечная астма** жүрөк астмасы; **бронхиальная астма** бронхи астмасы (дем кыстыгуу).

АСТМАТИК *м.* астматик (астма менен ооруучу киши).

АСТМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *астма-га т.; астмалуу; астматическое дыхание* астмалуу (кыстыгып) дем алыш.

АСТРА *жс.* астра (гүлдүү өсүмдүктүн бир түрү).

АСТРАГАЛ *м. бот.* төө куйрук, түлкү куурай.

АСТРОЛОГ *м. ист.* астролог (астрология жагынан специалист).

АСТРОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое *астрология-га т.; астрологиялык.*

АСТРОЛОГИЯ *жс. ист.* астрология (байыркы заманда жана орто кылымдарда жылдызга карап кишинин тагдырын күн мурун эле айтып берүүчү жалган илим).

АСТРОНОМ *м.* астроном (астрономия жагынан специалист).

АСТРОНОМИЧЕСКИЙ, ая, -ое *астрономия-га т.; астрономиялык; астрономические наблюдения* астрономиялык байкоолор; *астрономические приборы* астрономиялык приборлор; *астрономические числа (цифры)* астрономиялык сандар (цифралар) (көп сандар, көп цифралар).

АСТРОНОМИЯ *жс.* астрономия (күн, ай, жылдыздардын составы жана түзүлүшү жөнүндөгү илим).

АСТРОФИЗИКА *жс.* астрофизика (асман телолорунун, мис. жылдыздардын, физикалык жана химиялык касиеттерин изилдөөчү астрономиянын бир бөлүмү).

АСФАЛЬТ *м.* асфальт (чайыр сыяктуу кара нерсе, бул – курулушка, жолго, тротуарга ж.б. төшөө үчүн колдонулат).

АСФАЛЬТИРОВАНИЕ *ср.* асфальттоо, асфальт төшөө; *асфальтирование дорог* жолдорду асфальттоо, жолдорго асфальт төшөө.

АСФАЛЬТИРОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от асфальтировать; 2. прил.** асфальтталган, асфальт төшөлгөн; *асфальтированные тротуары* асфальт төшөлгөн тротуарлар (көчөлөр).

АСФАЛЬТИРОВАТЬ *сов. и несов. что* асфальттоо, асфальт төшөө; *асфальтировать улицу* көчөгө асфальт төшөө, көчөнү асфальттоо.

АСФАЛЬТОВЫЙ, ая, -ое *асфальт-ка т.; асфальт-тык; асфальтовый завод* асфальт заводу; *асфальтовые работы* асфальт жумуштары.

АТАВИЗМ *м. биол.* атавизм (алыскы тегине тарткан белгилери болуу).

АТАВИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *атавизм-ге т.; атависттик; атавистические признаки* атависттик белгилер.

АТАКА *жс.* атака (душманга катуу умтулуп кол салуу); **штыковая атака** штык менен жасалган атака; **воздушная атака** абадан жасалган атака; **идти в атаку** атакага баруу, атака жасоо; **отбить (отразить) атаку** атаканы кайтаруу; **✧ повести атаку на что-л.** бир нерсеге атака жасоо.

АТАКОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* атакалоо, атака жасоо, атака кылуу.

АТАМАН *м. 1. ист.* атаман (казактык войсколордо жана селенелерде дайындалган же шайланган начальник); **станичный атаман** станица атаманы; **войсковой атаман** войско атаманы, войсколук атаман; **2. уст.** атаман (каракчылар тобунун башчысы); **3. перен.** атаман (жалпы башчы; баштоочу).

АТЕИЗМ м. атеизм (кудайдын бар экенин илимий негиздерге сүйөнүп тануу жана динге ишенбөө; кудайсыздык).

АТЕИСТ м. атеист (кудай жок дечү адам, атеизмди жактоочу адам).

АТЕИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **атеизм-ге**, **атеист-ка** т.; атеисттик.

АТЕЛЬЕ ср. нескл. ателье (1. художниктин, скульптордун, фотографтын мастерскаясы; 2. кийим, бут кийим, баш кийим тигүүчү мастерская).

АТЛАС 1. м. атлас (географиялык карталар, таблицалар, техникалык чертёждордун ж.б. жыйнагы); **атлас мира** дүйнө атласы; **анатомический атлас** анатомиялык атлас. 2. м. (ткань) атлас, атилес (жибек кездеменин бир түрү).

АТЛАСНЫЙ, ая, -ое 1. (из атласа) **атлас-ка** т.; **атласное платье** атлас (атилес) көйнөк; 2. (гладкий, похожий на атлас) атласка окшош, атлас сыяктуу; **атласная кожа** атлас сыяктуу тери (адамдын териси); **атласная бумага** атлас кагаз (жогорку сапаттуу жакшы кагаздын бир түрү).

АТЛЕТ м. атлет (1. атлетика менен иришүүчү спортсмен; 2. перен. разг. күчтүү, балбан адам).

АТЛЕТИКА жс. спорт. атлетика (адамды күчтүү, шамдагай, чыдамдуу кылуучу гимнастикалык машыгуулар); **тяжёлая атлетика** оор атлетика; **лёгкая атлетика** жеңил атлетика.

АТЛЕТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **атлетика-га**, **атлет-ке** т.; атлеттик; **человек атлетического сложения** атлеттик денелүү адам.

АТМОСФЕРА жс. 1. атмосфера (жерди чулгап турган газсымал оболочка); 2. разг. (воздух) аба; **прошёл дождь и освежил атмосферу** жаан жаап, аба сергип калды; 3. перен. атмосфера, айланадагы шарт, чөйрө; **товарищеская атмосфера** жолдоштук чөйрө, жолдоштук атмосфера; 4. физ. атмосфера (газдын басымын өлчөөчү единица).

АТМОСФЕРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **атмосфера 1-га** т.; атмосфералык; **атмосферические явления** атмосфера-лык кубулуштар.

АТМОСФЕРНЫЙ, ая, -ое **атмосфера-га** т.; атмосфералык; **атмосферные осадки** жаан-чачындар; **атмосферное давление** атмосферанын басымы.

АТОЛЛ м. геогр. атолл (алакка окшош жалтак коралл аралы).

АТОМ м. физ. атом (химиялык элементтин жай көзгө көрүнбөй турган эң эле майда бөлүкчөсү); **ядро атома** атомдун ядросу.

АТОМИЗМ м.см. **атомистика**.

АТОМИСТИКА жс. филос. атомистика (материянын түзүлүшү тууралуу материалисттик окуу; бул окууга ылайык, материя белгилүү түрдөгү бөлүкчөлөрдөн турат).

АТОМИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **атомистика-га** т.; атомистикалык; **атомистическая теория** атомистикалык теория.

АТОМНИК м. атомник, атомчу (атомдук энергия боюнча специалист).

АТОМНО-МОЛЕКУЛЯРНЫЙ, ая, -ое атомдук-молекулярдык.

АТОМНЫЙ, ая, -ое **атом-го** т.; атомдук; **атомный**

вес атомдук салмак; **атомное ядро** атомдук ядро, атом ядросу; **атомные силы** атомдук күчтөр; **атомная энергия** атомдук энергия; **атомная бомба** атомдук бомба, атом бомбасы; **атомное оружие** атомдук курал; **атомный двигатель** атомдук кыймылдаткыч, атом кыймылдаткычы (атомдун күчү менен аракетке келүүчү кыймылдаткыч).

АТОМЩИК м. атомщик (агрессивдик максаттары үчүн атомду пайдаланып, элди массалык түрдө кырууга умтулган империалист).

АТОНИЯ жс. мед. атония (булчуңдардын начардыгы, боштугу); **атония кишок** ичегилердин атониясы.

АТРИБУТ м. 1. филос. атрибут (предметтин же кубулуштун ажыратылгыс касиети); 2. атрибут (бирөөнүн, бир нерсенин айырмалуу белгиси; бирөөгө, бир нерсеге таандык); 3. грам. атрибут, айкындооч.

АТРИБУТИВНЫЙ, ая, -ое грам. атрибуттук; **атрибутивное слово** атрибуттук сөз (айкындооч, айкындоочу сөз).

АТРОФИРОВАННЫЙ, -ая, -ое атрофия болгон (шал болгон, сенек болгон).

АТРОФИРОВАТЬСЯ сов. и несов. атрофиялануу, атрофия болуу (шал болуу, сенек болуу).

АТРОФИЯ жс. мед. атрофия (шал болуу, сенек болуу; органдын же ткандын клеткаларынын азыктанышы бузулгандыктан алардын көлөмүнүн кичириши); **атрофия мышц** булчуңдардын атрофиясы.

АТТАШЕ м. нескл. дип. атташе (бир иш жагынан специалист катарында дипломаттык өкүлдүккө жибериленген официалдык адам); **военный атташе** согуштук атташе; **торговый атташе** соода атташеси.

АТТЕСТАТ м. 1. аттестат (окуу жайын бүтүргөндүк жөнүндө күбөлүк кат); **аттестат зрелости** жетилүү аттестаты; 2. воен. аттестат (согуштук кызматкерге командировка убагында жана өзүнүн бөлүгүнөн башка жерде болгондо акча, азык-оокат, кийим жана башка нерселерди алууга, жана да офицерлердин үй-бүлөсү ага тийиштүү акчаны алууга укук бере турган документ); **получать по аттестату** аттестат боюнча алуу.

АТТЕСТАЦИОННЫЙ, ая, -ое **аттестация-га** т.; аттестациялык; **аттестационная комиссия** аттестация комиссиясы, аттестациялык комиссия.

АТТЕСТАЦИЯ жс. аттестация (1. бирөөнүн ишкердик жана саясий квалификациясына баа берүү; 2. бирөө жөнүндө берилген баа, отзыв).

АТТЕСТОВАТЬ сов. и несов. кого-что аттестациялоо, аттестация кылуу, баа берүү, баалоо.

АТТРАКЦИОН м. аттракцион (цирк же эстрада программасындагы өтө кызык номер).

АТУ межд. айт (карма, басып кал деген мааниде тайганга кыйкыруу); **ату его!** айт! ал аны!

АУ межд. ау (токойдун ичинде жүргөндө бири-нен-бири адашып кетпес үчүн өз ара кыйкырып айтыла турган сөз).

АУДИЕНЦИЯ жс. аудиенция (жогорку мамлекеттик кызматта турган адамды официалдуу түрдө кабыл кылуу).

АУДИТОРИЯ жс. аудитория (1. ичинде лекция окула турган, доклад жасала турган үй; 2. собир. лекция, доклад угуучулар).

АУКАНЬЕ ср. ыялоо, үн берүү, «ау» деп кыйкыруу.

АУКАТЬ *несов. разг.* ыялоо, үн берүү, «ау» деп кыйкыруу.

АУКАТЬСЯ *несов. разг.* «ау» деп кыйкырышуу, үн берип бири-бири менен ыялашуу.

АУКНУТЬСЯ *однокр. см.* аукаться; ✧ **как аукнется, так и откликнется** *посл.* кандай үн берсе, ошондой жаңырык кайтат (*жаакшылыкка – жаакшылык, жамандикка – жамандык*).

АУКЦИОН *м.* аукцион (*буюмду кишилердин алдында «ким ашты» деп кыйкырып сатуу; мында буюмду башкаларга караганда көп төлөгөн киши алат*); **продать что-л. с аукциона** бир нерсени аукцион аркылуу сатуу.

АУКЦИОННЫЙ, ая, -ое *аукцион-го т.*

АУЛ *м.* айыл.

АУЛЬНЫЙ, ая, -ое *аул-га т.*

АУТЕНТИЧЕСКИЙ, ая, -ое чыныгы, анык өзү, негизги нускасына туура келүүчү.

АУТЕНТИЧНЫЙ, ая, -ое *см. аутентический.*

АУТОДАФЕ *ср. нескл. ист.* аутодафе (*орто кылымдарда – «еретиктерди» (чиркөөнүн догмаларына каршы адамдарды) жана «еретик» чыгармаларды кишилердин көзүнчө отко жсагуу*).

АУТСАЙДЕР *м.* аутсайдер (*монополисттик бирикмеге кирбеген капиталисттик ишкана*).

АФГАНЕЦ *м.* ооган, афган, афганец.

АФГАНКА *женск. р. к афганец; афганка.*

АФГАНСКИЙ, ая, -ое *Афганистан-га, афганец-ке т.; афганский язык* афган тили.

АФГАНЦЫ *мн.* оогандар, афганецтер, афгандар.

АФЕРА *жс.* афера (*митаамдык, алдамчылык*).

АФЕРИСТ *м.* аферист (*митаам, алдамчы*).

АФЕРИСТКА *женск. р. к аферист; аферистка.*

АФИША *жс.* афиша (*спектакль, концерт, лекция болуу жөнүндө жарыя кагаз*).

АФИШИРОВАТЬ *сов. и несов. что* өзүн көрсөтүү үчүн жар салуу (*жактырбоо иретинде айтылат*).

АФОРИЗМ *м.* афоризм (*санат сөздөр*).

АФРИКАНЕЦ *м.* африканец, африкалык.

АФРИКАНКА *женск. р. к африканец; африканка.*

АФРИКАНСКИЙ, ая, -ое *Африка-га, африканец-ке т.; африканские языки* африканецтердин тилдери.

АФРИКАНЦЫ *мн.* африканецтер, африкалыктар.

АФФЕКТ *м.* аффект (*эң эле катуу туталануу жана эң эле бат ачуулануу, келесоолонуу абалы*); **в данное время он находится в состоянии аффекта** ал азыркы убакытта аффект абалында болуп турат.

АФФЕКТАЦИЯ *жс.* аффектация (*экиленүү; экилентүү; жүрүш-турушту, сөз сүйлөөнү жасалма түрдө башкача көрсөтүү, башкача айтуу*).

АФФИКС *м. грам.* аффикс (*уңгуга кошулуп айтылганда уңгунун түрүн жана маанисин өзгөртүп жиберүүчү бөлүк; мис. окуу+чу, колхоз+чу, шаар+га жс.б.*).

АФФИНИРОВАТЬ *несов. что, тех.* аффинаждоо (*металлдарды башка кошундудардан тазалоо*).

АХ 1. *межд.* (возглас удивления, испуга и т.п.) ой, апей (*таң калууну, коркууну, чочууну билдирет*); (возглас

сожаления) аттигинай (*өкүнүчтү билдирет*); **2.** *в знач. суц.* **ахи** *мн.* кокуй-кокуй; **ахи да охи** кокуй эле кокуй.

АХАНЬЕ *ср.* кокуйлоо, «бали-и» деш, «э-эй» деш.

АХАТЬ *несов. разг.* кокуйлоо, «бали-и» деш, «э-эй» деш.

АХИЛЛЕСОВ а, -о *ахиллесова пята* Ахиллестин согончогу, өлчү жери, женилчү жери, такыр колтук.

АХНУТЬ *однокр. 1. см. ахать; ахнуть не успел, как...* «а» дегенче эле...; **2. кого-что (ударить)** «тарс» этирип, «былч» этирип катуу уруп жиберүү; **3. «тарс»** эте түшүү; «дүмп», «күрс», «карс» эте түшүү; **ахнули пушки** замбиректер «күрс» этти.

АХТИ *межд. обл. ой; апей; ✧ не ахти как разг.* анча жакшы эмес, көп жакшы эмес; **не ахти какой** *разг.* анчалык жакшы эмес (*адам же нерсе жөнүндө*).

АЦЕТИЛЕН *м. хим.* ацетилен (*жыты жаман, түсүз ууктургуч газ, бул – углерод менен водороддон турат*).

АЦЕТИЛЕНОВЫЙ, ая, -ое *ацетилен-ге т.*; ацетилендик, ацетилендүү; **ацетиленовая горелка** ацетилен горелкасы, ацетилендик горелка; **ацетиленовые водороды** *хим.* ацетилендүү водороддор.

АШУТ *м.* ашуг (*Кавказ элдеринде – ырчы*).

АЭРАРИЙ, *м. мед.* аэрарий (*аба ваннасы үчүн аянтча*).

АЭРО- *татаал сөздөрдүн «авиациялык» деген мааниси бере турган биринчи бөлүгү; мис. аэроклуб* аэроклуб.

АЭРОДИНАМИКА *жс.* аэродинамика (*газдардын кыймылы, тело кыймылдаган кезде ага абанын жана газдардын тоскоолдугу жөнүндөгү илим*).

АЭРОДРОМ *м.* аэродром (*самолёттор тура турган, уча турган жана коно турган атайы орун*).

АЭРОКЛУБ *м.* аэроклуб (*авиация менен иришүүчү же аны үйрөнүүчү кишилерди бириктирүүчү клуб*).

АЭРОЛИНИЯ *жс. см. авиалиния.*

АЭРОЛИТ *м. астр.* аэролит; *см. метеорит.*

АЭРОМАЯК *м.* аэромаяк (*лётчиктерге багыт көрсөтүп туруу үчүн аба жолдоруна коюлган, күчтүү жасарыктуу мунара*).

АЭРОНАВИГАЦИЯ *жс.* аэронавигация (*самолётторду белгиленген багыт боюнча учуруу жөнүндөгү илим*).

АЭРОПЛАН *м.* аэроплан; *см. самолёт.*

АЭРОПОРТ *м.* аэропорт (*аба порту – чоң аэродром*).

АЭРОСАНИ *только мн.* аэрочана (*пропеллердин жардамы менен жүрүүчү чана*).

АЭРОСЁВ *м. с.-х.* эгинди самолёт менен себүү.

АЭРОСТАТ *м.* аэростат (*абадан жеңил учуучу аппарат*); **привязной аэростат** байланма аэростат, байлап коюлма аэростат.

АЭРОСЪЁМКА *жс.* аэросъёмка; *см. аэрофотосъёмка.*

АЭРОФОТОСЪЁМКА *жс.* аэрофотосъёмка (*самолётто жүрүп жердин, шаарлардын, жолдордун жс.б. сүрөттөрүн фотографиялык аппарат менен тартып алуу*).

АЭРОШКОЛА *жс.* аэрошкола, авиация мектеби.

Б

Б частица см. **бы**.

БА межд. апей; **ба!** да это он! апей! так эле өзү го!; **ба! когó я вижу!** апей! сен белең!

БАБА I ж. 1. разг. (женищина, жена) аял, катын; **бой-баба** шакылдаган кыйын катын; 2. презр. (о мужчине) катын баакы; ✧ **каменная баба** археол. кишинин таштан жасалган тулкусу; **снежная баба** кишинин кардан жасалган тулкусу; **баба-яга** (в сказках) мастан кемпир, жез кемпир, жез тумшук.

БАБА II ж. тех. асма балка, чоң жыгач токмок.

БАБА III ж.: **ромовая баба** ром баба (ром кошулган камырдан жасалган булка).

БАББИТ м. тех. баббит (подшипниктерди бекитүү үчүн колдонулуучу металлдан жасалган ак эритме).

БАББИТОВЫЙ, ая, -ое баббит-ке т.; баббиттик; **баббитовый подшипник** баббиттен жасалган подшипник.

БАБИЙ, ья, -ье баба I-ге т.; **бабий платок** аялдын жоолугу; ✧ **бабье лето** күз башындагы жылуу жана ачык күн, ачык болгон мезгил.

БАБКА I ж. разг. см. **бабушка**; ✧ **повивальная бабка** уст. төрөтүүчү кемпир, аначы кемпир.

БАБКА II ж. (игральная кость) бакай сөөк.

БАБНИК м. разг. катынпоз.

БАБОЧКА жс. көпөлөк.

БАБУШКА жс. 1. чоң эне (по линии отца); тай эне (по линии матери); 2. разг. (старуха) кемпир; ✧ **это ещё бабушка надвое сказала** погов. эки анжы кылып айтуу (болор-болбосу белгисиз иш жөнүндө).

БАГАЖ м. 1. багаж (жолго алынган буюм, жүк); **сдать в багаж** багажга берүү; 2. перен. билим, маалымат; **его умственный багаж невелик** анын билими тайкы.

БАГАЖНИК м. багажник (велосипеддин жана автомобилдин артындагы багаж коюлуучу жери - рамасы, ящиги).

БАГАЖНЫЙ, ая, -ое багаж-га т.; багаждык; **багажный вагон** багаж вагону; **багажная квитанция** багаж квитанциясы.

БАГЕТ м. багет (бетине оюу-чийүү салынган же сырдалган, энсиз тилке тактай).

БАГОР м. багор (узун саптуу темир илгек).

БАГРЕНЬЕ ср. багорлоо (кышында муздун жарыгынан багор менен балык уулоо).

БАГРИТЬ несов. кого-что багорлоо (кышында муздун жарыгынан багор менен балык уулоо).

БАГРОВЕТЬ несов. кызаруу, кыпкызыл болуу.

БАГРОВЫЙ, ая, -ое кочкул кызыл, кыпкызыл; **его лицо стало багровым** бети кыпкызыл боло түштү.

БАГРЯНЕЦ м. поэт. тамылжыган кызыл, алоолонгон кызыл.

БАГРЯНЫЙ, ая, -ое поэт. тамылжыган кызыл, алоолонгон кызыл; **багряная заря** тандын алоолонгон кызылы.

БАДЬЯ жс. тайпагай жыгач челек.

БАДЬЯ жс. бот. бадяга (тузсуз суудагы губка).

БАЗ м. мал короо.

БАЗА жс. 1. архит. түп (курулуштун түбү); 2. (основа) база (негиз); **на базе социализма** социализм базасында;

материальная база материалдык база; 3. (склад) база; **сырьевая база** сырьё базасы; **кормовая база** тоют базасы; 4. (учреждение) база (спорт жумуштарын тейлеп, жабдып туруучу жай); **туристская база** туристтик база; **экскурсионная база** экскурсиялык база; 5. воен. база (согушка керектүү курулуштарды жана запастарды топтогон жай); **военно-морская база** согуш-деңиз базасы.

БАЗАЛЬТ м. мин. базальт (жанар тоодон пайда болгон тоо тегги).

БАЗАЛЬТОВЫЙ, ая, -ое базальт-ка т.; базальттык, базальттуу; **базальтовый туф** базальттуу туф.

БАЗАР м. 1. базар; 2. перен. разг. (шум) дуу-дуу.

БАЗАРНЫЙ, ая, -ое базар 1-ге т; **базарный день** базар күнү.

БАЗЕДОВ: базедова болёзнь мед. базедов оорусу (калкан сымак бездин оорусу аркасында богот пайда болуп көз бакырайыңкы тартып калуу).

БАЗИЛИК м. бот. райкан (гүл).

БАЗИЛИКА жс. архит. базилика (антик замандагы жана орто кылымдагы курулуштун, үйдүн түрү; анын ичинде эки катар узата жасалган колонналары болгон).

БАЗИРОВАТЬ несов. что на чём негиздөө, таянуу.

БАЗИРОВАТЬСЯ несов. 1. на чём негизденүү, негиз кылуу; 2. на что, воен. база кылуу, база жасоо.

БАЗИС м. 1. филос. базис (өндүрүш мамилелеринин жыйындысы, өндүргүч күчтөрдүн өнүгүшүнүн белгилүү баскычына туура келүүчү коомдун экономикалык түзүлүшү); 2. архит. түп (курулуштун түбү).

БАЙ м. ист. бай.

БАЙ-БАЙ межд. алдей-алдей; **иди бай-бай** барып укта.

БАЙБАК м. 1. зоол. талаа сууру; 2. перен. жалкоо.

БАЙДАРКА жс. спорт. байдарка (сыңар калакменен айдалуучу, кадыресе бир кишилик жеңил кайык).

БАЙКА жс. текст. байка (кебезден токулган отө түктүү жумшак кездеме).

БАЙКОВЫЙ, ая, -ое байка-га т.; байкалык; **байковое одеяло** байка одеяло, байка адьял.

БАЙХОВЫЙ байховый чай уст. памил (мамили) чай.

БАК I м. бак (суюк нерсе коюлуучу чоң идиш).

БАК II м. мор. бак (кеме палубасынын тумшук жак бөлүгү).

БАКАЛЕЙНЫЙ, ая, -ое бакалея-га т.; бакалеялык; **бакалейные товары** бакалея товарлары, бакалеялык товарлар.

БАКАЛЕЯ жс. 1. собир. бакалея (кант, чай, ун, күрүч, кургатылган жемиштер сыяктуу азык, тамак); 2. (магазин) бакалея (ушул азыктар менен соода кылуучу магазин).

БАКЕН м. мор. бакен (якорго бекитилген калкыма белги).

БАКЕНБАРДЫ мн. (ед. бакенбарда жс.) бакенбардалар (ээк кырылып, жаак бойлото коюлган сакал).

БАКИ мн. (ед. бак м.) баки; см. **бакенбарды**.

БАККАРА ср. нескл. баккара (хрусталдан жасалган жогорку сапаттуу буюмдар).

БАКЛАЖАН м. баклажан (*түштүк жакта өсүүчү жашылчанын бир түрү*).

БАКЛАЖАННЫЙ, ая, -ое баклажан-га т.; баклажанная икра баклажан икрасы.

БАКЛАН м. зоол. кара каз.

БАКЛУШИ бить баклуши разг. эшек такалоо (*бекер жүрүү*).

БАКТЕРИАЛЬНЫЙ, ая, -ое бактерия-га т.; бактериялык; бактериальное удобрение бактериялык жер семирткич.

БАКТЕРИЗОВАТЬ сов. и несов. что бактериялоо, бактериялаштыруу.

БАКТЕРИЙНЫЙ, ая, -ое см. бактериальный.

БАКТЕРИОЛОГ м. бактериолог (*бактериология менен иришүүчү окумуштуу*).

БАКТЕРИОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое бактериология-га т.; бактериологиялык; бактериологический институт бактериологиялык институт.

БАКТЕРИОЛОГИЯ жс. бактериология (*бактерия жөнүндөгү илим*).

БАКТЕРИОФАГ м. бактериофаг (*бактерияларды өлтүргүч зат*).

БАКТЕРИЯ жс. бактерия (*көзгө илээшпеген майда организм*).

БАЛ м. бал (*бийлөө менен боло турган зоок кечеси*).

БАЛАБАН м. зоол. ителги.

БАЛАГАН м. 1. уст. (*деревянная постройка на яр-марке*) балаган (*жармаңке соодасы үчүн же оюн коюу үчүн жыгачтан жасалган үй*); 2. уст. (*зрелище*) көчмө театр; 3. перен. одоно калжын.

БАЛАГУР м. разг. калжыңчы, күлдүргүч; куудул, тамашакөй.

БАЛАГУРИТЬ несов. разг. куудулдук кылуу, куудулдануу, тамашакөйлүк кылуу.

БАЛАЛАЕЧНИК м. балалайкачы.

БАЛАЛАЕЧНЫЙ, -ая, -ое балалайка-га т.; балалайкалык; балалаечные струны балалайка кылдары; балалаечный оркестр балалайкачылар оркестри.

БАЛАЛАЙКА жс. балалайка (*үч же төрт кылдуу ко-муз – музыкалык инструмент*).

БАЛАМУТИТЬ несов. разг. 1. что ылайлоо; баламутить воду сууну ылайлоо; 2. кого, перен. дүрбөлөң түшүрүү.

БАЛАНС I м. баланс (1. бухг. ишкананын белгилүү мөөнөттүн ичиндеги каражатынын абалы жөнүндөгү ведомость; 2. эк. өлкөнүн тышка чыгарган жана киргизгендеринин ара катышы).

БАЛАНС II м. тех. баланс (*целлюлоза чыгарыла турган жыгач материалы*).

БАЛАНСИР м. тех. балансир (1. рычагдын бир түрү; 2. чөнтөк сааттын маятник ордундагы регулятору).

БАЛАНСИРОВАТЬ I несов. (*сохранять равновесие*) баланстоо, салмагын тең кармоо; балансировать на канате дардын (аркандын) үстүндө басууда салмагын тең кармоо.

БАЛАНСИРОВАТЬ II несов. что, бухг. баланстоо (*кириш менен чыгышты салыштыруу*).

БАЛАНСОВЫЙ, ая, -ое баланс I-ге т.; баланстык; балансовый отчёт баланстык отчёт (эсеп-кысап).

БАЛАХОН м. балахон (*балбыраган, көлбөөрүгөн кең кийимдин бир түрү*).

БАЛБЭС м. разг. презр. макоо, келесоо.

БАЛДА I жс. горн. барскан, оор балка.

БАЛДА II м. и жс. разг. презр. кенкелес, макоо, келесоо.

БАЛДАХИН м. балдахин (*керебеттин, отургучтун ж.б. үстүнө жаба турган кымбат баалуу чатыр*).

БАЛЕРИНА жс. балерина (*бийчи аял*).

БАЛЕТ м. балет (1. музыка менен үнсүз бийленген оюн; 2. театр. бийинин искусствосу).

БАЛЕТМЕЙСТЕР м. балетмейстер (*балетте бийлерди коюучу адам*).

БАЛЕТНЫЙ, ая, -ое балет-ке т.; балеттик; балетная школа балет мектеби.

БАЛКА I жс. (*бревно*) төрт кырдуу устун.

БАЛКА II ж. обл. (*овраг*) кокту-колот, коо.

БАЛКАРЫ мн. (*ед. балкар* м.) балкарлар.

БАЛКОН м. балкон (1. үйдүн капталына же бооруна бекитилген тосмолуу аянтча; 2. театр. партерден жогорку ярустагы орун).

БАЛКОННЫЙ, ая, -ое балкон-го т.; балкондук; балконная дверь балкон эшиги.

БАЛЛ м. 1. метеор. балл (*бир нерсенин күчүн өлчөө единицасы*); вѣтер силой в пять баллов күчү беш балл шамал; 2. (*цифровая оценка*) балл (*окуучулардын билимин жана тартибин баалоо үчүн коюла турган баа*).

БАЛЛАДА жс. баллада (1. лит. баатырдык же кыялый жомок мазмунунда жазылган сюжеттүү ыр; 2. муз. адабият балладасын туураган музыкалуу чыгарманын бир түрү).

БАЛЛАСТ м. 1. ав., мор. балласт (*самолетту, кемени оодарбай, тең алып жүрүүчү жүк*); 2. ж.-д. балласт (*рельс менен шпалалардын астына төшөлгөн шагыл, кум, топурак*); 3. перен. керексиз жүк.

БАЛЛИСТИКА жс. воен. баллистика (*снаряддын учушу жөнүндөгү илим*).

БАЛЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое баллистика-га т.; баллистикалык; баллистические приборы баллистикалык приборлор.

БАЛЛОН м. 1. (*сосуд*) баллон (*мойну тар, өзү кең айнек идиш*); 2. (*резервуар*) баллон (*газ сактала турган идиш*); 3. (*оболочка аэростата*) баллон (*аэростаттын тышкы кабыгы*); 4. баллон (*автомобилдин ишасынын ичегиси*); ✧ баллон-зонд баллон-зонд (*атмосферанын үстүңкү кабатын текшерүү үчүн колдонулуучу прибору бар кичине шар*).

БАЛЛОТИРОВАТЬ несов. кого-что добуш берүү, шайлоо.

БАЛЛОТИРОВАТЬСЯ несов. 1. добушка коюу (*өз кандидатурасын көрсөтүү*); 2. страд. к баллотировать.

БАЛЛОТИРОВКА жс. добуш берүү, шайлоо.

БАЛЛЬНЫЙ, ая, -ое балл-га т.; баллдык; балльная система балл системасы.

БАЛОВАТЬ несов. кого эркелетүү, эрке өстүрүү; баловать ребёнка баланы эркелетүү.

БАЛОВАТЬСЯ несов. разг. эркелөө, тентектик кылуу.

БАЛОВЕНЬ м. 1. (*любимец*) эрке; баловень судьбы тагдыр эркеси, бактылуу; 2. разг. (*шалун*) тентек, шок.

БАЛОВНИК м. разг. 1. (*шалун*) тентек, шок; 2. (*любимец*) эрке, аздек; бабушкин баловник чоң эненин эркеси.

БАЛОВНИЦА *женск. р. к баловник.*

БАЛОВСТВО *ср. 1. (проказы) тентектик, шоктук; 2. (потворство в воспитании) эрке кылып тарбиялоо.*

БАЛТИЙСКИЙ, ая, -ое **Балтика-га т.;** балтикалык.

БАЛЫК *м. балык (туздалып сүрсүтүлгөн кызыл (сөөксүз) балыктын жон жагы).*

БАЛЬЗАМ *м. 1. бальзам (жыттуу суюк чайыр); 2. уст. (целительное средство) бальзам (жыттуу чайырдан жасалган дарынын бир түрү); 3. перен. сооротуу, жубатуу.*

БАЛЬЗАМИН *м. бот. кына гүл (кооздук үчүн өстүрүлүүчү тропиктик өсүмдүктүн бир түрү).*

БАЛЬЗАМИРОВАНИЕ *ср. бальзамдоо (өлүктү чирибей турган кылып катыруу).*

БАЛЬЗАМИРОВАТЬ *несов. кого-что бальзамдоо; см. бальзамирование.*

БАЛЬНЕОЛОГ *м. бальнеолог (бальнеология жагынан специалист).*

БАЛЬНЕОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **бальнеология-го т.;** бальнеологиялык.

БАЛЬНЕОЛОГИЯ *жс. мед. бальнеология (шыпаа, арашан суулары жөнүндөгү илим).*

БАЛЬНЫЙ, ая, -ое **бал-га т.;** **бальное платье** балга кийиле турган көйнөк.

БАЛЮСТРАДА *жс. балюстрада (балкон же айбанчанын жумуру таякчалардан жасалган тосмосу).*

БАМБУК *м. бамбук (субтропиктик жыгачтын бир түрү).*

БАМБУКОВЫЙ, ая, -ое **бамбук-ка т.;** бамбуктук; **бамбуковый лист** бамбук жалбырагы.

БАНАЛЬНОСТЬ *жс. баналдуулук, таң болгон сөз, тантык; говорить банальности* таң болгон сөздү сүйлөө.

БАНАЛЬНЫЙ, ая, -ое баналдуу, баналдык, таң болгон, тантык; **банальная мысль** таң болуп, эскирген ой.

БАНАН *м. банан (тропиктик өсүмдүктүн бир түрү жана ошол өсүмдүктүн жемиси).*

БАНАНОВЫЙ, ая, -ое **банан-га т.;** банандык; **банановый лист** банан жалбырагы.

БАНДА *жс. банда.*

БАНДАЖ *м. бандаж (1. курсак тарткыч; 2. тех. болоттон жасалган шина, доңгөлөк кырчоосу).*

БАНДАЖНЫЙ, ая, -ое **бандаж-га т.;** бандаждык; **бандажное производство** бандаж өндүрүшү.

БАНДЕРОЛЬ *жс. 1. (обёртка) бандероль (жиберилүүчү китеп, журнал же кол жазманын тилке ороо кагазы); 2. (почтовое отправление) бандероль (басма же жазма перселерди почта аркылуу жиберүү формасы); отправить бандеролью* бандероль кылып жиберүү; **3. уст. (ярлык) бандероль (кээ бир товарлардын – чай, тамеки ж.б. – сыртындагы акциз төлөнгөндүгүн билдирүүчү жука кагаз).**

БАНДИТ *м. бандит.*

БАНДИТИЗМ *м. бандитизм.*

БАНДИТСКИЙ, ая, -ое **бандит-ке т.;** бандиттик.

БАНДУРА *жс. бандура (Украина комузу).*

БАНДУРИСТ *м. бандурист, бандурачы (бандура чалуучу, чертүүчү киши).*

БАНК I м. (учреждение) банк (мекеме).

БАНК II м. (в карточной игре) банк (карта оюнунда ортого чогулган акча); держать банк банк кармоо.

БАНКА I жс. 1. банка (азык сакталуучу идиш); банка мёду бир банка бал; **консервная банка** консерва банкасы; **2. мед. банка, оңко, картык (кан сордуруучу стаканча, оңко); ставить банки** банка коюу.

БАНКА II жс. мор. (отмель) банка (суу жашырып турган тайыздык).

БАНКЕТ *м. банкет (бир окуяга же бирөөгө арнап даярдалган тамак); устроить банкет* банкет берүү, банкет жасоо.

БАНКИР *м. банкир (капиталисттик өлкөлөрдө – банк ээлеген капиталист же чоң банк акционер).*

БАНКИРСКИЙ, ая, -ое **банкир-ге т.;** банкирдик.

БАНКОТ *м. эк. банкнот (капиталисттик экономикада – акча ордуна жүрүүчү процентсиз банк билети).*

БАНКОВСКИЙ, ая, -ое **банк I-ге т.;** банктык; **банковский капитал** банк капиталы; **банковский служащий** банк кызматчысы.

БАНКОВЫЙ, ая, -ое **банк I-ге т.;** банктык; **банковский билет** банк билети; *см. банкнот.*

БАНКОМЁТ *м. (в карточной игре) банкачы (карта оюнунда – банк кармаган киши).*

БАНКРОТ *м. банкрот (1. төлөөгө кудуретсиз карыздар; 2. перен. көбүнчө коом ишинде иши ордунан чыкпай четтеп калган адам).*

БАНКРОТСТВО *ср. банкроттук, банкроттолуш (1. карыз төлөөгө кудуретсиздик; 2. перен. чабалдык, мажүрөөлүк, кунсуздук).*

БАННЫЙ, ая, -ое **баня-га т.;** **банний день** мончо күнү.

БАНТ *м. бант (корком кылып байланган лента, тасма).*

БАНЩИК *м. мончочу.*

БАНЩИЦА *женск. р. к банщик.*

БАНЯ *жс. мончо, мончо үйү; ♠ он мне задал баню* разг. ал мени абдан кысмакка алды.

БАОБАБ *м. бот. баобаб (тропиктик көп жашоочу чоң жыгачтын бир түрү).*

БАР I м. бар (кичинекей ресторан).

БАР II м. физ. бар (атмосфералык басыштын единицы).

БАР III м. мор. бар (деңиздеги кумдуу тайыз жер).

БАРАБАН *м. 1. барабан; бить в барабан* барабан согуу, барабан уруу; **2. тех. барабан (механизмдеги айлануучу көңдөй цилиндр); 3. архит. барабан (үйдүн куполду көтөрүп турган бөлүгү).**

БАРАБАНИТЬ *несов. 1. (стучать) тарсылдатуу, ургулоо, тырсылдатуу; дабыратуу (напр. о дожде); барабанить пальцами по стеклу* айнекти бармак менен тырсылдатуу; **2. разг. (на рояле) кангыратуу.**

БАРАБАННЫЙ, ая, -ое **барабан-га т.;** барабандык; **барабанный бой** барабан уруу; ♠ **барабанный перепонка** anat. кулак жаргакчасы, кулак тырсылдагы.

БАРАБАНЩИК *м. барабанчы.*

БАРАК *м. барак (1. убактылуу туруу үчүн тактайдан жасалган үй; 2. жугуштуу оорулар үчүн обочолонгон үй).*

БАРАН *м. кочкор (производитель); кочкорок (молодой нехолощенный); ирик (трёхлетний кастрированный).*

БАРАНИЙ, ья, -ье **баран-га, овца-га т.;** **баранье сало** кой майы; ♠ **я его согну в бараний рог** мен аны тезге саламын, мен аны кыңк эткис кыламын.

БАРА́НИНА *жс.* кой эти.

БАРА́НКА *I жс.* калач (тоңолукко окшотуп жасалган тооч).
БАРА́НКА *II жс. разг.* (руль автомобиля) баранка (автомобилдин рулу).

БАРАНТА́ *жс. уст.* барымта.

БАРАХЛÓ *ср. собир. разг.* эски-уску, көр-жер, ыпыр-сыпыр.

БАРА́ХТАТЬСЯ *несов.* чабалактоо, ооналактоо; **ба-ра́хтаться в воде** суунун ичинде чабалактоо.

БАРА́ЧНЫЙ, ая, -ое **барак-ка т.**; **барáчная по-стрóйка** барак үй.

БАРА́ШЕК *м.* 1. (ягнёнок) козу; 2. (мех) көрпө.

БАРА́ШКИ *только мн.* 1. (облака) майда булут; 2. (волны) толкундун серпинди кырлары.

БАРАШКОВЫЙ, ая, -ое барашек 2-ге т.; **барáшко-вый воротник** көрпө жака.

БАРБАРИ́С *м. бот.* 1. (кустарник) сары жыгач (бөрү карагат жыгачы); 2. (ягода) бөрү карагат.

БАРБАРИ́СОВЫЙ, ая, -ое **барбарис-ке т.**; **барба-ри́совое варéнье** бөрү карагаттан жасалган варенье.

БАРВИ́НОК *м. бот.* барвинок (дайыма көгөрүп ту-руучу кырчындын бир түрү).

БАРДА́ *жс.* барда, топ, чөбөгө (арак, пиво чыгаруучу өндүрүштөн чыккан ташиандылар; малга жем ката-рында берилет).

БАРЕЛЬЕ́Ф *м.* барельеф (жалтак нерсенин бетине түшүрүлгөн скульптуралык сүрөт).

БА́РЖА *жс.* баржа (ичине жүк салынып, кемеге чир-келип жүрүүчү чоң кайык).

БА́РИЙ *м. хим.* барий (күмүш түстүү жумшак ме-талл, химиялык элементтердин бир түрү).

БА́РИН *м. (мн. барé, бары)* 1. *уст.* барин (помещик, жер ээси); 2. *уст. (при обращении)* мырза, таксыр; 3. *пре-небр.* мырзасынган, ак билек.

БАРИТО́Н *м. муз.* баритон (1. эркектин бас менен тенордун аралыгындагы үнү; коңур үн; 2. коңур үндүү обончу; 3. үйлөмө жез инструменттин бир түрү).

БА́РКА *жс.* барка (дарыяда жүрүүчү жүк ташуучу кеме).

БАРКАРО́ЛА *жс. муз.* баркарола (Венециянын кай-ыкчыларынын ыры жана ушул ырга ылайык чыгарылган музыкалык чыгарма).

БАРКА́С *м. мор.* баркас (калак менен айдалуучу чоң кайык).

БАРО́ГРАФ *м.* барограф (өзү жазуучу барометр).

БАРО́ККО *ср. нескл. иск.* барокко (16–18 кылымдар-дагы өтө ыгы жок кооздолгон архитектуралык стиль).

БАРО́МЕТР *м.* барометр (абанын басымын өлчөй турган аспап); **ртúтный барóметр** сымап барометри.

БАРОМЕТРИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **барóметр-ге т.**; барометрдик; **барометри́ческое давлéние** барометрдик басыш.

БАРО́Н *м.* барон (Батыш Европада дворяндардын титулу, наамы).

БАРОНЕ́ССА *женск. р. к барон;* баронесса (барон-дун аялы же кызы).

БАРОНЕ́Т *м.* баронет (Англияда дворяндык титул, наам).

БАРОСКО́П *м.* бароскоп (абанын басышынын өз-гөрүшүн өлчөөчү прибор).

БА́РРАЖИРОВАТЬ *несов. ав.* барраждоо (белгилүү бир объект же районго душмандын авиациясын жакын-датпас үчүн самолёттон асманда патрулдук кылуу).

БА́РРИКА́ДА *жс.* 1. баррикада (көчөдө согуш болгон убакытта түрдүү нерседен жасалган тосмо); 2. *перен.* тосмо, тоскоол.

БА́РРИКАДИ́РОВАТЬ *несов. что* баррикада жасоо, баррикада куруу.

БА́РРИКА́ДНЫЙ, ая, -ое **баррикада-го т.** баррика-далык; **баррика́дный бой** баррикадада согушуу.

БА́РС *м.* барс, илбирс.

БА́РСКИЙ, ая, -ое **барин I-ге т.**; **ба́рская уса́дба** бариндин усадьбасы (коругу); ♠ **ба́рские замáшки** ма-нап кыялдык, төрөчүлүк.

БА́РСОВЫЙ, ая, -ое **барс-ка т.**; **ба́рсовая шку́ра** барс териси.

БА́РСТВО *ср.* 1. *собир. уст.* бариндер; 2. *перен. (из-неженность)* мырзага ылайык жорук.

БА́РСТВОВА́ТЬ *несов. презр.* манапча жашоо.

БА́РСУ́К *м.* кашкулак.

БА́РСУ́ЧИЙ, ья, -ье **барсук-ка т.**; **барсу́чья шку́ра** кашкулак териси.

БА́РХАН *м.* бархан (чөлдөгү кум дөбө).

БА́РХАТ *м.* баркыт, макмал.

БА́РХАТИ́СТЫЙ, ая, -ое баркыттаы, баркыт сымал, баркыт өндүү; **бархати́стая ко́жа на рука́х** колдун бар-кыттаы жумшак териси.

БА́РХАТКА *жс.* баркыт тасма (баркыттан жасал-ган тасма).

БА́РХАТНЫЙ, ая, -ое 1. **бархат-ка т.**; **ба́рхатное пла́тье** баркыт көйнөк; 2. *перен.* жумшак, коңур; **ба́рхат-ный го́лос** жумшак үн; коңур үн.

БА́РЧО́НОК *м. уст.* бариндин, төрөнүн баласы.

БА́РЧУ́К *м. см.* барчонок.

БА́РЩИ́НА *жс. ист.* барщина (крепостной дыйкан-дардын помещиктерге милдеттүү иштөөсүнүн бир түрү).

БА́РЫ́НЯ 1. *женск. р. к ба́рин* 1; барыня; 2. *жс. уст. (при обращении к пожилой женщине)* байбиче; 3. *жс. пре-небр.* ак билек (кара жумуштан качкан аял).

БА́РЫШ *м.* пайда.

БА́РЫШНИК *м. уст.* 1. (перекупи́к) алып сатар, кызыл кулак; 2. (торговец лоша́дьми) жалдапчы, ат алып сатуучу.

БА́РЫШНИЧА́ТЬ *несов. чем, уст.* алып сатардык кылуу, кызыл кулактык кылуу.

БА́РЫШНИ́ЧЕСТВО *ср.* 1. *уст.* алып сатардык, кы-зыл кулактык; 2. (торговля лоша́дьми) жалдапчылык, ат алып сатуучулук.

БА́РЫШНЯ́ *жс.* 1. *уст.* барышня (бариндин, төрөнүн кызы); 2. *разг. (молодая девушка)* бойго жеткен кыз.

БА́РЬЕ́Р *м.* 1. барьер (жолго коюлган тосмо); **брать барье́р** барьерден ыргып (секирип) өтүү; 2. *перен.* тоско-ол, каргаша, жолто, кедерги; **тамо́женные барье́ры** та-можнянын жолтосу (тыштан товар киргизүүгө жолто болуучу чоң бажы).

БА́С *м. муз.* бас (1. эркектин жоон үнү; 2. жоон үн-дүү обончу; 3. партитуранын жоон үнүн аткаруучу ду-ховой (үйлөмө) же кылдуу инструмент).

БАСИ́СТЫЙ, ая, -ое жоон үндүү.

БАСИТЬ *несов. разг.* жоон үн менен сүйлөө же ырдоо.

БАСКАК *м. уст.* баскак (*Байыркы Руста – татарлар үстөмдүк кылып турган кезде хан бийлигинин өкүлү жана алык-салык жыйыноочу адам*).

БАСКЕТБОЛ *м. спорт.* баскетбол (*топту торго ыргытып түшүрө турган оюн*).

БАСКЕТБОЛИСТ *м.* баскетболчу (*баскетбол ойнуун жакшы билген адам*).

БАСКЕТБОЛИСТКА *женск. р. к баскетболист.*

БАСКЕТБОЛЬНЫЙ, ая, -ое *баскетбол-го т.*; баскетболдук; **баскетбольная команда** баскетбол командасы.

БАСМА *жс.* басма (*чачтын боёгу; чачты боёочу боёк*).

БАСМАЧ *м. уст.* басмачы.

БАСМАЧЕСКИЙ, ая, -ое *басмач-ка т.*; **басмаческий отряд** басмачылар отряды.

БАСМАЧЕСТВО *ср. уст.* басмачылык.

БАСНОПИСЕЦ *м.* тамсил жазуучу, тамсилчи.

БАСНОСЛОВНО *нареч.* укмуштуу, эң эле, өтө эле; **баснословно дешёво** эң эле арзан.

БАСНОСЛОВНЫЙ, ая, -ое укмуштуу, эң эле, өтө эле; **баснословный урожай** укмуштуу мол түшүм.

БАСНЯ *жс. 1. лит.* тамсил; *2. чаще мн., перен.* (*выдумка*) куру жомок (*чыныкка туура келбеген, калп*); *✧ соловья баснями не кормят* *посл.* куру аякка бата жүрбөйт; булбулга жомок аш болбойт.

БАСОВЫЙ, ая, -ое *бас-ка т.*; **басовые ноты** бас ноталары; **басовый ключ** бас ключу.

БАССЕЙН *м. 1. (искусственный водоём)* бассейн (*жасалма көлмө*); **бассейн для плавания** сүзүү үчүн жасалган бассейн; *2. геогр.* бассейн (*өзөн өзүнүн тармактары менен агып өткөн территория же бир көлгө куйган бардык өзөн*); **бассейн реки Сыр-Дарья** Сыр-Дарыя өзөнүнүн бассейни; *3. геол.* бассейн (*казылып алынуучу байлыктар жаткан жай*); **каменноугольный бассейн** таш көмүр бассейни.

БАСТА *межд. болду, болду эми, жетишет; ну, поигра́л, и баста!* ойнодуңбу, болду эми!

БАСТИОН *м. воен. уст.* бастион (*беш бурчтуу формадагы крепость же сепил*).

БАСТОВАТЬ *несов.* забастовка чыгаруу, иш таштоо.

БАСТР *м.* бастр (*сапаты төмөн сары кум шекер*).

БАСТУЮЩИЙ, ая, -ее *1. прич. от бастовать; 2. в знач. сущ. м.* забастовкачы (*иш таштоочу, иш таштоого катышуучу, забастовка чыгаруучу*).

БАТАЛИСТ *м. иск.* баталист (*согуш аракетин же согуш эпизодун тартуучу художник*).

БАТАЛИЯ *жс. уст.* согуш, уруш.

БАТАЛЬНЫЙ, ая, -ое *иск.* баталдык, согушту көрсөткөн; **батальная живопись** согуш көрсөтүлгөн живопись (сүрөт).

БАТАЛЬОН *м.* батальон; **стрелковый батальон** аткычтар батальону.

БАТАЛЬОННЫЙ, ая, -ое *1. батальон-го т.*; батальондук; **батальонный командир** батальон командири; *2. в знач. сущ. м.* батальонный (*батальон начальниги*).

БАТАРЕЙНЫЙ I, ая, -ое *батарей I-ге т.*; батареялык; **батарейный обóz** батарея обозу.

БАТАРЕЙНЫЙ II, ая, -ое *батарей II-ге т.*; батареялык; **батарейная установка** батареялык установка.

БАТАРЕ́Я I жс. воен. батарея (*бир нече замбиректен же миномёттон түзүлгөн артиллериялык же миномёттук бөлүк*).

БАТАРЕ́Я II жс. 1. эл. батарея (*бир түрдүү бир нече элементтердин бир жерде тизмектелиши*); **аккумуляторная батаре́я** аккумулятор батареясы; *2. тех.* батарея (*окшош элементтерден тизилген прибор*); **батарей парового отопления** буу менен жылытуунун батареясы.

БАТИ́СТ *м.* батист (*жука кездеменин бир түрү*).

БАТИ́СТОВЫЙ, ая, -ое *батист-ке т.*; **батистовый плато́к** батист жоолук.

БАТМА́Н *м. уст.* (*мера веса*) батман (*2 пуддан 12 пудга чейин барабар болгон салмак өлчөмү*).

БАТО́Г *м. уст.* келтек, таяк (*жазалоо куралы*).

БАТО́Н *м.* батон (*сүйрү бөлкө, конфета, шоколад ж.б.*).

БАТРА́К *м.* батрак, малай (*помещикке, кулакка, байга жалданып иштөөчү дыйкан*).

БАТРА́ЦКИЙ, ая, -ое *батрак-ка т.*

БАТРА́ЧЕСТВО *ср. 1. (занятие батрака)* батрактык, малайлык; *2. собир.* батрактар, малайлар.

БАТРА́ЧИТЬ *несов.* батрак болуу, малай жүрүү (*помещикке, кулакка, байга жалданып иштөө*).

БАТРА́ЧКА *женск. р. к батрак.*

БАТЮ́ШКА *м. уст. разг. 1. (отец)* ата; *2. разг. (обращение)* аке, ага, аксакал; *3. (священник)* поп, боп; **батюшки!** *разг.* баракелде! бул эмне деген жорук!

БАУ́Л *м.* кол сандык (*көбүнчө – булгаары менен капталган*).

БАХ *межд. и в знач. сказ.* тарс-турс (*этүү*).

БАХВА́Л *м. разг.* мактанчаак, апырандаган, көйрөң.

БАХВА́ЛИТЬСЯ *несов. чем, разг.* мактануу, апырандоо, көйрөндүк кылуу.

БАХВА́ЛЬСТВО *ср. разг.* мактанчаактык, апырандоочулук, көйрөндүк.

БАХРОМА́ *жс.* бахрома (*кооздук үчүн түрдүү жиптен жасалган чачы, чок*).

БАХРО́МЧАТЫЙ, ая, -ое бахрома сыяктуу, бахромасы бар.

БАХТАРМА́ *жс.* (*сторона шкуры, прилегающая к телу животного*) теринин чели, теринин ички бети.

БАХЧА́ *жс.* бакча (*коон, дарбыз ж.б. айдалган талаа жер*).

БАХЧЕВО́ДСТВО *ср.* бакчачылык (*коон, дарбыз ж.б. айдоочулук*).

БАХЧЕВОЙ, ая, -ое *бахча-га т.*; **бахчевые культуры** бакча өсүмдүктөрү.

БАЦ *межд. и в знач. сказ.* шак, чак (*этүү*).

БАЦИ́ЛЛА *жс.* бацилла (*түрдүү ооруларды козгоочу бактерия*).

БАЦИЛЛОНОСИ́ТЕЛЬ *м.* бациллалуу.

БАЦИЛЛЯ́РНЫЙ, ая, -ое *бацилла-га т.*; бациллык.

БАЧО́К *м. уменьш. от бак I* кичинекей бак.

БА́ШЕННЫЙ, ая, -ое *башня-го т.*; **башенные часы** мунара сааты.

БАШКА́ *жс. разг.* баш; **башка́ трещи́т** баш зыңылдап ооруйт, баш зыңылдайт (*каңгырайт*).

БАШКІ́Р *м.* башкырт.

БАШКІ́РКА *женск. р. к башкир*; башкирка.

БАШКІРСКИЙ, ая, -ое Башкирия-га, башкир-ге т.; **башкiрский язык** башкырт тили.

БАШКІРЫ *мн.* башкырттар.

БАШЛЫК *м.* кулакчынын бир түрү.

БАШМАК *м. тех.* башмак (*таяныч үчүн ылайыкталган персе*).

БАШМАКІ *мн.* (*ед. башмак м.*) башмактар (*бут кийимдин бир түрү*); **быть под башмаком у жены** аялынын таман алдында болуу.

БАШМАЧНИК *м. уст.* өтүкчү, кепиччи.

БАШМАЧНЫЙ, ая, -ое **башмаки-ге т.**; **башмачное производство** башмак өндүрүшү.

БАШНЯ *жс.* мунара; бурана; **силосная башня** силос мунарасы; **орудийная башня на корабле** кемедеги орудиелик мунара.

БАШТАН *м. обл. см.* **бахча**.

БАЮ: **баю-бай**, **баюшки-баю**, **баю-баюшки-баю** *межд.* алдей-алдей.

БАЮКАНЬЕ *ср.* алдейлөө.

БАЮКАТЬ *несов.* *кого-что* алдейлөө.

БАЯДЕРКА *жс.* баядерка (*Индияда храмда кызмат кылуучу бийчи, обончу аял*).

БАЯН *м.* баян (*гармондун бир түрү*).

БАЯНИСТ *м.* баянчы (*гармончу*).

БДЕНИЕ *ср. уст.* сергектик кылуу, уктабоо.

БДИТЕЛЬНО *нареч.* кыраакылык менен.

БДИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* кыраакылык, сергектик, сактык; **проявлять бдительность** кыраакылык көрсөтүү.

БДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кыраакы, сергек, сак.

БЕГ *м.* 1. жүгүрүү, чабуу, чуркоо; **соскочить с лошади на всём бегу** чаап баратып, аттан ыргып түшүү; 2. спорт. жүгүрүү, жөө байге, жөө жарыш; **бег на сто метров** жүз метр жерге жүгүрүү; **бег на месте** орунда жүгүрүү; **быть в бегах** 1) *уст.* качкында жүрүү; 2) *разг.* качып-бозуп жүрүү.

БЕГА *только мн. спорт.* 1. (*гонки*) таскак жарыштыруу; 2. (*ипподром*) ат чабуучу жай.

БЕГАТЬ *несов.* 1. *см.* **бежать** 1; **бегать с места на место** бир жерге жай алып турбоо, бир орундан экинчи орунга дайыма которула берүү, ары-бери чапкылоо; **бегать за кем-либо** 1) бирөөнүн артынан дайыма жүрүү; 2) *перен.* (*заискивать*) бирөөнүн үстү-астына түшүү, жаналы калбоо; 3) *перен.* (*ухаживать*) бирөөнүн артынан түшүү; **бегать от кого-чего-либо** (*избегать*) бирөөдөн же бир нерседен жашырынуу, качуу; 2. *перен.* (о глазах, о взгляде) ойноп туруу; **глаза его так и бегают** анын көздөрү ойноп турат; **от страха мурашки по спине бегают** корккондон бүткөн бою «дүр» дей түштү.

БЕГЕМОТ *м. зоол.* бегемот (*Африканын дарыяларында, көлдөрүндө жашоочу туяктуу чоң жаныбар*).

БЕГЛЕЦ *м.* качкын.

БЕГЛО *нареч.* 1. (*легко, без затруднений*) тез, ылдам, шар; **бегло читать** шар окуу, тез окуу; **бегло играть на рояле** роялда тез ойноо; 2. (*поверхностно*) үстүртөн гана... салуу, ары-бери... салуу; **бегло просмотреть книгу** китепти үстүртөн гана карап салуу, китепти көз жүгүртүп карап чыгуу.

БЕГЛОСТЬ *жс.* тездик, чапчандык, маштык; **беглость чтения** окуунун тездиги (шыдырлыгы).

БЕГЛЫЙ, ая, -ое 1. (*быстрый*) тез, ылдам, бат; **беглый взгляд** тез көз жүгүртүү; **беглое чтение** тез окуу,

көз жүгүртүп, бат окуу; 2. (*поверхностный*) көз жүгүртүп; **беглый просмотр** көз жүгүртүп эле өтүү; 3. *в знач. суц. м., жс.* качкын; **беглый огонь** *воен.* бат-бат аткылоо; **беглые гласные** *лингв.* түшүп калма үндүүлөр (*мис. лоб – лба, отец – отца, кийим – кийми*).

БЕГЛЯНКА *женск. р. к* **беглец**.

БЕГОВОЙ, ая, -ое спорт.: **беговая дорожка** тегеретме, жарыш жолу; **беговая лошадь** күлүк ат, байге аты.

БЕГОМ *нареч.* жүгүрүп, жүгүрө; **догнать бегом** *разг.* жүгүрүп жетүү; **бегом марш!** бегом марш! («жүгүр!» деген команда берүү).

БЕГОНИЯ *жс. бот.* бегония (*гүлдүн бир түрү*).

БЕГОТНЯ *жс. разг.* 1. ары-бери чапкылоо, ары-бери жүгүрүү; 2. *перен.* (*хлопоты, спешка*) тынчы жоктук, аркы-терки чуркап шашкалактоо.

БЕГСТВО *ср.* качуу; **бегство из плена** туткундан качуу; **обратить в бегство** качыруу, качууга аргасыз кылуу. **бегу** (*бежишь*) *и т.д. наст. вр. от бежать*.

БЕГУН *м. спорт.* жөө күлүк.

БЕГУНКІ *мн.* (*ед. бегунок м.*) *тех.* паровоздун кичине дөңгөлөктөрү.

БЕГУНЫ *мн. тех.* бегуны (*ар түрдүү материалдарды майдалоочу машина, мис. тегирмен таши*).

БЕГУНЯ *женск. р. к* **бегун**.

БЕДА *жс.* балаа, бакытсыздык, балакет; **выручить из беды** балаадан куткаруу; **беда!** *межд.* балакет! кырсык! кайгы!; **на беду** балакет болуп; **не беда!** эч нерсе эмес! эчтеме эмес!; **лиха беда начало** *погов.* көз – коркок, кол – баатыр; башы башталды, аягы бүтөр; бири кетти, неси калды!

БЕДНЕТЬ *несов.* кедейленүү, жарды болуу.

БЕДНО *нареч.* кедей, жарды.

БЕДНОСТЬ *жс.* 1. (*нужда*) кедейлик, жардылык, жакырдык, бечаралык; 2. *перен.* аздык; **бедность фактов** фактылардын аздыгы.

БЕДНОТА *жс. собир.* кедейлер.

БЕДНЫЙ, ая, -ое 1. (*неимущий*) жарды, кедей; 2. (*несчастный*) бакытсыз, байкуш; 3. *перен.* кызыксыз, мазмунсуз; **рассказ с бедным содержанием** мазмунсуз, кызыгы жок аңгеме; 4. *в знач. суц.* **бедные** *мн.* кедейлер.

БЕДНЯГА *м. и жс. разг.* байкуш, шордуу, бечара; **он устал, бедняга** ал, байкуш, чарчады.

БЕДНЯЖКА *м. и жс. см.* бедняга.

БЕДНЯК *м.* 1. (*неимущий человек*) кедей, бечара; 2. (*малоземельный крестьянин*) кедей (*дыйкан*).

БЕДНЯЦКИЙ, ая, -ое **бедняк** 2-ге, т.; **бедняцкое хозяйство** кедей дыйкан чарбасы.

БЕДНЯЧЕСТВО *ср. собир.* жардылар, кедейлер.

БЕДОВЫЙ, ая, -ое *разг.* шок, кыйын, угуттуу; **бедовый парень** кыйын жигит.

БЕДРЕННЫЙ, ая, -ое: **бедренная кость** *анат.* кашка жилик.

БЕДРО *ср.* 1. *анат.* сан; **узкие бедра** куурай сан; 2. (*часть мясной туши*) сан эт.

БЕДСТВЕННЫЙ, ая, -ое кырсыктуу, балакеттүү, оор, азаптуу; **бедственное положение** оор абал.

БЕДСТВИЕ *ср.* кырсык, балакет, муктаждуулук, оор күн, бакытсыздык; **сигнал бедствия** кырсык башталгандыгы жөнүндөгү сигнал.

БЕДСТВОВАТЬ *несов.* кедейлик турмушта жашоо, жокчулуктун каарын тартуу, оор күн өткөрүү, муктаж болуу.

БЕДУЙН *м.* бедуйн (*кочмон араб*).

БЕЖ *прил. неизм.* саргыч боз.

БЕЖАТЬ **1.** *несов.* жүгүрүү, чабуу, чуркоо; **2.** *сов. и несов.* (*убеждать*) качуу, качып кетүү, жоголуу, качып кутулуу (*мис. туткундан*); **3.** *несов. перен.* (*о времени*) тез өтүү; **время бежит быстро** убакыт тез өтүп жатат; **4.** *несов. перен.* (*спешить*) шашуу, алга кетүү; **часы бегут** саат алга кетет; **5.** *несов. перен.* (*течь*) агуу, диркирөө; **кровь бежит из раны** жарадар болгон жерден кан агып жатат; **6.** *несов.* (*при кипячении*) ташуу, ташып төгүлүү; **молоко бежит** сүт ташып жатат.

БЕЖЕВЫЙ, ая, -ое *разг.* саргыч боз; **бежевое платье** саргыч боз көйнөк.

БЕЖЕНЕЦ *м.* качкын.

БЕЖЕНКА *женск. р. к беженец.*

БЕЗ (*безо*) *предлог с род. п.* сыз, жок, кем; **без денег** акчасыз; **без нас не начинайте** бизсиз (биз келмейинче) баштабагыла; **без пяти шесть** беш минута кем алты; ✧ **без сомнения** *вводн. сл.* шексиз; **не без пользы** пайдасыз эмес; **без оговорок** эскертүүсүз, кынк-мынксyz, сөзсүз; **и без того** ансыз эле.

БЕЗ- (**БЕЗЬ, БЕС**) *приставка* -сыз, жок; **безвоздушный** абасыз; **безбилетный** билетсиз, билети жок; **безкультурие** маданиятсыздык.

БЕЗ без просыпу *разг.* **1.** ойгонбой; **спать без просыпу** ойгонбой уктоо; **2.** *перен.* токтоосуз, дайыма; **пьянствовать без просыпу** баш көтөрбөй ичүү.

БЕЗ без разбору *см.* разбор.

БЕЗ без толку *см.* толк.

БЕЗ без удержу кармап токтоткус.

БЕЗ без умолку токтоосуз, тынбастан, үздүксүз; **болтать без умолку** токтоосуз келжирөө.

БЕЗ без устали талыкпастан, чарчабастан, талыкпай; **без устали трудиться** талыкпай эмгек кылуу.

БЕЗАВАРИЙНОСТЬ *жс.* авариясыздык.

БЕЗАВАРИЙНЫЙ, ая, -ое авариясыз; **безаварийный полёт** авариясыз учуш.

БЕЗАЛАБЕРНО *нареч.* тартипсиз, иретсиз.

БЕЗАЛАБЕРНОСТЬ *жс. разг.* тартипсиздик, илээн-дилик, иретсиздик.

БЕЗАЛАБЕРНЫЙ, ая, -ое *разг.* тартипсиз, илээнди, иретсиз; **безалаберный человек** илээнди киши.

БЕЗАЛКОГОЛЬНЫЙ, ая, -ое алкогольсуз, алкоголь катышпаган; **безалкогольный напиток** алкогольсуз ичимдик.

БЕЗАПЕЛЛЯЦИОННЫЙ, ая, -ое **1.** апелляцияга жол койбогон; **безапелляционное решение** апелляцияга жол койбогон чечим; **2.** *перен.* унчуктурбас, каяша кылдырбас.

БЕЗБЕДНО *нареч.* оокаттуу болуп, жокчулук көрбөй, муктажсыз; **жить безбедно** жокчулук көрбөй жашоо.

БЕЗБЕДНЫЙ, ая, -ое оокаттуу, колдо бар, жокчулук көрбөй, муктажсыз; **безбедное существование** оокаттуу тиричилик.

БЕЗБИЛЕТНЫЙ, ая, -ое билетсиз, билети жок; **безбилетный пассажир** билетсиз пассажир.

БЕЗБОЖИЕ *ср.* кудайсыздык, кудайды жана динди жок дечүүлүк.

БЕЗБОЖНИК *м.* динсиз киши, кудайды жана динди тануучу киши.

БЕЗБОЖНО *нареч. разг.* ыксыз, кудайды карабай, чактабай; **безбожно врать** ыксыз калп айтуу.

БЕЗБОЖНЫЙ, ая, -ое *разг.* ыксыз, барып турган, кудайды карабаган, чактабаган; **безбожная ложь** барып турган калп.

БЕЗБОЛЕЗНЕННО *нареч.* **1.** (*без боли*) оорутпай, оорубай; **2.** *перен.* (*без осложнений*) оңой, камырдан кыл суургандай.

БЕЗБОЛЕЗНЕННОСТЬ *жс.* **1.** оорутпагандык, оорубагандык; **2.** *перен.* оңойлук.

БЕЗБОЛЕЗНЕННЫЙ, ая, -ое **1.** (*без боли*) оорусуз, оорутпай турган; **безболезненная операция** оорутпай иштелген операция; **2.** *перен.* зыянсыз, кыйынчылыкка учуратпай турган; **безболезненное решение вопроса** маселени кыйынчылыкка учуратпай турган кылып чечүү.

БЕЗБОРОДЫЙ, ая, -ое көсөө, сакалсыз.

БЕЗБОЯЗНЕННО *нареч.* коркпой, эр жүрөктүүлүк менен, кайраттуулук менен.

БЕЗБОЯЗНЕННЫЙ, ая, -ое коркпогон, коркпос, жүрөктүү, кайраттуу.

БЕЗБРАЧИЕ *ср.* так өтүү, кечил өтүү, аял албоо, күйөөгө чыкпоо.

БЕЗБРАЧНЫЙ, ая, -ое так өткөн, кечил өткөн, аял албаган, күйөөгө чыкпаган.

БЕЗБРЕЖНОСТЬ *жс.* чексиздик, учу-кыйыры жоктук, мелмирегендик.

БЕЗБРЕЖНЫЙ, ая, -ое чексиз, учу-кыйыры жок, мелмиреген; **безбрежное море** мелмиреген деңиз.

БЕЗБРОВЫЙ, ая, -ое кашсыз, кашы жок.

БЕЗВЕСТНЫЙ, ая, -ое кабарсыз, дарексиз, дареги жок, дайынсыз, зымкыя; **безвестное отсутствие** *юр.* кабарсыз жоголуу, зымкыя жок болуу.

БЕЗВЕТРЕННЫЙ, ая, -ое шамалсыз, желсиз; **безветренная погода** шамалсыз аба ырайы.

БЕЗВЕТРИЕ *ср.* шамалсыздык, желсиздик.

БЕЗВИННО *нареч.* айыпсыз, күнөөсүз.

БЕЗВИННЫЙ, ая, -ое айыпсыз, күнөөсүз.

БЕЗВКУСИЕ *ср. см.* безвкусица.

БЕЗВКУСИЦА *жс.* жарашыксыздык, жагымсыздык.

БЕЗВКУСНЫЙ, ая, -ое **1.** (*о пище*) даамсыз, даамы жок; **2.** *перен.* жарашыксыз, жагымсыз; **безвкусное украшение** жагымсыз жасалга.

БЕЗВЛАСТИЕ *ср.* өкмөтсүздүк, баш аламандык.

БЕЗВОДНЫЙ, ая, -ое суусуз; **безводная пустыня** суусуз чөл; **безводная кислота** *хим.* кургак кислота (*составлянда суу жок*).

БЕЗВОДЬЕ *ср.* суусуздук.

БЕЗВОЗВРАТНО *нареч.* кайтпастан, кайта келбестен, таптакыр; **исчезнуть безвозвратно** таптакыр жоголуу.

БЕЗВОЗВРАТНЫЙ, ая, -ое кайтарылбас, кайта берилбес; **безвозвратная ссуда** кайтарылбас ссуда.

БЕЗВОЗДУШНЫЙ, ая, -ое: **безвоздушное пространство** *физ.* абасыз мейкиндик.

БЕЗВОЗМЕЗДНО *нареч.* төлөөсүз, бекер; **получить что-л. безвозмездно** бир нерсени төлөөсүз алуу.

БЕЗВОЗМЕЗДНЫЙ, ая, -ое төлөөсүз, бекер; **безвозмездное пользование** төлөөсүз пайдалануу.

БЕЗВО́ЛИЕ *ср.* жумшактык, мококтук, оопайлык.

БЕЗВОЛО́СЫЙ, ая, -ое түксүз, чачсыз.

БЕЗВО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое оопай, бош; **безво́льный человек** оопай киши; **безво́льный характер** бош мүнөз.

БЕЗВРЕ́ДНО *нареч.* зыянсыз, залалсыз.

БЕЗВРЕ́ДНЫЙ, ая, -ое зыянсыз, залалсыз.

БЕЗВРЕ́МЕННО *нареч.* убакытсыз, бейубак, мезгилсиз; **безвре́менно погибнуть** мезгилсиз өлүү.

БЕЗВРЕ́МЕННЫЙ, ая, -ое убакытсыз, бейубак, мезгилсиз; **безвре́менная смерть** мезгилсиз өлүм.

БЕЗВРЕ́МЕНЬЕ *ср. уст.* коомдун басынып пасивдүү болгон чагы.

БЕЗВЫ́ЕЗДНО *нареч.* эч жакка чыкпастан, эч кайда чыкпай; **он жил безвы́ездно в деревне** ал кыштактан эч кайда чыкпай жашаган.

БЕЗВЫ́ХОДНО *нареч.* 1. (*неотлучно*) эч жакка чыкпастан; 2. *перен.* чарасыз, аргасыз.

БЕЗВЫ́ХОДНОСТЬ *жс.* чарасыздык, арга жоктук, амалсыздык, айласыздык.

БЕЗВЫ́ХОДНЫЙ, ая, -ое 1. (*без отлучек*) эч жакка, чыкпаган; 2. *перен.* чарасыз, аргасыз, амалсыз, айласыз; **он в безвы́ходном положéнии** ал аргасыз абалда, амалы түгөндү.

БЕЗГЛА́ЗЫЙ, ая, -ое көзсүз, көзү жок, сокур.

БЕЗГЛА́СНЫЙ, ая, -ое *уст.* өзүнчө пикири болбогон.

БЕЗГОЛÓВЫЙ, ая, -ое 1. башсыз, башы жок; 2. *перен.* (глупый) акылсыз; 3. *перен.* (забывчивый) унутчаак.

БЕЗГОЛÓСЫЙ, ая, -ое үнү жок, үнсүз; **безголóсый певéц** үнү жок обончу.

БЕЗГРА́МОТНО *нареч.* 1. (*малограмотно*) чала сабаттуу; 2. (*невежественно*) наадан, сабатсыз.

БЕЗГРА́МОТНОСТЬ *жс.* 1. (*неграмотность*) сабатсыздык, кат тааныбоо; 2. (*малограмотность*) чала сабаттуулук; 3. *перен.* (*невежественность*) наадандык, сабатсыздык.

БЕЗГРА́МОТНЫЙ, ая, -ое 1. (*неграмотный*) сабатсыз, кат тааныбаган; 2. (*малограмотный*) чала сабаттуу; 3. *перен.* (*невежественный*) наадан, сабатсыз.

БЕЗГРАНИ́ЧНО *нареч.* чексиз, өтө, абдан.

БЕЗГРАНИ́ЧНОСТЬ *жс.* чексиздик, учу-кыйыры жоктук.

БЕЗГРАНИ́ЧНЫЙ, ая, -ое 1. чексиз, учу-кыйыры жок; **безграни́чная степь** учу-кыйыры жок талаа; 2. *перен.* чексиз, аябаган чон; **безграни́чная радость** аябаган чон, кубаныч; **безграни́чная любовь к ро́дине** родина-ны чексиз сүйүү.

БЕЗГРЕ́ШНЫЙ, ая, -ое *уст.* айыпсыз, күнөөсүз.

БЕЗДА́РНО *нареч.* зээнсиз, талантсыз.

БЕЗДА́РНОСТЬ *жс.* зээнсиздик, талантсыздык, начардык, маанисиздик.

БЕЗДА́РНЫЙ, ая, -ое зээнсиз, талантсыз (*о человеке*); өтө жаман, өтө начар; **безда́рный рома́н** өтө начар роман.

БЕЗДЕ́ЙСТВИЕ *ср.* аракетсиздик; **престу́пное безде́йствие** кылмыштуу аракетсиздик.

БЕЗДЕ́ЙСТВОВАТЬ *несов.* аракет кылбоо, эч нерсе кылбоо, ишке салкын кароо.

БЕЗДЕ́ЛИЦА *жс. разг.* жарытымсыз нерсе, арзыбаган, анча-мынча, болор-болбос нерсе.

БЕЗДЕЛУ́ШКА *жс.* майда-чүйдө жасалга.

БЕЗДЕ́ЛЬЕ *ср.* бекерчилик, бекер.

БЕЗДЕ́ЛЬНИК *м.* бекерчиликке көнгөн адам.

БЕЗДЕ́ЛЬНИЦА *женск. р. к безде́льник.*

БЕЗДЕ́ЛЬНИЧАТЬ *несов.* бекер жүрүү, бош жүрүү, эч нерсе иштебөө.

БЕЗДЕ́НЕЖНЫЙ, ая, -ое акчасыз, пулсуз; **безде́нежный расчёт** *жс.* акчасыз расчёт (*тогошуп такташуу*).

БЕЗДЕ́НЕЖЬЕ *ср.* акчасыздык.

БЕЗДЕ́ТНОСТЬ *жс.* баласыздык.

БЕЗДЕ́ТНЫЙ, ая, -ое баласыз, баласы жок.

БЕЗДЕ́ЯТЕЛЬНОСТЬ *жс.* демилгесиздик, кашандык.

БЕЗДЕ́ЯТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое демилгесиз, кашан.

БЕ́ЗДНА *жс.* 1. (*пропасть*) түпсүз ор, түбү жок; 2. (*пучина*) ирим; **морская́ бе́здна** деңиздин ирими; 3. *разг.* (*множество*) толуп жаткан, эң эле көп; **бе́здна дел** эң эле көп, түгөнбөгөн иш.

БЕЗДО́ЖДЬЕ *ср.* жамгырсыздык, жамгыр жоктук, жаан-чачынсыздык.

БЕЗДОКАЗА́ТЕЛЬНОСТЬ *жс.* далилсиздик; **бездока́зательность обвинéния** айыптоонун далилсиздиги.

БЕЗДОКАЗА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое далилсиз, далили болбогон.

БЕЗДО́МНЫЙ, ая, -ое үйү-жайы жок (*о человеке*); ээси жок (*о животном*); **бездо́мная соба́ка** ээси жок ит.

БЕЗДО́ННЫЙ, ая, -ое түпсүз, түбү түшкөн; **бездо́нная про́пасть** түбү жок терендик.

БЕЗДОРО́ЖЬЕ *ср.* 1. (*отсутствие дорог*) жолсуздук; 2. (*распутица*) алашалбырт, алашалбыраң (*жазгы жана күзгү жаан-чачындын натыйжасында жол жүрүүнүн кыйындашы*); **весéнное бездоро́жье** жазгы алашалбырт.

БЕЗДУ́МНЫЙ, ая, -ое *уст.* ойлонбогон, сары санаа болбогон (*мис. турмуш*).

БЕЗДУ́ШИЕ *ср.* ырайымсыздык, кайырымсыздык, таш боордук.

БЕЗДУ́ШНО *нареч.* ырайымсыз, кайырымсыз, таш боорлорчо.

БЕЗДУ́ШНЫЙ, ая, -ое ырайымсыз, ырайымы жок, кайырымсыз, кайырымы жок, таш боор; **безду́шное отноше́ние** таш боор мамиле.

БЕЗДЫ́МНЫЙ, ая, -ое түтүнсүз, түтүнү жок; **безды́мный поро́х** түтүнсүз ок-дары (*мылтыктын ок-дарысы*).

БЕЗДЫХА́ННЫЙ, ая, -ое деми бүткөн, тыны бүткөн, денеси сууган (*мис. өлүк*).

БЕЗЖА́ЛОСТНОСТЬ *жс.* катаалдык, таш боордук.

БЕЗЖА́ЛОСТНЫЙ, ая, -ое катаал, таш боор.

БЕЗЖИ́ЗНЕННОСТЬ *жс.* жансыздык, жаны жоктук.

БЕЗЖИ́ЗНЕННЫЙ, ая, -ое 1. (*мёртвый*) жансыз; **безжизненное те́ло** жансыз дене; 2. *перен.* суз, мааниси жок, кызыбаган; **безжизненная игра́ артиста** артисттин кызыбаган оюну; **безжизненный взгляд** суз кароо.

БЕЗЗАБО́ТНО *нареч.* камсыз, бейгам, санаасыз, кенебей; **беззабо́тно смеяться** санаасыз күлө берүү.

БЕЗЗАБО́ТНОСТЬ *жс.* камсыздык, бейгамдык, санаасыздык, кенебестик, алаңгазарлык.

БЕЗЗАБО́ТНЫЙ, ая, -ое камсыз, бейгам, санаасыз, кенебес, эч нерсени ойлобогон; **беззабо́тный человек** санаасыз киши, эч нерсени ойлобогон киши.

БЕЗЗАВЁТНО нареч. жан-дили менен, чын жүрөктөн; **беззавётно любить родину** родинаны жан-дили менен сүйүү.

БЕЗЗАВЁТНЫЙ, ая, -ое жан-дили менен, тайманбаган, чын жүрөктөн; **беззавётная преданность** жан-дили менен берилгендик; **беззавётная храбрость** тайманбаган эрдик.

БЕЗЗАКО́НИЕ ср. законсуздук (*отсутствие законности*); **законду бузгандык**, **законду бузуу** (*беззаконный поступок*).

БЕЗЗАКО́ННЫЙ, ая, -ое законсуз; **беззаконные действия** законсуз иш.

БЕЗЗАСТЁНЧИВО нареч. уялбастан, тартынбастан; **беззастёнчиво лгать** уялбастан туруп калп айтуу.

БЕЗЗАСТЁНЧИВОСТЬ жс. уятсыздык, тартынбастык.

БЕЗЗАСТЁНЧИВЫЙ, ая, -ое уялбас, уятсыз, тартынбаган; **беззастёнчивая ложь** уялбаган, каратып туруп айткан калп.

БЕЗЗАЩИ́ТНОСТЬ жс. жактоосуздук, таянычы жоктук, тиреги жоктук, өзүн өзү коргой албоочулук, далдасыздык (*коргонууга мүмкүндүгү жоктук*).

БЕЗЗАЩИ́ТНЫЙ, ая, -ое жактоосуз, таянычсыз, тирексиз, өзүн өзү коргой албаган, далдасыз, коргоосуз, коргонсуз.

БЕЗЗВЁЗДНЫЙ, ая, -ое жылдызсыз, жылдызы жок (*асман*).

БЕЗЗВУ́ЧНО нареч. үн чыгарбай, үнсүз; **беззвучно плакать** үн чыгарбай ыйлоо.

БЕЗЗВУ́ЧНЫЙ, ая, -ое үнсүз, тыбышсыз; **беззвучный плач** үнсүз ый.

БЕЗЗЕМЕ́ЛЬЕ ср. жерсиздик, жери жоктук.

БЕЗЗЕМЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое жерсиз, жери жок.

БЕЗЗЛО́БНЫЙ, ая, -ое арамы жок, ачуусуз; **беззлобный смех** арамы жок күлкү.

БЕЗЗУ́БЫЙ, ая, -ое 1. тишсиз, тиши жок; **беззубый рот** тишсиз ооз; 2. перен. мокок, өткүр эмес; **беззубая критика** мокок сын.

БЕЗЛЕПЕСТКОВЫЙ, ая, -ое бот. желекчесиз (*осумдук*).

БЕЗЛЕ́СНЫЙ, ая, -ое токойсуз, токою жок.

БЕЗЛЕ́СЬЕ ср. токойсуздук.

БЕЗЛИ́СТВЕННЫЙ, ая, -ое жалбыраксыз, жалбырагы жок; **безлиственное дерево** жалбыраксыз жыгач.

БЕЗЛИ́СТНЫЙ, ая, -ое см. **безлиственный**.

БЕЗЛИ́СТЫЙ, ая, -ое см. **безлиственный**.

БЕЗЛИ́ЧИЕ ср. бөтөнчөлүгү жоктук, өзүнө таандык касиеттердин жоктугу, ээрчимелик, демилгесиздик.

БЕЗЛИ́ЧНОСТЬ жс. см. **безличие**.

БЕЗЛИ́ЧНЫЙ, ая, -ое 1. бөтөнчөлүгү жок, өзүнө таандык касиеттери жок, ээрчиме, демилгесиз; **безличный человек** демилгесиз киши; 2. грам. жаксыз; **безличное предложение** жаксыз сүйлөм; **безличный глагол** жаксыз этиш.

БЕЗЛОША́ДНИК м. уст атсыз дыйкан, аты жок дыйкан.

БЕЗЛОША́ДНЫЙ, ая, -ое уст. атсыз, аты жок; **безлошадный крестьянин** атсыз дыйкан.

БЕЗЛУ́ННЫЙ, ая, -ое айсыз, айы жок; **безлунная ночь** айсыз түн.

БЕЗЛЮ́ДНЫЙ, ая, -ое элсиз, адамсыз; **безлюдное место** элсиз жер.

БЕЗЛЮ́ДЬЕ ср. элсиздий, адамсыздык; **на безлюдье** керектүү кишилердин жоктугунан.

БЕЗМЁ́Н м. безмен (*таразанын бир түрү*).

БЕЗМЁ́РНО нареч. чексиз; **он безмёрно счастлив** ал чексиз бактылуу.

БЕЗМЁ́РНЫЙ, -ая, -ое чексиз, чени жок, өлчөөсүз; **безмёрная радость** чексиз кубаныч.

БЕЗМО́ЗГЛЫЙ, -ая, -ое разг. мээсиз, акылсыз.

БЕЗМО́ЛВИЕ ср. жымжырт.

БЕЗМО́ЛВНЫЙ, -ая, -ое унчукпас, жымжырт.

БЕЗМО́ЛВСТВОВАТЬ несов. үндөбөө, унчукпоо.

БЕЗМОТО́РНЫЙ, -ая, -ое моторсуз, мотору жок; **безмоторный полёт** ав. моторсуз учуу (*планёрдо учуу*).

БЕЗМЯТЕ́ЖНО нареч. бейпил.

БЕЗМЯТЕ́ЖНОСТЬ жс. бейпилчилик.

БЕЗМЯТЕ́ЖНЫЙ, ая, -ое мемиреген, бейпил; **безмятежный сон** мемиреген уйку.

БЕЗНАДЕ́ЖНО нареч. уст. см. **безнадёжно**.

БЕЗНАДЕ́ЖНОСТЬ жс. уст. см. **безнадёжность**.

БЕЗНАДЕ́ЖНЫЙ ая, -ое уст. см. **безнадёжный**.

БЕЗНАДЕ́ЖНО нареч. үмүт үзүлүп, үмүт үзүп.

БЕЗНАДЕ́ЖНОСТЬ жс. үмүт жоктук, үмүтсүздүк, ишенимсиздик.

БЕЗНАДЕ́ЖНЫЙ, ая, -ое үмүтсүз, үмүт үзүлгөн, үмүтү жок, ишеними жок, эч нерсе чыкпай турган; **безнадёжный больной** үмүт үзүлгөн оору, өлө турган оору.

БЕЗНАДЗО́РНОСТЬ жс. кароосуздук, көзөмөлсүздүк.

БЕЗНАДЗО́РНЫЙ, ая, -ое кароосуз, көзөмөлсүз; **безнадзорный ребёнок** кароосуз бала.

БЕЗНАКА́ЗАННО нареч. жазасыз, жаза тартпай, жаза көрбөй, жазага тартылбай; **это не пройдёт безнаказанно** бул ушу бойдон жазасыз калбайт.

БЕЗНАКА́ЗАННОСТЬ жс. жазасыздык, жазаланбагандык.

БЕЗНАКА́ЗАННЫЙ, ая, -ое жазасыз, жазаланбаган.

БЕЗНАЛИ́ЧНЫЙ, ая, -ое: **безналичный расчёт** фин. безналичный расчёт (*акчасын бир счётко которуп коюп сатып алуу*).

БЕЗНАЧА́ЛИЕ ср. башсыздык, чаржайыт, ээн баштык.

БЕЗНО́ГИЙ, ая, -ое 1. бутсуз, аяксыз; 2. в знач. суц. м., жс. бутсуз, аяксыз.

БЕЗНО́СЫЙ, ая, -ое мурунсуз, бучук; **безносый чайник** чоргосуз чайнек.

БЕЗПРА́ВСТВЕННО нареч. моралсыз, бузук.

БЕЗПРА́ВСТВЕННОСТЬ жс. моралсыздык, бузуктук, бузукулук.

БЕЗПРА́ВСТВЕННЫЙ, ая, -ое моралсыз, бузук.

БЕЗО предлог см. **без**.

БЕЗОБИ́ДНО нареч. залалсыз, зыянсыз, коркунучсуз.

БЕЗОБИ́ДНОСТЬ жс. көңүл оорутпастык, залалсыздык, зыянсыздык, коркунучу жоктук.

БЕЗОБИ́ДНЫЙ, ая, -ое 1. (*кроткий*) көңүл оорутпаган; **безобидный человек** көңүл оорутпаган киши; 2. (*безвредный*) зыян келтирбес, коркунучсуз; **безобидный зверёк** коркунучсуз (*зыянсыз*) айбан; ♠ **безобидная шутка** жөнөкөй калжың (*күлкү үчүн гана болгон*).

БЕЗОБЛА́ЧНОСТЬ жс. 1. булутсуздук; 2. перен. жайнагандык, жайдарылык.

БЕЗОБЛАЧНЫЙ, ая, -ое 1. булутсуз, ачык; **безоблачное небо** ачык асман; 2. *перен.* жайнаган, жадыраган; **безоблачное счастье** жадыраган бакыт.

БЕЗОБРАЗИЕ *ср.* 1. (*уродство*) өндүн сууктугу, түрдүн бузуктугу; 2. *разг. (бесчинство)* жарабас жаман кылык; **больше этих безобразий не повторяйте!** мындан ары бул жарабас жаман кылык кылынбасын!; **что за безобразие!** бул эмне деген оңбогондук!; **это безобразие!** бул жаман иш!; **какое безобразие!** эмне деген оңбогон кылык!

БЕЗОБРАЗИТЬ *несов. кого-что* көрксүз кылуу, түрүн бузуу.

БЕЗОБРАЗИК *м.* ээн баш, тентек.

БЕЗОБРАЗИЦА *женск. р. к безобразник.*

БЕЗОБРАЗИЧАТЬ *несов. разг. ээн баштык кылуу, тентектик кылуу, жиндиленүү.*

БЕЗОБРАЗНЫЙ, ая, -ое 1. (*уродливый*) керксүз, өңү суук, түрү бузук; 2. *разг. (возмутительный)* жарамсыз, болбогон, бузук.

БЕЗОГОВОРОЧНО *нареч.* кынк этпестен, унчукпастан, сөз кылбастан; **условие было принято безоговорочно** шарт кынк этпестен кабыл алынды.

БЕЗОГОВОРОЧНЫЙ, ая, -ое кынк этпей, сөзсүз, үнсүз; **безоговорочное признание** кынк этпей (сөзсүз) моюнга алуу.

БЕЗОПАСНО *нареч.* коопсуз, коркунучсуз.

БЕЗОПАСНОСТЬ *жс.* коопсуздук, коркунучсуздук; **охрана государственной безопасности** мамлекеттик коопсуздукту коргоо; **Совет Безопасности ООН** ООндун Коопсуздук Совети.

БЕЗОПАСНЫЙ, ая, -ое коопсуз, коркунучсуз; **в безопасном месте** коопсуз жайда; **безопасная бритва** коркунучсуз устара.

БЕЗОРУЖНЫЙ, ая, -ое 1. куралсыз, жабдыксыз; 2. *перен.* чабал, мажүрөө; **я оказался безоружным в этом споре** бул айтышта мен чабалдык кылдым, бул айтышта мен далил табалбай калдым.

БЕЗОСНОВАТЕЛЬНО *нареч.* негизсиз.

БЕЗОСНОВАТЕЛЬНОЙ, ая, -ое негизсиз, негизи жок.

БЕЗОСТАНОВОЧНО *нареч.* токтоосуз, токтобой, аял кылбастан, тынымсыз, кидирбестен.

БЕЗОСТЫЙ, ая, -ое *бот.* кылкансыз (*мис. буудай*).

БЕЗОТВЕТНОСТЬ *жс.* кынк этпестик, унчукпай моюн сунгандык.

БЕЗОТВЕТНЫЙ, ая, -ое кынк этпеген, жоош, унчукпай моюн сунган; **он человек тихий, безответный** ал унчукпаган, жоош киши.

БЕЗОТВЕТСТВЕННО *нареч.* жоопсуздук менен.

БЕЗОТВЕТСТВЕННОСТЬ *жс.* жоопсуздук, жоопкерчиликти сезбегендик.

БЕЗОТВЕТСТВЕННЫЙ, ая, -ое жоопсуз, жоопкерчиликти көзүнө илбеген.

БЕЗОТКАЗНО *нареч.* отказсыз, отказ кылбай; бузулбай, баш тартуусуз, токтоосуз; **мотор работает безотказно** мотор токтоосуз иштеп жатат.

БЕЗОТКАЗНЫЙ ая, -ое отказсыз, отказ кылбай; бузулбай, баш тартуусуз, токтоосуз.

БЕЗОТЛАГАТЕЛЬНО *нареч.* кечиктирбей, кийинкиге калтырып койбой.

БЕЗОТЛАГАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кечиктирилбей турган, кийинге калтырууга болбой турган.

БЕЗОТЛУЧНО *нареч.* жылбастан, кетпестен, дайыма; **безотлучно находится при больном** оорунун жанында жылбастан болуу.

БЕЗОТНОСИТЕЛЬНО *нареч.* карабастан; **безотносительно к величине и весу** чоңдугуна жана салмагына карабастан.

БЕЗОТРАДНО *нареч.* көңүлсүз, кубанардык эч нерсеси жок.

БЕЗОТРАДНОСТЬ *жс.* көңүлсүздүк, кубанардык эместик.

БЕЗОТРАДНЫЙ, ая, -ое көңүлсүз, кубанардык эмес.

БЕЗОТРЫВНО *нареч.:* **безотрывно от производства** өндүрүштөн ажырабай, өндүрүштө иштеп жүрүп.

БЕЗОТЧЕТНО *нареч.* өзүнөн өзү, ойлонбостон.

БЕЗОТЧЕТНЫЙ, ая, -ое 1. (*бессознательный*) акылдан тышкары, өзүнөн өзү; **я испытываю какой-то безотчетный страх** менин жүрөгүм өзүнөн өзү кооп санап турат; 2. (*бесконтрольный*) отчетсуз, эсеп-кысапсыз, контролсуз.

БЕЗОШИБОЧНО *нареч.* катасыз, жаңылышсыз, каталашпастан, жаза баспай.

БЕЗОШИБОЧНОСТЬ *жс.* катасыздык, жаңылышсыздык.

БЕЗОШИБОЧНЫЙ, ая, -ое катасыз, жаңылышсыз; **безошибочный расчёт** катасыз расчёт.

БЕЗ ПРОСЫПУ *разг.* 1. ойгонбой; **спать без просыпу** ойгонбой уктоо; 2. *перен.* токтоосуз, дайыма; **пьянствовать без просыпу** баш көтөрбөй ичүү.

БЕЗРАБОТИЦА *жс.* жумушсуздук.

БЕЗРАБОТНЫЙ, ая, -ое 1. жумушсуз; 2. *в знач. сущ. м., жс.* жумушсуз.

БЕЗРАДОСТНЫЙ, ая, -ое кубанычсыз, көңүлсүз.

БЕЗ РАЗБОРУ *см. разбор.*

БЕЗРАЗБОРУ *см. разбор.*

БЕЗРАЗДЕЛЬНО *нареч.* бүт бойдон, бүпбүтүн; **владеть безраздельно чем-л.** бүт бойдон ээлөө.

БЕЗРАЗДЕЛЬНЫЙ, ая, -ое бөлүнбөс, бөлүнбөй турган, жеке, эч кимди шерик кылбаган; **безраздельное имущество** *юр.* бөлүнбөй турган мүлк.

БЕЗРАЗЛИЧИЕ *ср.* кош көңүлдүк, көңүл коштук; **безразличие ко всему окружающему** бардык айланадагы нерсеге кош көңүлдүк кылуу.

БЕЗРАЗЛИЧНО *нареч.* 1. (*всё равно*) баары бир, айырмасыз; **мне безразлично** мага баары бир; 2. (*безучастно*) кош көңүл, көңүл кош; **относиться безразлично** көңүл кош кароо.

БЕЗРАЗЛИЧНЫЙ, ая, -ое кош көңүл, көңүл кош; **проявлять безразличное отношение** көңүл кош мамиле кылуу.

БЕЗРАССУДНО *нареч.* акыл менен иштебөө, ойлонбостон.

БЕЗРАССУДНЫЙ, ая, -ое акылга салбаган, акыл менен иштебеген, ойлобостон кылган; **безрассудный человек** акылга салып иштебеген киши; **безрассудный поступок** ойлобостон кылган иш.

БЕЗРАССУДСТВО *ср.* акылсыздык, ойлонбостук, келесоолук, акыл менен ойлоп иштебегендик.

БЕЗРЕЗУЛЬТАТНО *нареч.* натыйжасыз, натыйжа чыкпай.

БЕЗРЕЗУЛЬТАТНОСТЬ *жс.* натыйжасыздык.

БЕЗРЕЗУЛЬТАТНЫЙ, ая, -ое натыйжасыз, натыйжа чыкпаган.

БЕЗРЁЛЬСОВЫЙ, ая, -ое рельсасыз.

БЕЗРÓГИЙ, ая, -ое токол, мүйүзсүз; **безрóгая коро́ва** токол уй.

БЕЗРÓДНЫЙ, ая, -ое тегин билбеген, тексиз, теги жок.

БЕЗРÓПОТНО *нареч.* кынк этпей, каяшасыз, унчукпай.

БЕЗРÓПОТНОСТЬ *жс.* кынк этпегендик, каяша айтпагандык, унчукпагандык.

БЕЗРÓПОТНЫЙ, ая, -ое кынк этпеген, каяша айтпаган, унчукпаган; **безрóпотное подчинение** кынк этпеген баш ийүү.

БЕЗРУКА́ВКА *жс. разг.* күрмө, жеңсиз бешмант.

БЕЗРУ́КИЙ, ая, -ое **1.** колсуз, колу жок, чолок; **2.** перен., колунан иш келбеген, чолок сыяктуу; **3.** в знач. сущ. м., ж. чолок.

БЕЗРЫ́БЬЕ *ср.:* на безры́бие и рак рыба *посл.* өрдөк жокто чулдук бий.

БЕЗТОЛКУ *см.* толк.

БЕЗУБЫ́ТОЧНО *нареч.* зыянсыз.

БЕЗУБЫ́ТОЧНОСТЬ *жс.* зыянсыздык, зыян келтирбестик.

БЕЗУБЫ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое зыянсыз, зыян тарттырбаган; **безубы́точное предприятие** зыян тарттырбаган ишкана.

БЕЗУДА́РНЫЙ, ая, -ое *лингв.* басымсыз; **безударный слог** басымсыз муун.

БЕЗУ́ДЕРЖНО *нареч.* токтоно албай, токтолбой.

БЕЗУ́ДЕРЖНЫЙ, ая, -ое токтоно албаган, алкы ачылган, күүлөнгөн; **безу́держный порыв** күүлөнгөн умтулуш.

БЕЗУКОРÍЗНЕННО *нареч.* кемчилик жок, кынтыксыз, кыйкымсыз, айыбы жок; **рабо́та выполне́на безукорíзненно** иш кенедей айыбы жок иштелген.

БЕЗУКОРÍЗНЕННОСТЬ *жс.* кемчиликсиздик, кынтыксыздык, кыйкымсыздык, айыбы жоктук.

БЕЗУКОРÍЗНЕННЫЙ, ая, -ое кемчиликсиз, кемтиксиз, кынтыксыз, кыйкымсыз, айыбы жок; **безукорíзненная рабо́та** кемчилиги жок жумуш.

БЕЗУ́МЕЦ *м. 1. уст. (сумасшедший)* жинди (*жин оорусу бар*); **2. (безрассудный человек)** алаңгазар.

БЕЗУ́МИЕ *ср. 1. уст. (сумасшествие)* жиндилек; **2. (безрассудство)** алаңгазардык.

БЕЗУ́МНО *нареч. 1. (безрассудно)* алаңгазардык менен; **он поступи́л безу́мно** ал алаңгазардык кылган; **2. разг. (очень)** укмуштуу, өтө, эн, катуу, аябай; **безумно холо́дно** өтө суук; **безу́мно бо́лит** катуу ооруп жатат.

БЕЗУ́МНЫЙ, ая, -ое **1. (безрассудный)** алаңгазар; **2. в знач. сущ. м., жс. уст. (сумасшедший)** жинди; **3. разг. укмуштуу, өтө, эн, аябай; безу́мная уста́лость** өтө чарчагандык, аябай чарчагандык.

БЕЗУМО́ЛЧНЫЙ, ая, -ое *поэт.* тынбаган, токтолбогон, тынымсыз; **безумо́лчный шум мо́ря** деңиздин тынымсыз шарпылдашы.

БЕЗУ́МСТВО *ср. 1. см. безумие; 2. перен.* алаңгазардык, келесоолук.

БЕЗУ́МСТВОВАТЬ *несов.* акылсыздык кылуу, келесоолук кылуу.

БЕЗУПРÉЧНО *нареч.* кемчиликсиз, кемтиксиз, кенедей айыбы жок, мизилдетип; **безупрéчно ве́стí себя́** өзүн сонун алып жүрүү.

БЕЗУПРÉЧНОСТЬ *жс.* кемчиликсиздик, кемтиксиздик, кылган ишинде (жүрүшүндө) айыбы жоктук.

БЕЗУПРÉЧНЫЙ, ая, -ое кемчиликсиз, кемтиксиз, кылган ишинде (жүрүшүндө) айыбы жок.

БЕЗУСЛÓВНО **1. нареч.** сөзсүз, шексиз; **безуслóвно че́стный челове́к** сөзсүз ак ниет киши; **эти недочеты́ безусловно исправимы́** бул кемчиликтер сөзсүз түзөтүлө турган нерсе; **2. в знач., вводи. сл.** албетте, шексиз.

БЕЗУСЛÓВНЫЙ, ая, -ое сөзсүз, шексиз, анык; **безусловное доказáтельство** шексиз далил; **↯ безусловный рефлéкс** *физиол.* шартсыз рефлекс (*тубаса рефлекс*).

БЕЗУСПÉШНО *нареч.* ийгиликсиз, натыйжасыз, курулай, бекер.

БЕЗУСПÉШНОСТЬ *жс.* ийгиликсиздик, натыйжасыздык.

БЕЗУСПÉШНЫЙ, ая, -ое ийгиликсиз, натыйжасыз, курулай, бекер.

БЕЗУ́СТАЛИ – талыкпастан.

БЕЗУ́СЫЙ, ая, -ое мурутсуз, муруту жок; **безу́сый юне́ц** боз бала, бала бойдон.

БЕЗУТЕ́ШНЫЙ, ая, -ое мундуу, муңканган, сооротулгус, сооротулбас; **безуте́шное го́ре** сооротулгус кайгы.

БЕЗУ́ХИЙ, ая, -ое кулагы жок, чунак.

БЕЗУЧА́СТИЕ *ср.* см. безучастность.

БЕЗУЧА́СТНОСТЬ *жс.* кош көңүлдүк, көңүл коштук, эт нерсеге кызыкпагандык, элейип жүрө берүүчүлүк.

БЕЗУЧА́СТНЫЙ, ая, -ое кош көңүл, көңүл кош, эч нерсеге кызыкпаган, элейип жүрө берген.

БЕЗЬ- *приставка; «я» тыбышынын алдында ажыратуу белгиси (ъ) кошулуп «безь-» болуп жазылат; безь-языкий тилсиз.*

БЕЗЫДЕ́ЙНОСТЬ *жс.* идеясыздык, идеясы жоктук.

БЕЗЫДЕ́ЙНЫЙ, ая, -ое идеясыз, идеясы жок.

БЕЗЫЗВЕ́СТНОСТЬ *жс.* кабарсыз, дарексиз; **я нахо́жусь в по́лной безызве́стности о е́го жи́зни** анын турмушу жөнүндө менин эч кабарым жок.

БЕЗЫМЕ́ННЫЙ, ая, -ое атсыз, аты жок, наамсыз, наам коюлбаган.

БЕЗЫМЯ́ННЫЙ, ая, -ое: **безымянный па́лец** аты жок бармак.

БЕЗЫНИЦИА́ТІВНОСТЬ *жс.* демилгесиздик, демилгеси жоктук.

БЕЗЫНИЦИА́ТІВНЫЙ, ая, -ое демилгесиз, демилгеси жок.

БЕЗЫНТЕ́РЕСНЫЙ, ая, -ое кызыксыз, кызыгы жок, кызык эмес, татыксыз.

БЕЗЫСКУ́ССТВЕННОСТЬ *жс.* табигыйлык, жасалма эместик, жасалма кооздуктун жоктугу, жөнөкөйлүк.

БЕЗЫСКУ́ССТВЕННЫЙ, ая, -ое табигый, жасалма эмес, жасалма кооздугу жок, жөнөкөй; **безыску́ственный рассказ** жөнөкөй аңгеме.

БЕЗЫСХО́ДНОСТЬ *жс.* арылбастык, кутулбастык, түгөнгүстүк.

БЕЗЫСХО́ДНЫЙ, ая, -ое арылгыс, кутулгус, түгөнгүс; **безысхо́дное го́ре** арылгыс кайгы.

БЕЙ **I** *м.* бей (*султандык Турцияда – майда княздардын титулу*).

БЕЙ **II** (*бейте*) *повел. от бить.*

БЕЙ III (*бейтесъ*) повел. от **бѣться**.

БЕК м. бек.

БЕКАР м. муз. бекар (*диез же бемолду жокко чыгаруучу белги*).

БЕКАС м. эчки маарак, лай корек (*саз кушунун бир түрү*).

БЕКАСИ́ННИК м. охот. эң майда бытыра.

БЕКАСИ́ННЫЙ, ая, -ое **бекас-ка т.**; **бекаси́ная охота** эчки мааракка аң кылуу.

БЕКОН м. бекон (*чала туздалган чочко эти*).

БЕКОННЫЙ, ая, -ое **бекон-го т.**

БЕЛЕНА́ ж. бот. мендубана; **ты белены объёлся, что ли?** разг. сени жин уруп турабы?

БЕЛЕНИЕ ср. текст. агартуу; см. **белить** 2.

БЕЛЁНЫЙ, ая, -ое текст. агартылган.

БЕЛЁСЫЙ, ая, -ое бозорунку, бозомук.

БЕЛЁТЬ несов. 1. (*становиться белым*) агартуу; 2. (*видеться – о белых предметах*) агартып көрүнүү; **на вершинах гор белёет снег** тоо баштарында агартып көрүнөт.

БЕЛЁТЬСЯ несов. агартып көрүнүү.

БЕЛИБЕРДА́ ж. разг. сандырак, жок сөз.

БЕЛИЗНА́ ж. актык, аппактык, апакайлык; **белизна́ сне́га** кардын аппактыгы.

БЕЛИ́ЛА только мн. 1. (*краска*) белила (*сууда эрибес минералдуу ак боёк*); 2. (*в косметике*) упа.

БЕЛИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое агартуучу, акка боёочу.

БЕЛИ́ТЬ несов. что 1. (*покрывать белым*) агартуу, актоо, ак боёк менен боёо, ак менен сырдоо; 2. текст. агартуу (*кездемени чылап тубаса түсүн кетирип агартуу*).

БЕ́ЛИЧИЙ, ья, -ье **белка-га т.**; **беличий след** тыйын чычкандын изи; **беличья шуба** тыйын ичик.

БЕ́ЛКА ж. 1. тыйын чычкан; 2. (*мех*) тыйын.

БЕЛКОВИ́НА ж. см. **белок** I.

БЕЛКО́ВЫЙ, ая, -ое биол. белоктуу; **белко́вое вещество́** белоктуу зат.

БЕЛЛАДО́НА ж. белладонна (*кара жемиштүү уу өсүмдүктүн бир түрү жана андан жасалган дары*).

БЕЛЛЕ́ТРИСТ м. беллетрист (*көркөм проза, кара сөз жазуучу*).

БЕЛЛЕ́ТРИСТИКА ж. беллетристика (*проза, кара сөз түрүндөгү көркөм адабият*).

БЕЛЛЕ́ТРИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **беллетристика-га т.**; беллетристикалык.

БЕЛОБАНДИ́Т м. ак бандит (*контрреволюционер*).

БЕЛОБРЫ́СЫЙ, ая, -ое разг. ак саргыл.

БЕЛОВО́Й, ая, -ое белой (*таза көчүрүлгөн*).

БЕЛОГВАРДЕ́ЕЦ м. белогвардеец, ак гвардиячы (*контрреволюционер, ак гвардияга катышкан адам*).

БЕЛОГВАРДЕ́ЙСКИЙ, ая, -ое **белогвардеец-ке т.**

БЕЛОГВАРДЕ́ЙЩИНА ж. собир. белогвардейщина (*белогвардеецтер, ак гвардиячылар*).

БЕЛО́К I м. биол. белок (*ак зат*).

БЕЛО́К II м. (*яйца*) ак (*жумуртканын агы*).

БЕЛО́К III м. (*глаза*) ак (*көздүн агы*).

БЕЛОКРО́ВИЕ ср. мед. ак кандуулук (*ак шарикте-ринин көбөйүшүнөн болгон кандын оорусу*).

БЕЛОКУ́РЫЙ, ая, -ое ак саргыл; **белоку́рые во́ло-сы** ак саргыл чач.

БЕЛОЛИ́ЦЫЙ, ая, -ое ак жүздүү, ак беттүү.

БЕЛОРУ́С м. белорус.

БЕЛОРУ́СКА ж. к белорус; белоруска.

БЕЛОРУ́ССКИЙ, ая, -ое **Белоруссия-га, бело-рус-ка т.**; белорустук; **белору́сский язы́к** белорус тили.

БЕЛОРУ́СЫ мн. белорустар.

БЕЛОРУ́ЧКА м. и ж. разг. ак кол, эмгек кылып көр-бөгөн адам.

БЕЛОРЫ́БИЦА ж. белорыбица (*балыктын бир түрү*).

БЕЛОСНЕ́ЖНЫЙ, ая, -ое аппак, кардай ак; **белос-не́жная скáтерть** аппак дасторкон.

БЕЛОСТВО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое: **белоство́льная берёза** ак кайын.

БЕЛОШВЕ́ЙКА ж. ич кийим тигүүчү аял.

БЕЛОЭМИГРА́НТ м. ак эмигрант (*СССРден качып кеткен контрреволюционер*).

БЕЛУ́ГА ж. белуга (*балыктын бир түрү*); **ре́вель белуго́й** разг. бакыруу, аябай өкүрүү, аябай чаңыруу, өгүздөй өкүрүү.

БЕЛУ́ХА ж. (*дельфин*) **белуха** (*деңиз айбанынын бир түрү*).

БЕ́ЛЫЙ, ая, -ое 1. ак; 2. в знач. сущ. м. (*белогварде-ец*) ак; **бе́лая горя́чка** (*ичкиликти көп ичүүдөн пайда боло турган оору*); **бе́лая ночь** буурул түн; **бе́лое мя́со** ак эт (*мис. тоок, кыргоол, чилдин эти*); **бе́лые стихи́** лит. рифмасы (*уйкашы*) жок ыр; **бе́лый уго́ль** ак көмүр (*суу-нун күчү*); **бе́лое золо́то** ак алтын (*пахта*); **бе́лый нали́в** ак алма; **бе́лый гри́б** ак козу карын (*желе турган козу карындын бир түрү*); **на бе́лом све́те** жарык дүйнөдө; **он довел меня́ до белого кале́ния** ачуумду абдан келтирип, кыжырыма аябай тийди; канымды кайнатып, жинимди келтирди; **среди́ бе́ла дня́** таламандын тал түшүндө.

БЕЛЬГИ́ЕЦ м. бельгиец, бельгиялык.

БЕЛЬГИ́ЙКА женск. р. к бельгиец; бельгийка.

БЕЛЬГИ́ЙСКИЙ, ая, -ое **Бельгия-га, бельгиец-ке т.**; бельгиялык.

БЕЛЬГИ́ЙЦЫ мн. бельгиецтер, бельгиялыктар.

БЕЛЬЕВО́Й, ая, -ое **бельё-ге т.**; **бельево́й шкаф** ич кийим шкафы; **бельево́й магази́н** ич кийим магазини.

БЕЛЬЁ ср. ич кийим (*нижняя одежда*); кир (*для стирки*); **стира́ть бельё** кир жууш; **посте́льное бельё** шейшеп, жаздык тыш ж.б.; **сто́ловое бельё** дасторкон, суулук, майлык ж.б.

БЕЛЬМО́ ср. чел, ак (*көзгө түшкөн ак; ак түшкөн көз*).

БЕЛЬЭ́ТАЖ м. бельэтаж (1. *үйдүн экинчи кабаты; 2. театрда партердин үстүндөгү биринчи ярус*).

БЕЛЯ́К м. ак коён.

БЕМО́ЛЬ м. муз. бемоль (*нотаны жарым тон ба-саңдата турган белги*).

БЕНГА́ЛЬСКИЙ, ая, -ое **Бенгалия-га т.**; **бенга́ль-ский тигр** Бенгалия жолборсу; **бе́нга́льский о́гонь** бенгал оту (*түрдүү түстө жаркылдап күймө*).

БЕНЕФИ́С м. театр. уст. бенефис (*артисттин же театр кызматчысынын пайдасына коюлган оюн*); **устро́ить бене́фис кому-л.** 1) бенефис уюштуруу; 2) *перен.* разг. чатак кылуу.

БЕНЗИ́Н м. бензин.

БЕНЗИ́НОВЫЙ, ая, -ое **бензин-ге т.**; **бензи́новая коло́нка** бензин колонкасы.

БЕНЗОБА́К м. бензин багы, бензин куюла турган бак.

БЕНЗОЗАПРАВочный, ая, -ое: бензозаправочная колонка см. бензоколонка.

БЕНЗОКОЛОНКА жс. бензоколонка (автомашинага бензин куюлуучу колонка).

БЕНЗОЛ м. хим. бензол (таш көмүр чайырынан, смоласынан чыга турган күйүүчү суюктук).

БЕНЗОХРАНИЛИЩЕ ср. бензин сакталгыч.

БЕНУАР м. бенуар (театрда партер менен бирдей лотжа).

БЕРГАМОТ м. бергамот (алмуруттун бир сорту).

БЕРДАНКА жс. барденке (мылтык).

БЕРДО ср. текст. бёрдо (эриштин жибин түздөөчү тарак).

БЕРДЫШ м. ист. айбалта (байыркы согуш куралы).

БЕРЕГ м. жээк, кашат, кылаа; **на берег** жээкке; **на берегу реки** өзөндүн боюнда; **берег моря** деңиздин жээги; **берег озера** көлдүн кылаасы; **идти берегом** кылаалоо.

БЕРЕГОВОЙ, ая, -ое **берег-ге т.**; жээктик, жээктеги, кашаттагы, кылаадагы; **береговая оборона** жээктеги (кашаттагы) коргоо.

БЕРЕДИТЬ несов. что ырбатуу, оорутуу, чукуу; **бередить рану** 1) жараны оорутуу, жараны чукуп оорутуу; 2) перен. жарасына тийүү, эски кайгыны козгоо.

БЕРЕЖЕНЫЙ, ая, -ое үнөмдөлгөн, сакталган; **бережёная копейка рубль бережёт** посл. дүнүйө бир тыйындан курулат (жыйылат).

БЕРЕЖЛИВО нареч. үнөмдүк менен, тыкандык менен.

БЕРЕЖЛИВОСТЬ жс. үнөмдүүлүк, тыкандык.

БЕРЕЖЛИВЫЙ, ая, -ое үнөмчүл, тыкан; **бережливый человек** үнөмчүл киши.

БЕРЕЖНО нареч. абайлап, абайлык менен, этияттык менен, кылдаттык менен, ыкылас менен.

БЕРЕЖНОСТЬ жс. абайлоочулук, этияттуулук, кылдаттык, сактык.

БЕРЕЖНЫЙ, ая, -ое абайлаган, абай кылган, этияттуу, кылдат, ыкыластуу; **бережное обращение с приборами** приборлорду этияттык менен урунуу; **бережное отношение к людям** кишилерге кылдаттык менен мамиле кылуу.

БЕРЕЗА жс. кайың.

БЕРЕЗНЯК м. жаш кайың токой.

БЕРЕЗОВИК м. берёзовик (козу карындын бир түрү).

БЕРЕЗОВЫЙ, -ая, -ое **берёза-га т.**; кайыңдуу; **берёзовый лес** кайыңдуу токой; **берёзовый стол** кайың үстөл.

БЕРЕЙТОР м. 1. (объездчик) зайыпкер; 2. (учитель верховой езды) атка жүрүүнү үйрөтүүчү зайыпкер.

БЕРЕМЕНЕТЬ несов. боозуу, боюна бүтүү.

БЕРЕМЕННАЯ прил. и в знач. суш. жс. бооз, боюнда бар, жүктүү.

БЕРЕМЕННОСТЬ жс. бооздук, боюнда бардык, жүктүүлүк.

БЕРЕСТЯНОЙ, ая, -ое **берёста-га т.**; **берестяные изделия** берёста буюмдар.

БЕРЕТ м. берет (баш кийимдин бир түрү).

БЕРЕЧЬ несов. 1. что (сохранять) сактоо; **беречь народное добро** элдик мүлктү сактоо; 2. что (не разглашать) сак болуу, айтпоо, жашыруу; **беречь тайну** сыр сактоо, сыр алдырбоо; 3. что (экономить) үнөмдөө; **беречь каждую копейку** ар бир тыйынды үнөмдөө; 4. кого-что (охранять, оберегать) коргоо, коруу, сактоо, коргоп калуу, сактап калуу; **беречь как зеницу ока**

көздүн карегиндей сактоо; **беречь ребёнка от простуды** баланы суук тийүүдөн коргоо (сактоо); 5. кого-что (щадить) аёо, сактоо, кызгануу; **беречь здоровье** ден соолукту сактоо; **беречь силы** күчтү аёо.

БЕРЕЧЬСЯ несов. кого-чего и с неопр. сактануу, сак болуу, абайлоо, коргонуу, коргонуп аман калуу, сактанып аман калуу; **беречься простуды** суук тийүүдөн сактануу; **берегитесь пить сырую воду** кайнабаган сууну ичүүдөн сактангыла; **берегись!** сак бол!, абайла!

БЕРЕЗА жс. кайың.

БЕРЕЗОВИК м. берёзовик (козу карындын бир түрү).

БЕРЕЗОВЫЙ, ая, -ое **берёза-га т.**; кайыңдуу; **берёзовый лес** кайыңдуу токой; **берёзовый стол** кайың үстөл.

БЕРЁСТА жс. берёста (кайың кабыгынын жука кабаты).

БЕРИЛЛ м. мин. Берилл (асыл таштын бир түрү).

БЕРКУТ м. бүркүт.

БЕРЛОГА жс. аюу үңкүрү.

БЕРТОЛЁТОВ, а, -о: **бертолётова соль** хим. бертолет тузу (дары жана жарылгыч зат катарында колдонулуучу туз).

БЕРУ́ (берёшь) наст. вр. от брать.

БЕРУ́СЬ (берёшься) наст. вр. от браться.

БЕРЦОВЫЙ, ая, -ое анат.: **большая берцовая кость** чоң жото жилик; **малая берцовая кость** кичи жото жилик.

БЕС м. жин, шайтан; **✧ рассыпаться мелким бесом** өтө жасакерденип сүйлөө, кошамат кылуу.

БЕС- приставка; бул каткалаң тыбыштардын алдында «без-»дин ордуна колдонулат; мис.: **бесполезный** пайдасыз; **бессовестный** уятсыз.

БЕСЕДА жс. 1. (разговор) сүйлөшүү; **вести оживлённую беседу** кызуу сүйлөшүү; 2. аңгеме, маек; **беседа о жизни и творчестве Горького** Горькийдин өмүрү жана чыгармачылыгы жөнүндө аңгеме.

БЕСЕДКА жс. беседа (бактын, короонун ичиндеги эс алуу үчүн арналган чатырча).

БЕСЕДОВАТЬ несов. с кем аңгемелешүү, маектешүү, сүйлөшүү.

БЕСЕНОК м. (мн. бесенята) 1. уменьш. от бес жин, шайтан; 2. перен. (шалун) тынчы жок жана тынбаган (мис. бала).

БЕСИТЬ несов. кого, разг. кыжырын кайнатуу, жинин келтирүү.

БЕСИТЬСЯ несов. 1. (о животных) кутуруу, кутуруп кетүү; 2. разг. (раздражаться) кыжыры кайноо, жини кайноо.

БЕСКЛАССОВЫЙ, ая, -ое тапсыз; **бесклассовое коммунистическое общество** тапсыз коммунисттик коом.

БЕСКОЗЫРКА жс. козырёгу жок шапка.

БЕСКОНЕЧНО нареч. учу-кыйры жок, чексиз.

БЕСКОНЕЧНОСТЬ жс. мат. учу-кыйры жоктук, чексиздик; **до бесконечности** тегеле түгөнбөй.

БЕСКОНЕЧНЫЙ, ая, -ое 1. (беспредельный) учу-кыйры жок, чексиз; **бесконечное пространство** чексиз мейкиндик; **бесконечная дробь** мат. чексиз бөлчөк; 2. перен. (долгий, не прекращающийся) учсуз, түгөнбөс; **бесконечная дорога** учсуз жол; **бесконечный спор** түгөнбөс талаш.

БЕСКОНТРОЛЬНО нареч. контролсуз, контроль кылынбастан.

БЕСКОНТРОЛЬНЫЙ, ая, -ое контролсуз, контроль кылынбаган.

БЕСКОРМИЦА *жс.* жут; жем-чөпсүздүк, тоютсуздук, тоюту жоктук.

БЕСКОРЫСТИЕ *ср.* керт башынын камын ойлобоочулук, пайдага чаппоочулук.

БЕСКОРЫСТНО *нареч.* керт башынын камын ойлобостон, өз пайдасын көрбөстөн, чын дили менен, арам ою жок; **бескорыстно помогать** чын дили менен жардам кылуу.

БЕСКОРЫСТНОСТЬ *жс.* см. бескорыстие.

БЕСКОРЫСТНЫЙ, ая, -ое керт башынын камын ойлобогон, пайдага чаппаган, арам ою жок, чын дили менен болгон; **бескорыстная братская помощь** чын дили менен болгон бир туугандык жардам.

БЕСКОСТНЫЙ, ая, -ое сөөксүз, сөөгү жок.

БЕСКРАЙНИЙ, ая, -ее чексиз, учу-кыйры жок.

БЕСКРИЗИСНЫЙ, ая, -ое кризиссиз, кризиске учурабаган; **бескризисная социалистическая экономика** кризиссиз (кризиске учурабаган) социалисттик экономика.

БЕСКРОВНЫЙ, ая, -ое 1. (бледный) кан-сөлү жок, кансыз, купкуу, каны качкан; **бескровные губы** каны качкан эриндер; 2. (без кровопролития) кан төгүлбөгөн, кансыз, өлүмсүз; **бескровная победа** кан төгүлбөгөн жеңиш.

БЕСКРЫЛЫЙ, ая, -ое 1. канатсыз, канаты жок; 2. *перен.* чыгармачылык күчү жок, чыгармачылык таланты жок.

БЕСКУЛЬТУРЬЕ *ср.* маданиятсыздык.

БЕСНОВАТЫЙ, ая, -ое уст. жинди.

БЕСНОВАТЬСЯ *несов.* (неистовствовать) жиндиленүү, жаалдануу, тутактануу.

БЕСПАЛЫЙ, ая, -ое манжасы жок, бармаш жок, бармагы кем.

БЕСПАМЯТНЫЙ, ая, -ое *разг.* унутчаак.

БЕСПАМЯТСТВО *ср.* эс-учун билбей калуу, эс оош, талуу; **больной впал в беспамятство** оору кишинин эси ооп калды.

БЕСПАРДОННЫЙ, ая, -ое *разг.* калжактаган, уят-сыйытты билбеген.

БЕСПАРТИЙНОСТЬ *жс.* партияда жоктук, партиясыздык.

БЕСПАРТИЙНЫЙ, ая, -ое 1. партияда жок; 2. *в знач. суц. м., жс.* партияда жок киши.

БЕСПАСПОРТНЫЙ ая, -ое паспортсуз, паспорту жок.

БЕСПАТЕНТНЫЙ, ая, -ое патентсиз, патенти жок.

БЕСПЕРЕБОЙНО *нареч.* үзгүлтүксүз, үзүлбөстөн.

БЕСПЕРЕБОЙНЫЙ, ая, -ое үзгүлтүксүз; **бесперебойное снабжение** үзгүлтүксүз жабдуу.

БЕСПЕРЕСАДОЧНЫЙ, ая, -ое *жс.*-д. пересадкасыз, которулуп түшпөс, которулуп минбес; **беспересадочное сообщение** пересадкасыз катташ.

БЕСПЕРСПЕКТИВНОСТЬ *жс.* перспективасыздык, келечеги жоктук.

БЕСПЕРСПЕКТИВНЫЙ, ая, -ое перспективасыз, келечексиз.

БЕСПЕЧНО *нареч.* бейгам, шалакы, камырабай, камылгасыз.

БЕСПЕЧНОСТЬ *жс.* бейгамдык, шалакылык, камырабастык, камылгасыздык.

БЕСПЕЧНЫЙ, ая, -ое бейгам, шалакы, камырабаган, камылгасыз.

БЕСПИСЬМЕННЫЙ ая, -ое жазуусуз, өз алфавити жана жазуусу болбогон; **бесписьменный язык** жазуусуз тил, алфавити жок тил.

БЕСПЛАНОВОСТЬ *жс.* плансыздык.

БЕСПЛАНОВЫЙ, ая, -ое плансыз, планы жок.

БЕСПЛАТНО *нареч.* бекер, акысыз.

БЕСПЛАТНОСТЬ *жс.* бекердик, акысыздык, акы төлөбөстүк; **бесплатность обучения** окуунун акысыздыгы.

БЕСПЛАТНЫЙ, ая, -ое бекер, акысыз; **бесплатный билет** бекер билет.

БЕСПЛАЦКАРТНЫЙ, ая, -ое плацкартсыз, плацкартасы жок; **бесплацкартный вагон** плацкартасы жок вагон.

БЕСПЛОДИЕ *ср.* 1. (неспособность к деторождению) төрөбөстүк, туубастык; туудурбастык; 2. (о почве) түшүмсүздүк, асылсыздык.

БЕСПЛОДНОСТЬ *жс.* (безуспешность) натыйжасыздык, өнүмсүздүк, берекесиздик.

БЕСПЛОДНЫЙ, ая, -ое 1. (неспособный к деторождению) төрөбөс, туубас; туудурбас; 2. (не дающий плодов, неплодородный) түшүм бербеген, жемиш бербеген; **бесплодная земля** түшүм бербеген жер; **бесплодное дерево** жемиш бербеген жыгач; 3. (напрасный) натыйжасыз, өнүмсүз, берекесиз; **бесплодные усилия** натыйжасыз аракет.

БЕСПЛОТНЫЙ, ая, -ое уст. денесиз, денеси жок.

БЕСПОВОРОТНО *нареч.* айныбас болуп, кайтпас болуп; **окончательно и бесповоротно** биротоло жана кайрылбас болуп.

БЕСПОВОРОТНЫЙ ая, -ое айныбас, кайтпас, биротоло; **бесповоротное решение** айныбас чечим.

БЕСПОДОБНЫЙ, ая, -ое теңдеши жок, сонун, укмуштуу.

БЕСПОЗВОНОЧНЫЙ, ая, -ое *зоол.* омурткасыз, аркасыз; **беспозвоночные животные** омурткасыз жаныбарлар.

БЕСПОКОИТЬ *несов.* кого-что 1. (нарушать покой) тынчын кетируү, беймаза кылуу (надоедать); убара кылуу (утруждать); 2. (причинять боль) оорутуу, ачыштыруу; 3. (волновать) тынчсыздандыруу, тынчын кетируү; **её отсутствие беспокоит нас** анын жоктугу бизди тынчсыздандырып турат.

БЕСПОКОИТЬСЯ *несов.* 1. о ком-чём (тревожиться) тынчсыздануу, тынчы кетүү, чочуу, чочулоо; **я беспокоюсь, как бы с ним в дороге чего не случилось** ага жолдо бир неме болду го деп, чочуп жатам; 2. (затруднять себя) убаралануу, убара болуу; **не беспокойтесь, я сам понесу** убара болбонуз, өзүм эле көтөрүп барам.

БЕСПОКОЙНЫЙ, ая, -ое 1. (тревожный) тынчы жок, тынчы кеткен; **беспокойный сон** тынчы жок уйку; 2. (причиняющий беспокойство) кишинин тынчын алган, тынчы кетирген; **беспокойный больной** тынчы кетирген оору киши.

БЕСПОКОЙСТВО *ср.* 1. (тревожное состояние) чочуу, чочулоо, тынчсыздануу; **мною овладело беспокойство** мен чочулай баштадым; 2. (нарушение покоя) убара кылуу, убара болуу; **я вам причинил беспокойство** мен сизди убара кылдым.

БЕСПОЛЕЗНО *нареч.* пайдасыз, натыйжасыз.

БЕСПОЛЕЗНОСТЬ *жс.* пайдасыздык, пайдасы жок-тук, натыйжасыздык.

БЕСПОЛЕЗНЫЙ, ая, -ое пайдасыз, пайдасы жок, натыйжасыз.

БЕСПОЛЫЙ, ая, -ое жыныссыз, полсуз (*жыныстык мучо белгилери жок*); **бесполое размножение** *биол.* жыныссыз көбөйүш.

БЕСПОМЕСТНЫЙ, ая, -ое *ист.* поместьеси жок, коруган жери жок; **беспоместный дворянин** поместьеси жок дворянин.

БЕСПОМОЩНОСТЬ *жс.* 1. (*бессилие*) бейкаруулук, алсыздык; 2. *перен.* татыксыздык, мазасыздык.

БЕСПОМОЩНЫЙ, ая, -ое 1. (*бессильный*) начар, алсыз; 2. *перен.* татыгы жок, мазасыз; **беспомощные стихи** татыгы жок ырлар.

БЕСПОРОЧНЫЙ, ая, -ое *уст.* жакшы иштелген, кемчилиги жок, айыбы жок; сонун; **беспорочная служба** айыбы жок кызмат.

БЕСПОРЯДКИ *мн. см.* беспорядок 2.

БЕСПОРЯДОК *м.* 1. тартипсиз, баш аламан, иретсиз; **враг в беспорядке бежал** душман иретсиз качты; 2. *беспорядки мн. уст. (народные волнения)* массалык дүрбөлөң.

БЕСПОРЯДОЧНЫЙ, ая, -ое тартипсиз, тартиби жок, иретсиз, баш аламан.

БЕСПОСАДОЧНЫЙ, ая, -ое *ав.* посадкасыз, конбогон; **беспосадочный полёт Ташкент-Москва** Ташкенттен Москвага посадкасыз учуу.

БЕСПОЧВЕННОСТЬ *жс.* негизсиздик, жөнү жоктук; **беспочвенность обвинения** айыптоонун негизсиздиги.

БЕСПОЧВЕННЫЙ, ая, -ое негизсиз, жөнү жок; **беспочвенные разговоры** негизсиз сөздөр.

БЕСПОШЛИННЫЙ ая, -ое бажысыз, бажы төлөнбөс, пошлинасыз.

БЕСПОЩАДНО *нареч.* катаалдык менен, ырайымсыздык менен, аябастан, аябай, аёосуздук менен.

БЕСПОЩАДНОСТЬ *жс.* катаалдык, ырайымсыздык, аёосуздук.

БЕСПОЩАДНЫЙ, ая, -ое катаал, ырайымсыз, аёосуз.

БЕСПРАВИЕ *ср.* 1. (*бесправность*) укуксуздук, укугу жоктук; 2. (*беззаконие*) законсуздук.

БЕСПРАВНЫЙ, ая, -ое укуксуз, укугу жок.

БЕСПРЕДЕЛЬНО *нареч.* чексиз.

БЕСПРЕДЕЛЬНОСТЬ *жс.* чексиздик, чеги жоктук, учу-кыйры жоктук.

БЕСПРЕДЕЛЬНЫЙ, ая, -ое чексиз, чеги жок, учу-кыйры жок; **беспредельная отвaga** чексиз баатырдык.

БЕСПРЕДМЕТНЫЙ, ая, -ое курулай; **теория без практики беспредметна** тажрыйбасыз теория – курулай сөз; **беспредметный спор** курулай талаш.

БЕСПРЕКОСЛОВНО *нареч.* кыңк этпестен, каяша айтпастан, унчукпастан.

БЕСПРЕКОСЛОВНЫЙ, ая, -ое кыңк этпей, каяшасыз, унчукпаган; **беспрекословное повиновение** кыңк этпей багынуу.

БЕСПРЕПЯТСТВЕННО *нареч.* тоскоолсуз, кедергисиз.

БЕСПЕРЕРЫВНО *нареч.* токтоосуз, үзгүлтүксүз, тынымсыз, токтобой.

БЕСПЕРЕРЫВНОСТЬ *жс.* токтоосуздук, үзгүлтүксүздук, тынымсыздык.

БЕСПЕРЕРЫВНЫЙ, ая, -ое токтоосуз, үзгүлтүксүз, тынымсыз; **бесперерывный дождь** тынымсыз жамгыр; **бесперерывный рост** токтоосуз өсүш.

БЕСПРЕСТАННО *нареч.* дайым, үстү-үстүнө, токтоосуз, тынымсыз.

БЕСПРЕСТАННЫЙ, ая, -ое дайым, улам-улам, кайта-кайта, үстү-үстүнө, токтоосуз, тынымсыз.

БЕСПРЕЦЕДЕНТНЫЙ, ая, -ое мурун болуп көрбөгөн; **беспрецедентный факт** мурун болуп көрбөгөн факт.

БЕСПРИБЫЛЬНЫЙ, ая, -ое пайдасыз, пайда бербей турган, пайда келтирбес.

БЕСПРИДАНИЦА *жс. уст.* сепсиз кыз.

БЕСПРИЗОРНИК *м.* тарбиясыз бала, багуусуз бала.

БЕСПРИЗОРНИЦА *женск. р.* к беспризорник.

БЕСПРИЗОРНОСТЬ *жс.* багуусуздук (*балдардын багуусуз калгандыгы*).

БЕСПРИЗОРНЫЙ, ая, -ое 1. багуусуз; **беспризорные дети** багуусуз балдар; 2. *в знач. сущ. м.* багуусуз; 3. *перен.* кароосуз; **беспризорное хозяйство** кароосуз чарба.

БЕСПРИМЕРНЫЙ, ая, -ое тендеши жок; чектен тыш; **беспримерная храбрость** тендеши жок баатырдык.

БЕСПРИНЦИПНОСТЬ *жс.* принципсиздик (1. *бети жоктук, уят-сыйытка карабаандык*; 2. *туруктуу көз карашы жоктук, туруксуздук*).

БЕСПРИНЦИПНЫЙ, ая, -ое принципсиз.

БЕСПРИСТРАСТИЕ *ср.* калыстык, эч кимге жан тартпастык, адилеттик, бейтараптык.

БЕСПРИСТРАСТНО *нареч.* калыс, эч кимге жан тартпастан, адилеттик менен.

БЕСПРИСТРАСТНОСТЬ *жс. см.* беспристрастие.

БЕСПРИСТРАСТНЫЙ, ая, -ое калыс, эч кимге жан тартпаган, адилеттүү.

БЕСПРИЧИННО *нареч.* себепсиз.

БЕСПРИЧИННЫЙ, ая, -ое себепсиз, себеби жок, жөнү жок, курулай.

БЕСПРИЮТНЫЙ, ая, -ое *уст.* үй-жайы жок, тураксыз; **бесприютный странник** үй-жайы жок мусапыр.

БЕСПРОБУДНО *нареч.* ойгонбой.

БЕСПРОБУДНЫЙ, ая, -ое ойгонбос, ойгонбой турган, катуу; **беспробудный сон** ойгонбой турган уйку; **беспробудное пьянство** тыйылбас аракеттик.

БЕСПРОВОЛОЧНЫЙ, ая, -ое сымсыз, сымы жок; **беспрОВОЛОЧНЫЙ телеграф** сымсыз телеграф.

БЕСПРОИГРЫШНЫЙ, ая, -ое утпай койбос, утпай койбой турган; **беспроигрышный заём** утпай койбос заём; **беспроигрышное дело** *перен.* онуттуу иш.

БЕСПРОСВЕТНЫЙ, ая, -ое 1. шооласыз, жарыксыз; **беспросветная тьма** шооласыз караңгы; 2. *перен.* жаман, жыргалсыз, көңүлсүз, күмүрөй; **беспросветная жизнь** күмүрөй турмуш.

БЕСПРОЦЕНТНО-ВЫИГРЫШНЫЙ, ая, -ое процентсиз-утуштуу.

БЕСПРОЦЕНТНЫЙ, ая, -ое процентсиз, процент бербес; **беспроцентный заём** процентсиз заём.

БЕСПУТНИК *м.* бузуку.

БЕСПУТНИЧАТЬ *несов. разг.* бузукулук кылуу, жаман жолго түшүү.

БЕСПУТНЫЙ, ая, -ое бузук, бузулган; **беспутный человек** бузук киши; **он ведёт беспутную жизнь** анын жүрүш-турушу бузук.

БЕСПҮТСТВО *ср.* бузуктук, бузулгандык.

БЕССВЯЗНО *нареч.* байланышы жок.

БЕССВЯЗНОСТЬ *жс.* байланыш жоктук, байланышсыздык; **бессвязность речи** сөздүн байланышынын жоктугу.

БЕССВЯЗНЫЙ, ая, -ое байланышсыз, байланышы жок.

БЕССЕМЕЙНЫЙ, ая, -ое бүлөсүз, бүлөсү жок, бүлө күтпөгөн.

БЕССЕМЕРОВАНИЕ *ср. тех.* бессемердөө (болоттун бессемер деген сорттун чыгаруу үчүн эриген чоюнду аба менен үйлөтүү).

БЕССЕМЕРОВСКИЙ, ая, -ое *тех.* бессемердик; **бессемеровская сталь** бессемердик болот.

БЕССЕМЯННЫЙ, ая, -ое *бот.* уруксуз, данексиз.

БЕССЕРДЁЧИЕ *ср.* таш боордук, ырайымсыздык.

БЕССЕРДЁЧНО *нареч.* таш боордук менен, ырайымсыздык менен.

БЕССЕРДЁЧНЫЙ, ая, -ое таш боор, ырайымсыз.

БЕССИЛИЕ *ср.* 1. (физическая слабость) күчсүздүк, начардык, кубатсыздык, араң жандык, дармансыздык, алсыздык; 2. *перен.* начардык, боштук, дармансыздык, алсыздык; **проявить полное бессилие в чём-л.** бир нерсени иштөөдө өтө эле начардык кылуу; **сознаться в собственном бессилии** өзүнүн начардыгын мойнуна алуу.

БЕССИЛЬНО *нареч.* алсызданып, дармансыз болуп; **он бессильно опустил руки** (эми кыларын билбей) эки колун шалдайтып туруп калды.

БЕССИЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. күчсүз, начар, кубатсыз, араң жан; дармансыз, алсыз; 2. *перен.* начар, бош, дармансыз, алсыз.

БЕССИСТЁМНО *нареч.* системасыз, чаржайыт, баш аламан.

БЕССИСТЁМНОСТЬ *жс.* системасыздык, чаржайыттык, баш аламандык.

БЕССИСТЁМНЫЙ, ая, -ое системасыз, чаржайыт, баш аламан.

БЕССЛАВИЕ *ср.* кадырсыздык, жаман атка конуучулук, даңкты жоготуучулук.

БЕССЛАВНО *нареч.* кадыры кетип, жаман атты болуп.

БЕССЛАВНЫЙ, ая, -ое кадырсыз, жаман атка калган.

БЕССЛЁДНО *нареч.* изсиз, дарексиз, дайынсыз, калуусуз, такыр; **болёзнь прошла бесслётно** оору калуусуз айыкты.

БЕССЛЁДНЫЙ, ая, -ое изи жок, дарексиз, дареги жок, дайынсыз, дайыны жок.

БЕССЛОВЕСНЫЙ, ая, -ое 1. тилсиз, сөзсүз, сүйлөбөс; **бессловесное животное** тилсиз айбан; 2. *перен.* (молчаливый, безропотный) сүйлөбөгөн, унчукпаган.

БЕССМЕННО *нареч.* сменасыз, которулбай, алмашпай, үздүксүз түрдө.

БЕССМЕННЫЙ, ая, -ое сменасыз, которулбас, алмашуусуз, үздүксүз иштөөчү, туруктуу; **бессменный председатель** которулбас председатель; **бессменное дежурство** алмашуусуз дежурство.

БЕССМЕРТИЕ *ср.* 1. өлбөстүк; 2. *перен.* өлүп-өчпөстүк, түбөлүккө жашай тургандык, көпкө сактала тургандык, унутулгустук; **бессмертие произведений Пушкина** Пушкиндин чыгармаларынын түбөлүккө жашай тургандыгы.

БЕССМЕРТНИК *м. бот.* солубас (өсүмдүктүн бир түрү).

БЕССМЕРТНЫЙ, ая, -ое 1. өлбөс; 2. *перен.* өлбөс-өчпөс, түбөлүккө сакталуучу, унутулгус; **бессмертное дело Лёнина** Лениндин өлбөс-өчпөс иши; **бессмертная слава** унутулгус даңк.

БЕССМЫСЛЕННО *нареч.* маанисиз, байланышы жок, сандырактап, делдейип, аңкайып; **бессмысленно смеяться** мааниси жок күлө берүү.

БЕССМЫСЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. (лишённый смысла) маанисиз, байланышы жок, сандырактаган; 2. (выражающий отсутствие мысли) делдейген, аңкайган; **бессмысленный взгляд** делдейген, аңкайган көз караш.

БЕССМЫСЛИЦА *жс.* сандырак, маанисиз сөз.

БЕССНЕЖНЫЙ, ая, -ое карсыз, кары жок.

БЕССОВЕСТНО *нареч.* уятсыздык менен, уялбас-тан.

БЕССОВЕСТНЫЙ, ая, -ое уятсыз, уяты жок, бетсиз, бети жок.

БЕССОДЕРЖАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* мазмунсуздук, мазмуну жоктук.

БЕССОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое мазмунсуз, мазмуну жок.

БЕССОЗНАТЕЛЬНО *нареч.* ойлонбостон, ойлонбой, акылга салбай; **я это сделал бессознательно** мен муну акылга салбай иштеп салдым.

БЕССОЗНАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (при потере сознания) эс-учу жок, эси роған, талыган; **в бессознательном состоянии** эси-учу жок калыбында; 2. (непроизвольный) акылдан тыш, аңсыз; **бессознательное движение** андан тышкары кыймыл.

БЕССОНИЦА *жс.* уйкусуздук, уйку качуу.

БЕССОННЫЙ, ая, -ое уйку качкан, уктабаган; **провести бессонную ночь** уктабай таң аттыруу.

БЕССПОРНО 1. *нареч.* талашсыз, чырсыз; **он бесспорно хороший человек** талашсыз ал жакшы киши; 2. *вводн. сл.* сөзсүз, шексиз; **бесспорно, он прав** сөзсүз, аныкы туура.

БЕСПОРНОСТЬ *жс.* талашсыздык.

БЕСПОРНЫЙ, ая, -ое талашсыз, чыр-чатаксыз.

БЕССРЁБРЕНИК *м.* акчага кызыкпаган, байлыкка кызыкпаган.

БЕССРОЧНЫЙ, ая, -ое сроксуз, мөөнөтсүз, мөөнөт коюлбаган; **бессрочный паспорт** сроксуз паспорт.

БЕССТРАСТИЕ *ср.* 1. (отсутствие чувственности) кумарсыздык, кумарданбастык; 2. (спокойствие, невозмутимость) күйкөлөктөнбөстүк, камаарабастык.

БЕССТРАСТНЫЙ, ая, -ое 1. кумарсыз, кумары жок, кумарданбас; 2. (спокойный, невозмутимый) күйкөлөктөнбөс, камаарабас.

БЕССТРАШИЕ *ср.* эр жүрөктүүлүк, баатырдык, тайманбастык.

БЕССТРАШНО *нареч.* эр жүрөктүүлүк менен, калтаарыбай, коркпой, тайманбай.

БЕССТРАШНЫЙ, ая, -ое эр жүрөктүү, кайраттуу, калтаарыбаган.

БЕССТРУННЫЙ, ая, -ое кылсыз, кылы жок (мис. комуз).

БЕССТЫДНИК *м. разг.* уятсыз, уяты жок, бети жок, абийирсиз.

БЕССТЫДНИЦА *женск. р.* к бесстыдник.

БЕССТЫДНЫЙ, ая, -ое уятсыз, уяты жок, бети жок, абийирсиз.

БЕССТЫДСТВО *ср.* уятсыздык, уят жоктук, бети жоктук, абийирсиздик.

БЕССТЫЖИЙ, ая, -ее *прост.* уялбаган, уяты жок.

БЕССЧЁТНЫЙ, ая, -ое эсепсиз, сансыз, чексиз.

БЕСТАКТНОСТЬ *жс.* адепсиздик, оройлук.

БЕСТАКТНЫЙ, ая, -ое адепсиз, орой.

БЕСТАЛАННЫЙ I, ая, -ое талантсыз, зээнсиз.

БЕСТАЛАННЫЙ II, ая, -ое *фольк. (несчастный)* бакытсыз, таалайсыз.

БЕСТЕЛЁСНЫЙ, ая, -ое денесиз, денеси жок.

БЁСТИЯ *жс. прост.* айлакер, кыйды, уятсыз, алдамчы.

БЕСТОЛКОВО *нареч.* келесоочо, аңкоочо, маңыроочо.

БЕСТОЛКОВОСТЬ *жс.* келесоолук, аңкоолук, маңыроолук.

БЕСТОЛКОВЩИНА *жс. разг.* былыктык, баш ала-мандык.

БЕСТОЛКОВЫЙ, ая, -ое 1. (*непонятливый*) келесоо, аңкоо, маңыроо; 2. (*несвязный*) байланышсыз; **бестолковый рассказ** байланышсыз аңгеме.

БЁСТОЛОЧЬ *жс. разг. см.* бестолковщина.

БЕСФОРМЕННОСТЬ *жс.* формасыздык, ачык формасы жоктук.

БЕСФОРМЕННЫЙ ая, -ое формасыз, ачык формасы жок.

БЕСХАРАКТЕРНОСТЬ *жс.* уяндык, өтүмсүздүк, бош мүнөздүүлүк.

БЕСХАРАКТЕРНЫЙ ая, -ое уяң, өтүмсүз, бош мүнөздүү; **бесхарактерный человек** өтүмсүз киши, уяң киши.

БЕСХВОСТЫЙ, ая, -ое куйруксуз, куйругу жок.

БЕСХИТРОСТНЫЙ ая, -ое 1. (*о человеке*) куу эмес, митаамдыгы жок, кексе эмес; 2. (*незатейливый*) кадыресе, жөнөкөй, жеңил; **бесхитростный рассказ** жеңил аңгеме.

БЕСХОЗНЫЙ, ая, -ое ээсиз, ээси жок, ээсиз ээн калган; **бесхозное имущество** *юр.* ээсиз мүлк.

БЕСХОЗЯЙСТВЕННО *нареч.* кароосуз таштап коюп, көңүл кош, көңүл койбой, ээси жоктой; **бесхозяйственно содержать имущество** *юр.* мүлктү ээси жоктой урунуу.

БЕСХОЗЯЙСТВЕННОСТЬ *жс.* чарбасыздык, ээсиздик, чарба иштерине көңүл салбай салкын кароочулук, нерселерди төгүп-чачып жок кылуучулук.

БЕСХОЗЯЙСТВЕННЫЙ ая, -ое чарбасыз, чарба иштерине көңүл салбай салкын кароочу, нерселерди төгүп-чачып жок кылуучу.

БЕСХРЕБЁТНЫЙ, ая, -ое *разг.* омбу-домбу, принципсиз.

БЕСЦВЕТКОВЫЙ, ая, -ое *бот.* гүлсүз.

БЕСЦВЁТНОСТЬ *жс. (невыразительность)* супсактык, мазасы жоктук, жөнөкөйлүк (*мис. ыр*).

БЕСЦВЁТНЫЙ, ая, -ое 1. түссүз, өңсүз, ыраңсыз, түсү жок; **бесцветный газ** түссүз газ; 2. *перен. (невыразительный)* супсак, мазасыз; **бесцветные стихи** супсак ырлар.

БЕСЦЕЛЬНО *нареч.* максатсыз, максаты жок, анчейин.

БЕСЦЕЛЬНОСТЬ *жс.* максатсыздык, максаты жоктук.

БЕСЦЕЛЬНЫЙ, ая, -ое максатсыз, максаты жок.

БЕСЦЁННЫЙ, ая, -ое 1. (*очень дорогой*) өтө баалуу, абдан кымбат; 2. (*милый*) кадырдуу, ардактуу, кымбаттуу; **бесцённый друг** кадырдуу дос; 3. *уст. (малоценный)* эч баасы жок, эч нерсеге жарабай турган.

БЕСЦЁНОК: за бесценок *разг.* эң арзан.

БЕСЦЕРЕМО́ННО *нареч.* уят-сыйытсыз, кенедей тартынбай.

БЕСЦЕРЕМО́ННОСТЬ *жс.* уят-сыйытсыздык, тартынбастык, уяты жоктук.

БЕСЦЕРЕМО́ННЫЙ, ая, -ое уят-сыйытсыз, тартынбай турган, уяты жок.

БЕСЧЕЛОВЕ́ЧНО *нареч.* адамгерчиликтен чыгып, өтө катаалдык менен, кара мүртөздүк менен.

БЕСЧЕЛОВЕ́ЧНОСТЬ *жс.* адамгерчилиги жоктук, өтө катаалдык, кишичилиги жоктук.

БЕСЧЕЛОВЕ́ЧНЫЙ, ая, -ое адамгерчиликсиз, өтө катаал, кишичилиги жок.

БЕСЧЕ́СТНО *нареч.* абийирсиздик, кыянаттык кылып.

БЕСЧЕ́СТНОСТЬ *жс.* абийирсиздик, бети жоктук, кыянаттык.

БЕСЧЕ́СТНЫЙ, ая, -ое кыянатчыл, тууралыгы жок; **бесчестный поступок** кыянатчыл жорук; **бесчестный человек** тууралыгы жок киши.

БЕСЧЕ́СТЬЕ *ср.* маскаралык, абийри төгүлгөндүк.

БЕСЧИ́НСТВО *ср.* бейбаштык, ээн баштык, оюна келгенин кылуу.

БЕСЧИ́НСТВОВАТЬ *несов.* бейбаштык кылуу, ээн баштык кылуу, оюна келгенин кылуу.

БЕСЧИ́СЛЕННОСТЬ *жс.* эсепсиз көптүк, сансыз көптүк.

БЕСЧИ́СЛЕННЫЙ, ая, -ое эсепсиз көп, сансыз көп, сан жетпеген.

БЕСЧУ́ВСТВЕННОСТЬ *жс. (бессердечность)* катаалдык, ырайымсыздык.

БЕСЧУ́ВСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. сезимсиз, сезбес, сезимин жоготкон; он находится в бесчувственном состоянии ал сезимсиз абалда жатат; 2. (*жестокый, бессердечный*) катаал, ырайымсыз.

БЕСЧУ́ВСТВИЕ *ср.* 1. (*потеря сознания*) сезимсиздик, сезимин жоготуу, эси ооп калуу; 2. (*бессердечность*) катаалдык, ырайымсыздык.

БЕСШАБА́ШНО *нареч.* алаңгазардык менен, кам-кайгысыз.

БЕСШАБА́ШНОСТЬ *жс. разг.* алаңгазардык, кам-кайгысыздык.

БЕСШАБА́ШНЫЙ, ая, -ое *разг.* алаңгазар, кам-кайгысыз; **бешабашный парень** алаңгазар жигит.

БЕСШУ́МНО *нареч.* тыбыш чыгарбай, үн чыгарбай.

БЕСШУ́МНЫЙ, ая, -ое үн чыгарбаган, тыбыш чыгарбаган, үнү жок; **бесшумный мотор** үнү жок мотор.

БЕ́ТА *жс.* бета (*грек алфавитинин экинчи тамгасы*).

БЕ́ТА-ЛУ́ЧИ только *мн. физ.* бета-шоолалар (*реактивдүү заттар чачыратуучу жана электрондордун тез өтүүчү шоолалары*).

БЕ́ТА-ЧАСТИ́ЦЫ только *мн. физ.* бета-бөлүкчөлөр (*реактивдүү заттар чачыратуучу электрондор*).

БЕТО́Н *м.* бетон (*цемент менен аралаштырылган кум менен майда таштын кошундусу*).

БЕТОНИ́РОВАНИЕ *ср.* бетондоо, бетон менен уютуу.

БЕТОНИ́РОВАТЬ *несов. что* бетондоо, бетон менен уютуу.

БЕТО́ННЫЙ, ая, -ое *бетон-го т.*; *бето́нное сооруже́ние* бетондон иштелген курулуш.

БЕТОНОМЕША́ЛКА *ж. тех.* бетономешалка (*бетон аралаштыруучу машина*).

БЕЧЕВА́ *ж.* бекем жип.

БЕЧЁВКА *ж.* көтөрмө (*жип*).

БЕШЕНО *нареч.* абдан, жининдей; *бешено ненавидеть* жининдей жаман көрүү.

БЕШЕНСТВО *ср.* 1. (*болезнь*) кутурма оору, кутуруу; 2. *перен.* (*гнев, ярость*) жаалдануу, өтө ачуулануу; *он в бешенстве накинулся на меня* ал жаалданган бойдон мага асыла кетти; *приводить в бешенство* аябай жаалдантуу.

БЕШЕНЫЙ, ая, -ое 1. (*больной бешенством*) кутурган, кутуруп ооруган; 2. *перен.* (*вспыльчивый*) албуут; *у него бешеный характер* анын мүнөзү албуут; *бешеные деньги* бекеринен табылган көп акча; *бешеная скорость* аябаган катуу ылдамдык, көзгө илээшпеген ылдамдык, өтө зуулдаган ылдамдык; *бешеные цены* өтө кымбат, асманды айткан баа; *бешеное сопротивление* катуу каршылык көрсөтүү.

БЕШМЕ́Т *м.* бешмант.

БИБЛЕ́ЙСКИЙ, ая, -ое *библия-га т.*; *библе́йское предание* тоораттын адысы (*жомогу, сөзү*).

БИБЛИОГРА́Ф *м.* библиограф (*китеп жайын билгич окумуштуу*).

БИБЛИОГРАФИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *библиография-га т.*; *библиографический указатель* библиография көрсөткүчү.

БИБЛИОГРА́ФИЯ *ж.* библиография (1. *китептерди текшерүү жөнүндөгү илим*; 2. *айкын бир маселе жөнүндөгү китептердин тизмеси*; 3. *журналдын басылып чыккан китептерди обзор кылып туруучу бир бөлүгү*).

БИБЛИОМА́Н *м.* библиоман (*сейрек учуроочу китепти көрсө жата калган, китепке ышкылуу, аны жыйнап жүргөн киши*).

БИБЛИОТЕ́КА *ж.* библиотека, китепкана; *библиотéка-чита́льня* китепкана-окуу залы.

БИБЛИОТЕ́КАРША *женск. р. к* библиотекарь.

БИБЛИОТЕ́КАРЬ *м.* библиотекачы.

БИБЛИОТЕКОВЕ́ДЕНИЕ *ср.* библиотековедение (*китепкана иши жөнүндөгү илим*).

БИБЛИОТЕ́ЧНЫЙ ая, -ое *библиотека-га т.*; *библиотéчный рабо́тник* китепкана кызматчысы.

БИБЛИОФИ́Л *м.* библиофил (*китепти жакшы көрүүчү, жыйноочу адам*).

БИБЛИ́Я *ж.* 1. тоорат (*еврейлердин негизги диний китептери*); 2. библия (*христиандардын негизги диний китептери*).

БИВА́К *м.* воен. бивак (*өргүү; аскердин убактылуу токтогон жери*).

БИВА́ЧНЫЙ, ая, -ое *бивак-ка т.*; *бива́чный огонь* бивак оту.

БЫ́ВНИ *мн. (ед. бивень м.)* азуу (*пил же камандын азуу тиши*).

БИВУА́К *м. ист. см.* бивак.

БИВУА́ЧНЫЙ, ая, -ое *уст. см.* бивачный.

БИГУДИ *ж. нескл.* бигуди (*чачты тармалдатуу үчүн ороп коюучу нерсе*).

БИДО́Н *м.* бидон; *бидо́н для молока́* сүт куюучу бидон.

БИЕ́НИЕ *ср.* кагыш, согуш, тебиш; *бие́ние пу́льса* тамырдын согушу; *бие́ние се́рдца* жүрөктүн кагышы.

БИЗА́НЬ *ж. мор.* бизань (*кеменин арткы мачтасындагы парус*).

БИ́ЗНЕС *м.* бизнес (*коммерция, соода*).

БИЗНЕСМЕ́Н *м.* бизнесмен (*кандай гана амал-айла менен болсо да, иши кылып, пайда алууга умтулган капиталист*).

БИЗО́Н *м. зоол.* бизон (*Түндүк Америкадагы жасан бука*).

БИЙ *м. ист.* бий.

БИКВАДРА́Т *м. мат.* биквадрат (*кош чарчы*).

БИКВАДРА́ТНЫЙ ая, -ое *мат.* биквадраттык; *биквадра́тное уравне́ние* биквадраттык теңдеме.

БИКФО́РДОВ, а, -о: *бикфо́рдов шнур* *тех.* бикфорд шнuru (*бир нерсени дары менен жасуу ишинде колдонулуучу жай куйо турган милте*).

БИЛАБИА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *лингв.* кош эринчилик (*эки эрин тийишип айтылуучу үнсүздөр: б, п, м*).

БИЛЕ́Т *м.* билет; *парти́йный билéт* партиялык билет; *членский билéт* мүчөлүк билет; *студе́нский билéт* студенттик билет; *профсо́юзный билéт* профсоюз билет; *пригласи́тельный билéт* чакыруу билет; *кре́дитный билéт* кредит билет (*кагаз акча*).

БИЛЕТЁ́Р *м.* билетёр (*кириш эшикте билет текшерип туруучу кызматчы*).

БИЛЕТЁ́РША *женск. р. к* билетёр; билетёрша.

БИЛЕ́ТНЫЙ, ая, -ое *билет-ке т.*; *билéтная ка́сса* билет кассасы.

БИЛЛИО́Н *м.* биллион (1 000 000 000 000).

БИЛЛЬ *м. полит.* билль (*англиялык парламенттин же америкалык конгресстин кароосуна берилүүчү закон долбоору*).

БИЛЬДАППАРА́Т *м. тех.* бильдаппарат (*телеграф аркылуу сүрөт берүүчү аппарат*).

БИЛЬЯ́РД *м.* бильярд (1. *атайын жасалган үстөл үстүндөгү шарларды үстөлдүн четиндеги чуңкурларга кууп ойноло турган оюн*; 2. *бильярд ойноло турган үстөл*).

БИЛЬЯ́РДНАЯ *ж.* бильярд ойнолуучу бөлмө.

БИЛЬЯ́РДНЫЙ, ая, -ое *бильярд-га т.*; *билья́рдный шар* бильярд шары.

БИМЕТАЛЛИ́ЗМ *м. эк.* биметаллизм (*алтын жана күмүш менен гана төлөнүүчү акча системасы*).

БИНО́КЛЬ *м.* бинокль, дүрбү.

БИНОКУЛЯ́РНЫЙ, ая, -ое *физ.* бинокулярдык (*эки көзгө ылайыкталган*); *бинокуля́рный микро́скоп* бинокулярдык микроскоп.

БИНО́М *м. мат.* бином (*кошмок мүчө*); *бино́м Ньюто́на* Ньютон биному.

БИНТ *м.* бинт (*хирургияда таңуу, байлоо үчүн колдонула турган тилке тасма чүпүрөк*).

БИНТОВА́ТЬ *несов. кого-что* бинттөө (*бинт менен байлоо*).

БИО- татаал сөздөрдүн түрдүү илимдердеги терминдердин биринчи бөлүгү, органикалык тиричиликке таандык экендикти билдирет; мис.: **биофизика** биофизика; **биохимия** биохимия.

БИОГРАФ м. биограф (бирөөнүн өмүр баянын жазуучу же жазган киши).

БИОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое **биография-га т.**; биографиялык, өмүр баяндык; **биографический роман** биографиялык роман.

БИОГРАФИЯ жс. биография, өмүр баян.

БИОДИНАМИКА жс. биодинамика (организмдин жалпы тиричилик кылышы жөнүндөгү илим).

БИОЛОГ м. биолог (биология менен иришүүчү окумуштуу).

БИОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **биология-га т.**; биологиялык; **биологическая станция** биология станциясы.

БИОЛОГИЯ жс. биология (организмдердин тиричилиги жана анын өрчүшү жөнүндөгү илим).

БИОМЕХАНИКА жс. биомеханика (физиология илиминин кыймыл мүчөлөрдү текшере турган бир бөлүмү).

БИОПРЕПАРАТ м. биопрепарат (жугуштуу ооруларды эмдөө үчүн колдонулуучу биологиялык дары).

БИОСТАНЦИЯ жс. биостанция (жергиликтүү өсүмдүктөр менен жаныбарларды изилдей турган биологиялык илим жайы).

БИОСФЕРА жс. биосфера (суу, атмосфера жана жер кыртышынын жандуу организм тиричилик кыла ала турган же тиричилик кылып турган бөлүгү).

БИОФИЗИКА жс. биофизика (физика методдорун биологияга колдонуу жөнүндөгү илим).

БИОХИМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **биохимия-га т.**

БИОХИМИЯ жс. биохимия (тирүү организмдеги химия процесстерин окуй турган илим).

БИПЛАН м. ав. биплан (кош кабат канаттуу самолёт).

БИРЖА жс. биржа (капиталисттик өлкөлөрдө – финансы жана соода жумуштары өтө турган мекеме); **фондовая биржа** фондулук биржа (баалуу кагаздардын рыногу); **товарная биржа** товардык биржа (товардын өзүн көрбөй, сыртынан эле алыш-бериш кыла турган жай); **чёрная биржа** кара биржа (чет мамлекет валютасы менен соода кылуучу жай); **биржа труда** эмгек биржасы (капиталисттик өлкөлөрдө – жумушсуздарды каттай турган жана аларга кызмат таап берүүгө далдал боло турган мекеме).

БИРЖЕВИК м. биржачы (биржа кармаган адам).

БИРЖЕВОЙ, ая, -ое **биржа-га т.**; биржалык; **биржевой маклер** биржа далдалы.

БИРКА жс. бирка (1. бир нерсенин саны кесик менен белгиленген кичинекей таяк же тактай; 2. товарга же багажга жазылган жазуулу тактайча).

БИРМАНЕЦ м. бирмалык.

БИРМАНКА женск. р. к **бирманец**; бирманка.

БИРМАНСКИЙ, ая, -ое **Бирма-га, бирманец-ке т.**; бирмалык; **бирманский язык** бирма тили.

БИРМАНЦЫ мн. бирмалыктар.

БИРЮЗА жс. бирюза (жашыл же көгүлтүр түстүү асыл таш).

БИРЮЗОВЫЙ, ая, -ое 1. (из бирюзы, с бирюзой) **бирюза-га т.**; бирюзалуу; **бирюзовое кольцо** бирюзалуу

шакек; 2. (о цвете) бирюза түстүү; **платье бирюзového цвета** бирюза түстүү көйнөк.

БИРЮК м. 1. (волк) бөрү (жалгыз жортуп жүрүүчү бөрү); 2. перен. кишиге жолобогон адам; **смотреть бирюком** үнүрөйүп кароо.

БИРЮЛЬКИ мн.: **играть в бирюльки** эрмек кылуу, убакыт өткөрүү.

БИС межд. бис (дагы!, дагы!); **исполнять на бис** элдин суроосу боюнча дагы аткаруу.

БИСЕР м. бисер (саймада колдонула турган эң майда суу мончок, шуру).

БИСЕРНЫЙ, ая, -ое **бисер-ге т.**; **бисерный почерк** өтө майда жазуу.

БИСИРОВАТЬ сов. и несов. көрүүчүлөрдүн суроосу боюнча ойноо, бир эле номерди кайта ойноо.

БИСКВИТ м. бисквит (жумуртка, ун жана канттан жасалган таттуу нандын бир түрү).

БИСКВИТНЫЙ, ая, -ое **бисквит-ке т.**; **бисквитное пирожное** бисквит пирожноеси.

БИСЕКТРИСА жс. мат. биссектриса.

БИСУЛЬФАТ м. хим. бисульфат (ычкыл күкүрт-натрий тузу).

БИСУЛЬФИТ м. хим. бисульфит (фотография жана текстиль ишинде колдонулуучу күкүрттүү-ычкыл натрий).

БИТА жс. спорт. абалак; сака.

БИТВА жс. уруш, салгылаш, салгылашуу.

БИТКОМ нареч. жык толгон, лык толгон; **битком набит** жык толгон.

БИТОК м. (мн. битки) биток (эттен жасалган котлетанын бир түрү).

БИТЫЙ, ая, -ое 1. (разбитый) сынган, кетилген; **битая посуда** кетилген (сынган) идиш; 2. (убитый) өлтүрүлгөн; **битая птица** өлтүрүлгөн куш; **битые сливки** бышылган бал каймак; **я вас битый час** ждал мен сизди бир саат бою күттүм.

БИТЬ несов. 1. кого-что (ударять, избивать) уруу, согуу, таяктоо, токмоктоо; тепкилөө (пинать); тебүү (лягать); 2. во что (ударять, стучать) уруу, кагуу; **бить в дверь** эшикти кагуу; **бить в барабан** барабан согуу, барабан уруу; **бить в колокол** конгуроо уруу; 3. что (ломать, разбивать) сындыруу, талкалоо, быркыратуу; 4.кого-что (стрелять) атуу; **бить утку на лету** учуп бараткан өрдөктү атуу; **ружьё бьёт далеко** мылтык ыраак тиет; 5. кого-что (побеждать) жеңүү; 6. кого-что (умерицвлять) саяу, союу, чанчуу; **бить скот** мал союу; **рыбу бьют острогой** балыкты дегээ менен саят (чанчат); 7. по чему (вредить, мешать) зыян келтирүү; **бить по чьим-л. интересам** бирөөнүн мүдөөсүнө, тилегине тоскоолдук кылуу; **бить по карману** чөнтөккө зыян келтирүү; 8. что (в карточной игре) жабуу, басуу; **бить карту** картаны басуу; **бить в ладоши** алакан чабуу; **часы бьют** саат согот; **бить масло** май түшүрүү; **бить шерсть** жүн сабоо; **кровь бьёт ключом** кан диркирейт; **бить тревогу** чуу көтөрүү, айгай салуу; **бить отбой** 1) воен. согуш аракетин токтотуу; 2) перен. тануу, сөзүнөн кайтуу; **его бьёт лихорадка** анын безгеги кармап жатат; **бить в глаза** өзүнөн өзү эле оркоюп көрүнүп турат; **бить в нос** (о запахе) мурунга жыты келүү.

БИТЬЕ ср. 1. (побои) уруу, тепкилөө; 2. (напр. посуды) сындыруу, талкалоо, быркыратуу.

БИТЬСЯ *несов.* **1.** с кем-чем согушуу, урушуу, койгулашуу; **биться с врагом** душман менен согушуу; **2.** (напр. о посуде) сынуу, талкалануу, быркыроо; **3.** над чем жан талашуу, урунуу, тырышуу; **биться над решением задачи** маселени чечүү үчүн тырышуу; **4.** (напр. о пульсе) согуу (мис. тамыр); **✧ биться об заклад** мелдешүү, байге сайышуу; **биться головой о стену** башын ташка койгулоо.

БИТЮГ *м.* битюг (жылкынын бир түрү).

БИФУРКАЦИЯ *жс.* бифуркация (экиге айрылуу, экиге бөлүнүү); **бифуркация реки** дарыянын бифуркациясы.

БИФШТЕКС *м.* бифштекс (куурулган эттин бир түрү).

БИЦЕПС *м. анат.* бицепс (карынын эки баштуу булчуңу).

БИЧ *м.* **1.** (кнут) камчы; **2.** перен. (бедствие) балаа, балакет.

БИЧЕВАНИЕ *ср.* **1.** сабоо; **2.** перен. ашкерелеп табалоо.

БИЧЕВАТЬ *несов.* кого-что **1.** сабоо; **2.** перен. ашкерелеп табалоо, ашкерелеп бетин ачуу.

БИШЬ *частица разг.: как это бишь называется?* муну кандай деп атачу эле? муну эмне деп айтчу эле?; **то бишь** башкача айтканда.

БЛАГО *г ср.* жыргал; **общественное благо** көпчүлүктүн жыргалы; **трудиться на благо родины** родинанын жыргалы үчүн эмгек кылуу; **материальные блага** материалдык жыргал; **земные блага** дүйнөнүн жыргалы; **всех благ!** ишиң оңолсун!, бет алган жактан жалгасын!; **ни за какие блага в мире!** баштан ылдый алтын куйса да!

БЛАГО *II союз разг.* анткени, нече десе, ырас болду, жакшы болду.

БЛАГОВЕСТ *м. уст.* конгуроо уруу (чиркөөдө сыйынуу алдында коңгуроонун кагылышы).

БЛАГОВИДНЫЙ, ая, -ое **1.** уст. көрүнүшү жакшы, кебетеси түзүк, ажардуу; **благовидный старец** ажардуу абышка; **2.** дурус, адептүү; **благовидный поступок** дурус иш; **благовидный предлог** ымыш болгон шылтоо, ыктуу шылтоо; **под благовидным предлогом** шылтоо кылымыш болуп.

БЛАГОВОЛЕНИЕ *ср. уст.* ырай кылуу, жакшылык кылуу, аркасын тийгизүү.

БЛАГОВОЛИТЬ *несов.* к кому-чему ырай кылуу, жакшылык кылуу, аркасын тийгизүү; **благоволите** ырайым этиңиз.

БЛАГОВОНИЕ *ср. уст.* жыпар жыт, аңкыган жыпар жыт, атыр жыт.

БЛАГОВОННЫЙ, ая, -ое уст. жыпар жыттанган, атыр жыты бураган.

БЛАГОВОСПИТАННОСТЬ *жс.* адептүүлүк, сылыктык, жакшы тарбия көргөндүк.

БЛАГОВОСПИТАННЫЙ, ая, -ое адептүү, сылык, жакшы тарбия көргөн.

БЛАГОГОВЕЙНЫЙ ая, -ое кастарлуу, урматтуу, ардактуу.

БЛАГОГОВЕНИЕ *ср.* кастарлоо, урматтоо, ардактоо.

БЛАГОГОВЕТЬ *несов.* перед кем-чем кастарлоо, урматтоо, ардактоо.

БЛАГОДАРИТЬ *несов.* кого алкыш айтуу, ыракмат айтуу; **благодарю!** ыракмат!

БЛАГОДАРНОСТЬ *жс.* алкыш, ыракмат; **выразить благодарность** ыракмат айтуу; **объявить благодарности** алкыш жарыялоо.

БЛАГОДАРНЫЙ ая, -ое **1.** ыраазы; **я вам очень благодарен** мен сизге абдан ыраазымын; **2.** ийгиликтүү, убайлуу; **благодарный труд** ийгиликтүү эмгек.

БЛАГОДАРСТВЕННЫЙ, ая, -ое ыракмат айткан, чоң алкыш айткан; **благодарственное письмо** алкыш айткан кат.

БЛАГОДАРЯ *предлог с дат. п.* аркасында, себептүү, -дыктан; **благодаря темноте он остался незамеченным** карангы болгондуктан ал байкалбай калды; **благодаря тому, что...** ...-дыктан, ...натыйжасында, ...аркасында, ...себептүү.

БЛАГОДАТНЫЙ, ая, -ое жыргалдуу, берекелүү; **благодатное время** жыргалдуу убак.

БЛАГОДАТЬ *жс.* жыргал, жакшы; **какая здесь благодать!** мында кандай жакшы!

БЛАГОДЕНСТВИЕ *ср. уст.* жыргалчылык, ыракат.

БЛАГОДЕТЕЛЬ *м. уст.* жакшылык кылуучу, ажаттан чыгаруучу, жакшылык көрсөтүүчү, ак ниет.

БЛАГОДЕТЕЛЬНИЦА *женск. р. к благодетель.*

БЛАГОДЕТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое пайдалуу, жыргалдуу, жагымдуу; **благодетельный климат** жагымдуу климат.

БЛАГОДЕЯНИЕ *ср. уст.* жакшылык, жакшылыктуу иш.

БЛАГОДУШЕСТВОВАТЬ *несов.* бейгамдык кылуу, камаарабастык кылуу, жайбаракаттык кылуу.

БЛАГОДУШИЕ *ср.* **1.** (мягкосердечность) көңүлчөөктүк, жумшактык; **2.** (самоуспокоенность) жайбаракаттык, камаарабастык.

БЛАГОДУШНЫЙ, ая, -ое **1.** (добрый, мягкий) көңүлчөөк, жумшак; **благодущный человек** көңүлчөөк киши; **2.** (спокойный, беззаботный) жайбаракат, камаарабаган; **благодущное отношение к чему-л.** бир нерсеге камаарабастык менен мамиле кылуу.

БЛАГОЖЕЛАТЕЛЬ *м.* жакшылык каалоочу, кайрымдуу.

БЛАГОЖЕЛАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к благожелатель.*

БЛАГОЖЕЛАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* жакшылык каалагандык, кайрымдуулук.

БЛАГОЖЕЛАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жакшылык каалоочу, кайрымдуу, жактырган, мактаган, макулдаган; **благожелательная характеристика** мактаган мүнөздөмө.

БЛАГОЗВУЧИЕ *ср.* кооз үндүүлүк, көркөм үндүүлүк, жакшынакай үндүүлүк.

БЛАГОЗВУЧНЫЙ, ая, -ое кооз үндүү, көркөм үндүү, жакшынакай үндүү, үнү уккулуктуу.

БЛАГОЙ *I, ая, -ое уст.* (хороший) жакшы, дурус; **благое намерение** жакшы ниет.

БЛАГОЙ *II: кричать благим матом разг.* ач күзөнчө чаныруу.

БЛАГОНАДЕЖНОСТЬ *жс.* ишенчиликтүүлүк, шексиздик.

БЛАГОНАДЕЖНЫЙ, ая, -ое **1.** (заслуживающий доверия) ишенчиликтүү, ишеничтүү; **он человек вполне благонадежный** ал абдан ишенчиликтүү киши; **2.** уст. (благонамеренный) падыша өкмөтүнө каршы шек-шубасы билинбеген.

БЛАГОНАМЁРЕННОСТЬ *жс. уст.* жакшы ниеттүүлүк, жакшылык кылууну ойлоочулук.

БЛАГОНАМЕРЕННЫЙ, ая, -ое *уст.* жакшы ниеттүү, жакшылык кылууну ойлогон.

БЛАГОНРАВНЫЙ, ая, -ое *уст.* жүрүш-турушу жакшы, кулк-мүнөзү жакшы.

БЛАГООБРАЗНЫЙ, ая, -ое ажардуу, келбеттүү.

БЛАГОПОЛУЧИЕ *ср.* аман-эсендик, сак-саламаттык, амандык, тынчтык, эсендик, эсенчилик, иштин онунда болушу; **желáю вам всякого благополучия** сиздин бардык жагынан ишиңиздин ийгиликтүү болушун тилеймин.

БЛАГОПОЛУЧНО *нареч.* аман-эсен, сак-саламат.

БЛАГОПОЛУЧНЫЙ, ая, -ое аман-эсен, сак-саламат.

БЛАГОПРИБОРЕТЕННЫЙ, ая, -ое өзү тапкан, өзү эмгек кылып тапкан.

БЛАГОПРИСТОЙНЫЙ, ая, -ое *уст.* адат-үрпкө ылайык, жол-жосунга туура.

БЛАГОПРИЯТНО *нареч.* жайлуу, ылайыктуу.

БЛАГОПРИЯТНЫЙ, ая, -ое **1.** (*способствующий чему-л.*) жайлуу, ылайыктуу, кырдаалдуу, ыктуу, онтойлуу; **2.** (*одобрительный*) жактырган, жагымдуу, жакшы.

БЛАГОПРИЯТСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* кол кабыш кылуу, жардам кылуу, ынтайлуу болуу; **обстоятельства благоприятствовали нашему плану** биздин планыбызга шарт ынтайлуу болду.

БЛАГОРАЗУМИЕ *ср.* акылга салуу, акылдуулук, эстүүлүк.

БЛАГОРАЗУМНО *нареч.* акылга туура кылып, акылдуулук (эстүүлүк) менен.

БЛАГОРАЗУМНЫЙ, ая, -ое акыл менен иштелген, акылдуу, эстүү, орду менен иштелген.

БЛАГОРОДНЫЙ, ая, -ое **1.** асыл, жакшы, асылзат, укмуш, сонун, туура; **благородный поступок** жакшы иш; **2.** нурдуу, нуру төгүлгөн, жайнаган; **благородная красота** нуру төгүлгөн сулуулук; **благородное лицо** нурдуу жүз; **благородные металлы** асыл металлдар (алтын, күмүш, платина); **благородные газы** асыл газдар (*мис. неон, аргон*).

БЛАГОРОДСТВО *ср.* жакшылык, асылзаттык, тууралык; **благородство характера** мүнөздүн жакшылыгы; **его благородство** анын асылзаттыгы.

БЛАГОСКЛОННО *нареч.* жакшы ниеттүүлүк менен, тилектештик менен.

БЛАГОСКЛОННОСТЬ *жс.* жакшылык тилөөчүлүк, кайрымдуулук.

БЛАГОСКЛОННЫЙ, ая, -ое жакшылык тилөөчү, кайрымдуу.

БЛАГОСЛОВЕНИЕ *ср. уст.* бата, бата берүү; **я это сделал с твоего благословения** мен муну сенин айтуун менен иштедим.

БЛАГОСЛОВЕННЫЙ, ая, -ое *поэт.* бакыттуу, жыргалдуу, бейпил, берекелүү; **благословенный край** жыргалдуу өлкө.

БЛАГОСЛОВИТЬ *сов. кого-что, уст.* бата берүү, бата окуу; **он благословил нас на это дело** *перен.* ал бизе бул ишке кирише берүүгө уруксат кылды.

БЛАГОСЛОВЛЯТЬ *несов. см. благословить.*

БЛАГОСОСТОЯНИЕ *ср.* жыргалчылык, жетиштүүлүк, оокаттуулук, берекелүү турмуш; **благосостоя-**

ние трудящихся СССР неуклонно растёт СССРдин эмгекчилеринин жыргалчылыгы уламдан-улам өсүп баратат.

БЛАГОТВОРИТЕЛЬ *м. уст.* кайрымдуу, колдоочу, кишиге жакшылыкты көп кылган.

БЛАГОТВОРИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к благотворитель.*

БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТЬ *жс. уст.* кудайычылык, кайыр-садага.

БЛАГОТВОРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *уст.* кудайыга арналган, кайыр-садагага арналган; **благотворительный спектакль** кайыр-садагага арналган спектакль.

БЛАГОТВОРНЫЙ, ая, -ое пайдалуу, жакшы, жакшы таасир кылуучу, жагыштуу, жагымдуу; **благотворное влияние** жакшы таасир.

БЛАГОУСТРАИВАТЬ *несов. см. благоустроить.*

БЛАГОУСТРАИВАТЬСЯ *несов.* жакшылануу, жабдылуу, бардык нерсеси шай кылынуу, телегейи текши кылып жабдылуу.

БЛАГОУСТРОЕННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от благоустроить;* **2.** *прил.* жакшыланган, жабдылган, телегейи текши болгон.

БЛАГОУСТРОИТЬ *сов. что* жакшылоо, жабдуу, жайлуу кылуу, телегейин текши кылуу.

БЛАГОУСТРОЙСТВО *ср.* благоустройство, жайлуулук, телегейи текшилик, жакшылануу; **благотро́йство города Фрунзе растёт с каждым годом** Фрунзе шаарынын жакшыланышы жыл сайын өсүүдө.

БЛАГОУХАНИЕ *ср.* аңкуу, жыпар жыттануу.

БЛАГОУХАННЫЙ, ая, -ое *поэт.* жыты аңкыган, жыпар жыттанган.

БЛАГОУХАТЬ *несов.* аңкуу, жыпар жыттануу; **цветы благоухали** гүлдөр аңкыды.

БЛАГОУХАЮЩИЙ, ая, -ее аңкыган, жыпар жыттанган.

БЛАГОЧЕСТИВЫЙ, ая, -ое *уст.* такыба, динге бек, динди бек кармаган, сопу.

БЛАГОЧЕСТИЕ *ср. уст.* такыбалык, сопулук.

БЛАЖЕННЫЙ, ая, -ое **1.** (*счастливый*) магдыраган, жадырап жайнаган; **2.** *перен. (глуповатый)* келесоо чалыш, маңыроо чалыш.

БЛАЖЕНСТВО *ср.* жыргал, ыракат.

БЛАЖЕНСТВОВАТЬ *несов.* жыргоо, ыракаттануу.

БЛАЖЬ *жс. разг.* сандырак; **что за блажь пришла тебе в голову!** кайдагы сандырак сенин башыңа келди!

БЛАНК *м.* бланк; **бланк перевода денег по почте** почта аркылуу акча жиберүү бланкы; **телеграфный бланк** телеграф бланкы.

БЛЕДНЁТЬ *несов. 1. (становиться бледным)* кубаруу, кумсаруу; **2. перед кем-чем, перен. бирдеме менен салыштырганда** андан төмөн болуу.

БЛЕДНО-РОЗОВЫЙ, ая, -ое ымыркай, мала кызыл.

БЛЕДНОЛИЦЫЙ, ая, -ее куба жүздүү.

БЛЕДНОСТЬ *жс. 1.* кубалык, күңүрттүк; кумсарыңкылык (*напр. от волнения, злости*); **2. перен. (невыразительность)** ачык эместик, мазасыздык, начардык.

БЛЕДНЫЙ, ая, -ое **1.** кубарган, күңүрт; кумсарган (*напр. от волнения, злости*); **бледный свет луны** айдын күңүрт жарыгы; **2. перен. (невыразительный)** ачык эмес, мазасыз, начар; **бледный рассказ** мазасыз аңгеме.

БЛЕЗИР *м.*: для **блэзіру** *разг. уст.* -ымыш болуп; он **только** для **блэзіру** **ходит в институт** институтка ал тим эле барымыш болуп жүрөт.

БЛЁКЛЫЙ, ая, -ое солуган, солуп кеткен, өчүнкү, өңү кеткен, өңү өчкөн; **блёлые краски осени** күздүн өңү өчкөн түстөрү.

БЛЁКНУТЬ *несов.* **1.** (*вянуть*) солуу; **без воды цветы блёкнут** гүлдөр суусуз солуйт; **2.** (*тускнеть*) оңуу, өңү өчүү; **краски блёкнут от времени** убакыт өткөн сайын боёк оңот.

БЛЕСК *м.* **1.** жаркылдоо, жылтыроо, жаркыроо, жылтылдоо; **2. перен.** көркөмдүк, кооздук, шаан-шөөкөт; **в блеске славы** даңкы таш жарат; **во всём блёске** баарыдан мыкты, баарыдан ашып.

БЛЕСНА́ *ж. рыб.* блесна (*балыкты жемсиз кармоо үчүн, жылтырак металлдан май чабакка окшотуп жасалган кайырмактуу кармагыч*).

БЛЕСНУ́ТЬ *однокр.* **1.** жарк этүү, жаркылдоо; **2. перен.** (*внезапно появиться*) кылт этүү, чети көрүнүү; **блесну́ла мыслá** ойго кылт эте түштү; **блесну́ла надежда** үмүттүн чети көрүндү.

БЛЕСТЕ́ТЬ *несов.* жаркылдоо, жаркыроо, жалтыроо, жылтылдоо; мөлтүрөө, мөмүлдөө; **росá блестит на солнце** шүүдүрүм күнгө жылтылдайт; **он не блещет умом** ал анчалык акылдуу эмес.

БЛЁСТКИ *мн. (ед. блёстка ж.)* жылтыр-жултур болуп көрүнгөн нерселер; **блестки жира на бульоне** сорпунун бетиндеги балык көз жылтыр май.

БЛЕСТЯ́ЩЕ *нареч.* сонун, мыкты; **он блестяще выдержал экза́мен** ал экзаменден мыкты өттү.

БЛЕСТЯ́ЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от блестя́ть**; **2. прил.** жаркыраган, жылтыраган, жайнаган; **блестящие глаза́** жайнаган көз; **3. перен.** мыкты, сонун; **блестящий отве́т** мыкты жооп; **блестящий ора́тор** мыкты оратор.

БЛЕФ *м.* блеф (*куру кыйкырык, калт опуза*).

БЛЕ́ЯНИЕ *ср.* маароо.

БЛЕ́ЯТЬ *несов.* маароо.

БЛИЖА́ЙШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от прил. близкий* **1.** (*по месту*) эң жакын, жакынжердеги; **ближа́йшее почто́вое отде́ление** жакын жердеги почта бөлүмү; **2.** (*по времени*) жакын, жакында, жакын арада; **в ближа́йшие дни** жакын күндөрдө, жакын арада; **3.** (*о человеке*) жакын; **ближа́йший друг** эң жакын дос; **при ближа́йшем уча́стии** кызуу катышуусу менен.

БЛИ́ЖЕ *сравн. ст. от прил. близкий и нареч. бли́зко* жакыныраак; **луна́ бли́же к земле́**, чем солнце күнгө караганда, ай жерге жакыныраак.

БЛИ́ЖНИЙ, ая, -ее **1.** (*о месте*) жакын, жакын жердеги; **2. в знач. суц. м. уст.** жакын киши, бир тууган.

БЛИ́З *предлог с род. п.* жанында, жанына, жакын; **он располо́жился близ реки́** ал өзөндүн жанына конду.

БЛИ́ЗИТЬСЯ *несов.* жакындоо, жакын келүү, жакындап жете келүү; **близится но́вый учёбный год** жаны окуу жылы жакындап калды.

БЛИ́ЗКИЙ, ая, -ое **1.** (*по месту*) жакын, жакын жердеги; **бли́зкое расстояние́** жакын аралык; **2.** (*по времени*) жакын, жакында, жакын арада; **3.** (*об отношениях*) жакын, ынак, татуу; **бли́зкий приятель** жакын дос; **бли́зкий ро́дственник** жакын тууган; **4.** (*сходный*) окшош, бирдей, жакын; **перевóд бли́зок к по́длиннику**

котормо нускасына жакын; **бли́зкие взгля́ды** бирдей көз караштар; **5. в знач. суц. бли́зкие мн. (родственники)** туугандар; **бли́зкий се́рдцу** көөнгө жакын.

БЛИ́ЗКО **1. нареч.** жакын; **ему́ отсю́да бли́зко** ага бул жерден жакын; **2. нареч. (хорошо, вполне)** жакын; **бли́зко познако́миться** жакын таанышуу; **я его́ бли́зко зна́ю** мен аны жакшы тааныймын; **3. безл. в знач. сказ.** жакын.

БЛИ́ЗЛЕЖА́ЩИЙ, ая, -ее жакын жердеги.

БЛИ́ЗНЕЦЫ́ *мн. (ед. близнец м.)* эгиздер.

БЛИ́ЗОРУ́КИЙ, ая, -ое **1.** алыстан көрбөй турган; **2. перен. (недальновидный)** эртеңкини ойлобогон, келечекти күн мурун болжобогон адам, сокур.

БЛИ́ЗОРУ́КОСТЬ *ж.* **1.** алыстагыны көрбөстүк; **2. перен. (недальновидность)** эртеңкини ойлобогондук, келечекти күн мурун болжобогондук, сокурдук; **политическая бли́зору́кость** саясий сокурдук.

БЛИ́ЗОСТЬ *ж.* **1.** жакындык, аз калгандык, жакындап калгандык; **чу́вствуется бли́зость рассе́вета** тандын сүрүшүнө аз калгандыгы сезилип турат; **2. перен. (в отношении)** туугандык, ынактык, сырдаштык; **3. (сходство)** бирдейлик, окшоштук (*мис. көз караи*).

БЛИ́К *м.* блик (*күңүрт фондогу ак так*).

БЛИ́Н *м.* блин (*суюк камырдан жука кылып табада бышырылган жупка*); **пе́рвый блин ко́мом погов.** иш бара-бара оңолот.

БЛИ́НДА́Ж *м. воен.* блиндаж (*артиллериянын огунаан коргонуу үчүн окоп үстүнө жабылган калканч*).

БЛИ́НДИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что, воен.* блиндаж-доо (*блиндаж же броня менен жабуу, каптоо*).

БЛИ́ННЫЙ, ая, -ое блин-ге *т.*; **бли́нная мука́** блин жасалуучу ун.

БЛИ́НЧИКИ *мн. (ед. бли́нчик м.)* блинчик (*жука камырга эт же варенье же быштак ороп бышырган тамак*).

БЛИ́СТА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое мыкты, сонун, укмуштуу.

БЛИ́СТА́ТЬ *несов.* бөлүнүп туруу, башкача болуу, көрүнүктүү болуу; **блиста́ть красо́той** сулуулук жагынан башкалардан ашып түшүү; **бли́стать отве́тствием** келбей коюп өзүнүн жоктугун сездирүү.

БЛО́К **I** *м. тех.* блок (*кыры кобулдуу, кобулунан жип, өткөзүлгөн жүк көтөргүч чыгырык*).

БЛО́К **II** *м. полит.* блок (*биргелешип аракет кылуу максаты менен мамлекеттер, саясий партиялар же уюмдар ортосунда түзүлгөн келишим*).

БЛО́КАДА *ж.* блокада (**1. воен.** жолдорду кесүү, тосуу максаты менен бир пунктту курчап алуу; **2. полит.** бир мамлекетти экономика жана саясий жсагынан боочолотуу максаты менен байланышты үзүү).

БЛО́КАДНЫЙ, ая, -ое блокада-га *т.*

БЛО́КГА́УЗ *м. воен.* блокагауз (*мылтык, пулемёт, артиллерия атуу үчүн жасалган тешиктүү талаа чеби*).

БЛО́КИ́РОВАТЬ **I** *сов. и несов. что, жс.-д.* блокировкалоо (*эки станциянын ортосундагы жолду семафор же светофор менен жаап коюу; бул – жол бош эмес дегенди белгилейт*).

БЛО́КИ́РОВАТЬ **II** *сов. и несов. кого-что, полит.* блокадалоо, блокада уюштуруу.

БЛО́КИ́РОВАТЬСЯ *сов. и несов. полит.* блоктошуу.

БЛОКИРОВА́КА *ж. ж.-д.* блокировка (жолдун ачык же жабыктыгын билдирүүчү механикалык сигналдардын системасы).

БЛОКНО́Т *м.* блокнот, жыртып алма дептерче; **блокно́т агита́тора** агитатордун блокноту.

БЛОНДИ́Н *м.* блондин (ак саргыл чачтуу киши, ак жуумал).

БЛОНДИ́НКА *женск. р. к* блондин; блондинка.

БЛОХА́ *ж.* бүргө.

БЛО́ЧНЫЙ, ая, -ое **блок** 1-ге *т.*

БЛОШИ́ННЫЙ, ая, -ое **блоха**-га *т.*

БЛУД *м. уст.* аягы суюктук, бузукулук.

БЛУДИ́ТЬ I *несов. разг. (распутничать)* аягы суюктук кылуу, бузукулук кылуу.

БЛУДИ́ТЬ II *несов. прост. (блуждать)* адашуу; **блуди́ть по лесу́** токойдо адашуу.

БЛУДЛИ́ВЫЙ, ая, -ое аягы суюк, бузук; **блудли́в как ко́шка, трусли́в как за́яц** *погов.* бузуктугу мышыктай, коркоктугу коёндой.

БЛУ́ДНЫЙ: **блудный сын** тентип жүрүп, кайта үйүнө келген уул.

БЛУЖДА́НИЕ *ср. 1. (напр. по лесу)* адашуу, адашып жүрүү; **2. (скитание)** кангыроо, кезүү, тентүү, кангуу, кангып жүрүү, тентиреп жүрүү; **блужда́ние по све́ту** тентиреп дүйнө кыдыруу.

БЛУЖДА́ТЬ *несов. 1. (бродить, плутать)* адашуу адашып жүрүү; **мы до́лго блужда́ли по лесу, пока́ на́шли тропи́нку** жалгыз аяк жолду тапканча, токойдо далайга адашып жүрдүк; **2. (скитаться)** кангыроо, кезүү, тентүү, тентиреп жүрүү; **блужда́ть по све́ту** дүйнөдө тентиреп жүрүү.

БЛУЖДА́ЮЩИЙ, ая, -ее адашуучу; **блужда́ющий взгля́д** көздүн кайдигер гана карашы; **блужда́ющая по́чка мед.** ордуна жылган жана ары-бери жылып туруучу бөйрөк (*оору*); **блужда́ющие огни́** албарсты оту, шайтан оту.

БЛУ́ЗА *ж.* блуза (*койноктун бир түрү*).

БЛУ́ЗКА *ж.* блузка (*аялдардын жеңил кездемеден тигилген кофтасы*).

БЛЮ́ДЕЧКО *ср.* кичине талинке (*стакандын астына коюлуучу кичинекей табак*).

БЛЮ́ДО *ср. 1. (посуда)* табак; **2. (кушанье)** тамак; **вкусное блю́до** даамдуу тамак; **обе́д из трёх блю́д** үч түрдүү тамактан турган обед.

БЛЮДОЛИ́З *м. презр.* жасакерденип бирөөнүн эсебинен жыргаканды жакшы көргөн адам.

БЛЮ́ДЦЕ *ср.* талинке.

БЛЮ́МИНГ *м. тех.* блюминг (*болот кыса турган жана сомдой турган стан*).

БЛЮМС *м. тех.* блюмс (*блюмингде иштетилген сүйрү металл кесиндилери*).

БЛЮСТИ́ *несов. что* коргоо, сактоо, тутуу; **блюсти́ зако́н** законду тутуу (*сактоо*); **блюсти́ чыи-л. интере́сы** бирөөнүн таламын жактоо; **блюсти́ поря́док** тартип сактоо.

БЛЮСТИ́ТЕЛЬ *м.* коргоочу, сактоочу; **блюсти́тель поря́дка** *ирон.* тартип сактагыч.

БЛЮСТИ́ТЕЛЬНИ́ЦА *женск. р. к* блюсти́тель.

БЛЯ́ХА *ж.* бляха (*номердүү, жазуудуу кичине каңылтыр*).

БОА I *м. нескл. зоол.* боа (*жылындын бир түрү*).

БОА II *ср. нескл.* боа (*аялдардын мехтен же куштун канатынан жасалган моюнга салынуучу шарфы*).

БОБ *м.* боб, буурчак; **✧ оста́ться на боба́х** *разг.* таш жалак калуу.

БОБЁ́Р *м. (мех)* кемчеттин териси.

БОБИ́НА *ж. тех.* бобина (*сым же тасма оролгон чыгырык*).

БОБОВЫ́Е *мн. (ед. бобовое ср.) бот.* боб (буурчак) өсүмдүктөрү.

БОБОВЫ́Й, ая, -ое **боб**-го *т.*; **У́боб** эгилген, буурчак себилген талаа.

БОБ́Р *м. зоол.* кемчет.

БО́БРИК *м. (сукно)* бобрик, бөбүрк (*кездеме*).

БО́БРИКОМ *нареч.* тикирейтип (*алдырган чач*); **остри́чься бо́бриком** чачты тикирейтип алдыруу.

БОБРОВЫ́Й, ая, -ое **бобёр**-го *т.*; **бобро́вый мех** кемчет териси; **бобро́вый воротни́к** кемчет жака.

БОБСЛЕ́Й *м. спорт.* бобслей (*чана менен тоодон тез түшүү*).

БОБЫ́ЛЬ *м. 1. уст. (безземельный крестьянин)* жерсиз дыйкан; **2. (бессемейный человек)** жалгыз бой киши; **жить бобы́лём** бүлөсүз жалгыз жашоо, бойдок жашоо.

БОГ *м.* кудай, теңир, алда; **✧ бог зна́ет как** кандай экенин кудай билет; **бог его зна́ет** аны кудай билет; **не дай бог** кудай сактасын; **а он дава́й бог но́ги** ал болсо жолуна түшүп качып жөнөдү; **сла́ва бо́гу** кудайга шүкүр.

БОГАДЕ́ЛЬНЯ *ж. уст.* ишке жарабаган, карыган кемпир-абышкаларды бага турган үй.

БОГАРА́ *ж. с.-х.* кайрак, сугарылбаган жер.

БОГА́РНЫЙ, ая, ое **богара**-га *т.*; кайрак, сугарылбаган (эгин).

БОГАТЕ́ЙШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от прил. бога́тый* абдан бай.

БОГАТЕ́ТЬ *несов.* баюу, бай болуу.

БОГА́ТО *нареч.* бай.

БОГА́ТСТВО *ср. 1.* байлык, дөөлөт; **есте́ственные бога́тства СССР неисчисли́мы** СССРдин табигый байлыктары сансыз көп; **2. (обилие)** молдук; **3. перен. (великолепие)** сонундук, келишкендик, түрдүүлүк; **бога́тство кра́сок** түстөрдүн сонундугу.

БОГА́ТЫЙ, ая, -ое **1.** бай; **бога́тый колхо́з** бай колхоз; **бога́тая хле́бом страна́** эгинге (данга) бай өлкө; **2. (обильный)** мол; **бога́тый урожа́й** мол түшүм; **3. перен.** кулпурган, сонун, келишкен; **бога́тое убра́нство до́ма** үйдүн кулпурган жасалгасы; **бога́тый го́лос** сонун (келишкен) үн; **4. в знач. суц. богаты́е мн.** байлар.

БОГАТЫ́РСКИЙ, ая, -ое **богатырь**-га *т.*; баатырдык; **богаты́рский э́пос** *лит.* баатырдык жомок; **у него богаты́рское телосло́жение** анын мүчөсү баатырдыкындай.

БОГАТЫ́РЬ *м.* баатыр.

БОГА́Ч *м.* бай киши, бай.

БОГА́ЧКА *женск. р. к* богач.

БОГДЫ́ХАН *м. ист.* кытай падышасы.

БОГЕ́МА *ж.* богема (**1. собир. капиталисттик өлкөлөрдө - иретсиз жашоочу жазуучу, артист, художник жана ушул өңдүү интеллигенттер; 2. алардын өткөргөн турмушу).**

БОГИ́НЯ *женск. р. к* бог; **боги́ня красото́й** 1) сулуулуктун кудайы; 2) *перен.* сулуунун сулуусу.

БОГОБОЯЗНЕННЫЙ, ая, -ое *уст.* кудайдан коркуучу.

БОГОМОЛ *м. зоол.* жаачы, жаа.

БОГОМОЛЕЦ *м. уст.* касиеттүү жайларга зыярат кылуучу киши (*мис. ажыга барган*).

БОГОМОЛКА *женск. р. к богомолец.*

БОГОМОЛЪЕ *ср. уст.* касиеттүү жайларга барып, зыярат кылуу.

БОГОМОЛЬНЫЙ, ая, -ое *уст.* динчил, сопу чалыш, динге бек.

БОГОСЛОВ *м.* улама.

БОГОСЛОВИЕ *ср.* дин илими, дин ажыттарын үйрөтүүчү окуу.

БОГОСЛОВСКИЙ, ая, -ое *богословие-ге т.*

БОГОСЛУЖЕНИЕ *ср. рел.* таат-ийбадат (*чиркөөдө же мечитте иймам же поптун намазды башкаруусу*).

БОГОТВОРИТЬ *несов. кого-что* кудайындай көрүү, аздектөө, олуя көрүү.

БОДАТЬ *несов. кого-что* сүзүү.

БОДАТЬСЯ *несов.* сүзүү; сүзүшүү (*друг друга*).

БОДЛИВЫЙ, ая, -ое сүзөөгөн, сүзөөгөч, сүзөнөк; *бодливая корова* сүзөнөк уй.

БОДНУТЬ *однокр. кого-что* сүзүү; **бык боднул** его два *раза* аны бука эки жолу сүздү.

БОДРИТЬ *несов. кого* сергитүү, көңүлдү ачуу; **морозец бодрит** аяз сергитет.

БОДРИТЬСЯ *несов.* сергүү, көңүлү ачылуу, куру кайрат көрсөтүү; **он бодрится, а на самом деле трясит** кайрат кылымыш болгону менен, ар жагында коркуп турат.

БОДРО *нареч.* кайраттуу, сергек, тың.

БОДРОСТЬ *ж.* жигер, угут, кайрат, сергектик; **бодрость духа** духтун кайраттуулугу.

БОДРСТВОВАНИЕ *ср.* уктабоо, уктабай сергек болуу.

БОДРСТВОВАТЬ *несов.* уктабоо; **бодрствовать всю ночь** түнү менен уктабай чыгуу.

БОДРЫЙ, ая, -ое кайраттуу, сергек, тың; **бодрый старик** кайраттуу чал.

БОДРЯЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от бодрить; 2. прил.** сергиткен, сергек кылган, көңүлдү ачкан; **бодрящий мороз** сергиткен аяз.

БОДЯГА *ж. бот.* бодяга (*тузсуз суудагы губка*).

БОДЯК *м. бот.* көк тикен.

БОЕВИК *м.* боевик (**1. ист.** күжүрмөн революциячыл уюмдун мүчөсү; **2. кино, разг.** калкка эң жазгымдуу кинокартина).

БОВЕОЙ, ая, -ое **1. бой** 1-ге *т.*; согуштук; **боевая мощь** согуш күчү; **боевой товарищ** согушта бирге болгон жолдош; **боевая организация** согуштук уюм; **2. разг. (расторопный)** шамдагай, күжүрмөн; **боевой парень** күжүрмөн азамат; **боевая пружина (в оружии)** тепкич пружина; **боевая задача** күжүрмөн милдет; **боевой дух** күжүрмөн дух.

БОЕК *I кратк. ф. от бойкий.*

БОЕК *II м. 1. тех. (молота)* буу менен урула турган чоң балканын мизи; **2. (в оружии)** ургуч, пистон жаргыч.

БОЕПИТАНИЕ *ср.* аскерлерди ок, снаряд, патрондор менен жабдуу.

БОЕПРИПАСЫ *только мн.* ок-дары (*снаряд, патрон ж.б.*).

БООСПОСОБНОСТЬ *ж.* согушка жендемдүүлүк, согушка жарамдуулук.

БООСПОСОБНЫЙ, ая, -ое согушка жөндөмдүү, согушка мыкты; **беспособный отряд** согушка жөндөмдүү отряд.

БОЕЦ *м.* боец, аскер.

БОЖЕ *межд.* кудайдын кудурети!, кудай ай!; **боже, как здесь красиво!** кудайдын кудурети, бул жер эң эле кооз турбайбы!; **боже мой!** кудай ай!; **боже упаси!** кудай сактасын!

БОЖЕСТВЕННО *нареч.* сонун, эң жакшы.

БОЖЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое **1. бог-го, религия-га т.; диний; **божественные книги** диний китептер; **2. разг.** сонун, укмуштуу; **божественный голос** укмуштуу сонун үн.**

БОЖЕСТВО *ср.* кудай, теңри.

БОЖИЙ, бя, -ье *бог-го т.*; **божья коровка** *зоол.* эл кайда көчөт (*коңуз*); **ясно как божий день** *разг.* дапдаана, апачык; **каждый божий день** *разг.* кудайдын куттуу күнү.

БОЖИТЬСЯ *несов.* каргануу, «кудай урсун» деп каргануу.

БОЖОК *м. 1.* кичине буркан, кичине бут; **2. перен. (любимец)** кудайдай көргөн (сүйгөн) киши.

БОЙ *м. 1. (сражение)* согуш, уруш, согушуу, салгылашуу, күрөш; **наступательный бой** чабуулдуу салгылашуу; **оборонительный бой** коргонуу согушу; **морской бой** деңиз согушу; **воздушный бой** аба согушу; **классовые бои** тап күрөшү; **дать бой** салгылаша баштоо; **принять бой** салгылашып кирүү; **взять с бою** 1) салгылашып алуу; 2) перен. күч менен талашып алуу; **взять без боя** урушсуз алуу; **2. (избиение)** уруу, сабоо; **бить смертным боем** өлөрдөй уруу, өлөрчө кылып сабоо; **3. (борьба, состязание, поединок)** сүзүштүрүү, тебиштирүү, мушташуу; **бой быков** бука сүзүштүрүү; **бой петухов** короз тебиштирүү; **кулачный бой** мушташуу; **4. (битое стекло и пр.)** сынган, талкаланган; **в ящике с посудой оказалось много боя** идиш салган ящикте далай идиш талкаланган экен; **5. (звон)** согуу, уруу; **бой часов** сааттын согушу; **барабанный бой** барабан уруу; **у этого ружья хороший бой** бул мылтык жакшы тиет.

БОЙКА *род. п. от боек.*

БОЙКИЙ, ая, -ое **1. (расторопный)** шамдагай, күжүрмөн; **бойкий парень** шамдагай азамат; **2. (оживлённый)** жандуу, кыжылдаган; **бойкая улица** жандуу көчө, кыжылдаган көчө; **бойкое перо** жазууга уста; **бойкая торговля** кызуу соода; **боек на словах** сөзгө чечен.

БОЙКО *нареч.* токтолбостон, шар, шыпылдатып; **он бойко говорит по-киргизски** ал кыргызча шар сүйлөйт.

БОЙКОСТЬ *ж. 1. (расторопность)* шамдагайлык, күжүрмөндүк; **2. (оживлённость)** жандуулук.

БОЙКОТ *м.* бойкот (*айрым адамдар, уюм же мамлекет тарабынан оз ара мамилени токтотуп салуу; бул — саясий жана экономикалык күрөш жүргүзүүнүн бир ыгы*); **объявить бойкот** бойкот жарыялоо.

БОЙКОТИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* бойкот жасоо, бойкот кылуу.

БОЙНИЦА *ж. воен.* бойница (*крепостной (сепилдин) боорундагы мылтык, пулемёт ж.б. атуучу тешик*).

БОЙНЯ *ж. 1. (место убоя скота)* кушкана; **2. перен.** кыргын; кырылыш.

БОЙСЯ бойтесь *повел. накл. от бояться.*

БОЙЦА *род. п. от боёц.*

БОК *м.* каптал, жан; жак (*сторона*); **у меня колет в боку** менин капталым сайгылашып ооруп турат; **выюк свёсился на левый бок** жүк сол жакка ооп калды; **бок о бок** жанаша, катар; **лежать на боку** *разг.* (бездельничать) бекер жүрүү; **пóд бо́ком** *разг.* эң жакын, жанында; **взять за бока́** *разг.* асылуу, кекиртектен алуу; **переваливаться с боку́ на бок** (*при ходьбе*) оонап басуу, чайкалып басуу, өрдөкчө басуу; **сомнения по боку́!** *разг.* ыргылжыңды кой!

БОКА́Л *м.* бокал (*чоң рюмка*); **поднять бока́л** за ко-го-л. барөөгө арнап бокал көтөрүү.

БОВО́Й, *ая*, -ое каптал жак, жан жак; **боковая по-вёрхность** каптал жак бети; ✧ **отправиться на боковую** *разг.* уктоо, жантаюу; **пора́ на боковую́** жантаяр убак болду; **по боковой́ линии** (*о родстве*) кыйыр тууган.

БОКОМ *нареч.* 1. бир жак жаны менен, капталы менен; **протиснуться в дверь бо́ком** эшикке капталы менен кирүү; 2. *разг.* (*стороной*) айланып, кыйгачтап, кыйчалыштап.

БОКС *м.* спорт. бокс (*спорт оюнунда мушташтын бир түрү*).

БОКСЁР *м.* боксёр (*бокс иши менен иришкен спортчу*).

БОКСЁРСКИЙ, *ая*, -ое боксёр-го *т.*; боксёрдук; **боксёрская перчатка** боксёр мээлейи.

БОКСИ́РОВАТЬ *несов.* бокс менен иришүү.

БОКСИ́Т *м.* мин. боксит (*алюминий табылуучу чопун бир түрү*).

БОЛВА́Н *м.* *разг.* акмак, аңкоо.

БОЛВА́НКА *ж.* 1. *тех.* сом металл; сомдолгон темир; 2. шляпанын кеби; кеп жыгач.

БОЛГА́РИН *м.* болгар.

БОЛГА́РКА *женск. р. к болгарин*; болгарка.

БОЛГА́РСКИЙ, *ая*, -ое Болгария-га, болгарин-ге *т.*; **болга́рский язы́к** болгар тили.

БОЛГА́РЫ *мн.* болгарлар.

БОЛЕВО́Й, *ая*, -ое боль-га *т.*; **болевы́е ощущения** оорунун сезилиши.

БОЛЕЕ *нареч.* 1. (*больше*) артык; **не бо́лее чем на один день** бир күндөн көп эмес; **всё бо́лее и бо́лее** улам барган сайын...; 2. (*служит для образования сравн. ст.*) -раак (*салыштырма сын түзүү үчүн кызмат кылат*); **бо́лее си́льный** күчтүүрөөк; **бо́лее грóмко** катуураак (*үн менен*); ✧ **бо́лее или ме́нее удовлетвори́тельный** аздыр-көптүр канааттанардык; **не бо́лее и не ме́нее как...** ...дал өзү; ...дал.

БОЛЕ́ЗНЕННО *нареч.* жайан алып, катуу азаптанып; **боле́зненно переживать** катуу кайгы тартуу.

БОЛЕ́ЗНЕННОСТЬ *ж.* 1. (*слабое здоровье*) оорукчандык; 2. (*ощущение боли*) ооруу, ооруганы сезилүү.

БОЛЕ́ЗНЕННЫЙ, *ая*, -ое 1. оорулуу, оорукчан; **в боле́зненном состоянии** оорулуу абалда; **боле́зненный ребёнок** оорукчан бала; **уку́сы осы́ боле́зненны** аары оорутуп чагат; 2. *перен.* жаман, тескери, өзүнө алуу, оор сезүү; **боле́зненное самолю́бие** тез кырт дей түшмөлүк.

БОЛЕЗНЕ́ТВО́РНЫЙ, *ая*, -ое ооруткуч, оорутуучу, оору жуктургуч; **боле́знетво́рные микро́бы** оору жуктургуч микробдор.

БОЛЕ́ЗНЬ *ж.* оору, ноокас, сыркоо; **зара́зная бо-лэ́знь** жугуштуу оору.

БОЛЕ́ЛЬЩИК *м.* *разг.* ышкыбоз, жанга күйөр, күйөрмөн (*спортсмендердин камын жеп, алар үчүн күлүп-бышкан киши*).

БОЛЕ́РО *ср.* болеро (*испан бийи*).

БОЛЕ́ТЬ *несов.* 1. ооруу, ооруп калуу, ноокастоо, сыркоолоо, сыркоолоп калуу; 2. (*испытывать боль*) ооруу (*дененин бир жери какишоо*); **что у тебя́ бо́лит?** сенин эмнең ооруйт?; **у меня́ бо́лит у́хо** кулагым ооруйт; **у него́ бо́лят зу́бы** анын тиши ооруйт; 3. *о ком-чём, за ко-го-что, перен.* кайгыруу, тынчсыздануу, күйүп-бышуу; **он боле́ет душой за ребё́нка** ал бала үчүн күйүп-бышат.

БОЛЕУТО́ЛЯЮЩИЙ, *ая*, -ее 1. ооруган жерди басуучу; **болеуто́ляющее лека́рство** ооруну басуучу дары; 2. *в знач. сущ. ср.* ооруну басуучу дары.

БОЛИГО́ЛОВ *м.* *бот.* уу балтыркан.

БОЛИ́Д *м.* *астр.* болид (*учуп түшүүчү жылдыз*).

БОЛОНКА *ж.* болонка (*кандек иттин бир түрү*).

БОЛО́ТИСТЫЙ, *ая*, -ое саздак, саздуу; **болоти́стая ме́стность** саздак жер.

БОЛО́ТНЫЙ, *ая*, -ое болото-го *т.*; **болоти́ная пти́ца** саз кушу; **болоти́ная лихора́дка** саз безгеги; **болоти́ный газ** *хим.* саз газы.

БОЛО́ТО *ср.* 1. саз; 2. *перен.* саз.

БОЛТ *м.* *тех.* болт (1. эки башы бурама бөрктүү стержень; 2. чоң бурама).

БОЛТА́ТЬ I *несов.* чем салаңдатуу, салактатуу; **бол-та́ть нога́ми** бутту салаңдатуу.

БОЛТА́ТЬ II *несов. разг.* 1. келжирөө, көп сүйлөө; 2. (*на каком-л. языке*) балдыроо; **болта́ть по-францу́зски** французча (*чала билип*) балдырамыш болуу.

БОЛТА́ТЬСЯ *несов. разг.* 1. (*свисая качаться*) салаңдоо, салбыроо, шөлбүрөө; 2. (*слоняться*) бекер жүрүү, бош жүрүү.

БОЛТЛИ́ВОСТЬ *ж.* келжиректик, сүйлөөктүк.

БОЛТЛИ́ВЫЙ, *ая*, -ое келжирек, сүйлөөк.

БОЛТНУ́ТЬ *однокр.* келжиреп коюу; *см.* болтать II 1.

БОЛТОВНЯ́ *ж.* келжирек, тантык, калжырак.

БОЛТУ́Н I *м.* *разг.* келжирек, сүйлөөк.

БОЛТУ́Н II *м.* (*неплодное яйцо*) сасык, чириген (*жу-муртка*).

БОЛТУ́НЬЯ *женск. р. к болтун I*.

БОЛТУ́ШКА *ж.* *см.* болтунья.

БОЛЬ *ж.* 1. оору; **зубна́я боль** тиш оору; 2. *перен.* сыздоо; **я э́то говорю́ с болью́ в се́рдце** бул сөздү мен, жүрөгүм сыздап, айтып жатам.

БОЛЬНИ́ЦА *ж.* оорукана.

БОЛЬНИ́ЧНЫЙ, *ая*, -ое больница-га *т.*; **больни́ч-ный врач** оорукана врачы; **больни́чный лист** оорулуу кишиге врачтын берген кагазы.

БО́ЛЬНО I 1. *нареч.* оорутуп, кокустатып; **бо́льно ушиби́ть ру́ку** колун оорутуп алуу; 2. *безл. в знач. сказ. кому-чему и с неопр.* жанга батып; **ему́ бо́льно** анын жа-нына батып турат; **мне бо́льно дыша́ть** дем алсам, ооруп жатат; 3. *безл. в знач. сказ. перен.* ич күйүп, ыза болуп; **бо́льно вспо́мнить** ойлосо, ич күйөт.

БО́ЛЬНО II *нареч. прост. (очень)* эң эле, өтө эле; **бо́льно ты хитёр** өтө эле куу экенсиң; **бо́льно ну́жно мне!** мага эмне кереги бар!

БО́ЛЬНОЙ, *ая*, -ое 1. оору, оорулуу, ноокас, сыркоо-луу; **чем он болен?** эмне оорусу бар?; **бо́льное ме́сто** 1) оорулуу жер; 2) *перен.* кычыктуу жери, начар жагы; **не-**

достáток образовáния – егó больнóе мéсто билиминин аздыгы - анын начар жагы; **2.** *в знач. суц. м., ж.* ноокас киши, оору киши, сыркоо киши; **больнóй вопрос** кычык-туу маселе.

БОЛЬШЕ 1. *сравни. ст. от прил. большóй* -тон чоң; **гóрод Фрунзе больше Токмака** Фрунзе шаары Токмок-тон чоң; **2.** *сравни. ст. от нареч. много 1* артык, көп; **в апрéле я зарабатал на сто рублéй больше, чем в мáрте** март айына караганда апрелде мен жүз сом артык таптым; **3.** *нареч. (сильнее)* көбүнчө, көбүрөөк; **это мне больше нравится** бул мага көбүрөөк жагат; **4.** *в отриц. предложениях (далее, вперед)* эми, мындан ары, мунун үстүнө, мындан кийин; **больше не могу пить** мунун үстүнө дагы иче албайм; **я больше не поеду к нему** мен мындан ары ага барбаймын; **больше того** анысы аз келгенсип, ал гана эмес, ал эле эмес; **как можно больше** мүмкүн болушунча көбүрөөк.

БОЛЬШЕВИЗМ *м.* большевизм.

БОЛЬШЕВИК *м.* большевик.

БОЛЬШЕВИСТСКИЙ, ая, -ое большевиктик.

БОЛЬШЕГЛАЗЫЙ, ая, -ое бакыраң көз.

БОЛЬШЕГОЛОВЫЙ, ая, -ое чоң баш, башы чоң.

БОЛЬШИЙ, ая, -ее *сравни. ст. от прил. большóй* и великий чоң, көп; **я рассчитывал на ещё большую пóмощь** мен мындан да көп жардам болотко дедим эле; **большей частью, по большей части** көбүнесе, көбүнчө; **самое большее** эң эле көп дегенде.

БОЛЬШИНСТВО *ср.* көп, көпчүлүк; **большинство голосóв** добуштун көпчүлүгү; **в большинстве случаев** көп учурларда.

БОЛЬШÓЙ, ая, -ое **1.** (*крупный*) чоң; **большóй дом** чоң үй; **2.** (*длинный*) узун; **большóй рост** узун бой; **3.** (*значительный*) жеткилең, сонун; барып турган; **большóй учёный** жеткилең окумуштуу; **4.** (*многочисленный*) чоң, калың, көп; **большая толпа** калың топ; **большая семья** чоң үй-бүлө; **5.** *в знач. суц. м., ж. (взрослый)* чоңойгон, бойго жеткен; **когда станешь большím, получишь ружьё** чоңойгондо мылтык аласын; **большóй палец** баш бармак; **с большой буквы** баш тамга менен; **с большím удовольствием** чоң кубаныч менен; **большóе спасибо** чоң ыракмат; **делать больш́ие глаза** көзүн чоң ачып кароо; **быть в большóm ходу** ардактуу болуу.

БОЛЯЧКА *ж.* жара, ысык.

БОМБА *ж.* бомба (*жарылма снаряд*); **атомная бóмба** атомдук бомба, атом бомбасы; **влетéть бóмбой** (*как бомба*) аткан октой кирип келүү; **вылететь бóмбой** аткан октой чыгып кетүү.

БОМБАРДИРОВАТЬ *несов. кого-что 1.* бомбалоо, замбирек менен аткылоо; **2.** *перен.* жаадыруу; **бомбардировать пíсьмами** катты жаадыра берүү.

БОМБАРДИРÓВКА *ж.* бомбалоо, замбирек менен аткылоо.

БОМБАРДИРÓВочный, ая, -ое **бомбардировка-га т;** бомбалоочу; **бомбардировóчная авиáция** бомбалоочу авиация.

БОМБАРДИРÓВщик *м. ав.* бомбардировщик (*бомбалоочу самолёт, бомба таштоочу самолёт*).

БОМБЁЖКА *ж.* разг. бомбалоо, бомба таштоо.

БОМБИТЬ *несов. кого-что* бомбалоо, бомба таштоо.

БОМБОВОЗ бомбовоз (*бомба таштоочу самолёт; см. бомбардировщик*).

БОМБОМЕТАНИЕ *ср.* бомба ыргытуу.

БОМБОМЁТ *м.* бомбомёт (*бомба ыргытуучу замбирек*).

БОМБОУБЕЖИЩЕ *ср. воен.* бомбоубежище (*бомбадан коргонуучу жай*).

БОНДА́РЬ *м.* бочкачы, челекчи.

БОНИТИРÓВКА *ж.* бонитировка, бир нерсенин сапатына берилген баа; **бонитировка овéц** койдун сапатына берилген баа.

БОНЫ *мн. (ед. бона ж.)* бона (**1.** *бир баалуу нерсени алууга укук берүүчү документ; 2. жергиликтүү бийлик тарабынан чыгарылган убактылуу кагаз акча*).

БОР I м. бор (*кызыл карагайлуу токой*); **с бóру да с сóсенки погов.** кайдагы ар кошкондон куралган.

БОР II м. хим. бор (*химиялык элемент*).

БОР III м. мед. бор; *см. бормашина*.

БОРА́ *ж.* метеор. бора (*деңиз жээктериндеги ызгаардуу катуу шамал*).

БОРДО́ *прил. неизм.* кочкул кызыл.

БОРДЮ́Р *жээк (мис. шырдактын, кездеменин жээги).*

БОРЕ́Ц *м. 1.* спорт. балбан (*күрөшкө машыккан*); **2.** каарман, күрөшүүчү; **борцы за мир** тынчтык үчүн күрөшүүчүлөр.

БОРЖО́М *м.* боржом (*Кавказдын минералдуу сууларынын бир түрү*).

БОРЗА́Я *ж.* охот. тайган.

БОРЗОПÍСЕЦ *м. ирон.* тез жана сапатсыз жаман жазган автор.

БОРЗЫ́Й *поэт. уст.* бóрзый конь күлүк ат, жигит аты.

БОРМАШÍНА *ж.* мед. бормашина (*тиш доктору колдонуучу тиш өзөгүн бургулоочу машина*).

БОРМОТА́НИЕ *ср.* кобуроо, күбүрөө.

БОРМОТА́ТЬ *несов. что* кобуроо, күбүрөө.

БО́РНЫЙ, ая, -ое **бор II-ге т.;** борный; **бо́рный вазели́н** борный вазелин; **бо́рная кислота́** бор кислотасы.

БО́РОВ I м. каман (*чочконун биттелген эркеги*).

БО́РОВ II м. (*часть дымохода*) мештин түтүн чыкчуу тешигиндеги моюн жагы.

БОВО́ИК *м.* ак козу карын.

БОРОДА́ *ж.* сакал.

БОРОДА́ВКА *ж.* сөөл.

БОРОДА́ТЫЙ, ая, -ое сакалдуу, сакалы бар.

БОРОДА́Ч *м. разг.* жашап калган сакалдуу киши.

БОРО́ДКА *ж. 1.* уменьш. от **борода́** кичинекей сакал, чокчо сакал; **2.** (*у ключа*) ачкычтын урчугу.

БОРОЗДА́ *ж.* бороздой, бороздо (*соконун тилип кеткен жолу*).

БОРОЗДИ́ТЬ *несов. что 1.* (*оставлять борозду, полосу*) бороздой салуу, бороздо салып кетүү; **2.** *перен.* из калтыруу; **лодка бороздила зеркальную по́верхность озера** көлдүн күзгүдөй бетине кайык из калтырды; **3.** (*покрывать бороздами*) каршы-терши кесип өтүү, кыйма-чйме болуп жатуу; **морщины бороздили его́ лоб** *перен.* анын маңдайын бырыш баскан.

БОРОНА́ *ж.* мала.

БОРОНИ́ТЬ *несов. что* мала тартуу, малалоо.

БОРОНОВА́НИЕ *ср.* мала тартуу, малалоо.

БОРОНОВА́ТЬ *несов. см. боронить.*

БОРОНЬБА́ *ж. см. боронование.*

БОРÓТЬСЯ *несов.* 1. с кем күрөшүү, кармашуу; 2. с кем-чем, за кого-что, перен. күрөшүү; **борóться за мир** тынчтык үчүн күрөшүү; **борóться за досрóчное выпол-нение плáна** планды мөөнөтүнөн мурун орундоо үчүн күрөшүү; **борóться с отстáлостью** артта калгандык менен күрөшүү.

БОРТ *м.* 1. (судна, автомобиля или самолёта) борт, капитал жак (кеменин, автомобилдин жана самолёттун капитал жагы); **на борту** кеменин ичинде, кемедө; **вы-кинуть за борт** 1) ыргытып таштоо, жаратпай салуу; 2) перен. четке чыгаруу, сандан чыгаруу, кеп-кеңештен чыгаруу; **оказáться за бортом** 1) сууга түшүп калуу, сууда калуу; 2) перен. кепте (кеңеште) жок калуу; 2. (бильярд-ного стола) курбу; 3. (одежды) борт (кийимдин жакасы-нын жээги).

БОРТМЕХАНИК *м. ав.* бортмеханик (лётчиктин жардамчы механиги).

БОРТНИЧЕСТВО *ср.* токой бал челекчилиги (жы-гачтын боорун оюп, аары асыроо).

БОРТОВОЙ, ая, -ое **борт** 1-ко *т.*; борттук; **бorto-вой журнал** борт журналы (кеменин же самолёттун күн-дөлүк дептери); **бортová кáчка** туурадан болгон толкун.

БОРТПРОВОДНИК *м.* бортпроводник (граждандык аба флотунда кызмат кылуучу, самолётто тартыптын болушуна көз салып, пассажирлерди тейлөөчү адам).

БОРТПРОВОДНИЦА *женск. р. к* бортпроводник; бортпроводница.

БОРЩ *м.* борщ (кызылча, капуста салган сорпо).

БОРЩЕВЫЙ *м. бот.* аюу балтыркан (отоо өсүмдүк-түн бир түрү).

БОРЬБА *жс.* 1. күрөш, кармаш; **соревновáния по борьбé** күрөш боюнча мелдеш; 2. күрөш; **клáссовая борьбá** тап күрөшү; **борьбá за мýр** тынчтык үчүн күрөш.

БОСИКОМ *нареч.* жыңайлак, жыңалаяк.

БОСОЙ, ая, -ое жыңайлак, жыңалаяк; **босóй мальчу-гáн** жыңайлак бала; **на босóу нóгу** конултак.

БОСОНÓГИЙ, ая, -ое жыңайлак, жыңалаяк.

БОСОНÓЖКИ *мн. (ед. босонóжка жс.)* босоножка (аялдардын жеңил туфлиси).

БОСТÓН *м.* бостон (1. карта ойну; 2. танецтин бир түрү; 3. жүндөн согулган кездеменин бир түрү).

БОСЯК *м.* тентимиш (табынан ажыраган томаяк).

БОТ *м. мор.* сынар мачталуу кичине кеме.

БОТАНИК *м.* ботаник (ботаника менен иришүүчү окумуштуу).

БОТАНИКА *жс.* ботаника (өсүмдүктөр жөнүндөгү илим).

БОТАНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **ботаника-га т.**; ботани-калык; **ботанический сад** ботаникалык бак.

БОТВÁ *жс.* ботва (тамыры жемиши өсүмдүктөрдүн сабагы менен жалбырагы).

БОТВЫНЬЯ *жс.* бышырылган жашылча жана балык-ка квас кошулган муздак тамак.

БОТИКИ *мн. (ед. ботик м.) см. бóты.*

БОТÝНКИ *мн. (ед. ботинок м.)* ботинки, батинке.

БОТЫ *мн. (ед. бот м.)* боты (батинкенин сыртынан кийүү үчүн резина же кийизден жасалган кончтуу бут кийим).

БОЦМАН *м.* боцман (флотто чарба жагын башка-руучу кенже командир).

БОЧÁР *м.* бочкачы, челекчи.

БОЧÁРНЫЙ, ая, -ое **бочар-га т.**; **бочáрное ремеслó** челекчилик кесиби.

БОЧКА *жс.* бочка (суук нерселер куюла турган теге-рек түптүү чоң жыгач челек).

БОЧКОМ *нареч. разг.* 1. капталы менен; 2. перен. (нерешительно) бүжүрөндөп, коркункурап.

БОЧÓНОК *м.* кичинекей бочка.

БОЯЗЛÍВО *нареч.* чочулап, коркуп, коркункурап, кооптонууп.

БОЯЗЛÍВОСТЬ *жс.* коркоктук.

БОЯЗЛÍВЫЙ, ая, -ое коркок.

БОЯЗНЬ *жс.* кооптонуу, коркуу.

БОЯРИН *м. ист.* боярин, бояр (Москва Русунда - үстөмдүк кылуучу жогорку сословиеге тиешелүү ири жер ээси).

БОЯРСКИЙ, ая, -ое **боярин-ге т.**; **боярская дýма** боярлар думасы (16–17 кылымдагы Москва падышасы-нын алдындагы боярлардын кеңеши).

БОЯРСТВО *ср. собир. ист.* боярлар.

БОЯРЫНЯ *женск. р. к* боярин; боярыня (боярдын аялы).

БОЯРЫШНИК *м. бот.* долоно.

БОЯРЫШНЯ *жс. ист.* боярышня (бояриндин күйөө-гө чыга элек кызы).

БОЯТЬСЯ *несов.* 1. кого-чего и с неопр. коркуу; **боюсь простудиться** суук тийип калабы деп корком; **боюсь, что он не приедет** ал келбей калат деп корко-мун; **боюсь, как бы он не приехал** келип калбагай эле деп корком; 2. чего (портиться) бузулуу, чыдабоо; **фа-нёрные изделия бояться сырости** фанерадан жасалган буюмдар нымдан бузулат (нымга чыдабайт).

БРАВАДА *жс.* куру кайрат, жөнү жок эрдик.

БРАВÍРОВАНИЕ *ср.* баатырсынуу, жөнү жок эрдик кылуу.

БРАВÍРОВАТЬ *несов. чем* ыгы жок кайрат көр-сөтүү, баатырсынуу, жөнү жок эрдик кылуу.

БРАВО *межд.* баракелде, сонун.

БРАВУРНЫЙ, ая, -ое закылдаган, зыкылдаган, ажылдаган; **бравурный марш** зыкылдаган марш.

БРАВЫЙ, ая, -ое тың, зыңкыйган, кайраттуу; **бравый мужчýна** зыңкыйган эркек.

БРАГА *жс.* брага (пивонун бир түрү).

БРАЗДЫ *мн.* бразды правления бийлик, башкаруу; **он принял бразды правления** ал бийликти колуна алды.

БРАК I *м.* нике; үйлөнүү (женимба); күйөөгө чы-гуу (замужество); уст. нике кыноу; **вступитъ в брак** үйлөнүү (о мужчине); күйөөгө чыгуу (о женщине); **онí состоят в бра́ке** алар эрди-катын болуп турушат.

БРАК II *м.* брак, кемчилик; **сапогí с брако́м** кемчи-лиги бар өтүк; **литерату́рный брак** адабият брагы.

БРАКЕРА́Ж *м. ком.* бракераж (өндүрүлгөн товар-лардын кемчилигин белгилөө үчүн карап чыгуу).

БРАКÓВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **браковáть**; 2. прил. брак кылынган, бракка чыгарылган, кемчилиги бар; **браковáнный товар** брак кылынган товар.

БРАКОВА́ТЬ *несов. что* бракка чыгаруу, жаратпай салуу.

БРАКÓВКА *жс.* бракка чыгаруу, жаратпай салуу.

БРАКÓВЩИК *м.* браковщик (бракка чыгаруучу специалист).

БРАКÓВЩИЦА *женск. р. к* браковщик.

БРАКОДЕЛ м. бракчы, брак жасоочу.

БРАКОНЬЁР м. браконьер (уруксат кылынбаган уучулук, аңчылык кылган киши).

БРАКОНЬЁРСТВО ср. браконьерчилик (уучулук, аңчылык жөнүндөгү законду бузуучулук).

БРАКОРАЗВОДНЫЙ, ая, -ое: **бракоразводный процесс** юр. ажырашуу процесси.

БРАКОСОЧЕТАНИЕ ср. уст. нике кыюу.

БРАМИН м. брамин (Индияда жреңтердин жогорку кастасынын мүчөсү).

БРАНДВАХТА жс. мор. брандвахта (порттогу кароолдо туруучу кеме).

БРАНДЕЙСТЕР м. уст. брандмейстер (орт өчүрүүчүлөр болугунун начальниги).

БРАНДСПОЙТ м. брандспойт (1. орт насосу; 2. орт насосунун учундагы металл түтүк).

БРАНИТЬ несов. кого-что тилдөө, урушуу, жемелөө.

БРАНИТЬСЯ несов. 1. (ссориться) тилдөө, урушуу; 2. (бранить друг друга, ругаться) тилдешүү, боктошуу, жемелешүү.

БРА́ННЫЙ I, ая, -ое (ругательный) богооз; **бра́нное сло́во** богооз сөз.

БРА́ННЫЙ II, ая, -ое уст. (воинский) **брань** II-ге т.; **бра́нные доспёхи** согуш жарак-жабдыктары.

БРАНЧЛИВЫЙ, ая, -ое разг. көр жеме.

БРАНЬ I жс. (ругань) тилдөө.

БРАНЬ II жс. уст.: **на поле бра́ни** согуш майданында.

БРАСЛЁТ м. билерик.

БРАСС м. спорт. брасс (сууда чабак уруунун бир түрү).

БРАТ м. 1. бир тууган, уялаш тууган; **ста́рший брат** ага; **мла́дший брат** ини; 2. разг. (при обращении) тууган; **я, брат, этого не понимаю** тууган, мен буга түшүнбөдүм; **наш брат разг.** биз өндүүлөр; **ваш брат разг.** силер өндүүлөр; **свой брат разг.** өз киши; **на бра́та разг.** киши башына; **по пяти рублей на бра́та** киши башына беш сомдон.

БРАТАНИЕ ср. туугандашуу.

БРАТАТЬСЯ несов. с кем туугандашуу.

БРАТЕЦ м. ласк. от **брат** I агатай (ста́рший); иничек (мла́дший).

БРАТИ́ШКА жс. разг. 1. (маленький брат) иничек, үкө; 2. (при обращении) тууган, бурадар, агайын.

БРАТНИН, а, -о разг. туугандын, туугандыкы; **бра́тнин сын** бир тууганымдын уулу.

БРАТОУБИ́ЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое тууган өлтүргүч, боордошту өлтүрүүчү.

БРАТОУБИ́ЙСТВО ср. тууганды өлтүрүүчүлүк, боордошту өлтүрүүчүлүк.

БРАТОУБИ́ЙЦА м. тууганын өлтүргөн, боордошун өлтүргөн.

БРА́ТСКИ нареч. тууганча, боордошчо.

БРА́ТСКИЙ, ая, -ое **брат-ка** т.; туугандык, бир туугандык; **бра́тские компартии** бир тууган компартиялар; **бра́тское чувство** туугандык сезим; **бра́тские ре-спублики** бир тууган республикалар; **бра́тский привёт** биртуугандык салам.

БРА́ТСТВО ср. туугандык, бир туугандык, боордоштук.

БРАТЬ несов. кого-что алуу, кармоо; см. взять; **✧ берй впра́во** онго карай жүр; **моё ружьё далеко́ берёт** менин мылтыгым ыраакка тиет; **нож тупой, не берёт**

бычак мокок экен, өтпөй жатат; **брать барьер** барьерден ыргып (секирип) өтүү; **он берёт хитростью** ал амал менен алат; **брать на прицёл** мээлөө, шыкаалоо; **брать верх** үстөм келүү, жеңүү; **брать за сердце** жүрөккө мун түшүрүү; **брать на себя** милдеттүү болуу; **брать нача́ло** башталуу; **брать под руку** колтуктоо; **брать чью-л. сто́рону** бирөөгө болушуу; **меня берёт сомнение** шегим бар; **брать на учёт** учётко алуу; **брать напрока́т** см. напрокат; **брать приме́р** с кого-л. бирөөдөн үлгү алуу.

БРАТЬСЯ несов. 1. за что (брать, хватать что-л.) кармашуу; **де́ти в игре берутся за руки** оюнда балдар кол кармашат; 2. за что и с неопр. (приниматься) киришүү; алуу; **бра́ться за рабо́ту** ишке киришүү; **бра́ться за ору́жие** колго курал алуу; **✧ бра́ться за ум** акылга келүү; **не беру́сь суди́ть** паландай деп айта албайм; **от-ку́да у тебя́ беру́тся си́лы?** сенин күчүң кайсы ай, мунун кайдагы күч?, сенин күчүң кайдан чыгып атат?

БРА́УНИНГ м. браунинг (тапанчанын бир түрү).

БРАХИЦЕВА́Л м. антр. брахицефал (тоголок баштуу киши).

БРАХМА́Н м. см. брамин.

БРАЧНЫЙ, ая, -ое **брак** I-ге т.; **бра́чное свиде́тельство** нике күбөлүгү; **бра́чное ло́же** эрди-катын төшөгү.

БРА́ШПИЛЬ м. мор. брашпиль (кемедеги якорь көтөргүч).

БРЕВЕ́НЧАТЫЙ, ая, -ое устундан жасалган; **бре-ве́нчатый дом** устундан жасалган үй.

БРЕВНО́ ср. (мн. **бре́вна**) жоон жыгач, устун.

БРЕД м. 1. жөөлүү; **больной в бре́ду** оору жөөлүп жатат; 2. перен. сандырак, калжырак.

БРЕ́ДЕНЬ м. бредень (эки киши эки башынан тартып жүрүп, балык кармай турган тор).

БРЕ́ДИТЬ несов. 1. жөөлүү; **больной бре́дил всю ночь** оору түнү бою жөөлүп чыкты; 2. кем-чем, перен. ...деп эле жүрүү; **он бре́дит теа́тром** ал театр деп эле жүрөт.

БРЕ́ДНИ только мн. сандырак, болбогон келжирек, куру кыял.

БРЕДОВО́Й, ая, -ое 1. жөөлүгөн; 2. перен. (нелепый) сандырактаган, жокту-барды сүйлөп жүргөн.

БРЕ́ЗГАТЬ несов. кем-чем и с неопр. жийиркенүү; **он ниче́м не бре́згает** эч нерседен жийиркенбейт.

БРЕЗГЛИ́ВОСТЬ жс. жийиркенүүчүлүк, жийиркенчектик.

БРЕЗГЛИ́ВЫЙ, ая, -ое жийиркенчек, жийиркенгич.

БРЕЗЕ́НТ м. презент (суу өткөргөй турган калың кендир).

БРЕЗЕ́НТОВЫЙ, ая, -ое **презент-ке** т.; **брезе́нто-вый плащ** презент плащ.

БРЕ́ЗЖИТЬ несов. 1. (рассветать) таң кулан өөк салуу; агаруу; 2. (едва светиться) үлпүлдөп жарык көрүнүү, бүлбүлдөп жарык көрүнүү; жылтылдоо; **в сте-пи́ чуть бре́зжил огонёк** талаадан бүлбүлдөгөн жарык көрүндү.

БРЕ́ЗЖИТЬСЯ несов. см. **бре́зжить**.

БРЕЛО́К м. желбирөөч, саландооч (сааттын чын-жырына кооздук үчүн жасалган кичинекей желбирөөч).

БРЕ́МЯ ср. оордук, жүк (көбүнчө өтмө мааниде колдонулат); **бре́мя забо́т** түйшүктүн оордугу; **под бреме-нем чего-л.** эзилүү астында; **разреши́ться от бре́мени** төрөө, бала тууш.

БРЕННЫЙ, ая, -ое уст. чириген, чирип бүткөн (тленный); опасыз, жалган, өтө турган (*преходящий*); **брённые останки** чириген дене, чириген сөөк.

БРЕНЧАТЬ несов. 1. чем (*позванивать*) шылдыроо, кылдыроо, шынгыроо, шынгыратуу; 2. на чём, разг. (*неумело играть*) дынгыратуу; **брэнчать на рояле** роялды дынгыратуу.

БРЕСТИ несов. илээлеп басуу, илкип басуу, сандалып басуу, жайбаракат басуу.

БРЕХНЯ ж. разг. калп, жалган.

БРЕХУН м. разг. калпычы, жалганчы.

БРЕШЬ ж. 1. (*пролом в стене*) тешик, жарык; **пробить брешь** 1) тешик чыгаруу, тешип жарык чыгаруу; 2) перен. арасына жик түшүрүү; 2. перен. (ущерб) кемчилик, зыян.

БРЕЮ (*бреешь*) и т.д. наст. вр. от **брить**.

БРЁЮСЬ (*бреёшься*) и т.д. наст. вр. от **бриться**.

БРЁЮЩИЙ: **брёущий полёт** ав. кайпып учуу.

БРИГ м. мор. уст. бриг (*эки мачтасы бар парусуу кеме*).

БРИГАДА ж. бригада (1. воен. бир нече полктон, батальондон же дивизиондон түзүлгөн аскердин бир бөлүгү; 2. воен-мор. бир класстагы кемелердин бир флагмандын командасы астына кошулушу; 3. ж.-д. поездде кызмат кылуучу кондукторлор тобу; 4. белгилүү милдетти аткаруу үчүн өндүрүш, тапшырмасына карай, бириккен жумушчулар, колхозчулар, кызматчылар тобу).

БРИГАДИР м. бригадир (1. жумушчулардын, колхозчулардын, кызматчылардын өндүрүш бригадасынын жетекчиси; 2. воен. уст. генерал менен полковник ортосундагы согуштук чин).

БРИГАДМИЛЕЦ м. бригадмилец (*милицияга жардам берүү бригадасынын мүчөсү*).

БРИГАДНЫЙ, ая, -ое **бригада-га т.**; бригадалык; **бригадный командир** бригада командири; **бригадный метод работы** иштөөнүн бригадалык методу.

БРИЗ м. мор. бриз (*желаргы, үлбүрөгөн жел*).

БРИЗАНТНЫЙ, ая, -ое воен. бризанттык (*абада жарылма, майдаланма*); **бризантный снаряд** бризанттык снаряд.

БРИКЕТ м. брикет (*күкүмдөлгөн тааш көмүр, чым көң же башка нерселерден жасалган кирпич сыяктуу нерсе*).

БРИКЕТИРОВАТЬ сов. и несов. что брикеттөө (*күкүмдөлгөн, кыйкымдалган тааш көмүр, чым көң ж.б.-дан кирпич сыяктуу ныктап жасоо*).

БРИКЕТНЫЙ, ая, -ое **брикет-ке т.**

БРИЛЛИАНТ м. бриллиант (*кырдалып жышмалаган алмаз тааш*).

БРИЛЛИАНТОВЫЙ, ая, -ое **бриллиант-ка т.**; **бриллиантовое кольцо** бриллиант көзү бар шакек.

БРИТАНСКИЙ, ая, -ое **Британия-га, британцы-га т.**

БРИТАНЦЫ мн. уст. британиялыктар.

БРИТВА ж. устара.

БРИТВЕННЫЙ, ая, -ое **бритва-га т.**; **бритвенный ремён** устара кайышы.

БРИТОГОЛОВЫЙ, ая, -ое чачы такыр алынган (*такыр баш*).

БРИТЫЙ, ая, -ое сакалы же чачы алынган (*кырылган*); **бритая голова** чачы алынган баш.

БРИТЬ несов. кого-что устара менен алуу (*алдыруу*); сакал же чач алуу.

БРИТЬЁ ср. устара менен алуу (*алдыруу*).

БРИТЬСЯ несов. сакал же чач алуу (*алдыруу*); **он брётся дома** ал сакал-мурутун үйдө алат.

БРИЧКА ж. уст. бричка (*жеңил арабанын бир түрү; кээде жабык да болот*).

БРОВЬ ж. каш; **не в бровь, а в глаз** погов. сөздү машина келтирип айтуу.

БРОД м. кечүү, кечмелик, өткөөл.

БРОДИЛЬНЫЙ, ая, -ое ачытуучу, ачыткыч; **бро-дильный фермент** ачыткыч фермент.

БРОДИТЬ I несов. тентирөө, тентүү, кезүү, сандалып жүрүү.

БРОДИТЬ II несов. (*находиться в брожении*) ачуу, кыжылдоо.

БРОДЯГА м. селсаяк, тентимиш, тентиреген киши.

БРОДЯЖНИЧАТЬ несов. селсаяктануу, тентирөө, тентиреп жүрүү.

БРОДЯЖНИЧЕСТВО ср. селсаяктык, тенти-миштик, тентирегендик.

БРОДЯЧИЙ, ая, -ее селсаяк, тентиреген, тентиген; **бродячий образ жизни** күлү додо болбой тентиген турмуш; **бродячий музыкант** кыдырма музыкант.

БРОЖЕНИЕ ср. 1. ачуу, кыжылдоо (*мис. вино, бозо*); 2. перен. күңкүл; **в войсках противника началось бро-жение** душман аскерлеринин арасында күңкүл жүрө баштады.

БРОМ м. бром (*кочкул түстөгү суюктук, анын тузу; медицинада жана фотографияда колдонулат*).

БРОМИСТЫЙ, ая, -ое **бром-го т.**; бром катышкан, бромдуу; **бромистый натр** бромдуу натр.

БРОНЕБОЙНЫЙ, ая, -ое броня тешкич, броня талкалагыч, броня тешүүчү; **бронейбойный снаряд** броня тешүүчү снаряд.

БРОНЕБОЙЩИК м. воен. бронейбойщик (*броня талкалагыч замбиректи атуучу*).

БРОНЕВИК м. броневик (*замбирек, пулемёт менен жабылган бронялуу автомобиль*).

БРОНЕВОЙ, ая, -ое **броня-га т.**; бронялуу; **броней автомобиль** бронялуу автомобиль.

БРОНЕНОСЕЦ I м. мор. броненосец (*броня менен капталган согуш кемеси*).

БРОНЕНОСЕЦ II м. зоол. броненосец (*мүйүз калкан менен капталган сүт эмизүүчүлөр түркүмүндөгү жаныбар*).

БРОНЕОСНЫЙ, ая, -ое воен. бронялуу (*броня менен капталган*).

БРОНЕПОЕЗД м. воен. бронялуу поезд (*замбирек, пулемёт менен жабылган бронялуу поезд*).

БРОНЕСИЛЫ только мн. бронялуу күчтөр.

БРОНЕТАНКОВЫЙ, ая, -ое бронетанкалуу; **бронетанковые войска** бронетанкалуу войсколор.

БРОНЕЧАСТЬ ж. (*бронетанковая часть*) воен. бронетанкалуу бөлүк.

БРОНЗА ж. коло (*калай менен бирге эритилген жез*).

БРОНИРОВАТЬ сов. и несов. что коллолоо, коло менен каптоо.

БРОНЗОВЫЙ, ая, -ое 1. **бронза-га т.**; **бронзовая статуя** колодон жасалган статуя; 2. (*о цвете*) коло түстүү; **бронзовый век** археол. коло доору (*тарыхта колодон курал-жабдык жасаган доор*); **бронзовая болёзнь** мед. коло оорусу (*бөйрөк үстүндөгү бездин оорусу*).

аркасында терини колонун түсүнө окшотуп, саргайтып жиберген оору).

БРОНИРОВА́ННЫЙ I, ая, -ое 1. прич. от **брониро- вать**; 2. прил. броняланган (сакталган, арналган); **брони- рованный билет** броняланган билет.

БРОНИРОВА́ННЫЙ II, ая, -ое 1. прич. от **брониро- вать**; 2. прил. воен., тех. броняланган.

БРОНИ́РОВАТЬ I несов. что (закреплять) бронялоо (сактоо, арноо); **ка́сса брони́рует биле́ты для куро́рт- ников** курортко баруучуларга касса билет бронялайт.

БРОНИ́РОВАТЬ II несов. что, воен., тех. бронялоо (броня менен каптоо).

БРО́НХИ только мн. анат. бронхи (кекиртек бутак- тарынын өпкө менен кошулган жери).

БРО́НХИА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **бронхи-ге т.**; **бронхиде- ги**; **бронхиальные желе́зы** анат. бронхи бездери; **брон- хиальная а́стма** мед. бронхи астмасы (дем кыстыгуу).

БРО́НХИТ м. мед. бронхит (бронхинин илээшме чел кабыктарынын оорусу).

БРО́НЯ I жс. 1. броня (сакталган, арналган нерсе); **бро́ня железнодородных биле́тов** темир жол билетте- ринин бронясы; 2. броня (сактагыч документ); **бро́ня на ко́мнату** бөлмөгө берилген броня.

БРО́НЯ II жс. 1. ист. (панцирь) соот; 2. воен., тех. броня (автомобиль, кеме, поезд жс.б. сыртынан капта- луучу металлдан жасалган каптооч).

БРОСА́ТЬ несов. см. бросить; **бросать тень** көө жагуу; **бросать де́ньги** акчаны курулай чачуу; **бросать слова́ на ветер** ойлонбостон оозуна келгенди сүйлөй берүү.

БРОСА́ТЬСЯ несов. 1. см. **броситься**; 2. чем (друг в друга) ыргытышуу, урушуу; **бросаться снежками́** кар менен урушуу; 3. на кого-что (нападать, накидываться) асылуу, жабышуу, кол салуу; 4. кем-чем, перен. (прене- брегать) карабай коюу, баалабай коюу; **нельзя́ броса́ть- ся на́учными ка́драми** илимий кадрларды баалабай коюу жарабайт; 5. страд. к **бросать** (см. **бросить** 1, 2, 4, 5); **бросаться в глаза́** көзгө чалдыгуу; **бросаться слова́ми** ойлобой сүйлөө; **бросаться де́ньгами** акчанын көзүнө карабай чачуу.

БРО́СИТЬ сов. 1. что (кинуть, швырнуть) таштоо, ыргытуу, салуу, уруу; **бро́сить ка́мень** таш ыргытуу; 2. кого-что (быстро переместить, направить куда-л.) жиберүү; **бро́сить в бой дивизи́ю** дивизияны согушка жиберүү; 3. что и с неопр., перен. (прекратить что-л. делать) токтотуу, таштоо; **бро́сить кури́ть** тамекини таштоо; 4. что, перен. (высказать что-л. резко) чакыруу, кетүү; **бро́сить обвине́ние** айып коё кетүү; **бро́сить вы́зов** эрегишке чакыруу; 5. кого-что (оставить, покинуть) таштоо, карабоо; **бро́сить на произво́л судьбы** багуусуз, кароосуз таштоо; **бро́сить жре́бий** жребий кармоо, кара көтөн кармоо; **е́го бро́сило в пот** аны тер басты; **бро́сить взгля́д** карап коюу, көз чаптыруу; **бро́сить я́корь** якорь түшүрүү; **брось!** кой!, койсончу!, койчу!

БРОСИ́ТЬСЯ сов. 1. на кого-что атырылуу, качы- рып кирүү, кол салуу; **бро́ситься на врага́** душманга кол салуу; 2. (прыгнуть) ыргуу, өзүн өзү таштап жи- берүү; **бро́ситься в во́ду** өзүн өзү сууга таштап жи- берүү; **бро́ситься на по́мощь** жардам көрсөтүү үчүн умтулуу; **бро́ситься в объ́ятия** кучакташып калуу;

кровь бро́силась ему́ в го́лову анын каны кайнады; **кровь бро́силась ему́ в лицó** ал кыпкызыл болуп кетти.

БРО́СКИЙ, ая, -ое көзгө бат түшө турган; **бро́ский цвет** көзгө бат чалдыга турган ыраң.

БРО́СОВЫЙ, ая, -ое жараксыз, жарабаган; **бро́со- вый товар** жараксыз товар; **бро́совая це́на** эк. өзүнүн ту- рушунан төмөн баа; **бро́совый экс-порт** эк. баасы төмөн- дөтүлгөн экспорт.

БРОСО́К м. секирик, секирүү, каргуу.

БРО́ШКА жс. брошка (көкүрөккө кадала турган кооз төөнөгүч).

БРОШЬ жс. см. брошка.

БРОШЮ́РА жс. брошюра (кичинекей китеп, китеп- че).

БРОШЮ́РОВА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое брошюралоочу; **брошюрова́льная маши́на** брошюралоочу машина.

БРОШЮ́РОВА́ТЬ несов. что брошюралоо.

БРОШЮ́РОВКА жс. брошюровка (табак-табак бо- луп басылып чыккан китепти бетине тууралап бүктөө, тигүү).

БРОШЮ́РОВО́ЧНЫЙ, ая, -ое см. **брошюрова́ль- ный**.

БРОШЮ́РОВО́ЩИК м. брошюровкачы (брошюра кылуучу киши).

БРОШЮ́РОВО́ЩИЦА женск. р. к **брошю́ровщик**.

БРУС м. брус (төрт кырдуу устун); **параллель- ные бру́сья спорт.** параллелдүү брустар (бирдей бийик- тиктеги эки туура жыгачтан жасалган асылып ойно- гуч).

БРУСКО́ВЫЙ, ая, -ое төрт кырдуу; **бруско́вое мыло** төрт кырдуу самын.

БРУСНИ́КА жс. брусника (токойдо өсүүчү кызыл жемиштүү өсүмдүк).

БРУСНИ́ЧНЫЙ, ая, -ое **брусника-га т.**; **брусни́ч- ное варе́нье** брусникадан жасалган варенье.

БРУСО́К м. 1. (камень для точки) кайрак, бүлөө; 2. төрт кырдуу нерсе; **брусóк мы́ла** бир тоголок самын.

БРУ́СТВЕР м. воен. бруствер (окоптон сырт жагы- на кырдалган топурак).

БРУ́ТТО прил. неизм. брутто (товардын идиши ме- нен бирге алгандагы салмагы).

БРУЦЕЛЛЕ́З м. мед. бруцеллөз (кой, эчки, уй, чоч- конун жугуштуу оорусу; бул - сүт, эт аркылуу кишиге да жугат).

БРЫЖЕ́ЙКА жс. анат. чычыркай.

БРЫ́ЗГАТЬ несов. что, чем себүү, чачуу, чачыратуу, бүркүү, себээлөө.

БРЫ́ЗГАТЬСЯ несов. чем себүү, чачыратуу, чачы- роо, бүркүү; **он бры́згается водо́й** ал суу чачыратат.

БРЫ́ЗГИ только мн. чачыранды, бүркүндү.

БРЫ́ЗНУТЬ однокр. чачырап түшүү, дир дей түшүү.

БРЫКА́ТЬ несов. кого-что, разг. тебүү, мөңкүү.

БРЫКА́ТЬСЯ несов. разг. 1. тебүү, мөңкүү; **э́та ло- шадь брыка́ется** бул ат тебет; 2. перен. разг. (упираться – о человеке) карышуу, өз билгенинен кайтпоо.

БРЫКНУ́ТЬ однокр. тээп жиберүү, мөңкүп кетүү.

БРЫ́НЗА жс. брынза (кой сүтүнөн жасалган быш- тактын бир түрү).

БРЫ́СЬ межд. мыш, бырс.

БРЮ́ЗГА м. и жс. бөөдө кайгылуу адам, күнкүлдөк адам, сарсанаа адам.

БРЮЗГЛИВОСТЬ *жс.* күңкүлдөктүк.

БРЮЗГЛИВЫЙ, ая, -ое күңкүлдөк.

БРЮЗЖАНИЕ *ср.* күңкүлдөө.

БРЮЗЖАТЬ *несов.* күңкүлдөө.

БРЮКВА *жс.* брюква (*тамыры жемиш өсүмдүктүн бир түрү*).

БРЮКВЕННЫЙ, ая, -ое **брюква-га т.**

БРЮКИ *только мн.* шым.

БРЮНЕТ *м.* кара чач, кара чачтуу.

БРЮНЕТКА *женск. р. к* **брюнет**.

БРЮХО *ср.* (*животных*) өөк; *разг.* (*человека*) карын.

БРЮШИНА *жс.* анат. бүлкүлдөк (*кабырганын бүлкүлдөк эти*).

БРЮШКО *ср.* 1. (*напр. у насекомых*) боор жак (*майда жаныбарлардын боор жагы*); 2. *разг.* семирп чоңойгон карын.

БРЮШНОЙ, ая, -ое; **брюшная полость** *анат.* ич көндөй; **брюшной тиф** *мед.* келте оорусунун бир түрү.

БРЯКАТЬ *несов. см.* брякнуть.

БРЯКНУТЬ *сов. разг.* 1. чем (*звякнуть*) шалдыратуу, кылдыратуу, чыңкылдатуу; 2. *перен. разг.* (*неосторожно сказать*) балп эттире айтуу, абайлабай сүйлөө; **он так и брякнул при всех** элдин көзүнчө балп эттире айтып салды.

БРЯКНУТЬСЯ *сов. разг.* далп этип жыгылуу, күрс этип жыгылуу.

БРЯЦАНИЕ *ср.* шыңгыроо, шылдыроо, кыңгыроо.

БРЯЦАТЬ *несов.* шыңгыратуу, шылдыратуу, кыңгыратуу; **бряцать оружием** согушам деп коркутуу.

БУБЕН *м.* дап (*жаргак менен капталган тегерек музыка инструменти*).

БУБЕНЦЫ *мн.* (*ед. бубенец м.*) майда тоголок коңгуроо, жылаажын.

БУБЕНЧИК *м.* уменьш. *от бубенец* кичинекей коңгуроо, жылаажын.

БУБЛИК *м. см.* баранка I.

БУБНИТЬ *несов. разг.* күңкүлдөө, мыңкылдоо.

БУБНОВЫЙ, ая, -ое **бубны** I-ге т.; **бубновый туз** момундун тузу.

БУБНЫ I *мн. карт. момун.*

БУБНЫ II *мн. см.* бубен.

БУБОН *м. мед.* бубон (*чаттагы бездин ишигени*).

БУБОННЫЙ, ая, -ое **бубон-го т.**; **бубонная чума** бубон чумасы.

БУГАЙ *м. разг.* бука.

БУГОР *м.* дөбө, дөң.

БУГОРОК *м.* 1. уменьш. *от бугор* дөбөчө, дөңчө; 2. *анат.* сөөктүн томолок башы; 3. *мед.* туберкулёздон ткандардын өзгөрүшү.

БУГОРЧАТКА *жс. уст. см.* туберкулёз.

БУГРИСТЫЙ, ая, -ое күдүр, дөбөлүү, дөңдүү.

БУДДИЗМ *м.* буддизм (*диндин бир түрү*).

БУДДИЙСКИЙ, ая, -ое **буддизм-ге т.**

БУДДИСТ *м.* буддист (*буддизмди жактоочу*).

БУДЕТ *в знач. нареч. разг.* болду, жетишет, болду эми.

БУДИЛЬНИК *м.* будильник (*ойготкуч саат; белгиленген убакта шыңгырай турган саат*).

БУДИТЬ *несов.* 1. кого ойготуу; 2. что, *перен.* сезимин козгоо, ойготуу.

БУДКА *жс.* будка (*күзөтчүлөр, темир жол күзөтчүлөрү тура турган, көбүнчө жыгачтан жасалган кичинекей үй*).

БУДНИ *только мн.* 1. майрам эмес күн; 2. *перен.* кадыресе болуп жаткан турмуш, күндөлүк оокат; **трудоуые будни** кадыресе жумуш күндөрү.

БУДНИЧНЫЙ, ая, -ое 1. **будни** I-ге т., 2. *перен.* кадыресе, көңүлсүз.

БУДНИШНИЙ, ая, -ое *см.* **будничный**.

БУДОРАЖИТЬ *несов. кого-что, разг.* тынчын алуу, тынчын кетирүү, беймаза кылуу, мазасын алуу.

БУДОЧНИК *м. уст.* будкадагы полицейский.

БУДТО I союз 1. (*как, словно*) окшоп, сыяктанып, өңдөнүп; **лежит будто мёртвый** өлүккө окшоп жатат; 2. (*с оттенком недоверия*) -гансып; **он рассказывает, будто был на войне** ал согушта болгонсуп сүйлөп жатат; **будто бы -дай; как будто -дай болду; может быть, он не уехал? - Нет, как будто уехал** балким ал кеткен эмес чыгар? - Жок, кеткендей болду; **как будто бы** сыяктуу, өңдүү.

БУДТО II частица (*кажется; разве*) го; **посмотрй, будто пришёл кто-то** карачы, бирөө келди го; **будто я за это отвечаю?** муну үчүн мен жооптумунбу?

БУДУАР *м. уст.* будуар (1. бай аялдын конокторду кабыл алуучу жана жасануучу бөлмөсү; 2. ушул бөлмөнүн жасалгалары).

БУДУЩЕЕ *ср.* келечек; **его будущее зависит от него самого** анын келечеги өзүнө байланыштуу; **в недалёком будущем** жакын арада.

БУДУЩИЙ, ая, -ее келечек, эмдиги, келирки; **в будущем году** эмдиги жылы; **будущее время** *грам.* келер чак.

БУДУЩНОСТЬ *жс.* келечек; **этого артиста ожидает блестящая будущность** бул артисттин келечеги сонун болмок.

БУДЬ *повел. накл. от быть; будь то* мейли; **будь то яблоко или арбуз** мейли алма, мейли дарбыз болсун.

БУЁР *м. спорт.* буюр (*нарустуу кичине чана же парустуу кичине жеңил кеме*).

БУЕРАК *м.* буйгат (*буйгат жер же суу жеген жылгача*).

БУЖЕНИНА *жс.* өзгөчө бышырылган чочко эти.

БУЖУ (*будишь*) *и т.д. наст. вр. от будить*.

БУЗА I *жс.* (*напиток*) бозо, максым.

БУЗА II *жс. прост.* (*скандал*) чыр, чатак, калба.

БУЗИНА *жс.* бузина (*кызыл же кара жемиштүү өсүмдүктүн бир түрү*).

БУЗИТЬ *несов. прост.* чыр салуу, чатак кылуу.

БУЗОТЁР *м. прост.* чыр киши, чатак киши.

БУЙ *м.* буй (*деңизде, колдо, дарыяда тайыз жерди жана балыкчылардын торун билдирүү үчүн коюлган калкыма*).

БУЙВОЛ *м.* буйвол (*топоздун бир түрү*).

БУЙНО *нареч.* 1. (*непокорно*) оолугуп; **он ведёт себя буйно** ал оолугуп кетет; 2. *перен.* дүрүлдөп; **пшеница буйно всходит** буудай дүрүлдөп өнүп атат.

БУЙНЫЙ, ая, -ое 1. (*непокойный*) байлатма, оолукма, буулукма, жанжалчы; **буйный сумасшедший** байлатма жинди; **буйный нрав** оолукма мүнөз; 2. *перен.* (*порывистый*) дуулдаган; **буйный ветер** дуулдаган шамал; 3. *перен.* (*быстрый в росте*) жабалактаган, дүрүлдөп; **буйный рост посёвов** эгиндин жапырт дүрүлдөп өсүшү.

БУЙСТВО *ср.* жанжал, бейбаштык.

БУЙСТВОВАТЬ *несов.* оолугуу, жанжал чыгаруу.

БУК *м.* бук (катуу жыгачтын бир түрү).

БУКА *м. и ж. разг.* 1. мокочо, бөө; 2. перен. (нелюдимый человек) үнүрөйгөн, кабагы ачылбаган киши; **смтреть букой** үнүрөйүп кароо.

БУКАШКА *жс.* кичинекей коңуз.

БУКВА *жс.* тамга, арип; **соблю́дaть б́укву за́кона** законго карап, иш жүргүзүү; **б́уква в б́укву** сөзмө-сөз.

БУКВА́ЛЬНО *нареч.* 1. (точно, дословно) туура, так, сөзмө-сөз; **перевести́ буква́льно** сөзмө-сөз которуу; 2. *разг.* (совершенно) таптакыр, деги эле; **он буква́льно все дни за́нят** ал күнүгө бош эмес.

БУКВА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое туура, так, сөзмө-сөз; **буква́льный** **смысл** так мааниси; **буква́льный перево́д** сөзмө-сөз котормо.

БУКВА́РНЫЙ, ая, -ое **букварь**-га *т.*

БУКВА́РЬ *м.* алиппе.

БУКВЕННЫЙ, ая, -ое тамга менен белгиленген, арип менен белгиленген.

БУКВОЕ́Д *м. пренебр.* буквоед (жазууда айтылгандан тышкары чыга албаган, тышкы формасынан башкасына акыл жетпеген); **он настоя́щий буквое́д** ал жаткан буквоед.

БУКЕ́Т *м.* 1. (цветы) букет (ылгап алынган бир тутам гүл же жалбырактын бир байламы); 2. перен. (аромат).

БУКИНИСТ *м.* букинист (эски жана кем табылуучу китептер менен соода кылуучу киши).

БУКИНИСТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое букинисттик; **букинистический магази́н** букинисттик магазин.

БУККЕР *м. с.-х.* буккер (жерди, аңызды жумшарткыч машина).

БУКЛИ *мн. уст. см. локон.*

БУКОВЫ́Й, ая, -ое **бук**-ка *т.*; буктуу; **бу́ковая ро́ща** буктуу токой; **бу́ковый лист** бук жалбырагы.

БУКС *м.* букс (Кавказда көп таралган жыгачтын бир түрү).

БУКСА *жс. жс.-д.* букса (вагондун ок темири айлануучу темир куту).

БУКСИ́Р *м.* 1. буксир (кеме же баржаны жетелеп жүрүүчү кеме); 2. буксир (кеме чиркелгич чоң аркан); 3. перен. буксир (сүрөө, жетек); **взять на букси́р** буксирге алуу.

БУКСИ́РНЫЙ, ая, -ое буксирдик, чиркеп жетелөөчү, сүрөөчү; **буксирный пароход** буксирдик пароход.

БУКСИ́РОВАТЬ *несов. что* буксирдөө.

БУКСОВА́НИЕ *ср.* буксалоо; *см. буксовать.*

БУКСОВА́ТЬ *несов.* буксалоо (дөңгөлөктүн бир орунда тегерене бериши).

БУЛАВА *жс. ист.* чокмор, булава (бийлик белгиси, мис. Украина гетмандарында).

БУЛА́ВКА *жс.* төөнөгүч.

БУЛА́ВОЧНЫЙ, ая, -ое булавка-га *т.*; **булаво́чная го́ловка** төөнөгүчтүн бөркү; **булаво́чный уко́л** 1) төөнөгүч менен саюу; 2) перен. чымындын чакканындай да болбогон.

БУЛА́НЫЙ, ая, -ое ак кула.

БУЛА́Т *м. уст.* 1. (сталь) болот; 2. перен. поэт. (меч) кылыч.

БУЛА́ТНЫЙ, ая, -ое булат 1-ге *т.*; **була́тный меч** болот кылыч.

БУ́ЛКА *жс.* булка, бөлкө нан.

БУ́ЛЛА *жс.* булла (Рим папасынын жиберген каты, грамотасы).

БУ́ЛОЧНАЯ *жс.* бөлкө нан сатуучу магазин.

БУ́ЛОЧНИК *м.* 1. (продавец булок) бөлкө сатуучу; 2. (пекарь) нан бышыруучу, наабайчы.

БУ́ЛОЧНЫЙ, ая, -ое **булка**-га *т.*; **бу́лочные изде́лия** бөлкө нандар.

БУЛТЫ́Х *межд. и в знач. сказ.* чулп этүү (сууга түшүп кеткен нерсе).

БУЛТЫ́ХАТЬСЯ *несов. разг.* чулпулдоо.

БУЛТЫ́ХНУТЬСЯ *однокр. разг.* чулп этүү; **он булты́хнулся в во́ду** ал сууга чулп этти.

БУЛЫ́ЖНИК *м.* шагыл таш, сайдын ташы.

БУЛЫ́ЖНЫЙ, ая, -ое **булыжник**-ке *т.*; **булы́жная мостовая** шагыл таш төшөлгөн жол.

БУЛЬВА́Р *м.* бульвар (бак-дарак тигилген кең көчө).

БУЛЬВА́РНЫЙ, ая, -ое 1. **бульвар**-га *т.*; 2. перен. бульвардык (мещандардын мүдөөсүнө ылайыкталган чыгарма); **бульва́рный рома́н** бульвардык роман.

БУЛЬДО́Г *м.* бульдог (иттин бир түрү).

БУЛЬДО́ЗЕР *м.* бульдозер (1. жука темирдин четин кысып буктогуч станок; 2. жерди жирей турган жана тегиздей турган, тракторго чиркегич машина).

БУ́ЛЬКАНЬЕ *ср.* чулкулдоо, чуркулдоо.

БУ́ЛЬКАТЬ *несов.* чулкулдоо, чуркулдоо.

БУ́ЛЬКНУТЬ *однокр.* чулк этүү, чурк этүү.

БУЛЬО́Н *м.* сорпо (жалаң гана эттин ынак сорпосу).

БУМА́ГА *I жс.* 1. кагаз; **перга́ментная бума́га** пергамент кагазы; 2. (документ) кагаз (документ, буйрук); **ры́ться в бума́гах** кагаздарды антара берүү, кагаз менен алпурушуу; **♦ 3. оставаться на бума́ге** кагаз жүзүндө калып калуу.

БУМА́ГА *II жс. текст.* пахта; **мате́рия из ше́рсти с бума́гой** жүн, пахта аралаш кездеме.

БУМАГОПРЯДе́НИЕ *ср.* пахтадан жип ийрип, кездеме токуп чыгаруу.

БУМАГОПРЯДе́ЛЬНЫЙ, ая, -ое пахтадан жип ийрүүчү, кездеме чыгаруучу; **бумагопряди́льная маши́на** пахтадан жип ийрүүчү машина.

БУМАГОПРЯДе́ЛЬНЯ *жс.* пахтадан жип ийрүүчү фабрика.

БУМА́ЖКА *жс.* 1. (клочок бумаги) бир барча кагаз; 2. *разг.* (бумажные деньги) кагаз (акча); **пятирубле́вая бума́жка** беш сомдук кагаз (акча).

БУМА́ЖНИК *м.* бумажник (акча капчыгы).

БУМА́ЖНЫЙ *I, ая, -ое бумага 1-ге т.*; **бума́жное произво́дство** кагаз өндүрүшү.

БУМА́ЖНЫЙ *II, ая, -ое бумага II-ге т.*

БУМАЗЕ́ЙНЫЙ, ая, -ое **бумазея**-га *т.*; **бумазе́йная руба́шка** бумазей көйнөк.

БУМАЗЕ́Я *жс.* бумазей (эки жагы түктүү жумшак кездеменин бир түрү).

БУ́НКЕР *м.* бункер (1. мор. кеменин көмүр сакталуучу бөлмөсү; 2. с.-х. комбайндын дан чогулта турган бөлүгү; 3. тех. домна меиштеринде руда, кокс коюла турган бөлмө).

БУ́НТ *I м.* (мятеж) козголод, бунт.

БУ́НТ *II м.* 1. (кипа) үймөк (узун кылып кырдап үйүлгөн нерсе); **бунты́ карто́феля** картөшкөнүн үймөктөрү; 2. (товар в штабелях) таңылчак; **това́р в бунта́х** таңылган товарлардын үймөгү.

БУНТА́РСКИЙ, ая, -ое **бунтарь**-га *т.*

БУНТА́РСТВО *ср.* козголоңчулук (козголоң көтөрүүчүлүк).

БУНТАРЬ м. козголоңчу.

БУНТОВАТЬ несов. козголоң чыгаруу, козголоңго катышуу, бунт чыгаруу.

БУНТОВЩИК м. козголоңго катышуучу, козголоңчу.

БУНЧУК м. *уст.* түпөк (*найзанын түпөгү*).

БУР м. *тех.* бургу (*минерал тектерин бургулоочу машина*).

БУРА ж. *хим.* бура (*борный кычкыл натрий*).

БУРАВ м. *тех.* бурама, бургу, үшкү, буроо.

БУРАВИТЬ несов. *что* бургулоо, буроо, үшкүлөө.

БУРАВЧИК м. *уменьш. от* бурав бурамача, кичине бурама, кичине буроо, кичине үшкү.

БУРАК м. *обл.* кызгылт кызылча.

БУРАН м. бороон.

БУРАННЫЙ, ая, -ое *буран-га т.*

БУРГОМИСТР м. бургомистр (*кээ бир Европа өлкөлөрүндө жана падышалык Россияда шаар башкаруучу*).

БУРДА ж. *разг.* киргил, даамы жаман суюктук.

БУРДЮК м. чанач, меш, көөкөр.

БУРДЮЧНЫЙ, ая, -ое *бурдюк-кө т.*

БУРЕВЕСТНИК м. *зоол.* буревестник (*деңиз кушунун бир түрү*).

БУРЕЛОМ м. шамалда сынган, кыйраган жыгач.

БУРЕНИЕ ср. *тех.* бургулоо (*тоо тектерин же жерди бургулоо*).

БУРЕТЬ несов. күрөң тартуу.

БУРЖУА м. *нескл.* буржуа (*буржуазия табына таандык киши*).

БУРЖУАЗИЯ ж. буржуазия; *крупная буржуазия* ири буржуазия; *мелкая буржуазия* майда буржуазия.

БУРЖУАЗНО-ДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое буржуазиялык-демократиялык; *буржуазно-демократическая революция* буржуазиялык-демократиялык революция.

БУРЖУАЗНЫЙ, ая, -ое буржуазиялык; *буржуазная идеология* буржуазиялык идеология.

БУРЖУЙ м. *разг.* буржуй; *см.* буржуа.

БУРЖУЙКА I *женск. р. к* буржуй.

БУРЖУЙКА II *ж. разг. (печь)* буржуйка (*кичинекей темир меш*).

БУРИЛЬНЫЙ, ая, -ое *бурение-ге т.*; бургулоочу, буроочу; *бурильная машина* бургулоочу машина.

БУРИЛЬЩИК м. буроочу, бургулоочу (*жумушчу*).

БУРИТЬ несов. *что, тех.* бургулоо.

БУРКА ж. бурка (*кийизден же эчкинин жүнүнөн жасалган узун кементай*).

БУРКИ *только мн.* бурки (*булгаары менен башталып, тамандалган кийиз өтүк*).

БУРКНУТЬ *однокр. разг.* мыңк этүү, күнк этүү.

БУРЛАК м. *уст.* бурлак (*байыркы заманда кайыкты же баржаны аркан менен сүйрөөчү жумушчу*).

БУРЛАЦКИЙ, ая, -ое *бурлак-ка т.*; *бурлацкая песня* бурлактардын ыры.

БУРЛАЧЕСТВО ср. *уст.* бурлактык, бурлак болуп кесип кылуучулук.

БУРЛАЧИТЬ несов. *уст.* бурлак болуп иштөө.

БУРЛИВЫЙ, ая, -ое шарылдаган; *бурливая река* агыны катуу шарылдаган дарыя.

БУРЛИТЬ несов. шарылдоо, шаркыроо, буркан-шаркан түшүү.

БУРНО нареч. дуулдап, шуулдап, күүлдөп, дүркүрөп.

БУРНЫЙ, ая, -ое **1.** толкундуу, долу; *бурное море* толкундуу деңиз; *бурный порыв ветра* шамалдын дуулдаган эпкин; *бурные волны* долу толкун; **2.** *перен.* дүркүрөгөн, дүрүлдөгөн; *бурный рост промышленности* өнөр жайынын дүркүрөп өсүшү; *бурные аплодисменты* дүркүрөгөн кол чабуулар; *бурный восторг* мандайы жарылган кубаныч.

БУРОВОЙ, ая, -ое *тех.*: буровая машина бургулоо машинасы.

БУРСА ж. *ист.* диний мектеп (*Россияда*).

БУРСАК м. *ист.* бурсанын окуучусу.

БУРУН м. *поэт.* көбүктүү толкун.

БУРУНДУК м. *зоол.* бурундук (*тыйын чыккандын бир түрү*).

БУРЧАТЬ несов. *разг. 1.* (*ворчать*) кобууроо, күңкүлдөө; *бурчать себе под нос* өзүнчө күңкүлдөө; **2.** *чаще безл. (в желудке)* курулдоо, кулдуроо.

БУРЫ мн. бурлар (*Түштүк Африкадагы голландиялык эл*).

БУРЫЙ, ая, -ое күрөң; *бурый медведь* күрөң аюу; *бурый уголь* күрөң көмүр.

БУРЬЯН м. узун чыгуучу отоо чөп.

БУРЯ ж. катуу бороон, көбүнчө жамгырдуу шамал, кардуу катуу шамал; *буря негодования* кыжыр кайноо; *буря восторгов* күүлдөгөн чоң кубаныч; *буря в стакане воды* арадай жерде чарадай жыйын.

БУРЯТ м. бурят.

БУРЯТКА *женск. р. к* бурят; бурятка.

БУРЯТСКИЙ, ая, -ое *бурят-ка т.*; *бурятский язык* бурят тили.

БУРЯТЫ мн. буряттар.

БУСИНА ж. бир мончок, сыңар мончок.

БУССОЛЬ ж. *тех.* буссоль (*геодезияда, артиллерияда колдонулуучу өлчөгүч прибор*).

БУСЫ *только мн.* мончок; *коралловые бусы* шуру мончок.

БУТ м. *тех.* бут (*курулушка керектүү сомдолгон таш*).

БУТАФОР м. бутафор (*бутафория жасоочу киши*).

БУТАФОРΙΑ ж. бутафория (**1.** *театр. коюлуучу пьесага жасалга болуучу нерселер*; **2.** *перен. чыныгы эмес, жасалма нерсе*).

БУТАФОРСКИЙ, ая, -ое **1.** *бутафория 1-ге т.*; **2.** *перен. чыныгы эмес, жасалма*.

БУТЕРБРОД м. бутерброд (*үстүнө май сыйпалган же балык, колбаса, сыр ж.б. нерсе коюлган бир кесим нан*).

БУТИТЬ несов. *что, тех.* бут (таш) төшөө (*мис. фундаменттин астына*).

БУТОВЫЙ, ая, -ое *бут-ка т.*; *бутовая кладка* буттан куруу (*имаратты бут таштарынан цемент менен карматып тургузуу*).

БУТОН м. бутон (*ачыла элек гүл*).

БУТСЫ *только мн. спорт.* бутсы (*футбол тепкенде кие турган батын*).

БУТУЗ м. *разг.* болтогой бала.

БУТЫЛКА ж. бөтөлкө, бутылка.

БУТЫЛОЧНО-ЗЕЛЁНЫЙ, ая, -ое бөтөлкөдөй жашыл, бөтөлкө сыяктуу жашыл.

БУТЫЛОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** *бутылка-га т.*; *бутылочное стекло* бөтөлкө айнеги, бөтөлкө жасалуучу

айнек; **2.** (о цвете) бөтөлкө түстүү (көгүлдүр); **бутылочного цвета** бөтөлкө түстүү.

БУТЫЛЬ жс. чоң бөтөлкө.

БУФЕР м. буфер (1. жс.-д. вагондорду катуу кагылышуудан сактоочу пружиналуу тегерек темирлер; 2. перен. кагылышуудан сактоо үчүн эки нерсенин ортосуна коюлган нерсе).

БУФЕРНЫЙ, ая, -ое 1. жс.-д. буфер-ге т.; буфердүү; **буферное сцепление вагонов** вагондордун буфердүү чиркелиши; **2.** перен. буфердик (ортодогу кыстырынды, буфер ролун аткаруучу); **буферное государство** буфердик мамлекет.

БУФЕТ м. буфет (1. идиштер сакталуучу шкаф; 2. ресторанда же мекемеде кургак тамак жана ичимдик сатылуучу үстөл).

БУФЕТНЫЙ, ая, -ое буфет-ке т.

БУФЕТЧИК м. буфетчи (1. буфет кызматчысы; 2. уст. буфет ээси).

БУФЕТЧИЦА женск. р. к буфетчик.

БУФФОНАДА жс. буффонада (1. театр. маскарапаздык, эң күлкүлүү түрдө курулган пьеса; 2. перен. маскарапаздык, күлкүлүү кызык-жоруктар).

БУХ межд. и в знач. сказ. барч, болч, күрс, шарп, чалп; **он бух в воду** ал чалп этип сууга түшүп кетти.

БУХАНКА жс. буханка (бүтүн бөлкө).

БУХАТЬ несов. разг. күрсүлдөө, күрс этүү; **вдали бухает пушка** алыстан замбирек күрс этет.

БУХГАЛТЕР м. бухгалтер.

БУХГАЛТЕРИЯ жс. бухгалтерия (1. бухгалтериялык иштин теориясы жана практикасы; 2. мекеменин бухгалтерия бөлүмү).

БУХГАЛТЕРСКИЙ, ая, -ое бухгалтерия-га, бухгалтер-ге т; бухгалтериялык; **бухгалтерская работа** бухгалтериялык иш.

БУХНУТЬ I однокр. разг. 1. күрс эттирүү, дүнк эттирүү; 2. что (необдуманно сказать) ...деп айтып коюу, ...деп айтып салуу.

БУХНУТЬ II несов. (разбухать) көбүү, көөп чыгуу, барсаюу.

БУХНУТЬСЯ однокр. разг. күрс этүү, чалп этүү; **он бухнулся в воду** ал сууга чалп эле дей түштү.

БУХТА жс. бухта (деңиз же көлдөгү кичинекей булуң).

БУЧА жс. разг. чуу, чатак; **поднять бучу** чуу көтөрүү.

БУЧЕНИЕ ср. 1. (в щёлоке) шакардуу сууга кайнатуу; 2. (кожи) терини ашатуу.

БУЧИТЬ несов. 1. (в щёлоке) шакардуу сууга кайнатуу; 2. (кожу) терини ашатуу.

БУШЕВАТЬ несов. 1. алай-дүлөй түшүү (напр. о метели); алоолонуу (о пламени); 2. перен. долулануу, чамынуу, жаалдануу.

БУШЕЛЬ м. бушель (Англияда жана АКШда чубурлма нерселерди өлчөгүч); **бушель пшеницы** бир бушель буудай.

БУШЛАТ м. бушлат (матростун сукнодон тигилген бешиматы).

БУШПРИТ м. мор. бушприт (кеменин тумшугундагы жантайган кыска мачта).

БУЯН м. жаңжалчы, чатак; ээ-жаа бербеген долу.

БУЯНИТЬ несов. разг. жанжал салуу, чатак салуу.

БЫ (Б) частица эле, -са, боло, да; **я бы пошёл, да дело есть** мен барар элем, бирок жумушум бар; **было бы**

желание, а дело найдётся иштеймин десе, иш табылат; **ты бы отдохнул немного** сен бир аз дем алсаң боло; **мне бы не удалось этого сделать, если бы ты не приехал** сен келбесең, мен бул ишти иштей албайт элем; **не тебе бы говорить, да не мне бы слушать** сен айтпагын да, мен укпайын; **ты бы убирался отсюда** деги сен ушерден жоголсоң экен.

БЫВАЛО частица: **и я, бывало, садился на верблюда** менин да төөгө минген күндөрүм болгон; **как ни в чём не бывало** деле эч нерсе болбогондой болуп; **вчера у меня голова болела, а сегодня я встал как ни в чём не бывало** кечээ башым ооруду эле, бүтүн деле эч нерсе болбогонсуп дыңылдап калыптырмын.

БЫВАЛЫЙ, ая, -ое 1. (много видевший) тажрыйбалуу, көптү көргөн; 2. (привычный) эски, боло келген; **это дело бывалое** бул боло келген иш.

БЫВАТЬ несов. 1. болгулоо, келүү; **я бываю в городе** мен шаарда болуп жүргөмүн; 2. безл. (случаться) болуу; **бываю и так** андай да болот; **с ним это бываю** анын ошондой бар.

БЫВШИЙ, ая, -ее 1. прич. от быть; 2. мурунку; **бывший директор завода** заводдун мурунку директору.

БЫК I м. бука (производитель); өгүз (вол); **унырся как бык** көшөрүп туруп алды.

БЫК II м. чаще мн. (устой моста) көпүрөнүн таянчыгы.

БЫЛИНА жс. жомок (баатырлар жөнүндө ыр менен айтылган жомок).

БЫЛИНКА жс. чөптүн сабагы; бир тал чөп; **там не растёт ни былинки** ал жерде бир тал да чөп чыкпайт.

БЫЛО частица эле; **я было пошёл, но раздумал** байын дедим эле, бирок айнып калдым; **я было начал, да потом бросил** баштап койдум эле, анан таштап койдум.

БЫЛОЕ ср. баштан кечирген, баштан өткөн.

БЫЛОЙ, ая, -ое баштан кечирген, баштан өткөн; **былые дни** баштан өткөн күндөр.

БЫЛЬ жс. болгон иш, анык болгон иш; **это был, а не сказка** бул жомок эмес, болгон иш.

БЫЛЬЁ ср., **быльём** поросло эчак унутулган, такыр унутулуп бүткөн.

БЫСТРИНА жс. шар (суунун шары, шар аккан жери).

БЫСТРО нареч. тез, бат, ылдам.

БЫСТРОГЛАЗЫЙ, ая, -ое көзү ойноктогон, көзү жөн турбаган.

БЫСТРОКРЫЛЫЙ, ая, -ое 1. поэт. учкул; **быстрокрылый беркут** учкул бүркүт; 2. (о времени) зуулдап өткөн.

БЫСТРОНОГИЙ, ая, -ое күлүк, учкаяк; **быстроногий конь** күлүк ат.

БЫСТРОРАСТУЩИЙ, ая, -ее тез өсүүчү, бат өсүүчү.

БЫСТРОТА жс. тездик, ылдамдык; **с быстротой молнии** чагылгандай тез.

БЫСТРОТЕЧНЫЙ, ая, -ое тез өткөн, бат өткөн, зуулдап өткөн; **быстротечное время** тез өткөн убакыт.

БЫСТРОХОДНЫЙ, ая, -ое тез жүрүүчү, күлүк; **быстроходный катер** тез жүрүүчү катер.

БЫСТРЫЙ, ая, -ое тез, ылдам, шар; **быстрое течение** шар агын; **быстрый темп работы** жумуштун ылдам темпи.

БЫТ м. турмуш; **старый быт** эски турмуш; **новый быт** жаңы турмуш.

БЫТИЕ *ср. филос.* бытие (*реалдуулук, болмуш, турмуш*); **бытиё** *определяет сознание* бытие ойду белгилейт.

БЫТНОСТЬ *жс.* болгон кез, болгон убак; **в быт-ность его в Красной Армии** анын Кызыл Армияда болгон кезинде.

БЫТОВАТЬ *несов.* турмушта болуу; **некоторые старые обычаи ещё бытуют у нас** кээ бир эски салттар биздин арабызда дагы эле бар.

БЫТОВОЙ, *ая, -ое быт-ка т.*; турмуштук, турмуштагы, тиричиликтеги; **бытовые условия** турмуш шарттары; **бытовое обслуживание** турмуш жагын тейлөө; **бытовой роман** *лит.* турмуштук роман.

БЫТЬ *несов. 1. (иметься)* бар, болуу; **у меня есть работа** менин жумушум бар; **у него есть дети** анын балдары бар; **2. я буду завтра в городе** мен эртең шаарда боломун; **завтра будет дождь** эртең жамгыр жаайт; **3. часть составного сказ.: я был болен** мен оору элем; **я буду играть** мен ойноймун; **✧ была не была! или будь что будет!** тобокел!; **быть бедё** кырсык болбой койбойт; **как быть?** эмне кылуу керек?; **быть не при чём** эч катышы болбоо; **так и быть** мейли, ушундай болсун; **должно быть** *вводн. сл.* болуу керек, ал эми, балким; **быть может** мүмкүн; **был таков** жылт коюп, жолуна түшкөн; **не тут-то было** болуңкурабай калды, ордуна чыкпай калды.

БЫТЬЁ *ср. житьё-бытьё* турмуш-тиричилик.

БЫЧАЧИЙ, *ья, -ье см. бычий.*

БЫЧИЙ, *ья, -ье бык-ка т.*; **бычья кожа** өгүз териси.

БЫЧОК *1 м.* торпок, оопаз.

БЫЧОК *II м.* (рыба) бычок (деңиз балыгынын бир түрү).

БЮДЖЕТ *м.* бюджет (мамлекеттин, мекеменин, ишкананын же айрым адамдын доходдорун жана расходдорун белгилүү бир срокко, мөөнөткө алдын ала эсепте коюу); **годовой бюджет** жылдык бюджет; **✧ бюджет времени** убакыт эсеби, убакыт бюджетти.

БЮДЖЕТНЫЙ, *ая, -ое бюджет-ке т.*; **бюджетный год** бюджет жылы.

БЮЛЛЕТЕНЬ *м. 1.* бюллетень (коомдук мааниси бар окуялар жөнүндө берилген кыскача официалдык кабар); **2.** бюллетень (маалымат жана колдонмо үчүн бир мекеме тарабынан чыгарылган официалдык журнал); **3.** бюллетень; **избирательный бюллетень** шайлоо бюллетени; **4. (больничный лист)** бюллетень (оорулуу кишиге врачтын берген кагазы); **получать пособие по бюллетеню** бюллетень боюнча жардам акча алуу.

БЮРО *I ср. нескл. 1.* бюро (бир уюмга жетекчилик кылуучу адамдардын составы же белгилүү милдетти аткаруу үчүн мекеме же коом тарабынан бөлүнүп коюлган адамдардын составы); **партийное бюро** партиялык бюро; **2.** бюро (кандайдыр бир мекеменин канцеляриясы, конторасы, жайгаштыруу органы); **справочное бюро** справка бюросу; **бюро погоды** аба ырайынын бюросу.

БЮРО *II ср. нескл. (конторка)* бюро (кобунчо канцелярияда же конторада болуучу тартмалуу стол).

БЮРОКРАТ *м.* бюрократ (**1.** иштин формалдык гана жагын карап, анын негизги мазмунуна көңүл бурбаган адам; **2.** уст. буржуазиялык мамлекеттерде жогорку администрацияга таандык чоң чиновник).

БЮРОКРАТИЗМ *м.* бюрократизм (**1.** төрөчүлдүк, массадаан обочолоп мекеме аркылуу гана башкаруу системасы; **2.** перен. өз милдетине кайдигер кароочулук; массанын таламдарын эске албоочулук).

БЮРОКРАТИЧЕСКИЙ, *ая, -ое бюрократтык; бюрократическое отношение к делу* ишке бюрократтык мамиле кылуу.

БЮРОКРАТИЯ *жс.* бюрократия (массадаан обочолоп, мекеме аркылуу гана башкаруу системасы).

БЮСТ *м.* бюст (**1.** кишинин белден жогору жагынын бир нерседен куюлган же жасалган сүрөтү; **2.** аялдын эмчеги).

БЮСТГАЛЬТЕР *м.* бюстгальтер (эмчек тарткыч, чыптама).

БЯЗЕВЫЙ, *ая, -ое бязь-га т.*

БЯЗЬ *жс.* бөз (кездеменин бир түрү).

В

В (ВО) *предлог 1. с вин. п. (при обозначении направления действия - на вопрос «куда?»)* -га; **войти в дом** үйгө кирүү; **в Москву** Москвага; **метить в цель** бутага мээлөө; **поступить в университет** университетке кирүү; **вступить в партию** партияга кирүү, партияга өтүү; **избрать в президиум** президиумга шайлоо; **2. с предл. п. (при обозначении места - на вопрос «где?»)** -да; **ябло-ки лежат в ящике** алма ящиктин ичинде, алма ящикте; **жить в Москвё** Москвада туруу; **учиться в университе-те** университетте окуу; **в президиуме** президиумда; **3. с вин. и предл. п. (при определении качества, свойства, состояния, вида чего-л.)** -ган, -да, -луу; **рисунки в красках** боёлгон сүрөт; **тетрадь в клетку** чакмак сызыктуу дептер, чакмакталган дептер (чакмактап сызылган дептер); **платье в пятнах** темгилденген көйнөк; **лекарство в порошках** күл майдаланган дары, майдаланган дары; **читать в очках** көз айнекчен окуу; **в форме шара** шар

формасында, шар формалуу; **в единственном числе** жекелик санда; **4. с вин. и предл. п. (при обозначении времени - на вопрос «когда?»)** -да, -ы; **в январё** январда; **в 1955 году** 1955 жылы; **в прошлом году** өткөн жылы; **в полдень** шашкеде; **в тот день** ошол күнү; **в ночь на субботу** ишембинин түнүндө; **в настоящее время** азыркы убакытта; **в двадцатом веке** жыйырманчы кылымда; **во втором часу** экинчи саатта; **в четверть второго** бирден он беш минута өткөндө; **в один день** бир күндө; **в детстве** бала чакта, бала кезде; **ехать со скоростью** **сорок километров в час** саатына кырк километр ылдамдык менен жүрүү; **5. с вин. и предл. п. (для указания количества, размера, веса)** -да, -луу, -дагы; **комната в двадцать метров** жыйырма метр өлчөмүндөгү бөлмө; **весом в одну тонну** бир тонна салмагында; **ценой в три рубля** баасы үч сом; **комедия в трёх актах** үч актылуу комедия; **6. с вин. п. (при указании на изменение вида,**

состояния) -га; **превратить в пар** буга айландыруу; **изорвать в клочья** быт-чытын чыгарып тытуу; **превратить в развалины** урандыга (*кыйрандыга*) айландыруу; **7. с вин. п.** (при обозначении игры): **играть в шахматы** шахматойноо; **играть в футбол** футбол ойноо; **играть в карты** карта ойноо; **8. с вин. п.** (со словом «раз» при сравнении) эсе; **в три раза толще** үч эсе калың (*жсоон*); **в три раза больше** үч эсе көп, үч эсе арбын, үч эсе чон; **в два раза меньше** эки эсе аз, эки эсе кичине; **9. с вин. п.** (при указании на семейное сходство) так; **мальчик весь в отца** бала атасынын так өзү; **10. с предл. п.** (при обозначении расстояния) -да; **в двух километрах от города** шаардан эки километр аралыкта; **в двух шагах от меня** менден эки кадам аралыкта; **11. с предл. п.** (для обозначения избытка, преимущества, а также недостатка или разницы в отношении каких-л. предметов, явлений) -да, -ды, -дагы; **разница в годах** жаштагы айырма; **ошибка в пяти копейках** жаңылыштык беш тыйында; **просчёт в рублё** жаңылыш эсеп бир сомдо; **знаток в живописи** живописти билгич; **в течение** ичинде; **в том числе** ошонун ичинде; **в качестве** катарында, болуп; **в конце концов** эң аягында, акыры аягында; **сказать в шутку** тамашалап айтуу; **в насмешку** шылдындап, мазактап; **во-первых** биринчиден; **во-вторых** экинчиден; **в-третьих** үчүнчүдөн; **в-пятых** бешинчиден.

В- (ВО-, ВЬ-) приставка; төмөндөгүлөрдү көрсөтүүчү приставка: 1) кыймыл-аракеттин бир нерсенин ичине карата багытталганын көрсөтөт; мис. **входить** кирүү, ичине кирүү; **вбежать** жүгүрүп кирүү, ичине жүгүрүп кирүү; 2) «ся» частицасы жалганганда бир нерсенин ичине багытталган кыймыл-аракеттин бир чекке жеткенин көрсөтөт; мис. **вслушаться** көңүл коюп угуу, көңүл коюп тыңшоо, ыкылас менен кулак салуу, ыкылас менен угуу.

В МЕРУ см. мёра.

В ПИКУ см. пика́.

В ПРАХ см. прах.

В ПРИДАЧУ см. прида́ча.

В ПУХ см. пух.

В РОЗНИЦУ см. розница.

В СЕРДЦАХ см. се́рдце.

В СИЛУ см. си́ла.

В СКЛАДЧИНУ см. складчина.

В СТАРИНУ см. старина́.

В СТРУНКУ см. стру́нка.

В ТИШЬ (вдали от шума) тынчтыкта.

В ТУПИК см. тупи́к.

В УПОР см. упóр.

В-ТРЕТЬИХ вводн. сл. үчүнчүдөн.

В-ЧЕТВЁРТЫХ вводн. сл. төртүнчүдөн.

ВА-БА́НК нареч. карт. ва-банк (үстөк, карта оюнунда «бардык банкты тостум» деп айтуу); **идти ва-ба́нк** перен. тобокел кылуу.

ВА́БИК м. охот. вабик (айбандардын же куштардын үнүн туурап чакыруучу чыйпылдак).

ВА́БИТЬ несов. кого-что охот. айбандарды же куштарды вабик менен алдап чакыруу.

ВА́ГА жс. вага (1. чоң тараза; 2. оор нерселерди көтөрүү үчүн колдонулуучу узун жыгач).

ВАГОН м. вагон; **това́рный вагон** товар вагону, товардык вагон; **пассажи́рский вагон** пассажир вагону,

пассажирдик вагон; **трамва́йный вагон** трамвай вагону; **плацкартный вагон** плацкарталуу вагон; **мя́гкий вагон** жумшак вагон; **жё́сткий вагон** катуу вагон; **бага́жный вагон** багаж вагону; **вагон-рестора́н** вагон-ресторан.

ВАГОНЕ́ТКА жс. вагонетка (*жакын аралыкка жүк ташуучу үстү ачык кичине вагон*).

ВАГО́ННЫЙ, ая, -ое вагон-го т.; **ваго́нная ось** вагон огу.

ВАГОНОВОЖА́ТЫЙ м. вагоновожатый (*трамвай вагонун жүргүзүүчү адам*).

ВАГОНОРЕМО́НТНЫЙ, ая, -ое вагондорду ремонт кылуучу; **вагоноремóнтный заво́д** вагондорду ремонт кылуучу завод.

ВАГОНОСТРОЕ́НИЕ ср. вагон курулушу, вагон жасоо.

ВАГОНОСТРОИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое вагон куруучу; **вагоностройте́льный заво́д** вагон куруучу завод.

ВАГРА́НКА жс. тех. вагранка (*заводдо чоюнду жана түстүү металлдарды эритүүчү кичине меш*).

ВАЖНИЧА́ТЬ несов. разг. бой көтөрүү, чонсунуу, кекирейүү.

ВА́ЖНО 1. нареч. (с важным видом) кекирейген түр менен, кекирейип, бой көтөрүп; **2.** безл. в знач. сказ. зарыл, керек; **ему́ ва́жно знать это** ага муну билүү зарыл.

ВА́ЖНОСТЬ жс. 1. (значительность) чоң маанилүүлүк, зор маанилүүлүк, эң керектүүлүк; **ва́жность вопро́са** маселенин зор маанилүүлүгү; **2.** (высокомерие) бой көтөрүүчүлүк, кекирейүүчүлүк; **велика́ ва́жность или э́ка ва́жность** разг. эч кыса жок, никеси бузулбайт.

ВА́ЖНЫЙ, ая, -ое 1. (значительный) чоң маанилүү, зор маанилүү, эң керектүү; **ва́жный вопро́с** зор маанилүү маселе; **ва́жное собы́тие** зор маанилүү окуя; **ва́жный морско́й путь** эң маанилүү деңиз жолу; **2.** (высокомерный) бой көтөргөн, кекирейген; **с ва́жным ви́дом** кекирейген түр менен, кекирейип, бой көтөрүп.

ВА́ЗА жс. ваза (*жемиш, гүл салынып, кооздук үчүн коюла турган идиш*).

ВАЗЕ́ЛИН м. вазелин (*медицинада, техникада, косметикада колдонулуучу май*).

ВАЗЕ́ЛИНОВЫЙ, ая, -ое вазелин-ге т.; **вазели́новое мы́ло** вазелин самын.

ВАЗО́Н м. вазон (*ичине гүл өстүрүлүүчү карапа*).

ВАКА́НСИЯ жс. вакансия (*мекемелерде кызматчы алынуучу бош орун*).

ВАКА́НТНЫЙ, ая, -ое ваканттуу (*бош*); **вака́нтная до́лжность** ваканттуу кызмат орду.

ВА́КСА жс. вакса (*отүк май*).

ВАКСИ́ТЬ несов. что вакса менен жылтыратып майлоо, вакса менен майлап жылтыратуу.

ВАКУУМ м. тех. вакуум (*туюк кылып бекителген идиштин ичиндеги абанын эң сейректелген абалы*).

ВАКХА́НАЛИЯ жс. 1. чаще мн. ист. вакханалия (*байыркы гректердин жана байыркы римдиктердин Вакхка – ичкиликтин жана көңүл ачуунун кудайына арналган майрамдары*); **2.** перен. (*оргия*) вакханалия (*ашыра, чектен тыш ичкиликтүү жыйын*); **3.** перен. (*беспорядок*) вакханалия (*жүгөнсүздүк, ашкан тартипсиздик*).

ВАКХА́НКА жс. вакханка (1. ист. Байыркы Грециянын Вакх деген кудайына кызмат кылуучу аял; 2. перен. эң эле ойношчул, аягы суюк аял).

ВАКЦИ́НА ж. мед. вакцина (жугуштуу ооруларга каршы эмдөө үчүн колдонула турган препарат).

ВАКЦИНА́ЦИЯ ж. мед. вакцинация (жугуштуу оорулардан сактануу үчүн вакцина менен эмдөө).

ВАЛ I м. (волна) чоң толкун.

ВАЛ II м. (насыпь) жал, тосмо (үйүлгөн, кырдалган топурак; топурактан жасалган жал); **крепостной вал** крепосттук жал.

ВАЛ III м. тех. вал (ар түрдүү механизмдердин огунда айлануучу цилиндр).

ВАЛАНДАТЬСЯ несов. разг. сандалып жүрүү, эшек такалоо, пайдасыз иш менен алпурушуу.

ВАЛЕ́ЖНИК м. собир. токойдо жаткан бутак-сутактар.

ВАЛЁ́К м. 1. (бельевой) калтек (жууган кирди таптоочу жалпак токмок); 2. полигр. валёк (наборго, терилген ариптердин үстүнө боёкту жуктуруу үчүн колдонулуучу цилиндр); 3. (у экипажа) валёк (постромкаларды экипажга бириктирүү үчүн колдонулат).

ВАЛЕНКИ мн. (ед. валёнок м.) кийиз өтүк, пима.

ВАЛЕНТНО́СТЬ ж. хим. валенттүүлүк (бир элементтин атомунун водороддун белгилүү бир сандагы атомдору менен кошула алуу жөнөмдүүлүгү).

ВАЛЕНТНЫЙ, ая, -ое хим. валенттүү.

ВАЛЕРЬЯ́НА ж. бот. валерьяна (дары өсүмдүгү).

ВАЛЕРЬЯ́НКА ж. разг. валерьянка; см. **валерьянов-ый** (валерьяновые капли).

ВАЛЕРЬЯ́НОВЫЕ, ая, -ое валерьяна-га т.; валерьяндуу; **валерьяновые капли** валерьяна тамчысы (дары).

ВАЛЁ́Т м. балта (карта ойнонда).

ВАЛИ́К м. валик (1. тех. кичирээк вал; 2. тех. тыбыш жазууга ылайыкталган фонографтагы момдуу цилиндр; 3. дивандын эки башына коюлган жумуру жаздык).

ВАЛИ́ТЬ несов. 1. кого-что (сбрасывать, опрокидывать, обрушивать) кулатуу, жыгуу; **ураган валил деревья** аябаган катуу шамал дарактарды кулатты; 2. что, разг. (в одно место) бир жерге таштоо, баш аламан үйүп жыюу (в беспорядке); **валить в одну кучу** 1) бир үймөккө баш аламан үйүү; 2) перен. баш аламан эле жыйнай берүү; 3. что на кого, перен. разг. оодаруу, оодара салуу, жуктөй салуу; **валить вину на кого-л.** күнөөнү бирөөгө оодаруу; 4. разг. (идти толпой) каптоо, жабылуу, калың болуп жапырт кирүү; **народ валил на площадь** калың эл аянтка жапырт чогулуп жатты, эл аянтты каптап кетти; 5. (густой, массой) оргуштап чыгуу, лапылдап жааш; **дым валил из трубы** мордон түтүн оргуштап чыгып жатты; **валил густой снег** калың кар лапылдатып жаап турду.

ВАЛИ́ТЬСЯ несов. (падать) кыйшаюу, абдан чарчоо, жыгылуу; **валиться на бок** кыйшаюу, жамбаштап жатуу; **валиться с ног** (от усталости) абдан чарчоо, бут шилтөөгө келбей абдан чарчоо; **всё валится из рук** көңүл чаппай калып, колдон эч нерсе келбей жатат.

ВАЛЌИЙ, ая, -ое калкылдак, оодарылгыч; **валкая лодка** калкылдак кайык; **ни шатко ни валко** погов. ачтан өлбөс, көчтөн калбас.

ВАЛОВО́Й, ая, -ое дүң, бардык, жалпы; **валовой доход** дүң доход, бардык доход; **валовой сбор зерна** эгиндин жалпы (дүң) түшүмү; **валовая продукция** жалпы (дүң) продукция.

ВАЛО́М нареч.: **публика валом валит** калың эл жапырт кирип жатат.

ВАЛТО́РНА ж. муз. валторна (жезден жасалган музыкалык инструмент).

ВАЛТО́РНИСТ м. валторнист (валторнада ойноочу музыкант).

ВАЛУ́Н м. валун, тоо таш (моңгудон пайда болгон, тоо тектерине кирүүчү тегерек тарткан зор таш).

ВА́ЛЬДШНЕ́П м. зоол. вальдшнеп (чулдук сымал токой куштарыным бир түрү).

ВА́ЛЬС м. вальс (1. танецтин бир түрү; 2. ушул танецтин музыкасы).

ВА́ЛЬСИ́РОВАТЬ несов. вальс бийлөө.

ВА́ЛЬЦЕВА́ТЬ несов. что, тех. вальцовкалоо (валдын ортосу менен жүргүзүү, иштетүү); **вальцевать желе́зо** темирди вальцовкалоо.

ВА́ЛЬЦОВКА ж. тех. 1. (действие) вальцовкалоо; 2. (машина) вальцовка (вальцалагыч машина).

ВА́ЛЬЦО́ВЧНЫЙ, ая, -ое вальцовкалоочу; **вальцовочный цех** вальцовкалоочу цех.

ВА́ЛЬЦО́ВЩИК м. вальцовщик (вальцовкалоочу жумушчу).

ВА́ЛЬЦО́ВЫЙ, ая, -ое вальцовкалоочу; **вальцовая мельница** вальцовкалоочу тегирмен.

ВА́ЛЬЦЫ́ мн. (ед. вале́ц м.) вальцы (1. механизмдердин огунда айлануучу цилиндрлер; 2. валдуу станок).

ВАЛЮ́ТА ж. эк. валюта (кандайдыр бир өлкөнүн акча единицасы, мис. сом, доллар, франк ж.б.); **твёрдая валюта** туруктуу валюта (алтын же башка баалуу нерселер менен камсыз кылынган валюта); **иностранная валюта** чет өлкө валютасы.

ВАЛЮ́ТНЫЙ, ая, -ое валюта-га т.; валюталык; **валютный курс** валюта курсу (бир өлкөнүн валютасынын экинчи бир өлкөнүн валютасы менен көрсөтүлгөн баасы).

ВАЛЯ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое валяние-ге т.; **валяльное производство** жүндөн же тыбыттан басып, кийиз өтүк ж.б. жасоо.

ВАЛЯ́ЛЬЩИК м. жүн же тыбыттан ар түрдүү нерсе басып, кийиз өтүк ж.б. жасоочу жумушчу.

ВАЛЯ́НИЕ ср. басуу (жүн же тыбыттан ар түрдүү нерсе басып чыгаруу).

ВАЛЯ́ННЫЙ, ая, -ое басылган, жүндөн басылган; **валяные сапоги** см. валенки.

ВАЛЯ́ТЬ несов. 1. кого-что сүйрөө, оодаруу, оонатуу, тоголотуу; **валять в снегу́** кардын үстүнө сүйрөө; **валять по полу** полдун үстүндө сүйрөө; **валять тесто в мукé** камырды унга оонатуу; 2. что (скатывать) томолоктоо, жумалактоо; **валять ком из снега́** карды томолоктоо; 3. что (сбивать из шерсти) басуу; **валять войлок** кийиз басуу; ♣ **валять дурака́** разг. акмактын ишин кылуу.

ВАЛЯ́ТЬСЯ несов. 1. (лежать не на месте, в беспорядке) чачылып жатуу; **бумажки валяются на полу́** кагаз полдо чачылып жатат; 2. (лежать бездельничая) эчтеке кылбай бекер жатуу; **валяться на дива́не** эчтеке кылбай диванда бекер жатуу; 3. ооноо, оонап жатуу, ооналактап жатуу; **валяться в снегу́** карга ооноо; **валяться в нога́х** разг. бутуна жыгылуу, бутун кучактоо.

ВА́М мест. личн. дат. п. от вы силерге; сизге, сиздерге (вежливая форма); **друзья́, вам надо торопиться́** курдаштар, силерге шашылуу керек; **я вам, товарищ, благода́рен** мен сизге, жолдош, ыраазымын.

ВА́МИ *мест. личн. твор. п. от вы* силерге; сиз менен, сиздер менен, сиздин, сиздердин (*вежливая форма*); **де́ти, я ва́ми дово́лен** балдар, мен силерге ыраазымын; **това́рищ, моё́ оче́редь за ва́ми** жолдош, менин кезегим сиздин артыңызда.

ВАМПИ́Р *м. 1. фольк.* вампир (*жсомоктордо - мурзодон чыгып, тирүү адамдардын канын соруучу өлүк*); *2. зоол.* вампир (*эт менен тамактануучу ири жарканат*); *3. перен.* вампир, кан соргуч, мыкачы, канкор, кан ичкич.

ВАНА́ДИЙ *м. хим.* ванадий (*химиялык элемент*).

ВАНДА́Л *м.* вандал (*маданият байлыктарын кыйратуучу, варвар*).

ВАНДА́ЛИЗМ *м.* вандализм (*маданият байлыктарын ырайымсыздык менен талкалоо*).

ВАНИ́ЛЬ *ж.* ваниль (*тропиктик өсүмдүктүн бир түрү жана ошол өсүмдүктүн жемиши*).

ВАНИ́ЛЬНЫЙ, *ая, -ое* ваниль-ге *т.*; **вани́льный порошо́к** ваниль порошогу.

ВА́ННА *ж. 1. (сосуд)* ванна; **сесть в ва́нну** ваннага отуруу; *2. (купание)* чөмүлүү, киринүү; **приня́ть ва́нну** чөмүлүү; *3. мед.* ванна (*денеге абанын таасирин, күндүн жарыгынын жана башкалардын таасирин тийгизүү аркылуу эмдөө процедурасы*); **со́лнечная ва́нна** күн ваннасы.

ВА́ННАЯ *ж.* ванна бөлмөсү, ванналуу бөлмө.

ВА́ННЫЙ, *ая, -ое* ванна-га *т.*; **ванна́лык**; **ва́нная ко́мната** *см. ва́нная*.

ВА́НТЫ *мн. (ед. ванта ж.) мор.* ванталар (*мачтаны бекитип туруучу жсоон аркандар*).

ВАР *м.* вар (*кайнатылып коюуланткан чайыр*).

ВА́РВАР *м. 1. ист.* варвар (*байыркы гректер жана римдиктер башка жердин кишилерин «варвар» деп аташкан*); *2. перен.* олдоксон, орой, маданиятсыз киши.

ВАРВА́РИЗМ *м. лингв.* варваризм (*башка бир тилден алынган, бирок ушул тилдин ичинде жат болуп кала берген сөз же сүйлөм*).

ВА́РВАРСКИЙ, *ая, -ое 1. варвар 1-ге т.*; *2. перен.* маданиятсыз, эн, эле орой, одоно.

ВА́РВАРСТВО *ср.* варварчылык (*орой жана жапайы мүнөздүүлүк; маданият байлыктарына наадандык, ырайымсыздык менек одоно мамиле кылуу*).

ВАРGÁН *м. муз.* темир комуз.

ВА́РЕВО *ср. разг.* кайнатылып бышырылган суюк тамак.

ВА́РЕЖКИ *мн. (ед. vareжка ж.)* салаасыз мээлей.

ВА́РЕНЕЦ *м.* жуурат (*бышырган сүттөн уютулган жуурат*).

ВА́РЕНИЕ *ср.* бышыруу, кайнатуу.

ВА́РЕНИКИ *мн. (ед. вареник м.)* ичине быштак салып бышырган чүчпара.

ВА́РЕНЬЕ *ср.* варенье; **вишнёвое варенье́** чие варенье; **пить чай с вареньем** варенье менен чай ичүү.

ВА́РЁНЫЙ, *ая, -ое* бышырылган; **варёное мя́со** бышырылган эт.

ВА́РИА́НТ *м. 1. (разновидность)* вариант (*бир нерсенин башкача түрү же бир нерсенин мүмкүн болгон түрдүүлүгүнүн бирөө*); **два ва́рианта техни́ческого прое́кта** техникалык проекттин эки варианты; *2. лит.* вариант (*адабий чыгарманын негизгисинен айырмасы бар тексти*); *3. шахм.* вариант (*оюндун ушул абалында жүрүү комбинацияларынын мүмкүн болгон кандайдыр бир жолу*).

ВА́РИАЦИО́ННЫЙ, *ая, -ое* вариация 1-ге *т.*; вариациялык; **вариацио́нное исчисле́ние мат.** вариациялап эсептөө (*жсгорку математиканын бир бөлүмү*).

ВА́РИА́ЦИЯ *ж. 1.* вариация (*бир нерсенин айрым майда-чүйдө деталдарынын түрүн өзгөртүү*); *2. муз.* вариация (*ошол эле музыкалык теманын түрүн өзгөртүп ойноо*); **те́ма с ва́риациями** вариациялуу тема.

ВА́РИТЬ *несов. что 1.* бышыруу, кайнатуу; **варить мя́со** эт бышыруу; **варить варе́нье** варенье кайнатуу; **варить пиво́** пиво жасоо, пиво ачытуу; *2. тех.* эритүү; **варить сталь** болот эритүү; ✧ **желу́док хорошо́ ва́рит** ашказан жакшы иштейт.

ВА́РИТЬСЯ *несов.* бышуу, бышырылуу, кайнап бышуу, кайнатып бышырылуу; **вариться в со́бственном соку́** өзү менен өзү боло берүү (*тар чөйрөдөн, тар таламдардын чегинен четке чыкпоо*).

ВА́РКА *ж.* бышыруу, кайнатуу.

ВА́РНИЦА *ж.* тузкана (*иор сууну кайнатып, тузун ажыратып алуучу ишкана*).

ВА́РЬИ́РОВАТЬ *несов. что* вариациялатуу (*ооштуруп өзгөртүү, түрүн өзгөртүү, ар түрдүүлөө*).

ВА́РЯГИ *мн. (ед. варяг м.)* варягдар (*норман уруусунун аты*).

ВА́РЯЖСКИЙ, *ая, -ое* варяг-га *т.*; варягдык; **ва́ряжское су́дно** варягдык кеме.

ВА́С *мест. личн. род., вин. и предл. п. от вы* силерди; сизди, сиздерди (*вежливая форма*); **мы по́мним о вас** биз силерди эсте тутабыз; **мы жде́м вас** биз сизди күтүп жатабыз; **у вас** сизде, сиздерде, сиздикинде, сиздердикинде; **кто из вас...?** киминер...?; кайсыныцар...?

ВАСИ́ЛЕК *м. бот.* козу уйгак (*раскидистый*); кекире (*горький*).

ВАСИ́ЛЬКОВЫЙ, *ая, -ое* ачык көк түстүү; **пла́тье васи́лькóвого цвёта** ачык көк түстүү көйнөк.

ВАССА́Л *м.* вассал (*1. ист.* өзүнөн бир кыйла ири феодалга көз каранды болуп, ага ар түрдүү салымдар төлөп туруучу ири жер ээси - феодал; *2. перен.* көз каранды, башка бир адамдын же мамлекеттин кол алдында көз каранды болгон).

ВАССА́ЛЬНЫЙ, *ая, -ое* вассал 1-ге *т.*; вассалдык; **вассальная за́висимость** вассал катарында көз каранды болгон, вассалдык көз карандылык; **вассальное госуда́рство** вассалдык мамлекет.

ВА́ТА *ж.* вата, пахта, кебез; **пальто́ на ва́те** вата салынган (*вата салып астарланган*) пальто.

ВАТА́ГА *ж.* топ, бир топ; **вата́га ребя́тишек** балдардын тобу.

ВА́ТЕР *м. тех.* ватер (*пахтаны, зыгырдын буласын, жүндү ийрүүчү машина*).

ВАТЕРЛ́ИНИЯ *ж. мор.* ватерсызык (*кеменин сууга канчалык батып туруу керек экендигин көрсөтүп туруучу, кеменин бортуна сызылган сызык*).

ВАТЕРМАШ́ИНА *ж. см. ватер*.

ВА́ТЕРНЫЙ, *ая, -ое* ватер-ге *т.*; **ва́терный цех** ватер цехи.

ВАТЕРПАС *м. тех.* ватерпас (*сызыктын же түздүктүн горизонталдуу абалын аныктоо үчүн колдонулуучу аспап*).

ВАТЕРПÓЛО *ср. нескл. спорт.* ватерполо (*суунун үстүнө топ ойноо*).

ВАТ́ИН *м.* ватин (*жылуу кийимге астар кылуу үчүн колдонулуучу трикота́ж түктүү ткань*).

ВАТНЫЙ, ая, -ое *вата-га т.*; **ватное производство** вата өндүрүшү; **ватное одеяло** пахтадан жасалган жууркан, пахта салынган жууркан.

ВАТРУШКА *жс.* ватрушка (*бетине быштак салынып, тегереги кырдалып бышырылган тооч*).

ВАТТ *м. тех.* ватт (*электр же механика кубатынын единицасы*).

ВАФЛЯ *жс.* вафля (*унга жумуртка жана каймак аралаштырып жуурулуп, бети тордолуп бышырылган печенье*).

ВАХМИСТР *м. воен. уст.* вахмистр (*падышалык армиянын аттуу аскерлериндеги унтер-офицердик чин, пехотадагы фельдфебелдик чинге туура келет*).

ВАХТА *жс.* вахта (*дежурство же кеме экипажынын дежурствого чыккан бөлүмү*); **несті вахту** вахтага чыгуу; **трудова́я вахта** эмгек вахтасы; **ва́хта ми́ра** тынчтык вахтасы.

ВАХТЕННЫЙ, ая, -ое **1.** *вахта-га т.*; **вахтенный журнал** вахта журналы; **2.** *в знач. суц. м.* кароолчу (*согуш кемесиндеги кароолчу матрос*).

ВАХТЕР *м.* вахтер (*мекеменин дежурстводо турган сторожу*).

ВАШ *мест. притяж.* силердики, силердин; сиздики, сиздердики, сиздин, сиздердин (*вежливая форма*); **ваш друг** сиздин дос.

ВАША *женск. р. к.* ваш.

ВАШЕ *ср. р. к.* ваш.

ВАШИ *мн. 1. мест. притяж.* силердики, силердин; сиздики, сиздердики, сиздин (*вежливая форма*); **ваши кні́ги** силердин китептер; **2.** *в знач. суц.* силердики, үйдөгүлөрүңөр; **как ва́ши поживаю́т?** силердин үйдөгүлөрүңөр кандай турушат?

ВАЯНИЕ *ср. (действие)* бир нерсенин сүрөтүн, тулкусун оюп же чаап жасоо.

ВАЯТЕЛЬ *м. уст. см.* скульптор.

ВАЯТЬ *несов. что, уст.* бир нерсенин сүрөтүн, тулкусун оюп же чаап жасоо.

ВБЕГА́ТЬ *несов. см.* бежа́ть.

ВБИВА́ТЬ *несов. см.* вби́ть.

ВБИРА́ТЬ *несов. что* өзүнө тартып алуу, өзүнө жутуп алуу, өзүнө синчирип алуу; **гу́бка вбира́ет во́ду** губка сууну өзүнө тартып алат.

ВБИ́ТЬ *сов. что* кагып киргизүү; **вби́ть гвоздь в стéну** мыкты дубалга кагып киргизүү; **✧ вби́ть себе́ что-л. в го́лову** болбогон бир ойду башынан чыгарбоо.

ВБЛИ́ЗИ **1.** *нареч.* жакын жерде, жакын жерден; **рас-смотре́ть вбли́зи** жакындан кароо; **2.** *предлог с род. п.* -га жакын жерде; **вбли́зи от го́рода** шаарга жакын жерде.

ВБРО́Д *нареч.* кечип; **перейти́ реку́ вброд** өзөндү кечип өтүү.

ВВА́ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* ввали́ться.

ВВАЛІ́ТЬСЯ *сов. 1.* (*упасть внутрь, вглубь*) ой жерге, чуңкур жерге кулап кетүү; **ввали́ться в я́му** чуңкурга кулап кетүү; **2.** (*стать впалым*) чуңкураюу, ичине кирүү, үнүрөйүү; **у больно́го ввали́лись ще́ки** оорунун жаагы ичине кирип кетти; **3. перен. разг.** уят-сыйытсыз кокусунан калжактап кирип келүү; **он ввали́лся в ко́мнату** ал бөлмөгө калжактап кирип келди.

ВВЕДЕ́НИЕ *ср. 1. (действие)* ишке ашыруу; **введе́ние всео́бщего десятиле́тнего обуча́ния** он жылдык жалпы окууну иш жүзүнө ашыруу; **2. (предисловие)** ки-

ришме, кириш, кириш сөз; **введение к книге китептин киришмеси**; **введе́ние в языкозна́ние** тил илимине киришүү бөлүмү.

ВВЕЗТИ́ *сов. 1. кого-что* тартып кирүү, тартып киргизүү (*унаа, автомобиль жс.б. менен*); **ввезти́ се́но во дво́р** чөптү короого тартып киргизүү; **2. что, эк.** четтен келтирүү (*чет мамлекеттен товарлар сатып алуу*).

ВВЕК *нареч. разг.* эч качан, эч убакта; **я ввек э́того не забóду** бул эч качан, түбөлүккө эсимден чыкпайт, муну мен эч качан унутпайм.

ВВЕРГА́ТЬ *несов. см.* вве́ргнуть.

ВВЕ́РГНУТЬ *сов. кого-что 1. уст. (наильно поместить куда-л.)* зордоп бир жерге коюу (киргизүү, отургузуу, салуу); **вве́ргнуть в те́мницу** зынданга отургузуу, түрмөгө салуу; **2. перен.** дуушар кылуу; **вве́ргнуть в отча́яние** үмүтсүздүккө дуушар кылуу.

ВВЕ́РЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от вве́рить**; **2. прил.** бирөөнүн карамагында жана жоопкерчилигинде туруучу; **вве́ренное е́му́ учрежде́ние** анын карамагындагы мекеме.

ВВЕ́РИТЬ *сов. что кому* ишенип тапшыруу, ишенип айтуу, ишенип билдирүү; **вве́рить та́йну** жашырын сырды ишенип айтуу (*билдирүү*).

ВВЕ́РИТЬСЯ *сов. кому* ишенип, анын ыктыярына берилүү.

ВВЕРНУ́ТЬ *сов. 1. что (ввинтить)* бурап киргизүү; **вверну́ть винт** винти бурап киргизүү; **2. перен. разг. (вставить в разговор)** кыстыруу, кыстыра салуу; **вверну́ть сло́вечко** сөз кыстыра салуу.

ВВЕРХ *нареч.* жогору, өөдө, жогору карай, өөдө карай; **подня́ться ввeрх по ле́стнице** тепкич менен жогору көтөрүлүү (*чыгуу*); **плыть ввeрх по реке́** суунун башын көздөй сүзүү; **ввeрх дном разг.** баш аламан; **переверну́ть все́ ввeрх дном** чак-челекейин түшүрүү, баш аламан кылуу; **ру́ки ввeрх!** көтөр колунду!

ВВЕРХУ́ *нареч.* өөдө жакта, өөдө жагында, жогору жакта, жогору жагында, үстүндө.

ВВЕРЯ́ТЬ *несов. см.* вве́рить.

ВВЕРЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см.* вве́риться; **2. страд. к.** верить.

ВВЕСТИ́ *сов. 1. кого-что* киргизүү; **ввести́ войска́ в го́род** аскерди шаарга киргизүү; **2. кого, перен. (вовлечь)** дуушар кылуу, кириптер кылуу; **ввести́ в заблу́ждение** адаштыруу, жаңылыштыруу; жаңылтып (чаташтырып) жиберүү; **3. кого, перен. (ознакомить)** тааныштыруу; **ввести́ в курс со́бытий** окуялар менен тааныштыруу; **4. что (установить)** киргизүү; **ввести́ в употребле́ние** колдонууга киргизүү; **ввести́ но́вый зако́н** жаңы закон киргизүү; **мы вве́ли но́вые техни́ческие ме́тоды в произво́дство** биз өндүрүшкө жаңы техникалык методдорду киргиздик; **✧ ввести́ в строй** аракетке келтирүү; **ввести́ в де́йствие** кыймылга келтирүү, аракетке келтирүү; **вве́сти в насле́дство юр.** мурасты законго ылайыктап берүү.

ВВЕ́РТЫВА́ТЬ *несов. см.* вверну́ть.

ВВИДУ́ *предлог с род. п.* натыйжасында, себептүү, болгондуктан; **ввиду́ э́того** ушундай болгондуктан; **ввиду́ моего́ отсу́тствия** мен жок болгондуктан; **ввиду́ отсу́тствия до́казательств** далилдер жок болгон себептүү.

ВВИНТИ́ТЬ *сов. что* бурап киргизүү; **ввинти́ть га́йку** гайканы бурап киргизүү.

ВВИ́НЧИВА́ТЬ *несов. см.* ввинти́ть.

ВВОД *м. 1. (действие)* киргизүү, киргизилүү, берүү; **ввод проводов** *тех.* сымды киргизүү; **ввод завода в эксплуатацию** заводду эксплуатацияга берүү; **2. (место)** киргизилүүчү орун; **ввод для телефона** *тех.* телефон киргизилүүчү орун; **ввод в наследство** *юр.* мурасты законго ылайыктап берүү.

ВВОДИТЬ *несов. см. ввести.*

ВВОДНЫЙ, ая, -ое кириш, киришме, киринди, алгачкы; **вводная лекция** кириш лекция; ♠ **вводное слово** *грам.* киринди сөз; **вводное предложение** *грам.* кыстырынды сүйлөм.

ВВОЗ *м. эк.* четтен келтирүү.

ВВОЗИТЬ *несов. см. ввезти.*

ВВОЗНЫЙ, ая, -ое **ввоз-го т.**; четтен киргизилген; **ввозная пошлина** четтен киргизилген товарлардан алынуучу бажы.

ВВОЛЮ *нареч. разг.* эркинче, моокуму канганча, каалаганча, тилегенче, кумардан чыкканча; **выспаться вволю** уйку канганча уктоо, уйкуну абдан кандыруу.

ВВОСЬМЕРО *нареч.* сегиз эсе, сегиз жолу, сегиз мертебе, сегиз кабат; **ввосьюмеро больше** сегиз эсе көп, сегиз эсе чоң, сегиз эсе артык.

ВВОСЬМЕРОМ *нареч.* сегиз киши болуп; **мы ввосьюмером** сегизибиз.

ВВЫСЬ *нареч.* жогору, көкөлөй, көкөлөтө; **самолёт поднялся ввысь** самолёт жогору көтөрүлдү.

ВВЯЗАТЬ *сов. 1. что (вплести вязанием)* токуу; **2. кого, перен. разг. (впутать)** кийлигиштирүү, чаташтыруу.

ВВЯЗАТЬСЯ *сов. во что, разг.* кийлигишүү; **ввязаться в разговор** сөзгө кийлигишүү.

ВВЯЗЫВАТЬ *несов. см. ввязать.*

ВВЯЗЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. ввязаться; 2. страд. к ввязывать.*

ВГИБ *м.* бир нерсенин майышкан (*кабырылган, ийилген*) жери.

ВГИБАТЬ *несов. см. вогнуть.*

ВГИБАТЬСЯ *несов. см. вогнуться.*

ВГЛУБЬ **1. нареч.** терең, терендиги; **измерить озеро вглубь** көлдүн терендигин өлчөө; **2. предлог с род. п.** бир нерсенин ичине карата, ичин көздөй; **вглубь страны** өлкөнүн ичин көздөй.

ВГЛЯДЕТЬСЯ *сов. в кого, во что* көзүн айырбай кароо, тигилип кароо, тиктөө, жакшылап кароо, таамайлап кароо.

ВГЛЯДЫВАТЬСЯ *несов. см. вглядеться.*

ВГОНЯТЬ *несов. см. вогнать.*

ВДАВАТЬСЯ *несов. см. вдаваться; ♠ вдаваться в подробности* майда-чүйдөсүнө чейин териштирүү; **вдаваться в крайности** ыгы жок чектен чыгып кетүү, чектен чыгуу.

ВДАВИТЬ *сов. что* басып киргизүү, кысып киргизүү, басып жабуу, кысып жабуу.

ВДАВИТЬСЯ *сов.* басып киргизилүү, кысып киргизилүү, басып жабылуу, кысып жабылуу.

ВДАВЛИВАТЬ *несов. см. вдавить.*

ВДАВЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. вдавиться; 2. страд. к вдавливать.*

ВДАЛБЛИВАТЬ *несов. см. вдолбить.*

ВДАЛЕКЕ *нареч. см. вдаль.*

ВДАЛИ **1. нареч.** ыраак, алыс, ыраакта, алыста; **вдали чернел лес** алыста токой карарып (*дүмнүйүп*) көрүн-

дү; **2. предлог с род. п.** -дан алыста; **вдали от родных** туугандардан алыста.

ВДАЛЬ *нареч.* алыска, алысты; **смотреть вдаль** алыска (алысты) кароо.

ВДАТЬСЯ *сов. бир нерсенин* ичин көздөй, ортосун көздөй кирип туруу; **морской залив вдалься в берег** деңиздин булуңу жээкке кирип турат.

ВДВИГАТЬ *несов. см. вдвигнуть.*

ВДВИГАТЬСЯ *несов. 1. см. вдвигнуться; 2. страд. к вдвигать.*

ВДВИНУТЬ *сов. что* күч менен киргизүү, түртүп киргизүү; **он вдвинул ящик в стол** ал тартманы (ящик-ти) үстөлгө күч менен түртүп киргизди.

ВДВИНУТЬСЯ *сов. разг.* күч менен түртүп киргизилүү.

ВДВОЕ *нареч. 1. (в два раза)* эки эсе, эки мертебе, эки кабат; **вдвое сильней** эки эсе күчтүү; **вдвое меньше** эки эсе кичүү, эки эсе аз; **2. (пополам)** эки кабат кылып, эки жарты кылып; **сложить лист бумаги вдвое** бир барак кагазды эки кабат кылып бүктөө.

ВДВОЁМ *нареч.* экөө, экөөлөп, экөө болуп; **жить вдвоём** экөө болуп туруу.

ВДВОЙНЁ *нареч.* эки эсе, эки мертебе; **заплатить вдвойнё** эки эсе төлөө; **он вдвойнё неправ** аныкы такыр туура эмес, аныкы түк туура эмес.

ВДЕВАТЬ *несов. см. вдеть.*

ВДЕВЯТЕРО *нареч.* тогуз эсе, тогуз жолу, тогуз мертебе, тогуз кабат; **вдевятро больше** тогуз эсе чоң (көп).

ВДЕВЯТЕРОМ *нареч.* тогуз киши болуп; **мы вдевятером** тогузубуз.

ВДЕЛАТЬ *сов. что* ичине киргизип жасоо, орноштуруу коюу (*бир буюмду экинчи буюмдун ичине*); **вделать камень в кольцо** ташты (шакектин көзүн) шакекке орнотуу.

ВДЕЛЫВАТЬ *несов. см. вделать.*

ВДЕСЯТЕРО *нареч.* он эсе, он жолу, он мертебе, он кабат; **вдесятро больше** он эсе чоң (көп).

ВДЕСЯТЕРОМ *нареч.* он киши болуп; **мы вдесятером** онубуз.

ВДЕТЬ *сов. что* тешиктен өткөрүү, саптоо; **вдеть нитку в иглу** жипти ийненин көзүнөн өткөрүү, ийнени саптоо, учукту саптоо.

ВДЕТЬСЯ *сов.* тешиктен өткөрүлүү, сапталуу.

ВДЕРГИВАТЬ *несов. см. вдернуть.*

ВДЕРНУТЬ *сов. что* тарткылап киргизүү, тарткылап өткөрүү.

ВДОБАВОК *нареч. разг.* анын үстүнө, анысы да аз келгенсип, ал тургай, ал турмак.

ВДОВА *ж.* жесир аял; ♠ **солённая вдова** *шутл.* убактылуу жесир (*эри бир жакка убактылуу кетип калса*).

ВДОВЕТЬ *несов. разг.* аялы өлгөндөн кийин үйлөнбөй, бойдок жүрүү (*о мужчине*); жесир калуу, жесир жүрүү; эри өлгөндөн кийин эрге тийбей, жесир жүрүү (*о женщине*).

ВДОВЕЦ *м.* аялы өлгөндөн кийин үйлөнбөгөн бойдок эркек.

ВДОВИЙ, ья, -ье **вдова-га, вдовец-ке т.**; жесирдик; **вдовья жизнь** жесирдик турмуш.

ВДОВОЛЬ *нареч. 1. (вволю)* моокуму канганча, абдан; **вдоволь нагуляться** моокуму канганча тамаша

кылуу (*сайрандоо, ойноо*); **2.** (*в изобилии*) көп болуу, ашып-ташып жатуу, мол болуу; **у нас всего вдóволь** бизде бардык нерсе мол, ашып-ташып жатат.

ВДОВСТВО *ср.* жесирдик (*эри өлүп, жесир болуп же аялы өлүп, бойдок болуп жүргөндүк*).

ВДОВСТВОВАТЬ *несов. уст. см. вдоветь.*

ВДÓВУШКА *жс.* уменьш.-ласк. *от* вдовá жесир аял.

ВДОГÓНКУ *нареч.* артынан удаа, куйрук улаш; **побежать за кем-л. вдогóнку** бирөөнүн артынан удаа жүгүрүү; **послать письмо вдогóнку** артынан удаа кат жиберүү.

ВДОЛБÍТЬ *сов. что кому, разг.* аравдан зорго түшүндүрүү.

ВДОЛЬ **1.** *нареч.* бир нерсенин узунунан, узатасынан; **разрезать материю вдоль** кездемени узатасынан кесүү; **2.** *предлог с род. п.* бойлой, бойлоп, жээктеп; **идти вдоль берега** жээкти бойлоп жүрүү; **✧ вдоль и поперёк** 1) бардык жерин; **изъездить страну вдоль и поперёк** өлкөнүн бардык жерин айланып чыгуу; 2) *перен.* баштан аяк; **я изучил книги вдоль и поперёк** мен китепти баштан аяк окуп үйрөнүп чыктым.

ВДОСТАЛЬ *нареч. прост. см. вдóволь.*

ВДОХ *м.* дем алуу, дем тартуу; **сделать глубокий вдох** терең дем алуу, терең дем тартуу.

ВДОХНОВÉНИЕ *ср.* көңүл эргүү (*чыгармачылык күчтөрдүн куюлушун келиши*); **работать с вдохновением** көңүл эргүү менен иштөө.

ВДОХНОВÉННО *нареч.* көңүл эргип, шыктанып, көңүлдөнүп.

ВДОХНОВÉННЫЙ, ая, -ое көңүл эргиген, шыктанган; **вдохновенный труд** көңүл эргиген эмгек; **вдохновенные стихи** шыктуулук менен жазылган ырлар.

ВДОХНОВÍТЕЛЬ *м.* шыктандыруучу, козутуучу, ишке дем берүүчү.

ВДОХНОВÍТЕЛЬНИЦА *женск. р. к вдохновитель.*

ВДОХНОВÍТЬ *сов. кого на что* шыктандыруу, козутуу, ишке дем берүү; **вдохновить на подвиг** эрдикке шыктандыруу.

ВДОХНОВÍТЬСЯ *сов.* шыктандырылуу, дем берилүү.

ВДОХНОВЛЯТЬ *несов. см. вдохновить.*

ВДОХНОВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. вдохновиться; 2. страд. к вдохновлять.*

ВДОХНÚТЬ *сов. что 1. (в себя)* дем алуу, дем тартуу, аба жутуу; жыттоо (*напр. аромат*); **вдохнуть свежий воздух** таза аба жутуу; **2. перен. (в кого-л.)** көңүлүн көтөрүү; **вдохнуть в кого-л. бодрость** бирөөнүн көңүлүн көтөрүп кайраттандыруу; **✧ вдохнуть жизнь** жандандыруу.

ВДРÉБЕЗГИ *нареч.* быркыранып, талкаланып, быт-чыты чыгып, таш-талканы чыгып; **разбить вдребезги** таш-талканын чыгарып талкалоо; **вдребезги пьяный** разг. ылжыган мас, эс-учун билбеген мас.

ВДРУГ *нареч.* күтпөгөн жерден, окусунан, кокусунан, капысынан, аңгыча болбой; **вдруг раздался выстрел** күтпөгөн жерден мылтыктын үнү чыкты.

ВДРЫЗГ *нареч. прост.* абдан, аябай.

ВДУВАНИЕ *ср. 1. (напр. воздуха)* аба толтуруу, үйлөп толтуруу; **2. мед.** вдувание (*оору өлкөнү кысуу максатында плевранын көңдөйүнө – өлкөнүн кабына – жасалма жол менен газ жиберүү*).

ВДУВАТЬ *несов. что* аба толтуруу, үйлөп толтуруу (*үйлөп же үйлөтүү аркылуу бир нерсенин ичине аба толтуруу*).

ВДУМАТЬСЯ *сов. во что* жеткире ойлоноу, жете ойлоноу; **вдуматься в смысл статьи** макаланын мааниси жөнүндө жеткире ойлоноу.

ВДУМЧИВО *нареч.* терең ойлонуп.

ВДУМЧИВОСТЬ *жс.* терең ойлоочулук; терең, олуттуу ойлоого жөндөмдүүлүк.

ВДУМЧИВЫЙ, ая, -ое 1. (глубоко вникающий) терең ойлоочу; терең, олуттуу ойлоого жөндөмдүү; **вдумчивый работник** терең, ойлоочу кызматкер; **2. (выражающий вдумчивость)** ойчул; **вдумчивое лицо** ойчул өң.

ВДУМЫВАТЬСЯ *несов. см. вдуматься.*

ВДУНУТЬ *однокр. что* бир жолу үйлөө, бир жолу үйлөтүү.

ВДЫХАНИЕ *ср.* дем алуу, дем тартуу.

ВДЫХАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое дем алуучу, дем тартуучу, дем тарткан.

ВДЫХАТЬ *несов. см. вдохнуть.*

ВЕГЕТАРИА́НЕЦ *м.* вегетарианец (*эт жебей, көбүнчө өсүмдүк жана сүт азыктары менен тамактана турган адам*).

ВЕГЕТАРИА́НКА *женск. р. к вегетарианец; вегетарианка.*

ВЕГЕТАРИА́НСКИЙ, ая, -ое вегетариандык (*эт-сиз*); **вегетарианская пища** вегетариандык тамак.

ВЕГЕТАРИА́НСТВО *ср.* вегетарианчылык.

ВЕГЕТАТÍВНЫЙ, ая, -ое биол. вегетативдик (*организмдин өсүшү жана көбөйүшү үчүн кызмат кылуучу*); **вегетативные органы** вегетативдик органдар; **вегетативное размножение** вегетативдик көбөйүү (*орчүү*); **вегетативная нервная система** вегетативдик нерв системасы.

ВЕГЕТАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое бот. вегетациялык (*өсүүгө жана көбөйүүгө жардам кылуучу*); **вегетационный период** вегетациялык мезгил (*өсүмдүктөрдүн өсүшү жана көбөйүшү үчүн керек болгон мезгили*).

ВЕГЕТА́ЦИЯ *жс. бот.* вегетация (*өсүмдүктөрдүн өсүү жана өрчүү мезгили*).

ВЕДАТЬ **I** *несов. чем (заведовать, управлять)* башкаруу; **он ведает целым отделом** ал бүткүл бир бөлүмдү башкарат.

ВЕДАТЬ **II** *несов. что, уст. (знать)* билүү.

ВЕДЕНИЕ **I** *ср.* карамак; **это в его ведении** бул анын карамагында.

ВЕДÉНИЕ **II** *ср.* жүргүзүү, алып баруу, башкаруу; **ведение хозяйства** чарбаны жүргүзүү; **ведение дела** ишти жүргүзүү; **ведение заседания** заседаниени башкаруу, заседаниени алып баруу.

ВЕДЁРКО *ср. уменьш. от ведро* кичине чака.

ВЕДЁРНЫЙ, ая, -ое 1. ведро-го т.; **ведёрная ручка** чаканын туткасы; **2. (вместимостью в ведро)** чака менен ичтеш; **ведёрный самовар** чака менен ичтеш самоор.

ВЕДЁТСЯ *наст. вр. от вестись.*

ВЕДОМО: **с ведома** билдирип, айтып; **без ведома** билдирбей, айтпай.

ВЕДОМОСТЬ *жс. 1.* ведомость (*кандайдыр бир маалыматтардын жыйынтыгын билдирүүчү сводка же тизме*); **расчётная ведомость** расчёттук ведомость; **2. Ведомости** *мн. (название газеты)* Ведомосттор; **Вé-**

домости Верховного Совета СССР СССРдин Жогорку Советинин Ведомосттору (*газетанын аты*).

ВЕДОМСТВЕННЫЙ, ая, -ое ведомстволук (*кандайдыр бир ведомствого таандык*).

ВЕДОМСТВО ср. ведомство; **тамо́женное ве́домство** бажылык ведомство, таможнялык ведомство.

ВЕДРО́ ср. чака, челек; **дождь льёт как из ведра́** разг. жамгыр көнөктүн чоргосунан куюлгандай нөшөрлөп жаап турат.

ВЕДУ́ (ведёшь) и т.д. наст. вр. от *вести*.

ВЕДУ́ЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от *вести*; 2. прил. (*идущий впереди, головной*) негизги, жетекчи, алдыңкы катарда баруучу, алдыңкы катардагы; **веду́щий самолёт** алдыңкы катарда баруучу самолёт.

ВЕДЬ 1. союз анткени; **он лежи́т, ведь он ещё бо́лен** ал жатат, анткени – ал али оору; 2. частица усил. эмеспи, беле, го, ээ; **ведь это́ всем извё́стно** бул баарыга белгилүү эмеспи; **а ведь я вам говори́л это́ давно́** мен муну силерге эчак (*небак*) айтпадым беле; **а ведь вы бы́ли пра́вы!** сиздики туура экен го!; **да ведь это́ он!** баса, бул ошол эмеспи!; **ведь это неправда?** бул жалган го?; **ведь ты испо́лнишь своё обеща́ние?** сен убаданды аткарасың, ээ?

ВЕДЬМА жс. 1. (*в народных поверьях*) жез кемпир жез тумшук, желмогуз; 2. перен. (*злая женщина*) урушчаак катын, орой катын, аксайган-саксайган жаман катын.

ВЕЁР м. веер, желпингич; **обма́хиваться ве́ером** веер (желпингич) менен желпинүү.

ВЕЕРООБРА́ЗНЫЙ, ая, -ое веер сыяктуу, веерге окшош.

ВЕЖЛИВО нареч. сылыктык менен, сылык түрдө.

ВЕЖЛИВОСТЬ жс. сылыктык, адептүүлүк.

ВЕЖЛИВЫЙ, ая, -ое сылык, адептүү; **ве́жливый челове́к** сылык адам; **ве́жливое обра́щение** сылык мамиле.

ВЕЗДЕ́ нареч. бардык жерде, кайсы жерде болсо да, бардык жерден, кайсы жерден болсо да; **везде́ побы́вать** бардык жерге барып келүү, бардык жерде болуу, барбаган жери жок болуу; **я побы́вал везде́** барбаган жерим калган жок; **везде́ и всю́ду** бардык жерде.

ВЕЗДЕСУ́ЩИЙ, ая, -ее бардык жерде болуучу, баарына үлгүрүүчү.

ВЕЗДЕХО́Д м. вездеход (*бардык жерден отуучу, кыйынчылык менен отулүүчү жерлерде жүрүү үчүн колдонулуучу автомашина*).

ВЕЗТ́И I несов. кого-что ташуу, тартуу, тартып баруу, жүктөп баруу (*поезде, машинада, унаада ж.б.*); **лоша́дь везёт теле́гу** ат арабаны тартып бара жатат; **парохо́д везёт большо́й груз** пароход чоң (көп) жүк тартып бара жатат.

ВЕЗТ́И II несов. безл. кому-чему в чём, разг. жолу болуу, ондой берди болуу, иш онунан чыгуу, иш оңолуу; **ему́ везёт на охоте́** аң уулоодо анын иши оңунан чыгат.

ВЕЙ I (*вейте*) повел. от *вить*.

ВЕЙ II (*вейте*) повел. от *вёять*.

ВЕК м. 1. (*столетие*) кылым; **двадцáтый век** жыйырманчы кылым; 2. (*эпоха*) доор, кылым; **ка́менный век** таш доору; **сре́дние века́** орто кылымдар; 3. разг. (*жизнь*) өмүр; **на моём веку́** менин өмүрүмдө; **прожи́ть свой век** өз өмүрүн өткөрүү, жашарын жашоо; 4. перен. разг. (*длительное время*) далай убакыт, көп убакыт; **мы**

с тобо́й век не ви́дались сен экөөбүз көп убактан бери бири-бирибизди көрүшө алган жокпуз; ♠ **в ко́и ве́ки** разг. анда-санда, өтө сейрек; **век жи́вй – век учи́сь** погов. окууга (үйрөнүүгө) карылык жок; **во ве́ки веко́в** кылымдар бою.

ВЕ́КО ср. кабак (*көздүн кабагы*).

ВЕКОВА́ТЬ несов.: **век векова́ть** бүткүл өмүрүн бир жерде же бир абалда өткөрүү.

ВЕКОВЕ́ЧНЫЙ, ая, -ое уст. дайыма болуучу, түгөнбөс.

ВЕКОВО́Й, ая, -ое атам замандагы, көптөн бери жашап келе жаткан; эзелден берки; **векова́я ель** атам замандагы карагай; **вековы́е ча́яния** эзелден берки тилек (үмүт).

ВЕ́КСЕЛЬ м. вексель (*белгилүү сро́кто белгиленген суммадагы акчаны төлөө жөнүндө кагаз жүзүндө берилген карыздык милдеттенме*); **уплати́ть по ве́кселю** вексель боюнча төлөө.

ВЕ́КСЕЛЬНЫЙ, ая, -ое вексель-ге т.

ВЕ́КТОР м. мат. вектор (*жеке эле сандык мааниси эмес, кыймылдын багыты менен дагы мүнөздөлүүчү математикалык чоңдук*).

ВЕЛЕ́НЕВЫЙ, ая, -ое: **веле́невая бума́га** велен кагазы (*эки жагы тең жылма, тыгыз кагаз*).

ВЕЛЕ́НИЕ ср. поэт. уст. буйруу; **веле́ние до́лга** милдеттин буйрушу (буйругу).

ВЕЛЕ́ТЬ сов. и несов. кому с неопр. буйруу; **он веле́л ему́ сдела́ть э́ту рабо́ту** ал ага бул ишти жасоону буйрду.

ВЕЛИКА́Н м. алп, дөө.

ВЕЛИ́КИЙ, ая, -ое 1. улуу; **Вели́кая О́ктябрьская социалисти́ческая револю́ция** Улуу Октябрь Социалисттик Революциясы; **Вели́кая Оте́чественная война́** Улуу Ата Мекендик Согуш; **вели́кие держа́вы** чоң мамлекеттер (*эл аралык укукта бул термин эл аралык катнаштарда башкы ролду ойноочу ири мамлекеттерди белгилөө үчүн колдонулат*); 2. (*большой*) зор, чоң; **к вели́кому сча́стью** зор бакытка жараша; 3. кратк. ф. в знач. сказ. **вели́к, вели́ка, вели́ко** (*об одежде, обуви*) чоң, кең; **это пла́тье ей вели́ко** бул көйнөк ага чоң, бул көйнөк ага кең; **от ма́ла до вели́ка** разг. жашынан карысына чейин; жашкарысы дебей; бала дебей, чоң дебей; **у стра́ха глаза́ вели́ки** погов. коркконго кош көрүнөт, кошу менен беш көрүнөт; **вели́кий князь** ист. улуу князь (*надышанын бир туугандарынын титулу*).

ВЕЛИКОВОЗРА́СТНЫЙ, ая, -ое жашы чоңоюп калган (*тийиштүү жашынан отуп кеткен бала*).

ВЕЛИКОДЕ́РЖАВНЫЙ, ая, -ое великодержавный, улуу державалык (*майда улуттарды жана майда мамлекеттерди эзүүгө умтулуучу*); **великодержáвный шови́низм** великодержавный шовинизм.

ВЕЛИКОДУ́ШИЕ ср. ак көңүлдүк, кең бейилдик, айкөлдүк.

ВЕЛИКОДУ́ШНИЧАТЬ несов. разг. орунсуз кең бейилдик кылуу, орунсуз айкөлдүк кылуу.

ВЕЛИКОДУ́ШНО нареч. ак көңүлдүк менен, ак кеңүлдүк кылып, кең бейилдик менен, ак бейилдик кылып, айкөлдүк менен, айкөлдүк кылып.

ВЕЛИКОДУ́ШНЫЙ, ая, -ое ак көңүл, кең бейил, айкөл; **великоду́шный челове́к** ак көңүл киши, кең бейил киши; **великоду́шный поста́пок** кең бейил кылык, кең бейилдик иш.

ВЕЛИКОЛЕ́ПИЕ *ср.* эң сонун кооздук, шаан-шөкөт.
ВЕЛИКОЛЕ́ПНО *нареч.* эң сонун, эң жакшы.
ВЕЛИКОЛЕ́ПНЫЙ, ая, -ое **1.** (*роскошный*) сонун, кооз, шаан-шөкөттүү; **2.** *разг. (очень хороший)* мыкты, сонун; **великолепный работник** мыкты кызматкер.

ВЕЛИКОРО́ССЫ *мн. см.* **великорусы**.
ВЕЛИКОРУ́С *м.* великорус.
ВЕЛИКОРУ́ССКИЙ, ая, -ое **великорус-ка т.**
ВЕЛИКОРУ́СЫ *мн.* великорустар.
ВЕЛИКОСВЁТСКИЙ, ая, -ое *уст.* ак сөөктүк (*жогорку дворяндык чөйрөгө, привилегиялуу коомго таандык*).

ВЕЛИЧА́ВО *нареч.* бакыйган түр менен.
ВЕЛИЧА́ВОСТЬ *жс.* бакыйгандык, сымбаттуулук.
ВЕЛИЧА́ВЫЙ, ая, -ое бакыйган, сымбаттуу.
ВЕЛИЧА́ЙШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от великий 1,* **2** эң улуу, эң зор, эң чоң; **собы́тие велича́йшей ва́жности** эң зор мааниси бар окуя.

ВЕЛИЧА́ТЬ *несов. кого 1. (называть)* атын же наамын айтып кайрылуу; **2. (чествовать)** куттуктоо (*орус элинин үрп-адаты боюнча куттуктоо ыры менен, салам берүү*); **велича́ть жени́ха с невестой** күйөө менен колуктуну куттуктоо.

ВЕЛИ́ЧЕСТВЕННО *нареч.* шандуулук менен.
ВЕЛИ́ЧЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое шандуу.
ВЕЛИ́ЧЕСТВО *ср. (титул монархов)* улуу даражалуу (*падыша жана анын аялына карата айтылуучу улуктоо сөз*).

ВЕЛИ́ЧИЕ *ср.* улуулук, айбаттуулук, шандуулук; **вели́чие подвига** эрдиктин шандуулугу; **во все́м вели́чии** өзүнүн бүтүндөй шандуулугу менен.

ВЕЛИ́ЧИНА *жс.* **1.** (*размер, объём*) көлөм, чоңдук; **вели́чина ко́мнаты** бөлмөнүн чоңдугу; **2. мат., физ.** чоңдук; **бесконечно́ малая вели́чина** чексиз кичине чоңдук; **неизвестная вели́чина** белгисиз чоңдук; **постоя́нная вели́чина** туруктуу чоңдук; **3. перен. (о человеке)** атактуулук, атактуу, даңктуулук, даңктуу; **он крупна́я вели́чина в нау́ке** ал илимде атактуу.

ВЕЛО- *татаал сөздөрдүн «велосипед» деген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис. велозаво́д* велозавод.

ВЕЛОГО́НКИ *мн.* велогонка (*велосипед жарышы*).
ВЕЛОДРО́М *м.* велодром (*велосипед жарыштыруучу атайын жолдору бар аянтча*).

ВЕЛОКА́МЕРА *жс.* велокамера (*велосипеддин иш-насынын ичиндеги аба толтурулуучу тегерек резина түтүк*).

ВЕЛОСИПЕ́Д *м.* велосипед.
ВЕЛОСИПЕДИ́СТ *м.* велосипедчи, велосипедист.
ВЕЛОСИПЕДИ́СТКА *женск. р. к велосипедист;* велосипедистка.

ВЕЛОСИПЕ́ДНЫЙ, ая, -ое **велосипед-ге т;** велосипеддик; **велосипе́дный заво́д** велосипед заводу, велосипед чыгаруучу завод; **велосипе́дные го́нки** велосипед жарышы.

ВЕЛОСПО́РТ *м.* велоспорт, велосипеддик спорт.
ВЕЛЬБО́Т *м.* вельбот (*тумшугу менен арт жагы учтуу, тез жүрүүчү жеңил кайык*).

ВЕЛЬВЕ́Т *м.* вельвет (*баркыт сыяктуу кездеме*).
ВЕЛЬВЕ́ТОВЫЙ, ая, -ое **вельвет-ке т.;** **вельве́товый ко́стюм** вельвет костюм.

ВЕЛЬМО́ЖА *м. уст.* вельможа (*жогорку даражалуу төрө*).

ВЕ́НА *жс. анат.* вена, көк кан тамыры; **расшире́ние вен** *мед.* веналардын кеңейиши.

ВЕНГЕ́РКА **I** *женск. р. к венгр;* венгерка.
ВЕНГЕ́РКА **II** *жс. (танец)* венгерка (*Батыш Европа танецинин бир түрү*).

ВЕНГЕ́РСКИЙ, ая, -ое **Венгрия-га, венгр-ге т.;** **венге́рский язы́к** венгр тили.

ВЕНГР *м.* венгр.
ВЕНГРЫ *мн.* венгрлер.
ВЕНЕ́РИК *м. разг.* венерик (*сүзөк сыяктуу жугуштуу оорулар менен ооруган киши*).

ВЕНЕ́РИЧЕСКИЙ, ая, -ое *мед.* венерический; **вене́рические бо́лезни** венерический оорулар (*көбүнчө жыныстык катышуулар аркылуу жуга турган жугуштуу оорулар – сифилис, сүзөк же жумшак шанкр*).

ВЕНЕРО́ЛОГ *м.* венеролог (*венерический оорулар боюнча специалист, врач*).

ВЕНЕРОЛО́ГИЯ *жс. мед.* венерология (*медицинын венерический ооруларды үйрөнүүчү бир бөлүмү*).

ВЕНЕ́Ц *м.* **1. уст. (корона)** таажы; **2. церк.** таажы (*нике кыйган убакытта жигит менен кыздын башына кийилүүчү таажы*); **под венцо́м** таажы кийип туруу; **3. уст. см. венок;** **4. метеор.** венец (*айдын, күндүн, жылдыздын айланасындагы жарык шоола*); **5. стр.** венец (*кайчылаштырып жыйылган устундар*); **✧ ко́нец – де́лу вене́ц** кеп иштин натыйжасында.

ВЕНЗЕ́ЛЬ *м.* вензель (*аттын жана фамилиянын кооздолуп бириктирилген баш ариптери*).

ВЕ́НИК *м.* шыпыргы.
ВЕНО́ЗНЫЙ, ая, -ое **вена-га т.;** **вено́зная кро́вь** венадагы кан; көк кан тамырдагы кан.

ВЕНО́К *м.* венок (*гүлдөн же чөптөн жасалган тегерек кооз түрмөк*).

ВЕ́НСКИЙ, ая, -ое **Вена-га т.;** веналык; **✧ ве́нский сту́л** жыгачтан ийип жасалган стул.

ВЕНТИ́ЛИРОВАТЬ *несов. что* вентиляциялоо, вентиляция кылуу (*вентиляция аркылуу абаны жаңыртуу, тазалоо*); **венти́лировать помеще́ние** үйдү (*тамды, имаратты*) вентиляциялоо.

ВЕ́НТИЛЬ *м.* вентиль (**1. тех.** *трубадан же камерадан суюктукту же газды чыгарбай тосуп туруучу клапан*; **2. муз.** *музыкалык жез инструменттин үнүн өзгөртүү үчүн арналган тетик*).

ВЕНТИЛЯ́ТОР *м.* вентилятор (*имараттардын абасын алмаштыруу үчүн колдонулуучу прибор*).

ВЕНТИЛЯ́ЦИОННЫЙ, ая, -ое **вентиляция-га п.;** вентиляциялык; **вентиля́ционные прибо́ры** вентиляциялык приборлор.

ВЕНТИЛЯ́ЦИЯ *жс.* **1. (действие)** вентиляция, вентиляциялоо, вентиляция кылуу (*атайын приборлордун жардамы менен имараттардын абасын жаңыртуу, алмаштыруу*); **вытя́жная венти́ляция** бузук абаны тартып чыгаруучу вентиляция; **2. (система приборов)** вентиляция (*вентиляциялоо жабдыктарынын системасы, жыйынтыгы*); **устано́вить венти́ляцию в ша́хте** шахтага вентиляция орнотуу.

ВЕНЦЕНО́СЕЦ *м. уст.* таажыдар (*падыша*).
ВЕНЧА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **венчание 2-ге т.;** **венча́льный о́бряд** нике кыюу ырым-жырымы.

ВЕНЧА́НИЕ *ср.* **1. ист. (коронация)** таажы кийгизүү (*падышалык тактыга отургузуу ырым-жырымы*);

2. *церк.* (о браке) нике кыюу (никелешүүнүн чиркөөдө жасалуучу ырым-жырымы).

ВЕНЧАТЬ 1. *сов. и несов. кого, ист.* (на царство) падышалык тактыга отургузуу; 2. *несов. кого с кем, церк.* (сочетать браком) никелөө, нике кыюу; 3. *сов. и несов. кого-что:* венчать героя лавровым венком лавр жалбырагынан жасалган венку баатырдын башына, мойнуна, аны урматтоо иретинде кийгизүү; ✧ **конец венчает дело** кеп иштин натыйжасында.

ВЕНЧАТЬСЯ 1. *сов. и несов. ист.* жаңыдан таажыкийип, такка отуруу; 2. *несов. церк.* никелешүү (христиандарда).

ВЕНЧИК *м. бот.* гүлдүн таажычасы (гүлдүн тегерек түрдө орун алган желекчелер).

ВЕПРЬ *м. уст.* каман.

ВЕРА *жс.* 1. (убеждение, уверенность) ишеним, ишенүү, ишенич; **вера в победу** женишке ишенүү; 2. (религия) дин; ✧ **принять что-л. на веру** бир нерсеге далилсиз эле ишенүү; **служить верой и правдой** жан-дили менен кызмат кылуу.

ВЕРАНДА *жс.* веранда (үйгө кошулуп салынган, үстү жабылган же ачык, же терезеленген жай).

ВЕРБА *жс. бот.* кызыл тал.

ВЕРБАЛЬНЫЙ, ая, -ое: **вербальная нота** *дип.* вербальный нота (кол коюлбаган, оозеки айтылган билдирүүгө барабар нота).

ВЕРБЕНА *жс. бот.* вербена (кооздук үчүн өстүрүлө турган өсүмдүктүн бир түрү).

ВЕРБЛЮД *м. төө; однокорбый верблюд* нар; **двугорбый верблюд** өркөчтүү төө.

ВЕРБЛЮДИЦА *жс.* иңген.

ВЕРБЛЮЖАТИНА *жс.* төөнүн эти.

ВЕРБЛЮЖИЙ, ья, -ье **верблюды-го т.**; **верблюжья шерсть** төөнүн жүнү.

ВЕРБЛЮЖОНОУ *м. бото (сосунок); тайлак.*

ВЕРБОВАТЬ *несов.* 1. *кого-что (набирать)* вербовкалоо, вербовка кылуу, тартуу; **вербовать подростков в ремесленные училища** өспүрүмдөрдү ремеслолук училищеге (окуу жайга) тартуу; 2. *что (создавать из добровольцев)* вербовка жолу менен түзүү, вербовкалап түзүү; **вербовать санитарный отряд** вербовкалап санитардык отряд түзүү.

ВЕРБОВКА *жс.* вербовка; вербовкалоо, вербовка кылуу (кишини өз ыктыяры менен кандайдыр бир ишке тартуу).

ВЕРБОВОЧНЫЙ, ая, -ое **вербовка-га т.**; вербовка кылуучу; **вербовочный пункт** вербовка кылуучу пункт, вербовка пункту.

ВЕРБОВЩИК *м.* вербовщик (вербовка кылуу жагынан уполномоченный адам).

ВЕРДИКТ *м. юр.* өкүм (сот өкүмү); **обвинительный вердикт** айыптоо өкүмү; **оправдательный вердикт** актоо өкүмү.

ВЕРЕНИЦА *жс.* тизмек, чубалган тизмек; **вереница гусей** каздардын чубалган тизмеги; **вереница мыслей** *перен.* чубалжыган ой, ой тизмеги.

ВЕРЕСК *м. бот.* вереск (түбөлүк көгөрүп туруучу өсүмдүктөрдүн бир түрү).

ВЕРЕТЕНО *ср.* 1. (для прядения) ийик; 2. *тех.* (вращающаяся ось) машинанын айлануучу огу (тегеренүүчү, чимирилүүчү огу).

ВЕРЕТЕНООБРАЗНЫЙ, ая, -ое ийик сымал, ийик сыяктуу.

ВЕРЕЩАТЬ *несов. разг.* кулактын кужурун алып чыйкылдоо.

ВЕРЁВКА *жс.* жип, көтөрмө, аркан; **из него можно верёвки вить** ал айдаган жагына жүрө берет (мүнөзү өтө жумшак, оома киши экенүндө).

ВЕРЁВОЧКА *жс. уменьш.* от **верёвка** кичине (кыска) жип.

ВЕРЁВОЧНЫЙ, ая, -оо **верёвка-га т.**; **верёвочное производство** жип өндүрүшү; **верёвочная лестница** жиптен жасалган шаты.

ВЕРЗЫЛА *м. и жс. разг.* тартайган, солдойгон узун киши.

ВЕРИГИ *мн. (ед. верига жс.) уст.* вериги (дин адамдарынын өзүн өзү кыйноо үчүн үстүнө салып жүрүүчү чынжыр).

ВЕРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **верительные грамоты** *дип.* верительный грамоталар (бирөөнүн дипломаттык өкүл болуп дайындалгандыгын күбөлөндүрүүчү мамлекеттик документ).

ВЕРИТЬ *несов.* 1. *кому-чему* ишенүү, ынануу; **я верю вам на слово** мен сиздин сөзүңүзгө ишенем; 2. *в кого, во что* ишенүү; **верить в победу** женишке ишенүү; 3. *в кого, во что, рел.* ишенүү; ✧ **не верить своим глазам (своим ушам)** өз көзүнө (өз кулагына) ишенбөө (кантип ушундай болсун деп).

ВЕРИТЬСЯ *несов. безл.* ишенүү, ынануу; **мне не верится, что это правда** мен мунун чындыгына ишенбей турамын; **с трудом верится в это** буга оңойлук менен ишенүүгө болбойт.

ВЕРМАХТ *м.* вермахт (немецтик армиянын официалдуу аты; армияга бул ат гитлердик диктатура кезинде коюлган).

ВЕРМИШЕЛЬ *жс.* вермишель (курматылган кесменин бир түрү).

ВЕРНЕЕ 1. *сравни. ст. от прил. верный и нареч. верно* I туурараак; **это решение задачи вернее** маселенин мындай чыгарылышы туурараак; 2. *вводн. сл.* чындыгында, тактап айтканда; **я написал доклад, вернее, тезисы к докладу** мен докладды, чындыгында, докладдын тезисин жазып койдум; **вернее говоря** чынын айтканда.

ВЕРНО I *нареч.* 1. (правильно) туура, чын, дурус; **он верно решил задачу** ал маселени туура чыгарды; 2. (преданно) ак ниет менен, берилгендик менен, берилип; **он верно служил родине** ал родинага ак ниет менен кызмат кылды; ✧ **с подлинным верно** асыл нускасы менен туура.

ВЕРНО II *вводн. сл. разг.* балким; **он, верно, не придёт** ал, балким, келбейт.

ВЕРНОПОДДАННЫЙ, ая, -ое *уст.* 1. өз падышасына чын көңүлү менен берилген; 2. *в знач. суц. м., жс.* чын берилген киши.

ВЕРНОСТЬ *жс.* 1. (правильность, точность) тууралык; **верность перевода** котормонун тууралыгы; 2. (преданность) берилгендик, бектик; **верность рабочему классу** жумушчу табына берилгендик.

ВЕРНУТЬ *сов. кого-что* 1. (возвратить) кайтарып берүү, кайта берүү, кайтаруу; **вернуть книги в библиотеку** китептерди китепканага кайтарып берүү; 2. (получить обратно) кайтарып алуу, кайтарып келтирүү;

3. (*заставить вернуться*) кайтарып жиберүү, кайта кетирүү; **вернѹть** кого-л. с **дорогѹ** бирөөнү жолдон кайтарып жиберүү.

ВЕРНУТЬСЯ сов. 1. (*возвратиться обратно*) кайтуу, кайта келүү, кайтып келүү; **я вернѹлся домой с полдорѹги** жарым жолдон үйгө кайтып келдим; 2. к кому, перен. (*вновь появиться*) кайтадан пайда болуу, жаңыдан пайда болуу; **ко мне вернѹлось спокойствие** мен кайта тынчтанып калдым, менин көңүлүм кайта тынып калды; 3. перен. (*возвратиться к прежнему*) кайрылуу; **мы ещё вернемся к этому вопросу** биз бул маселеге дагы кайрылабыз.

ВЕРНЫЙ, ая, -ое 1. (*правильный, точный*) туура; **верное решение задачи** маселенин туура чыгарылышы; **верная копия** туура көчүрмө; 2. (*преданный*) чыныгы, чын; **верный друг** чыныгы дос; 3. (*надёжный, прочный*) ишенимдүү, ишеничтүү; **верная опора** ишенимдүү жөлөк; 4. (*несомненный*) анык, шексиз; **верный выгрыш** шексиз утуш.

ВЕРОВАНИЕ ср. диний ишеним.

ВЕРОВАТЬ несов. в кого, во что, уст. дин тутуу, табынуу.

ВЕРОИСПОВЕДАНИЕ ср. рел. динге ишенүү; **свобода вероисповедания** динге ишенүү эркиндиги.

ВЕРОЛОМНЫЙ, ая, -ое жүзү кара, жаман ойлуу, арамза; **вероломный враг** жүзү кара душман; **вероломное нападение** жүзү каралык менен кол салуу; **вероломный поступок** жүзү каралык жорук.

ВЕРОЛОМСТВО ср. жүзү каралык, жаман ойлуулук, арамзалык.

ВЕРООТСТУПНИК м. уст. дининен кайткан адам.

ВЕРООТСТУПНИЧЕСТВО ср. уст. динден кайтуучулук, динден кайткандык.

ВЕРОТЕРПИМОСТЬ жс. кандай динге болсо да жол коюу.

ВЕРОТЕРПИМЫЙ, ая -ое кандай динге болсо да жол коюучу.

ВЕРОУЧЕНИЕ ср. диндин негизги эрежелеринин жыйындысы.

ВЕРОЯТНО 1. вводн. сл. балким, -са керек, го дейм; **вероятно, сегодня будет дождь** балким, бүгүн жамгыр жаайт; 2. в знач. сказ. чындыкка жакын, мүмкүн, ыктымал, ээтимал; **это вполне вероятно** бул толук мүмкүн.

ВЕРОЯТНОСТЬ жс. мүмкүндүк; **по всей вероятности** кыязы, балким; **теория вероятностей** мат. ыктымалдык теориясы.

ВЕРОЯТНЫЙ, ая, -ое болушу мүмкүн болгон, болушу ыктымал болгон, чындыкка жакын.

ВЕРСИФИКАЦИЯ жс. версификация (ыр түзүү искусствосу).

ВЕРСИЯ жс. версия (кандайдыр бир окуя же факт жөнүндө түрдүүчө сүйлөнгөн же жазылган маалыматтын бир түрү).

ВЕРСТА жс. уст. 1. чакырым (1,07 километрге барабар); 2. (столб) чакырым мамысы; **за версту** ыраак (жерде, жерге, жерден); **коломенская верста** разг. ирон. абдан узун бойлуу киши.

ВЕРСТАК м. тех. верстак (жыгач усталык ишке, слесардыкка, тунукечиликке ыңтайланган узунча стол).

ВЕРСТАТЬ несов. что, полигр. вёрсткалоо, вёрстка кылуу (терилген ариптерди бетке бөлүп иреттөө); **верстать книгу** китепти вёрсткалоо.

ВЕРСТОВОЙ, ая, -ое верста-га т.; **верстовой столб** уст. чакырым мамысы (жолдун боюнда чакырымды көрсөтүп туруучу мамы).

ВЕРТЕЛ м. шиш (кебеттин ишии).

ВЕРТЕП м. вертеп, кылмыш, бузуктук кыла турган орун (качкан-бозгон кесептер жыйылуучу жай, үй).

ВЕРТЕТЬ несов. 1. что, чем (вращать) дөңгөлөтүү, айландыруу, тегеретүү; **вертеть колесо** дөңгөлөктү айландыруу (тегеретүү, дөңгөлөтүү); **вертеть тростью** колу менен таякты тегеретүү; 2. кем-чем, перен. разг. чайкоо, өз билгенин кылып бирөөнү башкаруу.

ВЕРТЕТЬСЯ несов. 1. (вращаться) дөңгөлөнүү, айлануу, тегеренүү; **колесо вёртится** дөңгөлөк айланат; 2. перен. разг. имерчиктеп, тегеректеп кетпөө, кетпей жүрүү; **он вёртелся здесь целый день** ал бул жерде кечке эле имерчиктеп (тегеректеп) кетпей жүрдү; 3. перен. разг. (изворачиваться) тайсалдоо, кайпалактоо; **не вёртись, а говори правду** тайсалдабай чынынды айт; **не вёртись под ногами** бутка чалынба; **это слово вёртится у меня на языке** бул сөз тилимдин эле учунда турат.

ВЕРТИКАЛЬ жс. вертикаль, тик сызык; **по вертикали** вертикалынан, тикесинен.

ВЕРТИКАЛЬНО нареч. вертикалынан, тикесинен.

ВЕРТИКАЛЬНЫЙ, ая, -ое вертикалдуу, вертикалдык, тик; **вертикальная линия** вертикалдуу (тик) сызык.

ВЕРТИХВОСТКА жс. разг. жеңил мүнөздүү шайке-лең аял.

ВЕРТЛЮГ м. 1. анат. кашка жиликтин жамбаш менен биригүүчү башы; 2. тех. **вертлюг** (түрдүү тегеренип туруучу механизмдердин подиштинигинде (уясында) айланып туруучу октун учу).

ВЕРТЛЯВЫЙ, ая, -ое 1. (непоседливый) тынчыбаган, жөн тура албаган, кыйпычыктаган; 2. перен. (ветреный) турумсуз, жеңил ойлуу.

ВЕРТОЛЁТ м. вертолёт (эңкейиш линия боюнча күүлөңбөй эле жогору көтөрүлүп жана төмөн түшө ала турган жана винтинин атайын конструкциясына ылайык абада илинип тура алуучу абадан оор учуучу аппарат).

ВЕРТОПРАХ м. разг. учкаяк, жеңил мүнөздүү адам.

ВЕРТУШКА жс. 1. (вращающийся предмет) айлангыч, тегеренме; 2. разг. (о женщине) ар кимге көп тийишип, чойтоктогон аял.

ВЕРТЯЧКА жс. вет. кежен, (койдун оорусу).

ВЕРУЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **веровать**; 2. прил. динге ишенүүчү; кудайга, диндин ырым-жырымдарына ишенүүчү; 3. в знач. суц. м., жс. динчил адам.

ВЕРФЬ жс. верфь (кемелер куруучу жана ремонттоочу жай).

ВЕРХ м. 1. (верхняя часть чего-л.) бир нерсенин башы, чокусу; **верх горы** тоонун башы; **он занимает верх дома** ал үйдүн жогорку жагын (үстүңкү кабатын) ээлейт; 2. (экипажа) бир нерсенин үстү; 3. (одежды) бир нерсенин тышы, сырты; **суконный верх шубы** ичиктин сукно тышы; 4. (высшая степень, предел) эң жогорку тепкич, эң жогорку жеткен жери; **верх совершенства** барып турган сонундук (мыктылык, кемтиксиздик); **наверху блаженства** жыргалчылыктын, ыракаттын барып турган жеринде; 5. **верхи** мн. (правящие круги) кандайдыр бир уюмдун жетекчи адамдары, жогорку катмары (башкаруучулары); 6. **верхи** мн. муз. (высокие звуки) ичке

үндөр; ♦**оде́ржать (взять) верх** над кем-чем-л. бирөөнү же бир нерсени жеңип чыгуу (үстөмдүк кылуу); **нахва-таться верхов** разг. үстүртөн үйрөнүү.

ВЕРХИ́ только мн. см. **верх** 5, 6.

ВЕРХНИЙ, ая, -ее 1. (расположенный наверху) үстүнкү, өөдө жактагы, жогорку жактагы; **вёрхний этаж** дóма үйдүн үстүнкү кабаты; 2. (близкий к верховью реки) баш; **вёрхнее течение реки́** дарыянын баш жагы; 3. (надеваемый поверх чего-л.) тышкы, сырткы, сырт; **вёрхнее пла́тье** тыш кийим; 4. муз. ичке (үн); ♦**вёрхняя пала́та** полит. жогорку палата.

ВЕРХОВЕ́НСТВО ср. уст. үстөмдүк, башкаруу, башкаруучулук.

ВЕРХОВНЫЙ, ая, -ое жогорку; **Верхо́вный Со́вет СССР СССР** Жогорку Совети; **Верхо́вный Суд СССР СССР** Жогорку Соту; **вёрховный главноко́мандующий** жогорку башкы командачы.

ВЕРХОВО́Д м. разг. мык чегер, төпө башы.

ВЕРХОВО́ДИТЬ несов. кем-чем, разг. мыкчегердик кылуу, төпө башылык кылуу.

ВЕРХОВО́Й, ая, -ое 1. минип жүрүүгө таандык; **вер-ховая́ езда** атчан жүрүш; **верховая́ ло́шадь** миниле турган ат; 2. в знач. суиц. м. атчан киши; **посла́ть верхово́го с донесéнием** атчан кишини кабар менен жиберүү.

ВЕРХОВЬЕ ср. дарыянын баш жагы, жогорку жагы; **верховье́ Во́лги** Волганын баш жагы.

ВЕРХОГЛЯ́Д м. разг. үстүртөн кароочу, үстүртөн билүүчү.

ВЕРХОГЛЯ́ДСТВО ср. разг. үстүртөн кароочулук, үстүртөн билүүчүлүк.

ВЕРХОЛА́З м. верхолаз (бийик нерсенин, мис. има-раттын тобосуну чыгып иштөөчү жумушчу).

ВЕРХО́М I нареч. разг. 1. (по нагорной части мест-ности) өөдө жагы менен, жогору жагы менен; **идти вёр-хом** жогору жагы менен баруу (жүрүү); 2. разг. (выше краёв) толтура, мелт-калт; **нали́ть стака́н вёрхом** ста-канды мелт-калт толтуруу.

ВЕРХО́М II нареч. атчан; **ездить верхом** атчан жүрүү.

ВЕРХУ́ШЕЧНЫЙ, ая, -ое: **верху́шечный процесс** в лёгких өпкөнүн үстүнкү чети кургак учук менен ооруй баштоо.

ВЕРХУ́ШКА жс. 1. (верхняя часть чего-л.) бир нер-сенин учу, кылды башы; **верху́шка де́рева** жыгачтын учу; 2. перен. разг. кандайдыр бир уюмдун жетекчи адамдары; **пра́вящая верху́шка** буржуазных стран бур-жуазиялык өлкөлөрдүн башкаруучу катмары.

ВЕРЧЕ́НИЕ ср. айландыруу, тегерентүү, тегеретүү.

ВЕРША́ жс. обл. кодоо (балык кармоо үчүн чырпык-тан же сымдан жасалган кодоо).

ВЕРШИ́НА жс. 1. чоку; **верши́на горы** тоонун чо-кусу; 2. перен. бир нерсенин эн, жогорку баскычы, эң жогорку чекити; **верши́на сла́вы** даңктын, атактын эң жогорку баскычы; **верши́на угла́ мат.** бурчтун чокусу.

ВЕРШИ́ТЕЛЬ м. уст. чечүүчү, жүргүзүүчү, баш-каруучу, аяктоочу; **вершитель сúdeб** тагдырды чечүүчү.

ВЕРШИ́ТЬ несов. чем, уст. башкаруу, чечүү, аяктоо; **верши́ть все́ми дела́ми** разг. бардык ишти башкаруу.

ВЕРШО́К м. уст. вершок (4,4 см барабар узундук чени).

ВЕС м. 1. салмак, оордук; **определи́ть вес** салмагын, оордугун аныктоо; **а́томный вес** атомдук салмак; **моле-**

кулярный вес молекулалык салмак; **уде́льный вес** са-лыштырма салмак; **чи́стый вес** таза салмак; **живо́й вес** (скота) тирүү салмак; **вёсом в два кило́** салмагы эки кило, оордугу эки кило; **продава́ть на вес** таразалап са-туу; 2. перен. (влияние, авторитет) бедел, кадыр; **чело-вёк с большо́м вёсом** чоң кадырдуу адам; **на вес зо́ло-та** кадыры же баасы алтын менен барабар; **приба́вить в вёсе** семирүү; **на весу́** илинип, илинип туруп, асылып, асылып туруп, асылып турган абалда, саландаган абалда.

ВЕСЕЛЁТЬ несов. көңүл ачыла баштоо, кубануу, көңүл көтөрүлүү.

ВЕСЕЛИ́ТЬ несов. кого 1. көңүл ачуу, көңүл көтөрүү, көңүл сергитүү; 2. (радовать) кубантуу, кубан-дыруу, сүйүнтүү.

ВЕСЕЛИ́ТЬСЯ несов. 1. көңүл ачуу, көңүл көтөрүү, көңүл сергитүү; 2. (радоваться) кубануу, сүйүнүү.

ВЕСЕ́ЛО 1. нареч. көңүлдүү, шаттанып; **она вёсе-ло засмеялась** ал шаттанып күлдү; 2. безл. в знач. сказ. кубанычтуу, шаттуу, көңүлдүү; **мне о́чень вёсело** мага абдан көңүлдүү.

ВЕСЕ́ЛЬЕ ср. көңүлдүүлүк, кубанычтуулук, жайда-рылык, куунактык, шайырлык, шаттуулук.

ВЕСЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **весело-го т**; калактуу; **весель-ная** лóдка калактуу кайык.

ВЕСЕЛЬЧА́К м. разг. кабагы жарык, шайыр, жар-кылдаган.

ВЕСЕЛЯ́ЩИЙ: **веселя́щий газ** хим. мас кылуучу газ (өзгөчө бир мастык абалга келтирүүчү газ).

ВЕСЕ́ННИЙ, ая, -ее жазгы, жазындагы; **весённая посе́вная кампа́ния** жазгы кош айдоо кампаниясы; **ве-сённая пора́** жазгы мезгил.

ВЕСЕ́ЛОСТЬ жс. кубанычтык, шайырлык, шаттуу-лук, куунактык, ачык көңүлдүүлүк, көңүл көтөрүңкүлүк.

ВЕСЕ́ЛЫЙ, ая, -ое 1. (жизнерадостный) көңүлдүү, шайыр, жадырап жайнаган, оюнкараак, тамашакөй, куу-нак; **весёлый челове́к** шайыр адам; **у него весе́лое на-стро́ение** анын көңүлү куунак; 2. (доставляющий весе-лье) көңүлдүү; **весёлый спекта́кль** көңүлдүү спектакль.

ВЕСИ́ТЬ несов. салмагы... болуу;... келүү; **э́та рыба́ ве́сит два килогра́мма** бул балык эки килограмм келет, бул балыктын салмагы эки килограмм.

ВЕ́СКИЙ, ая, -ое салмактуу, негиздүү, маанилүү; **вёское замеча́ние** маанилүү эскертүү; **вёский до́вод** не-гиздүү далил.

ВЕ́СКО нареч. салмактуу, негиздүү, маанилүү; **вёско го́ворить** негиздүү сүйлөө, салмактуу сүйлөө.

ВЕ́СКОСТЬ жс. олуттуулук, негиздүүлүк, маа-нилүүлүк.

ВЕСЛО́ ср. калак (кайыктын калагы); **нале́чь на вёсла** калакка салмагын салуу; **идти́ на вёслах** калактын жардамы менен сүзүү.

ВЕСНА́ жс. жаз.

ВЕСНОВСПА́ШКА жс. жазгы айдоо, жазгы жер ай-доо.

ВЕСНО́Й нареч. жазында, жазы менен, жазгысын.

ВЕСНО́Ю нареч. см. **весной**.

ВЕСНУ́ШКИ мн. (ед. **веснушка** жс.) сепкил.

ВЕСНУ́ШЧАТЫЙ, ая, -ое сепкилдүү; **весну́шча-тый ма́льчик** сепкилдүү бала.

ВЕСОВО́Й, ая, -ое 1. **веса-га т**; **весовая́ ги́ря** та-раза ташы; 2. (продаваемый на вес) таразалап берилүүчү, таразалануучу; **весовой́ хлеб** таразалап берме нан.

ВЕСОВЩИК *м.* таразачы, гирчи.

ВЕСОМОСТЬ *жс. физ.* салмак, оордук.

ВЕСОМЫЙ, ая, -ое **1.** физ. салмактуу, оордугу бар; **2. перен.** (имеющий значение, значительный) маанилүү, мааниси бар; **весомые доказательства** маанилүү далилдер.

ВЕСТ *м. мор.* вест (**1. батыш;** **2. батыштан согуучу шамал**).

ВЕСТИ́ *несов.* **1.** кого жетелөө, жетелеп жүрүү, жетелеп баруу, ээрчитип баруу; **вести́ за руку** колуна жетелөө; **вести́ под руку больного** ооруну колтугунан сүйөп алпаруу; **2. кого-что (возглавлять)** баштоо, баштап кирүү, алып баруу, алып кирүү (кандайдыр бир нерсени башында баруу); **вести́ войска́ в бой** войскалорду согушка баштап киргизүү; **3. что (направлять движение чего-л.)** алпаруу, жүргүзүү, учуруу, башкаруу, айдоо; **вести́ поезд** поездди жүргүзүү; **вести́ самолёт** самолёт учуруу; **4. что (прокладывать в каком-л. направлении)** өткөрүү, салуу, куруу; **вести́ шоссе́ на юг** шоссе ни түштүк жакты көздөй өткөрүү (куруу); **5. (служить дорогой куда-л.)** алып баруу; **тропинка ведёт к реке́** жалгыз аяк жол өзөнгө алып барат; **6. что (производить, осуществлять)** жүргүзүү, туруу; **вести́ переговоры́** сүйлөшүүлөр жүргүзүү; **вести́ борьбу́ с малярией** безгек менен күрөш жүргүзүү; **вести́ переписку** кат жазышып (алышып) туруу; **вести́ войну́** согуш жүргүзүү; **7. что (руководить)** башкаруу, жетекчилик кылуу, алып баруу; **вести́ хозяйство́** чарбаны башкаруу, чарбаны алып баруу; **вести́ кружок** кружокко жетекчилик кылуу; **вести́ собрание́** жыйналышты башкаруу (алып баруу); **вести́ нача́ло от** чего-л. бир нерседен башталуу; **вести́ себя́** өзүн алып жүрүү; **и у́хом не ведёт** разг. кулак салбайт, тыншабайт, капарына албайт, капарына да алып койбойт, эч кандай көңүл бурбайт; **ложь к добру́ не ведёт** калп ырыс кесет.

ВЕСТИБЮЛЬ *м.* вестибюль (коомдук чоң үйлөрдүн кире беришиндеги болмо).

ВЕСТИ́СЬ *несов.* **1.** (быть в обыкновении) адаттануу, адат болуу, келе жатуу; **так издавна ведётся (об обычае)** эзелден бери эле ушундай болуп келе жатат; **2. страд.** к вести 1-3, 6, 7.

ВЕ́СТНИК *м.* **1.** кабарчы, кабар алып келүүчү; **2.** (о повременном издании) Вестник (кай бир информациялык газета, журналдардын аты).

ВЕСТОВОЙ, ая, -ое *уст.* **1.** кабар берүүчү, сигнал берүүчү; **вестовая пушка** кабар берүүчү замбирек; **2. в знач. суц. м. воен.** вестовой (чабарман, чабармандык милдет аткаруучу ординарец).

ВЕСТОЧКА́ *жс. ласк.* от **весть** I кичине кабар.

ВЕ́СТЬ I *жс.* кабар, дарек; **весть о победе́** жениш жөнүндө кабар; **пропа́сть без вести** дарексиз жок болуу, дарексиз жогоуу.

ВЕ́СТЬ II *разг.* : **не ве́сть что (кто, какой и т.д.)** ким (эмне, кайдан, кандай ж.б.) экени белгисиз.

ВЕСЫ́ *только мн.* тараза; **десяти́чные весы́** десятичный тараза; **аптекарские весы́** аптека таразасы, аптекалык тараза; **взвеси́ть на веса́х** таразага тартуу.

ВЕСЬ *мест. опред.* **1.** баары, баарысы, бүт, бүткүл, бүтүндөй, бардык; **весь день** күн бою, бир күн кечке; **во весь го́лос** үнүнүн бардыгынча; **во всю мочь** бардык күчү менен; **от всего́ се́рдца** чын жүрөктөн; **я весь промо́к** мен бүтүндөй суу болдум; **всего́ понемногу́**

разг. баарынан аз-аздан; **2. в знач. суц.** **всё ср.** баардыгы, баарысы; **всё егó ра́довало** бардыгы аны кубандырды; **всего́ хоро́шего** жакшы болуңуз, аман болуңуз, жакшы туруңуз, кош болуңуз; **во всю мочь** аябай, жандын бардыгынча; **при всём том** андай болсо да, кандай болбосун; **всё равно́ 1)** (безразлично) баары бир; **мне всё равно́** мага баары бир; **2) вводн. сл.** баары бир, ага карабай; **проси́ не проси́, я всё равно́ это сделаю́** жалынсаң да, жалынбасаң да, мен, баары бир, муну иштеймин; **всё одно́ разг.** баары бир, баары окшош.

ВЕСЬМА́ *нареч.* абдан, аябай, өтө эле, эң эле; **он весьма́ дово́лен** ал абдан ыраазы.

ВЕ́ТВИ́СТЫЙ, ая, -ое бутактуу, шактуу; **ветви́стое де́рево** бутактуу жыгач.

ВЕ́ТВИТЬСЯ *несов.* бутактануу, бутактоо, шактануу, шак байлоо.

ВЕ́ТВЬ *жс.* **1.** (ветка) бутак, шак; **2. перен.** (отрасль) тармак, айрык; **3. перен.** (родство) санжырадагы орду.

ВЕ́ТЕР *м.* шамал; жел (слабый); **уме́ренный ве́тер** мелүүн (айдарым) шамал; **си́льный ве́тер** катуу шамал; **све́жий ве́тер** сергиткич шамал; **ре́зкий ве́тер** катуу шамал; **идти́ про́тив ве́тра** шамалга каршы жүрүү; **у него́ ве́тер в голо́ве** разг. эси жок, көндөй адам; **броса́ть сло́ва на ве́тер** ойлобой сүйлөө; **ищи́ ве́тра в по́ле** куйругун да карматпайт; куйругун да кармай албайсың.

ВЕТЕРА́Н *м.* **1.** ветеран (аскерде картайган, тажрыйбалуу солдат); **2. перен.** ветеран (бир ишке көп эмгек сиңирген киши); **ветера́н нау́ки** илимдин ветераны.

ВЕТЕРИНА́Р *м.* ветеринар (ветеринария боюнча специалист – мал доктору).

ВЕТЕРИНА́РИЯ *жс.* ветеринария (айбандардын түзүлүштөрү, сорулары жана аларды дарылоо жөнүн-дөгү илим).

ВЕТЕРИНА́РНЫЙ, ая, -ое ветеринария-га т.; ветеринариялык; **ветерина́рный пункт** ветеринариялык пункт; **ветерина́рный институт** ветеринариялык институт, ветеринария институту; **ветерина́рный врач** ветеринариялык врач (мал доктору).

ВЕТЕРО́К *м.* желаргы, кичине жел.

ВЕ́ТКА *жс.* **1.** бутак, бутакча, шак; **2.** (железнодорожная) айрык, бутак, тармак.

ВЕ́ТЛА́ *жс.* талдын бир түрү.

ВЕ́ТЛЕЧЕ́БНИЦА *жс.* (ветеринарная лечебница) ветеринариялык дарылоо жайы.

ВЕ́ТО *ср. нескл. юр.* вето, тыюу (кандайдыр бир чечимге тыюу салуу же жокко чыгаруу); **наложи́ть ве́то на что-л.** бир нерсеге вето (тыюу) салуу; **пра́во ве́то** вето (тыюу) укугу.

ВЕТО́ШКА *жс.* эски-уску, ыпыр-сыпыр чүпүрөк.

ВЕТО́ШНИК *м. уст.* эски-уску кийим, чүпүрөк менен соода кылуучу киши.

ВЕ́ТОШЬ *жс. собир.* эски-уску, ыпыр-сыпыр нерселер.

ВЕ́ТРЕНИК *м. разг.* жеңил мүнөздүү киши, шайкелең киши.

ВЕ́ТРЕНИЦА *женск. р. к ветреник.*

ВЕ́ТРЕНО *безл. в знач. сказ.* шамалдуу, желдүү; **сего́дня ве́трено** бүгүн шамалдап турат.

ВЕ́ТРЕНОСТЬ *жс.* жеңил мүнөздүүлүк, шайкелеңдик.

ВЕ́ТРЕНЫЙ, ая, -ое **1.** шамалдуу, желдүү; **сего́дня ве́трена́я пого́да** бүгүн күн шамалдап турат; **2. перен.** жеңил мүнөздүү, шайкелең.

ВЕТРОГОН *м. разг.* жеңил мүнөздүү, шайкелең.

ВЕТРОМЕР *м. физ.* ветромер (шамалдын күчүн өлчөө үчүн колдонулуучу прибор).

ВЕТРОСИЛОВОЙ, ая, -ое шамалдын күчү менен жүрүүчү (кыймылга келүүчү).

ВЕТРЯК *м. разг.* 1. (мельница) жел тегирмен; 2. (двигатель) жел аркылуу кыймылга келтирүүчү.

ВЕТРЯНКА *ж. разг.* суу чечек (оору).

ВЕТРЯНЫЙ, ая, -ое ветер-ге т.; ветряная мельница жел тегирмен; ветряная оспа мед. суу чечек (чечек сымал ооруунун бир түрү).

ВЕТХИЙ, ая, -ое эскирген, карыган, абдан картайган; ветхий домик эскирген үй; ветхое платье чалдыбары чыккан, абдан эскирген көйнөк.

ВЕТХОЗАВЕТНЫЙ, ая, -ое ирон. (отживший) эскирген, атам заманкы, таң болгон.

ВЕТХОСТЬ *ж.* өтө эскиргендик, эскилиги жеткендик.

ВЕТЧИНА *ж.* ветчина (чочконун сүрсүтүлгөн сан эти).

ВЕТЧИННЫЙ, ая, -ое ветчина-га т.; ветчинная колбаса ветчина колбасасы.

ВЕШАТЬ *несов.* эскирүү, чалдыбары чыгуу.

ВЕХА *ж.* 1. веха (бир персенин чегин же жолдун багытын көрсөтүүчү мамы); ставить вехи в поле талаага вехалар орнотуу; 2. перен. веха, учур (өсүүдөгү, өрчүүдөгү эң эле керектүү учур); основные вехи русской истории орус тарыхынын негизги вехалары (учурлары).

ВЕЧЕ *ср. ист.* вече (Байыркы Руста – шаардыктардын коомдук иштерди чечүүчү жыйналышы).

ВЕЧЕВОЙ, ая, -ое вече-ге т.; вечевой колокол вече коңгуроосу, вечеге чакыруучу коңгуроо.

ВЕЧЕР *м.* 1. (вечернее время) кеч, кечкурун; к вечеру кечкурун, кечке маал; по вечерам кечинде; под вечер кечке жакын; 2. (собрание) зоок кече; устроить литературный вечер адабият зоок кечесин уюштуруу; вечер танца бий (танец) кечеси.

ВЕЧЕРЕТЬ *несов. безл.* кеч кирүү, караңгы тартуу, караңгы түшүү; зимой рано вечереет кышында караңгы эрте түшөт, кышында эрте кеч кирет.

ВЕЧЕРИНКА *ж.* көңүл ачуу үчүн кечки чогулуш, кечки зоок; студенческая вечеринка студенттердин көңүл ачуу кечеси.

ВЕЧЕРКОМ *нареч. разг.* кечинде, кечкурун, кечке жуук; я зайду к вам вечерком мен силердикине кечинде киремин.

ВЕЧЕРНИЙ, ая, -ее кечки, кечинде иштелүүчү; вечерняя заря күндүн кечки (баткандагы) кызылы; вечерний час кечки саат; вечерняя газета кечки газета; вечерние курсы кечки курс; вечернее платье кече көйнөгү (зоок кечелер, театрлар үчүн).

ВЕЧЕРОМ *нареч.* кечинде, кечкурун, кечке жуук; поздно вечером кечинде (каш карарганда).

ВЕЧНО *нареч.* түбөлүк, түгөнбөс, дайыма, ардайым; он вечно занят ал ар дайым эле бош эмес, анын колу дайыма эле бошобойт.

ВЕЧНОЗЕЛЁНЫЙ, ая, -ое дайыма көгөрүп туруучу; вечозелёные деревья дайыма көгөрүп туруучу жыгачтар (мис. караай).

ВЕЧНОСТЬ *ж.* түбөлүктүк, мангилик, далай убак, көп убакыт; кануть в вечность зымкыя жоголуу; целую вечность көп убакыт.

ВЕЧНЫЙ, ая, -ое 1. (бесконечный) түбөлүк; вечная материя филос. түбөлүк материя; вечная слава түбөлүк данк; 2. (постоянный, бессрочный) түбөлүк; вечная мерзлота түбөлүк тон; передача земли колхозам на вечное пользование жерди колхоздордун түбөлүк пайдаланышына өткөрүп берүү; 3. разг. (часто повторяющийся; неисчерпаемый) түгөнбөс, түгөнгүс; вечные споры түгөнбөс талаштар; вечное перо түгөнбөс калем уч.

ВЕШАЛКА *ж.* 1. (у платья) илгич (жакадагы); 2. (для вешанья платья) вешалка, кийим илгич.

ВЕШАТЬ I *несов.* 1. что илүү, асуу, илип коюу, асып коюу; вешать лампы лампы илүү; вешать картину на стену сүрөттү дубалга илүү; 2. кого (подвергать смертной казни) дарга асуу, дарга тартуу, дарга асып өлтүрүү; вешать голову башын шылкыйтуу, ындыны өчүү; вешать собак разг. бир деме болсо эле, ошондон көрүп айыптоо.

ВЕШАТЬ II *несов. кого-что (взвешивать)* таразалоо, тартуу, оордугун өлчөө.

ВЕШАТЬСЯ I *несов.* 1. (лишать себя жизни) асынып өлүү; 2. страд. к вешать I; вешаться на шею асылып алуу, жабышып алуу (аял жөнүндө).

ВЕШАТЬСЯ II *несов.* 1. (на весах) таразалануу, таразага тартылуу, өзүнүн салмагын өлчөө; 2. страд. к вешать II.

ВЕШИТЬ *несов. что, геод.* вехалоо (вехаларды коюу); вешить дорогу жолду вехалоо (мамылар орнотуу).

ВЕШНИЙ, ая, -ее поэт. жазгы, жазындагы; вешние воды жазгы суу (кар эрип, кирген суу).

ВЕШУ, вешишь и т.д. наст. вр. от весить.

ВЕЩАНИЕ *ср. см.* радиовещание.

ВЕЩАТЬ *несов. что* 1. поэт. уст. (предсказывать) алдын ала айтуу, алдын ала билүү; 2. ирон. далилсиз сүйлөп эле өз айтканын бербөө.

ВЕЩЕВОЙ, ая, -ое 1. буюмдай, буюмдата; вещевое довольствие буюмдата довольствие; 2. буюм салынуучу, буюм коюлуучу; вещевой мешок буюм салынуучу мешок; вещевой склад буюм коюлуучу склад.

ВЕЩЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. филос. (материальный) материалдык; вещественный мир материалдык дүйнө; 2. юр. буюмдата, буюмдай; вещественное доказательство буюмдата далил.

ВЕЩЕСТВО *ср. зат.* горючее вещество күйүүчү зат; взрывчатое вещество жарылуучу зат; отравляющие вещества уулантуучу (ууландыруучу, ууктуруучу) заттар; обмен веществ физиол. заттардын алмашуусу (алмашылышы).

ВЕЩИЙ, ая, -ее поэт. кайыптан кабар берген, аян берүүчү; вещие слова болочокту мурунтан айткан сөздөр, көрөөгөч сөздөр.

ВЕЩУН *м. уст.* болочокту кун мурунтан көрө билүүчү.

ВЕЩУНЬЯ *женск. р. к* вещун.

ВЕЩЬ *ж.* 1. (предмет) буюм, нерсе; 2. вещи мн. (имущество) буюм, мүлк; я собрал все свои вещи мен өзүмдүн бардык буюмдарымды жыйнап койдум; 3. (багаж) буюм, жолго алган буюм; сколько у вас вещей? сиздин канча буюмуңуз бар?; 4. (произведение науки, искусства) нерсе; 5. (нечто, обстоятельство, явление) нерсе; прекрасная вещь молодость! жаштык сонун нерсе!; удивительная вещь! таң калардык нерсе!; 6. филос. нерсе.

ВЕЯЛКА ж. с.-х. вейлка (сапыргыч машина).

ВЕЯЛЬЩИК м. с.-х. вейльщик (эгин сапыргыч киши).

ВЕЯНИЕ ср. 1. (зерна) эгин сапыруу, аштык сапыруу; 2. (дуновение) желдөө, желаргы жүрүү; 3. перен. агым, багыт; **новые веяния в искусстве** искусстводогу жаңы агымдар (багыттар).

ВЕЯТЬ несов. 1. что (зерно) эгин сапыруу, аштык сапыруу; 2. (о ветре) согуу, желдөө, желаргы жүрүү (мис. шамал, жел); 3. (развеваться) желбирөө, желбиртөө, делбирөө; **веют знамёна** туулар желбирейт; 4. безл. чем сезилүү, жыт келүү; **веет прохладой** салкын сезилип турат; **веет весной** жаздын жыты келип жатат; 5. безл. перен. (о приближении чего-л.) бир нерсенин болушуна убакыттын жакын калышы.

ВЁДРО ср. обл. жайкы ачык күн.

ВЁРСТКА ж. 1. (действие) вёрсткалоо, вёрстка кылуу; 2. (свёрстанный набор) вёрстка.

ВЁРТКИЙ, ая, -ое разг. тың, шамдагай.

ВЖИВАТЬСЯ несов. см. **вжиться**.

ВЖИТЬСЯ сов. во что, разг. көнүгүү, дагдылануу, дасуу; **актёр вжился в свою роль** актёр өзүнүн ролуна көнүктү (дасыды).

ВЗ- (взо-, взь-, вс-) приставка; төмөндөгүлөрдү көрсөтүүчү приставка: 1) жогору жакка багытталгандыкты көрсөтөт; мис. **взлететь** жогору учуу, учуп чыгуу, учуп жогору көтөрүлүү; 2) кыймыл-аракетти кандайдыр абалга, чекке жеткирүүнү көрсөтөт; мис. **взболтать** чайкоо, чайкап аралаштыруу; 3) кандайдыр бир чымырканган, күч менен болгон кыймыл-аракетти көрсөтөт; мис. **взвыть** каңшылоо, каңшылап жиберүү, улуп-уңшуп жиберүү.

ВЗАД нареч. разг. артка, кайта, кийин жакка; **взад и вперед** алга жана артка, ары-бери, илгери-кийин; **ни взад ни вперед** алга да, артка да жылбай; илгери да, кийин да жүрбөй; ордунан жылбай; же ары, же бери болбой.

ВЗАИМНОСТЬ жс. өз ара жактыруучулук, бири-бирин жактыруучулук; **отвечать взаимностью** сүйгөнгө сүйүү менен жооп кайтаруу; **взаимность обязательств** милдеттенменин эки жак үчүн тең бирдей болушу; **пользоваться взаимностью** сүйүүгө сүйүү менен жооп алуу.

ВЗАИМНЫЙ, ая, -ое өз ара; эки тараптан болгон, эки жактан тең болгон; **взаимное доверие** өз ара ишенич; **взаимная любовь** өз ара сүйүш, эки жактан тең болгон сүйүү; **взаимный залог** грам. кош буйрук залог.

ВЗАИМОВЫГОДНЫЙ, ая, -ое эки тарапка тең пайдалуу; **торговля на взаимовыгодных условиях** эки тарапка тең, пайдалуу шартта жүргүзүлгөн соода.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ср. өз ара аракеттешүү, бирге аракеттешүү; **взаимодействие общественных явлений** коомдук кубулуштардын өз ара аракеттешүүсү; **взаимодействие всех родов войск** войсколордун бардык түрлөрүнүн бирге аракеттешүүсү; **во взаимодействии** бирге аракеттенишип.

ВЗАИМОДЕЙСТВОВАТЬ несов. өз ара аракеттешүү, бирдикте аракеттешүү.

ВЗАИМОЗАВИСИМОСТЬ жс. филос. бири-бирине (өз ара) көз карандылык.

ВЗАИМОИСКЛЮЧАЮЩИЙ, ая, -ее өз ара карама-каршы, бирине-бири, каршы келүүчү.

ВЗАИМООУСЛОВЛЕННОСТЬ жс. филос. бири-бирин (өз ара) шарттоочулук.

ВЗАИМООТНОШЕНИЕ ср. мамилелешүү, өз ара мамиле, өз ара катнаш; **у меня с ним нормальные взаимоотношения** менин аны менен мамилем кадимкидей; **обострение взаимоотношений** өз ара мамиленин курчушу.

ВЗАИМОПОМОЩЬ жс. жардамдашуу, өз ара жардамдашуу; **договор о дружбе и взаимопомощи** достук жана өз ара жардамдашуу жөнүндөгү договор; **касса взаимопомощи** өз ара жардамдашуу кассасы.

ВЗАИМОПОНИМАНИЕ ср. өз ара түшүнүшүү, бири-бирине түшүнүү; **между нами достигнуто полное взаимопонимание** биз өз ара толук түшүнүшүүгө жетишти.

ВЗАИМОПРОНИКНОВЕНИЕ ср. өз ара сиңишүү; **взаимопроникновение одного вещества в другое** бир зат менен экинчи заттын өз ара сиңиши.

ВЗАИМОСВЯЗЬ жс. өз ара байланыш; **между этими событиями существует прямая взаимосвязь** бул окуялардын ортосунда түздөн-түз өз ара байланыш бар.

ВЗАЙМЫ нареч. карызга, карыз; **взять взаиммы** карызга алуу, карыз алуу; **дать взаиммы** карызга берүү.

ВЗАМЁН предлог с род. п. ордуна, өтөлгөсүнө; **что дадите вы мне взамен этой книги?** сиз бул китептин ордуна мага эмне бересиз?

ВЗАПЕРТИ нареч. 1. жабык үйдө, жабык жерде; 2. перен. разг. (в уединении) жалгыздыкта, кишилер менен аралашпай түнт; **жить взаперти** кишилер менен аралашпай түнт жашоо.

ВЗАПРАВДУ нареч. прост. чындыгында, ырас эле, анык эле; **это взаправду было?** бул чындыгында болгон беле?

ВЗАПУСКИ нареч. разг.: **бегать взапуски** жарышып жүгүрүү.

ВЗАТЯЖКУ нареч. разг.: **курить взатяжку** (тамечи тартканда түтүндү) ичине тартуу.

ВЗАШЕЙ нареч. прост. көк желкеге коюп, түрткүлөп; **прогнать взашей** түрткүлөп кууп чыгаруу.

ВЗБАДРИВАТЬ несов. см. **взбодрить**.

ВЗБАЛАМУТИТЬ сов. разг. 1. что (воду) ылайлоо; 2. кого-что, перен. (взволновать) дүрбөлөң түшүрүү.

ВЗБАЛМОШНЫЙ, ая, -ое разг. оопай, жинди чалыш.

ВЗБАЛТЫВАНИЕ ср. чайкоо, чайкап аралаштыруу.

ВЗБАЛТЫВАТЬ несов. см. **взболтать**.

ВЗБЕГАТЬ несов. см. **взбежать**.

ВЗБЕЖАТЬ сов. жүгүрүп чыгуу (үстүгө, бийикке).

ВЗБЕЛЕНИТЬСЯ сов. разг. туталануу, жаалдануу, кыжырдануу, кыжыры кайноо.

ВЗБЕСИТЬ сов. кого туталантуу, жаалын чыгаруу, кыжырын кайнатуу.

ВЗБЕСИТЬСЯ сов. 1. (о животных) кутуруу; 2. перен. разг. (прийти в ярость) туталануу, жаалдануу, кыжырдануу.

ВЗБЕШЁННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **взбесить**; 2. прил. туталанган, жаалданган, кыжырданган.

ВЗБИВАТЬ несов. см. **взбить**.

ВЗБИРАТЬСЯ несов. см. **взобраться**.

ВЗБИТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **взбить**; 2. прил. (о подушке, перине) чапкылап көптүрүлгөн, көптүрүлгөн;

хорошо **взбитые подушки** жакшы көптүрүлгөн жаздыктар; **3. прил.** (о белках, сликах) чалып көбүртүлгөн, бышып көбүртүлгөн; **взбитые сливки** чалынып көбүртүлгөн каймак.

ВЗБИТЬ сов. что **1.** (подушки, перину) чапкылап көптүрүү, көптүрүү; **2.** (белки, слики) чалып көбүртүү, бышып көбүртүү; **3.** (локоны) үрпөйтүү.

ВЗБИТЬСЯ сов. **1.** (о подушке, перине) (чаап) көптүрүлүү; **2.** (о белках, сликах) чалынып көбүрүү, бышылып көбүрүү.

ВЗБОДРИТЬ сов. кого-что, разг. сергитүү, көңүлүн көтөрүү, күч берүү.

ВЗБОЛТАТЬ сов. что чайкоо, чайкап аралаштыруу.

ВЗБРЕСТИ сов.: **взбредти в голову** разг. болбогон нерсе ойго келе калуу.

ВЗБРЫЗГИВАТЬ несов. см. **взбрызнуть.**

ВЗБРЫЗНУТЬ сов. что, разг. бүркүп суулоо; **взбрызнуть цветы** гүлдөрө суу бүркүү.

ВЗБУДОРАЖЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич.** от **взбудоражить**; **2. прил.** тынчы алынган, тынчы кеткен, беймаза кылынган.

ВЗБУДОРАЖИВАТЬ несов. см. **взбудоражить.**

ВЗБУДОРАЖИТЬ сов. кого-что, разг. тынчын алуу, тынчын кетирүү, беймаза кылуу.

ВЗБУДОРАЖИТЬСЯ сов. разг. тынчсыздануу, тынчы кетүү, беймаза болуу.

ВЗБУНТОВАТЬ сов. кого бунтка козутуу, козголоңго түрткүлөө.

ВЗБУНТОВАТЬСЯ сов. бунт чыгаруу, козголоң чыгаруу.

ВЗБУХАТЬ несов. см. **взбухнуть.**

ВЗБУХНУТЬ сов. көбүү, барсаюу; **почки на деревьях взбухли** дарактын бүчүрлөрү көбүштү.

ВЗБУЧКА ж. разг. **1.** (побой) уруп-согуу, таяк жегизүү, сазайын колуна берүү; **дать взбучку** уруп-согуу, таяк жегизүү, сазайын колуна берүү; **2.** (выговор) тил угуу, катуу сөгүш; **получить взбучку** тил угуу; **дать взбучку** тил угузуу, катуу сөгүү.

ВЗБУШЕВАТЬСЯ сов. алкынып-жулкунуу, буркан-шаркан түшүү.

ВЗВАЛИВАТЬ несов. см. **взвалить.**

ВЗВАЛИТЬ сов. **1.** что на кого-что (ношу) салуу, көтөрүп салуу; **взвалить мешок на спину** мешокту аркага көтөрүп салуу; **2.** что на кого, перен. разг. (обременить чем-л.) оор ишти жүктөө, тапшыруу; **он взвалил на него всю работу** ал бардык ишти ага жүктөдү; **3.** что на кого, перен. разг. (приписать кому-л.) башкага жабуу, бирөөгө оодара салуу; **взвалить вину на другого** күнөөнү башка бирөөгө оодара салуу.

ВЗВЭСИТЬ сов. **1.** кого-что таразалоо, оордугун өлчөө, тартуу; **взвесить мешок** мешокту тартуу; **2.** что, перен. маани берүү, баалап көрүү, салмактап көрүү; **взвесить все доводы** бардык далилдерди баалап көрүү.

ВЗВЕСИТЬСЯ сов. таразалануу, оордугу өлчөнүү, таразага тартылуу, өзүнүн салмагын өлчөп көрүү.

ВЗВЕСТИ сов. **1.** что (поднять вверх) жогору көтөрүү, кайыруу; **взвести курок** (мылтыктын) машаасын кайыруу; **2.** что на кого (приписать кому-л.) жөнү жок жаба салуу; **он взвел на тебя обвинение** ал сени жөнү жок айыптады; **взвести небывлицу на кого-л.** бирөөгө болбогон нерсени жала жабуу.

ВЗВЁШИВАНИЕ ср. **1.** таразалоо, оордугун өлчөө тартуу; **2.** перен. маани берүү, баалап көрүү, салмактап көрүү.

ВЗВЁШИВАТЬ несов. см. **взвесить.**

ВЗВЁШИВАТЬСЯ несов. **1.** см. **взвеситься**; **2. страд.** к **взвешивать.**

ВЗВИВАТЬ несов. см. **взвить.**

ВЗВИВАТЬСЯ несов. **1.** см. **взвиться**; **2. страд.** к **взвивать.**

ВЗВИДЕТЬ несов.: **не взвидеть света** разг. жанынан түнүлө жаздоо, эсинен тана жаздоо (катуу оорудан).

ВЗВИЗГИВАТЬ несов. см. **взизгнуть.**

ВЗВИЗГНУТЬ однокр. разг. чыр дей түшүү, чый этүү; **мальчик пронзительно взвизгнул** бала катуу чыр этти.

ВЗВИНТИТЬ сов. разг. **1.** кого-что (напрячь) күй-көлөктөнтүү, туталантуу; **взвинтить нервы** нервдерди кайнатуу; **2.** что, перен. (непомерно увеличить) ыгы жок көтөрүү; **взвинтить цены** бааны ыгы жок көтөрүү.

ВЗВИНЧЕННЫЙ, ая, -ое разг. **1.** прич. от **взвинтить**; **2.** прил. ыгы жок көтөрүлгөн; **взвинченные цены** өтө көтөрүлгөн баа.

ВЗВИНЧИВАТЬ несов. см. **взвинтить.**

ВЗВИТЬ сов. что жогору көтөрүү, асманга чыгаруу, көкөлөтүп чыгаруу; **ветер взвил пыль** шамал чанды асманга чыгарды.

ВЗВИТЬСЯ сов. атып чыгуу, кайып чыгуу, көкөлөп чыгуу, көтөрүлүү; **орел взвился под облака** бүркүт булуттун астына чейин көкөлөп чыкты; **взвились разноцветные ракеты** ар түрдүү түстөгү ракеталар асманга атылып чыкты; **над вершиной горы взвилось знамя** тоонун башында туу желбиреп көтөрүлүп калды.

ВЗВОД I м. воен. взвод; **стрелковый взвод** аткыч взвод.

ВЗВОД II м. **1.** (действие) жогору көтөрүү, кайыруу; **при взводе курка** машааны жогору көтөргөн кезде; **2.** (часть ружейного механизма) взвод (машааны взводго келтирүүчү мылтык тетигинин бир бөлүгү).

ВЗВОДИТЬ несов. см. **взвести.**

ВЗВОДНОЙ, ая, -ое взвод II-ге т.; **взводная пружина** мылтыктын машаасын кайырууга мүмкүндүк бере турган пружина.

ВЗВОДНОЙ, ая, -ое **1.** взвод I-ге т.; **взводные учения** взвод окуусу; **2.** в знач. суц. м. взвод командири.

ВЗВОЛНОВАННО нареч. толкунданып, тынчы кетип, көңүлдүн тынчтыгы бузулуп; **говорить взволнованно** толкунданып сүйлөө.

ВЗВОЛНОВАННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **взволновать**; **он чем-то взволнован** ал эмнегедир бир нерсеге толкунданган, эмнегедир анын тынчы кеткен; **2.** прил. толкунданган, тынчы кеткен, көңүлүнүн тынчтыгы бузулган.

ВЗВОЛНОВАТЬ сов. **1.** что (поднять волны) толкундандыруу, толкутуу; **2.** кого-что (встревожить, возбудить) толкундатуу, көңүлдүн тынчтыгын бузуу, тынчтыгы кетирүү.

ВЗВОЛНОВАТЬСЯ сов. **1.** (о море и т.п.) толкундануу, толкуу; **2.** (встревожиться) тынчсыздануу, тынчы кетүү, толкундануу, көңүлүнүн тынчтыгы бузулуу.

ВЗВЫТЬ сов. **1.** каңшылоо, каңшылап жиберүү, улуп-уншуп жиберүү; **2.** перен. разг. озондоо (мис. ооруга чыдабай).

ВЗГЛЯД *м.* 1. караш, багыш, көз караш, кароо; **пристальный взгляд** үңүлгөн, тикийген көз караш; **взгляд исподлбья** кабагынын асты менен кароо; **взгляд украдкой** астыртан көз чаптыруу; **бросить взгляд** карап коюу, көз чаптыруу; **устремить взгляд** тикие кароо; 2. (*мнение*) көз караш, пикир, ой; **политические взгляды** саясий көз караштар; **разделять чьи-л. взгляды** бирөөнүн көз карашы менен макул болуу, бирөөнүн көз карашына кошулуу; **с первого взгляда** а дегенде эле, а деп эле көргөндө, биринчи эле көргөндө, биринчи көз карашынан эле; **на взгляд** сыртынан караганда, өңүнөн караганда; **на мой взгляд** менин оюмча.

ВЗГЛЯДЫВАТЬ *несов. см. взглянуть.*

ВЗГЛЯНУТЬ *сов. на кого-что* кароо, карап коюу; **я взглянул на него** мен ага карадым; **я взглянул вверх** мен жогору карадым; **он взглянул на это дело серьёзно** перен. ал бул ишке чындап олуттуу карады.

ВЗГОРЬЕ *ср.* адыр.

ВЗГРЕТЬ *сов. кого* 1. (*отколотить*) аябай уруу, аябай сабоо, аябай тепкилөө; 2. перен. (*выругать*) тилдөө, жемелөө.

ВЗГРОМОЖДАТЬ *несов. см. взгромоздить.*

ВЗГРОМОЖДАТЬСЯ *несов. 1. см. взгромоздиться; 2. страд. к взгромоздить.*

ВЗГРОМОЗДИТЬ *сов. что, разг.* биринин үстүнө бирин коюу.

ВЗГРОМОЗДИТЬСЯ *сов. на что, разг.* бир нерсенин үстүнө арандан зорго чыгып олчоюп отуруу.

ВЗГРУСТНУТЬСЯ *сов. безл.* бир аз капалык басуу, капага түшүү, бир аз санаага батуу; **мне взгрустнулось** мен бир аз капа болдум.

ВЗДВАИВАТЬ *несов. см. вздвонить.*

ВЗДВОИТЬ *сов. что* эки катар болуу, эки катар болуп тизилүү; **ряды вдвой!** *воен.* эки катар тизил!

ВЗДВОИТЬ *сов. что (вторично вспахать)* кайра (экинчи ирет) айдоо.

ВЗДЁРГИВАТЬ *несов. см. вздёрнуть.*

ВЗДЁРНУТЫЙ, *ая, -ое:* **вздёрнутый нос** кетирейген, теңирейген мурун.

ВЗДЁРНУТЬ *сов. разг. 1. (поднять)* көтөрүү, силкип көтөрүү; 2. *кого (повесить)* асып өлтүрүү; **вздёрнуть нос** мурунду көтөрүү, мурунду теңирейтүү.

ВЗДОР *м.* бекер, сандырак; болбогон нерсе; **нести (молоть, городить) вздор** *разг.* оозуна келгенди оттой берүү, сандырактоо, былжыроо.

ВЗДОРИТЬ *несов. разг.* урушуу, керишүү, сөгүшүү.

ВЗДОРНЫЙ, *ая, -ое* 1. (*целый*) калп, аңырт, каңырыш; **вздорный слух** калп сөз; 2. *разг. (сварливый)* урушчаак, жаңжалчы; **вздорный человек** урушчаак адам.

ВЗДОРОЖАНИЕ *ср.* кымбаттоо, кымбаттап кетүү.

ВЗДОРОЖАТЬ *сов.* кымбаттоо, кымбаттап кетүү (*баа жөнүндө*).

ВЗДОХ *м.* дем алуу, ичке дем тартуу, демди ичке алуу; күрсүнүү (*тяжёлый*); **глубокий вздох** ичке терең дем алуу; **испустить последний вздох** жан берүү (*өлүү*).

ВЗДОХНУТЬ *однокр.* ичке дем тартуу, демди ичке алуу; күрсүнүү (*тяжело*); **вдохни глубже** тереңирээк дем ал; **вдохнуть свободно** *разг.* кутулуп жыргап калуу, эркиндеп калуу.

ВЗДРАГИВАТЬ *несов. см. вздрогнуть.*

ВЗДРЕМНУТЬ *сов.* чырым этүү, кирпич кагуу, тук этүү.

ВЗДРОГНУТЬ *сов.* калтылдоо, селт этүү; **от неожиданности он вздрогнул** ал күтүлбөгөндүктөн селт этип кетти.

ВЗДУВАТЬ *несов. см. вздуть I.*

ВЗДУВАТЬСЯ *несов. 1. см. вздуться; 2. страд. к вздуть.*

ВЗДУМАТЬ *сов. с неопр.* ойго келүү, ойлоо, ой туулуу, пикирге келүү; **он вздумал прокатиться на лодке** ал кайыкка түшүп тамаша кылууну ойлоду; **не вздумай разг.** -чы болбо, -п жүрбө; **не вздумай опоздать** кечигип калчу болбо, кечигип калып жүрбө.

ВЗДУМАТЬСЯ *сов. безл. кому с неопр.* ойго түшө калуу, ойго келе калуу; **мне вздумалось сегодня пойти в гости** менин бүгүн конокко баргым келди; **как вздумается** *разг.* ойго келгендей.

ВЗДУТИЕ *ср.* 1. көбүү, көпкөлөң тартуу, томпоюу, шишүү; **вздутие живота** *мед.* курсактын көбүшү; 2. (*вздутое место*) бултуйган жер, кабарган жер, шишик.

ВЗДУТЫЙ, *ая, -ое* 1. *прич. от вздуть I*; 2. *прил.* көпкөн, көпкөлөң тарткан, бултуйган, кабарган; **вздутая шека** бултуйган бет; **вздутые цены** ыгы жок ашырылган баа.

ВЗДУТЬ I *сов. безл. что* бултуйтуу, кабартуу, көпкөлөң тарттыруу, шишитүү; **у меня вздуло щёку** менин бетим шишип кетти; **вздутые цены** *разг.* бааны ыгы жок көтөрүү (ашыруу).

ВЗДУТЬ II *сов. кого, разг. (отколотить)* төмпөштөп коюу, төмпөштөп уруу.

ВЗДУТЬСЯ *сов. 1. (подняться вверх)* көтөрүлүү, ашуу, ашыш-ташуу, ташкындоо; **река вздулась от проливных дождей** өзөн кара нөшөр жаандан көтөрүлүп чыкты; 2. (*вспухнуть*) көбүү, көпкөлөң тартуу, шишүү; **щека вздулась от укуса пчелы** бет аарынын чакканынан шишиди; **цены вздулись** *разг.* баа ыгы жок көтөрүлүп кетти.

ВЗДЫБИТЬ *сов. кого, разг.* арткы эки аягы менен тик тургузуу; **вздыбить коня** атты арткы эки аягы менен тик тургузуу.

ВЗДЫБИТЬСЯ *сов. разг.* арткы; эки аягы менен тик туруу (*мис. ат*).

ВЗДЫМАТЬ *несов. что* жогору көтөрүү, өөдө көтөрүү; **вздымать пыль** чаң көтөрүү.

ВЗДЫМАТЬСЯ *несов.* жогору көтөрүлүү, бийик көтөрүлүү; **волны вздымаются** толкундар жогору көтөрүлөт; **от волнения у него вздымалась грудь** толкунданганынан анын көкүрөгү энтигип турду.

ВЗДЫХАТЕЛЬ *м. разг. шутол.* сүйүп калган, ашык болгон, жакшы көрүп артынан жүргөн.

ВЗДЫХАТЬ *несов. 1. см. вздохнуть; 2. о ком-чём, по ком-чём, перен. (грустить, тосковать)* күрсүнүү, үшкүрүү (капа болуп, сагынып); 3. *по ком-чём, разг. шутол. (быть влюблённым)* ашык болуу; **он вздыхает по этой девушке** ал бул кызга ашык болуп жүрөт.

ВЗИМАНИЕ *ср. алуу; взимание налогов* налог алуу.

ВЗИМАТЬ *несов. что* алуу; **взимать налог** налог алуу.

ВЗИРАТЬ *несов. на кого-что, уст.* кароо.

ВЗЛАМЫВАТЬ *несов. см. взломать.*

ВЗЛЕЗАТЬ *несов. см. взлезть.*

ВЗЛЕЗТЬ *сов. разг.* жогору чыгуу.

ВЗЛЕЛЯТЬ *сов.* **1.** *кого-что (вырастить)* эркелетип, сылап-сыйпап өстүрүү; **2.** *что, перен.* бир нерсени оюнда көпкө сактап жүрүү; **взлелять надежду** оюнда бир үмүттү көпкө сактап жүрүү.

ВЗЛЕТАТЬ *несов. см.* **взлететь.**

ВЗЛЕТЕТЬ *сов.* **1.** учуп чыгуу, учуп көтөрүлүү, жогору учуу, жогору кайып учуу; **птица взлетела на скалу** куш аскага учуп чыкты; **2.** *перен. разг. (взбежать наверх)* жүгүрүп жогору чыгуу; **я взлетел по лестнице** мен баскыч менен жүгүрүп чыктым; **✧ взлететь на воздух** быкырап атылып чыгуу (*мис. бомба тийген үй*).

ВЗЛЁТ *м.* көкөлөп учуп чыгуу, асманга учуп чыгуу; **взлёт фантазии** кыялдын учушу.

ВЗЛЁТНЫЙ, ая, -ое: **взлётная площадка** ав. самолёт учуп чыгуучу аянтча.

ВЗЛОМ *м.* бузуу, сындыруу; **кража со взломом** бузуп уурдоо (*күлтүпү, эшикти ж.б.*).

ВЗЛОМАТЬ *сов.* *что* бузуп ачуу, сындырып ачуу; **взломать закрытую дверь** жабык турган эшикти бузуп ачуу.

ВЗЛОМЩИК *м.* бузуп алгыч ууру, бузуп уурдоочу ууру.

ВЗЛОХМАТИТЬ *сов.* *кого-что* саксайтуу, уйпалоо.

ВЗЛОХМАЧЕННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от взлохматить*; **2.** *прил.* саксагай, саксайган, уйпаланган.

ВЗЛОХМАЧИВАТЬ *несов. см.* **взлохматить.**

ВЗЛЮБИТЬ: не взлюбить *кого-л.* бирөөнү жек көрүү, жактырбоо, жаман көрүү.

ВЗМАХ *м.* кагуу (*крыльев*); шилтөө (*руки, косы, весла*); **одним взмахом** *перен.* бир шилтөө менен эле.

ВЗМАХИВАТЬ *несов. см.* **взмахнуть.**

ВЗМАХНУТЬ *однокр.* *чем* кагып жиберүү (*крыльями*); шилтеп жиберүү, сермеп жиберүү (*рукой, косой, веслом*); **взмахнуть флажком** желекчени сермеп жиберүү.

ВЗМЕТНУТЬ *однокр.* *что, чем* өтө ылдам шилтөө, кагуу, өтө тез ыргытып таштоо.

ВЗМЕТНУТЬСЯ *однокр.* өтө тез атылып чыгуу, булт этүү; **ракета взметнулась к небу** ракета асманга атылып чыкты.

ВЗМЁТ *м. с.-х.* дың айдоо, шүдүгөр айдоо; **взмёт целины** дың айдоо.

ВЗМЁТЫВАТЬ *несов. см.* **взметнуть.**

ВЗМЁТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **взметнуться.**

ВЗМОКНУТЬ *сов. разг.* тердеп, суу болуу.

ВЗМОЛИТЬСЯ *сов.* жалына баштоо, жалбара баштоо; **он взмолился о пощаде** ал жан соогалап жалына баштады.

ВЗМОРЬЕ *ср.* деңиздин жээги, деңиздин чети.

ВЗМОСТИТЬСЯ *сов.* *на что, разг.* өтө бийик нерсенин үстүнө чыгып жайланышып орун алуу.

ВЗМЫЛЕННЫЙ, ая, -ое көбүктөп тердеген.

ВЗМЫЛИВАТЬ *несов. см.* **взмылить.**

ВЗМЫЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **взмылиться.**

ВЗМЫЛИТЬ *сов.* *кого-что* көбүктөнтүү, көбүктөнтүп тердетүү (*мис. атты*).

ВЗМЫЛИТЬСЯ *сов.* көбүктөнтүп тердөө.

ВЗНОС *м.* **1.** (*действие*) төлөө (*мис. мүчөлүк акы төлөө*); **взнос квартирной платы** квартира акысын төлөө; **2.** (*уплаченные деньги*) взнос, акы, төлөм; **член-**

ские взносы мүчөлүк взнос; **вступительный взнос** кирүү взносу.

ВЗНУЗДАТЬ *сов.* *кого-что* **1.** (*лошадь*) ооздуктоо, ооздук катуу, ооздук салуу; **2.** *перен.* ооздуктоо, өз эркине көндүрүү; **мы взнуздали плотинной эту бурную реку** биз бул күркүрөгөн тентек сууну плотина менен ооздуктадык.

ВЗО- приставка; бул «й»нин жана үнсүздөрдүн кээ бир айкалыштарынын алдында «вз-»дын ордуна колдонулат; *мис.* **взорвать** жаруу, жарып талкалоо.

ВЗОБРАТЬСЯ *сов.* *на кого-что* кыйындык менен өрмөлөп чыгуу; **он взобрался на самую вершину горы** ал тоонун кылды чокусунга чыкты.

ВЗОЙТИ *сов.* **1.** (*подняться наверх*) чыгуу; **взойти на гору** тоого чыгуу; **2.** (*о светилах*) чыгуу; **солнце взошло** күн чыкты; **3.** (*о ростках растений*) чыгуу, өнүү (*өсүмдүк жөнүндө*).

ВЗОР *м.* **1.** кароо, караш; **задумчивый взор** ойго баткан караш; **вперить взор** тигиле кароо, тике кароо; **окинуть взором** көз чаптыруу; **перед нашим взором открылась долина** биздин көзүбүзгө өрөөн көрүндү; **2.** *чаще мн., перен.* көз, көңүл; **взоры всех были прикованы к этим событиям** элдин бардыгынын көңүлү бул окуяга бурулган болчу.

ВЗОРВАТЬ *сов.* **1.** *кого-что (разрушить взрывом)* жаруу, жарып сындыруу, жарып талкалоо; **2.** *чаще безл. кого, перен.* (*возмутить, рассердить*) жинди келтирүү, жинге тийүү, кыжырды кайнатуу; **меня взорвало от его лжи** анын калпы менин кыжырымды кайнатты.

ВЗОРВАТЬСЯ *сов.* жарылуу; **бомба взорвалась** бомба жарылды.

ВЗРАСТИТЬ *сов.* *кого-что* өстүрүү, тарбиялап өстүрүү.

ВЗРАЩИВАТЬ *несов. см.* **взрастить.**

ВЗРЕВЕТЬ *сов.* бакыруу, бакырып жиберүү.

ВЗРЕЗАТЬ *сов.* *что* кесүү, союу (*көрүү үчүн*); **врезать арбуз** дарбызды кесүү (союу).

ВЗРЕЗАТЬ *несов. см.* **взрывать.**

ВЗРЕЗЫВАТЬ *несов. см.* **взрывать.**

ВЗРОСЛЫЙ, ая, -ое **1.** чонойгон, чоң, бойго жеткен; *взрослый юноша* бойго жеткен жигит; **2.** *взрослые мн.* чоңдор; **взрослые и дети** чоңдор жана балдар.

ВЗРЫВ *м.* **1.** жарылуу, жарылыш; **взрыв снаряда** снаряддын жарылышы; **взрыв склада** огнеприпасов ок-дары складынын жарылышы; **2.** *перен.* дуу дей түшүү; **взрыв смеха** күлкүнүн дуу дей түшүшү, дуу күлкү; **взрыв аплодисментов** дүркүрөгөн кол чабуулар.

ВЗРЫВАТЕЛЬ *м. тех., воен.* жарылткыч; **взрыватель замедленного действия** аракетин акырындатылган жарылткыч.

ВЗРЫВАТЬ I *несов. см.* **взорвать.**

ВЗРЫВАТЬ II *несов. см.* **взрыть.**

ВЗРЫВАТЬСЯ I *несов.* **1. см.** **взорваться**; **2. страд.** *к взрывать I (см. взорвать I).*

ВЗРЫВАТЬСЯ II *несов. страд.* *к взрывать II.*

ВЗРЫВНОЙ, ая, -ое **1.** *взрыв I-ге т;* жарылма, жарып бузма; **взрывная волна** жарылуу толкуну; **2. лингв.** жарылма; **взрывной звук** жарылма тыбыш (*мис. п, б*).

ВЗРЫВЧАТКА *ж. разг.* взрывчатка (*жардыруучу, жарылттуучу зат*).

ВЗРЫВЧАТЫЙ, ая, -ое жарылма, жарылгыч; **взрывчатые вещества** жарылгыч заттар.

ВЗРЫТЬ сов. что казуу.

ВЗРЫХЛЕНИЕ ср. жумшартуу, борпондотуу, копштуу.

ВЗРЫХЛИТЬ сов. что жумшартуу, борпондотуу, копштуу; **взрыхлить почву** топуракты жумшартуу.

ВЗРЫХЛЯТЬ несов. см. **взрыхлить**.

ВЗЪ- приставка; бул «е»нин алдында «вз»дын ордуна колдонулат; мис. **взьерошить** тикирейтүү, саксайтуу, үрпүйтүү.

ВЗЪЕДАТЬСЯ несов. см. **взъёсться**.

ВЗЪЕРОШИВАТЬ несов. см. **взъерошить**.

ВЗЪЕРОШИТЬ сов. что, разг. тикирейтүү, саксайтуу, үрпүйтүү.

ВЗЪЕРОШИТЬСЯ сов. тикирейтүү, саксаюу, үрпүйтүү.

ВЗЪЁСТЬСЯ сов. на кого, разг. кааруу, жемелөө, атырылуу, орондоо.

ВЗЫВАТЬ несов. к кому-чему жалбарып чакыруу; **взывать о помощи** жардам деп, жалбаруу, жардам деп, тиленүү.

ВЗЫСКАНИЕ ср. 1. (действие) төлөтүү, төлөтүп алуу; 2. (взысканные деньги) төлөтүп алынган акча; 3. (наказание) жаза; **наложить взыскание** жаза берүү.

ВЗЫСКАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое таламы күчтүү, жаасы катуу, бекем; тандай турган, талап кыла турган; **взыскательный критик** таламы күчтүү сынчы.

ВЗЫСКАТЬ сов. с кого 1. что төлөтүү; **взыскать налог** налогду төлөтүү; 2. за что (подвергнуть наказанию) жазалоо; **не вышлите** разг. кечириниз, айыпка буюрбаңыз.

ВЗЫСКИВАТЬ несов. см. **взыскать**.

ВЗЯТИЕ ср. алуу, ээлеп алуу; **взятие крепости** крепостту алуу; **взятие в плен** туткунга алуу.

ВЗЯТКА жс. 1. (подкуп) пара; **брать взятки** пара алуу; **давать взятки** пара берүү; 2. (в картах) басып алган карта.

ВЗЯТОК м. (пчелы) жыйым (аарылардын бир учкандыгы же бир топ убакыт ичинде жыйган балы).

ВЗЯТОЧНИК м. парачы, паракор.

ВЗЯТОЧНИЧЕСТВО ср. пара алуучулук, паракордук.

ВЗЯТЬ сов. 1. кого-что алуу; **взять книгу в руки** китепти колго алуу; **взять билеты в театр** театрда билет алуу; 2. кого-что (овладеть, захватить) алуу; **взять город** шаарды каратып алуу; **взять в плен** туткунга алуу; 3. (о направлении) багыт алуу, карай жүрүү, бурулуу; **взять вправо** оң жакка карай жүрүү; **я взял немного вправо и вышел на большую дорогу** мен бир аз оңго карай жүрүп, чоң жолго чыктым; **взять влево** сол жакка карай жүрүү; **взять в сторону** башка жакка бурулуп кетүү; 4. что (отнять) алуу; **это возьмёт много времени** бул көп убакытты алат; 5. разг. (вывести заключение, решить) чыгарып алуу, таап ала коюу; **с чего ты это взял?** муну кайдан чыгарып алдың?; **взять на себя ответственность** жоопкерчилигин өзүнө алуу; **взять слово (на собрании)** сөз алуу (сүйлөө үчүн); **взять слово с кого-л. бирөөдөн** сөз алуу, бирөөдөн убадасын алуу; **взять своё слова обратно** сөзүн кайтарып алуу; **взять в жены** аялдыкка алуу; **взять власть** бийликти алуу; **взять в скобки** мат. кашаанын ичине алуу; **взять под стражу** камакка алуу; **взять себя в руки** өзүн өзү колго алуу; **взять кого-л. под руку** колтуктоо, колтуктап

алуу; **взять кого-л. в свидетели** күбөлүккө алуу; **взять высокую ноту** үнүн бийик чыгаруу; **взять курс на...** -га багыт алуу; **взять пример с кого-л. бирөөдөн** үлгү алуу; **меня взял страх** разг. мени коркунуч басты; **взять верх** үстөм келүү; **взять препятствие** тоскоолдон өтүү; **взять своё** өз эңчисин алуу; **взять в оборот** разг. тезге салуу; **ни дать ни взять** разг. так эле өзүндөй, так эле өзү; **наша взяла!** разг. биздики жеңди!, биз жеңдик!; **он взял да и уехал** разг. ал (эч нерсеге карабай) кетип калды.

ВЗЯТЬСЯ сов. 1. (схватиться за что-л.) кармоо, тутуу, кармашуу; **взяться за перила** периланы кармоо; **они взялись за руки** алар кол кармашып алышты; 2. (приняться) киришүү, алуу; **он взялся за работу** ал ишке киришти; 3. с неопр. (обязаться) милдеттенүү; **он взялся написать статью в газету** ал газетага макала жазып берүүгө милдеттенди; 4. (появиться) пайда болуу; **откуда у тебя взялась эта книга?** бул китеп сага кайдан пайда болду?; **откуда ни возьмись** разг. күтпөгөн жерден, эч ойдо жок жерден; **взяться за ум** разг. акыл токтотуу, акылга келүү (өз катасын эске алып).

ВИАДУК жс. архит. виадук (темир жолдун, же жолдордун, же коонун үстүнөн ж.б. өтүү үчүн салынган бийик көпүрө).

ВИБРАТОР м. физ. вибратор (термелүү кыймылын аткаруучу прибордун же аппараттын бөлүгү).

ВИБРАЦИЯ жс. физ. вибрация (кандайдыр бир заттын термелүүчү кыймылы, дирилдеши).

ВИБРИОН м. бакт. вибрион (ийилген таякча же үтүр формасындагы бактерия); **вибрион холеры** холера вибриону.

ВИБРИРОВАТЬ несов. дирилдөө (мис. комуздун кылы); **струна вибрирует** кыл дирилдейт.

ВИВИСЕКЦИЯ жс. вивисекция (тирүү айбанды илимий максат үчүн союу).

ВИГОНЕВЫЙ, ая, -ое **вигонь-го т.**

ВИГОНЬ жс. текст. вигонь (пахта жана жүн таштандыларынан ийрилген жип жана да ошондон жасалган кездеме).

ВИД I м. 1. (внешность) өң, ыран, түспөл, түр; **у него здоровый вид** анын өнү дурус (оору эмес); **на вид или с виду или по виду** сыртынан караганда, өңүнө караганда, бир көргөндө; **ему на вид лет тридцать** сыртынан караганда анын жашы отуздарда; **знать кого-л. по виду** бирөөнү сыртынан (түспөлүнөн) билүү; 2. (состояние) тур, абал, кейип; **в пьяном виде** мас кейпи менен, мас болгон түрү менен; **работа представлена в хорошем виде** иш жакшы түрдө тапшырылган; 3. (местность, видимая взором) көрүнүш; **из окна открывался вид на горы** терезеден тоонун көрүнүшү ачылып турду; 4. (поле зрения) **на виду у всех** бардык элдин көзүнчө; **скрыться из виду** көзгө көрүнбөй калуу; **потерять из виду** көз алдынан жоготуп коюу; **кабар албай калуу**; **при виде (его, её и т.п.)** көргөндө; 5. (изображение какой-л. местности) көрүнүш; **виды Памира** Памирдин көрүнүштөрү; 6. **виды** мн. (предположения, намерения) божомол, божомолдоо; **виды на урожай** түшүм болжолу; **виды на будущее** келечекти божомолдоо; **взять в виду** байкабай калуу, эстен чыгарып коюу, унутуп калуу; **для вида** тим эле (башкалардын алдында); **под видом** шылтоо кылып; **в виде исключения** исключение кылып; **вид на жительство** уст. бир жерде турууга укук бере тур-

ган документ; **поставить на вид** эскертүү берүү, навид берүү; **делать вид** -мышка салуу, -ымыш болуу, -гансуу, -ымыш болуп; **он делает вид, что пьшет** ал жазымыш олуп отурат; **ты делаешь вид, что учишься, а сам бездельничаешь** сен окугансыганың менен, чынында тим эле жүрөсүң; **не показывать виду** сыр алдырбоо; **ни под каким видом** эч бир, такыр, эмне кылса да; **имеется в виду** ...деген болуп эсептелет; **иметь виды на кого-л.** бирөөнү уйгарып жүрүү.

ВИД II м. ✧ (в научной классификации) вид, түр; **виды животных** айбандардын виддери; **2. (род, сорт)** түр; **виды транспорта** транспорттун түрлөрү; **3. грам. түр; совершенный вид** бүткөн түр; **несовершенный вид** бүтпөгөн түр.

ВИДАННЫЙ, ая, -ое: **виданное ли это дело?** разг. ушундай да болмок беле?, ушундай да болобу?; **где это видано?** мындай укмушту ким көргөн?

ВИДАТЬ I несов. **1. см. видеть**; **2. с отриц. разг.** көрүнбөйт; **поезда ещё не видать** поезд али көрүнбөйт; **видал?** көрдүңбү?; **видали?** көрдүңөзбү?; **глаза б мои не видали!** разг. куруп кетсин!, жерге кирсин!

ВИДАТЬ II вводн. сл. разг. окшойт, көрүнөт, шекилдүү; **он, видать, весёлый человек** ал шайыр адам окшойт.

ВИДАТЬСЯ несов. разг. см. **видеться** 1.

ВИДЕНИЕ I ср. көрө алуу; **ясное видение предмётов** нерселерди ачык көрө алыш.

ВИДЕНИЕ II ср. элес, кош көрүнүү; **в тумане появилось странное видение** тумандын ичинен укмуштуу элес пайда болду.

ВИДЕТЬ несов. **1. кого-что (воспринимать зрением)** көрүү; **я видел море** мен деңизди көрдүм; **2. кого-что (встречать)** көрүү, кездешүү, жолугуу, көрүшүү, кезигүү, учуроо; **я видел в жизни много хороших людей** мен өмүрүмдө көп жакшы адамдарды көрдүм; **3. что (наблюдать, испытывать)** көрүү, билүү; **я много видел в своей жизни** мен өз өмүрүмдө көптү көрдүм; **4. кого-что (представлять, уяснять)** көрүү, билүү, түшүнүү; **я вижу свою ошибку** мен өзүмдүн жаңылыштыгымды билемин; **я вижу, с кем имею дело** мен ким менен ишим боло турганын түшүнөм; **5. что в чём (считать, находить)** билүү, түшүнүү, мойнуна алуу; **я не вижу в этом ничего особенного** менин оюмча, мунун эч кандай өзгөчөлүгү жок; ✧ **как видите** вводн. сл. көрүп турасыз; **видеть насквозь** кого-л. бирөөнү баштан аяк билүү, бирөөнү абдан жакшы билүү; **видеть во сне** түштө көрүү; **видишь ли** вводн. сл. көрдүңбү; **видите ли** вводн. сл. көрдүңүзбү; **видит око, да зуб неймёт** погов. акыл жетсе да, кол жетпейт.

ВИДЕТЬСЯ несов. **1. с кем** көрүшүү, кезигишүү, жолугушуу, учурашуу; **мы часто видимся** биз тез-тез жолугушуп турабыз; **2. (представляться)** көрүнгөнсүү, көрүнүү; **ему уже видится полный успех дела** ага иштин толук жениши көрүнгөнсүйт.

ВИДИМО вводн. сл. окшойт, шекилдүү; **он, видимо, задёржится ещё на час** ал дагы бир саатка кармалат окшойт.

ВИДИМО-НЕВИДИМО нареч. разг. аябаган көп, абдан көп, эң эле көп, жык-жыйма, сан жеткис.

ВИДИМОСТЬ жс. **1. (доступность зрению)** көрүнүү, көрүүгө мүмкүн болгондук; **в ясную погоду тут хорошая видимость** күн ачык болгон кезде мында бардык

нерсе ачык көрүнөт; **2. разг. (обманчивое впечатление)** тим эле тышкы көрүнүш; ✧ **для видимости** көз боёмолдоо үчүн; **это только одна видимость** бул тим эле көз боёмолдоо.

ВИДИМЫЙ, ая, -ое **1. (доступный зрению)** көрүнүүчү, көрүнүп туруучу; **видимый мир** көрүнүүчү дүйнө; **2. (кажущийся)** -ымыш болгон, сырткы; **его видимая весёлость не обманула нас** анын сыртынан шайырдаңымыш болушу бизди алдай алган жок; **3. (заметный, явный)** ачыктан-ачык, даана; **для этого нет никакой видимой причины** бул үчүн эч кандай ачыктан-ачык себеп жок.

ВИДНЁТСЯ несов. көрүнүү, көрүнүп туруу; **вдали виднелись горы** алыстан тоолор көрүнүп турду.

ВИДНО **1. безл. в знач. сказ.** көрүнөт, көрүнүп турат; **отсюда видно всю деревню** бул жерден бүтүн кыштак көрүнөт; **2. безл. в знач. сказ., с союзом «что»** көрүнөт, көрүнүп турат; **видно, что он нездоров** анын оору экендиги көрүнүп турат; **3. вводн. сл. разг.** окшойт, шекилдүү, көрүнөт; **видно, он уже уехал** ал жөнөп кетти окшойт.

ВИДНЫЙ, ая, -ое **1. көрүнүүчү, көрүнүп туруучу, көрүнүктүү; на видном месте** көрүнүп турган жерде, көрүнүктүү жерде; **2. перен. (значительный, важный)** чон, белгилүү, көрүнүктүү; **видный учёный** көрүнүктүү окумуштуу; **3. перен. (статный, рослый)** бойлуу; **видный парень** бойлуу жигит.

ВИДОВОЙ видовой I, ая, -ое: **видовой фильм** табият көрүнүштөрүн көрсөтө турган фильм.

ВИДОВОЙ II, ая, -ое **вид II-ге т.; видовое различие** вид айырмачылыгы; **видовое понятие** вид түшүнүгү; **видовые признаки** вид белгилери; **видовые признаки глагола** этиштин түр белгилери.

ВИДОИЗМЕНЕНИЕ ср. **1. (действие)** түрүн өзгөртүү, түрү өзгөрүү, түр өзгөрүшү; **2. (разновидность)** бир түрү, башка түрү.

ВИДОИЗМЕНИТЬ сов. **что** түрүн өзгөртүү, өзгөртүү; **он видоизменил первоначальный проект** ал алгачкы проекттин түрүн өзгөрттү.

ВИДОИЗМЕНИТЬСЯ сов. түрү өзгөрүү.

ВИДОИЗМЕНЯТЬ несов. см. **видоизменить**.

ВИДОИЗМЕНЯТЬСЯ несов. **1. см. видоизменить-ся**; **2. страд. к видоизменять**.

ВИДОИСКАТЕЛЬ м. **фото** видоискатель (**фотоаппаратта тартыла турган көрүнүштү аныктоочу, рамкага окшогон аспап**).

ВИДООБРАЗОВАНИЕ ср. **биол.** түр пайда болушу, түр түзүү.

ВИДЫВАТЬ многокр. көрүү; **видывал ли ты такие урожаи?** сен мындай түшүмдү деги көргөнсүңбү?

ВИЖУ (видишь) и т.д. наст. вр. от **видеть**.

ВИЖУСЬ (видишься) и т.д. наст. вр. от **видеться**.

ВИЗА жс. виза (**1. тиешелүү адамдын документке койгон белгиси**; **2. бир мамлекетке баруу же андан кетүү же ал аркылуу өтүү үчүн паспортко урулган белги**).

ВИЗАВИ **1. нареч.** бет маңдай, бетме-бет; **они сидят визави** алар бири-бирине бетме-бет отурушат; **2. в знач. суц. м. и жс. нескл.** бет маңдайкы, бет маңдайдагы; **мой визави всё время молчал** менин бет маңдайымдагы таптакыр унчукпады.

ВИЗГ м. **канкылдоо, чыйылдоо, ачуу үн, чаңыруу; визг собаки** иттин канкылдаган үнү; **дети подняли визг** балдар чаңыра башташты.

ВИЗГЛІВОСТЬ *жс.* канкылдактык (о собаке); чыйылдактык, үндүн ачуулугу.

ВИЗГЛІВЫЙ, ая, -ое **1.** (о голосе и т.п.) чыйылдак, ачуу үндүү, үнү ачуу; **2.** (часто визжащий) кыңылдак, канкылдак; **ВИЗГЛІВЫЙ шенок** кыңылдак күчүк.

ВИЗЖАТЬ *несов.* канкылдоо (о собаке), кыңылдоо, чыйылдоо, чаңыруу; **✧ пила визжит** араа чыйылдайт.

ВИЗІГА *жс.* визига (тамакка аралаштырыла турган осётр балыгынын жонунун тарамыштары).

ВИЗІР *м.* **1.** воен. визир (кароолду тууралагыч, мис. мылтыктын кароолун тууралагыч); **2.** фото см. **видоискатель**.

ВИЗІРОВАНИЕ *I ср.* визалоо, виза коюу; **визирование** *заграничного паспорта* чет өлкөлүк паспортту визалоо.

ВИЗІРОВАНИЕ *II ср.* визировка кылуу; **визирование с помощью оптических инструментов** оптикалык куралдардын жардамы менен визировка кылуу.

ВИЗІРОВАТЬ *I сов. и несов.* что визалоо, виза коюу.

ВИЗІРОВАТЬ *II сов. и несов.* что визировка кылуу; **визировать какую-л. точку** кандайдыр бир точканы визировка кылуу.

ВИЗИРОВКА *жс.* визировка (бир жайдын же нерсенин турган жеринин нокотун белгилөө, табуу).

ВИЗІРЬ *м.* визир (кай бир чыгыш мамлекеттериндеги министр).

ВИЗІТ *м.* визит; **прийти с визитом** визит менен келүү (официалдуу түрдө келүү, жолугуу, баруу); **отдать визит** визитке визит менен жооп берүү; **визит врача** врачтын визити (оорунун үйүнө келиши); **визит дружбы** достук визити.

ВИЗИТЁР *м.* уст. визитёр (визит менен келге конок).

ВИЗІТНЫЙ, ая, -ое **визит-ке т.;** **визитная карточка** визит карточкасы (келүүчүнүн аты, фамилиясы жазылган же басылган карточка); **визитный костюм** визит костюму (официалдуу түрдө визит менен барганда кийилүүчү костюм).

ВИКА *жс.* вика (тоют өсүмдүктөрүнүн бир түрү).

ВИКТОРИНА *жс.* викторина (бири-бири менен байланыштуу темадагы суроолорго жооп берүү ойну).

ВИКТОРИЯ *жс.* виктория (клубниканын бир түрү).

ВІЛКА *жс.* **1.** вилка; **2.** тех. вилка (ачакей, ачамай); **штепсельная вилка** эл. штепсель вилкасы (ачакейи); **3.** шахм. вилка (бир дойбу эки фигурага коркунуч туудуруп турган абал).

ВІЛЛА *жс.* вилла (шаардын сыртындагы кооз жана жасалгалуу дача).

ВИЛОК *м.* тоголок (капустанын тогологу).

ВИЛООБРАЗНЫЙ, ая, -ое айры сымал, айры формалуу.

ВІЛЫ *только мн.* айры; **вилы трёхпалые** үчүлүк айры; **✧ это ещё вилами на водё писано** погов. бул – курулай эле кеп, бул – суу бетине айры менен чийген кат.

ВИЛЬНУТЬ *однокр. см. вилять.*

ВИЛЯНИЕ *ср.* **1.** (хвостом) шыйпаңдоо, шыйпактоо, шыйпандатуу, шыйпактатуу, булгоо, булгактатуу, булгалактатуу; **2.** перен. разг. култулдоо, тайсалдоо; **нам надоёли его вильния** анын тайсалдоосу бизди жадаатты.

ВИЛЯТЬ *несов.* **1.** шыйпаңдатуу, шыйпактатуу, булгоо, булгактатуу, булгалактатуу; **собака виляет хвостом** ит куйругун шыйпаңдатат; **2.** перен. разг. култулдоо, тайсалдоо.

ВИНА *жс.* **1.** (проступок) айып, күнөө; **признать свою вину** өз күнөөсүн мойнуна алуу; **заглядывать свою вину** өз айыбын жуу; **поставить кому-л. в вину** бирөөгө айып коюу; **2.** (причина) себеп, себепкер, кесир; **по чьей-л. вине** бирөөнүн кесири менен.

ВИНДРОУЭР *м. с.-х.* виндрouer (комбайндын кесүүчү аппараты, бул эгинди бөлүп-бөлүп чаап жыйноо үчүн колдонулат).

ВИНЕГРЕТ *м.* **1.** винегрет (ар түрдүү жашылчадан жасалган, ичинде кичине кесим эти же балыгы, жумурткасы бар тамак); **2.** перен. ар кошкон, иретсиз, бытыраган, быкы-чыкы менен толгон.

ВИНИТЕЛЬНЫЙ: винительный падеж *грам.* табыш жөндөмө.

ВИНИТЬ *несов.* кого-что в чём айыптоо, күнөөлөө.

ВИНИТЬСЯ *несов.* в чём, разг. айыбын мойнуна алуу, өзүн айыптуу деп билүү.

ВИННОКАМЕННЫЙ, ая, -ое: **виннокаменная кислота** *хим.* вино-таштуу кислота.

ВІННЫЙ, ая, -ое **вино-го т.;** **винный спирт** ичилүүчү спирт (кадимки спирт); **винный магазин** вино магазини; **✧ винная ягода** анжыр; **винный камень** вино ташы (1) *хим.* вино ширесинен чобөгө сыяктуу болуп бочканын түбүнө тунган кислотанын кычкыл калий тузу; (2) *мед.* тиштин түбүнө таштай болуп жабышуучу нерсе, бул кычкыл акиташтан турат).

ВІНО *ср.* **1.** вино; **2.** разг. (водка) арак.

ВИНОВАТО *нареч.* айбын сезип, уялып; **виновато улыбнуться** айбын сезип жылмайып коюу.

ВИНОВАТЫЙ, ая, -ое айыптуу, жазыктуу; **без вины виноватый** күнөөсүз айыпталган; **виноват!** (извините) айып көрбөнүз!, кечириңиз!; **виноватый взгляд** айыптуу кароо (көз караи).

ВИНОВНИК *м.* айыптуу, айыпкер, күнөөкөр; **виновник торжества** *шутл.* тойдун, салтанаттын себепкери.

ВИНОВНИЦА *женск. р. к виновник.*

ВИНОВНОСТЬ *жс.* айыптуулук, күнөөлүүлүк; **установить чью-л. виновность** бирөөнүн айыптуулугун аныктоо (далилдөө).

ВИНОВНЫЙ, ая, -ое айыптуу, күнөөлүү, жазыктуу; **признать кого-л. виновным** бирөөнү айыптуу деп табуу; **чувствовать себя виновным в чём-л.** өзүн бир нерсе жөнүндө күнөөлүү деп сезүү.

ВИНОГРАД *м.* жүзүм (өсүмдүгү жана жемиши); **дикий виноград** жапайы жүзүм.

ВИНОГРАДАРСКИЙ, ая, -ое **виноградарь-га т.**

ВИНОГРАДАРСТВО *ср.* жүзүм өстүрүүчүлүк, жүзүмчүлүк.

ВИНОГРАДАРЬ *м.* жүзүм өстүрүүчү, жүзүмчү.

ВИНОГРАДИНА *жс.* жүзүмдүн бир мөмөсү.

ВИНОГРАДНИК *м.* жүзүмдүк (жүзүм өстүрүүчү жер).

ВИНОГРАДНЫЙ, ая, -ое **виноград-га т.;** **виноградная плантация** жүзүм плантациясы; **виноградная кисть** бир баш жүзүм; **виноградный сок** жүзүмдүн ширеси, жүзүмдүн суусу; **виноградный сезон** жүзүм сезону (мезгили, маалы).

ВИНОДЕЛ *м.* вино жасоочу.

ВИНОДЕЛИЕ *ср.* вино жасоочулук.

ВИНОДЕЛЬЧЕСКИЙ, ая, -ое вино чыгаруучу; **винодельческий совхоз** вино чыгаруучу совхоз.

ВИНОКУ́Р м. арак тартуучу.

ВИНОКУРЕ́НИЕ ср. арак (спирт) тартуу.

ВИНОКУ́РЕННЫЙ, ая, -ое **винокурение-ге т.**; **винокурённый завод** арак заводу.

ВИНОТОРГОВЛЯ ж. вино соодасы, вино сатуу.

ВИНТ I м. 1. *тех.* винт, бурама; **винти́ть винт** винт-ти (бурамаы) бурап киргизүү; 2. винт (пароходду, самолётту аракетке келтирүүчү бурамалуу стержень).

ВИНТ II м. (карточная игра) винт (төрт киши ойноочу карта оюнунун бир түрү).

ВИНТИК м. уменьш. от **винт** I винтче, кичинекей винт; ♣ **у него винтика не хватает** разг. анын бир нерсеси жетишпейт (акылы толук эмес).

ВИНТИ́ТЬ *несов. что, разг.* буроо, бурап чыгаруу, бурап киргизүү.

ВИНТОВАЛЬНЫЙ, ая, -ое бурама ойгуч, сай түшүргүч, бурамага сай түшүргүч.

ВИНТОВА́ТЬ *несов. что, тех.* бурама оюу, сай түшүрүү.

ВИНТОВКА ж. винтовка (мылтык); **автоматическая винтовка** автоматтуу винтовка; см. **автомат** 2.

ВИНТОВО́Й, ая, -ое 1. (снабжённый винтом) **винт** I-ге т.; **винтовая шляпка** винттин (бурамаынын) бөркү; 2. (винтообразный) винт (бурама) формалуу, бурамалуу; **винтовая нарезка** бурамалуу сай (кобул); **винтовая лестница** бурама баскыч; 3. (приводимый в движение винтом) винттуу, бурамалуу; **винтовой пароход** бурамалуу пароход.

ВИНТОВО́ЧНЫЙ, ая, -ое **винтовка-га т.**; **винтовочный патрон** винтовка патрону.

ВИНТО́М *нареч.* винтке (бурамага) окшоп.

ВИНТООБРАЗНЫЙ, ая, -ое винт сыяктуу, бурама сыяктуу.

ВИНТОРЕ́ЗНЫЙ, ая, -ое *тех.* бурама ойгуч, сай түшүргүч, бурамага сай түшүргүч; **винторезный станок** бурама ойгуч станок.

ВИНЬЕТКА ж. виньетка (китептин бөлүмдөрүнүн башына же аягына кооздоп салынган сүрөт, орнамент).

ВИО́ЛА ж. муз. уст. виола (чоң скрипка формасындагы смычоктуу байыркы музыкалык инструмент).

ВИОЛОНЧЕЛИ́СТ м. виолончелист (виолончелде ойноочу адам, виолончель тартуучу музыкант).

ВИОЛОНЧЕ́ЛЬ ж. муз. виолончель (чоң скрипка сыяктуу, төрт кылдуу смычоктуу музыкалык инструмент).

ВИРА́Ж I м. вираж, бурулуш (кеме же самолёттун бурулушу; кыя жол менен автомобиль, велосипед ж.б. бурулушу); **крутой вираж** чукул бурулуш.

ВИРА́Ж II м. фото вираж (фотокагазга туштурулгон сүрөттү каалаган түскө келтирүү үчүн колдонулуучу эритинди).

ВИРТУО́З м. виртуоз (1. өз искусствосунун техникасына мыкты машыккан артист, көбүнчө – музыкант; 2. перен. өз ишинде жогорку даражадагы машыккандыкка жетишкен киши).

ВИРТУО́ЗНОСТЬ ж. эң усталык, виртуоздук, виртуоздуулук.

ВИРТУО́ЗНЫЙ, ая, -ое эң уста, виртуоздуу, виртуоздук менен; **виртуозное исполнение скрипичного концерта** скрипка концерттин виртуоздук менен аткаруу.

ВИРУЛЕНТНОСТЬ ж. мед. вируленттүүлүк.

ВИРУЛЕНТНЫЙ, ая, -ое мед. вируленттүү (оорута алуу, оору туудуруу күчү бар; *микроб жөнүндө*).

ВІ́РУС м. вирус (жугуштуу ооруну козгоочу микроб).

ВІ́РУСНЫЙ, ая, -ое **вирус-ка т.**; **вірусный грипп** вирус гриппи.

ВІ́СЕЛИЦА ж. дар, дарга.

ВІ́СЕЛЬНИК м. 1. уст. (повешенный) дарга асылган адам, асылып өлтүрүлгөн адам; 2. разг. (негодяй) асып өлтүрүүгө арзырлык (бузук) адам; ♣ **юмор висельника** аргасы кеткен адамдын тамашасы.

ВІ́СЕТЬ *несов.* 1. (быть подвешенным) асылып туруу, илинип туруу; **ла́мпа висіт над столом** лампа столдун үстүндө асылып турат; 2. (быть прикрепленным к чему-л.) илинүү, илинип туруу; **на стене висіт объявление** дубалда кулактандыруу илинип турат; 3. (нависать) өңкөйүп туруу, салынып туруу, саландап туруу; **скала́ висіт над доро́гой** жолдун үстүндө жар таш өңкөйүп турат; 4. (свисать – об одежде) шөлбүрөп туруу, көлкүлдөп туруу; **платье висіт с одного́ бо́ка** көйнөк бир жагына шөлбүрөп турат; 5. перен. (угрожать) туруу; **над ними висіт о́пасность** алардын алдында коркунуч турат; ♣ **висе́ть на волоске́** (на ниточке) кылдын учунда туруу (өлүүгө, кыйроого жакын туруу); **висе́ть в во́здухе** дайынсыз, белгисиз эки арада болуу; эки арада кылоо-кылоо болуу; **висе́ть на ше́е у кого-л.** бирөөнүн мойнуна асылуу.

ВИСКО́ЗА ж. вискоза (1. жасалма жибек чыгарууга жумшалуучу целлюлоза массасы; 2. жасалма жибек).

ВИСКО́ЗНЫЙ, ая, -ое **вискоза-га т.**; вискозалык; **вискозные изделия** вискозалык буюмдар.

ВИСЛО́ЗАДЫЙ, ая, -ое шалпаң куйрук; **вислоза́дый ба́ран** шалпаң куйрук кой.

ВИСЛОУ́ХИЙ, ая, -ое шалпаң кулак.

ВІ́СМУТ м. хим. висмут (1. кызгылтым ак түстөгү оор металл – химиялык элемент; 2. ушул металлдан жасалган дарылоо препараты).

ВІ́СНУТЬ *несов.* асылуу; **віснуть на ше́е** разг. эркелеп асылуу, эркелеп жабышуу.

ВІ́СОК м. чеке, чыкый.

ВІ́СОКО́СНЫЙ: **високо́сный год** толук жыл (февралы 29 күн болгон жыл).

ВІ́СОЧНЫЙ, ая, -ое **висок-ко т.**; **висо́чная кость** анат. чыкый сөөк.

ВІ́СТ м. (карточная игра) вист (төрт киши ойноочу карта оюнунун бир түрү).

ВІ́СЮЛЬКА ж. разг. кооздук үчүн илинип коюлуучу майда-чүйдө жасалга.

ВІ́СЯЧИЙ, ая, -ее асма; **вися́чий замо́к** асма кулпу; **вися́чий мост** асма көпүрө.

ВІ́ТАЛІ́ЗМ м. биол. витализм (биологиядагы идеалисттик багыттардын бири).

ВІ́ТАМІ́Н м. витамин (организмдин нормалдуу иштеши үчүн зарыл болгон органикалык зат жана ошондой заттан иштелип чыгарылган препарат).

ВІ́ТАМИНИ́ЗИРОВАННЫЙ ая, -ое витаминдештирилген; **витаминизированный шокола́д** витаминдештирилген шоколад.

ВІ́ТАМИНИ́ЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что* витаминдештирүү.

ВІ́ТАМИ́ННЫЙ, ая, -ое **витамин-ге т.**; витамин-дик; **вітамі́нный заво́д** витамин заводу.

ВИТАМИНОЗНЫЙ, ая, -ое витаминдүү; **витаминозная пища** витаминдүү тамак.

ВИТАТЬ *несов. 1. (предаваться мечтаниям) ойго, санаага берилүү; витать в облаках перен. ою, санаасы капкайда чаргуу; 2. (незримо присутствовать) көрүнбөй (жашырын) айланып жүрүү; смерть витай над ним ал өлүмдүн ченгелинде турат (оозуна суу тамыздырып калды).*

ВИТИЕВАТО *нареч. ыксыз татаал, түшүнүксүз, ыгы жок кооз; оратор говорил слишком втиевато* оратор өтө эле ыксыз кооздоп (түшүнүксүз) сүйлөдү.

ВИТИЕВАТОСТЬ *жс. ыксыз татаалдык, ыгы жок кооздук.*

ВИТИЕВАТЫЙ, ая, -ое ыгы жок кооздолгон; **вителиеватая речь** ыгы жок кооздолгон сөз.

ВИТИЯ *м. поэт. уст. чечен киши.*

ВИТОЙ, ая, -ое эшилген, бурама, бурма; **вита́я ле́стница** буралып көтөрүлгөн баскыч.

ВИТО́К *м. виток (бир ором сым жс.б.); витки обмотки электромагнита* электромагнит ороосунун (түрмөгүнүн) витоктору.

ВИТРИ́НА *жс. витрина.*

ВИТЬ *несов. что 1. эшүү, өрүү, чыйратуу; вить верёвку* жип эшүү, жип чыйратуу; **вить верёвки из кого-л. перен. бирөөнү** дегенине көндүрүү; айдаган жакка бастыруу; өзүнө багындырып, билгенин кылуу; **2. жасоо, салуу; вить гнездо** уя жасоо, уя салуу.

ВИТЬСЯ *несов. 1. (о растениях) чырмалуу; вьюно́к вьётся по столбу́* чырмоок мамыга чырмалат; **2. (завиваться) тармалдануу; у неё во́лосы вьются** анын чачы тармалданат; **3. (кружиться, крутиться) айлануу; пыль вьётся** чаң айланат; **4. (о реке, дороге) ийрилүү; река́ причудливо вьётся по доли́не** өзөн өрөөндү бойлоп умуштуу ийрилет; **5. разг. (вертеться около кого-чего-л.)** айланып кетпөө, ыктоо.

ВИ́ТЯЗЬ *м. поэт. уст. баатыр, чоро.*

ВИХО́Р *м. үрпөк (чачтын үрпөйүп чыгып турганы).*

ВИХРА́СТЫЙ, ая, -ое *разг. үрпөгөй, үрпөк баш.*

ВИХРЕВО́Й, ая, -ое бурганактаган, куюн сыяктуу.

ВИ́ХРЕМ *нареч. куюндап, куюндаган бойдон, чымын-куюн болуп; автомашины́ вихрем пронесли́сь по доро́ге* автомашиналар куюндаган бойдон жол менен өтүштү.

ВИХРЬ *м. куюн, бурганак, алай-дүлөй бороон; сне́жные вихри* кар бурганагы; **с быстрото́й вихря** куюндай тез; **вихрь собы́тий перен.** окуялардын өтө ылдамдыгы.

ВИ́ЦЕ- *татаал сөздөрдүн «орун басар, жардамчы» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. вице-президент вице-президент.*

ВИ́ЦЕ-АДМИРА́Л *м. вице-адмирал (экинчи адмиралдык наам).*

ВИ́ЦЕ-ПРЕЗИДЕН́Т *м. вице-президент (президенттин орун басары).*

ВИ́ЦМУНДИ́Р *м. уст. вицмундир (граждандык кызматтагы чиновниктердин форма кийими).*

ВИ́ШЕНКА *жс. уменьш.-ласк. от ви́шня* кичине чие.

ВИ́ШНЕВЫ́Й, ая, -ое **1. вишня-га т.; вишне́вое де́рево** чие дарагы; **вишне́вое варе́нье** чие вареньеси; **2. (о цвете)** кочкул кызыл; **пла́тье вишне́вого цве́та** кочкул кызыл түстөгү көйнөк.

ВИ́ШНЯ *жс. чие (дарагы жана анын жемиши).*

ВИШУ́ (виси́шь) *и т.д. наст. вр. от висе́ть.*

ВИШЬ *разг. 1. частица көрдүнбү, кара, муну карачы, көрбөйсүңбү; вишь что вы́думал!* муну карачы, эмнени ойлоп чыгарган!; **вишь ты ка́кой!** муну карачы!; **2. в знач. вводн. сл. көрдүнбү; он сло́во, вишь,** дал ал, көрдүнбү, сөз берди.

ВКА́ЛЫВАТЬ *несов. см. вколóть.*

ВКА́ПЫВАТЬ *несов. см. вкопа́ть.*

ВКА́ТИТЬ *сов. 1. что* тоголотуп киргизүү (баруу), тегеретип киргизүү (баруу); **бочку вкатали в склад** бочканы складга тоголотуп киргизишти; **2. разг. (быстро въехать)** тез кирүү, тополоңдотуп кирип келүү, дуулдап кирүү.

ВКА́ТИТЬСЯ *сов. 1. тоголонуп кирүү, тегеренип кирүү; мяч вка́тился в воро́та* топ дарбазага тоголонуп кирип кетти; **2. разг. (быстро въехать)** тез кирүү, тополоңдотуп кирип келүү, дуулдап кирүү.

ВКА́ТЫВАТЬ *несов. см. вкати́ть.*

ВКА́ТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. вкати́ться; 2. страд. к вкаты́вать.*

ВКИ́ДЫВАТЬ *несов. см. вки́нуть.*

ВКИ́НУТЬ *сов. что, разг. ичине ыргытып түшүрүп жиберүү; баскетболи́ст вки́нул мяч в се́тку* баскетболист топту тордун ичине ыргытып түшүрүп жиберди.

ВКЛА́Д *м. 1. вклад, акча салып коюу; сде́лать вклад в сберка́ссу* сактык кассасына акча салуу; **2. перен. салым (баалуу кошумча); это – большо́й вклад в нау́ку** бул – илимге жасалган чоң салым.

ВКЛА́ДКА *жс. 1. (действие) кошумча салуу; 2. полигр. (вложенный лист) сүрөт түшүрүлгөн кошумча барак; в журна́ле име́ется цвето́вая вкла́дка* журналдын кооздолгон кошумча барагы бар.

ВКЛАДНО́Й I, ая, -ое **вклад 1-ге т.; вкладна́я сума** салынган акчанын суммасы.

ВКЛАДНО́Й II, ая, -ое **вкладка 2-ге т.; вкладно́й лист в кни́ге** китептин кошумча салынган барагы.

ВКЛА́ДЧИК *м. вкладчик (сактык кассасына же бир ишканага акча салып коюучу киши).*

ВКЛА́ДЫВАТЬ *несов. см. вложы́ть.*

ВКЛА́ДЫШ *м. 1. тех. жаздык (машианын астына же ичине коюлуучу металл же жыгач жаздык); 2. (вкладной лист) кошумча барак (китептии кошумча салынган барагы).*

ВКЛЕ́ИВАТЬ *несов. см. вкле́ить.*

ВКЛЕ́ИТЬ *сов. что* арасына (ичине) салып жабыштыруу, ичине коюп желимдөө; **вкле́ить в кни́гу лист** китептин арасына баракты салып жабыштыруу.

ВКЛЕ́ЙКА *жс. 1. (действие) арасына (ичине) салып жабыштыруу, ичине салып желимдөө; вкле́йка геогра́фических карт в кни́гу* географиялык карталарды китептин ичине салып жабыштыруу; **2. (вклеенный лист, предмет)** арасына (ичине) салынып жабыштырылган барак же башка нерсе.

ВКЛИ́НИВАТЬ *несов. см. вкли́нить.*

ВКЛИ́НИВАТЬСЯ *несов. 1. см. вкли́ниться; 2. страд. к вкли́нивать.*

ВКЛИ́НИТЬ *сов. что* арасына киргизүү, жараккага киргизүү, арасына киргизүү; **вкли́нить до́ску в щель** жараккага тактайды киргизүү.

ВКЛИ́НИТЬСЯ *сов. 1. (войти клином) булунданып кирүү, учтанып кирүү (мис. токойдун талаага учтанып*

кириши); **2. перен.** кирип баруу, жарып кирүү; **отряд вклинился в расположение противника** отряд душмандын турган жерине жарып кирип барды.

ВКЛЮЧАТЬ *несов. см. включить.*

ВКЛЮЧАТЬСЯ *несов. 1. см. включиться; 2. страд. к включать.*

ВКЛЮЧАЯ *предлог с род. п.* кошуп, кошкондо, кошуп эсептегенде; **нам надо прочитать пять книг, включая и дополнительную литературу** кошумча адабиятты кошкондо бизге беш китепти окуп чыгуу керек.

ВКЛЮЧЕНИЕ *ср. 1. (внесение, введение)* кошуу, киргизүү; **включение в список** тизмеге киргизүү; **2. тех.** аракетке келтирүү, кошуу, туташтыруу; **включение электрического тока** электр тогун туташтыруу.

ВКЛЮЧИТЕЛЬНО *нареч. кошо эсептегенде, кошкондо; по десятое число включительно* онунчу числону кошо эсептегенде.

ВКЛЮЧИТЬ *сов. 1. кого-что (внести куда-л., внести в состав)* кошуу, киргизүү; **включить новый пункт в договор** договорго жаңы пункт киргизүү; **я включил его в свою бригаду** мен аны өзүмдүн бригадага кошуп алдым; **2. что, тех.** аракетке келтирүү, кошуу, туташтыруу; **включить мотор** моторду аракетке келтирүү.

ВКЛЮЧИТЬСЯ *сов.* киришүү, жагылуу, иштей баштоо; **включиться в работу** жумушка киришүү, жумуш иштей баштоо.

ВКОЛАЧИВАТЬ *несов. см. вколотить.*

ВКОЛОТИТЬ *сов. что* кагуу, кагып киргизүү; **вколотить гвоздь в стену** дубалга мык кагуу.

ВКОЛОТЬ *сов. что* саюу, сайып коюу.

ВКОНЕЦ *нареч. разг.* таптакыр, аябай, абдан; **он вконец измучил меня своими вопросами** ал мени өзүнүн суроолору менен аябай чарчатты.

ВКОПАННЫЙ, *ая, -ое прич. от вкопать; ✧ стоит как вкопанный* матап койгондой ордунан жылбай турат.

ВКОПАТЬ *сов. что* казып орнотуу; **вкопать столб в землю** мамыны жерге казып орнотуу.

ВКОРЕНИТЬ *сов. что* синдирүү, адат кылуу, көндүрүү.

ВКОРЕНИТЬСЯ *сов.* сиңүү, адат болуу, турмушка сиңүү.

ВКОРЕНЯТЬ *несов. см. вкоренить.*

ВКОРЕНЯТЬСЯ *несов. 1. см. вкорениться; 2. страд. к вкоренять.*

ВКОСЬ *нареч.* чарчылап, кыйшык, чалыр; **вкривь и вкось** *см. вкривь.*

ВКП (Всесоюзная Коммунистическая партия (большеви́ков) ВКП (б) (Бүткүл Союздук Коммунисттик (большевиктер) Партиясы) (Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясынын 19 съезде чейинки аты).

ВКРАДЧИВО *нареч.* ич-коюнга кирип, коюн-колтукка кирип, жылмандап.

ВКРАДЧИВОСТЬ *жс.* жагымдуулук, ич-коюнга кирүүчүлүк, коюн-колтукка кирүүчүлүк.

ВКРАДЧИВЫЙ, *ая, -ое* ич-коюнга кирүүчү, коюн-колтукка кирүүчү, куу, жылмандаган.

ВКРАДЫВАТЬСЯ *несов. см. вкрасться.*

ВКРАСТЬСЯ *сов. 1. (войти тайком)* уурданып кирүү, жашырынып кирүү; **2. перен. (случайно появиться)** байкоосуз кетип калуу, билинбей кетип калуу (*мис.*

ката); **вкрасться к кому-л. в доверие** бирөөнүн ич-койнуна кирип алуу, бирөөнүн ишенимине ээ болуу.

ВКРАТЦЕ *нареч.* кыскача; **он изложил вкратце содержание книги** ал китептин мазмунун кыскача сүйлөп берди.

ВКРИВЬ *нареч. разг.* кыйшык, кыңыр; ✧ **вкривь и вкось** 1) (*во все стороны*) баш-аяксыз, баш аламан; **буквы шли вкривь и вкось** ариптер баш аламан болуп кеткен; 2) (*неправильно*) чалды-куйду; **судить о чём-л. вкривь и вкось** бир нерсе жөнүндө чалды-куйду сүйлөө.

ВКРУГ *нареч. уст. см. вокруг.*

ВКРУГОВУЮ *нареч.* айланып, айлантып, айландырып.

ВКРУТИТЬ *сов. что* бурап киргизүү.

ВКРУТУЮ *нареч.: яйцё сварено вкрутую* абдан бышырылган жумуртка.

ВКРУЧИВАТЬ *несов. см. вкрутить.*

ВКУПЕ *нареч. уст.* чогуу, биригип.

ВКУС **М. 1.** даам, татык; **приятный на вкус** даамы жакшы; **2. (чувство, понимание изычного)** кооздук сезим; **одеваться со вкусом** кийимдин жарашыгын таап кийүү; **тонкий вкус** назик кооздук сезим; ✧ **дело вкуса** кимге кандай (*бирөөгө жагат, бирөөгө жакпайт*); **входить во вкус** мазасын сезе баштоо; **на вкус и цвет товарищей нет** *посл. ар кимдин каалашы өзүнчө.*

ВКУСИТЬ *сов. что, чего 1. уст. (съесть)* жеш, жеп коюу; **2. перен.** сезүү; **вкусить славы** даңктын даамын татып калуу.

ВКУСНО **1. нареч.** таттуу, даамдуу; **вкусно поесть** таттуу тамак жеш; **2. безл. в знач. сказ.** таттуу; **как вкусно!** кандай таттуу!

ВКУСНЫЙ, *ая, -ое* таттуу, даамдуу; **вкусное кушанье** таттуу тамак.

ВКУСОВОЙ, *ая, -ое* **вкус-ко т.; вкусовое ощущение** даам сезими; **вкусовые качества** пицци тамактын даам сапаттары.

ВКУШАТЬ *несов. см. вкусить.*

ВЛАГА *жс.* ым, ным.

ВЛАГАЛИЩЕ *ср. 1. анат.* аялдын жыныс мүчөсүнүн ичи; **2. бот.** кучак.

ВЛАГАТЬ *несов. см. вложить 1.*

ВЛАДЕЛЕЦ *м.* ээ, кожоюн.

ВЛАДЕЛИЦА *женск. р. к владелец.*

ВЛАДЕНИЕ *ср. 1. (обладание)* ээлөө, ээ болуу, ээлик кылуу (*мис. мүлктү, мүлккө*); **2. (умение пользоваться)** билүү, колдон келүү, колдоно билүү; **владение оружием** куралды пайдалана билүү; **3. (земельная собственность)** жер, территория (*көбүнчө – кандайдыр бир мамлекетке караштуу жер, территория*).

ВЛАДЕТЕЛЬ *м.* ээ, ээлөөчү, ээлик кылуучу.

ВЛАДЕТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* ээлөөчү, ээлөөгө укуктуу.

ВЛАДЕТЬ *несов. 1. кем-чем (иметь собственностью)* ээлөө, ээ болуу; **2. чем (уметь пользоваться)** билүү, колдон келүү, колдоно билүү; **владеть русским языком** орус тилин билүү; **владеть оружием** куралды колдоно билүү; **владеть чем-л. в совершенстве** бир нерсени сонун (*эн, мыкты*) билүү; ✧ **владеть собой** өзүн өзү кармап билүү.

ВЛАДЫКА *м.* чексиз укуктуу кожоюн, чектелбеген укуктуу кожоюн.

ВЛАДЫЧЕСТВО *ср.* өкүмдүк кылуу, ээлөө, үстөмдүк кылуу; **владычество человека над природой** адамдын жаратылышка үстөмдүк кылышы.

ВЛАДЫЧЕСТВОВАТЬ *несов.* өкүмдүк кылуу, ээлөө, үстөмдүк кылуу.

ВЛАЖНЕТЬ *несов.* нымдануу, ным тарта баштоо.

ВЛАЖНОСТЬ *жс.* нымдуулук, жаан-чачындуулук; **влажность воздуха** абанын нымдуулугу.

ВЛАЖНЫЙ, ая, -ое нымдуу, жаан-чачындуу; **влажный воздух** нымдуу аба; **влажный лоб** ымшыган чеке.

ВЛАМЫВАТЬСЯ *несов. см. вломиться.*

ВЛАСТВОВАТЬ *несов.* над кем-чем бийлик кылуу, өкүмдүк кылуу, өкүм сүрүү.

ВЛАСТЕЛИН *м.* чексиз укуктуу, чектелбеген укуктуу.

ВЛАСТИТЕЛЬ *м. см. властелин; властитель* дум ой-пикирди бийлөөчү (өз доорунда коомдун аң-сезимине катуу таасир кылуучу адам).

ВЛАСТНО *нареч.* буюруп, өкүм кылып.

ВЛАСТНОСТЬ *жс.* өкүмчүлдүк; **властность характера** мүнөздүн өкүмчүлдүгү.

ВЛАСТНЫЙ, ая, -ое **1.** (повелительный) өкүмчүл; **властный голос** өкүмчүл үн; **2.** (склонный властвовать) өкүм кылууга шыктуу; **властный человек** өкүм кылууга шыктуу адам; **3.** чаще кратк. ф. (имеющий право) укуктуу; **я не властен это сделать** менин муну иштөөгө укугум жок, мен муну иштөөгө укуктуу эмесмин.

ВЛАСТОЛЮБИВЫЙ, ая, -ое өкүм сүрүүнү жакшы көргөн, башкаруучулук кылууга умтулган (адам).

ВЛАСТОЛЮБИЕ *ср.* өкүм сүрүүнү жакшы көрүү, башкаруучулук кылууга умтулуу.

ВЛАСТЬ *жс.* **1.** бийлик; **Советская власть** Советтик бийлик; **государственная власть** мамлекеттик бийлик; **законодательная власть** закон чыгаруу бийлиги, закон чыгара турган бийлик; **исполнительная власть** аткаруу бийлиги; **прийти к власти** өкмөт башына келүү, бийликке келүү; **быть у власти** өкмөт башында болуу, бийликтин башында болуу; **быть во власти кого-чего-л.** бирөөнүн же бир нерсенин бийлигинде болуу; **2.** власти *мн. раз* (начальство) чондор; **местные власти** жергиликтүү чондор.

ВЛАЧИТЬ *несов. что:* **владить жалкое существование** эптеп-септеп күн көрүү, өлбөстүн күнүн көрүү, өчпөстүн отун жагуу, эптеп жан сактоо.

ВЛЕВО *нареч.* солго, сол тарапка, сол жакка (в левую сторону); солдо, сол тарапта, сол жакта (в левой стороне); **влево от дороги** жолдон сол жакта.

ВЛЕЗАТЬ *несов. см. влезть.*

ВЛЕЗТЬ *сов.* **1.** на что чыгуу; **влезть на дерево** жыгачка чыгуу; **2.** во что кирүү; **влезть в окно** терезеден кирүү; **3.** во что (уместиться) батуу; **все книги влезли в чемодан** бардык китеп чемоданга батты; **4. разг. (подойти по размеру)** чак келүү; **сапоги влезли мне на ноги** өтүк менин бутума чак келди; **✧ влезть в долги** карызга батуу; **влезть в доверие** жагынып ич-койнуна кирип алуу; **в душу не влезешь разг.** кимдин оюн ким билет.

ВЛЕПИТЬ *сов. что, разг.* күч менен киргизе уруу, батыра уруу; **влепить пульт в мишень** окту бутага батыра атуу; **✧ влепить пощечину** жаакка тартып жиберүү (алакан менен).

ВЛЕТАТЬ *несов. см. влететь.*

ВЛЕТЕТЬ *сов.* **1.** учуп кирүү; **оса влетела в окно** аары терезеден учуп кирди; **2. перен. разг. (вбежать)** жүгүрүп кирүү; **он влетел как угорелый** ал жоо чапкандай жүгүрүп кирди; **3. безл. кому, разг. (достаться за что-л.)** тил угуу, сөз тийүү, таяк жеш; **ему влетело за опоздание** кечиккендиги үчүн ал тил укту.

ВЛЕЧЕНИЕ *ср.* күчтүү тилек, катуу умтулуу, кызыгуу; **у него влечение к музыке** ал музыкага кызыгат; **влечение к труду** эмгекке (эмгек кылууга) катуу умтулуу.

ВЛЕЧЬ *несов.* **1.** кого (привлекать) кызыктыруу; **его влечёт к искусству** аны искусство кызыктырат; **2. что (иметь последствия)** (натыйжага) алып баруу, себеп болуу; **этот поступок влечёт за собой наказание** бул кылык жазага алып барат.

ВЛЁТ *нареч.* учуп бара жатканда; **бить птицу влёт** кушту учуп бара жатканда атуу.

ВЛИВАНИЕ *ср.* мед. дененин ткандарына же органдарына дары жиберүү.

ВЛИВАТЬ *несов. см. влить.*

ВЛИВАТЬСЯ *несов.* **1. см. влиться; 2. страд. к вливать.**

ВЛИПНУТЬ *сов. прост.* жаман абалга дуушар болуу; **влипнуть в историю** жаман ишке дуушар болуу.

ВЛИТЬ *сов. что* **1.** куюу; **влить лекарство в стакан** дарыны стаканга куюу; **2. во что, перен.** кошуу; **вливать новые кадры в промышленность** өнөр жайларга жаңы кадрларды кошуу; **3. в кого, перен.** берүү, кошуу; **вливать мужество** кайрат кошуу; **это влило в него свежие силы** бул ага жаңы күч берди.

ВЛИТЬСЯ *сов.* **1.** куюлуу; **вода влилась в канал** суу каналга куюлду; **2. перен.** кошулуу; **в наш коллектив влились свежие силы** биздин коллективге жаңы күчтөр кошулду.

ВЛИЯНИЕ *ср.* **1.** (воздействие) таасир; **оказывать влияние на кого-л.** бирөөгө таасир этүү; **подаваться чьему-л. влиянию** бирөөнүн таасирине кирүү; **2. (авторитет, власть)** барк, бедел; **человек с влиянием** баркы бар киши; **пользоваться влиянием** барктуу болуу, беделдүү болуу.

ВЛИЯТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое беделдүү, таасирдүү, инаттуу, барктуу; **влиятельный человек** таасирдүү киши.

ВЛИЯТЬ *несов. на кого-что* таасир кылуу, таасир тийгизүү, таасир этүү.

ВЛКСМ (Всесоюзный Ленинский Коммунистический Союз Молодёжи) ВЛКСМ (Бүткүл Союздук Ленинчил Коммунисттик Жаштар Союзу).

ВЛОЖЕНИЕ *ср.* **1.** (действие) салуу, коюу; **2. фин.** вложение, салым (жумшалуучу, жумшалган каражат); **капитальные вложения в строительство** курулушка капиталдык салым.

ВЛОЖИТЬ *сов. что* **1.** (положить внутрь) салуу, коюу; **вложить письмо в конверт** конвертке кат салуу; **2. фин. (поместить куда-л. деньги)** салуу, жумшоо; **✧ вложить всю душу в любимое дело** сүйгөн иши үчүн жаңын аябоо, сүйгөн ишине жан-дили менен берилүү.

ВЛОМИТЬСЯ *сов. разг.* күчтөп кирүү, зордоп кирүү, күч менен кирүү, зордуктап кирүү, зордук менен кирүү; **вломиться в чужой дом** бирөөнүн үйүнө зордук менен кирүү (басып кирүү).

ВЛЮБИТЬ *сов. кого* сүйдүрүү, ашык кылуу.

ВЛЮБИТЬСЯ *сов. в кого, во что* сүйүү, сүйүп калуу, ашык болуу, көңүл салуу; **влюбиться по уши** разг. абдан сүйүп калуу.

ВЛЮБЛЁННО *нареч.* сүйүп.

ВЛЮБЛЁННОСТЬ *жс.* сүйгөндүк, ашыктык.

ВЛЮБЛЁННЫЙ, ая, -ое **1.** сүйүп калган, сүйгөн, ашык болгон; **влюблённый юноша** ашык болгон жаш жигит; **2.** (*выражающий влюблённость*) сүйгөндүк, ашыктык (*сүйгөндүктү, ашыктыкты билдирүүчү*); **влюблённый взгляд** ашыктык көз караш; **3.** (*увлечённый чем-л.*) берилген, сүйгөн; **он влюблён в свою работу** ал өз ишине абдан берилген.

ВЛЮБЛЯТЬСЯ *несов. см. влюбиться.*

ВЛЮБЧИВОСТЬ *жс.* ашык болгучтук, тез ашык болгучтук, сүйгүчтүк.

ВЛЮБЧИВЫЙ, ая, -ое сүйүүгө бат берилгич, ашыктыкка бат берилгич.

ВМАЗАТЬ *сов. что* киргизип шыбоо, киргизип майлоо, киргизип сылоо; **вмазать кирпич в стену** дубалга кирпичти киргизип шыбоо.

ВМАЗЫВАТЬ *несов. см. вмазать.*

ВМЕНИТЬ *сов. что кому: вменить кому-л. в обязанность* бирөөгө милдет кылып жүктөө, бирөөнү милдеттендирүү, бирөөнүн мойнуна артуу; **вменить в вину кому-л. что-л.** бир нерсени бирөөгө айып коюу.

ВМЕНЯЕМОСТЬ *жс. юр.* акыл-эсинин соолугу, акыл-эси ордундалык, өзүнүн кылган кылмышы үчүн жаза тартууга жөндөмдүүлүк.

ВМЕНЯЕМЫЙ, ая, -ое **1. прич. от вменить; 2. прил.** акыл-эси соо, акыл-эси ордунда, өзүнүн кылган кылмышы үчүн жаза тартууга жөндөмдүү.

ВМЕНЯТЬ *несов. см. вменить.*

ВМЕНЯТЬСЯ *несов.* табылуу, эсептелүү; **это вменяется ему в заслугу** бул анын эмгек сиңиргендиги болуп эсептелет.

ВМЕСТЕ **1. нареч.** кошо, бирге, биригип; **жить вместе** бирге туруу, бирге жашоо; **2. предлог с твор. п.** бирге; **вместе с товарищем** жолдошу менен бирге; **вместе с тем** аны менен бирге; **все вместе** взятое бардыгын бүт (бирге) алганда.

ВМЕСТИЛИЩЕ *ср.* орун, жай, идиш (*бир нерсени коюучу орун же идиш*).

ВМЕСТИМОСТЬ *жс.* сыйдыргычтык, батыргычтык, ичинин кеңдиги, ичинин чоңдугу; **бассейн большой вместимости** ичи кең бассейн; **вместимость ведра** двенадцать литров он эки литрик чака.

ВМЕСТИТЕЛЬНОСТЬ *жс. см. вместимость.*

ВМЕСТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кең, ичтүү, кенен; **вместительный зал** кенен зал.

ВМЕСТИТЬ *сов. 1. кого-что (в себе)* батыруу, сыйдыруу; **зал не вместил всех слушателей** зал бардык угуучуларды батыра алган жок; **2. что (поместить внутри чего-л.)** батырыштыруу, сыйдырыштыруу, орундаштыруу; **вместить все книги в один шкаф** бардык китептерди бир шкафа батыруу.

ВМЕСТИТЬСЯ *сов.* батуу, сыюу; **мы все вместились в этой комнате** биз бардыгыбыз ушул комнатага батабыз.

ВМЕСТО *предлог с род. п.* орду (-ма, -на, -на ж.б.); **взять одну книгу вместо другой** бир китептин ордуна башкасын алуу; **он пришёл вместо меня** ал менин ордума келди.

ВМЕШАТЕЛЬСТВО *ср.* кийлигишүү; **хирургическое вмешательство** хирургиялык кийлигишүү (*операция жасоо*).

ВМЕШАТЬ *сов. 1. что (примешать)* аралаштыруу, катыштыруу, кошуп аралаштыруу; **2. кого, перен.** (*впутать*) катыштыруу (*бир нерсеге эриксизден кошууга мажбур кылуу*).

ВМЕШАТЬСЯ *сов.* кийлигишүү; **пришлось вмешаться, чтобы наладить дело** ишти жөнгө салуу үчүн кийлигишүүгө туура келди; **вмешаться в разговор** кепке кийлигишүү.

ВМЕШИВАТЬ *несов. см. вмешать.*

ВМЕШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. вмешаться; 2. страд. к вмешивать.*

ВМЕЩАТЬ *несов. см. вместить.*

ВМЕЩАТЬСЯ *несов. 1. см. вместиться; 2. страд. к вмещать.*

ВМИГ *нареч.* көз ачып-жумганча, өтө тез; **это будет готово вмиг** бул көз ачып-жумганча даяр болот.

ВМУРОВАТЬ *сов. что* шыбап бекитүү, чаптап бекитүү (*киргизип чаптап, шыбап бекитүү*).

ВМЯТИНА *жс.* кабырылган орун (жер), чуңкурайган орун (жер), жалпайган орун (жер).

ВНАЁМ *нареч.* жалга, жалдап, ижарага; **отдать внаём** жалга берүү; **взять внаём** жалдап алуу; **отдать комнату внаём** комнатаны ижарага берүү.

ВНАЙМЫ *нареч. см. внаём.*

ВНАКІДКУ *нареч. разг.* желбегей, желбегейленип, желбегей жамынып; **носить пальто внакідку** пальтону желбегей жамынып жүрүү.

ВНАКЛАДЕ *нареч. разг.* **быть (остаться) внакладе** зыян тартуу; **ты не останешься внакладе** зыян тартпайсың.

ВНАКЛАДКУ *нареч. разг.* кант салып; **пить чай внакладку** чайга кант салып ичүү.

ВНАЧАЛЕ *нареч.* алгач, биринчи мертебе, а дегенде, башта; **вначале было трудно** а дегенде оор (кыйын) эле.

ВНЕ *предлог с род. п. 1. (за пределами чего-л.)* сыртында, тышында, четте, тышкары; **вне города** шаардын сыртында; **вне опасности** коркунучтан тышкары, коркунучта эмес; **объявить вне закона** закондон тышкары деп жарыялоо; **2. (не считаясь ни с чем)** -сыз; **пройти вне очереди** очередсиз өтүп кетүү; **3. -дан** тышкары; **вне плана** пландан тышкары; **быть вне себя от радости** аябай кубануу, кубанганынан эмне кыларын билбөө, кубанычы койнуна сыйбоо; **вне всяких сомнений** эч шексиз; **вне времени и пространства** мезгилден жана мейкиндиктен тышкары.

ВНЕ- *приставка; бир нерсенин «сыртында, тышкары» деген маанидеги татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис: внеплановый* пландан тышкары; **внештатный** штаттан тышкары.

ВНЕБРАЧНЫЙ, ая, -ое никесиз; **внебрачный ребёнок** никесиз төрөлгөн бала (*закондуу никеси жок кишиден төрөлгөн*).

ВНЕВОЙСКОВОЙ, ая, -ое войскодон (аскерден) тышкары; **вневойсковая подготовка** войскодон тышкары даярдык (*армияга чакырылбай даярдык*).

ВНЕВРЕМЕННЫЙ, ая, -ое мезгилден тышкары, мезгил менен эсептешпеген, мезгил менен чектелбеген.

ВНЕДРЕНИЕ *ср.* жайылтуу, синдирүү, таратуу; **внедрение передовой техники в производство** өндүрүшкө алдынкы техниканы жайылтуу.

ВНЕДРИТЬ *сов. что* жайылтуу, синдирүү, таратуу; **внедрить в практику достижения науки** илимдин жетишкендиктерин тажрыйбага жайылтуу.

ВНЕДРИТЬСЯ *сов.* жайылуу, сиңүү, тароо.

ВНЕДРЯТЬ *несов. см.* внедрить.

ВНЕДРЯТЬСЯ *несов. 1. см.* внедриться; **2. страд. к** внедрять.

ВНЕЗАПНО *нареч.* кокустан, күтүлбөгөн жерден, окустан.

ВНЕЗАПНОСТЬ *жс.* кокустук, күтүлбөгөндүк, окустук, күтпөгөн жерден болгондук.

ВНЕЗАПНЫЙ, *ая*, -ое кокустан болгон, күтүлбөгөн жерден болгон, окусуна болгон; **внезапный отъезд** күтүлбөгөн жерден жөнөп кетиш.

ВНЕКЛАССНЫЙ, *ая*, -ое класстан тышкары; **внеклассные занятия** класстан тышкары иштер.

ВНЕКЛАССОВЫЙ, *ая*, -ое таптан тышкары.

ВНЕМАТОЧНЫЙ, *ая*, -ое: **внематочная беременность мед.** жатындан тышкары бойго бүтүү.

ВНЕМЛЮ (внемлешь) *и т.д. наст. вр. от* внимать.

ВНЕОЧЕРЕДНОЙ, *ая*, -ое кезектен тышкары, кезексиз.

ВНЕПАРТИЙНЫЙ, *ая*, -ое партиядан тышкары.

ВНЕПЛАНОВЫЙ, *ая*, -ое пландан тышкары.

ВНЕСЕНИЕ *ср. 1. (денег и т.п.) берүү; 2. (проекта, предложения)* киргизүү, сунуш кылуу; **внесение законопроекта** закон долбоорун киргизүү (сунуш кылуу); **внесение на утверждение** бекитүүгө киргизүү; **3. (включение)** киргизүү; **внесение поправок в текст** текстке оңдоолор киргизүү.

ВНЕСЛУЖЕБНЫЙ, *ая*, -ое кызматтан тышкары; **внеслужбное время** кызматтан тышкары убакыт; **внеслужбные занятия** кызматтан тышкары иштер.

ВНЕСМЕТНЫЙ, *ая*, -ое *фин.* сметадан тышкары, сметага киргизилбеген, сметага кирбеген.

ВНЕСТИ *сов. 1. кого-что (внутри чего-л.)* киргизүү, көтөрүп кирүү, көтөүп ташып кирүү; **внести вещи в дом** буюмдарды үйгө киргизүү; **2. что (уплатить)** берүү, төлөө; **внести деньги в кассу** кассага акча төлөө; **3. что (предложить)** киргизүү, сунуш кылуу; **внести предложение** сунуш киргизүү; **внести законопроект** закон долбоорун сунуш кылуу; **внести поправки во что-л.** бир нерсеге түзөтүүлөр киргизүү; **внести много полезного** көп пайдалуу нерсе берүү; **4. кого-что (включить)** киргизүү; **внести в список** тизмеге киргизүү; **внести оживление** жандандыруу.

ВНЕШКОЛЬНЫЙ, *ая*, -ое мектептен тышкары; **внешкольное образование** мектептен тышкары билим алуу.

ВНЕШНЕ *нареч.* сыртынан караганда, тышынан караганда.

ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИЙ, *ая*, -ое **внешняя политика-га т.**; тышкы саясаттык.

ВНЕШНЕТОРГОВЫЙ, *ая*, -ое **внешняя торговля-га т.**; тышкы соодалык; **внешнеторговые отношения** тышкы соода катнаштары.

ВНЕШНИЙ, *ая*, -ее **1. (наружный)** сырткы, тышкы; **внешний вид** сырткы көрүнүш, сырткы түр; **внешняя среда** сырткы чөйрө; **внешнее сходство** сырткы окшош-

тук; **2. тышкы (чет өлкөлөргө таандык); внешняя политика** тышкы саясат; **внешняя торговля** тышкы соода; **внешний рынок** тышкы рынок; **3. перен. (поверхностный неглубокий)** сырткы; **внешний лоск** сырты жалтырак, сырткы кооздук; **внешний угол мат.** тышкы бурч.

ВНЕШНОСТЬ *жс.* сырткы түр, сырткы көрүнүш, кибете; **красивая внешность** сырткы түрү сонун; **судить по внешности** сырткы түрүнө карап баа берүү.

ВНЕШТАТНЫЙ, *ая*, -ое штаттан тышкары, штатта жок; **внештатные сотрудники** штатта жок кызматчылар.

ВНИЗ *нареч.* төмөн, ылдый, төмөн карай, ылдый карай; **сверху вниз** жогорудан төмөн карай, өөдө жактан ылдый жакка карай; **вниз головой** башы төмөн карап; **вниз по лестнице** тепкич (баскыч) менен төмөн карай.

ВНИЗУ **1. нареч.** астында, астыңкы жакта, ылдый жакта, төмөн жакта; **он живёт внизу** ал төмөн жакта турат; **2. в знач. предлога с род. п.** төмөн жагында, ылдый жагында; **внизу письма стояла дата** каттын аягында датасы көрсөтүлгөн эле.

ВНИКАТЬ *несов.* түшүнүү, түшүнүп иштөө; **не вникая в сущность дела** иштин жөнүнө түшүнбөй эле.

ВНИКНУТЬ *сов. во что* түшүнүү; **вникнуть во все подробности проекта** проекттин бардык майда-чүйдөсүнө чейин түшүнүү.

ВНИМАНИЕ *ср. 1. ыкылас, ынта, назар, көңүл; обратит внимание на что-л.* бир нерсеге көңүл буруу; **сосредоточить внимание на чём-л.** бир нерсеге назарын салуу, көңүл коюу; **привлекать чьё-л. внимание** бирөөнүн көңүлүн буруу; **оставить без внимания** көңүл бурбоо, назарын салбоо, элес албоо; **принять во внимание** эскерүү, эске алуу, назарга алуу; **читать со вниманием** көңүл коюп окуу, ынтасын коюп окуу; **не обращайтесь внимания!** көңүл бурбаңыз!; **внимание!** көңүл бургула!; **көңүл салгыла!; 2. (предупредительное отношение)** урмат, ызат; **оказать внимание кому-л.** бирөөнү урматтоо, ызат кылуу; **быть в центре внимания** көңүлдүн борборунда болуу.

ВНИМАТЕЛЬНО *нареч. 1. (сосредоточенно)* ыкылас коюп, ынта коюп, көңүл салып, көңүл коюп; **внимательно слушать** ыкыласын коюп угуу; **2. (чутко)** көңүл салып, урматтап, камкордук көрсөтүп.

ВНИМАТЕЛЬНОСТЬ *жс. 1. (сосредоточенность)* ыкылас, ыкыластуулук, ынталуулук, ыкылас коюучулук, көңүл коюучулук; **внимательность ученика** окуучунун ыкыластуулугу; **2. (предупредительность)** көңүл салуучулук, урматтагандык, камкордук.

ВНИМАТЕЛЬНЫЙ, *ая*, -ое **1. (сосредоточенный)** ыкыластуу, ынталуу, ыкылас коюучу, көңүл коюучу; **2. (любезный, чуткий)** аркы-беркини тез сезүүчү, ачык-айрым, ачык жүздүү.

ВНИМАТЬ *несов. см.* внять.

ВНИЧЬЮ *нареч.* эч кимдики эмес, эч ким уткан жок, эч ким уттурган жок; **сыграть вничью** оюнду жеңише албай бүтүрүү, оюнда эч ким уткан жок.

ВНОВЬ *нареч. 1. (снова)* кайтадан, кайта, дагы, кайта баштан; **машина вновь заработала** машина кайта иштей баштады; **увидеться вновь** кайта көрүшүү, дагы көрүшүү; **2. (только что)** жаңыдан, эми эле; **вновь назначенный директор** жаңыдан дайындалган директор; **вновь прибывший** жаңыдан келген.

ВНОСИТЬ *несов. см. вносить.*

ВНОСКА *жс.* кошумча, кийринди: **в текст сделано несколько вносок** текстине бир нече кошумча киргизилген.

ВНУК *м.* мемире, небире (уулунун же кызынын уулу).

ВНУТРЕННЕ *нареч.* ичинен; **я внутренне доволен собой** мен ичимден өзүмө ыраазымын.

ВНУТРЕННИЙ, *ая*, -ее *в разн. знач.* ички; **внутренняя обстановка дома** үйдүн ички жасалгасы; **внутренний смысл событий** окуялардын ички мазмуну; **внутренняя политика** ички саясат; **внутренний заём** ички заём; **внутренний распорядок дня** күндүн ички тартиби; **внутренняя секреция физиол.** ички секреция; **внутренние болёзны** ички оорулар.

ВНУТРЕННОСТИ *только мн. анат.* ички мүчөлөр, ичек-карын.

ВНУТРЕННОСТЬ *жс.* ич (бир нерсенин ичи); **внутренность дома** үйдүн ичи.

ВНУТРИ **I** *1. нареч.* ичинде; **находиться внутри** ичинде болуу; *2. предлог с род. п.* ичинде; **внутри города** шаардын ичинде.

ВНУТРИ **II** *татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; бул – «ички, ичинде, ичиндеги, арасында» деген маанини берет; мис. внутрипартийный* партиянын ичиндеги.

ВНУТРИАТОМНЫЙ, *ая*, -ое *физ.* атомдун ичиндеги; **внутриатомная энергия** атомдун ичиндеги энергия.

ВНУТРИВЕННЫЙ, *ая*, -ое венанын ичиндеги; **внутривенное вливание** венанын ичине дары жиберүү.

ВНУТРИЗАВОДСКОЙ, *ая*, -ое заводдун ичиндеги; **внутризаводской транспорт** заводдун ичиндеги транспорт.

ВНУТРИПАРТИЙНЫЙ, *ая*, -ое партиянын ичиндеги; **внутрипартийная демократия** партиянын ичиндеги демократия.

ВНУТРИСОЮЗНЫЙ, *ая*, -ое союздун ичиндеги.

ВНУТРЬ **1.** *нареч.* ичтен, ички; **принять лекарство внутрь** дарыны ичүү; **2.** *предлог с род. п.* ичине; **войти внутрь дома** үйдүн ичине кирүү.

ВНУЧАТА *мн.* мемирелер, небирелер (уулунун же кызынын балдары).

ВНУЧКА *жс.* мемире, небире (уулунун же кызынын кызы).

ВНУШАТЬ *несов. 1. см. внушить; 2. что кому (поучать, наставлять)* акыл үйрөтүү, кеңеш берүү.

ВНУШЕНИЕ *ср. 1. (какого-л. чувства, мысли)* акыл үйрөтүү, сезим туудуруу; *2. (поучение, наставление)* акыл үйрөтүү, кеңеш берүү; *3. (выговор)* кекетүү; **сделать кому-л. строгое внушение** бирөөнү катуу кекетүү.

ВНУШИТЕЛЬНО *нареч.* сүрдүү, таасирдүү; **его слова звучали внушительно** анын сөзү сүрдүү угулду.

ВНУШИТЕЛЬНЫЙ, *ая*, -ое **1.** сүрдүү, таасирдүү; **внушительным тоном** сүрдүү үн менен; **2. (значительный, очень крупный)** көп, чоң, заңкайган, заңкыйган; **дом внушительных размеров** заңкайган чоң үй; **внушительный вид** заңкайган кебете, заңкайган түр; **внушительная сумма денег** көп акча.

ВНУШИТЬ *сов. что кому* акыл үйрөтүү, сезим туудуруу; **внушить какою-л. мысль** кандайдыр бир ой туудуруу.

ВНЯТНО *нареч.* ачык, так, даана.

ВНЯТНОСТЬ *жс.* ачыктык, тактык, дааналык.

ВНЯТНЫЙ, *ая*, -ое ачык, так, даана.

ВНЯТЬ *сов. кому-чему, уст.* кулак салуу, назар салуу; **внять чым-л. молебам** бирөөнүн жалынычына кулак салуу.

ВО *предлог см. в; во весь рост* тикесинен туруп; **во имя** урматына, урматтап; **во исполнение** орундoo максаты менен, орундап; **во главе** башында, баш болуп.

ВО- *приставка; бул «й», «о»нун алдында жана үн-сүздөрдүн кээ бир айкалыштарынын алдында «в»нын ордуна колдонулат; мис.: войти* кирүү; **вооружить** куралдандыруу, жабдуу; **вогнуть** кабыруу, майыштыруу, кайкыйтуу.

ВО-ВТОРЫХ *вводн. сл.* экинчиден.

ВО-ПЕРВЫХ *вводн. сл.* биринчиден.

ВОБЛА *жс.* вобла (*Каспий балыгынын бир түрү, чабак тукумунан*).

ВОБРАТЬ *сов. см. вбирать.*

ВОВЕК *нареч. разг.* эч качан, эч убакта.

ВОВЕКИ *нареч. разг. см. вовек.*

ВОВЛЕКАТЬ *несов. см. вовлечь.*

ВОВЛЕЧЕНИЕ *ср.* тартуу, катыштыруу, үндөө.

ВОВЛЕЧЬ *сов. кого во что* тартуу, катыштыруу, үндөө.

ВОВНЕ *нареч.* тышында, сыртында.

ВОВРЕМЯ *нареч.* убагында, убактысында, маалында, өз убактысында, дал убагында, так учурунда, өз учурунда; **урожай сняли вовремя** түшүмдү өз убагында алышты.

ВОВСЕ *нареч.* такыр, таптакыр, түк, түк дагы; **вовсе не нужно** такыр кереги жок; **я вовсе этого не хочу** муну мен түк дагы каалабаймын.

ВОВСЮ *нареч. разг.* алынын бардыгынча, жанынын бардыгынча, бардык күчү менен, аябай, эң катуу; **он пустился бежать во всю** ал эң катуу чуркап жөнөдү; **мы развернули дело во всю** биз ишти аябай күчөттүк.

ВОГНАТЬ *сов. 1. кого-что (загнать)* айдап киргизүү (*мис. малды короого*); **2. что (вонзить, воткнуть)** сайып киргизүү, кагып киргизүү; **вогнать гвоздь в доску** мыкты тактайга кагып киргизүү; **вогнать в краску** уялууга жеткирүү, уялтып кызартуу; **вогнать в пот** аябай тердетүү; **вогнать в гроб** кыйнап өлүм абалына жеткирүү.

ВОГНУТОСТЬ *жс.* кабырынкылык, кайкылык, ичин көздөй чуңкурайгандык.

ВОГНУТЫЙ, *ая*, -ое кабырынкы, кайкы, ичин көздөй чуңкурайган; **вогнутое зеркало** *физ.* ичин көздөй чуңкурайган (кабырынкы) күзгү.

ВОГНУТЬ *сов. что* кабыруу, майыштыруу, кайкыйтуу, кабырылтуу, ичин көздөй чуңкурайтуу.

ВОГНУТЬСЯ *сов.* кабырылуу, кайкыюу, ичин көздөй чуңкураюу.

ВОДА *жс. 1.* суу; **морская вода** деңиз суусу; **проточная вода** агын суу; **стоячая вода** акпаган суу, көлмө; **пресная вода** тузсуз суу (*ичүүчү суу*); **солёная вода** шор суу; **дождевая вода** жаан суусу, жамгыр суусу; **жесткая вода** катуу суу (*составында акиташ тийки көп суу*); **мягкая вода** жумшак суу; **сырая вода** чийки суу, кайнабаган суу; **2. (водная поверхность)** суу; **эхать по воде** суу менен жүрүү; **высокая вода** кирген суу; **3. (напиток)** суу; **минеральная вода** минералдык суу; **фруктовая вода** жемиш суусу; **4. воды мн. геогр.** суулар; **лесá и воды** токойлор жана суулар; **в водах Советского Союза** Совет-

тер Союзунун сууларында; **грунтовые воды** грунт суулары; **5. воды** *мн. (потоки, струи)* суу; **весенние воды** жазгы суулар; **6. воды** *мн. (целебные источники)* суулар (арашан; жылуу суу); **минеральные воды** минерал суулары; **7. перен. (многословие)** маанисиз көп сөз, куру сөз; **в статье много воды** макалада куру сөздөр көп; **чистой (чистейшей) воды** тунук, ынак, таза (*бриллиант жөнүндө*); **только в воде** *разг.* сокуга суу жанчуу (*пайдасыз иш менен алтурушуу*); **концы в воду** *разг.* изин жашыруу, изин таптырбай кетүү, дайынын таптырбай салуу; **их водой не разольёшь** алардын арасы эң эле жакын, алар абдан татуу; **как в воду опущенный** сууга түшкөн чыккандай, шүмүрөйгөн, үнкүйгөн; **как в воду кануть** дайынын таптырбай, изин билгизбей, дайынсыз житип кетүү; **с него как с гуся вода** *разг.* анын үстүнө куйса, суу жукпайт; кулагына да илбейт; **чувствовать себя как рыба в воде** өзүн эркин сезүү, эч нерседен уялбоо, корунбоо; **он воды не замутит** ал кой оозунан чөп албаган момун, ал эң момун; **быть тише воды, ниже травы** *погов.* боз койдон момун болуу; **вывести кого-л. на чистую воду** бирөөнүн бетин ачуу, айбын ачуу; **он прошёл сквозь огонь и воду** ал көп кыйынчылыктарды башынан өткөргөн, анын көрбөгөнү калбады; **выйти сухим из воды** (*айыптуу болуп туруп*) камырдан кыл сууругандай илинчексиз кутулуу; **много воды утекло** көп замандар өттү, далай убакыттар өттү; **как две капли воды** коёндон окшош, эгиз козудай; **лить воду на чью-л. мельницу** бирөөнүн чырагына май тамызуу; **это вилами на воде писано** бул – суу бетине айры менен чийген кат; бул – курулай эле кеп.

ВОДВОРЕНИЕ *ср. 1. разг. (вселение)* киргизип (көчүрүп) жайлаштыруу, орундаштыруу, орноштуруу, кондуруу; **2. (установление)** орнотуу; **водворение порядка** тартип орнотуу.

ВОДВОРИТЬ *сов. 1. кого-что, разг. (вселить)* киргизип (көчүрүп) жайлаштыруу, орундаштыруу, орноштуруу, кондуруу; **2. что (установить)** орнотуу; **водворить порядок в классе** класста тартип орнотуу.

ВОДВОРИТЬСЯ *сов. 1. разг. (поселиться)* кирип жайлашуу, кирип жайланышуу, кирип орношуу, орундашуу; **2. (установиться)** орношуу.

ВОДВОРЯТЬ *несов. см. водворить.*

ВОДВОРЯТЬСЯ *несов. 1. см. водвориться; 2. страд. к водворять.*

ВОДЕВИЛЬ *м. театр.* водевиль (*көбүнчө ыр түрүндөгү күлкүлүү кичине пьеса*).

ВОДИТЕЛЬ *м.* айдоочу, жүргүзүүчү; **водитель машин** машиналардын айдоочусу.

ВОДИТЕЛЬСКИЙ, *ая, -ое: водительские права* алып жүрүү укуктары.

ВОДИТЕЛЬСТВО *ср.* жетекчилик; **под водительством кого-л.** бирөөнүн жетекчилиги астында.

ВОДИТЬ *несов. 1. кого (сопровождать)* чыгаруу ээрчитүү, жетелөө; *см. вести 1*; **водить больного к доктору** ооруну докторго ээрчитип баруу; **2. кого-что (возглавлять)** баштоо, баштап кирүү; *см. вести 2*; **водить полки в бой** полкторду согушка баштап кирүү; **3. что (управлять движением)** башкаруу, айдоо, алып жүрүү; *см. вести 3*; **водить трамвай** трамвайды айдоо; **4. чем по чему (двигать)** бир нерменин бети менен жүргүзүү, боюнча жүргүзүү; **водить линейкой по карте** сызгычты картанын

бети менен жүргүзүү; **водить смычком по струнам** смычокту кыл боюнча жүргүзүү; **водить знакомство** тааныш болуп жүрүү; **водить дружбу** достошуу, дос болуп жүрүү; **водить за нос** *разг.* алдоо, алдап жүрүү.

ВОДИТЬСЯ *несов. 1. (иметься)* болуу, бар болуу; **в лесах водятся медведи** токойлордо аю болот; **2. с кем, разг. (дружить)** тааныш болуп жүрүү; **он водится с рыбаками** ал балыкчылар менен тааныш болуп жүрөт; **как водится** *разг.* адат боюнча, адатта; **так водится** *разг.* адат ушундай; **за ним это водится** *разг.* анын ошондой жери бар, ошондой адаты бар.

ВОДКА *жс.* арак.

ВОДНИК *м. разг.* суучу (*суу транспортунун, суу чарбасынын кызматчысы*).

ВОДНЫЙ, *ая, -ое вода-га т*; **водная поверхность** суунун бети; **водный транспорт** суу транспорту; **водные пути** суу жолдору; **водный спорт** суу спорту; **водные окиси** *хим.* суу кычкылдары.

ВОДОБОЯЗНЬ *жс. мед.* кутурма, кутуруу (*оору*).

ВОДОВМЕСТИЛИЩЕ *ср. см. водоём.*

ВОДОВОЗ *м.* суу ташуучу.

ВОДОВОЗНЫЙ, *ая, -ое водовоз-го т.*

ВОДОВОРОТ *м.* айламп, ирим; **утонуть в водовороте** айлампага чөгүп кетти; **водоворот событий** *перен.* окуялардын чалды-куйдулары.

ВОДОЁМ *м.* көлмө (*суунун чогулган же сакталган жери*).

ВОДОИЗМЕРИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое суу өлчөгүч*; **водоизмерительные приборы** суу өлчөгүч приборлор.

ВОДОИЗМЕЩЕНИЕ *ср. мор.* кеменин салмагы (*кеменин өз салмагы менен барабар ал кысып чыгарган суунун өлчөмү*); **пароход водоизмещением в тысячу тонн** салмагы миң тонналык пароход.

ВОДОКАЧКА *жс.* водокачка (*суу тартма, суу тарттыруу үчүн коюлган жабдуулары бар үй*).

ВОДОЛАЗ *м. 1. водолаз, суучул (суу түбүндөгү жумуштар боюнча специалист); 2. (порода собак) водолаз (иттин бир түрү).*

ВОДОЛАЗНЫЙ, *ая, -ое водолаз 1-ге т.*; **водолазный костюм** водолаз кийими.

ВОДОЛЕЧЕБНИЦА *жс.* суу менен дарылоочу мекеме (*ванна, душ менен дарылоочу мекеме*).

ВОДОЛЕЧЕБНЫЙ, *ая, -ое водолечебные процедуры* суу менен дарылоо процедуралары.

ВОДОЛЕЧЕНИЕ *ср.* суу менен дарылоо (*ванна, душ менен дарылоо*).

ВОДОМЁР *м. тех.* суу өлчөгүч (*агып жаткан суунун өлчөмүн жана бийиктик деңгээлин өлчөөчү прибор*).

ВОДОМЁРНЫЙ, *ая, -ое водомер-ге т.*; **водомерный пост** суу өлчөгүч пост.

ВОДОНАПОРНЫЙ, *ая, -ое водонапорная башня* *тех.* суу мунарасы (*сууну атырылтып түртүп чыгаруучу мунара*).

ВОДОНЕПРОНИЦАЕМОСТЬ *жс.* суу өткөзбөстүк.

ВОДОНЕПРОНИЦАЕМЫЙ, *ая, -ое суу өтпөс, суу өткөзбөс; водонепроницаемая ткань* суу өткөс кездеме.

ВОДОНОС *м.* суу ташыгыч, суу ташуучу.

ВОДОНОСНЫЙ, *ая, -ое геол.* суулуу; **водоносный слой земли** жердин суулуу катмары.

ВОДООТВОДНЫЙ, *ая, -ое суу бургуч; водоотводный канал* суу бургуч канал.

ВОДООЧИСТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое суу тазалагыч; **водоочистительные приборы** суу тазалагыч приборлор.

ВОДОПАД м. шаркыратма, шаркырама.

ВОДОПЛАВАЮЩИЙ, ая, -ее зоол. сууда сүзүүчү, сууда жүрүүчү, сууда жашоочу: **водоплавающие птицы** сууда сүзүүчү куштар (мис. ордок, каз ж.б.).

ВОДОПОДАЧА жс. суу берүү, суу жиберүү.

ВОДОПОДЪЕМНЫЙ, ая, -ое сууну жогору алып чыгуучу; **водоподъемные машины** сууну жогору алып чыгуучу машиналар.

ВОДОПÓЙ м. сугаруу (малды).

ВОДОПОЛИВНО́Й, ая, -ое сугарылма, сугаруучу.

ВОДОПРОВОД м. водопровод (1. суу агып өтүүчү түтүк же ноо; 2. сууну башынан алып, аны ичүүчүлөргө жеткирген түтүктөрдүн тармактары).

ВОДОПРОВОДНЫЙ, ая, -ое водопровод-го т.; **водопроводная труба** водопровод түтүгү.

ВОДОПРОВОДЧИК м. водопроводчу (водопроводду жүргүзүүчү жана аны түзөтүүчү жумушчу).

ВОДОПРОНИЦАЕМЫЙ, ая, -ое суу өткөзүүчү, суу өткөрө турган.

ВОДРАЗДЕЛ м. геогр. суу бөлгүч (сууну эки жакка агызган бийик, дөңсөө жер).

ВОДРАЗДЕЛЬНЫЙ, ая, -ое водораздел-ге т.; **водораздельная линия** суу бөлгүч сызык; **водораздельный хребет** суу бөлгүч тоо кырка.

ВОДРО́Д м. хим. водород (түссүз, эң жеңил газ; бул газ кислород менен кошулганда суу пайда болот).

ВОДРО́ДИСТЫЙ, ая, -ое хим. водороддуу; **водородистые соединения** водороддуу кошундулар.

ВОДРО́ДНЫЙ, ая, -ое водород-го т.; водороддук; **водородная бомба** водороддук бомба.

ВО́ДРОСЛЬ жс. балыр (сууда өсүүчү балыр сыяктуу өсүмдүктөр).

ВОДОСЛИВ м. тех. водослив (артык баш сууну башка жакка агызып жиберүү үчүн плотинанын жогор жагына жасалган тешик).

ВОДОСНАБЖЕНИЕ ср. суу менен жабдуу (суу менен камсыз кылуу үчүн корулгон техникалык чаралардын системасы).

ВОДОСПУ́СК м. тех. суу түшүргүч (сууну агызып туруу үчүн ылайыкталган көтөрмөдөгү тешик).

ВОДОСТО́К м. суу агызгыч (сууну агызып таштоо үчүн жасалган канал, арык, түтүк ж.б.).

ВОДОСТО́ЧНЫЙ, ая, -ое суу аккыч, суу акма; **водосточная труба** суу аккыч труба.

ВОДОУПÓРНЫЙ, ая, -ое 1. тех. сууга туруштук бере алуучу, суу эрите албай турган; **водоупорный клей** суу эрите албай турган желим; 2. геол. суу өтпөс, суу өткөрбөөчү; **водоупорные слои земли** жердин суу өтпөс катмарлары.

ВОДОХРАНИ́ЛИЩЕ ср. суу сактагыч (сууну жыйып сактап тура турган табигый же жасалма көлмө).

ВОДОЧЕРПА́ЛКА жс. тех. суу сузгуч, суу көтөргүч (суу сузуучу же жогору алып чыгуучу машина).

ВО́ДОЧНЫЙ, ая, -ое водка-га т.; **водочный завод** арап заводу.

ВОДРУЖА́ТЬ несом. см. водрузи́ть.

ВОДРУЗИ́ТЬ сов. что үстүнө коюу, үстүнө орнотуу.

ВО́ДЫ мн. см. вода 4–6.

ВОДЯНИ́СТЫЙ, ая, -ое 1. суулуу; **водянистые ягоды** суулуу жемиштер; 2. перен. маңызсыз, тузсуз, супсак, маанисиз көп сөз, куру сөз; **водянистый рассказ** маанисиз аңгеме.

ВОДЯ́НКА жс. мед. сары суу оорусу (денеге сары суу толгон оору).

ВОДЯНО́Й I, ая, -ое вода-га т.; **водяные растения** суу өсүмдүктөрү; **водяная птица** сууда жашоочу куш; **водяная мельница** суу тегирмени; **водяной знак** суу белги (кагаз акчаны, заёмду кунго, жарыкка салып караганда анын ичинде корунгон сүрөт же белги).

ВОДЯНО́Й II м. фольк. водяной (славяндык элдик мифологияда – сууда жашаган дөө).

ВОЕВА́ТЬ несом. с кем-чем 1. согушуу, урушуу; 2. перен. (спорить; ссориться) айтышуу, тартышуу, чакташуу, талашуу, чырдашуу, урушуу.

ВОЕВО́ДА м. ист. воевода (Байыркы Руста – аскердин, областтын же округдун башчысы).

ВОЕВО́ДСТВО ср. ист. воеводство (1. воеводанын наамы же мансабы; 2. воевода башкарган область).

ВОЕДИ́НО нареч. чогултуп, бирге, бириктирип; **собрать всех воедино** бардыгын бирге чогултуу (бириктирүү).

ВОЕН- татаал сөздөрдүн «согуштук» деген маанини билдирүүчү бөлүгү; мис. **военкомат** военкомат.

ВОЕНАЧА́ЛЬНИК м. аскер башчысы.

ВОЕНИЗА́ЦИЯ жс. военизация, военизациялоо; **военизация промышленности** өнөр жайларды военизациялоо (согуштук милдеттерди аткарууга ылайыктоо).

ВОЕНИЗИ́РОВАТЬ сов. и несом. кого-что военизациялоо, военизацияга өткөрүү.

ВОЕНИЗИ́РОВАТЬСЯ сов. и несом. военизациялануу.

ВОЕНКО́М м. (военный комиссар) военком (согуш комиссары).

ВОЕНКОМА́Т м. (военный комиссариат) военкомат (согуш комиссариаты).

ВОЕНКО́Р м. (военный корреспондент) военкор (согуш корреспонденти).

ВОЕ́ННО-ВОЗДУ́ШНЫЙ, ая, -ое: **военно-воздушные силы** согуштук-аба күчтөрү; **Военно-воздушная академия** Согуштук-аба Академиясы.

ВОЕ́ННО-МОРСКО́Й, ая, -ое **военно-морской флот** согуш-дениз флоту.

ВОЕ́ННО-ПОЛЕВО́Й, ая, -ое **военно-полевой**; **военно-полевой суд** **военно-полевой сот** (согуш убактысынын закону боюнча иштеген согуштук сот); **военно-полевая хирургия** **военно-полевой хирургия** (согуштук шартта жарадарларды тейлөөчү хирургия).

ВОЕ́ННО-ПОЛИТИ́ЧЕСКАЯ, ая, -ое согуштук-саясий; **Военно-политическая академия** Согуштук-саясий Академия.

ВОЕ́ННО-РЕВОЛЮЦИО́ННЫЙ, ая, -ое согуштук-революциячыл; **военно-революционные комитеты** ист. согуштук-революциячыл комитеттер.

ВОЕ́ННО-САНИТА́РНЫЙ, ая, -ое согуштук-санитардык; **военно-санитарное дело** согуштук-санитардык иш.

ВОЕ́ННО-СТРАТЕГИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое согуштук-стратегиялык; **военно-стратегический плацдарм** согуштук-стратегиялык плацдарм.

ВОЁННО-УЧЁБНЫЙ, ая, -ое согуштук окуу; **воённо-учебное заведение** согуштук окуу жайы; **воённо-учебный пункт** согуштук окуу пункту.

ВОЕННООБЯЗАННЫЙ м. согуштук кызматка милдеттүү (*запас аскерде туруучу же аскерге чакырылуучу*).

ВОЕННОПЛЕННЫЙ м. согуш туткуну (*туткунга алынган согуш кызматчысы*).

ВОЕННОСЛУЖАЩИЙ м. согуштук кызматчы.

ВОЁННЫЙ, ая, -ое **1. война-га т.**; согуштук; **воённая промышленность** согуш өнөр жайы, согуштук өнөр жай; **воённый завод** согуш заводу; **воённый округ** согуш округу; **воённое время** согуш убактысы, согуш мезгили, согуш кези, согуш учуру; **воённое положение** согуштук абал; **воённое дело** согуш иши; **воённое искусство** согуш искусствосу (өнөр); **воённый преступник** согуштук кылмышкер; **2. в знач. суц. м.** согуштук кызматчы.

ВОЕНРУК м. (военный руководитель) **военрук** (согуштук жетекчи).

ВОЁНЩИНА жс. *неодобр.* военщина (*агрессивдик империалисттик согуштук чөйрө жана анын милитаристтик духу*).

ВОЖАК м. **1. (руководитель)** жетекчи; **2. (проводник)** жетелеп жүрүүчү; **вожак у слепого** сокурдун жетелеп жүрүүчүсү; **3. (о животном в стаде)** баштап жүрүүчү, баштаанак.

ВОЖАТАЯ жс. (*пионеротряда*) вожатая; см. **вожатый 1.**

ВОЖАТЫЙ м. **1. (пионеротряда)** вожатый (*пионер отрядынын жетекчиси*); **2. (проводник)** жол баштоочу, жол көрсөтүүчү; **3. см. вагоновожатый.**

ВОЖДЕЛЕНИЕ ср. **1.** кызыгып калуу (*эркек аялга же аял эркекке*); **2. перен.** суктануу.

ВОЖДЕНИЕ ср. башкаруу, айдоо, алып жүрүү; **вождение машин** машиналарды айдоо; **искусство вождения** самолёта самолётту алып жүрүү искусствосу.

ВОЖДЬ м. жол башчы.

ВОЖЖИ мн. (*ед. вожжа жс.*) божу, можу; **отпустить вожжи 1)** божуну (можуну) бошотуу (*коё берүү*); **2) перен.** тартипти начарлатуу; **натянуть вожжи 1)** божуну (можуну) жыюу; **2) перен.** тартипти чыңдоо, тизгинин тартуу.

ВОЖУ́ I (водишь) и т.д. наст. вр. от **водить.**

ВОЖУ́ II (возишь) и т.д. наст. вр. от **возить.**

ВОЖУ́СЬ I (водишься) и т.д. наст. вр. от **водить-ся.**

ВОЖУ́СЬ II (возишься) и т.д. наст. вр. от **возить-ся.**

ВОЗ м. **1.** араба (*бир араба жүк, жүктүү араба*); **воз дров** бир араба отун; **2. перен. разг. (множество)** толгон, көп, абдан көп; **у него целый воз новостей** анын толгон жаңылык кабарлары бар; **что с возу упало, то пропало** посл. төгүлгөн аяк кайра толбойт (*кайрылбас жоготуу жөнүндө*).

ВОЗ- (**возо-**, **вос-**) приставка **1)** аракеттин жогору карай багытталганын көрсөтөт; мис. **восходить** жогору чыгуу; **2)** кандайдыр бир жаңыдан иштелген аракетти көрсөтөт; мис. **восстановить** кайрадан калыбына келтирүү; **3)** бир нерсеге жооп болгон аракетти көрсөтөт; мис. **вознаграждать** сыйлык берүү; **4)** кандайдыр бир аракеттин башталганын көрсөтөт; мис. **возненавидеть** жек көрүү.

ВОЗБРАНЯТЬ несов. уст. тыюу, тыюу салуу.

ВОЗБРАНЯТЬСЯ несов. *страд.*, *чаще безл.* тыюу салынуу, тыйылуу; **не возбраняется** тыйылбайт, тыюу салынбайт.

ВОЗБУДИМОСТЬ жс. козголгучтук (**1. сезимдин козголгучтугу, ойгонгучтугу**; **2. биол. ткандын сырттан болгон аракетке жооп бериши).**

ВОЗБУДИМЫЙ, ая, -ое **1.** козголгуч; **2. биол.** козголгуч, сезгич; **возбудимые ткани** сезгич ткандар.

ВОЗБУДИТЕЛЬ м. козгогуч (*кандайдыр бир нерсени козгоого күчү жеткен нерсе*); **дрожжи – возбудитель брожения** ачыткы – ачуунун (ачыштын) козгогучу; **возбудитель болезни** оорунун козгогучу (*бактериялар жөнүндө*).

ВОЗБУДИТЬ сов. **1. что** козгоо, сезим ойготуу, сезимге таасир кылуу; **возбудить интерес** кызыкчылыкты козгоо; **возбудить негодование** кыжырын келтирүү; **возбудить страсть** кумарын козгоо; **возбудить аппетит** аппетиттин козгоо, тамакка мейл тарттыруу; **2. кого (восстановить против кого чего-л.)** тукуруу, козутуу, желиктирүү; **3. что (предложить на обсуждение)** козгоо, көтөрүү; **возбудить вопрос** маселени көтөрүү; **возбудить дело** юр. ишти козгоо; **возбудить иск** юр. доону козгоо.

ВОЗБУДИТЬСЯ сов. козголуу, сезими ойгонуу, желигүү, ээлигүү.

ВОЗБУЖДАЕМОСТЬ жс. см. **возбудимость.**

ВОЗБУЖДАТЬ несов. см. **возбудить.**

ВОЗБУЖДАТЬСЯ несов. **1. см. возбудиться; 2. страд. к возбуждать.**

ВОЗБУЖДАЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от возбуждать; 2. прил.: возбуждающие средства** мед. (организмди) козготуучу (козутуучу) дарылар.

ВОЗБУЖДЕНИЕ ср. **1. (усиление, пробуждение и т.п.)** козгоо, сезим ойготуу, сезимге таасир кылуу; **возбуждение деятельности сердца** жүрөктүн аракетин козгоо; **2. (состояние)** таасирленүү, козголуу, сезими ойгонуу; **возбуждение иска** юр. доону козгоо.

ВОЗБУЖДЕННОСТЬ жс. таасирленгендик, козголгондук, сезими ойгонгондук.

ВОЗБУЖДЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от возбудить; 2. прил. (взволнованный)** толкунданган; **у него возбуждённый вид** ал толкунданып турат (*тынчсызданып турат*).

ВОЗВЕДЕНИЕ ср. (*действие*) көтөрүү; **возведение в степень** мат. даражага көтөрүү (*өзүн өзүнө көбөйтүү*).

ВОЗВЕЛИЧИВАТЬ несов. см. **возвеличить.**

ВОЗВЕЛИЧИТЬ сов. *кого-что* улуктоо, урматтоо, мактоо.

ВОЗВЕСТИ сов. **1. что (выстроить)** куруу, тургузуу, салуу; **возвести большое здание** чоң имарат тургузуу; **2. что к чему (определить начало)** байланыштыруу, жеткирүү, алып баруу, туура келтирүү, тууралоо; **3. во что, мат.** көтөрүү; **возвести в степень** даражага көтөрүү (*өзүн өзүнө көбөйтүү*); **4. во что, уст. (наделить званием, чином)** көтөрүү (мис. *мансапка наамын*); **возвести в принцип** принципке көтөрүү, принцип катарында көрүү; **возвести обвинение** на кого-л. бирөөнү айыптоо, бирөөгө айып коюу.

ВОЗВЕСТИТЬ сов. *что, о чём* салтанат менен жарыялоо.

ВОЗВЕЩАТЬ несов. см. **возвестить**.

ВОЗВОДИТЬ несов. см. **возвести**.

ВОЗВРАТ м. 1. (отдача взятого) кайтаруу, кайта берүү; **возврат ссуды** ссуданы кайтаруу; 2. перен. (возобновление) кайталоо, кайтуу; **возврат болезни** оорунун кайталанышы; **возврат к прежним отношениям** мурунку мамилесине кайтуу.

ВОЗВРАТИТЬ сов. 1. что (отдать взятое) кайтаруу, кайтарып берүү; **возвратить книгу** китепти кайтаруу; 2. что, перен. (восстановить) калыбына келтирүү; **возвратить здоровье** ден соолукту калыбына келтирүү; 3. кого (вернуть с дороги) кайтаруу, кайтарып жиберүү.

ВОЗВРАТИТЬСЯ сов. 1. (вернуться) кайтуу, кайтып келүү; **возвратиться домой** үйгө кайтуу; 2. перен. (восстановиться) калыбына келүү, кирүү; **после болезни к нему возвратились прежние силы** оорудан кийин ага мурунку күчү кирди.

ВОЗВРАТНЫЙ, ая, -ое 1. кайтма; **возвратный путь** кайтма жол; 2. мед. кайталама; **возвратный тиф** кайталама келте; 3. грам.: **возвратное местоимение** өздүк ат атооч; **возвратный залог глагола** этиштин кайтма залогу.

ВОЗВРАЩАТЬ несов. см. **возвратить**.

ВОЗВРАЩАТЬСЯ несов. 1. см. **возвратиться**; 2. страд. к **возвращать**.

ВОЗВРАЩЕНИЕ ср 1. см. **возврат**; 2. (появление вновь, приезд) кайтуу, кайтып келүү, кайта келүү; **возвращение из командировки** командировкадан кайтып келүү; **по возвращении** кайтып келгенден кийин.

ВОЗВЫСИТЬ сов. кого-что көтөрүү, ардактоо; **возвысить кого-л. в глазах других бирөөнү** башкалардын алдында көтөрүү; ♣ **возвысить голос** катуу айтуу, кайкырып айтуу (ачууланганда, буйрук кылганда).

ВОЗВЫСИТЬСЯ сов. жогорулоо, жогорку даражага көтөрүлүү.

ВОЗВЫШАТЬ несов. см. **возвысить**.

ВОЗВЫШАТЬСЯ несов. 1. бийик туруу, көтөрүлүп туруу, өтүү, ашуу, ашып туруу; **за озером возвышались горы** көлдүн нары жагында тоолор заңкайып турду; 2. страд. к **возвышать**.

ВОЗВЫШЕНИЕ ср. көтөрүңкү орун (жер), бийик орун (жер); **стоять на возвышении** көтөрүңкү жерде туруу.

ВОЗВЫШЕННОСТЬ жс. 1. геогр. дөңсөө; 2. перен. (мыслей, чувств) көтөрүңкүлүк, көңүлдүн көтөрүңкүлүгү.

ВОЗВЫШЕННЫЙ, ая, -ое 1. (высоко расположенный) бийик, көтөрүңкү; **возвышенная местность** бийик жер; 2. перен. бийик, көтөрүңкү, чоң маанилүү; **возвышенная цель** көтөрүңкү максат.

ВОЗГЛАВИТЬ сов. что башында болуу, башкаруу, башчылык кылуу; **возглавить революционное движение** революциячыл кыймылдын башында болуу.

ВОЗГЛАВЛЯТЬ несов. см. **возглавить**.

ВОЗГЛАС м. үн чыгаруу, үн; **возглас радости** кубаныч үнү.

ВОЗГОНКА жс. физ. возгонка (катуу затты буу түрүнө айландырып, кайтадан катуу зат түрүнө келтирүү).

ВОЗГОНЯТЬ несов. физ. возгонкалоо.

ВОЗГОРАЕМОСТЬ жс. тех. тутангычтык, жангычтык, күйгүчтүк.

ВОЗГОРАЕМЫЙ, ая, -ое тех. тутангыч, жангыч, күйгүч.

ВОЗГОРАТЬСЯ несов. см. **возгореться**.

ВОЗГОРДИТЬСЯ сов. чем мактанып көтөрүлүү, компоюу.

ВОЗГОРЕТЬСЯ сов. 1. (загореться) тутануу, жануу; **из искры возгорится пламя** учкундан жалын чыгат; 2. чем, перен. (сильно захотеть чего-л.) ынтызар болуу; **он возгорелся желанием учиться** ал окууга ынтызар болду; 3. перен. (о войне, ссоре) башталып кетүү.

ВОЗДАВАТЬ несов. см. **воздаты**.

ВОЗДАТЬ сов. тиешесин берүү; **воздаты кому-л. по заслугам бирөөгө** иштеген ишине жараша жогору баа берүү.

ВОЗДАЯНИЕ ср. уст. кылыгы үчүн сыйлоо же кылыгы үчүн жазалоо.

ВОЗДВИГАТЬ несов. см. **воздвигнуть**.

ВОЗДВИГНУТЬ сов. куруу, салуу, тургузуу; **воздвигнуты многотажные здания** көп кабаттуу үйлөр тургузулган.

ВОЗДЕВАТЬ несов. см. **воздаты**.

ВОЗДЕЙСТВИЕ ср. таасир, таасир кылуу; **оказать моральное воздействие** мораль жагынан таасир кылуу.

ВОЗДЕЙСТВОВАТЬ сов. и несов. на кого-что таасир кылуу.

ВОЗДЕЛАТЬ сов. чтоайдоо, иштетүү; **возделать землю** жерди айдоо, жерди иштетүү.

ВОЗДЕЛЫВАТЬ несов. см. **возделывать**.

ВОЗДЕРЖАВШИЙСЯ м. калыс калган; **при голосовании воздержавшихся не было** кол көтөрүүдө (добуш берүүдө) калыс калгандар болгон жок.

ВОЗДЕРЖАНИЕ ср. өзүн өзү тыюу (мис. тамекиден, арактан).

ВОЗДЕРЖАННОСТЬ жс. өзүн өзү тыюучулук, өзүн өзү тартуучулук, өзүн өзү токтоткондук; **воздержанность в еде** тамактан өзүн өзү тартуучулук.

ВОЗДЕРЖАННЫЙ, ая, -ое өзүн өзү кармай билген, токтоо; **он воздержанный человек** ал өзүн өзү кармай билген адам.

ВОЗДЕРЖАТЬСЯ сов. 1. от чего өзүн өзү тыюу, өзүн өзү токтотуу; **воздержаться от ответа** жооп берүүдөн өзүн өзү токтотуу; **воздержаться от курения** тамеки тартуудан өзүн өзү тыюу; 2. (при голосовании) калыс калуу (кол көтөрүүдө, добуш берүүдө).

ВОЗДЕРЖИВАТЬСЯ несов. см. **воздержаться**.

ВОЗДЕТЬ сов. уст.: **воздаты руки** алакан жаюу (дипный максат менен).

ВОЗДУХ м. аба; **свежий воздух** таза аба; **спертый воздух** бузулган, быксыган аба; **выйти на воздух** абага чыгуу; **на открытом воздухе или на вольном воздухе** ачык абада; **война в воздухе** абадагы согуш; **господство в воздухе воен.** абадагы үстөмдүк; **сжатый воздух физ.** кысылган аба; **жидкий воздух физ.** суюк аба; **парить в воздухе** абада калкып учуу; **питаться воздухом шутл.** эптеп жан сактоо; **воздух! воен.** аба тревога сигналы.

ВОЗДУХОДУВКА жс. тех. воздуходувка (кысылган абаны жиберип туруучу машина).

ВОЗДУХОДУВНЫЙ, ая, -ое тех.: **воздухoduвные машины в металлургии** металлургиядагы аба жибергич машиналар.

ВОЗДУХОНАГНЕТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *тех.*: **воздухонагнетательный насос** аба толтуруучу насос.

ВОЗДУХОПЛАВАНИЕ *ср.* абада учуу.

ВОЗДУХОПЛАВАТЕЛЬ *м.* абада учуучу.

ВОЗДУХОПРОВОД *м. тех.* воздухопровод (*абаны алмаштыруу үчүн колдонулуучу түтүк же каналдар*).

ВОЗДУШНОДЕСАНТНЫЙ, ая, -ое аба-десанттык; **воздушнодесантные войска** аба-десанттык войсколор.

ВОЗДУШНЫЙ, ая, -ое **1.** **воздух-ка т.**; **воздушное пространство** аба мейкиндиги; **воздушное охлаждение** аба менен муздатуу, суутуу; **воздушное сообщение** аба байланышы; **воздушный бой** аба согушу; **воздушная оборона** аба коргонуусу; **воздушная тревога** аба тревогасы; **2.** *перен. (лёгкий)* жеңил, эбелектей; **строить воздушные замки** санаасы менен баюу; **воздушный поцелуй** *разг.* башкага арнап өз колун өөп коюу.

ВОЗВРАЩЕНИЕ *ср.* үндөө, чакырык.

ВОЗВРЕНИЕ *ср.* пикир, көз караш, ой-пикир.

ВОЗВРИТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* теше тиктоо, суктанып кароо.

ВОЗИТЬ *несов. кого-что* ташуу, тартуу (*унаада, машинада, поездде ж.б.*); **возить пассажиров** пассажирлерди ташуу; **возить кирпич на стройку** курулушка кирпич тартуу.

ВОЗИТЬСЯ *несов. разг. 1.* (*играть, резвиться*) ойноп кыбыр-сыбыр этүү, ойноп убаралануу; **дети возились на песке** балдар кумда ойноп кыбыр-сыбыр болуп жатышты; **2.** с чем убаралануу, алпурушуу; **возиться с укладкой вещей** буюм-тайымдарды салуу менен алпурушуу; **3.** (*медлить*) кыбыроо, кыбыр-сыбыр эте берүү.

ВОЗКА *ж.* ташуу, тартуу.

ВОЗЛАГАТЬ *несов. см. возложить.*

ВОЗЛЕ **1.** *нареч.* жакын; **он живёт возле** ал жакын турат; **2.** *предлог с род. п.* жанында; **возле дома** үйдүн жанында.

ВОЗЛЕЖАТЬ *несов. на чём, уст.* жамбаштоо, жамбаштап жатуу.

ВОЗЛИКОВАТЬ *сов. уст.* шаттануу, жадырап-жайноо, кубануу.

ВОЗЛИЯНИЕ *ср. 1.* *ист.* атап куюу (*байыркы заманда кудайларга (буттарга) курмандык катарында арак-шарапты атап куюу*); **2.** *перен. шутол.* ичкилик ичүү.

ВОЗЛОЖИТЬ *сов. что на кого-что 1.* (*торжественно положить*) салтанат менен коюу; **возложить венки на могилу** мүрзөгө венктор коюу; **2.** (*поручить*) тапшыруу, жүктөө; **возложить ответственность на кого-л.** бирөөгө жоопкерчиликти жүктөө.

ВОЗЛЮБЛЕННАЯ *жс.* сүйгөн жар.

ВОЗЛЮБЛЕННЫЙ *м.* сүйгөн, өтө жакшы көрүп калган эркеси.

ВОЗМЕЗДИЕ *ср.* жаза; **получить возмездие** жаза алуу; **заслуженное и справедливое возмездие** жөнү бар жана адилет жаза.

ВОЗМЕСТИТЬ *сов. что, чем* төлөө, төлөп берүү, ордун толтуруу, ордуна коюу; **возместить убытки** чыгымды төлөө.

ВОЗМЕЩАТЬ *несов. см. возместить.*

ВОЗМЕЩЕНИЕ *ср.* төлөө, төлөнүү, төлөп берүү, орду толтуруу, ордун толтуруу; **получить возмещение за убытки** чыгым үчүн ордун толтуртуу.

ВОЗМОЖНО **1.** *нареч.* мүмкүн; **возможно скорее** мүмкүн катары тез; **возможно лучшие условия** мүмкүн катары түзүк шарттар; **2.** *в знач. сказ.* мүмкүн; **очень возможно** өтө эле мүмкүн; **я сделаю всё, что возможно** мен колумдан келген мүмкүнчүлүктүн баарын иштеймин; **3. вводн. сл.** балким; **мне, возможно, придётся уехать** мага, балким, кетүүгө туура келер.

ВОЗМОЖНОСТЬ *жс. 1.* (*вероятность*) мүмкүндүк, мүмкүнчүлүк; **2.** (*удобный случай*) мүмкүндүк, мүмкүнчүлүк; **тут имеются разные возможности** мында ар түрдүү мүмкүндүктөр бар; **дать возможность** мүмкүндүк берүү; **3.** **возможности** *мн.* (*средства для осуществления чего-л.*) мүмкүнчүлүктөр; **производственные возможности** өндүрүштүк мүмкүнчүлүктөр; **по возможности или по мере возможности** мүмкүн болушунча, мүмкүн катары.

ВОЗМОЖНЫЙ, ая, -ое мүмкүн, болушу мүмкүн болгон; **возможный исход дела** иштин мүмкүн болгон чечилиши; **такой ответ возможен** мындай жооп мүмкүн; **сделать что-л. возможным** бир нерсенин болушун мүмкүн кылуу; **сделать всё возможное** мүмкүн болгондун баарын иштөө.

ВОЗМУЖАЛОСТЬ *жс.* эр жеткендик, бойго жеткендик.

ВОЗМУЖАЛЫЙ, ая, -ое эр жеткен, бойго жеткен.

ВОЗМУЖАТЬ *сов.* эр жетүү, бойго жетүү.

ВОЗМУТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кыжырды келтире турган, ачуу келтире турган.

ВОЗМУТИТЬ *сов. кого 1.* (*привести в негодование*) кыжырды кайнатуу, ачуу келтирүү; **2.** *уст.* (*побудить к мятежу*) козголоң чыгарууга түрткүлөө.

ВОЗМУТИТЬСЯ *сов. 1.* (*выйти из себя*) кыжыр кайноо, ачуу келүү; **2.** *уст.* (*восстать*) козголоң чыгаруу.

ВОЗМУЩАТЬ *несов. см. возмутить.*

ВОЗМУЩАТЬСЯ *несов. см. возмутиться.*

ВОЗМУЩЕНИЕ *ср. 1.* (*негодование*) кыжыр кайноо, ачуу келүү; **2.** *уст.* (*мятеж*) козголоң.

ВОЗМУЩЕННО *нареч.* кыжыры кайнап, кыжырда-нып, ачуусу келип.

ВОЗМУЩЕННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от возмутить;* **2. прил.** кыжыры кайнаган, кыжырданган, ачуусу келген.

ВОЗНАГРАДИТЬ *сов. кого-что* сыйлык берүү, сыйлоо; **вознаградить кого-л. по заслугам** бирөөнү иштеген ишине жараша сыйлоо.

ВОЗНАГРАЖДАТЬ *несов. см. вознаградить.*

ВОЗНАГРАЖДЕНИЕ *ср. 1.* (*действие*) акы төлөө, сыйлык берүү, сыйлоо; **2.** (*награда*) эмгек акы, сыйлык.

ВОЗНАМЕРИВАТЬСЯ *несов. см. вознамериться.*

ВОЗНАМЕРИТЬСЯ *сов. с неопр.* ниеттенүү.

ВОЗНЕГОДОВАТЬ *сов. на кого-что* аябай ачуу келүү, абдан кыжыр кайноо.

ВОЗНЕНАВИДЕТЬ *сов. кого-что* жек көрүү.

ВОЗНЕСТИ *сов. кого-что: вознести до небес* көкө жеткире көтөрүү (*мактап*).

ВОЗНЕСТИСЬ *сов. уст.* көкөлөө, өтө жогору көтөрүлүү; **вознестись под облака** булутка көтөрүлүү.

ВОЗНИКАТЬ *несов. см. возникнуть.*

ВОЗНИКНОВЕНИЕ *ср.* келип чыгуу, пайда болуу; **возникновение жизни на земле** жер жүзүндө жан-жаныбарлардын келип чыгышы.

ВОЗНИКНУТЬ *сов.* келип чыгуу, пайда болуу; у него возникла мысль анда пикир (ой) пайда болду; **возник вопрос** маселе келип чыкты.

ВОЗНИЦА *м. уст.* араба айдоочу, арабакеч.

ВОЗНОСИТЬ *несов. см. вознести.*

ВОЗНОСИТЬСЯ *несов. 1. см. вознести́сь; 2. страд. к возносить.*

ВОЗНЯ́ *жс. 1. (шумная игра) кыбыр-жыбыр, уу-чуу; дети подняли возню́ балдар уу-чуу көтөрүштү; 2. (хлопоты) түйшүк, машакат; возня́ с установкой приборов приборлорду орнотууда болгон машакат (түйшүк); 3. перен. (бесконечные толки вокруг чего-л.) абыгер чегүү.*

ВОЗОБНОВИТЬ *сов. что* кайтадан баштоо, кайта баштоо; **возобновить занятия** ишти (окууну) кайта баштоо.

ВОЗОБНОВИТЬСЯ *сов.* кайтадан башталуу; **занятия возобновились** иш (окуу) кайтадан башталды.

ВОЗОБНОВЛЕНИЕ *ср.* кайта баштоо.

ВОЗОБНОВЛЯТЬ *несов. см. возобновить.*

ВОЗОБНОВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. возобновиться; 2. страд. к возобновлять.*

ВОЗОМНИТЬ *сов.: возомнить о себе* бааланып калуу, манчыркап калуу.

ВОЗРАЖАТЬ *несов. см. возразить; вы не возражаете?* сиз каршы эмессизби?

ВОЗРАЖЕНИЕ *ср.* каршылык, каяша; **проект встретил возражения** проект каршылыкка учурады; **возражений нет** каршылык жок.

ВОЗРАЗИТЬ *сов. кому на что, против кого-чего* каршы сүйлөө, каршы туруу, каршы болуу; көнбөө; **мне нечего возразить на это замечание** бул эскертүүгө мен эч каршы эмесмин, бул эскертүүгө каршылыгым жок.

ВОЗРАСТ *м.* курак, жаш; **призывной возраст** чакырылуу жашы; **школьный возраст** мектеп жашы; **зрелый возраст** жетиккен курак; **в возрасте двадцати лет** жыйырма жашта, жыйырма жашында; **я одного возраста с ним** аны менен менин жашым бирдей; **выйти из возраста** курагынан, жашынан өтүп кетүү.

ВОЗРАСТАНИЕ *ср.* өсүү, көбөйүү, улам артуу, көбөйгөндөн көбөйүү.

ВОЗРАСТАТЬ *несов. см. возрасти́.*

ВОЗРАСТАЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от возраста́ть; 2. прил.** уламдан-улам, күч алуучу, өсүүчү, күчөп бара жаткан; **возрастающая скорость** күчөп бара жаткан тездик; **возрастающая прогрессия** *мат.* өсүүчү прогрессия.

ВОЗРАСТИ́ *сов.* өсүү, көбөйүү, артуу; **население возросло** эл көбөйдү.

ВОЗРАСТНО́Й, ая, -ое **возраст-ка т.; возрастны́е группы населения** элдин жашка ылайык группалары.

ВОЗРОДИ́ТЬ *сов. кого-что* кайтадан туудуруу, калыбына келтирүү, кайтадан калыбына келтирүү; **возродить промышленность** өнөр жайды кайра калыбына келтирүү; **возродить к жизни** турмушка кайта келтирүү.

ВОЗРОДИ́ТЬСЯ *сов. 1. (восстановиться)* тирилип калыбына келүү; **2. перен.** кайтадан туулуу.

ВОЗРОЖДА́ТЬ *несов. см. возродить.*

ВОЗРОЖДА́ТЬСЯ *несов. 1. см. возродиться; 2. страд. к возрожда́ть.*

ВОЗРОЖДЕ́НИЕ *ср.* кайтадан туулуу, кайтадан туудуруу, калыбына келүү; **возрождение народного хозяйства** эл чарбасынын калыбына келиши; **эпо́ха**

Возрождения *ист.* Кайтадан туулуу доору (илим жана искусствонун 15–16 кылымда кайтадан гүлдөп өсө баштаган доору).

ВО́ЗЧИК *м.* арабакеч, киречи, кирекеч.

ВО́ЗЫМЕТЬ *сов. что: возы́меть желание* каалоо, тилөө; **возы́меть действие** таасир кыла баштоо.

ВО́ЗМУ́ (возьмёшь) и *т.д. буд. вр. от взять.*

ВО́ЗМУ́СЬ (возьмёшься) и *т.д. буд. вр. от взяться.*

ВО́ИН *м.* черүү, аскер; **доблестный во́ин** каарман аскер.

ВО́ИНСКИЙ, ая, -ое согуштук, аскердик; **во́инская обязанность** аскердик милдет; **воинские почести** аскердик урмат; **во́инское звание** согуштук наам.

ВО́ИНСТВЕННО *нареч.* согушчандык менен, урушчаактык менен.

ВО́ИНСТВЕННОСТЬ *жс.* согушчандык, урушчаактык.

ВО́ИНСТВЕННЫЙ, ая, -ое согушчан, урушчаак.

ВО́ИНСТВО *ср. собир. уст.* аскер, согуш күчтөрү.

ВО́ИНСТВУЮЩИЙ, ая, -ее күжүрмөн, күрөшкүч; **войнствующий материализм** күжүрмөн материализм.

ВО́ИСТИНУ *нареч. и вводн. сл. уст.* ырас, чындыгында.

ВО́Й *м. 1. (животных)* улуу; **2. (протяжный плач, вопли)** чуу; **дети подняли вой** балдар чуулдап ый көтөрүштү; **3. перен.** улуу, чуу; **вой вётра** шамалдын улушу.

ВО́ЙЛОК *м.* кийиз.

ВО́ЙЛОЧНЫЙ, ая, -ое **войлок-ко т; во́йлочная шляпа** кийиз калпак; **во́йлочная подстилка** астыга төшөлгөн кийиз; **во́йлочное производство** кийиз өндүрүшү.

ВО́ЙНА́ *жс.* согуш, уруш; **Вели́кая Оте́чественная война́** Улуу Ата Мекендик Согуш; **гражда́нская война́** граждандык согуш; **партиза́нская война́** партизандык согуш; **империалисти́ческая война́** империалисттик согуш; **мирова́я война́** дүйнөлүк согуш; **«холо́дная война́»** «кансыз согуш» (дүйнөлүк үстөмдүккө жетишүү үчүн СССР жана элдик демократия өлкөлөрүнө каршы коюлган саясий жана экономикалык агрессивдик аракеттер); **объяви́ть войну́** согуш жарыялоо; **быть в состо́янии войны́** согуш абалында болуу; **развяза́ть войну́** согушка себепкер болуу.

ВО́ЙСКО *ср.* войско, аскер; **регуля́рные войска́** регулярдык войсколор; **сухопу́тные войска́** кургак жердеги войсколор; **воздушноде́сантные войска́** аба-десанттык войсколор; **инжене́рные войска́** инженердик войсколор; **наёмные войска́** жалданма аскерлер.

ВО́ЙСКОВО́Й, ая, -ое **войско-го т.; войсколук; войсковое соединение** аскер бирикмеси; **войсковое зна́мя** войсколук туу.

ВО́ЙТИ́ *сов. 1. кирүү; войти́ в ко́мнату* комнатага кирүү; **пароход вошёл в га́вань** пароход гаванга кирди; **гвоздь вошёл в сте́ну** мык дубалга кирди; **2. (вместиться)** батуу, сыноу; **бельё вошло́ в чемода́н** кийим чемоданга батты; **3. (включиться)** кирүү; **войти́ в соста́в ко́миссии** комиссиянын составына кирүү; **4. (вникнуть)** түшүнүү, кирүү, киришүү; **войти́ в су́ть де́ла** иштин маанисин түшүнүү; **5. (обратиться, представить на рассмотрение)** кирүү, кайрылуу; **войти́ куда-л. с предложением** бир жерге сунуш менен кирүү; **войти́ в употребле́ние**

колдонула баштоо; **войти в быт** турмушка кирүү; **войти в привычку** адат болуп калуу, өнөкөт болуу; **войти в моду** модага кирүү; **войти в доверие** ишеничинде болуу; **войти в азарт** кумары кызуу; **войти в долги** карызга ба- туу; **войти в поговорку** макал болуп алуу; **войти в чьё-л. положение** бирөөнүн абалын түшүнүү; **войдите в моё положение** менин абалыма түшүнүңүз; **войти в согла- шение** бири-бири менен макулдашуу, бири-бири менен сөз байлашуу; **войти в число** санына (катарына) кирүү; **войти в силу** или **войти в действие** күчүнө кирүү, иш жүзүнө ашырылуу.

ВОКАЛИСТ м. вокалчы, обончу.

ВОКАЛЬНЫЙ, ая, -ое вокалдык; **вокальный ве- чер** вокалдык кече; **вокальный ансамбль** вокалдык ан- самбль.

ВОКЗАЛ м. вокзал.

ВОКЗАЛЬНЫЙ, ая, -ое вокзал-га т.; вокзалдык; **вокзальное помещение** вокзал үйү.

ВОКРУГ 1. нареч. тегерете, айланта, айлана, теге- рене; **оглянуться вокруг** тегерете карануу; 2. предлог с род. п. айлана, айланасында, тегерегинде; **путешествие вокруг света** жерди айлана саякат кылуу; **вокруг дома** үйдүн айланасында; **вокруг этого вопроса было много разговоров** бул маселенин айланасында көп сөз болду; **вокруг да около** курулай ошонун айланасында эле.

ВОЛ м. өгүз.

ВОЛДЫРЬ м. ыйлаак (ыйлаактаган ийирик).

ВОЛЕВОЙ, ая, -ое кайраттуу; **он волевой человек** ал кайраттуу киши; **волевой командир** кайраттуу коман- дир.

ВОЛЕИЗЪЯВЛЕНИЕ ср. эркин билдирүү.

ВОЛЕЙ-НЕВОЛЕЙ нареч. аргасыздан, ылаажысы- дан, амалсыздан; **я волей-неволей согласился** мен арга- сыздан макул болдум.

ВОЛЕЙБОЛ м. спорт. волейбол.

ВОЛЕЙБОЛИСТ м. волейболчу.

ВОЛЕЙБОЛИСТКА женск. р. к волейболист.

ВОЛЕЙБОЛЬНЫЙ, ая, -ое волейбол-го т.; **волей- бальная площадка** волейбол аянтчасы.

ВОЛК м. карышкыр, бөрү; **морской волк** дениз карышкыры (деңизде көп жүргөн тажрыйбалуу суу- чул киши); **волком смотреть** кыртышы сүйбөө; **волк в овечьей шкуре** кой терисин жамынган карышкыр; **с волками жить – по волчьим выть** посл. элиң ууру болсо, ууру бол, бөрү болсо, бөрү бол; кимдин жерин жердесен, ошонун ырын ырда; **и волки сыты, и овцы целы** погов. өгүз өлбөсүн, араба сынбасын; карышкыр да ток, кой да аман; **волков бояться – в лес не ходить** посл. чегиртке- ден корккон – эгин экпейт, карышкырдан корккон – то- койго барбайт; **не за то волка бьют, что сер, а за то, что овцу съел** посл. бөрүнү көксүң деп урбайт, койду жедин деп урат.

ВОЛКОДАВ м. бөрүбасар (аңчылык итинин бир түрү).

ВОЛНА ж. в разн. знач. толкун; **морская волна** дениз толкуну; **звуковая волна** физ. үн толкуну; **взрыв- ная волна** жарылуу толкуну; **волна рабочего движения** перен. жумушчу кыймылынын толкуну; **волна экскур- сантов** перен. экскурсанттар толкуну (каптап келиши).

ВОЛНЕНИЕ ср. 1. (на воде) толкуу, толкундоо; 2. перен. (тревога, беспокойство) толкундоо, толкунда-

нуу, тынчсыздануу; **прийти в волнение** тынчсыздануу, толкундоо; 3. чаще мн. перен. (массовый протест) тол- кундоо.

ВОЛНИСТЫЙ, ая, -ое тармал; **волнистые волосы** тармал чач.

ВОЛНОВАТЬ несов. 1. что (водную поверхность) толкундатуу, толкундаттыруу, толкутуу; 2. кого, перен. (тревожить, возбуждать) тынчсыздандыруу, дегдетүү, санаа тынчыбоо, толкутуу; **отсутствие писем волнует меня** каттын жоктугу мени тынчсыздандырат.

ВОЛНОВАТЬСЯ несов. 1. (о море, ниве) толкуу, толкундануу; 2. перен. (тревожиться) толкундануу, тынчсыздануу, сабырсыздануу, алап-желеп болуу.

ВОЛНОВОЙ, ая, -ое физ. волна-га т.; **волновое движение** толкундуу кыймыл; **волновая поверх- ность** толкундун бети.

ВОЛНОЛОМ м. см. волнорез.

ВОЛНОМЕР м. тех. волномер (чайпалуунун тездигинөлчөгүч прибор).

ВОЛНООБРАЗНЫЙ, ая, -ое толкун сымал, толкун сыяктуу.

ВОЛНОРЕЗ м. тех. волнорез (кемелер туруучу жер- ди толкундан сактап туруучу порттогу молдун бөлүгү).

ВОЛНУЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от волновать; 2. прил. (чарующий) толкундандыруучу, толкутуучу; **волнующий голос** толкундандыруучу үн.

ВОЛОВИЙ, бя, -ье вол-го т.; **волковы рога** өгүздүн мүйүздөрү.

ВОЛОКИТА I ж. разг. (затягивание дела) волокита, былыктык; **бюрократическая волокита** бюрократтык волокита (формалчылыкка берилип, ишти сундактыруу, созуу).

ВОЛОКИТА II м. разг. уст. катынпаз.

ВОЛОКИТЧИК м. разг. волокитчик, былык (фор- мализмге берилип, ишти созуучу, сундактыруучу адам).

ВОЛОКНИСТЫЙ, ая, -ое булалуу; **волокнистые вещества** булалуу заттар; **хлопчатник – волокнистое растение** пахта – булалуу өсүмдүк.

ВОЛОКНО ср. була; **волокна хлопка** пахта буласы; **шёлковое волокно** жибек була.

ВОЛОКОМ нареч. сүйрөп; **тащить лодку волоком** кайыкты сүйрөп тартуу.

ВОЛОНТЕР м. волонтер (өз эрки менен аскер болуп кирүүчү).

ВОЛОС м. чач (на голове); түк (на теле); кыл (хво- ста, гривы); **тонкий волос** ичке чач; **конский волос** ат- тын кылы; **выющиеся волосы** тармал чач; **седые волосы** ак чач; **расчесать волосы** чач тароо; **краснеть до кор- ней волос** кулагына чейин кызаруу; **рвать на себе во- лосы** аябай өкүнүү, өкүнүп өз башын өзү койгулоо; **дело не продвинулось ни на волос** иш кылча да, кенедей да жылган жок; **притянуть за волосы** жөнү жок келтирүү (мис. далилди).

ВОЛОСАТИК м. зоол. суу кыл курт (сууда жашоо- очу узун зыяндуу курт).

ВОЛОСАТЫЙ, ая, -ое 1. (покрытый волосами) чачтуу; түктүү; 2. разг. (с густыми волосами) саксагай.

ВОЛОСНОЙ, ая, -ое кылдай, эң ичке; **волосные со- седы** анат. кыл тамыр (майда кан тамырлары).

ВОЛОСОК м. 1. уменьш. от волос; 2. (металличе- ская нить) ичке сым, кыл; 3. бот. түк; **быть на волос-**

кё от смерти көр оозунда туруу; **держаться** (*висеть*) на **волоскё** кылдай эле нерсеге илинип туруу; **не тронуть волоска** у кого-л. бирөөнүн кылына да зыян келтирбөө.

ВОЛОСТНО́Й, ая, -ое **волость-ко т.**; **волостно́е правлѣние** болуш мекемеси.

ВОЛОСТЬ *ж. ист.* болуш (уезддин бир бөлүгү болуп эсептелген эски административдик-территориялык бөлүнүш).

ВОЛОСЯНО́Й, ая, -ое **волос-ко т.**; **волосяно́й покрóв** денедегі түк (жүн); **волосяно́й матра́ц** кыл матрац.

ВОЛОЧѢ́НИЕ *ср. тех.* волочение (металлды сым кылып чоюу).

ВОЛОЧИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **волочение-ге т.**; **волочи́льная маши́на** волочение машинасы (металлды сым кылып чоюучу машина).

ВОЛОЧИ́ТЬ *несов. 1.* кого-что (*тащить*) сүйрөө; **волочи́ть мешо́к по землѣ** мешокту жер менен сүйрөө; **он ё́ле но́ги волочи́т** *разг.* ал бутун араң эле сүйрөп жүрөт, ал дылдырап эле араң жүрөт; **2. что, тех.** металлды сым кылып чоюу.

ВОЛОЧИ́ТЬСЯ *несов. 1.* (*тащиться*) сүйрөлүү; **2. за кем, разг.** (*ухаживать*) аялдын артынан түшүп жүрүү.

ВОЛХВ *м. ист.* сыйкырчы, көзү ачык.

ВОЛЧА́НКА *ж. мед.* бөрү жатыш (*тери туберкулёзу*).

ВОЛЧ́Й, ья, -ье **волк-ко т.**; **волч́й след** карышкырдын изи; **волч́ья шуба** карышкыр ичик; **волч́й ап-петит перен.** *разг.* тамакка карышкырдай; **волч́ья яма** *воен.* үстү жабык шиштүү ор; **волч́ья ягода** *бот.* шилби, шилбинин ашы; **волч́й па́спорт** карышкыр паспорт (*падышалык Россияда – революциячыл жумушчуларга алардын ишенимсиз экендигин билдирүү үчүн берилген жана азыркы убакта капиталисттик өлкөлөрдө да берилүүчү күбөлүк же паспортуна коюлуучу белги*).

ВОЛЧ́ЙХА *ж. см. волч́йца.*

ВОЛЧ́ЙЦА *ж.* ургаачы карышкыр.

ВОЛЧКО́М *нареч.* чимирилип; **вертѣ́ться волчко́м** чимирилип тегеренүү.

ВОЛЧО́К *м.* (*игрушка*) чимирик.

ВОЛЧО́НОК *м.* бөлтүрүк.

ВОЛШѢ́БНИК *м.* сыйкырчы, жадыгер.

ВОЛШѢ́БНИЦА *женск. р. к волшѢ́бник.*

ВОЛШѢ́БНЫЙ, ая, -ое **1.** (*в сказках*) сыйкырдуу; **волшѢ́бный напѣ́ток** сыйкырдуу ичимдик; **2. перен.** (*чарующий*) сыйкырдагандай сонун таасир кылуучу, эң сонун; **волшѢ́бная му́зыка** эң сонун музыка; **волшѢ́бный фона́рь** *уст.* сыйкырдуу фонарь (*айнекке тартылган сүрөттү чоңойтуп көрсөтүүчү аспаптын бир түрү*).

ВОЛШЕБСТВО́ *ср.* (*колдовство*) сыйкырчылык; **как по волшебству́** сыйкырлагандай.

ВОЛЫ́НИТЬ *несов. разг.* маалкатуу, ишти созуу, сундактыруу.

ВОЛЫ́НКА *ж. 1.* (*музыкальный инструмент*) волынка (*элдик музыкалык үйлөмө инструменттин бир түрү*); **2. разг.** (*медлительность*) маалкатуу, ишти сундактыруу, былыктыруу, ишти бүтүрбөй эле созо берүү; **тяну́ть волы́нку** маалкатуу.

ВОЛЫ́ЩИК *м. 1.* (*музыкант*) волынщик (*волынка инструментинде ойноочу киши*); **2. разг.** маалкатма, ишти сундактыргыч киши.

ВОЛЬГО́ТНО *нареч. разг.* бейпил, эркиндикте, ээн-эркин; **вольго́тно жить** бейпил жашоо.

ВОЛЬГО́ТНЫЙ, ая, -ое *разг.* бейпил, эркин, ээи-эркин; **вольго́тное житѣ́** бейпил турмуш.

ВО́ЛЬНАЯ *ж. ист.* вольная (*крепостнойлорду эркиндикке чыгарганда берилүүчү документ*).

ВО́ЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* өз билгенин кылуу, эркинче болуу, оюндагысын иштөө.

ВО́ЛЬНО **I нареч.** эркин, эриктүү, бош; **вольнó или невóльно** иши кылып; **вольнó!** (*команда*) вольно! (*стройдо эркин туруу үчүн берилген команда*).

ВО́ЛЬНО **II в знач. сказ.** кому с неопр., *разг.* мүмкүн, өз эрки; **вольнó емý бы́ло не слýшаться никогó** эч кимди укпай коюуга анын эрки өзүндө эле.

ВО́ЛЬНОДУ́МЕЦ *м. ист.* эркин ойлуу киши.

ВО́ЛЬНОДУ́МНЫЙ, ая, -ое *ист.* эркин ойлуу; **вольноду́мные стихи́ Пу́шкина** Пушкиндин эркин ойлуу ырлары.

ВО́ЛЬНОДУ́МСТВО *ср. ист.* эркин ойлуулук.

ВО́ЛЬНОЛЮБ́ИВЫЙ, ая, -ое эркиндикти сүйүүчү.

ВО́ЛЬНОНАѢ́МНЫЙ, ая, -ое жалданма, жалдама (*согуш кызматына милдеттүү эмес, бирок согуштук ведомстводо иштөөчү*).

ВО́ЛЬНООТПУ́ЩЕННИК *м. ист.* азат кылынган, эркиндик берилген (*боштондук берилген кул же крепостной*).

ВО́ЛЬНОСЛУ́ШАТЕЛЬ *м. уст.* эриктүү тыңдоочу (*жогорку окуу жайларында студенттин катарына алынбаган, бирок угууга уруксат кылынган адам*).

ВО́ЛЬНОСЛУ́ШАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к вольнослу́шатель.*

ВО́ЛЬНОСТЬ *ж. 1.* (*свобода, независимость*) эркиндик; **2.** (*излишняя непринуждѣнность*) эркинчилик, тайманбастык, ийменбестик, ээн баштык, эркиндик; **поэ́тическая во́льность** акындык эркинчилик (*көбүнчө котормодо*); **позволя́ть себѣ во́льности** өзүн ыгы жок эркинче кармоо; **3. чаще мн. ист.** (*льготы*) жеңилдик.

ВО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (*свободный, независимый*) эриктүү, азат; **вольные и́деи** эриктүү идеялар; **2.** (*не стеснённый правилами, требованиями*) эркин, тайманбаган, ийменбеген; **вольное обра́щение** эркин мамиле; **вольное поведе́ние** уят-сыйытты билбеген жүрүш-туруш; **вольный перево́д** эркинче котормо; **вы вольны́ это де́лать** муну иштөөгө сиздин эркиңиз бар; **вольная птѣ́ца** *разг.* өз эрки өзүндө; **по во́льному найму́** эрки менен жалдоо боюнча; **вольные дви́жения спорт.** эркин кыймылдар; **вольные стихи́ лит.** эркин ырлар; **вольная га́вань** эриктүү гавань (*алынып келинген жүктөрдөн бажы алынбай турган порт*); **на во́льном во́здухе** ачык абада.

ВО́ЛЬТ **I м. физ.** вольт (*электр чыңалышын өлчөө единицасы*).

ВО́ЛЬТ **II м. спорт.** вольт (**1.** атчан көнүгүүдө тегеренип жүрүү; **2.** фехтованиеде душмандын соккусунан буйтоо).

ВО́ЛЬТА́ *м. физ.* вольтаж (*электр тогунун чыңалышынын даражасы*).

ВО́ЛЬТАМЕТР *м. физ.* вольтметр (*электр тогунун химиялык аракетин өлчөгүч прибор*).

ВО́ЛЬТИЖѢ́Р *м. спорт.* вольтижёр (*шамдагай, машыккан атчан*).

ВО́ЛЬТИЖѢ́РОВАТЬ *несов. спорт.* вольтижировка кылуу (*ат үстүндө гимнастикалык көнүгүү жасоо*).

ВОЛЬТИЖИРОВКА *ж. спорт.,* вольтижировка (*ат үстүндө ойнолгон гимнастикалык аракет*).

ВОЛЬТМЕТР *м. эл.* вольтметр (*электр тогунун чыңалышын өлчөй турган прибор*).

ВОЛЬТОВА ДУГА *физ.* вольт жаасы (*электр тогу өткөрүлгөн эки көмүрдүк электроддун арасындагы жаркырак жаа*).

ВОЛЬФРАМ *м. хим.* вольфрам (*катуу, кыйындык менен эрүүчү жалтырак металл*).

ВОЛЬФРАМОВЫЙ, ая, -ое **вольфрам-га т.**; **вольфрамовая сталь** вольфрам болот.

ВОЛОНТАРИЗМ *м. филос.* волонтаризм (*чындыктын негизи эрк деп тааныган субъективдик-идеалисттик философиялык агым*).

ВОЛЯ *I ж. 1.* (свобода) эркиндик, боштондук; **выпустить птицу на волю** кушту эркиндикке коё берүү; **2.** (свободное проявление чего-л.) эрк; **дать волю своим чувствам** өз сезимине эрк берүү; **на воле** салкында, таза абада.

ВОЛЯ *II ж. 1.* эрк, ыктыяр, кайрат; **си́льная воля** күчтүү эрк; **несокрушимая воля** кажыбас кайрат; **люди доброй во́ли** ак ниеттүү адамдар; **2.** (стремление) умтулуу; **воля к победе** жеңишке умтулуу; **3.** (желание) каалоо; **воля избирателей** шайлоочулардын каалоосу; **воля ваша** *разг.* эрк сизде, өз эркиңиз; **не по своей во́ле** эрк-сизден, өз эрки менен эмес; **волею судьбы** насип буйрулуп, тагдырга жазылып.

ВОН *I (прочь) 1.* нареч. тышка; **выйти вон** тышка чыгуу; **вон отсюда!** жогол (чык) мындан!; **2.** *в знач. сказ.: из головы вон* эстен чыгып кетиптир; **из рук вон плохо** эң эле жаман; **лезть из кожи вон** жан талашып аракет кылуу; **из ряда вон выходящий** чектен чыккан, чийинден чыккан.

ВОН *II частица разг. (вот)* тигине, тетиги; **вон он идет** тигине ал келе жатат; **вон видишь, что случилось** тигине көрдүңбү, эмне болгонун; **вон там** тетигинде; **вон где** тетигинде; **вон когда** небак, эбак, ошондо.

ВОНЗАТЬ *несов. см. вонзить.*

ВОНЗАТЬСЯ *несов. 1. см. вонзиться; 2. страд. к вонзять.*

ВОНЗИТЬ *сов. что в кого, во что* саюу, матыруу; **вонзить когти** тырмагын матыруу; **вонзить кинжал** канжар саюу; **вонзить жало** (о пчеле) ийнесин матыруу.

ВОНЗИТЬСЯ *сов.* сайылуу, матырылуу.

ВОНЬ *ж. разг.* сасык жыт.

ВОНЮЧИЙ, ая, -ее *разг.* сасык.

ВОНЯТЬ *несов. разг.* сасуу, быксуу, сасытуу, быксытуу.

ВООБРАЖАЕМЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от вообразать; 2. прил. (мнимый)* элертетилген, көз алдыга келтирилген; **меридианы и параллели** – **воображаемые линии** меридиандар жана параллелдер – элестетилген сызыктар.

ВООБРАЖАТЬ *несов. 1. что (представить себе)* элестетүү, көз алдына келтирүү; **воображаю, как вы обрадовались** сиздин кандай кубангандыгыңызды көз алдыма элестетем; **2. разг. (составить преувеличенное представление о себе)** бой көтөрүү, бааланып калуу; **он много о себе воображает** ал өтө эле бой көтөрөт, өтө эле бааланат.

ВООБРАЖЕНИЕ *ср. 1.* элестетүү; **2.** (фантазия) кыял.

ВООБРАЗИТЬ *сов. см. вообразать.*

ВООБЩЕ *нареч. 1. (в общем)* жалпы, жалпы жонуна, жалпы алганда, жалпысынан; **вообще вы правы** жалпысынан сиздики туура; **2. (всегда, постоянно)** дайыма, ар убакта; **он вообще такой веселый** ал дайыма эле ушундай шайыр; **3. (совсем, при всяких условиях)** такыр, түк; **я вообще сегодня никуда не пойду** мен бүгүн такыр эч жакка барбаймын; **вообще говоря** *вводи. сл.* жалпысынан айтканда.

ВООДУШЕВИТЬ *сов. кого на что* көңүлүн көтөрүү, жандандыруу, шыктандыруу, кайрат айтуу.

ВООДУШЕВИТЬСЯ *сов. чем* көңүл көтөрүлүү, жандануу, шыктануу.

ВООДУШЕВЛЕНИЕ *ср.* көңүл көтөрүлүү, жандануу, кайрат, көңүл көтөрүү, шыктануу; **рабóтать с воодушевлением** шыктанып иштөө.

ВООДУШЕВЛЯТЬ *несов. см. воодушевить.*

ВООДУШЕВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. воодушевить-ся; 2. страд. к воодушевлять.*

ВООРУЖАТЬ *несов. см. вооружить.*

ВООРУЖАТЬСЯ *несов. 1. см. вооружиться; 2. страд. к вооружать.*

ВООРУЖЕНИЕ *ср. 1. (снабжение оружием)* куралдануу, куралдандыруу; жабдуу (*оснащение*); **вооружение армии** армияны куралдандыруу; **2. перен.** куралдануу, куралдандыруу; **вооружение сельского хозяйства** **последними достижениями науки** айыл чарбасын илимдин акыркы жетишкендиктери менен куралдандыруу; **3. (оружие)** курал, курал-жарак.

ВООРУЖЕННОСТЬ *ж.* куралдангандык, жабдылгандык.

ВООРУЖЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от вооружить; 2. прил.** куралданган, куралдуу, каруу-жарактуу; **вооружённое восстание** куралдуу көтөрүлүш; **3. перен.** куралданган; **вооружённый техникой** техника менен куралданган; **вооружённый знаниями** билим менен куралданган; **вооружённым глазом** оптикалык приборлор (*микроскоп, бинокль*) аркылуу (көрүү); **вооружённый до зубов** абдан куралданган, баштан аяк куралданган.

ВООРУЖИТЬ *сов. кого-что 1.* куралдандыруу; жабдуу; **вооружить армию** армияны куралдандыруу; **2. чем, перен.** куралдандыруу; **вооружить народное хозяйство** **современной техникой** эл чарбасын азыркы замандын техникасы менен куралдандыруу; **3. против кого-чего, перен.** каршы кылуу, душман кылуу, кайраштыруу.

ВООРУЖИТЬСЯ *сов. чем 1.* куралдануу, жабдынуу; **2. перен.** куралдануу; **вооружиться знаниями** билим менен куралдануу; **вооружиться терпением** чыдап сабыр кылып туруу.

ВООЧИЮ *нареч.* өз көзү менен, өзү көрүп; **мы убедились вобщю в его большой трудоспособности** анын эмгекке өтө жөндөмдүү экендигин биз өз көзүбүз менен көрүп ишенидик.

ВОПИТЬ *несов. разг.* кыйкыруу, бакыруу, өкүрүү, кокуйлоо.

ВОПИЮЩИЙ, ая, -ее кыжырды кайнаткан; **вопиющий факт** кыжырды кайнаткан факт; **глас вопиющего в пустыне** куру талаага айтылган сөз.

ВОПЛОТИТЬ *сов. кого-что в ком-чём* ишке ашыруу, кооз түрдө көрсөтүү; **воплотить свой замысел в новом произведении** өз оюн жаңы чыгармада ишке ашыруу.

ВОПЛОТИТЬСЯ *сов. в ком-чём* ишке ашырылуу, ишке ашуу, кооз формада көрсөтүлүү.

ВОПЛОЩАТЬ *несов. см. воплотить.*

ВОПЛОЩАТЬСЯ *несов. 1. см. воплотиться; 2. страд. к воплощать.*

ВОПЛОЩЕНИЕ *ср. 1. (действие)* ишке ашыруу, ишке ашуу; **2.** бир нерсенин так эле өзү; **Плюшкин – воплощение скуности** Плюшкин – сарандыктын так эле өзү.

ВОПЛОЩЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от воплотить; 2. прил. (совершенный)** өтө, ашкан, барып турган, өзү эле; **он – воплощенная храбрость** ал – баатырдыктын так эле өзү.

ВОПЛЬ *м.* өкүрүк, бакырык, ач кыйкырык.

ВОПРЕКІ *предлог с дат. п.* каршы, карабастан; **вопреки желанию** тилекке каршы; **вопреки приказу** буйрукка карабастан.

ВОПРОС *м.* **1.** суроо; **задать вопрос** суроо берүү; **обратиться к кому-л. с вопросом** бирөөгө суроо менен кайрылуу; **2. (проблема)** маселе; **национальный вопрос** улут маселеси; **крестьянский вопрос** дыйкандар маселеси; **аграрный вопрос** агрардык маселе; **жилищный вопрос** турак жай маселеси; **поставить вопрос на обсуждение** маселени талкууга коюу; **оставить вопрос открытым** маселени ачык калтыруу (*чечней калтыруу*); **спорный вопрос** талаш маселе; **это ещё вопрос, придёт ли он** ал келеби, жокпу бул белгисиз; **это остаётся под большим вопросом** бул – абдан шектүү; **вопрос не в этом** маселе мында эмес; **3. разг. (дело, обстоятельство)** маселе; **весь вопрос в том, что...** бардык маселе мында...; **это вопрос времени** маселе убакытта гана жатат; **обратиться по личному вопросу** жеке маселе боюнча кайрылуу; **❖ вопрос жизни и смерти** «өлдүм же калдым» деген маселе (*эң керектүү, чечкиндүү мааниси бар*); **что за вопрос!** *разг.* сөз болууга мүмкүн эмес! албетте!

ВОПРОСИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **вопрос-ко т.;** суроолуу; **вопросительный взгляд** суроолуу көз караш; **вопросительное предложение** *грам.* суроолуу сүйлөм; **вопросительный знак** *грам.* суроо белгиси.

ВОПРОСНИК *м.* суроолор тизмеги.

ВОПРОСНЫЙ, ая, -ое **вопрос 1-ко т.;** **вопросный лист** суроо барагы.

ВОПРОШАТЬ *несов. кого, уст.* суроо, суроо берүү.

ВОР *м.* ууру; **карманный вор** чөнтөк уурусу; **держите вора!** ууруну кармагыла!; **на воре шапка горит погов.** шектүү секирет.

ВОРВАНЬ *ж.* ворвань (*деңиз айбандарынын эритилген майы*).

ВОРВАТЬСЯ *сов.* жулунуп кирүү, булкуп-жулкуп кирүү, дуулдап кирүү, кирип баруу; **бойцы ворвались в окопы противника** боецтер душмандын окопторуна кирип барышты.

ВОРИШКА *м. разг.* майда ууру, жүлүк ууру.

ВОРКОВАНИЕ *ср. 1. (голубей)* күркүлдөө; **2. перен.** чечилип сүйлөшүү (*мис. жигит-кыз*).

ВОРКОВАТЬ *несов. 1. (о голубях)* күркүлдөө; **2. перен.** чечилип сүйлөшүү (*мис. жигит-кыз*).

ВОРКОТНЯ *ж. разг.* ачууланып күбүрөө.

ВОРОБЕЙ *м.* таранчы; **стреляный воробей** *разг.* куйдүм-быштым болгон, алчы-таасын жеген, далайды көргөн, көк чоку.

ВОРОБУШЕК *м. уменьш. от воробей* кичинекей таранчы.

ВОРОБЫШЕК *м. см. воробушек.*

ВОРОБЫННЫЙ, ая, -ое **воробей-ге т.;** **воробьиная ста́я** таранчынын тобу; **воробьиное гнездо** таранчынын уясы; **короче воробьиного носа** *разг.* эң эле аз, кымындай эле.

ВОРОВА́ННЫЙ, ая, -ое **1.** уурдалган; **2. в знач. суц. ср.** уурдалган (*мис. буюм*).

ВОРОВА́ТЫЙ, ая, -ое бир аз колунун туткабы бар (*киши*); **вороватый взгляд** бир аз арамзалыгы бар көз караш.

ВОРОВА́ТЬ *несов. кого-что* уурдоо, уурулук кылуу.

ВОРÓВКА *женск. р. к вор.*

ВОРОВСКО́Й, ая, -ое **вор-го т.;** **воровско́й прито́н** уурулардын чогулган жери.

ВОРОВСТВО́ *ср.* уурулук.

ВОРОЖБА́ *ж. 1. (колдовство)* сыйкырчылык, көз байлоочулук; **2. (гадание)** бал ачуу, төлгө салуу.

ВОРОЖЕЯ́ *ж.* балчы, төлгөчү.

ВОРОЖИ́ТЬ *несов. 1. (колдовать)* сыйкырчылык кылуу, көз байлоо; **2. (гадать)** бал ачуу, төлгө салуу, төлгө тартуу, карта ачуу.

ВО́РОН *м.* кузгун.

ВОРО́НА *ж. 1.* карга; **2. перен. разг. (зевака)** аңкайган, элегей, ачык ооз; **воро́н счита́ть** *разг.* элейип отуруу; **воро́на в павли́ньих перья́х** тоостун канатын сыйынган карга (*өзүн жогору көрсөтүүгө аракет кылып короздонгон киши*); **пу́ганая воро́на куста́ бо́ится** *посл.* чочуган карга караандан коркот; **бе́лая воро́на** ак карга (*башкаларга окшобой, алардан кескин айырмаланып, болунуп турган киши жөнүндө*).

ВОРОНЁ́НЫЙ, ая, -ое: **воронёная сталь** *тех.* сырдалган болот.

ВОРО́НИЙ, ья, -ье **ворона-га т.;** **воро́нье** гнездо карганын уясы.

ВОРО́НКА *ж. 1. (яма от взрыва)* воронка (*снаряд, бомбанын түшүп жарылганынан оюлган жер*); **2. (для переливания жидкостей)** воронка, куйгуч.

ВОРОНКООБРА́ЗНЫЙ, ая, -оё воронка түрүндөгү, воронка формасындагы, воронка сыяктуу.

ВО́РОНОВ, а, -о: **цве́та во́ронова крыла́** карганын канатынын түсүндөгү (*өтө кара нерсе жөнүндө*).

ВОРОНО́Й, ая, -ое кара; **воро́ная ло́шадь** кара ат.

ВО́РОТ *I м. (одежды)* жака; **схвати́ть кого-л. за во́рот** бирөөнү жакадан алуу.

ВО́РОТ *II м. тех.* ворот (*оор жуктөрдү жогору көтөрүү үчүн колдонулуучу өтө жөнөкөй машина*).

ВОРО́ТА *только мн. 1.* дарбаза, капка; **2. спорт.** дарбаза; **уда́р по воро́там** дарбазаны көздөй уруу (*топту*).

ВОРО́ТИТЬ *сов. разг. см. верну́ть.*

ВОРО́ТИТЬСЯ *сов. разг. см. верну́ться.*

ВОРОТНИ́К *м.* жака; **меховой воротни́к** мех жака (*корто, түлкү, суусар ж.б.*); **стоя́чий воротни́к** тик жака; **отложно́й воротни́к** кайырма жака.

ВОРОТНИ́ЧОК *м.* воротничок (*ак жака*).

ВО́РОХ *м. 1.* бир топ, үймөк, үйүлгөн; **во́рох бума́г на столе́** столдун үстүндө бир топ үйүлгөн кагаз; **2. пе-**

рен. толгон, толуп жаткан; **цѣлый вѣрох новостѣй** толуп жаткан жаңылыктар.

ВОРОЧАТЬ *несов. разг. 1. кого-что* оодаруу; **ворочать брёвна** дөңгөчтү оодаруу; **2. чем, перен, разг. (распоряжаться)** башкаруу; **он ворочает всіми делами** ал бардык ишти башкарат.

ВОРОЧАТЬСЯ *несов. разг. 1. (с боку на бок)* ооноо; **2. (шевелиться)** кыймылдоо.

ВОРОШИТЬ *несов. что, разг.* которуштуруу, аралаштыруу; **воросить сено** чөптү которуштуруу.

ВОРС *м.* түк (кездеменин бетиндеги түгү); **по ворсу** түгү боюнча; **прѣтив вѣрса** түгүнө каршы.

ВОРСІНКА *ж.* түк (түктүн бир талы).

ВОРСІСТЫЙ, ая, -ое түктүү.

ВОРСОВАЛЬНЫЙ, ая, -ое: **ворсовальная машина** *тех.* түк чыгаруучу машина.

ВОРСОВАТЬ *несов. что, тех.* түктөө, түк чыгаруу.

ВОРЧАНИЕ *ср. 1. (человека)* күңкүлдөө; **2. (собаки)** ырылдоо.

ВОРЧАТЬ *несов. 1. (о человеке)* күңкүлдөө; **2. (о собаке)** ырылдоо.

ВОРЧЛИВОСТЬ *ж.* кажылдактык, күңкүлдөктүк.

ВОРЧЛИВЫЙ, ая, -ое кажылдаган, кажылдай берме, күңкүлдөгөн, күңкүлдөй берме.

ВОРЧУН *м. разг.* кажылдак, күңкүлдөк.

ВОРЧУНЯ *женск. р. к ворчун.*

ВОС- *приставка; каткалаң үнсүздөрдүн алдында «воз»дун ордуна колдонулат; мис. воспитать* тарбиялоо.

ВОСВОЯСИ *нареч. разг.* өз жолуна (өз жерине, өз үйүнө); **отправиться восвойси** өз жолуна түшүп жөнөө.

ВОСЕМНАДЦАТЫЙ, ая, -ое *числ.* он сегизинчи.

ВОСЕМНАДЦАТЬ *числ.* он сегиз.

ВОСЕМЬ *числ.* сегиз.

ВОСЕМЬДЕСЯТ *числ.* сексен.

ВОСЕМЬСОТ *числ.* сегиз жүз.

ВОСЕМЬЮ *нареч.* сегиз жерде; **восемью восемь – шестьдесят четыре** сегиз жерде сегиз – алтымыш төрт.

ВОСК *м.* мом.

ВОСКЛИКНУТЬ *сов.* кыйкырып жиберүү.

ВОСКЛИЦАНИЕ *ср.* катуу үн берүү (күйүнүчтү жесүйүнүчтү көрсөткөн үн); **радостное восклицание** сүйүнүп катуу кыйкырып жиберүү.

ВОСКЛИЦАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое илептүү; **восклицательный знак** *грам.* илеп белгиси; **восклицательное предложение** *грам.* илептүү сүйлөм.

ВОСКЛИЦАТЬ *несов. см. воскликнуть.*

ВОСКОВКА *ж.* момдолгон (кагаз).

ВОСКОВОЙ, ая, -ое **1. воск-ко т.; восковая свеча** мом шам; **2. перен. (мертвенно-бледный)** кер-сары, саргыч түс, саргыч ирең; **восковоё лицо** кер-сары өң, кер-сары бет.

ВОСКРЕСАТЬ *несов. см. воскреснуть.*

ВОСКРЕСЕНИЕ *ср. 1. рел.* кыяматта тирилүү; **2. перен. (возрождение)** тирилүү, кайтадан жан кирүү.

ВОСКРЕСЕНЬЕ *ср. (день недели)* жекшемби.

ВОСКРЕСИТЬ *сов. кого-что 1. рел.* тирилтүү, кайта жан киргизүү, тиргизүү; **2. перен.** тирилтүү, кайтадан жаратуу.

ВОСКРЕСНИК *м.* жекшембилик.

ВОСКРЕСНУТЬ *сов. 1. рел.* тирилүү; **2. перен. (возродиться)** кайтадан жаралуу.

ВОСКРЕСНЫЙ, ая, -ое жекшемби күнкү; **воскресная прогулка** жекшемби күнкү сейилдик.

ВОСКРЕШАТЬ *несов. см. воскресить.*

ВОСКУРИТЬ *сов.: воскурить фимиам кому-л. ирон. бирөөнү ашыра мактоо.*

ВОСЛЕД *нареч. разг. см. вслед.*

ВОСПАЛЕНИЕ *ср. мед.* сезгенүү, кагынуу; **воспаление лёгких** кабыргадан сезгенүү.

ВОСПАЛЁННЫЙ, ая, -ое сезгенген, сезгенип кызарган.

ВОСПАЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *мед.* сезгентүүчү, сезгентип кызартуучу; **воспалительный процесс** сезгентүүчү процесс.

ВОСПАЛИТЬСЯ *сов.* сезгенүү.

ВОСПАЛЯТЬСЯ *несов. см. воспалиться.*

ВОСПЕВАТЬ *несов. см. воспеть.*

ВОСПЕТЬ *сов. кого-что, поэт.* мактап ырдоо.

ВОСПИТАНИЕ *ср.* тарбия, тарбиялоо, тарбия берүү, тарбия кылуу; **физическое воспитание** дене тарбиясы.

ВОСПИТАННИК *м.* тарбиялануучу, тарбияланган; **воспитанник суворовского училища** Суворов училищесинин тарбиялануучусу.

ВОСПИТАННИЦА *женск. р. к воспитанник.*

ВОСПИТАННОСТЬ *ж.* адептүүлүк, сылыктык.

ВОСПИТАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от воспитать; 2. прил. (вежливый)** тарбиялуу; **воспитанный человек** тарбиялуу адам.

ВОСПИТАТЕЛЬ *м.* тарбиячы, тарбиялоочу.

ВОСПИТАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к воспитатель.*

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **воспитание-ге т.;** тарбиялагыч, тарбиялоочу; **воспитательное значение труда** эмгектин тарбиялагыч мааниси.

ВОСПИТАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **воспитание-ге т.;** **воспитательская работа** тарбия иштери.

ВОСПИТАТЬ *сов. кого-что, из кого, в ком* тарбиялоо, тарбия берүү, тарбия кылуу; **өнөкөт кылуу (привить что-л. воспитанием); воспитать в детях привычку к труду** балдарды эмгекке өнөкөт алдырууга тарбиялоо; **воспитать кадры командиров производства** өндүрүштүн командир кадрларын тарбиялоо.

ВОСПИТЫВАТЬ *несов. см. воспитать.*

ВОСПИТЫВАТЬСЯ *несов. 1. тарбиялануу; чувство дисциплины воспитывается в коллективе* тартип сезими коллективде тарбияланат; **2. страд. к воспитывать.**

ВОСПЛАМЕНЕНИЕ *ср.* жалбырттоо, дүрт этүү, от алуу; **воспламенение горючих материалов** күйүүчү материалдардын от алышы.

ВОСПЛАМЕНИТЬ *сов. 1. что (зажечь)* жалында туу, от алдыруу, жалбырттатуу, күйгүзүү; **2. кого-что, перен.** кыздыруу, кызытуу; **воспламенить личным примером** жеке үлгүсү менен кызытуу.

ВОСПЛАМЕНИТЬСЯ *сов. 1. (зажечься)* жалбырттоо, дүрт этип күйүү, от алуу; **2. перен.** кызуу.

ВОСПЛАМЕНЯЕМОСТЬ *ж.* тез тутангычтык, жалбыртагычтык, дүрт эткичтик, от алгычтык.

ВОСПЛАМЕНЯТЬ *несов. см. воспламенить.*

ВОСПЛАМЕНЯТЬСЯ *несов. 1. см. воспламенить-ся; 2. страд. к воспламенять.*

ВОСПОЛНИТЬ *сов. что* толуктоо, ордун басуу; **восполнить пробелы в своих знаниях** өз билиминин кемчилдигин толуктоо.

ВОСПОЛНИТЬСЯ *сов. (пополниться, дополниться)* толукталуу, толуктануу, кемчилиги жоюлуу; **пробёлы воспóлнились вполéдствии** акырында кемчиликтер жоюлду.

ВОСПОЛНЯТЬ *несов. см. воспóлнить.*

ВОСПОЛНЯТЬСЯ *несов. 1. см. воспóлниться; 2. страд. к воспóлнять.*

ВОСПОЛЬЗОВАТЬСЯ *сов. чем* пайдаланып калуу; **воспользоваться случаем** учурдан пайдалануу.

ВОСПОМИНАНИЕ *ср. 1.* эстөө, эсине алуу, эске түшүрүү; **2. воспоминания** *мн. лит.* эстелик (*автор өзү катышкан же замандаш болгон окуялар жөнүндөгү адабий чыгарма, мемуарлар же записклар*).

ВОСПРЕПЯТСТВОВАТЬ *сов. кому-чему в чём* токтотуу, жол бербөө, тоскоолдук кылуу.

ВОСПРЕТИТЬ *сов. что кому и с неопр.* токтотуу, жол бербөө, тыюу, уруксат кылбоо.

ВОСПРЕЩАТЬ *несов. см. воспретить.*

ВОСПРЕЩАТЬСЯ *несов. безл. тыюу* салынуу, токтотулуу, жол берилбөө, уруксат кылынбоо; **курить воспрещается** тамеки тартууга уруксат жок.

ВОСПРЕЩЕНИЕ *ср. тыюу.*

ВОСПРИЙМЧИВОСТЬ *жс. 1. (способность быстро усваивать что-л.)* тез түшүнүүчүлүк, баамдуулук, шыктуулук; **2. (предрасположенность)** кабылдагычтык, туруштук бере албоочулук (*мис. ооруга*).

ВОСПРИЙМЧИВЫЙ, *ая, -ое 1. (быстро усваивающий что-л.)* тез түшүнүүчү, баамдуу, шыктуу; **2. (предрасположенный)** кабылдагыч, туруштук бере албаган (*мис. ооруга*).

ВОСПРИНИМАТЬ *несов. см. воспринять.*

ВОСПРИНЯТЬ *сов. что* түшүнүү, билүү, өздөштүрүү.

ВОСПРИЯТИЕ *ср. 1. (способность воспринимать)* восприятие, өздөштүрүү, билүү, түшүнүү; **2. (то, что воспринято)** өздөштүрүлгөн, түшүнүк; **изучать восприятия ребёнка** баланын түшүнүгүн үйрөнүү.

ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ *ср. 1. (действие)* кайта өндүрүү, калыбына келтирүү; **2. (копия)** көчүрмө.

ВОСПРОИЗВЕСТИ *сов. что 1. (произвести вновь)* кайта өндүрүү, калыбына келтирүү; **2. (возобновить в памяти)** элестетүү, көз алдыга келтирүү; **3. (сделать копию)** мурунку калыбындагы көчүрмөсүн жасоо.

ВОСПРОИЗВОДИТЬ *несов. см. воспроизвести.*

ВОСПРОИЗВОДИТЬСЯ *несов. 1.* кайта өндүрүлүү; **2. страд. к воспроизводить.**

ВОСПРОИЗВОДСТВО *ср. эк.* кайта өндүрүү (*коомдук өндүрүштүн дайыма жасаланып турушу, үздүксүз кайталанышы*); **простое воспроизводство** жөнөкөй кайта өндүрүү; **расширенное воспроизводство** кеңейтилген кайта өндүрүү.

ВОСПРОТИВИТЬСЯ *сов. кому-чему* каршы чыгуу, каяшалык кылуу.

ВОСПРЯНУТЬ *сов. көтөрүлүү, эргүү; воспрянуть духом* көңүл көтөрүлүү, көңүл эргүү.

ВОСПЫЛАТЬ *сов. чем, уст. (бир сезимге)* катуу берилүү (сүйүүгө, ачууга ж.б.); **воспылать гневом** аябай ачуусу келүү.

ВОССЕДАТЬ *несов. кекирейип, салтанаттуу отуруу.*

ВОССЕСТЬ *сов. уст.: воссесть на престол* такка отуруу; падышалык кыла баштоо.

ВОССОЕДИНЕНИЕ *ср.* кайта кошуу, кайта кошулуу, кайта бириктирүү; **воссоединение братских народов** бир тууган элдердин кайта кошулушу.

ВОССОЕДИНИТЬ *сов. что с чем* кайта кошуу, кайта бириктирүү.

ВОССОЕДИНИТЬСЯ *сов.* кайта биригүү, кайта ошулуу.

ВОССОЕДИНЯТЬ *несов. см. воссоединить.*

ВОССОЕДИНЯТЬСЯ *несов. 1. см. воссоединиться; 2. страд. к воссоединять.*

ВОССОЗДАВАТЬ *несов. см. воссоздать.*

ВОССОЗДАТЬ *сов. что* калыбына келтирүү, жаңыдан түзүү, элестетүү.

ВОССТАВАТЬ *несов. см. восстать.*

ВОССТАВИТЬ *сов.:* **восставить перпендикуляр** мат. перпендикуляр тургузуу.

ВОССТАНАВЛИВАТЬ *несов. см. восстановить.*

ВОССТАНАВЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. восстановиться; 2. страд. к восстанавливать.*

ВОССТАНИЕ *ср.* восстание, көтөрүлүш; **вооружённое восстание** куралдуу көтөрүлүш.

ВОССТАНОВИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* **восстановление 1-ге т.**; кайта куруп калыбына келтирүүчү; **восстановительный период** калыбына келтирүү мезгили; **восстановительный процесс** *биол.* калыбына келтирүү процесси.

ВОССТАНОВИТЬ *сов. 1. что (привести в прежний вид)* калыбына келтирүү; **восстановить разрушенный город** кыйраган шаарды калыбына келтирүү; **2. кого-что, перен. (воспроизвести)** элестөө, эстөө, эске түшүрүү; **восстановить в памяти** өткөндөрдү эске түшүрүү; **3. кого в чём (вернуть прежнее положение)** өз ордуна кайта (кайра) коюу, калыбына келтирүү; **восстановить в правах** укугун калыбына келтирүү; **восстановить в должности** мурунку ордуна (кызматына) кайра коюу; **4. кого против кого-чего (враждебно настроить)** жоо кылуу, каршы коюу.

ВОССТАНОВИТЬСЯ *сов. 1. (принять прежний вид)* калыбына келүү, ордуна келүү; **здоровье восстановилось** ден соолук калыбына келди; **2. (вернуть себе прежнее положение)** кайта ээ болуу; **восстановиться в правах** мурунку укугуна кайта ээ болуу.

ВОССТАНОВЛЕНИЕ *ср. 1.* калыбына келтирүү, ордуна келтирүү; **восстановление народного хозяйства** эл чарбачылыгын калыбына келтирүү; **восстановление здоровья** ден соолукту калыбына келтирүү; **2. өз ордуна** кайра коюу, укугун кайра берүү, укугуна кайра ээ кылуу; **восстановление в прежней должности** мурунку кызматына кайра коюу.

ВОССТАТЬ *сов. 1. против кого-чего, на кого* восстание чыгаруу, көтөрүлүш чыгаруу, каршы көтөрүлүп чыгуу; **2. против чего (не согласиться)** каршылык кылуу, каршы чыгуу.

ВОСТОК *м.* чыгыш, күн чыгыш; **двигаться на восток** чыгышка карай жөнөө.

ВОСТОКОВЕД *м.* востоковед (*востоковедение* боюнча специалист-окумуштуу).

ВОСТОКОВЕДЕНИЕ *ср.* востоковедение (*Чыгыш өлкөлөрү жөнүндөгү илимдердин жыйындысы, жалпы аты*).

ВОСТОКОВЕДЧЕСКИЙ, ая, -ое востоковедение-ге т.

ВОСТО́РГ м. чоң кубаныч, чон, шаттык, чоң сүйүнүч; **приводить в востóрг** аябай кубандыруу; **приходить в востóрг** аябай кубануу; **быть в востóрге** аябай кубанычта болуу; **быть вне себя от востóрга** кубанып аябай толкунданып кетүү.

ВОСТОРГА́ТЬСЯ несов. кем-чем аябай кубануу, чоң кубанычта болуу, абдан сүйүнүү.

ВОСТО́РЖЕННО нареч. кубанып, кубаныч менен, сүнүнүп, шаттанып, мактап; **востóрженно отзыватьсЯ** о ком-л. бирөө жөнүндө абдан мактап өз пикирин айтуу.

ВОСТО́РЖЕННОСТЬ жс. кубангандык, сүйүнгөндүк, шаттангандык.

ВОСТО́РЖЕННЫЙ, ая, -ое кубанган, сүйүнгөн, шаттанган, мактаган.

ВОСТО́РЖЕСТВОВА́ТЬ сов. над кем-чем үстөм келүү, жеңип чыгуу, жеңип чыгып кыбасы кануу; **восторжествовать над противником** душманды жеңип чыгуу.

ВОСТО́ЧНЫЙ, ая, -ое восток-ко т.; **востóчная граница** чыгыш чек ара; **востóчный вéтер** чыгыштан соккон шамал.

ВОСТРЕ́БОВАНИЕ ср. талап кылуу, жиберилген бир немени алууга суроо кылуу; **востре́бование гру́зов** жүктөрдү талап кылуу; **письмо́ до востре́бования** сурап алма кат.

ВОСТРЕ́БОВАТЬ сов. что талап, кылуу, жиберилген бир нерсени алууга суроо кылуу.

ВОСТРО́ нареч.: **держáть ўхо востро́** разг. сак болуу, кулак түрүү.

ВОСХВАЛÉНИЕ ср. абдан мактоо, аябай мактоо.

ВОСХВАЛЯ́ТЬ несов. кого-что абдан мактоо, аябай мактоо.

ВОСХИТÍТЕЛЬНО нареч. эң эле сонун.

ВОСХИТÍТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое эң эле сонун; **восхитительный вид из окнá** терезеден көрүнгөн эң эле сонун көрүнүш.

ВОСХИТÍТЬ сов. см. **восхищáть**.

ВОСХИТÍТЬСЯ сов. см. **восхищáться**.

ВОСХИЩА́ТЬ несов. кого кубандыруу, сүйүндүрүү, суктандыруу; **меня́ восхищáет её пéние** анын ырдашы мени суктандырат.

ВОСХИЩА́ТЬСЯ несов. кем-чем кубануу, сүйүнүү, суктануу.

ВОСХИЩÉНИЕ ср. кубаныч, сүйүнүч, суктаныч; **прийтí в восхищéние** кубануу.

ВОСХО́Д м. чыгыш, чыгуу; **восхóд сóлнца** күндүн чыгышы.

ВОСХОДИ́ТЬ несов. 1. см. **взойтí**; 2. (вести начало от чего-л.) бир немеден келип чыгуу; түбү, тамыры бир немеге барып такалуу; **мно́гие обычаи восхóдят к глубóкой дрéвности** көп адаттардын түп-тамыры эң илгерки убакка туура келет.

ВОСХОДЯ́ЩИЙ, ая, -ее чыгуучу, көтөрүлүүчү, чыгып келе жаткан, көтөрүлүп келе жаткан; **восходя́щее сóлнце** чыгып келе жаткан күн; **восходя́щее дви́жение** күчөп чыгып келе жаткан кыймыл; **восходя́щая кривáя** мат. жогору кеткен ийри сызык; **восходя́щее ударéние** лингв. үндүн салмагы аягында жогорулаган басым; **вос-**

ходя́щая звездá перен. чыгып келе жаткан чолпон (үмүт туудуруп, өсүп келе жаткан таланттуу киши).

ВОСХОЖДÉНИЕ ср. чыгуу; **восхожде́ние на верши́ну горы́** тоонун чокусун чыгуу.

ВОСШÉСТВИЕ ср.: **восшéствие на престóл** ист. такка отуруу, тактыга отуруу.

ВО́СЬМЕРО числ. сегиз, сегиз жуп; **во́сьмеро мужч́ин** сегиз эркек; **во́сьмеро глаз** сегиз жуп көз.

ВО́СЬМЁРКА жс. 1. (цифра) сегиздик (сегиз деген цифра); 2. (группа из восьми) сегиз; **во́сьмёрка самоле́тов** самолёттун сегизи; 3. (карта) сегиздик (сегиздик карта).

ВО́СЬМЬ род. и предл. п. от **во́семь**.

ВО́СЬМИГРА́ННИК м. мат. сегиз кыр.

ВО́СЬМИГРА́ННЫЙ, ая, -ое сегиз кырдуу.

ВО́СЬМИДЕСЯ́ТИ род. и предл. п. от **во́семьдесят**.

ВО́СЬМИДЕСЯ́ТЫЙ, ая, -ое числ. сексенинчи.

ВО́СЬМИКЛÁССНИК м. сегизинчи класста окуучу.

ВО́СЬМИКЛÁССНИЦА женск. р. к **во́сьмиклáссник**.

ВО́СЬМИЛÉТНИЙ, ая, -ее 1. (о сроке) сегиз жылдык; 2. (о возрасте) сегиз жашар, сегиз жаштагы.

во́сьмисот род. п. от **во́семьсóт**.

ВО́СЬМИСÓТЫЙ, ая, -ое числ. сегиз жүзүнчү.

ВО́СЬМИСТА́МИ твор. п. от **во́семьсóт**.

ВО́СЬМИУГО́ЛЬНИК м. мат. сегиз бурчтук.

ВО́СЬМИЧАСОВО́Й, ая, -ое 1. (длительностью в восемь часов) сегиз сааттык, сегиз саатка созулган; **во́сьмичасово́й рабо́чий день** сегиз сааттык жумуш күнү; 2. разг. (назначенный на восемь часов) саат сегиздеги.

ВО́СЬМО́Й, ая, -ое числ. сегизинчи; **во́сьмо́й час** сегизинчи саат.

ВО́СЬМУ́ШКА жс. разг. 1. уст. (вес) ашмушкө; 2. (восьмая часть) восьмушка (бир нерсенин сегизден бир бөлүгү).

ВО́СЬМЬЮ́ твор. п. от **во́семь**.

ВОТ частица 1. указ. мына, мынакей; **вот идёт по́езд** мына поезд келатат; **вот где я живу́** мына мен мында турам; 2. (для уточнения и усиления) мына; **вот ва́с-то мне и на́до** мына мага силердин так эле өзүнөр керек; **вот хоро́шо!** мына жакшы!; **вот тебе́ и на́!** мына эмесе!; **вот так та́к!** койчу! кантип ошондой болсун!; **во́т тебе́!** мына сага!; **во́т ещё!** мына дагы!; **во́т как!** көрсө ушундай беле!; **во́т так!** анан десен!; **вот так игро́к!** оюнчу деп ошону айт!; **вот что!** мына эмесе!; болууга мүмкүн эмес!

ВОТ-ВО́Т нареч. разг. 1. (вот именно) ананчы; 2. (сейчас, скоро) азыр, бир пастан кийин, бир аздан кийин, бир тикеден кийин, бир демден кийин; **вот-во́т упаде́т** бир аздан жыгылганы (кулаганы) эле араң турат; **подождите, он вот-во́т приде́т** токтой тургула, ал бир аздан кийин келет.

ВОТÍРОВАТЬ сов. и несов. что вотум берүү, вотумга салуу (парламентте, жыйналышта бир нерсе жөнүндө кол көтөрүү, добуш берүү).

ВОТКНУ́ТЬ сов. что тыгуу, саюу; **воткнۇть була́вку** төөнөгүчтү саюу.

ВОТКНУ́ТЬСЯ сов. разг. тыгылуу, сайылуу.

ВО́ТУМ м. вотум (буржуазиялык мамлекеттерде – парламентте, жыйналышта добуш берүү аркылуу билдирилген чечим же пикир); **во́тум недове́рия** ишенбөө вотуму (өкмөттүн же министрдин ишин парламентте

добуш берүү аркылуу «канааттандыарлык эмес» деп эсептөө).

ВОТЧИНА ж. ист. вотчина (Байыркы Рустагы ири жер ээсинин тукумдан тукумга мурас болуп келген именеси).

ВОТЧИННИК м. ист. вотчинник (вотчинаны ээлеген ири жер ээси).

ВОТЧИННЫЙ, ая, -ое ист. вотчиналык; **вотчинное землевладение** вотчиналык жер ээлөөчүлүк.

ВОЦАРИТЬСЯ сов. 1. ист. (начать царствовать) тактыга отуруу; 2. перен. өкүм сүрүү; **в зале воцарилась тишина** залда тынчтык өкүм сүрө баштады.

ВОШЁЛ (вошла) и т.д. прош. вр. от **войти**.

ВОШЬ ж. бит.

ВОЩА́НКА ж. мом кагаз (бумага); мом кездеме (ткань).

ВОЩАНО́Й, ая, -ое воск-ко т.

ВОЩЁНЫЙ, ая, -ое: вощёный пол момдолгон пол; **вощёная бумага** мом кагаз.

ВОЩИ́НА ж. 1. (пустые соты) вощина (аарынын куру уясы); 2. (воск) мом.

ВОЩИ́ТЬ несов. что момдоо, мом менен сүрүү.

ВО́Ю (воешь) и т.д. наст. вр. от **выть**.

ВОЮ́Ю (воюёшь) и т.д. наст. вр. от **воевать**.

ВОЮ́ЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **воевать**; 2. прил. согушуп жаткан, урушуп жаткан; **воюющая держа́ва** согушуп жаткан мамлекет.

ВОЯ́КА м. разг. ирон. баатыр сөрөй.

ВПАДА́ТЬ несов. 1. см. **впасть**; 2. (о реке) куюу; 3. (принимать оттенки) түс алуу, өтүү; **впадать в синий цвет** көк түскө өтүү.

ВПАДЕ́НИЕ ср. куюу, куюлуу; **город Горький стоит при впадении Оки в Волгу** Горький шаары Оканын Волгага куюлган жеринде турат.

ВПА́ДИНА ж. чуңкур, кабак, ойдуң; **глазная впадина** көздүн чанагы, чанак.

ВПА́ИВАТЬ несов. см. **впаять**.

ВПА́ЙКА ж. 1. (действие) кандоо, кандап жамоо, данакерлөө; 2. (то, что впаяно) кандалып (данакерленни) жамалган жер.

ВПА́ЛЫЙ, ая, -ое түшүнкү, чуңкур, батып кирген, батыңкы, сорулган, ичине кирген; **впалые глаза** чуңкур-райган көз; **впалые щёки** ичине кирген жаак; **впалые бока́** (у лошади) батыңкы каптал.

ВПАСТЬ сов. 1. (стать впалым) ичине кирүү, сорулуу, чуңкураюу, түшүү; **щёки впали** жаагы сорулуп калган; 2. во что, перен. (дойти до какого-л. состояния) учуроо, жетүү, дуушар болуу; **впасть в отчаяние** аргасы түгөнүүгө дуушар болуу; **впасть в противоречие** өзүнө өзү каршы болууга жетүү; **впасть в детство** см. **детство**.

ВПАЯ́ТЬ сов. что кандоо, кандап жамоо, данакерлөө.

ВПЕРВЫ́Е нареч. биринчи жолу, биринчи ирет, биринчи мертебе; **впервые в жизни** өмүрүндө биринчи жолу.

ВПЕРЕВА́ЛКУ нареч. разг. теңселип, байпандап; **идти вперевалку** теңселип басуу.

ВПЕРЕГО́НКИ нареч. куушуп, жарышып, кубалашып; **бежать вперегонки** жарышып чуркоо.

ВПЕРЕДÍ 1. нареч. (перед кем-чем-л.) алды жакта, илгери жакта, алдыда, алдында; **идти впереди́** алдыда

жүрүү; **впередí** **показался лес** алды жакта токой көрүндү; 2. нареч. (в будущем) келечекте, болочокто, алдыда; **у него́ ещё вся жизнь впереди́** анын көрөр күнү алдыда; 3. предлог с род. п. алдында; **он е́хал впереди́ всех** ал баарынын алдында келе (бара) жатты.

ВПЕРЕМЕ́ЖКУ нареч. кезектешип, алмашып, кезектештирип.

ВПЕРЕМЕ́ШКУ нареч. аралашып, аралаштырып, чалды-куйду, баш аламан.

ВПЕРЁД нареч. 1. алга, алга карай, илгери, илгери карай; **идти́ вперёд** илгери жүрүү; **двигать нау́ку вперёд** илимди алдыга жылдыруу; 2. разг. (впредь) келечекте, келирки жылдарда; **вперёд** **будь осторожнее** келечекте сагыраак бол; 3. (авансом) мурда, оболу, алдын ала; **заплати́ть вперёд** оболу төлөп коюу; **большо́й шаг вперёд** чоң жетишкендик; **взад и вперёд** алга жана артка, ары-бери, илгери-кийин; **ни взад ни вперёд** алга да, артка да жылбай; илгери да, кийин да жүрбөй; ордунан жылбай; же ары, же бери болбой.

ВПЕРИ́ТЬ сов. что: **вперить взор** (взгляд) в кого-л., во что-л. бирөөнү же бир нерсени тигиле (тике) кароо, бирөөгө же бир нерсеге тигилип кароо.

ВПЕЧАТЛЁНИЕ ср. көңүлдө калган из, эстелик, таасир; **произвести впечатление** таасир калтыруу, көңүлдө из калтыруу; **находиться под впечатлени́ем** чего-л. бир нерсенин таасиринин астында болуу.

ВПЕЧАТЛИТЕ́ЛЬНОСТЬ ж. бат таасирленүүчүлүк, таасирге тез берилүүчүлүк.

ВПЕЧАТЛИТЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое бат таасирленүүчү, таасирге тез берилүүчү.

ВПЕЧАТЛЯЕМОСТЬ ж. бат таасир калтыргычтык.

ВПИВА́ТЬ несов. что өзүнө сиңирип, тартып алуу (суюктукту); **впивать звуки́ музы́ки** перен. музыканын (жагымдуу) үнүн магдырап угуу.

ВПИВА́ТЬСЯ несов. см. **впитаться**.

ВПИ́САННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **вписать**; 2. прил. мат. ичтен сызылган; **вписанный квадрат** ичтен сызылган квадрат.

ВПИСА́ТЬ сов. что 1. (внести в текст, список) жазып коюу, ичине кошуп жазуу; 2. мат. жазып коюу, ичтен сызуу; **вписать треуго́льник в о́кружность** тегеректин ичине үч бурчтукту сызуу.

ВПИ́СЫВАТЬ несов. см. **вписать**.

ВПИТА́ТЬ сов. что 1. (взлагу) сиңирип алуу, сорууп алуу; 2. перен. өздөштүрүү.

ВПИТА́ТЬСЯ сов. сиңүү; **водá впитáлась в зёмлю** суу жерге сиңип кетти.

ВПИ́ТЫВАНИЕ ср. сиңирүү, соруу.

ВПИ́ТЫВАТЬ несов. см. **впитать**.

ВПИ́ТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **впитаться**; 2. страд. к **впитывать**.

ВПИ́ТЬСЯ сов. в кого, во что батыруу, батырып жиберүү; **впиться когтя́ми** тырмагын батыруу; **впиться зубáми** тишин батырып жиберүү; **впиться глаза́ми** в кого-что-л. бирөөнү же бир нерсени теше тиктөө, бирөөнү же бир нерсени тикирейип кароо.

ВПИ́ХИВАТЬ несов. см. **впихнуть**.

ВПИХНУ́ТЬ сов. кого-что, разг. тыгуу.

ВПЛАВЬ нареч. сүзүп; **переправиться че́рез реку́** вплавь өздөндөн сүзүп чыгуу; **пусти́ться вплавь** сүзүп жөнөө.

ВПЛЕСТИ *сов. что* кошо өрүү, кошуп өрүү; **вплес-ти лёнту в косу** лентаны чачка кошо өрүү.

ВПЛЕТАТЬ *несов. см. всплести.*

ВПЛОТНУЮ *нареч. 1.* тыгыздап, шыкап, өтө жанаша; **сидеть вплотную** өтө жанаша отуруу; *2. перен.* абдан ынта коюп, аябай, такай; **приняться за что-л. вплотную** бир нерсеге аябай ынта коюп киришүү; **подойти к вопро-су вплотную** маселеге такай киришүү.

ВПЛОТЬ *частица: вплоть до... ..чейин; вплоть до вёчера* кечке чейин.

ВПОВАЛКУ *нареч. разг. тизилип, катардашып; ле-жать вповалку* тизилип жатуу.

ВПОЛГОЛОСА *нареч. күбүрөп, акырын үн менен, кынылдап; петъ вполголоса* кынылдап ырдоо.

ВПОЛЗАТЬ *несов. см. вползти.*

ВПОЛЗТИ *сов. сойлоп же өрмөлөп кирүү (внутри); сойлоп же өрмөлөп өөдө чыгуу (наверх).*

ВПОЛНЁ *нареч. толук, абдан; я вполне доволен* мен толук ыраазымын; **вполне достаточно** толук же-тишээрлик.

ВПОЛОБОРОТА *нареч. жарым айланып.*

ВПОЛОВИНУ *нареч. жарым эсе; вполювину боль-ше* жарым эсе көп; **убавить ровно вполювину** туура жа-рым эсе азайтуу.

ВПОПАД *нареч. разг. орду менен, так өзүн; сказа-ть что-л. впопад* бир нерсени орду менен айтуу, так өзүн айтуу.

ВПОПЫХАХ *нареч. разг. 1. (запыхавшись) энти-гип; он прибежал впопыхах* ал энтигип чуркап келди; *2. (очень торопясь)* шашылышта, шашып-бушуп жүрүп; **впопыхах я забыл книгу дома** мен шашылышта китепти үйдө унутуп калыптырмын.

ВПОРУ *нареч. чак; сапоги мне впору* өтүк мага чак.

ВПОРХНУТЬ *сов. 1. (влететь) учуп кирүү, култ этип учуп кирүү; ласточка впорхнула в окно* чабале-кей терезеден култ этип учуп кирди; *2. перен.* үлп кирип келүү.

ВПОСЛЁДСТВИИ *нареч. акырында, аягында, на-тыйжасында; впоследствии он узнаёт об этом* акырын-да ал бул тууралу билет.

ВПОТЬМАХ *нареч. карангыда; сидеть впотьмах* карангыда отуруу.

ВПРАВДУ *нареч. разг. чын эле, ырас эле, чынды-гында; я и вправду этого не знал* мен муну чын эле бил-ген жок элем.

ВПРАВЕ *в знач. сказ. с неопр. акылуу, укуктуу; он не вправе так поступать* ал мындай иштөөгө акысы жок; **он вправе требовать** анын талап кылууга укугу бар.

ВПРАВИТЬ *сов. что* киргизүү, ордуна киргизүү; **вправить вывихнутую руку** чыккан колду киргизүү; *✧ вправить мозги кому-л. прост. бирөөнү* жекирип, тар-типке чакыруу.

ВПРАВЛЯТЬ *несов. см. вправить.*

ВПРАВО *нареч. оңго, он, тарапка, оң жакка (в пра-вую сторону); оңдо, оң тарапта, оң жакта (в правой сто-роне); повернуть вправо* оңго бурулуу.

ВПРЕДЬ *нареч. мындан ары, эми, мындан кийин; впрядь будьте осторожны* мындан кийин сагыраак бо-лунуз.

ВПРИГЛЯДКУ *нареч. разг. шутил.: пить чай впри-глядку* кантсыз карандай чай ичүү.

ВПРИКУСКУ *нареч. кантты кетип; пить чай впри-куску* кантты кетип чай ичүү.

ВПРИПРЫЖКУ *нареч. секирип; бежать впри-прыжку* вприсядку *нареч. отура калып, тура калып; плясать вприсядку* отура калып, тура калып бийлөө; **он пустился вприсядку** ал отура калып, тура калып бийлей баштады.

ВПРОГОЛОДЬ *нареч. разг. ачтуу-токтуу, тоёр-той-бос.*

ВПРОК *нареч. 1. (про запас) камдап, запас кылып; заготовить впрок* запас кылып (камдап) коюу; *2. (на пользу)* марып, пайда көрүп; **это не пошло ему впрок** андан ал марып кеткен жок.

ВПРОСАК *нареч.: попасть (ся) впросак* *разг. сызга отуруп калуу (алдануу).*

ВПРОСОНКАХ *нареч. разг. уйкулуу көзү менен, уйку ичинде, уйкусураган боюнча.*

ВПРОЧЕМ *союз и в знач. вводн. сл. ошондой болсо да, бирок, балким; вот мой совет – впрочем, как хотите* менин кенешим ушул, бирок, өзүңүз билиңиз; **впрочем, нет, я не пойду** балким, жок, мен барбаймын.

ВПРЫГИВАТЬ *несов. см. впрыгнуть.*

ВПРЫГНУТЬ *сов. во что, на что* секирип чыгуу, секирип кирүү.

ВПРЫСКИВАНИЕ *ср. 1. (действие) жиберүү; 2. разг. (лекарство) теринин астына жибериле турган суюк дары.*

ВПРЫСКИВАТЬ *несов. см. впрыснуть.*

ВПРЫСНУТЬ *сов. что* жиберүү (суюк дарыны теринин астына жиберүү); **впрыснуть больному мышьяк** ооруга мышьяк жиберүү.

ВПРЯГАТЬ *несов. см. впрячь.*

ВПРЯГАТЬСЯ *несов. 1. см. впрячься; 2. страд. к впрягать.*

ВПРЯМЬ *вводн. сл. разг. чын эле, ырас эле, чынында да, чындыгында да; и впрямь давно следовало за это дело взяться* чындыгында да бул ишти нэбак эле колго алуу керек эле.

ВПРЯЧЬ *сов. кого* чегүү, кошуу; **впрячь лошадь в телегу** атты арабага чегүү.

ВПРЯЧЬСЯ *сов. чегилүү, кошулуу.*

ВПУСК *м. киргизүү.*

ВПУСКАТЬ *несов. см. впустить; не пускайте его сюда* аны мында киргизбегиле.

ВПУСКНОЙ, ая, -ое киргизүүчү, жиберүүчү, куюу-чу.

ВПУСТИТЬ *сов. кого-что* киргизип жиберүү, кир-гизүү, кирүүгө уруксат кылуу, куюу.

ВПУСТЮЮ *нареч. разг. куру бекер, бекерге, куру-лай, натыйжасыз; я старался впустую* мен бекерге ара-кет кылыптырмын.

ВПУТАТЬ *сов. кого-что, разг. чатыштыруу.*

ВПУТАТЬСЯ *сов. разг. чатышуу.*

ВПУТЫВАТЬ *несов. см. впутать.*

ВПУТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. впутаться; 2. страд. к впутывать.*

ВПЯТЕРО *нареч. беш эсе, беш жолу, беш мертебе, беш кабат; впятеро больше* беш эсе көп.

ВПЯТЕРОМ *нареч. бешөөлөп, бешөө болуп, беш киши болуп; играть впятером* бешөө болуп ойноо.

ВРАГ *м.* 1. кас, душман, жоо; 2. (противник чего-л.) душман, каршы; **враг курения** тамеки тартуунун каршысы.

ВРАЖДА́ *жс.* кастык, душмандык, жоолук.

ВРАЖДЕ́БНО *нареч.* кастык менен, душмандык менен.

ВРАЖДЕ́БНОСТЬ *жс.* кастык, душмандык, душманчылык, жоолук.

ВРАЖДЕ́БНЫЙ, ая, -ое кастык, душмандык; **вражде́бные действия** кастык аракеттер; **вражде́бные отношения** кастык мамиле.

ВРАЖДОВА́ТЬ *несов. с кем-чем* жоолашуу, жоо болуу, касташуу, кас болуу, душман болуу.

ВРА́ЖЕСКИЙ, ая, -ое **враг 1-ге т.**; **вра́жеская армия** душмандын армиясы.

ВРА́ЖИЙ, ья, -ье *уст. см.* **вра́жеский**; **вра́жья сила** душмандын күчү.

ВРАЗ *нареч. разг.* бир мезгилде, бир жолу, бирге.

ВРАЗЫ́ВКУ *нареч.* ар кайсы жеринен, баш-аягынан, аралаштырып; **спра́шивать вразбивку таблицу умно́жения** көбөйтүү таблицасынын ар кайсы жеринен суроо.

ВРАЗБРО́Д *нареч.* 1. (врассы́пную, разбре́дась) тартипсиз, ырксыз, баш аламан; **идти вразброд** баш аламан жүрүү; 2. (недру́жно, врозь) ырксыз; **действовать вразброд** ырксыз аракеттенүү.

ВРАЗБРО́С *нареч. разг.* чачынды, чачыранды.

ВРАЗВА́ЛКУ *нареч.* теңселип, чайкалып; **идти вразва́лку** теңселип басуу.

ВРАЗНОБО́Й *нареч. разг.* ынтымаксыз, бирдиктүү эмес, ар кимиси өз алдынча.

ВРАЗРЕ́З *нареч.* **идти вразрез с чем-л.** бир нерсеге карама-каршы болуу, кайчы келүү.

ВРАЗРЯ́ДКУ *нареч. полигр.* сейрек кылып, ариптердин арасын ачык кылып; **набра́ть сло́во вразрядку** сөздү сейрек кылып терүү.

ВРАЗУМИ́ТЕЛЬНО *нареч.* маанилүү, ачык-айкын, так.

ВРАЗУМИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое маанилүү, ачык-айкын, так; **вразуми́тельная речь** ачык-айкын сөз.

ВРАЗУМИ́ТЬ *сов. кого* эсине келтирүү, акыл айтуу; **нам на́до его вразуми́ть** биз аны эсине келтирүүбүз керек.

ВРАЗУМЛЯ́ТЬ *несов. см.* **вразуми́ть**.

ВРА́КИ *только мн., разг.* калп, жалган.

ВРА́ЛЬ *м. разг.* калпычы, жалганчы.

ВРАНЬЕ́ *ср. разг.* 1. (действие) калп айтуу, жалган айтуу, калп сүйлөө, жалган сүйлөө; 2. калп, жалган.

ВРАСПЛО́Х *нареч.* капыстан, шаштырып, камынтпай; **заста́ть врасплох** капыстан үстүнөн чыгып калуу; **напа́сть врасплох** камынтпай басып калуу (кол салуу).

ВРАССЫ́ПНУЮ *нареч.* таралып, алды-алдына, бет-бетине, тым-тыракай; **бро́ситься врассы́пную** бет-бетинен кетип жөнөө.

ВРАСТА́НИЕ *ср.* 1. тамыр жаюу; 2. *перен.* өсүп өтүү.

ВРАСТА́ТЬ *несов. см.* **врасти́**.

ВРАСТИ́ *сов.* 1. тамыр жаюу; **ко́рень врос в зёмлю** тамыр жерге жайылды (орноду); 2. *перен.* өсүп өтүү.

ВРАСТЯ́ЖКУ *нареч. разг.* созулуп, созула, сулап, керилип-чоюлуп; **упа́сть врастя́жку** созулуп жыгылуу.

ВРАТА́ *только мн., уст.* капка, дарбаза.

ВРАТА́РЬ *м.* вратарь (футбол, хоккей оюндарында дарбазаны коргоочу футбол командасынын, хоккей командасынын мүчөсү).

ВРАТЬ *несов. разг.* калп айтуу, жалган айтуу, калп сүйлөө, жалган сүйлөө.

ВРАЧ *м.* врач; **гла́вный врач** башкы врач; **же́нщина-врач** аял врач; **зубно́й врач** тиш врачы; **райо́нный врач** райондук врач; **позва́ть врача** врачты чакыруу.

ВРАЧЕ́БНЫЙ, ая, -ое **врач-ка т.**; врачтык; **враче́бная по́мощь** врачтын жардамы; **враче́бный осмо́тр** врачтын кароосу; **враче́бная пра́ктика** врачтык практика.

ВРАЩА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое айландыруучу, тегеретүүчү; **вра́щательные дви́жения** айландыруучу кыймылдар, тегеретүүчү кыймылдар.

ВРАЩА́ТЬ *несов. что* айландыруу, тегеретүү; **вра́щать колесо́** дөңгөлөктү тегеретүү.

ВРАЩА́ТЬСЯ *несов.* 1. айлануу, тегеренүү; **земля́ вра́щается вокру́г со́лнца** жер күндүн тегерегинде айланат; 2. *перен.* дайыма болуу, көп болуу; **вра́щаться сре́ди молодёжи** жаштардын арасында дайыма болуу.

ВРАЩЕ́НИЕ *ср.* айлануу, айландыруу, тегеренүү, тегеретүү; **вра́щение колеса́** дөңгөлөктүн айланышы; **вра́щение плане́т вокру́г со́лнца** планеталардын күндүн тегерегинде айланышы.

ВРЕД *м.* зыян, залал; **причи́нить вред** зыян келтирүү; **во вред кому-чему-л.** бирөөгө же бир нерсеге зыян келтирүү.

ВРЕДИ́ТЕЛЬ *м.* зыянкеч.

ВРЕДИ́ТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **вреди́тель-ге т.**; зыянкечтик.

ВРЕДИ́ТЕЛЬСТВО *ср.* зыянкечтик, кыянатчылык.

ВРЕДИ́ТЬ *несов. кому-чему* зыян кылуу, зыян келтирүү.

ВРЕ́ДНО 1. *нареч.* зыяндуу, зыян; **ку́рение вре́дно дей́ствует на орга́низм** тамеки тартуу организмге зыян келтирет; 2. *безл. в знач. сказ.* зыян; **это вре́дно для здо́ровья** бул ден соолукка зыян.

ВРЕ́ДНОСТЬ *жс.* зыяндуулук; **вре́дность ку́рения** тамеки тартуунун зыяндуулугу.

ВРЕ́ДНЫЙ, ая, -ое зыяндуу, зыян келтирүүчү; **вре́дная привы́чка** зыяндуу адат.

ВРЕДОНО́СНЫЙ, ая, -ое зыян келтирүүчү, зыянга учуратуучу.

ВРЕЗА́ТЬ *сов. что* оюп коюу, оюп орнотуу; **вре́зать за́мок в дверь** эшикти оюп кулпу орнотуу.

ВРЕЗА́ТЬ *несов. см.* **вре́зать**.

ВРЕЗА́ТЬСЯ *сов.* 1. жиреп кирүү; **ло́дка вре́залась в бе́рег** кайык жээкке жиреп кирип барды; 2. *перен. (ворваться)* жарып кирүү; **ко́нница вре́залась в непри́ятельские ря́ды** атчандар душмандардын арасына жарып кирип барды; 3. *перен. (запечатлеться)* ойдо калуу, ойдо бекем орноп калуу; **вре́заться в па́мять** көңүлдө орноп калуу.

ВРЕЗА́ТЬСЯ *несов. см.* **вре́заться**.

ВРЕМЕНА́ *мн.* убакыттар, заман.

ВРЕМЕНА́МИ *нареч.* кез-кезде, кайсы бир убакта; **времена́ми у меня́ но́ет ста́рая ра́на** менин эски жаракатым кез-кезде сыздайт.

ВРЕ́МЕННО *нареч.* убактылуу, убактысынча; **вре́менно исполня́ющий обяза́нности дире́ктора** директордун милдетин убактылуу аткаруучу.

ВРЕМЕННОЙ, ая, -ое *время-га т.*; *временная связь между двумя событиями* эки окуянын арасындагы убакыт менен белгилей турган байланыш.

ВРЕМЕННЫЙ, ая, -ое убактылуу; *временная работа* убактылуу иш; *временное правительство* ист. убактылуу өкмөт.

ВРЕМЕНИК *м. ист.* временщик (*үстөмдүк кылуучу адамдын колдоосунун натыйжасында кокустан бийликке жеткен киши*).

ВРЕМЯ *ср.* 1. убакыт, убак; *в указанное время* көрсөтүлгөн убакытта; *уехать на время* убактылуу кетүү; убактысынча кетүү; *время истекло* убакыт бүттү; *у меня нет времени зайти к вам* силердикине кирүүгө менин убактым жок; 2. (*эпоха*) доор, заман; *во времена Петра I* Пётр 1-нин заманында; 3. (*определённая пора*) маал, мезгил, убакыт; *времена года* жыл мезгилдери; *время покоса* орок маалы; *рабочее время* жумуш маалы, жумуш убактысы; *свободное время* бош убакыт; 4. *грам.* чак; *настоящее время* учур чак; *будущее время* келер чак; *прошедшее время* өткөн чак; *сколько времени?* саат канча?; *с течением времени* бир канча убактан кийин; *по временам или временами* кез-кезде, анда-санда; *время от времени* анда-санда; *время ждёт или время терпит* далай убакыт бар; *время не ждёт* убакыт күтүп турбайт, убакыт шашылыш, убакыт тар; *время покажет* убагында көрөрбүз; *в своё время* 1) (*о прошлом*) баягыда; 2) (*о будущем*) келечекте, өз убагында; *со временем* бара-бара, маалы келгенде; *до сего времени* ушул убакка чейин; *всё время* ар дайым, ар качан, ар убак, дайыма; *тем временем* аңгыча; *до поры до времени* убактысы келгенче, убактынча; *в одно прекрасное время* бир убакытта, бир кезде; *в то время как* -ганда, -ган кезде; *в то же время* ошол эле убакытта; ошону менен катар; *на время* убактынча; *не отставать от времени* турмуштан артта калбоо; *располагать временем* убактысы, чолоосу болуу; *убивать время* убакыт өткөрүү, узун жолду кыскартуу; *тратить напрасно время* убакытты бекерге өткөрүү.

ВРЕМЯИСЧИСЛЕНИЕ *ср.* убакытты эсептөө (*календарь убактысын эсептөө жолу*).

ВРЕМЯНКА *ж. разг.* (печка) убактылуу коюлган темир меш.

ВРЕМЯПРЕПРОВОЖДЕНИЕ *ср.* күн өткөрүү, убакыт өткөрүү.

ВРОВЕНЬ *нареч.* с чем тепетец, бирдей; *вровень с краями* четтери менен тепетеч.

ВРОДЕ 1. предлог с род. п. сыяктуу, окшош, окшоп; *он вроде тебя увлекается футболом* ал сага окшоп, футболго кызыгып жүрөт; 2. *частица разг.* -гандай болуу; *я его, вроде, видел* мен аны көргөндөй болдум.

ВРОЖДЕННЫЙ, ая, -ое тубаса; *врождённый талант* тубаса талант.

ВРОЗЬ *нареч.* айрым, айрым-айрым; *жить врозь* айрым туруу.

ВРУ (*врешь*) *и т.д. наст. вр. от врать.*

ВРУБ *м. горн.* вруб (*кенди казып уратуу оңой болсун үчүн, аны узун үңкүр кылып, казган жаракка*).

ВРУБАТЬ *несов. см. врубить.*

ВРУБАТЬСЯ *несов. 1. см. врубиться; 2. страд. к врубать.*

ВРУБИТЬ *сов. что* кертилген, оюлган жерге экинчи нерсени орнотуу.

ВРУБИТЬСЯ *сов. 1. (проникнуть рубя)* оюп жетүү; *врубиться в каменную породу* таш тектерине оюп жетүү; 2. *перен.* жарып кирүү; *коинница врубилась в ряды неприятеля* аттуу аскерлер душмандын катарын жарып кирди.

ВРУБОВЫЙ, ая, -ое *врубовая машина* врубовая машина (*кен каза турган машина*).

ВРУКОПАШНУЮ *нареч.* койгулашып, салгылашып, чабышып; *драться врукопашную* салгылашып урушуу.

ВРУН *м. разг.* калпычы, жалганчы.

ВРУНЬЯ *женск. р. к врун.*

ВРУЧАТЬ *несов. см. вручить.*

ВРУЧЕНИЕ *ср.* тапшыруу, берүү, тапшырылуу, берилүү; *вручение награды* сыйлык берүү.

ВРУЧИТЬ *сов. что кому* тапшыруу, берүү; *вручить повестку* повестка тапшыруу; *вручить свою судьбу кому-л. перен.* өз тагдырын ишенип бирөөгө тапшыруу.

ВРУЧНУЮ *нареч.* кол менен.

ВРЫВАТЬ *несов. см. врыть.*

ВРЫВАТЬСЯ *несов. см. ворваться.*

ВРЫТЬ *сов. что* казып киргизүү, казып орнотуу; *врыть столб в землю* жерди казып мамы орнотуу.

ВРЫТЬСЯ *сов.* казып кирүү, казып орношуу.

ВРЯД ЛИ *частица* ай-ай, болор бекен, кайдан эле; *вряд ли он придёт* ал келер бекен, ай-ай келер бекен.

ВС- *приставка, бул каткалаң үнсүздөрдүн алдында «вз»дын ордуна жазылат; мис. вспрыгнуть* ыргып минүү, секирип чыгуу, ыргып чыгуу, секирип минүү.

ВСАДИТЬ *сов. что, прост.* саюу, чанчуу, малып алуу, атып киргизүү, бир чаап орнотуу; *всадить топор в бревно* балтаны устунга бир чаап орнотуу; *всадить пюлю в стену* окту дубалга атып киргизүү.

ВСАДНИК *м.* атчан, атчан киши.

ВСАДНИЦА *женск. р. к всадник.*

ВСАЖИВАТЬ *несов. см. всадить.*

ВСАСЫВАНИЕ *ср.* соруу, синдирүү, синирүү.

ВСАСЫВАТЬ *несов. см. всосать.*

ВСАСЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. всосаться; 2. страд. к всасывать.*

ВСЕ *мест. опред. 1.* бардык, баары, баарысы; 2. *в знач. суц.* баары, баарысы; *все пришёл* баары келишти.

ВСЕ- *татаал сөздөрдүн «бардыгын кучагына алуучу, барыга таралуучу, жайылтылуучу» деген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис. всесоюзный* бүткүл союздук; *всеобщий* жалпы, текши.

ВСЕВЕДУЮЩИЙ, ая, -ее *разг.* капкайдагыны билген, билбегени жок.

ВСЕВЛАСТИЕ *ср.* бардык жерге таралган бийлик.

ВСЕВОЗМОЖНЫЙ, ая, -ое түрдүү, ар түрдүү, түрдүү-түрдүү.

ВСЕГДА *нареч.* дайыма, ар качан, ар убакытта; *он всегда выдержан и спокоен* ал ар убакытта токтоо жана сабырдуу; *всегда готов!* дайыма даяр!

ВСЕГДАШНИЙ, ая, -ее *разг.* ар убакытта боло турган, кадимки; *всегдашний гость* ар убакытта боло турган конок.

ВСЕГО *нареч. 1. (итога)* бардыгы, жамысы, кошкондо; *всего израсходовано сто рублей* бардыгы жүз сом каражатталды; 2. (*только, лишь*) бар болгону, араң эле;

рабо́та нача́лась все́го два ме́сяца наза́д иш бар болгону мындан эки ай мурун башталды; **все́го-на́всего** *разг.* бар болгону; **все́го-то** ушул эле; **то́лько и все́го** ушул эле, ушул гана.

ВСЕГО́ II *мест. род. и вин. п. от весь, всё I.*

ВСЕЗНА́ЙКА *м. и жс. разг. ирон.* билгичсинген адам (*өзү билбесе да, «баарын билемин» деп ойлоочу адам*).

ВСЕЙ *мест. род., твор. и предл. п. от вся.*

ВСЕЛЁНИЕ *ср.* көчүрүп киргизүү, киргизүү (*мис. үйгө*).

ВСЕЛЁННАЯ *жс. 1.* (*мироздание*) аалам; **2.** (*вся зем-ля*) жер жүзү, дүйнө.

ВСЕЛЯ́ТЬ *сов. 1.* кого көчүрүп киргизүү, киргизүү; **в кварти́ру всели́ли но́вого жи́льца́** квартирага жаңы адамды киргизишти; **2. что, перен.** (*внушить*) туудуруу; **его́ слова́ всели́ли в нас уве́ренность** анын сөзү бизде ишенимдүүлүк туудурду.

ВСЕЛИ́ТЬСЯ *сов. 1.* кирүү, көчүп кирүү; **2. перен.** туулуу; **наде́жда всели́лась в его́ се́рдце** анын жүрөгүндө үмүт туулду (*найда болду*).

ВСЕЛЯ́ТЬ *несов. см. вселить.*

ВСЕЛЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. вселиться; 2. страд. к вселять.*

ВСЕМ *мест. 1) твор. п. от весь, всё 1; 2) дат. п. от все.*

ВСЕМЁ́РНО *нареч.* бардык чаралар менен, бардык мүмкүнчүлүктөр менен, бардык күч менен; **всемё́рно помога́ть кому-л.** бирөөгө бардык күчү менен жардам берүү.

ВСЕМЁ́РНЫЙ, ая, -ое бардык чаралар менен, бардык күч менен, бардык мүмкүнчүлүктөр менен; **всемё́рное соде́йствие** бардык күч менен кол кабыш кылуу.

ВСЁМЕ́РО *нареч.* жети эсе, жети жолу, жети мертебе жети кабат; **всёме́ро больше́ предпола́гаемого** болжолдогондон жети эсе көп.

ВСЕМЕ́РОМ *нареч.* жетөөлөшүп, жетөөлөп, жетөө болуп, жети киши болуп; **мы рабо́тали всеме́ром** биз жетөөлөшүп иштедик.

ВСЁМИ *мест. твор. п. от все.*

ВСЕМИ́РНО-ИСТОРИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое бүтүн дүйнөлүк-тарыхый; **всеме́рно-истори́ческое значе́ние Вели́кой Октя́брьской социалисти́ческой револю́ции** Улуу Октябрь Социалисттик Революциясынын бүтүн дүйнөлүк-тарыхый мааниси.

ВСЕМИ́РНЫЙ, ая, -ое жалпы дүйнөлүк, бүтүн (бүткүл) дүйнөлүк; **всеме́рная исто́рия** бүтүн дүйнөлүк тарых; **Всеме́рный конгрéсс сторо́нников ми́ра** Тынчтыкты жактоочулардын Бүткүл дүйнөлүк Конгресси.

ВСЕМО́ГУЩЕСТВО *ср.* кудурет, бардыгы колдон келүүчүлүк, бардыгын бийлөөчүлүк.

ВСЕМО́ГУЩИЙ, ая, -ее кудуреттүү, бардыгы колдон келген, бардыгын бийлеген.

ВСЕМУ́ *мест. дат. п. от весь, всё I.*

ВСЕНА́РОДНЫЙ, ая, -ое жалпы элдик, бүтүн элге тиешелүү; **всена́родное досто́йние** жалпы элдик энчи.

ВСЕО́БЩИЙ, ая, -ее жалпы, текши; **всео́бщее изби-ра́тельное пра́во** жалпы шайлоо укугу; **всео́бщая во́ин-ская обяза́нность** жалпы аскердик милдет.

ВСЕО́БЩНОСТЬ *жс.* жалпылык, текшилик.

ВСЕО́БЪЕМЛЮЩИЙ, ая, -ее бардыгын ичине алуучу, бардыгын кучагына алуучу.

ВСЕО́РУ́ЖИЕ *ср.:* во всеоружии даяр болуп, толук ээ болуп; **во всеору́жии зна́ний** билимдерге толук ээ болуп.

ВСЕПОБЕЖДА́ЮЩИЙ, ая, -ее бардыгын жеңүүчү.

ВСЕРОССИ́ЙСКИЙ, ая, -ое бүткүл россиялык; **всесо-росси́йская учи́тельская конфе́ренция** бүткүл россия-лык мугалимдер конференциясы.

ВСЕРЬЁ́З *нареч. разг.* оюну жок, чын эле, оюн эмес; **приня́ть что-л. всерьё́з** бир нерсени чын көрүү.

ВСЕСИ́ЛИЕ *ср.* чектелбеген бийлик, аябаган күчтүүлүк.

ВСЕСИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое чектелбеген бийликтүү, абдан күчтүү.

ВСЕСОЮ́ЗНЫЙ, ая, -ое бүткүл союздук; **Всесою́з-ный Ле́нинский Коммунисти́ческий Сою́з Молоде́жи** Бүткүл Союздук Ленинчил Коммунисттик Жаштар Союзу; **Всесою́зный съезд Сова́тов** *ист.* Советтердин Бүткүл Союздук Съезди.

ВСЕСТО́РО́ННЕ *нареч.* бардык жагынан; **всесто-ро́нне обсу́дить вопро́с** маселени бардык жагынан талкуулоо.

ВСЕСТО́РО́ННИЙ, ая, -ее бардык жагынан; **всесто-ро́нное разви́тие** бардык жагынан өстүрүү (өсүү).

ВСЕУСЛЫ́ШАНИЕ *ср.:* во всеуслышание жалпыга угуза; **сказа́ть во всеуслы́шание** жалпыга кабарландыра айтуу, баарыга угузуп жарыялоо, элдин алдында айтуу.

ВСЕХ *мест. род., вин. и предл. п. от все.*

ВСЕЦЕ́ЛО *нареч.* бүтүндөй, бүт бойдон; **он всеце́ло преда́н делу** ал ишке бүтүндөй берилген.

ВСЕЯ́ДНЫЙ, ая, -ое бардык эле нерсени жей турган; **всее́дное живо́тное** бардык эле нерсени жей турган айбан.

ВСЁ I 1. мест. ср. от весь; 2. в знач. суц. ср. баары, баарысы, бардык нерсе; **всё его́ ра́довало** аны бардык нерсе кубандырды; **всего́ понемно́гу** баарынан аз-аздан.

ВСЁ II 1. нареч. (всегда, постоянно) ар дайым, дайыма эле; **он всё бо́лен** ал ар дайым эле оору; **2. нареч. (до сих пор)** алигиче, эмгиче эле, эмдигиче эле; **дождь всё ещё и́дёт** жамгыр эмгиче эле жаап жатат; **3. нареч. при сравн. ст.** уламдан-улам; **всё бо́лее и бо́лее** уламдан-улам; **пого́да всё лу́чше и лу́чше** аба ырайы уламдан-улам жакшы; **4. нареч. (только, лишь)** ушунун бардыгы (*баарына*); **а всё из-за те́бя** ушунун бардыгы сенден; **это всё вы ви́новаты** ушунун баарына сиз күнөөлүүсүз; **5. в знач. противит. союза (однако, тем не менее)** ошого карабай, баары бир, ошондой болсо да; **как ни стара́ет-ся, всё не выхо́дит** кандай аракет кылса да, баары бир, эч нерсе чыкпай жатат; ♣ **всё же, всё ж** ошондой болсо да; бирок да.

ВСЁ-ТАКИ *частица и союз* ошондой болсо да, кандай кылганда да, кандай кылган менен, ага карабастан; **а всё-таки я пра́в** ошондой болсо да, меники чын.

ВСЁМ (обо всём) *мест. предл. п. от весь, всё I.*

ВСКА́КИВАТЬ *несов. см. вско́чить.*

ВСКА́ПЫВАТЬ *несов. см. вскопа́ть.*

ВСКАРА́БКАТЬСЯ *сов. разг.* өрмөлөп чыгуу, тырмышып чыгуу; **вскара́бкаться на скалу́** аскага тырмышып чыгуу.

ВСКАРА́БКИВАТЬСЯ *несов. см. вскара́бкаться.*

ВСКА́РМЛИВАНИЕ *ср.* багып өстүрүү, багуу, тарбиялоо.

ВСКАРМЛИВАТЬ несов. см. **вскормить**.

ВСКАЧЬ нареч. чаап, чугоюп; **нестись вскачь** чаап жөнөө.

ВСКІДЫВАТЬ несов. см. **вскінуть**.

ВСКІНУТЬ сов. что 1. шап эттирип, көтөрүп салуу, көтөрүп коюу; **вскінуть мешок на плечо** капты желкесине көтөрүп салуу; 2. перен. тез көтөрүү, силкип көтөрүү; **вскінуть голову** башты силкип көтөрүү.

ВСКИПАТЬ несов. см. **вскипеть**.

ВСКИПЕТЬ сов. 1. кайноо; **вода вскипела** суу кайнады; 2. перен. разг. ачуулануу, жаалы чыгуу, кыжыры кайноо; **вскипеть негодованием** кыжыры кайнап ачуулануу.

ВСКИПЯТИТЬ сов. что кайнатуу; **вскипятить воду** сууну кайнатуу.

ВСКЛОКОЧЕННЫЙ, ая, -ое саксайган, апсайган, бапсайган; **всклокоченные волосы** саксайган чач.

ВСКЛОКОЧИТЬ сов. что, разг. саксайтуу, апсайтуу, бапсайтуу.

ВСКОЛЫХНУТЬ сов. 1. что чайпалтуу, ыргалтуу, жайкалтуу, ыргоо; **ветер всколыхнул пшеницу** шамал буудайды ыргалтты; 2. кого-что, перен. сезимин козгоо; умтулушун көбөйтүү, кыймылга келтирүү; дүрбөлөн түшүрүү, дүрбөлөндөтүү.

ВСКОЛЫХНУТЬСЯ сов. 1. термелүү, чайпалуу; 2. перен. калкылдоо, кыймылга келүү; **народные массы всколыхнулись** эл массалары кыймылга келишти.

ВСКОЛЬЗЬ нареч. үстүртөдөн, тие (кетүү, отуу); **вскользь упомянуть о чём-л.** бир нерсе жөнүндө эске сала отуу.

ВСКОПАТЬ сов. что казуу; **вскопать огород** огородду казуу.

ВСКОРЕ нареч. бат эле, тез эле; **он вскоре вернулся домой** ал бат эле үйгө кайтты.

ВСКОРМИТЬ сов. кого 1. багып өстүрүү, багуу; **вскормить ребёнка грудью** баланы эмчек эмизип багуу; 2. перен. (воспитать) багып тарбиялоо, тарбиялоо.

ВСКОРОСТИ нареч. разг. бир аздан кийин.

ВСКОЧИТЬ сов. 1. на кого-что, во что секирип чыгуу, каргып чыгуу, ыргып чыгуу; **вскочить на лошадь** атка секирип минүү; **вскочить в вагон** вагонго секирип чыгуу; 2. (быстро подняться) ыргып туруу; **вскочить с места** ордуна ыргып туруу; **у него на лбу вскочила шишка** маңдайы томуя түштү (бат эле ийиши түштү).

ВСКРИКИВАТЬ несов. см. **вскрикнуть**.

ВСКРИКНУТЬ однокр. кыйкырып жиберүү.

ВСКРИЧАТЬ сов. кыйкырып айтып берүү.

ВСКРУЖИТЬ сов.: **вскружить голову** башын айландыруу; **успех вскружил ему голову** жетишкендик (ийгилик) анын башын айландырды.

ВСКРУЖИТЬСЯ сов.: голова вскружилась баш айланды.

ВСКРЫВАТЬ несов. см. **вскрыть**.

ВСКРЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **вскрыться**; 2. страд. к **вскрывать**.

ВСКРЫТИЕ ср. 1. (напр. пакета, посылки) ачуу, ачып көрүү (мис. посылканы); 2. мед. союу, жаруу, союп көрүү; **вскрытие трупа** өлүктү союу; **вскрытие нарыва** жараны жаруу; 3. перен. табуу, ачуу, билүү (мис. кемчиликти).

ВСКРЫТЬ сов. что 1. (распечатать, открыть) ачуу, ачып көрүү; 2. мед. союу, жаруу, союп көрүү; 3.

перен. табуу, ачуу, билүү; **вскрыть недостатки** кемчиликтерди табуу.

ВСКРЫТЬСЯ сов. 1. (о нарыве) жарылуу; 2. (о реке — ото льда) арылуу, тазалануу; **река вскрылась** дарыя муздан тазаланды (арылды); 3. перен. (обнаружиться) табылуу, ачылуу, билинүү (мис. кемчилик).

ВСЛАСТЬ нареч. разг. жыргагыча, кангыча (толук канааттанганга чейин).

ВСЛЕД 1. нареч. (следом) удаа эле, кийин, изи менен; **вслед за первой колонной выступила вторая** биринчи колоннадан кийин экинчиси удаа эле жолго чыкты; 2. предлог с дат. п. артынан; **он смотрел вслед поезду** ал поезддин артынан карады.

ВСЛЕДСТВИЕ предлог с род. п. натыйжасында, себептүү, себеп болуп; **вследствие болезни** оорунун натыйжасында.

ВСЛЕПУЮ нареч. көрбөстөн, акылга салбастан, аныгын билбестен; **действовать вслепую** аныгын билбестен аракет кылуу.

ВСЛУХ нареч. угуза, үн чыгарып; **читать вслух** угуза окуу, үн чыгарып окуу.

ВСЛУШАТЬСЯ сов. во что көңүл коюп угуу, көңүл коюп тыншоо, ыкылас менен кулак салуу, ыкылас менен угуу.

ВСЛУШИВАТЬСЯ несов. см. **вслушаться**.

ВСМАТРИВАТЬСЯ несов. см. **всмотреться**.

ВСМОТРЕТЬСЯ сов. в кого, во что тиктөө, көзүн айырбай кароо.

ВСМЯТКУ нареч.: **яйцо всмятку** чала бышкан жумуртка.

ВСОВЫВАТЬ несов. см. **всунуть**.

ВСОСАТЬ сов. что соруу, синдирүү, сиңирүү; **всосать что-л. с молоком матери** бир нерсени эне сүтү менен сөөгүнө синдирүү.

ВСОСАТЬСЯ сов. сорулуу, синдирилүү; **вода всошалась в землю** суу жерге сиңди.

ВСПАИВАТЬ несов. см. **вспойть**.

ВСПАРЫВАТЬ несов. см. **вспороть**.

ВСПАХАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **вспахать**; 2. прил. айдалган, соколонгон.

ВСПАХАТЬ сов. что айдоо, соколоо; **вспахать поле трактором** талааны трактор менен айдоо.

ВСПАХИВАТЬ несов. см. **вспахать**.

ВСПАШКА ж. айдоо; **зяблевая вспашка** тондурма айдоо; **глубокая вспашка** терең айдоо.

ВСПЕНИТЬ сов. что көбүктөнтүү, көбүртүү; **вспенить мыльную воду** самындуу сууну көбүртүү; **вспенить коня** атты кара терге түшүрүү, аттан көк буу чыгаруу.

ВСПЕНИТЬСЯ сов. көбүктөнүү.

ВСПЛАКНУТЬ сов. разг. кичине ыйлоо, көз жашы кылуу.

ВСПЛЕСК м. чулп эткен дабыш, чалп эткен дабыш.

ВСПЛЕСНУТЬ сов.: **всплеснуть руками** колун серпип жиберүү (өкүнгөндө, таң калганда).

ВСПЛЁСКИВАТЬ несов. см. **всплеснуть**.

ВСПЛЫВАТЬ несов. см. **всплыть**.

ВСПЛЫТЬ сов. 1. (на поверхность) калкып чыгуу, калкуу; 2. перен. (обнаружиться) билинүү, ачылуу; **недочёты всплыли наружу** жетишпегендиктер билинди (белгилүү болду).

ВСПОЙТЬ *сов. кого* 1. сүт ичирүү, сүт берип багуу; **вспойть телёнка** музоого сүт ичирүү; 2. *перен. (вырастить)* тарбиялап өстүрүү, ичирип-жедирип өстүрүү.

ВСПОЛОШИТЬ *сов. кого-что, разг.* тополондотуу, чак-челекей түшүрүү.

ВСПОЛОШИТЬСЯ *сов. разг.* тополондоо, чак-челекей түшүү.

ВСПОМИНАТЬ *несов. см. вспомнить.*

ВСПОМИНАТЬСЯ *несов. см. вспомниться.*

ВСПОМНИТЬ *сов. кого-что, о ком-чём* эстөө, эске түшүрүү; **вспомнить прошлое** өткөн-кеткенди эске түшүрүү; **вспомнить о важном деле** орчундуу ишти эстөө.

ВСПОМНИТЬСЯ *сов.* эске түшүү; **мне вспомнилась одна песня** менин эсиме бир ыр түштү.

ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жардамчы, көмөкчү; **вспомогательный глагол** *грам.* жардамчы этиш.

ВСПОМЯНУТЬ *сов. разг. см. вспомнить.*

ВСПОРОТЬ *сов. что, разг.* сөгүү, жаруу; **вспороть мешок** мешокту сөгүү.

ВСПОРХНУТЬ *сов.* бырп этип учуу; **птичка вспорхнула и улетела** чымчык бырп этип учуп кетти.

ВСПОТЁТЬ *сов.* тердөө, тердеп кетүү.

ВСПРЫГИВАТЬ *несов. см. вспрыгнуть.*

ВСПРЫГНУТЬ *сов. на кого-что* ыргып минүү, ыргып чыгуу, секирип чыгуу, секирип минүү.

ВСПРЫСКИВАНИЕ *ср.* суу бүркүп нымдоо, суу сээп нымдоо.

ВСПРЫСКИВАТЬ *несов. см. вспрыснуть.*

ВСПРЫСНУТЬ *сов. что* 1. (смочить) суу бүркүп нымдоо, суу сээп нымдоо, суу бүркүү; **вспрыснуть цветы водой** гүлдөргө суу бүркүү; 2. *перен. разг. (отметить пирушкой)* куттуктап жууш (мис. жаңы кийимди).

ВСПУГИВАТЬ *несов. см. вспугнуть.*

ВСПУГНУТЬ *сов. кого-что* чочутуу, чочутуп жиберүү, чочутуп учуруу, чочутуп качыруу.

ВСПУХАТЬ *несов. см. вспухнуть.*

ВСПУХНУТЬ *сов.* көбүү, көөп чыгуу, шишүү, шишип чыгуу.

ВСПУЧИВАТЬ *несов. см. вспучить.*

ВСПУЧИВАТЬСЯ *несов. см. вспучиться.*

ВСПУЧИТЬ *сов. безл.* көбүү, көөп чыгуу, чандыйып көбүү; **у больного вспучило живот** оорунун ичи көөп чыкты.

ВСПУЧИТЬСЯ *сов. разг.* көөп чыгуу, чандыйып көбүү.

ВСПЫЛИТЬ *сов.* кызандап кетүү, туталанып кетүү.

ВСПЫЛЬЧИВОСТЬ *жс.* каны кызуулук, бат ачуулануучулук, күйкөлөктөнмөлүк.

ВСПЫЛЬЧИВЫЙ, ая, -ое ачуусу чукул, ачуулуу, күйкөлөктөнмө.

ВСПЫХИВАТЬ *несов. см. вспыхнуть.*

ВСПЫХНУТЬ *сов.* 1. (загореться) жалбырт дей түшүү, от алуу, от чыгуу; **вспыхнул пожар** өрт чыкты; 2. *перен. (внезапно начаться)* чыга түшүү; **вспыхнула война** согуш чыга түштү; 3. (покраснеть) кызарып кетүү, кызаруу; 4. (прийти в возбуждение) туталанып кетүү, ачууланып кетүү, ачуулануу; **вспыхнуть гневом** кыжыры кайнап, туталанып кетүү.

ВСПЫШКА *жс.* 1. дүрт этип күйүп кетүү, дүрт этүү; **вспышка пороха** ок-дарынын (порохтун) дүрт этип күй-

үп кетиши; 2. *перен.* тез эле башталып кетүү; 3. *перен.* ачуунун келе түшүшү, туталаныш.

ВСПЯТЬ *нареч. уст.* кетенчиктеп, артына карай, артка.

ВСТАВАНИЕ *ср.* туруу, орундан туруу; **раннее вставание** эрте туруу; **почтить чью-л. память** **вставанием** өлгөн бирөөнү эске алып орундарынан туруу.

ВСТАВАТЬ *несов. см. встать.*

ВСТАВИТЬ *сов. что* 1. коюу, далуу, киргизе коюу, арасына коюу (салуу), ичине коюу (салуу); **вставить в раму стекло** айнекти рамага коюу; **вставить зубы** тиш коюу, тиш салуу; 2. *перен.* кыстыруу; **вставить слово в разговор** сөз арасына сөз кыстыруу.

ВСТАВКА *жс.* 1. (действие) киргизип коюу, ичине коюу (салуу), арасына коюу (салуу); 2. (вписанный текст) вставка (арасына жазып киргизилген текст); 3. (у женского платья) арасына курап тигилген.

ВСТАВЛЯТЬ *несов. см. вставлять.*

ВСТАВНОЙ, ая, -ое коюлма, киринди; **вставная рама** коюлма рама; **вставные зубы** коюлма тиштер.

ВСТАРЬ *нареч. уст.* эски убакта, байыркы убакта.

ВСТАТЬ *сов.* 1. (подняться на ноги) туруу; **встать с места** ордуна туруу; **встать с постели** төшөктөн туруу; **встать из-за стола** столдон туруу; 2. (ступить на что-л.) чыгып туруу; **встать на стул** стулдун үстүнө чыгып туруу; 3. *перен. (выздороветь)* туруу (айгып туруу); **он встал после долгой болезни** ал узак оорудан кийин турду; 4. *перен. (подняться на борьбу, сплотиться)* көтөрүлүү; **встать на защиту родины** родинаны коргоого көтөрүлүү; 5. *перен. (возникнуть)* туулуу, чыгуу, келип чыгуу; **встал вопрос** маселе келип чыкты; 6. *разг. (уместиться)* батуу, сыюу; **этот шкаф здесь не встанет** бул шкаф бул жерге батпайт; 7. (приступить к чему-л.) киришүү, туруу; **встать на караул** караулга туруу; **солнце встало** күн чыкты; **река встала** өзөн тонуп калды.

ВСТРЕВОЖИТЬ *сов. кого-что* кооптонуу, тынчсыздантуу, санаасын алагды кылуу.

ВСТРЕВОЖИТЬСЯ *сов.* кооптонуу, тынчсыздануу, санаасы алагды болуу.

ВСТРЕПЕНУТЬСЯ *сов.* 1. талпынуу, силкинүү; **птица встрепенулась** куш талпынды; 2. *перен.* селт этип кетүү, дирт этип кетүү; дирт этип, согуп кетүү; **я встрепенулся** мен селт этип кеттим; **сердце моё встрепенулось** дирт этип, менин жүрөгүм согуп кетти.

ВСТРЕТИТЬ *сов.* 1. *кого-что (увидеть)* жолуктуруу, кезиктирүү, жолугуу, кезигүү, учуратуу, учуроо; **я встретил на улице знакомого** мен таанышымды көчөдөн жолуктурдум; 2. *кого-что (дождаться прибытия)* тосуп алуу, тосуп чыгуу; **встретить гостей на вокзале** конокторду вокзалдан тосуп алуу; 3. *кого (принять каким-л. образом)* кабыл алуу, каршы алуу; **встретить певца аплодисментами** ырчыны кол чабуу менен кабыл алуу; 4. *что (получить, испытать)* учуратуу, кез болуу; **встретить радужный приём** жылуу кабыл алууга кез болуу; 5. *что (отпраздновать)* тосуу, каршы алуу; **встретить Новый год** Жаңы жылды тосуу; **встретить что-л. в штыки** бир нерсени өтө каршылык менен кабыл алуу.

ВСТРЕТИТЬСЯ *сов.* 1. с кем жолугуу, жолугушуу, кезигүү, учуроо, кезигишүү; **встретиться с другом** досу менен жолугушуу; 2. с чем, *перен.* кездешүү, учуроо, бет алышуу; **встретиться с трудностями** кыйынчылыктарга

учуроо; **3.** (*сойтись для борьбы, состязания*) беттешүү; **встрѣтились лучшие шахматисты** эң мыкты шахматисттер беттешти.

ВСТРЕЧА *жс.* **1.** жолугуу, кездешүү; **неожиданная встреча** күтүлбөгөн кездешүү; **2.** (*собрание, празднество в честь кого-чего-л.*) тосуу, кездешүү, каршы алуу; **встрѣча Нового года** Жаңы жылды тосуу; **устроить товарищескую встречу** жолдоштук кездешүү уюштуруу; **3.** *спорт.* (*состязание*) мелдеш, беттешүү, кездешүү; **встрѣча гимнастов** гимнасттардын беттешүүсү.

ВСТРЕЧАТЬ *несов. см. встрѣтить.*

ВСТРЕЧАТЬСЯ *несов. 1. см. встрѣтиться; 2. (быть, случаться) учуроо; в горах встречаются дикие козы* тоолордо тоо эчкилер учурайт; **3.** (*поддерживать знакомство*) жолугушуу, кезигишүү; **мы с ним продол- жаем встречаться** биз аны менен жолугушуп турабыз.

ВСТРЕЧНЫЙ, *ая, -ое 1. (движущийся навстречу)* каршы, каршы учураган, алдыдан жолуккан; **встрѣчный поезд** каршы учураган поезд; **встрѣчный ветер** каршы- дан соккон шамал; **2. (происходящий при встрече)** кар- шы; **встрѣчный бой** каршы согуш; **3. (представленный в ответ)** тосмо, кошумча; **встрѣчный план** тосмо план; **встрѣчный иск** *юр.* тосмо доо; **4. в знач. суц. м.** жолук- кан, каршы чыккан, учураган ар бир адам, жолуккан ар бир адам; **я спрашивал дорогу у каждого встречно- го** мен жолуккан ар бир адамдан жолду сурай бердим; **первый встречный** туш келди бир киши, жат киши, чет киши; **каждый встречный и поперечный** *разг.* өт- көн-кеткен, ар ким.

ВСТРЕПАННЫЙ, *ая, -ое разг. уйпаланган, саксай- ган; встрепанная голова* саксайган баш; **встал (вско- чил) как встрепанный** ыргып (*бирөө ойготкондой, көзү чайыттай ачылып*) ордунап туруу.

ВСТРЕПКА *жс. разг. төмпөштөө, уруп коюу.*

ВСТРУХНУТЬ *сов. разг. коркуу, чочулоо.*

ВСТРЯСКА *жс. разг. 1. (сильное переживание)* кай- гыдан (кападан) чеккен азап; **2. перен. (нагоняй)** тил угуу.

ВСТРЯХИВАТЬ *несов. см. встряхнуть.*

ВСТРЯХИВАТЬСЯ *несов. 1. см. встряхнуться; 2. страд. к встряхивать.*

ВСТРЯХНУТЬ *сов. кого-что 1. күбүү, силкүү, ка- гуу; встряхнуть ковёр* килемди күбүү; **2. перен. разг. сергитүү; 3. безл. силкитүү; при въезде на мост телегу сильно встряхнуло** арабаны көпүрөгө чыгаарда катуу силкитти.

ВСТРЯХНУТЬСЯ *сов. 1. күбүнүү, силкинүү, кагы- нуу; 2. перен. разг. (ободриться) сергүү; 3. перен. разг. (развлечься) көңүл көтөрүү, ойноо.*

ВСТУПАТЬ *несов. см. вступить.*

ВСТУПАТЬСЯ *несов. см. вступиться.*

ВСТУПИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое вступление-ге т.; вступительный взнос* кириш взнос, кирүү взносу; **всту- пительный экзамен** кирүү (өтүү) экзамени; **вступит- ельное слово** кириш сөз.

ВСТУПИТЬ *сов. 1. (войти куда-л.) кирүү; войска вступили в город* войсколор шаарга кирди; **2. (стать членом, участником чего-л.) кирүү, өтүү; вступить в партию** партияга кирүү; **вступить в профсоюз** профсо- юзга кирүү; **3. (приступить к чему-л.) киришүү, баштоо; вступить в должность** кызматка киришүү; **вступить в разговор** сүйлөшө баштоо; **вступить в свои права**

күчүнө кирүү; **вступить в брак** үйлөнүү, күйөөгө чыгуу; **вступить в силу** күчүнө кирүү; **вступить в строй** катар- га кирип, иштей баштоо.

ВСТУПИТЬСЯ *сов. за кого-что* болушуу; **всту- питься за ребёнка** балага болушуу.

ВСТУПЛЕНИЕ *ср. 1. (действие) кирүү, өтүү; всту- пление в силу решения суда* соттун чечиминин күчүнө кириши; **2. (введение) кириш, киришме.**

ВСУНУТЬ *сов. что* тыгуу, салуу; **всунуть рúки в карманы** колду чөнтөккө салуу.

ВСУХОМЯТКУ *нареч. разг. кургак.*

ВСУЧИВАТЬ *несов. см. всучить.*

ВСУЧИТЬ *сов. что 1. кошо чыйратуу; всучить тон- кую нитку* ичке жипти кошо чыйратуу; **2. перен. разг. (заставить принять)** зордоп алдыруу, алдап алдыруу (*мис. жаман же керек болбогон товарды*).

ВСХЛИПНУТЬ *однокр. бышактап коюу, солуктап коюу.*

ВСХЛИПЫВАНИЕ *ср. бышактап ыйлоо, солуктап ыйлоо.*

ВСХЛИПЫВАТЬ *несов. бышактап ыйлоо, солуктап ыйлоо.*

ВСХОДИТЬ *несов. см. взойти.*

ВСХОДЫ *только мн. (о злаках)* эгиндин чыгышы; **ранние всходы** эгиндин эрте чыгышы.

ВСХОЖЕСТЬ *жс. өнгүчтүк, өнүүгө ийкемдүүлүк; проверка семян на всхожесть* үрөндүн өнүүгө ий- кемдүүлүгүн текшерүү.

ВСХОЖИЙ, *ая, -ее өнгүч, өнүүгө ийкемдүү; всхо- жие семена* өнүүгө ийкемдүү үрөн (урук).

ВСХРАПНУТЬ *сов. разг. конурук тартуу.*

ВСХРАПЫВАТЬ *несов. конурук тартуу.*

ВСЫПАТЬ *сов. 1. что (насыпать) төгүү, салуу; 2. кому, перен. разг. аябай сабоо (отколотить); аябай же- мелөө (отругать).*

ВСЫПАТЬ *несов. см. всыпать.*

ВСЮ *мест. вин. п. от вся.*

ВСЮДУ *нареч. бардык жерде, ар жерде, кайда болсо да; всюду и везде* бардык эле жерде.

ВСЯ *мест. женск. р. к весь.*

ВСЯКИЙ, *ая, -ое мест. опред. 1. (каждый) ар (ар дайым, ар качан жс.б.); всякий раз одно и то же* ар дай- ым бир эле нерсе; **2. в знач. суц. м.** ар ким; **всякий может это сделать** муну ким болсо эле иштей алат, муну ар ким эле иштей алат; **3. (разный) ар кандай, ар түрдүү; всякие книги** ар кандай китептер; **4. в знач. суц. ср. түрдүүчө; всякое бывает** *разг.* түрдүүчө боло берет, ар түрдүү боло берет; **5. с предлогом «без»** эч кандай; **без всякого со- мнѣния** эч кандай күнөмсүз; **без всякой жалости** эч кан- дай ырайымсыз; **во всяком случае** кандай болсо да; **на всякий случай** керек боло калса, керек болор деп.

ВСЯКО *нареч. разг.: всяко бывает* түрдүүчө боло берет, ар түрдүү боло берет.

ВСЯЧЕСКИ *нареч. разг. ар түрдүү жол менен.*

ВСЯЧЕСКИЙ, *ая, -ое мест. опред. разг. ар түрдүү, ар кандай; всяческим образом* ар түрдүү жол менен.

ВСЯЧИНА *жс.: всякая всячина* *разг.* ар кандай, ар түрдүү неменин жыйындысы; болоор-болбос нерселер.

ВТАЙНЕ *нареч. жашырын, астыртан.*

ВТАЛКИВАТЬ *несов. см. втолкнуть.*

ВТАПТЫВАТЬ *несов. см. втоптать.*

ВТА́СКИВАТЬ *несов. см. втащ́ить.*

ВТАЩ́ИТЬ *сов. кого-что, разг. араң көтөрүп киргизүү, сүйрөп кирүү.*

ВТАЩИТЬСЯ *сов. разг. сүйрөлүп араң кирүү.*

ВТЕКА́ТЬ *несов. во что агып кирүү, куюу (мис. дарыя деңизге).*

ВТЕРЕ́ТЬ *сов. что укалап синдирүү, сыйпап синдирүү; втереть мазь в кожу* мазды (дары майды) териге сыйпап синдирүү; *✧ втереть очки кому-л. разг. бирөөнүн көзүн будамайлоо.*

ВТЕРЕ́ТЬСЯ *сов. 1. сиңүү, синдирилүү; мазь хорошо втёрлась в кожу* дары май териге жакшы синди; *2. разг. (протиснуться)* жөөлөп кирүү; **втерётся в толпу** калың элдин арасына жөөлөп кирүү; *✧ втерётся в доверие к кому-л. бирөөнүн коюн-колтугуна кирип алуу.*

ВТЕСА́ТЬСЯ *сов. разг. уятсыздык, абийирсиздик, күч менен бир жерге кирип алуу.*

ВТЕЧЬ *сов. см. втека́ть.*

ВТЁМНУЮ *нареч. разг. 1. көрбөй, карабай; действовать втёмную* көрбөй аракеттенүү; *2. (в карточной игре)* чомун (карта ойнунда).

ВТИРА́НИЕ *ср. 1. (действие) укалап синдирүү, сыйпап синдирүү; 2. (лекарство) укалап синдирилүүчү дары.*

ВТИРА́ТЬ *несов. см. втереть́.*

ВТИРА́ТЬСЯ *несов. 1. см. втерётся; 2. страд. к втирать.*

ВТИ́СКИВАТЬ *несов. см. вти́снуть.*

ВТИ́СКИВАТЬСЯ *несов. 1. см. вти́снуться; 2. страд. к вти́скивать.*

ВТИ́СНУТЬ *сов. что тыгуу, зордоп батыруу.*

ВТИ́СНУТЬСЯ *сов. жөөлөп кирүү; вти́снуться в вагон* вагонго жөөлөшүп кирүү.

ВТИХОМО́ЛКУ *нареч. разг. жашырын, билдирбей, тымызын.*

ВТОЛКНУ́ТЬ *сов. кого-что түртүп киргизүү.*

ВТОЛКОВА́ТЬ *сов. что кому айтып түшүндүрүү, түшүндүрүү.*

ВТОЛКОВЫВА́ТЬ *несов. см. втолковать́.*

ВТОПТА́ТЬ *сов. что тепсеп киргизүү, тепсеп көмүү; ✧ втоптать в грязь* кого-л. бирөөнү жалган жеринен каралоо, бирөөгө жалган жалаа жабуу.

ВТОРГА́ТЬСЯ *несов. см. вто́ргнуться.*

ВТО́РГНУТЬСЯ *сов. күч (зордук) менен кийлигишүү; вто́ргнуться в чужую жизнь* бирөөнүн турмушуна зордук менен кийлигишүү.

ВТОРЖЕ́НИЕ *ср. басмырлап кирүү, басып кирүү.*

ВТО́РИТЬ *несов. кому-чему 1. тууроо; эхо вто́рит грому* жаңырык күндүн күркүрөөсүн туурайт; *2. перен. разг. ээрчүү, тууроо; он вто́рит своим товарищам* ал өзүнүн жолдошторун ээрчийт (туурайт).

ВТОРИ́ЧНО *нареч. экинчи жолу, экинчи ирет, экинчи мертебе; втори́чно спросить* экинчи жолу суроо.

ВТОРИ́ЧНЫЙ, *ая, -ое 1. (повторный) экинчи, экинчи жолу болгон, экинчи ирет болгон, экинчи мертебе болгон; втори́чный вызов* экинчи чакыруу; *2. (сверх первого) экинчи; втори́чный слой* экинчи катмар; *3. (второстепенный) экинчи орундагы, экинчи даражадагы; втори́чные признаки* экинчи даражадагы белгилер.

ВТОРНИК *м. шейшемби.*

ВТОРОГО́ДНИК *м. классында калган, бир класста эки жылы отурган, бир класста эки жылы окуган.*

ВТОРОГО́ДНИЦА *женск. р. к второго́дник.*

ВТОРОГО́ДНИЧЕСТВО *ср. бир класста эки жыл окуу (отуруу).*

ВТОРОЙ, *ая, -ое 1. числ. экинчи; вторая очередь* экинчи ирет; *второе число́ месяца* айдын экинчи числосу; *2. прил. (второстепенный) экинчи даражадагы; играть вторые роли* экинчи даражадагы ролдорду ойноо; *на втором плане́* экинчи даражадагы планда; *3. прил. (подобный первому) экинчи; она для меня́ вторая мать* ал мен үчүн экинчи эне; *4. в знач. сущ. ср. экинчи.*

ВТОРОКЛА́ССНИК *м. экинчи класстын окуучусу.*

ВТОРОКЛА́ССНИЦА *женск. р. к второкла́ссник.*

ВТОРОПЯ́Х *нареч. шашып-бушуп, шашкалактап, шашылышта, шашып, калдастап; второ́пях забыть что-л. бир нерсени* шашылышта унутуп калуу.

ВТОРОРАЗРЯ́ДНЫЙ, *ая, -ое экинчи разряддык, экинчи катардагы, анчалык жогору болбогон.*

ВТОРОСО́РТНЫЙ, *ая, -ое экинчи сорттук.*

ВТОРОСТЕПЕ́ННЫЙ, *ая, -ое 1. (не основной) негизги эмес, экинчи даражадагы; это – второстепенный вопрос* бул негизги маселе эмес; *2. (посредственный) орточо, экинчи даражадагы; второстепенный писатель* экинчи даражадагы жазуучу; **второстепенные члены предложения́** грам. сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрү (ээ менен баяндоочтон башкалары).

ВТРАВИ́ТЬ *сов. кого 1. охот. (приучить к травле) ууга үйрөтүү; 2. перен. азгыруу, жаман ишке тукуруу.*

ВТРАВЛИВА́ТЬ *несов. см. втравить́.*

ВТРИ́ДОРОГА *нареч. разг. абдан кымбат.*

ВТРО́Е *нареч. үч эсе, үч жолу, үч мертебе, үч кабат, үч кабаттап; увеличить втро́е* үч эсе көбөйтүү; *уменьшить втро́е* үч эсе азайтуу; *сложить втро́е* үч кабаттоо; **втро́е больше** үч эсе көп.

ВТРО́ЕМ *нареч. үчөө, үчөөлөп, үчөөлөшүп, үчөө болуп, үч киши болуп.*

ВТРО́ЙНЕ *нареч. үч эсе, үч мертебе (көп, артык, чон).*

ВТУЗ (*высшее техническое учебное заведение*) *втуз техникалык жогорку окуу жайы).*

ВТУ́ЛКА *ж. 1. тех. втулка (дөңгөлөктүн тешигиндеги металл түтүк); вту́лка колеса́* дөңгөлөктүн втулкасы; *2. (пробка, затычка) тыгын; вту́лка бочки́* бочканын тыгыны.

ВТЫКА́ТЬ *несов. см. воткнуть́.*

ВТЫКА́ТЬСЯ *несов. 1. см. воткнётся; 2. страд. к втыка́ть.*

ВТЯ́ГИВАНИЕ *ср. 1. тартып киргизүү (внутри); тартып чыгаруу (наверх); 2. перен. тартуу.*

ВТЯ́ГИВАТЬ *несов. см. втяну́ть.*

ВТЯ́ГИВАТЬСЯ *несов. 1. см. втяну́ться; 2. страд. к втя́гивать.*

ВТЯЖНО́Й, *ая, -ое тех. сорууп алуучу, ичине тартып алуучу.*

ВТЯНУ́ТЬ *сов. 1. кого-что (втащить) тартып киргизүү (внутри); тартып бир нерсенин үстүнө чыгаруу (наверх); 2. что (вобратъ воздух, жидкость) соруу, ичине тартып алуу; губка втяну́ла всю воду́* губка суунун баарын сорууп алды; *3. кого, перен. (вовлечь) тартуу; втяну́ть в рабо́ту* жумушка (ишке) тартуу.

ВТЯНУ́ТЬСЯ *сов. разг. 1. (вобратъся внутри) ичин карай сорулуу; у больно́го ще́ки втяну́лись* оорунун жаагы сорулуп кетиптир; *2. во что, перен. (привыкнуть)*

бир немеге берилүү, өнөкөт алуу; **быстро втянуться в новую работу** жаны ишке тез берилип кетүү.

ВУАЛИРОВАТЬ *несов. что* жымсалдатуу, жаап-жашыруу, көз боёмолоо.

ВУАЛЬ *жс.* вуаль, чүмбөт (*аялдар калпактын алды жагына бекитип, бетине түшүрүп алуучу ичке жыш тор*).

ВУЗ (*высшее учебное заведение*) вуз (жогорку окуу жайы).

ВУЛКА́Н *м.* вулкан (*жанар тоо*); **действующий вулкан** өчө элек, күйүп турган вулкан; **потухший вулкан** өчүп калган вулкан; **жить как на вулкане** ар дайым коопто жашоо, коркунуч астында жашоо.

ВУЛКАНИЗАЦИЯ *жс. тех.* вулканизация, вулканизациялоо (*каучукту күкүрт менен ысытып, аны резинага айландыруу процесси*).

ВУЛКАНИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* вулканизациялоо.

ВУЛКАНИ́Т *м. геол.* вулканит (*вулкандан пайда болгон тоо теги*).

ВУЛКАНИЧЕСКИЙ, *ая, -ое* вулкан-га *т.*; вулкан-дык; **остров вулканического происхождения** вулкандан пайда болгон арал.

ВУЛЬГАРИЗА́ТОР *м.* вульгаризатор (*кандайдыр бир окууну бузуучу, одоно бурмалап жөнөкөйлөштүрүүчү адам*).

ВУЛЬГАРИЗА́ЦИЯ *жс.* вульгаризация, вульгаризациялоо.

ВУЛЬГАРИЗИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* вульгаризациялоо.

ВУЛЬГАРИ́ЗМ *м. лингв.* вульгаризм (*одоно сөз*).

ВУЛЬГА́РНО *нареч.* одоно, уятсыз, адепсиз.

ВУЛЬГА́РНОСТЬ *жс.* вульгарчылык, одонолук, уятсыздык, адепсиздик.

ВУЛЬГА́РНЫЙ, *ая, -ое* вульгардык, одоно, уятсыз, адепсиз.

ВХОД *м. 1. (действие)* кирүү; **пláта за вход** кирүү акысы; **при входе** кирүү алдында, кирерде; **2. (место)** эшик (*кире бериш*); **гла́вный вход** чо эшик, негизги эшик.

ВХОДИ́ТЬ *несов. см. войти*; **это не входило в мой расчёты** бул менин эсебиме кирген эмес эле.

ВХОДНО́Й, *ая, -ое* вход 1-ге *т.*; **входная пláта** кирүү акысы; **входной билéт** кирүү билети.

ВХОДЯ́ЩИЙ, *ая, -ее 1. прич. от входить*; **2. прил. офиц.** келүүчү, кирүүчү, кирген; **входящие бума́ги** келүүчү (кирүүчү) кагаздар.

ВХОЖДЕ́НИЕ *ср.* кирүү.

ВХО́ЖИЙ, *ая, -ее разг.* өз киши келип-кетип жүрүүчү, дайым келүүчү; **он вхож в этот дом** ал бул үйгө дайым келет.

ВХОЛОСТУ́Ю *нареч.* бекерге, эч пайдасыз, кур талаага; **рабóтать вхолостую** кур талаага иштөө (*пайдалуу иш кылбай*).

ВЦЕПИ́ТЬСЯ *сов. в кого, во что* кармап жабышуу; **вцепи́ться в волосы кому-л.** бирөөнү чачтан алуу; **он так и вцепи́лся в меня́** перен. ал мага жабышып эле калды.

ВЦЕПЛЯ́ТЬСЯ *несов. см. вцепи́ться.*

ВЦСПС (Всесоюзный Центральный Совет Професиональных Союзов) ВЦСПС (*Буткул Союздук Професионалдык Союздардын Борбордук Совети*).

ВЧЕРА́ *нареч.* кечээ, кечээ күнү; **вчера́ днём** кечээ күндүз; **вчера́ вéчером** кечээ кечинде.

ВЧЕРА́ШНИЙ, *ая, -ее* кечээги; **весь вчера́шний день** кечээ кечке, кечээ күн бою, кечээ кечке чейин; **ис-кать вчера́шнего дня́** *разг. ирон.* кечээги өткөндү бүтүн издөө.

ВЧЕРНÉ *нареч.* чала-чарпы, биротоло бүтпөгөн түрдө; **доклад гото́в вчерне́** доклад биротоло жазылып бүтө элек, доклад чала-чарпы жазылды.

ВЧЕРТИ́ТЬ *сов. что* ичине сызуу, чийүү; **вчерти́ть треуго́льник в круг** тегеректин ичине үч бурчтук сызуу.

ВЧЕРЧИВА́ТЬ *несов. см. вчерти́ть.*

ВЧÉТВЕРО *нареч.* төрт эсе, төрт жолу, төрт мертебе, төрт кабат, төрт кабаттап; **сложи́ть бума́гу вчéтве-ро** кагазды төрт бүктөө; **увели́чить вчéтве-ро** төрт эсе көбөйтүү.

ВЧЕТВЕРО́М *нареч.* төртөө, төртөөлөп, төртөө болуп, төрт киши болуп; **мы рабóтали вчетверо́м** биз төртөөлөп иштедик.

ВЧИСТУ́Ю *нареч. разг. уст.* таптакыр, биротоло; **уволить вчистую** таптакыр бошотуп салуу.

ВЧИТА́ТЬСЯ *сов.* окуп түшүнүү, окуп өздөштүрүү.

ВЧИ́ТЫВАТЬСЯ *несов. см. вчитáться.*

ВЧУ́ЖЕ *нареч. разг.* мне егó вчу́же жаль жат болсом да, ал мага аянычтуу.

ВШЕ́СТЕРО *нареч.* алты эсе, алты жолу, алты мертебе, алты кабат.

ВШЕСТЕРО́М *нареч.* алтоо, алтоолоп, алтоо болуп, алты киши болуп; **идти́ вшестеро́м** алтоо болуп жүрүү.

ВШИ́ *род. ед. и им. мн. от вошь.*

ВШИВА́ТЬ *несов. см. вшить.*

ВШИ́ВЕТЬ *несов.* биттөө, биттеп кетүү.

ВШИВНО́Й, *ая, -ое* тигилүүчү, тигилип орнотулуучу.

ВШИ́ВОСТЬ *жс.* биттүүлүк.

ВШИ́ВЫЙ, *ая, -ое* биттүү.

ВШИ́РЬ *нареч.* туурасына, эinine; **разда́ться вширь** туурасына жайылуу.

ВШИ́ТЬ *сов. что* киргизип тигүү.

ВЪ- *приставка, бул «е», «я»нын алдында «в»нын ордуна жазылат; мис. вьéхать* кирүү (*унаа, машина ж.б. менен*); унаачан чыгуу (*мис. тоого*).

ВЪЕДА́ТЬСЯ *несов. см. вьéсться.*

ВЪЕДЧИ́ВЫЙ, *ая, -ое разг. 1.* жеп жибере турган, оюп жибере турган; **вьедчивая крáска** жеп жибере турган (оюп жибере турган) боёк; **2. перен.** ыгы жок кекээр-леме, ыгы жок асылма.

ВЪЕЗД *м. 1. (действие)* кирүү; **2. (место)** өтө турган, кире турган жол.

ВЬЕ́СТСЯ *сов.* оюп кирүү, сиңип кирүү.

ВЬЕ́ХАТЬ *сов. 1.* кирүү (*напр. на машине и т.п.*) унаачан кирүү (*внутри*); чыгуу (*наверх*); **2. (поселиться)** кирүү, көчүп (келип) кирүү; **в дом вьéхали нóвые жиль-цы́** үйгө жаңы туруучулар киришти.

ВЫ *мест. личн.* силер; сиз, сиздер (*вежливая форма*); **быть с кем-л. на «вы»** бир-бири менен «сиз» деп сүйлөшүү.

ВЫ- *приставка, бул төмөндөгүнү билдирет: 1)* кыймыл-аракеттин бүткөндүгүн, бир нерсеге жетишкендикти көрсөтөт; *мис. вы́учить* билүү, билип алуу, жаттап алуу; үйрөтүү, окутуу, машыктыруу; **2)** кый-

мыл-аракеттин, бир нерсенин ич жагынан болгонун көрсөтөт; мис. **выбежать** жүгүрүп, чуркап чыгуу; 3) *частица «ся»* жалганганда – кыймыл-аракеттин толук аякталганын көрсөтөт; мис. **вылежаться** жатып эс алуу, жатып оңолуу; жатып бышуу, тура берип жетилүү (мис. үзгөн алма).

ВЫБАЛТЫВАТЬ несов. см. **выболтать**.

ВЫБЕГАТЬ несов. см. **выбежать**.

ВЫБЕЖАТЬ сов. жүгүрүп чыгуу, чуркап чыгуу.

ВЫБЕЛИТЬ сов. 1. *что, текст.* агартуу; 2. *кого-что* (покрыть, запачкать чем-л. белым) актоо, ак боёк менен боё, ак сыр менен сырдоо.

ВЫБИВАТЬ несов. см. **выбить**.

ВЫБИВАТЬСЯ несов. 1. см. **выбиться**; 2. *страд.* к **выбивать**.

ВЫБИРАТЬ несов. см. **выбрать**.

ВЫБИРАТЬСЯ несов. 1. см. **выбраться**; 2. *страд.* к **выбирать**.

ВЫБИТЬ сов. 1. *кого-что* (вышибить) уруп сындыруу, кагып чыгаруу, кууп чыгаруу, уруп түшүрүү; **выбить стекло** терезени уруп сындыруу; **выбить зубы** иштерди уруп сындыруу; **выбить всадника из седла** атчан кишини ээрдөн уруп түшүрүү; **выбить противника из окопов** душманды окоптордон кууп чыгаруу; 2. *что* (выколотить) кагуу, күбүү; **выбить пыль из ковра** килемдин чаңын кагуу (күбүү); 3. *что* (вычеканить) согуу; **выбить медаль** медаль согуу; 4. *что* (вытоптать, уничтожить что-л.) талкалоо; **град выбил посёвы** мөңдүр айдоону талкалады; ♣ **выбить кого-л. из колея бирөөнү** көнгөн жолдон чыгарып кетүү, көнгөн иштен алагды кылуу, көнгөн адаттагы жолунан чыгаруу; **выбить дурь из головы** разг. жинин кагуу.

ВЫБИТЬСЯ сов. 1. разг. (с трудом выбраться) эптеп араң чыгуу; **выбиться из толпы** калың элдин арасынан эптеп араң чыгуу; **выбиться из окружения** курчоодон кутулуп (эптеп араң) чыгуу; 2. *перен.* разг. араң кутулуу; **выбиться из долгов** карыздан араң кутулуу; 3. (показаться наружу) чыгып туруу; **волосы выбились из-под шляпы** чач калпактын алдынан чыгып турду; **выбиться из сил** алдан таюу, күчтөн таюу, алсыроо.

ВЫБОИНА жс. чуңкур (жолдун таманындагы оюлган чуңкур).

ВЫБОЛТАТЬ сов. *что, разг.* айтылбай турган нерсени айтып салуу (мис. жашырын ишти).

ВЫБОР м. 1. (действие) тандоо, ылгоо; **выбор профессии** профессия тандоо; **остановить свой выбор на чём-л.** бир нерсени тандап жактырып алуу; 2. (подбор, ассортимент) түрдүү-түрдүү, тандап аларлык; **в этом магазине большой выбор товаров** бул магазинде көп түрдүү товарлар бар (бул магазинде товарларды тандап алууга мүмкүндүк бар); ♣ **на выбор** тандап, өзү каалаганын; кайсынысын кааласаң, ошонусун.

ВЫБОРКА жс. 1. (действие) тандоо, тандап алуу, ылгоо, ылгап алуу; **проверить что-л. на выборку** бир нерсенин арасынан атайы ылгап алып текшерүү; 2. *чаще мн.* (выписка) ар кайсы жеринен тандап жазып алуу (китептен); **делать выборки** ар кайсы жеринен тандап жазып алуу.

ВЫБОРНОСТЬ жс. шайлануучулук; **выборность руководящих органов в общественных организациях** комдук уюмдарда жетекчи органдардын шайлануучулугу.

ВЫБОРНЫЙ, ая, -ое 1. шайланган, шайлануучу; **выборное лицо** шайланган адам; **выборная должность** шайлануучу орун; 2. *в знач. суш. м.* шайланган.

ВЫБОРОЧНЫЙ, ая, -ое: **выборочное обследование** арасынан тандап алып текшерүү; **выборочное лесное хозяйство** токой чарбачылыгындагы тандамалык (токойду бир четинен эле кесе бербей, тандап кесүү системасы).

ВЫБОРЩИК м. 1. (при выборах) шайлоочу; 2. (при выборке) тандоочу, ылгоочу.

ВЫБОРЫ только мн. шайлоо; **выборы в Советы депутатов трудящихся** Эмгекчилер Депутаттарынын Советтерине шайлоо; **производить выборы** шайлоо жүргүзүү.

ВЫБРАНИТЬ сов. *кого-что, разг.* тилдөө; сөгүү.

ВЫБРАНИТЬСЯ сов. разг. сөгүнүү.

ВЫБРАСЫВАТЬ несов. см. **выбросить**.

ВЫБРАСЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **выброситься**; 2. *страд.* к **выбрасывать**.

ВЫБРАТЬ сов. 1. *кого-что* (сделать выбор) тандоо, тандап алуу, ылгоо, ылгап алуу; **выбрать профессию** профессия тандоо; 2. *кого* (избрать голосованием) шайлоо; 3. *что* (извлечь всё) баарын алып коюу, калтырбай алып коюу; **он выбрал всё из коробки** ал кутудан бардыгын алып койду.

ВЫБРАТЬСЯ сов. 1. (с трудом выйти, выехать) чыгуу, араң чыгуу; **выбраться из леса на дорогу** токойдун ичинен жолго чыгуу; 2. *перен.* кутулуу, бошонуу; **он выбрался из затруднений** ал кыйынчылыктардан кутулду; 3. *перен.* (найти возможность что-л. сделать) мүмкүндүк табуу, жолун табуу.

ВЫБРИТЬ сов. *что* чач же сакал алуу (устара менен).

ВЫБРИТЬСЯ сов. чач же сакал алдыруу.

ВЫБРОСИТЬ сов. 1. *кого-что* ыргытып таштоо, ыргытып жиберүү, өчүрүп таштоо, алып таштоо, чыгарып таштоо; **выбросить в окно** терезеден ыргытып жиберүү; **выбросить за борт** 1) борттон алыс ыргытып жиберүү; 2) *перен.* керекке жаратпай салуу, катардан чыгарып салуу; 2. *что, перен.* (выпустить) чыгаруу; **выбросить товар на рынок** базарга товар чыгаруу; ♣ **выбросить кого-л. на улицу бирөөнү** көчөгө чыгарып таштоо (үйсүз, жайсыз кууп салуу); **выбросить строкү** жолду (жазууда) алып таштоо; **выбросить из головы** ойдон чыгарып таштоо, мындан ары ал тууралу такыр ойлобой коюу; **выбросить деньги на ветер** акчаны чачуу (ысырап кылуу); **выбросить лозунг** ураан чакыруу; **выбросить флаг** желек орнотуу.

ВЫБРОСИТЬСЯ сов. өзүн таштап жиберүү, секирип түшүү; **выброситься с парашютом с самолёта** самолёттон парашют менен секирип түшүү.

ВЫБЫВАТЬ несов. см. **выбыть**.

ВЫБЫТИЕ ср.: **за выбытием офиц.** кетип калгандыктан.

ВЫБЫТЬ сов. кетүү, кетип калуу; **выбыть из города** шаардан кетип калуу; **выбыть из строя** 1) *воен.* катардан чыгуу, стройдон чыгуу; 2) *перен.* катардан чыгуу (о ком-л.); керектен чыгуу, колдонууга жарабай калуу, жараксыз болуп калуу (о чём-л.).

ВЫВАЛИВАТЬ несов. см. **вывалить**.

ВЫВАЛИВАТЬСЯ несов. 1. см. **вывалиться**; 2. *страд.* к **вываливать**.

ВЫВАЛИТЬ сов. кого-что оодарып салуу, оодарып түшүрүү, оодарып түшүү.

ВЫВАЛИТЬСЯ сов. оодарылып калуу, түшүп калуу.

ВЫВАЛЯТЬ сов. кого-что, разг. оонатуу, оонатып булгоо; **вывалять** кого-л. в снегу бирөөнү карга оонатуу.

ВЫВАЛЯТЬСЯ сов. разг. оонап алуу, оонап булгануу.

ВЫВАРИВАТЬ несов. см. **выварить**.

ВЫВАРИТЬ сов. что 1. (хорошо прокипятить) кайнатып өтө бышыруу, эзилте бышыруу; 2. (извлечь что-л. кипячением) кайнатуу, кайнатып алуу, кайнатып чыгаруу; **выварить** соль туз кайнатуу.

ВЫВАРИТЬСЯ сов. 1. (хорошо прокипятиться) кайнап эзиле бышуу; 2. (выделиться при кипячении) кайнатылып чыгарылуу, кайнатылып алынуу.

ВЫВАРКА ж. кайнатып чыгаруу (соли).

ВЫВЕДАТЬ сов. что, разг. астыртан билүү, астыртадан билүү, ичмектеп билүү; **выведачь** чьи-л. намерения бирөөнүн максатын астыртан билип алуу.

ВЫВЕДЕНИЕ ср. 1. (выращивание) чыгаруу; **выведение новых сортов** пшеницы буудайдын жаңы сортторун чыгаруу; 2. (уничтожение) жоготуу, жоюу, кетирүү.

ВЫВЕДЫВАТЬ несов. см. **выведачь**.

ВЫВЕЗТИ сов. 1. кого-что (отвезти, увезти) чыгаруу, ташып чыгаруу; **вывезти на лето детей из города** балдарды жайында шаардан сыртка чыгаруу; 2. кого-что (привезти с собой) ташып келүү, алып келүү; **я вывез много коллекций с Алтая** мен Алтайдан көп коллекция алып келдим; 3. что, эк. (экспортировать) чыгаруу, чыгарып сатуу; **вывезти товар за границу** чет мамлекетке товар чыгаруу.

ВЫВЕРИТЬ сов. что тууралоо, текшерип Дурустугун билүү; **выверить часы** саатты тууралоо.

ВЫВЕРКА ж. тууралоо, текшерип дурустугун билүү.

ВЫВЕРНУТЬ сов. что 1. (вывинтить) бурап чыгаруу; **вывернуть лампочку** лампочканы бурап чыгаруу; 2. разг. (вывихнуть) чыгаруу; **вывернуть руку** колду чыгарып алуу; 3. (наизнанку) антаруу (ичин сыртына аңтаруу); **вывернуть карман** чөнтөктү антаруу.

ВЫВЕРНУТЬСЯ сов. 1. (вывинтиться) буралып чыгуу; 2. разг. (вывихнуться) чыгуу; 3. (наизнанку) антарылуу; 4. перен. разг. (выйти из трудного положения) кутулуу, кутулуп чыгуу, бир амалын таап кыйын абалдан кутулуу; **вывернуться из беды** кыйын абалдан амалын таап кутулуу.

ВЫВЕРЯТЬ несов. см. **выверить**.

ВЫВЕСИТЬ I сов. что (повесить) асып коюу, илип коюу; сыртка асуу, сыртка илүү, тагуу; **вывесить флаги** желек илүү.

ВЫВЕСИТЬ II сов. что (проверить взвешиванием) таразалоо, таразалап өлчөө, таразалап өлчөп текшерүү.

ВЫВЕСКА I ж. (планка с надписью) вывеска (мекеме же магазиндердин аты жазылып, илинип коюучу такта); ♦ **под вывеской** чего-л. бир нерсени шылтооломуш болуп.

ВЫВЕСКА II ж. (проверка взвешиванием) таразалоо, таразалап өлчөө, таразалап өлчөп текшерүү.

ВЫВЕСТИ I сов. 1. кого-что (куда-л., откуда-л.) чыгаруу, жетелеп чыгаруу, ээрчитип чыгаруу; 2. кого

(исключить) чыгаруу; **вывести из состава президиума** президиумдун составынан чыгаруу; 3. кого-что (вырастить) чыгаруу; **вывести новую породу скота** малдын жаңы түрүн чыгаруу; 4. что (уничтожить) жоготуу, жоюу (мис. канталаны); кетирүү; **вывести пятна** кийимдеги такты кетирүү; 5. что (сделать вывод) чыгаруу, корутунду чыгаруу; **вывести заключение** жыйынтык чыгаруу; **вывести формулу** формула чыгаруу; 6. что (построить) тургузуу; **вывести стены здания** имараттын дубалын тургузуу; 7. кого-что (изобразить) көрсөтүү, сүрөттөө; 8. что, разг. (тщательно написать, вырисовать) жазуу, сызуу, ынтасын коюп жазуу (сызуу); **школьник старательно вывел каждую букву** окуучу ар бир тамганы ынтасын коюп жазды; ♦ **вывести из себя** ачуусун келтирүү, кыжырын кайнатуу; **вывести из терпения** кыжырын кайнатуу, жанына батуу; **вывести кого-л. на чистую воду бирөөнүн** бетин ачуу, бирөөнүн айбын ачуу; **вывести из строя** 1) воен. катардан чыгаруу, стройдон чыгаруу; 2) перен. иштен чыгаруу (кого-л.); керектен чыгаруу (что-л.).

ВЫВЕСТИ II сов. (произвести на свет) чыгаруу; **вывести птенцов** балапан чыгаруу.

ВЫВЕСТИСЬ I сов. (исчезнуть, выйти из употребления) чыгарылуу, жоюлуу, жоготулуу.

ВЫВЕСТИСЬ II сов. (о птенцах) чыгарылуу.

ВЫВЕТРИВАНИЕ ср. 1. (проветривание) шамалдатуу, желдетүү; 2. геол. (разрушение) жемирилүү, бузулуу; **выветривание горных пород** тоо тектеринин кыйрап бузулушу.

ВЫВЕТРИВАТЬ несов. см. **выветрить**.

ВЫВЕТРИВАТЬСЯ несов. 1. см. **выветриться**; 2. страд. к **выветривать**.

ВЫВЕТРИТЬ сов. что 1. шамалдатуу, шамалга кургатуу, желдетүү; **выветрить из комнаты табачный дым** бөлмөдөн тамекинин түтүнүн желдетип чыгаруу; 2. перен. разг. эстен чыгаруу; **время выветрило этот случай из памяти** бул окуя көп убакыт өткөндүктөн эстен чыгып кетиптир.

ВЫВЕТРИТЬСЯ сов. 1. (о запахе) шамалданып жыты кетүү; 2. геол. жемирилүү, бузулуу (атмосферанын ар түрдүү таасиринен); 3. перен. (забыться) эстен чыгуу.

ВЫВЁШИВАТЬ I несов. см. **вывесить** I.

ВЫВЁШИВАТЬ II несов. см. **вывесить** II.

ВЫВЁРТЫВАТЬ несов. см. **вывернуть**.

ВЫВЁРТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **вывернуться**; 2. страд. к **вывёртывать**.

ВЫВИНТИТЬ сов. что бурап чыгаруу; **вывинтить гайку** гайканы бурап чыгаруу.

ВЫВИНТИТЬСЯ сов. разг. буралып чыгарылуу.

ВЫВЙНЧИВАТЬ несов. см. **вывинтить**.

ВЫВИНЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. **вывинтиться**; 2. страд. к **вывйнчивать**.

ВЫВИХ м. бертинүү, мертинүү, чыгуу, чыгып кетүү; **вывих руки** колдун чыгып кетиши.

ВЫВИХНУТЬ сов. что бертинтип алуу, мертинтип алуу, чыгарып алуу; **вывихнуть ногу** бутту чыгарып алуу.

ВЫВОД м. 1. (удаление) чыгаруу; **вывод войск** войсколорду чыгаруу; 2. (итог) корутунду, жыйынтык, тыянак; **важный вывод** олуттуу корутунду; **попешный**

ВЫ́ВОД шашылыш жыйынтык; **прийти́ к вы́воду** жыйынтыкка келүү; **дeлaть вы́вод** корутунду чыгаруу; **3. тех.** вывод (*сыртка чыгуучу провод*).

ВЫВОДИ́ТЬ I *несов. см. вывести I.*

ВЫВОДИ́ТЬ II *несов. см. вывести II.*

ВЫВОДИ́ТЬСЯ I *несов. 1. см. вывестись I; 2. страд. к выводить I.*

ВЫВОДИ́ТЬСЯ II *несов. 1. см. вывестись II; 2. страд. к выводить II.*

ВЫ́ВОДОК *м. уя, бир уя (мис. карышкырдын күчүктөрү); вы́водок* цыплят бир уя чөжө.

ВЫ́ВОЗ *м. эк. чыгаруу, чыгарып сатуу; вы́воз* капитала капитал чыгаруу.

ВЫВОЗИ́ТЬ *несов. см. вывезти.*

ВЫ́ВОЗКА *ж. ташуу, ташып чыгаруу; вы́возка* удобрений на поля талаага жер семирткичтерди ташып чыгаруу.

ВЫВОЗНО́Й, *ая, -ое вывоз-го т.; вывозная* пошлина чет мамлекетке чыгарылуучу товарлардан алынуучу пошлина (бажы).

ВЫВОЛА́КИВАТЬ *несов. см. выволочь.*

ВЫ́ВОЛОЧЬ *сов. что, разг. сүйрөп чыгаруу.*

ВЫВОРА́ЧИВАТЬ *несов. 1. см. вывернуть; 2. см. выворотить.*

ВЫВОРА́ЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. вывернуться; 2. страд. к выворачивать.*

ВЫ́ВОРОТИТЬ *сов. что, разг. 1. конторуу, томкоруу; вы́воротить* камень из земли жерден ташты конторуу; **2. (наизнанку)** антаруу.

ВЫ́ВЯЗАТЬ *сов. что согуп жасоо (мис. мээлейди).*

ВЫ́ГАДАТЬ *сов. что, разг. пайда табуу, үнөмдөп калуу; вы́гадать* время убакытты үнөмдөп калуу.

ВЫ́ГАДЫВАТЬ *несов. см. выгадать.*

ВЫ́ГИБ *м. ийилип уркуйган жери (мис. трубааны).*

ВЫ́ГИБА́ТЬ *несов. см. выгнуть.*

ВЫ́ГИБА́ТЬСЯ *несов. 1. см. выгнуться; 2. страд. к выгибать.*

ВЫ́ГЛАДИТЬ *сов. что үтүктөө, таптоо, дазмалдоо.*

ВЫ́ГЛЯДЕТЬ *несов. көрүнүү; сегодня он хорошо* вы́глядит анын өңү бүгүн жакшы болуп көрүндү.

ВЫ́ГЛЯДЫВАТЬ *несов. см. выглянуть.*

ВЫ́ГЛЯНУТЬ *сов. 1. башбагып кароо, кылтыйып көрүнүү; вы́глянуть из окна́* терезеден башбагып кароо; **2. перен. (показаться)** көрүнүү; **из-за туч** вы́глянула луна́ булуттан ай көрүндү.

ВЫ́ГНАТЬ I *сов. кого-что* кууп чыгуу, айдап чыгуу, кууп чыгаруу, айдап чыгаруу, чыгарып жиберүү; **вы́гнать из комна́ты** бөлмөдөн кууп чыгаруу; **вы́гнать скот в поле́** малды талаага айдап чыгаруу.

ВЫ́ГНАТЬ II *сов. что (добыть перегонкой)* тартуу; **вы́гнать** дёготь кара май тартуу.

ВЫ́ГНУТЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от выгнуть; 2. прил. ийилген, кайкыйган; вы́гнутая спинка* кресла креслонун кайкыйган аркасы.

ВЫ́ГНУТЬ *сов. что* ийүү, кайкыйтуу, кайкалатуу; **вы́гнуть** шею моюнду созуп ийүү; **ко́шка** вы́гнула спи́ну мышык белин кайкалатты.

ВЫ́ГНУТЬСЯ *сов. ийилүү, кайкыюу, кайкалоо.*

ВЫГОВА́РИВАТЬ *несов. 1. см. выговорить; 2. кому, разг. (делать замечание)* сөгүш берүү, ачуулануу, уру-

шуу; **выговáривать за опозда́ние** кечиккени үчүн урушуу.

ВЫ́ГОВОР *м. 1. (произношение)* айтуу, сүйлөө; **чи́стый выговор** так сүйлөө, так айтуу; **2. (порицание)** сөгүш, выговор; **стро́гий выговор** катуу сөгүш, катуу выговор.

ВЫ́ГОВОРИТЬ *сов. что 1. (произнести)* айтуу, сүйлөө; **2. кому, разг. (выпросить, обеспечить за собой)** сурап алуу; **вы́говорить себе два дня** отсро́чки мөөнөтүн эки күнгө узартууну сурап алуу.

ВЫ́ГОДА *ж. пайда; взаимная* вы́года эки жакка тен пайда; **извлéчь вы́году** пайда табуу, пайда көрүү.

ВЫГО́ДНО *нареч. пайдалуу.*

ВЫ́ГОДНЫЙ, *ая, -ое* пайдалуу, ыңгайлуу, оңтойлуу; **вы́годный догово́р** пайдалуу договор; **в вы́годном све́те** (*представлять, выставлять кого-что-л.*) жакшы жагын (*жетишпегендиктер көрүнбөй турган этип*) көрсөтүү.

ВЫ́ГОН *м. (пастбище)* жайыт (*малдын жайыты*).

ВЫ́ГОНКА *ж. тартуу; вы́гонка* дөгтя кара май тартуу.

ВЫГОНЯ́ТЬ I *несов. см. выгнать I.*

ВЫГОНЯ́ТЬ II *несов. см. выгнать II.*

ВЫГОРА́ЖИВАТЬ *несов. см. выгородить.*

ВЫГОРА́ТЬ *несов. см. выгореть.*

ВЫ́ГОРЕТЬ *сов. 1. (сгореть)* өрттөнүп кетүү, өрт алып жок болуу, күйүп кетүү; **вся дере́вня** вы́горела кыштак бүт өрттөнүп кетти; **сте́нь ле́том** вы́горела талаа жайында күйүп кетти; **2. (выцвести)** оңуу, оңуп кетүү; **ма́терия** вы́горела кездеме оңуп кетти; **де́ло не** вы́горело *разг. иш оң болгон жок, иш ордунан чыккан жок.*

ВЫ́ГОРОДИТЬ *сов. 1. что (отделить изгородью)* калкалоо, калкалап коюу, тосуу, тосуп коюу; **2. кого, перен. разг. (избавить от обвинения)** калкалоо, жактоо.

ВЫ́ГРАВИРОВАТЬ *сов. что* оюп түшүрүү, оюп гравирлеп сүрөт же жазуу салуу.

ВЫГРЕБА́ТЬ I *несов. см. выгрести I.*

ВЫГРЕБА́ТЬ II *несов. см. выгрести II.*

ВЫ́ГРЕСТИ I *сов. что (сгребая удалить)* шилеп чыгаруу.

ВЫ́ГРЕСТИ II *сов. (гребя выплыть)* калак менен эшип чыгуу; **выгрести к бе́регу** калак менен эшип, жээкке сүзүп чыгуу.

ВЫ́ГРУЖАТЬ *несов. см. выгрузить.*

ВЫ́ГРУЖА́ТЬСЯ *несов. 1. см. выгрузиться; 2. страд. к выгружать.*

ВЫ́ГРУЗИТЬ *сов. кого-что* түшүрүү.

ВЫ́ГРУЗИ́ТЬСЯ *сов. түшүрүлүү.*

ВЫ́ГРУЗКА *ж. түшүрүү.*

ВЫ́ГРЫЗАТЬ *несов. см. выгрызть.*

ВЫ́ГРЫЗТЬ *сов. что* кемирүү, кемирип чыгаруу, кемирип оюу, кемирип алуу.

ВЫДАВА́ТЬ *несов. см. выдавать.*

ВЫДАВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. выдаться 1; 2. (выделяться)* башкаларга караганда көрүнүктүү болуп туруу; **выдава́ться своим умом** өзүнүн акылы менен башкаларга караганда көрүнүктүү болуп туруу; **3. страд. к выдавать.**

ВЫ́ДАВИТЬ *сов. что 1. (выжать)* сыгуу, сыгып чыгаруу; **выдавить сок из лимона́** лимондун ширесин сыгып чыгаруу; **2. (продавить)** басып сындыруу; **вы́да-**

вить стеклó айнекти басып сындыруу; 3. (вытиснить) (басып) из түшүрүү, так түшүрүү, басып түшүрүү; **выда-
вить рисунок на металлe** басып металлдын бетине
сүрөт түшүрүү.

ВЫДАВЛИВАТЬ несов. см. **выдавить**.

ВЫДАИВАТЬ несов. см. **выдоить**.

ВЫДАЛБЛИВАТЬ несов. см. **выдолбить**.

ВЫДАНИЕ ср.: девушка на **выданье** разг. уст. бой-
го жеткен кыз; чоңоюп күйөөгө тиерлик болгон кыз.

ВЫДАТЬ сов. 1. кого-что (дать) берүү; **выдать
пропуск** пропуск берүү; 2. кого-что (обнаружить,
разоблачить, предать) айгак болуп айтып коюу, бил-
дирүү, бетин ачуу; **выдать сообщников** кылмышты
бирге иштеген жолдошторунун бетин ачуу; **выдать с
головой** см. **головá**; 3. за кого-что (ложно приписать
себе) башканыкын «өзүмдүкү» деп көрсөтүү; **выдать
себя за знатокá чегó-л.** өзүн бир нерсени сонун билген
эмедей кылып көрсөтүү; **выдать чужую мысль за свою**
бирөөнүн оюн өзүнүкү кылып билдирүү; **✧ выдать за-
муж** күйөөгө берүү.

ВЫДАТЬСЯ сов. 1. (выступить) чыгуу, уркуюп
чыгуу; **уступ скалы выдался вперед** асканын тумшугу
уркуюп чыгып турат; 2. разг. (найтись, случиться) бо-
луу; **выдался солнечный день** күн ачык болуп турду;
выдался удобный случай ылайыктуу учур болду.

ВЫДАЧА жс. 1. (действие) берүү; 2. (разоблачение)
айгак болуп айтып коюу, бетин ачуу, билдирүү; 3. (сум-
ма, товар) берилген акча (же башка бир нерсе).

ВЫДАЮЩИЙСЯ аясы, -ееся 1. прич. от **выдавать-
ся**; 2. прил. көрүнүктүү, ашкан; **выдающийся учёный**
көрүнүктүү окумуштуу; **выдающаяся победа** көрүнүк-
түү жеңиш.

ВЫДВИГАТЬ несов. см. **выдвинуть**.

ВЫДВИГАТЬСЯ несов. 1. см. **выдвинуться**;
2. страд. к **выдвигать**.

ВЫДВИЖЕ́НЕЦ м. ишке көтөрүлгөн (жооптуу,
жетекчи ишке көтөрүлгөн алдыңкы жумушчу).

ВЫДВИЖЕ́НИЕ ср. 1. (к избранию) көрсөтүү; **вы-
движение в кандидаты** кандидаттыкка көрсөтүү; 2. (на
должность и т.п.) көтөрүү; **выдвижение на руководя-
щую работу** жетекчи кызматка көтөрүү; **выдвижение
молодых кадров** жаш кадрларды көтөрүү.

ВЫДВИЖНО́Й, ая, -ое жылышма, жылдырма, суур-
ма; **выдвижной ящик** суурма ящик.

ВЫДВИНУТЬ сов. 1. что (выставить вперед, вы-
тащить) илгери жылдыруу, тартып чыгаруу; **выдвин-
нуть стол на середину комнаты** столду бөлмөнүн ор-
тосуна жылдыруу; **выдвинуть ящик стола** столдун
яшигин тартып чыгаруу; 2. что, перен. (представить,
привести) келтирүү, коюу; **выдвинуть доказательство**
далил келтирүү; **выдвинуть обвинение** күнөө коюу; 3.
кого, перен. (предложить к избранию) көрсөтүү; **выдвин-
нуть в кандидаты** кандидаттыкка көрсөтүү; **выдвинуть
чью-л. кандидатуру** бирөөнүн кандидатурасын көрсөтүү;
4. кого, перен. (предложить для более ответственной
работы) көтөрүү; **выдвинуть кого-л. на должность
мастера** бирөөнү мастерликке көтөрүү.

ВЫДВИНУТЬСЯ сов. 1. (продвинуться вперед)
алга кетүү, алга барып орношуу, илгери жылуу; **правый
фланг несколько выдвинулся** оң жаккы фланг бир аз

алга кетти; 2. перен. (отличиться, стать заметным)
көзгө көрүнүү, көрүнүктүү болуу.

ВЫДВОРИТЬ сов. кого, разг. кууп чыгуу, айдап чы-
гуу.

ВЫДВОРЯТЬ несов. см. **выдворить**.

ВЫДЕЛ м. 1. (действие) бөлүү, бөлүп берүү, бөлүп
чыгаруу, энчи бөлүү; **выдел имущества** мүлктү бөлүү;
2. (выделенная часть) энчи.

ВЫДЕЛАТЬ сов. что иштеп чыгаруу, ийлөө; **выде-
лать кожу** булгаары (тери, көн) ийлөө.

ВЫДЕЛЕНИЕ ср. 1. (из целого) бөлүү, бөлүп чыга-
руу, бөлүп берүү; **выделение имущества** мүлк бөлүү;
2. физиол. чыгаруу (действие); чыгарылган, денеден чык-
кан нерсе; **выделение пота** тер чыгаруу; **гнойные выде-
ления из раны** жарадан чыккан ириң.

ВЫДЕЛИТЬ сов. 1. кого-что (из целого) бөлүү,
бөлүп берүү, бөлүп чыгаруу, бөлүп чыгуу; **выделить
участок для строительства** курулуш үчүн жер бөлүп
берүү; 2. что (оттенить) ажыратуу (ажыратуу үчүн
башка шрифт менен жазуу); **выделить текст курсивом**
текстти курсив менен ажыратуу; **выделить фразу** фразы
ны ажыратуу; 3. кого, перен. (отметить) белгилөө, бел-
гилеп коюу; **выделить лучшую бригаду** эң жакшы бри-
гаданы белгилеп коюу; 4. что, физиол. чыгаруу; 5. кого,
уст. (отделить имуществом) өзүнчө оокат кылуу үчүн
бөлүп чыгаруу, энчи бөлүү.

ВЫДЕЛИТЬСЯ сов. 1. (отделиться) бөлүнүү,
бөлүнүп чыгуу; 2. уст. (имуществом) өзүнчө оокат
кылуу үчүн бөлүнүп чыгуу; 3. (отличиться) белгиленүү;
4. физиол. чыгуу.

ВЫДЕЛКА жс. 1. (действие) иштеп чыгаруу, ийлөө;
выделка кожи булгаары (тери) ийлөө; 2. (качество ра-
боты) иштелиши, иштелүү сапаты; **хорошая выделка**
иштелиши жакшы, иштелүү сапаты жакшы.

ВЫДЕЛЫВАТЬ несов. см. **выделать**.

ВЫДЕЛЯТЬ несов. см. **выделять**.

ВЫДЕЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **выделиться**; 2. страд.
к **выделять**.

ВЫДЕРГАТЬ сов. что сууруп салуу, жулуп салуу;
мы выдергали все сорняки биз отоо чөптөрдүн барды-
гын жулуп салдык.

ВЫДЕРЖАННОСТЬ жс. 1. (самообладание) токтоо-
лук, сабырдуулук, оор-басырыктуулук; **выдержанность
характера** мүнөздүн токтоолугу; 2. (последователь-
ность) туруктуулук; **идеологическая выдержанность**
идеологиялык жактан туруктуулук; 3. көпкө сакталып
күчүнө келгендик; **выдержанность вина** винонун бел-
гилүү бир убакка чейин сакталып күчүнө келгендиги.

ВЫДЕРЖАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **выдержать**;
2. прил. (о человеке) токтоо, сабырдуу, оор-басырыктуу;
выдержанный характер токтоо мүнөз; 3. прил. (после-
довательный) туруктуу; **выдержанный стиль** туруктуу
стиль; 4. прил. көпкө сакталып күчүнө келген; **выдер-
жанное вино** көпкө сакталып күчүнө келген вино.

ВЫДЕРЖАТЬ сов. 1. кого-что (устоять под тяже-
стью) чыдай алуу, чыдоо, көтөрүү, көтөрө алуу; **этот лёд
выдержит пешеходов** бул муз жөө өтүүчү кишилерди
көтөрө алат; 2. что (устоять перед испытанием; вытер-
петь) чыдоо, чыдай алуу, туруштук берүү, жеңилбөө,
жеңип чыгуу; **выдержать операцию** операцияга чыдоо;
он не выдержал и заплакал ал чыдай албай, ыйлап жи-

берди; **3.** что (оказаться годным к чему-л.) берүү, бере алуу, өтө алуу, өтүү; **выдержать экзамен** экзамен бере алуу; **самолёт выдержал пробные испытания** самолёт сыноодон өттү (өтө алды); **4.** что көпкө сактап күчүнө келтирүү; **выдержать вино** винону көпкө сактап күчүнө келтирүү; **выдержать характер** сабырдуу болуу, токтоо болуу, өзүн токтоо кармоо; **выдержать несколько изданий** бир нече ирет басылып чыгуу (китеп жөнүндө).

ВЫДЕРЖИВАТЬ несов. см. **выдержать**; **это не выдерживает критики** начар, эч нерсеге жарабайт.

ВЫДЕРЖКА I жс. **1.** (самообладание) чыдам, чыдамдуулук, чыдамкай, чыдамкайлык, сабыр, өзүн өзү токтоо алуучулук, сабырдуулук; **проявить большую выдержку** абдан чыдамдуулук кылуу, аябаган сабырдуулукту көрсөтүү; **2. фото выдержка** (фотоаппарат-тын объективи ачык турган убакыт).

ВЫДЕРЖКА II жс. үзүндү (бир текстиден алынган үзүндү); **привести выдержку из книги** китептен үзүндү келтирүү; **взять на выдержку** текстинин ичинен тандабай эле, бир үзүндүнү алып окуп берүү (мисал үчүн).

ВЫДЕРНУТЬ сов. что сууруу, сууруп алуу, жулуу, жулуп алуу; **выдернуть зуб** тишти жулуу; **выдернуть гвоздь** мыкты сууруп алуу.

ВЫДЕРГИВАТЬ I несов. см. **выдергать**.

ВЫДЕРГИВАТЬ II несов. см. **выдернуть**.

ВЫДИРАТЬ несов. см. **выдрать** I.

ВЫДОИТЬ сов. саап бүтүү (напр. корову); саап алуу (молоко).

ВЫДОЛБИТЬ сов. что **1.** чункурайтып оюу, чаап оюу, чукуп тешүү; **2. перен. разг. (выучить)** курулай жаттоо, текстинин маанисине түшүнбөй эле жаттап алуу.

ВЫДОХ м. дем чыгаруу; **медленный выдох** демди жай, акырын чыгаруу.

ВЫДОХНУТЬ сов. что дем чыгаруу.

ВЫДОХНУТЬСЯ сов. **1.** (потерять силу, запах, крепость) жыты же күчү кетүү, жытын же күчүн жоготуу, эскирүү; **2. перен. разг. күчү кетүү, алдан таюу, күчүн жоготуу.**

ВЫДРА жс. зоол. **1.** (животное) кундуз; **2.** (мех) кундуз (кундуздун териси).

ВЫДРАТЬ сов. разг. **1.** что (вырвать) жырттып алуу, жулуп алуу; **выдрать лист из тетради** дептерден баракты жулуп алуу; **2. кого (высечь)** сабоо, чыбык менен сабоо; **выдрать за уши** кулактан чоюу.

ВЫДРЕССИРОВАТЬ сов. кого үйрөтүү, машыктыруу; **выдрессировать щенка** күчүктү үйрөтүү.

ВЫДУБИТЬ сов. что, тех. жеткире ийлөө (мис. терини).

ВЫДУВАТЬ несов. см. **выдуть**.

ВЫДУВКА жс. тех. үйлөп жасоо (айнек буюмдарды).

ВЫДУВНОЙ, ая, -ое үйлөмө (айнек идиш жөнүндө: үйлөп иштелген).

ВЫДУМАННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **выдумать**; **2. прил.** ойлоп чыгарылган, калп; **выдуманный случай** калп, ойлоп чыгарылган окуя.

ВЫДУМАТЬ сов. что **1.** (нагасть) калп нерсени ойлоп чыгаруу; **2.** (придумать, изобрести) ойлоп чыгаруу, ойлоп табуу (мис. машинаны).

ВЫДУМКА жс. **1.** (вымысел) калп, жалган; **всё это одна выдумка** мунун баары калп; **2.** (затей) ойлоп чы-

гарылган нерсе; **он на выдумки хитёр** ал бир нерсени ойлоп чыгарууга эң уста.

ВЫДУМЩИК м. разг. **1.** (лгуи) калпычы, жалганчы; **2.** (затейник) тамашакөй (түрдүү оюнду ойлоп тапкыч киши).

ВЫДУМЩИЦА женск. р. к **выдумщик**.

ВЫДУМЫВАТЬ несов. см. **выдумать**; **не выдумывай!** жокту сүйлөбө!

ВЫДУТЬ сов. что **1.** айдап чыгаруу; **вётёр выдул всё тепло из комнаты** шамал үйдүн ичиндеги жылуунун баарын айдап чыгарды; **2.** (изготовить дутьём) үйлөп жасоо; **выдуть стеклянный шар** айнек шарды үйлөп жасоо; **3. прост. (выпить всё, много)** шыпкап ичип коюу, баарын түп көтөрө ичип алуу.

ВЫДЫХАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое; **выдыхательное движение** дем чыгаруучу кыймыл.

ВЫДЫХАТЬ несов. см. **выдохнуть**.

ВЫДЫХАТЬСЯ несов. **1.** см. **выдохнуться**; **2. страд. к выдыхать.**

ВЫЕДАТЬ несов. см. **выесть**.

ВЫЕДЕННЫЙ, ая, -ое прич. от **выесть**; **это не стоит выеденного яйца** погов. бул сокур тыйынга да турбайт (арзыбайт).

ВЫЕЗД м. **1.** (действие) чыгуу, баруу, жөнөө; **2.** (место) чыга бериш жер; **на выезде из города** шаардан чыга бериш жерде; **3. уст. (экипаж с лошадьми)** ат чегилген араба, ат-араба.

ВЫЕЗДИТЬ сов. кого үйрөтүү, минип үйрөтүү, арабага үйрөтүү (атты).

ВЫЕЗДКА жс. үйрөтүү, минип үйрөтүү, арабага үйрөтүү (атты).

ВЫЕЗДНОЙ, ая, -ое: **выездная сессия суда** соттун сыртка чыгып өткөргөн сессиясы.

ВЫЕЗЖАТЬ I несов. **1.** см. **выехать**; **2. на ком-чём, перен. разг. өзү үчүн башканы иштетип коюу, өз ишин башканын мойнуна жүктөп коюу, башка кишинин эсебинен жашоо.**

ВЫЕЗЖАТЬ II несов. см. **выездить**.

ВЫЕМКА жс. **1.** (действие) алуу (бир неменин ичинен алуу, мис. катты почта яцигинен алуу); **2.** (вырез) оюк; оюп алынган орун (жер); **выемка для рукава** жеңдин оюгу; **3.** (углубление) чункур; **глубокая выемка** терең чункур.

ВЫЕСТЬ сов. что **1.** (выгрызть) ичин оюп жеш; **2. (об едких веществах)** жеп жиберүү (мис. кислота боёкту); **глаза выело (дымом, мылом)** разг. (түтүн, са-мыи) көздү ачыштырып жиберди.

ВЫЕХАТЬ сов. чыгып кетүү, жөнөп кетүү, кетүү, жөнөө; **выехать на дачу** дачага чыгып кетүү (жөнөп кетүү).

ВЫЖАТЬ I сов. что **1.** сыгуу, сыгып чыгаруу; **выжать лимон** лимонду сыгуу; **выжать белё** кирди сыгуу; **выжать сок из граната** анардын ширесин сыгып ыгаруу; **2. перен.** аябай эзүү; **3. спорт.** оордукту көтөрүү; **он левой рукой выжал пятьдесят килограммов** ал сол колу менен элүү килограммды көтөрдү.

ВЫЖАТЬ II сов. что, с.-х. (сжать) оруп бүтүү.

ВЫЖДАТЬ сов. кого-что күтүү, күтүп жүрүү, оңтоюн күтүү; **выждать удобный случай** оңтойлуу учурду күтүп жүрүү.

ВЫЖЕЧЬ сов. что **1.** (истребить огнём, жаром) күйгүзүп жоюу; **2.** (очистить обжиганием) өрттөп таза-

лоо, күйгүзүп тазалоо; **ВЫЖЕЧЬ ТРУБЫ** трубаны өрттөп тазалоо; **3.** (сделать знак) кааруу; **ВЫЖЕЧЬ КЛЕЙМО** каарып тамга салуу.

ВЫЖЖЕННЫЙ, ая, -ое *прич. от* **ВЫЖЕЧЬ**; **ВЫЖЖЕННАЯ СОЛНЦЕМ СТЕПЬ** күн күйгүзүп жиберген талаа.

ВЫЖИВАНИЕ *ср.* жашоо, тириликте калуу.

ВЫЖИВАТЬ *несов. см.* **ВЫЖИТЬ**.

ВЫЖИГА *м. и ж. разг.* аябаган алдамчы, митаам, алчы-таасын жеген алдамчы.

ВЫЖИГАНИЕ *ср.* **1.** өрттөө; **2.** (знака) каарып (күйдүрүп) оюу, тамга салуу.

ВЫЖИГАТЬ *несов. см.* **ВЫЖЕЧЬ**; **ВЫЖИГАТЬ ПО ДЕРЕВУ** жыгачтын бетине каарып сүрөт салуу.

ВЫЖИДАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **ВЫЖИДАТЕЛЬНАЯ ПОЗА** күткөн кебете; **ВЫЖИДАТЕЛЬНАЯ ПОЛИТИКА** күтүп туруу саясаты (оңтойлуу учурду күтүп иш кылууга багытталган саясат).

ВЫЖИДАТЬ *несов. см.* **ВЫЖДАТЬ**.

ВЫЖИМАНИЕ *ср.* **1.** сыгуу; **2.** спорт. оордукту көтөрүү.

ВЫЖИМАТЬ *несов. см.* **ВЫЖАТЬ I**.

ВЫЖИМКА *ж. разг.* сыгуу; **ВЫЖИМКА БЕЛЬЯ** кирди сыгуу.

ВЫЖИМКИ *мн.* сыгынды, чөбөгө; күлжара, топ; **КОНОПЛЯНЫЕ ВЫЖИМКИ** кара куурайдын күлжарасы; **ВИНОГРАДНЫЕ ВЫЖИМКИ** жүзүмдүн чөбөгөсү.

ВЫЖИНАТЬ *несов. см.* **ВЫЖАТЬ II**.

ВЫЖИТЬ *сов.* **1.** (остаться в живых) жашоо, тирүү калуу; **2.** кого, разг. (выгнать, выселить) кодулап кетирүү, кетүүгө мажбур кылуу, кууп жиберүү; **ВЫЖИТЬ ИЗ УМА** разг. алжуу, алжып калуу (картайгандыктан).

ВЫЗВАТЬ *сов.* **1.** кого (позвать, пригласить, потребовать) чакырып чыгуу, чакырып алуу, чакыруу; **ВЫЗВАТЬ ТОВАРИЩА ИЗ КОМНАТЫ** жолдошун бөлмөдөн чакырып чыгуу; **ВЫЗВАТЬ ВРАЧА** врачты чакыруу; **ВЫЗВАТЬ УЧЕНИКА К ДОСКЕ** окуучуну доскага чакыруу; **ВЫЗВАТЬ В СУД** сотко чакыруу; **2.** кого (призвать к чему-л.) чакыруу; **ВЫЗВАТЬ НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЕ СОРЕВНОВАНИЕ** социалисттик мелдешке чакыруу; **3.** что (возбудить, породить) келтирүү; **ВЫЗВАТЬ СМЕХ** күлкү келтирүү; **ВЫЗВАТЬ ГНЕВ** ачуусун келтирүү; **ВЫЗВАТЬ АППЕТИТ** тамак жегисин келтирүү; **ВЫЗВАТЬ НА ОТКРОВЕННОСТЬ** сырын айтып берүүгө мажбур кылуу; **ВЫЗВАТЬ НА РАЗГОВОР** сүйлөшүүгө мажбур кылуу.

ВЫЗВАТЬСЯ *сов.* өзү каалап алуу, өз ынтасы менен макул болуу; **ВЫЗВАТЬСЯ ПОМОЧЬ** кому-л. өз ынтасы менен бирөөгө жардам кылууга макул болуу.

ВЫЗВЕЗДИТЬ *сов. безл.:* **ВЫЗВЕЗДИЛО** асмандан көп жылдыз көрүндү.

ВЫЗВОЛИТЬ *сов. кого-что, разг.* куткаруу; **ВЫЗВОЛИТЬ КОГО-Л. ИЗ БЕДЫ** бирөөнү балаадан куткаруу.

ВЫЗВОЛЯТЬ *несов. см.* **ВЫЗВОЛИТЬ**.

ВЫЗДОРАВЛИВАТЬ *несов. см.* **ВЫЗДОРОВЕТЬ**.

ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИЙ, ая, -ее **1.** *прич. от* **ВЫЗДОРАВЛИВАТЬ**; **2.** *в знач. сущ. м., ж.* айыгып келе жаткан.

ВЫЗДОРОВЕТЬ *сов.* айыгуу, сакаюу.

ВЫЗДОРОВЛЕНИЕ *ср.* айыгуу, сакаюу.

ВЫЗОВ *м.* **1.** (приглашение, требование) чакыруу; **ВЫЗОВ ВРАЧА** врачты чакыруу; **ВЫЗОВ ПО ТЕЛЕФОНУ** телефон аркылуу чакыруу; **ВЫЗОВ В СУД** сотко чакыруу; **2.** (явочный документ) чакырык, чакыруу кагаз; **ЯВИТЬСЯ**

С ВЫЗОВОМ НА РУКАХ чакыруу кагазы менен келүү; **3.** (призыв) чакыруу; **ВЫЗОВ НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЕ СОРЕВНОВАНИЕ** социалисттик мелдешке чакыруу; **ВЫБРОСИТЬ ВЫЗОВ** эрегишке чакыруу.

ВЫЗОЛОТИТЬ *сов. что* алтындоо, алтындын буусуна кармоо.

ВЫЗРЕВАНИЕ *ср.* бышуу.

ВЫЗРЕВАТЬ *несов. см.* **ВЫЗРЕТЬ**.

ВЫЗРЕТЬ *сов.* бышуу (дан, жемиш, өсүмдүк).

ВЫЗУБРИВАТЬ *несов. см.* **ВЫЗУБРИТЬ**.

ВЫЗУБРИТЬ *сов. что, разг.* маанисине түшүнбөй жаттоо (жаттап алуу).

ВЫЗЫВАТЬ *несов. см.* **ВЫЗВАТЬ**.

ВЫЗЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **ВЫЗВАТЬСЯ**; **2.** *страд.* к **ВЫЗЫВАТЬ**.

ВЫЗЫВАЮЩЕ *нареч.:* он ведёт себя вызывающе аны көргөндүн кыжыры кайнайт.

ВЫЗЫВАЮЩИЙ, ая, -ее **1.** *прич. от* **ВЫЗЫВАТЬ**; **2.** *прил.* кыжырга тийүүчү, кыжырга тие турган, ачууну келтире турган, ачууну келтирүүчү; **ВЫЗЫВАЮЩИЙ ВИД** элдин кыжырын кайната турган түр (кебете).

ВЫИГРАТЬ *сов. что* **1.** (по займу) утуу, утуп алуу; **2.** (в игре, состязании) утуу, утуп алуу, жеңүү, женип алуу; **ВЫИГРАТЬ ПАРТИЮ В ШАХМАТЫ** шахмат ойноп, утуп алуу; **3.** (одержать верх) жеңүү, жеңип алуу, жеңип чыгуу; **ВЫИГРАТЬ ВОЙНУ** согушта жеңип алуу; **4.** (выгадать) үнөм кылып алуу; **ВЫИГРАТЬ ВРЕМЯ** убакытты үнөм кылып алуу; **ВЫИГРАТЬ ВО МНЕНИИ** коллектива өзү тууралуу коллективде жакшы пикир калтыруу.

ВЫИГРЫВАТЬ *несов. см.* **ВЫИГРАТЬ**.

ВЫИГРЫШ *м.* **1.** (по займу) утуу, утуш; **КРУПНЫЙ ВЫИГРЫШ** ири утуш; **2.** (в игре, состязании) утуу, жеңүү; **ДОБИТЬСЯ ВЫИГРЫША** женишке жетишүү; **БЫТЬ В ВЫИГРЫШЕ** 1) женип чыгуу, женишке жетишүү; **2.** *перен.* бир нерседен пайда табуу, артыкчылыкка ээ болуу.

ВЫИГРЫШНЫЙ, ая, -ое **1.** ута турган; **ВЫИГРЫШНЫЙ ЗАЁМ** ута турган заём; **2.** (обеспечивающий выигрыш) жеңүүнү, утууну камсыз кылган; **ВЫИГРЫШНЫЙ ХОД** утууну камсыз кылган жүрүш; **3.** *перен.* (выгодный) пайдалуу, оңтойлуу; **ВЫИГРЫШНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ** оңтойлуу, пайдалуу абал.

ВЫИСКАТЬ *сов. кого-что* издөө, издеп табуу.

ВЫИСКАТЬСЯ *сов. разг.* табылуу; **ВЫИСКАЛОСЬ МНОГО ЖЕЛАЮЩИХ ОТПРАВИТЬСЯ В ЭКСПЕДИЦИЮ** экспедицияга барууну каалоочулар көп табылды.

ВЫЙТИ *сов.* **1.** (уйти) чыгуу; **ВЫЙТИ ИЗ ДОМА** үйдөн чыгуу; **ОН ВЫШЕЛ В САД** ал бакка чыкты; **2.** (выбыть) чыгуу; **ВЫЙТИ ИЗ СТРОЯ** 1) *воен.* стройдон чыгуу; 2) *перен.* катардан чыгуу (о ком-л.); керектен чыгуу, колдонууга жарабай калуу (о чём-л.); **ВЫЙТИ ИЗ СОСТАВА КОМИССИИ** комиссиянын составынан чыгуу; **ВЫЙТИ В ОТСТАВКУ** отставкага чыгуу; **3.** (о социальном происхождении) чыгуу; **ОН ВЫШЕЛ ИЗ РАБОЧЕЙ СЕМЬИ** ал жумушчу үй-бүлөсүнөн чыккан; **ОН ВЫШЕЛ ИЗ НАРОДА** ал элден чыккан; **4.** *разг.* (израсходовать) түгөнүү; **У МЕНЯ ВЫШЛА ВСЯ БУМАГА** менин кагазымдын баары түгөндү; **5.** *разг.* (получиться) чыгуу, болуп чыгуу; **ПОРТРЕТ ВЫШЕЛ ХОРОШО** портрет жакшы болуп чыкты; **ИЗ НЕГО ВЫШЕЛ ПРЕКРАСНЫЙ РАБОТНИК** ал сонун кызматчы болуп чыкты; **ДОКЛАД ВЫШЕЛ СЛИШКОМ ДЛИННЫМ** доклад өтө эле узун болуп чыкты; **6.** (произойти, получиться) болуп туруу, болуп чыгуу;

отсюда и вышли все недоразумения бардык чатак ушундан келип чыкты; из этого ничего не вышло мындан эч нерсе чыкпай калды; **выйти замуж** күйөөгө чыгуу; **выйти из употребления** колдонуудан чыгып калуу; **выйти из положения** жолун табуу; **выйти из терпения** чыдамын жоготуу; **выйти из повиновения** баш ийбей коюу, моюн сунбоо; **выйти из себя** аябай ачуулануу, күйкөлөктөнүү; **выйти из головы** (из памяти) эстен чыгып кетүү; **выйти из берегов** ташып жайпоо; **выйти из-под пера** бирөөнүн калеминен чыгуу; **выйти в люди** киши болуу, адам болуу; **выйти в тираж** 1) (об облигации) тиражга чыгуу, тиражда болуу; 2) перен. мурдагы кадырын кетирүү, жараксыз болуп калуу, эскирип калуу, баасын жоготуп коюу.

ВЫКАЗАТЬ сов. что көрсөтүү; **выказать храбрость** эрдик көрсөтүү.

ВЫКАЗЫВАТЬ несов. см. **выказать**.

ВЫКАЛЫВАТЬ несов. см. **выколоть**.

ВЫКАПЫВАТЬ несов. см. **выкопать**.

ВЫКАРАБКАТЬСЯ сов. разг. 1. тырмышып чыгуу; **выкарабкаться из ямы** чуңкурдан тырмышып чыгуу; 2. перен. кутулуу, кыйынчылык менен кутулуу (кыйын иштен).

ВЫКАРМЛИВАТЬ несов. см. **выкормить**.

ВЫКАТИТЬ сов. что тоголотуп чыгаруу, тегеретип чыгаруу; **выкатить бочку из подвала** бочканы подвалдан тоголотуп чыгаруу; **выкатить глаза** разг. көзүн акырайтуу, көзүн чакырайтуу.

ВЫКАТИТЬСЯ сов. тоголонуп чыгуу, тегеренип чыгуу.

ВЫКАТЫВАТЬ несов. см. **выкатить**.

ВЫКАТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **выкатиться**; 2. страд. к **выкатывать**.

ВЫКАЧАТЬ сов. что тартып (сордуруп) бүтүрүү; **выкачать воду насосом** сууну насос менен тартып бүтүрүү; **выкачать деньги** разг. акчасын аз-аздан кагып алуу.

ВЫКАЧИВАТЬ несов. см. **выкачать**.

ВЫКАШИВАТЬ несов. см. **выкосить**.

ВЫКИДЫВАТЬ несов. см. **выкинуть**.

ВЫКИДЫШ м. 1. бойдон түшүрүү, бойдон түшүү; 2. (недоношенный ребёнок) бойдон түшкөн бала.

ВЫКИНУТЬ сов. 1. кого-что ыргытып таштоо, ыргытып жиберүү, өчүрүп таштоо, алып таштоо, чыгарып таштоо; 2. что, разг. (проделать) чыгара коюу; **выкинуть штучку** бир өзгөчө иш чыгара коюу, укмуштуу бир нерсе чыгара салуу; 3. разг. (преждевременно родить) бойдон түшүрүү; **выкинуть из головы** ойдон чыгарып таштоо, мындан ары ал тууралу такыр ойлобой коюу.

ВЫКИПАТЬ несов. см. **выкипеть**.

ВЫКИПЕТЬ сов. кайнап азаюу, кайнап соолуу, кайнап түгөнүү.

ВЫКИПАТИТЬ сов. что кайнатып алуу, кайнатуу; **выкипятить бельё** кирди кайнатып алуу.

ВЫКИСАТЬ несов. см. **выкиснуть**.

ВЫКИСНУТЬ сов. (о тесте) ачуу, ачып кычкыл болуу.

ВЫКЛАДКА ж. чаще мн. (результат вычислений) эсептөө, эсеп чыгаруу; **математические выкладки** математикалык эсептөөлөр.

ВЫКЛАДЫВАТЬ несов. см. **выложить**; **выклады-вай всё по порядку** разг. ичиндеги бардык сырынды айт, билгенинин бардыгын калтырбай айт.

ВЫКЛЕВАТЬ сов. что 1. (вырвать клювом) чокуп чыгаруу, чыгара чокуу; 2. (склевать всё) чокуп жеп түгөтүү.

ВЫКЛЁВЫВАТЬ несов. см. **выклевать**.

ВЫКЛИКАТЬ несов. см. **выкликнуть**.

ВЫКЛИКНУТЬ сов. кого-что атын атап чакыруу; **выкликнуть по списку** тизмеден атын атап чакыруу.

ВЫКЛЮНУТЬ однокр. см. **выклевать**.

ВЫКЛЮЧАТЕЛЬ м. выключатель (электр тогун өчүрүүчү жана жандыруучу, башкача айтканда, токту токтотуучу жана жиберүүчү прибор).

ВЫКЛЮЧАТЬ несов. см. **выключить**.

ВЫКЛЮЧАТЬСЯ несов. 1. см. **выключиться**; 2. страд. к **выключать**.

ВЫКЛЮЧЕНИЕ ср. токтотуу, өчүрүү; **автоматическое выключение тока** токту автоматтуу токтотуу; **выключение мотора** моторду токтотуу.

ВЫКЛЮЧИТЬ сов. 1. что үзүп салуу, өчүрүү; **выключить (электрический) свет** электр жарыгын өчүрүү; **выключить телефон** телефонду үзүп салуу; 2. кого-что (исключить) чыгаруу, өчүрүү; **выключить из списка** тизмеден чыгаруу, тизмеден өчүрүү; 3. что, полигр. тегиздеп бүтүү, аягына чыгуу; **выключить строку** терилген жолду тегиздеп бүтүү.

ВЫКЛЮЧИТЬСЯ сов. токтолуп калуу; өчүп калуу (об электричестве).

ВЫКЛЯНЧИВАТЬ несов. см. **выклянчить**.

ВЫКЛЯНЧИТЬ сов. что, разг. ызындап сурай берүү, ызындап сурай берип алуу, жалдырап сурап жатып алуу, жалынып-жалбарып жатып сурап алуу.

ВЫКОВАТЬ сов. что 1. согуу, согуп жасоо; **выковать подкову** таканы согуп жасоо; 2. перен. тарбиялап өстүрүү, тарбиялоо, кайраттуу кылып тарбиялоо; **выковать кадры** кадрларды кайраттуу кылып тарбиялоо.

ВЫКОВАТЬСЯ сов. тарбиялануу, тарбияланып өсүү, кайраттуу болуп тарбиялануу.

ВЫКОВЫВАТЬ несов. см. **выковывать**.

ВЫКОВЫРИВАТЬ несов. см. **выковырять**.

ВЫКОВЫРНУТЬ однокр. см. **выковырять**.

ВЫКОВЫРЯТЬ сов. что чукуп чыгаруу.

ВЫКОЛАЧИВАТЬ несов. см. **выколотить**.

ВЫКОЛОСИТЬСЯ сов. баш алуу, машак байлоо, дан байлоо, дан алуу.

ВЫКОЛОТИТЬ сов. что 1. (выбить) кагып чыгаруу; **выколотить клин** шынааны кагып чыгаруу; 2. (колотя очистить) кагуу, күбүү; **выколотить ковёр** килемди кагуу, килемди күбүү; **выколотить трубку** канжаны кагып тазалоо; 3. перен. разг. (получить насильно) күч менен кагып алуу, күч менен пайда табуу.

ВЫКОЛОТЬ сов. что чукуу, сайып чукуу; **темно, хоть глаз выколи** разг. көзгө сайса көрүнгүс.

ВЫКОПАТЬ сов. 1. что (вырыть) казуу, казып чуңкурайтуу; **выкопать колодец** кудук казуу; 2. что (откопать) казып чыгаруу, казып алуу; **выкопать картофель** картөшкөнү казып алуу же казып бүтүү; 3. кого-что, перен. разг. таап алуу, табуу; **откуда ты выкопал такую редкую книгу?** бул сейрек учуроочу китепти сен кайдан таап алдың?

ВЫКОРМИТЬ *сов. кого* багуу, оокаттандыруу, асыроо, багып өстүрүү, эмизүү, тарбиялап өстүрүү; **выкормить грудью ребёнка** баланы эмчек эмизип багуу; **выкормить кроликов** кроликтерди багуу.

ВЫКОРЧЕВАТЬ *сов. что* 1. тамырын жулуп салуу, омкоруу, казып омкоруу; **выкорчевать пни** дүмүрлөрдү казып омкоруу салуу; 2. *перен.* тамырын жоюу, тамырын соолтуу, түп тамырынан бери жоготуу (жоюу).

ВЫКОРЧЕВЫВАНИЕ *ср.* 1. тамырын жулуп салуу, омкоруу, казып омкоруу; 2. *перен.* тамырын жоюу, тамырын соолтуу, түп-тамырынан бери жоготуу (жоюу).

ВЫКОРЧЕВЫВАТЬ *несов. см. выкорчевать.*

ВЫКОСИТЬ *сов. что* чаап бүтүрүү; **выкосить** луг чөптү чаап бүтүрүү.

ВЫКРАДЫВАТЬ *несов. см. выкрасть.*

ВЫКРАЙВАТЬ *несов. см. выкромить.*

ВЫКРАСИТЬ *сов. что* боёо, сырдоо.

ВЫКРАСТЬ *сов. кого-что* уурдап алуу.

ВЫКРАШИВАТЬ *несов. см. выкрасить.*

ВЫКРАШИВАТЬСЯ *несов. см. выкрошиться.*

ВЫКРИК бакырык, кыйкырык, айкырык.

ВЫКРИКИВАТЬ *несов. см. выкрикнуть.*

ВЫКРИКНУТЬ *сов. что* кыйкырып айтуу, кыйкырып чакыруу; **выкрикнуть** чөё-л. **имя** бирөөнүн атын кыйкырып айтуу.

ВЫКРИСТАЛЛИЗОВАТЬСЯ *сов.* 1. *хим.* кристаллдануу, кристаллга айлануу; 2. *перен.* дааналануу, айкынлануу.

ВЫКРИСТАЛЛИЗОВЫВАТЬСЯ *несов. см. выкристаллизоваться.*

ВЫКРОИТЬ *сов. что* 1. бычуу (кийим); **выкромить брюки** шым бычуу; 2. *перен.* үнөмдөө, арттыруу, кыйыштыруу; **выкромить время** эптеп убакыт табуу.

ВЫКРОЙКА *жс.* кийимдин үлгүсү; **снять выкройку** кийимдин үлгүсүн алуу.

ВЫКРОШИТЬСЯ *сов.* кетилүү; **зубы выкрошились** тиштер кетилди.

ВЫКРУТАСЫ *только мн., разг.* 1. (*затейливые телодвижения*) шамдагай кыймыл денени кубулжутуп кыймылдануу; 2. *перен.* ойкуштантуу, оштонтуу; **говорить с выкрутасами** оштонтуу сүйлөө; **почерк с выкрутасами** ойкуштаган почерк.

ВЫКРУТИТЬ *сов. что, разг.* 1. (*вывинтить*) бурап чыгаруу; **выкрутить лампочку** лампочканы бурап чыгаруу; 2. (*выжать*) сыгуу, толгоп сыгуу, бурап сыгуу; **выкрутить мокрое бельё** суу кирди толгоп сыгуу.

ВЫКРУТИТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*вывинтиться*) буралып чыгуу; 2. *перен.* бир амал менен кутулуу.

ВЫКРУЧИВАТЬ *несов. см. выкрутить.*

ВЫКРУЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. выкрутиться;* 2. *страд. к выкручивать.*

ВЫКУП *м.* 1. *чего* төлөп кайта алуу (*күрөөгө койгон нерсени, акчасын төлөп, кайта алуу*); **право выкупа земли** *ист.* крепостнойлордун помещиктен, акчасын төлөп, жерди жеке менчикке алуу укугу; 2. *кого, уст.* төлөп кутказып (*куткарып*) алуу (*мис. туткундан*); 3. (*плата*) кутказып (*куткарып*) алуу акысы.

ВЫКУПАТЬ *сов. кого-что* киринтүү, сууга түшүрүү, чөмүлтүү, куюндуруу (*напр. ребёнка*); сууга-салуу (*животных*); **выкупать ребёнка** баланы киринтүү.

ВЫКУПАТЬ *несов. см. выкупить.*

ВЫКУПАТЬСЯ *сов.* киринүү, сууга түшүү, чөмүлүү, куюнуу, жуунуу.

ВЫКУПИТЬ *сов.* 1. *что (заложенные вещи)* төлөп кайта алуу (*күрөөгө койгон нерсени, акчасын төлөп, кайта алуу*); 2. *кого, уст.* төлөп кутказып (*куткарып*) алуу; **выкупить из плёна** төлөп туткундан кутказып алуу.

ВЫКУРИВАТЬ *несов. см. выкурить.*

ВЫКУРИТЬ *сов.* 1. *что (напиросу, табак)* тартып бүтүрүү, тартып түтөтүү; 2. *что (добыть перегонкой)* тартуу; 3. *кого-что (выгнать дымом)* ыштоо, түтөтүү; ыштап, чыгууга мажбур кылуу; **выкурить лису из норы** түлкүнү ийинден ыштап чыгаруу; 4. *кого, перен. разг. (выпроводить)* амалын таап кетирүү, амалын табуу; **выкурить кого-л. из дому** бирөөнү үйдөн амалын таап кетирүү.

ВЫЛАВЛИВАТЬ *несов. см. выловить.*

ВЫЛАЗКА *жс.* 1. *воен.* вылазка, чыгыш (*камалып жаткандардын камоочуларга каршы кол салышы*); **сделать вылазку** вылазка жасоо; 2. *перен.* каршы чыгуу; 3. *спорт.* вылазка (*уюшкан түрдө лыжа менен сайранга чыгуу*).

ВЫЛАКАТЬ *сов. что* шалпылдатып ичип бүтүрүү (*мис. мышык, ит жөнүндө*).

ВЫЛАМЫВАТЬ *несов. см. выломать.*

ВЫЛЕЖАТЬ *сов. разг.* жатуу (*бир нече убакытка чейин жатуу*); **больной вылежал в постели целую неделю** оору бир жумага чейин төшөктө жатты.

ВЫЛЕЖАТЬСЯ *сов. разг.* 1. жатып эс алуу, жатып онолуу; **вам надо вылежаться** сизге жатып эс алып керек; 2. (*дозреть*) жатып бышуу, тура берип жетилүү (*мис. үзгөн алма*).

ВЫЛЕЗАТЬ *несов. см. вылезть.*

ВЫЛЕЗТИ *сов. см. вылезть.*

ВЫЛЕЗТИ *сов.* 1. чыгуу, араң чыгуу, зорго чыгуу; **вылезть из ямы** чуңкурдан араң чыгуу; 2. (*выпасть*) түшүү, жыдуу; **волосы вылезли** чач түштү; 3. *разг. (неуместно выступить)* кыпчылуу, кийлигишүү, озунуу.

ВЫЛЕПИТЬ *сов. кого-что* жууруп жасоо, ыптап жасоо, чаптап жасоо, жабыштырып жасоо; **вылепить что-л. из глины** топурактан жууруп бир нерсе жасоо.

ВЫЛЕТ *м.* учуп чыгуу, учуу; **боевой вылет самолёта** самолёттун согуштук учушу.

ВЫЛЕТАТЬ *несов. см. вылететь.*

ВЫЛЕТЕТЬ *сов.* 1. учуп чыгуу, учуу; **птица вылетела из гнезда** куш уясынан учуп чыкты; **самолёт вылетел утром** самолёт эртең менен учту; 2. *разг. (выпасть)* чыгып калуу, түшүп калуу, ыргып кетүү; **листок вылетел из книги** китептен бир барак түшүп калды; 3. (*стремительно убежать, выехать*) жүгүрүп чыгуу, чуркап чыгуу, чыга түшүү; **вылететь из головы** *разг.* эстен чыгып кетүү.

ВЫЛЕЧИВАТЬ *несов. см. вылечить.*

ВЫЛЕЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. вылечиться;* 2. *страд. к вылечивать.*

ВЫЛЕЧИТЬ *сов. кого-что* айыктыруу, сакайтуу.

ВЫЛЕЧИТЬСЯ *сов.* дарыланып айыгуу.

ВЫЛЁЖИВАТЬ *несов. см. вылежать.*

ВЫЛЁЖИВАТЬСЯ *несов. см. вылежаться.*

ВЫЛИВАТЬ *несов. см. вылить.*

ВЫЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. вылиться;* 2. *страд. к выливать.*

ВЫЛИЗАТЬ *сов. что* жалап бүтүрүү.

ВЫЛІЗЫВАТЬ *несов. см. вылизать.*

ВЫЛИНЯТЬ *сов. 1. (поблѣкнуть) оңуу, өңү өчүү; 2. (о животных, птицах) түлөө.*

ВЫЛИТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от вылить; 2. прил. (похожий)** союп каптагандай, коёндон окшош.

ВЫЛИТЬ *сов. что 1. (жидкость) төгүү, төгүп таштоо; 2. (отлить из металла) куюу, куюп жасоо.*

ВЫЛИТЬСЯ *сов. 1. из чего (вытечь) төгүлүү; 2. во что, перен. (принять вид, выразиться) түргө айлануу, түрүн алуу; во что это выльется?* бул эмне болуп чыгар экен? бул эмнеге алып барар экен?

ВЫЛОВИТЬ *сов. кого-что 1. (извлечь) кармоо, кармап алуу; 2. (переловить) баарын кармоо, кармап түгөтүү, кармай берип тукумун курут кылуу, кармап аягына чыгуу; выловить всю рыбу в пруду* көлмөдөгү балыктын баарын кармап түгөтүү.

ВЫЛОЖИТЬ *сов. что 1. (вынуть) чыгарып коюу; 2. перен. разг. (высказать) ичиндеги бардык сырын айтуу; 3. чем (покрыть) төшөө; выложить мостовую* булыжником көчөгө таш төшөө.

ВЫЛОМАТЬ *сов. что* сындырып чыгаруу, бузуп чыгаруу, талкалап чыгаруу, кыйратып чыгаруу.

ВЫЛОЩЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от вылощить; 2. прил. перен. разг. (щеголеватый)** сыланган, какайган, чыкырайган, какырайган.

ВЫЛОЩИТЬ *сов. что* жылтыратуу.

ВЫЛУДИТЬ *сов. что* калай менен чайкап түзөтүү (*мис. самоорду*).

ВЫЛУЖИВАТЬ *несов. см. вылудить.*

ВЫЛУПИТЬ *сов.: вылупить глаза* *разг. көздү чакчайтуу, көзүн акырайтуу, көзүн чакырайтуу.*

ВЫЛУПИТЬСЯ *сов. (о птицах)* жумурткадан жарылып чыгуу.

ВЫЛУПЛЯТЬСЯ *несов. см. вылупиться.*

ВЫЛУЩИВАТЬ *несов. см. вылущить.*

ВЫЛУЩИТЬ *сов. что (очистить от шелухи)* кабыгынан ажыратуу, актоо (*мис. тарууну*).

ВЫМАЗАТЬ *сов. 1. что (обмазать, покрыть чем-л.) шыбоо, шыбап майлоо; 2. кого-что, разг. (выпачкать) булгоо, булгап алуу.*

ВЫМАЗАТЬСЯ *сов. чем, в чём, разг. булгануу, булганып алуу.*

ВЫМАЛИВАТЬ *несов. см. вымолить.*

ВЫМАНИВАТЬ *несов. см. выманить.*

ВЫМАНИТЬ *сов. 1. что (получить хитростью)* айла менен алуу, алдап алуу; **выманить обещание** алдап убадасын алуу; **2. кого (хитростью заставить выйти)** алдал чыгаруу, азгырып чыгаруу.

ВЫМАРАТЬ *сов. что, разг. 1. (запачкать) булгоо; 2. (зачеркнуть) жазылганды өчүрүү.*

ВЫМАТЫВАТЬ *несов. см. вымотать.*

ВЫМАЧИВАТЬ *несов. см. вымочить.*

ВЫМЕНИВАТЬ *несов. см. выменять.*

ВЫМЕНЯТЬ *сов. кого-что* айырбаштоо, айырбаш кылуу, алмаштыруу, алмашуу.

ВЫМЕРЕТЬ *сов. 1. тукум курут болуу, кырылуу, кырылып бүтүү, өлүп бүтүү; 2. перен. (обезлюдеть, опустеть)* бош калуу, элсиз калуу, ээн калуу; **город вымер** шаар ээн калды.

ВЫМЕРЗАНИЕ *ср. үшүп кетүү, үшүк алуу, үшүк уруу.*

ВЫМЕРЗНУТЬ *сов. үшүп кетүү, үшүк алуу, үшүк уруу; фруктовые деревья вымерзли* мөмө жыгачтар үшүп кетти.

ВЫМЕРИТЬ *сов. что* өлчөө, ченөө.

ВЫМЕРЯТЬ *несов. см. вымерить.*

ВЫМЕСИТЬ *сов. что* жууруу (*мис. камырды*).

ВЫМЕСТИ *сов. что* шыпыруу.

ВЫМЕСТИТЬ *сов. что на ком-чём* өч алуу, кек алуу, ызасын алуу; **выместить злобу на ком-чём-л. бирөөдөн** же бир нерседен өчүн алуу.

ВЫМЕСТАТЬ I *сов. что (петли)* тордоо (*топчулукту*).

ВЫМЕСТАТЬ II *несов. см. выместить.*

ВЫМЕЩАТЬ *несов. см. выместить.*

ВЫМИРАНИЕ *ср. тукум курут болуу, кырылуу, өлүп түгөнүү.*

ВЫМИРАТЬ *несов. см. вымереть.*

ВЫМОГАТЕЛЬ *м. опузалап (коркутуп) алуучу (айтамын, сырыңды ачамын деп).*

ВЫМОГАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к вымогатель.*

ВЫМОГАТЕЛЬСТВО *ср. опузалап (коркутуп) алуу.*

ВЫМОГАТЬ *несов. что* опузалап (*коркутуп*) алуу; бербеген оюна койбой жатып сурап алуу; **вымогать деньги** акчаны асылып жатып сурап алуу.

ВЫМОКАТЬ *несов. см. вымокнуть.*

ВЫМОКНУТЬ *сов. 1. (промокнуть) суу болуу, суу өтүү, сууга чылануу; вымокнуть до нитки* *разг. өтмө катарынан өтүп суу болуу; 2. (потерять какое-л. свойство в воде)* сууга чыланып, кандайдыр бир касиетин жоготуу.

ВЫМОЛАЧИВАТЬ *несов. см. вымолотить.*

ВЫМОЛВИТЬ *сов. что* айтуу, үн берүү, үн чыгаруу.

ВЫМОЛИТЬ *сов. что* жалынып-жалбарып сурап алуу.

ВЫМОЛОТ *м. с.-х. обл. эгиндин кызылы (кырмандагы сапырылган эгиндин кызылы).*

ВЫМОЛОТИТЬ *сов. что, с.-х. бастыруу (эгинди).*

ВЫМОРАЖИВАТЬ *несов. см. выморозить.*

ВЫМОРИТЬ *сов. кого-что* ачыктырып кыруу (*жоюу*), ууктуруп кыруу (*жоюу*).

ВЫМОРОЗИТЬ *сов. 1. что (выстудить)* муздатуу, муздатып тондуруу; **2. кого-что (истребить морозом)** тондуруп кыруу, үшүтүп кырып-жоюу.

ВЫМОРОЧНЫЙ, ая, -ое *юр. өлгөндөн ээсиз калган; выморочное имущество* өлгөндөн ээсиз калган мүлк.

ВЫМОСТИТЬ *сов. что* таш төшөө; **вымостить дорогу** жолго таш төшөө.

ВЫМОТАТЬ *сов. что, разг. жүдөтүү, динкесин курутуу, алсыратуу; вымотать все силы* бардык күчүн кетирүү, алсыратуу; **вымотать душу** динкесин соолтуу, шилтисин түгөтүү, шилтисин курутуу.

ВЫМОТАТЬСЯ *сов. разг. динкеси соолуу, алсыроо.*

ВЫМОЧИТЬ *сов. 1. что (продержать в жидкости)* суу кылуу, суулоо, сууга чылоо; **2. кого-что (промочить)** сууга салуу, жибитүү.

ВЫМПЕЛ *м. выппел (1. мор. кеменин мачтасындагы ичке узун желек; 2. ав. самолёттон же аэростаттан кабар үчүн желекче же кутуча түрүндөгү таштала турган шарттуу белги; 3. спорт. мелдешип жаткан командалар алмашып ала турган үч бурч формалуу желекчелер).*

ВЫМУЧЕННЫЙ, ая, -ое разг. 1. прич. от **вымучить**; 2. прил. (напр. о стихах) ычкынып, күчөнүп чыгарган (мис. ыр).

ВЫМУЧИТЬ сов. что, разг. 1. (вынудить) зордоо, күчтөө, күчкө салуу; 2. (сделать с усилием) ычкынып, күчөнүп чыгаруу (мис. ырды).

ВЫМУШТРОВАТЬ сов. кого-что муштралоо (зекип, катаал тарбиялоо).

ВЫМЫВАТЬ несов. см. **вымыть**.

ВЫМЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **вымыться**; 2. страд. к **вымывать**.

ВЫМЫСЕЛ м. 1. (фантазия) кыялдан чыгарылган нерсе, жок нерсе; 2. разг. (выдумка) калп, жалган.

ВЫМЫТЬ сов. кого-что жуу, жууп тазалоо.

ВЫМЫТЬСЯ сов. жуунуу.

ВЫМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **вымышлять**; 2. прил. (неправдоподобный) жасалма, жалган, чындыкка туура келбеген.

ВЫМЫШЛЯТЬ несов. что ойлоп чыгаруу, жалган нерсени ойлоп табуу.

ВЫМЯ ср. желин.

ВЫНАШИВАТЬ несов. см. **выносить**.

ВЫНЕСЕНИЕ ср. чыгаруу; **вынесение числа за скобки** мат. санды кашаанын сыртына чыгаруу; **вынесение приговора** өкүм чыгаруу.

ВЫНЕСТИ сов. 1. кого-что чыгаруу, алып чыгуу, сыртка чыгаруу; **вынести вещи на улицу** буюмдарды көчөгө чыгаруу; **волной вынесло лодку на берег** толкун кайыкты жээкке чыгарды; **вынести на поля рукописи** кол жазманын четине чыгаруу; 2. что, перен. (постановить) коюу, чыгаруу; **вынести решение** чечим чыгаруу; **вынести приговор** өкүм чыгаруу; **вынести вопрос на собрание** маселени жыйналышка коюу; 3. что (вытерпеть) чыдоо, баштан, өткөрүү, көтөрүү; **вынести сильную боль** катуу ооруну көтөрүү; **вынести хорошее впечатление** жакшы пикирге калуу; **вынести на своих плечах** жалгыз өзү иштеп бүтүрүү; **вынести за скобки** мат. кашаанын сыртына чыгаруу.

ВЫНЕСТИСЯ сов. зымыроо, чымылдоо, чымын-куюн болуу, чымын-куюн болуп чыгуу; **из-за угла вынеслись мотоциклы** мотоциклдер бурчтан чымын-куюн болуп чыга калды.

ВЫНИМАТЬ несов. см. **вынуть**.

ВЫНИМАТЬСЯ несов. 1. (выдвигаться) суурулуу; **этот ящик стола не вынимается** бул столдун тартмасы суурулбайт; 2. страд. к **вынимать**.

ВЫНОС м. (покойника, тела) алып чыгуу, сөөгүн алып чыгуу.

ВЫНОСИТЬ I сов. 1. кого (ребёнка) көтөрүү (карындагы баланы); 2. что, перен. бардык жагынан ойлоо, көп ойлоп бир тыянакка келүү; **выносить новый план** жаңы планды бардык жагынан ойлоо.

ВЫНОСИТЬ II несов. 1. см. **вынести**; 2. (выдерживать) көтөрө алуу; **хорошо выносить жару** ысыкка жакшы чыдоо; **не выносить кого-либо бирөөнү** жек көрүү.

ВЫНОСКА жс. (сноска, примечание) выноска, эскертме (беттин эң аягына сызыктан кийин жазылган эскертме).

ВЫНОСЛИВОСТЬ жс. чыдамдуулук, чыдамкайлык.

ВЫНОСЛИВЫЙ, ая, -ое чыдамдуу, чыдамкай.

ВЫНУДИТЬ сов. кого-что мажбур кылуу, аргасыз кылуу; **вынудить противника отступить** душманды чегинүүгө мажбур кылуу; **вынудить чьё-л. согласие** бирөөнү макул болууга аргасыз кылуу.

ВЫНУЖДАТЬ несов. см. **вынудить**.

ВЫНУЖДЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **вынудить**; 2. прил. (не добровольный) аргасыз, амалсыз, чарасыз; **вынужденная посадка** ав. аргасыздан конуу; **вынужденный отказ** аргасыз баш тартуу; аргасыздан кылынган отказ, айласы жоктон болгон отказ.

ВЫНУТЬ сов. кого-что алуу, чыгаруу; **вынуть деньги из кармана** чөнтөктөн акча чыгаруу; **вынуть ребёнка из колыбели** баланы бешиктен алуу.

ВЫНЫРНУТЬ сов. 1. (из воды) суунун ичинен сорок этип сүзүп чыгуу; 2. перен. разг. чыга келүү, чыга калуу, көрүнө калуу.

ВЫНЮХИВАТЬ несов. что шимшилөө.

ВЫНЯНЧИТЬ сов. кого-что алпештеп өстүрүү, тарбиялап өстүрүү.

ВЫПАД м. 1. спорт. качыруу, качырып сала берүү; 2. перен. кылык, чыгыш; ушак айтуу, жамандоо.

ВЫПАДАТЬ несов. 1. см. **выпасть**; 2. спорт. качыруу, качырып сала берүү.

ВЫПАДЕНИЕ ср. 1. түшүп калуу, түшүү; **выпадение волос** чач түшүү; **выпадение прямой кишки** мед. көтөн чучуктун түшүшү; 2. (об осадках) жааш.

ВЫПАИВАТЬ несов. см. **выпить**.

ВЫПАЛИВАТЬ несов. см. **выпалить**.

ВЫПАЛИТЬ сов. разг. 1. (выстрелить) атуу, атып жиберүү; 2. что, перен. (сказать) айтып салуу, айтып жиберүү, айтып таштоо.

ВЫПАЛЫВАТЬ несов. см. **выполоть**.

ВЫПАРИВАНИЕ ср. бууландыруу, бууга айландыруу, буулантуу, бууландыруу жолу менен суудан ажыратуу.

ВЫПАРИВАТЬ несов. см. **выпарить**.

ВЫПАРИВАТЬСЯ несов. 1. см. **выпариться**; 2. страд. к **выпаривать**.

ВЫПАРИТЬ сов. 1. что буулантуу, буулап тазалоо, буулоо; **выпарить бельё** кирди буулоо; 2. что (добыть кипячением) буулантып ажыратуу, кайнатуу; **выпарить соль** туз кайнатуу; 3. кого (вымыть) ысык шыпыргы менен чапкылоо; **выпарить кого-л. в бане** бирөөнү мончодо ысык шыпыргы менен чапкылоо.

ВЫПАРИТЬСЯ сов. разг. мончодо ысык шыпыргы менен чабынуу.

ВЫПАРИВАТЬ несов. см. **выпороть** I.

ВЫПАС м. жайыт (малдын жайыты).

ВЫПАСТИ сов. кого-что, обл. жаюу; **выпасти жеребят** тайларды жаюу.

ВЫПАСТЬ сов. 1. (упасть, вывалиться) жыгылуу, жыгылып түшүү, түшүү; 2. (о волосах, зубах) түшүү, түшүп калуу; жыдуу; 3. (об осадках) жааш, түшүү; **выпало много дождей** жаан көп жаады; **выпал глубокий снег** кар калың түштү; 4. перен. (достаться, случиться) туура келүү; **на мою долю выпала честь...** менин энчиме... урматы тийди; **ему выпало счастье** ага бакыт тийди; **выпал солнечный день** күн ачык боло калды.

ВЫПАЧКАТЬ сов. кого-что чем булгоо.

ВЫПАЧАТЬСЯ сов. булгануу.

ВЫПЕКА́ТЬ *несов. см. выпечь.*

ВЫПЕКА́ТЬСЯ *несов. 1. см. выпечься; 2. страд. к выпекать.*

ВЫПЕРЕТЬ *сов. разг. 1. кого-что (вытеснить) түртүп чыгаруу, итерип чыгаруу; кысып чыгаруу; льдом выперло баржу наверх* муз баржаны жогору кысып чыгарды; **2. (выдаться вперёд)** оркоюп чыгып туруу, алга чыгып туруу; **3. груб.** кубалап чыгуу, кууп чыгуу.

ВЫПЕСТОВАТЬ *сов. кого-что өстүрүү, тарбиялап өстүрүү, алпештеп өстүрүү.*

ВЫПЕЧКА *жс. 1. (действие) жабуу, бышыруу; 2. (то, что выпечено) жабылган, бышырылган (мис. нан, самса).*

ВЫПЕЧЬ *сов. что жабуу, бышыруу; выпечь сто килограммов хлеба* жүз килограмм нан бышыруу.

ВЫПЕЧЬСЯ *сов. жабылуу, бышырылуу (мис. нан).*

ВЫПИВА́ТЬ *несов. 1. см. выпить; 2. разг. (иметь склонность к выпивке) ичкилик ичүүнү жакшы көрүү.*

ВЫПИВКА *жс. разг. 1. (попойка) ичкилик менен сыйлоо, чогулуп ичүү, ичүү үчүн жыйналуу; 2. собир. (спиртные напитки) ичкилик, ичимдик.*

ВЫПЫ́ЛИВАНИЕ *ср.* араалап жасоо, араа менен кесип алуу, араалап тешүү же араалап оюу; **выпыливание по дереву** жыгачтын бетине оюп сүрөт түшүрүү.

ВЫПЫ́ЛИВАТЬ *несов. см. выпилить.*

ВЫПИЛИТЬ *сов. что* араалап жасоо, араа менен кесип алуу, араалап тешүү же араалап оюу; **выпилить отверстие в двери** араалап эшиктен оюк чыгаруу; **выпилить рамку** рамканы араалап жасоо.

ВЫПИРА́ТЬ *несов. 1. см. выпереть; 2. перен. разг. (чересчур выделяться) эң эле көрүнүп туруу, көзгө ыксыз түшүп туруу.*

ВЫПИСА́ТЬ *сов. 1. что (сделать выборку) көчүрүп алуу, текстинен көчүрүү; көчүрүү, көчүрүп жазуу (списать); выписать из книги нужные цитаты* китептен керектүү цитаталарды көчүрүп алуу; **2. что (тщательно написать, нарисовать)** ынтасын коюп жазуу (сызуу); коздоп, жакшылап жазуу, сүрөт салуу; **3. кого-что (вызвать письмом)** чакыртуу, чакыртып алуу; **он выписал к себе семью** ал үй-бүлөсүн чакыртып алды; **4. что (заказать с доставкой)** жаздырып алуу; **выписать газету** газета жаздырып алуу; **5. кого (исключить из списка)** чыгаруу, өчүрүү; **выписать из больницы** ооруканадан чыгаруу; **выписать жильца из домовой книги** үйдө туруучу кишини үй книгасынан өчүрүү.

ВЫПИСА́ТЬСЯ *сов. чыгуу, өчүрүлүү.*

ВЫПИСКА *жс. 1. (выписывание, списывание) көчүрүү, көчүрүп алуу; 2. (выборка, выпись из документа) көчүрмө; выписка из протокола* протоколдон көчүрмө; **3. жаздырып алуу; выписка газет** газета жаздырып алуу; **4. (исключение откуда-л.)** чыгаруу, өчүрүү; **выписка из больницы** ооруканадан чыгаруу.

ВЫПЫ́СЫВАТЬ *несов. см. выписать.*

ВЫПЫ́СЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. выписаться; 2. страд. к выпысывать.*

ВЫПИСЬ *жс. офиц.* көчүрмө; **нотариальная выпись** нотариалдык көчүрмө.

ВЫПИ́ТЬ *сов. что, чего 1. ичүү, ичип жиберүү; выпить залпом* тынбай ичип жиберүү; **2. (спиртного) ичкилик ичүү.**

ВЫПЫ́ХИВАТЬ *несов. см. выпихнуть.*

ВЫПИХНУТЬ *сов. кого-что, прост.* итерип чыгаруу, түртүп чыгаруу.

ВЫПЛАВИ́ТЬ *сов. что* эритүү, эритип алуу, эритип чыгаруу; **выплавить две тонны чугуна** эки тонна чоюн эритүү.

ВЫПЛАВКА *жс. 1. (действие) эритүү; выплавка стали* болот эритүү; **2. (то, что выплавлено)** эритилген (металл); **суточная выплавка** бир суткада эритип чыгарылган (металл).

ВЫПЛАВЛЯ́ТЬ *несов. см. выплавить.*

ВЫПЛАКА́ТЬ *сов. что* ыйлап жеңилдетүү, көз жашын төгүп жеңилдетүү; **выплакать своё горе** өзүнүн кайгысын ыйлап жеңилдетүү; **выплакать все глаза** аябай көп ыйлоо; көзүнүн жашы кургабоо; ыйлап жүрүп, көзү жакшы көрбөй калуу.

ВЫПЛАКА́ТЬСЯ *сов. разг.* ыйлап алуу, ыйлап бугун чыгарып алуу.

ВЫПЛА́ТА *жс.* төлөө, берүү.

ВЫПЛАТИ́ТЬ *сов. что кому* төлөө, берүү; **выплатить долги** карыздарды төлөө.

ВЫПЛА́ЧИВАТЬ *несов. см. выплатить.*

ВЫПЛЕСКА́ТЬ *сов. что* чайпалтып төгүү, төгүп таштоо; **выплескать всю воду из тарелки** тарелкадагы суунун баарын чайпалтып төгүү.

ВЫПЛЕСКА́ТЬСЯ *сов.* чайпалып төгүлүү.

ВЫПЛЕСНУ́ТЬ *однокр. что* чайпалтып төгүү, төгүп таштоо.

ВЫПЛЕСНУ́ТЬСЯ *однокр.* чайпалып төгүлүү.

ВЫПЛЕСТИ *сов. что 1. жандыруу, жандырып алуу; выплести ленту из косы* чачтын өрүмүнөн лентаны жандырып алуу; **2. (изготовить плетением)** өрүп жасоо, согуп жасоо.

ВЫПЛЕТА́ТЬ *несов. см. выплести.*

ВЫПЛЕ́ВЫВАТЬ *несов. см. выплюнуть.*

ВЫПЛЕ́СКИВАТЬ *несов. см. выплескать.*

ВЫПЛЫВА́ТЬ *несов. см. выплыть.*

ВЫПЛЫ́ТЬ *сов. 1. (всплыть) бетине калкып чыгуу; 2. перен. (появиться) сүзүп чыгуу; луна выплыла из-за туч* ай булуттан сүзүп чыкты; **3. перен. разг. (обнаружиться)** келип чыгуу; **выплыл ряд вопросов** бир катар маселе келип чыкты.

ВЫПЛЮ́НУТЬ *сов. что* түкүрүп таштоо.

ВЫПЛЯ́СЫВАТЬ *несов. разг.* түрдүү фигуралар жасап бийлөө.

ВЫПОИ́ТЬ *сов. кого* сүт берип багуу, тарбиялап өстүрүү; **выпоить телёнка** музоону сүт берип багуу.

ВЫПОЛА́СКИВАТЬ *несов. см. выполоскать.*

ВЫПОЛЗА́ТЬ *несов. см. выползти.*

ВЫПОЛЗТИ *сов.* сойлоп чыгуу, жөргөлөп чыгуу, жөрмөлөп чыгуу; **из-под камней** выползла ящерица таштардын арасынан кескелдирик жөрмөлөп чыкты.

ВЫПОЛНÉНИЕ *ср.* орундоо, аткаруу, толтуруу; **выполнение плана** планы орундоо; **выполнение задания** тапшырманы аткаруу.

ВЫПОЛНÍМЫЙ, ая, -ое аткарылуучу, аткарылууга мүмкүн болгон, орундалуучу, орундалууга мүмкүн болгон; **выполнимое задание** аткарылууга мүмкүн болгон тапшырма.

ВЫПОЛНИ́ТЬ *сов. что* аткаруу, орундоо; **выполнить приказание** буйрукту аткаруу; **выполнить свой гражданский долг** өзүнүн граждандык милдетин аткаруу.

ВЫПОЛНЯ́ТЬ *несов. см. выполнить.*

ВЫПОЛНЯТЬСЯ *несов.* 1. аткарылуу, орундуу; 2. *страд.* к **выполнять**.

ВЫПОЛОСКАТЬ *сов.* что чайкоо; **выполоскать** бельё в реке кирди өзөндө чайкоо; **выполоскать рот** ооз чайкоо.

ВЫПОЛОТЬ *сов.* что отоп бүтүрүү (оттоо чопту).

ВЫПОРОТЬ I *сов.* что (распороть) сөгүп алуу (мис. чапандын астарын).

ВЫПОРОТЬ II *сов.* кого, разг. (высечь) сабоо, камчы менен сабоо, чыбык менен сабоо.

ВЫПОРХНУТЬ *сов.* 1. бырп этип учуп чыгуу; **птица выпорхнула из клетки** куш капастан бырп этип учуп чыкты; 2. *перен.* разг. үлп этип чуркап чыгуу.

ВЫПОТРОШИТЬ *сов.* что ичин жарып, иче-кардын алуу.

ВЫПРАВИТЬ *сов.* что 1. (выпрямить) түзөтүү; 2. (исправить) ондоо, түзөтүү; **выправить недочёты жетишпегендиктерди** ондоо; **выправить линию поведения** жүрүш-турушун ондоо, жүрүш-турушун түзөтүү.

ВЫПРАВИТЬСЯ *сов.* 1. (выпрямиться) түзөлүү; 2. (исправиться) оңолуу, түзөлүү.

ВЫПРАВКА *жс.* (осанка) денени кармоо, денени түз кармоо; **военная выправка** денени аскерче кармоо.

ВЫПРАВЛЯТЬ *несов.* см. **выправить**.

ВЫПРАВЛЯТЬСЯ *несов.* 1. см. **выправиться**; 2. *страд.* к **выправлять**.

ВЫПРАШИВАТЬ *несов.* см. **выпросить**.

ВЫПРОВАЖИВАТЬ *несов.* см. **выпроводить**.

ВЫПРОВОДИТЬ *сов.* кого, разг. кууп чыгуу, айдап чыгуу, чыгарып жиберүү, кууп жиберүү.

ВЫПРОСИТЬ *сов.* что сурап алуу, жалынып-жалбарып сурап алуу; **выпросить книгу** китеп сурап алуу.

ВЫПРЫГИВАТЬ *несов.* см. **выпрыгнуть**.

ВЫПРЫГНУТЬ *сов.* секирип чыгуу; **выпрыгнуть из окна** терезеден секирип чыгуу.

ВЫПРЯГАТЬ *несов.* см. **выпрячь**.

ВЫПРЯМИТЕЛЬ *м. тех.* түзөткүч, түзөтүүчү (ал-машина токту туруктуу токко айландыруучу прибор).

ВЫПРЯМИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *тех.* түзөтүүчү; **выпрямительная установка** түзөтүүчү установка.

ВЫПРЯМИТЬ *сов.* что түзөтүү, түз кылуу, түздөө; **выпрямить линию** сызыкты түзөтүү; **выпрямить грудь** көкүрөктү түз кылуу, көкүрөктү керүү; **выпрямить ток** *тех.* токту түздөө.

ВЫПРЯМИТЬСЯ *сов.* түзөлүү (түптүз болуу).

ВЫПРЯМЛЕНИЕ *ср.* түзөтүү, түз кылуу, түздөө.

ВЫПРЯМЛЯТЬ *несов.* см. **выпрямить**.

ВЫПРЯМЛЯТЬСЯ *несов.* 1. см. **выпрямиться**; 2. *страд.* к **выпрямлять**.

ВЫПРЯЧЬ *сов.* кого чыгаруу (атты арабадан).

ВЫПУКЛО *нареч.* даана; **в романе выпукло даны фигуры героев** романда каармандардын элеси даана берилген.

ВЫПУКЛО-ВОГНУТЫЙ, ая, -ое *физ.* томпок-кабарынкы; **выпукло-вогнутое стекло** томпок-кабарынкы айнек.

ВЫПУКЛОСТЬ *жс.* 1. томпоктук; **выпуклость поверхности** бир нерсенин бетинин томпоктугу; 2. (выпуклое место) томпок, томпок жер; **выпуклости на стекле** айнектеги томпоктор; 3. *перен.* (отчётливость) ачыктык, дааналык; **выпуклость художественного образа** кооз адабияттагы элестин дааналыгы.

ВЫПУКЛЫЙ, ая, -ое 1. (выгнутый) томпок; **выпуклые стекла** томпок айнектер; 2. (рельефный) дөмпөйгөн; **выпуклые буквы** дөмпөйгөн тамгалар (мис. сокурлар үчүн шрифт); 3. *перен.* (отчётливый) ачык, даана; **выпуклые глаза** бадырайган көз, тостойгон көз.

ВЫПУСК *м.* 1. (действие) чыгаруу, өндүрүү; **выпуск займа** заём чыгаруу; **выпуск продукции** продукция өндүрүү; **выпуск из печати** басмадан чыгаруу; **выпуск студентов** студенттерди бүтүртүп чыгаруу; 2. (учащихся, окончивших курс) выпуск, курсту бүтүргөк окуучулар; **в этом году большой выпуск** быйыл курсту бүтүргөн окуучулар көп; 3. (часть сочинения, изданная отдельно) выпуск; **вышло пять выпусков** беш выпуск чыкты; 4. (сокращение, пропуск) кыскартуу, түшүрүп калтыруу; **пьеса шла с выпусками пьеса** кыскартылып коюлган болчу.

ВЫПУСКАТЬ *несов.* см. **выпустить**.

ВЫПУСКНИК *м.* бүтүрүүчү окуучу.

ВЫПУСКНИЦА *женск. р.* к **выпускник**.

ВЫПУСКНОЙ, ая, -ое 1. бүтүрүүчү; **выпускной класс** бүтүрүүчү класс; **выпускной экзамен** бүтүрүүчү экзамен; 2. *тех.* чыгаруучу, чыгара турган; **выпускное отверстие** дөмөннөй пёчи домна мешинин чыгаруучу тешиги.

ВЫПУСТИТЬ *сов.* 1. кого-что (дать выйти) бошотуп жиберүү, агызуу, коё берүү, чыгарып жиберүү; **выпустить птицу из клетки** кушту капастан коё берүү; **выпустить воду из ванны** ваннадан сууну агызуу; **выпустить кровь** кан агызуу, кан алуу; **выпустить пар** буу чыгаруу; **выпустить из рук** что-л. бир нерсени колдон чыгарып жиберүү; 2. что (пустить в обращение, в действие) чыгаруу, иштеп чыгаруу; **выпустить товары** **высокого качества** жогорку сапаттуу товарларды иштеп чыгаруу; **выпустить книгу** китеп чыгаруу; **выпустить новый фильм** жаңы фильм чыгаруу; **выпустить заём** заём чыгаруу; 3. что (выставить) чыгаруу; **выпустить когти** тырмагын чыгаруу (мис. мышкы); 4. кого (окончивших учебные заведения) даярдап чыгаруу; **выпустить учителей** мугалимдерин даярдап чыгаруу; 5. что (сделать длиннее или шире) узартуу, кеңейтүү; **выпустить рукава** жеңди узартуу.

ВЫПУТАТЬ *сов.* что түйүндү ажыратуу, түйүндү чечүү.

ВЫПУТАТЬСЯ *сов.* 1. (освободиться от пут) тушоодон бошонуу; 2. *перен.* кутулуу, бир амал кылып кутулуп чыгуу; **выпутаться из беды** балаадан бир амал кылып кутулуп чыгуу.

ВЫПУТЫВАТЬ *несов.* см. **выпутать**.

ВЫПУТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. см. **выпутаться**; 2. *страд.* к **выпутывать**.

ВЫПУЧИВАТЬ *несов.* см. **выпучить**.

ВЫПУЧИТЬ *сов.* что: **выпучить глаза** разг. көздү чакчайтуу, көзүн чакырайтуу, көздү акырайтуу.

ВЫПЫТАТЬ *сов.* что у кого сурамжылоо, сураштырып билүү, айттырып алуу, айттыруу, айтууга мажбур кылуу; **выпытать секрет** у кого-л. бирөөнүн сырын айттырып алуу.

ВЫПЫТЫВАТЬ *несов.* см. **выпытать**.

ВЫПЬ *жс.* зоол. кол бука (сазда жашоочу түнкү куштардын бир түрү).

ВЫПЯТИТЬ *сов.* что, разг. 1. (выставить вперёд) керүү; **выпятить грудь** көкүрөктү керүү; 2. *перен.* даана

кылып көрсөтүү, оркойтуп көрсөтүү; **выпя́тить** недо-
статки кемчиликтерди оркойтуп көрсөтүү.

вы́пятиться сов. разг. оркоюу; чердейүү.

вы́пячивать несов. см. **вы́пятить**.

вы́пячиваться несов. 1. см. **вы́пятиться**;
2. страд. к **вы́пячивать**.

выраба́тывать несов. см. **вы́рабатывать**.

вы́рабатывать сов. что 1. (произвести) иштеп чы-
гаруу, жасап чыгаруу, өндүрүү; 2. (составить) иштеп
чыгуу, түзүп чыгуу; **вы́рабатывать резолю́цию** резолю-
ция иштеп чыгуу; 3. (воспитать) тарбиялоо; **вы́рабо-
тать твёрдый характёр** мүнөздү бек кылып тарбиялоо;
4. (добиться тренировки, работой над чем-л.) жетишүү;
вы́рабатывать хоро́ший стиль жакшы стилге жетишүү;
5. разг. (заработать) иштеп табуу.

вы́работка жс. 1. (производство чего-л.) иштеп
чыгаруу, жасап чыгаруу, өндүрүү; **вы́работка продук-
ции** продукция өндүрүү; **вы́работка электроэ́нергии**
электроэнергия иштеп чыгаруу; 2. (составление) иштеп
чыгаруу, түзүп чыгуу; **вы́работка законопро́екта** закон
проектисин түзүп чыгуу; 3. (продукция) иштелип чыга-
рылган; **хоро́шей вы́работки** жакшы иштеп чыгарылган
(мис. продукция); 4. (производительность) иштеп чыга-
руу, өндүрүү; **но́рмы вы́работки** иштеп чыгаруу норма-
лары; 5. (воспитание) тарбиялоо, үйрөтүү; **вы́работка
на́выков к труду** эмгекке көнүктүрүү.

выра́внивание ср. 1. (сглаживание) тегиздөө,
текшилөө; 2. воен. тууралоо, тегиздөө; **выра́внивание
стро́я** катарды тегиздөө.

выра́внивать несов. см. **вы́ровнять**.

выра́вниваться несов. 1. см. **вы́ровняться**;
2. страд. к **выра́внивать**.

выража́ть несов. см. **вы́разить**; **выража́ть собо́й**
көрсөтүү, билдирүү.

выража́ться несов. 1. см. **вы́разиться**; 2. страд.

к **выража́ть**; 3. прост. (браниться) сөгүнүү, адепсиз
сөздөр айтуу; **мя́тко выража́ясь** разг. жумшак айткан-
да, сыйдалап айтканда.

выраже́ние ср. 1. (действие) айтуу билдирүү,
түшүндүрүү, көрсөтүү, сүрөттөө; 2. (оборот речи) сөз,
айтылыш, сүйлөм; **образно́е выраже́ние** образдуу сүй-
лөм; 3. мат. (формула) туюнтма; **алгебраическое выра-
жение** алгебралык туюнтма; **выраже́ние лица́** бетинин
түрү; **выраже́ние глаз** караш, кароо; **гру́стное выраже́-
ние глаз** муңайып кароо.

вы́раженный, ая, -ое 1. прич. от **вы́разить**;
2. прил. (заметный) көрүнүп турган, көрүнүп тура турган.

вы́разитель м. көрсөтүүчү; **вы́разитель наро́д-
ных дум** элдин тилегин билдирүүчү.

вы́разительно нареч. ачык, ачык-айкын, таасир-
дүү, маанилүү, даана; **вы́разительно чита́ть** ачык-ай-
кын окуу.

вы́разительность жс. ачыктык, ачык-айкын-
дык, таасирдүүлүк, маанилүүлүк, дааналык.

вы́разительный, ая, -ое ачык, ачык-айкын,
маанилүү, таасирдүү, даана; **вы́разительные глаза́** таа-
сирдүү көз; **вы́разительное чтéние** ачык-айкын окуу.

вы́разить сов. что билдирүү, айтуу, көрсөтүү;
вы́разить ка́кую-л. мысль бир ойду билдирүү; **вы́ра-
зить что-л. в циф́рах** бир нерсени цифра менен көрсөтүү.

вы́разиться сов. 1. в чём (проявиться) болуп
чыгуу; **су́мма вы́разилась в сле́дующих циф́рах** сум-
ма төмөндөгү цифралар болуп чыкты; 2. (передать свою
мысль) айтуу, билдирүү, көрсөтүү.

вы́растать несов. см. **вы́расти**.

вы́расти сов. 1. (стать больше, старше) өсүү,
өсүп калуу, чоңоюу; **за ле́то ма́льчик вы́рос** бала жай
ичинде өсүп калды; 2. перен. (достигнуть какой-л. сте-
пени) өсүү; **молодо́й писа́тель заме́тно вы́рос** жаш
жазуучу бир кыйла өстү; 3. перен. (увеличиться) өсүү;
вы́росло строите́льство курулуш өстү; 4. перен. (по-
явиться, показаться) көрүнүү; **вдали́ вы́росли го́ры**
алыстан тоолор көрүндү; **вы́расти в чьих-л. глаза́х**
бирөөнүн алдында кадыры көтөрүлүү, бирөөнүн алдында
беделди артуу; **де́вочка вы́росла из пла́тья** кыздын көй-
нөгү кичирейди, батпай калды (кыз өскөндүктөн).

вы́растить сов. кого-что өстүрүү, тарбиялап өс-
түрүү, багып чоңойтуу; **вы́растить дете́й** балдарды тар-
биялап өстүрүү; **вы́растить но́вые ка́дры** жаңы кадр-
ларды тарбиялап өстүрүү.

выра́щивание ср. (действие) өстүрүү, тарбия-
лап өстүрүү, багып чоңойтуу; **выра́щивание молодых
специа́листов** жаш специалисттерди тарбиялап өстүрүү.

выра́щивать несов. см. **вы́растить**.

вы́рвать I сов. что 1. (выдернуть) үзүп алуу,
сууруп алуу, сууруп таштоо, жулуп алуу, жулуп салуу;
вы́рвать сорня́ки оттоо чөптөрдү жулуп салуу; **вы́рвать
зуб** тишти сууруу; **вы́рвать из рук листо́к** баракты
колдон жулуп алуу; 2. перен. (уничтожить) жоготуу,
жок кылуу; **вы́рвать с ко́рнем пережитки про́шлого**
эскинин калдыктарын түп-тамырынан бери жок кылуу;
вы́рвать призна́ние зордуктап мойнуна алдыруу, мой-
нуна алууга мажбур кылуу.

вы́рвать II сов. безл. кого (стошнить) кусуу; **его́
вы́рвало** ал кусту.

вы́рваться сов. 1. (оторваться, отделиться)
жулунуу, жыргылып түшүү; 2. (освободиться) кутулуп
чыгуу, кутулуу, чыгып кетүү; **вы́рваться из вра́жеско-
го окру́жения** душмандын курчоосунан кутулуп чыгуу;
вы́рваться из рук колдон чыгып кетүү; 3. (устремиться
наружу) атылып чыгуу; **из трубы́ вы́рвалось пла́мя**
жалын трубадан атылып чыкты; 4. (внезапно прозвучать)
байкоосуздан чыгып кетүү; **у него́ вы́рвалось неосторо́ж-
ное сло́во** анын оозунан байкоосуздан сөз чыгып кетти.

вы́рез м. (выем у пла́тья) оюк.

вы́резать сов. 1. что (разрезая вынуть) кесип
алуу, оюп алуу; **вы́резать карти́нку из кни́ги** китептен
сүрөт кесип алуу; 2. что (выгравировать) кесип жазуу,
оюп жазуу, оюп түшүрүү; 3. кого (истребить) кырып са-
луу, кырып кетүү.

вы́реза́ть несов. см. **вы́резать**.

вы́резка жс. 1. (действие) кесип жазуу, оюп жазуу,
оюп түшүрүү; 2. (вырезанное место) кесилген, оюлган,
кесинди; **газе́тная вы́резка** газетанын кесиндиси.

вы́резной, ая, -ое 1. (сделанный резьбой) кесил-
ген, оюлган; 2. (имеющий вырез) кесилген, оюлган; **вы-
резно́й лиф пла́тья** көйнөктүн оюлган көкүрөгү.

вы́резывать несов. см. **вы́резать**.

вы́рисоваться сов. көрүнүү, ачык көрүнүү, ай-
кын көрүнүү; **на горизóнте вы́рисовались го́ры** гори-
зонтто тоолор ачык көрүндү.

ВЫРИСОВЫВАТЬ *несов.* ынтасын коюп сызуу.

ВЫРИСОВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вырисоваться**; 2. *страд.* к **вырисовывать**.

ВЫРОВНЯТЬ *сов.* что 1. (сделать гладким) текшилөө, тегиздөө, түздөө; 2. (по прямой линии) түптүз кылып тегиздөө, катарынан тегиздөө; **выровнять строй** *воен.* катарды түптүз кылып тегиздөө; **выровнять шаг** бутту тегиз алып басуу.

ВЫРОВНЯТЬСЯ *сов.* 1. (сгладиться) текшиленүү, тегизделүү, түздөлүү; 2. (в одну линию) түптүз болуп тегизделүү, катарынан тегизделүү; 3. *перен.* онолуу, түзөлүү, жакшыруу; **характер у него выровнялся** анын мүнөзү оңолду.

ВЫРОДИТЬСЯ *сов.* 1. (ухудшиться в породе) тукум жагынан сапаты начардоо, тукуму начардоо; 2. (вымереть) тукуму куруу.

ВЫРОДОК *м. разг. презр.* шүмшүк, адамдын жама- ны, адамдын шүмшүгү.

ВЫРОЖДАТЬСЯ *несов. см.* **выродиться**.

ВЫРОЖДЕНИЕ *ср.* 1. (ухудшение породы) тукум- дун бузулушу, тукумдун начарланышы; 2. (вымирание) тукуму куруу.

ВЫРОНИТЬ *сов.* что түшүрүп жиберүү; **выронить газету из рук** газетаны колдон түшүрүп жиберүү.

ВЫРУБАТЬ *несов. см.* **вырубить**.

ВЫРУБИТЬ *сов.* что 1. (срубить) кесүү, кесип (кый- ып) түгөтүү; 2. (сделать отверстие) чаап оюу, оюп жа- соо; **вырубить окно** терезе оюу.

ВЫРУБКА *жс.* 1. (действие) кесүү, кыюу; 2. (выру- бленное место) токойдун кыйнылган жери.

ВЫРУГАТЬ *сов.* кого-что, *разг.* тилдөө, сөгүү, тил- дөө таштоо.

ВЫРУЛИВАТЬ *несов. см.* **вырулить**.

ВЫРУЛИТЬ *сов.* (о самолёте) самолётту конууга багыттоо.

ВЫРУЧАТЬ *несов. см.* **выручить**.

ВЫРУЧИТЬ *сов.* 1. кого-что (помочь) куткаруу, кутказуу; **выручить из беды** балаадан куткаруу; 2. что (получить от продажи) соодадан акча алуу.

ВЫРУЧКА *жс.* 1. (оказание помощи) куткаруу, кут- казуу; он пошёл товарищу на выручку ал жолдошун куткарууга кетти; 2. (вырученные деньги) түшкөн акча; **дневная выручка** бир күндө түшкөн акча.

ВЫРЫВАТЬ I *несов. см.* **вырвать I**.

ВЫРЫВАТЬ II *несов. см.* **вырыть**.

ВЫРЫВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **вырваться**; 2. *страд.* к **вырывать I**.

ВЫРЫВАТЬСЯ II *несов. страд.* к **вырывать II**.

ВЫРЫТЬ *сов.* 1. что (сделать углубление) казуу, ка- зып даяр кылуу, ор казуу; 2. кого-что (откопать) казуу, казып алуу, казып чыгаруу; **вырыть камень** ташты ка- зып чыгаруу.

ВЫРЯДИТЬ *сов.* кого-что, *разг.* жасоо, жасалгалоо, кооз кийинтүү.

ВЫРЯДИТЬСЯ *сов.* *разг.* жасануу, жасалгалануу, кооз кийинүү.

ВЫСАДИТЬ *сов.* 1. кого-что түшүрүү; **высадить пассажиров** пассажирлерди түшүрүү; **высадить де- санта** десант түшүрүү; 2. что (растения) көчүрүп тигүү, көчүрүп отургузуу; 3. что, *разг.* (выбить) сындырып

(кыйратып) чыгаруу, уруп сындыруу; **высадить стекло** айнекти сындырып чыгаруу.

ВЫСАДИТЬСЯ *сов.* түшүү; **высадиться из поезда** поезддан түшүү.

ВЫСАДКА *жс.* 1. (напр. на берег) түшүрүү; **высадка десанта** десант түшүрүү; 2. (растений) көчүрүп тигүү, көчүрүп отургузуу.

ВЫСАЖИВАТЬ *несов. см.* **высадить**.

ВЫСАЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **высадиться**; 2. *страд.* к **высаживать**.

ВЫСАСЫВАТЬ *несов. см.* **высосать**.

ВЫСВЕРЛИВАТЬ *несов. см.* **высверлить**.

ВЫСВЕРЛИТЬ *сов.* что бурап тешүү, бургулап тешүү; **высверлить отверстие** бурап тешик тешүү.

ВЫСВІСТЫВАТЬ *сов.* что, *разг.* ышкырып ойноо; **высвистывать марш** марштын күүсүн ышкырып ойноо (ышкырып келтирүү).

ВЫСВОБОДИТЬ *сов.* кого-что бошотуу, куткаруу; **высвободить ногу из стрёмени** бутту үзөнгүдөн бошо- туу; **высвободить часть оборотных средств** *фин.* обо- роттогу каражаттардын бир бөлүгүн бошотуу.

ВЫСВОБОДИТЬСЯ *сов.* бошотулуу.

ВЫСВОБОЖДАТЬ *несов. см.* **высвободить**.

ВЫСВОБОЖДАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **высвободить- ся**; 2. *страд.* к **высвобождать**.

ВЫСВОБОЖДЕНИЕ *ср.* бошоо, бошонуу, кутулуу.

ВЫСЕВ *м. с.-х.* 1. (действие) себүү; 2. (высеянное) себилген үрөн, тукум.

ВЫСЕВАТЬ *несов. см.* **высеять**.

ВЫСЕВКИ *только мн.* элегенден калган; электен, калбырдан өтпөй калганы.

ВЫСЕИВАТЬ *несов. см.* **высеять**.

ВЫСЕКАТЬ *несов. см.* **высечь I**.

ВЫСЕЛЕНИЕ *ср.* көчүрүү.

ВЫСЕЛИТЬ *сов.* кого-что көчүрүү, көчүрүп жи- берүү.

ВЫСЕЛИТЬСЯ *сов.* *разг.* көчүп кетүү.

ВЫСЕЛЯТЬ *несов. см.* **выселить**.

ВЫСЕЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выселиться**; 2. *страд.* к **выселять**.

ВЫСЕМЕНИТЬСЯ *сов.* даны күбүлүү.

ВЫСЕЧЬ I *сов.* что 1. (вырубить, вырезать) жонуп сүрөт жасоо, таштан оюу; **высечь надпись на камне** таштын бетин оюп жазуу; 2. (огонь) чагып чыгаруу; **высечь искру из камня** таштан учкунду чагып чыгаруу.

ВЫСЕЧЬ II *сов.* кого (розгами) сабоо, камчы менен же чыбык менен сабоо, камчылоо.

ВЫСЕЯТЬ *сов.* что себүү (үрөндү, урукту).

ВЫСИДЕТЬ *сов.* 1. кого-что (вывести птенцов) ба- сып чыгаруу (балапан чыгаруу); 2. (пробыть где-л.) оту- руу, отуруп өткөрүү (белгилүү бир убакытты).

ВЫСИЖИВАНИЕ *ср.* (птенцов) жумуртка басып чыгаруу (балапанды).

ВЫСИЖИВАТЬ *несов. см.* **высидеть**.

ВЫСИТЬСЯ *несов.* заңкайып туруу; **вдали выси- лась башня** алыста мунара заңкайып турду.

ВЫСКАБЛИВАНИЕ *ср.* кыруу, кырып тазалоо, кы- рып жок кылуу, кырып алып таштоо.

ВЫСКАБЛИВАТЬ *несов. см.* **выскоблить**.

ВЫСКАЗАТЬ *сов.* что айтуу; **высказать своё мнё- ние** өз оюн айтуу; **все высказать** бардыгын айтуу.

ВЫСКАЗАТЬСЯ *сов.* 1. айтуу, сүйлөө, чыгып сүйлөө, айтып өз пикирин билдирүү; **он высказался положительно о проекте** ал проект жөнүндө жактап айтты; **высказались два человека** эки киши сүйлөдү; 2. жактап чыгуу, жактап сүйлөө (*за кого-что*); каршы сүйлөө (*против кого-чего*); **высказаться за резолюцию** резолюцияны жактап сүйлөө; **высказаться против продолжения прений** жарыш сөздүн улантыла берилишине каршы сүйлөө.

ВЫСКАЗЫВАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) айтуу, сүйлөө; **высказывание своего мнения** өз оюн айтуу; 2. *чаще мн.* (*мнение*) айткан, айткан сөз; **высказывания классиков марксизма-ленинизма** марксизм-ленинизм классиктеринин айткандары.

ВЫСКАЗЫВАТЬ *несов. см. высказать.*

ВЫСКАЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. высказаться;* 2. *страд. к высказывать.*

ВЫСКАКИВАТЬ *несов. см. выскочить.*

ВЫСКАЛЬЗЫВАТЬ *несов. см. выскользнуть.*

ВЫСКОБЛИТЬ *сов.* *что* кыруу, кырып тазалоо, кырып жок кылуу, кырып алып таштоо; **выскоблить стол** столду кырып тазалоо.

ВЫСКОЛЬЗНУТЬ *сов.* 1. жылбышып кетүү, жылбышып түшүп кетүү; **тарелка выскользнула из рук** тарелка колдон жылбышып кетти; 2. *перен.* (*незамётно выйти*) билинбей чыгып кетүү.

ВЫСКОЧИТЬ *сов.* 1. (*выпрыгнуть*) секирип түшүү; **выскочить из окна** терезеден секирип түшүү; 2. (*выпасть*) ыргып кетүү; **выскачил винтик** бурама ыргып кетти.

ВЫСКОЧКА *м. и ж.* выскочка (*кандайдыр бир кызмат орунун эч акысы жок эле, кокусунан ээлеп калган адам*).

ВЫСКРЕБАТЬ *несов. см. выскрести.*

ВЫСКРЕСТИ *сов.* *что* кырып тазалоо.

ВЫСЛАТЬ *сов.* *кого-что* 1. (*послать*) жиберүү; **выслать посылку** посылка жиберүү; 2. (*административным порядком*) айдап жиберүү (*шаардан, мамлекеттен*).

ВЫСЛЕДИТЬ *сов.* *кого-что* изинен табуу, андып жүрүп табуу; **выследить лисицу** түлкүнү изинен табуу.

ВЫСЛЕЖИВАТЬ *несов. см. выследить.*

ВЫСЛУГА *жс.* за выслугу лет көп жыл эмгек кылгандыгы үчүн.

ВЫСЛУЖИВАТЬ *несов. см. выслужить.*

ВЫСЛУЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. выслужиться;* 2. *страд. к выслуживать.*

ВЫСЛУЖИТЬ *сов.* 1. *разг.* (*прослужить*) кызмат кылуу, эмгек синирүү; **выслужить двадцать лет** жыйырма жыл кызмат кылуу; 2. *что* (*заслужить*) кызмат кылып жетишүү; **выслужить пенсию** кызмат кылып, пенсияга жетишүү.

ВЫСЛУЖИТЬСЯ *сов.* *разг.* көшөкөрдөнүп, жагынып өз тилегине жетүү.

ВЫСЛУШАТЬ *сов.* *кого-что* 1. тыңшоо, кулак салуу, угуу; **выслушать посетителя** келген кишинин айтканын угуу; 2. (*напр. сердце*) тыңшоо (*мис. жүрөктү*).

ВЫСЛУШИВАНИЕ *ср.* тыңшоо (*мис. өпкөнү, жүрөктү*).

ВЫСЛУШИВАТЬ *несов. см. выслушать.*

ВЫСМАТРИВАТЬ *несов. см. высмотреть.*

ВЫСМЕИВАТЬ *несов. см. высмеять.*

ВЫСМЕЯТЬ *сов.* *кого-что* мазактап күлүү, шылдыңдоо.

ВЫСМОРКАТЬ *сов.* *что* чимкирүү.

ВЫСМОРКАТЬСЯ *сов.* чимкиринүү, чимкирүү.

ВЫСМОРКНУТЬСЯ *однокр. см. высморкаться.*

ВЫСМОТРЕТЬ *сов.* 1. *что* (*старательно рассматреть*) абайлап кароо, карап тандоо; **высмотреть все новинки в книжном магазине** китеп дүкөнүнөн жаңы чыккан китептердин бардыгын абайлап кароо; 2. *кого-что* (*рассматривая найти*) абайлап кароо; **высмотреть в толпе знакомого** көпчүлүктүн ичинен таанышын абайлап кароо; 3. *кого-что* (*выследить*) андып кароо; **высмотреть расположение сил противника** душмандын күчтөрүнүн жайлашкан жерин андып кароо; **высмотреть глаза** *разг.* көз майы түгөнгүчө кароо, көзү тешилгенче кароо.

ВЫСОБЫВАТЬ *несов. см. высунуть.*

ВЫСОБЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. высунуться;* 2. *страд. к высовывать.*

ВЫСОКИЙ, ая, -ое 1. бийик, узун; **высокий рост** узун бой; **высокая гора** бийик тоо; **высокая местность** бийик жер; **высокие облака** бийик турган булуттар; 2. (*большой по количеству, по силе; значительный*) бийик, күчтүү, чоң, ири; **высокое давление** күчтүү басым; **ток высокого напряжения** абдан шыкалган ток, напряжениеси күчтүү ток; **высокий процент** чоң процент; **высокие цены** көтөрүңкү (*кымбат*) баа; 3. (*отличный по качеству*) жогорку; **работа высокого качества** жогорку сапаттуу иш; **высокие сорта товаров** товардын жогорку сорттору; 4. (*почётный*) чоң, кадырдуу, жогорку, даражалуу; **высокое звание** чоң атак; **высокое положение** чоң орун; **высокая честь** чоң, сыймык; **высокий гость** кадырдуу конок; **Высокие Договаривающиеся Стороны** *дип.* Жогорку Келишим түзгөн Жактар; 5. *перен.* (*возвышенный*) жогорку; **высокие стремления** жогорку талап; **высокая идеяность** жогорку идеялуулук; 6. (*о звуках*) ичке; **высокая нота** ичке нота; **высокий тенор** ичке тенор; 7. (*изысканный, торжественный*) тандалган, салтанаттуу; **высокий стиль** салтанаттуу стиль; **высокий лоб** жазы мандай; **быть высокого мнения о ком-чем-л.** бирөө же бир нерсе жөнүндө жакшы пикирде болуу.

ВЫСОКО *нареч.* жогору, бийик, жогору жакта, бийикте; **он живёт высоко** ал жогору жакта турат.

ВЫСОКО- *татаал сөздөрдүн «эң, жогорку, жогору» деген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис. высококачественный* эң сапаттуу, жогорку сапаттуу.

ВЫСОКОВОЛЬТНЫЙ, ая, -ое *тех.* жогору вольттуу.

ВЫСОКОГОРНЫЙ, ая, -ое бийик тоолук, бийик тоодо болуучу; **высокогорные леса** бийик тоодо болуучу токой.

ВЫСОКОИДЕЙНЫЙ, ая, -ое жогорку идеялуу; **высокоидейное художественное произведение** жогорку идеялуу көркөм чыгарма.

ВЫСОКОКАЧЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое жогорку сапаттуу, мыкты сапаттуу; **высококачественная продукция** жогорку сапаттуу продукция.

ВЫСОКОКВАЛИФИЦИРОВАННЫЙ, ая, -ое жогорку квалификациялуу, мыкты квалификациялуу; **высококвалифицированные рабочие** мыкты квалификациялуу жумушчулар.

ВЫСОКОМЕРИЕ *ср.* бой көтөрүү, текебердик, кокураюу, көөдөн көтөрүү, теңсинбөө.

ВЫСОКОМЕРНЫЙ, ая, -ое бой көтөргөн, текебер, кокурайган, көөдөн көтөргөн, теңсинбеген.

ВЫСОКОМЕХАНИЗИРОВАННЫЙ, ая, -ое өтө (мыкты) механизациялаштырылган.

ВЫСООБРАЗОВАННЫЙ, ая, -ое жогорку билимдүү, абдан чоң билимдүү; **высокообразованный человек** абдан чоң билимдүү адам.

ВЫСООПЛАЧИВАЕМЫЙ, ая, -ое 1. көп төлөнө турган, өтө көп бериле турган; **высокооплачиваемый труд** өтө көп төлөнө турган эмгек; 2. иш акыны көп ала турган; **высокооплачиваемый работник** иш акыны көп ала турган кызматчы.

ВЫСОКОПАРНО *нареч.* ыгы жок кооздоп, ыгы жок салтанаттап; **говорить высокопарно** ыгы жок кооздоп сүйлөө.

ВЫСОКОПАРНОСТЬ *жс.* ыгы жок кооздук, ыгы жок салтанаттуулук.

ВЫСОКОПАРНЫЙ, ая, -ое ыгы жок кооздолгон, ыгы жок салтанаттуу.

ВЫСОКОПОСТАВЛЕННЫЙ, ая, -ое чоң мансаптагы, чоң орундагы; **высокопоставленное лицо** чоң мансаптагы киши.

ВЫСОКОПРЕВОСХОДИТЕЛЬНОСТЬ *ср. уст.* улуу алыжанап (*надышалык Россияда жаңа буржуазиялык өлкөлөрдө — жогорку согуштук жана граждандык чиндерди титүлдөө*).

ВЫСОКОПРОБНЫЙ, ая, -ое жогорку сапаттуу, мыкты сапаттуу; **высокопробная сталь** мыкты сапаттуу болот.

ВЫСОКОПРОДУКТИВНЫЙ, ая, -ое жогорку продуктулуу, көп продукт бере турган; **высокопродуктивный скот** көп продукт бере турган мал.

ВЫСОКОПРОИЗВОДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жогору өндүрүмдүү; **высокопроизводительный труд** жогору өндүрүмдүү эмгек; **высокопроизводительный метод** жогору өндүрүмдүү метод.

ВЫСОКОСОРТНЫЙ, ая, -ое мыкты сорттуу, жогорку сорттуу; **высокосортные семена** жогорку сорттуу үрөн.

ВЫСОКОТАЛАНТЛИВЫЙ, ая, -ое жогорку таланттуу, мыкты таланттуу, абдан таланттуу.

ВЫСОКОТОВАРНЫЙ, ая, -ое жогорку товардуу; **высокотоварное колхозное сельское хозяйство** жогорку товардуу колхоз айыл чарбасы.

ВЫСОКОУДОЙНЫЙ, ая, -ое сүттүү, көп сүттүү, көп сүт бере турган; **высокоудойная корова** көп сүт бере турган уй.

ВЫСОКОУРОЖАЙНЫЙ, ая, -ое өтө түшүмдүү, абдан түшүмдүү, жогору түшүмдүү; **высокоурожайные сорта пшеницы** буудайдын жогору түшүмдүү сорттору.

ВЫСОКОЦЕННЫЙ, ая, -ое өтө баалуу; **высокоценные произведения искусства** искусствонун өтө баалуу чыгармалары.

ВЫСОКОЭФФЕКТИВНЫЙ, ая, -ое өтө эффективдүү; **высокоэффективный метод** өтө эффективдүү метод.

ВЫСОСАТЬ *сов. что* соруп алуу; **высосать все соки** эң эле эзип жиберүү, алдан тайдыруу; бардык ширесин соруп алуу; **высосать из пальца разг.** жок нерсени ойлоп чыгаруу, калп айтуу, негизсиз айтуу.

ВЫСОТА *жс.* 1. (вышина) бийиктик; **высота дома** үйдүн бийиктиги; **высота полёта** учуштун бийиктиги; **подняться на большую высоту** өтө бийиктикке көтөрүлүү; 2. (величина, сила) чоңдук, күч; **высота давления** басымдын күчү; 3. (значительность) деңгээл; **поднять вопрос на огромную принципиальную высоту** маселени өтө зор принципиалдуу деңгээлге көтөрүү; 4. (возвышенность) бийиктик; **горные высоты** тоо бийиктиктери; **занять высоту** бийиктикти ээлөө; 5. *мат.* бийиктик; **высота треугольника** үч бурчтуктун бийиктиги; 6. *муз.* ичкелик, бийиктик; **высота голоса** үндүн ичкелиги; **оказаться (быть) на высоте задач** милдеттер талап кылган деңгээлде болуу.

ВЫСОТНИК *м.* бийик имарат куруучу.

ВЫСОТНЫЙ, ая, -ое: **высотный полёт** бийиктикке учуу; **высотные здания** бийик имараттар.

ВЫСОТОМЕР *м. тех.* высомер, бийиктик өлчөгүч (бир нерсенин, мис. жыгачтын узундугун өлчөөчү прибор).

ВЫСОХНУТЬ *сов.* 1. (стать сухим) кургоо, кургап калуу; соолуп калуу (о реке); **бельё высохло** кир кургады; 2. (увянуть) куурап калуу; **цветы высохли** гүлдөр куурап калды; 3. *перен. разг.* (сильно исхудать) абдан арыктоо; абдан арыктап, катып калуу.

ВЫСОХШИЙ, ая, -ее 1. *прич. от высохнуть*; 2. *прил.* (потерявший влажность) кургаган, кургап калган; **высохшая земля** кургаган жер, кургап калган жер; **высохшая река** кургап калган дарыя; 3. *прил.* (увядший) кургаган, куурап калган; **высохший стёбель** куурап калган сабак; 4. *прил. перен. разг.* (сильно исхудавший) абдан арыктаган; арыктап, катып калган.

ВЫСОЧЕСТВО *ср. ист.* улуу урматтуу (монархиялык мамлекетте надышалык кылган тукумдун мүчөлөрүн титүлдөө).

ВЫСПАТЬСЯ *сов.* уктап алуу, уйку кандыруу.

ВЫСПРАШИВАТЬ *несов. см.* **выспросить.**

ВЫСПРЕННИЙ, ая, -ее *см.* **высокопарный.**

ВЫСПРЕННОСТЬ *жс. см.* **высокопарность.**

ВЫСПРОСИТЬ *сов. кого о ком-чём, разг.* сурап билүү, сурамжылап билүү, сурап билип алуу.

ВЫСТАВИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (вперёд, наружу) чыгаруу, чыгарып коюу; **выставить стол на середину** столду ортого чыгарып коюу; 2. *что* (вынуть вставленное) чыгаруу, чыгарып алуу; **выставить рамы** рама-ларды чыгарып алуу; 3. *что* (поместить для обозрения) көрсөтүүгө коюу; **выставить картины художника** художниктин сүрөттөрүн көрсөтүүгө коюу; 4. *что* (проставить) коюу, коюп чыгуу; **выставить отчёты** баа коюп чыгуу; 5. *кого-что* (предъявить, предложить) көрсөтүү, коюу; **выставить кандидатуру** кандидатура көрсөтүү; **выставить требования** талап коюу; 6. *кого-что* (выделить, послать) берүү, чыгаруу; **выставить армию** армия берүү; 7. *кого-что, перен.* (показать, представить) көрсөтүү; **выставить в дурном свете** жамандап көрсөтүү; 8. *кого, перен. разг.* (прогнозировать) кууп чыгуу.

ВЫСТАВИТЬСЯ *сов. разг.* (высунуться наружу) боюн чыгаруу, башын чыгаруу; **он выставился из окна** ал терезеден башын чыгарды.

ВЫСТАВКА *жс.* 1. (действие) чыгаруу, чыгарып алуу; 2. (действие) көрсөтүүгө коюу; 3. (выставленные предметы) көргөзмө, көрсөтмө; **я осмотрел всю выс-**

тавку көргөзмөнү бүт көрүп чыктым; 4. (место) көргөзмө; **пойти на выставку** көргөзмөгө баруу; **Всесоюзная сельскохозяйственная выставка** Бүткүл Союздук Айыл Чарба Көргөзмөсү; **художественная выставка** кооздук көргөзмө.

ВЫСТАВЛЕНИЕ ср. көрсөтүү; **выставление кандидата** кандидат көрсөтүү.

ВЫСТАВЛЯТЬ несов. см. **выставить**.

ВЫСТАВЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **выставиться**; 2. страд. к **выставлять**.

ВЫСТАВОЧНЫЙ, ая, -ое **выставка-га т.**; **выставочный павильон** көргөзмө павильону.

ВЫСТАИВАТЬ несов. см. **выстоять**.

ВЫСТАИВАТЬСЯ несов. см. **выстояться**.

ВЫСТЕГАТЬ сов. что шыруу, шырып тигүү, кабуу, кабып тигүү; **выстегать одеяло** жууркан кабуу.

ВЫСТИЛАТЬ несов. см. **выстлать**.

ВЫСТИРАТЬ сов. что (кир) жуу.

ВЫСТЛАТЬ сов. что төшөө, салуу.

ВЫСТОЯТЬ сов. 1. (простоять на ногах) туруп туруу; **выстоять два часа** эки саат туруп туруу; 2. (целеть) туруу, чыдоо; **этот дом ещё выстоит не один год** бул үй дагы бир нече жылга чыдайт; 3. перен. (устоять) туруштук берүү, туруштук бере алуу; **выстоять против врага** душманга каршы туруштук бере алуу.

ВЫСТОЯТЬСЯ сов. 1. (приобрести со временем вкус, крепость) күчүнө келүү; **вино выстоялось в погребе** вино погребде туруп күчүнө келди; 2. (отдохнуть – о лошади) суу (мис. ат).

ВЫСТРАГИВАТЬ несов. см. **выстрогать**.

ВЫСТРАДАТЬ сов. 1. (испытать горе) күйүт тартуу, азап тартуу, кайгы тартуу; **он много выстрадал в жизни** ал турмушта көп азап тартты; 2. что (достигнуты страданиями) кайгы тартып тилегенине жетүү, азап чегип тилегенине жетүү; **она выстрадала своё счастье** ал азап чегип, бактына жетти.

ВЫСТРАИВАТЬ I несов. см. **выстроить** I.

ВЫСТРАИВАТЬ II несов. см. **выстроить** II.

ВЫСТРАИВАТЬСЯ несов. 1. см. **выстроиться**; 2. страд. к **выстраивать** I, II.

ВЫСТРЕЛ м. атылуу; **ружейный выстрел** мылтыктын атылышы; **звук выстрела** мылтыктын (замбиректин) үнү; **раздался выстрел** мылтыктын (замбиректин) үнү чыкты; **произвести (дать) выстрел** мылтык (замбирек) атуу; **на выстрел** бута атым.

ВЫСТРЕЛИТЬ сов. атып ийүү, атып жиберүү.

ВСТРИГАТЬ несов. см. **выстричь**.

ВЫСТРИЧЬ сов. что алуу, кыркуу; **выстричь клока волос** бир тутам чачты кыркуу.

ВЫСТРОГАТЬ сов. что сүрүү, сүрүп жасоо, жонуу, жонуп жасоо.

ВЫСТРОИТЬ I сов. что (построить) куруу, куруп бүтүрүү, тургузуу; **выстроить театр** театр куруу.

ВЫСТРОИТЬ II сов. кого-что (поставить в строй) тизүү, катарга тургузуу, стройго тургузуу.

ВЫСТРОИТЬСЯ сов. тизилүү, катарга тизилүү, стройго тизилүү; **физкультурники выстроились** физкультурниктер стройго тизилди.

ВЫСТРОЧИТЬ сов. что каюу, кайып тигүү.

ВЫСТУДИТЬ сов. что, разг. суутуу, салкындатуу, муздатуу; **выстудить помещение** үйдү суутуу.

ВЫСТУЖИВАТЬ несов. см. **выстудить**.

ВЫСТУКАТЬ сов. 1. кого-что (напр. больного) кагып тыңшоо (мис. ооруну); 2. что (передать стуками) тыкылдатып кагып билдирүү.

ВЫСТУКИВАНИЕ ср. (напр. больного) кагып тыңшоо (мис. ооруну).

ВЫСТУКИВАТЬ несов. см. **выстукать**.

ВЫСТУП м. уркуюп турган жер, чыгып турган жер, саландап турган жер; **выступ скалы** зооканын уркуюп турган жери; **выступ стены** дубалдын уркуюп турган жери.

ВЫСТУПАТЬ несов. 1. см. **выступить**; 2. (образовать выступ) саландап туруу, уркуюп туруу, алдыга чыгып туруу; 3. (плавно и медленно ходить) салмак менен жай басуу (жүрүү).

ВЫСТУПИТЬ сов. 1. (выйти вперёд) илгери чыгуу, басып алга чыгуу; **из строя выступили добровольцы** добровольцев стройдон алдыга чыгышты; 2. (отправиться) чыгуу, жөнөө; **полк выступил в поход** полк походго чыкты; 3. (выйти за пределы) чыгуу, жайпоо, ташуу; **река выступила из берегов** суу жээктен чыкты (ташыды); 4. (публично исполнить, высказаться) чыгуу, жазуу, чыгып сүйлөө; **выступить на сцене** сахнага чыгуу; **выступить в печати** басма бетинде айтып чыгуу; **выступить на собрании** жыйналышта чыгып сүйлөө; **выступить по радио** радиодо чыгып сүйлөө; **выступить с речью** сүйлөп чыгуу; **выступить в роли кого-л.** бирөөнүн ролунда чыгуу; **выступить с протестом** каршы чыгып сүйлөө; 5. (проступить) чыгуу, кылгыруу; **на лбу выступили капли пота** тер тамчылары чекеге чыкты, чеке тердеди; **на глазах выступили слёзы** көзүнөн жаш кылгырды; **у больного выступила сыпь** оорунун этине исиркек чыкты.

ВЫСТУПЛЕНИЕ ср. 1. (отправление) жолго чыгуу; **приказ о выступлении** жолго чыгуу жөнүндө приказ; 2. (действие) чыгуу; **революционные выступления** революциячыл чыгыштар; 3. (публичное исполнение, высказывание) чыгуу, чыгып сүйлөө, жазуу; **выступление артистов** артисттердин чыгышы; **выступление журналиста в газете** журналисттин газетага жазышы; **выступление оратора** оратордун чыгып сүйлөшү.

ВЫСУНУТЬ сов. что чыгаруу, чыгарып соймондотуу; **нельзя носу высунуть (из дому) разг.** (үйдөн) башты кылтайтууга да болбойт; **бежать высуня язык разг.** жан-алакетке түшүп чуркоо, алынын бардыгынча жүгүрүү; акактап жүгүрүү.

ВЫСУНУТЬСЯ сов. чыгуу, башты чыгаруу; **высунуться из окна** терезеден башты чыгаруу.

ВЫСУШИВАНИЕ ср. кургатуу.

ВЫСУШИВАТЬ несов. см. **высушить**.

ВЫСУШИВАТЬСЯ несов. 1. см. **высушиться**; 2. страд. к **высушивать**.

ВЫСУШИТЬ сов. 1. что (сделать сухим) кургатуу; **высушить бельё** кир кургатуу; 2. кого, перен. жүдөтүү, чүнчүтүү, саргартуу, жабыктыруу; **болёзнь высушила ребёнка** оору баланы жабыктырды.

ВЫСУШИТЬСЯ сов. (высохнуть) кургоо.

ВЫСЧИТАТЬ сов. что эсептеп чыгуу, эсептеп билүү; **высчитать сумму расхода** расход суммасын эсептеп чыгуу.

ВЫСЧИТЫВАТЬ несов. см. **высчитать**.

ВЫСШИЙ, ая, -ее 1. *превосх. ст. от прил. высокий* жогорку, эн жогорку; **вы́шая то́чка** эн жогорку точка; 2. (*главный*) жогорку; **вы́ший о́рган госуда́рственной вла́сти** мамлекеттик бийликтин жогорку органы; **высшее ко́мандова́ние** жогорку командование; **вы́шая инста́нция суда́** соттун жогорку инстанциясы; 3. (*следующий за средним*) жогорку; **вы́шая шко́ла** жогорку мектеп; **вы́сшее образова́ние** жогорку маалымат; **вы́шая матема́тика** жогорку математика; **в вы́шей сте́пени** эн эле, өтө, аябаган, аябай; **вы́шая ме́ра наказа́ния** юр. жогорку жаза.

ВЫСЫЛАТЬ *несов. см. выслать.*

ВЫСЫЛКА *жс.* 1. (*отправка*) жиберүү; 2. (*административная*) айдап жиберүү (мис. *шаардан, мамлекеттен*).

ВЫСЫПАТЬ *сов.* 1. *что* төгүү; **высыпать соль** из мешка тузду мешоктон төгүү; 2. (*о сыти*) сыртка чыгуу; 3. *перен. разг. (о толпе)* жайнап чыгуу, жабалактап чыгуу; **на у́лицу высы́пал наро́д** эл көчөгө жайнап чыкты.

ВЫСЫПАТЬ *несов. см. высыпать.*

ВЫСЫПАТЬСЯ I *сов.* төгүлүү, төгүлүп бүтүү.

ВЫСЫПАТЬСЯ II *несов.* 1. *см. высыпаться;* 2. *страд. к высыпать.*

ВЫСЫПАТЬСЯ III *несов. см. выспаться.*

ВЫСЫХАТЬ *несов. см. высохнуть.*

ВЫСЬ *жс.* бийиктик, аба, жогорулук; **недосяга́емая высь** сне́жной верши́ны ак кардуу чокунун асман мелжиген бийиктиги; **он уне́сся мы́слями в заобла́чную высь** анын кыялы асмандап кетти.

ВЫТА́ЛКИВАТЬ *несов. см. вытолкать, вытолкнуть.*

ВЫТА́ПЛИВАТЬ *несов. см. вытопить II.*

ВЫТА́ПТЫВАТЬ *несов. см. вытоптать.*

ВЫТА́РАЩИТЬ *сов. что: вы́тарашить глаза́* *разг.* көздү чакчайтуу, көзүн акырайтуу, көзүн чакырайтуу.

ВЫТА́СКИВАТЬ *несов. см. вытащить.*

ВЫТА́ЧАТЬ *сов. что* кайып тигүү.

ВЫТА́ЧИВАТЬ *несов. см. выточить.*

ВЫТА́ЧКА *жс.* таноо (мис. *кийимдин белин*).

ВЫТА́ЩИТЬ *сов.* 1. *кого-что (вынести)* алып чыгуу, чыгаруу, көтөрүп алып чыгуу; **выта́щить мешки́ со скла́да** мешокторду складдан алып чыгуу; 2. *что (вынуть)* сууруп (*тартып*) чыгаруу, сууруп (*тартып*) алуу; **выта́щить клещáми гвóздь** аттиш менен мыкты сууруп алуу; **выта́щить занóзу** тикенди сууруп алуу (мис. *колдон, тамандан*); 3. *кого, перен. (заставить пойти)* болбой жатып бир жакка алып баруу (кетүү), сүйрөп алпаруу, ээрчитип баруу; **выта́щить кого-л. из бе́ды** *бирөөнү* балаадан куткаруу.

ВЫТВЕРДИТЬ *сов. что, разг.* жаттоо, кайталап жаттоо, кайталап эсте калтыруу, бышыктоо; **вытве́рдить за́данный уро́к** тапшырылган сабакты кайталап жаттоо.

ВЫТВОРЯТЬ *несов. что, разг.* кайдагы болбогон нерсени кылуу; **что ты тут вытвóряешь?** сен мында кайдагы немени кылып жатасың?

ВЫТЕКА́ТЬ *несов.* 1. (*литься*) агуу, агып чыгуу; **водá вытека́ет из крáна** суу крандан агат; 2. (*брать начало*) башталуу, агып чыгуу; **э́та река́ вытека́ет из о́зера** бул өзөн көлдөн башталат; 3. *перен. (являться следствием)* келип чыгуу; **э́тот вы́вод вытека́ет из ра́нее сказа́нного** бул корутунду мурунку айтылгандан келип чыгат.

ВЫ́ТЕРЕТЬ *сов. что* 1. (*обтереть*) аарчуу, сүртүп тазалоо; **вы́тереть ру́ки** кол аарчуу; **вы́тереть стол** столду сүртүп тазалоо; 2. (*износить*) сүрүлүү, сүрүлүп жыртылуу, кырылуу, кырылып жыртылуу; **вы́тереть ло́кти на пи́джакé** бешманттын чыканагын сүрүп жыртуу.

ВЫ́ТЕРЕТЬСЯ *сов.* 1. (*обтереться*) сүртүлүү; 2. (*износиться*) сүрүлүп жыртылуу.

ВЫ́ТЕРПЕТЬ *сов. что* 1. (*перенести*) чыдоо, туруштук берүү; 2. (*стерпеть, удержаться*) чыдоо; **я не вы́терпел и сказа́л** мен чыдабай кетип, айтып жибердим.

ВЫ́ТЕСАТЬ *сов. что* жонуу, жонуп жылмалоо, жонуп копшоо (*балта менен, чот менен*).

ВЫТЕСНÉНИЕ *ср.* кысып чыгаруу, сүрүп чыгаруу; **вытесне́ние па́ра электр́чеством** бууну электр күчү менен кысып чыгаруу.

ВЫТЕСНИТЬ *сов. кого-что* кысып чыгаруу, сүрүп чыгаруу; **вытеснить кого-л. из то́лпы** *бирөөнү* топтоп сүрүп чыгаруу; **вытеснить жидко́сть физ.** суюктукту кысып чыгаруу.

ВЫТЕСНЯТЬ *несов. см. вытеснить.*

ВЫТЕ́ЧЬ *сов. см. вытекать.*

ВЫТИРА́ТЬ *несов. см. вытереть.*

ВЫТИРА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см. вытереться;* 2. *страд. к вытирать.*

ВЫ́ТИСНИТЬ *сов. что* бир нерсенин бетине басуу аркылуу сүрөт салуу же жазуу; **наар түшүрүү; вы́тиснить на́дпись на мета́лле** металлдын бетине басуу аркылуу жазуу түшүрүү.

ВЫ́ТИСНЯТЬ *несов. см. вы́тиснить.*

ВЫ́ТКАТЬ *сов. что* токуу, согуу; **вы́ткать узо́р на ска́терти** дасторкондун бетине токуп сайма саюу.

ВЫ́ТОЛКАТЬ *сов. см. вытолкнуть.*

ВЫ́ТОЛКНУТЬ *сов. кого-что* чыгара түртүү, түртүп чыгаруу, итерип чыгаруу; **вы́толкнуть кого-л. из комна́ты** *бирөөнү* бөлмөдөн түртүп чыгаруу.

ВЫ́ТОПИТЬ I *сов. что (протопить)* жагып ысытуу, жагуу; **вы́топить печь** мешти жагып ысытуу.

ВЫ́ТОПИТЬ II *сов. что (растопить на огне)* сызгыруу; **вы́топить сало́** май сызгыруу.

ВЫ́ТОПИТЬСЯ I *сов. (протопиться)* жагып ысытылуу, жагылуу.

ВЫ́ТОПИТЬСЯ II *сов. (напр. о сале)* сызгырылуу.

ВЫ́ТОПТАТЬ *сов. что* тепсөө, тебээлеп жок кылуу, тебээлеп ныктоо; **вы́топтать траву́** чөптү тепсөө.

ВЫ́ТОРГОВАТЬ *сов. что* соодалашып арзан түшүрүп алуу.

ВЫ́ТОРГОВЫВАТЬ *несов. см. вы́торговать.*

ВЫ́ТОЧЕННЫЙ, ая, -ое *прич. от вы́точить; слов-но* **вы́точенный** кол менен жасап койгондой.

ВЫ́ТОЧИТЬ *сов. что (на токарном станке)* кырып жасоо.

ВЫ́ТРАВИТЬ *сов.* 1. *кого-что (истребить, применяя отраву)* ууктуруу, ууландыруу, уулантып кыруу (*өлтүрүү*); **вы́травить мыш́ей** чычканды уулантып кыруу (*уулуу нерсе берип же сээп кыруу*); 2. *что (уничтожить)* курутуу, жоготуу, кетируу; **вы́травить пятно́** тамганы жоготуу, такты кетируу; 3. *что (сделать изображение)* ойдуруу, оюу (*кислота менен ойдуруп сүрөт салуу*); 4. *что (произвести потраву)* тепсеп бүлүнтүү, бүлдүрүү,

талкалоо, тепсеп жок кылуу, тепсеп бүлдүрүү; **вы́тра-вить** луг чабындыны тепсеп жок кылуу; **5. кого-что, охот.** кууп чыгуу, чыгууга аргасыз кылуу; **вы́травить зайца из лесу́** коёнду токойдон кууп чыгуу.

ВЫТРАВЛЯТЬ *несов. см. вы́травить.*

ВЫТРЕБОВАТЬ *сов. 1. что (получить по требованию)* талап кылып алуу; **вы́требовать ну́жные доку-менты́** керектүү документтерди талап кылып алуу; **2. ко-го-что (заставить явиться)** чакыртуу, чакыртып келүү; **вы́требовать свиде́теля в суд** күбөнү сотко чакыртып келүү.

ВЫТРЕЗВИТЬ *сов. кого* масын таркатуу, соолукту-руу.

ВЫТРЕЗВИТЬСЯ *сов. разг. масы тароо, соолугуу.*

ВЫТРЕЗВЛЕНИЕ *ср. масын таркатуу, масы тароо, соолугуу.*

ВЫТРЕЗВЛЯТЬ *несов. см. вы́трезвить.*

ВЫТРЕЗВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. вы́трезвиться; 2. страд. к вы́трезвлять.*

ВЫТРЯСАТЬ *несов. см. вы́трясти.*

ВЫТРЯСТИ *сов. что 1. (высыпать, вывалить)* ка-гып алуу, силкип түшүрүү, күбүү, күбүп алуу; **вы́трясти муку́ из мешка́** унду каптан кагып алуу; **2. (очистить)** күбүү; **вы́трясти ковры́** килемдерди күбүү.

ВЫТРЯХИВАТЬ *несов. см. вы́тряхнуть.*

ВЫТРЯХНУТЬ *сов. что* күбүү, кагуу, силкүү.

ВЫТУРИВАТЬ *несов. см. вы́турить.*

ВЫТУРИТЬ *сов. кого, прост.* айдап чыгуу, кууп чы-гуу.

ВЫТЬ *несов. 1. (напр. о собаке)* улуу; **2. перен.** улуу, дуулдоо, ызылдоо; **в трубе́ воет ве́тер** мордо шамал улуйт (дуулдайт).

ВЫТЬЁ *ср. разг. улуу.*

ВЫТЯГИВАТЬ *несов. см. вы́тянуть.*

ВЫТЯГИВАТЬСЯ *несов. 1. см. вы́тянуться; 2. страд. к вы́тягивать.*

ВЫТЯЖКА *ж. хим.* вытяжка (эритүүчү суюктуктун жардамы менен өсүмдүк жана жандуу организмдердин тканынан алынуучу препарат).

ВЫТЯЖНОЙ, ая, -ое соруп алуучу, тартуучу, тар-тып алуучу, тартып чыгаруучу; **вытяжная труба́** тартуу-чу труба; **вытяжной пла́стырь** соруп алуучу пластырь; **вытяжная венти́ляция** бузук абаны тартып чыгаруучу вентиляция.

ВЫТЯНУТЬ *сов. 1. что (растянуть в длину)* созуу; **вы́тянуть про́волоку** сымды созуу; **2. что (выпрямить)** сунуу, созуу; **вы́тянуть ру́ки** колду созуу, колду сунуу; **вы́тянуть шею́** мойнун созуу; **3. что (всосать, впитать)** тартып алуу, соруп алуу; **пла́стырь вы́тянул весь гной** ластырь ириндин баарын тартып алды; **весь дым вы́тя-нуло в трубу́** түтүндү бүтүндөй мор тартып кетти; **4. перен. разг. (вытерпеть, выдержать)** чыдоо, түтүү, туруштук бере алуу; **ста́рик до́лго не вы́тянет** абышка көпкө чыдай албайт; **5. кого-что, перен. (ударить во всю длину)** берип калуу, салып жиберүү; **вы́тянуть ло́шадь кну́том** атты камчы менен салып калуу; **вы́тянуть ду́шу из кого-л. разг. бирөөнүн** жанын чыгаруу, аргасын кетируу, кыйноо; **вы́тянуть все жи́лы из кого-л. разг. бирөөнү** алдан тайдыруу, бирөөнү абдан алсыратуу.

ВЫТЯНУТЬСЯ *сов. 1. (растянуться)* созулуу, чоюлуу; **мате́рия вы́тяну́лась** кездеме чоюлду; **рези́н-**

ка вы́тяну́лась резинка созулду, резинка чоюлду; **2. разг. (вырасти)** өсүп кетүү, өсүп калуу, өсүү; **малы́чик вы́тяну́лся за ле́то** бала жай ичинде өсүп калды; **3. (вы-прямиться)** суналуу, созулуу; **вы́тяну́ться на по́стели** төшөктө жатып суналуу; **вы́тяну́ться в стру́нку** какы-йып, түптүз болуу; **лицо́ вы́тяну́лось** бети-башы сүй-мүйө түштү (мис. күтүлбөгөн жаман кабарды укканда).

ВЫУДИТЬ *сов. что 1. (удочкой)* кайырмак менен кармап алуу; **2. перен. разг. (выманить)** эптеп түшүрүп алуу, алдап алуу, эптеп кагып алуу.

ВЫУЖИВАТЬ *несов. см. вы́удить.*

ВЫУТЮЖИТЬ *сов. что* үтүктөө, үтүк менен таптоо; **дазмалдоо; вы́утюжить бру́ски** шым үтүктөө.

ВЫУЧЕНИК *м. окуучу (бирөөнүн жолун жолдоочу).*

ВЫУЧИВАТЬ *несов. см. вы́учить.*

ВЫУЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. вы́учиться; 2. страд. к вы́учивать.*

ВЫУЧИТЬ *сов. 1. что билүү, билип алуу, окуп билип алуу, жаттап алуу; вы́учить стихотворе́ние* ырды жат-тап алуу; **2. кого-что** үйрөтүү; окутуу; машыктыруу; **он вы́учил меня́ игре́ в ша́хматы** ал мага шахмат ойноону үйрөттү.

ВЫУЧИТЬСЯ *сов. чему и с неопр. (приобрести зна-ния)* үйрөнүп алуу, үйрөнүү; **вы́учиться чита́ть** окууга үйрөнүү.

ВЫУЧКА *ж. 1. (действие)* үйрөнүү; окуу; машыгуу; **отда́ть на вы́учку** үйрөтүүгө берүү; **2. (уменье)** үйрөн-гөн; машыккан; **хоро́шая вы́учка** жакшы маш болгон.

ВЫФРАНТИТЬСЯ *сов. разг. ыгы жок жасанып алуу, аябай жасанып алуу.*

ВЫХАЖИВАТЬ *несов. см. вы́ходить I.*

ВЫХВАТИТЬ *сов. 1. кого-что (отнять)* жулуп алуу, жулкуп тартып алуу; **вы́хватить книгу́ из рук** китепти колдон жулуп алуу; **2. что (вынуть)** сууруп алуу; **вы́хватить горя́щую голо́вню из костра́** оттон күйүп жаткан чычаланы сууруп алуу; **3. что, перен.** жулуп алуу; **вы́хватить цита́ту из те́кста** тексттен цитатаны жулуп алуу.

ВЫХВАТЫВАТЬ *несов. см. вы́хватить.*

ВЫХЛЕБАТЬ *сов. что, разг. шыпкап ичүү.*

ВЫХЛОП *м. тех. выхлоп (мотордун ичиндеги иштелип бүткөн газдардын сыртка чыгышы); выхлоп мото́ра* мотордун выхлопу.

ВЫХЛОПНОЙ, ая, -ое *тех. 1. (отработанный)* пай-даланып бүткөн; **выхлопной газ** пайдаланып бүткөн газ; **2. (служащий для выхлопа)** пайдаланып бүткөн газды чы-гаруучу.

ВЫХЛОПОТАТЬ *сов. что* суранып жүрүп алуу, ар-тынан түшүп жүрүп алуу.

ВЫХОД *м. 1. (действие)* чыгуу; **вы́ход кни́ги в свет** китептин жарыкка чыгышы; **вы́ход актёра на сце́ну** актёрдун сахнага чыгышы; **2. (место)** эшик; чыгуучу жер; **запа́сный вы́ход** чыгуучу запас эшик; **стоя́ть у вы́хо-да** чыга турган жерде туруу, эшиктин алдында туруу; **3. перен. жол** табуу, айла табуу; **найти́ вы́ход из трудно́го поло́жения** кыйын абалдан жол таап чыгуу; **4. эк. (коли-чество продукции)** чыгыш, түшүм; **вы́ход зерна́ с гекта́ра** эгиндин бир гектардан түшкөн түшүмү; **да́ть вы́ход че-му-л. бир нерсеге** жол берүү; бүт айтууга өзүнө эрк берүү, тилин тартпай ичиндегисинин баарын айтуу ж.б.; **знать все ходы́ и вы́ходы** *разг. жолун билүү, эбин табуу.*

ВЫХОДЕЦ м. 1. (из другой страны) келген, чыккан (кандайдыр бир башка элден же өлкөдөн экинчи бир элге же өлкөгө келип кошулган адам); 2. (из другой социальной группы) чыккан адам (башка бир коомдук топтон чыккан адам); **выходец из крестьян** дыйкандардын арасынан чыккан адам.

ВЫХОДИТ разг. 1. в знач. сказ. с союзом «что» (оказывается) экен да; **выходит, что я был неправ** меники туура эмес экен да; 2. в знач. вводн. сл. (стало быть, следовательно) демек; **вывод этот, выходит, был правилен** демек, бул корутунду туура болгон экен.

ВЫХОДИТЬ I сов. 1. кого (излечить уходом) багып айыктыруу; **выходить больного ребёнка** оору баланы багып айыктыруу; 2. кого-что (вырастить) тарбиялап өстүрүү, багып өстүрүү; **выходить тепличное растение** теплицада өсүүчү өсүмдүктү багып өстүрүү.

ВЫХОДИТЬ II сов. что, разг. (исходить всё) кыдырып чыгуу.

ВЫХОДИТЬ III несов. 1. см. **выйти**; 2. (быть обращённым куда-л.) карап туруу, карата чыгуу; **окна выходят в сад** терезе бак жакты карап турат.

ВЫХОДКА ж. кылык-жорук, кылык; **глупая выходка** акмактык кылык; **ребяческая выходка** балалык кылык.

ВЫХОДНОЙ, ая, -ое 1. (служащий для выхода) чыгуучу; **выходная дверь** чыгуучу эшик; 2. (парадный) майрамдарда, кечээлерде, дем алышта кийилүүчү; **выходной костюм** демейде кийилбей турган костюм; **выходной день** дем алыш күн; **выходное пособие** иштен чыкканда бериле турган пособие; **выходные сведения** полигр. китептин чыгышы жөнүндөгү маалыматтар.

ВЫХОДЯЩИЙ, ая, -ее прич. от **выходить**; **из ряда вон выходящий** башкалардан таптакыр өзгөчө, башкаларга таптакыр окшобогон; чыгаан, көрүнүктүү; укмуш, укмуштуу.

ВЫХОЛЕННЫЙ, ая, -ое сылап-сыйпап өстүрүлгөн, эркелетип өстүрүлгөн; **выхоленный ребёнок** сылап-сыйпап өстүрүлгөн бала.

ВЫХОЛИТЬ сов. кого-что сылап-сыйпап өстүрүү, эркелетип өстүрүү; **выхолить ребёнка** баланы сылап-сыйпап өстүрүү.

ВЫХОЛОСТИТЬ сов. 1. кого (обесплодить) бычуу, биттөө (эркек малды); 2. что, перен. маанисин кетирүү, маанисиздендирүү.

ВЫХУХОЛЬ м. 1. зоол. выхухоль (сууда жашап, курт-кумурска менен тамактануучу, териси кымбат чычкандын бир түрү); 2. (мех) выхухолдун териси.

ВЫЦАРАПАТЬ сов. что 1. тырмап, чукуп жасоо; тырмап, чукуп жазуу; тырмап, чукуп түшүрүү; **выцарапать надпись на камне** таштын бетине чукуп жазуу; 2. разг. (выдрать) тырмоо, тырмап алуу, тырмап чукуп алуу; **выцарапать глаза кому-л.** бирөөнүн көзүн тырмап чукуп алуу.

ВЫЦВЕСТИ сов. оңуу; материя выцвела на солнце кездеме күндө оңуп кетти.

ВЫЦВЕТАНИЕ ср. оңуу.

ВЫЦВЕТАТЬ несов. см. **выцвести**.

ВЫЦЕДИТЬ сов. что 1. (цедя вылить) сүзүү, чыпкалоо; **выцедить всё молоко из бидона** бидондогу сүттүн баарын сүзүп алуу; 2. перен. ирон. (выпить) шимирип ичип коюу.

ВЫЦЕЖИВАТЬ несов. см. **выцедить**.

ВЫЧЕКАНИТЬ сов. что согуу; **вычеканить монету** тыйын согуу.

ВЫЧЕРКНУТЬ сов. кого-что өчүрүү, өчүрүп таштоо; **вычеркнуть из списка** тизмеден өчүрүп таштоо; **вычеркнуть слово** сөздү өчүрүп таштоо; **вычеркнуть из памяти** унутуп коюуга тырышуу; **вычеркнуть из своей жизни** өзү үчүн жок деп эсептөө (мис. бир кишини).

ВЫЧЕРПАТЬ сов. что сузуп алуу, сузуп алып түгөтүү; **вычерпать воду из бочки** сууну бочкадан сузуп алып түгөтүү.

ВЫЧЕРПЫВАТЬ несов. см. **вычерпать**.

ВЫЧЕРТИТЬ сов. что сызып жасоо, сызып түшүрүү; **вычертить план дома** үйдүн планын сызып жасоо (түшүрүү).

ВЫЧЕРЧИВАТЬ несов. см. **вычертить**.

ВЫЧЕСАТЬ сов. что 1. (гребнем) тарап тазалоо, тарап түшүрүү; 2. (очистить, обработать) тарап тазалоо; **вычесать лён** зыгырдын буласын тарап тазалоо.

ВЫЧЕСТЬ сов. что 1. мат. алуу, кемитүү; **вычесть два из пяти** бештен экини алуу; 2. (удержать при расчёте) кармап калуу; **вычесть задолженность** карызды (бересени) кармап калуу.

ВЫЧЕТ м. 1. (действие) чегерүү, кармап калуу, кармоо; **произвести вычет** кармап калуу; 2. (вычитенная сумма) кармалган, кармап калынган; **вычет составляет два рубля** кармап калынган акча эки сом; **за вычетом чего-л.** бир нерсени чегергенде, алып таштаганда, эсепке киргизбегенде.

ВЫЧЁРКИВАТЬ несов. см. **вычеркнуть**.

ВЫЧЁСЫВАТЬ несов. см. **вычесать**.

ВЫЧИСЛЕНИЕ ср. 1. (подсчёт) эсептеп чыгаруу; эсептөө; 2. (то, что вычислено) эсептеп чыгарылган натыйжа, эсептөө натыйжасы; **мои вычисления таковы** менин эсептеп чыгарган натыйжаларым мына ушундай.

ВЫЧИСЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое эсептеп чыгаруучу; **вычислительная таблица** эсептеп чыгаруучу таблица; **вычислительная машина** эсептеп чыгаруучу машина.

ВЫЧИСЛИТЬ сов. что эсептеп чыгаруу, эсептөө.

ВЫЧИСЛЯТЬ несов. см. **вычислить**.

ВЫЧИСТИТЬ сов. что тазалоо, тазартуу; **вычистить платье** көйнөк тазалоо.

ВЫЧИСТИТЬСЯ сов. тазалануу.

ВЫЧИТАЕМОЕ ср. мат. кемитүүчү.

ВЫЧИТАНИЕ ср. мат. алуу, кемитүү; **правила вычитания** алуу эрежелери.

ВЫЧИТАТЬ I сов. что 1. (читая узнать) окуп билүү; **вычитать новое сообщение в газете** газетадан жаңы кабарды окуп билүү; 2. (читая выправить) окуп ондоо, окуп түзөтүү; **вычитать рукопись перед набором** кол жазманы терүүдөн мурун окуп түзөтүү.

ВЫЧИТАТЬ II несов. см. **вычесть**.

ВЫЧИЩАТЬ несов. см. **вычистить**.

ВЫЧИЩАТЬСЯ несов. 1. см. **вычиститься**; 2. страд. к **вычищать**.

ВЫЧУРНО нареч. ыксыз кооздоп; **вычурно говорить** ыксыз кооздоп сүйлөө.

ВЫЧУРНОСТЬ ж. ыксыз кооздук.

ВЫЧУРНЫЙ, ая, -ое ыксыз кооз; **вычурный стиль** ыксыз кооз стиль.

ВЫШАГИВАТЬ *несов. разг.* салмак менен басуу.

ВЫШВЫРНУТЬ *сов. кого-что, разг.* ыргытып таштоо, ыргытып жиберүү, кууп таштоо.

ВЫШЕ 1. *сравн. ст. от прил. ВЫСОКИЙ и нареч. ВЫСОКО* өйдөрөөк, бийигирээк, жогорураак; *эта скамейка выше той* бу скамейка тигинден бийигирээк; 2. *нареч. (в предшествующем тексте)* жогору жакта, жогоруда; *как говорилось выше* жогоруда (*жогору жакта*) айткандай; 3. *предлог с род. п. (сверх)* жогору, жогорку, өйдө, бийик; *температура выше нуля* температура нулдан жогору; *дети в возрасте выше семи лет* жетиден жогорку жаштагы балдар; 4. *предлог с род. п. (вверх по течению)* жогору, өйдө.

ВЫШЕ- *татаал сөздөрдүн «мурун, башында, жогоруда, мурда» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. вышенáзванный* жогоруда аталган.

ВЫШЕИЗЛОЖЕННЫЙ, ая, -ое жогоруда айтылган; *вышеизложенные доводы* жогоруда айтылган далилдер.

ВЫШЕЛ (*вышла, вышло, вышли*) *прош. вр. от выйти.*

ВЫШЕНАЗВАННЫЙ, ая, -ое жогоруда аталган; *вышенáзванная книга* жогоруда аталган китеп.

ВЫШЕОЗНАЧЕННЫЙ, ая, -ое жогоруда көрсөтүлгөн.

ВЫШЕПОИМЕНОВАННЫЙ, ая, -ое *офиц.* жогоруда аты аталган.

ВЫШЕПРИВЕДЁННЫЙ, ая, -ое жогоруда келтирилген; *вышеприведённый пример* жогоруда келтирилген мисал.

ВЫШЕСКАЗАННЫЙ, ая, -ое жогоруда айтылган.

ВЫШЕСТОЯЩИЙ, ая, -ее жогору турган, жогорку; *вышестоящие органы государственного управления* мамлекеттик башкаруунун жогорку органдары.

ВЫШЕУКАЗАННЫЙ, ая, -ое жогоруда көрсөтүлгөн.

ВЫШЕУПОМЯНУТЫЙ, ая, -ое жогоруда айтылган; *вышеупомянутое событие* жогоруда айтылган окуя.

ВЫШИБАТЬ *несов.см. вышибить.*

ВЫШИБИТЬ *сов. 1. что (выбить)* кагып чыгаруу, кагып түшүрүү, ыргыта коюу, чыгара коюу; *вышибить дверь* эшикти кагып чыгаруу; 2. *кого, перен. (выгнать)* айдап чыгуу, кууп чыгуу.

ВЫШИВАЛЬНЫЙ, ая, -ое: вышивальные принадлежности сайманын аспаптары; *вышивáльная машинá* саймалоочу машина.

ВЫШИВАЛЬЩИЦА *жс.* саймачы аял.

ВЫШИВАНИЕ *ср. 1. (действие)* саймалоо, саюу, сайма саюу; 2. (*вещь*) сайма.

ВЫШИВАТЬ *несов. см. вышить.*

ВЫШИВКА *жс. 1. (действие)* саймалоо, саюу, сайма саюу; *искусство вышивки* сайма саюу искусствосу; 2. (*вышитый узор*) сайма.

ВЫШИНА *жс. 1. (высота)* бийиктик; *вышиной в двадцать метров* бийиктиги жыйырма метр; 2. (*высь*) асман, көк; *орёл парил в вышине* бүркүт асманда каалгып учуп жүрдү.

ВЫШИТЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от вышить*; 2. *прил.* саймаланган, сайылган; *вышитый воротник* саймаланган жака.

ВЫШИТЬ *сов. что* саймалоо, саюу, сайма саюу; *вышить портрет на ткани* кездемеге портрет саюу; *вышить кисёт* тамеки салгыч баштыкты саймалоо.

ВЫШКА *жс. 1. (пристройка наверху здания)* вышка (жасалма бийик секи); 2. (*башня*) вышка, мунара; *буровая вышка* *тех.* бургулоо вышкасы; *стоять на вышке* мунарага (вышкага) чыгып туруу.

ВЫШКОЛИТЬ *сов. кого, разг.* үйрөтүү; тартипке үйрөтүү.

ВЫШУТИТЬ *сов. кого-что, разг.* тамаша кылуу, шылдыңдоо.

ВЫШУЧИВАТЬ *несов. см. вышутить.*

ВЫЩЕЛÁЧИВАНИЕ *ср. хим.* суюктуктун жардамы менен кандайдыр кошундудан ошол суюктукта эрүүчү нерсени ажыратуу.

ВЫЩЕЛÁЧИВАТЬ *несов. см. выщелочить.*

ВЫЩЕЛОЧИТЬ *сов. что, хим.* суюктуктун жардамы менен кандайдыр кошундудан ошол суюктукта эрүүчү нерсени ажыратуу.

ВЫЩИПАТЬ *сов. что* жулуу; *выщипать траву* чөп жулуу; *выщипать перья* жүнүн жулуу (*куштин*).

ВЫЩИПНУТЬ *сов. что* жулуп алуу.

ВЫЩИПЫВАТЬ *несов. см. выщипать, выщипнуть.*

ВЫЯВИТЬ *сов. кого-что* табуу, ачуу, ачып көрсөтүү; *выявить талант* талант таап көрсөтүү; *выявить недостатки в работе* иштеги кемчиликте ачып көрсөтүү.

ВЫЯВИТЬСЯ *сов.* ачылуу, айкын болуу, билинүү.

ВЫЯВЛЕНИЕ *ср.* табуу, ачып көрсөтүү.

ВЫЯВЛЯТЬ *несов. см. выявлять.*

ВЫЯВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. выявиться; 2. страд. к выявлять.*

ВЫЯСНЕНИЕ *ср.* ачуу, айкын кылуу, билүү.

ВЫЯСНИТЬ *сов. что* ачуу, айкын кылуу, билүү.

ВЫЯСНИТЬСЯ *сов.* ачылуу, ачык болуу, айкын болуу, билинүү; *дело выяснилось* иш ачык болду.

ВЫЯСНЯТЬ *несов. см. выяснять.*

ВЫЯСНЯТЬСЯ *несов. 1. см. выясниться; 2. страд. к выяснять.*

ВЬЁТСЯ *наст. вр. от виться.*

ВЬЮ (*вьёшь*) *и т.д. наст. вр. от вить.*

ВЬЮГА *жс.* бурганак, алай-дүлөй (*кар аралаш бо-роон*).

ВЬЮК *м.* жүк (*унаага артылган жүк*).

ВЬЮН *м. 1. (рыба)* вьюн (*балыктын бир түрү*); 2. *перен.* тынч тура албаган, жылпылдаган (*мис. адам*).

ВЬЮНОК *м. бот.* чырмоок.

ВЬЮЧИТЬ *несов. кого-что* жүктөө, артуу; *вьючить верблюда* төөгө жүк жүктөө.

ВЬЮЧНЫЙ, ая, -ое жүк артылуучу, жүктөлүүчү (*унаа*); *вьючная лошадь* жүк артылуучу ат; *вьючное животное* жүк жүктөлүүчү мал (*унаа*); *вьючное седло* ынырчак.

ВЬЮШКА *жс.* мордун (трубанын) тешигин жабуучу калак темир.

ВЬЮЩИЙСЯ, ая, -ея, -ея 1. *прич. от виться*; 2. *прил.* чырмалгыч, тармалдануучу, чырмалуучу, тармал; *вьющиеся волосы* тармал чач; *вьющиеся растения* чырмалгыч өсүмдүктөр, чырмалып чыга турган өсүмдүктөр.

ВЯЖУ (*вяжешь*) *и т.д. наст. вр. от вязать.*

ВЯЖУЩИЙ, ая, -ее куруштуруучу; *вяжущий вкус* оозду куруштуруучу даам.

ВЯЗ *м.* кара жыгач.

ВЯЗАЛЬНЫЙ, ая, -ое токугуч; **вяза́льный крючо́к** токугуч илме шибеге; **вяза́льная спи́ца** токугуч ийне.

ВЯЗАЛЬЩИК *м.* сокмочу, токуучу.

ВЯЗАЛЬЩИЦА *женск. р. к вяза́льщик.*

ВЯЗА́НИЕ *ср.* (действие) согуу, токуу.

ВЯЗА́НКА *ж.* таңгак, таңык; **вяза́нка дров** бир таңгак отун.

ВЯЗА́НЫЙ, ая, -ое согулган, токулган; **вяза́ные рукави́цы** токулган (согулган) мээлей (колкап).

ВЯЗА́НЬЕ *ср.* (изделие) согулган нерсе, токулган нерсе.

ВЯЗА́ТЬ *несов.* 1. *кого-что (стягивать верёвкой)* байлоо, боолоо; **вяза́ть ру́ки** кол байлоо; **вяза́ть сно́пы** боо боолоо, боо байлоо; 2. *что (плести крючком, спицами)* токуу, согуу; **вяза́ть чулки́** чулки (байпак) токуу; 3. *что (скреплять)* орнотуу, карматуу; **вяза́ть кирпи́чи цемен́том** кирпичтерди цемент менен карматуу; 4. *безл. (быть вяжущим)* куруштуруу; **от зелёного ябло́ка вя́жет во рту** көк алма оозду куруштурат.

ВЯЗА́ТЬСЯ *несов.* 1. *с чем (согласоваться)* байланышуу, туура келүү; **его́ слова́ пло́хо вя́жутся с ра́нее ска́занным** анын сөзү мурунку айтканына байланышпайт; 2. *страд. к вяза́ть; ◆ де́ло не вя́жется разг.* иш кыйшактап турат, иш онуна келбей турат.

ВЯ́ЗКА *ж.* 1. байлоо; **вяза́ снопов** боо байлоо; 2. (спицами, крючком) токуу, согуу.

ВЯ́ЗКИЙ, ая, -ое 1. (тягучий) илээшкен, илээшме, жабышкак; **вяза́я гли́на** жабышкак былай; 2. (тонкий) тартма, сормо (*мис. саз*).

ВЯ́ЗКОСТЬ *ж.* илээшкичтик, жабышкактык; **вяза́ность по́чвы** топурактын жабышкактыгы.

ВЯ́ЗНУТЬ *несов.* тыгылуу, батуу; **но́ги вяза́нут в бо́лоте** бут сазга тыгылат.

ВЯ́ЗЬ *ж. лингв.* вязь (*тамгалары бири-бири менен кучакташкан жазуунун бир түрү*); **э́та стари́нная ру́копись на́писана вяза́ью** бул эски кол жазма вязь жазуусу менен жазылган.

ВЯ́ЛЕНИЕ *ср.* кактоо, күнгө кактап кургатуу, кургатуу, как кылуу, сүрсүтүү.

ВЯ́ЛЕНый, ая, -ое күнгө кактап кургатылган, какталган, сүрсүтүлгөн; **вяза́ная рыба́** күнгө кактап кургатылган балык.

ВЯ́ЛИТЬ *несов.* *что* кактоо, күнгө кактап кургатуу, кургатуу как кылуу, сүрсүтүү.

ВЯ́ЛИТЬСЯ *несов.* күнгө какталып кургоо, какталуу, сүрсүү; **ры́ба вя́лится на со́лнце** балык күнгө какталып **вя́ло нареч.** кош көңүл болуп, көңүлсүз, ылдырап, кыбырап; **вя́ло говори́ть** ылдырап сүйлөө.

ВЯ́ЛОСТЬ *ж.* кош көңүлдүк, ылдырагандык, кыбырагандык, бошондук, жүүнү боштук.

ВЯ́Лый, ая, -ое 1. (увядший) солуган; **вяза́ые цветы́** солуган гүлдөр; 2. *перен.* кош көңүл, ылдыраган, бошон, жүүнү бош; **вяза́ое на́стро́ение** көңүлсүздүк, көңүл ачылбоо.

ВЯ́НУТЬ *несов.* 1. солуу; **цвета́ вя́нут без вода́** гүл суусуз солуйт; 2. *перен.* шалдырап алсыроо; **у́ши вя́нут разг.** кулак уялат, адам уккус (*болбогон сөз*).

ВЯ́ЩИЙ, ая, -ее *уст.* өтө чоң, өтө күчтүү; **для вяза́шего удо́вольствия** өтө канааттануу үчүн.

Г

ГА *ср.* нескл. га («гектар» деген сөздөн кыскартылган).

ГАБА́РДИН *м.* габардин (*жүндөн токулган кездеменин бир түрү*).

ГАБА́РИТ *м.* габарит (1. *нерселердин, мис. вагондун, машинакын ж.б. толук сырткы көрүнүшү*; 2. *темир жолдун рельстеринен белгилүү алыстыкта турган аралык; бу аралыкка эч кандай курулуш салууга болбойт*).

ГАВА́НЬ *ж.* гавань (*деңиздин жээгинде пароходдор токтоп, жүк салып, жүк түшүрүү үчүн арналган жай*).

ГАВКА́ТЬ *несов. разг.* үрүү, арсылдоо (*мис. ит*).

ГА́ГА *ж.* зоол. гага (*түндүк деңиздеги куштардын бир түрү*).

ГА́ГАРА *ж.* зоол. гагара (*түндүк деңиздеги сууда жүрүүчү ири куш*).

ГА́ГАЧИЙ, бя, -ье **гага-га т.**; **гага́чий пух** гага мамыгы.

ГАД *м.* 1. сойлоочу жана жерде-сууда жашоочу жаныбар (*мис. жылан, бака ж.б.*); 2. *перен. презр.* кара мүртөз, арамза, жаман киши.

ГАДА́ЛКА *ж.* балчы аял, төлгөчү аял.

ГАДА́НИЕ *ср.* 1. (*предсказание*) бал ачуу, төлгө салуу; 2. (*предположение*) божомолдоо, жоромолдоо, жоруу.

ГАДА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое божомолдуу, жоромолдуу, күмөндүү; **гада́тельные вы́воды** божомолдуу корутундулар.

ГА́ДАТЬ *несов.* 1. (*предсказывать*) бал ачуу, төлгө салуу, төлгө тартуу; 2. (*предполагать*) божомолдоо, жоромолдоо, жоруу.

ГА́ДИНА *ж. см. гад 2.*

ГА́ДИТЬ *несов. разг.* 1. (*пачкать*) булгоо, зандоо; 2. *кому-чему (вредить)* жамандык кылуу, зыянкечтик кылуу, бузуу.

ГАД́КИЙ, ая, -ое кара мүртөз, арамза, жаман; **гад́кий челове́к** жаман киши.

ГА́ДКО *нареч.* жаман, жийиркенткич.

ГАДЛ́ИВОСТЬ *ж.* жийиркеничтүүлүк.

ГАДЛ́ИВый, ая, -ое жийиркеничтүү; **гадл́ивое чу́ство** жийиркеничтүү сезим.

ГА́ДОСТЬ *ж.* 1. (*подлость*) кара мүртөздүк, арамзалык, жүзү каралык; **де́лать га́дости** жүзү каралык кылуу; 2. *разг. (о предмете, вызывающем отвращение)* жийиркеничтүү нерсе.

ГАДЮ́КА *ж.* 1. зоол. кара чаар жылан; 2. *перен. (обычно о женщине)* кара чаар жылан, заардуу.

ГА́ЕЧНЫЙ, ая, -ое **гайка-га т.**; **гайкалык**; **га́ечный ключ** *тех.* гайка ачкычы.

ГА́ЖЕ *сравни. ст. от прил. гадкий и нареч. гадко.*

ГА́ЖУ (*гадишь*) *и т.д. наст. вр. от гадить.*

ГАЗ *м.* 1. *хим.* газ (*аба түрүндөгү зат*); **углеки́слый газ** көмүр кычкыл газы; **свети́льный газ** жарык кылуучу газ; **ядови́тый газ** уулантуучу газ; **уду́шливый**

газ тумчуктуруучу газ; **слезоточивый газ** көздөн жаш агызуучу газ; **2. газы** *мн.* (в кишечнике) ичегидеги жел.

ГАЗ *П. м.* (ткань) газ (жука жибек кездеме).

ГАЗГОЛЬДЕР *м. тех.* газгольдер (газ сакталуучу резервуар).

ГАЗЕЛЬ *I ж. зоол.* газель (элик сыяктуу айбан).

ГАЗЕЛЬ *II ж. лит.* казал (чыгыш элдеринин ырынын бир түрү).

ГАЗЕТА *жс.* газета; **стенная газета** дубал газетасы.

ГАЗЕТНЫЙ, *ая, -ое* **газета-га т.**; газеталык; **газетная статья** газеталык макала; **газетный работник** газета кызматкери; **газетная бумага** газеталык кагаз.

ГАЗЕТЧИК *м. 1. (продавец газет)* газета сатуучу; **2. разг.** (сотрудник газеты) газета кызматкери.

ГАЗИРОВАНИЕ *ср.* газдаштыруу; **газирование напитков** ичимдиктерди газдаштыруу.

ГАЗИРОВАННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от газировать; 2. прил.* газдалган; **газированная вода** газдалган суу.

ГАЗИРОВАТЬ *несов. что* газдаштыруу (ичине газ киргизүү); **газировать воду** сууну газдаштыруу.

ГАЗИРОВКА *жс. разг.* газдалган суу.

ГАЗИФИКАЦИЯ *жс. 1.* газификация, газификациялоо, газдаштыруу (*катуу отунду (таш көмүрдү, чым көңдү, жыгач отунду, сланецти) күйүүчү газга айландыруу*); **газификация каменного угля** таш көмүрдү газдаштыруу; **2.** газификациялоо, газдаштыруу (*газ менен жылытуу; газды отун ордуна колдонуу*); **газификация Москвы** Москваны газификациялоо.

ГАЗИФИЦИРОВАННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от газифицировать; 2. прил.* газдаштырылган; **газифицированный дом** газдаштырылган үй.

ГАЗИФИЦИРОВАТЬ *сов. инесов. что* газификациялоо, газдаштыруу.

ГАЗОВЫЙ I, *ая, -ое газ I-ге т.*; газдык; **газовое освещение** газ менен жарык кылуу; **газовый завод** газ заводу; **газовый счётчик** газ счётчиги; **газовая колонка** газ колонкасы; **газовая турбина** газ турбинасы.

ГАЗОВЫЙ II, *ая, -ое газ II-ге т.*; **газовое платье** газ көйнөк.

ГАЗОГЕНЕРАТОР *м. тех.* газогенератор (катуу отунду күйүүчү газга айландыруучу аппарат).

ГАЗОЛИН *м.* газолин (иштелбеген бензин).

ГАЗОМЁР *м. тех.* газомер (газдын расходуун өлчөөчү аппарат).

ГАЗОМЁТР *м.* газометр (химиялык лабораторияларда – ар түрдүү газдарды жыюу, сактоо жана алардын көлөмүн өлчөөгө арналган идиш).

ГАЗОН *м.* газон (бактарда, көчөлөрдүн жээктеринде ж.б. жерлерде жашыл чөп эгилген аянтча).

ГАЗОНЕПРОНИЦАЕМЫЙ, *ая, -ое* газ өтпөс; **газонепроницаемая перегородка** газ өтпөс тосмо.

ГАЗООБРАЗНЫЙ, *ая, -ое* газ сыяктуу, газ түрүндөгү; **газообразное состояние** газ түрүндөгү абал; **газообразное тело** газ түрүндөгү тело.

ГАЗОПРОВОД *м. тех.* газопровод (газды бир жерден экинчи жерге жүргүзүүчү трубалардын системасы).

ГАЗОТУРБИННЫЙ, *ая, -ое* газотурбиналык; **газотурбинная электростанция** газотурбиналык электростанция.

ГАЗОУБЕЖИЩЕ *ср. воен.* газоубежище (газдан жашынууга арналган жай).

ГАЗОХРАНИЛИЩЕ *ср.* газ сактагыч (газды сактап жана пайдалануу үчүн аны берип туруучу курулуш).

ГАЙДАМАК *м.* гайдамак (**1. 17–18** кылымдарда – польшалык дворяндарга каршы көтөрүлүштөргө катышкан украиналык казак; **2. граждандык согуш** мезгилинде – Украинадагы контрреволюциячыл отряддардын солдаты жана офицери).

ГАЙДУК *м. ист.* гайдук (турциялык бийликтин доорунда Балкан менен Венгрияда көтөрүлүшкө катышкан партизан).

ГАЙКА *жс.* гайка (ортосу бурама көзөнөктүү жалпак темир).

ГАК *м. разг.* кошумча, ашык, артык; **ему лет сорок с гаком** анын жашы кырктан ашык.

ГАЛАНТЕРЕЙНЫЙ, *ая, -ое* **галантерея-га т.**; **галантерейные товары** галантерея товарлары.

ГАЛАНТЕРЕЯ *жс.* галантерея (туалеттин майда товарлары: мээлей, лента, тарак ж.б.).

ГАЛАНТНОСТЬ *жс.* ашыра сыпайылык.

ГАЛАНТНЫЙ, *ая, -ое* ашыра сыпайы, ашыра сылык.

ГАЛДЁТЬ *несов. разг.* чуулдоо, уру-чуру түшүү, бажылдоо, бадылдоо.

ГАЛДЁЖ *м. разг.* уу-чуу, чуулдоо, уру-чуру, кыйкырык-сүрөөң, бажылдоо.

ГАЛЁРА *жс. ист.* галера (Батыштагы көп калактуу кеме, мунун калактарын каторгадагы адамдар айдаган).

ГАЛЕРЕЯ *жс. 1.* галерея (эки имаратты кошуучу жана да имаратты бойлото кеткен узун балкон); **2.** галерея (сүрөттөр көрсөтмөсү үчүн атайын жасалган имарат); **картинная галерея** сүрөттөр галереясы; **3. театр.** галерея (театрдын жогорку ярусу); **4. перен.** галерея (узун катар, тизмек); **галерея литературных типов** адабий типтердин галереясы.

ГАЛЁТА *жс.* галета (кургатылган жалпак нан).

ГАЛЁРКА *жс. разг.* галёрка (театрдын жогорку ярусу).

ГАЛИМАТЬЯ *жс. разг.* куру сөз, келжиреме, сандырак; **нести галиматью** куру сөз айтуу, келжирөө.

ГАЛИФЁ *ср. нескл.* галифе (багалеги тар, жогору жагы кең, өтүк менен кийилүүчү шым).

ГАЛКА *жс.* таан.

ГАЛЛОН *м.* галлон (Англияда суюк жана чубурма заттарды өлчөөчү 4,5 литрге барабар чен).

ГАЛЛЫ *мн. (ед. галл м.)* галлдар (байыркы элдердин бир түрү; бул көбүнчө азыркы Франциянын территориясында жашаган).

ГАЛЛЮЦИНАЦИЯ *жс.* галлюцинация (мээ ишин бузулгандыгынын аркасында жок нерсени элестеп көрүү, угуу ж.б.).

ГАЛЛЮЦИНИРОВАТЬ *несов.* галлюцинациялоо.

ГАЛОГЕНЫ *мн. хим.* галогендер (фтор, хлор, бром, йод сыяктуу заттар).

ГАЛОП *м.* текирең-таскак.

ГАЛОПИРОВАТЬ *несов.* текирең-таскак менен жүрүү.

ГАЛОПОМ *нареч. 1. (вскачь)* текирең-таскак менен; **скакать галопом** текирек-таскак менен чабуу; **2. перен. (очень быстро)** абдан катуу кетүү, аттап-бурттап кетүү.

ГАЛОЧИЙ, *ья, -ье* **галка-га т.**

ГАЛОШИ *мн. (ед. галоша жс.)* көлөч, галош; **сесть в галошу** *см.* калоши.

ГАЛСТУК *м.* галстук; **пионерский галстук** пионер галстуку.

ГАЛУН *м.* **1.** (тесъма) око, околуу тасма; **2.** (нашив-ка) галун (формалуу кийимге околуу тасманын тигилиши).

ГАЛУШКИ *мн.* (ед. **галушка** *жс.*) галушки (украинецтердин сүт же сорпого бышырылган үзмө тамагы).

ГАЛЬВАНИЗАЦИЯ *жс. физ.* гальванизация, гальванизациялоо (бир нерседен электр тогун өткөрүү).

ГАЛЬВАНИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что, физ.* гальванизациялоо.

ГАЛЬВАНИЧЕСКИЙ, *ая, -ое* гальванизация-га *т.*; гальвандык; **гальванический ток** гальвандык ток; **гальваническая батарея** гальвандык батарея; **гальванический элемент** гальвандык элемент.

ГАЛЬВАНОМЕТР *м. физ.* гальванометр (күчтүү эмес электр тогун өлчөөчү прибор).

ГАЛЬКА *жс.* шагыл, майда таш.

ГАМ *м. разг.* уу-чуу.

ГАМАК *м.* гамак (киши жатуучу же отуруучу асма тор); **качаться в гамаке** гамакка жатып же отуруп термелүү.

ГАМАШИ *мн.* (ед. **гамаша** *жс.*) гамашы (балтырга кийилүүчү тамансыз жылуу байпактар).

ГАМБИТ *м. шахм.* гамбит (батыраак чабуулга өтүү максаты менен бир дойбусун же фигурасын тим эле ут-туруп ойной баштоо).

ГАММА *I жс. 1.* муз. гамма (үндөрдүн ырааты менен жогорулашы же төмөндөшү); **2.** перен. гамма (бир тектеш, бирок көп түргө өзгөрүүчү кубулуштардын, заттардын ырааттуу катары); **гамма красок** боёктордун гаммасы.

ГАММА *II жс.* гамма (грек алфавитинин үчүнчү тамгасы).

ГАММА-ЛУЧИ *только мн., физ.* гамма-шоолалар (радиоактивдүү заттар чачыратуучу үч түрдүү шоолалардын бири).

ГАНГРЕНА *жс. мед.* гангрена (дененин бир жеринин өлүү болушу жана чирishi).

ГАНГРЕНОЗНЫЙ, *ая, -ое* гангрена-га *т.*; гангреналык.

ГАНГСТЕР *м.* гангстер (АКШдагы бандиттердин, каракчылардын шайкасына, кесептер тобуна катышуучу кишиге коюлган ат).

ГАНДИКАП *м. спорт. 1.* гандикап (күчтүүлөргө теңөө максаты менен начарларга берилген жеңилдик); **2.** аламан, аралаш (жашына жана жакшы-жаманына карабастан аттарды аралаш чабуу, аламан байге).

ГАНТЕЛЬ *жс. спорт.* гантель (бири-бирине кыска тутка менен кошулган эки чоюн шар).

ГАОЛЯН *м. бот.* гаолян, кытай конок (бул өсүмдүк Маньчжурия менен Кытайда көп болот).

ГАРАЖ *м.* гараж (автомобилдер менен мотоциклдер тура турган жана аларды ремонт кыла турган жай).

ГАРАНТ *м.* гарант (кепил; гарантия берүүчү).

ГАРАНТИЙНЫЙ, *ая, -ое* гарантиялык; **гарантийный договор** гарантиялык договор; **гарантийное письмо** гарантиялык кат.

ГАРАНТИРОВАННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от* **гарантировать**; **2. прил.** гарантияланган.

ГАРАНТИРОВАТЬ *сов. и несов. 1. что* (дать гарантию) гарантиялоо, гарантия берүү; **гарантировать**

качество товара товардын сапатын гарантиялоо; **2. кого-что от чего** (обеспечить) сактоо; **гарантировать от всяких неожиданностей** ар кандай окустуктардан сактоо.

ГАРАНТИЯ *жс.* гарантия (кепилдик); **в этом гарантия нашего успеха** биздин ийгилигибиздин гарантиясы мына ушунда; **часы с гарантией** гарантиялуу саат.

ГАРДЕРОБ *м. 1.* (шкаф) гардероб (ичине кийим илип коё турган шкаф); **2.** (одежда) гардероб, кийим-кечек (бир адамдын же үй-бүлөнүн бардык кийим-кечеги); **у него большой гардероб** анын гардеробу мол, кийим-кечеги көп; **3.** (раздевальня) гардероб (көпчүлүк үйүндө кийим чечип коё турган жай).

ГАРДЕРОБНАЯ *жс. уст. см.* гардероб **3.**

ГАРДЕРОБЩИК *м.* гардеробчу (көпчүлүк кийим чечүүчү жердеги кызматкер).

ГАРДЕРОБЩИЦА *женск. р. к* гардеробщик.

ГАРДИНА *жс.* гардина (терезени бүт жабуучу парда).

ГАРЕМ *м.* гарем (**1. собир.** гаремдеги аялдар; **2. бай** мусулмандардын үйүнүн аялдар туруучу бөлүгү).

ГАРЕМНЫЙ, *ая, -ое* гарем-ге *т.*

ГАРКАТЬ *несов. см.* гаркнуть.

ГАРКНУТЬ *однокр.* кыйкыруу, бакыруу.

ГАРМОНИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что, муз.* гармониялашуу, үндөштүрүү, үндөрдү айкалыштыруу (музыкалык чыгарманын аккорддорун гармония эрежелери боюнча айкалыштыруу).

ГАРМОНИКА *жс. 1.* гармон (музыкалык инструмент); **2.** (ряд частых параллельных складок) катар бүкмө; **сложить лист гармоникой** баракты катардап бүкмөлөө.

ГАРМОНИРОВАТЬ *несов. с чем* ылайык келүү; **его слова гармонируют с его поступками** анын сөздөрү кылган иштерине ылайык келет.

ГАРМОНИСТ *м.* гармончу (гармон ойноочу).

ГАРМОНИЧЕСКИЙ, *ай, -ое 1. гармония 1-ге т;* **2. см.** гармоничный.

ГАРМОНИЧНЫЙ, *ая, -ое* гармония 2-ге *т.*; гармониялуу; **гармоничное пение** үндөштүрүп ырдоо, үндөрдү айкалыштырып ырдоо.

ГАРМОНИЯ *жс. 1.* муз. гармония (аккорддорду бири-бирине туура байланыштыруу жөнүндө музыка теориясынын бир бөлүмү); **2. перен.** гармония (келишкендик, туура келгендик, өз ара ылайыкталыныш); **гармония красок** боёктордун гармониясы.

ГАРМОНЫ *жс. разг. см.* гармоника.

ГАРМОШКА *жс. разг. см.* гармоника.

ГАРНЕЦ *м. уст.* гарнец (революцияга чейинки Россияда – куюлуучу заттардын 3,28 литрге барабар келген чени).

ГАРНИЗОН *м. воен.* гарнизон (шаарда же чепте туруучу аскер бөлүктөрү).

ГАРНИЗОННЫЙ, *ая, -ое* гарнизон-го *т.*; гарнизондук; **гарнизонная служба** гарнизондук кызмат.

ГАРНИР *м.* гарнир (этке же балыкка жасалган тамакка кошул бере турган татымал).

ГАРНИТУР *м.* гарнитур (комплект, толук жыйнак); **гарнитур мебели** мебелдин гарнитуру.

ГАРНЦЕВЫЙ, *ая, -ое* гарнцевый сбор тегирмен каласы.

ГАРНЫЙ, ая, -ое күйүүгө арналган; **га́рное ма́сло** күйүүгө арналган май, чырак майы.

ГАРПУН м. гарпун (*деңиз айбандарын кармоого арналган найзанын бир түрү*).

ГАРТ м. полигр. гарт (*типография шрифтары куюла турган коргошун, сурьма жана колодон жасалган эритме*).

ГАРУС м. гарус (*жүндөн ийрилген жип*).

ГАРУСНЫЙ, ая, -ое гарус-ка т.

ГАРЦЕВА́ТЬ несов. ат үстүндө алчыланып жүрүү.

ГАРЬ жс. күйүк, куйкум; **пахнет га́рью** күйүк (куйкум) жыттанат.

ГАСИ́ТЬ несов. что **1.** (*тушить*) өчүрүү; **гаси́ть огонь** отту өчүрүү; **2.** перен. (*ликвидировать, аннулировать*) төлөө, кутулуу; **гаси́ть задолженность** карыздан кутулуу; **гаси́ть известь** акитааш чылоо.

ГАСНУ́ТЬ несов. өчүү; **звёзды гаснут** перен. жылдыздар өчөт.

ГАСТРИ́Т м. гастрит (*ич оорунун бир түрү*).

ГАСТРОЛЕ́Р м. гастролёр (**1.** убактысынча ойноо, ырдоо үчүн чакырылган артист; **2.** перен. кандайдыр бир ишти күтпөгөн жерден жана убактысынча иштөөчү адам).

ГАСТРО́ЛИ мн. (ед. **гастрóль** жс.) гастроль (четтен келген актёрлордун койгон спектакли).

ГАСТРОЛІ́РОВАТЬ несов. башка жерге гастролго баруу.

ГАСТРО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое гастрол-ге т.; **гастрóль-ная поёздка** гастролго баруу.

ГАСТРОНО́М м. гастроном (**1.** ар түрдүү тамак сатылуучу магазин; **2.** даамдуу тамакты жакшы көрүүчү жана анын жайын билүүчү адам).

ГАСТРОНОМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **гастрономия-га т.**; гастронимиялык; **гастрономические това́ры** гастронимиялык товарлар.

ГАСТРОНО́МИЯ ж. гастрономия (*тамак продуктулары, көбүнчө закуската тамактар*).

ГАТИ́ТЬ несов. что жыгач же чырпык төшөө (*жолдун саздуу, тыгымалуу жерине*).

ГАТЬ жс. жолдун саздуу, тыгымалуу жерине жоон жыгачтардан же чырпыктардан жасалган өткөөл.

ГАУБИ́ЦА жс. гаубица (*замбиректин бир түрү*).

ГАУБИЧНЫЙ, ая, -ое **гаубица-га т.**; гаубицалуу; **гаубичная батаре́я** гаубицалуу батарея.

ГАУПТВА́ХТА жс. гауптвахта (*согуш кызматкерлери үчүн камак үйү*).

ГАШЕ́НЫЙ, ая, -ое **гашёная известь** чыланган акиташ.

ГАШІ́Ш м. нашаа.

ГАСШУ́ (*гасишь*) и т.д. наст. вр. от **гаси́ть**.

ГВАЛТ м. уу-чуу, бака-шака.

ГВАРДЕ́ЕЦ м. гвардиячы (*гвардияда аскер кызматындагы адам*).

ГВАРДЕ́ЙСКИЙ, ая, -ое **гвардия-га т.**; гвардиялык; **гварде́йский полк** гвардиялык полк.

ГВА́РДИЯ жс. гвардия; **Кра́сная гва́рдия** ист. Кызыл Гвардия; **ста́рая гва́рдия** перен. эски гвардия (*кандайдыр бир иш майданында сыналган ишмерлер*).

ГВОЗДІ́КА жс. гвоздика (**1.** бот. жыттуу гүл; **2.** тамакка салуучу жыттуу жыгачтын бүрлөрү).

ГВОЗДІ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **гвоздь-ге т.**; **гвозді́льная маши́на** мык жасоочу машина.

ГВОЗДІ́ЧНЫЙ, ая, -ое **гвозді́ка 2-ге т.**; **гвозді́чное ма́сло** гвоздика майы.

ГВОЗДЬ м. мык; **гвоздь сезо́на** белгилүү мезгилде болгон окуялардын эң негизгиси; **и никакіх гвозде́й! разг.** андан башканы айтуунун эч кереги жок! болду!

ГДЕ нареч. **1.** вопр. кайда; **где вы рабо́таете?** сиз кайда иштейсиз?; **2. относ.** жерде; **там, где я был** мен болгон жерде; **где ему́ э́то сде́лать!** анын колунан бул келмек кайда!; **где бы...** кайда болсо да; **где бы ни...** кайда болбосун; **где бы то ни было** кайда гана болбосун; **где мо́жно, а где нельзя** бир жерде мүмкүн болсо, экинчи жерде мүмкүн эмес.

ГДЕ́-ЛИБО нареч. кайдадыр, бир жерде.

ГДЕ́-НИБУДЬ нареч. бир жерде; **где́-нибудь встре́тимся** бир жерде жолугарбыз.

ГДЕ́-ТО нареч. кайдадыр, кайдадыр бир жерде; **где-то прозвуча́л гудо́к маши́ны** кайдандыр машинанын гудогугу угулду; **где-то он сейча́с?** азыр ал кайда болду экен?

ГЕГЕЛЬЯ́НЕЦ м. филос. гегелчил (*гегельянствону жактоочу*).

ГЕГЕЛЬЯ́НСТВО ср. филос. гегельянство (*Гегельдин философиясы жана ошол философиянын негизинде келип чыккан агымдар*).

ГЕГЕМО́Н м. гегемон (*кандайдыр бир иште жетекчилик ролго ээ болуучу*).

ГЕГЕМО́НИЯ жс. гегемония.

ГЕ́ДЖРА жс. см. **хиджра**.

ГЕ́ЕННА жс. рел. тозок.

ГЕЙ межд. ой.

ГЕ́ЙЗЕР м. геол. гейзер (*кезек-кезек атырылып чыгып турган ысык булак*).

ГЕ́ЙША жс. гейша (*Японияда чайканада атайын бийлөөчү жана ырдоочу аял*).

ГЕКЗА́МЕТР м. лит. гекзаметр (*алты стопалуу ыр*).

ГЕКТА́Р м. гектар (*жер аянтынын метрдик чени, бул – 10 000 чарчы метрге барабар*).

ГЕКТОГРА́Ф м. гектограф (*кол жазманы же машинага басылган текстти көбөйтүп көчүрүүчү прибор*).

ГЕКТОГРАФІ́РОВАТЬ несов. что гектограф менен көчүрүү.

ГЕКТОГРАФІ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **гектограф-ка т.**; гектографтык; **гектографический о́тгисск** гектографтык-отгисск.

ГЕКТОЛІ́ТР м. гектолитр (*суюк жана чубурма заттардын метрдик чени, бул – жүз литрге барабар*).

ГЕ́ЛИЙ м. хим. гелий (*жеңил газ; бул – абада учуу ишинде колдонулат*).

ГЕЛИО- күнгө, аны изилдөөгө жана пайдаланууга тиешелүү татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис. **гелиотерапія** гелиотерапия.

ГЕЛИО́ГРАФ м. гелиограф (**1.** воен. шооланы алыс аралыкка чагылыштырууга негизделген, жарык аркылуу сигнал берүүчү курал, бул – аскерлер ортосунда байланыш үчүн колдонулат; **2.** тех. күндүн жарыгын өзүнөн өзү эле жаза бере турган курал; **3.** астр. күндү фотографиялай турган курал).

ГЕЛИОТЕРА́ПИЯ жс. мед. гелиотерапия (*күндүн нуру менен дарылоо*).

ГЕЛИОТРО́П м. гелиотроп (**1.** бот. жыттуу гүлдүн бир түрү; **2.** мин. минералдын бир түрү; **3.** геод. күндүн

шооласын чагылыштыруу аркылуу сигнал берүү үчүн колдонулуучу геодезиялык прибор).

ГЕЛИОЦЕНТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое астр. гелиоцентридик; **гелиоцентрическая система** гелиоцентридик система (күндү планеталар айланып жылып жүргөн борбор деп эсептөөчү окуу).

ГЕЛЬМИНТОЗЫ мн. гельминтоздор (айбандын жана адамдын организмине гельминттер киргендиктен пайда болгон оорулар).

ГЕЛЬМИНТОЛОГ м. гельминтолог (гельминтология жасагынан специалист).

ГЕЛЬМИНТОЛОГИЯ жс. гельминтология (паразиттик курттарды (глисттерди) жана ошол курттар аркылуу келип чыккан ооруларды изилдөөчү илим).

ГЕЛЬМИНТЫ мн. (ед. **гельминт** м.) гельминттер (айбандын жана адамдын организмине кирип, ооруга чалдыктыра турган паразиттик курттар).

ГЕММА жс. иск. гемма (бетинде дөмпөйтүп же чукурайтып жасаган сүрөтү бар таш).

ГЕМОГЛОБИН м. физиол. гемоглобин (кандын кызыл шариктеринен орун алган түс берүүчү зат).

ГЕМОРРОИДАЛЬНЫЙ, ая, -ое **геморрой**-го т.

ГЕМОРРОЙ м. геморрой (котон чучуктун ичине жара чыгып, канап оорушу).

ГЕМОФИЛИЯ жс. мед. гемофилия (кандын уюусунун жетишсиздигинен болгон кан токтобогондук).

ГЕНЕАЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **генеалогия**-га т.; генеалогиялык; **генеалогическое дерево** санжыра; **генеалогическая классификация языков** тилдердин генеалогиялык классификациясы.

ГЕНЕАЛОГИЯ генеалогия (1. тарыхтын бир тармагы; 2. уруу тарыхы, санжыра).

ГЕНЕЗИС м. генезис (чыгышы, пайда болушу жана өнүгүш процесси).

ГЕНЕРАЛ м. генерал; **генерал армии** армия генералы.

ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОР м. генерал-губернатор (буржуазиялык өлкөлөрдө – крайдын, областтын, колониянын начальниги, бул жогорку согуштук-административдик бийликке ээ болот).

ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ м. генерал-лейтенант.

ГЕНЕРАЛ-МАЙОР м. генерал-майор.

ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИК м. генерал-полковник.

ГЕНЕРАЛИССИМУС м. генералиссимус (жогорку командалык наам).

ГЕНЕРАЛИТЁТ м. собир. генералитет (куралдуу күчтөрдүн жогорку командалык составы, генералдар).

ГЕНЕРАЛЬНЫЙ ая, -ое генеральный, башкы, улуу; жалпы; негизги; **генеральная линия партии** партиянын улуу жолу; **генеральный штаб воен.** генеральный штаб; **генеральная репетиция** генеральный репетиция.

ГЕНЕРАЛЬСКИЙ, ая, -ое **генерал**-га т.; генералдык; **генеральские погоны** генералдык погондор.

ГЕНЕРАЛЬША ж. разг. генерал аялы.

ГЕНЕРАТОР м. тех. генератор (механикалык кубатты электр кубатына айландыруучу машина).

ГЕНЕРАТОРНЫЙ, ая, -ое **генератор**-го т.; генератордук; **генераторный газ** генератордук газ (жасалма газ сымал отун).

ГЕНЕТИКА жс. биол. генетика (биологиянын бир тармагы; бул тукум куучулуктун жана анын өзгөрүшүнүн көрүнүштөрүн изилдейт).

ГЕНИАЛЬНОСТЬ жс. гениалдуулук, даанышмандык, акылмандык.

ГЕНИАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. гениалдуу, даанышман, акылман (эң жогорку талантка ээ болгон); **Пушкин – гениальный русский поэт** Пушкин – орустун гениалдуу акыны; 2. (свойственный гению) гениалдуу (эң жогорку сапаттуу); **гениальная мысль** гениалдуу ой; **гениальное произведение** гениалдуу чыгарма.

ГЕНИЙ м. гений (1. жогорку чыгармачылык жөндөмдүүлүк; 2. жогорку чыгармачылык жөндөмдүүлүгү бар адам).

ГЕНШТАБ м. (генеральный штаб) генштаб (генеральный штаб).

ГЕО- жерге, аны үйрөнүүгө тиешелүү татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис. **геофизика** геофизика.

ГЕОГРАФ м. географ (география жасагынан специалист).

ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое **география**-га т.; географиялык; **географическая карта** география картасы; **географическая среда** географиялык чөйрө; **географическая широта** географиялык кеңдик; **географическая долгота** географиялык узундук.

ГЕОГРАФИЯ жс. география (жерди, анын бетин-үстүн, жер жүзүндөгү жандуу табияттын таралышын үйрөнүүчү илим); **физическая география** физикалык география; **экономическая география** экономикалык география.

ГЕОДЕЗИСТ м. геодезист (геодезия жасагынан специалист).

ГЕОДЕЗИЧЕСКИЙ, ая, -ое **геодезия**-га т.; геодезиялык; **геодезический инструмент** геодезиялык инструмент.

ГЕОДЕЗИЯ жс. геодезия (жердин көлөмүн жана формасын үйрөнө турган жана да жердин бетинин аянтын өлчөө ишин жүргүзүүчү илим).

ГЕОЛОГ м. геолог (геология жасагынан специалист).

ГЕОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **геология**-га т.; геологиялык; **геологический период** геологиялык мезгил; **геологическая разведка** геологиялык чалгындоо; **геологический кабинет** геологиялык кабинет.

ГЕОЛОГИЯ жс. геология (жердин кыртышынын курулушун, составын, тарыхын жана да пайдалуу кендерди изилдөө жолдору жөнүндөгү илим).

ГЕОЛОГОРАЗВЕДОЧНЫЙ, ая, -ое: **геологоразведочный институт** геологиялык чалгындоо институту; **геологоразведочные работы** геологиялык чалгындоо жумуштары.

ГЕОЛОГОРАЗВЕДЧИК м. геологоразведчик (геология жасагынан чалгын жасоочу адам).

ГЕОМЕТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **геометрия**-га т.; геометриялык; **геометрическая задача** геометриялык маселе; **геометрическое тело** геометриялык тело; **геометрические фигуры** геометриялык фигуралар.

ГЕОМЕТРИЯ жс. геометрия; **элементарная геометрия** элементардык геометрия; **аналитическая геометрия** аналитикалык геометрия; **начертательная геометрия** чийме геометрия.

ГЕОРГИН м. георгин (гүлдүн бир түрү).

ГЕОФИЗИКА жс. геофизика (физиканын бир тармагы; жер шарын изилдөөдө физикалык методдорду колдонуучу илимдердин жыйындысы).

ГЕОФИЗИЧЕСКИЙ, ая, -ое **геофизика-га т.**; геофизикалык; **геофизический кабинет** геофизикалык кабинет.

ГЕОХИМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **геохимия-га т.**; геохимиялык.

ГЕОХИМИЯ ж. геохимия (жердин химиялык элементтеринин тарыхын жана алардын жер кыртышында таралышы менен орун алмашуу закондорун окута турган илим).

ГЕОЦЕНТРИЗМ м. геоцентризм (жер – дүйнөнүн козголбос борбору имиш деген байыркы адамдардын илимий эмес түшүнүгү).

ГЕРАЛЬДИКА ж. геральдика (гербдерди сүрөттөө жана алардын тарыхы жөнүндөгү илим).

ГЕРА́НЬ ж. каз тамак (гүл).

ГЕРБ м. герб (мамлекеттин, шаардын, уруунун ж.б. шарттуу белгиси); **Госуда́рственный герб СССР** СССРдин Мамлекеттик герби.

ГЕРБАРИЗИ́РОВАТЬ сов. и несов. что гербарий жасоо (гербарий үчүн өсүмдүк жыйноо).

ГЕРБА́РИЙ м. гербарий (кургатылган өсүмдүктөрдүн жыйнагы).

ГЕРБОВЫЙ, ая, -ое **герб-ге т.**; гербдүү, гербдик; **гёрбовый сбор** герб жыйымы; **гёрбовая ма́рка** гербдүү марка; **гёрбовая печа́ть** гербдүү печать, гербдик печать.

ГЕРКУЛЕ́С I м. (силач) геркулес (балбан; эң күчтүү).

ГЕРКУЛЕ́С II м. (крупна) геркулес (сулудан жасалган крупанын бир сорту).

ГЕРМА́НИЙ м. хим. германий (радиотехникада колдонулуучу бозгул-ак түстөгү морт металл).

ГЕРМА́НСКИЙ, ая, -ое **Германия-га т.**; германдык; **герма́нские язы́к** лингв. германдык тилдер.

ГЕРМАФРОДИ́Т м. гермафродит (кызтеке).

ГЕРМЕТИ́ЧЕСКИ нареч. герметикалык (аба кирбей жана чыкпай турган кылып жыйчыксыз бекитүү); **герметически за́крытый** герметикалык түрдө жабылган.

ГЕРМЕТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое герметикалык.

ГЕРО́ЙЗМ м. эрдик, баатырдык, каармандык; **трудо-во́й геро́йзм** эмгек баатырдыгы.

ГЕРО́ЙКА ж. героинка (баатырдык, салт баатырдык стиль ж.б.); **геройка труда** эмгек героикасы.

ГЕРО́ЙНЯ женск. р. к геро́й; баатыр аял; баатыр кыз; каарман; **ма́ть-геро́йня** баатыр-эне; **геро́йня рома́на** романдын каарманы.

ГЕРО́ЙЧЕСКИЙ, ая, -ое **герой-го**, **геро́йзм-ге т.**; аатырдык, эрдик, каармандык; **геро́йческая борьба́** баатырдык күрөш.

ГЕРО́Й м. баатыр, эр, каарман; **геро́й рома́на** романдын каарманы; **Геро́й Со́ветского Сою́за** Советтер Союзунун Баатыры; **Геро́й Социалисти́ческого Труда́** Социалисттик Эмгектин Баатыры.

ГЕРО́ЙСКИЙ, ая, -ое **герой-го т.**; баатырдык, эрдик, каармандык; **геро́йский по́двиг** баатырдык иш.

ГЕРО́ЙСТВО ср. баатырдык, эрдик, каармандык; **прояви́ть геро́йство** эрдик көрсөтүү.

ГЕ́РЦОГ м. герцог (Батыш Европада жогорку дворяндардын титулу).

ГЕ́РЦОГІ́НЯ женск. р. к ге́рцог; герцогиня (герцогдун аялы же кызы).

ГЕ́РЦОГСКИЙ, ая, -ое **герцог-го т.**; герцогдук.

ГЕ́РЦОГСТВО ср. герцогство (1. *герцог титулу*; 2. *герцогдун ээлеген жери*).

ГЕСТА́ПО ср. гестапо (Гитлер өкүм сүрүп турган кездеги фашисттик жашырын полиция).

ГЕТЕРОГЕ́ННЫЙ, ая, -ое гетерогендик (составы же теги жагынан ар түрдүү).

ГЕ́ТМАН м. ист. гетман (1. мурунку убакытта Украинада – казак орустардын аскер башчысы жана башкы башкаруучусу; 2. мурунку убакытта Польшада – башкы командачы).

ГЕ́ТМА́НСКИЙ, ая, -ое **гетман-га т.**

ГЕ́ТРЫ мн. гетры (бут кийимдин үстүнөн буттун башын каптап коё турган же балтырды сууктан сактоо үчүн кие турган, тамансыз байпактар).

ГЕ́ТТО ср. нескл. гетто (кээ бир капиталисттик өлкөлөрдө расалык дискриминациянын натыйжасында түзүлгөн еврейлер, негрлер жана башка аз улуттар үчүн атайын кварталдар).

ГИАЦИ́НТ м. гиацинт (1. бот. гүлдүн бир түрү; 2. мин. сары, кызыл же кызыл-сары түстөгү асыл таш).

ГИББО́Н м. зоол. гиббон (адам сыяктуу маймыл).

ГИБЕ́ЛЬ ж. 1. өлүм, бүлгүн, кыйроо, жок болуу; **гибель ко́рабля** кеменин кыйрашы, кеменин жок болушу; 2. разг. (множество) абдан көп, сансыз көп; **гибель фру́ктов** абдан көп жемиш.

ГИБЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое өлүмгө алып баруучу, кыйратуучу, өтө зыяндуу; **гибельный шаг** өлүмгө (бүлгүнгө) алып баруучу кадам.

ГИБЌИЙ, ая, -ое 1. ийилме, ийилгич; **ги́бкая ве́тка** ийилгич бутак; 2. перен. ийкемдүү; **ги́бкий ум** ийкемдүү акыл.

ГИБКО́СТЬ ж. 1. ийилгичтик; 2. перен. ийкемдүүлүк.

ГИБЛЫ́Й, ая, -ое разг. **ги́блое де́ло** болбой турган иш.

ГИБНУ́ТЬ несов. өлүү, жок болуу, бүлгүнгө учуроо, кыйроо.

ГИБРИ́Д м. гибрид, аргын; **мул – гибри́д ло́шади и ослá** качыр – жылкы менен эшekten болгон гибрид (аргын).

ГИБРИДИ́ЗА́ЦИЯ ж. гибриддештирүү, аргындаштыруу.

ГИБРИ́ДНЫЙ, ая, -ое **гибрид-ге т.**; гибриддик, аргындаштырылган; **гибри́дные семена́** гибриддик уруктар, аргындаштырылган уруктар.

ГИГАНТ м. 1. (великан) дөө, алп; 2. перен. гигант (эң эле чоң); **заво́д-гигант** гигант-завод; **гига́нт мы́сли** акыл гиганты.

ГИГА́НТСКИЙ, ая, -ое **гига́нт 2-ге т.**; эң эле чоң, эң мыкты, эң сонун; **идти́ впе́ред гига́нтскими шага́ми** алга карата гигант адым менен баруу; **гига́нтские успе́хи** эң чоң ийгиликтер; **гига́нтские шага́и спорт**. гигант адым (кадам) (башына аркан байлап орнотулган мамы; бул аркандын учун кармап, мамыны тегерете арыштап жүгүрөт).

ГИГИЕ́НА ж. гигиена (саламаттык сактоо жөнүндөгү илим жана ушул ишке жардам кылуучу чаралар); **гиги́ена труда́** эмгек гигиенасы.

ГИГИЕ́НИЧЕСКИЙ, ая, -ое см. **гигиени́чный**.

ГИГИЕ́НИЧНЫЙ, ая, -ое **гигиена-га т.**; гигиеналык; **гигиени́чные усло́вия** гигиеналык шарттар.

ГИГРОМЕТР м. физ. гигрометр (абанын нымдуулугу олчой турган прибор).

ГИГРОСКОП м. физ. гигроскоп (абанын нымдуулугу өзгөрүшүн көрсөтүүчү прибор).

ГИГРОСКОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое гигроскопдук (өзүнө ным тартуучу); **гигроскопическая вата** гигроскопдук вата.

ГИД м. гид (туристтерге жол көрсөтүүчү адам).

ГИДРА жс. 1. миф. гидра (гректин мифологиясында – көп баштуу ажыдаар, анын кесилген баштары кайта чыга берет имиш); 2. зоол. гидра (тузсуз сууда жашоочу майда жаныбарлардын бир түрү); **гидра контрреволюции** революциянын ашынган душманы.

ГИДРАВЛИКА жс. физ. гидравлика (суу кыймылдаткычтары, жана суу курулуштары жөнүндөгү илим).

ГИДРАВЛИЧЕСКИЙ, ая, -ое гидравлика-га т.; гидравликалык; **гидравлический пресс** тех. гидравликалык пресс.

ГИДРАТ м. хим. гидрат (химиялык заттын суу менен кошулганынан келип чыккан нерсе).

ГИДРО- сууга, суу кубатына карата болгон мамилени белгилөөчү татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис. **гидротехника** гидротехника.

ГИДРОАВИАЦИЯ жс. гидроавиация (суудан көтөрүлүп жана сууга конуучу самолёттор).

ГИДРОБИОЛОГИЯ жс. гидробиология (суу чөйрөсүндөгү организмдин кандай тиричилик кыла тургандыгын изилдөөчү биологиянын бир тармагы).

ГИДРОГЕОЛОГИЯ жс. гидрогеология (жер астындагы сууларды жана алардын жер үстүнө чыгышын изилдөөчү геологиянын бир тармагы).

ГИДРОГРАФ м. гидрограф (1. суунун кыймылынын тездигин аныктоочу прибор; 2. гидрография жагынан специалист).

ГИДРОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое гидрография-га т.; гидрографиялык; **гидрографическая карта** гидрографиялык карта.

ГИДРОГРАФИЯ жс. гидрография (жер үстүндөгү сууларды изилдөөчү географиянын бир тармагы).

ГИДРОДИНАМИКА жс. гидродинамика (күчтөрдүн аракетин аркылуу суюктуктун кыймылга келишин изилдөөчү механиканын бир тармагы).

ГИДРОДИНАМИЧЕСКИЙ, ая, -ое гидродинамика-га т.; гидродинамикалык.

ГИДРОЛИЗ м. хим. гидролиз (химиялык жол менен туздарды сууга эритүү).

ГИДРОЛИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое гидролиз-ге т.

ГИДРОЛОГ м. гидролог (гидрология жагынан специалист).

ГИДРОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое гидрология-га т.; гидрологиялык.

ГИДРОЛОГИЯ жс. гидрология (суу мейкиндигин жана табиятта суунун кыймылын изилдөөчү илим).

ГИДРОМЕТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое гидрометрия-га т.; гидрометриялык; **гидрометрическая станция** гидрометриялык станция.

ГИДРОМЕТРИЯ жс. гидрометрия (агын суулардын тездигин, алардын деңгээлин ж.б. өлчөө ишин жүргүзүүчү гидрологиянын бир тармагы).

ГИДРОПАТИЯ жс. гидропатия (суу менен дарылоо).

ГИДРОПЛАН м. гидроплан (суудан көтөрүлүүгө жана сууга конууга ылайыкталган прибор менен жабдылган самолёт).

ГИДРОПУЛЬТ м. гидропульт (орт өчүрүү үчүн, бакка, көчөгө суу себүү үчүн, үйдү дезинфекциялоо үчүн колдонула турган кичине насостуу чака).

ГИДРОСТАНЦИЯ жс. гидростанция (электр кубатын иштеп чыгаруу үчүн суунун күчүн пайдалануучу электр станциясы).

ГИДРОСТАТИКА жс. физ. гидростатика (суюктуктардын теңдешик закондорун жана суюктукка салынган телолордун теңдешик закондорун изилдөөчү физиканын бир тармагы).

ГИДРОСУЛЬФИТ м. хим. гидросульфит (боёо жана агартуу үчүн өнөр жайларда колдонулуучу химиялык туз).

ГИДРОТЕРАПИЯ жс. мед. гидротерапия (суу менен дарылоо).

ГИДРОТЕХНИК м. гидротехник (гидротехника жагынан специалист).

ГИДРОТЕХНИКА жс. гидротехника (каналдар, плотиналар жс.б. куруу жолу менен табигый суу запастарын пайдалануу ишин жүргүзүүчү техниканын бир тармагы).

ГИДРОТЕХНИЧЕСКИЙ, ай, -ое гидротехника-га т.; гидротехникалык; **гидротехнические сооружения** гидротехникалык курулуштар.

ГИДРОТУРБИНА жс. гидротурбина (суунун күчү менен кыймылга келүүчү кыймылдаткыч).

ГИДРОУЗЕЛ м. гидротүйүн (гидротехникалык курулуштардын – электр станцияларынын, каналдардын жс.б. жыйындысы болуп турган жай).

ГИДРОФОБИЯ жс. мед. гидрофобия; см. **водобоязнь**.

ГИДРОЦЕНТРАЛЬ жс. гидроцентральный (кандайдыр бир райондун борбордук гидростанциясы).

ГИДРОЭЛЕКТРОСТАНЦИЯ жс. гидроэлектростанция; см. **гидростанция**.

ГИЕНА жс. зоол. гиена (тарп жеп күн көрүүчү жырткыч айбан).

ГИКАНЬЕ ср. кыйкырык (мис. кууганда).

ГИКАТЬ несов. кыйкыруу (мис. кууганда).

ГИКНУТЬ однокр. кыйкырып жиберүү (мис. кууганда).

ГИЛЬДИЯ жс. ист. 1. гильдия (орто кылымдарда Батыш Европада – соодагерлердин же ремесленниктердин бирикмеси); 2. гильдия (надышалык Россияда – купецтер бөлүнгөн разряддардын бири); **купёц первой гильдии** биринчи гильдиянын купеци.

ГИЛЬЗА жс. гильза (1. мылтыктын жезитбош патрону, замбирек огунун дары салынуучу түтүгү; 2. папиростун тамеки толтурула электеги түтүгү).

ГИЛЬОТИНА жс. гильотина (өлүм жазасына тартылсын деп өкүм кылынгандардын башын кесүүчү курал).

ГИЛЬОТИНИРОВАТЬ сов. и несов. кого башын кесип өлтүрүү (гильотина менен).

ГИЛЯКИ мн. (ед. **гиляк** м.) гиляктар (СССРдин Ыраакы Чыгышында жашоочу элдердин бир түрү; нивхи деген элдин мурунку аты).

ГИМН *м.* гимн (мамлекеттик же таптык бирдиктин символу катарында алынган салтанаттуу ыр); **Государственный гимн Советского Союза** Советтер Союзунун Мамлекеттик гимни.

ГИМНАЗИСТ *м.* гимназист (гимназиянын окуучусу).

ГИМНАЗИСТКА *женск. р. к гимназист; гимназистка.*

ГИМНАЗИЯ *ж.* гимназия (падышалык Россияда жана кээ бир буржуазиялык өлкөлөрдө – жалпы билим берүүчү орто мектеп).

ГИМНАСТ *м.* гимнаст (гимнастиканы мыкты билген, ошонун артынан түшкөн адам).

ГИМНАСТЁРКА *ж.* гимнастёрка (эркектин аскердик формада тигилген сырт койногу).

ГИМНАСТИКА *ж.* гимнастика (дене тарбия).

ГИМНАСТИЧЕСКИЙ, *ая, -ое гимнастика-га т.; гимнастикалык; гимнастический зал* гимнастика ойнолуучу зал.

ГИМНАСТКА *женск. р. к гимнаст; гимнастка.*

ГИНЕКОЛОГ *м.* гинеколог (гинекология боюнча специалист).

ГИНЕКОЛОГИЧЕСКИЙ, *ая, -ое гинекология-га т.; гинекологиялык.*

ГИНЕКОЛОГИЯ *ж.* гинекология (аял оорулары жана аларды дарылоо жөнүндөгү илим).

ГИПЕРБОЛА *ж.* гипербола (1. *лит.* ашырып айтуу, апыртып айтуу; 2. *мат.* конустун эки түзүүчүсүнө параллелдүү тегиздикте конусту кесиш аркылуу пайда болгон ийри сызык).

ГИПЕРБОЛИЧЕСКИЙ, *ай, -ое гипербола-га т.*

ГИПЕРБОЛОИД *м. мат.* гиперболоид (гипербола-нын айланышынан пайда болгон мейкиндик).

ГИПЕРТОНИК *м.* гипертоник (гипертония оорусу менен ооручу адам).

ГИПЕРТОНИЧЕСКИЙ, *ая, -ое гипертония-га т.; гипертониялык; гипертоническая болезнь* гипертониялык оору, гипертония оорусу.

ГИПЕРТОНИЯ *ж.* гипертония (кандын катуу басымы; кандын катуу басымынан болгон оорунун бир түрү).

ГИПЕРТРОФИРОВАННЫЙ, *ая, -ое мед., биол.* гипертрофияланган.

ГИПЕРТРОФИЯ *ж. мед., биол.* гипертрофия (дененин бир мүчөсүнүн ооруп чоңоюп кетиши).

ГИПНОЗ *м.* гипноз (дарылоонун бир түрү); **впасть в гипноз** гипнозго берилүү; **лечить гипнозом** гипноз менен дарылоо (жасалма жол менен уктатуу).

ГИПНОТИЗЁР *м.* гипнотизёр (гипноз жасоого шыктуу адам).

ГИПНОТИЗИРОВАТЬ *несов. кого* гипноздоо (көз байлап коюу); **гипнотизировать взглядом** перен. тиктеп өз эркине багындырып, гипноздоп коюу.

ГИПНОТИЗМ *м.* гипнотизм (1. *гипноз* жөнүндөгү окуу; 2. *гипноз* өнөрү, *гипноз* жасоого чебердик).

ГИПНОТИЧЕСКИЙ, *ая, -ое гипноздук; гипнотический сон* гипноздук уйку (гипноздун күчү менен болгон уйку).

ГИПОСУЛЬФИТ *м. хим.* гипосульфит (кездемени акка боёгондо, фотографияда ж.б. колдонула турган зат).

ГИПОТЕЗА *ж.* гипотеза, илимий божомол, илимий болжол; **строить гипотезы** божомолдоо.

ГИПОТЕНУЗА *ж. мат.* гипотенуза (тик бурчтуу үч бурчтуктун тик бурчка каршы жаткан жагы).

ГИПОТЕРМИЯ *ж. мед.* гипотермия (денени жасалма муздатуу; бул – операция убагында наркоз ордуна колдонулат).

ГИПОТЕТИЧЕСКИЙ, *ая, -ое гипотеза-га т.; гипотезалык, божомолдуу, болжоп айтылган.*

ГИПОТЕТИЧНЫЙ, *ая, -ое см. гипотетический.*

ГИПОЦЕНТР *м. физ.* гипоцентр (жер кыртышынын тереңинде жер титирөөнүн борбору, баишталган орду).

ГИПОЛОГИЯ *ж. вет.* гиппология (жылкыны асыроону, багууну ж.б. изилдөөчү ветеринариянын бир тармагы).

ГИППОТОТАМ *м.* гиппопотам; *см. бегемот.*

ГИПС *м.* 1. *мин.* гипс (скульптурада, медицинада колдонулуучу минералдын бир түрү); **скульптура из гипса** гипстен жасалган скульптура; 2. (скульптурный слепок) гипс (гипстен жабыштырып жасалган скульптура); 3. *мед.* гипс; **положить руку в гипс** колду гипстөө, гипске катыруу.

ГИПСОВАНИЕ *ср. мед., с.-х.* гипстөө, гипс салуу; **гипсование почвы** топуракка гипс салуу, топуракты гипстөө.

ГИПСОВАТЬ *несов. что, мед., с.-х.* гипстөө, гипс салуу.

ГИПСОВЫЙ, *ая, -ое гипс-ке т.; гипсовая повязка* гипс тануусу.

ГИПСОМЕТР *м. геод.* гипсометр (бир орундун деңиз деңгээлинен канчалык бийиктикте турганын өлчөөчү прибор).

ГИПСОМЕТРИЯ *ж. геод.* гипсометрия (орундун, жердин деңиз деңгээлинен канчалык бийиктикте турганым белгилөөчү геодезиянын бир бөлүгү).

ГИРЕВИК *м. спорт.* гиревик (гирияны көтөрүүгө машыккан спортсмен).

ГИРЛЯНДА *ж.* гирлянда (тасмага же чынжырга окшотуп өрүлгөн гүл же жашыл чөп).

ГИРОСКОП *м.* гироскоп; *см. жироскоп.*

ГИРЯ *ж.* 1. гиря, таш (тараза ташы); 2. *спорт.* гиря (гимнастикалык чоюн, чоюн шар).

ГИСТОЛОГ *м.* гистолог (гистология жагынан специалист).

ГИСТОЛОГИЯ *ж.* гистология (адамдын жана айбандардын денесинин микроскоптук түзүлүшүн изилдөөчү анатомиянын бир бөлүмү).

ГИТАРА *ж.* гитара (музыкалык инструменттин бир түрү).

ГИТАРИСТ *м.* гитарист, гитарчы.

ГИТАРИСТКА *женск. р. к гитарист; гитаристка.*

ГИЧКА *ж. мор., спорт.* гичка (бат жүрүүчү ичке кайык).

ГЛАВ- мекемелердин аттарында «башкы» деген мааниде колдонулуучу сөздүн кыскарган формасы; *мис. главврач* башкы врач.

ГЛАВА *ж.* 1. *уст.* (голова) баш; 2. (руководитель) жетекчи, башчы; **глава правительства** өкмөт жетекчиси, өкмөт башчысы; 3. (купол) глава, купол (чиркөөнүн жарым шарга окшоп тоголок болуп томпоюн турган төбөсү); 4. (раздел книги) глава (китептин бөлүмү); **во главе** ири алдында, башында; баш болуп; **пять учеников во главе с учителем** мугалим баш болуп беш окуу-

чу; **ста́вить во главу́ угла́** ири алдыга коюу, негиздүү деп кароо.

ГЛАВА́РЬ *м.* башчы; **глава́рь шайки** шайканын башчысы.

ГЛАВБУ́Х *м.* (*главный бухгалтер*) башкы бухгалтер.

ГЛАВВРА́Ч *м.* (*главный врач*) башкы врач.

ГЛАВЕ́НСТВО *ср.* башчылык, үстөмдүк.

ГЛАВЕ́НСТВОВАТЬ *несов. в чём, над кем-чем* башчылык кылуу, үстөмдүк кылуу.

ГЛАВК *м.* главк (*башкы башкарма*).

ГЛАВНЕ́ЙШИЙ, *ая, -ее превосх. ст. от прил. гла́в-* *ный* эң эле маанилүү, эң эле негизги, эң эле башкы.

ГЛА́ВНОЕ *ср. см. гла́вный* 3.

ГЛАВНОКОМА́НДОВАНИЕ *ср.* башкы командование; **верхо́вное главнокома́ndование** жогорку башкы командование.

ГЛАВНОКОМА́НДУЮЩИЙ *м.* башкы командачы; **верхо́вный главнокома́ndующий** жогорку башкы командачы.

ГЛА́ВНЫЙ, *ая, -ое* 1. (*основной*) негизги, башкы, эң маанилүү; **гла́вная мысль докла́да** докладдын негизги мазмуну; **гла́вное управле́ние** башкы башкарма; **гла́вный го́род** борбор шаар (*областнын ж.б.*); **гла́вная у́лица** негизги көчө; 2. (*старший*) башкы; **гла́вный врач больни́цы** оорукананын башкы врачы; **гла́вный бухга́лтер** башкы бухгалтер; 3. *в знач. суш. ср.* эң негизги, эң башкы; **гла́вного не забудь** эң негизгисин унутпа; 4. *вводи. сл.* биринчи кезекте, негизгиси баарыдан мурда; **пишите скорей и, гла́вное, присыла́йте свой а́дрес** то-зирээк жазыңыз жана, баарыдан мурда, өзүңүздүн адресинизди жибериниз; 5. *грам.* баш; **гла́вное предложе́ние** баш сүйлөм; **гла́вные чле́ны предложе́ния** сүйлөмдүн баш мүчөлөрү; **гла́вным о́бразом** көбүнчө; **гла́вная кни́га** бухг. чоң книга.

ГЛАГО́Л *м.* грам. этиш.

ГЛАГО́ЛЬНЫЙ, *ая, -ое глагол-го т.; этиштик; гла-* *гольное сказа́емое* этиштик баяндооч.

ГЛАДИА́ТОР *м. ист.* гладиатор (*Байыркы Римде циркте жоокер менен же жырткыч айбан менен карма-шуучу жоокер-кул же согуш туткуну*).

ГЛАДИ́ЛЬНЫЙ, *ая, -ое: гладильная доска* үтүктөгүч такта, таптагыч такта.

ГЛАДИ́ЛЬЩИК *м.* үтүктөөчү адам.

ГЛАДИ́ЛЬЩИЦА *женск. р. к глади́льщик.*

ГЛАДИО́ЛУС *м. бот.* гладиолус (*гүлдүн бир түрү*).

ГЛА́ДИТЬ *несов.* 1. *что (бельё и т.п.)* үтүктөө, таптоо, дазмалдоо; 2. *кого-что (ласкать)* сыйпоо, сы-лоо, эркелетүү (*эркелетип сыйпоо*); **гла́дит по голо́вке** 1) башынан сылоо; 2) *перен. разг.* мейримдүү мамиле кылып, оюна коюу; **гла́дит про́тив ше́рсти кого-л.** 1) жүнүн тетири сылоо; 2) *перен. разг.* «а баракелде» дей бербей, жактырбай коюу (*бирөөгө каршы аракет кылуу же сүйлөө, бирөөнүн тизгинин тартып коюу*).

ГЛА́ДКИЙ, *ая, -ое* 1. (*ровный*) тегиз, текши жылма, жылмакай; **гла́дкая пове́рхность о́зера** көлдүн тегиз бети; **гла́дкая доска́** тегиз тактай; 2. *перен.* шар, жымсал, мукактанбаган, мүдүрүлбөгөн; **гла́дкая речь** мукактанбай, шар сүйлөгөн сөз; 3. *разг.* (*жирный*) семиз; **гла́дкая ло́шадь** семиз ат; **гла́дкая мате́рия** түрсүз кездеме; **с него́ взя́тки гла́дки** *разг.* жеде да кетти (*андан эч нерсе ала албайсың*).

ГЛА́ДКО *нареч.* 1. (*ровно*) тегиз, жылма, жылмакай; **гла́дко вы́строгать до́ску** тактайды тегиз кылып жонуу, сүрүп жылмалоо; 2. *перен.* шар, жымсал, мукактанбай, мүдүрүлбөй; **говори́ть гла́дко** мукактанбай сүйлөө.

ГЛАДКОСТВО́ЛЬНЫЙ, *ая, -ое* сайсыз; **гладко-** **ствольное ружьё** сайсыз мылтык.

ГЛАДЬ I *ж.* (*водная поверхность*) тегиздик, тегиз бет; **гладь о́зера** көлдүн тегиз бети; **морская́ гладь** деңиз тегиздиги; **тишь да гладь** *разг.* тынч эле (*мемире-ген тынчтык*).

ГЛАДЬ II *ж.* **вы́шивка гла́дью** сайманын бир түрү.

ГЛА́ЖЕНЫЙ, *ай, -ое* үтүктөлгөн, тапталган, даз-малдалган.

ГЛА́ЖЕНЬЕ *ср.* үтүктөө, таптоо, дазмалдоо.

ГЛАЗ *м.* 1. көз; **правый́ глаз** оң көз; 2. *чаще мн.* (*зрение*) көз көрүү, көрүүгө жөндөмдүүлүк; **у него́ хоро́шие глаза́** анын көзү курч; 3. *разг.* (*присмотр, надзор*) карап туруу, баш-көз болуу; **хозяйский́ глаз** сарамжал-дуулук менен кароо; **тут ну́жен глаз да глаз** бул жерде абдан жакшы баш-көз болуу керек; **у семи́ няне́к дитя́ без гла́зу** *посл.* койчу көп болсо, кой арам өлөт; **о́стрый глаз** кыраакы; **дурно́й глаз** *прост.* жаман көз; **хоть́ глаз вы́коли** *разг.* көзгө сайса көрүнгүс (*караңгы*); **на́ глаз** божомол менен; **невоору́женным гла́зом** куралсыз көз менен (*кароо*); **смея́ться в глаза́** көзүнчө күлүү, көзүнчө шылдыңдоо; **сказа́ть пра́вду в глаза́** чындыкты көзүнө айтуу; **попа́сться на глаза́ кому-л.** бирөөгө көрүнүп калуу; **не попада́ться на глаза́** көзүнө көрүнбөө; **отвести́ глаза́ кому-л.** алаксытуу, көңүлдү башка жакка буруп жиберүү; будамайлоо; **закрыва́ть глаза́ на что-л.** бир нерсеге көз жумду кылуу, бир нерсени көрмөксөн болуу; **откры́ть глаза́** көзүн ачуу, көңүлүн буруу; **на́ глаза́х** көзүнчө; **он вы́рос у неё на глаза́х** ал анын көз алдында өстү; **за́ глаза́** *разг.* 1) (*в отсутствие кого-л.*) көзү жокто, сыртынан; **купи́ть что-л. за́ глаза́** бир нерсени сыртынан сатып алуу; **говори́ть что-л. за́ глаза́** бир нерсени бирөөнүн көзү жокто айтуу; 2) (*с избытком, вполне*) толук, кенири; **за́ глаза́ дово́льно** кенири жетет, ашып түшөт, ашыгы менен жетет; **с гла́зу на глаз** көзмө-көз; **с́ глаз доло́й** – **из се́рдца вон** *посл.* көзү жоктун өзү жок; көзгө көрүнбөдү – көңүлдөн кетти; **не в бровь, а (пря́мо) в́ глаз** *погов.* сөздү машина келтирип айтуу; **куда́ глаза́ глядя́т** баш ооган жакка; **броса́ться в глаза́** көзгө чалдыгуу; **смотре́ть на что-л. чу́жими глаза́ми** өз пикири жоктук, башканын айтканы менен болуучулук; **не смы́кая́ глаз** көзүн жумбай; **не спуска́я глаз с́ кого-л.** (*любо-ваться*) бирөөдөн көзүн айырбай кароо (*жаакшы көрүп, кызыгып*).

ГЛАЗА́СТЫЙ, *ая, -ое разг.* 1. (*большеглазый*) чоң көз, алакай көз; 2. *перен.* (*зоркий*) көрөгөч, кыраан, кыраакы.

ГЛАЗЕ́ТЬ *несов. на кого-что, разг.* таңыркап кароо, элейип кароо; **глазеть по́ сторонам** туш-тушка таңыркап кароо.

ГЛАЗИ́РОВАННЫЙ, *ай, -ое* 1. *прич. от глази́ро-вать*; 2. *прил. (о посуде)* глази́рленген; 3. *прил. (о бумаге)* жылтыратылган; 4. *прил. (о торте и т.п.)* бети оймо-чий-меленип, жылтыратылган.

ГЛАЗИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. (*посуду*) гла-зи́рдөө; 2. (*бумагу*) жылтыратуу; 3. (*торт и т.п.*) бетин оймо-чиймелеп, жылтыратуу.

ГЛАЗНИК *м. разг. көз врачы.*

ГЛАЗНИЦА *жс. анат. көздүн чарасы.*

ГЛАЗНОЙ, ая, -ое *глаз 1-ге т.; глазные болёзни* көз оорусу; *глазной врач* көз врачы; *глазное дно* көздүн түбү; *глазное яблоко* анат. көз алмасы.

ГЛАЗОК *м. 1. (мн. глазки) ласк. от глаз 1 көз, көзчө; 2. (мн. глазки) бот. бүчүр (бак-даракка улап өстүрүүчү бүчүр); 3. (мн. глазки) көзчө (картошконун тамыр чыгаруучу көзчөсү); на глазок* болжол менен, көз таразалап; *взглянуть одним глазком* көз кырын салып өтүү, көздүн кыры түшүү.

ГЛАЗОМЁР *м. көз менен болжолдоо.*

ГЛАЗОМЁРНЫЙ, ая, -ое *глазомер-ге т.; глазомерная съёмка* көз менен болжолдоп өлчөө, көз менен болжолдоп съёмка жүргүзүү.

ГЛАЗУНЯ *жс. глазуня (агы менен сарысы ара-лаштырылбай майга куурулган жумуртка).*

ГЛАЗУРЬ *жс. глазурь (1. айнектей катуу сыр; 2. таттуу нандын, мис. торт, пирожное, үстүнө уютулган шире).*

ГЛАНДЫ *мн. (ед. гланда жс.) анат. гланды (алкым бездери).*

ГЛАС *м. уст. добуш.*

ГЛАСИТЬ *несов. что* айтуу, билдирүү; *этот параграф устава гласит следующее* уставдын бул параграфы мына мындай дейт.

ГЛАСНО *нареч. ачык, ашкере, көрүнөө; гласно заявить о чём-л. бир нерсе жөнүндө* көрүнөө айтуу.

ГЛАСНОСТЬ *жс. ачыктык, ашкерелик, көрүнөөлүк; предать гласности ашкере кылуу; гласность суда* соттун ачыктыгы, соттун көрүнөөлүгү.

ГЛАСНЫЙ *гласный I, ая, -ое ачык, ашкере, көрүнөө; гласный суд* ачык сот.

ГЛАСНЫЙ II, ая, -ое *лингв. үндүү; гласный звук* үндүү тыбыш.

ГЛАСНЫЙ III *м. ист. гласный (революцияга чейинки Россияда – шаардык думанын мүчөсү).*

ГЛАУКОМА *жс. мед. глаукома (көз оорусунун бир түрү).*

ГЛАШАТАЙ *м. ист. жарчы, жар салуучу; глашатай истины перен. чындыкты айтуучу, чындыктын жарчысы; глашатай мира перен. тынчтыктын жарчысы.*

ГЛЁТЧЕР *м. мөңгү.*

ГЛИНА *жс. ылай, чопо, топурак; красная глина* кызыл топурак; *огнеупорная глина* отко туруштук берүүчү топурак; *гончарная глина* карапа жасалуучу топурак; *фарфоровая глина* фарфор жасалуучу чопо.

ГЛИНИСТЫЙ, ая, -ое *ылайлуу, чополуу, чопо ара ашкан; глинистая почва* чопо топурактуу жер.

ГЛИНОБИТНЫЙ, ая, -ое *топурактан сокмо, топурактан урма; глинобитные стены* топурактан сокмо дубалдар.

ГЛИНОЗЁМ *м. хим. глинозём (топурактагы алюминий окиси).*

ГЛИНОЗЁМНЫЙ, ая, -ое *глинозём-го т.*

ГЛИНЯНЫЙ, ая, -ое *глина-га т.; глиняный кувшин* чоподон жасалган карапа (кумура).

ГЛИССЕР *м. мор. глассер (бат жүрүүчү мотордуу кеме).*

ГЛИСТ *м. глист (адамдын жана айбандын денесинде болгон мите-курт; мис. кыл курт, кызыл курт жс.б.).*

ГЛИСТА *жс. см. глист.*

ГЛИСТОГОННЫЙ, ая, -ое *мед. глист түшүргүч, глист жойгуч; глистогонное средство* глист түшүргүч дары.

ГЛИЦЕРИН *м. глицерин (майдан жасалган тунук суюктук; бул – медицина, гигиена жана техникада колдонулат).*

ГЛИЦЕРИНОВЫЙ, ая, -ое *глицерин-ге т.; глицериндүү; глицериновое мыло* глицериндүү самын.

ГЛОБУС *м. глобус (көрсөтмөлүү курал – жер шарынын кичирейтип көрсөтүлгөн модели).*

ГЛОДАТЬ *несов. 1. что (грызть)* кемирүү, мүлжүү; *собака гложет кость* ит сөөк кемирип жатат; *2. кого, перен. ич күйүү, өйүү; его гложет совесть* уятынан анын ичи күйүп турат.

ГЛОТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: *глотательные движения* жутуу кыймылы.

ГЛОТАТЬ *несов. что* жутуу; *глотать слова* мукактанып сүйлөө; *глотать слёзы* ыйлап жибербөөгө аракет кылып, өзүн өзү күч менен токтотуу.

ГЛОТКА *жс. 1. анат. кекиртек; 2. разг. (горло) тамак, алкым; заткнуть глотку кому-л. груб. бирөөнү сүйлөтпөй коюу (жаагын басуу); драть глотку груб. катуу кыйкыруу, бакыруу, баркылдоо.*

ГЛОТНУТЬ *однокр. что, чего* жутуп жиберүү.

ГЛОТОК *м. 1. (проглатывание) ууртам, жутум; выпить в два глотка* эки ууртап жутуу; *2. (количество проглатываемого) жутум; большой глоток* чоң жутум.

ГЛОХНУТЬ *несов. 1. (становиться глухим) дүлөй (керен) болуп калуу; 2. (затихать) басылуу, угулбай калуу; өчүү; шум постепенно глохнет* ызы-чуу бара-бара басылат; *3. (дичать) жапайылануу; сад глохнет без ухода* багылбаса, бак жапайыланып кетет.

ГЛУБИНА *жс. 1. терендик; на глубине ста метров* жүз метр терендикте; *морские глубины* деңиз терендиктери; *2. түпкүр; в глубине зала* залдын түпкүрүндө; *в глубине района* райондун түпкүрүндө; *3. перен. терендик, мыктылык (бир нерсенин көрүнүшүнүн күчү, даражасы); глубина чувства* сезимдин терендиги; *глубина замысла* ойдун терендиги, ойдун мыктылыгы; *в глубине души он согласился* түпкү оюнда ал макул болду; *до глубины души* абдан күчтүү; *в глубине веков* байыркы заманда.

ГЛУБИННЫЙ, ая, -ое *глубина 1-ге т.; терендиктеги; глубинная бомба* терендикте жарылуучу бомба (суу астындагы кемени кыйратуу үчүн колдонулат).

ГЛУБОКИЙ, ая, -ое *1. терен, чуңкур; глубокая река* терен дарыя; *глубокая вспашка* терен айдоо; *глубокая рана* терен жара; *глубокие корни* терен тамырлар; *глубокая тарелка* чуңкур тарелка; *2. перен. (серьёзный, значительный)* терен, олуттуу; *глубокие познания* терен билим; *глубокая мысль* терен ой; *глубокий кризис* терен кризис; *3. перен. (сильный, напр. о чувстве)* терен, мыкты, катуу, абдан; *глубокое уважение* абдан урматтоо; *4. (поздний)* кеч, өтө, ичи; *глубокая старость* өтө карыган кез; *глубокая осень* кеч күз; *до глубокой ночи* түн ортосунан алда канча ооганга чейин; *5. (ничем не нарушаемый)* такыр, такыр эле; *глубокое молчание* такыр эле унчукпоо (сүйлөө, жооп бербөө); *♦ держать в глубокой тайне* ички сыр кылып сактоо; *глубокий тыл* те-рен тыл.

ГЛУБО́КО 1. нареч. *терең*; *зары́ть* **глубо́ко** терен көмүү; 2. безл. в знач. сказ. *терең*; *здесь о́чень глубо́ко* бул жер абдан терен; 3. нареч. *перен.* (*сильно*) терен, мыкты, катуу, абдан; **глубо́ко пережива́ть** катуу кайгыруу; **он егó** **глубо́ко уважа́ет** ал аны абдан урматтайт.

ГЛУБОКОВО́ДНЫЙ, ая, -ое терен суунун түбүндө жашоочу; **глубоководные рыбы** терен суу түбүндө жашоочу балыктар.

ГЛУБОКОМЫ́СЛЕННЫЙ, ая, -ое терен ойлуу, терен маанилүү; **с** **глубокомысленным** **ви́дом** терен ойлуу түр менен.

ГЛУБОКОМЫ́СЛИЕ *ср.* терен ойлуулук, терен маанилүүлүк.

ГЛУБОКОУВАЖА́ЕМЫЙ, ай, -ое өтө урматтуу, өтө ардактуу.

ГЛУБОЧА́ЙШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **глубо́кий** эң терен, эң эле терен, эң чункур, эң эле чункур.

ГЛУБЬ *жс. см.* **глубина́** 1, 2.

ГЛУМИ́ТЬСЯ *несов. над кем-чем* табалоо, табалап кордоо, шылдыңдоо.

ГЛУМЛЁ́НИЕ *ср.* табалоо, табалап кордоо, шылдыңдоо.

ГЛУПЕ́ТЬ *несов. разг.* келесоо боло баштоо, акмак боло баштоо.

ГЛУПЕ́Ц *м.* келесоо, акмак.

ГЛУПИ́ТЬ *несов. разг.* келесоолук кылуу, акмактык кылуу.

ГЛУ́ПО 1. нареч. келесоолонуп, келесоолук кылып; **глу́по улыба́ться** келесоолонуп күлүү; 2. безл. в знач. сказ. болбогон нерсе, жарабаган нерсе; **глу́по так волно́ваться из-за пустяка́** болор-болбос иш үчүн капалануу болбогон нерсе.

ГЛУПОВА́ТЫЙ, ая, -ое келесоо чалыш, акмак чалыш.

ГЛУ́ПОСТЬ *жс.* келесоолук, акмактык, жаман жорук; **сказа́ть** **глу́пость** жаман сөз айтуу; **дела́ть** **глу́пости** акмактык кылуу; **глу́пости!** *разг.* болбогон иш!

ГЛУ́ПЫЙ, ая, -ое келесоо, акмак, акылсыз; **глу́пый человек** акмак адам; **глу́пый посту́пок** акмактык жорук.

ГЛУ́ПЫШ *м. разг. ласк.* (*о ребёнке*) эси жок.

ГЛУХА́РЬ *м. зоол.* глухарь (*каракур сыяктуу, бирок андан чоңураак куштун бир түрү*).

ГЛУ́ХО нареч. ачык эмес, күңкүл.

ГЛУХО́Й, ай, -ое 1. дүлөй, керен, кулагы катуу; **глухой стари́к** дүлөй чал; **он глух ко все́м про́сьбам** *перен.* ал эч кандай өтүнүчкө көңүл койбойт; 2. в знач. суиц. м., *жс.* дүлөй, керен; 3. (*о звуке*) ачык эмес, күңүрт; **глухой го́лос** күңүрт үн, ачык эмес үн; **глухой вы́стрел** дүңк этип күңүрт атылуу; **глухой согла́сный** *лингв.* каткалан үнсүз; 4. *перен.*, (*безлюдный, тихий*) түнт, жымжырт; **глухая́ у́лица** түнт көчө; **глухая́ ночь** жымжырт түн; 5. *перен.* (*заросший*) чөп баскан; **глухая́ тропи́нка** чөп баскан жалгыз аяк жол; 6. *перен.* (*смутный, неясный*) ачык эмес, күңкүл; **глухое** **недовольство** күңкүл нааразылык; 7. *перен.* (*сплошной*) туюк, тешиксиз, тешиги жок; **глухая стена** тешиксиз дубал; **глухое** **окно́** кооздук үчүн гана жасалган жалган терезе.

ГЛУХОНЕМО́Й, ая, -ое 1. дүлөй-дудук; **глухоне-мо́й ребёнок** дүлөй-дудук бала; 2. в знач. суиц. м., *жс.* дүлөй-дудук.

ГЛУХОНЕМО́ТА *жс.* дүлөй-дудуктук.

ГЛУХОТА́ *жс.* дүлөйлүк, керендик; **страда́ть** **глухотой** дүлөй болуу, дүлөй болуп калуу.

ГЛУШИ́ТЕЛЬ *м. тех.* глушитель (*кыймылдаткычтын тыбышынын күчүн басаңдатуучу прибор*).

ГЛУШИ́ТЬ *несов.* 1. *кого-что (ошеломлять)* кулак тундуруу; **глуши́ть** **рыбу** сууну бир нерсе менен катуу уруп, балыктын кулагын тундуруп кармоо; 2. *что (делать менее слышным)* басаңдатуу; **глуши́ть** **звۇки** тыбышты басаңдатуу; 3. *что (о растениях)* басуу; **сорня-кий** **глушат** **сад** бакты отоо чөп басып өстүрбөй жатат; 4. *что, перен.* (*подавлять*) басуу; **глуши́ть** **чыо-л.** **инициативу** бирөөнүн демилгесин басуу, бирөөнүн инициативасына жол бербөө.

ГЛУШЬ *жс.* 1. *түнт*; **лесная́ глушь** түнт токой; 2. (*захолустье*) элет (*маданий турмуштун борборунан алыс турган жер*); **жить в глуши́** элетте туруу.

ГЛЫ́БА *жс.* чоң кесек; **ка́менная глы́ба** чоң таш; **глы́ба льда** муздун чоң кесеги.

ГЛЮКО́ЗА *жс.* глюкоза (*жүзүм канти*).

ГЛЯДЕ́ТЬ *несов.* 1. (*смотреть*) кароо, карап калуу; **глядеть в окно́** терезеден кароо; 2. *перен.* (*виднеться, выглядывать*) көрүнүү; **из-за туч уже́ гляде́ло со́лнце** булуттардын арасынан күн көрүнүп турган эле; 3. *за кем-чем, разг.* (*присматривать*) кароо, көз салуу, көз болуу; **глядеть за ребёнком** баланы кароо; **глядеть за поряд-ком** тартипке көз салуу; 4. *разг.* (*быть обращённым в какую-л. сторону*) кароо; **о́кна глядя́т на юг** терезелер түштүккө карайт; **то́го и гляди́** *разг.* ана-мына дегиче эле; **глядеть в о́ба** *разг.* абдан сак болуу, абайлоо; **гляде́ть сквозь па́льцы** көрүп, билип туруп, көрмөксөн болуу; **глаза́ бы (мой) не гляде́ли** *разг.* көрөйүн деген көзүм жок; **на́ ночь глядя́** *разг.* эл орунга отурган кезде; **глядя́ на...** ...карай, ...үлгүсү боюнча.

ГЛЯДЕ́ТЬСЯ *несов. разг.* карануу; **глядеться в зер-кало** күзгүгө карануу.

ГЛЯДЬ *межд. разг.* карачы, го, тура; **глядь, он идёт** карачы, ал келатат.

ГЛЯ́НЕЦ *м.* жалтырак; **навести́** **гля́нец** жалтыраганча тазалоо (*мис. өтүктү, чайнекти*).

ГЛЯ́НУТЬ *однокр. разг.* бир карап коюу.

ГЛЯ́НЦЕВА́ТЬ *несов. что* жылтыратуу, жалтыратуу.

ГЛЯ́НЦЕВИ́ТЫЙ, ая, -ое жылтыраган, жалтыраган.

ГЛЯ́НЦЕВЫЙ, ай, -ое жылтырак, жалтырак; **гля́нцевая бума́га** жылтырак кагаз.

ГМ *межд.* гм, ээ, хм.

ГНАТЬ I *несов. кого-что* 1. (*выгонять, преследовать*) кууп жиберүү, кубалоо, айдоо, айдап чыгуу, кууп чыгуу; **гнать прочь от себя́** ченге жолотпоо; 2. айдоо, айдап жөнөө; **гнать коро́в на па́стбище** уйларды жайытка айдоо; **ве́тер го́нит ту́чи** шамал булутту айдайт; 3. (*торопить*) катуу чапкылоо, шаштыруу, катуу айдоо, кубалоо; **он гнал лошаде́й во весь о́пор** ал аттарды жанынын бардыгынча катуу айдады; **гнать мяч спорт.** топ тебүү.

ГНАТЬ II *несов. что* (*добывать перегонкой*) тартуу; **гнать спирт** спирт тартуу.

ГНАТЬСЯ *несов. за кем-чем* 1. (*преследовать*) кубалоо, артынан түшүү; **гна́ться по пята́м** артынан калбай кубалоо; **гна́ться за зве́рем** жапайы айбандын артынан түшүү; 2. (*добиваться чего-л.*) артынан түшүү, жетишүү-

гө тырышуу; **гнаться за прибылью** пайданын артынан түшүү.

ГНЕВ *м.* ачуу, каар.

ГНЕВАТЬСЯ *несов. на кого-что, уст.* ачуулануу, каардануу.

ГНЕВИТЬ *несов. кого, уст.* ачуулантуу, каардантуу, ачуусун келтирүү.

ГНЕВНО *нареч.* ачуулуу түр менен, каардуу түр менен, ачууланып, каарданып.

ГНЕВНЫЙ, *ая, -ое* ачуулуу, каардуу; **гневный** *взгляд* каардуу көз караш.

ГНЕДОЙ, *ая, -ое* тору; **конь гнедой масти** тору ат.

ГНЕЗДИТЬСЯ *несов. 1. (о птицах)* уялоо; **ласточки гнездятся под крышей** чабалекей чатырдын астына уялайт; **2. перен. (ютиться)** уя сыяктануу; **домá гнездились по склону горы** үйлөр тоонун бооруна уя сыяктанып салынган.

ГНЕЗДО *ср. (мн. гнезда) 1. (птичье)* уя; **гнездо куропатки** чилдин уясы; **свить себе гнездо 1)** өзүнө уя салуу (жасоо); **2) перен. үй-жайлуу болуу, үй-бүлөлүү болуу; 2.(выводок)** төл, уюк; **лисье гнездо** түлкүнүн төлү; **осинное гнездо** аарынын уюгу; **пулемётное гнездо** пулемёт коюла турган чункур.

ГНЕЗДОВАНИЕ *ср.* уялоо; **период гнездования** уялоо мезгили.

ГНЕЗДОВОЙ, *ай, -ое* гнездовой посев с.-х. чөнөк-төп эгүү.

ГНЕЗДОВЬЕ *ср.* куштар уя салууга онтойлуу жер.

ГНЕЙС *м. геол.* гнейс (*тоо теги*).

ГНЕСТИ *несов. 1. что, тех. (давить тяжестью)* басуу, салмак менен басуу; **2. кого-что, перен.** кыйноо, бук кылуу, жабыктыруу; **его гнетёт тоска** аны кайгы кыйнап жатат.

ГНЕТУЩИЙ, *ая, -ее 1. прич. от гнесті; 2. прил.* оор, эзүүчү, кыйноочу, бук кылуучу; **гнетущие мысли** бук кылуучу ойлор.

ГНЕЗДЫШКО *ср. уменьш.-ласк. к гнездо 1.*

ГНЁТ *м. 1. тех. (пресс)* бастырык, пресс, кыскыч; **2. перен.** эзүү, кысуу, жабыр көрсөтүү; **гнёт рабства** кулчулук эзүүсү; **под гнётом** чего-л. бир нерсенин эзүүсү астында.

ГНИДА *ж.* сирке.

ГНИЕНИЕ *ср.* чирүү.

ГНИЛОЙ, *ай, -ое 1. чирик; гнилое дерево* чирик жыгач; **2. перен.** сыз, нымдуу, ымшыган; **гнилой климат** нымдуу, ымшыган климат; **гнилая погода** жаан-чачындуу аба ырайы; **гнилой либерализм** чирик либерализм.

ГНИЛОСТНЫЙ, *ая, -ое 1. (вызывающий гниение)* чириткич, чирите турган; **гнилостные бактерии** чириткич бактериялар; **2. (вызываемый гниением)** чирик, сасык, сыз; **гнилостный запах болота** саздын сасык жыты.

ГНИЛОСТЬ *ж.* чириктик, сасыктык, сыздык.

ГНИЛУШКА *ж.* чирик, чириген жыгач.

ГНИЛЬ *ж. 1. собир.* чирик; **2. (плесень)** көк, көк баскан.

ГНИЛЬЁ *ср.* см. гниль 1.

ГНИТЬ *несов.* чирүү, чирип калуу, чирип бузулуп кетүү.

ГНОЕНИЕ *ср.* ириндөө.

ГНОЕТОЧИВЫЙ, *ая, -ое* ириндөөчү, ириң чыгуучу; **гноеточивая рана** ириндөөчү жара.

ГНОИТЬ *несов. кого-что* ириндетүү.

ГНОИТЬСЯ *несов.* ириндөө; **рана ещё гноится** жара али ириндеп жатат.

ГНОЙ *м.* ириң.

ГНОЙНИК *м. 1. (гнильный очаг)* ириндин уясы; **2. перен.** чирик.

ГНОЙНЫЙ, *ая, -ое* ириндүү, ириндеп кеткен; **гнилая рана** ириндүү жара.

ГНОМ *м.* гном (*батыш европалык мифологияда – жер астындагы кенчтерди кайтаруучу түрү суук эргезээл*).

ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЙ, *ая, -ое* гносеология-га т.; гносеологиялык.

ГНОСЕОЛОГИЯ *ж. филос.* гносеология (*илимий таануунун булактары, мүмкүнчүлүктөрү жана жолдору жөнүндөгү окуу*).

ГНУ *м. и ж. нескл.* зоол. гну (*антилопанын бир түрү*).

ГНУСАВИТЬ *несов.* кинкилдөө, мурду менен сүйлөө.

ГНУСАВЫЙ, *ая, -ое* кинкилдеген, мурду менен сүйлөгөн.

ГНУСНО *нареч.* кара ниеттик менен, кара санатайлык менен.

ГНУСНОСТЬ *ж. (гнушный поступок)* кара ниеттүүлүк, кара санатайлык, жаман ойлуулук.

ГНУСНЫЙ, *ая, -ое* кара ниет, кара санатай, жаман ойлуу; **гнузное поведение** кара ниеттик жүрүм-турум; **гнушный поступок** бузукулук иш, кара ниеттик иш.

ГНУТЫЙ, *ая, -ое* ийилген, ийме, ийип жасалган; **гнутой стул** ийип жасалган стул.

ГНУТЬ *несов. что* ийрейтүү, ийүү, майыштыруу; **гнуть проволоку** сымды ийүү; **ветер гнёт деревья** жыгачтарды шамал иет; **гнуть шею или гнуть спину 1) (раболепствовать)** кулдук уруу, жүгүнүү; **2) (трудиться до изнеможения)** баш көтөрбөй иштөө; **я вижу, куда он гнёт разг.** анын эмне кылмакчы болгонун мен көрүп турам; **гнуть свою линию разг.** өз дегенин эле иштөөгө тырышуу.

ГНУТЬСЯ *несов.* ийилүү, ийрейүү, кабырылуу, майышуу, энкейүү, кыйшаюу.

ГНУШАТЬСЯ *несов. кого-чего, кем-чем и с неопр.* жийиркенүү, жек көрүү; **гнушаться лжи** калптан жийиркенүү, калпты жек көрүү.

ГОБЕЛЁН *м.* гобелен (*туш кийиз сыяктуу тушка тартылуучу саймалуу нерсе*).

ГОБОЙ *м. муз.* гобой (*жыгачтан жасалган музыкалык инструменттин бир түрү*).

ГОВЕТЬ *несов. рел.* христиандардын белгилүү бир убакытта орозо кармап, ошол мезгилде чиркөөгө барышы.

ГОВОР *м. 1. (звуки разговора)* кобур, кобур-жобур; **тихий говор** акырын угулган кобур; **говор воли перен.** толкундун шаркырап-күркүрөшү; **2. лингв.** говор (*бир тил ичиндеги өз ара айырмалык*).

ГОВОРИТЬ *несов. 1.* сүйлөө, айтуу, деш; сүйлөшүү (*беседовать*); **говорить по-русски** орусча сүйлөө; **ребёнок уже говорит** баланын тили чыгып калды; **говорить правду** чындыкты айтуу, чын айтуу; **говорить быстро** бат сүйлөө; **говорить с приятелем** досу менен сүйлөшүү; **что он говорит?** ал эмне дейт?; **2. о чём, не-**

рен. (свидетельствовать о чём-л.) айтуу, далил болуу, билдирүү; **этот факт говорит о многом** бул факт көп нерселерди билдирет; **это говорит не в их пользу** бул алардын пайдасы үчүн далил боло албайт; **ничего говорить или что и говорить** разг. белгилүү, өзүнөн өзү түшүнүктүү; **как говорят** деп айткандай; **говорят тебе!** разг. сага айтылып жатпайбы!; **не говорите!** разг. ырас, аны айтпай эле коюнуз!; **не говорю худого слова** разг. жаман сөз айтпай туруп эле; жөндөн-жөн туруп эле; **не говорю уже бир нерсе жөнүндө** айтпай туруп эле, анысын айтпаганда деле, анысы мындай турсун; **говорить в нос** кинкилдөө, мурду менен сүйлөө; **по правде говоря** чынын айтканда; **собственно говоря** ачыгын айтканда; **иначе говоря** башкача айтканда.

ГОВОРИТЬСЯ несов. сүйлөнүү, айтылуу, сөз болуу; **как говорится** вводн. сл. айтылгандай, айткандай; **недаром говорится, что дело мастера боится** погов. иштин жөнүн уста билет (иш устасынан коркот, чымчыкты да касап сойсун) деп, төгүн жерден айтылган эмес.

ГОВОРЛИВЫЙ, ая, -ое сүйлөөк, бабыр, маңыз, эзме.

ГОВОРУН м. разг. сүйлөөк, бабыр, эзме, маныз.

ГОВОРУНЬЯ женск. р. к говорун.

ГОВЯДИНА жс. уйдун эти.

ГОВЯЖИЙ, ья, -ье **говядина-га т.**; **говяжье сало** уй майы; **говяжье мясо** уй эти.

ГОГОЛЬ м. зоол. гоголь (ордоктун бир түрү); **ходить гоголем** разг. сыланкороздонуп жүрүү; көйрөндүк кылып, ыгы жок жасанып жүрүү; башын жогору көтөрүп, койкоюп, какайып жүрүү.

ГОГОТ м. 1. (гусей) каздын каркылдаганы; 2. перен. разг. (хохот) каткырык, катуу күлкү.

ГОГОТАНЬЕ ср. см. гогот.

ГОГОТАТЬ несов. 1. (о гусях) каркылдоо; 2. перен. разг. (хохотать) каткыруу, катуу күлүү.

ГОД м. 1. жыл; **в будущем году** келирки жылы, эмдиги жылы; **в этом году** быйыл; **в прошлом году** былтыр; **четыре времени года** жылдын төрт мезгили; **год тому назад** бир жыл мурда; **через два года** эки жылдан кийин; **високосный год** толук жыл; **круглый год** жыл бою; **учебный год** окуу жылы; **сельскохозяйственный год** айыл чарба жылы; **бюджетный год** бюджеттик жыл; 2. (при определении возраста) жаш; **ему три года** ал үч жашта; 3. **годы** мн. (период времени) чак, кез, убак, убакыт; **молодые годы** жаш чак, жаш кез, жаш убак; 4. **годы** мн. (промежутки времени в течение десятилетия) жылдар; **люди сороковых годов** кыркынчы жылдардын адамдары; **восемьдесятые годы** сексенинчи жылдар; **из года в год** жыл сайын; **год от году** жылдан жылга, жыл сайын; **без году неделя** разг. бир нече күн, аз эле күн, аз убакыт.

ГОДАМИ нареч. (по целым годам) жылдар бою, нечен жылдан бери; **они годами не встречались** алар нечен жылдан бери жолугушкан эмес.

ГОДИНА жс. уст. убак, убакыт (окуялуу убакыт); **година испытаний** кыйынчылык убагы.

ГОДИТЬСЯ несов. жараоо, ылайык келүү, туура келүү; **не годится** разг. жарабайт; **так поступать не годится** мындай кылууга жарабайт.

ГОДИЧНЫЙ, ай, -ое 1. (продолжающийся год) жылдык; **годовой срок** жылдык мөөнөт; 2. (за один

год, на один год) жылдык, бир жылга; **годовой отпуск** бир жылдык отпуск; **годовой отчет** жылдык отчет; **годовое кольцо** бот. жылдык шакек (жыгачтын тегерек катмарлары, булар аркылуу жыгачтын жашы билинет).

ГОДНОСТЬ жс. жарамдуулук, жарактуулук; **годность семян для посева** үрөндүн себүүгө жарамдуулугу (жарактуулугу).

ГОДНЫЙ, ая, -ое жарамдуу, жарактуу, жарай турган; **он признан годным к военной службе** ал аскер кызматына жарактуу деп табылды; **вода годная для питья** ичүүгө жарай турган суу; **он ни к чему не годен** ал эч нерсеге жарабайт.

ГODOBАЛЫЙ, ая, -ое бир жашар; **годовалый ребёнок** бир жашар бала.

ГODOBой, ай, -ое жылдык; **годовой отчет** жылдык отчет; **годовой доход** жылдык доход.

ГODOBЩИНА жс. жылдык; **годовщина Великой Октябрьской социалистической революции** Улуу Октябрь Социалисттик Революциясынын жылдыгы.

ГОЖУСЬ (годишься) и т.д. наст. вр. от годиться.

ГОЛ м. спорт. гол (утуш, очко); **забить три гола** уруп же тээп үч гол киргизүү.

ГОЛЕНАСТЫЙ, ая, -ое узун шыйрактуу; **голенастая цапля** узун шыйрактуу көк кытан.

ГОЛЕНИЩЕ ср. конч.

ГОЛЕНЬ жс. анат. шыйрак.

ГОЛЕЦ м. ит чабак (майда балыктын бир түрү).

ГОЛЛАНДЕЦ м. голландец, голландиялык.

ГОЛЛАНДКА I женск. р. к голландец; голландка.

ГОЛЛАНДКА II жс. голландка (I. мештин бир түрү; 2. голландиялык тукумга жатуучу уй).

ГОЛЛАНДСКИЙ, ая, -ое Голландия-га, голландец-ке т.; голландиялык; **голландский сыр** голландиялык сыр.

ГОЛЛАНДЦЫ мн. голландецтер, голландиялыктар.

ГОЛОВА жс. 1. баш; **повернуть голову налево** башты сол жакка буруу; **поднять голову** 1) баш көтөрүү; 2) перен. көңүл көтөрүү; 2. (единица счёта скота) туяк, баш; **сорок голов лошадей** кырк туяк жылкы, кыркбаш жылкы; 3. (начальник, руководитель) башчы, жетекчи; **он всему делу голова** ал бардык ишке башчы; **городской голова** ист. шаар башчысы; 4. (передовой отряд) баш (алдыңкы отряд); **голова колонны** колоннанын башы; 5. (о некоторых продуктах) соку, тоголок; **голова сахара** соку кант; **голова сыра** бир тоголок сыр; **человек с головой** акылдуу адам, мээлүү адам; **в головах** разг. баш жакта, төшөктүн башында; **в первую голову** разг. биринчи кезекте, а дегенде; **выкинуть из головы** разг. унутуу, эстен чыгаруу; **повесить голову** разг. башын шылкыйтуу, ындыны өчүү; **ручаться головой** разг. башы менен кепил болуу; **намылить голову** разг. куйругун толгоо; **быть головой выше кого-л.** башка бирөөгө караганда алда канча жогору болуу; **голова кружится** баш айланат, баш тегеренет; **из головы вон** разг. эстен чыгып кетти; **не выходит из головы** разг. эстен кетпейт; **как снег на голову** күтпөгөн жерден, ойдо жок жерден; **ломать голову над чем-л.** баш катыруу; **уйти с головой в работу** ишке катуу киришүү; **выдать с головой** бирөөнүн сырын, кылган кылмышын айтып айгак болуу; **отвечать головой** башы менен жооп берүү; **терять голову** акылынан ажырап калуу, дал болуп калуу; алдастап ка-

луу; шашып калуу; эмне кыларын билбей, шашып калуу; **с головы до ног** или **с ног до головы** баштан аяк, толугу менен; **на свою голову** разг. өз башына, башына балаа кылып; **свалить с больной головы на здоровую** разг. «кыз боозуп, энесин коркутат» болуу; **очертя голову** разг. ойлобостон эле, ойлонбой эле, баш-аягына карабай, алды-артын карабастан, мейлиге салып; **лететь сломя голову** см. лететь 2.

ГОЛОВАСТИК м. зоол. көнөкбаш.

ГОЛОВЕШКА жс. чычала.

ГОЛОВИЗНА жс. тамакка жарамдуу балыктын башы.

ГОЛОВКА жс. 1. *уменьш.-ласк. от голова* 1 кичине баш; 2. баш; **головка лука** бир баш пияз; 3. бөрк, баш; **головка гвоздя** мыктын бөркү; **головка булавки** төөнөгүчтүн башы; 4. **головки** мн. баш; **сапожные головки** өтүктүн башы.

ГОЛОВНОЙ, ай, -ое 1. *голова* 1-ге т.; **головной убор** баш кийим; **головной платок** башка салына турган жоолук; **головная боль** баш ооруу, баштын оорусу; 2. *(передний)* алдыңкы катардагы, эң алдыдагы; **головной отряд** эң алдыдагы отряд; **головной мозг** анат. мээ.

ГОЛОВНЯ I жс. *(обгорелое полено)* чычала.

ГОЛОВНЯ II жс. *(болезнь злаков)* кара көсөө.

Головокружение ср. баш айлануу, баш тегеренүү; **испытывать головокружение** баш айланганын сезүү; **головокружение от успехов** перен. жетишкендиктен баш айлануу.

Головокружительный, ая, -ое баш айландыргыч; **головокружительная высота** баш айландыргыч бийиктик; **головокружительный успех** баш айландыргыч ийгилик.

ГОЛОВОЛÓМКА жс. баш катырма (1. *ойлонуу ке-рек кылган табышмак*; 2. *чечүүсү кыйын маселе*).

ГОЛОВОЛÓМНЫЙ, ая, -ое баш катырма; **головолomный вопрос** баш катырма маселе.

ГОЛОВОМОЙКА жс. разг. сазайын колуна берип жемелөө; **он мне задал головомо́йку** ал мени аябай жемелеп урушту.

Головорез м. разг. баш кесер.

Головотяп м. разг. дөдөй.

Головотяпство ср. разг. дөдөйлүк.

ГОЛОВУШКА жс. ласк. *от голова* 1 баш; **буйная голу́шка** разг. кылбаганы жок неме.

ГОЛОД жс. 1. *(чувство голода)* ачкалык, ачкачылык, өзөөрүү; **испытывать голод** ачка болуу, өзөөрүү; 2. *(длительное недоедание)* ачарчылык, ачкачылык; **умирать с голоду** ачарчылыктан өлүү, ачкачылыктан өлүү; 3. *(недостаток)* жетишпегендик, каатчылык; **книжный голод** китепке каатчылык; **голод** — **не тётка** погов. кызыл ала кекиртек, кыйла жерге секиртет.

ГОЛОДА́НИЕ ср. ач болуу, ачка болуу, өзөөрүү, ачарчылыкка учуроо.

ГОЛОДА́ТЬ несов. ач болуу, ачка болуу, өзөөрүү, ачарчылыкка учуроо.

ГОЛОДА́ЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от голодать*; 2. *прил.* ачка болгон, ачка, ачарчылыкка учураган.

ГОЛО́ДНЫЙ, ая, -ое 1. *(несытый)* ач, ачка; **быть голо́дным** ачка болуу, карын ачуу; 2. *(вызванный голодом)* ачарчылыктан болгон, ачарчылыктын натыйжасында; **голо́дная смерть** ачкадан өлүү; 3. *(скудный)* эң аз, жокко эсе; **голо́дный паёк** жокко эсе болгон паёк; **на голо́д-**

ный желу́док разг. ач карын; **смотре́ть голо́дными гла́зами** суктанган көз менен кароо.

ГОЛОДО́ВКА жс. ачкалык; **объявить голодо́вку** ачкалык жарыя кылуу.

ГОЛОЛЕ́ДИЦА жс. кара тоңголок.

ГОЛОНÓГИЙ, ая, -ое разг. жыланаяк.

ГОЛОС м. 1. үн; **повыша́ть го́лос** үндү чыгарып сүйлөө, үндү көтөрүп сүйлөө, бакылдоо; **надорва́ть го́лос** үнүн бузуп алуу; **высо́кий го́лос** ичке үн; **ни́зкий го́лос** жоон үн, пас үн; 2. *(при голосовании)* добуш; **пра́во го́лоса** добуш берүү укугу, кол көтөрүү укугу; **совеща́тельный го́лос** кеңешме добуш; **реша́ющий го́лос** чечүүчү добуш; **подсчита́ть го́лоса́** добуштарды эсептөө; **большинством го́лосов** көпчүлүк добуш менен; **собра́ть сто́лько-то го́лосов** мынча добуш жыйноо, мынча добуш алуу; **бы́ть в го́лосе** жакшы ырдоо; **в о́дин го́лос** бир добуштан; **говори́ть с чу́жого го́лоса** башка бирөөнүн пикирин кайталап айтуу.

ГОЛОСИ́СТЫЙ, ая, -ое үндүү, шаңкылдаган.

ГОЛОСИ́ТЬ несов. разг. кошуу, кошуп ыйлоо, кошок кошуп ыйлоо.

ГОЛОСЛÓВНО нареч. далилсиз; **утвержда́ть го-лослóвно** далилсиз айтуу.

ГОЛОСЛОВНЫЙ, ая, -ое далилсиз; **голословное обвине́ние** далилсиз айыптоо, далилсиз күнөөлөө.

ГОЛОСОВА́НИЕ ср. добуш берүү, добушка салуу, кол көтөрүү, добушка коюу; **та́йное голосова́ние** жашырын добуш берүү; **откры́тое голосова́ние** ачык добуш берүү; **поста́вить на голосова́ние** добушка коюу.

ГОЛОСОВА́ТЬ несов. 1. *за кого-что (подавать голос)* добуш берүү; 2. *что (ставить на голосование)* добушка салуу, добушка коюу; **голосова́ть предложе́ние** сунушту добушка салуу.

ГОЛОСОВО́Й, ая, -ое *голос* 1-ге т.; **голосовые связи́** анат. үн түйүнү; тыбыш байламталары.

ГОЛУБЕГРА́ММА жс. голубеграмма (*көгүчкөн аркылуу жиберилген кабар*).

ГОЛУБЕ́ТЬ несов. 1. *(становиться голубым)* көгүлтүр боло баштоо; **не́бо голу́бее**т асман көгүлтүр тартип баратат; 2. *(виднеться — о голубом)* көгүлтүр болуп көрүнүү; **в траве́ голу́беют незабу́дки** чөптүн арасында незабудкалар көгүлтүр болуп көрүнүп турат.

ГОЛУБИ́ЗНА жс. көктүк, көк.

ГОЛУБИ́КА жс. бот. голубика (*жемиштүү майда бадалдын бир түрү*).

ГОЛУБИ́НЫЙ, ая, -ое *голубь-га* т.; **голубиная почта́** көгүчкөн почтасы (*көгүчкөн аркылуу кат жиберүү*).

ГОЛУ́БИТЬ несов. кого, поэт. разг. сылап-сыйпоо, алпештөө.

ГОЛУ́БКА жс. 1. көгүчкөндүн мекияны; 2. разг. ласк. *(обращение к женщине)* жаным (аялды, кызды эркелетуудө айтылат).

ГОЛУБОГЛА́ЗЫЙ, ая, -ое көк көз, көзү көк.

ГОЛУБО́Й, ая, -ое көк; **голубые глаза́** көк көз.

ГОЛУБО́К м. *уменьш.-ласк. от голубь*.

ГОЛУ́БУШКА жс. разг. ласк. жаным (аялга, кыз балага карата эркелетип айтылган сылык сөз).

ГОЛУБЦЫ́ мн. (ед. голубец м.) голубцы (*майда этке күрүч аралаштырылып капустанын жалбырагына оролуп бышырылган тамак*).

ГОЛУ́БЧИК м. разг. ласк. айланайын, жаным (эркекке, эркек балага карата эркелетип айтылган сылык сөз).

ГОЛУБЬ м. көгүчкөн, кептер; **домашний голубь** бакма көгүчкөн; **дикий голубь** жапайы көгүчкөн; **почтовый голубь** почтачы көгүчкөн; **голубь мира** тынчтыктын көгүчкөнү.

ГОЛУБЯТНИК м. 1. (*любитель голубей*) көгүчкөнчү (көгүчкөн асыроону жакшы көргөн киши); 2. (*хищная птица*) көгүчкөнчү, көгүчкөн алуучу жырткыч куш (мис. ылаачын, ителги).

ГОЛУБЯТНЯ жс. көгүчкөн кепеси, кептеркана.

ГОЛЫЙ, ай, -ое 1. (*нагой*) жылаңач; 2. (*ничем не покрытый*) такыр, жылаңач; **голая голова** такыр баш; **голая степь** такыр талаа; **спать на голом полу** такыр полго (как тактайга) жатып уктоо; **голые деревья** жалбыраксыз жыгачтар, жылаңач жыгачтар; **голые стены** жылаңач дубалдар (*эч нерсе илинбеген, эч нерсе менен коздолбогон дубалдар*); 3. (*необоснованный*) куру; **голые цифры** куру цифралар; **голые факты** куру фактылар; **голая истина** боёмолдонбогон чындык; **брать голыми руками** оңой эле алуу, оңой алуу; **на голом месте** жайдак жерге; **гол как сокол** погов. итке минген томак.

ГОЛЫТБА жс. см. **голь**.

ГОЛЫШ м. 1. (*о ребёнке, кукле и т.п.*) жылаңач; 2. (*камень*) жумуру майда шагыл таш.

ГОЛЬ жс. собир. уст. (*беднота*) томактар.

ГОЛЬДЫ мн. (ед. **гольд** м.) гольддор (*нанаеттердин мурунку аты*).

ГОЛЬЁ ср. голюё (1. *жыдытылып, малмага даярдалган тери*; 2. *терисиз баш-шырак; мүлжүүрү бар сөөк*).

ГОМЕОПАТ м. гомеопат (*гомеопатия боюнча специалист*).

ГОМЕОПАТИЧЕСКИЙ, ай, -ое **гомеопатия-га** т.; **гомеопатическая доза** перен. эн эле кичине доза, эн эле кичине үлүш.

ГОМЕОПАТИЯ жс. мед. гомеопатия (*дарыны аз-аздап берип дарылоо жолу*).

ГОМЕРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **гомерический смех** кыраан-каткы күлкү, аябай каткыруу.

ГОМОН м. ызы-чуу, бака-шака.

ГОМОСЕКСУАЛИЗМ м. гомосексуализм (*эркек менен эркектин, аял менен аялдын табиятка каршы жыныс кошулушу*).

ГОНГ м. гонг (*дүңкүлдөк музыкалык инструмент*); **ударить в гонг** гонг кагуу.

ГОНДОЛА жс. гондола (1. *кайыктын бир түрү*; 2. *аба шарынын, дирижаблдин кишилер отура турган бөлүгү*).

ГОНДОЛЬЕР м. гондольер (*гондола кайыгын айдоочу адам*).

ГОНЕНИЕ ср. куугунтук; **подвергнуть гонениям** куугунтуктоо.

ГОНЕЦ м. уст. чабарман.

ГОНИТЕЛЬ м. куугунчу, куугунтуктоочу.

ГОНКА I жс. 1. разг. (*спешка*) шашкалак, шашылыш, шашып-пушуу; **началась гонка** шашкалак башталды; 2. *чаще мн., спорт.* жарыш, жарышуу; **автомобильные гонки** автомобиль жарышы; **гонка вооружений** курал-жаракты көбөйтүү; **задать гонку** разг. катуу урушуп таштоо, куйругун катуу бурап коюу.

ГОНКА II жс. разг. (*перегонка*) тартуу (мис. *арак тартуу*).

ГОНОКОК м. гонокок (*гонорреяны козгоочу микроб*).

ГОНОР м. разг. көөдөн көтөрүү, бой көтөрүү, мактанчаак, ала көөдөн, текебердик; **человек с гонором** бой көтөрмө адам, текебер адам.

ГОНОРАР м. гонорар (*кылган эмгеги үчүн келишим аркылуу адабиятчылардын, жазуучулардын жана башкалардын ала турган акчасы*); **авторский гонорар** автордук гонорар.

ГОНОРРЕЯ жс. мед. гоноррея (*алдынан сезгенүү – жугуштуу оору*).

ГОНОЧНЫЙ, ая, -ое **гонка 2-ге** т.; жашыруучу; **гоночная лодка** жарыш кайыгы; **гоночный автомобиль** жарыш автомобили, жарышууга арналган автомобиль.

ГОНТ м. собир. гонт (*үйдүн төбөсүн жабуу үчүн атайын жасалган тактайчалар*).

ГОНЧАР м. карапачы, кумурачы.

ГОНЧАРНЫЙ, ая, -ое **гончар-га** т.; **гончарное производство** карапа өндүрүшү; **гончарные изделия** карападан жасалган буюмдар.

ГОНЧАЯ жс. тайган.

ГОНЩИК м. спорт. гонщик (*велосипед, мотоцикл жс.б. менен жарышуу ыгын билген же жарышка катышкан киши*).

ГОНЮ (**гонишь**) и т.д. наст. вр. от **гнать** I, II.

ГОНЮСЬ (**гонишься**) и т.д. наст. вр. от **гнаться**.

ГОНЯТЬ несов. 1. см. **гнать** I 1, 2; 2. разг. (*многokrатно посылать с поручениями*) кайта-кайта жиберүү, кайта-кайта жумшоо; **гонять лодыря** разг. эшек такалоо, чочко такалоо (*бекер жүрүү*).

ГОНЯТЬСЯ несов. см. **гнаться**.

ГОП межд. оп.

ГОПАК м. гопак (*украиналык танец, бий*).

ГОР- татаал сөздөрдүн «шаардык» деген маанисин билдирүүчү бөлүгү; мис. **горсовет** шаардык совет.

ГОРА жс. 1. тоо; **снеговые горы** кардуу тоолор; **люди гор** тоолуктар, тоолук адамдар; **жить в горах** тоодо жашоо; **идти в горы** 1) тоого баруу; 2) перен. иши онунан чыгуу; **идти под гору** 1) тоонун этегине баруу; 2) перен. иши онунан чыкпоо, иши кыйшандоо; 2. перен. разг. (*нагромождение*) үйүлгөн, үймөктөлгөн; толгон; **горы книг** толгон китептер; **как гора с плеч свалилась** разг. бир балаадан кутулгандай (*жеңил болуп калуу; убаракерчиликтен кутулуп калуу*); **не за горами** бат эле; алыс эмес; **стоять горой за кого-л.** бирөөнү күчүнүн бардыгынча абдан жактоо; **судить золотые горы кому-л.** разг. бирөөгө сени жыргатам деп убада кылуу; **надёяться на кого-л.** как на каменную гору бирөөнү тоодой медресе кылуу; **пир горой** абдан чоң той.

ГОРАЗД, а, -о кратк. ф., прост. жөндөмдүү, шыктуу, колунан келбегени жок; **он на всё горазд** анын колунан баары келет; **он на выдумки горазд** бир нерсени ойлоп табууга ал шыктуу, ойлоп чыгарбаганы жок.

ГОРАЗДО нареч. алда канча, бир далай; **гораздо лучше** алда канча түзүк, бир далай жакшы.

ГОРБ м. бүкүр; өркөч (*верблюда*); **гнуть горб** перед кем-л. уст. бирөөгө жүгүнүү, кулдук уруу; **своим горбом** өз мээнетин менен, өз эмгеги менен.

ГОРБАТЫЙ, ая, -ое 1. бүкүр; 2. (*круто изогнутый*) абдан ийилген; **горбатый мост** абдан ийилген көпүрө; **горбатый нос** кочкор тумшук.

ГОРБИНКА жс. кичине бүкүр; **нос с горбинкой** кичине бүкүрү бар мурун.

ГОРБИТЬ *несов. что* бүкүрөйтүү.

ГОРБИТЬСЯ *несов.* бүкүрөндөө, бүкүрөйүү.

ГОРБОНОСЫЙ, ая, -ое кочкор тумшук.

ГОРБУН *м.* бүкүр эркек.

ГОРБУНЬЯ *женск. р. к горбун.*

ГОРБУША *жс.* горбуша (*балыктын бир түрү*).

ГОРБУШКА *жс.* (хлеба) нандын кыртыштуу үзүмү.

ГОРБЫЛЬ *м.* кыртыш тактай.

ГОРДЕЛИВО *нареч.* кокурайып.

ГОРДЕЛИВЫЙ, ая, -ое кокурайган; **горделивая походка** кокурайып басуу.

ГОРДЕЦ *м. разг.* кокурайган, мурдун көтөргөн, кекирейген, текебердүү.

ГОРДИТЬСЯ *несов. кем-чем.* 1. сыймыктануу, мактануу; **гордиться своими успехами** өзүнүн ийгиликтери менен сыймыктануу; 2. (*кичиться*) кекирейүү, кокураюу, текеберденүү.

ГОРДО *нареч.* 1. сыймыктанып, сыймык менен; 2. (*надменно*) кекирейип, текеберденип.

ГОРДОСТЬ *жс.* 1. сыймык; **чувство гордости** сыймык сезими; 2. (*надменность*) кекирейгендик, текебердүүлүк.

ГОРДЫЙ, ая, -ое 1. сыймыктуу; **гордая осанка** сыймыктуу келбет; 2. (*надменный*) кекирейген, текебердүү.

ГОРДЫНЯ *жс. уст.* кекирейгендик.

ГОРДЯЧКА *женск. р. к гордец.*

ГОРЕ *ср.* 1. (*скорбь, печаль*) кайгы, кайгы-капа, күйүт; 2. (*беда, несчастье*) балаа, бакытсыздык; **его постигло большое горе** ал зор бакытсыздыкка учурады; **на моё горё или к моему горю** менин бакытсыз башыма; **а ему и горя мало** ал капарына да албайт; **горе-поэт** акын сөрөй, кокуй-акын.

ГОРЕВАТЬ *несов. о ком-чём* кайгылануу, күйүт-төнүү; кейүү.

ГОРЕЛКА *жс.* горелка, күймө, күйгүч (*лампанын же примустун башы*).

ГОРЕЛКИ *мн.* (игра) кыз-жигиттер ойноочу оюндун бир түрү.

ГОРЕЛЫЙ, ая, -ое күйгөн; **горелые доски** күйгөн тактайлар; **пахнет горелым** күйүк жыттанат.

ГОРЕЛЬЕФ *м. иск.* горельеф (*фигуралар өз денесинин жарымынан жогору чыгып тура турган кылып, жалтак нерсенин бетине жасалган сүрөт*).

ГОРЕМЫКА *м. и жс. разг.* шордуу, байкуш, бечара, бакытсыз.

ГОРЕМЫЧНЫЙ, ая, -ое *разг.* шордуу, бакытсыз; **горемычная доля** шордуу таалай.

ГОРЕНИЕ *ср.* күйүү, жануу.

ГОРЕСТНЫЙ, ай, -ое кайгылуу, капалуу, күйүттүү.

ГОРЕСТЬ *жс.* 1. *уст.* (*скорбь*) кайгы, күйүт, капа; 2. *чаще мн.* (*несчастье*) бакытсыздык.

ГОРЁТЬ *несов.* 1. күйүү, жануу; өрттөнүү; **дрова хорошо горят** жыгач отун жакшы күйөт; 2. (*о лампе и т.п.*) жануу; **лампа горит** лампа жанат; 3. *перен.* (*о больном*) ысуу, ысып-күйүү; 4. *перен.* (*краснеет*) кызаруу; **он горёл от стыда** ал уятынан кызарды; **щёки горят от мороза** сууктан бет кызарып кетти; 5. *перен.* (*блестеть*) жалтылдоо, жайноо, жаркыроо; **его глаза горели от радости** кубанычтан анын көздөрү жайнады; 6. (*гнеть*) түтөө, кызуу (чирүү маанисинде); **хлеб горит в скирдах** эгин үймөктө кызып жатат; **обувь горит на нём** *разг.*

ага бут кийим такыр түтпөйт; **гореть ненавистью** абдан жек көрүү, эң эле жек көрүү; **гореть желанием** абдан каалоо; **заря горит** таң сүрөт, таң агарат; **земля горит у него под ногами** анын таманынын астындагы жер өрттөнүп баратат.

ГОРЕЦ *м.* тоолук.

ГОРЕЧЬ *жс.* 1. (*горький вкус*) ачуу даам; **у меня горечь во рту** оозум ачуу даамданып турат; 2. *перен.* (*горькое чувство*) кайгы, чер, ызалык; **горечь воспоминаний** эске түшүргөндүн кайгысы.

ГОРИЗОНТ *м.* 1. горизонт (*асман менен жердин кошулган жери сыяктуу болуп турган сызыгы*); **солнце скрылось за горизонтом** күн горизонттон ары батты; **ни облачка на горизонте** асманда такыр булут жок; 2. (*всё видимое пространство*) көз алдындагы мейкиндик; **с горы открылся широкий горизонт** тоодон караганда көз алдында кең мейкиндик ачылды; **человек с широким горизонтом** кең билимдүү адам, көптү билген адам.

ГОРИЗОНТАЛЬ *жс.* горизонталь; түз сызык; **по горизонтالي** горизонталынан, түз.

ГОРИЗОНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое горизонталдуу, горизонталдык; түз; **горизонтальная линия** горизонталдуу сызык.

ГОРИЛЛА *жс. зоол.* горилла (*адам сыяктуу чоң маймыл*).

ГОРИСПОЛКОМ *м.* (городской исполнительный комитет) горисполком (шаардык аткаруу комитети).

ГОРИСТЫЙ, ай, -ое тоолуу; **гористая местность** тоолуу жер.

ГОРИХВОСТКА *жс.* от куйрук (*чымынчы куштун бир түрү*).

ГОРИЦВЕТ *м.* от чөп (*өсүмдүктүн бир түрү*).

ГОРКА *жс.* дөбө, кыр, адыр.

ГОРКНУТЬ *несов.* ачып кетүү, кычкылдануу.

ГОРКОМ *м.* (городской комитет) горком (шаардык комитет).

ГОРЛАН *м. разг.* даркылдак, баркылдак (*даркылдап катуу сүйлөгөн адам*).

ГОРЛАНИТЬ *несов. разг.* даркылдоо, баркылдоо.

ГОРЛАСТЫЙ, ая, -ое *разг.* даркыраак, баркыраак; **горластый петух** даркыраак короз, даркырап кыйкырган короз.

ГОРЛИНКА *жс. см.* гóрлица.

ГОРЛИЦА *жс.* бактек.

ГОРЛО *ср.* 1. тамак; 2. (*верхняя часть сосуда*) моюн; **кричать во всё горло** *разг.* үндүн бардыгынча кыйкыруу; **быть занятым по горло** *разг.* колу такыр бошобоо, эч бир чолоо жок болуу; **я сыт по горло** *разг.* мен абдан токмун, кекирткеке чыгара тойдум; **пристать с ножом к горлу** *разг.* акидей асылуу, уйгактай жабышуу; **взять (схватить) за горло** жакага жармашуу, алка-жакадан алуу; **промочить горло** *разг.* тандайды суулоо (*бир аз ичкилик ичүү*); **стать поперёк горла** *разг.* жолто болуу, тажатып жиберүү; **слова застряли у него в горле** *разг.* ал унчуга албай калды, ал калтаарып сөз айталбай калды.

ГОРЛОВИНА *жс.* ооз; **горлови́на вулкана** вулкандын оозу.

ГОРЛОВОЙ, ай, -ое горло 1-ге *т.*; **горловые болёзны** тамак оорулары.

ГОРЛЫШКО *ср.* 1. *уменьш. от горло* 1 тамакча (*кичинекей тамак*); 2. (*бутылки*) моюн (*бөтөлкөнүн моюну*).

ГОРЛЯНКА *ж. обл.* суу кабак.

ГОРМОН *м. физиол.* гормон (ички секреция бездери чыгарып, канга кошула турган зат).

ГОРН *I м. тех.* көрүктүн очогу; **плавить в горне** көрүктүн очогунда эритүү.

ГОРН II м. муз. горн (жез кернейдин бир түрү); **заиграл горн** горн ойной баштады.

ГОРНИЛО *ср. уст. 1. см. горн I; 2. перен.* кыйынчылыктардын (сыноолордун) топтолгон орду.

ГОРНИСТ *м.* горнист (горн тартуучу адам).

ГОРНИЦА *ж. 1. уст.* бөлмө; **2. обл.** дыйкан үйүнүн жайкы таза бөлмөсү.

ГОРНИЧНАЯ *ж.* горничная (үйдө тамак кылуудан, кир жууштан башка жумуштун баарын иштөөчү кызматчы аял).

ГОРНОДОБЫВАЮЩИЙ, ая, -ее тоо кендерин (темир, таш көмүр ж.б.) казып чыгаруучу; **горнодобывающая промышленность** тоо кендерин казып чыгаруучу өнөр жай.

ГОРНОЗАВОДСКИЙ, ая, -ое горнозаводские районы тоо өнөр жай райондору.

ГОРНОЗАВОДЧИК *м.* горнозаводчик (буржуазиялык өлкөлөрдө – тоо өнөр жай ишканасынын кожоюну).

ГОРНОЛЫЖНИК *м. спорт.* тоо лыжачысы.

ГОРНОЛЫЖНЫЙ, ая, -ое горнолыжный спорт тоолуу жерлерде лыжа менен жүрүү спорту.

ГОРНОПРОМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое горнопромышленный район тоо өнөр жай району.

ГОРНОРАБОЧИЙ *м.* тоо жумушчусу.

ГОРНОРУДНЫЙ, ая, -ое горнорудное дело тоо кек жумуштары.

ГОРНОСТАЕВЫЙ, ая, -ое горностаево-га т.; горностаевый воротник арс жака.

ГОРНОСТАЙ *м. 1. (зверь)* арс (арс чычкан); **2. (мех)** арс териси.

ГОРНЫЙ, ая, -ое гора 1-ге т.; тоолуу, тоолук; горное ущелье тоо капчыгайы; горная цепь уланма тоо; горная страна тоолуу өлкө; горный житель тоолук; тоолуу жерде туруучу адам; горный воздух тоолук аба; горная долина тоо өрөөнү; горная болезнь түтөк; горная промышленность тоо өнөр жайы; горный институт тоо институту; горный инженер тоо инженери; горная порода тоо теги; горный хрусталь тоо хрусталы; ✧ горное солнце мед. кварц лампы.

ГОРНЯК *м.* горняк (тоо жумушчусу).

ГОРНЯЦКИЙ, ая, -ое горняк-ка т.; горняцкая работа горняк жумушу.

ГОРОД *м.* шаар; главный город борбор шаар; областной город областтык шаар; поехать в город шаарга баруу; выехать за город шаардын сыртына чыгуу; за городом шаардын сыртында.

ГОРОДИТЬ *несов. что, обл.* тосуу, курчоо, коргоо; ✧ городить чепуху разг. сандырактоо, былжыроо, оозуна келгенди оттой берүү; нечего было огород городить разг. болбогон ишти баштабай эле коюш керек эле.

ГОРОДИШКО *м. разг. пренебр.* шаар сөрөй.

ГОРОДИЩЕ *ср. археол.* эски шаардын урандысы.

ГОРОДКИ *только мн., спорт.* городки (жсердеги түз бурчтуу чийиндин чегиндеги жоон чикиттерди алыстан туруп узун таяк менен уруп чыгаруучу оюн).

ГОРОДНИЧИЙ *м. ист.* городничий (шаар начальниги).

ГОРОДОВОЙ *м. ист.* городской (падышалык Россияда – полиция кызматкери).

ГОРОДОК *м. уменьш.* от город кичинекей шаар.

ГОРОДОШНИК *м.* городки оюнунда ойноочу киши.

ГОРОДСКОЙ, ай, -ое город-го т.; шаардык; городское управление шаар башкармасы; городской голова ист. шаар башчысы; городская дума ист. шаардык дума; городской житель шаардык адам, шаардык; городское население шаардык эл; городской совет шаардык совет.

ГОРОЖАНИН *м.* шаардык адам, шаардык.

ГОРОЖАНКА *женск. р. к горожанин.*

ГОРООБРАЗОВАНИЕ *ср. геол.* тоо пайда болуу (жер кыртышынын суунгандыгынын натыйжасында тоо пайда болуу процесси).

ГОРОСКОП *м. ист.* гороскоп (адам туулган учурда күн, ай жана жылдыздардын жайланышкан таблицасы).

ГОРОХ *м.* буурчак; как об стену горох разг. кулагына кум куйгандай; при царё Горохе шутл. атам заманында.

ГОРОХОВЫЙ, ая, -ое 1. горох-ко т.; гороховое поле буурчак талаасы; 2. (о цветке) буурчак түстүү, буурчак өңдүү; ✧ шут гороховый разг. курулай куудул.

ГОРОШЕК *м. уменьш.* от горох майда буурчак; зелёный горошек жашыл буурчак (буурчактын бир сорту); ✧ ситец горошком буурчактай болгон тегерек гүлү бар чыт; душистый горошек жыттуу буурчак.

ГОРОШИНА *ж.* буурчактын бир даны.

ГОРСКИЙ, ая, -ое тоолук; горские племена тоолук уруулар.

ГОРСОВЕТ *м.* (городской совет) горсовет (шаардык совет).

ГОРСТОЧКА *ж. уменьш.* от горсть ууч.

ГОРСТЬ *ж. 1. (руки)* ууч; взять в горсть уучтоо, уучтап алуу; 2. (взятое рукой, содержимое) ууч; горсть муки бир ууч ун; горсть храбрецов жүрөктүүлөрдүн кичинекей тобу.

ГОРТАННЫЙ, ая, -ое гортань-га т.; гортанный звук кекиртектен чыгуучу тыбыш.

ГОРТАНЬ *ж. анат.* кекиртек; у него язык прилип к гортани ал эмне айтарын билбей тили байланып калды.

ГОРЧИТЬ *несов.* кермек даамдануу, ачуу даамдануу; это масло горчит бул май ачуу даамданат.

ГОРЧИЦА *ж. 1. (приправа)* горчица (тамакка сала турган ачуу татымалдын бир түрү); 2. бот. горчица, сары кычы (данынан горчица жасала турган өсүмдүк).

ГОРЧИЧНИК *м.* горчичник (бир бетине горчица сыйпалган кагаз); поставить горчичник горчичник коюу.

ГОРЧИЧНИЦА *ж.* горчичица (горчица салынуучу идиш).

ГОРЧИЧНЫЙ, ая, -ое горчица-га т.; горчичное масло горчица майы; горчичный газ хим. горчица газы.

ГОРШЕЧНИК *м.* карапачы.

ГОРШОК *м.* карапа, кумура, горшок; цветочный горшок гүл отургузулуучу карапа; ночной горшок түзгө отуруу үчүн колдонула турган горшок.

ГОРЬКИЙ, ая, -ое ачуу; горький вкус ачуу даам; горькая участь перен. оор күн, шор; горькая истина перен. жанга батуучу чындык; горький смех перен. кайгылуу күлкү; горькие слёзы перен. боздоп ыйлоо, абдан

катуу ыйлоо; **ГОРЬКИЙ ПЬЯНИЦА** барып турган аракеч; **НАУЧЕННЫЙ ГОРЬКИМ ОПЫТОМ** оор тажрыйбаны башынан өткөргөн.

ГОРЬКО 1. нареч. ачуу; **ГОРЬКО ПЛАКАТЬ** перен. өксөп ыйлоо, боздоп ыйлоо; 2. безл. в знач. сказ. кыйын иш, өкүнүчтүү, кейиштүү; **ЕМУ ГОРЬКО В ЭТОМ СОЗНАТЬСЯ** мойнуна алуу ал үчүн кыйын иш.

ГОРЬКО-СОЛЁНЫЙ, ая, -ое ачуу туздуу.

ГОРЮЧЕЕ ср. см. **ГОРЮЧИЙ** 2.

ГОРЮЧЕСТЬ жс. күйгүчтүк, жангычтык.

ГОРЮЧИЙ, ай, -ее 1. күйүүчү, жануучу; **ГОРЮЧИЙ МАТЕРИАЛ** күйүүчү материал; **ГОРЮЧИЕ ГАЗЫ** хим. күйгүч газдар, күйүүчү газдар; 2. в знач. суц. ср. тех. күйүүчү (нефть, бензин сыяктуу күйүүчү майлар); **ПЛАКАТЬ ГОРЮЧИМИ СЛЕЗАМИ** разг. өксөп ыйлоо, боздоп ыйлоо.

ГОРЯНКА женск. р. к **ГОРЕЦ**.

ГОРЯЧЕЕ ср. см. **ГОРЯЧИЙ** 4.

ГОРЯЧЕЧНЫЙ, ая, -ое горячка-га т.; **ГОРЯЧЕЧНЫЙ БРЕД** алдастап жөөлүү (оорудан); **ГОРЯЧЕЧНЫЙ БОЛЬНОЙ** жөөлүгөн адам (катуу оорулуу адам).

ГОРЯЧИЙ, ая, -ее 1. ысык; **ГОРЯЧАЯ ПИЩА** ысык тамак; **ГОРЯЧАЯ ОБРАБОТКА МЕТАЛЛОВ** тех. металлды ысык кезинде иштетүү; **ГОРЯЧИЙ ИСТОЧНИК** арашан, жылуу суу; 2. перен. (вспыльчивый, необузданный) кызуу, кызуу кандуу, женил мүнөздүү; у него горячий характер ал кызуу кандуу адам; **ГОРЯЧАЯ ЛОШАДЬ** өкүм (курч, алагачкы) ат; 3. перен. (сильный, пламенный) кызуу, ысык, абдан; **ГОРЯЧИЙ ПРИВЕТ** ысык салам; **ОНИ ВСТРЕТИЛИ ПРЕДЛОЖЕНИЕ ГОРЯЧИМ ОДОБРЕНИЕМ** сунушту алар кызуу жактыруу менен тосуп алышты; **ГОРЯЧЕЕ ЖЕЛАНИЕ УЧИТЬСЯ** окууну абдан каалоо; 4. в знач. суц. ср. (горячая пища) ысык тамак; **ГОРЯЧАЯ ПОРА** кызуу иш убагы; **ПО ГОРЯЧИМ СЛЕДАМ** изин суутпай; **ПОПАСТЬСЯ ПОД ГОРЯЧУЮ РУКУ** ачууланып турганда кабылып калуу.

ГОРЯЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое горячительные напитки уст. ичкиликтер (арак-шаран).

ГОРЯЧИТЬ несов. кого алчылантуу, алкынтуу.

ГОРЯЧИТЬСЯ несов. каны кызуу, кызандоо, ачуулануу; **ТЫ НАПРАСНО ГОРЯЧИШЬСЯ** сен бекер эле кызандайсың; **НЕ ГОРЯЧИШЬ В СПОРЕ** талашта кызандаба.

ГОРЯЧКА жс. 1. (лихорадка) ысытма, безгек, горячка; **РОДИЛЬНАЯ ГОРЯЧКА** төрөт горячкасы (кээ бир аялдарда бала төрөгөндөн кийин пайда болуучу жугуштуу оору); **БЕЛАЯ ГОРЯЧКА** (ичкиликти көп ичүүдөн пайда боло турган оору); 2. перен. (спешка) шашылыш; **ГОРЯЧКА ПЕРЕД ОТЪЕЗДОМ** кетердин алдында шашылуу; **ПОРОТЬ ГОРЯЧКУ** разг. ыгы жок шашкалактоо.

ГОРЯЧНОСТЬ жс. (вспыльчивость) кызуулук; сабырсыздык.

ГОРЯЧО нареч. абдан, жан-дили менен; **ГОРЯЧО СОЧУВСТВОВАТЬ** абдан тилектеш болуу.

ГОС- татаал сөздөрдүн «государственный» деген маанини билдирүүчү бөлүгү; мис. **ГОСБАНК** госбанк.

ГОСАППАРАТ м. (государственный аппарат) госаппарат (мамлекеттик аппарат).

ГОСБАНК м. (Государственный банк) госбанк (Мамлекеттик банк).

ГОСБЮДЖЕТ м. (государственный бюджет) госбюджет (мамлекеттик бюджет).

ГОСКРЕДИТ м. (государственный кредит) госкредит (мамлекеттик кредит).

ГОСПИТАЛИЗАЦИЯ жс. госпиталга жаткыруу.

ГОСПИТАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что госпиталдаштыруу, госпиталга алуу.

ГОСПИТАЛЬ м. госпиталь (аскерлердин ооруканасы); **ПОЛЕВОЙ ГОСПИТАЛЬ** талаа госпиталы; **ТЫЛОВЫЙ ГОСПИТАЛЬ** тыл госпиталы.

ГОСПИТАЛЬНЫЙ, ая, -ое госпиталь-га т.; **ГОСПИТАЛЬНЫЙ ВРАЧ** госпиталь врачы.

ГОСПОДИН м. (мн. **ГОСПОДА**) 1. (в дипломатическом языке) господин; 2. уст. (хозяин) кожоюн, господин; **ГОСПОДИН СВОЕГО СЛОВА** өз сөзүнө ээ, өз сөзүнө кожоюн; **ГОСПОДИН ПОЛОЖЕНИЯ** абалдын кожоюну; **САМ СЕБЕ ГОСПОДИН** разг. өзү бек, өзү бий.

ГОСПОДСКИЙ, ая, -ое господин 2-ге т.; **ГОСПОДСКИЙ ДОМ** господин үйү.

ГОСПОДСТВО ср. 1. үстөмдүк; **ПОЛИТИЧЕСКОЕ ГОСПОДСТВО** саясий үстөмдүк; 2. (преобладание) басымдуулук кылуу, көп болуу; **ГОСПОДСТВО В ВОЗДУХЕ** абада басымдуулук кылуу; **ГОСПОДСТВО НА МОРЕ** деңизде басымдуулук кылуу.

ГОСПОДСТВОВАТЬ несов. 1. над кем-чем (обладать властью) үстөмдүк кылуу, үстөмдүк жүргүзүү, бийлөө; 2. (преобладать) басымдуулук кылуу, көп болуу; **ГОСПОДСТВОВАТЬ В ВОЗДУХЕ** абада басымдуулук кылуу; 3. над чем (возвышаться) жогору көтөрүлүү, бийик көтөрүлүп туруу; **ЭЛЬБРУС ГОСПОДСТВУЕТ НАД КАВКАЗСКИМ ХРЕБТОМ** Кавказ тоо кыркасынан Эльбрус бийик көтөрүлүп турат.

ГОСПОДСТВУЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **ГОСПОДСТВОВАТЬ**; 2. прил. үстөмдүк кылуучу, үстөмдүк жүргүзүүчү; бийлөөчү; **ГОСПОДСТВУЮЩИЙ КЛАСС** үстөмдүк кылуучу тап; **ГОСПОДСТВУЮЩЕЕ МНЕНИЕ** үстөмдүк кылуучу пикир.

ГОСПОДЬ м. кудай; **ГОСПОДЬ ЕГО ЗНАЕТ** разг. аны кудай билбесе.

ГОСПОЖА жс. 1. (в дипломатическом языке) госпожа; 2. уст. (хозяйка) госпожа, кожоюн аял.

ГОСПРОМЫШЛЕННОСТЬ жс. (государственная промышленность) мамлекеттик өнөр жай.

ГОСНАБЖЕНИЕ ср. (государственное снабжение) мамлекеттик жабдуу.

ГОСТРАХ м. (государственное страхование) госстрах (мамлекеттик камсыздоо).

ГОСТЕВОЙ, ай, -ое гость-ко т.; **ГОСТЕВОЙ БИЛЕТ** мейман билети.

ГОСТЕПРИИМНО нареч. меймандостук менен, меймандостук кылып; **ГОСТЕПРИИМНО ВСТРЕТИТЬ** меймандостук менен тосуп алуу.

ГОСТЕПРИИМНЫЙ, ая, -ое меймандос; **ГОСТЕПРИИМНЫЙ ЧЕЛОВЕК** меймандос адам.

ГОСТЕПРИИМСТВО ср. меймандостук.

ГОСТИНАЯ жс. конок үйү, мейманкана.

ГОСТИНЕЦ м. разг. белек; базарлык.

ГОСТИНИЦА жс. гостиница.

ГОСТИНЫЙ, ая, -ое гостинный двор уст. базар аянтындагы дүкөндөр катары.

ГОСТИТЬ несов. конок болуу, мейман болуу.

ГОСТОРГОВЛЯ жс. (государственная торговля) мамлекеттик соода.

ГОСТЬ м. конок, мейман; **ОН У НАС РЕДКИЙ ГОСТЬ** ал бизге конок болуп чанда келет; **СЕГОДНЯ У НАС ГОСТИ БУ-**

гүн бизде коноктор бар; **идти в гости** конокко баруу; **бы-
вать в гостях** конокто болуу, мейманда болуу; **в гостях
хорошо, а дома лучше** *посл.* конокто жакшы, бирок үйдө
андан да жакшы; конокто жакшы болгону менен үйдөгү-
гө жетпейт.

ГОСТЬЯ *женск. р. к гость.*

ГОСУДАРСТВЕННОСТЬ *жс.* мамлекеттүүлүк.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ, ая, -ое **государство-го**
т.; мамлекеттик; **государственный строй** мамлекет-
тик түзүлүш; **государственная власть** мамлекеттик
бийлик; **государственный герб** мамлекеттик герб; **го-
сударственные границы** мамлекеттик чек аралар; **го-
сударственный деятель** мамлекеттик ишмер; **государ-
ственный заём** мамлекеттик заём; **государственная
тайна** мамлекеттик сыр; **дело государственной важно-
сти** мамлекеттик мааниси бар иш.

ГОСУДАРСТВО *ср.* мамлекет; **Советское государ-
ство** Совет мамлекети.

ГОСУДАРЫНЯ *жс. ист.* падыша (*падыша аял же
падышанын аялы*); **милостивая государыня** *уст.* боо-
рукер айым (*аялга карата*).

ГОСУДАРЬ *м. ист.* падыша; **милостивый государь**
уст. боорукер таксыр.

ГОТИКА *жс. архит.* готика (*Европада орто кылым-
дын архитектура стили*).

ГОТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **готика-га т.**; готикалык;
готический стиль готикалык стиль; **готический шрифт**
готикалык шрифт.

ГОТОВАЛЬНЯ *жс.* готовальня (*чертёж сызуу үчүн
керектүү куралдар жыйнагы*).

ГОТОВИТЬ *несов.* 1. **кого-что** (*делать готовым*)
даярдоо, белендөө, даяр кылуу; **готовить машину к пус-
ку** машинаны жүргүзүүгө даярдоо; **готовить рукопись**
к набору кол жазманы терүүгө даяр кылуу; **готовить**
уроки сабак даярдоо; **готовить кадры** кадрлар даярдоо;
готовить учеников к экзамену окуучуларды экзаменге
даярдоо; 2. **что** (*стряпать*) бышыруу; **готовить обед**
обед бышыруу; 3. **что** (*собираться сделать, замыш-
лять*) даярдануу, даярдык көрүү, камынуу; **готовить**
торжественную встречу салтанаттуу түрдө жолугушуу-
га даярдануу; **готовить удар** сокку даярдоо, сокку уруу-
га камынуу.

ГОТОВИТЬСЯ *несов.* 1. **к чему и с неопр.** даярдануу;
готовиться к зачётам зачётко даярдануу; 2. болгону ту-
руу; **готовится торжественная встреча** салтанаттуу жо-
лугуу болгону турат; 3. *страд.* к **готовить**.

ГОТОВКА *жс. разг.* тамак бышыруу.

ГОТОВНОСТЬ *жс.* даяр болгондук, даярдык, дил-
гирлик, даяр болуп туруу; **выразить готовность ехать**
барууга дилгирлигин билдирүү; **в боевой готовности** 1)
воен. душманга каршы чыгууга даяр болуу; 2) *перен.* бир
нерсе иштөөгө, бир жакка барууга даяр болуу; **быть в
полной готовности** толук даяр болуу.

ГОТОВЫЙ, ая, -ое даяр, белен, даяр болуп турган;
готовое платье даяр кийим, тигилген кийим; **быть гото-
вым** даяр болуу; **жить на всём готовом** бардыгы даяр
турмушта жашоо (*даяр үй жана даяр кийимден пайдала-
нып туруу*); **будь готов!** даяр бол!; **всегда готов!** дайым
даярмын!

ГОТТЕНТОТЫ *мн. (ед. готтентот м.)* готтентот-
тор (*Түштүк-Батыш Африкада жашоочу эл*).

ГОТЫ *мн. (ед. гот м.) ист.* готтор (байыркы герман-
дык уруулардын бири).

ГОФРИРОВАННЫЙ, ай, -ое 1. *прич. от гофриро-
вать*; 2. *прил.* гофреленген; **гофрированная юбка** гоф-
реленген юбка; **гофрированное железо** гофреленген
темир; **гофрированная трубка** противогáза противо-
газдын гофреленген түтүгү.

ГОФРИРОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. гофрелөө (*ка-
тар толкундуу параллелдүү бүкмөлөр жасоо*); **гофриро-
вать материю** кездемени гофрелөө; 2. гофрелөө (*кезде-
меге химиялык жол менен бортмо сүрөт салуу*).

ГОЩУ (*гостить*) *и т.д. наст. вр. от гостить.*

ГРАБ *м. бот.* граб (*кайың сыяктуу жыгачтын бир
түрү*).

ГРАБЁЖ *м.* карактоо, тоноо, талоон.

ГРАБИТЕЛЬ *м.* каракчы, тоноочу, талоончу.

ГРАБИТЕЛЬСКИЙ, ай, -ое каракчылык, талоончу-
лук.

ГРАБИТЬ *несов. кого-что* карактоо, тоноо, талоо.

ГРАБЛИ *только мн.* тырмоо.

ГРАВЁР *м.* гравёр (*жыгачты, темирди, соокту оюп
сүрөт салуучу уста*); **гравёр по металлу** металл гравёру.

ГРАВЁРНЫЙ, ай, -ое гравёрдук; **гравёрное ис-
кусство** гравёрдук искусство; **гравёрная мастерская**
гравёрдук мастерская.

ГРАВИЙ *м.* гравий (*майда таш, ири кум*).

ГРАВИРОВАЛЬНЫЙ, ая, -ое **гравировальные**
инструменты оюу инструменттери.

ГРАВИРОВАТЬ *несов. что* оюп түшүрүү, оюп гра-
вирлеп сүрөт же жазуу салуу.

ГРАВИРОВЩИК *м.* гравировщик (*чеберчилик ме-
нен металлдын, жыгачтын ж.б. бетине оюп сүрөт, түр
салуучу уста*).

ГРАВИТАЦИЯ *жс.* 1. *физ.* гравитация; *см. тяготе-
ние* (земное тяготение); 2. *горн.* гравитация (*пайдалуу
кендерди байытуунун методу*).

ГРАВИЮРА *жс.* гравюра (*кол менен жасалган клише-
ден тартылган сүрөт*).

ГРАД *м.* 1. мөндүр, доол; **выпал сильный град** ка-
туу мөндүр жаады; 2. *перен.* (множество, обилие) толуп
жаткан, көп, мөндүрдөй (*эң эле көп*); **град писем** толуп
жаткан кат, көп кат; **под градом пуль** мөндүрдөй жааган
октун астында.

ГРАД II *м. уст. см. город.*

ГРАДАЦИЯ *жс.* градация (*бир нерседен жинчи нер-
сеге ыраат менен өтүү*).

ГРАДИРНЯ *жс. тех.* градирня (*суудан туз алуу үчүн
ылайыкталган жай*).

ГРАДИРОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* градирдөө
(*туздуу сууну бир жерге токтотуп, анын тузун курга-
тып алуу*).

ГРАДОВОЙ, ай, -ое мөндүрдүү; **градовая туча** мөн-
дүрдүү кара булут.

ГРАДОМ *нареч.:* **пот лил с него градом** андан тер
мончоктоп куюлду; **сыпаться градом** мөндүрдөй жааш.

ГРАДОНАЧАЛЬНИК *м. ист.* градоначальник (*кээ
бир шаарлардын полиция начальниги*).

ГРАДОСТРОИТЕЛЬСТВО *ср.* шаар куруу, шаар
салуу.

ГРАДУИРОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. (*нанести деле-
ния*) градуирдөө (*өлчөө приборунун шкаласына бөлүүлөр*

жасоо, мис. термометрге); **2.** (произвести градацию) градация жасоо.

ГРАДУС м. **1.** градус (өлчөө единицасы); **угол в 45 градусов** (45°) 45 градус (45°) бурч; **2.** градус (шкаладагы бөлүү); **термометр показывает 35 градусов (35°)** термометр 35 градусту (35°) көрсөтүп турат; ♠ **под градусами** разг. алагүү, кызымтал мас.

ГРАДУСНИК м. градусник; см. **термометр**.

ГРАЖДАНИН м. гражданин; **гражданин Советского Союза** Советтер Союзунун гражданини.

ГРАЖДАНКА женск. р. к **гражданин**; гражданка.

ГРАЖДАНСКИЙ, ая, -ое гражданский; **гражданский долг** гражданский милдет; **гражданское мужество** гражданский эрдик (кайраттуулук); **гражданское население** гражданский калк; **гражданские власти** гражданский (согуштук эмес) бийлик; **гражданская война** гражданский согуш; **гражданская служба** гражданский кызмат; **гражданский кодекс** юр. гражданский кодекс.

ГРАЖДАНСТВО ср. гражданство; **права гражданства** гражданский укук.

ГРАМЗАПИСЬ жс. (граммофонная запись) граммофондук жазуу (граммофон пластинкасына жазып алуу).

ГРАММ м. грамм.

ГРАММ-МОЛЕКУЛА жс. физ. грамм-молекула (заттын граммдарынын анык молекулярдык салмагынын санына тең саны).

ГРАММАТИКА жс. грамматика.

ГРАММАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое грамматика-га т.; грамматикалык; **грамматические правила** грамматикалык эрежелер, грамматика эрежелери; **грамматическая ошибка** грамматикалык ката; **грамматический строй языка** тилдин грамматикалык түзүлүшү.

ГРАММОФОН м. граммофон (патефон сыяктуу музыкалык аппарат).

ГРАММОФОННЫЙ, ая, -ое граммофон-го т.

ГРАМОТА жс. **1.** сабат (жаза, окуй билүү); **учиться грамоте** сабаттуу болууга окуу; **2.** (официальный документ) грамота; **почётная грамота** ардак грамотасы; **верительные грамоты** дип. верительный грамоталар; **отзывные грамоты** дип. кайта чакырып алуу грамоталары; ♠ **филькина грамота** разг. Фильканын каты, Фильканын жазуусу (сабатсыз, кээде жалган түзүлгөн документ).

ГРАМОТЕЙ м. разг. уст. сабаттуу, сабаттуу адам.

ГРАМОТНО нареч. **1.** сабаттуу, сабаттуулук менен; **2.** (со знанием дела) сабаттуу, мыкты иштелген.

ГРАМОТНОСТЬ жс. сабаттуулук, сабат; **всеобщая грамотность** текши сабаттуулук.

ГРАМОТНЫЙ, ая, -ое **1.** (умеющий читать и писать) сабаттуу; **2.** (без ошибок) сабаттуу, катасыз; **грамотное письмо** сабаттуу кат; **3.** разг. (знающий) билгич; **он грамотный инженер** ал — билгич инженер; **4.** (умело выполненный) мыкты иштелген, билгичтик менен иштелген; **грамотный чертёж** мыкты иштелген чертёж.

ГРАМПЛАСТИНКА жс. (граммофонная пластинка) граммофон пластинкасы.

ГРАН м. уст. гран (салмак чени, бул — 0,062 граммга барабар).

ГРАНАТ I м. бот. анар (жыгачы жана анын жемиши).

ГРАНАТ II м. мин. гранат (кара кочкул асыл таш).

ГРАНАТА жс. граната (жарылма снаряд); **ручная граната** кол граната; **бронёбóйная граната** броня жаргыч граната.

ГРАНАТНИК м. (дерево) анар жыгачы.

ГРАНАТОВЫЙ I, ая, -ое **гранат 1-ге т.**; **гранатовое дерево** анар жыгачы.

ГРАНАТОВЫЙ II, ая, -ое **1. гранат II-ге т.**; **гранатовое ожерелье** гранат таштан жасалган мончок; **2.** (о цвете) анар түстүү; **гранатового цвета** анар түстүү.

ГРАНАТОМЕТАНИЕ ср. граната ыргытуу.

ГРАНАТОМЁТ м. гранатомёт (гранаталарды ыргыта турган курал).

ГРАНАТОМЁТЧИК м. граната ыргытуучу.

ГРАНДИОЗНОСТЬ жс. абдан чондук.

ГРАНДИОЗНЫЙ, ая, -ое абдан чоң, эбегейсиз чоң; **грандиозное здание** абдан чоң, имарат, заңкайган имарат; **грандиозные замыслы** эбегейсиз чоң, ой-ниеттер.

ГРАНЁНИЕ ср. кырдоо (мис. стаканды).

ГРАНЁНЫЙ, ая, -ое кырдалган; **гранёный стакан** кырдалган стакан; **гранёный алмаз** кырдалган алмаз.

ГРАНИЛЬНЫЙ, ая, -ое **гранение-ге т.**; **гранильная фабрика** кырдоо фабрикасы; **гранильная мастерская** кырдоо мастерскаясы.

ГРАНИЛЬНЯ жс. кырдоо мастерскаясы.

ГРАНИЛЬЩИК м. кырдоочу.

ГРАНИТ м. мин. гранит (таш).

ГРАНИТНЫЙ, ай, -ое **гранит-ке т.**; **гранитная глыба** чоң гранит таш.

ГРАНИТЬ несов. что кырдоо (ташты кесип, өзгөп бир нерсенин формасына келтирүү); **гранить алмаз** алмазды кырдоо.

ГРАНИЦА жс. **1.** чек ара; **государственная граница** мамлекеттик чек ара; **за границей** чек аранын ары жагында; **из-за границы** чек аранын ары жагынан; **2.** чаще мн., перен. (предел) чек, коюлган чек; **ставить границы чему-л.** бир нерсеге чек коюу, белгилүү бир эрежени бузууга жол бербөө; **перейти все границы** бардык чектен өтүү, чектен чыгуу.

ГРАНИЧИТЬ несов. с чем **1.** (примыкать) чектеш болуу, иргелеш болуу; **2.** перен. (быть близким к чему-л.) барып жетүү, жакындашуу; **его мастерство граничит с искусством** анын өнөрү искусствого жакын.

ГРАНКА жс. полигр. гранка (**1.** корректура үчүн кагазга басылган текст; **2.** ариптерди терүүгө арналган кичине темир такта).

ГРАНУЛИРОВАТЬ сов. и несов. что, тех. майдалоо, күкүмдөө; **гранулировать удобрения** с.-х. жер семирткичтерди майдалоо.

ГРАНУЛЯЦИЯ жс. **1.** мед. грануляция (жарага эт бүтүү); **2.** астр. бодур (телескоп менен караганда күндүн бетинен көрүнгөн бодурлар); **3.** тех. майдалануу, күкүмдөлүү.

ГРАНЬ жс. **1.** (граница) чек, чек ара; **2.** кыр; **грани куба** кубдун кырлары; **грань драгоценного камня** асыл таштын кыры.

ГРАФ м. граф (атасынан баласына өткөн дворяндык титул).

ГРАФА жс. графа (кагаздын бетиндеги эки түз сызыктын ортосундагы тилке); **во второй графе слева** сол жактан экинчи графада.

ГРА́ФИК *м.* 1. (диаграмма) график (сандык байланыштарды көрсөтө турган сызык); **гра́фик ро́ста се́ти де́тских учрежде́ний** балдар мекемелеринин тармагынын өсүү графиги; 2. (план работы) график; **график весённого се́ва** жазгы кош айдоо графиги; **гра́фик дви́жения поездо́в** поезддердин жүрүү графиги; **рабо́та по часово́му гра́фику** саат графиги боюнча иштөө.

ГРА́ФИКА *жс.* графика (1. иск. сызыктар жана штрихтер менен сүрөт тартуу искусствосу жана да ошол искусствонун чыгармалары; 2. лингв. ариптердин жазылышы).

ГРАФИН *м.* графин (суу же вино куюуга арналган айнек идиш).

ГРАФИ́НЯ *женск. р. к граф;* графиня (графтын аялы же кызы).

ГРАФИ́Т *м.* графит (1. мин. карандаш жасоо үчүн пайдалануучу тааш; 2. карандаштын өзөгү).

ГРАФИ́ТНЫЙ, ая, -ое графит-ке *т.*

ГРАФИ́ТОВЫЙ, ая, -ое см. графитный.

ГРАФИ́ТЬ *несов. что* графалоо, сызуу, сызык түшүрүү.

ГРАФИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое графика-га *т.*; графикалык; **графи́ческие иску́ства** графикалык искусство.

ГРАФЛЕ́НИЕ *ср.* сызуу, сызык түшүрүү.

ГРАФЛЕ́НЫЙ, ая, -ое сызылган, сызыгы бар, сызуктуу; **графле́ная бума́га** сызуктуу кагаз.

ГРАФО́ЛОГ *м.* графолог (графология жазгынан специалист).

ГРАФОЛО́ГИЯ *жс.* графология (адамдын мүнөзүн билүү үчүн анын почеркин, кол жазмасын изилдөө).

ГРАФСКИЙ, ая, -ое граф-ка *т.*; графтык.

ГРАФСТВО *ср.* графство (1. графтык титул; 2. Англияда – административдик единица; 3. феодализм кезинде – граф ээлеген жерлер).

ГРАЦИО́ЗНЫЙ, ая, -ое көрктүү, келбети келишкен.

ГРА́ЦИЯ *жс.* кыймылдын көрктүүлүгү, келбети келишкендик.

ГРАЧ *м.* чар карга.

ГРАЧИ́НЫЙ, ая, -ое грач-ка *т.*; грачиное гнездо чар карганын уясы.

ГРЕБЕ́НЧАТЫЙ, ая, -ое тарак сыяктуу, тарак сымал, таракка окшош.

ГРЕБЕ́НЬ *м.* 1. тарак; **ча́стый гребе́нь** майда тиштүү тарак; **пряди́льный гребе́нь** жип ийиргенде колдонулуучу тарак; 2. таажы; **петуши́ный гребе́нь** короздун таажысы; 3. (верхушка) кыр, жон, жал; **гребни гор** тоолордун кыры; **гребни волн** толкундун кыры, толкундун жалы.

ГРЕБЕ́Ц *м.* калакчы (кайыкты калак менен күрөп жүргүзүүчү).

ГРЕБЕШО́К *м.* 1. тарак; 2. (у птиц) таажы; **петуши́ный гребешо́к** короздун таажысы.

ГРЕБЕ́НКА *жс.* тарак; **стри́чь под гребенку** чачты кыска алдыруу; **стри́чь всех под одну́ гребенку** разг. сары ит, кара ит – баары бир ит, деп эсептөө (ар кимдин өзгөчөлүгүн эске албастан баарына бирдей мамиле кылуу).

ГРЕБЛЯ́ *жс.* кайыкты калак менен айдап жүргүзүү.

ГРЕБНО́Й, ай, -ое 1. гребля-га *т.*; **гребное судно** калак менен айдап жүргүзүлүүчү кеме; **гребно́й спорт** кайык спорту; 2. *тех.* эшүүчү; **гребное колесо́** эшүүчү дөнгөлөк.

ГРЕБО́К *м. спорт.* серпиш (сүзгөн кезде калактардын серпилиши).

ГРЕ́ЗИТЬ *несов. о чём* кыялдануу, кыялга батуу; **грезить наяву** ойгоо туруп, уйкудагыдай кыялга батуу.

ГРЕ́ЗИТЬСЯ *несов.* кур кыялдын элестеши.

ГРЕЙ́ДЕР *м. тех.* грейдер (жолдун таманын казып, аны тегиздей турган машина).

ГРЕЙ́ФЕР *м. тех.* грейфер (таш көмүр, кен, тааш сыяктуу нерселерди салуу жана түшүрүү үчүн подъёмный кранга эптештирилген курал).

ГРЕК *м.* грек.

ГРЕКИ *мн.* гректер.

ГРЕ́ЛКА *жс.* грелка (ичине ысык суу куюп, ооруган жерге басуучу жалтак идиш).

ГРЕМЕ́ТЬ *несов.* 1. күркүрөө, күрүлдөө, дүңгүрөө, шаңгыроо, тарсылдоо, шалдыратуу, калдыратуу; **гром греми́т** күн күркүрөйт; **гребели́ вы́стрелы** тарсылдап атылып жатты; **гребет́ь ключа́ми** ачкычтарды шалдыратуу; **не греми́ посудо́й** идиш-аякты калдыратпа; 2. *перен.* даңкы чыгуу, даңкы жайылуу; **его́ и́мя гремело́ по все́му́ ми́ру** анын даңкы бүткүл дүйнөгө жайылган болчу.

ГРЕМУ́ЧИЙ, ая, -ее **гребучая змея́** калдыркандуу жылан (тропиктеги жыландын бир түрү); **гребучая ртуть** хим. күркүрөк сымап; **гребучий газ** хим. күркүрөк газ.

ГРЕ́НА *жс.* собир. грена (жибек көпөлөгүнүн уругу).

ГРЕНАДЕ́Р *м. ист.* гренадер (падышалык Россияда – узун бойлуу адамдардан түзүлгөн атайын аскер бөлүктөрүндөгү аскер кызматкери).

ГРЕНАДЕ́РСКИЙ, ай, -ое гренадер-ге *т.*; гренадердик; **гренадерский полк** гренадердик полк.

ГРЕНКИ́ *мн. (ед. гренок м.)* гренки (майда тууралып кургатылган нан).

ГРЕ́СТИ I *несов. что (сгребать)* тырмоо, чогултуу, жыйноо, шилөө, күрөө (*мис. чопту*).

ГРЕ́СТИ II *несов. чем (вёслами)* эшүү, кайык айдоо.

ГРЕТЬ *несов.* 1. (нагревать) жылытуу, ысытуу; **гребть во́ду** сууну жылытуу; **солнце гре́ет** күн ысытат; 2. (сохранять теплоту) жылытып туруу; **шуба гре́ет** тон жылытып турат.

ГРЕ́ТЬСЯ *несов.* жылынуу; **гребться на сол́нце** күнгө жылынуу.

ГРЕХ *м.* күнөө, жазык, айып; **не грех нам и отдохну́ть** разг. эс алсак да күнөө эмес; **с грехо́м попола́м** разг. эптеп-септеп; **на грех** разг. кырсык болуп.

ГРЕХО́ВНЫЙ, ая, -ое күнөөлүү, айыптуу, уят (*иш, жүрүш-туруш*).

ГРЕХОВО́ДНИК *м. разг.* бузуку, оңбогон адам.

ГРЕ́ЦКИЙ, ая, -ое грецкий орех жаңгак.

ГРЕ́ЧА *жс. разг. см. гречи́ха.*

ГРЕ́ЧАНКА *женск. р. к грек;* гречанка.

ГРЕ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое Греция-га, грек-ке *т.*; греческий язык грек тили.

ГРЕЧИ́ХА *жс.* гречиха (дан өсүмдүгүнүн бир түрү).

ГРЕЧИ́ШНЫЙ, ая, -ое гречиха-га *т.*; гречишный ме́д гречиха балы.

ГРЕ́ЧНЕВЫЙ, ай, -ое гречиха-га *т.*; гречневая ка́ша гречиха боткоосу.

ГРЕШИ́ТЬ *несов.* 1. күнөө кылуу; 2. *против чего, перен.* жаңылуу, ката жиберүү, каталашуу, каталык кылуу, тартипти бузуу.

ГРЕШНИК м. күнөөкөр, айыптуу.

ГРЕШНИЦА женск. р. к грешник.

ГРЕШНО́ в знач. сказ. с неопр. уят, жакшы эмес, күнөө; **грешно́ вам так говорить** сизге мындай деп айтуу уят.

ГРЕШНЫЙ, ая, -ое күнөөлүү, айыптуу; **грешным делом** разг. чынын айтканда, ачыгын айтканда, бендечилик кылып.

ГРЕЗА жс. поэт. кыял, таттуу кыял.

ГРИБ м. козу карын; **белый гриб** ак козу карын; **собира́ть грибы** козу карын жыйноо; **расти как грибы** разг. эбегейсиз тез өсүү.

ГРИБКОВЫЙ, ая, -ое **грибок** 2-ге т.; **грибковые заболевания** бөтөнчө микроорганизм себепкер болгон оорулар; **грибковая культу́ра** майда козу карындар, өсүмдүк микроорганизмдер.

ГРИБНОЙ, ая, -ое **гриб-ге** т.; козу карындуу; **грибное место** козу карындуу жер; **грибной дождь** күн тийип турганда жааган жаан, өткүн (бул козу карындын бат өсүшүнө себеп болот).

ГРИБОК м. 1. уменьш. от **гриб** кичине козу карын; 2. биол. грибок (жугуштуу оору таркатуучу жана түрдүү перселерди ачытуучу өсүмдүк микроорганизми).

ГРИВА жс. жал (мис. аттын жалы).

ГРИВЕННИК м. разг. он тыйындык күмүш акча, он тыйын.

ГРИМ м. 1. грим (сахнага чыгып ойноо үчүн бетти боёо); **наложить грим** грим сыйпоо; 2. грим (гримге керектүү боёктор).

ГРИМАСА жс. гримаса (бет-оозун кыйшаңдатуу, мурдун чүйрүү).

ГРИМАСНИЧАТЬ несов. гримаса кылуу (бет-оозун кыйшаңдатуу, мурдун чүйрүү).

ГРИМЁР м. театр. гримёр (артисттерди гримдөөчү адам).

ГРИМИРОВА́ТЬ несов. кого-что гримдөө (бирөөгө грим жасоо).

ГРИМИРОВА́ТЬСЯ несов. гримденүү.

ГРИМИРОВА́КА жс. гримдөө, гримденүү, гримделүү.

ГРИПП м. мед. грипп (сасык тумоо).

ГРИППОЗНЫЙ, ая, -ое **грипп-ке** т.; гриппоздук; **гриппозное воспаление лёгких** өпкөнүн гриппоздук оорусу.

ГРИФ I м. 1. миф. гриф (байыркы мифологияда – башы бүркүттүн башындай, денеси арстандын денесиндей болгон чоң нерсе); 2. зоол. жору.

ГРИФ II м. муз. гриф (комуздун моюну).

ГРИФ III м. (печать) гриф (коюлган колдун оймо мөөрү).

ГРИФЕЛЬ м. грифель, таш калем (таш тактага жазуучу таш калем).

ГРИФЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **грифель-ге** т.; **грифельная доска** грифель такта.

ГРОБ м. гроб, табыт; **вognать в гроб** кыйнап өлүм абалына жеткирүү; **стоять одной ногой в гробу** көр оозунда туруу; **в гроб гляде́ть** көр оозунда болуу; **до гроба** өлгөнгө чейин.

ГРОБИ́ТЬ несов. кого-что, разг. кыйратуу, бүлдүрүү, бузуу, жок кылуу.

ГРОБНИЦА жс. күмбөз.

ГРОБОВО́Й, ая, -ое **гробовое молча́ние** или **гробова́я тишина́** кулак-мурун кескендей жымжырт; **гро-**

бово́й го́лос колдураган пас үн; **до гробово́й доски** өлөр-өлгөнчө, көргө киргенче.

ГРОБОВЩИ́К м. гроб жасоочу, табыт жасоочу.

ГРОГ м. грог (арак же ромго кант жана ысык суу кошуп жасалган ичкилик).

ГРОЗА́ жс. 1. чагылгандуу жаан; 2. перен. коркунучтуу нерсе, коркунуч туудуруучу.

ГРОЗДЬ жс. тал, сабак; **гроздь виногра́да** бир тал жүзүм.

ГРОЗИ́ТЬ несов. кому 1. коркутуу, кекетүү, айбат көрсөтүү, опуза кылуу; «сениби» же «сага кылбасамбы» деш; **грозить пальцем** «сениби» деп сөөмөйүн силкилдетүү; 2. (внушать опасения) коркунуч туудуруу; **стена́ грози́т обва́лом** дубал кулап кетүү коркунучун туудуруп турат; 3. (предстоять) коркунуч алдында туруу; **ему́ грози́ла ги́бель** ал өлүм коркунучу алдында турду.

ГРОЗИ́ТЬСЯ несов. разг. см. **грозить**.

ГРО́ЗНО нареч. каардуу түрдө, ырайымсыздык менен.

ГРО́ЗНЫЙ, ая, -ое 1. (жестокий, суровый) каардуу, ырайымсыз; 2. (внушающий страх) коркунучтуу, айбаттуу; **гро́зная си́ла** коркунучтуу күч; **гро́зный взгляд** каардуу көз караш.

ГРОЗОВО́Й, ая, -ое чагылгандуу; **грозова́я ту́ча** чагылгандуу кара булут.

ГРОМ м. 1. күркүрөө (күндүн күркүрөөсү); **гром греми́т** күн күркүрөйт; **послы́шались раскаты́ гро́ма** күндүн күркүрөгөнү угулду; 2. перен. катуу добуш, дуу; **гром аплодисме́нтов** катуу кол чабуулар; **гром кано́нады** замбиректердин атылган катуу добуштары; **пока́ гром не гряне́т** кандайдыр бир кокус окуя болмоюнча; **как громом пораже́нный** дал болгон баштанып; **мета́ть гро́мы и мо́лнии** буркан-шаркан түшүү; **как гром среди́ ясного неба́** капысынан, күтпөгөн жерден чыккан окуя.

ГРОМА́ДА жс. заңкайган, эң зор, эң чоң; эбегейсиз чоң; **грома́ды гор** заңкайган тоолор.

ГРОМА́ДИНА жс. разг. эң чоң.

ГРОМА́ДНЫЙ, ая, -ое эң чоң, эң көң, эбегейсиз чоң.

ГРОМИ́ЛА м. талоончу (бандит; талкалап-сындырып алып кетүүчү ууру).

ГРОМИ́ТЬ несов. кого-что кыйратуу; талкалоо; бузуу; таш-талканын чыгаруу.

ГРО́МКИЙ, ая, -ое 1. катуу; **гро́мкие кри́ки** катуу кыйкырыктар; 2. перен. (известный) атактуу, данктуу, бардыкка маалым болгон, чуу көтөргөн; чуулгандуу; **гро́мкое и́мя** атактуу ысым; **гро́мкий проце́сс** чуулгандуу процесс (сот); **гро́мкие фра́зы** ооз толтуруп айтылган кургак сөздөр.

ГРО́МКО нареч. катуу, кыйкырып; **гро́мко гово́рить** катуу сүйлөө, кыйкырып сүйлөө.

ГРОМКОГОВОРИ́ТЕЛЬ м. радио громкоговори́тель (катуу сүйлөгүч).

ГРОМОВО́Й, ая, -ое 1. гром 1-ге т.; күрүлдөгөн, күнгүрөгөн, күрсүлдөгөн; **громовые раскаты́** күндүн күркүрөөлөрү; 2. перен. күркүрөк, күркүрөгөн; **громовой го́лос** күркүрөгөн үн.

ГРОМОГЛА́СНО нареч. баарыга угуза, үнүн катуу чыгарып.

ГРОМОГЛА́СНЫЙ, ая, -ое баарыга угузулган, үнүн катуу чыгарган; **громогла́сное заявле́ние** баарыга угуза айткан сөз (билдирүү).

ГРОМОЗДИТЬ *несов. что* үймөктөө, үстү-үстүнө үйүү.

ГРОМОЗДИТЬСЯ *несов. олчоюп үйүлүү, оркоюп үйүлүү (биринин үстүнө бири).*

ГРОМОЗДКИЙ, ая, -ое эпсиз, далдайган, эби-сыны жок, дардайган, колдойгон; **громоздкая мебель** эби-сыны жок мебель.

ГРОМООТВОД *м.* громоотвод, чагылган тоскуч (*имараттарды, курулуштарды чагылгандан сактап калуу үчүн жасалган нерсе*).

ГРОМОПОДОБНЫЙ, ая, -ое күркүрөгөндөй, күн күркүрөгөн сыяктуу.

ГРОМЫХАТЬ *несов. разг.* шалдыроо, шалдыратуу, калдыроо, калдыратуу, күлдүрөө, күлдүрөтүү.

ГРОССМЕЙСТЕР *м. шахм.* гроссмейстер (*шахмат мастеринин жогорку наамы*).

ГРОТ *м.* үнкүр.

ГРОТЭСК *м.* гротеск (*адамдын жана башка нерселердин сүрөтүн шылдыңдап-кулку кылып бузуп жасоо*).

ГРОХАТЬ *несов. см.* **грохнуть**.

ГРОХАТЬСЯ *несов. см.* **грохнуть**.

ГРОХНУТЬ *сов. кого-что, разг.* күрс этүү, тарс этүү, шалдыр этүү, калдыр этүү.

ГРОХНУТЬСЯ *сов. разг.* күрс этип түшүү, тарс этип түшүү, шалдыр этип түшүү, калдыр этип түшүү.

ГРОХОТ *I м.* (шум) күрс-тарс эткен табыш, калдыр эткен табыш.

ГРОХОТ *II м. тех.* (решето) грохот (*таш, кум калбыры*).

ГРОХОТА́НЬЕ *ср.* күрс-тарс этүү, калдыр-шалдыр этүү.

ГРОХОТА́ТЬ *несов.* күркүрөө, күрс-тарс этүү, калдыр-шалдыр этүү.

ГРОШ *м.* 1. *уст.* (*монета в полкопейки*) жарым тыйын; 2. *чаще мн., разг.* (*ничтожная цена*) эң эле арзан, текейден арзан; **я купил эту вещь за гроши** муну мен текейден да арзан алдым; **у меня нет с собой ни гроша** *разг.* менин жанымда жарым тыйыным да жок; **гроша ломаного не стоит** *разг.* сокур тыйынга да арзыбайт; **ни в грош не ставит** *разг.* көзгө илбөө; капарга албоо, тыйынча көрбөө; **не имей ни на грош чего-л.** бир нерсеге да ээ болбоо, бир нерсени да жок болуу.

ГРОШО́ВЫЙ, ай, -ое *разг.* өтө, эң аз; эң арзан, текейден арзан; **грошовой расход** аз гана расход, азын-оолок расход.

ГРУБЕ́ТЬ *несов.* одураюу, одолонуу, одоно тартуу, оройлонуу, жоон тартуу, колдууроо; **кожа на руках грубеет** колдун териси одурайып баратат; **его голос грубеет** анын үнү колдурап баратат.

ГРУБИ́ТЬ *несов. кому тил тийгизүү, орой сөз айтуу.*

ГРУБИ́ЯН *м. разг.* орой киши, корс киши.

ГРУБИ́ЯНИТЬ *несов. разг.* орой айтуу, орой сүйлөө, тил тийгизүү.

ГРУБИ́ЯНКА *женск. р. к* **грубиян**.

ГРУ́БО *нареч.* орой, одоно; **грубо говоря** жалпы жонунан айтканда.

ГРУ́БОСТЬ *жс.* 1. (*напр. работы*) одурайгандык, одонолук; 2. (*грубое слово, выражение и т.п.*) одонолук, оройлук; **наговорить грубостей** орой сөз айтуу.

ГРУБОШЕ́РСТНЫЙ, ая, -ое кылчык жүндүү, кылчык жүндөн жасалган; **грубошерстное сукно** кылчык жүндөн жасалган сукно.

ГРУ́БЫЙ, ая, -ое 1. (*неучтивый*) одоно, орой; **грубый человек** орой киши; **грубый ответ** орой жооп; 2. (*простой, недостаточно обработанный*) одуракай, дордогой; **грубая кожа** дордогой булгаары; **грубая материя** одуракай кездеме; **грубая пища** оор тамак; **грубый корм** катуу тоют; **грубый подсчет** болжолдуу эсеп; **грубая ошибка** одоно ката.

ГРУ́ДА *жс.* үймө, үйүлгөн; **груда фруктов** үйүлгөн жемиштер.

ГРУДИ́НА *жс.* 1. *анат.* төш сөөк; 2. *см.* **грудинка**.

ГРУДИ́НКА *жс.* төш эти.

ГРУДНИ́ЦА *жс. мед.* эмчектин шишип оорушу.

ГРУДНО́Й, ая, -ое 1. **грудь-га т.**; **грудная клетка** көкүрөк клеткасы; 2. эмчектеги; **грудной ребёнок** эмчектеги бала; **грудная жаба** *мед.* жүрөк оорунун бир түрү; **грудной голос** конур үн.

ГРУДОБРЮ́ШНЫЙ, ая, -ое **грудобрюшная преграда** *анат.* көкүрөк менен курсактын ортосундагы тосмо.

ГРУДЬ *жс.* 1. көкүрөк; **широкая грудь** кең көкүрөк; **дышать всей грудью** терең дем алуу; 2. эмчек; **кормить ребёнка грудью** балага эмчек эмизүү; **встать грудью на защиту родины** родинаны бардык күч-кубаты менен коргоо.

ГРУ́ЖЕННЫЙ, ая, -ое *прич. от* **грузить**.

ГРУЖЕ́НЫЙ, ая, -ое жүктөлгөн, жүк салынган; **гружёный вагон** жүк салынган вагон.

ГРУЖЕ́ННЫЙ, ая, -ое *см.* **груженный**.

ГРУЗ *м.* 1. (*тяжесть*) салмак, оордук; 2. (*товар для отправки*) жүк; 3. *перен.* (*бремя*) оордук, кыйындык.

ГРУЗДЬ *м.* груздь (*козу карындын бир түрү*).

ГРУЗИ́ЛО *ср. рыб.* кайырмак же тор сууга чөгүү үчүн байланган салмак.

ГРУЗИ́Н *м.* грузин.

ГРУЗИ́НКА *женск. р. к* **грузин**; грузинка.

ГРУЗИ́НСКИЙ, ая, -ое **Грузия-га, грузин-ге т.**; **грузинский язык** грузин тили.

ГРУЗИ́НЫ *мн.* грузиндер.

ГРУЗИ́ТЬ *несов. что* жүктөө, жүк салуу.

ГРУЗИ́ТЬСЯ *несов.* жүктөлүү, жүк салынуу.

ГРУ́ЗНО *нареч.* оор салмак менен, эң эле балпайып; **он грузно опустился на стул** стулга ал оор салмак менен отуруп калды.

ГРУ́ЗНЫЙ, ай, -ое олжогой, колжойгон, оор, семиз; **грузный человек** семиз киши.

ГРУЗОВИ́К *м.* грузовик (*жүк ташуучу автомобиль*).

ГРУЗОВЛАДЕ́ЛЕЦ *м.* жүк ээси.

ГРУЗОВО́Й, ая, -ое **груз-га т.**; **грузовой транспорт** жүк ташуучу транспорт; **грузовой автомобиль** жүк ташуучу автомобиль, грузовой автомобиль.

ГРУЗООБОРО́Т *м. эк.* жүк оборот (*кандайдыр убакыттын ичинде ташылган жүктүн саны*).

ГРУЗООТПРАВИ́ТЕЛЬ *м.* жүк жөнөтүүчү (*ташыла турган жүктү ташыруучу адам*).

ГРУЗОПОДЪЁМНИК *м.* жүк көтөргүч.

ГРУЗОПОДЪЁМНОСТЬ *жс. тех.* жүк көтөргүчтүк; **грузоподъемность товарного вагона** товар вагонунун жүк көтөргүчтүгү.

ГРУЗОПОДЪЁМНЫЙ, ая, -ое жүк көтөргүч; **грузоподъемный кран** жүк көтөргүч кран.

ГРУЗОПОЛУЧАТЕЛЬ *м.* жүк алуучу.

ГРУЗОПОТОК *м. эк.* катташ жолдор менен жүк-төрдүн ташылышы.

ГРУЗЧИК *м.* грузчик (*жүк ташуучу жумушчу*).

ГРУНТ *м.* 1. (*почва*) топурак, жер, грунт (*жердин катуу кыртышы*); **песчаный грунт** кумдуу кыртыш; **пересадить цветы в грунт** гүлдөрдү идиштен алып жерге отургузуу; 2. (*твёрдое дно*) грунт (*суунун түбүндөгү катуу жер*); **вбивать сваи в грунт** сваяларды грунтка кагуу; 3. *жив.* (*слой краски*) грунт (*боёк менен сүрөт салардын алдында кендир кездемеге, жыгачка биринчи салар шыбалган боёк*).

ГРУНТОВАТЬ *несов. что, жив.* грунттоо.

ГРУНТОВКА *жс. жив.* грунттоо, грунт жасоо.

ГРУНТОВОЙ, ая, -ое **грунт-ка т.**; **грунтовые воды** жер астындагы суулар; **грунтовая дорога** кара жол.

ГРУППА *жс.* группа, топ; **группа спортсменов** спортсмендердин тобу; **группа селений** селениелер группасы, селениелер тобу.

ГРУППИРОВАТЬ *несов. кого-что* группалоо, топтоо, түркүмдөө.

ГРУППИРОВАТЬСЯ *несов.* 1. группалануу, топтолуу, түркүмдөлүү; 2. *страд.* к группировать.

ГРУППИРОВКА *жс.* 1. (*действие*) группалоо, топтоо, түркүмдөө; 2. (*группа, объединение*) группировка, топ, топтолуу; жаатчылык; **южная группировка войск** аскерлердин түштүк группировкасы.

ГРУПPOBÓД *м.* групповод, топ башы (*группанын, топтун жетекчиси*).

ГРУПPOBÓЙ, ая, -ое **группа-га т.**; группалык, топтук; **групповые занятия** группа-группа болуп окуу.

ГРУПPOBЩИНА *жс. неодобр.* групповщина, жаатчылык.

ГРУСТИТЬ *несов.* кайгыруу, капалануу, ич бышуу, мунаюу.

ГРУСТНЫЙ, ая, -ое кайгылуу, капалуу, муңайынкы, мундуу; **грустный взгляд** кайгылуу көз караш; **грустная музыка** муңдуу музыка.

ГРУСТЬ *жс.* кайгы, капа, кейиш, ич бышуу.

ГРУША *жс.* алмурут (жемиши жана жыгачы); **земляная груша** жер алмуруту (*тамыры жемиштүү көп жылдык өсүмдүк*).

ГРУШЕВИДНЫЙ, ая, -ое алмурут сыяктуу.

ГРУШЕВЫЙ, ая, -ое **груша-га т.**; **грушевое дерево** алмурут жыгачы; **грушевое варенье** алмуруттан жасалган варенье.

ГРЫЖА *жс. мед.* чурку.

ГРЫЗЛО *ср.* ооздук.

ГРЫЗНЯ *жс. разг.* 1. (*между животными*) кабышуу, алышуу, талашуу, ыркырашуу; **собаки затеяли грызню** иттер талаша баштады; 2. *перен. разг.* чатакташуу, талашуу, тартышуу, керишүү.

ГРЫЗТЬ *несов.* 1. что кемирүү, чагуу, чайноо; **грызть кость** сөөк кемирүү; **я грызю орехи** мен жаңгак чагып жатам; 2. *кого, перен.* (*изводить*) кыйноо, жадатуу, тажатуу; **его грызут сомнения** аны шек кыйнап жатат.

ГРЫЗТЬСЯ *несов.* 1. (*о животных*) кабышуу, алышуу, талашуу, ыркырашуу; 2. *перен. разг.* (*ссориться*) чатакташуу, талашуу, тартышуу, керишүү.

ГРЫЗУН *м. зоол.* кемирүүчү, кемиргич (*мис. тыйын, чычкан, кемчат, суур ж.б.*).

ГРЯДÁ *жс.* 1. (*на огороде*) жөөк, чөнөк, жээк (*кырдап чапкан жер*); 2. (*цепь*) тизмек, кырка; **горная грядá** тоо кыркасы.

ГРЯДКА *жс. см.* грядá 1.

ГРЯДКОВЫЙ, ая, -ое **грядка-га т.**; **грядковая культура** жээктелип тигилүүчү өсүмдүктөр.

ГРЯДУЩЕЕ *ср.* келечек.

ГРЯДУЩИЙ, ая, -ее келечек, болочок, келе жаткан; **грядущие века** келечектеги кылымдар; **на сон грядущий** уктаар алдында, уйку алдында.

ГРЯЗЕВОЙ, ая, -ое баткактуу; **грязевой вулкан** геол. баткактуу (ылайлуу) вулкан; **грязевые ванны** мед. баткактуу ванна (*кээ бир ооруну минералдуу баткак менен дарылоо*).

ГРЯЗЕЛЕЧЕБНИЦА *жс.* баткак менен дарылоочу мекеме.

ГРЯЗЕЛЕЧЕНИЕ *ср.* баткак менен дарылоо.

ГРЯЗИ *мн. см.* грязь 4.

ГРЯЗНИТЬ *несов.* 1. что булгоо, кирдетүү; 2. *кого-что, перен.* жаман атты кылуу.

ГРЯЗНИТЬСЯ *несов.* булгануу, кирдөө.

ГРЯЗНО 1. *нареч.* кир, булганыч; 2. *безл. в знач. сказ.* баткак, ылай; **на улице грязно** көчө баткак, көчө ылай.

ГРЯЗНЫЙ, ая, -ое 1. баткак, баткактуу, ылай; **грязная дорога** баткактуу жол; 2. (*запачканный*) кир, кирдеген, булганган; **грязная одежда** кир кийим; **грязные руки** кир кол; 3. *перен.* (*гнусный*) булганыч, жаман, жийиркеничтүү; **грязное дело** булганыч иш, жаман иш; **грязный цвет** чамбыл түс, чамбыл өң.

ГРЯЗЬ *жс.* 1. баткак, ылай; **непролазная грязь** адам жүрө алгыс баткак; **месить грязь** разг. баткактуу жол менен жүрүү; 2. (*нечистота*) кир, ыпылас; **покрыться грязью** кир басуу, кирдөө; 3. *перен.* булганыч, бузукулук, жаман иш кылуучулук; 4. **грязи** *мн. мед.* баткак (*кээ бир ооруларды дарылоодо колдонулуучу балчык*); **принимать грязи** баткак менен дарылануу; **не ударить лицом в грязь** уятка калбоо, уят болбоо; **забросать грязью или смешать с грязью или втоптать в грязь** *кого-л.* бирөөнү жалган жеринен каралоо, бирөөгө жалган жалаа жабуу.

ГРЯНУТЬ *однокр.* 1. (*загрохотать*) күркүрөө, жаңыруу; **грянул гром** күн күркүрөдү; **грянула музыка** музыканын үнү жаңырды; 2. *перен.* (*неожиданно разразиться*) күтпөгөн жерден башталып кетүү; **грянула война** согуш күтпөгөн жерден чыгып кетти.

ГУ-ГУ: **ни гу-гу** разг. кыңк этпөө, такыр ооз ачпоо (*сүйлөбөө*).

ГУАНО *ср. нескл. с.-х.* гуано (*деңиз куштарынын кыгы*).

ГУАШЬ *жс.* гуашь (1. *тунук эмес акварель боёк*; 2. *ошол боёк менен тартылган сүрөт*).

ГУБА́ I *жс.* эрин; **его губа́** анын эрди; **верхняя губа́** үстүнкү эрин; **нижняя губа́** астынкы эрин; **кусать губы** эрин тиштөө; **надуть губы** таарынып тултукою; **заячья губа** мед. жырык (*тубаса жырык*); **у него́ губа не дура** погов. ал майлуу жери билет; **у него́ молоко на губах не обсохло** погов. анын эне сүтү оозунан кете элек.

ГУБА́ II *жс. геогр.* губа (*СССРдин түндүгүндө деңиз булуңу*); **Онежская губа́** Онега губасы.

ГУБА́СТЫЙ, ая, -ое разг. эриндүү, калың эриндүү, калбыгы эриндүү.

ГУБЕРНА́ТОР *м.* губернатор (1. *ист. революцияга чейинки Россияда – губерниянын начальниги*; 2. *Великобританиянын, Франциянын жана башка колониалдык*

мамлекеттердин колонияларында жогорку кызматта турган киши; 3. АКШнын штаттарында жогорку административдик шайланма киши).

ГУБЕРНАТОРСКИЙ, ая, -ое губернатор-го т.

ГУБЕРНАТОРСТВО ср. губернаторство (губернатор кызматында болуу).

ГУБЕРНИЯ жс. ист. губерния (революцияга чейинки Россияда жана райондоштурганга чейин СССРде – негизги административдик единица).

ГУБЕРНСКИЙ, ая, -ое губерния-га т.; губерниялык; **губернский город** губерниялык шаар.

ГУБИТЕЛЬ м. кыруучу, ойрон кылуучу, бузуучу.

ГУБИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кыруучу, ойрон кылуучу, бузуучу, зыяндуу, бүлгүнгө алып баруучу; **губительный климат** саламаттыкка зыяндуу климат; **губительный огонь артиллерии** артиллериянын кыйратуучу аткылашы.

ГУБИТЬ несов. кого-что кыруу, ойрон кылуу, жок кылуу; бузуу (*портить*); **саранча губит посевы** чегиртке эгинди ойрон кылат; **губить ребёнка баловством** ашыра эркелетип, баланы бузуу.

ГУБКА I жс. губка (1. зоол. сууда жүрүүчү айбандын бир түрү; 2. жуунуу үчүн колдонулуучу нерсе).

ГУБКА II жс. уменьш.-ласк. от губа I эрин.

ГУБНОЙ, ая, -ое губа 1-ге т.; **губная помада** эринге сүртө турган помада; **губные звуки** лингв. эрин менен айтыла турган тыбыштар, эринчидер.

ГУБОШЛЕП м. разг. 1. (с отвислой губой) балпылдак (балпылдап сүйлөөчү адам); 2. (нерасторопный, неуклюжий человек) ачык ооз, жүнү бош.

ГУБЧАТЫЙ, ая, -ое губка сыяктуу; **губчатые металлы** губка сыяктуу металлдар.

ГУВЕРНАНТКА женск. р. к **гувернёр**; гувернантка.

ГУВЕРНЁР м. гувернёр (буржуазиялык жана дворяндык үй-бүлөлөрдө балдарды тарбиялоочу эркек).

ГУГЕНОТЫ мн. (ед. **гугенот** м.) ист. гугеноттор (16–18 кылымдардагы француз протестанттары).

ГУДЕНИЕ ср. дарылдоо, дүрүлдөө, күүлдөө, дырылдоо, кыйкыруу, өкүрүү.

ГУДЕТЬ несов. дарылдоо, дүрүлдөө, күүлдөө, кыйкыруу, өкүрүү; **гудок гудит** гудок кыйкырат; **ветер гудит** шамал күүлдөйт; **от шума машины у меня гудит в ушах** машинанын күүлдөгөн үнүнөн менин кулагым чуулдап турат.

ГУДОК м. гудок; гудок автомобиля автомобилдин гудогу; **гудок парохода** пароходдун гудогу.

ГУДРОН м. гудрон (ар түрдүү техникалык керектиктерге жумшалат; мис. жол курулушунда колдонуучу нефть калдыктарынан чыгарылуучу кара масса).

ГУДРОНИРОВАТЬ сов. и несов. что гудрондоо, гудрон төшөө; **гудронировать шоссе** шоссе гудрондоо, шоссеге гудрон төшөө.

ГУЖ м. (часть упряжи) кааыттын кулагы; **взяться за гуж, не говори, что не дюж** посл. дешпе, дешкенден кийин былжырашпа.

ГУЖЕВОЙ, ая, -ое унаа (араба же чана) менен ташуучу; **гужевой транспорт** унаа транспорту.

ГУЖОМ нареч. унаа менен (мис. арабада, чанада жс. б.).

ГУЛ м. кангырак, күнгүрөк; дүнгүр; **гул голосов** күнгүрөгөн үндөр.

ГУЛКИЙ, ая, -ое 1. (громкий) күнгүрөгөн, күлдүрөгөн; **гулкий звук** күнгүрөгөн тыбыш; 2. (отражающий звук) жаңырыктуу, жаңырык туудуруучу.

ГУЛЬДЕН м. гюльден (Голландиянын күмүш теңгеси).

ГУЛЯКА м. разг. 1. тамашакөй, оюнкараак; 2. (пьяница) аракеч.

ГУЛЯНЬЕ ср. сайран, сейил; оюн-тамаша; **народное гулянье** элдик оюн-тамаша; элдик сейил.

ГУЛЯТЬ несов. 1. (совершать прогулку) сайрандоо, сейилдөө, тамаша кылуу; 2. разг. (веселиться, кутить) ырдап-бийлеп, ичкилик ичип, көңүл ачуу; 3. разг. (быть свободным от работы) иштебей бекер жүрүү; **гулять без дела** бекер басып жүрүү.

ГУЛЯШ м. гуляш (кесек тууралган эттен жасалган тамак).

ГУМАНИЗМ м. 1. ист. гуманизм (Возрождение доорундагы прогрессивдүү кыймыл); 2. гуманизм (коомдук иштеги адамгерчилик); **социалистический гуманизм** социалисттик гуманизм.

ГУМАНИСТ м. гуманист (1. ист. Возрождение доорунун прогрессивдүү ишмери; 2. гуманизмдин ишмери, анын талапкери).

ГУМАНИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое гуманизм-ге, гуманист-ке т.

ГУМАНИТАРНЫЙ, ая, -ое гуманитардык; **гуманитарные науки** гуманитардык илимдер.

ГУМАННО нареч. адамгерчиликтүү, адамгерчилик менен.

ГУМАННОСТЬ жс. гумандуулук, адамгерчилик, адамды жакшы көрүүчүлүк; **проявлять гуманность** гумандуулук кылуу, адамгерчилик кылуу.

ГУМАННЫЙ, ая, -ое гумандуу, адамгерчиликтүү; **гуманное отношение** гумандуу мамиле.

ГУММИАРАБИК м. гуммиарабик (желимдин бир түрү).

ГУМНО ср. кырман.

ГУМУС м. гумус; см. **перегной**.

ГУНДОСИТЬ несов. см. **гнуса́вить**.

ГУНДОСЫЙ, ая, -ое см. **гнуса́вый**.

ГУННЫ мн. (ед. **гунн** м.) гунндар (4–5 кылымдарда Чыгыштан Европага көчүп өткөн байыркы уруулар).

ГУРИЯ ж. миф. хур кызы, ур кызы.

ГУРМАН м. гурман (сонун тамакты жакшы көрүүчү жана баалоочу адам).

ГУРТ м. короо мал.

ГУРТОВЩИК м. гуртовщик (1. бир короо мал кайтарган адам; 2. уст. малды үйүр-тобу менен дүң сатуучу адам).

ГУРТОМ нареч. разг. 1. (оптом) дүң; 2. (компанией) баары, бүт, чогуусу менен.

ГУРТОПРАВ м. гуртоправ; см. **гуртовщик** 1.

ГУРЬБА жс. дуулдаган, чуулдаган бир топ киши.

ГУСАК м. эркек каз.

ГУСАР м. гусар (революцияга чейинки Россияда жана Батышта – жеңил кавалерия бөлүктөрүндө аскер кызматын аткаруучу адам).

ГУСАРСКИЙ, ая, -ое гусар-га т.; **гусарский полк** гусарлар полку.

ГУСЕНИЦА жс. гусеница (1. зоол. көпөлөк курт; 2. тех. трактор, танк сыяктуу оор машинанын дөңгөлөгүнө капталуучу кырдуу жазы чынжыр).

ГУСЕНИЧНЫЙ, ая, -ое 1. гусеница 1-ге т.; 2. гусеницалуу, гусеничный; **гусеничный трактор** гусеницалуу трактор, гусеничный трактор.

ГУСЁНОК *м. (мн. гусята)* каздын балапаны.

ГУСИНЫЙ, ая, -ое **гусь-ка т.**; **гусиная ко́жа** куш териси (*мис. адамдын суукка бүдүрөйгөн териси*); **гусиные ла́пки** көздүк кычыгындагы бырыш.

ГУСЛИ *только мн.* гусли (*байыркы музыкалык инструмент*).

ГУСЛЯР *м.* гусяр (*гусли ойноочу музыкант*).

ГУСТЁТЬ *есов.* коюулануу, коюлуу, коймолжун тартуу.

ГУ́СТО *нареч.* коюу, жыш, калың; **пшени́ца возош-ла́ гу́сто** буудай когау чыкты; **гу́сто замесить те́сто** ка-мырды катуу жууруу; **не гу́сто** аз, көп эмес.

ГУСТОЙ, ая, -ое 1. (*частый*) коюу, жыш, калың; **густая́ пшени́ца** калың буудай; **густо́й лес** калың токой; **у него густые волосы** анын чачы коюу; **густо́е населе́ние** жыш отурукташкан калк; 2. (*не жидкий, плотный*) коюу; **густые сли́вки** коюу каймак; **густо́й бас** жоон үн, корулдаган үн; **густо́й цвет** коюу түс.

ГУСТОЛИСТВЕННЫЙ, ая, -ое жыш жалбырактуу.

ГУСТОТА́ *жс.* коюулук, калыңдык, көптүк, жыштык; **густота травы** чөптүн калыңдыгы; **густота́ населе́ния** калктын көптүгү, калктын жыштыгы.

ГУСЫ́НЯ *жс.* каздын ургаачысы.

ГУСЬ *м.* каз; **как с гуся вода́** *погов.* үстүнө куйса, суу жукпайт; кулагына да илбейт.

ГУСЬКОМ *нареч.* чубап басуу, чубап жүрүү; **идти́ гусько́м** чубап басуу.

ГУСЯ́ТИНА *жс.* каз эти.

ГУСЯ́ТНИК *м.* казкана.

ГУТА́ЛИН *м.* гуталин (*өтүк тазалоочу май*).

ГУТТАПЕ́РЧА *жс.* гуттаперча (*кээ бир тропиктик өсүмдүктөрдүн кургаган ширеси, бул – каучукка окшойт жана техникада колдонулат*).

ГУТТАПЕ́РЧЕВЫЙ, ая, -ое **гуттаперча-га т.**; **гуттапёрчевая тру́бка** гуттаперчадан жасалган түтүк.

ГУ́ЩА *жс.* 1. (*осадок*) тунма (*суюктуктун түбүнө чөккөн тунмасы*); **кофе́йная гу́ща** кофе тунмасы; 2. (*чаша*) эн коюу жер, чер; **они́ забра́лись в гу́щу леса** алар токойдун эн коюу жерине барышты; **в гу́ще со-бы́тий перен.** окуялардын так борборунда; **в са́мой гу́ще толпы́ перен.** топ элдин так ортосунда.

ГЯУ́Р *м. уст.* капыр (*мусулмандардан башка динде-гилер*).

Д

ДА да I *частица* 1. *утверд.* ооба, макул, албетте; **все пришл́и?** – Да бардыгы келиштиби? – Ооба; да, **конечно́** ооба, албетте; **граждани́н Иванов?** – Да гражданин Ива-нов? – Ооба; 2. *вопр.* койчу, кантип эле; **он у́ехал.** – Да? **А я не знал** ал кетип калды. – Койчу? Мен аны билгеним да жок; **говоря́т, при́ехал его́ оте́ц.** – Да ну? Атасы келген дешет. – Койчу?; да **неужели́?** ошондойбу?; 3. (*кстати, вот ещё*) айтмакчы, баса, албетте; да, **я и забы́л: у меня́ есть для теб́я пись́мо** айтмакчы, унутуп калган тур-баймынбы: менде сага кат бар эле; да, **хоро́шее тепе́рь вре́мя** ооба, азыр бир сонун кез; да, **ещё одна́ но́вость** баса, дагы бир жаңылык бар; – *усил.* го, түк, эч, койчу, кантип эле; да **не мо́жет быть!** түк андай болууга мүм-күн эмес!, антип эле ушундай болсун!; да **ну его!** о койчу анынды!; да **что́ вы!** адам, коюнузчу!; **это что́-нибудь да знач́ит** мына бул бир нерсени билдирет го; **что-нибудь да оста́лось** же теги бир нерсе калгандыр; да **скажи́те же!** теги айткылачы!; 5. *усил.* (а, как же, ведь) так эле; дал эле; **ты зна́ешь об э́том де́ле?** – Да ведь э́то я напи́сал о нём в газе́ту сен бул иш тууралу билесинби? – Ал туу-ралу газетага жазган так эле менмин; 6. *усил.* (а, именно, вот) акыры, акыр түбү койбой жатып; **дума́л, дума́л да и надума́л** ойлоп-ойлоп отуруп, акыры таптым; **смеётся, да и то́лько** күлөт эле күлөт; 7. (*пусть*) -сын; да **здрав́ствует Коммунистическая па́ртия Советского Сою́за!** жашасын Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясы!; да **здравствует наша́ доблестная́ Советская́ А́рмия** жашасын биздин каарман Советтик Армия!; 8. (*как от-клик на обращение*) Ия; **Асан!** – Да? Асан! – Ия? (Эмне?, Угуп жатам!).

ДА II *союз* 1. *соед.* жана, менен, да; **он да я** ал жана мен; ал да, мен да; 2. *присоед.* (*ещё, притом*) анын үстүнө, дагы; **шёл я но́чью оди́н, да ещё́ ле́сом** түн ичинде жал-гыз келе жаттым, анын үстүнө токойдун арасы менен;

3. *противит.* (но) бирок, бирок да, акыр түбү; **он охóтно сде́лал бы э́то, да у него́ нет вре́мени** ал муну жан деп иштээр эле, бирок анын убактысы жок (*колу тийбейт*).

ДАБЫ́ *союз уст. см. что́бы.*

ДАВА́ТЬ *несов. см. дать*; **дава́й, дава́йте** *повел. накл.* канакей, болгула; **дава́йте я вам помо́гу** канакей, сизге жардам кылайын; **а он дава́й бежа́ть** ал болсо, качканга кирди; **а я дава́й крича́ть** мен болсо, кыйкыра бердим.

ДАВА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см. да́ться*; 2. *страд.* к дава́ть.

ДАВЕ́ЧА *нареч. разг.* жакында, бая.

ДАВЕШНИ́Й, ая, -ее *разг.* жакындагы, жакында эле болгон, баягы.

ДАВИ́ТЬ *несов.* 1. *на кого-что (тяжестью)* басуу; **снег дави́т на кры́шу** кар үйдүн чатырын басат; 2. *ко-го-что (жать, выжимать, мять)* сыгуу; **дави́ть вино-гра́д** жүзүмдү сыгуу; 3. *кого (душить)* муунтуп өлтүрүү; **лисá дави́т кур** түлкү тоокту өлтүрөт; 4. *что (стягивать, жать)* кысуу, өтүү; **сапо́г дави́т но́гу** өтүк бутту кысат; 5. *кого-что, перен.* (*угнетать*) эзүү, кордук көрсөтүү; **мне дави́т грудь** менин көкүрөгүм кыстыгып турат.

ДАВИ́ТЬСЯ *несов.* 1. (*чем-л.*) какоо; **дави́ться ко́с-тью** сөөккө какоо; 2. *перен.* боору эзилүү, боору катуу; **дави́ться от сме́ха** күлкүдөн боор эзилүү; 3. (*глотать торопясь*) бурдугуп жуталбоо.

ДАВКА́ *жс.* кысылыш, сыгылыш, тыгылыш; **у вхо́да в зда́ние образова́лась да́вка** үйдүн эшигинде тыгылыш болду.

ДАВЛЕ́НИЕ *ср.* 1. *физ., тех.* басуу, кысуу; **атмос-фе́рное давлéние** атмосферанын басышы; **давлéние льдов** муздардын кысышы; **котёл вы́сокого давлé-ния** жогорку кысымдуу казан; 2. *физиол.* тебүү, кысуу, басым; **кровяно́е давлéние** кандын басымы; 3. *перен.* зордоо, күчтөө, кысым, кысымчылык, кысмак, мажбур кылуу; **ока́зывать давлéние на кого́-л.** бирөөгө кысым-

чылык көрсөтүү; **под давлéнием обстоя́тельств** жагдайдын кысымы менен, аргасыздыктан.

ДАВНÉНЬКО нареч. разг. см. давно.

ДА́ВНИЙ, яя, -ее байыркы, эзелки, эчаккы, илгерки; **с давних пор** эзелден берки.

ДАВНИ́ШНИЙ, яя, -ее разг. байыркы, эзелки, эчаккы, мурунку, илгерки; **давни́шний приятель** эзелки дос.

ДАВНО́ нареч. 1. (*много времени тому назад*) эчак, эбак, алда качан, илгери, байыры; **это было давно́** бул алда качан болгон эле; **он давно́ при́ехал** ал эчак келген; 2. (*в течение долгого времени*) көптөн бери, эчак эле; эчактан бери, далайдан бери; **я давно́ его́ не ви́дел** мен аны эчактан бери көрө элекмин; **давно́ пора́ уходи́ть** кетээр убакыт эчак эле болгон.

ДАВНОПРОШÉДШИЙ, ая, -ее байыркы өткөн; **в давнопрошéдшие времена́** байыркы өткөн чактарда; **давнопрошедшее время́** грам. байыркы өткөн чак.

ДА́ВНОСТЬ жс. 1. эчаккылык, байыркылык, эчак болуп өткөндүк, эскилик, капкачанкылык; **да́вность собы́тий** окуялардын эчак болуп өткөндүгү; **де́ло большо́й да́вности** капкачанкы иш; 2. юр. эскиргендик; **искова́я да́вность** доонун эскиргендиги; **утеря́ть право́ за да́вностью** эскиргендик үчүн доолоо укугунан ажыроо; **срок да́вности** сроктун (мөөнөттүн) эскиргендиги; **да́вность престу́пления** кылмыштын изи суугандык (*закондуу мөөнөттүн өтүшү менен, кылмыштуу кишини жазадан куткаруучу укук*).

ДАВНЫМ-ДАВНО нареч. алда качан, капкачан, эчак эле, эбак эле.

ДАГЕСТА́НСКИЙ, ая, -ое Дагестан-га т.; дагыстандык.

ДАДИ́М (дадите) и т.д. буд. вр. от дать.

ДАДИ́МСЯ (дадитесь) и т.д. буд. вр. от да́ться.

ДА́ЖЕ 1. *частица усил.* да, жадаганда, кур дегенде; **я да́же предста́вить себе́ э́того не мог** мен муну мындай экен деп ойлогонум да жок; **да́же и поду́мать не могу́ об этом** бул жөнүндө ойлой да албаймын; **да́же тепе́рь** азыр да; **да́же е́сли...** эгер -са... да; **да́же я не зна́ю** жадагалса менда билбеймин; 2. *в знач. союза разг.* ал турсун; **было́ о́чень тепло́, да́же жа́рко** абдан жылуу эле, ал турсун, ысык болчу.

ДАКТИЛОЛО́ГИЯ жс. дактилология (дудуктардын жаңдашып сүйлөшкөнү).

ДАКТИЛОСКО́ПИЯ жс. юр. дактилоскопия (бармактардын баштарындагы наардан адамдарды билүү жолу).

ДАКТИЛЬ м. лит. дактиль (басымы биринчи муунга түшкөн үч муундуу стопалардан түзүлгөн ыр).

ДАЛА́Й-ЛА́МА м. далай-лама (Тибеттин эң жогорку башчысы жана динчилердин эң жогоркусу).

ДА́ЛЕЕ нареч. 1. (*далее*) алыс, ары, ыраак; **до го́рода не да́лее киломе́тра** шаарга чейин бир километрден алыс эмес; 2. (*затем*) андан кийин, андан соң; **да́лее мы присту́пим к изуче́нию вопро́са** андан кийин маселени текшерүүгө киришибиз; **и́и так да́лее (и т.д.)** жана башкалар (ж.б.); **не да́лее чем вчера́ я его́ ви́дел** мен аны кечээ эле көрдүм.

ДАЛЕКО́ нареч. 1. алыс, ыраак, качык; **я живу́ дале́ко от вас** мен сизден алыс турамын; 2. тереңдеп; **зайти́ дале́ко в лес** токойдун ичине тереңдеп кирүү; 3. далай бар, көп бар; **до Но́вого го́да е́щё дале́ко** Жаңы жылга дейре көп бар; **и́и дале́ко за́ полно́чь** түн ортосунан кийин

бир далайда; **ему́ дале́ко за со́рок** ал кырктан бир далай ашкан; **мне дале́ко до него́ разг.** ага жеткенче мага далай бар; **он дале́ко пойде́т** ал далай жерге барат (көп ийгиликке жетет); **дале́ко зайти́** өтө кетүү, чектен тыш кетүү, ашырып жиберүү; **дале́ко не уе́дешь разг.** узабайсың, оңолбойсуң; **дале́ко не...** айланабы,... айлансын; **он да́леко не тала́нт** ал таланттан айланабы, анын эч таланты жок; **он дале́ко не так глуп** ал анчалык эле келесоо эмес, ал анчалык эле акылсыз эмес.

ДАЛЕ́КИЙ, ая, -ое 1. (*отдалённый расстоянием*) алыс, алыскы, ыраак, ырааккы; **дале́кие стра́ны** алыскы өлкөлөр; 2. (*большой протяжением*) узун, алыс, узак; 3. (*отдалённый временем*) эзелки, байыркы, эбаккы, далай болгон; **дале́кое про́шлое** эчак өткөн кез; **дале́кое бу́дущее** алыскы келечек; 4. *перен. (чуждый)* бөлөк, жат, окшошпогон; **они́ далё́кие друг дру́гу лю́ди** алар бир-бирине жат кишилер; 5. *перен. (от чего)* келишпеген, жакындабаган, жанашпаган; **его́ слова́ дале́ки от исти́ны** анын сөзү чындыкка жакындабайт; **я далё́к от мы́сли...** мен...деген ойдон алысмын; **не о́чень далё́кий челове́к** анчалык акылдуу киши эмес.

ДАЛЁ́ жс. 1. (*далеко видимое пространство*) мейкиндик (алыстан көрүнүүчү мейкиндик); 2. *разг. (отдалённое место)* ыраак, алыс; **идти́ в та́кую даль!** ушунчалык ыраак жерге баруугабы!

ДАЛЬНЕВОСТО́ЧНЫЙ, ая, -ое Дальний Восток-ко т.; Ырааккы чыгыштык.

ДАЛЬНЕЙШИ́Й, ая, -ее андан аркы, мындан аркы, мындан ары да; **да́льнейшее разви́тие эконо́мики** экономиканын мындан ары да өнүгүшү; **да́льнейшие собы́тия** мындан аркы окуялар; **отказа́ться от да́льнейших перегово́ров** мындан аркы сүйлөшүүлөрдөн отказ кылуу; **в да́льнейшем** мындан ары, мындан кийин, келечекте.

ДА́ЛЬНИЙ, яя, -ее 1. ыраак, алыс; **да́льнее пла́вание** алыска кеме менен жөнөө; **да́льнее рассто́яние** ыраак жер, алыс жер; **поезд да́льного следования́** алыска жүрүүчү поезд; 2. (*о родственниках*) кыйыр, алыс, ыраак, бир топ ата өтүшкөн; **да́льний ро́дственник** кыйыр тууган; **и́и да́льных слов** артык баш сөз кылбастан.

ДАЛЬНОБО́ЙНЫЙ, ая, -ое воен. ыраакка тийүүчү, алыска тийүүчү, алыска атуучу; **да́льнобойное ору́дие** алыска тийүүчү замбирек.

ДА́ЛЬНОВИ́ДНОСТЬ жс. кыраакылык (*иштин натыйжасын алдын ала билүү жөндөмдүүлүгү*).

ДА́ЛЬНОВИ́ДНЫЙ, ай, -ое кыраакы (*иштин натыйжасын алдын ала билүүгө жөндөмдүү*); **да́льнови́дный челове́к** кыраакы киши.

ДА́ЛЬНОЗО́РКИЙ, ая, -ое ыраактан жакшы көргүч, алысты жакшы көрө алуучу (*жакындагыны көрө албай, алыстагыны гана көрүүчү, мис. кары киши*).

ДА́ЛЬНОЗО́РКОСТЬ жс. ыраакты көргүчтүк (*жакындагыны көрө албай, ыраактагыны гана көрүү*).

ДА́ЛЬНОМЕ́Р м. физ. дальномер (алыстыкты ченөөчү прибор).

ДА́ЛЬНОСТЬ жс. ыраактык, алыстык; **да́льность рассто́яния** аралыктын алыстыгы; **да́льность полёта сна́ряда** снаряддын учушунун ыраактыгы; **какова́ да́льность бо́я твоего́ ружья́?** сенин мылтыгың канчалык жерге тиет?

ДА́ЛЬТОНИ́ЗМ м. дальтонизм (*кээ бир түстөрдү ажырата албоо майыбы*).

ДА́ЛЬШЕ 1. *сравн. ст. от прил. далёкий и нареч. далеко* ыраак, алыс; дан ары; **я живу́ дальше вас** мен сизден алыс (ыраак) турам, мен сизден ары турам; 2. *нареч. (затем)* андан кийин, анан, андан соң; **дальше что было?** андан кийин эмне болду?; 3. *нареч.* дагы, андан ары; **я дальше не мог слу́шать** мен андан ары уга албадым; **пишите дальше** андан ары жазыңыз; **дальше!** (*продолжайте*) анан, дагы айта бериңиз!

ДАМ (*дашь*) и т.д. *буд. вр. от дать.*

ДА́МА *жс.* 1. дама (*аял; эрге чыккан аял*); 2. (*в танцах*) дама (*эркек менен кошо бийлеген аял*); 3. (*в картах*) матке; **пиковая да́ма** карганын маткеси.

ДАМБА *жс.* дамба (*ташкынды, селди токтотуу үчүн же көлмө токтотуу үчүн узата кырдалган жээк*).

ДА́МКА *жс.* (*в шашках*) дамке.

ДАМО́КЛОВ: **дамóклов меч** Дамоклдун кылычы (1. *миф.* биздин замандан төрт кылым илгери залим Сирокуздук Дионисий той убагында, дүйнө жыргалынын жасгандыгын билдирүү үчүн, Дамокл дегендин тобосунө, кылга байлап, кылыч асып коюп, жүрөгүнүн сары суусун алган; 2. *перен.* дайыма жүрөккө түпөйлү болгон коркунуч; жүрөктүн сары суусун алуу).

ДА́МСКИЙ, ая, -ое дама 1-ге т.; **да́мский портно́й** аял кийимин тигүүчү тигимчи; **да́мская о́бувь** аялдын бут кийими; **да́мские па́льчики** (*сорт винограда*) кусейни (*жүзүмдүн бир сорту*).

ДА́ННИК *м. ист.* алым төлөөчү киши, алман берүүчү, чыгым төлөөчү.

ДА́ННЫЕ *мн.* 1. (*сведения*) маалыматтар; **цифровые да́нные** цифралуу маалыматтар; **по непóльным да́нным** толук эмес маалыматтарга караганда; 2. (*основания*) белги; **хоро́шие голосо́вые да́нные** үндүн жакшылыгы, үн жагы жакшы.

ДА́ННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от дать; 2. прил.* (*этот, настоящий*) азыркы, мына ушул; **в да́нный мо́мент** азыркы учурда; **в да́нном слúчае** мына бул иште; **при да́нных услóвиях** ушул эле шарттарда; 3. *прил. мат.* белгилүү; **да́нная величина́** белгилүү чоңдук.

ДА́НЬ *жс. ист.* алым, алман; **взима́ть да́нь** алым алуу; **отда́ть да́нь** кадырына жетүү, баалай билүү; **да́нь ува́жения** сый көрсөтүү, урмат көрсөтүү.

ДАР *м.* 1. (*подарок*) сый, сыйлык, тартуу; *принести что-л. в дар* сыйлыкка бир нерсе алып келүү; 2. (*способность*) ийкем, жөндөм.

ДАРВИ́НИЗМ *м.* дарвинизм (*табигый тандалуу жолу менен айбандардын жана өсүмдүктөрдүн түрлөрүнүн чыгышы жана өрчүшү жөнүндөгү окуу*).

ДАРВИ́НИСТ *м.* дарвинист (*дарвинизмди жолдоочу; дарвинизмди илгерилетүүчү*).

ДАРЁ́НЫЙ, ая, -ое *разг.* сыйга берилген, сыйлап берилген, белек кылып берилген; **дарёному коню́ в зу́бы не сме́трят** *посл.* сыйга берген аттын тишин ачпа.

ДАРИ́ТЬ *несов.* 1. *кого-что* сыйлоо, сыйлап берүү, белек кылып берүү; 2. *кого чем, перен.* (*удостаивать*) кадырдоо, сыйлоо; **дарить внима́нием** сыйлап ыкылас коюу, жакшылап кадырдоо.

ДАРМОЁ́Д *м. разг.* арам тамак, жатып ичер.

ДАРМОЁ́ДКА *женск. р. к дармоед.*

ДАРМОЁ́ДСТВО *ср. разг.* арам тамактык, жатып ичүү.

ДА́РОВА́НИЕ *ср.* талант, зээн, жөндөмдүүлүк.

ДА́РОВА́ТЬ *сов. и несов. что, уст.* сыйлоо, сыйга берүү, белек кылып берүү; **дарова́ть свобо́ду** боштондук

берүү, куткаруу; **дарова́ть жизнь** жанын куткаруу, аман коюу.

ДА́РОВИ́ТОСТЬ *жс.* таланттуулук, зээндүүлүк, жөндөмдүүлүк.

ДА́РОВИ́ТЫЙ, ая, -ое таланттуу, зээндүү, жөндөмдүү, кунттуу, шыгы бар.

ДА́РОВО́Й, ай, -ое бекер, пулсуз; **даровой билéт** бекер билет.

ДА́РОВИ́ЩИНКА *жс. на дарови́щнку разг.* бирөөнүн жонунан, бекер.

ДА́РОМ *нареч.* 1. (*бесплатно*) бекер, пулсуз; **полу-чить да́ром** бекер алуу, пулсуз алуу; **и да́ром не ну́жно** бекерге да кереги жок; 2. (*дёшево*) арзан; **я э́то купи́л соверше́нно да́ром** мен муну өтө эле арзан сатып алдым; 3. (*бесполезно, напрасно*) бекер, бошко, куру бекер, текке; **весь день пропа́л да́ром** күн текке өтүп кетти; **э́то да́ром не пройде́т** мунун азабын бир тартат; **да́ром что ... разг....** болгону менен да...; **да́ром что мал, а хитёр как ли́са** кичинекей болгону менен да, түлкүдөй куу.

ДА́РСТВЕННЫЙ, ая, -ое *дарственная за́пись юр.* сыйлык кат (*козголбос мүлктү бирөөгө сый кылып берилгенде жазылуучу документ*).

ДА́ТА *жс.* дата (*бир окуянын анык убактысы*); **пос-та́вить да́ту** датасын коюу; **истори́ческие да́ты** тарыхый даталар.

ДА́ТЕЛЬНЫЙ: **дательный падеж** *грам.* барыш жөндөмө.

ДА́ТИ́РОВАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от датировать; 2. прил.* (*имеющий дату*) датасы коюлган, даталанган, датасы бар; **датированный докуме́нт** датасы коюлган документ.

ДА́ТИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* даталоо, датасын коюу (*убактысын көрсөтүү*); **датировать сегóдняш-ним числóм** бүгүнкү число менен даталоо; **датировать собы́тия** окуяны даталоо.

ДА́ТСКИЙ, ая, -ое *Дания-га, датчанин-ге т.*; *дания-лык; да́тский язы́к* даниялыктардын тили.

ДАТЧА́НЕ *мн.* даниялыктар, датчаниндер.

ДАТЧА́НИН *м.* даниялык, датчанин.

ДАТЧА́НКА *женск. р. к датчанин;* датчанка.

ДАТЬ *сов. кого-что кому-чему, в разн. знач.* берүү; **дать кнйгу** китепти берүү; **дать взаймы́** карыз берүү; **дать лека́рство** дары берүү; **дать телеграмму** телеграмма берүү; **дать доро́гу** жол берүү; **дать согла́сие** макулдугун берүү; **дать по́вод** жол берүү, себеп болуу, шылтоо болуу; **дать сло́во** сөз берүү; **дать трéщину** жарылып кетүү, жарык чыгуу; **дать сраже́ние** согушуу, беттешүү; **дать поня́ть** учун чыгаруу, учун чыгарып билдирүү; **дать залп** залп берүү, жапырт атуу; **дать течь** тешилип суу кирүү, ага турган жарык чыгаруу; **не да́ть в оби́ду** кор кылбоо; **да́ть зада́ние** тапшырма берүү; **да́ть клятву́** ант берүү; **да́ть ход де́лу** ишке жол берүү; **да́ть свет** жарык берүү, жарык кылуу; **да́ть прика́з** буйрук берүү; **ни да́ть ни взять** *разг.* так эле өзүндөй, так эле өзү; **дай, дай-ка** *повел. накл. в знач. частицы* кана, канакей, кел; **дай посмотре́ю** канакей, көрөйүнчү; **дай-ка сле-таю́ в Москву́** Москвага учуп барып келейинчи; **дайте, дайте-ка** *повел. накл. в знач. частицы* кана-кана.

ДА́ТЬСЯ *сов. кому 1. чаще с отриц. (поддаться)* берилүү; **не да́ться в обмáн** алдоого берилбөө, алдатпоо; 2. (*легко усвоиться*) оңой билинүү, оңой өздөштүрүлүү; **далась тебе́ э́та кнйга!** *дарт эле ошол китепте калдыбы!*

ДАЧА I ж. 1. юр.: **дача показаний** показаниелер берүү; 2. (порция) бир жолку (жем, чөп); **дача овса** бир жемдик сулу.

ДАЧА II ж. дача (шаар адамдарынын калаанын сыртындагы жайында дем ала турган үйү).

ДАЧНИК м. дачада туруучу, дачага келүүчү.

ДАЧНИЦА женск. р. к **дачник**.

ДАЧНЫЙ, ай, -ое **дача II-ге т.**; **дачный поезд** дача поезди.

ДАШЬ буд. вр. от **дать**.

ДАШЬСЯ буд. вр. от **даться**.

ДАЮ (даёшь) и т.д. наст. вр. от **давать**.

ДВА числ. м., ср. эки; **в двух словах** эки ооз сөз менен (айтканда); **в двух шагах** эки эле кадам жерде (жакын эле); **в два счёта** разг. көз ачып-жумганча, ары бери эле, бат эле.

ДВАДЦАТИЛÉТИЕ ср. 1. (срок) жыйырма жыл, жыйырма жылдык мөөнөт; 2. (годовщина) жыйырма жылдык.

ДВАДЦАТИЛÉТНИЙ, яя, -ее 1. (о сроке) жыйырма жылдык; **двадцатилетний юбилей** жыйырма жылдык юбилей; 2. (о возрасте) жыйырма жашар, жыйырма жаштагы, жыйырмадагы; **двадцатилетний юноша** жыйырма жаштагы жигит.

ДВАДЦАТИПЯТИЛÉТИЕ ср. 1. (срок) жыйырма беш жыл, жыйырма беш жылдык мөөнөт; 2. (годовщина) жыйырма беш жылдык.

ДВАДЦАТИПЯТИЛÉТНИЙ, яя, -ее 1. (о сроке) жыйырма беш жылдык; 2. (о возрасте) жыйырма беш жашар, жыйырма беш жаштагы, жыйырма бештеги.

ДВАДЦАТЫЙ, ая, -оё числ. жыйырманчы; **двадцатый номер** жыйырманчы номер; **двадцатая доля** жыйырмадан бир бөлүгү; **двадцатые годы** жыйырманчы жылдар.

ДВАДЦАТЬ числ. жыйырма; **двадцать один** жыйырма бир.

ДВАЖДЫ нареч. эки жолу, эки мертебе, эки ирет, эки жерде; **я дважды был у него** мен аныкында эки жолу болдум; **дважды два – четыре** эки жерде эки – төрт.

ДВЕ числ. жс. см. **два**.

ДВЕНАДЦАТИЛÉТНИЙ, яя, -ее (о возрасте) он эки жашар, он эки жаштагы, он экидеги.

ДВЕНАДЦАТИПЕРСТНЫЙ, ая, -ое **двенадцатиперстная кишка** анат. он эки эли ичеги, мөөн.

ДВЕНАДЦАТЫЙ ая, -ое числ. он экинчи.

ДВЕНАДЦАТЬ числ. он эки.

ДВЕРКА жс. разг. см. **дверца**.

ДВЕРНО́Й, ая, -ое **дверь-ге т.**; **дверная ручка** эшик туткасы.

ДВЕРЦА жс. эшикче, каалгача, кичинекей эшик; **дверцы автомобиля** автомобилдин эшикчелери.

ДВЕРЬ жс. эшик, каалга; **входная дверь** кире турган эшик; **стоять в дверях** эшиктин алдында туруу (босогодо туруу); **показать на дверь** разг. кууп чыгуу; **при закрытых дверях** жашырын, элден жашырын, бөтөн киши жок жерде.

ДВЕСТИ числ. эки жүз.

ДВИГАТЕЛЬ м. 1. тех. кыймылдаткыч; **двигатель внутреннего сгорания** ичинен күймө кыймылдаткыч; 2. перен. илгерилетүүчү, сүрөөчү; **двигатель прогресса** прогрессти илгерилетүүчү.

ДВИГАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кыймылдаткыч; **двигательный нерв** анат. кыймылдаткыч нерв.

ДВИГАТЬ несов. 1. кого-что (перемещать) жылдыруу, ордуна козгоо; **двигать мебель** мебелди жылдыруу; 2. чем (шевелить) кыймылдатуу, кыбыратуу; **двигать пальцами** бармактарын кыбыратуу; 3. кого-что (направлять) баштоо, жиберүү, жөнөтүү; **двигать войска к побережью** аскерди жээкти көздөй жөнөтүү; 4. что, перен. (содействовать развитию) илгерилетүү; **двигать науку** илимди илгерилетүү; 5. что (приводить в движение) жүргүзүү; **пружина движет часовой механизмом** пружина сааттын механизмин жүргүзөт; 6. кем, перен. (побуждать) козгоо, көкүтүү.

ДВИГАТЬСЯ несов. 1. (находиться в движении) жүрүү, козголуу, айлануу, жылуу; **двигаться вперед** илгери жылуу (жүрүү); **двигаться гигантскими шагами** гигант адым менен илгерилөө (алга жылуу); **земля движется вокруг солнца** жер күндү айланып жүрөт; 2. (отправляться) чыгуу, жөнөө, козголуу; 3. (шевелиться) кыймылдоо, козголуу; былк этүү; **не двигайся!** былк этпе!

ДВИЖÉНИЕ ср. 1. аракет, жүрүү, кыймыл; **движение руки** колдун аракети; **движение планет** планеталардын жүрүшү; **лежать без движения** кыймылсыз жатуу; **привести в движение** кыймылга келтирүү; 2. (общественное) кыймыл; **революционное движение** революциялык кыймыл; **рабочее движение** жумушчулар кыймылы; **национально-освободительное движение** улуттук-боштондукка чыгуу кыймылы; **массовое движение сторонников мира** тынчтыкты жактоочулардын массалык кыймылы; 3. (езда, ходьба) жүрүү; **трамвайное движение** трамвайлардын жүрүшү; **правила личного движения** көчөдө жүрүү эрежелери; **служба движения** жс.-д. жүргүзүү кызматы (поезддердин жүрүшүн жөнөгө салып туруучу темир жол башкармасынын бир бөлүмү); **вольные движения спорт.** эркин кыймылдар (гимнастиканын спорт шайманысыз иштелген упражнениялары).

ДВИЖИМОСТЬ жс. юр. козголмо мүлк, козголмо буюм.

ДВИЖИМЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **двигать**; 2. прил. юр. козголмо, козголуучу; **движимое имущество** козголмо мүлк.

ДВИЖУЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **двигать**; 2. прил. козголтуучу, жүргүзүүчү, кыймылдатуучу, кыймылдаткыч, козголткуч, аракетке келтирүүчү; **движущие силы революции** революциянын кыймылдаткыч күчтөрү.

ДВИНУТЬ сов. см. **двигать** 1, 2, 3, 4.

ДВИНУТЬСЯ сов. см. **двигаться**; **двинуться в путь** жолго чыгуу; **двинуться в поход** походго чыгуу (жөнөө); **он не двинулся с места** ал ордуна жылган жок, ал ордуна козголгон жок.

ДВÓЕ числ. экөө, эки; **двое суток** эки сутка; **двое детей** эки бала; **их было двое** алар экөө болчу; **вы двое** экөөнөр; **на своих (на) двоих** разг. шутол. кош аяктап (жөө).

ДВОЕВЛА́СТИЕ ср. кош бийлик (бир мезгилдин ичинде эки бийликтин катар жашап турушу).

ДВОЕДУ́ШИЕ ср. эки жүздүүлүк, эки беттүүлүк, өң карамалык, жойпулук.

ДВОЕДУ́ШНИЧАТЬ несов. эки жүздүүлүк (беттүүлүк) кылуу, өң карамалык кылуу.

ДВОЕДУШНЫЙ, ая, -ое эки жүздүү, эки беттүү, өң карама, жойпу.

ДВОЕЖЁНСТВО ср. эки катындуулук, эки катыны бардык, эки аялы бардык.

ДВОЕЖЁНЕЦ м. эки катындуу, эки аялдуу, эки аял алган.

ДВОЕТО́ЧИЕ ср. грам. кош чекит.

ДВОЙТЬСЯ несов. чаще безл. кош көрүнүү, эки болуп көрүнүү; **у него́ двойтсЯ в глаза́х** анын көзүнө кош көрүнөт (бир нерсе).

ДВО́ЙКА жс. 1. (цифра) экилик (эки деген цифра); 2. (оценка, отметка) эки, экилик (эки деген отметка, баа; канааттандырардык эмес деген маанидеги отметка); он получи́л дво́йку ал эки алды (эки деген баа алды); 3. (карта) экилик; дво́йка тре́ф экилик чыгыр; 4. спорт. (лодка) эки кишилик кайык.

ДВОЙНИ́К м. эки окшош кишинин бири.

ДВОЙНО́Й, ая, -ое 1. (вдвое больше) эки эсе, кош кабат, эки жолу; дво́йно́й расхо́д эки эсе расход; 2. (состоящий из двух однородных частей) эки кабат, эки кат; дво́йные ра́мы эки кабат рама; дво́йное дно кош кабат (эки кабат) түп; 3. (двойкий) эки ача, эки жактуу; дво́йное значе́ние эки ача маани; дво́йнаЯ бухга́лтерия кош бухгалтерия; вести́ дво́йну́ю игру́ эки жүздүүлүк кылуу.

ДВО́ЙНЯ жс. эгиз; она́ роди́ла дво́йню ал эгиз төрөдү.

ДВО́ЙСТВЕННОСТЬ жс. 1. оомалык, оопайлык; дво́йственность ха́рактера мүнөздүн оомалыгы; 2. (двуличие) эки жүздүүлүк, эки беттүүлүк.

ДВО́ЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. оома, оопай; дво́йственное реше́ние эки ача чечим; 2. (двуличный) эки жүздүү, эки беттүү; дво́йственное число грам. жуп сан (эки зат жөнүндө билдирүүчү грамматикалык форма).

ДВОР м. 1. короо; 2. (крестьянское хозяйство) түтүн, үй; в колхозе сто дво́ров колхоздо жүз түтүн бар; 3. (царский) падыша сарайында иштөөчү кишилер; **быть при дво́ре** падыша сарайында болуу; **на дво́ре** (на улице) тышта, талаада; көчөдө; **весна́ на дво́ре** тышта жаз болуп калды; **на дво́ре моро́з** тышта суук болуп турат; **скотный двор** малкана, мал короо; **постоя́льный двор** кербен сарай; **прыйти́сь не ко дво́ру** ылайыгы келбей калуу; **ни кола́ ни дво́ра погов.** ичээр ашы жок, үрөөр ити жок.

ДВОРЕ́Ц м. 1. дворец (сарай); **Дворец труда́** Эмгек двореци; **Дворец Со́ветов** Советтер двореци; **Дворе́ц культу́ры** Маданият двореци; **Дворе́ц пионе́ров** Пионерлер двореци; 2. кан сарай, ордо.

ДВОРЕ́ЦКИЙ м. уст. дворецкий (бариндин чарбасын башкаруучу киши).

ДВО́РНИК м. дворник.

ДВОРНЯ жс. собир. ист. помещиктин үй кызматчылары (талаада иштөөчү дыйкандардан башка).

ДВОРНЯ́ГА жс. см. дво́рняжка.

ДВОРНЯ́ЖКА жс. разг. жөнөкөй ит (тайган эмес, машке эмес).

ДВОРО́ВЫЙ, ая, -ое 1. двор 1, 2-ге т.; дво́ровые посто́ройки короо курулуштары; 2. ист.: дво́ровые лю́ди помещиктин үй кызматын иштөөчү крепостной дыйкандар; 3. в знач. сущ. м., жс. ист. крепостной дыйкан; **музыка́нты из дво́ровых** крепостнойлордон чыккан музыканттар.

ДВОРцо́ВЫЙ, ая, -ое дво́рец-ге т.; дво́рцо́вый перево́рот кан сарайлык төңкөрүш, ордо төңкөрүшү.

ДВОРЯНИ́Н м. дворян, дворянин.

ДВОРЯ́НКА женск. р. к дво́рянни́н; дворянка.

ДВОРЯ́НСКИЙ, ая, -ое дво́рянни́н-ге т.; дворяндык; дво́рянское сосло́вие дворяндар сословиеси (түркүмү).

ДВОРЯ́НСТВО ср. собир. дворянство, дворяндар.

ДВОЮ́РОДНЫЙ, ай, -ое аталары же энелери бир тууган; дво́юродный бра́т аталары же энелери бир тууган ага же ини.

ДВОЯ́КИЙ, ай, -ое эки ача, эки жактуу, эки формада тең мүмкүн болуучу; дво́йкое значе́ние эки ача маани; дво́йкая по́льза эки жактуу пайда.

ДВОЯ́КО нареч. эки жол менен, эки түрдүү; **эту за́дачу мо́жно реши́ть дво́йко** бул маселени эки жол менен чыгарууга болот.

ДВОЯКОВО́ГНУТЫЙ, ая, -ое физ. кош кабырчык, кош чункур (эки жасагы тең чункур); дво́яково́гнутое сте́кло кош кабырчык айнек.

ДВОЯКОВЫ́ПУКЛЫЙ, ая, -ое физ. кош томпок (эки жасагы тең томпок); дво́яковы́пуклое сте́кло кош томпок айнек.

ДВУ– татаал сөздөрдүн «эки» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү, мис. **двугра́нный** эки кырдуу.

ДВУБО́РТНЫЙ, ая, -ое эки жакка кымтылама; **двубо́ртное пальто́** эки жакка тең кымтылама пальто.

ДВУВАЛЕ́НТНЫЙ, ая, -ое хим. эки валенттүү.

ДВУГЛА́ВЫЙ, ая, -ое эки баштуу (мис. жомоктогу эки баштуу жылан).

ДВУГЛА́СНЫЙ м. лингв. эки үндүү (бир муунда эки үндүүнүн айкалышы; дифтонг).

ДВУГО́РБЫЙ, ая, -ое эки өркөчтүү, кош өркөчтүү; **двуго́рбый верблю́д** эки өркөчтүү төө.

ДВУГРА́ННЫЙ, ая, -ое эки кырдуу; **двугра́нный уго́л** эки кырдуу бурч.

ДВУГРИВЕННЫЙ м. разг. жыйырма тыйындык күмүш, жыйырма тыйын акча.

ДВУДО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое бот. эки үлүштүү (экиге бөлүнмө урук, дан); **двудо́льные расте́ния** эки үлүштүү өсүмдүктөр.

ДВУДО́МНЫЕ мн. (ед. двудо́мное ср.) бот. эки үйлүү (эркек жана ургаачы гүлдүн эки башка болушу).

ДВУЖИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое разг. 1. (выносливый) чыдамкай, тарамыштай, таштын уюлундай (киши); 2. эл. эки сымдуу; **двужи́льный про́вод** эки сымдуу провод.

ДВУЗНА́ЧНЫЙ, ая, -ое двузна́чное число́ мат. эки орундуу сан.

ДВУКО́ЛКА жс. эки дөңгөлөктүү араба.

ДВУКОПЫ́ТНЫЕ мн. (ед. двукопы́тное ср.) зоол. ача туяктуулар (кепшөөчүлөр).

ДВУКРА́ТНЫЙ, ая, -ое эки эсе, эки мертебе; **в двукра́тном разме́ре** эки эсе өлчөмдө.

ДВУКРЫ́ЛЫЕ мн. (ед. двукры́лое ср.) зоол. эки канаттуулар (мис. чымын, чиркей жс.б.).

ДВУЛИ́ЧИЕ ср. эки жүздүүлүк, эки беттүүлүк, жойпулук, арам ойлуулук, арам ниеттүүлүк.

ДВУЛИ́ЧНОСТЬ жс. см. двуличие.

ДВУЛИ́ЧНЫЙ, ая, -ое эки жүздүү, эки беттүү, жойпу, жаман ойлуу.

ДВУМ дат. п. от два, две.

ДВУМСТАМ дат. п. от двести.

ДВУМЯ́ твор. п. от два, две.

ДВУМЯ́СТАМИ твор. п. от двести.

ДВУНО́ГИЙ, ая, -ое эки аяктуу, эки буттуу.

ДВУОКИСЬ *жс. хим.* кош кычкыл.

ДВУПАЛУБНЫЙ, ая, -ое эки палубалуу; **двупалубное судно** эки палубалуу судно (кеме).

ДВУПОЛЫЙ, ая, -ое эки жыныстуу (**1. биол.** эркектик, ургаачылык белгиси бирге жаныбар; **2. бот.** бир гүлдө энелиги да, аталыгы да бар өсүмдүк).

ДВУПОЛЬЕ *ср. с.-х.* эки талаалуу (*ар жылы жердин жсарымына эгин эгет да, жсарымына эгин экпей, тоңдур-ма айдап коёт*).

ДВУПОЛЬНЫЙ, ая, -ое **двуполье-ге т.**

ДВУРОГИЙ, ая, -ое эки мүйүздүү, кош мүйүздүү.

ДВУРУЧНЫЙ, ая, -ое эки туткалуу; **двуручная пила** эки туткалуу араа.

ДВУРУШНИК *м. презр.* эки жүздүү.

ДВУРУШНИЧАТЬ *несов. презр.* эки жүздүүлүк кылуу.

ДВУРУШНИЧЕСТВО *ср. презр.* эки жүздүүлүк.

ДВУСВЕТНЫЙ, ая, -ое **двусветный зал** эки катар же бетме-бет терезелүү зал (*бир терезенин үстүнө экинчи терезе орнотулган же эки жагынан тең жарык кылынган зал*).

ДВУСЕМОДОЛЬНЫЙ, ая, -ое *бот.* эки үлүштүү (уругу, даны экиге бөлүнмө).

ДВУСКАТНЫЙ, ая, -ое чатыр сыяктуу, эки жакка жантайма; **двускатная крыша** балык жон чатыр (*үйдүн төбөсү*).

ДВУСЛОЖНЫЙ, ая, -ое *лингв.* эки муундуу; **двусложное слово** эки муундуу сөз.

ДВУСМЕННЫЙ, ая, -ое эки сменалуу, эки алмашмалуу; **двусменная работа** эки сменалуу жумуш.

ДВУСМЫСЛЕННО *нареч. 1. (напр. ответить)* эки учтуу кылып; **2.** арамза, анткор, бура сүйлөп; **усмехнуться** **двусмысленно** анткор күлүп коюу.

ДВУСМЫСЛЕННОСТЬ *жс. 1.* эки учтуулук, эки маанинин чети чыгып тургандык; **2. (двусмысленное выражение)** бура сүйлөгөндүк.

ДВУСМЫСЛЕННЫЙ, ая, -ое **1. (двойственный, уклончивый)** эки учтуу, эки маанинин четин чыгара турган; **двусмысленный разговор** эки маанинин четин чыгарган сөз, эки учтуу сөз; **2. (нескромный)** бура сүйлөгөн.

ДВУСМЫСЛИЦА *жс. разг.* эки учтуу сөз.

ДВУСПАЛЬНЫЙ, ай, -ое **двупальная кровать** эки кишилик керебет.

ДВУСТВОЛКА *жс. разг.* кош ооз, коштук (мылтык).

ДВУСТВОЛЬНЫЙ, ая, -ое кош ооз; **двуствольное ружьё** кош ооз мылтык, коштук.

ДВУСТВОРЧАТЫЙ, ая, -ое экиге ачылма; **двустворчатая дверь** экиге ачылма эшик (каалга); **двустворчатый клапан** *анат.* экиге ачылма клапан (*жүрөктүн сол жак капчыгында*).

ДВУСТИШИЕ *ср. лит.* эки сабак ыр, эки сап ыр, эки жол ыр (*маани жагынан байланыштуу эки жол ыр*).

ДВУСТОПНЫЙ, ая, -ое *лит.* эки стопалуу (ыр).

ДВУСТОРОННИЙ, ая, -ее **1.** эки бети бирдей, ичи-сырты бирдей, ичи-сырты өңдөш; **двустороннее сукно** ичи-сырты бирдей сукно; **2. (обоюдный)** эки жактуу (*эки жагы тең милдеттүү*); **двустороннее соглашение** эки жактуу келишим.

ДВУТАВРОВЫЙ, ая, -ое *тех.* эки жагы тең кырдуу; **двутавровое железо** эки жагы тең кырдуу темир (*«Н» тамгасына окшогон фасону бар узун темир*).

ДВУУГЛЕКИСЛЫЙ, ая, -ое **двууглекислый натрий** *хим.* кош көмүрдүү кычкыл натрий.

ДВУХ *род., вин., предл. п. от два, две.*

ДВУХ- *см. дву-*.

ДВУХВЕСЕЛЬНЫЙ, ая, -ое эки калактуу, эки калагы бар (*кайык*).

ДВУХГОДИЧНЫЙ, ая, -ое эки жылдык; **двухгодичные курсы** эки жылдык курс.

ДВУХГODOBÁЛЫЙ, ая, -ое эки жашар, эки жаштагы, экидеги; **двухгодовалый ребёнок** эки жашар бала.

ДВУХДНЕВНЫЙ, ая, -ое эки күндүк; **двухдневный срок** эки күндүк срок (мөөнөт).

ДВУХДЮЙМОВКА *жс.* эки дюймдук тактай (*кальцдыгы эки дюйм тактай*).

ДВУХКОЛÉЙКА *жс. жс.-д.* эки колеялуу темир жол.

ДВУХКОЛÉЙНЫЙ, ая, -ое *жс.-д.* эки колеялуу; **двухколейная железная дорога** эки колеялуу темир жол.

ДВУХКОЛЁСНЫЙ, ая, -ое эки дөңгөлөктүү; **двухколёсная повозка** эки дөңгөлөктүү араба.

ДВУХЛЕМÉШНЫЙ, ая, -ое *с.-х.* эки тиштүү; **двухлемешный плуг** эки тиштүү соко.

ДВУХЛÉТИЕ *ср. 1. (срок)* эки жыл, эки жылдык мөөнөт; **2. (годовщина)** эки жылдык.

ДВУХЛÉТНИЙ, ая, -ее **1. (о сроке)** эки жылдык; **двухлётний труд** эки жылдык эмгек; **2. (о возрасте)** эки жашар, эки жаштагы; **двухлётний ребёнок** эки жашар бала.

ДВУХМАЧТОВЫЙ, ая, -ое эки мачталуу; **двухмачтовое судно** эки мачталуу кеме.

ДВУХМÉСТНЫЙ, ая, -ое эки орундуу, эки кишилик; **двухместное купе** эки орундуу купе.

ДВУХМÉСЯЧНЫЙ, ая, -ое эки айлык; **двухмесячный отпуск** эки айлык отпуск; **двухмесячный ребёнок** эки айлык бала.

ДВУХМОТÓРНЫЙ, ая, -ое эки мотордуу; **двухмоторный самолёт** эки мотордуу самолёт.

ДВУХНЕДÉЛЬНЫЙ, ая, -ое эки жумалык, эки апталык; **двухнедельный журнал** эки жумада бир чыгуучу журнал.

ДВУХПАЛÁТНЫЙ, ая, -ое *полит.* эки палаталуу; **двухпалатная парламентская система** эки палаталуу парламенттик система.

ДВУХСМÉННЫЙ, ая, -ое эки сменалуу.

ДВУХСОТ *род. п. от двести.*

ДВУХСОТЛÉТИЕ *ср. 1. (срок)* эки жүз жыл, эки жүзжылдык мөөнөт; **2. (годовщина)** эки жүз жылдык.

ДВУХСОТЛÉТНИЙ, ая, -ее эки жүз жылдык.

ДВУХСОТЫЙ, ая, -ое числ. эки жүзүнчү.

ДВУХСТАХ *предл. п. от двести.*

ДВУХТАКТНЫЙ, ая, -ое **1. муз.** эки тактылуу; **двухтактная пауза** эки тактылуу пауза (*тыным*); **2. тех.** эки тактылуу; **двухтактный мотор** эки тактылуу мотор.

ДВУХТОМНИК *м.* эки томдуу, эки томдук; **двухтомник сочинений Пушкина** Пушкиндин эки томдуу чыгармалары.

ДВУХТЫСЯЧНЫЙ, ая, -ое **1. числ.** эки миңинчи; **2. прил.** эки миндик, эки минден турган.

ДВУХФАЗНЫЙ, ая, -ое *эл.* эки фазалуу; **двухфазный ток** эки фазалуу ток.

ДВУХЦВЕТНЫЙ, ай, -ое эки түстүү, эки ырандуу.

ДВУХЧАСОВОЙ, ая, -ое **1. (длительностью в два часа)** эки сааттык, эки саатка созулган; **2. разг. (назначен-**

ный на два часа) саат экидеги; **двухчасовой поезд** саат экидеги поезд.

ДВУХЭТАЖНЫЙ, ая, -ое эки этаждуу, эки кабат-туу; **двухэтажное здание** эки этаждуу үй.

ДВУЧЛЁН м. мат. кош мүчө.

ДВУЧЛЁННЫЙ, ая, -ое мат. кош мүчөлүү.

ДВУЯЗЫЧНЫЙ, ая, -ое 1. эки тилдүү (эки тилден бирдей пайдалануучу); **двуязычное население** эки тилде сүйлөөчү эл; 2. эки тилде түзүлгөн (жазылган); **двуязычный словарь** эки тилде жазылган сөздүк (мис. орусча-кыргызча, кытайча-орусча).

ДЕ частица разг. имиш (бирөөнүн сөзүн башка бирөөгө айтып жатканда колдонулат); **он-де не может прийти** ал келе албаймын дейт имиш.

ДЕ-ФАКТО нареч. де-факто (иш жүзүндө); **признание одного государства другим де-факто** бир мамлекет башка бир мамлекетти де-факто таануу.

ДЕ-ЮРЕ нареч. де-юре (эл аралык укукка ылайык; юридический; формалдуу түрдө); **признание одного государства другим де-юре** бир мамлекетти башка бир мамлекет де-юре таануу.

ДЕБАТИРОВАТЬ несов. что, о чём талкуулоо; **дебатировать вопрос** маселени талкуулоо.

ДЕБАТЫ только мн. дебат (кандайдыр бир маселени талкуулоо; жарыш сөз; пикир алышуу).

ДЕБЁЛЫЙ, ая, -ое разг. семиз, балпыгый.

ДЕБЕТ м. бухг. дебет (бухгалтердик кириш-чыгыш кннгасында: ошол мекемеге келип түшүп жаткан кирешелердин жана карыздардын эсеби).

ДЕБЕТОВАТЬ сов. и несов. что, бухг. дебеттөө (дебетке жазуу).

ДЕБИТ м. тех. дебит (кандайдыр бир булактан белгилүү бир убакыттын ичинде чыккан суу, газ же кандайдыр бир башка нерсенин саны).

ДЕБИТОР м. бухг. дебитор (карыздар).

ДЕБОШ м. разг. чыр, чатак, мушташуу.

ДЕБОШИРИТЬ несов. разг. чыр салуу, чатак салуу, мушташуу.

ДЕБРИ только мн. 1. (лесные) чытырман, түнт (токойдун өтө калың чытырман жери); **непроходимые дебри** чычкандын мурду өткүс чытырман токой; 2. разг. (глухое место) чет, түпкүр; **он заехал в такие дебри** ал бир түпкүргө барып алыптыр; **залесть в дебри** разг. бир баш катырмага кирип алуу.

ДЕБЮТ м. дебют (1. театрда биринчи жолу сыноо түрүндө чыгуу; 2. перен. саамалык; бир иштин а деп баишталышы; 3. шахмат. оюнунун баишталгыч убагы).

ДЕБЮТАНТ м. дебютант (1. театрда биринчи жолу сыноо түрүндө чыгуучу артист; 2. перен. бир ишке жаңыдан киришүүчү киши).

ДЕБЮТАНТКА женск. р. к дебютант; дебютантка.

ДЕБЮТИРОВАТЬ сов. и несов. 1. театрда дебют кылуу, сыноого чыгуу; 2. перен. бир ишке жаңыдан киришүү.

ДЕВА ж. поэт. уст. кыз (бойго жеткен, кара далы кыз).

ДЕВАЛЬВАЦИЯ ж. эк. девальвация (акчанын официалдуу курсунун, баасынын төмөн түшүшү).

ДЕВАТЬ несов. см. деть.

ДЕВАТЬСЯ несов. см. деться.

ДЁВЕРЬ м. кайын ага же кайын ини (күйөөнүн агасы же иниси).

ДЕВИАЦИЯ ж. девиация (1. физ. жакын турган темирдин таасири менен, компастын магнит стрелкасынын магнит меридианынын сызыгынан кыйшайышы; 2. воен., мор., ав. снаряд, кеме же самолёт тууралуу: бараткан багытын кокустан болгон себептин таасири менен өзгөртүү).

ДЕВИЗ м. девиз (негизги жетекчи ойду билдирүүчү кыска сүйлөм).

ДЕВИЗА ж. эк. девиза (чет мамлекетте жана ошол чет мамлекеттин акчасы менен төлөөгө же төлөп алынууга тийиш болгон вексель, чек).

ДЁВИЦА ж. фольк. кыз, бийкеч; **дэвица-красавица** суналган сулуу кыз.

ДЁВИЦА ж. уст. кыз, бийкеч.

ДЕВИЧЕСКИЙ, ай, -ое см. дэвичий.

ДЕВИЧИЙ, бя, -ье дэвица-га т.; **дэвичья комната** кыз бөлмөсү; **дэвичья красота** кыз кездеги сулуулук.

ДЭВИЧЬЯ ж. уст. малай кыздардын, кызматчы кыздардын бөлмөсү.

ДЭВКА ж. разг. кыз.

ДЭВОЧКА ж. кыз, жаш кыз бала, жаш кыз.

ДЭВСТВЕННИЦА ж. эркекке жанашпаган кыз, эркек көрө элек кыз.

ДЭВСТВЕННОСТЬ ж. 1. кыз бойдон тургандык; 2. перен. кол тийбегендик.

ДЭВСТВЕННЫЙ, ай, -ое 1. кыз бойдон турган (эркек менен кошула элек); 2. перен. (нетронутый) кол тийбеген, иштетилбеген; **дэвственный лес** кол тийбеген токой.

ДЭВУШКА ж. кыз (бойго жеткен кыз).

ДЕВЧАТА мн. собир. разг. кыздар; кыз-кыркын.

ДЕВЧОНКА ж. разг. кыз (кемсинтип айтканда).

ДЕВЯНОСТО числ. токсон.

ДЕВЯНОСТОЛЁТНИЙ, яя, -ее 1. (о сроке) токсон жылдык; 2. (о возрасте) токсон жаштагы, токсон жашар, токсондогу; **дэвьянослётний старик** токсон жаштагы абышка, токсондогу абышка.

ДЕВЯНОСТЫЙ, ай, -ое числ. токсонунчу; **дэвьяностые годы** токсонунчу жылдар.

ДЕВЯСЬЛ м. бот. карандыз, сарындыз.

ДЕВЯТИСОТЫЙ, ай, -ое числ. тогуз жүзүнчү.

ДЕВЯТКА ж. 1. (цифра) тогуздук (тогуз деген цифра); 2. (карта) тогуздук; **дэвятка трэф** чытырдын тогуздугу.

ДЕВЯТНАДЦАТЫЙ, ая, -ое числ. он тогузунчу.

ДЕВЯТНАДЦАТЬ числ. он тогуз.

ДЕВЯТЫЙ, ай, -ое числ. тогузунчу; **дэвятая часть** тогузунчу бөлүк; **половина дэвятиого сегиз жарым; дэвятное (число)** тогузунчу.

ДЭВЯТЬ числ. тогуз.

ДЕВЯТЬСОТ числ. тогуз жүз.

ДЭВЯТЬЮ нареч. тогуз жерде; **дэвятью дэвять** – **восемьдесят один** тогуз жерде тогуз – **сексен** бир.

ДЕГАЗАЦИОННЫЙ, ая, -ое **дегазация-га т.**; **дегазационные работы** дегазация жумуштары; **дегазационная команда** дегазация командасы.

ДЕГАЗАЦИЯ ж. дегазация, дегазациялоо (уук-тургуч нерселер менен ууландырылган орунду, кийимди жана түрдүү нерселерди зыянсыз кылуучу заттар менен иштетүү).

ДЕГАЗИРОВАТЬ сов. и несов. что дегазациялоо.

ДЕГЕНЕРА́Т *м.* дегенерат (адам жөнүндө – ден соолугу же психикасы абдан начардангандык, курууга бет алгандык белгилери бар).

ДЕГЕНЕРАТИВНЫЙ, ая, -ое дегенерациялуу (дегенерация белгилери бар).

ДЕГЕНЕРАЦИЯ *ж.* дегенерация, дегенерациялануу, дегенерация болуу (организмдин биологиялык жана психологиялык белгилеринин начарданып, курууга бет алышы).

ДЕГЕНЕРИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* дегенерациялануу, дегенерация болуу (начардануу, курууга бет алуу).

ДЕГЕ́ЖКА *ж. см. делёж.*

ДЕГРАДА́ЦИЯ *ж.* деградация, деградациялануу, деградация болуу (төмөндөө; начардана баштоо; кери кетүү).

ДЕГРАДИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* деградациялануу, деградация болуу.

ДЕГТЯ́РНЫЙ, ая, -ое де́готь-го т.; де́гтярное мы́ло кара май самыны.

ДЕГУСТА́ТОР *м.* дегустатор (тамак өнөр жайларында вино, чай жана башка азыктардын даамын, сапатын ажырата турган специалист).

ДЕГУСТА́ЦИЯ *ж.* дегустация, дегустация кылуу (азык өндүрүлүп жаткан кезде анын даамына, жытына карай ага баа берүү).

ДЕГУСТИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* что дегустация кылуу.

ДЕД *м.* 1. чоң ата (по линии отца); тай ата (по линии матери); 2. разг. (при обращении) ата, карыя, баба, аке (сүйлөшүүдө: жалпы карыган эркек киши); †наши деды биздин ата-бабаларыбыз.

ДЕ́ДОВ, а, -о чоң атаныкы, тай атаныкы.

ДЕ́ДОВСКИЙ, ая, -ое чоң (тай) атаныкы, чоң (тай) атага караштуу; †де́довские обы́чаи ата-бабадан калган үрп-адаттар.

ДЕДУКТИ́ВНЫЙ, ая, -ое дедуктивдүү, дедуктивдик; дедукти́вный метод дедуктивдик метод; см. де́дукция.

ДЕДУ́КЦИЯ *ж.* дедукция (логикада ойлоо ыгы: мында акыл жүгүртүү жолу жалпы ойлоодон айрым корутундулар чыгаруу аркылуу болот).

ДЕ́ДУШКА *м.* 1. чоң ата (по линии отца); тай ата (по линии матери); 2. (в обращении) ата, карыя, баба, аке.

ДЕЕПРИЧА́СТИЕ I *ср. грам.* чакчыл этиш.

ДЕЕПРИЧА́СТИЕ II *ай, -ое грам.* чакчыл; дееприча́стный оборо́т чакчыл оборот.

ДЕЕСПО́СБНЫЙ, ая, -ое 1. жөндөмдүү (бир ишке, аракетке ийкемдүү, жөндөмдүү); 2. юр. жөндөмдүү (кылган ишине юридический жол менен жооптуу болууга жөндөмдүү).

ДЕЖУ́РИТЬ *несов.* 1. дежурный болуу, кезекте туруу, кезекчилик кылуу; де́журить всю́ ночь у по́стэли больно́го түнү бою оорунун жанында дежурный болуп чыгуу; 2. перен. кайтаруу, акмалоо (эч кайда кетпестен бир нерсенин жанында болуу).

ДЕЖУ́РНЫЙ, ай, -ое 1. дежурный, кезекчи; де́журный врач дежурный врач; де́журный по ста́нции станция дежурный, станция боюнча дежурный (поездин келиши менен кетишин башкаруучу станция кызматчысы); 2. в знач. суф. м., ж. дежурный, кезекчи; †де́журное блно́до дежурный тамак (ашканада кун мурун даярдап коюлган тамак).

ДЕЖУ́РСТВО *ср.* дежурство, кезекчилик; но́чное де́журство түнкү дежурство.

ДЕЗАВУ́ИРОВАТЬ *сов. и несов.* кого-что, дип. жокко чыгаруу (бул адам паланчанын атынан уполномочениелүү эмес деп же анын иштеген иштери жарабайт деп билдирүү).

ДЕЗЕРТ́ИР *м.* дезертир (1. өзүнүн аскер болугун өз бетинче тааштап кеткен же армияга чакырылуудан качкан киши; 2. перен. мамлекеттик милдеттен же көпчүлүктүн тапшырган милдетинен баш тарткан киши).

ДЕЗЕРТИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* дезертир болуу (1. аскер кызматынан качуу же чакырыкка келбей коюу; 2. перен. өзүнүн милдеттүү кызматын же коомдук кызматты аткаруудан качуу).

ДЕЗЕРТИ́РСТВО *ср.* дезертирдик (1. аскер кызматынан качуучулук же чакырыкка келбей коюучулук; 2. перен. өзүнүн милдеттүү кызматын же коомдук кызматты аткаруудан качуу).

ДЕЗИНСЕ́КЦИЯ *ж.* дезинсекция (зыяндуу кибир жаныбарларды атайы дарылар менен жок кылуу).

ДЕЗИНФЕ́КТОР *м.* дезинфектор (дезинфекция ишин жүргүзө билүүчү адам).

ДЕЗИНФЕКЦИО́ННЫЙ, ая, -ое дезинфекция-га т.; дезинфекциялык; дезинфекцио́нная ка́мера дезинфекция камерасы.

ДЕЗИНФЕ́КЦИЯ *ж.* дезинфекция, дезинфекциялоо, дезинфекция кылуу (жуктургуч микробдорду атайы дарылар аркылуу жок кылуу).

ДЕЗИНФИЦИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* что дезинфекциялоо, дезинфекция кылуу.

ДЕЗИНФОРМА́ЦИЯ *ж.* дезинформация (натуура, жалган кабар таратып ишти чаташтыруу, туура жолдон чигаруу).

ДЕЗОРГАНИЗА́ТОР *м.* дезорганизатор (иритки салуучу; ыркты бузуучу; жөнгө салынган тартипти бузуучу).

ДЕЗОРГАНИЗА́ТОРСКИЙ, ай, -ое дезорганиза́тор-го т.; дезорганизатордук, ыркты бузма, иритки салгыч; дезорганиза́торские де́йствия дезорганизатордук аракеттер.

ДЕЗОРГАНИЗА́ЦИЯ *ж.* дезорганизация (иритки салуу; уюмдашууну, тартипти, эмгек тартибин бузуу).

ДЕЗОРГАНИЗО́ВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от дезорганизовать; 2. прил. жыйнак эмес; дезорганизо́ванный че́ловек жыйнак эмес адам.

ДЕЗОРГАНИЗОВА́ТЬ *сов. и несов.* кого-что дезорганизациялоо (бузгунчулук кылуу).

ДЕЗОРГАНИЗОВА́ТЬСЯ 1. *сов. и несов.* иритки салуу, ырк бузулуу; 2. *несов.* страд. к дезорганизовать.

ДЕЗОРИЕНТА́ЦИЯ *ж.* дезориентация (ориентациясын жоготуу, ориентация кыла албай калуу; адаштырылуу).

ДЕЗОРИЕНТИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* кого-что туура ориентациядан адаштыруу, чаташтырып салуу.

ДЕЙ́ЗМ *м. филос.* деизм (17–18 кылымдардагы диний-философиялык окуу; бул окуу – дүйнөнү жараткан кудай деп ишенет, бирок, кудай табияттын жана коомдун тиричилигине кийлигишпейт дейт).

ДЕЙ́СТ *м. филос.* деист (деизмдин жолун жолдоочу, деизмдин өкүлү).

ДЕИСТИ́ЧЕСКИЙ, ай, -ое деизм-ге т.

ДЕ́ЙСТВЕННО́СТЬ *ж.* таасирдүүлүк, иштиктүүлүк, активдүүлүк, ишкердик, өтүмдүүлүк, ишке ийкемдүүлүк;

действенность самокритики өзүн өзү сыноонун таасирдүүлүгү.

ДЕЙСТВЕННЫЙ, ай, -ое таасирдүү, иштиктүү, ишкер, активдүү, өтүмдүү, ишке ийкемдүү; **действенная причина** таасирдүү себеп.

ДЕЙСТВИЕ ср. 1. (деятельность, работа) аракет; **привести машину в действие** машинаны аракетке келтирүү; **боевые действия** согуш аракеттери; 2. юр. (сила, действенность) таасир, күч; **договор сохраняет своё действие в течение пяти лет** договор өзүнүн күчүн беш жылга чейин сактайт; **соглашение вошло в действие с первого января** келишим биринчи январдан баштап күчүнө кирди; 3. (воздействие) таасир; **химическое действие** химиялык таасир; **под действием сильных морозов многие растения погибли** катуу сууктун таасиринен көп өсүмдүк кыйрады; 4. чаще мн. (поступки): **самовольные действия** өзүнчө, өз билгенинче иштөө (аракет кылуу); **предоставить свободу действий** эркинче аракет кылууга жол берүү; 5. (событие в повествовании) окуя; **действие происходит в Москве** окуя Москвада болгон; 6. театр. көшөгө; **драма в пяти действиях** беш көшөгөлүү драма; 7. мат. амал; **арифметическое действие** арифметикалык амал; **четыре действия арифметики** арифметиканын төрт амалы.

ДЕЙСТВИТЕЛЬНО 1. нареч. (в действительности) чындыгында, чынында, чын эле, анык эле; **ему действительно хотелось учиться** анын чын эле окугусу келген эле; 2. в знач. вводн. сл. (в самом деле) ырасын айтканда, кептин чынын айтканда; **действительно, вы были правы** ырасын айтканда, сиздики туура экен.

ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ жс. 1. (реальность) болмуш, чындык; **искусство должно отражать действительность** искусство чындыкты көрсөтүшү керек; 2. юр. (сила действия) күч; жароо; **в действительности** чындыгында.

ДЕЙСТВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (достоверный, подлинный) анык, болгон, чыныгы; **это его действительные слова** бул анын анык айткан сөздөрү; 2. (дающий результат) натыйжалуу, жарай турган; **действительное средство** натыйжалуу (жарай турган) чара; 3. (имеющий силу, годный) күчүн сактоочу, жарай турган; **билет действителен в течение двух суток** билет эки суткага чейин жарайт; **действительный член Академии наук** Илимдер Академиясынын анык мүчөсү; **действительный залог** грам. табыш жөндөмөсүн талап кылуучу этиштин залогу; **действительная служба воен.** аскер кызматы (армияда кызмат кылуу).

ДЕЙСТВОВАТЬ несов. 1. (поступать) иштөө, аракет кылуу; **действовать сообразно закону** законго ылайык аракет кылуу; **действовать сообща** чогуу аракет кылуу; 2. (быть в действии) иштөө, аракет кылуу; **телефон не действует** телефон иштебейт; **у него не действует левая рука** анын сол колу кыймылдабайт; 3. (воздействовать, влиять) таасир кылуу, таасир тийүү; **лекарство уже действует** дары таасир кыла баштады; **слова на них не действуют** аларга сөз таасир кылбайт; 4. (о законах, постановлениях) жүргүзүлүү, күчүнө кирүү; **закон действует со дня его опубликования** закон жарыяланган күндөн баштап күчүнө кирет.

ДЕЙСТВУЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от действовать; 2. прил. юр. (о законах, постановлениях) колдонулуп жаткан, жүргүзүлүп жаткан, күчүнө кирип жаткан; **дей-**

ствующие законы колдонулуп жаткан закондор; **действующая армия** согушуп жаткан армия; **действующие лица** театр. катышуучулар.

ДЕК м. мор. дек (кеменин жабык палубасы).

ДЕКА жс. дека (кылдуу музыка куралынын астыңкы жана үстүңкү капкагы; бул – жаңырыкты, резонансты күчөтөт).

ДЕКАБРИСТЫ мн. (ед. декабрист м.) декабристтер (1825-жылы 14-декабрде Россияда жеке бийликке жана крепостной укукка каршы, колуна курал алып чыгып көтөрүлүшкө катышкан дворян революционерлер).

ДЕКАБРЬ м. декабрь.

ДЕКАБРЬСКИЙ, ая, -ое декабрь-ге т.; **декабрьское вооружённое восстание 1905 года** 1905-жылы декабрдеги куралдуу көтөрүлүш.

ДЕКАДА жс. 1. декада (он күн); 2. декада (он күндүк); **декада киргизского искусства в Москве** кыргыз искусствосунун Москвадагы декадасы.

ДЕКАДЕНТ м. декадент (декадентствонун жолун жолдоочу).

ДЕКАДЕНТСТВО ср. лит., иск. декадентство (19 кылымдын аягында жана 20 кылымдын башында болгон буржуазиялык искусство менен адабияттагы реакциялык, ындыны өчкөн багыт).

ДЕКАДНИК м. декадник (кандайдыр бир коомдук өнөктүккө же жумушка арналган декада; он күндүк).

ДЕКАДНЫЙ, ая, -ое декада-га т.; декадалык; **декадный срок** декадалык срок.

ДЕКАЛИТР м. декалитр (он литрге барабар суюктук өлчөмү).

ДЕКАН м. декан (жогорку окуу жайында факультеттин башында туруучу киши, факультеттин жетекчиси).

ДЕКАНАТ м. деканат (факультеттин административдик-окуу башкармасы).

ДЕКАТИРОВАТЬ сов. и несов. что декатировалоо, декатировка кылуу.

ДЕКАТИРОВКА жс. декатировка, декатировкалоо, декатировка кылуу (жүндөн токулган кездемени чоюлбас, кирбес кылуу үчүн ысык буу менен же ысык суу менен иштетүү).

ДЕКАЭДР м. мат. декаэдр (он кырдуу тело).

ДЕКВАЛИФИЦИРОВАТЬСЯ сов. и несов. квалификациясын жоюу, машыккан кесибинен ажыроо, деквалификациялануу.

ДЕКЕЛЬ м. полигр. декель (1. басма станогундагы ткань керилген металлдык рама; 2. тез баскыч машина барабанынын жабдуусу).

ДЕКЛАМАТОР м. декламатор (көркөмдөп окугуч).

ДЕКЛАМАЦИОННЫЙ, ая -ое декламация-га т.

ДЕКЛАМАЦИЯ жс. декламация, декламациялоо (көркөм окуу, көркөм окуу искусствосу).

ДЕКЛАМИРОВАТЬ несов. декламациялоо, декламация айтуу; **декламировать стихотворение** ырды декламациялоо.

ДЕКЛАРАТИВНОСТЬ жс. декларациялуулук.

ДЕКЛАРАТИВНЫЙ, ая, -ое декларациялуу (официалдуу же салтанаттуу түрдө жарыяланган).

ДЕКЛАРАЦИЯ жс. декларация (1. өкмөттүн же партиянын атынан закондуу чараларды салтанаттуу түрдө жарыялоо; 2. кандайдыр бир эл аралык саясат жөнүндө бир же бир нече мамлекеттин билдирүүсү;

3. *базгы салымдарын төлөөрдөгү товарлардын тизмеси катталган кулактандыруу*; 4. *эк. налог төлөөчү киши өзүнүн кирешесинин, мүлкүнүн ж.б. өлчөмү жөнүндө финансы органына берген маалыматы*).

ДЕКЛАРИРОВАТЬ *соч. и несов. что* декларация-лоо.

ДЕКЛАССИРОВАННЫЙ, ай, -ое таптык мүнөзүн жоготкон, табынан ажыраган (*өз табы менен байланышын үзгөн жана башка эч бир тапка кошулбаган, коомдук өндүрүшкө такыр катышпаган, моралдык жагынан төмөн түшкөн, бузулган адам*).

ДЕКЛАССИРОВАТЬСЯ *сов. и несов.* таптык мүнөзүн жоюу, табынан ажыроо.

ДЕКЛИНАТОР *м. физ.* деклинатор (*магниттик стрелканын эңкейишин өлчөй турган аспап*).

ДЕКОЛЬТЕ *ср. нескл.* жаканын оюгу.

ДЕКОРАТИВНЫЙ, ая, -ое 1. (*служащий для украшения*) декоративдик, кооздогуч (*кооздоо үчүн колдонулуучу*); **декоративные растения** декоративдик өсүмдүктөр; 2. *перен. (внешне эффектный)* сырты гана жылтырак, сырты эле кооздолгон; 3. *театр. декорация-га т.*; **декоративные мастерские** декорация мастерскаялары.

ДЕКОРАТОР *м.* декоратор (*декорация жасоочу, үйдү кооздоо ишине специалист*).

ДЕКОРАЦИОННЫЙ, ая, -ое *декорация-га т.*

ДЕКОРАЦИЯ *жс.* декорация (1. *театр. сахнадагы жасалга, сүрөт, кооздук*; 2. *перен. тышы гана кооздолгон; тышы жалтырак, ичи калтырак*).

ДЕКОРИРОВАТЬ *сов. и несов. что* кооздоо.

ДЕКОРУМ *м.* декорум (*сый-сыпаттын сырткы түрү*).

ДЕКРЕТ *м.* декрет (*жогорку бийликтин токтому*).

ДЕКРЕТИРОВАНИЕ *ср.* декреттөө, декрет чыгаруу, декрет менен бекитүү.

ДЕКРЕТИРОВАТЬ *сов. и несов. что* декреттөө, декрет чыгаруу, декрет менен бекитүү.

ДЕКРЕТНЫЙ, ая, -ое *декрет-ке т.*; декреттелген, декреттик; **декретный отпуск** декреттик отпуск (*боюнда бар аялдарга берилүүчү отпуск*).

ДЕКСТРИН *м. хим.* декстрин (*крахмалдан чыгарылуучу желим сымал нерсе*).

ДЕЛАННО *нареч.* анткор, калп, жасалма, кара күчкө; **деланно рассмеяться** анткор күлүү, калп күлүү.

ДЕЛАННЫЙ, ая, -ое анткор, калп, кара күчкө, жасалма, жасалган; **деланный смех** кара күчкө күлкү.

ДЕЛАТЬ *несов. 1. (действовать)* иштөө, кылуу; **не говорить надо, а делать** сүйлөөнүн кереги жок, иштөө керек; 2. *что (производить, изготавливать)* жасоо, иштөө; **мебель делают на фабрике** мебелди фабрикада жасайт; 3. *что (продвигаться)* жүрүү, басуу; **поезд делает семьдесят километров в час** поезд саатына жетимиш километр жүрөт; 4. *что, разг.* даярдатуу, тиктирүү; **к зиме я делаю себе шубу** кышка өзүмө тон тиктирип (*жасатып*) жатамын; 5. *что (выполнять)* даярдоо, иштөө, жасоо; **делать уроки** сабак даярдоо; **делать задачи** эсеп чыгаруу; 6. *кого кем* кылып алуу, жолуктуруу; **делать своим помощником** аны жардамчы кылып алуу; **не делай его несчастным** аны бакытсыздыкка жолуктурба; **нечего делать или делать нечего** *разг.* амал жок; эмне кыласың; **от нечего делать** кылар иш жоктуктан, бекерчиликтен; **что делать!** арга канча!; **делать вид** -мышка салуу,

-ымыш болуу; -тансуу, -ымыш болуп; **делать гимнастику** гимнастика ойноо; **делать выбор** тандоо; **делать сообщение** кабар берүү; **делать попытку** аракет кылып көрүү; **делать подарок** белек берүү; **делать обход** обход жасоо; **делать наблюдения** байкоо жүргүзүү; **делать ошибки** ката кетируу (*жиберүү*); **делать вывод** корутунду чыгаруу; **он из мухи делает слона** кымындай нерсени төөдөй кылып көрсөтөт; арадай жерге чарадай жыйын кылат; «саман учуптур» – десе, «Самарканды жоо чааптыр», – деп апыртыш.

ДЕЛАТЬСЯ *несов. 1. (изготавливаться)* кылынуу, иштелүү, жасалуу; **мебель делается на фабрике** мебель фабрикада жасалат; 2. (*становиться*) болуу; **дни делаются всё холоднее** күндөн-күнгө суук боло баштады; **что там делается?** ал жерде эмне болуп жатат?; **что ему делается!** *разг.* ал эчтеме да болбойт!

ДЕЛЕГАТ *жс.* делегат (өкүл); **делегаты съезда** съезддин делегаттары.

ДЕЛЕГАТКА *женск. р. к делегат*; делегатка.

ДЕЛЕГАТСКИЙ, ай, -ое *делегат-ка т.*; делегаттык.

ДЕЛЕГАЦИЯ *жс.* делегация (*өкүлдөр тобу*).

ДЕЛЕГИРОВАТЬ *сов. и несов. кого* делегат жиберүү.

ДЕЛЕНИЕ *ср. 1. (на части)* бөлүү, бөлүштүрүү, үлөштүрүү; 2. *мат.* бөлүү; 3. *биол.* бөлүнүү; 4. (*на шкале*) бөлүк; **ртуть в градуснике поднялась на два деления** градусниктеги сымап эки бөлүккө көтөрүлдү.

ДЕЛЕЦ *м.* урунуштурган шылуун соодагер.

ДЕЛЕЖ *м. разг.* бөлүшүү, бөлүү, бөлүп алуу, үлөшүү.

ДЕЛИКАТЕС *м.* деликатес (*сонун тамак; укмуштуу сонун даярдалган аш*).

ДЕЛИКАТНИЧАТЬ *несов. разг.* ыгы жок кичи бейилдик кылуу, жөнү жок бөйпөлөктөө, үстү-астына түшүү.

ДЕЛИКАТНО *нареч.* сылыктык, сыпайылык кылып, адептүүлүк менен.

ДЕЛИКАТНОСТЬ *жс.* сылыктык, сыпайылык, кылдаттык, адептүүлүк; **он подошёл к этому вопросу с большой деликатностью** ал бу маселеге эң эле кылдаттык менен киришти.

ДЕЛИКАТНЫЙ, ая, -ое сылык, сыпайы, кылдат; **деликатный человек** сылык киши; **деликатный вопрос** *разг.* кылдаттык менен чечиле турган кычыктуу маселе.

ДЕЛИМОЕ *ср. мат.* бөлүнүүчү.

ДЕЛИМОСТЬ *жс. мат.* бөлүнүүчүлүк; **признаки делимости** бөлүнүүчүлүк белгилери.

ДЕЛИТЕЛЬ *м. мат.* бөлүүчү; **общий наибольший делитель** эң чоң орток бөлүүчү.

ДЕЛИТЬ *несов. что 1. (на части)* бөлүштүрүү, бөлүү, үлөштүрүү; **делить поровну** тең бөлүү; 2. бөлүшүү, кайрылышуу; **он делил с товарищами последнюю копейку** ал бир тыйын болсо да, жолдоштору менен бөлүшө жеди; 3. *перен.* ортоктошуу, орток болуу, кошо тартуу, тең көрүү, шериктешүү; **он делил с ней горе и радость** ал анын кайгы менен кубанычына ортоктош болду.

ДЕЛИТЬСЯ *несов. 1. (на части)* бөлүнүү, үлөштүрүлүү; калындысыз бөлүнүү; 2. *с кем (о разделе имущества)* энчи бөлүшүү; 3. *чем с кем* бөлүшүү; **он делился с товарищами последней копеейкой** ал жолдоштору менен бир тыйын болсо да, тең бөлүштү; 4. *чем с кем, перен.* ортоктошуу, шерик болуу; **делиться впечатлениями** көргөндөрүн, уккандарын сүйлөп берүү.

ДЕЛО *ср.* 1. (работа, занятие) иш, жумуш; **принять-ся за дело** ишке киришүү; **ну, за дело!** кана, ишке киришели (киришкиле)!; **делу время, потехе час** *посл.* убакыттын көбү ишке, калганы эрмекке; 2. (событие) окуя; **это дело случилось давно** бул окуя эчак эле болгон; 3. *юр. (процесс)* иш, сот иши; **возбудить дело против кого-л.** бирөөгө каршы иш козгоо; 4. *канц.* дело (бир факт же бир иш жөнүндөгү документтердин жыйнагы); **дела хранятся в папках** делолор папкада сакталып турат; 5. (круг ведения) иш; **дело укрепления мира во всем мире** бүткүл дүйнөдө тынчтыкты чыңоо иши; 6. (область знаний, работы) иш, жумуш; **военное дело** аскердик иш; **горное дело** тоо жумушу; 7. *уст. разг. (предприятие)* жеке ишкана (өнөр жай, соода ж.б.); **он закрыл своё дело** ал өзүнүн ишканасын жапты; 8. *уст. (сражение)* согуш; **главное дело – не терять мужества** эң негизги нерсе – кайратты жойбоо болуп саналат; **говорить дело** *разг.* жөнү бар сөздү сүйлөө, ыктуу сөз; **это дело его рук** бул ошонун колунан келди; **дело случая** ыгына жараша болот; **дело за вами** иш эле сизде (силерде); **в чём дело?** эмне болду?; **вот в чём дело** а ушундай экен да; иш мына мындай; **это другое дело** анын жөнү башка; **первым делом** биринчи кезекте, эң мурун, баарыдан мурда; **между делом** ара-чолодо; **к делу!** ишке!; **мы своё дело сделали, теперь дело за вами** биз ишибизди бүтүрдүк, эми кеп силерде калды; **он теперь не у дел** ал эми иштебейт; **дело в шляпе!** *разг.* иш онунда!; **то и дело** улам-улам, тынымсыз; **за дело** (не напрасно) бекерге эмес; **на (самом) деле** чындыгында; **в самом деле** *в знач. вводн. сл.* чындыгында, анык эле; **он, в самом деле, очень знающий человек** ал, чындыгында, эң эле билгич киши; **то ли дело** *разг.* ...болсо, ал алда канча жакшы (мыкты); **дело мастера бойтся** *погов.* чымчыкты да касап сойсун (иштин жөнүн уста билет); **также-то дела!** *разг.* иш мына ушундай!

ДЕЛОВИТО *нареч.* иштин көзүн таанып; иштин жөнүн билип.

ДЕЛОВИТОСТЬ *жс.* ишкердик, иш иштөөгө эптүүлүк; **он отличается деловитостью** ал өзүнүн ишкердиги менен көзгө көрүнөт.

ДЕЛОВИТЫЙ, ая, -ое ишкер, иш иштөөгө эптүү; **деловитый человек** ишкер киши.

ДЕЛОВОЙ, ая, -ое 1. ишке байланыштуу, кызмат ишине байланыштуу; **деловой разговор** ишке байланыштуу сөз (сүйлөшүү); **деловая бумага** иш кагазы; 2. (дельный, толковый) ишкер, ишке ийкемдүү, ишке жакшы, жөндөмдүү; **деловой человек** ишкер киши.

ДЕЛОПРОИЗВОДИТЕЛЬ *м.* иш жүргүзүүчү (мекемеде).

ДЕЛОПРОИЗВОДСТВО *ср.* иш жүргүзүү (мекемеде).

ДЕЛЬНО *нареч.* жөндүү, орундуу, жөнү бар; **дельно ты говоришь!** *разг.* айтканыңдын жөнү бар!

ДЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. ишкер, ишке ийкемдүү, ишке жакшы, жөндөмдүү; **дельный работник** жөндөмдүү кызматчы; 2. (нужный, уместный) орундуу, керектүү, ишке пайда берүүчү; **дельное предложение** орундуу сунуш; **дельная мысль** орундуу пикир.

ДЕЛЬТА *жс. геогр.* дельта (дарыянын салаалап куйган жери); **дельта Волги** Волганын дельтасы.

ДЕЛЬФИН *м. зоол.* дельфин (деңиз айбаны).

ДЕЛЯНКА *жс.* кесилүү үчүн бөлүнгөн токой; *см. лесосека.*

ДЕЛЯЧЕСКИЙ, ай, -ое **делячество-го т.**; **делячество** тволук; **деляческое решение вопроса** маселени делячестволук менен чечүү.

ДЕЛЯЧЕСТВО *ср. неодобр.* делячество (ишти, маселени тар түшүнүүчүлүк; иштин негизги коомдук-саясий жагы унутуп, майда, күнүмдүк жагына кирип кетүүчүлүк).

ДЕМАГОГ *м.* демагог (демагогиялык амалды колдонуучу адам).

ДЕМАГОГИЧЕСКИЙ, ай, -ое **демагогия-га т.**; **демагогиялык**; **демагогическая речь** демагогиялык речь.

ДЕМАГОГИЯ *жс.* демагогия (өзүнүн арам ойлуу максатына жетишүү үчүн эл коомунун артта калган бөлүгүнүн аң-сезимине апыртмалуу сөздөр менен таасир кылып, алардын көңүлүн өзүнө тартууга жасалган аракет).

ДЕМАРКАЦИОННЫЙ, ая, -ое **демаркационная линия** 1) *воен. полит.* демаркациялык чек ара (элдешкен же убактылуу элдешкен эки армиянын ортосун бөлүп туруучу чек ара; эки башка территориянын арасын так бөлүп турган чек ара); 2) *мед.* демаркациялык аралык (дененин оору жери менен соо жеринин ортосундагы сезгенген аралык).

ДЕМАРКАЦИЯ *жс.* демаркация (1. *полит.* чек ара белгилөө; 2. *мед.* теринин сезгенген жерин соо териден ажыратуу).

ДЕМАСКИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. *воен.* маскировкасын ачып салуу, маскировкасын алып салуу; 2. *перен.* бетин ачуу, пардасын жыртуу.

ДЕМИЛИТАРИЗАЦИЯ *жс.* демилитаризация (куралсыздандыруу; кандайдыр бир мамлекеттин чеп курушуна, согуш өнөр жайларына ээ болушуна, белгилүү бир территорияда аскер топтошуна тыюу салуу).

ДЕМИСЕЗОННЫЙ, ая, -ое демисезондук (жазында жана күзүндө кийилүүчү); **демисезонное пальто** демисезондук пальто.

ДЕМОБИЛИЗАЦИОННЫЙ, ай, -ое демобилизацияланган, демобилизация кылынган.

ДЕМОБИЛИЗАЦИЯ *жс.* демобилизация (1. куралдуу күчтөрдү жана өнөр жайларды согуш абалынан тынчтык абалга өткөрүү; 2. аскер кызматкерлерин чыныгы аскер кызматынан бошотуп резервге же отставкага чыгаруу).

ДЕМОБИЛИЗОВАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от демобилизовать*; 2. *в знач. суц. м.* демобилизацияланган, демобилизация кылынган.

ДЕМОБИЛИЗОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* демобилизациялоо, демобилизация кылуу.

ДЕМОБИЛИЗОВАТЬСЯ *сов. и несов.* демобилизациялануу, демобилизация кылынуу.

ДЕМОГРАФИЯ *жс.* демография (элдин составын, көчүшүн, аралашын текшерге турган статистиканын бир бөлүмү).

ДЕМОКРАТ *м.* демократ (1. демократиялык партиянын мүчөсү; 2. демократияны жактоочу адам; 3. *уст.* тиричиликте демократиялык адатын коё бербеген адам).

ДЕМОКРАТИЗАЦИЯ *жс.* демократизация, демократиялаштыруу (кандайдыр бир мамлекет, коом, союздардын курулушуна демократия принциптерин киргизүү же демократия негизинде кайта куруу).

ДЕМОКРАТИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* демократиялаштыруу.

ДЕМОКРАТИЗИРОВАТЬСЯ сов. и несов. демократиялашуу.

ДЕМОКРАТИЗМ м. демократизм (демократияны таануу, аны иш жүзүнө ашыруу).

ДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. демократиялык (демократияга негизделген, демократияны иш жүзүнө ашыруучу); **демократический централизм** демократиялык централизм; 2. разг. жалпы элге таандык; жөнөкөй.

ДЕМОКРАТИЧНЫЙ, ая, -ое см. **демократический** 2.

ДЕМОКРАТИЯ жс. 1. демократия (бийлик элдин колунда болгон мамлекеттик башкаруунун формасы); **страны народной демократии** элдик демократия өлкөлөрү; **буржуазная демократия** буржуазиялык демократия; 2. демократия (кандайдыр бир коллективдин жетекчилик принциби, мында – маселени чечүү үчүн бардык коллектив катышат); **внутрипартийная демократия** партиялык ички демократия.

ДЕМОН м. демон (христиандардын мифологиясында – шайтан, жин).

ДЕМОНИЧЕСКИЙ, ая, -ое шайтан, шайтандай (азгыруу, жамандык кылуу жагынан).

ДЕМОНСТРАНТ м. демонстрант (саясий демонстрацияга катышуучу).

ДЕМОНСТРАТИВНЫЙ, ая, -ое 1. көрсөтмөлүү; **демонстративный метод преподавания** сабак берүүнүн көрсөтмөлүү методу; 2. кыр көрсөтүү; **демонстративный уход** кыр көрсөтүп чыгып кетүү.

ДЕМОНСТРАТОР м. демонстратор, көрсөтүүчү.

ДЕМОНСТРАЦИОННЫЙ, ая, -ое демонстрацияга т.

ДЕМОНСТРАЦИЯ ж. 1. демонстрация; **первомайская демонстрация** биринчи май демонстрациясы; 2. (показ) көрсөтүү; **демонстрация опытов на уроках физики и химии** физика жана химия сабагында опыттарды көрсөтүү; 3. воен. демонстрация (негизги операциядан душманды алагды кылуу үчүн жүргүзүлгөн согуш аракетти).

ДЕМОНСТРИРОВАНИЕ ср. көрсөтүү, көрсөтүү үчүн коюу (мис. картина, фильм).

ДЕМОНСТРИРОВАТЬ сов. и несов. 1. (принять участие в демонстрации) демонстрацияга чыгуу; 2. кого-что (показывать) көрсөтүү, көрсөтүү үчүн коюу.

ДЕМОНТАЖ м. тех. демонтаж (машина, аппарат сыяктуулардын айрым бөлүктөрүн ажыратуу, аларды фундаменттеринен же коюлган ордунан алуу).

ДЕМОРАЛИЗАЦИЯ жс. деморализация (1. кулк-мүнөздүн, жүрүм-турумдун бузулушу; 2. ындыны өчүү; тартиптин төмөн түшүшү).

ДЕМОРАЛИЗОВАТЬ сов. и несов. кого-что деморализациялоо.

ДЕМОРАЛИЗОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. деморализациялануу, деморализация болуу; 2. страд. к деморализоваться.

ДЕМПИНГ м. эк. демпинг (капиталисттик өлкөлөрдүн тышкы рыногунда конкуренттерди кысып чыгаруу үчүн чет эл рыногунда өз товарларын өздөрүнүн ички рыногундагы баадан арзан сатуу).

ДЕНАТУРАЛИЗАЦИЯ жс. денатурализация (айрым адамдын ошол өзү жашаган мамлекеттин граждандыгынан чыгарып жиберүү).

ДЕНАТУРАЛИЗОВАТЬ сов. и несов. кого денатурализациялоо.

ДЕНАТУРАТ м. денатурат (уулуу нерсе аралашкан, тазаланбаган спирт).

ДЕНАТУРИРОВАТЬ сов. и несов. что денатурация кылуу, денатурдаштыруу (уулуу же даамы жаман нерсе аралаштырып, спиртни ичүүгө жараксыз кылуу); **денатурировать спирт** спиртни денатурдаштыруу.

ДЕНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ жс. денационализация (1. улуттук өзгөчөлүктөрүн (маданиятын, тилин жс. б) жоготуу; 2. юр. мамлекеттештирилген мүлктөрдү мурнку ээсине кайтарып берүү).

ДЕНАЦИОНАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого денационализациялоо.

ДЕНДРОЛОГИЯ жс. бот. дендрология (ботаниканын жыгач өсүмдүктөрү жөнүндөгү бир бөлүмү).

ДЕНЕЖНЫЙ, ая, -ое деньги-ге т.; **денежная реформа** акча реформасы; **денежная система** акча системасы; **денежный знак** акча знагы (кагаз акча).

ДЕННИК м. бир аттык акыр.

ДЕННИЦА жс. поэт. уст. атып келаткан таң.

ДЕННО: дэнно и нощно разг. күн-түн дебей, күнү-түнү, күнү-түнү менен, күндүр-түндүр.

ДЕНОНСИРОВАНИЕ ср. дип. денонсирдөө; **денонсирование договора** договорду денонсирдөө (түзүлгөн договорду бузуу жөнүндө бир мамлекеттин экинчи мамлекетке жазган билдирүүсү).

ДЕНОНСИРОВАТЬ сов. и несов. что денонсирдөө.

дену, дену, денешь и т.д. буд. вр. от деть.

ДЕНУСЬ, денусь, денешься и т.д. буд. вр. от деться.

ДЕНЩИК м. воен. уст. денщик (офицердин үйүндө кызмат кылуучу солдат).

ДЕНЬ м. күн; **целыми днями ребёнок играет** бала керели кечке ойнойт; **выходной день** дем алыш күн; **День печати** Басма Сөз Күнү; **День Победы** Жеңиш Күнү; **День железнодорожника** Темир Жолчулар Күнү; **День Парижской коммуны** Париж Коммунасынын Күнү; **день ото дня** күндөн күнгө, күн санап; **со дня на день** күндө эртеңкиге, улам эртеңге; **откладывать дело со дня на день** ишти улам эртеңге калтыруу; **его ждут со дня на день** аны жакын арада келет деп, күтүп турушат; **изю дня в день** күндө, күн сайын, дайыма; **на днях** жакын күндөрдө, бир аз күндө, жакында, жакын арада (бир аз күндөн соң же аз эле күн болду); **я придю к вам на днях** мен жакында сизге келем; **я его видел на днях** мен аны жакын арада көрдүм; **день в день** болжогон күнүндө, болжогон убагында; **день на день не приходится** күн күнгө окшобойт (бир күн андай, бир күн мындай); **день-деньской** эртели-кеч, күн бою, керели кечке; **среди бела дня** таламандын тал түшүндө; каратып туруп эле; **про чёрный день** кийинкиге сактап койгон, кереги тиет деп катып койгон; **день и ночь** күн-түн дебей, дайыма; **добрый день!** куттуу күн!; **в наши дни** биздин убагыбызда, азыркы күндөрдө; **порядок дня** (на заседаниях) күн тартиби; **в один прекрасный день** бир күнү; **остались считанные дни** саналуу гана күн калды; **не по дням, а по часам** күн сайын эмес, саат сайын.

ДЕНЬГИ только мн. акча, пул; **при деньгах** разг. акчалау; **ты при деньгах?** сен акчалуусунбу?; **бросать деньги на ветер** акчаны сапыруу, ысырап кылуу.

ДЕПАРТАМЕНТ м. департамент (1. Францияда административдик округ; 2. революцияга чейинки Россияда жана кээ бир чет өлкөлөрдө – жогорку административ-

дик жана соттук мекемелер; 3. АКШда министерствонун аты (тышкы иштер).

ДЕПЕША жс. депеша (1. уст. телеграмма; шашылыш билдирме; 2. дипломатиялык шашылыш билдирүү).

ДЕПО ср. депо (1. жс.-д. паровоз менен вагондорду туруучу үй; 2. жс.-д. паровоздор менен вагондорду сактап, ремонттоп туруучу темир жол чарба цехи; 3. өрт машиналары жана башка өрт өчүргүч аспаптар туруучу үй).

ДЕПОЗИТ м. эк. депозит (сактап коюу үчүн же башка максат менен кредит мекемелерине берилүүчү кымбаттуу кагаздар же акча).

ДЕПОЗИТОР м. депозитор (депозитке кымбаттуу буюм же акча коюучу киши).

ДЕПОЛЯРИЗАЦИЯ жс. физ. деполяризация (поляризацияны жок кылуу же начарлатуу).

ДЕПОНЕНТ м. депонент (депозитке акча же кымбат баалуу кагаз койгон адам).

ДЕПОНИРОВАТЬ сов. и несов. что, эк. депозитке өткөзүү, депозитке салуу.

ДЕПРЕССИВНЫЙ, ая, -ое депрессия-га т.

ДЕПРЕССИЯ жс. депрессия (1. эк. капиталисттик өжсөлөрдө чарбанын, коомдук турмуштун төмөндөшү, кери кетиши; 2. мед. көңүлү чоңот болгондук).

ДЕПУТАТ м. депутат; депутат Верховного Совета Жогорку Советтин депутаты; палата депутатов депутаттар палатасы.

ДЕПУТАТСКИЙ, ая, -ое депутат-га т.; депутаттык; депутатские полномочия депутаттык полномочиялар; депутатские права депутаттык укуктар.

ДЕПУТАЦИЯ жс. депутация (бир уюм, мекеме же чогулуш тарабынан өкүл кылынып, кандайдыр бир тапшырманы орундоого шайланган адамдар).

ДЕРАТИЗАЦИЯ жс. дератизация (ар түрдүү чычкандарды жана талаадагы башка ушул сыяктуу кери муруучу зыянкечтерди кырып жок кылуу).

ДЕРБИ ср. нескл. спорт. дерби (бышты чыкма жылкылардын жарышы).

ДЕРВИШ м. дервиш, дубана.

ДЕРГАЧ м. зоол. тартар.

ДЕРЕВЕНЁТ несов. сенейип катып калуу, камтууга келбей калуу; ноги от мороза деревенёют бут сууктан сенейип катып калат.

ДЕРЕВЕНСКИЙ, ая, -ое деревня-га т.; кыштактык; деревенский воздух кыштак абасы; деревенские жители кыштакта жашоочулар.

ДЕРЕВЕНЬКА жс. уменьш. от деревня кичине кыштак.

ДЕРЕВНЯ жс. деревня, кыштак.

ДЕРЕВО ср. жыгач; дарак; красное дерево кызыл жыгач; родословное дерево санжыра.

ДЕРЕВООБДЕЛОЧНИК м. жыгач иштетүүчү, жыгач устасы.

ДЕРЕВООБДЕЛОЧНЫЙ, ая, -ое жыгач иштетүүчү; деревообделочный цех жыгач иштетүүчү цех.

ДЕРЕВООБРАБАТЫВАЮЩИЙ, ай, -ее жыгач иштетүүчү; деревообрабатывающая промышленность жыгач иштетүүчү өнөр жай.

ДЕРЕВУШКА жс. кичине кыштак.

ДЕРЕВЦЕ ср. уменьш. от дерево жыгач, кичине жыгач.

ДЕРЕВЦО ср. см. деревце.

ДЕРЕВЯНИСТЫЙ, ая, -ое 1. жыгач сыяктуу, жыгачка окшош; деревянистое строение вещества заттын жыгач сыяктуу түзүлүшү; 2. перен. катуу, жыгачтай; деревянистое яблоко катуу алма, таш алма.

ДЕРЕВЯННЫЙ, ай, -ое 1. дерево-го т.; деревянный стол жыгач үстөл; 2. перен. (невыразительный) сезимсиз, мелтейген; деревянное лицо мелтейген бет, мелтейген келбет; деревянное масло жыгач майы.

ДЕРЕВЯШКА жс. 1. (деревянный брусок) жыгачтын сыныгы; жыгач; 2. разг. (деревянная нога) жыгач бут.

ДЕРЖАВА жс. 1. мамлекет, өзүнчө мамлекет; Советская держава Советтик мамлекет; 2. ист. бийликтин белгиси (эмблемасы).

ДЕРЖАВНЫЙ, ай, -ое 1. (обладающий верховной властью) жогорку бийликке ээ; 2. поэт. (могущественный) эң күчтүү, эң улуу.

ДЕРЖАТЕЛЬ I м. (владелец) кымбаттуу кагаздардын ээси.

ДЕРЖАТЕЛЬ II м. тех. кыстыргыч, кармагыч, кыпчыгыч; держатель для бумаг кагаз кыпчыгыч.

ДЕРЖАТЬ несов. 1. кого-что кармоо, алуу, жетелөө; держать ружьё в руках мылтыкты кармап туруу; держать ребёнка на руках баланы колго алып туруу; держать ребёнка за руку баланы колдон кармап жетелөө; держи вора! ууруну карма!, карма ууруну!; держи лошадей! аттардын башын карма!; 2. что тиштеп туруу, кысып туруу; держать папиросу в зубах папиросту тиштеп туруу; держать книгу под мышкой китепти колтукка кысып туруу; 3. кармоо, тутуу; держать двери на запоре эшикти кулпулап кармоо; держать продукты на льду азыкты музда кармоо; 4. что токтотуу; плотина держит воду сууну плотина токтотуп турат; 5. что (хранить) сактоо, коюу, тутуу; я держу деньги в сберкассе мен акчаны сактык кассасында сактайм; 6. кого тутуу, тутунуу, кармоо; держать домработницу үй кызматчы аялын тутуу; 7. кого-что багуу, асыроо; он держит одну корову ал бир уй асырайт, анын бир ую бар; держать курс бир жакка бет алуу, багытталуу; пароход держит курс на юг пароход түштүккө бет алды; держать экзамен сыноодон өтүү; держать слово сөзүндө туруу; держать речь сөз сүйлөө; держать ответ жооп (жопкер болуп) берүү; держать в тайне сыр сактоо; элге жайбоо; жашырын сактоо (кармоо); держать оборону коргоо; держать чью-л. сторону бирөөнүн жагында болуу, бирөөгө болушуу; держать корректуру корректура окуу; держать путь жол жүрүү, бара жатуу, жөнөө; держать пари мелдешүү; держи язык за зубами разг. тилине сак бол, оозунду тый, оозунду басып жүр; держать ухо востро разг. сак болуу кулак түрүү; держать себя өзүн өзү алып жүрүү; держать нос по ветру күн тийген жердин чоросу болуу.

ДЕРЖАТЬСЯ несов. 1. за кого-что кармап туруу, кармоо; ребёнок держался за мать бала энесин кармап турду; держаться руками за перила кол менен периланы кармоо; 2. на чём (быть укреплённым) кармоо, илинип туруу; картина держится на одном гвозде сүрөт бир эле мыкта илинип турат; 3. (сохраняться) сакталуу, туруу; молочные продукты держатся в леднике сүт азыктары музда сакталат; 4. перен. (не сдаваться) тырмышуу, сактоого тырмышуу; крепость долго держалась чеп көпкө чейин беришпей (жеңилбей) турду; 5. туруу; держаться прямо тик туруу; он с трудом держался на

ногáх ал араң эле турду; **6. чего, за кем-чем** (придерживаться) жүрүү (белгилүү бир жакка багыт алып жүрүү); **держитесь правой стороны** оң жак менен жүрүңүз; **7. чего, перен.** (следовать чему-л.) болуу, жактоо; **держаться передовых взглядов** алдыңкы көз карашта болуу; **8. перен.** (вести себя) өзүн өзү тутуу, алып жүрүү, тутуу билүү; **он держится очень скромно** ал өзүн эн жөнөкөй тутат; **9. разг.** (сдерживаться) токтолуп туруу; чыдап туруу; **долго держался, но наконец расплакался** ал көпкө чейин чыдап турду эле, бирок акырында ыйлап жиберди; **♦ держаться вместе** чогуу болуу, бирге болуу; **держаться в стороне** четте болуу, кийлигишпөө; **держаться в воздухе** ав. абада болуу.

ДЕРЗАНИЕ ср. катуу умтулуу, тайманбоо, баатырдык кылуу, кайрат көрсөтүү.

ДЕРЗАТЬ несов. катуу умтулуу, тайманбоо, баатырдык кылуу, батынуу, кайрат көрсөтүү.

ДЕРЗИТЬ несов. разг. орой айтуу, осолдук кылуу, адепсиз сөз айтуу.

ДЕРЗКИЙ, ая, -ое **1.** орой, осол, адепсиз, одоно; **дерзкий ответ** орой жооп; **2. (смелый)** калтаарыбас, тайманбаган, жүрөктүү.

ДЕРЗКО нареч. **1.** орой, осол, адепсиз, одоно; **2. (смело)** калтаарыбай, тайманбай.

ДЕРЗОВЕННЫЙ, ай, -ое поэт. калтаарыбаган, эр.

ДЕРЗНУТЬ сов. см. дерзать.

ДЕРЗОСТЬ жс. **1.** оройлук, осолдук, одонолук; **какая дерзость!** эмне деген осолдук!; **2. (смелость)** тайманбастык; **он имел дерзость возражать** ал каршы келүүдөн тайманбады; **3. (дерзкие слова, выражения)** осол сөз, одоно сөз; **наговорить дерзостей** капкайдагы одоно сөздөрдү айтуу.

ДЕРИВАЦИЯ жс. **1.** воен. деривация (ок же снаряддын мылтык же замбиректин сайына карата бир жагына ооп учушу); **2. (отвод воды)** башка жакка буруу.

ДЕРМАТИН м. дерматин (мебель, автомобиль отургучтарын каптоого жана китеп тыштатууга жумшалуучу, териге окшотуп жасалган клеёнканын бир түрү).

ДЕРМАТИНОВЫЙ, ая, -ое дерматин-ге т.

ДЕРМАТОЛОГ м. дерматолог (тери оорусун билгич врач).

ДЕРМАТОЛОГИЯ жс. мед. дерматология (адамдын тери оорусу жөнүндөгү илим).

ДЕРНОВЫЙ, ая, -ое дерн-га т.; чымдуу; **дерновыи слой** чымдуу кабат; **дерновая земля** чым жер.

ДЕРНУТЬСЯ сов. см. дёргаться 1, 2.

ДЕРУ́, деру, дерёшь и т.д. наст. вр. от драть.

ДЕРУ́СЬ, дерусь, дерёшься и т.д. наст. вр. от драть.

ДЕРЮ́ГА жс. **1.** одуракай сокмо таар; **2. перен.** жалпы эле одуракай кездеме.

ДЕРЮЖНЫЙ, ая, -ое дерюга-га т.

ДЕСАНТ м. воен. десант (**1.** аскерди душмандын территориясына түшүрүү; **2.** деңиз же аба жолу менен алып келип душмандын территориясына түшүрүлгөн аскер).

ДЕСАНТНИК м. воен. десантка катышкан.

ДЕСАНТНЫЙ, ай, -ое десант-ка т.; десанттык; **десантные войска** десанттык войсколор.

ДЕСЕРТ м. десерт (обедден кийин берилүүчү жемиш же таттуу тамак).

ДЕСЕРТНЫЙ, ая, -оо десерттик; **десертное вино** десерттик вино (таттуу вино); **десертная ложка** орто

кашык (чай кашыгынан чоңураак, тамак кашыгынан кичирээк кашык).

ДЕСКАТЬ частица разг.: **говорят, что ты, дескать, об этом давно знаешь** сен бул тууралуу көптөн бери билет экенсин деп айтышат; **ты, дескать, сам виноват** сен өзүн айыптуусун дешет.

ДЕСНА жс. (мн. дёсна) анат. тиш эти.

ДЕСПОТ м. **1.** деспот (Байыркы Чыгыштын кулчулдук монархиясында – чексиз бийликтүү жана өз тилегинче жол башчылык кылуучу жогорку аким); **2. перен.** деспот, зулум, зөөкүр (жеке бийликтүү, башкалардын тилеги менен эсептешпестен, бардыгын да өзүнүн дегенине көндүрүүчү ээн баш киши).

ДЕСПОТИЗМ м. деспотизм (**1.** монархтын (деспоттун) эч кандай закон менен чектелбеген бийлигине негизделген мамлекеттик түзүлүш жана башкаруу системасы; **2. перен.** кол алдындагы адамдарга карата жеке бийлөөчүлүк жана өзү баштык кылуу).

ДЕСПОТИЧЕСКИ нареч. деспоттук кылып, деспоттук менен.

ДЕСПОТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** деспоттук (жеке бийликтүү); **2. перен.** деспоттук, зөөкүрдүк (бирөө менен эсептешпеген); **деспотичный характер** деспоттук мүнөз, зөөкүрдүк мүнөз.

ДЕСПОТИЧНО нареч. см. деспотически.

ДЕСПОТИЧНЫЙ, ая, -ое см. деспотический **2.**

ДЕСПОТИЯ жс. деспотия (**1.** ист. деспот башкарган өлкө; **2.** мамлекеттик башкаруунун деспоттук түрү).

ДЕСТЬ жс. уст. десть (метрдик десть 50, орус дести 24 баракка барабар келген кагаз өлчөөсү).

ДЕСЯТЕРО числ. он.

ДЕСЯТИДНЕВКА жс. он күндүк; см. декада.

ДЕСЯТИДНЕВНЫЙ, ай, -ое он күндүк; **десятидневный срок** он күндүк мөөнөт.

ДЕСЯТИКЛАССНИК м. онунчу класстагы.

ДЕСЯТИКЛАССНИЦА женск. р. к десятиклассник.

ДЕСЯТИКОПЕЧНЫЙ, ай, -ое он тыйындык.

ДЕСЯТИКРАТНЫЙ, ай, -ое он эсе көбөйтүлгөн.

ДЕСЯТИЛЁТИЕ ср. **1. (срок)** он жылдык мөөнөт, он жылдык убакыт; **прошло целое десятилетие** он жылдык мезгил өтүп кетти; **2. (годовщина)** он жылдык (мис. юбилей).

ДЕСЯТИЛЁТКА жс. он жылдык мектеп, орто мектеп.

ДЕСЯТИЛЁТНИЙ, ая, -ее **1. (о сроке)** он жылдык; **десятилетний юбилей** он жылдык юбилей; **2. (о возрасте)** он жашар, он жаштагы, ондогу; **десятилетний мальчик** он жашар бала.

ДЕСЯТИМЕСЯЧНЫЙ, ая, -ое он айлык.

ДЕСЯТИНА жс. уст. теше (бир теше жер).

ДЕСЯТИРУБЛЁВКА жс. разг. он сом, он сомдук акча.

ДЕСЯТИРУБЛЁВЫЙ, ая, -ое он сомдук.

ДЕСЯТИУГОЛЬНИК м. мат. он бурчтук.

ДЕСЯТИЧНЫЙ, ай, -ое ондук (ондоп эсептөөгө негизделген); **десятичная система исчисления** эсептөөнүн ондук системасы; **десятичные дроби** мат. ондук бөлчөктөр; **десятичные весы** десятичный тараза.

ДЕСЯТКА жс. **1. (цифра)** ондук (он деген цифра); **2. разг. (десятирублёвка)** он сом; **3. мор. (шлюпка)** он калактуу кайык; **4. (карта)** ондук.

ДЕСЯТНИК *м.* десятник (*курулушта жумушчулар тобуна башчылык кылган адис; он башы*).

ДЕСЯТОК *м.* он; *✧ мне уже пятый десяток пошёл* мен кырдан өттүм; *он не робкого десятка* разг. ал коркатордон эмес.

ДЕСЯТЫЙ, *ая, -ое числ.* онунчу; *одна десятая* ондон бири; *две десятых* ондон экиси; *✧ с пятого на десятое или из пятого в десятое* разг. баш-аягы жок, баш-аяксыз.

ДЕСЯТЬ *числ.* он.

ДЕСЯТЬЮ *нареч.* он жерде; *десятью десять* – сто он жерде он – жүз.

ДЕТАЛИЗАЦИЯ *жс.* детализация, деталдаштыруу, тактоо (*майда-бараттарын аныктап толук иштеп чыгуу*).

ДЕТАЛИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что* деталдаштыруу, тактоо.

ДЕТАЛЬ *жс.* 1. *тех.* деталь (*машинанын механизмдин майда белен бөлүктөрү*); 2. (*мелкая подробность, частности*) деталь (*майда-чүйдө; майда-барат*); *он сказал главное, не касаясь деталей* ал деталына токтоп турбай эле эң негизгисин айтты.

ДЕТАЛЬНО *нареч.* деталдуу (*майда-чүйдөлөрү менен кошо*).

ДЕТАЛЬНЫЙ, *ая, -ое* деталдуу (*толук, майда-чүйдөлөрү менен*).

ДЕТВОРА *жс. собир. разг.* балдар (*кичинекей балдар*).

ДЕТДОМ *м.* (*детский дом*) детдом, балдар үйү.

ДЕТЕКТИВ *м.* тыңчы (*капиталисттик өлкөлөрдө – полициянын тыңчысы*).

ДЕТЕКТИВНЫЙ, *ая, -ое* кылмыштуулар жөнүндөгү; *детективный роман* кылмыштуулар жөнүндөгү роман.

ДЕТЕКТОР *м.* радио детектор (*радиоприёмниктеги толкунду табуучу жана түздөөчү аспап*).

ДЕТЕКТОРНЫЙ, *ай, -ое* радио детектордуу; *детекторный приёмник* детектордуу приёмник.

ДЕТЕРМИНИЗМ *м. филос.* детерминизм (*табияттын жана коомдун бардык көрүнүштөрүнүн, айрыкча адамдын эркинин жана жүрүм-турумунун закон ченемдүүлүгү жана себептүү байланыштуулугу жөнүндөгү окуу*).

ДЕТЕРМИНИСТСКИЙ, *ая, -ое* детерминизм-ге т.

ДЕТЁНЫШ *м.* жаныбарлардын жаш баласы (*мис. жөжө, бөлүрүк, бачики ж.б.*).

ДЕТИ *мн. (ед. дитя ср. и ребёнок м.)* балдар.

ДЕТИНА *м. разг. фам.* москоол жигит (*бойлуу жана күчтүү жигит*).

ДЕТИЩЕ *ср.* 1. *уст.* уул, бала, кыз; 2. *перен.* өз эмгеги менен жарыкка чыгарган, түзгөн кадырлуу нерсе.

ДЕТКА *жс. (в обращении)* балам, балакайым.

ДЕТОНАТОР *м. тех.* детонатор (*от алдыргыч; жарылгыч нерселерди от алдыргыч*).

ДЕТОНАЦИЯ *жс. тех.* детонация (1. *от алуу; жарылгыч нерсенин от алышы, жарылышы*; 2. *ичинен күймө кыймылдаткычта күйүүчү заттын бат, туура эмес күйүшү*).

ДЕТОНИРОВАТЬ I *несов. тех.* детонация болуу.

ДЕТОНИРОВАТЬ II *несов. муз.* күүнү бузуп аткаруу (ойноо).

ДЕТОРОДНЫЙ, *ая, -ое* детородные органы жан жер мүчөлөрү (*бала төрөөгө же туудурушка арналган мүчөлөр*).

ДЕТОРОЖДЕНИЕ *ср.* бала төрөө.

ДЕТОУБИЙСТВО *ср.* бала өлтүрүүчүлүк.

ДЕТОУБИЙЦА *м. и жс.* бала өлтүрүүчү, бала өлтүргүч.

ДЕТРИТ *м.* детрит (1. *физиол.* өлүү ткандардын үбөлөнүп түшкөндөрү; 2. *мед.* музоо менен уйдун кургатылган чечек бүртүгүн абдан майда талкалап глицерин кошуп жасалган зат; бул – чечек эмдөөдө колдонулат).

ДЕТСАД *м.* (*детский сад*) балдар бакчасы.

ДЕТСКАЯ *жс.* балдар бөлмөсү.

ДЕТСКИЙ, *ая, -ое* 1. *дети-ге т.*; *детская игрушка* балдар оюнчугу; *детский театр* балдар театры; *детский дом* детдом, балдар үйү; 2. *перен.* балалык (*баланын ишин кылуу*); *детские рассуждения* балалык ой; *✧ детское место* анат. тон; см. *послед.*

ДЕТСТВО *ср.* балалык чак; *в детстве* бала чакта; *впасть в детство* бала болуп калуу, бала сыяктанып калуу, алжуу, алжып калуу.

ДЕТЬ *сов. кого-что, разг.* 1. (*запрятать*) коюу, катуу; *куда ты дел книгу?* китепти кайда койдун?; 2. (*употребить, истратить*) жумшоо, орундаштыруу, батыруу; *он не знает, куда деть свой деньги* ал акчасын кайда батырышын (жумшашын) билбей жүрөт; 3. (*поместить*) батыруу, орундаштыруу; *куда деть столько народу?* мынча адамды кайда орундаштырууга болот?

ДЕТЬСЯ *сов. разг.* жоголуу, житүү; *куда ты делся вчера?* кечээ кайда жоголдун?

ДЕФЕКТ *м.* дефект (*кемчилик, кем жер, майып*).

ДЕФЕКТИВНЫЙ, *ая, -ое* дефекттүү (*кемчилиги бар, майыбы бар, мандеми бар*).

ДЕФЕКТНЫЙ, *ая, -ое* дефекттүү (*кемчилиги бар; бузугу бар*); *дефектный экземпляр книги* китептин кемчилиги бар экземпляры.

ДЕФИЛЕ *ср. нескл.* чубама жол, чубама тар ашуу.

ДЕФИЛИРОВАТЬ *несов.* салтанат менен өтүү; *демонстранты дефилировали перед трибуной* демонстранттар трибуна алдынан салтанат менен өтүштү.

ДЕФИС *м. полигр.* дефис (*ташымал же сөздүн арасына коюлуучу сызыкча, мис. киши-миши, ат-мат ж.б.*).

ДЕФИЦИТ *жс.* 1. (*убыток*) дефицит (*зыян; кирешеден расходу ашып кетиши*); 2. (*недостаток, нехватка*) тартыш, кемчилдик, жетишсиздик.

ДЕФИЦИТНОСТЬ *жс.* 1. дефициттүүлүк (*зыян тарттыруучулук; чыгашасы кирешесинен ашып кетүүчүлүк*); 2. дефициттүүлүк, тартыштык, кемчилдик, жетишсиздик; *дефицитность товара* товардын дефициттүүлүгү.

ДЕФИЦИТНЫЙ, *ай, -ое* 1. (*убыточный*) дефициттүү (*зыян тарттыруучу; чыгашасы кирешесинен ашып чыгуучу*); *дефицитное предприятие* дефициттүү ишкана; 2. (*не имеющийся в достаточном количестве*) дефициттүү, тартыш, кемчил, жетишсиз (*рынокто жетишердик болбогон; суроону канааттандырбаган*); *дефицитный товар* тартыш товар.

ДЕФЛЯЦИЯ *жс.* дефляция (1. *эк. кагаз акчанын же банкноттун баркын арттыруу максаты менен, алардын колдо жүрүшүн азайтуу*; 2. *геол. тоо тектеринин сүрүлүп, жешилп жылмаланышы*).

ДЕФОРМАЦИЯ *жс.* деформация (*форманын бузулушу, өзгөрүлүшү*).

ДЕФОРМИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* деформациялоо.

ДЕФОРМИРОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* деформация-лануу; 2. *несов. страд.* к **деформировать**.

ДЕХКАНИН *м.* дыйкан.

ДЕХКАНКА *женск. р.* к **дехканин**.

ДЕХКАНСКИЙ, *ая, -ое* **дехканин-ге т.**

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ *жс.* децентрализация, децентрализация кылуу (*борбордук органдардын кээ бир функцияларын жергиликтүү органдарга берүүгө негизделген башкаруу системасы*).

ДЕЦЕНТРАЛИЗОВАТЬ *сов. и несов. что* децентрализация кылуу.

ДЕЦИГРАММ *м.* дециграмм (*граммдын ондон бир бөлүгү*).

ДЕЦИЛИТР *м.* децилитр (*литрдин ондон бир бөлүгү*).

ДЕЦИМЕТР *м.* дециметр (*метрдин ондон бир бөлүгү*).

ДЕШЕВЕТЬ *несов.* арзандоо.

ДЕШЕВИЗНА *жс.* арзанчылык, арзандык.

ДЕШЕВЛЕ *сравни. ст. от прил. дешёвый и нареч. дешёво* арзаныраак, -дан арзан, -га караганда арзан.

ДЕШЕВКА *жс. разг.* эң арзан; **он купил пальто по дешёвке** пальтону ал эң арзан алды.

ДЕШЕВЫЙ, *ая, -ое* 1. арзан; **дешёвый товар** арзан товар; 2. *перен.* жарытпаган; кунарыз; **дешёвый успех** кунарыз ийгилик.

ДЕШИФРИРОВАТЬ *сов. и несов. что* дешифровка-лоо.

ДЕШИФРОВКА *жс.* дешифровка (1. *шифр менен жазылганды ажыратуу, билүү; 2. белгисиз жазуу-сызууну окуу*).

ДЕЯНИЕ *ср.* жорук, иш; **преступные деяния** кылмыштуу иштер.

ДЕЯТЕЛЬ *м.* ишмер, ишкер (*иши менен өзүн таанымкан, көрсөткөн киши*); **государственный деятель** мамлекеттик ишмер; **деятели культуры** маданияттын ишмерлери; **заслуженный деятель науки** илимге эмгеги сиңген ишмер.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ *жс.* 1. иш; аракет; **нервно-мозговая деятельность** нерв-мээ иши; **деятельность сердца** жүрөктүн иши; 2. иш, кызмат, ишкердик; **революционная деятельность** революциялык ишкердик (иш); **педагогическая деятельность** педагогдук кызмат (иш); **поле деятельности** иштеген ишинин чөйрөсү.

ДЕЯТЕЛЬНЫЙ, *ай, -ое* ишкер, ишмер, ишкердүү; **деятельный человек** ишкер киши; **принимать деятельное участие в чём-л.** бир нерсеге ишкердүүлүк менен кагышуу.

ДЕГОТЬ *м.* дёготь, кара май; **ложка дёгтя в бочке мёда** *посл.* бир кумалак бир карын майды чиритет.

ДЁРГАНЬЕ *ср.* 1. (*выдёргивание*) жулуу, сууруу; **дёрганье льна** зыгыр жулуу; 2. *разг. (о судорожных движениях)* диртилдөө, калтыроо, тартуу.

ДЁРГАТЬ *несов.* 1. *кого-что (тянуть, тащить)* жулкуу, жулкуп алуу, булкуу, тартуу; **он дёргает меня за рукав** ал менин жеңимден булкат; 2. *что (выдёргивать)* жулуу, сууруу; **дёргать гвозди** мык сууруу; **дёргать большой зуб** оору тишти сууруу; **колхозники дёргают лён** колхозчулар зыгыр жулат; 3. *безл. (о судорожных движениях)* диртилдөө, калтыроо, тартуу (*мис. дененин бир жери*); **у меня дёргает правый глаз** менин оң көзүм тартып турат; 4. *кого, перен. разг. (беспокоить)* тынчын алуу.

ДЁРГАТЬСЯ *несов.* 1. (*порываться*) жулкунуу, булкунуу, тартуу; 2. (*поддёргиваться*) диртилдөө, калтыроо, тартуу; **у него дёргается глаз** анын көзү тартат; 3. *страд.* к **дёргать** 2.

ДЁРН *м.* чым.

ДЁРНУТЬ *сов. см.* **дёргать** 1; **дёрнуло или нелёгкая дёрнула** *разг.* кара тер кысып, кырсык басып.

ДЁСЕННЫЙ, *ай, -ое* **десна-га т.**

ДЁШЕВО *нареч.* 1. арзан; **он очень дешёво купил костюм** костюмду ал эң арзан алды; 2. *перен. (легко, без всяких последствий)* оңой; **он дешёво отделился** ал оңой кутулду; **дешёво стоит** береке жок; **его слова дешёво стоят** анын сөздөрүндө берекеси жок.

ДЖАЗ *м.* джаз (*көбүнчө урма жана үйлөмө музыка куралдарынан түзүлгөн оркестр*).

ДЖАЗОВЫЙ, *ая, -ое* **джаз-га т.**; **джазовая музыка** джаз музыкасы.

ДЖАЙЛАУ *ср.* жайлоо.

ДЖЕЙРАН *м.* жейрен.

ДЖЕМ *м.* джем (*повидлого окшош таттуу нерсе*).

ДЖЕМПЕР *м.* джемпер (*жүн же жибектен согулган кыска туюк көйнөк*).

ДЖЕНТЛЬМЕН *м.* джентльмен (*буржуазиялык коомдо – сытайы, сылык адам*).

ДЖЕНТЛЬМЕНСКИЙ, *ая, -ое* джентльмендик, джентльмендин, жүрүм-турумуна ылайык.

ДЖЕНТЛЬМЕНСТВО *ср.* джентльменчилик, джентльмендик кылуучулук.

ДЖИГИТ *м.* жигит (*атка мыкты жүргүч*).

ДЖИГИТОВАТЬ *несов.* ат оюнчулук кылуу (*чаап бараткан аттын үстүндө ойноо*).

ДЖИГИТОВКА *жс.* ат оюнчулук (*чаап бараткан аттын үстүндө түрдүүчө ойноо*).

ДЖИН I *м. тех.* джин (*пахтаны чигиттен ажыраткыч машина*).

ДЖИН II *м.* джин (*арактын бир түрү*).

ДЖИУ-ДЖИТСУ *ср.* нескл. спорт. джиу-джитсу (*япончо күрөш*).

ДЖОНКА *жс.* джонка (*кытайдың парустуу кемеси*).

ДЖОУЛЬ *м. физ.* джоуль (*электр тогунун ишинин единицы*).

ДЖУГАРА *жс.* жүгөрү.

ДЖУЛЬМА *жс.* (*род шерсти*) жулма (*өлгөн койдон тонолгон жүн*).

ДЖУНГЛИ *только мн.* джунгли (*тропиктик өлкөлөрдө – чытырман токой*).

ДЖУТ I *м. бот.* жут (*кабыгынан таар, аркан жасалуучу өсүмдүктүн бир түрү; бул – көбүнчө Индияда өсөт*).

ДЖУТ II *м.* (*надёж скота*) жут, жут болуу.

ДЖУТОВЫЙ, *ай, -ое* **джут I-ге т.**; **джутовое окно** жут буласы.

ДИАБАЗ *м. геол.* диабаз (*курулуш материалы катарында колдонулуучу тоо теги*).

ДИАБЕТ *м. мед.* диабет (*оорунун бир түрү*).

ДИАБЕТИК *м.* диабетик (*диабет менен ооруучу киши*).

ДИАГНОЗ *м. мед.* диагноз (*бардык жагынан текшерүү негизинде ооруну табуу, белгилөө*).

ДИАГНОСТ *м.* диагност (*диагностун билүүчү врач*).

ДИАГНОСТИКА *жс. мед.* диагностика (*медицинанын диагноз методу жөнүндөгү бир бөлүмү*).

ДИАГНОСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *диагноз-го т.*; *диагностдук*; *диагностические признаки болезни* оорунун *диагностдук белгилери*.

ДИАГОНАЛЬ I *жс. мат.* диагональ (*көп бурчтуктун тушташ эмес эки бурчун кошуучу түз сызык же көп кырдыктын бир тегиздикте жатпаган бурчтарын кошуучу түз сызык*); *по диагонали* кыйчалыш, кыйык; *перейти улицу по диагонали* көчөдөн кыйык өтүү.

ДИАГОНАЛЬ II *жс. (ткань)* диагональ (*кыйык сүрөттүү кобулдары бар кездеме*).

ДИАГОНАЛЬНЫЙ, ай, -ое *диагональ 1-ге т.*; в *диагональном направлении* диагональ багыты менен.

ДИАГРАММА *жс.* диаграмма (*көрсөтмө түрдө сызык же фигура менен көрсөтүлгөн салыштырма*); *диаграмма роста промышленности* өнөр жайлардын өсүш диаграммасы.

ДИАДЕМА *жс.* диадема (*аялдардын таажы сыяктуу кымбат жасалгасы*).

ДИАКРИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *диакритический знак* лингв. диакритикалык белги (*тамганын үстүнө же астына коюлуучу белги, мис. кыргыз алфавитинде «ё» тамгасынын башындагы эки точка*).

ДИАЛЭКТ *м. лингв.* диалект (*бир тилдин ичиндеги жергиликтүү айырма*); *местные диалекты* жергиликтүү диалекттер; *северный диалект киргизского языка* кыргыз тилинин түндүк диалектиси; *южный диалект киргизского языка* кыргыз тилинин түштүк диалектиси.

ДИАЛЕКТАЛЬНЫЙ, ай, -ое *диалект-ке т.*

ДИАЛЕКТИЗМ *м. лингв.* диалектизм (*кандайдыр бир диалекттин адабий тилдеги белгиси*).

ДИАЛЭКТИК *м.* диалектик (*диалектикалык философиянын жактоочусу*).

ДИАЛЭКТИКА *жс. филос.* диалектика; *материалистическая диалектика* материалисттик диалектика.

ДИАЛЕКТИЧЕСКИЙ диалектический I, ая, -ое *диалектика-га т.*; диалектикалык; *марксистский диалектический метод* марксисттик диалектикалык метод; *диалектический материализм* диалектикалык материализм.

ДИАЛЕКТИЧЕСКИЙ II, ая, -ое *см. диалектальный*.

ДИАЛЭКТНЫЙ, ай -ое *диалект-ке т.*

ДИАЛЕКТОЛОГ *м. лингв.* диалектолог (*диалектология жагынан специалист*).

ДИАЛЕКТОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое *диалектология-га т.*; диалектологиялык.

ДИАЛЕКТОЛОГИЯ *жс. лингв.* диалектология (*тил илиминин жергиликтүү диалектилерди изилдөөчү бөлүмү*).

ДИАЛОГ *м.* диалог (*эки же бир нече кишинин өз ара сүйлөшүүсү*).

ДИАЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое диалог түрүндө, сүйлөштүрүү түрүндө.

ДИАМАГНИТНЫЙ, ая, -ое *физ.* диамагниттик, диамагниттүү (*магниттин полюстарынын четке кагышы*); *диамагнитные тела* диамагниттүү телолор (*магниттин полюстарынан четке кагылуучу телолор*).

ДИАМАТ *м.* (диалектический материализм) диамат (диалектикалык материализм).

ДИАМЕТР *м. мат.* диаметр (*тегерек же тоголок нерсенин борборун басып өтүп, анын эки четки чекитин кошкон түз сызык*).

ДИАМЕТРАЛЬНО *нареч.* диаметрально *противоположный* таптакыр карама-каршы.

ДИАМЕТРАЛЬНЫЙ, ая, -ое *диаметр-ге т.*; *диаметральная линия* диаметр сызыгы; *диаметральная противоположность* таптакыр карама-каршылык.

ДИАПАЗОН *м. 1. муз.* диапазон (*музыка инструмен-тиндеги же обончунун үнүндөгү эң төмөн нотадан тартып, эң бийик нотага чейинки аралык*); *2. перен.* арым, көлөм.

ДИАПОЗИТИВ *м. фото* диапозитив (*проекция фона-ры үчүн тунук материалга, көбүнчө айнекке түшүрүл-гөн фотографиялык сүрөт*).

ДИАСТАЗ *м. хим.* диастаз (*крахмалды декстринге жана кантка айландыруучу азот сымал зат*; бул – вино жана пиво кайнатууда колдонулат).

ДИАТЕРМИЯ *жс. мед.* диатермия (*организмди ара-лата электр ток жиберип ткандарды тереңдетип кы-зытуу менен дарылоочу метод*).

ДИАФРАГМА *жс.* диафрагма (*1. анат.* боор эт; *2. физ.* оптикалык аспаптардын объективиндеги шоола өткөрүүчү тешиги бар пластинка).

ДИВАН I *м.* диван (*отуруу же жатууга ылайыкта-лып жасалган жумшак мебелдин бир түрү*).

ДИВАН II *м.* диван (*1. кээ бир чыгыш мамлекетте-ринде – падышанын, хандын, султандын алдындагы жо-горку мекеме же жогорку чиновниктердин кеңешмеси*; *2. лит.* чыгыш адабияттарында – бир поэттин лирика-лык чыгармаларынын жыйнагы).

ДИВАННЫЙ, ай, -ое *диван 1-ге т.*; *диванная по-душка* диван жаздыгы.

ДИВЕРСАНТ *м.* диверсант (*диверсия кылуучу адам*).

ДИВЕРСИОННЫЙ, ая, -ое *диверсия-га т.*; дивер-сиялык; *диверсионный акт* диверсиялык акт.

ДИВЕРСИЯ *жс.* диверсия.

ДИВЕРТИСМЕНТ *м. театр.* дивертисмент (*спек-такле же концертке кошумча иретинде коюла турган бир нече айрым номердүү музыкалык же драмалык оюн*).

ДИВИДЕНД *м. эк.* дивиденд (*акционердик коом от-чөттүк мезгилде алган пайданын акционерлерге акцияга жараша бөлүнүп бериле турган бөлүгү*).

ДИВИЗИОН *м. воен.* дивизион (*1. артиллерия, кавал-ерия, бронетанкалуу бөлүктөрүнүн аскердик бөлүмдөрү*; *2. бир типтеги бир нече кеменин тактикалык кошулушу*).

ДИВИЗИОННЫЙ, ая, -ое *дивизион-го, дивизия-га т.*; дивизиондук, дивизиялык; *дивизионная артилле-рия* дивизиондук артиллерия; *дивизионный командир* ди-визиондун командири.

ДИВИЗИЯ *жс. воен.* дивизия (*бир нече полктон түзүлгөн аскердик бирикме*).

ДИВИТЬСЯ *несов. кому-чему* таң калуу, айран бо-луу, таңдануу.

ДИВНО *нареч.* сонун, таа калардык, таңданардык, укмуштуу.

ДИВНЫЙ, ая, -ое сонун, тас калардык, таңданардык.

ДИВО *ср.* сонун, таң калардык, таңданардык, ук-муштуу; *диву даваться* таң калуу; *не диво* таңданар-дык эмес; *на диво* укмуштуу сонун; *что за диво!* 1) (*странно*) эмне деген жорук!, эмне деген укмуш; *что за диво, никто не приходит* бул эмне деген укмуш, эч ким келбейт; 2) (*нет ничего удивительного*) таң калар-дык эмес; *что за диво, всякий это делает* таң калардык эмес, муну ким да болсо иштей алат.

ДИДА́КТИКА жс. дидактика (педагогикада окутуунун жалпы закондору жөнүндөгү бир бөлүм).

ДИДАКТИ́ЧЕСКИЙ, ай, -ое **1.** дидактика-га т.; дидактикалык; **2.** перен. (наставительный) насыяттуу, үлгү боло турган; **дидакти́ческий тон** насыят айткан үн.

ДИЕ́З м. муз. диез (нотаны жарым тон өөдөлөтө турган белги).

ДИЕ́ТА жс. диета (оору же айыгып келе жаткан кишиге белгиленген тамак режими; ченеп, ылайыктап берилүүчү тамак); **мо́лочная ди́ета** сүт диетасы.

ДИЕТЕ́ТИКА жс. диететика (тамакты туура ичүү жөнүндөгү илим).

ДИЕТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **диета-га т.;** диеталык; **диетическая столо́вая** диеталык ашкана.

ДИЗЕ́ЛЬ м. дизель (кобунчо нефть менен иштөөчү, ичинен күймө кыймылдаткыч).

ДИЗЕНТЕРИ́ЙНЫЙ, ая, -ое **дизентерия-га т.;** **дизентерийный больно́й** дизентерия менен ооруган киши.

ДИЗЕНТЕ́РИЯ жс. мед. дизентерия (ичтен кан өтмө оору; жугуштуу ич өткөк оору).

ДИКА́РКА женск. р. к **дика́рь**.

ДИКА́РЬ м. **1.** уст. жапайы киши, киши кийик; **2.** перен. (застенчивый человек) уялчаак; **3.** перен. (грубый человек) маданиятсыз, одоно киши; корс киши.

ДИ́КИЙ, ай, -ое **1.** (о людях) жапайы, маданиятсыз; **2.** (о животных, растениях) жапайы, жапан (өсүмдүк, айбан); **ди́кая я́блоня** жапайы алма; **ди́кая ко́шка** молун (жапайы мышык); **3.** перен. (грубый) одоно, олдоксон, ач; **ди́кие кри́ки** ач айкырык; **ди́кие нра́вы** одоно жосун; **4.** перен. (странный) алда кандай, укмуштуу; **ди́кая мысль** алда кандай ой; **5.** перен. (застенчивый) уялчаак, тартынчаак, уян; **ди́кий ребёнок** уян бала; **6.** разг. (необычайный) аябаган (сезим тууралуу); **он пришёл в ди́кий востóрг** ал аябай кубанды; **ди́кое мя́со** арам эт (жаранын жанына чыккан бөлөк эт); **ди́кая ме́стность** ээн жаткан, адам пайдаланбай жаткан түнт жер; **ди́кая степь** ээн талаа, эрме чөл.

ДИ́КО **1.** нареч. укмуштай, тири укмуштай; **2.** безл. в знач. сказ. разг. жайылдык, айбандык; **это дико** бу бир жайылдык (айбандык).

ДИКОБРА́З м. зоол. чүткөр, жайра.

ДИКО́ВИНА жс. разг. укмуш, тири укмуш, таң калардык нерсе; **это не ди́ковина** бул таң калардык нерсе эмес.

ДИКО́ВИНКА жс. см. **ди́ковина**; **в ди́ковинку** көргөн киши таң калардык; **что за ди́ковинка!** эмне деген тири укмуш!

ДИКО́ВИННЫЙ, ай, -ое разг. укмуштуу, тири укмуштуу, таң калардык.

ДИКОРАСТУ́ЩИЙ, ая, -ее жапайы өсүүчү; **ди́корасту́щие расте́ния** жапайы өсүүчү өсүмдүктөр.

ДИКОСТЬ жс. разг. **1.** ээн талаа, эрме чөлдүк; как этен карга, кук эткен кузгуну жоктук; **ди́кость ме́стности** жердин ээн талаа (эрме чөлдүгү); **2.** разг. (вздор, нелепость) шумдук; **3.** перен. (застенчивость) уялчаактык, чочурканчаактык.

ДИКТА́НТ м. диктант (жат жазуу).

ДИКТА́Т м. диктат (кандайдыр бир келишим түзүлгөн убакта күчтүү империалисттик державанын башка бир өлкөгө өз шартын, талабын күч менен таңуулоо саясаты).

ДИКТА́ТОР м. диктатор (**1.** ист. Байыркы Римде – зарыл учурларда сенат тарабынан белгиленген толук

бийликке ээ болгон башкаруучу; **2.** перен. чектелбеген бийликке ээ болгон адам; **3.** перен. разг. кебелбеген бийликтүү адам; өкүм адам).

ДИКТА́ТОРСКИЙ, ай, -ое **диктатор-го т.;** диктатор дук; **дикта́торская вла́сть** диктатордук бийлик.

ДИКТА́ТОРСТВО ср. диктатордук кылуу.

ДИКТАТУ́РА жс. диктатура (эч бир чектелбеген, эч кандай закон менен кысылбаган, күчкө таянган бийлик); **ди́ктату́ра пролетари́ата** пролетариат диктатурасы (социалисттик революцияда жеңип чыккан жумушчу табынын мамлекеттик бийлиги).

ДИКТОВА́ТЬ несов. что **1.** диктовать кылуу, жат жаздыруу (угуп турган адам жазып алуу үчүн жайма-жай окуп берүү); **2.** перен. (предписывать, вынуждать) мажбур кылуу, зордоп көндүрүү, аргасыз кылуу, дегенин буйрук менен орундатуу; **диктова́ть своё во́лю** өз эркин аткарууга аргасыз кылуу.

ДИКТО́ВКА жс. жат жазуу; **под ди́кто́вку** перен. мажбурдук менен.

ДИКТО́Р м. диктор (радиостанциядан берилүүчү кабарларды микрофон алдында окуп туруучу киши).

ДИКТОФОН м. диктофон (сүйлөнгөн сөздөрдү жазып жана кайта сүйлөтүү үчүн колдонулуучу фонографтын бир түрү).

ДИ́КЦИЯ жс. дикция (ырда, декламацияда сөздөрдү жана муундарды айтуудагы тактык).

ДИЛЕ́ММА жс. дилемма (**1.** филос. үчүнчү абалдын болушун мүмкүн кылбаган, бир-бирине карама-каршы эки абалдын бирөөнү тандоону сунуш кылуудан турган айтыш далили; **2.** перен. эки кыйын абалдын эрксиз бирин тандоодогу мажбурдук).

ДИЛЕТА́НТ м. дилетант (илимдин же искусствонун кандайдыр бир бөлүгүн үстүрт гана билүүчү киши).

ДИЛЕТАНТСКИЙ, ая, -ое дилетанттык; **дилета́нтское исполне́ние** дилетанттык аткарыш.

ДИЛЕТА́НТСТВО ср. дилетанттык (илимдин же искусствонун жолунан чөп башылап билүүчүлүк).

ДИЛИЖА́НС м. уст. дилижанс (көп орундуу карета; бул – темир жол өрчүгөнгө чейин колдонулган).

ДИ́НА жс. физ. дина (физикада – күчтүн өлчөмү).

ДИНАМИ́ЗМ м. динамизм (кыймыл, аракеттин көптүгү; кайраттуулук).

ДИНА́МИК м. радио динамик (радиоприёмниктеги же радио тармактагы репродуктор).

ДИНАМИКА жс. **1.** физ. динамика (кыймылдын закондорун текшерге турган механиканын бир бөлүмү); **2.** динамика (кандайдыр бир кубулуштун өсүү жолу); **дина́мика о́бществ́енного разви́тия** коом өсүшүнүн динамикасы; **3.** перен. динамика (кыймыл, аракеттин көптүгү); **в пьесе мно́го дина́мики** пьесада динамика көп.

ДИНАМИ́Т м. динамит (күчтүү жарылгыч зат).

ДИНАМИ́ТНЫЙ, ай, -ое **динамит-ке т.;** динамиттүү; **динами́тный патро́н** динамиттүү патрон; **динами́тный скла́д** динамит склады.

ДИНАМИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое динамикалуу (**1.** күчкө байланыштуу; **2.** кандайдыр бир кубулуштун өрчүү жолун текшерүүчү, көрсөтүүчү; **3.** дайыма өзгөрүлүп турма кыймыл-аракетке бай).

ДИНАМИ́ЧНОСТЬ жс. динамикалуулук (дайыма өзгөрүп туруучулук).

ДИНАМИ́ЧНЫЙ, ай, -ое динамикалуу (дайыма өзгөрүлүп турма; кыймыл-аракетке бай).

ДИНАМО *ср. нескл. тех.* динамо; *см. динамо-машинна.*

ДИНАМО-МАШИНА *жс. тех.* динамо-машина (*электр тогун иштеп чыгаруучу машина*).

ДИНАМОМЕТР *м. тех.* динамометр (**1.** механикалык күчтү же булчуңдун күчүн, *мис. колдун күчүн өлчөгүч аспап*; **2.** машинанын ишин же кубатын өлчөгүч аспап).

ДИНАСТИЧЕСКИЙ, *ая, -ое* династия-га *т.*

ДИНАСТИЯ *жс.* династия (*башкаруучулук атасынан баласына өтүп өкүм сүрүп бийлеп келген монархтардын катары*).

ДИНОЗАВР *м. палеонт.* динозавр (*тукуму эбак куруган эң эле зор сойлогуч жаныбар*).

ДИНЬ-ДИНЬ *звукоподр.* шаңгыр-шыңгыр (*коңгуронун дабышы жөнүндө*).

ДИОПТР *м. тех.* диоптр (**1.** бурч өлчөгүч аспаптарда алыскы нерселерди визировка кылуу үчүн колдонулуучу прибор; **2.** винтовка менен шыкаалаганда так мээлөө үчүн кийгизилүүчү прибор).

ДИОПТРИЯ *жс. опт.* диоптрия (*оптикалык айнектин шооласын сындыруучу күчтүн единицасы*).

ДИПКУРЬЕР *м.* (дипломатический курьер) дипкурьер (*дипломатиялык курьер*).

ДИПЛОМ *м.* диплом (**1.** окуу жайын бүтүргөндүккө берилген күбөлүк кагаз; **2.** бир наам алганда (*мис. доцент, профессор*) берилүүчү күбөлүк; **3.** выставкага коюлуучу экспонаттардын сапатына күбөлүк кагаз түрүндө берилген сыйлык).

ДИПЛОМАНТ *м.* дипломант; *см. дипломник.*

ДИПЛОМАНТКА *женск. р. к дипломант;* дипломантка.

ДИПЛОМАТ *м.* дипломат (**1.** чет мамлекет менен сүйлөшүп туруу үчүн өкмөт тарабынан жиберилген уполномочен; **2.** перен. башкалар менен мамиле кылууда эптүү, айлакер, чебер киши).

ДИПЛОМАТИЧЕСКИ *нареч. см. дипломатично.*

ДИПЛОМАТИЧЕСКИЙ, *ай, -ое* **1.** дипломатия *1-ге т.;* дипломатиялык, дипломаттык; **дипломатические отношения** дипломатиялык мамилелер; **2.** *см. дипломатичный.*

ДИПЛОМАТИЧНО *нареч.* амал менен, ыкма менен, эптүүлүк менен; **действовать дипломатично** амал менен аракет кылуу.

ДИПЛОМАТИЧНЫЙ, *ая, -ое* амалдуу, ыкмалуу, жүйөлүү.

ДИПЛОМАТИЯ *жс.* **1.** дипломатия (*эл аралык саясат жөнүндө өкмөттүн жүргүзгөн иши*); **2.** перен. амалдуулук, эптүүлүк.

ДИПЛОМИРОВАННЫЙ, *ая, -ое* **1.** прич. от **дипломировать**; **2.** прил. диплом берилген, диплом алган.

ДИПЛОМИРОВАТЬ *сов. и несов. кого* диплом берүү.

ДИПЛОМНИК *м.* дипломник (*дипломдук иш бүтүрүп жаткан студент*).

ДИПЛОМНЫЙ, *ай, -ое* **диплом-го т.;** дипломдук; **дипломная работа студента** студенттин дипломдук иши.

ДИРЕКТИВА *жс.* директива (*жогорку органдар томондо турган органдарга, жетекчилер өзүнө баш ийгендерге бере турган буюрма, жетекчилик көрсөтмө, установка*).

ДИРЕКТИВНЫЙ, *ай, -ое* директивалуу; **директивное письмо** директивалуу кат.

ДИРЕКТОР *м.* директор; **директор школы** мектептин директору.

ДИРЕКТОРАТ *м.* директорат (*кандайдыр бир мекемеге, баш директорго багынуучу жана жетекчилик кылуучу директорлор коллегиясы*).

ДИРЕКТОРИЯ *жс. ист.* директория (*кээ бир буржуазиялык мамлекеттердин башкаруучу өкмөтү, бул – мис. 1795–1799 жылыдагы Франциялык буржуазиялык революциянын доорунда болгон*).

ДИРЕКТОРСКИЙ, *ай, -ое* **директор-го т.;** директордук; **директорский кабинет** директор кабинети.

ДИРЕКЦИЯ *жс.* дирекция (*кандайдыр бир мекеменин же ишкананын башкармасы*); **дирекция театра** театр дирекциясы.

ДИРИЖАБЛЕСТРОЕНИЕ *ср.* дирижабль курулушу.

ДИРИЖАБЛЕСТРОИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* **дирижаблестроение-ге т.**

ДИРИЖАБЛЬ *м.* дирижабль (*мотору бар, ичине газ толтурулган абадан жеңил, асманга көтөрүлгүч аппарат*).

ДИРИЖЁР *м.* дирижёр (*оркестрди, хорду же труппа, бийди башкаруучу киши*).

ДИРИЖЁРСКИЙ, *ая, -ое* **дирижёр-го т.;** дирижёрдук; **дирижёрская палочка** дирижёр чыбыгы.

ДИРИЖИРОВАТЬ *несов. чем* дирижёрдук кылуу (*симфония, опера, балет сыяктуу музыкалык оюнун аткарылышын башкаруу*).

ДИСГАРМОНИЯ *I несов. 1.* муз. дисгармониялануу (*үндөштүрбөө, үндөштүктү жоготуу, бузуу*); **2.** перен. ыркты бузуу, келише албоо.

ДИСГАРМОНИЯ II жс. 1. муз. дисгармония (*үндөрдүн куюлушпаганы*); **2.** перен. ырксыздык, келише албастык.

ДИСК *м. 1.* диск (*тегерек жалпак нерсе*); **металлический диск** металл диск; **2. спорт.** диск (*жеңил атлетикада ыргытылуучу тегерек*); **3. астр.** диск (*жерден караганда планетанын тегерек сыяктуу болуп көрүнүшү*); **солнечный диск** күн дискиси.

ДИСКАНТ *м. муз.* дискант (**1.** балага таандык ичке үн; **2.** ушундай үнү бар обончу).

ДИСКАНТОВЫЙ, *ай, -ое* **дискант-ка т.**

ДИСКВАЛИФИКАЦИЯ *жс.* дисквалификация, дисквалификациялоо (**1.** адистиганен ажыроо; *маман-дыгынан ажыроо; маштыгын жоготуу*; **2.** бир ишке ийкемсиз, квалификациясыз деп табуу; **3.** спорт байгесине катышууга укуксуз кылуу).

ДИСКВАЛИФИЦИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* дисквалификациялоо.

ДИСКВАЛИФИЦИРОВАТЬСЯ *сов. и несов.* дисквалификациялануу.

ДИСКОБОЛ *м. спорт.* дискбол (*спорт оюнунда диск ыргытуучу киши*).

ДИСКОВЫЙ, *ая, -ое* **1.** диск сыяктуу; **дисковая пила** диск сыяктуу араа; **2.** с.-х. дискалуу; **дисковый плуг** дискалуу соко.

ДИСКОНТ *м. фин.* дисконт (*векселдерди учёт кылуу*).

ДИСКОНТЁР *м. фин.* дисконтёр (*векселдерди учёт кылып, туруучу*).

ДИСКОНТИРОВАТЬ сов. и несов. что, фин. дисконттоо, дисконт кылуу.

ДИСКРЕДИТАЦИЯ жс. беделин кетируу, кадырын кетируу, жаман көрсөтүү.

ДИСКРЕДИТИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что беделин кетируу, кадырын кетируу, жаман көрсөтүү.

ДИСКРИМИНАЦИЯ жс. дискриминация, дискриминация кылуу (укугун жосою; укугун басуу; укук бербөө); **расовая дискриминация** расалык дискриминация (империалисттик эзүүнүн алдындагы айрым улуттук топторду жана колониялык элдерди укугунан ажыратуу).

ДИСКРИМИНИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что дискриминация кылуу.

ДИСКУССИОННЫЙ, ай, -ое **дискуссия-га т.**; в **дискуссионном порядке** дискуссия иретинде.

ДИСКУССИРОВАТЬ сов. и несов. см. **дискутировать**.

ДИСКУССИЯ жс. дискуссия (талкуу: кандайдыр бир маселени жыйналышта, басма сөз жүзүндө, аңгемеде талкуулоо).

ДИСКУТИРОВАТЬ сов. и несов. что, о чём дискуссия жүргүзүү (талкуулоо; талкуу окурүзүү).

ДИСЛОКАЦИЯ жс. дислокация (1. воен. фронтто войсколук бөлүктөрдүн орун алып жайланышы; 2. воен. аскер жана согуш мекемелердин өлкөдө жайланышы, орун алышы; 3. геол. жер кыртышынын катмарларынын баштапкы ордунан жылып кетиши; 4. мед. сынган же чыккан сөөктүн эбинен тайышы).

ДИСПАНСЕР м. диспансер (ооруларды дарылоочу жана оорудан сактануу тууралуу эскертүүчү медицина жайы); **туберкулёзный диспансер** туберкулёз диспансери.

ДИСПАНСЕРИЗАЦИЯ жс. мед. диспансердештирүү (дарылоо жана профилактика чараларын жүргүзүүчү ден соолук сактоо системасы).

ДИСПАНСЕРНЫЙ, ая, -ое **диспансер-ге т.**; диспансердик.

ДИСПЕПСИЯ жс. мед. диспепсия (аш казандын бузулушу; ич бузулуу).

ДИСПЕРСИЯ жс. физ. дисперсия (1. ак шооланын, сындыруучу нерселер аркылуу өткөндө, айрым түстүү шоолаларга таралышы; 2. заттын майдалануу абалы).

ДИСПЕТЧЕР м. диспетчер (1. темир жолдун белгилүү бир участкада поезддердин, автомашиналардын, трамвайлардын жүрүшүн жайгаштырып, жөнгө салып туруучу адам; 2. тех. борбордук электростанцияда токту иштетип чыгышын жайгаштыруучу жана электр энергиясын бөлүштүрүп туруучу киши; 3. автоматташтырылган заводдордо бир борбор пункттан өндүрүштүн жүрүшүн башкарып туруучу киши).

ДИСПОЗИЦИЯ жс. диспозиция (1. воен. согушуу үчүн аскердин жайланышы; 2. мор. мурун белгиленген план боюнча, флот же анын бөлүгүнүн якордо токтоп турушу же деңизде жүрүп турушу).

ДИСПРОПОРЦИЯ жс. диспропорция (пропорциясыздык, айрым бөлүктөрүнүн туура келбегендиги).

ДИСПУТ м. диспут (1. илимий темада болгон көпчүлүк алдындагы оозеки айтыш, тартыш; 2. илимий даража алуу үчүн өз эмгегин эл алдында коргоо).

ДИСПУТИРОВАТЬ сов. и несов. диспутка чыгуу (илимий темада айтышуу, тартышуу).

ДИССЕРТАНТ м. диссертант (илимий даража алуу үчүн өзүнүн илимий эмгегин эл алдында коргоочу адам).

ДИССЕРТАНТКА жсенск. р. к **диссертант**.

ДИССЕРТАЦИЯ жс. диссертация (илимий даражаны алуу үчүн жазылган илимий чыгарма).

ДИССИМИЛЯТИВНЫЙ, ай, -ое **диссимиляция-га т.**

ДИССИМИЛЯЦИЯ жс. диссимиляция (1. биол. организм денесинин составына кирүүчү нерселердин бузулуу процесси; 2. лингв. бир сөздөгү эки окшош тыбыштын биринин өзгөрүп, айтылууда окшоштугун жоготуп, башка тыбышка өтүп кетиши).

ДИССОНАНС м. 1. муз. диссонанс (музыкалык дооштордун гармониясыз угулушу); 2. перен. жат угулуу, жалпы тартипте бузуу (мис. сөздө, жүрүш-турушта).

ДИССОЦИАЦИЯ жс. диссоциация (1. хим. молекулалардын составдык бөлүктөргө бөлүнүп бытырашы; 2. мед. психикалык процессте байланыш бузулуу).

ДИСТАНЦИОННЫЙ, ая, -ое **дистанция-га т.**; дистанциялык; **дистанционная стрельба** дистанцияга атуу; **дистанционная трубка** воен. дистанциялык түтүк.

ДИСТАНЦИЯ жс. 1. воен. дистанция, аралык (айрым аскердин же анын бөлүктөрүнүн аралыгы; атуу үчүн мээлеген бута менен кароолдун ортосундагы аралык); **держать дистанцию** дистанция сактоо; 2. спорт. дистанция (күрөшүүчүлөрдүн, жарышуучулардын ж.б. ортосундагы аралык; **старт** менен финиш аралыгы); **бег на дистанцию в тысячу метров** миң метр дистанцияга жарышуу; 3. дистанция (административдик-техникалык жагына карай бөлүнгөн жол же өзөн участогу).

ДИСТИЛИРОВАННЫЙ ая, -ое 1. прич. от **дистиллировать**; 2. прил. дистилляция кылынган (тазаланган, тазартылган суюктук).

ДИСТИЛЛИРОВАТЬ сов. и несов. что дистилляциялоо, дистилляция кылуу.

ДИСТИЛЛЯТОР м. дистиллятор (1. дистилляция кылуучу аспап; 2. заводдо вино, арактарды кайнатуучу мастер).

ДИСТИЛЛЯЦИЯ жс. дистилляция, дистилляциялоо, дистилляция кылуу (тазалоо максаты менен суюктукту кайнатып буу кылып, аны кайта суюктукка айландыруу).

ДИСЦИПЛИНА жс. 1. дисциплина (тартип; белгиленген тартипке коллективдин бардык мүчөлөрүнүн милдеттүү түрдө моюн сунушу); **партийная дисциплина** партиялык дисциплина; 2. (отрасль науки) дисциплина (кандайдыр бир илимдин өзүнчө бир тармагы).

ДИСЦИПЛИНАРНЫЙ, ая, -ое **дисциплина 1-ге т.**; дисциплинардик; **дисциплинарное взыскание** дисциплинардик жаза; **дисциплинарный устав** дисциплинардик устав (аскер тартибинин негизи жазылган жобо).

ДИСЦИПЛИНИРОВАННОСТЬ жс. тартиптүүлүк, тартип сактоочулук.

ДИСЦИПЛИНИРОВАННЫЙ, ай, -ое 1. прич. от **дисциплинировать**; 2. прил. тартипке көнгөн, тартипке үйрөнгөн, тартиптүү.

ДИСЦИПЛИНИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что тартипке үйрөтүү, тартипке көндүрүү.

ДИТЯ ср. (мн. дети) бала; **дитя природы** табият баласы (шаар маданияты таасир кылбаган, табиятка жакын, тышта жашаган киши).

ДИФИРАМБ м. лит. дифирамб (обу жок мактоо, ашыра мактоо); **петь дифирамбы** ыгы жок мактоо.

ДИФОСГЕН *м. хим.* дифосген (ууктуруп өлтүргүч зат).

ДИФТЕРИЙНЫЙ, ая, -ое **дифтерия-га т.**; **дифтерийный микроб** дифтерия микробу.

ДИФТЕРИТ *м.* дифтерит; *см.* **дифтерия**.

ДИФТЕРИТНЫЙ, ая, -ое **дифтерит-ке т.**; *см.* **дифтерийный**.

ДИФТЕРИЯ *жс. мед.* дифтерия (жугуштуу оорулардын бир түрү; көбүнчө балдар ооруйт).

ДИФТОНГ *м. лингв.* дифтонг (эки үндүүнүн бир муунда айкашы).

ДИФФАМАЦИЯ *жс. юр.* диффамация (бирөөнү маскаралаган маалыматтарды басмага жарыялоо).

ДИФФЕРЕНЦИАЛ *м.* дифференциал (**1. мат.** бир-бирине багынбаган алмашма чоңдуктарды каалагандай кошуу, **2. тех.** машинанын кыймылдагыч бөлүктөрүнө түрдүү ылдамдыкты жана багытты билдирип туруучу механизм).

ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫЙ ая, -ое **1.** дифференциалдуу (шартка карай өзгөрүп туруучу; ар түрдүү); **дифференциальный тариф** эк. дифференциалдуу тариф; **2. мат.** дифференциалдуу; **дифференциальное исчисление** дифференциалдуу эсеп.

ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ *жс. 1.* дифференциация, дифференциациялоо (ажыратуу, тарамдоо, ажырымдоо, татаал нерсени жөнөкөй элементтерге ажыратуу); **дифференциация звуков** тыбыштарды дифференциациялоо; **2. мат.** дифференциация, дифференциациялоо (дифференциалды табуу, эсептеп чыгаруу).

ДИФФЕРЕНЦИРОВАТЬ *сов. и несов. что 1.* дифференциациялоо; **нужно дифференцировать это понятие** бул түшүнүктү дифференциациялоо керек; **2. мат.** дифференциациялоо.

ДИФФЕРЕНЦИРОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* дифференциациялануу; **2. несов. страд. к дифференцировать.**

ДИФФУЗИЯ *жс. физ.* диффузия (бири-бирине тийиштирилген ар түрдүү нерселердин бири-бирине, өз ара өтүшү); **диффузия газов** газдардын диффузиясы.

ДИФФУЗНЫЙ, ая, -ое *физ.* диффузияланган (аралашкан; катышкан; өтүшкөн).

ДИФФУЗОР *м. тех.* диффузор (**1.** кызылчадагы кантты ажыратуу үчүн жасалган чоң жыгач же жез казан; **2.** катуу сүйлөгүчтөгү тыбышты күчөтүүчү мембрана).

ДИЧАТЬ *несов.* жапайылануу, жапайы болуу; **фруктовый сад без ухода дичает** жемиштүү бак каралбаса, жапайы боло баштайт.

ДИЧИТЬСЯ *несов.* жатыркоо, чочуркоо.

ДИЧОК *м. 1.* бот. дичок (уруктан өстүрүлгөн жаш жемиси жыгач; буга баалуу жемиси жыгачы жсалганат); **2. перен. разг.** жатыркаган, кишиге жолобогон адам; уялчаак адам.

ДИЧЬ *жс. 1.* илбээсин; **в этом лесу много дичи** бул токойдо илбээсин көп; **2. (мясо диких птиц и мелких животных)** илбээсиндин эти; **3. разг. (вздор)** калп, жок сөз; **что ты за дичь понёс, слухать тошно** кайдагы жок сөздү сүйлөйсүн, уккандан жийиркенесин; **4. разг. (глухое место)** түнт (киши барбаган түнт жер).

ДИЭЛЕКТРИК *м. физ.* диэлектрик (электр өткөргөс, электр тогун өткөргөй турган нерсе).

ДЛИНА *жс.* узуну, узундук; **длина доски два метра** тактайдын узундугу эки метр; **меры длины** узундук чен-

дери; **растянутся во всю длину** разг. узунунан түшүү (жыгылуу).

ДЛИННО татаал сын атоочтордун «узун» деген маанидеги биринчи бөлүгү; *мис.* **длинноногий** узун бут, буту узун, узун буттуу.

ДЛИННОНОГИЙ, ая, -ое узун бут, буту узун, узун буттуу.

ДЛИННОНОСЫЙ, ай, -ое узун мурун, мурду саландаган.

ДЛИННОПОЛЫЙ, ай, -ое узун этектүү, узун этек.

ДЛИННОТЫ *только мн.* узун, чубалынкы.

ДЛИННЫЙ, ая, -ое узун; узак; **длинный путь** узак жол; **длинный рассказ** узун аңгеме; **у него длинный язык** разг. анын оозу бош, анын тили узун.

ДЛИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* узундук; узактык; созулуш; **длительность киносеанса** **полтора часа** киносеанстын узактыгы бир жарым саат.

ДЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое узак, узакка чейин; далайга созулган, көпкө созулган; **длительное отсутствие** далайга чейин жок болуу; **длительная болёзнь** далайга созулган, оору.

ДЛИТЬСЯ *несов.* созулуу, узаруу; **представление длилось три часа** оюн үч саат созулду.

ДЛЯ *предлог с род. п. 1.* (ради) үчүн; **всё для победы** бардыгы жениш үчүн; **для того, чтобы...** ...үчүн; **2. (предназначенный)** үчүн; **вагон для некурящих** чылым чекпөөчүлөр үчүн вагон **книга для детей** балдарга арналган китеп; **3. (по отношению к кому-чему-л.)** караганда; **для своих лет он старо выглядит** жашына караганда ал карыраак (корунот); **не для чего** разг. пайдасыз, жөнү жок; **не для чего бежать: всё равно мы уже опоздали** жүгүрүүнүн эч пайдасы жок, баары бир биз кечиктик.

ДНЕВАЛЬНЫЙ *м. воен.* **дневальный** (ички тартип менен тазалыкты байкап туруу үчүн белгиленген дежурный солдат).

ДНЕВАТЬ *несов. разг.* күндү өткөрүү, бир күн токтолуп өтүү; **дневать и ночевать** күндүр-түндүр болуу, күн-түн болуу.

ДНЕВНИК *м.* дневник, күндөлүк дептер; **школьный дневник** мектептик күндөлүк дептер; **вести дневник** күндөлүк жазып жүрүү.

ДНЕВНОЙ, ай, -ое **1.** күндүзгү; **дневной свет** күндүзгү жарык; **дневная смена** күндүзгү смена; **2. (однодневный)** күндүк, бир күн ичинде; **дневная выработка** күндүк иштеп чыгарганы, бир күндөгү иштеп чыгарган продукциясы.

ДНЕВКА *жс. воен.* өрүүн, түнөк (поход кезинде войс-конун бир же андан көбүрөөк сутка бир жерге токтолушу).

ДНЕМ *нареч. күндүз.*

ДНИЩЕ *ср. 1.* бочканын түбү; **2.** кеменин таманы (түбү).

ДНО *ср. түп; на дне моря* деңиздин түбүндө; **дно бутылки** бөтөлкөнүн түбү; **идти ко дну 1)** түбүнө чөгүп кетүү; **2) (гибнуть)** жок болуу, өлүү; **перевернуть всё вверх дном** разг. үстүн астына келтирүү; **золотое дно** разг. үкүнүн уясы, май чуңкур (чоң кирешелүү жай, иш).

ДНЮЮ, днюю, днюешь *и т.д. наст. вр. от дневать.*

ДНЯ, дня, дню *род. и дат. п. от день.*

ДО I *ср. муз. до* (музыка алиппесинин башталгыч то-нунук аты).

ДО II *предлог с род. п. 1.* *в разн. знач.* чейин, дейре, -че, -га; **мы доехали до моста** биз көпүрөгө жеттик;

до нача́ла спектакля оста́лось два часа́ спектаклдин башталарына эки саат калды; **до того́, как...** мурун, чейин; **я знал об э́том до того́, как вы мне сказа́ли** мен бул тууралу сиз айпастан мурун билгенмин; **2. при указании степени, качества и т.п.** ошончолук; **до чего́ жаль** ошончолук аянычтуу; **до чего́ интересная кни́га** ошончолук кызык китеп; **он до того́ слаб, что не мо́жет двину́ться** ал ошончолук алсыз, ордунан жыла албайт; **до свидания́** кош, кайыр (дагы көрүшкөнгө чейин); **промо́кнуть до костей́** аябай суу болуу; суу өтмө катардан өтүү; **я до кра́йней степе́ни удиви́л** мен аябай таң калдым; **ему́ не до вас** ал сиз тургай өз жаны менен алек; анын ою сизде эмес; **мне нет де́ла до э́того** менин муну менен ишим жок; **мне не до шу́ток** шылдың тургай өз жаным менен алекмин; **что до меня́, то я согла́сен** мага эле карап калса, мен макулмун.

ДО- приставка, бул төмөндөгүнү түзөт: 1) кыймыл-аракеттин белгилүү бир чекке чейин жеткенин же аякталганын көрсөтүүчү этишти түзөт; мис: **дописа́ть** жазып бүтүү, жазып коюу; **долететь** учуп жетүү; 2) «ся» менен аякталып кыймыл-аракеттин тескери натыйжага жеткенин көрсөтүүчү этишти түзөт; мис. **добе́гаться** чуркап жүрүп, бир балаага жолугуп, өзүнө зыян кылуу; жүгүрө берип чарчоо, көп жүгүрүү; 3) иштин, окуянын болуп өткөнүн, бир нерседен мурун болгонун көрсөтүүчү сын атоочту түзөт; мис: **довоённый** согушка чейинки, согуштан мурунку, согуштан мурдагы; **дошко́льный** мектепке чейинки.

ДО до зарезу см. **зарез**.

ДО отвала см. **отвал** I.

ДО до упаду см. **упад**.

ДОБА́ВИТЬ сов. что, чего кошуу, кошумчалоо.

ДОБА́ВКА жс. разг. кошумча.

ДОБАВЛÉНИЕ ср. 1. (действие) кошуу, кошумчалоо; 2. (добавка) кошумча.

ДОБАВЛЯ́ТЬ несов. см. **добавить**.

ДОБА́ВОЧНЫЙ, ая, -ое кошумча.

ДОБЕГА́ТЬ несов. см. **добежа́ть**.

ДОБЕ́ГАТЬСЯ сов. до чего, разг. чуркап жүрүп, бир балаага жолугуп, өзүнө зыян кылуу; жүгүрө берип чарчоо, көп жүгүрүү.

ДОБЕЖА́ТЬ сов. до кого-чего жүгүрүп жетүү; **я добежа́л до ста́нции во́время** мен станцияга өз убагында жүгүрүп жеттим.

ДОБЕЛА́ нареч. 1. таптаза кылып, аппак кылып; **отмы́ть добела́** аппак болгончо жууп тазалоо; 2. агаргыча; **желе́зо раскалено́ добела́** темир агаргыча кызыды.

ДОБИВА́ТЬ несов. см. **добы́ть**.

ДОБИВА́ТЬСЯ несов. кого-чего жабышуу, талаптануу, аракет кылуу; **добива́ться решéния** чечим чыгаруу; **добива́ться невозмо́жного** кол жетпеске жабышуу.

ДОБИРА́ТЬСЯ несов. см. **добра́ться**.

ДОБИ́ТЬ сов. 1. кого-что (убить, прикончить), өлтүрүү (калганын, чала калганын); 2. что (разбить до конца) биротоло сындыруу, биротоло талкалоо (калганын, чала калганын); **я доби́л ча́шку** чыныны биротоло сындырдым (мурун сыныгы бар).

ДОБИ́ТЬСЯ сов. чего кетишүү, ээ болуу; **на́ша страна́ доби́лась больш́их успе́хов** биздин өлкө чоң жетишкендиктере ээ болду; **доби́ться своего́** дегенин кылуу, дегенине жетишүү; **от него́ слова́ не добы́шься** андан сөз чыгара албайсың.

ДОБЛЕ́СТНЫЙ, ая, -ое эр, кайраттуу, каарман; **добле́стный труд** каарман эмгек.

ДОБЛЕ́СТЬ жс. эрдик, кайрат, кайраттуулук, каармандык.

ДОБРА́ТЬ сов. разг. 1. кого-что, кого-чего жетпегенин толуктап алуу; **оста́лось добра́ть не́сколько чело́век до по́льного шта́та** штат толук болуу үчүн бир нече кишини алуу гана калды; 2. кого-что (окончить соби́рание кого-чего-л.) бир нерсени жыйнап (жыйып) бүтүү.

ДОБРА́ТЬСЯ сов. до кого-чего жетүү; **после трёх часов пу́ти мы добра́лись до села́** үч саат жол жүргөн сон, биз кыштакка жеттик; **нако́нec, добра́лись до су́ти дела́ перен.** акыры иштин маанисин ачтык; **я ещё до него́ доберу́сь** разг. мен дагы анын сазайын берээрмин.

ДОБРЕ́СТИ сов. до чего, разг. 1. (с трудом) араңдан-зорго жетүү, өлгөн-талганда жетүү, араң жетүү; **уста́лые пу́тники эле добра́ли до села́** чарчаган жолоочулар кыштакка араңдан-зорго жетишти; 2. (потихоньку) акырын жүрүп олтуруп жетүү; **гуля́я, мы добра́ли до ме́льницы** сейилдик кылып жүрүп олтуруп, тегирменге жетип калдык.

ДОБРЕ́ТЬ I несов. (станови́ться добрее) көңүлү кармоо, көңүлү жайлануу, жетине албай калуу.

ДОБРЕ́ТЬ II несов. разг. (толстеть) семирүү, семирп кетүү.

ДОБРО́ I ср. 1. (хорошее, полезное) жакшылык; **я вам желаю́ добра́** мен сизге жакшылык каалайм; 2. разг. (имущество) мүлк, эмерек; **беречь ко́лхозное добро́** колхоздун мүлкүн сактоо; **не к добро́у** разг. жакшылыкка алып келбейт; **помина́ть добро́м** разг. эстеген сайын ыраазылык билдирүү; **нет ху́да без добра́** посл. жаман айтпай, жакшы жок.

ДОБРО́ II нареч. **добро́ пожа́ловать!** кош келипсиз!, келиңиз!, келиңиздер!; **добро́ бы...** го – бир кеп...; **добро́ бы ты не знал, а то ведь хоро́шо зна́ешь** билбесең го – бир кеп, жакшы билет турбайсыңбы.

ДОБРО́ III союз условный разг. жакшы; жакшы болор эле; **добро́ бы он сам был здесь** анын өзү ушунда болсо, жакшы болор эле.

ДОБРОВО́ЛЕЦ м. доброволец (согуштук кызматты же кандайдыр бир ишти өз ыктыяры менен аткаруучу киши).

ДОБРОВО́ЛЬНО нареч. өз эрки менен, өз ыктыяры менен; өзү каалап.

ДОБРОВО́ЛЬНЫЙ, ай, -ое өз эрки менен иштелүүчү, өз ыктыяры мекен иштелүүчү; ыктыярдуу; өз каалоосу менен иштелүүчү; **доброво́льное согла́сие** өз ыктыяры менен болгон ыраазылык; **на доброво́льных нача́лах** өз ыктыяры менен; өз эркинче.

ДОБРОВО́ЛЬЧЕСКИЙ, ая, -ое доброволец-ге т.; **доброво́льческий отря́д** доброволецтер отряды.

ДОБРОДЕ́ТЕЛЬ жс. изгилик, жакшылык көрсөткүч (кишинин жакшы жагы).

ДОБРОДЕ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое изгиликтүү, жакшылыктуу, изги; **добродетельный посту́пок** изги жорук.

ДОБРОДУ́ШИЕ ср. ак көңүлдүүлүк, жумшак көңүлдүүлүк.

ДОБРОДУ́ШНЫЙ, ая, -ое ак көңүлдүү, жумшак көңүлдүү.

ДОБРОЖЕЛА́ТЕЛЬ м. бирөөгө жакшылык тилөөчү, боорукер.

ДОБРОЖЕЛАТЕЛЬНЫЙ, ай, -ое бирөөгө жакшылык тилөөчү, ак ниеттүү, ак санатай, боорукер.

ДОБРОЖЕЛАТЕЛЬСТВО *ср.* бирөөгө жакшылык каалоочулук, ак ниеттүүлүк, ак санатайлык, боорукердик.

ДОБРОКАЧЕСТВЕННОСТЬ *жс.* сапаттуулук, жакшы сапаттуулук, сапаты жакшы; **борьба за доброкачественность продукции** продукциянын сапаттуулугу үчүн күрөшүү.

ДОБРОКАЧЕСТВЕННЫЙ, ай, -ое сапаттуу, жакшы сапаттуу, сапаты жакшы; **доброкачественная работа** жакшы сапаттуу жумуш; **доброкачественная опухоль** *мед.* түбү кайырдуу шишик, айыгып кете турган шишик.

ДОБРОМ *нареч. разг.* жакшылык менен; **отдай добром** жакшылык менен бер.

ДОБРОПОРЯДОЧНЫЙ, ая, -ое кең бейил, бейли кең.

ДОБРОСЕРДЧЕНИЕ *ср.* ырайымдуулук, жылуу жүздүүлүк, мейирманчылык, ак санатайлык, боорукердик.

ДОБРОСЕРДЧНОСТЬ *жс.* см. добросердечие.

ДОБРОСЕРДЧНЫЙ, ая, -ое ырайымдуу, жылуу жүздүү, ачык чырайлуу, мейирман, ак санатай, боорукер; **добросердечный человек** ырайымдуу киши; **добросердечное отношение** ачык чырайлуу мамиле, чын жүрөктөн болгон мамиле.

ДОБРОСОВЕСТНО *нареч.* ак ниеттүүлүк менен, адал ниети менен.

ДОБРОСОВЕСТНОСТЬ *жс.* ак ниеттүүлүк, адал ниеттүүлүк.

ДОБРОСОВЕСТНЫЙ, ай, -ое ак ниеттүү, адал ниеттүү; **добросовестный мастер** ак ниеттүү мастер, ак ниеттүү уста.

ДОБРОСОСЕДСКИЙ, ая, -ое ынтымактуу коңшулук, татуу коңшулук, ынак коңшулук (*кошуна арасындагы таттуулук, ынтымактуулук*); **добрососедские отношения** ынак коңшулук мамилелер, татуу мамилелер.

ДОБРОТА *жс.* жакшылык, кайрымдуулук.

ДОБРОТНОСТЬ *жс.* бышыктык, мыктылык, бектик, сапаттуулук (*көбүнчө буюм жөнүндө*); **добротность ситца** чыгтын бышыктыгы.

ДОБРОТНЫЙ, ай, -ое бышык, мыкты, бек, сапаттуу (*көбүнчө буюм жөнүндө*); **добротное сукно** бышык нооту.

ДОБРЫЙ, ая, -ое 1. (*отзывчивый*) жакшылыктуу, ак көңүл, ийгиликтүү, кайрымдуу, боорукер; **добрый человек** кайрымдуу киши; **добрый характер** ак көңүл мүнөз; 2. (*хороший*) кайырдуу, ийгиликтүү; **добрая слава** жакшы ат (атак); **доброе дело** ийгиликтүү иш; 3. (*хороший, безукоризненный*) жакшы, сонун, мыкты; **добрый конь у него** анын аты мыкты; 4. *разг. (не меньше чем...)* так эле, анык, бүт; **свёкла на выставке величиной с добрую голову** көргөзмөдөгү кызылчанын чоңдугу так эле баштай бар; **добрые пять часов пробыл я в музее** музейде так беш саат болдум; **он так добр** ал ошондой элпек, ал ошондой илберинки; **будь добр, будьте добры** кичи бейилдикке, кичи бейилдик кылып; **будь добр, посмотри** **какой-то час** кичи бейилдикке, карачы, саат нече экен; **это мой добрый знакомый** бул менин ынак таанышым; **люди доброй воли** жакшы ниеттүү адамдар; **не хочется идти, не надо** – **твоя добрая воля** баргың келбейби –

мейлин, өз көөнүн; **по доброй воле** өзүнүн каалаганы боюнча, өз көөнү менен, өз эрки менен; **добрый малый** ак көңүл, бирок аңкоороок адам; **добрый молодец фольк.** эр жигит; **всёго доброго** жакшы турунуз, кош болуңуз, аман болуңуз, кош бол, кайыр; **добрый день!** куттуу күн! (*амандашканда*); **доброе утро!** куттуу шашке!; **добрый вечер!** куттуу кеч!

ДОБРЯК *м. разг.* ак көңүл, кайрымдуу, боорукер.

ДОБУДИТЬСЯ *сов. разг.: я егё с трудом добудился* мен аны араң ойготтум, кыйындык менен ойготтум, күч менен ойготтум.

ДОБЫВАНИЕ *ср.* 1. табуу; **добывание средств к жизни** тиричилик каражатын табуу; 2. (*напр. руды*) чыгаруу, өндүрүү, казуу (*мис. таш көмүр, алтын казуу, өндүрүү; осүмдүктөн май чыгаруу жс.б.*).

ДОБЫВАТЬ *несов. что* 1. табуу; **мне пришлось добывать себе всё необходимое** бүткүл керектүү нерселерди өзүм табууга туура келди; 2. (*напр. руду*) чыгаруу, өндүрүү, казуу (*мис. кен, таш көмүр казуу, өндүрүү; осүмдүктөн май чыгаруу жс.б.*).

ДОБЫВАЮЩИЙ, ай, -ее 1. *прич. от добывать*; 2. *прил.: добывающая промышленность* өндүрүп даярдап туруучу өнөр жай.

ДОБЫТЬ *сов. см. добывать.*

ДОБЫЧА *жс.* 1. чабыт, азык, жем; **волки вышли на добычу** карышкырлар чабытка (*жем издеп*) чыгышты; 2. (*напр. руды*) чыгаруу, казуу, өндүрүү; **добыча угля** көмүр казуу (*казып чыгаруу*); 3. (*добытое*) табылга, олжо; **охотник вернулся с богатой добычей** мергенчи көп олжо менен кайтты.

ДОВАРИВАТЬ *несов. см. доварить.*

ДОВАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. довариться; 2. страд. к доваривать.*

ДОВАРИТЬ *сов. что* абдан бышыруу, бышкыча кайнатуу (*кемин, калганын, чаласын*).

ДОВАРИТЬСЯ *сов.* жете бышуу, абдан бышуу; **обед ещё не доварился** обед бышып жете элек.

ДОВЕДЕНИЕ *ср.* жеткирүү.

ДОВЕЗТИ *сов. кого-что* жеткирүү, жеткизүү (*көлүк менен*); **дoveзти до дому** үйгө чейин жеткирүү.

ДОВЕРЕННОСТЬ *жс.* доверенность, ишеним кагаз (*ишенич кагаз, тил кат, ишенич кат*); **получать деньги по доверенности** ишеним кагаз боюнча акча алуу.

ДОВЕРЕННЫЙ, ай, -ое 1. *прич. от доверить*; 2. *прил.* аманат коюлган, ишенилген, ишеничтүү; **доверенное лицо** ишеничтүү (*ишенип коюлган*) өкүл адам.

ДОВЕРИЕ *ср.* ишеним, ишенүү; **вкрасься к кому-л. в доверие** жагынып, ич-койнуна кырып алуу; **злоупотреблять доверием** ишенимден ыгы жок ашыра пайдалануу; **вотум доверия** *полит.* ишеним вотуму (*ишеним көрсөтүү, ишеним билдирүү*).

ДОВЕРИТЕЛЬ *м. юр.* ишеним кагаз берүүчү же иш тапшыруучу киши.

ДОВЕРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ишенич, ишеним кылынган; **доверительный документ** *офиц.* ишенич документи, ишеним кагаз.

ДОВЕРИТЬ *сов. 1. кого-что* ишенүү, тапшыруу, амакат калтыруу; **доверить тайну кому-л.** ишенип бирөөгө сырын айтуу; 2. *что, офиц.* ишеним кагаз же тапшырма берүү.

ДОВЕРИТЬСЯ *сов. кому* ишенүү; **он мне доверился** ал мага ишенди.

ДОВЕРХУ нареч. эрдөөсүнө чейин, оозуна чейин, башына чейин; **он до́лил стака́н до́верху** ал стаканга толтура куйду; **корзи́ну доверху насы́пали гру́шам**и корзи́нанын оозуна чыгара алмурут салышты; **до́браться доверху** башына чейин чыгуу.

ДОВЕРЧИВО нареч. ишенип, ишеним көрсөтүп.

ДОВЕРЧИВОСТЬ ж. ишенгичтик, ишенмелик.

ДОВЕРЧИВЫЙ, ая, -ое ишенгич, ишенме; **он сли́шком до́верчивый челове́к** ал эң эле ишенгич киши.

ДОВЕРШАТЬ несов. см. довершить.

ДОВЕРШЕНИЕ ср. в довершение всего́ аз келген-сип, анын үстүнө, какаганга муштаган болуп.

ДОВЕРШИТЬ сов. что бүтүрүү, аягына чыгуу; **доверши́ть нача́тое де́ло** башталган иштин аягына чыгуу.

ДОВЕРЯТЬ несов. 1. см. доверить; 2. ишенүү; **не доверя́й слухам** эмиш-эмишке ишенбе.

ДОВЕРЯТЬСЯ несов. 1. см. довериться; 2. страд. к доверять 1.

ДОВЕ́СИТЬ сов. что, чего кемин тартуу, толтура тартуу, жеткире тартуу (таразада).

ДОВЕСОК м. кеми (таразага толбой калганда салынган кошумча бир кесим, тилим нерсе).

ДОВЕ́СТИ сов. 1. кого (доставить) жеткирүү; **достави́ть до́ дому** үйгө чейин жеткирүү; 2. что до чего жеткирүү; **достави́ть желе́зную доро́гу до го́рода** темир жолду шаарга дейре жеткируу; **достави́ть де́ло до конца́** ишти аягына чейин жеткирүү; 3. кого-что (до какого-л. состояния) алып баруу, жеткирүү; **достави́ть до слёз** ыйлатууга чейин алып баруу; **достави́ть до соверше́нства** мыктылыкка жеткирүү; **достави́ть до све́дения** билдирүү, жеткирүү, кабар кылуу; **достави́ть до созна́ния** түшүндүрүү.

ДОВЕСТИ́СЬ сов. безл. кому, разг. туура келүү; **мне не довелось там побы́вать** мен анда боло албай калдым.

ДОВЕ́ШИВАТЬ несов. см. довести.

ДОВО́Д м. далил; **ва́ши до́воды соверше́нно убе́дительны** сиздин далилдериниз такыр эле ынандыралык эмес.

ДОВОДИ́ТЬ несов. см. довести.

ДОВОДИ́ТЬСЯ несов. 1. см. довести́сь; 2. кому кем, разг. (быть в родстве) болуу; **он доводи́тся мне де́дом по отцу́** ал мага чоң ата болот, ал менин чоң атам болот; 3. страд. к доводить.

ДОВОЕ́ННЫЙ, ая, -ое согушка чейинки, согуштан мурунку, согуштан мурдагы; **довое́нный у́ровень промышле́нности** өнөр жайдын согушка чейинки деңгээли.

ДОВОЗИ́ТЬ несов. см. довести.

ДОВО́ЛЬНО I 1. нареч. (в достаточной степени) бир топ, бир далай, жетишерлик, анчалык; **он дово́льно у́мный челове́к** ал бир топ акылдуу киши; 2. нареч. (достаточно, хватит) кой, болду, жетишет; **де́ти, дово́льно игра́ть, сади́тесь за уро́ки** балдар, оюнду койгула, сабакка отургула; 3. в знач. сказ. жетишет, болот; **с меня́ э́того дово́льно** мага ошол жетишет.

ДОВО́ЛЬНО II нареч. ыраазы болуп, канааттанып; **он дово́льно улыба́лся** ал ыраазы болуп күлүмсүрөдү.

ДОВО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое ыраазы болгон, канааттанган, алымсынган; **мы оста́лись очень дово́льны спекта́клем** биз спектаклге ыраазы болдук; **с дово́льной улы́бкой на лице́** ыраазы болуп жылмайган жүз менен.

ДОВО́ЛЬСТВИЕ ср. воен. довольствие (аскерге керектүү болгон нерселердин бардыгы); **сня́ть с дово́льствия** довольствиенен алып таштоо (чыгаруу).

ДОВО́ЛЬСТВО ср. 1. (удовлетворение) ыраазылык, ыраазы болуу, канааттануу, алымсынуу; 2. (достаток) жыргоо, кенен оокат, кең-кесири оокат.

ДОВО́ЛЬСТВОВАТЬ несов. кого-что, воен. до-вольствие менен жабдуу (камсыз кылуу).

ДОВО́ЛЬСТВОВАТЬСЯ несов. 1. чем канаат кылуу, канааттануу, алымсынуу, ыраазы болуу; **дово́льствоваться ма́лым** аз нерсеге канаат кылуу; 2. воен. до-вольствие алуу; 3. страд. к дово́льствовать.

ДОВЫ́БОРЫ только мн. кошумчалап шайлоо (бо-шогон орунга кошумчалап шайлоо).

ДОГ м. дог (иттин бир түрү).

ДОГАДА́ТЬСЯ сов. о чём ойлоп табуу, билүү; **мы догада́лись о причи́не его́ ухóда** анын кетишинин себе-бин биз таптык.

ДОГА́ДКА ж. божомол, жоруу, жоромол, болжол; **теря́ться в дога́дках** мындай го, тигиндей го деп ой жо-рууга түшүү.

ДОГА́ДЛИВОСТЬ ж. тапкычтык, зээндүүлүк, зей-ректтик.

ДОГА́ДЛИВЫЙ, ай, -ое тапкыч, зээндүү, зейрек.

ДОГА́ДЫВАТЬСЯ несов. см. догада́ться.

ДОГЛА́ДИТЬ сов. что үтүктөп бүтүрүү, таптап бүтүрүү, дазмалдап бүтүрүү, бүтүрө үтүктөө, бүтүрө таптоо, бүтүрө дазмалдоо.

ДОГЛЯДЕ́ТЬ сов. разг. 1. что (досмотреть) аягы-на чейин же белгилүү жерине чейин кароо (көрүү); **мы догляде́ли кинокарти́ну до конца́** биз кинокартинаны аягына чейин көрдүк; 2. за кем-чем, чаще с отриц. жак-шылап кароо, көрүү; **пасту́х не догляде́л за о́вцами и поте́рял одну́** койчу жакшылап карабай, бир койду жо-готуп койду.

ДО́ГМА ж. догма (сын көзү менен тажрыйбада сынабастан, жөн эле ишенип алынган далилсиз жобо).

ДО́ГМАТ м. догмат (1. кудай тарабынан белгилен-ген деп эсептелип, чиркөө тарабынан динге ишенүүчүлөр үчүн анык чындык иретинде сунуш кылынган диний көз ка-раштардын негизги жобосу; 2. конкреттүү тарыхый шарт менен эсептешип ишенимге алынган далилсиз жобо).

ДОГМАТИ́ЗМ м. догматизм (1. бир нерсеге сын көзү менен карабоочулук, бир нерсеге анын чын же чын эмес-тигине карабастан эле ишене берүүчүлүк; сокур ише-ним; 2. ар кандай өрчүүнү таңуучу, катып калган, такыр өзгөрүлбөй турган формулалар менен ойлоочулук; эч та-лашсыз деп саналган негизги догматтарга таянуучулук).

ДОГМА́ТИК м. догматик (догматтарга ишенүүчү).

ДОГМАТИ́ЧЕСКИЙ, ай, -ое 1. догматтык; 2. см. догматичный.

ДОГМАТИ́ЧНЫЙ, ай, -ое догматтуу (эч бир сын, эч бир текшерүүдөн өтүүгө тийиш эмес деген жобого не-гизделген).

ДОГНА́ТЬ сов. кого-что кууп жетүү; **догна́ть и пе-регна́ть** кууп жетип озуп кетүү, кууп жетүү жана озуп кетүү.

ДОГОВА́РИВАТЬ несов. см. договори́ть; **он что-то не договари́вает** анын сөзүндө кандайдыр айтылбай калгандык бар.

ДОГОВА́РИВАТЬСЯ несов. 1. см. договори́ться; 2. страд. к договаривать.

ДОГОВА́РИВАЮЩИЙСЯ, айся, -еся 1. прич. от договариваться; 2. прил.: **Высо́кие Догова́ривающие-ся Сто́роны** дип. Жогорку Келишим түзгөн Жактар.

ДОГОВОР *м.* договор, келишим; **договор о дружбе и взаимопомощи** достук жана өз ара жардамдашуу договору; **мирный договор** тынчтык договору; **договор о ненападении** кол салышпоо жөнүндөгү договор; **ратифицировать договор** договорду ратификациялоо; **нарушить договор** договорду бузуу; **торговый договор** соода договору.

ДОГОВОРЁННОСТЬ *жс.* сүйлөшүп келишкендик, сүйлөшүп бир пикирге келишкендик.

ДОГОВОРИТЬ *сов. что* пикирин же сөзүн айтып бүтүрүү; **ему не дали договорить** ага сөзүн айтып бүтүрүүгө мүмкүндүк беришпеди.

ДОГОВОРИТЬСЯ *сов. 1. о чём* келишүү, сүйлөшүп алуу, макулдашуу, макулдашып алуу; **мы договорились об условиях** работы биз жумуштун шарты жөнүндө келиштик; **2. до чего** сүйлөй берип, тескери натыйжага оодарып жиберүү; **он договорился до нелёпости** ал сүйлөй берип, тантырап кетти.

ДОГОВОРНЫЙ *ая, -ое договор-го т.; договорные обязательства* договордогу милдеттенмелер; **на договорных началах** договор боюнча.

ДОГОЛА *нареч.* жыпжыланаң болуп же кылып; **он разделся догола** ал жыпжыланаң болуп чечинди.

ДОГОНЯТЬ *несов. см. догнать.*

ДОГОРАТЬ *несов. см. догореть.*

ДОГОРЕТЬ *сов. 1. (сгореть до конца)* күйүп бүтүү, жанып бүтүү; **свечá догорела** шам күйүп бүттү; **2. поэт. (погаснуть)** өчүү; **заря догорела** күндүн кызылы өчтү (*батып бара жаткан күн жөнүндө*).

ДОГРЕСТИ *I сов. что* чогултуп бүтүү, жыйнап бүтүү; шилеп бүтүү тырмап бүтүү, күрөп бүтүү; **нужно догresti всё сено** чөптүн баарын чогултуп бүтүү керек.

ДОГРЕСТИ *II сов. до чего* эшип чыгуу (*кайык менен*); **мы с трудом догребли до берега** биз жээкке чейин арандан-зорго эшип чыктык.

ДОДАВАТЬ *несов. см. додаты.*

ДОДАТЬ *сов. что, чего* кемин берүү, толуктап берүү; **остальные деньги додам тебе завтра** калган акчаны сага эртең толуктап беребиз.

ДОДЕЛАТЬ *сов. что* бүткөрө иштөө, калганын бүтүрүү; **додéлай, пожалуйста, мою работу** кичи бейилдикке, жумушумдун калганын бүтүр.

ДОДЕЛЫВАТЬ *несов. см. доделывать.*

ДОДУМАТЬ *сов. что* жеткире ойлоо, аягына чейин ойлоо; **я ещё не додумал этого до конца** мен муну аягына чейин ойлоп бүтө элекмин.

ДОДУМАТЬСЯ *сов. до чего, разг.* ойлоп табуу, ойлоп-ойлоп табуу; көп ойлогондон кийин кандайдыр бир корутундуга келүү.

ДОДУМЫВАТЬСЯ *несов. см. додуматься.*

ДОЕДАТЬ *несов. см. доесть.*

ДОЕЗЖАТЬ *несов. см. доехать.*

ДОЁНИЕ *ср.* сааш.

ДОЁСТЬ *сов. что 1. (кончить есть)* калганын бүтүрө жеш, түгөтө жеш, жеп (ичип) бүтүү; **2. (съесть всё)** такыр жеш, бүтүрө ичүү.

ДОЁХАТЬ *сов. до кого-чего* жетүү, келип жетүү, барып жетүү.

ДОЖАРИВАТЬ *несов. см. дожарить.*

ДОЖАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. дожариться; 2. страд. к дожаривать.*

ДОЖАРИТЬ *сов. что* калганын (чаласын) бышыра кууруу, жеткире кууруу.

ДОЖАРИТЬСЯ *сов.* калганы (чаласы) бышыра куурулуу, жеткире куурулуу.

ДОЖАТЬ *I сов. что (окончить жатву)* калганын, кемин оруп бүтүрүү, бүтүрө оруу; **колхозники дожали пшеницу** колхозчулар калган буудайды оруп бүтүрүштү.

ДОЖАТЬ *II сов. что (выжать)* калганын (чаласын) бүтүрө сыгуу, жеткире сыгуу, кургата сыгуу.

ДОЖДАТЬСЯ *сов. кого-чего* аягына чейин күтүү; **вот мы и лета дождались** мына биз жайга да жеттик; **он не дождался конца спектакля** ал спектаклдин аягына чейин отурган жок; **ждём не дождёмся** күтө-күтө зарыктык; **он дождался того, что получил замечание** ал түбү барып эскертүү алды.

ДОЖДЕВАЛЬНЫЙ, ай, -ое себээлеткич, себээлемей; **дождевальный аппарат** себээлеткич аппарат (*жерди сугаруу үчүн сууну жамгыр сыяктуу септирүүчү аппарат*).

ДОЖДЕВАНИЕ *ср. с.-х.* жамгыр датуу, суу себүү (*сууну жамгырдай себээлетүүчү аспап менен эгинди сугаруунун бир түрү*).

ДОЖДЕВИК *м. 1. (гриб)* жер дүлөй; **2. разг.** дождевик (*жамгыр өткөрбөс плащ*).

ДОЖДЕВОЙ, ай, -ое **дождь-го т.**; жамгырдуу; **дождевая вода** жаан суусу, жамгыр суусу; **дождевой зонтик** жамгыр зонтиги (чатыры); **дождевая туча** жамгырдуу булут; **дождевой червь** сөөлжам.

ДОЖДЕМЕР *м.* метеор. жаан, жамгыр өлчөгүч (*жаан-чачындын санын өлчөгүч аспап*).

ДОЖДЁМ *нареч.* жамгырдай, жамгыр сыяктуу; **пули сыпались дождём** ок жамгырдай төгүлүп турду, ок жамгырдай жаады.

ДОЖДИК *м. уменьш. от дождь* жамгыр, себээлеген кичине жамгыр.

ДОЖДИТЬ *несов. безл. разг.* жамгыр жаап туруу, жамгырлап туруу, жамгыр себээлеп туруу; **с утра дождит** эртеден бери жамгыр жаап турат.

ДОЖДЛИВЫЙ, ай, -ое жамгырдуу, жаандуу; **дождливое лето** жамгырдуу жай.

ДОЖДЬ *м.* жамгыр, жаан; **мелкий дождь** майда жамгыр; **дождь идёт** жамгыр жаап турат; **проливной дождь** кара нөшөр, калың жамгыр; **дождь льёт как из ведра** жамгыр көнөктүн чоргосунан куюлгандай нөшөрлөп жаап турат.

ДОЖИВАТЬ *несов. см. дожить.*

ДОЖИДАТЬСЯ *несов. кого-чего* күткөнү болуу, аягына чейин күтүү.

ДОЖИМАТЬ *несов. см. дожать II.*

ДОЖИНАТЬ *несов. см. дожать I.*

ДОЖИТИЕ *ср.* страхование жизни на дожитие юр. өмүрдүн аягына чейин страхование кылуу.

ДОЖИТЬ *сов. 1. (до какого-л. срока)* чейин (дейре) жашоо, туруу; **его отец дожил до восьмидесяти лет** анын атасы сексенге чейин жашады; **мы дожили в деревне до самой зимы** биз кыштакта так кышка дейре турдук; **2. что** бүткөнчө туруу; **сентябрь мы дожили в деревне** биз сентябрь бүткөнчө кыштакта турдук; **дожить свой век** жашарын жашап, ичерин ичип бүтүү; **до чего он дожил!** түбү барып ушуну көрдү!

ДОЖМУ́, дожмý, дожмёшь и т.д. *буд.вр. от дожать II.*

ДОЖНУ́, дожну, дожнёшь и т.д. *буд.вр. от дожать I.*

ДОЗА *ж.* доза (оорунун ичишине арналган белгилүү өлчөмдөгү дары).

ДОЗВАТЬСЯ *сов. кого* чакыра берип натыйжага жетүү; **я звал, звал его и, наконец, дозво́лся** мен аны чакыра берип, чакыра берип, акырында чакырып алдым.

ДОЗВО́ЛЕННЫЙ, *ая, -ое* **1. прич. от дозволить;** **2. прил.** уруксат кылынган, уруксат берилген; **дозво́ленные приёмы борьбы** күрөштүн уруксат кылынган ыкмасы.

ДОЗВО́ЛИТЬ *сов. что, уст.* уруксат кылуу, уруксат берүү.

ДОЗВОЛЯ́ТЬ *несов. см. дозволить.*

ДОЗВОЛЯ́ТЬСЯ *несов. уст. 1.* уруксат кылынуу; **это не дозво́ляется** бул уруксат кылынбайт, буга уруксат жок; **2. страд. к дозволить.**

ДОЗВОНИ́ТЬСЯ *сов. до кого, к кому* телефон уруп же коңгуроону шылдыратып чакыруу; **к вам по телефо́ну легко дозвони́ться** сизди телефон уруп чакыруу оңой.

ДОЗЫ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* дозалоо, дозага бөлүү, дозасын белгилөө; **дозы́рывать лека́рство** дарыны дозалап бөлүү.

ДОЗИРÓВКА *ж.* дозалоо, дозага бөлүү, дозасын белгилөө; **пра́вильная дози́ровка лека́рства** дарыны туура дозалоо.

ДОЗНАВА́ТЬСЯ *несов. см. дозна́ться.*

ДОЗНА́НИЕ *ср. юр.* дознание (алгачкы тергөө); **произвести дозна́ние** дознание жүргүзүү.

ДОЗНА́ТЬСЯ *сов. разг.* билүү, таануу; **не могу дозна́ться, кто он такой** ал ким экенин биле албай турам.

ДОЗÓР *м. 1.* воен. дозор (кичинекей чалгындоочу отряд); **вы́слать дозóр** дозор жиберүү; **2. уст.** (обход) кароо, текшерүү; **обходи́ть дозóром** карап текшерип чыгуу.

ДОЗÓРНЫЙ, *ай, -ое 1.* дозор-го т.; **дозóрное сýдно** дозор кемеси; **2. в знач. суц. м.** дозор (дозордо турган киши).

ДОЗРЕВА́НИЕ *ср.* жете бышуу, жетиле бышуу, бышып жетүү.

ДОЗРЕВА́ТЬ *несов. см. дозреть.*

ДОЗРЕ́ЛЫЙ *ая, -ое* бышып жеткен, эзиле бышкан, абдан бышкан (*мис. жемии*).

ДОЗРЕ́ТЬ *сов.* быша түшүү, бышып жетүү, жете бышуу, жетиле бышуу; **со́рванные гру́ши дозре́ли на со́ломе** үзүп алынган алмуруттар саманда туруп жетиле бышты (*бышып жетти*); **виногра́ду ну́жно ещё дозреть** жүзүм дагы быша түшүшү керек.

ДОИГРА́ТЬ *сов. что* бүтүрө ойноо, ойноп бүтүү; **доиграти́ пьесу** пьесаны бүтүрө ойноо.

ДОИГРА́ТЬСЯ *сов. разг. 1.* ойной берип, ойной-ойной жаман натыйжага жетүү; **де́ти доигра́лись до дра́ки** балдар ойной-ойной мушташууга чейин барышты; **2. перен.** жеңилдиктин, чапчандыктын натыйжасында жаман нерсеге учуроо; **вот и доигра́лся! теперь пеня́й на себя́!** и-и, көрдүңбү көрөчөктү! эми өзүнөн көр!

ДОИГРЫВА́НИЕ *ср.* бүтүрө ойноо, ойноп бүтүү; **день доигрыва́ния на ша́хматном турни́ре** шахмат турниринде ойноп бүтүү күнү.

ДОИГРЫВА́ТЬ *несов. см. доиграть.*

ДОЙЛЬНИК *м.* саагыч; **электри́ческий дойльник** электр саагыч.

ДОЙЛЬНЫЙ, *ая, -ое* саагыч; **дойльная маши́на** саагыч машина.

ДОИСКА́ТЬСЯ *сов. чего, разг.* издеп табуу, кыйынчылык менен табуу; **доиска́ться пра́вды** чындыкты издеп табуу, чындыкка жетүү.

ДОИСКИВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. доиска́ться; 2. (стараться разузнать о чём-л.)* изденүү.

ДОИСТОРИ́ЧЕСКИЙ, *ай, -ое* тарыхка чейинки, тарыхтан мурунку (*байыркы; жазуу эстеликтери сакталбаган эң байыркы убактагы*).

ДОЙТЬ *несов. кого* сааш; **дойть коро́ву** уй сааш.

ДОЙТЬСЯ *несов. 1.* сүт берүү, сүт чыгуу; **2. страд. к доить.**

ДОЙКА *ж.* сааш; **механи́ческая до́йка** механикалык сааш.

ДОЙМУ́, доймú, доймёшь и т.д. буд. вр. от **донять.**

ДОЙНЫ́Й, *ая, -ое* саан; **до́йная коро́ва** 1) саан уй; 2) *перен.* үкүнүн уясы, май чункур.

ДОЙТИ *сов. 1. до кого-чего* жетүү, баруу; **дойти́ до ста́нции** станцияга чейин жетүү; **мы дошли́ до верши́ны горы́** биз тоонун чокусунга чейин бардык; **письмо́ дошло́ бы́стро** кат тез жетти; **до нас дошёл слух** аңырт бизге жетти; **2. до кого-чего (достигнуть какого-л. предела)** жетүү, баруу; **вода́ дошла́ до краёв** суу мелмилдеп жээкке чейин көтөрүлдү; **3. до чего (постигнуть)** түшүнүктүү болуу, жетүү, жетишүү; **дойти́ своим умом** өз акылы менен жетишүү (*ойлоп табуу*); **4. разг. (доварить, допечь, дозреть)** даяр болуу; **тесто дошло** камыр даяр болду; **помидоры́ дошли́ на со́лнце** помидор күндө бышып жетти; **5. до чего, перен. (достигнуть крайней степени)** жетүү; **дойти́ до кра́йности** чегине жетүү (*аша кетүү, чектен тыш кетүү*).

ДОК *м. мор.* док (кемелерди суудан көтөрүү, сууга түшүрүү, ремонт кылуу, сырдоо жана анын суу ичинде жүргөн бөлүгүн текшерүү үчүн арналган порттук курулуш); **плаву́чий док** сүзүп жүрүүчү док; **сухой док** кургактагы (жээктеги) док.

ДО́КА *м. разг.* билгич; кыргыздай; **он по э́той ча́сти до́ка** ал бу жагынан билгич.

ДОКАЗА́ТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* далил боло ала турган, ишенердик.

ДОКАЗА́ТЕЛЬСТВО *ср. 1.* далилдөө; **доказа́тельство теоре́мы мат.** теореманы далилдөө; **2. (довод)** далил; **веще́ственное доказа́тельство юр.** буюмдата далил (*соттук аштерди текшергенде соттун колундагы далил болуучу буюмдар*).

ДОКАЗА́ТЬ *сов. что* далилдөө; **что и требова́лось доказа́ть** 1) так ошону далилдөө керек эле; 2) *перен.* менин айтканым келди.

ДОКАЗУ́ЕМОСТЬ *ж.* далилденердик, далилдениш; **доказу́емость э́того поло́жения** бесспо́рна бул абалдын далилденердиги талашсыз.

ДОКАЗУ́ЕМЫЙ, *ай, -ое* далилденүүчү, далилдене турган.

ДОКА́ЗЫВАТЬ *несов. см. доказáть.*

ДОКА́ЛИВАТЬ *несов. см. докали́ть.*

ДОКАЛÍТЬ *сов. что* гыча кызартуу, -гыча кызытуу; **докали́ть желе́зо до́красна** темирди кызаргыча кызытуу, темирди кыпкызыл болгуча ысытуу.

ДОКА́НЧИВАТЬ *несов. см. докóнчить.*

ДОКАПИТАЛИСТИ́ЧЕСКИЙ, *ай, -ое* капитализмден мурдакы, капитализмге чейинки.

ДОКА́ПЫВАТЬСЯ *несов. см. докопа́ться.*

ДОКАТИТЬ *сов.* 1. что тоголотуп (тегеретип) жеткирүү; **докатить бочку до сарая** бочканы сарайга чейин тоголотуп баруу; 2. *разг. (быстро доехать)* түшүп (отуруп зырылдатып) жетип токтоо.

ДОКАТИТЬСЯ *сов.* 1. жете тоголонуу (тегеренип) жетүү; **шар докатился до черты** шар тоголонуп сызыкка барып жетти; 2. *перен. разг. (дойти до какого-л. состояния)* түшүү, жетүү (жамандыкка); **вот до чего он докатился** мына ушунтип абийири кетти, маскарасы чыкты; ал ушунчалык абалга жетти.

ДОКАТЫВАТЬСЯ *несов. см. докатыться.*

ДОКЕР *м.* докер (*докто жүк салып, жүк түшүрүп туруучу жумушчу; портто шитөөчү жүкчү жумушчу*).

ДОКИНУТЬ *сов. что, разг.* жеткире ыргытуу, ыргытып жеткирүү.

ДОКЛАД *м.* 1. (*публичное сообщение*) доклад, баяндама; 2. (*сообщение руководителю*) билдирме, билдирүү (келүүчүлөр жөнүндө оозеки билдирүү, айтуу); **без доклада не входит** уруксатсыз кирилбесин.

ДОКЛАДНОЙ, ай, -ое докладной (*доклад формасында*); **докладная записка** докладной записка (*баяндоо каты*).

ДОКЛАДЧИК *м.* докладчы, доклад кылуучу, доклад жасоочу (*баяндамачы*).

ДОКЛАДЫВАТЬ I *несов. см. доложить I.*

ДОКЛАДЫВАТЬ II *несов. см. доложить II.*

ДОКЛАССОВЫЙ, ай, -ое тапка чейинки, тап туула электеги (*тапка бөлүнгөн коом туулганга чейинки*); **доклассовое общество** тапка чейинки коом.

ДОКОЛЕ *нареч. уст.* 1. *вопр.* качанга чейин; **доколе же я буду здесь сидеть?** мында качанга чейин отурамын?; 2. *относ.* -ганча, -ганга чейин.

ДОКОЛЬ *нареч. см. доколе.*

ДОКОНАТЬ *сов. кого-что, разг.* түбүнө жетүү, алдан тайдыруу, жүдөтүү; **болёзнь его совсем доконала** оору анын түбүнө жетти.

ДОКОНЧИТЬ *сов. что* бүтүрүү, бүтүү.

ДОКОПАТЬ *сов.* 1. что (*кончить копать*) казып бүтүрүү; **докопать ров** анды казып бүтүрүү; 2. *до чего казуу; они докопали яму до середины* алар анды ортосуна чейин казышты.

ДОКОПАТЬСЯ *сов. до чего* 1. жеткире казылуу, казып жетүү; **мы докопались до воды** биз сууга жеткире каздык; 2. *перен. разг.* аңтаруу, тапкычтап жетүү; **докопаться до сути дела** иштин маңызына жетүү.

ДОКОСИТЬ *сов. что* чаап бүтүрүү.

ДОКРАСИТЬ *сов. что* боёп коюу, боёп бүтүү.

ДОКРАСНА *нареч.* кызаргыча, кыпкызыл болгуча, кызыл болгуча; **тереть кожу докрасна** терини (этти) кызаргыча сүрүү; **накалить докрасна** кызаргыча ысытуу.

ДОКРАШИВАТЬ *несов. см. докрасить.*

ДОКРИЧАТЬСЯ *сов. разг.* 1. кого угуза кыйкыруу, кыйкырып угузуу; **я еле докричался сторожа** мен сторожго сөзүмдү кыйкырып жатып араң угуздум, мен сторожду кыйкырып жатып араң чакырып алдым; 2. *до чего кыйкыруу (кыйкыра берип, жасаман натыйжага жетүү); дети докричались до хрипоты* балдар үнү кырылдагыча (бүткүчө) кыйкырышты, балдар кырылдап калганча кыйкырышты.

ДОКТОР *м.* 1. (*учёная степень*) доктор (*жогорку илимдик даража*); **доктор филологических наук** филология илимдеринин доктору; 2. (*врач*) доктор.

ДОКТОРАЛЬНЫЙ, ай, -ое кыңк эттирбеген, унчуктурбаган, каяша айттырбаган; **докторальный тон** кыңк эттирбеген тон (үн).

ДОКТОРАНТ *м.* докторант (*доктордук диссертация коргоо үчүн даярданып жаткан окумуштуу*).

ДОКТОРАНТКА *женск. р. к докторант; докторантка.*

ДОКТОРСКИЙ, ая, -ое доктор 1-ге т.; доктордук; **докторская диссертация** доктордук диссертация; **докторская степень** доктордук даража.

ДОКТРИНА *жс.* доктрина (*илим, философиялык же саясий теория, система*).

ДОКТРИНЁР *м.* доктринёр (*турмушка ылайык келбеген теорияны жактаган, чындык менен эсептешпеген киши*).

ДОКТРИНЁРСКИЙ, ая, -ое доктринёр-го т.

ДОКТРИНЁРСТВО *ср.* доктринёрчулук, доктринёрче ойлоочулук.

ДОКУМЕНТ *м.* документ (*иш кагаздары, күбөлүк кат, акт ж.б.*); **исторические документы** тарыхый документтер.

ДОКУМЕНТАЛЬНО *нареч.* документке негизделип, документ менен; **документально доказать** документ менен далилдөө.

ДОКУМЕНТАЛЬНОСТЬ *жс.* документке негизделгендик, документ менен ырасталгандык.

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ, ай, -ое документтүү (*документке негизделген*); **представить документальные данные** документтүү маалыматтар келтирүү; **документальный фильм** документтүү фильм (*чыныгы окуянын өзүн, болгон фактыны көрсөткөн фильм*).

ДОКУМЕНТАЦИЯ *жс.* документация, документация кылуу, документтөө (*документ менен ыратоо, далилдөө*).

ДОКУМЕНТИРОВАТЬ *сов. и несов. что* документация кылуу, документтөө.

ДОКУПАТЬ *несов. см. докупить.*

ДОКУПИТЬ *сов. что* кошумча сатып алуу.

ДОКУРИВАТЬ *несов. см. докурить.*

ДОКУРИТЬ *сов. что* тартып бүтүрүү, тартып бүтүү, тартып болуу (*мис. папиросаны*).

ДОКУЧАТЬ *несов. кому чем, уст.* жадатуу, зериктирүү, тажатуу; **он докучает мне своими вопросами** ал өзүнүн суроолору менен мени жадатып жиберет.

ДОКУЧЛИВЫЙ, ая, -ое *уст.* жадаткыч, жадатып жиберме, жадатмалуу, зериктиргич, тажаткыч; **докучливый человек** тажаткыч киши.

ДОКУШАТЬ *сов. что, разг.* жеп (ичип) бүтүү.

ДОЛ *м. поэт. уст.* өрөөн, жайык.

ДОЛБИТЬ *несов. что* 1. оюу, тешүү; **чокуп тешүү** (клювом); **чокуп тешүү (ковырять); столяр долбил доску** жыгаччы тактайды ойду; 2. *перен. разг. (повторять)* кулакка кумдай куюу, какшоо (*бир нерсени кайта-кайта эле айта берүү*); 3. *перен. разг. (зубрить)* ыгы жок жаттай берүү (*мис. сабакты*).

ДОЛГ *м.* 1. (*взятое взаймы*) бересе, карыз, насыя; **я расплатился со всеми долгами** мен бардык бересемди төлөп кутулдум; **я дал деньги в долг приятелю** мен досума карызга акча бердим; 2. (*обязанность*) милдет; **долг перед родиной** родинанын алдындагы милдет; **влезть (залезть) в долги** *разг.* карызга батуу; **остаться в долгу** унчукпай калуу, жооп таппай калуу; **он в долгу не**

оста́нется ал жооп таппай калбайт, ал жообун бербей койбойт; **долг платежѡм красен** *посл.* алмактын бермеги бар; **пѣрвым долѡгом** биринчи кезекте, алды менен; **отда́ть послѣдний долг кому-л.** *бирөөгө* топурак салуу, көз көрсөтүп кайтуу (*өлгөнгө баруу*); **по долгу слѹжбы** кызмат милдети боюнча.

ДОЛГІЙ, ай, -ое узак, көп, далай; **долѡге время** көп убакыт; **долгий путь** узак жол; **долѡге ожидание** узак күтүү; **долгий гласный** *лингв.* созулма үндүү (тыбыш); **откла́дывать в долгий ящик** таштап сүрсүтүп коюу, кечиктирүү; **это долгая пѣсня** *разг.* бул зарыктыра турган иш, бул оңой менен бүтпөй турган иш.

ДОЛГО *нареч.* узакка чейин, далайга чейин, көпкө чейин; **долго я не мог забыть этого происшѣствия** бул окуяны мен далайга чейин унутпадым; **долго ли (ль)** *разг.* оңой эле, кыйынбы; **долго ли до бѣды** балаага учуроо кыйынбы (оңой эле).

ДОЛГОВѢЧНОСТЬ *жс.* узакка жашай тургандык, көпкө жашай тургандык.

ДОЛГОВѢЧНЫЙ, ая, -ое узакка чейин жашоочу (туруучу), көпкө чейин жашоочу (туруучу).

ДОЛГОВОЙ, ая, -ое долг 1-ге т.; **долговое обяза́тельство** бересе кагазы, карыз мелдеттенмеси.

ДОЛГОВРЕМЕННЫЙ, ай, -ое көп убакытка, далай убакытка; **долговременное отсутствіе** көп убакка жок болуу; **долговременное укрепление** *воен.* туруктуу чеп, көпкө чейин туруучу чеп.

ДОЛГОВЯЗЫЙ, ая, -ое *разг.* тартагай, бою узун жана арык.

ДОЛГОЖДА́ННЫЙ, ай, -ое көптөн бери күткөн, эчактан бери күткөн; **долгожданые гѡсти** көптөн бери күткөн коноктор.

ДОЛГОЛѢ́ТИЕ *ср.* узун өмүр.

ДОЛГОЛѢ́ТНИЙ, ая, -ее көп жылдык, көп жылдан берки; **долголѣ́тняя дру́жба** көп жылдан берки достук (таттуулук).

ДОЛГОНО́ЖКА *жс.* зоол. узун бут (*чиркей сымал жаныбарлардын бир түрү, анын курту капустага, кызылчага жс.б. зыян келтирет*).

ДОЛГОНО́СИК *м.* зоол. шиш тумшук (*дыйканчылык өсүмдүктөрүнө зыян келтирүүчү, узун тумшук зыянкеч коңуз*).

ДОЛГОПО́ЛЫЙ, ая, -ое узун этектүү, узун этек (*кийим*).

ДОЛГОСРО́ЧНЫЙ, ая, -ое узак, узак мөөнөттүү; **долгосрочный отпуск** узак отпуск.

ДОЛГОТА́ *жс.* 1. (*продолжительность*) узун, узундук; **наибольшей долготы́ день достига́ет в середине́ лета́** эң узун күн жай ортосунда болот; 2. *лингв.* созулмалык; **долгота́ зву́ка** тыбыш созулмалыгы; 3. *геогр., астр.* узундук; **Москва́ находится на 55°45' се́верной широты́ и 37°37' восточной долготы́** Москва 55°45' түндүк кеңдикте жана 37°37' чыгыш узундукта турат.

ДОЛГОТЕРПѢ́НИЕ *ср.* сабыр, чыдам.

ДОЛГУНЕ́Ц *м.* (лѣн) долгунец (*узун булалуу зыгыр*).

ДОЛЕВО́Й, ай, -ое узунунан, узунун бойлото; **разрѣ́зать в долево́м направлѣнии** узунунан кесүү.

ДОЛЕЕ *нареч.* узунураак, узагыраак, көбүрөөк.

ДОЛЕЖА́ТЬ *сов. разг.* 1. *до чего* чейин жатуу, дейре жатуу; **долежѹ́ до вѣчера** кечке чейин жата турайын; 2. (*о плодах*) өзү жатып бышуу, жетилүү (*мис. үзүлгөн помидор*).

ДОЛЕЗА́ТЬ *несов. см.* долѣ́зть.

ДОЛѢ́ЗТЬ *сов. до чего* чейин чыгуу.

ДОЛѢТА́ТЬ *несов. см.* долѣ́теть.

ДОЛѢТЕ́ТЬ *сов. до чего* 1. учуп жетүү, жетүү; **дѣ́кие ўтки долѣ́тели до ѡ́зера** жапан өрдөктөр көлгө учуп жетти; **снаря́д долѣ́тел до ѡко́па** снаряд окопко жетип тийди; 2. *перен. (донестись)* жетүү; **чей-то крик долѣ́тел до нас** бирөөнүн кыйкырыгы бизге жетти.

ДОЛЕЧИ́ТЬ *сов. кого-что* дарылоо, айыктыра дарылоо (*калганын, кемин, чаласын*).

ДОЛЕЧИ́ТЬСЯ *сов.* айыгуу, айыккыча эмделүү (*калганы, чаласы*).

ДОЛЖА́ТЬ *несов. кому, разг.* карыз алуу, карыздар болуу, карызга батуу.

ДОЛЖЕН *в знач. сказ.* 1. *кому-чему (обязан уплатить)* карыздар, береселүү; **вы мне дол́жны сто рублѣ́й** сиз мага жүз сом карыздарсыз; 2. (*обязан сделать*) милдеттүү; керек; **вы дол́жны закончи́ть рабо́ту в срок** сиз жумушту мөөнөтүндө бүтүрүүгө милдеттүүсүз; **он дол́жен верну́ться сейча́с** ал азыр кайтышы керек.

ДОЛЖЕНСТВОВА́НИЕ *ср.* милдеттүү болуу, милдеткер болуу.

ДОЛЖНИ́К *м.* 1. береселүү, карыздар; **несостоя́тельный должни́к** төлөөгө кудурети жок карыздар; 2. *перен.* милдеттүү; **я ваш должни́к** мен сизге милдеттүүмүн.

ДОЛЖНО *в знач. сказ. уст.* болуу керек, кылуу керек; **так не дол́жно поступи́ть** мындай кылыш керек эмес, мындай кылуу жарабайт.

ДОЛЖНО *должно быть вводи. сл.* болуу керек, ай эми, балким; **дол́жно быть, он уже́ не приде́т** балким, ал келбей калдыгы; ал келбесе керек.

ДОЛЖНОСТНО́Й, ая, -ое *должность-ко т.*; кызматтык; **должностное́ лицѡ́** кызмат кишиси; **должностное́ преступлѣ́ние** кызматтык кылмыш.

ДОЛЖНОСТЬ *жс.* кызмат, орун, кызмат орду, милдет; **занима́ть дол́жность** кызмат ордун ээлөө; **освобо́дить от дол́жности** кызмат ордунан бошотуу; **шта́тная дол́жность** штаттык орун.

ДОЛЖНЫ́Й, ай, -ое 1. тийиштүү, ылайыктуу, көңүлдөгүдөй, кадимкидей; ыклас коюп; **слѹ́шать с дол́жным внима́нием** кадимкидей ыклас коюп угуу; **на должной высоте́** тийиштүү даражада; **дол́жным ѡ́бразом** кадимкидей; 2. *в знач. суц. ср.* **нѹ́жно отда́ть дол́жное** кемитпөө керек, чынын айтканда.

ДОЛИВА́ТЬ *несов. см.* доли́ть.

ДОЛІ́НА *жс.* өрөөн.

ДОЛІ́ТЬ *сов. что, чего* кошумча (үстөп) куюу.

ДО́ЛЛАР *м.* доллар (*Америка акчасы*).

ДОЛОЖИ́ТЬ I *сов.* 1. (*сделать доклад*) доклад кылуу, баяндама кылуу (*илимий маселе же кызмат жумушу тууралу баяндама кылуу*); **правлѣ́ние доложи́ло совеща́нию о хѡ́де дел** башкарма иштин жүрүшү жөнүндө кеңешмеге баяндама кылды; 2. (*о приходе посетителя*) доклад кылуу (келүүчүлөр тууралу оозеки билдирүү, айтуу).

ДОЛОЖИ́ТЬ II *сов. что, чего (добавить)* кемин кошуу, кемин салуу, кошумча (үстөп) салуу.

ДОЛО́Й *нареч.* 1. (*прочь, вон*) жогол, кет; **уйди́ с глаз доло́й** көзүмө көрүнбөй жогол; 2. (*в значении требования, приказа́ния*) жоголсун, жоюлсун.

ДОЛОМИ́Т *м.* доломит (*минералдын бир түрү*).

ДОЛОТÓ *ср.* тешкич, көзөөч.

ДО́ЛУ *нареч. уст.* ылдый, төмөн; **опустить глаза́** до́лу ылдый карап калуу; жерди карап калуу.

ДО́ЛЬКА *жс. уменьш. от до́ля* 1 үлүш, бөлүк; **до́лька апельси́на** апельсиндин бөлүгү.

ДО́ЛЬШЕ *сравни. ст. от прил. до́лгий и нареч. до́лго* узагыраак, узунураак, көбүрөөк; **э́тот пу́ть до́льше то́го** бу жол тиги жолдон узунураак; **я до́льше вас в э́том до́ме живу́** мен бул үйдө сизден көбүрөөк турамын.

ДО́ЛЯ *жс. 1. (часть)* бөлүк, бөлүм, үлүш, энчи; **дели́ всё на ра́вные до́ли** баарын бирдей бөлүктөргө бөл; **моя до́ля составля́ет о́коло ста ру́блей** менин энчим жүз сомчо болот; **2. (участь)** таалай, энчи, насип; күн; **счастли́вая до́ля** бактылуу насип; **го́рькая до́ля** шордуу күн; **✧ в твои́х слова́х есть до́ля пра́вды** сенин сөзүңдө анча-мынча чындык бар; **льви́ная до́ля** олчойгон бөлүгү, эң чоң бөлүгү.

ДОМ *м. 1. (здание)* үй; **жи́лой дом** турак үй, адам жашай турган үй; **деревя́нный дом** жыгач үй; **2. (жильё, квартира)** үй; **рабо́тать на до́му** үйдө иштөө, ишти үйдө бүтүрүүгө алуу; **врач принима́ет больны́х в больни́це и на до́му** врач ооруларды ооруканада да, үйүндө да кабыл алат; **кни́ги на дом не выдаю́тся** китеп үйгө берилбейт; **разойти́сь по дома́м** үй-үйгө тарап кетүү; **3. (культу́рно-бытвое учреждение)** үй; **дом о́тдыха** дем алыш үйү; **Дом учёных** Окумуштуулар үйү; **4. (хозяйство, домашний оча́г)** үй; **хлопота́ть по до́му** үй түйшүгүндө болуу (*тамак бышыруу, үй шытыруу жс.б.*); **5. уст.** дом (*ар кыл иш орундары*); **торго́вый дом** торговый дом (*соода жана өнөр жай шериктигинин бир түрү*); **✧ мы знако́мы дома́ми** биздин үй-бүлөлөр бир-бири менен катыш; **он отказа́л тебе́ от до́ма** ал сени өзүнүн үйүнө келтирбес болду.

ДО́МА *нареч. 1. (у себя в доме)* үйдө; **2. (в родных местах)** элде, жерде; **у нас до́ма убо́рка урожа́я да́вно нача́лась** биздин жерде эгинди жыйноо эчак башталган; **в гостя́х хорошо́, а до́ма лу́чше погов.** конокто жакшы болгону менен үйдөгүгө жетпейт; кан ордосунун тардыгы ай, кара алачыгымдын кеңдиги ай; **у него́ не все до́ма разг.** ал бир аз чалагайым, ал бир аз келесоо чалыш; **будь-те как до́ма!** өз үйүңздөгүдөй отуруңуз!

ДОМА́ШНИЙ, *ая, -ее 1. дом 1-ге т.; дома́шняя обстановка* 1) үй жасалгалары; 2) *перен.* үй шарттары; **дома́шнее хозяйство́** үй чарбасы; **дома́шняя хозяй́ка** үйүндө үй жумушун жүргүзүүчү аял; **по-дома́шнему** үйдөгүдөй; **дома́шние живóтные** бакма айбандар, үй айбандары; **дома́шний хлеб** үй наны; **2. в знач. суц.** **дома́шние мн.** үй-бүлө, үйдөгүлөр.

ДО́МБРА *жс. муз.* домбра (*комуздун бир түрү*).

ДО́МЕННЫЙ, *ая, -ое домна-га т.; до́менная печь* домна печи, домна меши.

ДО́МЕНЩИК *м.* домначы (*домна мешинде иштөөчү жумушчу*).

ДО́МИК *м. уменьш. от дом* 1 үйчө, кичине үй, кичинекей үй.

ДОМИНА́НТА *жс.* доминанта (*1. негизги идея; башкы пикир; негизги белги; мис. илимий иште; 2. муз. диатоникалык гамманын бешинчи баскычы*).

ДОМИНИО́Н *м.* доминион (*Британиялык империянын өзүн-өзү башкаруучу бөлүгү; мурунку колония*).

ДОМИНИ́РОВАТЬ *несов. 1. над чем бийик болуп туруу; э́та го́ра домини́рует над окрестно́стями* бул тоо

айланадан бийик болуп турат; **2. перен. (преобладать)** үстөм келүү, басым келүү.

ДОМИНО́ I *ср. нескл.* домино (*оюндун бир түрү*).

ДОМИНО́ II *ср. нескл.* домино (*маскарад кийиминин бир түрү*).

ДОМКРА́Т *м.* домкрат (*оор нерсени бир аз жогору көтөрүүчү механизм*).

ДОМНА *жс.* домна (*кенден чоюндун ар түрдүү сортун эритип чыгаруучу печь*).

ДОМОВИ́ТЫЙ, *ая, -ое* сарамжалдуу, бышык; **домови́тая хозяй́ка** сарамжалдуу аял.

ДОМОВЛАДЕ́ЛЕЦ *м.* үй ээси.

ДОМОВЛАДЕ́ЛИЦА *женск. р. к домовладе́лец.*

ДОМОВЛАДЕ́НИЕ *ср.* үй-жай, короо-жай.

ДОМОВО́Й I *м. фольк.* албарсты (*жок нерсеге ишенүүчүлөрдүн түшүнүгү боюнча ар бир үйдө болуучу жин*).

ДОМО́ВОЙ II *ай, -ое дом 1-ге т.; домо́вая кни́га* үй книгасы (*үйдө турган, жашаган адамдарды тиркеген книга*).

ДОМОГА́ТЕЛЬСТВО *ср.* акидей асылуу, артынан көшөрө түшүү.

ДОМОГА́ТЬСЯ *несов. чего* артынан түшүү, артынан акидей асылуу.

ДОМО́Й *нареч. 1.* үйгө, үйдү көздөй; **мы пойдём домо́й** биз үйгө барабыз; **2. (на родину)** элге, журтка, жерге; **съезди́ть домо́й на побы́вку** элге барып туруп кайтуу.

ДОМОЛА́ЧИВАТЬ *несов. см. домо́лотить.*

ДОМО́ЛОТИТЬ *сов. что* калганын басып бүтүрүү (*кырманды*); **домо́лотить хлеб** эгиндин калганын басып бүтүү.

ДОМО́ЛОТЬ *сов. что* калганын тартып бүтүү (*тегирменде*).

ДОМОНОПОЛИСТИ́ЧЕСКИЙ, *ая, -ое* монополизмге чейинки; **домонополисти́ческий капита́лизм** эк. монополизмге чейинки капитализм.

ДОМОРО́ЩЕННЫЙ, *ая, -ое 1. уст.* колдо туума, үйдө туума; **доморо́щенные ло́шади** колдо туума жылкы; **2. перен.** жөнөкөй, олдоксон; **доморо́щенный ма́стер** жөнөкөй мастер; **доморо́щенный поэт** жөнөкөй поэт.

ДОМОСЕ́Д *м.* үйдө отурма, үй күчүк (*эч кайда чыкпаган, үйдө отурганды жакшы көргөн киши*).

ДОМОСЕ́ДКА *женск. р. к домо́сед.*

ДОМОТКА́НЫЙ, *ай, -ое* үйдө токулган (*согулган*); колдо согулган; **домотка́ное полотно́** кол менен токулган болотной.

ДОМОУПРАВЛÉНИЕ *ср.* үй башкармасы.

ДОМОХОЗЯ́ИН *м.* үй ээси.

ДОМОХОЗЯ́ЙКА **1. женск. р. к домо́хозяин; 2. жс.** (*домашняя хозяй́ка*) үйүндө үй жумушун жүргүзүүчү аял.

ДОМОЧА́ДЦЫ *мн.* бирөөнүн үйүндө туруп бүлө болуп калган адамдар.

ДОМРА́ *жс. муз.* домра (*комуздун бир түрү*).

ДОМРАБО́ТНИЦА *жс.* (*домашняя работница*) үй кызматчы аял (*бирөөнүн үйүндө иштөөчү аял*).

ДОМЧА́ТЬ *сов. кого-что, разг.* эң бат жеткирүү, чаап (чуркап) жеткирүү; **ко́ни в о́дин ми́г домча́ли нас до ста́нции** көз ачып-жумганча аттар бизди станцияга жеткирди.

ДОМЧА́ТЬСЯ *сов. эң бат жетүү, чаап (чуркап) жетүү; мы домча́лись до ста́нции в де́сять ми́нут* биз станцияга он минутта чаап жеттик.

ДОМЫСЕЛ *м.* божомол, жоромол, болжоо, ой жо-руу.

ДОНАШИВАТЬ *несов. см. доносить* I 2, 3.

ДОНБАССКИЙ, ай, -ое *Донбасс-ка т.*; донбасстык; **донбасский уголь** Донбасс көмүрү.

ДОНЕЛЬЗЯ *нареч. разг.* эн эле, ашып түшкөн, барып турган; **он донельзя упрям** ал эн эле өжөр.

ДОНЕСЕНИЕ *ср.* донесение, кабар, билдирүү, билдирме.

ДОНЕСТИ I *сов. кого-что* жеткирүү, жеткизүү, көтөрүп баруу; **носильщик донёс чемодан до трамвая** носильщик чемоданды трамвайга жеткирди.

ДОНЕСТИ II *сов. 1. (сделать донесение)* билдирүү, билдирме берүү; **2. (сделать донос)** чагуу, чагым кылуу, сөз ташуу.

ДОНЕСТИСЬ *сов.* жетүү угулуу, келип жетүү (*үн, тыбыш*); **из сада донеслись звуки оркестра** бактан оркестрдин үнү угулду; **донёсса слух** каншаар угулду.

ДОНЕЦКИЙ, ай, -ое *Донец-ке т.*; донецтик; **Донецкий угольный бассейн** Донец көмүр бассейни.

ДОНИЗУ *нареч.* аягына чейин, этегине чейин; **сверху донизу** башынан аягына чейин, бүт бойдон, жогортон төмөнгө, бийиктен паска чейин.

ДОНИМАТЬ *несов. см. донять.*

ДОНКИХОТСТВО *ср.* донкихоттук (*шартты, учурду эске албастан куру кайрат кылуучулук; береке-сиз кыялга тушуучулук*).

ДОННИК *м. бот.* кашка беде.

ДОНОР *м.* донор (*оору кишиге куйдуруу үчүн өзүнүн канын берүүчү адам*).

ДОНОРСКИЙ, ай, -ое *дóнор-го т.*; донордук; **донорский пункт** донордук пункт.

ДОНОРСТВО *ср.* донордук (*жарадар аскерге, ооруду кишиге куйдуруу үчүн өзүнүн канын берүү*).

ДОНОС *м.* чагым, сөз ташуу, билдирме, билдирүү (*бироонун үстүнөн*); **ложный донос** жалган чагым.

ДОНОСИТЬ I *несов. 1. (окончить носку чего-л.)* көтөрүп жеткирүү (*мис. отунду*); **2. (износить)** кийип жыртуу (*мис. кийимди*); **3. (ребёнка – о беременной)** мөөнөтүнө жетип төрөө (*мис. баланы*).

ДОНОСИТЬ II *несов. см. донести* II.

ДОНОСИТЬСЯ *несов. см. донестись.*

ДОНОСЧИК сөз ташуучу, чагымчы, чагым кылуучу, айгак.

ДОНОСЧИЦА *женск. р. к доносчик.*

ДОНСКОЙ, ай, -ое *Дон-го т.*; дондук.

ДОНЫНЕ *нареч. уст.* ушу күнгө чейин, ушу убакка дейре.

ДОНЯТЬ *сов. кого, разг.* жадатуу, жүдөтүү, мазаны алуу, тынчтыкты кетирүү, жанына тийүү, кыжырын кайнатуу, көкөйүнө тийүү (*мис. бир нерсени сурай берип*).

ДООБЕДАТЬ *сов. разг.* обедди жеп бүтүү.

ДООКТЯБРЬСКИЙ, ай, -ое Октябрге чейинки (*Улуу Октябрь Социалисттик Революциясынан мурунку*).

ДОПАХАТЬ *сов. что* (жердин) калганын айдап бүтүү.

ДОПЕКАТЬ *несов. см. допечь.*

ДОПЕКАТЬСЯ *несов. 1. см. допечься; 2. страд. к допекать.*

ДОПЕТЬ *сов. что* ырдап бүтүү, калганын ырдоо, бүтүрө ырдоо.

ДОПЕЧАТАТЬ *сов. что 1. (кончить печатать)* басып бүтүү; **книгу допечатали сегодня ночью** китепти бүгүн түндө басып бүтүштү; **2. (дополнительно)** кошумча басып чыгаруу.

ДОПЕЧАТЫВАТЬ *несов. см. допечатать.*

ДОПЕЧЬ *сов. 1. что (кончить печь)* калганын (чаласын) бышырып бүтүү; **2. кого, перен. разг. (донять)** жадатуу, жүдөтүү, мазаны алуу, тынчтыкты кетирүү, жанына тийүү, кыжырын кайнатуу, көкөйүнө тийүү; **она допекла меня своими жалобами** ал даттана берип менин мазамды алды.

ДОПЕЧЬСЯ *сов.* жетиле бышуу, чаласы бышып бүтүү; **хлеб допёкся** нан жетиле бышты.

ДОПИВАТЬ *несов. см. допить.*

ДОПИСАТЬ *сов. что 1.* калганын жазып бүтүү, жазып коюу; **я дописал последнюю страницу** мен акыркы барагын жазып бүттүм; **2. (картину)** тартып бүтүү (*сүрөттү*).

ДОПИСЫВАТЬ *несов. см. дописывать.*

ДОПИТЬ *сов. что* ичип бүтүү, бүтүрө ичүү.

ДОПЛАТА *жс.* кошумча төлөө, кошумча төлөм.

ДОПЛАТИТЬ *сов. что* кошумча төлөө; **доплатите в кассу ещё тридцать копеек** кассага отуз тыйын дагы төлөнүз.

ДОПЛАТНОЙ, ая, -ое *доплатное письмо* доплатной кат (*төлөп алма кат*).

ДОПЛАЧИВАТЬ *несов. см. доплачивать.*

ДОПЛЕСТИСЬ *сов. разг.* илээлеп отуруп араң жетүү; **мы еле доплелись до дому** илээлеп отуруп үйгө араң жеттик.

ДОПЛЫВАТЬ *несов. см. доплыть.*

ДОПЛЫТЬ *сов. до кого-чего* сүзүп (*чабак уруп*) жетүү; **лодка доплыла до середины реки** кайык дарыянын ортосуна сүзүп жетти.

ДОПОДЛИННО *нареч. уст.* анык, чын; **мне доподлинно известно** мага анык белгилүү, мен анык билем.

ДОПОДЛИННЫЙ, ай, -ое анык, чын, так; **доподлинные сведения** анык маалыматтар.

ДОПОЛЗАТЬ *несов. см. доползти.*

ДОПОЛЗТИ *сов. до кого-чего* жылып жетүү, сүйрөлүп жетүү, боору менен жылып жетүү.

ДОПОЛНЕНИЕ *ср. 1. (действие)* кошумчалоо; **2. кошумча; дополнения к отчёту уже напечатаны** отчётко кошумчалар басылып бүттү; **3. грам. толуктооч; прямое дополнение** тике толуктооч; **косвенное дополнение** кыйыр толуктооч; **в дополнение** кошумча кылып, кошумча кылынып.

ДОПОЛНЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от дополнить; 2. прил.** толукталган, толуктап киргизилген; **исправленное и дополненное издание** түзөтүлгөн жана толукталган басылышы.

ДОПОЛНИТЕЛЬНО *нареч.* кошумча, кошумчалап, үстүнө дагы; **ему дали дополнительно девять дней отпуска** ага кошумча тогуз күн отпуск беришти.

ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ, ай, -ое кошумча; **дополнительные сведения** кошумча маалыматтар; **дополнительные цвета физ.** кошумча ыраң, кошумча түс (*белгилүү пропорцияда кошулуп, агыш түс бере турган эки түс*).

ДОПОЛНИТЬ *сов. кого-что* толуктоо, кошумчалоо.

ДОПОЛНИТЬСЯ *сов.* толукталуу, кошумчалануу.

ДОПОЛНЯТЬ *несов. см. дополнить.*

ДОПОЛНЯТЬСЯ *несов. 1. см. допóлниться; 2. страд. к дополнять.*

ДОПОЛУЧАТЬ *несов. см. допóлчить.*

ДОПОЛУЧИТЬ *сов. что* калганын алып бүтүү, кошумча алуу; *дополучить разницу в зарплате* зарплата-нын калган айырмасын алуу.

ДОПОТÓПНЫЙ, ая, -ое *разг. шутол. (устарелый)* атам заманкы, алда качанкы, эскирип бүткөн, чалдыбары чыккан, качандыр бир убактагы; *допотопные взгляды* атам заманкы көз караштар.

ДОПРА́ШИВАТЬ *несов. см. допросить.*

ДОПРИЗЫ́ВНИК *м.* допризывник (*аскерге чакырылууга жашы жакындап калган жигит*).

ДОПРИЗЫВНЫЙ, ая, -ое призывга чейинки (*аскерге чакырылууга чейинки*); *допризывный возраст* призывга чейинки жаш; *допризывная подготовка* призывга чейинки даярдык.

ДОПРО́С *м.* допрос, сурак; *подвѣргнуть допросу* сурак кылуу, допроско алуу; *перекрёстный допрос* бир нече тараптан кайчылаштыра жүргүзүлгөн сурак; *снять допрос* сурак кылып жазуу.

ДОПРОСИ́ТЬ *сов. кого* допроско алуу, суракка алуу, допрос кылуу, сурак кылуу.

ДОПРОСИ́ТЬСЯ *сов. разг. 1. чего и с неопр. (выпросить)* суранып (өтүнүп) бир натыйжага жетүү; *его не допросишься письмо написать* суранып да ага кат жаздыра албайсың; *2. о чём (разузнать)* сурамалдоо, сурамжылоо; *мы не могли допроситься, кто он такой, откуда родом* анын ким экендигин, кайда туулгандыгын сурамжылап биле албадык.

ДОПРЫ́ГАТЬСЯ *сов. разг.* кайпалактап жүрүп балакетке кабылуу, кырсыкка жолугуу.

ДОПРЫ́ГНУТЬ *сов. до чего* секирип жетүү, жете секирүү.

ДОПУСК *м. 1. (право входа)* кирүү укугу, уруксат; *иметь допуск к больному* оору кишиге кирүү укугу болуу; *2. тех.* допуск (*техникалык деталдарды жана башка нерселерди жасоодо белгиленген өлчөмдөн чыгуунун мүмкүн болгон чеги*).

ДОПУСКА́ТЬ *несов. см. допустить; допускаю, что он не знал* мүмкүн, ал билген жок деп эсептейм (*ойлойм, болжолдойм*); *я не допускаю этой мысли* мен мындай деп ойлобоймун.

ДОПУСКА́ТЬСЯ *несов. 1.* уруксат кылынуу, жол коюлуу; *это не допускается* буга жол коюлбайт; *2. страд. к допускать.*

ДОПУСТИ́МЫЙ, ая, -ое мүмкүн, жөнү бар.

ДОПУСТИ́ТЬ *сов. 1. кого до кого-чего, к кому-чему* уруксат кылуу, жол берүү, мүмкүндүк берүү; *допустить к экзамену* экзаменге уруксат кылуу; *2. что (позволить)* чыдоо, жол коюу, жол берүү; *этого допустить нельзя* буга жол коюуга болбойт; *3. что (предположить)* мүмкүн (макул)... деп ойлоо (болжоо); *допустим, что это будет так* макул, бул ушундай эле боло койсун; *допустить ошибку* ката жиберүү (*кетирүү*).

ДОПУЩЕ́НИЕ *ср. (предположение)* болжол, жоруу, божомол.

ДОПЫТА́ТЬСЯ *сов. разг.* сурамжылап билүү; *мы, наконец, допытались, как найти его* биз, акырында, аны кандай кылып табууну сурамжылап билдик.

ДОПЫТЫВА́ТЬСЯ *несов. см. допытаться.*

ДО́ПЬЯНА *нареч. разг.* мас болгуча.

ДОРАБА́ТЫВАТЬ *несов. см. доработать.*

ДОРАБО́ТАТЬ *сов. 1. (проработать)* иштөө (*белгилүү бир убакка чейин*); *доработать до утра* таң аткыча иштөө, таң сүргүчө иштөө; *2. что (доделать)* кем жерин иштеп бүтүрүү; *этот проект нужно доработать* бул проекттин кем жерин иштеп бүтүрүү керек.

ДОРАБО́ТАТЬСЯ *сов. до чего, разг.* иштей берип өзүн бир абалга алып келүү.

ДОРАБО́ТКА *ж. разг.* иштеп бүтүрүү, калганын (чаласын) иштеп бүтүү, бүтүрө иштөө; *вернуть рукопись автору на доработку* чаласын (кемчилигин) оңдоо үчүн кол жазманы авторго кайтарып берүү.

ДОРАСТА́ТЬ *несов. см. дорастить.*

ДОРАСТÍ *сов.* өсүп жетүү, жете өсүү; *ты ещё не дорос* сен али өсүп жете элексиң, сен али баласың.

ДОРВА́ТЬСЯ *сов. до кого-чего, разг.* аңсаган нерсесине жетүү, качырып сала берүү, эт-бетинен кетүү.

ДОРЕВОЛЮЦИО́ННЫЙ, ая -ое революцияга чейинки.

ДОРЕФÓРМЕННЫЙ, ай, -ое *ист.* реформага чейинки; *дореформенная Россия* реформага чейинки Россия (*Россияда 19 кылымдын 60 жылдарындагы реформага чейинки*).

ДОРИСОВА́ТЬ *сов. кого-что* сүрөт тартып бүтүү.

ДОРИСО́ВЫВАТЬ *несов. см. дорисовать.*

ДОРИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *архит.* доридалык (*байыркы гректерде – архитектуранын бир стилине таандык*); *дори́ческая колонна* доридалык стиль менен салынган колонна.

ДОРО́ГА *ж.* жол; *прокла́дывать доро́гу* жол салуу; *отправля́ться в доро́гу* жолго (сапарга) чыгуу; *сб́иться с доро́ги* жолдон адашуу; *пробива́ть себе́ доро́гу* *прям. и перен.* өзүнө өзү жол ачуу; *мне с ним не по доро́ге* *прям. и перен.* мен ага жолдош боло албайм, мен аны менен бир жолдон жүрө албайм; *желе́зная доро́га* темир жол; *туда́ ему́ и доро́га!* *разг.* сооп болуптур!; *ырас болуптур!*; *доро́гу!* жол бер!, пош!; *ска́тертью доро́га* кайда барсаң, анда бар; *жоголары; иди́ своей доро́гой* өз акылы менен болуу; *по доро́ге* жолдо баратып; *ста́ть кому-л. попере́к доро́ги* бирөөгө жолтоо кылуу, бирөөгө жол бербөө.

ДО́РОГО *нареч. 1. (по дорогой цене)* кымбат; *до́рого купи́ть* кымбат сатып алуу; *2. перен.* кыйын, кымбат; *до́рого обошлось* кымбатка түштү (далайды көрсөттү); *нам до́рого ка́ждое его́ сло́во* анын ар бир сөзү бизге алтын; *лю́бо-до́рого* кубанасың, көңүлүңө толот.

ДОРОГОВИ́ЗНА *ж.* кымбатчылык.

ДОРО́ГОЙ *I нареч. разг.* жолдо, жолоочулап жүргөндө, жол жүргөндө, жол бою.

ДОРОГО́Й II, ая, -ое *1. (дорогостоящий)* кымбат; *это о́чень доро́гой ковѐр* бул өтө кымбат килем; *2. (милый, любимый)* кымбаттуу; *доро́гой друг!* кымбаттуу дос!; *до́рогой това́риш!* кымбаттуу жолдош!; *3. перен.* баалуу, кымбаттуу; *доро́гая побе́да* кымбатка түшкөн жениш; *ка́ждая мину́та доро́га* ар бир минута кымбат.

ДОРОГОСТО́ЯЩИЙ, ай, -ее кымбат турган, баасы кымбат.

ДОРО́ДНОСТЬ *ж.* толмочтук, күржүгүйлүк.

ДОРО́ДНЫЙ, ай, -ое толмоч, күржүгүй; **ДОРО́ДНЫЙ мужчи́на** толмоч эркек.

ДОРО́ДСТВО *ср. см. дорóдность.*

ДОРОЖА́ТЬ *несов.* кымбаттоо, кымбаттап кетүү.

ДОРО́ЖЕ *сравн. ст. от прил. доро́гой 1, 2 и нареч. дорого 1.* кымбатыраак; **2.** перен. кымбат, баалуу.

ДОРОЖИ́ТЬ *несов. кем-чем баалоо, ардактоо, сактоо, кадырлоо.*

ДОРОЖИ́ТЬСЯ *несов. разг. кымбат суроо, өтө кымбат суроо.*

ДОРО́ЖКА *жс. 1. уменьш. от доро́га* жол, жолчо; **бегова́я доро́жка** тегеретме, жарыш жолу; **2.** (коврик, маленькая скатерть) дорожка (энсиз узун килем же дасторкон).

ДОРО́ЖНЫЙ, ая, -ое *дорога-га т.*; **доро́жный ма́стер** *жс.-д.* жол мастери (темир жолдо ремонт иштерин башкаруучу мастер); **доро́жная су́мка** жол баштыгы.

ДОРЫВА́ТЬ *несов. см. доры́ть.*

ДОРЫ́ТЬ *сов. что 1. (кончить рыть)* казып бүтүү (бүтүрүү), бүтүрө казуу; **2.** до чего чейин казуу.

ДОРЫ́ТЬСЯ *сов. казып жетүү; мы доры́лись до воды* биз казып отуруп, сууга жеттик.

ДОСА́ДА *жс. ыза, кордук, өкүнүч; какáя досáда!* кандай өкүнүч!, олды, кокуй ай!, аттин!; **с досáды** ыза болгонунан, ызалыктан.

ДОСАДИ́ТЬ *сов. кому ызалоо, ыза кылуу.*

ДОСА́ДНО *безл. в знач. сказ. кому кап, аттигин ай.*

ДОСА́ДНЫЙ, ай, -ое кордук болуучу, өкүнүчтүү; **досáдная ош́ибка** өкүнүчтүү ката.

ДОСАДОВА́ТЬ *несов. кого-что ыза болуу; я досадовал на приятелей* мен жолдошторума ыза болдум.

ДОСАЖДА́ТЬ *несов. см. досади́ть.*

ДОСЕВА́ТЬ *несов. см. досе́ять.*

ДОСЕ́ЯТЬ *сов. что сээп бүтүү, бүтүрө себүү.*

ДОСИДЕ́ТЬ *сов. до чего чейин отуруу, отура берүү; мы досиде́ли до са́мого конца́ ле́кции* биз лекциянын аягына чейин отурдук.

ДОСИ́ЖИВАТЬ *несов. см. досиде́ть.*

ДОСКА́ *жс. 1. (материал)* тактай; **дубо́вые до́ски** эмен тактайлар; **2.** (плита, пластина и т.д. для чего-л.) доска, тактай, такта (түрдүү нерседен тактайга окшотуп жасалган буюм); **кля́ссная доска́** класс доскасы; **гри́фельная до́ска** таш такта (жазуу үчүн); **доска́ почёта** ардак тактасы; **мра́морная доска́** мрамор доска; **ша́хматная доска** шахмат доскасы; **ста́вить на одну́ до́ску** бирдей көрүү, тең көрүү; теңдештирүү; **от доскí до доскí** баштан аяк (мис. *китенги окуп чыгуу*); **до грово́вой доскí** көргө киргиче, өлөр-өлгөнчө.

ДОСКА́ЗАТЬ *сов. что айтып бүтүрүү, бүтүрө айтуу; вы чего́-то не доска́зали мне* сиз мага эмненидир бүтүрө айтпадыңыз.

ДОСКА́ЗЫВАТЬ *несов. см. доска́зать.*

ДОСКАКА́ТЬ *сов. до чего чаап жетүү, чаап отуруп жетүү; он доскака́л до селе́ния за три часа́* ал кыштакка үч саатта чаап жетти.

ДОСКО́НАЛЬНО *нареч. толугу менен, ийне-жибине чейин; мне доско́нально изве́стно э́то де́ло* бул иш мага ийне-жибине чейин белгилүү.

ДОСКО́НАЛЬНЫЙ, ай, -ое абдан толук, бүт бойдон, ийне-жибине чейин.

ДОСЛА́ТЬ *сов. что кошумча жиберүү, калганын жиберүү; досла́ть сле́дующие де́ньги* тийиштүү акчанын калганын жиберүү; **досла́ть патро́н** *воен.* патронду түртүп ордуна жеткирүү.

ДОСЛЕДОВА́НИЕ *ср. юр.* кошумча тергөө, кошумча текшерүү.

ДОСЛЕ́ДОВАТЬ *сов. и несов. что, юр.* кошумча тергөө, кошумча текшерүү.

ДОСЛО́ВНО *нареч. сөзмө-сөз, так өзүндөй.*

ДОСЛОВНЫЙ, ая, -ое сөзмө-сөз, так өзүндөй; **досло́вный перево́д** сөзмө-сөз котормо.

ДОСЛУ́ЖИТЬ *сов. до чего чейин кызмат кылуу, калган убакытты кызмат кылып өткөрүү; дослужи́ть до пе́нсии* пенсияга чыкканча кызмат кылуу.

ДОСЛУ́ЖИТЬСЯ *сов. до чего, разг. кызмат кылуу менен бир даражага жетүү.*

ДОСЛУ́ШАТЬ *сов. кого-что чейин угуу, дейре угуу; я дослу́шал ле́кцию до конца́* мен лекцияны аягына чейин уктым.

ДОСЛУ́ШИВАТЬ *несов. см. дослу́шать.*

ДОСЛЫ́ШАТЬ *сов. что, чаще с отриц., разг. анык угуу, баарын угуу; не дослы́шать* укпай калуу.

ДОСМА́ТРИВАТЬ *несов. см. досмотре́ть.*

ДОСМО́ТР *м. офиц. кароо (контролдук максат менен товарды же буюмдарды кароо); тамо́женный до-смóтр* таможенный кароо.

ДОСМОТРЕ́ТЬ *сов. что 1.* чейин кароо, дейре кароо; **мы досмотре́ли пьесу́ до полови́ны** биз пьесаны жартысына чейин карадык; **2. офиц. (на тамо́жене)** кароо; **бага́ж досмо́трят на гра́нице** багажды чек арада карашат.

ДОСМО́ТРИК *м. кароочу (чек арадан өткөндө жүк, ана-мынаны кароочу атайы кызматчы).*

ДОСО́ХНУТЬ *сов. жете кургоо, бүтө кургоо.*

ДОСПА́ТЬ *сов. до чего чейин уктоо, дейре уктоо; я сего́дня доспа́л до семи́ часо́в* мен бүгүн саат жетиге чейин уктадым.

ДОСПЕВА́ТЬ *несов. см. доспе́ть.*

ДОСПЕ́ТЬ *сов. разг. бышып жетүү, жете бышуу, жетиле бышуу (мис. жемиш).*

ДОСПЕ́ХИ *только мн., уст. курал-жарак, жабдык, курал жана соот-шайман (кылыч, найза сыяктуу куралдар жана денени сактоочу соот-шаймандар).*

ДОСРО́ЧНО *нареч. мөөнөтүнөн мурда, сроктон мурун; вы́полнить план досро́чно* планды срогунан мурда аткаруу.

ДОСРО́ЧНЫЙ, ая, -ое срогу (мөөнөтү) бүтпөстөн мурунку, мөөнөткө чейинки; **досро́чное вы́полнение пла́на** пландын мөөнөтүнөн мурда аткарылышы.

ДОСТАВА́ТЬ *несов. см. доста́ть.*

ДОСТАВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. доста́ться; 2. страд. к достава́ть.*

ДОСТА́ВИТЬ *сов. 1. кого-что* жеткирүү, жеткирип берүү; **достави́ть това́р** товар жеткирүү; **достави́ть на́ дом** үйгө жеткирип берүү; **2. что (причини́ть)** себепкер болуу; **твой прие́зд достави́л мне большо́ую ра́дость** сенин келишиң мага чоң кубаныч болду.

ДОСТА́ВКА *жс.* жеткирүү, жеткирип берүү; **упла́тить за доста́вку** жеткирип берүү акысын төлөө.

ДОСТАВЛЯ́ТЬ *несов. см. доста́вить.*

ДОСТА́ТОК *м. 1. (за́житочность)* оокаттуулук; жийе в достатке оокаттуу жашоо; **2. доста́тки мн. разг. (доходы, имуще́ство)** киреше; мүлк; **доста́тки их бы́ли сре́дние** алар орто чарба эле.

ДОСТА́ТОЧНО 1. нареч. (в доста́точной степе́ни) бир топ, бир далай, жетишерлик, анчалык; **доста́точно си́льный** жетишерлик күчтүү; **2. нареч. (дово́льно, хватит)** кой, болду, жетишет; **доста́точно, замолчи́те!**

жетишет эми, унчукпагыла!; **3.** *в знач. сказ.* жетишет, жетишерлик; болот; **этого было достаточно** бул эле жетишерлик болчу.

ДОСТАТОЧНЫЙ, ай, -ое **1.** жетердик, жетишерлик; **достаточно доказательство** жетишерлик далил; **2.** *уст. (зажиточный)* оокаттуу, бардар.

ДОСТАТЬ *сов.* **1.** *что (взять)* алуу; **достать книгу с полки** текчеден китепти алуу; **2.** *что (приобрести)* табуу; **я достал замечательную книгу** мен эң сонун китеп таптым; **3.** *чего, до чего (достичь, дотянуться)* жетип алуу, бою жетүү, жетүү; **достать до потолка** потолокко жетүү; **здесь дна веслом не достать** ушул жердин түбүнө калак бойлобойт (терен); **4.** *безл. разг. (хватить)* жетүү, жетишүү, жетишерлик болуу; **сил у нас достанет** биздин күчүбүз жетишет.

ДОСТАТЬСЯ *сов. кому 1. (при раздаче, разделе)* калуу, энчисине тийүү; **мне досталась от отца прекрасная библиотека** мага атамдан эң сонун библиотека калды; **2.** *безл. разг. (получить нагоняй)* жеме угуу, тил угуу, жазалануу; **ему достанется за шалости** ал тентектиги үчүн сазайын көрөт; **3.** *безл. разг. (выпасть на долю)* убара болуу, далайды көрүү, азап тартуу; **ну, и досталось нам во время пожара!** ай, өрт убагында далайды көрдүк да!

ДОСТИГАТЬ *несов. см. достигнуть.*

ДОСТИГНУТОЕ *ср.* жетишилген, жетишкендик, жетишкендиктер; **не останавливаться на достигнутом** жетишкендиктерге канааттанып токтоп калбоо, жетишкендик менен чектелбөө.

ДОСТИГНУТЬ *сов. чего* жетүү, жетишүү; **достигнуть берега** жээкке жетүү; **достигнуть цели** максатка жетүү; **достигнуть успехов** ийгиликтерге жетишүү; **достигнуть совершенства** мыктылыкка жетишүү (*өз ишинде, кесибинде*).

ДОСТИЖЕНИЕ *ср.* **1.** жетишүү; **для достижения цели** максатына жетишүү үчүн; **2.** (*успех*) жетишкендик, натыйжа; **достижения нашей промышленности** биздин өнөр жайлардын жетишкендиктери; **достижения науки и техники** илимдин жана техниканын жетишкендиктери.

ДОСТИЖИМЫЙ, ая, -ое жетишкидей, жетише алардык, мүмкүн; **эта цель вполне достижима** бул максатка толук жетишүүгө болот.

ДОСТИЧЬ *сов. см. достигнуть.*

ДОСТОВЕРНОСТЬ *жс.* шексиздик, чындык, ырас-тык; **я ручаюсь за достоверность этого сообщения** бул кабардын чындыгына мен кепил боло алам.

ДОСТОВЕРНЫЙ, ай, -ое шексиз, анык, ырас; **достоверные сведения** анык маалыматтар.

ДОСТОИНСТВО *ср.* **1.** (*моральные качества*) нарк, кадыр, абийир; **человеческое достоинство** кишилик кадыр; **он умеет держать себя с достоинством** ал өз абийирин (наркын) сактай билет; **2.** (*положительное качество*) бир нерсенин жакшы жагы, татык, татырдык; **достоинство этой книги в правдивости и увлекательности изложения** бул китептин жакшы жактары – чындыкты көрсөткөндүк жана кызыктуу жазылышы; **3.** (*стоимость*) баа, нарк, татырдык, турардык; **монета достоинством в двадцать копеек** жыйырма тыйындык монета, баасы жыйырма тыйындык монета.

ДОСТОЙНЫЙ, ай, -ое **1.** (*заслуживающий чего-л.*) татырдык, татыктуу, арзырдык; **работник, достойный премирования** сыйлоого татырдык кызматчы; **достойный уважения** кадырдоого арзырдык; **2.** (*справедливый*)

туура; **достойная оценка** туура баа; **3.** (*почтенный*) ардактуу, кадырдуу, беделдүү; **достойный человек** ардактуу киши.

ДОСТОПАМЯТНЫЙ, ая, -ое *уст.* унутулбас.

ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* кызыктырардык нерсе; көзгө урунарлык нерсе; атактуу нерсе; сонун; **осматривать достопримечательности Москвы** Москванын сонун жерлерин кыдырып көрүү.

ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кызыктырардык, көзгө урунардык, көркөм, атактуу, сонун.

ДОСТОЯНИЕ *ср.* **1.** мүлк; **народное достояние** элдин мүлкү; **2.** энчи; **в СССР наука стала достоянием масс СССР**де илим массанын энчиси болуп калды.

ДОСТОЯТЬ *сов. до чего* жете туруу; **достоять до конца** аягына чейин туруу (*мис. кароолдо*).

ДОСТРАИВАТЬ *несов. см. достроить.*

ДОСТРОИТЬ *сов. что* куруп бүтүү, бүтүрө куруу; **дом почти достроили** үйдү куруп бүтө жаздашты.

ДОСТУП *м.* кирүү, кирүүгө мүмкүндүк; **доступ в зал** прекращается после третьего звонка үчүнчү конгуроодо кийин залга кирүү токтотулат.

ДОСТУПНОСТЬ **1.** жол ачыктык; **2.** *перен.* түшүнүктүүлүк, оңойлук, жеңилдик; **доступность изложения** сүйлөмүнүн түшүнүктүүлүгү; **3.** (*цен*) арзанчылык анчалык көтөрүңкү эместик; **доступность цен** баанын арзанчылыгы, баанын анчалык көтөрүңкү эместиги, кол жетердик, баасы анча көтөрүңкү эместик.

ДОСТУПНЫЙ, ая, -ое **1.** чыгууга оңой (жеңил), барууга оңой (жеңил), жол (эшик) ачык; **это вполне доступная вершина** бул чыгууга оңой чоку; **2.** (*подходящий для многих*) жалпыга эшик ачык; **образование у нас доступно всем трудящимся** илим алуу үчүн бизде бардык эмгекчилерге эшик ачык; **3.** *перен. (лёгкий для понимания)* түшүнүгү жеңил, оңой (*мис. китеп*); **4.** *перен. (о человеке)* элпек, жөнөкөй; **5.** (*о ценах*) арзан, баасы анча көтөрүңкү эмес.

ДОСТУЧАТЬСЯ *сов. разг.* угуза түкүлдөтүү, такылдатуу, түкүлдөтүп угузуу, такылдатып угузуу.

ДОСУГ *м.* бош убак; **она посвящала свой досуг музыке** ал өзүнүн бош убагын музыкага арнады; **в часы досуга** ара-чолодо; **на досуге** бош убакта, чолодо, кол тийгенде.

ДОСУЖИЙ, ая, -ее *разг.* бош, бекер; **досужие** разговоры бекердин сөзү.

ДОСУХА *нареч.* кургагыча.

ДОСУШИТЬ *сов. что* жеткире кургатуу, кургатып (*кагыратып, кактап*) бүтүү, жеткизе кургатуу.

ДОСЧИТАТЬ *сов. что 1.* до чего (*просчитать*) чейин эсептөө, дейре эсептөө; **умёешь ли ты досчитать до ста?** сен жүзгө чейин санай аласыңбы?; **2.** (*окончить считать*) эсептеп бүтүү; **досчитать готовые детали** даяр деталдарды эсептеп бүтүү.

ДОСЧИТЫВАТЬ *несов. см. досчитать.*

ДОСЫЛАТЬ *несов. см. дослать.*

ДОСЫПАТЬ I *сов. что, чего* үстөп салуу, үстөп куюу (*мис. таруу, кум ж.б.*).

ДОСЫПАТЬ II *несов. см. доспать.*

ДОСЫПАТЬ III *несов. см. досыпать.*

ДОСЫТА *нареч.* тойгуча, тойгончо, кангыча; **накормить досыта** тойгуча тамак берүү; **наговориться досыта** *перен.* сөзгө кангыча сүйлөшүү (*сөздүн жаагын айруу*).

ДОСЫХАТЬ несов. см. **досóхнуть**.

ДОСЮДА нареч. разг. бул жерге чейин, ушерге дейре, буга чейин.

ДОСЯГАЕМОСТЬ жс. кол жетердик жер, жетүүгө мүмкүн болгондук; **быть вне пределов досягаемости** кол жеткис жерде болуу.

ДОСЯГАЕМЫЙ, ай, -ое уст. кол жетердик, колдон келерлик, жетүүгө мүмкүн.

ДОТАЦИЯ жс. дотация (*жетилишпеген расходдорун жабуу же башка максаттар үчүн мекеме же уюмдарга берилүүчү мамлекеттик пособие*).

ДОТАЩИТЬ сов. кого-что, разг. жеткирүү; **мы с трудом дотащили наш груз до станции** биздин жүктү станцияга кыйынчылык менен жеткирдик.

ДОТАЩИТЬСЯ сов. до чего, разг. аран жетүү, аран дегенде жетүү, арандан зорго жетүү; **мы дотащились до дому поздно вечером** биз үйгө каш карайганда аран дегенде жеттик.

ДОТЛА нареч. күлү калгыча, таптакыр; **сгореть дотла** күлү калгыча күйүү, мүлдө күйүү.

ДОТОННЫЙ, ай, -ое разг. бышык, тыкан, сарамжалдуу; **дотонный человек** сарамжалдуу киши.

ДОТРАГИВАТЬСЯ несов. см. **дотрónуться**.

ДОТРОНУТЬСЯ сов. до кого-чего тийүү, тийгизүү.

ДОТЯГИВАТЬ несов. см. **дотяnúть**.

ДОТЯГИВАТЬСЯ несов. 1. см. **дотяnúться**; 2. страд. к **дотя́гивать**.

ДОТЯНУТЬ сов. 1. кого-что (*дотащить*) тартып жеткирүү; 2. что до чего, разг. (*растянуть*) керип, чоюп жеткирүү; 3. до чего, перен. разг. (*дожить*) жеткизүү, жетүү; **больной до весны не дотянет** оору жазга жетпейт; **мы кое-как дотянули до конца недели** эптеп-септеп арандан-зорго жуманын акырына дейре жеткиздик.

ДОТЯНУТЬСЯ сов. созулуп жетүү, чоюлуп жетүү.

ДОУЧИВАТЬ несов. см. **доучи́ть**.

ДОУЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. **доучи́ться**; 2. страд. к **доучивать**.

ДОУЧИТЬ сов. 1. кого жете окутуу, бүтө окутуу; 2. что калганын (чаласын) үйрөнүү, жаттоо.

ДОУЧИТЬСЯ сов. 1. калганын (чаласын) бүтө окуу, жете окуу, бүтө үйрөнүү; 2. до чего чейин окуу, дейре окуу; **доучись до весны** жазга чейин оку.

ДОХА жс. доха (*сыртында да, ичинде да түгү бар колбооругон тон*).

ДОХЛЫЙ, ая, -ое 1. (о животных) өлгөн; **дохлая собака** өлгөн ит; 2. перен. разг. (*хилый*) чабал, бейкаруу, ара бечел.

ДОХЛЯТИНА жс. разг. (*падаль*) тарп, өлүк.

ДОХНУТЬ I несов. өлүү, кырылуу (*айбан жөкүндө*).

ДОХНУТЬ II сов. 1. однокр. дем чыгаруу (*бир мертебе*); 2. (*подуть*) жүрүү, согуу; **дохнул слабый ветерок** кичинекей жел жүрдү; **не смей дохнуть** разг. корккондон катып калуу, дем чыгарбай калуу.

ДОХОД м. доход, киреше; **государственный доход** мамлекеттик киреше; **трудовые доходы** эмгек менен табылган кирешелер.

ДОХОДИТЬ несов. см. **дойти**; **пáстбище нашего колхоза доходит до реки** биздин колхоздун жайыты дарыяга дейре барат; **у меня руки не доходят** разг. менин колум тийбейт, колум бошобойт; **не доходя** бир аз бери; **мы живём немного не доходя мельницы** тегирменден бир аз бери турабыз.

ДОХОДНОСТЬ жс. доходдуулук, кирешелүүлүк; **доходность предприятия** ишкананын доходдуулугу.

ДОХОДНЫЙ, ай, -ое доходдуу, кирешелүү, пайдалуу; **доходная статья бюджета** бюджеттин доходдуу статьясы.

ДОХОДЧИВЫЙ, ая, -ое оной түшүнө турган, жеңил, түшүнүктүү; **доходчивая пьеса** жеңил пьеса.

ДОЦВЕСТИ сов. гүлдөп жетүү, жете гүлдөө, толук гүл ачуу; **яблони уже доцвели** алмалар толук гүлдөдү.

ДОЦВЕТАТЬ несов. см. **доцвести**.

ДОЦЕНТ м. доцент (*жогорку окуу жайларындагы скрупулдуу наамы*).

ДОЦЕНТУРА жс. 1. доцентура (*доценттин наамы, кызматы*); 2. собир. доцентура (*доценттер*).

ДОЧЁРНИЙ, ая, -ее **дочь-ко** т.

ДОЧЕРТИТЬ сов. что сызып (чийип) бүтүү, бүтө сызуу; **дочертить план строительства** курулуш планын чийип бүтүү.

ДОЧИСТА нареч. 1. (*до чистоты*) тазаргыча, тазалангыча; таптаза кылып; 2. разг. (*совсем*) таптакыр; эч нерсе, эчтеке калтырбай; **ребята доели все дочиста** балдар эч нерсе калтырбай жеп бүтүштү; **обобрать кого-л. дочиста** бирөөнү эчтекедин калтырбай уурдап кетүү (*тоноп кетүү*).

ДОЧИСТИТЬ сов. что жеткире тазалоо, тазалап бүтүү.

ДОЧИТАТЬ сов. что 1. до чего чейин окуу, дейре окуу; **дочитать до точки** чекитке чейин окуу; 2. (*кончить читать*) окуп бүтүү, бүтө окуу; **сегодня я дочитал эту книгу** мен бул китепти бүтүн окуп бүттүм.

ДОЧИТЫВАТЬ несов. см. **дочитáть**.

ДОЧКА жс. ласк. от **дочь** кыз.

ДОЧУРКА жс. уменьш.-ласк. от **дочь** разг. кыз, кызыке.

ДОЧЬ жс. кыз; **моя дочь** менин кызым.

ДОШИВАТЬ несов. см. **доши́ть**.

ДОШИТЬ сов. что тигип бүтүү, бүтө тигүү.

ДОШКОЛЬНИК м. 1. (*ребёнок*) мектепке чейинки жаштагы бала; 2. (*воспитатель*) мектепке чейинки жаштагы балдар менен иштөөчү тарбиячы.

ДОШКОЛЬНИЦА женск. р. к **дошкóльный**.

ДОШКОЛЬНЫЙ, ая, -ое мектепке чейинки; **дошкóльный возраст** мектепке чейинки жаш; **дошкóльное воспитание** мектепке чейинки тарбия.

ДОШЛЫЙ, ай, -ое разг. айлакер, аткүр, көптү көргөн.

ДОЩАТЫЙ, ая, -ое тактайдан жасалган; **дошáтый мостик** тактай көпүрө.

ДОЩЁЧКА жс. уменьш. от **доска** 1 кичине тактай, тактайча.

ДОЯРКА жс. саанчы (*аял*).

ДРАГА жс. тех. драга (*топурак сузгуч машина*).

ДРАГОМАН м. ист. драгоман (*Чыгышта европалык посольствонун алдындагы тилмеч*).

ДРАГОЦЕННОСТЬ жс. 1. (*ювелирное изделие*) кымбат баалуу жасалга (*шакек, билерик, мончок ж.б.*); 2. (*ценная вещь*) кымбаттуу буюм, кымбаттуу мүлк.

ДРАГОЦЕННЫЙ, ая, -ое кымбаттуу, кымбат баалуу; **драгоценное украшение** кымбаттуу жасалга; **драгоценный камень** асыл таш.

ДРАГУН м. воен. ист. драгун (*атчан да, жөө да согушуучу кавалериялык аскер*).

ДРАГУ́НСКИЙ, ай, -ое драгун-га т.

ДРАЖЕ́ ср. драже (конфеттин бир түрү).

ДРАЗНИ́ТЬ несов. кого-что 1. ачууландыруу, кыжырын кайнатуу, жинин келтирүү, итиркейин келтирүү; 2. перен. (возбуждать) делебени козгоо; **дразни́ть аппети́т** аппетитти козгоо.

ДРА́КА жс. уруш, мушташ.

ДРАКО́Н м. 1. миф. ажыдаар; 2. зоол. дракон (ысык жасктагы чоң кескелдириктин бир түрү).

ДРАКО́НОВСКИЙ, ая, -ое өтө катаал (барып турган реакциячыл катаал); **драко́новские зако́ны** катаал закондор (биздин заманга чейинки 7 кылымда афиналык Дракон деген закон чыгарган адамдын атына байланыштуу).

ДРА́МА жс. драма (1. театрга арналып, диалог формасында жазылган адабий чыгарма; 2. перен. бакытсыздык, шор, оор окуя).

ДРАМАТИ́ЗИРОВАТЬ сов. и несов. что драмалаштыруу (кандайдыр бир чыгарманы драма формасына келтирүү).

ДРАМАТИ́ЗМ м. 1. драматизм (аракеттин өтө эле чыңалгандыгы); **последняя часть романа полна драматизма** романдын акыркы бөлүгү драматизм менен толгон; 2. перен. драматизм, оор окуя.

ДРАМАТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. драма 1-ге т.; драмалык; **драматическое произведение** драмалык чыгарма; **драматический теа́тр** драма театры; 2. перен. драматизм менен толгон, өтө оор окуялуу; 3. (о голосе певца) драмалык (күчтүү, кайраттуу); **драматический те́нор** драмалык тенор; **драматическое сопра́но** драмалык сопрано.

ДРАМАТИ́ЧНОСТЬ жс. окуянын оордугу (абалдын өтө эле чыңалганы).

ДРАМАТИ́ЧНЫЙ, ая, -ое кайгылуу, оор окуялуу.

ДРАМАТУ́РГ м. драматург (драмалык чыгарманын автору).

ДРАМАТУ́РГИЯ жс. собир. драматургия (бир элдин, доордун же айрым жазуучунун бардык драма чыгармалары).

ДРАМКРУЖО́К м. (драматический кружок) драмкружок, драма кружогу.

ДРА́НКА жс. drank (шыбак токтотуу үчүн же үйдүн төбөсүн жабуу үчүн кагылуучу жука, эни тар тактайчалар).

ДРА́НЫЙ, ай, -ое разг. тамтыксыз, чалдыбары чыккан, самсаалаган; **дра́ное платьё** тамтыксыз көйнөк.

ДРАНЬ жс. собир. см. дра́нка.

ДРАП м. драп (калың сукно, нооту).

ДРАПИРОВА́ТЬ несов. кого-что драпировкалоо, кооздоо (кездеме менен кооздоо, жасалгалоо).

ДРАПИРОВА́ТЬСЯ несов. 1. во что драпировкалануу, кооздолуу (кездеме менен); 2. перен. кой терисин жамынуу.

ДРАПИРÓВКА жс. 1. (действие) драпировка, драпировкалоо, кооздоо (үйдү кездеме менен кооздоо, жасалгалоо); 2. (на окно, на дверь) драпировка (эшик, терезе кооздоочу, жасалгалоочу парда).

ДРАПИРÓВЩИК м. драпировщик (сахнаны же үйдүн ичин кездеме менен кооздоочу киши).

ДРА́ПОВЫЙ, ая, -ое драп-ка т.; **драповое пальто́** драп пальто.

ДРАПРÍ ср. нескл. драпри (кооздолуп бүйрүлгөн узун көшөгө, парда).

ДРА́ТВА жс. өтүкчүнүн учугу (булгаары буюм тигилүүчү момдолгон жоон жип).

ДРА́ТВЕННЫЙ, ая, -ое дра́твенное ши́ло өтүкчүнүн жулук шибегеси.

ДРАТЬ несов. разг. 1. что (рвать) жыртуу, айруу; **драть обувь́** бут кийим жыртуу; 2. что (сдирать) сыйруу; **драть кору́** кабыгын сыйруу; **драть шку́ру** с ко-го-л. 1) бирөөнүн терисин сыйруу; 2) перен. бирөөнү тирүүлөй тоноо; бирөөнүн терисин тескери сыйруу; 3. что (вырывать) жулуу, сууру; **драть зу́бы** тишти жулуу (сууру); 4. что (царапать, раздражать) тытуу, ачыштыруу; **бритва дерёт** устара тыгат; **пéрец дерёт го́рло** мурч тамакты ачыштырат; 5. кого (дёргать) чоюу, тартуу, жулкуу; **драть за́ уши** кулагын чоюу; **драть за волосы́** чачынан тартуу; 6. кого (сечь) сабоо; **драть плéтью** камчы менен аябай сабоо; 7. что (дорого брать) өтө кымбат сатуу, канап-бутоо; 8. кого, обл. талоо, жаруу, тытуу; **волк дерёт овцу́** карышкыр койду жарып жеп жатат; **драть крупу́** күйшөө, актоо (данды кабыгынан ажыратуу); **у меня́ от стра́ха морóз по ко́же дерёт** корккондон бүткөн боюм дүркүрөдү, корккондон бүткөн боюм дүр дей түштү; **драть го́рло** разг. катуу кыйкыруу, бакыруу, баркылдоо.

ДРА́ТЬСЯ I несов. 1. (бить друг друга) урушуу, төбөлөшүү, мушташуу; 2. (сражаться) бирме-бир урушуу, атышуу; **драться на са́блях** бирме-бир кылычташуу; 3. перен. разг. (бороться за что-л.) күрөшүү; **драться за выполне́ние пла́на** планы аткаруу үчүн күрөшүү.

ДРА́ТЬСЯ II несов. разг. (рваться) жырттылуу, тытылуу.

ДРА́ХМА жс. драхма (1. гректин монетасы; 2. аптекалык салмактын эски единицасы).

ДРАЧЛИ́ВОСТЬ жс. разг. урушчаактык.

ДРАЧЛИ́ВЫЙ, ай, -ое разг. урушчаак.

ДРАЧУ́Н м. разг. урушчаак, чыр.

ДРАЧУ́НЬЯ женск. р. к драчун.

ДРЕБЕДЕ́НЬ жс. разг. көр-жер, тыйынга арзыбаган, какыр-чикир.

ДРЕ́БЕЗГ м. с дре́безгом шынгырап, шынгыр менен; **разбítься в ме́лкние дре́безги** таш-талканы чыгып кетүү, талкаланып кетүү, күкүм болуу.

ДРЕБЕЗЖА́НИЕ ср. шалдыроо, шылдыроо, чыйкылдоо, дирилдөө; **дребезжа́ние о́кон** терезелердин дирилдеши.

ДРЕБЕЗЖА́ТЬ несов. шалдыроо, шылдыроо, чыйкылдоо, дирилдөө.

ДРЕВЕ́СИНА жс. сөңгөк (жыгачтын кабык астындагы катуу бөлүгү).

ДРЕВЕ́СНИЦА жс. жыгаччыл (1. жыгачка чыккыч бака; 2. жыгач жегич көпөлөк жана анын курту).

ДРЕВЕ́СНЫЙ, ай, -ое дере́во-го т.; **древесный уголь** жыгачтын көмүрү; **древесная ма́сса** жыгач массасы (жыгачтын кагаз жасалуучу массасы).

ДРЕ́ВКО ср. каскак (найза же желек тагылуучу ичке узун жыгач).

ДРЕВНЕ́– татаал сөздөрдүн «байыркы» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү; мис. древнеримский байыркы римдик.

ДРЕВНЕГРЕ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое байыркы гректик; **древнегрéческий язы́к** байыркы грек тили.

ДРЕВНЕЕВРЕ́ЙСКИЙ, ая, -ое байыркы еврейлик.

ДРЕВНЕРУССКИЙ, ая, -ое байыркы рустук; **древнерусская история** Байыркы Русь тарыхы.

ДРЕВНИЙ, ая, -ее **1.** (*античный*) байыркы, мурунку замандагы; **древние языки** байыркы тилдер; **древняя история** байыркы тарых; **2.** (*старинный*) эзелки, эчак-кы; **древний обычай** эзелки адат; **3.** (*очень старый*) өтө карыган; **древний старик** ак ээк абышка, өтө карыган абышка; **4.** в знач. суц. **древние** мн. байыркылар, байыркы элдер.

ДРЕВНОСТЬ жс. **1.** байыркылык, эзелкилик; **древность этой крепости доказана учёными** бул крепостун (сепилдин) эзелкилиги окумуштуулар тарабынан далилденген; **2.** **древности** мн. эзелки нерселер, байыркы нерселер; **музей древностей** эзелкилер музейи; **3.** эчак өткөн заман; **это происходило в древности** бул байыркы заманда болуп өткөн.

ДРЕВО ср. поэт. уст. см. **дерево**.

ДРЕВОВИДНЫЙ, ая, -ое жыгач турпаттуу; **древовидные растения** жыгач турпаттуу өсүмдүктөр.

ДРЕВОНАСАЖДЕНИЕ ср. жыгач отургузуу, жыгач тигүү.

ДРЕВОТÓЧЕЦ м. жыгаччы көпөлөк (*курту жалбырактуу жыгачтарда жашоочу, түн көпөлөгүнүн бир түрү*).

ДРЕДНОУТ м. мор. дредноут (*ыраакка тийме артиллериялуу, сырты броня менен капталган согуш кеме*).

ДРЕЗИНА жс. жс.-д. дрезина (*темир жол менен жүрүүчү төрт доңгөлөктүү, кол менен башкарылуучу атайын кичине араба*).

ДРЕЙФ м. мор. **1.** дрейф (*шамалдын же агындын таасири менен кеменин негизги багыттан башка жакка бурулушу*); **2.** дрейф (*деңиздин агынына жараша муздун калкып жүрүшү*); **лечь в дрейф или лежать в дрейфе** дрейфте туруу (*кеме бир эле жерде тургудай кылып парусту жасою*).

ДРЕЙФИТЬ несов. разг. калтаарып калуу, коркуп калуу.

ДРЕЙФОВАТЬ несов. мор. дрейфтөө (**1.** шамалдын же агындын таасири менен калкып кетүү *же* алган курсуна бурулуу; **2.** бир жерде токтоп туруу).

ДРЕЙФУЮЩИЙ, ая, -ее дрейфтөөчү (*калкып жүрүүчү; мис. деңиздеги муз*); **дрейфующая станция** дрейфтөөчү станция.

ДРЕЛЬ жс. тех. кичине бурама, үшкү, кичине буроо.

ДРЕМА́ жс. **1.** поэт. уст. үргүлөө; **2.** обл. (*петля у кнута*) бүлдүргө.

ДРЕМАТЬ несов. **1.** үргүлөө; **старик дрёмлет сидя** абышка үргүлөп отурат; **2.** с отриц., перен. сергек болбоо; сак болбоо; **враг не дрёмлет** душман сергек.

ДРЕМАТЬСЯ несов. безл.: **мне дрёмлется** мен үргүлөп бара жатам.

ДРЕМО́ТА жс. үргүлөө.

ДРЕМО́ТНЫЙ, ая, -ое үргүлөгөн; **дрёмотное состояние** үргүлөгөн абал.

ДРЕМУЧИЙ, ая, -ее чытырман, иттин мурду өткүс; **дремучий лес** чытырман токой.

ДРЕНА́Ж м. дренаж (**1.** тех. саздак жерлерди кургатуу *жана* жер астындагы сууларды төмөндөтүү үчүн, корулгон чаралар *жана* курулуштар; **2.** мед. жарадагы ириңди *жана* сары сууну атайы жасалган түтүк менен агызып чыгаруу).

ДРЕНА́ЖНЫЙ, ай, -ое дренаж 1-ге т.; **дренажная труба** дренаж трубасы.

ДРЕНИ́РОВАТЬ сов. и несов. что, тех. дренаждоо, дренаж кылуу.

ДРЕСВА́ жс. күкүм (*таштардан, тоо тектеринен убаланып түшкөн күкүмдөр*).

ДРЕССИРОВА́ННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **дрессировать**; **2.** прил. үйрөтүлгөн, тапталган (*мис. ат, ит*).

ДРЕССИРОВА́ТЬ несов. кого үйрөтүү, машыктыруу; **в цирке дрессируют животных** циркте айбандарды үйрөтөт.

ДРЕССИРÓВКА жс. таптоо, үйрөтүү, машыктыруу (*айбандарды*).

ДРЕССИРÓВЩИК м. дрессировщик (*айбандарды таптоочу, үйрөтүүчү*).

ДРЕССИРÓВЩИЦА женск. р. к **дрессировщик**; дрессировщица.

ДРЕ́МА жс. обл. см. **дрема**.

ДРОБИ́ЛКА жс. тех. талкалагыч, майдалагыч (*тоо тектерин талкалоочу машина*).

ДРОБИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **дробильные машины** талкалагыч машиналар.

ДРОБИ́НКА жс. бир даана бытыра, бир бытыра.

ДРОБИ́ТЬ несов. что **1.** (*разбивать*) талкалоо, майдалоо; **2.** перен. майдалап бөлүү; **дробить вопрос** маселени майдалап бөлүү.

ДРОБИ́ТЬСЯ несов. **1.** талкалануу, майдалануу; **2.** страд. к **дробить**.

ДРОБЛÉНИЕ ср. талкалоо, майдалоо, талкалануу, майдалануу.

ДРО́БНЫЙ, ай, -ое **1.** мат. бөлчөктүк; **дробное число** бөлчөктүк сан; **2.** (*мелкий*) майда, убак; **дробный шаг** майда кадам, тыпылдатып майда басуу.

ДРО́БЬ жс. **1.** мат. бөлчөк; **простые дроби** жөнөкөй бөлчөктөр; **десятичные дроби** ондук бөлчөктөр; **2.** (*для стрельбы*) бытыра, чачма; **стрелять дробью** бытыра менен атуу; **барабанная дробь** барабандын дыбыраганы, барабандын дыбыр-дыбыры.

ДРОВА́ только мн. отун; **берёзовые дрова́** кайың отун; **кто в лес, кто по дрова́ погов.** чар учкандай, баш-аягы жок, баш аламан.

ДРО́ВНИ только мн. жалпак чана (*отун, жук ташыгыч жалпак чана*).

ДРОВОКО́Л м. отун жаргыч жумушчу.

ДРОВОСÉК м. **1.** отунчу (*отун кесүүчүлүк менен кесип кылуучу киши*); **2.** зоол. жыгаччы конуз (*курту жыгач жечүү конуз*).

ДРОВЯ́НОЙ, ай, -ое **дрова-га т.; дровяной сарай** отун сарайы.

ДРО́ГИ только мн. дроги (*узун солкулдак араба*).

ДРО́ГНУТЬ I несов. (*збнуть*) калтыроо, дирилдөө.

ДРО́ГНУТЬ II сов. **1.** (*задрожать*) титирей түшүү, калтырай түшүү; **от волнения голос у него дрогнул** апкаарыгандыктан үнү калтырай түштү; **рука его дрогнула при прощании** коштошкон кезде колу калтырап кетти; **2.** перен. (*прийти в смятение*) селт эте түшүү, шашка-ландап калуу; **неприятель дрогнул и побежал** душман селт дей түшүп, качып жөнөдү; **у него рука не дрогнет** жүрөгү даайт; колу барат.

ДРОЖА́НИЕ ср. дирилдөө, калтыроо, титирөө; калчылдоо (*озноб*); **дрожание голоса** үндүн калтырашы.

ДРОЖАТЬ *несов.* 1. (*сотрясаться*) дирилдөө, титирөө; **стёкла дрожат** айнек дирилейт; 2. калтыроо, титирөө; калчылдоо (*знобить*); **дрожать от холода** сууктан калтыроо; **голос дрожит** үн калтырайт; 3. *перен.* (*трепетать, бояться*) коркуу, муун бошоо, калтыроо; 4. *за кого-что, перен.* (*беспокоиться*) камыроо, сактоо (*оберегать*); 5. *над кем-чем, перен.* калтыроо, титирөө; **он дрожит над каждой копёйкой** ал бир тыйын үчүн титирейт.

ДРОЖАЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от дрожать*; 2. *прил.* дирилдек, калтырак; **дрожащий голос** калтырак үн.

ДРОЖЖЕВОЙ, ая, -ое **дрожжи-ге т.**; **дрожжевой завод** ачыткы заводу.

ДРОЖЖИ *только мн.* ачыткы; **пивные дрожжи** пиво ачыткысы.

ДРОЖКИ *только мн. уст.* дрожки (*киши отургуч төрт доңгөлөктүү жеңил араба*).

ДРОЖЬ *ж.* дирилдек, калтырак, чымыроо; **лихорадочная дрожь** безгек калтырагы; **дрожь пробежала у него по спине** анын аркасы чымырап кетти (*дүрүлдөп кетти*).

ДРОЗД *м.* дрозд (*чыйырчык сыяктуу куш*).

ДРОК *м. бот.* дрок (*буурчак сыяктуу өсүмдүктүн бир түрү*).

ДРОМАДЁР *м. зоол. нар.*

ДРОССЕЛЬ *м.* дроссель (1. *эл. индуктивдик каршылыгы күчтүү жез сымдан жасалган катушка; бул – жалпы чепке кошулуп, алмашма токтун күчүн кемитет*; 2. *тех.* суунун, буунун жана газдын трубопроводдорго өтүшүн жөнгө салып тура турган клапан).

ДРОТИК *м. уст.* кыска найза (*ыргытылуучу курал*).

ДРОФА *ж. зоол.* тоодак.

ДРУГ I *м.* 1. дос, жан жолдош, ынак; **друзья детства** бала кезден берки достор; **друг дома** 1) жакын ашына; 2) аялынын ойношу; 2. (*сторонник, защитник*) дос, жактоочу; **друг детей** балдардын досу; **будь другом** *разг.* кичи бейилдикке, кичи бейилдик кылып; **будь другом, сделай это за меня** кичи бейилдикке, мына муну мен үчүн иштей салчы; **старый друг лучше новых двух** *посл.* эски достун бирөө, жаңы достун экөөнөн артык (*эски дос эстен кетпейт, жаңы дос кадырга жетпейт*).

ДРУГ II: **друг другу** бири-бирине; **все мы остались довольны друг другом** биз бири-бирибизге ыраазы болдук; **друг за друга** бири-бири үчүн; **друг за другом** биринин артынын бири; **друг против друга** 1) (*лицом к лицу*) бетме-бет; 2) бирине-бири каршы; **друг о друге** бири-бири жөнүндө.

ДРУГОЙ, ай, -ое 1. башка; **и тот и другой** тигил да, булда (экөө тең); **один за другим** биринин артынан бири; 2. *в знач. суц. м.* башка; **заботиться о других** башкалардын камын жеш; 3. *в знач. суц. ср.* башка, бөтөн; **ему гово-ришь одно, а он делает другое** ага муну иште десен, ал башканы иштейт; ары жыгыл десен, бери жыгылат; **другими словами** башкача айтканда; **на другой день** эртен, эртесинде; **с другой стороны** башка жагынан.

ДРУЖБА *ж.* достук, татуулук; **дружба народов** элдердин достугу; **не в службу, а в дружбу** *погов.* милдет үчүн эмес, достук үчүн.

ДРУЖЕЛЮБИЕ *ср.* достук, татуулук, ынактык, ачык чырайлык.

ДРУЖЕЛЮБНЫЙ, ая, -ое досторчо, ынактарча, ачык чырай менен.

ДРУЖЕСКИ *нареч.* достук кылып, жакындык менен.

ДРУЖЕСКИЙ, ая, -ое достук, татуулук, ынактык, жакындык; **дружеский привёт** достук салам; **быть на дружеской ноге** достошуп жүрүү.

ДРУЖЕСТВЕННЫЙ, ай, -ое достук; татуу, дос, ылымы жакын; **дружественные державы** достук мамиледеги мамлекеттер.

ДРУЖИНА *ж.* 1. *ист.* **дружина** (*Байыркы Руста князь-феодалдын айланасындагылар жана княздын согуш күчүнүн туруктуу кадрлары болуп эсептелген аскерлери*); 2. *ист.* дружина (*революцияга чейинки Россияда – согуш убагында түзүлгөн мамлекеттик ополчениенин тактикалык единицасы*); **боевая дружина** күжүрмөн дружина (*куралданган жумушчулардын революциялык отряды*); 3. дружина; **пожарная дружина** өрт өчүрүүчү дружина.

ДРУЖИННИК *м. ист.* дружиначы (*дружинага камтышуучу; дружинанын мүчөсү*).

ДРУЖИТЬ *несов. с кем* татуу болуу, достошуу, ылым жакын болуу.

ДРУЖИЩЕ *м. разг. (в обращении)* дос.

ДРУЖНО *нареч.* 1. (*сплочённо*) ынтымактуу, татуу болуп; **жить дружно** ынтымактуу жашоо; 2. (*единодушно, разом*) текши, жапырт, чогуу; **дружно взяться за работу** ишке текши киришүү; **раз, два, дружно!** бир, эки, баарыңар!; **лёд прошёл дружно** муз чогуу агып өттү.

ДРУЖНЫЙ, ай, -ое 1. татуу, дос, ынак, ынтымактуу; **дружные дети** ынтымактуу балдар; 2. (*происходящий одновременно*) чогуу, жапырт, жапа тырмак, баары тең; **дружная работа** жапырт жумуш; **дружный смех** жапа тырмак күлкү, дуу күлүү; **дружная весна** жакшы келген жаз, жакшы чыккан жаз.

ДРУЖОК *м. ласк. от друг* I дос.

ДРЫГАТЬ *несов. чем, разг.* арбаландоо, тарбалаңдоо, тыбыратуу, тарбактоо; **не дрыгай ногами** бутунду арбаландатпа.

ДРЫХНУТЬ *несов. прост.* уктоо, башка чапкандай уктоо.

ДРЯБЛОСТЬ *ж.* былбырактык, көпшөктүк, борпондук.

ДРЯБЛЫЙ, ая, -ое былбырак, көпшөк, борпон; **дряблая кожа** былбыраган тери.

ДРЯЗГИ *только мн. разг.* уруш-кериш, кыжың-кужун, ушак-айың.

ДРЯННОЙ, ай, -ое *разг.* жараксыз, жаман, осол; **дрянной человек** жаман киши.

ДРЯНЬ *ж. разг.* 1. (*о вещах*) жараксыз, жаман нерсе, капыр-чикир, ыпыр-сыпыр; **выбрось эту дрянь** мына бул ыпыр-сыпырды ыргытып жиберчи; 2. (*о человеке*) жаман, осол; **дело дрянь** *разг.* иш жаман, иштин мазасы жок.

ДРЯХЛЕТЬ *несов.* картаюу, чөгүү.

ДРЯХЛОСТЬ *ж.* карылыгы жеткендик, чөгүп калгандык.

ДРЯХЛЫЙ, ай, -ое 1. карылыгы жеткен; **дряхлый старик** карылыгы жеткен абышка; 2. *перен.* эскирген, таң болгон, эскилиги жеткен, чалдыбары чыккан.

ДУАЛИЗМ *м. филос.* дуализм (*дүйнөнүн негизи – бири-бирине байланышпаган эки баиталыштан – дух менен материядан – түзүлгөн деп материализм менен идеализмди элдештирүүгө куру аракет кылган философиялык агым*).

ДУАЛИСТ *м.* дуалист (*дуалисттик көз карашты жактоочу адам*).

ДУАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое дуалисттик (дуализмге негизделген).

ДУБ м. дуб, эмен.

ДУБИЛЬНЫЙ, ай, -ое *тех.*: **дубильный чан** ийлөө челеги; **дубильные вещества** ийлөө заттары.

ДУБИЛЬНЯ ж. *тех.* терини ийлей турган (өндөй турган) жай.

ДУБИЛЬЩИК м. тери ийлөөчү (өндөөчү) адам.

ДУБИНА ж. 1. келтек, союл; 2. *перен. разг.* топос киши, мокок киши.

ДУБИНКА ж. келтек, союлча.

ДУБИТЕЛЬ м. ийлөөчү зат.

ДУБИТЬ *несов. что* ийлөө, малмага салуу, өндөө.

ДУБЛЕНИЕ *ср.* ийлөө, өндөө, малмага салуу.

ДУБЛЕТ м. 1. дублет (*бир нерсенин экинчи экземпляры*); **дублет рúкописи** кол жазманын дублети; 2. *охот.* дублет (*кош ооз мылтыктан эки окту катар чыгаруу*).

ДУБЛЁНЫЙ, ая, -ое ийленген, өндөлгөн, малмага салынган; **дублёная кожа** ийленген тери, малмага салып ийленген тери; **дублёная шúба** ийленген териден тигилген тон.

ДУБЛЁР м. *театр.* дублёр (*тиешелүү убактарда негизги артисттин ордуна ойноочу артист*).

ДУБЛИКАТ м. дубликат (*кандайдыр бир документтин экинчи, негизги экземплярындай күчү бар экземпляры*).

ДУБЛИРОВАНИЕ *ср.* дублировать кылуу, кайталоо.

ДУБЛИРОВАТЬ *несов. кого-что* 1. дублировать кылуу, кайталоо (*бир эле ишти эка жерде кайталап иштөө*); **этот актёр дублирует роль главного героя** бул актёр башкы каармандын ролун дублировать кылат; 2. дуближ кылуу (*бир нерсенин копиясын жасоо*; *мис. бир тилде жасалган кинокартинаны башка бир тилде сүйлөтүп чыгаруу*).

ДУБЛЯЖ м. дуближ; *см.* дублировать 2.

ДУБНЯК м. дуб токой, эмен токой.

ДУБОВЫЙ, ай, -ое 1. **дуб-га т.**; дубдуу, эмендүү; **дубовый лес** эмендүү токой; **дубовый стол** эмен стол; **дубовый лист** эмен жалбырагы; 2. *перен. разг.* (*грубый*) одоно, түшүнүгү кыйын, оор; **у него дубовый язык** анын тилин түшүнүү кыйын, анын тили оор; **дубовый стиль** одоно стиль.

ДУБРАВА ж. *поэт. уст.* дубдуу токой, эмендүү токой.

ДУГА́ ж. 1. догоо; 2. *мат.* жаа (*тегерек сызыктын бир бөлүгү же жалпы эле ийри сызык*); **согнуть в дугу** аргасыз багындыруу, кыңк эттирбөө.

ДУГООБРАЗНЫЙ, ай, -ое догоо сымал, догоо формасындагы.

ДУДЁТЬ *несов. разг.* 1. (*играть на дудке*) чоор тартуу; 2. (*губами*) эрдин чормойтуп тыбыш чыгаруу.

ДУ́ДКА ж. чоор; ♠ **плясать под чью-л. дудку** бирөөнүн дегени менен болуу.

ДУ́ДКИ *межд.* кой-ээ; мунуң ишке ашпайт.

ДУ́ЖКА ж. 1. тутка, кулак; **ведёрные дужки** чаканын кулагы; 2. (*в игре в крокет*) дужка (*крюкет ойнууда сымдан жасалган тосмо*); 3. *анат.* дужка (*куштун төшүндөгү ача сөөк*).

ДУ́ЛО *ср.* ооз (мылтыктын, замбиректин оозу).

ДУ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое дуло-го т.; **дүльная часть ору́дия** замбиректин ооз жагы.

ДУ́МА ж. 1. *поэт. уст.* ой, пикир; **дүму дүмать** ой ойлоо; 2. *ист.* дума (*падышалык Россияда – закон чыгаруу же административдик функциясы бар өкүлдүк жыйналыш*; бул формалдык түрдө закон чыгарууга укуктуу болгону менен, иш жүзүндө падышалык өкмөттүн бийлигинде болгон); **боя́рская дума** боярлар думасы; **госуда́рственная дүма** мамлекеттик дума; 3. *лит.* дума (*Украина эл ырынын бир түрү*; *лирико-эпикалык поэма-нын бир түрү*).

ДУ́МАТЬ *несов.* 1. ойлоо; 2. (*намереваться*) -чы болуу; **когда́ вы дүмае́те уе́хать?** сиз качан кетмекчи болосуз?; 3. (*заботиться*) кам жеш; **дүмай не то́лько о себе́, но и о други́х** өз башыңдын гана камын ойлобостон, башкалардын да камын жегин; **я дүмаю!** (конечно) албетте!; **и дүмать не смей!** оюңа да алба!; **и не дүмаю** ойлоп да койгонум жок, башыма да келгени жок; **ты сли́шком мно́го о себе́ дүмае́шь** сен өзүңдү өтө эле мыкты ойлойсуң; **не до́лго дүмая́** көп ойлобостон.

ДУ́МАТЬСЯ *несов. безл. кому, разг.* дай болуп көрүнүү, ойго келүү, -ча болуу; **мне́ дүмае́тся, он се́годня не приде́т** менин оюмча ал бүгүн келбейт; **не дүмае́тся ли тебе́, что се́годня поиде́т дождь?** бүгүн жамгыр жаайт деп ойлойсуңбу?

ДУ́МКА ж. (*подушечка*) кичине жастык, жастыкча.

ДУ́МСКИЙ, ая, -ое дума 2-ге т.

ДУНГА́НЕ *мн.* дунгандар.

ДУНГА́НИН м. дунган.

ДУНГА́НКА *женск. р. к дунга́нин.*

ДУНОВЕ́НИЕ *ср.* желдөө, желаргы жүрүү; **дунове́ние ветерка́** желаргы согуу.

ДУ́НУТЬ *однокр. см.* дуть.

ДУ́ПЕЛЬ м. зоол. дупель (*саз кушунун бир түрү*).

ДУПЛЕ́Т м. дуплет (*бильярдда – бир шарды бири менен урганда, урулган шар кырга урунуп, кайта тоголонуп лузага түшүү*).

ДУПЛИ́СТЫЙ, ая, -ое көңдөйлүү, көңдөйү бар; **дупли́стое де́рево** көңдөйлүү жыгач.

ДУПЛО́ *ср. в разн. знач.* көңдөй (*бир нерсенин өзөгү чирүү аркасында пайда болгон көңдөй*); **дупло́ де́рева** жыгач көңдөйү; **дупло́ в зу́бе** тиштеги көңдөй.

ДУ́РА *женск. р. к дура́к*; акмак, келесоо (*аял, кыз жөнүндө*).

ДУРА́К м. акмак, келесоо; **дура́к дурако́м** *разг.* акмактын акмагы; **игра́ в дураки́** дөрөк оюну (*карта оюну*); **оста́вить в дурака́х** 1) (*в карточной игре*) дөрөк кылып калтыруу; 2) *перен.* акмак кылып кетүү, акмак кылуу; **оста́ться в дурака́х** акмак болуу, акмак болуп калуу; **наше́л дурака́** *разг.* акмакты тапкан экенсиң; **ва́лять дурака́** *разг.* акмактын ишин кылуу; **дурака́м зако́н не пи́сан** *погов.* акмакка закон жок, акмак законду тааныбайт, акмак закон менен эсептешпейт.

ДУРАЛЕ́Й м. *разг.* акмак, кеңкелес.

ДУРА́НДА ж. с.-х. күнжара.

ДУРА́ЦКИЙ, ая, -ое *разг.* дурак-ка т.; акмактык; **дурацкое положение** акмактык абал; **что за дурацкий смех!** бул эмне деген акмактык күлкү!

ДУРА́ЧЕСТВО *ср. разг.* акмакчылык; **брось свои дура́чества!** акмакчылыгыңды кой!

ДУРА́ЧИТЬ *несов. кого, разг.* акмак кылуу.

ДУРА́ЧИТЬСЯ *несов. разг.* акмактануу, калжандоо, былжыроо.

ДУРАЧОК *м. уменьш. от дурак разг.* акмак, келесоо, жинди; **прикидываться дурачком** келесоо болууш болуу.

ДУРАШЛИВЫЙ, ая, -ое *разг.* келесоо чалыш, тентек чалыш.

ДУРЕНЬ *м. разг.* акмак, кеңкелес.

ДУРИТЬ *несов. разг.* акмакчылык кылуу, кеңкелестенүү, жиндиленүү.

ДУРМАН *м. 1. бот.* дурман (уу өсүмдүктүн бир түрү); **2. разг.** (опьяняющее средство) баш айланткыч, баңги кылгыч; **3. перен.** (обман) зыяндуу, калп окуу; элдин башын айландыргыч (*мис. дин*).

ДУРМАНИТЬ *несов. кого-что* башын айландыруу, баңги кылуу.

ДУРНЕТЬ *несов.* көркү кете баштоо.

ДУРНО **1. нареч.** жаман, өтө начар; **эта вещь дурно сделана, нужно её переделать** бул нерсе жаман иштелген, кайта ондош керек; **мальчик дурно себя ведёт** бала өзүн өтө начар алып жүрөт; **2. безл. в знач. сказ.** эсен-гирөө, баш айлануу, көөнү айнуу, көөнү караңгылоо; **ему стало дурно, и он упал** ал башы айланып, жыгылып калды.

ДУРНОЙ, ая, -ое **1. (плохой)** жаман, начар; **дурной запах** жаман жыт; **дурной человек** жаман киши; **2. (некрасивый, противный)** кебетесиз, түрү жаман, өңү суук.

ДУРНОТА *жс.* көөн айнуу, бир аз көңүл караңгылануу.

ДУРНУШКА *жс. разг.* көрксүз, сүйкүмсүз (аял же кыз).

ДУРОЧКА *жс. уменьш. от дура разг.* акмак (аял, кыз жөнүндө).

ДУРШЛАГ *м.* темир чыпка, кепкир.

ДУРЬ *жс. разг.* акмактык, жаман ой; **выкинь дурь из головы** акмакчылыгыңды жогот.

ДУТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от дуть 3; 2. прил. (полый, пустой)** көңдөй, үйлөнгөн; **дутье шары** көңдөй шарлар; **3. перен. (преувеличенный)** апыртма, ашырма; **дутье цифры** апыртма цифралар.

ДУТЬ *несов. 1. (напр. о ветре)* согуу (жел); **2. (зубами)** үйлөө; **3. тех.** үйлөө, үйлөп идиш жасоо (*мис. бөтөлкө*); **он и в ус не дует разг.** ал быш деп да койбойт.

ДУТЬЁ *ср. тех.* үйлөө, үйлөп идиш жасоо; **дутьё стеклянной посуды** шише (айнек) идиштерди үйлөө (жасоо).

ДУТЬСЯ *несов. разг.* буртууу, тултууу, таарынуу; **ты чего на меня дуться?** сен мага эмне үчүн тултуясың?

ДУХ *м. 1. филос.* дух; **2. (моральное состояние)** дух (*психикалык ийкем: ойлоо, акыл жүгүртүү*); көңүл, кайрат; **присутствие духа** көңүлү көтөрүңкүлүк, өзүн өзү кармай билүүчүлүк; **он потерял присутствие духа** ал калтаарып калды, эмне кыларын билбей шашып калды; **собраться с духом** кайраттануу, кайратына келүү, бел байлоо; **в здоровом теле здоровый дух** *посл.* дени сонун жаны соо; **3. (смысл, значение, соответствие)** дух (мазмун; жараша); **дух нарбада** элдин духу; **в духе закона** закондун духуна жараша; **в духе времени** убагына ылайык; **4. миф.** жин, пери, шайтан, периште, арбак; **5. разг. (дыхание)** тыным, дем; **перевести дух** дем алуу; **одним (единым) духом** токтолбой, бирден; **я выпил чашку кумыса единым духом** мен бир кесе кымызды токтолбой ичип жибердим; **6. разг. (запах)** жыт; **не в духе** көңүл-

сүз; **я сегодня не в духе** мен бүгүн көңүлсүзмүн; **дай мне дух перевести** мен эс алайынчы; **во весь дух** жанынын барынча (*жүгүртүү, чуркоо*); **испустить дух** жан берүү; **ни слуху ни духу** кабар-атары жок, зымкыя кабарсыз.

ДУХИ *только мн.* духи, атыр.

ДУХОВЕНСТВО *ср.* духовенство (*дин кызматчылары*).

ДУХОВКА *жс.* духовка (*нан, кургак тамак бышыруу үчүн ылайыкталып, ашкана плитасына жасалган каңылтыр куту*).

ДУХОВНЫЙ, ая, -ое **1.** духовный, акыл-ой (*психикалык ийкемге таандык; денеге карама-каршы*); **духовные интересы** акыл-ой мүдөөлөрү; **духовное богатство** акыл-ой байлыгы; **духовные запросы** духовный таламдар; **2. (церковный)** диний; **духовное лицо** дин адамы; **духовная семинария** духовная (диний) семинария; **духовное завещание** өлөр алдында жазып калтырган осуят кагаз.

ДУХОВОЙ **I**, ая, -ое *муз.* духовой, үйлөмө; **труба, флейта** – **духовые инструменты** сурнай, флейта – **духовой инструменттер**; **духовой оркестр** духовой оркестр.

ДУХОВОЙ **II**, ая, -ое кыздырма (*ысыган аба менен иштөөчү*); **духовая печь** *см.* **духовка**.

ДУХОТА *жс.* думукма, үп; **в такой духоте сидеть трудно** мындай думукмада (үптө) отуруу кыйын.

ДУШ *м.* душ (куюнуу үчүн суу себээлеп агызгыч; мындай аспаптан куюнуу); **горячий душ** ысык душ; **холодный душ** суук душ.

ДУША *жс. 1.* жан; **от души или от всей души** жаны калбай; жан-дили менен; **всеми силами души** жанымын бардыгынча; **быть преданным душой и телом** жаны-дени менен берилүү, чын жүрөгү менен берилүү; **2. (человек)** жан, киши, адам; **на улице ни души** көчөдө бир да адам жок; **по сколько с души?** *разг.* киши башынан канчадан?; **в семье пять душ** үй-бүлөдө беш жан бар; **на душу населения** элдеги ар бир кишиге; **добрая душа** боорукер адам; **человек с открытой душой** ак көңүл киши; **низкая душа** арам ойлуу киши, арампоош адам; **3. ист.** жан (*крепостной дыйкан*); **4. перен. (вдохновитель)** дем берүүчү, сыймык, сонун адам; **душа общества** коомдун сонун кишиси; **в душе** оюнда, ичинде; **в душе он его порицал** ичинде ал аны жемеледи; **по душе** жагуу, көңүлдөгүдөй; **твой новый знакомый мне не по душе** сенин жаны таанышым мага (менин көөнүмө) жакпады; **по душам разг.** чын жүрөктөн, көңүлдөн; **мы побеседовали по душам** биз чын жүрөктөн аңгемелештик; **жить душа в душе разг.** эң ынак туруу, ынтымактуу жашоо; **душа не лежит разг.** көңүл тартпайт, көңүл чаппайт, көңүл келбейт; **сколько душе угодно разг.** тилегенче, каалаганча; **кушайте, сколько душе угодно разг.** каалаганча жеңиздер; **душа нараспашку разг.** ачык-айрым, ичинде арамы жок; **душа в пятки ушла разг.** жан кулактын учуна чыкты; **влезть (залезть) в душе разг. 1)** (втереться в доверие) ич-койнуна кирүү, өтө алынуу; **2)** (суметь вывести что-л.) бирөөнүн ички сырын билип алуу; **кривить душой** анык сырын айтпоо, тайсалдап калп айтуу; **отвести душе** чер жазуу; **души не чаять в ком-л. разг.** бирөөнү жакын көрүү, жанындай көрүү; **в чём душа только держится разг.** араң эле жаны бар, сүлдөрү эле бар; **стоять над душой разг.** ач кенедей асылуу, көкөйгө тийүү, жанын койбоо.

ДУШЕВАЯ *жс.* душ жасалган үй, душка түшүүчү үй.

ДУШЕВНО нареч. жүрөктөн, чын көңүлдөн; **я душевно рад** чын жүрөктөн кубанам.

ДУШЕВНОБОЛЬНОЙ, ай, -ое 1. жин оорулуу (мис. жинди); 2. в знач. суш. м., жс. жин оорулуу.

ДУШЕВНЫЙ, ая, -ое 1. душа 1-ге т.; душевное спокойствие көңүл тынчтыгы, жандын тынчтыгы; 2. (ис-кренний) эң жакын, чын көңүлдөн жакшы көргөн; душевное отношение достук мамиле, жакын мамиле; душевные болезни мээсинен бузулган оорулар, жин оорулары, жандуу оорулар.

ДУШЕГРЕЙКА жс. уст. аялдын жеңсиз жылуу чып-тамасы.

ДУШЕГУБ м. разг. мыкачы, киши өлтүргүч.

ДУШЕГУБКА жс. (лодка) оюп жасалган, туруксуз, кичине кайык.

ДУШЕНЬКА жс. ласк. жаным, айым.

ДУШЕПРИКАЗЧИК м. юр. осуятты орундоочу киши.

ДУШЕРАЗДИРАЮЩИЙ, ая, -ее кызганычтуу, аянычтуу, жанга тие турган; душеРаздирающий крик аянычтуу бакырык.

ДУШЕЧКА жс. см. душеенька.

ДУШИСТЫЙ, ая, -ое жыгтуу, жыты аңкыган, жыпар жыттанган; душистые цветы жыпар жыгтуу гүлдөр; душистый горюшек бот. жыгтуу буурчак (боб өсүмдүктүн бир түрү).

ДУШИТЕЛЬ м. куугунтуктоочу, кысуучу, басуучу, курутуучу, муундуруучу, түпкө жетүүчү.

ДУШИТЬ I несов. 1. кого (за горло) муунтуу; 2. кого (стеснять дыхание) кыйкылдатуу, демин кыстыктыруу; меня душит кашель жөтөл менин демимди кыстыктырды; 3. кого-что, перен. (угнетать) эзүү, кысуу, басуу; душить в объятиях сыга кучактоо, көпкө чейин кыса кучактоо.

ДУШИТЬ II несов. кого-что (духами) атыр себүү, атыр куюу.

ДУШИТЬСЯ несов. атыр себинүү, атыр куюнуу.

ДУШНО безл. в знач. сказ. кому кыстыктырып; ему стало душно анын деми кыстыгып турат.

ДУШНЫЙ, ая, -ое тумчуктурган, дем кыстыктырган, капа; душный воздух тумчуктурган аба; душное помещение капа үй.

ДУШОК м. разг. сасык жыт, борсуган жыт, сасык; мясо с душком сасыгы бар эт; неприятный душок арам ою бар, кылтыймасы бар.

ДУШОНКА жс. подлая душонка разг. пренебр. арам ойлуу, чирик ойлуу.

ДУЭЛЬ жс. уст. дуэль (белгилүү эреже боюнча, эки кишинин бирме-бир чыгып атышуусу же кылычташы; намыс жана аны коргоо жөнүндөгү феодалдык көз караштын саркынды калдыгы); вызвать на дуэль дуэрге чакыруу; драться на дуэли дуэлде атышуу, дуэлде кылычташуу.

ДУЭЛЯНТ м. уст. дуэлянт (дуэлге катышуучу, дуэлге чыгуучу).

ДУЭТ м. муз. дуэт (эки үн же эки музыкалык аспапка арналган чыгарма); петь дуэт дуэт ырдоо; дуэт скрипки и фортепьяно скрипка менен фортепьяно дуэти.

ДУЮ, дую, дуешь и т.д. наст. вр. от дуть.

ДУЮСЬ, дуюсь, дуешься и т.д. наст. вр. от дуться.

ДЫБА жс. ист. дыба (илгерки заманда – жазаланган, кыйнаган кишини кергич аспап).

ДЫБОМ нареч. тикесинен, типтик; у него волосы встали дыбом от испуга корккондугунан анын төбө чачы типтик болуп кетти.

ДЫБЫ: встать на дыбы 1) (о лошади) эки аягы менен тик туруу; 2) перен. тил албоо, моюн толгоо, каршыгуу, карышуу.

ДЫЛДА м. и жс. кеби-сыны жок узун адам, солдогой, далдагай.

ДЫМ м. түтүн; дым коромыслом разг. уу-чуу, ызы-чуу, кыжы-кужу, чак-челекей; баш аламан; нет дыма без огня погов. төгүн жерден өрт чыкпайт; жел болбой, чөптүн башы кыймылдабайт.

ДЫМИТЬ несов. түтөө, түтөтүү; печь дымит меш түтөп атат.

ДЫМИТЬСЯ несов. түтөө, түтүн чыгаруу; туман дымится над рекой дарыянын үстүндө туман бууланат.

ДЫМКА жс. мунарык, тунарык.

ДЫМНЫЙ, ая, -ое түтүндүү; дымная комната түтүн толгон үй; дымный порошок кара дары (мылтык дарысы).

ДЫМОВОЙ, ая, -ое 1. дым-га т.; дымовая маска түтүнгө каршы маска (пожарниктерде); 2. воен. түтөмө; дымовой снаряд түтөмө снаряд; дымовая завеса 1) түтүн көшөгө; 2) перен. алдама, көз боёмо чара.

ДЫМОГАРНЫЙ, ая, -ое от өткүч; дымогарная труба от өткүч труба (буу казанынын ичиндеги жалын өткүч түтүк).

ДЫМОК м. уменьш. от дым кичине түтүн, жүлүндөй түтүн.

ДЫМОХОД м. түтүн чыккыч, түтүн өткүч, мор.

ДЫМЧАТЫЙ, ай, -ое көгүлдүр, бозомук (түтүн сыяктуу түс).

ДЫННЫЙ, ая, -ое дыня-га т.; дынное варенье коон вареньеси.

ДЫНЯ жс. коон.

ДЫРА жс. 1. тешик, жырткыч, жарык; дыра в чулке байпактагы тешик; дыра в заборе дубалдагы жарык; 2. перен. разг. (захолустье) түнт жер, түпкүр; жить в дыре түпкүрдө жашоо.

ДЫРКА жс. см. дыра 1.

ДЫРЯВЫЙ, ая, -ое тешиктүү, жырткыктуу; дырявая голова или дырявая память разг. унутчаак.

ДЫХАНИЕ ср. дем алуу, дем тартуу.

ДЫХАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое дыхание-ге т.; дыхательное горло кекиртек.

ДЫШАТЬ несов. дем алуу, дем тартуу, аба жутуу; он еле дышит или он на ладан дышит разг. ымжан жаны калды; оозуна суу тамыздырып калды.

ДЫШАТЬСЯ несов. безл. кому дем алуу; в лесу легко дышится токойдо киши жеңил дем алат.

ДЫШЛО ср. дышло (кош ат чегилүүчү арабанын алдыңкы огуна бекитилген узун жыгач).

ДЫЯВОЛ м. шайтан, азеил.

ДЫЯВОЛЬСКИ нареч. разг. өтө эле, эң эле, аябаган; это дьявольски трудно сделать муну иштөө эң эле кыйын.

ДЫЯВОЛЬСКИЙ, ай, -ое 1. дьявол-го т.; 2. перен. (безжалостный, жестокий) кара ниет, кара мүртөз; 3. разг. өтө эле, эң эле, кыйын, какшаган, аябаган; стояли дьявольские морозы какшаган ызгаарлар болуп турду.

ДЫЯК м. ист. дьяк (Байыркы Руста – бир мекеменин катчылык милдетин аткаруучу чиновник).

ДЪЯКОН *м. церк.* дьякон (*православный чиркөөсүн-дө – эң кичи наам; өзүнчө намаз окутууга укугу жок дин кызматчысы*).

ДЪЯЧОК *м. церк.* дячок (*православный чиркөөсүн-дө – эң наамы жок дин кызматчысы*).

ДЮЖИЙ, ай, -ее *разг.* мыкты, москоол, балбан; **дюжий парень** москоол жигит.

ДЮЖИНА *ж.* дюжина (*он эки*).

ДЮЖИННЫЙ, ая, -ое кадимки, кадыресе, ортозаар.

ДЮЙМ *м.* дюйм (*жыйырма үч миллиметрге бара-бар узундук өлчөөсү*).

ДЮЙМОВЫЙ, ая, -ое **дюйм-ге т.**

ДЮНЫ *мн. (ед. дюна ж.)* дюна, дөбө (*суунун, деңиздин жээгиндеги көчмө кум дөбөлөр*).

ДЮРАЛЮМИНЬЕВЫЙ, ай, -ое **дюралюминий-ге т.**

ДЮРАЛЮМИНИЙ *м. хим., тех.* дюралюминий (*марганец менен жез катыштырылган калайдын катуу эритиндиси*).

ДЮШЭС *м. бот.* дюшес (*алмуруттун сүйрү жана таттуу бир нече сортторунун аты*).

ДЯГИЛЬ *м. бот.* кеме чайыр.

ДЯДЕНЬКА *м. разг. (при обращении)* агай, аке, ага (*көбүнчө бейтааныш кишиге карата айтылат*).

ДЯДЬКА *м. 1. разг. см. дядя; 2. ист.* дядька (*дворяндарда – эркек баланы кароочу тарбиячы*).

ДЯДЮШКА *м. разг. ласк. см. дядя.*

ДЯДЯ *м. 1. тай аке (ата, эненин агасы же иниси же тай эженин эри); 2. разг. (при обращении)* байке, ага, аке (*орто жаштагы эркекке карата айтылат*).

ДЯТЕЛ *м.* тоңкулдак, кызыл ыштан.

Е

ЕВАНГЕЛИЕ *ср. рел. инжил (христиандардын диний китеби)*.

ЕВНУХ *м.* евнух (*гаремде кызмат кылуучу бычылган кызматчы*).

ЕВРЕ́И *мн.* еврейлер.

ЕВРЕ́Й *м.* еврей.

ЕВРЕ́ЙКА *женск. р. к еврей;* еврейка.

ЕВРЕ́ЙСКИЙ, ая, -ое **еврей-ге т.**; **евре́йский язы́к** еврей тили.

ЕВРОПЕ́ЙСКИЙ, ай, -ое **Европа-га т.**; европалык; **европе́йский континент** Европа континенти.

ЕВРОПЕ́ЙЦЫ *мн.* европалыктар.

ЕВСТА́ХИЕВ, а, -о **евста́хиева труба́** *анат.* евстахий түтүгү (*орто кулак менен тамакты кошо турган түтүк*).

ЕГЕРСКИЙ, ая, -ое **егерь-ге т.**

ЕГЕРЬ *м.* егерь (**1.** *машке, тайганды үйрөтүүчү, аңдын кайда экенин аңчыларга көрсөтүп берүүчү адам; 2. ист.* *ботончо аткыч бөлүктөрдүн солдаты*).

ЕГИ́ПЕТСКИЙ, ай, -ое **Египет-ке т.**; египеттик; **египетский хло́пок** Египет пахтасы.

ЕГИПТО́ЛОГ *м.* египтолог (*Байыркы Египетти изилдөөчү специалист*).

ЕГИПТЯ́НЕ *мн.* египтяниндер, египеттиктер.

ЕГИПТЯ́НИН *м.* египтянин, египеттик.

ЕГИПТЯ́НКА *женск. р. к египтянин;* египтянка.

ЕГО *мест. 1. личн. род. и вин. п. от он, оно* аны, ал; **я егó ви́дел** мен аны көрдүм; **егó нет до́ма** ал үйдө жок; **2.** *притяж.* анын, аныкы; **его дом** анын үйү; **по егó мнени́ю** анын пикири боюнча.

ЕГО́ЗА *м. и ж.* ыгы жок шашкалак, бир жерде тура албаган адам.

ЕГО́ЗИТЬ *несов. разг.* ыгы жок шашкалактоо.

ЕДА́ *ж. 1. (пища)* тамак, ар; **2. (процесс еды)** тамак жеш, тамактануу; **пéред едо́й на́до мыть ру́ки** тамак жештин алдында кол жууш керек.

ЕДВА́ **1.** *нареч. (с трудом, насилу)* араң, зорго, араң дегенде; **я едвá дошел до дому́** мен үйгө араң жеттим; **2. нареч. (чуть)** аз эле, аз эле жерден, араң эле; **я едвá не упал** мен жыгылганым аз калдым; **едвá жив** араң эле жаны бар; **3. нареч. (очень мало, очень слабо)** эң аз, эң начар;

едвá освещённая ко́мната ичине жарык эң аз түшкөн бөлмө; **4. союз (лишь только)** менен; **едвá он вошёл, как все замолча́ли** ал кирип келери менен, баары тен унчукпай калышты; **едвá ли уда́стся нам получи́ть билéты** биз билет аларыбызды кудай билет; **едва ли не...** ...катарында, ...жакын; **он счита́лся едвá ли не лу́чшим танцо́ром** ал танцорлордун мыктысы катарында саналган; **едва-едва** араң-араң эле; **вода́ едвá-едвá течёт из кра́на** суу чоргодон араң-араң эле агып жатат.

Е́ДЕМ, едем, едете и т.д. *наст. вр. от ехать.*

ЕДИ́М, едим, едите и т.д. *наст. вр. от есть I.*

ЕДИНЕ́НИЕ *ср.* биригишүү, биригүү, биргелешүү; **едине́ние масс в борьбе́ за мир** тынчтык үчүн болгон күрөштө массанын биригиши.

ЕДИ́НИЦА *ж. 1. (цифра)* единица, бирдик (*бирди билдирүүчү цифра*); **2. (школьная отметка)** бир, единица (*мектептеги эң төмөнкү баа*); **3. (для измерения)** единица (*бир түрдүү чоңдуктарды бир-бири менен салыштырып өлчөгөндө колдонула турган чоңдук*); **дэнеж-ная едини́ца** акча единицасы; **едини́ца веса** салмактын единицасы; **4. (самостоятельная часть в целом)** единица (*бүтүндүн бир бөлүгү*); **хозяйственная едини́ца** чарбалык единица; **5. едини́цы мн. (немногие)** бирди-жарым, анча-мынча, бирин-серин.

ЕДИ́НИЧНЫЙ, ая, -ое айрым, бирин-серин, айрым учурай турган; **едини́чный слúчай** айрым учурда учурай турган, анда-санда учурай турган.

ЕДИНОБО́РСТВО *ср.* жекеме-жеке, жекеме-жеке, бирме-бирге (*согушуу, урушуу*).

ЕДИНОБРА́ЧИЕ *ср.* бир никелүүлүк (*аялдын бир эр менен же эркектин бир аял менен турушу*).

ЕДИНОБРА́ЧНЫЙ, ай, -ое **единобра́чие-ге т.**

ЕДИНОВЛА́СТИЕ *ср.* жалгыз бийлик, жеке бийлик.

ЕДИНОВЛА́СТНЫЙ, ай, -ое жалгыз бийлөөчү, жеке бийлөөчү.

ЕДИНОВРЕ́МЕННО *нареч.* бир жолу, бир гана жолу.

ЕДИНОВРЕ́МЕННЫЙ, ая, -ое бир жолу бериле тургай, бир гана жолу; **единовре́менное посóбие** бир жолу берилүүчү акчалай жардам.

ЕДИНОГЛА́СИЕ *ср.* бир добуштуулук, бир пикирдүүлүк, бир ооздуулук.

ЕДИНОГЛАСНО нареч. бир добуштан, бир ооздон; **резолүция была́ принята́ единогласно́** резолюция бир добуштан кабыл алынды.

ЕДИНОГЛАСНЫЙ, ая, -ое бир добуштан, бир ооздон; **единогласное решéние** бир добуштан кабыл алынган чечим.

ЕДИНОДУ́ШИЕ ср. бир пикирдүүлүк, ынтымактуулук.

ЕДИНОДУ́ШНО нареч. ынтымактуулук менен; **единодушно согласи́ться** ынтымактуулук менен макул болуу, толук макул болуу.

ЕДИНОДУШНЫЙ, ая, -ое бир пикирдүү, ынтымактуу.

ЕДИ́НОЖДЫ нареч. уст. бир жолу; **единожды пять – пять** бир жолу беш – беш.

ЕДИНОКРОВНЫЙ, ай, -ое аталаш (атасы бир, энеси башка); **единокровные братья́** аталаш бир туугандар.

ЕДИНОЛИЧНИК м. жеке дыйкан, жеке чарба.

ЕДИНОЛИ́ЧНЫЙ, ай, -ое 1. жеке; **единоличное крестья́нское хозяйство́** жеке дыйкан чарбасы; 2. (*осуществляемый одним лицом*) жеке өзү, өзү гана; **единоличное решéние вопро́са** маселени жеке өзү чечүү.

ЕДИНОМЫ́СЛИЕ ср. пикирдештик, сырдаштык.

ЕДИНОМЫ́ШЛЕННИК м. 1. пикирдеш, сырдаш; 2. (*сообщник*) катышуучу, бирге иштешкен.

ЕДИНОНАЧА́ЛИЕ ср. единоеначалие, бир башчылык.

ЕДИНООБРА́ЗИЕ ср. бир түрдүүлүк, түрдөштүк, түстөштүк, бир ыңтайлуулук.

ЕДИНООБРА́ЗНЫЙ, ая, -ое бир түрдүү, түрдөш, түстөш, бир ыңтай; **единообразные фо́рмы учёта́** учёттун бир түрдүү формада болушу.

ЕДИНОРОГ м. зоол. единорог (*тумиугунда мүйүз сыяктуу бир тиши бар деңиз айбаны*).

ЕДИНОУТРО́БНЫЙ, ай, -ое жатындаш, уялаш; **единоутробные братья́** уялаш бир туугандар.

ЕДИ́НСТВЕННО 1. нареч. (*только один*) жалгыз гана, бир гана, бирден-бир; **еди́нственно досту́пный спо́соб** бирден-бир мүмкүн болгон жол; 2. *в знач. частицы* (только) жалаң гана, жалгыз гана; **он говори́л еди́нственно за́тем, что́бы оправда́ться** ал жалаң гана өзүн актоо үчүн сүйлөдү.

ЕДИ́НСТВЕННЫЙ, ай, -ое 1. (*только один*) жалгыз, бирден-бир, жападан-жалгыз, сыңар; **еди́нственный ребе́нок** жалгыз бала; **оста́лся еди́нственный вы́ход** бир гана жол калды; 2. (*исключительный*) сонун, теңдеши жок; **он еди́нственный в своём ро́де** ал өзүнчө бир сонун нерсе; **еди́нственное число́** грам. жекелик сан.

ЕДИ́НСТВО ср. 1. (*общность*) бирдейлик; **еди́нство интере́сов** таламдардын бирдейлиги; 2. (*сплочённость*) бирдик; **мора́льно-политическое еди́нство советского наро́да** совет элинин моралдык-саясий бирдиги; 3. (*неразрывность*) бирдиктүүлүк, ынтымактуулук, бирдик; **еди́нство тео́рии и пра́ктики** теория менен практиканын бирдиктүүлүгү.

ЕДИ́НЫЙ, ай, -ое 1. (*общий, объединённый*) биримдик, жалпы, жалпыга бирдей, бириккен; **еди́ные госу́дарственные це́ны** мамлекеттик жалпы баа; **еди́ный хозяйственный план** чарбачылык биримдик план; **еди́ный план де́йствия** аракет кылуунун биримдик планы; 2. (*сплочённый*) бир, бирдиктүү; **еди́ным фро́нтом** бирдиктүү фронт менен; 3. (*один*) бир; **все до еди́ного** бири

калбай; **еди́ное це́лое** бир бүтүн; **еди́ный билéт** биримдик билет (*шаардык транспорттун кайсынысы – метро автобус, трамвай ж.б. – менен болсо да жүрүүгө укук бере турган билет*).

ЕД́КИЙ, ая, -ое 1. (*разъедающий*) жегич, ачыштыргыч, курч; **ед́кая кислота́** жегич кислота; **ед́кий дым** ачыштыргыч түтүн; 2. *перен.* күйдүрмө, чучукка тийген; **ед́кая насмёшка** чучукка тийген шылдың.

ЕД́КО нареч. күйдүрүп; **ед́ко усмехну́ться** күйдүрүп күлүү.

ЕД́КОСТЬ жс. 1. жегичтик, ачыштыргычтык; **ед́кость ды́ма** түтүндүн ачыштыргычтыгы; 2. *перен.* күйдүрмөлүк; **ед́кость насмёшки** шылдыңдын күйдүрмөлүгү.

ЕДО́К м. 1. (*член семьи*) киши, баш; **семья́ из трёх едоко́в** үч кишиси бар үй-бүлө; 2. *разг. (любитель поест)* тамак жакка жакын киши.

ЕДУ́, еду, едeшь и т.д. наст. вр. от ехать.

ЕЁ мест. 1. личн. род. и вин. п. от она аны; **ты ви́дел её?** сен аны көрдүңбү?; 2. *притяж.* анын, аныкы; **её ребёнок** анын баласы; **её кн́иги** анын китептери.

ЕЖЕ– татаал сөздөрдүн «кайталай турган» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **ежесекундный секунда сайын**; **ежеминутный** минута сайын; **ежемeсячный** ар ай сайын.

ЕЖЕВ́ИКА жс. бот. кара бүлдүркөн, маймынжан.

ЕЖЕВ́ИЧНИК м. кара бүлдүркөн өсүмдүгү калың өскөн жер.

ЕЖЕВ́ИЧНЫЙ, ая, -ое **ежевика-га т.**; **ежев́ичный куст** кара бүлдүркөндүн бир түбү; **ежев́ичное варeньe** кара бүлдүркөн вареньеси.

ЕЖЕГО́ДНИК м. жылдык (*жылына бир жолу басылып чыга турган журнал же жыйнак*).

ЕЖЕГО́ДНО нареч. жыл сайын, ар жылы.

ЕЖЕГО́ДНЫЙ, ая, -ое жылда, ар жылы, жыл сайын.

ЕЖЕДНЕ́ВНО нареч. ар күнү, күндөлүк.

ЕЖЕДНЕ́ВНЫЙ, ая, -ое күн сайын боло турган, күндөлүк, ар күнү боло турган; **ежедне́вная газeта́** күндөлүк газета.

ЕЖЕКВАРТА́ЛЬНО нареч. квартал сайын, ар бир кварталда.

ЕЖЕЛИ союз. уст. эгер, эгерде; см. если.

ЕЖЕМEСЯЧНИК м. айлык (*айына бир жолу чыга турган журнал*).

ЕЖЕМEСЯЧНО нареч. ай сайын, ар айда; **журна́л выхóдит ежемeсячно** журнал ай сайын чыгып турат.

ЕЖЕМEСЯЧНЫЙ, ая, -ое ай сайын, айында бир.

ЕЖЕМИНУ́ТНО нареч. ар минутада, минута сайын.

ЕЖЕМИНУ́ТНЫЙ, ая, -ое ар минутада, минута сайын.

ЕЖЕНЕДЕ́ЛЬНИК м. жумалык, апталык (*жума сайын чыгуучу журнал*).

ЕЖЕНЕДЕ́ЛЬНО нареч. ар жумада бир, жума сайын, апта сайын.

ЕЖЕНЕДЕ́ЛЬНЫЙ, ай, -ое жума сайын, апта сайын, жумасына бир боло турган.

ЕЖЕСЕКУ́ДНО нареч. секунда сайын, ар секундада.

ЕЖЕСЕКУ́ДНЫЙ, ая, -ое секунда сайын боло турган.

ЕЖЕСУ́ТОЧНО нареч. сутка сайын.

ЕЖЕСУ́ТОЧНЫЙ, ай, -ое сутка сайын боло турган.

ЕЖЕЧА́СНО нареч. ар саатта, саат сайын.

ЕЖЕЧАСНЫЙ, ая, -ое саат сайын, ар саатта, ар саатта бир боло турган.

ЕЖИХА жс. ургаачы кирпич, кирпич чечендин ургаачысы.

ЕЖОВЫЙ, ая, -ое *ёж-го т.*; *✧ держать кого-л. в ежовых рукавицах* погов. бирөөнү тыре эттирбей катуу кармоо, катаалдык менен тутуу.

ЕЗДА жс. жүрүү (бир нерсеге минип, түшүп, отуруп жүрүү); **верховая езда** атчан жүрүү; **езда на автомобиле** автомобилде жүрүү; **в трёх часах езды от города** шаардан үч сааттык жол; **долгая езда утомительна** узак жол жүрүү чарчатат.

ЕЗДИТЬ несов. жүрүү (бир нерсеге минип, түшүп же отуруп жүрүү); **ездить верхом** атчан жүрүү; **он каждый день ездит на трамвае** ал күндө трамвайга түшүп жүрөт.

ЕЗДОВОЙ, ай, -ое **1.** (употребляемый для езды) чегилүүчү, минилүүчү, мингич; **ездовая лошадь** мингич ат; **ездовые собаки** чанага чегилүүчү иттер (мис. Сибирде); **2.** в знач. сущ. м. воен. ездовой (артиллерияда араба айдоочу солдат).

ЕЗДОК м. атчан.

ЕЗЖЕННЫЙ, ая, -ое (о дороге) жүрүлгөн, көп жүрүлгөн, тапталган.

ЕЗЖУ, *езжу, едишь и т.д. наст. вр. от ездить.*

ЕЙ мест. личн. дат. и твор. п. от она ага; **ей ещё много надо учиться** ага дагы көп окуш керек.

ЕЙ-БОГУ межд. разг. кудай урсун, кудай акы; **ей-богу, дал бы** (если бы у меня было) буюрбасын.

ЕЙ-ЕЙ межд. разг. кудай акы.

ЕЛЕ нареч. **1.** (едва, чуть, только-только) араң эле, жаңыдан эле; **эле жив** араң эле жаны бар; **2.** (насилу, с трудом) араңдан-зорго, арак эле; **я эле смог поднять ящик** ящикти мен араң эле көтөрдүм; **эле-эле** араңдан зорго; **эле-эле добрался до дому** өлгөн-талганда үйгө араң жеттим; *✧ эле-эле душа в теле* погов. араң эле жаны бар.

ЕЛЕЙ м. церк. елей (олива майы; бул чиркөөдө колдонулат).

ЕЛЕЙНЫЙ, ая, -ое **1.** елей-ге т.; **2.** перен. көшөкөрлөнгөн; **елейный голос** көшөкөрлөнгөн үн.

ЕЛИКО нареч.: **елико возможно** уст. мүмкүн болушунча, күчтүн жетишинче.

ЕЛОВЫЙ, ая, -ое *ель-ге т.*; **еловый лес** карагай токой.

ЕЛЬ жс. карагай.

ЕЛЬНИК м. **1.** (еловый лес) карагайлуу токой; **2.** (ветви ели) карагай бутагы, чегедек.

ЕМ наст. вр. от есть I.

ЕМУ мест. личн. дат. п. от он, оно ага; **дайте ему** ага бериңиз.

ЕНОТ м. **1.** (животное) енот (сары күрөң түстөгү токой жаныбары); **2.** (мех) енот, еноттун териси; **воротник из енота** енот жака.

ЕНОТОВЫЙ, ая, -ое *енот-ко т.*; **енотовая шуба** енот ичик.

ЕПАРХИЯ жс. церк. епархия (архиерей башкара турган чиркөөлүк округ).

ЕПИСКОП м. церк. епископ (христиан попторунун чоңу, башчысы).

ЕРАЛАШ м. разг. былккан, аралаш, баш аламан, тартипсиз.

ЕРЕПЕНИТЬСЯ несов. разг. керденүү, тескериленүү, кежирленүү.

ЕРЕСЬ жс. **1.** рел. ересь (үстөмдүк кылып турган динге каршы келген диний окуу); **2.** перен. разг. (чепуха) тантыроо, сандырак; **что за ересь он несёт!** ал эмне деп тантырап жатат!

ЕРЕТИК м. уст. еретик (ерестин жолун жолдоочу адам).

ЕРЕТИЧЕСКИЙ, ая, -ое ерестик, ересь салдары бар.

ЕРМОЛКА жс. топу.

ЕРОШИТЬ несов. что, разг. үрпөйтүү, уйпалоо, түктүйтүү.

ЕРОШИТЬСЯ несов. разг. үрпөйтүү, уйпалануу, түктүйтүү.

ЕРУНДА жс. разг. **1.** (чепуха) сандырак, жок-бар нерсе; **он говорит ерунду** ал кайдагы сандыракты сүйлөйт; **2.** (пустяк) оңой; **это для меня сущая ерунда** бул мен үчүн эң эле оңой нерсе.

ЕРУНДИТЬ несов. разг. маанисиз сүйлөө, былжыроо, былжыраган иш кылуу.

ЕРУНДОВЫЙ, ая, -ое разг. былжыраган, арзыбаган, болор-болбос.

ЕРШИСТЫЙ, ая, -ое разг. **1.** (о волосах) үрпөйгөн, тикийип турган; **2.** перен. (задорный) үтүрөндөмө, тикирендеме.

ЕРШОМ нареч. разг. (о волосах) тикийип турган.

ЕСАУЛ м. ист. жасоол (падышалык Россияда – казак орустун офицердик чини).

ЕСЛИ союз эгер, эгерде, -са, -дан кийин; **если бы он знал, он этого не сделал бы** эгерде ал билген болсо, мындай кылбайт эле; **если я прошу, то, значит, это необходимо** мен сурап жаткандан кийин, бул зарыл нерсе; **если он пойдёт в город, я тоже пойдё** эгерде ал шаарга барса, мен да барамын; **если ехать, так ехать** жүрө турган болсо, жүрүш керек; *✧ о если бы да кабы* разг. шутл. эгерде... болчу болсо (-м, -ң ж.б.).

ЕСТ наст. вр. от есть I.

ЕСТЕСТВЕННИК м. табиятчы (табият илимдери жагынан специалист).

ЕСТЕСТВЕННО **1.** нареч. табигый нерсе; **это получилось у него вполне естественно** анын мунусу толук табигый нерсе болуп чыкты; **2.** вводн. сл. (конечно) албетте; **он, естественно, должен был выполнить приказ** ал, албетте, приказды аткарууга тийиш эле; **естественно, он согласился** албетте, ал макул болду.

ЕСТЕСТВЕННОСТЬ жс. табигыйлык, кадимкилик.

ЕСТЕСТВЕННЫЙ, ай, -ое **1.** (относящийся к природе) табигый; **естественные богатства Киргизии** Кыргызстандын табигый байлыктары; **естественные науки** табият илимдери; **2.** (нормальный, закономерный) закондуу, табигый; **естественный путь развития** өнүгүштүн табигый жолу; **3.** (непринуждённый) табигый, кадыресе; **естественным образом** табигый түрдө; **4.** (не искусственный) табигый; **естественная смерть** табигый өлүм, өз ажалынан өлүү; *✧ естественный отбор* биол. табигый тандалуу (жашоого көбүрөөк ийкемделген организмдер сакталып калуу процесси).

ЕСТЕСТВО ср. уст. (сущность): **это вытекает из самого естества данного вопроса** бул ушул маселенин өзүнөн эле чыгып отурат.

ЕСТЕСТВОВЕД м. табиятчы (табият таануу жагынан специалист).

ЕСТЕСТВОВЕДЕНИЕ ср. табият таануу (табият илиминен башталгыч билим берүүчү предмет).

ЕСТЕСТВОЗНАНИЕ *ср.* табият илими (*табият ку-булуштары жөнүндөгү илим; мис. биология, ботаника, зоология ж.б.*).

ЕСТЕСТВОИСПЫТАТЕЛЬ *м.* табият илими жагынан окумуштуу адам.

ЕСТЬ *I несов.* **1.** *кого-что (принимать пищу)* жеш; **2.** *что (разрушать, разъедать)* жеш (*о ржавчине*); ачыштыруу (*о дыме*); **✧** *есть поедом разг.* жемелеп күн көрсөтпөө; **есть глазами** көзүн айырбай жеп жиберүү.

ЕСТЬ II 1. *3 л. ед. ч. наст. вр. от быть; вы думаете о нём хуже, чем он есть* ал сиздин ойлогонунуздай анчалык жаман эмес; **2.** (*имеется*) бар, болот; **есть надежда, что он скоро вернётся** ал жакында келет деген үмүт бар; **есть у тебя эта книга?** сенде бул китеп барбы?; **у них есть что показать** аларда көрсөтүүгө жарактуу нерсе бар; **есть чему поучиться** бирдеме үйрөнүүгө болот; **✧ как есть** такыр, эч; **так и есть** чындыгында; **бежать что есть сил** күчүнүн барынча жүгүрүү.

ЕСТЬ III *межд.* **есть, макул, куп болот** (*командирдин буйругун кабыл алгандыкка жооп*).

ЕФРЕЙТОР *м.* ефрейтор (*Советтик Армияда солдаттан жогорку наам*).

ЕХАТЬ *несов.* **1.** (*на чём-л., куда-л.*) жүрүү, баруу, келүү (*унаага минип же бир нерсеге түшүп жүрүү, баруу, келүү*); **он ехал верхом на лошади** ал атчан бара жатты; **ехать на санях** чанага түшүп жүрүү; **ехать на машине** машинага түшүп жүрүү; **ехать на пароходе** пароходго түшүп жүрүү; **мы долго ехали степью** биз талаа менен узак жүрдүк; **2.** (*двигаться – о средствах передвижения*) жүрүү; **едет автомобиль** автомобиль жүрүп баратат; **3.** (*уезжать*) жөнөө, баруу, жолго чыгуу, кетүү; **мы едем в экспедицию** биз экспедицияга баратабыз; **завтра еду в Москву** эртең Москвага жөнөймүн; **4. перен. разг.** (*скользить, разъезжаться*) токтобой жылгаактоо, тайгалануу; **ноги так и едут в разные стороны** бут туш-туш жакка тайгаланат; **✧ дальше ехать некуда разг. неодобр.** андан ары эмне болсун; андан ары кеп жок.

ЕХИДНА *жс.* **1.** зоол. ехидна (*Австралиядагы денеси тикендүү кичине жаныбар*); **2.** зоол. ехидна (*Австралияда жашоочу өтө уулуу жылан*); **3. перен. разг.** (*о человеке*) кер какшык, табачыл.

ЕХИДНИЧАТЬ *несов. разг.* кер какшык салуу, табалоо.

ЕХИДНО *нареч.* кер какшык менен, табалап; **он ехидно улыбнулся** ал табалап күлүмсүрөдү.

ЕХИДНЫЙ, ай, -ое кер какшыкчыл, табачыл; **ехидный человек** кер какшык киши.

ЕХИДСТВО *ср.* кер какшыктуулук, табачылдык.

ЕШЬ *наст. вр. и повел. накл. от есть I.*

ЕЩЁ *нареч.* **1.** (*в добавление*) дагы, жана, да; **возьми ещё эту книгу** бул китепти да ал; **дай мне ещё** мага дагы бер; **прочитай ещё раз** дагы бир жолу оку; **2.** (*уже*) эле, болчу; **мы кончили техникум ещё в прошлом году** биз техникумду былтыр эле бүткөнбүз; **он уехал ещё неделю тому назад** ал бир жума мурун кеткен болчу; **3.** (*до сих пор*) элек, али; **он ещё не кончил школу** ал мектепти али бүтө элек; **4.** (*при сравнительной степени*) андан бетер; **он стал ещё сильнее** ал мурдагысынан бетер күчтүү болуп кетти; **5.** (*указывает на наличие достаточного времени, условий*) али; **я ещё успею прочесть эту книгу** мен бул китепти окуп чыгууга али убактым бар; **✧ и как ещё получится!** кандай болуп чыгар экен десен!; **ещё бы!** *разг.* албетте!, сөзсүз!, ананчы!; **вы довольны таким поступком?** – **Ещё бы!** сиз бул ишке ыраазысызбы? – Ананчы!; **это ещё ничего разг.** бул али эч нерсе эмес, жаман эмес; **вот ещё что вздумал! разг.** дагы кайдагыны ойлоп чыгарган!; **всё ещё -га чейин; он всё ещё ждёт** ал ушу убакка чейин күтүп отурат; **ещё и ещё** дагы жана дагы; **нет ещё азырынча жок; ты кончил работу?** – **Нет ещё** жумушту бүттүңбү? – Бүтө элекмин.

ЕЮ *мест. личн. твор. п. от она* ал тарабынан; **работу сделана ею** жумуш ал тарабынан иштелген.

ЁЖ *м.* кирпич, кирпичечен.

ЁЖИТЬСЯ *несов.* бүрүшүү, куушурулуу; **ёжиться от холода** сууктан бүрүшүү.

ЁКАТЬ *несов.* түк-түк этүү.

ЁКНУТЬ *однокр.:* **сердце ёкнуло разг.** жүрөк болк этти.

ЁЛКА *жс.* **1. см. ель;** **2.** ёлка; **новогодняя ёлка** жаңы жыл ёлкасы.

ЁЛОЧКА *жс.* **1. уменьш.-ласк. от ель** кичинекей карагай; **2. (род вышивки)** карагай бутактантып сайылган сайманын бир түрү.

ЁЛОЧНЫЙ, ай, -ое ёлка-га т.; **ёлочные украшения** ёлка жасалгалары.

ЁМКИЙ, ая, -ое ичтүү; **ёмкая чашка** ичтүү чыны.

ЁМКОСТЬ *жс.* ич, сыйдыргычтык, сыйымдуулук; **меры ёмкости** суюктук жана чубурма заттардын чендери (*литр, кубический метр ж.б.*); **ёмкость рынка эк.** рыноктун сыйдыргычтыгы.

ЁРЗАТЬ *несов. разг.* ойдолоо; ойдолоп отуруу.

ЁРШ *м.* **1.** ёрш (*балыктын бир түрү*); **2. (щётка)** лампанын шишесин тазалагыч щётка.

Ж

Ж I союз см. же I.

Ж II частица см. же II; ну так что ж? андай болсо, эмне экен?, андай болсо, эмне болмок эле?

ЖАБА I жс. зоол. курбака.

ЖАБА II жс. мед. **грудная жаба** жүрөк оорунун бир түрү.

ЖАБЕРНЫЙ, ая, -ое **жабры-га т.;** бакалоордуу; **жаберные животные** бакалоордуу жаныбарлар.

ЖАБИЙ, бя, -ье **жаба-га т.**

ЖАБРЫ *мн.* бакалоор; **✧ взять за жабры разг.** алкымдан алуу.

ЖАВЕЛЬ *м.* жавель (*кездемени боёгондо жана кир жууганда колдонулуучу хлор сымак эритинди*).

ЖАВОРОНОК *м.* торгой.

ЖАДИНА *м. и жс. разг. неодобр.* **1.** (*ненасытный*) ач көз, соргок, тойбос; **2. (скупой)** саран.

ЖАДНИЧАТЬ *несов. разг. 1. (напр. в еде)* ач көздүк кылуу, сугалактуу; **2. (скупиться)** сарандык кылуу, кызгануу.

ЖАДНО *нареч. 1.* сугалактык менен, ач көздүк менен, бурдап; **он жадно ест хлеб** ал нанды бурдап сугунуп жатат; **2. перен.** ынталуу, шыктуу, абдан кызыгуучу; **жадно слухать** абдан кызыгып угуу.

ЖАДНОСТЬ *жс. 1. (алчность)* ач көздүк, сугалактык; **2. (скупость)** сарандык, зыкымдык; **жадность к деньгам** акчага сарандык; **3. перен.** ынталуулук, шыктуулук, абдан кызыгуучулук; **он с жаждностью набросился на книги** ал китепти абдан кызыгуу менен окуй баштады.

ЖАДНЫЙ, ая, -ое **1. (алчный)** ач көз, тойбос, сугалак; **2. (скупой)** сараң, зыкым; **жадный человек** сараң киши; **3. перен.** ынталуу, шыктуу, абдан кызыгуучу; **жадный на книги** китепке абдан кызыккан адам; **с жадным вниманием** абдан кызыгуу менен; **смотреть жадными глазами** көзүн айрыбай суктанып кароо.

ЖАЖДА *жс. 1.* суусоо; **утолить жажду** суусун кандыруу; **возбуждать жажду** суусатуу, чаңкатуу; **2. перен.** эңсөө, самоо, умтулуу; **жажда знаний** билим алууну эңсөө; **жажда свободы** боштондукка умтулуу.

ЖАЖДАТЬ *несов. 1. уст.* суусоо; **2. чего, перен.** эңсөө, самоо, умтулуу; **жаждать свободы** боштондукка умтулуу; **он жаждал учиться** ал окууну эңсеген.

ЖАКЕТ *м.* жакет (аялдардын кыска беешманты).

ЖАКЕТКА *жс. разг. см. жакет.*

ЖАЛЕТЬ *несов. 1. кого-что (испытывать жалость)* аёо, боор ооруу, кыйбоо; **2. о ком-чём и с союзом «что»** өкүнүү; **жалеть о потерянном времени** бекер өткөн убакыт жөнүндө өкүнүү; **3. что, чего (беречь)** аёо, жаны ачуу; **не жалеть жизни** жан аябоо; **работать не жалёя сил** күч аябай иштөө; **жалеть себя** өзүн аёо.

ЖАЛИТЬ *несов. кого-что* чагуу.

ЖАЛКИЙ, ай, -ое **1. (несчастный)** аянычтуу, киши аярдык, боор оорурлук; **иметь жалкий вид** кебетеси киши аярдык болуу; **быть жалким** аянычтуу абалда болуу; **жалкая улыбка** кайгылуу жылмаюу; **2. (невзрачный, плохой)** жаман, кебетеси кеткен; **костюм пришёл в жалкое состояние** костюмдун кебетеси кетти; **3. презр. (ничтожный)** жек көрүнүч, жийиркенердик; **играть жалкую роль** жек көрүнүч роль ойноо; **жалкий человек** байкуш киши; **жалкий трус** жек көрүнүч коркок.

ЖАЛКО **1. нареч.** аянычтуу болуп, боор оорурлук (ачыгандай) болуп; **жалко выглядит** кебетеси аянычтуу болуп көрүнүү; **2. безл. в знач. сказ. кого-что, чего и с неопр.** аянычтуу, аёо, боор ооруу; **мне тебя жалко** сага менин боорум ачыйт; **3. безл. в знач. сказ. с союзом «что»** жаман, өкүнүч, өкүнүчтүү; **жалко, что он не пришёл** анын келбегени жаман болду.

ЖАЛО *ср.* ийне, найза; **жало пчелы** аарынын ийнеси; **жало сатиры** *перен.* сатиранын найзасы.

ЖАЛОБА *жс. 1. (выражение неудовольствия)* нааразылык, зардануу; **приставать с жалобами** нааразылыгын кайта-кайта эле айта берүү; **2. (официальное заявление)** арыз, даттануу; **подать жалобу** *юр.* арыз берүү; **принести жалобу на кого-л. бирөөнүн үстүнөн** арыз алып келүү; **кассационная жалоба** *юр.* кассациялык даттануу (арыз); **книга жалоб и предложений** даттануу жана сунуш китепсасы.

ЖАЛОБНО *нареч.* аянычтуу, аянычтуулук менен, кызганычтуу.

ЖАЛОБНЫЙ, ая, -ое аянычтуу, кызганычтуу; **жалобный стон** аянычтуу онтоо; **жалобная книга** даттануу китепсасы.

ЖАЛОБЩИК *м. юр.* арыздануучу, даттануучу.

ЖАЛОВАННЫЙ, ай, -ое *ист.* сыйга берилген (сыйлык кылып мамлекет же жогорку кызматтагы адам тарабынан берилген); **жалованные земли** сыйга берилген жер; **жалованная грамота** жалованная грамота (кандайдыр бир жеңилдиктер, артыкчылыктар эсөнүндөгү мамлекеттик акт).

ЖАЛОВАНИЕ *ср. уст.* жалуун, маяна; **получить жалование** жалуун алуу.

ЖАЛОВАТЬ *несов. уст. 1. кого чем, кому что (награждать, дарить)* сыйлык кылып берүү, тартуу кылып берүү; **2. кого-что, чаще с отриц. (ценить, оказывать внимание)** кадырдоо, ардактоо, сыйлоо; **его там не очень жалуют** аны ал жерде анчалык сыйлашпайт; **прошу любить и жаловать** сүйүп жана кадырдап жүрүшүңүздү сураймын; **3. к кому-чему (приходить)** келүү, баруу; **давно вы к нам не жаловали** сиздин биздикине келбегениңизге көп болду.

ЖАЛОВАТЬСЯ *несов. на кого-что 1. (высказывать жалобы)* арыздануу, даттануу, зардануу; **на что вы жалуетесь?** сиздин эмне арызыңыз бар?; **жаловаться на плохую погоду** аба ырайы начар деп зардануу; **жаловаться на кого-либо** бирөө тууралуу жаман айтуу; **2. на кого-что (подавать жалобу)** даттануу, арыз берүү, арыздануу; **жаловаться в суд** сотко арыздануу.

ЖАЛОНОСНЫЙ, ай, -ое *зоол.* ийнелүү, найзалуу (аары жс.б.).

ЖАЛОСТЛИВОСТЬ *жс. разг.* боорукердик, мейримдүүлүк.

ЖАЛОСТЛИВЫЙ, ая, -ое *разг.* боорукер, мейримдүү.

ЖАЛОСТНЫЙ, ая, -ое *разг.* аянычтуу, мундуу, боор оорурдук; **жалостная песня** мундуу ыр.

ЖАЛОСТЬ *жс. 1. (сострадание)* аёо, аягандык, боор ооруу; **сделать что-л. из жалости к кому-л. бирөөнү** аягандыктан бир нерсе иштөө; **вызывать жалость** боорун оорутуу; **2. (сожаление)** аёо, аягандык, өкүнүү, кейүү; **смотреть с жалостью** аягандык менен кароо; **какая жалость!** *разг.* аттигинай!, кап!, алда кокуй ай!, аттиная!

ЖАЛЬ **1. безл. в знач. сказ. кому кого-что, чего и с неопр. (о чувстве жалости)** аёо, аянычтуу, боор ооруу; **мне жаль этого человека** мен бул кишини аяймын; **2. безл. в знач. сказ. кого-что, чего и с неопр. (о сожалении)** аёо; **мне жаль дать тебе это** муну сага берүүгө кыйбай турам; **3. безл. в знач. сказ. кому что, с неопр. и с союзом «что»** өкүнүчтүү, өкүнүч, жаман болуу; **жаль, что вы уезжаете** сиздин кеткениңиз жаман болду; **мне жаль слышать это** мен ушуну укканыма өкүнөм; **жаль уезжать** ай, кетким келбей турат!; **4. вводн. сл. разг. (к сожалению)** аттигинай; **зайти-то к ним, жаль, нет времени** аттигинай, алардыкына баруу керек эле, убакыт жок.

ЖАЛЮЗИ *ср. нескл.* жалюзи (чий сыяктуу согулган терезе парда).

ЖАНДАРМ *м.* жандарм (жандармерия кызматкери).

ЖАНДАРМЕРИЯ *жс. собир.* жандармерия (падышалык, Россияда жана кээ бир буржуазиялык өлкөлөрдө – революциячыл кыймылга каршы күрөшүү үчүн аскер тартибинде уюштурулган мамлекеттик полициянын отряддары).

ЖАНДАРМСКИЙ, ая, -ое **жандарм-га т.**; жандарм-дык.

ЖАНР м. 1. *иск. жанр (кандайдыр бир искусствонун өзүнө таандык болгон өзгөчө бир түрү); лирический жанр* лирикалык жанр; *драматический жанр* драмалык жанр; 2. *иск. жанр (турмушту көрсөтө турган живопись); 3. перен. жанр (онокот, стиль ж.б.).*

ЖАНРОВЫЙ, ая, -ое **жанр-га т.**; жанрдык; **жанровая живопись** жанрдык живопись.

ЖАР м. 1. *(нагретый воздух)* ысык; **от печи несло жаром** мештен ысык уруп турду; 2. *(угли)* чок; **надо выгрести жар из печи** мештеги чокту чыгарып таштоо керек; 3. *(о повышенной температуре)* эт ысуу; **у ребёнка жар** баланын эти ысып турат; **его бросило в жар** ал ысып-күйүп турду; 4. *перен. (рвение, пыл)* кызуулук, ынта; **работать с жаром** кызуулук менен иштөө; **поддать жару разг.** демилгени күчөтүү; **чужими руками жар загребать погов.** бирөөнүн колу менен чок шилөө.

ЖАР-ПТИЦА жс. фольк. зымырык куш *(жасомокто айтылуучу жаркырак жүндүү куш).*

ЖАРА жс. ысык, ысыктык.

ЖАРГОН м. жаргон *(жалпы элдик тилден айрымаланган кандайдыр бир социалдык топтун же таптын тили; ушул топко керектелүүчү спецификалык мааниси бар жасалма, шарттуу сөздөр же туюнтмалар).*

ЖАРГОННЫЙ, ай, -ое **жаргон-го т.**; жаргондук; **жаргонное слово** жаргондук сөз.

ЖАРЕНЫЙ, ай, -ое 1. куурланган; **жареное мясо** куурланган эт; 2. *в знач. суц. ср. см. жаркое.*

ЖАРЕНЬЕ ср. кууруу.

ЖАРИТЬ несов. что кууруу, кууруп бышыруу; **солнце жарит разг.** күн куйкалап турат.

ЖАРИТЬСЯ несов. 1. куурулуу, куурулуп бышырылуу; **рыба жарится** балык куурулуп жатат; 2. *разг. (находиться на жаре)* күйүү, какталуу; **жариться на солнце** күнгө какталуу; 3. *страд. к жарить.*

ЖАРИЩА жс. разг. кайнаган ысык.

ЖАРКИЙ, ая, -ое 1. ысык; **жаркое лето** ысык жай; **жаркий полдень** ысык чаңкай түш; **жаркий климат** ысык климат; **жаркие страны** ысык өлкөлөр; **жаркий пояс геогр.** ысык алкак; 2. *перен. кызуу, катуу; жаркий спор* кызуу талаш; **жаркий бой** катуу уруш.

ЖАРКО 1. *нареч. ысык; со́лнце жарко грело* күн ысык тийип турду; 2. *безл. в знач. сказ. ысык болуу, ысып кетүү; в июле в Ташкенте очень жарко* июлда Ташкентте абдан ысык болот; **мне стало жарко** мен ысып кеттим; 3. *нареч. перен. кызуу, катуу; жарко обсуждать* кызуу талкуулоо.

ЖАРКОЕ ср. куурдак, куурланган эт.

ЖАРОВНЯ жс. жаровня *(ичине чок салып тамак бышырылуучу темир мештин бир түрү; мис. иши кебек бышырылуучу очок).*

ЖАРОК уменьш. от жар.

ЖАРОПОНИЖАЮЩЕЕ ср. мед. ысыкты төмөндөтүүчү дары, ысыкты түшүрүүчү дары.

ЖАРОТРУБНЫЙ, ая, -ое **жаротрубный котёл** тех. газ трубулуу казан *(ичиндеги трубалар менен жүргөн ысык газ аркылуу ысытылуучу казан).*

ЖАРОУПОРНЫЙ, ая, -ое **тех. ысыкка туруктуу, ысыкка туруштук берүүчү; жароупорная сталь** ысыкка туруштук берүүчү болот.

ЖАРОУСТОЙЧИВЫЙ, ая, -ое ысыкка чыдамдуу.

ЖАСМЫН м. бот. жасмин *(атыр жыттуу ак гүлү бар бакма өсүмдүктүн бир түрү).*

ЖАСМИННЫЙ, ая, -ое **жасмин-ге т.**; **жасминовый куст** жасмин бадалы.

ЖАСМИНОВЫЙ, ая, -ое **см. жасминовый.**

ЖАТВА жс. 1. оруу, оруу-жыюу; 2. *(время уборки)* орок маалы, эгинди оруу-жыюу убагы; 3. *(урожай)* эгин, түшүм; **колхозные поля дали богатую жатву** колхоз талаалары мол түшүм берди.

ЖАТВЕННЫЙ, ая, -ое **жатвенная машина** оргуч *(чапкыч) машина.*

ЖАТКА жс. с.-х. жатка *(чапкыч машина).*

ЖАТЬ I несов. 1. что *(выжимать)* сыгуу; **жаты виноград** жүзүм сыгуу; 2. что *(пожимать)* кысуу; **жаты рёку** колду кыса кармоо; 3. *чего (быть тесным)* кысуу; **сапог жмёт ногу** өтүк бутту кысат; 4. *кого-что, перен. (теснить)* кысымчылык көрсөтүү.

ЖАТЬ II несов. что оруу, оруу-жыюу; **жаты пшеницу** буудай оруу; **жаты машинами** машина менен оруу.

ЖАТЬСЯ несов. 1. *(прижиматься)* корголоо, ыктоо; **ребёнок жмётся к матери** бала энесине корголот; 2. *перен. разг. (ёжится)* бүрүшүү, курушуу; **жатыся от холода** сууктан бүрүшүү; 3. *перен. разг. (скупиться)* зыкымдануу; 4. *перен. разг. (стесняться)* тартынуу, уялуу; **чегó ты жмёшься, отвечай скорее** сен эмне тартына-сың, тез жооп бер.

ЖБАН м. капкактуу жыгач челек.

ЖВАЧКА жс. кепшөө, кепшенди; **жевать жвачку** разг. мыжуу, эзүү.

ЖВАЧНЫЕ мн. *(ед. жвачное ср.)* зоол. кепшөөчүлөр.

ЖГУ, жгу, жжёшь и т.д. наст. вр. от жечь.

ЖГУСЬ, жгусь, жжёшься и т.д. наст. вр. от жечь-ся.

ЖГУТ м. 1. өрүлгөн нерсе, эшилген нерсе; 2. *мед. жгут (кан агуну токтотуу үчүн дененин бир жерине; мис. билекке байлай турган резинка түтүк).*

ЖГУТИК м. зоол. жгутик *(жөнөкөй организмдердин чач түрүндөгү кыймылдоо органы).*

ЖГУЧИЙ, ая, -ее 1. *(налящий)* күйгүзгөн, куйкалаган; **жгучее солнце** куйкалаган ысык күн; 2. *перен. какшаган, зырпылдаган, каарыган; жгучий мороз* каарыган суук; 3. *перен. ызалаган, күйдүргөн, жанга тийген; жгучая насмёшка* ызалаган күлкү; **жгучий взгляд** күйдүрө караган көз караш; **жгучие слёзы** жан ачыган ый; **жгучий брюнет** чачы, көзү капкара киши.

ЖДАТЬ несов. 1. *кого-что, чего* күтүү, карап отуруу, карап туруу; **время не ждёт** убакыт күтүп турбайт, убакыт шашылыш, убакыт тар; **ждать поезда** поездди күтүү; **он заставил вас ждать** ал сизди күттүрүп койду; **знаёт ли он, что его ждёт** өзүнүн эмне болорун ал билет болду бекен; 2. *чего и с союзом «что» (предполагать)* күтүү, ой жоруу, ...деп ойлоо; **ждать бури** бороон болот деп күтүү; **все ждали, что он станет крупным учёным** бардыгы аны чон окумуштуу болот деп ойлогон; **тогó и жди разг.** мына эми болот деп туруу; **ждём не дожёмся** күтө-күтө зарыктык; **сидеть у моря и ждать погоды погов.** белгисиз бир нерсени натыйжасыз, пайдасыз күтө берүү.

ЖДУ, жду, ждёшь и т.д. наст. вр. от ждать.

ЖЕ I союз 1. *противит.* ал эми, болсо, ал... болсо; **он остаётся, а я же уезжаю** ал калат, мен болсо кетемин; 2. *присоед.* болсо; **с тех пор как я его знаю, знаю же я**

его с детства, я не переставал дружить с ним мен аны билгенден бери, аны болсо мен бала чагымдан бери билемин, мен аны менен достук байланышымды үзгөн жокмун; **✧ всё же** ошондой болсо да; **всё же мне не хочется** идти ошондой болсо да, менин баргым келбей турат.

ЖЕ II частица 1. усил. деги, -саңчы, эмес беле (-м, -н и т.д.), ай, да, экен го (создун маанисин күчөтөт); **когда же вы будете готовы?** силер деги качан даяр болосуңар?; **пойдём же!** жүрсөңчү деги!; **уходи же!** кетсеңчи деги!; **ну и хитёр же ты!** ай, куу экенсиң да сен!; **мы поём сегодня же** биз бүгүн эле барабыз; **ведь выдумал же ты!** сенин ойлоп тапканың ай!; **есть же такие счастливы!** ушундай да бактылуулар болот экен го!; 2. (при указании тождества) эле; **тот же** ошол эле; **такой же** ошондой эле; **на той же странице** ошол эле бетте.

ЖЕВАНИЕ ср. чайноо, кепшөө; **табак для жевания** чайнама тамеки.

ЖЕВАТЕЛЬНЫЙ, ай, -ое 1. анат. чайнаткыч, кепшеткич; **жевательные мышцы** чайнаткыч булчуңдар; 2. жевательный табак чайнама тамеки.

ЖЕВАТЬ несов. что чайноо, кепшөө; **✧ жевать губами** эрин менен чайноо (кепшегендей эриндерин кыймылдатуу).

ЖЕЗЛ м. 1. ист. жезл (бийликтин, атактуу абалдын белгиси болгон кооздолгон таяк); **фельдмаршальский жезл** фельдмаршалдык жезл; 2. ж.-д. жезл (поездин жүрүшүн жөнгө салып туруучу автоматтуу прибордун металл өзөгү); 3. геол. жезл (жердин бетин так өлчөө үчүн колдонулуучу прибор).

ЖЕЛАННИЕ ср. каалоо, тилек; **иметь желание** каалоо; **гореть желанием** абдан каалоо; **при всем моём желании** менин тилегиме карабастан; **против желания** тилекке каршы; **по желанию** каалоо боюнча; **исполнение желания** тилектин орундалышы; **его желание исполнилось** анын тилеги орундалды.

ЖЕЛАННЫЙ, ая, -ое 1. (ожидаемый) күткөн, тилеген, көздөгөн, каалаган, жагымдуу; **желанная весть** жагымдуу кабар; 2. (любимый) асылкеч, аздек, сүйгөн; **желанный друг** сүйгөн дос (жар).

ЖЕЛАТЕЛЬНО безл. в знач. сказ. с неопр. и с союзом «чтобы» зарыл, жакшы болор эле, ырас болор эле; **желательно закончить работу сегодня** иш бүгүн бүтсө, жакшы болор эле; **желательно, чтобы вы пришли** сиз келсеңиз жакшы болот эле.

ЖЕЛАТЕЛЬНОСТЬ жс. каалагандык, самагандык, жакшы болордук, ырас болордук.

ЖЕЛАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое каалаган, санаган, тилеген, көңүлдөгүдөй; **вопрос разрешился в желательном направлении** маселе көңүлдөгүдөй чечилди.

ЖЕЛАТИН м. желатин (кулинарияда, фотографияда, кино өндүрүшүндө колдонулуучу жыты жана даамы жок тунук желим).

ЖЕЛАТИНОВЫЙ, ая, -ое желатин-ге т.

ЖЕЛАТЬ несов. кому чего, с неопр. и с союзом «чтобы» каалоо, тилөө, тилек кылуу; **сильно желать чего-л.** бир нерсени абдан каалоо; **я желал бы знать** менин билгим келет; **желаю вам успеха в работе** мен сиздин ишиниздин ийгиликтүү болушун каалаймын; **желать добра кому-л.** бирөөгө жакшылык каалоо; **✧ оставляет желать лучшего** анчалык жакшы деп айтууга болбойт.

ЖЕЛАЮЩИЕ мн. каалоочулар, каалагандар.

ЖЕЛВАК м. катуу шишик.

ЖЕЛЁ ср. нескл. желе (1. жемиштин суусунан жасалган килкилдөк таттуу тамак; 2. сөөктү, этти узак кайнатуудан пайда болуучу килкилдөгөн нерсе).

ЖЕЛЕЗА́ жс. анат. без; **железы внутренней секреции** ички секреция бездери; **щитовидная железа́** калкан без (кекиртектеги).

ЖЕЛЕЗИСТЫЙ I, ая, -ое темирдүү; **железистая руда́** темирдүү руда; **железистый источник** темирдүү булак.

железистый II, ая, -ое железа-га т.

ЖЕЛЕЗКА жс. разг. бир кесек темир.

ЖЕЛЕЗНОДОРО́ЖНИК м. темир жолчу, темир жол кызматкери, темир жол жумушчусу.

ЖЕЛЕЗНОДОРО́ЖНЫЙ, ай, ое **железная дорога-га т.**; **железнодорожная ветка** темир жол тармагы; **железнодорожный транспорт** темир жол транспорту.

ЖЕЛЕЗНЫЙ, ая, -ое 1. **железо-го т.**, **железный лом** темир сыныгы; **железная кровать** темир кровать; **железная крыша** тунуке чатыр (үйдүн чатыры); 2. **перен. (твёрдый непреклонный)** темирдей, мыкты, катуу, чын; **железная воля** темирдей кайрат, катуу кайрат; **железная дисциплина** темирдей катуу дисциплина; катуу тартип; 3. **перен. (сильный, крепкий)** темирдей, мыкты, катуу, чын; **железные мышцы** темирдей булчуңдар; **железное здоровье** мыкты ден соолук; **✧ железная дорога** темир жол; **узкоколейная железная дорога** тар колеялуу темир жол; **подземная железная дорога** жер астындагы темир жол; **железный век** ист. темир кылымы; **железное дерево** бот. темир жыгач; **железный купорос** хим. темир купоросу; **за железной решёткой** түрмөдө.

ЖЕЛЕЗНЯК жс. мин. железняк (темир рудасы); **магнитный железняк** магниттүү железняк.

ЖЕЛЁЗО ср. 1. темир; тунуке (листовое, кровельное); 2. **собр.** темир-тунукеден жасалган буюмдар, темир-тезек; 3. **мед.** темир (дарышын бир түрү); **✧ куй желе́зо, пока́ горячо́** посл. темирди кызуусунда сок.

ЖЕЛЕЗОБЕТО́Н м. тех. темир-бетон.

ЖЕЛЕЗОБЕТО́ННЫЙ, ая, -ое **железобетон-го т.**; темир-бетондук; **железобетонный мост** темир-бетондук көпүрө.

ЖЕЛЕЗОДЕ́ЛАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **тех.** темир жасоочу; **железодельательная промышленность** темир жасоочу өнөр жай.

ЖЕЛЕЗОПЛАВИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **тех.** темир эритүүчү; **железоплавильный завод** темир эритүүчү завод.

ЖЕЛЕЗОПРОКА́ТНЫЙ, ая, -ое **тех.** темирди прокат кылуучу; **железопрокатный цех** темирди прокат кылуучу цех.

ЖЕЛЕЗОРЕ́ЗНЫЙ, ай, -ое темир кесүүчү; **железоре́зные но́жницы** темир кесүүчү кайчы.

ЖЕЛЕЗОРУ́ДНЫЙ, ай, -ое темир рудалык, темир рудалуу; **железорудный бассейн** темир рудалуу бассейн; **железорудное месторождение** темир рудалуу кен.

ЖЕЛЁЗКА жс. уменьш. от **железа** кичинекей без.

ЖЕЛЮ́БОК м. уменьш. от **жёлоб** кобулча.

ЖЕЛТЁ́ТЬ несов. 1. (становиться жёлтым) саргаруу, саргаюу; **листья уже желтеют** жалбырактар саргара баштады; 2. (виднеться – о жёлтом) саргарып көрүнүү; **вдали желтела пшеница** буудай алыстан саргарып көрүндү.

ЖЕЛТЁ́ТЬСЯ несов. саргарып көрүнүү.

ЖЕСТО́КИЙ, ая, -ое 1. (*безжалостный*) катаал, ырайымсыз, таш боор; **жесто́кий челове́к** катаал киши; 2. (*очень сильный*) абдан катуу, айыгышкан, эң эле жаман; **жестокая борьба** айыгышкан күрөш; **жесто́кие морозы́** катуу суук; **жесто́кое сопроти́вление** катуу каршылык көрсөтүү; **жесто́кая необходи́мость** абдан зарылдык.

ЖЕСТОКОСЁРДИЕ *ср.* катаалдык, ырайымсыздык, таш боордук.

ЖЕСТОКОСЁРДНЫЙ, ая, -ое катаал, ырайымсыз, таш боор.

ЖЕСТОКОСТЬ *жс.* катаалдык, ырайымсыздык, таш боордук.

ЖЕСТЬ *жс.* каңылтыр, тунуке; **крóвельная жесьть** үйдүн төбөсүн жабуучу каңылтыр темир.

ЖЕСТЯНИК *м. см.* жествянщик.

ЖЕСТЯНКА *жс.* 1. (*кусочек жести*) кичинекей каңылтыр; 2. (*коробка из жести*) каңылтыр челекче.

ЖЕСТЯНОЙ, ай, -ое **жесьть-ге т.**

ЖЕСТЯНЩИК *м.* жествянщик (*каңылтырдан ар нерсе жасоочу уста*).

ЖЕТОН *м.* жетон (*кандайдыр бир кружоктун, уюмдун мүчөсү тагынуучу значок*).

ЖЕЧЬ *несов.* 1. *кого-что* өрттөө; 2. *что* жагуу, күйгүзүү; **он всю ночь жёг лампу** ал түнү менен лампа жагып чыкты; 3. *кого-что* куйкалоо, күйгүзүү, ачыштыруу; **солнце жжёт** күн куйкалап турат; **крапíва жжёт** чалкан ачыштырат.

ЖЕЧЬСЯ *несов.* 1. күйгүзүү, күйдүрүү, ачыштыруу; **крапíва жжётся** чалкан ачыштырат; 2. *страд.* к **жечь**.

ЖЁВАНЫЙ, ай, -ое *разг.* (*измятый*) бырышкан, уйпаланган.

ЖЁЛОБ *м.* (*мн.* **желобá**) кобул; **водостóчный жёлоб** суу аккыч (суу акма) кобул.

ЖЁЛТЫЙ, ая, -ое сары; **жёлтая краска** сары боёк; **жёлтая лихорадка** *мед.* сары безгек (тропиктик оору).

ЖЁЛУБ *м.* жёлудь (*эмен жыгачтын уругу*).

ЖЁЛЧНОСТЬ *жс.* чыртылдама мүнөздүүлүк, чыртылдмалуулук, кекээрдүүлүк.

ЖЁЛЧНЫЙ, ай, -ое 1. *физиол.* **жёлчь 1-ге т.**; **жёлчный пузырь** өт; 2. *перен.* чыртылдама мүнөздүү, кекээрдүү; **жёлчный характер** кекээрдүү мүнөз.

ЖЁЛЧЬ *жс.* 1. *физиол.* өт; 2. *перен.* кекээр.

ЖЁРДОЧКА *жс.* 1. *уменьш.* **от жердь** 1 кичинекей чабак жыгач; 2. (*насест*) куштардын түнөгүнө коюлуучу туура жыгач, туур.

ЖЁСТКИЙ, ая, -ое 1. жука, катуу, кайраттуу; **жесткая постель** жука төшөк; **жесткий вагон** катуу вагон; **жесткие волосы** кайраттуу чач; 2. *перен.* катаал, катуу, оор; **жесткий характер** катаал мүнөз; **жесткие условия** оор шарттар; **жесткие срóки** катуу мөөнөт.

ЖЁСТКО *нареч.* катуу; **мягко стелет, да жёстко спать** *погов.* төшөгөнү жумшак, жатууга катуу; бал тилин салуу.

ЖЁСТКОСТЬ *жс.* 1. катуулук; 2. *перен.* катаалдык.

ЖЖЕНИЕ *ср.* сарына, зарына.

ЖЖЁНЫЙ, ая, -ое 1. (*обожжённый*) бышырылган, бышкан; **жжёный кирпич** бышкан кирпич; 2. (*поджаренный*) куурулган; **жжёный кофе** куурулган кофе.

ЖЖЁШЬ, жжёшь, жжёт *и т.д. наст. вр. от жечь*.

ЖЖЁШЬСЯ, жжёшься, жжётся *и т.д. наст. вр. от жечься*.

ЖИВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое күч алдыруучу, эс алдыруучу, дем берүүчү; **живительный вóздух** эс алдыруучу аба.

ЖИВНОСТЬ *жс.* *собр.* *разг.* бакма куштар.

ЖИВО *нареч.* 1. (*ясно, отчётливо*) эң ачык, эң анык, эң даана; **он живо помнил все события** ал бардык окуяны эсине даана түшүрчү эле; **он мне живо напоминает**

мать ал мага энесинин так өзүн элестетет; 2. (*занятельно*) жандуу түрдө; кызыктуу түрдө; **он живо рассказывал о виденном** ал көргөнүн кызыктуу түрдө айтып берди; 3. *разг.* (*скоро*) бат, бат эле, бачым, бачым эле, тез, тез эле; **он живо сбегал за врачóм** ал бат эле барып врач алып келди.

ЖИВОЙ, ая, -ое 1. тирүү, жаны бар; **живая рыба** тирүү балык; **его родители живы** анын ата-энеси тирүү; 2. (*подлинный, настоящий*) жандуу, чыныгы, реалдуу; **живой пример героизма** баатырдыктын чыныгы үлгүсү; **живая действительность** реалдуу чындык; **живые факты** чыныгы фактылар; 3. (*оживлённый, подвижный*) жандуу, шамдагай, ойноок, ойноктогон; **живой ребёнок** ойноок бала; **живые глаза** ойноктогон көз; 4. (*лёгкий, занимательный*) кызыктуу түрдө; **живое изложение** кызыктуу түрдө айтуу же жазуу; 5. (*остро переживаемый*) эстен кетпеген, ойдон кетпеген, эстен чыкпаган; **живая обída** эстен чыкпаган ыза; **живое воспоминание** эсте турган окуя; **живая беседа** кызуу аңгеме; **живой вес** тирүүлөй салмагы; **живая рана** айыга элек жара; **живое предание** эл арасында оозеки айтылып келаткан окуя; **живая изгородь** тигилген бак-дарактуу тосмо; **живой уголок** жаныбарлар бурчу; **живая природа** жандуу жаратылыш (*өсүмдүк жана жаныбарлар дүйнөсү*); **живые цветы** чыныгы гүлдөр; **живые картины** жандуу картиналар (*сөзсүз жана аракетсиз сахна көрүнүшү*); **живая вода** *фольк.* мүрөктүн суусу; **живой портрет** окшош; союп каптагандай; дал эле өзү; **живого места нет** бир тырнактай соо жери жок; **на живую нитку** 1) көктөй салып; 2) *перен.* ары-бери кыла салып; **ни одной живой души** бир жан жок; **задеть за живое** кычыгына тийүү; **живой язык** оозеки тил; **ни жив ни мёртв** селдейип; селейген бойдон.

ЖИВОПÍСЕЦ *м.* живописец (*боёк менен сүрөт тартуучу художник*).

ЖИВОПÍСНОСТЬ *жс.* кооздук, көркөмдүк.

ЖИВОПÍСНЫЙ, ая, -ое 1. *живопись-ге т.*; 2. кооз, көркөм; **живописная мéстность** кооз жер.

ЖИВОПÍСЬ *жс.* 1. живопись (*боёк менен сүрөт тартуу искусствосу*); **уроки живописи** живопись сабактары; 2. *собр.* боёк менен тартылган сүрөттөр.

ЖИВОРЫБНЫЙ, ая, -ое **живорыбный садóк** тирүү балык сактоо үчүн жасалган көлмө.

ЖИВÓСТЬ *жс.* 1. (*оживлённость, подвижность*) жандуулук, шамдагайлык, ойнооктук, ылдамдык; **с живостью** ылдамдык менен, тездик менен; 2. (*лёгкость, занимательность*) кызыктуулук; **живость описания** сүрөттөп жазуунун кызыктуулугу.

ЖИВÓТ *м.* 1. ич, курсак; **живот болит** ич ооруйт; 2. *уст.* (*жизнь*) жан, өмүр; **не жалéть животá** жан аябай; **не на живот, а на смерть** жанын оозуна тиштеп; **надорвáть живот от смéха** *разг.* күлүп жатып боор катуу; **у меня живот подвелó** *разг.* өзөгүм карайып баратат; оозуман кара суу келип турат.

ЖИВОТВÓРНЫЙ, ая, -ое кайрат берүүчү, жандандыруучу, чыйралтуучу, күчтөндүрүүчү.

ЖИВОТНОВОД *м.* малчы, мал чарбачы, мал өстүрүүчү.

ЖИВОТНОВОДСТВО *ср.* мал чарбачылык; **общественное животноводство** коомдук мал чарбачылык.

ЖИВОТНОВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое **животноводство-го т.**; **животновóдческий совхóз** мал чарба совхозу.

ЖИВОТНОЕ *ср.* айбан, жаныбар; **домашние животные** үй айбандары; **хищные животные** жырткыч айбандар; **выючное животное** жүк жүктөлүүчү мал (*унаа*); **копытное животное** туяктуу айбан; **позвоночное животное** омурткалуу айбан; **млекопитающее животное** сүт эмүүчү айбан.

ЖИВОТНЫЙ, ая, -ое **животное**-ге *т.*; **животный мир** айбандар дүйнөсү; **животные жиры** малдын майы; **животный страх** эмне кылар айласын таппай коркуу; **животный эпос** *лит.* айбандар жөнүндөгү эпос.

ЖИВОТРЕПЕЩУЩИЙ, ая, -ое **животное**-ге *т.*; **животный мир** айбандар дүйнөсү; **животные жиры** малдын майы; **животный страх** эмне кылар айласын таппай коркуу; **животный эпос** *лит.* айбандар жөнүндөгү эпос.

ЖИВОТРЕПЕЩУЩИЙ, ая, -ое **животное**-ге *т.*; **животный мир** айбандар дүйнөсү; **животные жиры** малдын майы; **животный страх** эмне кылар айласын таппай коркуу; **животный эпос** *лит.* айбандар жөнүндөгү эпос.

ЖИВУ́, **живу**, **живёшь** *и т.д. наст. вр. от жить.*

ЖИВУЧЕСТЬ *жс.* ит жандуулук, чыдамкайлык, сакталгычтык.

ЖИВУЧИЙ, ая, -ее ит жандуу, чыдамкай, жаны бек; **живучее растение** туруштук бергич өсүмдүк.

ЖИВЧИК *м.* 1. *разг. (о подвижном человеке)* жыл-пылдаган, тың киши; 2. *биол.* эркектик жыныс уругу.

ЖИВЬЁМ *нареч.* тирүүлөй, тирүү бойдон; **во́лка я взял живьём** мен карышкырды тирүүлөй кармап алдыш.

ЖИДКИЙ, ая, -ое 1. *в разн. знач.* суюк; **жидкие тела́ физ.** суюк телолор (*мис. суу*); **жидкий чай** суюк чай; **жидкая грязь** суюк ылай; **жидкий суп** суюк сорпо; **жидкое топливо** суюк отун (*мис. нефть, бензин ж.б.*); **жидкий во́здух физ.** суюк аба (*мис. төмөнкү температурада суюктукка айландырылган аба; техникада колдонулат*); 2. *(редкий)* сейрек, суюк; **жидкая растительность** сейрек өсүмдүк; **жидкие волосы** суюк чач; 3. *перен.* бош, начар; **жидкие мýскyлы** бош булчундар.

ЖИДКОСТЬ *жс.* суюктук; **мёры жидкостей** суюктуктар өлчөөсү.

ЖИ́ЖА *жс.* чыла, чалчык.

ЖИ́ЖЕ *сравни. ст. от прил. жидкий и нареч. жидко* суюк, -дан суюк, -га караганда суюк.

ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТЬ *жс.* 1. тиричилик аракетин (*организмдердин жашоо үчүн кыла турган аракеттеринин жыйындысы*); 2. чыйрактык, бышыктык, кайраттуулук.

ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое чыйрак, бышык, кайраттуу (*киши жөнүндө*).

ЖИЗНЕЛЮБИВЫЙ, ая, -ое турмушта жашоону жакшы көргөн, турмушту сүйгөн.

ЖИЗНЕННОСТЬ *жс.* өтө зарылдык, өтө керектүүлүк, турмушка ылайыктуулук.

ЖИЗНЕННЫЙ, ай, -ое 1. **жизнь**-ге *т.*; **жизненные потребности** тиричилик керектиги; **жизненный опыт** турмуш тажрыйбасы; 2. *(крайне важный, актуальный)* өтө маанилүү, абдан керектүү; **жизненное предложение** өтө маанилүү сунуш.

ЖИЗНЕОПИСАНИЕ *ср.* өмүр баян.

ЖИЗНЕОЩУЩЕНИЕ *ср.* айланадагы болмушту билүү (сезүү).

ЖИЗНЕПОНИМАНИЕ *ср.* турмушка, айланадагы болмушка карата болгон түшүнүк.

ЖИЗНЕРАДОСТНО *нареч.* шайырдык менен, жадырап-жайнап.

ЖИЗНЕРАДОСТНОСТЬ *жс.* шайырдык, жадырап-жайнагандык, шаттуулук, көңүлдүүлүк.

ЖИЗНЕРАДОСТНЫЙ, ая, -ое шайыр, көңүлү шат, жадырап-жайнаган.

ЖИЗНЕСПОСОБНОСТЬ *жс.* жашоого ийкемдүүлүк, жашоого жөндөмдүүлүк, жашагычтык.

ЖИЗНЕСПОСОБНЫЙ, ая, -ое жашоого ийкемдүү, жашоого жөндөмдүү, жашагыч; **жизнеспособный организм** жашоого жөндөмдүү организм.

ЖИЗНЕСТОЙКИЙ, ая, -ое тиричиликке туруктуу, жашоого туруктуу.

ЖИЗНЕСТОЙКОСТЬ *жс.* тиричиликке туруктуулук, жашоого туруктуулук.

ЖИЗНЕУТВЕРЖДАЮЩИЙ, ай, -ее турмушка оптимисттик мамиле кылуучу.

ЖИЗНЕУТВЕРЖДЕНИЕ *ср.* турмушка оптимисттик менен көз карагандык.

ЖИЗНЬ *жс. в разн. знач.* өмүр, тиричилик, турмуш, жан, жашоо; **жизнь человека** кишинин өмүрү; **вопрос идёт о его́ жи́зни** маселе анын башы жөнүндө болуп жатат; **борьба́ за жизнь** жашоо үчүн күрөш; **отда́ть свою́ жизнь за родину́** родина үчүн өзүнүн жанын аябоо; **спасти́ чью-л. жизнь** бирөөнү өлүмдөн алып калуу; **лиши́ть себя́ жи́зни** жанынан кечүү, өз жанын кыюу; **возроди́ть к жи́зни** тирилтүү; **ли́чная жизнь** керт баштын турмушу; **срédства к жи́зни** жашоо каражаттары; **зако́ны жи́зни** турмуш закондору; **общественная жизнь** коомдук турмуш; **культу́рная жизнь** маданий турмуш; **бога́тая вну́тренняя жизнь** ички бай турмуш; **хозяйственная жизнь** эл өлкөнүн чарбачылык турмушу; **зажyточная жизнь** колхозников колхозчулардын оокаттуу турмушу; **кипучая жизнь** кызыган сонун турмуш; **о́браз жи́зни** турмуш түрү; **вéсти трудовóю жизнь** эмгекчил турмушта жашоо; **слýчай из жи́зни** турмушта болгон окуя; **провести́ в жизнь решéние** чечимди турмуштка ашыруу; **в течéние всей жи́зни** өмүр бою; **за всю́ свою́ жизнь** бүткүл өмүрүндө; **я это́ запóмнил на всю́ жизнь** бул менин эсимде өмүр бою сакталып калды; **пéрвый раз в моéй жи́зни** өмүрүмдө биринчи жолу; **я в жи́зни не ви́дал подóбного!** мен өмүрүмдө мындайды көргөн эмесмин!; **при жи́зни** тирүү кезинде; **ýлицы полнóй жи́зни** көчөдө кыймыл көп; **жизнь в до́ме начина́ется ра́но** үйдө тиричилик эрте башталат; **на стрóйке жизнь бьёт ключóм** курулушта турмуш кайнап жатат; **↗ борóться не на жизнь, а на смерть** жан аябай күрөшүү; **вопрос жи́зни и смéрти** «өлүм же калдым» деген маселе (*чечүүчү маселе, эн маанилүү маселе*); **мéжду жи́знью и смéртью** өмүр менен өлүм ортосунда; **по гроб жи́зни** өмүр өткүчө; **подру́га жи́зни** *разг.* өмүрдүк жолдош (аял); **он жи́зни не рад** *разг.* ал жанынан түңүлдү; **ни в жизнь!** *разг.* эч качан!, майласа да!

ЖИ́ЛА 1. *жс.* тарамыш, тамыр; 2. *жс.* горн. жила (*тоо теги, минерал зат же кен менен толгон жер кыртышындагы жарык*); 3. *м. и жс. разг. (скупой человек)* сараң киши.

ЖИЛÉТ *м.* желетке (*эркектин жеңсиз кыска бешманты*).

ЖИЛÉТКА *жс. разг. см. жилет.*

ЖИЛÉТНЫЙ, ай, -ое **жилет**-ке *т.*; **жилетный карма́н** желетке чөнтөгү.

ЖИЛÉЦ *м.* туруучу (*квартирада, пати́рде туруучу*); **он не жилéц на это́м свéте** *разг.* ал мал болбойт.

ЖИ́ЛИСТЫЙ, ая, -ое 1. тарамыштуу; чарымдуу; **жилистое мясо** чарымдуу эт; **жилистая рука́** тарамыштуу кол; 2. *разг. (крепкий, выносливый)* мыкты, чыдамдуу; **жилистый мужчи́на** мыкты эркек.

ЖИЛИЦА *женск. р. к жилец.*

ЖИЛИЧКА *жс. см. жилища.*

ЖИЛИЩЕ *ср. турак үй, үй-жай.*

ЖИЛИЩНЫЙ, ая, -ое *жилище-ге т.*; **жилищное** строительство турак үй курулушу; **жилищный** вопрос турак жай маселеси; **жилищные** условия турак үй шарттары.

ЖИЛКА *ж. 1. см. жила 1; 2. бот., зоол. тамырча (жалбырактардагы жана курт-кумурскалардын канатындагы ичке тамыр жолдор); 3. жилка (толкун сыяктуу катмарлар); бёлый мрамор с красными жилками* кызыл жылкалуу ак мрамор; **4. перен. (склонность)** ийкемдүүлүк, шыктуулук, жөндөмдүүлүк; **у него есть организаторская жилка** анын уюштургучтук шыктуулугу бар.

ЖИЛОЙ, ая, -ое турак, турууга жарактуу; **жилой дом** турак үй, турууга жарактуу үй.

ЖИЛОТДЕЛ *м. (жилищный отдел)* турак үйлөр бөлүмү.

ЖИЛПЛОЩАДЬ *жс. (жилая площадь)* турак үй аянтты.

ЖИЛЬЁ *ср. 1. (обитаемое место)* элдүү жер; **2. разг. үй-жай, турак үй.**

ЖИЛЬНЫЙ, ая, -ое *жила 2-ге т.*; **жильное** золото жиладан өндүрүлгөн алтын.

ЖИМ *м. спорт. жим (оордуктарды көтөрүүнүн бир түрү).*

ЖИМОЛОСТЬ *жс. бот. шилби.*

ЖИР *м. май; животные жиры* малдын майы; **растительные жиры** өсүмдүктөр майы, суу май; **рыбий жир** балык майы; **нагулять жиру** *разг. семирүү, казы байлоо; с жиру беситься* *разг. семиздикти көтөрө албоо (семиздикти кой көтөрөт, адам баласы көтөрө албайт).*

ЖИРАФ *м. зоол. жираф (Африкада жашоочу, ача туяк, узун моюндуу жаныбар).*

ЖИРЁТЬ *несов. семирүү, май басуу.*

ЖИРНО *нареч. майлуу, майы көп (тамактын); ♦не слишком ли жирно?* *разг. өтө эле көп болбос бекен?, ашыктык кылбайбы?*

ЖИРНОСТЬ *жс. семиздик, майлуулук, коюулук; жирность* *молока* сүттүн коюулугу.

ЖИРНЫЙ, ай, -ое **1. (толстый, тучный)** семиз; **жирная овца** семиз кой; **2. майлуу, коюу; жирный** бульон майлуу сорпо; **жирное** молоко коюу сүт; **жирное** пятно майлуу так; **жирные** руки май болгон кол; **жирный** кусок **1)** майлуу кесим; **2)** *перен. үкүнүн уясы; 3. (напр. о почве)* семиз; **жирная** земля семиз жер; **♦жирный** шрифт полигр. кара шрифт.

ЖИРО *ср. нескл. фин. 1. жиро (чекти, векселди бирөөгө өткөрүп берүү жөнүндө алардын сырткына жазылган жазуу); 2. см. жироприказ.*

ЖИРОВАТЬ *несов. 1. что, тех. май аралаштыруу, майлоо; 2. с.-х. күчүнүн баары боюна чыгуу (өсүмдүк жөнүндө).*

ЖИРОВИК *І м. мед. май шишик (тери астындагы май шишик).*

ЖИРОВИК *II м. мин. жировик (кармаганда майлаганын турган жумушак минерал).*

ЖИРОВОЙ, ай, -ое *жир-ге т.*; майлуу, майы бар; **жировая** опухоль май шишик; **жировая** промышленность май чыгаруучу өнөр жай.

ЖИРОК *м. уменьш.-ласк. от жир май.*

ЖИРОМОЛОЧНЫЙ, ай, -ое сүт да берип, этке да жароочу (*мал*).

ЖИРООТЛОЖЕНИЕ *ср. семирүү (мис. малдын семирүүсү; организмде май жыйноо процесси).*

ЖИРОПОТ *м. тех. май тер (техникада колдонулуучу, койдун тер бездери менен май бездеринен чыгарылуучу зат).*

ЖИРОПРИКАЗ *м. фин. жироприказ (банкта, сактык кассасында акчасы бар кишинин, өз карызын ошол мекеме аркылуу төлөө үчүн жазуу түрүндө берген буйругу).*

ЖИРОСКОП *м. физ. жироскоп (эң бат айлануучу жана ар түрдүү абалда туруктуу турган чимирик прибор).*

ЖИТЕЙСКИЙ, ай, -ое күндөлүк, күндөлүк турмушта болуучу, тиричиликтеги; **житейские дела и заботы** тиричилик иштери жана түйшүгү; **дело житейское!** *разг. боло жүргөн иш да!, таң калардык эч нерсеси жок!*

ЖИТЕЛЬ *м. туруучу, жашоочу (киши); жители города* шаарда туруучулар.

ЖИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к житель.*

ЖИТЕЛЬСТВО *ср. турган жер; место жительства* турган жер; **♦вид на жительство** *уст. бир жерде турууга укук бере турган документ.*

ЖИТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. уст. бир жерде жашоо, бир жерде туруу (киши).*

ЖИТНИЦА *жс. уст. кампа.*

ЖИТНЫЙ, ая, -ое *жито-го т.*; **житный** хлеб аштыктан жасалган нан.

ЖИТО *ср. аштык, дан.*

ЖИТЬ *несов. 1. жашоо, өмүр сүрүү; жить зажиточно* оокаттуу жашоо; **жить безбедно** жокчулукту билбей жашоо; **жить беззаботно** камырабай жашоо; **жить на чужой счёт** бирөөнүн эсебинен жашоо; **2. (обитать)** туруу, жашап туруу, тиричилик кылуу; **он живёт во Фрунзе** ал Фрунзе шаарында турат; **я жил там три года** мен анда үч жыл турганмын; **3. чем, на что** жашоо, күн көрүү, күн өткөрүү; **жить своим трудом** өз эмгеги менен жашоо; **4. кем-чем, перен.** жашоо, бир нерсеге берилүү; **жить надеждами** ушундай болот деген үмүт менен жашоо; *жил (и)-был (и)* бар экен, жок экен, болгон экен (*жөө жомоктордо*); **жить-поживать** жашап күн көрүү (*жөө жомоктордо*); **здорово живёшь** *разг. эч кандай себепсиз.*

ЖИТЬЁ *ср. разг. 1. (существование)* жашоо, турмуш; **2. (проживание)** туруу; **житься нет** *разг. күн жок; жашоо мүмкүн эмес; житьё-бытьё* *разг. турмуш-тиричилик, турмуш, ал-абал.*

ЖИТЬСЯ *несов. безл. кому* туруу, күн көрүү, тиричилик кылуу; **ему хорошо живётся** ал жакшы турат; **ему не живётся на одном месте** ал бир жерде тура албайт.

ЖМУ, жму, жмёшь *и т.д. наст. вр. от жать I.*

ЖМУРИТЬ *несов.: жмурить глаза* көздү жүлжүйтүү, көздү сүзүү.

ЖМУРИТЬСЯ *несов. жүлжүйтүү, сүзүү (көздү).*

ЖМУРКИ *только мн. көз таңмай (оюн).*

ЖМУСЬ, жмусь, жмёшься *и т.д. наст. вр. от жаться.*

ЖМЫХИ *мн. күнжара.*

ЖМЫХОДРОБИЛКА *жс. с.-х. күнжара майдалоочу машина.*

ЖНЕЙКА *жс. оргуч машина, чапкыч машина.*

ЖНЕЦ *м. орокчу.*

ЖНЕЯ *женск. р. обл. к жнец.*

ЖНИВО *ср. см. жнивье.*

ЖНИВЬЁ *ср. 1. (поле) аңыз; 2. (солома) пал, мая; 3. (время жатвы) эгинди оруу-жыюу убагы.*

ЖНИЦА *женск. р. к жнец.*

ЖНУ, жну, жнёшь и т.д. наст. вр. от жать II.

ЖОКЕЙ *м. спорт. жокей (ат чабышта чапкан атка минүүчү маш киши).*

ЖОМ *м. 1. тех. (пресс) жом (кыскыч, кыскыч пресс); маслбойный жом кысып май чыгаруучу жом; 2. (остатки чего-л.) жом (чобогө, топ); свекловичный жом кызылча жому.*

ЖОНГЛЁР *м. жонглёр (бир нече нерсени бир жолу ыргытып жиберип, кайра тосуп алуучу шамдагай цирк артисти).*

ЖОНГЛЁРСКИЙ, ая, -ое жонглёр-го т.

ЖОНГЛЁРСТВО *ср. жонглёрдук өнөр.*

ЖОНГЛІРОВАТЬ *несов. чем жонглёрдук кылуу; жонглировать словами перен. сөз менен жонглёрдук кылуу (фактыларды, сөздөрдү өз пайдасына ылайыктап айландырып менен кыйыштырып айтуу).*

ЖРАТЬ *несов. что, разг. тамакты лапылдатып көп ичүү, апылдатып сугунуу.*

ЖРЁБИЙ *м. 1. жребий, кара көтөн; бросить жребий или тянуть жребий жребий кармоо, кара көтөн кармоо; жребий пал на меня жребий мага чыкты; 2. перен. уст. (участь) тагдыр, таалай; жребий брошен болор иш болду, болору болду; айнымай жок.*

ЖРЕЦ *м. 1. рел. жрец (кечил; бутпарас дининдеги курбан чалуучу киши); 2. перен. жрец (бир нерсеге жан-дили менен киришкен киши); жрец науки илим жреци.*

ЖРЁЧЕСКИЙ, ай, -ое жрец 1-ге т.

ЖРІЦА *женск. р. к жрец 1.*

ЖУЖЕЛИЦА *ж. зоол. сасык коңуз.*

ЖУЖЖАНИЕ *ср. зуулдоо, ызылдоо, дырылдоо, дыңылдоо.*

ЖУЖЖАТЬ *несов. зуулдоо, ызылдоо, дырылдоо, дыңылдоо; жужжат комары чиркейлер ызылдайт.*

ЖУК *м. коңуз; майский жук тампыс; навозный жук кык коңузу; жук-олень мүйүздүү коңуз.*

ЖУЛИК *м. разг. 1. (мелкий вор) жүлүк, ууру; 2. (плут, обманщик) митаам, алдамчы.*

ЖУЛИКОВАТЫЙ, ая, -ое разг. жүлүк чалыш, митаам чалыш.

ЖУЛЬЁ *ср. собир. разг. жүлүктөр, митаамдар.*

ЖУЛЬНИЧАТЬ *несов. разг. митаамдык кылуу, буламайлоо, алдоо.*

ЖУЛЬНИЧЕСКИЙ, ая, -ое жулик-ке т. митаам; жульнические проделки митаамдын кылык-жоруктары.

ЖУЛЬНИЧЕСТВО *ср. 1. (мелкое воровство) жүлүктүк, уурулук; 2. (плутство) митаамдык, алдамчылык.*

ЖУПЕЛ *м. коркуткуч, мокочо.*

ЖУРАВЛИНЫЙ, ая, -ое журавль 1-ге т.; журавлиный клюв турна тумшугу.

ЖУРАВЛЬ *м. 1. турна; 2. (у колодца) кудуктан суу тартуучу шырык, шыргый, узун бакан; журавль в небе кысыр уйдун узуу.*

ЖУРИТЬ *несов. кого, разг. жекирүү, зекүү, такуу, жемелөө.*

ЖУРНАЛ *м. 1. журнал (мезгил-мезгили менен чыгып туруучу китеп); литературный журнал адабий журнал; еженедельный журнал жума сайын чыгуучу журнал; 2. журнал (жазуулар үчүн книга); классный журнал класс журналы; журнал заседаний заседаниелер журналы; путевой журнал жол журналы; 3. бухг. журнал (күн-долук акча операцияларынын жазуусу).*

ЖУРНАЛИСТ *м. журналист (журналистика менен иришүүчү адам).*

ЖУРНАЛИСТИКА *ж. журналистика (1. журналдарда жана газеталарда адабияттык-публицистикалык иш; 2. собир. мезгил-мезгили менен чыгып туруучу басма сөз).*

ЖУРНАЛИСТКА *женск. р. к журналист; журналистка.*

ЖУРНАЛЬНЫЙ, ая, -ое журнал-га т.; журнальная статья журнал макаласы.

ЖУРЧАНИЕ *ср. шылдыроо, шырылдоо, шыркыроо; журчание воды суунун шылдыраганы.*

ЖУРЧАТЬ *несов. шылдыроо, шырылдоо, шыркыроо; родник журчит булак шылдырайт.*

ЖУТКИЙ, ай, -ое 1. үрөй учуруучу, коркунуч туудуруучу; 2. разг. катуу; жуткий холод катуу суук.

ЖУТКО *1. безл. в знач. сказ.: мне стало жутко менин үрөйүм учуп кетти; 2. нареч. разг. абдан, эң эле; жутко много народу кишилер эң эле көп.*

ЖУТЬ *ж. үрөй учуу, коркуу басуу; кут учуу; мени жуть берёт разг. мени коркуу басат.*

ЖУЧОК *м. уменьш. от жук кичинекей коңуз.*

ЖУЮ, жую, жуёшь и т.д. наст. вр. от жевать.

ЖЮРИ *ср. нескл. жюри (көргөзмөлөргө, конкурстарга ж.б. сыйлык белгилөөчү адамдар тобу).*

3

ЗА *предлог 1. с твор. п. (позади, по ту сторону) артында, ары жагында, сыртында; за рекой өздөндүн ары жагында; жить за городом шаардын сыртында туруу; за воротами дарбазанын сыртында; оказаться за бортом перен. четте калуу, кеп-кеңештен чыгып калуу; 2. с вин. п. (через, по ту сторону) сыртына, четке, тышкары; уехать за город шаардын сыртына кетүү; за ограду тосмонун сыртына; выкинуть за борт перен. четке чыгаруу, сандан чыгаруу, кеп-кеңештен чыгаруу; выбросить за окно терезенин сыртына ыргытып таштоо; за пределы города*

шаардын сыртына; 3. с твор. п. (возле, около, у) жанында, -да; сидеть за столом столдун жанында отуруу; стоять за станком станокто (иштеп) туруу, станоктун жанында туруу; 4. с вин. п. (около, вокруг) -га; сесть за рояль (ойноо үчүн) роялга отуруу; сесть за стол столго отуруу; 5. с твор. п. (во время чего-л.) убагында, кезде; за работой иш убагында; за уроками сабак убагында; за обедом обед ичип жаткан кезде; за шахматами шахмат ойногон кезде; за разговорами сүйлөшүп жаткан убакта; 6. с вин. п. (при глаголе «приняться», «взяться») -га; взяться

за рабóту ишке киришүү; **приняться за учёние** окууга киришүү; **7. с вин. п.** (в течение какого-л. срока, в продолжение) ичинде, -дагы, -лык, -дын, -да; **эту рабóту можно сделать за час** бул ишти бир сааттын ичинде бүтүрүүгө болот; **за этот год мы уже перевыполнили производственный план** быйылкы жылдын өндүрүштүк планын биз ашыгы менен орундап койдук; **заработок за один месяц** бир айлык кызмат акы; **за период** учурда, мезгилде; **за один раз** бир жолкуда; **8. с вин. п.** (позднее; больше, сверх) ооду, ашты; **уже за полночь** түн жарымы ооду; **ей далеко за сорок** анын жашы кырдан капкачан ашкан; **9. с твор. п.** (позади, вслед, чередуясь) соңунан, артынан, сайын; **один за другим** биринин артынан бири; **идите за мной** менин соңунан жүрүнүз; **день за днём** күн өткөн сайын; **читатъ кни́гу за кни́гой** китеп артынан китеп окуу; **шаг за ша́гом** кадам койгон сайын; **бежа́тъ за кём-ли-бо** бирөөнүн соңунан чуркоо; **сле́довать за кём-чем-ли-бо** бирөөнүн же бир нерсенин соңунан жүрүп отуруу; **охотиться за кём-чем-ли-бо** бирөөнүн же бир нерсенин соңунан түшүү; **10. с вин. п.** (ради, в пользу чего-л.) учун; **борьба́ за мир во всём мире** бүткүл дүйнөдөгү тынчтык үчүн күрөш; **сража́ться за ро́дину** родина үчүн салгылашуу; **голосова́тъ за предложéние** сунуш үчүн (сунушка кошула) добуш берүү; **кто за это предложéние?** бул сунушту ким жактайт?; **пить за здоро́вье** саламаттык үчүн ичүү; **11. с твор. п.** (с какой-л. целью) -га; **зайди́те за мной** мага келе кетиниз; **пойти́ за водо́й** сууга баруу; **посла́тъ за врачо́м** врачты чакырууга жиберүү; **стоять в очереди за билéтами в теа́тр** театрда билет алуу үчүн кезекте туруу; **12. с вин. и твор. п.** (по причине, вследствие) -дан, үчүн, -дактан, себептүү; **уважа́тъ за хра́брость** эрдиги үчүн кадырлоо; **цени́тъ за ум** акылы үчүн баалоо; **за ис-течéнием срóка** мөөнөтү өткөндүктөн; **за недоста́тком вре́мени** убакты жетишпегендиктен; **за нена́добностью** керек болбогондуктан; **за отсутствием ули́к** далили жоктуктан; **13. с вин. п.** (вместо кого-л., в качестве кого-л.) ордуна; **рабо́татъ за дво́их** эки кишинин ордуна иштөө; **он рабо́тает за ма́стера** ал мастердин ордуна иштеп жатат; **14. с твор. п.** (в знач. предлога «з») -ган, -дуу; **письмо́ за подпíсью дире́ктора** директордун колу коюлган кат; **де́ло за но́мером та́ким-то** паландай номердүү иш; **15. с вин. п.** (на расстоянии) алыс, ыраак; **находи́ться за де́сять киломе́тров от го́рода** шаардан он километр алыс туруу; **за киломе́тр отсю́да** мындан бир километр ыраак; **16. с вин. п.** (раньше на какое-л. время) калганда, мурда; **за час до отхо́да по́езда** поезд кетүүгө бир саат калганда; **за два дня до Октя́брьских пра́здников** Октябрь майрамынан эки кун мурда; **17. с вин. и твор. п.** (указывает на лицо или предмет, на которые направлено действие) -га, -ды, үчүн; **ухажива́тъ за больны́м** оорулуу адамды багуу; **смотре́тъ за деть́ми** балдарды кароо, балдарга көз салуу; **беспоко́иться за деть́й** балдар үчүн кам саноо; **следо́ить за мы́слью** ойду байкап туруу; **18. с вин. п.** (указывает на лицо или предмет, к которому прикасаются при направлении на него действия) -га, -дан, -ды; **вести за руку** колунан жетелөө; **держа́ться за перила́ мо́ста** көпүрөнүн кырындагы (жээгиндеги) тосмону кармоо; **де́рнуть дверь за ру́чку** эшикти туткадан тартып коюу; **19. с вин. п.** (в обмен на что-л., по какой-л. цене) -га; **за де́ньги** акчага; **за пла́ту** акыга; **купи́тъ кни́гу за пять ру́блей** китепти беш сомго сатып алуу; **20. с твор. п.** (при обозначении лица,

предмета, от которого зависит наступление какого-л. действия) -да, -дан, -га, кийин; **де́ло за немно́гим** (иштин бүтүшү үчүн) аз эле нерсе керек; **оче́редь за ва́ми** кезек сизде, кезек сиздики; **заде́ржка за утвержде́нием прое́кта** кечигүү проекттин бекитилбегенинен болуп жатат; **21. с твор. п. разг.** (при обозначении лица, которое должно уплатить, сделать что-л.) -да, -га; **за ва́ми сто ру́блей** сиздин мойнунузда жүз сом бар; **за тобо́й ещё две кни́ги** сенин мойнунда дагы эки китеп бар; **запиши́те за мной** менин мойнума жазып коюңуз; **22. с твор. п. разг.** (при обозначении лица, обладающего каким-л. свойством) -да, -дын; **за ним есть эта дурна́я приви́чка** анын ушундай жаман адаты бар; **23. с вин. п.** (при обозначении лица, предмета, по отношению к которому возникает какое-л. чувство) үчүн; **мне сты́дно за него́** ал үчүн мен уялам; **я рад за вас** сиз үчүн мен кубандым; **мне бо́льно за не́го** ал үчүн мен капа боломун, ал үчүн менин жаным кейийт; **вы́йти за́муж за ко́го-ли-бо** бирөөгө (күйөөгө) чыгуу; **быть за кём-ли-бо или быть за́мужем за кём-ли-бо** бирөөнүн аялы болуу; **ни за что** эч качан, эч бир; **за счё́т ко́го-ли-бо** бирөөнүн эсебинен; **за счё́т чего́-ли-бо** бир нерсенин эсебинен; **за исклю́чением** -дан бөлөгү, башкасы; **за и про́тив** жактоо жана каршы туруу, жактагандар жана каршы болгондор; **что за безобра́зие!** бул эмне деген оңбогондук (тартипсиздик)!

ЗА- приставка **1.** төмөнкү маанидеги этиштерди уюштурат: **1)** кыймыл-аракеттин башталышын; мис. заболеть ооруу, ооруп калуу, ноокастоо, сырकोолоо; **2)** кыймыл-аракеттин белгилүү мейкиндиктен ары таралышын; мис. захать өтүп кетүү; **3)** «ся» бөлүкчөсү менен же ансыз - кыймыл-аракеттин эн четки даражага жеткирилишин; мис. закорми́тъ тамакка ашыра тойгузуу; **4)** этиштин бүткөн түрүн ага туура келүүчү этиштин бүтпөгөн түрүнүн маанисине ылайык; мис. загри́мирова́тъ гримдөө; **2.** «бир нерсенин ары жагындагы» деген маанидеги зат жана сын атоочторду уюштурат; мис. Закавказье Закавказье.

ЗА за границей см. граница.

ЗА за границу см. граница.

ЗААЛÉТЬ сов. **1.** (начать алетъ) кызара баштоо, мала кызылдана баштоо; **2.** (показаться – об алом) кызарып көрүнүү, мала кызылданып көрүнүү; **в листвё заа-лэли грóздья ряби́ны** четиндин ашы жалбырактардын арасынан кызарып көрүнө баштады.

ЗААПЛОДИ́РОВАТЬ сов. кому-чему кол чаба баштоо.

ЗААРКА́НИТЬ сов. кого, разг. аркан менен кармоо; **заарканить лошадь** атты аркан менен кармоо.

ЗААРТА́ЧИТЬСЯ сов. разг. кежендей баштоо (начать артачиться); **кежирленүү, кыйыктануу; ло́шадь заарта́чилась и ни с ме́ста** ат кежендей баштап, турган ордунан жылбай койду.

ЗААТЛАНТИ́ЧЕСКИЙ, ай, -ое Атлантиканын ары жагындагы; **заатланти́ческие стра́ны** Атлантиканын ары жагындагы өлкөлөр.

ЗАА́ХАТЬ сов. разг. кокуйлай баштоо, «бали-и» дей баштоо, «э-эй» дей баштоо.

ЗАБА́ВА жс. **1.** (развлечение, игра) оюн-тамаша; **де́тские забáвы** балдардын оюн-тамашасы; **2.** (несерьёзное занятие) эрмек, оюн, тамаша; **пустая забáва** куру эрмек, куру тамаша.

ЗАБАВЛЯТЬ *несов. кого* **1.** (*развлекать*) оюн-тамашага кызыктыруу; **забавлять детей играми** оюн-тамаша менен балдардын жарпын жазуу, балдарды ойнотуу; **2.** (*быть предметом насмешек*) шылдың болуп көрүнүү.

ЗАБАВЛЯТЬСЯ *несов. 1.* кем-чем (*развлекаться*) эриккенди жазуу; **забавляться играми** ойноп, эриккенди жазуу; **2.** (*веселиться*) тамаша кылуу.

ЗАБАВНИК *м. разг.* куудул, тамашакөй.

ЗАБАВНО **1.** *нареч.* кызык; **он забавно рассказы-вает** ал кызык айтат; **2.** *безл. в знач. сказ. кому* кызык; **ему забавно** ал үчүн кызык.

ЗАБАВНЫЙ, ай, -ое кызык, тамашалуу; **забавный случай** кызык окуя.

ЗАБАЛЛОТИРОВАТЬ *сов. кого* шайлабай коюу, шайлоодо өткөрбөй салуу (*кандидатураны көрсөтүлгөн кишини шайлоодо өткөрбөй салуу*).

ЗАБАЛТЫВАТЬ *несов. что* аралаштырып туруу.

ЗАБАРАБАНИТЬ *сов. 1.* (*застучать*) тарсылдата баштоо, ургулай баштоо, тырсылдата баштоо; дабырата баштоо; **дождь забарабанил по крыше** жаан үйдүн төбөсүн дабырата баштады; **он забарабанил пальцами по столу** ал бармактары менен столду тарсылдата баштады; **2.** *разг. (на рояле)* кангырата баштоо.

ЗАБАРИКАДИРОВАТЬ *сов. что* баррикада жасоо, баррикада куруу (*тосмо жасоо, далдалоо, калкалоо*).

ЗАБАРИКОДИРОВАТЬСЯ *сов.* баррикада куруп алуу (*далдалануу, калкалануу*).

ЗАБАСТОВАТЬ *сов.* забастовка чыгаруу, иш таштоо.

ЗАБАСТОВКА *жс.* забастовка; **политическая забастовка** саясий забастовка; **экономическая забастовка** экономикалык забастовка; **забастовка солидарности** тилектештик забастовкасы; **всеобщая забастовка** жалпы забастовка; **объявить забастовку** забастовка жарыялоо; **присоединиться к забастовке** забастовкага кошулуу.

ЗАБАСТОВОЧНЫЙ, ая, -ое забастовка-га т.; забастовкалык; **забастовочный комитет** забастовкалык комитет, забастовка комитети.

ЗАБАСТОВЩИК *м.* забастовщик, забастовкачы.

ЗАБВЕНИЕ *ср.* унуткаруу; **предать что-л. забвению** бир нерсени биротоло унуткарып таштоо (*эстен чыксын деп эсептөө*).

ЗАБЕГ *м. спорт.* жарыш, жарышуу, чуркоо; **забег на четырёхста метров** төрт жүз метр жерге жарышуу (*чуркоо*).

ЗАБЕГАТЬ **I** *сов. 1.* аркы-терки жүгүрө баштоо, топурап чуркоо; **2.** *перен. (о глазах, о взгляде)* жал-жал кароо, аландоо; **глаза его трусливо забегали** анын көзү аландай түштү.

ЗАБЕГАТЬ **II** *несов. см. забежать; забежать вперёд* 1) аша чабуу, шашуу, ашыгуу; 2) *перен.* озунуп өтө чабуу.

ЗАБЕГАТЬСЯ *сов. разг.* зоругуу, жүгүрө берип чарчоо.

ЗАБЕЖАТЬ *сов. 1.* (*убежать далеко*) алыс кетүү; **2.** *разг. (зайти мимоходом)* кире кетүү, кире келүү; **забежать к знакомым** тааныштарга кире кетүү (келүү).

ЗАБЕЛЁТЬ *сов. 1.* (*начать белеть*) агара баштоо; **2.** (*показаться – о белом*) агарып көрүнө баштоо.

ЗАБЕЛИТЬ *сов. что 1.* (*покрыть белой краской*) ак боёк менен боёо; актоо, агартуу (*известью*); **2.** *разг. (напр. щи)* катыктоо.

ЗАБЕРЁМЕНЕТЬ *сов.* боозуу, бойго бүтүү, боюна бүтүп калуу.

ЗАБЕСПОКОИТЬСЯ *сов.* тынчсыздана баштоо, тынчы кете баштоо.

ЗАБЕТОНИРОВАТЬ *сов. что* бетондоо, бетон менен уютуу.

ЗАБИВАТЬ *несов. см. забить* 2-4, 7, 8.

ЗАБИВАТЬСЯ *несов. 1. см. забиться* 2, 3; **2. страд.** к забивать.

ЗАБИВКА *жс.* кагуу, кагып киргизүү; **забивка свай** сваяны кагуу, сваяны кагып киргизүү.

ЗАБИНТОВАННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от забинтовать; 2. прил.* бинттелген, бинт менен таңылган; **забинтованная рука** бинт менен таңылган кол.

ЗАБИНТОВАТЬ *сов. кого-что* бинттөө, бинт менен ороп таңуу; **забинтовать рану** жараны бинт менен ороп таңуу.

ЗАБИНТОВЫВАТЬ *несов. см. забинтовать.*

ЗАБИРАТЬ *несов. см. забрать.*

ЗАБИРАТЬСЯ *несов. 1. см. забраться; 2. страд.* к забирать.

ЗАБИТОСТЬ *жс.* басырынгандык, согулуп калгандык, жүдөгөндүк.

ЗАБИТЫЙ, ай, -ое **1.** *прич. от забить; 2. прил. (запуганный, отупелый)* коркуп калган, ындыны өчкөн, азап чегип жүдөгөн.

ЗАБИТЬ *сов. 1.* (*начать бить*) сого баштоо, кага баштоо; **забили барабаны** барабан сого баштады; **2. что (вбить)** кагуу; **забить гвоздь** мык кагуу; **забить кол** казык кагуу; **3. что** бекитүү, бүтөө (*заделать*); чымкый жабуу, жаап салуу (*наглухо закрыть*); **забить щели** тешиктерди, жаракаларды бекитүү (*бүтөө*); **забить окно досками** терезени тактай менен бүтөп салуу; **4. что (заполнить до отказа)** жык толтуруу; **забить сарай дровами** сарайга отунду жык толтуруу; **5. кого (замучить побоями)** сабап кыйноо, уруп кыйноо; **6. (начать бить струей)** оргуй баштоо, атырыла баштоо; **из скважины забила нефть** жердеги скважинадан нефть атырыла баштады; **7. кого, разг. (превозмогнуть в чём-л.)** өтүп кетүү, жеңип чыгуу; **8. что, спорт. (загнуть)** кийирүү; **забить мяч в ворота** топту дарбазага тээп же уруп кийирүү; **забить шар в угол** шарды бурчка уруп кийирүү; **9. кого (убить на бойне)** союу; **забить сто голов скота** жүз баш малды союу; **забить голову кому-л.** керексиз нерсе менен бирөөнүн башын катыруу; **забить себе в голову** ушундай болуу керек деп эле, туруп алуу; **забить тревогу** тревога чуу көтөрүү.

ЗАБИТЬСЯ *сов. 1.* (*начать биться*) согула баштоо, сого баштоо, кага баштоо; **сёрдце забилося** жүрөк сого баштады; **2.** (*забраться, спрятаться*) жашынуу; **забиться в угол** бурчка жашынуу; **3. чем, разг. (засориться)** ыпыр-сыпыр толуп калуу.

ЗАБИЯКА *м. и жс. разг.* көрүнгөнгө катылган, урушчаак, чыр чыгаргыч.

ЗАБЛАГОВРЕМЕННО *нареч.* күн мурун; **известить заблаговременно** күн мурун кабардар кылуу.

ЗАБЛАГОРАССУДИТЬСЯ *сов. безл.* оюна келгенди кылуу; **он делает то, что ему заблагорассудится** ал өз оюна эмне келсе, ошону кылат.

ЗАБЛЕСТЕТЬ *сов.* жаркырай баштоо, мөлмүлдөй баштоо, мөлтүрөй баштоо, жылтылдай баштоо; **на гла-**

зах заблестели слёзы көзүнөн жаш мөлмүлдөй баштады; на небе заблестели звёзды асманда жылдыздар жаркырай баштады.

ЗАБЛЁЯТЬ *сов.* маароо, маарап жиберүү; **во дворе** заблеляли овцы короодогу койлор маарап жиберди.

ЗАБЛИСТАТЬ *сов. поэт. см.* заблестеть.

ЗАБЛУДИТЬСЯ *сов.* адашып кетүү; **заблудиться в лесу** токойдо адашып кетүү; **заблудиться в трёх соснах** үч карагайдын арасында адашуу.

ЗАБЛУЖДАТЬСЯ *несов.* адаша берүү, адашуу, чаташуу, жаңылуу.

ЗАБЛУЖДЕНИЕ *ср.* адашуу, чаташуу, жаңылышуу; **впасть в заблуждение** чаташуу; **быть в заблуждении** жаңылышуу; **ввести кого-л. в заблуждение** бирөөнү жаңылтып жиберүү, бирөөнү тескери жолго салуу.

ЗАБОДАТЬ *сов.* кого сүзүү, челүү.

ЗАБОЙ I *м. горн.* забой (*кен же шахтадагы штольна бөлүгү; кендин иштелип жаткан орду*).

ЗАБОЙ II *м. (скота)* союу.

ЗАБОЙЩИК *м.* забойщик (*мис. көмүр казуучу*).

ЗАБОЛАЧИВАНИЕ *ср.* саздануу, сазга айлануу, сазга айландыруу.

ЗАБОЛАЧИВАТЬСЯ *несов.* баткак каптоо, сазга айлануу, сазга айландырылуу.

ЗАБОЛЕВАЕМОСТЬ *жс.* ооруга чалдыккандык, дартка чалдыккандык, ооруп калуу; **снижение заболеваемости** ооруга чалдыгуунун азайышы.

ЗАБОЛЕВАНИЕ *ср.* оору; ооруу; **с момента заболевания** ооруй баштагандан бери; **тяжёлое заболевание** катуу оору, кыйын оору.

ЗАБОЛЕВАТЬ *несов. см.* заболеть.

ЗАБОЛЕТЬ *сов.* 1. (*захворать*) ооруу, ооруп калуу, ноокастоо, сыркоолоо, сыркоолоп калуу; **заболеть ангиной** ангина менен ооруп калуу; 2. (*начать причинять боль*) ооруй баштоо; **у меня заболела голова** менин башым ооруй баштады.

ЗАБОЛОНЬ *жс. бот.* заболонь, чел кабык (*соңгөктүн кыртышы*).

ЗАБОЛОТИТЬСЯ *сов. см.* заболачиваться.

ЗАБОЛОЧЕННЫЙ, ая, -ое баткактанган, сазга айланган.

ЗАБОЛТАТЬ I *сов.* 1. *чем, разг.* саландата баштоо, салактата баштоо; **заболтать ногами** бутту салактата баштоо; 2. *что, разг. (замешать)* аралаштыруу, чайкоо.

ЗАБОЛТАТЬ II *сов. разг.* 1. келжирей баштоо, көп сүйлөй баштоо; 2. (*на каком-л. языке*) балдырай баштоо.

ЗАБОЛТАТЬСЯ *сов. разг.* келжирешүү.

ЗАБОР *м.* кашаа, короо, дубал; **сад огорожен забором** жемиш багын айланта кашаа курчалган, бак кашаа менен айлантылган.

ЗАБОРИСТЫЙ, ай, -ое *разг.* 1. (*едкий, острый*) ачуу; **забористый табак** ачуу тамеки; 2. *перен.* курч, угуттуу, кызык; **забористый фельетон** курч фельетон; **забористая песня** кызык ыр.

ЗАБОРМОТАТЬ *сов.* кобурай баштоо.

ЗАБОРНЫЙ, ая, -ое 1. *забор-го т.*; 2. *перен. разг. (неприличный)* адепсиз, уят (*сөз*).

ЗАБОРОНИТЬ *сов. что* малалоо, малалап салуу, маласын тартуу.

ЗАБОТА *жс.* 1. камкордук, кам, камылга, түйшүк; камкордук кылуу (*заботливое отношение*); **забота о будущем** келечек жөнүндөгү камкордук; **забота о че-**

ловёке адам жөнүндө камкордук кылуу; **забота о благосостоянии народа** элдин жыргалчылыгы жөнүндө камкордук кылуу; **проявлять заботу** камын көрүү, кам жеш, түйшүк тартуу; 2. *заботы мн. (хлопоты)* түйшүк, аракет, сарамжал; **домашние заботы** үй сарамжалы; **без забот** камсыз эле, камырабай; **ему и заботы мало** *разг.* ал кенеп да койбойт.

ЗАБОТИТЬ *несов. кого* тынчын алуу, түйшүккө салуу; **это его мало заботит** бул анын тынчын албайт.

ЗАБОТИТЬСЯ *несов. о ком-чём* 1. (*проявлять заботу*) кам көрүү, кам жеш, камылга көрүү, түйшүк тартуу, аракет кылуу; багуу (*присматривать*); **заботиться о здоровье трудящихся** эмгекчилердин саламаттыгы жөнүндө кам көрүү; 2. (*беспокоиться*) тышчы кетүү; **ему ни о чем не придётся заботиться** анын тынчын кетире турган эч нерсе жок.

ЗАБОТЛИВО *нареч.* камкордук менен, кам менен, түйшүк менен; **заботливо растить молодые кадры** жаш кадрларды камкордук менен өстүрүү.

ЗАБОТЛИВОСТЬ *жс.* камкордук.

ЗАБОТЛИВЫЙ, ай, -ое камкор; сарамжалдуу (*хозяйственный*); **заботливый отец** камкор ата; **заботливый хозяин** сарамжалдуу ээ; **чья-то заботливая рука** кимдиндир сарамжалдуу колу.

ЗАБРАКОВАТЬ *сов. кого-что* бракка чыгаруу, жаратпай салуу.

ЗАБРАКОВЫВАТЬ *несов. см.* забраковать.

ЗАБРАЛО *ср. ист.* туулганын бетти коргогуч калканы; **выступить с открытым забралом** сөздү тайманбастан ачык айтуу.

ЗАБРАСЫВАТЬ I *несов. см.* забросать.

ЗАБРАСЫВАТЬ II *несов. см.* забросить.

ЗАБРАТЬ *сов.* 1. *кого-что (взять)* ала кетүү; **забрать книгу** китепти өзү менен ала кетүү; 2. *кого (завладеть, захватить)* алуу ээлеп алуу; **забрать в плен** туткунга алуу; 3. *кого, разг. (арестовать)* камакка алуу; 4. *что (сузить, ушить)* тарытуу; **забрать шов** тигип тарытуу; **забрала охота** көңүлү (ошого) ооду; **забрать власть над кем-л. бирөөнүн** үстүнөн бийлеп алуу; **забрало его за живое** *разг.* ага катуу таасир кылды, анын жанына тийди; **забрать себе в голову** ушундай деп бекем ишенип алуу; **забрать в руки** колго алуу; **забрать окно досками** терезеге тактай кагып бүтөп коюу.

ЗАБРАТЬСЯ *сов.* 1. (*залезть, вскарабкаться*) чыгуу, тырмышып чыгуу (*бийикке*); **забраться на верхушку дерева** бактын башына чыгуу; 2. (*укрыться подо что-л.*) жашынуу, жамынуу; **забраться под одеяло** одеял жамынып жатып алуу; 3. (*проникнуть*) кирип баруу; **воры забрались в дом** уурулар үйгө кирип барышты; 4. (*зайти далеко*) ыраак кетүү; **забраться в самую глубь леса** токойдун ичине ыраак кирип кетүү.

ЗАБРЁДИТЬ *сов.* жөөлүй баштоо; **больной опять забредил** сыркоо киши дагы жөөлүй баштады.

ЗАБРЁЗЖИТЬ *сов.* 1. (*начать рассветать*) тан кулан өөк сала баштоо, агара баштоо; **забрёзжил рассвет** тан кулан өөк сала баштады, таң агара баштады; **чуть забрёзжило, мы отправились в путь** таң кылайганда эле биз жолго чыктык; 2. (*засветиться*) үлпүлдөп жарык көрүнө баштоо, бүлбүлдөп жарык көрүнө баштоо, жылтылдай баштоо; **в темноте забрёзжил огонёк** караңгыда от жылтылдады.

ЗАБРЕСТИ́ *сов.* 1. адашып кирип кетүү; **забрести́** *далекó в лес* адашып токойго кирип кетүү; 2. (*зайти михоходом*) (*отуп бара жатып*) кирип калуу.

ЗАБРИВАТЬ *несов. см. забрѣть.*

ЗАБРИТЬ *сов. забрѣть кого-л. или забрѣть лоб кому-л. уст. солдатка алуу (падышалык Россияда - солдатка алынар замат, алардын чачын алышкан).*

ЗАБРОДИТЬ *сов. (напр. о вине)* кыжылдай баштоо; ачий баштоо.

ЗАБРОНИРОВАТЬ I *сов. что* бронялоо (*сактоо; арнап сактап коюу*).

ЗАБРОНИРОВАТЬ II *сов. что, тех.* бронялоо (*броня менен каптоо*).

ЗАБРОС *м.* в забросе разг. кароосуз, ээн калган.

ЗАБРОСАТЬ *сов. кого-что* 1. (*осыпать*) чачуу, үстү-үстүнө ыргытуу; **геро́я заброса́ли цвѣтами** баатырга гүлдү үстү-үстүнө ыргытышты; **заброса́ть ка́мнями** 1) таш жаадыруу, тыш ыргытуу; 2) *перен.* жамандоо; **заброса́ть кого-л. гря́зью** *перен.* бирөөнү жалган жеринен каралоо, бирөөгө жалган жалаа жабуу; **заброса́ть вопро́сами** суроо жаадыруу; 2. (*заполнить*) толтуруп салуу; **заброса́ть я́му песком** чукурга кум толтуруп салуу.

ЗАБРОСИТЬ *сов.* 1. *кого-что (бросить далеко)* ыргытып жиберүү; **заброси́ть мяч в сад** топту бакка ыргытып жиберүү; 2. *что, разг. (затерять)* жоготуп коюу; **я заброси́л куда-то ключи** мен ачкычты кайдадыр жоготуп койдум; 3. *кого-что, перен. (перестать занимать-ся чем-л.)* таштап коюу; **заброси́ть хозяй́ство** чарбаны таштап коюу; **заброси́ть музы́ку** музыканы таштап коюу; 4. *кого-что, разг. (доставить, завезти)* жеткирүү.

ЗАБРОШЕННОСТЬ *ж.* кароосуз калгандык, ээн калгандык.

ЗАБРОШЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от заброси́ть; 2. прил.* кароосуз калган, ээн калган; **забро́шенный сад** кароосуз калган бак; **забро́шенный ребѣнок** кароосуз калган бала; **забро́шенный дом** ээн калган үй.

ЗАБРЫЗГАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от забрызга́ть; 2. прил.* чачыратылган, бир нерсе менен булганган (*мис. ылай менен*).

ЗАБРЫЗГАТЬ *сов.* 1. (*начать брызгать*) чачырата баштоо, себээлей баштоо, бүркө баштоо; **забрызга́л дождь** жаан себээлей баштады; 2. *кого-что (покрыть брызгами)* жаба чачыратуу; **забрызга́ть гря́зью** үстүнө ылай чачыратуу.

ЗАБРЫЗГИВАТЬ *несов. см. забрызга́ть 2.*

ЗАБУБѢННЫЙ, ая, -ое **забубѣнная** *голова́шка* *разг. от* кечер, опсуз кайраттуу киши.

ЗАБУЛДЫ́ГА *м. разг.* аракеч, обу жок ичкич.

ЗАБУРЛИ́ТЬ *сов.* шарылдай баштоо, шаркырай баштоо, буркан-шаркан түшө баштоо; **забу́рлило мо́ре** деңиз буркан-шаркан түшө баштады.

ЗАБУ́РЧАТЬ *сов. разг.* 1. күнкүлдөө, кобууроо; **он что́-то забу́рчал се́бе по́д нос** ал күнкүлдөп, өзүнчө бир-деме деди; 2. *чаще безл. (в желудке)* курулдоо, кулдууроо.

ЗАБУТИ́ТЬ *сов. что* бут (таш) төшөө (*мис. фунда-менттин астына*).

ЗАБУ́ХАТЬ *сов. разг.* күрс эте баштоо, күрсүлдөй баштоо; **забу́хали пу́шки** замбиректер күрсүлдөй баштады.

ЗАБУ́ХАТЬ *несов. см. забу́хнуть.*

ЗАБУХНУТЬ *сов.* көөп калуу, көбүү, көөп чыгуу; **ра́мы от дождя́ забу́хли** рамалар жаандан көөп калды.

ЗАБУШЕВА́ТЬ *сов.* 1. күүлдөй баштоо, дуулдай баштоо (*о ветре*); алай-дүлөй тушө баштоо (*о метели*); алоолоно баштоо (*о пламени*); **вѣтер снóва забушева́л** шамал кайрадан дуулдай баштады; 2. *перен.* долулана баштоо, чамына баштоо, жаалдана баштоо.

ЗАБЫВА́ТЬ *несов. см. забы́ть.*

ЗАБЫВА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см. забы́ться; 2. (терять ясность ума)* унутчаак боло баштоо; **де́д от ста́рости ста́л забыва́ться** чоң ата карыгандыгынан унутчаак боло баштады; 3. *страд. к забыва́ть.*

ЗАБЫ́ВЧИВОСТЬ *ж.* унутчаак болгондук; **по за-бывчивости** унутчаак болуп калгандыктан.

ЗАБЫ́ВЧИВЫЙ, ая, -ое унутчаак.

ЗАБЫ́ТЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от забы́ть; 2. прил.* унутулуп калган, таштанды болгон; эскирген; **он со́брал за-бы́тые на́родные пе́сни** ал унутулуп калган эл ырларын жыйнаптыр.

ЗАБЫ́ТЬ *сов.* 1. *кого-что, о ком-чѣм (перестать помнить)* эстен чыгарып коюу, унутуу, унутуп калуу; **за-бы́ть но́мер кварти́ры** квартиранын номерин эстен чыгарып коюу; 2. *кого-что* унутуп салуу, унутуп таштоо; **я забы́л кни́гу до́ма** мен китепти үйдө унутуп салыпмын; **я забы́л закрѣ́ть дверь** мен эшикти жабууну унутуп коюптурмун; **и ду́мать забу́дь!** аны ойлобой эле кой!; **се́бя не забы́ть** өз пайдасын унутпоо.

ЗАБЫ́ТЬЕ *ср.* 1. (*беспамя́тство*) эси оош, эсинен тануу; **больно́й впал в забы́тьѣ** сыркоо кишинин эси ооп кетти; 2. (*дремота*) үргүлөө, уйкусууроо.

ЗАБЫ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*впасть в беспямя́тство*) эси ооп калуу, эстен тануу; **больно́й забы́лся** оору киши эсинен танды; 2. (*задремать*) үргүлөө, уйкусууроо; 3. (*замечать-ся*) кыялга батуу; 4. (*отвлечь-ся*) алагды болуу; **он де́лает э́то, что́бы забы́ться** ал муну алагды болуш үчүн иштеп жатат; 5. *разг. (перейти грани́цы дозво́ленного)* чектен чыгуу; **он так забы́лся, что ста́л гру́бить** ал өтө эле чектен чыгып, орой болуп кетти; 6. *страд. к забы́ть.*

ЗАВ *м. разг. см. заведующий.*

ЗАВА́Л *м.* ширенди, шиленди; **сне́жный зава́л** кар ширендиси.

ЗАВА́ЛИВАТЬ *несов. см. завали́ть.*

ЗАВА́ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. завали́ться; 2. страд. к зава́ливать.*

ЗАВА́ЛИНКА *ж.* үйдүн түбүнө айландыра төгүлгөн топурак.

ЗАВА́ЛИТЬ *сов.* 1. *что (засыпать)* көөмп салуу; **за-вали́ть я́му** чукурду көөмп салуу; 2. *кого-что (засыпать сверху)* басып калуу; **пу́тника в го́рах зава́лило обва́лом** жолоочуну тоодо көчкү басып калды; 3. *что (загромо-дить, набросать)* толтуруу; **завали́ть двор му́сором** короону акыр-чикирге толтуруу; 4. *что, перен. (перепол-нить)* үйүү, үйүп салуу; **завали́ть магази́ны това́рами** дүкөндөргө товарды үйүп салуу; 5. *кого (обременить)* ашыра жүктөө, бастырып салуу; **завали́ть срóчной ра-бо́той** шашылыш иштерди ашыра жүктөө, шашылыш иштерди үстүнө үйүп салуу; 6. *что, перен. прост. (про-вали́ть)* бүлдүрүү; **завали́ть де́ло** ишти бүлдүрүү.

ЗАВА́ЛИТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*упасть за что-л.*) түшүп калуу; **кни́га зава́лилась за по́лку** китеп текченин арты-на түшүп кетти; 2. *разг. (лечь, улечься)* жатып калуу, жан-тая кетүү; **завали́ться спа́ть** жатып алып уктай кетүү.

ЗАВА́ЛЬ *ж. собир. разг.* сатылбай, үйүлүп жата берип, бузулган товар.

ЗАВАЛЯТЬСЯ *сов. разг. 1. (залежаться)* жата берүү; **2. (остаться непроданным)** сатылбай калуу.

ЗАВАЛЯЩИЙ, ай, -ее *разг.* жаман, керекке жараксыз.

ЗАВАРИВАТЬ *несов. см. заварить.*

ЗАВАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. завариться; 2. страд. к заваривать.*

ЗАВАРИТЬ *сов. что 1. демдөө; заварить чай* чай демдөө, чай салуу; **2. тех.** ширетүү; **заварить кашу** *разг.* чатактуу бир ишти баштап салуу, ишти бүлдүрүү.

ЗАВАРИТЬСЯ *сов. демделүү; чай заварился* чай демделди; **✧ заварилось дело** *разг.* чатак иш башталды.

ЗАВАРКА *жс. 1. (действие)* демдөө; **2. (щепотка)** кайнатым; **чаю осталось на одну заварку** бир кайнатым чай калды; **3. тех. (литъё)** ширөө.

ЗАВАРНОЙ, ая, -ое кайнатма, демдеме, кайнатылган, бышырылган, кайнак сууга жуурулган; **заварной хлеб** кайнак сууга жуурулган камырдан бышкан нан.

ЗАВЕДЕНИЕ *ср. уст.* ишкана, мекеме; **учёбное заведение** окуу жайы; **высшее учебное заведение** жогорку окуу жайы.

ЗАВЕДОВАНИЕ *ср.* жетекчилик кылуу, башкаруу; **заведование отделом** бөлүмдү башкаруу (*мекемеде*); **заведование школой** мектепти башкаруу, мектепке жетекчилик кылуу.

ЗАВЕДОВАТЬ *несов. чем* жетекчилик кылуу, башкаруу; **заведовать хозяйством** чарбаны башкаруу.

ЗАВЕДОМО *нареч.* биле туруп; **давать заведомо ложные сведения** биле туруп, жалган калп маалыматтар берүү; *делать что-л., заведомо зная, что ...* мурдатан биле туруп, ... ишти кылуу.

ЗАВЕДОМЫЙ, ай, -ое белгилүү, башынан белгилүү, билинип турган; **заведомая ложь** белгилүү калп.

ЗАВЕДУЮЩАЯ *женск. р. к заведующий.*

ЗАВЕДУЮЩИЙ *м.* башчы, башкаруучу; **заведующий магазином** магазин башчысы; **заведующий снабжением** жабдуу ишин башкаруучу; **заведующий учебной частью** окуу бөлүмүнүн башчысы.

ЗАВЕЗТИ *сов. 1. кого-что (по пути)* бара жатып бере кетүү; **завезти письмо** бара жатып, катты бере кетүү; **2. кого-что (отвезти далеко)** ээрчитип кетүү; **завезти в глушь** алыскы туюкка ээрчитип кетүү; **3. что (доставить)** жеткирүү; **завезти товары в магазин** товар жеткирүү.

ЗАВЕРБОВАТЬ *сов. кого-что* вербовкалоо, вербовка кылуу (*бирөөнү кызматка, ишке, уюмга тартуу*).

ЗАВЕРБОВЫВАТЬ *несов. см. завербовать.*

ЗАВЕРЕНИЕ *ср.* (уверение) ишендирүү, ынандыруу.

ЗАВЕРИТЕЛЬ *м.* күбөлөндүрүүчү; **на этом документе есть подписи двух заверителей** бул документте күбөлөндүрүүчү эки кишинин колу бар.

ЗАВЕРИТЬ *сов. 1. кого (уверить)* ишендирүү, ынандыруу; **заверить в своей преданности** өзүнүн берилгендигине ишендирүү; **2. что (удостоверить)** күбөлөндүрүү; **заверить копию** көчүрмөсүн күбөлөндүрүү; **заверить подпись** колду күбөлөндүрүү.

ЗАВЕРКА *жс.* күбөлөндүрүү; **заверка подписи** колду күбөлөндүрүү.

ЗАВЕРНУТЬ *сов. 1. кого-что (обернуть, упаковать, укутать)* ороо, чулгоо; **завернуть покупку в бумагу** сатып алынган нерселерди кагазга ороо; **завернуть рубенка в одеяло** баланы одеялга ороо; **2. что (завинтить)**

бурап бекитүү; **завернуть кран** кранды бурап бекитүү; **завернуть гайку** гайканы бурап бекитүү; **3. что, разг. (загнуть, отогнуть, подвернуть)** түрүү, кайруу; **завернуть рукава** жеңди түрүү; **завернуть подол** этекти кайруу; **4. (свернуть в сторону)** бурулуу; **завернуть за угол** бурчка бурулуу; **5. разг. (зайти мимоходом)** бурула кетүү, кайрыла кетүү; **я завернул к своему товарищу** мен жолдо өзүмдүн жолдошума кайрылдым.

ЗАВЕРНУТЬСЯ *сов. 1. (укутаться)* ороону; **завернуться в одеяло** одеялга ороону; **2. разг. (загнуть-ся, отогнуться, подвернуться)** кайрылуу, бүктөлүү, түрүлүү; **рукава завернулись** жең түрүлдү.

ЗАВЕРТЁТЬ *сов. 1. чем (начать вертеть)* айландыра баштоо, тегерете баштоо, шыйпактата баштоо; **собака завертёла хвостом** ит куйругун шыйпактата баштады; **2. кого, перен. разг. (увлечь)** азгыруу, айлантып алуу.

ЗАВЕРТЁТЬСЯ *сов. 1. (начать вертеться)* айлана баштоо, тегерене баштоо; **колесо завертёлось** дөңгөлөк тегерене баштады; **2. перен. разг. (захлопотаться)** башы айлануу; **завертеться с делами** иштен башы айланып калуу.

ЗАВЕРШАТЬ *несов. см. завершить.*

ЗАВЕРШАТЬСЯ *несов. 1. см. завершиться; 2. страд. к завершать.*

ЗАВЕРШАЮЩИЙ, ай, -ее **1. прич. от завершать;** **2. прил.** аяктоочу, акыркы; **завершающий этап** аяктоочу этап, акыркы этап.

ЗАВЕРШЕНИЕ *ср.* бүтүрүү, аяктоо; **в завершение** эн аягында, эн акырында, бүткөндө.

ЗАВЕРШИТЬ *сов. что* бүтүрүү, аяктоо; **завершить пятилетку досрочно** беш жылдыкты мөөнөтүнөн мурда бүтүрүү.

ЗАВЕРШИТЬСЯ *сов.* бүтүү, аякталуу; **год завершился новыми производственными победами** жыл өндүрүштүк жаңы жеңиштер менен аякталды.

ЗАВЕРЯТЬ *несов. см. заверить.*

ЗАВЕСА *жс. 1. уст. (большая занавеска)* көшөгө, парда; **2. перен.** далда, көшөгө; **завеса тумана** тумандын далдасы; **приподнять завесу над чем-л.** бир нерсенин четин чыгарып коюу (*айтуу*); **дымовая завеса** *воен.* түтүн көшөгө (*душмандан жашырыныш үчүн атайы чыгарылган түтүн*); **огневая завеса** *воен.* ок далдасы (*душманды жолотпоо максаты менен жаадыра аткан ок*).

ЗАВЕСИТЬ *сов. что* парда тартуу, парда илүү; **завесить окно занавеской** терезеге парда тартуу.

ЗАВЕСТИ **I** *сов. кого-что (увести, привести)* ээрчитип алып кетүү, алып кирүү; **завести в болото** сазга алып кирүү; **завести далеко** алыс алып кетүү; **завести в тупик** туюкка түртүү, айла таппас жерге алып баруу, айласын кетирүү.

ЗАВЕСТИ **II** *сов. 1. кого-что (обзавестись)* -луу болуу; **завести скот** малдуу болуу; **завести молочное хозяйство** сүт чарбасын өстүрүү; **2. что (вести, установить); завести обыкновение** өзүнчө өнөкөт, адат кылып алуу; **3. что (начать)** козгоо, куруу; **завести разговор** кеп козгоо; **завести знакомство** тааныштык түзө баштоо; **4. что (привести в движение)** бууроо, бурап жүргүзүү, жүргүзүү; **завести часы** саатты бурап жүргүзүү; **завести мотор** моторду жүргүзүү.

ЗАВЕСТИСЬ *сов. 1. (появиться)* пайда болуу, чыга баштоо; **у него завелись друзья** ага достор пайда болду;

в сарае завелись мыши сарайда чычкан чыга баштады; **2.** (установиться) колдонула баштоо; **завелось такое обыкновение** ушундай бир адат пайда болду; **3. разг.** (прийти в движение) жүрүү, аракетке келүү; **мотор завёлся** мотор жүрдү.

ЗАВЁТ м. осуят; **завёты Лёнина** Лениндин осуяттары.

ЗАВЁТНЫЙ, ая, -ое **1.** (сокровенный) көксөгөн, энсеген, ыйык; **завётная мечта** көксөгөн ой (санаа); **завётное желание** көксөгөн тилек; **завётное кольцо** ыйык шамк; **2.** (тайный, секретный) катылган, жашыруун, кол тийбес; **завётный клад** жашыруун дүйнө (кенч); катып койгон дүйнө.

ЗАВЁТРЕННЫЙ, ай, -ое **завётренняя сторона** шамал тийбеген ылымта жак, ыктуу жер.

ЗАВЁШАТЬ сов. что чем, разг. толтура асуу, толтура илүү; **завёшать стены картинами** дубалдын бооруна сүрөттөрдү толтура илүү.

ЗАВЁШИВАТЬ I несов. см. завёшать.

ЗАВЁШИВАТЬ II несов. см. завесить.

ЗАВЕЩАНИЕ ср. **1.** мурас, мурас кагаз (мал-мүлк жөнүндө); **оставить завещание** мурас кагаз калтыруу; **2.** (завет) осуят, керээз; **завещание учителя своим ученикам** мугалимдин өз окуучуларына айткан осуяты.

ЗАВЕЩАТЕЛЬ м. мурас калтыруучу.

ЗАВЕЩАТЬ несов. что кому-чему **1.** мурас калтыруу, мурас кагаз кылуу; **2. с неопр., перен.** осуят айтуу, керээз айтуу.

ЗАВЁРТЫВАТЬ несов. см. завернуть 1-4.

ЗАВЁРТЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. завернуться; **2. страд. к завёртывать.**

ЗАВЗЯТЫЙ, ая, -ое разг. жеткен, барып турган, берилген, ышкылуу; **завзятый охотник** ышкылуу мергенчи (аңчы); **завзятый плут** жеткен митаам.

ЗАВИВАТЬ несов. см. завить.

ЗАВИВАТЬСЯ несов. **1.** см. завиться; **2.** (виться) тармалдануу; **волосы у неё завиваются** анын чачы тармалданып турат; **3. страд. к завивать.**

ЗАВИВКА жс. тармалдоо; **холодная завивка** чачты муздак тармалдоо; **шестимесячная завивка** алты айлык кылып тармалдоо.

ЗАВИДЕТЬ сов. кого-что, разг. алыстан көрүп калуу.

ЗАВИДНО **1.** нареч. суктанардык (мыкты); **он завидно здоров** анын саламаттыгы суктанардык; **2. безл. в знач. сказ. кому ич күйөрлүк; ему завидно** анын ичи күйүп атат.

ЗАВИДНЫЙ, ая, -ое суктанардык, суктанышка татырлык, ич күйөрлүк (мыкты, сонун); **завидное здоровье** суктанардык ден соолук; **завидная участь** суктанардык тагдыр.

ЗАВИДОВАТЬ несов. кому-чему суктануу, көрө албоо, ич күйүү.

ЗАВИЗЖАТЬ сов. чыңыра баштоо, кыңшылай баштоо, каңкылдоо, чаңылдоо.

ЗАВИЗЬРОВАТЬ сов. что визалоо, виза коюу.

ЗАВИЛЯТЬ сов. чем **1.** булгалай баштоо, шыйпактай баштоо, жалпандай баштоо; **2. перен. разг.** култулдай баштоо, тайсалдай баштоо.

ЗАВИНТИТЬ сов. что бурап кийирүү, бурап бекитүү; **завинтить гайку** гайканы бурап бекитүү.

ЗАВИНТИТЬСЯ сов. буралып бекүү; **гайка хорошо завинтилась** гайка буралып жакшы бекиди.

ЗАВИНЧИВАТЬ несов. см. завинтить.

ЗАВИНЧИВАТЬСЯ несов. **1.** см. завинтиться; **2. страд. к завинчивать.**

ЗАВИРАТЬСЯ несов. см. завратиться.

ЗАВИСЕТЬ несов. от кого-чего **1.** (быть обусловленным) байланыштуу болуу; **успех дела зависит от нас самих** иштин ийгилиги биздин өзүбүзгө байланыштуу; **он сделал всё, что от него зависело** ал колунан келгендин бардыган кылды; **2.** (находиться в подчинении) багынычтуу болуу, көз каранды болуу.

ЗАВИСИМОСТЬ жс. багынычтуулук, көз карандылык; **находиться в полной зависимости от кого-л. бирого** толук көз каранды болуу; **крепостная зависимость** ист. крепостнойлук көз карандылык; **в зависимости от обстоятельств** шартка жараша.

ЗАВИСИМЫЙ, ая, -ое караштуу, көз каранды болгон; **зависимое положение** көз каранды абал; **зависимые страны** көз каранды өлкөлөр.

ЗАВИСТЛИВО нареч. көрө албай, ич күйдүлүк менен; ач көздөнүп; **завистливо смотреть на что-л. бир нерсеге** ач көздөнүп кароо.

ЗАВИСТЛИВОСТЬ жс. көрө албоочулук, ич күйдүлүк, ач көздүк.

ЗАВИСТЛИВЫЙ, ая, -ое көрө албас, ич күүдү, ач көз; **завистливые взгляды** көрө албастык менен кароо.

ЗАВИСТНИК м. көрө албас, ичи тар.

ЗАВИСТНИЦА женск. р. к завистник.

ЗАВИСТЬ жс. көрө албоо, ичи тардык, кызгануу; **возбуждать зависть в ком-л. бирөөнүн** көрө албастыгын козгоо.

ЗАВИТОЙ, ай, -ое тармалданган; **завитые волосы** тармалданган чач.

ЗАВИТОК м. **1.** (докон) чачтын бир тармалы, быжыгыр; **2.** (у растений) мурут, чылбыр.

ЗАВИТУШКА жс. **1.** см. завиток; **2. разг. (в письме)** кайырмакча; **у него почерк с завитушками** анын жазган ариптеринин кайырмакчалары бар.

ЗАВИТЬ сов. что тармалдоо; **завить волосы** чачты тармалдоо.

ЗАВИТЬСЯ сов. тармалдаттыруу, тармалдантуу; **завиться у парикмахера** чач тарачка барып тармалдаттыруу.

ЗАВИХРЕНИЕ ср. физ. бурганактап тегеренүү.

ЗАВКОМ м. (заводский комитет) завком (заводдук комитет, завод комитети).

ЗАВЛАДЕВАТЬ несов. см. завладеть.

ЗАВЛАДЕТЬ сов. кем-чем **1.** (захватить) ээлеп алуу, басып алуу, менчиктеп алуу; **завладеть чужим имуществом** бирөөнүн мал-мүлкүн ээлеп алуу; **завладеть неприязельской крепостью** душмандын крепостун ээлеп алуу; **2. перен. (подчинить себе, увлечь)** багынтуу, өзүнө тартып алуу; **завладеть чьим-л. вниманием** бирөөнүн көңүлүн өзүнө тартып алуу.

ЗАВЛЕКАТЕЛЬНЫЙ, ай, -ое разг. кызык, кызыктыруучу; **завлекательная книжка** кызык китеп.

ЗАВЛЕКАТЬ несов. см. завлечь.

ЗАВЛЕЧЬ сов. кого-что **1.** (заманить) азгыруу, ээликтирүү, ээлентүү; **завлечь щедрыми обещаниями** убаданы көп берип, азгырып алуу; **2.** (увлечь, соблазнить) кызыктыруу, делебесин козгоо.

ЗАВО́Д I м. 1. завод; машиностроительный за́вод машина жасоочу завод; авиацио́нный заво́д авиациялык завод; автомоби́льный заво́д автомобиль заводу; тра́кторный завод трактор заводу; хими́ческий заво́д химиялык завод; кирпи́чный заво́д кирпич заводу; лесопи́льный заво́д тактай тилүүчү завод; стеко́льный заво́д айнек заводу; ко́жевенный заво́д булгаары заводу; 2. завод, зоот; ко́нский (ко́нный) заво́д жылкы заводу, жылкы зооту.

ЗАВО́Д II м. 1. (действие) буроо, буралуу; 2. (при-
способление в механизме) бурама; у часо́в испо́ртился завод сааттын бурамасы бузулуп калды; ♠у нас э́того и в заво́де нет разг. мындай неме бизде болбойт.

ЗАВОДИ́ЛА м. прост. уюштуруучу, баштоочу, демилгечи.

ЗАВОДИ́ТЬ I несов. см. завести́ I.

ЗАВОДИ́ТЬ II несов. см. завести́ II.

ЗАВОДИ́ТЬСЯ несов. 1. см. завести́сь; 2. страд. к заводить I, II.

ЗАВО́ДКА ж. см. заво́д II 1.

ЗАВОДНО́Й, ая, -ое буралма, буралуучу, буроолуу; заводна́я игру́шка буроолуу оюнчук.

ЗАВОДОУПРАВЛÉНИЕ ср. завод башкармасы.

ЗАВО́ДСКИЙ, ая, -ое завод 1-ге т.; заводдук; заво́д-ский комите́т завод комитети, заводдук комитет.

ЗАВОДСКО́Й, ая, -ое см. заво́дский.

ЗАВО́ДЧИК м. уст. заводчу (завод ээси).

ЗА́ВОДЬ ж. агын суунун булуну.

ЗАВОЕВА́НИЕ ср. 1. (действие) жеңип алуу, согушуп тартып алуу; 2. чаще мн., перен. (достижение) жеңиш, жетишкендик; вели́кие завоева́ния социализма социализмдин улуу жеңиштери.

ЗАВОЕВА́ТЕЛЬ м. жеңип алуучу, басып алуучу.

ЗАВОЕВА́ТЕЛЬНИЦА женск. р. к завоева́тель.

ЗАВОЕВА́ТЕЛЬНЫЙ, ай, -ое жеңип алуучулук, басып алуучулук.

ЗАВОЕВА́ТЬ сов. 1. кого-что жеңип алуу (согнута); завоева́ть страна́ бир өлкөнү жеңип алуу; 2. перен. (добиться) жетүү, ээ болуу; завоева́ть побе́ду жеңишке ээ болуу; завоева́ть свобо́ду боштондукка жетүү; завоева́ть дове́рие ишеничине ээ болуу; завоева́ть изве́стность атакка жетишүү.

ЗАВОЁВЫВАТЬ несов. см. завоева́ть.

ЗАВО́З м. 1. жеткирүү; заво́з горю́чего күйүүчү майларды жеткирүү; 2. ком. (завезённые товары) жеткирилген товарлар.

ЗАВОЗИ́ТЬ несов. см. завезти́.

ЗАВОЗИ́ТЬСЯ I сов. разг. (начать возиться) алпуруша баштоо, аракеттене баштоо.

ЗАВОЗИ́ТЬСЯ II несов. страд. к завозить.

ЗАВО́ЗНЫЙ, ая, -ое башка жактан алып келинген (мис. товар).

ЗАВОЛА́КИВАТЬ несов. см. заволо́чь.

ЗАВОЛА́КИВАТЬСЯ несов. 1. см. заволо́чься; 2. страд. к завола́кивать.

ЗАВО́ЛЖСКИЙ, ай, -ое заволя́жский (Волганын ары жасындагы).

ЗАВОЛНО́ВАТЬСЯ сов. 1. (о море) толкуй баштоо, толкундай баштоо; 2. перен. (забеспокоиться) тынчсыздануу, сабырсыздануу.

ЗАВОЛО́ЧЬ сов. что курчоо, ороп алуу, толуу, капталуу; ту́чи заволокли́ не́бо булут асманды каптап кал-

ды; не́бо заволокло́ ту́чами асман булут менен капталды; глаза́ заволокло́ слеза́ми көзгө жаш толду.

ЗАВОЛО́ЧЬСЯ сов. курчануу, оронуу; не́бо заволокло́сь ту́чами асман булутка оронду.

ЗАВОПИ́ТЬ сов. разг. кыйкыра баштоо, өкүрө баштоо, кокуйлай баштоо.

ЗАВОРА́ЖИВАТЬ несов. см. заморо́жить.

ЗАВОРА́ЧИВАТЬ I несов. см. заверну́ть.

ЗАВОРА́ЧИВАТЬ II несов. см. завороти́ть.

ЗАВОРА́ЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. заверну́ться; 2. страд. к заворачивать II (см. завороти́ть 2).

ЗАВОРКОВА́ТЬ сов. 1. күркүлдөй баштоо, күрүлдөй баштоо; го́луби заворкова́ли көгүчкөндөр күркүлдөй баштады; 2. перен. чечилишип сүйлөшүү.

ЗАВОРОЖИ́ТЬ сов. кого-что 1. уст. (заколдовать) арбоо, дарымдоо; 2. перен. (очаровать) суктантуу, кызыктыруу, көйүтүү.

ЗА́ВОРОТ м. за́ворот кишо́к мед. ичеги түйүлүү.

ЗАВОРОТИ́ТЬ сов. разг. 1. (изменить направление) буруу, кайруу; завороти́ть наза́д артка буруу, кайра кайруу; 2. что (загнуть, отвернуть) бүктөө, түрүү; завороти́ть рукава́ жеңди түрүү.

ЗАВОРОТИ́ТЬСЯ сов. разг. имерилүү, бурулуу, кайрылуу, түрүлүү.

ЗАВОРОЧА́ТЬСЯ сов. разг. оодарыла баштоо, оонай баштоо.

ЗАВОРЧА́ТЬ сов. 1. (о человеке) күңкүлдөп уруша баштоо; 2. (о собаке) ырылдай баштоо, канкылдай баштоо.

ЗАВРА́ТЬСЯ сов. разг. калпты чубуртуу.

ЗАВСЕГДА́ТАЙ м. разг. дайыма калбаган, дайыма келип туруучу киши.

ЗА́ВТРА нареч. эртең; за́втра у́тром эртең эрте менен; прие́ду за́втра эртең келем; отложи́ть на за́втра эртеңкиге калсын; до за́втра! эртеңге чейин (кош бол)!; ♠не ны́нче – за́втра разг. бүгүн болбосо - эртең, жакында, тез арада.

ЗА́ВТРАК м. эртең мененки тамак; ♠корми́ть ко-го-л. за́втраками разг. бирөөнү күндө эртең деп убара кылуу.

ЗАВТРАКА́ТЬ несов. эртең мененки тамакты ичүү.

ЗА́ВТРАШНИЙ, ая, -ее эртеңки; за́втрашний день эртеңки күн; с за́втрашнего дня эртеңки күндөн баштап.

ЗАВУА́ЛИРОВАТЬ сов. что жымсалдатуу, жаап-жашыруу, көз боёмолоо.

ЗА́ВУЧ м. (заведующий учебной частью) завуч (окуу бөлүмүнүн башчысы).

ЗАВХО́З м. (заведующий хозяйством) завхоз (чарба башчысы).

ЗАВШИ́ВЕТЬ сов. разг. биттеп кетүү.

ЗАВЫВА́НИЕ ср. улуу (напр. собаки); ызылдоо, дуулдоо (напр. ветра); завыва́ние бу́ри бороондун дуулдашы.

ЗАВЫВА́ТЬ несов. улуп туруу (напр. о собаке); ызылдоо, дуулдоо (напр. о ветре); завыва́ет выю́га бурганак ызылдап турат.

ЗАВЫ́СИТЬ сов. что ашыра көтөрүп жиберүү; за-
вы́сить расце́нки бааларды ашыра көтөрүп жиберүү.

ЗАВЫ́ТЬ сов. улуй баштоо (напр. о собаке); ызылдай баштоо, дуулдай баштоо (напр. о ветре).

ЗАВЫ́ШАТЬ несов. см. завы́снуть.

ЗАВЫШЕНИЕ *ср.* ашыра көтөрүү (мис. баа).

ЗАВЬЮ́, завью, завьёшь и т.д. *буд. вр. от завить.*

ЗАВЬЮСЬ, завьюсь, завьёшься и т.д. *буд. вр. от завиться.*

ЗАВЯ́ДШИЙ, ая, -ее **1. прич. от завянуть; 2. прил.** солуган; **завя́дший цвето́к** солуган гүл.

ЗАВЯ́ЗАТЬ **I** *сов. что* **1.** байлоо, таңуу, түйүү; **завя-зать узел** түйүн байлоо; **завязать узлом** түйүн кылып байлоо; **завязать в узел** түйүн кылып таңуу; **завязать пакет** пакетти таңуу; **завязать голову платком** башты жоолук менен байлап алуу; **завязать галстук** галстук байлоо; **2. перен.** байланыша баштоо, түзө баштоо, чыгара баштоо; **завязать отношения** мамиле түзө баштоо; **завязать знакомство** тааныштык байланыш түзүү; **завязать разгово́р** кеп баштоо; **завязатьссора́** чатак чыгара баштоо; **завязать переписку** кат жазыша баштоо.

ЗАВЯ́ЗАТЬ **II** *несов. см. завязнуть.*

ЗАВЯ́ЗАТЬСЯ *сов. 1.* байлануу, таңылуу; **узел завязался** түйүн таңылды; **2. перен. (начаться, возникнуть)** чыга баштоо, башталуу, болуу, козголо баштоо; **завязался горячий бой** катуу согуш болду; **бесе́да завязалась** аңгеме башталды; **3. бот. (образоваться)** түйүлүү; **плод завязался** жемиш түйүлдү.

ЗАВЯ́ЗКА *жс. 1.* (тесёмка, ленточка и т.п.) бүчү, боо; **2. лит.** башталышы (чыгармада окуянын башталышы); **завязка драмы́** драманын башталышы.

ЗАВЯ́ЗНУТЬ *сов.* батуу, тыгылуу; **завязнуть в болоте** сазга батуу; **теле́га завязла в гряди́** араба баткакка тыгылды; **завязнуть в долги́** перен. карызга батып калуу.

ЗАВЯ́ЗЫВАТЬ *несов. см. завязать I.*

ЗАВЯ́ЗЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. завязаться; 2. страд. к завязывать.*

ЗА́ВЯЗЬ *жс. бот.* мөмө байлагыч (урук жатуучу энеликтин алды жагы).

ЗАВЯ́ЛИВАТЬ *несов. см. завялить.*

ЗАВЯ́ЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. завялиться; 2. страд. к завяливать.*

ЗАВЯ́ЛИТЬ *сов. что* кактоо, күнгө кактап кургатуу, сүрсүтүү; **завялить рыбу́** балыкты кургатуу.

ЗАВЯ́ЛИТЬСЯ *сов.* көбүү, какталуу, кургоо, сүрсүү.

ЗАВЯ́НУТЬ *сов. 1.* солуу; **2. перен.** шалдырап алсыроо.

ЗАГА́ДАТЬ *сов. что* **1.** табышмак айтуу; **загадать зага́дку** табышмак айтуу; **2. (задумать)** ойлоп коюу; **загадайте како́е-нибудь число́** кандайдыр бир санды ойлоп коюнуз; **3. (предположить, замыслить)** болжоо; **загадать вперёд** болочокту болжоо.

ЗАГА́ДИТЬ *сов. что, разг.* булгоо, ыпыластоо.

ЗАГА́ДКА *жс.* табышмак; **отгада́ть зага́дку** табышмакты табуу; **говори́ть зага́дками** перен. табышмактаып сүйлөө.

ЗАГА́ДОЧНО *нареч.* табышмактуу, сырдуу; **зага́дочно улыбу́ться** сырдуу күлүмсүрөп коюу.

ЗАГА́ДОЧНОСТЬ *жс.* табышмактуулук, сырдуулук.

ЗАГА́ДОЧНЫЙ, ая, -ое табышмактуу, сырдуу; **зага́дочная картинка́** табышмактуу сүрөт; **зага́дочное собы́тие** сырдуу окуя.

ЗАГА́ДЫВАТЬ *несов. см. загадать.*

ЗАГА́ЖИВАТЬ *несов. см. загадить.*

ЗАГА́ЛДЕТЬ *сов. разг.* чуулдай баштоо, кажы-кажы боло түшө баштоо, бажылдай баштоо, бадылдай баштоо.

ЗАГА́Р *м.* тотугуу (дененин күнгө күйүп күрөң тартышы); **здро́вый зага́р** таптаза тотугуу.

ЗАГАСИ́ТЬ *сов. что, разг.* өчүрүү; **загаси́ть свеча́** шамды өчүрүү.

ЗАГА́ТИТЬ *сов. что* жыгач же чырпык төшөп саздуу жерден өткөөл жасоо.

ЗАГВО́ЗДКА *жс. разг.* илинчек, тоскоол; **вот в че́м загво́зка!** илинчек мына ушунда турбайбы!

ЗАГИБ *м. 1.* бүктөлүү; **заги́б листа́** барактын бүктөлгөн жери; **2. перен.** ашыра согуу, ашыра чабуу.

ЗАГИБА́ТЬ *несов. см. загнуть.*

ЗАГИБА́ТЬСЯ *несов. 1. см. загнуться; 2. страд. к загибать.*

ЗАГИПНО́ТИЗИ́РОВАТЬ *сов. кого* гипноздоп коюу (*гипно́з жолу менен уктатуу, багындыруу*).

ЗАГЛА́ВИЕ *ср.* баш, ат; **загла́вие кни́ги** китептин аты; **под загла́вием...** деген ат менен.

ЗАГЛА́ВНЫЙ, ая, -ое башкы; **загла́вный лист** башкы барак; **загла́вная бу́ква** баш тамга.

ЗАГЛА́ДИТЬ *сов. что* **1.** үтүктөө, таптоо, дазмалдоо, тегиздөө, жылмалоо; **загла́дить скла́дки ю́бки** утюго́м юбканын бүгүштөрүн утюг менен басып таптоо; **2. перен. (исправить, смягчить)** жууш, жымсалдоо; оңдоо; **загла́дить вину́** айыпты жууш (*жымсалдоо*).

ЗАГЛА́ЖИВАТЬ *несов. см. загла́дить.*

ЗАГЛА́ЗНО *нареч. разг.* көзү жокто, сыртынан; **реши́ли загла́зно** көзү жокто чечим чыгарышты.

ЗАГЛО́ХНУТЬ *сов. 1. (затихнуть)* басылуу, угулбай калуу, өчүү; **звۇки загло́хли** добуш басылды; **2. (прийти в запустение, одичать)** жапайылануу; **сад загло́х** бак-дарак жапайыланып калды; **самова́р загло́х** самоор өчүп калды.

ЗАГЛУША́ТЬ *несов. см. заглушить.*

ЗАГЛУШИ́ТЬ *сов. что* **1.** басып салуу; **орке́стр заглуши́л го́лос певца́** оркестр обончунун үнүн басып салды; **2. (о растениях)** басып калуу; **сорняки́ заглуши́ли посе́вы** отоо чөптөр эгинди басып калды; **3. перен. (смягчить)** жумшартуу, женилдетүү; **заглуши́ть боль** ооруганын жеңилдетүү (*басуу*); **4. перен. (подавить)** басуу; **заглуши́ть самова́р** самоорду өчүрүү.

ЗАГЛЯ́ДЕНЬЕ *ср. разг.* карап гана турарлык, кызы арлык, суктанардык; **ко́нь — о́дно загла́денье!** карап гана турарлык ат!

ЗАГЛЯ́ДЕТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* карап тойбоо, кызыгып кароо; **загла́деться на карти́ну** картинага кызыгып кароо.

ЗАГЛЯ́ДЫВАТЬ *несов. см. загляну́ть; загля́ды-вать вперёд* или **загля́дывать в бу́дущее** мурдатан, алдын ала ойлонуу, келечекти болжоо.

ЗАГЛЯ́ДЫВАТЬСЯ *несов. см. заглядётся.*

ЗАГЛЯ́НУТЬ *сов. 1. (взглянуть)* кароо; **загляну́ть в окно́** терезеден кароо; **загляну́ть в кни́гу** китепти кароо; **2. разг. кирип чыгуу; я к вам загляну́ на днях** мен жакында силердикине кирип чыгам.

ЗАГНА́ИВАТЬСЯ *несов. см. загноиться.*

ЗАГНА́ННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от 2. прил. (обессиленный)** болдурган, жүрбөй калган; **за́гнанная ло́шадь** жүрбөй калган ат; **3. прил. перен. (запуганный, забитый)** жалкоотай болгон, коркуп калган; **как за́гнанный зверь** колго түшкөн коёндой.

ЗАГНА́ТЬ *сов. 1. кого-что* айдап кийирүү, тээп кийирүү; **загна́ть скот во дво́р** малды короого айдап кий-

ирүү; **загнать мяч в ворота противника** топту тээп каршы жактын дарбазасына кийирүү; **2. что, разг. (вбить)** житире кагуу; **глубоко загнать гвоздь в доску** мыкты тактайга житире кагуу; **3. кого-что (доставить до изнеможения)** зоруктуруу, чарчатуу; **загнать лошадь** атты зоруктуруу; **загнать волка** карышкырды алсырата кубалоо; **4. кого-что, прост. (продать)** сатуу, базарга салып сатуу.

ЗАГНИВАНИЕ *ср.* чирүү, чирип баратуу.

ЗАГНИВАТЬ *несов. см. загнить.*

ЗАГНИТЬ *сов. 1. (начать гнить)* чирий баштоо; **2. (стать гнилым)** чирүү, чирип калуу, чирип бузулуп кетүү.

ЗАГНОИТЬСЯ *сов.* ириндей баштоо; **рана загноилась** жара ириндей баштады.

ЗАГНУТЬ *сов. что* ийүү, ийрейтүү, майыштыруу, бүктөп коюу, жумуу; **загнуть страницу книги** китептин барагын бүктөп коюу; **загнуть цену** *разг.* бааны өтө кымбат суроо; **загнуть крепкое словцо** *разг.* богооз сөз айтып жиберүү.

ЗАГНУТЬСЯ *сов.* жумулуу, ийилүү, ийрейүү, майышуу, бүктөлүү.

ЗАГОВАРИВАТЬ *несов. см. заговорить.*

ЗАГОВАРИВАТЬСЯ *несов. 1. (говорить бессмысленно)* тантуу; **2. см. заговориться**; **3. страд. от заговаривать (см. заговорить 4); ✧ говорю, да не заговаривайся** *разг.* сүйлөсөң сүйлө, бирок тантуучу болбо.

ЗАГОВОР *м. 1. полит.* заговор (болуп турган бийликке каршы бир нече адамдын өз ара жашырын сөз бекитип, аракеттениши); **быть в заговоре** заговорго катышуу; **раскрыть заговор** заговорду ачуу; **2. уст. (заклинание)** арбоо, арбашуу, дарымдоо, дарым; **заговор от болезни** ооруга дарым.

ЗАГОВОРИТЬ *сов. 1. (начать говорить)* тили чыга баштоо, сүйлөй баштоо; **ребёнок скоро заговорит** бала жакында сүйлөй баштайт, баланын жакында тили чыгат; **все разом заговорили** баары тең (бир мезгилде) сүйлөй баштады; **2. перен. (пробудиться)** ойгоно калуу, козголуу; **в нём вдруг заговорила совесть** ал ынсапка келе түштү; **3. кого, разг. (утомить разговором)** тантый берип тажатуу; **4. кого-что, уст. (заколдовать)** арбоо, дарымдоо; **заговорить от болезни** ооруну дарымдоо; **заговорить зубы кому-л. бирөөнү** жок сөз менен алаксытуу.

ЗАГОВОРИТЬСЯ *сов. разг. 1. (увлечься разговором)* сөзгө алаксып калуу; **2. (завратся)** калп айтып жиберүү.

ЗАГОВОРЩИК *м.* заговорчу (заговорго катышуучу).

ЗАГОВОРЩИЦА *женск. р. к заговорщик.*

ЗАГОВОРЩИЦКИЙ, *ая, -ое* заговорчулук; **заговорщицкий вид** заговорчулук кебете.

ЗАГОГОТАТЬ *сов. 1. (о гусях)* каркылдоо; **2. перен. разг. (захохотать)** каткырып күлүү.

ЗАГОДЯ *нареч. разг.* мурдатан, кун мурун.

ЗАГОЛОВОК *м.* баш, ат; **заголовок статьи** макаланын башы.

ЗАГОЛОСИТЬ *сов.* кошуп ыйлай баштоо, кошок кошуп ыйлай баштоо.

ЗАГОН *м.* кашаа; **коровы летом ночуют в загоне** уйлар жайкысын кашаада түнөйт; **быть в загоне** *разг.* кароосуз, ташталып калуу.

ЗАГОНЩИК *м. охот.* айдоочу.

ЗАГОНЮ, *загоню, загонишь и т.д. буд. вр. от загнать.*

ЗАГОНЯТЬ *несов. см. загнать.*

ЗАГОРАЖИВАТЬ *несов. см. загородить.*

ЗАГОРАЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. загородиться; 2. страд. к загоразживать.*

ЗАГОРАНИЕ *ср.* тотугуу, күнгө күйүү, күнгө какталуу.

ЗАГОРАТЬ *несов. см. загореть.*

ЗАГОРАТЬСЯ *несов. см. загореться.*

ЗАГОРДИТЬСЯ *сов. разг.* мактана баштоо, кокурая баштоо, мен-менсине баштоо.

ЗАГОРЁЛЫЙ, *ая, -ое* тотуккан, күнгө күйгөн; **загорёлое лицо** тотуккан бет.

ЗАГОРЁТЬ *сов.* тотугуу, күнгө күйүү; **загореть на солнце** күнгө тотугуу.

ЗАГОРЁТЬСЯ *сов. 1. (начать гореть)* күйө баштоо, жана баштоо, өрттөнө баштоо; **дом загорёлся** үй өрттөнө баштады; **2. перен. (заблестеть)** жайнай баштоо, жаркырай баштоо, жалтылдай баштоо; **его глаза загорелись радостью** анын көздөрү кубанычтуу жайнай баштады; **3. перен. кызуу; загорёлся спор** талаш кызыл баштады; **4. безл. кому, перен. разг. чебелектөө, шашуу; что тебе так загорёлось? успеешь!** сен мынча неге чебелектедин? үлгүрөсүң!; **откуда сыр-бор загорёлся** чатактын башы кайдан чыкты.

ЗАГОРОДИТЬ *сов. 1. что (обнести оградой)* бекитүү, тосуу; **загородить двор высоким забором** корону бийик дубал менен бекитүү; **2. кого-что (заслонить)** жаап коюу, калкалоо; **загородить свет** жарыкты калкалап коюу; **3. что (преградить)** тосуу, жолто болуу; **загородить кому-л. дорогу** бирөөнүн жолун тосуу; **4. что (загромоздить)** үйүп салуу; **загородить весь склад ящиками** бүт складга ящиктерди үйүп салуу.

ЗАГОРОДИТЬСЯ *сов. разг. 1. (обнести оградой)* бекинүү, тосулуу; **2. (заслониться)** калкалануу; **загородиться рукой от солнца** күндөн колу менен калкалануу.

ЗАГОРОДКА *жс.* кашаа, тосмо.

загородный, *ай, -ое* шаардын сыртындагы; **загородный дом** шаардын сыртындагы үй; **загородная прогулка** шаар сыртына чыгып сейил куруу.

ЗАГОСТИТЬСЯ *сов. разг.* конок болуп көпкө чейин отуруп калуу.

ЗАГОТАВЛИВАТЬ *несов. см. заготовить.*

ЗАГОТОВИТЕЛЬ *м.* даярдоочу.

ЗАГОТОВИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* заготовка 1-ге т.; **заготовительная цена** даярдоо баасы; **заготовительный пункт** даярдоо пункту.

ЗАГОТОВИТЬ *сов. что 1. (заблаговременно приготовить)* даярдап коюу; **заготовить справки** справка-ларды даярдап коюу; **2. (запаси)** жыйнап салуу; **заготовить дров на зиму** кышка отунду жыйнап салуу (коюу).

ЗАГОТОВКА *жс. 1.* даярдоо; **заготовка хлеба** эгин даярдоо; **государственные заготовки сельскохозяйственных продуктов** мамлекет тарабынан айыл чарба азыктарын даярдоо; **2. (выкройка для обуви)** бут кийим тигүү үчүн бычылган булгаары; **3. тех. заготовка.**

ЗАГОТОВЛЯТЬ *несов. см. заготовить.*

ЗАГОТОВЩИК *м. 1. см. заготовитель; 2. (сапожник)* бут кийим үчүн булгаары бычуучу.

ЗАГОТПУНКТ *м. (заготовительный пункт)* даярдоо пункту.

ЗАГРАДИТЕЛЬ *м. воен.-мор.* заградитель (*тосмо коюучу согуш кемеси*).

ЗАГРАДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое заградительный вал жоонун жолун бөгөгөн тосмо; **заградительный огонь артиллерии** артиллериянын душмандын жолун тосуп аткан огу; **заградительные отряды** тоскуч отряддар.

ЗАГРАДИТЬ *сов. что* тосуу, жолтоо болуу; **заградить путь** жолду тосуу.

ЗАГРАЖДАТЬ *несов. см. заградить.*

ЗАГРАЖДЕНИЕ *ср.* тоскоол, тосмо, торгоо; **прово- лочные заграждения** сым тосмо; **противотанковое за- граждение** танкыга каршы тоскоол; **минные загражде- ния** миналуу тосмолор.

ЗАГРАНИЦА *жс. разг.* чет өлкө, чет мамлекет.

ЗАГРАНИЧНЫЙ, ая, -ое чет мамлекеттик, чет өл- көлүк, чет өлкөдөгү, чет өлкөдөн келген; **заграничный паспорт** чет мамлекеттик паспорт (*чет мамлекетке ба- руу үчүн берилген паспорт*).

ЗАГРЕБАТЬ I *несов. что* 1. (*сгребать*) шилөө, тыр- моо, чогултуу, жыйноо, күрөө; **загребать сено** чөп тыр- моо; 2. *перен.* ыксыз көп табуу; **загребать деньги** акча- ны күрөп алуу; **чужими руками жар загребать** *погов.* бирөөнүн колу менен чок шилөө.

ЗАГРЕБАТЬ II *несов.* эшүү; **загребать веслом** калак менен эшүү.

ЗАГРЕМЕТЬ *сов.* 1. (*начать греметь*) күркүрөй баштоо, күрүлдөй баштоо, дүңгүрөй баштоо, шаңгырай баштоо, тарсылдай баштоо, шалдырай баштоо, калдырай баштоо; **гром загremел** күн күркүрөдү; 2. *чем, разг.* шал- дыратуу, калдыратуу; **загremеть посудой** идиш-аякты калдыратуу.

ЗАГРЕСТИ I *сов. см. загребать I.*

ЗАГРЕСТИ II *сов. см. загребать II.*

ЗАГРІВОК *м.* 1. (*у лошади*) ыйык жал; 2. *разг.* (*часть шеи*) кежиге, шили.

ЗАГРИМИРОВАТЬ *сов. кого-что* гримдөө.

ЗАГРИМИРОВАТЬСЯ *сов.* гримденүү.

ЗАГРѢБНЫЙ, ая, -ое акырет, тиги (дүйнө); **загрѢб- ный мир** или **загрѢбная жизнь** тиги дүйнө.

ЗАГРОМОЖДАТЬ *несов. см. загромоздить.*

ЗАГРОМОЗДИТЬ *сов. что* үймөктөп толтуруу, үстү-үстүнө үйүү (*мис. болмону мебель менен*).

ЗАГРОМЫХАТЬ *сов. разг.* шалдыроо, күлдүрөө, кал- дыроо; **загромыхала телега** араба калдырай баштады.

ЗАГРОХОТАТЬ *сов.* күркүрөй баштоо, күрс-тарс- этүү, калдыр-шалдыр этүү; **гром загрохотал** күн күр- күрөй баштады.

ЗАГРУБЕЛЫЙ, ая, -ое дордойгон, куудураган, оду- райган; **загрубелые руки** дордойгон кол.

ЗАГРУБЕТЬ *сов.* дордоё баштоо, куудурай баштоо, одурая баштоо.

ЗАГРУЖАТЬ *несов. см. загружить.*

ЗАГРУЖЕННОСТЬ *жс.* жүктүн көптүгү, жык тол- тура жүктөлгөндүк; **загруженность железных дорог** те- мир жолдордун жүгү көптүгү; **загруженность работой** жүктөлгөн иштин көптүгү.

ЗАГРУЖЕННОСТЬ *жс. см. загруженность.*

ЗАГРУЗИТЬ *сов.* 1. *что (нагрузить полностью)* тол- тура салуу; **загрузить подвалы картошкой** подвалдарга картошканы толтура салуу; 2. *кого-что, перен. (работой)* толтура жүктөө, убактыны иш менен толтуруу, милдетин көбөйтүү.

ЗАГРУЗКА *жс.* 1. толо жүк, толтура салынган же жүктөлгөн жүк; **загрузка руды в плавильную печь** эритүүчү мешке руданын толтура салынышы; 2. *перен. (напр. работой)* толтура жүктөө, убактынын иш менен толушу.

ЗАГРУЗОЧНЫЙ, ая, -ое жүк сала турган; **загрузоч- ные машины** бир жерге, бир нерсеге жүктөрдү салуучу машиналар.

ЗАГРУНТОВАТЬ *сов. что* грунттоо (*боёш үчүн сырдын биринчи катмарын сыйпап даярдоо*); **загрунто- вать пол** полду грунттоо.

ЗАГРУНТОВЫВАТЬ *несов. см. загрунтовать.*

ЗАГРУСТИТЬ *сов.* кайгыра баштоо, капалана баштоо.

ЗАГРЫЗАТЬ *несов. см. загрызть.*

ЗАГРЫЗТЬ *сов. кого* 1. тиштеп өлтүрүү, талап өл- түрүү; **собаки загрызли кошку** иттер мышыкты талап өлтүрдү; 2. *перен. разг. (замучить)* кыйнап жиберүү, жа- датуу, тажатуу, азапка салуу; **совесть его загрызла** ал уялып сарсанаа болду, ал уялып өкүндү.

ЗАГРЯЗНЕНИЕ *ср.* булгануу, булгоо, кирдетүү, кирдөө.

ЗАГРЯЗНИТЬ *сов. что* булгоо, кирдетүү; **загряз- нить помещение** үйдү булгоо.

ЗАГРЯЗНИТЬСЯ *сов.* булгануу, кирдөө.

ЗАГРЯЗНЯТЬ *несов. см. загрязнить.*

ЗАГРЯЗНЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. загрязниться;* 2. *страд. к загрязнять.*

ЗАГС (*отдел записи актов гражданского состоя- ния*) загс (*граждандык ал-абалдын актыларын жазуу болүмү*).

ЗАГУБИТЬ *сов. разг.* 1. *кого-что (погубить)* бүл- дүрүү, түбүнө жетүү; **загубить жизнь** өмүрдүн түбүнө жетүү, өлтүрүү; 2. *что, перен. (потратить напрасно)* бекер сарыптоо; **он зря загубил много средств** ал көп каражатты бекер сарып кылды.

ЗАГУДЕТЬ *сов.* дарылдай баштоо, дүрүлдөй баштоо, күүлдөй баштоо.

ЗАГУЛЯТЬ *сов. разг.* ичкилик менен тамашага бе- рилүү (*ишти таштап*).

ЗАГУЛЯТЬСЯ *сов. разг.* көпкө чейин сейилдеп жүрүп, далай убакыттын өткөнүн билбей калуу.

ЗАГУСТЕТЬ *сов.* коймолжун тартуу, коюлануу; **каша загустела** ботко коймолжун тартты.

ЗАД *м.* 1. (*задняя часть чего-л.*) арт, арт жак; **лошадь бьёт задом** ат арткы буттары менен тебет; 2. (*седалище*) көчүк; 3. **зады** *мн. обл.* үйдүн арты; короонун аркасы (аягы); **на задах** үйдүн артында; короонун аягында; **идти задми** короонун аркасы менен кетүү; **твердить зады** белгилүү нерсени кайталай берүү.

ЗАДАБРИВАТЬ *несов. см. задобрить.*

ЗАДАВАТЬ *несов. см. задасть; задавать тон* 1) *муз.* хордун кандай үн менен ырдай башташын көрсөтүү; 2) *перен.* мыкчегердик кылуу.

ЗАДАВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. задаться;* 2. *разг. (зазна- ваться)* көйрөндүк кылуу, көөп кетүү.

ЗАДАВИТЬ *сов.* 1. *кого (придавить насмерть)* басып өлтүрүү, тепсеп өлтүрүү; 2. *кого (придушить)* өлтүрүп салуу; **кошка задавила цыплёнка** мышык чөжөнү өл- түрүп салды; 3. *что, перен. (подавить, заглушить)* басып коюу, дымын чыгарбай салуу.

ЗАДА́НИЕ *ср.* тапшырма; **производственное зада́ние** өндүрүштүк тапшырма; **плáновое зада́ние** пландуу тапшырма; **дать зада́ние** тапшырма берүү.

ЗАДА́РИВАТЬ *несов. см. задарить.*

ЗАДАРИ́ТЬ *сов. кого* 1. (*осыпать подарками*) көп белек берүү; 2. (*подкупить, задобрить*) сый көрсөтүп же пара берип көңүлүн алуу.

ЗАДА́РОМ *нареч. разг.* бекер, абдан арзан; **купить задаром** абдан арзанга сатып алуу.

ЗАДА́ТКИ *только мн. (склонности)* шык; у ребёнка хорошие задатки баланын шыгы жакшы.

ЗАДА́ТОК *м.* задатка; **внести́ задáток при заказе** заказ кылганда задаткасын берип коюу.

ЗАДА́ТОЧНЫЙ, ай, -ое задаткалык; **зада́точная сýмма** задаткалык акча.

ЗАДА́ТЬ *сов. что* 1. кому (*поручить выполнить*) берүү, тапшыруу; **зада́ть урóк** сабак берүү; **зада́ть рабóту** жумуш тапшыруу; **зада́ть зада́чу** 1) маселе тапшыруу (*эсептен*); 2) *перен.* кыйын иш тапшыруу; **зада́ть зага́дку** табышмак берүү; **зада́ть вопро́с** суроо берүү; 2. кому (*насыпать, дать*) салуу, төгүү; **зада́ть ло́шади овса́** атка сулу төгүү; 3. (*устроить*) куруу, өткөрүү, жасоо; **зада́ть бал** бал өткөрүү; **зада́ть стра́ху** аябай чочутуу; **зада́ть хлопóт** аябай алек кылуу; **я тебе́ зада́м!** *разг.* мен сага көрсөтөм!

ЗАДА́ТЬСЯ *сов. 1. чем (поставить себе задачу)* берилүү, көздөө, коюу; **зада́ться це́лью** өзүнө максат кылып коюу, бир максатты көздөө; **зада́ться мы́слью** бир ойго берилүү; 2. *разг. (удаться, случиться)* кез келүү, болуу; **ну и денёк сего́дня зада́лся!** ай, бүгүн укмуштай сонун күн болду да! (*напр. о хорошей погоде*).

ЗАДА́ЧА *жс. 1. (упражнение)* маселе; **арифметическая зада́ча** арифметикалык маселе; **ша́хматная зада́ча** шахматтык маселе; **решить зада́чу** эсеп чыгаруу; 2. (*проблема, цель*) милдет; **зада́чи хозяйственного и культу́рного строите́льства** чарба жана маданий курулуштарынын милдеттери; **зада́чи воспитáния** тарбиялоо милдеттери; **очередна́я зада́ча** кезектеги милдет; **боева́я зада́ча** күжүрмөн милдет; **ста́вить себе́ зада́чей или ста́вить перед собо́й зада́чу** өзүнө милдет кылып коюу, өз алдына милдет кылып коюу.

ЗАДА́ЧНИК *м.* задачник (*эсеп маселелеринин жыйнагы*); **зада́чник по арифме́тике** арифметика боюнча задачник.

ЗАДВ́ИГАТЬ I *сов. 1.* жылдыра баштоо, козголо баштоо, кыймылдата баштоо; 2. (*напр. пальцами*) кыймылдата баштоо, кыбырата баштоо.

ЗАДВИГА́ТЬ II *несов. см. задвинуть.*

ЗАДВ́ИГАТЬСЯ I *сов.* жыла баштоо, козголо баштоо, кыймылдай баштоо.

ЗАДВИГА́ТЬСЯ II *несов. 1. см. задвинуться;* 2. (*быть подвижным*) жылып туруу; **эти ра́мы задвигáются** бул рамалар жылып турат; 3. *страд. к задвигать.*

ЗАДВ́ИЖКА *жс.* тээк; **дверная задв́ижка** эшиктин тээги.

ЗАДВИЖНО́Й, ая, -ое жылма, жылып турма, түртүлмө; **зadви́жная ра́ма** жылып турма рама.

ЗАДВ́ИНУТЬ *сов. что* түртүп киргизип коюу; **задв́инуть ящик сто́ла** столдун яшигин түртүп киргизип коюу.

ЗАДВ́ИНУТЬСЯ *сов. (напр. о ящике)* өзүнөн өзү ичке кирип калуу.

ЗАДВО́РКИ *только мн.* короонун арт жагы, үй артындагы караңгы жай, оолак бурч; **на задво́рках** негизги короонун арт жагында, сыртында; **он живёт где-то на задво́рках** ал кайдадыр короонун бир бурчунда турат.

ЗАДЕВА́ТЬ I *несов. см. задеть.*

ЗАДЕВА́ТЬ II *сов. что, разг. (деть, затерять)* жоготуп коюу, койгон жерин унутуп таппай калуу; **куда́ я очки́ задева́л?** мен көз айнегимди кайда койдум?

ЗАДЕВА́ТЬСЯ *сов. разг.* жоголуу, табылбай коюу; **куда́ задева́лась кн́ига?** китеп кайда жоголду?

ЗАДЕ́ЛАТЬ *сов. что* жылчык-тешиктерди бүтөө, үтөп таштоо; **заде́лать двéри** эшикти биротоло бүтөп таштоо; **заде́лать ящик** ящикти жаап бүтөп таштоо.

ЗАДЕ́ЛЫВАТЬ *несов. см. заде́лать.*

ЗАДЕРЕВЕНЕ́ЛЫЙ, ай, -ое *разг.* сенейип калган, камтууга келбей калган; **задеревенелая рука́** сенейип калган кол.

ЗАДЕРЕВЕНЕ́ТЬ *сов.* сенейип калуу, камтууга келбей калуу; **ру́ки и но́ги задеревене́ли от стýжи** колу-буту суукка тоңуп, сенейип калыптыр.

ЗАДЕРЖА́НИЕ *ср.* кармоо, кармап калуу, колго түшүрүү **задержáние престýпника** кылмышкерди кармап калуу, кылмышкерди колго түшүрүү.

ЗАДЕРЖА́ТЬ *сов. 1.* кого (*не пустить*) токтотуу, кармап калуу; **дела́ меня́ задержáли** мени иш кармап калды; **задержáть гóстя на час** конокту бир саатка токтотуп калуу; **задержáть прот́ивника** душманды токтотуу; 2. *что (отсрочить)* созуу; **задержáть уплáту до́лга** карызды төлөөнү созуу; 3. *что (замедлить)* кечиктирүү, саалытуу; **задержáть разв́итие чего-л.** бир нерсенин өсүшүн саалытуу; 4. *что (приостановить)* токтото туруу; **задержáть ды́хание** демди токтото туруу; 5. кого (*арестовать*) кармап алуу, кармоо, камакка алуу; **престýпника задержáли** кылмышкерди кармашты; **задержáть на ме́сте преступле́ния** кылмыш ордунда кармап алуу.

ЗАДЕРЖА́ТЬСЯ *сов. 1. (замешкаться)* буйдалуу, кармалуу; **задержáться в доро́ге** жолдо буйдалуу; 2. (*замедлиться*) кечигүү; **разв́итие ребёнка не́сколько задержáлось** баланын өсүшү бир аз кечигип калды; 3. (*приостановиться*) токтоло калуу; **ды́хание задержáлось** деми токтоло калды.

ЗАДЕРЖИВА́ТЬ *несов. см. задержáть.*

ЗАДЕРЖИВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. задержáться;* 2. *страд. к задерживать.*

ЗАДЕРЖКА *жс. 1. (остановка)* жүрбөй калуу, токтотулуп калуу; **вслéдствие сýльного снегопа́да произо́шла заде́ржка поездо́в** кар аябай калың жаагандыктан поезддер жүрбөй калды; 2. (*промедление*) кечиктирүү, саалыктыруу; **без заде́ржки** кечиктирбестен; 3. (*опоздание*) кечигүү.

ЗАДЕРУ́, задеру, задерёшь и т.д. *буд. вр. от задрáть.*

ЗАДЕ́ТЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от задеть*; 2. *прил.* чалган, тийген; **у него́ заде́ты лёгкие** анын өпкөсүн дарт чалган.

ЗАДЕ́ТЬ *сов. кого-что 1. (коснуться, зацепить)* тийүү, тийип кетүү, тийип коюу, тийип өтүү; **пу́ля заде́ла кость** ок сөөккө тийиптир; 2. *перен.* ыза кылуу, таарынтуу; **его́ выступле́ние сýльно меня́ заде́ло** анын сөзү мени аябай ыза кылды; **заде́ть самолё́бие** ар-намысына тийүү; **заде́ть за живо́е** кычыгына тийүү.

ЗАДЁРГАННЫЙ, ая, -ое разг. 1. прич. от **задёргать** 2; 2. прил. аяк-буякка тарткыланьп жүдөгөн; **задёрганный человек** аяк-буякка тарткылоодон жүдөгөн киши.

ЗАДЁРГАТЬ сов. 1. что, чем (начать дёргать) тарткылай баштоо, жулкуй баштоо, жула баштоо; **задёргать вожжами** божуну тарткылай баштоо; 2. кого, перен. разг. (измучить) аяк-буякка тарткылап жүдөтүү.

ЗАДЁРГАТЬСЯ сов. тартып кыймылдай баштоо; от волнения у него **задёргались губы** толкундангандыктан анын эриндери тартып кыймылдай баштады.

ЗАДЁРГИВАТЬ несов. см. **задёрнуть**.

ЗАДЁРГИВАТЬСЯ несов. 1. см. **задёрнуться**; 2. страд. к **задёргивать**.

ЗАДЁРНУТЬ сов. что тартып коюу, серпип жабуу, силкип жабуу; **задёрнуть занавеску** парданы серпип жабуу, парданы тартып коюу.

ЗАДЁРНУТЬСЯ сов. серпип жамынуу, силкип жамынуу, серпилип жабылуу; **занавес задёрнулся** парда серпилип жабылды.

ЗАДІРА м. и ж. разг. чыр киши, чатакчыл.

ЗАДИРАТЬ I несов. см. **задрать** 1, 2.

ЗАДИРАТЬ II несов. кого, разг. (дразнить) кыжырын кайнатуу.

ЗАДИРАТЬСЯ I несов. см. **задраться**.

ЗАДИРАТЬСЯ II несов. разг. (приставать к кому-л.) бирөөгө обу жок тийишүү.

ЗАДНИЙ, яя, -ее арткы; **заднее колесо** арткы дөңгөлөк; **задние ноги** арткы буттар; **задний карман** арткы чөнтөк; **задний ход** артка карай жүрүү; **задняя мысль** жаман ой, арам ой; **задним умом крепок** разг. көсөөнүн акылы түштөн кийин; **быть без задних ног** разг. аябай чарчоо; **стоять (ходить) на задних лапках** жагынуу, бирөөнүн таманын жалоо, кошомат кылуу, көшкөрдөнүү; **задним числом** өткөн число менен; **задний проход** анат. көтөн чучук.

ЗАДНИК м. 1. (обуви) апкыт; 2. театр. сахнанын төр жагындагы жасалгалар (тартылган сүрөттөр).

ЗАДОБРИТЬ сов. кого-что көңүлүн алуу.

ЗАДОК м. арт жак, арка; **задок телеги** арабанын арт жагы; **задок дивана** дивандын аркасы.

ЗАДОЛБИТЬ сов. что 1. (начать долбить) теше баштоо, оё баштоо; 2. разг. (тупо заучить) куру жаттоо; **задолбить урок** сабакты куру жаттап алуу; **задолбить себе что-л.** разг. болбогон бир ойду башынан чыгарбоо.

ЗАДОЛГО нареч. эчак эле; **мы приехали на вокзал задолго до отхода поезда** биз вокзалга поезд кетүүдөн эчак эле мурда келгенбиз.

ЗАДОЛЖАТЬ сов. разг. карыздар болуу.

ЗАДОЛЖЕННОСТЬ жс. карыз, насыя; **задолженность по квартирной плате** квартира акысынын карызы; **погасить задолженность** карызды төлөө, карыздан кутулуу.

ЗАДОМ нареч. артка, арты менен; **лошадь пятлась задом** ат артка кетенчиктеди; **надеть платье задом наперед** көйнөктүн артын алдына келтирип кийип алуу.

ЗАДОР м. кайрат, кызуулук, шайырдык.

ЗАДОРИНКА жс. ни сучка ни задоринки или без сучка без задоринки камырдан кыл сууругандай.

ЗАДОРНЫЙ, ай, -ое 1. (пылкий) кайраттуу, шайыр; 2. (запальчивый) корс, ачуусу чукул.

ЗАДОХНУТЬСЯ сов. 1. (умереть) тумчугуп өлүү; **задохнуться от угара** ис тийип (тумчугуп) өлүү; 2. см. **задыхаться**.

ЗАДРАПИРОВАТЬ сов. кого-что драпировкалоо, ооздоо (кездеме менен кооздоо, жасалгалоо); **задрапировать окна и двери** портъёрами терезе жана эшиктерди портъералар менен кооздоо.

ЗАДРАПИРОВАТЬСЯ сов. оронуу, оронуп алуу; он **задрапировался в плащ** ал плащка оронуп алды.

ЗАДРАПИРОВАТЬ несов. см. **задрапировать**.

ЗАДРАПИРОВАТЬСЯ несов. 1. см. **задрапироваться**; 2. страд. к **задрапировывать**.

ЗАДРАТЬ сов. разг. 1. что (поднять) көтөрүү, түрүү; **задрать голову** башты көтөрүү; **задрать платье** көйнөктү түрүү; 2. что (загнуть, оцарапать) тырмап алуу, сыйрытып алуу; **задрать кожу на пальце** бармагынын терисин сыйрытып алуу; 3. кого (растерзать) жарып салуу; **волк задрал двух овец** карышкыр эки койду жарып салды; **задрать нос** мурдун көтөрүү, көөп кетүү.

ЗАДРАТЬСЯ сов. разг. 1. (напр. о платье) түрүлүү, жогору көтөрүлүү; 2. (загнуться) кайрылып калуу, сыйрылып калуу.

ЗАДРЕБЕЗЖАТЬ сов. шалдырай баштоо, шылдырай баштоо.

ЗАДРЕМАТЬ сов. үргүлөө.

ЗАДРОЖАТЬ сов. дирилдей баштоо, калтырай баштоо, титирей баштоо.

ЗАДУВАТЬ несов. см. **задуть**.

ЗАДУВКА жс. тех. тутантуу, жагуу, от берүү; **задувка дымны** домнаны тутантуу.

ЗАДУМАТЬ сов. 1. что и с неопр. (замыслить) ниет кылуу, ойлоо; **задумать поездку в горы** тоого барууну ойлоо; 2. что (мысленно выбрать) ичинен ойлоп коюу; **задумать число** бир санды ичинен ойлоп коюу.

ЗАДУМАТЬСЯ сов. 1. ойлонуу, ойго батуу; **глубоко задуматься над чем-л.** бир нерсени терең ойлонуу; 2. с неопр. и с отриц. (колебаться) олку-солку болуу, ойлонуп туруу; он не **задумался** сказать мне правду в глаза ал олку-солкусуз чындыкты мага тике айтып туруп калды.

ЗАДУМЧИВОСТЬ жс. ойго батуучулук, ойлонуучулук, санаа, санааркоолук; **впасть в задумчивость** санаага батуу; **погрузиться в задумчивость** ойго батуу.

ЗАДУМЧИВЫЙ, ая, -ое ойчул, санаачыл; **задумчивый взгляд** ойчул көз караш.

ЗАДУМЫВАТЬ несов. см. **задумать**.

ЗАДУМЫВАТЬСЯ несов. см. **задуматься**; **надо было сделать это, не задумываясь** муну олку-солкусуз иштөө керек эле.

ЗАДУРИТЬ сов. разг. ачмакчылык кыла баштоо, жиндилене баштоо, кеңкелестене баштоо; **задурить голову** башты катыруу.

ЗАДУТЬ сов. 1. (начать дуть) сого баштоо; **задуть северный ветер** түндүктүн шамалы сого баштады; 2. что (потушить) үйлөп өчүрүү; **задуть свечу** шамды чүрүү; 3. что, тех. (разжечь) тутантуу; **задуть дымну** домнаны тутантуу.

ЗАДУШЕВНО нареч. ачык-айрым, чын жүрөктөн.

ЗАДУШЕВНОСТЬ жс. ачык-айрымдык, чын жүрөктөн болгондук; **задушевность наших бесед** биздин анге-мебиздин чын жүрөктөн болгондугу.

ЗАДУШЕВНЫЙ, ай, -ое ачык-айрым, жаны бирге, чын жүрөктөн болгон; **задушевный друг** жаны бирге дос; **задушевный разговор** чын жүрөктөн болгон аңгеме.

ЗАДУШИТЬ сов. 1. *кого (умертвить)* муунтуп өлтүрүү, тумчуктуруп өлтүрүү; 2. *кого-что, перен.* эзүү, кысуу, басуу; **задушить в объятиях** сыга кучактоо, кыса кучактоо.

ЗАДЫМИТЬ сов. 1. *(начать дымить)* түтөй баштоо; тутана баштоо; **печка задымила** меш түтөй баштады; 2. *что, разг. (закоптить)* ыштоо; **весь потолок задымили** үйдүн төбөсүн ыштап жиберишти.

ЗАДЫМИТЬСЯ сов. 1. түтөй баштоо, түтүн чыга баштоо; **трубы задымились** морлордон түтүн чыга баштады; 2. *разг. (покрыться копотью)* ышталуу.

ЗАДЫХАТЬСЯ несов. 1. деми кыстыгуу; **задыхаться от жары** ысыктан деми кыстыгуу; **задыхаться от гнева** *перен.* каарына чыдай албай деми кыстыгуу; 2. *перен. (быть подавленным)* ындыны өчүү, кууроо.

ЗАДЫШАТЬ сов. дем ала баштоо.

ЗАЕДАТЬ несов. см. **заесть**.

ЗАЕЗД м. 1. *спорт.* ат чабыш, ат жарыш; 2. *(к кому-л., куда-л.)* бара кетүү, тие өтүү; **командировка в Москву с заездом в Куйбышев** Москвага баратып, Куйбышевге тие өтө турган командировка.

ЗАЕЗДИТЬ сов. 1. *кого-что* жүргүзбөй салуу, мине берип болдуруу, зоруктуруу; **заездить лошадь** атты зоруктуруу; 2. *кого, перен. разг.* күч жетпес ишти жүктөп кыйноо.

ЗАЕЗДОМ нареч. разг. тие өтүп, бара кетип.

ЗАЕЗЖАТЬ несов. см. **заежать**.

ЗАЕЗЖЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от заездить*; 2. *прил. (утомлённый)* зоруккан, жүрбөй калган; **заезженная лошадь** жүрбөй калган ат; 3. *прил. перен. разг. (избитый, давно известный)* тажаткан, таң болгон; **заезженная фраза** таң болгон сөз.

ЗАЕЗЖИЙ, ая, -ее разг. бир жакка бара жатып келе калган, келип эле кете турган; **заезжий двор** *уст.* кербен сарай.

ЗАЕСТЬ сов. 1. *кого (загрызть)* жеп жиберүү, жеп коюу; **волк заёл овцу** карышкыр койду жеп койду; 2. *что чем (закусить)* чайнап жиберүү, жеп жиберүү; **заесть лекарство сладким** дарынын артынан таттуу нерсе жеп жиберүү; 3. *кого, перен. разг. (измучить)* тажатуу, жадатуу, кыйнап бүтүү; **заесть упрёками** жемелей берип тажагуу; 4. *что (защемить)* кыпчып алуу; **блоком заело верёвку** блок жипти кыпчып алыптыр.

ЗАЕСТЬСЯ сов. разг. тамак тандай баштоо.

ЗАЕХАТЬ сов. 1. *(к кому-л., куда-л.)* бара кетүү, кире кетүү, кайрыла кетүү; **заехать к знакомым** тааныштарга бара кетүү; 2. *(за кем-чем-л.)* ... үчүн бурулуп баруу; **заехать за детьми** балдарды ала кетүү үчүн бурулуп баруу; 3. *(подъехать сбоку)* каптал жактан кирүү; **заехать со стороны сада** бак жактан кирүү; 4. *(за что-л.)* өтүп кетүү; **заехать за мост** көпүрөнүн ары жагына өтүп кетүү; 5. *разг. (попасть)* түшүп калуу; **заехать в канаву** (бара жатып) арыкка түшүп калуу; **заехать кому-л. в физиономию** разг. бирөөнү бетке коюп жиберүү.

ЗАЁКАТЬ сов. разг. түк-түк этүү, зырпыдай баштоо; **сёрдце у меня заёкало** менин жүрөгүм түкүлдөй баштады.

ЗАЁМ м. заём; **выпустить заём** заём чыгаруу; **облигации государственных займов** мамлекеттик заёмдор-

дун облигациялары; **заём развития народного хозяйства СССР** СССРдин эл чарбасын өркүндөтүү заёму.

ЗАЁМНЫЙ, ай, -ое **заёмное письмо** *юр.* карыз алганы үчүн берилген тил кат.

ЗАЖАРИВАТЬ несов. см. **зажарить**.

ЗАЖАРИВАТЬСЯ несов. 1. см. **зажариться**; 2. *страд. к жаривать*.

ЗАЖАРИТЬ сов. *что* кууруу; **зажарить рыбу** балыкты кууруу.

ЗАЖАРИТЬСЯ сов. куурулуу; **мясо зажарилось** эт куурулду, эт куурулуп бышты.

ЗАЖАТЬ сов. 1. *кого-что (стиснуть)* басуу, кысуу; **зажать в руке** колдо кыса кармоо; **зажать в тиски** 1) кыскача сыга кысуу, кыпчуу; 2) *перен.* кыса берип, айла-сын кетирүү; 2. *что (плотно закрыть)* тыгындап салуу, басуу; **зажать уши** кулакты басуу; 3. *что, перен. разг. (стеснить)* кысуу, кысмакка алуу, жол бербөө; **зажать инициативу** демилгени кысмакка алуу; **зажать рот** кому-л. бирөөнүн оозун басуу, бирөөнү сүйлөтпөй коюу.

ЗАЖДАТЬСЯ сов. күтө берип тажоо.

ЗАЖЕЛТЕТЬ сов. 1. *(начать желтеть)* саргара баштоо; **пшеница зажелтела** буудай саргара баштады; 2. *(показаться – о жёлтом)* саргарып көрүнө баштоо; **вдали зажелтели кучи песка** алыста үйүлгөн кум саргарып көрүнө баштады.

ЗАЖЕСТИКУЛИРОВАТЬ сов. жандай баштоо, жаңсай баштоо, шилтей баштоо.

ЗАЖЕЧЬ сов. 1. *что* чагуу, жандыруу, күйдүрүү, жагуу; **зажечь спичку** ширенке чагуу; 2. *кого-что, перен.* шыктандыруу, кызыктыруу, алга умтултуу, делебесин козгоо; **зажечь кого-л. энтузиазмом** бирөөнүн жакшы ынтасын козгоо; **зажечь уверенность в сердцах людей** адамдардын жүрөгүндө ишенич отун жандыруу.

ЗАЖЕЧЬСЯ сов. 1. күйө баштоо, жана баштоо; **зажглись огни** от күйө баштады; 2. *перен. (возбуждаться, воодушевиться)* шыктануу, умтулуу, ынтасы козголуу.

ЗАЖЖЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от зажечь*; 2. *прил.* жагылган, күйгүзүлгөн; **зажжённая свеча** жагылган шам.

ЗАЖИВАТЬ несов. см. **зажить** I.

ЗАЖИВАТЬСЯ несов. см. **зажиться**.

ЗАЖИВИТЬ сов. *что* айыктыруу; **примочка быстро заживит рану** чылама дары жараны бат айыктырат.

ЗАЖИВЛЕНИЕ ср. айыга баштоо; айыктыруу; **заживление раны** жаранын айыга башташы.

ЗАЖИВЛЯТЬ несов. см. **заживить**.

ЗАЖИВО нареч. тирилей, тирүүлөй, тирүү бойдон; **заживо похоронить кого-л. бирөөнү** тирилей көмүү; **заживо погребённый** тирүүлөй көмүлгөн.

ЗАЖИГАЛКА жс. зажигалка (*папирос күйгүзө турган нерсе*).

ЗАЖИГАНИЕ ср. жандыруу, жагуу, күйгүзүү.

зажигательный, ай, -ое 1. жандыра турган, күйгүзө турган, өрттөй турган; **зажигательный прибор** жандыра турган прибор; **зажигательная бомба** өрттөй турган бомба; 2. *перен. (возбуждающий, волнующий)* шыктандыра турган, бүйүрдү кызыта турган; **зажигательная речь** шыктандыра турган сөз.

ЗАЖИГАТЬ несов. см. **зажечь**.

ЗАЖИГАТЬСЯ несов. 1. см. **зажечься**; 2. *страд. к жаривать*.

ЗАЖИМ *м. 1. (действие)* кысуу, кысмакка алуу, жол бербөө; **бороться с зажимом критики и самокритики** сыноо жана өзүн өзү сыноону кысууга каршы күрөшүү; **2. тех. (приспособление)** баскыч (*аспан*).

ЗАЖИМАТЬ *несов. см. зажать.*

ЗАЖИМНЫЙ, ая, -ое баса турган, сыга турган; **зажимный винт** баса турган винт, сыга турган винт.

ЗАЖИМЩИК *м. разг. неодобр.* кысуучу, жол бербөөчү; **зажимщик критики** сынга жол бербөөчү.

ЗАЖИТОЧНО *нареч.* оокаттуу, бай; **жить зажиточно** оокаттуу жашоо.

ЗАЖИТОЧНОСТЬ *жс.* оокаттуулук, байлык.

ЗАЖИТОЧНЫЙ, ая, -ое оокаттуу, бай; **зажиточный колхоз** бай колхоз; **зажиточная жизнь** бай турмуш, оокаттуу турмуш.

ЗАЖИТЬ *I сов. (зарубцеваться)* айыгуу, бүтөлүү; **рана зажила** жара айыкты.

ЗАЖИТЬ *II сов. (начать жить)* жашай баштоо; **зажить трудовой жизнью** эмгек аркылуу жашай баштоо; **зажить семейной жизнью** үй-бүлө куруп жашай баштоо.

ЗАЖИТЬСЯ *сов. разг.* көпкө туруп калуу, ашыра туруу.

ЗАЖМУ́, зажму, зажмёшь и т.д. *буд. вр. от зажать.*

ЗАЖМУРИВАТЬ *несов. см. зажмурить.*

ЗАЖМУРИВАТЬСЯ *несов. см. зажмуриться.*

ЗАЖМУРИТЬ *сов. что* жүлжүйтүү, үлүрөйтүү, сүзүү; **зажмурить глаза́** көздү сүзүү.

ЗАЖМУРИТЬСЯ *сов.* жүлжүйө калуу; **зажмуриться от яркого света** жарыктан көздү жүлжүйтүү.

ЗАЖО́Р *м. обл. 1. (льда)* үйөр (*суу үстүндө үйүлүп калган муз*); **2. (вода под снегом)** кар алдындагы суу.

ЗАЖУЖАТЬ *сов.* зуулдай баштоо, ызылдай баштоо, дырылдай баштоо, дыңылдай баштоо.

ЗАЖУЛИТЬ *сов. что, прост.* митаамдык кылуу, алдап алуу.

ЗАЖУРЧАТЬ *сов.* шырылдай баштоо, шыркырай баштоо.

ЗАЗВА́ТЬ *сов. кого, разг.* өтүнүп чакыруу; **завать в гости** конокко өтүнүп чакыруу.

ЗАЗВЕНЕ́ТЬ *сов.* шаңгырай баштоо, шыңгырай баштоо, зыңылдай баштоо; **зазвенел колоко́льчик** конгуроо шыңгырай баштады; **зазвенел детский смех** *перен.* балдардын күлкүсү чыга баштады; **зазвенело в уха́х** *безл.* кулак зыңылдады, кулак тунду.

ЗАЗВОНИ́ТЬ *сов.* шаңгыратуу, шыңгыратуу; **зазвонил телефо́н** телефон шыңгырады.

ЗАЗВУЧА́ТЬ *сов.* үн чыга баштоо; **зазвучали знако́мые голоса́** тааныш үндөр чыга баштады.

ЗАЗДРА́ВНЫЙ, ая, -ое саламаттык үчүн; **заздравный тост** саламаттык үчүн көтөрүлгөн тост; **заздравная песня** саламаттык ыры; **заздравный кубок** саламаттыкка арналган кубок.

ЗАЗЕВА́ТЬСЯ *сов. разг.* бир нерсеге алагды болуп, байкабай калуу; өткөрүп жиберүү.

ЗАЗЕЛЕНЕ́ТЬ *сов. 1. (начать зеленеть)* жашылда-на баштоо, көгөрө баштоо; **трава зазеленела** чөп көгөрө баштады; **2. (показаться - о зелёном)** көгөрүп көрүнө баштоо.

ЗАЗЕМЛЕ́НИЕ *ср. тех. 1. (действие)* жерге кийирүү; **2. (провод)** токту жерге кийирүүчү сым.

ЗАЗЕМЛИ́ТЬ *сов. что, тех.* токту жерге кийирүү.

ЗАЗЕМЛИ́ТЬСЯ *сов. тех.* ток жерге кирүү.

ЗАЗЕМЛЯ́ТЬ *несов. см. заземлить.*

ЗАЗЕМЛЯ́ТЬСЯ *несов. 1. заземлиться; 2. страд. к заземлять.*

ЗАЗИМОВА́ТЬ *сов.* кыштоо, кыштап калуу.

АЗНАВА́ТЬСЯ *несов. см. зазнаться.*

АЗНА́ЙКА *м. и жс. разг. неодобр.* кекирейген, бой көтөргүч.

АЗНА́ЙСТВО *ср. разг.* кекирейгендик, бой көтөрүүчүлүк.

АЗНА́ТЬСЯ *сов.* кекирейип кетүү, бой көтөрүү.

АЗНО́БА *жс. разг.* сүйгөнү, ашыгы.

АЗНОБИ́ТЬ *сов. безл.* калтырата баштоо, чыйрыктыра баштоо; **больного зазноби́ло** сыркоо кишини калтырата баштады.

АЗО́Р *м. тех.* көңдөй (*эп кыйган жердеги көңдөй; кобул*).

АЗО́РНЫЙ, ая, -ое *разг.* уят; **зазорный поступок** уят иш.

АЗРЕ́НИЕ *ср. без зазрения совести разг.* уялбастан.

АЗУ́БРЕННЫЙ *зазубренный I, ая, -ое 1. прич. от зазубрить I; 2. прил.* мизи кетилген; **зазубренный нож** мизи кетилген бычак.

АЗУ́БРЕННЫЙ *II, ая, -ое 1. прич. от зазубрить II; 2. прил. (механически заученный)* куру жатталган; **зазубренный урок** куру жатталган сабак.

АЗУ́БРИВАТЬ *I несов. см. зазубрить I.*

АЗУ́БРИВАТЬ *II несов. см. зазубрить II.*

АЗУ́БРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. зазубриться; 2. страд. к зазубривать I, II.*

АЗУ́БРИНА *жс.* кетик (*мис. миздин кетики*); **нож с зазубринами** мизи кетик бычак.

АЗУ́БРИТЬ *I сов. что* мизин кетилтүү; **зазубрить нож** бычактын мизин кетилтүү.

АЗУ́БРИТЬ *I сов. что* курулай жаттоо; **зазубрить урок** сабакты курулай жаттоо.

АЗУ́БРИТЬСЯ *сов.* мизи кетилтүү; **нож зазубрился** бычактын мизи кетилди.

АЗЫВА́НИЕ *ср.* жалынып чакыруу, өтүнүп чакыруу.

АЗЫВА́ТЬ *несов. см. звать.*

ЗАЙГРА́ННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от заиграть II; 2. прил.** ойнолгон, ойнолуп бүткөн; **ста́рые зайгранные карты** ойнолуп бүткөн эски карта; **3. прил. перен.** көзгө үйрөнгөн, сонуну таркаган, кызыгы кеткен; **зайгранная мелодия** кулакка кызыгы кеткен күү.

ЗАИГРА́ТЬ *I сов. 1. (начать играть)* ойной баштоо; **оркестр заиграл марш** оркестр марш ойной баштады; **2. перен. (засверкать, засиять)** жаркырай баштоо, жаркылдай баштоо, чагылуу; **солнце заиграло на поверхности воды** күн суу бетинде чагыла баштады; **3. (отразиться)** пайда болуу, көрүнө калуу; **румянец заиграл на щеках** бети нурданып кызара түштү.

ЗАИГРА́ТЬ *II сов. 1. что (истрепать в игре)* уйпалоо; **заиграть карты** көп ойноп, картаны уйпалап салуу; **2.: заиграть пьёсу** көп ойноп, пьесанын татыгын кетирүү.

ЗАИГРА́ТЬСЯ *сов. разг.* оюнга кызыгып бөлөктү унутуп салуу; **дети заигрались** балдар оюнга кызыгып алды.

ЗАЙГРЫВАНИЕ *ср. разг. 1. (кокетничанье) тийишүү, шылкылдашуу; 2. (заискивание) жагынуу, көшөкөрдөнүү, жалпактоо.*

ЗАЙГРЫВАТЬ *I несов. с кем 1. (кокетничать) тийишүү, шылкылдашуу; 2. (заискивать) жагынуу, көшөкөрдөнүү, жалпактоо.*

ЗАЙГРЫВАТЬ II *несов. см. заиграть II.*

ЗАЙГРЫВАТЬСЯ *несов. см. заиграться.*

ЗАЙКА *м. и жс. кекеч.*

ЗАЙКАНИЕ *ср. кекечтенүү.*

ЗАЙКАТЬСЯ *несов. 1. кекечтенүү; после болезни ребёнок стал заикаться* оорудан кийин бала кекечтенип калды; *2. см. заикнуться.*

ЗАЙКНУТЬСЯ *однокр. 1. кекечтенүү (бир жолу); 2. разг. ооз ачуу, айтуу; об этом он даже не заикнулся* бул тууралуу ал ооз ачкан да жок.

ЗАИМОДАВЕЦ *м. карыз берүүчү.*

ЗАИМООБРАЗНО *нареч. карыз, карызга; взять сто рублей заимообразно* жүз сом карыз алуу.

ЗАИМООБРАЗНЫЙ, *ая, -ое карыз түрүндөгү, карызга; заимообразная выдача* карызга берүү.

ЗАЙМСТВОВАНИЕ *ср. өздөштүрүү (башка жактан кирген нерселер; мис. сөздөр); иноязычные займствования в киргизском языке* кыргыз тилине башка тилдерден кирген сөздөр, формалар.

ЗАЙМСТВОВАННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от займствовать; 2. прил. лингв.: займствованные слова* башка тилдерден кирген сөздөр.

ЗАЙМСТВОВАТЬ *сов. и несов. что өздөштүрүү, сиңирүү, алуу, үйрөнүү; займствовать слово* башка тилдерден сөз өздөштүрүп алуу.

ЗАЙНДЕВЕЛЫЙ, *ая, -ое бубак баскан, кыроо баскан; зайндевелые усы* бубак баскан мурут, бубактанган мурут.

ЗАЙНДЕВЕЦ *сов. бубактануу, кыроо басуу.*

ЗАИНТЕРЕСОВАННОСТЬ *жс. кызыгуу, кызыккандык.*

ЗАИНТЕРЕСОВАННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от заинтересовать; 2. прил. кызыккан, таламдуу; 3. прил. (увлеченный) кызыгып калган, кумарданган; заинтересованная сторона* 1) *юр. катышы бар (добогер же жоопкер) тарап; 2) разг. калыс эмес.*

ЗАИНТЕРЕСОВАТЬ *сов. кого кызыктыруу.*

ЗАИНТЕРЕСОВАТЬСЯ *сов. кем-чем кызыгуу.*

ЗАИНТРИГОВАТЬ *сов. кого кызыгуусун козгоо.*

ЗАЙСКИВАНИЕ *ср. бөйпөндөө, жагынуу, кошамат кылуу.*

ЗАЙСКИВАТЬ *несов. перед кем, у кого бөйпөндөө, жагынуу, кошамат кылуу.*

ЗАЙСКИВАЮЩИЙ, *ая, -ее 1. прич. от зайскивать; 2. прил. бөйпөндөгөн, жагынычтуу; зайскивающая улыбка* жагынычтуу күлүмсүрөө.

ЗАЙСКРИТЬСЯ *сов. жалт-жулт этүү, жылт-жылт этүү, жаркылдоо, жылтылдоо, жылтыроо; глаза заискрились* көздөн от чагылды.

ЗАЙМА *род. п. от заём.*

ЗАЙМИЩЕ *ср. обл. займище (өзөндүн жээгинде жаздын күнү суу каптап кетүүчү жер).*

ЗАЙМОВЫЙ, *ая, -ое заёмдук.*

ЗАЙМОДЕРЖАТЕЛЬ *м. заём кармоочу, облигациясы бар киши.*

ЗАЙМУ́, *займу, займёшь I и т.д. буд. вр. от занять I.*

ЗАЙМУ́, ЗАЙМЕ́ШЬ II *и т.д. буд. вр. от занять II.*

ЗАЙМУ́СЬ, займусь, займёшься I *и т.д. буд. вр. от заняться I.*

ЗАЙМУСЬ, ЗАЙМЕ́ШЬСЯ II *и т.д. буд. вр. от заняться II.*

ЗАЙТИ́ *сов. 1. (посетить кого-что-л.) кирип чыгуу; прийти в магазин* магазинге кирип чыгуу; **зайти́ к приятелю** досуна кирип чыгуу; **2. за кем-чем бара жатып, кирип ээрчитип кетүү же алуу; зайти́ за своим товарищем** бара жатып, кирип, жолдошунду ээрчите кел (бар, кет); **зайти́ за покупками** сатып алыш үчүн кирип чыгуу; **3. (попасть куда-л., уйти далеко)** кирип кетүү, өтүп кетүү; **зайти́ за угол** бурчтан ары өтүп кетүү; **зайти́ в глубь леса** токойдун ичине алыс кирип кетүү; **4. (обойти)** айланып өтүү; **зайти́ с тыла** тылга айланып өтүү; **зайти́ справа** оң жактан айланып өтүү; **5. (закатиться - о небесных светилах)** батуу; **солнце зашло** күн батты; **6. (начаться)** башталуу, козголуу, болуу; **разговор зашёл о новой книге** кеп жаңы китеп жөнүндө козголду; **речь зашла о детях** балдар жөнүндө сөз козголду; **он зашёл слишком далеко** ал чектен капкайда алыс кетти; **беседа зашла за полночь** аңгеме түн жарымы ооганча созулду.

ЗАЙЦА *род. п. от заяц.*

ЗАЙЧИК *м. разг. 1. уменьш.-ласк. от заяц* коёнек, кичинекей коён; **2. (световой)** шоола, чагылыш (*күндүн шооласынын чагылышы*); **зайчики на стене** дубалдын боорундагы шоола (*чагылыштар*).

ЗАЙЧИ́ХА *жс. ургаачы коён.*

ЗАЙЧО́НОК *м. бөжөк (коёндун баласы).*

ЗАКАБАЛЁНИЕ *ср. кул кылуу.*

ЗАКАБАЛИ́ТЬ *сов. кого-что кул кылуу.*

ЗАКАБАЛИ́ТЬСЯ *сов. кул болуу, кулга айлануу.*

ЗАКАБАЛЯ́ТЬ *несов. см. закабалить.*

ЗАКАБАЛЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. закабалиться; 2. страд. к закабалять.*

ЗАКАВКА́ЗСКИЙ, *ая, -ое Закавказье-ге т.; закавказьелик.*

ЗАКАДЫ́ЧНЫЙ, *ай, -ое жаны бирге, өтө ынак; закады́чный друг* жаны бирге дос, өтө ынак дос.

ЗАКА́З *м. заказ (бир нерсени бүтүрүп берүүгө тапшыруу); заказы выполняются в срок* заказдар мөөнөтүндө орундалат; **сделать что-л. на заказ** бир нерсени атайын заказ боюнча иштеп берүү.

ЗАКА́ЗАТЬ *сов. что заказ кылуу, заказ берүү; заказать костю́м* костюм заказ кылуу; **заказать биле́т** билет заказ берүү.

ЗАКА́ЗНО́Й, *ая, -ое 1. (сделанный на заказ) заказ кылынган; заказные ту́фли* заказ кылынган туфли; **2. (о почтовых отправлениях)** заказной; **заказное письмо́** заказной кат; **заказная бандеро́ль** заказной жиберилген бандероль.

ЗАКА́ЗЧИК *м. заказ берүүчү, заказчы.*

ЗАКА́ЗЧИЦА *женск. р. к заказчик.*

ЗАКА́ЗЫВАТЬ *несов. см. заказывать.*

ЗАКА́ИВАТЬСЯ *несов. см. закаяться.*

ЗАКА́Л *м. 1. чыңоо, сугаруу; зака́л ста́ли* болотту чыңоо; **сталь крёпкого зака́ла** аябай чыңалган болот; **2. перен. (выдержка)** бышыгуу, чыңалуу, чыйралуу; **человек крёпкого зака́ла** абдан бышыккан адам; **хлеб с зака́лом** чала бышкан жери бар нан.

ЗАКАЛЁННОСТЬ *жс.* 1. (*напр. стали*) чыңалгандык, сугарылгандык; 2. *перен.* чыңалгандык, бышкандык, чыйрактык.

ЗАКАЛЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от* закалѣть; 2. *прил. тех.* чыңалган, сугарылган; **закалённая сталь** чыңалган болот, сугарылган болот; 3. *прил. перен.* чыңалган, бышкан, бышыккан, чыйралган; **закалённый в боях** согушта бышкан.

ЗАКАЛИВАНИЕ *ср.* бышыктыруу, чыңоо, чыйралтуу, чыдамкай кылуу; **закаливание организма** денени чыңоо, денени чыйралтуу.

ЗАКАЛИВАТЬ *несов. см. закалѣть.*

ЗАКАЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. закалѣться; 2. страд. к закалѣвать.*

ЗАКАЛѢТЬ *сов. 1. что, тех.* чыңоо, сугаруу; **закалѣть сталь** болотту чыңоо; 2. *кого-что, перен.* бышыктыруу, чыңоо, чыйралтуу; **закалѣть здоровье** ден соолукту чыңоо; **закалѣть волю** эркти чыңоо.

ЗАКАЛѢТЬСЯ *сов. 1. тех.* чыңалуу, курчуу, сугарылуу; **сталь закалѣлась** болот чыңалды; 2. *перен.* чыңалуу, бышыгуу, бышуу, чыйралуу; **закалѣться в борьбѣ** күрөштө бышыгуу; **закалѣться в боях** согушта бышыгуу.

ЗАКАЛКА *жс.* бышыгуу, чыңалуу; **идейная и политическая закалка кадров** кадрлардын идеялык жана саясий жактан чыңалышы.

ЗАКАЛЫВАТЬ *несов. см. заколѣть.*

ЗАКАЛЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. заколѣться; 2. страд. к закалывать.*

ЗАКАЛѢТЬ *несов. см. закалѣть.*

ЗАКАЛѢТЬСЯ *несов. 1. см. закалѣться; 2. страд. к закалѣть.*

ЗАКАНЧИВАТЬ *несов. см. закончить.*

ЗАКАНЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. закончиться; 2. страд. к заканчивать.*

ЗАКАПАТЬ *сов. 1. (начать капать)* тамчылай баштоо; **дождь закапал** жаан тамчылай баштады; 2. *что, разг. (запачкать)* чачыратуу; **закапать себе платье** көйнөгүнө чачыратуу.

ЗАКАПРИЗНИЧАТЬ *сов. разг.* кежирлене баштоо, чыргоолоно баштоо (*напр. о ребёнке*); наздана баштоо (*напр. о женщине*).

ЗАКАПЫВАТЬ *несов. см. закопать.*

ЗАКАПЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. закопаться; 2. страд. к закапывать.*

ЗАКАРКАТЬ *сов. 1.* какылдай баштоо, каркылдай баштоо (*карга жөнүндө*); 2. *перен.* жаман кабарды билдирүү.

ЗАКАРМЛИВАТЬ *несов. см. кормить.*

ЗАКАТ *м.* 1. батуу; **на закате** күн батарда; **мы любовались закатом** биз күндүн батканын кызыгып карап туруучу элек; 2. *перен.* өмүр акыры, өлөргө аз калганда; **жизнь его близилась к закату** анын өлөрүнө аз эле калган; **на закате дней** күнү бүтүп калганда.

ЗАКАТАТЬ *сов. что, разг. 1. (обернуть)* ороо, чулгоо; **закатать в полотёнце** сүлгүгө ороо; 2. (*заровнять*) таптоо; **закатать посыпанную песком дорожку** кум төгүлгөн жолду таптоо.

ЗАКАТИТЬ *сов. что* түртүү, дөңгөлөтүү, тоголотуу; **закатить телёгу во двор** арабаны короого түртүп кийирүү; **закатить мяч под диван** топту тоголотуп дивандын

алдына кийирүү; **закатить пощёчину** *разг.* жаакка чаап жиберүү; **закатить истерику** *разг.* анткор долулануу; **закатить пир горой** *разг.* дүңгүрөгөн чоң той берүү; **закатить глаза** көздү акшырайттуу.

ЗАКАТИТЬСЯ *сов. 1.* тоголонуп кетүү, тегеренип кетүү; **мяч закатился под диван** топ тоголонуп дивандын алдына кирип кетти; 2. (*зайти*) батуу; **солнце закатилось** күн батты; 3. *перен.* өчүү; **слава его закатилась** анын даңкы өчтү; 4. *разг. (разразиться)* токтоно албоо (*слезами*); ыкшып күлүү (*смехом*); ыкшып жөтөлүү (*кашелем*); **закатиться слезами** токтоно албай ыйлап жиберүү.

ЗАКАТНЫЙ, ая, -ое батып бараткандагы, аяктап бараткандагы, акыркы; **закатный луч** батып бараткандагы шоола; **закатный час** күн батып бараткан саат.

ЗАКАТЫВАТЬ I *несов. см. закатать.*

ЗАКАТЫВАТЬ II *несов. см. закатить.*

ЗАКАТЫВАТЬСЯ *несов. см. закатиться.*

ЗАКАЧАТЬ *сов. 1. кого-что (начать качать)* ыргалта баштоо, теңселте баштоо, чайпалта баштоо, чайкалта баштоо; **ветер закачал деревья** шамал дарактарды ыргалта баштады; **закачать головой** башты чайкай баштоо; 2. *кого (убаюкать)* терметип уктатуу; **закачать ребёнка** баланы терметип уктатуу; 3. *безл. (укачать)* чайпалуудан баш айлануу (*атка минген, араба, машина же пароходдо түшкөн кишинин*); **на пароходе его закачал** пароходдо чайпалуудан анын башы айланды.

ЗАКАЧАТЬСЯ *сов. 1.* ыргала баштоо, теңселе баштоо, термеле баштоо, чайпала баштоо, чайкала баштоо; **лодка закачалась** кайык чайпала баштады; 2. (*до головокружения*) чайпала берип, башы айлануу.

ЗАКАШЛЯТЬ *сов.* жөтөлө баштоо.

ЗАКАШЛЯТЬСЯ *сов.* ыкшып жөтөлүү; **закашляться от дыма** түтүндөн ыкшып жөтөлүү.

ЗАКАЯТЬСЯ *сов. с неопр., разг.* өкүнүү, андай ишти кайталабаска шерт кылуу, тобо кылуу; **он закаялся курить** ал тамеки тартпаска шерт кылды.

ЗАКВАКАТЬ *сов.* чардай баштоо; **в пруду заквакала лягушка** көлмөдө бака чардай баштады.

ЗАКВАСИТЬ *сов. что* ачытуу (*напр. тесто*); туздоо (*напр. капусту*); уютуу (*напр. молоко*).

ЗАКВАСКА *жс.* 1. ачытуу (*теста*); туздоо (*капусты*); уютуу (*молока*); 2. (*вещество*) ачыткы, камыртуруш; **положить закваску в тесто** камырга ачыткы салуу (*кошу*); **в нём видна хорошая закваска** анын тарбиясынын, билиминин жакшы негизи көрүнүп турат.

ЗАКВАШИВАТЬ *несов. см. заквасить.*

ЗАКИВАТЬ *сов. чем* ийкей баштоо; **закивать головой** башын ийкей баштоо.

ЗАКИДАТЬ *сов. кого-что чем* ыргытуу, ыргыта берүү, ыргытып толтуруу, ыргытып жоготуу.

ЗАКИДЫВАТЬ I *несов. см. закидать.*

ЗАКИДЫВАТЬ II *несов. см. закинуть.*

ЗАКИДЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. закинуться; 2. страд. к закидывать I, II.*

ЗАКИНУТЬ *сов. 1. кого-что (забросить)* ыргытуу, ыргытып жиберүү, жаюу, таштоо; **закинуть мяч** топту ыргытып жиберүү; **закинуть сѣти** тор жаюу; **закинуть удочку** 1) кайырмак салуу; 2) *перен.* жибин тартып көрүү; 2. *что, разг.* жоготуп коюу; **он куда-то закинул ключ** ал ачкычты бир жерге таштап жоготуп койду; 3. *что (переместить)* асып коюу, учкаштыруу, чалкала-

туу; **закінуть винтовку за спину** мылтыкты аркага асып коюу; **закінуть ногу на ногу** бутун бутуна учкаштыруу; **закінуть голову назад** башын чалкалатуу; **закінуть словечко разг.** кулагына салып коюу.

ЗАКІНУТЬСЯ *сов.* 1. (*откинуться назад*) чалкалоо; **голова закинулась** баш чалкалады; 2. (*о лошади*) жалт берүү.

ЗАКИПАТЬ *несов. см. закипеть.*

ЗАКИПЕТЬ *сов.* 1. кайнай баштоо, кайнап чыгуу; **вода закипела** суу кайнап чыкты; 2. *перен.* кызыл баштоо, кайнай баштоо; **работа закипела** иш кызыл баштады; **он закипел гневом** анын кыжыры кайнай баштады.

ЗАКИСАНИЕ *ср.* ачып калуу, ачий баштоо, ачыганы жетилүү.

ЗАКИСАТЬ *несов. см. закиснуть.*

ЗАКИСНУТЬ *сов.* 1. (*стать кислым*) ачып калуу, ачып жетилүү; **тесто закисло** камыр ачып жетилди; 2. *перен. разг.* алсыроо, шалкаюу; **он устал и совсем закис** ал аябай чарчап, биротоло шалкайып калды.

ЗАКИСЬ *ж. хим.* чала кычкыл; **закись азота** азоттун чала кычкылы.

ЗАКЛАД *м.* 1. күрөөгө коюу (*карыз алган акча үчүн буюм коюу*); **заклад имущества** мүлктү күрөөгө коюу 2. күрөөлүк буюм; **взять под заклад** күрөөгө буюм коюп; акча алуу; **биться об заклад** мелдешүү, байге сайышуу, басташуу.

ЗАКЛАДКА I *ж.* сала баштоо, түптөй баштоо, кура баштоо, орнотуу; **закладка здания** үйдү түптөй баштоо.

ЗАКЛАДКА II *ж.* (*в книге*) чөп кат (*китептин арасына салынуучу тасма*).

ЗАКЛАДНАЯ *ж.* күрөөгө коюлган өлүү мүлк жөнүндө жазылган акт.

ЗАКЛАДЧИК *м.* күрөөчү (*күрөөгө коюлган буюмдун ээси*).

ЗАКЛАДЫВАНИЕ *ср.* күрөөгө коюу.

ЗАКЛАДЫВАТЬ *несов. см. заложить.*

ЗАКЛЕВАТЬ *сов.* 1. (*начать клевать*) чокуй баштоо, түртүү; **булкуу** (*о рыбах*); 2. *кого* (*убить клювом*) чокуп өлтүрүү; 3. *кого, перен. разг.* (*затравить*) кодулоо, кайраштыруу, куугунтуктоо, күн көрсөтпөө.

ЗАКЛЕИВАТЬ *несов. см. заклеить.*

ЗАКЛЕИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. заклеиться*; 2. *страд. к заклеивать.*

ЗАКЛЕИТЬ *сов.* *что* чаптоо, желимдөө, жабыштыруу; **заклеить конверт** конвертти чаптоо.

ЗАКЛЕИТЬСЯ *сов.* чапталуу, желимделүү, жабыштырылуу.

ЗАКЛЕЙКА *ж.* 1. (*напр. конверта*) чаптоо, желимдөө, жабыштыруу; 2. (*клеякий материал*) баттуу нерсе (*мис. желим*).

ЗАКЛЕЙМИТЬ *сов.* *кого-что* 1. (*поставить клеймо*) тамга салуу, басуу, тамга уруу, белги салуу; **заклеймить тюки товара** товардын таңгактарына белги салуу; 2. *перен.* наалат айтуу, каргоо; **заклеймить позором** наалат айтып маскара кылуу.

ЗАКЛЕПАТЬ *сов.* *что, тех.* бөрктөп чегелөө, бөрктөп кадоо.

ЗАКЛЕВЫВАТЬ *несов. см. заклевать 2.*

ЗАКЛЕПКА *ж. тех.* 1. (*действие*) бөрктөп чегелөө, бөрктөп кадоо; 2. (*болт*) чегелеш үчүн пайдаланылуучу болт.

ЗАКЛЕПЫВАТЬ *несов. см. заклепать.*

ЗАКЛИНАНИЕ *ср.* 1. дубалоо, арбоо, дарымдоо; 2. жалынуу, жалбаруу.

ЗАКЛИНАТЕЛЬ *м.* дубалоочу, дарымдоочу, арбоочу.

ЗАКЛИНАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к заклинатель.*

ЗАКЛИНАТЬ *несов. кого-что* 1. (*заколдовывать*) дубалап салуу, арбоо, дарымдоо; 2. (*умолять*) жалынуу, жалбаруу.

заклинивать *несов. см. заклинить.*

ЗАКЛИНИТЬ *сов.* *что* шынаа кагуу; **заклинить бревно** устунга шынаа кагуу.

ЗАКЛОКОТАТЬ *сов.* 1. (*о воде*) шуулдай баштоо, боркулдай баштоо, баркылдай баштоо; 2. (*захрипеть*) кырылдоо, күрүлдөө, күркүлдөө; **у него залокотало в горле** анын тамагы кырылдай баштады.

ЗАКЛЮЧАТЬ *несов. см. заключить*; **из чего вы это заключаете?** сиз бул тыянакты эмнеден чыгарып отурасыз?; **заключать в себе** ичине алуу, ичинде бар болуу, көрсөтүү.

ЗАКЛЮЧАТЬСЯ *несов.* 1. (*состоять, содержаться*) туруу, бар болуу; **наша задача заключается в следующем** биздин милдет мына буларда турат; **в этом пакете заключаются важные документы** бул пакетте маанилүү документтер бар; 2. *страд. к заключать.*

ЗАКЛЮЧЕНИЕ *ср.* 1. (*тюремное*) камалуу, камакка алуу; **приговорить к трём годам заключения** үч жылы камакка алууга өкүм чыгаруу; **предварительное заключение** *юр.* тергөө убагында камап коюу; **быть в заключении** камакта болуу; 2. (*договора и т.п.*) түзүү; **заключение мира** тынчтык келишимин түзүү; 3. (*окончание*) корутунду бөлүк; **заключение в книге** китептин корутунду бөлүгү; 4. (*вывод*) корутунду, жыйынтык; **выводить заключение** жыйынтык чыгаруу; **обвинительное заключение** *юр.* айыптоо корутундусу; **в заключение** жыйынтык чыгарып, иштин акырында.

ЗАКЛЮЧЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от заключить*; 2. *в знач. сущ. м., ж.* камалган киши.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жыйынтыктоочу, корутуучу, акыркы; **докладчику предоставляется заключительное слово** докладчыга акыркы сөз берилет; **заключительное заседание** акыркы заседание; **заключительный аккорд** *муз.* акыркы (*аяккы*) аккорд; **заключительная сцена** *театр.* акыркы көрүнүш; **заключительный баланс** *бухг.* жыйынтыктоо балансы.

ЗАКЛЮЧИТЬ *сов.* 1. *кого* (*в тюрьму*) камоо; **заклЮчить под стражу** камакка алуу; 2. *что* (*сделать вывод*) корутунду чыгаруу, тыянак чыгаруу, жыйынтык чыгаруу; **из его слов я заключил, что...** анын сөзүнө карата, мен... деген тыянак чыгардым; 3. *что чем* (*закончить*) бүтүрүү, аяктоо; **заклЮчить речь** *приветствиями* сөздү куттуктоо менен бүтүрүү; 4. *что* (*договор и т.п.*) түзүү, жасоо; **заклЮчить мир** тынчтык келишимин түзүү; **заклЮчить парй** мелдеш түзүү; **заклЮчить брак** *уст.* никелешүү; **заклЮчить в скобки** кашаанын ичине алуу; **заклЮчить в объятия** кучактоо, кучагына алуу, кучактап алуу.

ЗАКЛЯТИЕ *ср. уст.* 1. *см. закливание*; 2. (*клятва, зарок*) каргануу, ант ичүү, ант берүү; тобо кылуу.

ЗАКЛЯТЫЙ, ая, -ое барып турган, ашынган; **заклятый враг** барып турган душман.

ЗАКОВАТЬ *сов. кого-что* кишен салуу; **заковать в кандалы** кишен салуу.

ЗАКОВЫВАТЬ *несов. см. заковать.*

ЗАКОВЫЛЯТЬ *сов. разг.* сытып баса баштоо, сүйрөлүп баса баштоо.

ЗАКОВЫРИСТЫЙ, ая, -ое *разг.* баш катыргыч, амалдуу; **заковыристая задача** баш катыргыч маселе.

ЗАКОЛАЧИВАТЬ *несов. см. заколотить.*

ЗАКОЛДОВАННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от заколдовать*; **2.** *прил.* сыйкырдалган; **заколдованный круг** арга кетиргич абал; баш катырган, чатышкан нерсе.

ЗАКОЛДОВАТЬ *сов. кого-что* **1.** сыйкырдоо, көз байлоо; **2. перен. (очаровать)** ашык кылуу, куштар кылуу.

ЗАКОЛДОВЫВАТЬ *несов. см. заколдовать.*

ЗАКОЛЕБАТЬСЯ *сов. 1. (закачаться)* чайпала баштоо, кыймылдай баштоо, чайкалуу, дирилдөө, теңселүү, термелүү; **2. перен. (прийти в нерешительность)** арсар болуу, олку-солку болуу, дең-дароо болуу; ыргылжың, болуу.

ЗАКОЛОСИТЬСЯ *сов.* баш ала баштоо; **ячмёнь заколосился** арпа баш ала баштады.

ЗАКОЛОТИТЬ *сов. 1.* что кагуу; **заколотить ящик гвоздями** ящикти мык кагып бекитип коюу; **2. что (вбить)** кагып салуу; **заколотить гвоздь в стену** дубалга мык кагып салуу; **3. что (забить наглухо)** бекитип салуу; **заколотить окно** терезенн мык кагып бекитип салуу; **4.кого, разг. (забить до смерти)** өлтүрө уруу; **5. (начать колотить)** ургулай баштоо, соккулоо, каккылоо; **они заколотили в дверь** алар эшикти ургулай баштады.

ЗАКОЛОТИТЬСЯ *сов. (о сердце)* ура баштоо, сого баштоо, түрсүлдөй баштоо.

ЗАКОЛОТЬ *сов. 1.* кого (*пронзить оружием*) саюу, сайып коюу, сайгылап таштоо; **заколоть штыком** штык менен сайып өлтүрүү; **заколоть свинью** чочкону союп салуу; **2. безл. (начать колоть)** сайгылаша баштоо; **у меня закололо в боку** капталым сайгылаша баштады; **3.что (приколоть)** төөнөө; **заколоть галстук** булавкой галстукту төөнөгүч менен төөнөө.

ЗАКОЛОТЬСЯ *сов.* жарынуу; **заколоться кинжалом** канжар менен жарынуу.

ЗАКОЛЫХАТЬСЯ *сов.* теңселе баштоо, желбирей баштоо, чайпала баштоо; **заколыхались знамена** туулар желбирей баштады.

ЗАКОМПСТИРОВАТЬ *сов. что, жс.-д.* компостировать этүү, компостирдөө; **закомпостировать билет** билетти компостировать этүү.

ЗАКОН *м.* закон; **свод законов** закондор жыйнагы; **избирательный закон** шайлоо закону; **кодекс законов о труде** эмгек жөнүндөгү закондордун кодекси; **статья закона** закондун статьясы; **по закону** закон боюнча; **вне закона** закондон тышкары; **законы мышления** ойлонуу, акылга салуу закондору; **законы общественного развития** коомдук өнүгүүнүн закондору; **закон всемирного тяготения физ.** бүткүл дүйнөлүк тартылыш закону; **закон сохранения и превращения энергии физ.** энергиянын сакталуу жана бир түрдөн экинчи түргө айлануу закону.

ЗАКОННО *нареч.* закондуу, законго ылайык.

ЗАКОННОСТЬ *жс.* закондуулук, законго сыярлык, законго ылайыктык; **революционная законность** революциячыл закондуулук.

ЗАКОННЫЙ, ая, -ое **1.** закон-го *м.*; закондуу; **законное право** закондуу укук; **на законном основании** закон негизинде; **имеющий законную силу** закондуу күчү бар; **законный брак** *уст.* закондуу нике; **2. перен.** жөнү бар, ыгы бар; **законное недоумение** жөнү бар таң калуу.

ЗАКОНОВЕД *м.* законду жакшы билген юрист.

ЗАКОНОВЕДЕНИЕ *ср.* закон илими.

ЗАКОНОДАТЕЛЬ *м.* **1.** закон чыгаруучу; **2. перен.** бир нерсени чыгаруучу; **законодатель мод** кийимдин жаңы модасын чыгаруучу.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНИЦА *женск. р.к* законодатель **2.**

ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое закон чыгара турган, закон чыгаруучу; **законодательная власть** закон чыгаруу бийлиги, закон чыгара турган бийлик; **законодательный орган** закон чыгара турган орган.

ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО *ср. 1. (составление и издание законов)* закон чыгаруу; **вопросы законодательства** закон чыгаруу маселелери; **2. (совокупность законов)** закондор (*закондор жыйнагы*); **советское законодательство** советтик закондор; **законодательство о труде** эмгек жөнүндөгү закондор.

ЗАКОНОМЕРНО *нареч.* закондуу закон ченемдүү.

ЗАКОНОМЕРНОСТЬ *жс.* закон ченемдүүлүк; **закономерность развития** өнүгүүнүн закон ченемдүүлүгү; **закономерность явлений** кубулуштардын закон ченемдүүлүгү.

ЗАКОНОМЕРНЫЙ, ая, -ое закондуу, закон ченемдүү; **закономерное развитие природы** жаратылыштын закондуу өнүгүшү; **закономерное явление** закон ченемдүү кубулуш.

ЗАКОНПАТИТЬ *сов. что* бүтөө (*жылчык же тешикти кендирдин буласы менен тыгып бүтөө*); **законопатить щели** жылчыктарды бүтөө.

ЗАКОНПАЧИВАТЬ *несов. см. законопатить.*

ЗАКОНПОЛОЖЕНИЕ *ср.* закон эрежеси.

ЗАКОНПРОЕКТ *м.* закон долбоору.

ЗАКОНОСОВЕЩАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое законду талкуулап (иштеп) чыга турган; **законосовещательный орган** законду талкуулап иштеп чыга турган орган.

ЗАКОНСЕРВИРОВАТЬ *сов. что 1.* консервалоо, консерва жасоо, консерва кылуу; **законсервировать рыбу** балыкты консервалоо; **2. перен.** токтотуу, токтотуп коюу; **законсервировать предприятие** ишкананы токтотуп коюу.

ЗАКОНСПЕКТИРОВАТЬ *сов. что* конспект түзүү, конспект жазуу, конспектөө, кыскача жазып алуу.

ЗАКОНСПИРИРОВАТЬ *сов. кого-что* конспирациялоо, конспирация кылуу; жашыруун кылуу, жашыруу.

ЗАКОНТРАКТОВАТЬ *сов. кого-что* контрактациялоо, контрактация кылуу.

ЗАКОНТРАКТОВАТЬСЯ *сов.* контрактациялануу.

ЗАКОНТРАКТОВЫВАТЬ *несов. см. законтрактовать.*

ЗАКОНТРАКТОВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см.* законтрактоваться; **2. страд. к законтрактовывать.**

ЗАКОНЧЕННОСТЬ *жс. 1. (отделка)* жасалып жеткендик; **в картине нет законченности** картинада жасалып жеткендик жок; **2. (полнота выполнения)** толук бүткөндүк, толук көрсөтүлгөндүк; **законченность поэтического образа** поэтикалык образдын толук көрсөтүлүшү.

ЗАКОНЧЕННЫЙ, ай, -ое **1. прич. от закончить**; **2. прил.** толук; бүтүргөн, бүтүрүлгөн; **законченное высшее образование** толук жогорку маалымат; **3. прил. (цельный)** толук, бүтүн; **законченный образ** бүтүн образ; **4. прил. (достигший совершенства)** өсүп жеткен, кемтиги жок; **законченный художник** өсүп жеткен мыкты художник.

ЗАКОНЧИТЬ *сов. что* бүтүрүү, бүткөзүү; **закончить работу** жумушту бүтүрүү.

ЗАКОНЧИТЬСЯ *сов.* бүтүү.

ЗАКОПАТЬ *сов. кого-что* көөмп салуу; **закопать в землю** жерге көөмп салуу; **закопать яму** чукурду көөмп салуу.

ЗАКОПОТЬСЯ *сов.* көмүлүү.

ЗАКОПОШИТЬСЯ *сов. 1. (о насекомых)* кыжылдап толо баштоо, быжылдап толо баштоо, быкбырдап кайнай баштоо (*мис. кумурска*); **2. перен.** кыбыроо, кыбырап иштөө.

ЗАКОПТЁЛЫЙ, ая, -ое ыш болгон, ыш баскан.

ЗАКОПТЁТЬ *сов. разг.* түтөө, ышталуу, ыш басуу.

ЗАКОПТИТЬ *сов. что 1. (начать испускать копоть)* түтөй баштоо; **2. (подвергнуть копчению)** ыштоо (*кожу*); ыштап сүрсүтүү (*мясо, рыбу*).

ЗАКОПТИТЬСЯ *сов. 1. (покрыться копотью)* ыш болуу; **2. ышталуу (о коже); ышталып сүрсүү (о мясе, рыбе).**

ЗАКОРЕНЁЛОСТЬ *жс.* өнөкөт болгондук, адат болгондук, сөөккө сиңгендик.

ЗАКОРЕНЁЛЫЙ, ай, -ое **1. (прочно утвердившийся)** өнөкөт болгон, сөөккө сиңген; **закоренёлые привычки** сөөккө сиңген адаттар; **2. (неисправимый)** адат болуп калган; **закоренёлый преступник** кылмыш кылуу адат болгон, оңолбос кылмышкер.

ЗАКОРЕНЁТЬ *сов. в чём* сөөккө сиңүү, адат болуу; **закоренеть в предрассудках** жок немеге ишенүүнү адат кылуу.

ЗАКОРМИТЬ *сов. кого* тамакка ашыра тойгузуу, күптү кылуу.

ЗАКОРЮЧКА *жс. разг. 1.* чыгырык, чагарак, иймек, илмек; **2. (помеха, препятствие)** буйдал, жолто.

ЗАКОСНЁЛОСТЬ *жс.* эскиликти бек кармоочулук, эскиликтен жылбоочулук.

ЗАКОСНЁЛЫЙ, ай, -ое эскиликти бек кармаган, эскиликтен жылбаган; **закоснёлое невежество** эскилкти бекем сактаган наадандык.

ЗАКОСНЁТЬ *сов. в чём* эскиликти бек кармоо; өзгөрбөө, бир жерде катып калуу, көнгөн нерсени жактоо, эскиликти бекем кармоо; **закоснеть в невежестве** наадандыктан жылбоо.

ЗАКОСТЕНЁЛОСТЬ *жс.* сенейгендик, сенек болгондук, шал болгондук.

ЗАКОСТЕНЁЛЫЙ, ая, -ое сенейген, сенек болгон, шал болгон; **закостенёлые руки** сенек болгон кол.

ЗАКОСТЕНЁТЬ *сов.* сенейүү, сенек болуу, шал болуу; **пальцы закостенели** беш манжа сенейип калды.

ЗАКОУЛОК *м. 1. (глухой переулоч)* буйтка, буйткалуу көчө, адам аз жүргөн көчө; **2. разг. (потаённый уголоч)** үйдүн бурч-бучмагы; **искать в всех закоулках** бурч-бучмактардын бардыгынан издөө.

ЗАКОЧЕНЁТЬ *сов.* аябай үшүп кымтууга келбей калуу; **у него руки заоченели** анын колу аябай үшүп кымтууга келбей калды.

ЗАКРАДЫВАТЬСЯ *несов. см.* закрасться.

ЗАКРАЙВАТЬ *несов. см.* закрывать.

ЗАКРАЙНА *жс.* тонгон өзөндүн же көлдүн жээгиндеги муз тонбогон жерлери.

ЗАКРАПАТЬ *сов. разг.* себээлей баштоо; **дождь закрапал** жаан себээлей баштады.

ЗАКРАСИТЬ *сов. что* боёо, сырдоо; **закрасить пятна** темгилдерди боёп салуу.

ЗАКРАСНЁТЬ *сов. 1. (начать краснеть)* кызара баштоо; **2. (показаться - о красном)** кызарып көрүнө баштоо; **издали закраснили крыши домов** алыстан үйлөрдүн төбөсү кызарып көрүнө баштады.

ЗАКРАСНЁТЬСЯ *сов. 1.* кызарып көрүнүү; **вдали закраснились фабричные трубы** алыстан фабрикалардын трубалары кызарып көрүндү; **2. разг. (покраснеть)** кызаруу; **закраснётся от стыда** уялгандыктан кызаруу.

ЗАКРАСТЬСЯ *сов. 1. (проиикнуть)* жашырын кирүү, уурданып кирүү; **2. перен. (незаметно возникнуть)** акырын чыга келүү, туула баштоо; **закралось подозрение** шек туула баштады.

ЗАКРАШИВАТЬ *несов. см.* закрашивать.

ЗАКРЕПИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое бекитме, токтотуучу, басуучу, тыюучу; **закрепительный талон** бекитме талон; **закрепительное средство** мед. токтотуучу дары (*ичтин өткөнүн*).

ЗАКРЕПИТЬ *сов. 1. что (прикрепить)* бекитүү, бекитип коюу, бекемдөө; **закрепить верёвку** жипти бекитип байлоо; **закрепить что-л. гвоздём** бир нерсени мык менен бекитүү; **2. что, перен. (укрепить)** чындоо, чыңоо, бекемдөө; **закрепить завоевания революции** революциянын жеңиштерин бекемдөө; **закрепить успехи** ийгиликтерди чындоо; **3. что (обеспечить, предназначить)** камсыз кылуу, арнап коюу, арнап бекитип берүү; **закрепить за собой место** орунду өзүнө арнап алып коюу; **закрепить трактор за трактористом** тракторду тракторчуга бекитип берүү; **4. мед. закрепить желудок** ичти токтотуу.

ЗАКРЕПИТЬСЯ *сов. 1.* бекемделүү, бекүү, бекем байлануу; **верёвка закрепилась** жип бекем байланды; **2. перен. (укрепиться)** чыңалуу, бекем орноо; **закрепиться на позиции** воен. позицияга бекем орноо.

ЗАКРЕПЛЕНИЕ *ср. 1.* бекитүү, бекемдөө; **закрепление подвижных песков** эшилме кумду бекемдөө; **2. перен.** чындоо, чыңоо, бекемдөө; **закрепление знаний** билимди чыңоо; **3. (обеспечение)** камсыз кылуу, арнап коюу.

ЗАКРЕПЛЯТЬ *несов. см.* закреплять.

ЗАКРЕПЛЯТЬСЯ *несов. 1. см.* закрепиться; **2. страд. к** закреплять.

ЗАКРЕПЛЯЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от закреплять**; **2. прил.** токтотуучу, басуучу, тыюучу; **закрепляющее средство** мед. токтотуучу дары (*ичтин өткөнүн*); **3. в знач. суш. ср.** токтотуучу дары.

ЗАКРЕПОСТИТЬ *сов. кого 1. (сделать крепостным)* крепостной кылуу; **2. перен.** кул кылуу, көз каранды кылуу.

ЗАКРЕПОСТИТЬСЯ *сов.* кул болуу, көз каранды болуу, кулдануу.

ЗАКРЕПОЩАТЬ *несов. см.* крепостить.

ЗАКРЕПОЩАТЬСЯ *несов. 1. см.* крепоститься; **2. страд. к** крепощать.

ЗАКРЕПОЩЕНИЕ *ср.* 1. (действие) крепостной кылуу; 2. *перен.* кул кылуу, көз каранды кылуу.

ЗАКРИСТАЛЛИЗОВАТЬСЯ *сов.* кристаллдануу; **раствор закристаллизовался** эритме кристаллданды.

ЗАКРИЧАТЬ *сов.* 1. кыйкырып жиберүү; бакырып жиберүү; **закричать от боли** ооругандыктан кыйкырып жиберүү; **закричать на кого-либо** бирөөгө бакырып жиберүү; 2. *разг.* (заплакать) бакырып ыйлап жиберүү; **ребёнок закричал** бала бакырып ыйлап жиберди.

ЗАКРОЕЧНЫЙ, ая, -ое *см.* **закройный**.

ЗАКРОИТЬ *сов.* что 1. (начать кроить) быча баштоо (кийим); 2. (выкроить) бычуу.

ЗАКРОЙНЫЙ, ая, -ое кийим быча турган; **закройный цех** кийим быча турган цех.

ЗАКРОЙЩИК *м.* кийим бычуучу (одежды); өтүк бычуучу (обуви).

ЗАКРОЙЩИЦА *женск. р.* к **закройщик**.

ЗАКРОМ *м.* (мн. *закрома*) с.-х. кампа, кампанын ичиндеги чөнөктөр.

ЗАКРУГЛЕНИЕ *ср.* иймек, иймекей, бурулуш; **на закруглении пути** жолдун бурулушунда, жолдун имерилишинде.

ЗАКРУГЛЁННОСТЬ *жс.* тоголоктолгондук, жумурулук.

ЗАКРУГЛЁННЫЙ, ая, -ое 1. (округлый) тоголоктолгон, жумуру; **закруглённая форма** тоголоктолгон (жумуру) форма; 2. *перен.* (о речи) жатык айтылган, аякталган; **закруглённая фраза** жатык жана кыскарта айтылган сөз.

ЗАКРУГЛИТЬ *сов.* что 1. (сделать круглым) тоголок кылуу, жумуру кылуу; 2. *перен.* кыскарта айтуу (бүтүрө айтуу); **закруглить фразу** сөздү аяктоо, сөздү кыскарта айтуу.

ЗАКРУГЛИТЬСЯ *сов.* тоголоктонуу, тоголок (тогорок, жумуру) болуу.

ЗАКРУГЛЯТЬ *несов. см.* **закруглить**.

ЗАКРУГЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закруглиться**; 2. *страд. к* **закруглять**; **товарищ, закругляйтесь!** *разг.* жолдош, сөздү аяктаңыз!

ЗАКРУЖИТЬ *сов.* кого-что 1. тегеретип башты айландыруу; **закружить кого-л. в танце** танецте тегеретип бирөөнүн башын айландыруу; 2. *перен. разг.* башын айландыруу; **она его совсем закружила** ал (аял, кыз) анын (эркектин) башын таптакыр айландырды.

ЗАКРУЖИТЬСЯ *сов.* 1. (начать кружиться) айлануу, тегеренүү; **у него закружилась голова** анын башы айланды; 2. *перен. разг.* башы айлануу; **он совсем закружился в хлопотах** ал түйшүктөнүп жүрүп, карбаластап калды.

ЗАКРУТИТЬ *сов.* 1. что (скрутить) чыйратуу, эшүү, толгоо; 2. что (свернуть) ороо (мис. *напиросту*); 3. что чыйратуу; **закрутить ус** мурутту чыйратуу; 4. что (завернуть) буроо; **закрутить винт** бураманы буроо; **закрутить гайку** гайканы буроо; **закрутить кран** кранды буроо; 5. кто-что (завертеть, закружить) тегеретүү, айландыруу, үйрүлтүү, куюндатып учуруу (ветром); 6. что, *разг.* (обмотать) ороо; **закрутить шарф** **вокруг шеи** шарфты моюнга ороо; 7. кого-что, *перен. разг.* (вскружить голову) башын айландырып салуу, ээлик-тирүү, азгыруу.

ЗАКРУТИТЬСЯ *сов.* 1. (завернуться) буралуу; **винт закрутился** бурама буралды; 2. (завертеться, за-

кружиться) айлана баштоо, тегерене баштоо, үйрүлө баштоо; **закрутиться в танце** танецте тегерене баштоо, танецте үйрүлө баштоо; **пыль закрутилась по дороге** чаң жолдо үйрүлө баштады; 3. *разг.* (обмотаться) оролуу; 4. *перен. разг.* (потерять голову) азгырыла баштоо, ээлиге баштоо.

ЗАКРУЧИВАТЬ *несов. см.* **закрутить**.

ЗАКРУЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закрутиться**; 2. *страд. к* **закручивать**.

ЗАКРУЧИНИТЬСЯ *сов. разг.* кайгылануу; муңкануу.

ЗАКРЫВАТЬ *несов. см.* **заккрыть**; **закрывать глаза на что-л.** бир нерсени көрмөксөн болуу, көздү жумду кылуу.

ЗАКРЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **заккрыться**; 2. *страд. к* **закрывать**.

ЗАКРЫТИЕ *ср.* 1. жабуу, аяктоо, бүтүш; **заккрытие выставки** көргөзмөнүн жабылышы; **заккрытие сезона в театре** театр сезонунун бүтүшү; **время закрытия магазина** дүкөндөрдүн жабылар убакты; 2. *воен.* (укрытие) жабык жер.

ЗАКРЫТЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от* **заккрыть**; 2. *прил.* жабык, жабылган, бекилген; **заккрытая дверь** жабык эшик; **заккрытое окно** жабык терезе; **заккрытая книга** жабылган китеп; **с заккрытыми глазами** 1) жумулган көз менен; 2) *перен.* тобокел кылып, тике качырып; **семафор заккрыт** семафор жабык; **кран заккрыт** кран бекилген; 3. *прил.* (недоступный для посторонних) жабык; **заккрытое заседание** жабык заседание; **заккрытый спектакль** жабык спектакль; **при заккрытых дверях** жашырын, элден жашырын, бөтөн киши жок жерде (так: *эшикти жаап коюп*); **заккрытое голосование** жашырын добуш берүү; **заккрытое письмо** жабык кат; **заккрытое море** жабык деңиз (бүткүл жээктери бир гана мамлекетке караштуу деңиз); **в заккрытом помещении** үстү жабык жайда; **заккрытое учебное заведение** жабык окуу жайы (окуучуларынын баары ошол жерде жатып окуй турган окуу жайы).

ЗАКРЫТЬ *сов.* 1. кого-что бекитүү, жабуу; **заккрыть на ключ** ачкычтап бекитүү; 2. кого-что (заслонить) калкалоо, далдалоо, каптоо; **заккрыть лицо руками** бетти кол менен калкалоо; **түчи заккрыли небо** булут асманды каптап калды; 3. что (закончить) жабуу, аяктоо, бүткөзүү, токтотуу; **заккрыть заседание** заседаниени жабуу; **заккрыть прения** жарыш сөздү токтотуу; 4. что (прекратить подачу) жибербей коюу; **заккрыть воду** сууну жибербей коюу; **заккрыть газ** газды жибербей коюу; 5. что (ликвидировать) жоюу, жаап салуу; **заккрыть журнал** журналды жаап салуу; **заккрыть рот кому-л.** бирөөнүн оозун басуу, унчуктурбоо.

ЗАКРЫТЬСЯ *сов.* 1. (запереться) жабылуу; **дверь заккрылась** эшик жабылды; 2. (покрыться) жамынуу, калкалануу; **заккрыться от дождя** жамгырдан калкалануу; 3. (сомкнуться) жумулуу; **глаза заккрылись** көз жумулду; 4. (закончиться) жабылуу, бүтүү; **выставка заккрылась** көргөзмө жабылды.

ЗАКРЯХТЁТЬ *сов. разг.* ооруксунуп кынкыстай баштоо.

ЗАКУДАХТАТЬ *сов.* какылдай баштоо (тоок).

ЗАКУКОВАТЬ *сов.* күкүктөп сайрай баштоо; **в лесу закуковала кукушка** токойдо күкүк күкүктөп сайрай баштады.

ЗАКУЛИСНЫЙ, ая, -ое 1. *театр.* сахна артындагы (аркасындагы); **закулисная жизнь** сахна артындагы турмуш; 2. *перен. (тайный)* жашырын, астыртан; **закулисные переговоры** жашырын сүйлөшүүлөр.

ЗАКУПАТЬ *несов. см. закупить.*

ЗАКУПИТЬ *сов.* 1. что (*скупить, купить оптом*) көтөрө, дүңүнөн сатып алуу; 2. что, чего (*запаста*) сатып алып, камдап коюу; **закупить дров на зиму** кышка отун сатып алып коюу.

ЗАКУПКА *жс.* сатып алуу; **закупка провизии** азык-түлүк сатып алуу; **делать закупки** (дүң) сатып алуу.

ЗАКУПОРИВАТЬ *несов. см. закупорить.*

ЗАКУПОРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. закупориться;* 2. *страд. к закупоривать.*

ЗАКУПОРИТЬ *сов.* что тыгындоо, тыгындап бекитүү, тыгын тыгуу; **закупорить бутылку** бутылкага тыгын тыгуу.

ЗАКУПОРИТЬСЯ *сов.* тыгындалуу, тыгындалып бекүү, тыгын тыгылуу.

ЗАКУПОРКА *жс.* тыгындоо; тыгындалуу; **закупорка бутылок** бутылкаларды тыгындоо, бутылкалардын тыгындалышы; **закупорка вен мед.** веналардын бүтөлүп калышы.

ЗАКУПОЧНЫЙ, ая, -ое дүң соодалай турган; **закупочная цена** дүң соодалай турган баасы.

ЗАКУПЩИК *м.* дүңүнөн сатып алуучу.

ЗАКУРИВАТЬ *несов. см. закурить.*

ЗАКУРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. закуриться;* 2. *страд. к закуривать.*

ЗАКУРИТЬ *сов.* 1. что чылым күйгүзүү, тамеки күйгүзүү; 2. (*начать курить*) тамеки тарта баштоо, чылым чеге баштоо.

ЗАКУРИТЬСЯ *сов.* (*задымиться*) чылым түтөй (күйө) баштоо.

ЗАКУСАТЬ *сов.* кого-что чагып кыйноо, талоо; **комары меня закусали** мени чиркей талап жиберди.

ЗАКУСИТЬ I *сов.* что тиштөө; **закусить губы** эринди тиштөө; **закусить удила** 1) (*о лошади*) ооздукту тиштөө; 2) *перен.* ээ бербей кетүү, өзүн өзү токтото албай калуу; **закусить язык** *разг.* тилин тиштенип калуу; унчукпай, дымын чыгарбай калуу.

ЗАКУСИТЬ II *сов.* 1. (*поест немного, наскоро*) шам-шум кылуу, өзөк жалгоо; **порá уже закусить** өзөк жалгай турган убак болду го; 2. что, чем (*заест чем-л.*) бир нерсе ичкенден кийин жеш; **закусить лекарство конфетой** дарынын аркасынан конфета жеп жиберүү.

ЗАКУСКА *жс.* I. жеңил тамактануу, даам ооз тийүү; **после концерта устроили небольшую закуску** концерттен кийин кичине даам ооз тийгизишти; 2. (*еда, кушанья*) жеңил тамак, даам, закуско, закуска; **закуска к водке** арак менен желүүчү тамак (*закуска*); **холодная закуска** муздак тамак; **на закуску** *разг. шутл.* эми аягында.

ЗАКУСОЧНАЯ *жс.* закусовая (*кобунчо муздак тамак сатылуучу кичине ресторан*).

ЗАКУСОЧНЫЙ, ай, -ое **закуска-га т.**; **закускалык.**

ЗАКУСЫВАТЬ I *несов. см. закусить I.*

ЗАКУСЫВАТЬ II *несов. см. закусить II.*

ЗАКУТАТЬ *сов.* кого-что ороо, чулгоо, чүмкөө.

ЗАКУТАТЬСЯ *сов.* во что, чем ороону, чулгануу, чүмкөлүү; **закутаться в халат** чапанга ороону.

ЗАКУТИТЬ *сов.* ичкиликке берилип кетүү, чогулуп ичкилик ичип кутуруу.

ЗАКУТЫВАТЬ *несов. см. закутать.*

ЗАКУТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. закутаться;* 2. *страд. к закутывать.*

ЗАЛ *м.* зал (*көпчүлүк үчүн арналган чоң бөлмө*); **зрительный зал** көрүү залы; **читальный зал** окуу залы; **зал ожидания** күтүү залы; **зал заседаний** заседание залы.

ЗАЛАДИТЬ *сов. разг.* 1. что улам кайталай берүү; **заладить одно и то же** бир эле нерсени улам кайталай берүү; 2. *с неопр.* бир гана ишти өнөкөт кылуу; **он заладил ходить в кино** киного баруу ал үчүн өнөкөт болду.

ЗАЛАМЫВАТЬ *несов. см. заломить.*

ЗАЛАТАТЬ *сов.* что, *разг.* жамак салуу, жамачылоо.

ЗАЛАЯТЬ *сов.* үрө баштоо, арсылдай баштоо; **собака залаяла** ит үрө баштады.

ЗАЛЕГАНИЕ *ср. геол.* кендин кабат-кабат болуп жатышы, кен жаткан жер; **глубокое залегание каменного угля** таш көмүрдүн жердин теренинде жатышы; **станция метро глубокого залегания** жер астына терең салынган метро станциясы.

ЗАЛЕГАТЬ *несов. геол.* жайлашуу; **руда залегаёт здесь неглубоко** мында руда жердин бетине жакын жайлашкан.

ЗАЛЕДЕНЕЛЫЙ, ая, -ое 1. (*покрытый льдом*) муз каптаган; 2. (*холодный*) муздай тоңгон; **заledenелье руки** муздай тоңгон кол.

ЗАЛЕДЕНЕТЬ *сов.* 1. (*оледенеть*) муз каптоо; 2. (*закоченеть*) муздай тоңуу.

ЗАЛЕЖАЛЫЙ, ая, -ое узак убакка чейин жатып калган, көпкө жатып калган; **залежалый товар** узак убакка чейин жатып калган товар.

ЗАЛЕЖАТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*долго пролежать*) узакка жатып калуу; 2. (*о товаре*) сатылбай узак убакка чейин жатуу; **такой товар не залежится** мындай товар сатылбастан узакка жатпайт; 3. (*испортиться*) көп туруп сасып калуу, бузулуп кетүү; **мясо залежалось** эт бузулуп кетти.

ЗАЛЕЖНЫЙ, ай, -ое **залежная земля** көптөн бери айдалбай жаткан жер.

ЗАЛЕЖЬ *жс.* 1. *геол.* кен, кен катмары; **залежи каменного угля** таш көмүр кени; 2. **залежи мн.:** залежи товаров узакка жатып калган товарлар; **залежи снега** узакка жаткан кар.

ЗАЛЕЗАТЬ *несов. см. залезть.*

ЗАЛЕЗТЬ *сов.* 1. на что (*взобраться*) чыгуу; **залезть на дерево** даракка чыгуу; 2. во что (*проникнуть*) кирүү; кол салуу; **воры залезли в магазин** уурулар магазинге кирди; **залезть под стол** столдун алдына кирүү; **залезть в карман** *к кому-л.* бирөөнүн чөнтөгүнө кол салуу; **залезть в долги** *разг.* карызга батуу.

ЗАЛЕНИТЬСЯ *сов. разг.* жалкоолук кылуу, жалкоолонуу, жалкоо тартуу, эринүү.

ЗАЛЕПЕТАТЬ *сов.* что быдылдай баштоо, балдырай баштоо (*мис. тили чыгып келаткан бала*).

ЗАЛЕПИТЬ *сов.* 1. что чем (*замазать*) шыбап салуу; **залепить дыру в стене** дубалдын боорундагы тешикти шыбап салуу; 2. (*заклеить*) жабыштыруу, чаптоо; **залепить разбитое окно бумагой** сынган терезени кагаз менен чаптоо; **залепить кому-л. пощёчину** бирөөнүн жаагына чаап жиберүү.

ЗАЛЕПЛЯТЬ *несов. см. залепить.*

ЗАЛЕТАТЬ **1.** *сов. (начать летать)* уча баштоо, учуп ыгуу; **2.** *несов. см. залететь.*

ЗАЛЕТЕТЬ *сов. 1. (влететь)* учуп кирүү; **в окно залетела птица** куш терезеден учуп кирди; **2. (летя достигнуть)** учуп өтүү; **самолёт залетёл за полярный круг** самолёт уюл тегерегинен ары учуп өттү; **3. (за чем-л.)** учуп баратып, кайрыла кетүү; **лётчикам пришлось залететь в Москву за горючим** күйүүчү май алыш үчүн учкучтар Москвага кайрыла кетишке туура келди.

ЗАЛЕЧИВАТЬ *несов. см. залечить.*

ЗАЛЕЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. залечиться; 2. страд. к залечивать.*

ЗАЛЕЧИТЬ *сов. 1. что (вылечить)* айыктыруу, саккайтуу; **залечить рану** жараны айыктыруу; **2. (подлечить)** айыктыра салуу; **наскоро залечили ожог** күйүктү эптеп-септеп эле айыктырып коюшту; **3. кого-что, разг.; залечить до смерти** жаман дарылап, өлтүрүп алуу.

ЗАЛЕЧИТЬСЯ *сов. разг. (залжить)* айыгуу, сакаюу, түзөлүү; **рана залечилась** жара айыкты.

ЗАЛЕЧЬ *сов. 1. (лечь надолго)* жатуу; **медведь залёг в берлогу до весны** аюу үңкүрдө жазга чейин жатты, аюу жазга чейин чээнге кирди; **залечь спать** уктоого жатуу; **2. (притаиться)** жашынып жатуу; **залечь в засаду** бугуп жатып калуу; **разведчики залегли в кустах** чалгынчылар бадалга жашынып жатып калды.

ЗАЛЕЖИВАТЬСЯ *несов. см. залежаться.*

ЗАЛЁТНЫЙ, ая, -ое учуп келе калган; **залётная пташка** учуп келе калган чымчык.

ЗАЛИВ *м. геогр.* булуң (деңиздин кургакка кирип турган булуңу).

ЗАЛИВАТЬ *несов. см. залить.*

ЗАЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. залиться; 2. страд. к заливать.*

ЗАЛИВКА *жс.* заливка, заливкалоо, заливка кылуу (*эритип, анан чаптап жамоо*); **заливка галош** көлөчтү заливка кылуу.

ЗАЛИВНОЕ *ср. см. заливной 2.*

ЗАЛИВНОЙ, ай, -ое **1. (затопляемый)** суу каптама; **заливной луг** суу каптама чабынды (шалбаа); **2. (о кушанье)** үстүнө коюу сорпо куюп килкилдеткен тамак; **заливная рыба** өзүнүн коюу сорпосу үстүнө куюлуп, суутулган балык.

ЗАЛИЗАТЬ *сов. что 1.* жалап тазартуу; **кошка зализала свою рану** мышык өз жарасын жалап тазартты; **2. разг. (пригладить)** жылмалоо, сылоо; **зализать волосы** чачты сылоо, чачты жылмалоо.

ЗАЛИЗЫВАТЬ *несов. см. зализать.*

ЗАЛИТЬ *сов. что 1. (облить)* төгүү, жайылта төгүп алуу; **залить стол чернилами** столго сыяны жайылта төгүп алуу; **2. (затопить)** каптоо, каптап кетүү, жайпоо, жайпап кетүү; **весной река залила луга** жазында дарыя чабындыны каптап кетти; **3. перен. каптоо; солнце залило ярким светом всю комнату** күндүн жаркыраган нуру үйдүн ичин бүт каптады; **4. (потушить)** суу куюп өчүрүү; **залить пожар** өрткө суу куюп өчүрүү; **5. (облить сиропом и т.п.)** чылоо; **залить фрукты сахаром** жемишке кант чылап куюу; **6. чем куюу; залить асфальтом** асфальт куюу; **залить свинцом** коргошун куюу; **залить галоши** көлөчтү заливкалап жамсоо.

ЗАЛИТЬСЯ *сов. 1. (проникнуть куда-л.)* суу кирүү; **вода залилась за воротник** жакадан суу кирди; **2. (за-**

топиться) капталуу, жайылуу; **луга залились водой** чабындыларды суу каптады; **залиться румянцем** бети нурданып кызара түшүү; **залиться смехом** боору калбай каткырып күлүү; **залиться лаем** ажылдап үрүү; **залиться пением** созолонтуп ырдоо.

ЗАЛИХВАТСКИЙ, ая, -ое *разг.* шамдагай, чакчырылган, шапылдаган, заңылдаган; **залихватская песня** заңылдаган ыр.

ЗАЛОГ **1. м. 1. (действие)** залогго (күрөөгө, салымга) коюу; **залог имущества** залогго мүлк коюу; **2. (предмет залога)** залог, күрөө, салым; **денежный залог** акчалай залог; **отдать в залог** залогго берүү; **оставить в залог** залогго калтыруу; **выкупить из залога** акчасын төлөп, залогдон алуу; **залог успеха** ийгиликке жетүү шарты; **в залог дружбы** достукту далилдеш үчүн.

ЗАЛОГ **2. м. грам. залог** (аракеттин объектиге же субъектиге карата болгон мамилесин билдирүүчү этиш формасы); **страдательный залог** туюк залог; **возвратный залог** кайтма залог; **взаимный залог** кош буйрук залог.

ЗАЛОГОВЫЙ **1.** ая, -ое **залог 1-ге т.;** залогдук; **залоговая квитанция** залогдук квитанция, залог квитанциясы.

ЗАЛОГОВЫЙ **2.** ая, -ое **залог 2-ге т.;** залогдук.

ЗАЛОГОДАТЕЛЬ *м. юр.* залогду, күрөөнү берген киши.

ЗАЛОГОДЕРЖАТЕЛЬ *м. юр.* залогду, күрөөнү кармап турган киши.

ЗАЛОЖИТЬ *сов. что 1. (положить куда-л.)* алуу, салуу; **учкаштыруу** (бутту); **кыстырып коюу; заложить руки за спину** колду аркага алуу; **заложить руки в карманы** колду чөнтөккө салуу; **2. разг. (затерять)** жоготуп коюу; **я заложил куда-то книгу и не могу её найти** мен китепти кайдадыр коюп коюп, табалбай жатам; **3. (загромождать)** үйүп салуу; **заложить стол книгами** столго китепти үйүп салуу; **4. (заделать, закрыть)** бүтөө, тыгуу; **заложить дыру в стене кирпичом** дубалдагы тешикти кирпич менен бүтөө; **5. (загородить)** тосуу, тосуп коюу; **заложить дорогу брёвнами** жолду жоон жыгачтар менен тосуп коюу; **6. (основать)** салуу, сала баштоо; **заложить фундамент** фундамент салуу; **заложить памятник** эстеликтин негизин салуу; **заложить основы** негизин салуу; **7. (запрячь)** чегүү; **заложить тройку** үч ат чегүү; **8. (отдать в залог)** залогго (күрөөгө, салымга) коюу; **заложить часы** саатты күрөөгө коюу; **9. безл. разг.** чайлап калуу; **тунуп калуу; у меня грудь заложило** менин көкүрөгүм чайлап калды; **у меня уши заложило** менин кулагым тунуп калды.

ЗАЛОЖНИК *м.* заложник, башы барымтага кармалган киши.

ЗАЛОЖНИЦА *женск. р. к заложник.*

ЗАЛОМИТЬ *сов. что 1. разг.* көтөрө суроо; **заломить цену** баасын өтө көтөрө суроо; **2. безл. (начать ломить)** сыздай (зыркырай, какишай) баштоо; **у него заломило ноги** анын буттары зыркырай баштады; **заломить шапку разг.** шапканы чакчырылта кийүү.

ЗАЛОСНИТЬСЯ *сов.* жалтырап калуу, жалтыроо; **рукава залоснились** жеңдери жалтырап калды.

ЗАЛП *м.* залп, жапырт; **стрелять залпами** жапырт атуу; **дать залп** залп берүү, жапырт атуу.

ЗА́ЛПОМ нареч. дем албай; **вы́пить за́лпом стака́н воды** бир стакан сууну дем албай ичип жиберүү.

ЗАЛУЧА́ТЬ несов. см. залу́чить.

ЗАЛУЧИ́ТЬ сов. кого-что, разг. эбин таап колго алуу; **залучить кого-л. в гости бирөөнү** эбин таап конокко алып келүү.

ЗАЛЮБОВА́ТЬСЯ сов. кем-чем кызыга (суктана) карап туруу; **залюбоваться за́катом** күндүн батып бара-тышына кызыга карап туруу.

ЗАМА́ЗАТЬ сов. что **1.** (краской) майлоо, сырдоо, шыбоо, боёо; **зама́зать на́дпись на стене́** дубалдагы жазууларды боёп (шыбап) салуу; **2.** (замазкой) бүтөө, замазка коюу; **зама́зать окна́ на́ зиму** кышка карата терезелерди бүтөө (кагаз чаптап; замазка коюп); **3.** разг. (запачкать) булгоо, булгап алуу; **зама́зать пла́тье** кей-нөктү булгап алуу; **4.** перен. разг. жымсалдоо, жашыруу; **зама́зать недоста́тки рабо́ты** иштин кемчиликтерин жаап-жашыруу.

ЗАМА́ЗАТЬСЯ сов. разг. булгануу, кир болуу.

ЗАМА́ЗКА ж. замазка (жылчыктарды бүтөө үчүн колдонула турган жабышкак нерсе); **зама́зка для́ окон** терезенин замазкасы.

ЗАМА́ЗЫВАНИЕ ср. **1.** (действие) бүтөө, замазка-лоо; **замазывание окон** терезелерди замазкалоо; **2.** перен. разг. жымсалдоо, жашыруу; **замазывание недоста́тков** кемчиликтерди жаап-жашыруу.

ЗАМА́ЗЫВАТЬ несов. см. зама́зать **1, 2, 4.**

ЗАМА́ЗЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. зама́заться; **2.** страд. к замазывать.

ЗАМА́ЛИВАТЬ несов. см. замоли́ть.

ЗАМА́ЛЧИВАНИЕ ср. жашыруу максаты менен ун-чукпай коюу, айтпоо, үндөбөө.

ЗАМА́ЛЧИВАТЬ несов. что жашырып унчукпай, айтпай, үндөбөй коюу.

ЗАМА́НИВАТЬ несов. см. замани́ть.

ЗАМАНИ́ТЬ сов. кого алдап колго түшүрүү, азгырып келтирип алуу; **замани́ть в заса́ду** бугуп жаткан жерге алдап алып келүү.

ЗАМА́НЧИВО нареч. кызыктырарлык, адам кызы-гарлык, желиктирерлик.

ЗАМА́НЧИВОСТЬ ж. адам кызыгарлык, кызыкты-ргычтык.

ЗАМА́НЧИВЫЙ, ай, -ое адам кызыга турган, кызык-тыра турган, кызыктыруучу; **зама́нчивая цель** кызыкты-ра турган максат; **зама́нчивая перспекти́ва** адам кызыга турган перспектива; **это предложе́ние очень́ зама́нчиво** бул абдан кызыгарлык сунуш.

ЗАМАРА́ТЬ сов. разг. **1.** что (запачкать) булгоо, бул-гап алуу, ыпыластоо; **2.** что (зачеркнуть) өчүрүп таштоо (жазууну); **3.** кого-что, перен. көө жабуу; **замарать чью́-л. репутаци́ю бирөөнүн** беделине көө жабуу.

ЗАМАРА́ТЬСЯ сов. разг. булгануу, көөлөнүү, ыпы-лас болуу.

ЗАМАРА́ШКА м. и ж. разг. булганыч, ыпылас жүр-гөн киши; бой-аягына карабаган шалаакы.

ЗАМАРИНОВА́ТЬ сов. **1.** что маринаддоо, кычкыл-га чылоо; **замариновать́ огурцы́** бадырандарды кычкыл-га чылоо; **2.** кого-что, перен. разг. создуктуруу, сүйрөө (мис. арызга жооп).

ЗАМАСКИРОВА́ТЬ сов. кого-что **1.** (одеть в маска-радный костюм) маска же маскарад кийимин кийгизүү;

2. (сделать незаметным, невидным) маскировкалоо, би-линбес кылуу, байкалбас кылуу; **замаскировать ору́дия** замбиректерди байкалбас кылып маскировкалоо; **3.** пе-рен. билдирмемишке салынуу, билмексен болуу, жашы-рып-жабуу, билмемишке салынуу, билмексен болуу; **за-ма́скировать свой на́мерения** өзүнүн чыныгы ниетин жашырып-жабуу.

ЗАМАСКИРОВА́ТЬСЯ сов. **1.** (одеться в маскарад-ный костюм) маскадасе маскарад кийимин кийинүү; **2.** (сделаться незаметным) маскировкалануу; билинбес, байкалбас болуп өзгөрүлүү; **3.** перен. жашырылып-жа-былуу, жашырын иштелүү, -мишке салынуу, -мексен бо-луу.

ЗАМАСКИРОВА́ВЫВАТЬ несов. см. замаскирова́ть.

ЗАМАСКИРОВА́ВЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. замаскиро-ва́ться; **2.** страд. к замаскирова́вывать.

ЗАМА́СЛИВАТЬ несов. см. замаслить.

ЗАМА́СЛИТЬ сов. что майланыштыруу, май чачы-ратып булгап алуу; **замаслить оде́жду** кийимди майла-ныштыруу, кийимге май чачыратып булгап алуу.

ЗАМА́СЛИТЬСЯ сов. **1.** (испачкаться) майланышып булгануу; **вся его оде́жда замаслилась** анын кийими бүт майланышкан; **2.** перен. (заблестеть) жалтыроо; **глаза́ его́ замаслились** анын көзү жалтырай түштү.

ЗАМА́ТЫВАТЬ несов. см. замота́ть **1.**

ЗАМА́ТЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. замота́ться; **2.** страд. к заматы́вать.

ЗАМАХА́ТЬ сов. чем **1.** булгай (булгалай, сермей, ирмей, жаңдай) баштоо; **замахать рука́ми** кол булгай баштоо; **2.** (крыльями) ирмей (сермей, кага) баштоо; **пти́ца замаха́ла кры́льями** куш канатын сермей баштады.

ЗАМА́ХИВАТЬСЯ несов. см. замахну́ться.

ЗАМА́ХНУТЬСЯ сов. чем тап берүү, кезенүү; **замах-ну́ться па́лкой на кого-л. бирөөгө** таяк менен тап берүү.

ЗАМА́ЧИВАТЬ несов. см. замочи́ть **2.**

ЗАМА́ШКИ мн. разг. кылык-жорук, кыялдык; **ба́р-ские замашки** төрөчүлүк, манап кыялдык.

ЗАМА́ЩИВАТЬ несов. см. замости́ть.

ЗАМА́ЯТЬ сов. кого, прост. абдан чарчатуу, алсы-ратуу.

ЗАМА́ЯТЬСЯ сов. прост. абдан чарчоо, алсыроо.

ЗАМА́ЯЧИТЬ сов. сороюу, короюу, оркоюу, көрүнө баштоо; **вдали́ замая́чили огни́ парохо́да** алыстан паро-ходдун оттору көрүнө баштады.

ЗАМЕДЛЁНИЕ ср. **1.** (действие) басаңдатуу, акы-рындатуу; басаңдоо, акырындоо; **замедленье темпа** темпти басаңдатуу; **2.** (задержка) токтотуу, саалыкты-руу; **закончить рабо́ту без замедлени́я** ишти токтоосуз бүтүрүү.

ЗАМЕДЛЕННЫЙ, ай, -ое **1.** прич. от замедлитель; **2.** прил. басаңдаган; **идти́ замедленными шага́ми** ба-саңдаган кадам менен жүрүү; **бо́мба замедленного дей́ствия** белгилүү убакыт өткөндө жарылуучу бомба.

ЗАМЕДЛИ́ТЬ сов. **1.** что басаңдатуу, акырындатуу; **замедлить шаг** кадамды басаңдатуу; **2.** (задержаться, опоздать) кармалуу, кечигүү; **отве́т не замедлит прийт́и** жообу кечикпей келет.

ЗАМЕДЛИ́ТЬСЯ сов. басаңдоо, акырындоо; **дви-жение́ поезда́ замедлилось** поезддин жүрүшү басаңдап калды.

ЗАМЕДЛЯ́ТЬ несов. см. замедлитель.

ЗАМЕДЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. замедлѣться; 2. страд. к замедлѣть.*

ЗАМЕЛЬКАТЬ *сов. бұлбүлдөй баштоо, жылтылдай баштоо; замелька́ли огни деревни* кыштактын оту жылтылдай баштады.

ЗАМѢНА *жс. 1. (действие) алмаштыруу, алыштыруу; замена одного спектакля другим* бир спектаклди экинчиси менен алмаштыруу; **2. (что-л. равноценное)** алмаштыруучу (ордуна иштөөчү); **найги себе́ замене́** өзүнүн ордуна иштөөчү табуу; **служить заменой** алмаштыруучу боло алуу.

ЗАМЕНИМЫЙ, ай, -ое алмаштырыла турган; **вполне́ заменѣимый рабо́тник** алмаштырылууга толук жарактуу кызматкер.

ЗАМЕНИТЕЛЬ *м.* ордуна жароочу; **заменѣитель ко́жи** булгаарынын ордуна жароочу нерсе.

ЗАМЕНИТЬ *сов. 1. кого-что* ордуна жумшоо, алмаштыруу, алыштыруу; **заменить металл деревом** металлдын ордуна жыгачты жумшоо; **2. (занять чьё-л. место)** ордун басуу; **заменить ребёнку мать** балага эненин ордун басуу; **не́кому ёго заменить** анын ордуна эч ким жок.

ЗАМѢНЯТЬ *несов. см. заменить.*

ЗАМѢР *м.* өлчөө, ченөө, ченеп чыгуу.

ЗАМЕРѢТЬ *сов. 1.* катып калуу, селдейүү, былк этпей калуу; **замерѣть от ужаса** коркконунан селдейип калуу; **сёрдце за́мерло** жүрөк сокпой калды; **2. (прекратиться, затихнуть)** токтолуу, басылуу, үзүлүү, каңгырап ээн калуу; **к ча́су но́чи всё дви́жение в го́роде за́мерло** түнкү саат бирде шаардагы кыймылдын бардыгы токтолду; **звуки замерли** үндөр басылды; **слова́ за́мерли у него́ на уста́х** анын оозундагы сөзү таптакыр үзүлө түштү.

ЗАМЕРЗА́НИЕ *ср.* тоңуу, муздоо; **то́чка замерза́ния** *физ.* тоңуу точкасы; **на то́чке замерза́ния** бир гана орунда катып калды; ордунан жылбай турат.

ЗАМЕРЗА́ТЬ *несов. см. замёрзнуть.*

ЗАМЕРТВО *нареч.* талган бойдон, эс-учунан танган бойдон; **упа́сть за́мертво** талган бойдон жыгылуу.

ЗАМЕСИ́ТЬ *сов. что* жууруу; **замеси́ть те́сто** камыр жууруу.

ЗАМЕСТИ́ *сов. 1.* шыпыруу, шыпырып салуу; **замести́ сор в уго́л** акыр-чикирди бурчка шыпырып салуу; **2. безл. (занести снегом, песком)** ширендилөө, ширенди болуп каптоо; **всю доро́гу замело́** жолду бүт ширенди каптап калды; **замести́ следы́ 1)** из жашыруу; **2) перен.** изин будамайлап жоюу; изин суутуу; **замести́ следы́ преступле́ния** кылмыштын издерин будамайлап жок кылуу.

ЗАМЕСТИ́ТЕЛЬ *м.* орун басар; **замести́тель дире́ктора** директордун орун басары.

ЗАМЕСТИ́ТЕЛЬСТВО *ср.* орун басарлык.

ЗАМЕСТИ́ТЬ *сов. кого кем 1. (заменить)* бирөөнүн ордуна коюу; **2. (назначить на вакантное место)** бош орунга дайындоо.

ЗАМЕТА́ТЬ I *несов. см. замести.*

ЗАМЕТА́ТЬ II *сов. что* төөнөп тигүү, көктөп тигүү; **замета́ть склади́ку на пла́тье** көйнөктүн бүгүшүн көктөп алуу.

ЗАМЕТА́ТЬСЯ *сов. 1. (в бреду)* жан талашуу, алдастай баштоо, чабалактоо, урунуп-берине баштоо; **больно́й замета́лся и нача́л бредѣть** сыркоо киши чабалактап, анан жөөлүй баштады; **2. перен.** шашкалактап, алдаландай баштоо; убаралана баштоо; кайсалактай

баштоо; аркы-терки баса баштоо; **в волне́нии он замета́лся по ко́мнате** ал тынчсызданып, үйдүн ичинде аркы-терки баса баштады.

ЗАМЕ́ТИТЬ *сов. 1. кого-что, за кем-чем (увидеть)* көрүп калуу, байкоо; **заме́тить в толпе́** калың элдин ичинен байкап калуу; **заме́тить оши́бку** катаны байкап калуу; **я за ним не заме́тил ниче́го дурно́го** мен анын эч кандай жамандыгын байкаган жокмун; **2. кого-что (отметить, запомнить)** белгилеп коюу, эстеп коюу; **заме́тить у́лицу** көчөнү белгилеп коюу; **3. (сказать, сделать замечание)** эскертүү, эскертип коюу, кемчилигин айтып эскертип коюу; **заме́ть вводи́. сл.** эстеп кой; **заме́тьте вводи́. сл.** эстеп койгула; эстеп коюңуз.

ЗАМЕ́ТКА *жс. 1. (в печати)* кабар, кыскача макала, заметка; **газе́тная заме́тка** газета макаласы; **2. (запись)** кыскача жазуу, белги; **путево́е заме́тки** жолдогу кыскача жазуулар; **заме́тки на поля́х кни́ги** китептин четтерине жазылган белгилер; **3. (знак)** белги; **де́лать заме́тки на дере́вьях** жыгачтарга белги салуу; **взя́ть на заме́тку ко-го-что-л. бирөөнү** же бир нерсени ичтен белгилеп коюу.

ЗАМЕ́ТНО *нареч.* көрүнүп турат, билинип турат; **он чу́ть заме́тно улы́бну́лся** ал билинер-билинбес күлүп койду; **он заме́тно попра́вился** анын семирсени билинип турат.

ЗАМЕ́ТНЫЙ, ая, -ое **1. (видимый, очевидный)** көрүнүп турган, билинип турган; **заме́тный след ране́ния** жаранын көрүнүп турган тагы; **2. перен. (выдающийся, известный)** белгилүү, атактуу, көрүнүктүү, таанымал; **он стал заме́тным челове́ком** ал белгилүү киши болуп калды.

ЗАМЕЧА́НИЕ *ср. 1. (краткое суждение)* пикир; **ве́рное замеча́ние** туура айтылган пикир; **крити́ческое замеча́ние** сыңдоо пикири; **2. (выговор, наставление)** эскертүү, **сде́лать замеча́ние шко́льнику** окуучу баланы эскертип коюу (*эскертүү берүү*).

ЗАМЕЧА́ТЕЛЬНО **1. нареч.** сонун, жакшы, укмуштуу; **он замеча́тельно поё́т** ал сонун ырдайт; **2. в знач. межд. разг.** эң сонун, өтө укмуштуу; **замеча́тельно, не́чего сказа́ть!** эң сонун, эмнесин айтасың!

ЗАМЕЧА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое сонун, жакшы, укмуштуу; **замеча́тельный тала́нт** сонун талант; **замеча́тельный челове́к** сонун киши.

ЗАМЕЧА́ТЬ *несов. см. заме́тить.*

ЗАМЕЧА́ТЬСЯ *несов. 1.* көрүнө калуу, байкалуу; **за ним замеча́ются нехоро́шие приви́чки** анын жаман адаттары байкала калып жүрөт; **2. страд. к замеча́ть.**

ЗАМЕЧТА́ТЬСЯ *сов.* кыялга батуу, ойго батуу, терең ойго түшүп кетүү.

ЗАМЕША́ТЕЛЬСТВО *ср. 1. (нарушение порядка)* ыркы кетүү, ырксыздануу, дүрбөлөң; **вне́сти замеша́тельство в непри́ятельские ряды́** душмандын катарына дүрбөлөң салуу; **2. (смущение, растерянность)** маң болуу, эмне кыларын билбей калуу; **привести́ кого-л. в замеша́тельство бирөөнүн** башын маң кылуу; **прийти́ в замеша́тельство** эмне кыларын билбей калуу.

ЗАМЕША́ТЬ *сов. кого во что* кабылтуу, чатыштыруу (*мис. жаман ишке*); **им не уда́ется замеша́ть меня́ в это́ дело́** алар мени бул ишке чатыштыра албайт.

ЗАМЕША́ТЬСЯ *сов. разг.* кабылуу, чатышуу; **он замеша́лся в непри́ятную исто́рию** ал жаман окуяга чатышып алды.

ЗАМЕШИВАТЬ I *несов. см. замешать.*

ЗАМЕШИВАТЬ II *несов. см. замесить.*

ЗАМЕШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. замешаться; 2. страд. к замешивать I, II.*

ЗАМЕШКАТЬСЯ *сов. разг. буйдалып калуу, карма-лып калуу.*

ЗАМЕЩАТЬ *несов. 1. см. заместить; 2. кого (временно заменять) ордуна олтуруу; замещать директoра директордун ордуна олтуруу.*

ЗАМЕЩЕНИЕ *ср. ордуна иштөө; замещение должностного лица в его отсутствие кызматтагы киши жок кезинде анын ордуна иштөө.*

ЗАМЁРЗНУТЬ *сов. 1. (покрыться льдом) тоңуу, муз каптоо; река замёрзла дарыя тонду; 2. (погибнуть от мороза) үшүк алуу; цветы замёрзли гүлдөр үшүп кетти; 3. (сильно озябнуть) абдан үшүү; у меня руки замёрзли менин колдорум үшүдү.*

ЗАМЁТЫВАТЬ *несов. см. замечать II.*

ЗАМИГАТЬ *сов. 1. чем ирмей баштоо, кыса баштоо; замигать глазами көздү ирмей баштоо; 2. (замерцать) үлпүлдөй баштоо, бүлбүлдөй баштоо, үлүндөй баштоо; замигали звёзды жылдыздар бүлбүлдөй баштады.*

ЗАМИНАТЬ *несов. см. замаять.*

ЗАМИНИРОВАТЬ *сов. что миналоо, мина коюу.*

ЗАМИНКА *жс. разг. 1. (помеха) азыраак үзгүлтүк, буйдалуу; в этом деле вышла маленькая заминка бул иште азыраак үзгүлтүк боло калды; без заминки эч буйдалуусуз; 2. (в речи) кекечтенүү, такалуу; говорить без заминки кекечтенбей сүйлөө, такалбай сүйлөө.*

ЗАМИРАНИЕ *ср. басылуу, токтолуу; замирение звуков добуштардын басылышы; с замирением сердца дымын чыгарбай; чоң ыкылас менен; былк этпей.*

ЗАМИРАТЬ *несов. см. замереть.*

ЗАМКНУТО *нареч. четтеп (эч кимге жолобой, эч кимге катташпай); жить замкнуто четтеп жашоо; держаться замкнуто өзүн четтетип кармоо.*

ЗАМКНУТОСТЬ *жс. түнттүк; замкнутость характера мүнөздүн түнттүгү.*

ЗАМКНУТЫЙ, ая, -ое түнт; замкнутый образ жизни түнт турмуш.

ЗАМКНУТЬ *сов. что 1. разг. (запереть) кулпулоо, кулпу салуу, бекитүү; замкнуть замок кулпуну бекитүү; 2. (соединить) учун кошуу, бириктирүү; замкнуть круг тегеректин эки учун бириктирүү; замкнуть цепь чынжырдын учун кошуу.*

ЗАМКНУТЬСЯ *сов. 1. (запереться) кулпулануу, кулпу салынуу, кулпу салынып бекитилүү; замкнуться на замок оозуна кулпу салынып бекитилүү; 2. (соединиться) кошулуу, учу биригүү; цепь замкнулась чынжыр кошулду; замкнуться в свою скорлупу өз үңкүрүндө түнт өмүр өткөрүү; замкнуться в себя таптакыр түнт болуу (эч ким менен сүйлөшпөө).*

ЗАМОГИЛЬНЫЙ, ая, -ое үлдүрөгөн; замогильным голосом үлдүрөгөн үн менен.

ЗАМОК I *м. замок (сепил; сарай); средневековый замок орто кылымдык замок; строить воздушные замки санаасы менен баюу.*

ЗАМОК II *м. 1. кулпу; дверной замок эшиктин кулпусу; запереть на замок кулпулап бекитүү; 2. (у оружия) замок; пулемётный замок пулемёт замогу; под замком камоодо; катып коюп, бекитип коюп.*

ЗАМОЛВИТЬ *сов. что за кого: замолвить слово или замолвить словечко за кого-л. бирдеме деп айтып коюу (бирөөнүн камын жеп; бирөөнү жактап).*

ЗАМОЛИТЬ *сов. что, уст. тобо келтирип кечирим суроо.*

ЗАМОЛКАТЬ *несов. см. замолкнуть.*

ЗАМОЛКНУТЬ *сов. унчукпай калуу, басылуу, тынчуу; жымжырт болуу; ребёнок замолк и заснул бала басылып, уктап калды; разговор замолк сөз басылды.*

ЗАМОЛЧАТЬ I *сов. унчукпай калуу, үндөбөй калуу, тим болуп калуу; он часто писал, но вдруг замолчал перен. ал катты үзбөй жазып жүрчү эле, анан эмнегедир унчукпай калды (кабарсыз болуп калды).*

ЗАМОЛЧАТЬ II *сов. см. замалчивать.*

ЗАМОРАЖИВАНИЕ *ср. муздатуу, тондуруу; замораживание грунта грунтту тондуруу; замораживание средств каражатты өстүрбөй кармап туруу.*

ЗАМОРАЖИВАТЬ *несов. см. заморозить.*

ЗАМОРГАТЬ *сов. ирмей баштоо, кыса баштоо; заморгать глазами көз ирмей баштоо.*

ЗАМОРИТЬ *сов. кого күч-кубатын түгөтүү, айласын кетирүү, жабыктыруу; заморить голодом ачкалыктан жабыктыруу; заморить червячка разг. шам-шум этүү, өзөк жалгоо.*

ЗАМОРИТЬСЯ *сов. разг. айласы кетүү, жабыгуу, биротоло жабыркоо.*

ЗАМОРОЖЕННЫЙ, ай, -ое 1. прич. от заморозить; 2. прил. тондурулган; замороженные фрукты тондурулган жемиштер.

ЗАМОРОЗИТЬ *сов. кого-что жеткире муздатуу, тондуруу, үшүтүү; заморозить рыбу балыкты тондуруу; заморозить средства каражатты өстүрбөй кармап туруу.*

ЗАМОРОЗКИ *только мн. үшүк, тоңголок, күзүндө же жазында боло турган тоңголок.*

ЗАМОРОСИТЬ *сов. дыбырата баштоо, себээлей баштоо; дождь опять заморосил жаан дагы дыбырата баштады.*

ЗАМОРСКИЙ, ая, -ое деңиздин ары жагындагы; заморские страны деңиздин ары жагындагы өлкөлөр; заморские гости деңиздин ары жагынан келген коноктор.

ЗАМОРЫШ *м. разг. ара-бечел, бейкаруу, араң жан.*

ЗАМОСТИТЬ *сов. что төшөө; замостить улицу көчөгө таш төшөө.*

ЗАМОТАТЬ I *сов. 1. что чем (обмотать) ороо, түрүү, түрүп ороо, чулгоо; 2. кого, перен. разг. (утомить) чарчатуу, суй жыгуу, жадатуу.*

ЗАМОТАТЬ II *сов. чем чайкай баштоо; замотать головой башты чайкай, ийкей баштоо.*

ЗАМОТАТЬСЯ *сов. разг. 1. (накрутиться на что-л.) оролуу, чулгануу; 2. перен. (захлопотаться, утомиться) чарчоо, суй жыгылуу, тажоо.*

ЗАМОЧИТЬ *сов. что 1. бир аз суулоо, суу кылуу, нымдоо; замочить ноги бутту суу кылып алуу; 2. (подвергнуть мочению) сууга чылап салуу, чылоо; замочить бельё кирди сууга чылоо; замочить коноплю кара куурайды чылап салуу.*

ЗАМОЧИТЬСЯ *сов. разг. суулануу, суу болуу чылануу, нымдалуу.*

ЗАМОЧНЫЙ, ая, -ое замок-ко т.; замочная скважина кулпунун ачкыч сала турган тешиги.

ЗАМУЖ: **выйти заму́ж** күйөөгө чыгуу, эрге тийүү; **выдать заму́ж** күйөөгө берүү, эрге берүү; **идти́ заму́ж** күйөөгө баруу, эрге баруу.

ЗАМУЖЕМ *нареч.* күйөөгө чыккан, эрдүү; **быть заму́жем** *за кем-л. күйөөлүү* (күйөөдө) болуу, эрдүү болуу.

ЗАМУ́ЖЕСТВО *ср.* күйөөгө чыккандык, эрге тийгендик.

ЗАМУ́ЖНЯЯ *прил.* күйөөгө чыккан, эрдүү; **заму́жняя же́нщина** күйөөгө чыккан аял, эрдүү аял.

ЗАМУРЛЫ́КАТЬ *сов. разг. 1.* кырылдай баштоо (*мис. мышык*); **2. перен. разг. (начать напевать)** кыңкылдай баштоо (*өзүнчө кыңкылдап ырдай баштоо*).

ЗАМУРОВА́ТЬ *сов. кого-что* бүтөп шыбап таштоо (*көңдөй же коңулга бир нерсени катып, оозун бекитип салуу*).

ЗАМУРОВА́ТЬ *несов. см. заму́ровать.*

ЗАМУСО́ЛИТЬ *сов. что, разг.* шилекейлеп алуу, булгап алуу, майга булгап алуу; **замусо́лить рубашку** көйнөктү майга булгап алуу.

ЗАМУТИ́ТЬ *сов. что* ылайлоо, ылай кылуу; **он воды не заму́тит** ал кой оозунан чөп албаган момун, ал эң момун.

ЗАМУТИ́ТЬСЯ *сов.* ылайлануу.

ЗАМУХРЫ́ШКА *м. и жс. разг.* чилдигий, илмигий, жүдөмүш адам.

ЗАМУ́ЧИТЬ *сов. кого 1.* кыйноо, азап тарттыруу, кыйнап олтуруп өлөр абалга жеткирүү; оорутуу; **2. перен. (истомить)** эсин оодаруу, айласын кетирүү; **меня́ заму́чила головна́я боль** баш оору менин айламды кетирди; **3. перен. (надоесть)** жүдөтүү, тажатуу; **он заму́чил меня́ постоянными́ жалоба́ми** тынбай арыздана берип ал мени тажатып бүттү.

ЗАМУ́ЧИТЬСЯ *сов.* кыйналуу, азаптануу, кыйнала берип өлөр абалга жетүү; тажоо, айласы кетүү.

ЗА́МША *жс.* замша (*упадай ийленген тери*).

ЗА́МШЕВЫЙ, ай, -ое *замша-га т.*; **за́мшевы́е ту́фли** замшадан тигилген туфли, замша туфли.

ЗАМШЕ́ЛЫЙ, ая, -ое эңилчек баскан; **замше́лый пень** эңилчек баскан дүмүр.

ЗАМЫВА́ТЬ *несов. см. замы́ть.*

ЗАМЫКА́НИЕ *ср. 1. (запирание)* кулпулоо, кулптоо; **2. (соединение)** учун кошуу, бириктирүү; **коро́ткое замыка́ние** эл. учу бириге калуу (*ушундай учурда электр зымы өтө кызып, андан жалын чыгат*).

ЗАМЫКА́ТЬ *несов. 1. см. замкну́ть; 2. (быть в конце)* арткы катарында болуу; **замыка́ть ше́ствие** салтанаттуу жүрүштүн артында болуу.

ЗАМЫКА́ТЬСЯ *несов. 1. см. замкну́ться; 2. страд. к замы́кать.*

ЗА́МЫСЕЛ *м. 1. (намерение)* ой, пикир; **2. (идея произведения)** чыгарманын идеясы; **за́мысел пье́сы** пьесанын идеясы.

ЗАМЫ́СЛИТЬ *сов. см. замы́шлять.*

ЗАМЫСЛОВА́ТО *нареч.* түшүнүгүн кыйындатып.

ЗАМЫСЛОВА́ТОСТЬ *жс.* түшүнүгү кыйындык.

ЗАМЫСЛОВА́ТЫЙ, ая, -ое түшүнүгү кыйын, ойлонорлук; **замысловатый узор** жөнөкөй эмес, кыйын сайма же оймо.

ЗАМЫ́ТЬ *сов. что, разг.* жууп кетирүү, жууп коюуш; **замы́ть пятно́** темгилди жууп кетирүү.

ЗАМЫ́ЧАТЬ *сов.* мөөрөй баштоо.

ЗАМЫ́ШЛЯТЬ *несов. что* ойлонуп жүрүү, ойлонуп коюу.

ЗАМЯ́ТЬ *сов. что, разг.* басып салуу, токтотуп салуу; **замя́ть разгово́р** сөздү токтотуп салуу; **замя́ть де́ло** ишти басып салуу.

ЗАМЯ́ТЬСЯ *сов. разг. 1. (смутиться)* уялып кысылуу; **2. (в разговоре)** кыңк-мыңк этүү, сөз табалбай карбаластап калуу.

ЗАМЯ́УКАТЬ *сов.* мыёолой баштоо.

ЗА́НАВЕС *м. театр.* көшөгө; **подня́ть за́навес** көшөгөнү көтөрүү; **опусти́ть за́навес** көшөгөнү түшүрүү; **за́навес пада́ет** көшөгө түшөт (*жабылат*); **за́навес раздвину́лся** көшөгө ачылды.

ЗАНАВЕ́СИТЬ *сов. что* парда тартуу, көшөгө тартуу; **занавесить окно́** терезеге парда тартуу.

ЗАНАВЕ́СКА *жс.* парда, көшөгө; **заде́рнуть занавески́ на о́кнах** терезенин пардаларын тартып коюу.

ЗАНАВЕ́ШИВАТЬ *несов. см. занавесить.*

ЗАНА́ШИВАТЬ *несов. см. заносить II.*

ЗАНА́ШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. заноси́ться II; 2. страд. к занáшивать.*

ЗАНЕМОГÁТЬ *несов. см. занемóчь.*

ЗАНЕМО́ЧЬ *сов. разг. уст.* ооруп калуу.

ЗА́НЕСЕ́НИЕ *ср.* жазып коюу, кийирүү; **занесéние в спи́сок** тизмеге кийирүү; **занесéние в протоко́л** протоколго кийирүү.

ЗА́НЕСТИ́ *сов. 1. что (принести)* алып келүү, бере кетүү; **това́рищ занёс мне кни́гу** жолдошум мага китеп берип кетти; **занести́ зара́зу** жугуштуу дарт алып келүү; **2. (записать)** жазып коюу; **занести́ в протоко́л** протоколго киргизип коюу; **3. чаще безл. (засыпать)** басып калуу; **весь бе́рег занесло́ песко́м** жээкти бүт кум басып калды; **4. (поднять)** көтөрүү, салуу; **занести́ но́гу в стрéмя** үзөңгүгө бут салуу; **куда́ тебя́ занесло́?** *разг.* сен кайда жоголдун?

ЗА́НЕСТИ́СЬ *сов. разг.* кокурайып калуу, бейил күтүп калуу, кекирейип калуу.

ЗА́НИЖА́ТЬ *несов. см. зани́зить.*

ЗА́НИЗИ́ТЬ *сов. что* ылдыйлатуу, төмөндөтүү, кемитүү; **зани́зить но́рмы вы́работки** иштеп чыгаруу нормасын ылдыйлатуу.

ЗА́НИМАТЕ́ЛЬНО *нареч.* кызыктыра, кызык; **занима́тельно рассказы́вать** кызыктыра сүйлөп берүү.

ЗА́НИМАТЕ́ЛЬНОСТЬ *жс.* кызыктыргычтык, кызыктык.

ЗА́НИМАТЕ́ЛЬНЫЙ, ай, -ое кызык, кызыктырардык; **занимате́льный разгово́р** кызык аңгеме.

ЗА́НИМАТЬ I *несов. см. заня́ть I.*

ЗА́НИМАТЬ II *несов. см. заня́ть II; занима́ть до́лжность* кызмат ордун ээлөө, кызматка туруу; **занима́ть определённую по́зицию** белгилүү позицияда туруу; **занима́ть ви́дное по́ложение** коом ичинде таасирдүү, көрүнүктүү орунду ээлеп туруу; **его́ занима́ет э́тот вопро́с** бул маселе аны кызыктырат.

ЗА́НИМАТЬСЯ I *несов. 1. (учиться)* сабак окуу; **не меша́й мне занима́ться** мага сабак окууга тоскоолдук кылба; **занима́ться в университе́те** университетте окуу; **занима́ться матемáтикой** математиканы окуу; **2. с кем** сабак берүү, окутуу; **занима́ться с учени́ками** окуучуларга сабак берүү; **занима́ться с покупа́телем** сатып алуучу менен иштөө (*сурагандарын берүү, көрсөтүү*).

ЗАНИМАТЬСЯ II несов. см. **заняться** II; ♠у него дух **занимается** мунун деми чыкпай калды, мунун өпкөсү оозуна келди (коркуп, кубанып, кайгырып же чуркаганда).

ЗАНОВО нареч. жаңыдан, кайрадан; **эту работу придётся сделать заново** бул ишти кайрадан жасашка туура келет; **написать заново что-л.** бир нерсени кайрадан жазуу.

ЗАНОЗА I ж. тикен, чөнөр (денеге кирген); **вытащить занозу из пальца** бармакка кирген тикенди сууруп, алып таштоо; **2. м. и ж., перен. разг.** жадатма, жеме.

ЗАНОЗИСТЫЙ, ая, -ое разг. жадаткыч, жемечил; **занозистый человек** жемечил киши.

ЗАНОЗИТЬ сов. что тикен кийирип алуу; **занозить палец** бармагына тикен кийирип алуу.

ЗАНОС м. чаще мн. ширенди, күрткү; **снежные заносы** кар күрткүсү.

ЗАНОСИТЬ I несов. см. занести.

ЗАНОСИТЬ II сов. что чалдыбарын чыгаруу; **заносить пальто** пальтонун чалдыбарын чыгаруу.

ЗАНОСИТЬСЯ I несов. 1. см. занестись; **2. страд.** к заносить I.

ЗАНОСИТЬСЯ II сов. разг. чалдыбары чыгуу, тытылып бүтүү.

ЗАНОСЧИВО нареч. кербездене, кекирейе, текебердене; **ответить заносчиво** кекирейе жооп берүү.

ЗАНОСЧИВОСТЬ жс. кербезденгендик, кекирейгендик, текеберденгендик.

ЗАНОСЧИВЫЙ, ая, -ое кербезденген, кекирейген, текеберденген, текебердүү; **заносчивый ответ** кербезденген жооп; **заносчивый характер** текебердүү мүнөз.

ЗАНОЧЕВАТЬ сов. разг. түнөп кетүү, түнөп калуу, конуп кетүү, конуп калуу; **заночевать в гостях** конокто түнөп калуу.

ЗАНОШЕННЫЙ, ая, -ое разг. эскирген, жыртылган, тытылган.

ЗАНОМЕРОВАТЬ сов. что номердөө, номер коюу, номер салуу.

ЗАНЫТЬ сов. 1. (начать ныть) кыңкылдай баштоо, ыйлактай баштоо, асан кайгыга түшүү; **2. (заболеть)** зыркырай баштоо, какшай баштоо, сыздай баштоо; **у него заныла больная нога** анын оорулуу буту зыркырай баштады.

ЗАНЯТИЕ I ср. (захват) алуу, ээлөө; **занятие крепости** чепти ээлөө.

ЗАНЯТИЕ II ср. 1. (работа, дело, профессия) кызмат, иш, кесип; **род занятий** кылган кесибинин түрү; **выбрать себе занятие по вкусу** өзү каалаган кесипти тандап алуу; **2. занятия мн.** сабак; **занятие; часы занятий** сабак сааттары; **кызмат убактары; занятия в школах начинаются первого сентября** мектептерде сабак биринчи сентябрда башталат; **вести занятия с кем-л.** бирөө менен иш жүргүзүү, бирөөнү окутуу.

ЗАНЯТНО разг. кызык; **он занятно рассказывает** ал кызык кылып айтат.

ЗАНЯТНЫЙ, ай, -ое разг. кызык, кызыктыра турган; **занятная книга** кызык китеп.

ЗАНЯТО безл. в знач. сказ. бош эмес.

ЗАНЯТОЙ, ая, -ое колу бошобогон, чолоосу тийбеген, бош убакты жок; **очень занятой человек** таптакыр колу бошобогон киши.

ЗАНЯТОСТЬ жс. кол бошобогондук, бош эместик, чолоо тийбегендик, колу бошобогондук, бош убакты жоктук; **занятость мешаёт ему часто ходить в театр** колу бош эместик ага театрга көп барууга мүмкүндүк бербейт.

ЗАНЯТЫЙ I, ая, -ое прич. от **занять** I.

ЗАНЯТЫЙ II, ая, -ое 1. прич. от **занять** II; бош эмес; алек; **он занят своей работой** ал өз иши менен алек; **я занят целый день** менин колум күнү бою бошобойт; **в этой отрасли промышленности занято свыше тысячи рабочих** өнөр жайдын бул тармагында минден ашык жумушчу иштейт; **эта квартира занята** бул квартира ээленип калды; **телефон занят** телефон бош эмес; **место занято** орун бош эмес; **2. прил. (захваченный)** жеңип алынган; **в занятой крепости** жеңип алынган чепте; ♠он был занят только собой ал өзү менен гана алек болду.

ЗАНЯТЬ I сов. что (взять взаймы) карыз алуу; **занять сто рублей** жүз сом карыз алуу.

ЗАНЯТЬ II сов. 1. что (заполнить) толтуруу, ээлеп алуу; **книги заняли всю полку** китеп текчени бүт ээледи; **занять весь стол чертежами** столду чертёждор менен жык толтуруу; **работа заняла весь день** иш бир күндү бүт ээледи; **2. что (поместиться, расположиться)** жайлануу, туруу, алуу, ээлөө, олтуруу; **занять квартиру** квартирага жайлануу; **занять боевой пост** күжүрмөн постко туруу; **батарея заняла позицию** батарея позицияга орношту; **занять место** орун алуу; **занять чьё-л. место** бирөөнүн ордун ээлеп алуу; **занять в соревновании первое место** мелдеште биринчи орунду ээлөө; **3. что (какую-л. должность)** ээлөө; **занять место секретаря** секретардык орунду ээлөө; **4. что (завоевать, захватить)** жеңип алуу; **занять неприятельский город** душмандын шаарын жеңип алуу; **5. кого, перен. (развлечь)** эрмек болуу; **занять гостей** конокторго эрмек болуу, конокторду эриктирбөө; **занять ребенка играми** баланы оюн менен алаксытуу; **6. кого-что, перен. (заинтересовать)** ээлөө; **новые планы заняли его воображение** жаңы пландар анын ой-пикирин ээлеп алды.

ЗАНЯТЬСЯ I сов. 1. чем (приступить к какому-л. делу) иришүү, киришүү; **заняться работой** жумуш менен иришүү; **заняться делом** иш менен иришүү; **заняться хозяйством** чарбачылык менен иришүү; **заняться литературой** адабият ишине киришүү; **заняться спортом** спорт менен иришүү; **заняться музыкой** музыка менен иришүү; **2. кем-чем (сосредоточить свой интерес)** аябай (өтө) көңүл буруу; **этим ребёнком надо серьёзно заняться** бул балага аябай көңүл буруш керек; **3. с кем-чем (помочь в учении):** **заняться с этим учеником** бул окуучуга жардам берүү; ♠заняться собой сыланып-сыйпануу, жасануу.

ЗАНЯТЬСЯ II сов. 1. (загореться) күйө баштоо, тутана баштоо; **костёр занялся** от тутана баштады; **2. (начать брезжить)** агара баштоо, кулан өөк сала баштоо; **заря занялась** таң агара баштады.

ЗАОБЛАЧНЫЙ, ая, -ое булуттун үстүндөгү, булуттан өйдөкү; **заоблачная высь** булуттун үстүндөгү бийик асман; **заоблачные мечты** перен. асмандаган куру кыял.

ЗАОДНО нареч. 1. (единодушно, сообща) бирге, чогуу, биргелешип; **действовать с кем-л.** заодно бирөө менен биргелешип, чогуу аракет кылуу; **быть заодно с кем-л.** бирөө менен бирге болуу; **2. разг. (кстати)** кошо, бирге; **купите заодно и папирос** ошону менен бирге папирос да сатып алыңыз.

ЗАОКЕА́НСКИЙ, ая, -ое океандын ары жагындагы.

ЗАОРА́ТЬ *сов. разг.* айкыра баштоо, кыйкыра баштоо, бакыра баштоо, баркылдай баштоо; **заора́ть на кого-л.** айкырып бирөөгө кыйкыра баштоо.

ЗАОСТРЕ́ННОСТЬ *жс.* курчугандык, кескин түрдө коюлгандык; *политическая заострённость* саясий жактан курчугандык.

ЗАОСТРЕ́ННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от заострить;* **2.** *прил.* учталган; **заострённый карандаш** учталган карандаш.

ЗАОСТРИ́ТЬ *сов. что* **1.** курчутуу, учтоо; **заостри́ть карандаш** карандашты учтоо; **2.** *перен.* күчөтүү, кескин түрдө коюу, бүт буруу; **заостри́ть внима́ние** көңүлдү бүт буруу; **заостри́ть вопро́с** маселени кескин түрдө коюу; **заостри́ть бди́тельность** кыраакылыкты күчөтүү.

ЗАОСТРИ́ТЬСЯ *сов. 1.* *(стать острым)* курчуу, учталуу; *у больного заострился нос* оорунун мурду эле чуштуюп калды; **2.** *перен. (о противоречиях и т.п.)* күчөй баштоо, кескин түргө айлануу.

ЗАОСТРЯ́ТЬ *несов. см. заостри́ть.*

ЗАОСТРЯ́ТЬСЯ *несов. 1.* *см. заостри́ться;* **2.** *страд. к заостря́ть.*

ЗАОХА́ТЬ *сов. разг.* кокуйлай баштоо, ойбойлой баштоо.

ЗАО́ЧНИК *м.* заочник (*сырттан окуучу*).

ЗАО́ЧНО *нареч. 1.* сыртынан; **реши́ть за́очно что-л.** бир нерсени сыртынан чечүү; **приговори́ть за́очно юр.** сыртынан өкүм чыгаруу; **2.** *(об обучении)* сырттан; **обуча́ться за́очно** сырттан окуп жүрүү.

ЗАО́ЧНЫЙ, ая, -ое **1.** сырттан; **за́очное реше́ние** сырттан чыгарылган чечим; **за́очный пригово́р юр.** сыртынан чыгарылган өкүм; **2.** *(об обучении)* сырттан; **за́очное обуча́ение** сырттан окуу.

ЗА́ПАД *м.* батыш, күн батыш; **на за́пад** батышты карай; **к западу от...** -дан батышка карай, -нын батышында.

ЗАПАДА́ТЬ *несов. см. запáсть.*

ЗА́ПАДНИК *м. ист.* батышчыл (*см. западни́чество*).

ЗА́ПАДНИЧЕСТВО *ср. ист.* батышчылдык (*19* кылымда орус коомчулугунда пайда болгон агым; бул агым – Россиянын өнүгүшү өзүнө таандык жол менен эмес, Батыш Европанын өнүгүш жолу менен барууга тийиш деп эсептеген).

ЗАПАДНОЕВРОПЕ́ЙСКИЙ, ая, -ое батыш европалык.

ЗА́ПАДНЫЙ, ай, -ое *запад-га т.*; **за́падный ве́тер** батыштан соккон шамал; **за́падные держа́вы** батыш мамлекеттер.

ЗАПАДНЯ́ *жс.* тузак; капкан; **поста́вить запа́дню** тузак тартуу, капкан салуу; **попа́сть в запа́дню** *прям., перен.* тузакка түшүп берүү; **устро́ить запа́дню врагу́** душманды колго түшүрүш үчүн тузак тартуу; **замани́ть в запа́дню** *прям., перен.* тузакка түшүрүш үчүн алдап чакыруу.

ЗАПА́ЗДЫВАНИЕ *ср.* кечигүү.

ЗАПА́ЗДЫВАТЬ *несов. см. запозда́ть.*

ЗАПА́ИВАТЬ *несов. см. запая́ть.*

ЗАПА́ЙКА *жс. 1.* *(действие)* кандоо, данекерлөө; **2.** *(запаянное место)* данекерленген жер.

ЗАПАКО́ВАТЬ *сов. что* таңуу, таңгактоо, ороо, байлоо (*орон же ящичке салып таңуу*); **запакóвать кн́иги** китептерди таңгактоо.

ЗАПАКО́ВАТЬСЯ *сов. разг.* таңылуу, оролуу (*оролуп же ящичке салынып таңылуу*).

ЗАПАКО́ВЫВАТЬ *несов. см. запакóвать.*

ЗАПАКО́ВЫВАТЬСЯ *несов. 1.* *см. запакóваться;* **2.** *страд. к запакóвывать.*

ЗАПА́КОСТИТЬ *сов. разг. что 1.* *(загрязнить)* булгоо, булганыч кылуу, бычыратуу; **2.** *перен.* ыпыластоо, ыпылас кылуу; бузуу, бүлдүрүү.

ЗАПА́Л I *м. вет. (болезнь у животных)* жөткүрүк; **лоша́дь с запáлом** жөткүрүктүү ат.

ЗАПА́Л II *м. тех., воен.* запал (*жарылуучу заттарды жалындытып жибере турган нерсе*); **орудийный запáл** замбиректин запалы; **подрывной запáл** жарып бузгуч запал.

ЗАПАЛИ́ТЬ I *сов. что, разг. (зажечь)* жагуу, күйгүзүү, күйдүрүү, өрттөө; **запали́ть солóму** саманды өрттөө.

ЗАПАЛИ́ТЬ II *сов. разг. (начать палить)* аткылай баштоо, жаадыра баштоо, ок жаадыра баштоо; **запали́ть из пу́шек** замбиректен аткылай баштоо.

ЗАПАЛИ́ТЬ III *сов. кого-что, обл. (о лошади) 1.* жөткүрүү; **2.** *(опойть)* кыйналган аттын терин кургатпай туруп сугаруу.

ЗАПА́ЛЬЧИВО *нареч.* ачуусун токтото албай, ачуу менен, корс этип.

ЗАПА́ЛЬЧИВОСТЬ *жс.* ачуулуулук, бат ачуулангычтык, корстук; **отвэ́тить с запáльчивостью** ачууланып жооп берүү; **в запáльчивости он наговори́л много ли́шнего** ал ачуусу менен ашык сөздү көбүрөөк сүйлөп койду.

ЗАПА́ЛЬЧИВЫЙ, ая, -ое күйкөлөктөнмө, корс, ачуусу чукул.

ЗАПА́МЯТОВАТЬ *сов. что, разг.* унутуп коюу.

ЗАПАНИБРА́ТА *нареч. разг.* өз кишидей, жакын тааныштай; **он с ним запанибра́та** ал аны менен өз кишидей.

ЗАПА́РИВАТЬ *несов. см. запáрить 1, 2.*

ЗАПА́РИТЬ *сов. что, разг. 1.* буулоо, буулап тазартуу (*обработать паром*); ысык сууга жибитүү (*обдать кипятком*); **запа́рить ткань** тканды буулоо (*буу аркылуу иштеп чыгаруу*); **2.** *кого (загнать лошадь)* чаба берип, кара терге түшүрүү (*мис. атты*); **3.** *безл.* үп боло баштоо; **опя́ть запáрило, давно дожде́й не́ было** дагы үп боло баштады, көптөн бери күн жааган жок.

ЗАПА́РИТЬСЯ *сов. разг. 1.* *(в бане)* парга кирип, шыпыргы менен чабына берип алсыроо; парга отуруу, парга түшүү; **2. *(покрыться потом)* кара терге түшүү, аябай тердөө; **лоша́дь совсе́м запáрилась** ат аябай кара терге түштү; **3. *(устать, измучиться)* чарчап бүтүү, оор иштен сүй жыгылуу.****

ЗАПА́РЫВАТЬ *несов. см. запоро́ть.*

ЗАПА́С *м. 1.* *запас (камдалган; белең); запас товаров* товарлардын запасы; **запа́с боеприпа́сов** ок-дары запасы; **золото́й запáс** *жс.* алтын запасы; **2.** *запасы мн.* запастар; **продово́льственные запáсы** азык-түлүк запастары; **у меня́ все запáсы вы́шли** менин запастарым таптакыр түгөндү; **поделе́ться свои́ми запáсами с кем-л.** *өзүнүн* запастарынан (*азык-түлүгүнөн*) бирөөгө бөлүштүрүү; **3.** *перен.* *запас (ой-пикир, билим-сезим жөнүндө); у него́ бога́тый запáс зна́ний* анын билим запасы өтө бай; **запас слов** сөз запасы; **исто́щить запáс терпе́ния** кишини чы-

датпай жиберүү; **4.** (у одежды) запас; **платье с запасом** запасы бар көйнөк (кең, узун); **5. воен.** запас; **уволить в запас** запаска чыгаруу (аскерден бошотуп, граждандарына кошуу); **отложить про запас** кокус керек болор деп сактап коюу; **в запасе** камдалган, беленделген.

ЗАПАСАТЬ несов. см. запастись.

ЗАПАСАТЬСЯ несов. **1. см.** запастись; **2. страд. к** запасать.

ЗАПАСЛИВОСТЬ ж. камбылдык, камылгалуулук, сарамжалдуулук; **запасливость хозяйки** үй ээсинин (аялдын) сарамжалдуулугу.

ЗАПАСЛИВЫЙ, ай, -ое камбыл, камылгалуу, сарамжалдуу.

ЗАПАСНОЙ, ая, -ое **1. запас-ка т.;** **запасные части машин** машинанын запас бөлүктөрү; **запасной выход** чыгуучу запас эшик; **запасные войска** запас войсколор; **2. в знач. суш. м. воен.** запастагы; **призыв запасных** запастагыларды чакыруу.

ЗАПАСНЫЙ, ай, -ое см. **запасной 1;** **поставить поезд на запасный путь** поездди запас жолго коюу.

ЗАПАСТИ сов. что, чего камдоо, белендөө; **запастись дров на зиму** кышка отун белендөө.

ЗАПАСТИСЬ сов. чем **1.** запас кылып коюу, камдап алуу, белендеп алуу; **запастись дровами** отунду белендеп алуу; **2. перен. (собрать)** чогултуу, жыйнап алуу; **запастись необходимыми сведениями** зарыл маалыматтарды жыйнап алуу; **запастись нужными справками** керек справкаларды чогултуп алуу; **запастись терпением** эптеп чыдап туруу, сабыр кылуу.

ЗАПАСТЬ сов. **1. разг. (завалиться за что-л.)** түшүп кетүү, түшүп кетип көрүнбөй калуу; **2. перен. (запечатлеться)** бекем орноо; **его слова глубоко запали мне в душу** анын сөздөрү көңүлүмө бекем орноду.

ЗАПАХ м. жыт; **запах цветов** гүлдүн жыты; **приятный запах** сонун жыт; **слышать запах или чувствовать запах** жыт алуу, жыт сезүү.

ЗАПАХАТЬ сов. **1. (начать пахнуть)** айдай баштоо, айдоо; **2. что (вспахать после сева)** үстүнөн айдоо (үрөн себилгенден кийин).

ЗАПАХИВАТЬ I несов. см. запахать **2.**

ЗАПАХИВАТЬ II несов. см. запахнуть.

ЗАПАХИВАТЬСЯ несов. см. запахнуть.

ЗАПАХНУТЬ I сов. **1.** жыттана баштоо; **запахло гарью** күйүк жыттана баштады; **2. безл. чем, перен.** сезилүү, болчудай болуп туруу, жыты келүү; **запахло весной** жаздын жыты келе баштады.

ЗАПАХНУТЬ II сов. что кымтылоо, кумтулоо; **запахнуть шубу** тонду кымтылоо.

ЗАПАХНУТЬСЯ сов. кымтылануу кумтулануу, кумтуланып оронуп алуу; **запахнуться в халат** кумтуланып халатка оронуп алуу.

ЗАПАЧКАТЬ сов. кого-что **1.** булгоо, булгап коюу, кирдетүү; **запачкать чернилами** сыя менен булгап коюу; **2. перен. разг.** бетине көө жабуу, каралоо.

ЗАПАЧКАТЬСЯ сов. булгануу, кирдөө, шалтактоо.

ЗАПАШКА ж. с.-х. **1. (пахота)** айдоо, соколоо; **2. (количество запаханного)** айдалган жер.

ЗАПАШНИК м. с.-х. **запашник** (тайыз айдоочу кичине соко).

ЗАПАЯТЬ сов. что кандап жамоо, данекерлөө, данекерлеп жамоо; **запаять кастрюлю** кастрюлду данекерлеп жамоо.

ЗАПЁВ м. хорду баштап, жалгыз ырдоо.

ЗАПЕВАЛА м. хор баштоочу.

ЗАПЕВАТЬ несов. (в хоре) хорду баштоо.

ЗАПЕКАНКА ж. **1. запеканка** (ар түрдүү жемиштен даярдалуучу ичимдик); **вишнёвая запеканка** чиенден жасалган запеканка; **2. кул. запеканка** (крупнага же кесмеге жумуртка жана май кошулуп пирог түрүндө бышырган тамак).

ЗАПЕКАТЬ несов. см. запечь.

ЗАПЕКАТЬСЯ несов. **1. см.** запечься; **2. страд. к** запекать.

ЗАПЕЛЕНАТЬ сов. кого бөлөө, ороо, чулгоо; **запеленать ребёнка** баланы бөлөө (ороо).

ЗАПЕНИТЬСЯ сов. көбүктөнө баштоо, көбүрө баштоо; **вино запенилось** вино көбүрө баштады.

ЗАПЕРЁТЬ сов. кого-что бекитүү; **запереть на замок** кулпулап бекитүү.

ЗАПЕРЁТЬСЯ сов. **1.** бекинүү; **запереться в комнате** бөлмөгө бекинүү; **2. перен. разг. (не признаваться)** көшөрүп айтпай коюу.

ЗАПЕРШИТЬ сов. безл. разг. кычыша баштоо, кычыштыра баштоо, ачышуу; **у меня запершило в горле** менин тамагым кычыша баштады.

ЗАПЕСТРЁТЬ сов. **1. (начать пестреть)** ала-була боло баштоо, ак-ала боло баштоо, боз-ала боло баштоо; **2. (начать виднеться – о пёстром)** ала-була болуп көрүнө баштоо, көк-жашыл болуп көрүнө баштоо, кызыл-тазыл болуп көрүнө баштоо; **пéред глазами запестрели поля талаа** көк-жашыл болуп көрүнө баштады.

ЗАПЁТЬ сов. **1.** что ырдап жиберүү, обон сала баштоо; **запеть песню** ыр ырдап жиберүү; **2. (о птицах)** сайроо; кыйкыруу (о петухе); **он запёл другое** разг. анын сөзү башкача болуп калыптыр.

ЗАПЕЧАЛИТЬСЯ сов. разг. капалана баштоо, кайгыра баштоо, муңкана баштоо.

ЗАПЕЧАТАТЬ сов. что **1. (заклеить)** чаптоо, жабыштыруу, желимдөө; **запечатать конверт** конвертти чаптоо; **2. (наложить печать, опечатать)** печать басуу, печаттоо; **запечатать помещение** үйгө печать басып, жаап салуу.

ЗАПЕЧАТЛЕВАТЬ несов. см. запечатлеть.

ЗАПЕЧАТЛЕВАТЬСЯ несов. **1. см.** запечатлеться; **2. страд. к** запечатлевать.

ЗАПЕЧАТЛЁТЬ сов. что тутуп калуу; **запечатлеть в памяти** эсте тутуп калуу.

ЗАПЕЧАТЛЁТЬСЯ сов. тутулуп калуу; **запечатлеться в памяти** көкүлгө нык орноп калуу, эсте тутулуп калуу.

ЗАПЕЧАТЫВАТЬ несов. см. запечатать.

ЗАПЁЧЬ сов. что камырга ороп же күлгө көөмп бышыруу.

ЗАПЁЧЬСЯ сов. **1.** бышуу (куржак бышуу); **картошка запеклась** картошка бышты; **2. (о крови)** катып калуу; **3. (пересохнуть)** кеберсүү; **губы запеклись** эрин кеберсиди.

ЗАПЁКШИЙСЯ, ася, -еся **запёкшаяся кровь** катып калган кан; **запёкшиеся губы** кеберсиген эрин.

ЗАПИВАТЬ несов. см. запить.

ЗАПИНАТЬСЯ несов. см. запнуться.

ЗАПИНКА ж.: **без запинки** токтолбостон, буйдалбастан; **говорить без запинки** буйдалбастан сүйлөө.

ЗАПИРАТЕЛЬНОСТЬ *ср.* көшөрүп айтпай коюучулук, айыпты мойнуна албай коюучулук.

ЗАПИРАТЬ *несов. см. запереть.*

ЗАПИРАТЬСЯ *несов. 1. см. запереться; 2. страд. к запереть.*

ЗАПИСАТЬ *сов. что 1.* жазып алуу; *записать лекцию* лекцияны жазып алуу; *2. кого-что (внести в список)* жазып коюу, тизмеге кийирүү; *записать кого-л. на приём к врачу бирөөнү* врачтын кабыл алышына жазып коюу; *записать что-л. в протокол* бир нерсени протоколго кийирүү.

ЗАПИСАТЬСЯ *сов. жазылуу; записаться на приём* кабыл алынууга жазылуу; *записаться в библиотеку* китепканага жазылуу.

ЗАПИСКА *жс. 1. (коротенькое письмо)* кыскача кат; *пришлите мне записку* мага кыскача кат жазып жибериз; *2. записка (кыскача кат); служебная записка* кызмат запискасы; *докладная записка* докладной записка (*баяндоо каты*); *3. записки мн. (тетрадь с записями)* жазуу дептери, запискалар (*угулган же көрүлгөн нерселердин жазуулары*); *читать лекции по запискам* лекцияны запискалар боюнча окуу; *4. записки мн. (дневник, воспоминания)* запискалар, запискалар дептери (*жол дептери*); *путевые записки* жол запискалары; *5. записки мн.* запискалар (*кээ бир илимий журналдардын аттары*).

ЗАПИСНОЙ I, ая, -ое *записная книжка* жазуу дептереси.

ЗАПИСНОЙ II, ая, -ое *разг. (завязтый)* ашынган; *записной игрок* ашынган оюнчу же кумарчы.

ЗАПИСЫВАТЬ *несов. см. записывать.*

ЗАПИСЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. записываться; 2. страд. к записывать.*

ЗАПИСЬ *жс. 1. (действие)* жазып алуу; *запись на родных скáзок* эл жомокторун жазып алуу; *запись на пластинку* пластинкага жазып алуу; *отдел записи актов гражданского состояния (загс)* граждандык ал-абалдын актыларын жазуу бөлүмү (*загс*); *2. записи мн. (заметки)* заметкалар жазуу; *тетрадь с записями* заметкалар жазылган дептер; *составление записей* заметкалар түзүү, жазып чыгуу.

ЗАПИТЬ *сов. 1. (запьянствовать)* ичкиликке берилип кетүү; *2. что чем* артынан ичүү, кошуп ичүү, кошо ичүү; *запить лекарство водой* дарынын артынан суу ичүү.

ЗАПИХАТЬ *сов. что, разг. тыгуу, тыга салуу; запихать бума́ги в стол* кагаздарды столго тыга салуу.

ЗАПИХИВАТЬ *несов. см. запихать.*

ЗАПИХНУТЬ *однокр. что, разг. тыгуу, тыга салуу.*

ЗАПИЩАТЬ *сов. чыйылдай баштоо (о ребёнке); чырылдай баштоо (о птенце).*

ЗАПЛАКАННЫЙ, ая, -ое ыйлаган; *заплаканные глаза́* ыйлаган көз.

ЗАПЛАКАТЬ *сов. ыйлай баштоо, ыйлап жиберүү.*

ЗАПЛАНИРОВАТЬ *сов. что* пландоо.

ЗАПЛАТА *жс.* жамак, жамаачы; *наложить заплату* жамак салуу; *весь в заплатах* баары жамаачыланган, кырк жамак.

ЗАПЛАТАТЬ *сов. что, разг. жамаачылоо; заплатать руба́ху* көйнөктү жамаачылоо.

ЗАПЛАТИТЬ *сов. 1. что* төлөө; *заплатить по счёту* счёт боюнча төлөө; *2. чем за что, перен.* акысын кайта-

руу, эсесин чыгаруу; *заплатить жизнью за свободу и независимость родины* родинанын эркиндиги жана көз каранды эместиги үчүн өз жанын курман кылуу.

ЗАПЛЕВАТЬ *сов. кого-что, разг. түкүрүп булгоо; заплевать пол* үйдүн полуна түкүрүп булгоо.

ЗАПЛЕСНЕВЕЛЫЙ, ая, -ое көгөрүп кеткен, көк заңкер баскан.

ЗАПЛЕСНЕВЕТЬ *сов. көгөрүп кетүү, көк заңкер басуу.*

ЗАПЛЕСТИ *сов. что* өрүү, чырмоо; *запести косу* чач өрүү.

ЗАПЛЕТАТЬ *несов. см. заплести.*

ЗАПЛЕТАТЬСЯ *несов. 1. разг. күрмөөгө, шилтөөгө келбей калуу; у него́ от волнения́ язык заплетается* өтө толкундангандыктан анын тили күрмөөгө келбей калды; *2. страд. к заплетать.*

ЗАПЛЁЧНЫЙ, ая, -ое ийинге асынма; *заплёчный мешо́к* ийинге асынма баштык; *заплёчных дел ма́стер уст.* желдет, баш кесер.

ЗАПЛОМБИРОВАТЬ *сов. что 1. (положить пломбу)* пломбалоо, пломба коюу; *запломбировать зуб* тишке пломба коюу; *2. (запечатать пломбой)* пломбалоо, пломба менен бекитүү; *запломбировать товарный вагон* товардык вагонду пломбалап бекитүү.

ЗАПЛОМБИРОВАТЬ *несов. см. запломбировать.*

ЗАПЛУТАТЬСЯ *сов. разг. адашуу, адашып кетүү, жолдон адашуу.*

ЗАПЛЫВ *м. спорт.* заплыв (*сууда сүзүп жарышуунун бир түрү*); *заплыв на короткую дистанцию* кичине дистанцияга заплыв жасоо (*жарышуу*).

ЗАПЛЫВАТЬ I *несов. см. заплыть I.*

ЗАПЛЫВАТЬ II *несов. см. заплыть II.*

ЗАПЛЫТЬ I *сов. (о пловце)* ыраак сүзүп кетүү; *заплыть на середину реки́* дарыянын ортосуна сүзүп баруу.

ЗАПЛЫТЬ II *сов. 1. (затечь чем-л.)* эрип түшүү, эшилип түшүү, ылжырап түшүү; *свеча́ заплыла́* шам эрип түшө баштады; *2. (покрыться отёками)* шишимек тартуу, шишик басуу; *у него́ глаза́ заплыли́ жи́ром* анын көзүн май басып калды.

ЗАПЛЯСАТЬ *сов. бийлей баштоо.*

ЗАПНУТЬСЯ *сов. муактануу; запнуться на трудо́м сло́ве* кыйын сөзгө келгенде муактана калуу.

ЗАПОВЕДНИК *м. заповедник, корук (сейрек өсүмдүк жана айбандар атайын өстүрүлө турган жана аларды коруй турган жер).*

ЗАПОВЕДНЫЙ, ая, -ое корулган; *заповедный лес* корук токой.

ЗАПОВЕДЬ *жс. 1. рел.* катуу диний осуят; парыз; *2. перен. (наставление)* катуу насият.

ЗАПОДА́ЗРИВАТЬ *несов. см. заподозрить.*

ЗАПОДО́ЗРИТЬ *сов. кого-что в чём* күнөм саноо, шек алуу, шек кылуу, шек саноо; *заподозрить кого-л. в просту́пке* кылмыштуу деп бирөөдөн шек саноо.

ЗАПО́ЕМ *нареч. разг. 1.:* пить запоем мезгил-мезгили менен баш көтөрбөстөн ичүү; *2. перен.* тынбай; *читать запоем* тынбай окуу (китепти); *кури́ть запоем* тынбай тартуу (*чылымды*).

ЗАПОЗДА́ЛЫЙ, ая, -ое кечиккен, убагында болбогон; *запоздалая по́мощь* кечигип берилген жардам; *запоздалое разви́тие* кечиккен өсүш.

ЗАПОЗДАНИЕ *ср.* кечигип калуу, кечигүү; **прийти с большим запозданием** көп кечигип келүү.

ЗАПОЗДАТЬ *сов.* кечигүү; **запоздать с уплатой** кечигип төлөө.

ЗАПОЙ *м.* мезгил-мезгили менен аябай ичүү; **страдать запоем** мезгил-мезгили менен аябай ичүү адатынан кыйналуу.

ЗАПОЛЗАТЬ I *сов.* эмгектей баштоо, жөрмөлөй баштоо; **ребёнок запёлзал по полу** бала үйдө эмгектеп жүрө баштады.

ЗАПОЛЗАТЬ II *несов. см. заползти.*

ЗАПОЛЗТИ *сов.* эмгектеп, жөрмөлөп, боору менен жылып кирүү же чыгуу (*бийикке*).

ЗАПОЛНЕНИЕ *ср.* толтуруу, толуктоо; **заполнение анкеты** анкетаны толтуруу.

ЗАПОЛНИТЬ *сов. что 1.* толтуруу, толуктоо; **зрители заполнили зал** көрүүчүлөр залга жык толду; **заполнить время работой** убактыны иш менен толтуруу; **2. (вписать)** жазып толтуруу; **заполнить анкету** анкетаны толтуруу.

ЗАПОЛНИТЬСЯ *сов.* толуу; **площадь заполнилась народом** аянт элге жык толду.

ЗАПОЛНЯТЬ *несов. см. заполнить.*

ЗАПОЛНЯТЬСЯ *несов. 1. см. заполниться; 2. страд. к заполнять.*

ЗАПОЛУЧИТЬ *сов. кого-что, разг.* колго алуу, алып коюу, эптеп табуу.

ЗАПОЛЫХАТЬ *сов.* жалындай (жалбырттай) баштоо.

ЗАПОЛЯРНЫЙ, *ая, -ое* полюстун ары жагындагы; **заполярный город Игарка** полюстун ары жагындагы Игарка шаары.

ЗАПОМИНАНИЕ *ср.* эстеп калуу, эсте калтыруу, эсте тутуп калуу.

ЗАПОМИНАТЬ *несов. см. запомнить.*

ЗАПОМИНАТЬСЯ *несов. 1. см. запомниться; 2. страд. к запоминать.*

ЗАПОМНИТЬ *кого-что 1. сов. (сохранить в памяти)* эсте тутуу; **запомнить стихи наизусть** ырды жатка эсте тутуу; **2. несов. с отриц. (помнить)** эстөө, эскерүү; **такого дождливого лета старожилы не запомнят** мындай жаанчыл жай эски тургундардын эсинде жок.

ЗАПОМНИТЬСЯ *сов.* эске түшүү, эстелүү; **мне запомнились эти стихи** бул ыр менин эсимде калды.

ЗАПОНКА *жс. запонка* (көйнөктүн жакасын жана жеңин кармауучу илгек).

ЗАПОР I *м.* бекиткич; кулпу; **дверь без запора** бекиткичи жок эшик; **дверь на запоре** эшик бек, эшик кулпулуу.

ЗАПОР II *м. мед.* запор, ич катуу.

ЗАПОРОЖЕЦ *м. ист.* запорожьелик, запорожец (15–17 кылымдагы Запорожьелик Сечь казак орустарынын аскери).

ЗАПОРОЖСКИЙ, *ая, -ое* запорожьелик.

ЗАПОРОТЬ *сов. разг. 1. кого* сабап өлтүрүү, токмоктоп өлтүрүү; **2. что (испортить)** бузуп коюу, бузуп алуу; **запороть деталь** деталды (тетикти) бузуп коюу.

ЗАПОРОШИТЬ *сов. 1. безл.* кыламык кар басуу; **дорогу запорошило снегом** жолду кыламык кар басты; **2. (начать порошить)** кыламыктап жаай баштоо; **запорошил снежок** кар кыламыктап жаай баштады; **3. что, разг. (засорить)** чаң кирүү, кыпын түшүү; **запорошить глаза** көзгө кыпын түшүү.

ЗАПОТЕВАТЬ *несов. см. запотеть.*

ЗАПОТЕЛЫЙ, *ая, -ое* буу баскан, тер баскан, күңүрт болуп калган; **запотелые стекла очков** көз айнектин күңүрт болуп калган айнектери.

ЗАПОТЁТЬ *сов.* буу басуу, тердөө.

ЗАПРАВИЛА *м. разг.* бийлик кылуучу, билерман, мыкчегер.

ЗАПРАВИТЬ *сов. что 1. (положить приправу)* катыктоо, татытуу; **заправить суп сметаной** сорпого каймак катыктоо; **2. (горючим)** куюу; **заправить автомобиль** бензином автомобилге бензин куюу; **3. (всунуть)** салуу, кийирүү; **шымдануу (рубашку в брюки); заправить брюки в сапоги** шымды өтүккө кийирүү.

ЗАПРАВИТЬСЯ *сов. 1. (горючим)* күйүүчү май куюп ачуу; **2. разг. (закусить)** өзөк жалгап алуу.

ЗАПРАВКА *жс. 1. (действие)* май куюу; **заправка машин** машиналарга күйүүчү май куюу; **2. разг. (приправа)** тамактын даамын чыгара турган нерселерди кошуу.

ЗАПРАВЛЯТЬ I *несов. см. заправить.*

ЗАПРАВЛЯТЬ II *несов. разг. (управлять)* бийлик кылуу, башкаруу, мыкчегердик кылуу.

ЗАПРАВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. заправиться; 2. страд. кправлять I.*

ЗАПРАВСКИЙ, *ая, -ое* разг. анык, жеткен; **заправский спортсмен** жеткен спортсмен.

ЗАПРАШИВАТЬ *несов. см. запросить.*

ЗАПРЕТ *м.* тыюу; **наложить запрет** тыюу салуу; **быть под запретом или находиться под запретом** тыюу салынуу, тыюунун алдында болуу.

ЗАПРЕТИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* тыюучу, тыюу салуучу; **запретительный тариф** тыюу салуучу тариф (*айрым товарлар үчүн белгиленген жана аларды алып келип сатыш үчүн тыюу салууга барабар болгон өтө жогорку тарифтеги бажы – пошлина*).

ЗАПРЕТИТЬ *сов. что и с неопр.* тыюу, тыюу салуу.

ЗАПРЕТНЫЙ, *ая, -ое* тыюу салынган; **запретная зона** тыюу салынган зона.

ЗАПРЕЩАТЬ *несов. см. запретить.*

ЗАПРЕЩАТЬСЯ *несов.* тыюу салынуу, уруксат берилбөө.

ЗАПРЕЩЕНИЕ *ср.* тыюу; **наложить запрещение** юр. тыюу салуу.

ЗАПРИМЕТИТЬ *сов. кого-что, разг.* байкап калуу; **заприметить кого-л. в толпе** калың топтун арасынан бирөөнү байкап калуу.

ЗАПРИХОДОВАТЬ *сов. что, бухг.* кирешеге жазып коюу.

ЗАПРОДАВАТЬ *несов. см. продавать.*

ЗАПРОДАЖА *жс.* даяр болбогон нерселерди сатуу же соодалашып жаткан жерде жок нерселерди белгилүү бир келишим менен сатуу.

ЗАПРОДАТЬ *сов. что* даяр болбогон нерселерди же соодалашып жаткан жерде жок нерселерди белгилүү бир келишим менен сатуу.

ЗАПРОЕКТИРОВАТЬ *сов. что* проектиге кийирүү, проектилөө (*проект, план, сметага бир нерселерди кийирүү, долбоордоо*).

ЗАПРОКИДЫВАТЬ *несов. см. запорокинуть.*

ЗАПРОКИДЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. запорокинуть; 2. страд. к запорокидывать.*

ЗАПРОКИНУТЬ *сов. что* чалкалатуу; **запрокинуть голову** башты чалкалатуу.

ЗАПРОКІНУТЬСЯ *сов.* чалкалоо; **голова́ его за-прокину́лась** анын башы чалкалай түштү.

ЗАПРОПАСТИТЬСЯ *сов. разг.* дайынсыз жоголуу, жоголуп кетүү, жигүү; **где ты запропастился?** сен кайда жоголуп кеттиң?

ЗАПРО́С *м.* 1. *офиц.* суроо; **сделать за́прос** сурап билүү; **за́прос депутата** депутаттын суроосу; **посла́ть за́прос в учрежде́ние** мекемеге суроо жиберүү; 2. (*назначе́ние чрезме́рной це́ны*) суроо (*баасын ашыра суроо*); **це́ны без за́проса** баасы ашык суралбайт; 3. *запросы мн.* (*потре́бности*) таламдар, талаптар; мүдөөлөр; **иде́йные за́просы** идеялык таламдар; **культу́рные за́просы** маданий талаптар; **нужды и за́просы масс** көпчүлүктүн муктажы жана талаптары.

ЗАПРОСИ́ТЬ *сов.* 1. *офиц.* (*сделать за́прос*) суроо; **запроси́ть в пи́сьменной фо́рме** кат жүзүндө суроо жиберүү; **запроси́ть чьё-л. мнѐние бирөөнүн** пикирин билүү үчүн суроо берүү; 2. (*цену*) кымбат суроо; **запроси́ть сли́шком до́рого** өтө кымбат суроо (*бааны*).

ЗА́ПРОСТО *нареч.* ачык-айрым, өз кишидей; **бы́вать у кого-л. за́просто** бирөөнү күндө өз кишидей болуп отуруу.

ЗАПРО́СЫ *мн. см.* за́прос 3.

ЗАПРОТЕСТОВА́ТЬ *сов.* каршы тура баштоо, каршылык кыла баштоо; **запротестова́ть против чего-л.** бир нерсеге каршылык кыла баштоо.

ЗАПРОТОКОЛИ́РОВАТЬ *сов.* что протоколго кийирүү, протоколго жазуу.

ЗАПРУ́ДА *ж.* убактылуу бөгөөл, байламта.

ЗАПРУДИ́ТЬ *сов.* что, *разг.* 1. (*задержа́ть запрудой*) бөгөөл жасоо, байламта куруу, бөгөө, тосуу; **запруди́ть реку́** өзөндү бөгөө, тосуу; 2. *перен.* (*переполни́ть*) тосуу, бөгөө; **толпа́ запрудила́ у́лицы** эл көчөлөрдү бөгөп калды.

ЗАПРУ́ЖИВАТЬ *несов. см.* запрудить.

ЗАПРЫ́ГАТЬ *сов.* секире баштоо; **запрыга́ть от ра́дости** кубанганынан секире баштоо.

ЗАПРЯ́ГАТЬ *несов. см.* запрячь.

ЗАПРЯ́ГАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* запрячься; 2. *страд.* к запряга́ть.

ЗАПРЯ́ЖКА *ж.* 1. (*действи́е*) чегүү, кошуу; 2. (*позво́зка с лоша́дьми*) ат-араба, ат чегилген араба.

ЗАПРЯ́ТАТЬ *сов.* кого-что жашыруу, бекитүү, катып салуу.

ЗАПРЯ́ТАТЬСЯ *сов.* жашынуу, бекинуу.

ЗАПРЯ́ЧЬ *сов.* кого-что чегүү, кошуу; **запря́чь ло́шадь в теле́гу** атты арабага кошуу.

ЗАПРЯ́ЧЬСЯ *сов. разг.* чегилүү; **запря́чься в рабо́ту** *перен.* ишке чегилүү.

ЗАПУ́ГАННЫЙ, *ая*, -ое 1. *прич. от* запуга́ть; 2. *прил.* жүрөк заада, жалкоотай.

ЗАПУГА́ТЬ *сов.* кого коркутуу, чочутуу, сезин алуу, үркүтүү.

ЗАПУ́ГИВАНИЕ *ср.* коркутуу, чочутуу, сезин алуу.

ЗАПУ́ГИВАТЬ *несов. см.* запуга́ть.

ЗАПУ́ДРИТЬ *сов.* что упа сыйпоо, упа жагуу.

ЗАПУСКА́ТЬ I *несов. см.* запусти́ть I.

ЗАПУСКА́ТЬ II *несов.* см. запусти́ть II.

ЗАПУСТЕ́ЛЫЙ, *ая*, -ое ээн калган, бош калган, кыйраган, бүлүнгөн.

ЗАПУСТЕ́НИЕ *ср.* ээн калуу, бош калуу, кыйроо, бүлүнүү.

ЗАПУСТЕ́ТЬ *сов.* каңгырай (кыйрай, бүлүнө) баштоо.

ЗАПУСТИ́ТЬ I *сов.* 1. *что, чем, разг.* (*броси́ть*) ыргытуу, ыргытып уруу; **запусти́ть ка́мнем в окно́** терезеге таш ыргытуу, терезени таш менен уруу; 2. *что* (*за-стави́ть взлети́ть*) учуруу; **запусти́ть зме́й** батбарек учуруу; 3. *что* (*засуну́ть*) салуу, кийирүү; **запу́стить ру́ку в карма́н** колду чөнтөккө салуу; 4. *что* (*вонзи́ть*) батыруу, малуу; **запусти́ть ко́гти во что-л.** бир нерсеге тырмагын батыруу.

ЗАПУСТИ́ТЬ II *сов.* что 1. (*довести́ до упадка*) карабай коюп начарлатып жиберүү, карабай таштап коюу; **запусти́ть хозяй́ство** чарбаны карабай коюп начарлатып жиберүү; **запусти́ть сад** бакты карабай таштап коюу; 2. (*да́ть чему-л. разви́ться*) ырбатуу, күчөтүп алуу; **запус-ти́ть боле́знь** ооруну дарылабай коюп күчөтүп жиберүү.

ЗАПУ́ТАННОСТЬ *жс.* чатышкандык, баш аламандык.

ЗАПУ́ТАННЫЙ, *ая*, -ое чатак, чатышкан; **запутан-ный вопро́с** чатышкан маселе.

ЗАПУ́ТАТЬ *сов.* 1. *что* чатуу, чатыштырып алуу; **запу́тать ни́тки** жипти чатыштырып алуу; 2. *что, перен.* (*усложни́ть*) чаташтыруу; **запу́тать де́ло** ишти чаташтыруу; 3. *кого-что, перен. разг.* (*вовлечь, вмеша́ть*) катыштыруу, кабылтуу, чаташтыруу.

ЗАПУ́ТАТЬСЯ *сов.* 1. чаташып калуу, илинип калуу; **волосы́ запутали́сь** чач чаташып калды; **го́лубь запу́тал-ся в силкѐ** көгүчкөн тузакка илинип калды; 2. *перен.* (*усложни́ться*) чатакка айлануу; **де́ло запу́талось** иш чатакка айланды; 3. *перен.* (*очути́ться в затрудни́тельном поло́жении*) батуу, кыйын абалда калуу; **запу́таться в долга́х** карызга батуу; 4. *перен.* (*в речи, мысля́х*) адашуу, жаңылуу, чаташуу; **свидѐтель запу́тался в показáния** күбө далил көрсөтүүдө чаташып калды.

ЗАПУ́ТЫВАТЬ *несов. см.* запу́тать.

ЗАПУ́ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* запу́таться; 2. *страд.* к запу́тывать.

ЗАПУ́ХАТЬ *несов. см.* запу́хнуть.

ЗАПУ́ХНУТЬ *сов. разг.* шишип кетүү, шишип калуу, шишүү; **глаза́ запу́хли** көздөрү шишип кетти, көздөрү шишип калды.

ЗАПУШИ́ТЬ *сов.* что басуу, каптоо; **и́ней запу́шил окно́** терезени кыроо басты.

ЗАПУ́ЩЕННОСТЬ *жс.* начарлангандык, кароосуз калтырылгандык; ээн коё бергендик, өз убагында чара көрүлбөгөндүк.

ЗАПУ́ЩЕННЫЙ, *ая*, -ое 1. *прич. от* запусти́ть; 2. *прил.* (*находя́щийся в запу́стении*) кароосуз таштап коюлган; чаташкан (*о дела́х*); **запу́щенный сад** кароосуз таш тап коюлган бак; **запу́щенные дела́** чаташкан иштер; 3. *прил.* (*о болезнѝ и т.п.*) ырбап алган, күчөп кеткен; **запу́щенный бронхит** күчөп кеткен бронхит.

ЗАПЫЛА́ТЬ *сов.* 1. (*загоре́ться*) жалындай баштоо, жалбырттай баштоо; **запыла́л костѐр** от жалбырттай баштады; 2. *перен.* (*покрасне́ть*) кызарып чыгуу, албыруу; **от гнева́ лица́ его́ запыла́ло** ачуусуна чыдай албай анын бети кызарып чыкты.

ЗАПЫЛИ́ТЬ *сов.* что чаң кылуу, чаңга бастыруу; **запыли́ть боти́нки** батинкени чаң кылуу.

ЗАПЫЛИ́ТЬСЯ *сов.* чаңдоо, чаң болуу, чаң басуу; **оде́жда запыли́лась** кийимди чаң басты.

ЗАПЫХА́ТЬСЯ *сов. и несов. разг.* энтигүү; **запы-хаться от бе́га** чуркоодон энтигүү.

ЗАПЫХТЭТЬ сов. разг. кышылдоо, күшүлдөө, бышылдоо (*оор жүк көтөрүп*).

ЗАПЯСТЬЕ ср. кырк муун (*алакан сөөгү*).

ЗАПЯТАЯ ж. үтүр; **поставить запятую** үтүр коюу.

ЗАПЯТКИ: на запятках уст. экипаждын малай үчүн арналган арка жагында.

ЗАПЯТНАТЬ сов. 1. что (*покрыть пятнами*) та-мызып так түшүрүү, булгоо, темгил кылып алуу; 2. ко-го-что, перен. разг. абийирге, беделге доо кетируүү.

ЗАРАБАТЫВАТЬ несов. см. **заработать** 1.

ЗАРАБОТАТЬ сов. 1. что иштеп табуу; **заработать деньги честным трудом** адал эмгек менен иштеп акча табуу; 2. (*начать работать*) иштей баштоо; жумуш кыла баштоо, кызмат кыла баштоо (*только о человеке*); **машин-на заработала** машина иштей баштады.

ЗАРАБОТАТЬСЯ сов. 1. (*переутомиться*) иштеп чарчоо; 2. (*увлечься работой*) кызыгып иштей берүү; **заработаться до полуночи** жарым түнгө чейин кызыгып иштеп калуу.

ЗАРАБОТНЫЙ, ая, -ое **заработная плата** эмгек акы, кызмат акы; **реальная заработная плата рабочих и служащих** жумушчулар жана кызматчылардын реал-дуу эмгек акысы.

ЗАРАБОТОК м. иштеп тапканы; **годовой заработок** жылдык иштеп тапканы; **пойти на заработки** уст. алы-стан жумуш издөө, алыс жерге жумушка баруу.

ЗАРАВНИВАТЬ несов. см. **заво́ннять**.

ЗАРАВНИВАТЬСЯ несов. 1. см. **заво́нняться**; 2. *страд.* к **заво́ннять**.

ЗАРАЖАТЬ несов. см. **заразить**.

ЗАРАЖАТЬСЯ несов. 1. см. **заразиться**; 2. *страд.* к **заражать**.

ЗАРАЖЕНИЕ ср. жугуу, жугузуу, жуктуруу, чалды-гуу; **заражение крови** кандын бузулушу (*канга жаман нерсенин кирип бүтүн денеге таралышы*).

ЗАРАЗ нареч. разг. бирден, бир эле жолкуда; **зараз два дела не делают** бир эле жолкуда эки иш бүтпөйт, экини иштеп болбойт.

ЗАРАЗА ж. жугуш, жугуштуу оору; **надо уничто-жить источник заразы** жугуштуу оорунун башкы була-гын жоюш керек.

ЗАРАЗИТЕЛЬНО нареч. 1. жугуштуу, жукма; 2. перен. ээликтире, желиктире (*напр. о дурном поступке*); ыкшып (*о смехе*); **заразительно смеяться** ыкшып күлүү.

ЗАРАЗИТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. жугуштуулук, жукма-лык; 2. перен. ээликтирмелик, желиктирмелик (*напр. дур-ного поступка*); ыкшытма (*напр. смеха*).

ЗАРАЗИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. жугуштуу, жукма; **заразительная болезнь** жугуштуу оору; 2. перен. ээлик-тире турган, желиктире турган (*напр. дурной поступок*); ыкшытма (*напр. смех*); **заразительный смех** аябай кат-кырган күлкү, ыкшытма күлкү.

ЗАРАЗИТЬ сов. 1. кого, чем жугузуу, жуктуруу; **за-разить кого-л. гриппом** бирөөгө сасык тумоо жуктуруу; 2. перен. ээликтирүү, желиктирүү (*напр. дурным приме-ром*).

ЗАРАЗИТЬСЯ сов. 1. оору жугузуп алуу, жуктуруп алуу; **заразиться оспой** чечек жуктуруп алуу; 2. перен. таасирине берилүү, көрүп делебеси кызуу, шарына батуу; **заразиться общей радостью** жалпы кубанычтын шары-на батуу.

ЗАРАЗНЫЙ, ая, -ое жугуштуу, жукма; **заразные бо-лезни** жугуштуу оорулар; **заразный больной** жугуштуу оорулуу адам.

ЗАРАНЕЕ нареч. мурдатан, күн мурун; **решить за-ранее** мурдатан чечүү; **с заранее обдуманным намере-нием** мурдатан ойлонулган ниет менен.

ЗАРАПАРТОВАТЬСЯ сов. разг. дөөрүп кетүү.

ЗАРАСТАТЬ несов. см. **зарастить**.

ЗАРАСТИ сов. 1. (*покрыться растительностью*) чөп басуу, өсүмдүк каптоо; **тропичка заросла** жалгыз аяк жолду чөп басты; **сад зарос травой** бакты чөп капта-ды; **зарастить бородой** сакалга бастыруу; 2. разг. (*зажить*) бүтүп калуу; **рана заросла** жара бүтүп калды.

ЗАРВАТЬСЯ сов. разг. ашыра шилтөө, чектен (*чи-йинден*) аша чабуу.

ЗАРДЭТЬ сов. кызара баштоо, кызгылт тарта баштоо, нурдана баштоо.

ЗАРДЭТЬСЯ сов. кызаруу, кызара түшүү, нурдана түшүү; **лицо её зарделось** анын бети нурдана түштү.

ЗАРЕВЕТЬ сов. 1. өкүрө (*бакыра, күрүлдөй, өң-гүрөй*) баштоо; **зверь заревел** жырткыч айбан күрүлдөй баштады; 2. перен. разг. (*заплакать*) өкүрүп (*бакырып*) ыйлай баштоо.

ЗАРЕВО ср. кызыл (*күндүн же өрттүн асманга тийген кызылы*); **заревое пожара** өрттүн кызылы; **заревое заката** күндүн кызарып батышы.

ЗАРЕГИСТРИРОВАТЬ сов. кого-что регистрация-лоо, регистрация кылуу, каттоо, жазуу; **зарегистриро-вать брак** никени каттоо.

ЗАРЕГИСТРИРОВАТЬСЯ сов. регистрациялануу, регистрация кылынуу, катталуу, жазылуу.

ЗАРЭЗ м. разг. мүшкүл, азап; **для меня это зарез** мен үчүн бул барып турган азап; **до зарезу** эң эле, өтө (*ке-рек, зарыл*).

ЗАРЭЗАТЬ сов. кого 1. союу, союп салуу; **зарезать ягнёнка** козуну союу; 2. обл. өлтүрүү; **волк зарезал овцу** карышкыр койду өлтүрүп кетти; **без ножа зарезать** разг. бычаксыз союу.

ЗАРЭЗАТЬСЯ сов. өзүн өзү мууздап өлүү.

ЗАРЕКАТЬСЯ несов. см. **заречься**.

ЗАРЕКОМЕНДОВАТЬ сов.: **зарекомендовать себя** өзүн көрсөтө билүү; **зарекомендовать себя с хорошей стороны** өзүн жакшы жактан көрсөтүү.

ЗАРЕЧНЫЙ, ая, -ое аркы өйүздөгү; **заречная сто-ронá** өзөндүн аркы өйүзү.

ЗАРЕЧЬЕ ср. өзөндүн аркы тарабы, аркы өйүз.

ЗАРЕЧЬСЯ сов. разг. бир нерсени мындан ары кыл-баска убада берүү, тобо кылуу, ант кылуу; **он зарёкся ку-рить** ал тамеки тартпаска ант кылды.

ЗАРЖАВЕТЬ сов. дат басуу; **нож заржавел** бычакты дат басты.

ЗАРЖАВЛЕННЫЙ, ая, -ое дат баскан; **заржавлен-ная бритва** дат баскан устара.

ЗАРЖАТЬ сов. 1. окурана баштоо (*тихо*); кишений баштоо (*громко*); **лошадь заржала** ат кишений баштады; 2. перен., разг. (*заохотать*) каткырып жиберүү, каткыра баштоо.

ЗАРИСОВАТЬ сов. кого-что сүрөтүн тартуу, сүрөтүн салуу, сүрөтүн түшүрүү.

ЗАРИСОВКА ж. 1. (*действие*) сүрөтүн тартуу, сүрөтүн салуу, сүрөтүн түшүрүү; 2. (*рисунки*) тартып ал-ган сүрөт.

ЗАРИСОВЫВАТЬ *несов. см. зарисовать.*

ЗАРИТЬСЯ *несов. на кого-что, разг. көз артуу, суктануу.*

ЗАРНИЦА *жс. караңгыда алыстан жарк-журк этүү.*

ЗАРОБЁТЬ *сов. разг. чочуй баштоо, корко баштоо, жүрөк заада боло баштоо, жүрөксүнүү.*

ЗАРОВНЯТЬ *сов. что тегиздөө, текшилөө, түздөө, түзөө; заровнять яму* чуңкурду тегиздөө.

ЗАРОВНЯТЬСЯ *сов. тегизделүү, текшиленүү, түзөлүү.*

ЗАРОДИТЬ *сов. что* туудуруу; **зародить надежду** үмүт туудуруу; **зародить** сомнение күмөн туудуруу; **зародить** подозрение шек туудуруу.

ЗАРОДИТЬСЯ *сов. 1. өнүп чыгуу, өнө баштоо; 2. перен. (возникнуть) туулуу, пайда болуу; у меня зародилась новая идея* менде жаңы идея туулду.

ЗАРОДЫШ *м. 1. биол. түйүлдүк (жатын же жумуртканын ичиндеги түйүлө баштаган жаңы организм); 2. перен. жаңыдан башталуу убагы; подавить что-л. в зародыше* бир нерсени жаңы гана түйүлө баштаган убагында жоюп салуу.

ЗАРОДЫШЕВЫЙ, *ая, -ое зародыш-ка т.; зародышевые клетки* түйүлдүк клеткалары; **зародышевое развитие животных** айбандардын түйүлдүк клеткаларда өнүгүшү.

ЗАРОЖДАТЬ *несов. см. зародить.*

ЗАРОЖДАТЬСЯ *несов. 1. см. зародиться; 2. страд. к зарождать.*

ЗАРОЖДЕНИЕ *ср. 1. биол. түйүлүү (жаңы организмдин пайда болушу); 2. перен. туулуу, пайда болуу; зарождение какой-л. идеи* кандайдыр бир идеянын туулушу.

ЗАРОК *м. мындан ары кылбаска сөз берүү, убада берүү; он дал зарок не курить* ал тамеки тартпаска убада берди.

ЗАРОКОТАТЬ *сов. дуулдай баштоо, күүлдөй баштоо, шуулдай баштоо; море зарокотало* деңиз күүлдөй баштады.

ЗАРОНИТЬ *сов. что 1. (уронить) түшүрүү, түшүрүп жиберүү; не зароните в сено искры* чөпкө оттун учкунун түшүрбөгүлө; **2. перен. (о лучах солнца, месяца) түшүрүү, чачыратуу; заронить луч** шооласын чачыратуу; **3. перен. (вызвать, возбудить) туудуруу; заронить сомнение** шек туудуруу.

ЗАРОСЛЬ *жс. калың чыккан майда өсүмдүк; заросли камыша* калың камыш; **заросли облепихи** калың чычырканак.

ЗАРПЛАТА *жс. (заработная плата) зарплата, эмгек акы, кызмат акы.*

ЗАРУБАТЬ *несов. см. зарубить 2, 3.*

ЗАРУБЕЖНЫЙ, *ая, -ое чет өлкөлүк, чет элдик, чет жердик, чет мамлекеттик; зарубежная пресса* чет өлкөлүк пресса.

ЗАРУБИТЬ *сов. 1. кого (убить) кыя чаап, кескилеп өлтүрүү; зарубить саблей* кылыч менен кыя чабуу; **зарубить топором** балта менен кыя чабуу; **2. что (сделать зарубку)** чаап (кесип) так, белги салуу, оюп коюу; **3. что, горн. (сделать вруб) уратуу; зарубить себе на носу** разг. көкүрөккө аябай түйүп алуу.

ЗАРУБКА *жс. чаап салынган так, белги, кертик, оюк; зарубка на дереве* жыгачтагы чаап салынган белги.

ЗАРУБЦЕВАТЬСЯ *сов. тырык болуп бүтүү; рана зарубцевалась* жара тырык болуп бүттү.

ЗАРУБЦОВЫВАТЬСЯ *несов. см. зарубцеваться.*

ЗАРУГАТЬ *сов. кого, разг. тилдөө, сөгүү.*

ЗАРУМЯНИВАТЬ *несов. см. зарумянить.*

ЗАРУМЯНИВАТЬСЯ *несов. см. зарумяниться.*

ЗАРУМЯНИТЬ *сов. что* кызартуу; **мороз зарумянил щеки** суук бетти кызартты.

ЗАРУМЯНИТЬСЯ *сов. 1. (покрыться румянцем) кызаруу, нурдануу; лицо от мороза зарумянилось* сууктан бет кызарды; **2. (поджариться) кызаруу, кызарып бышуу; пироги зарумянились пирогдор кызарып бышты.**

ЗАРУЧАТЬСЯ *несов. см. заручиться.*

ЗАРУЧИТЬСЯ *сов. чем* күн мурун убада алуу, макулдугун алуу; **заручиться чым-л. согласием бирөөнүн** макулдугун алып коюу; **заручиться чьей-л. поддержкой** бирөөнүн колдоосун алууга күн мурунтан убада алуу.

ЗАРЫВАТЬ *несов. см. зарыть.*

ЗАРЫВАТЬСЯ I *несов. 1. см. зарыться; 2. страд. к зарывать.*

ЗАРЫВАТЬСЯ II *несов. см. зарваться.*

ЗАРЫДАТЬ *сов. өксөп ыйлоо, эчкирип, озондоп ыйлай баштоо, боздоп ыйлай баштоо.*

ЗАРЫТЬ *сов. кого-что* казып көмүү, көмүү, көөмп салуу; **зарыть в землю** жерге көөмп салуу; **зарыть талант в землю** перен. өз талантын кор кылуу.

ЗАРЫТЬСЯ *сов. көмүлүү, кирип кетүү; зарыться в подушку* жаздыкка кирип кетүү; **зарыться в книги** китептен баш көтөрбөө.

ЗАРЫЧАТЬ *сов. 1. (о звере) ыркырай баштоо, ырылдай баштоо; 2. прост. (грубо закричать) айкыруу, өкүрүү.*

ЗАРЯ *жс. (мн. зори) 1. шоола (күндүн жарыгы тийген эртең мененки же кечки асман); утренняя заря* таң жарыгы, таң; **вечерняя заря** кечки иңирдин алды; **заря занимается** таң агара баштады, таң кулан өөк сала баштады; **на заре новой жизни** перен. жаңы турмуштун башталышында; **встать с зарей** таң, ата туруу; **от зари до зари** күнү бою, эртеден кечке чейин; **ни свет ни зари** таң атпай, үрүң-бараңда, үрүл-бүрүлдө; **2. зорю вин. п. воен.** аскерди чогултууга сигнал берүү – эртең менен жана кечинде; **играть зорю** сурнай тартуу.

ЗАРЯБИТЬ *сов. безл. жыбырай баштоо, жыбыр-жыбыр эте баштоо, ымыр-чымыр боло баштоо; у меня зарябило в глазах* көзүм ымыр-чымыр боло түштү.

ЗАРЯД *м. 1. воен. дүрмөт; боевой заряд* октуу дүрмөт; **разрывной заряд** жарылма дүрмөт; **холостой заряд** куру дүрмөт; **подрывной заряд** жарып жиберүүчү дүрмөт; **2. физ. заряд** (бир заттагы электр кубаты); **электрический заряд** электр заряды.

ЗАРЯДИТЬ I *сов. что 1. октоо, дүрмөттөө; зарядить винтовку* винтовканы октоо; **зарядить ружье дробью** мылтыкты быгыра менен октоо; **2. эл. заряддоо; зарядить батарею** батареяны заряддоо (электр кубатын берүү).

ЗАРЯДИТЬ II *сов. разг.: дождь зарядил* жамгыр тыйылбас болду; **зарядил одно и то же** бир айтканын миң айтты; **он зарядил ходить в театр** ал театрдан калбас болду.

ЗАРЯДИТЬСЯ *сов. 1. октолуу, дүрмөттөлүү; 2. перен. разг. (подбодрить себя): зарядиться в дороге* жолго чыгарда бир аз шам-шум этип алуу (көбүнчө, ичкилик ичип).

ЗАРЯДКА *ж.* 1. эл. зарядка; зарядка аккумулятора аккумулятора зарядка кылуу; 2. спорт. зарядка (денени чыңалтуу үчүн иштелген спорттук кыймыл); үтренняя зарядка эртең мененки зарядка.

ЗАРЯДНЫЙ, ая, -ое заряд-га т.; зарядный ящик ок-дары ящиги.

ЗАРЯЖАНИЕ *ср.* октоо; заряджание с дула оозунан октоо.

ЗАРЯЖАТЬ *несов. см. зарядить I.*

ЗАРЯЖАТЬСЯ *несов. 1. см. зарядиться; 2. страд. к зарядять.*

ЗАРЯЖЕННЫЙ, ая, -ое *см. заряженный.*

ЗАРЯЖЁННЫЙ, ая, -ое *прич. от зарядить; пистолёт заряжён* тапанча октолуу.

ЗАСАДА *ж.* воен. 1. буктурма (согуш кезинде душманды жашырынып тосуу); устроить засаду буктурма коюу; 2. (место) букма (кол салыш үчүн жашына турган жай); попасть в засаду букмага түшүп калуу; 3. (отряд) букма (душманга каршы бугуп жаткан отряд).

ЗАСАДИТЬ *сов. 1. что чем (растениями) өсүмдүктү тигип толтуруу; засадить грядку цветами* жөөккө толтура гүл тигүү; 2. что, разг. (глубоко воткнуть) житире чабуу; засадить топёр в бревно дөңгөчкө балтаны житире чабуу; засадить занёзу тикенди житире кийирип алуу; 3. кого за что, разг. (заставить что-л. делать) жумшоо; засадить за работу иштегүү; ишке отургузуу; засадить за уроки сабак даярдоого отургузуу; 4. кого, разг. камоо; засадить в тюрьму түрмөгө камап салуу.

ЗАСАДНЫЙ, ая, -ое засада-га т.

ЗАСАЖИВАТЬ *несов. см. засадить.*

ЗАСАЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от засалить; 2. прил. майланышкан, май тамызылган; засаленный рукав майланышкан жең.

ЗАСАЛИВАТЬ I *несов. см. засалить.*

ЗАСАЛИВАТЬ II *несов. см. засолить.*

ЗАСАЛИВАТЬСЯ I *несов. 1. см. засалиться; 2. страд. к засаливать I.*

ЗАСАЛИВАТЬСЯ II *несов. страд. к засаливать II.*

ЗАСАЛИТЬ *сов. что* майлоо, майлап булгоо, май кылуу.

ЗАСАЛИТЬСЯ *сов.* майлануу, майга булгануу, майланышып калуу.

ЗАСАСЫВАТЬ *несов. см. засосать 2.*

ЗАСАХАРЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от засахарить; 2. прил. кант кошулган, кантка чыланган; засахаренные фрукты кантка чыланган жемиштер; засахаренные ягоды кантка чыланган жер-жемиштер.

ЗАСАХАРИВАТЬ *несов. см. засахарить.*

ЗАСАХАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. засахариться; 2. страд. к засахаривать.*

ЗАСАХАРИТЬ *сов. что* кант кошуу, кантка чылоо, кант эритилген сууга кайнатуу; засахарить фрукты жемиштерди кантка чылоо.

ЗАСАХАРИТЬСЯ *сов.* кантка айлануу, кант болуп катып калуу, шекерденүү; мёд засахарился бал коюу болуп катып калды.

ЗАСВЕРКАТЬ *сов. 1.* жаркырай баштоо, жаркылдай баштоо, жаркылдоо, жылтылдай баштоо; звёзды засверкали жылдыздар жылтылдай баштады; 2. (о глазах) жайнай баштоо, жалжылдай түшүү; глаза засверкали көзү жалжылдай түштү; брызги засверкали бырын-чыры-

ны чыга түштү; у него только пятки засверкали ал артына карабай качты.

ЗАСВЕТИТЬ *сов. что, уст.* жарык кылуу (чырак, электр жагуу).

ЗАСВЕТИТЬСЯ *сов. 1.* күйө баштоо (чырак, электр жагылуу); засветились огни шамдар жагылып жарык боло баштады; 2. чем, перен. жадырай баштоо; глаза засветились радостью көзү кубанычтуу жадырай баштады.

ЗАСВЕТЛО *нареч.* жарыкта, караңгы түшө электе; мы отправились в дорогу засветло биз жолго караңгы түшө электе чыктык.

ЗАСВИДЕТЕЛЬСТВОВАНИЕ *ср.* күбөлөндүрүү, ырастоо; засвидетельствование подписи коюлган колду күбөлөндүрүү.

ЗАСВИДЕТЕЛЬСТВОВАТЬ *сов. что 1. (подтвердить) күбө болуу, күбө өтүү; этот факт засвидетельствован всеми* бул фактыга бардыгы күбө болду; 2. (заверить) күбөлөндүрүү, ырастоо; засвидетельствовать подпись колду күбөлөндүрүү; засвидетельствовать своё почтение *уст.* өзүнүн урматтаганын билдирүү.

ЗАСВИСТАТЬ *сов.* ышкыра баштоо.

ЗАСВИСТЕТЬ *сов. см. засвистать.*

ЗАСЁВ *м. 1. (действие) себүү, урук себүү; 2. (посеянное зерно) себилген урук, үрөн; 3. (засеянная площадь) эгин айдалган жер, үрөн себилген жер.*

ЗАСЕВАТЬ *несов. см. засеять.*

ЗАСЕДАНИЕ *ср.* заседание; открытое заседание ачык заседание; закрытое заседание жабык заседание.

ЗАСЕДАТЕЛЬ *м.* заседатель; народный заседатель эл заседатели (эмгекчилердин шайлоосу боюнча эл сотуна катышуучу соттун убактылуу мүчөсү).

ЗАСЕДАТЬ *несов.* заседание кылуу.

ЗАСЕИВАТЬ *несов. см. засеять.*

ЗАСЁКА *ж.* 1. кесилген токойдун орду; 2. воен. бөгөт (кесилген жыгачтарды үйүп, душмандын жолун бөгөө).

ЗАСЕКАТЬ *несов. см. засесть.*

ЗАСЕКАТЬСЯ *несов. 1.* бир бутун бир буту менен жанып алып оорутуу (жылкы жөнүндө); 2. страд. к засесть.

ЗАСЕКРЕТИТЬ *сов. кого-что* жашырындoo, жашырын сактоо, жашырын иштетүү; засекретить документ документти жашырын сактоо; засекретить работника кызматкерди жашырындoo (жашырын иштерди иштөөгө уруксат кылуу).

ЗАСЕКРЕЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от засекретить; 2. прил. жашырын сакталган (о документе); жашырын иштеген (о работнике).

ЗАСЕКРЕЧИВАТЬ *несов. см. засекретить.*

ЗАСЕЛЕНИЕ *ср.* жердешүү, жердештирүү, жайлаштыруу, жайлашуу (мис. үйгө көчүп барып; жаңы жерге көчүп барып).

ЗАСЕЛЁННОСТЬ *ж.* элдүүлүк, элинин калыңдыгы (тыгыздыгы); заселённость края өлкөнүн элдүүлүгү, өлкөнүн элинин калыңдыгы.

ЗАСЕЛЁННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от заселить; 2. прил. (занятый кем-л.) киши кирген; заселённый дом киши кирген үй.

ЗАСЕЛИТЬ *сов. что 1. (населить) элди көчүрүп басып жердештирүү, көчүрүп кийирүү; заселить новый дом рабочими* жаңы үйгө жумушчуларды көчүрүп ки-

йирүү; **2.** (*поселиться*) ээлөө, кирип алуу; **рабочие заселили новый дом** жумушчулар жаңы үйгө киришти.

ЗАСЕЛИТЬСЯ *сов.* көчүп барып жердешүү, көчүп кирүү.

ЗАСЕЛЯТЬ *несов. см. заселить.*

ЗАСЕЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. заселиться; 2. страд. к заселять.*

ЗАСЕМЕНИТЬ *сов. чем, разг.* кадамды майдалап жана ылдам шилтөө; тып-тып басуу.

ЗАСЕРЕБРИТЬСЯ *сов. 1. (заблестеть)* күмүштөй жаркылдай баштоо, күмүш өңдөнө баштоо; **2.** (*показаться – о чём-л. серебристом*) күмүштөй жаркылдап көрүнүү; **3.** (*о седине*) чачка же сакалга ак кире баштоо (*агара баштоо*); көгала боло баштоо.

ЗАСЕСТЬ *сов. 1. за что и с неопр.* отуруу, бекем отуруу, узак отуруу; **засесть за работу** ишке бекем отуруу; **2.** (*где-л.*) отуруп калуу; **засесть дома** үйдө отуруп калуу; **засесть в крепости** чептен чыкпай калуу, чепке бекинип алуу; **засесть в засаде** буктурмада бекинип калуу; **3.** (*застрясть*) туруп калуу; **пүля засела в ногё** ок бутта туруп калды; **засесть в головё** *разг.* ойдон кетпөө.

ЗАСЕЧКА *ж. 1. (действие)* белгилеп билип коюу; **засечка времени** убактыны белгилеп билип коюу; **2.** (*зарубка*) чаап (кесип) салган так; **3.** (*у лошади*) бир буту менен бир бутун басып же уруп оорутуп алуу (*жылкы жөнүндө*).

ЗАСЕЧЬ *сов. 1. кого (до смерти)* сабап өлтүрүү, уруп өлтүрүү; **засечь плетью** камчы менен сабап өлтүрүү; **2. что (сделать зарубку)** чаап (кесип) так салуу, белги салуу, оюп коюу; **3. (зафиксировать)** белгилеп коюу; **засечь время** убактыны белгилеп коюу; **засечь направление** бет алган жагын белгилеп коюу.

ЗАСЕЧЬСЯ *сов. (о лошади)* бир буту менен бир бутун басып же уруп оорутуп алуу (*жылкы жөнүндө*).

ЗАСЕЯТЬ *сов. что* себүү; **засеять поле под яровые** эгин талаасына жаздык себүү; **засеять пашню под озимые** айдалган жерге күздүк себүү.

ЗАСИДЕТЬ *сов. что, разг.* конуп булгоо; **мүхи засидели картину** чымын коно берип, сүрөттү булгап салды.

ЗАСИДЕТЬСЯ *сов.* олтуруп калуу; **засидеться за работой до утра** эртең, мененге чейин иштеп олтуруп калуу.

ЗАСИЖЕННЫЙ, *ая, -ое прич. (мухами)* чымын коно берип, булганган.

ЗАСИЖИВАТЬ *несов. см. засидеть.*

ЗАСИЖИВАТЬСЯ *несов. см. засидеться.*

ЗАСИЛЬЕ *ср.* кысым көрсөтүүчү таасир (*жактырбоо маанисинде*).

ЗАСИНЁТЬ *сов. 1. (начать синеть)* көгөрө баштоо; **2.** (*показаться – о синем*) көгөрүп көрүнө баштоо; **вдали засинело море** алыста деңиз көгөрүп карүнө баштады.

ЗАСИНИВАТЬ *несов. см. засинить.*

ЗАСИНИТЬ *сов. что* көк боёкко салуу, көгөртүү; **засинить бельё** ич кийимди көк синькага салуу.

ЗАСИЯТЬ *сов. 1.* жаркыроо, жалтыроо, жылтылдоо; **засияли огни** от жаркырады; **засияла звезда** жылдыз жылтылдады; **2. (о глазах, лице)** жаркылдоо, күлүндөө.

ЗАСКАКАТЬ *сов. разг.* жүгүрө баштоо, секире баштоо, чаап жөнөө, чапкылай баштоо, секирип өтүү, ыргып өтүү; **лошадь заскакала** ат чапкылап жөнөдү; **заскакать от радости** кубанганынан секире баштоо.

ЗАСКВОЗИТЬ *сов. 1. безл. разг.* жел согуп өтүү; **дверь открыли и засквозило** эшикти ачып коюшту эле, жел сого баштады; **2. (показаться)** кылайып көрүнүү.

ЗАСКИРДОВАТЬ *сов. что, с.-х.* үймөктөө, үймөк үйүү, үймөк кылуу, сары кырдоо; **заскирдовать скосенный хлеб** чабылган эгинди үймөктөп коюу.

ЗАСКОК *м. разг.* ыгы жок четке чыгып, чаташып кетүү; **у него бывають заскоки в рассуждениях** ал ой жүгүрткөндө четке чыгып, чаташып кетмеси бар.

ЗАСКОРУЗЛОСТЬ *ж. 1. (огрубелость)* бодуракайлык, куудурактык, дордогойлук; **2. перен. (косность)** эски адаттан чыкпай туруп калуучулук.

ЗАСКОРУЗЛЫЙ, *ая, -ое 1.* бодурайган, куудураган, дордойгон; **заскорузлые руки** дордойгон кол; **2. перен. (косный, отсталый)** эскиликтен, эски адаттан жылбаган.

ЗАСКОРУЗНУТЬ *сов. 1. (огрубить)* бодуракай баштоо, куудурай баштоо, дордоё баштоо; **руки заскорузли** кол дордоё баштады; **2. перен. (закоснеть)** эски адаттан чыкпай эле тура берүү.

ЗАСКРЕЖЕТАТЬ *сов. чем* кырчылдата баштоо, кычырата баштоо; **заскрежетать зубами** тишти кычырата баштоо.

ЗАСКРЕСТИ *сов. разг.* тырмалай (*тырмай, тыта*) баштоо, кыра баштоо (кыргыч же бычак менен); **что-то заскребло на сердце** эмнегедир жүрөгүм өййт.

ЗАСКРЕСТИСЬ *сов. разг.* кашына (*тырмана*) баштоо, тырмалап кытыратуу; **заскреблась мышь** чычкан кытырата баштады.

ЗАСКРИПЕТЬ *сов.* чыйкылдай баштоо, кычырай баштоо; **заскрипела дверь** эшик кычырап калды.

ЗАСКУЛИТЬ *сов. разг. 1. (о собаке)* кыншылай баштоо, кыңылдай баштоо; **2. (занять – о человеке)** ыйлактай баштоо.

ЗАСКУЧАТЬ *сов. разг. 1. (начать испытывать скуку)* эриге баштоо, зериге баштоо, зарыга баштоо; **2. по кому-чему, по ком-чём** сагына баштоо.

ЗАСЛАТЬ *сов. 1. кого-что* алыс жиберүү, алыстатып бөлөк жана жат жакка жиберүү; **заслать в дальние края** алыскы жерлерге жиберүү; **заслать пакет не по адресу** пакетти жаңылыштан башка жакка жиберип коюу; **2. кого, разг. (с целью разузнать что-л.)** жашырын түрдө атайы жиберүү (*тыңчыны*).

ЗАСЛЕДИТЬ *сов. что, разг.* из түшүрө булгап кетүү (*бут менен*).

ЗАСЛЕЗИТЬСЯ *сов.* жаш келүү, жаш кылгыра баштоо, жашылдана баштоо; **глаза заслезились** көздөн жаш кылгыра баштады.

ЗАСЛОН *м. воен.* заслон (*негизги эмес багытты бет алып согушуу аркылуу негизги багытты бет алган күчтү далдалаган отряд*).

ЗАСЛОНИТЬ *сов. кого-что 1. (закрыть собой)* калкалоо, каптоо, тосуп калуу; **туча заслонила солнце** булут күндү каптап калды; **2. (для защиты)** далдалоо, калкалоо; **заслонить лицо от удара** бетин соккудан далдалай калуу; **3. перен. (вытеснить из памяти)** токтотуу, калтыруу, унутуу.

ЗАСЛОНИТЬСЯ *сов.* далдалануу, калкалануу; **заслониться рукой от удара** соккудан колу менен калкалануу.

ЗАСЛОНКА *ж.* жапкыч, капкак; **закрыть печь заслонкой** мешти жапкыч менен жабуу.

ЗАСЛОНЯТЬ *несов. см. заслонить.*

ЗАСЛОНЯТЬСЯ *несов. 1. см. заслониться; 2. страд. к заслонять.*

ЗАСЛУГА *жс.* сиңирген эмгек; **большие заслуги перед революцией** революцияга сиңирген чоң эмгектер; **по заслугам 1)** (*заслуженно*) сиңирген эмгегине жараша; **его наградили по заслугам** аны сиңирген эмгегине жараша сыйлашты; **2)** *перен. (как заслуживает чей-л. проступок)* кылган ишине же кылмышына жараша жаза же сыйлык алуу, берүү; **наказать по заслугам** кылган ишине жараша жазасын берүү.

ЗАСЛУЖЕННО *нареч.* эмгегин сиңирип, ылайык; **он заслуженно получил награду** сыйлыкты ал эмгек сиңирип алды.

ЗАСЛУЖЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от заслужить; 2. прил. (по заслугам)** эмгегине жараша, ылайык, арзырлык, орундуу, анык эмгек сиңирилген; **заслуженный успех** анык эмгек сиңирилген ийгилик; **3. прил. (о звании)** эмгеги сиңген, эмгек сиңирген; **заслуженный деятель науки** илимге эмгеги сиңген ишмер; **заслуженный деятель искусств** искусствого эмгеги сиңген ишмер; **заслуженный артист республики** республикага эмгеги сиңген артист, республикага эмгек сиңирген артист; **заслуженный мастер спорта** спортко эмгеги сиңген мастер.

ЗАСЛУЖИВАТЬ *несов. чего* ылайык болуу, акылуу болуу; **эта книга заслуживает похвалы** бул китеп макталууга ылайык; **заслуживать доверия** ишенимге акылуу болуу.

ЗАСЛУЖИТЬ *сов. что* ылайык (*арзырлык, татырлык*) болуу, акылуу болуу; **заслужить награду** сыйлык алууга татыктуу болуу; **он это заслужил 1)** ал буга татыктуу; **2)** *перен. (со злорадством)* ал ошондой болмок; анын кылганы ошончолук (*табалап айтылат*).

ЗАСЛУШАТЬ *сов. что* угуу; **заслущать доклад** доклад угуу; **заслущать свидетельские показания** күбөлөрдүн көрсөтүүлөрүн угуу.

ЗАСЛУШАТЬСЯ *сов. чего* берилип тыңшоо, ыкылас менен тыңшоо, угуп олтуруу; **заслущаться песен** ырды берилип угуу; **он пел так, что я заслушался** ал ушундай сонун ырдады, мен жөн эле эрип калыптырмын.

ЗАСЛУШИВАТЬ *несов. см. заслушать.*

ЗАСЛУШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. заслушаться; 2. страд. к заслушивать.*

ЗАСЛУШАТЬ *сов. что 1. (услышать)* угуу, угуп калуу; **заслущать голос** үндү угуп калуу; **2. (почуять)** сезүү, сезип калуу; **заслущать запах** жытты сезип калуу, жыт алуу.

ЗАСЛУШАТЬСЯ *сов. угулуу, угула калуу.*

ЗАСЛЮНИТЬ *сов. что, разг.* шилекей менен булгап алуу, шилекей кылып алуу.

ЗАСМАЛИВАТЬ *несов. см. засмолить.*

ЗАСМАТРИВАТЬ *несов.* кайта-кайта шыкаалап кароо; **засматривать в окна** терезеден кайта-кайта шыкаалап кароо.

ЗАСМАТРИВАТЬСЯ *несов. см. засмотреться.*

ЗАСМЕЯТЬ *сов. кого-что, разг.* келеке кылуу, шылдың кылуу, шылдыңдоо.

ЗАСМЕЯТЬСЯ *сов.* күлө баштоо, күлүп жиберүү, күлүп калуу.

ЗАСМОЛИТЬ *сов. что* чайыр жабуу, дабыркай жабуу, чайырдоо (*чайыр, дабыркай жаап, суу өтпөс кылып*

коюу); **засмолить лодку** кайыкка чайыр жабуу, кайыкты чайырдоо.

ЗАСМОТРЕТЬСЯ *сов. на кого-что* кызыга кароо, суктана кароо; **таң калып карап калуу.**

ЗАСНЕЖЕННЫЙ, ая, -ое *см. заснеженный.*

ЗАСНЕЖЁННЫЙ, ая, -ое кар басып калган, кар баскан.

ЗАСНУТЬ *сов.* уктап калуу, уктоо; **заснуть вечным сном** *перен.* түбөлүк уйкуга кетүү (*өлүү*).

ЗАСНЯТЬ *сов. кого-что* сүрөтүн түшүрүү, сүрөтүн алуу, сүрөткө тартуу; **заснять фильм** фильм тартуу (*фильмге керектүү сүрөттөрдү тартып алуу*).

ЗАСОВ *м.* бекитме, жылдырып бекитме; **запирать на засов** бекитме менен жаап салуу; **завинуть засов** бекитмени жылдыруу.

ЗАСОВЫВАТЬ *несов. см. засунуть.*

ЗАСОЛ *м.* туздоо, туздалуу; **огурцы свежего засола** жаңыдан туздалган бадыраң.

ЗАСОЛЕНИЕ *ср. с.-х.* шордонуу; **бороться с засолением почвы** жер кыртышынын шордуу болушуна каршы күрөш жүргүзүү.

ЗАСОЛИТЬ *сов. что* туздоо; **засолить огурцы** бадыраң туздоо.

ЗАСОПЕТЬ *сов. разг.* бышылдай баштоо, бырылдай баштоо.

ЗАСОРЕНИЕ *ср. 1.* булгоо, тыгылып калуу, ыпылас кылуу, бүтөлүп калуу, булгануу, ыпылас болуу; ыпыр-сыпыр, чөп-чар толуп калуу; **засорение канализации** канализациянын ыпыластанышы; **2.: засорение желудка** мед. ич бузулуу, күптү болуу.

ЗАСОРЁННОСТЬ *жс.* булгангандык, ыпыластангандык.

ЗАСОРИТЬ *сов. что 1.* булгоо, ыпылас кылуу; **засорить пруды** көлмөлөрдү булгоо; **2. (повредить чем-л.)** бузуу, бир нерсе түшүрүп зыянга учуратуу; **засорить глаза** көзгө бир нерсе түшүрүп алуу; **засорить желудок** ичти бузуу, күптү кылуу.

ЗАСОРИТЬСЯ *сов.* булгануу, ыпыластануу, бузулуу.

ЗАСОРЯТЬ *несов. см. засорить.*

ЗАСОРЯТЬСЯ *несов. 1. см. засориться; 2. страд. к засорять.*

ЗАСОСАТЬ *сов. кого-что 1. (начать сосать)* эме баштоо, соро баштоо; **2. (поглотить)** сормо соруу, тартып кетүү; **болото засосало охотника** аңчыны саз тартып кетти; **средя его засосала перен. (жаман)** чөйрөнүн таасирине берилип кетти; **меня тоска засосала перен.** мен куса болуп кеттим.

ЗАСОХНУТЬ *сов. 1.* кууроо, катып калуу; **цветы засохли** гүлдөр куурады; **хлеб засох** нан катып калды; **2. (высохнуть)** кургоо; **краска засохла** боёк кургады.

ЗАСОХШИЙ, ая, -ее **1. прич. от засохнуть; 2. прил.** куураган, кургаган; **засохший лист** куураган жалбырак.

ЗАСПАННЫЙ, ая, -ое уйкудан турган; **заспанное лицо** уйкудан турган өң.

ЗАСПАТЬ *сов. кого, прост.* уйкуда жатып басып өлтүрүү; **мать заспала ребёнка** энеси уйкуда жатып, баласын басып өлтүрдү.

ЗАСПАТЬСЯ *сов. разг.* узак уктоо, көп уктап калуу.

ЗАСПЕШИТЬ *сов.* шашкалактоо, шаша баштоо.

ЗАСПИРОВАТЬ *сов. кого-что* спирттөө, спиртке салуу, спиртке чылоо.

ЗАСПÓРИТЬ *сов. о ком-чем чырдаша баштоо, чатакташа баштоо.*

ЗАСТА́ВА *ж. 1. (место въезда в город) застава (шаар капкасы); 2. (сторожевой пункт) застава (чектеги сакчылар пункту); пограничная застава* чек аралык застава; *сторожевая застава* сакчылык застава.

ЗАСТАВА́ТЬ *несов. см. застать.*

ЗАСТА́ВИТЬ I *сов. 1. что чем (загромоздить) толтура коюу; заставить всю комнату мебелью* бөлмөнүн ичине мебелди толтура коюу; *2. (загородить) коюп тосуу; заставить дверь шкафом* эшикти шкаф коюп тосуу.

ЗАСТА́ВИТЬ II *сов. кого-что с неопр. (принудить) зордоп (күчтөп, кыстап, буйруп) аткартуу; заставить замолчать* унчукпай калууга аргасыз кылуу, оозун жап кылуу; *✧ не заставить себя ждать* кечикпей келүү, кечикпей баруу; *не заставить себя просить* айттырбай аткарып берүү, айттырбай келүү (*баруу*).

ЗАСТАВКА *ж. полигр. (в книге) заставка (китеп же главанын башындагы сүрөт).*

ЗАСТАВЛЯ́ТЬ I *несов. см. заставить I.*

ЗАСТАВЛЯ́ТЬ II *несов. см. заставить II.*

ЗАСТА́ИВАТЬСЯ *несов. см. застояться.*

ЗАСТАРЕ́ЛЫЙ, *ая, -ое өнөкөт болгон, эски; застарелый ревматизм* эски кызыл жүгүрүк; *застарелые привычки* өнөкөт болгон адаттар.

ЗАСТА́ТЬ *сов. кого-что* жолуктуруу, кезиктирүү, табуу; *я его не застал дома* мен аны үйүнөн табалбадым; *я застал его за чтением книги* мен аны китеп окуп олтурган жеринен таптым; *застать врасплэх* капысынан басып калуу; *застать на месте преступления* кылмыш кылып жаткан жеринде үстүнөн чыгуу; *я его уже не застал в живых* мен аны тирүүсүндө көрбөй калдым.

ЗАСТЕГНУ́ТЬ *сов. что* топчулоо, бүчүлөө (*на пуговицы*); байлоо, илиштирүү, курчануу (*пряжкой*); *застегнуть пальто* пальтону топчулоо; *застегнуть пояс* курду илиштирүү (*курчануу*).

ЗАСТЕГНУ́ТЬСЯ *сов. топчулануу, бүчүлөнүү (на пуговицы); курчануу (с помощью пряжки); застегнуться на все пуговицы* бардык топчуларды топчулануу.

ЗАСТЕКЛИ́ТЬ *сов. что* айнектөө, айнек салуу; *застеклить окна* терезеге айнек салуу.

ЗАСТЕКЛЯ́ТЬ *несов. см. застеклить.*

ЗАСТЕЛИ́ТЬ *сов. что* төшөө, туташ төшөө, тешөп салуу.

ЗАСТЕ́НОК *м. застенок (мурунку Россияда жана азыркы капиталисттик өлкөлөрдө – түрмөдөгү кыйноо, жазалоо бөлмөсү же орду).*

ЗАСТЕ́НЧИВОСТЬ *ж. уяңдык, уялчаактык.*

ЗАСТЕ́НЧИВЫЙ, *ая, -ое уяң, уялчаак; застенчивый характер* уяң мүнөз.

ЗАСТЕСНЯ́ТЬСЯ *сов. разг. уялуу, ийменүү, тартынуу.*

ЗАСТЕ́ГИВАТЬ *несов. см. застегнуть.*

ЗАСТЕ́ГИВАТЬСЯ *несов. 1. см. застегнуться; 2. страд. к застегивать.*

ЗАСТЕ́ЖКА *ж. бүчү, илмек, боолук, топчулук, боо; застежка у платья* көйнөктүн илмеги.

ЗАСТИ́ГАТЬ *несов. см. застичь.*

ЗАСТИ́ГНУТЬ *сов. см. застичь.*

ЗАСТИ́ЛАТЬ *несов. см. застлать.*

ЗАСТИРА́ТЬ *сов. что, разг. 1. (замыть) жууш; застирать пятно на платье* көйнөктүн темгилдерин жууп салуу; *2. (испортить стиркой) жууп бузуп коюу.*

ЗАСТИ́РЫВАТЬ *несов. см. застирать.*

ЗАСТИ́ЧЬ *сов. кого-что* үстүнөн чыгуу, кабылуу; *воров застигли на месте преступления* кылмыш кылып жаткан жеринде уурулардын үстүнөн чыгышты; *нас застиг град* биз мөндүргө кабылдык; *застичь кого-л. врасплэх бирөөнү* капысынан басып калуу.

ЗАСТЛА́ТЬ *сов. что 1. төшөө, төшөк салуу, салуу; застлать пол ковром* полго килем төшөө; *застлать кровать* кроватка төшөк салуу; *2. перен. каптоо, далдалоо, толуу; туча застлала небо* кара булут асманды каптап калды; *слёзы застлали глаза* көзгө жаш толду.

ЗАСТО́Й *м. 1. туруп калуу, солгун тартуу; застой в делах* иштин туруп калышы; *2. мед. токтолуу; застой крови* кандын токтолушу.

ЗАСТО́ЛЬНЫЙ, *ая, -ое* дасторкон үстүндөгү; *застольная беседа* дасторкон үстүндөгү маектешүү; *застольная речь* дасторкон үстүндөгү речь (*саламаттык үчүн айтылган сөз*).

ЗАСТОНА́ТЬ *сов. онтой баштоо, онтоо.*

ЗАСТО́ПОРИВАТЬ *несов. см. застопорить.*

ЗАСТО́ПОРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. застопориться; 2. страд. к застопоривать.*

ЗАСТО́ПОРИТЬ *сов. что 1. (машину) токтотуу; 2. перен. разг. (задержать) кармап калуу; застопорить какое-л. дело* бир ишти кармап калуу.

ЗАСТО́ПОРИТЬСЯ *сов. 1. (о машине) токтолуу; 2. перен. разг. кармалып калуу, кечигип калуу; дело застопорилось* иш кечигип калды.

ЗАСТОЯ́ТЬСЯ *сов. 1. (долго простоять) көпкө туруу; конь застоялся* ат көпкө туруп калды; *2. (испортиться) көп туруп, эскирип калуу; көп туруп, бузулуп калуу; вода застоялась* суу көп туруп, бузулуп калды.

ЗАСТРА́ИВАТЬ *несов. см. застроить.*

ЗАСТРА́ИВАТЬСЯ *несов. 1. см. застроиться; 2. страд. к застраивать.*

ЗАСТРАХО́ВАННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от застраховать; 2. прил. камсыздандырылган; застрахованное имущество* камсыздандырылган мүлк; *3. прил. перен. (от чего-л.) камсыз.*

ЗАСТРАХОВА́ТЬ *сов. кого-что 1. камсыздандыруу; застраховать жизнь* өмүрдү камсыздандыруу; *застраховать имущество* мүлктү камсыздандыруу; *застраховать себя на случай инвалидности* өзүн кокус инвалид болуп калган учурга камсыздандыруу; *2. перен. (обезопасить) сактоо, коргоо, камсыз кылуу; коркунучсуз, коопсуз кылуу.*

ЗАСТРАХОВА́ТЬСЯ *сов. 1. камсыздануу; застраховаться на случай увечья* кокус майып болгон учурга камсыздануу; *2. перен. (обезопасить себя) сактануу, кортонуу; коркунучсуз, коопсуз болуу.*

ЗАСТРАХО́ВЫВАТЬ *несов. см. застраховать.*

ЗАСТРАХО́ВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. застраховаться; 2. страд. к застраховывать.*

ЗАСТРАЩА́ТЬ *сов. кого, разг. коркутуу, чочутуу.*

ЗАСТРЕВА́ТЬ *несов. см. застрять.*

ЗАСТРЕЛÍТЬ *сов. атып өлтүрүү.*

ЗАСТРЕЛÍТЬСЯ *сов. атынып өлүү.*

ЗАСТРЕ́ЛЬЩИК *м. демилгечи; застрельщик соревнования* социалисттик мелдештин демилгечиси.

ЗАСТРЕ́ЛЬЩИЦА *женск. р. к застрельщик.*

ЗАСТРОБИТЬ *сов. что* имарат салуу (бош жерге); **застроить** дачами участок земли жердин бош турган участогуна дачалар салуу.

ЗАСТРОИТЬСЯ *сов.* тургузулуу, салынуу, орноо; **участок** застроился новыми домами бош участокко жаңы үйлөр тургузулду.

ЗАСТРОЙКА *жс.* курулуш, имарат; **право застройки** имарат куруу укугу.

ЗАСТРОЙЩИК *м.* үй куруучу, салууга укуктуу киши.

ЗАСТРОЧИТЬ I *сов. 1. (на швейной машине)* кайып тигүү, дырылдата тиге салуу, машинага тигүү; **застроить** воротник жаканы машинага тиге салуу; **2. (начать быстро писать)** тез жаза баштоо, шыпылдата жаза баштоо.

ЗАСТРОЧИТЬ II *сов. (из пулемёта)* тытыратуу.

ЗАСТРУИТЬСЯ *сов.* чубуруп ага баштоо.

ЗАСТРЯТЬ *сов. 1.* чыкпай калуу, токтоп калуу, тыгылып калуу; **колёса застряли в грязи** дөңгөлөк ылайга тыгылып калды; **кость застряла в горле** тамакка сөөк туруп калды; **2. перен. разг. (задержаться, замешкаться)** кармалып калуу, буйдалуу; **слова застряли у меня в горле** мен мукактанып сүйлөй албай калдым.

ЗАСТУДИТЬ *сов. что, разг.* суукка урунтуу, суук тийгизүү; **застудить горло** тамакка суук тийгизүү.

ЗАСТУДИТЬСЯ *сов. разг.* суукка урунуу, суук тийүү.

ЗАСТУЖИВАТЬ *несов. см. застудить.*

ЗАСТУП *м.* темир күрөк.

ЗАСТУПАТЬСЯ *несов. см. заступиться.*

ЗАСТУПИТЬСЯ *сов. за кого-что* болушуу, жактоо.

ЗАСТУПНИК *м.* коргоочу, коруучу, жактоочу.

ЗАСТУПНИЦА *женск. р. к заступник.*

ЗАСТУПНИЧЕСТВО *ср.* коргоочулук, коруучулук, жактоочулук.

ЗАСТУЧАТЬ *сов.* каккылай баштоо, ургулай баштоо; түрсүлдөтүү, тарсылдатуу.

ЗАСТЫВАТЬ *несов. см. застыть.*

ЗАСТЫДИТЬ *сов. кого, разг.* аябай уялтуу, уяткаруу.

ЗАСТЫДИТЬСЯ *сов. разг.* аябай уялуу.

ЗАСТЫНУТЬ *сов. разг. см. застыть.*

ЗАСТЫТЬ *сов. 1. (сгуститься)* сууп коюулануу; **клей застыл** желим коюуланды; **лава застыла** лава сууп калды; **2. разг. (замёрзнуть)** үшүү, үшүп кетүү, муздап (тоңуп, сууп) калуу; **застыть от холода** сууктан үшүп кетүү; **с застыть от ужаса** аябай коркуп, таптакыр катып калуу; **коркконунан селдейип, катып калуу; застыть от удивления** аң-таң болуп, селдейип туруп калуу.

ЗАСУДИТЬ *сов. кого, разг.* соттоп жиберүү.

ЗАСУЕТИТЬСЯ *сов.* карбаластай баштоо, шашып-пушуп жанталаша баштоо.

ЗАСУНУТЬ *сов. что* тыга салуу, салуу; **засунуть бумагу в стол** кагаздарды столго тыга салуу; **засунуть руку в карман** колду чөнтөккө салуу.

ЗАСУХА *жс.* кургакчылык, такырчылык; **борьба с засухой** кургакчылык менен күрөшүү.

ЗАСУХОУСТОЙЧИВОСТЬ *жс.* кургакчылыкка чыдамдуулук.

ЗАСУХОУСТОЙЧИВЫЙ, *ая, -ое* кургакчылыкка чыдамдуу; **засухостойчивые растения** кургакчылыкка чыдамдуу өсүмдүктөр.

ЗАСУЧИВАТЬ *несов. см. засучить.*

ЗАСУЧИТЬ *сов. что* түрүү; **засучить рукава** жеңди түрүү, шымалануу; **приняться за дело засучив рукава** шымаланып ишке киришүү.

ЗАСУШИВАТЬ *несов. см. засушить.*

ЗАСУШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. засушиться; 2. страд. к засушивать.*

ЗАСУШИТЬ *сов. что 1.* кургатуу; **засушить цветок** гүлдү кургатуу; **2. кого-что, перен.** кургак кылуу, кызыгын кетирүү; **супсактатып жиберүү (мис. аңгемени, сабакты).**

ЗАСУШИТЬСЯ *сов.* кургоо, кагыроо.

ЗАСУШЛИВЫЙ, *ая, -ое* кургакчылыкка учурай турган; кургак; **засушливый год** кургакчылык жыл; **засушливые земли** кургакчылыкка учурай турган жерлер.

ЗАСЧИТАТЬ *сов.* эсеп кылуу, эсептеп коюу, чегерип коюу; **засчитать в счёт долга** карыздын эсебине чегерип коюу.

ЗАСЧИТЫВАТЬ *несов. см. засчитать.*

ЗАСЫЛАТЬ *несов. см. заслать.*

ЗАСЫПАТЬ *сов. 1. что (төгүп)* толтуруу; **засыпать яму** чукурду толтуруу; **2. кого-что, чем, перен. (забросать)** үстү-үстүнө төгүү, ыргытуу, жаадыруу; **засыпать цветами** гүлдү үстү-үстүнө ыргытуу; **засыпать вопросами** суроону үстү-үстүнө жаадыруу; **засыпать поздравлениями** куттуктоону туш-туштан жаадыруу; **3. что (всыпать)** салуу; **засыпать чаю** чай салуу; **4. что, чего (насыпать корм)** берүү, салуу; **засыпать овса лошади** атка сулу берүү.

ЗАСЫПАТЬ I *несов. см. заснуть.*

ЗАСЫПАТЬ II *несов. см. засыпать.*

ЗАСЫПАТЬСЯ *сов. 1. (о сыпучем)* төгүлүү, толуу, кирүү; **песок засыпался в сапоги** өтүккө кум кирип кетти; **2. (покрыться слоем)** жаап калуу, басып калуу; **3. прост. (потерпеть неудачу)** кулап калуу; **засыпаться на экзамене** экзаменде кулап калуу; **4. прост. (попасться, быть уличённым)** жаман иш кылып, колго түшүү; кармалып калуу.

ЗАСЫПАТЬСЯ *несов. см. засыпаться.*

ЗАСЫПКА *жс.* топтоо, төгүү; **засыпка семенного фонда** үрөн фондусун топтоо.

ЗАСЫХАТЬ *несов. см. засохнуть.*

ЗАТАЁННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от затаить; 2. прил. (тайный)* ичте сакталган; **затаённые желания** ичте сакталган тилек; **3. прил. (приглушённый)** бөлөккө угулбаган, сыртка чыкпаган; **затаённый говор** күбүр-шыбыр (башка адамдарга угузбай күбүрөшүү); **с затаённым дыханием** демин ичке тартып, кың дебестен.

ЗАТАИВАТЬ *несов. см. затаить.*

ЗАТАИТЬ *сов. что 1. (скрыть)* жашыруу, катуу, сактап жүрүү, сактоо; **затаить обиду** таарынычын ичинде сактоо; **затаить злобу** кек сактоо; **2. (приглушить)** сыртка чыгарбоо; **затаить дыхание** демин чыгарбоо, демин ичине алуу.

ЗАТАИТЬСЯ *сов. разг.* жашырынуу, жашырынып калуу, ичте сакталып калуу.

ЗАТАЛКИВАТЬ *несов. см. затолкнуть.*

ЗАТАНЦЕВАТЬ *сов.* бийлей баштоо, бийлеп жиберүү.

ЗАТАПЛИВАТЬ *несов. см. затопить I.*

ЗАТАПТЫВАТЬ *несов. см. затоптать.*

ЗАТАРАТОРИТЬ *сов. разг.* быдылдап сүйлөй баштоо.

ЗАТА́СКАННОСТЬ *ж.* таң болгондук, даамы кеткендик (сөз).

ЗАТА́СКАННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от затаскать 1, 2; 2. прил. (изношенный)* жыртылган, эскирген, тозгон; **затасканный костюм** жыртылган костюм; **3. прил. перен.** таң болгон, даамы кеткен; **затасканное выражение** эскирип, даамы кеткен сөз.

ЗАТАСКА́ТЬ *сов. разг. 1. что (износить)* кийип жыртуу, кийип эскиртүү, кийип тоздуруу; тамтыгы чыкканча кийүү, тытылганча кийүү; **затаскать пальто** пальтону тамтыгы чыкканча кийүү; **2. что, перен. (опошлить)** даамын кетирүү, мокоутуу; **затаскать остро́ту** курч сөздүн даамын кетирүү, курч сөздү мокотуп жиберүү; **3. кого (измучить)** сүйрөп жүрүп кыйноо; **затаскать по судам** сотко сүйрөй берип жадатуу.

ЗАТА́СКИВАТЬ I *несов. см. затаскать 1, 2.*

ЗАТА́СКИВАТЬ II *несов. см. затащить.*

ЗАТА́ЧИВАТЬ *несов. см. заточить I.*

ЗАТАЩИ́ТЬ *сов. разг. 1. что (занести)* көтөрүп баруу, сүйрөп баруу, көтөрүп келүү, сүйрөп келүү; **затащить шкаф в комнату** шкафты үйгө көтөрүп киргизүү; **2. кого (привести)** зордоп ээрчитип баруу, зордоп ээрчитип келүү; **я затащил его к себе** мен аны зордоп өз үйүмө ээрчитип келдим.

ЗАТВЕРДЕВА́ТЬ *несов. см. затвердеть.*

ЗАТВЕРДЕ́ЛОСТЬ *ж.* катуулук, каткандык, катып калгандык.

ЗАТВЕРДЕ́ЛЫЙ, ая, -ое каткан, катып калган; **затверделая опухоль** катып калган шишик.

ЗАТВЕРДЕ́НИЕ *ср. 1. (действие)* катуу, катып калуу; **2. (опухоль)** берч, чор болгон жер, шишик.

ЗАТВЕРДЕ́ТЬ *сов.* катуу, катып калуу, катуулануу, катуу болуу.

ЗАТВЕРДИ́ТЬ *сов. чего 1. (выучить наизусть)* жаттоо, кайталап жаттоо, жаттап алуу, бышыктоо; **затвердить стихи** ырды жаттап алуу; **2. (начать твердить)** кайта-кайта айта берүү, кайталай берүү; **затвердить одно и то же** бир сөздү кайта-кайта айта берүү.

ЗАТВО́Р *м. 1.* затвор (*ар түрдүү машиналарда жана мылтык сыяктуу куралдарда жабыла турган механизм*); **затвор винтовки** винтовканын затвору; **2. (дверей, ворот)** жапкыч, жаап салма (*эшик жана дарбазаны*).

ЗАТВОРИ́ТЬ *сов. что* жабуу; **затворить дверь** эшикти жабуу.

ЗАТВОРИ́ТЬСЯ *сов. 1. (закрыться)* жабылуу; **дверь с шумом затворилась** эшик тарс жабылды; **2. перен. (уединиться)** бекинип алуу; **он затворился в своём кабинете** ал өз кабинетине бекинип алды.

ЗАТВО́РНИК *м. 1.* затворник (*көр азабынан коркуп, өз бөлмөсүнөн чыкпастан ибадат кылууга ант айткан киши*); **2. перен.** элден безген; **он живёт затворником** ал элден безип, жалгыз тиричилик кылып жүрөт.

ЗАТВО́РНИЦА *женск. р. к затворник.*

ЗАТВО́РНИЧЕСКИЙ, ая, -ое *вести затворнический образ жизни* элден безип, жалгыз өмүр сүрүү.

ЗАТВО́РНИЧЕСТВО *ср. 1.* үйдөн чыкпай, жалгыз ибадат кылгандык; **2. перен.** жалгыз жашоо.

ЗАТВОРЯ́ТЬ *несов. см. затворить.*

ЗАТВОРЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. затвориться; 2. страд. к затворять.*

ЗАТЕВА́ТЬ *несов. см. затеять.*

ЗАТЕ́ЙЛИВОСТЬ *ж.* кызыктыргычтык, таң кылуу-чулук.

ЗАТЕ́ЙЛИВЫЙ, ая, -ое **1. (вычурный, замысловатый)** кызыктыра турган, таң кыла турган; **затейливое украшение** кишини кызыктыра турган жасалга; **2. (замысловатый)** кызык, татынакай; **затейливая игрушка** кызык оюнчук.

ЗАТЕ́ЙНИК *м. разг. 1. (весёлый человек)* куудул, тамашакөй; **2. (руководитель игр)** оюн башчы.

ЗАТЕ́ЙНИЦА *женск. р. к затейник.*

ЗАТЕКА́ТЬ *несов. см. затечь.*

ЗАТЕ́М *нареч. 1. (потом)* анан кийин, андан кийин, анын үстүнө, жана; **я сначала позанимáюсь, а затем погуляю** оболу мен окуп алам, анан кийин бир аз эс аламын; **2. (для того)** ошол үчүн; **я пришёл затем, чтобы закончить начатое дело** мен ошол баштаган ишти бүтүрүш үчүн келдим.

ЗАТЕМНЁ́НИЕ *ср. 1. (действие)* караңгылоо, караңгы кылуу; **2. мед.** карарган жер; **затемнение в лёгких** өпкөнүн карарган жери.

ЗАТЕМНЁ́ТЬ *сов. 1. (начать темнеть)* карара баштоо; **2. (начать виднеться – о тёмном)** карарып көрүнүү; **вдали затемнёл лес** алыстан карарып токой көрүндү.

ЗАТЕМНИ́ТЬ *сов. что 1. (сделать тёмным)* караңгы кылуу; карартуу; **затемнить фон картины** картинанын фонун карартуу; **2. (замаскировать освещение)** караңгылоо; **затемнить город** шаардын ичин караңгылоо; **3. перен. (сделать непонятным)** караңгылатуу; **затемнить сознание** акыл-эсти караңгылатуу.

ЗАТЕ́МНО *нареч. разг.* караңгы кезде, караңгыда, таң ата электе; **уехать затемно** таң ата электе жөнөп кетүү.

ЗАТЕ́МНЯТЬ *несов. см. затемнить.*

ЗАТЕ́НИТЬ *сов. что* көлөкөлөө, көлөкө кылуу.

ЗАТЕ́НЯТЬ *несов. см. затемнить.*

ЗАТЕ́ПЛИТЬ *сов. что, уст.* бүлбүлдөтүп жагуу.

ЗАТЕ́ПЛИТЬСЯ *сов. уст.* бүлбүлдөп жануу, бүлбүлдөп күйө баштоо, бүлбүлдөп күйүү; **затеплился огонёк** от бүлбүлдөп күйө баштады.

ЗАТЕ́РЁТЬ *сов. 1. что (стереть)* сүрүп өчүрүү, ышкып өчүрүү; **затереть надпись** жазууну сүрүп өчүрүү; **2. кого-что (сдавить)** кысуу, туш-туштан кысуу; **судно затёрто льдами** кеме муз ортосунда кысылып калды; **в толпе меня затёрли** калың эл мени кысып салды; **3. перен. разг. (помешать выдвинуться)** атайын тоскоол кылуу, өстүрбөй ылдый басуу.

ЗАТЕ́РЁТЬСЯ *сов. разг.* кысылып кирүү, кыпчылып кирүү; **затереться в толпу** калың топка кысылып жатып кирүү.

ЗАТЕ́РЯ́ННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от затерять; 2. прил.** жоголгон, жоголуп кеткен, түшүп калган; **3. прил. перен. (заброшенный)** унутулган, биротоло эстен чыгарылган; **не чувствовать себя затерянным** өзүн биротоло унутулуп кеткен кишидей сезбөө.

ЗАТЕ́РЯ́ТЬ *сов. что* жоготуу, жоготуп жиберүү.

ЗАТЕ́РЯ́ТЬСЯ *сов.* жоголуу, жоголуп кетүү; **книга затерялась** китеп жоголуп кетти; **затеряться в толпе** перен. калың топто көрүнбөй калуу.

ЗАТЕСА́ТЬ *сов. что* учтап жонуу, кошпоо; **затесать** кол казыкты учтап жонуу.

ЗАТЕСА́ТЬСЯ *сов. разг.* жулунуп арага кирүү, кыпчылуу.

ЗАТЁЧЬ *сов.* 1. (*влиться*) агып кирүү, сарыгып кирүү; **водá затёкла в ўши** кулакка суу кирип кетти; 2. (*онеметь*) уюу, уктап калуу (*мис. кол, бут*); 3. (*заплыть*) шишип чыгуу, шишик алуу, томпоё түшүү; **у него́ глаз затёк** анын көзү шишиди; **нога́ затекла́** бут шишиди; **у меня́ затекла́ рука́** менин колум шишиди.

ЗАТЁЯ *жс.* 1. (*замысел, предприятие*) ниет, ой, ойлоп чыгарган иш; **неудáчная затёя** ордунан чыкпаган иш, жөнү келбеген иш; 2. (*забава, развлечение*) тамаша, көңүл ачуу; **ребя́чьи затей** балдардын оюну; ♣ **по́просту, без зáтей** шаан шөкөтсүз эле, бейил күтпөстөн эле.

ЗАТЁЯТЬ *сов. что* 1. (*задумать*) иш баштоо, ойлоп чыгаруу; **они́ что́-то затёяли** алар бир жорукту баштаганы жатышат; 2. (*устроить*) чыгаруу, баштоо; **затёяты́** игры оюн баштоо; **затёяты́ дра́ку** уруш чыгаруу.

ЗАТЁСЫВАТЬ *несов. см. затесать.*

ЗАТИРАТЬ *несов. см. затереть.*

ЗАТИСКАТЬ *сов. разг.* кысып жиберүү, кысып кыйноо.

ЗАТИ́СКОВАТЬ I *несов. см. зати́снуть.*

ЗАТИ́СКОВАТЬ II *несов. см. зати́снуть.*

ЗАТИ́СНУТЬ *сов. что, разг.* тыгуу, зордоп батыруу.

ЗАТИХА́ТЬ *несов. см. зати́хнуть.*

ЗАТИ́ХНУТЬ *сов.* 1. тынчуу, басылуу; **шум зати́х** уу-чуу басылды; **шаги́ прохо́жих зати́хли** ары-бери баскандардын аягы тыйылды; 2. (*ослабеть, прекратиться*) басылуу, басандоо, басаңчалоо, токтолуу; **боль затихла** ооруганы басаңчалады; **дождь затих** жамгыр басаңдады; 3. *перен. (успокоиться)* танчуу, тынчып калуу, басылуу, сооронуу; **ребёнок зати́х** бала сооронду; **боле́ной зати́х** оорулуу киши тынчып калды.

ЗАТИ́ШЬЕ *ср.* жымжырттык, мелтиреп тим жатуу, мелмирөө; **зати́шье пе́ред грозо́й** чагылгандуу жаан алдындагы мелмирөө; **зати́шье по́сле бо́я** салгылашуудан кийинки жымжырттык.

ЗАТКА́ТЬ *сов. что* бастыруу, бастырып тигүү; **затка́ть пла́тье серебро́м** көйнөккө күмүш ноко бастырып тигүү.

ЗАТКНУ́ТЬ *сов. что* 1. (*закрыть отверстие*) тыгуу; **заткнۇ́ть ўши ва́той** кулакка кебез тыгуу; **заткнۇ́ть бутылку́ пробкой** бөтөлкөгө тыгын тыгуу; **заткнۇ́ть рот кому-л.** 1) *бирөөнүн* оозун жап кылуу; 2) *перен. бирөөнү* унчуктурбай салуу, бирөөнүн жаагын жап кылуу; 2. (*засунуть за что-л.*) өткөрүп коюу, кыстарып коюу; **заткнۇ́ть кинжа́л за по́яс** канжарды куруна кыстарып коюу; ♣ **заткнۇ́ть за по́яс кого-л.** бирөөдөн ашып түшүү.

ЗАТЛЕ́ТЬ *сов.* түтөй баштоо, чирий баштоо, үлбүрөп калуу.

ЗАТЛЕ́ТЬСЯ *сов.* түтөп күйүү, билинер-билинбес болуп тутануу.

ЗАТМЕВА́ТЬ *несов. см. затми́ть.*

ЗАТМЕ́НИЕ *ср.* 1. *астр.* тутулуу, караруу; **затме́ние со́лнца** күн тутулуу; **лу́нное затме́ние** ай тутулуу; 2. *перен. разг.* акыл чаташуу; **на меня́ како́е-то затме́ние нашло́** менин акылым кандайдыр чаташып калды.

ЗАТМИ́ТЬ *сов.* 1. *что (скрыть)* жаап калуу, далдалап калуу; **ту́чи затми́ли всё не́бо** кара булут асманды бүт жаап калды; 2. *кого-что, перен. (превзойти)* басып өтүү, ашып түшүү; **затми́ть чью-л. сла́ву бирөөнүн** даңкын басып кетүү.

ЗАТО *союз* бирок; ошентип; **при́шлось мно́го рабо́тать, за́то зада́ние я вы́полнил** көп иштешке туура келди, ошектип тапшырманы аткардым.

ЗАТОВА́РЕННОСТЬ *жс. эк.* товардын сатылбастан үйүлүп калышы, товардын үйүлүп жатып калышы.

ЗАТОВА́РИВАНИЕ *ср. эк.* товарды жүгүртпөстөн жаткырып коюу, товардын үйүлүп жатып калышы.

ЗАТОВА́РИВАТЬ *несов. см. затова́ривать.*

ЗАТОВА́РИВАТЬСЯ *несов. 1. см. затова́риваться; 2. страд. к затова́ривать.*

ЗАТОВА́РИТЬ *сов. что, эк.* товарды жүгүртпөстөн жаткыруу.

ЗАТОВА́РИТЬСЯ *сов. эк.* товардын сатылбай жата бериши; **затова́риваться неходо́выми това́рами** өтпөй турган товарларды үйүп алуу.

ЗАТОЛКА́ТЬ *сов. кого, разг.* түрткүлөп жиберүү; **его́ затолка́ли в толпе́** аны көпчүлүк түрткүлөп жиберди.

ЗАТОЛКНУ́ТЬ *сов. кого-что, разг.* түртүп кийирүү.

ЗАТО́Н *м.* 1. (*место стоянки судов*) затон (дарыянын пароход кыштоочу тынч буйтка-булуңу); 2. (*запруда*) бөгөт, тосмо (*балык уулоо үчүн*).

ЗАТОНУ́ТЬ *сов.* сууга чөгүү, сууга чөгүп кетүү.

ЗАТОПА́ТЬ *сов.* жер тепкилей баштоо; **затопа́ть нога́ми** буту менен жер тепкилей баштоо.

ЗАТОПИ́ТЬ I *сов. 1. (разжечь огонь)* отжагуу; **затопи́ть печь** мешке от жагуу; 2. (*начать топить*) от жага баштоо.

ЗАТОПИ́ТЬ II *сов. 1. (залить)* жайпоо, жайпап кетүү, каптоо, каптап кетүү; **разли́вшаяся река́ затопи́ла берега́** суу кирип жээкти каптап кетти; 2. (*потопить*) сууга чөгөрүп жиберүү; **затопи́ть суда́** кемелерди сууга чөгөрүп жиберүү.

ЗАТОПИ́ТЬСЯ I *сов. (разгореться)* күйө баштоо, жана баштоо.

ЗАТОПИ́ТЬСЯ II *сов. (залиться водой)* капталуу, жайылуу, жайпаган суунун астында калуу.

ЗАТОПЛЕ́НИЕ *ср.* жайпоо, суу жайпап кетүү, суу каптап кетүү.

ЗАТОПЛЯ́ТЬ *несов. см. затопи́ть II.*

ЗАТОПТА́ТЬ *сов. 1. что* таптап тегиздөө, таптап жоготуу, таптап салуу; **затопта́ть следы́** издерди таптап салуу, издерди таптап жоготуу; 2. *кого-что (задавить)* басып өлтүрүү, тепсеп өлтүрүү; 3. *что (испачкать)* басып булгоо; **затопта́ть пол грязны́ми сапога́ми** ылайлуу өтүгү менен басып, полду булгап салуу; ♣ **затопта́ть кого-л. в грязь** бирөөнү жаман атты кылуу.

ЗАТО́Р *м.* 1. (*задержка в движении*) жолду бөгөө, бөгөп салуу, камалыш; **скопле́ние маши́н вызвало зато́р** машиналардын шыкалып туруп калышы жолду бөгөп салды; 2. (*льда*) үйөр (*муз жарылып аккан кезде анын ар кайсы жерге үйүлүп калышы*).

ЗАТОРМОЗИ́ТЬ *сов. 1. (начать тормозить)* тормоз бере баштоо; 2. (*остановить тормозом*) токтотуу (*тормоз берип токтотуу*); **затормози́ть ваго́н** вагонду тормоз берип токтотуу; 3. *перен. (задержать)* кедерги кылуу, жолтоо кылуу, тоскоол болуу, бөгөт болуу; **затормози́ть движе́ние** аракетке (*жүрүүгө*) тоскоол болуу; **затормози́ть де́ло** ишке жолто болуу.

ЗАТОРМОЗИ́ТЬСЯ *сов. 1.* тормоз берилүү; 2. *перен. (задержаться)* буйдалуу, тоскоолго учуроо; **де́ло затормози́лось** иш тоскоолго учурады.

ЗАТОРМОШИТЬ *сов. кого-что, разг. 1. (начать тормошить)* жулмалай баштоо; **2. (утомить)** жулмалай берип жүдөтүү.

ЗАТОРОПИТЬСЯ *сов. разг. шашып калуу, шашкаландай баштоо, ашыга баштоо.*

ЗАТОСКОВАТЬ *сов. сагына баштоо, бук боло баштоо, ич быша баштоо, куса болуу.*

ЗАТОЧАТЬ *несов. см. заточить II.*

ЗАТОЧЕНИЕ *ср. камакта болуу, түрмөдө болуу; камак; долголетнее заточение узак жылдарга созулган камак; жить в заточении* камакта жашоо.

ЗАТОЧИТЬ I *сов. что (заострить)* курчутуу; бүлөп, кайрап мизин текшилөө.

ЗАТОЧИТЬ II *сов. кого, уст. камоо; заточить в тюрьму* түрмөгө камоо.

ЗАТОШНИТЬ *сов. безл. кого жүрөктү айландыра баштоо, жүрөк айланып кускусу келүү, кускуну келтире баштоо; его затошнило* анын жүрөгү айлана баштады.

ЗАТРАВИТЬ *сов. кого 1. (на охоте)* итке тиштетүү, итке талатып өлтүрүү, тукуруу, тайган агытып кууп кармоо; **затравить зайца** коёнду итке тиштетүү; **2. перен. (замучить преследованиями)** кодулоо, куугунтуктоо, кодулап тынчтык бербөө.

ЗАТРАГИВАТЬ *несов. см. затронуть.*

ЗАТРАПЕЗНЫЙ, ая, -ое *разг. күндөлүк, демейки, күн сайын боло жүргөн; затрапезный вид* демейки түр; **затрапезное платье** күн сайын кийиле жүргөн көйнөк.

ЗАТРАТА *жс. каражат, чыгым, жумшалган (акча, күч жс.б.); непроизводительная затрата* пайда келтирбеген, өндүрүмдүгү жок чыгым; **затрата времени** убактыны жумшоо.

ЗАТРАТИТЬ *сов. что на что* каражаттоо, чыгымдоо, жумшоо, сарыптоо; **затратить средства на оборудование** жабдууга каражат жумшоо; **затратить много усилий** көп аракетти жумшоо.

ЗАТРАЧИВАТЬ *несов. см. затратить.*

ЗАТРЕБОВАТЬ *сов. суроо; талап кылуу (что-л.); чакыртуу (кого-л.); затребовать документ* документти талап кылуу; **затребовать свидетеля** күбөнү чакыртуу.

ЗАТРЕПАТЬ *сов. что, разг. жыртуу, тамтыгын чыгаруу, тытып салуу; затрепать пальто* пальтонун тамтыгын чыгаруу; **затрепать чьё-л. имя бирөөнү** жаманатты кылуу.

ЗАТРЕПЕТАТЬ *сов. калтырай баштоо, титирей баштоо, калтырак басуу.*

ЗАТРЕЩАТЬ *сов. 1. кычырай баштоо, чыртылдай баштоо, кырчылдай баштоо; лёд под ним затрещал* ал баскан муз чыртылдай баштады, анын алдындагы муз кырчылдай баштады; **2. чырылдай баштоо; кузнечики затрещали** чегиртекелер чырылдай баштады; **3. перен. разг. (начать болтать)** быдылдап сүйлөй баштоо.

ЗАТРЕЩИНА *жс. разг. шапалак; жаакка чабуу; дать затрещину кому-л. бирөөнү* жаакка чабуу, бирөөгө шапалак уруу.

ЗАТРОНУТЬ *сов. кого-что 1. (задеть)* чырпып өтүү, тийип өтүү; **пуля затронула кость** ок сөөккө тийип өтүптүр; **у него затронули лёгкие** анын өпкөсүн дарт чалган; **2. перен. тие өтүү, козгой өтүү, эскертип өтүү; затронуть чьи-л. интересы бирөөнүн** кызыкчылыгына зыян келтирүү; **затронуть больное место** бирөөнүн жарасына тийип коюу; **затронуть самолюбие** намысына тийүү; **затронуть вопрос** маселе козгоо.

ЗАТРУБИТЬ *сов. сурнай тарта баштоо.*

ЗАТРУДНЕНИЕ *ср. 1. (препятствие, помеха)* кыйынчылык, кедерги, тоскоолдук; **устранить затруднение** кыйынчылыкты четтетүү; **2. (трудное положение)** оордук, оор абал, кыйналуу; **материальные затруднения** оокат жагынан кыйналуу; **быть в затруднении** оор абалда калуу; **вывести из затруднения** кыйын абалдан чыгаруу; **выйти из затруднения** оор абалдан чыгуу, кыйынчылыктан кутулуу.

ЗАТРУДНЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от затруднить; 2. прил.** кыйынчылыкта калган, кедергиленген, оор абалда калган; **затруднённое дыхание** оор дем алуу.

ЗАТРУДНИТЕЛЬНОСТЬ *жс. кыйындык, оордук.*

ЗАТРУДНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кыйын, оор; **затруднительное положение** кыйын ал-абал.

ЗАТРУДНИТЬ *сов. 1. кого (обременить)* оордоштуруу, кыйын абалга салуу, оңойсуздандыруу; **если вас не затруднит** сизге кыйын болбосо, сизге кыйынчылык келтирбесе; **2. что (осложнить)** кыйындатуу; **затруднить доступ** куда-либо бир жерге кирүүнү кыйындатуу.

ЗАТРУДНИТЬСЯ *сов. чем, с неопр.* кыйынчылык келүү, кыйналуу, оңойсуздануу; **затрудниться исполнить поручение** тапшырманы аткаруудан кыйналуу.

ЗАТРУДНЯТЬ *несов. см. затруднить.*

ЗАТРУДНЯТЬСЯ *несов. 1. см. затрудниться; затрудняюсь вам ответить* сизге жооп берүүдөн кыйналып турам; **не затрудняйтесь!** убара болбонуз!, убара болбой эле коюңуз!; **2. страд. к затруднять.**

ЗАТРАСТИ *сов. кого* титирете баштоо, калтырата баштоо (*напр. о лихорадке*).

ЗАТРАСТИСЬ *сов. калтырай баштоо, титирей баштоо; затрастись всем телом* денеси бүт калтыроо; **затрастись от страха** коркконунан титирөө.

ЗАГУЖИТЬ *сов. разг. кайгыруу, убайымдоо, капа чеге баштоо.*

ЗАГУМАНИВАТЬ *несов. см. затуманить.*

ЗАГУМАНИВАТЬСЯ *несов. 1. см. затуманиться; 2. страд. к затуманивать.*

ЗАГУМАНИТЬ *сов. что 1. (покрыть туманом)* тумандатуу, тунартуу, тунарыктатуу; **2. перен.** тунартуу, тумандатуу, күүгүмдөтүү; **слёзы затуманили глаза** жаш көздү тунартты; **3. перен. (сделать непонятным)** түшүнүксүз кылуу; **затуманить смысл** маанисин түшүнүксүз кылуу.

ЗАГУМАНИТЬСЯ *сов. 1. (покрыться туманом)* тумандануу, тунарыктоо; **горизонт затуманился** горизонтту туман басты; **2. перен.** тунаруу; **глаза затуманились слезами** жаш басып көз тунарды; **3. перен. (сделаться неясным)** түшүнүксүз болуу; **смысл затуманился** мааниси түшүнүксүз болуп калды.

ЗАТУПИТЬ *сов. мокотуу; затупить нож* бычакты мокотуу.

ЗАТУПИТЬСЯ *сов. мокоо; топор затупился* балта мокоду.

ЗАТУПЛЯТЬ *несов. см. затупить.*

ЗАТУПЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. затупиться; 2. страд. к затуплять.*

ЗАТУХАНИЕ *ср. 1. өчө баштоо; 2. перен.* басандоо, басаңчалоо; **затухание радиоволн физ.** радио толкундарынын басаңдашы.

ЗАТУХАТЬ *несов. см. затухнуть.*

ЗАТҰХНУТЬ *сов.* 1. өчүү, өчүп калуу; **костёр затұх** от өчүп калды; 2. *перен.* басылып калуу.

ЗАТУШЕВАТЬ *сов.* 1. (*покрыть тушью*) туштоо, тушь менен карартуу; 2. *перен.* (*сделать менее заметным*) жылмалоо, жымсалдоо, жууп-чаюу; **он старался затушевать его ошибки** ал анын каталарын жымсалда-тууга аракет кылды.

ЗАТУШЕВЫВАТЬ *несов. см. затушевать.*

ЗАТУШИТЬ *сов. что, разг.* 1. өчүрүү; **затушить свечу** шамды өчүрүү; 2. *перен.* (*зглушить, подавить*) басаңдатуу, басаңчалатуу, басуу.

ЗАТХЛОСТЬ *жс.* 1. бүкшүгөндүк, көк жыттанган-дык, борсугандык; **затхлость нежилото́го до́ма** киши турбаган үйдүн көк жыттананышы; 2. *перен.* (*косность*) былгыгандык, быкшыгандык.

ЗАТХЛЫЙ, ая, -ое 1. бүкшүгөн, көк жыттанган, борсуган, коңурсуган, сасыган; **затхлая мука́** көк жыттанган ун; **затхлый во́здух** коңурсуган аба; **пахнет затхлым** каңырсык жыттанат; 2. *перен.* (*косный*) былгыган, быкшыган; **затхлая атмосфе́ра** былгыган атмосфера (*чөйрө*).

ЗАТЫКАТЬ *несов. см. заткнуть.*

ЗАТЫЛОК *м.* 1. желке, кежиге; 2. (*часть мясной туши*) жондун эти; **станови́ться в затылок** биринин артынан бири тизилип туруу.

ЗАТЫЛОЧНЫЙ, ая, -ое **затылочная кость** *анат.* желке сөөк.

ЗАТЫЧКА *жс. разг.* 1. тыгын; **затычка из тряпки** чүпүрөк тыгын; 2. *перен.* (*о человеке*) кыстырынды, кыпчынды; бирөөнүн ордуна кыпчий коюлган киши; атка жеңил, тайга чак.

ЗАТЯГИВАТЬ *несов. см. затынуть.*

ЗАТЯГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. затынаться*; 2. *страд.* **к затыгивать.**

ЗАТЯЖКА *жс.* 1. (*при курении*) соруу, оп тартуу; 2. *перен. разг.* (*задержка*) кечигүү, чоюлуу, узаруу, созулуу.

ЗАТЯЖНОЙ, ая, -ое кечигип кеткен, узарып кеткен, көпкө созулган; **затяжная боле́знь** көпкө созулган дарг; **затяжной прыжок с парашю́том** парашютту узакка чейин жайбай секирүү.

ЗАТЯНУТЬ *сов.* 1. *что* (туго стянуть) тартып байлоо, бек тартуу, таңуу; **затянуть узел** түйүнчөктү бек тартып байлоо; **затянуть петлю** илмекти бек тартуу; 2. *кого-что* соруу, соруп кетүү; **лоша́дь затыну́ло в тряси́ну** атты сормо соруп кетти; 3. *кого, перен.* (*завлечь*) ээликтирүү, желиктирүү; **приятели затыну́ли его к себе́** аны достору ээликтирип үйлөрүнө алып кетишти; 4. *что* (*покрыть*) жаап калуу, каптап калуу, чүмкөө, бүркөө; **не́бо затыну́ло туча́ми** асманды кара булут каптап калды; 5. *безл. перен.* (*о заживлении*) бүтүү, айыгуу; **ра́ну затыну́ло** жара бүттү; 6. *что, перен.* (*задержать, замедлить*) токтотуу, кечиктирүү; **затянуть дело** ишти кечиктирүү; **затяну́ть пёсню** ыр ырдай баштоо.

ЗАТЯНУТЬСЯ *сов.* 1. (*туго стянуться*) тартылуу, байлануу, бекем тартып байлануу, таңылуу, курчануу, тартып курчануу; **затяну́ться поя́сом** курду тартып курчануу; **узел затыну́лся** түйүн тартып байланды; 2. (*покрыться*) капталуу, чүмкөлүү, бүркөлүү; **не́бо затыну́лось туча́ми** асман кара булут менен капталды, асман бүркөлдү; 3. (*зажать*) бүтүү, айыгуу; **ра́на затыну́лась** жара айыкты; 4. *перен.* (*замедлиться*) кечигүү, созулуу,

узаруу; **де́ло затыну́лось** иш созулду; 5. (*втянуть в себя*) соруу, оп тартуу; **затыну́ться папи́рсо́й** папирос соруу.

ЗАУМНЫЙ, ая, -ое кооз, бирок маанисиз; **зау́мные слова́** кооз айтылган көңдөй сөз.

ЗАУНЫВНО *нареч.* муңкана, муңая, муңкандыра; **заунывно вы́л осе́нный ве́тер** күзгү шамал муңкана улуп турду.

ЗАУНЫВНОСТЬ *жс.* муңкангандык, муңайткычтык.

ЗАУНЫВНЫЙ, ая, -ое мундуу, муңканган, муңайган; **заунывное пе́ние** муңканган ыр, мундуу ыр.

ЗАУПРЯМИТЬСЯ *сов. разг.* каршыгып калуу, көшөрүп калуу, өжөрлөнүп калуу, оюна келгенин бербей калуу.

ЗАУРЯДНЫЙ, ая, -ое орточо, эч артыкчылыгы жок; **зау́рядный пи́сате́ль** эч кандай артыкчылыгы жок жазуучу.

ЗАУСЕ́НИЦА *жс.* 1. (*на пальцах*) тырмактын түбүндөгү теринин сыйрылышы; 2. (*на металле*) **заусеница** (*металлды жонгон, кырган, өгөгөн кезде пайда болгон чамынды кабырчык*).

ЗАУТРЕ́НЯ *жс.* *церк.* христиандардын чиркөөдө эртең мененки ибадаты.

ЗАУТЮ́ЖИВАТЬ *несов. см. заутюжить.*

ЗАУТЮ́ЖИТЬ *сов. что* үтүктөө, үтүктөп коюу, үтүк менен таптоо, дазмалдоо.

ЗАУ́ЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от заучить*; 2. *прил.* жатталган; **зау́ченные наизу́сть стихи́** жаттап алган ыр; **зау́ченные приве́тствия** мурдатан жаттап койгон куттуктоо.

ЗАУ́ЧИВАТЬ *несов. см. заучить.*

ЗАУ́ЧИТЬ *сов. что* жаттоо, жатка үйрөнүү; **зау́чить стихотворе́ние наизу́сть** ырды жаттап алуу.

ЗАУ́ЧИТЬСЯ *сов. разг.* окуй берип, үйрөнө берип чарчоо; көп окуп алсыроо.

ЗАУША́ТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **зауша́тельская крити́ка** ач кыйкырык, куу сүрөөндүү сын.

ЗАУ́ШНЫЙ, ая, -ое кулак артындагы.

ЗАФИКСИ́РОВАТЬ *сов. что* 1. (*отметить записью*) жазып белгилеп коюу; 2. (*окончательно устано-вить*) биротоло тактоо, биротоло аныктоо.

ЗАФРАХТОВА́ТЬ *сов. мор.* фрахттоо; **зафрахтова́ть су́дно** кемени фрахттоо (*жүк ташуу үчүн кеме жалдоо*).

ЗАФРАХТОВЫВА́ТЬ *несов. см. зафрахтовать.*

ЗАХАНДРИ́ТЬ *сов. разг.* ич бышуу, капалануу, бук болуп туталануу.

ЗАХА́ЯТЬ *сов. кого-что, разг.* маскаралоо, кордоо, жамандоо.

ЗАХВА́ЛИВАТЬ *несов. см. захвалить.*

ЗАХВА́ЛИТЬ *сов. кого-что* ашыра мактоо; **молодо́го арти́ста захвали́ли** жаш артистти ашыра мактап жи-беришти.

ЗАХВА́Т *м.* зордоп алуу, тартып алуу, басып алуу, колго түшүрүү; **захва́т чужи́х владе́ний** башка бирөөнүн жерин басып алуу; **захва́т вла́сти** бийликти тартып алуу; **захва́т мяча́ спорт.** топту кармап калуу (*в волейболе*).

ЗАХВАТА́ННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от захватать*; 2. *прил.* (*загрязнённый*) кармала берип булганган.

ЗАХВАТА́ТЬ *сов. кого-что, разг.* кармап булгоо, кар-малап булгоо.

ЗАХВАТИ́ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*взять*) алуу, ала кетүү; **захвати́ть горсть оре́хов** бир ууч жаңгак алуу;

поезд успел захватить всех пассажиров поезд бардык пассажирди алып кетүүгө үлгүрдү; **2. кого-что (зацепить)** кыстыра кетүү, кыпчий кетүү, орой кетүү; **машинной захватило край одежды** машина кийимдин четин кыпчий кетти; **3. кого-что (завладеть, завоевать)** зордоп алуу, басып алуу, тартып алуу, колго түшүрүү; **захватить власть** бийликти тартып алуу; **захватить чужую территорию** бөлөк территорияны басып алуу; **захватить пленных** туткундарды колго түшүрүү; **4. кого-что, разг. (взять с собой)** бирге алуу, ала жүрүү, ала кетүү, ала келүү, ала баруу; **захватить все деньги** акчаны бүт ала кетүү; **захватить сына в театр** уулун театрга ала баруу; **5. кого, разг. (застать, застигнуть)** үлгүрүү, кабылуу, үстүнөн чыгуу, кууп жетүү; **захватить на месте преступления** кылмыш кылып жатканда үстүнөн чыгуу; **захватить врасплох** күтпөгөн жерден үстүнөн басып калуу; **захватить дома кого-л. бирөөнү** үйүнөн табуу; **дождь захватил нас в дороге** биз жолдо жаанга калдык; **я успел захватить последний поезд** мен акыркы поездге үлгүрүп калдым; **6. кого-что, перен. (увлечь)** тартуу, делебени козгоо, ээликтирүү; **музыка захватила меня** музыка менин делебемди козгоду; **я захватил болезнь вовремя** өз убагында оорунун алдын алдым; **дух захватил или дыхание захватило** дем чыкпай калды, деми чыкпай калды.

ЗАХВАТНИЧЕСКИЙ, ая, -ое захват-ка т.; басып алгыч; **захватническая война** басып алуу согушу.

ЗАХВАТЧИК м. басып алуучу, тартып алуучу, зордоп алуучу.

ЗАХВАТЫВАТЬ I несов. см. захватить.

ЗАХВАТЫВАТЬ II несов. см. захватать.

ЗАХВАТЫВАЮЩИЙ, ая, -ее өзүнө тартып ала турган, кызык; **захватывающий рассказ** кызык аңгеме; **слушать с захватывающим интересом** өтө кызыгып, берилип улуу.

ЗАХВОРАТЬ сов. разг. ооруу, ооруп калуу, ноокастоо, сырकोолоо, сырकोолоп калуу.

ЗАХИРЁТЬ сов. **1. (похудеть, ослабеть)** жүдөө, арыктоо, алсыроо, начарлоо; **2. перен.** начарлап калуу, солуп калуу; **талант его захирёл** анын таланты начарлап калды.

ЗАХИХИКАТЬ сов. разг. кыткылыктап күлүү, кыткыт күлүү.

ЗАХЛЕБНУТЬСЯ сов. чакалуу, чакоо, оозу-мурдуна суу кирип чакоо; **он захлебнулся и утонул** анын оозу-мурдуна суу кирип, чөгүп кетти.

ЗАХЛЕСТАТЬ сов. разг. **1. кого-что (засечь хлыстом)** басып-басып алуу (*камчы же чыбык менен*); **захлестать лошадь** атты камчы менен басып-басып алуу; **2. (начать хлестать)** сабай баштоо (*мис. камчы менен*); **3.** шатыратуу, шаркырата куя баштоо; **дождь захлестал в окна** жамгыр терезеге шатыратып жаап жиберди.

ЗАХЛЕСТНУТЬ сов. **кого-что 1. (затянуть):** захлестнуть петлей чалма салуу; **2. (обдать)** жаба коюу, жаба берүү; **вольной захлестнуло лодку** толкун кайыкты жаба берди; **3. перен. (вовлечь, захватить)** өзүнө тартуу, тартуу.

ЗАХЛЕСТНУТЬСЯ сов. ороло түшүү, шап этип тийүү, чалына түшүү.

ЗАХЛЁБЫВАТЬСЯ несов. **1. см. захлебнуться; 2. перен. (от чего-л.):** захлёбываться от смеха ыкшып

күлүү; **захлёбываться от восторга** буулугуп кубанычка батуу; **захлёбываться от слёз** буулугуп ыйлоо; **говори́ть захлёбываясь** аптыгып сүйлөө.

ЗАХЛЁСТЫВАТЬ несов. см. захлестнуть.

ЗАХЛЁСТЫВАТЬСЯ несов. **1. см. захлестнуться; 2. страд. к захлестывать.**

ЗАХЛÓПАТЬ сов. кол чаба баштоо, шакылдата кол чабуу; **захлÓпать в ладоши** алакан чаба баштоо.

ЗАХЛÓПНУТЬ сов. тарс эттире жабуу (*дверь, окно*); тарс-турс эттире жабуу (*капкан*); **захлÓпнуть дверь** эшикти тарс жабуу.

ЗАХЛÓПНУТЬСЯ сов. тарс этип жабылуу; **дверь захлÓпнулась** эшик тарс жабылды.

ЗАХЛОПОТАТЬСЯ сов. разг. бир иш жөнүндө аракет кылып аябай убара тартуу; **захлопотаться по хозяйству** чарбалык иш жөнүндө аракеттенип, аябай убара тартуу.

ЗАХЛÓПЫВАТЬ несов. см. захлÓпнуть.

ЗАХЛÓПЫВАТЬСЯ несов. **1. см. захлÓпнуться; 2. страд. к захлÓпывать.**

ЗАХМЕЛЁТЬ сов. разг. мас болуу.

ЗАХНЫКАТЬ сов. разг. **1.** кыңкыстай баштоо, кыңкылдай баштоо, ыйлактай баштоо; **2. перен. разг.** ыйлактай баштоо, даттана баштоо.

ЗАХОД м. **1.** батуу; **заход солнца** күндүн батышы; **2. бара** кетүү, кире кетүү, бурула кетүү, кайрыла кетүү; **без захода в гавань** кайрылып гаванга кирбестен; **заход в тыл неприятелю** душмандын тылына кирип баруу.

ЗАХОДИТЬ I несов. см. зайти.

ЗАХОДИТЬ II сов. жүрө баштоо; **в волнении он заходил по комнате** анын тынчы кетип, үйдүн ичинде аркы-терки баса баштады; **по морю заходили волны** деңизде толкун жүрө баштады, деңиз толкуй баштады.

ЗАХОДЯЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от заходить I; 2. прил.** батып бараткан; **заходящее солнце** батып бараткан күн.

ЗАХОЛОДАТЬ сов. разг. суук түшө баштоо, суук боло баштоо.

ЗАХОЛУСТНЫЙ, ая, -ое алыстагы, маданий борбордон ыраакы; **захолустный городок** алыстагы кичинекей шаар.

ЗАХОЛУСТЬЕ ср. маданий борбордон алыс жер.

ЗАХОРОНЕНИЕ ср. көргө коюу, өлүктү көмүү.

ЗАХОРОНИТЬ сов. **кого-что** көргө коюу, өлүктү көмүү.

ЗАХОТЁТЬ сов. **кого-чего** тилөө, каалоо, көңүл чабуу, эңсөө.

ЗАХОТЁТЬСЯ сов. безл. кому с неопр. гысы келүү, тилөө, көөнү түшүү, каалоо; **мне захотелось пить** суусун ичим келди; **ему захотелось пойти в кино** анын киного баргысы келди.

ЗАХОХОТАТЬ сов. каткырып күлүү, каткыра баштоо.

ЗАХРАПЁТЬ сов. корулдоо, корулдап уктай баштоо, коңурук тарта баштоо (*о человеке*); **кошкура баштоо** (*о лошади*).

ЗАХРИПЁТЬ сов. кыркырай баштоо, кырылдай баштоо, киркирей баштоо.

ЗАХРОМАТЬ сов. аксоо, аксаңдай баштоо, сылтый баштоо, аксап калуу, төкөрөңдөй калуу.

ЗАХРУСТЁТЬ сов. кырсылдай баштоо, тырсылдай баштоо, чыртылдай баштоо, чытырай баштоо, кычырай баштоо.

ЗАХУДАЛЫЙ, ая, -ое уст. жүдөгөн, азып-тозгон, начарланган, темөндөп кеткен, жакырланган.

ЗАХУДАТЬ сов. уст. жүдөө; азып-тозуу, жакырлануу.

ЗАЦВЕСТИ сов. гүлдөй баштоо, гүл ача баштоо; **зацвели яблони** алма жыгачтары гүлдөй баштады.

ЗАЦВЕТАТЬ несов. см. **зацвести**.

ЗАЦЕЛОВАТЬ сов. кого-что өбө берүү, өпкүлөй берүү; **зацеловать ребёнка** кичинекей баланы өпкүлөй берүү.

ЗАЦЕПИТЬ сов. кого-что 1. илип алуу, илип тартуу, иле кетүү; **зацепить багрём** илгек менен илип тартуу; **зацепить за стул** стулга уруп алуу; 2. перен. разг. (задеть, придраться) кычаштык кылуу, тийиштик кылуу.

ЗАЦЕПИТЬСЯ сов. илинүү, урунуу; **зацепиться за стол** столго урунуп кетүү.

ЗАЦЕПКА ж. разг. 1. (действие) илинүү, илиндируу; 2. разг. (то, за что зацепляют) илгек; 3. перен. разг. (протекция) таяныч; 4. перен. (препятствие) кедерги, тоскоол, илинчек.

ЗАЦЕПЛЯТЬ несов. см. **зацепить**.

ЗАЦЕПЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **зацепиться**; 2. страд. к **зацеплять**.

ЗАЧАРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **зачаровать**; 2. прил. аң-таң болгон; **он смотрел на сцену как зачарованный** ал сахнага аң-таң болуп карап олтурду.

ЗАЧАРОВАТЬ сов. кого-что 1. (околдовать) арбап алуу, сыйкырдап алуу; 2. перен. биротоло берилтүү, өзүнө тартуу.

ЗАЧАРОВЫВАТЬ несов. см. **зачаровать**.

ЗАЧАСТИТЬ сов. разг. бир ишти кайта-кайта, уламулам кыла турган болуу, тез-тез кайталоо, катуулоо; **он зачастил к соседу в гости** ал кошунасына конокко уламулам бара турган болду; **дождь зачастил** жаан катуулады.

ЗАЧАСТУЮ нареч. разг. боло бермей; **так зачастую бывает** ушундай боло берет, көп убакытта ушундай болот.

ЗАЧАТИЕ ср. бойго бүтүп калуу, боюнда болуп калуу.

ЗАЧАТОК м. 1. биол. түйүлдүк; 2. чаще мн., перен. башы, башталыш; **зачатки новой жизни** жаңы турмуштун башталышы.

ЗАЧАТОЧНЫЙ, ая, -ое түйүлгөн; **в зачаточном состоянии** түйүлдүк абалында.

ЗАЧАТЬ сов. кого, уст. бойго бүтүп калуу.

ЗАЧАХНУТЬ сов. 1. (о растении) кууроо, солуу; 2. перен. (о человеке) илмийүү, чилмийүү, жүдөө.

ЗАЧЕМ нареч. вопр. и относ. эмне үчүн, неге, эмнеге, эмнеликтен; **зачем ты пришёл?** сен эмнеге келдиң?; **вот зачем он пришёл** ушун үчүн келген турбайбы.

ЗАЧЕМ-ТО нареч. эмне үчүндүр, негедир, эмнегедир, эмнеликтендир; **он зачем-то приходил вчера вечером** ал эмнегедир кечээ кечинде келип кетти.

ЗАЧЕРВИВЕТЬ сов. курттоо, курт басуу, курт түшүү; яблоко зачервивело алмага курт түштү.

ЗАЧЕРКНУТЬ сов. сызып өчүрүү; **зачеркнуть слово** сөздү сызып өчүрүү.

ЗАЧЕРНЕТЬ сов. карарып көрүнүү; **вдали зачернел лес** алыста карарып токой көрүндү.

ЗАЧЕРНЕТЬСЯ сов. карарып көрүнө баштоо.

ЗАЧЕРНИТЬ сов. что карартуу, карайтуу, кара боёкко салуу, кара боёк жабуу.

ЗАЧЕРПНУТЬ сов. что, чего сузуп алуу; **зачерпнуть воды из колодца** кудуктан суу сузуп алуу.

ЗАЧЕРПЫВАТЬ несов. см. **зачерпнуть**.

ЗАЧЕРСТВЕЛОСТЬ ж. таш боордонгондук, ырайымсыздангандык.

ЗАЧЕРСТВЕЛЫЙ, ая, -ое 1. катып калган; **зачерствелый хлеб** катып калган нан; 2. перен. таш боордонгон, ырайымсызданган; **зачерствелое сердце** ырайымсызданган жүрөк.

ЗАЧЕРСТВЕТЬ сов. 1. катып калуу, кургап калуу; **хлеб зачерствел** нан катып калды; 2. перен. одонолонуу, оройлонуу, ырайымсыздануу, мейримсизденүү.

ЗАЧЕСАТЬ сов. что 1. (причесать) тароо; **зачесать волосы** кверху чачты кайра тароо; 2. (начать чесать) тарай баштоо.

ЗАЧЕСАТЬСЯ сов. 1. (начать зудеть) кычыша баштоо, дүүлүгө баштоо; **у него зачесалась рука** анын колу кычыша баштады; 2. (начать чесать себе что-л.) тырмана баштоо, кашына баштоо; 3. (пригладить себе волосы) тарануу, сылануу.

ЗАЧЕСТЬ сов. 1. что эсеп кылуу, эсептөө, чегерүү; **зачесть десять рублей в уплату долга** он сомду карызын төлөдү деп чегерип коюу; 2. юр.: **зачесть срок предварительного заключения** өкүм чыкканга чейин камакта олтурган мөөнөтүн эсепке алуу; 3. (поставить зачёт) тапшырды, өткөрдү деп эсептөө; **преподаватель зачёл мне эту работу** мугалим менин бул ишимди тапшырды деп эсептеди.

ЗАЧЕСТЬСЯ сов. эсептелүү, чегерилүү, эсепке кийирилүү; эсеп кылынуу; **этот взнос зачтётся в счёт уплаты долга** бул взнос карыздарды төлөө эсебине кийирилет.

ЗАЧЁРКИВАТЬ несов. см. **зачеркнуть**.

ЗАЧЁСЫВАТЬ несов. см. **зачесать**.

ЗАЧЁСЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **зачесаться**; 2. страд. к **зачёсывать**.

ЗАЧЁТ м. 1. (действие) ордуна эсеп кылуу, чегерүү; **в зачёт платежа** бересеси үчүн чегерүү; 2. (в учебном заведении) зачёт; **сдать все зачёты** бардык зачётторду өткөрүү; **поставить зачёт** зачёт коюу; 3. юр. кошо эсептөө.

ЗАЧЁТНЫЙ, ая, -ое зачёт-ко т.; зачёттук; **зачётная книжка** зачёт книжкасы; **зачётная сессия** зачёттук сессия.

ЗАЧИН м. лит. баш, башталыш; **зачин былины** жомоктун башталышы.

ЗАЧИНИТЬ сов. что, разг. жамоо, жамаачылоо; **зачинить брёкши** шымды жамоо.

ЗАЧИНИЩИК м. желиктирүүчү, азгыруучу, жолдон чыгаруучу, чатакка түртүүчү.

ЗАЧИСЛЕНИЕ ср. эсепке киргизүү, алуу, кийирүү; **зачисление в штат** штатка алуу; **зачисление в армию** армияга алуу.

ЗАЧИСЛИТЬ сов. 1. кого эсепке киргизүү, алуу, кийирүү; **зачислить в штат** штаттын эсебине кийирүү; **зачислить в институт** институтка алуу; 2. (засчитать) эсебине жазып коюу; **зачислить в счёт долга** карыздын эсебине жазып коюу; **зачислить на текущий счёт** текущий счётко жазып коюу.

ЗАЧИСЛИТЬСЯ сов. эсепке кирүү, алынуу; **зачислиться в университет** университетке кирүү, университетке алынуу.

ЗАЧИСЛЯТЬ несов. см. **зачислить**.

ЗАЧИСЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. зачислиться; 2. страд. к зачислять.*

ЗАЧИТАТЬ *сов. что 1. (огласить) окуп берүү, угуза окуу; зачитать протокол протоколду окуп берүү; 2. разг. окуймун деп алып, кайрадан бербей коюу (китепти, журналды).*

ЗАЧИТАТЬСЯ *сов. кызыгып окуу, окуй эле берүү; зачитаться романом романды окуй эле берүү; зачитаться до утра таң атканча окуу.*

ЗАЧИТЫВАТЬ I *несов. см. зачёсть.*

ЗАЧИТЫВАТЬ II *несов. см. зачитатъ.*

ЗАЧИТЫВАТЬСЯ I *несов. 1. см. зачёсться; 2. страд. к зачитывать I.*

ЗАЧИТЫВАТЬСЯ II *несов. 1. см. зачитаться; 2. страд. к зачитывать II.*

ЗАЧУМЛЁННЫЙ, ая, -ое чума жуккан, чума жайылган.

ЗАЧУЯТЬ *сов. кого-что сезе баштоо, жытын ала баштоо, жыт алуу; собака зачужа фазана ит кыргоолдун жытын сезди.*

ЗАШАГАТЬ *сов. кадамдай баштоо, баса баштоо; зашагать по комнате үй ичинде баса баштоо.*

ЗАШАЛИТЬ *сов. тентектик (шоктук) кыла баштоо, шоктоно баштоо.*

ЗАШАРКАТЬ *сов. разг. шарпылдата баштоо, шалпылдата баштоо, тарпылдата баштоо, тарпылдатып баса баштоо; шаркать ногами буту менен тарпылдатып баса баштоо.*

ЗАШАТАТЬ *сов. копшута баштоо, шалкылдата баштоо, копшуп бошото баштоо, чайпалта баштоо, теңселте баштоо; его зашатало безл. ал теңселе баштады.*

ЗАШАТАТЬСЯ *сов. копшула баштоо, шалкылдай баштоо, кыймылдай баштоо, чайпала баштоо, теңселе баштоо; зуб зашатался тиш шалкылдап калды.*

ЗАШВАРТОВАТЬ *сов. что, мор. шварттоо, шварт менен бекитүү (токтотуп байлап коюу).*

ЗАШВАРТЫВАТЬ *несов. см. зашвартовать.*

ЗАШВЫРИВАТЬ *несов. см. зашвырнуть.*

ЗАШВЫРНУТЬ *сов. что, разг. ыргытып жиберүү; зашвырнуть мяч топту ыргытып жиберүү.*

ЗАШЕВЕЛИТЬ *сов. что, чем козгой баштоо, кыймылдата баштоо.*

ЗАШЕВЕЛИТЬСЯ *сов. козголо баштоо, кыймылдай баштоо.*

ЗАШЕЛЕСТЕТЬ *сов. шуудурай баштоо.*

ЗАШЕПТАТЬ *сов. шыбырай баштоо, күбүрөй баштоо; зашептать на ухо кулагына шыбырай баштоо.*

ЗАШЕПТАТЬСЯ *сов. күбүр-шыбыр болуу, шыбырашуу, күбүрөшүү.*

ЗАШЕРШАВЕТЬ *сов. бодурлануу, туурулуу.*

ЗАШИБАТЬ *несов. см. зашибить.*

ЗАШИБИТЬ *сов. кого-что уруп алуу, уруп оорутуп алуу, уруп бир жерин томпойтуп алуу.*

ЗАШИВАТЬ *несов. см. зашить.*

ЗАШИКАТЬ *сов. разг. кышылдай баштоо, «тшш» дей баштоо (1. «тынчыгыла» деген мааниде «тшш» деп үн чыгаруу; 2. жактырбаган артист же сүйлөп жаткан кишиге карай).*

ЗАШИПЕТЬ *сов. 1. кышылдай баштоо, ышкыра баштоо (напр. о змее); шырылдай баштоо, чырылдай баштоо (напр. о масле на сковороде); бышылдай баштоо*

(напр. о сырых дровах в печи); шуулдай баштоо (напр. о шампанском); кыжылдай баштоо (при брожении); 2. перен. разг. ачууланып ызырына баштоо, тиштенип ызырына баштоо, каардана баштоо.

ЗАШИТЬ *сов. что тигүү, жамоо; зашить прорехи жыртык-тешигин тигип салуу, жыртыктарын жамап коюу; зашить рану жараны тигүү.*

ЗАШИФРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от зашифровать; 2. шифрдалган, шифр менен жазылган; зашифрованная радиогрaммa шифр менен жазылган радиогрaммa (башкалар окуй албас белгилер менен жазылган).

ЗАШИФРОВАТЬ *сов. что шифрдоо, шифр менен жазуу.*

ЗАШИФРОВЫВАТЬ *несов. см. зашифровать.*

ЗАШНУРОВАТЬ *сов. что шнурдоо, шнур тагуу, боо өткөрүп байлоо, боо тагуу, бүчүлөө; зашнуровать ботинки ботинкеге боо тагуу, ботинкенин боосун байлоо.*

ЗАШНУРОВЫВАТЬ *несов. см. зашнуровать.*

ЗАШПАКЛЕВАТЬ *сов. что шпаклёвкалоо, шпаклёвка кылуу, шыбап бүтөө (жараканы, кобулду, тешикти өзүнчө бөлөк замазка менен шыбап бүтөө); зашпаклевать щели жылчыктарды шыбап бүтөө.*

ЗАШПАКЛЁВЫВАТЬ *несов. см. зашпаклевать.*

ЗАШПИЛИВАТЬ *несов. см. зашпиливать.*

ЗАШПИЛИТЬ *сов. что төөнөө, шиш төөнөгүч менен бекитүү; зашпиливать волосы чачты төөнөп салуу.*

ЗАШТАТНЫЙ, ая, -ое уст. заштаттык (штаттан тышкаркы); заштатный чиновник заштаттык чиновник; заштатный город заштаттык шаар (надышалык Россияда - уезддин борбору болбогон шаар).

ЗАШТЕМПЕЛЕВАТЬ *сов. что штемפלдөө, штемпель басуу.*

ЗАШТОПАТЬ *сов. что тордоп жамоо; заштопать чулки байпактарды тордоп жамоо.*

ЗАШТРИХОВАТЬ *сов. что штриховкалоо, найда сызыктар түшүрүп чыгуу.*

ЗАШТУКАТУРИТЬ *сов. что штукатуркалоо (шыбоо, шыбап салуу, шыбап коюу); заштукатурить стены, потолок үйдүн дубалдарын, потоллогун штукатуркалоо.*

ЗАШТУКОВАТЬ *сов. что тигишин билдирбей жамоо, жигин билгизбей тигүү.*

ЗАШУМЕТЬ *сов. чуулдай баштоо, шуулдай баштоо, күүлдөй баштоо, уу-чуу боло баштоо, уу-дуу боло баштоо; дети зашумели балдар чуулдай баштады; море зашумело деңиз күүлдөй баштады; лес зашумел токой шуулдай баштады.*

ЗАШУРШАТЬ *сов. шуудурай баштоо; зашуршать шелковым платьем жибек көйнөктү шуудурата баштоо.*

ЗАШУШУКАТЬСЯ *сов. разг. шыбыраша баштоо, күбүрөшө баштоо.*

ЗАЩЕБЕТАТЬ *сов. 1. шакалактай баштоо, сайрай баштоо; защебетали птицы куштар сайрай баштады; 2. перен. быдылдай берүү, сайрай берүү, быжылдай берүү; чулдурап, былдырап сүйлөй баштоо.*

ЗАЩЕКОТАТЬ *сов. 1. кого (замучить щекоткой) аябай кытыгылоо, кытыгылап кыйноо; 2. (начать щекотать) кытыгылай баштоо.*

ЗАЩЕМИТЬ *сов. что кыпчытып алуу, кыстырып алуу; защемиль клещами проволоку зымды аттиш менен кыпчытып алуу; защемило на сердце безл. жүрөк зырп эте түштү.*

ЗАЩЕМЛЯТЬ *несов. см. защеми́ть.*

ЗАЩЁЛКА *ж. 1. разг. (щекотка) чык этме тээк (эшиктики); 2. (часть замка) кулпунун тили.*

ЗАЩЁЛКАТЬ *сов. 1. шакылдоо, чыкылдоо, сайрай баштоо; соловей защёлкал булбул шакылдап сайрай баштады; 2. чем тарс эттирүү, шак (шык) эттирүү, тыр-сылдатуу; защёлкать языком* тилин шык эттирүү; *защёлкать пальцами* бармагын тырс эттирүү.

ЗАЩЁЛКИВАТЬ *несов. см. защёлкнуть.*

ЗАЩЁЛКНУТЬ *сов. что чык эттирип бекитүү; защёлкнуть дверь* эшикти чык эттире бекитүү.

ЗАЩЁЛКНУТЬСЯ *сов. чык этип бекилүү.*

ЗАЩИПНУТЬ *сов. что, разг. кыпчытып алуу, кычкач таппа илүү; защипнуть кусок сахара* бир тоголок кантты кычкач менен кыпчып алуу.

ЗАЩИПЫВАТЬ *несов. см. защипнуть.*

ЗАЩИТА *ж. 1. (оборона, охрана) коргоо, сактоо, коруу; защита мира – дело всех народов мира* тынчтыкты сактоо – дүйнөдөгү бардык элдердин иши; **2. жактоо; защита диссертации** диссертация жактоо; **3. юр. жактоо; защита подсудимого** соттууну жактоо; **4. собир. юр.; свидетели защиты** жактоо тарабындагы күбөлөр; **5. спорт. коргоо, коруу; 6. собир. спорт. коргоочулар, коруучулар; превосходная игра защиты** коргоочулардын сонун ойногону; **7. (прикрытие) калканч, далда; в защите** актаныш үчүн (свою); **актоо үчүн (кого-чего-л.); под защитой** жактоосу алдында; **взять под свою защиту** өз колдоосуна алуу.

ЗАЩИТИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* коргой турган, коруй турган, жактай турган; *защитительная речь* жактап айтылган сөз.

ЗАЩИТИТЬ *сов. см. защищать.*

ЗАЩИТИТЬСЯ *сов. см. защищаться.*

ЗАЩИТНИК *м. 1. коргоочу, коруучу, жактоочу; славные защитники родины* родинанын даңктуу коргоочулары; *защитники мира* тынчтыкты жактоочулар; **2. (адвокат) жактоочу; 3. спорт. (в футболе, хоккее) коргоочу, коруучу; правый защитник** оң жакты коруучу; **левый защитник** сол жакты коруучу.

ЗАЩИТНИЦА *женск. р. к защитник 1.*

ЗАЩИТНЫЙ, *ая, -ое* коргой турган, сактай турган; *защитные лесные полосы* коргой турган токой тилкелери; *защитные очки* көздү сактай турган көз айнек; *защитный цвет* көк саргыл түс, хаки; *защитная окраска* коргогуч түс (*жаныбарлардын түсүнүн айланага окшош болушу*).

ЗАЩИЩАТЬ *несов. 1. кого-что* коргоо, коруу, жактоо, сактоо; *защищать родину* родинаны коргоо; *защищать дело мира и безопасности народов* элдердин тынчтык жана коопсуздук ишин жактоо; **2. кого-что, юр. жактоо; защищать подсудимого** соттуу болгон адамды жактоо; **3. что жактоо; защищать диссертацию** диссертация жактоо; **4. спорт. коргоо, коруу; защищать ворота** дарбазаны коргоо; **5. кого-что (предохранять)** калканч болуу; **зонтик защищает от дождя и солнца** зонтик жаан күндөн калканч болот; **6. что (отстаивать)** жактоо; *защищать свой взгляд* өз көз карашын жактоо; *защищать свои убеждения* өзүнүн көз карашын жактоо.

ЗАЩИЩАТЬСЯ *несов. 1. (обороняться) коргонуу, сактануу; он защищается с большим упорством* ал ая-

баган чыдамдуулук менен коргонуп жатат; **2. спорт. сактануу, коргонуу; 3. страд. к защищать.**

ЗАЯВИТЕЛЬ *м. офиц. билдирүүчү, арыз ээси, өтүнүүчү, айткан киши.*

ЗАЯВИТЬ *сов. что, о чём* билдирүү, арыздануу, өтүнүү, айтуу; *заявить о своём желании* өз каалаганын билдирүү; *заявить о своём согласии* өзүнүн макул экендигин билдирүү.

ЗАЯВКА *ж. заявка, билдирме; сделать заявку на что-л. бир нерсе* жөнүндө заявка (билдирме) берүү.

ЗАЯВЛЕНИЕ *ср. 1. (устное) айтуу; сделать заявление* арыз жазуу; *подать заявление* арыз берүү.

ЗАЯВЛЯТЬ *несов. см. заявить.*

ЗАЯДЛЫЙ, *ая, -ое разг. ышкылуу; барып турган, жеткен, өчөшкөн; заядлый футболист барып турган футболист; *заядлый враг* өчөшкөн душман.*

ЗАЯЦ *м. коён; ехать зайцем разг. билетсиз жол жүрүү (поезд, паром жана башкаларын); за двумя зайцами погонишься, ни одного не поймаешь* посл. эки кеменин башын кармаган сууга кетет; кош коёнду кууган куру калат; *одним ударом двух зайцев убить* погов. эки коёнду бир чаап алуу.

ЗАЯЧИЙ, *ья, -ье заяц-ка т.; заячий мех* коён териси; *заячья губа* мед. жырык (тубаса жырык).

ЗВАНИЕ *ср. 1. наам, атак; звание Героя социалистического Труда* Социалисттик Эмгектин Баатыры деген наам; *учёное звание профессора* профессор деген илимий наам; *звание заслуженного артиста* эмгек сиңирген артист деген наам; *присвоить почётное звание* ардактуу наам берүү; **2. воен. наам; высшее воинское звание** аскердик жогорку наам; *офицерское звание* офицердик наам; **3. уст. (сословие) наам; дворянское звание** дворяндык наам; *тут были люди всякого звания* мында ар түрдүү наамдагы адамдар бар болчу.

ЗВАНЫЙ, *ая, -ое: званные гости* чакырылган коноктор; *званный обед* чакырылган коноктор менен болгон обед; *званный ужин* чакырылган коноктор менен болгон ужин.

ЗВАТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое: звательный падеж* грам. кайрылуу жөндөмө.

ЗВАТЬ *несов. кого 1. (призывать, приглашать) чакыруу; звать на помощь* жардамга чакыруу; *звать домой* үйгө чакыруу; *звать к себе в гости* өз үйүнө конокко чакыруу; **2. (называть) атоо; его зовут Керимом** анын аты Керим; *как тебя зовут?* сенин атың ким?; *поминай как звали* разг. эми анын изин да таппайсың.

ЗВАТЬСЯ *несов. аталуу, ... деп аталуу, аты-жөнү ким болуу.*

ЗВЕЗДА *ж. (мн. звёзды) в разн. знач. жылдыз; небо усыяно звёздами* асман жылдызга толду; *Полярная звезда* Темир Казык жылдызы; *падающая звезда* астр. ылдый учкан жылдыз; *звезда первой величины* 1) чоң жылдыз; 2) перен. өнөрдүн ак чокусу (эң мыкты артист, музыкант ж.б. жөнүндө); *звезда экрана* экран жылдызы (киноискусстводогу эң мыкты артист); *пятиконечная звезда* беш бурчтуу жылдыз; *орден Красной Звезды* Кызыл Жылдыз ордени; *морская звезда* зоол. деңиз жылдызы (денеси жылдызга окшогон деңиз жаныбары); *он звёзд с неба не хватает* өргө чабар өнөрү жок.

ЗВЕЗДООБРАЗНЫЙ, *ая, -ое* жылдыздай, жылдыз сыяктанган, жылдыз сымак.

ЗВЕЗДОЧЁТ *м. уст.* эсепчи; *см.* астролог.

ЗВЕНЁТЬ *несов.* шыңгыроо, зыңылдоо, чыңылдоо; **звенит колокольчик** коңгуроо шыңгырап жатат; **звенеть шпорами** шпораны шыңгыратуу; **звенеть стака́нами** стакандарды шыңгыратуу; ♪ **в уша́х звенит** *безл.* кулак зыңылдап турат.

ЗВЕНО́ *ср. (мн. звенья)* 1. тогоо, төңөлүк; **звенья це́пи** чынжырдын төңөлүктөрү (*тогоолору*); 2. *перен. (составная часть чего-л.)* звено; **ухватиться за осно́вное звено́** негизги звеного бекем жармашуу, негизги звенону бек кармоо; 3. (*группа*) звено (топ); **пионе́рское звено́** пионер звеносу; **звено́ самолётов** самолёттор звеносу (*уч самолёттон курулган топ*).

ЗВЕНЬЕВА́Я *женск. р. к звеньевой; звеньевая́.*

ЗВЕНЬЕВО́Й *м.* звеньевой, звено башчысы.

ЗВЕРЁТЬ *несов.* жырткычтануу, жырткыч мүнөзгө кирүү.

ЗВЕРЁК *м. (мн. зверьки́)* кичинекей жырткыч айбан.

ЗВЕРЁНЫШ *м.* жырткыч айбандын баласы.

ЗВЕРИ́НЕЦ *м.* зверинец (*жабайы айбандарды багуучу жай*).

ЗВЕРИ́НЫЙ, ая, -ое **зверь-ге т.**; жырткычтык; **зверíные когти** жырткычтын тырмактары; **зверíная шкúра** жырткычтын териси; **зверíный промы́сел** жырткыч айбандарга аңчылык кылуу; **зверíные инстинкты** *перен.* жырткычтык сокур сезим; **зверíная ненави́сть** *перен.* жырткычтарча жек көрүү.

ЗВЕРОБО́Й I *м. бот.* чай чөп.

ЗВЕРОБО́Й II *м. уст. (охотник)* аңчы, мергенчи.

ЗВЕРОВО́Д *м.* жапайы айбандарды асыроо жагынан специалист.

ЗВЕРОВО́ДСТВО *ср.* жапайы айбандарды асырап өстүрүүчүлүк.

ЗВЕРОВО́ДСКИЙ, ая, -ое **зверово́дство-го т.**; звероводческий совхоз *см.* зверосовхоз.

ЗВЕРОЛО́В *м.* аңчы (*капкан. ж.б. куралдар менен аң кармоочу*).

ЗВЕРОЛО́ВНЫЙ, ая, -ое; **звероло́вный промы́сел** аң кармоо кесибі.

ЗВЕРОЛО́ВСТВО *ср.* жырткыч айбандарды кармоо.

ЗВЕРОПОДО́БНЫЙ, ая, -ое жырткычка окшогон.

ЗВЕРОСОВХО́З *м.* аң совхозу (*жапайы айбанаттарды асырап өрчүтүү совхозу*).

ЗВЁРСКИ *нареч. 1. (жестоко)* жырткычтарча аябай; **звёрски избíть кого-л.** бирөөнү жырткычтарча аябай уруу; 2. *разг. (очень сильно)* абдан, иттей; **я звёрски голо́ден** мен абдан ачмын; **я звёрски уста́л** мен иттей чарчадым.

ЗВЁРСКИЙ, ая, -ое 1. (*жестокий*) жырткычтарча, ырайымсыз; **звёрское убíйство** жырткычтарча өлтүрүү; 2. *разг. (очень сильный)* иттей, карышкырдай; **у него́ звёрский аппети́т** анын аппетити абдан мыкты.

ЗВЁРСТВО *ср.* жырткычтык, ырайымсыздык.

ЗВЁРСТВОВА́ТЬ *несов.* жырткычтык кылуу, ырайымсыздык кылуу.

ЗВЕРЬ *м.* 1. аң, айбан; жырткыч (*хищный*); **пушно́й зверь** жүнү асыл айбан; 2. *перен. (жестокий человек)* ырайымсыз, каардуу киши; **смотре́ть зве́рем** акыраа кароо, жаман көз менен кароо.

ЗВЕРЬЁ́ *ср. собир. разг.* айбанаттар.

ЗВЕРЮ́ШКА *ж. разг.* тырмактай жырткыч айбан.

ЗВЁЗДНЫЙ, ая, -ое **звезда-га т.**; жылдыздуу; **звёздная систе́ма** *астр.* жылдыз системасы; **звёздное не́бо** жылдыздуу асман; **звёздная но́чь** жылдыздуу түн; **звёздный пробёг** *спорт.* жылдыз жарыш (*өлкөнүн бардык жерлеринде бир убакта баштала турган спорттук жарышууда бир борборду карай жарышып, аны картага түшүргөндө жылдыз сыяктанып калат*).

ЗВЁЗДОЧКА *ж. 1. уменьш. от звёзда́* жылдызча, кичинекей жылдыз; 2. *полигр.* жылдыз сыяктуу белги; 3. (*на лбу у скота*) кашка.

ЗВОН *м.* шыңгыроо, кыңгыроо, даңылдоо, шыңгыраган үн, зыңылдоо; **звон ко́локола** коңгуроонун даңылдашы; **звон стака́нов** стакандардын шыңгырашы; **звон в уша́х** кулак зыңылдоо; **слы́шал звон, да не зна́ет, где он погов.** үнүн укканы менен, анын кайдан чыкканын билбейт; билер-билбес калжырай берет; **поше́л звон по все́му́ го́роду разг.** бүткүл шаарга сөз дуулдап тарап кетти.

ЗВОНА́РЬ *м. церк.* коңгуроочу, коңгуроо кагып тургуч.

ЗВОНИ́ТЬ *несов. 1. (производить звон)* кагуу; **звони́ть в ко́локол** коңгуроо кагуу; 2. (*издавать звон*) даңылдоо, шаңгыроо, шыңгыроо; **ко́локол звони́т** коңгуроо даңылдап жатат; **телефо́н звони́т** телефон шыңгырап жатат; 3. (*вызывать по телефону*) шыңгыратуу, звонить этүү.

ЗВОН́КИЙ, ая, -ое шаңгыраган, шыңгыраган, шаңкылдаган; **звон́кий го́лос** шаңкылдаган үн; **звон́кая пе́сня** шаңкылдаган обон; ♪ **звонкий соглáсный лингв.** жумшак үнсүз (*тыбыш*); **звон́кая моне́та** шыңгыраган тыйын (*металл акча: алтын, күмүш ж.б.*).

ЗВОН́КО *нареч.* үндү көтөрө, катуу, шанкылдап; **звонко рассмея́ться** шаңкылдап күлүү; **звонко раздава́ться** катуу жаңыруу.

ЗВОНКО́СТЬ *ж.* шаңгыраактык, шыңгыраактык (*үн жөнүндө*).

ЗВОНО́К *м.* коңгуроо; **звонок; электр́ический звонóк** электр коңгуроосу; **дверной звонóк** эшик коңгуроосу; **да́ть звонóк** коңгуроо берүү; **разда́лся звонóк** коңгуроонун үнү угулду; **телефо́нный звонóк** телефондун шыңгырашы; **за́нятия по звонку́** коңгуроо боюнча иш.

ЗВУК *м. 1. тыбыш, дабыш, добуш, үн; звук го́лоса* үндүн дабышы; **звúки пе́сни** ырдын дабыштары; **звук выстрела** октун дабышы; **звúки шаго́в** кадам дабышы; **музыка́льный звук** музыканын үнү; **издава́ть звук** үн чыгаруу; **не издава́ть ни звука́** эч үн чыгарбоо; **посто́ронний звук** чоочун үн (*радиодо*); **под звúки пе́сни** ырдын үнү алдында; 2. *лингв.* тыбыш; **гласный звук** үндүү тыбыш; **согласный звук** үнсүз тыбыш; **звúки ру́сского язы́ка** орус тилинин тыбыштары; ♪ **ни звúка** тым-тырс; **пусто́й звук** курулай сөз, бекер сөз.

ЗВУКОВО́Й, ая, -ое **звук 1-ге т.**; үндүү; **звукové кино́** үндүү кино; **звукováй филь́м** үндүү фильм; **звукováя волна́ физ.** үн толкуну; **звукováй сигна́л воен.** үндүү сигнал; **звукováя развёдка воен.** башка жактан чыккан үндөрдү (*тыбыштарды*) кармоочу чалгын.

ЗВУКОГЛУ́ШИТЕЛЬ *м. тех.* тыбышты басандаткыч (*аппарат*).

ЗВУКОЗА́ПИСЬ *ж.* үндү жазуу (*сөз, музыка, обонду пластинка, плёнкага жазып алуу*).

ЗВУКОМЕ́ТРИЯ *ж.* звукометрия (*үндүн толкуну канчалык созулганын өлчөө аркылуу ыраактыкты билүү*).

ЗВУКОНЕПРОНИЦАЁМЫЙ, ая, -ое тыбыш өткөрбөй турган.

ЗВУКООПЕРАТОР *м. кино* звукооператор (*киноплёнкага үндү жазып алуу боюнча специалист*).

ЗВУКОПОДРАЖАНИЕ *ср. лингв.* тыбышты тууроо, тыбыш эликтөө (*жаратылыштагы тыбышты туурап, сөз тыбышын жасоо; мис. мяу-мяу, күк-күүк*).

ЗВУКОПОДРАЖАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое звукоподражание-ге *т.*; **звукоподражательные слова** *лингв.* тууранды сөздөр (*тыбышты, үндү туураган сөздөр*).

ЗВУКОПРОВОДНОСТЬ *ж. физ.* тыбыш (үн) өткөргүчтүк; **звукопроводность металлов** металлдардын тыбыш өткөргүчтүгү.

ЗВУКОПРОВОДНЫЙ, ая, -ое *физ.* тыбыш (үн) өткөрө турган.

ЗВУКОПРОВОДЯЩИЙ, ая, -ее *см. звукопроводный*.

ЗВУКОПРОНИЦАЁМЫЙ, ая, -ое тыбышты (үндү) өткөрүп жиберет турган.

ЗВУКОСНИМАТЕЛЬ *м. см. адаптер*.

ЗВУКОСОЧЁТАНИЕ *ср.* тыбыштардын айкалышы.

ЗВУКОУЛАВЛИВАНИЕ *ср. тех.* тыбыш (үн) кармоо.

ЗВУКОУЛАВЛИВАТЕЛЬ *м. тех. (аппарат)* тыбыш (үн) кармагыч.

ЗВУКОУЛОВИТЕЛЬ *м. см. звукоулавливатель*.

ЗВУЧАНИЕ *ср.* тыбыш (үн) чыгаруу, тыбыш (үн) чыгуу.

ЗВУЧАТЬ *несов. 1. (издавать звук)* тыбыш (үн) чыгаруу, тыбыш (үн) чыгуу, угулуу; **рояль звучит хорошо** роялдын үнү жакшы чыгып жатат; **2. перен. (раздаваться)** белги туруу; **голос звучит тревогой** үнүндө коркунучтун бел гиси турат; **в его голосе звучала радость** анын үнүндө кубанычтын белгиси турду.

ЗВУЧНО *нареч.* шаңкылдап, шылдырап; **звучно раздают голоса** үндөр шаңкылдап чыгат.

ЗВУЧНОСТЬ *ж.* заңылдагандык, шаңгырагандык; **звучность оркестра** оркестрдин заңылдагандыгы.

ЗВУЧНЫЙ, ая, -ое шаңкылдаган; заңылдаган, шылдыраган, шаңгыраган, шынгыраган; **звучная мелодия** шаңкылдаган обон.

ЗВЯКАНЬЕ *ср.* шылдыроо, шаңгыроо, шынгыроо, шынгырт этүү; **звяканье ключей** ачкычтардын шылдырашы.

ЗВЯКАТЬ *несов. см. звякнуть*.

ЗВЯКНУТЬ *однокр. разг.* шылдырт эттирүү, шынгырт эттирүү, шынгыратуу; **звякнуть ключами** ачкычтарды шылдырт эттирүү; **звякнуть по телефону** *разг.* телефонду шынгыратып коюу.

ЗГИ: не видно ни зги көзгө сайса көрүнгүс караңгы.

ЗДАНИЕ *ср.* имарат, үй; **красивое здание** кооз имарат, татынакай үй; **общественное здание** коомдук үй.

ЗДЕСЬ *нареч. 1.* мында, ушунда, бул жерде, ушул жерде; **здесь живу я** бул жерде мен турам; **кто здесь?** мында ким бар?; **2. (надпись на письме)** ушунда (*конверттин сыртына жазылат*); **3. перен. (в этом деле)** бул иште; мында; **здесь нет ничего плохого** мында эч кандай жамандык жок; **здесь я ничем не могу помочь** муну мен эч кандай жардам бере албайм.

ЗДЕШНИЙ, ая, -ее *разг.* мындагы, ушундагы, бул жердик, ушул жердик; **зешние жители** ушул жердиктер.

ЗДОРОВАТЬСЯ *несов.* саламдашуу, амандашуу, учурашуу эсенчиликти сурашуу; **здороваться за руку** кол кармашып амандашуу.

ЗДОРОВЕННЫЙ, ая, -ое *разг. 1. (о человеке)* аябаган чоң, күрсүйгөн; **здоровенный парень** күрсүйгөн жигит; **2. (о предмете, явлении)** абдан чоң, абдан жоон; **здоровенная дубина** абдан чоң союл; **здоровенный голос** абдан жоон жана катуу үн.

ЗДОРОВЕТЬ *несов.* айыга баштоо, сакая баштоо, саламаттыгы оноло баштоо.

ЗДОРОВИТЬСЯ *несов. безл. кому: мне не совсем* **здоровится** менин мазам жок; мен бир аз ооруп турам.

ЗДОРОВО I *нареч. разг. 1. (очень сильно, много)* аябай, өтө, эң эле, мыкты; **ему здорово попало** ага аябай сокку тийди; **2. (очень хорошо)** аябай, укмуштуу, эң жакшы, эң сонун; **вчера мы здорово поработали** кечээ биз аябай иштедик; **этот парень здорово поёт** бул жигит мыкты ырдайт; **эта девушка здорово танцует** бул кыз эң сонун бийлейт; **здорово сделано!** абдан жакшы жасалыптыр!

ЗДОРОВО II *межд. разг.* салам айттык, аманбы; **здорово, приятель!** аманбы, досум!

ЗДОРОВЫЙ, ая, -ое **1. (не больной)** соо, оору эмес, дени соо, таза, таптаза; **здоровый ребёнок** дени соо бала; **здоровое сердце** таза жүрөк; **здоровые лёгкие** соо өпкө; **иметь здоровый вид** өңү таптаза болуу; **2. разг. (крепкого сложения)** москоол; **здоровый парень** москоол жигит; **3. (полезный, не вредный)** жагыштуу (*ден соолукка пайдалуу нерселер*); **здоровая пища** жагыштуу тамак; **здоровый воздух** таза аба; **здоровый мороз** кыйын суук; **4. перен. (правильный)** дурус, туура, тунтуура; **здоровая критика** туура сын; **будь здоров!** соо бол!, саламат бол! (*при прощании*); ак чүч! (*при чихании*); **будьте здоровы!** (*при прощании*) соо болуңуз!, соо болуңуздар!, саламат болуңуз!, саламат болуңуздар!

ЗДОРОВЬЕ *ср.* ден соолук, саламаттык; **крепкое здоровье** мыкты саламаттык; **слабое здоровье** начар саламаттык; **отличаться хорошим здоровьем** ден соолугунун жакшы болушу менен айырмалануу; **не беречь здоровья** саламаттыкты сактабоо; **расстроить здоровье или расшатать здоровье** саламаттыкты бузуп алуу; **как ваше здоровье?** ден соолугуңуз кандай?; **пить за чьё-л. здоровье** бирөөнүн саламаттыгы үчүн ичүү; **за ваше здоровье!** сиздин саламаттыгыңыз үчүн!; **на здоровье!** аш болсун!; **кушайте на здоровье!** алыңыз, алыңыз!

ЗДОРОВЯК *м. разг.* күрсүйгөн, куландан соо киши.

ЗДРАВЬЕ *ср. уст.* саламаттык; **здравия желаю!** *воен.* соо-саламат болуңуз!

ЗДРАВИЦА *ж.* тост, тилек сөз; **провозгласить здравицу за кого-л.** бирөөнүн саламаттыгы үчүн тост көтөрүп, тилек сөз сүйлөө.

ЗДРАВНИЦА *ж. см. санаторий*; **здравица для туберкулёзных** туберкулёз оорулары үчүн санаторий.

ЗДРАВО *нареч.* дурус, туура; **здраво рассуждать** туура пикир жүргүзүү.

ЗДРАВОМЫСЛИЕ *ср.* туура ой жүгүртүү.

ЗДРАВОМЫСЛЯЩИЙ, ая, -ее туура ойлоочу, дурус көз караштуу; **здравомыслящий человек** туура ойлоочу киши.

ЗДРАВООХРАНЕНИЕ *ср.* саламаттыкты сактоо; **Министерство здравоохранения** Саламаттык сактоо министрствосу.

ЗДРАВСТВОВАТЬ *несов. 1. уст. (быть здоровым) саламат болуу, дени соо болуу; 2. (процветать, благополучно существовать) жашап гүлдөө, жакшы турмушта жашоо; да здравствует наша социалистическая Родина!* жашасын биздин социалисттик Родина!; **здравствуй!** саламатпы!; **аманбы!**; **здравствуйте!** саламатсызбы!; **амансызбы!**

ЗДРАВЫЙ, ая, -ое **1.** (толковый, рассудительный) дурус, жүйөлүү, жөндөмдүү, жакшы; **здравый смысл** жүйөөлүү маани; **здравый ум** жакшы акыл; **быть в здравом уме** акыл-эси ордунда болуу; **2. уст. (здоровый) аман-эсен, сопсоо; я здоров и невредим** мен аман-эсенмин.

ЗЕБРА *ж. зоол.* зебра (Африкадагы кара ала жолдуу жылык).

ЗЕБУ *м. нескл. зоол.* зебу (Азия менен Африкадагы өркөчтүү топоз).

ЗЕВ *м. анат.* алкым тешиги.

ЗЕВАКА *м. и ж. разг.* аны-муну карап, тим эле басып жүргөн киши; аңкоо, ачык ооз.

ЗЕВАТЬ *несов. 1.* эстөө; **зевать во весь рот** оозду аңырдай ачып эстөө; **зевать от скуки** зеригип эстөө; **2. разг. (глазеть)** элейүү, аңкаюу, абайлабоо; **не зевай!** куру калба!, бош келбе!

ЗЕВНУТЬ *однокр.* бир гана жолу эстөө (уйку келгенде).

ЗЕВОК *м. 1.* эстөө; **подавить зевок** эстебей (ток-тотуп) калуу; **2. перен.** абайсыздан уттуруу, байкоосуз уттуруп коюу.

ЗЕВОТА *ж. улам эстегилей берүү, эстегилөө; на него напала зевота* *разг.* муну эстөө басты.

ЗЕЛЕНЕТЬ *несов. 1.* (становиться зелёным) жашылдана баштоо, көгөрө баштоо, көгөрүү; **бронза от времени зеленеет** коло бара-бара жашылдана (көгөрө) баштайт; **поля зеленеют** талаа көгөрүп келатат; **2. (виднеться – о зелёном)** көгөрүп көрүнүү; **вдали зеленеет роща** алыста көгөргөн токой көрүнөт.

ЗЕЛЕНИТЬ *несов. что* жашылдоо, жашыл түскө боёо.

ЗЕЛЕННОЙ, ая, -ое зеленная лавка жашылчалар сатуучу дүкөн.

ЗЕЛЕНЩИК *м.* жашылча сатуучу.

ЗЕЛЕНЩИЦА *женск. р. к зеленщик.*

ЗЕЛЕНЬ *ж. 1.* (растительность) көк өсүмдүктөр; **зелень лесов** көгөргөн токойлор, бак-дарактар; **в зелени сада** көгөрүп турган бак-дарактын ичинде; **2. собир. (овоци)** жашылчалар; **питаться зеленью** жашылчалар менен тамактануу; **продажа зелени** жашылчалар сатуу; **3. (недозревшие фрукты, овощи)** бышпаган жемиш, дүмбүл жемиш (о фруктах); бышпаган жашылча (об овощах); **4. (зелёный цвет)** жашыл түс; **5. (краска)** жашыл боёк; **крышу покрасили зеленью** үйдүн чатырчасын жашыл менен боёшту.

ЗЕЛЁНЫЙ, ая, -ое **1.** жашыл, көк; **зелёный цвет** жашыл түс; **зелёная трава** көк чөп; **зелёный чай** көк чай; **2. (растительный): зелёные насаждения** тигилген бак-дарак; **3. (недозревший)** көк, чийки; **зелёные яблоки** көк алма, чийки алма; **зелёные щи** ат кулак кошулуп жасалган щи; **зелёный юнец** боз баш бала; **зелёная улица ж.-д.** жашыл жол (семафордун ачык болуп турушу – жолдун ачык экендигин көрсөтөт); **зелёное удобрение** жашыл семирткич (жерди семиртүү максатында себи-

лип, көгөрүп чыккан өсүмдүктөрдү кайта айдап, чымдын астында калтыруу).

ЗЕЛЬЕ *ср. уст. уу (уу кошулган ичкилик); любовное зелье фольк.* апжип (ашык кылуу үчүн берилүүчү ичимдик).

ЗЕМЕЛЬНЫЙ, ая, -ое земля 4-гө т.; **земельный участок** жер участогу; **земельная площадь** жер аянты; **земельный надел** кесип берилген жер; **земельный фонд** жер фондусу; **земельное законодательство** жер жөнүндө закон чыгаруу же закондор жыйнагы; **земельная рента** жер рентасы.

ЗЕМЛЕВЕДЕНИЕ *ср.* жер жөнүндөгү илим, географиялык сабактардын жыйындысы.

ЗЕМЛЕВЛАДЕЛЕЦ *м.* жер ээси, жер ээлөөчү киши.

ЗЕМЛЕВЛАДЕЛЬЧЕСКИЙ, ая, -ое землевладение-ге, землевладелец-ке т.

ЗЕМЛЕВЛАДЕНИЕ *ср.* жер ээлөө, жер ээлөөчүлүк; **государственное землевладение** мамлекеттик жер ээлөө.

ЗЕМЛЕДЕЛЕЦ *м.* дыйкан (эгин айдап оокат кылуучу).

ЗЕМЛЕДЕЛИЕ *ср.* дыйканчылык (эгин айдоо менен оокат кылуу).

ЗЕМЛЕДЕЛЬЧЕСКИЙ, ая, -ое земледелие-ге, земледелец-ке т.; **земледельческие орудия** дыйканчылык шаймандары; **земледельческий район** дыйканчылык району.

ЗЕМЛЕКОП *м.* жер казуучу (жумушчу).

ЗЕМЛЕМЕР *м.* жер ченегич, жер өлчөгүч.

ЗЕМЛЕМЕРНЫЙ, ая, -ое жер ченей турган; **землемерные работы** жер ченөө иштери.

ЗЕМЛЕПАШЕСТВО *ср. уст.* дыйканчылык (эгин айдоочулук).

ЗЕМЛЕПАШЕЦ *м. уст.* дыйкан (эгин айдап оокат кылуучу).

ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЕ *ср.* жерди пайдалануу, жерди пайдалануу тартиби.

ЗЕМЛЕРОЙКА *ж. зоол.* жер казгыч (чычкандын бир түрү).

ЗЕМЛЕРОЙНЫЙ, ая, -ое: **землеройная машина** жер казгыч машина.

ЗЕМЛЕСОС *м. тех.* топурак сузгуч (топуракты сузуп алгыч машина).

ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЕ *ср.* жер титирөө; **очаг землетрясения** жер титирөөнүн башталган орду.

ЗЕМЛЕУСТРОЙСТВО *ср.* жерге орноштуруу (жерди пайдалануу иштерин жөнгө салуу системасы).

ЗЕМЛЕЧЕРПАЛКА *ж. тех.* топурак сузгуч (суу астындагы топурак, кумду сузуп чыгуучу машина).

ЗЕМЛИСТЫЙ, ая, -ое **1.** топурактуу; **землистый песок** топурактуу кум; **2. (о цвете лица)** кубарынкы, боп-поз өң).

ЗЕМЛЯ *ж. 1.* (планета) жер; **земля вращается вокруг солнца** жер күндү тегеренет; **2. (суша)** жер; **моряки увидели на горизонте землю** моряктар горизонтто жерди көрүштү; **летать высоко над землей** жердин үстүндө бийик учуу; **3. (почва)** жер, жер кыртышы, топурак; **обработка земли** жер иштетүү; **рыхлая земля** борпоң жер; **тучная земля** семиз жер; **пахотная земля** айдоо жер; **целинные и залежные земли** дың жана көптөн бери айдалбай жаткан жерлер; **засыпать ров землей** аңга топурак толтуруу; **бросить на землю** жерге таштоо; **4. (земельная**

площадь) жер; **5.** (страна) жер; **чужие земли** жат жерлер, бөлөк жерлер; **за тридцать земель фольк.** жердин жети кабатында; **на земле (на свете)** жарык дүйнөдө; **сравнять с землей** жер менен жексен кылуу; **я готов был сквозь землю провалиться** мындан көрө жерге кирип кетсемчи.

ЗЕМЛЯК м. жердеш (бир жерде туулуп, өскөн; бир жерде жашаган киши).

ЗЕМЛЯНИКА жс. кызылгат.

ЗЕМЛЯНИЧНЫЙ, ая, -ое **земляника-га т.**; **земляничное варенье** кызылгаттан кайнатылган варенье.

ЗЕМЛЯНКА жс. жер үй, жер там.

ЗЕМЛЯНОЙ, ая, -ое **земля 3-го т.**; **земляная насыпь** кырдалган топурак; **земляная плотина** топурактан жасалган плотина; **земляные работы** жер казуу иштери; **земляной червь** жер курт.

ЗЕМЛЯЧЕСТВО ср. уст. жердештер уюму (жердеш студенттерди бириктирип, аларга оокат жана маданий жагынан жардам берип туруш үчүн түзүлгөн уюм).

ЗЕМЛЯЧКА женск. р. к **земляк**.

ЗЕМНОВОДНЫЕ мн. (ед. **земноводное** ср.) зоол. кургакта да, сууда да жашоочу (мис. бака).

ЗЕМНОЙ, ая, -ое **земля 1-ге т.**; **земной шар** жер шары; **земная поверхность** жер үстү; **земная кора геол.** жер кабыгы, жер кыртышы; **земной поклон** уст. башты жерге ийе салам айтуу.

ЗЁМСКИЙ, ая, -ое **земство-го т.**; **зёмское ополчение** земство ополчениеси; **зёмский собор** земство собору; **зёмское собрание** земство чогулушу; **зёмский начальник** земство начальниги (падышалык Россияда - белгилүү райондо жашаган дыйкандарга администрациялык жана сот бийлигин жүргүзүүчү мансап кишиси).

ЗЁМСТВО ср. ист. земство (Россияда 1864-жылы киргизилген, составы буржуазиялык-дворяндык болгон, жергиликтүү башкаруу мекемелеринин системасы; губернияда же уездде - ушундай айрым мекеме).

ЗЕНИТ м. **1.** астр. зенит (байкоочунун төбөсүндө асмандагы эң жогорку чекит); **солнце в полдень находится в зените** чак түштө күн зенитте болот; **2.** перен. (высшая степень) зенит; **он в зените славы** ал даңктын зенитинде, ал даңктын жеткен жеринде.

ЗЕНИТКА жс. воен. разг. зенитка (зениттик замбирек).

ЗЕНИТНЫЙ, ая, -ое **1.** зенит 1-ге т.; **зенитное расстояние** зенит аралыгы; **2.** воен. зениттик (асмандагы самолётко карап атуучу); **зенитный пулемёт** зениттик пулемёт.

ЗЕНИТЧИК м. воен. зенитчик (окту асмандагы самолётту карап ата турган замбирекчи).

ЗЕНИЦА жс. уст. карек, көз кареги; **беречь как зеницу ока** көздүн карегиндей сактоо.

ЗЁКАЛО ср. күзгү; **ручное зёркало** чөнтөк күзгү; **гладкий как зёркало** күзгүдөй жылмакай, күзгүдөй тегиз; **кривое зёркало** 1) кыйшык күзгү (ар нерсени кыйшык көрсөтө турган күзгү); 2) перен. бузуп, тетири көрсөтүү.

ЗЕРКАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** зеркало-го т.; күзгүлүү, күзгү чыгаруучу, күзгүлүк; **зеркальный завод** күзгү заводу; **зеркальное стекло** күзгү айнеги; **зеркальный шкаф** күзгүлүү шкаф; **2.** перен. күзгүдөй; **зеркальная**

гладь озера көлдүн күзгүдөй тегиз бети; **зеркальный паркет** күзгүдөй жалтыраган паркет.

ЗЁКАЛЬЦЕ ср. уменьш.-ласк. от **зёркало** кичинекей күзгү.

ЗЕРНИСТОСТЬ жс. бүртүктүүлүк; **зернистость металла** тех. металлдын бүртүктүүлүгү.

ЗЕРНИСТЫЙ, ая, -ое бүртүктүү; **зернистый снег** бүртүктүү кар; **зернистая структура металла** тех. металлдын бүртүктүү түзүлүшү; **зернистая икра** бүртүк икра.

ЗЕРНО ср. **1.** дан; **зерно пшеницы** буудайдын даны; **крупное зерно** ири дан; **кофе в зёрнах** талкаланбаган кофе; **2.** собир. дан; **зерно хранится в амбаре** дан кампада сакталат; **хлеб в зерне** кызылданган эгин; **жемчужное зерно** берметтин даны; **в его словах есть зерно истины** мунун сөзүндө чындыктын данеги бар.

ЗЕРНОВИДНЫЙ, ая, -ое бүртүк сымал, дан сымал.

ЗЕРНОВОЙ, ая, -ое **1.** зерно-го т.; **зерновые злаки** дан өсүмдүктөрү; **зерновые и технические культуры** дан жана техникалык өсүмдүктөр; **зерновой совхоз** дан совхозу; **зерновой район** дан району; **зерновое хозяйство** дан чарбасы; **2.** в знач. суц. **зерновые** мн. дан эгиндери; **сбор зерновых** дан эгиндерин жыйноо.

ЗЕРНОДРОБИЛКА жс. с.-х. дан талкалагыч машина.

ЗЕРНОДРОБИЛЬНЫЙ, ая, -ое с.-х.: **зернодробильная машина** дан талкалай турган машина.

ЗЕРНООЧИСТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое с.-х. дан тазарткыч; **зерноочистительная машина** дан тазарткыч машина; **зерноочистительный пункт** дан тазарткыч пункт.

ЗЕРНООЧИСТКА жс. с.-х. дан тазартуу.

ЗЕРНОСОВХОЗ м. (зерновой совхоз) дан совхозу.

ЗЕРНОСУШИЛКА жс. с.-х. дан кургаткыч.

ЗЕРНОФУРАЖНЫЙ, ая, -ое с.-х.: **зернофуражные культуры** жемчөп өсүмдүктөр.

ЗЕРНОХРАНИЛИЩЕ ср. с.-х. дан сактагыч (сарай), кампа.

ЗЕРНОЯДНЫЙ, ая, -ое зоол. дан жегич, дан жей турган (мис. тоок).

ЗЕФИР м. **1.** поэт. уст. (ветерок) желаргы; **2.** (ткань) зефир (жука кездеменин бир түрү); **3.** (род пастилы) зефир (кемпүттүн бир түрү).

ЗЕФИРОВЫЙ, ая, -ое **зефир 2-ге т.**; **зефировая рубашка** зефир көйнөк.

ЗЁРНЫШКО ср. уменьш.-ласк. от **зерно** кичинекей дан, данек; **яблочное зёрнышко** алманын данеги.

ЗИГЗАГ м. **1.** (линия) ийри-буйру, ийри-буйру сызык; **2.** перен. түз жолдон кыйшаюу.

ЗИГЗАГООБРАЗНЫЙ, ая, -ое ийри-буйру сызык сыяктанган; **зигзагообразное движение** ийри-буйру жүрүү.

ЗИЖДИТЬСЯ несов. на чём негизделип жатат; **его мнение зиждется на долгом опыте и глубоких знаниях** анын пикири узакка созулган тажрыйбага жана терең билимге негизделип жатат.

ЗИМА жс. кыш; **зима приближается** кыш жакындап келатат; **наступила зима** кыш кирди; **с наступлением зимы** кыш кирер менен, кыш кирер замат; **снежная зима** кардуу кыш; **суровая зима** каардуу кыш; **в разгаре зимы** кыш күчөп турган кезде; **на зиму** кышка; **сколько лет, сколько зим!** сени (сиз) менен да көрүшөт экенбиз!

ЗИМНИЙ, ая, -ее кышкы, кыштык; **зимний день** кышкы күн; **зимний вечер** кышкы кеч; **зимняя одежда**

кыштык кийим; **зѳмнне растѳния** кышкы ѳсүмдүктѳр; **зимний спорт** кышкы спорт; **зѳмняя спѳчка** кышкы чѳэнге кирүү (*айбанаттардын кириши*); **зѳмнне квартиры** *воен.* кыштык квартиралар.

ЗИМОВАТЬ *несов.* кыштоо, кышты ѳткѳрүү, кыштап чыгуу; **я ему покажѳ, где рѳки зимѳют** *разг.* мен ага аке-син таанытам; мен ага кѳргүлүктү кѳрсѳтѳм.

ЗИМѳВКА *жс.* кыштоо, кыштап чыгуу; **остаться на зимѳвку на полярной станции** полярдык станцияда кыштап калуу.

ЗИМѳЩИК *м.* кыштоочу, кыштап калган киши.

ЗИМѳВЬЕ *ср. 1. (стоянка зимовщиков)* кыштоо; **2. (у животных)** кышкы жайыт.

ЗИМѳЙ *нареч.* кышында, кышкысын.

ЗИМОСТОЙКИЙ, ая, -ое суукка чыдамдуу; **зимостойкие культуры** суукка чыдамдуу ѳсүмдүктѳр.

ЗИМОСТОЙКОСТЬ *жс.* суукка чыдамдуулук.

ЗИПѳН *м. уст.* таардан тигилген жакасыз узун кемсел.

ЗИЯНИЕ *ср.* аңырайып кѳрүнүп туруу, түпсүз аңдын аңырайып кѳрүнүп турушу.

ЗИЯТЬ *несов.* аңырайып кѳрүнүү; **зияла глубокая рѳна** терең жаракат аңырайып кѳрүндү.

ЗИЯЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от зиять; 2. прил.** аңырайып кѳрүнүп турган; **зияющая пропасть** аңырайып кѳрүнүп турган түпсүз аң; **зияющая рѳна** аңырайып кѳрүнүп турган жаракат.

ЗЛАКИ *мн. (ед. злак м.)* дан ѳсүмдүктѳр.

ЗЛАКОВЫЙ, ая, -ое **злаковые растения** дан ѳсүмдүктѳр.

ЗЛАТО *ср. уст. см. золото.*

ЗЛАТОВѳРХИЙ, ая, -ое **поэт. уст.** тѳбѳсүнѳ алтын жабылган (*имарат*).

ЗЛАТОГЛАВЫЙ, ая, -ое **поэт. уст.** алтын куполдуу.

ЗЛАТОЙ, ая, -ое **поэт. уст. см. золотой 1.**

ЗЛАТОКѳВАНЫЙ, ая, -ое **поэт. уст.** нукуру алтындан согуп жасалган.

ЗЛАТОКѳДРЫЙ, ая, -ое **поэт. уст.** алтын чач, алтындай саргыч тармал чач.

ЗЛАТОТКАНЫЙ, ая, -ое **поэт. уст.** алтындан токулган.

ЗЛАТОЦВѳТ *м.* алтын түс (*ѳсүмдүк*).

ЗЛАЧНЫЙ, ая, -ое *уст.:* **злѳчные нѳвы** талаада жайкалып турган дандуу эгин; **злѳчное мѳсто** *разг.* бузук иштер кылынуучу жай.

ЗЛѳЙШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от прил. злой* ашынган, ѳтѳ каардуу; **злѳйший враг** ашынган душман.

ЗЛИТЬ *несов.* кого ачуулантуу, ачуусун келтирүү.

ЗЛИТЬСЯ *несов.* на кого ачуулануу, ачуусу келүү.

ЗЛО 1 *ср. 1.* жамандык, кастык; **причинить зло кому-л.** бирѳѳгѳ жамандык кылуу; **пресѳчь зло в кѳрне** жамандыкты түп тамырынан кыркуу; **2. (беда, несчастье)** балаа, балакет, кырсык, бакытсыздык; **из двух зол выбирать мѳньшее** *погов.* кулак баштан садага; **кѳрень зла** жамандыктын негизги себеби; **3. (досада, злость)** жаал, каар; **зло меня берѳт** менин каарым келип турат, менин кыжырым кайнайт; **сдѳлать что-л. со зла** каарданган бойдон бир иш кылуу, бир нерсени ачуусу менен иштеп салуу.

ЗЛО 2 *нареч.* табалап; **зло подшутить над кем-л.** бирѳѳнү табалап шылдың кылуу; **зло улыбнѳться** табалап күлүп коюу.

ЗЛОБА *жс.* каар, ачуу, жаал; **питѳть злобу против кого-л.** бирѳѳгѳ каршы каар тутуу (*сактоо*); **лицѳ егѳ дышѳло злобой** бетинен каары чыгып турду; **злоба душѳла егѳ** ачууланып ѳлүп кете жаздады; **по злобе** жаалданып, ачууланып, жаман ниет менен; **злоба дня** азыркы учурда элди абдан кызыктырган маселе.

ЗЛОБНО *нареч.* каарданып, ачууланып, табалап, каардана, жаалдана; **злобно взглянуть** каардана кароо; **злобно рассмеяться** табалап күлүү.

ЗЛОБНЫЙ, ая, -ое каардуу, ачуулуу; **злобный враг** каардуу душман; **злѳбный взгляд** ачуулуу кѳз караш.

ЗЛОБОДНЕВНОСТЬ *жс.* азыркы учурда элге эң кызыктуулугу (*маселенин*); **злободневность ѳтой тѳмы** бул теманын азыркы учурда элге кызыктуулугу.

ЗЛОБОДНЕВНЫЙ, ая, -ое азыркы учурда элге эң кызык болгон; **злободневный вопрос** азыркы учурда элге эң кызык болгон маселе.

ЗЛОБСТВОВАТЬ *несов.* каардануу, ачуулануу, ачууланып жүрүү, жаалдануу.

ЗЛОВѳЩЕ *нареч.* жаман жѳрѳлгѳ билдирип, коркунуч туудуруп; **тѳчи зловѳще облегалѳ горизѳнт** гори-зонтту кара булут коркунуч туудуруп каптады.

ЗЛОВѳЩИЙ, ая, -ее жаман жѳрѳлгѳлүү, коркунуч туудуруучу; **зловѳщий вид** түнѳргѳн түс, жаман жѳрѳлгѳлүү түс (*кейип*); **зловѳщая тишина** жаман жѳрѳлгѳлүү жымжырт.

ЗЛОВѳНИЕ *ср.* ѳтѳ сасык, каңырсыган (*конкурсуган*) жаман жыт.

ЗЛОВѳННЫЙ, ая, -ое ѳтѳ сасыган, каңырсыган, конкурсуган; **зловѳнный вѳздух** ѳтѳ сасыган жаман аба.

ЗЛОВРЕДНОСТЬ *жс.* ѳтѳ зыяндуулук.

ЗЛОВРЕДНЫЙ, ая, -ое ѳтѳ зыяндуу; **зловредный человек** ѳтѳ зыяндуу киши.

ЗЛОДЕЙ *м.* шум, шумпай, кара санатай, каардуу, бузуку.

ЗЛОДЕЙКА *женск. р. к злодей.*

ЗЛОДЕЙСКИЙ, ая, -ое кара санатайлык менен; **злодейское убийство** кара санатайлык менен ѳлтүрүү.

ЗЛОДЕЙСТВО *ср.* кара санагайлык кылмыш, бузуктук кылмыш; **совершить злодейство** бузуктук кылмыш кылуу.

ЗЛОДЕЯНИЕ *ср. см. злодейство.*

ЗЛОЖЕЛАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *уст.* кастык ойлогон, арам ойлогон.

ЗЛОЙ, ая, -ое **1. (полный злобы)** каардуу, заардуу, жалдуу; **злой характер** каардуу мүнѳз; **злой враг** каардуу душман; **злѳя собѳка** кабаган ит; **злой язык** заардуу тил; **быть злым на кого-л.** бирѳѳгѳ каарын тѳгүү, бирѳѳгѳ каарданып (*кекенип*) жүрүү; **он зол на всех** ал бардыгына каарданып жүрѳт; **2. (закрывающий в себе зло)** арам; **злой ѳмысел** арам ой; **злой перѳц** ачуу калемпир (*мурч*); **злой мороз** катуу суук.

ЗЛОКАЧЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое *мед.* коркунучтуу, жаман, жаман жагына айланган; **злокачественная опухоль** коркунучтуу шишик, жаман шишик.

ЗЛОКЛЮЧЕНИЕ *ср. уст.* жаман окуя, кездешкен кырсык.

ЗЛОНАМѳРЕННОСТЬ *жс.* жаман ниеттүүлүк, арам ойлуулук.

ЗЛОНАМѳРЕННЫЙ, ая, -ое жаман ниеттүү, арам ойлуу; **злонамеренный поступок** арам ойлуу кылык-жорук.

ЗЛОНРА́ВНИЕ *ср. уст.* терс кыялдуулук.

ЗЛОНРА́ВНЫЙ, ая, -ое *уст.* терс кыял (*мүнөзү жаман киши*).

ЗЛОПÁМЯТНЫЙ, ая, -ое кектүү, кекчил; **злопáмятный человек** кекчил киши.

ЗЛОПÁМЯТСТВО *ср.* кектүүлүк, кекчилдик.

ЗЛОПОЛУ́ЧИЕ *ср.* жолу болбоо, кырсыкка учуроо.

ЗЛОПОЛУ́ЧНЫЙ, ая, -ое жолу болбогон, кырсык туш келген, кара жолтой.

ЗЛОПЫХА́ТЕЛЬ *м.* көрө албас, жалакор, жөнү жок кыжырдануучу.

ЗЛОПЫХА́ТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое көрө албаган, жөнү жок кыжырданган.

ЗЛОПЫХА́ТЕЛЬСТВО *ср.* жек көрүүчүлүк, көрө албоочулук, жөнсүз кыжыры кайноочулук, жалакорлук.

ЗЛОРА́ДНО *нареч.* табалап; **злора́дно улыба́ться** табалап жылмая күлүү.

ЗЛОРА́ДНЫЙ, ая, -ое табалаган; **злора́дный хóхот** табалаган каткырык (*күлкү*).

ЗЛОРА́ДСТВО *ср.* таба, табалоо, таба кылуу, табасы кануу.

ЗЛОРА́ДСТВОВАТЬ *несов.* табалоо, таба кылуу, табасы кануу.

ЗЛОРЕЧИ́ВЫЙ, ая, -ое *уст.* уу тил, тили заар, кер какшык.

ЗЛОСЛÓВИЕ *ср.* ушак, жамандоо.

ЗЛОСЛÓВИТЬ *несов.* ушак айтуу, ушактоо, жамандоо.

ЗЛÓСТНО *нареч.* өчөшүп, кара сакап.

ЗЛÓСТНОСТЬ *жс.* кастык, осолдук, каар; **злóстность намерений** ниеттин жамандыгы.

ЗЛÓСТНЫЙ, ая, -ое **1.** (*исполненный зла*) жаман, осол; **злóстные намерения** жаман ниет; **2.** (*сознательно недобросовестный*) арам ойлуу, кара ниет; **злóстный неплательщик** кара ниеттик кылып төлөбөй койгон киши; **3.** (*закоренелый*) эзелтен, сөөккө сиңген, өнөкөт болгон; **злóстный преступник** эзелтен бери кылмышкер; **злостный клеветник** ушакты өнөкөт кылган киши.

ЗЛОСТЬ *жс.* кыжыр кайноо, ачуу; **сказа́ть что-л. со злостью** бир сөздү кыжырланып туруп айтуу (*ачуусуна чыдабай айтып жиберүү*); **злость берёт меня** *разг.* менин кыжырым кайнайт, менин каарым келип турат.

ЗЛОСЧА́СТИЕ *ср. уст.* бакытсыздык, кара жолтойлук, кырсыгы арылбагандык.

ЗЛОСЧА́СТНЫЙ, ая, -ое бакытсыз, кара жолтой, кырсыктуу.

ЗЛО́ТЫЙ *м.* злотый (*Польшада акча единицасы - бир сом сыяктуу*).

ЗЛОУМЫ́ШЛЕННИК *м.* арам ойлуу, кара ниет, ниети бузук.

ЗЛОУМЫ́ШЛЕННЫЙ, ая, -ое арам ой менен, кара ниеттик менен; **злоумы́шленный постúпок** кара ниеттик менен иштелген иш.

ЗЛОУМЫ́ШЛЯТЬ *несов. что, уст.* арамдык ойлоо, жамандык ойлоо, кара ниеттенүү.

ЗЛОУПОТРЕБИ́ТЬ *сов. чем* кыянаттык кылуу, жаман ой менен пайдалануу, кыянаттык менен пайдалануу, тескери пайдалануу (*мис. бийликти, кызматты*); **злоупотребить доверием** ишенимден ыгы жок ашыра пайдалануу; **злоупотребить своим положением** өз колундагы бийликти жаман ой менен тескери пайдалануу.

ЗЛОУПОТРЕБЛÉНИЕ *ср.* кыянат, кыянаттык; жаман ой менен пайдалануу, кыянаттык менен пайдалануу, тескери пайдалануу; **злоупотребление вла́стью** колундагы бийликти кыянаттык менен жаман ишке пайдалануу; **раскры́ть злоупотребление** кыянаттын бетин ачуу.

ЗЛОУПОТРЕБЛЯ́ТЬ *несов. см. злоупотребить.*

ЗЛОЯЗЫ́ЧИЕ *ср. уст.* жаман тилдүүлүк, тили заардык.

ЗЛОЯЗЫ́ЧНЫЙ, ая, -ое жаман тилдүү, тилинен заар төгүлгөн; **злоразы́чный человек** тилинен заар төгүлгөн киши.

ЗЛЮ́КА *м. и жс. разг.* кара мүртөз, терс кыял, ачуулуу; урушчаак.

ЗЛЮ́ЧКА *м. и жс. см. злю́ка.*

ЗЛЮ́ЩИЙ, ая, -ее *разг.* өтө каардуу, өтө заардуу.

ЗМЕЕВÍДНЫЙ, ая, -ое жыландай, жылан сыяктуу.

ЗМЕЁНЫШ *м.* **1.** жыландын баласы; **2. перен.** жыландай мыкачы, заардуу киши, зулум.

ЗМЕЙНÝЙ, ая, -ое **1.** змея **1-ге т.**; **змеиное жа́ло** жыландын уу тиши; **зме́йная ко́жа** жылан териси; **2. перен. (коварный)** табалаган, кытмыр; **зме́йная улы́бка** кытмыр күлкү, табалаган күлкү.

ЗМЕИТЬСЯ *несов. 1. (извиваться)* жыландай ийрилүү, ийрелендөө, ийри-буйру болуу; **в густо́й пше́нице зме́йтся тропи́нка** калың буудайдын арасы менен, ийри-буйру болуп, жалгыз аяк жол кетет; **2. перен. (скользить)** жылмың этүү; **по лицу́ зме́йлась улы́бка** бети күлүмсүрөп турду.

ЗМЕЙ *м.* **1. уст. (змея)** жылан; **2. миф. (сказочное чудовище)** ажыдаар; **3.** батпирек, батперек; **бума́жный зме́й** кагаз батперек; **запуска́ть зме́я** батперек учуруу.

ЗМЕ́ЙКА *жс. уменьш. от змея 1* кичине жылан; **бежа́ть зме́йкой** ийриленип агуу, ийри-буйру болуп агуу (*мис. суу*).

ЗМЕ́ЙКОВЫЙ, ая, -ое: **зме́йковый аэроста́т** метеорологиялык изилдөөлөр жүргүзүүгө арналган батперек-аэростат.

ЗМЕ́Я *жс.* **1.** жылан; **ядови́тая зме́я** уу жылан, заардуу жылан; **2. перен. (коварный человек)** арамза, кара санатай, жаман ойлуу.

ЗНАВА́ТЬ *многокр. см. знать 1.*

ЗНАК *м.* **1. (метка)** белги, тамга; **фабри́чный знак** фабриканын белгиси; **2. (признак, проявление)** белги; **прими́те в знак ува́жения этот подáрок** урматтоонун белгиси катарында ушул белекти алып коюңуз; **ока́зывать зна́ки внима́ния** ызат кылуунун белгисин көрсөтүү; **обна́руживать зна́ки нетерпéния** чыдамсыздагып тургандыктын белгисин билдирүү; **в знак протéста** каршылык көрсөтүүнүн белгиси катарында; **молча́ние** – **знак согла́сия** унчукпай калуу – макул экендиктин белгиси; **3. (предзнаменованье)** белги, жышаан; **до́брый знак** жакшы жышаан; **4. (сигнал)** ишарат; **де́лать (подава́ть) зна́ки рукой** колду жаңсап ишарат кылуу, кол булгап белги берүү; **5. (предмет, как символ чего-л.)** белги; **зна́ки отлі́чия** көрүнүктүүлүк белгилери (*ордендер, медалдар*); **зна́ки разли́чия воен.** айырмалануу белгилери, даража белгилери (*мис. пого́ндор*); **6. (изображение)** белги, тамга; **ру́сский алфави́т состои́т из 32 зна́ков** орус алфавити 32 тамгадан турат; **зна́ки препи́нания** тыныш белгилери; **воскли́цательный знак** илеп белгиси; **вопро́сительный знак** суроо белгиси; **знак ра́венства**

барабардык белгиси; **стенографические знаки** стенографиялык тамгалар; **печатный знак** басма тамгасы (*басмада териле турган тамга*); **денежный знак** акча знагы (*кагаз акча*); **почтовый знак** или **знак почтовой оплаты** почта маркасы; **под знаком** ураан астында.

ЗНАКОМИТЬ *несов. кого с кем-чем* тааныштыруу; **знакомить** *кого-л. с новым человеком* бирөөнү жаңы киши менен тааныштыруу; **знакомить с историей страны** өлкөнүн тарыхы менен тааныштыруу.

ЗНАКОМИТЬСЯ *несов. 1. с кем* таанышуу; **знакомиться с товарищами** жолдоштор менен таанышуу; **2. с чем** көрүп чыгуу, таанышуу, билүү; **знакомиться с музеями города** шаардын музейлерин көрүп чыгуу; **знакомиться с обстановкой** жагдай менен таанышуу.

ЗНАКОМСТВО *ср. 1. тааныштык; завязать знакомство* тааныштык байланыш түзүү; **заводить знакомство** тааныша жүрүү; **шапочное знакомство** оң тааныш, саламдашуудан ашпаган тааныштык; **поддерживать знакомство с кем-л. бирөө** менен тааныштыкты улантуу; **прекратить всякое знакомство с кем-л. бирөө** менен тааныштыкты таптакыр токтотуу; **2. (круг знакомых)** тааныштар; **большие знакомства** тааныштары көп; **3. (наличие знаний)** билгендик; **знакомство с литературой, историей** адабият, тарыхты билгендик.

ЗНАКОМЫЙ, ая, -ое **1. тааныш; быть коротко знакомым с кем-л. бирөө** менен жакын тааныш болуу; **его лицо мне знакомо** анын өңү мага тааныш; **2. (знающий)** билген; **охотник, знакомый с каждой тропинкой** коёндун жатагынан өйдө билген аңчы; **3. в знач. суц. м., жс. тааныш; мой хороший знакомый** менин жакшы таанышым.

ЗНАМЕНАТЕЛЬ *м. мат. бөлүүчү; наименьший общий знаменатель* эң кичине орток бөлүүчү; **привести к одному знаменателю** 1) бир бөлүүчүгө алып келүү; 2) перен. бир калыпка салуу.

ЗНАМЕНАТЕЛЬНОСТЬ *жс. айрыкча маанилүүлүк; знаменательность события* окуянын айрыкча маанилүүлүгү.

ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое айрыкча маанилүү; **знаменательные события** айрыкча маанилүү окуялар; **знаменательные слова** өзүнчө мааниси бар сөздөр (*зат атооч, сын атооч, этиштер жана тактооч*).

ЗНАМЕНИЕ *ср. нишаан, жышаан, белги; знамение времени* белгилүү бир убакыт үчүн мүнөздүү болгон коомдук кубулуш.

ЗНАМЕНИТОСТЬ *жс. атактуу киши, даңктуу киши; статья знаменитостью* даңктуу киши болуп калуу.

ЗНАМЕНИТЫЙ, ая, -ое атактуу, даңктуу; **знаменитый писатель** атактуу жазуучу.

ЗНАМЕНОВАТЬ *несов. что* белгилөө.

ЗНАМЕНОСЕЦ *м. туучу, туу көтөрүүчү, туу көтөргөн (киши).*

ЗНАМЯ *ср. туу; полковое знамя* полктун туусу; **Красное Знамя** Кызыл Туу; **водрузить знамя** туу орнотуу; **знамя коммунизма** коммунизм туусу; **под знаменем чего-л. бир нерсенин** туусу алдында.

ЗНАНИЕ *ср. 1. (наука) билим; область знания* билимдин чөйрөсү; **в какой области знания?** билимдин кайсы чөйрөсүндө?; **2. (знакомство с чем-л.; умение)** билүү, билим; **знание запросов и интересов масс** көпчүлүктүн талабын жана муктажын билүү; **делать**

что-л. со знанием дела иштин жайын билип туруп иштөө; **знание** – сила күч – билимде, билим – күч; **3. знания мн.** маалымат, билим; **обладать знаниями** маалыматтуу болуу, маалыматка ээ болуу; **глубокие знания** терең маалымат; **поверхностные знания** тайыз маалымат; **повышать знания** билимди көтөрүү; **передавать свои знания** өз билимин (*башкаларга*) берүү.

ЗНАТНОСТЬ *жс. атактуулук.*

ЗНАТНЫЙ, ая, -ое **1. (о выдающихся людях)** атактуу; **знатный колхозник** атактуу колхозчу; **знатный тракторист** атактуу тракторчу; **2. уст. (принадлежащий к знати): знатный род** ата-бабалары ак сөөк; **3. разг. (хороший)** мыкты, сонун; **знатный конь** мыкты, сонун ат.

ЗНАТОК *м. билгич; знаток своего дела* өз ишинин билгичи; **знаток искусства** искусствонун билгичи.

ЗНАТЬ I *несов. 1. о ком-чем (иметь сведения)* билүү; **я знаю о вашем решении** мен силердин чечиминерди билем; **2. что (обладать знанием, знаниями)** билүү; **знать урок** сабакты билүү; **знать наизусть** жатка билүү; **хорошо знать языки** тилдерди жакшы билүү; **знать ремесло** кол өнөрүн билүү; **знать своё дело** өз ишин билүү; **3. кого-что (быть знакомым)** таануу; **я его совсем не знаю** мен аны таптакыр тааныбайм; **знать кого-л. в лицо** бирөөнү өңүнөн таануу; **знать кого-л. по имени** бирөөнү атынан таануу; **знать что-л. понаслышке** ар кайсыдан угуп гана билүү; **4. что, о ком-чем (понимать, быть осведомлённым)** кабардар болуу, билүү; **я знаю, что он уехал** анын кеткенин билем; **я об этом ничего не знаю** бул жөнүндө мен эчтеме билбеймин; **насколько я знаю** менин билишиме караганда; **как я могу об этом знать?** муну мен кайдан билейин?; **5. что (испытывать, переживать)** көрүү, баштан өткөрүү; **он не знал покоя ни днём ни ночью** ал күндүр түндүр эч тыным көргөн жок; **дать знать кому-л. бирөөгө** угузуп, билдирип коюу; **дать знать о себе** өзү жөнүндө бир кабар берүү; **это даёт себя знать** бул өзү эле билинип, сезилип турат; **знать меру** чекти билүү, өз алын билүү; **знать не знаю разг.** уккан да эмесмин, көргөн да эмесмин, билбейм да; **почем знать! или как знать! или кто знает!** ким билет!; **знаешь что вводи.** сл. мен сага айтсам; **знаешь что, он сегодня не придёт** мен сага айтсам, бүгүн ал келбейт; **знай себе разг.** элебей эле, болбостон эле; **он знает себе** ест ал болбостон эле жей берет; **они только и знают, что бранятся** алардын тилдешкени тилдешкен; **знать не хочет разг.** көзүнө илбейт, капарына да кирип чыкпайт.

ЗНАТЬ II *жс. собир. уст. ак сөөктөр (дворяндар же чиновниктердин жогорку катмары).*

ЗНАТЬ III *вводн. сл. разг. кейпи, ыктымал, мүмкүн, балким.*

ЗНАТЬСЯ *несов. с кем, разг. таанышуу, тааныш болуу; он с тобой и знаться не хочет* ал сени теңине да албайт.

ЗНАХАРКА *жс. эмчи-домчу, дарымчы (аял), бүбү.*

ЗНАХАРСКИЙ, ая, -ое **знахарь-га, знахарство-го т.; знахарские приёмы** эмчи-домчу, дарымчылардын ж.б. ыкмалары.

ЗНАХАРСТВО *ср. эмчи-домчулук, дарымчылык; бакшылык.*

ЗНАХАРЬ *м. эмчи-домчу, дарымчы, бакшы.*

ЗНАЧАЩИЙ, ая, -ее *прич. от значить; мааниси бар; мало значащий* аз гана мааниси бар; **ничего не значащий** эч мааниси жок.

ЗНАЧЕНИЕ *ср.* маани, барк, мазмун; **буквальное значение** сөзмө-сөз мааниси; **прямое значение** түз мааниси; **переносное значение** өтмө мааниси; **решающее значение** чечүүчү маани; **всемирно-историческое значение** бүткүл дүйнөлүк-тарыхый маани; **иметь значение** мааниси болуу; **придавать большое значение** зор маани берүү; **не имеет значения** баркы жок, эч маанисиз.

ЗНАЧИМОСТЬ *жс.* маанилүүлүк, барктуулук; **социальная значимость** социалдык мааниси.

ЗНАЧИМЫЙ, ая, -ое маанилүү, барктуу.

ЗНАЧИТ *вводн. сл.* демек; **значит, пора ехать?** демек, жөнөш керек экен да?; жөнөөр убак болгон экен да?

ЗНАЧИТЕЛЬНО *нареч.* **1.** (намного) бир далай, бир кыйла; **значительно лучше** бир кыйла жакшы; **значительно превосходит** бир далай өйдөлүк кылат; **2.** (выразительно) бир сыр менен, маанилүү; **значительно рассмотреть** маанилүү кароо.

ЗНАЧИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* барктуулук, орчундуулук, маанилүүлүк, олуттуулук; **значительность события** окуянын барктуулугу, окуянын олуттуулугу.

ЗНАЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (большой) бир далай, бир кыйла; **значительная сумма** бир далай акча; **значительный успех** бир кыйла жетишкендик; **в значительной мере** бир кыйла өлчөмдө; **2.** (важный) барктуу, орчундуу, маанилүү, олуттуу; **значительные события** орчундуу окуялар; **3.** (выразительный) салмактуу, маанилүү; **значительный взгляд** салмактуу көз караш; **значительные слова** маанилүү сөздөр.

ЗНАЧИТЬ *несов.* что бир мааниси болуу, бир маанини билдирүү; **это много значит** мунун мааниси көп; **что это значит?** мунун мааниси эмнеде?, мында эмне маани бар?; **это ничего не значит** мунун эч мааниси жок; **вот что значит быть неосторожным** байкабастын акыры ушул экенго; **это что-нибудь да значит** мунун да кандайдыр бир мааниси бар, бул да бирдеме арзыйт.

ЗНАЧИТЬСЯ *несов.* бар болуу, деп эсептелүү; **он значится в списке** ал тизмеде бар; **он значится в отпуске** ал отпускарда деп эсептелет.

ЗНАЧОК *м.* **1.** значок (официалдуу уюмга таандык кишинин көкүрөгүнө тагылуучу белги; бул – калай жана башка металлдардан жасалган); **университетский значок** университет значогу; **2.** (наметка) белги; **значки на полях книги** китептин актай жерлерине коюлган белгилер.

ЗНАЮЩИЙ, ая, -ее **1.** прич. от **знать** I; **2.** прил. (опытный) билген, тажрыйбалуу; **знающий врач** тажрыйбалуу врач, билген врач.

ЗНОБИТЬ *несов.* безл. кого калтыратуу, чыйрыктыруу; **меня знобит** мени чыйрыктырып турат, мен чыйрыгып турам.

ЗНОЙ *м.* какшыма ысык, күндүн ысыктыгы, күндүн үп болуп турушу; **полуденный зной** түшкү ысык.

ЗНОЙНЫЙ, ая, -ое ысык, какшыма; **знойный день** ысык күн.

ЗОБ *м.* **1.** (у птиц) жемсөө; **2.** мед. богок.

ЗОБАСТЫЙ, ая, -ое разг. **1.** (о птицах) жемсөөлүү; **2.** (о человеке) богоктуу, богогу салаңдаган.

ЗОБАТЫЙ, ая, -ое мед. богоктуу, богок менен оорулуу (киши).

ЗОБНЫЙ, ая, -ое зоб-го т.; **зобная железа** богок бези.

ЗОВ *м.* чакырык, чакыруу; **прийти по первому зову** биринчи чакырык боюнча келүү; **откликнуться на зов** чакырыкка жооп кайтаруу.

ЗОВУ́, **зовёшь** и т.д. наст. вр. от **звать**.

ЗОВУ́СЬ, **зовёшься** и т.д. наст. вр. от **зваться**.

ЗОДИА́К *м. астр.* зодиак (он эки бөлөк топ жылдызды ичине алган, планеталар жүрүүчү кырчоо; бул он эки жылдыздын ар бирөөнүн аты бар, мис. Тараза, Чаян, Арстан ж.б.); **знаки зодиа́ка** зодиак белгилери.

ЗОДИАКА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое зодиак-ка т.; **зодиака́льный свет** зодиак жарыгы.

ЗО́ДЧЕСКИЙ, ая, -ое зодчество-го т.; зодчийлик; **зодческое искусство** зодчийлик искусство.

ЗО́ДЧЕСТВО *ср.* зодчество; см. архитектура.

ЗО́ДЧИЙ *м.* зодчий; см. архитектор.

ЗОЛ I *род. п. мн. от зло.*

ЗОЛ II *зла, зло прил. кратк. ф. от злой.*

ЗОЛА́ *жс.* күл (оттун күлү).

ЗОЛЫ́СТЫЙ, ая, -ое күлдүү.

ЗОЛЫ́ТЬ *несов.* что күл менен ашатуу (теринин жүнүн жыдытыш үчүн).

ЗОЛÓВКА *жс.* кайын синди, кайын эже (күйөөнүн эжеси же карындашы).

ЗОЛОТ́ИСТЫЙ, ая, -ое алтын сымал, алтын түстүү; **золотистые волосы** алтын чач.

ЗОЛОТ́ИТЬ *несов.* что **1.** алтындын буусуна кармоо, жука алтынды каптоо; **золотить ло́жки** кашыктарды алтындын буусуна кармоо; **2.** перен. (окрашивать в золотой цвет) алтын түстөнтүү; **солнце золотило верху́шки гор** күн тоонун чокуларын алтын түсүндөгү нурга бөлөдү.

ЗОЛОТ́ИТЬСЯ *несов.* **1.** (становиться золотым) алтын сыяктануу, алтынга окшоо; **пшени́ца золотится** буудай алтынга окшоп турат, буудай алтындай саргарып турат; **2.** (блестеть – о золотом, золотистом) алтындай саргарып көрүнүү.

ЗОЛОТНИ́К I *м.* (мера веса) мыскал (4,25 граммга барабар); **мал золотник, да добро́г посл.** сакадай бою сары алтын; аз болсо да жакшы.

ЗООТНИ́К II *м. тех.* золотник (буу машинасында бууну бөлүп берип тургуч механизм).

ЗОЛОТНИКО́ВЫЙ I, ая, -ое золотник I-ге т.

ЗОЛОТНИКО́ВЫЙ II, ая, -ое золотник II-ге т.; **золотнико́вая коробка** золотник кутусу.

ЗО́ЛОТО *ср.* **1.** алтын; **чи́стое зо́лото** таза алтын, нукура алтын; **зо́лото в слитках** жамбы алтын, куюлган алтын; **саморо́док зо́лота см. саморо́док I**; **черво́ное зо́лото** кызыл алтын; **2.** собир. (в золотой валюте) дилде, алтын (алтын акча); **сто рубле́й зо́лотом** алтын эсебинде жүз сом; **3.** (позолоченные нити) алтын жип; **ши́тый зо́лотом** алтын жип өткөрүлгөн; **4.** перен. разг. алтын; **э́тот рабо́тник – зо́лото** бул кызматкер – алтын; **зо́лото моё! (обращение)** алтыным!; **не всё то зо́лото, что блестит посл.** жалтырагандын баары эле алтын боло бербейт.

ЗОЛОТОВОЛО́СЫЙ, ая, -ое алтын чач, алтын чачтуу, алтындай саршч чач.

ЗОЛОТОИСКА́ТЕЛЬ *м.* алтын издөөчү (тапкыч).

ЗОЛОТО́Й I, ая, -ое **1.** золото I-ге т.; алтын; **золотые прииски** алтын табылуучу жер; **золотой песо́к** алтындуу кум; **золота́я моне́та** алтын акча, дилде; **золота́я валю́та** алтын валюта; **золотое кольцо** алтын шакек; **золото́й запáс** алтын запасы; **2.** (золотистый) алтын түстөнгөн, алтын түстүү; **золотые кудри** алтын түстүү тармал чач; **3.** (счастливый) жыргал; алтын; **золота́я порá** жыргал мез-

гил; **ЗОЛОТО́Й век** жыргал доор, алтын доор (*кой үстүнө тордой жумурткалаган заман*); **4. перен.** (*замечательный*) алтындай сонун, алтын; **ЗОЛОТО́Й рабо́тник** алтындай кызматкер; **ЗОЛОТЫ́Е ру́ки** алтын кол (*колунан көөр төгүлгөн*); **он ЗОЛОТО́Й челове́к** ал алтын киши; **ЗОЛОТЫ́Е слова́** алтындай сөздөр; **ЗОЛОТО́Й мой!** (*обращение*) алтыным!; **ЗОЛОТО́Е дно** *разг.* үкүнүн уясы, май чуңкур; **су-ли́ть ЗОЛОТЫ́Е го́ры** жыргатам деп убада берүү; **ЗОЛОТЫ́Х дел ма́стер** заргер; **ЗОЛОТА́Я о́сень** алтын күз (*жердин жүзү саргарган кез*); **ЗОЛОТА́Я се́редина** алтын орто (*маселени чечүүдө аша чаптай, өтө кемибей ортодо болуу*).

ЗОЛОТО́Й П *м.* дилде (*алтын акча*).

ЗОЛОТОНО́СНЫЙ, ая, -ое алтындуу, алтыны бар, галтын чыга турган; **ЗОЛОТОНО́СНЫЙ песо́к** алтындуу кум.

ЗОЛОТОПРО́МЫШЛЕННИК *м.* алтын кенинин ээси.

ЗОЛОТОПРО́МЫШЛЕННОСТЬ *ж.* алтын өнөр жайы (*алтын табуучу өнөр жай*).

ЗОЛОТОПРО́МЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое алтын өнөр жайлуу; **ЗОЛОТОПРО́МЫШЛЕННЫЙ райо́н** алтын өнөр жайлуу район.

ЗОЛОТУ́ХА *ж. мед. эн, булак (оору).*

ЗОЛОТУ́ШНЫЙ, ая, -ое *мед.* эндүү, булак оорулуу, булак оорусу бар; **ЗОЛОТУ́ШНЫЙ ребёнок** булак оорулуу бала.

ЗОЛОЧЁ́НИЕ *ср.* алтындын буусуна кармоо, сыртына алтын каптоо.

ЗОЛОЧЁ́НЫЙ, ая, -ое алтындын буусуна кармалган, алтын капталган; **ЗОЛОЧЁ́НЫЕ ло́жки** алтындын буусуна кармалган кашыктар.

ЗО́ЛЬНИК *м. тех. 1.* (*у парового котла*) күл түшөр (*буу казандын эң астында, оттун күлү түшө турган жери*); **2.** (*раствор*) зольник (*терини ашатыш үчүн күл кошулган акиташ*); **3.** (*чан*) **ЗО́ЛЬНИК** (*тери ашатуучу чоң челек*).

ЗО́НА *ж.* зона (*табият илиминде айрым белгилери кошула келгенде бирдей болгон жер шарынын тилкелери*); **ПО́Чвенная зо́на** жер кыртышынын зонасы; **зо́на ра́стительности** өсүмдүктөр зонасы; **ПОГРА́НИЧНАЯ зо́на** чек аралык зона; **зо́на артилле́рийского о́гня** артиллериянын огу алдындагы зона.

ЗОНА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое зоналык (*жерин, климаты, топурагы ж.б. бирдей*); **зо́нальная гру́ппа ра́стений** өсүмдүктөрдүн зоналык тобу.

ЗОНД *м.* зонд (**1. мед.** кишинин ичин тазалоо жана текшерүү үчүн колдонула турган түтүкчө аспап; **2.** метеорологиялык байкоолор үчүн колдонула турган кичинекей аэростат; **3. тех.** жердин кыртышын текшерүү үчүн колдонулуучу буроо).

ЗОНДИ́РОВАТЬ *несов. кого-что мед.* зонддоо (*зонд менен текшерүү, изилдөө*); **зонди́ровать по́чву** байкаштырып көрүү, жибин тартып көрүү.

ЗОНТ *м.* зонт, кол чатыр.

ЗОНТИК *м.* зонтик, кол чатырча.

ЗОНТИКООБРА́ЗНЫЙ, ая, -ое чатырга окшогон; **зонтикоообра́зное соцвети́е** *бот.* чатырга окшош топ гүл.

ЗОНТИЧНЫЕ *мн. (ед. зонтичное ср.) бот.* чатыр гүлдөр, чатыр гүлдүүлөр.

ЗООВЕТЕ́РИНАРНЫЙ, ая, -ое зооветеринардык; **зооветери́нарный пункт** зооветеринардык пункт.

ЗООГЕОГРА́ФИЯ *ж.* зоогеография (*жер шартына жараша айбанаттардын кандайча бөлүнүшү жөнүндөгү илим*).

ЗОО́ЛОГ *м.* зоолог (*зоология жагынан окумуштуу, специалист*).

ЗООЛО́ГИЧЕСКИЙ, ая, -ое зоологиялык; **зооло́гический парк** зоологиялык парк.

ЗООЛО́ГИЯ *ж.* зоология (*айбанаттар жөнүндөгү илим*).

ЗООМО́РФИ́ЗМ *м.* зооморфизм (*бутка табынуучуларда кудайды айбанга окшош деп билүү*).

ЗООПА́РК *м.* зоопарк (*зоологиялык парк*).

ЗООСА́Д *м.* зоосад (*зоологиялык бак*).

ЗООТЕ́ХНИК *м.* зоотехник (*мал чарбачылыгы зоотехника жагынан специалист*).

ЗООТЕ́ХНИКА *ж.* зоотехника (*мал чарбасын өнүктүрүү жөнүндөгү илим*).

ЗООТЕХНИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое зоотехникалык; **зоо-технические приё́мы** зоотехникалык ыкмалар (*колдонула турган жолдор*).

ЗООФЕ́РМА *ж.* зооферма (*жүнү асыл жапайы айбанаттарды асырап жана өстүрө турган ферма*).

ЗО́РКИЙ, ая, -ое **1.** (*проницательный*) көзү курч, көрөгөч; **2. перен.** (*бдительный*) кыраакы.

ЗО́РКОСТЬ *ж. 1.* (*проницательность*) көзү курчтук, көрөгөчтүк; **зо́ркость взгля́да** караганда көздүн курчтугу; **2. перен.** (*бдительность*) кыраакылык.

ЗРАЧКО́ВЫЙ, ая, -ое зрачок-ко *т.*; **зрачко́вые нервы** *анат.* каректин нервдери.

ЗРАЧО́К *м.* карек (*көздүн кареги*); **расши́ренные зрачки́** чоңоюп кеткек каректер.

ЗРЕ́ЛИЩЕ *ср. 1.* көрүнүш; **зрэ́лище пожа́ра** өрттүн көрүнүшү; **зака́т со́лнца в го́рах** – *замеча́тельное зрэ́лище* тоодо күндүн батышы – бир сонун көрүнүш; **2. театр.** оюн, тамаша; **ма́ссовые зрэ́лища** көпчүлүк үчүн оюн-тамаша.

ЗРЕ́ЛИЩНЫЙ, ая, -ое оюн көрсөтө турган; **зрэ́лищные предпри́ятия** оюн көрсөтө турган жайлар.

ЗРЕ́ЛО *нареч.* жеткире; **зрэ́ло обду́мать что-л.** бир нерсени жеткире ойлонуу.

ЗРЕ́ЛОСТЬ *ж. 1.* (*состояние организма*) бойго жеткендик, жетилгендик, толгондук; **достигну́ть зрэ́лости** бойго жетүү; жетилүү; **2. перен.** жетилгендик; **полити́ческая зрэ́лость** саясий жактан жетилгендик; **зрэ́лость мы́сли** ойдун өсүп жетиши; **аттестат зрэ́лости** жетилүү аттестаты.

ЗРЕ́ЛЫЙ, ая, -ое **1.** (*созревший, спелый*) бышкан; **зрэ́лая пше́ница** бышкан буудай; **зрэ́лые я́годы** бышкан жемиш; **2.** (*о возрасте*) бойго жеткен, толгон; **зрэ́лый во́зраст** толгон жаш; **зрэ́лая порá** толуп турган кез; **3. перен.** (*обдуманый, взвешенный*) ойлонуп жеткен; **зрэ́лое решéние** ойлонуп жеткен чечим; **зрэ́лая мы́сль** жакшы ойлонулган пикир; **пóсле зрэ́лого размы́шления** жакшылап ойлонулгандан кийин.

ЗРЕ́НИЕ *ср.* көрүү; **о́рган зрэ́ния** көрүү органы; **имéть хоро́шее зрэ́ние** жакшы көрө алуу; көзү курч болуу; **сла́бое зрэ́ние** начар көрүү; **расстро́йство зрэ́ния** көздүн бузулушу; **потеря́ть зрэ́ние или лишы́ться зрэ́ния** сокур болуп калуу, көздөн ажырап калуу; **точка зрэ́ния** көз караш; **под углу́м зрэ́ния** белгилүү бир тараптан, жагдай боюнча карап; **по́ле зрэ́ния** 1) көрүнүп турган мейкин; 2) *перен.* ой-пикиринин көлөмү; **обма́н зрэ́ния** тескери көрүү, көзгө алдатып коюу.

ЗРЕТЬ *несов.* **1.** (*созреть*) быша баштоо; **яблоки зреют** алма быша баштады; **2. перен.** (*достигать полного развития*) өсүп жетиле баштоо.

ЗРИМЫЙ, ая, -ое көрүнүп турган; **зримый мир** көзгө көрүнүп турган дүйнө.

ЗРИТЕЛЬ *м.* көрүүчү; **места для зрителей** көрүүчүлөр үчүн орундар; көрүүчүлөрдүн орундары.

ЗРИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к зритель.*

ЗРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** **зрение-ге т.;** **зрительная память** көргөнүн эстей алуу; **зрительное впечатление** көргөндөгү таасир; **зрительная труба** дүрбү (*кичинекей телескоп*); **2. зритель-ге т.;** **зрительный зал** көрүү залы.

ЗРЯ *нареч. разг.* бекер, курулай, бошко; **зря тратить средства** каражатты бошко сарыптоо; **болтать зря** бекер тантуу, былжырап жок нерсени сүйлөө.

ЗРЯЧИЙ, ая, -ее көздүү, көзү бар, көрө алган.

ЗУБ *м.* **1.** (*мн. зубы*) тиш; **передние зубы** маңдай, кашка тиштер; **коренные зубы** азуу тиштер; **молочные зубы** сүт тиштери (*бала беш-алты жашка чыккандан кийин түшүп калуучу тиштер*); **зуб мудрости** акыл тиш; **2.** (*мн. зубья*) тиш; **зубья боронь** маланын тиштери; ♡ **иметь зуб против кого-л.** бирөөгө каршы кек сактоо; **не по зубам** тиши өтпөйт; **говорить сквозь зубы** 1) тиштенип сүйлөө; 2) *перен.* тиштенип кыжыры кайнап сүйлөө, манчыркап сүйлөө; **в зубах навязло разг.** аша кечирди, жадагып жиберди, тажатып бүттү; **держать язык за зубами разг.** унчукпоо; ооз ачып, сыр бербөө; **точить зубы на кого-л.** бирөөгө тишин кайроо; **вооружённый до зубов** аябай куралданган, баштан аяк куралданган.

ЗУБАСТЫЙ, ая, -ое *разг.* **1.** тиштүү, тиши чоң, азуулары аркайган (арсайган); **зубастая щука** азуулары арсайган чортон балык; **2. перен.** (*острый на язык*) тилдүү, чечен; **зубастый парень** тилдүү жигит.

ЗУБЕЦ *м. (мн. зубцы)* **1. тех.** тиш; **зубцы пилы** араанын тиштери; **2. чаще мн.** арсак; **стены с зубцами** арсактуу дубал; **зубцы далёких гор** алыскы тоо арсактары.

ЗУБИЛО *ср. тех.* зубило (*таш, темир кескич, чуку-гуч*).

ЗУБНОЙ, ая, -ое **зуб 1-ге т.;** **зубная боль** тиш оорусу; **зубной врач** тиш врачы; **зубная щётка** тиш щёткасы; **зубной порошок** тиш порошогу; **зубная паста** тиш пастасы.

ЗУБОВНЫЙ, ая, -ое *делать что-л. со скрежетом* **зубовным** бир нерсени тишин кычыратып, кыжыры келип иштөө.

ЗУБОВРАЧЕБНЫЙ, ая, -ое **зубоврачебный кабинет** тиш дарылоочу кабинет.

ЗУБОВРАЧЕВАНИЕ *ср.* тиш ооруларын дарылоо.

ЗУБОК *м. уменьш.-ласк. от зуб 1* кичинекей тиш; ♡ **выучить на зубок что-л.** бир нерсени абдан мыктап жаттап алуу; **попасть на зубок кому-л.** бирөөнүн шылдыңына жана ушагына илинүү.

ЗУБОЛЕЧЕБНИЦА *жс.* тиш оорусун дарылоо жайы.

ЗУБОЛЕЧЕБНЫЙ, ая, -ое тиш оорусун дарылаган.

ЗУБОРЕЗНЫЙ, ая, -ое *тех.* тиш чыгара турган; **зуборезный станок** тиш чыгара турган станок.

ЗУБОСКАЛ *м. разг.* шылдыңкор, одоно шылдыңчы.

ЗУБОСКАЛИТЬ *несов. разг.* одоно шылдыңдоо, опсуз табалоо.

ЗУБОСКАЛЬСТВО *ср. разг.* одоно шылдыңдай берүү, ыралактай, опсуз мазактай берүү.

ЗУБОЧИСТКА *жс.* тиш чукуур.

ЗУБР *м.* **1.** *зоол.* зубр (*топоз сыяктуу жапайы айбан*); **2. перен. разг.** өтө эскичил.

ЗУБРЁЖКА *жс. разг.* маанисин билбей, куру жаттоо; курулай жаттап алуу.

ЗУБРИЛКА *м. и жс. разг.* куру жаттагыч (*куру жаттоодон бөлөктү билбеген окуучу*).

ЗУБРИТЬ I *несов. что* мизин кетирүү, мизин кетилтүү; **зубрить топор** балтанын мизин кетилтүү.

ЗУБРИТЬ II *несов. что, разг.* бышыктоо, жаттоо; **зубрить урок** сабакты бышыктоо; сабакты жаттоо.

ЗУБРОВКА *жс.* **1. бот.** зубровка (*талаа жана токойдогу дандуу өсүмдүктүн аты*); **2. (настойка)** зубровка (*ошол данга ачытылган арак*).

ЗУБЧАТКА *жс. тех.* зубчатка (*механизмдин тиштүү жсагы*).

ЗУБЧАТЫЙ, ая, -ое тиштүү; **зубчатое колесо** тиштүү дөңгөлөк.

ЗУБЧИК *м. уменьш. от зубец 1 и зуб 2* кичине тиш; **зубчик колеса** дөңгөлөктүн кичине тиши.

ЗУД *м.* **1.** кычыткы; **вызвать зуд** эт кычыткы пайда кылуу; **2. перен. разг.** (*непреодолимое стремление*) делебеси кызуу, желигүү.

ЗУДЕНЬ *м. зоол.* котур курту.

ЗУДЕТЬ *несов.* **1.** (*чесаться*) кычышуу, дүүлүгүү; **2. перен. разг.** (*испытывать непреодолимое стремление*) делебеси кызуу, желигип жүрүү.

ЗУЛУС *м.* зулус.

ЗУЛУСКА *женск. р. к зулус.*

ЗУЛУССКИЙ, ая, -ое зулус-ка т.; зулустук.

ЗУЛУСЫ *мн.* зулустар.

ЗУММЕР *м. тех.* зуммер (*токтү өзү эле кошуп жана ажыратып тургуч электр механизми*).

ЗУМПФ *м. горн.* зумпф (*шахтанын түбүндө суу агып кирүүчү чукур*).

ЗУРНА *жс. муз.* сурнай.

ЗЫБКА *жс. обл.* бешик.

ЗЫБКИЙ, ая, -ое **1.** (*неустойчивый*) былкылдама, солкулдак, былкылдак; **зыбкий мостик** солкулдак көпүрө; **2. перен.** (*ненадёжный*) туруксуз, берекесиз; **зыбкое положение** туруксуз ал-абал.

ЗЫБКСТЬ *жс.* **1.** (*неустойчивость*) былкылдактык, солкулдактык; **2. перен.** (*ненадёжность*) туруксуздук.

ЗЫБУЧИЙ, ая, -ее туруксуз, эшилме; **зыбучие пески** эшилме кум.

ЗЫБЬ *жс.* суу бетиндеги кичине кыймыл, суу бетинин чыбырчыкташы; **зыбь на озере** көл бетинин чыбырчыкташы (*таптакыр жел жокто*).

ЗЫЧНЫЙ, ая, -ое күркүрөгөн; катуу; **зычный голос** күркүрөгөн үн.

ЗЮЙД *м. мор.* зюйд (**1.** түштүк тарап; **2.** түштүк шамалы).

ЗЯБКИЙ, ая, -ое үшүкчөөл, үшүкчөөк.

ЗЯБКСТЬ *жс.* үшүкчөөлдүк, үшүкчөөктүк; **зябкость рук** колдун үшүкчөөктүгү.

ЗЯБЛЕВЫЙ, ая, -ое **зябь-га т.;** **зяблевая вспашка** тоңдурма айдоо.

ЗЯБЛИК *м. зоол.* зяблик (*сайрагыч чымчыктардын бир түрү*).

ЗЯБНУТЬ *несов.* үшүү, тоңуу.

ЗЯБЬ *жс. с.-х.* тоңдурма.

ЗЯТЬ *м. (мн. зятя)* **1.** (*муж дочери*) күйөө; **2.** (*муж старшей сестры*) жезде.

И

И I союз 1. *соед.* жана; **догна́ть и перегна́ть** кууп жетүү жана озуп кетүү; 2. *присоед.* (при перечислении) да; **и тот и друго́й** ал да, бул да; **и он и я там рабо́тали** ал да, мен да анда иштегенбиз; 3. (также) да; **и я хоте́л пойти́ вме́сте со все́ми** башкалар менен бирге менин да баргым келди; 4. (при повествовании) да; ошентип,... да; **и наста́ло у́тро** таң да атты; ошентип, таң да атты.

И II частица *усил.* да; **я и сам не рад** өзүм да буга өкүнүп турам; **я не мог и поду́мать об э́том** мындай болот деп эч качан ойлогон да жок элем.

И III межд. кой, ...эми; **и, полно!** кой, болду эми! и *и.т.д.* (и так далее) *ж.б.* (жана башкалар). и *и т.п.* (и тому подобное) **ж. у. е.** (жана ушул өңдүүлөр), **ж.о.с.** (жана ошол сыяктуу).

ИБИС *м.* ибис (жылуу өлкөлөрдө жашоочу, узун буттуу илегилекке окшош куштун бир түрү).

ИБО союз анткени.

ИВА *жс.* тал; **плаку́чая и́ва** мажүрүм тал.

ИВАСИ́ *жс.* нескл. иваси (*Ыраакы Күн Чыгыштагы сельдь балыгы*).

ИВНЯ́К *м.* 1. (заросли ивы) кырчын тал; 2. (прутья ивы) кырчын тал чырпыктары.

ИВОВЫ́Й, ая, -ое *ива-га т.*; **ивовые ли́стья** тал жалбырактары; **ивовая корзи́на** талдын чырпыгынан согулган себет.

ИВОЛГА *жс.* заргалдак.

ИГЛА́ *жс.* 1. ийне; **машинная игла́** машинанын ийнеси; **патефо́нная игла́** патефондун ийнеси; 2. (у растений) бүчүр, тикен (*мис. карагайдын*); 3. *чаще мн.* (у животных) тикен, ийне; **иглы ежа́** кирпичин ийнеси; 4. (заострённый кристалл): **иглы льда** муздун ийнелери.

ИГЛИ́СТЫЙ, ая, -ое 1. (о растениях) тикендүү, тикенектүү; 2. (о животных) тикендүү, ийнелүү.

ИГЛОКО́ЖИЕ *мн.* (ед. *иглоко́жие ср.*) зоол. ийне терилүүлөр (денеси ийне, тикен менен капталган омурткасыз деңиз жаныбарлары).

ИГНОРИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* кого-что тоотпоо, этибар кылбоо, көңүл салбоо; **нельзя́ игно́рировать фа́кты** фактыларды тоотпой коюуга жарабайт.

ИГО *ср.* эзүү; **све́ргнуть и́го** эзүүнү кулатуу, эзүүнү жок кылуу.

ИГО́ЛКА *жс.* см. игла́; **си́деть как на и́голках** оңойсузданып бүлкүлдөп отуруу.

ИГО́ЛОЧКА *жс.* уменьш. от *игóлка* кичинекей ийне; ичке ийне; **оде́т с иго́лки** баштан аяк жапжаңы кийим кийинген.

ИГО́ЛЬНИК *м.* ийне сайгыч же ийне салгыч куту.

ИГО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *игла 1-ге т.*; **иго́льное ушко́** ийненин көзү.

ИГО́ЛЬЧАТЫЙ, ая, -ое ийнелүү, тикенектүү; **иго́льчатый бараба́н** *тех.* ийнелүү барабан.

ИГО́РНЫЙ, ая, -ое *игóрный дом* кумар (*карта жс.б.*) ойноочу уй.

ИГРА́ *жс.* 1. (действие) ойноо; **игра́ в мяч** топ ойноо; **игра́ в шахматы** шахмат ойноо; 2. оюн; **за́ртные и́гры** кумар; кумар оюндар; 3. оюнчук (*ойноо предметинин комплекси*); **прода́жа де́тских игр** балдар оюн-

чуктарын сатуу; 4. *муз., театр.* ойноо, аткаруу, чертүү, чалуу; **игра́ арти́ста** артисттин оюну; **игра́ на скри́пке** скрипкада ойноо; 5. (сверкание) жалтылдоо, жылтылдоо, жаркылдоо, кулпунуу, кулпуруу (*мис. асыл таштардын жылтылдашы*); **изумру́д с изуми́тельной игро́й** эң эле сонун жалтылдаган зымырыт; **игра́ приро́ды** табиятын оюну (*адаттан тышкары болгон кубулушу*); **игра́ слов** сөз оюну (*сөздүн бир маанисин экинчиге алмаштырып колдонуп тамаша кылуу; бура сүйлөө*); **опа́сная игра́** коркунучтуу оюн; **игра́ с огнём** от менен ойноо; **игра́ вообра́жения** куру кыял, кургак фантазия; **биржевая игра́** биржа оюну (*капиталисттик өлкөлөрдө – курстук баалардын айрымасына спекуляция кылуу үчүн баалуу кагаздарды сатып алып жана кайра сатуу*); **раскры́ть чью-л. игру́** бирөөнүн жашырын оюн, ниетин ачуу; **игра́ не стои́т свеч погов.** ат тери кайтпайт.

ИГРА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *игра 1-ге т.*; ойнолуучу; **игра́льные ка́рты** ойнолуучу карта.

ИГРА́ТЬ *несов.* 1. во что, на чём ойноо; **игра́ть в футбо́л** футбол ойноо; **игра́ть в прятки** *прям. и перен.* жашымбак ойноо; 2. кого-что, на чём, муз., театр. ойноо, аткаруу, чертүү, чалуу; **игра́ть на сце́не** сахнада ойноо; **на роя́ле он игра́ет да́вно** ал роялда көптөн бери ойнойт; **игра́ть пе́рвую скри́пку** 1) биринчи скрипкада ойноо; 2) перен. башкаруучу абалды ээлөө; 3. (сверкать, блестеть) жалтылдоо, жылтылдоо, жаркылдоо; кулпунуу, кулпуруу; **со́лнце игра́ет на по́верхности водо́й** күндүн нуру суу үстүндө жаркылдайт; **руби́н хоро́шо игра́ет** ал жакшынакай болуп кулпуруп турат; 4. (о вине) шуулдап туруу, быжылдап туруу; **игра́ть ро́ль** усталык менен анткорлонуу; **игра́ть коме́дию** анткорлонуу; **игра́ть в молча́нку** тымпыйма ойноо (*жаап-жашыруу; көшөкөрлөнүп айтпай, жашырып жүрө берүү*); **игра́ть в великоду́шие** өзүн өзү кең бейил кылып көрсөтүмүш болуу; **игра́ть на нер́вах** кыжырын кайнатуу, ачуусун келтирүү; **игра́ть на би́рже** биржада ойноо (*капиталисттик өлкөлөрдө – биржалык спекуляция кылуу*); **игра́ть слова́ми** сөз жасап сүйлөө (*чындыкты жашыруу үчүн чоң-чоң сөздөрдү ооз толтуруп айтуу*); **игра́ть в ру́ку или игра́ть на ру́ку** кому-л. бирөөнүн ишин оңдой берди кылуу.

ИГРА́ТЬСЯ *несов.* 1. безл. разг. ойноо; **мне се́годня что́-то не игра́ется** бүгүн мен эмнегедир жакшы ойной албай жатам, эмнегедир ойногум келбей жатат; 2. *страд.* к *игра́ть* 2.

ИГРА́ЮЧИ *нареч. разг.* ойноп отуруп эле, кыйналбай эле, оңой эле; **он э́то сде́лал игра́ючи** ал муну ойноп отуруп эле жасап койду, ал муну кыйналбай эле жасап койду.

ИГРЕ́К *м.* игрек (1. *латин алфавитинин 25 тамгасы; 2. математикада «у» тамгасы менен белгиленүүчү белгисиз сан*).

ИГРЕ́НЕВЫЙ, ая, -ое чабдар (*аттын түсү*).

ИГРИ́ВО *нареч.* ойноктоп, шайкелеңденип.

ИГРИ́ВОСТЬ *жс.* оюнкарактык, ойнооктук, шайкелеңдик, куунактык.

ИГРИ́ВЫЙ, ая, -ое оюнкарак, ойноок, шайкелең; куунак; **игри́вый щено́к** ойноок күчүк; **он се́годня в игри́вом настро́ении** бүгүн анын көңүлү куунак.

ИГРИСТЫЙ, ая, -ое (о напитках) шуулдап турган; **игристое вино** шуулдап турган вино.

ИГРОК м. оюнчу (оюнга же кумарга катышуучу; оюнду же кумарды жакшы көрүүчү).

ИГРУН м. разг. оюнкарар, оюнпоз, ойноок.

ИГРУНЯ женск. р. к **игрун**.

ИГРУШЕЧНЫЙ, ая, -ое **1.** **игрушка-га т.**; **игрушечный магазин** оюнчук сатуучу магазин; **2.** (ненастоящий) кичинекей; **игрушечное ружьё** оюнчук мылтык; **игрушечный сад** кичинекей бак.

ИГРУШКА ж. оюнчук; **дétские игрушки** балдардын оюнчуктары; **быть игрушкой в чьих-л. руках** бирөөнүн оюнчугу болуу (бирөөнүн айтканын кылып, дегенине көнүп жүрүү); **сдéлать своей игрушкой** өзүнүн оюнчугу кылып алуу (өзүнө багынтып алуу).

ИГУМЕН м. церк. игумен (эркектер монастырынын жетекчиси).

ИГУМЕНЬЯ ж. церк. игуменья (аялдар монастырынын жетекчиси).

ИДЕАЛ м. идеал (**1.** умтулулардын түпкү максаты; **2.** бир нерсениң эң жогорку, болумдуу үлгүсү).

ИДЕАЛИЗАЦИЯ ж. идеализация, идеализациялоо (бирөөнү же бир нерсени анын өз турушунан алда канчалык мыкты, соңун кылып көз алдыга келтирүү).

ИДЕАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что идеализациялоо.

ИДЕАЛИЗМ м. филос. идеализм (материализмге карама-каршы болгон философиялык багыт); **субъективный идеализм** субъективдик идеализм; **объективный идеализм** объективдик идеализм.

ИДЕАЛИСТ м. идеалист (**1.** филос. идеалисттик философиянын жолун жолдоочу; **2.** разг. чындыкты идеализациялоочу адам).

ИДЕАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое идеалисттик; **идеалистическое мировоззрение** дүйнөгө идеалисттик көз караш.

ИДЕАЛИСТКА женск. р. к **идеалист**.

ИДЕАЛЬНО нареч. эң сонун, абдан сонун.

ИДЕАЛЬНЫЙ, ая, -ое эң сонун, абдан жакшы, үлгүлүү; **идеальный работник** абдан жакшы кызматкер; **идеальные квартирные условия** эң сонун квартиралык шарттар.

ИДЕЙНО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое идеялык-саясий; **идейно-политическое воспитание масс** массага идеялык-саясий тарбия берүү; **идейно-политический уровень** идеялык-саясий деңгээл.

ИДЕЙНЫЙ, ая, -ое **1.** (проникнутый идеей) идеялык; **идейное искусство** идеялык искусство; **идейное содержание книги** китептин идеялык мазмуну; **2.** (преданный идее) идеялуу; **идейный человек** идеялуу киши.

ИДЕНТИФИКАЦИЯ ж. идентификация, идентификациялоо (окошоштуруу, окошотуу).

ИДЕНТИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что идентификациялоо.

ИДЕНТИЧНОСТЬ ж. окошотук, бирдейлик.

ИДЕНТИЧНЫЙ, ая, -ое окошош, бирдей.

ИДЕОГРАММА ж. лингв. идеограмма (кандайдыр бир түшүнүктүн шарттуу жазуу белгиси; мис. иероглиф, цифралар, шарттуу белгилер).

ИДЕОГРАФИЯ ж. лингв. идеография (идеограмманын жардамы менен жазуу).

ИДЕОЛОГ м. идеолог (кандайдыр бир таптын идеологиясын колдоочу жана жактоочу киши); **идеолог раббачего класса** жумушчу табынын идеологу.

ИДЕОЛОГИЧЕСКИ нареч.: **идеологически выдержанная книга** идеология жагынан туруктуу китеп.

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЙ идеология-га т.; идеологиялык; **идеологический фронт** идеологиялык фронт; **идеологическая борьба** идеологиялык күрөш.

ИДЕОЛОГИЯ ж. идеология (тиги же бул таптын кызыкчылыгын көздөгөн саясий, укуктук, диний, адабий, философиялык ж.б. көз караштардын жыйындысы).

ИДЕЯ ж. **1.** идея (бир нерсе жөнүндөгү ой, жалпы түшүнүк); **политические идеи** саясий идеялар; **2.** (основная мысль) идея (негизги ой); **идея романа** романдын идеясы; **3.** (мысль, намерение, план) ой; тилек; ниет; каалоо.

ИДЕТ в знач. частицы разг. (ладно) макул!, болот!, жарайт!

ИДИЛЛИЧЕСКИЙ иди́ллия-га т.; идиллиялык.

ИДИ́ЛЛИЯ ж. идиллия (**1.** лит. табияттын кучагында жайбаракат жаткан турмушту сүрөттөп көрсөткөн акындык чыгарма; **2.** перен. бейпилчилдик, камырабай, жайбаракат жашоо).

ИДИО́МА ж. лингв. идио́ма (өтмө мааниде колдонуучу сөз же сөздөрдүн тизмеги; мис. бетке басып айтуу; бармак басты, көз кысты кылуу ж.б.).

ИДИОМА́ТИКА ж. лингв. идиоматика (идиомалар жөнүндөгү окуу жана да кандайдыр бир тилдеги идиомалар жыйындысы).

ИДИОМАТИЧЕСКИЙ идио́ма-га т.; идиомалык; **идиоматическое выражение** идиомалык сүйлөм.

ИДИОСИНКРА́ЗИЯ ж. мед. идиосинкразия (талгак; организмдин бир тамакка, дарыга же башка нерсеге талгак, жерик болушу).

ИДИО́Т м. **1.** идиот, келесоо, жинди; **2.** разг. барып турган акмак, макоо.

ИДИОТИ́ЗМ м. **1.** идиотизм, келесоолук; **2.** разг. барып турган акмактык, макоолук.

ИДИО́ТКА женск. р. к **идиот**.

ИДИО́ТСКИЙ, ая, -ое **1.** идиот 1-ге т.; идиоттук; **идиотский смех** идиоттук күлкү; **2.** разг. (бессмысленный, глупый) акмактык; **идиотский поступок** акмактык жорук.

ИДИО́ТСТВО ср. разг. барып турган акмакчылык, макоолук.

И́ДОЛ м. **1.** бут (жасалма кудай); **2.** перен. аздек; **сидеть (стоять) и́долом** молодой болуп былк этпей, сүйлөбөй отуруу (туруу).

ИДОЛОПОКЛОННИК м. бутпарас (бутка сыйынуучу, табынуучу киши).

ИДОЛОПОКЛОННИЧЕСКИЙ, ая, -ое **идолопоклонник-ке, идолопоклонство-го т.**

ИДОЛОПОКЛОНСТВО ср. бутпарастык (бутка сыйынуучулук, табынуучулук).

ИДТИ несов. **1.** баруу, жүрүү, басуу; **идти вперёд** 1) алга карай жүрүү, илгерилөө; **2)** перен. жакшы болууга умтулуу; өсүү; **идти назад** 1) артка карай жүрүү, артка чегинүү; **2)** перен. кери кетүү, начарлоо; **идти вперёд** 1) алдыда жүрүү; **2)** перен. башкаларга үлгү болуу; **он идёт в школу** ал мектепке баратат; **он идёт из школы** ал мектептен келатат; **идти садом** бактын ичи менен басуу

(жүрүү); **кто идёт?** келаткан ким?; **он идёт быстро** ал бат басат, ал бат жүрөт; **идти рядом** катар жүрүү; **идти пешком** жөө жүрүү; **идти в гости** конокко баруу; **идти на врага** душманга каршы баруу; **2. (двигаться, передвигаться)** кыймылдоо, козголуу, бир орундан экинчи орунга жылуу; **поезд идёт быстро** поезд тез жүрүп баратат; **лёд идёт по реке** дарыяда муз агып жатат; **3. (отправляться)** жөнөө, кетүү, чыгуу; **поезд идёт в пять часов** поезд саат беште жөнөйт; **идти гулять** сейилдикке чыгуу; **4. (приближаться)** келүү; **весна идёт** жаз келатат; **5. (выделяться, течь)** агуу; **вода идёт по капле** суу тамчылап агат; **из раны идёт кровь** жарадан кан агат; **6. чыгуу; из самовара идёт пар** самовардан буу чыгып жатат; **дым идёт из трубы** мордон түтүн чыгып жатат; **7. (вмещаться)** батуу, кирүү; **пробка не идёт в горлышко бутлки** тыгын бутылканын оозуна батпай койду; **8. (пролегать)** кетүү, жатуу; **эта дорога идёт лесом** бул жол токой аралап кетет; **9. (о времени)** өтүү; **дни идут своим чередом** күндөр өз ирети менен өтүп жатат; **ему идёт второй год** ал эки жашка карады; **10. (о механизмах)** жүрүү; иштөө; **часы идут точно** саат туура жүрөт; **11. (об осадках)** жааш; **идёт снег** кар жаап жатат; **вчера шёл дождь** кечээ жамгыр жаады; **12. (происходить)** болуп жатуу, жүрүп жатуу; **идут прения** жарыш сөз жүрүп жатат; **бой идёт уже несколько часов** уруш бир нече сааттан бери жүрүп жатат; **дела идут успешно** иш жакшы жүрүп жатат; **сейчас идёт урок** азыр сабак жүрүп жатат; **13. (поступать куда-л.)** кирүү; **идти в военное училище** согуштук окуу жайына кирүү; **он идёт в университет** ал университетке кирет; **14. (находить сбыт)** сатылуу, өтүү; **этот товар хорошо идёт** бул товар жакшы өтөт; **15. (требоваться, употребляться)** кетүү, жумшалуу, чыгуу; **на культуру риса идёт много воды** шалыга суу көп керек; **на платье идёт три метра шёлка** көйнөккө үч метр жибек кетет; **16. (доставляться откуда-л., куда-л.)** келүү; **чай идёт с Кавказа** чай Кавказдан келет; **посылка отгуда идёт шесть дней** посылка андан алты күндө келет; **17. (передаваться)** берилүү; **документ сначала идёт на подпись** документ адегенде кол коюуга берилет; **его дело идёт в суд** анын иши сотко берилет; **18. (в играх)** жүрүү; **идти с двойки пик** карганын экилигин жүрүү; **идти конём** ат менен жүрүү; **19. (быть к лицу)** жарашуу; **эта шляпа ей идёт** бул шляпа ага жарашат; **20. болуу, коюлуу; завтра в театре идёт «Иван Сусанин»** эртең театрда «Иван Сусанин» коюлат; **этот кинофильм идёт уже три дня** бул кинофильм үч күндөн бери жүрүп жатат; **идти на приманку** 1) жемге баруу (мис. балык кайырмактагы жемге); 2) перен. бирөөнүн алдоосуна кирүү; **идти в счёт** эсепке алынуу, эсепке кирүү; **это в счёт не идёт** бул эсепке кирбейт; **дело идёт на лад** иш оңунда; иш жакшы жүрүп жатат; **у меня не идёт с ума...** ...менин оюман кетпей койду; **не идти на ум** ойго келбөө; **куда ни шло!** разг. кайдан чыкса, андан чыксын!; **идти на понижение** төмөндөө, ылдыйлоо; **идти на убыль** азаюу, кемүү, тартылуу; **идти ко дну** чөгүп кетүү (мис. кеме); **сон не идёт** уйку келбейт; **это ни с чем не идёт в сравнение** муну эч нерсе менен салыштырууга болбойт; **идти на компромисс** компромисске макул болуу; **идти на риск** тобокелге салуу; **идти на всё** эч нерседен тартынбоо; **идти в ногу с современностью** азыркы заман менен тең катар жүрүү (азыркы турмуштан калышпоо); **дело идёт о жиз-**

ни и смерти иш «же өлдүм, же калдым» жөнүндө болуп жатат; **разговор шёл о нём** сөз ал жөнүндө болду; **идти на посадку** ав. конууга бет алуу; **идти замуж** күйөөгө баруу, эрге баруу; **дело идёт к концу** иш аяктап келе жатат; **идти на вслах** калак менен айдап жүрүү (кайыкта); **идёт!** разг. (ладно) макул!, болот!, жарайт!

ИЕЗУИТ м. 1. ист. иезуит (католик-монахтык реакциячыл уюмдун – ордендин мүчөсү; бул – өзүнүн көздөгөн максатына жетүү үчүн эч бир нерседен баш тартпайт); 2. перен. арамза, эки жүздүү, оң карама киши.

ИЕЗУИТСКИЙ ая, -ое иезуит-ке т.; иезуитский поступок перен. эки жүздүүлүк менен иштелген иш.

ИЕЗУИТСТВО ср. иезуиттик, эки жүздүүлүк, арамзалык, оң карамалуулук.

ИЕНА жс. (японская денежная единица) иена (Японияда акча единицасы).

ИЕРАРХИЧЕСКИЙ, ая, -ое иерархия-га т.; иерархиялык; **иерархическая лестница** иерархиялык баскыч (төмөнкү чиндерди жогорку чинге багынтуу тартибиндеги кызматтык баскыч).

ИЕРАРХИЯ жс. иерархия (мансаптарды же коомдук түркүмдөрдү даража-даража, баскыч-баскыч кылып бөлүү); **служебная иерархия** кызматтык иерархия.

ИЕРИХОНСКИЙ, ая, -ое: **труба иерихонская** эң эле катуу үн, эң эле катуу дабыш.

ИЕРОГЛИФ м. 1. иероглиф (кандайдыр бир түшүнүк берүүчү фигуралуу белги; иероглифтик жазуу белгиси, мис. кытай жазуусу); 2. перен. разг. иероглиф (кыйындык менен окулуучу жазма); **писать иероглифами** иероглиф менен жазуу (оңойлук менен окулбай турган кылып жазуу).

ИЕРОГЛИФИЧЕСКИЙ, ая, -ое иероглиф-ке т.; иероглифтик; **иероглифическая письменность** иероглифтик жазуу.

ИЖДИВЕНЕЦ м. бирөөнүн багуусунда туруучу киши; **у него пять человек иждивенцев** анын багуусунда беш киши бар.

ИЖДИВЕНИЕ ср. багуусунда болуу; **быть на чьём-л. иждивении** бирөөнүн багуусунда болуу.

ИЖДИВЕНКА женск. р. к иждивенец.

ИЖДИВЕНЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. иждивенец-ке т.; 2. перен. «берсең-жедим» деп отура берүүчү; **иждивенческое настроение** «берсең-жедим» деп отура берүүчүлүк; «мени багат» деп отура берүүчүлүк.

ИЗ (ИЗО) предлог с род. п. 1. (откуда) -дан; **они приехали из Москвы** алар Москвадан келишти; **привезти из деревни** кыштактан алып келүү; 2. (среди) -дын; **одно из двух** экинин бири; **один из ста** жүздүн бири; **лучший из всех** баарынын жакшысы; 3. (о материале) -дан; **сделать из дерева** жыгачтан жасоо; **сделано из стали** болоттон жасалган; 4. -дан; **из посёлка вырос город** посёлоктон шаар пайда болду; **посёлок** шаарга айланды; 5. (по причине) -гандыктан; **себеппүү; из уважения к вам** сизди урматтагандыгымдан; **из года в год** жылдан жылга, жыл сайын; **мы старались изо всех сил** биз күчүбүздүн бардыгынан аракет кылдык.

ИЗ-(ИЗО-, ИЗЪ-, ИС) приставка 1. аракеттин бир жерден, бир нерсенин ичинен чыкканын түшүндүрөт; мис. **изгонять** кууп жиберүү, айдап жиберүү; 2. иштин бүткөнүн, аякталганын көрсөтөт; мис. **изрывать** кесип (туурап) бүтүрүү; **измучиться** кыйналып кетүү, кый-

налып бүтүү; **изломаться** сынып бүтүү; **износиться** эскирүү, жыргылуу, тамтыгы кетүү; **3. кыймыл-аракеттин акыркы чекке барып жеткенин көрсөтөт; мис. исписаться** жазылып бүтүү, жазылып түгөнүү; **4. этиштин бүткөн түрүн түзүү үчүн колдонулат; мис. печь** бышыруу – **испечь** бышырып болуу, бышырып бүтүү; **жарить** кууруу – **изжарить** кууруп бүтүү.

ИЗ-ЗА *предлог с род. п. 1.* (откуда) -дан; **встать из-за стола** столдон туруу; **из-за дверей** эшиктин артынан; **из-за реки** өздөндүн аркы өйүзүнөн; **из-за границы** чет өлкөдөн; **2. (по причине)** саатынан, кесепетинен; **из-за шума** ничегө не было слышно чуру-чуунун кесепетинен эч нерсе угулбады; **из-за дождя** я опоздал жаандын саатынан мен кечигип калдым; **действовать из-за угла** жашырын, тымызын иш кылуу, арамзалык кылуу.

ИЗ-ПОД *предлог с род. п. 1.* (откуда) асты жагынан, астынан; **из-под земли** жер астынан; **из-под стола** столдун асты жагынан; **2. (для)** салынган; -дын,...-ы **ящик из-под снарядов** снаряд салынган ящик; **жестянка из-под консервов** консервылардын калайы; **из-под носа** көз алдыда, каратып туруп эле; **из-под палки** таяктан коркуп гана.

ИЗБА́ *жс.* үй (дыйкандын жыгачтан салынган үйү).

ИЗБА́-ЧИТА́ЛЬНЯ *жс.* окуу үйү (айыл-кыштактагы маданий-агартуу мекемеси).

ИЗБАВИТЕЛЬ *м.* куткаруучу, куткарып алып калуучу.

ИЗБАВИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к избавитель.*

ИЗБАВИТЬ *сов. кого-что от кого-чего* куткаруу; **избавить от хлопот** түйшүктөн куткаруу; **избавьте меня от этого** ушундан мени куткарыңызчы.

ИЗБАВИТЬСЯ *сов. от кого-чего* кутулуу; **избавиться от опасности** коркунучтан кутулуу.

ИЗБАВЛЕНИЕ *ср.* кутулуу; куткаруу.

ИЗБАВЛЯТЬ *несов. см. избавить.*

ИЗБАВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. избавиться; 2. страд. к избавлять.*

ИЗБАЛОВА́ННОСТЬ *жс.* эркелик, ыксыз эркелик.

ИЗБАЛОВА́ННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от избаловать;** **2. прил.** ыгы жок эркелеткен, ыгы жок эрке өстүрүлгөн; **избалованный ребенок** ыгы жок эрке өстүрүлгөн бала.

ИЗБАЛОВА́ТЬ *сов. кого* ыгы жок эркелетүү; **избаловать ребенка** баланы ыгы жок эркелетүү.

ИЗБАЛОВА́ТЬСЯ *сов. разг.* эрке болуу.

ИЗБА́Ч *м.* избач (айыл-кыштакта окуу үйүнүн башчысы).

ИЗБЕГА́ТЬ I *ов. что, разг.* кыдырып чыгуу; **я избега́л весь город** мен бүткүл шаарды кыдырып чыктым.

ИЗБЕГА́ТЬ II *несов. 1. см. избежать; 2. кого-чего и с неопр.* качуу; **я избегаю с ним встречаться** мен аны менен кезигишүүдөн качамын.

ИЗБЕГА́ТЬСЯ *сов. разг.* аркы-терки жүгүрүп жүрүп чарчоо.

ИЗБЕ́ГНУТЬ *сов. см. избежать; не избе́гнуть наказания* жазадан качып кутулуу мүмкүн эмес.

ИЗБЕЖА́НИЕ *ср.* во избежание андай болбос үчүн, андай болбосун үчүн; **во избежание ошибок** ката кетирбөө үчүн.

ИЗБЕЖА́ТЬ *сов. чего* аман калуу, кутулуу; **избежать смерти** өлүмдөн кутулуу.

ИЗБИВА́ТЬ *несов. см. избить.*

ИЗБИЕ́НИЕ *ср. 1. (побои)* уруу, токмоктоп сабоо; **2. (массовое убийство)** кырып жоюу.

ИЗБИРА́ТЕЛЬ *м.* шайлоочу.

ИЗБИРА́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к избиратель.*

ИЗБИРА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **избирательная система** шайлоо системасы; **избирательный закон** шайлоо закону; **избирательное право** шайлоо укугу; **избирательная кампания** шайлоо кампаниясы.

ИЗБИРА́ТЬ *несов. см. избрать.*

ИЗБИ́ТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от избить; 2. прил. перен.** айтыла жүргөн, эскирген, эскирип болгон; **избитая тема** эскирип болгон тема.

ИЗБИ́ТЬ *сов. кого* уруу, токмоктоо, сабоо, көк ала койдой союу.

ИЗБОРОЗДИ́ТЬ *сов. что* каршы-терши кесип өтүү, кыйма-чийме болуп бырышуу; **овраги избороздили всё поле** талаанын бетин коолор кыйма-чийме кылып кесип өткөн; **морщины избороздили его лицо** перен. бырышанын бетин баскан.

ИЗБРА́НИЕ *ср. 1. (голосованием)* шайлоо; **избрание в депутаты Верховного Совета СССР СССР** Жогорку Советинин депутаттыгына шайлоо; **2. (выбор нужного, предпочтение)** тандоо, тандап алуу, каалап алуу; **избрание профессии** кесип тандап алуу.

ИЗБРА́ННИК *м.* шайлаган киши, шайланган киши, тандалган киши; **избранник народа** эл шайлаган киши; **избранник сердца** сүйгөн киши.

ИЗБРА́ННИЦА *женск. р. к избранник.*

ИЗБРАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от избрать; 2. прил. (отобранный, лучший)** тандалган, тандалмалуу; **избранные произведения советских писателей** советтик жазуучулардын тандалган чыгармалары; **3. в знач. суц.** избранные мн. тандалгандар; **для избранных** тандалгандар үчүн.

ИЗБРА́ТЬ *сов. кого-что 1. (голосованием)* шайлоо; **избрать в народные судьи** эл судьясы кылып шайлоо; **2. (выбрать нужное, предпочесть)** тандоо, тандап алуу, каалап алуу.

ИЗБУ́ШКА *жс. уменьш. от изба* кичинекей үй.

ИЗБЫ́ТОК *м. 1. (излишек)* ашык, артык, көп; **избыток хлеба** эгиндин көптүгү; **2. (обилие, полнота)** мол, ашып-ташыган; **молоко у нас в избытке** сүт бизде ашып-ташып жатат; **от избытка чувств он тебя расцеловал** абдаң сүйүнүп кетип, ал сени өпкүлөп жиберди; **от избытка сил** күчтүн ашып-ташыганынан; **вознаградить с избытком кого-л.** бирөөнү ашыгы менен сыйлоо.

ИЗБЫ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое ашып калган, артып калган.

ИЗВА́ЯНИЕ *ср.* изваяние (скульптуралык сүрөт).

ИЗВА́ЯТЬ *сов. что* бир нерсенин сүрөтүн, тулкусун оюп же чаптап жасоо (скульптуралык чыгармалар жасоо).

ИЗВЕ́ДАТЬ *сов. что* баштан өткөрүү; **изведать горе** кайгыны баштан өткөрүү.

ИЗВЕРГ *м.* катаал киши, каардуу киши.

ИЗВЕРГА́ТЬ *несов. см. извергнуть.*

ИЗВЕРГА́ТЬСЯ *несов. 1. см. извергнуться; 2. страд. к извергать.*

ИЗВЕРГНУ́ТЬ *сов. что* атырылтып чыгаруу, ыргытуу, бүркүү; **вулкан изверг потоки лавы** вулкан лаваларды бүркүп чыгарды.

ИЗВЕРГНУ́ТЬСЯ *сов. атырылып чыгуу, бүркүлүп чыгуу.*

ИЗВЕРЖЕНИЕ *ср.* атырылып чыгуу, ыргытуу, бүркүү; **извержение вулкана** вулкандын атырылып чыгышы.

ИЗВЕРИТЬСЯ *сов. в ком-чём* ишеними кайтуу, үмүтсүз болуу, ишенбей калуу; **извериться в своих силах** өзүнүн күчүнө ишенбей калуу.

ИЗВЕРНУТЬСЯ *сов. разг. 1. (ловко повернуться)* булт этүү, култ этүү; **2. перен.** эбин табуу; эптүүлүк кылуу; **извернуться при ответе** эбин таап жооп берип кетүү.

ИЗВЕСТИ *сов. 1. что, разг. (истратить)* сарып кылуу, жок кылуу; **он извёл все деньги на покупки** ал бардык акчасын аны-муну алып жок кылды; **2. кого-что (истребить)** жоюу, жоготуу, жок кылуу; **3. кого-что (измучить)** алсыратуу, муунун бошотуу, жүдөтүү.

ИЗВЕСТИЕ *ср.* 1. кабар, билдирүү, маалымат; **передача последних известий** акыркы кабарларды берүү (*радио аркылуу*); **радостное известие** кубанычтуу кабар; **2. известия** *мн. (периодическое издание)* кабарлар (*мезгил-мезгили менен чыгуучу журнал*); **Известия Академии наук** Илимдер Академиясынын Кабарлары.

ИЗВЕСТИСЬ *сов. разг.* алы кетүү, алдан таюу, жабыгуу; **известись от горя** кайгыдан жабыгуу.

ИЗВЕСТИТЬ *сов. кого о чём* кабардандыруу, кабар берүү, билдирүү; **он известил о своём приезде** ал өзүнүн келиши жөнүндө кабар берди.

ИЗВЕСТКОВАНИЕ *ср. с.-х.* акиташтоо.

ИЗВЕСТКОВАТЬ *сов. и несов. что, с.-х.* акиташтоо; **известковать почву** жерди акиташтоо (*жерди акиташ менен семиртүү*).

ИЗВЕСТКОВЫЙ, *ая, -ое* известь-ке *т.*; **известковый раствор** акиташ эритиндиси; **известковая вода** акиташ суусу.

ИЗВЕСТНО *безл. в знач. сказ. кому* белгилүү, маалым; **всем известно** баарыга маалым; **как известно** белгилүү.

ИЗВЕСТНОСТЬ *жс.* атак, даңк; **пользоваться известностью** атакка ээ болуу, даңка ээ болуу; **поставить в известность** кабардар кылуу; билдирүү.

ИЗВЕСТНЫЙ, *ая, -ое 1. (тот, о котором знают)* белгилүү; **известное всем событие** баарыга белгилүү окуя; **2. (знаменитый)** атактуу, даңктуу, белгилүү; **известный поэт** атактуу акын; **3. (определённый)** белгилүү, маалым; **известное количество** белгилүү сан (*көптүк*); **в известный момент** белгилүү учурда; **4. (некоторый)** кээ бир, кайсы бир; **в известных случаях это помогает** кайсы бир учурларда бул жардам кылат.

ИЗВЕСТНЯК *м.* акиташ.

ИЗВЕСТЬ *жс.* акиташ; **гашёная известь** чыланган акиташ; **негашёная известь** чыланбаган акиташ.

ИЗВЕЩАТЬ *несов. см. известить.*

ИЗВЕЩЕНИЕ *ср. 1. (действие)* кабардандыруу, кабар берүү, билдирүү; **2. (сообщение)** кабар, билдирүү; **я получил известие о собрании** мен чогулуш жөнүндө билдирүү алдым.

ИЗВЕСТКА *жс.* акиташ.

ИЗВІЙ *м.* ийри-буйру, бурулуш, имерилиш; **извівы рекі** суунун бурулуштары, суунун имерилиштери.

ИЗВИВАТЬСЯ *несов.* ийилүү, ийрилүү, ийрилме болуу, ийри-буйру болуп жатуу; **дорога извивалась между садов** жол бактардын арасында ийри-буйру болуп жаткан болчу.

ИЗВІЛИНА *жс.* ийри-буйру, бурулуш, буткул; **извілины дороги** жолдун ийри-буйрусу; **извілины мозга анат.** мээнин буткулдары.

ИЗВІЛИСТЫЙ ийри-буйру; **извілистая тропинка** ийри-буйру болгон жалгыз аяк жол.

ИЗВИНЕНИЕ *ср.* кечирим; **просить извинения** кечирим суроо.

ИЗВИНИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое 1. (простительный)* кечире турган, кечирилүүчү; **извинительная ошибка** кечирилүүчү ката, кечириле турган ката; **2. (просящий извинения)** кечирим суроочу, кечирим сураган; **извинительное письмо** кечирим сураган кат.

ИЗВИНИТЬ *сов. кого-что* кечирүү; **извините!** кечириниз!; **извините меня за долгое молчание** көптөн бери кат жазбаганым үчүн кечирип коюңуз; **извините за выражение** *разг.* сөзүмдү кечиресиз; **ну, уж извините!** жок! мунуңуз деле болбогон нерсе!

ИЗВИНИТЬСЯ *сов.* кечирим суроо; **извиниться за опоздание** кечигип калгандыгы үчүн кечирим суроо.

ИЗВИНЯТЬ *несов. см. извинить.*

ИЗВИНЯТЬСЯ *несов. 1. см. извиниться; 2. страд. к извинять.*

ИЗВИНЯЮЩИЙ, *ая, -е 1. прич. от извинять; 2. прил.* кечирилүүчү; **извиняющие обстоятельства** кечирилүүчү кырдаалдар.

ИЗВЛЕКАТЬ *несов. см. извлечь.*

ИЗВЛЕЧЕНИЕ *ср. 1. (удаление)* алуу, сууруу (*мис. тикенди*); **2. (добывание)** алуу; табуу; чыгаруу; **извлечение железа из руды** рудадан темир чыгаруу; **3. мат.: извлечение корня** тамырын чыгаруу (*сандын тамырын эсептеп табуу*); **4. (выдержка, цитата)** үзүндү; цитата.

ИЗВЛЁЧЬ *сов. что 1. (удалить, вынуть)* алуу, сууруу, сууруп алуу; **извлёчь пулью из раны** жарадан окту сууруп алуу; **2. (добыть)** алуу; табуу; чыгаруу; **извлёчь сок из берёзы** кайыңдын ширесин чыгаруу; **3. мат.: извлёчь корень** тамырын чыгаруу; **извлёчь пользу** пайда табуу; пайда чыгаруу; пайдаланып калуу; **извлёчь урок** таалим алуу; өзүнүн же бирөөнүн тажрыйбасына карап бир нерсеге үйрөнүү.

ИЗВНЁ *нареч.* тыштан, сырттан; **помощь извне** тыштан болгон жардам.

ИЗВОДИТЬ *несов. 1. см. известить; 2. кого-что (раздражать, выводить из себя)* кыжырына тийүү, кыжырын кайнатуу, ачуусун келтирүү; **изводить насмешками** шылдыңдап ачуусун келтирүү.

ИЗВОДИТЬСЯ *несов. 1. см. известись; 2. страд. к изводить.*

ИЗВОЗ *м. уст.* кирекечтик; **заниматься извозом** кирекечтик кылуу.

ИЗВОЗНЫЙ, *ая, -ое* извоз-го *т.*; **извозный промысел** кирекечтик кесиби.

ИЗВОЗЧИК *м. уст. 1. (кучер)* арабакч; **легковой извозчик** адам ташуучу арабакч; **ломовой извозчик** жүк ташуучу арабакч; **2. разг. (экипаж)** араба; **нанять извозчика** араба жалдоо.

ИЗВОЛИТЬ *несов.* буйруу; каалоо; **чего изволите?** эмне буйрасыз?; **изволь, извольте** *повел. накл. (выражение согласия)* — макул, жарайт; **изволь, я согласен** жарайт, мен макулмун; **изволите сами судить** өзүңүз ойлоп көрүңүзчү.

ИЗВОРАЧИВАТЬСЯ *несов. см. извернуться; изворачиваться всеми средствами* кыйын абалдан ар кандай чаралардын эбин таап колдонуп кутулуу.

ИЗВОРОТЛИВОСТЬ *жс.* эптүүлүк, айлалуулук, шамдагайлык.

ИЗВОРОТЛИВЫЙ, ая, -ое эптүү, айлалуу, шамдагай; **изворотливый человек** айлалуу киши, эптүү киши.

ИЗВРАТИТЬ *сов. что* бузуу, бурмалоо; **извратить факты** фактыларды бурмалоо.

ИЗВРАЩАТЬ *несов. см. извратить.*

ИЗВРАЩЕНИЕ *ср. 1. (искажение)* бузуу, бурмалоо; **извращение действительности** чындыкты бурмалоо; **2. (ненормальность)** бузулуу, бурмалануу; **вкусовые извращения** даам сезиминин бурмаланышы.

ИЗВРАЩЕННОСТЬ *жс.* бузулгандык.

ИЗВРАЩЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от извратить; 2. прил. (искажённый)** бузулган, бурмаланган; **извращённый текст** бурмаланган текст; **3. прил. (противоестественный)** бузулган, бурмаланган (элден, адаттагыдан ыгы жок башкача, өзгөчө болгон); **извращённый вкус** бузулган адат (бир нерсени элден ыгы жок башкача иштөө).

ИЗГЛАДИТЬ *сов. что, разг.* заңдап булгоо.

ИЗГИБ *м.* ийри-буйру, бурулуш, кайрылыш; **изгиб дороги** жолдун бурулушу.

ИЗГИБАТЬ *несов. см. изогнуть.*

ИЗГИБАТЬСЯ *несов. см. изогнуться.*

ИЗГЛАДИТЬ *сов. что* жылмалоо, жылмартуу; жууп-чаюу, жымсалдоо; **изгладить из памяти** эстен чыгарып коюу.

ИЗГЛАДИТЬСЯ *сов.* жылмалануу, жылмартуу; сүрүлүп жок болуу; **изгладиться из памяти** эстен чыгып кетүү.

ИЗГЛАЖИВАТЬ *несов. см. изгладить.*

ИЗГЛАЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. изгладиться; 2. страд. к изглаживать.*

ИЗГЛОДАТЬ *сов. что, разг.* мүлжүү, кемирүү, кемирп бүтүрүү.

ИЗГНАНИЕ *ср. 1. (действие)* кууп жиберүү, айдап жиберүү; **изгнание за пределы страны** өлкөнүн чек арасынан ары кууп жиберүү; **2. (ссылка)** айдоо, куугунтуктоо; **жить в изгнании** айдоодо жүрүү, айдоодо жашоо.

ИЗГНАННИК *м.* айдоодогу киши.

ИЗГНАННИЦА *женск. р. к изгнанник.*

ИЗГНАТЬ *сов. 1. кого* кууп жиберүү, айдап жиберүү; *изгнать из своей среды* өз чөйрөсүнөн кууп жиберүү; **2. что, перен. (искоренить)** чыгарып таштоо; **изгнать из употребления** колдонуудан (пайдалануудан) чыгарып таштоо.

ИЗГОЛОВЬЕ *ср.* баш жак, төшөктүн башы; **врач стоял у изголовья больного** врач оорунун баш жагында турду.

ИЗГОЛОДАТЬСЯ *сов. 1. ачка болуу; я изголодался в пути* мен жолдо ачка болдум; **2. по кому-чему, перен.** абдан сагынуу, сагынып жабыгуу; **изголодаться по хорошей книге** жакшы китеп окууну абдан сагынуу.

ИЗГОНЯТЬ *несов. см. изгнать.*

ИЗГОРОДЬ *жс.* кашаа, тосмо (чабак жыгачтан, чырыптыктан жасалган тосмо; бадал жыгач тигип жасалган кашаа).

ИЗГОТАВЛИВАТЬ *несов. см. изготóвить.*

ИЗГОТАВЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. изготóвиться; 2. страд. к изготáвливать.*

ИЗГОТÓВИТЬ *сов. что 1. (выработать, произвести)* даярдоо, даяр кылуу, белендөө; өндүрүү, даярдап чыгаруу, иштеп чыгаруу; **изготóвить две ты́сячи ме́тров ткани сверх пла́на** пландан тышкары эки миң метр кездеме иштеп чыгаруу; **2. разг. (состряпать)** бышыруу.

ИЗГОТÓВИТЬСЯ *сов.* даярдалуу.

ИЗГОТÓВКА *жс.: взять винтóвку на изготóвку* винтовканы атууга даярдап кармоо.

ИЗГОТОВЛЕНИЕ *ср.* даярдоо, даяр кылуу, белендөө; өндүрүү, даярдап чыгаруу, иштеп чыгаруу; **изготóвление консервов** консервалар иштеп чыгаруу.

ИЗГОТОВЛЯТЬ *несов. см. изготóвить.*

ИЗГОТОВЛЯТЬСЯ *несов. 1. даярдалуу, беленденүү; 2. страд. к изготóвлять.*

ИЗГРЫЗТЬ *сов. что* кемирп бүтүрүү, тешүү; **мыши изгрызли мешо́к** чычкан капты тешип койду.

ИЗДАВА́ТЬ *несов. 1. см. изда́ть; 2. чыгаруу; издава́ть запа́х* жыт чыгаруу, сасытуу (ду́рно пахну́ть); аңкуу (блажоуха́ть).

ИЗДАВНА *нареч.* эчактан бери.

ИЗДАЛЕКА́ *нареч.* алыстан, ыраактан; **цепь гор видна́ изда́лека́** кырка тоолор алыстан көрүнөт.

ИЗДАЛИ *нареч. см. изда́лека.*

ИЗДА́НИЕ *ср. 1. (действие)* чыгаруу, басып чыгаруу, басылып чыгуу; жарыялоо (опубликование); **издание зако́на** закон жарыялоо; **2. (изданное произведение)** басылыш, басылып чыгыш; **испра́вленное и допóлненное издáние** ондолуп жана кошумчаланып басылып чыгышы; **сокращённое издáние** кыскартып басып чыгарылышы; **четвёртое издáние** төртүнчү басылышы.

ИЗДА́ТЕЛЬ *м.* бастыруучу, бастырып чыгаруучу.

ИЗДА́ТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **издательство-го т.;** **издательское де́ло** басма иши.

ИЗДА́ТЕЛЬСТВО *ср.* басма; **госуда́рственное изда́тельство** мамлекеттик басма.

ИЗДА́ТЬ *сов. что 1. чыгаруу, басып чыгаруу; изда́ть кни́гу* китеп басып чыгаруу, китеп чыгаруу; **2. (опубликовать)** жарыялоо, чыгаруу; **изда́ть зако́н** закон жарыялоо; **3. чыгаруу; изда́ть звук** үн чыгаруу.

ИЗДЕВА́ТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое шылдыңдаган, кемсинткен, кордогон; **издева́тельское отноше́ние** шылдыңдаган мамиле.

ИЗДЕВА́ТЕЛЬСТВО *ср.* шылдыңдоо, кемсинтүү, кордоо; **подверга́ться издева́тельствам** шылдың болуу.

ИЗДЕВА́ТЬСЯ *несов. над кем-чем* шылдың кылуу, шылдыңдоо, кемсинтүү, кордоо.

ИЗДЕ́ЛИЕ *ср. 1. (изготовление)* иштелип чыгарылуу; **това́р ку́старного изде́лия** кустар иштеп чыгарган товар; **2. (продукт производства)** иштеп чыгарган буюм; иштеп даярдалган буюм; **промы́шленные изделия** өнөр жайларында даярдалган буюмдар.

ИЗДЕРЖА́ТЬ *сов. что* жумшоо, сарып кылуу, расход кылуу; **издержáть все де́ньги** бардык акчаны жумшап жок кылуу.

ИЗДЕРЖА́ТЬСЯ *сов. разг.* жумшоо, сарып кылуу, расходдоо; **в доро́ге мы си́льно издержáлись** биз жолдо көп сарып кылдык.

ИЗДЕ́РЖКИ *только мн.* чыгым, каражат; **изде́ржки произво́дства** өндүрүш чыгымдары; **путево́е изде́ржки** жол чыгымдары; **суде́бные изде́ржки** сот чыгымдары.

ИЗДЁВКА *ж. разг. см. издeвaтeльствo; с издeвкoй* шылдың кылып.

ИЗДЁРГАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от издeргaть; 2. прил. разг.: издeргaнныe нeрвы** өзүн өзү токтото албай турган абалга жеткирилген нервдер.

ИЗДЁРГАТЬ *сов. кого-что, разг.* туш-туштан асылып жатып өзүн өзү токтото албай турган абалга жеткирүү; **издeргaть нeрвы кoму-л. бирөөнү** нервдерди өзүн өзү токтото албаган абалга жеткирүү.

ИЗДЁРГАТЬСЯ *сов. разг.* өзүн өзү токтото албай турган абалга жеткирилүү.

ИЗДÓЛЬЩИНА *ж.* издольщина (*шериктик; жер ээсинен арендага жер алуу; мында арендатор менен жер ээси түшүмгө ортоктош болот*).

ИЗДÓХНУТЬ *сов.* өлүү (*мал, айбан, канаттуулар жөнүндө*).

ИЗДРЁВЛЕ *нареч. уст.* байыркы убакыттан бери, эзелден бери.

ИЗДЫХАНИЕ *ср.: до последнего издыхания* өлөр-өлгөнгө чейин; **при последнем издыхании** өлөр алдында, өлүм алдында.

ИЗДЫХАТЬ *несов. см. издóхнуть.*

ИЗЖАРИТЬ *сов. что* кууруу, кууруп бүтүү; **изжарить курицу** тоокту кууруп бүтүү.

ИЗЖАРИТЬСЯ *сов.* куурулуу, куурулуп бышырылуу; **мясо уже изжарилось** эт куурулуп бышты.

ИЗЖЕВАТЬ *сов. что, разг.* кепшеп бүтүрүү, чайнап бүтүрүү, чайнап иштен чыгаруу.

ИЗЖЕЛТА- *нареч.* саргыч, саргылжын; **цветок изжелта-красного цвета** саргыч-кызыл түстөгү гүл.

ИЗЖЁВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от изжeвaть; 2. прил. разг. (смятый)** бырышкан, уйпаланган; **изжeвaннoе плáтьe** бырышкан көйнөк, уйпаланган көйнөк.

ИЗЖИВАТЬ *несов. см. изжítь.*

ИЗЖИВАТЬСЯ *несов. 1. (искореняться)* жоюлуу, жок болуу; **2. страд. к изживать.**

ИЗЖИТЬ *сов. что* жоюу, жок кылуу; **изжítь имeющeся недостáтки** болгон кемчиликтерди жоюу.

ИЗЖÓГА *ж.* зарына, сарна, көкүрөк кыжылдоо.

ИЗЗЕЛЕНА- *нареч.* жашылданган, жашылданып; **иззелена-сeрoе мóре** жашылданып бозомук тарткан деңиз.

ИЗЗЯБНУТЬ *сов. разг.* абдан үшүү, абдан тоңуу, абдан үшүп кетүү, абдан тоңуп кетүү.

ИЗЛАГАТЬ *несов. см. изложítь.*

ИЗЛЕНИТЬСЯ *сов. разг.* абдан жалкоо болуу.

ИЗЛЕЧЕНИЕ *ср. 1. (лечение)* айыктыруу, сакайтуу; **2. (выздоровление)** айыгуу, сакаюу; **излeчeниe настyпíло быстро** бат эле айыга баштады.

ИЗЛÉЧИВАТЬ *несов. см. излeчítь.*

ИЗЛÉЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. излeчítься; 2. страд. к излечивать.*

ИЗЛЕЧÍМОСТЬ *ж.* айыгардык.

ИЗЛЕЧÍМЫЙ, ая, -ое айыгуучу, айыга турган; **излeчímая болéзнь** айыга турган оору.

ИЗЛЕЧÍТЬ *сов. кого-что* айыктыруу, сакайтуу.

ИЗЛЕЧÍТЬСЯ *сов.* айыгып кетүү, сакайып кетүү, айыгуу, сакаюу.

ИЗЛЁТ *м.: пúля на излeтe* чаалыккан ок (*учуп бара жатып, түшүрүнө жакындап, чаалыккан ок*).

ИЗЛИВАТЬ *несов. см. излítь.*

ИЗЛИВАТЬСЯ *несов. разг.* өзүнүн сезимдерин, көңүлдөгүсүн айтуу (*көрсөтүү*); **излива́ться в жалобах** арыз-арманын айтуу.

ИЗЛÍТЬ *сов. что 1. поэт.* төгүү, куюу; **излítь по́тки свeта** жарыкты төгүлтүп тийгизүү; **2. (выразить)** айтуу, чечилип муңун айтуу, ички сырын айтуу; **излítь досáду** өзүнүн ызасын айтуу.

ИЗЛÍТЬСЯ *сов. см. излива́ться.*

ИЗЛÍШЕК *м. 1. (избыток)* ашык, артык; **э́того нам хвáтит с излíшком** бул бизге ашыгы менен жетет; **2. (лишнее)** артык баш; **товáрные излíшки** артык баш товарлар.

ИЗЛÍШЕСТВО *ср.* өткөрө, ашык ысырап кылуу, артык, ыгы жок ысырап кылуу.

ИЗЛÍШНИЙ, ая, -ее артыкча, ашыкча, өтө эле, энэ эле; **считáть излíшним** артыкча деп эсептөө; **э́то излíшне** бул ашыкча; **излíшняя поспéшность** өтө эле шашкалактык.

ИЗЛÍЯНИЕ *ср.* айтуу, чечилип муңун айтуу, ички сырын айтуу; **дру́жеские излíяния** досуна чечилип өзүнүн сырын айтуу.

ИЗЛОВИТЬ *сов. кого-что* аңдып кармоо, кармап алуу.

ИЗЛОВЧÍТЬСЯ *сов. разг.* эптүүлүк кылуу, шамдагайлык кылуу, ыгын билүү, эбин табуу; **он изловчíлся и удáрил мяч** ал байкап туруп ыгы келгенде топту уруп калды.

ИЗЛОЖÉНИЕ *ср. 1. (действие)* баяндоо, өз сөзү менен айтуу же жазуу; **2. (то, что изложено)** изложение, кыскача маанисин түшүндүрүү.

ИЗЛОЖÍТЬ *сов. что* баяндоо, өз сөзү менен айтуу же жазуу; **изложítь свою́ про́сьбу** өзүнүн суроосун баяндоо; изложить на бумаге кагазга жазып баяндоо; **изложítь в немнóгих слова́х** бир нече сөз менен баяндоо.

ИЗЛО́ЖНИЦА *ж. тех.* калып (*металлдар куюлуучу калыптын бир түрү*).

ИЗЛОМ *м. 1. сынык (сынган жери); 2. перен.* ийри-буйру, бурулуш, ийилген жер, кайрылыш; **изло́мы до́роги** жолдун бурулуштары.

ИЗЛО́МАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от изломáть; 2. прил.** ийри-буйру; **изло́манная ли́ния** ийри-буйру сызык; **3. прил. перен. (о человеке)** бузулган (*турмушта болгон кырсыктын натыйжасында адамдын жаман жакты көздөй өзгөрүшү*); **изло́манный ха́рактер** бузулган мүнөз.

ИЗЛОМА́ТЬ *сов. 1. что* сындыруу, талкалоо, кыйратуу; **изломáть игру́шки** оюнчуктарды сындыруу; **2. ко-го-что, перен.** бузуу; **изломáть ха́рактер** мүнөздү бузуу.

ИЗЛОМА́ТЬСЯ *сов. 1. сынуу, талкалануу, кыйроо; 2. перен. разг.* обу жок наздануу, ыгы жок ыржаңдоо.

ИЗЛУЧА́ТЬ *несов. что 1.* шоола таратуу, жарык таратуу, жарык чыгаруу; **со́лнце излу́чает свет и тепло́** күн жарык жана жылуулук чыгарат; **2. перен.** жаркылдоо, күлүндөө (*ички сезимди билдирүү*); **её глаза излу́чали ра́дость** анын көзүнөн кубанычтын нуру жаркылдап турду.

ИЗЛУЧА́ТЬСЯ *несов. 1.* шоолалануу, жарык таралуу, жарык чыгарылуу, чыгып таралуу; **2. перен.** чыгып туруу, билинип туруу.

ИЗЛУЧÉНИЕ *ср.* шоолалануу, жаркылдоо, жарык тароо, чыгып таралуу, чыгарып таратуу; **излучéние свeта и**

тёпла жарыктын жана жылуулуктун таралышы, жарыкты жана жылуулукту чыгарып таратуу.

ИЗЛУ́ЧИНА *ж.* имерилиш, чукул бурулган имерилиш; **излу́чина рекі** дарыянын чукул бурулган имерилиши.

ИЗЛЮ́БЛЕННЫЙ, ая, -ое эң жакшы көргөн, өтө сүйгөн; **излюбленное занятие** эң жакшы көргөн иш.

ИЗМА́ЗАТЬ *сов. кого-что, разг.* булгоо; **изма́зать пальцы чернилами** бармактарын сыяга булгап алуу.

ИЗМА́ЗАТЬСЯ *сов. разг.* булгануу; **изма́заться в глине** ылайга булгануу.

ИЗМА́ТЫВАТЬ *несов. см. измotaть.*

ИЗМА́ТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. измotaться; 2. страд. к изматывать.*

ИЗМА́ЯТЬСЯ *сов. разг.* азап чегип чарчоо, алдан таюу.

ИЗМЕЛЬЧА́НИЕ *ср. (вырождение)* начарлануу, курууга бет алуу; **измельча́ние поро́ды скота́** малдын тукумунун начарланышы.

ИЗМЕЛЬЧА́ТЬ I *сов. (ухудиться, выродиться)* начарлануу, курууга бет алуу; **фрукто́вые дере́вья измельча́ли от недоста́точного ухóда** жетиштүү түрдө жакшы багылбагандыктан жемиш жыгачтары начарлап кетти.

ИЗМЕЛЬЧА́ТЬ II *несов. см. измельчи́ть.*

ИЗМЕЛЬЧЕ́НИЕ *ср.* майдалоо, майдалануу, майда болуу, талкалоо, талкалануу, убатылуу, күкүм болуу.

ИЗМЕЛЬЧИ́ТЬ *сов. что* майдалоо, талкалоо, күкүмдөө.

ИЗМЕЛЬЧИ́ТЬСЯ *сов.* майдалануу, талкалануу, убатылуу, күкүм болуу.

ИЗМЕ́НА *ж. 1. (предательство)* чыккынчылык; **госуда́рственная изме́на** мамлекетке чыккынчылык кылуу; **2. (неверность)** бейопалык; **супру́жеская изме́на** эрди-катындын бейопалыгы.

ИЗМЕНЕ́НИЕ *ср. 1. (преобразование)* өзгөрүү; өзгөртүү; **изменение окружа́ющей приро́ды** айланадагы жаратылыштын өзгөрүшү; **2. (поправка)** түзөлүү, өзгөртүү, алмашуу; **внести́ в статью́ изменения́** макалага өзгөртүүлөр киргизүү.

ИЗМЕНИ́ТЬ *сов. 1. кого-что (видоизменить)* өзгөртүү; **изменить́ догово́р** келишимди өзгөртүү; **2. кому-чему (предать)** чыккынчылык кылуу, кыянаттык кылуу, орундабоо, аткарбоо; **изменить́ роди́не** родинага чыккынчылык кылуу; **изменить́ до́лгу** милдетине кыянат кылуу; **3. кому (нарушить верность)** бейопалык кылуу (*мис. эрди-катын жөнүндө*); **4. чему** кайтуу, айнуу (*убадасын бузуу*); **изменить́ свое́му сло́ву** өзүнүн сөзүнөн айнуу (*кайтуу*); **изменить́ приви́чке** көнгөн адатынан (*ишинен, тартибинен*) четке чыгып, башка иш кылуу; **сча́стье е́му изме́нило** анын башынан бакты тайыды (*жолу болбой калды*); **си́лы мне изме́нили** мен алдан тайдым; **па́мять ей изме́ни́ла** анын эсинен чыгып кетиптир, ал унутуп коюптур; **го́лос е́му изме́нил** анын үнү кадимкидей чыкпай калды.

ИЗМЕНИ́ТЬСЯ *сов.* өзгөрүү; **пого́да ре́зко изме́нилась** аба ырайы кескин түрдө өзгөрдү; **измени́ться в лице́** өңү бузулуу, өңү бузулуп кетүү, өңү өзгөрө түшүү.

ИЗМЕ́ННИК *м. 1. (предатель)* чыккынчы; **2. разг.** бейопа (*сүйүү жөнүндө*).

ИЗМЕ́ННИЦА *женск. р. к изме́нник.*

ИЗМЕ́ННИЧЕСКИЙ чыккынчылык; **изме́ннический посту́пок** чыккынчылык иш, чыккынчылык кылык-жорук.

ИЗМЕ́НЧИВОСТЬ *ж. 1.* өзгөргүчтүк, өзгөрмөлүүлүк; **изме́нчивость пого́ды** аба ырайынын өзгөргүчтүгү; **изме́нчивость хара́ктера** мүнөздүн өзгөргүчтүгү; **2. биол.** өзгөргүчтүк (*организмдердин ата-бабасында, тукумунда мурун болбогон жаңы сапаттарга ээ болууга жөндөмдүүлүгү*).

ИЗМЕ́НЧИВЫЙ өзгөрмө, өзгөргүч; **изме́нчивая пого́да** өзгөрүлмө аба ырайы; **изме́нчивый хара́ктер** өзгөрмө мүнөз.

ИЗМЕНЯ́ЕМОСТЬ *ж.* өзгөргүчтүк; **изменя́емость сло́ва по падежа́м** сөздүн жөндөмөлөр боюнча өзгөрүшү.

ИЗМЕНЯ́ЕМЫЙ, ая, -ое мүчөлөмө, өзгөрүлүүчү, өзгөрүүчү; **изменя́емые ча́сти ре́чи** *грам.* речтин өзгөрүлүүчү түркүмдөрү (*бөлүктөрү*).

ИЗМЕНЯ́ТЬ *несов. см. изменить́.*

ИЗМЕНЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. изме́ниться; 2. страд. к изме́нять.*

ИЗМЕ́РЕНИЕ *ср. 1. (действие)* өлчөө, ченөө; **изме́рение ро́ста** бойду ченөө; **изме́рение глуби́ны** тереңдикти өлчөө; **2. мат.** өлчөм, чен; **в ку́бе три изме́рения** кубда үч чен бар.

ИЗМЕ́РИМЫЙ, ая, -ое өлчөнүүчү, ченелүүчү; **изме́римая вели́чина** ченелүүчү чоңдук.

ИЗМЕ́РИТЕЛЬ *м.* өлчөгүч, ченегич; **изме́ритель давлéния во́здуха** абанын кысышын өлчөгүч.

ИЗМЕ́РИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өлчөгүч, ченегич; **изме́рительные приборы́** өлчөгүч (*ченегич*) приборлор.

ИЗМЕ́РИТЬ *сов. что* өлчөө, ченөө; **изме́рить больно́му температу́ру** оору кишинин температурасын өлчөө.

ИЗМЕ́РЯТЬ *несов. см. изме́рять.*

ИЗМОЖДЁННЫЙ, ая, -ое жүдөгөн, жабыккан; **измо́жденный вид** жүдөгөн кебете, жабыккан түр.

ИЗМО́КНУТЬ *сов. разг.* шөлбүрөп суу болуу, абдан суу болуу; **он измо́к под дожде́м** ал жаанга калып, шөлбүрөп суу болду.

ИЗМО́Р *м.: взять измо́ром 1) шилтисин курутуп алуу (мис. чептин гарнизонунун алың абдан кетирип туруп басып алуу); 2) перен. разг.* эркине койбой жатып өз дегенин иштетүү (*тынчтык бербей, суранып жатып бир нерсени иштетип алуу*).

И́ЗМОРОЗЬ *ж. (иней)* бубак.

И́ЗМОРОСЬ *ж. (мелкий дождь)* шыбыргактуу жамгыр; **осéнняя и́зморось** күздүн күнкү шыбыргактуу жамгыр, күздүн күнкү себелеген жамгыр.

ИЗМО́ТАТЬ *сов. кого-что, разг.* абдан чарчатуу, алсыратуу, суй жыгуу; **измота́ть нервы́** нервдерге тие берип, кыжырын кайнатуу, жинин келтирүү.

ИЗМО́ТАТЬСЯ *сов. разг.* абдан чарчоо, алсыроо, суй жыгылуу.

ИЗМОЧА́ЛИВАТЬ *несов. см. измocháлить.*

ИЗМОЧА́ЛИТЬ *сов. разг. 1. что* үзүп быт-чытын чыгарып таштоо, тытып бүтүрүү, чалдыбарын чыгаруу; **2. кого, перен.** кыйноо, чарчатуу, алын кетирүү, шайын оодаруу.

ИЗМУ́ЧЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от изму́чить;** **2. прил.** өтө чарчаган, абдан жүдөгөн, суй жыгылган; **изму́ченный вид** абдан жүдөгөн түр.

ИЗМУ́ЧИТЬ *сов. кого-что* кыйноо, азап тарттыруу, абдан чарчатуу, өтө жүдөтүү.

ИЗМУЧИТЬСЯ *сов.* кыйналуу, чарчоо, жабыгуу, кыйналып бүтүү.

ИЗМЫВАТЬСЯ *несов. разг.* келекелөө, шылдың кылуу, маскаралоо, кордоо.

ИЗМЫЗГАТЬ *сов. что, прост.* булгоо, кирдетүү.

ИЗМЫЛИВАТЬ *несов. см.* **измылить**.

ИЗМЫЛИТЬ *сов. что* самынды жууп түгөтүү (*кормжу кылуу*).

ИЗМЫСЛИТЬ *сов. см.* **измышлять**.

ИЗМЫШЛЕНИЕ *ср. 1. (действие)* жала ойлоп чыгаруу; **2. (вымысел)** калп, жалган, чындыкка туура келбеген.

ИЗМЫШЛЯТЬ *несов. что* жала ойлоп чыгаруу; **измышлять всякие небылицы** капкайдагы болбогон сөздү ойлоп чыгаруу.

ИЗМЯТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от** **измять**; **2. прил.** бырышкан, үрпүйгөн; **измятый вид** үрпүйгөн кебете.

ИЗМЯТЬ *сов. что* бырыштыруу, уйпалоо.

ИЗМЯТЬСЯ *сов.* бырышуу, уйпалануу.

ИЗНАНКА *жс. 1.* кездеменин, кийимдин ички, тескери жагы; **изнанка материи** кездеменин ич жагы; **2. перен.** маселенин (*окуянын*) ички, жашырын жагы.

ИЗНАСИЛОВАНИЕ *ср. кого* зордуктоо, зордук кылуу, басымчалоо, басымчалык кылуу.

ИЗНАСИЛОВАТЬ *сов. кого* зордуктоо, зордук кылуу, басымчалоо, басымчалык кылуу.

ИЗНАШИВАЕМОСТЬ *жс.* жыргылгычтык, эскиргичтик.

ИЗНАШИВАНИЕ *ср.* жыргылуу, эскирүү; **предохранить части машин от изнашивания** машинанын бөлүктөрүн эскирүүдөн сактоо.

ИЗНАШИВАТЬ *несов. см.* **износить**.

ИЗНАШИВАТЬСЯ *несов. 1. см.* **износиться**; **2. страд. к** **изнашивать**.

ИЗНЕЖЕННОСТЬ *жс.* назиктик, эркелик, эркеликтен бузулгандык.

ИЗНЕЖЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от** **изнежить**; **2. прил.** назик, эрке, эркеликтен бузулган; **изнеженный человек** назик болуп калган киши.

ИЗНЕЖИВАТЬ *несов. см.* **изнежить**.

ИЗНЕЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см.* **изнежиться**; **2. страд. к** **изнеживать**.

ИЗНЕЖИТЬ *сов. кого-что* назик кылуу, эрке кылуу, эркелетип бузуп коюу; **изнежить ребёнка** баланы эрке кылып өстүрүү.

ИЗНЕЖИТЬСЯ *сов.* назик болуп калуу.

ИЗНЕМОГАТЬ *несов.* алдыроо, алдан таюу, суй жыгылуу; **изнемогать от усталости** чарчагандыктан алдырап калуу; **изнемогать под тяжестью ноши** оор жүк көтөргөндүктөн чарчап алдан таюу (*суй жыгылуу*).

ИЗНЕМОЖЕНИЕ *ср.* алдыроо, алсыроо, алдан таюу, суй жыгылуу; **дойти до изнеможения** чарчап суй жыгылуу.

ИЗНЕМОЧЬ *сов.* алдыроо, алсыроо, алдан таюу, суй жыгылуу.

ИЗНЕРВНИЧАТЬСЯ *сов. разг.* нервдери бузулуп бүтүү.

ИЗНИЧТОЖАТЬ *несов. см.* **изничтожить**.

ИЗНИЧТОЖЕНИЕ *ср. разг.* жок кылуу, кыруу, жоюу.

ИЗНИЧТОЖИТЬ *сов. кого-что, разг.* жок кылуу, кыруу, жоюу.

ИЗНОС *м. разг.* жыргылуу, эскирүү; **не знать износа** (*износу*) жыргылуу, эскирүү дегенди билбөө; **до износа**

(*износу*) жыргылганга чейин, жыргылганча; **этому пальто износа (износу) нет** бул пальто такыр жыргылбайт.

ИЗНОСИТЬ *сов. что* жыртуу, чалдыбарын чыгаруу, тамтыгын кетирүү; **я изнасил сапоги** мен өтүгүмдү жырттым.

ИЗНОСИТЬСЯ *сов. 1.* жыргылуу, эскирүү, чалдыбары чыгуу, тамтыгы кетүү; **части машины изнасились** машинанын бөлүктөрү эскирди; **2. перен. разг.** эрте каруу, карылыкка эрте бой сунуу.

ИЗНОШЕННОСТЬ *жс.* жыргылгандык, эскиргендик, чалдыбары чыккандык, тамтыгы кеткендик.

ИЗНОШЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от** **износить**; **2. прил.** жыргылган, эскирген, чалдыбары чыккан, тамтыгы кеткен; **изношенное платье** жыргылган көйнөк; **3. прил. перен. разг.** карылыкка бой сунган; карыган; **изношенное лицо** бырыш-тырыш кирип карыган бет.

ИЗНУРЕНИЕ *ср.* жүдөтүү, жабыктыруу, жабыркатуу, алсыратуу, арыктатуу; жүдөө, жабыгуу, жабыркоо, алсыроо, өңдөн азуу, арыктоо; **дойти до крайнего изнурения** аябай жүдөө; **довести до крайнего изнурения** аябай жүдөтүү.

ИЗНУРЁННОСТЬ *жс.* жүдөгөндүк, жабыккандык, жабыркагандык, алсырагандык, арыктагандык.

ИЗНУРЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от** **изнурить**; **2. прил.** жүдөгөн, жабыккан, жабыркаган, алсыраган, арыктаган; **изнурённый вид** жабыккан түр.

ИЗНУРИТЕЛЬНЫЙ жүдөтүүчү, жабыктыруучу, алсыратуучу, арыктатуучу, алды кетирүүчү; **изнурительный труд** адамдын алын кетирүүчү оор эмгек.

ИЗНУРИТЬ *сов. кого-что* жүдөтүү, жабыктыруу, жабыркатуу, алсыратуу, арыктатуу.

ИЗНУРИТЬСЯ *сов.* жүдөө, жабыгуу, алсыроо, өңдөн азуу, арыктоо, жабыркоо.

ИЗНУРЯТЬ *несов. см.* **изнурить**.

ИЗНУРЯТЬСЯ *несов. 1. см.* **изнуриться**; **2. страд. к** **изнурять**.

ИЗНУТРИ *нареч.* ичинен, ички жагынан; **дверь заперта изнутри** эшик ичинен жабылган.

ИЗНЫВАТЬ *несов. 1.* шалдыроо, алдыроо, муун бошоо, кыйналуу; **изнывать от жажды** суусап, кан катып кыйналуу; **2. (напр. от тоски)** сагынуу, саргаюу, талыгуу; **изнывать от скуки** эриккендиктен талыгуу.

ИЗНЫТЬ *сов. см.* **изнывать**.

ИЗО *предлог см. из; изо всех сил* күчүнүн бардыгынча; **изо дня в день** күндөн күнгө; күн сайын.

ИЗО- *приставка, «й» ж.б. кээ бир тыбыш айкалыштарынын алдында «из»дин ордуна колдонулат; мис. изорвать жыртуу, тытуу.*

ИЗОБАРА *жс. геогр.* изобара (*география картасында атмосфералык басуулары бирдей болгон орундарды, жерлерди кошуучу сызык*).

ИЗОБИЛИЕ *ср.* көптүк, молдук, кененчилик; **изобилие продуктов** тамак-аштын көптүгү; **в изобилии** кененчиликте.

ИЗОБИЛОВАТЬ *несов. кем-чем* мол болуу, көп болуу, толуп жатуу; **реки СССР изобилуют рыбой** СССРдин дарыяларында балык толуп жатат.

ИЗОБИЛЬНЫЙ, ая, -ое мол, көп, бай; **изобильная растительность** өсүмдүк көп, өсүмдүккө бай.

ИЗОБЛИЧАТЬ *несов. см.* **изобличить**.

ИЗОБЛИЧЕНИЕ *ср.* айбын ачуу, бетин ачуу, чыгаруу; **изобличение во лжи** калпын чыгаруу.

ИЗОБЛИЧИТЕЛЬ *м.* айбын ачуучу, бетин ачуучу.

ИЗОБЛИЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое айбын ачуучу, бетин ачуучу; **изобличительный документ** айбын ачуучу документ.

ИЗОБЛИЧИТЬ *сов.* кого в чём айбын ачуу, бетин ачуу, чыгаруу.

ИЗОБРАЖАТЬ *несов. см. изобразить.*

ИЗОБРАЖАТЬСЯ *несов. 1. см. изобразиться; 2. страд. к изображать.*

ИЗОБРАЖЕНИЕ *ср. 1. (действие)* элестетип көрсөтүү, сүрөттөп көрсөтүү, сүрөттөлүү; **2. (картина, образ)** түшүрүлгөн сүрөт; сүрөт; **монета с изображением герба** бетине гербдин сүрөтү түшүрүлгөн монета.

ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое сүрөттөөчү, сүрөттөй турган, сүрөттөп көрсөтө турган; **изобразительные искусства** сүрөттөөчү искусстволор (*мис. живопись, графика, скульптура, архитектура*).

ИЗОБРАЗИТЬ *сов. 1. кого-что (воспроизвести)* элестетип көрсөтүү, сүрөттөп көрсөтүү, сүрөттөө; **2. что (выразить)** көрсөтүү; **его лицо изобразило испуг** анын өңү корккондукту көрсөттү.

ИЗОБРАЗИТЬСЯ *сов.* көрүнүү, билинүү; **на его лице изобразилось удивление** анын өңү таң калгандыкты көрсөттү.

ИЗОБРЕСТИ *сов. что* ойлоп чыгаруу, ойлоп табуу; **изобрести новый станок** жаңы станок ойлоп чыгаруу; **изобрести способ** бир нерсе иштөөнүн, бир абалдан кутулуунун жолун табуу.

ИЗОБРЕТАТЕЛЬ *м.* ойлоп чыгаруучу, ойлоп табуучу.

ИЗОБРЕТАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* ойлоп чыгаргычтык, ойлоп тапкычтык, эптүүлүк; **проявить изобретательность** ойлоп чыгаргычтыкты көрсөтүү, эптүүлүктү көрсөтүү.

ИЗОБРЕТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ойлоп чыгаргыч, ойлоп тапкыч, эптүү.

ИЗОБРЕТАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое изобретатель-ге *т.*; **у него большие изобретательские способности** анын ойлоп чыгарууга жөндөмдүүлүгү чоң.

ИЗОБРЕТАТЕЛЬСТВО *ср.* ойлоп чыгаруучулук, ойлоп табуучулук; **заниматься изобретательством** ойлоп чыгаруучулук ишин иштөө.

ИЗОБРЕТАТЬ *несов. см. изобрести.*

ИЗОБРЕТЕНИЕ *ср. 1.* ойлоп чыгаруу, ойлоп табуу; **изобретение радио** радиону ойлоп чыгаруу; **2.** ойлоп чыгарылган нерсе, ойлоп табылган нерсе; **новые изобретения советских инженеров** советтик инженерлердин жаңыдан ойлоп чыгарган нерселери.

ИЗОГНУТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от изогнуть; 2. прил.** ийри-буйру, кыйшык, ийилген.

ИЗОГНУТЬ *сов. что* ийүү, ийрийтүү.

ИЗОГНУТЬСЯ *сов.* ийилүү, ойку-кайка болуу.

ИЗОДРАТЬ *сов. что, разг.* жыртуу, тытуу, тамтыгын кетирүү; **издрать в клочья** дал-дал кылып тытуу.

ИЗОДРАТЬСЯ *сов. разг.* жыргылуу, тытылуу, тамтыгы кетүү; **издраться вконец** тамтыгы чыгып тытылуу.

ИЗОЙТИ *сов. изойти кровью* каны кетип алсыроо (*кансыроо*).

ИЗОЛГАТЬСЯ *сов. разг.* калпычы болуп кетүү, жалганчы болуп кетүү.

ИЗОЛИРОВАННОСТЬ *ж.* **1.** бөлүнгөндүк, обочолонгондук, бөлүп коюлгандык; **2. (единичность)** бириндегендик, сейрек боло тургандык, бөлүп алынгандык.

ИЗОЛИРОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от изолировать; 2. прил. (отдельный)** бөлүнгөн, бөлүнүп турган, обочолонгон, айрым, бөлөк, катыштырбай коюлган; **изолированный больной** башка оорулардан бөлүп коюлган оору киши; **изолированная комната** эшиги бөлөк бөлмө; **3. прил. (единичный)** бириндеген, сейректеген, бирин-серин, бөлүп алынган; **изолированные факты** бирин-серин фактылар; **изолированный случай** бөлүп алынган окуя; **4. прил. тех.** изоляцияланган (корулган; сакталган); **изолированный электрический провод** изоляцияланган электр зымы (*энергияны коромжулукка учуроодон сактоо үчүн капталган зым*).

ИЗОЛИРОВАТЬ *сов. и несов. 1. кого-что* бөлүп коюу, обочолотуу, башкалардан айыруу, катыштырбай коюу; **изолировать больного** оору кишини башкалардан бөлүп коюу; **2. тех.** изоляциялоо (*электр зымын, энергияны жоготпос үчүн сактоо, коруу*); **изолировать кабель** кабелди изоляциялоо.

ИЗОЛИРОВАТЬСЯ **1. сов. и несов.** башкалардан бөлүнүү, обочолонуу, обочолоо, айырылуу; **2. сов. и несов. тех.** изоляциялануу; **3. несов. страд. к изолировать.**

ИЗОЛИРОВКА *ж. тех.* изоляциялоо.

ИЗОЛИРОВОЧНЫЙ, ая, -ое *тех.* изоляциялагыч, изоляциялоочу; **изолировочные материалы** изоляциялагыч материалдар.

ИЗОЛЯТОР *м.* изолятор (**1. тех. электр тогун өткөрбөй турган зат, мис. каучук, айнек; 2. тех. электр зымын бекитүүчү ролик; 3. башкалардан бөлүнүп айрым коюлууга тийиш болгон адамдарга арналган бөлмө**).

ИЗОЛЯЦИОННЫЙ, ая, -ое *изоляция 2-ге т.*; **изоляциялык; изоляционная лента** изоляциялык лента (*электр тогун өткөрбөй турган лента*).

ИЗОЛЯЦИЯ *ж. 1.* башкалардан бөлүп коюу, обочолонтуу; **изоляция больного** оору кишини башкалардан бөлүп коюу; **2. тех.** изоляциялоо; **изоляция проводов высокого напряжения** өтө шыкалган ток жүргөн электр зымын изоляциялоо; **3. изоляция; см. изолятор 1.**

ИЗОМОРФИЗМ *м. мин.* изоморфизм (*ар башка, бирок өзүнүн кристаллдык жаратылышы боюнча жакын болгон заттардын бир формада кристаллдашуусу*).

ИЗОРВАТЬ *сов. что* жыртуу, тытуу.

ИЗОРВАТЬСЯ *сов.* жыргылуу, тытылуу.

ИЗОТЕРМА *ж. геогр.* изотерма (*географиялык картада орточо температурасы бирдей болгон жайларды бириктирүүчү сызык*).

ИЗОТОПЫ *мн. (ед. изотоп м.)* изотоптор (*иреттик номери бирдей, бирок атомдук массасы ар түрдүү салмакта болгон атомдор*).

ИЗОХРОННОСТЬ *ж.* изохрондуулук (*бирдей убакыттын ичинде болгондук*).

ИЗОХРОННЫЙ, ая, -ое изохрондуу (*бирдей убакыттын ичинде болгон*); **изохронные колебания** изохрондуу чайпалуу (*термелүү*).

ИЗОЩРЕНИЕ *ср. 1.* ичкелетүү, кылдаттоо, курчутуу; **изошрение слуха** угумду курчутуу; **2. (уловка)** амал, айла, амалга салуу.

ИЗОЩРЕННОСТЬ *ж.* ичкелик, кылдаттык, чеберлик; **изошренность ума** акылдын кылдаттыгы.

ИЗОЩРЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от изошрить; 2. прил.** кылдат, чебер; **изошренный слух** кылдат уганаактык.

ИЗОЩРИТЬ *сов. что* кылдат кылуу; курчутуу; ич-кертүү; жеткилең кылуу; **изошрить зрение** көздү курчутуу.

ИЗОЩРИТЬСЯ *сов.* кылдаттануу, кылдат болуу; курчуу; ичкеленүү; жеткилең, болуу.

ИЗОЩРЯТЬ *несов. см. изошрить.*

ИЗОЩРЯТЬСЯ *несов. см. изошриться.*

ИЗРАЗЁЦ *м.* изразец (өң жагы глазуурдалган бышкан жука кирпич).

ИЗРАЗЦОВЫЙ, ая, -ое **изразец-ке т.**; **изразцовая печь** изразецтен жасалган печь.

ИЗРАНИТЬ *сов. кого-что* аябай жарадар кылып салуу.

ИЗРАСХОДОВАТЬ *сов. что* каражаттоо, каражат кылуу, кетирүү, расходдоо, расход кылуу, сарп кылып коюу, жумшоо.

ИЗРАСХОДОВАТЬСЯ *сов. разг.* акчанын баарын сарып кылып бүтүү, акчанын баарын расход кылып бүтүрүү.

ИЗРЕДКА *нареч.* анда-санда, кезек-кезек; **он изредка бываёт у старшего брата** ал агасыныкында анда-санда болот.

ИЗРЁЗАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от изрезать**; **изрезанный на куски** бөлөк-бөлөк болуп кескиленген; **2. прил. (напр. берег)** булуң-буйткалуу (*мис. деңиздин, көлдүн жээги жөнүндө*).

ИЗРЁЗАТЬ *сов. что* кескилөө, тууроо, кескилеп бүтүрүү.

ИЗРЁЗАТЬСЯ *сов. разг.* кескиленүү, тууралуу, кесилүү.

ИЗРЁЗЫВАТЬ *несов. см. изрезать.*

ИЗРЕКАТЬ *несов. см. изречь.*

ИЗРЕЧЕНИЕ *ср.* санат; санат сөз (*кыска гана баяндалган акылман ой*); **изречения великих людей** улуу адамдардын санат сөздөрү.

ИЗРЁЧЬ *сов. что, уст.* айтуу; **изречь истину** чындыкты айтуу.

ИЗРЕШЕТИТЬ *сов. кого-что* калбыр кылуу; **изрешетить пүлями** ок менен тешип калбыр кылуу.

ИЗРИСОВАТЬ *сов. что, разг.* сүрөт менен толтуруу, сүрөт тартып толтуруу.

ИЗРИСОВЫВАТЬ *несов. см. изрисовать.*

ИЗРУБИТЬ *сов. кого-что* кескилөө, чапкылоо, кертүү, керткилөө; **изрубить на дрова** отун кылып кертүү; **изрубить саблями** кылыч менен чаап өлтүрүү.

ИЗРУГАТЬ *сов. кого, разг.* абдан тилдөө, урушуп таштоо, тилдеп таштоо.

ИЗРЫГАТЬ *несов. что, уст.* кулгуу (*көбүнчө айбан жөнүндө*); **изрыгать проклятия** аябай каргоо.

ИЗРЫГНУТЬ *однокр. см. изрыгать.*

ИЗРЫТЬ *сов. что* казгылоо, казып тамтыгын чыгаруу.

ИЗРЯДНО *нареч. 1. разг.* бир кыйла, бир далай, аз эмес, бир топ, көп; **изрядно устать** бир кыйла чарчоо; **2. уст. (отлично)** эң жакшы, абдан жакшы; **изрядно написано** абдан жакшы жазылган.

ИЗРЯДНЫЙ, ая, -ое **1. разг. (значительный, большой)** бир кыйла, бир далай, бир топ, аз эмес, көп; **изрядная сумма денег** бир кыйла көп акча; **2. уст. (отличный)** эң жакшы, абдан жакшы; **изрядная картина** эң жакшы сүрөт.

ИЗУВЁР *м. 1. см. фанатик 1; 2.* ашынган катаал, кардуу, ырайымсыз киши.

ИЗУВЁРСКИЙ, ая, -ое ашынган катаал, каардуу, ырайымсыз.

ИЗУВЁРСТВО *ср.* ашынган катаалдык, каардуулук, ырайымсыздык.

ИЗУВЁРСТВОВАТЬ *несов.* аябай катаалдык кылуу.

ИЗУВЁЧЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от изувечить**; **2. прил.** майып болгон, мунжу болгон.

ИЗУВЁЧИВАТЬ *несов. см. изувечить.*

ИЗУВЁЧИТЬ *сов. кого-что* майып кылуу, мунжу кылуу, чолок кылып салуу.

ИЗУВЁЧИТЬСЯ *сов.* майып болуу, мунжу болуу.

ИЗУКРАСИТЬ *сов. кого-что* кооздоп жасалгалоо, абдан кооздоо; **изукрасить здания флагами** имараттарды желектер менен кооздоп жасалгалоо.

ИЗУКРАШИВАТЬ *несов. см. изукрасить.*

ИЗУМИТЕЛЬНО *нареч.* эң эле укмуштуу, укмуштуудай, таң каларлыктай.

ИЗУМИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое таң каларлык, эң эле укмуштуу, сонун; **изумительные способности** таң каларлык жөндөмдүүлүк.

ИЗУМИТЬ *сов. кого* таң калтыруу, айран калтыруу.

ИЗУМИТЬСЯ *сов.* таң калуу, айран калуу.

ИЗУМЛЕНИЕ *ср.* таң, айран-таң; **он пришёл в изумление** ал айран-таң калды.

ИЗУМЛЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от изумить**; **2. прил.** айран калган, айран-таң калган; **изумлённый взгляд** айран-таң калган көз караш.

ИЗУМЛЯТЬ *несов. см. изумить.*

ИЗУМЛЯТЬСЯ *несов. см. изумиться.*

ИЗУМРУД *м.* зымырыт.

ИЗУМРУДНЫЙ, ая, -ое **1. изумруд-га т.**; **изумрудный браслет** зымырыт билерик; **2. (о цвете)** зымырыттай, зымырыт түстөнгөн (*ачык жашыл түстө*).

ИЗУРОДОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от изуродовать**; **2. прил.** кетирилген, бузулган, майып болгон.

ИЗУРОДОВАТЬ *сов. 1. кого-что (искалечить)* майып кылуу; **2. кого-что (сделать уродливым, испортить)** көркүн кетирүү; көркүн, түсүн бузуу; майып кылуу; **бспа изуродовала его лицо** чечек анын бетинин көркүн кетирди; **3. что, перен. (исказить)** бузуу.

ИЗУСТНЫЙ, ая, -ое *уст. оозеси.*

ИЗУЧАТЬ *несов. см. изучить.*

ИЗУЧЕНИЕ *ср. 1. (освоение)* үйрөнүү, билүү; **2. (исследование)** текшерүү, изилдөө, үйрөнүү, таанышуу, билүү.

ИЗУЧИТЬ *сов. 1. что (освоить)* үйрөнүү, билүү; **изучить стенографию** стенографияны үйрөнүү; **2. кого-что (исследовать)** текшерүү, изилдөө, байкаштыруу, таанышуу, билүү; **изучить старинную рукопись** байыркы кол жазманы изилдөө; **изучить боевую обстановку** согуштук шартты байкаштыруу; **изучить человека** адамды билүү.

ИЗЪЁДЕННЫЙ, ая, -ое *прич. от изъесть*; **изъеденный молью** күбө жеген; **изъеденный мышами** чычкан жеген, чычкан кемирген.

ИЗЪЁЗДИТЬ *сов. что* кыдыруу, кыдырып чыгуу; **он изъездил всю страну** ал өлкөнү бүт кыдырып чыкты.

ИЗЪЁЗЖЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от изъездить**; **2. прил. (о дороге)** көп жүргөндүктөн бузулган, тилинген, кесилген (жол).

ИЗЪБѢСТЬ *сов. что* 1. көп жерин жеп коюу; **моль** **изъёла** сукно сукнонун көп жерин күбө жеп койду; 2. күйгүзүп жиберүү, жеп жиберүү; **кислотá** **изъёла** ткань кислота кездемени күйгүзүп жиберди.

ИЗЪЯВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **изъявительное** наклонение *грам.* жай ыңгай (*этиштин бир формасы*).

ИЗЪЯВИТЬ *сов. что* айтуу, билдирүү; **он** **изъявил** своё согла́сие ал өзүнүн макулдугун билдирди.

ИЗЪЯВЛЕНИЕ *ср.* айтуу, билдирүү; **изъявление** благодарности ыракмат айтуу.

ИЗЪЯВЛЯТЬ *несов. см.* **изъявлять**.

ИЗЪЯН *м. 1. (недостаток)* айып, кемчилик; **сапоги с изъяном** кемчилиги бар өтүк; 2. *уст. (ущерб)* зыян (*мис. соодада*).

ИЗЪЯТИЕ *ср.* чыгарып таштоо, алып таштоо; **изъятие** из употребле́ния колдонуудан чыгарып таштоо; **все без изъятия** эчтемесин чыгарып таштабастан, бүт бойдон.

ИЗЪЯТЬ *сов. что* чыгарып таштоо, алып таштоо.

ИЗЫМАТЬ *несов. см.* **изъять**.

ИЗЫМУ́, **изыму**, **изы́мешь** и т.д. *буд. вр. от* **изъять**.

ИЗЫСКА́НИЕ *ср. 1. (выискивание чего-л.)* издөө, издеп табуу, тырышып издөө; **изыска́ние возмо́жностей** мүмкүндүктөр издөө; **изыска́ние но́вых путе́й** жаңы жол издеп табуу; **изыска́ние средств** каражаттар издеп табуу; 2. **изыскания** *мн.* изилдөөлөр; **геологические изыска́ния** геологиялык изилдөөлөр.

ИЗЫСКА́ННОСТЬ *жс.* кылдаттык, кооздук, назиктик, сыпайылык; **изыска́нность в обра́щении** бирөөгө мамиле кылуудагы сыпайылык.

ИЗЫСКА́ННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от* **изыскать**; 2. *прил.* кылдат, көркөм, кооз, сыпайы; **изыска́нное куша́нье** кылдат тамак (*эң жакшы даярдалган*).

ИЗЫСКА́ТЕЛЬ *м.* издөөчү, изилдөөчү; **инженёр-изыска́тель** издөөчү инженер, изилдөөчү инженер.

ИЗЫСКА́ТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **изыска́тельские рабо́ты** изилдөө жумуштары (*пайдалуу кендерди издөө жумуштары*).

ИЗЫСКА́ТЬ *сов. что* издөө, издеп табуу, тырышып издөө.

ИЗЫ́СКИВАТЬ *несов. см.* **изыска́ть**.

ИЗЮ́М *м.* мейиз; **это не фунт изю́му** *разг.* бул оңой-олтоң иш эмес.

ИЗЮ́МИНА *жс. см.* **изю́минка**.

ИЗЮ́МИНКА *жс.* мейиз (*бир бүртүк мейиз*); ♦ **человек с изю́минкой** өзгөчөлүгү бар жагымдуу киши.

ИЗЯ́ЩЕСТВО *ср.* көркөмдүк, кооздук, сулуулук.

ИЗЯ́ЩНЫЙ, ая, -ое көрктүү, көркөм, көркөмдүү, кооз, сулуу, келбеттүү; **изя́щный костю́м** көркөмдүү костюм.

ИКА́ТЬ *несов.* ыктытуу, ык этүү.

ИКНУ́ТЬ *однокр.* ыктытуу (*бир мертебе*).

ИКО́НА *жс.* икона (*христиандар сыйына турган кудай же олуялардын кооздоп тартылган сүрөтү*).

ИКОНОГРА́ФИЯ *жс.* иконография (*живопись, скульптура чыгармаларында кимдир бирөөнүн сүрөтүн үйрөнүү жана ал жөнүндө толук жазып көрсөтүү*).

ИКО́ТА *жс.* ыктытуу.

ИКРА́ *жс.* 1. икра, урук (*балык жана башка кээ бир сууда жашоочу жаныбарлардын уругу*); **лягушечья икра** баканын икрасы; **рыбы ме́чут икру́** балык урук

таштайт (*чачат*); **ке́товая икра́** кета икрасы; **зерни́стая икра́** бүртүк икра; 2. (*кушанье*) икра (*жашылчадан тууралып жасалган тамактын бир түрү*); **баклажа́нная икра́** баклажан икрасы.

ИКРИ́СТЫЙ, ая, -ое икралуу, уруктуу; **икри́стая рыба́** икралуу балык (*ичинде уругу бар ургаачы балык*).

ИКРОМЕТА́НИЕ *ср.* икра чачуу, урук чачуу (*мис. балык*); **вре́мя икромета́ния** урук чачуу мезгили.

ИКРЫ́ *мн. (ед. икра́ жс.)* балтыр, балтыр эт.

ИКРЯ́НОЙ, ая, -ое 1. *см.* **икри́стый**; 2. (*приготовленный из икры*) икралуу.

ИКС *м.* икс (1. *латин алфавитинин 24 тамгасы*; 2. *мат. математикада «х» тамгасы менен белгиленүүчү белгисиз сан, izdelүүчү сан*).

ИЛ *м.* тунма, чөгүндү (*суу көбөөлдөрүнө тунуп калган илээшме минерал же органикалык масса*).

ИЛИ *союз* 1. *разд. же*; **за́втра и́ли послеза́втра** эртең же бүрсүгүнү; **в го́роде и́ли в дере́вне** шаарда же кыштакта; 2. *поясн. же*, башкача айтканда; **аэроплáн и́ли самолёт** аэроплан же самолёт; 3. *вопр. (разве)* же... бы; **и́ли ты не слы́хал об э́том?** же сен бул жөнүндө уккан жоксуңбу?

И́ЛИСТЫЙ, ая, -ое тунмалуу, чөгүндүлүү; чополуу, чопо баскан; **и́листая поч́ва** чополуу жер.

ИЛЛЮ́ЗИЯ *жс.* иллюзия (1. *сезим алдоосунун негизинде чыныгы нерсенин бурулуп көрүнүшү*; 2. *перен. элесте гана болуучу нерсе; кыял; иш жүзүнө ашпай турган умут, таттуу кыял*).

ИЛЛЮЗО́РНЫЙ, ая, -ое иллюзиядан туулган, турмушка ашырылбай турган.

ИЛЛЮМИНА́ТОР *м.* мор. иллюминатор (*кеменин калың, айнектүү тегерек терезеси*).

ИЛЛЮМИНА́ЦИЯ *жс.* иллюминация, иллюминациялоо, иллюминация кылуу (*бир салтанат же майрамга карата үйлөрдү жана көчөлөрдү түрдүү түстөгү лампочка жс.б. кооздоп жарык кылуу*).

ИЛЛЮМИНОВА́ТЬ *сов. и несов. что* иллюминациялоо, иллюминация кылуу (*иллюминация менен кооздоо*).

ИЛЛЮСТРАТИ́ВНЫЙ, ая, -ое иллюстрациялуу, иллюстрацияланган (*көрсөтмөлүү; сүрөттүү*).

ИЛЛЮСТРА́ТОР *м.* иллюстратор (*китеп-журналдардын иллюстрациясын жасоочу художник*).

ИЛЛЮСТРА́ЦИЯ *жс.* 1. (*иллюстрирование*) иллюстрациялоо, иллюстрация кылуу (*сүрөт менен жабдуу; мисалдар менен түшүндүрүү; көрсөтмөлүү кылуу*); 2. (*рисунок и т.п.*) иллюстрация (*тексттин мазмунун түшүндүрүү үчүн тартылган сүрөт же келтирген мисал*).

ИЛЛЮСТРИ́РОВАНИЕ *ср.* иллюстрациялоо, иллюстрация кылуу; *см.* **иллюстра́ция 1**.

ИЛЛЮСТРИ́РОВАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от* **иллюстри́ровать**; 2. *прил.* иллюстрациялуу, иллюстрацияланган; **иллюстри́рованный журна́л** иллюстрациялуу журнал.

ИЛЛЮСТРИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* иллюстрациялоо, иллюстрация кылуу.

ИЛЛЮСТРИ́РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* иллюстрациялануу, иллюстрация кылынуу; 2. *несов. страд. к* **иллюстри́ровать**.

ИЛЬ *см.* **и́ли**.

И́ЛЬКА *жс.* илька (*америкалык сасык күзөн жана анын териси*).

ИЛЬМ *м. бот.* ильм (кара жыгачтын бир түрү).

ИМ *мест. личн. 1. твор. п. от он, оно* ал тарабынан; **задáние вы́полнено им** тапшырманы ал аткарган; **2. дат. п. мн. от они** аларга; **передáйте им наш привёт** аларга бизден салам айта барыңыз.

ИМА́М *м. рел.* иймам, ыймам.

ИМБИ́РНЫЙ, ая, -ое *имбирь-ге т.*

ИМБИ́РЬ *м. бот.* имбирь (тропикалык өсүмдүк; анын тамыры жакшы жыттуу, жакшы даамдуу татымал катарында колдонулат).

ИМЕ́НИЕ *ср.* имение (**1.** имарат; мүлк; корук; **2. уст.** чоң жер ээлерине караштуу корук, имарат, мүлк).

ИМЕНИ́ННИК *м.* именинник (ат коюлган күнүн тойлоп жаткан адам); **сего́дня он имени́нник** бүгүн ал именинник; **✧ сидеть имени́нником** эч нерсе кылбай, кубанычтуу гана бекер отуруу.

ИМЕНИ́ННИЦА *женск. р. к имени́нник;* именинница.

ИМЕНИ́НЫ *только мн.* именины (православныйларда жана католиктерде ат коюлган күнгө арнап өткөрүлүүчү той).

ИМЕНИ́ТЕЛЬНЫЙ: имени́тельный паде́ж *грам. атооч* (негизги) жөндөмө.

ИМЕНИ́ТЫЙ, ая, -ое *уст.* ардактуу, беделдүү; **име́нный го́сть** ардактуу конок (коомдук абалы боюнча жогорку орунда турган конок).

ИМЕННО *частица 1.* так эле; так; так ошонун өзү; **это́ именно он** бул – так ошонун өзү; бул – так эле ошол; **2. (при перечислении)** атап айтканда; **а́ именно: яблоки, гру́ши и сли́вы** атап айтканда: алма, алмурут жана кара өрүк.

ИМЕННОЙ, ая, -ое **1. (поимённый)** исимдүү, аттуу, аты көрсөтүлгөн (айтылган, жазылган); **име́нной спи́сок** аттары жазылган тизме; **2. (помеченный именем владельца)** аты жазылган, исми жазылган (эсинин аты жазылган, белгиленген); **име́нной экзе́мпля́р** кишинин аты жазылган китеп; **име́нной че́к** кишинин атына жазылган чек; **име́нные часы́** бирөөнүн аты жазылган саат.

ИМЕНОВА́ННЫЙ, ая, -ое *прич. от именова́ть;* именованное *число́ мат.* аттуу сан.

ИМЕНОВА́ТЬ *несов. кого-что* атоо, атын атоо, ат коюу, атынан чакыруу.

ИМЕНОВА́ТЬСЯ *несов. уст.* аталуу, ат коюлуу.

ИМЕНУ́ЕМЫЙ, ая, -ое **1. прич. от именова́ть;** **2. прил.** аталуучу.

ИМЕ́ТЬ *несов. кого-что* болуу; бар (*в наст. вр.*); **и́меть при себе́ па́спорт** жанында паспорту болуу; **и́меть дете́й** баласы болуу; **ко́мната име́ет одно́ окно́** бөлмөнүн бир терезеси бар; **и́меть право́** укуктуу болуу; **и́меть значе́ние** маанилүү болуу, мааниге ээ болуу; **и́меть возмо́жность** мүмкүндүгү болуу; **э́та мате́рия име́ет метр шири́ны** бул кездеменин эни бир метр; **и́меть кого-л. помо́щником** бирөөнү жардамчы кылып алуу; **✧ и́меть ме́сто (быть, случаться)** болуу; **и́меть в ви́ду** ...жөнүндө айтуу; ...болуп жатат; **я́ бу́ду име́ть э́то в ви́ду** бул менин эсимде болот; **и́меть де́ло с кем-л.** бирөө менен алакасы болуу; **и́меть хо́ждение** өтүмдүү болуу; жүрүү, колдонулуу, өтүү; **и́меть что-л. прот́ив** кандайдыр бир каршы болуу; **и́меть приме́нение** пайдаланууга жарактуу болуу; **и́меть притя́зания** умтулуу; бир нерсеге укуктуулугун көрсөтүү; **и́меть поня́тие** түшүнүккө ээ боло билүү; **и́меть намере́ние** ниеттенүү; **и́меть**

му́жество эрдиги болуу; **и́меть це́лью (задачей)** алдына койгон максаты болуу; **и́меть о́тнoше́ние к кому-чему-л.** бирөөгө, бир нерсеге тиешеси болуу; **и́меть го́лову на плеча́х** өз акылы өзүндө болуу.

ИМЕ́ТЬСЯ *несов.* болуу; бар (*в наст. вр.*); **и́меётся ли у вас э́тот но́мер журна́ла?** сизде журналдын ушул саны барбы?; **в Москве́ име́ется мно́го музе́ев** Москвада көп музей бар; **препа́ятствий не име́ется** тоскоолдук жок; каршылык жок; **✧ име́ется в ви́ду** ...жөнүндө айтылып жатат, ...болуп жатат.

И́МИ *мест. личн. твор. п. от они* алар тарабынан; **и́ми вы́полнено задáние** тапшырманы алар аткарышкан; **э́та кни́га, о́казывается, прине́сена́ и́ми** бул китепти алар алып келишкен турбайбы.

ИМИТА́ТОР *м.* имитатор, туурагыч (бирөөнүн жүрүш-турушун, кылык-жоругун, кыймылын, үнүн так тууроочу киши).

ИМИТА́ЦИЯ *жс. 1. (подражание)* имитациялоо, тууроо; **2. (подделка)** имитация, имитациялоо, имитация кылуу, окшоштуруу; **имита́ция ко́жи** териге окшотуп иштеп чыгаруу.

ИМИТИ́РОВАТЬ *несов. 1. кого-что (подражать)* имитациялоо, тууроо; **имити́ровать го́лоса́ живо́тных** айбандардын үнүн тууроо; **2. что (подделывать)** имитациялоо, имитация кылуу, окшош кылуу, окшоштуруу; **имити́ровать мра́мор** мраморго окшоштуруп коюу, мраморго окшотуп жасоо.

ИММИГРА́НТ *м.* иммигрант (бир өлкөгө дайым же узак убакытка чейин туруу үчүн келген чет өлкөлүк киши).

ИММИГРА́НТКА *женск. р. к иммигра́нт;* иммигрантка.

ИММИГРАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое *иммиграция-га т.;* иммиграциялык.

ИММИГРА́ЦИЯ *жс.* иммиграция (башка бир өлкөгө дайыма же узак убакытка чейин туруу үчүн көчүп баруу).

ИММИГРИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* иммиграция кылуу (башка бир өлкөгө дайыма туруу үчүн көчүп баруу).

ИММУНИЗА́ЦИЯ *жс. мед.* иммунизация (организмди чыңдап; ага жугуштуу оору жукпай турган кылуу же белгилүү ууну организм кабыл кылбай турган кылуу).

ИММУНИЗИ́РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, мед.* иммунизациялоо, иммунизация кылуу.

ИММУНИТЕ́Т *м. 1. мед.* иммунитет (жугуштуу ооруларды же белгилүү бир ууларды организмдин кабыл албагандыгы); **иммуните́т к о́спе** чечекти жуктурбоочу иммунитет; **2. юр.** иммунитет (закон чыгаруучу органдын депутатынын керт башынын ошол закон чыгаруучу органдын макулдугусуз сот жообуна партылбай тургандыгы же камакка алынбай турган укугу); **дипломати́ческий иммуните́т** дипломаттык иммунитет; **иммуните́т депута́та** депутаттын иммунитети.

ИМПЕРА́ТИВ *м.* императив (**1. буйрук;** сөзсүз талап кылуу; **2. грам.** этиштин буйрук ыңгайы).

ИМПЕРА́ТИВНЫЙ, ая, -ое императивдүү (сөзсүз басынууну, сөзсүз аткарууну талап кылуучу); **импе́ративный ма́ндат** императивдүү мандат.

ИМПЕРА́ТОР *м.* император (**1. кээ бир падышалардын титулу;** ушул титулдагы падыша; **2. Байыркы Римде – полководецтердин ардактуу титулу).**

ИМПЕРАТОРСКИЙ, ая, -ое император-го т.

ИМПЕРАТРИЦА ж. 1. императрица, император аял; 2. женск. р. к император 1; императрица, императордун аялы (жена императора).

ИМПЕРИАЛИЗМ м. империализм (19 кылымдын аягы, 20 кылымдын башынан тартып капитализмдин чирип өлүүгө баш койгон эң жогорку жана акыркы стадиясы).

ИМПЕРИАЛИСТ м. империалист.

ИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое империалистический.

ИМПЕРИАЛИСТСКИЙ, ая, -ое см. империалистический.

ИМПЕРИЯ ж. империя (башында император турган монархиялык мамлекет; азыркы кезде, мамлекеттик түзүлүш формасына карабай, колониялуу мамлекеттер да империя деп аталат; мис. Британия империясы).

ИМПЕРСКИЙ, ая, -ое империя-га т.; империялык; имперские финансы империялык финансылар.

ИМПОЗАНТНОСТЬ ж. шандуулук, айбаттуулук, келбеттүүлүк.

ИМПОЗАНТНЫЙ, ая, -ое шандуу, айбаттуу, келбеттүү; импозантная внешность сырткы көрүнүштүн айбаттуулугу.

ИМПОНИРОВАТЬ несов. кому жагуу, жакшы болуп көрүнүү, таасир кылуу; импонировать своим слушателям өзүнүн угуучуларына жагуу.

ИМПОРТ м. импорт (чет өлкөдөн товарларды алып келүү).

ИМПОРТЁР м. импортёр (чет өлкөдөн товарларды келтирүүчү киши).

ИМПОРТИРОВАТЬ сов. и несов. что импорттоо, импорт кылуу (чет өлкөдөн товар алып келүү).

ИМПОРТНЫЙ, ая, -ое импорт-ко т.; импорттук; импортные товары импорттук товарлар.

ИМПОТЕНТ м. импотент (урук мүчөсү шал киши).

ИМПОТЕНТНЫЙ, ая, -ое импотент-ке т.

ИМПОТЕНЦИЯ ж. импотенция (1. мед. урук мүчөсүнүн шалдыгы; 2. перен. алсыздык; колунан эчтеме келбегендик, начардык).

ИМПРЕССИОНИЗМ м. импрессионизм (искусствоводо жана адабиятта 19 кылымдын ортосунда пайда болгон идеалисттик багыт; бул багыт реализмди четке кагат жана айрым кишинин гана көңүлүн, элесин чындык катарында берүүгө аракет кылат, коомдук суроолордон четтейт жана формага көп көңүл бурат да мазмунга зыян келтирет).

ИМПРЕССИОНИСТ м. импрессионист (импрессионизмди жактоочу киши).

ИМПРЕССИОНИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое импрессионизм-ге т.; импрессионисттик.

ИМПРЕССИОНИСТСКИЙ, ая, -ое импрессионист-ке т.; импрессионисттик.

ИМПРОВИЗАТОР м. импровизатор (төкмө акын; төкмө ырчы).

ИМПРОВИЗАТОРСКИЙ, ая, -ое импровизатор-го т.; импровизатордук; импровизаторский талант импровизатордук талант.

ИМПРОВИЗАЦИЯ ж. 1. (действие) импровизациялоо, импровизация кылуу (күн мурун даярданбастан, аткарган учурдун өзүндө эле жамактап ырдоо же күү

чыгарып ойноо); импровизация стихов ырды импровизациялоо; 2. (произведение) импровизация (даярданбастан айтылган ыр, күү, речь); блестящая импровизация эң сонун импровизация.

ИМПРОВИЗИРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от импровизировать; 2. прил. импровизацияланган, импровизация кылынган; импровизированное стихотворение импровизацияланган ыр.

ИМПРОВИЗИРОВАТЬ несов. что импровизациялоо, импровизация кылуу.

ИМПУЛЬС м. 1. импульс (ишке шыктандыруучу күч, себеп); импульс к творчеству чыгармачылыкка болгон импульс; 2. физиол. импульс (нервдик козгогучтардын таасири менен болгон эрксиз кыймыл).

ИМПУЛЬСЫВНЫЙ, ая, -ое импульстүү; импульсивные движения импульстүү кыймылдар.

ИМУЩЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое имущество-го т.; мүлктүк; имущественное положение мүлктүк абал; имущественный ценз мүлктүк ценз.

ИМУЩЕСТВО ср. мүлк; государственное имущество мамлекеттик мүлк; движимое имущество козголмо мүлк (мал, башка буюмдар); недвижимое имущество козголбос (өлүү) мүлк (үй, жер ж.б.).

ИМУЩИЙ, ая, -ее бардар, мал-мүлктүү, бай, дөөлөттүү; власть имущие уст., ирон. өкмөт башында тургандар, бийликте тургандар.

ИМЯ ср. (мн. имена) 1. ат; его имя Асан анын аты Асан; завод имени Кирова Киров атындагы завод; имя и фамилия аты жана фамилиясы; имя и отчество аты жана атасынын аты; богатырь по имени Семетей Семетей аттуу баатыр; получено письмо на твоё имя сенин атыңа кат келди; я его знаю только по имени мен аны сыртынан гана билемин; 2. (известность, слава) атак, даңк; учёный с мировым именем дүйнөгө атагы чыккан окумуштуу; человек с именем даңкы чыккан киши; 3.грам. атооч; имя существительное ат атооч; имя прилагательное сын атооч; имя числительное сан атооч; он сделал это во имя дружбы ал муну достуктун урматына кылды; от имени атынан; именем закона закон атынан; называть вещи своими именами ар нерсени өз аты менен атоо (жаман жагын жашырбастан, тайманбай түз айтуу керек).

ИНАЧЕ 1. нареч. башкача; это нужно сделать иначе муну башкача иштөө керек; иначе говоря башкача айтканда; 2. союз болбосо, антпесе, ансыз; беги, иначе опоздаешь жүгүр, болбосо кечигесиң; так или иначе кандай болбосун, баары бир; мейли, кандай болсо да; так или иначе, я должен на это решиться кандай болсо да, мен ушундай кылууга тийишмин.

ИНВАЛИД м. инвалид, майып; инвалид труда эмгек инвалиди; инвалид войны согуштун инвалиди.

ИНВАЛИДНОСТЬ ж. инвалиддик, майыптык (карылыктан же ооругандыктан же жарадар болуп майып болгондуктан дайыма же убактынча эмгекке жарабай калгандык); перейти на инвалидность инвалиддикке өтүү.

ИНВАЛИДНЫЙ, ая, -ое инвалид-ге т.; инвалиддик; инвалидный дом инвалиддер үйү.

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ ж. инвентаризация, инвентаризациялоо, инвентаризация кылуу (мекеменин, ишкананын ж.б. мүлктөрүн толук тизмеге алуу); инвента-

ризация библиотэки китепкананы инвентаризациялоо; **инвентаризация сельскохозяйственных орудий** айыл чарба шаймандарын инвентаризациялоо.

ИНВЕНТАРИЗОВАТЬ *сов. и несов. что* инвентаризациялоо, инвентаризация кылуу (*инвентаризациялык тизме түзүү*).

ИНВЕНТАРНЫЙ, ая, -ое **инвентарь-га т.**; инвентардык; **инвентарная книга** инвентарь книгасы.

ИНВЕНТАРЬ *м.* инвентарь (*чарбанын, мекеменин, ишкананын, жеке адамдын буюмдары, мал-мүлктөрү*); **заводской инвентарь** заводдун инвентары; **живой инвентарь** тирүү инвентарь (*мал, канаттуулар*); **мёртвый инвентарь** өлүү инвентарь (*машиналар ж.б.*).

ИНВЕРСИЯ *жс.* инверсия (**1.** лингв., *поэт.* сүйлөмдөгү сөздөрдү адеттеги тартип боюнча жайлаштырбастан, алардын орундарын алмаштырып коюу; **2.** хим. татаал канттардын жөнөкөй канттарга бөлүнүшү).

ИНВЕРСОР *м. тех.* инверсор (*химиялык инверсияны жүргүзүүчү прибор*).

ИНВЕСТИРОВАТЬ *сов. и несов. что, эк.* инвестиция кылуу.

ИНВЕСТИЦИЯ *жс. эк.* инвестиция, инвестиция кылуу (*ишканага капитал салуу*).

ИНВЕСТОР *м. эк.* инвестор (*кандайдыр бир ишканага капитал салуучу*).

ИНГАЛЯЦИЯ *жс. мед.* ингаляция (*буу, газ же майда бүркүлгөн суюк дарыларды жытаттуу, ичке дем тартыруу аркылуу дарылоо*).

ИНГРЕДИЕНТ *м.* ингредиент (*татаал кошундунун же аралашманын составдык бөлүгү*).

ИНГУШИ *мн. (ед. ингүш м.)* ингуштер.

ИНДЕЕЦ *м.* индеец.

ИНДЕЙКА *жс. 1.* (*птица*) ургаачы күрп; **горная индейка** улар; **2.** (*мясо*) күрптүн эти.

ИНДЕЙСКИЙ, ая, -ое **индеец-ке т.**

ИНДЕЙЦЫ *мн.* индеецтер.

ИНДЕКС *м. 1.* (*список, указатель*) индекс (*бир нерсенин баасын, атын ж.б. көрсөткүч*); **индекс выходящих книг** басылып чыгуучу китептердин индекси; **2.** *эк.* индекс (*экономикалык көрүнүштөрдүн улам өзгөрүштөрүн процент менен көрсөтүүчү цифралык көрсөткүч*); **индекс цен** баалардын индекси; **3.** *мат.* индекс (*көбүнчө ариптин оң жакы астына коюлуучу цифралык көрсөткүч*).

ИНДЕТЕРМИНИЗМ *м. филос.* индетерминизм (*материализмге каршы идеалисттик окуунун бир түрү*).

ИНДИАНКА *жс.* индианка, индеец аял, индиялык аял.

ИНДИВИД *м. см.* индивидуум.

ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЯ *жс.* индивидуализация, индивидуализациялоо, индивидуализация кылуу (*бөтөнчөлүк сапаттарына карай башкалардан бөлүү*).

ИНДИВИДУАЛИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* индивидуализациялоо, индивидуализация кылуу.

ИНДИВИДУАЛИЗМ *м.* индивидуализм (**1.** *бир адамдын таламын коомдун таламдарына каршы коюучу буржуазиялык көз караш*; **2.** *коомдук кубулуштарды элдин, массалардын, таптардын ишинин натыйжасы деп эсептебестен айрым адамдардын ишинин натыйжасы деп эсептөөчү идеалисттик түшүнүк*).

ИНДИВИДУАЛИСТ *м.* индивидуалист (*коллективдин таламдары менен эсептешпеген, коллективден обочолонгон киши*).

ИНДИВИДУАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **индивидуализм-ге т.**; индивидуалисттик.

ИНДИВИДУАЛЬНОСТЬ *жс. 1.* индивидуалдык (*бир индивидуумду экинчи индивидуумдан ажыратуучу касиеттер*); **потерять свою индивидуальность** өзүнүн индивидуалдыгын жоготуу; **2.** айрым адам, айрым индивидуум; **яркая индивидуальность** көрүнүктүү индивидуум.

ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (*личный*) айрыкча, жеке, өзүнчө (*ошол адамга таандык*); **индивидуальные особенности** айрыкча өзгөчөлүктөрү; **2.** индивидуалдык (*ар бирөөнүн өзүнө таандык сапаттар*); **индивидуальное обслуживание** индивидуалдык тейлөө; **в индивидуальном порядке** индивидуалдык тартипте; **индивидуальный пакет** мед. индивидуалдык пакет (*ар бир боечке бериле турган, жарадар болгондо таңууга керектүү материал салынган пакет*); **3.** (*единоличный*) жеке; **индивидуальное крестьянское хозяйство** жеке дыйкан чарбасы.

ИНДИВИДУУМ *м.* индивидуум (*айрым тирүү организм; айрым киши, личность*).

ИНДИГО *ср. нескл. хим.* индиго (*кочкул көк боёк*).

ИНДИЕЦ *м.* индеец; индиялык.

ИНДИЙСКИЙ, ая, -ое Индия-га, **индеец-ге т.**; индиялык.

ИНДИЙЦЫ *мн.* индеецтер, индиялыктар.

ИНДИКАТОР *м.* индикатор (**1.** *тех.* кандайдыр бир нерсени өлчөш үчүн колдонулуучу ар кандай прибор; **2.** *хим.* тусун өзгөртүү же тунма пайда болуу аркылуу химиялык реакциянын бүткөндүгүн көрсөтүүчү зат).

ИНДИФФЕРЕНТНОСТЬ *жс.* көңүлкоштук, бир нерсеге көңүлкош кароочулук.

ИНДИФФЕРЕНТНЫЙ, ая, -ое көңүлкош, көңүлкош кароочу; **индифферентное отношение** көңүлкош мамиле.

ИНДОЕВРОПЕЙСКИЙ, ая, -ое индоевропалык; **индоевропейские языки** лингв. индоевропалык тилдер.

ИНДОНЕЗИЕЦ *м.* индонезиец, индонезиялык.

ИНДОНЕЗИЙКА *женск. р. к индонезиец*; индонезийка.

ИНДОНЕЗИЙСКИЙ, ая, -ое Индонезия-га, **индонезиец-ке т.**

ИНДОНЕЗИЙЦЫ *мн.* индонезиецтер, индонезиялыктар.

ИНДУКТИВНОСТЬ *жс. физ.* индуктивдүүлүк (*тело аркылуу электр тогу өткөн кезде телонун айланасында пайда болуучу магниттүү энергиянын чени, өлчөмү*).

ИНДУКТИВНЫЙ, ая, -ое **1.** **индукция 1-ге т.**; индуктивдик; **индуктивный метод** индуктивдик метод; **2.** **индукция 2-ге т.**; индукциялык; **индуктивный ток** индукциялык ток.

ИНДУКТОР *м. физ.* индуктор (*алмашма ток берүүчү көп чоң эмес электромагниттүү машина*).

ИНДУКТОРНЫЙ, ая, -ое **индуктор-го т.**

ИНДУКЦИОННЫЙ, ая, -ое **индукция 2-ге т.**; индукциялык; **индукционная катушка** индукциялык катушка (*электр тогун кайта түзүүчү прибор*).

ИНДУКЦИЯ *жс.* индукция (**1.** *филос.* айрым фактылардын негизинде жалпы корутундулар чыгаруу методу; **2.** *физ.* жакын турган телолорго электр жана магниттүү энергиялардын таасир этиши).

ИНДУЛЬГЕНЦИЯ *ж. ист.* индульгенция («күнөөнүн кечирилгендиги» тууралу Рим папасынын атынан сатыла турган грамота; бул – чиркөөнүн таасирин чыңдоо жана динге ишенүүчүлөрдөн акча өндүрүп алуу үчүн иштелген алдоонун бир түрү).

ИНДУС *м.* индус.

ИНДУСКА *женск. р. к индус; индуска.*

ИНДУССКИЙ, ая, -ое **индус-ка т.**

ИНДУСТРИАЛИЗАЦИЯ *ж. индустриализация, индустриялаштыруу* (өнөр жайдын өнүгүшү, ири машина техникасынын эл чарбасында колдонулушу; ири өнөр жайды куруу жана өнүктүрүү, өзгөчө анын иштеп чыгаруу куралдарын жана каражаттарын иштеп чыгаруучу тармактарын өнүктүрүү).

ИНДУСТРИАЛИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что индустриялаштыруу.*

ИНДУСТРИАЛЬНЫЙ, ая, -ое **индустрия-га т.**; индустриялуу.

ИНДУСТРИЯ *ж.* индустрия, өнөр жай; **лёгкая индустрия** жеңил индустрия; **тяжёлая индустрия** оор индустрия.

ИНДУСЫ *мн.* индустар.

ИНДЮК *м.* күрп (эркек күрп); **надүлсә как индүк** разг. ичине жел толгонсуп мормоюп калыптыр.

ИНДЮШКА *ж.* ургаачы күрп.

ИНЕЙ *м.* кыроо, бубак; **дерёвья покрыты инеем** бактарды бубак баскан.

ИНЕРТНОСТЬ *ж.* шалаакылык, демилгесиздик.

ИНЕРТНЫЙ, ая, -ое **1. инерция 1-ге т.**; инерттик; **2. перен.** шалаакы, демилгесиз; **инертный человек** шалаакы киши, демилгесиз киши; **инертные газы** хим. инерт газдары (эч бир кошулушпай, биригишпей турган газдар: гелий, неон, аргон ж.б.).

ИНЕРЦИЯ *ж. 1. физ.* инерция (телонун өзүнүн тынчтык абалын же бир калыпта түз бараткан кыймыл абалын, кандайдыр бир тышкы себеп бузбайынча өзүнүн ошол абалын сактоо касиети); **закон инерции** инерция закону; **двигаться по инерции** инерция боюнча жүрүү (кыймылдоо); **2. перен.** шалаакылык, демилгесиздик.

ИНЖЕКТОР *м. тех.* инжектор (буу казанына суу толтуруучу, көмүр, кен казганда эң терең шахталарга таза аба киргизип туруучу, кеменин трюмунан сууну соруп чыгаруучу насос).

ИНЖЕНЁР *м.* инженер; **инженёр путёй сообщения** жол катташуу инженери; **инженёр-строитель** курулуш инженери; **военный инженер** согуштук инженер; **инженёр-электрик** электр инженери.

ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКИЙ, ая, -ое инженердик-техникалык; **инженерно-технические работники** инженердик-техникалык кызматкерлер.

ИНЖЕНЕРНЫЙ, ая, -ое **инженер-ге т.**; инженердик; **инженерные войска** инженердик войсколор.

ИНЖИР *м. бот.* анжир (жыгачы жана жемиси).

ИНЖИРНЫЙ, ая, -ое **инжир-ге т.**; **инжирное варенье** анжир варенье.

ИНИЦИАЛЫ *мн. (ед. инициал м.)* инициал (атынын жана атасынын атынын биринчи тамгалары).

ИНИЦИАТИВА *ж. 1.* инициатива, демилге; **проявить инициативу** инициатива көрсөтүү; **по собственной инициативе** өзүнүн демилгеси боюнча; **творческая инициатива** масс массанын чыгармачылык демилге-

си; **2. инициатива** (кандайдыр бир иштеги жетекчилик роль); **взять инициативу в свои руки** инициативаны өз колуна алуу.

ИНИЦИАТИВНЫЙ, ая, -ое **1. (проявивший инициативу)** инициативдик, инициативалуу, демилгелүү (дедилге көрсөткөн); **инициативная группа** инициативалуу группа, демилгелүү топ; **2. (обладающий инициативой)** инициативалуу, демилгелүү; **инициативный человек** демилгелүү киши.

ИНИЦИАТОР *м.* инициатор (бир иште демилге көрсөткөн киши).

ИНКАССАТОР *м. фин.* инкассатор (инкассо операциясын жүргүзүүчү адам).

ИНКАССАЦИЯ *ж. фин.* инкассация (инкассо операциясын жүргүзүү); **инкассация векселя** вексель инкассациясы.

ИНКАССИРОВАТЬ *сов. и несов. что, фин.* инкассациялоо; **инкассировать вексель** векселди инкассациялоо.

ИНКАССО *ср. нескл. фин.* инкассо (ишенүүчүнүн тапшыруусу боюнча вексель же башка документ менен акча алуу).

ИНКВИЗИТОР *м. 1. ист.* инквизитор (инквизиция мүчөсү); **2. перен.** мыкачы, катаал киши.

ИНКВИЗИТОРСКИЙ, ая, -ое **1. инквизитор 1-ге т.**; **2. перен.** катаалдык, каардуулук; **инквизиторский взгляд** каардуу көз караш.

ИНКВИЗИЦИОННЫЙ, ая, -ое **инквизиция 1-ге т.**

ИНКВИЗИЦИЯ *ж. 1. ист.* инквизиция (католик чиркөөсүнө каршы болгон көз караштар жана ошондой көз караштагы адамдарга каршы күрөшүү үчүн Рим папалары тарабынан уюштурулган 13 кылымдын башындагы сот-полициялык уюм; бул уюм чиркөөнүн душмандарына абдан мыкачылык менен мамиле кылган); **2. перен.** мыкачылык менен кыйноо, ырайымсыз катаалдык.

ИНКОГНИТО **1. нареч.** инкогнито, жашырын; жашырын ат менен, атын жашырып; **путешествовать инкогнито** жашырын саякат кылуу; **2. ср. нескл.** жашырын ат менен жүрүү; **его инкогнито раскрылось** анын жашырын ат менен жүргөнү билинип калды, анын жашырын аты билинип калды.

ИНКОРПОРАЦИЯ *ж.* инкорпорация (**1. бир нерсенин составына киргизилүү, кошулуу;** **2. юр.** укуктун кандайдыр бир тармагына тиешелүү болгон закондорду системага салып, алардын мазмунун өзгөртпөстөн бир жыйнакка киргизүү).

ИНКОРПОРИРОВАТЬ *сов. и несов. что* инкорпорациялоо.

ИНКРИМИНИРОВАТЬ *сов. и несов. что, юр.* айып коюу, күнөө коюу; айыптоо, күнөөлөө; **инкриминировать кому-л. халатное отношение к своим обязанностям** бирөөнү өзүнүн милдеттерине салкын караган деп күнөөлөө.

ИНКРУСТАЦИЯ *ж.* инкрустация (жыгач, таш же сөөктөн жасалган буюмдун оймолоруна башка материалдан басылган кооздуктар); **перламүтровая инкрустация** седеп инкрустация.

ИНКРУСТИРОВАТЬ *сов. и несов. что* инкрустациялоо.

ИНКУБАТОР *м.* инкубатор (жумурткалардан жө жө чыгаруучу жана гренадан жибек курттарын чыгаруучу аппарат).

ИНКУБАТОРИЙ м. инкубаторлор коюла турган үй.

ИНКУБАЦИОННЫЙ, ая, -ое **инкубация-га т.**; инкубациялык; **инкубационный период** инкубация мезгили (1) *жумурткадагы түйүлдүктү өстүрүү үчүн зарыл болгон убакыт*; 2) *мед. оору жуккандан тартып, анын биринчи белгисинин пайда болушуна чейин өтө турган убакыт*).

ИНКУБАЦИЯ жс. 1. инкубация (жумурткалардан жөжөлөрдү жана гренадан жибек курттарын инкубатор аркылуу чыгаруу); 2. *мед. инкубация; см. инкубационный (инкубационный период 2)*.

ИНОГДА нареч. кээде, кээ бир убакта; **иногда он там бывает** ал кээде анда болот.

ИНОГОРОДНИЙ, ая, -ее башка шаардык, башка шаарда туруучу (*о человеке*); башка шаарга жиберилүүчү (*о письме*).

ИНОЗЕМЕЦ м. уст. чет өлкөлүк киши.

ИНОЗЕМНЫЙ, ая, -ое уст. чет өлкөлүк; **иноземные обычаи** чет өлкөлүк адеттер.

ИНОЙ, ая, -ое 1. (*другой*) башка, бөлөк; **иная форма** башка форма; **это иное дело** бул башка иш; **быть иного мнения** башка пикирде болуу; **иными словами** башка сөз менен айтканда; 2. (*некоторый*) кээ бир, кайсы бир; кээде; **в иных случаях это возможно, а в иных нет** кээ бир учурларда бул мүмкүн болсо, кээ бир учурларда мүмкүн эмес; 3. *в знач. суш. м., жс. бирөө; иному нравится, а иному нет* бирөөгө жакса, бирөөгө жакпайт; **иной раз** кээде, кээ бир убакытта; **тот или иной** тигил же бул.

ИНОК м. церк. см. монах.

ИНОКИНЯ женск. р. к **инок**.

ИНОПЛЕМЁННИК м. уст. башка уруунун адамы.

ИНОПЛЕМЁННЫЙ, ая, -ое башка уруга таандык, башка элге таандык.

ИНОРОДНЫЙ, ая, -ое жат (башка); **иностранное тело** жат тело.

ИНОСКАЗАНИЕ ср. каймана сөз.

ИНОСКАЗАТЕЛЬНО нареч. каймана айтыш; каймана; **выражаться иносказательно** каймана сүйлөө.

ИНОСКАЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кайманалуу; **иносказательное выражение** каймана маанилүү сөз.

ИНОСТРАНЕЦ м. чет өлкөлүк, чет өлкөлүк адам.

ИНОСТРАНКА женск. р. к **иностранец**.

ИНОСТРАННЫЙ, ая, -ое 1. чет өлкөлүк, чет элдик; **иностранные языки** чет элдик тилдер; чет өлкөлүк тилдер; 2. тышкы; **Министерство иностранных дел** Тышкы иштер министерствосу.

ИНОХОДЕЦ м. жорго (*ат*).

ИНОХОДЬ жс. жорго жүрүш.

ИНОЯЗЫЧНЫЙ, ая, -ое: **иноязычное население** башка тилде сүйлөөчү калк; **иноязычные слова** башка тилден кирген сөздөр.

ИНСИНУАЦИЯ жс. жала, ушак.

ИНСИНУИРОВАТЬ сов. и несов. жала жабуу, ушактоо.

ИНСПЕКТИРОВАТЬ несов. кого-что инспекциялоо (*иштин тууралыгын текшерүү, контролдоо*); **инспектировать школу** мектепти инспекциялоо.

ИНСПЕКТОР м. инспектор (белгиленген эрежелердин аткарылышын текшерип туруучу кызмат адамы).

ИНСПЕКТОРСКИЙ, ая, -ое инспектор-го т.; **инспекторские обязанности** инспектордун милдеттери.

ИНСПЕКЦИЯ жс. 1. инспекция, инспекциялоо (*иштин тууралыгын текшерүү, контролдоо*); **производить инспекцию** инспекция жүргүзүү; 2. (*учреждение*) инспекция (*текшерүүчү, контролдоочу мекеме*); **санитарная инспекция** санитардык инспекция.

ИНСПИРАТОР м. инспиратор (*желектирүүчү, ээлектирүүчү, тымызын көкүтүүчү; «колтукка суу бүркүүчү»; азгыруучу*).

ИНСПИРАЦИЯ жс. инспирация, инспирациялоо, инспирация кылуу (*тымызын көкүтүү, желектирүү, куртуруу; «колтукка суу бүркүүчү»*).

ИНСПИРИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что инспирациялоо, инспирация кылуу.

ИНСТАНЦИЯ жс. инстанция (*мамлекеттик, партиялык жана профессионалдык органдардын системасындагы бири-бирине баш ийген ар бир баскыч, звено*); **суд первой инстанции** биринчи инстанция соту.

ИНСТИНКТ м. 1. биол. инстинкт (*табигый сезим, тубаса сезимдин түрткүсү менен пайдалуу аракет кылуу – турмуштук мааниси бар аракет кылуу, мис. козунун туулар менен эле эмчек издеши*); **инстинкт самосохранения** өзүн өзү сактоо инстинкти; 2. *перен.* инстинкт (*сезим*); **материнский инстинкт** эне инстинкти.

ИНСТИНКТИВНЫЙ, ая, -ое 1. биол. инстинкттүү, инстинкт менен шартталган; 2. андан тыш, эрктен тыш; **инстинктивное движение** эрктен тыш кыймыл.

ИНСТИТУТ м. 1. институт (*кээ бир жогорку окуу жайларынын, илимий-изилдөө мекемелердин жана кээ бир илимий коомдордун аты*); **педагогический институт** педагогикалык институт; **научно-исследовательский институт** илим-изилдөө институту; **энергетический институт** энергетикалык институт; **юридический институт** юридический институт; 2. *юр.* институт (*коомдук өз ара мамилелерди жөнгө салып туруучу закондордун, эрежелердин жыйындысы*); **институт общественной собственности** коомдук менчик институту.

ИНСТИТУТКА жс. уст. институтка (*падышалык Россияда революцияга чейинки дворяндык жабык орто окуу жайында тарбиялануучу кыз*).

ИНСТИТУТСКИЙ, ая, -ое институт-ка т.

ИНСТРУКТАЖ м. инструктаж (*жетекчилик көрсөтмө берүү*); **получить инструктаж** инструктаж алуу.

ИНСТРУКТИВНЫЙ, ая, -ое инструкциялуу, инструкциялык (*жетекчилик көрсөтмөлөрү бар*); **инструктивный доклад** инструкциялуу доклад.

ИНСТРУКТИРОВАНИЕ ср. инструкциялоо, инструкция берүү.

ИНСТРУКТИРОВАТЬ сов. и несов. кого инструкциюлоо, инструкция берүү.

ИНСТРУКТОР м. инструктор (*жетекчи көрсөтмө берүүчү, кандайдыр бир ишти туура жолго коюуга үйрөтүүчү киши*).

ИНСТРУКТОРСКИЙ, ая, -ое инструктор-го т.; **инструкторские курсы** инструкторлор курсу; **инструкторские обязанности** инструктордун милдеттери.

ИНСТРУКЦИЯ жс. инструкция (*жетекчилик көрсөтмөлөр; бир нерсени орундоо, аткаруу жөнүндөгү жоболор жыйындысы*); **составить инструкцию** инструкция жазуу; **согласно инструкции** инструкцияга ылайык.

ИНСТРУМЕНТ м. 1. инструмент (*аспап, шайман*); **хирургические инструменты** хирургия инструмент-

тери; **слесарный инструмент** слесардык инструмент; **2. муз. инструмент** (мис. рояль, пианино, комуз ж.б.).

ИНСТРУМЕНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. инструмент 1-ге т.**; **инструментальные стали** инструмент жасалуучу жогорку сапаттуу болот; **2. инструмент 2-ге т.**; инструменттик; **инструментальная музыка** инструмент менен аткарылуучу музыка.

ИНСТРУМЕНТАРИЙ м. тех., мед. инструментарий (кандайдыр бир атайын кесипте колдонулуучу аспаптардын, шаймандардын жыйындысы); **хирургический инструментарий** хирургиялык инструментарий.

ИНСТРУМЕНТОВАТЬ сов. и несов. что инструментовкалоо (**1. музыкалык чыгарманы оркестр менен аткарууга ылайыктоо**; **2. лит. ырдагы сөздөрдүн, тыбыштардын айкалышы, ал сөзгө бөтөнчө көркөмдүк бергидей кылып тандоо**).

ИНСТРУМЕНТОВКА жс. инструментовка (**1. музыканын теориялык бир бөлүмү**; **2. музыкалуу чыгарманы оркестр ойноого ылайыктоо, ийкемдөө**; **3. лит. ырдагы сөздөрдүн, тыбыштардын айкалышы, ал сөзгө бөтөнчө көркөмдүк бергидей кылып тандоо**).

ИНСУЛЬТ м. мед. инсульт; см. **кровоизлияние**.

ИНСУРГЕНТ м. уст. инсургент (көтөрүлүшкө катышкан киши).

ИНСЦЕНИРОВАТЬ сов. и несов. что **1. театр. сахналаштыруу** (адабий чыгарманы сахнада коюуга ылайыктоо); **2. перен. анткордук менен иштөө**.

ИНСЦЕНИРОВКА жс. **1. театр. сахналаштыруу**; **2. (постановка) инсценировкалоо**.

ИНТЕГРАЛ м. мат. интеграл (өздөрүнүн чексиз кичине бөлүктөрүнүн суммасы катарында каралуучу бүтүн чоңдук).

ИНТЕГРАЛЬНЫЙ, ая, -ое интегралдык; **интегральное исчисление** интегралдык эсептөө.

ИНТЕГРАЦИЯ жс. мат. интеграция, интеграциялоо, интегралды табуу.

ИНТЕГРИРОВАНИЕ ср. см. **интеграция**.

ИНТЕГРИРОВАТЬ сов. и несов. что, мат. интеграциялоо, интегралды табуу.

ИНТЕЛЛЕКТ м. интеллект (акыл; кишинин ойлоо жөндөмдүүлүгү); **человек с высоким интеллектом** мыкты интеллекттүү киши.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ, ая, -ое интеллектуалдык, интеллекттүү (акылга, кишинин ойлоо жөндөмдүүлүгүнө таандык); **интеллектуальные интересы** интеллектуалдык таламдар.

ИНТЕЛЛИГЕНТ м. интеллигент (окуган, маданияттуу адам, акыл эмгегинин адамы).

ИНТЕЛЛИГЕНТНОСТЬ жс. интеллигенттик (маалыматтуулук; маданияттуулук).

ИНТЕЛЛИГЕНТНЫЙ, ая, -ое интеллигент-ке т.; **интеллигентный человек** интеллигент киши.

ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ жс. собир. интеллигенция (профессиясы акыл эмгеги болгон адамдардан турган коомдун социалдык катмары); **советская интеллигенция** советтик интеллигенция.

ИНТЕНДАНТ м. воен. интендант (аскер бөлүктөрү менен мекемелерин жабдуу ишин жана аскер чарбасын башкаруучу киши).

ИНТЕНДАНТСКИЙ, ая, -ое интендантство-го т.; интенданттык; **интендантская служба** интенданттык кызмат.

ИНТЕНДАНТСТВО ср. интендантство (аскерди жабдып туруу иштерин башкаруучу мекеме).

ИНТЕНСИВНО нареч. интенсивдүүлүк менен, интенсивдүү түрдө, күчөтүп.

ИНТЕНСИВНОСТЬ жс. интенсивдүүлүк, күчөгөндүк, күчтөнгөндүк; **интенсивность труда** эмгектин күчөгөндүгү.

ИНТЕНСИВНЫЙ, ая, -ое интенсивдүү, күчөгөн, күчтөнгөн; **интенсивный труд** интенсивдүү эмгек; **интенсивное сельское хозяйство** интенсивдүү айыл чарбасы.

ИНТЕНСИФИКАЦИЯ жс. интенсификация, интенсификациялоо, интенсификациялау, күчөтүү; **интенсификация сельского хозяйства** айыл чарбасын интенсификациялау.

ИНТЕНСИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что интенсификациялоо, күчөтүү, күчөйтүү.

ИНТЕРВАЛ м. **1. интервал** (ара; аралык); **поезда проходят с интервалом в пятнадцать минут** поезддер ар бир он беш минута сайын өтүп турат; **2. физ., муз. интервал** (эки үндүн ортосундагы бийиктик айрымасы).

ИНТЕРВЕНТ м. интервент (интервенцияга катышуучу же интервенцияны уюштуруучу киши).

ИНТЕРВЕНЦИЯ жс. интервенция (бир же бир нече капиталисттик өлкөлөрдүн революциялык кыймылды тумчуктуруу, территориясын басып алуу, өз бийлигин орнотуу ж.б. максаттар менен экинчи бир өлкөнүн ички иштерине куралдуу күчтөр менен кийлигиши).

ИНТЕРВЬЮ ср. нескл. интервью (коомдук, саясий же башка ишмердин басма сөздө жарыялануучу журналист менен болгон аңгемеси); **дать интервью** интервью берүү.

ИНТЕРВЬЮЕР м. интервьюер (бирөөнү интервьюлөөчү журналист).

ИНТЕРВЬЮИРОВАТЬ сов. и несов. кого интервьюлөө, интервью алуу.

ИНТЕРЕС м. **1. (внимание)** көңүл, кызык; **слушали без всякого интереса** эч кандай көңүл койбостон угушту; **он проявил большой интерес к работе** ал ишке кызыккандыгын көрсөттү; **возбуждать интерес** кызыктыруу; **2. (занимательность)** кызык; **3. интересы мн. (необходимость, нужды)** таламдар, мүдөө, кызыкчылык; **защита государственных интересов** мамлекеттин кызыкчылыктарын коргоо; **интересы рабочего класса** жумушчу табынын таламдары; **интересы народа** элдин таламдары; **это делается в ваших интересах** бул сиздин пайдаңыз үчүн иштелип жатат; **что за интерес!** разг. эмне маани!; кандай пайда!

ИНТЕРЕСНЫЙ, ая, -ое **1. кызык**; **интересная работа** кызык иш; **интересная книга** кызык китеп; **2. сонун, жагымдуу, көрктүү, сүйкүмдүү**; **интересная наружность** сонун кебете, сүйүктүү кебете; **в интересном положении** разг. уст. боюнда бар.

ИНТЕРЕСОВАТЬ несов. кого кызыгуу, кызыктыруу, иши болуу, жумушу болуу; **его интересует литература** ал адабиятка кызыгат; **это меня не интересует** бул мени кызыктырбайт.

ИНТЕРЕСОВАТЬСЯ несов. кем-чем кызыгуу, жакшы көрүү; **он интересуется техникой** ал техниканы жакшы көрөт, ал техникага кызыгат.

ИНТЕРМЕДИЯ жс. театр. интермедия (драма ойунда эки көшөгөнүн аралыгында аткарылуучу кулкүлүү пьеса).

ИНТЕРНАТ *м.* интернат (1. окуу жайынын алдында окуучуларга арналган жатакана; 2. жабык окуу жайы; мында окуучулар окуйт жана ошол жайда турат).

ИНТЕРНАЦИОНАЛ *м.* 1. (международное объединение) Интернационал (эл аралык бирикме); **Коммунистический Интернационал** Коммунисттик Интернационал; 2. (гимн) Интернационал (коммунисттик партиянын гимни).

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМ *м.* интернационализм (пролетариаттын эл аралык тилектешиги; бардык элдердин эркиндигин жана тең укуктуулугун коргоо).

ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТ *м.* интернационалист (интернационализмди жактоочу, интернационализмдин жолун жолдоочу киши).

ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое интернациональный; эл аралык.

ИНТЕРНИРОВАНИЕ *ср. полит.* интернирование, интернирдөө, интернировать кылуу (1. согушун жаткан мамлекеттин войсколору калыс мамлекеттин территориясына кирген кезде аларды ошол калыс мамлекеттин кармашы жана куралсыздандырышы; 2. душмандын граждандарын согуш бүткөнгө чейин эркинен ажыратуу).

ИНТЕРНИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, полит.* интернирдөө, интернировать кылуу.

ИНТЕРПЕЛЛИРОВАТЬ *сов. и несов. полит.* интерпелляциялоо, интерпелляция кылуу.

ИНТЕРПЕЛЛЯЦИЯ *жс. полит.* интерпелляция, интерпелляциялоо, интерпелляция кылуу (буржуазиялык өлкөлөрдө – өкмөттүн жалпы саясаты же айрым министрдин аракетин жөнүндө парламенттин депутатынын атайын суроосу).

ИНТЕРПОЛИРОВАТЬ *сов. и несов. что* интерполяциялоо, интерполяция кылуу.

ИНТЕРПОЛЯЦИЯ *жс.* интерполяция, интерполяциялоо, интерполяция кылуу (автордук текстке башка бирөөлөрдүн сөздөрүн же фразаларын киргизиши).

ИНТЕРПРЕТАТОР *м.* интерпретатор, интерпретация кылуучу, интерпретация берүүчү.

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ *жс.* интерпретация, интерпретациялоо, интерпретация кылуу (түшүнүктөрдүн же тексттердин маанисин ачуу, түшүндүрүү); **интерпретация текста** текстти интерпретациялоо; **интерпретация рөли театр.** ролду интерпретациялоо (ролду өзүнүн түшүнүшүнчө чыгармачылык менен аткаруу).

ИНТЕРПРЕТИРОВАТЬ *сов. и несов. что* интерпретациялоо, интерпретация кылуу.

ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ *жс. физ.* интерференция (тыбыш, үн, жарык толкундарынын жана башка толкундардын аларды бири-биринин үстүнө койгон кезде өз ара аракеттешүүлөрү).

ИНТИМНО *нареч.* сырдаштык менен, ынактык менен.

ИНТИМНОСТЬ *жс.* сырдаштык, ынактык (жакындык, достук); **интимность в обращении** сырдаштык менен мамиле кылуу.

ИНТИМНЫЙ, ая, -ое 1. (задушевный, близкий) сырдаш, ынак, татуу; **интимный друг** сырдаш дос; **вести интимный разговор** сырдашуу, сырдашып сүйлөшүү; 2. (скрываемый от других) жашырын, башкаларга айтылбай турган; **интимная сторона жизни** турмуштун жашырын жагы (мис. эрди-катындын турмушу).

ИНТОКСИКАЦИОННЫЙ, ая, -ое интоксикацияга т.

ИНТОКСИКАЦИЯ *жс. мед.* интоксикация (организмдин уу менен уулануусу).

ИНТОНАЦИЯ *жс.* интонация (үндүн көтөрүңкү же басаң айтылышы); **вопросительная интонация** суроолуу интонация.

ИНТОНИРОВАТЬ *несов.* интонация менен айтуу.

ИНТРИГА *жс.* 1. интрига (арамзалык, кандайдыр бир максатты көздөп жашырын, тымызын жаман ниетте болуу); **вести интригу** против кого-л. бирөөгө каршы интрига жасоо (жаман иш кылуу); 2. *лит.* интрига (адабияттык чыгармада негизги аракеттин өнүгүшү; персонаждардын арасындагы тартыш, чатылыш); **роман с запутанной интригой** чатышкан интригалуу роман.

ИНТРИГАН *м.* интриган (интрига жүргүзүүчү адам).

ИНТРИГАНКА *женск. р. к* интриган; интриганка.

ИНТРИГАНСТВО *ср.* интриганчылдык; см. **интрига** 1.

ИНТРИГОВАТЬ *несов.* 1. *против кого-чего* интрига жүргүзүү; 2. *кого-что (возбуждать интерес)* кызыктыруу; **это меня очень интригует** бул мени абдан кызыктырат.

ИНТРОДУКЦИЯ *жс. муз.* интродукция (кириш сөз; музыкалуу чыгарманын киришүү бөлүгү).

ИНТУИТИВНО *нареч.* интуиция менен (сезүү, туюу).

ИНТУИТИВНЫЙ, ая, -ое интуитивдик (интуицияга негизделген).

ИНТУИЦИЯ *жс.* интуиция (сезим; туюу билүү); **по интуиции** интуиция боюнча (сезим боюнча).

ИНФАНТИЛИЗМ *м.* инфантилизм (чоңойсо да, балалык дене түзүлүш жана балалык мүнөз сакталып калуу).

ИНФАНТИЛЬНОСТЬ *жс. см.* инфантилизм.

ИНФАНТИЛЬНЫЙ, ая, -ое инфантилизм-ге т.; инфантилдүү; **инфантильный человек** инфантилдүү киши.

ИНФАРКТ *м. мед.* инфаркт (оорунун бир түрү).

ИНФЕКЦИОННЫЙ, ая, -ое инфекцияга т.; инфекциялуу, жугуштуу; **инфекционное заболевание** инфекциялуу оору, жугуштуу оору.

ИНФЕКЦИЯ *жс.* инфекция (оору туудуруучу нерсени организмге кириши; оору жугуу).

ИНФИЛЬТРАТ *м. мед.* инфильтрат (оору процессинин натыйжасында организмге клеткалык элементтердин чогулуп калышы).

ИНФИЛЬТРАЦИЯ *жс. мед.* инфильтрация (организмдин ткандарында жана клеткаларында аларга жат болгон заттардын кирүү жана жыйналуу процесси).

ИНФИНИТИВ *м. грам.* инфинитив (этиштин жаксыз формасы; мис. **читать, ходить, мыться, возиться** ж.б.; кыргыз тилинде бул форма жок).

ИНФЛЯЦИЯ *жс. эк.* инфляция (капитализм убагында кагаз акчанын керек болгон өлчөмдөн алда канчалык көп чыгып кетиши жана ошонун аркасында анын баасызданышы; муну капиталисттер эмгекчилерди эксплуатациялоо үчүн жана мамлекеттик расхдорду алардын мойнуна жүктөө үчүн пайдаланышат).

ИНФОРМАТОР *м.* информатор (информация кылуучу, бир нерседен кабарландырып туруучу).

ИНФОРМАЦИОННЫЙ, ая, -ое информация-га т.; информациялык; **информационное бюро** информация бюросу; **информационное сообщение** информациялык билдирүү.

ИНФОРМАЦИЯ жс. информация (иштин ал-жайы жөнүндө билдирүү; бир нерсенин ал-абалын билдирүү); **газетная информация** газеталык информация; **получить информацию** информация алуу; **дать информацию** информация берүү.

ИНФОРМИРОВАТЬ сов. и несов. кого информация берүү, информация кылуу (билдирүү; маалымат берүү); **он меня информировал о предстоящем собрании** ал мага боло турган чогулуш жөнүндө информация кылды.

ИНФРАКРАСНЫЙ, ая, -ое: **инфракрасные лучи** физ. инфра-кызыл шоолалар (кызыл шоолалардыкына караганда толкундары абдан узун болгон, көзгө көрүнбөгөн. жылуулук шоолалары).

ИНФУЗОРИЯ жс. зоол. инфузория (көзгө илээшипеген, микроскопто гана көрүнө турган бир клеткалуу жаныбар).

ИНЦИДЕНТ м. инцидент (окуя, жаңжал кагышуу); **пограничный инцидент** чек аралык инцидент; **инцидент исчерпан** жаңжал (чатак) бүттү.

ИНЪЕКЦИЯ жс. мед. инъекция, инъекция кылуу, инъекциялоо (шприц менен теринин астына суюк дарыны жиберүү); **инъекция камфары** камфара инъекциялоо; **сделать инъекцию** инъекция жасоо.

ИОН м. физ. ион (электр заряды бар атом).

ИОНИЗАЦИЯ жс. ионизация (1. физ. иондордун пайда болушу; 2. мед. иондор аркылуу организмге дары заттарын киргизүү).

ИОНИЗИРОВАТЬ несов. что, физ., мед. ионизация кылуу, ионизациялоо.

ИОННЫЙ, ая, -ое **ион-го т.**; **ионная теория** ион теориясы.

ИПОТЕКА жс. эк. ипотека (1. капиталисттик өлкөлөрдө – жер, имарат ж.б. кыймылдабас (өлүү) мүлктөрдү залогго коюу аркылуу ссуда алуу; 2. кыймылдабас (өлүү) мүлктү залогго коюп алынган карыз).

ИПОТЕЧНЫЙ, ая, -ое **ипотека-га т.**; ипотекалык; **ипотечный банк** ипотекалык банк.

ИПОХОНДРИК м. ипохондрик (ипохондриа менен ооруган киши).

ИПОХОНДРИЯ жс. ипохондриа (ооруп калдым го деген кыялга батып эле сарсанаа болуп куру шектенип корко берүүчүлүк); **страдать ипохондрией** ипохондриа болуу.

ИППОДРОМ м. ипподром (ат чабылуучу жай).

ИПРИТ м. хим. иприт (ууктурма нерсе катарында колдонулуучу, бир аз горчица жыты бар майсымак, түсүз суюктук).

ИРАНЕЦ м. ирандык.

ИРАНКА женск. р. к иранец.

ИРАНСКИЙ, ая, -ое **Иран-га, иранец-ке т.**; **иранские языки** иран тилдери.

ИРАНЦЫ мн. ирандыктар.

ИРИДИЙ м. хим. иридий (абдан жогорку температурада эрүүчү оор металл).

ИРИС I м. бот. чекилдек (өсүмдүк).

ИРИС II м. ирис (төрт чарчы, күрөң түстөгү конфетанын бир түрү).

ИРЛАНДЕЦ м. ирландец, ирландиялык.

ИРЛАНДКА женск. р. к ирландец.

ИРЛАНДСКИЙ, ая, -ое **Ирландия-га, ирландец-ке т.**

ИРЛАНДЦЫ мн. ирландецтер, ирландиялыктар.

ИРОНИЗИРОВАТЬ несов. шылдыңдоо, шылдың кылуу.

ИРОНИЧЕСКИ нареч. шылдыңдап.

ИРОНИЧЕСКИЙ, ая, -ое шылдыңдаган, шылдың кылган; **ироническая улыбка** шылдыңдаган күлкү.

ИРОНИЯ жс. ирония, шылдың келеке (тымызын шылдың кылуу); **ирония судьбы** тагдырдын тамашасы (адам таң каларлык кокустук).

ИРРАДИАЦИЯ жс. физ. иррадиация (караңгы фондо жарык буюмдун өзүн чыныгы өлчөмүнөн чоңураак кылып көрсөтүүчү оптикалык кубулуш).

ИРРАЦИОНАЛЬНОСТЬ жс. иррационалдуулук (1. филос. идеалисттик философияда – акыл жетпестик; 2. мат. так өлчөнбөстүк).

ИРРАЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. филос. иррационалдуу (идеалисттик философияда – акыл жетпеген нерсе); 2. мат. иррационалдуу (так өлчөнбөй турган); **иррациональные числа** иррационалдуу сандар.

ИРРЕГУЛЯРНЫЙ, ая, -ое иррегулярдык (белгилүү тартипке, уставга ж.б. багынбаган); **иррегулярные войска** иррегулярдык войсколор (жакишы, уюшулбаган; өзүнүн түзүлүшү жана үйрөтүлүшү жагынан регулярдык армиядан айрымалануучу войсколор).

ИРРИГАТОР м. ирригатор (1. с.-х. ирригация боюнча специалист; 2. мед. жараны ж.б. жууш үчүн ыңтайланган аспап).

ИРРИГАЦИОННЫЙ, ая, -ое **ирригация-га т.**; ирригациялык; **ирригационная система** ирригациялык система (сугаруу ишине арналган канал, алыш, арык ж.б.).

ИРРИГАЦИЯ жс. ирригация (1. с.-х. эгин сугаруу; 2. мед. жараны ж.б. жуу).

ИС- приставка; каткалаң үнсүздөрдүн алдында «из-» ордуна жазылат.

ИСК м. юр. доо (граждандык талашты чечүү үчүн сотко берилген арыз); **гражданский иск** граждандык доо; **встречный иск** каршы доо (жоопкердин добогерге койгон доосу); **предъявить иск** доолоо, доо кылуу.

ИСКАЖАТЬ несов. см. **искажить**.

ИСКАЖАТЬСЯ несов. 1. см. **искажиться**; 2. страд. к **искажать**.

ИСКАЖЕНИЕ ср. 1. бузуу, бурмалоо, бузуп көрсөтүү, бурмалап көрсөтүү; **искажение фактов** фактыларды бурмалап көрсөтүү; 2. (ошибка) жаңылыш, ката; **в тексте имеются грубые искажения** текстте одоно каталар бар.

ИСКАЖЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **искажить**; 2. прил. бузулган, бузулуп көрсөтүлгөн (туура келбей турган өзгөрүүлөр киргизилип бузулган).

ИСКАЗИТЬ сов. что 1. бузуу, бурмалоо, бузуп көрсөтүү, бурмалап көрсөтүү; **исказить факты** фактыларды бурмалап көрсөтүү; **исказить смысл** маанисин бузуу; 2. (изменить выражение лица) бузуу, өзгөртүү; **боль исказила его лицо** оору анын бети-башын бузду, оору анын бети-башын өзгөрттү.

ИСКАЗИТЬСЯ сов. 1. бузулуу, бурмалануу; 2. (о лице) бузулуу, өзгөрүү; **его лицо искажилось от боли** ооруганда анын бети-башы бузулуп кетти.

ИСКАЛЁЧЕННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **искалечить**; **2.** прил. майып болгон.

ИСКАЛЁЧИТЬ сов. кого-что **1.** майып кылуу; **2.** перен. бузуу, сындыруу.

ИСКАЛЁЧИТЬСЯ сов. майып болуу.

ИСКАЛЫВАТЬ несов. см. **исколоть**.

ИСКА́НИЕ ср. **1.** издөө; **2.** **иска́ния** мн. издөө, умтулуу (жаңы нерсе табууга умтулуу, илим жана искусстводо жаңы жолдор издөө); **твóрческие иска́ния** чыгармачылык издөөлөр, чыгармачылык умтулуулар.

ИСКА́ТЕЛЬ м. издөөчү, издеп жүрүүчү; **иска́тели жёмчуга** бермет издөөчүлөр; **иска́тель приключений** укмуштуу окуяларга учуроону издөөчү адам.

ИСКА́ТЬ несов. кого-что, чего издөө; **иска́ть ну́жную кн́игу** керектүү китепти издөө; **иска́ть рабо́тников** кызматкерлер издөө; **иска́ть гла́зми** кароо; **искать со-вета** у кого-л. бирөө менен кеңешүү; **иска́ть по́вода** шылтоо издөө; **иска́ть спасе́ния** калканч издөө.

ИСКЛЮЧА́ТЬ несов. см. **исключить**.

ИСКЛЮЧА́Я **1.** дееприч. от **исключать**; **2.** предлог с род. п. дан башкасы; бөлөк; **исключая меня́** менден башкасы; **собрались все, исключая одного** бирөөнөн башкасынын баары чогулду; **не исключая** -га чейин; **пришли́ все, не исключая дете́й** балдарга чейин калбай келишти.

ИСКЛЮЧЕ́НИЕ ср. чыгаруу, чыгарып таштоо, алып таштоо; **исключение из спи́сков** тизмеден чыгаруу; **в ви́де исклю́чения** исключение кылып, исключение катарында; **все без исклю́чения** бардыгы; **за исклю́чением** -дан башкасы; **пришли́ все за исклю́чением Аса́на** Асандан башкасынын баары келди.

ИСКЛЮЧИТЕ́ЛЬНО нареч. **1.** (очень, особенно) артыкча, өтө, эң эле; **исключительно интересная книга** эң эле кызык китеп; **2.** (лишь, только) жалаң эле, жалаң гана, ылгый гана; **премию получили исключительно отличники** сыйлыкты жалаң эле отличниктер алышты.

ИСКЛЮЧИТЕ́ЛЬНОСТЬ жс. өзгөчөлүк, айрыкчалык (сейректик); **исключительность тако́го явле́ния** мындай кубулуштун айрыкчалыгы.

ИСКЛЮЧИТЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (особый, особенный) өзгөчө, бөтөнчө, айрыкча, артыкча; **исключительное положение** өзгөчө абал; **исключительные права́** айрыкча укуктар; **исключительные полномо́чия** бөтөнчө полномочиелер; **исключительный слúчай** бөтөнчө учур; **2.** разг. (очень хороший) эң сонун; **исключительный това́р** абдан мыкты товар, эң сонун товар.

ИСКЛЮЧИ́ТЬ сов. **1.** кого-что чыгаруу, чыгарып таштоо, алып таштоо; **исключи́ть из спи́сков** тизмеден чыгаруу; **2.** что (не допустить) эсепке албоо.

ИСКОВЕ́РКА́ННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **исковать**; **2.** прил. майрыйган, бузулган, бурмаланган.

ИСКОВЕ́РКА́ТЬ сов. **1.** что (испортить) майрыйтуу, бузуу, сындыруу; **2.** кого-что (морально) бузуу, сындыруу, бурмалоо; **3.** что, перен. бузуп сүйлөө (айтуу) же бузуп жазуу, так айта албоо; **он искове́ркал мою́ фами́лию** ал менин фамилиямды бузуп айтты же жазды.

ИСКОВО́Й, ая, -ое иск-ге т.; **исковое́ заявле́ние** доо арызы.

ИСКОЛЕСИ́ТЬ сов. что, разг. чыгуу, кыдырып чыгуу, айланып чыгуу, тегеренип чыгуу; **он исколеси́л весь Крым** ал Крымды бүт кыдырып чыккан.

ИСКЛОТИ́ТЬ сов. кого, разг. уруу, тепкилөө, сабоо, уруп таштоо, тепкилеп таштоо.

ИСКЛО́ТЬ сов. кого-что саюу, сайгылап таштоо, сайгылап бүтүрүү, сайып алуу, чанчып алуу; **исколóть па́лец иголкой** бармакты ийне менен сайып алуу.

ИСКЛО́ТЬСЯ сов. сайылуу, сайылышуу, сайдырып алуу.

ИСКО́МЫЙ, ая, -ое мат. **1.** изделүүчү, изделген; **иско́мая величина́** изделүүчү чоңдук; **2.** в знач. сущ. ср. изделүүчү сан; **найти́ иско́мое** изделүүчү санды табуу.

ИСКОНИ́ нареч. уст. эзелкиден, эзелкиден бери, атам замандан бери; **э́тот поря́док существова́л искони́** бул атам замандан бери келаткан тартип.

ИСКО́ННЫЙ, ая, -ое жергиликтүү, эзелки, атам замандагы; **иско́нный жи́тель** жергиликтүү адам.

ИСКОПА́ЕМОЕ ср. см. **ископаемый** **4.**

ИСКОПА́ЕМЫЙ, ая, -ое **1.** казып алынуучу (жер астынан казып чыгарылуучу); **ископа́емые мине́ралы** казып алынуучу минералдар; **2.** **ископа́емые** мн. кендер (жер астынан казып алынуучу кендер, минералдар); **по́лезные ископа́емые** пайдалуу кендер; **3.** **палеонт.** казып алынган; **ископа́емые живо́тные и расте́ния** казып алынган айбандар жана өсүмдүктөр (тарыхка чейин жашаган жаныйбарлар же өсүмдүктөр); **4.** в знач. сущ. ср. перен. презр. эң эле эски адат, көз караш менен жашоочу.

ИСКОПА́ТЬ сов. что, разг. казгылап таштоо; **он ископа́л весь двор** ал короонун баарын казгылап таштады.

ИСКОРЕ́НЕНИЕ ср. жок кылуу, жоюу, тамырына балта чабуу, соолтуу; **искорене́ние предрассúдков** жок нерсеге ишенүүчүлүктүн тамырына балта чаап жок кылуу.

ИСКОРЕ́НИТЬ сов. что жок кылуу, жоюу, тамырына балта чабуу, соолтуу.

ИСКОРЕ́НИТЬСЯ сов. жок болуу, жоюлуу, соолуу.

ИСКОРЕ́НЯТЬ несов. см. **искоренить**.

ИСКОРЕ́НЯТЬСЯ несов. **1.** см. **искорениться**; **2.** страд. к **искоренять**.

ИСКО́СА нареч. көздүн кыйыгы менен; **иско́са погля́дывать на кого-л.** бирөөгө көздүн кыйыгы менен кароо.

И́СКРА жс. учкун; **вы́бить и́скру из ка́мня** таштан учкун чыгаруу; **электри́ческая и́скра** электр учкуну; **и́скра наде́жды** ишеничтин чети; **и́скры из глаз посы́пались** көздөн от чагылды.

И́СКРЕННЕ нареч. ак ниети менен, чын жүрөктөн.

И́СКРЕННИЙ, яя, -ее ак ниет, ак ниеттүү, чын жүрөктөн; **и́скренняя ра́дость** чын жүрөктөн кубануу; **и́скренний челове́к** ак ниет киши.

И́СКРЕННОСТЬ жс. ак ниеттик, ак ниеттүүлүк; **гово́рить с и́скренностью** ак ниеттүүлүк менен айтуу.

ИСКРИВИ́ТЬ сов. что ийрейтүү; **искриви́ть гвоздь** мыкты ийрейтүү.

ИСКРИВИ́ТЬСЯ сов. **1.** (напр. о гвозде) ийрейүү; **2.** (напр. о лице) кыйшаюу.

ИСКРИВЛÉНИЕ ср. **1.** ийрейтүү, ийрейүү; **2.** кыйшаюу; **искривле́ние позвонóчника** мед. кыр арканын кыйшайышы; **3.** перен. бузуу, бурмалоо.

ИСКРИВЛЯ́ТЬ несов. см. **искривить**.

ИСКРИВЛЯ́ТЬСЯ несов. **1.** см. **искривиться**; **2.** страд. к **искривлять**.

ИСКРИ́СТЫЙ, ая, -ое жылтырак, жылтылдак, кайнаган; **искри́стое ви́но** кайнаган вино.

ИСКРИТЬСЯ *несов.* жалт-жулт этүү, жылт-жылт этүү, жаркылдоо, жылтылдоо, жылтыроо; **снег искрился на солнце** күн тийгенде кар жылтылдап турду.

ИСКРОМЁТНЫЙ, ая, -ое **1.** учкундуу, чертме, кыжылдама; **искромётное вино** чертме вино; **2. перен.** жаркылдаган, жарк эткен; **искромётный взгляд** жарк эткен көз караш.

ИСКРОМСАТЬ *сов. что, разг.* иретсиз кескилеп таштоо, иретсиз туурагылап таштоо; **искромсать всю материю** кездеменин баарын иретсиз кескилеп таштоо.

ИСКРОШИТЬ *сов. 1. что* майдалоо, тууроо; **2. кого, перен. разг.** кырып-жоюу.

ИСКРОШИТЬСЯ *сов.* майдалануу, тууралуу, үбөлөнүү.

ИСКУПАТЬ I *сов. кого, разг.* чөмүлдүрүү, киринтүү, жууш; **искупать ребёнка** баланы киринтүү.

ИСКУПАТЬ II *несов. см. искупить.*

ИСКУПАТЬСЯ I *сов. разг.* чомулуу, сууга түшүү, киринүү, жууну; **искупаться в озере** көлгө түшүү.

ИСКУПАТЬСЯ II *несов. 1. см. искупиться; 2. страд. к искупать II.*

ИСКУПИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **искупительная жертва** садага; садагага чабылган.

ИСКУПИТЬ *сов. что 1. (заслужить прощение)* жууш; **искупить свою вину** өзүнүн күнөөсүн жууш; **2. (возместить)** толтуруу; **искупить убытки** зыянды толтуруу.

ИСКУПИТЬСЯ *сов.* кечирилүү.

ИСКУПЛЕНИЕ *ср.* жууш; **искупление вины** күнөөнү жууш.

ИСКУС *м. уст.* сыноо (азгырыкка берилүү, берилбөө жагынан текшерүү).

ИСКУСАТЬ *сов. кого-что* тиштөө, тиштегилөө; **его искусила собака** аны ит каап алды.

ИСКУСИТЕЛЬ *м.* азгыргыч.

ИСКУСНИК *м. разг.* чебер, уста; **он большой искусник в своём деле** ал өз ишине абдан чебер.

ИСКУСНИЦА *женск. р. к искусник.*

ИСКУСНО *нареч.* сонун, кыйын, чебердик менен.

ИСКУСНЫЙ, ая, -ое **1. (умелый)** чебер, уста, мыкты; **искусный стрелок** мыкты аткыч (көзгө аткан мерген); **2. (мастерски исполненный)** чебердик менен иштелген, кылдаттык менен иштелген; **искусный узор** чебердик менен салынган оймо-чийме.

ИСКУССТВЕННО *нареч.* жасалма (табийгы эмес).

ИСКУССТВЕННОСТЬ *жс.* жасалмалуулук, тубаса эместик.

ИСКУССТВЕННЫЙ, ая, -ое **1. (не природный)** жасалма (табийгы эмес); **искусственный шёлк** жасалма жибек; **искусственные зубы** жасалма тиштер; **искусственное дыхание** *мед.* жасалма дем алдыруу (токтолгон дем алууну кайта жүргүзүү); **искусственное питание** *мед.* жасалма тамактандыруу (организмге тамакты башкача жол менен жиберүү); **2. (притворный)** кара күчкө, анткор, калп эле; **искусственный смех** анткор күлкү.

ИСКУССТВО *ср. 1.* искусство (чыгармалуу көркөм иштин бир тармагы); **произведения искусства** искусство чыгармалары; **2. (умение, мастерство)** искусство, кылдаттык, чебердик, чеберчилик; **военное искусство** согуштук искусство; **он работает с большим искусством** ал чоң чеберчилик менен иштейт; **из любви к**

искусству ишти сүйгөндүктөн гана; **по всем правилам искусства** *разг.* искусствонун бардык эрежеси боюнча.

ИСКУССТВОВЕД *м.* искусство илими жагынан специалист.

ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ *ср.* искусство илими (искусство, анын теория жана тарыхы жөнүндөгү илим).

ИСКУССТВОВЗНАНИЕ *ср. см. искусствоведение.*

ИСКУШАТЬ *несов. кого-что* азгыруу, кызыктыруу, сынап көрүү; **искушать судьбу** тагдырды сынап көрүү.

ИСКУШЕНИЕ *ср.* азгыруу, кызыктыруу; **поддаваться искушению** бирөөнүн азгырган тилине кирүү, кумарлыкка берилүү; **вводить в искушение** кызыктыруу, азгыруу.

ИСКУШЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от искушать; 2. прил.** далайды көргөн, тажрыйбадан үйрөнгөн, сыноодон өткөн, такшалган, тажрыйбалуу; **искушённый опытом** тажрыйбада көрүп үйрөнгөн; **искушённый в боях** уруштарда жүрүп такшалган.

ИСЛАМ *м. рел.* ыслам.

ИСЛАНДЕЦ *м.* исландец, исландиялык.

ИСЛАНДКА *женск. р. к исландец;* исландка.

ИСЛАНДСКИЙ, ая, -ое **Исландия-га, исландец-ке т.; исландский** **✧** *мох* түндүктө өсүүчү энчилчек.

ИСЛАНДЦЫ *мн.* исландецтер, исландиялыктар.

ИСПАКОСТИТЬ *сов. что, разг.* булгап бүтүрүү, булгап таштоо, булгап ыраспасын чыгарып салуу.

ИСПАНЕЦ *м.* испан, испанец, испаниялык.

ИСПА́НКА I *женск. р. к испанец;* испанка.

ИСПА́НКА II *жс. (болезнь)* сасык тумоо сыяктуу оору.

ИСПА́НСКИЙ, ая, -ое **Испания-га, испанец-ке т.; испанский язык** испан тили.

ИСПА́НЦЫ *мн.* испанецтер, испаниялыктар.

ИСПАРЕ́НИЕ *ср. 1.* буулануу, бууга айлануу; **процесс испарения** бууга айлануу процесси; **2. чаще мн.** буу (бууга айлануучу заттар); **вредные испарения** зыяндуу буулар.

ИСПА́РИНА *жс.* тер; **у больного испарина** оору кишинин тери бар.

ИСПАРИ́ТЕЛЬ *м. тех.* испаритель (сууну дистилляция кылуучу аппарат).

ИСПАРИ́ТЬ *сов.* буулантуу, бууга айлантап жиберүү.

ИСПАРИ́ТЬСЯ *сов. 1. (обратиться в пар)* бууга айлануу, бууга айланып бүтүү; **вода испарилась** суу бууга айланды; **2. перен. разг. (исчезнуть)** жок болуп кетүү; **он куда-то испарился** ал бир жакка кетип жок болду.

ИСПАРЯ́ЕМОСТЬ *жс.* буулангычтык; **испаряемость воды** суунун буулангычтыгы.

ИСПАРЯ́ТЬ *несов. см. испарить.*

ИСПАРЯ́ТЬСЯ *несов. см. испариться.*

ИСПА́ЧКАТЬ *сов. кого-что* булгоо, булгап таштоо, кирдетүү; **испачкать руки чернилами** колду сыя менен булгоо.

ИСПА́ЧКАТЬСЯ *сов.* булгануу, кирдөө; **испачкаться в краске** боёкко булгануу.

ИСПЕПЕЛ́ИТЬ *сов. кого-что* күл кылып жиберүү, жок кылуу, өрттөп жиберүү.

ИСПЕПЕЛ́ЯТЬ *несов. см. испепелить.*

ИСПЕЧЁ́ННЫЙ, ая, -ое *прич. от испечь; ✧* **вновь испечённый** *разг. шутол.* жаңыдан эле жетилген.

ИСПЕЧЬ *сов. что* бышыруу, бышырып бүтүү, жаап бүтүү; **испечь хлеб** нан бышырып бүтүү.

ИСПЕЧЬСЯ *сов.* бышуу; **пирог хорошó испёкся** пирог жакшы бышыптыр.

ИСПЕЩРИТЬ *сов. что* 1. так-так кылуу, кара ала кылуу; **испещрить пятнами** так менен кара ала кылуу; 2. (*мелко исписать*) майда жазуу менен толтуруу.

ИСПЕЩРИТЬСЯ *сов.* кара ала (так-так) болуу.

ИСПЕЩРЯТЬ *несов. см. испещрить.*

ИСПИСАТЬ *сов. что* 1. (*заполнить написанным*) жазуу менен толтуруу; **я исписал целую тетрадь** мен бир дептерди бүт жазуу менен толтурдум; 2. *разг. (израсходовать)* жазып бүтүрүү; **я исписал весь карандаш** мен карандашты жазып бүтүрдүм.

ИСПИСАТЬСЯ *сов. разг.* 1. жазылып түгөнүү (*карандаш ж.б. жөнүндө*); 2. *перен. разг. (напр. о писателе)* жаза берип, чыгармачылык жөндөмдүүлүгүн жоготуу.

ИСПИСЫВАТЬ *несов. см. исписать.*

ИСПИСЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. исписаться;* 2. *страд. к исписывать.*

ИСПИТОЙ, ая, -ое *разг.* жабыккан, жүдөгөн; **испитое лицо** жабыккан өң.

ИСПИТЬ *сов. чего, обл.* ичүү, бир аз ичүү; **испить молока** сүттөн бир аз ичүү; **испить чашу страданий** оор кайгыны баштан өткөрүү.

ИСПОВЕДАНИЕ *ср. церк.* 1. (*действие*) тобо кылуу, тобо кылдыруу; 2. *дин.*

ИСПОВЕДАТЬ *сов. и несов. см. исповедовать* 1, 2.

ИСПОВЕДАТЬСЯ *сов. разг. см. исповедоваться.*

ИСПОВЕДОВАТЬ 1. *сов. и несов. кого, церк.* тобо кылдыруу (*поп динчил адамдын күнөөсүн айттырып, кечирүү*); 2. *сов. и несов. кого, перен.* бир нерсе жөнүндө терип-тепчип сурап билүү; 3. *несов. что* таануу, тутуу; **исповедовать мусульманство** мусулман динин тутуу.

ИСПОВЕДОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов. кому, у кого, церк.* тобо кылуу (*күнөөгө кечирим сурап сыйынуу*); 2. *сов. и несов. кому, перед кем, перен. (признаться)* ички сырларын айтуу же жазуу; 3. *несов. страд. к исповедовать.*

ИСПОВЕДЬ 1. *церк.* тобо кылуу, күнөөсүн моюнга алып, кечирим суроо; 2. *перен.* өз оюн, ички сырларын ачык айтуу же жазуу.

ИСПОДВОЛЬ *нареч. разг.* аз-аздап, акырындык менен; **исподволь подготовиться к дороге** акырындык менен жолго даярдануу.

ИСПОДЛЮБЬЯ *нареч.* көздүн төбөсү менен; **глядеть исподлбья** көздүн төбөсү менен кароо.

ИСПОДТИШКА *нареч.* тымызын, астыртан, билдирбестен; **действовать исподтишка** тымызын иш кылуу.

ИСПОКОН: **испокон веку** или **испокон веков** эзел-киден бери; атам замандан бери.

ИСПОЛИН *м.* алп, баатыр, дөө; **исполины науки** *перен.* абдан чоң окумуштуулар; атактуу окумуштуулар.

ИСПОЛИНСКИЙ, ая, -ое эң эле чоң, алптай чоң, дөөдөй; **человек исполинского роста** абдан узун бойлуу киши.

ИСПОЛКОМ *м. (исполнительный комитет)* исполком, атком (*аткаруу комитети*).

ИСПОЛНЕНИЕ *ср.* 1. аткаруу, орундоо; **приступить к исполнению обязанностей** милдеттерди аткарууга киришүү; **исполнение приказания** буйрукту аткаруу; **проверка исполнения** аткарылышын текшерүү; 2. (*напр.*

о пьесе) аткаруу, ойноо; **в исполнении кого-л. бирөөнүн** аткаруусунда; **приводить в исполнение** аткаруу, иш жүзүнө ашыруу; **приговор приведён в исполнение** өкүм иш жүзүнө ашырылды; **во исполнение чего-л. бир нерсени** орундоо максаты менен.

ИСПОЛНЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от исполнить;* 2. *прил.* толгон; **исполненный энергии** кайраты толгон; **исполненный гордости** сыймык менен жүргөн.

ИСПОЛНИМОСТЬ *ж.* аткарылууга мүмкүндүк, орундалууга мүмкүндүк; **исполнимость желания** тилектин орундалууга мүмкүндүгү.

ИСПОЛНИМЫЙ, ая, -ое аткарууга мүмкүн болгон, орундоого мүмкүн болгон; **легко исполнимое желание** оңой орундалуучу тилек.

ИСПОЛНИТЕЛЬ *м.* 1. аткаруучу, орундоочу; 2. (*артист*) аткаруучу, ойноочу; **исполнитель народных песен** эл ырларын аткаруучу.

ИСПОЛНИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к исполнителю.*

ИСПОЛНИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* аткаргычтык, орундаткычтык.

ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. **исполнение 1-ге т.;** аткаруучу, орундоочу; **исполнительный комитет** аткаруу комитети; **исполнительная власть** аткаруучу бийлик; **исполнительные органы** аткаруучу органдар, аткаруу органдары; 2. (*старательный*) аткаргыч, элпек; **исполнительный работник** элпек кызматкер; **исполнительный лист** *юр.* аткаруу барагы.

ИСПОЛНИТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **исполнение 2-ге т.;** **исполнительское мастерство** аткаруу усталыгы.

ИСПОЛНИТЬ *сов. что* 1. (*выполнить*) аткаруу, орундоо; **исполнить приказ** буйрукту аткаруу; **исполнить поручение** тапшырманы орундоо; **он исполнил своё обещание** ал өзүнүн убадасын орундады; 2. (*об артисте*) аткаруу, ойноо; **исполнить романс** романс аткаруу.

ИСПОЛНИТЬСЯ *сов.* 1. (*осуществиться*) аткарылуу, орундалуу; **моё желание исполнилось** менин тилегим орундалды; 2. *безл. (о возрасте, сроке)* чыгуу, өтүү, толуу; **мальчику исполнилось десять лет** бала он жашка чыкты; **исполнилось свыше ста лет** жүз жылдан ашык болду; 3. *чего, чем, уст. (наполниться, проникнуться)* толуу, кирүү; **моё сердце исполнилось радости** менин жүрөгүм кубанычка толду.

ИСПОЛНЯТЬ *несов. см. исполнить;* **исполнять обязанности** милдет аткаруу; **она исполняет первые роли** ал биринчи ролдорду аткарат.

ИСПОЛНЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. исполниться;* 2. *страд. к исполнять.*

ИСПОЛНЯЮЩИЙ, ая, -ее *прич. от исполнять;* **исполняющий обязанности** милдетин аткаруучу.

ИСПОЛОСОВАТЬ *сов. кого-что, разг.* так салуу, так түшүрүү; абдан жанчып, тамга, так салып уруу (*уруп денесинин көп жерине так түшүрүү*).

ИСПОЛУ *нареч. разг.* тең орток болуп (*түшүмдүн жартысын жер ээсине берүү*); **работать исполу** тең ортокко иштөө; **арендовать землю исполу** тең орток болуп жерди арендага алып айдоо.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ *ср.* пайдалануу; **широкое использование опыта новаторов** новаторлордун тажрыйбасын кеңири пайдалануу.

ИСПОЛЬЗОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* пайдалануу; **использовать на работе** иште пайдалануу; **использо-**

вать опыт тажрыйбаны пайдалануу; **использовать все возможности** бардык мүмкүнчүлүктөрдөн пайдалануу.

ИСПОЛЬЗОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов. (находить применение)* пайдаланылуу; 2. *несов. страд. к использовать.*

ИСПОЛЬЩИК *м. ист.* ортокко эгин айдаган дыйкан.

ИСПОЛЬЩИНА *жс. ист.тең* ортоктук (арендатор жер ээсине түшүмдүн тепе-тең жарымын берүүгө милдеттүү).

ИСПОРТИТЬ *сов.* 1. что бузуу, бүлдүрүү; **испорти́ть книгу** китепти бузуу; **испорти́ть отношения** мамилени бузуу; **испорти́ть себе здоровье** өзүнүн саламаттыгын бузуу; 2. кого бузуу; **его испортило воспитание** аны тарбия бузду.

ИСПОРТИТЬСЯ *сов.* 1. бузулуу, бүлүнүү; **мой часы испортились** менин саатым бузулду; 2. (*протухнуть, сгнить*) бузулуу, жыттануу, чирүү; 3. (*о погоде*) бузулуу, бүркөлүү; **погода испортилась** аба ырайы бузулду; 4. (*нравственно*) бузулуу.

ИСПОРЧЕННОСТЬ *жс.* бузулгандык, адепсиздик, жамандык.

ИСПОРЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от испорти́ть;* **телефон испорчен** телефон бузулган; 2. *прил.* бузулган, жыттанган; **испорченное мясо** жыттанган эт; **испорченный зуб** бузулган тиш; 3. *прил.* адепсиз, бузулган, жаман; **испорченный мальчик** бузулган бала.

ИСПРАВИМЫЙ, ая, -ое ондоого боло турган, ондоло турган; **это дело исправимое** бул ондоого боло турган иш.

ИСПРАВИТЕЛЬНО-ТРУДОВОЙ, ая, -ое *юр.* түзөтүү-эмгек.

ИСПРАВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое түзөтүүчү, ондоочу.

ИСПРАВИТЬ *сов.* 1. что (*починить*) түзөтүү, ондоо; **исправить телефон** телефону ондоо; 2. что ондоо; **исправить ошибку** катаны ондоо; 3. *кого-что* түзөтүү, ондоо, жакшыртуу (*кемчиликтерди жок кылып, жакшыртуу*); **исправить конструкцию станка** станоктун конструкциясын ондоо; **исправить почерк** почеркти ондоо.

ИСПРАВИТЬСЯ *сов.* түзөлүү, оңолуу; **он, несомненно, исправится** ал, сөзсүз, түзөлөт.

ИСПРАВЛЕНИЕ *ср.* 1. (*починка*) түзөтүү, ондоо; **исправление механизма** механизмди ондоо; 2. ондоо; **исправление ошибок** каталарды ондоо; 3. (*улучшение, изменение*) түзөтүү, ондоо, жакшыртуу; **внести исправления** түзөтүү киргизүү; **исправление обязанностей** *уст.* милдетти аткаруу.

ИСПРАВЛЯТЬ *несов. см. исправить;* **исправлять обязанности** *уст.* милдетти аткаруу.

ИСПРАВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. исправиться; 2. страд. к исправлять.*

ИСПРАВНИК *м. ист.* исправник (*падышалык Россияда – уездеги полиция начальниги*).

ИСПРАВНО *нареч. разг.* жакшы; **машина работает исправно** машина жакшы иштеп жатат.

ИСПРАВНОСТЬ *жс.* бузугу жоктук, кемчиликсиздик, шайма-шайлык; **мой инструменты в полной исправности** менин инструменттерим абдан шайма-шай.

ИСПРАВНЫЙ, ая, -ое 1. (*вполне годный*) бузуксуз, бузугу жок, шайма-шай; **исправный мотор** бузугу жок мотор; 2. (*исполнительный, аккуратный*) жыйнак, тыкан.

ИСПРАЖНЕНИЕ *ср.* 1. заңдоо, заара кылуу; 2. **испражнения** *мн.* заң; тезек.

ИСПРАЖНЯТЬСЯ *несов.* заңдоо, заара кылуу.

ИСПРАШИВАТЬ *несов. что* суроо; **испрашивать разрешения** уруксат суроо; **испрашивать согласия** макулдук суроо.

ИСПРОБОВАТЬ *сов. 1. кого-что* сыноо, текшерүү; **испробовать все возможности** бардык мүмкүнчүлүктү сынап көрүү; 2. *что (изведать)* баштан өткөрүү.

ИСПРОСИТЬ *сов. см. испрашивать.*

ИСПУГ *м.* коркуу, чочуу, үркүү; **с испугу** корккондон; **в испуге метались кони** аттар үркүп ары-бери тыбырчылады.

ИСПУГАННО *нареч.* коркуп, чочуп, үркүп.

ИСПУГАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от испуга́ть;* 2. *прил.* корккон, чочуган, үрккөн; **испуганные глаза** корккон көз, чочуган көз.

ИСПУГАТЬ *сов. кого* коркутуу, үркүтүү, чочутуу.

ИСПУГАТЬСЯ *сов. кого-чего* коркуу, үркүү, чочуу, коркуп кетүү, чочуп кетүү.

ИСПУСКАТЬ *несов. см. испустить;* **испускать запах** жыт чыгаруу, сасытуу (*дурно пахнуть*); **аңкытуу** (*благоухать*).

ИСПУСТИТЬ *сов. что* чыгаруу; **испустить вздох** дем чыгаруу; **испустить крик** кыйкырып жиберүү, бакырып жиберүү; **испустить последний вздох или испустить дух** өлүү, жан берүү.

ИСПЫТАНИЕ *ср.* 1. (*проверка*) сыноо, текшерүү; **испытание котла** казанды сыноо; **произвести испытание двигателя** кыймылдаткычты сыноо; 2. (*экзамен*) сыноо; **вступительные испытания** кирүү сыноосу; **выдержать все испытания** бардык сыноодон өтүү; 3. *перен.* көргүлүк, баштан өткөргөн нерсе; **тяжелое испытание** оор абалды баштан өткөрүү.

ИСПЫТАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от испытать;* 2. *прил.* сыналган, текшерилген, тажрыйбадан өткөн; **испытанный друг** сыналган дос.

ИСПЫТАТЕЛЬ *м.* сыноочу; **лётчик-испытатель** сыноочу учкуч.

ИСПЫТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **испытательный срок** сыноо мөөнөтү.

ИСПЫТАТЬ *сов. 1. кого-что (испробовать)* сыноо; **испытать новую конструкцию самолёта** самолёттун жаңы конструкциясын сыноо; 2. *что (пережить, почувствовать)* баштан өткөрүү, сыноо, сезүү; **испытать горе** кайгыны баштан өткөрүү; **испытать на опыте** тажрыйба жүзүндө сынап көрүү; **испытать боль** ооруганды сезип көрүү; **испытать угрызения совести** уялып сарсаңа болуу.

ИСПЫТУЕМЫЙ, ая, -ое 1. сыналуучу, сыноодон өтүүчү; **испытываемый материал** сыналуучу материал; 2. *в знач. суф. м., жс.* сыналуучу.

ИСПЫТУЮЩЕ *нареч.* сынап.

ИСПЫТУЮЩИЙ, ая, -ее: **испытующий взгляд** када-ла кароо, тикие кароо, сынай кароо.

ИСПЫТЫВАТЬ *несов. см. испытать;* **испытывать недостаток в чём-л.** бир нерсенин кемчилдигин сезүү; **испытывать гордость** сыймык сезүү.

ИССЕРА *нареч.* бозомук; **иссера-снее море** бозомук көк деңиз.

ИССЕЧЬ *сов. 1. что, уст. (вытесать)* чегип жасоо; **жонуп жасоо; иссечь статую из мрамора** мрамордан че-

гип статуя жасоо; **2.** *кого-что (изрубить)* кескилөө, чапкылоо, кескилеп бүтүрүү, чапкылап бүтүрүү.

ИССИНЯ- *нареч.* көгүлдүр, көгүлжүм; **иссиня-чёрный** көгүлдүр кара, кара көк.

ИССЛЕДОВАНИЕ *ср.* **1.** *(научное изучение)* изилдөө, текшерүү; **2.** *(обследование, осмотр)* текшерүү, текшерип кароо; **исследование местности** жайды текшерүү; **исследование больного** оору кишини текшерүү; **исследование крови** канды текшерүү; **3.** *(научный труд)* изилдөө.

ИССЛЕДОВАТЕЛЬ *м.* изилдөөчү, текшерүүчү *(или-мий изилдөөлөр, текшерүүлөр менен иришкен киши).*

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **исследование 1-ге т.**; **исследовательская работа** изилдөө иши; **исследовательский институт** изилдөө институту.

ИССЛЕДОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* **1.** изилдөө, текшерүү; **исследовать законы природы** табияттын закондорун изилдөө; **2.** *(осмотреть)* текшерүү, текшерип кароо; **исследовать больного** оору кишини текшерүү.

ИССОХНУТЬ *сов. разг.* **1.** соолуу, соолуп калуу *(напр. о реке);* кууроо, кургоо *(напр. о траве);* **2. перен.** *(исхудать)* абдан арыктоо, катып калуу; **иссохнуть от тоски** куса болуп арыктап катып калуу.

ИССТАРИ *нареч.* эчактан бери, атам замандан бери; **так истари ведётся** атам замандан бери ушундай.

ИССТРАДАТЬСЯ *сов. разг.* азап тартып жүдөө *(жабыгуу),* чүнчүү.

ИССТРЕЛЯТЬ *сов. что, разг.* **1.** атып бүтүрүү, атып түгөтүү; **истрелять все патроны** атып жатып патрондун баарын бүтүрүү; **2.** *(изрешетить)* атып жатып тешкилөө, карала-торала кылуу; **истрелять всю мишень** бутаны атып жатып тешкилөө.

ИССТУПЛЕНИЕ *ср.* туталануу, туталанып акылдан адашуу, ачуулануу, сурдануу, каны качып катуу ачуулануу; **в испуглении** туталанып турганда; **довести до испугления** каны качып ачуусу келген абалга жеткирүү.

ИССТУПЛЁННОСТЬ *жс.* туталангандык, сурданып катуу ачуулангандык.

ИССТУПЛЁННЫЙ, ая, -ое туталанган, сурданып катуу ачууланган; **исступлённые крики** туталанган кыйкырыктар.

ИССУШАТЬ *несов. см. иссушить.*

ИССУШИТЬ *сов.* **1.** *(высушить)* абдан кургатуу, кагыратуу; **жара иссушила болото** ысык сазды абдан кургатты; **2. кого, перен. разг.** *(изнурить)* өтө арыктатуу, катыруу, жүдөтүү, чүнчүтүү; **болезнь его иссушила** аны оору өтө арыктатты.

ИССЫХАТЬ *несов. см. иссохнуть.*

ИССЯКАТЬ *несов. см. иссякнуть.*

ИССЯКНУТЬ *сов.* түгөнүү, жок болуп кетүү, соолуу, куруу; **источник иссяк** булак соолду; **средства иссякли** каражат түгөндү; **мой силы иссякли** менин күчүм кетти.

ИСТАПТЫВАТЬ *несов. см. истоптать.*

ИСТАСКАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от истаскать;** **2. прил. разг.** жыртылган, тамтыгы чыккан, чалдыбары чыккан; **истасканная обувь** чалдыбары чыккан бут кийим; **3. прил. перен.** жүдөгөн, азган *(бузукулукка берилип кетүүнүн натыйжасында);* **истасканное лицо** жүдөгөн өң *(бет).*

ИСТАСКАТЬ *сов. что, разг.* жыртуу, тамтыгын чыгаруу; **истаскать шубу** тонду кийип тамтыгын чыгаруу

ИСТАСКАТЬСЯ *сов. разг.* **1.** жыртылуу, тамтыгы чыгуу; **2. перен.** жүдөө, азуу *(бузукулукка берилип кетүүнүн натыйжасында).*

ИСТЕКАТЬ *несов. см. истечь.*

ИСТЕКШИЙ, ая, -ее *(прошедший)* өткөн, өтүп кеткен, бүткөн; **в истёкшем году** өткөн жылда, былтыр; **за истёкший период** өткөн убакыт ичинде.

ИСТЕРЁТЬ *сов. что, разг.* **1.** *(измельчить)* сүрүп майдалап таштоо; **2.** *(истратить)* сүрүп түгөтүү; **он истёр всю резинку** ал резинканы бүт бойдон сүрүп түгөттү; **истереть кого-л. в порошок бирөөнүн** ташын талкан кылуу.

ИСТЁРЗАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от истерзать;** **2. прил. разг.** *(разорванный)* тытылган, тамтыгы кеткен, тамтыгы чыккан; **в истёрзанной одежде** тытылган кийимчен; **3. прил. разг.** *(измученный)* аябай кыйналган.

ИСТЕРЗАТЬ *сов. кого, разг.* аябай кыйноо.

ИСТЕРЗАТЬСЯ *сов. разг.* аябай азаптануу, кыйналуу.

ИСТЕРИК *м.* истерик *(истерия менен ооруган киши).*

ИСТЕРИКА *жс.* **1.** истерика *(калтыратып-титиретип, ыйлатып кармоочу талма оору);* **2. перен.** истерика, долулук, туталануу *(туталанып өзүн өзү билбей калган түрү).*

ИСТЕРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1. истерия-га, истерика-га т.**; истериялык; **истерический припадок** истериялык талма; **2. перен.** истерикалуу, туталанган; **истерический смех** истерикалуу күлкү.

ИСТЕРИЧКА *женск. р. к истерик.*

ИСТЕРИЧНОСТЬ *жс.* **1.** истериялуулук *(истерия менен ооругандык);* **2. перен.** истериялуулук, туталанмалуулук.

ИСТЕРИЧНЫЙ, ая, -ое **1.** истериялуу *(истерия оорусу бар);* **истеричная женщина** истериялуу аял; **2. перен.** истериялуу, туталанма, туталанмалуу.

ИСТЕРИЯ *жс. мед.* истерия *(нерв оорусу).*

ИСТЁЦ *м. юр.* доочу.

ИСТЕЧЕНИЕ *ср.* бүтүү, өтүү; **по истечении месяца** бир ай өткөндөн кийин; **за истечением срока** срок өткөндүктөн.

ИСТЁЧЬ *сов.* **1. уст.** *(вытечь)* агып бүтүү; **2. (о времени, сроке)** бүтүү, өтүү; **срок истёк** срок бүттү; **время истекло** убакыт өттү; **† истечь кровью** кансыроо.

ИСТЁКШИЙ, ая, -ее *прич. от истечь.*

ИСТЁРТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от истереть;** **2. прил.** өйкөлүп бүткөн, кырылып, сүрүлүп бүткөн *(жыртылган).*

ИСТИНА *жс. в разн. знач.* чындык, чын; **это соответствует истине** бул чындыкка туура келет; **в этом есть доля истины** мында бир аз чындык бар.

ИСТИННО *нареч.* анык, чынында, чыныгы; **истинно талантливый человек** чыныгы таланттуу киши.

ИСТИННОСТЬ *жс.* чындык, тууралык.

ИСТИННЫЙ, ая, -ое анык, чын, туура, анык болгон, чыныгы; **истинная правда** туура чындык; **истинный смысл** чыныгы маани; **истинный друг** чыныгы жолдош, чыныгы дос; **истинное происшествие** анык болгон окуя.

ИСТИРАТЬ *несов. см. истереть.*

ИСТИЦА *женск. р. к истёц.*

ИСТЛЕВАТЬ *несов. см. истлеть.*

ИСТЛЁТЬ *сов.* **1. (сгнить)** чирүү; **материя истлела** кездеме чириди; **2. (сгореть)** күйүп өчүү, күлгө айлануу,

күйүп күлгө айлануу; **угли истлели** көмүр күйүп күлгө айланды.

ИСТМАТ *м.* (исторический материализм) истмат (тарыхый материализм).

ИСТОВЫЙ, ая, -ое *уст.* өз ишине берилген; чын ниеттен жана тийиштүү эрежелер менен иштелген.

ИСТОК *м.* 1. суу башы; 2. *чаще мн., перен.* бир нерсенин башы, башталышы, башталган жери, булагы; **исток науки** илимдин булагы.

ИСТОЛКОВАНИЕ *ср.* түшүндүрүү, түшүнүк берүү; **истолкование закона** законго түшүнүк берүү; **разные истолкования одного явления** бир эле кубулушту ар башка түшүндүрүү.

ИСТОЛКОВАТЕЛЬ *м.* түшүндүрүүчү, түшүндүргүч, түшүнүк берүүчү.

ИСТОЛКОВАТЬ *сов. что* түшүндүрүү, түшүнүк берүү; түшүнүү; **вы неверно истолковали мои слова** сиз менин сөзүмдү туура түшүнгөн жоксуз.

ИСТОЛКОВЫВАТЬ *несов. см. истолковать.*

ИСТОЛОЧЬ *сов. что* талкалоо, жанчуу, майдалоо, жанчып майдалоо.

ИСТОМА *ж.* далдыроо, алсыроо.

ИСТОМИТЬ *сов. кого* кыйноо, жапа тарттыруу, чарчатуу, алсыратуу, жүдөтүү, жабыктыруу; **истомить ожиданием** күттүрүп чарчатуу.

ИСТОМИТЬСЯ *сов.* зарыгуу, кыйналуу, жапа тартуу, чарчоо, далдыроо, алсыроо; **истомиться от жажды** суусап алсыроо; **истомиться в ожидании чего-л.** бир нерсе күтүп чарчоо.

ИСТОМЛЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от истомить;* **истомлённый нетерпением** чыдамсыздыктан чарчап болгон; **истомлённый болезнью** оорудан алсыраган; 2. *прил.* чарчаган, чаалыккан, кыйналган.

ИСТОПИТЬ *сов. что* 1. жагуу, жагып ысытуу; **истопить печь** меш жагуу; 2. *разг. (израсходовать)* жагып бүтүрүү, жагып түгөтүү; **истопить весь уголь** көмүрдүн баарын жагып түгөтүү.

ИСТОПНИК *м.* истопник, от жагуучу (*меш жагуучу кызматчы*).

ИСТОПАТЬ *сов. что* 1. тебелеп талкалоо, тебелеп таштоо, тепсеп таштоо, тепсеп талкалоо; **траву здесь истоптали** бул жердин чөбүн тепсеп ташташты; 2. *разг. (износить обувь)* кийип жыртуу; 3. *разг. (испачкать)* тепсеп булгоо; **посетители истоптали пол** келген кишилер полду тепсеп булгап ташташты.

ИСТОПАТЬСЯ *сов. разг. (об обуви)* кийилип жыртуу.

ИСТОРГАТЬ *несов. см. исторгнуть.*

ИСТОРГНУТЬ *сов. уст.* 1. (*выбросить*) атырылтып чыгаруу, бүркүп чыгаруу; 2. *перен. (вызвать)* чыгаруу; **исторгнуть крик** кыйкырык чыгаруу; **исторгнуть слёзы** жаш чыгаруу.

ИСТОРИЗМ *м.* историзм (*нерселерди жана кубулуштарды тарыхый көз караш менен кароо*).

ИСТОРИК *м.* тарыхчы (*тарых жагынан специалист*).

ИСТОРИКО-РЕВОЛЮЦИОННЫЙ, ая, -ое тарыхый-революциялык.

ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое тарыхый-филологиялык; **историко-филологический факультет** тарыхый-филологиялык факультет.

ИСТОРИОГРАФ *м.* историограф (*историография жагынан специалист*).

ИСТОРИОГРАФИЯ *ж.* историография (*тарыхый маалыматтардын өнүгүшү жана тарыхый булактар жөнүндөгү илим*).

ИСТОРИЧЕСКИЙ, ая, -ое тарыхый; **исторический материализм** тарыхый материализм; **историческая речь** тарыхый сөз; **исторический документ** тарыхый документ; **историческая дата** тарыхый дата; **исторический роман** тарыхый роман.

ИСТОРИЯ *ж.* 1. тарых; **история человечества** адамзат тарыхы; **история СССР СССР тарыхы**; 2. *разг. (происшествие, случай)* окуя, болгон иш, баштан өткөндөр; **с ним произошла такая история** ал ушундай окуяга туш болгон; **это целая история** бул өзүнчө бир окуя; **вот так история!** ай, укмуш ай!; **об этом история умалчивает** 1) бул жөнүндө тарыхта эчтеме айтылган эмес; 2) *перен.* ал жөнүндө айтуунун кереги жок; **вечная история!** *разг.* дайым эле ушундай!

ИСТОСКОВАТЬСЯ *сов. разг.* абдан сагынуу, куса болуу; **истосковаться по родине** родинаны абдан сагынуу.

ИСТОЧАТЬ *несов. что, уст.* чыгаруу (*мис. гүлдүн сонун жыты жөнүндө*); **источать слёзы** көзүнүн жашын көл кылуу; **источать восторги** кубанычы койнуна батпай сүйүнүү.

ИСТОЧИТЬ *сов. что* 1. (*сточить*) кайрап жукартуу; **источить ножик** бычакты кайрап жукартуу; 2. (*изъять*) жеп бүтүрүү, тешикеп бүтүрүү; **червь источил дерево** жыгачты курт жеп жиберди.

ИСТОЧНИК *м.* 1. булак, чыга турган жер; **минеральный источник** минералдуу булак; 2. *перен.* булак; **источники сырья** сырьё булактары; **источники дохода** киреше булактары; **неиссякаемый источник** түгөнгүс булак; 3. булак (*жазуу түрүндөгү эстелик*); **книга написана по авторитетным источникам** китеп авторитеттүү булактардын негизинде жазылган.

ИСТОШНЫЙ, ая, -ое *разг.* жаңырган, кулакты жарган, ачуу; **истощный крик** ачуу кыйкырык; **кричать истощным голосом** ачуу үн менен кыйкыруу.

ИСТОЩАТЬ *несов. см. истощить.*

ИСТОЩАТЬСЯ *несов.* 1. *см. истощиться*; 2. *страд.* к истощать.

ИСТОЩЕНИЕ *ср.* 1. (*изнурение*) арыктоо, жүдөө, көтөрөм болуу, начардануу; **довести до истощения** арыктатуу, жабыркатуу, жабыктыруу; 2. (*израсходование*) түгөнүү, бүтүү; **истощение запасов** запастардын түгөнүшү; **истощение почвы** жердин арыкташы.

ИСТОЩЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от истощить*; 2. *прил.* арыктаган, жүдөгөн, начарданган.

ИСТОЩИТЬ *сов.* 1. *кого-что (изнурить)* арыктатуу, көтөрөм кылуу, жүдөтүү, жабыркатуу, жабыктыруу, начардантуу; **его истощила болезнь** аны оору жабыркатты; 2. *что (израсходовать)* түгөтүү, кетирүү; **истощить запасы** запастарды түгөтүү; **истощить терпение** сабырды кетирүү.

ИСТОЩИТЬСЯ *сов.* 1. (*похудеть, изнуриться*) арыктоо, жүдөө, начардануу; 2. (*израсходоваться*) түгөнүү, бүтүү; **запасы истощились** запастар түгөндү.

ИСТРАТИТЬ *сов. что* 1. сарып кылуу, түгөтүү (*акча, запастар жөнүндө*); 2. *перен. (напр. силы)* кетирүү, жоготуу.

ИСТРАТИТЬСЯ *сов. разг.* сарып кылынып түгөнүү.

ИСТРЕБИТЕЛЬ *м.* 1. кыргыч, жойгуч, ойрондогуч; **истребители грызунов** кемирүүчүлөрдү (чычкан ж.б.) кыргычтар; 2. *мор. истребитель* (душмандын кемелерин жок кылууга арналган тез жүрүүчү кеме); 3. *ав. истребитель* (душмандын авиациясына каршы күрөш жүргүзүүгө арналган тез учуучу самолёт); **реактивный истребитель** реактивдүү истребитель; 4. *ав.*: **лётчик-истребитель** учкуч-истребитель.

ИСТРЕБИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **истребитель-ге т.**; истребительдик; **истребительная авиация** истребитель авиация.

ИСТРЕБИТЬ *сов. кого-что* кыруу, жоюу, кырып-жоюу, жок кылуу.

ИСТРЕБЛЕНИЕ *ср.* кыруу, жоюу, кырып-жоюу, жок кылуу.

ИСТРЕБЛЯТЬ *несов. см. истребить.*

ИСТРЕБОВАНИЕ *ср. офиц.* суратып алдырып алуу.

ИСТРЕБОВАТЬ *сов. кого-что, офиц.* суратып алып келүү.

ИСТРЕПАТЬ *сов. что, разг.* чалдыбарын чыгаруу, тамтыгын кетирүү; **истрепать книгу** китептин тамтыгын кетирүү; **истрепать нервы кому-л.** бирөөнүн кыжырына тие берип жүдөтүү.

ИСТРЕПАТЬСЯ *сов. разг.* тамтыгы кетүү, чалдыбары чыгуу; **от долготы употребления книга истрепалась** көп урунгандыктан китептин тамтыгы кетти; **у неё нервы истрепались** анын нервдери бузулуп бүттү.

ИСТРЕСКАТЬСЯ *сов. разг.* жарылуу, чатыноо (тери, жыгач ж.б. жөнүндө); **лёд весь истрескался** муз бүт чатынады.

ИСТУКАН *м.* бут (жасалма кудай); буркан, моло таш, статуя; **стоять как истукан или стоять истуканом** *разг.* моло таштай болуп зыңкыйып туруу (кенебей, учукнай, эч нерсе түшүнбөй туруу).

ИСТУПИТЬ *сов. что* мокотуу; **иступить нож** бычакты мокотуу.

ИСТУПИТЬСЯ *сов.* мокоо (бычак, устара жөнүндө).

ИСТЫЙ, ая, -ое чыныгы, анык; **истый ученый** чыныгы окумуштуу.

ИСТЫКАТЬ *сов. кого-что, разг.* сайып бүтүрүү, сайгылап бүтүрүү, тешкилеп бүтүрүү; **истыкать иглой** ийне менен сайгылап бүтүрүү.

ИСТЯЖАНИЕ *ср.* катуу кыйноо, уруп-согуп кыйноо.

ИСТЯЗАТЕЛЬ *м.* катуу кыйноочу, уруп-согуп кыйноочу.

ИСТЯЗАТЬ *несов. кого-что* катуу кыйноо, уруп-согуп кыйноо.

ИСХЛЕСТАТЬ *сов. кого-что, разг.* сабап, көк ала койдой союу.

ИСХЛЕСТЫВАТЬ *несов. см. исхлестать.*

ИСХЛОПОТАТЬ *сов. что, разг.* суранып жүрүп алуу, изденип жүрүп алуу; **исхлопотать разрешение** суранып жүрүп уруксат алуу.

ИСХОД *м.* 1. (результат) натыйжа; **исход дела** иштин натыйжасы; **исход сражения** салгылашуунун натыйжасы; **исход выборов** шайлоолордун натыйжасы; 2. (конец) бүтүү, аяктоо, акыры; **в исходе дня** күн акырында; **быть на исходе** аяктоо, бүтүүгө жакындоо; **деньги на исходе** акча бүтө жаздап калды.

ИСХОДАТАЙСТВОВАТЬ *сов. что, офиц.* өтүнүп алуу, суранып алуу.

ИСХОДИТЬ I *сов. что (обойти)* айланып чыгуу, кыдырып чыгуу; **исходить весь город** шаарды бүт кыдырып чыгуу.

ИСХОДИТЬ II *сов.* 1. *из чего, от кого* чыгуу, келүү, алынуу; **эти сведения исходят из верных источников** бул маалыматтар ишеничтүү булактардан алынды; **это исходит не от меня** бул менден чыккан жок; 2. *из чего (основываться)* негизделүү, негизге алуу, негиз кылып алуу; **исходить из решения собрания** чогулуштун чечимине негизделүү.

ИСХОДНЫЙ, ая, -ое баштапкы, алгачкы; **исходный пункт** баштапкы пункт; **исходная позиция** баштапкы позиция; **исходный падёж** *грам.* чыгыш жөндөмө.

ИСХОДЯЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от исходить II*; 2. *прил. офиц.* чыгуучу; **исходящая книга** чыгыш кытабы; **исходящая почта** чыгуучу почта; **исходящий номер** чыгыш номери.

ИСХУДАЛЫЙ, ая, -ое арыктаган, жабыккан.

ИСХУДАНИЕ *ср.* арыктоо, жабыгуу.

ИСХУДАТЬ *сов.* арыктоо, жабыгуу.

ИЩАРАПАТЬ *сов. кого-что* тырмап бүтүрүү, тытып бүтүрүү.

ИЩАРАПАТЬСЯ *сов.* тырмалуу, тытылуу, тыттыруу.

ИЩЕЛЕНИЕ *ср.* айыгуу, дарыланып айыгуу, айыктыруу, дарылап айыктыруу.

ИЩЕЛИМЫЙ, ая, -ое айыктырыла турган, айыга турган, айыгуучу.

ИЩЕЛИТЕЛЬ *м.* айыктыруучу.

ИЩЕЛИТЬ *сов. кого-что* айыктыруу, дарылап айыктыруу.

ИЩЕЛИТЬСЯ *сов.* айыгуу, дарыланып айыгуу.

ИЩЕЛЯТЬ *несов. см. исцелить.*

ИЩЕЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. исцелиться*; 2. *страд. к исцелять.*

ИЩАХНУТЬ *сов. разг.* начарлоо; кургап, сөөк болуп калуу.

ИЩЕЗАТЬ *несов. см. исчезнуть.*

ИЩЕЗНОВЕНИЕ *ср.* жоголуу, житүү, жоюлуу, жок болуу.

ИЩЕЗНУТЬ *сов.* жок болуп кетүү, жоюлуп кетүү, житип кетүү, жок болуп кетүү; **исчезнуть из виду** көрүнбөй жок болуп кетүү; **исчезнуть в толпе** көп элдин арасына кирип жок болуп кетүү.

ИЩЕРКАТЬ *сов. что, разг.* аркы-терки сызгылап жазып бүтүрүү; **исчеркать всю бумагу** кагаздын баарыш аркы-терки сызгылап, жазып бүтүрүү.

ИЩЕРПАТЬ *сов. что* расхоттоп бүтүрүү, каражаттап түгөтүү, жок кылуу, бүтүрүү; **исчерпать все возможности** мүмкүнчүлүктөрдүн бардыгын бүтүрүү; **исчерпать терпение** чыдамкайлыкты бүтүрүү; **ваше время исчерпано** сиздин убактыңыз бүттү; **вопрос исчерпан** *разг.* маселе бүттү; **инцидент исчерпан** жанжал (чатак) бүттү.

ИЩЕРПЫВАТЬ *несов. см. исчерпать.*

ИЩЕРПЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *кем-чем* бүтүү, түгөнүү, аяктоо; **этим не исчерпываются все возможности** мүмкүнчүлүктүн бардыгы ушуну менен бүтүп калбайт; 2. *страд. к исчерпывать.*

ИЩЕРПЫВАЮЩЕ *нареч.* толук.

ИЩЕРПЫВАЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от исчерпывать*; 2. *прил.* толук; **исчерпывающий ответ** толук жооп.

ИСЧЕРТИТЬ *сов. что* **1.** (покрыть штрихами) сызгылап таштоо; **2.** (израсходовать) сызгылап түгөтүү, сызгылап бүтүрүү, жазып түгөтүү; **я исчертил всю тушь** мен туштун баарын жазып түгөттүм.

ИСЧЁРКАТЬ *сов. см. исчеркать.*

ИСЧИСЛЕНИЕ *ср.* эсеп, эсептөө, эсептеп чыгаруу; **исчисление стоимости продукции** продукциянын баасын эсептеп чыгаруу.

ИСЧИСЛИТЬ *сов. что* эсептөө, эсептеп чыгаруу; **исчислить расходы** расходдорду эсептеп чыгаруу.

ИСЧИСЛЯТЬ *несов. см. исчислять.*

ИСЧИСЛЯТЬСЯ *несов.* **1.** *страд. к исчислять;* **2.** (выражаться в чём-л.) болуу, болуп чыгуу; **прибыль исчисляется в 50 000 рублей** пайда 50 000 сом болуп чыкты; **расход исчислялся тысячами** миңдеген расход болду.

ИТА́К *союз* мына ошентип, ушунтип; **ита́к, вопро́с решён** ошентип, маселе чечилди; **ита́к, тепе́рь всё́ ясно** ошентип, эми баары түшүнүктүү.

ИТАЛЬЯНЕЦ *м.* итальянец, италиялык.

ИТАЛЬЯНКА *женск. р. к итальянец;* италянка.

ИТАЛЬЯНСКИЙ, ая, -ое **Италия-га т.;** италиялык; **итальянский язык** италиялык тил; Италия тили.

ИТАЛЬЯНЦЫ *мн.* итальянцев, италиялыктар.

ИТО́Г *м.* **1.** бир нерсенин жамысы; жыйынтык; **общий ито́г** жалпы жыйынтык; **в ито́ге** жыйынтыкта; **2. перен.** натыйжа.

ИТОГО́ *нареч.* бардыгы; **итого́ в сýмме́** тысяча рублей бардыгы бир миң сом.

ИТОГОВЫЙ, ая, -ое **итог 1-ге т.;** **итоговая сýмма** жыйынтык сумма.

ИТО́ЖИТЬ *несов. что, бухг.* жыйынтыктоо.

ИУДЕ́И *мн.* иудейлер.

ИУДЕ́Й *м.* иудей.

ИУДЕ́ЙСКИЙ, ая, -ое **иудей-ге т.**

ИУДЕ́ЙСТВО *ср.* иудей дини.

ИХ *мест.* **1. личн. род. и вин. п. от они** аларды; **я их ви́дел** мен аларды көрдүм; **2. притяж.** алардын; **это́ их кни́ги** бул алардын китептери.

ИХНЕВМОН *м.* зоол. ихневмон (сүт эмүүчү кичинекей жыртыкчы).

ИХТИОЗА́ВР *м.* палеонт. ихтиозавр (жер астынан казылып алынган сууда жашоого жөндөмдүү боору менен жылып жүрүүчү айбан).

ИХТИО́ЛОГ *м.* ихтиолог (ихтиология жагынан специалист).

ИХТИОЛО́ГИЯ *жс.* ихтиология (зоологиянын балыкты изилдөөчү бир бөлүгү).

ИША́К *м.* эшек.

ИШИА́С *м. мед.* ишиас (куян, көчүк нервинин оорусу).

ИШЬ *межд. разг.* ой, ой!; карачы; көрчү; **ишь, как бы́стро раба́тает** көрчү, мунун тез иштегенин; **ишь ты!** карачы муну!

ИЩЕ́ЙКА *жс.* **1.** жойчу (*ит*); **2. перен. разг.** ищейка (*тыңчы; шпион*).

ИЩУ́, ищу́, и́щешь и т.д. *наст. вр. от искать.*

ИЮ́ЛЬ *м.* июль.

ИЮ́ЛЬСКИЙ, ая, -ое **июль-ге т.;** **ию́льская жа́ра** июль ысыгы, июльдагы ысык.

ИЮ́НЬ *м.* июнь.

ИЮ́НСКИЙ, ая, -ое **июнь-ге т.;** **ию́нский ве́чер** июнь кечеси.

Й

ЙОД *м.* йод (**1. хим.** деңиз балырынын күлүнөн алына турган элемент; **2. мед.** ушул элементтен жасалган дары).

ЙО́ДИСТЫЙ, ая, -ое йоддуу; **йоди́стый препара́т** йоддуу препарат; **йоди́стый на́трий** йоддуу натрий.

ЙО́ДНЫЙ, ая, -ое **йод-го т.;** **йодный раство́р** йод эритиндиси.

ЙОДОФО́РМ *м. хим., мед.* йодоформ (йоддун органикалык бирикмеси; дары катарында колдонула турган зат).

ЙО́ТА *ж.* йота (*грек алфавитинин тогузунчу тамгасы*); **ни на йо́ту** кымындай да, кичинекей да, тырмактай да; **он ни на йо́ту не измени́лся** ал кымындай да өзгөргөн жок.

К

К (КО) *предлог с дат. п.* **1.** (при обозначении направленности действия) -га; **подойти́ к окну́** терезеге жакын келүү; **подъе́хать к го́роду** шаарга жакын келүү; **э́та доро́га веде́т к ле́су** бул жол токойго алып барат; **он прише́л ко́мне** ал мага келди; **2.** (при обозначении цели, назначения) -га карата, -га карай, -ды көздөй; **вперёд, к но́вым побе́дам!** жаңы жеңиштерди көздөй, алга баралы!; **возврати́е ко́ всем тру́дящимся** бүткүл эмгекчилерге карата болгон чакырык; **3.** (по отношению к кому-чему-л.) -ды; **любо́вь к де́тям** балдарды сүйүү; **4.** (при обозначении времени, срока) -га жакын, -да; -га карата; **де́ло бы́ло к ве́черу** бул иш кечке жуук болду эле; **прийти́ на службу́ к де́вятй ча́сам** жумушка саат тогузда келүү; **к утру́ больно́й по́чувство-**

вал се́бя лу́чше таңга жуук оору адам өзүн түзүк сезе баштады; **к столе́тию со дня́ ро́ждения А.С.Пу́шкина** А.С.Пушкиндин туулусунун жүз жылдыгына карата; **ни на йо́ту** кымындай да, кичинекей да, тырмактай да; **он ни на йо́ту не измени́лся** ал кымындай да өзгөргөн жок.

КА *частица 1. (при повел. накл.)* -чы, кана; **скажи́-те-ка** мне мага айтыңызчы; **да́й-ка** мне посмотре́ть кана, мага берчи, көрөйүн; **2. (при буд. вр.)** -чы; **куплю́-ка я э́ту кни́гу** бул китепти сатып алайынчы.

КАБА́К *м. уст.* араккана (арак ичилүүчү жай).

КАБАЛА́ *жс.* **1.** зомбулук, кулдук, эзилүү, эзүү; **2. перен.** эзилүү, эзүү, эң оор көз карандылык.

КАБАЛИСТИКА *ж.* кабалистика (**1.** *ист. орто кылымда еврейлерде кайыпка ишенген окуу жана ошого байланыштуу ырымдар; 2. перен. түшүнүксүз, баш. катыргыч нерсе*).

КАБАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. кабала 1-ге т.; 2. перен.** эзилүүчү, эзүүчү, көз каранды кылуучу, эриксиз; **кабальная зависимость** эзилүүчү көз карандылык; **кабальный договор** көз каранды кылуучу договор.

КАБАН I *м.* каман (*дикий*); чочконун эркеги (*домашний*).

КАБАН II *м. тех.* (*бир нерсенин бир кыйла*) чоң бөлүгү, чоң, кесеги; кабан руды кендин чоң бөлүгү (*чоң кесеги*).

КАБАНИЙ, ья, -ье **кабан 1-ге т.; кабаний клык** камандын азуусу.

КАБАРГА *ж.* зоол. кабарга (*Сибирде бугу тукумуна жатуучу, мүйүзсүз жаныбар*).

КАБАРДИНЕЦ *м.* кабардинец, кабардин.

КАБАРДИНКА *женск. р. к кабардинец;* кабардинка.

КАБАРДИНСКИЙ, ая, -ое **кабардинец-ге т.; кабардинский язык** кабардин тили.

КАБАРДИНЦЫ *мн.* кабардинецтер, кабардиндер.

КАБАРЕ *ср. нескл.* кабаре (*эстрадалык оюну бар ресторан*).

КАБАТЧИК *м. уст.* аракканачы (*араккананын ээси*).

КАБАЦКИЙ, ая, -ое **кабак-ка т.**

КАБАЧОК I *м. уменьш. от кабак* анчалык чоң эмес ресторан.

КАБАЧОК II *м. бот.* кабачка (*кичинекей сүйрү ашкбактын бир түрү*).

КАБЕЛЬ *м.* кабель (*жер астында жана суу астында жүргүзүү үчүн колдонула турган. өзгөчө электрдик провод*); **телефонный кабель** телефон кабели.

КАБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **кабель-ге т.; кабелдүү; кабельная линия** кабель линиясы; **кабельный завод** кабель жасоочу завод.

КАБЕЛЬТОВ *м. мор.* кабельтов (*деңизде колдонулуучу узундук өлчөөсү; анын узундугу 185,2 метрге барабар*).

КАБЕСТАН *м. тех.* кабестан (*жүктү бир жерден экинчи жерге ташууга арналган механизм*).

КАБИНА *ж.* кабина (**1.** *деңиздин жээгинде сууга түшүүчүлөр чечинүү үчүн жасалган будка, бөлмө; 2.* *дарылоочу ваннасы бар комната; 3.* *самолётто, пароходдо адам олтура турган бөлмө*).

КАБИНЕТ *м.* **1.** кабинет; **кабинет директора** директордун кабинети; **2.** кабинет; **физический кабинет** физикалык кабинет; **зубоврачебный кабинет** тиш дарылоочу кабинет; **3.** кабинет (*бир өкмөттүн жалпы министрлеринин составы*); **кабинет министров** министрлер кабинети; **сформировать кабинет** кабинет түзүү.

КАБИНЕТНЫЙ, ая, -ое **1. кабинет 1-ге т.; кабинетный шкаф** кабинет шкафы; **2. перен.** кабинеттик; **кабинетный учёный** кабинеттик окумуштуу (*кабинеттен чыкпаган, тажрыйба менен байланышпаган окумуштуу*).

КАБИНКА *ж.* уменьш. от **кабина** кабинка, кичинекей кабина.

КАБЛОГРАММА *ж.* каблограмма (*кабель аркалуу берилген телеграмма*).

КАБЛУК *м.* така (*бут кийимдин*); **туфли на низком каблукé** жапыз такалуу туфли; **под каблукóм** у кого-л. бирөөнүн таман астында болуу (*толук багынуу*).

КАБОТАЖ *м. мор.* каботаж (**1.** *жүк жана пассажир кемелеринин, пароходдорунун жээкке жакын, жээкти бойлоп жүрүшү; 2. жээк бойлоп жүрүүчү флот*).

КАБОТАЖНЫЙ, ая, -ое **каботаж-га т.;** каботаждык; **каботажное судно** каботаждык кеме (*жээк бойлоп жүрүүчү кеме*).

КАБРИОЛЕТ *м. уст.* кабриолет (*эки дөңгөлөктүү жеңил араба*).

КАБЫ *союз прост.* ...болсо (-м, -ң ж.б.), эгер...болсо; **кабы не болéзнь, я бы давно сделал эту работу** оорубган болсом, мен бул жумушту эчак иштеп коёт элем; **кабы я знал, не пошёл бы** эгер билген болсом, барбайт элем.

КАВАЛЕР I *м.* (*награждённый орденом*) кавалер (*ордендүү адам*); **кавалёр «Золотой Звезды»** «Алтын Жылдыз» кавалери.

КАВАЛЕР II *м.* (*партнёр в танце*) кавалер (*аял менен жуп болуп бийлөөчү эркек*).

КАВАЛЕРИЙСКИЙ, ая, -ое **кавалерия-га т.;** кавалериялык; **кавалерийский полк** кавалерия полку, кавалериялык полк; **кавалерийская атака** кавалерия атакасы, кавалериялык атака.

КАВАЛЕРИСТ *м.* кавалерист (*атчан аскер*).

КАВАЛЕРИЯ *ж.* кавалерия (*аттуу аскерлер, атчандар*).

КАВАЛЬКАДА *ж.* кавалькада (*бирге кетип бара жаткан атчандар тобу*).

КАВАРДАК *м. разг.* **1.** тартипсиздик, баш аламандык, будун-чаң; **устроить кавардак** будун-чаң чыгаруу; **2. обл.** (*кушанье*) куурдак.

КАВЕРЗА *ж.* *разг.* жамандык, кычаштык, тымызын арамзалык (*кандайдыр бир талаш маселени чатыштыруу, татаалдантуу максатын көздөгөн жаман ой, айла*); **устроить каверзу кому-л.** бирөөгө тымызын жамандык кылуу.

КАВЕРЗНЫЙ, ая, -ое **1.** (*строющий каверзы*) ишти атайын чатыштыруучу, жаман ойлуу; **каверзный человек** ишти атайын чатыштыруучу киши, жаман ойлуу киши; **2.** (*запутанный, хитрый*) чатыштырылган, кычыктуу; **каверзное дело** чатыштырылган иш; **задать каверзный вопрос** кычыктуу суроо берүү.

КАВЕРНА *ж. мед.* каверна (*ооругандыктын натыйжасында, көбүнчө туберкулёз менен ооруган адамдын өпкөсүндө пайда боло турган тешик*).

КАВЫЧКИ *мн.* кавычкалар, тырмакча; **в кавычках**) тырмакчанын ичинде; **2)** *перен.* эмиш, сөрөй.

КАГОР *м.* кагор (*кызыл винодун бир түрү*).

КАДЕНЦИЯ *ж. муз.* каденция (**1.** *кандайдыр музыкалык бөлүккө корутунду мүнөзүн берүүчү гармониялык ык; 2. музыкалык чыгарманын бүтөр алдындагы экилентип ойнолгон же ырдалган жери*).

КАДЕТ I *м. уст.* кадет (*падышалык Россияда – согуштук орто окуу жайынын – кадеттик корпусун окуучусу*).

КАДЕТ II *м. полит. уст.* кадет (*революцияга чейинки Россияда – конституциялык-демократиялык партия деп аталган буржуазиялык монархисттик партиянын мүчөсү*).

КАДЕТСКИЙ I, ая, -ое **кадет I-ге т.;** кадеттик; **кадетский корпус** кадет корпусу, кадеттик корпус (*падышалык Россияда – согуштук орто мектептин бир түрү*).

КАДЕТСКИЙ II, ая, -ое **кадет II-ге т.;** кадеттик; **кадетская партия** кадет партиясы, кадеттик партия.

КА́ДИ *м.* казы (диний судья).

КА́ДИЙ *м. см.* кади.

КАДИ́ЛО *ср.* церк. кадило (чиркөөдө ичине жыттуу чайыр күйгүзүп түтөтүлүүчү, чынжыр боолуу капкактуу металл чөйчөк).

КАДИ́ТЬ *несов.* 1. церк. кадило менен жыттуу чайыр түтөтүү; 2. перен. бүрөөнү ашыра мактап, кол куушуруп бөйпөндөө (жагынуу).

КА́ДКА *жс.* жыгач челек.

КА́ДМИЙ *м. хим.* кадмий (жалтырак ак жумушак металл).

КА́ДР *м.* кино кадр (кино лентасындагы айрым сүрөт, бир эпизодду же окуяны ичине алган бөлүк).

КА́ДРИЛЬ *жс. уст.* кадрили (бийдин бир түрү).

КАДРОВЫ́К *м. разг.* кадровик (кадрлардын өздүк составына кирүүчү кызматчы, жумушчу); **офице́р-кадровы́к** кадровик-офицер.

КА́ДРОВЫЙ, ая, -ое кадрдык; **кадровые войска** кадрдык войсколор (тынчтык убактында да тутулуп туруучу негизги войсколук бөлүктөр); **кадровый офице́р** кадрдык офицер; **кадровый рабо́чий** кадрдык жумушчу.

КА́ДРЫ *только мн.* 1. кадрлар; **отде́л ка́дров** кадрлар бөлүмү; **воспи́тывать подро́дые ка́дры** жаш кадрларды даярдоо; 2. воен. кадрлар (тынчтык мезгилдеги аскер бөлүгүндө иштөөчү согуштук кызматчылар).

КАДУ́ШКА *жс. разг. см.* кадка.

КАДЫ́К *м. разг.* коко (кекиртеке кокусу).

КАЁ́МКА *жс. уменьш. от* кайма кыюу, жээк (*мис. калпактын, топунун жс.б.*).

КАЖДОДНЕ́ВНЫЙ, ая, -ое күндөлүк, күн сайын болуучу, күндө болуучу; **каждодне́вная рабо́та** күндөлүк жумуш.

КА́ЖДЫЙ, ая, -ое 1. *мест. опред.* ар бир, ар, ...сайын; **ка́ждый челове́к** ар бир адам; **ка́ждый день** ар күнү, күн сайын; 2. *в знач. суш. м.* ар ким; **ка́ждый до́лжен э́то знать** муну ар ким билиш керек.

КА́ЖЕТСЯ *вводн. сл. см.* ка́заться 3.

КАЖУ́СЬ, ка́жусь, ка́жешься *и т.д. наст. вр. от* ка́заться.

КА́ЖУЩИЙСЯ, аяся, -еяся 1. *прич. от* ка́заться; 2. *прил.* өңдөнүп көрүнгөн; **э́то то́лько ка́жущаяся тру́дность** бул оор өңдөнүп гана көрүнгөн кыйынчылык.

КА́ЗАК *м.* 1. *ист.* казак (Москва мамлекетинин чет жакаларына көчүп барып жайлашкан эркин согуштук-дыйкандык уюмунун мүчөсү); 2. казак, казак орус (СССРдин кээ бир областтарында – ошол казактардын тукумдары жана алардан түзүлгөн согуштук бөлүктүн боеуци); **дивизи́и куба́нских и донски́х казако́в** Кубань жана Дон казактарынын дивизиялары.

КА́ЗАЛОСЬ *вводн. сл. см.* ка́заться 3.

КА́ЗАН *м.* казан.

КА́ЗАРМА *жс. воен.* казарма (тынчтык убакытта войсколук бөлүктөрдүн өздүк составы турууга арналган атайын үй).

КА́ЗАРМЕННЫЙ, ая, -ое казарма-га т.; **быть на ка́зарменном положе́нии** казармада жашоо абалында болуу.

КА́ЗАТЬ *несов.*: **не ка́зать гла́з (носу)** көрүнбөө, көзгө көрүнбөө.

КА́ЗАТЬСЯ *несов.* 1. кем-чем өңдөнүү, сыяктуу болуп көрүнүү; **ка́заться ста́рше сво́их лет** картымак бо-

луп көрүнүү; 2. *безл.* ка́жется, ка́залось -са керек; **мне ка́жется, что я вас где-то видел** сизди кайдадыр бир жерден көргөнсүймүн; **мне ка́жется, что он не приде́т** мен ал келбейт деп ойлоймун; 3. *в знач. вводн. сл.* **ка́жется, ка́залось** балким, го, көрүнөт, окшойт, -са керек; **он, ка́жется, не приде́т** ал келбейт го; **она́, ка́жется, уе́хала** ал кетип калды окшойт; **он, ка́жется, прие́хал из Каза́хстана** ал Казакстандан келсе керек.

КА́ЗАХ *м.* казак.

КА́ЗАХИ *мн.* казактар.

КА́ЗАХСКИЙ, ая, -ое ка́зах-ка т.; ка́захский язы́к казак тили.

КА́ЗАЦКИЙ, ая, -ое ка́зак-ка т.; ка́зацкая ло́шадь казак орус аты; ка́зацкая са́бля казак орус кылычы.

КА́ЗАЧЕСТВО *ср.* собир. казак орустар.

КА́ЗАЧИЙ, бя, -ье *см.* ка́зацкий.

КА́ЗАЧКА *женск. р. к* ка́зак.

КА́ЗАЧОК *м.* казачок (1. Украинанын эл бийи, танеци; 2. *уст.* эски дворяндардын турмушунда – малай бала).

КА́ЗАШКА *женск. р. к* ка́зак.

КА́ЗЕЙН *м. хим.* казеин (сүттүн составына кирүүчү белоктук зат).

КА́ЗЕМА́Т *м.* каземат (1. *воен.* артиллериянын огу-нан жана авиабомбадан сактануу үчүн бетон менен жабылган коргонуч; 2. *уст.* крепосттук түрмөдө бир кишилик камера).

КА́ЗЕ́ННЫЙ, ая, -ое 1. *уст.* казыналык; **казе́нное иму́щество** казыналык мүлк; 2. *перен.* (формальный) үстүрт, салкын, формалдуу, бюрократтык; **казе́нное от-ноше́ние к де́лу** ишке үстүртөн мамиле кылуу; - *перен.* (лише́нный оригина́льности) супсак; кургак; **казе́нный стиль** кургак стиль; **каза́нная ча́сть** *воен.* казе́нная часть (атылуучу куралдардын дүрмөт салына турган бөлүгү).

КА́ЗЕ́НЩИНА *жс. разг.* эптеп эле милдеттен кутулуу үчүн иштей салуучулук, бюрократтык.

КА́ЗНА́ *жс. уст.* 1. (государственное имущество) казына (мамлекеттин мүлкү); 2. (государство) мамлекет; 3. (деньги) байлык, мүлк, акча.

КА́ЗНАЧЕ́Й *м.* казначей (кээ бир мекемеде кымбаттуу нерселерди сактап туруучу адам).

КА́ЗНАЧЕ́ЙСКИЙ, ая, -ое ка́значей-ге, ка́значей-тво-го т.; ка́значе́йский биле́т казначейство билети (капиталисттик өлкөлөрдө, революцияга чейинки Россияда да – казак акча).

КА́ЗНАЧЕ́ЙСТВО *ср. уст.* казначейство (революцияга чейинки Россияда – жергиликтүү финансы органы).

КА́ЗНИ́ТЬ 1. *сов. и несов.* кого-что өлүм жазасы менен жазалап өлтүрүү, өлүм жазасына буйруу; 2. *несов. чем, перен.* кыйноо, жазалоо.

КА́ЗНИ́ТЬСЯ *несов. разг.* азаптануу, кейүү, өкүнүү, өкүнүп кайгыруу.

КА́ЗНОКРА́Д *м. уст.* казына уурдоочу (мамлекеттин мүлкүн законсуз өздөштүрүүчү, уурдоочу, талоочу).

КА́ЗНОКРА́ДСТВО *ср. уст.* казына уурдоочулук (мамлекеттин мүлкүн законсуз өздөштүрүүчүлүк, уурдоочулук, талоочулук).

КА́ЗНЬ *жс.* өлүм жазасы, өлүм менен жазалоо; **казнь че́рез пове́шение** асып өлтүрүү, даргага асып өлтүрүү; **приговори́ть к сме́ртной ка́зни** өлүм жазасына өкүм кылуу.

КАЗУИСТ м. казуист (1. уст. казуистиканы жакшы билген адам; 2. перен. жалган же күмөндүү далилдерди кураштырууга эпчил).

КАЗУИСТИКА жс. казуистика (1. уст. айрым, бөлөк учурларды чогултуп, жалпы догмага багындыруучу; бул – орто кылым схоластикасынын ыкмасы; 2. перен. жалган же күмөндүү, шектүү маселелерди эптештирип далилдөөгө ийкемдүүлүк).

КАЗУИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое казуистика-га т.

КАЗУС м. казус (1. юр. соттук практикалардагы та-таал иш; 2. таң калардык окуя, учур).

КАЗУСНЫЙ, ая, -ое казус-ка т.; казустук (өзгөчө, айрыкча); **казусный слўчай** казустук учур.

КАЙЛА жс. горн. чукулдук, тумшугу узун керки (горняктардын, тоочулдардын керкиси).

КАЙЛИТЬ несов. горн. чукулдук менен иштөө, чукулдук менен казуу.

КАЙЛО ср. см. кайла.

КАЙМА жс. кыюу, жээк (кездеменин, топунун ж.б.).

КАЙМАК м. каймак.

КАЙМАН м. зоол. кайман (крокодилдин бир түрү).

КАК I нареч. 1. *вопр.* кандай, кандайча, эмне, жакшыбы, кантип; **как вы поживáете?** кандай турасыз?; **как вáши делá?** ишиңиз кандай?; ишиңиз жакшыбы?; **как вы сýда попáли?** сиз бул жерге кандайча келип калдыңыз?; **как вы сказáли?** эмне дедиңиз?; 2. *относ.* -дай; **я написáл, как вы мне сказáли** мен сиз айткандай жаздым; 3. *воскл.* абдан... экен, ошончолук; **как жáрко!** абдан ысык экен!; **как бýдто** -дай болуу; **как бы...**, **как бы не...** -багай эле; **как бы он не увíдел** ал көрүп калбагай эле; **как бы не так!** тапкан экенсиң!; **как бы то нí было** кандай болгондо да, канткенде да, иши кылып, эмне болсо да; **как вдруг** ал аңгыча болбой, кокусунан; **как же** ананчы, албетте; **вы выполнили моё просьбу?** – **Как же, как же!** сиз менин өтүнүчүмдү орундадыңызбы? – Ананчы, орундабай анан!; **как нельзя лóчше** эң дурус; **как мóжно бóльше** мүмкүн катары көбүрөөк; **как раз частица** разг. 1) (именно) так эле; **тебя-то мне как рáз и нýжно** мага сенин так эле өзүң керексиң; 2) *в знач. сказ.* (впору) чапчак; **ботинки как рáз** батинке чапчак; **как только** замат, так ошол убакта; **как попáло** эптеп-септеп эле, баш-аягы жок; **как комý** разг. кимге кандай (мис. бирөөгө жаккан, бирөөгө жакпайт); **вот как! или воñ как!** койчу!, адам ээй!, мына кара!

КАК II союз 1. *сравн.* -дай; сыяктуу; **бёлый как снег** кардай аппак; **блёдный как полотнó** болотнайдай купуу; **бýдьте как дóма** өз үйүңүздөй болуңуз; 2. (*в каче-стве кого-чего-л.*) катарында; **как администрáтор он хорошó работáет** администратор катарында ал жакшы иштейт; 3. (*с тех пор как*) -га, -дан бери; **ужé мёсяц, как мы выполнили план** биз планды орундаганга бир ай болуп калды.

КАК-ЛИБО нареч. см. как-нибудь 1.

КАК-НИБУДЬ нареч. 1. (каким-л. способом) кандай гана болсо да, кандай жол менен болсо да, бир амал таап; 2. *разг.* (когда-нибудь) бир убакта, ара чолодо; **загляните ко мне как-нибудь на той недéле** келерки жумада ара чолодо мага бир кирип чыгыңыз; 3. *разг.* (небрежно) түртө салды кылып, эптеп-септеп; **он сдéлает эту работу** как-нибудь ал бул жумушту эптеп-септеп иштеп салат.

КАК-ТО I нареч. (каким-то образом) кантип, кандай кылып, кандай кылганда да, иши кылып; **как-то он сда-**

ёт экзáмен? ал экзаменди кантип берипатат экен?; 2. *нареч.* (в некоторой степени, несколько) бир аз, кандайдыр, эмнеликтендир; **он говорíт как-то непонýтно** ал кандайдыр түшүнүксүз сүйлөйт экен; 3. *нареч.* (однажды) кандайдыр бир кезде, бир убакта; **я как-то встрéтил его на ўлице** аны мен бир кезде көчөдө жолуктурганым бар; 4. *в знач. частицы* (а именно) төмөнкүдөй, алар, сыяктуу; **он купíл фрýкты, как-то: виногрáд, слíвы, гру́ши** ал жемиш сатып алды, алар: жүзүм, кара өрүк, алмурут.

КАКАДУ м. нескл. какаду (тотунун бир түрү).

КАКАО ср. нескл. какао (1. данынан шоколад жасала турган тропиктик жыгач; 2. ушул жыгачтын данынан жасалган порошок; ушул порошоктон жасалып ичиле турган нерсе).

КАКАОВЫЙ, ая, -ое какао-го т.; **какаовое дéрево** какао жыгачы.

КАКОВ, а, -о мест. 1. *вопр. и относ.* кандай; **каков он собóй?** өңү-башы кандай?, өңү-түсү кандай?; 2. *воскл.* мына кара, көрдүнбү; **каковá погóда-то!** аба ырайын карачы!

КАКОВА мест. женск. р. к **каков.**

КАКОВО I мест. ср. к **каков.**

КАКОВО II нареч. разг. кантип; **каковó мне этó слы́шать!** мен муну кантип угамын!

КАКОВОЙ, ая, -ое мест. *относ. уст.* -ган.

КАКОЙ, ая-, -ое мест. 1. *вопр.* кандай; **к какому выводу вы пришлí?** кандай корутундуга келдиңиз?; 2. *относ.* кайсы, кандай; **не знаю, какому вам кнйгу дáть** сизге кайсы китепти берерди билбей турам; 3. *воскл.* эмне деген; **какой тáлáнт!** эмне деген талант!; **какая рáдость!** эмне деген кубаныч!; **когда́ какáя погóда** аба ырайы түрдүү боло берет; **како́е!** разг. кайда!; **согласен он?** – **Како́е! и слы́шать не хóчет** ал макулбу? – Кайда! анын уккусу да келбейт; **какой та́кой?** разг. кайсынысы?; **хоть какой!** кайсынысы болсо да!; баары бир кайсы болсо да!; **ни в ка́кую** разг. түк, такыр, майласаң да (көнбөйт ж.б.).

КАКОЙ-ЛИБО мест. кандайдыр, мейли кандай болбосун, түрдүү, иши кылып, эмне болсо да; **принесí мне ка́кую-либо кнйгу** мейли кандай болсо да, мага бир китеп алып келип бер; **другím ка́ким-либо спосо́бом** кандайдыр бир башка жолдор менен.

КАКОЙ-НИБУДЬ мест. неопр. 1. (тот или иной) кандай болсо да, кандайдыр, түрдүү, мейли кандай болбосун, иши кылып; **дайте мне ка́кую-нибудь кнйгу** мага кандайдыр бир китеп бериңизчи; 2. *разг.* анчалык көп эмес, бары жогу, бар болгону; **до гóрода ка́ких-нибудь дёсáть киломётров** шаарга чейин бары жогу он гана километр; **хоть какой-нибудь** мейли кандай болбосун, кандайы болсо да.

КАКОЙ-ТО мест. неопр. 1. (неизвестно какой) кандайдыр, кимдир бирөө, бир; **к вам приходíл какой-то ма́льчик и оста́вил вам ка́кую-то кнйгу** сиздикине бир бала келди да, бир китеп таштап кетти; **вас спра́шивал какой-то чело́век** сизди кимдир бирөө сурады эле; **он приводíл ка́кие-то до́воды** ал кандайдыр бир далилдер келтирди; 2. (до некоторой степени) окшойт, көрүнөт; **он ка́кой-то чудáк** ал бир апенди окшойт.

КАКОФОНИЯ жс. какофония (табыштардын, үндөрдүн жаман айкалышы, кулакка жагымсыздыгы).

КАКТУС м. кактус (жалбырактарынын ордуна тикен өскөн тропиктик өсүмдүк).

КАЛ м. кал (заң, тезек).

КАЛАМБУР *м.* каламбур (*бир нече маанилүү окшош сөздөрдү тамаша иретинде бура сүйлөө*).

КАЛАМБУРИТЬ *несов. разг.* каламбурлатуу (*тамаша иретинде бура сүйлөө*).

КАЛАМБУРНЫЙ, ая, -ое **каламбур-га т.**; каламбурдуу (*бура сүйлөгөн сөздөр катышкан*).

КАЛАНДР *м. тех.* каландр (*кездеменин же кагаздын бетин жылмалай турган машина*).

КАЛАНЧА *ж.* каланча (**1.** *өрт өчүрүүчү бөлүктүн кайсы жерден өрт чыкканын байкоого арналган мунарасы; 2. перен. разг.* устундай киши, узун киши).

КАЛАЧ *м.* калач (*бөлкө нан*); **калачом не заманишь** *разг.* майласан да келбейт; **тёртый калач** *разг.* көк чоку, далайды көргөн как баш.

КАЛАЧИКОМ *нареч. разг.* түпкүчтөй ийилип.

КАЛЕЙДОСКОП *м. 1.* калейдоскоп (*ичине белгилүү тартипте ар түрдүү түстөгү айнекчелер орнотулган түтүк; мунун бир башын көзгө жакындатып, экинчи башын жарыкка каратып түтүктү айландырган-да, ичиндеги айнекчелер ар түрдүү түстө кооз болуп көрүнөт*); **2. перен.** калейдоскоп (*бир нерсенин образдарынын, көрүнүштөрүнүн тез алмашуусу; бир окуянын, адамдын тез өзгөрүп, кубулуп турушу*); **калейдоскоп собыгтий** *окуялардын калейдоскобу*.

КАЛЕЙДОСКОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое **калейдоскоп-ко т.**; калейдоскоптук.

КАЛЁКА *м. и ж.* майып, мунжу.

КАЛЕНДАРНЫЙ, ая, -ое **календарь-га т.**; календардык; **календарный листок** календарь баракчасы; **календарный план** календардык план (*түрдүү жумуштардын аткарылуу күнү, айы так көрсөтүлгөн план*).

КАЛЕНДАРЬ *м. 1.* календарь (*жылдын ичиндеги күндөрдү эсептеп чыгаруу системасы*); **Юлианский календарь** Юлиан календары (*жылдарды эски стиль менен көрсөтүүчү календарь*); **2.** календарь (*жылдын ичиндеги күндөрдү, айларды көрсөткөн таблица же книжка*); **отрывной календарь** жыртма (айырма) календарь; **3.** календарь (*айрым иштин, окуунун иштеле турган даталары көрсөтүлүү*); **календарь занятий** иштердин календары.

КАЛЁНИЕ *ср.* кыздыруу (*отко кармап*); **довести до бёлого калёния** ачуусун абдан келтирип, кыжырына аябай тийүү.

КАЛЁЧИТЬ *несов. кого-что 1.* (*делать калекой*) майып кылуу; **2. перен.** (*портить*) бузуу (*мис. мүнөздү*).

КАЛЁНЫЙ, ая, -ое **1.** (*раскалённый*) чоктой кызыл, кыпкызыл болгончо кызартылган (*отко кармап*); **2.** (*поджаренный*) куурулган; **калёные подсолнухи** куурулган семичке; **калёным железом выжечь** тыптыйпыл кылуу, тыптыйпыл кылып жоготуу.

КАЛИБР *м. 1.* воен. калибр (*атылуучу куралдын найынын жана замбиректин огунун диаметри*); **орудие крупного калибра** ири калибрдүү замбирек; **2. тех.** калибр (*көп чыгарылуучу нерселердин өлчөмүн белгилегич ченем*); **это человек мелкого калибра** бул эң эле майда киши.

КАЛИБРОВАТЬ *несов. что, тех. 1.* (*проверять калибр*) калибрдөө, калибрин ченөө (*өлчөө, текшерүү*); **2.** (*проверять деления измерительного прибора*) калибрдөө (*өлчөөчү аспаптын бөлүмдөрүн текшерүү, мис. термометрдин*).

КАЛИБРОВКА *ж. тех.* калибрдөө, калибрин ченөө (*өлчөө, текшерүү*).

КАЛИЕВЫЙ, ая, -ое **калий-ге т.**; калийлүү; **калиевые соли** калий туздары.

КАЛИЙ *м. хим.* калий (*шакардуу металлдардын тобуна кирүүчү химиялык элементтин бир түрү*).

КАЛИЙНЫЙ, ая, -ое **калий-ге т.**; калийден жасалган; **калийное удобрение** калийден жасалган жер семирткич.

КАЛИЛЬНЫЙ, ая, -ое *тех.* кыздыргыч, металлды кыздыргыч; **калийная печь** кыздыргыч меш, металлды кыздыргыч меш.

КАЛИНА *ж.* калина (*бадалы жана анын жемиси*).

КАЛИНОВЫЙ, ая, -ое **калина-га т.**; **калиновая роща** калина токой, калина өскөн токой.

КАЛИТКА *ж.* калитка (*дубалдагы кичине эшик*).

КАЛИТЬ *несов. что 1.* (*нагревать*) кыздыруу (*мис. темирди*); **2.** (*поджаривать*) кууруу (*мис. семишкени*).

КАЛИФ *м. см.* халиф.

КАЛИФАТ *м. см.* халифат.

КАЛЛИГРАФ *м.* каллиграф (*так жана куш кат жазуучу адам*).

КАЛЛИГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое **каллиграфия-га т.**; каллиграфтык; **каллиграфический почерк** каллиграфтык почерк (*куш кат*).

КАЛЛИГРАФИЯ *ж.* каллиграфия (*куш кат*).

КАЛМЫК *м.* калмак.

КАЛМЫКИ *мн.* калмактар.

КАЛМЫЦКИЙ, ая, -ое **калмык-ка т.**

КАЛМЫЧКА *женск. р. к* калмык.

КАЛОРИЙНОСТЬ *ж. физ.* калориялуулук (*отун күйгөн кезде пайда боло турган же ичкен тамактын организмге бере турган жылуулугунун саны*); **калорийность пищи** тамактын калориялуулугу.

КАЛОРИМЕТР *м.* калориметр (*жылуулуктун санын өлчөөчү аспап*).

КАЛОРИМЕТРИЯ *ж.* калориметрия (*физиканын бөлүмү; бул – жылуулукту өлчөйт*).

КАЛОРИФЕР *м.* калорифер (**1.** *ысыта турган аспап; 2. ысык пар, ысыган аба, ысык сууну трубалар менен жүргүзүп үйдү жылыта турган курулуш*).

КАЛОРИФЕРНЫЙ, ая, -ое **калорифер-ге т.**; калорифердик; **калориферные трубы** калорифердик трубалар.

КАЛОРИЯ *ж. физ.* калория (*жылуулуктун санынын единицысы*); **большая калория** чоң калория; **малая калория** кичи калория.

КАЛОШИ *мн. (ед. калоша ж.)* көлөч; **сесть в калошу** *разг.* сызга отуруп калуу, акмак болуп калуу; **посадить в калошу** *разг.* сызга отургузуп кетүү, акмак кылып кетүү.

КАЛЫМ *м. уст.* калың, калың мал.

КАЛЬКА *ж.* калька (**1.** *сүрөттүн же чийменин копиясын так түшүрүп алуу үчүн колдонуучу тунук, жылтырак кагаз же кездеме; 2. ушундай кагаз аркылуу түшүрүлгөн копия; 8. лингв.* бир тилден сөзмө-сөз которулган сөз же сөздөр).

КАЛЬКИРОВАТЬ *несов. что 1.* (*снимать копию*) калькировкалап коюу (*бир нерсенин так копиясын калькага түшүрүү, тартуу*); **2. лингв.** калька кылып алуу, сөзмө-сөз которуп алуу.

КАЛЬКУЛИРОВАТЬ *несов. что* калькуляциялап коюу (*бир нерсенин калькуляциясын түзүү*).

КАЛЬКУЛЯТОР *м.* калькулятор (*калькуляция түзүүчү, калькуляция жөнүнөн специалист*).

КАЛЬКУЛЯЦИЯ *жс.* калькуляция (*продукциянын туруш наркын жана сатуу баасын эсептеп чыгаруу*).

КАЛЬСОНЫ *только мн.* дамбал, ыштан (*эркектин дамбалы, ыштаны*).

КАЛЬЦИЕВЫЙ, ая, -ое **кальций-га т.**; кальций катышкан; **кальциевые соли** кальций катышкан туздар.

КАЛЬЦИЙ *м. хим.* кальций (*химиялык элементтин бир түрү; күмүш сыяктуу ак жалтырак металл*).

КАЛЬЦИНАЦИЯ *жс.* кальцинация (*ичинен сууну жана башка учма заттарды чыгарып жиберүү үчүн кенди, акиташты ж.б. кыздыруу*).

КАЛЬЦИНИРОВАТЬ *сов. и несов. что* кальцинациялоо, кальцинация кылуу (*кендин, акиташтын ичиндеги суу жана башка учма заттарды кызытуу жолу менен кетируу*).

КАЛЬЯН *м.* коркуратма.

КАЛЯКАТЬ *несов. разг.* келжирешүү, сүйлөшүү, аркы-беркини айтып сүйлөшүү, тамашалашып сүйлөшүү.

КАМАРИЛЬЯ *жс.* камарилья (*монархиялык түзүлүштө – мамлекеттик иштерди өз мүдөөлөрү үчүн пайдалануучу башкаруучулар тобу*).

КАМАРИНСКАЯ *жс.* камаринская (*орустардын бийлөө ыры; ушул ырга салып бийлөө*).

КАМБАЛА *жс.* камбала (*көзү башынын бир жак жанына орношкон деңиздин түбүндө жашоочу былчыгый, жалтак балык*).

КАМБИЙ *м. бот.* камбий (*өсүмдүктүн тышкы кабыгы менен сөңгөгүнүн ортосундагы катмар*).

КАМБУЗ *м. мор.* камбуз (*кемедеги тамак бышыруучу бөлмө, кухня*).

КАМВОЛЬНЫЙ, ая, -ое *текст.* камволдук, камвол; **камвольная шерсть** камволдук жүн (*кездеме токулдуу үчүн атайын машина менен таралган жүн*); **камвольная фабрика** камвол фабрикасы (*таралган жүндөн кездеме токуучу фабрика*).

КАМЕДЬ *жс.* камедь, жыгачтын чайыры, жыгачтын сагызы.

КАМЕЛИЯ *жс. бот.* камелия (*чай тукумуна кирүүчү кооз гүлдүү бадал өсүмдүктүн бир түрү жана бул өсүмдүктүн гүлү*).

КАМЕНЁТЬ *несов. 1.* таштай катып калуу, катып сөнейип калуу; *2. перен. (застывать)* таштай каткансып көрүнүү; *3. перен. (ожесточаться)* ырайымсыз боло баштоо.

КАМЕНИСТЫЙ, ая, -ое таштуу, таштак (*жер, топурак*).

КАМЕННОУГОЛЬНЫЙ, ая, -ое: **каменноугольный бассéйн** таш көмүр бассейни; **каменноугольная промышленность** таш көмүр өнөр жайы.

КАМЕННЫЙ, ая, -ое *1.* **камень-ге т.**; **каменный мост** таш көпүрө; *2. перен. (неподвижный)* мистийген, томсоргон; **он выслушал это извещение с каменным выражением лица** бул кабарды ал мистийип туруп укту; *3. перен. (жестокий)* кайрымсыз, ырайымсыз, таштай; **у этого человека каменное сердце** бул адамдын жүрөгү таштай (*ырайымсыз*); **каменный уголь** таш көмүр; **каменная соль** таш туз, шамшакал туз, жалама туз; **как за каменной стеной** аттай арка, тоодой медеп кылып; **каменный век** археол. таш доору.

КАМЕНОБОЕЦ *м.* таш талкалоочу жумушчу.

КАМЕНОЛОМНЯ *жс.* таш чыгарылуучу жай.

КАМЕНОТЁС *м.* таш сомдоочу (*курулуш үчүн керектүү таштарды сомдоочу, жылмалоочу жумушчу*).

КАМЕНЩИК *м.* каменщик (*курулушта кирпич коюучу же таш тизүүчү жумушчу*).

КАМЕНЬ *м.* таш; **драгоценный камень** асыл таш; **улицы вымощены камнем** көчөлөргө таш төшөлгөн; **кольцо с камнем** асыл таштуу шакек; **сердце у него не камень** анын жүрөгү таш эмес; **камни в печени** бородогу таштар (*оорунун бир түрү*); **каменная на камне не оставить** таш-талканын чыгаруу, быт-чыгын чыгарып талкалоо; **камень преткновения** жолто, кедерги, тоскоол; **держать камень за пазухой** кек сактап жүрүү, коюн ичинен жамандык издеп жүрүү, койнуна таш катып жүрүү (*котур ташы койнунда*); **бросить камнем в кого-л. бирөөнү «айыптуу» деп жамандоо**; **бросить камень в чей-л. огорд** сөзгө кыпчып, тийгизип айта кетүү; **камнем упасть** таштай учуп түшүү.

КАМЕР-ЮНКЕР *м. уст.* камер-юнкер (*падыша сарайында кызмат кылуучу адамга бериле турган ардактуу наамдардын бири*).

КАМЕРА *жс. 1.* камера (*турдүү мекемелердеги атайын бөлмө*); **камера хранения багажа** багаж сактоочу камера; *2. тех.* камера (*кандайдыр бир прибордун, жабдыктын ичиндеги боштук, көңдөй*); *3.* фото камера (*фотографиялык сүрөттөр түшүрүү үчүн колдонула турган, ичине жарык кирбей турган ящик-аппарат*); *4.* камера (*тебе турган толтун, шинанын ичине салып, жел толтурула турган резина түтүк же резина баштык*); **футбольная камера** футбол камерасы.

КАМЕРА-ОБСКУРА *жс.* камера-обскура; *см. камера 3.*

КАМЕРГЁР *м.* камергер (*кээ бир падыша сарайында иштөөчүлөрдүн наамдарынын бири*).

КАМЕРДИНЕР *м. уст.* камердинер (*господиндин үй кызматын кылуучу малай*).

КАМЕРИСТКА *жс. уст.* камеристка (*дворян аялдарынын жана кыздарынын үй кызматын кылуучу малай аял*).

КАМЕРНЫЙ, ая, -ое *муз.* камералык (*аткаруучусу аз болгон, кичине музыкалык оюн; аз сандуу угуучулар, кичине үй үчүн арналган*); **камерная музыка** камералык музыка.

КАМЕРТОН *м. муз.* камертон (*музыкалык инструменттерди күүлөө үчүн колдонулуучу, болоттон жасалган эки айры инструмент*).

КАМЕШЕК *м. уменьш. от камень* кичине таш.

КАМЕЯ *жс.* камея (*таштан же седептен кооздоп оюп жасалган кооздук*).

КАМЗОЛ *м. уст.* кемзал, жеңсиз бешмант.

КАМИН *м.* камин (*алды ачык мештин бир түрү*).

КАМИННЫЙ, ая, -ое **камин-ге т.**; **каменная решётка** камин решёткасы.

КАМНЕДРОБИЛКА *жс.* таш майдалагыч (*машина*).

КАМНЕДРОБИЛЬНЫЙ, ая, -ое таш майдалагыч; **камнедробильный завод** таш майдалагыч завод.

КАМОРКА *жс. разг.* кичинекей комната, тар бөлмө, чулан.

КАМПАНИЯ *жс. 1. воен. уст.* кампания (*бир согуш убагындагы согуштук аракет*); *2.* кампания (*өтө маанилүү бир коомдук-саясий же чарбалык милдеттерди аткаруу чаралары*); **избирательная кампания** шайлоо кампаниясы; **уборочная кампания** оруу-жыюу кампаниясы.

КАМСА ж. камса (деңиз балыгынын бир түрү).

КАМУФЛЕТ м. 1. воен. камуфлет (душмандын мина-ларын талкалоо үчүн жер астынан мина менен жаруу); 2. перен. кырсык, балаа, жолтоо.

КАМУФЛЯЖ м. воен. камуфляж (так-так кылып же жол-жол кылып боёп жасалган согуштук маскировка).

КАМФАРА ж. мед., тех. камфара (медицинада жана техникада колдонула турган тунук жана абдан жыттуу зат).

КАМФАРНЫЙ, ая, -ое камфара-га т.; камфарное масло камфара майы.

КАМЫШ м. камыш.

КАМЫШИТ м. камышит (камыштан жасалган курулуш материалы).

КАМЫШИТОВЫЙ, ая, -ое камышит-ке т.; камышитовая постройка камышиттен жасалган курулуш (мис. сарай).

КАМЫШОВЫЙ, ая, -ое камыш-ка т.; камышовая крыша камыш чатыр (үйдүн төбөсү).

КАНАВА ж. коо, арык, казылган аң.

КАНАВОКОПАТЕЛЬ м. тех. арык казгыч, өстөн казгыч (машина); плужный канавокопатель арык казуучу соко.

КАНАЛ м. 1. канал (казып жасалган чоң өстөн); судоходный канал кеме жүрүүчү канал; оросительные каналы сугат каналдары; 2. най, түтүк; канал артиллерийского орудия артиллерия замбирегинин найы; 3. анат. канал, түтүк, жол, үт (дененин ичиндеги көңдөй тамыр, түтүк); мочеиспускательный канал сийдик чыгаруучу канал; 4. перен. жол; переговоры велись по дипломатическим каналам сүйлөшүүлөр дипломатиялык жолдор аркылуу жүргүзүлдү.

КАНАЛИЗАЦИОННЫЙ, ая, -ое канализация-га т.; канализациялык; канализационная труба канализациялык труба; канализационная система канализация системасы.

КАНАЛИЗАЦИЯ ж. канализация (жердин астынан каналдар казуу, трубалар жүргүзүп, ыпалас нерселерди ошол трубалар, каналдар аркылуу чыгарып таштоо).

КАНАЛЬЯ м. и ж. разг. митаам.

КАНАРЕЕЧНЫЙ, ая, -ое 1. канарейка-га т.; канареечное семя канарейкага бериле турган дан; 2. (о цвете) ачык сары (түс).

КАНАРЕЙКА ж. канарейка (сайроочу сары чымчыктын бир түрү).

КАНАТ м. канат (абдан жоон аркан; зым аркан); цепной канат чынжыр канат.

КАНАТНЫЙ, ая, -ое канат-ка т.; канатная фабрика канат фабрикасы.

КАНАТОХОДЕЦ м. дарчы (дарда жүрүп ойноочу артист).

КАНАУС м. текст. канаус, шайы.

КАНВА ж. 1. канва (көбүнчө крахмалданып жасалган көз-көз токума; бул токума аркылуу кездемеге сайма сайылат); 2. перен. канва (окуянын негизи, схемасы); канва поэмы поэманын канвасы.

КАНДАЛЫ только мн. кишен, богоо; заковать в кандалы кишен салуу.

КАДЕЛЯБР м. канделябр (бир нече мом шам орнотулуп коюла турган шамдал).

КАНДИДАТ м. 1. кандидат (шайланууга, бир ишке дайындалууга же бир уюмга алынууга белгиленген адам);

кандидат в депутаты депутаттыкка кандидат; кандидат в члены партии партия мүчөлүгүнө кандидат, партияга кандидат; 2. кандидат (кенже илимий даража); кандидат филологических наук филология илимдеринин кандидаты.

КАНДИДАТСКИЙ, ая, -ое кандидат-ка т.; кандидаттык; кандидатский стаж кандидаттык стаж; кандидатский минимум кандидаттык минимум.

КАНДИДАТУРА ж. 1. кандидатура (шайлоо же кандайдыр бир кызматка дайындоо жөнүндөгү кандидаттын заявкасы же укугу); выдвинуть чью-л. кандидатуру бирөөнүн кандидатурасын көрсөтүү; снять свою кандидатуру өзүнүн кандидатурасын алып таштоо (өчүрүү); 2. разг. кандидат; неприемлемая кандидатура ылайыксыз кандидат.

КАНИКУЛЫ только мн. каникул (окуу жайларындагы дем алыш убагы).

КАНИКУЛЯРНЫЙ, ая, -ое каникулы-га т.; каникулярное время каникул убагы.

КАНИСТРА ж. канистра (запас май куюучу челек).

КАНИТЕЛИТЬ несов. разг. бир нерсени болор-болбос, арзыбаган нерсе менен токтотуу.

КАНИТЕЛИТЬСЯ несов. разг. илең-салаң болуп, иштебей же койбой убакытты бошко өткөрүү; алпурушуу, убара болуу.

КАНИТЕЛЬ ж. 1. канитель (сайма сая турган эң ичке алтын же күмүш жип); 2. перен. разг. ыйкы-тыйкы болгон, жадатма, убара.

КАНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. канитель 1-ге т.; канительное производство канитель өндүрүшү; 2. перен. разг. жадатма, убаралуу; канительная история убаралуу иш.

КАНИФОЛЬ ж. канифоль (саргыч-кызыл түстөгү чайыр; лак жана баикаларды өндүрүүгө колдонулат).

КАННИБАЛ м. 1. (людоед) мыкаачы; 2. перен. ырайымсыз, кайрымсыз, каардуу, орой адам.

КАННИБАЛИЗМ м. 1. (людоедство) мыкаачылык; 2. перен. ырайымсыздык, каардуулук, адамкерчиликсиздик.

КАНОН м. канон (1. эреже, негизги принцип, үлгү; 2. бир доор үчүн үлгү деп эсептелген художниктик ыктар же эстетикалык эрежелердин жыйынтыгы; 3. үндөрдүн айкалышууларынын бир түрү).

КАНОНАДА ж. канонада (тез-тез замбирек атып ок жаадыруу).

КАНОНЕРКА ж. мор. канонерка; см. канонерский (канонерская лодка).

КАНОНЕРСКИЙ, ая, -ое: канонерская лодка канонердик кайык (бир нече замбирек менен жабдылып, деңиздин жээгине жакын жерде же дарыяда аракет кылуучу кичирээк кеме).

КАНОНИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что канондоштуруу (закон катарында бекитүү).

КАНОНИР м. уст. канонир (падышалык армияда – артиллериядагы рядовой).

КАНОНИЧЕСКИЙ, ая, -ое канонго ылайык, канонго дал келүүчү.

КАНТ м. кант, милте (1. кийимдин жээгине же тигишине бастырылган түстүү жип; 2. сүрөттүн, таблицанын жээгине рамка сыяктуу жабыштырылган тилке нерсе).

КАНТАТА *ж.* кантата (1. *муз. көбүнчө хор түрүндөгү салтанаттуу обон*; 2. *лит. уст. салтанаттуу ыр*).

КАНТИАНЕЦ *м.* кантианец (*кантианствоңун жолун жолдоочу*).

КАНТИАНСТВО *ср. филос.* кантианство (18 кылымдагы немецтик философ Канттын жана анын жолун жолдоочулардын реакциячыл окуусу).

КАНТОВАТЬ *несов. что* канттоо, жээктөө, мил-телөө, кыюулоо; кантовать портрет портретти канттоо.

КАНТОН *м.* кантон (*кээ бир өлкөлөрдөгү административдик-территориялык единица*).

КАНУН *м.* 1. алдыңкы күнү; **канун праздника** майрам болордун алдыңкы күнү; арапа; 2. *перен.* кандайдыр бир окуянын алдындагы убакыт.

КАНУТЬ *сов.: кануть в прошлое (в вечность)* унутулуп, тарыхтын түпкүрүндө калуу; **как в воду кануть** дарексиз жок болуу, ың-жыңы чыкпай жок болуу.

КАНЦЕЛЯРИСТ *м. уст.* мекемеде иштөөчү.

КАНЦЕЛЯРИЯ *ж.* канцелярия (*кандайдыр бир мекеменин иш алып баруучу жана иш кагаздарын түзүүчү бөлүмү; кеңселер*).

КАНЦЕЛЯРСКИЙ, ая, -ое 1. *канцелярия-га т.*; канцелярдык; **канцелярский стол** канцелярия столу; **канцелярские принадлежности** канцелярдык буюмдар; 2. *перен. неодобр.* канцелярдык (*көрксүз, оор, кургак*); **канцелярский стиль** канцелярдык стиль.

КАНЦЕЛЯРЩИНА *ж.* *разг. неодобр.* бюрократтык формалдуулук, ишти кайдигер иштөө.

КАНЦЛЕР *м.* канцлер (*кээ бир мамлекеттерде – эң жогорку мансаптагы чиновник*).

КАНЬОН *м. геогр.* каньон (*эки жагын суу жеп, жар кылып кеткен кууш өрөөн*).

КАОЛИН *м. мин.* каолин (*фарфор өндүрүү үчүн пайдалана турган ак чопо*).

КАОЛИНОВЫЙ, ая, -ое *каолин-ге т.*

КАПАТЬ *несов.* 1. (*падать каплями*) тамчылоо (*мис. жамгыр*); 2. *что (наливать каплями)* тамчылатуу, тамызуу (*мис. дарыны*); **не каплет** *разг.* шаша турган жөнү жок.

КАПЕЛЛА *ж.* капелла (1. *муз. ырчылар хору*; 2. *церк. католиктердин эң кичине чиркөөсү же чиркөөнүн жанына кошулуп жасалган кичине үй*).

КАПЕЛЬ *ж.* 1. (*таяние снега*) ала шалбырт, жазга жуук, кар эрип, тамчылай баштаганы; 2. (*падающие капли*) таамп жаткан тамчы.

КАПЕЛЬДИНЕР *м. театр. уст.* капельдинер (*театрга кире бериште билеттерди текшерип туруучу кызматчы*).

КАПЕЛЬКА *ж.* 1. *уменьш. от* капля 1 кичинекей тамчы; 2. *перен. разг.* эң эле аз; **ни капельки** кенедей да, түк.

КАПЕЛЬМЕЙСТЕР *м. муз. уст.* капельмейстер (*хордун же оркестрдин жетекчиси жана дирижёру*).

КАПЕЛЬНИЦА *ж.* дары тамчылаткыч.

КАПЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *разг. (маленький)* кенедей, кымындай.

КАПЕРС *м.* 1. *бот.* каперс (*көп жылдык бадал өсүмдүктүн бир түрү*); 2. *каперсы* *мн.* каперс (*ушуну өсүмдүктүн тамакка кошула турган бүчүрлөрү*).

КАПИЛЛЯР *м.* капилляр (1. *физ. эң ичке айнек түтүкчөлөр*; 2. *анат. кан жүрүүчү майда тамырлар*).

КАПИЛЛЯРНОСТЬ *ж.* физ. капиллярдуулук (*суюктуктун эң ичке түтүкчөлөр аркылуу жогору көтөрүлүү жөндөмдүүлүгү*).

КАПИЛЛЯРНЫЙ, ая, -ое *капилляр-га т.*; капиллярдык; **капиллярные сосуды** *анат.* капиллярдык тамырлары.

КАПИТАЛ *м.* 1. *эк.* капитал; **промышленный капитал** өнөр жай капиталы; **финансовый капитал** финансылык капитал; **банковский капитал** банк капиталы; **постоянный капитал** туруктуу капитал; **переменный капитал** өзгөрмө капитал; **основной капитал** негизги капитал; **оборотный капитал** обороттук капитал; **мёртвый капитал** өлүү капитал; 2. *чаще мн., разг. (деньги)* капитал (*акчанын ири суммасы*).

КАПИТАЛИЗАЦИЯ *ж. эк.* капитализация, капиталдаштыруу; капиталга айландыруу (*кошумча наркты капиталга айландыруу; мүлктү акча капиталына айландыруу*).

КАПИТАЛИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что, эк.* капиталдаштыруу, капиталга айландыруу (*кошумча наркты капиталга айландыруу; мүлктү акча капиталына айландыруу*).

КАПИТАЛИЗМ *м.* капитализм.

КАПИТАЛИСТ *м.* капиталист.

КАПИТАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *капитал-га, капитализм-ге т.*; капиталисттик; **капиталистический строй** капиталисттик түзүлүш; **капиталистическое государство** капиталисттик мамлекет.

КАПИТАЛОВЛОЖЕНИЕ *ср. эк.* капитал салым (*кандайдыр ишке, ишканага жумшалган капитал*).

КАПИТАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. капиталдык, негизги, чоң маанилүү; **капитальный труд** чоң маанилүү эмгек, негизги эмгек; 2. *разг.* көп эмгек же көп акча кеткен нерсе; **капитальная покупка** көп акчага сатып алынган нерсе; **капитальное строительство** капиталдык (*чоң*) курулуш; **капитальная стена** капиталдык (*негизги*) дубал; **капитальный ремонт** чоң ремонт.

КАПИТАН *м.* капитан (1. *офицердик наам же армияда жана флотто чин*; 2. *мор. кеме командири*; 3. *спорттук команданын жетекчиси*).

КАПИТАНСКИЙ, ая, -ое *капитан-га т.*; **капитанский мостик** капитан мостиги.

КАПИТЕЛЬ *ж.archit.* капитель (*түркүктүн, колоннанын баш жагы*).

КАПИТУЛИРОВАТЬ *сов. и несов.* 1. капитуляциялоо, багынуу (*душманга анын айткан шарттарына көнүп багынуу*); 2. *перен.* капитуляциялоо, ыгып калуу, коркуп чегинүү, күрөштү токтотуу.

КАПИТУЛЯНТ *м.* капитулянт (*биринчи коркунуч болгон кезде эле багынууга даяр болгон адам*).

КАПИТУЛЯНТСКИЙ, ая, -ое *капитулянт-ка т.*

КАПИТУЛЯЦИЯ *ж.* 1. капитуляция, капитуляциялоо, багынуу (*«жеңилдим» деп душманга багынуу, бой сунуу*); **безоговорочная капитуляция** кыңк этпей багынуу; 2. *перен.* капитуляция, ыгып калуу, коркуп чегинүү, күрөштү токтотуу.

КАПИЩЕ *ср. уст.* капище, буткана (*бутпарастардын храмы*).

КАПКАН *м.* капкан; **лисá попáлась в капкáн** *түлкү* капканга түштү.

КАПЛИ *мн. (лекарство)* тамчылатып иче турган дары; **сердечные капли** жүрөк ооруга иче турган дары.

КАПЛУН *м.* каплун (*бычылган жана союу үчүн байлап семиртилген короз*).

КАПЛЯ *жс.* 1. тамчы; **крупные капли дождя** жамгырдын ири тамчылары; 2. *перен. разг. (самое малое количество)* кенедей, эң аз, аз гана; **я ни капли не устал** мен кенедей да чарчаганым жок; **похожи как две капли воды** коёндон окшош, эгиз козудай; **до капли** такыр калтырбай, баарын; **до последней капли крови** жан аябай, кашык каны калганча (*мис. күрөшүү*); **капля в море** эң эле кичине, эң эле аз; **капли в рот не брать** *разг.* аракты такыр оозуна албоо.

КАПНУТЬ *однокр.* бир жолу тамчылатуу, тамчылоо (*бир гана тамчы*).

КАПОР *м.* капор (*баланын же аялдын кышкы баш кийиминин бир түрү*).

КАПОТ *м.* капот (1. *аялдардын үйгө кие турган көлбөөрүгөн чапанча көйнөгү*; 2. *тех. автомобилдин, самолёттун моторун чаңдан, жаан-чачындан сактоочу ачылма капкак*).

КАПРАЛ *м.* воен. капрал (*кээ бир өлкөлөрдүн армиясындагы жана 18 кылымдагы жана 19 кылымдын башы чениндеги орус армиясындагы кенже командир*).

КАПРИЗ *м.* 1. кежирлик, чыргоолук (*ребёнка*): эч нерсени кыртышы сүйбөө (*больного*); наздануучулук (*женщины*); **детские капризы** балдардын чыргоосу (*кежирлиги*); 2. *перен.* кубулма, өзгөрүп турма; **капризы погоды** аба ырайынын кубулмасы.

КАПРИЗНИК *м.* *разг.* кежир, чыргоо.

КАПРИЗНИЦА *женск. р. к капризник.*

КАПРИЗНИЧАТЬ *несов.* 1. кежирленүү, чыргоолонуу (*о ребёнке*); эч нерсени кыртышы сүйбөө (*о больном*); наздануу (*о женщине*); 2. *перен.* (*о погоде*) кубулуу, өзгөрүп туруу.

КАПРИЗНЫЙ, ая, -ое 1. кежир, чыргоо (*о ребёнке*); эч нерсени кыртышы сүйбөгөн (*о больном*); назданган (*о женщине*); 2. *перен.* (*изменчивый, прихотливый*) кубулма; **капризная погода** кубулма аба ырайы.

КАПРОН *м.* капрон; **чулки-капрон** капрон була-сынан токулган чулки.

КАПРОНОВЫЙ, ая, -ое **капрон-го т.**; **капроновое волокно** капрон буласы.

КАПСУЛА *жс.* капсула (1. *ичине дары салып жутула турган, желатинден жасалган оболочка*; 2. *түрдүү органдардын же анын бөлүктөрүнүн кабынын аты*).

КАПСЮЛЬ *м.* воен. капсюль (*согнутук патрон ж.б. дүрмөткө от берүүчү, атылганда жарылып, күйүп кетүүчү зат менен толтурулган капкакча*).

КАПТЕНАРМУС *м.* воен. уст. каптенармус (*армияда чарбачылык бөлүгүн, азык-түлүктү башкарып туруучу адам*).

КАПУСТА *жс.* капуста; **квашеная капуста** ачытылган капуста; **пирог с капустой** капуста кошуп жасалган пирог.

КАПУСТНИЦА *жс.* зоол. капуста көпөлөгү (*зыянкеч көпөлөктүн бир түрү*).

КАПУСТНЫЙ, ая, -ре **капуста-га т.**; **капустный лист** капуста жалбырагы; **капустные черви** капуста жегич курттар.

КАПУСТОУБОРОЧНЫЙ, ая, -ое: **капустоуборочная машина** с.-х. капуста жыйноочу машина.

КАПУТ *м.* нескл. *разг.* өлүм, өлүү, жок болуу, куруп кетүү; **ему пришёл капут** ага өлүм келди.

КАПЮШОН *м.* капюшон (*башты чүмкөп алуу үчүн пальто же плащтын жакасына бекитилген баш кийим*); **плащ с капюшоном** капюшондуу плащ.

КАРА *жс.* жаза, азап; **подвергнуть кого-л. строгой каре бирөөнү катуу жазага тартуу**.

КАРА-КУРТ *м.* зоол. кара курт.

КАРАБЫН *м.* карабин (*кыска стволдуу мылтык; бул көбүнчө кавалерияда жана мергенчилик үчүн колдонулат*).

КАРАБКАТЬСЯ *несов.* жогору жакка тырмалап (*жөрмөлөп*) чыгуу.

КАРАВАЙ *м.* тегерек бөлкө; **на чужой каравай ртá не разевáй** *посл.* бирөөнүн ашына мойнунду созбо.

КАРАВА́Н *м.* 1. (*обоз*) кербен; **караван верблюдов** жүк артылган төөлөр кербени; 2. (*ряд судов*) ээрчишкен кемелер; 3. *перен.* кырка тартып, чубаган нерсе (*мис. турнанын учушу*).

КАРАВА́Н-САРА́Й *м.* кербен-сарай.

КАРАВА́ННЫЙ, ая, -ое **караван 1, 2-ге т.**; **караванный путь** кербен жолу.

КАРАГА́Ч *м.* бот. кара жыгач.

КАРАЕМОСТЬ *жс.* юр. кылмыш үчүн жаза берүү чарасы.

КАРАКАЛПА́К *м.* каракалпак.

КАРАКАЛПАКИ *мн.* каракалпактар.

КАРАКАЛПА́КСКИЙ, ая, -ое **каракалпак-ка т.**; **каракалпакский язык** каракалпак тили.

КАРАКАЛПА́ЧКА *женск. р. к каракалпак.*

КАРАКА́ТИЦА *жс.* каракатица (1. *зоол. деңиз моллюскасынын бир түрү*; 2. *перен. разг. талтайган, кыйшык буттуу киши же айбан*).

КАРАКОВЫЙ, ая, -ое кара тору (*ат жөнүндө*).

КАРАКУЛЕВО́ДСТВО *ср.* козусунун көрпөсүн алуу үчүн каракөл коюн асыроочулук.

КАРАКУ́ЛЕВЫЙ, ая, -ое **каракуль-гө т.**; **каракуль-вый воротник** каракөл жака.

КАРА́КУЛИ *мн.* (*ед. каракуля жс.*) жаман жана түшүнүксүз жазылган нерсе; **детские каракули** балдардын тартайтып жазган жазуусу.

КАРАКУ́ЛЬ *м.* каракөл (*каракөл козусунун көрпөсү*).

КАРАКУ́ЛЬСКИЙ, ая, -ое: **каракульская овца** каракөл кою.

КАРАКУ́ЛЬЧА́ *жс.* каракөлчө (*каракөл коюнун ара туулган козусунун көрпөсү*).

КАРАМЕ́ЛЬ *жс.* собир. карамель (*конфеттин бир түрү*).

КАРАНДА́Ш *м.* карандаш; **химический карандаш** сыя карандаш.

КАРАНДА́ШНЫЙ, ая, -ое **карандаш-ка т.**; **карандашное производство** карандаш өндүрүшү; **карандашный рисунок** карандаш менен тартылган сүрөт.

КАРАНТИ́Н *м.* карантин (1. *жугуштуу оорулар таралып кетпес үчүн жугуштуу оорулуу кишилерди же айбандарды бир жерге бөлүп коюп, ага эч кимди киргизбөө жана чыгарбоо*; 2. *жугуштуу оору бар жерлерден келген адамдарды, кемелерди, товарды текшерип көрүүчү санитардык пункт*).

КАРАНТИ́ННЫЙ, ая, -ое **карантин-ге т.**; карантиндик; **карантинный срок** карантиндик мөөнөт.

КАРАПУ́З *м.* *разг.* кичинекей болук бала, торсогой бала, чердегей бала.

КАРА́СЬ *м.* карась (*сазан түрүнө кирүүчү тузсуз сууларда жашоочу балык*).

КАРА́Т *м.* карат (*асыл таштардын салмагын өлчөө единицысы; бул – 0,2 граммга барабар*).

КАРАТЕЛЬ м. жазалоочу.

КАРАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **карательные меры** жазалоо чаралары; **карабельный отряд** жазалоо отряды.

КАРАТЬ несов. кого-что жазалоо, катуу жаза берүү, жазага тартуу, айыптоо.

КАРАУЛ м. 1. караул, кароол, күзөтчү, сакчы; **почётный караул** ардак караулу; 2. (обязанности по охране) караул, кароол; нести караул кароолго туруу; 3. в знач. межд. жан соога!, кокуй, жеп салды!; **хоть караул кричи** разг. айлаңды кетирет, жаныңды койбойт; **взять на караул** воен. мылтык менен честь берүү.

КАРАУЛИТЬ несов. кого-что 1. (охранять) күзөтүү, кайтаруу, кайтарып тура туруу, карап туруу, көз сала туруу; **караулить стадо** мал кайтаруу; 2. разг. (ожидать, подстергать) сактап туруу, аңдып туруу; **я караулил его целый день** мен аны бир күнү кечке сактадым; **кошка караулит мышь** мышык чычканды аңдыйт.

КАРАУЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. караул 1, 2-ге т.; **караульное помещение** кароол үйү; 2. в знач. суи. м. кароолчу, кароолго туруучу адам.

КАРАЧАЕВЦЫ мн. (ед. **карачаевец** м.) карачаевецтер.

КАРАЧКИ только мн.: **ползать на карачках** төрт аяктап жөрмөлөө; **стать на карачки** төрт аяктап туруу, тоңкоюу.

КАРБИД м. хим. карбид (углероддун металлдар же металлоиддер менен кошундусу).

КАРБИДНЫЙ, ая, -ое **карбид-ге** т.; карбиддик; **карбидная сталь** карбиддик болот.

КАРБОЛКА ж. разг. карболка; см. **карболовый** (карболовая кислота).

КАРБОЛОВЫЙ, ая, -ое: **карболовая кислота** карбол кислотасы (уулуу, дезинфекцияга колдонулуучу суюктук); **карболовый раствор** карболдук эритме.

КАРБОНАРИЙ м. ист. карбонарий (19 кылымдын башы ченде Италиядагы революциялык жашырын уюмдун мүчөсү).

КАРБОНАТ м. карбонат (1. хим. туздун бир түрү; 2. мин. алмаздын бир түрү).

КАРБОРУНД м. хим. карборунд (бир нерсени жылмартуу үчүн колдонулуучу катуу кристалл зат).

КАРБУНКУЛ м. карбункул (1. мин. асыл таштын бир түрү; кызыл гранат; 2. мед. чыйкан сыяктуу көп ооздуу жара; чыйкан).

КАРБЮРАТОР м. тех., хим. карбюратор (ичтен күймө кыймылдаткычтардын ичиндеги аспап; бул – күйүүчү суюктукту – бензин, бензол, спирт ж. б. – газ сымал жана буу түрүндөгү күйүүчү затка айландырат).

КАРБЮРАЦИЯ ж. тех., хим. карбюрация, карбюрациялоо, карбюрация кылуу (бензин, газолин сыяктуу суюк күйгүчтөрдөн жана абадан күйүүчү кошунду түзүү).

КАРБЮРИРОВАТЬ сов. и несов. что, тех., хим. карбюрациялоо, карбюрация кылуу.

КАРГА ж. 1. обл. (ворона) карга; 2. разг. бейжай, долу кемпир.

КАРДА ж. текст. карда (пахтаны жана жүндү тарааго арналган темир ичтөк).

КАРДАН м. тех. кардан (үстүнө кээ бир приборду орнотууга ылайыкталган тетик – тирөөлөрү термелген кезде анын үстүндөгү прибору кыймылдап турган тетик).

КАРДАННЫЙ, ая, -ое **кардан-га** т.; кардандык; **карданный вал** кардандык вал (эң башына кыймылда-

гыч нерсе бекитилген вал); **карданная передача** кардандык передача (автомобилде, трактордо, танкада алдыңкы коробкадан айланууну кардандык вал аркылуу арткы окко берүү).

КАРДИНАЛ м. кардинал (католиктик чиркөөдө жогорку наам, мансап).

КАРДИНАЛЬНЫЙ, ая, -ое өтө маанилүү, эң негиздүү; **кардинальный вопрос** эң манилүү маселе.

КАРДИНАЛЬСКИЙ, ая, -ое **кардинал-га** т.; кардиналдык; **кардинальский чин** кардиналдык чин.

КАРДИОГРАММА ж. кардиограмма (жүрөктүн кыймылын графика менен көрсөтүү).

КАРДИОГРАФ м. кардиограф (жүрөктүн кыймылын жазып тура турган прибор).

КАРДИТ м. мед. кардит (жүрөк оору).

КАРЁ ср. нескл. воен. каре (туш-туш жактан коюлган чабуулга каршы туруу үчүн пехотаны төрт бурч кылып тизүү).

КАРЁЛ м. карел.

КАРЁЛКА женск. р. к **карёл**; карелка.

КАРЁЛЫ мн. карелдер.

КАРЁЛЬСКИЙ, ая, -ое **карел-ге** т.; карелдик; **карельская берёза** карел кайыңы (кайыңдын кымбаттуу сорту).

КАРЁТА ж. чүмбөттүү трашманке, араба; **карёта скорой помощи** оору адамга тез жардам берүүчү, ооруканага жеткирүүчү машина же араба.

КАРЁТКА ж. тех. каретка (жазуучу машинканын алга жана артка жылып туруучу барабандуу бөлүгү).

КАРЁТНЫЙ, ая, -ое **карёта-га** т.

КА́РИЙ, ая, -ее кара (о цвете глаз); карагер (о масти лошади).

КАРИКАТУ́РА ж. карикатура (1. күлкүлүү кылып тартылган сүрөт; 2. перен. начар, эптеп-септеп иштелген сөрөй).

КАРИКАТУРИ́СТ м. карикатурист (карикатура тартуучу художник).

КАРИКАТУ́РНЫЙ, ая, -ое 1. **карикатура 1-ге** т.; карикатуралык; **карикатурный стиль** карикатуралык стиль; 2. перен. күлкүлүү, күлкүлүү таасир калтыра турган нерсе.

КАРКА́С м. каркас (курулуштун же башка бир нерсенин скелети, мис. боз үйдүн уук-керегеси).

КА́РКАТЬ несов. 1. каркылдоо, какылдоо (мис. карга); 2. перен. разг. жаман апаз айтуу, жаман жорук сүйлөө.

КА́РКНУТЬ однокр. карк этүү (бир жолу).

КАРЛИК м. эргежээл, кыдыгый, кидик.

КА́РЛИКОВЫЙ, ая, -ое эң кичине, эң кыска, кодоо, эргежээл; **карликовое растение** кодоо өсүмдүк.

КА́РЛИЦА женск. р. к **карлик**.

КАРМА́Н м. чөнтөк; **бить по карману** разг. зыян тарттыруу; **набить себе карман** разг. өзүнүн чөнтөгүн толтуруу; **мне не по карману** разг. чөнтөгүм көтөрбөйт (кол кыска, акча жетпейт); **он за словом в карман не полезет** разг. сөздөн өнөгүн алдырбайт, сөздү кишиден сурабайт; **держі карман шіре** разг. чөнтөгүңдү чоң ач, тут капчыгыңды (ташты да алалбайсың; күткөнүң менен сага эч нерсе жок).

КАРМА́ННИК м. разг. чөнтөкчү (чөнтөк уурусу).

КАРМА́ННЫЙ, ая, -ое **карман-га** т.; **карманные часы** чөнтөк саат; **карманные расходы** күндөлүк майда расхөддор (акча жөнүндө).

КАРМАШЕК *м. уменьш. от карман* чөнтөкчө, кичине чөнтөк.

КАРМИН *м.* кармин, ачык кызыл боёк.

КАРМИННЫЙ, ая, -ое **кармин-ге т.**; ачык кызыл; **карминный цвет** ачык кызыл түс.

КАРНАВАЛ *м.* карнавал (*катышуучуларынын көпчүлүгү түрдүү маскалар кийген, түрдүү оюндар менен өткөрүлгөн элдик тамаша, майрам*); **первомайский карнавал** биринчи май карнавалы.

КАРНАВАЛЬНЫЙ, ая, -ое **карнавал-га т.**; **карнавальное шествие** карнавал жүрүшү.

КАРНИЗ *м.* карниз (1. *үй чатырынын астындагы терезе менен эшиктин үстүндөгү курбу*; 2. *терезенин же эшиктин үстүнө туура коюлган парда илинүүчү жыгач*).

КАРОТЁЛЬ *ж.* тоголок сабиз.

КАРП *м.* карп (*тузсуз суудагы сөөктүү балыктын бир түрү*).

КАРТА *ж.* 1. карта; **физическая карта СССР СССР-дин физикалык картасы**; **политическая карта Европы** Европанын саясий картасы; 2. (*игральная*) карта; **карта бита** разг. ойлогон ой, тилеген тилек ташка тийип, ордуна чыкпай калды; **раскрыть свой карты** өз оюн, сырын билдирүү; **ставить на карту** тобокел кылуу, тобокелге салуу.

КАРТАВИТЬ *несов.* «р» менен «л»ды чулдурап айтуу.

КАРТАВОСТЬ *ж.* «р» менен «л»ге тили келбей, чулдурап сүйлөөчүлүк.

КАРТАВЫЙ, ая, -ое «р» менен «л»ге тили келбеген чулдур.

КАРТЕЛИРОВАНИЕ *ср. эк.* картелдештирүү (*капиталисттик өлкөлөрдө ири өнөр жай ишканаларын картелге бириктирүү*).

КАРТЕЛИРОВАТЬ *сов. и несов. что, эк.* картелдештирүү.

КАРТЕЛЬ *ж.* эк. картель (*ири капиталисттик өнөр жай бирикмеси; бааны көтөрүү жана пайданы көбөйтүү максатын көздөп, өз ара конкуренция кылуудан баш тарткан бир түрдүү бир нече ишканалардын бириккени*).

КАРТЕЧЬ *ж.* картечь (1. *жакын жердеги жандуу нерселерди кыруу үчүн арналган, ичине ок толтурулган артиллериялык снаряд*; 2. *мергенчилик мылтыгы үчүн ири бытыра*).

КАРТЕЖНИК *м. разг.* кумарпоз (*карта оюнун көп ойноочу адам*).

КАРТЕЖНЫЙ, ая, -ое **карта 2-ге т.**; **картежная игра** карта оюну.

КАРТИНА *ж.* 1. сүрөт (*живописник чыгарма*); 2. *перен.* көрүнүш; **картина гор** тоолордун көрүнүшү; 3. *театр.* картина (*драмадагы. бөлүктөр*); **драма в четырёх действиях и семй картинах** төрт көшөгөлүү жети картиналуу драма; 4. разг. (*кинофильм*) картина.

КАРТИНКА *ж.* уменьш. от картина 1 сүрөт, кичинекей сүрөт; **книга с картинками** сүрөттүү китеп.

КАРТИННЫЙ, ая, -ое 1. картина 1-ге т.; **картинная галерея** сүрөттөр галереясы; 2. (*вычурный, манерный*) ыгы жок сулуу, кооз, картинага түшүрүүгө татыктуу; **картинная поза** сүрөткө тарткандай поза.

КАРТОГРАФ *м.* картограф (*география карталарын түзүүчү специалист*).

КАРТОГРАФИРОВАТЬ *несов. что* жер бетин географиялык картага түшүрүү.

КАРТОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое **картография-га т.**

КАРТОГРАФИЯ *ж.* картография (*географиялык карталарды түзүү жөнүндөгү илим жана ошол карталарды түзүү*).

КАРТОН *м.* картон (*калың катуу кагаз*).

КАРТОНАЖ *м.* картонаж (*картондон жасалган майда буюмдар*).

КАРТОНАЖНЫЙ, ая, -ое **картонаж-га т.**; **картонажная мастерская** картонаж мастерскаясы.

КАРТОНКА *ж.* картонка (*картондон же фанерадан жасалган куту*).

КАРТОННЫЙ, ая, -ое **картон-го т.**; **картонная коробка** картон коробка.

КАРТОТЁКА *ж.* картотека (*кандайдыр бир маалыматтар, материалдар жазылган карточкалардын жыйындысы*); **библиотечная картотека** библиотекалык картотека.

КАРТОФЕЛЕВОДСТВО *ср.* картофелчилик, картөшкөчүлүк, картөшкө өстүрүүчүлүк.

КАРТОФЕЛЕКОПАТЕЛЬ *м.* картофель (*картөшкө*) казгыч машина.

КАРТОФЕЛЕПОСАДОЧНЫЙ, ая, -ое: **картофелепосадочная машина** картофель (*картөшкө*) тигүүчү машина.

КАРТОФЕЛЕСАЖАЛКА *ж.* картофель (*картөшкө*) тигүүчү машина.

КАРТОФЕЛЕУБОРОЧНЫЙ, ая, -ое картофель (*картөшкө*) жыйноочу; **картофелеуборочный комбайн** картофель (*картөшкө*) жыйноочу комбайн.

КАРТОФЕЛЕХРАНИЛИЩЕ *ср.* картофель (*картөшкө*) сактоочу жай.

КАРТОФЕЛИНА *ж.* бир даана картөшкө.

КАРТОФЕЛЬ *м.* картофель, картөшкө.

КАРТОФЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **картофель-ге т.**; **картофельная мука** картөшкө уну; **картофельное поле** картөшкө талаасы.

КАРТОЧКА *ж.* 1. фото карточка; **фотографическая карточка** фотокарточка; 2. карточка (*калың кагазга жазылган күбөлүк кат*); **учётная карточка** учёт карточкасы; 3. карточка (*азык же товар сатып алганда, кесип алма талону бар кагаз*); **продуктовая карточка** азык-түлүк карточкасы.

КАРТОЧНЫЙ, ая, -ое 1. карта 2-ге т.; 2. карточка 3-кө т.; **карточная система** карточка системасы; **карточный каталог** карточка каталогу; **карточный домик** 1) балдардын карталардан жасалган оюнчук үйү; 2) *перен.* негизи бош, негизи начар нерсе.

КАРТОШКА *ж.* разг. картошка, картөшкө.

КАРТУЗ *м.* картуз (*эркектин козырёктуу баш кийими*).

КАРУСЁЛЬ *ж.* карусель (*чиркелишкен түрдүү отургучтары бар тегеренме оюндун бир түрү*).

КАРУСЁЛЬНЫЙ, ая, -ое **карусель-ге т.**; **карусельный станок** *тех.* карусель станогуну (*тегеренме станок*).

КАРЦЕР *м. уст.* карцер (*түрмөдө, окуу жайларында – айыптууларды жазалаш үчүн убактысынча камап коё турган өзүнчө жай*).

КАРЬЁР *м.* (*ход лошади*) аттын катуу текиреңи; **места в карьёр** салган жерден катуу кетүү, эч кандай даярдыксыз эле.

КАРЬЁР *м. горн. карьер (тайыз жаткан кендин казылып жаткан жери; таи казылып алынып чукурайган жер).*

КАРЬЁРА *ж. карьера, мансап; блестящая карьера* сонун карьера; *сделать карьеру* карьера жасоо, карьерага жетүү.

КАРЬЕРИЗМ *м. карьеризм, мансапкордук (керт башынын пайдасы үчүн гана жеке ийгиликтерге жетүүгө тырышуу).*

КАРЬЕРИСТ *м. карьерист, мансапкор, мансапчы адам.*

КАРЬЕРИСТСКИЙ, ая, -ое *карьерист-ке т.*

КАСА́НИЕ *ср. тийүү, тийишүү, жанышуу, жануу; точка касания мат. жанышуу точкасы.*

КАСА́ТЕЛЬНАЯ *ж. мат. жанышма сызык, чырпыма сызык, жаныма сызык.*

КАСА́ТЕЛЬСТВО *ср. катыштык, тийиштүүлүк, байланыштуулук; к этому делу он не имел никакого касательства* бул ишке анын эч кандай катыштыгы жок болчу.

КАСА́ТИК *м. ласк. разг. кулунум, жаным.*

КАСА́ТКА *ж. 1. зоол. касатка (чабалекейдин бир түрү); 2. кулунум, жаным.*

КАСА́ТЬСЯ *несов. кого-чего 1. тийүү; он бежал, едва касаясь земли* ал жерге тиер-тийбес болуп жүгүрүп бара жатты; *касаться рукой стола* столго колун тийгизүү; *2. перен. (затрагивать)* айта кетүү; токтоло өтүү, тие өтүү; *касаться какого-л. вопроса* кандайдыр маселеге токтоло өтүү; *3. перен. (иметь отношение)* тийиштүү болуу (*сөз, иш жөнүндө*); *это меня не касается* бул мага тийиштүү эмес, мунун мага тийиши жок; *что касается меня...* мени ала турган болсок... мен болсом...

КА́СКА *ж. каска (металлдан, пробкадан ж.б. жасалган шлем формасындагы баш кийим).*

КАСКА́Д *м. 1. (водопад) каскад (шаркыратма же шаркыратмалардын төмөн кеткен катары); 2. перен. (обилие чего-л.) куюлуп, төгүлүп турган; каскад слов* төгүлүп турган сөз.

КА́ССА *ж. 1. касса; театральная касса* театр кассасы; *сберегательная касса* сактык кассасы; *касса взаимопомощи* өз ара жардамдашуу кассасы; *2. (денежная наличность)* касса (мекеменин же ишкананын колундагы акчасы); *проверить кассу* кассаны текшерүү; *3. касса (акчаны сактоого арналган ящик); 4. полигр. касса (ариптер жайлаштырылган ящик).*

КАССАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое *кассация-га т.*; *кассацилык; кассационная жалоба* кассациялык даттануу, кассациялык арыз (*соттун өкүмүн кайта кароо жана жокко чыгаруу тууралу өтүнүч*); *кассационный срок* кассациялык мөөнөт (*сот өкүмүнө нааразылыкты билдирип даттануу срогу*).

КАССА́ЦИЯ *ж. юр. 1. кассация (соттоо законунун эрежелерин бузгандыгына байланыштуу төмөнкү сот инстанциясынын өкүмүн. соттун жогорку инстанциясынын жокко чыгарышы); 2. (жалоба) кассация (өкүмдү ушундай кылып жокко чыгаруу тууралу берилген даттануу, өтүнүч); подать кассацию* кассация берүү.

КАССЕ́ТА *ж. фото кассета (фотография пластинкасына жарык өткөрбөй турган куту).*

КАССИ́Р *м. кассир.*

КАССИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что, юр. кассация кылуу; кассировать приговор* өкүмдү кассация кылуу;

касси́ровать выбо́ры шайлоону кассация кылуу (*конституцияны же шайлоо законун бузгандыктан шайлоону туура таппоо*).

КАССИ́РША *ж. разг. кассирша (кассир аял).*

КА́ССОВЫЙ, ая, -ое *касса-га т.*; *кассалык; кассовые операции* кассалык операциялар; *кассовая книга* касса книгасы.

КА́СТА *ж. каста (1. Индияда жана Чыгыштын кээ бир өлкөлөрүндө – өзүнүн укугу жагынан жана теги жагынан бириккен коомдук топ; кыз алып, кыз берүүнү топтун ичинде гана жүргүзөт; топтун өзүнүн адаттары жана закондору бар; 2. перен. өзүнүн түнттүгүн, өзүнүн беделин жан аябай коруучу коомдук топ).*

КАСТАНЬЕ́ТЫ *мн. (ед. кастаньета ж.) кастаньета (Испанияда бармактардын башына кийип алып, бийлеген кезде ритмага салып шалдырата турган жыгач шакылдак).*

КАСТЕЛЯ́НША *ж. кастелянша (кандайдыр бир коомдук мекемеде ич кийимдер, шейшеп, жаздык капты ж.б. башкарып туруучу аял).*

КАСТЕ́Т *м. кастет (бармактарга кийип алып, муштумду түймө темир курал).*

КА́СТОВЫЙ, ая, -ое *каста-га т.*; *касталык; кастовые предрассудки* каста ырым-жырымдары.

КАСТО́Р *м. кастор (тыгыз мыкты сукнонун бир түрү).*

КАСТО́РКА *ж. касторка (ичти сүрө турган дары; ич алдыргыч дары).*

КАСТО́РОВЫЙ I, ая, -ое: *кастовое масло* касторка майы (*ич алдыргыч май*).

КАСТО́РОВЫЙ II, ая, -ое *кастор-го т.*; *кастовое пальто* кастордон тигилген пальто, кастор пальто.

КАСТРА́Т *м. бычмал.*

КАСТРА́ЦИЯ *ж. бычуу; биттөө (ягнёнка).*

КАСТРИ́РОВАННЫЙ, ая, -ое *бычылган; биттелген (о ягнёнке).*

КАСТРИ́РОВАТЬ *сов. и несов. кого бычуу; биттөө (ягнёнка).*

КАСТРЮ́ЛЬКА *ж. уменьш. от кастрюля* кичине кастрюля.

КАСТРЮ́ЛЯ *ж. кастрюля.*

КАТАВА́СИЯ *ж. разг. тартипсиздик, баш аламандык.*

КАТАКЛИ́ЗМ *м. катаклизм (табияттагы жана коомдук турмуштагы кыйратуучу чоң төңкөрүш).*

КАТАКО́МБЫ *мн. (ед. катакомба ж.) катакомба (Римдеги алгачкы христиандардын жашырын түрдө намаз окуу үчүн атайы жер астына жасалган үйлөрү; жер астына жасалган узун коридор).*

КАТАЛЕ́ПСИЯ *ж. мед. каталепсия (бүткүл дененин же анын мүчөлөрүнүн бир кыйла убакытка чейин кыймылга келбей сенек болуп калышы; бул – ар түрдүү психикалык оору кезинде, гипноз убагында байкалат).*

КАТАЛЕ́ПТИК *м. мед. каталепсия болгон адам.*

КАТАЛЕПТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *каталепсия-га т.*; *каталепсиялык; каталептический сон* каталепсиялык уйку.

КАТА́ЛИЗ *м. хим. катализ (химиялык реакцияны катализатордун таасири менен тездетүү же акырындатуу).*

КАТАЛИЗА́ТОР *м. хим. катализатор (химиялык реакцияны тездетүүчү же акырындатуучу, бирок өзү өзгөрбөй турган зат).*

КАТАЛИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое катализ-ге т.; катализдик; **каталитическая реакция** катализдик реакция.

КАТАЛОГ м. каталог (*нерселердин, китептердин ж.б. бир жерге бириктирилген тизмеси; бул – аларды оңой таба турган тартипте түзүлгөн болот*); **алфавитный каталог** алфавит тартиби менен түзүлгөн каталог.

КАТАЛОГИЗАТОР м. каталогизатор (каталог түзүүчү адам).

КАТАЛОГИЗАЦИЯ жс. каталогизация, каталог түзүү.

КАТАЛОГИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что каталог түзүү.

КАТАЛОЖНЫЙ, ая, -ое каталог-го т.; **каталожная карточка** каталог карточкасы.

КАТАНИЕ ср. 1. отуруп (*түшүн*) жүрүү, отургузуп (*түшүрүп*) жүргүзүү (*напр. в автомобиле, на лодке*); минип жүрүү, мингизип жүргүзүү (*напр. верхом на лошади, на велосипеде*); 2. тебүү, жылгаяк тебүү, сыйгалануу; **катание на коньках** коньки тебүү; **катание с гор** тоодон төмөн карата сыйгалануу (*жылгаяк тебүү*); 3. (*напр. мяча*) тоголотуу, тегеретүү, тегеренүү; **не мытьём, так катаньем погов.** ал болбосо, башка амал, жол менен.

КАТАПУЛЬТА жс. катапульта (1. *ист. байыркы заманда жаанын огун, тапты ыргытуучу машина*; 2. *воен., ав. кеменин палубасынан самолётту учуруп жиберүү үчүн жасалган атайын курулма*).

КАТАР м. мед. катар (*илээшме кабыктын, кырыштын оорушу*); **катар желүдка** карын катары (*ич оору*).

КАТАРАКТА жс. мед. катаракта (*көз оорусу – чечекейдин тунарышы*).

КАТАРАЛЬНЫЙ, ая, -ое катар болуп ооруу; **катаральное воспаление лёгких** өпкөнүн катар болуп оорушу (*өпкөдөн сезгенүүнүн бир түрү*).

КАТАСТРОФА жс. катастрофа (*кокустан болгон бүлгүн, кыйроо; оор натыйжалуу окуя*); **железнодорожная катастрофа** темир жол катастрофасы.

КАТАСТРОФИЧЕСКИЙ, ая, -ое катастрофа-га т.; катастрофалык, аргасыз; **катастрофический случай** катастрофалык окуя; **катастрофическое положение** аргасыз абал.

КАТАТЬ несов. 1. кого-что отургузуп (*түшүрүп*) тамаша кылдырып жүргүзүү (*напр. на автомобиле, на лодке*); мингизип тамаша кылдырып жүргүзүү (*напр. на лошади, на велосипеде*); 2. что (*напр. мяча*) тоголотуу, тегеретүү; 3. что (*напр. тесто*) тоголоктоо, жаюу; 4. что таптоо; **катать бельё** кир таптоо.

КАТАТЬСЯ несов. 1. отуруп (*түшүн*) тамаша кылып жүрүү (*напр. на автомобиле, на лодке*); минип тамаша кылып жүрүү (*напр. на лошади, на велосипеде*); 2. (*напр. на коньках*) тебүү, сыйгалануу, жылгаяк тебүү; 3. разг. ооноо, ооналактоо, жумалануу; **кататься по траве** чөпкө ооналактоо; **кататься со смеху** разг. боору катуу, аябай каткыруу; **как сыр в масле кататься** жыргап жашоо, төрт жагы кыбыла болуу; **любишь кататься – люби и саночки возить** посл. катын алсаң, отун ал.

КАТАФАЛК м. катафалк (*өлүктү көмүү үчүн салып бара турган атайы араба*).

КАТЕГОРИЧЕСКИЙ, ая, -ое чечкиндүү, үзүл-кесил; **категорический ответ** чечкиндүү жооп.

КАТЕГОРИЧНОСТЬ жс. чечкиндүүлүк; **категоричность ответа** жооптун чечкиндүүлүгү.

КАТЕГОРИЧНЫЙ, ая, -ое см. категорический.

КАТЕГОРИЯ жс. 1. (*научная*) категория (*чындыктын жалпы кубулуштарын билдирүүчү илимий түшүнүк*); **категория качества и количества** филос. сапат жана сан категориясы; **категория имени** грам. атооч категориясы; 2. (*группа, разряд*) топ, түркүм, даража.

КАТЕР м. катер (*кичине кеме*); **торпедный катер** торпеда катери; **сторожевой катер** сакчы катер.

КАТЕТ м. мат. катет (*тик бурчтуу үч бурчтуктун тик бурчун жасоочу ар жагы*).

КАТЕТЕР м. мед. катетер (*шейшеби бекиген, сийдиги тутулган кишини сийдирүү же сийдик жолуна дары жиберүү үчүн колдонула турган түтүк*).

КАТЕХИЗИС м. рел. катехизис (*суроо, жооп түрүндө түзүлгөн христиан дининин дин ажыттары*).

КАТИТЬ несов. 1. что тоголотуу, тегеретүү; **катить бочку** бочканы тоголотуу; 2. разг. (*быстро ехать*) зуулдатып катуу жүрүү (*кетүү*), жылгаяк тебүү.

КАТИТЬСЯ несов. 1. тоголонуу, тегеренүү; 2. разг. зуулдап катуу жүрүү (*кетүү*), жылгаяк тебүү; **автомобиль катится по дороге** автомобиль жол менен зуулдап кетип бара жатат; **катиться в санках с горы** чана менен тоодон ылдый карай жылгаяк тебүү; 3. (*течь, струиться*) мончоктоп агуу, тоголонуу, томолонуу; **слёзы катились из глаз** көздөн жаш мончоктоп акты; 4. перен. өтүп жатуу; **день катится за днём** күн артынан күн өтүп жатат; **катиться под гору** кедеринен кетүү; өлүүгө (*жойулууга*) бет алуу.

КАТОД м. физ. катод (*тескери электрод, аноддун ка-рама-каршысы*).

КАТОДНЫЙ, ая, -ое катод-го т.; катоддук; **катодная лампа** катоддук лампа (*электромагниттик теңселүүлөрдү түзүүчү же күчөтүүчү прибор; бул радио-техникада колдонулат*).

КАТОК м. каток (1. *тебүү үчүн тазаланган муз*; 2. *тех. бир нерсени тегиздей турган, жылмай турган тегеренүүчү жумуру нерсе*; 3. *кийим таптоочу жыгач*).

КАТОЛИК м. католик (*католицизм жолун жолдоочу*).

КАТОЛИЦИЗМ м. католицизм (*Рим папасы башкарган христиан дининин бир тармагы*).

КАТОЛИЧЕСКИЙ, ая, -ое католицизмдик, католиктик.

КАТОЛИЧЕСТВО ср. католичество; см. католицизм.

КАТОРГА жс. 1. каторга (*надышалык Россияда жана башка буржуазиялык өлкөлөрдө – сүргүнгө айдалган, бөтөнчө түрмөлөргө камалган, бардык укуктардан ажыратылган кишилерге эң оор жумуштарды мажбур кылып иштете турган орун*); 2. перен. разг. оор жумуш, оор турмуш.

КАТОРЖАНИН м. ист. каторгада (*сүргүндө*) болгон адам.

КАТОРЖНИК м. каторгага айдалган адам.

КАТОРЖНЫЙ, ая, -ое 1. каторга 1-ге т.; **каторжные работы** каторга жумуштары; 2. перен. разг. адам чыдагыс оор, азаптуу; **каторжная жизнь** адам чыдагыс оор турмуш; **каторжный труд** азаптуу эмгек.

КАТУШЕЧНЫЙ, ая, -ое катушка-га т.

КАТУШКА жс. катушка (1. *жип, зым түрүлө турган чыгырык*; 2. *тех. ар түрдүү электромагниттик прибор-лордо изоляцияланган зым оролуучу өзөк*).

КАТЫШЕК *м. разг. кичинекой тоголок (мис. коргол).*

КАТЮША *ж. воен. катюша (миномёттун бир түрү).*

КАУЗАЛЬНОСТЬ *ж. филос. себептүүлүк (көрүнүштөрдүн себептүүлүгү; көрүнүштөрдүн, кубулуштардын себептүү байланыштуулугу).*

КАУЗАЛЬНЫЙ, ая, -ое *филос. себептүү, себеп менен байланыштуу.*

КАУРЫЙ, ая, -ое *кер (аттын түсү).*

КАУСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *хим. каустикалык (күй-дүргүч, ачыштыргыч); каустическая сода* каустикалык сода.

КАУЧУК *м. каучук (резина жасалууга жумиала турган нерсе, мис. көк сагыз, тоо сагыз өсүмдүктөрүнүн сүтү); искусственный каучук* жасалма каучук.

КАУЧУКОВЫЙ, ая, -ое *каучук-ко т.; каучуковый лак* каучук лагы.

КАУЧУКОНОС *м. каучук чыга турган (өсүмдүк, мис. көк сагыз).*

КАУЧУКОНОСНЫЙ, ая, -ое *каучук чыгуучу, каучук берүүчү; каучуконосные растения* каучук чыгуучу өсүмдүктөр.

КАФЕ *ср. нескл. кафе (кичине ресторан).*

КАФЕДРА *ж. 1. (возвышение для лектора, оратора) кафедра (окутуучу, оратор, докладчы ж.б. үчүн жасалган бийик орун); 2. кафедра (жогорку окуу жайларында белгилүү бир илимди окутуучу профессорлордун жана окутуучулардын бирикмеси); кафедра физики* физика кафедрасы; *кафедра истории* тарых кафедрасы.

КАФЕДРАЛЬНЫЙ, ая, -ое *церк. кафедралык; кафедральный собор* кафедралык собор (чокунууну жергиликтүү епископ жүргүзө турган чоң чиркөө).

КАФЕЛЬ *м. кафель (бети ар түрдүү боёк менен жалтыратылып боёлгон төрт бурчтуу жука карапа; бул – мештин бетин каптоого, архитектуралык кооздоого, кээде төшөөгө жумиалат).*

КАФЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *кафель-ге т.; кафельная печь* кафель меш.

КАФЕТЕРИЙ *м. кафетерий (кичине ресторандын бир түрү).*

КАФТАН *м. уст. кафтан (узун этектүү, эркек кийиминин бир түрү).*

КАЦАВЕЙКА *ж. разг. кацавейка (алдынан топчуланбай турган аял кийиминин бир түрү).*

КАЧАЛКА *ж. качалка (термелүүчү орундук, кресло).*

КАЧАНИЕ *ср. 1. теңселтүү, термелүү, чайпалуу, ыргалтуу; качание маятника* маятниктин термелиши; *2. (на качелях)* селкинчек тебүү, күүлөө; *3. (ребёнка)* терметүү; *4. разг. (подбрасывание кого-л. вверх)* асманга ыргытып, кайта тосуп алуу (урматтоо, кадырдоо иретинде бирөөнү чогулган топтун үстүнө); *5. (накачивание)* насос менен тартуу (кандайдыр бир камерага абаны же башка газды үйлөтүп киргизүү); *6. (головой)* ийкөө, чайкоо.

КАЧАТЬ *несов. 1. кого-что (приводить в колебательное движение)* ыргалтуу, теңселтүү, терметүү, чайпалтуу; *волны качали лодку* толкун кайыкты чайпалтты; *2. чем (головой)* ийкөө, чайкоо; *3. кого-что (напр. на качелях)* селкинчек тептирүү, күүлөө; *4. кого (ребёнка)* терметүү; *5. кого, разг. (подбрасывать кого-л. вверх толпой)* асманга ыргытып, кайта тосуп алуу; *6. что (накачивать)* насос менен тартуу (кандайдыр бир камерага абаны же башка бир газды үйлөтүп толтуруу).

КАЧАТЬСЯ *несов. 1. (колебаться)* ыргалуу, теңселүү, термелүү, чайпалуу; *лодка качается на волнах* кайык толкунда чайпалат; *деревья качаются от ветра* жыгачтар (дарактар) шамалда термелет; *2. (на качелях)* селкинчек тебүү; *3. (пошатываться)* копшуу.

КАЧЕЛИ *только мн. селкинчек.*

КАЧЕСТВЕННОСТЬ *ж. сапаттуулук, сапаты жогорулук.*

КАЧЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое *качество-го т.; сапатык, сапаттуу; качественный анализ* хим. сапаттык анализ; *качественные показатели* сапат көрсөткүчтөрү; *качественные стали* сапаттуу болот; *качественное прилагательное* грам. сапат сыны.

КАЧЕСТВО *ср. в разн. знач. сапат; переход количества в качество* филос. сандын сапатка өтүшү; *борьба за качество* сапат үчүн күрөш; *бригада отличного качества* эң жакшы сапатта иштөөчү бригада; *улучшение качества продукции* продукциянын сапатын жакшыртуу; *в качестве* катарында, болуп; *в качестве преподавателя* окутуучу катарында, окутуучу болуп; *выиграть качество* шахм. кичине фигураны берип, чоң фигураны алуу.

КАЧКА *ж. чайпалуу, чайкалуу (кеменин толкундан чайпалышы).*

КАЧНУТЬ *однокр. кого-что, чем* солк эттирүү (бир жолу).

КАЧНУТЬСЯ *однокр. солк этүү (бир жолу).*

КАЧУ́, качу́, ка́тишь *и т.д. наст. вр. от ка́тишь.*

КАЧУ́СЬ, качу́сь, ка́тишься *и т.д. наст. вр. от ка́тишься.*

КАША *ж. 1. ботко, буламык, каша; рисовая каша* күрүч ботко; *2. перен. разг. баш аламан, баш аламандык, тартипсиздик; у него́ каша в голове* анын мээси баш аламан; *✧ с ним каша не сваришь* разг. аны менен эпке келише албайсың; *берёзовая каша* разг. кишини сабай турган чыбык (таяк); *заварить кашу* разг. чатактуу бир ишти баштап салуу, ишти бүлдүрүү; *расхлёбывать кашу* разг. убаралуу ишти чечүү; *сапоги́ каша про́сят* разг. өтүктүн чалдыбары чыкты.

КАШАЛОТ *м. зоол. кашалот (тиштүү кит түркүмүнө жатуучу сүт эмүүчү ири деңиз айбаны).*

КАШЕВАР *м. кашевар (аскердик бөлүктөгү же жуу-мушчулар артелиндеги ашмачы).*

КАШЕЛЬ *м. жөтөл; сухой кашель* кургак жөтөл; *схватить кашель* жөтөл жуктуруп алуу, суук тийип жөтөлүп калуу.

КАШЕМИР *м. кашемир (жүндөн токулган жука кездеменин бир түрү).*

КАШЕМИРОВЫЙ, ая, -ое *кашемир-ге т.; кашемировое платье* кашемир көйнөк.

КАШИ́ЦА *ж. разг. суюк ботко.*

КАШКА *ж. разг. 1. уменьш. от каша 1; 2. бот. (клевер) коён беде.*

КАШЛЯНУТЬ *однокр. жөтөлүп коюу, жөткүрүп коюу (бир жолу).*

КАШЛЯТЬ *несов. жөтөлүү; кашлять кровью* кан түкүрүп жөтөлүү.

КАШНЕ́ *ср. нескл. кашне (моюн орогуч).*

КАШТА́Н *м. бот. каштан (жыгачы жана жемиши).*

КАШТА́НОВЫЙ, ая, -ое *1. каштан-га т.; каштановое дерево* каштан жыгачы; *2. (о цвете)* кара коңур; *каштановые волосы* кара коңур чач.

КАЮ́К *1 м. (лодка) кайык.*

КАЮК II м. нескл. разг. ажал; **емү каюк** пришёл анын ажалы жетти.

КАЮТ-КОМПАНИЯ жс. кают-компания (кемедеги дем алып, тамак ичип олтура турган жалпы бөлмө, согуштук кемелерде офицерлердин жалпы бөлмөсү).

КАЮТА жс. каюта (кемеде адам отура турган өзүнчө бөлмө).

КАЯТЬСЯ несов. в чём 1. (приносить покаяние) өкүнүү тобо кылуу; 2. (сознаваться) кылган катасын экинчи кайталабаска сөз берүү, тобо кылуу; 3. в знач. вводн. сл. **каюсь** тобо кылдым, мойнума алам; **каюсь, я мало об этом думал** бул жөнүндө аз ойлонгондугума өкүнүп, мойнума алам.

КВАДРАНТ м. квадрант (1. мат. тегеректин төрттөн бир бөлүгү болуп эсептелген сектор; 2. воен. замбиректи жашырын позициядан атуу үчүн так түздөөчү прибор).

КВАДРАТ м. квадрат, чарчы; **возвести число в квадрат** мат. санды квадратка көтөрүү; **в квадрате** мат. эки эсе.

КВАДРАТНО-ГНЕЗДОВОЙ, ая, -ое: **квадратно-гнездовой способ посадки** эгүүнүн чарчылап-чөпөктөп эгүү жолу.

КВАДРАТНЫЙ, ая, -ое 1. (имеющий форму квадрата) квадраттуу, квадраттык, чарчы; **квадратная фигура** чарчы фигура; **квадратная скобка** квадраттык кашаа; 2. мат. квадраттык (өзүн өзүнө көбөйткөндө чыккан натыйжа); **квадратный метр** квадраттык метр; **квадратное уравнение** квадраттык теңдеме; **квадратный корень** квадраттык тамыр.

КВАДРАТУРА жс. квадратура (1. мат. чоңдугу бирдей болгон фигураларды жасоо же бетти эсептеп чыгаруу; 2. берилген бир нерсенин аянтындагы квадраттык единицалардын саны); **квадратура круга** ар кандай чечилбес иш.

КВАДРИЛЬОН м. квадрильон (жыйырма төрт нөлү бар сан).

КВАКАНЬЕ ср. чардоо (баканын чардашы).

КВАКАТЬ несов. чардоо (бака).

КВАЛИФИКАЦИОННЫЙ, ая, -ое квалификациялоочу; **квалификационная комиссия** квалификациялоочу комиссия.

КВАЛИФИКАЦИЯ жс. 1. (уровень подготовленности) квалификация (адамдын бир профессияга же жумушка жароо даражасы); **высшая квалификация** жогорку квалификация; **курсы повышения квалификации** квалификацияны жогорулатуу курсу; 2. (специальность) квалификация (кесип).

КВАЛИФИЦИРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **квалифицировать**; 2. прил. (опытный) квалификациялуу, тажрыйбалуу; **квалифицированный рабочий** квалификациялуу жумушчу; 3. прил. (требующий специальных знаний) квалификациялуу; **квалифицированный труд** квалификациялуу эмгек (атайын даярдоону талап кылуучу эмгек).

КВАЛИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что квалификациялоо (1. эмгекке даярдык даражасын текшерип баа берүү; 2. бир нерсенин сапатын аныктоо, белгилөө, ага баа берүү).

КВАНТ м. квант; см. **кванта**.

КВАНТА жс. физ. кванта (кандайдыр бир энергиянын эң майда бөлүгү).

КВАНТОВЫЙ, ая, -ое **кванта-га т.**; **квантовая теория** кванта теориясы; **квантовая механика** кванта механикасы.

КВАРТА I жс. (мера) кварта (кээ бир өлкөлөрдө суюк жана чубурма нерселердин чени, өлчөөсү).

КВАРТА II жс. муз. кварта (музыкада тыбыштардын, үндөрдүн ортосундагы интервалдын бир түрү).

КВАРТАЛ м. квартал (1. маала; шаардын төрт жагынан көчө менен чектелген бөлүгү; 2. жылдын төрттөн бир бөлүгү, үч айга барабар бөлүгү).

КВАРТАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. **квартал 1-ге т.**; кварталдык; **квартальный участок** кварталдык участок, квартал участогу; 2. **квартал 2-ге т.**; кварталдык; **квартальный план** кварталдык (үч айлык) план; **квартальный отчет** кварталдык отчет; 3. в знач. суц. м. ист. кварталный (шаардын айрым бөлүгүнө надзор жүргүзүп туруучу полицейский).

КВАРТЕТ м. муз. квартет (1. төрт инструменттен же төрт үндөн түзүлгөн ансамбль; 2. квартет үчүн жазылган чыгарма).

КВАРТИРА жс. 1. квартира (турак үй, патири); 2. **квартиры** мн. воен. квартиралар (аскер бөлүктөрү турууга жайлашкан орун); **зимние квартиры** кышкы квартиралар; **главная квартира** воен. башкы квартира, башкы командачынын штабы (штаб, жогорку командование орду).

КВАРТИРАНТ м. квартирада туруучу адам.

КВАРТИРАНКА женск. р. к **квартирант**.

КВАРТИРНЫЙ, ая, -ое **квартира 1-ге т.**; **квартирная плата** квартира акысы.

КВАРТИРОВАТЬ несов. 1. уст. квартирада туруу; 2. воен. (о войсках) бир жерде турууга жайлашуу.

КВАРТИРОНАНИМАТЕЛЬ м. квартира жалдоочу, квартирада туруучу.

КВАРТИРЬЕР м. воен. квартирьер (аскерлер жолдо бара жаткан кезде, конуш чалуу үчүн илгери жиберилген аскер кызматчысы).

КВАРТПЛАТА жс. (квартирная плата) квартира акысы.

КВАРЦ м. мин. кварц (чакмак тааштын бир түрү).

КВАРЦЕВЫЙ, ая, -ое **кварц-ка т.**; кварцтуу; **кварцевая лампа** мед. кварц лампасы (кварцтуу электр лампасы; жарык менен дарыланганда колдонулат); **кварцевые породы** кварц тектери, кварцтуу тектер.

КВАРЦИТ м. мин. кварцит (кварцтуу кумдан ширешкен тоо тегис; имаратты кооздоо үчүн колдонулат).

КВАС м. квас (нандан, жемештен жасалган ачкыл суусун); **хлебный квас** нан квасы.

КВАСИТЬ несов. что ачытуу (тесто); туздоо (капусту); уютуу (молоко); **квасить капусту** капуста туздап ачытуу.

КВАСЦЕВАТЬ несов. что квасцылоо (ачуу таш эритиндисине салуу; квасцы менен ашатуу, мис. терини).

КВАСЦОВЫЙ, ая, -ое **квасцы-га т.**; **квасцовый раствор** квасцы эритиндиси.

КВАСЦЫ только мн. хим. квасцы (ачуу таш; химиялык туздун бир түрү).

КВАШЕНИЕ ср. ачытуу (о тесте); туздоо (о капусте); уютуу (о молоке).

КВАШЕНЫЙ, ая, -ое ачытылган (о тесте); туздалган (о капусте); уютулган (о молоке).

КВАШНЯ жс. камыр ачыта турган жыгач челек.

КВЕРХУ нареч. жогору, устүгө карай; тик өөдө; **поднять** **кверху** жогору (тик өөдө) көтөрүү.

КВИНТА жс. муз. квинта (музыкада тыбыштардын, үндөрдүн интервалынын бир түрү).

КВИНТЕТ м. муз. квинтет (1. беш инструменттен же беш үндөн түзүлгөн ансамбль; 2. беш музыканттан түзүлгөн ансамбль).

КВИНТИЛЬОН м. квинтильон (миң квадрильонго барабар сан).

КВИНТЭССЕНЦИЯ жс. квинтэссенция (бир нерсени негизги мааниси).

КВИТАНЦИОННЫЙ, ая, -ое **квитанция**-га т.; **квитанциялык**; **квитанционная кнйжка** **квитанциялык** дептерче.

КВИТАНЦИЯ жс. **квитанция**.

КВИТЫ в знач. сказ. арабызда доо жок, бир бирибизде акыбыз калган жок, эсептешиктик деген мааниде айтылат; **мы теперь квиты** арабызда доо жок, эсеп-кысабыбыз так, биз такташтык.

КВОРУМ м. кворум (жыйналышка катышуучулардын закон тарабынан көрсөтүлгөн, устав тарабынан белгиленген саны; бул сан жыйналыштын чечимдерин закондуу деп табуу үчүн зарыл шарт болуп эсептелет).

КВОТА жс. эк. квота (үлүш, бөлүк, процент); **налоговая квота** **налогдук квота**.

КВОХТАТЬ несов. разг. кыкылыктоо, какылыктоо (көбүнчө тоок).

КЕГЕЛЬ м. см. **кегель**.

КЕГЕЛЬБАН м. спорт. кегельбан (кегли оюну ойноло турган атайы үй).

КЕГЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **кегли**-ге т.; **кегельный шар** **кегли шары**.

КЕГЛИ мн. **кегли** (оюнчу жыгач шарды тоголотуп жүрүп отуруп белгилүү жерлерге коюлган жыгач таякчаларды кулатууга аракет кылат).

КЕГЛЬ м. полигр. **кегель** (типография арибинин белгилүү өлчөмү).

КЕГЛЯ жс. **кегля** (кегли оюнунда колдонулуучу, бөтөлкө сыяктуу таякча).

КЕДР м. **кедр** (ийне жалбырактуу жыгачтардын бир түрү); **кедр сибирский** **сибирь** **кедри** (кызыл карагайдын бир түрү); **кедр ливанский** **ливан** **кедри**.

КЕДРОВЫЙ, ая, -ое **кедр**-ге т.; **кедровые орехи** **кедр жаңгагы**.

КЕКС м. **кекс** (мейиз салган таттуу нандын бир түрү).

КЕЛЕЙНОСТЬ жс. **бармак басты**, **көз кысты** **кылуучулук**; **жең ичинен чечүүчүлүк**.

КЕЛЕЙНЫЙ, ая, -ое **жашырын**, **жең ичинен**; **решать дело келейным образом** **иштерди жашырын түрдө (жең ичинде) чечүү**.

КЕЛЬНЕР м. **кельнер** (чет өлкөлөрдө – ресторандагы кызматчы).

КЕЛЬЯ жс. **церк. үжүрө** (монахтын айрым бөлмөсү).

КЕМ мест. **вопр. и относ. твор. п. от кто** **ким**, **ким болуп**, **ким тарабынан**; **кем сделана эта работа?** **бул иш ким тарабынан иштелген?**; **за кем вы стоите?** **сиз кимдин артынан турасыз?**; **кем вы работаете?** **сиз ким болуп иштейсиз?**

КЕНАФ м. бот. **кенаф**.

КЕНГУРУ м. нескл. зоол. **кенгуру** (Австралияда жашоочу сүт эмүүчү айбан, баласын боорундагы бааштыгына салып жүрөт).

КЕНДЫРЬ м. бот. **кендир**.

КЕНТАВР м. миф. **кентавр** (байыркы гректерде жашаган адам, жарымы ат сыяктуу мифтик жаныбар).

КЕПИ ср. нескл. см. **кепка**.

КЕПКА жс. **кепка** (баш кийимдин бир түрү).

КЕРАМИКА жс. **керамика** (1. карапа өндүрүшү; 2. карападан жасалган буюмдар).

КЕРАМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **керамика**-га т.; **керамикалык**; **керамические изделия** **керамикалык буюмдар**.

КЕРМЕК м. бот. **кермек** (өсүмдүктүн бир түрү).

КЕРОГАЗ м. **керогаз** (керосин жагып тамак бышырылуучу прибордун бир түрү).

КЕРОСИН м. **керосин**.

КЕРОСИНКА жс. **керосинка** (керосин жагып тамак бышырыла турган прибордун бир түрү).

КЕРОСИННЫЙ, ая, -ое **керосин**-ге т.; **керосинный запах** **керосин жыты**; **керосинная бутылка** **керосин куюлуучу бөтөлкө**.

КЕРОСИНОВЫЙ, ая, -ое **керосин**-ге т.; **керосиновая лампа** **керосин лампы**.

КЕССОН м. тех. **кессон** (суунун түбүндө иштөө үчүн жасалган ичине суу кирбей турган камера).

КЕССОННЫЙ, ая, -ое **кессон**-го т.; **кессонные работы** **кессон жумуштары**.

КЕТА жс. **кета** (Алыскы Чыгыштагы лосось түрүнө кирүүчү балык).

КЕТМЕНЬ м. **кетмен**.

КЕТОВЫЙ, ая, -ое **кета**-га т.; **кетовая икра** **кета икры**.

КЕФАЛЬ жс. **кефаль** (Кара деңизде жана Жер ортолук деңизде жашоочу кичирээк балыктын бир түрү).

КЕФИР м. **кефир** (айрандын бир түрү).

КИБИТКА жс. 1. (жилище) **боз үй**; 2. уст. (повозка) **үстү жабык, чүмкөлгөн араба**.

КИВАТЬ несов. см. **кивнуть**.

КИВНУТЬ однокр. **чем башты ийкеп коюу** (макулдукту билдирип же бирөөнү көрсөтүп).

КИВОК м. **башты ийкеп коюу**.

КИДАТЬ несов. **кого-что, разг.** **таштоо, ыргытуу, салуу; уруу (снежки); кидать камнями в кого-л.** **бирөөгө таш ыргытуу; ♠ кидать жребий** **кара көтөн кармоо; меня кидает то в жар, то в холод** **менден бир туруп ысык, бир туруп муздак тер кетип жатат**.

КИДАТЬСЯ несов. разг. 1. **чем ыргытышуу, ургулашуу; урушуу (снежками); 2. на кого-что** **атырылуу, качырып сала берүү, кол салуу; собака кидается на прохожих** **ит өтүп бараткандарга асыла берет; 3. страд. к кидать**.

КИЕВЛЯНИН м. **киевдик**.

КИЕВЛЯНКА женск. р. к **киевлянин**.

КИЗІЛ м. **кызыл** (жыгачы жана жемиши).

КИЗІЛОВЫЙ, ая, -ое **кизил**-ге т.; **кизіловое варенье** **кызылдын жемишинен жасалган варенье**.

КИЗЯК м. **көң, жампа, тезек**.

КИЙ м. **кий** (бильярд ойноочу узун ичке таяк).

КИКИМОРА жс. **албарсты**.

КИЛЕВОЙ, ая, -ое **киль**-ге т.; **килевая качка** **кеменин артынан соккон толкун**.

КИЛО ср. нескл. разг. **кило; см. килограмм**.

КИОВАТТ м. физ. **киловатт** (электр тогунун кубатынын единицасы).

КИЛОГРАММ м. **килограмм**.

КИЛОГРАММОВЫЙ, ая, -ое килограмм-га т.; килограммдык.

КИЛОМЕТР м. километр.

КИЛОМЕТРОВЫЙ, ая, -ое километр-ге т.; километрдик.

КИЛЬ м. мор. киль (кеме корпусунун төмөнкү бөлүгүнө негиз болуучу узун темир же устун жыгач).

КИЛЬВАТЕР м. мор. кильватер (кеменин жүрүп кеткен изи).

КИЛЬВАТЕРНЫЙ, ая, -ое кильватер-ге т.; кильватердик; **кильватерная колонна** кильватердик колонна.

КІЛЬКА жс. килька (сельдь түрүнө кирүүчү майда балыктын бир түрү).

КИМОНО ср. нескл. кимоно (япондун аялы жана эркеги кийүүчү чапан сыяктуу көйнөк).

КИНЕМАТИКА жс. физ. кинематика (механиканын бир бөлүмү; бул – нерселердин кыймылын, анын себептерине карабастан, текшерет).

КИНЕМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое кинематика-га т.; кинематикалык.

КИНЕМАТОГРАФ м. уст. кинематограф (кино-театрдын үйү).

КИНЕМАТОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое кинематография-га т.

КИНЕМАТОГРАФИЯ жс. кинематография (фильмдерди чыгарып жана аларды демонстрациялоочу искусство).

КИНЕТИКА жс. физ. кинетика (динамиканын бир бөлүмү бул – кыймылды, аны туудуруучу жана ага таасир кылуучу күчтөргө байланыштырып текшерет).

КИНЕТИЧЕСКИЙ, ая, -ое кинетика-га т.; кинетикалык; **кинетическая энергия** кинетикалык энергия.

КИНЖАЛ м. канжар.

КИНЖАЛЬНЫЙ, ая, -ое кинжал-га т.; **кинжальный огонь** воен. туура мээлөө менен жакын жерден атуу.

КИНО ср. нескл. 1. кино; см. **кинематография**; **звуковое кино** үндүү кино; 2. кино, кинотеатр.

КИНО- татаал сөздүн биринчи бөлүгү; мис. **кинофабрика** кинофабрика.

КИНОАКТЁР м. кинодо ойноочу артист.

КИНОАКТРИСА женск. р. к киноактёр; кинодо ойноочу артистка.

КИНОАППАРАТ м. киноаппарат (киносүрөт тартуучу аппарат; киносүрөттү экранда көрсөтүүчү аппарат).

КИНОАППАРАТУРА жс. киноаппаратура, кино аппараттары.

КИНОАРТИСТ м. см. киноактёр.

КИНОАРТИСТКА жс. см. киноактриса.

КИНОВАРЬ жс. киноварь (кызыл минералдын бир түрү жана ошондон жасалган кызыл боёк).

КИНОЖУРНАЛ м. киножурнал, кино журналы.

КИНОЗРИТЕЛЬ м. кино көрүүчү.

КИНОИСКУССТВО ср. киноискусство.

КИНОКАРТИНА жс. кинокартина (кинолордо көрсөтүлө турган картина).

КИНОКОМЕДИЯ жс. кинокомедия.

КИНОЛЕНТА жс. кинолента (кинокартинанын табышы жана сүрөтү түшүрүлгөн тасма).

КИНОМЕХАНИК м. киномеханик.

КИНООБСЛУЖИВАНИЕ ср. кино менен тейлөө; **кинообслуживание населения** калкты кино менен тейлөө.

КИНООПЕРАТОР м. кинооператор (кинокартинаны тартуучу адам).

КИНООЧЕРК м. киноочерк.

КИНОПЕРЕДВИЖКА жс. көчмө кино.

КИНОПЛЁНКА жс. киноплёнка (кинокартинанын табышы жазылган, сүрөтү түшүрүлгөн жалтырак тасма).

КИНОПРОМЫШЛЕННОСТЬ жс. кино өнөр жайы.

КИНОРАБОТНИК м. кино кызматкери.

КИНОРЕЖИССЁР м. кинорежиссёр (кинокартинаны коюуга катышкан коллективдин башында турган адам).

КИНОРЕКЛАМА жс. кинореклама.

КИНОСЕАНС м. киносеанс.

КИНОСЁТ жс. кино тармактары (кинотеатрлар жана кино мекемелеринин тармагы).

КИНОСТУДИЯ жс. киностудия.

КИНОСЦЕНАРИЙ м. киносценарий (киного арналып жазылган сценарий, пьеса).

КИНОСЦЕНАРИСТ м. киносценарист.

КИНОСЪЁМКА жс. киносүрөт тартуу.

КИНОТЕАТР м. кинотеатр.

КИНОУСТАНОВКА жс. киноустановка (кино көрсөтүлүүгө керектүү приборлор жана шаймандар).

КИНОФАБРИКА жс. кинофабрика.

КИНОФЕСТИВАЛЬ м. кинофестиваль (майрам түрүндө бир нече кинокартиналарды көрсөтүү).

КИНОФИКАЦИЯ жс. кинофикация, кинолоштуруу (кино тармактарын кеңитип, кинотеатрларды көбөйтүү).

КИНОФИЛЬМ м. кинофильм.

КИНОФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (обеспечить показ фильмов) кинолоштуруу (фильмдарды көрсөтүүнү камсыз кылуу); **кинофицировать деревню** кыштакты кинолоштуруу; 2. (приспособить для фильма) кинолоштуруу, кинематографияда көрсөтүүгө ылайыктоо (мис. пьесаны).

КИНОХРОНИКА жс. кинохроника (коом турмушунан тартылган кинокартина).

КИНОЭКРАН м. кино экраны.

КИНУТЬ сов. см. кидать.

КИНУТЬСЯ сов. см. кидаться 2; **кинуться в ноги** аягына жыгылуу; **кинуться со всех ног** безилдеп жүгүрүп кетүү, тура жүгүрүү.

КИОСК м. киоск (газета, китеп, гүл жана ошол сыяктууларды сатуу үчүн кичинекей жеңил дүкөнчө); **книжный киоск** китеп киоскасы.

КИОСКЁР м. (продавец в киоске) киоскачы.

КИПА жс. 1. кипа, таңгак; **кипа тетрадей** дептерлердин таңгагы; 2. (упаковочная мера) таңгак; **кипа хлопка** пахта таңгагы, бир таңгак пахта.

КИПАРИС м. кипарис (кышы-жайы дебей дайыма көгөрүп турган ийне жалбырактуу жыгач).

КИПАРИСОВЫЙ, ая, -ое кипарис-ке т.; **кипарисовая роща** кипарис токою; **кипарисовая шкатулка** кипаристен жасалган шкатулка.

КИПЕНИЕ ср. кайноо; **точка кипения** физ. кайноо точкасы.

КИПЕТЬ несов. 1. (о жидкости) кайноо; 2. перен. кызуу, жүрүп жатуу, мыкты жүрүп жатуу, жандуу түрдө мыкты болуп жатуу; **работа кипит** жумуш кызуу жүрүп

жатат, мыкты жүрүп жатат; **кипéть негодováнием** жаны кашаюу.

КИПÚЧЕСТЬ жс. кызуу жүрүп жаткандык.

КИПÚЧИЙ, ая, -ее **1.** (*пенящийся*) күрүлдөгөн, күр-күрөгөн, көбүктөнгөн (*мис. суунун агымы*); **2.** *перен.* кызуу; **кипúчая дéятельность** кызуу ишкердик.

КИПЯТИЛЬНИК м. кипяtilьник, суу кайнаткыч (*сууну кайнатуучу аппарат*).

КИПЯТИЛЬНЫЙ, ая, -ое суу кайнаткыч; **кипяtilьный бак** суу кайнаткыч бак.

КИПЯТИТЬ несов. что кайнатуу.

КИПЯТИТЬСЯ несов. **1.** кайнатылуу; **2.** *перен. разг.* (*горячиться*) кызуулануу, ачуулануу, алкынуу, туталануу; **кипяти́ться из-за пустяков** болбогон нерсе үчүн туталануу.

КИПЯТО́К м. **1.** кайнак суу, кайнаган суу; **2.** *перен. разг. (о человеке)* ачуусу чукул адам, кызуу кандуу адам.

КИПЯЧÉНИЕ ср. кайнатуу.

КИПЯЧÉНЫЙ, ая, -ое кайнаган, кайнатылган, кайнак; **кипячёная вода** кайнак суу.

КИРА́СА жс. воен. ист. кираса, чарайна (*көкүрөккө жана аркага коюлуучу темир калкан*).

КИРАСИ́Р м. воен. ист. кирасир (*кираса тагынып жүрүүчү аскер*).

КИРГÍЗ м. кыргыз.

КИРГÍЗКА женск. р. к киргиз.

КИРГÍЗСКИЙ, ая, -ое киргиз-ге т.; **киргизский язы́к** кыргыз тили; **киргизская литерату́ра** кыргыз адабияты.

КИРГÍЗЫ мн. кыргыздар.

КИ́РЗА жс. кирза (*суу өткөрбөс нерсе сүртүлгөн кездеменин бир түрү; ал – булгаары же резина ордуна колдонулат*).

КИ́РЗОВЫЙ, ая, -ое кирза-га т.; **кирзовые сапоги́** кирзадан тигилген өтүк.

КИРКА́ жс. кирка (**1.** *тех.* чукулдук; **2.** *эки миздүү керки; муз чагуучу, кирпич, таш жонуучу керки*).

КИРПИ́Ч м. кирпич, кыш; **производст́во кирпичá** кирпич өндүрүшү; **обожжённый кирпич** бышырылган кирпич.

КИРПИ́ЧНЫЙ, ая, -ое кирпич-ке т.; **кирпичный заво́д** кирпич заводу; **кирпичное зда́ние** кирпич үй; **кирпичный чай** таш чай, такта чай, сүмбө чай.

КИС-КИС межд. мый-мый (*мышыкты чакырганда айтылат*).

КИСÉЙНЫЙ, ая, -ое кисея-га от.; **кисейные занавёски** кисея пардалар; **кисейная ба́рышня** ирон. ойсондогон чойтеке кыз.

КИСÉЛЬ м. кисель (*көбүнчө жемиш суусу же сүт кошулуп, кандайдыр бир ундан жасалган килкилдек тамак*); **сeдьма́я вода́ на кисе́лe** разг. жээндин жээни, желкенин тону; жыты тууган; **за семь вёрст киселя́ хлеба́ть** разг. жөнү жок сапарга чыгуу.

КИСÉТ м. тамеки калта.

КИСÉЯ жс. кисея (*тайпа сыяктуу жука кездеме*).

КИСЛÍНКА жс. бир аз кычкыл; **яблоко с кислíнкой** разг. бир аз кычкылы бар алма.

КИСЛÍТЬ несов. разг. бир аз кычкыл даамдануу; бир аз кермек даамдануу; **яблоко немно́го кислít** алма бир аз кычкыл даамданат.

КИСЛО-СЛА́ДКИЙ, ая, -ое кычкыл-тагтуу даамы бар.

КИСЛОВА́ТЫЙ, ая, -ое бир аз кычкылыраак.

КИСЛОРО́Д м. хим. кислород (*дем алууга, тутанууга зарыл, абанын составына кирүүчү газ*).

КИСЛОРО́ДНЫЙ, ая, -ое кислород-го т.; **кисло-ро́дное соединéние** кислород кошундусу; **кисло-ро́дная подúшка** мед. кислород жаздыгы (*ичине кислород толтурулган резина баштык*).

КИСЛОТА́ жс. **1.** разг. кычкылдык, кычкыл даам; **2.** хим. кислота (*химиялык кошундунун бир түрү*); **серная кислота** күкүрт кислотасы; **уксусная кислота́** уксус кислотасы; **соляная кислота** туз кислотасы; **лимо́нная кислота́** лимон кислотасы.

КИСЛО́ТНОСТЬ жс. хим. кислоталуулук; **кисло́т-ность желу́дочного со́ка** карын согунун кислоталуулугу; **кисло́тность поч́вы** топурактын кислоталуулугу.

КИСЛО́ТНЫЙ, ая, -ое хим. кислоталуу, кислоталык; **кисло́тные соединéния** кислоталуу кошундулар.

КИСЛОТОУПÓРНЫЙ, ая, -ое хим., тех. кислотага моюн бербеген, кислота таасир кыла албаган; **кисло-то-упóрный сплав кислота** таасир кыла албаган эритинди.

КÍСЛЫЙ, ая, -ое **1.** кычкыл; **кис́лое я́блоко** кычкыл алма; **2.** (*прокисший*) ачып бузулуп калган; **3.** хим. кычкыл; **кис́лые раство́ры** кычкыл эритмелер; **4.** *перен.* көңүлсүз, сабыры суз, шалпысы бош, жактырбаган, кыртышы сүйбөй турган; **у него́ сего́дня кис́лое настроéние** бүгүн анын шалпысы бош, сабыры суз; **сде́лать кис́лое лицо́** өңүн китирейтүү; **кис́лая капúста** ачиткан капуста; **кис́лое молоко́** айран, жуурат.

КИСЛЯ́ТИНА жс. разг. даамы өтө кычкыл нерсе.

КÍСНУТЬ несов. **1.** ачып кычкыл болуу, ирүү (*мис. сүт*); **2.** *перен. разг.* илең-салаң болуу, көңүлсүз болуу.

КИСТА́ жс. мед. киста (*сары суу же ириң толуп кал-таланган шишик*).

КИСТЕВÍДНЫЙ, ая, -ое бот. чок, чачы сыяктуу (*мис. жүзүмдүн сабагы*).

КИСТЕВО́Й, ая, -ое кисть 1-ге т.; **кистевой су́ста́в** беш манжа мууну.

КИСТÉНЬ м. уст. чокмор, чочмор.

КÍСТОЧКА жс. **1.** *уменьш. от кисть* 3 кисточка; **2.** *уменьш. от кисть* 2 сабак.

КИСТЬ жс. **1.** (*часть руки*) беш манжа; **2.** бот. сабак (*жемиштин же гүлдүн бир башы, сабагы*); **кисть виногра́да** бир сабак жүзүм; **3.** (*для краски, клея*) кисть (*бир нерсени боёо же майлоо үчүн кичинекей кыска жыгачтын башына бекитилген топ кыл*); **4.** *перен.* художниктин сүрөт салуу манерасы; **карти́на кисти́** Левита́на Левитандын картинасы; **5.** (*украшение*) чачы, чачыча, чок; **зна́мя с кистя́ми** чачылуу туу.

КИТ м. кит (*деңизде жүрүүчү, сүт эмүүчү эң чоң жаныбар*).

КИТА́ЕЦ м. кытай.

КИТА́ЙСКИЙ, ая, -ое Китай-га, китаец-ге т.; **кита́йский язы́к** кытай тили.

КИТА́ЙЦЫ мн. кытайлар.

КИТАЯ́НКА женск. р. к китаец; китаянка.

КÍТЕЛЬ м. китель (*өзүнчө форма менен тигилген бешмант*); **морско́й ките́ль** деңиз кители.

КИТОБО́ЕЦ м. китобоец (*кит уулай турган кеме*).

КИТОБО́Й м. (*работающий на китобойном промыс-ле*) китобой (*кит уулай турган промыселде иштөөчү*).

КИТОБО́ЙНЫЙ, ая, -ое кит уулоочу (*киттерди уулоо үчүн уюштурулган, арналган*); **китобойный про-**

мысел кит уулоочу промысел; **китобойное судо** кит уулоочу кеме.

КИТОВЫЙ, ая, -ое кит-ге т.; **китовый промысел** кит уулоо промысли; **китовый жир** кит майы; **китовый ус** кит муруту.

КИТОЛОВ м. кит уулоочу адам.

КИТОЛОВНЫЙ, ая, -ое см. китобойный.

КИЧИТЬСЯ несов. кем-чем мактануу, мурдун көтөрүү, текеберденүү, кокураюу, корсоюу, кекирейүү; **кичиться своими успехами** өз ийгиликтерине мактануу.

КИЧЛИВО нареч. мактанып, мурдун көтөрүп.

КИЧЛИВОСТЬ жс. мактанчактык, мурдун көтөрүүчүлүк, текеберденүүчүлүк, кекирейүүчүлүк, корсоюучулук.

КИЧЛИВЫЙ, ая, -ое мактанчаак, мурдун көтөрмө, текебер, кокурайган, корсойгон, кекирейген.

КИШ межд. чүш, киш (куштарды кууганда айтылат).

КИШЕТЬ несов. 1. (копаться) быкылдап толуп жатуу, кыжылдап толуп жүрүү (мис. курт-кумурска); 2. кем-чем быкылдоо, кыжылдап толуп жүрүү; **улицы кишат народом** көчө элге толгон, көчөдө эл быкылдайт.

КИШЕЧНИК м. анат. ичегилер.

КИШЕЧНЫЙ, ая, -ое кишка 1-ге т.; **кишечные заболевания** ичеги оорулары.

КИШКА́ жс. 1. анат. ичеги; **прямая кишка́** көтөн чучук; **толстая кишка́** жоон ичеги; **двенадцатипёрстная кишка** он эки эли ичеги (ичке ичеги); **тонкие кишки́** ичке ичегилер; 2. (шланг) түтүк (ичинен суу жүгүртүлүүчү резина же брезент түтүк); **пожарная кишка́** өрт өчүрүүдө колдонулуучу түтүк; **кишка́ тонка́** разг. чамасы канча.

КИШЛА́К м. кыштак.

КИШМЫ́Ш м. кишмиш.

КИШМЯ́ нареч.: **кишмя́ кише́ть** разг. быкылдоо, быжылдоо.

КЛАВЕСИ́Н м. муз. уст. клавесин (клавишалуу эски музыка куралынын бир түрү).

КЛАВИАТУ́РА жс. клавиатура; **клавиату́ра рояля** роялдын клавиатурасы; **клавиату́ра пишущей машинки** басуучу (жазуучу) машинканын клавиатурасы.

КЛАВИКО́РДЫ только мн., муз. уст. клавикорды (клавишалуу эски музыкалык инструмент).

КЛАВИ́Ш м. см. клавиша.

КЛА́ВИША жс. клавиша (пианинонун, роялдын, телеграф аппаратынын, жазуу жана терүү машиналарынын ж.б. бармак менен басканда механизмдерин кыймылга келтирүүчү бөлүгү, топчу сыяктуу тегеректери).

КЛА́ВИШНЫЙ, ая, -ое клавиша-га т.; клавишалуу, клавиштүү; **клавишный инструме́нт** клавиштүү инструмент.

КЛАД м. 1. (спрятанные ценности) кенч, дүнүйө (жерге көмүлгөн же кандайдыр бир жашырын орунга катылып коюлган акча же кымбаттуу нерселер; катылып жаткан мүлк); **найті клад** дүнүйө табуу; 2. перен. алтын, асыл; **это не рабо́тник, а клад** бул кызматчы эмес эле, бир алтын.

КЛА́ДБИЩЕ ср. мазар, көрүстөн.

КЛАДЫ́ЩЕНСКИЙ, ая, -ое кладбище-ге т.; **кладби́щенский сто́рож** көрүстөн күзөтчүсү.

КЛА́ДЕНЫЙ, ая, -ое разг. см. кастро́ванный.

КЛА́ДКА жс. 1. коюу, тургузуу, жасоо, салуу; **кладка кирпиче́й** кирпич (кыш) коюу; **кладка стен** үйдүн дубалдарын тургузуу; 2. (носка – о птицах) жумуртка салуу (куш).

КЛАДОВА́Я жс. кладовая (азык-түлүк, эмеректер коюлуучу үй; товар, жүк жс.б. сакталуучу үй).

КЛАДОВКА́ жс. разг. см. кладовая.

КЛАДОВЩИ́К м. кладовщик (кладоваяны башкаруучу киши).

КЛАДОВЩИ́ЦА женск. р. к кладовщик; кладовщица.

КЛА́ДЬ жс. жүк; **ручная́ кладь** колго алынып жүрүүчү жүк.

КЛА́КА жс. собир. клака (1. театр. буржуазиялык өлкөлөрдө артисттин арбагын, атагын көтөрүү үчүн кол чаап турууга жалданган адамдар; 2. перен. бирөөнүн жан-жөкөрлөрү; баракелдечилер).

КЛА́Н м. ист. клан (шотландиялыктардын жана ирландиялыктардын уруу общинасы).

КЛА́НЯТЬСЯ несов. 1. кому-чему, с кем (делать поклон) саламдашуу (баи ийип, жүгүнүп, баи ийкеп, баи кийимди кол менен көтөрүп же колду баи жакка көтөрүп, амандашуу, ыракмат айтуу); 2. кому-чему (посылать привет) салам айтуу (кат аркылуу же башка бирөө аркылуу); **кланя́йся от меня́ своему́ отцу́** атаңа менден салам айт; 3. кому-чему, перед кем-чем (просить о чём-л.) бирөөгө жалбаруу, жүгүнүү; **не ста́ну я ему́ кланя́ться** мен ага жүгүнбөйм; **переста́ть кланя́ться** тааныштыкты үзүү, саламдашпай калуу.

КЛА́ПА́Н м. 1. тех. клапан (кандайдыр бир механизмдин тешигин ачып, жаап туруучу капкак); **впускной кла́пан** киргизүүчү клапан; **выхлопной кла́пан** чыгарып туруучу клапан; **предохранительный кла́пан** сактагыч клапан; **возду́шный кла́пан** аба клапаны; 2. анат. клапан (кандын артка карата жүрүшүнө мүмкүндүк бербей турган жүрөктөгү капкакча); 3. (нашив-ка) клапан (чөнтөктүн оозун же тешикти жаап тура турган жапкыч); 4. муз. клапан (музыкалык духовой инструменттин ачылып-жабылып туруучу капкагы).

КЛА́РНЕТ м. муз. кларнет (жыгачтан жасалган сурнай өңдүү музыкалык инструмент).

КЛА́РНЕТИ́СТ м. кларнетчи, кларнетте ойноочу киши, кларнет тартуучу киши.

КЛА́СС I м. (общественная группа) тап; **рабочий класс** жумушчулар табы; **класс капита́листов** капиталисттер табы; **эксплуататорские классы́** эксплуатациялоочу таптар.

КЛА́СС II м. 1. (группа учеников) класс; **учени́к пя́того клáсса** бешинчи класстын окуучусу; 2. (школьная комната) класс; **учени́кí вы́шли из клáсса** окуучулар класстан чыгышты; 3. биол. класс (жалпы белгилерге ээ болгон айбандардын, өсүмдүктөрдүн, айрым нерселердин же кубулуштардын түркүмү же тобу); **класс млекопита́ющих** сүт эмүүчүлөр классы; 4. класс (вагондордун жана каюталардын разряды); 5. (разряд) класс (адамдардын кесип адистигине жараша бөлүнүүчү топтор); **лётчик пе́рвого клáсса** биринчи класстын лётчиги.

КЛА́ССИК м. 1. классик (жалпыга таанылган үлгүлүү жазуучу, художник, архитектор жс.б.; эмгектеринин мааниси нечен кылымдар бою сактала турган илимдин, адабияттын, искусствонун, философиянын

ж.б. эң зор ишмерлери); **клас́сики** **миро́вой** **литера́туры** дүйнөлүк адабияттын классиктери; **изуча́ть** **клас́сиков** **марксизма-лени́низма** марксизм-ленинизм классиктерин үйрөнүү; **2. ист.** (*сторонник классицизма*) **клас́сик** (*искусстводо классицизмдин тарабындагы киши*); **3. классик** (*байыркы грек, латин тили жана адабияты боюнча специалист*).

КЛА́ССИКА *ж. собир.* классика (*искусстводо, адабиятта ж.б. да өтө көрүнүктүү, жалпыга таанылган үлгүлүү чыгармалар*); **ру́сская о́перная клас́сика** орустун опералык классикасы.

КЛАССИФИКАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое **классифика́ция-га т.**; классификациялык; **классификацио́нные призна́ки** классификациялык белгилер.

КЛАССИФИКА́ЦИЯ *ж. 1. (действие)* классификация, классификациялоо (*айырмалоочу белгилерине карап, класстарга, түркүмдөргө, бөлүмдөргө, разряддарга бөлүү*); **2. (система)** классификация, классификациялоо (*класстарга, разряддарга, түркүмдөргө бөлүү система-сы*); **классифика́ция расте́ний** өсүмдүктөрдү классификациялоо.

КЛАССИФИЦИ́РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* классификациялоо (*айырмалоочу белгилерине карап класстарга, түркүмдөргө, разряддарга бөлүү*); **классифици́ровать расте́ния** өсүмдүктөрдү классификациялоо.

КЛАССИЦИ́ЗМ *м. классицизм* (**1. байыркы грек ана латин тилдерин жана алардын адабиятын үйрөнүүгө негизделген илим берүү системасы**; **2. античный үлгүлөрдү тууроого негизделген дворяндык искусстводогу багыт**).

КЛАССИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **1. классиктик** (*үлгүлүү*); **класси́ческое произведе́ние** классиктик чыгарма; **2. (античный)** классик (*Байыркы Греция жана Римге таандык*); **класси́ческие язы́ки** классик тилдер (*байыркы грек жана латин тилдери*); **3. классицизм-ге т.**; **классика́лык**; **класси́ческое образова́ние** классикалык окуу (*окутуу, илим алуу, илим берүү*); **4. разг.** эң сонун, укмуштуу, көрүнүктүү; **класси́ческий приме́р** эң сонун үлгү.

КЛА́ССНЫЙ, ая, -ое **класс II 1, 2-ге т.**; **клас́сная ко́мната** класс комнатасы (*бөлмөсү*); **клас́сный руково́дитель** класс жетекчиси.

КЛА́ССОВЫЙ, ая, -ое **класс I-ге т.**; **таптык**; **клас́совая борьба́** тап күрөшү, таптык күрөш; **клас́совое об́щество** таптык коом.

КЛАСТЬ *несов. 1. кого-что* коюу; **класть на ме́сто** ордуна коюу; **2. кого** (*помещать – напр. в больницу*) жаткыруу (*мис. төшөккө, ооруканага*); **3. что** (*напр. в банк*) салуу (*мис. капка, банкага*); **4. что** (*возводить, строить*) тургузуу, жасоо, салуу (*мис. дубалды, мешти*); **класть в рот** толук тушүндүрүү, кулагына куюу; **класть яйца́** жумуртка салуу (*канаттуулар менен курт-кумурскалардын ургаачылары жөнүндө*); **класть нача́ло** баштоо; **класть основа́ние** негиздөө, түптөө; **класть печа́ть** печать басуу; **класть кле́ймо** тамга салуу; **класть все си́лы на рабо́ту** бардык күчүн ишке сарп кылуу.

КЛА́УЗУЛА *ж. юр.* клаузула (*договордогу ар бир айрым шарт*).

КЛЕВА́ТЬ *несов. 1. кого-что (о птицах)* чокуу, чокулоо; **2. (о рыбе)** тартуу, булкуу; **рыба хоро́шо клюёт** балык жакшы тартат (*кайырмактагы жемди жакшы булкат*); **3. перен. разг. (идти на лад)** ыкка келгидей боло

баштоо, көнүүгө баш коюу, макул болгудай түрү көрүнө баштоо; **◆ клева́ть но́сом** *разг.* үргүлөп олтуруу.

КЛЕВА́ТЬСЯ *несов. разг.* чокуу, чокуп алуу.

КЛЕ́ВЕР *м.* беде.

КЛЕВЕТА́ *ж.* ушак, жалаа, чагым; **возводи́ть клевету́** *на кого-л.* бирөөнү ушактоо (жамандоо).

КЛЕВЕТА́ТЬ *несов.* ушактоо, жалаа жабуу.

КЛЕВЕ́ТНИК *м.* жалакор, жалачыл, ушакчы.

КЛЕВЕ́ТНИЦА *женск. р. к клеветник.*

КЛЕВЕ́ТНИЧЕСКИЙ, ая, -ое ушак-айың кылган, ушактаган, жалаа жапкан, жамандаган; **клеветни́ческие сло́хи** ушак-айың сөздөр.

КЛЕВРЕ́Т *м. презр.* жан жөкөр.

КЛЕЕВА́Р *м.* желим кайнатуучу, желим жасоочу.

КЛЕЕВА́РЕНИЕ *ср.* желим кайнатуу, желим жасоо.

КЛЕЕВА́РЕННЫЙ, ая, -ое **клееварение-ге т.**; **клееваре́нное произво́дство** желим кайнатуучу өндүрүш.

КЛЕЕВО́Й, ая, -ое **клей-ге т.**; желимдүү; **клеевая́ краска** желимдүү боёк.

КЛЕ́ЕНКА *ж.* клеёнка; **компрéссная кле́енка** компресс клеёнкасы.

КЛЕ́ЕНОЧНЫЙ, ая, -ое **клеёнка-га т.**

КЛЕ́ЕНОЧАТЫЙ, ая, -ое **клеёнка-га т.**; **клеёнчатый портфе́ль** клеёнкадан жасалган (*тигилген*) портфель.

КЛЕ́ИТЬ *несов.* желимдөө, жабыштыруу.

КЛЕ́ИТЬСЯ *несов.* желимдөлүү, жабышуу; **◆ не кле́ится** *разг.* ийгилиги болбой жатат, мааниси чыкпай жатат.

КЛЕЙ *м.* желим, клей; **столя́рный клей** жыгаччылык желими; **рези́новый клей** резина желими.

КЛЕ́ЙКИЙ, ая, -ое жабышкак, жабышма; **кле́йкая бума́га для му́х** чымын өлтүрүүчү жабышкак кагаз.

КЛЕЙКОВИ́НА *ж.* клейковина (*эгиндин данынын составындагы белоктук зат*).

КЛЕ́ЙКОСТЬ *ж.* жабышкактык, жабышмалуулук.

КЛЕЙМЕ́НИЕ *ср.* тамгалоо, тамга салынуу, тамга уруу, белги салуу (*мис. малга, товарга*).

КЛЕЙМЕ́НЫЙ, ая, -ое тамгаланган, тамга урулган, белги салынган; **кле́ймёный скот** тамга салынган мал.

КЛЕЙМИ́ТЬ *несов. кого-что 1. (ставить кле́ймо)* тамга салуу, тамга басуу, тамга уруу, белги салуу (*мис. малга, товарга*); **2. перен.** наалат айтуу, каргоо; **кле́йми́ть позоро́м** наалат айтып, маскара кылуу.

КЛЕЙМО *ср. 1. тамга, белги; 2. перен.* уятка, кордукка, күлкүгө калтыра турган айып, так, белги; **кле́ймо по́зора** уяттагы (*белгиси*), күлкүгө калуунун тагы.

КЛЕЙМО́ВЩИК *м.* тамга салуучу, тамга уруучу.

КЛЕ́ЙСТЕР *м.* клейстер, бат (*крахмалдан же ундан асалган желим*).

КЛЕКОТА́ТЬ *несов.* шаңшуу (*мис. бүркүт*).

КЛЕ́ММА *ж. тех.* клемма (*электр проводунун учун жез пластинкага же башка өткөргүчкө жабыштырып туруучу кыскач винт*).

КЛЕНО́ВЫЙ, ая, -ое **клён-го т.**; **клёно́вый лист** клён жалбырагы.

КЛЕПА́ЛО *ср. тех.* клепало (*оор балканын бир түрү*).

КЛЕПА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *тех.* бөрктөп кадоочу; **клепа́льная маши́на** бөрктөп кадоочу машина.

КЛЕПА́ЛЬЩИК *м.* кадоочу (*клепание кылуучу жумушчу*).

КЛЕПА́НИЕ *ср.* бөрктөп кадоо, бөрктөп чегелөө.

КЛЕПАТЬ *несов. что* **1.** *тех.* бөрктөп кадоо, бөрктөп чегелөө; **2.** *на кого-что, разг.* (клеветать) ушактоо, жамандоо, жалаа жабуу.

КЛЕПТОМАН *м. мед.* клептоман (клептомания менен ооруган адам).

КЛЕПТОМАНИЯ *жс. мед.* клептомания (уурудукка кызыктыра берме психикалык оору).

КЛЕРИКАЛ *м.* клерикал (клерикализмди жактоочу).

КЛЕРИКАЛИЗМ *м.* клерикализм (буржуазиялык өлкөлөрдө – чиркөөнүн саясий жана маданий таасирин күчөтүүгө аракет кылган реакциялык агым).

КЛЕРИКАЛЬНЫЙ, *ая, -ое* клерикалдык (клерикализмди жактоочу); **клерикальные партии** клерикалдык партиялар.

КЛЕРК *м.* клерк (Батыш Европа өлкөлөрүндө – конторщик, счетовод өңдүү майда кызматчы).

КЛЕРОВАТЬ *сов. и несов. тех.* тазалоо (кантты, майды ж.б.).

КЛЕТКА *жс. 1.* (для птиц, животных) капас; **2.** (квадрат) клетка, чакмак (чарчы сызык); **3.** *биол.* клетка (жандуу организмдин негизги единицасы; бул – чөл кабык, протоплазма жана ядродон турат); **нервная клетка** нерв клеткасы; **грудная клетка** *анат.* көкүрөк клеткасы.

КЛЁТОЧКА *жс. 1.* *уменьш. от* клетка 1 кичине капас; **2. *уменьш. от* клетка 2 кичине клетка.**

КЛЁТОЧНЫЙ, *ая, -ое 1.* клетка 1-ге *т.*; **2. клетка 3-кө *т.*; клеткалык; **клеточное ядро** клетка ядросу.**

КЛЕТУШКА *жс. разг.* кичинекей комната (аны-муну, тамак-аш коюлуучу үй).

КЛЕТЧАТКА *жс. биол.* клетчатка (өсүмдүктөрдүн клеткаларын түзүүчү зат).

КЛЁТЧАТЫЙ, *ая, -ое* чакмактуу, кереге көз формулау; **клетчатый платок** чакмактуу жоолук.

КЛЕТЬ *жс. 1.* *горн.* клеть (шахтадагы көтөргүч машина); **2. кичине бөлмө (аны-муну коюу үчүн үйдүн жанына жасалган кичине бөлмө).**

КЛЕШНЯ *жс.* (у рака) рактын (суу чаяндын) кыпчууру.

КЛЕЩ *м. зоол.* кене.

КЛЕЩЕВИНА *жс. бот.* кене күнжүт (уругунан кас-торка, ич алдыргыч май жасалуучу өсүмдүк).

КЛЁЩИ *только мн.* аттиш, кыпчыгыч.

КЛЁВ *м.* тартуу, булкуу (балыктын кайырмактагы жемди булкушу); **сегодня был хороший клёв** бүгүн балык жакшы тартты.

КЛЁКОТ *м.* шаңшуу (*мис. бүркүт*).

КЛЁН *м.* клён (далдагай жалбырактуу жыгачтын бир түрү).

КЛЁПАНЫЙ, *ая, -ое* кадалган, бөрктөп кадалган, мык менен кадалган; **клёпаний котёл** кадалган казан.

КЛЁПКА *жс. 1.* *см.* клепание; **2.** бочканын (челектин) ар бир тактайы.

КЛЁСТ *м. зоол.* клёст (канаттуулардын бир түрү).

КЛЁЦКИ *мн. (ед. клёцка жс.)* клёцки (сорпого үзүп-үзүп салып бышырылган камыр).

КЛЁШ *м. и неизм. прил.* клёш (**1.** тегерек кең этектүү көйнөк; **2.** багалеги кең шым).

КЛИВЕР *м. мор.* кливер (кеменин тумшугундагы кыйгач үч бурчтуу парус).

КЛИЭНТ *м.* клиент (**1.** дайыма келип туруучу заказчы, сатып алуучу; **2.** *юр.* өзүнүн ишин алып барууну баи-

ка бирөөгө, *мис. адвокатка, нотариуска ж.б. тапшырган адам*).

КЛИЭНТКА *женск. р. к клиент*; клиентка.

КЛИЕНТУРА *жс. собир.* клиентура (**1.** дайыма алуучулар жана заказчылар; **2.** *юр.* клиенттер).

КЛИЗМА *жс. 1.* клизма (*арткы тешиктен ичке суюк нерсе жиберүү*); **поставить клизму** клизма коюу; **2.** (*прибор*) клизма (*ушундай кылып ичке суюк нерсе жиберүүчү прибор*).

КЛИК *м. поэт.* кыйкырык, кыйкырып чакыруу, үн чыгаруу; **радостный клик** кубанып-сүйүнүп үн чыгаруу.

КЛИКА *жс.* клика (*жаман ой менен бириккен адамдардын тобу*); **клика реакционеров** реакционерлердин кликасы.

КЛИКАТЬ *несов. кого-что, разг.* кыйкырып чакыруу, кыйкырып чыкыруу.

КЛИКНУТЬ *однокр. кого-что, разг.* бир жолу кыйкырып чакыруу (*чыкыруу*); **кликни его сюда** аны быякка чакыр; **кликнуть клич** чакырык менен кайрылуу.

КЛИКУША **1.** *жс.* белимчи (*кыйкырып-өкүрүп, талып жыгылып калма оорусу бар аял*); **2.** *м. и жс. перен.* бакырчаак; калтырап, бакырып, чыңырып жиберүүчү адам.

КЛИКУШЕСТВО *ср. 1.* аялдын кыйкырып-өкүрүп, талып-жыгылып калма оорусу; **2.** *перен.* бакырчаактык.

КЛИМАКТЕРИЙ *м. мед.* климактерий (*аялдардын картайып, төрөттөн калган мезгили, бул көбүнчө 45–55 жаштан тартып башталат*).

КЛИМАКТЕРИЧЕСКИЙ, *ая, -ое* климактерий-ге *т.*; **климактерический период** аялдын тукумдук мүчөсү иштебей калган мезгили.

КЛИМАТ *м.* климат, аба ырайы (*кандайдыр бир жердин абасынын шарттары*); **жаркий климат** ысык климат; **умеренный климат** мелүүн климат; **континентальный климат** континенталдык климат.

КЛИМАТИЧЕСКИЙ, *ая, -ое* климат-ка *т.*; климаттык; **климатические условия** климат шарттары, аба ырайынын шарттары.

КЛИМАТОЛОГИЧЕСКИЙ, *ая, -ое* климатологи-я-га *т.*; климатологиялык.

КЛИМАТОЛОГИЯ *жс.* климатология (*климатты, аба ырайын изилдөөчү илим*).

КЛИН *м. 1.* шынаа; **вбить клин** шынаа кагуу; **2.** Ш тилке (*талаанын бир сезондо эгин айдала турган бөлүгү, тилкеси*); **3.** (*в платье*) кыйык; **вшить клин** кыйык киргизип тигүү; **борода клином чокто сакал**; **свет не клином сошёлся** *погов.* күнүбүз ошого эле түшүп калган жок, ошол эле калыптырбы; **клин клином вышибай** *погов.* шынааны шынаа менен айдап чык; ачууну ачуу басат; **клином не вышибешь** *разг.* шынааласаң да чыкпайт, эч бир көнөр эмес; **куда ни кинь – всё клин** *погов.* кайда барсаң, мамайдын көрү.

КЛИНИКА *жс.* клиника (*медициналык факультеттер алдында ачылган дарылоо жайы*).

КЛИНИЦИСТ *м.* клиницист (*клиникада иштөөчү жана врачтык практикадан башка илимий байкоолор, изилдөөлөр жүргүзүүчү врач*).

КЛИНИЧЕСКИЙ, *ая, -ое* клиника-га *т.*; клиникалык; **клинические условия** клиникалык шарттар.

КЛИНКЕР I *м. тех.* клинкер (*суу өткөрбөс, отко чыдамдуу мыкты кирпичтин бир түрү*).

КЛИНКЕР II *м. спорт.* клинкер (*спорт кемеси*).

КЛИНКЕРНЫЙ, ая, -ое клинкер 1-ге т.; клинкерная мостовая клинкер төшөлгөн жол.

КЛИНКОВЫЙ, ая, -ое клинок-ко т.; клинковая сталь кылыч жасалуучу болот.

КЛИНОВИДНЫЙ, ая, -ое шынаа сыяктуу, шынаага окшош; клиновидная кость анат. шынаага окшош сөөк.

КЛИНОК м. кылычтын, канжардын ж.б. мизи.

КЛИНООБРАЗНЫЙ, ая, -ое шынаа сымал; см. клиновидный.

КЛИНОПИСНЫЙ, ая, -ое клинопись-ке т.; клинописчик; клинописный текст клинописчик текст.

КЛИНОПИСЬ жс. филол. клинопись (шынаа формалуу, тамгалардан түзүлгөн байыркы жазуулардын бир түрү; муну парсылар, ассириялыктар ж.б. колдонушкан).

КЛИПЕР м. мор. клипер (парустуу күлүк кеме).

КЛИРИНГ м., жс. клиринг (тышкы соодада – колмо-кол акча бербестен иштелген расчёт).

КЛИСТИР м. клистир; см. клизма.

КЛИСТИРНЫЙ, ая, -ое клистир-ге т.; клистирная трубка клистир түтүгү.

КЛИЧ м. кыйкыруу, кыйкырык, чакыруу, чакырык; боевой клич ураан.

КЛИЧКА жс. кличка (1. үй айбандарына коюлган ат; 2. адамга коюлган жасалма ат).

КЛИШЕ ср. нескл. полигр. клише (басуу үчүн металлдын, жыгачтын же тааштын бетине тартылган сүрөт, чийме).

КЛОАКА жс. клоака (1. ист. Байыркы Римде булганыч жасаман сууларды агызып жиберүү үчүн жасалган жер астындагы каналдар; 2. перен. булганыч, сасык орун; мис. ытылас короо; 3. перен. бузук, адамгерчиликсиз коом, чөйрө).

КЛОЗЕТ м. клозет (даараткана).

КЛОК м. 1. (пучок, прядь) чымчым, тутам, ууч (мис. жүн чач, саман ж.б.); клок сена бир тутам чөп; 2. (обрывок) үзүндү (мис. жыртылган кийимдин).

КЛОКОТ м. см. клокотание.

КЛОКОТАНИЕ ср. 1. (воды) шуулдоо, буркулдап (баркылдап, чукулдап) кайноо (мис. суу); 2. (хрип) кырылдоо, күрүлдөө, күркүлдөө, зыркыроо, зырпылдоо (мис. оору адамдын көкүрөгү, тамагы).

КЛОКОТАТЬ несов. 1. (о воде) шуулдоо, буркулдап, (баркылдап, шакылдап) кайноо, шарылдоо (мис. суу); 2. (хрипеть) кырылдоо, күрүлдөө, күркүлдөө, зыркыроо, зырпылдоо (мис. оору кишинин көкүрөгү, тамагы); 3. перен. (напр. от гнева) күрсүлдөө, бакылдоо (мис. ачууланган адам).

КЛОНИТЬ несов. 1. (нагибать, наклонять) жапыруу, ийүү, жантаюу, энкейүү, кыйшаюу; ветер клонит верхушки деревьев шамал жыгачтын башын жапырат (ийет); лодку клонит набок кайык капталына жантаят; 2. безл. к чему, перен. (о дремоте) ымтыратуу, магдыратуу (мис. уйку); меня клонит ко сну уйкум келип ымтыратып турат; 3. к чему, перен. багыттоо, буруу (мис. сөз); я вижу, к чему ты клонишь сөздү каякка бурганыңды мен көрүп турам.

КЛОНИТЬСЯ несов. 1. (нагибаться) ийилүү, төмөн салынуу (мис. баш); 2. к чему, перен. (приближаться) жакындоо, таянуу; день клонился к вечеру күн кечке таянды; 3. к чему, перен. (быть устремлённым, направленным) багытталуу (Ш).

КЛОП м. 1. кантала; древесный клоп жыгач канталасы; 2. перен. разг. (малыш) торсук (кичине бала жөнүндө).

КЛОПИНЫЙ, ая, -ое разг. клоп 1-ге т.; клопный укус канталанын чакканы.

КЛОПОВЫЙ, ая, -ое клоп 1-ге т.

КЛОУН м. маскарапаз, куудул (цирктин куудул артисти).

КЛОУНАДА жс. маскарапаздар (куудулдар) кеңири катышкан оюн.

КЛОУНСКИЙ, ая, -ое клоун-га т.; клоунский колпак маскарапаз калпагы; клоунские выходы перен. маскарапаздыкындай кылык.

КЛОХТАТЬ несов. обл. кукулуктоо, какылыктоо (мис. күрп болгон тоок).

КЛОЧОК м. уменьш. от клок кичинекей бөлүк, үзүндү; кичине барак; алакандай (жер).

КЛОЧЬЯ мн.: изорвать в клочья быт-чытын чыгарып тытуу.

КЛУБ I м. клуб; рабочий клуб жумушчу клубу.

КЛУБ II м. (напр. дыма) буудак (уюлгуган нерсе, мис. түтүн, буу).

КЛУБЕНЬ м. жемиш тамыр (мис. картөшкө, кызылча ж.б.).

КЛУБИТЬСЯ несов. буралып көтөрүлүү, түрмөктөлүп көтөрүлүү, буркулдоо (мис. түтүн, чаң).

КЛУБНЕВОЙ, ая, -ое клубень-ге т.

КЛУБНЕПЛОДЫ мн. (растения, образующие на подземных стеблях клубни) жемиш тамырдуу өсүмдүктөр (мис. картөшкө).

КЛУБНИКА жс. клубника (бүлдүркөндүн бир түрү).

КЛУБНИЧНЫЙ, ая, -ое клубника-га т.; клубничное варенье клубника вареньеси.

КЛУБНЫЙ, ая, -ое клуб 1-ге т.; клубдук; клубная работа клубдук иш.

КЛУБОК м. 1. (смотанные нитки) түйдөк, түрмөк; разматывать клубок түрмөктү жандыруу; 2. перен. түйүнчөк; кошка свернулась клубком мышык түйүнчөктөй болуп жатып алды; клубок противоречий карама-каршылыктын чиелешкени, карама-каршылыктын чатышы.

КЛУМБА жс. клумба (түрдүү фигурада тигилген гүлдөр).

КЛУША жс. обл. күрп болгон тоок.

КЛЫК м. азуу (тиши).

КЛЫКАСТЫЙ, ая, -ое чоң азуулуу, азуу тиши чоң.

КЛОВ м. тумшук (канаттуулардын).

КЛЮКА жс. иймек баш таяк.

КЛЮКВА жс. клюква (1. түндүк жактардагы жазда өсө турган кызыл жемиштүү өсүмдүктүн бир түрү; 2. ошол өсүмдүктүн жемиши).

КЛЮКВЕННЫЙ, ая, -ое клюква-га т.; клюквенный кисель клюква кисели.

КЛЮНУТЬ однокр. тартып коюу (балык).

КЛЮЧ I м. 1. ачкыч, килит; 2. (для отвинчивания, завода и пр.) ачкыч; ключ для часов сааттын ачкычы; 3. перен. жол, ык; найти ключ к решению вопроса маселени чечүүнүн жолун табуу; ключ к изучению истории тарыхты изилдөөнүн жолу.

КЛЮЧ II м. муз. ключ (нотанын башталышындагы белги; ал – нотанын бийиктигин билдирет); скрипичный ключ скрипка ключу; басовый ключ бас ключу.

КЛЮЧ III м. (родник) кайнар, булак; **жизнь бьёт ключом** турмуш дүркүрөп жүрүп жатат.

КЛЮЧЕВОЙ I, ая, -ое **ключ** I-ге т.; ачкычтуу, ачкычы бар; **часы с ключевым заводом** ачкыч менен бурама саат.

КЛЮЧЕВОЙ II, ая, -ое **ключ** III-гө т.; **ключевая вода** булак суусу.

КЛЮЧИЦА ж. анат. акырек.

КЛЮЧИЧНЫЙ, ая, -ое **ключица-га** т.; **ключичная кость** акырек сөөгү.

КЛЮЧОЧНИК м. уст. ачкыч кармоочу (эски убактарда үйдө азык-түлүктү башкаруучу киши).

КЛЮЧНИЦА женск. р. к **ключник**.

КЛЮШКА ж. 1. спорт. **клюшка** (хоккей оюнун ойногондо топ айдай турган учу иймек таяк); 2. разг. см. **клюка**.

КЛЮЮ, **клюю**, **клюёшь** и т.д. наст. вр. от **клевать**.

КЛЯКСА ж. сыя тамчысы, сыя төгүлгөндөн болгон так; **посадить кляксу** сыя тамызып алуу.

КЛЯНЧИТЬ несов. что, разг. жалынып суроо, жалбарып суроо, сурай берип жадатуу.

КЛЯП м. тыгын (тиштебесин үчүн, айбандын оозуна же кыйкырбасын үчүн, адамдын оозуна тыгыла турган жыгач же тоголоктолгон чүпүрөк).

КЛЯСТЬ несов. кого-что каргоо.

КЛЯСТЬСЯ несов. ант кылуу, ант берүү; **клясться в верности** чын жүрөктөн берилдим деп, ант берүү.

КЛЯТВА ж. ант, касам; **взять клятву** ант алуу; **нарушить клятву** антты бузуу; **сдержать клятву** антты аткаруу.

КЛЯТВЕННЫЙ, ая, -ое ант менен бекитилген, антуу; **дать клятвенное обещание** ант кылып убада берүү.

КЛЯТВОПРЕСТУПЛЕНИЕ ср. ант бузуу.

КЛЯТВОПРЕСТУПНИК м. анткор (антты бузган адам).

КЛЯУЗА ж. 1. уст. (судебная) майда-чүйдө иштер жөнүндө соттошуу; 2. (донос) жалаа, чагым, ушак.

КЛЯУЗНИК м. разг. 1. (крюкотвор) соттошо берүүчү; 2. (клеветник) жалакор, жалаачыл, чагымчы, ушакчы.

КЛЯУЗНИЧАТЬ несов. разг. 1. (сутяжничать) майда-чүйдө иштер менен сотко бара берүү; 2. (клеветать) чагым кылуу, жалаа жабуу; ушак таратуу.

КЛЯУЗНИЧЕСТВО ср. разг. 1. (сутяжничество) майда-чүйдө иштер менен соттошо берүүчүлүк; 2. (клеветничество) айгактык, жалакордук, жалаа жабуучулук, чагымчылык.

КЛЯУЗНЫЙ, ая, -ое разг. 1. майда-чүйдө чатактуу; 2. жалаалуу, жаман; **кляузное дело** жалаалуу иш.

КЛЯЧА ж. разг. 1. чобур, тукур (ат); 2. перен. ылдыраган, шайманы жок.

КНИГА ж. 1. китеп; **засадить за книгу** окууга (китеп окууга) мажбур кылуу; **приняться за книгу** китеп окуй баштоо, китеп жаза баштоо; 2. (для записей) книга; **книга жалоб и предложений** даттануу жана сунуш книгасы; **кассовая книга** касса книгасы; **домовая книга** см. **домовый**; **тебе и книги в руки** разг. мынакей, сен эле бил; сен эле башкар.

КНИГОВЕД м. китеп жайын билүүчү.

КНИГОВЕДЕНИЕ ср. китеп иштерин изилдөө.

КНИГОИЗДАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **книгоиздательство-го** т.; **книгоиздательское дело** китеп басып чыгаруу иши.

КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО ср. 1. (предприятие) китеп басып чыгаруучу уюм; 2. (занятие) китеп басып чыгаруу.

КНИГОНОША м. и ж. китепти көтөрүп жүрүп сатуучу адам.

КНИГОПЕЧАТАНИЕ ср. китеп бастыруу (китеп басуунун бардык процесси).

КНИГОПЕЧАТНЫЙ, ая, -ое **книгопечатание-ге** т.; **книгопечатное дело** китеп бастыруу иши.

КНИГОТОРГОВЕЦ м. китеп менен соода кылуучу.

КНИГОТОРГОВЛЯ ж. китеп сатуу, китеп соодасы.

КНИГОТОРГУЮЩИЙ, ая, -ее **книготорговля-га** т.; **книготоргующая организация** китеп сатуучу уюм.

КНИГОХРАНИЛИЩЕ ср. 1. (библиотека) эң чоң китепкана; 2. (помещение для хранения книг) китепти сактоочу үй, китеп склады.

КНИЖКА I ж. 1. уменьш. от **книга** I китепче, кичинекей китеп; 2. (документ) книжка (официалдуу жазуулар үчүн арналган дептерче түрүндөгү официалдуу документтердин аты); **членская книжка** мүчөлүк книжка; **положить деньги на книжку** сактык кассасына акча салуу.

КНИЖКА II ж. анат. (у жвачных животных) тогуз кат (кепиөөчү айбандарда).

КНИЖНИК м. 1. разг. (знаток книг) китепти жакшы көрүүчү; 2. (работник книжной торговли) китеп соода ишинин кызматкери.

КНИЖНО нареч. китепче, китептегиче, китептегидей; **книжно говорить** китептегидей сүйлөө.

КНИЖНЫЙ, ая, -ое **книга-га** т.; **книжная полка** китеп текчеси; **книжный магазин** китеп магазини; **книжный стиль** китеп стили (жандуу тилде эмес, китептерде гана учуроочу стиль); **книжная палата** китеп палатасы (СССР-де борбордук библиографиялык мекеменин аты).

КНИЗУ нареч. төмөн, ылдый; **опустить голову книзу** башты төмөн салуу.

КНОПКА ж. 1. (канцелярская) кнопка (кагазды үстөлгө, тамдын бооруна кадай турган жалпак бөрктүү мык); 2. (застёжка) тырс этме (бир-бирине ашталма темир топчу); 3. эл. кнопка (электр коңгуроосунун топчусу); **кнопка звонка** коңгуроо кнопкасы.

КНУТ м. камчы; **подгонять лошадь кнутом** атты камчы менен айдоо.

КНУТОВИЩЕ ср. камчы сап.

КНЯГИНЯ женск. р. к **князь**; княгиня (княздын аялы же князь аял).

КНЯЖЕСКИЙ, ая, -ое **князь-га** т.; **княжеский** род князь тукуму.

КНЯЖЕСТВО ср. ист. княжество (князь тарабынан башкарылуучу область).

КНЯЖИТЬ несов. ист. князь катарында башкаруу (өлкөнү, сбластты).

КНЯЖНА ж. ист. княжна (княздын кызы).

КНЯЗЬ м. ист. 1. князь (Байыркы Руста – аскерди башкаруучу жана кандайдыр бир областка ээлик кылуучу бояр); **киевские князья** киевдик княздар; **великий князь** 1) улуу князь; 2) революцияга чейинки Россияда – падышанын уулуна, тууганына же небересине бериле турган титул; 2. (титул) князь (бөтөнчө эмгек сиңиргендиги үчүн берилип, укумдан тукумга мурас болуп калуучу титул).

КО предлог см. к.

КОАЛИЦИОННЫЙ, ая, -ое коалициялык (коалиция негизинде түзүлгөн); **коалиционное правительство** коалициялык өкмөт.

КОАЛИЦИЯ ж. полит. коалиция (жалпы максатка жетүү үчүн түзүлгөн мамлекеттердин, партиялардын ж.б. союзу, бирикмеси).

КОБАЛЬТ м. хим. кобальт (химиялык элемент; бир аз кызгылты бар күмүш түстөгү металл, темирден катуураак).

КОБАЛЬТОВЫЙ, ая, -ое кобальт-ка т.; **кобальтовая краска** кобальт боёгу.

КОБЕЛЬ м. дөбөт.

КОБЗА ж. муз. кобза, комуз (Украинада – байыркы музыкалык инструмент).

КОБЗАРЬ м. кобзарь (кобза чертип ырдоочу украиналык элдик акын).

КОБРА ж. кобра (уулуу жылан).

КОБУРА ж. кобура (1. тапанчанын кабы; 2. кавалерия ээринде бекитилген булгаары баптык).

КОБЧИК м. (птица) жагалмай.

КОБЫЛА ж. бээ.

КОБЫЛИЙ, ья, -ье кобыла-га т.; **кобылье молоко** бээнин сүтү.

КОБЫЛИЦА ж. см. кобыла.

КОБЫЛКА ж. 1. уменьш. от кобыла байтал бээ; 2. муз. тээк, тепке (мис. комуздун); 3. зоол. кобылка (чегиртке тукумуна жатуучу кээ бир курт-кумурскалардын аты).

КОВАНЫЙ, ая, -ое 1. (изготовленный ковкой) балка менен согулуп жасалган (мис. кылыч ж.б.); 2. (обшитый железом) тунуке, сым менен капталган; **кованный сундук** калай менен капталган сандык.

КОВАРНЫЙ, ая, -ое жаман ойлуу, арамза, айлакер, эки жүздүү; **коварный человек** арамза киши.

КОВАРСТВО ср. жаман ойлуулук, арамзалык, айлакердик, эки жүздүүлүк.

КОВАТЬ несов. 1. что (напр. железо) согуу (мис. балка менен темирди); 2. кого-что (подковывать) така уруу, такалоо (мис. атты); **ковать своё счастье** талыкпас эмгек кылып бакытка жетүү; **куй железо, пока горячо** посл. темирди кызуусунда сок.

КОВБОЙ м. ковбой (Түндүк Америкада малды атчан кайтаруучу адам – койчу, уйчу ж.б.).

КОВБОЙКА ж. ковбойка (1. далдагай калпак; 2. чакмактуу кездемеден тигилген көйнөк).

КОВБОЙСКИЙ, ая, -ое ковбой-го т.

КОВЕРКАНЬЕ ср. бузуу, сындыруу, майрыйтуу.

КОВЕРКАТЬ несов. 1. что (портить) бузуу, майрыйтуу, сындыруу (мис. машинаны); 2. кого, перен. бузуу; он коверкает ребёнка плохим воспитанием ал жаман тарбиялап баланы бузат; 3. что (искажать) бузуп сүйлөө, бузуп айтуу, так айта албоо (сөздү), бузуп жазуу.

КОВЕРКОТ м. коверкот (жүндөн токулган кездеменин бир түрү).

КОВЕРКОТОВЫЙ, ая, -ое коверкот-ко т.; **коверкотовый костюм** коверкот костюм.

КОВЁР м. килем.

КОВКА ж. 1. (напр. железа) согуу (мис. балка менен темирди); 2. (подковывание) такалоо, така уруу; **ковка лошади** ат такалоо.

КОВКИЙ, ая, -ое балка менен согууга элпек; **ковкие металлы** согууга элпек металлдар.

КОВКОСТЬ ж. балка менен согууга элпектик; **железо обладает большой ковкостью** темир балка менен согууга элпек.

КОВОЧНЫЙ, ая, -ое ковка-га т.; **ковочный молот** барскан.

КОВРИГА ж. обл. см. каравай.

КОВРИЖКА ж. коврижка (пряниктин бир түрү); **ни за какие коврижки** разг. такыр, түк, майласаң да (мис. такыр барбаймын, майласаң да бербеймин ж.б.).

КОВРИК м. уменьш. от ковёр килемче, кичинекей килем.

КОВРОВЩИЦА ж. килем согуучу аял, килем токуучу аял.

КОВРОВЫЙ, ая, -ое 1. ковёр-ге т.; **ковровое производство** килем токуу өндүрүшү; 2. килемге окшош; **ковровая ткань** килемге окшош токума.

КОВРОТКАЦКИЙ, ая, -ое: **ковроткацкая фабрика** килем токуу фабрикасы.

КОВРОТКАЧЕСТВО ср. килем токуу иши, килем токуучулук.

КОВЧЁГ м. миф. Нух пайгамбардын кемеси.

КОВШ м. 1. (черпак) чөмүч, сузгу; 2. (совок) калак; 3. (мельничный) кампа (тегирмендин кампасы); 4. тех. ковш (түрдүү өндүрүштөрдө жумшалуучу сузгу формалуу чоң идиш).

КОВШИК м. уменьш. от ковш 1 кичине чөмүч, кичине сузгу.

КОВЫЛЬ м. бетеге, тулаң, көдөө.

КОВЫЛЬНЫЙ, ая, -ое ковыль-ге т.; бетегелүү, туландуу, көдөөлүү; **ковыльные пастбища** бетегелүү жайлоолор.

КОВЫЛЯТЬ несов. аксаңдап же сүйрөлүп, очорулуп жүрүү.

КОВЫРНУТЬ однокр. что, в чём चुкуп алуу, चुкуп коюу (бир мертебе).

КОВЫРЯТЬ несов. что, в чём чукулоо (мис. нанды, тишти ж.б.).

КОВЫРЯТЬСЯ несов. разг. чукуу, чукулоо, казуу; **ковыряться в песке** кумду чукулоо.

КОГДА 1. нареч. вопр. и относ. качан, кайсы убакыт а, кайсы мезгилде, кайсы маалда; **когда ты придёшь?** сен качан келесиң?; **я не знаю, когда он придёт** анын качан келерин мен биле албадым; **в день, когда пришла весть о победе** жеңиш тууралуу кабар келген күнү; 2. нареч. неопр. разг. (иногда) кээде, кээ бир убакытта, бирде, кээ бир мезгилде; **когда можно, когда нельзя** кээде мүмкүн, кээде мүмкүн эмес; **я занимаюсь в библиотеке** **когда утром, когда вечером** мен библиотекада бирде эртең менен, бирде кечинде окуймун; 3. союз временной дан кийин, -га чейин, -че; **я лягу спать, когда кончу работу** мен ишимди бүткөндөн кийин жатамын; **я жду, когда он придёт** мен ал келгенче күтөмүн, мен ал келгенге чейин күтөмүн; 4. союз условный качан болсо да, эгерде; **пусть придёт, когда захочет** каалаган мезгилинде келе берсин; качан болсо да келе берсин; **есть когда болтать** разг. эрмектешүүгө чоло жок; **когда бы то ни было** качан да болсо.

КОГДА-ЛИБО нареч. качан болсо да, качан да болсо, бир убакытта.

КОГДА-НИБУДЬ нареч. бир убакытта, качан болсо да, бир кезде, качан болсо, ганы барбы; **ты когда-нибудь был в Москве?** сен Москвада болгонун барбы?; **видел**

ли ты его когд́а-нибудь? сен аны көргөнүң барбы?; **когд́а-нибудь мы** поедем бир кезде биз барабыз.

КОГД́А-ТО нареч. 1. (в прошлом) алда качан, өткөн бир убакытта, качан бир убакытта; 2. (в будущем) качандыр, эми качан; **когд́а-то она́ соберётся** ал эми алда качандан кийин даяр болот.

КОЃО мест. вопр. и относ. род. и вин. п. от кто кимдин, кимди, кимде, кимдей; **кого ты ви́дел?** сен кимди көрдүң?; **у кого́ моя́ книга?** менин китебим кимде?; **от кого́ ты это́ слышал?** муну кимден уктун?; **на кого́ он подал жалобу?** ал кимдин үстүнөн арыз берди?

КОЃОРТА жс. 1. ист. когорта (*Байыркы Рим жөө аскеринин отряды*); 2. перен. кишилердин мыкты бириккен, баш кошкон тобу.

КОГОТ́ОК м. уменьш. от **коготь** тырмакча, кичинекей тырмак.

КОГОТ́Ь м. тырмак (*айбандардын, канаттуулардын*); **показа́ть свой ко́гти** арам оюн билгизип коюу; **попасть в ко́гти кому-л.** ырайымсыз бирөөнүн кол алдында болуп калуу.

КОГТИ́СТЫЙ, ая, -ое курч тырмактуу.

КОД м. код (*шарттуу белгилер системасы*); **телеграфный код** телеграф коду.

КО́ДЕКС м. юр. (свод законов) кодекс (*коомдук турмуштун кандайдыр бир жагын жайгаштыруучу закондордун жыйнагы*); **ко́декс зако́нов о труде́** эмгек жөнүндөгү закондордун кодекси; **граждáнский ко́декс** граждандык кодекс; **уголо́вный ко́декс** кылмыш кодекси.

КОДИФИКА́ЦИЯ жс. юр. кодификация, кодификациялоо (*кандайдыр бир убакыттын ичинде басылып чыккан, колдонулуп турган законду бир системага келтирүү; өлкөнүн закондорун укуктун айрым тармактары боюнча системага келтирүү жана бириктирүү*).

КОДИФИЦИ́РОВАТЬ сов. и несов. что, юр. кодификациялоо (*өлкөдөгү колдонулуп жүргөн закондорду системага келтирип, кодекске жыйноо*).

КО́Е мест. ср. см. **кой**.

КО́Е-ГДЕ́ нареч. кээ бир жерде, анда-санда бир жерде, анда-санда бир орунда.

КО́Е-КА́К нареч. 1. (плохо) эптеп-септеп; **недопусти́мо раба́тывать ко́е-ка́к** эптеп-септеп иштөө жарабайт; 2. (еле-еле) өлгөн талганда, араңдан-зорго; **ко́е-как мы добра́лись домо́й** араңдан-зорго үйгө жеттик.

КО́Е-КАКО́Й, ая, -ое мест. неопр. 1. (некоторый) кээ бир, кандайдыр бир; 2. разг. (немногочисленный) анча-мынча; 3. (скудный, плохой) бирин-серин, эрбейген (мис. чөп).

КО́Е-КТО́ мест. неопр. кээ бир киши, кээ бир адам, кээ бирөөлөр.

КО́Е-КУДА́ нареч. кээ бир жерге; **мне на́до зайти́ ко́е-куда́** мен кээ бир жерге кирип чыгышым керек.

КО́Е-ЧТО́ мест. неопр. эмнедир бир нерсе, майда-чүйдө, анча-мынча, аны-муну; **мне ну́жно вам ко́е-что́ сказа́ть** менин сизге айта турган анча-мынча сөзүм бар.

КОЕЧНЫ́Й, ая, -ое: **коечный больно́й** койкада жаткан оору.

КО́ЖА жс. 1. (покров тела) тери; 2. (выделанная шкура) булгаары; 3. (кожура) кабык (мис. алманын, жүзүмдүн жс.б.); **ко́жа да ко́сти** разг. абдан арык болуп, териси менен эле сөөгү калган; **лезть из ко́жи вон** разг.

жан талашып аракет кылуу, жан аябай тырышуу, күчүнүн бардыгынча аракет кылуу.

КО́ЖАНКА жс. разг. булгаары бешмант (пальто).

КО́ЖАНЫ́Й, ая, -ое **ко́жа 2-ге т.**; **ко́жаны́е сапоги́** булгаары өтүк.

КО́ЖЕВЕННЫ́Й, ая, -ое **ко́жа 2-ге т.**; **ко́жевенный заво́д** булгаары завод; **ко́жевенные това́ры** булгаары товарлар.

КО́ЖЕВНИК м. көнчү, булгаарычы.

КО́ЖИМИ́Т м. кожмимит (*жасалма булгаары*).

КО́ЖИСТЫ́Й, ая, -ое тери сыяктуу, тери сымал; **ко́жистая оболочка** тери сыяктуу кабык.

КО́ЖИЦА жс. 1. жука тери, териче; 2. (у плодов) жука кабык (мис. алманын).

КО́ЖНИК м. разг. тери оорусун кароочу врач.

КО́ЖНЫ́Й, ая, -ое **ко́жа 1-ге т.**; **ко́жные боле́зни** тери оорулары.

КО́ЖСЫРЬЕ́ ср. иштетилбеген чылгый тери.

КО́ЖУРА жс. кабык (*жемиштин калың кабыгы*).

КО́ЖУ́Х м. 1. (шуба) тон; 2. тех. кожух (*ар түрдүү механизмди сынуудан, майышуудан сактоо үчүн металл же жыгачтан жасалган каптооч*).

КО́ЗА жс. эчки; **драть, как сидорову козу́** разг. тегирменге кирген иттей жанчуу, көк ала койдой союу.

КО́ЗЕРОГ м. зоол. тоо эчки; **тропик Козерога** см. тропик; **созвездие Козерога** астр. Козерог топ жылдызы.

КО́ЗЕЛ м. теке; **ко́зел отпу́щения** разг. жок жерден садага боло берүүчү (*бирөөлөрдүн кылмышы, күнөөсү дайыма мойнуна жүктөлө турган киши*); **пусти́ть козла́ в огоро́д** разг. карышкырга кой кайтартуу; **как от козла́ мо́лока́** разг. текеден сүт үмүт кылгандай.

КО́ЗИЙ, ья, -ье **ко́за-га т.**; **ко́зья шку́ра** эчки тери; **козий пух** эчкинин тыбыты.

КО́ЗЛЕНО́К м. (мн. козля́та) улак, чебич.

КО́ЗЛИК м. уменьш.-ласк. от **ко́зел** текечер.

КО́ЗЛИ́НЫ́Й, ая, -ое: **козля́ная борода́** теке сакал, чокчо сакал.

КО́ЗЛО́ВЫЙ, ая, -ое эчки терисинен жасалган; **козло́вые сапоги́** эчки терисинен жасалган булгаарыдан тигилген өтүк.

КО́ЗЛЫ́ то́лько мн. 1. экипаждын алды жагында ат айдоочу киши отура турган орун; 2. козлы (*төрт аяк кадалган кыска жоон жыгач; бул – үстүнө жыгач коюп аралоо үчүн пайдаланылат*); **поста́вить ру́жья в ко́злы** мылтыктарды штыктары менен бир-бирине сүйөп чогуу тургузуп коюу.

КО́ЗЛЯТИ́НА жс. эчки эти.

КО́ЗНИ то́лько мн. бирөөгө багышталган жашырын, арамза, жаман ой, амал-айла, сасык амал.

КО́ЗОДО́Й м. зоол. чегирткечи (*курт-кумурска жегич куштун бир түрү*).

КО́ЗУ́ЛЯ жс. см. **ко́суля**.

КО́ЗЫРЁ́К м. козырёк (*шапканын маңдайкы калканы*).

КО́ЗЫРНО́Й, ая, -ое **козырь 1-ге т.**; **козырно́й туз** көзүрдүн тузу.

КО́ЗЫРНУ́ТЬ однокр. 1. чем, карт. көзүрдү жүрүү (*бир мертебе*); 2. чем, перен. разг. кокурандап коюу, көтөрүлүп коюу; 3. воен. разг. оң колун көтөрүп честь берүү.

КО́ЗЫРНЫ́Й, ая, -ое см. **козырно́й**.

КО́ЗЫРЬ м. 1. карт. көзүр (*карта ойнунда*); 2. перен. күрөштө (*талаш-тартышта*) күч кубат бере турган ар-

тыкчылык; ♦ **ХОДИТЬ КОЗЫРЕМ** разг. телегейи тегиз болуп жүрүү, какыйып жүрүү.

КОЗЫРЯТЬ несов. 1. чем, карт. көзүрдү жүрүү (карта ойнууда); 2. чем, перен. разг. (хвастаться) мактануу (бир нерсени өзүнүн артыкчылыгы катарында көрсөтүп); 3. кому, воен. разг. аскерлерче колун көтөрүп честь берүү.

КОЗЯВКА ж. разг. курт-кумурска, кибир жандык.

КОЙ мест. уст. кандай, кайсы, канча, канчанчы, канчада; а **кой тебё гóдик?** сенин жашың канчада?; в **кóи вéки** деги акыры, бир далай убакыттан кийин, эң эле сейрек (мис. учурайт).

КОЙ-КАК нареч. см. **кóе-кáк**.

КОЙ-КАКОЙ мест. см. **кóе-кáкой**.

КОЙ-КТÓ мест. см. **кóе-ктó**.

КОЙ-КУДА нареч. см. **кóе-куда**.

КОЙ-ЧТÓ мест. см. **кóе-чтó**.

КОЙКА ж. койка (1. кемелердеги асма төшөк; 2. ооруканадагы, жатаканадагы керебет).

КОК м. мор. кок (кемедеги повар).

КОК-САГЫЗ м. көк-сагыз (каакымдын түркүмүнө жатуучу каучугу бар чөп өсүмдүгүнүн бир түрү).

КОКАИН м. кокаин (ооруну басылтуучу дарынын бир түрү).

КОКАИНИЗМ м. мед. кокаинди көп колдонууга берилип кетүүчүлүк (баңгиликтин бир түрү).

КОКАИНИСТ м. кокаинди көп колдонуучу адам (баңгинин бир түрү).

КОКАИНОВЫЙ, ая, -ое **кокаин-ге т.**

КОКА́РДА ж. уст. кокарда (фуражканын чекесине тагылуучу калай значок).

КОКАТЬ несов. см. **кóкнуть**.

КОКÉТКА ж. кокетка (1. ойсоке; түрдүүчө кубулуп, кулпуруп, жароокерленип эркекке жагууга тырышкан аял; 2. аялдын көйнөгүндө бүрмөнүн же бүгүштүн үстүндөгү бастыргы).

КОКЕТЛИВО нареч. ойсондоп.

КОКÉТЛИВОСТЬ ж. ойсондогондук, ойсокелик, убулжугандык.

КОКÉТЛИВЫЙ, ая, -ое ойсондогон, кубулжуган, кубулуп кулпуруучу, жароокерденүүчү, жагынуучу.

КОКÉТНИЧАТЬ несов. жылтыңдоо, ойсондоо (бирөөгө жагынууга тырышып, жароокерденүү).

КОКÉТСТВО ср. түрдүүчө кубулуп-кулпуруп, жароокерденип бирөөгө жакшы көрүнүүгө тырышуучулук. (көбүнчө аялдар жөнүндө).

КОКК м. кокк (тоголок бактерия).

КОКЛЮ́Ш м. мед. көк жөтөл.

КОКЛЮ́ШКА ж. кружево (тор) соккуч шиш.

КО́КНУТЬ однокр. прост. 1. кого уруп жиберүү, коюп жиберүү (ударить); өлтүрө коюу (убить); 2. что (разбить) сындыруу (мис. стаканды).

КО́КОН м. пилла; шелковичный **кокон** жибек пилласы.

КОКОНОЗАГОТÓВКИ только мн. пилла даярдоо.

КОКОНОСУШÍЛКА ж. пилла кургаткыч.

КОКО́С м. кокос (кокос пальмасынын жемиси).

КОКО́СОВЫЙ, ая, -ое **кокос-ко т.**; **коко́совая пальма** кокос пальмасы (жемиштүү жыгачтын бир түрү); **кокосовый орех** кокос жаңгагы; **коко́совое ма́сло** кокос майы.

КОКО́ТКА ж. кокотка (буржуазиялык өлкөлөрдө – денесин сатуучу аял).

КОКО́ШНИК м. уст. кокошник (түндүктөгү орус дыйкандарынын аялдарынын байыркы баш кийими).

КОКС м. кокс (абдан күйдүрүлгөн тааш көмүр же чым көң; отун катарында колдонулат).

КОКСОВА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое кокстоочу; **коксовальная печь** кокстоочу меш (таш көмүрдү кокска айландыруучу меш).

КОКСОВА́НИЕ ср. кокстоо.

КОКСОВА́ТЬ несов. что кокстоо (таш көмүрдү кокска айландыруу).

КОКСОВЫЙ, ая, -ое **кокс-ко т.**; кокстоочу; **кокс-вый газ** кокстоочу газ.

КОКСУ́ЮЩИЙСЯ, аясы, -еясы: **коксующийся уголь** кокстануучу таш көмүр.

КОКТЕЙ́ЛЬ м. коктейль (жыттуу таттуу ичкиликтин, шараптын бир түрү).

КОЛ м. казык; ♦ **ХОТЬ КОЛ НА ГОЛОВÉ ТЕШÍ** разг. өз дегенин кылган; какшаса да, сөз кулагына кирбейт.

КО́ЛБА ж. колба (узун моюндуу, тоголок же үч кырдуу айнек идиш; химия лабораторияларында колдонулат).

КОЛБАСА́ ж. колбаса, чучук; **варёная колбаса́** бышырылган колбаса; **копчёная колбаса́** ышталган колбаса.

КОЛБА́СНЫЙ, ая, -ое **колбаса-га т.**; **колба́сный завод** колбаса заводу.

КОЛДОВА́ТЬ несов. сыйкырдоо, көз байлоо.

КОЛДОВСТВО́ ср. сыйкырчылык, көз байлоочулук.

КОЛДÓГОВОР м. (коллективный договор) коллективдик договор.

КОЛДУ́Н м. сыйкырчы, көз байлоочу.

КОЛДУ́НЯ женск. р. к **колдун**.

КОЛЕБА́НИЕ ср. 1. (колебательное движение) чайпалуу, чайкалуу, дирилдөө, кыймылдоо, теңселүү, термелүү; 2. перен. (сомнение) арсар болуу, олку-солку болуу, дең-дароо болуу; он **согласи́лся по́сле до́лгих колеба́ний** көпкө чейин арсар болуп туруп, араң, макул болду; 3. перен. (неустойчивость) туруксуздук, тез-тез өзгөрүү, өөдө-ылдый боло берүү; **колеба́ние цен** баанын өөдө-ылдый боло бериши.

КОЛЕБА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое чайпалтуучу, чайкалтуучу, теңселтүүчү, термелтүүчү; **колебательное движе́ние** чайкалтуучу кыймыл.

КОЛЕБА́ТЬ несов. что 1. (колыхать) чайпалтуу, чайкалтуу, дирилдетүү, кыймылдатуу, теңселтүү, термелтүү; **вётер колеба́л верху́шки дере́вьев** жел жыгачтын башын теңселтти; 2. перен. (расшатывать основу) бузуу, бошондотуу (кандайдыр бир тартиптин, түзүлүштүн негизин); 3. перен. (возбуждать сомнение, неуверенность) шек туудуруу; **колеба́ть авторите́т** авторитетке (беделге) шек туудуруу.

КОЛЕБА́ТЬСЯ несов. 1. (раскачиваться) чайпалуу, чайкалуу, дирилдөө, кыймылдоо, теңселүү, термелүү; **ма́ятник часо́в коле́блется** сааттын маятниги термелип (чайкалып) турат; 2. перен. (испытывать нерешительность) арсар болуу, олку-солку болуу, дең-дароо болуу; он **коле́блется** ал арсар болуп турат; 3. перен. (быть неустойчивым) туруксуз болуп туруу, тез-тез өзгөрүлүү, өөдө-ылдый боло берүү.

КОЛЕ́НКА ж. разг. см. **колёно 1**.

КОЛЕНКО́Р *м.* коленкор, келенкор (*кездеменин бир түрү*).

КОЛЕНКО́РОВЫЙ, ая, -ое **коленкор-го т.**; **коленко́ровый переплё́т** *кни́ги* китептин коленкор мукабасы.

КОЛЕ́ННЫЙ, ая, -ое **колёно 1-ге т.**; **коленная ча́ска** *анат.* тизе томуу.

КОЛЕ́НО *ср.* **1.** (*мн. колени*) тизе; **стоя́ть на коле́нях** тизелеп туруу; **2.** (*мн. коленья*) муун (*бир нерсенин звеносу, бөлүгү, муун-муун болуп турушу*); **коленья ку́руу** жүгөрүнүн муундары; **3.** (*мн. колена*) (*изгиб*) бурулуш, булун; **4.** (*мн. колена*) *уст.* (*поколение*) жураат, ата; **до седьмо́го коле́на** жети атасына чейин; **ему мо́ре по ко́лёно разг.** деңиз анын тизесинен, көл-дайра тизесинен; ал миң жылкы айдап калыптыр (*мис. мас болгон киши*); **постави́ть на ко́лёни 1)** тизелеп тургузуу; **2)** *перен.* бирөөнү өзүнө жүгүнтүү, багынтуу, баш ийгизүү; жүгүнүүгө, багынууга, баш ийүүгө мажбур кылуу.

КОЛЕНОПРЕКЛО́НЕНИЕ *ср.* тизелеп туруу.

КОЛЕНОПРЕКЛО́НЕННЫЙ, ая, -ое тизелеп турган, тизе бүккөн, тизе бүгүлгөн.

КОЛЕ́НЧАТЫЙ, ая, -ое муундуу, муунактуу (*муун-муун болуп турган, муун-муун болуп туруучу*); **коленча́тый стёбе́ль** муундуу сабак; **коленчатая труба́** муундуу түтүк, муунактуу түтүк; **коленчатый ва́л** *тех.* муунактуу вал.

КО́ЛЕР I *м.* колер (*түс; түстүн, ыраңдын оттенкасы*).

КО́ЛЕР II *м. вет.* темтең (*жылкы оорусу*).

КОЛЕСИ́ТЬ *несов. разг.* жүрүү (**1.** *айланыш, бурулуш жолдордон жүрүү; 2.* *түрдүү багыттар боюнча көп жүрүү*).

КОЛЕ́СНИК *м.* дөңгөлөк жасоочу уста.

КОЛЕСНИ́ЦА *ж. уст.* араба (*байыркы убакытта согуштук максат үчүн колдонулган эки дөңгөлөктүү араба*).

КОЛЕСО́ *ср.* дөңгөлөк; **вставля́ть палки́ в ко́лёса** кедерги жасоо, тоскоолдук кылуу, жолтоо кылуу, бөгөт болуу; **грудь колесо́м** көкүрөгү казанбактай (*көкүрөгү кең, булчуңдуу*); **но́ги колесо́м** каамыг аяк; ийри бут; **кру́житься, как бе́лка в колесе́** отко-жамга түшүү; убаралануу.

КОЛЕСОВА́НИЕ *ср. уст.* айыптуу адамды дөңгөлөккө байлап, тегеретип, буту-колун сындырып, кыйнап өлтүрүү жазасы.

КОЛЕСОВА́ТЬ *сов. и несов. кого-что, уст.* айыптуу адамды дөңгөлөккө байлап, тегеретип, буту-колун сындырып, кыйнап өлтүрүү.

КОЛЕ́ЧКО *ср. уменьш. от кольцо* шакекче, кичине шакек.

КОЛЕЯ́ *ж. 1.* (*след от колеса*) дөңгөлөктүн изи; **2. ж.-д.** *колея* (*эки рельсалуу темир жол*); **у́зкая колея́** тар колея; **войти́ в ко́лею** өз калыбына келүү; **вы́бить кого-л. из коле́й** бирөөнү көнгөн, адаттагы жолунан чыгаруу; көнгөн жолдон чыгарып кетүү, көнгөн иштен алагды кылуу.

КОЛЕ́СИКО *ср. уменьш. от колесо* дөңгөлөкчө, кичинекей дөңгөлөк.

КОЛЕ́СНЫЙ, ая, -ое **колесо-го т.**; **колёсная ма́зь** араба майы; **колёсный трактор** дөңгөлөктүү трактор.

КО́ЛИ *союз условный, разг.* эгер, -са; **коли́ так, я не пойдú** эгер андай болсо, барбаймын; **коли́ иди́, так иди́** эгер бара турган болсок, баруу керек; **коли́ на то пошло** эгер андай болсо.

КО́ЛИБРИ *м., ж. нескл.* колибри (*тропикалык өлкөдө жашоочу эң кичинекей ала чымчык*).

КО́ЛИКИ *мн.* сайгылашуу, жел туруп калуу; **ко́лики в се́рдце** жүрөктүн сайгылашканы; **смея́ться до ко́лик** ичеги-боору катканча күлүү.

КО́ЛИРОВА́КА *ж. с.-х.* колировка (*жыгачка жыгачты улоонун, пайван кылуунун бир түрү*).

КО́ЛИТ *м. мед.* колит (*жсоон ичегинин сезгениши*).

КО́ЛИЧЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое **количество-го т.**; сандык; **ко́личественные изме́нения** сандык (*көлөмдүк*) өзгөрүштөр; **ко́личественное числи́тельное** *грам.* эсептик сан; **ко́личественный а́нализ** *хим.* сан жагынан анализ.

КО́ЛИЧЕСТВО *ср.* сан, аздык-көптүк, көлөм; **большо́е ко́личество** толуп жаткан; **перехо́д ко́личества в ка́чество** *филос.* сандын сапатка өтүшү.

КО́ЛКА *ж.* жаруу (*о дровах*); чагуу, майдалоо (*о сахаре*).

КО́ЛКИЙ, ая, -ое **1.** (*легко колющийся*) оңой жарылгыч, оңой жарылуучу (*о дровах*); оңой чагылгыч, оңой чагылуучу, оңой майдалангыч, оңой майдалануучу (*о сахаре*); **ко́лкие дрова́** оңой жарылуучу отун; **2.** (*колючий*) сайгыч, сайып алгыч (*мис. тикен*); **3. перен.** кекээр, кер какшык, кыжырга тие турган (*сөз*).

КО́ЛКО *нареч.* кекээр менен, кер какшык менен.

КО́ЛКОСТЬ *ж.* кекээрдүүлүк, кер какшыкчылдык, кыжырды кайнатуучулук; **говори́ть кому-л. ко́лкости** бирөөгө кер какшык айтуу.

КО́ЛЛАБОРАЦИО́НИСТ *м.* коллаборационист, чыккынчы (*экинчи дүйнөлүк согушта фашисттер басып алган территорияда фашисттерге кошулуп өз өлкөсүн саткан чыккынчы*).

КО́ЛЛЕГА *м.* коллега (*кызмат, профессия, кесип жагынан жолдош*); **он — мой ко́ллега по уни́верситету́** ал менин университет боюнча коллегам.

КО́ЛЛЕГИА́ЛЬНОСТЬ *ж.* коллегиялуулук (*жсетекчилик кылуу формасы — ишти бир киши чечпестен, коллегия жолу менен чечүү*); **ко́ллегиальность ру́ководства** жегекчиликтин коллегиялуулугу.

КО́ЛЛЕГИА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое коллегиялык (*буткул коллегиянын катышуусу менен иштелген*); **ко́ллегиальное реше́ние вопро́са** маселенин коллегиялык чечилиши.

КО́ЛЛЕГИЯ *ж. 1.* коллегия (*бир мекемедеги, органдагы кеңешип жсетекчилик кылуучу кишилер тобу*); **ко́лле́гия адво́катов** адвокаттар коллегиясы; **2. уст.** коллегия (*Пётр I заманындагы кээ бир борбордук башкаруу органдарынын аты*).

КО́ЛЛЕКТИ́В *м.* коллектив; **кре́пко спа́янный ко́ллекти́в** абдан ынтымактуу коллектив.

КО́ЛЛЕКТИВИ́ЗАЦИЯ *ж.* коллективизация, коллективдештирүү, коллективдешүү; **ко́ллективиза́ция се́льского хозя́йства** айыл чарбасын коллективдештирүү; **сплошная ко́ллективиза́ция** туташ коллективдештирүү.

КО́ЛЛЕКТИВИ́ЗИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* коллективдештирүү; **ко́ллективизи́ровать се́льское хо́зяйство** айыл чарбасын коллективдештирүү.

КО́ЛЛЕКТИВИ́ЗМ *м.* коллективизм (*бир нерсени бириктишип ээлөө, бириктишип пайдалануу; бириктишип эмгек кылуу принциби*).

КО́ЛЛЕКТИВИ́СТ *м.* коллективист, коллективчил (*коллектив менен иштөөнү жакшы көргөн*).

КОЛЛЕКТИВНО нареч. коллективдүүлүк менен, коллективдүү түрдө.

КОЛЛЕКТИВНОСТЬ жс. коллективдүүлүк; **коллективность руководства** жетекчиликтин коллективдүүлүгү.

КОЛЛЕКТИВНЫЙ, ая, -ое **1.** (общий) коллективдүү, бириктешкен; **коллективное хозяйство** коллективдүү чарба, бириктешкен чарба; **2.** (для коллектива) коллективдик; **коллективное снабжение** коллективдик жабдуу; **3.** (основанный на общности) коллективдик; **коллективные начала** коллективдик негизде; **принцип коллективного руководства** жетекчиликтин коллективдик принциби.

КОЛЛЕКТОР м. коллектор (**1.** бир нерсе жыйнала турган мекеме же орун, мис. китептерди китепканаларга план боюнча бөлө турган склад; **2.** тех. динамо-машинанын алмашма ток туруктуу токко айланып туруучу бир бөлүгү; **3.** шаардан ыпылас, жаман суулар агып чыга турган негизги труба).

КОЛЛЕКЦИОНЕР м. коллекционер (коллекцияларды, кымбаттуу нерселерди, искусствонун чыгармаларын ж.б. жыйноочу адам).

КОЛЛЕКЦИОНИРОВАНИЕ ср. коллекция жыйноо.

КОЛЛЕКЦИОНИРОВАТЬ несов. что коллекция жыйноо; **коллекционировать почтовые марки** почта маркаларынын коллекциясын жыйноо.

КОЛЛЕКЦИЯ жс. коллекция (илимий, көркөмдүк же тарыхый мааниси бар кандайдыр бир түрдүү нерселердин системага салынган жыйындысы).

КОЛЛИЗИЯ жс. коллизия (карама-каршы кырдаалдардын, сезимдердин же таламдардын кагылышуусу).

КОЛЛЮДИЙ м. хим. коллодий (медицина жана фотографияда колдонула турган химиялык илээшме эритинди).

КОЛЛОИД м. хим. коллоид (кристаллизацияланбай турган, жан-жаныбардын жана өсүмдүктүн жаргактарынан өтпөй турган химиялык зат).

КОЛЛОИДАЛЬНЫЙ, ая, -ое коллоид-ге т.; **коллоидальный раствор** коллоид эритмеси.

КОЛЛОИДНЫЙ, ая, -ое см. коллоидальный.

КОЛЛОКВИУМ м. коллоквиум (окуучулардын билимин текшерүү максатын көздөп, мугалимдин алар менен аңгемелешүүсү).

КОЛОБОК м. обл. кичинекей тоголок нан, көмөч.

КОЛОБРОДИТЬ несов. разг. ызы-чуу түшүү, шоктук кылуу, топурап аркы-терки жүгүрүү.

КОЛОВОРОТ м. тех. коловорот, бургу (жыгач, металл теңгүүчү бураманын бир түрү).

КОЛОДА I жс. **1.** (обрубок) дөңгөч; **2.** (для водопоя и т.п.) ичи оюлуп, чукулуп жыгачтан жасалган нерсе (мис. аштоо, ноо ж.б.).

КОЛОДА II жс. (карт) колода (ойноло турган картанын толук комплекти).

КОЛОДЕЗНЫЙ, ая, -ое колодец-ке т.; **колодезная вода** кудук суусу.

КОЛОДЕЦ м. кудук; **шахтный колодец** шахта кудугу; **артезианский колодец** артезиан кудугу.

КОЛОДКА жс. **1.** калып; **колодка рубанка** сүргүчтүн калыбы; **2.** (сапожная) калып (бут кийимдин ж.б.); **3.** уст. (для преступников) тешик тактай (илгерки убакытта кылмыштуулардын бутуна кийгизип коюучу көзөнөк жыгач калкан); **орденская колодка** орден колодкасы.

КОЛОК м. шиш (бир нерсеге бекитилген жыгач иши).

КОЛОКОЛ м. **1.** коңгуроо (асма жез коңгуроо); **2.тех.** колокол (коңгуроого окшогон нерсе); **водолазный колокол** суунун түбүнө түшүү колоколу.

КОЛОКОЛЬНЫЙ, ая, -ое колокол **1-ге т.**; **колокольный звон** коңгуроо үнү.

КОЛОКОЛЬНЯ жс. чиркөөнүн башындагы коңгуроолор илинген орун, мунара; **смотреть на что-л. со своей колокольни** бир нерсеге өзүнүн тар көз карашы менен кароо.

КОЛОКОЛЬЧИК м. **1.** коңгуроо, кичине коңгуроо; **2.** бот. коңгуроо гүл (гүлдүн коңгуроого окшош формалуу түрү).

КОЛОНИАЛЬНЫЙ, ая, -ое колония **1-ге т.**; **колониялдык**, **колониялык**, **колониялуу**; **колониальные войска** колониялдык войсколор; **колониальная политика** колониялык саясат; **колониальный гнёт** колониялык эзүү; **колониальные государства** колониялуу мамлекеттер.

КОЛОНИЗАТОР м. колонизатор (колонизацияны иш жүзүнө ашыруучу, жүргүзүүчү жана колониядагы элди эксплуатациялоочу жана кул кылуучу империалист).

КОЛОНИЗАТОРСКИЙ, ая, -ое колонизатор-го т.; колонизатордук.

КОЛОНИЗАЦИОННЫЙ, ая, -ое см. колонизаторский.

КОЛОНИЗАЦИЯ жс. колонизация, колонизациялоо (**1.** жергиликтүү элди жеңип алып, эксплуатациялап, кыйнап, өлкөнү же крайды империалисттик өлкөнүн колониясына айландыруу; **2.** колонисттерди жаңы жерге, өз өлкөсүнүн четине орноштуруу).

КОЛОНИЗИРОВАТЬ сов. и несов. см. колонизовать.

КОЛОНИЗОВАТЬ сов. и несов. что колонизациялоо.

КОЛОНИСТ м. колонист (башка өлкөдөн көчүп келген киши; колонияда туруучу, колонияга көчүп барган адам).

КОЛОНИЯ I жс. колония (империалисттик мамлекеттер тарабынан басып алынып, ээилип жана эксплуатацияланып жаткан өлкө).

КОЛОНИЯ II жс. **1.** (сообщество земляков) колония (кандайдыр бир улуттун чет элдик шаарга же башка өлкөгө көчүп барып, ал жерде чогуу турган адамдары); **2.** колония (бир өлкөдөн экинчи бир өлкөгө көчүп барган адамдардын турган жери); **3.** (общечитие людей) колония (адамдар атайын тура турган жай); **колония глухонемых** дүлөй-дудуктардын тура турган колониясы; **4.** зоол. колония (бири-бирине жабышып жашоочу жаныбарлардын түркүмү); **колония кораллов** кораллдардын колониясы.

КОЛОНКА жс. **1.** колонка (ваннага суу жылыта турган аспап); **газовая колонка** газ колонкасы; **2.** колонка (газетанын мамычалары; узатасынан кеткен тилкелери); **писать в две колонки** эки колонка кылып жазуу.

КОЛОННА жс. колонна (**1.** архит. таштан, металлдан жасалган чоң баганалар, тирөөчтөр; **2.** воен. аскер бөлүктөрүнүн белгилүү тартипте тизилиши; **3.** биринин артынан бири келе жаткан элдин, нерселердин белгилүү тартипте тизилиши).

КОЛОННАДА жс. архит. колоннада (колонналардын тизмеги, катары).

КОЛОННЫЙ, ая, -ое колонналуу; **колонный зал** колонналуу зал.

КОЛОРАТУРА ж. муз. колоратура (1. *үнгө салган музыкалык чыгарманы экилентип, алчыланып кооздоо*; 2. *үндү жогоркудай кыла алуу ийкемдиги*).

КОЛОРАТУРНЫЙ, ая, -ое **колоратура-га т.**; колоратуралык; **колоратурное сопрано** колоратуралык сопрано.

КОЛОРИТ м. колорит (1. *жив. картинада боёктордун мамилелештиги, айкалышы*; 2. *перен. бир нерсенин мүнөздүү белгиси, өзгөчөлүгү*).

КОЛОРИТНОСТЬ ж. колориттүүлүк (мүнөздүүлүк, өзүнчө бир түрдүүлүк).

КОЛОРИТНЫЙ, ая, -ое **колорит-ке т.**; колориттүү; **колоритный пейзаж** колориттүү (ачык) пейзаж; **колоритный язык** өзгөчөлүгү, тузу бар тил.

КОЛОС м. машак, баш (буудайдын, арпанын ж.б.).

КОЛОСИСТЫЙ, ая, -ое машактуу, баштуу (буудай, арпа ж.б.).

КОЛОСИТЬСЯ несов. машак байлоо, баш алуу (буудай, арпа ж.б.).

КОЛОСНИК м. 1. *тех. колосник (чоюн мештин оттугундагы күл түшүп, жел өтүүчү тешиктери)*; 2. **колосник** мн. театр. колосниктер (декорациялар бекитүү үчүн колдонулуучу төрт кырдуу темир же жыгач; булардан решёткалар жасайт).

КОЛОСНИКОВЫЙ, ая, -ое **колосник 1-ге т.**; колосниктик; **колосниковая решётка** колосниктик решётка (мештин, плитанын от жагыла турган жери менен күл түшө турган жеринин ортосуна коюлган решётка).

КОЛОСОВЫЕ только мн. дан өсүмдүктөрү; **уборка колосовых** дан өсүмдүктөрүн оруп-жыюу.

КОЛОСС м. 1. *уст. колосс (эң чоң колонна, эң чоң адам статуясы, таштан, гипстен ж.б. жасалган сүрөтү)*; 2. *перен. эң чоң нерсе, эбегейсиз чоң нерсе*; **колоссы науки** эң чоң окумуштуулар; **колосс на глиняных ногах** куурай сан алп; сырты күрсүйгөн, ичи алсыз нерсе.

КОЛОССАЛЬНЫЙ, ая, -ое эң чоң, аябаган чоң, эң зор, аябаган көп; **колоссальные запасы нефти** нефтинин эбегейсиз чоң запасы.

КОЛОТИТЬ несов. 1. *по чему, во что (стучать)* ургулоо, соккулоо, каккылоо (мис. эшикти); 2. *что, разг. (разбивать)* быркыратуу, сындыруу, талкалоо (мис. идишти); 3. *кого-что (бить)* уруу, тепкилөө, сабоо (мис. кишини).

КОЛОТИТЬСЯ несов. разг. 1. *(разбиваться)* быркыратылуу, сындырылуу; 2. *(стучаться)* шакылдоо; 3. *(сильно биться)* согуу, дүпүлдөө, түрсүлдөө; **сёрдце колотится** жүрөк түрсүлдөйт; 4. *страд. к колотить 2, 3.*

КОЛОТУШКА ж. 1. *(деревянный молоток)* жыгач балка; 2. *разг. муштоо*; **надавать колотушек** муштап уруу; 3. *(у ночного сторожа)* түнкү кароолчулардын шакылдагы.

КОЛОТЫЙ I, ая, -ое 1. *прич. от колоть I*; 2. *прил. жарылган (о дровах); чагылган (о сахаре).*

КОЛОТЫЙ II, ая, -ое 1. *прич. от колоть II*; 2. *прил. сайылган, учтуу нерсе кирген; колотая рана* бир нерсе сайылгандан болгон жаракат.

КОЛОТЬ I несов. *что (на куски)* жаруу (дрова); чагуу, майдалоо (сахар).

КОЛОТЬ II несов. 1. *саюу, сайгылашуу*; **колоть иглой** ийне менен саюу; 2. *безл. сайгылашуу; у меня в боку*

колет капталым сайгылашат; 3. *кого (убивать)* сайып өлтүрүү; союу; 4. *кого, перен. (задевать, язвить)* какшыктоо, шылдыңдоо; **колоть глаза** кекетип мокотуу; **правда глаза колет** посл. туура сөз тууганга жакпайт.

КОЛОТЬЕ ср. сайгылашуу; **у меня колотье в боку** менин кабыргам сайгылашып турат.

КОЛОТЬСЯ I несов. жарылуу (напр. о дровах); чагылуу (напр. о сахаре, орехах).

КОЛОТЬСЯ II несов. (об игле и т.п.) сайылуу, сайылышуу, сайдырып алуу, чанчытып алуу (мис. ийне ж.б.).

КОЛОША ж. тех. колоша (домна мешине бир жолу салынуучу руда жана күйүүчү материал).

КОЛОШЕНИЕ ср. машак байлоо, баш алуу (мис. буудай, арпа).

КОЛОШНИК м. тех. колошник (домна мешинин колоша салына турган үстүңкү тешиги).

КОЛПАК м. 1. *(головной убор)* калпак (баш кийим); 2. *капкак; стеклянный колпак* айнек капкак; 3. *перен. (о простаке)* тепкекпей (колунан эч нерсе келбеген, көрүнгөн бирөөгө алдатып басып жүргөн маңыроо адам).

КОЛПАЧОК м. 1. *уменьш. от колпак* 1 кичинекей калпак; 2. *уменьш. от колпак* 2 кичинекей капкак; 3. *тех.: газокалильный колпачок* газдын, спирттин, керосиндин жалыны менен ысытуучу аспаптарда жапжарык боло турган тор капкак.

КОЛТУН м. мед. колтун (чачтын түбүнүн оорусу).

КОЛУМБАРИЙ м. колумбарий (өлүктүн өрттөлгөн күлү сакталуучу жай).

КОЛУН м. отун жаруучу балта.

КОЛХОЗ м. колхоз; **колхоз-миллионер** миллионер колхоз; **колхоз-гигант** гигант колхоз.

КОЛХОЗНИК м. колхозчу.

КОЛХОЗНИЦА женск. р. к **колхозник**.

КОЛХОЗНЫЙ, ая, -ое **колхоз-го т.**; **колхозный строй** колхоз курулушу; **колхозное крестьянство** колхоз дыйкандары; **колхозный рынок** колхоз базары; **колхозный скот** колхоз малы.

КОЛЧАН м. *ист.* саадак.

КОЛЧЕДАН м. мин. колчедан (күкүрттүү, мышьяктуу ж.б. кошундудан турган бир канча минералдардын жалпы аты).

КОЛЧЕНОГИЙ, ая, -ое разг. төкөр, аксак.

КОЛЫБЕЛЬ ж. 1. *бешик*; 2. *перен. туулуп өскөн (өрчүгөн) жери*; **колыбель революции** революциянын чыккан жана өрчүгөн жери.

КОЛЫБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **колыбель 1-ге т.**; **колыбельная песня** бешик ыры, алдейлеген ыр.

КОЛЫМАГА ж. *уст.* оор жүк арабасы.

КОЛЫХАНИЕ ср. теңселүү, селкилдөө, чайпалуу, көйкөлүү.

КОЛЫХАТЬ несов. *что* теңселтүү, селкилдетүү, желбиретүү, акырын гана чайпалтуу, көйкөлтүү; **вода колышет лодку** суу кайыкты чайпалтат.

КОЛЫХАТЬСЯ несов. теңселүү, желбирөө, акырын гана чайпалуу, көйкөлүү; **трава колышется от ветра** чөп шамалдан теңселеет.

КОЛЫХНУТЬ однокр. см. **колыхать**.

КОЛЫХНУТЬСЯ однокр. см. **колыхаться**.

КОЛЫШЕК м. *уменьш. от кол* казыкча, кичинекей казык.

КОЛЬ союз см. **коли**; **коль скоро** эгер, эгерде.

КОЛЬЕ́ *ср. нескл. колье* (моюнга салуу үчүн жипке тизилген асыл мончоктор).

КОЛЬНУ́ТЬ *однокр.* сайып алуу (бир жолу); сайгылашып кетүү.

КОЛЬРАБИ *жс. нескл. бот.* кольраби (өзөгү жоон капустаанын бир түрү).

КОЛЬЦЕВА́НИЕ *ср. 1. (дере́вьев)* жемиш жыгачты зыянкечтерден сактоо үчүн чайыр менен тегерете майлап таңуу; **2. (птиц, рыб)** балыктын куйругуна же куштун бутуна текшерүү максаты менен тогоо кийгизүү.

КОЛЬЦЕВА́ТЬ *несов. 1. что (дере́вья)* жемиш жыгачты зыянкечтерден сактоо үчүн чайыр менен тегерете майлап таңуу; **2. кого-что (птиц, рыб)** балыктын куйругуна же куштун бутуна текшерүү максаты менен тогоо кийгизүү.

КОЛЬЦЕВИ́ДНЫЙ, ая, -ое шакек сымал, шакек сыяктуу.

КОЛЬЦЕВО́Й, ая, -ое шакек сыяктуу, айланма, тегерек, тегеренме; **кольцевое дви́жение** айланма (тегеренме) кыймыл.

КОЛЬЦЕОБРА́ЗНЫЙ, ая, -ое *см. кольцевидный.*

КОЛЬЦО́ *ср. 1.* шакек, жүзүк; **обруча́льное кольцо́** нике шакеги; **2.** төңөлүк, тогоо; **кольцо́ для ключе́й** ачкычтар үчүн тогоо; **пу́ска́ть дым ко́льцами** түтүндү тегерек-тегерек кылып чыгаруу.

КО́ЛЬЧАТЫЙ, ая, -ое шакек формалуу; **кольчатая цепочка** шакек-шакек болуп турган чынжыр.

КОЛЬЧУ́ГА *жс. ист.* соот (уруш кезинде кийилүүчү темир тор көйнөк).

КОЛЮ́ЧИЙ, ая, -ее **1.** сайгыч, сайгылагыч, сайып алгыч; **колю́чая про́волока** сайып алгыч сым, тикенектүү сым; **2. перен. (язвительный)** шылдың кылуучуу, заардуу, уу тилдүү.

КОЛЮ́ЧКА *жс.* тикен, тикенек.

КО́ЛЮЩИЙ, ая, -ее саюучу, чанчкактуу, чанчуучу, сайгылашуучу (*мис. ооруу*); **ко́лющее ору́жие** саюучу курал.

КОЛЯ́СКА *жс. 1. (экипаж)* тырашманке; **2. (детская)** коляска (баланы салып тартып жүрүүчү кичине араба).

КОМ I *м.* тоголок (борпоң нерсенин тоголоктолгон бөлүгү); **ком гря́зи** бир тоголок балчык; **ком в го́рле** *перен.* алкымда дем кысылып, шилекейди күч менен жутуу (*мис. ачуу келгенде, капа болгондо*).

КОМ II *вопр. и относ. предл. п. от кто (предлогдордон кийин колдонулат):* **при ком** кимдин жанында; **на ком** кимдин үстүндө; **в ком** кимде, кимден; **о ком** ким тууралуу, ким жөнүндө.

КОМА́НДА *жс. 1. воен. (приказ, распоряжение)* команда (белгиленген форма боюнча оозеки берилүүчү кыска буйрук); **отда́ть команду́** команда берүү; **2. воен. команда** (войсколордун кандайдыр бөлүгүнө начальник болуу); **отря́д под кома́ндой майо́ра** майордун командалыгы астындагы отряд; **3.** команда (*штаттык войсколук кичинекей бөлүк же кандайдыр максат үчүн убактылуу түзүлгөн кичине бөлүк*); **уче́бная кома́нда** окуу командасы; **пожа́рная кома́нда** өрт өчүрүүчү команда; **4. (корабля)** команда (кеменин экипажы); **кома́нда кре́йсера** крейсердин командасы; **5. спорт.** команда (оюнга, мелдешке катышуучулардын тобу); **футбо́льная кома́нда** футбол командасы, футболчулар командасы; **как по кома́нде** (все сразу) команда бергендей, баары жапырт.

КОМА́НДАРМ *м. (командующий армией)* командарм (армияга команда кылуучу, армия командири).

КОМА́НДИР *м.* командир; **кома́ндир полка́** полк командири.

КОМА́НДИРОВА́НИЕ *ср.* командировкага жиберүү.

КОМА́НДИРОВА́ННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от коман-** дировать; **2. прил.** командировкада жүргөн, командировка алган (адам).

КОМА́НДИРОВА́ТЬ *сов. и несов. кого* командировкага жиберүү.

КОМА́НДИРОВА́КА *жс.* командировка (**1. тапшырма, жумуш, кызмат менен бир жакка убактында жиберүү; 2. кызмат боюнча тапшырылган иш менен бир жерге баруу; 3. разг. күбөлүк кат, командировка кагазы**).

КОМА́НДИРОВА́ЧНЫЙ, ая, -ое командировка-га т.; **кома́ндиро́ванное удостове́рение** командировка удостоверениеси; **кома́ндиро́вочные день́ги или ко-ма́ндиро́вочные** командировкага жиберилген адамга берилүүчү акча.

КОМА́НДИ́РСКИЙ, ая, -ое кома́ндир-ге т.; коман- дирдик; **кома́ндирская до́лжно́сть** командирдик мансап.

КОМА́НДНЫЙ, ая, -ое **1. команда** 1, 3, 4, 5-ге т.; командалык; **кома́ндный соста́в** командалык состав; **2. перен.** үстөмдүк кылуучу, басымдуу; **кома́ндное поло-же́ние** үстөмдүк кылуучу абал; **кома́ндные высото́ы** 1) воен. айланадагы жерлерден бийик көтөрүлүп турган орун; 2) *перен.* командалык бийиктиктер (эл чарбасынын жана коомдук саясий турмуштун эң маанилүү, башкы участктору).

КОМА́НДОВА́НИЕ *ср. 1.* командование, командова- ние кылуу (кандайдыр бир аскердик бөлүккө начальник болуу); **кома́ндование полко́м** полкко командование кылуу; **2.** командование (войсколорго же кандайдыр бир аскердик бөлүккө командование кылуучу адамдар); **вер-хо́вное кома́ндование** башкы командование; **под кома́н-дованием** командованиенин астында.

КОМА́НДОВА́ТЬ *несов. 1.* команда берүү (команда сөздөрүн айтып, команда берүү); **2. кем-чем** начальниги болуу, командири болуу, команда берүү; **кома́ндовать па́радом** парадга команда берүү; **3. кем-чем, над кем-чем, перен. разг.** буйрук гана кылып туруу; **он приви́к до́ма кома́ндовать** ал үйүндө буйрук кылууга үйрөнгөн; **4. над кем, перен. (господствовать)** өкүм кылуу, үстөмдүк кылуу, жогору туруу.

КОМА́НДО́Р *м.* командор (**1. ист. рыца́рь ордене-ринин эң жогорку даражасынын бири; 2. автомобилдик жс.б. жүгүрүштүн жана авиациялык отряддын началь-ниги**).

КОМА́НДУЮ́ЩИЙ *м.* команда берүүчү, командир (аскердик бөлүктүн начальниги); **кома́ндующий армией** армия командири.

КОМА́Р *м.* чиркей; **кома́р но́са не подто́чит** *разг.* кенедей сын таккыс, жылчык тапкыс; кылча кыйшыгы жок.

КОМА́РИ́НЫЙ, ая, -ое комар-га т.; **кома́риный укúс** чиркейдин чагышы.

КОМБА́ЙН *м. 1. с.-х.* комбайн; **2. тех. комбайн (бир нече процесстерди биринин артынан бирин аткаруучу татаал машина); **уго́льный комба́йн** таш көмүр комбайны.**

КОМБА́ЙНЕР *м.* комбайнер (комбайнда иштөөчү жумушчу).

КОМБАЙНЕРКА *женск. р. к комбайнер*; комбайнерка.

КОМБАЙНИРОВАНИЕ *ср. с.-х. комбайн менен оруп-жыюу.*

КОМБАЙНОВЫЙ, ая, -ое *комбайн-га т.*; **комбайновая уборка** комбайн менен оруп-жыюу; **комбайновый завод** комбайн заводу.

КОМБАЙНОСТРОЕНИЕ *ср. комбайн жасоо, комбайн куруу.*

КОМБАТ *м. 1. (командир батальона) комбат (батальон командири); 2. (командир батареи) комбат (батарея командири).*

КОМБЕД *м. (комитет бедноты) ист. кедейлер комитети.*

КОМБИКОРМ *м. (комбинированный корм) кошмо тоют (алап сыяктуу).*

КОМБИКОРМОВЫЙ, ая, -ое *комбикорм-го т.*; **комбикормовый завод** кошмо тоют жасоочу завод.

КОМБИНАТ *м. комбинат (1. эк. бири-бирине байланыштуу түрдүү өнөр жай ишканаларынын бирикмеси; мис. текстиль комбинаты, эт комбинаты; 2. ар түрдүү баскычтагы окуу жайларынын бирикмеси).*

КОМБИНАТОР *м. разг. комбинатор (комбинация кылууга эптүү киши).*

КОМБИНАТОРНЫЙ, ая, -ое комбинацияга негизделген.

КОМБИНАЦИОННЫЙ, ая, -ое комбинация 1-ге т.; комбинация кылууга ыктуу (шыктуу).

КОМБИНАЦИЯ *ж. 1. (сочетание, взаимное расположение) комбинация, айкалыштыруу, кошуу (фактыларды, нерселерди); 2. разг. (план, замысел) комбинация (аракеттин аздыр-көптүр татаал планы); 3. (бельё) комбинация (аялдын ич көйнөгү).*

КОМБИНЕЗОН *м. комбинезон (курткасы менен шымы бириктирилип тигилген кийим; муну тракторчулар, шахтёрлор ж.б. жумуш убагында кийишет).*

КОМБИНИРОВАНИЕ *ср. 1. комбинациялоо, айкалыштыруу, кошуу; 2. разг. бирин-бирине урунуштуруу, эптештирүү, түрдүүчө амал куруу, бирөөнүн тебетейин бирөөгө кийгизүү.*

КОМБИНИРОВАННЫЙ, ая, -ое *1. прич. от комбинировать; 2. прил. айкалыштырылган, бириктирилген; комбинированное платье* ар түрдүү материалдан кошуп тигилген көйнөк.

КОМБИНИРОВАТЬ *несов. 1. что (соединять) комбинациялоо, аралаштыруу, кураштыруу, айкалыштыруу, кошуу; комбинировать шёлк с шерстью* жибек менен жүндү кураштыруу; *2. разг. (строить комбинации) комбинация жасоо, бирин-бирине урунуштуруу, эптештирүү, түрдүүчө амал куруу, бирөөнүн тебетейин бирөөгө кийгизүү.*

КОМБРИГ *м. (командир бригады) комбриг (бригада командири).*

КОМДИВ *м. (командир дивизии) комдив (дивизия командири).*

КОМЕДИАНТ *м. комедиант (1. маскарапоздук ролдорду аткаруучу актёр; 2. перен. анткор, аңкоосунуучу, кылыктануучу адам).*

КОМЕДИАНТКА *женск. р. к комедиант*; комедиантка.

КОМЕДИАНТСТВО *ср. комедианттык, анткорчулук.*

КОМЕДИЙНЫЙ, ая, -ое *комедия 1-ге т.*; комедиялык; **комедийный стиль** комедиялык стиль.

КОМЕДИЯ *ж. 1. лит., театр. комедия (күлкүлүү же сатиралык сюжеттүү драмалык чыгарма; сахнага коюлган ушундай чыгарма); 2. перен. кызык, күлкүлүү окуя; разыгрывать комедию* жойпулук кылуу.

КОМЕНДАНТ *м. 1. воен. комендант (крепость, шаар жана өкмөт үйлөрүндө бардык сактык, кайтаруу иштеринин начальниги); 2. комендант (кээ бир мекемелерде чарбачылык, иштердин начальниги); комендант общежития* жатакананын коменданты.

КОМЕНДАНТСКИЙ, ая, -ое *комендант-ка т.*; коменданттык; **комендантский патруль** коменданттык патруль.

КОМЕНДАТУРА *ж. комендатура (комендант иштеп турган үй жана анын канцеляриясы); пропуска выдаются в комендатуре* пропускалар комендатурада берилет.

КОМЕНДОР *м. мор. комендор (артиллерист моряк, замбирекчи моряк).*

КОМЕТА *ж. астр. комета (куйруктуу жылдыз).*

КОМИ *1. м. ж. нескл. коми (эл); 2. в знач. неизм. прил. коми; язык коми* коми тили.

КОМИЗМ *м. комизм (кызыктык, күлдүргүчтүк, көңүлдүүлүк, мис. адамда, аракетте, окуяда).*

КОМИК *м. 1. комик (күлкүлүү ролду аткаруучу актёр); 2. перен. куудул.*

КОМИССАР *м. комиссар (саясий, административдик милдеттерди аткаруу үчүн өкмөт тарабынан өкүл кылып дайындалган адам); военный комиссар* согуштук комиссар.

КОМИССАРИАТ *м. комиссариат (комиссар башкарган мекеме); военный комиссариат* согуш комиссариаты.

КОМИССАРСКИЙ, ая, -ое *комиссар-га т.*

КОМИССИОНЕР *м. комиссионер, далдалчы (соода ишинде сатуучу менен алуучунун ортосуна түшүүчү адам; соода жагынан болгон тапшырманы белгилүү акы алып орундоочу киши).*

КОМИССИОННЫЙ, ая, -ое *1. комиссиондук (сатып берүү үчүн комиссияга берилген товар, нерсе); 2. комиссиондук (комиссияга берүүчү товарды сатуучу); комиссионный магазин* комиссиондук магазин; *3. комиссионные мн.* комиссиялык милдетти аткаргандыгы үчүн берүүчү акы (акча).

КОМИССИЯ *ж. 1. комиссия; избирательная комиссия* шайлоо комиссиясы; *мандатная комиссия* мандат комиссиясы; *2. комиссия (бирөөнүн тапшырмасын экинчи бирөө белгилүү акы алып орундоого милдеттенген тапшырма); сдать товар на комиссию* товарды комиссияга берүү.

КОМИТЕТ *м. комитет; Центральный Комитет Коммунистической партии Советского Союза* Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясынын Борбордук Комитети; *Исполнительный Комитет Совета депутатов трудящихся* Эмгекчилер депутаттарынын Советинин Аткаруу Комитети.

КОМИТЕТСКИЙ, ая, -ое *комитет-ке т.*

КОМИЧЕСКИЙ, ая, -ое *1. театр. комедиялуу, күлкүлүү; комическая роль* күлкүлүү роль; *2. (смешной) куудул, куудул аралашкан.*

КОМИЧНЫЙ, ая, -ое күлкүлүү, куудул, күлдүргүч, кызык.

КОМКАТЬ *несов. что* 1. ушалоо, бырыштыруу, уйпалоо (*кагазды ж.б.*); 2. *перен. разг.* түртө салды кылып иштөө, андан-мындан алып, кыскарта салып, берекезин кетируу (*мис. докладдын, аңгеменин*).

КОММЕНТАРИЙ *м.* комментарий (*кандайдыр бир тексти же китепти түшүндүрүү; ага берилген түшүндүрмө кошумча*); **сочинения Пушкина с комментариями** Пушкиндин комментарийлүү чыгармалары; **комментарии излияши** түшүндүрмөлөрдүн кереги жок.

КОММЕНТАТОР *м.* комментатор (*комментарийдин автору, комментарий берүүчү*).

КОММЕНТИРОВАТЬ *сов. и несов. что* комментарий берүү, түшүндүрүү, түшүндүрмө берүү.

КОММЕРСАНТ *м.* **коммерсант** (*жеке соодагер, көпөс*).

КОММЕРЦИЯ *ж.* коммерция (*соода, соода иши*).

КОММЕРЧЕСКИЙ, ая, -ое **коммерция-га т.**

КОММУНА *ж.* коммуна (*мал-мүлктү жана эмгеги бириктирип, бирге жашоо үчүн баш кошкон коллектив*); **трудова́я комму́на** эмгек коммунасы; **Пари́жская комму́на** *ист.* Париж Коммунасы.

КОММУНАЛЬНО-БЫТОВОЙ, ая, -ое: **коммунально-бытовые учреждения** коммуналдык-турмуштук мекемелер.

КОММУНАЛЬНЫЙ, ая, -ое коммуналдык (*шаардык чарбага таандык*); **коммунальное хозяйство** коммуналдык чарба.

КОММУНАР *м. ист.* коммунар (*Париж Коммунасынын катышуучусу*).

КОММУНИЗМ *м.* коммунизм.

КОММУНИКАЦИОННЫЙ, ая, -ое **коммуникация-га т.**; коммуникациялык; **коммуникационная линия** коммуникациялык сызык (*армиянын жайлашкан районун анын базасы менен байланыштырган жол*).

КОММУНИКАЦИЯ *ж.* коммуникация (*катташ, байланыш*); **перерезать коммуникации противника** душмандын коммуникациясын кыркуу (*бөгөө*).

КОММУНИСТ *м.* коммунист.

КОММУНИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **коммунизм-ге т.**; коммунисттик; **Коммунистическая партия Советского Союза** Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясы; **бесклассовое коммунистическое общество** тапсыз коммунисттик коом; **Манифест Коммунистической партии** Коммунисттик Партиянын Манифести.

КОММУНИСТКА *женск. р. к коммунист*; коммунистка.

КОММУТАТОР *м.* коммутатор (1. *электр тогун жиберүү, токтотуу жана да анын багытын өзгөртүү үчүн колдонула турган прибор*; 2. *телефондорду байланыштыра турган атайы прибор*).

КОММУТАЦИЯ *ж. тех., физ.* коммутация (*алмашма токтун туруктуу токко айландыруу*).

КОММЮНИКЕ *ср. нескл.* коммюнике (*көбүнчө эларалык мааниси бар маселе жөнүндөгү официалдуу билдирүү*).

КОМНАТА *ж.* комната, бөлмө; **кварти́ра из трех ко́мнат** үч бөлмөдөн турган квартира.

КОМНАТНЫЙ, ая, -ое **комната-га т.**; **комнатные двéри** бөлмө эшиктери (*каалгалары*).

КОМО́Д *м.* комод (*кийим жана башка нерселер салына турган жапыз шкаф*).

КОМО́К *м.* тоголок, кесек.

КОМО́ЛЫЙ, ая, -ое *обл.* токол; **комо́лая коро́ва** токол уй.

КОМО́ЧЕК *м. уменьш. от комо́к* тоголокчо, кичинекей тоголок, кичинекей кесек.

КОМПА́КТНОСТЬ *ж.* тыгыздык, тыгыз бириккендик, жыйнактык.

КОМПА́КТНЫЙ, ая, -ое тыгыз, тыгыз бириккен, жыйнак; **компаќтная ма́сса** тыгыз масса.

КОМПА́НЕЙСКИЙ, ая, -ое *разг.* 1. (*общительный*) башкалар менен бат эле аралашып кетүүчү, жолдошчул, компанияны жакшы көрүүчү; 2. (*одинаковый для всех*) бирдей, бардыкка бирдей, бардыкка тең.

КОМПА́НИЯ *ж.* 1. (*общество*) компания (*коом; адамдардын тобу*); 2. (*общение, знакомство*) ашына, ынак, жоро-жолдош; **води́ть с кем-л. компа́нию** бирөө менен ашына болуу; 3. (*торговое или промышленное товарищество*) компания (*капиталисттердин соода же өнөр шериктиги*); **за компа́нию** чогуу, биргелешип.

КОМПА́НЬОН *м.* 1. компаньон (*соода же өнөр жай ишканасынын шериги*); 2. жолдош.

КОМПА́НЬОНКА *ж.* компаньонка (*буржуазиялык коомдо – бай аялдын көңүлүн ачуу жана анын тапшырмаларын орундоо үчүн жалданган аял*).

КОМПА́РТИЯ *ж.* (*коммунистическая партия*) компартия (*коммунисттик партия*).

КОМПА́С *м.* компас (*дүйнөнүн тараптарын көрсөтүүчү прибор*).

КОМПА́СНЫЙ, ая, -ое **компас-ка т.**; **компасная стрéлка** компас стрелкасы.

КОМПЕНСАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое **компенсация-га т.**; компенсациялык; **компенсацио́нная су́мма** компенсациялык сумма (*акча*).

КОМПЕНСА́ЦИЯ *ж.* компенсация, компенсациялоо, компенсация кылуу (*эмгек үчүн төлөө же тарткан зыяндын ордун толуктоо; закон боюнча көрсөтүлгөн бөтөнчө учурларда кызматкерге төлөө, мис. отпуск ордуна акча берүү*).

КОМПЕНСИ́РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* компенсациялоо, компенсация кылуу.

КОМПЕТЕ́НТНОСТЬ *ж.* компетенттүүлүк (*бир нерсе жөнүндө чечкиндүү пикир айтууга мүмкүндүк бере турган билимдерге ээ болуу*).

КОМПЕТЕ́НТНЫЙ, ая, -ое 1. (*знающий, осведомлённый*) компетенттүү (*бир нерсени толук билүүчү*); **компетентный врач** компетенттүү врач; 2. *юр. (полноправный)* компетенттүү (*бир нерсени чечүүгө, бир нерсе жөнүндө пикирин айтууга өзүнүн билими же полномочиеси бар адам*).

КОМПЕТЕ́НЦИЯ *ж.* 1. компетенция (*белгилүү бир адамга тапшырылган маселелер, иштер*); **это не вхо́дит в мою́ компетё́нцию** бул менин компетенцияма кирбейт; 2. *юр.* компетенция (*кандайдыр бир мекеменин же адамдын полномочиеси*).

КОМПИ́ЛИРОВАТЬ *несов. что* компиляциялоо, компиляция кылуу.

КОМПИЛЯ́ТВЫЙ, ая, -ое **компиляция-га т.**; компиляциялуу, компиляция кылынган (*бирөөнүн эмгегинен алып жазылган эмгек*).

КОМПИЛЯ́ТОР *м.* компилятор (*компиляция жасоочу, бирөөнүн эмгегинен алып, эмгек жазуучу*).

КОМПИЛЯ́ЦИЯ *ж.* компиляция (1. *башка бирөөлөрдүн чыгармаларынан терилип алынып жазыл-*

ган чыгарма; **2.** башка бирөөлөрдүн чыгармаларынан тери алып эмгек жазуу).

КОМПЛЕКС м. комплекс (кубулуштардын же касиеттердин жыйнагы, айкалышы); **комплекс представлений** элестердин комплекси.

КОМПЛЕКСНЫЙ, ая, -ое комплекстүү, комплекс-тик (жыйнакталган; айкалышкан; жыйынды болгон); **комплексная механизация труда** эмгектин комплекстүү механизацияланышы; **комплексная автоматическая линия** комплекстүү автоматтык линия, комплекстик автоматтуу линия.

КОМПЛЕКТ м. комплект (бир бүтүн жасоо үчүн зарыл болгон нерселердин толук жыйнагы; жобо же итат боюнча талап кылынган адамдардын санынын чеги); **комплект инструментов** инструменттер комплекси.

КОМПЛЕКТОВАНИЕ ср. комплекттөө; **компектование классов к началу учебного года** окуу жылынын башталышына карата класстарды комплекттөө.

КОМПЛЕКТОВАТЬ несов. что комплекттөө, комплект түзүү; **компектовать школы** мектептерди комплекттөө.

КОМПЛЕКТОВАТЬСЯ несов. комплекттелүү.

КОМПЛЕКЦИЯ жс. комплектция (тулку бою, денин түзүлүшүнүн жалпы көрүнүшү).

КОМПЛИМЕНТ м. комплимент (кошамат; мактоо; көшөкөрлөнүп мактоо); **сделать комплимент** комплимент айтуу.

КОМПОЗИТОР м. композитор.

КОМПОЗИТОРСКИЙ, ая, -ое композитор-го т.

КОМПОЗИЦИОННЫЙ, ая, -ое композиция-га т.

КОМПОЗИЦИЯ жс. композиция (**1.** музыкалык чыгарма жана аны түзүү теориясы; **2.** лит., иск. чыгарманын көркөмдүк жагынан түзүлүшү).

КОМПОНЕНТ м. компонент (бир нерсенин составдык бөлүгү).

КОМПОНОВАТЬ несов. что компоновкалоо (айрым элементтерден бүтүн нерсе түзүү).

КОМПОНОВКА жс. компоновка (айрым элементтерден бүтүн нерсе түзүү).

КОМПОСТ м. с.-х. компост (өсүмдүктүн чириндин топуракка аралаштырып жасаган семирткичи).

КОМПОСТЕР м. жс.-д. компостер (билетке, пломбага ж.б. тешип же чуңкурайтып, кабартып белги салуу үчүн колдонула турган аттиш сыяктуу аспап).

КОМПОСТИРОВАТЬ несов. что, жс.-д. компостирдөө, компостировать этүү (компостер менен белги салуу); **компостировать билеты** билеттерди компостирдөө.

КОМПОСТНЫЙ, ая, -ое компост-ко т.; **компостное удобрение** компост семирткичи; **компостная яма** компост чуңкуру (кык, өсүмдүктөрдү чиритип, компост жасоочу чуңкур).

КОМПОТ м. компот (жаңы же кургатылган жемийшен сууга кант кошуп кайнатып жасалган тамак); **компот из слив** кара өрүктөн жасалган компот.

КОМПРАДОР м. компрадор (айрым мамлекеттерде жергиликтүү реакциячыл буржуазия; компрадорлор чет элдик монополисттер менен байланышта болуп, өз мамлекеттерине чет элдик капиталдын киришине жардам берет).

КОМПРЕСС м. компресс (сууга же дарылуу составга салынып, ооруган жерге коюлуп байлануучу таңгыч); **согревающий компресс** ысыткыч (ысытуучу) компресс.

КОМПРЕССОР м. компрессор (**1.** тех. бууларды жана газдарды белгилүү даражага чейин кыса турган машина; **2.** мед. кан тамырларын кысуучу прибор).

КОМПРОМЕТИРОВАТЬ несов. кого-что жаман аттуу кылуу, беделин түшүрүү, абийирин кетирүү, көпчүлүк алдында жаман атка кондуруу.

КОМПРОМИСС м. компромисс (бири-бирине жол берүү аркылуу түзүлгөн келишим); **идти на компромисс** компромисске макул болуу.

КОМПРОМИССНЫЙ, ая, -ое компромисстик, компромисс мүнөзүндөгү; **компромиссное решение** компромисстик чечим.

КОМСОМОЛ м. (Коммунистический Союз Молодёжи) комсомол (Коммунисттик Жаштар Союзу).

КОМСОМОЛЕЦ м. комсомолец.

КОМСОМОЛКА жс. комсомолка.

КОМСОМОЛЬСКИЙ, ая, -ое комсомол-го, комсомолец-ке т.; комсомолдук; **комсомольское собрание** комсомол жыйналышы.

КОМСОРГ м. (комсомольский организатор) комсорт (комсомолдук уюштуруучу).

КОМСОСТАВ м. (командный состав) комсостав (командалык состав).

КОМУ мест. вопр. и относ. дат. п. от кто кимге, кимдерге; **кому послать приглаательные билеты?** чакыруу билеттерин кимдерге жибериш керек?

КОМФОРТ м. комфорт (турмуштун материалдык оңтойлугу, жайлуу болушу); **квартира с полным комфортом** толук комфорттуу (жайлуу) квартира.

КОМФОРТАБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое комфортабелдүү, жайлуу (турмуштун материалдык оңтойлуу, жайлуу болушу); **комфортабельная комната** комфортабелдүү (жайлуу) бөлмө.

КОН м. **1.** (место для ставки в азартной игре) кон (кумар ойнунда акча жана ошол сыяктуу нерселер тигилүүчү орун); **2.** (отдельная партия в игре) оюндун бир саамы (бир сапар ойнолушу).

КОНАРМИЯ жс. (конная армия) конармия (аттуу армия).

КОНВЕЙЕР м. конвейер (жүк ташуу үчүн, иштелип жаткан материалдарды же машинанын жыйналуучу бөлүктөрүн бир жумушчудан экинчи жумушчуга жеткирип туруу жс.б. үчүн колдонулган, токтоосуз жылып туруучу транспорттук лента); **работать по конвейеру** конвейер боюнча иштөө; **зелёный конвейер** с.-х. малды жайлата көк оттотуу.

КОНВЕЙЕРНЫЙ, ая, -ое конвейер-ге т.; конвейердик (конвейердин принциби боюнча түзүлгөн жабдуулар); **конвейерная система** конвейердик система.

КОНВЕНТ м. ист. конвент (кээ бир өлкөлөрдө – конституцияны түзүү же өзгөртүү үчүн чакырылган закон чыгаруучу органдардын аты; кээ бир өлкөлөрдө айрыкча полномочилүү шайлоо органдардын аты).

КОНВЕНЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое шарттуу, шарт коюлган.

КОНВЕНЦИОННЫЙ, ая, -ое конвенция менен белгиленген; **конвенционные пошлины** конвенция менен белгиленген бажылар (пошлиналар).

КОНВЕНЦИЯ *жс.* конвенция (кандайдыр бир атайын маселе боюнча түзүлгөн эл аралык договор); **железнодорожная конвенция** темир жол конвенциясы.

КОНВЕРГЕНЦИЯ *жс.* конвергенция (1. бири-бирине байланыштуу болбогон кубулуштардын белгилеринин же касиеттеринин окшоштугу; 2. биол. ар түрдүү организмдердин кандайдыр бир касиеттеринин окшоштугу; бул окшоштук алардын тукумдаштыгына негизделбестен, алардын сырткы бирдей шарттардын таасирине же бирдей милдеттерге ийкемделүүлөрүнө негизделет).

КОНВЕРСИЯ *жс. эк.* конверсия (мамлекеттик заёмдун шарттарын, проценттерин же срогун өзгөртүү).

КОНВЕРТ *м.* конверт (1. кат салына турган төрт бурчтуу кагаз баштыкча; 2. эмчектеги балани ороо үчүн кездемеден жасалган төрт бурчтуу орооч).

КОНВЕРТЕР *м. тех.* конвертер (чоюндан болотту ажыратуучу айланма меш).

КОНВЕРТЕРНЫЙ, ая, -ое **конвертер-ге т.**; конвертердик.

КОНВЕРТИРОВАТЬ *сов. и несов. что, эк.* конверсиялоо; **конвертировать заём** заёмду конверсиялоо.

КОНВОЙР *м.* конвоир (1. бир нерсени же бирөөнү жоголуудан же качуудан сактап узатып баруучу куралдуу адам, конвой составындагы адам; 2. мор. конвой милдетин аткаруучу согуштук кеме).

КОНВОЙРОВАТЬ *несов. кого-что* конвоирлөө, кембай кылуу (мис. туткунду куралданган сакчы менен жөнөтүү, алып баруу).

КОНВОЙ *м.* конвой, кембай (жөнөтүлүүчү бир нерсени же бирөөнү сактоо үчүн куралданган кишилерден түзүлгөн отряд; согуш кезинде соода кемелерин коруучу согуштук кемелердин отряды); **под конвоем** конвой (кембай) менен (айдалып).

КОНВОЙНЫЙ, ая, -ое 1. **конвой-го т.**; **конвойное сүдно** конвой кемеси; 2. *в знач. суц. м. см.* конвоир 1.

КОНВУЛЬСИВНЫЙ, ая, -ое карыштырма, тырыштырма.

КОНВУЛЬСИЯ *жс. мед.* карышуу, тырышуу.

КОНГЕНИАЛЬНОСТЬ *жс.* акылы (таланты) жагынан бирдейлик, пикирлөө жагынан бирдейлик.

КОНГЕНИАЛЬНЫЙ, ая, -ое акылы (таланты) жагынан бирдей, бир түрдүү, туура келүүчү; **перевод конгениальный оригиналу** сапаты жагынан оригиналынан калышпаган котормо.

КОНГЛОМЕРАТ *м.* конгломерат (1. ар түрдүү нерселердин же бөлүктөрдүн системасыз, баш аламан кошундусу; 2. геол. ар түрдүү минералдардан чокмороктошкон тоо теги).

КОНГРЕСС *м.* 1. (съезд) конгресс (көбүнчө, эл аралык съезд); **Всемирный конгресс сторонников мира** Тынчтыкты жактоочулардын Буткул дуйнөлүк Конгресси; 2. (парламент) конгресс (АКШда жана кээ бир башка өлкөлөрдө – парламенттин аты).

КОНДАЧОК *м.*: **решить с кондачка** разг. ишти түшүнбөстөн эле жеңил ойлуулук менен чече салуу.

КОНДЕНСАТОР *м.* конденсатор (1. физ. электрди жыйноочу, чогултуучу прибор; 2. тех. бууну суутуп, сууга айландыруучу прибор).

КОНДЕНСАТОРНЫЙ, ая, -ое **конденсатор-го т.**

КОНДЕНСАЦИОННЫЙ, ая, -ое **конденсация-га т.**; конденсация жолу менен алынган.

КОНДЕНСАЦИЯ *жс.* конденсация, конденсациялоо, конденсация кылуу (коюлтуу, коюулантуу, жыйноо, чогултуу); **конденсация молока** сүттү конденсация кылуу; **конденсация электричества** электрди конденсация кылуу; **конденсация пара** бууну суюктукка айландыруу.

КОНДЕНСИРОВАТЬ *сов. и несов. что* конденсациялоо, конденсация кылуу; **конденсировать пар** бууну суюктукка айландыруу.

КОНДИТЕР *м.* кондитер (таттуу тамактарды жасоо жагынан специалист, уста адам).

КОНДИТЕРСКАЯ *жс.* кондитерская (таттуу тамактарды сатуучу магазин).

КОНДИТЕРСКИЙ, ая, -ое кондитердик (таттуу тамактарды бышырууга таандык); **кондитерское производство** кондитердик өндүрүш.

КОНДИЦИОННЫЙ, ая, -ое кондицияга туура келген, кондициялык; **кондиционные семена** с.-х. кондицияга туура келген үрөн.

КОНДИЦИЯ *жс.* кондиция (бир нерсенин шартка, нормага ылайык келиши); **кондиция зерна** с.-х. уруктун (үрөндүн, дандын) кондициясы.

КОНДОР *м. зоол.* кондор (Түштүк Америкада жашоочу жорунун бир түрү).

КОНДОТЬЕР *м.* кондотьер (1. ист. 14-15 кылымдарда Италияда – жалданма отряддын жетекчиси; 2. перен. сатылып кетме; акча үчүн ар кандай кылмыштан кайтпаган адам).

КОНДУИТ *м. уст.* кондуит (окуучулардын же согуш кызматчыларынын жүрүш-турушу жазылып туруучу журнал).

КОНДУКТОР *м.* кондуктор (поезди, трамвайды ж.б. узатып, транспортто пассажирлерди тейлөөчү адам).

КОНЕВОД *м.* жылкы өстүрүүчү адам.

КОНЕВОДСТВО *ср.* жылкы өстүрүүчүлүк; **табунное коневодство** үйүрдүү жылкы өстүрүүчүлүк.

КОНЕВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое **коневодство-го т.**; жылкы өстүрүүчү; **коневодческий совхоз** жылкы өстүрүүчү совхоз.

КОНЕМАТКА *жс.* бээ.

КОНЕПОГОЛОВЬЕ *ср.* жылкынын саны.

КОНЕСОВХОЗ *м.* (коневодческий совхоз) жылкы совхозу (жылкы өстүрүүчү совхоз).

КОНЕФЕРМА *жс.* (коневодческая ферма) жылкы фермасы.

КОНЕЦ *м.* 1. аяк, соң, бүткөн жери, учу, акыры; **конец года** жыл аягы; **конец палки** таяктын учу; **с этого конца улыцы на тот конец** көчөнүн бул башынан тиги башына; 2. (напр. нитки) учук (жит); 3. перен. разг. (смерть) күн бүтүү, ажал; 4. разг. (расстояние) аралык; **конца краю нет** разг. учу-кыйры жок; **в конце концов** эң аягында, акыры аягында; **со всех концов** туш-туштан; **на худой конец** разг. эң кеминде, эң болбогондо, жок дегенде, эң болбоду дегенде; **и дело с концом** разг. бүттү, ошону менен бүттү; **сводить концы с концами** эптеп-септеп оокат кылуу, эптеп-септеп жеткирүү; **под конец** акырында, аягында; **хоронить концы** разг. изин жашыруу, изин суутуу; **и концы в воду** разг. шыбышын билдирбей кетүү; **без конца** тынымсыз, дайым; **до конца** акырына чейин; **палка о двух концах** темирдин эки башы тең ысык; **один конец** разг. баары бир, эмне болсо, ошо болсун.

КОНЕЧНО 1. *вводн. сл.* шексиз, белгилүү, табигый, албетте, ооба; **он, конечно, прав** албетте, аныкы туура; 2.

частица утверждает. албетте, ооба; **вы любите музыку?** – **Конечно!** сиз музыканы жакшы көрөсүзбү? – Албетте!

КОНЕЧНОСТЬ ж. *анат.* кол-аяк, бут; **передние конечности** колдор; **задние конечности** аяктар, буттар.

КОНЕЧНЫЙ, ая, -ое аяккы, акыркы, учку, түпкү; **конечная фраза** аяккы сүйлөм; **конечная цель** түпкү максат; **конечная величина** мат. чектүү чоңдук; **в конечном счёте** акырында, акыр (акыры) түбүндө; акыр (акыры) аягында.

КОНЁК м. 1. *уменьш. от конь* 1 кичинекей ат; 2. (*украшение на крыше*) үйдүн чатырынын кырына кооздолуп кагылган тактай; 3. *см.* коньки; **морской конёк** зоол. атка окшогон деңиз балыкчасы; **это его конёк** бул анын жактырып, оозунан түшүрбөгөн немеси.

КОНЬНА ж. жылкы эти.

КОНЬЧЕСКИЙ, ая, -ое **конус-ка** т.; конустук; **коническая форма** конустук форма.

КОНКА ж. уст. конка (*ат менен жүрө турган трамвай*).

КОНКРЕТИЗАЦИЯ ж. конкреттештирүү, конкреттүү кылуу, айкындоо, айкын кылуу.

КОНКРЕТИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что* конкреттештирүү, конкреттүү кылуу, айкындоо, айкын кылуу.

КОНКРЕТИЗИРОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* конкреттешүү, конкреттүү болуу, ачык-айкын болуу; 2. *несов. страд. к конкретизировать.*

КОНКРЕТНО нареч. конкреттүү кылып, айкын кылып, ачык кылып.

КОНКРЕТНОСТЬ ж. конкреттүүлүк, айкындык.

КОНКРЕТНЫЙ, ая, -ое конкреттүү, айкын; **конкретный пример** айкын мисал.

КОНКУРЕНТ м. конкурент (*бирөө менен конкуренция жасоочу, эрегишүүчү адам*).

КОНКУРЕНЦИЯ ж. конкуренция (1. кандайдыр бир майданда керт башынын пайдасы үчүн максатка жетүүнү ойлогон айрым адамдардын ортосундагы күңүлөштүк, эрегиштик; 2. эк. капиталисттик өлкөлөрдө – капиталисттердин пайда үчүн, рынок, сырьё үчүн өз ара күрөшү); **вне конкуренции** сын тайгылган, баа жеткис.

КОНКУРИРОВАТЬ *несов. с кем-чем, в чём* конкуренция кылуу, эрегишүү.

КОНКУРС м. конкурс (*абдан мыктысын тандап алуу үчүн искусство, илим, спорт жагынан бир нече адамдын ортосунда болгон мелдеш*); **международный конкурс пианистов** пианисттердин эл аралык конкурсу.

КОНКУРСНЫЙ, ая, -ое **конкурс-ка** т.; **конкурсное испытание** конкурс сыноосу.

КОННИК м. атчан, атчан аскер; **конники Советской Армии** Советтик Армиянын атчандары.

КОННИЦА ж. аттуу войско, аттуу аскер, кавалерия.

КОННОЗАВОДСКИЙ, ая, -ое: **коннозаводское хозяйство** жылкы өстүрүү чарбасы.

КОННОЗАВОДСТВО ср. 1. (*разведение породистых лошадей*) асыл тукум жылкыларды өрчүтүү; 2. (конный завод) жылкы заводу, жылкы зооту.

КОННОЗАВОДЧИК м. уст. жылкы заводунун (зоотунун) ээси.

КОННОСПОРТИВНЫЙ, ая, -ое: **конноспортивные состязания** ат спорттук жарыш.

КОННЫЙ, ая, -ое 1. **конь** 1-ге т.; **конный завод** жылкы заводу (зооту); 2. ат менен иштелүүчү; **конная**

молотилка ат менен жүрүүчү молотилка; 3. *воен.* аттуу, атчан; **конная армия** аттуу армия, аттуу аскер.

КОНОВАЛ м. 1. обл. жылкыны дарылоочу адам; 2. *перен. разг.* эч нерсени билбеген жаман врач.

КОНОВОД м. 1. коновод (*атчандар аттан түшкөн кезде аттардын жанында аларды карап тура турган аскер*); 2. (зачинщик, вожак) демилгечи, баштоочу (кандайдыр бир жаман ишти баштап жиберүүчү).

КОНОВЯЗЬ ж. ат байлоо мамысы, керме.

КОНОКРАД м. жылкы уурдоочу.

КОНОКРАДСТВО ср. жылкы уурдоочулук.

КОНОПАТИТЬ *несов. что* тыгыndoо, тыгып бүтөө (*тешиктерге же жарыктарга кендир ж.б. нерселер тыгып бекитүү, бүтөө*).

КОНОПАТЫЙ, ая, -ое разг. 1. (*веснушчатый*) сепкилдүү, сепкил баскан; 2. (*рябой от оспы*) чаарайган, чап-чаар болгон.

КНОПЛЕВОДСТВО ср. кара куурай айдоочулук.

КНОПЛЕВОДСКИЙ, ая, -ое **конопководство-го** т.; **конопведческий колхоз** кара куурай айдоочу колхоз.

КНОПЛЯ ж. кара куурай.

КНОПЛЯНИК м. с.-х. кара куурай айдалган жер.

КНОПЛЯНКА ж. зоол. коноплянка (*сайроочу чымчыктын бир түрү*).

КНОПЛЯНЫЙ, ая, -ое **конопля-га** т.; **конопльное масло** кара куурай майы.

КОНСЕРВАТИВНОСТЬ ж. консервативдүүлүк (*жаңылыктарга каршы келүүчүлүк, эскини жактоочулук, эски көз караштуулук*).

КОНСЕРВАТИВНЫЙ, ая, -ое консервативдүү (*ар кандай жаңылыктарга каршы чыгуучу, эскини жактоочу, прогресске каршы, эски көз караштуу*); **консервативные взгляды** консервативдүү көз караштар.

КОНСЕРВАТИЗМ м. консерватизм (*саясий турмуштагы, илимдеги, адабияттагы ж.б. ар кандай алдыңкы катардагы жаңылыктарга каршы чыгуучулук*).

КОНСЕРВАТОР м. консерватор (1. эски тартиптерди сактоого умтулуучу, эски пикирдүү, эски көз караштуу, жаңылыктарга душман адам; 2. буржуазиянын реакциячыл консервативдүү саясий партиясынын мүчөсү; реакционер).

КОНСЕРВАТОРИЯ ж. консерватория (музыкалык жогорку окуу жайы).

КОНСЕРВАТОРСКИЙ, ая, -ое **консерватория-га** т.; консерваториялык; **консерваторские концерты** консерваториялык концерттер.

КОНСЕРВАЦИЯ ж. эк. консервация (*кандайдыр бир чаралардын жардамы менен бузулуудан сактоо, ишкана-ны белгисиз убакытка чейин токтотуп коюу*).

КОНСЕРВИРОВАНИЕ ср. консервалоо, консерва жасоо, консерва кылуу (көбүнчө, чирүү жана ачып кетүүдөн сактоо үчүн тамактарды, азык-түлүктөрдү даярдоонун жана сактоонун бөтөнчө жолу, амалы); **консервирование фруктов** жемиштерди консервалоо.

КОНСЕРВИРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от консервировать*; 2. *прил.* консерваланган; **консервированные фрукты** консерваланган жемиштер.

КОНСЕРВИРОВАТЬ *несов. что* консервалоо, консерва жасоо, консерва кылуу; **консервировать овощи** жашылчаларды консерва кылуу.

КОНСЕРВНЫЙ, ая, -ое **консервы-га т.**; **консервная промышленность** консерва өнөр жайы; **консервная банка** консерва банкасы.

КОНСЕРВЫ только мн. консерва (1. бузулбай, чирибей турган кылып абдан мыкты жабылган же оозу биротоло чапталган идишке салынып коюлган тамак; 2. ачык жарыктан, чаңдан, шамалдан көздү сактай турган бөтөнчө көз айнек).

КОНСИЛИУМ м. мед. консилиум (катуу ооруну аныктоо жана дарылоо жолдорун белгилөө үчүн врачтардын кеңешмеси).

КОНСИСТЕНЦИЯ ж. физ. консистенция (эритмелерде жана чала суюк нерселерде заттын тыгыздыгы, коюулугу).

КОНСКИЙ, ая, -ое **конь 1-ге т.**; **конские состязания** ат чабыш; **конский волос** жылкынын кылы; **конский завод** жылкы заводу, жылкы зооту (асыл тукум жылкыларды өстүрүүчү завод); **конское мясо** жылкы эти.

КОНСОЛИДАЦИЯ жс. 1. (упрочение, укрепление) консолидация, консолидациялоо (чыңоо, бекитүү, топтоп чыңдоо, мыктылап чогултуу); **консолидация всех революционных сил** революциялык күчтөрдүн бардыгын консолидациялоо; 2. эк. консолидация, консолидациялоо (мамлекеттик кыска сроктуу карыздарды узак сроктуу карыздарга айландыруу).

КОНСОЛИДИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. консолидациялоо (чыңоо, бекитүү, топтоп чыңдоо, мыктылап чогултуу); 2. эк. консолидациялоо (кыска сроктуу милдеттенмелерди узак сроктуу милдеттенмелерге айландыруу); **консолидировать займы** заёмдорду консолидациялоо.

КОНСОЛЬ м. архит. консоль (үйдүн стенасында уркууп чыгып турган жери, ага балкон орнотулат).

КОНСОНАНС м. муз. консонанс (бир нече тыбыштын, мис. комуздун ж.б. үнүнүн, аккорддо айкалышы).

КОНСОРЦИУМ м. эк. консорциум (капиталисттик өлкөлөрдө – белгилүү бир финансылык операцияны иш жүзүнө ашыруу үчүн бир нече банкылардын же ири банкирлердин монополисттик бирикмеси); **консорциум банков** банкылардын консорциуму.

КОНСПЕКТ м. конспект (кандайдыр бир чыгарманы, лекцияны, сүйлөнгөн сөздү ж.б. кыскача жазуу); **конспект лекции** лекциянын конспектиси.

КОНСПЕКТИВНОСТЬ ж. конспект түрүндө болгондук, кыскача негизги идеясы (мааниси) жазылгандык.

КОНСПЕКТИВНЫЙ, ая, -ое конспект түрүндө, кыскача жазылган (түзүлгөн).

КОНСПЕКТИРОВАНИЕ ср. конспект түзүү, конспектилөө; кыскача жазуу.

КОНСПЕКТИРОВАТЬ несов. что конспект түзүү, конспект жазуу, конспектилөө, кыскача жазуу; **конспектировать книгу** китепти конспектилөө.

КОНСПИРАТИВНОСТЬ ж. конспиративдүүлүк (жашырындык, официалдуу өкмөттөн жашырындык).

КОНСПИРАТИВНЫЙ, ая, -ое конспиративдүү (жашырын, официалдуу өкмөттөн жашырын).

КОНСПИРАТОР м. конспиратор (конспирациянын катышуучусу).

КОНСПИРАЦИЯ жс. 1. конспирация (өзүнүн жашырын иштерин жана жашырын уюмдардын мүчөлөрүн жашырып-жабуу үчүн жашырын уюмдун колдонуучу

системасы жана методдору); 2. перен. конспирация, сырды жашыруу.

КОНСПИРИРОВАТЬ несов. кого-что конспирациялоо, конспирация кылуу.

КОНСТАНТА мат. константа (бир нерсенин туруктуу белгиси).

КОНСТАНТНЫЙ, ая, -ое константтык (туруктуу бир калыпта жүргөн).

КОНСТАТАЦИЯ ж. констатация, констатациялоо (бир нерсенин бар экендигин, болгондугун, шексиздигин белгилөө, бекитүү); **констатация фактов** фактыларды констатациялоо.

КОНСТАТИРОВАТЬ сов. и несов. что констатациялоо; **констатировать улучшение положения больного** оорунун абалы оңолуп келе жаткандыгын констатациялоо.

КОНСТИТУИРОВАТЬ сов. и несов. что белгилөө, аныктоо (бир нерсенин мазмунун, составын).

КОНСТИТУЦИОНАЛИЗМ м. полит. конституционализм (саясаттагы жана мамлекеттик укук илиминдеги буржуазиялык реакциялык агым; бул – башкаруунун эң мыкты системасы «конституциялык монархия» деп эсептейт).

КОНСТИТУЦИОННЫЙ, ая, -ое конституция-га т.; конституциялык; **конституционная монархия** конституциялык монархия.

КОНСТИТУЦИЯ I жс. полит. конституция (мамлекеттин коомдук жана мамлекеттик түзүлүшүн белгилеп турган негизги закону, негизги башталмалары).

КОНСТИТУЦИЯ II жс. анат. конституция (адамдын же айбандын организмдин түзүлүшү жана структурасы); **конституция организма** организмдин конституциясы.

КОНСТРУИРОВАТЬ сов. и несов. что конструкциялоо (1. эсептеп, чертёжсун сызып, механизмдердин, машиналардын, курулуштардын ж.б. конструкциясын берүү; 2. белгилүү составда түзүү).

КОНСТРУКТИВНЫЙ, ая, -ое 1. конструкция-га т.; конструктивдик; 2. перен. (деловой) иштиктүү; **конструктивное предложение** иштиктүү сунуш.

КОНСТРУКТОР м. конструктор (конструкциянын автору); **конструктор самолёта** самолёттун конструктору.

КОНСТРУКТОРСКИЙ, ая, -ое конструктор-го т.; конструктордук; **конструкторское бюро** конструктордук бюро.

КОНСТРУКЦИЯ жс. 1. конструкция (кандайдыр бир машинанын, курулуштун ж.б. структурасы, планы, бөлүктөрүнүн өз ара жайланышы); **машинная сложной конструкции** татаал конструкциялуу машина; 2. конструкция (ошол курулуштун, машинанын ж.б. өзү); **железобетонная конструкция** темир-бетондук констр. грам. конструкция (сөздөрдүн байланышы, түзүлүшү).

КОНСУЛ м. 1. дип. консул (башка мамлекеттин жергиликтүү бийлигинен өз мамлекетинин жана анын граждандарынын таламын жактоочу дипломатиялык ведомствонун кызматкери); **генеральный консул** генеральный консул; 2. ист. консул (кээ бир өлкөлөрдө – эң жогорку өкмөт адамдарынын аты).

КОНСУЛЬСКИЙ, ая, -ое консул-га т.; консулдук; **консульская должность** консулдук кызмат.

КОНСУЛЬСТВО ср. консульство (1. бир мамлекеттин экинчи бир мамлекеттин территориясынын түрдүү

пункттарында консул башкарган өкүлдүгү; **2. консулдук кызмат**).

КОНСУЛЬТАНТ м. консультант (кандайдыр бир иш, илим жагынан специалист; өзүнүн специалисттиги боюнча башкаларга кеңеш берип туруучу адам).

КОНСУЛЬТАЦИОННЫЙ, ая, -ое **консультация-га т.**; консультациялык; **консультационное совещание** консультациялык кеңешме.

КОНСУЛЬТАЦИЯ ж. **1.** (совещание) консультация (специалисттин берген кеңеши); **дать консультацию** консультация берүү; **2.** (учреждение) консультация (практикалык айрым маселелер боюнча специалисттер аркылуу кеңештер берип жардам кылуучу мекеме); **юридическая консультация** юридический консультация; **детская консультация** балдар консультациясы; **3.** (в помощь учащимся) консультация (окуучуга мугалимдин түшүндүрүү иретинде берген жардамы).

КОНСУЛЬТИРОВАТЬ несов. **1.** с кем-чем (советоваться) консультациялоо, консультация алуу; **консультировать вопрос со специалистом** маселе боюнча специалисттен консультация алуу; **2. кого-что** (давать консультацию) консультация кылуу, консультация берүү; **консультировать студента** студентке консультация берүү.

КОНТАКТ **1.** тех. контакт (электр зымдарынын тийишкен жери); **2.** перен. контакт (байланыш; аракеттердин өз ара байланыштуулугу); **вступить (войти) в контакт** с кем-л. бирөө менен контакт түзүү; **личный контакт** өздүк контакт.

КОНТАКТНЫЙ, ая, -ое тех. тийишкен, кошулган (мис. электр сымдары).

КОНТЕЙНЕР м. контейнер (**1.** тех. бак, идиш; **2.** ж.-д. жүк ташуу үчүн ылайыкталган кузов).

КОНТЕКСТ м. контекст (жазылган же сүйлөнгөн речтин ичиндеги айрым сүйлөмдөрдүн жана сөздөрдүн байланышы); **в контексте слово становится понятным** сөз контекстте түшүнүктүү болот.

КОНТИНГЕНТ м. **1.** контингент (кандайдыр бир коллективдин, мис. мекеменин, уюмдун, ишкананын, армиянын ж.б. адамдарынын составы); **контингент учащихся** окуучулардын контингенти; **2.** эк. контингент (тышкы соодада – белгилүү товарларды бир мамлекеттен экинчи бир мамлекетке ташып чыгаруунун, ташып келүүнүн же транзит кылып ташуунун келишимдер менен белгиленген нормасы).

КОНТИНЕНТ м. континент (жер жүзүндөгү кургактыктын бардык жагынан деңиздер жана океандар менен курчалган чоң бөлүгү; мис. Африка ж.б.).

КОНТИНЕНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое **континент-ке т.**; континенталдуу; **континентальный климат** континенталдуу (кургак) климат.

КОНТОКОРРЕНТ м. эк. **контокоррент** (өз ара эсеп-кысаптар үчүн өзүнүн дайыма клиентине мекеменин ачкан счёту).

КОНТОКОРРЕНТНЫЙ, ая, -ое: **контокоррентный счёт** эк. см. **контокоррент**.

КОНТОРА жс. контора (административдик-канцелярдык иштерди аттруучу мекемелердин жалпы аты).

КОНТОРКА жс. конторка (туруп иштөөгө ылайыкталып жасалган бийик стол).

КОНТОРСКИЙ, ая, -ое **контора-га т.**; **конторский служащий** контора кызматкери.

КОНТОРЩИК м. уст. конторщик (контора китебасын жүргүзүүчү конторадагы жардамчы, кенже кызматкер).

КОНТР– татаал сөздөрдүн баш жагына айкашып, «каришы» деген маанини билдирүүчү бөлүк; мис. **контрудар** контрсокку, каршы сокку, кайра согуу.

КОНТР-АДМИРАЛ м. контр-адмирал (флоттогу биринчи адмиралдык чин).

КОНТР-АДМИРАЛЬСКИЙ, ая, -ое **контр-адмирал-га т.**; контр-адмиралдык; **контр-адмиральское звание** контр-адмиралдык наам.

КОНТРАБАНДА жс. контрабанда (**1.** бажы салынган же уруксат кылынбаган товарларды башка мамлекеттин чегинен жашырын алып өтүү; **2.** жашырын алып өтүлгөн товар; **3.** перен. жашырын түрдө өткөрүү, жүргүзүү).

КОНТРАБАНДИСТ м. контрабандачы, контрабандалык кылуучу адам.

КОНТРАБАНДНЫЙ, ая, -ое **контрабанда-га т.**; контрабандалык; **контрабандный товар** контрабандалык товар.

КОНТРАБАС м. муз. контрабас (музыкалык инструменттин бир түрү).

КОНТРАГЕНТ м. контрагент (договор боюнча кандайдыр бир милдеттенмени өзүнүн мойнуна алган адам же мекеме).

КОНТРАКТ м. контракт (өз ара милдеттенип, эки тараптын ортосунда түзүлгөн договор); **заключить контракт** контракт түзүү.

КОНТРАКТАЦИЯ жс. контрактация, контрактациялоо, контрактация кылуу (өнөр жай, чарбачылык ж.б. уюмдардын арасында түзүлгөн договорлор); **контрактация хлопка** пахтаны контрактациялоо.

КОНТРАКТНЫЙ, ая, -ое **контракт-ка т.**

КОНТРАКТОВАТЬ несов. **кого-что** контрактациялоо, контрактация кылуу.

КОНТРАЛЬТО ср. нескл. муз. контральто (**1.** аялдын эң жоон үнү; **2.** эң жоон үн менен ырдоочу аял).

КОНТРАЛЬТОВЫЙ, ая, -ое **контральто-го т.**

КОНТРАМАРКА жс. контрамарка (театрга, концертке кирүү үчүн билет ордуна бериле турган кагаз, карточка).

КОНТРАСТ м. карама-каршылык (апачык түрдө көрүнгөн карама-каршылык); **контраст цветов** түстөрдүн карама-каршылыгы.

КОНТРАСТИРОВАТЬ несов. с кем-чем карама-каршы болуу, карама-каршы туруу; **белый воротник контрастирует с чёрным цветом платья** ак жака көйнөктүн кара түсүнө карама-каршы болуп турат.

КОНТРАСТНОСТЬ жс. карама-каршылуулук.

КОНТРАСТНЫЙ, ая, -ое карама-каршы, карама-каршы болуп турган; **контрастные цвета** карама-каршы түстөр.

КОНТРАТАКА жс. воен. контратака (атакага каршы атака).

КОНТРАТАКОВАТЬ сов. и несов. **кого-что** контратака жасоо (каришы, атака жасоо).

КОНТРИБУЦИОННЫЙ, ая, -ое **контрибуция-га т.**

КОНТРИБУЦИЯ жс. контрибуция (жеңген мамлекетке жеңилген мамлекет тынчтык договор боюнча согуштан кийин төлөп туруучу акча).

КОНТРМАНЁВР *м. воен.* контрманёвр, каршы манёвр.

КОНТРМЁРА *ж.* каршы чара; **принимать контр-мёры** каршы чаралар көрүү.

КОНТРНАСТУПЛЕНИЕ *ср. воен.* чабуулга каршы чабуул.

КОНТРОЛЁР *м.* контролёр (бирөөнүн аракеттерин жсе укуктарын текшерүүгө милдеттүү болгон адам).

КОНТРОЛЁРСКИЙ, ая, -ое **контролёр-го т.**

КОНТРОЛІРОВАТЬ *несов. кого-что* контролдоо, контролдук кылуу, текшерүү.

КОНТРОЛЛЕР *м. тех.* контроллер (трамвайдын электр кыймылдаткычтарына, которгуч машиналарга, электр күчүн өлчөп берип туруучу аппарат).

КОНТРОЛЬ *м.* 1. (проверка) контроль, контролдоо, контролдук кылуу, текшерүү; **организовать контроль** контроль уюштуруу; 2. (учреждение) контроль (контроль кылуучу, текшерүүчү мекеме); **государственный контроль** мамлекеттик контроль; 3. *собр.* контроль (текшерүүчү адамдар); **поставить контроль у входа** эшик алдына контроль коюу.

КОНТРОЛЬНО-ИЗМЕРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **контрольно-измерительные приборы** контролдук-өлчөө приборлору.

КОНТРОЛЬНЫЙ, ая, -ое **контроль-го т.**; контролдук; **контрольные весы** контролдук тараза; **контрольный талон** контролдук талон.

КОНТРАЗВЁДКА *жс.* контрразведка, каршы чалгын (чет мамлекеттин шпионажына жана диверсиясына жол койбой, аларга каршы күрөшүүчү уюм).

КОНТРЕВОЛЮЦИОНЕР *м.* контрреволюционер.

КОНТРЕВОЛЮЦИОННЫЙ, ая, -ое контрреволюциячыл, контрреволюциялык, революцияга каршы.

КОНТРЕВОЛЮЦИЯ *жс.* контрреволюция (революцияга каршы чыгуучулук).

КОНТРУДАР *м.* контрсокку, каршы сокку, кайра согуу.

КОНТУЖЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от контузить*; 2. *в знач. суш. м., жс.* контузия болгон адам, контузияланган адам, денесине доо кеткен.

КОНТУЗИТЬ *сов. кого-что* контузиялоо, контузия кылуу; **его контузило в голову** анын башы контузия болгон.

КОНТУЗИЯ *жс.* контузия (дененин сырты жараланбай эле урунуудан, согулуудан, бир нерсе келип катуу тийүүдөн эт үзүлүү, майып болуу; денеге доо кетүү).

КОНТУР *м.* 1. контур (кандайдыр бир нерсенин сызык менен чийилип көрсөтүлгөн формасы); **нарисовать контур головы** баштын контурун тартуу; 2. *эл.* контур (электр өткөргүч сымдардын бир-бирине уланышы).

КОНУРА *жс.* 1. иттин кепеси; 2. *перен. разг.* кичинекей, турууга оңтойсуз бөлмө.

КОНУС *м. мат.* конус (түз жактуу үч бурчтук өзүнүн катетинин тегерегинде айлануудан пайда болуучу геометриялык тело).

КОНУСООБРАЗНЫЙ, ая, -ое конус сыяктуу, конус формалуу.

КОНФЕДЕРАЦИЯ *жс.* конфедерация (кандайдыр бир уюмдардын, мамлекеттердин союзу, бирикмеси).

КОНФЕРАНСЬЕ *м. нескл.* конференсье (сахнада көрсөтүлүп, коюлуп жаткан оюндун мазмунун көрүүчүлөргө айтып берип туруучу адам).

КОНФЕРЕНЦ-ЗАЛ *м.* конференц-зал (салтанаттуу заседание, конференция, кеңешме өткөрүлүүчү зал).

КОНФЕРЕНЦИЯ *жс.* конференция (кандайдыр бир маселелерди талкуулоо үчүн мамлекеттик, илимий, комдук, партиялык жана башка уюмдардын өкүлдөрүнүн жыйналышы, кеңешмеси); **партийная конференция** партиялык конференция; **международная конференция** эл аралык конференция; **научная конференция** илимий конференция.

КОНФЁТА *жс.* конфета.

КОНФЁТНЫЙ, ая, -ое **конфета-га т.**; **конфётная фабрика** конфета фабрикасы.

КОНФЕТТИ *ср. нескл.* конфетти (майрам, тамаша, бал бийи кезде кишилер бир-биринин үстүнө чачыша турган, жаадырыша турган ар түрдүү түстөгү тегерек майда кагазчалар).

КОНФИГУРАЦИЯ *жс.* конфигурация (нерселердин, бир нерсенин бөлүктөрүнүн өз ара ыкташып бир фигура жасаашы).

КОНФИДЕНЦИАЛЬНЫЙ, ая, -ое жарыялоого жатпай турган, жашырын; **конфиденциальный разговор** жашырын сүйлөшүү.

КОНФИСКАЦИЯ *жс.* конфискация, конфискациялоо, конфискация кылуу (бирөөнүн мүлкүн мамлекеттин токтому боюнча мамлекеттин пайдасына алуу).

КОНФИСКОВАТЬ *сов. и несов. что* конфискациялоо, конфискация кылуу; **конфисковать имущество** мүлктү конфискациялоо.

КОНФЛИКТ *м.* конфликт (чыр-чатак, жаңжал, келише албастык, алалык, кагылышуу).

КОНФЛИКТНЫЙ, ая, -ое **конфликт-ке т.**; **конфликтная комиссия** конфликт комиссиясы.

КОНФЛИКТОВАТЬ *несов. с кем-чем, разг.* конфликт жасоо (чатакташуу, чырдашуу, жаңжалдашуу, кагылышуу).

КОНФОРКА *жс.* 1. (у самовара) конфорка, кемпирек (самоордун чайнек койгучу); 2. (на плите) чоюн мештин тешигин бүтөөчү тегерек.

КОНФУЗ *м. разг.* уят болуу, сүрдөө, аптыгуу, аптыгып калуу, шашуу, шашып калуу.

КОНФУЗИТЬ *несов. кого-что* уялтуу, уят кылуу, уятка калтыруу, бетин чымыратуу, сүрдөтүү, аптыктыруу.

КОНФУЗИТЬСЯ *несов.* уялуу, уялып калуу, бети чымыроо, сүрдөө, сүрдөп кетүү, аптыгуу, аптыгып кетүү, шашып калуу.

КОНФУЗЛИВЫЙ, ая, -ое *разг.* уялчаак, уян, сүрдөөк, батымсыз, батымы жок.

КОНЦЕВОЙ, ая, -ое аяк жагында, учунда турган, аяккы, учку; **концевая строка полигр.** аяккы сап (жол).

КОНЦЕНТРАТ *м.* концентрат (1. кургатылган, ныкталган кургак тамак; 2. с.-х. күчтүү тоют; 3. горн. составы жакшыртылган кен).

КОНЦЕНТРАЦИОННЫЙ, ая, -ое: **концентрационный лагерь** концентрационный лагерь.

КОНЦЕНТРАЦИЯ *жс.* 1. (сосредоточение в одном месте) концентрация, концентрациялоо, концентрация кылуу, концентрациялануу, топтоо, жыйноо, чогултуу; **концентрация войск на границе** чек арага войско топтоо; 2. *эк.* концентрация, концентрациялоо; **концентрация капитала** капиталды концентрациялоо; **концентрация производства** өндүрүштү концентрациялоо; 3. *хим.* концентрация, концентрациялоо, коюулантуу, сиңирүү;

4. *горн.* концентрация, концентрациялоо (*кенди жакшыртуу жолу*).

КОНЦЕНТРИРОВАННЫЙ ая, -ое 1. *прич. от концентрировать*; 2. *прил. хим.* коюлтулган, сиңирилген; 3. *прил. горн.* концентрацияланган (*составы жакшыртылган*); 4. *прил. с.-х.* концентрацияланган (*күчтүү*); **концентрированный корм** концентрацияланган тоют.

КОНЦЕНТРИРОВАТЬ несов. *кого-что* 1. (*в одном месте*) концентрациялоо, концентрация кылуу, топтоо, чогултуу, жыюу; 2. *перен. (напр. внимание)* концентрациялоо, коюу, топтоо, жыйноо, буруу; 3. *хим.* концентрациялоо, коюлтуу, сиңирүү; 4. *горн.* концентрациялоо (*кендин составын жакшыртуу*).

КОНЦЕНТРИРОВАТЬСЯ несов. 1. (*собираться в одном месте*) концентрациялануу, топтолуу, чогулуу; 2. *хим.* концентрациялануу, коюулантуу, сиңирилүү.

КОНЦЕНТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое *мат.* борборлош; **концентрические окружности** борборлош айланалар.

КОНЦЕПЦИЯ жс. концепция (*бир нерсенин негизги түшүнүгү; кубулуштар жөнүндөгү көз караштардын системасы*).

КОНЦЕРН м. эк. концерн (*жалпы бир финансылык жетекчилик астында бир нече соода-өнөр жайлык капиталисттик ишканалардын монополиялык бирикмеси*).

КОНЦЕРТ м. концерт (1. *музыкалык чыгарманы кишилерге ойноп берүү; 2. оркестрдин коштоосу менен жазылган ойноло турган кандайдыр бир инструмент үчүн жазылган музыкалык ири чыгарма*).

КОНЦЕРТАНТ м. концертант (*концертке катышуучу артист*).

КОНЦЕРТАНТКА *женск. р. к концертант.*

КОНЦЕРТИРОВАТЬ несов. концерт берүү, концерт коюп берүү.

КОНЦЕРТМЕЙСТЕР м. муз. концертмейстер (1. *оркестрдин жетекчиси; 2. пианинодо обончуга, жардам катарында кошулуп ойноочу киши*).

КОНЦЕРТНЫЙ, ая, -ое *концерт-ке т.*; **концертный зал** концерт залы.

КОНЦЕССИОНЕР м. концессионер (*концессия алуучу адам*).

КОНЦЕССИОННЫЙ, ая, -ое *концессия-га т.*; *концессиялык*; **концессионный договор** концессиялык договор.

КОНЦЕССИЯ жс. эк. концессия (1. *кен казуу, токойдон пайдалануу ж.б. үчүн көбүнчө чет элдик жеке капиталисттерге же капиталисттик бирикмелерге мамлекет тарабынан белгилүү шарттар менен берилген уруксат келишими; 2. концессия иретинде уюштурулган ишкана*).

КОНЦЛАГЕРЬ м. (*концентрационный лагерь*) см. **концентрационный** (*концентрационный лагерь*).

КОНЦОВКА жс. концовка (1. *полигр. китептин, кол жазманын бөлүмдөрүнүн аяк жагына коюлган сүрөтчөлөр; 2. разг. адабий чыгарманын корутунду бөлүгү*).

КОНЧАТЬ несов. бүтүрүү, аяктоо.

КОНЧАТЬСЯ несов. 1. бүтүү, аякталуу; 2. *уст.* (*умирать*) жаны чыгуу (*өлүү*); 3. *страд. к кончать*.

КОНЧЕНО безл. в знач. сказ. 1. (*довольно*) бүттү, болду, койдум; **кончено! с завтрашнего дня бросаю курить** болду! эртеден баштап тамеки чегүүнү таштаймын; 2. *с кем-чем* бүттү, ажыраштык (*мис. эки дос*); **у меня с ним всё кончено** мен аны менен байланышты такыр үздүм.

КОНЧЕННЫЙ, ая, -ое *разг.* бүткөн, чечилген; *это дело конченное* бул чечилген иш; **конченный человек** кишиликтен чыккан адам.

КОНЧИК м. *уменьш. от конец* уч, баш; **кончик пальца** бармактын башы (*учу*); **вертеться на кончике языка** *разг.* тилинин учунда туруу.

КОНЧИНА жс. өлүм, дүйнөдөн кайтуу.

КОНЧИТЬ сов. 1. *что* бүтүү, бүтүрүү, аяктоо; **кончить школу** мектепти бүтүрүү; **кончить работу** жумушту бүтүү; 2. *что и с неопр. (перестать)* токтотуу, жок кылуу, таштоо (*мис. тамеки чегүүнү*); **он плохо кончит** анын түбү барып жаман болот.

КОНЧИТЬСЯ сов. бүтүү, аяктоо; **уроки кончатся в шесть часов вечера** окуу кечки саат алтыда бүтөт.

КОНЬЮНКТИВИТ м. мед. конъюнктивит (*көз оору, көздүн былжырлуу оболочкасынын сезгениши*).

КОНЬЮНКТУРА жс. конъюнктура (*бир нерсеге тасир кылуучу шарттардын жыйынтыгы; кырдаалдардын айкалышы*); **экономическая конъюнктура** экономикалык конъюнктура.

КОНЬЮНКТУРНЫЙ, ая, -ое *конъюнктура-га т.*; *конъюнктуралык*; **конъюнктурные цены** конъюнктуралык баалар.

КОНЬ м. 1. ат; жылкы; 2. шахм. ат.

КОНЬКІ мн. (ед. **конёк** м.) коньки (*бутка байлап алып муз тебе турган кыр темир*).

КОНЬКОБЕЖЕЦ м. коньки тебүүчү спортсмен.

КОНЬКОБЕЖНЫЙ, ая, -ое: **конькобежные состязания** коньки тебүү мелдештери.

КОНЬЯК м. коньяк (*мас кылуучу ичкиликтин бир түрү*).

КОНЮХ м. мыракыр, ат багуучу адам.

КОНЮШЕННЫЙ, ая, -ое *конюшня-га т.*

КОНЮШНЯ жс. аткана; **авгиевы конюшни** Авгийдин атканасы (*абдан булганган, баш аламан болгон, тартиби кеткен жай же иш*).

КООПЕРАТИВ м. кооператив (1. *кооперативдик уюм; 2. уст. кооперативдик магазин*).

КООПЕРАТИВНЫЙ, ая, -ое *кооперация-га, кооператив-ге т.*; *кооперативдик*; **кооперативная торговля** кооперативдик соода.

КООПЕРАТОР м. кооператор (*кооперацияда же кооперативде кызмат кылуучу адам*).

КООПЕРАЦИЯ жс. кооперация.

КООПЕРИРОВАНИЕ ср. кооперативдештирүү, кооператив болуп биригүү, кооперативге бириктирүү; **кооперирование сельского хозяйства** айыл чарбасын кооперативдештирүү.

КООПЕРИРОВАТЬ сов. и несов. 1. *что* кооперативдештирүү (*кооперативдик негизде бириктирүү*); 2. *кого-что* кооператив уюмуна тартуу.

КООПЕРИРОВАТЬСЯ сов. и несов. 1. кооперативдешүү, кооператив негизинде биригүү; 2. *страд. к кооперировать*.

КООПТАЦИЯ жс. кооптация, кооптациялоо, кооптация кылуу (*шайланма органды шайлоосуз эле жаңы мүчөлөр менен толуктоо*).

КООПТИРОВАТЬ сов. и несов. *кого-что* кооптациялоо, кооптация кылуу.

КООРДИНАТА жс. мат. координата (*негизги геометриялык элементтердин же мейкиндиктин абалын аныктай турган чоңдуктардын бири*).

КООРДИНА́ТНЫЙ, ая, -ое **координата**-га т.

КООРДИНА́ЦИЯ ж. координация (өз ара айкашуу, айкаштыруу, бир-бирине шайкеш келүү, шайкеш келтирүү, кыйышуу, эптештирүү, кыйыштыруу).

КООДИНИ́РОВАТЬ сов. и несов. что, с чем координациялоо, координация кылуу; **координировать** уси́лия аракеттерди координациялоо.

КОПА́НИЕ ср. 1. казуу; 2. перен. чукуу, чукулоо.

КОПА́ТЬ несов. что казуу; **копать я́му** ор казуу; **копать огоро́д** огород казуу, огород айдоо; **копать карто́фель** картошка казуу.

КОПА́ТЬСЯ несов. 1. в чём (рытьс́я ко́пая) казуу, казып илээшүү, аңтарып-теңтерүү, издеп аңтаруу, казгылоо; **копа́ться в пескё** кумду казгылоо; 2. в чём (во́рошить, переби́рать) казып аңтаруу, казып тинтүү; 3. с чем, перен. разг. (ме́шкать) көпкө чейин илээшүү, иришүү, убаралануу.

КОПЕ́ЕЧКА ж. уменьш. от **копейка** бир тыйын; ☆ **стать в копе́ечку** разг. өтө кымбатка түшүү.

КОПЕ́ЕЧНЫЙ, ая, -ое 1. бир тыйындык, бир тыйын тура турган, сокур тыйындык (не́рсе); 2. перен. разг. эң эле аз, жокко эсе; **копее́чные расхо́ды** эң эле аз расход.

КОПЕ́ЙКА ж. бир тыйын (бир тыйындык бакы́р акча); ☆ **копейка в копейку** разг. тыйынына чейин, бир тыйынын калтырбай, такма-так, туура, точмо-точ (акча эсептешкен кезде); **копейка рубль бережёт** посл. таяк тайга жеткирет, тай атка жеткирет.

КОПЁ́Р м. тех. копёр (же́рге жоо́н мамыны казуу үчүн колдонула турган машина).

КО́ПИ только мн. кен (пайдалуу кендер казылып жаткан жер); **каменноуго́льные ко́пи** таш көмүр кени.

КОПІ́ЛКА ж. копилка (акча салып жыйноо үчүн арналган кичине куту).

КОПІ́РКА ж. разг. см. копировальный (копировальная бума́га).

КОПИ́РОВА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое: **копировальная бума́га** көчүргүч кагаз.

КОПИ́РОВА́ЛЬЩИК м. см. копи́ровщик.

КОПИ́РОВА́ЛЬЩИЦА женск. р. к копи́ровальщик.

КОПІ́РОВАНИЕ ср. 1. копиясын түшүрүү, копиясын көчүрүү; 2. перен. тууроо (башкаларды тууроо, бирөө эмне кылса, ошону иштөө).

КОПІ́РОВАТЬ несов. 1. что копиясын түшүрүү, копиясын көчүрүү; 2. кого-что, перен. тууроо (башкаларды тууроо, бирөө эмне кылса, ошону кылуу); **де́ти лю́бят копи́ровать** взро́слых балдар чоңдорду туураганды жакшы көрөт.

КОПИ́РОВЩИК м. копи́ровщик (бир нерсенин копиясын түшүрүүчү, көчүрүүчү адам).

КОПИ́РОВЩИЦА женск. р. к копи́ровщик.

КОПІ́ТЬ несов. что жыйноо, чогултуу, чогултуп алуу.

КО́ПИЯ ж. 1. копия (көчүрмө); **ко́пия карти́ны** картинанын копиясы; **заве́рить ко́пию** копиясын бекитүү; 2. перен. эң окшош; союп каптагандай; куюп койгондой окшош; **сын — ко́пия отца́** уулу — атасына союп каптагандай окшош.

КО́ПКА ж. казуу; **ко́пка свё́клы** кызылча казуу.

КОПНА́ ж. чөмөлө; **копна́ во́лос** перен. үрпөйгөн калың чач.

КОПНЁ́НИЕ ср. чөмөлөлөө; **копнё́ние се́на** чөптү чөмөлөлөө.

КОПНІ́ТЕЛЬ м. с.-х. (чөптү) чөмөлөлөөчү машина.

КОПНІ́ТЬ несов. что чөмөлөлөө, чөмөлө салуу; **копнить со́лому** саманды чөмөлөлөө.

КОПНУ́ТЬ однокр. казуу.

КОПОТЛІ́ВЫЙ, ая, -ое разг. 1. (медлительный) кыбыр, кыбырап иштей берген; **копотлі́вый рабо́тник** кыбыр кызматкер; 2. (требу́ющий хло́пот) убаралуу, убарасы көп; **копотли́вая рабо́та** убарасы көп жумуш.

КОПО́ТЬ ж. ыш, көө.

КОПОШИ́ТЬСЯ несов. 1. (о насеко́мых) кыжылдап (бы́жылдап, толуп) жатуу, быкбырдай кайноо (мис. ку́мурска); 2. перен. кыбыроо, кыбырап иштөө.

КО́ПРА ж. копра (ко́кос жа́ңагынын данеги; андан май чыгарылат).

КОПТЁ́ТЬ несов. разг. см. **ко́рпётъ**.

КОПТІ́ЛКА ж. разг. шайтан чырак (ишшесиз күйө турган кичине чырак).

КОПТІ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое: **копті́льный заво́д** ыштоочу завод.

КОПТІ́ЛЬНЯ ж. эт, балык ыштоочу көп чоң эмес ишкана.

КОПТИ́ТЬ несов. 1. (испус́кать ко́потъ) түтөө (мис. ла́мпа); 2. что (мясо, ры́бу) ыштап сүрсүтүү; 3. что (ко́жу) ыштоо; ☆ **небо́ копті́ть** разг. бекерге күн өткөрүү, бекер эле жүрө берүү.

КОПУЛІ́РОВАТЬ сов. и несов. что, с.-х. кыймалап улоо, кыйыштыруу (мис. алма жыгачын).

КОПУЛІ́РОВКА ж. с.-х. кыймалап улоо, кыйыштыруу (мис. жемиш жыгачын).

КОПУ́Н м. разг. кыбыр адам.

КОПУ́ША м. и ж. см. **копун**.

КОПЧЁ́НИЕ ср. 1. (мяса, ры́бы) ыштап сүрсүтүү; 2. (ко́жи) ыштоо.

КОПЧЁ́НОСТИ только мн. сүрсүтүлгөн нерселер, ышка сүрсүгөн тамак-аштар (эт, балык).

КОПЧЁ́НЫЙ, ая, -ое 1. (о мясе, ры́бе) ыштап сүрсүтүлгөн; 2. (о ко́же) ышталган.

КО́ПЧИК м. анат. куймулчак.

КО́ПЧИКОВЫЙ, ая, -ое **копчик-ке т.**; **ко́пчикова́я ко́сть** куймулчак сөөк.

КОПЧУ́ШКА ж. разг. сүрсүтүлгөн кичине балык.

КОПЫ́ТНЫЙ, ая, -ое 1. туяктуу, туягы бар; 2. **копы́тные** мн. (ед. **копы́тное** ср.) зоол. туяктуулар, туягы барлар (туяктуу жа́ныбарлар).

КОПЫ́ТО ср. туяк; **парное копы́то** ача туяк; **кругло́е копы́то** ай туяк.

КОПЫ́ТЦЕ ср. уменьш. от **копы́то** туякча, кичинекей туяк.

КОПЬЕВІ́ДНЫЙ, ая, -ое бот. найза сыяктуу, найза формалуу (жа́лбырак).

КОПЬЕНО́СЕЦ м. ист. найзалуу, найзакер.

КОПЬЁ́ ср. найза; **копья лома́ть** жаакташуу, жаакташып айтышуу.

КОРА́ ж. 1. кабык; **ко́ра берё́зы** кайыңдын кабыгы; 2. (напр. ле́дяная, земная) кыртыш; **земная ко́ра** жер кыртышы; 3. анат. кап, сырты (мис. мээни).

КОРАБЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **корабле́-га т.**; кемелик; **корабё́льный лес** кеме курууга жумшала турган узун, түз жыгачтар.

КОРАБЛЕВОЖДЕНИЕ *ср.* кеме айдоо окуусу, кеме-ни жүргүзүү илими.

КОРАБЛЕКРУШЕНИЕ *ср.* кеменин кыйрап (чөгүп) кетиши.

КОРАБЛЕСТРОЕНИЕ *ср.* кеме куруу, кеме жасоо.

КОРАБЛЕСТРОИТЕЛЬ *м.* кеме куруу жагынан специалист.

КОРАБЛЕСТРОИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **кораблестроение**-ге *т.*

КОРАБЛИК *м.* *уменьш. от* **корабль** кемече, кичинекей кеме.

КОРАБЛЬ *м.* кеме; **линейный корабль** линейный кеме; **воздушный корабль** аба кемеси; **счесть свой корабль** өз кемелерин өрттөп жиберүү (эскиликтен такыр кол үзүп, жаңы жолго түшүү).

КОРАЛЛ *м.* 1. зоол. коралл (деңизде жашоочу жаныбарлардын бир түрү); 2. (камень) шуру, маржан.

КОРАЛЛОВЫЙ, ая, -ое 1. **коралл-га т.**; **коралловый остров** коралл аралы; **коралловое ожерелье** шуру мончок; 2. *перен.* шуруга окшош, шуру сыяктуу, маржанга окшош, маржан сыяктуу; 3. (о цвете) шуру (маржан) түстүү, кызыл; **коралловые губы** кызыл (маржан түстүү) эриндер.

КОРАН *м. рел.* куран (мусулмандардын диний китеп).

КОРВЕТ *м. мор.* корвет (1. *уст.* байыркы үч мачталуу согуштук кеме; 2. кароолчу жеңил согуштук кеме).

КОРДА *жс.* корда (атты байлап коюп, тегерете айдай турган узун чылбыр, аркан).

КОРДЕБАЛЕТ *м. театр.* кордебалет (группалык танецтерди аткаруучу, балеттик артисттер).

КОРДОН *м. воен.* кордон (чек араны коруучу, сактап туруучу отряд).

КОРДОННЫЙ, ая, -ое **кордон-го т.**; кордондук.

КОРЕВОЙ, ая, -ое **корь-го т.**

КОРЕЕЦ *м.* кореец, корейлык.

КОРЕЙКА *жс.* музоонун (чочконун) төшү.

КОРЕЙЦЫ *мн.* кореецтер, корейлыктар.

КОРЕНАСТЫЙ, ая, -ое 1. (о дереве) чоң мыкты тамырдуу (жыгач); 2. (о человеке) бакжагай (адам).

КОРЕНИТЬСЯ *несов. в чѐм* негизденүү, келип чыгуу, сиңип калуу; **суевѣрия кореняется в невежестве** ырым-жырымга ишенүүчүлүк наадандыктан келип чыгат.

КОРЕННИК *м.* ортого чегилген ат.

КОРЕННОЙ, ая, -ое 1. (исконный, постоянный) негизги, илгертеден берки, жергиликтүү; **коренной житель** жергиликтүү адам; 2. (существенный) баштан-аяк, негизги, эң маанилүү; **коренное изменение** баштан-аяк өзгөрүү, негизги өзгөрүү; **коренной вопрос** негизги маселе; **коренные зубы** азуу тиштер; **коренная лошадь** *см.* коренник.

КОРЕНЬ *м.* 1. (растений) тамыр (өсүмдүктөрдүн); **вырвать с корнем** 1) тамыры менен кошо жулуу (сууруу); 2) *перен.* түп-тамырынан бери соолтуу (курутуу), таптакыр жок кылуу; **пустить корни** 1) тамыр алуу, тамыр жаюу; 2) *перен.* бекем орношуп алуу, тамыр жаюу; 2. (зуба) түп, дүмүрчөк; **корень зуба** тиштин дүмүрчөгү; 3. (волос, ногтей) түп (*мис. чачтын, тырмактын*); 4. *перен.* негиз, себеп; **докопаться до корня** негизине жетүү, себебин билүү; 5. *лингв.* уңгу (сөздүн уңгусу); 6. *мат.* тамыр; **квадратный корень** квадраттык тамыр; **на корню** орула элек, чабыла элек, өсүп турган (*мис. эгин*); **в**

корне такыр, түк, дегеле; **в корне неправильно** такыр туура эмес; **покраснеть до корней волос** кулагына чейин кызаруу; **корень зла** жамандыктын негизги себеби.

КОРЕНЬЯ *только мн.* тамыры жемиш кээ бир өсүмдүк төрдүн тамырлары.

КОРЕШОК *м.* 1. *уменьш. от* **корень** 1 тамырча, кичинекей тамыр; 2. *уменьш. от* **корень** 2 түп, дүмүрчөк (*мис. тиштин*); 3. (в книге) түп (*китепте, дептерде ж.б.*); 4. дүмүрчөк (*квитанцияда ж.б.*).

КОРЕЯНКА *женск. р. к* **кореец**; корейка.

КОРЕЖИТЬ *несов. разг.* 1. *что* куруштуруу, чүрүштүрүү (*мис. күн чылгый терини*); 2. *безл. кого-что* куруштуруу (*мис. бүткөн бойду*); **его всего корёжит** анын бүткөн боюн куруштуруп турат; 3. *кого-что, перен.* кыжырды келтирүү, жийиркентүү.

КОРЕЖИТЬСЯ *несов. разг.* 1. курушуу, чүрүшүү; **сыромятная кожа от солнца корёжится** чылгый тери күндөн курушат; 2. (*напр. от боли*) куушурулуу, курушуу (*мис. оорудан*).

КОРЖ *м. обл.* нандын бир түрү.

КОРЖИК *м. см.* **корж**.

КОРЗИНА *жс.* корзина, корзинке.

КОРЗИНКА *жс. разг. см.* **корзина**.

КОРИДОР *м.* коридор.

КОРИДОРНЫЙ, ая, -ое 1. **коридор-го т.**; **коридорная дверь** коридор эшиги; 2. *в знач. суц. м.* коридорный (*гостиницада* – бир катар номерди тейлеп туруучу адам).

КОРИНКА *жс.* данексиз кичинекей майда кишмиш.

КОРИТЬ *несов. кого, разг.* кекетүү, колко кылып кекетүү, жемелеп урушуу.

КОРИФЕЙ *м.* корифей (1. *ист.* байыркы грек трагедиясында хор жетекчиси; 2. *перен.* илимдин же искусствонун эң көрүнүктүү ишмери).

КОРИЦА *жс.* корица (кээ бир тропиктик жыгачтын кургатылган жыпар жыттуу кабыгы; бул – татым учун колдонулат).

коричневый, ая, -ое күрөң.

КОРКА *жс.* 1. (кожура) кабык (жемиштин); 2. (хлеба) кыртыш, сырт (*нандын ж.б.*); 3. (*напр. на ране*) карт (*мис. жаранын*); **прочитать книгу от корки до корки** разг. китепти баштан-аяк (бүт) окуп чыгуу.

КОРКОВЫЙ, ая, -ое: **корковый слой мозга** мээнин кабыгы, үстүңкү бети.

КОРМ *м.* тоют (*малдын, айбандын*); **сочные корма** чыктуу тоюттар.

КОРМА *жс. мор.* кеменин арткы бөлүгү.

КОРМЁЖКА *жс. разг.* тоюттандыруу, тоюттануу, тоют берүү, жем берүү, оттоо.

КОРМИЛЕЦ *м.* багуучу (*иштеп азык табуучу, үй-бүлөнү багуучу адам*).

КОРМИЛИЦА *жс.* 1. (для грудного ребёнка) эмчек эне (*башка бирөөнүн баласын эмизген аял*); 2. *женск. р. к* **кормилец**.

КОРМИЛО *ср.*: **стоять у кормила правления** башкарып туруу, бийлеп туруу, эки тизгин бир чылбыр колдо болуу.

КОРМИТЬ *несов. кого* 1. (*питать*) тамактандыруу, тойгузуу, тамак берүү, ичирип жедирүү; эмизүү (*грудью*); 2. (*давать корм*) тоюттандыруу, тоюндуруу, тоют берүү, жем берүү (*айбанга*); 3. *перен. (содержать)* багуу, тоюттандыруу, тамактандыруу, азыктандыруу, азык таап

берүү; **кормить всю семью** бүт үй-бүлөнү багуу; **кормить обещаниями** разг. тил эмизүү; **соловья баснями не кормят** посл. куру аякка бата жүрбөйт; булбулга жомок аш болбойт.

КОРМИТЬСЯ несов. 1. (получать питание, корм) тоюттануу, оттоо; тамак ичүү, тоюнуу, тамактануу, азыктануу; 2. чем, перен. (жить чем-л.) жан багуу; оокат кылуу; **кормиться своим трудом** өз эмгеги менен оокат кылуу; 3. страд. к кормить.

КОРМЛЕНИЕ ср. 1. (животных) тоюттандыруу, тоют берүү, жем берүү (айбанга); 2. тамактандыруу, тойгузуу, тамак берүү, багуу; эмизүү (грудью).

КОРМОВОЙ I, ая, -ое: **кормовые травы** тоют чөптөр; **кормовая база** тоют базасы.

КОРМОВОЙ II, ая, -ое мор. кеменин арткы бөлүгүндөгү; **кормовое весло** кеменин арткы бөлүгүндөгү калак; **кормовой ветер** кеменин арт жагынан соккон шамал.

КОРМОДОБЫВАНИЕ ср. тоют даярдоо, тоют камдоо (малга).

КОРМОПРИГОТОВЛЕНИЕ ср. тоют камдоо, тоют даярдоо.

КОРМУШКА жс. 1. с.-х. акыр (мал үчүн); 2. перен. разг. карынды кампыйтуунун булагы.

КОРМЧИЙ м. 1. уст. кемеде руль кармоочу адам; 2. перен. жетекчи, шыктандырып туруучу адам.

КОРНАТЬ несов. кого-что, разг. тыкыс кыркуу, түбүнө чейин жаман кыркуу, жаман алдыруу (мис. чачты).

КОРНЕВИДНЫЙ, ая, -ое тамыр сыяктуу, тамырга окшош.

КОРНЕВИЩЕ ср. бот. 1. (подземный стебель) тамыр сабак (көп жылдык өсүмдүктөрдүн тамыр менен бирге жердин астына кирип турган сабагы); 2. (основной корень) жыгачтын негизги тамыры, жерден сыртка чыгып турган жоон тамыр, чоң тамыр.

КОРНЕВОЙ, ая, -ое **корень** 1, 2, 3, 5-ке т.; **корневая часть слова** лингв. сөздүн уңгу бөлүгү; **корневые ответы** тамырдын тармактары.

КОРНЕЕД м. тамыр кемиргич (кызылчанын зыянкечинин бир түрү).

КОРНЕНОЖКА жс. зоол. **корненожка** (бир клеткалуу жаныбарлардын бир түрү; булар денесиндеги урчуктар менен кыймылдашат).

КОРНЕПЛОД м. тамыр жемиш (тамыры жемиши өсүмдүк; мис. кызылча, сабиз жс.б.).

КОРНЕРЁЗКА жс. малга тоют боло турган картөшкө, кызылча сыяктуу нерселерди тууроочу машина.

КОРНЁТ I м. корнет (үйлөмө музыкалык инструменттин бир түрү).

КОРНЁТ II м. воен. уст. корнет (падышалык армияда – аттуу аскерде биринчи офицердик чин).

КОРНИШОН м. корнишон (уксуска чыланып ачылган майда бадыраң).

КОРНОУХИЙ, ая, -ое разг. чунак кулак (мис. ит).

КОРОБ м. себет; **целый короб** разг. абдан көп, эң көп; **наговорить с три короба** разг. болор-болбос сөздү көп айтуу.

КОРОБЕЙНИК м. уст. кыдырмачы соодагер.

КОРОБИТЬ несов. 1. что (кривить) иймейтүү, ийрейтүү, чойройтуу, майрыйтуу, майыштыруу; 2. кого, перен. разг. жийиркентүү, кыжырды келтирүү; **меня коробит от его грубости** анын оройлугу (одонолузу) мени жийиркентет.

КОРОБИТЬСЯ несов. иймейтүү, ийрейтүү, майрыноу, майышуу; **доски коробятся от сырости** тактайлар нымдуулуктан ийрейип калышат.

КОРОБКА ж. коробка, куту; **коробка спичек** бир куту ширеңке; **черепная коробка** анат. мээ кутусу; **коробка передач** авт. кыймыл берүү коробкасы.

КОРОБОК м. 1. уменьш. от **короб** себетче; 2. кичинекей коробка, кутуча.

КОРОБОЧКА жс. 1. уменьш. от **коробка** кичинекей коробка, кутуча; 2. бот. **гозо** (хлопка); кутуча (өсүмдүктүн урук байлаган башынын кутусу; мис. апииймдин башы же пахтанын гозосу).

КОРОВА жс. уй; **дойная корова** саан уй; **бодливая корова** сүзөөнөк уй.

КОРОВИЙ, бя, -ье **корова-га** т.; **коровье молоко** уйдун сүтү.

КОРОВКА жс. уменьш. от **корова** уй; **бóжья коровка** зоол. эл кайда көчөт (коңуз).

КОРОВНИК м. уйкана, уй короо.

КОРОВНИЦА жс. уйду багуучу аял.

КОВРЯК м. бот. аюу кулак (өсүмдүк).

КОРОЁД м. зоол. кабык жегич (жыгачтын кабыгын да жана чуңкурунда жашоочу зыянкеч коңуз).

КОРОЛЕВА жс. королева (1. кээ бир мамлекеттерде – жеке башкаруучу аялдын титулу; 2. королдун аялы).

КОРОЛЕВИЧ м. королдун уулу.

КОРОЛЕВНА жс. королдун кызы.

КОРОЛЕВСКИЙ, ая, -ое **король** 1-ге т.; **королевский дворец** падыша сарайы.

КОРОЛЕВСТВО ср. королевство, падышалык (жогорку бийлиги королго, падышага тийиштүү болгон мамлекет).

КОРОЛЁК м. королёк (1. зоол. чымчыктын бир түрү; 2. бот. апельсиндин бир сорту).

КОРОЛЬ м. 1. король, падыша; 2. найза (карта ойунда); **бубновый король** момундун найзасы; 3. шахм. король.

КОРОМЫСЛО ср. суу көтөргүч, суу илгич, апкич; **дым коромыслом** разг. уу-чуу, кыжы-кужу, чак-челекей, баш аламан.

КОРОНА жс. 1. таажы (падышанын); 2. перен. падыша бийлиги; **борьба за корону** падыша бийлиги үчүн күрөшүү; **солнечная корона** астр. күндүн таажысы.

КОРОНАЦИЯ жс. коронация (такка отуруу, таажы кийүүнүн чиркөөлүк шаан-шөкөтү).

КОРОНКА жс. 1. анат. тиш кабы; 2. (зуба) коронка (бузулган тишке кийгизип коё турган, дат баспас металлдан жасалган кеп).

КОРОННЫЙ, ая, -ое **корона-га** т.; **корона роль театр** негизги (мыкты, башкы) роль.

КОРОНОВАНИЕ ср. см. **коронация**.

КОРОНОВАННЫЙ, ая, -ое таажыдар.

КОРОНОВАТЬ сов. и несов. кого жаңыдан падыша кылып, таажы кийгизип, такка отургузуу.

КОРОНОВАТЬСЯ сов. и несов., жаңыдан падыша кылып, таажы кийгизилип, такка отургузулуу.

КОРОСТА жс. мед. ириндүү карт, ириндүү жара.

КОРОСТЕЛЬ м. зоол. тартар (куш).

КОРОТАТЬ несов. что, разг. күн кечкиртүү, убакыт өткөрүү; **коротать свой век или коротать жизнь** эптеп-септеп күн өткөрүү.

КОРО́ТКИЙ, ая, -ое кыска; **корóткая волна́** радио кыска толкун; **короткое замыка́ние** см. замыкание; **быть в коротких отношениях или быть на корóткой ноге с кем-л.** бирөө менен ылымы жакын болуу; **корóткая распра́ва** созуп турбай эле жазасын берүү; **корóткая па́мять** унутчаактык.

КО́РОТКО нареч. **1.** (вкратце) кыскача; **кóротко говоря** кыскача айтканда; **кóротко и я́сно** кыска жана ачык; **2.** (близко) жакын; **быть кóротко знако́мым с кем-л.** бирөө менен жакын тааныш болуу.

КОРОТКОВО́ЛНОВЫЙ, ая, -ое радио кыска толкундуу (кыска толкунга бериле турган радио).

КОРОТКОВОЛÓСЫЙ, ая, -ое кыска чачтуу, кыска кылдуу.

КОРОТКОМЕТРА́ЖНЫЙ, ая, -ое кыска метраждуу (кыска ленталуу); **короткометра́жный фильм** кыска метраждуу фильм.

КОРОТКОНО́ГИЙ, ая, -ое кыска аяктуу, аягы кыска, кыска буттуу, буту кыска.

КОРОТКОФО́КУСНЫЙ, ая, -ое физ. кыска фокустуу; **короткофо́кусный объеќтив** кыска фокустуу объектив.

КОРОТКОХВО́СТЫЙ, ая, -ое кыска куйруктуу, куйругу кыска.

КОРОТКОШЕ́ИЙ, ая, -ее кыска моюндуу, мойну кыска.

КОРОТКОШЕ́РСТЫЙ, ая, -ое кыска жүндүү, жүнү кыска.

КОРОТЫ́Ш м. разг. корто, кортогой, бакене.

КОРОТЫ́ШКА м. и жс. см. **короты́ш**.

КОРО́ЧЕ сравн. ст. от прил. **корóткий** и нареч. коротко кыскараак, кыскача; **корóче говоря** ошентип, кыскача айтканда; бир сөз менен айтканда.

КО́РОЧКА жс. уменьш. от **кóрка 1** кабыкча, кичинекей (жука) кабык.

КОРПЕ́ТЬ несов. над чем, за чем, разг. кыбырап тынбай иштөө, баш көтөрдөй иштөө.

КО́РПИЯ жс. уст. корпия (чүпүрөктүн жулуп алынган жиптери; мурунку кезде кебездин ордуна жумшалган).

КОРПОРАТИ́ВНЫЙ, ая, -ое **корпорация-га** т.

КОРПОРА́ЦИЯ жс. корпорация (көбүнчө кесиптештик таламдар негизинде түзүлгөн союз, бирикме, коом).

КО́РПУС м. **1.** (туловище) корпус (адамдын, айбандын денеси, тула бою); **2.** мор. (остов) корпус (кеменин, пароходдун тулкусу); **3.** (здание) корпус (айрым турган имарат, үй); **фабри́чный ко́рпус** фабрика корпусу; **4.** воен. корпус (ири согуштук бирикме); **кавалерийский ко́рпус** кавалериялык корпус; **5.** тех. куту; **ко́рпус карма́нных часо́в** чөнтөк сааттын кутусу; **6.** ист. корпус (революцияга чейинки Россияда – кээ бир согуштук училищенин наамы); **каде́тский ко́рпус** кадет корпусу; **7.** полигр. корпус (орто чоңдуктагы шрифт, арип); **8.** офиц. корпус; **дипломатический корпус** дипломатиялык корпус (бир өкмөттүн алдындагы чет элдик посольстволордун жэгорку кызмат адамдары).

КО́РПУСНЫЙ, ая, -ое **корпус 4-кө** т.; **ко́рпусный командир** корпус командири.

КОРРЕКТИ́В м. корректив (бир нерсеге чекене өзгөртүү киргизе турган түзөтүү); **вне́сти корреќтивы** корректив киргизүү.

КОРРЕКТИ́РОВАНИЕ ср. **1.** (чтение корректуры) корректура окуу; **2.** воен. коррективдөө, корректив берүү, корректив киргизүү.

КОРРЕКТИ́РОВАТЬ несов. что **1.** (читать корректуру) корректура окуу; **корректи́ровать статью́** макаланын корректурасын окуу; **2.** воен. коррективдөө, корректив берүү, корректив киргизүү (түзөтүүлөр киргизүү, корректив кылуу; октун, снаряддын туура, так тийишин белгилөө, көрсөтүү).

КОРРЕКТИ́РОВЩИК м. воен. корректировщик (октун, снаряддын туура, так тийишин белгилеп туруучу).

КОРРЕ́КТНОСТЬ жс. сыпайылык, сылыктык.

КОРРЕ́КТНЫЙ, ая, -ое сыпайы, сылык.

корректор м. корректор (корректураны окуп, терүүдөн кеткен катаны түзөтүүчү кызматкер).

КОРРЕ́КТОРСКИЙ, ая, -ое **корректор-го** т.; корректордук; **корре́кторская оши́бка** корректордон кеткен ката.

КОРРЕКТУ́РА жс. **1.** корректура (типографияда терүүдөн кеткен каталарды оңдоо, түзөтүү); **2.** корректура (ичинде болгон катасын түзөтүү үчүн кагазга басылып алынган текст); **чита́ть корректу́ру** корректура окуу.

КОРРЕКТУ́РНЫЙ, ая, -ое **корректур-га** т.; корректуралык; **корректу́рная рабо́та** корректура иши; **корре́ктурные знаки** корректура белгилери.

КОРРЕ́КЦИЯ жс. коррекция (көздүн бузулушун көз айнек менен түзөө).

КОРРЕЛЯТИ́ВНЫЙ, ая, -ое **корреляция-га** т.; коррелятивдүү (туура келүүчү, дал келүүчү; өз ара байланыштуу); **корреляти́вные понятия́** коррелятивдүү түшүнүктөр.

КОРРЕЛЯ́ТЫ мн. филос. корреляттар (бир-бирине туура келген түшүнүктөр).

КОРРЕЛЯ́ЦИЯ жс. филос. корреляция (бир-бири менен салыштырылган түшүнүктөрдүн өз ара байланышы; бир-бирине көз каранды болгон кубулуштардын өз ара байланышы).

КОРРЕСПОНДЭ́НТ м. **1.** корреспондент, кабарчы (газетанын же журналдын кабарчысы – жер-жерлерден кабар жиберип туруучу кызматкери); **корреспондэ́нт газе́ты** газетанын корреспондент; **специ́альный корреспондэ́нт** атайын кабарчы; **2.** (переписывающий с кем-л.) корреспондент (бирөө менен дайыма же көпкө чейин кат жазышып жүргөн адам); **член-корреспондэ́нт Акаде́мии нау́к СССР СССР** Илимдер Академиясынын мүчө-корреспонденти.

КОРРЕСПОНДЭ́НТСКИЙ, ая, -ое **корреспондент-ке** т.; корреспонденттик.

КОРРЕСПОНДЭ́НЦИЯ жс. корреспонденция (**1.** жер-жерлерден жиберилип, газета же журналга басылып чыккан кабар; **2.** собир. почта аркылуу жиберилген газета, журнал, кат сыяктуу нерселердин. жыйындысы; **3.** айрым адамдар же мекемелер ортосундагы кагаз жазышуулар).

КОРРЕСПОНДИ́РОВАТЬ несов. корреспонденция жиберүү, кабар жиберүү (газетага, журналга).

КОРРОЗИ́ЙНЫЙ, ая, -ое **коррозия-га** т.

КОРРО́ЗИЯ коррозия (**1.** мед. жаранын пайда болушунан же күйдүргүч заттын таасиринен дене тканынын бузулушу; **2.** геол. суунун, абанын таасири астында тоо тектеринин кыйрашы, талкаланышы; **3.** хим. металлдардын химиялык себептерден бузулушу).

КОРРУПЦИЯ *жс.* коррупция (*парага, акчага сатылуучулук; капиталисттик өлкөлөрдө – коомдук жана саясий ишмерлерди, мамлекеттик чиновниктерди жана кызмат адамдарын пара берип сатып алуучулук жана алардын парага, акчага сатылып кетүүчүлүгү*).

КОРСАЖ *м.* корсаж (**1.** аялдын көйнөгүнүн көкүрөк жагы; **2.** юбканын жазы куру).

КОРСАК *м.* (род лисицы) карсак.

КОРСАР *м. ист.* корсар (*деңиз каракчысы*).

КОРСЕТ *м.* корсет (**1.** көөдөндү сындуу кылуу үчүн кийилүүчү кеп; **2.** мед. кыйшык көөдөндү түз кылуу үчүн же ого бетер кыйшайып кетпес үчүн кийилүүчү кеп).

КОРТ *м. спорт.* корт (*теннис ойнолуучу аянтча*).

КОРТЕЖ *м. уст.* шаан-шөкөттүү жүрүш, кубанычтуу жүрүш (*мис. кыз бергенде, келин алганда*).

КОРТИК *м.* кортик (*согуш деңиз офицерлеринин жана лётчиктердин ичке канжары*).

КОРТОЧКИ *только мн.: сидеть на корточках* чөк түшүп олтуруу; *опуститься на корточки* чочоюп отуруу.

КОРУНД *м. мин.* корунд (*катуу минералдын бир түрү*).

КОРЧАГА *жс. обл.* чоң карапа кумура.

КОРЧЕВАНИЕ *ср.* жыгачтын дүмүрүн жерден казып чыгаруу (*жүлүп таштоо*).

КОРЧЕВАТЬ *несов. что* жыгачтын дүмүрүн жерден казып чыгаруу (*жүлүп таштоо*).

КОРЧИ *мн. (ед. корча жс.)* тарамыш карышуу, тамыр карышуу.

КОРЧИТЬ *несов. кого-что 1. безл.* тырыштырып карыштыруу; **2. перен. разг.** ...көрсөтүү, ...синүү, -ып калуу; *корчить из себя знатока* билимдүүсүнүү, өзүн билимдүү кылып көрсөтүү; *✧ корчить рожки или корчить гримасы или корчить мйну разг.* бетти-башты жыйруу, бетти-башты бырыштыруу.

КОРЧИТЬСЯ *несов.* жыйрылып тырышуу; *корчиться от боли* ооруга чыдабай жыйрылып тырышуу.

КОРЧМА *жс. уст.* корчма (*Белоруссияда, Украинада – ичкилиги да бар бекет, саран*).

КОРШУН *м.* айры куйрук (*куш*).

КОРЫСТНЫЙ, ая, -ое **1.** керт башынын пайдасын ойлогон; **2. см.** *корыстолюбивый*.

КОРЫСТОЛЮБИВЫЙ, ая, -ое ач көз, дүйнөкор, дүйнөгө көзү тойбогон.

КОРЫСТОЛЮБИЕ *ср.* ач көздүүлүк, дүйнөкордук.

КОРЫСТЬ *жс. разг. 1. (выгода)* керт баш үчүн материалдык пайда; **2. см.** *корыстолюбие*.

КОРЫТО *ср.* тепши, дагара; *остаться у разбитого корыта* погов. баягы эле таз кейпин кийип калуу.

КОРЫТЦЕ *ср.* уменьш. от *корыто* тепшиче, кичине тепши, кичине дагара.

КОРЬ *жс. мед.* кызылча (*балдардын жугуштуу оорусу*).

КОРЬЁ *ср.* жылачтан сыйрылган кабык.

КОРЮШКА *жс.* корюшка (*деңиздеги майда балыктын бир түрү*).

КОРЯВЫЙ, ая, -ое **1. разг. (искривлённый)** одур-будур, ийри-муйру; **2. обл. (рыбой)** чаар (*мис. бет*); **3. перен. разг.** кооз эмес, олдоксон, одоно (*мис. стиль*).

КОРЯГА *жс.* сууга чөккөн бутактуу жыгач.

КОРЯК *м.* коряк.

КОРЯКИ *мн.* коряктар.

КОРЯКСКИЙ, ая, -ое *коряк-ка т.*; *корякский язык* коряк тили.

КОСА́ I *жс.* өрүлгөн чач; *заплести две косы́* чачты эки өрүм кылып өрүү.

КОСА́ II *жс. с.-х. чалгы; ✧ нашла́ коса́ на камень* погов. тумшугу ташка тийди; тишине таш тийди.

КОСА́ III *жс. геогр.* деңиздин (көлдүн) жээгиндеги сүйрү саян жер.

КОСА́РЬ I *м. см.* *косец*.

КОСА́РЬ II *м.* (нож) бычак, чоң бычак, кыңырак.

КОСА́Ч *м.* (*тетерев*) каракурдун корозу.

КОСВЕННО *нареч.* жандатып, бир жагышан; *косвенно наме́кнуть* жандатып четин чыгарып айтуу; *это распоря́жение косвенно касается и нас* бул буйрук бир жагынан бизге да тиешелүү.

КОСВЕННЫЙ, ая, -ое кыйыр, кайчылаш; *косвенный налог* эк. кыйыр налог; *косвенный вопро́с грам.* кыйыр суроо.

КОСЕКАНС *м. мат.* косеканс (*тригонометрияда кошумча бурчтун секансы*).

КОСЕ́Ц *м.* чөптү, эгинди чабуучу адам.

КОСИ́ЛКА *жс.* косилка (*чөп чабуучу машина*).

КОСИНУС *м. мат.* косинус (*тригонометрияда кошумча бурчтун синусу*).

КОСИ́ТЬ I *несов. 1. что, с.-х.* чөп (эгин) чабуу; **2. перен. (об эпидемии)** кыйратуу, кырып кетүү (*мис. жугуштуу оору*).

КОСИ́ТЬ II *несов. 1. что, чем (делать кривым)* кыйшайтуу, чалырайттуу; *косить глазами́* көздүн кыйыгы менен кароо; **2. (быть косым)** кыйшаюу, чалыраюу; *у него́ глаза́ небольшо́го кося́т* анын көзү бир аз кыйшык, анын көзү бир аз чалыр, анын көзүнүн бир аз чалыры бар.

КОСИ́ТЬСЯ *несов. 1. (косо смотреть)* кыйгач кароо; **2. перен. (неодобрительно относиться) чалыраюу (*жактырбоо*).**

КОСИ́ЦА *жс.* өрүлгөн чач.

КОСИ́ЧКА *жс.* уменьш.-ласк. от *коса́ I* кичинекей өрүлгөн чач, саамай.

КОСМА́ТЫЙ, ая, -ое **1. (с длинной густой шерстью)** жүндүү, саксайган, барак; **2. (о волосах)** уйпаланган, саксайган (*чач же кыл*).

КОСМЕ́ТИКА **1.** косметика (*денени, бетти жасалма түрдө кооздоо*); *лече́бная косме́тика* дарылоо косметикасы; *кабине́т косме́тики* косметика кабинети; **2. собир.** косметика (*ушундай кооздоого керектүү заттар, нерселер: бет май, упа-эндик жс.б.*).

КОСМЕТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *косметика-га т.*; косметикалык; *космети́ческие сре́дства* косметикалык заттар (*бет май, упа-эндик жс.б.*).

КОСМИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *космос-ко т.*; космостук; *косми́ческие лучи́* космостук нурлар (*ааламдан бизге түшүүчү айрыкча нурлар*).

КОСМОГОНИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое космогониялык; *космогоническая гипотеза* космогониялык гипотеза.

КОСМОГО́НИЯ *жс.* космогония (*дүйнөнүн, ааламдын, айрыкча күн системасынын жаратылышы жөнүн-дөгү илим*).

КОСМОГРА́ФИЯ *жс.* космография (*астрономия жана физикалык география тууралу жалпы маалымат*).

КОСМОЛО́ГИЯ *жс. филос.* космология (*бүткүл дүйнө, ааламдын түзүлүшү тууралу илим*).

КОСМОПОЛИ́Т *м.* космополит.

КОСМОПОЛИТИ́ЗМ *м.* космополитизм.

КОСМОПОЛИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое космополи-
тизм-ге т.; космополиттик.

КОСМОС м. филос. бүт дүйнө, аалам.

КОСМЫ мн. прост. саксайган чач (аялдын чачы).

КОСНЁТЬ несов. 1. в чём өзгөрдөө, бир жерде катып калуу, көнгөн нерсени жактоо, эч бир жаңылыкты кабыл кылбоо, эскиликти бекем кармоо; 2. (терять гибкость) колдоюп калуу; **язык коснёт** тил колдоёт.

КОСНОСТЬ жс. жаңы нерсени кабыл албоочулук, эскиликти бекем кармоочулук; акыл эс, үрп-адат жагынан бир жерде каткандык.

КОСНОЯЗЫЧИЕ ср. сакоолук, кекечтик.

КОСНОЯЗЫЧНЫЙ, ая, -ое сакоо, кекеч.

КОСНУТЬСЯ сов. см. касаться.

КОСНЫЙ, ая, -ое эски бойдон катып калган, кыймылсыз, жаңылыктарды кабыл кылуу ийкеминен ажыраган.

КОСО нареч. 1. кыйшык, кыйшайып, кыйшайтып; 2. перен. (недружелюбно) чалырайып; жактырбай.

КОСОБОКИЙ, ая, -ое бир жагына кыйшык.

КОСОВИЦА жс. чөп чабуу маалы, чөп чабынды кези.

КОСОВИЩЕ ср. чалгынын сабы.

КОСОВОРОТКА жс. эркектин тик жакалуу сырт көйнөгү (жакасы кыйгач топчуланат).

КОСОГЛАЗИЕ ср. кылай көздүүлүк, чалыр көздүүлүк.

КОСОГЛАЗЫЙ, ая, -ое кылай көздүү, чалыр көздүү.

КОСОГОР м. кыя (жер); жантайма.

КОСОЙ I, ая, -ое 1. (наклонный) жантай; **косые лучи** жантай түшкөн нурлар; **косой дождь** чаба жааган жамгыр; 2. (кривой) кыйшык, ийри (мис. рама); 3. (косоглазый) чалыр көздүү, кылай көздүү (адам); **косой взгляд** жактырбаган (кыңыр) көз караш; **косой угол мат.** кыйгач бурч; **косая сажень в плечах** далылуу каркайган киши.

КОСОЙ II м. разг. (заяц) коён.

КОСОЛАПЫЙ, ая, -ое 1. маймак; **косолапый медведь** маймак аюу; 2. перен. разг. (неуклюжий) копол, ийкемсиз, колдогой.

КОСОУГОЛЬНЫЙ, ая, -ое мат. кыйгач бурчтуу; **косоугольный треугольник** кыйгач бурчтуу үч бурчтук.

КОСТЕНЁТЬ несов. сенек болуп катып калуу, зыңкыйып катып калуу (мис. өлүк, үшүгөн кол).

КОСТЁЛ м. костёл (поляктардын католикттик чиркөөсү).

КОСТЁР м. костёр (жерге отун үйүп, шоолдотуп жагылган от).

КОСТИСТЫЙ, ая, -ое 1. (о рыбе и т.п.) көп сөөктүү, кылкандуу (мис. балык); 2. каржайган арык; **костистые руки** каржайган кол; сөөк кол.

КОСТЛЯВОСТЬ жс. абдан арыктык, каржайган арыктык.

КОСТЛЯВЫЙ, ая, -ое каржайган арык, сөөк, сөөгү аркайган; **костлявые руки** сөөк кол.

КОСТНЫЙ, ая, -ое **кость** 1-ге т.; сөөктүн ичиндеги, сөөктөгү; **костный туберкулёз** мед. сөөк туберкулёзу; **костный мозг** чучук.

КОСТОЁДА жс. мед. сөөк ооруп жана чирий турган оорунун бир түрү.

КОСТОПРАВ м. разг. сөөк таңгыч; чыккан же сынган сөөктү ордуна сала турган, таңа турган адам.

КОСТОЧКА жс. 1. уменьш. от **кость** 1 сөөкчө, кичинекей сөөк; 2. (плода) данек (мис. өрүктүн); 3. (на счё-

тах) эсеп чоттун тегерек жыгачы; **перемывать косточки** разг. майда-чүйдө ушак жүргүзүү.

КОСТРА жс. костра (кара куурай менен зыгырдын топону).

КОСТРЕЦ м. 1. анат. куймулчак сөөгүнүн учу; 2. (сорт мяса) жамбаш эт.

КОСТРИКА жс. обл. см. **костра**.

КОСТЫЛЬ м. 1. (палка) балдак; 2. (гвоздь) чоң мыктын бир түрү.

КОСТЬ 1. сөөк; **лучевая кость** каржиликтин укуругу; **локтевая кость** чыканак сөөгү; **рыбья кость** балык сөөгү, балык кылканы; **резьба по кости** сөөккө түшүрүлгөн оймо; 2. (игральная) сөөкчө (кумар ойунда колдонулуучу, белгилери бар, төрт кырдуу сөөкчө); **слоновая кость** пилдин сөөгү (пилдин азуусу); **промокнуть до костей** суу өтмө катардан өтүү; **пересчитать кости** разг. жанчып салуу, аябай тепкилеп салуу, көгала койдой союу; **лечь костями** согушта өлүү; **до мозга костей** см. **мозг**.

КОСТЮМ м. костюм (1. эркектин сырт кийиминин толук комплекти: бешимант, шым, желетке; 2. аялдын сырт кийими: бешимант жана юбка; 3. маскараддык же театрдык кийим).

КОСТЮМЁР м. театр. костюмер (театрда кийимди тейлөөчү адам).

КОСТЮМЁРНАЯ жс. театр. костюмерная (театрда артисттер кие турган кийим туруучу үй).

КОСТЮМИРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **костюмировать**; 2. прил. маскарад костюмун кийген; **костюмированный вечер** катышуучулары маскарад костюмун кийген зоок кечеси.

КОСТЮМИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что театрдык же маскараддык костюм кийгизүү.

КОСТЮМИРОВАТЬСЯ сов. и несов. театрдык же маскараддык костюм кийүү.

КОСТЮМНЫЙ, ая, -ое **костюм**-го т.; костюмдук; **костюмная ткань** костюмдук кездеме.

КОСТЯК м. 1. устукан-сөөк, сөөк-саак; 2. перен. негиз, уютку (мис. кадрлардын мыктысы, эң керектүүсү).

КОСТЯНИКА жс. бот. кожогат.

КОСТЯНОЙ, ая, -ое **кость** 1-ге т.; **костяная мука** сөөк уну (жер семирткичтин бир түрү); **костяной нож** сөөк бычак.

КОСТЯШКА жс. разг. 1. сөөктүн сыныгы, майда сөөк; 2. см. **косточка** 3.

КОСҮЛЯ жс. зоол. элик.

КОСЫНКА жс. косынка (башка сала турган кичине жоолук).

КОСЬБА жс. чалгы чабуу, чөп чабуу.

КОСЯК I м. (брус) кашек (эшиктин, терезенин).

КОСЯК II м. 1. (гурт кобылиц) үйүр (жылкынын); 2. (стая птиц, рыб) топ-топ болуп жүргөн канаттуулар же балык.

КОТ м. эркек мышык; **кот наплакал** разг. эң эле аз; жокко эсе.

КОТАНГЕНС м. мат. котангенс (тригонометрияда кошумча бурчтун тангенци).

КОТЕЛОК м. 1. казанча, кичине казан, жан казан; 2. (солдатский) котелок (аскерлер ысык тамак куюп ала турган кичинекей калай чака); 3. (шляпа) котелок (эркектин баш кийиминин бир түрү).

КОТЕЛЬНАЯ жс. ичинде казандар турган үй.

КОТЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *котёл-го т.*; **котельный за-вóд** казан жасоочу завод; **котельное желе́зо** казан жасала турган темир.

КОТЕ́ЛЬЩИК м. казанчы (*казан жасоочу мастер*).

КОТЕ́Л м. казан; **чугу́нный котёл** чоюн казан; **па-рово́й котёл** буу казаны; **о́бщий котёл** 1) (*питание из общей кухни*) бир казандан тамак ичүү; 2) (*совместное пользование чем-л.*) чогуу пайдалануу.

КОТЕ́НОК м. (мн. **котята**) мышыктын баласы.

КО́ТИК м. 1. *уменьш.-ласк. от кот* кичинекей эркек мышык; 2. *зоол. деңиз мышыгы (деңизде жүрүүчү сүт эмүүчү териси баалуу жаныбар)*; 3. деңиз мышыгынын териси; **воротни́к из ко́тика** деңиз мышыгынын терисинен жасалган (*тигилген*) жака.

КО́ТИКОВЫЙ, ая, -ое *котик 2, 3-кө т.*; **ко́тиковый воротни́к** деңиз мышыгынын терисинен жасалган (*тигилген*) жака.

КО́ТИРОВАТЬ сов. и несов. *что, фин.* котировкалоо (*биржада баалуу кагаздардын, чет мамлекеттик валю-талардын, товарлардын баасын, курсун белгилөө*).

КО́ТИРОВАТЬСЯ несов. 1. *фин.* котировкалануу (*биржада валютанын, баалуу кагаздардын ж.б. айла-нышы*); 2. *фин.* баалануу, баалуу деп эсептелүү; 3. *перен.* баалануу, баалуу деп эсептелүү (*коомдун көз алдында, белгилүү бир топтун көз алдында баалануу, чоң же кичи-не кадырга ээ болуу*); 4. *страд. к котировать*.

КОТИРÓВКА жс. *фин.* котировка, котировкалоо.

КОТИРÓВОЧНЫЙ, ая, -ое *котировка-га т.*

КО́ТИТЬСЯ несов. мышыктын туушу (*о кошке*); төл-дөө (*об овце*).

КОТЛÉТА жс. котлета (*эттен жасалган тамактын бир түрү*).

КОТЛОВА́Н м. котлован (*үйдүн, курулуштун негизин салуу үчүн казылган чоң чуңкур, аң*).

КОТЛОВИ́НА жс. котловина (*абдан чоң чуңкур болуп, ой болуп калган жер*).

КОТО́МКА жс. баштык, калта.

КОТО́РЫЙ, ая, -ое *мест. 1. вопрос. (по порядку)* нечен-чи, канчанчы; 2. *вопр. (какой именно)* кайсы, кайсынысы; 3. *относ. ган; дом, в кото́ром жил мой знако́мый* таанышым турган үй; 4. *неопр. разг. (не раз)* көп ирет, бир нече жолу, нечен жолу, нечен ирет; **кото́рый раз я тебе́ это говорю́** муну сага мен нече мертебе айтып жатам.

КОТТЕ́ДЖ м. коттедж (*шаардын четине салынган кичине үй*).

КО́ФЕ м. нескл. 1. (*зёрна*) кофе (*кофе жасалуучу дан*); **ячменны́й кофе** арпа кофе; 2. (*напиток*) кофе (*кофеден жасалган ичимдик*); **ко́фе с молоко́м** сүт куюлган кофе; **натуральны́й кофе** чыныгы кофе.

КОФÉЙНИК м. кофейник (*кофе кайната турган идиш*).

КОФÉЙНИЦА жс. кофейница (1. *кофе данын талка-лай турган жаргылчак*; 2. *кофе салып коюлуучу куту*).

КОФÉЙНЫЙ, ая, -ое 1. *кофе-ге т.*; **кофёйное дере-во** кофе жыгачы; 2. (*о цвете*) кофе түстүү; күрөң; **түфли кофёйного цвета** кофе түстүү туфли; **гада́ть на кофey-ной гүще** курулай төлгө салуу (*эч фактыга негиздебе-стен ой жоруй берүү*).

КОФÉЙНЯ жс. уст. кофейня (*кишилер кофе иче тур-ган орун, жай; чайкана сыяктуу*).

КО́ФТА жс. кофта (*аялдын костюмунун жогорку бөлүгү*).

КО́ФТОЧКА жс. кофточка (*жука кездемеден тигил-ген кофта*); **шёлковая ко́фточка** жибек кофточка.

КОЧА́Н м. капустанын башы.

КОЧА́ННЫЙ, ая, -ое *кочан-га т.*; **ко́чанная ка-пуста** тоголок капуста.

КОЧЕВА́ТЬ несов. 1. көчүү, көчүп жүрүү; 2. *перен.* бир жерден экинчи жерге баруу.

КОЧÉВНИК м. көчмөн, көчмөнчү.

КОЧЕВО́Й, ая, -ое көчмөн; **кочевы́е племена́** көч-мөн уруктар.

КОЧÉВЬЕ ср. 1. (*местность*) көчүп-конуп жүргөн жерлер, жайлоо; 2. (*стоянка*) конуш.

КОЧЕГА́Р м. кочегар (*буу менен жүрүүчү машина-ларга от жагуучу жумушчу*); **парово́зный кочегáр** па-ровоз кочегары.

КОЧЕГА́РКА жс. кочегарка (*буу казандарына от жа-гыла турган үй*).

КОЧЕНЕ́ТЬ несов. үшүп, кыймылга келбей ката баштоо, сенек боло баштоо.

КОЧЕРГÁ жс. көсөө (*отту көсөй турган көсөө*).

КОЧЕРЫ́ЖКА жс. капустанын катуу өзөгү.

КОЧÉВКА жс. 1. (*действие*) көчүү, көчүп жүрүү; 2. (*стоянка*) конуш; 3. *перен.* көч.

КО́ЧКА жс. саздуу жердеги өңгүл-дөңгүл.

КОЧКОВА́ТЫЙ, ая, -ое өңгүл-дөңгүлдүү.

КОША́РА жс. кой короо.

КОША́ЧИЙ, ья, -ье *кошка 1-ге т.*; **коша́чья шкúра** мышыктын териси; **коша́чий конце́рт** 1) мышыктардын чуулдаганы; 2) *перен.* баш аламан чуулдоо, баш аламан кыйкыруу.

КОШЕЛЁ́К м. намыян, капчык.

КОШЕ́ЛЬ м. уст. см. **кошелёк**.

КОШЕНИ́ЛЬ жс. кошениль (1. *кызыл боёк*; 2. *денеси-нен боёк чыга турган курт-кумурска*).

КОШЁ́ЛКА жс. разг. капчык, сомке (*аны-муну салы-нуучу баштык*).

КО́ШКА I жс. (*животное*) мышык; **ме́жду ни́ми чёр-ная ко́шка пробежа́ла** экөөнүн оту күйүшпөй калган (*экөөнүн мамилеси сууп калган*); **ко́шки на се́рдце скре-бу́т** жүрөктү мышык тырмалагандай (*бушайман болуп*); **знаёт ко́шка, чьё мя́со съёла** погов. мышык кимдин этин уурдаганын өзү билет.

КО́ШКА II жс. кошка (1. *муздун үстүнөн жүрүүгө, жылбышкак бийик нерсеге чыгууга арналган таманы учтуу жоон мыктар кагылган бут кийим*; 2. *тех. жыгач столбого чыгуу үчүн бутка кийилүүчү орок сыяктуу ас-пан*; 3. *тех. бир нерсени илип алуу үчүн өндүрүштө кол-донулуучу ар түрдүү илмектердин аты*).

КО́ШКА III жс. уст. (*ремённая плеть*) шапалак (*бир нече кайыштын учу бириктирилип жасалган шапалак*).

КОШМА́ жс. кийиз.

КОШМА́Р м. 1. коркунучтуу жаман түш; 2. *перен.* эң оор, өтө жаман, азап, эң жаман.

КОШМА́РНЫЙ, ая, -ое 1. түш көрүп, жаман уктоо; тынчсыз; **кошма́рный сон** коркунучтуу түш көрүп, кый-налып уктоо; 2. *перен. разг.* эң оор, азаптуу, өтө жаман, эң жаман.

КОШУ́ I, **ко́сишь** и т. д. наст. вр. от **ко́сить I**.

КОШУ́ II, **ко́сишь** и т. д. наст. вр. от **ко́сить II**.

КОШУ́СЬ, **кошúсь**, **ко́сишься** и т. д. наст. вр. от **ко́ситься**.

КОЩЕЙ м. кошей (1. фольк. орустун элдик жомокторунда – түбөлүк кенчеке ээ болгон жана узакка жашоо сырын билүүчү адам; 2. перен. кыржыйган арык киши).

КОЩУНСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. рел. бирөөнүн динин, диний үрп-адаттарын шылдыңдаган, маскаралаган; 2. перен. бирөөнүн кадырлаган нерсесин кордогон, маскаралаган.

КОЩУНСТВО ср. 1. рел. бирөөнүн динин, диний үрп-адаттарын шылдыңдоочулук, маскаралоочулук; 2. перен. бирөөнүн кадырлаган нерсесин кордоочулук, маскаралоочулук.

КОЩУНСТВОВАТЬ несов. кадырланган нерсени маскаралоо (үрп-адатты ж.б.).

КОЭФФИЦИЕНТ м. 1. мат. коэффициент (алгебралык туюнтмадагы сандуу же бөтөнчө ариптүү көбөйтүүчү); 2. физ. коэффициент (физикалык нерсенин, телонун касиетин аныктай турган сан); **коэффициент полезного действия** пайдалуу аракеттин коэффициенти (жумиалган энергиянын кайсы бөлүгү пайдалуу ишке айланганын көрсөтүүчү сан).

КОЯ мест. женск. р. к кой.

КПСС (Коммунистическая партия Советского Союза) КПСС (Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясы).

КРАБ м. краб (деңизде жүрүүчү чаяндын бир түрү).

КРАВЧИЙ м. ист. кравчий (москвалык падышалардын тамак-ашын башкаруучу бояр).

КРАГИ мн. (ед. крага ж.) краги (1. балтырга кийип алуу үчүн булгаарыдан жасалган башсыз конч; 2. жең кап).

КРАДЕНОЕ ср. см. краденый 2.

КРАДЕНЫЙ, ая, -ое 1. уурдалган; краденая лошадь уурдалган ат; 2. в знач. суц. ср. уурдалган нерселер, уурдалган буюмдар.

КРАДУЧИСЬ разг. 1. деерич. от красться жашырынып, жашырынып келип (барып); 2. нареч. (тайком) жашырын түрдө.

КРАЕВЕД м. краевед (өлкөнү, крайды окуучу, текшерүүчү, үйрөнүүчү адам).

КРАЕВЕДЕНИЕ ср. краеведение, өлкө таануу (кандайдыр бир өлкөнүн, крайдын табиягатын, экономикасын, тарыхтык-материалдык маданиятын текшерүү, үйрөнүү, окуу).

КРАЕВЕДЧЕСКИЙ, ая, -ое краеведение-ге т.; краеведческий музей краеведение музейи.

КРАЕВОЙ, ая, -ое край 4-гө т.; крайлык; краевой орган крайлык орган; краевой комитет КПСС КПССтин крайлык комитети.

КРАЕУГОЛЬНЫЙ, ая, -ое эң керектүү, эң маанилүү, негизги; краеугольный камень негиз, негизги идея.

КРАЕШЕК м. уменьш. от край 1 чет; чет жагы; сесть на краешек стула орундуктун бир четине отуруу.

КРАЖА жс. уурдоо.

КРАЙ м. 1. чет, кыры, учу; край стола столдун чети; 2. эрдөө; налить стакан до краёв стакандын эрдөөсүнө чыгара куюу; 3. (страна, местность) өлкө; 4. (административно-территориальная единица) край; 5. (сорт мяса) карчыга; тонкий край карчыганын бүлкүлдөгү; толстый край омуртканын эти; край света разг. дүйнөнүн бир чети, эң эле ыраак жер; слышать краем уха разг. чала-чарпыт угуу; хватить через край разг. бир нерсени ыксыз ашыра айтып жиберүү, апыртып жиберүү,

ашырып жиберүү; на краю гибели өтө коркунучтуу абалда; из край в край бир башынан экинчи башына чейин, бардык жерде; конца краю нет учу-кыйры билинбейт; мой хата с краю, ничего не знаю погов. «менин ишим эмес» деп, бир нерсеге катышуудан баш тартуу.

КРАЙНЕ нареч. өтө, эң эле; это крайне необходимо бул өтө зарыл.

КРАЙНИЙ, ая, -ее 1. (находящийся на краю) четки, четтеги; 2. (отдалённый) ыраакы, ыраактагы; Крайний Север Ыраакы Түндүк; 3. перен. (предельный) эң чоң, аябаган, өтө эле; крайняя нужда өтө эле муктаждык; 4. (решительный) эң чечкиндүү, эң катуу; крайние меры эң чечкиндүү чаралар; 5. полит. барып турган, абдан, эң эле, өтө (саясий группировкалар тууралуу); крайний реакционер барып турган (абдан) реакциячыл; крайний срок эң акыркы срок (мөөнөт); крайняя цена – сто рублей болор жери – жүз сом; в крайнем случае дегеле болбогондо, эң акыркы чара катарында; по крайней мере эч болбогондо, эң кур дегенде.

КРАЙНОСТЬ жс. 1. (крайняя степень) акыркы чек, соңку чек, эң кийинки чек; впадать в крайность ыгы жок чектен чыгып кетүү, чектен чыгуу; 2. (нужда, трудное положение) оор абал; аргасыз, айласыз акыбал; до крайности разг. эң эле, жогорку даражада; в крайности разг. эң жок дегенде, эң болбогондо.

КРАКОВЯК м. краковяк (поляктардын улуттук таны, бийи).

КРАМОЛА жс. уст. козголоң (революцияга чейин – жандармдар жана падыша чиновниктеринин тилинде: саясий заговор, революциячыл иш).

КРАМОЛЬНИК м. уст. козголоңчу (революцияга чейин – жандармдар жана падыша чиновниктеринин тилинде: революционер).

КРАН I м. чорго; водопроводный кран водопровод чоргосу.

КРАН II м. тех. кран (оор нерселерди көтөрө турган жана аларды бир жерден экинчи жерге жылдыра турган механизм).

КРАНОВЩИК м. крановщик (кранды тейлөөчү жуу-мушчу).

КРАП м. 1. (расцветка) себинди, сепме (бир нерсенин бетине сээп түшүрүлгөн түс, мис. китептин кесилген кырындагы); 2. карт. белги (картанын бетине митаамдык менен салынган шарттуу белгилер).

КРАПАТЬ несов. разг. себээлөө, себээлеп туруу; дождь крапает жаан себээлеп турат.

КРАПИВА жс. чалкан.

КРАПИВНИЦА жс. 1. мед. бөрү жатыш (безгектин, калтыратманын бир түрү); 2. зоол. крапивница (көпөлөктүн бир түрү).

КРАПИВНЫЙ, ая, -ое крапива-га т.; крапивный лист чалкан жалбырагы; крапивная лихорадка мед. бөрү жатыш (оору).

КРАПИНА жс. см. крапинка.

КРАПИНКА жс. кичинекей так, темгил.

КРАПЛЁНЫЙ, ая, -ое билдирбей белги салып койгон (ойнолуучу картага).

КРАСА жс. 1. уст. (красота) сулуулук; 2. (украшение, слава чего-л.) көркөмдүк, даңк, сымбат, сыймык; краса и гордость науки илимдин сымбаты жана сыймыгы; во всей своей красе бүткүл көрк-сөөлөтү менен.

КРАСАВЕЦ *м.* сулуу эркек; **красавец-город** кооз шаар.

КРАСАВИЦА *ж.* сулуу аял, сулуу кыз; **красавица-река** сулуу, кооз өзөн; сулуу, кооз дарыя.

КРАСАВИЧ *м. разг. см. красавец.*

КРАСИВО *нареч.* сулуу, көркөм, сонун.

КРАСИВЫЙ, ая, -ое сулуу, көркөм, сонун; **красивые слова** көйүткөн сөздөр; **красивый жест** куру сөз.

КРАСИЛЬНЫЙ, ая, -ое: **красильное вещество** боёк болуучу зат; **красильный цех** боёчу цех.

КРАСИЛЬНЯ *ж.* боёк менен бир нерсени боёй турган жай (үй).

КРАСИЛЬЩИК *м.* боёкчу (боёчу жумушчу).

КРАСИТЕЛЬ *м. хим.* боёчу зат.

КРАСИТЬ *несов.* 1. что боёо, сырдоо; кызартуу (зубы); 2. кого-что (украшать) кооздоо, абийирдүү кылуу, абийир берүү; **эти цветы очень красят комнату** бул гүлдөр комнаты абдан кооздоп турушат; **труд красит человека** эмгек адамга абийир берет.

КРАСИТЬСЯ *несов.* 1. (красить себе волосы, лицо и т.п.) боёнуу (бетин, кашын, кирпичин, оозун, чачын боёо); 2. *страд.* к красить.

КРАСКА *ж.* 1. (вещество) боёк; 2. краски *мн.* (тон, цвет) түс; **краска стыда** беттин чымыраганы, бет чымыроо; **вонять в краску** абдан уялтуу, уялтып кызартуу; **краска бросилась ему в лицо** ал кыпкызыл болуп кетти; **краска сошла с его лица** купкуу болуп кетти; **не жалеть красок** мактоо же жамандоо жагынан аябай жеткирүү; **сгущать краски** катыруу (мактап же жамандап).

КРАСИТЬСЯ *несов.* 1. (становиться красным) кызартуу; **вишня уже краснеет** чие кызара баштады; **краснеть от стыда** уялгандан кызартуу; **ему не придётся краснеть за тебя** перен. сен үчүн ал уятка калбайт; 2. *см.* краснеться.

КРАСИТЬСЯ *несов.* (виднеться) кызарып көрүнүү, кызаргансып көрүнүү.

КРАСНОАРМЕЕЦ *м.* кызыл аскер (Кызыл Армияда кызмат кылуучу адам).

КРАСНОАРМЕЙСКИЙ, ая, -ое Красная Армия-га, красноармеец-ке *т.*; **красноармейская песня** кызыл аскер ыры.

КРАСНОБАЙ *м. разг.* кургак сөздү сүйүүчү адам, кургак чечен.

КРАСНОБАЙСТВО *ср. разг.* кургак сөздү сүйүүчүлүк, кургак чечендик.

КРАСНОВАТЫЙ, ая, -ое кызгылт, кызгылтым.

КРАСНОГВАРДЕЕЦ *м. ист.* кызыл гвардиячы (Кызыл гвардияга катышкан адам).

КРАСНОГВАРДЕЙСКИЙ, ая, -ое Красная гвардия-га, красногвардеец-ке *т.*; **красногвардейские отряды** Кызыл гвардия отряддары.

КРАСНОДЕРЕВЕЦ *м.* мыкты жыгач устасы (мебелдин мыкты сортун жасоочу уста).

КРАСНОЗЕМ *м.* кызыл топурак.

КРАСНОЗЕМНЫЙ, ая, -ое кызыл топурактуу; **красноземная почва** кызыл топурактуу жер.

КРАСНОЗНАМЕННЫЙ, ая, -ое кызыл туулуу (Кызыл Туу ордени менен сыйланган); **краснознаменный завод** Кызыл Туу ордендүү завод; **Краснознаменный ансамбль песни и пляски Советской Армии** Советтик Армиянын Кызыл Туулуу ыр жана бий ансамбли.

КРАСНОКОЖИЙ, ая, -ее 1. кызыл терилүү; 2. *в знач. суш. м.* кызыл терилүү (бетинин териси кызыл, америкалык индеец).

КРАСНОЛЕСЬЕ *ср.* ийне жалбырактуу токой (көбүнчө кызыл карагайлуу токой).

КРАСНОРЕЧИВОСТЬ *ж.* чечендик, чебер (уста) сүйлөөчүлүк.

КРАСНОРЕЧИВЫЙ, ая, -ое 1. чечен (оратордук таланты бар, мыкты, көркөм сүйлөгөн адам); 2. *перен.* (выразительный, многозначительный) апачык маалымат берүүчү, ачык көрүнүктүү (мис. цифралар).

КРАСНОРЕЧИЕ *ср.* чечендик (оратордук талант).

КРАСНОТА *ж.* 1. кызылдык (мис. беттеги); 2. (болезненное покраснение) кызартуу (ооруп, кан куюлгандыктан кызартуу); **краснота в горле** тамактын ооруп кызартышы.

КРАСНОФЛОТЕЦ *м.* кызыл флотчу (СССР флотунда аскер кызматындагы адам, моряк).

КРАСНОФЛОТСКИЙ, ая, -ое Красный флот-ко, краснофлотец-ке *т.*

КРАСНОЩЕКИЙ, ая, -ое кызыл беттүү.

КРАСНУХА *ж. мед.* балдардын жугуштуу оорусунун бир түрү.

КРАСНЫЙ, ая, -ое 1. кызыл; **красное знамя** кызыл туу; 2. *в знач. суш.* **красные** *мн. разг.* кызылдар; **красная доска** кызыл такта; **Красная Армия** Кызыл Армия; **красное каление** темирди чоктой кылып кызартуу; **Красный Крест** Кызыл Крест (согуш кезинде ооругандарга, жаралар болгондорго жардам берүүчү уюм); **красная строка** полигр. абзацтын биринчи жолу, кемтик болуп башталган жолу; **проходить красной нитью** үстөмдүк кылуу, басымдуулук кылуу, ачык көрүнүп туруу (ой, пикир жөнүндө); **красный перец** калемпир; **красный угол** уст. үйдөгү кадырдуу бурч; төр; **лето красное фольк.** жанга жагымдуу жай, жайдын сонун күндөрү; **красная девица фольк.** 1) көйкөлгөн сулуу (кыз); 2) (о мужчине) уялчаак, сылык (эркек); **красный уголок** кызыл бурч; **красное дерево** кызыл жыгач (кымбаттуу буюмдар жасоого жумшала турган жыгач); **красный лес** кызыл карагайлуу токой; **красная рыба** сөөксүз кымбат баалуу балыктар; **на миру и смерть красна** посл. көп менен көргөн – той; **пустить красного петуха** разг. өрт коюу; **красная цена** разг. эң жогорку баа; **красное солнышко фольк.** жаркырап-жайнаган күн.

КРАСОВАТЬСЯ *несов.* 1. (виднеться) сонун (кооз) болуп көрүнүп туруу, көз кубантуу; **вдали красовалось здание санатория** ыраакта санаторийдин үйү сонун болуп көрүнүп турду; 2. *разг.* (собою, чем-л.) мактанып өзүн көрсөтүү, көзгө түшүп туруу, жагалдануу.

КРАСОТА *ж.* кооздук, сулуулук, көркөмдүк; **красоты природы** табийгаттын кооздуктары.

КРАСОТКА *ж. разг.* сүйкүмдүү кыз, селки.

КРАСОЧНО *нареч.* кооз, кооздоп, көркөм, көркөмдөп.

КРАСОЧНОСТЬ *ж.* кооздук, көркөмдүк.

КРАСОЧНЫЙ, ая, -ое 1. **краска 1-ге т.**; боёчу; **красочная промышленность** боёк иштеп чыгаруучу өнөр жай; 2. (яркий) кооз, сулуу, көркөм; **красочный язык** көркөм (кооз) тил.

КРАСТЬ *несов.* кого-что уурдоо, катып алуу.

КРАСТЬСЯ *несов.* уурданып басуу.

КРА́СЯЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **красить**; 2. прил. боёочу, боёгуч, боёк түшүрүүчү; **красящие вещества** боёгуч заттар.

КРАТ: во сто крат уст. жүз эсе, жүз мертебе.

КРА́ТЕР м. геогр. кратер (жанар тоонун төбөсүндөгү лава атылып чыгуучу тегерек чуңкур).

КРА́ТКИЙ, ая, -ое 1. (недолгий) кыска, кыскача; 2. лингв.: **краткий гласный** кыска үндүү (мис. а, э); «и» краткое «й» ариби; **в кратких словах** кыска сөз менен айтканда; **быть кратким** кыска айтып түшүндүрүү.

КРА́ТКО нареч. кыскача.

КРАТКОВРЕ́МЕННОСТЬ ж. аз убактылуулук, кыска убактуулук.

КРАТКОВРЕ́МЕННЫЙ, ая, -ое аз убактылуу, кыска убактылуу.

КРАТКОСРО́ЧНЫЙ, ая, -ое кыска мөөнөттүү, кыска сроктуу.

КРА́ТКОСТЬ ж. келтелик, кыскалык; **краткость речи** речтин кыскалыгы; **для краткости** кыскалык үчүн.

КРА́ТНОЕ ср. см. **кратный** 2.

КРА́ТНОСТЬ ж. мат. бир санга калдыксыз бөлүнүүчүлүк.

КРА́ТНЫЙ, ая, -ое мат. 1. бир санга калдыксыз бөлүнүүчү; **девять – число, кратное трём** тогуз – үчкө калдыксыз бөлүнүүчү сан; 2. в знач. суц. ср. орток бөлүнүүчү; **наименьшее кратное двух чисел** эки сандын эң кичине орток бөлүнүүчүсү.

КРАТЧА́ЙШИЙ, ая, -ее превосх. ст. от прил. **краткий** эң кыска; **в кратчайший срок** эң кыска срокто; **кратчайший путь** эң кыска жол.

КРАХ м. иш онунан чыкпай калуу, сынуу, кулоо.

КРАХМА́Л м. крахмал (1. хим. углеводдун бир түрү; бул – өсүмдүктүн жашыл бөлүктөрүндө, картөшкөдө, кызылчада, данда ж.б. болот; 2. тех. ушул углеводдон жасалган продукт; бул – тамак, химия, текстиль өнөр жайларында колдонулат).

КРАХМА́ЛИСТЫЙ, ая, -ое крахмалдуу, крахмалы көп; **крахмалистая пища** крахмалдуу тамак.

КРАХМА́ЛИТЬ несов. что крахмалдоо, баттоо (былабырабай чыйрак болуп катып турсун үчүн жака, сырт көйнөк ж.б. крахмалдуу сууга малып чайкап алуу).

КРАХМА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. крахмал-га т.; **крахмальный завод** крахмал заводу, крахмал өндүрүүчү завод; 2. (накрахмаленный) крахмалданган; **крахмальный воротничок** крахмалданган жака.

КРА́ШЕ сравн. ст. от прил. **красивый** и нареч. **красиво** сулуурак, жакшыраак; **красше в гроб кладут погов.** сүлдөрү эле калган, араң жан болуп калган.

КРА́ШЕНИЕ ср. боёо, сырдоо.

КРА́ШЕНЫЙ, ая, -ое боёлгон, сырдалган.

КРАЮ́ХА ж. разг. чоң кесим нан.

КРАЮ́ШКА ж. уменьш. от **краюха**.

КРЕАТУ́РА ж. креатура (колунда бийлиги же байлыгы бар адамдын колдоосу менен ишти башкарган жана ошол адамдын айтканынан чыкпаган киши).

КРЕВÉТКА ж. зоол. креветка (деңиздеги майда чаяндын бир түрү).

КРЕ́ДИТ I м. бухг. кредит (бир нерсени карызга берүүчү адамдардын же мекемелердин счёту; дебеттин карама-каршысы; айрым адамдарга же мекемелерге тиешелүү акча жазылып туруучу счёт).

КРЕ́ДИТ II м. 1. фин. кредит, карыз, насыя (карызга берилген же берилүүчү акча; насыяга берилген же берилүүчү товар); **отпустить товар в кредит** товарды кредитке берүү (насыя берүү); 2. фин. кредит (белгилүү бир расходго ассигнование кылынган акча); 3. перен. (доверие, авторитет) бедел.

КРЕ́ДИТНО-ДÉНЕЖНЫЙ, ая, -ое фин. кредиттик-акча; **кредитно-денежная система** кредиттик-акча системасы.

КРЕ́ДИТНЫЙ, ая, -ое кредит 1, 2-ге т.; **кредитный билет** уст. кредит билети (кагаз акча).

КРЕДИТОВА́НИЕ ср. фин. кредит берүү (бирөөгө бир нерсени карызга берүү).

КРЕДИТОВА́ТЬ сов. и несов. кого-что, фин. кредит берүү (бирөөгө карызга берүү); **кредитовать строительство** курулушка кредит берүү.

КРЕДИТОВА́ТЬСЯ 1. сов. и несов. фин. кредит алуу, кредиттелүү (бирөөдөн карызга алуу); 2. несов. страд. к **кредитовать**.

КРЕДИТО́Р м. кредитор (акчаны же товарды бирөөгө карызга, кредитке берүүчү адам же мекеме).

КРЕДИТО́РСКИЙ, ая, -ое кредитор-го т.

КРЕДИТОСПО́СОбНОСТЬ ж. фин. карызды кайта төлөөгө кудуреттүүлүк, кредитти актоого жөндөмдүүлүк.

КРЕДИТОСПО́СОбНЫЙ, ая, -ое фин. кредитти актоого жөндөмдүү, карызды кайта төлөөгө кудуреттүү.

КРЕ́ДО ср. нескл. кредо (өзүнүн керт баанынын ишеними, принциптери); **научное кредо** илимий кредо.

КРЕЙ́СЕР м. воен.-мор. крейсер (тез жүрүүчү согуштук чоң кеме).

КРЕЙ́СИРОВА́ТЬ несов. сүзүп жүрүү; **пароходы крейсируют между Одессой и Батуми** пароходдор Одесса менен Батуми ортосунда сүзүп жүрүшөт.

КРЕМ м. крем (1. каймакка, жумурткага жемиштин суусун, шоколад ж.б. кошуп жасалган таттуу тамак; 2. бет май; 3. өтүк май).

КРЕМАТО́РИЙ м. крематорий (өлүктү өрттөп жиберүүгө ылайыкталган атайын үй).

КРЕМАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое кремация-га т.; **кремационная печь** кремация кылынуучу (өлүк өрттөлүүчү) меш.

КРЕМА́ЦИЯ ж. кремация (бийик температуралуу мештерге салып өлүктү өрттөө).

КРЕМÉНЬ м. мин. оттук таш, чакмак таш.

КРЕМЛЁ́ВСКИЙ, ая, -ое кремль-ге т.; **кремлёвские ворота** кремль дарбазалары; **кремлёвские куранты** см. **куранты**.

КРЕМЛЬ м. кремль (орустун байыркы шаарларында шаардын ичиндеги крепость, чеп, сепил); **Моско́вский Кремль** Москва Кремли.

КРЕМНЕЗЁ́М м. мин. кремнезём (кремний менен кислороддон түзүлгөн минералдын бир түрү).

КРЕМНЕКИ́СЛЫЙ, ая, -ое хим. кремний кычкыл; **кремнекислый калий** кремний кычкыл калий.

КРЕМНЁ́ВЫЙ, ая, -ое мин. оттук таштан, чакмак таштан жасалган; оттук таш аркылуу от берүүчү (мис. мылтык).

КРЕ́МНИЙ м. хим. кремний (тоо тектеринин составына кирүүчү химиялык элементтин бир түрү).

КРЕМНИ́СТЫЙ, ая, -ое 1. уст. майда таштуу, майда шагылдуу; **кремнистый путь** майда шагылдуу жол;

2.мин. кремнезём-ге т.; **кремнистый сланец** кремнезёмдөн түзүлгөн сланец.

КРЕМОВЫЙ, ая, -ое ачык сары кызгылт.

КРЕН м. мор., ав. бир жакка (бир жагына, бир капталга, бир капталына) кыйшаюу (самолёт, кеме ж.б.).

КРЕНДЕЛЬ м. крендель (сегиз деген цифрага окшогон эки көзөнөктүү кичине нан).

КРЕНИТЬ несов. что, мор., ав. бир жакка (бир жагына, бир капталга, бир капталына) кыйшайтуу.

КРЕНИТЬСЯ несов. мор., ав. бир жакка (бир жагына, бир капталга, бир капталына) кыйшаюу.

КРЕОЗОТ м. хим. креозот (техникада жана медицинада колдонулуучу май сымал суюк зат; жыгач, таши көмүрдөн жасалуучу жыттуу май сымал заттын бир түрү).

КРЕОЛ м. креол.

КРЕОЛКА женск. р. к креол; креолка.

КРЕОЛЫ мн. креолдор (Латиндик Америкадагы испаниялык жана португалиялык колонизаторлордун тукуму).

КРЕП м. креп (1. жука кара кездеме; 2. аза убагында карыга байлай турган кара лента).

КРЕПДЕШИН м. крепдешин (жибектен токулган кездеменин бир түрү).

КРЕПДЕШИНОВЫЙ, ая, -ое крепдешин-ге т.; крепдешинное платье крепдешин көйнөк.

КРЕПЁЖНЫЙ, ая, -ое: крепёжный лес шахталарда тирөөч болуучу, шахталарда тирек болуучу жыгач.

КРЕПИЛЬЩИК м. тирөөчү (шахталарда, кендерде тирөөч коюучу жумушчу).

КРЕПИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1.: крепительные работы тирөөч коюу жумуштары; 2. мед. ичтин өткөнүн басуучу, ичтин өткөнүн токтотуучу; крепительное лекарство ичтин өткөнүн басуучу дары.

КРЕПИТЬ несов. что 1. (делать прочным) бекитүү, бекемдөө, бек кылуу; 2. (делать сильным) чыңдоо, бекемдөө; крепить оборону страны өлкөнүн коргонуу иштерин чыңдоо; 3. мед.: крепить желудок ичти катыруу; 4. мор. бекитип байлоо; крепить паруса парусту бекитип байлоо.

КРЕПИТЬСЯ несов. 1. (сдерживать себя) токтотуп туруу, өзүн өзү токтотуп туруу, сабыр кылып туруу; 2. (проявлять стойкость, мужество) чыдамдуулук кылуу, эрдик кылуу, баатырдык кылуу, сабырдуулук кылуу; 3. страд. к крепить 1, 4.

КРЕПКИЙ, ая, -ое 1. (прочный) катуу, мыкты, чыйрак; крепкое дерево катуу жыгач; крепкая верёвка мыкты жип; 2. (здоровый) соо, күчтүү, кубаттуу; крепкий организм күчтүү организм; 3. перен. (постоянный, стойкий) өзгөрүлбөс, ишеничтүү; 4. (большой) катуу, күчтүү; крепкий мороз катуу суук; крепкий ветер катуу шамал; 5. (насыщенный) коюу (чай); күчтүү (кумыс); крепкие напитки күчтүү ичкиликтер; крепкая водка азот кислотасы; крепкое слово разг. богооз сөз; моё слово крепко разг. айткан сөзүмдөн кайтпаймын; крепкий сон катуу уйку; крепкий на ухо разг. кулагы катуу.

КРЕПКО нареч. катуу, бек, мыкты, аябай; крепко привязать собаку итти бек байлоо; крепко задуматься абдан ойлонуу, аябай ойлонуу; крепко целовать аябай катуу өбүү; крепко выругать аябай катуу тилдөө, аябай боктоо; крепко спать катуу уктоо; крепко-накрепко разг. абдан, абдан бек, абдан тыгыз, абдан бышыктап.

КРЕПКОЛÓБЫЙ, ая, -ое разг. маңыроо, аңкоо.

КРЕПЛЕНИЕ ср. 1. бекитүү, бекем кылуу (аштап, кадап, байлап бекитүү); 2. тех. шахтанын ичин устундар менен тиреп бекитүү.

КРЕПНУТЬ несов. барган сайын мыкты (чыйрак, күчтүү, кубаттуу, соо-саламат) болуу; чыңалуу, мыктылануу.

КРЕПОВЫЙ, ая, -ое крептен жасалган; креповые ткани креп кездемелер.

КРЕПОСТНАЯ женск. р. к крепостной 1 2.

КРЕПОСТНИК м. ист. крепостник (крепостной укукту жактоочу реакциячыл адам; дыйкандарды азат кылуунун душманы).

КРЕПОСТНИЧЕСКИЙ, ая, -ое крепостничество-го, крепостник-ке т.; крепосттук.

КРЕПОСТНИЧЕСТВО ср. ист. крепостничество, крепостнойлук (крепосттук укукка негизделген коомдук түзүлүш, бул – падышалык Россияда 1861-нчи жылга чейин жашаган).

КРЕПОСТНО́Й крепостной I, ая, -ое ист. 1. крепостной, крепосттук (кулдук көз карандылыкта болуучу, туруучу); крепостной крестьянин крепостной дыйкан; крепостное хозяйство крепостной чарба; крепостное право крепостной укук, крепосттук укук (кол астында кул катары иштеп, көз каранды болуп турган дыйкандардын керт башына, эмгегине жана мүлкүнө помещиктин башкаруучулук кылуу укугу); крепостная зависимость крепостнойлук көз карандылык; 2. в знач. сущ. м., жс. крепостной, крепостной дыйкан.

КРЕПОСТНО́Й II, ая, -ое крепость II-ге т.; крепост-тук, сепилдик; крепостная артиллерия крепосттук (сепилдик) артиллерия.

КРЕ́ПОСТЬ I жс. 1. (сила, прочность) мыктылык, чыйрактык, бекемдик; 2. (степень насыщенности) коюулук (мис. чайдын); күчтүүлүк (мас. кымыздын, арактын).

КРЕ́ПОСТЬ II жс. воен. крепость, сепил (коргонуу үчүн абдан мыктылап чептер, коргондор ж.б. менен бекитилген пункт).

КРЕПЧА́ТЬ несов. разг. күч алуу, күчөө, катуулоо (мис. суук, шамал).

КРЕПЫ́Ш м. разг. чымыр, багалчак (киши).

КРЕ́СЛО ср. кресло (эки чыканакты сүйөп олтура турган жери бар орундуктун бир түрү).

КРЕ́СТ м. 1. крест (бир-бирине каршы-терши айкалышып жаткан эки сызык же тилке сыяктуу фигура); поставить знак креста крест белгисин коюу; 2. (напр. на шее) крест (христиандардын моюндарына тагынуучу ушул фигура сыяктуу тумар); 3. (могильный) крест (христиандардын мүрзөсүнүн үстүндөгү крест); ♠ Красный Крест см. красный; поставить крест на чём-л. разг. крест коюу (бир нерсени жок болду, жоюлду, керексиз деп эсептөө); крест-накрест айкалыштырып.

КРЕСТЕ́Ц м. анат. сегиз көчүк.

КРЕ́СТИК м. уменьш. от крест кичинекей крест.

КРЕ́СТИНЫ мн. рел. чокундуруу ырым-жырымдары.

КРЕ́СТИТЬ 1. сов. и несов. кого (совершить обряд крещения) чокундуруу; 2. несов. кого-что (делать знак креста рукой) чокунтуу, чокунуу.

КРЕ́СТИТЬСЯ сов. и несов. чокунуу.

КРЕ́СТНИК м. крестник (тууган балага бирөө ат коюп чокундурса, ошол бала ат коюп чокундурган кишиге крестник деп аталат).

КРЕ́СТНИЦА *женск. р. к крестник.*

КРЕСТНЫЙ, ая, -ое **крест 2-ге т.**; **крестный ход** *церк. крест, икона көтөрүп жүргөн жүрүш.*

КРЕСТОВЫ́К *м. зоол. жонунда крест сыяктуу тамгасы бар чагуучу жөргөмүштүн бир туру.*

КРЕСТОВИ́НА *ж. 1. крест сыяктуу кылып айкалыштырып кошулган эки жыгач; 2. ж.-д. крестовина (келе жаткан поездди бир жолдон экинчи жолго салып жиберүүчү тетик).*

КРЕСТО́ВЫЙ, ая, -ое: **крестовые походы** *ист. крестовый походдор (11–13 кылымдарда Европада Чыгышты көздөй жөнөп турган рыцардык согуштук походдор).*

КРЕСТОНО́СЕЦ *м. ист. крестовый походго катышуучу.*

КРЕСТООБРА́ЗНЫЙ, ая, -ое крестке окшош, крест сыяктуу.

КРЕСТОЦВÉТНЫЕ *мн. (ед. крестоцветное ср.) бот. кайчылашкан гүлдүү өсүмдүктөр.*

КРЕСТЦО́ВЫЙ, ая, -ое **крестец-ке т.**; **крестцовые позвонки** сегиз көчүк омурткалары, куймучак омурткалары.

КРЕСТЬЯ́НИН *м. дыйкан.*

КРЕСТЬЯ́НКА *женск. р. к крестьянин.*

КРЕСТЬЯ́НСКИЙ, ая, -ое **крестьянин-ге т.**; **крестьянский двор** дыйкандын короосу (*түтүнү*); **крестьянские восстания** дыйкандар көтөрүлүштөрү.

КРЕСТЬЯ́НСТВО *ср. 1. собир. дыйкандар; колхозное крестьянство колхоздук дыйкандар; 2. уст. (крестьянский труд) дыйканчылык; заниматься крестьянством дыйканчылык кылуу.*

КРЕТИ́Н *м. 1. кретин (кретинизм менен ооруган адам); 2. перен. кеңгирөө, маңыроо, келесоо, макоо.*

КРЕТИ́НИЗМ *м. 1. мед. кретинизм (акылды кемитүүгө алып келе турган оору); 2. перен. кеңгирөөлүк, маңыроолук, келесоолук, макоолук.*

КРЕТО́Н *м. (ткань) кретон (тыгыз, катуу кездеменин бир түрү).*

КРЕ́ЧЕТ *м. зоол. шумкар.*

КРЕЩÉНИЕ *ср. рел. 1. (обряд) чокундуруу, чокунуу; 2. крещение (майрам; Ыйса пайгамбардын чокунган күнү); ⚡боевое крещение 1) согушка биринчи катышуу; 2) перен. бир олуттуу ишке кадам коюу.*

КРЕЩÉНЫЙ, ая, -ое *рел. 1. чокундурулган; 2. в знач. суц. м., ж. христиан дининдеги адам.*

КРЕ́СТНЫЙ, ая, -ое: **крёстный отец** баланы чокундуруп ат коюучу ата; **крёстная мать** баланы чокундуруп ат коюучу эне.

КРИВА́Я *ж. см. кривой 4.*

КРИ́ВДА *ж. фольк. калп, жалган.*

КРИВИ́ЗНА *ж. 1. (чего-л.) кыйшайгандык, ийрейгендик; 2. (кривое место) кыйшык жери.*

КРИВИ́ТЬ *несов. что* кыйшайтуу, ийрейтүү; **кривить рот** оозун кыйшайтуу; **кривить душой** анык сырын айтпоо, тайсалдап калп айтуу.

КРИВИ́ТЬСЯ *несов. кыйшай баштоо, ийрейе баштоо, кыйшаюу, ийрейүү.*

КРИВЛЯ́КА *м. и ж. разг. кылжыктаган адам, кыйшактаган адам, чоёктогон адам.*

КРИВЛЯ́НЬЕ *ср. разг. кылжыктоо, кыйшактоо, чоёктоо, мурунду чүйрүү, бети-башты жыйруу.*

КРИВЛЯ́ТЬСЯ *несов. разг. кылжыктоо, кыйшактоо, чоёктоо, мурдун чүйрүү, бети-башын жыйруу.*

КРИ́ВО *нареч. кыйшык, чалыр; криво улыбну́ться* анткор күлүү, калп күлүү.

КРИВОБО́КИЙ, ая, -ое кыйшык денелүү, ийри.

КРИВОДУ́ШНЫЙ, ая, -ое ичи арам, анткор.

КРИВО́Й, ая, -ое **1.** кыйшык, ийри; **2. разг. (слепой на один глаз)** бир көзү сокур, олуракай; **3. перен. (выражающий презрение, неодобрение)** натуура, адилетсиз, ичи арам, анткор; **кривая улыбка** анткор күлүү, калп күлүү; **4. в знач. суц. ж. 1)** мат. ийри сызык; **2)** бир процесстин өсүшүн (кемишин) көрсөтүүчү сызык; ⚡**кривое зёркало** чалыр күзгү (*бир нерсени бузуп, буруп көрсөтүү*); **кривая вывезет** *разг. тобокел бир жерге алып барар; на кривой не объедешь* *разг. алдап ала албайсың.*

КРИВОЛИНЕ́ЙНЫЙ, ая, -ое *мат., физ. ийри сызыктуу; криволинейное движение* ийри сызыктуу кыймыл.

КРИВОНО́ГИЙ, ая, -ое кыйшык, ийри буттуу, каа-мыт аяк.

КРИВОТО́ЛКИ *только мн. разг. миш-миш ушак сөздөр, тескери ой жоруулар.*

КРИВОШИ́П *м. кривошип (машинанын валын айлантат турган рычаг).*

КРИ́ЗИС *м. 1. эк., полит. кризис; 2. мед. кризис (оорунун чечкиндүү бурулуш, учуру).*

КРИ́К *м. 1. кыйкырык, бакырык; өкүрүү, озондоо (плач, рыдания); раздался пронзительный крик* чыңырган үн чыга түштү; **2. (брань, ругань)** акырык, жекирик; ⚡**крик отчаяния** жан талашкан (*кокуйлаган*) өкүрүк; **последний крик моды** моданын барып турган жаңысы.

КРИКЛИ́ВОСТЬ *ж. 1. катуулук, ачуулук, кулак-мээни жарарлык; 2. перен. көзгө өзүнөн өзү бат түшө тургандык, өтө эле кызыл-тазылдык.*

КРИКЛИ́ВЫЙ, ая, -ое **1. (пронзительный)** катуу, кулак-мээни жарарлык, ачуу (*үн*); **2. (много кричащий)** кыйкырчаак, бакырчаак; ыйлаак (*часто плачущий*); **крикливый ребёнок** ыйлаак бала; **крикливая женщина** урушчаак аял; **3. перен. (вычурный, кричащий)** көзгө өзүнөн өзү бат түшө турган, өтө эле кызыл-тазыл.

КРИ́КНУТЬ *однокр. 1. кыйкыруу, кыйкырып коюу (бир жолу); 2. на кого-что* акырып жиберүү; **3. (позвать громко)** кыйкырып чакыруу.

КРИКУ́Н *м. разг. 1. кыйкырчаак, бакырчаак, чыйылдаак адам; 2. пренебр. (говорун) кызыл кекирте (маанисиз сөздөрдү былжырап сүйлөй берүүчү, куру кыйкырык адам).*

КРИКУ́НЬЯ *женск. р. к крикун.*

КРИМИНА́Л *м. криминал (уголовный кылмыш).*

КРИМИНАЛИ́СТ *м. криминалист (криминалистика жагынан специалист).*

КРИМИНАЛИ́СТИКА *ж. юр. криминалистика (уголовный укук жөнүндөгү илим).*

КРИМИНА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **криминал-га т.**; кылмыштуу.

КРИМИНОЛО́ГИЯ *ж. криминология (коомдук кылмыш жөнүндөгү илим).*

КРИ́НКА *ж. см. крынка.*

КРИПТОГРА́ММА *ж. криптограмма (жашырын жазуу, ошо жазууну атайын үйрөнгөн адам гана маанисине түшүнө ала турган белгилер менен жазылган жазуу же документ).*

КРИПТОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое криптография-га т.; криптографиялык; **криптографическое письмо** криптографиялык жазуу.

КРИПТОГРАФИЯ жс. криптография (*шарттуу, жашырын жазуу, кат*; бул жазууну атайын үйрөнгөн адамдар гана окуй алат).

КРИСТАЛЛ м. кристалл (*түз көп кырдуу формадагы бир тектеш катуу нерсе*); **кристалл соли** туз кристаллы.

КРИСТАЛЛИЗАЦИЯ жс. хим. кристаллизация, кристаллдаштыруу, кристаллизация кылуу (*заттын кристаллдык абалга өтүшү*).

КРИСТАЛЛИЗОВАТЬ сов. и несов. что кристаллдаштыруу, кристаллизация кылуу.

КРИСТАЛЛИЗОВАТЬСЯ сов. и несов. 1. кристаллдануу, кристаллга айлануу; 2. перен. дааналануу, айкындалуу.

КРИСТАЛЛИЧЕСКИЙ, ая, -ое кристалл-га т.; кристаллдык, кристаллдуу; **кристаллическая форма** кристалл формасы.

КРИСТАЛЛОГРАФИЯ жс. кристаллография (*кристаллдардын түзүлүшү жана касиеттери жөнүндөгү илим*).

КРИСТАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. кристалл-га т.; кристаллдык; **кристальная форма** кристаллдык формасы; 2. перен. тунук, таза, ачык; **кристальная вода** тунук суу; **кристальная душа** таза көңүл.

КРИТЕРИЙ м. критерий (*бир нерсеге баа берүү, түркүмдөө үчүн негиз болуп турган белги, чен*).

КРИТИК м. критик, сынчы; **литературный критик** адабият сынчысы.

КРИТИКА жс. 1. сын, сыноо; **критика и самокритика** сын жана өзүн өзү сыноо; 2. лит. критика (*көркөм адабиятты сыноого, текшерүүгө, талдоого арналган адабий жанр*); **не выдерживает критики или ниже всякой критики** эң эле жаман, эң эле начар.

КРИТИКАН м. презр. критикан (*жөнү жок кыйкымчыл, өөнчүл адам*).

КРИТИКОВАТЬ несов. кого-что критикалоо, критика кылуу, сыноо, сынга алуу.

КРИТИЦИЗМ м. критицизм (1. бир нерсеге сын көзү менен кароо; 2. филос. марксизмге каршы, реакциячыл, идеалисттик философиялык агымдын бир түрү).

КРИТИЧЕСКИ нареч. бир нерсеге сын көз менен караган.

КРИТИЧЕСКИЙ I, ая, -ое 1. критика-га т.; **критическая статья** сын макала; 2. сын көзү менен кароого ийкемдүү; **критический ум** сын көзү менен кароого ийкемдүү акыл.

КРИТИЧЕСКИЙ II, ая, -ое 1. (*переломный*) кризистүү, кризистик, кескин; **критический момент боя** согуштун кескин учуру; **критическая температура физ.** кризистик температура; 2. перен. (*очень трудный, опасный*) кыйын, оор, кооптуу; **критическое положение** оор абал.

КРИТИЧНОСТЬ жс. бир нерсеге сын көзү менен кароо ийкемдиги.

КРИТИЧНЫЙ, ая, -ое см. критический I 2.

КРИЧАТЬ несов. 1. (*издавать крик*) кыйкыруу, бакыруу; өкүрүү, озондоо (*плакать, рыдать*); **пронзительно кричать** чыркырап өкүрүү; 2. на кого-что (*бранить*) акыруу, жекирүү, жекирип тилдөө, сөгүү; 3. кого (*звать громко*) кыйкырып чакыруу; 4. о ком-чем, перен.

разг. дуулдоо, кеп болуу; **весь город кричал об этом** бул жөнүндө буткул шаар дуулдады.

КРИЧАЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от кричать; 2. прил. перен. (*бросающийся в глаза*) көзгө өзүнөн өзү бат түшө турган, өтө эле кызыл-тазыл; **кричащий наряд** өтө эле кызыл-тазыл кийим.

КРОВ м. 1. уст. (*крыша*) калканчык, жабуу; 2. (*жилище, приют*) үй-жай; **остаться без крова** үйсүз калуу.

КРОВАВЫЙ, ая, -ое 1. кандуу, кан аралаш; **кровавая рвота мед.** кан кусуу; 2. (*кровопролитный*) кан төгүүчү, кан төгүлгөн, кандуу; **кровавое сражение** кан төгүлгөн салгылашуу; 3. перен. кызыл, кызыл кочкул; **кровавый закат** күндүн кызарып батышы; **Кровавое воскресенье** ист. Кандуу Жекшемби.

КРОВАТКА жс. уменьш. от кровать керебетче, кичине кровать.

КРОВАТЬ жс. кровать, керебет; **односпальная кровать** бир кишилик кровать.

КРОВЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **кровельное железо** үйдүн төбөсүн жаба турган темир; тунуке.

КРОВЕЛЬЩИК м. кровельщик (*үйдүн төбөсүн темир, тунуке менен жабуу жагынан специалист жумушчу*).

КРОВЕНОСНЫЙ, ая, -ое анат.: **кровеносные сосуды** кан тамырлары; **кровеносная система** кан айлануу системасы.

КРОВИНКА жс.: ни кровинки в лице разг. кансыз, купкуу (*бет жөнүндө*).

КРОВЛЯ жс. үйдүн төбөсү, үйдүн чатырчасы, үйдүн чатыры; **жить под одной кровлей** бир үйдө туруу, бир үйдүн ичинде туруу, бирге туруу.

КРОВНЫЙ, ая, -ое 1. (*напр. о родстве*) каны, тукуму, теги бир болууга негизделген, бир тууган; 2. (*породистый*) асыл тукумдуу, таза кандуу; 3. перен. (*насущенный, близкий*) эң керектүү, эң жакын; **кровные интересы** эң жакын таламдар, эң керектүү таламдар; **кровная обида** абдан катуу ыза; **кровная месть** канга кан (*өч алуу*).

КРОВОЖАДНОСТЬ жс. кан ичкичтик, жырткычтык.

КРОВОЖАДНЫЙ, ая, -ое кан ичкич, жырткыч.

КРОВОИЗЛИЯНИЕ ср. мед. кан куюлуу (*кан тамыры жарылып кетип, организмдин ичине кан куюлуу*); **кровоизлияние в мозг** мээге кан куюлуу.

КРОВООБРАЩЕНИЕ ср. кандын айланышы; **правильное кровообращение** кандын туура айланышы.

КРОВООСТАНАВЛИВАЮЩИЙ, ая, -ее мед. кан агууну токтотууга жардам кылуучу; **кровоостанавливающее средство** кан агууну токтотуучу каражат.

КРОВОПИЙЦА м. и жс. канкор, кан ичер.

КРОВОПОДТЕК м. канталап көгөргөн жер.

КРОВОПРОЛІТИЕ ср. кан төгүү, бычакташуу, адамдарды массалык түрдө кырып-жоюу.

КРОВОПРОЛІТНЫЙ, ая, -ое кан куюлган, кан төгүлгөн, аёосуз; **кровапролитное сражение** кан төгүлгөн салгылашуу.

КРОВОПУСКАНИЕ ср. кан алуу (*дарылоо максатын көздөп организмден кан алуу*).

КРОВОСМЕШЕНИЕ ср. кан аралашуу (*бири-бирине жакын тууган адамдардын ортосунда жыныстык байланыш болуу*).

КРОВОСОС м. см. кровопийца.

КРОВОТЕЧЕНИЕ ср. каноо, кан чыгуу, кан агуу, кан кетүү, кансыроо.

КРОВОТОЧИВОСТЬ *ж. мед.* кан чыгуучулук, канап кетүүчүлүк, дайыма кан агып туруучулук.

КРОВОТОЧИВЫЙ, ая, -ое кан агып (*чыгып*) туруучу, кан агып (*чыгып*) турган; **кровоотчивая рана** кан чыгып турган жара.

КРОВОТОЧИТЬ *несов.* каноо, канап туруу, кан чыгуу, кан агып (*чыгып*) туруу.

КРОВОХАРКАНЬЕ *ср.* кан түкүрүү, кан жөткүрүү.

КРОВЬ *ж.* кан; **венóзная кровь** вена каны; **прилив крови** кан куюлуу; **переливать кровь** кан алып, аны кайра куюу; **они одной крови** алар жакын туугандар; **в кровь или до крови** кызыл чиедей кылып, кызыл челек кан кылып; **разбить в кровь** кызыл-ала кылып уруу; **кровь с молоко́м** *разг.* бетинен нуру тамган, бетинен каны тамган; **это у него в крови** анын канында бар; **у него сердце кровью облива́ется** *разг.* анын өтө эле боору ооруйт; **кровь сты́нет** (*леденеет*) **в жилах** *разг.* кутуң учат, үрөйүң учат; **пролить кровь** канын төгүү (*согущит*); **пить чью-л. кровь** *разг.* бирөөнүн канын соруу, бирөөнү катуу эзүү; **портить кровь кому-л.** *бирөөнүн* ачуусун келтирүү, жинине тийүү; **портить себе кровь** өзүнүн канын кайнатуу; **войти в плоть и кровь** канына сиңүү; **глаза́ налитые кровью** кыпкызыл көз, кан толгон көз.

КРОВЯНИСТЫЙ, ая, -ое кандуу; **кровянистое мясо** кандуу эт.

КРОВЯНО́Й, ая, -ое **кровь-го т.**; **кровяно́е давлéние** кандын басышы; **кровяные ша́рики** кан шариктери; **кровяная колбаса́** кандан жасалган колбаса.

КРОИТЬ *несов.* что бычуу (*мис. кийим*).

КРОЙ *м.* бычуу.

КРО́ЙКА *ж.* бычуу (*мис. кийим*); **кúрсы кро́йки и шитья́** бычуу жана тигүү курсу.

КРОКЕТ *м. спорт.* крокет (*жыгачтан жасалган шарларды, топторду узун таяк менен уруп тоголотуп ойнолуучу оюндун бир түрү*).

КРОКЕ́ТНЫЙ, ая, -ое **крокет-ке т.**; **кроке́тный шар** крокет шары.

КРОКИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* что крокировкалоо, крокировка кылуу (*крокет ойногон кезде бир оюнчу өзүнүн шары менен экинчи оюнчунун шарын уруу*).

КРОКОДИ́Л *м.* крокодил (*кескелдирик тукумуна жатуучу, сойлоочу чоң жаныбар*).

КРОКОДИ́ЛОВЫЙ, ая, -ое **крокодил-ге т.**; **крокоди́ловая ко́жа** крокодил териси; **крокоди́ловы слéзы** анткор ыйлоо, калп ыйлоо.

КРО́КУС *м.* крокус (*гүлдүн бир түрү*).

КРО́ЛИК *м.* кролик (*бакма коён жана анын териси*); **воротни́к из кро́лика** кролик жака.

КРОЛИКОВО́Д *м.* кролик асыроочу (*бакма коён асыроочу адам*).

КРОЛИКОВО́ДСТВО *ср.* кролик асыроочулук.

КРОЛИКОВО́ДЧЕСКИЙ, ая, -ое **кроликовóдство-го т.**

КРО́ЛИЧИЙ, ья, -ье **кролик-ке т.**; **кро́личье мя́со** кролик эти; **кро́личья ша́пка** кроликтин терисинен жасалган бөрүк.

КРОЛЬЧА́ТНИК *м.* кроликтер турган үй.

КРОЛЬЧ́ИХА *ж.* ургаачы кролик.

КРО́МЕ *предлог с род. п. 1.* (*за исключением*) башка; **по это́му вопро́су у меня́ нет ниче́го, кро́ме одной кни́ги** бул маселе боюнча менде бир китептен башка эч нерсе жок; **2.** (*помимо, сверх*) анын үстүнө; **кро́ме того́,**

он хоте́л сам зайти́ анын үстүнө ал өзү келейин деген эле; **кро́ме преподава́тельской рабо́ты он занима́ется литерату́рным трудо́м** окутуучулук жумуштан башка ал адабий эмгек кылат; **кро́ме шу́ток** *разг.* тамашасы жок, оюну жок.

КРОМЕ́ШНЫЙ, ая, -о*еразг.*: **тьма кроме́шная** көзгө сайса көрүнгүс караңгылык; **ад кроме́шный** бака-шака, дайыма кыйкырык-сүрөөн, урушуу-тилдешүү, кыяматтын как бели.

КРО́МКА *ж.* кромка (**1.** *кездеменин узата жээги; 2.тех. тактайдын узата жээги*).

КРОМСА́ТЬ *несов.* что, *разг.* **1.** иретсиз кескилеп таштоо, иретсиз туурагылап таштоо; **2. перен.** (*портить*) сызгылап таштоо, бузуп салуу (*мис. кол жазманы*).

КРО́НА I *ж.* (*верхняя часть дерева*) жыгачтын башы (*бутактары жана жалбырактары менен бирге жыгачтын баш жагы*).

КРО́НА II *ж.* (*монета*) крона (*кээ бир батыш европалык өлкөлөрдөгү акча единицасы*).

КРОНЦИ́КУЛЬ *м.* кронцикуль (*кичинекей тегерек сызыктар сызуу үчүн колдонула турган циркуль*).

КРО́НШНЕП *м.* зоол. төө чулдук (*чоң чулдуктун бир түрү*).

КРОНШТЕ́ЙН *м.* кронштейн (*үйдүн дубалына жабыштырылган кыйгач тирөөч, мис. балкондогу*).

КРОПА́ТЬ *несов.* что, *разг.* иштин жөнүн билбей, чоркоктук кылып, жаман жана кашаң жазуу (*мис. ырды, романды*).

КРОП́ИТЬ *несов.* **1.** *кого-что (обрызгивать)* бүркүү (*бирөөнүн үстүнө кандайдыр бир суюктук бүркүү*); **2.** (*о дожде*) себээлеп туруу.

КРОПОТЛ́ИВО *нареч.* көп күч, көп көңүл буруп, көшөрө, көшөрүп.

КРОПОТЛ́ИВОСТЬ *ж.* көп күч талап кылуучулук.

КРОПОТЛ́ИВЫЙ, ая, -ое **1.** (*требующий усердия*) көп күчтү талап кылуучу, көп көңүл бөлүүнү, чыдамдуулукту талап кылуучу; **кропотли́вая рабо́та** көп күчтү талап кылуучу жумуш; **2.** (*усердный*) тырышып иштөөчү, жан-дили менен берилип иштөөчү, баш көтөрбөй иштөөчү (*адам*).

КРОСС *м. спорт.* кросс (*жолсуз өңгүл-дөңгүл жер менен жүгүрүү*).

КРОССВО́РД *м.* кроссворд (*клетканын ичине сөз таап ойноло турган баш катыргыч*).

КРОТ *м.* момолой (*сокур чычкан жана анын териси*).

КРО́ТКИЙ, ая, -ое жоош, момун.

КРО́ТКО *нареч.* жооштук менен, момундук менен.

КРОТО́ВЫЙ, ая, -ое **крот-ко т.**; **крово́вая шу́ба** момолой ичик.

КРО́ТОСТЬ *ж.* жооштук, момундук.

КРО́ХА *ж.* **1.** *уст. (крошка)* күкүм (*мис. нандын күкүмү*); **2.** *крохи* *мн. перен.* эң жарыбаган нерсе (*эң эле аз же кадырсыз*).

КРОХА́ЛЬ *м.* зоол. арам өрдөк.

КРОХОБО́Р *м. разг.* майдачыл, майда ишке алагды болгон.

КРОХОБО́РСТВО *ср. разг.* майдачылдык, майда ишке көңүл бөлүп коюучулук, ири маселени таштап коюучулук.

КРО́ХОТНЫЙ, ая, -ое *разг.* кенедей (*өтө кичине*); **кро́хотный ребёнок** кенедей бала.

КРО́ШЕЧКА *ж.* уменыш. *от кро́шка.*

КРО́ШЕЧНЫЙ, ая, -ое см. **крóхотный**.

КРОШÍТЬ несов. что **1.** убалоо, күкүмдөө, тууроо; **крошить курам хлеб** тоокторго нан убалап берүү; **крошить лук в суп** сорпого пьяз тууроо; **2.** (сорить) күкүмдөө, күкүмүн түшүрүү; **не кроши на пол хлеб** жерге нандын күкүмүн түшүрбө.

КРОШИТЬСЯ несов. чачылуу, майдалануу, күкүмдөлүү, тууралуу (напр. о хлебе); кетилүү (о зубах).

КРО́ШКА ж. **1.** (напр. хлеба) күкүм; **2.** (малютка) бөйтөйгөн бала; ♪ **ни крошки** кенедей да, такыр, түк.

КРУГ м. **1.** мат. тегерек (тегерек сызык); **2.** перен. (сфера, область чего-л.) айлана; **это не входит в круг моих обязанностей** бул менин милдеттеримдин ичине кирбейт; **3.** (предмет в форме окружности) тегерек; **спасательный круг** куткаруучу тегерек (мис. сууга чөгүп бара жаткан адамды куткаруучу тегерек); **4.** чөйрө; **в политических кругах** саясий чөйрөлөрдө; **широкие общественные круги** коомдук кеңири чөйрөлөр; **в своём кругу** өзүнүн чөйрөсүндө, жолдошторунун арасында; **у него широкий круг знакомых** анын тааныштары көп; **5.** (область, сфера) чөйрө, деңгээл; **круг деятельности** иштеги милдет чөйрөсү; **круг знаний** билим деңгээли; ♪ **на круг** разг. орто эсеп менен алганда, божомолдоп эсептегенде, чамалап алганда; **порочный круг** далилденбеген факты менен бир нерсени далилдөө; **полярный круг** геогр. полюс тегереги; **встать в круг** тегерете туруу.

КРУГЛЕНЬКИЙ, ая, -ое уменьш. от **круглый** тегерек, тоголок; **кругленькая сумма** орчун сумма, көп сумма, көзгө толордук сумма.

КРУГЛОГОВО́Й, ая, -ое жыл бою боло турган, жылдын башынан аягына чейин боло турган.

КРУГЛОЛИ́ЦЫЙ, ая, -ое тегерек беттүү.

КРУГЛОСУ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое сутка бою созула турган, күнү-түнү, күнү-түнү иштеле турган; **круглосуточная работа телеграфа** телеграфтын күнү-түнү иштеши.

КРУГЛЫ́Й, ая, -ое тегерек, тоголок, жумуру; **круглый стол** тегерек стол; ♪ **круглый год** жылдын башынан аягына чейин, жыл бою; **круглые сутки** күнү-түнү сутка бою; **круглый сирота** тоголок жетим; **круглый невеста** барып турган наадан; **круглый дурак** барып турган акмак; **для круглого счёта** туура эсеп үчүн (мис. 99-дун ордуна 100 деп коюу).

КРУГОВО́Й, ая, -ое айланып жүрө турган, айланып жүрүүчү, тегеректик; **круговое движение** айланып жүрүүчү кыймыл; **круговые функции** мат. тегеректик функциялар; ♪ **круговая порuka** кандайдыр коллективдик жумушта, иште ар бир мүчөнүн бир-бирине кепил болуп, ал үчүн жооптуу болуучулук; **круговая чаша** кыдыртма чыны, чөйчөк (бир топ киши кыдыртып ичүүчү чыны, чөйчөк).

КРУГОВОРО́Т м. **1.** айлануу, айланып туруу (мурунку абалына кайта айланып келип туруу процесси); **круговорот воды** суунун айланышы (суунун буу болуп, андан кийин сууга айланып турушу); **2.** перен. токтоосуз кыймыл, өзгөрүү; **круговорот событий** окуялардын токтоосуз өзгөрүп турушу.

КРУГОЗО́Р м. кругозор (бир нерсени түшүнүүнүн, билүүнүн көлөмү, билиминин көлөмү); **умственный кругозор** акыл кругозору; **широкий кругозор** кең кругозор.

КРУ́ГОМ I нареч.: **голова идёт кругом** разг. баш айланат.

КРУГО́М II **1.** нареч. айлануу, айланада, тегеректе; **повернуться кругом** артка айлануу; **кругом не было ни души** айланада эч ким жок эле; **налево кругом!** воен. налево кругом! (сол жак менен тегеренип мурунку калыбына кайта келүү); **2.** предлог с род. п. разг. айланып чыгуу; **обойти кругом дома** үйдү тегерете айланып чыгуу; **3.** нареч. разг. (целиком) бүт бойдон; **он кругом виноват** ал баарына күнөлүү.

КРУГООБОРО́Т м. кругооборот, айлануу (мурунку абалына жана баштапкы формасына кайта келүү менен бүтүүчү процесс); **кругооборот производства** өндүрүштүн кругообороту (айланышы).

КРУГООБРА́ЗНЫЙ, ая, -ое тегерек сыяктуу, тегерек сымал, формасы жагынан тегерекке окшош.

КРУГОСВÉТНЫЙ, ая, -ое жер шарын айланып чыгуучу; **кругосветное путешествие** жер шарын айланып чыгуучу саякат.

КРУЖЕВА́ мн. (ед. **кружево** ср.) кружево (кийимди, үйдүн жасалгасын кооздоо үчүн жиптен эң сонун кылып торго окшотуп токулган гүлдүү ткань).

КРУЖЕВНИ́ЦА ж. кружево токууга уста аял.

КРУЖЕВНО́Й, ая, -ое кружево-го т.; **кружевной воротник** кружево жака.

КРУ́ЖЕВО ср. кружево; см. **кружева́**.

КРУЖÉНИЕ ср. айлануу, айландыруу, тегеренүү, тегеретүү.

КРУЖÍТЬ несов. **1.** кого-что айландыруу, тегеретүү; **2.** (описывать круги) айлануу, айланып туруу, тегеренүү, үйрүлүү; **ястреб кружит над цыплятами** кулаалы чөжөлөрдүн үстүндө айланып жүрөт; **3.** разг. (блуждать) адашуу; **они долго кружили, пока вышли к городу** шаарга келип чыкканча алар көпкө чейин адашып жүрүштү; **4.** (взметать пыль, снег) үйрүлүп учуу, үйрүлтүп учуруу (бороон жөнүндө); **метель кружит** бороон үйрүлүп учат; ♪ **кружить голову** эликтирүү, башын айландыруу.

КРУЖÍТЬСЯ несов. айлануу, айланып туруу, тегеренүү, үйрүлүү; ♪ **голова кружится** баш айланат, баш тегеренет.

КРУ́ЖКА ж. кружка (формасы стакандай болгон туткалуу идиш).

КРУЖКОВЩИ́НА ж. кружковщина (коллективден четтеп, кандайдыр бир кружоктун тар рамкаларынан чыкпоого бет алуучулук).

КРУЖКОВЫ́Й, ая, -ое кружок 2-ге т.; **кружковые занятия** кружок окуулары.

КРУ́ЖНЫЙ, ая, -ое: **кружным путём** айланып жүрмө жол менен (төтө жол менен эмес).

КРУЖО́К м. **1.** уменьш. от **круг** **3** кичинекей тегерек; **2.** (группа) кружок, ийрим; **кружок по изучению марксистско-ленинской теории** марксисттик-лениндик теорияны үйрөнүү боюнча кружок.

КРУП I м. мед. круп (**1.** тамак ийишип ооруу; **2.** жалпы кандайдыр бир органдын ийишип оорушу).

КРУП II м. (лошади) соору.

КРУ́ПА ж. **1.** крупа (акталган таруу, конок, акталган арпа, күрүч ж.б.); **2.** перен. (снег) шыбыргак, бүртүктөп жааган кар.

КРУПÍНКА ж. **1.** (зёрнышко) бүртүк, күкүм; **2.** перен. (мельчайшая часть) эң кичинекей бөлүк, кенедей, кичинекей нерсе; **ни крупинки правды** кенедей да чындыгы жок.

КРУПИТЧАТЫЙ, ая, -ое **крупчатка-га т.**; **крупитчатая мука** *разг.* крупчатка ун.

КРУПИЦА *жс. см.* **крупинка 2.**

КРУПНО *нареч.* чоң, чоң-чоң, ири; **крупно нарезать** чоң-чоң кесүү; чоң-чоң тууроо; **крупно поговорить** катуу сүйлөшүү, катуу айтышуу.

КРУПНО- *татаал сөздөрдүн «ири» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү.*

КРУПНОЗЕРНИСТЫЙ, ая, -ое ири бүртүктүү (*ири бөлүкчөлөрдөн, ири бүртүктөрдөн түзүлгөн*).

КРУПНОКАЛИБЕРНЫЙ, ая, -ое кең калибрдүү (*мылтык*).

КРУПНЫЙ, ая, -ое **1.** ири, зор; **крупный песок** ири кум; **крупный почерк** ири почерк (*тамгалары чоң-чоң жазылган почерк*); **крупный рогатый скот** мүйүздүү ири мал (*уй, топоз*); **крупная промышленность** ири өнөр жай; **крупный капитал** ири капитал; **крупным шагом** арыштап, аттап; **2.** (*о денежных знаках*) ири (*акча жөнүндө*); **крупные деньги** ири акча; **3.** (*рослый*) чоң, бойлуу, сөөктүү; **крупный ребенок** сөөктүү бала; **4.** (*значительный*) чоң, даңктуу; **крупный писатель** чоң жазуучу; **крупный разговор** катуу сүйлөшүү.

КРУПОЗНЫЙ, ая, -ое: **крупозное воспаление лёгких** *мед.* кабыргадан сезгенүү, кан түкүргөн оору.

КРУПОРУШКА *жс.* таруу, конок, арпа, күрүчтү ж.б. актап аларды крупа кылуучу машина.

КРУПЧАТКА *жс.* крупчатка (*ак ундун жакшы сорту*).

КРУПЯНОЙ, ая, -ое **крупа 1-ге т.**

КРУТИЗНА *жс.* **1.** (*крутое место*) тик жар; **2.** (*чело-л.*) тик ылдый, тик өйдө.

КРУТИТЬ *несов. что* **1.** (*вертеть, вращать*) буруу; **2.** (*свивать, сучить*) эшүү, чыйратуу, толгоо (*мис. жипти, арканды*); **3.** (*закручивать*) чыйратуу; **крутить усы** мурутту чыйратуу; **4.** (*свёртывать*) ороо (*мис. папиросу*); **5.** (*кружить*) тегеретүү, айландыруу, үйрүлтүү; куюндатып учуруу (*шамал жөнүндө*).

КРУТИТЬСЯ *несов.* **1.** (*вертеться*) айлануу, тегеренүү; **колесо крутится** дөңгөлөк айланат; **2.** (*о нитках и т.п.*) чыйралуу, чыйратылуу, эшилүү (*мис. жип*); **3.** (*кружиться*) айлануу, тегеренүү, үйрүлүү; **листья, крутятся, падают** жалбырактар үйрүлүп түшөт.

КРУТО *нареч.* **1.** (*отвесно, обрывисто*) чукул; **дорога круто поднималась в гору** жол чукул эле тоого карай бурулду; **2.** (*резко*) жалт берип, чукул; **лошадь круто повернула вправо** ат оңго чукул бурулду; **3.** *перен.* катуу (*сурово*); чечкиндүү (*решительно*); **круто замесить тесто** камырды катуу жууруу; **круто отжать** катуу сыгуу; **круто посолить** аябай туздоо.

КРУТОЙ, ая, -ое **1.** (*отвесный, обрывистый*): **крутой подъём** тик өөдө; **крутой спуск** тик ылдый; **2.** (*резкий, внезапный*) чукул; **крутой поворот** чукул бурулуш (*име-рилиш*); **3.** *перен.* катуу (*суровый*); чечкиндүү (*решитель-ный*); **крутые меры** катуу чаралар, чечкиндүү чаралар; **крутой нрав** катуу мүнөз; **крутые яйца** абдан бышкан жумуртка; **крутой кипяток** абдан кайнак суу.

КРУТОСТЬ *жс.* катуулук; чечкиндүүлүк; **крутость мер** чаралардын чечкиндүүлүгү.

КРУЧА *жс.* тик ылдай, тик өөдө, тик жар.

КРУЧЕНИЕ *ср.* катуу чыйратуу, катуу толгоо, катуу эшүү (*мис. жипти*).

КРУЧЁНЫЙ, ая, -ое чыйратылган, эшилген, толгонгон (*мис. жип*).

КРУЧИНА *жс. поэт.* кайгы-капа, муң.

КРУЧИНИТЬСЯ *несов. поэт.* кайгылануу, муңдануу, муңкануу.

КРУШЕНИЕ *ср.* кыйроо, кулоо, жемирилүү; **крушение поезда** поезддин кыйрашы; **потерпеть крушение** **1)** кыйроо; **2)** *перен.* жок болуу, куруу; **крушение надежд** үмүт үзүлүү.

КРУШИНА *жс. бот.* крушина (*кара жемиштүү бадалдын бир түрү; жемишинен ич алдыргыч жасалат*).

КРУШИТЬ *несов. кого-что* талкалоо, кыйратуу, сындыруу, жок кылуу.

КРЫЖОВЕННЫЙ, ая, -ое **крыжовник-ке т.**; **крыжовенное варенье** крыжовниктен жасалган варенье.

КРЫЖОВНИК *м.* крыжовник (*жемиштүү бадал өсүмдүктүн бир түрү; ушул өсүмдүктүн жемиши*).

КРЫЛАТЫЙ, ая, -ое канаттуу (*мис. куш*); **крылатая мысль** эркин ой; **крылатые слова** таамай айтылгандыктан элдин оозунан түшпөй жүргөн ылакап сөздөр.

КРЫЛЁЧКО *ср. уменьш. от* **крыльцо** кичинекей крыльцо.

КРЫЛО *ср.* **1.** канат; **махать крыльями** канат кагуу; **подрезать крылья** **1)** канатын кесүү; **2)** *перен.* колун байлоо, мүмкүндүк бербөө; **расправить крылья** **1)** канатын күүлөө; **2)** *перен.* кайрат көрсөтүү; **2. тех.** каптал жак (*мис. автомашинанын*); **3.** (*пристройка к дому*) үйгө, имаратка кошумча салынган бөлүк; **4.** (*группировка*) топ (*кандайдыр бир уюмдун, буржуазиялык партиянын өтө четтеген тобу*).

КРЫЛЫШКО *ср. уменьш.-ласк. от* **крыло 1** канатча, кичинекей канат; **взять под своё крылышко** өзүнүн колтугунун астына алуу.

КРЫЛЬЦО *ср.* крыльцо (*үйгө кирип чыгуучу эшик-тин алдына жасалган баскычтуу аянтча*).

КРЫНКА *жс.* кырык (*карападан жасалган идиш; бул – көбүнчө, сүт сактоо үчүн колдонулат*).

КРЫСА *жс.* келемиш (*чычкандын чоңу*).

КРЫСИНЫЙ, ая, -ое **крыса-га т.**; **крысиная нора** келемиштин ийни.

КРЫСОЛОВ *м.* кырып-жоюу максаты менен келемиш чычкандарды кармоочу киши.

КРЫСОЛОВКА *жс.* келемиш чычкандарды кармоочу капкан.

КРЫТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от** **крыть**; **2. прил. (с наведением)** бир нерсе менен үстү, төбөсү жабылган (*мис. сарай, үй*).

КРЫТЬ *несов.* **1. что (крышу и пр.)** үстүн жабуу (*мис. үйдүн, сарайдын*); **2. что (обивать, обшивать)** каптоо, тыштоо (*мис. ичикти*); **3. что (в карточной игре)** жабуу, басуу (*карта ойнунда*); **4. кого-что, перен. разг.** тилдөө, сөгүү; **ему нечем крыть** *разг.* ал ыгып калды, ыктап калды.

КРЫТЬСЯ *несов.* **1.** (*заклываться*) негизи, келип чыккан жери болуу (*себеи же ката жөнүндө*); **причина этого кроется в том, что...** анын себеби мындан келип чыгат; **2. страд. к** **крыть**.

КРЫША *жс.* үйдүн төбөсү, үйдүн үстү, чатыр; **жить под одной крышей с кем-л.** бирөө менен бир үйдө туруу.

КРЫШКА *жс.* капкак; **ему крышка** *разг.* анын соодасы бүттү.

КРЮК *м.* **1.** илчек, илмек; **2. разг. (окольный путь)** ашык баскан айланма жол.

КРЮЧИТЬ *несов. безл. разг. см.* **кóрчить 1.**

КРЮЧКОВАТЫЙ, ая, -ое: **крючкова́тый нос** куш мурун.

КРЮЧКОТВО́Р *м. разг.* болбогон, майда-чүйдө нерсеге формалисттик кылуучу.

КРЮЧКОТВО́РСТВО *ср.* болор-болбос нерселерди, формалдуулукту атайын көбөйтүп, аларды өзүнүн керт башынын пайдасын көздөгөн максаттар үчүн пайдалануучулук.

КРЮЧО́К *м.* илгич; кайырмак (*для удочки*); илме шибеге (*для вязанья*).

КРЮШО́Н *м.* крющон (*вино менен ромго жаш жемии аралаштырылган ичкилик*).

КРЯ́ДУ *нареч. разг.* катарынан.

КРЯ́Ж *м. 1.* (*горный*) адырлар кыркасы (*адыр сыяктуу бөксө тоолор*); *2.* (*обрубок бревна*) кыска жоон дөңгөч.

КРЯ́ЖИСТЫЙ, ая, -ое *1.* (*крепкий, плотный*) кыска, жоон дөңгөчкө окшош; кыска жоон дөңгөч сыяктуу; *2. перен.* (*о человеке*) нык, тыгыз денелүү, күчтүү, кажырдуу (*адам тууралу*).

КРЯ́КАНЬЕ *ср.* бакылдоо (*өрдөктүн бакылдаганы*).

КРЯ́КАТЬ *несов. 1.* (*об утке*) бакылдоо, бак этүү, бак этип коюу; *2.* (*о человеке*) тамак кыруу, тамагын жасоо.

КРЯ́КВА *ж.* жапайы өрдөктүн бир түрү.

КРЯ́КНУТЬ *однокр. 1.* (*об утке*) бак этүү; *2.* (*о человеке*) тамак кырып коюу.

КРЯ́ХТЕНЬЕ *ср.* ыңырануу, ооруксунуп онтоо.

КРЯ́ХТЕТЬ *несов. разг.* ыңырануу, ооруксунуп онтоо.

КСЕРОФОРМ *м. мед.* ксероформ (*күйгөн жерди, жараны дарылаганда колдонула турган жарага, жаракатка себилүүчү саргыч дары*).

КСЕ́НДЗ *м.* ксёндз (*польшалык католиктердин побу*).

КСИЛОГРА́ФИЯ *ж.* ксилография (*1. жыгачтын бетине, аны оюп, кырып сүрөт тартуу; 2. жыгачтын бетине ушул жол менен тартылган сүрөт, гравюра*).

КСИЛОФО́Н *м. муз.* ксилофон (*музыкалык инструменттин бир түрү*).

КСТА́ТИ 1. *нареч.* (*вовремя, в нужный момент*) ирети келгенде, учуру келгенде, орду келгенде, так, керек; *2. нареч.* (*вместе с тем*) башкалар менен катар, ошону менен катар, башкалар менен бир, ошонун менен бирге; *да, если будете писать ему письмо, напомнимте кста́ти обо мне* эгерде ага кат жаза турган болсоңуз, мен тууралу да айта (*эскерте*) кетиңиз; *3. в знач. вводн. сл.* айтмакчы, баса; *кста́ти сказа́ть, когда́ вы там бы́ли?* айтмакчы, сиз анда качан болдунуз?

КТО *мест. 1.* *вопр. и относ.* ким, кимдер; *2. разд.* бири, бирөө, бирөөлөрү, бири-экинчиси, бирөөлөрү-экинчилери; *кто в лес, кто по дрова́ погов.* чаржайыт, баш аламан (*иштешет, ырдашат ж.б.*); *3. неопр. разг.* ким, бирөө, бирөөлөр, кимдир бирөө, кимдир бирөөлөр; *кто что любит* ким эмнени сүйөт, ким эмнени жакшы көрөт (*ар кимдин сүйгөнү, жакшы көргөнү бирдей эмес*); *✧ кто бы ни...* ким болбосун, ким болсо да, ким гана болбосун, ким гана болсо да; *ма́ло ли кто говори́л* ким айтса ал айтсын, иши кылып бирөө айткан го.

КТО́-ЛИБО *мест. неопр.* бирөө, бирөөлөр, кимдир бирөө, кимдир бирөөлөр, ким болсо да, ким да болсо, ким гана да, ким гана болбосун, кандай адам болсо да, бирөө.

КТО́-НИБУДЬ *мест. см. кто-либо.*

КТО́-ТО *мест. неопр.* бирөө, бирөөлөр, кимдир бирөө, кимдир бирөөлөр; *кто́-то сказа́л ему́* ата кимдир бирөө айткан.

КУ-КУ *звукоподр.* кү-кү (*күкүк деп чакыруу*).

КУБ I *м.* куб (*1. мат. ар бир жагы квадрат болгон алты жактуу фигура; 2. мат. бир санды өз-өзүнө үч мертебе көбөйткөндөн чыккан сан; 3. кубический метр-ге барабар болгон көлөм чени, мис. бир куб отун*).

КУБ II *м.* (*котёл*) куб (*суу кайната турган чорголуу чоң идиш*).

КУБАНКА I *ж. разг.* (*сорт пшеницы*) кубанка, кубанка буудай.

КУБАНКА II *ж.* (*шапка*) тегерек бапак (*баш кийим*).

КУ́БАРЕМ *нареч. разг.* тоңкочуктап, тоңкочук атып (*жогорудан төмөн карай катуу тоголонуу, кулоо*).

КУБА́РЬ *м.* чимирик (*балдар оюнчугу*).

КУБАТУ́РА *ж.* кубатура (*бир нерсенин кубический көлөмү, кубический чен менен өлчөгөндөгү көлөмү*); **ку-батүра ко́мнаты** комнатанын кубатурасы.

КУ́БИК *м. 1. разг.* (*мера объёма*) кубик (*кандайдыр бир суюктуктун кубический сантиметри*); **два ку́бика спи́рта** эки кубик спирт; *2. ку́бики* *мн.* кубики (*төрт кырдуу кылып жсыгачтан жасап, бетине сүрөт же ариптер жабыштырылган балдар оюнчугу*).

КУБИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **куб I-ге т.**; кубический; **ку-би́ческая фо́рма** куб сыяктуу форма; **куби́ческий метр** кубический метр.

КУБОВИ́ДНЫЙ, ая, -ое куб сыяктуу, куб формалуу.

КУ́БОВЫЙ, ая, -ое коюу көк (*боёк, түс*).

КУ́БОК *м.* кубок (*стакан формасындагы металл идиш*); **кубок вина** бир кубок вино; **перехо́дящий ку́бок спорт.** көчмө кубок өтмө кубок.

КУБОМЕ́ТР *м.* (*кубический метр*) кубометр (*кубический метр*).

КУ́БРИК *м. мор.* кубрик (*пароходдун командасы үчүн арналган бөлмө*).

КУБЫ́ШКА *ж. 1. разг.* (*копилка*) акча жыйнап сактай турган идиш; *2. перен. разг.* (*толстушка*) кыска бойлуу, жоон (*аял же кыз же эркек бала*); *3. бот.* чөмүч баш (*сууда өсүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

КУВАЛДА *ж.* кувалда (*оор балка, барскан*).

КУВШИ́Н *м.* кумура.

КУВШИ́НКА *ж. бот.* чөмүч баш (*сууда өсө турган өсүмдүктүн бир түрү*).

КУВЫРКА́НЬЕ *ср.* тоңкочуктоо, тоңкочук атуу, көмөлөнүү, башынан алыс тоголонуу.

КУВЫРКА́ТЬСЯ *несов.* тоңкочуктоо, тоңкочук атуу, көмөлөнүү, башынан алыс тоголонуу.

КУВЫРКНУ́ТЬСЯ *сов.* бир эле жолу тоңкочуктоо, башынан алыс тоголонуу, көмөлөнүү.

КУВЫРКО́М *нареч. разг.* тоңкочуктап, тоңкочук атып.

КУГУА́Р *м. зоол.* кугуар (*Америкада жашоочу жайы чон мышык*).

КУДА́ *нареч. 1. вопр.* кайда, кайсы жакка, кайсы жерге, каякка; *2. относ.* ган; **дом, куда́ нас перевели́, был отремонти́рован** бизди көчүрүп киргизген үй ремонттолгон болучу; *3. вопр. разг.* (*для чего*) эмне кереги бар, эмне үчүн керек; **куда́ вам сто́лько книг?** силерге мынча китептин эмне кереги бар?; *✧ куда́ тебе!* сага кайда! (*колун кыска, күчүн жетпейт*); **куда́ лу́чше** *разг.* эң эле жакшы; **куда́ глаза́ глядя́т** *разг.* баш оогон жакка; **куда́**

ни шло! *разг.* тобокел!; *хоть кұда разг.* укмуш; сонун; **он пәрень хоть кұда** ал сонун жигит эмеспи; **кұда бы ни...** кайда барсаң да..., бардык жерде...

КУДА-ЛИБО *нареч.* каякка болсо да, кайсы жакка болсо да, бир жерге, кайдадыр бир жакка, кайдадыр бир жерге.

КУДА-НИБУДЬ *нареч. см. кұда-либо.*

КУДА-ТО *нареч.* кайдадыр, кайдадыр бир жакка, кайдадыр бир жерге.

КУДАХТАНЬЕ *ср.* какылдоо.

КУДАХТАТЬ *несов.* какылдоо.

КУДЕЛЬ зыгырдын буласы.

КУДЕСНИК *м.* фольк. сыйкырчы, аяр.

КУДЛАТЫЙ, ая, -ое *прост.* сапсагай, барак, самсаалаган.

КУДРИ *только мн.* быжыгыр, тармал (*чач, жүн*).

КУДРЯВИТЬСЯ *несов. разг.* тармалдануу (*чач, жүн*).

КУДРЯВЫЙ, ая, -ое **1.** быжыгыр, тармал (*чач, жүн*); **2. перен.** бужуракай (*мис. кайың*); **3. перен. (вычурный)** ыгы жок татаал кооздолгон (*стиль, сөз жөнүндө*).

КУДРЯШКИ *мн. (ед. кудряшка ж.) разг.* тармал чач.

КУЗЁН *м. уст.* кузен (*аталары же энелери бир тууган болгондордун баласы*).

КУЗИНА *женск. р. к кузён;* кузина.

КУЗНЕЦ *м.* темирчи.

КУЗНЕЦКИЙ, ая, -ое *кузнец-ге т.*

КУЗНЕЧИК *м.* чегиртке.

КУЗНЕЧНЫЙ, ая, -ое: **кузнёчный молот** темирчинин балкасы; **кузнёчный мех** көрүк.

КУЗНИЦА *ж.* темирчинин узануучу үйү.

КУЗОВ *м.* **1.** кузов (*автомашинанын чанагы*); **2. обл.** жөкөдөн же кайыңдын кабыгынан жасалган себет; **из наз-в** **ался груздём – полезай в кузов** *посл.* өзүңдү эр дединби – майданга чык.

КУКАРЁКАТЬ *несов.* «күкирикү» деп кыйкыруу (*короз жөнүндө*).

КУКАРЕКУ *звукподр.* күкирикү (*короздун кыйкырганы*).

КУКИШ *м.* муштумду түйүп, баш бармакты сөөмөй менен ортондун арасынан чыгаруу (*ызалаганда көрсөтүлөт*).

КУКЛА *ж.* куурчак.

КУКОВАТЬ *несов.* күкүктөө, күкүлдөө (*күкүктүн «күкүк-күкүк» деп сайрашы*).

КУКОЛКА *ж.* **1.** уменш. от **күкла** кичинекей куурчак; **2. зоол.** көпөлөктүн курту (*личинкадан көпөлөк болуп жетилгенге чейинки стадиядагы курт*).

КУКОЛЬ *м. бот.* карамык (*отоо чөптүн бир түрү*).

КУКОЛЬНЫЙ, ая, -ое **кукла-га т.**; **кукольный театр** куурчак театры, куурчак ойнотуучу театр; **кукольный вид** куурчак өңдүү; **из кукольная комедия** калп, анткор шаан-шөкөт.

КУКСИТЬСЯ *несов. разг.* кыңк-мыңк этип, шалпысы бошоо.

КУКУРУЗА *ж.* меке жүгөрү, жүгөрү.

КУКУРУЗНЫЙ, ая, -ое **кукуруза-га т.**; **кукурузное поле** меке жүгөрү айдалган талаа; **кукурузный хлеб** загара нан, жүгөрү нан; **кукурузный початок** жүгөрү сотосу.

КУКУРУЗОУБОРОЧНЫЙ, ая, -ое жүгөрү жыйнагыч.

КУКУШКА *ж.* күкүк.

КУЛАК I *м.* муштум, жудурук; **грози́ть кула́ком** муштум көрсөтүү; **из смея́ться в кула́к** ичинен күлүү.

КУЛАК II *м. (богатый крестьянин-эксплуататор)* кулак (*жасалданма эмгекти эксплуатациялоочу, башкалардын эмгегинен пайдалануучу, эмгекчилерди эзүүчү бай дыйкан*).

КУЛАК III *м. тех.* кулак (*түрдүү механизмдердеги уркуйган тетик; ал механизмдин башка бөлүктөрүн кыймылга келтирүү милдетин аткарат*).

КУЛАЦКИЙ, ая, -ое **кулак II-ге т.**; кулактык; **кулацкий элемент** кулактык элемент.

КУЛАЧЕСТВО *ср. собир.* кулактар.

КУЛАЧКИ: на кулачки, на кулачках *разг.* муштумдуу, муштум менен койгулашуу.

КУЛАЧКОВЫЙ, ая, -ое: **кулачковый вал** *тех.* уркугуй вал.

КУЛАЧНЫЙ, ая, -ое: **кулачный бой** жаатташып же жекеме-жеке мушташуу.

КУЛАЧОК *м. уменш. от кулак I* муштумча, кичиней муштум.

КУЛЕБЯКА *ж.* кулебяка (*ичине эт, балык ж.б. салып бышырылган чоң сүйрү тоочо*).

КУЛЁК *м.* кичинекей баштык; кичинекей кагаз баштыкча (*бумажный пакет*); **из кулька в рогожку** *погов.* артык кылам деп, тыртык кылуу (*түзөлүүнүн ордуна жаман болуу*).

КУЛИ *м. нескл.* кули (*Индияда, Кытайда, Японияда, Индонезияда жүк ташуучу, жүк көтөрүүчү, кара жумуш кылуучу адам*).

КУЛИК *м.* чулдук; **из всяк кулик своё болото хвалит** *посл.* ар кимдики өзүнө ай көрүнөт көзүнө.

КУЛИНАР *м.* кулинар (*тамак бышыруунун иретин жакшы билген адам, повар*).

КУЛИНАРИЯ *ж.* кулинария (*тамак бышыруу, даярдоо искусствосу, усталыгы*).

КУЛИНАРКА *женск. р. к кули́нар;* кулинарка.

КУЛИНАРНЫЙ, ая, -ое **кулинария-га т.**; **кулинарная книга** кулинария китеби.

КУЛИСА *ж. тех.* кулиса (*машинанын жүрүшүн алмаштыргыч нерсе*).

КУЛИСЫ *мн. (ед. кулиса ж.) театр.* кулиса (*сахнанын эки жанындагы декорация*); **пройти́ за кули́сы** сахнанын артына өтүү; **за кулисами** **1)** сахнанын артында, сахнанын аркасында, ары жагында; **2) перен.** жашырын түрдө; бармак басты, көз кысты кылып.

КУЛИЧ *м.* кулич (*таттуу сүйрү нандын бир түрү*).

КУЛИЧКИ *только мн.*: **у чёрта на куличках** *разг.* капкайда; кап-кайдагы жерде.

КУЛОН I *м.* кулон (*аялдардын моюнга тагуучу асыл таштуу жасалганын бир түрү*).

КУЛОН II *м. физ.* кулон (*электр тогун өлчөө единицы*).

КУЛУАРНЫЙ, ая, -ое **кулуары-га т.**; **кулуарные встречи** кулуардагы жолугушуулар (*официалдуу эмес, өзүнчө жолугушуп сүйлөшүүлөр*); **из кулуарных разговоров** имиш-имиштен угулган.

КУЛУАРЫ *только мн.* кулуарлар (*парламент, съезд жана башка заседание өткөрүлүүчү залдын сырт жагындагы бөлмөлөр, үйлөр*); **разговóры в кулуáрах** кулуардагы сөздөр.

КУЛЬ *м.* кап (*жөкөдөн жасалган чоң кап*).

КУЛЬМИНАЦИОННЫЙ, ая, -ое кульминациялык (эң жогорку даражага жеткен; эң жогорку).

КУЛЬМИНАЦИЯ (1. астр. асмандагы жарык кылуучу телонун меридиан аркылуу өтүшү; 2. перен. жогорку өрчүштүн, жогорку чыңалуунун, күч алуунун точкасы, чекити).

КУЛЬТ I м. 1. табынуу, сыйынуу; культ солнца у древних народов байыркы элдердин күнгө табынышы; 2. рел. культ (диний ырым-жырымдардын жыйнагы); служители кұльта дин кызматкерлери (ыймам, поп ж.б.); ♦ культ личности жеке адамга сыйынуу.

КУЛЬТ II татаал сөздөрдүн «маданий-агартуу» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис: культкомиссия маданий-агартуу комиссиясы.

КУЛЬТИВАТОР м. с.-х. культиватор (топуракты копчутуп жумшарта турган курал).

КУЛЬТИВАЦИЯ жс. культивация, культивация кылуу (жерди культиватор менен иштетүү).

КУЛЬТИВИРОВАНИЕ ср. 1. өстүрүү, өрчүтүү; 2. перен. колдоо, жайылтуу, дагыда киргизүү.

КУЛЬТИВИРОВАТЬ несов. что 1. (выращивать) өстүрүү, өрчүтүү (мис. өсүмдүк); 2. перен. колдоо, жайылтуу, дагыда киргизүү.

КУЛЬТМАССОВЫЙ, ая, -ое маданий-массалык; культмассовая работа маданий-массалык иш.

КУЛЬТОТДЕЛ м. маданий бөлүм.

КУЛЬТПОХОД м. маданий жүрүш (маданий агартуу максаты менен чогулуп оюнга баруу).

КУЛЬТРАБОТНИК м. маданий агартуу кызматкери.

КУЛЬТТОВАРЫ мн. маданий товарлар (эл массасынын маданий таламдарын канааттандыруучу буюмдар).

КУЛЬТУРА жс. 1. маданият; 2. (культураность) маданияттуулук; 3. с.-х. өстүрүү, өрчүтүү; культу́ра хлопко пахта өстүрүү; 4. с.-х. өсүмдүк (өстүрүлүүчү, өрчүтүлүүчү өсүмдүктөр); сельскохозяйственные культу́ры айыл-чарба өсүмдүктөрү; технические культу́ры техникалык өсүмдүктөр; 5. биол. культура (лабораторияда бактерияларды өрчүтүү; ушул жол менен алынган бактериялар); ♦ физическая культу́ра дене тарбиясы.

КУЛЬТУ́РНО-БЫТОВО́Й, ая, -ое маданий-турмуштук (турмушту жана кулк-мүнөздөрдү жакшыртууга багытталган); культу́рно-бытovoé обслуживание маданий-турмуштук тейлөө.

КУЛЬТУ́РНО-ВОСПИТА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: культу́рно-воспита́тельная рабо́та маданий-тарбия иши.

КУЛЬТУ́РНО-ПРОСВЕТИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: культу́рно-просвети́тельные учрежде́ния маданий-агартуу мекемелери.

КУЛЬТУ́РНОСТЬ жс. маданияттуулук.

КУЛЬТУ́РНЫЙ, ая, -ое 1. культура I-ге т.; маданий; культурные потребности маданий таламдар; культу́рный у́ровень маданий деңгээл; 2. (образованный) маданияттуу, маданияты бар; культу́рный челове́к маданияттуу киши; 3. культура 4-кө т.; маданий; культу́рные растения маданий өсүмдүктөр; культу́рный слой земли жердин адам иштеткен катмары; ♦ культу́рная револю́ция маданий революция.

КУЛЬТФОНД м. культфонд (маданий-агартуу максаттарына арналган акча фондусу).

КУЛЬТЯ́ жс. молток (кол, бут).

КУЛЬТЯ́ПКА жс. разг. см. культя.

КУМ м. (мн. кумовья) разг. уст. кум (1. баланы чокундуруп ат коюучу кишилердин өз ара бир-бирин же чокундурулган баланын ата-энесин аташы; 2. улгайган эркекке кайрылууда айтыла турган сөз).

КУМА́ жс. 1. женск. р. к кум; 2. фольк. орустун элдик жомогунда: түлкүнүн эпитети; голодная кума́-лиса́ залёзла в сад ачка куу түлкү бакка кирди.

КУМА́Ч м. кумач (ачык-кызыл түстүү кездеменин бир түрү).

КУМАЧО́ВЫЙ, ая, -ое кумач-ка т.

КУМЫ́Р м. 1. бутпарастардын жасалма кудайы, бут; 2. перен. аздек.

КУМЫ́РНЯ жс. буткана.

КУМОВСТВО́ ср. 1. кумдардын мамилелери (см. кум); 2. перен. разг. ишке кесирин тийгизип, бир биринин айыбын жашырып, жактоочулук, жардамдаш болуучулук.

КУ́МУШКА жс. 1. уменьш.-ласк. от кума́; 2. (сплетница) ушакчы (бирөөлөрдү жамандоону, ушак айтып, калп сүйлөөнү жакшы көргөн аял).

КУМЫ́К м. кумык.

КУМЫ́КИ мн. кумыктар.

КУМЫ́С м. кымыз.

КУМЫ́СОЛЕЧЕ́БНИЦА жс. кымыз менен дарылай турган жай.

КУМЫ́СОЛЕЧЕ́БНЫЙ, ая, -ое кумысолечение-ге т.

КУМЫ́СОЛЕЧЕ́НИЕ ср. кымыз менен дарылоо.

КУМЫ́ЦКИЙ, ая, -ое кумык-ка т.; кумыктык.

КУМЫ́ЧКА женск. р. к кумык; кумычка.

КУНЖУ́Т м. бот. күнжүт (май чыгуучу өсүмдүктүн бир түрү).

КУНЖУ́ТНЫЙ, ая, -ое кунжут-ка т.; кунжүтное ма́сло күнжүт майы.

КУ́НИЙ, ья, -ье куница-га т.; ку́ний мех суусар териси.

КУНИ́ЦА жс. суусар.

КУНСТКА́МЕРА жс. уст. кунсткамера (1. табигый, тарыхый жана башка сейрек табылуучу нерселердин жыйынтыгы жана ушул нерселерди жыйнап коё турган үй; 2. перен. иштен чыккан, керексиз, эски, өткөн доордун калдыгы болгон кишилердин жыйналуу орду).

КУПА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое купание-ге т.; купа́льный сезо́н сууга түшүү сезону; купа́льный костю́м сууга түшкөн кезде кийиле турган кийим.

КУПА́ЛЬНЯ жс. купальня (сууга түшүү, чомулуу үчүн жасалган тосмо, орун).

КУПА́ЛЬЩИК м. сууга түшүүчү, чөмүлүүчү адам.

КУПА́ЛЬЩИЦА женск. р. к купа́льщик.

КУПА́НИЕ ср. сууга куюнуу, сууга түшүү, сууга чөмүлүү, киринүү, жуунуу, сууга түшүрүү, сууга чөмүлтүү, киринтүү (людей); сууга салуу, сууга куюндуруу (животных).

КУПА́ТЬ несов. кого-что киринтүү, сууга түшүрүү, чөмүлтүү (людей); сууга салуу, сууга куюндуруу (животных).

КУПА́ТЬСЯ несов. сууга киринүү, сууга түшүү, чөмүлүү, куюнуу, жуунуу.

КУПЕ́ ср. нескл. купе (вагондун пассажирлерге арналган бөлмөсү).

КУПЕ́ЛЬ жс. церк. купель (христиандын чокунуу ырымы иштеле турган идиши).

КУПЕЦ *м.* купец, көпөс, соодагер.

КУПЕЧЕСКИЙ, ая, -ке **купец-ке т.**

КУПЕЧЕСТВО *ср.* собир. купецтер, көпөстөр, соодагерлер.

КУПИРОВАННЫЙ, ая, -ое купеленген, купеге бөлүнгөн; **купированный вагон** купеленген вагон.

КУПИТЬ *сов.* кого-что 1. сатып алуу; 2. *перен. разг.* сатып алуу, сатып алып жактай турган кылуу.

КУПЛЕТ *м.* 1. куплет (ырдын строфасы – бир нече жолдон турган бөлүкчөсү); 2. **куплеты** *мн.* куплеттер (эстрададан ырдала турган сатиралык ырлар).

КУПЛЕТИСТ *м.* куплеттерди аткаруучу артист.

КУПЛЯ *жс.* сатып алуу.

КУПОЛ *м. архит.* купол (үйдүн, имараттын же башка нерсенин жарым шарга окшоп тоголок болуп, томпоюп турган төбөсү, үстү).

КУПОЛООБРАЗНЫЙ, ая, -ое купол сыяктуу.

КУПОН *м.* купон (1. *проценттүү баалуу кагаздардын процентин алуу үчүн кесип алына турган талон*; 2. *театр ложасындагы бир орунга берилген билет*; 3. *бир кийимдик кездеме*).

КУПОРОС *м. хим.* купорос, кеперес (кээ бир металлдык туздардын аты); **мédный купорос** көк таш.

КУПОРОСНЫЙ, ая, -ое купорос-ко т.; **купоросное майло** купорос майы (күкүрт кычкылдын бир түрү).

КУПЧАЯ *жс.* или **купчая крепость** *уст.* васика (козголбос мүктү сатып алгандыгы жөнүндөгү нотариалдык акт).

КУПЧИК *м. разг. презр.* соодагер сөрөй (көбүнчө жаши соодагер, купец жөнүндө айтылат).

КУПЧИХА *жс.* 1. *женск. р. к купец*; 2. (жена купца) купецтин аялы.

КУПЮРА *жс.* купюра (1. *адабий же музыкалык чыгарманын текстин кыскартуу же анын ичинен кээ бир жерин алып таштоо*; 2. *кандайдыр бир заёмдун же баалуу кагаздын айрым облигациясы*).

КУРАГА *жс.* баргек (кургатылган данексиз өрүк).

КУРАЖИТЬСЯ *несов. разг.* оройлугун көрсөтүү, одонолук кылуу, кылдан кыйкым таап ыргыштоо.

КУРАК *м.* (нераскрывшиеся коробочки хлопчатника) косек.

КУРАНТЫ *только мн.* куранттар (мунарадагы музыкалуу саат); **Кремлёвские куранты** Кремль куранттары.

КУРГАН *м.* дөбө (байыркы мүрзөнүн, көрүстөндүн дөбө болуп үйүлүп калган топурагы).

КУРГУЗЫЙ, ая, -ое разг. 1. (об одежде) кыска, тар (кийим жөнүндө); 2. (с коротким хвостом) кыска куйрук, чолок куйрук (кыска куйруктуу, кесилген чолок куйруктуу айбандар жөнүндө).

КУРД *м.* курд.

КУРДСКИЙ, ая, -ое курд-га т.; **курдский язык** курд тили.

КУРДЫ *мн.* курддар.

КУРДЮК *м.* койдун куйругу, дүмбө.

КУРДЮЧНЫЙ, ая, -ое курдюк-ка т.; куйруктуу; **курдючное сало** куйрук майы; **курдючная овца** куйруктуу кой.

КУРЕВО *ср. разг.* чылым, чылымдык тамеки.

КУРЕНИЕ *ср.* 1. тартуу, тамеки тартуу, чылым чегүү; 2. (ароматическое вещество) абдан жыттуу түтүн үчүн күйдүрүп түтөтүлө турган нерсе (зат), ошол затты күйдүрүп түтөтүү; 3. *тех.* (добывание перегонкой) кайнатуу,

тартуу жолу менен бир нерсени өндүрүү (алуу) (мис. кайнатып спирт чыгаруу, спирт тартуу ж.б.).

КУРЕННОЙ, ая, -ое курень-ге т.; **куренной атамán** *ист.* курень атаманы.

КУРЕНЬ *м.* 1. обл. (шалаи) алачык; 2. *ист.* курень (казак орус аскердин бир бөлүгү).

КУРЗАЛ *м.* курзал (курортто концерттер жана коомдук жыйналыштар үчүн арналган үй, жай).

КУРИАЛЬНЫЙ, ая, -ое **курия-га т.**; куриялуу; **куриальная система выборов** шайлоолордун куриялуу системасы.

КУРИЙ, бя, -ье обл. см. **куриный**; **избúшка на кúрых ножках** кичинекей жыгач үй.

КУРИЛЬНИЦА *жс.* жыттуу нерселер жагылып жакшы жыт тарата турган идиш.

КУРИЛЬНЯ *жс.* тамеки тартуу бөлмөсү.

КУРИЛЬЩИК *м.* тамекичи, бопоросчу адам.

КУРИЛЬЩИЦА *женск. р. к курильщик.*

КУРИНЫЙ, ая, -ое **курица-га т.**; **куриное яйцо** тооктун жумурткасы; **куриная слепота** 1) *мед.* жарык начар болгон кезде көзү көрбөй калуучу оорунун бир түрү; 2) см. **лютик**.

КУРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **курение 1-ге т.**; **курительная комната** тамеки тартуу бөлмөсү.

КУРИТЬ *несов. что* 1. тартуу, тамеки тартуу, чылым чегүү; күйдүрүп аңкыган жыт чыгаруу, таратуу; 2. *тех.* (добывать перегонкой) кайнатуу, тартуу жолу менен бир нерсени өндүрүү (алуу) (мис. кайнатып спирт чыгаруу, спирт алуу ж.б.); **курить фимиам** жерге-сууга тийгизбей мактоо, ашыра мактоо, кошаматчылык кылуу.

КУРИТЬСЯ *несов.* 1. тартылуу, кайнатылуу (мис. спирт); 2. (выделять дымом, пар) түтүн чыгаруу, буулануу, булоолонуу, буу чыгаруу (мис. суу, өзөн); 3. (тлеть при курении) чылым тартканда түтүн чыгуу; **сырой табак не курится** суу тамеки күйбөйт.

КУРИЦА *жс.* тоок; **варёная курица** бышырылган тоок; **курам на смех** *разг.* өтө эле жарыбаган, шылдыңга калардык; **у него денег куры не клюёт** *разг.* анын акчасынын жөн эле чети оюлбайт, анын акчасы абдан көп, анын акчасы иттин кара капталынан болуп жатат; **мóкрая курица** *разг.* сууга түшкөн тооктой шөлбүрөгөн, дылдыраган бош киши.

КУРИЯ *жс.* курия (кээ бир буржуазиялык өлкөлөрдөгү шайлоо системасында – шайлоочулардын шайлоо кезинде түрдүү разряддарга бөлүнүшү).

КУРЛЫКАТЬ *несов. обл.* куркулдоо (турна жөнүндө).

КУРНОЙ, ая, -ое: **курная изба** *уст.* очогу морсуз үй.

КУРНОСЫЙ, ая, -ое кетирекей, быйпык, быйпыгый мурундуу.

КУРОВОД *м.* тоок асыроочу, тоок тукумдатуучу.

КУРОВОДСТВО *ср.* тоок асыроо, тоок асыроочулук.

КУРОК *м.* курок (мылтык, тапанча сыяктуу атылуучу куралдын пистонду уруучу механизми).

КУРОЛЕСИТЬ *несов. разг.* ыгы жок чатак (жаңжал) чыгаруу, будун-чаң чыгаруу.

КУРОПАТКА *жс.* чил; **каменная куропатка** кекилик.

КУРОРТ *м.* курорт.

КУРОРТНИК *м.* курортто дарылануучу адам.

КУРОРТНИЦА *женск. р. к курортник.*

КУРОРТНЫЙ, ая, -ое **курорт-ко т.**; **курортная комиссия** курорт комиссиясы.

КУРОРТОЛОГИЯ *ж. мед.* курортология (*шытаа орундардын дарылык касиеттерин текишерүүчү илим*).

КУРОСЛЁП *м. см.* **ЛЮТИК**.

КУРОЧКА *ж. уменьш. от* **КУРИЦА** кичинекей тоок.

КУРС *м. 1. (направление движения)* багыт алуу, бет алуу (*мис. самолёттун, кеменин бир жакты көздөй бет алып жөнөшү ж.б.*); **2. перен. (направление политики)** багыт (*кандайдыр бир партиянын, өкмөттүн багыты*); **3. (изложение научной дисциплины)** курс (*илимий дисциплинанын жыйындысы*); **4. (объём обучения)** курс (*кандайдыр бир специальность (адистик) боюнча алынган толук билим*); **окончить курс в университете** университетте курс бүтүрүү; **5. (в высшей школе)** курс (*жогорку окуу жайында окуунун бир жылы, бир жылдык баскычы; ошол бир жыл ичинде окуучу студенттер составы*); **перейти на третий курс** үчүнчү курска өтүү; **6. мед.** курс (*дарылануу процедурасынын бүтүн бир бөлүгү*); **курс водолечения** суу менен дарылануу курсу; **7. эк.** курс (*валюталардын, баалуу кагаздардын, акчалардын акча базарындагы баасы*); **быть в курсе** кабардар болуу, бир нерсе жөнүндөгү фактыларды же маалыматты билип туруу, алар менен таанышып туруу; **войти в курс дела** ишке түшүнүү.

КУРСАНТ *м.* курсант (**1. аскердик мектептерде** командалык состав даярдоочу курстун окуучусу; **2. курста** окуучу адам).

КУРСАНТКА *женск. р. к* **курсант**; курсантка.

КУРСАНТСКИЙ, ая, -ое **курсант-ка т.**; курсанттык.

КУРСИВ *м. полигр.* курсив (*кол жазмага окшогон арип, типографиялык шрифт*).

КУРСИВНЫЙ, ая, -ое **курсив-ге т.**; **курсивный шрифт** курсив шрифты (*ариби*).

КУРСИРОВАТЬ *несов.* белгилүү пункттар ортосунда дайыма жүрүп туруу.

КУРСИСТКА *ж. уст.* курсистка (*революциядан мурунку Россияда – жогорку аялдар курсунда окуучу аял*).

КУРСОВКА *ж.* курсовка (*курортто дарыланууга жана тамак ичүүгө укук берүүчү документ*).

КУРСОВОЙ, ая, -ое **курс-ка т.**; курстук; **курсовое собрание студентов** студенттердин курстук чогулушу.

КУРСЫ *мн. (учебное заведение)* курс (*окуу жайы*); **курсы по повышению квалификации учителей** мугалимдердин квалификациясын көтөрүү курсу.

КУРТИЗАНКА *ж. уст.* куртизанка (*жогорку адамдар менен мамилелеш болгон аягы суюк аял*).

КУРТИНА *ж.* куртина (**1. бактын ичине ар түрдүү формада тигилген гүл**; **2. уст.** бастиондордун арасындагы крепосттук валдын бөлүгү).

КУРТКА *ж.* куртка (*эркектер кийиминин бир түрү*).

КУРТОЧКА *ж. уменьш. от* **куртка** кичине куртка.

КУРЧАВИТЬСЯ *несов. разг.* тармалдануу, тармал болуу.

КУРЧАВЫЙ, ая, -ое тармал, тармалдаткан (*о волосах, бороде; о шерсти*); тармал чачтуу (*о человеке*); тармал жүндүү (*о животном*); тармал сакал (*о бороде*).

КУРЫ *мн. от* **курица**.

КУРЬЕР *м. 1.* курьер (*мекемелерде, ишканада, иш кагаздарын ташып жүрүүчү адам*); **2. офиц.** курьер (*атайын тапшырмалар боюнча бир жерден экинчи жерге барып жүрүүчү кызматчы адам*); **дипломатический курьер** дипломатиялык курьер.

КУРЬЕРСКИЙ, ая, -ое **курьер-ге т.**; **курьерский поезд** курьерский поезд (*эң тез, эң бат*); **на курьерских** разг. өтө тез, өтө шашылыш түрдө.

КУРЬЁЗ *м.* кызык, күлкүлүү нерсе, окуя; **ради курьёза** көңүл ачуу үчүн, эрмек үчүн, күлүү үчүн.

КУРЬЁЗНЫЙ, ая, -ое кызыктуу, күлкүлүү (*о человеке*); сонуркап карай турган (*напр. случай*).

КУРЯТИНА *ж.* тоок эти.

КУРЯТНИК *м.* тооккана, тоок жата турган жай.

КУРЯЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от** **курить**; **2. прил.** тамеки тартуучу; **3. в знач. суц. м.** тамеки тартуучу; **вагон для курящих** тамеки тартуучулар вагону (*тамеки тартуучулар түшүүчү вагон*).

КУСАТЬ *несов. 1. кого-что (зубами)* тиштөө, кабуу (*мис. ит*); **2. кого-что (жалить)** чагуу (*мис. аары, жыландын чагышы ж.б.*); **3. что, тех.** кыпчуу, кыпчытуу, тиштетүү (*мис. аттиш менен зымды, мыкты кыпчып тартуу ж.б.*).

КУСАТЬСЯ *несов. 1.* тиштөө, кабуу (*мис. ит*); **эта собака кусается** бул ит кабат; **2. (жалить)** чагуу; **3. (друг друга)** өз ара тиштешүү, чайнашуу (*мис. айгыр*); **4. перен. разг. (быть недоступным по цене)** баасы абдан кымбат болуу.

КУСАЧКИ *только мн.* аттиш.

КУСКОВОЙ, ая, -ое чагылган, бөлүнгөн, кертилген, майда бөлүктөргө кесилген; **кусковой сахар** чагылган кант.

КУСОК *м. 1.* бөлүк, тилке (*напр. земли*); тилим, үзүм, кесим (*напр. мяса, хлеба*); бир тоголок (*мыла*); чагым (*напр. сахару*); **кусок хлеба** 1) бир үзүм нан; 2) разг. (*пропитание*) оокат, тамак; **вёрный кусок хлеба** колдо турган табыш; **2. (отрез ткани)** бөлүк, топ, такта; **кусок в горло не идёт** жүрөккө тамак барбайт (*мис. бир нерсеге өтө капа болуп турганда*); **лакомый кусок** см. лакомый.

КУСОЧЕК *м. уменьш. от* **кусок** **1.**

КУСТ *I м. 1.* бир түп (*бир эле түбүнөн бир нече сабак чыккан майда жыгач*); **куст сирени** бир түп сирень; **2. (напр. о пшенице)** бир эле түбүнөн бир нече сабак чыккан чөп өсүмдүк (*мис. буудайдын бир түбү*); **спрятаться в кусты** өз башын калкалап, ыгып калуу.

КУСТ II м. (объединение) ишкана, артель, үй ээлөөнүн топ болуп бириккени.

КУСТАРНИК *м. 1. см.* **куст II**; **2. (заросль)** кырчын, бадал.

КУСТАРНИКОВЫЕ *мн. (ед. кустарниковое ср.) бот.* бадалсымалдар (*бир топтон бир нече сөңгөк чыгуучу майда жыгач өсүмдүктөр*).

КУСТАРНИЧАТЬ *несов. разг. 1.* кустардык кылуу (*майда кол өнөрү менен кесип кылуу*); **2. пренебр.** жөнөкөй жол менен иштөө, эптеп-септеп иштөө.

КУСТАРНИЧЕСТВО *ср. пренебр.* **кустарничество**, эң жөнөкөй жол менен, эптеп-септеп иштөө.

КУСТАРНЫЙ, ая, -ое **1.** кустардык (*фабрикада эмес, кустардык жол менен колдо жасалган*); **кустарные изделия** кустардык буюмдар (*колдо жасалган буюмдар*); **2.** кустардык (нерсени ушундай жол менен өндүрүшкө арналган); **кустарная промышленность** кустардык өнөр жай; **3. пренебр.** кустардык, эң эле жөнөкөй; эптеп-септеп кыла салган; **кустарный метод** кустардык метод.

КУСТАРЩИНА *ж. разг. см.* **кустарничество**.

КУСТАРЬ *м.* кустарь (*базарга чыгарып сатуу үчүн нерселерди өз үйүндө жөнөкөй жол менен иштеп чыгаруучу, жасоочу майда кол өнөрчү*).

КУСТИК *м. уменьш. от куст I* бир кичине түп.

КУСТИСТЫЙ, ая, -ое топ-топ болуп чыгуучу, түп-түп болуп чыгуучу; **кустистая пшеница** топ-топ болуп чыгуучу буудай.

КУСТИТЬСЯ *несов.* топ-топ болуп чыгуу, түп-түп болуп чыгуу, топ-топ болуп өсүү (*мис. буудай*).

КУСТОВОЙ, ая, -ое куст 1-ге т.

КУТАТЬ *несов.* кого-что ороо, чулгоо.

КУТАТЬСЯ *несов.* ороону, чулгануу.

КУТЕРЬМА *ж. разг.* кымгуут, чак-челекей, баш аламан, будун-чаң, чаң-тополоң.

КУТИЛА *м. разг.* убактысын ичкилик ичип өткөргөн адам, аракеч.

КУТЁЖ *м.* бакылдап-шакылдап, кыйкырышып ичкилик ичүү; арак-шарап ичип күүлөнүп бакылдашуу.

КУТИТЬ *несов.* 1. (*пьянствовать*) көп акча сарып кылып, компания болуп, чогулуп алып ичкилик ичип мас болуу; 2. *разг. (развлекаться)* көңүл ачуу; тамаша кылуу.

КУТНУТЬ *однокр. см. кутить.*

КУХАРКА *ж.* кухарка, ашмачы катын (*үйдө тамак бышыруучу үй кызматчысы болгон аял*).

КУХМИСТЕРСКАЯ *ж. уст.* кичирээк гана ресторан, столовая.

КУХНЯ *ж.* 1. кухня, ашкана (*тамак-аш бышырыла турган үй, ашкана*); **походная кухня** көчмө ашкана (*казан, очогу бар араба*); 2. (*подбор кушаний*) тамак-аш, тамак; **кавказская кухня** кавказ тамактары.

КУХОННЫЙ, ая, -ое кухня 1-ге т.; **кухонная печь** кухнянын меши.

КУЦЫЙ, ая, -ее *разг.* 1. (*бесхвостый*) куйруксуз, мултук куйрук (*куйругу кесилген*); 2. (*короткий*) кыска, чолок; **куцый пиджак** чолок бешмант; 3. *в знач. суш. м. обл. (заяц)* коён.

КУЧА *ж.* 1. үймөк; **куча песку** бир үймөк кум; 2. *перен. разг.* толуп жаткан; **у него куча приятелей** анын жакын тааныштары көп; **валить всё в одну кучу см. валить.**

КУЧЕВОЙ, ая, -ое: **кучевые облака** түрмөк булуттар, түрмөк-түрмөк болгон булуттар.

КУЧЕР *м.* кучер (*араба айдоочу*).

КУЧКА *ж.* 1. *уменьш. от куча I* кичинекей үймөк, үймөкчө; 2. (*группа*) кишилердин топтошуп турушу (*кишилердин кичине-кичине топ болуп чогулуп турушу*); **«могучая кучка» русских композиторов** орус композиторлорунун «алибеттүү топчосу» (*19 кылымдын экинчи жартысындагы прогрессивдүү орус композиторлорунун тобу*).

КУЧНЫЙ, ая, -ое чогуу; **кучная стрельба** чогуу бир жерге тийгизген ок.

КУЧУ, **кучу**, **кутишь** *и т.д. наст. вр. от кутить.*

КУШ *м. разг.* көп акча, көп табыш; **сорвать куш** эмгек кылбай эле, кандайдыр бир амал менен көп акча алуу.

КУШАК *м.* белбоо.

КУШАНЬЕ *ср.* тамак-аш, тамак.

КУШАТЬ *несов.* что тамак жеш.

КУШЕТКА *ж.* кушетка (*дивандын бир түрү*).

КУЩЕНИЕ *ср.* с.-х. түптөнүү, топ-топ болуп чыгуу, түп-түп болуп чыгуу, топ-топ болуп өсүү, бутак жаюу, бутактануу.

КУЮ, **кую**, **куёшь** *и т.д. наст. вр. от ковать.*

КЮВЕТ *м.* кювет (1. *воен. крепосттун сыртындагы суу толтурулуучу терең аң*; 2. *жс.-д. жолдун эки жанындагы арык*).

КЮВЕТКА *ж.* фото кюветка (*фотопластинкаларды жана фотосүрөттөрдү жууп тазартуу үчүн колдонулуучу жалпак идиш*).

Л

ЛАБАЗ *м. уст.* лабаз (*дан, ун жс.б. сатылуучу дүкөн*); **мучной лабаз** ун дүкөнү.

ЛАБАЗНИК *м. уст.* лабазник (*дан, ун жс.б. сатылуучу дүкөндө иштөөчү адам*).

ЛАБИАЛИЗАЦИЯ *ж. лингв.* лабиализация (*эриндеширүү, кээ бир тыбышты айткан убакта эриндин чормоюп кетиши*).

ЛАБИАЛИЗОВАННЫЙ, ая, -ое *лингв.* лабиалдашкан (*эриндешкен, эрин чормоюп айтылуучу*); **о, ө, у, ү — лабиализованные звуки** о, ө, у, ү — лабиалдашкан тыбыштар.

ЛАБИАЛЬНЫЙ, ая, -ое *лингв.* лабиалдык (*эринчил, эрин катышуусу менен айтылуучу үнсүз тыбыштар; мис. п, б, м*).

ЛАБИРИНТ *м.* 1. *ист.* лабиринт (*Байыркы Грецияда, Египетте өтө эле татаал, чатыш, жол таап чыгуу кыйын кылып салынган үй*); 2. *перен.* лабиринт, чатышкан нерсе (*татаал нерсе, өтө эле чатышкан нерсе; аргасыз абал*); **легко заблудиться в лабиринте улиц** чатышкан көчөлөрдө адашып кетүү оңой эле; 3. *анат.* лабиринт (*кулактын ички жагы, түп жагы*).

ЛАБОРАНТ *м.* лаборант (*лабораторияда иштөөчү технический же илимий кызматчы*).

ЛАБОРАНТКА *женск. р. к лаборант; лаборантка.*

ЛАБОРАНТСКИЙ, ая, -ое лаборант-ка т.; лаборанттык.

ЛАБОРАТОРИЯ *ж.* лаборатория (*техникалык жана илим-изилдөө тажрыйбалары үчүн атайы ылайыкталып жабдылган үй*).

ЛАБОРАТОРНЫЙ, ая, -ое лаборатория-га т.; лабораториялык; **лабораторное оборудование** лабораториялык жабдуулар.

ЛАВА I *ж. геол.* лава (*вулкандардан бүркүлүп чыккан эриген минералдык масса*).

ЛАВА II *ж. горн.* лава (*забойдогу таш көмүр катмары*).

ЛАВА III *ж. воен.* лава (*аттуу аскердин айрыкча түзүлүшү жана атака жасоонун бир жолу*).

ЛАВАНА *ж. бот.* лаванда (*гүлүнөн жыттуу, жыпар май чыгарылуучу бадал өсүмдүктүн бир түрү*).

ЛАВАНДОВЫЙ, ая, -ое лаванда-га т.; **лавандовое масло** лаванда майы.

ЛАВИНА *ж.* 1. көчкү; кар көчкү; 2. *перен.* селдей каптаган нерсе; **лавина войск** селдей каптаган войсколор.

ЛАВИРОВАНИЕ *ср.* 1. (*судна*) парустуу кемени шамалга каршы жүргүзүү ыгы; 2. *перен.* кыйын абалдан, тоскоолдуктан эбин таап кутулуу.

ЛАВИРОВАТЬ *несов.* 1. (о судне) парустуу кемени шамалга каршы жүргүзө билүү; 2. *перен.* кыйынчылыктан, тоскоолдон эбин таап кутулуу.

ЛАВКА I *ж. разг.* лавка (чоң скамейка).

ЛАВКА II *ж. уст.* (магазин) дүкөн.

ЛАВОЧКА I *ж. уменьш.* от **лавка** I кичинекей лавка.

ЛАВОЧКА II *ж.* 1. *уменьш.* от **лавка** II кичине дүкөн, дүкөнчө; 2. *перен.* арам ойлуу, шектүү жай; жаман ойлуу кишилердин өнөктөшкөнү.

ЛАВОЧНИК *м. уст.* дүкөнчү.

ЛАВОЧНИЦА *женск. р. к лавочник.*

ЛАВОЧНЫЙ, ая, -ое лавка II-ге т.; лавочная комиссия дүкөн комиссиясы.

ЛАВР *м. бот.* лавр (дайыма көгөрүп туруучу чайырдуу жыгачтын бир түрү); ♣ **пожинать лавры** жетишкендикке ээ болуу, атагы чыгуу; **почить на лаврах** жетишкендикке ээ болгондон кийин такыр эч нерсе иштебей коюу; **чужие лавры не дают спать** башкаларга теңелип, атакка ээ болгусу келүү.

ЛАВРА *ж. церк.* лавра (революциядан мурунку Россияда – кээ бир чоң монастырлардын аты).

ЛАВРОВИШНЕВЫЙ, ая, -ое лавровишня-га т.; лавровишневые капли лавровишня тамчысы (эс алдыргыч, тынчтыкчы дары).

ЛАВРОВИШНЯ *ж. бот.* лавровишня (дайыма көгөрүп туруучу жыгачтын бир түрү; анын жалбырактарынан дары жасайт).

ЛАВРОВЫЙ, ая, -ое лавр-га т.; лавровый лист лавр жалбырагы (тамакты даамына келтире турган кургатылган лавр жалбырагы); ♣ **лавровый венók** лавр веногу (байыркы гректер менен римдиктердин адатында – жеңишке ээ болгонго даңк катарында лаврдан жасалган венók).

ЛАГ *м. мор.* 1. (прибор) лаг (кеменин жүрүү тездигин, баскан жолун өлчөөчү прибор); **брóсить лаг** лаг түшүрүү; 2. (борт) лаг (кеменин кашаты, борту).

ЛАГЕРНЫЙ, ая, -ое лагерь I-ге т.; лагерьная жизнь лагерь турмушу.

ЛАГЕРЬ *м.* 1. лагерь (жайында шаардын сыртында ачык абада, чатырларда убактылуу туруу орду); **военный лагерь** аскер лагери; **пионерский лагерь** пионерлер лагери; **жить в лагерьх** лагерде жашоо; **разбить лагерь** лагерь куруу; **расположиться лагерем** лагерь болуп жайлашуу; 2. *перен.* лагерь (жак, тарап); **мировой лагерь социализма** социализмдин дүйнөлүк лагери; **международный лагерь мира** тынчтыктын эл аралык лагери; ♣ **лагерь военнопленных** согуш туткундары тура турган лагерь; **концентрационный лагерь** концентрационный лагерь.

ЛАГУНА *ж. геогр.* лагуна (деңизге туташкан, бирок арасы кум менен бөлүнгөн булуң же көл).

ЛАД *м.* 1. *разг.* (согласие) ынтымак, татуу; **жить в ладу** ынтымактуу жашоо; **быть не в ладах с кем-л.** бирөө менен ылымы келишпөө; 2. (способ, образ) түр, үлгү; **на новый лад** жаңы түрдө; 3. *муз.* (строй) лад (үн айкалышуу; үндөрү келишип чыгуу); 4. *лады* *мн.* *муз.* пернелер; 5. *лады* *мн.* *муз.* ладдар (гармондун клавиштери); **дело пошло на лад** *разг.* иш оңуна баштанды; **ни склади ни ладу** *разг.* эби да жок, жөнү да жок; **на все лады** *разг.* түрлөндүрүп, кубулжутуп.

ЛАДАН *м.* ладан (тропиктик жыгачтардын кээ бирлеринен алынуучу чайыр сымал жыпар жыттуу зат

чиркөөдө түтөтүү үчүн колдонулат); ♣ **дышать на ладан** *разг.* оозуна суу тамыздыруу (өлүм алдында жатуу); **бояться чего-л. как чёрт лаdana** *разг.* безе качуу; жининдей коркуу; жаа бою качуу.

ЛАДАНКА *ж. уст.* тумар.

ЛАДИТЬ *несов.* 1. с кем-чем, *разг.* (не ссориться) ынтымактуу туруу, ынак туруу, татуу туруу; 2. что, обл. (налаживать) оңдоо, түзөтүү; **ладить сани** чананы оңдоо; **он ладит одно и то же** баягысын кайта айта берет.

ЛАДИТЬСЯ *несов.* *разг.* келишүү, оңуна келүү, көчүү; **дело не ладится** иш оңуна келбей жатат.

ЛАДНО *разг.* 1. *нареч.* (мирно) ынтымактуу, ынак, татуу; **жить ладно** ынтымактуу туруу; 2. в знач. частицы утвержд. макул, болот, куп; ладно, я сделаю это макул муну мен иштейин.

ЛАДОНЬ *жс.* алакан; ♣ **как на ладони** дапдаана, апачык болуп көрүнөт.

ЛАДОШИ *только мн.* **бить (хлопать) в ладоши** алакан чабуу, кол чабуу.

ЛАДЬЯ *жс.* 1. *поэт.* (лодка) чоң кайык; 2. *шахм.* ладья (шахматтын мунарага окшогон фигурасы).

ЛАЖ *м. ком.* лаж (кагаз акчаны, векселдерди, баалуу кагаздарды саткан убакытта алына турган үстөк).

ЛАЖУ I, **ладишь** и т.д. *наст. вр.* от **ладить**.

ЛАЖУ II, **лазишь** и т.д. *наст. вр.* от **лазить**.

ЛАЗ *м.* 1. *тех.* лаз (ремонт кылуу же тазалоо үчүн курулуш же машинанын ичине кирүү үчүн жасалган тешик); 2. *охот.* (звериная тропа) аңдын чыйыры, аң чубаган жол.

ЛАЗАНЬЕ *ср.* жармашуу, жөрмөлөө, өрмөлөп чыгуу.

ЛАЗАРЕТ *м. уст.* лазарет (1. аскер ооруканасы; 2. жабык окуу жайынын алдындагы оорукана).

ЛАЗАТЬ *несов.* *разг.* см. **лазить**.

ЛАЗЕЙКА *жс.* 1. тешик (киши өтмө тар тешик); **лазейка в заборе** дубалдагы тешик; 2. *перен.* жылчык, кутулуу жолу, амал; **найти лазейку** кутулуунун амалын табуу.

ЛАЗИТЬ *несов.* *жс.* 1. (карабкаться) жармашуу, өрмөлөө, жөрмөлөп чыгуу; **лазить по деревьям** жыгачка жөрмөлөп чыгуу; 2. *разг.* (напр. в шкаф, ящик) аңтаруу.

ЛАЗОРЕВЫЙ, ая, -ое см. **лазурный**.

ЛАЗУРНЫЙ, ая, -ое *поэт.* көгүлтүр; **лазурное небо** көгүлтүр асман.

ЛАЗУРЬ *жс.* 1. көгүлтүр; **небесная лазурь** асмандын көгүлтүр түсү; 2. (краска) көгүлтүр боёк.

ЛАЗУТЧИК *м. воен.* лазутчик, чалгынчы (көбүнчө душмандын тылында).

ЛАЙ *м.* үрүү, арсылдоо.

ЛАЙКА I *жс.* (собака) лайка (түндүктө аңчылык ишинде жана унаа катарында пайдалануучу ит).

ЛАЙКА II *жс.* (кожа) лайка (булгаарынын, теринин айрыкча былтылдак, жумишак сорту).

ЛАЙКОВЫЙ, ая, -ое лайка II-ге т. **лайковые перчатки** лайка мээлейи.

ЛАК I *м.* лак (1. бир нерсеге жылтырак түс берүү үчүн, спиртке, скипидарга эритилген чайыр ж.б.; 2. жогорку эритинди менен жабылган нерсенин сыртындагы жылтырагы).

ЛАК II *м.* лак; см. **лаки**.

ЛАКАТЬ *несов.* что шалпуу (тил менен ичүү, мис. ит, мышык).

ЛАКЕЙ м. 1. уст. лакей, малай (төрөлөрдүн керт башын тейлөөчү кызматчы); 2. перен. презр. көшөкөр, жасакер, кошаматчы.

ЛАКЕЙСКИЙ, ая, -ое 1. лакей-ге т.; 2. перен. презр. көшөкөрлөнгөн, жасакерденген, кошамат кылган.

ЛАКЕЙСТВО ср. презр. лакейчилик, жасакердик, көшөкөрчүлүк, кошаматчылык.

ЛАКЕЙСТВОВАТЬ несов. презр. көшөкөрлөнүү, кошамат кылуу.

ЛАКИ мн. лактар (Дагестан республикасында жашоочу эл).

ЛАКИРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от лакировать; 2. прил. лакталган, лак менен боёлгон; лакированные туфли лакталган туфли.

ЛАКИРОВАТЬ несов. что лактоо, лак жабуу, лак менен боёо.

ЛАКИРОВКА жс. 1. (действие) лактоо, лак жабуу, лак менен боёо; 2. (слой лака) лак (нерсенин сыртындагы лагы); лакировка сошла лагы (сыры) кеткен, лагы сыйрылган; лакировка действительности жаманын жашырып, жакшысын чыгаруу.

ЛАКИРОВЩИК м. лактоочу, лак менен боёочу.

ЛАКМУС м. хим. лакмус (көк боёк зат).

ЛАКМУСОВЫЙ, ая, -ое лакмус-ка т.; лакмусовая бумага лакмус кагаз.

ЛАКОВЫЙ, ая, -ое лак 1-ге т.; лактуу, лакталган; лаковый раствор лак эритиндиси; лаковые туфли лактуу туфли, лакталган туфли.

ЛАКОКРАСОЧНЫЙ, ая, -ое лак жана боёк жасоочу же сатуучу; лакокрасочный завод лак жана боёк жасоочу завод.

ЛАКОМИТЬСЯ несов. чем таткануу, даамын алуу (таттуу, ширин нерсени жеши).

ЛАКОМКА м. и жс. разг. таттуучул (таттуу, ширин нерсени сүйүүчү).

ЛАКОМСТВО ср. өтө ширин, өтө таттуу жана даамдуу нерсе.

ЛАКОМЫЙ, ая, -ое 1. (вкусный) таттуу, ширин, даамдуу; 2. разг. (падный) сүйгүч, жакшы көрүүчү; медведь лаком до мёда аюу балды жакшы көрөт; лакомый кусок (кусочек) майлуу жер (кызыктыргыч, сонун нерсе).

ЛАКОНИЗМ м. лаконизм (пикирди кыска, жыйнак жана түшүнүктүү кылып айтуу).

ЛАКОНИЧЕСКИЙ, ая, -ое кыска; лаконический ответ кыска жооп.

ЛАКОНИЧНО нареч. кыскартып, жыйнактап, кыска кылып.

ЛАКОНИЧНОСТЬ жс. кыскалык (пикирди кыска, жыйнак жана түшүнүктүү кылып айтуучулук).

ЛАКОНИЧНЫЙ, ая, -ое см. лаконический.

ЛАКРИЦА жс. бот. кызыл мыя.

ЛАКРИЧНИК м. см. лакрица.

ЛАКРИЧНЫЙ, ая, -ое лакрица-га т.; лакричный порошок кызыл мыя порошогу; лакричный корень кызыл мыя тамыры.

ЛАКСКИЙ, ая, -ое лак II-ге т.; лакский язык лак тили.

ЛАКТАЦИЯ жс. биол. лактация (1. эмчектен сүттүн чыгышы; 2. эмзип багуу мезгили).

ЛАКТОБАЦИЛЛИН м. бакт. лактобациллин (1. сүттү ачытуучу жана дарылык касиет берүүчү ба-

цилла; 2. лактобациллин менен даярдалган коюу айрандын бир түрү).

ЛАКТОЗА жс. хим. лактоза (сүт канты).

ЛАКТОМЕТР м. лактометр (сүттүн ичиндеги суунун санын өлчөгүч прибор).

ЛАКТОСКОП м. лактоскоп (сүттүн ичиндеги майдын санын өлчөөчү прибор).

ЛАМА I жс. зоол. лама (Түштүк Америкадагы төө сыяктуу айбан).

ЛАМА II жс. (духовное лицо) лама (кечил; буддист-ламаисттердин дин кызматчысы).

ЛАМАИЗМ м. рел. ламаизм (буддизмдин бир түрү).

ЛАМПА жс. лампа; электрическая лампа электр лампасы; лампа в сто свечей жүз свечалуу лампа; ви-сячая лампа асма лампа; настольная лампа үстөлгө коюлуучу лампа.

ЛАМПАДА жс. церк. лампада (икондун алдында жагылуучу чырак).

ЛАМПАДКА жс. см. лампада.

ЛАМПАС м. лампас (шымдын жананына бойлото тигилген кызыл, көк ж.б. түстөгү тасма).

ЛАМПОВЫЙ, ая, -ое 1. лампа-га т.; ламповое стекло лампа шишеси, лампа айнеги; 2. тех. лампалуу; ламповый радиоприёмник лампалуу радиоприёмник (электр лампа менен иштөөчү радио).

ЛАМПОЧКА жс. уменьш. от лампа кичине лампа.

ЛАНГУСТ м. зоол. лангуст (эти желе турган чоң рак; бул – деңизде жашайт).

ЛАНГУСТА жс. см. лангуст.

ЛАНДСКНЕХТ м. ист. ландскнехт (орто кылымдарда – Европада жалданма солдат).

ЛАНДШАФТ м. ландшафт (жер бетинин жалпы көрүнүшү); горные ландшафты тоо ландшафттары.

ЛАНДЫШ м. ландыш (токойдо өсүүчү, ак гүлдүү, жыты жакшы өсүмдүктүн бир түрү).

ЛАНДЫШЕВЫЙ ая, -ое ландыш-ка т.

ЛАНОЛИН м. фарм. ланолин (койдун жүнүн жуугандан чыккан коюу май; бул май – самын, бет май жана башка медициналык майларды жасоо үчүн колдонулат).

ЛАНОЛИНОВЫЙ, ая, -ое ланолин-ге т.; ланолиновый крем ланолинден жасалган крем (бет май).

ЛАНТАН м. хим. лантан (химиялык элемент; ак металл).

ЛАНЦЕТ м. ланцет (хирургияда колдонулуучу эки миздүү бычак).

ЛАНЦЕТНЫЙ, ая, -ое 1. ланцет-ке т.; ланцетный футляр ланцеттин кыны; 2. бот. (остроконечный) шуштугуй, кыйгак; ланцетный лист шуштугуй жалбырак.

ЛАНЦЕТОВИДНЫЙ, ая, -ое бот. ланцет сыяктуу (кыйгак, канжар сыяктуу); ланцетовидный лист канжар сыяктуу жалбырак, кыйгак жалбырак.

ЛАНЬ жс. лань (эликтин бир түрү).

ЛАПА жс. 1. таман; чеңгел (хищной птицы); лапа медведя аюунун таманы; 2. тех. иймек, миз (жабдык же куралдын иймейген шуштуйган учу); ♣ понасть в лапы к кому-л. бирөөнүн чеңгелине түшүү.

ЛАПИДАРНОСТЬ жс. лапидардуулук (сөз, стиль жөнүндө кыска, бирок жыйнак жана ачыктык).

ЛАПИДАРНЫЙ, ая, -ое лапидардуу (кыска, бирок жыйнак жана ачык); лапидарный стиль лапидардуу стиль.

ЛАПКА *ж.* 1. *уменьш. от лапа* кичинекей таман; 2. *(мех с лапок зверя)* бучкак; **✧** **стоять (ходить) на задних лапках** жагынуу, бирөөнүн таманын жалоо, кошомат кылуу, көшөкөрдөнүү.

ЛАПОТЬ *м.* жөкө чокой (*жыгачтын кабыгынан согулуучу чокой*); **✧** **лапти плести** *разг.* эбин келтирип сүйлөй албоо, сөзгө жок болуу.

ЛАПТА́ *ж.* спорт. топ (оюн).

ЛАПЧА́ТКА *ж.* бот. кош таман (*сарала гүлдүү көп жашоочу чөп өсүмдүк*).

ЛАПЧАТЫЙ, ая, -ое 1. жаргак тамандуу (*мис. каз, өрдөк*); 2. бот. таманга окшош, таман сыяктуу; **лапчатый лист** таман сыяктуу жалбырак; **✧** **гусь лапчатый** *разг.* шылуун, алдым-жуттум.

ЛАПША́ *ж.* кесме.

ЛАРЕ́Ц *м.* уст. сандыкча, үкөкчө, кооз сандыкча (*асыл буюмдарды салып сактоо үчүн*).

ЛАРЕ́К *м.* ларёк (*дүкөнчө*).

ЛАРИНГИ́Т *м.* мед. ларингит (*алкым сезгенүү, тамак ооруу*).

ЛАРИНГО́ЛОГ *м.* ларинголог (*тамак оору врачы, доктору*).

ЛАРЧИ́К *м.* уст. уменьш. от **ларец** сандыкча, үкөкчө; **а ларчик просто открывался** сандыкча оңой эле ачылды (*бул иште баш катырарлык эчтеме жок*).

ЛАР *м.* ларь (*ун, дан салгыч үкөк*).

ЛАСКА́ I *ж.* эркелетүү, сылап-сыйпоо; **материнская ласка** эненин эркелетиши.

ЛАСКА́ II *ж.* зоол. ласка (*суусар түркүмүнө кирүүчү жаныбардын бир түрү*).

ЛАСКА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое эркелеткен, урматтаган; **ласкательное имя** *грам.* эркелеткен ат (*ысым*).

ЛАСКА́ТЬ *несов.* 1. *кого-что* эркелетүү, сылап-сыйпоо; 2. *что, перен.* жылуу учуроо, жагуу; **эта музыка ласкает мне слух** бул музыка менин кулагыма майдай жагат (*кулагымдын курчун кандырат*); **✧** **ласкать себя надеждой** үмүт менен өзүн өзү жубантуу; таттуу кыялга берилип, өз көңүлүн өзү көтөрүү.

ЛАСКА́ТЬСЯ *несов.* *к кому* эркелөө, эркеленүү; **ребёнок ласкался к матери** бала энесине эркеледи.

ЛАСКОВО́ *нареч.* жароокерденип.

ЛАСКОВО́СТЬ *ж.* жароокердик.

ЛАСКОВЫ́Й, ая, -ое 1. жароокер; **ласковый ребёнок** жароокер бала; **ласковая улыбка** жароокер жылмайыш; 2. *перен.* көйкөлгөн, мелмиреген, мелүүн соккон; **ласковый ветер** мелүүн соккон жел; **ласковое море** мелмиреген деңиз.

ЛАССО́ *ср.* нескл. чалма (*Америка аңчылары колдонулуучу, бир башында салмоору менен илмеги бар, бир башында ээрге иле турган төңөлүгү бар, кайыштан жасалган чалма аркан*).

ЛАСТ *м.* ласт (*кээ бир тюлень, моржго окшогон суу жаныбарларынын сүзгүч жаргакка айланып кеткен бармактары*).

ЛАСТИ́К I *м.* (ткань) ластик (*кездеменин бир түрү*).

ЛАСТИ́К II *м.* *разг.* (резинка) өчүргүч резинка.

ЛАСТИ́ТЬСЯ *несов.* *к кому, разг.* шыйпалактоо, эркелөө, эркеленүү, жароокерденүү.

ЛАСТОНО́ГИЕ *мн.* (ед. **ластонóгое ср.**) зоол. ласт буттуулар (*сууда жашоочу тюлень, морж сыяктуу жаныбарлардын түркүмү*).

ЛА́СТОЧКА *ж.* чабалекей; **✧** **прыжок ласточкой** чабалекейче кайып түшүү (*сууга*); **первая ласточка** саамалык (*бир нерсенин пайда болушунун биринчи белгиси*).

ЛА́СТОЧКИ́Н, а, -о **ласточка-га т.**; **ласточкино гнездо́** чабалекей уясы.

ЛАТА́ТЬ *несов.* *что, разг.* жамоочулоо, жамоо салуу, жамачылоо.

ЛАТВИ́ЙСКИЙ, ая, -ое Латвия-га т.; латвиялык.

ЛАТЕ́НТНЫЙ, ая, -ое физ. сыртына чыкпаган, сыртынан билинбеген (*мис. оору, жылуулук, негативдеги сүрөт*); **латентная теплота́** сыртына чыкпаган жылуулук.

ЛАТИНИ́ЗА́ЦИЯ *ж.* лингв. латинизация, латиндештирүү (*латин тамгасынын негизинде иштелген тамгага өтүү*).

ЛАТИНИ́ЗИРОВАТЬ *сов. и несов.* *что* латиндештирүү (*латин тамгасынын негизинде иштелген тамгага өтүү*).

ЛАТИНИ́ЗМ *м.* лингв. латинизм (*латин тилинен башка тилге кирген сөз же сүйлөм*).

ЛАТИНИ́СТ *м.* латинист (*латин тили боюнча специалист*).

ЛАТИ́НИЦА *ж.* филол. латиница (*латин алфавити*).

ЛАТИНОАМЕ́РИКА́НСКИЙ, ая, -ое латиноамерикалык; **латиноамериканские страны́** латиноамерикалык өлкөлөр.

ЛАТИ́НСКИЙ, ая, -ое **латинский язы́к** латин тили; **латинский алфави́т** латин алфавити.

ЛАТИФУ́НДИЯ *ж.* *ист., эк.* латифундия (1. *Байыркы Римде – чоң жер ээсинин коругу*; 2. *помещиктин эң чоң коругу*).

ЛАТКА́ *ж.* *разг.* жамак, жамаачы.

ЛА́ТНИК *м.* *ист.* соот (*чарайна*) кийген жоокер.

ЛАТУ́К *м.* бот. латук (*тамакка кошулуучу сүттүкөндүн бир түрү*).

ЛАТУ́ННЫЙ, ая, -ое **латунь-ге т.**; **лату́нная прово́лка** латунь сым.

ЛАТУ́НЬ *ж.* латунь (*сары жез; жез менен цинкиден уютулган, кээде калай, коргошун катыштырылган эритинди*).

ЛА́ТЫ *только мн., ист.* соот, чарайна (*жалпак металл, тери же башка нерселерден жасалган аскерлер кийүүчү соот*).

ЛАТЫ́НЬ *ж.* *разг.* латынь (*латин тили*).

ЛАТЫ́Ш *м.* латыш.

ЛАТЫ́ШИ *мн.* латыштар.

ЛАТЫ́ШКА *женск. р.* к **латыш**; латышка.

ЛАТЫ́ШСКИЙ, ая, -ое **латыш-ка т.**; **латы́шский язы́к** латыш тили.

ЛАУРЕА́Т *м.* лауреат (*илим, искусство, эл чарбачылыгы жөнүндө сиңирген көрүнүктүү эмгеги үчүн жогорку сыйлыкка ээ болгон адам*); **лауреа́т ко́нкурса пиани́стов** пианисттер конкурсунун лауреаты.

ЛАФЕ́Т *м.* воен. лафет (*замбирек коюлуучу станок*).

ЛАФЕ́ТНЫЙ, ая, -ое **лафет-ке т.**; **лафе́тная по́душка** лафет жаздыгы (*лафеттин бир бөлүгү*).

ЛА́ЦКАН *м.* лацкан (*өңүрдүн жака жагындагы кайырмасы*).

ЛАЧУ́ГА *ж.* алачык, күркө.

ЛАЩУ́СЬ, лашу́сь, ла́стишься и т.д. *наст. вр. от ла́ститься.*

ЛА́ЯТЬ *несов.* үрүү, арсылдоо.

ЛБА род. п. от **лоб**.

ЛГАТЬ несов. 1. калп айтуу, жалган айтуу; **лжёт и не краснеёт** калп айтып отуруп да, бети чымырабайт; 2. на кого (клеветать) ушак айтуу, жала жабуу.

ЛГУ, **лжёшь** и т.д. наст. вр. от **лгать**.

ЛГУН м. калпычы, жалганчы.

ЛГУНЯ женск. р. к **лгун**.

ЛЕБЕДА́ жс. бот. алабата.

ЛЕБЕДИ́НЫЙ, ая, -ое **лебедь-ге т.**; **лебе́диная шея** поэт. үлпүлдөгөн ак моюн; **лебе́диная песня** ак куу ыры (чыгармаларынын эң акыркысы жана мыктысы, сарасы); **лебе́диная по́стуя** кериле басуу, жайкала басуу.

ЛЕБЕДЬ жс. ак куу.

ЛЕБЕЗЫ́ТЬ несов. перед кем, разг. көшөкөрлөнүү, жагынуу, бейпилдөө.

ЛЕБЕ́ДКА I жс. тех. **лебёдка** (оор нерсени көтөргүч машина).

ЛЕБЕ́ДКА II жс. зоол. разг. ак куунун ургаачысы.

ЛЕБЯ́ЖИЙ, бя, -ье **лебедь-ге т.**; **лебя́жий пух** ак куу мамыгы.

ЛЕВ I м. (мн. **львы**) арстан; **морско́й лев** деңиз арстаны (тюлень түркүмүнө кирүүчү, сууда жашоочу жаныбардын бир түрү).

ЛЕВ II м. (мн. **лэвы**) лев (Болгария Эл Республикасынын акчасы).

ЛЕВА́ЦКИЙ, ая, -ое полит. солчул.

ЛЕВА́ЧЕСТВО ср. полит. солчулдук.

ЛЕВЕ́ТЬ несов. полит. солго оош (саясатта).

ЛЕВИЗНА́ жс. полит. солчулдук.

ЛЕВКО́Й м. левкой (түрдүү түстө гүлү бар, бакта өсүүчү, бир жылдык жыттуу өсүмдүк).

ЛЕВО- татаал сөздөрдүн «сол» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **левосторо́нный** сол жактагы.

ЛЕВОБЕРЕ́ЖНЫЙ, ая, -ое сол жээктеги, сол кашаттагы; **левобере́жная часть го́рода** шаардын сол жээктеги (суунун сол жээгиндеги) бөлүгү.

ЛЕВОСТОРО́ННИЙ, яя, -ее сол жактагы, сол тараптагы; **левосторо́нный парали́ч** сол ыптасы шал болуу.

ЛЕВША́ м. и жс. сологой.

ЛÉВЫЙ, ая, -ое 1. сол; **лэвая рука́** сол кол; 2. полит. сол, солго кыйшайган; **левый уклон** солчул уклон, солго кыйшаюу; 3. в знач. суш. м. полит. сол; **он, ви́димо, встал с лэвой но́ги** разг. ал, болгондо, сол жагынан жаткан болсо керек (ачууланып, туталанып жүрөт); **лэвая сторо́на** (изнанка) ич (кездеменин ичи).

ЛЕГА́ВЫЙ, ая, -ое **лега́вая соба́ка** машке ит.

ЛЕГАЛИЗА́ЦИЯ жс. легализация, легализациялоо (закондоштуруу, законго ылайыктоо, ашкерелештирүү); легализациялануу (закондошуу, законго ылайыкталуу, ашкереленүү).

ЛЕГАЛИЗОВА́ТЬ сов. и несов. кого-что легализациялоо.

ЛЕГАЛИЗОВА́ТЬСЯ 1. сов. и несов. легализациялануу; 2. несов. страд. к **легализова́ть**.

ЛЕГА́ЛЬНО нареч. легалдуу (закондуу, законго ылайык, ашкере).

ЛЕГА́ЛЬНОСТЬ жс. легалдуулук (закондуулук, законго ылайыктуулук, ашкерелик).

ЛЕГА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое легалдуу (закондошкон, закон жүзүндө таанылган, өкмөт уруксат кылган, ашкере).

ЛЕГЕ́НДА жс. 1. (предание) легенда (эжомок); 2. перен. (выдумка) апыртма, жок сөз; 3. (на картах, диаграммах и т.п.) легенда (план, карта, сүрөткө түшүндүрмө текст).

ЛЕГЕНДА́РНЫЙ, ая, -ое 1. легендалуу (эжомок белгилери бар); 2. перен. укмуштуу, таң калардык; **легенда́рный геро́й** укмуштуу баатыр.

ЛЕГИО́Н м. 1. ист. легион (Рим аскеринин негизги бөлүгү, Рим тарыхынын түрдүү доорлоруна карай анын составы өзгөрүлүп отурган); 2. воен. легион (кээ бир өлкөлөрдөгү атайын аскердик бөлүктөрдүн аты); 3. перен. сансыз көп.

ЛЕГИОНЕ́Р м. воен. ист. легионер (легион солдаты).

ЛЕГИ́РОВАННЫЙ, ая, -ое **леги́рованная сталь** легирленген болот (никель, хром жс.б. катыштырып жасалган болоттун бир түрү).

ЛЕГИСЛАТУ́РА жс. юр. легислатура (1. закон чыгаруучу органдарынын закондогу белгиленген полномочиелик срогу; 2. бир чакырылыштагы закон чыгаруучу органдын иштөө мезгили; 3. бир өлкөдөгү закон чыгаруучу органдардын бардыгы).

ЛЕГИТИМА́ЦИЯ жс. юр. легитимация (кандайдыр бир укуктун же полномочиенин закондуулугун таануу же ырастоо).

ЛЕГИТИМИ́СТ м. ист. легитимист (революция тарабынан кулатылган монархтар династиясын жактоочу реакционер, монархист).

ЛЕГКО́ нареч. 1. жеңил, оңой; **это ему́ легко́ даётся** муну ал оңой эле билип алат; 2. (едва) кичине, акырын; **легко́ косну́ться** кичине эле тийип кетүү; **легко́ ступа́ть** жеңил басуу; **легко́ сказа́ть!** айтууга оңой!

ЛЕГКО́- татаал сөздөрдүн «жеңил» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **легковес** жеңил салмактуу.

ЛЕГКОАТЛЕ́Т м. спорт. жеңил атлет (чуркоо, секирүү, диск, найза ыргытуу жагынан абдан машыккан спортсмен).

ЛЕГКОАТЛЕТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **легкоатлет-ке т.**

ЛЕГКОВЕ́РИЕ ср. ишенгичтик, ишенчээктик, ишене берүүчүлүк.

ЛЕГКОВЕ́РНЫЙ, ая, -ое ишенгич, ишенчээк, ишене бермей.

ЛЕГКОВЕ́С м. спорт. жеңил салмактуу (денеси жеңил спортчу).

ЛЕГКОВЕ́СНОСТЬ жс. разг. жеңилдик, оор эместик, олуттуу эместик; **легковесность до́водов** перен. далилдердин олуттуу эместиги.

ЛЕГКОВЕ́СНЫЙ, ая, -ое 1. уст. жеңил, оор эмес, салмагы жеңил; **легковесная моне́та** салмагы жеңил монета; 2. перен. (поверхностный) олуттуу эмес; үстүртөн; **легковесное сужде́ние** олуттуу эмес пикир.

ЛЕГКОВО́Й, ая, -ое **легково́й**, жеңил (оор нерселерди ташууга эмес, киши ташууга арналган); **легково́й автомоби́ль** жеңил автомобиль, легковой автомобиль.

ЛЕГКОВОСПЛАМЕНЯЮЩИ́ЙСЯ, аясы, -еясы жалбырт этип күйүп кетме, дүрт деп күймө.

ЛЕГКОКРЫ́ЛЫЙ, ая, -ое поэт. 1. жеңил канаттуу; 2. перен. (непостоянный, изменчивый) туруксуз, бейопа.

ЛЕГКОМЫ́СЛЕННО нареч. көөдөктүк кылып, алаңгазарлык кылып, учкаяктык менен, учкаяктык кылып, шайкелендик кылып.

ЛЕГКОМЫСЛЕННОСТЬ *ж. см. легкомыслие.*

ЛЕГКОМЫСЛЕННЫЙ, ая, -ое көөдөк, алаңгазар, турумсуз, шайкелең, учкайк; **легкомысленный человек** алаңгазар киши, учкайк киши.

ЛЕГКОМЫСЛИЕ *ср.* ойлобостук, көөдөктүк, алаңгазарлык, турумсуздук, шайкелеңдик, учкайктык.

ЛЕГКОПЛАВКИЙ, ая, -ое *тех.* оңой, жеңил эригич, бат эрime; **легкоплавкий металл** оңой эригич металл.

ЛЕГОНЬКО *нареч. разг.* акырын, абайлап, чебердеп; **легонько ударить** акырын уруу; **легонько приподнять** акырын көтөрүп коюу.

ЛЕГЧАЙШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от прил. лёгкий* аябаган жеңил эң эле оңой.

ЛЕГЧАТЬ *несов. разг.* басандоо, басаңчалоо; **мороз легчает** суук басаңчалап бара жатат.

ЛЕГЧЕ *сравн. ст. от прил. лёгкий и нареч. легко* жеңилirээк, оююраак; **мне от этого не легче** андан менин жүгүм жеңилдебейт; **час от часу не легче** *разг.* оңолот десе, кайта ойрону чыга берет экен (улам кырсык баса берет экен).

ЛЕГЧИТЬ *несов. разг.* биттөө, бычуу; *см. кастрировать.*

ЛЕДЕНЕТЬ *несов.* муздоо, тоңуу, муздай тоңуу; **у меня ноги леденеют** менин бутум тоңуп жатат; **кровь леденеет** үрөйү учат, катуу коркунуч басат.

ЛЕДЕНЕЦ *м.* набат.

ЛЕДЕНИТЬ *несов. что* 1. тоңдуруу, муздатуу, үшүтүү; **ветер леденит лицо** шамал бетти тоңдурат; 2. *перен.* зырп эттирүү, шуу эттирүү; **ужас леденит сердце** коркунуч жүрөктү шуу эттирет.

ЛЕДЕРИЙ *м.* ледерин (булгаарыга окшотуп жасалган кездеме; бул көбүнчө мукаба жасоо үчүн колдонулат).

ЛЕДИ *ж. нескл.* леди (Англияда жогорку катмарлардагы аялдарга кайрылганда айтылуучу сөз).

ЛЕДНИК I *м.* тоңдургуч (1. *тез бузулуучу азыктар сакталуучу, ичине муз толтурулган үңкүр;* 2. *ичине муз толтурулган азык сакталгыч шкаф*).

ЛЕДНИК II *м. геол.* мөңгү, көчмө мөңгү (акырындап тоо башынан ойго жылып келүүчү үйөр мөңгү).

ЛЕДНИКОВЫЙ, ая, -ое *ледник-ке т.;* **ледниковые трещины** мөңгү жарыктары; **ледниковый период** мөңгү доору, муз доору (бүтүн жер жүзүн мөңгү, муз каптаган доор).

ЛЕДОВЫЙ, ая, -ое муздагы, муз үстүндөгү (музда, муз үстүндө же арасында болуучу); **ледовый лагерь** муздагы лагерь; **Ледовое побоище** *ист.* Муз үстүндөгү салгылаш (1242-жылы немецтик баскынчы-рыцарларды Чуд көлүнүн үстүндөгү музда новгороддуктардын талкалаган салгылашуусу).

ЛЕДОКОЛ *м.* ледокол, муз жаргыч кеме (өзүнүн оордугу менен музду жарып жүрө турган кеме).

ЛЕДОРЕЗ *м.* 1. (моста) муз кескич (көпүрөнүн астындагы үч кырдуу таканчык); 2. (ледокол) муз жаргыч кеме.

ЛЕДОРУБ *м.* муз жаргыч балта (мөңгүгө чыкканда муз чокуп, из салуу үчүн колдонулуучу балта).

ЛЕДОСТАВ *м.* өзөндүн такыр муздаган абалы, убагы.

ЛЕДОХОД *м.* үйөр (жазында бузулуп, суу үстүнөн калкып аккан муз).

ЛЕДЫШКА *ж. разг.* муздун бир кичине сыныгы.

ЛЕДЯНОЙ, ая, -ое 1. *лёд-го т.;* 2. *перен. (очень холодный)* өтө суук, муздак; 3. *перен. (замёрзший)* муздап калган, үшүп калган, тоңуп калган (*мис. кол*); 4. *перен. тон;* он ответил ледяным тоном ал тоң жооп берди.

ЛЕЖАЛЫЙ, ая, -ое узак убакка чейин жатып калган, көпкө туруп калган, көпкө жатып калган; **лежалый товар** көпкө жатып калган товар; **лежалая мука** көп туруп калган ун.

ЛЕЖАНИЕ *ср.* 1. жатуу; 2. (нахождение) туруу, жатуу; **от долгого лежания в сундуке вещи портятся** буюм сандыкта узак турса, бузулуп калат.

ЛЕЖАНКА *ж.* орус мештин жанында жатуу үчүн жасалган секичек.

ЛЕЖАТЬ *несов.* 1. жатуу; **лежать в постели** төшөктө жатуу; **лежать на боку** 1) жамбаштап жатуу; 2) *перен.* бекер жатуу, эч нерсе иштебөө; 2. (быть больным) жатуу, ооруп жатуу; **лежать в больнице** больницада ооруп жатуу; 3. (находиться) жатуу, туруу; **книга лежит на столе** китеп столдо жатат; **хлеб лежит на полке** нан текчеде турат; **деньги лежат в кассе** акча кассада турат; 4. (быть расположенным) бир жерде болуу, туруу; **деревня лежит в долине** кыштак өрөөндө турат; **наш путь лежит через горы** биздин жол тоодон өтөт; 5. (напр. об обязанностях, заботах) мойнунда болуу, жүктөлгөн болуу, жүктөлүү; **на нём лежит ответственность за проведение этой кампании** ушул өнөктүктү өткөрүү жоопкерлиги анын мойнунда; **лежать в основе** негизи болуу, негизге алынуу; **душа не лежит** көңүл тартпайт, көңүл чаппайт, көңүл келбейт; **платье лежит складками** көйнөк кат-кат бүгүш болуп турат.

ЛЕЖАТЬСЯ *несов. мне не ложится* жаткым келбейт, жаталбайм.

ЛЕЖАЧИЙ, ая, -ее жаткан, жатма; **лежачий больной** жатма оору (туруп жүрө албаган оору); **под лежачий камень вода не течёт** *посл.* жатканга жаан жукпайт; алма быш, оозума түш болбойт; аракет кылса, береке болот; иштесе тиштейт.

ЛЕЖЕБОКА *м. и ж. разг.* жалкоо, бекерге көнгөн киши.

ЛЕЖМЯ *нареч.* **лежмя лежать** *разг.* ылдырап жата берүү.

ЛЕЗВИЕ *ср.* миз; **лезвие ножа** бычактын мизи.

ЛЕЗГИН *м.* лезгин.

ЛЕЗГИНКА I *женск. р. к лезгин;* лезгинка.

ЛЕЗГИНКА II *ж. (танец)* лезгинка (лезгин бийи).

ЛЕЗГИНСКИЙ, ая, -ое *лезгин-ее т.;* **лезгинский язык** лезгин тили.

ЛЕЗГИНЫ *мн.* лезгиндер.

ЛЕЗТЬ *несов.* 1. на что, во что чыгуу, тырмышып чыгуу, түшүү, кирүү; **лезть на гору** тоого чыгуу; **лезть на скалу** аскага тырмышып чыгуу; **лезть в воду** сууга түшүү; **лезть в окно** терезеден кирүү; **лезть в яму** чуңкурда түшүү; 2. *разг. (за чем-л.)* тыгуу, салуу, антаруу, келүү; **лезть в карман за папиросами** папирос алуу үчүн чөнтөккө кол салуу; **лезть в шкаф за книгой** китеп алуу үчүн шкафты аңтаруу; 3. *разг. (вмешиваться)* жутунуу, кийлигишүү; **куда лезешь без спросу?** суроосуз кайда жутунасын?; **лезть не в своё дело** бирөөнүн ишине кийлигишүү; 4. *разг. (надоедать)* жабышуу, асылуу; **чего ты ко мне лезешь?** сен мага эмне үчүн жабышасың?; 5.

разг. (выпадать) жыдуу, түлөө, түшүү (мис. чач, жүн); **6.** разг. (быть впору; помещаться) чак келүү, туура келүү, батуу; **кни́га не лезет в портфелё** китеп портфелге батпайт; **лезть из ко́жи вон** разг. жан аябай тырышуу, жан талашып аракет кылуу, күчүнүн бардыгынча аракет кылуу; **лезть в го́лову** разг. ойдон чыкпай коюу, дайыма эле ойго түшүп туруп алуу; **лезть в дра́ку** разг. мушташуу, мушташа кетүү; **лезть на рожо́н** разг. биле туруп бычакка урунуу; **он за сло́вом в карма́н не лезет** разг. кишиден сөз сурабайт, сөздөн кишиге жемин жедирбейт.

ЛЕЙ, лей, лёйте повел. накл. от лить.

ЛЕЙБ-ГВАРДИЯ ж. воен ист. лейб-гвардия (кээ бир монархиялык өлкөлөрдө – атайы өзгөчөлүктүү, танда-мал гвардиялык аскер).

ЛЕЙБОРИ́СТ м. полит. лейборист (Англияда реформисттик жумушчу партиясынын мүчөсү).

ЛЕЙБОРИСТСКИЙ, ая, -ое лейборист-ке т.; лейбористтик; **лейбористская па́ртия** лейбористтик партия.

ЛЕЙДЕНСКИЙ, ая, -ое лейденская банка физ. Лейден банкасы (электр жыйнагыч, чогулткуч прибор).

ЛЕЙКА I ж. 1. (воронка) куйгуч; **кероси́новая лейка** керосин куйгуч; 2. (для полива растений) суу себүүчү идиш (сугаргыч); **садо́вая лейка** гүлгө суу себүүчү идиш.

ЛЕЙКА II ж. фото лейка (киноплёнкага кичине кылып түшүрүүчү көп заряддуу фотоаппарат).

ЛЕЙКЕМИ́Я ж. мед. лейкемия (каништөө орган-дардын функциясы бузулушу менен кандын ак шариктери кызыл шариктерге караганда көбөйүп кетиши).

ЛЕЙКО́МА ж. мед. чел (көзгө түшкөн ак).

ЛЕЙКОЦИ́Т м. физиол. лейкоцит (кандын кызыл ша-риги).

ЛЕЙСЯ, лёйтесь повел. накл. от литься.

ЛЕЙТЕ́НАНТ м. лейтенант; **ста́рший лейте́нант** старший лейтенант; **мла́дший лейте́нант** кенже лейте-нант.

ЛЕЙТМОТИ́В м. лейтмотив (1. музыкалык чыгарма-нын негизги мотиви, күүсү; 2. перен. негизги пикир).

ЛЕКА́ЛО ср. тех. лекало (1. ийри сызыктар сы-зуу үчүн колдонулуучу ойку-кайкы сызгыч; 2. бир нерсе жасоодо колдонулуучу калып, шаблон).

ЛЕКА́РСКИЙ, ая, -ое лекарь-га т.; **лека́рский по-мо́щник врач** жардамчысы; фельдшер.

ЛЕКА́РСТВЕННЫЙ, ая, -ое лекарство-го т.; дары; **лека́рственные расте́ния** дары өсүмдүктөр, дарылыгы бар өсүмдүктөр, дары болуучу өсүмдүктөр.

ЛЕКА́РСТВО ср. дары; **лека́рство от ка́шля** жөтөл-дүн дарысы; **прописа́ть лека́рство** дары жазып берүү; **приня́ть лека́рство** дары ичүү.

ЛЕ́КАРЬ м. уст. врач.

ЛЕ́КСИКА ж. 1. лексика (бир тилдин же бир жазуу-чунун чыгармаларынын сөздүк составы); **киргизская ле́ксика** кыргыз лексикасы; **ле́ксика Пу́шкина** Пуш-киндин лексикасы; 2. лингв. лексика (тилдердин сөздүк составын текшерүүчү тил илиминин бир бөлүмү).

ЛЕКСИКО́ГРАФ м. лексикограф (сөздүктөрдү түзүү жөнүнөн специалист).

ЛЕКСИКОГРАФИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое лексикогра-фия-га т.; лексикографиялык; **лексикографи́ческая ра-бо́та** лексикография жумушу.

ЛЕКСИКОГРА́ФИЯ ж. лексикография (бир элдин тилиндеги сөздөрдү жыйноо, аларды системага салуу

жана сөздүк түрүнө келтирип басып чыгаруу теориясы жана практикасы).

ЛЕКСИКО́ЛОГ м. лексиколог (лексикология жа-гынан специалист).

ЛЕКСИКОЛО́ГИЯ ж. лексикология (тил илиминин лексиканы, тилдин сөздүк составын текшерүүчү бир бөлүмү); **труды́ по лексиколо́гии** лексикология боюнча эмгектер.

ЛЕКСИКО́Н м. 1. уст. (словарь) сөздүк; 2. разг. (запас слов) лексикон (айрым кишинин тилиндеги запас сөздөр); **егó лексико́н о́чень богáт** анын лексикону эң бай.

ЛЕКСИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое лексика-га т.; лексика-лык; **лексическое богáтство язы́ка** тилдин лексика бай-лыгы, тилдин лексикалык байлыгы.

ЛЕ́КТОР м. лектор (лекция сүйлөөчү, окуучу киши).

ЛЕКТО́РИЙ м. лекторий (1. элге лекциялар окуп ту-рууну уюштуруучу уюм; 2. лекциялар окулуп туруучу үй).

ЛЕ́КТОРСКИЙ, ая, -ое лектор-го т.; лектордук; **ле́кторский стаж** лектордук стаж.

ЛЕКЦИО́ННЫЙ, ая, -ое лекция-го т.; лекциялык; **лекцио́нный ме́тод преподава́ния** сабак берүүнүн лек-циялык методу.

ЛЕ́КЦИЯ ж. лекция (1. көпчүлүк алдына чыгып или-мий темада сүйлөө; 2. жогорку окуу жайларында бир предмет тууралу мугалимдин оозеки сүйлөгөн сөзү).

ЛЕЛЕ́ЯТЬ несов. 1. кого-что (нежить) эркелетүү, сылап-сыйпоо; **ле́леть ребёнка** баланы эркелетүү (ал-пештөө); 2. что, перен. эргип берилүү; **ле́леть мечту́** таттуу кыялда болуу.

ЛЕ́МЕХ м. с.-х. соконун тиши.

ЛЕ́ММА ж. мат. лемма (башка теоремаларды да-лилдөөгө негиз болуучу, өзүнчө айрым эч мааниге ээ бол-богон жардамчы теорема).

ЛЕН м. ист. лен (феодализм доорунда жогорку аким тарабынан вассалына берилүүчү поместье; бул помес-тье үчүн вассал өз акимине акчалата, буюм түрүндө төлөөгө же согуштук күч камдап берүүгө милдеттүү болгон).

ЛЕНИ́ВЕЦ м. 1. см. лентяй; 2. зоол. ленивец (Түштүк Америкада – мышыкка окшош, сүт эмүүчү айбан).

ЛЕНИ́ВЫЙ, ая, -ое жалкоо; **лени́вые щи** жаңы ка-пустадан жасалган щи.

ЛЕНИНГРА́ДЕЦ м. ленинграддык, Ленинградда ту-руучу.

ЛЕНИНГРА́ДКА женск. р. к ленингра́дец; ленин-градка.

ЛЕНИНГРА́ДСКИЙ, ая, -ое Ленинград-га т.; ле-нинграддык.

ЛЕ́НИНЕЦ м. ленинчил, ленинчи.

ЛЕНИНИ́ЗМ м. ленинизм.

ЛЕ́НИНСКИЙ, ая, -ое Ленин-ге т.; лениндик; **ле́нинские заветы́** Лениндин осуяттары; **Ле́нинский ком-сомо́л** Ленин комсомолу; **Ле́нинская пре́мия** Лениндик сыйлык.

ЛЕНИ́ТЬСЯ несов. жалкоолонуу, эринүү, жалкоо тартуу.

ЛЕ́ННЫЙ, ая, -ое лен-ге т.; **ле́нная зави́симость** лен көз карайдылыгы.

ЛЕ́НОСТЬ ж. жалкоолук, эринчээктик.

ЛЕ́НТА ж. лента, тасма, сызма; **пулемётная ле́нта** пулемёт лентасы (патрондор тизилген сызма); **ви́ться**

лентой (о реке, дороге) тасмадай болуп буралып жатуу, ойку-кайкы болуп буралып жатуу (суу, жол жөнүндө).

ЛЁНТОЧКА жс. уменьш. от **лента** тасмача, кичине тасма.

ЛЁНТОЧНЫЙ, ая, -ое **лента-га т.**; **ленточные черви** зоол. тасма курттар; **ленточная пила** чубалма араа.

ЛЕНТЯЙ м. жалкоо, эринчээк киши.

ЛЕНТЯЙКА женск. р. к **лентяй**.

ЛЕНТЯЙНИЧАТЬ несов. разг. жалкоолонуу, жалкоолук кылуу.

ЛЕНЦА жс. он с **ленцой** разг. аны бир аз жалкоолук баскан; **работать с ленцой** жалкоолук басып иштөө.

ЛЕНЬ жс. 1. жалкоолук; 2: в знач. сказ. кому, разг. эринүү, ышынуу; моюну жар бербөө; **мне лень** менин мойнум жар бербейт; **все, кому не лень** разг. каалагандын баары; ким, кааласа, ошол.

ЛЕОПАРД м. кабылан.

ЛЕОПАРДОВЫЙ, ая, -ое **леопард-га т.**; **леопардовая шкура** кабыландын териси.

ЛЕПЕСТКОВЫЙ, ая, -ое **лепесток-ко т.**

ЛЕПЕСТОК м. лепесток, желекче (гүлдүн желекчеси).

ЛЕПЕТ м. 1. былдыроо, былдырак; **лепет ребёнка** баланын былдыраганы; 2. перен. поэт. шылдыр, шылдыроо; **лепет ручья** кичине суунук шылдыры.

ЛЕПЕТАНИЕ ср. см. **лепет**.

ЛЕПЕТАТЬ несов. что былдыроо, быдылдоо, былдырактоо; **ребёнок что-то лепечет** бала бир нерсени былдырайт.

ЛЕПЁШКА жс. 1. (из теста) токок (тегерек жалпак нан); 2. лепёшка (тегерек, топчудай кылып жасалган дары же кондитер нерсеси); **мятные лепёшки** жалбыздуу лепёшкалар; **расшибиться в лепёшку** разг. кандай кылганда да, жерден чукуса да.

ЛЕПИТЬ несов. 1. кого-что чаптап жасоо, жабыштырып жасоо; **ласточка лепит гнездо** чабалекей уя жасайт; 2. что, разг. (клеить) жабыштыруу, чаптоо.

ЛЕПИТЬСЯ несов. жабышып туруу, жабышкан сыяктанып туруу (мис. үй, кыштак).

ЛЕПКА жс. жабыштырып жасоо (жабыштырма; былжыр нерседен жабыштыруу менен бир нерсенин турпатын жасоо).

ЛЕПНОЙ, ая, -ое **лепка-га т.**; **лепное искусство** жабыштырып жасоо искусствосу; **лепная работа** жабыштырып жасоо жумушу.

ЛЕПРОЗОРИЙ м. мед. лепрозорий (лес, ала менен ооруган кишилерди обочолотуп багуучу оорукана).

ЛЁПТА жс. уст. үлүш; **внести свою лепту в науку** илимге өзүнүн колдон келген үлүшүн кошуу.

ЛЕС м. 1. токой; 2. (материал) жыгач; **строевой лес** курулуш жыгачтары; 3. **лесá** мн. (строительные) шаты (үй салуу же ремонттоо үчүн үйдү айландыра коюлган устундар жана тактайлар); **лес штыков** жабалактаган найза; **как в лесу** маң болуу; баш адашуу; эмне кыларын, кайда барарын билбей калуу; **лес рубят — щепки летят** посл. кагылышта кан өлөт; **волков бояться — в лес не ходить** посл. карышкырдан корккон — токойго барбайт; чегирткден корккон — эгин экпейт.

ЛЁСА жс. (мн. лёсы) (рыболовная) кайырмак жиби.

ЛЭСЕНКА жс. уменьш. от **лестница** кичине шаты.

ЛЕСИСТЫЙ, ая, -ое токойлуу; **лесистая местность** токойлуу жер.

ЛЁСКА жс. разг. см. **леса**.

ЛЕСНИК м. токойчу, токой сакчысы.

ЛЕСНИЧЕСТВО ср. токойчулук (1. токой чарбачылыгы; 2. токой участогун жана аны пайдаланууну башкаруучу контора).

ЛЕСНИЧИЙ м. лесничий, карагай башы.

ЛЕСНОЙ, ая, -ое **лес-ке т.**; токойдогу; **лесные насаждения** токой тигүү; **лесное хозяйство** токой чарбачылыгы (чарбасы); **лесной санаторий** токойдогу санаторий; **лесная промышленность** токой өнөр жайы; **лесной институт** токой институту; **лесные полосы** токой тилкелери.

ЛЕСО- татаал сөздөрдүн «токой, жыгач ишине, токойчулукка тийиштүү» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **лесозавод** жыгач заводу.

ЛЕСОВОД м. токойчулук жагынан специалист, токойчулук жагынан окумуштуу.

ЛЕСОВОДСТВО ср. токойчулук (токой өстүрүү жана андан пайдалануу жөнүндөгү илим).

ЛЕСОВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое **лесоводство-го т.**; **лесоводческая бригада** токойчулук бригадасы.

ЛЕСОВОЗ м. жыгач ташуучу кеме.

ЛЕСОВОЗНЫЙ, ая, -ое **лесовоз-го т.**

ЛЕСОЗАВОД м. жыгач заводу.

ЛЕСОЗАГОТОВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое токой материалдарын даярдоочу, жыгач материалдарын даярдоочу; **лесозаготовительная промышленность** жыгач материалдарын даярдоочу өнөр жай.

ЛЕСОЗАГОТОВКИ мн. жыгач даярдоо.

ЛЕСОЗАЩИТНЫЙ, ая, -ое бак-дарактар менен коргоочу; **лесозащитная полоса** талааны коргоочу бак-дарактар тилкеси.

ЛЕСОМАТЕРИАЛ м. жыгач материал.

ЛЕСОМЕЛИОРАТИВНЫЙ, ая, -ое **лесомелиорация-га т.**

ЛЕСОМЕЛИОРАЦИЯ жс. токой мелиорациясы (токойду айыл чарба максаты үчүн өстүрүү иши).

ЛЕСОНАСАЖДЕНИЕ ср. 1. (разведение лесов) токой өстүрүү, токой тигүү, токой отургузуу; 2. (участок) жыгач тигилген участок.

ЛЕСООБРАБАТЫВАЮЩИЙ, ая, -ее жыгач иштетүүчү; **лесообрабатывающая промышленность** жыгач иштетүүчү өнөр жай.

ЛЕСООХРАНЕНИЕ ср. токойду сактоо, токойду коргоо.

ЛЕСОПИЛЕНИЕ ср. жыгач тилүү, тактай тилүү.

ЛЕСОПИЛКА жс. разг. см. **лесопи́льня**.

ЛЕСОПИЛЬНЫЙ, ая, -ое тактай тилүүчү; **лесопи́льный завод** тактай тилүүчү завод.

ЛЕСОПИЛЬНЯ жс. тактай заводу, тактай тилүүчү завод.

ЛЕСОПИТОМНИК м. токой питомниги (тигилүүчү жыгач көчөттөрүн өстүрүүчү жай).

ЛЕСОПОГРУЗОЧНЫЙ, ая, -ое жыгач жүктөөчү; **лесопогрузочная машина** жыгач жүктөөчү машина.

ЛЕСОПОЛОСА́ жс. токой тилкеси; **лесозащитная лесополоса́** талаа коргоочу токой тилкеси.

ЛЕСОПОСА́ДКИ мн. (ед. **лесопосадка** жс.) токой тигүү, токой тигип өстүрүү.

ЛЕСОПОСА́ДОЧНЫЙ, ая, -ое 1. токой тиккич, токой отургузгуч, жыгач тиккич; **лесопосадочная машина**

токой отургузгуч машина; **2.** токой тигүүгө керектүү; **лесо́сáдочный материал** токой тигүүгө керектүү материал.

ЛЕСОПРОМЫШЛЕННИК *м. уст.* токойду пайдалануучу өнөр жай ээси.

ЛЕСОПРОМЫШЛЕННОСТЬ *жс.* токой өнөр жайы.

ЛЕСОПРОМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое **лесопрóмышленность-ко т.**

ЛЕСОРАЗВЕДЕНИЕ *ср.* токой өрчүтүү, токой өстүрүү.

ЛЕСОРАЗРАБОТКИ *мн. (ед. лесоразрáботка жс.)* токой иштетүү, токой материалдарын иштөө.

ЛЕСОРУБ *м.* токой кесүүчү жумушчу, жыгач кесүүчү жумушчу.

ЛЕСОРУБНЫЙ, ая, -ое токой кескич, жыгач кескич; **лесорубный инструмéнт** токой кескич инструмент.

ЛЕСОРУБОЧНЫЙ, ая, -ое *см. лесорубный.*

ЛЕСОСÉКА *жс.* токойдун кесүүгө арналган бөлүгү.

ЛЕСОСÉЧНЫЙ, ая, -ое **лесосека-га т.**; **лесосéчные рабóты** токойдон жыгач кесүү жумуштары.

ЛЕСОСПЛАВ *м.* сал агызуу, жыгач агызуу (*кесилген жыгачтарды суу менен агызып ташуу*).

ЛЕСОСТЕПНО́Й, ая, -ое **лесостепь-ке т.**; токой-талаалуу; **лесостепной райо́н** токой-талаалуу район.

ЛЕСОСТÉПЬ *жс. геогр.* токой-талаа (*токой менен талаа аралыгындагы жер*).

ЛЕСОТА́СКА *жс. тех.* жыгач көтөргүч (*суунун ичинен жыгачты илип чыгуучу, аны көтөрүп алуучу машина*).

ЛЕСОТЕХНИЧЕСКИЙ, ая, -ое токой-техникалык.

ЛЕСОТУ́НДРА *жс. геогр.* токой-тундра (*токой менен тундра аралыгындагы жер*).

ЛÉСТНИЦА *жс.* шаты, тепкич, баскыч; **винтовáя лéстница** винт сыяктуу шаты; **пожáрная лéстница** өрт өчүрүү үчүн колдонулуучу шаты; **поднима́ться по лéстнице** шаты менен чыгуу; **спуска́ться с лéстницы** шаты менен түшүү.

ЛÉСТНИЧНЫЙ, ая, -ое **лестница-га т.**

ЛÉСТНЫЙ, ая, -ое жактырган, мактаган; **лéстная характеристика** мактаган мүнөздөмө.

ЛÉСТЬ *жс.* көшөкөрдүк, кошоматтык.

ЛЕСХО́З *м. (лесопрóмышленное хозяйство)* токой өнөр жай чарбасы.

ЛЕТА́ *только мн.* **1.** жылдар; **прошлó** **мнóго лет** көп жылдар өттү; **пять лет** беш жыл; **вóсемь лет** сегиз жыл; **2. (возраст)** жаш, жашар; **ребёнку пять лет** бала беш жашар, бала беш жашта; **человéк в летáх** жашап калган киши (*далай жашка келген киши*); **на стáрости лет** карыганда; **скóлько лет, скóлько зим!** *разг.* сени (*сиз*) менен да көрүшөт экенбиз! (*көрүшпөгөнгө канча убакыт, канча жыл болуп кетти*).

ЛЕТА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **летáльный исхóд** *мед.* өлүмгө алып бара турган.

ЛЕТАРГИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **летаргия-га т.**; **летаргиялык**; **летаргический сон** летаргия уйкусу, летаргиялык уйку.

ЛЕТАРГИ́Я *жс. мед.* летаргия (*кыймылдан, акылдан ажырап, билинер-билинбес тамыр созуу жана билинер-билинбес дем алуу менен бир нече саат же бир нече күнгө чейин уктап калма ооруу абалы*).

ЛЕТА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое учуучу, учкуч, учургуч, учууга ийкемделген; **летáтельный аппара́т** учуш аппа-

раты; **летатéльная перепóнка** *зоол.* жаргак канат (*жарганаттын канаты*).

ЛЕТА́ТЬ *несов.* **1.** учуу; **2. перен. разг.** кыдыруу, жүгүрүү; **он летáл по всемú гóроду в пóисках необходи́мой е́му кнiги** ал өзүнө керектүү китепти издеп, шаарды бүт кыдырып чыкты.

ЛЕТÉТЬ *несов.* **1.** учуу (*бир багытка каран*); **самолёт летит** самолёт учуп бара жатат; **2. перен. (мчатся)** чимирилүү, зымырылуу, чабуу; **летéть на всех парáх** жан алакетке түшүп жүгүрүү (*чабуу*); **летéть сло́мý гóлову** буту үзүлгөнчө жүгүрүү, жоо кууп келаткандай; **3. перен. (о времени)** зуулдап өтүү, тез өтүү; **дни летя́т за дня́ми** күн биринин артынан бири зуулдап өтүп жатат; **4. перен. разг. (падать)** жыгылып түшүү, кулап түшүү; **летéть со стóла** орундуктан жыгылып түшүү; **кни́ги летя́т со сто́ла** китептер столдон кулап түшүп жатат.

ЛÉТНИЙ, ая, -ее жайкы, жайындагы; **лётный óтдых** жайкы дем алыш; **лётнее па́стбище** жайкы жайыт (*жайлоо*).

ЛÉТО *ср.* жай, жайкы убак.

ЛЕТО́К *м.* леток (*бал челектеги аары кирип-чыгып турма жана аба алмашып туруу үчүн жасалган тешик*).

ЛÉТОМ *нареч.* жайында, жайкысын; **зла́ки поспева́ют лéтом** дан эгин жайында бышат.

ЛЕТОПÍСЕЦ *м.* летописец (*жылдагы окуяларды тартиби менен жазуучу*).

ЛЕТОПÍСНЫЙ, ая, -ое **летопись-ке т.**; **летописный свод** летопись түрүндө берилген окуялар жыйындысы.

ЛÉТОПИСЬ *жс.* летопись (*жыл-жылы менен жазылган байыркы тарыхый окуялар*).

ЛЕТОСЧИСЛÉНИЕ *ср.* жыл эсеби, жыл сүрүү (*белгилүү бир убакыттан тартып, убакытты жыл-жылга бөлүп эсептөө системасы*).

ЛЕТУ́Н *м. разг. пренебр.* кыдырмыш, жел таман.

ЛЕТУ́ЧЕСТЬ *жс. хим.* учмалуулук, тез соолмолулук; **лету́чество эфiра и бензи́на** эфир менен бензиндин учмалуулугу (*соолмолулугу*).

ЛЕТУ́ЧИЙ, ая, -ее **1. (летающий, носящийся в воздухе)** учма, учкуч; **лету́чий песок** учма кум; **2. (способный быстро перемещаться)** тез көчмө, ылдам орун котормо; **лету́чий отря́д** тез көчмө отряд; **3. хим.** соолмо, учма; **лету́чие вещества́** учма заттар; **4. перен. (внезапный, быстрый)** чукул, тез; **лету́чее собрáние** чукул чогулуш; **лету́чая мышь** жарганат; **лету́чая ры́ба** учма балык; **лету́чий ревматизм** *мед.* тез ооруп, тез басылуучу кызыл жүгүрүк.

ЛЕТУ́ЧКА *жс.* **1. (печатный листок)** летучка (*элге тез таратуу үчүн басылып чыккан барак кагаз*); **2. разг. (собрание)** чукул чогулуш; **3. бот.** учма урук (*кээ бир өсүмдүктүн урук көтөрүп уча турган тыбыты*).

ЛЕЧÉБНИЦА *жс.* лечебница (*докторкана; ооруларды кароочу жай*).

ЛЕЧÉБНЫЙ, ая, -ое **лечение-ге т.**; дарылоо; **лечéбные срéдства** дарылыгы бар нерселер.

ЛЕЧÉНИЕ *ср.* дарылоо; **амбулаторное лечéние** амбулаториялык дарылоо.

ЛЕЧИ́ТЬ *несов.* *кого-что* дарылоо.

ЛЕЧИ́ТЬСЯ *несов.* **1.** врачка көрүнүү; дарылануу; **2. страд. к лечить.**

ЛЕЧУ́ I, лети́шь и т.д. наст. вр. от летéть.

ЛЕЧУ́ II, лечишь и т.д. наст. вр. от **лечить**.

ЛЕЧЬ сов. 1. жатуу; он лёг на кровать ал керебетке жатты; 2. разг. (расположиться спать) жатуу, уктоо; **дети ещё не легли** балдар жатып уктай элек; 3. (покрыть собой) каптоо, басуу; **снег лёг на землю** жерди кар басты; **ответственность ляжет на нас** жооптуулугу бизге тийет; **лечь в основу** негизи болуп алынуу; **лечь на поле битвы** согушта каза болуу, согушта өлүү.

ЛЕШИЙ м. фольк. токой дөөсү.

ЛЕЩ м. лещ (балыктын бир түрү).

ЛЕЯ жс. лея (Румыния Эл Республикасынын акчасы).

ЛЁГКИЙ, ая, -ое 1. (на вес) жеңил; **лёгкий чемодан** жеңил чемодан; 2. (легко усваиваемый – о еде) жеңил, оңой сиңүүчү; **лёгкая пища** жеңил тамак; **лёгкая закуска** жеңил закуска; 3. (не трудный, не тяжёлый) оңой, жеңил; **лёгкая работа** жеңил жумуш; **лёгкая смерть** оорубай, кыйналбай өлүү; 4. (незначительный, слабый) жеңил; **лёгкое наказание** жеңил жаза; **лёгкая простуда** анча-мынча суук тийүү; **лёгкий ветерок** жел аргы; 5. (поверхностный, несерьёзный) үстүрт, жеңил; **лёгкое отношение к чему-л.** үстүртөн мамиле кылуу; **лёгкие нравы** шайкелең жүрүш-туруш (аял, эркек жөнүндө); 6. (мягкий, уживчивый) элпек, жумшак, ыкка көнгүч; **лёгкий характер** элпек мүнөз; **лёгкий человек** элпек киши; **лёгкая походка** лепилдеп жүрүү, жеңил жүрүш; **лёгкий поворот головы** башты жай гана буруп коюу; **лёгкое прикосновение** кичине эле тийүү; **лёгкое вино** күчү аз вино; **лёгкое чтение** жеңил адабий чыгарма (оор эмес, жеңил мазмундуу китеп, аңгеме жс.б.); с **лёгким сердцем** кабырга кайышпастан эле; **лёгкая промышленность** жеңил өнөр жай; **лёгкая летняя обувь** жайкы жеңил бут кийим; **лёгкая атлетика** жеңил атлетика (жүгүрүү, секирүү сыяктуу); **лёгкая артиллерия** жеңил артиллерия; с **вашей лёгкой руки** разг. колуңуз жеңил болду; ак жолтой, берекелүү колуңуз менен; **лёгко на помине** разг. эстегенде, ал жөнүндө кеп кылганда келип калган.

ЛЁГКОЕ ср. анат. өпкө; **воспаление лёгких** мед. кабыргадан сезгенүү; **туберкулёз лёгких** мед. өпкө туберкулёзу.

ЛЁГКОСТЬ жс. 1. (на вес) жеңилдик; 2. (пищи) жеңил, оңой сиңүүчүлүк; 3. (задачи, дела и т.п.) оңойлук, жеңилдик; 4. (поверхностность, несерьёзность) үстүрттүк, жеңилдик; **лёгкость походки** жүрүштүн жеңилдиги; **лёгкость в мыслях** ишт. жеңил ойлуулук, шайкелеңдик.

ЛЁГОЧНЫЙ, ая, -ее **лёгкое-го т.**; **лёгочные болезни** өпкө оорулары.

ЛЁД м. муз; **вечные льды** мөңгү; **ставить на лёд** музга коюп муздатуу; **на языке мёд, а в сердце лёд** погов. сөзү таттуу, көңүлү катуу; **лёд разбит** башы башталды, иш жүрүп кетти, иште биринчи кадам жасалды.

ЛЁЖКА жс. **лежать в лёжку** разг. турбай жата берүү, жатып калуу.

ЛЁН м. зыгыр; **трепать лён** зыгырдын буласын тытуу; **чесать лён** зыгырдын буласын тароо.

ЛЁСС м. геол. лёсс (көпшөк, борпоң сары топурак).

ЛЁССОВЫЙ, ая, -ое **лёсс-ко т.**; **лессстүү; лессовые почвы** лессстүү жер, лёсс топурактуу жер.

ЛЁТ м. учуу; на лету 1) учуп бара жатып, учуп бара жатканда; он застрелил утку на лету ал учуп бара жаткан өрдөктү атып түшүрдү; **мороз такой сильный, что птицы мёрзнут на лету** суук ошончолук катуу, жөн

эле куштар учуп бара жатып тонуп калат; 2) перен. жандай салып, кетип бара жатып, ат үстүнөн; он отдал приказание на лету ат үстүнөн эле буйрук бере салды; **хватать на лету** разг. шап илип алуу; бат билүү; ооздон чыга электе билип алуу.

ЛЁТКА жс. (в доменной печи) лётка (домна мешинин чоюн же шлак чыга турган тешиги).

ЛЁТНЫЙ, ая, -ое ав. **лётное искусство** учуу искусствосу; **лётная погода** учууга жайлуу аба ырайы; **лётная школа** учкучтар даярдоочу мектеп, учкучтар мектеби; **лётный состав** учкучтар составы.

ЛЁТЧИК м. лётчик (учкуч).

ЛЁТЧИЦА женск. р. к **лётчик**; лётчица.

ЛЖЕ- татаал сөздөрдүн «калп, жалган» деген мааниси билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **лжеучёный** жалган окумуштуу, боёмо окумуштуу, окумуштуу сөрөй.

ЛЖЕНАУКА жс. калп илим, чындыкка негизделбеген илим.

ЛЖЕНАУЧНОСТЬ жс. жалган илимдүүлүк.

ЛЖЕНАУЧНЫЙ, ая, -ое жалган илимий.

ЛЖЕПРИСЯГА жс. жалган ант ичүү, калп жан берүү.

ЛЖЕСВИДЕТЕЛЬ м. калп күбө, жалган күбө.

ЛЖЕСВИДЕТЕЛЬНИЦА женск. р. к **лжесвидетель**.

ЛЖЕСВИДЕТЕЛЬСТВО ср. калп күбөлүк, жалган күбөлүк.

ЛЖЕСПЕЦИАЛИСТ м. жалган специалист, боёмо специалист (өзүн специалист деп көрсөтүүчү же жасалма диплому бар киши).

ЛЖЕУЧЕНИЕ ср. жалган окуу, жалган илим, калп илим, чындыкка негизделбеген илим.

ЛЖЕУЧЕНЫЙ м. боёмо окумуштуу.

ЛЖЕЦ м. калпычы, жалганчы.

ЛЖИ род., дат. и предл. п. от **ложь**.

ЛЖИВОСТЬ жс. калпычылык, жалганчылык, жалган.

ЛЖИВЫЙ, ая, -ое калп, калпычы, жалганчы; **лживый человек** калпычы киши.

ЛИ (ль) 1. **частица -бы; не хочешь ли ты поесть?** тамак жегиң келеби?; **не надо ли тебе этой книги?** сага бул китептин кереги жокпу?; 2. **частица (при риторических вопросах)** эмеспи; **не стыдно ли тебе так долго не писать?** ушунчалык көп убакыттан бери кат жазбагың уят эмеспи?; 3. **частица с модальным значением -са; шутка ли** оңой дейсиңби; **веришь ли** ишенсең; **знаешь ли** айтсам; **мало ли -чы; ты где достал эту книгу?** – **Мало ли** где бу китепти кайдан алдың? – Алсамчы (кайдан экенин өзүм билем); 4. **союз разд. -дыр; бекен; был ли он там, не был ли** ал тиякта болдубу, болгон жокпу; **рано ли, поздно ли, но придёт** эртедир кечтир, бирок келемин.

ЛИАНА жс. бот. лиана (ысык өлкөлөрдөгү чырмоок сыяктуу өсүмдүк).

ЛИБЕРАЛ м. либерал (либерализмди жолдоочу).

ЛИБЕРАЛИЗМ м. 1. **полит.** либерализм (өнөр жайлык буржуазия жогорулаган доордо келип чыккан саясий агым; бул – буржуазия бийликке ээ болуу үчүн феодалдык дворяндарга каршы күрөшкөн, монархияны парламент менен чектөө үчүн, шайлоо укугун бир аз кеңитүү үчүн жана саясий эркиндикке белгилүү бир рамкада жол берүү үчүн күрөшкөн); 2. **неодобр.** боштук, шөлбүрөгөндүк, көпшөктүк.

ЛИБЕРАЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* ыгы жок ээрчий берүү, оомалык кылуу, макул болуп ээрчий берүү.

ЛИБЕРАЛЬНО *нареч.* боштук кылып, көпшөктүк кылып.

ЛИБЕРАЛЬНОСТЬ *жс.* боштук, көпшөктүк.

ЛИБЕРАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** либерализм *1-ге т.*; либералдык; **либеральная буржуазия** либералдык буржуазия; **2.** *неодобр.* либеральный подход к чему-л. бир нерсеге көпшөктүк менен кароо.

ЛИБО I союз разд. же; **я пойду сегодня в клуб с вами либо с ними** мен бүгүн клубга сиз менен же алар менен барамын; **либо..., либо...** же..., же...; **либо сегодня, либо завтра** же бүгүн, же эртең.

ЛИБО II частица: **кто-либо** бирөө, кимдир бирөө; **что-либо** бир нерсе; **чей-либо** бирөөнүн, кимдир бирөөнүн; **какой-либо** кандайдыр бир; **где-либо** бир жерде, кайдадыр; **куда-либо** кайдадыр бир жерге; **как-либо** эптеп, бир деме кылып; **когда-либо** качандыр, качанда болсо, качан болсо да, бир кезде, бир убакытта.

ЛИБРЕТТИСТ *м.* либреттист (*либретто* жазуучу адам).

ЛИБРЕТТО *ср. нескл. театр.* либретто (**1.** музыкалуу чоң чыгарманын, *мис. опера, опереттанын* тексти; **2.** аткарылуучу балет, опера; *пьесанын театр программасына жазылган кыскача мазмуну*; **3.** кинофильм сценарийинин сюжет планы).

ЛИВЕНЬ *м.* кара нөшөр, нөшөрлөп (өшөрлөп) жааган жамгыр, көнөктөп жааган жамгыр.

ЛИВЕР *м.* ливер (малдын өпкө, боор, жүрөк, бөйрөктөрү).

ЛИВЕРНЫЙ, ая, -ое *ливер-ге т.*; **ливерная колбаса** ливерден жасалган колбаса.

ЛИВМЯ *нареч. разг.* **дождь ливмя** лил жамгыр нөшөрлөп куюп турду.

ЛИВРЕЯ *жс.* ливрея (*швейцар менен лакейлер кийүүчү жаркырак топчулуу, ноко бастырылган кийим*).

ЛИГА *жс.* лига (*саясий коомдук жана башка мүнөздө, көбүнчө эл аралык мүнөздө, жалпы бир максатты көздөгөн союз*).

ЛИГАТУРА *жс.* лигатура (**1.** *тех., хим.* алтын же күмүштү катуу кылуу үчүн аларга кошулган жез же коло эритиндиси; **2.** *лингв.* жазууда эки же бир нече тамганын биригип бир тамга менен жазылышы; **3.** *мед.* операция убагында кан тамырларын байлап коюучу жибек жип).

ЛИГНИН *м.* лигнин (**1.** *мед.* жыгачтан иштелген кебез; **2.** *хим.* жыгачтан табылуучу углекислородго бай зат).

ЛИГНИТ *м.* геол. лигнит (*күрөң таш көмүрдүн бир түрү*).

ЛИДЕР *м.* лидер (**1.** *полит. саясий партиянын, профсоюздун баштыгы, жол башчысы*; **2.** *спорт.* спорттук мелдешке катышуучулардын алдында келе турган киши; **3.** *мор.* эскадранын алдында жүрүүчү миноносец).

ЛИДЕРСТВО *ср. 1.* *полит.* лидерлик, жетекчилик; **2. *спорт.* баштап жүрүүчүлүк.**

ЛИДИРОВАТЬ *несов. спорт.* баштап жүрүү.

ЛИЖУ́, *лижу, лижешь* и т.д. наст. вр. от **лизать**.

ЛИЗАТЬ *несов. кого-что* жалоо; **лизать пятки кому-л.** *разг.* бирөөнүн таманын жалоо, көшөкөрлөнүү.

ЛИЗАТЬСЯ *несов. разг. неодобр.* өбүшүү.

ЛИЗИС *м.* мед. лизис (оору кишинин ысыгынын акырындап төмөн түшүшү жана оорунун басаңдашы).

ЛИЗНУТЬ *однокр. кого-что* жалап алуу, бир мертебе жалап коюу; **лизнуть языком** тили менен жалап алуу.

ЛИЗОБЛЮД *м. разг. презр.* кошаматчы, көшөкөр, жасакер.

ЛИЗУНЕЦ *м. разг.* жалама туз, шамшакал.

ЛИК *м. поэт. уст.* бет, ырай, жүз; **лик луны** айдын бети.

ЛИКБЕЗ *м.* (ликвидация безграмотности) ликбез (*сабатсыздыкты жоюу*).

ЛИКВИДАТОР *м. полит.* ликвидатор (ликвидатордукту жактоочу).

ЛИКВИДАТОРСКИЙ, ая, -ое ликвидатор-го т.

ЛИКВИДАТОРСТВО *ср. полит.* ликвидатордук.

ЛИКВИДАЦИОННЫЙ, ая, -ое ликвидация-га т.; ликвидациялык; **ликвидационная комиссия** ликвидациялык комиссия.

ЛИКВИДАЦИЯ *жс. 1.* (прекращение деятельности чего-л.) ликвидация, ликвидация кылуу (бир ишкана же мекеме ишинин токтошу, жабылышы); **ликвидация треста** трестти ликвидация кылуу; **2.** (уничтожение чего-л.) жоюу, жоготуу, жок кылуу; **ликвидация безграмотности** сабатсыздыкты жоюу.

ЛИКВИДИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что 1.* (прекратить чью-л. деятельность) ликвидация кылуу; **2.** (уничтожить) жоюу, жоготуу, жок кылуу.

ЛИКВИДИРОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* ликвидация кылынуу; **2.** *сов. и несов.* жоюлуу, жоготулуу, жок кылынуу; **3.** *несов. страд. к ликвидировать.*

ЛИКВИДНОСТЬ *жс. ком.* тез өтүүчүлүк, тез сатылуучулук (бир ишкананын товарларынын же милдеттемелеринин тез өтүүчүлүгү, тез сатылуучулугу).

ЛИКВИДНЫЙ, ая, -ое *ком.* тез сатыла турган, тез өтө турган, акчага тез айлана турган.

ЛИКЁР *м.* ликёр (*жыты жакшы, таттуу, күчтүү спирттүү ичкилик*).

ЛИКЁРНЫЙ, ая, -ое *ликёр-го т.*

ЛИКОВАНИЕ *ср.* шаттануу, кубануу, кубаныч, шаттык.

ЛИКОВАТЬ *несов.* шаттануу, кубануу, жадырап-жайноо.

ЛИЛЕЙНЫЙ, ая, -ое **1.** *поэт. уст.* апакай, назик; **лилейная шея** ак тамак, ай тамак; **2.** *лилейные мн.* (ед. *лилейное ср.*) бот. лилия сымалдар (өсүмдүктүн бир түркүмү).

ЛИЛИПУТ *м.* лилипут (*эргежээл, кодоо; кыдыгый, кодойгон киши*).

ЛИЛИПУТКА *женск. р. к лилипут;* лилипутка.

ЛИЛИЯ *жс.* лилия (*гүлдүү өсүмдүктүн бир түркүмү*); **белая лилия** ак лилия; **водяная лилия** суу лилиясы.

ЛИЛОВЫЙ, ая, -ое кызгылт көгүш.

ЛИМАН *м.* лиман (*өзөндүн деңизге куйган жериндеги булуңу; деңиздин жанындагы туздуу көл; көбүнчө андай жерде дары баткак көп болот*).

ЛИМАННЫЙ, ая, -ое *лиман-га т.*; **лиманные зёмли** саздак жерлер (*деңиздин жээгиндеги*).

ЛИМБ *м.* лимб (**1.** *тех.* бурч өлчөгүч тегерек прибор; **2.** *астр.* күн менен айдын тегерек чети).

ЛИМИТ *м.* лимит (*чек; чек коюлган*).

ЛИМИТИРОВАТЬ *сов. и несов. что* лимиттөө, лимит коюу (*чек коюу, чектөө*).

ЛИМИТНЫЙ, ая, -ое лимиттелген (*чектелген*).

ЛИМОН м. лимон (түштүк жакта өсүүчү жыгач өсүмдүктүн бир түрү жана анын жемиши); **как выжатый лимон** разг. жүнү бош, арабечел киши; бейкаруу, бош киши.

ЛИМОНАД м. лимонад (кант менен лимон суусу кошулган суусун).

ЛИМОННО-ЖЁЛТЫЙ, ая, -ое лимондой сары.

ЛИМОННОКИСЛЫЙ, ая, -ое хим. лимон кычкыл (лимон кислотасы кошулган); **лимоннокислая соль** лимон кычкыл туз.

ЛИМОННЫЙ, ая, -ое 1. лимон-го т.; **лимонное дерево** лимон жыгачы; 2. (о цвете) лимон түстүү; **лимонного цвета** лимон түстүү; **лимонная кислота** хим. лимон кислотасы.

ЛИМУЗИН м. лимузин (үстү ачылбай турган жеңил автомобиль).

ЛИМФА ж. физиол. лимфа (омурткалуу жаныбарлардын ткандарына, ичеги карындан азык болуучу заттарды таратуучу түссүз суюктук).

ЛИМФАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое лимфа-га т.; **лимфатические железы** лимфа бездери.

ЛИНГВИСТ м. лингвист (тил илими боюнча специалист).

ЛИНГВИСТИКА ж. лингвистика (тил илими; тил жөнүндөгү илим).

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое лингвистика-га т.; лингвистикалык; **лингвистическое исследование** лингвистикалык изилдөө.

ЛИНЕЙКА I жс. 1. сызык; **тетрадь в две линейки** эки сызгычтуу дептер; 2. (планка) линейка, сызгыч; **счётная линейка** эсеп сызгычы; 3. полигр. линейка (арып терүүдө колдонулуучу сызгыч сыяктуу металл).

ЛИНЕЙКА II жс. уст. (экипаж) линейка (көп орундуу узун арабанын бир түрү).

ЛИНЕЙНЫЙ, ая, -ое 1. линия-га т.; **линейная геометрия** сызык геометриясы; 2. воен. линейный (строй менен аракет кылуучу); **линейные войска** регулярдуу войсколор (согуштук кызматтагы); 3. мор. линейный (кеме жөнүндө; броняланган жана күчтүү замбиректери бар); **линейный корабль** см. линкор; **линейные меры** узундук өлчөөлөрү.

ЛИНЗА жс. линза (айнек, кварц ж.б. тунук заттан жасалган томпок же кабырыңкы нерсе).

ЛИНИЯ жс. 1. сызык; **прямая линия** түз сызык; 2. (черта, определяющая направление, предел) багыт, сызык, жол, чек; **линия прицела** мээлөө сызыгы; **линия полёта снаряда** снаряддын учуу жолу; **снеговая линия** кар чеги (тоодо кара жер менен кардын башталуу чеги); 3. воен. кырка, катар, кыркаан; **передовая линия** алдыңкы кырка; **по всей линии войск** аскердин бардык кыркааны; 4. (путь сообщения) жол, линия; **кабельная линия** кабель линиясы; **линия железной дороги** темир жолдун бир айрыгы (бутагы); **воздушная линия** аба жолу; **трамвайная линия** трамвай жолу; **телеграфная линия** телеграф линиясы; 5. жак, тарап; **родня по женской линии** аял жагынан тууган; 6. (направление, образ действий) жол, багыт; **генеральная линия партии** партиянын генеральный жолу; **держаться известной линии** белгилүү бир жол тутуу; **по линии наименьшего сопротивления** кыйынчылыгы, тоскоолу аз жол менен; **работать по профсоюзной линии** профсоюз жагында иштөө.

ЛИНКОР м. (линейный корабль) мор. линкор (кеменин бир түрү).

ЛИНОВАЛЬНЫЙ, ая, -ое сызгыч, сызык түшүргүч; **линовальная машина** сызгыч машина.

ЛИНОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **линовать**; 2. прил. сызгычтуу, сызыгы бар; **линованная бумага** сызгычтуу кагаз.

ЛИНОВАТЬ несов. что сызуу, сызык түшүрүү (мис. кагазга).

ЛИНОЛЕУМ м. линолеум (ным, жылуулукту өткөрбөй турган полго капталуучу клеёнканын бир түрү).

ЛИНОТИП м. полигр. линотип (арипти сап-сап кылып тергич машина).

ЛИНОТИПИСТ м. линотипист, линотипчи (линотипте иштөөчү жумушчу).

ЛИНОТИПНЫЙ, ая, -ое линотип-ке т.

ЛИНТЕР м. тех. линтер (1. чигит түгүн тазалагыч машина; 2. чигитти линтер машинадан өткөргөндөн кийинки алына турган тыбыт пахта).

ЛИНЧ: суд **Линча** Линч соту (АКШда реакциячыл элементтердин өкмөттүн макулдугу менен негрлерди сотсуз эле өзүнчө жыртыкчылык менен жазалай берүүсү).

ЛИНЧЕВАНИЕ ср. линчтөө (Линч соту боюнча жазалоо, кыйноо).

ЛИНЧЕВАТЬ сов. и несов. кого линчтөө.

ЛИНЬ I м. (рыба) линь (балыктын бир түрү).

ЛИНЬ II м. мор. линь (кеме ишине жумиалуучу чайырга чыланган жип).

ЛИНЬКА жс. түлөө (мис. куштун, айбандын, жаныбарлардын түлөшү).

ЛИНЮЧИЙ, ая, -ее онмо, оңгуч, оңуп кетме; **линючая краска** оңгуч боёк.

ЛИНЯЛЫЙ, ая, -ое 1. оңгон, оңуп кеткен; **линялое платье** оңуп кеткен көйнөк; 2. (о птицах, животных) түлөгөн.

ЛИНЯНИЕ ср. см. **линька**.

ЛИНЯТЬ несов. 1. оңуу, оңуп кетүү; **эта краска линяет** бул боёк оңот; 2. (о птицах, животных) түлөө; **овцы начали линять** койлор түлөй баштады.

ЛИПА I жс. (дерево) липа (мелүүн климатта өсүүчү, жалбырактуу жыгачтын бир түрү).

ЛИПА II жс. прост. (фальшивка) жалгама (чыныгы эмес).

ЛИПКА жс. уменьш. от **липа I** кичинекей липа; **ободра́ть как липку** разг. пияз аарчыгандай кылуу (такыр эчтекесин калтырбай тоноп кетүү).

ЛИПКИЙ, ая, -ое илээшме, былжырак, жабышкак; **липкая грязь** жабышкак ылай; **липкая бумага** жабышкак кагаз (чымын жабышып кала турган кагаз).

ЛИПКОСТЬ жс. илээшмелүүлүк, былжырактык, жабышкактык.

ЛИПНУТЬ несов. 1. (прилипать) жабышуу; 2. перен. разг. (приставать) асылуу, жабышуу, акидей асылуу.

ЛИПОВЫЙ I, ая, -ое липа 1-ге т.; **липовый цвет** липа гүлү; **липовый чай** липа чайы.

ЛИПОВЫЙ II, ая, -ое прост. жалгама (чыныгы эмес); **липовый документ** жалгама документ, калп документ.

ЛИПУЧКА жс. бот. карыкыз.

ЛИРА I жс. лира (1. муз. байыркы гректердин чертме музыка инструменти; 2. муз. Украина кыдырма обон-

чуларынын клавишалуу музыка инструменти; **3.** перен. акындын чыгармачылыгынын эмблемасы; акындык толкун).

ЛІРА **II** *ж.* лира (Италияда жана кээ бир өлкөлөрдө – акча единицасы).

ЛИРИЗМ *м.* лиризм (**1.** лирикага берилүүчүлүк; **2.** бир нерсенин лирика мүнөзүндө болушу).

ЛИРИК *м.* лирик (лирикачы акын).

ЛИРИКА *ж.* лирика (**1.** поэзиянын көбүнчө акындын ички сезимин, туйгуларын билдирүүчү бир түрү; ички сезимди, туюуну билдирүүчү адабияттар; **2.** перен. акылга эмес, сезимге берилүү).

ЛИРИКО-ДРАМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** лит. лирика-драмалык (лирика жана драма аралашкан); **лирико-драматическая поэма** лирика-драмалык поэма; **2.** муз. лирика-драмалык (обончунун түрү); **лирико-драматическое сопрано** лирика-драмалык сопрано.

ЛИРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** лирика **1-ге т.**; лирикалык; **лирическая поэзия** лирикалык поэзия; **2.** лирикалык; ички сезим, туюуга сугарылган; **лирическое настроение** лирикалык көңүлдүү сезим; **3.** (о голосе певца) жумшак, назик, лирикалык (үн); **лирическое отступление** лит. лирикалык чегиниш (чыгармадагы негизги мазмундан чыгып, лирикага берилип кеткен жер); **лирический беспорядок** **1)** лит. лирикалык тартипсиздик (көркөм адабияттын түзүлүш эрежесин бузуу); **2)** перен. лирикалык чаржайыттык.

ЛИСА *ж.* **1.** түлкү; **2.** (мех) түлкү (териси); **3.** перен. куу, түлкү (амалдуу, эки жүздүү киши); **прикидываться лисой** түлкү амалына салуу, купшундап алдоо; **Лиса Патрикеевна** орус жомогунда түлкүнүн аты.

ЛИСЁНОК *м.* (мн. лисёта) бачики (түлкү күчүгү).

ЛИСИЙ, ья, -ье лиса-га *т.*; **лисья норá** түлкүнүн ийини; **лисий воротник** түлкү жака.

ЛИСИЦА *ж.* түлкү.

ЛИСИЧКА I *ж.* уменьш. от лисица кичиней түлкү, түлкү аке.

ЛИСИЧКА II *ж.* (гриб) сары түстөгү жегиликтүү козу карын.

ЛИСОХВОСТ *м.* бот. түлкү куйрук (тоют өсүмдүктүн бир түрү).

ЛИСТ I *м.* (мн. листьа) жалбырак.

ЛИСТ II *м.* (мн. листьа) **1.** барак, табак, лист; **лист бума́ги** бир барак кагаз; **лист желе́за** бир лист тунуке, бир лист каңылтыр темир; **фанёрный лист** фанера листи; **2.** (документ) кагаз (күбөлүк кагаз; иш кагазы); **исполнительный лист** юр. аткаруу кагазы; **опро́сный лист** суроо кагазы; **похва́льный лист** мактоо кагазы; **3.** полигр. басма табак; **авторский лист** автордук басма табак; **петь с листа** муз. мурун даярданбастан туруп эле нотадан карап ырдоо; **больнич́ный лист** оорукананын кагазы; *см.* бюллетень **4.**

ЛИСТА́Ж *м.* полигр. листа́ж (басылып чыккан китептин басма табактарынын саны).

ЛИСТА́ТЬ *несов.* что барактоо; **листа́ть кни́гу** китепти барактоо.

ЛИСТВА́ *ж.* жыгачтын жалбырактары; **деревья оделись листьво́й** жыгачтар жалбыракка оронушту.

ЛИСТВЕННИЦА *ж.* бот. лиственница (кышкысын түшүп калуучу жумшак ийне жалбырактуу, өтө баалуу жыгачтын бир түрү).

ЛИСТВЕННЫЙ, ая, -ое жалбырактуу; **лиственное де́рево** жалбырактуу жыгач; **лиственный лес** жалбырактуу токой.

ЛИСТОВКА *ж.* листовка (көбүнчө саясий мазмундагы кичине брошюра – китепче же барак кагаз).

ЛИСТОВО́Й I, ая, -ое лист **1-ге т.**; **листово́й табáк** жалбырак тамеки.

ЛИСТОВО́Й II, ая, -ое лист **II-ге т.**; **листова́я бума́га** такта кагаз; **листво́е желе́зо** каңылтыр темир, тунуке.

ЛИСТОЕ́Д *м.* зоол. жалбыракчы коңуз (курт, жалбырак жечү коңуз).

ЛИСТОК I *м.* уменьш. от лист **I** жалбыракча, кичине жалбырак.

ЛИСТО́К II *м.* (бланк и т.п.) баракча, кичине барак; **контро́льный листьо́к** контроль баракчасы; **больнич́ный листьо́к** оорукана кагазы; *см.* бюллетень **4.**

ЛИСТОПА́Д *м.* **1.** (опадание листьев) жалбырак түшүү, жалбырак күбүлүү; **2.** (время опадания листьев) жалбырак түшүү мезгили.

ЛИСТОПРОКА́ТНЫЙ, ая, -ое такталап жаюучу; **листопрока́тный заво́д** (металлды) такталап жаюучу завод.

ЛИТА́ВРЫ *мн.* (ед. литáвра *ж.*) муз. литавра (даңгыратма музыкалык инструмент).

ЛИТВИ́Н *м.* уст. литвин.

ЛИТВИ́НКА *женск. р.* к литви́н.

ЛИТВИ́НЫ *мн.* уст. литвиндер; *см.* литóвцы.

ЛИТЕ́ЙНАЯ *ж.* *см.* литейный **2.**

ЛИТЕ́ЙНЫЙ, ая, -ое **1.** куюучу; **лите́йный заво́д** куюучу завод; **2.** в знач. суц. *ж.* куйгуч (металл буюмдарды куюучу мастерская).

ЛИТЕ́ЙЩИК *м.* куйгуч, куюучу (металлдан түрдүү нерселер куюучу жумушчу).

ЛИТЕ́Р *м.* *ж.* -д. литер (темир жолдо арзан баа менен жүрүүгө же бекер жүрүүгө укук берүүчү күбөлүк кагаз).

ЛИТЕ́РА *ж.* полигр. литера (баш жагында тескери каратып, кабартып жасалган, ариптер же тамгалар бар түз бурчтуу төрт кыр металл).

ЛИТЕРА́ТОР *м.* адабиятчы (жазуучу; адабият эмгегиндеги киши).

ЛИТЕРА́ТОРСКИЙ, ая, -ое литератор-го *т.*; адабияттык.

ЛИТЕРАТУ́РА *ж.* адабият; **советская литерату́ра** советтик адабият; **художественная литерату́ра** көркөм адабият; **устная литерату́ра** оозеки адабият.

ЛИТЕРАТУ́РНЫЙ, ая, -ое адабий, адабияттык; **литерату́рный труд** адабий эмгек; **литерату́рный язы́к** адабий тил; **литерату́рное выраже́ние** адабий тил менен айтуу; **литерату́рные круги́** адабий чөйрөлөр; **литерату́рное насле́дие** адабий мурас; **литерату́рное произведе́ние** адабияттык чыгарма.

ЛИТЕРАТУ́РОВЕ́Д *м.* адабиятчы (көркөм адабият илими жөнүнөн специалист).

ЛИТЕРАТУ́РОВЕ́ДЕНИЕ *ср.* адабият таануу (көркөм адабият жана анын тарыхы жөнүндөгү илим).

ЛИТЕ́РНЫЙ, ая, -ое литералуу (цифра менен, эмес, тамга менен белгиленген); **ли́терная ло́жа** театр. литералуу ложа.

ЛИ́ТИЙ *м.* хим. литий (жаратылышта таза түрүндө кезикпей, туз түрүндө кезигүүчү, шакарлар түркүмүнө кирүүчү, күмүштөй жылтырак химиялык элементтердин бири).

ЛИТОВЕЦ *м.* литвалык.

ЛИТОВКА *женск. р. к литовец;* литовка.

ЛИТОВСКИЙ, ая, -ое *Литва-га т.;* литвалык; **литовский язык** литва тили.

ЛИТОВЦЫ *мн.* литвалыктар.

ЛИТОГРАФ *м. полигр.* литограф (*литография кесибин иштөөчү жумушчу*).

ЛИТОГРАФИРОВАТЬ *сов. и несов. что, полигр.* литографиялоо (*литография жолу менен басып чыгаруу*).

ЛИТОГРАФИЯ *ж. полигр.* литография (**1.** таш басма; жазуу же сүрөт жалтак таштын бетине түшүрүлүп, андан кагазга басып чыгаруу жолу; **2.** литография жолу менен басып чыгаруучу ишкана; **3.** литография жолу менен чыгарган китеп же сүрөт).

ЛИТОГРАФСКИЙ, ая, -ое *литография-га т.;* литографиялык; **литографский камень** литографиялык таш; **литографские чернила** литографиялык сыя.

ЛИТОЙ, ая, -ое куйма (*эритилген металлдан куюп иштелген*); **литая сталь** куйма болот.

ЛИТОСФЕРА *ж. геол.* литосфера (*жер шарынын катуу, таштуу катмары, кабы*).

ЛИТР *м.* литр (**1.** сыйдыргычтыгы миң куб сантиметрге барабар метр өлчөөсү; **2.** ошол өлчөмдөгү суюктук).

ЛИТРОВКА *ж. разг.* литровка (*бир литрдик бөтөлкө*).

ЛИТРОВЫЙ, ая, -ое литрдик (*бир литр батуучу*); **литровая бутылка** литрдик бөтөлкө.

ЛИТЬ *несов. 1.* что куюу; **лить воду** суу куюу; **2.** (*литься, течь*) төгүү, куюу; **дождь льёт** жамгыр төгүп турат; **3.** что, *тех.* куюу, куюп жасоо; **лить пушки** замбирек куюу; **лить свечи** мом шам куюу; **лить слёзы** көздүн жашын төгүү, жашын көлдөй төгүү; **лить масло в огонь** отко май тамызуу, чырагына май тамызуу, көкүтүп жибөрүү, кайраштыруу; **лить воду на чью-л. мельницу** бирөөнүн чырагына май тамызуу.

ЛИТЬЁ *ср. тех. 1.* (*действие*) куюу, куюп жасоо (*эритилген металлдан бир нерсе чыгаруу*); **2.** *собир.* куйма (*металлдан куюлган нерсе*); **чугунное литъё** чоюн куймасы.

ЛИТЬСЯ *несов. 1.* куюлуу, төгүлүү; **вода льётся** суу куюлат; **2.** *перен. поэт.* созолонуу, куюлушуп туруу, төгүлүү (*мис. обон, ыр*); **льются речи** сөзү төгүлүп турат.

ЛИФ *м.* лиф (*аялдар кийиминин көөдөн жак бөлүгү*).

ЛИФТ *м.* лифт (*көп кабаттуу үйлөрдө жана шахталарда адамдарды жогору көтөрүп чыгаруучу, төмөн түшүрүүчү машина*).

ЛИФТЁР *м.* лифтёр (*лифтите иштөөчү киши*).

ЛИФЧИК *м.* лифчик (*чыптама; бала же аялдын белден жогорку көкүрөк жак ич кийиминин бир түрү*).

ЛИХАЧ *м. 1.* уст. лихач (*таскактуу ат чегилген, жакшы тырашмалкелүү шаар извозчиги*); **2. разг. калдандаган, мыктылыгын, шамдагайлыгын ыгы жок көрсөтүүчү (*мис. автомобилди обу жок кубултуп айдаган шофёр*).**

ЛИХАЧЕСТВО *ср. разг.* мыктылыгын, шамдагайлыгын обу жок көрсөтүүчүлүк.

ЛИХВА *ж. вернуть с лихвой* разг. ашыгы менен кайтаруу; **отдать с лихвой** разг. артыгы менен берүү.

ЛИХО *ср. не поминайте лихом* жакшы жүрдүк, жаман жүрдүк – көңүлүнүзгө жаман албаңыз; жаман жакшы ичинизде болсун.

ЛИХО *п нареч.* чакчарылып; **он лихо промчался на конё** ал ат менен чакчарылып чаап өтүп кетти; **лихо заломить шапку** тебетейин алчылантат кийүү.

ЛИХОДЕЙ *м. уст.* кесеп, тажаал.

ЛИХОДЕЙКА *женск. р. к лиходей.*

ЛИХОЙМСТВО *ср. уст.* паракордук, пара алуучу лук.

ЛИХОЙ *п, ая, -ое уст.* (*злой*) кара ниет, кара мүртөз; **лихой человек** кара мүртөз киши; **лиха беда начало** погов. көз – коркок, кол – баатыр; башы башталды, аягы бүтөр; бири кетти, неси калды; кеп иштин башталышында.

ЛИХОЙ *п, ая, -ое разг.* (*удалой*) чакчарылган, күжүрмөн, азамат.

ЛИХОРАДИТЬ *несов. безл. кого* титиретүү, зиркилдетүү, бүткөн бой курушуу; **меня лихорадит** мени калтыратат, бүткөн боюм титиреп (*курушуп*) турат.

ЛИХОРАДКА *ж. 1.* безгек, калтыратма; **приступ лихорадки** безгек тутуу; **меня трясёт лихорадка** мени безгек калтыратып атат; **2.** *перен.* дүрбөлөң, карбалас, дүүлүгүш.

ЛИХОРАДОЧНО *нареч. 1.* калтыратып, зиркилдетип; **2.** *перен.* дүрбөлөң түшүп, калтырак кармагандай.

ЛИХОРАДОЧНОСТЬ *ж.* дүрбөлөндүүлүк, дүүлүккөндүк.

ЛИХОРАДОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** безгектүү, безгеги бар, калтыратмалуу; **лихорадочный больной** безгек оорулуу киши; **2.** *перен.* дүрбөлөң түшкөн, карбаластаган, безгек сыяктуу калтыраткан.

ЛИХОСТЬ *ж. разг.* чакчарылгандык, күжүрмөндүк, азаматтык.

ЛИЦЕВАТЬ *несов. что* аңтарып тигүү, ичин сыртына каратып тигүү (*мис. эски кийимди*).

ЛИЦЕВОЙ, ая, -ое **1.** *лицо 1-ге т.;* **лицевой мускул** бет булчуңу; **2.** тышы, өңү, алды; **лицевая сторона материи** кездеменин өңү; **лицевая сторона здания** үйдүн алды жагы; **лицевой счёт** бухг. энчилүү счёт (*айрым бир кишиге ачылган счёт*).

ЛИЦЕЗРЁТЬ *несов. кого-что, ирон.* өңүн көрүү, өз көзү менен өңүн көрүү (*кароо*).

ЛИЦЕЙСТ *м. уст.* лицеист (*лицейде тарбияланган киши*).

ЛИЦЕЙ *м.* лицей (**1.** революцияга чейинки Россиядагы привилегиялуу орто же жогорку окуу жайы; **2.** кээ бир өлкөлөрдө – орто мектептин бир түрү).

ЛИЦЕЙСКИЙ, ая, -ое *лицей-ге т.;* **лицейские годы Пушкина** Пушкиндин лицейдеги жылдары.

ЛИЦЕМЁР *м.* эки жүздүү, өң көрсө жүз тайды киши, анткор киши.

ЛИЦЕМЕРИЕ *ср.* эки жүздүүлүк, өң көрсө жүз тайдылык.

ЛИЦЕМЕРИТЬ *несов.* эки жүздүүлүк кылуу, өң көрсө жүз тайдылык кылуу, анткордук кылуу.

ЛИЦЕМЕРНО *нареч.* эки жүздүүлүк кылып.

ЛИЦЕМЕРНЫЙ, ая, -ое эки жүздүү, өң көрсө жүз тайды, анткор; **лицемёрный смех** анткор күлкү.

ЛИЦЕНЗИЯ *ж. эк.* лицензия (**1.** *белгилүү бир товар же асыл нерселерди сыртка чыгаруу же киргизүү үчүн, мамлекет бийлигинин берген уруксаты; 2.* жогорку уруксатты күбөлөндүрүүчү документ).

ЛИЦЕПРИЯТИЕ *ср. уст.* бет карамалык.

ЛИЦЕПРИЯТНЫЙ, ая, -ое уст. бет карама.

ЛИЦО ср. 1. бет, жүз, өң; **мускулы лица** бет булчуңдары; **красивое лицо** сулуу өң, өңү жакшы; 2. (человек; также в офиц. языке) адам, киши; **посторонним лицам вход воспрещается** башка кишилерге кирүүгө уруксат жок; **действующие лица театр.** катышуучу кишилер катышуучулар; **должностное лицо** мансап адамы; **юридическое лицо** юридический адам; **частное лицо** жеке адам; **важное лицо** инабаттуу адам; 3. перен. (лицевая сторона) бир нерсенин сырт жагы, үстү, бети; **лицо матери** кездеменин өңү; 4. грам. жак; **первое лицо** биринчи жак; **второе лицо** экинчи жак; **в лице кого-л.** атынан... болуп; **институт в лице своего директора** институттун атынан анын директору; **от лица... ..** атынан; **от лица всех присутствующих** бардык келип отургандардын атынан; **перед лицом... ..** алдында; **перед лицом всего собрания** жыйналыштын алдында; **в лицо көзүнө; рассмеяться кому-л. в лицо бирөөнү** анын көзүнчө шылдыңдоо; **быть к лицу** жарашуу, келишүү; **это платье вам к лицу** бул көйнөк сизге жарашат; **знать кого-л. в лицо** өңүнөн таануу; **смотреть правде в лицо** чындыкты тайманбай кароо; **не к лицу вам так поступать** сизге мындай кылуу келишпейт, уят; **лицом к лицу** бетме-бет, беттешип; **на одно лицо** окшош; **они все в семье на одно лицо** алардын бүлөсү бир-бирине окшош; **на нём лица нет** өңү жок, кумсарган; **лицом в грязь не ударить** уятка калбоо, уят болбоо; **невзирая на лица** бетине карабастан; **с лица не воду пить** погов. чырайды чылап ичпейт.

ЛИЦОВКА жс. аңтарып тигүү.

ЛИЧИКО ср. уменьш от **лицо** бет, өң; **хорошенькое личико** жакшынакай өң.

ЛИЧИНА жс. 1. уст. маска; 2. перен. парда, боёнуу (ким экендигин жашыруу үчүн); **надёв личину или под личиной** сыяктанып, -сынып; ким экендигин жашырып; **под личиной друга** дос сыяктанып, доссунуп.

ЛИЧИНКА жс. зоол. личинка (курт; кээ бир жандыктардын кадимкидей өсүп жете элек кези); **личинка майского жука** саратан конуздун личинкасы (курту).

ЛИЧИНОЧНЫЙ, ая, -ое личинка-га т.

ЛИЧНО нареч. өзү; **лично расписаться** өзү кол коюу; **лично явиться** өзү келүү; **он лично ничего не имеет против** анын өзүнүн каршылыгы жок.

ЛИЧНОЙ, ая, -ое лицо 1-ге т.; **личное полотенце** сүлгү.

ЛИЧНОСТЬ жс. личность (киши, адам); **свобода личности** личность эркиндиги; **удостоверить личность** ким экендигин күбөлөндүрүү; **не касаться личностей** личностуга тийбөө; **неприкосновенность личности** личностуга эч кимдин тийбестиги; **светлая личность** жылдыздуу киши.

ЛИЧНЫЙ, ая, -ое 1. личность-го т.; **личная собственность** жеке менчик; 2. (осуществляемый лично) өз, өзү; **необходимо ваше личное присутствие** сиздин өзүңүздүн болушунуз зарыл; 3. лицо 4-кө т.; **личное местоимение** жактама ат атооч; **личные окончания** жак уландылар; **личный состав** өздүк составы (бир мекемедеги иштеген кызматчылар); **личное дело канц.** өздүк дело; **личные счёты** кусамат, кек, өч.

ЛИШАЙ м. 1. мед. чакалай, темирөткү; 2. бот. энилчек.

ЛИШАЙНИК м. бот. энилчек.

ЛИШАТЬ несов. см. лишить.

ЛИШАТЬСЯ несов. 1. см. лишиться; 2. страд. к **лишать**.

ЛИШЕК м. разг. артык, ашык, көп; **пройти десять вёрст с лишком** он чакырымдан көп жүрүү.

ЛИШЕНЕЦ м. уст. укуксуз, укугунан ажыраган киши (шайлоо, шайлануу укугунан ажыраган адам).

ЛИШЕНИЕ ср. 1. ажыратуу, айыруу; **лишение гражданских прав** юр. граждандык укуктан ажыратуу; **лишение свободы** эркиндигинен ажыратуу; 2. **лишения** мн. (недостаток, нужда) жокчулук, куурал; **терпеть лишения** куурал көрүү.

ЛИШИТЬ сов. кого-чего ажыратуу, айыруу; **лишить прав** укуктан ажыратуу; **лишить себя жизни** жанынан кечүү, өз жанын кыюу; **лишить слова** сөз бербөө, сүйлөө укугунан ажыратуу.

ЛИШИТЬСЯ сов. кого-чего ажыроо, айрылуу; **он лишился отца** атасынан айрылды; **лишиться чувств** сезиминен ажыроо, эс оош.

ЛИШНЕ нареч. не лишне... ..артыкбаш болбойт, ...ашыктык кылбайт.

ЛИШНИЙ, ая, -ее 1. (избыточный) ашык, артык; 2. (ненужный) пайдасыз, ашык; **лишний расход** ашыкчыгым; **с лишним** ашыгыраак, артыгыраак.

ЛИШЬ 1. частица (только) эле, гана, жалгыз гана, жалаң гана; **лишь его не хватает среди нас** биздин арабызда ал гана жок; **разве лишь или только лишь** эле; 2. союз (как только, едва) эле; **лишь захотел, сразу и получил** каалады эле, ошол замат алды; 3. союз: **лишь бы** -са эле; **лишь бы он пришёл, тогда всё будет хорошо** ал келсе эле, бардыгы жакшы болот.

ЛОБ м. чеке, маңдай; **высокий лоб** жазы маңдай, жазы чеке; **низкий лоб** тар маңдай, кууш чеке; **открытый лоб** кең маңдай; **мédный лоб** разг. маң баш; **пустить себе пúло в лоб** өзүн өзү атуу, өзүн өзү атып өлтүрүү; **у него на лбу написано разг.** анын баш терисинен эле көрүнүп турат; **семь пядей во лбу** погов. акылмандын акылманы; **что в лоб, что по лбу** погов. башка чапты – эмне, көзгө чапты – эмне (баары бир).

ЛОБЗАНИЕ ср. поэт. уст. өбүү.

ЛОБЗАТЬ несов. кого-что, поэт. уст. өбүү.

ЛОБЗИК м. тех. лобзик (оймо түшүрүү үчүн колдонулуучу эң эле кичине кол ара).

ЛОБКОВЫЙ, ая, -ое лобок 1-ге т.; **лобковая кость** см. лобок 1.

ЛОБНЫЙ, ая, -ое лоб-го т.; **лобная кость** анат. маңдай сөөк; **лобное место** ист. мурунку заманда орустарда падышанын буйругу угузулуучу, сөз сүйлөнүүчү жана жазалануучу секиче жана дөбөчө.

ЛОВОБОЙ, ая, -ое воен. 1. (направленный в упор) тике маңдай, бет маңдай, тике маңдайдан, бет маңдайдан; **лобовая атака** тике маңдайдан болгон атака; **лобовой ветер** бет маңдайдан болгон шамал; 2. (находящийся в передней части) маңдай, тумшук жаккы; **лобовая броня танка** танкынын тумшук жак бронясы.

ЛОБОГРЕЙКА жс. с.-х. лобогрейка (жөнөкөй конструкциялуу оргуч машина).

ЛОБОК м. 1. анат. чат (эки жамбаштын алдыңкы томпоюн кошулган жери); 2. (в козевенном производстве) айбандардын маңдай териси.

ЛОБОТРЯС м. прост. жалкоо.

ЛОБЫЗАТЬ *несов. кого-что, уст., ирон.* өбүү.

ЛОВ *м.* **1.** *см.* ловля; **2.** (улов) кармалган балык (бир убак же белгилүү бир мөөнөттө кармалган балыктын саны).

ЛОВЕЛАС *м. разг.* катынпоз (дайыма аялдар артынан жүрүүчү эркек).

ЛОВЕЦ *м.* **1.** (рыболов) балык кармоочу, балык уулоочу (тор менен балык кармоочу киши); **2.** *уст.* (охотник) аңчы (тузак менен, желе менен илбээсин же аң кармоочу уучу); **на ловца и зверь бежит** *посл.* абийирдүү жигитке ажалдуу кийик жолугат.

ЛОВИТЬ *несов. 1. кого-что* кармоо, тосуп алуу, түшүрүү, тутуу; **ловить мяч** топ тосуп алуу; **ловить рыбу** балык кармоо; **2. что, перен.** байкоо, кармоо; **ловить с первого слова** биринчи эле сөзүнөн байкоо (кармоо); **ловить момент** *разг.* учурдан пайдалануу; **ловить себя на мысли** өзүнүн ойлогон оюнун тескери экендигин биле (байкап) коюу; **ловить на слове** *разг.* сөзүнөн кармоо; **в мутной воде рыбу ловить** *погов.* ылайлуу суудан балык кармоо (кыйын абалдан өз мүдөөсү үчүн пайдалануу).

ЛОВКАЧ *м. разг.* маш, машыккан, эптүү, өтүмдүү, ыктуу.

ЛОВКИЙ, ая, -ое **1.** (искусный, умелый) шамдагай, машыккан, маш; **2. перен.** (изворотливый) эптүү, эпчил.

ЛОВКО *нареч. разг. (хорошо)* эң эле сонун, баракелде, жарайсың; **ловко ты сделал!** баракелде эбиңе!

ЛОВКОСТЬ *ж.* **1.** (искусность) шамдагайлык, машыккандык, маштык; **2. перен.** (изворотливость) эптүүлүк, эпчилдик.

ЛОВЛЯ *ж.* уу кылуу, уулоо, кармоо; **рыбная ловля** балык уулоо.

ЛОВУШКА *ж.* кармагыч (тузак, капкан, тор ж.б.); **попасть в ловушку** **1)** тузакка түшүү; **2) перен.** алдатып салуу, алдатып коюу; **поймать в ловушку** **1)** тузакка түшүрүү; **2) перен.** алдап кетүү.

ЛОВЧИЙ, ая, -ее **ловчая птица** аңга, илбээсинге салынуучу куш.

ЛОГ *м.* **1.** обл. (овраг) коо, колот; **2.** (ребро кирпича) кирпичтин узун тар бети.

ЛОГАРИФМ *м. мат.* логарифм; **таблица логарифмов** логарифмилер таблицасы.

ЛОГАРИФМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **логарифм-ге т.;** логарифмилик; **логарифмическая линейка** логарифм сызгычы, логарифмилик сызгыч.

ЛОГИКА *ж.* логика (**1. пикирдин закондору жана анын формалары жөнүндөгү илим;** **2. бир нерсенин ички закон ченемдүүлүгү, анын тууралыгы;** **3. ой корутундуларынын тууралыгы, дурустугу).**

ЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1. логика-га т.;** логикалык; **логический вывод** логикалык корутунду; **логическое последствие** логикалык тыянак, логикалык натыйжа; **2. см. логичный.**

ЛОГИЧНО *нареч.* туура, логикага негиздеп, логикага негизделип, логикага ылайык; **он рассуждает логично** ал туура, логикага ылайык сүйлөп жатат.

ЛОГИЧНОСТЬ *ж.* тууралык, логикага негизделгендик; **логичность доводов** далилдердин тууралыгы, далилдердин логикага негизделгендиги.

ЛОГИЧНЫЙ, ая, -ое туура, логикага негизделген; **логичный вывод** туура корутунду, логикага негизделген корутунду.

ЛОГОВИЩЕ *ср. см. логово.*

ЛОГОВО *ср.* үңкүр, түнөк (жырткычтардын жатуучу үңкүрү, түнөгү); **волчье логово** карышкырдын үңкүрү; **логово врага перен.** душмандын түнөгү.

ЛОДКА *ж.* кайык; **парусная лодка** парустуу кайык; **подводная лодка** суунун асты менен жүрүүчү кеме.

ЛОДОЧКА *ж.* **1. уменьш. от лодка** кайыкча, кичине кайык; **2. лодочки мн.** (туфли) туфлинин бир түрү.

ЛОДОЧНИК *м.* кайыкчы (кайык пристанында иштөөчү киши).

ЛОДОЧНЫЙ, ая, -ое **лодка-га т.;** **лодочный спорт** кайык спорту.

ЛОДЫЖКА *ж.* анат. кызыл ашык.

ЛОДЫРНИЧАТЬ *несов. разг.* жалкоолонуу, жалкоолук кылуу.

ЛОДЫРНИЧЕСТВО *ср. разг.* жалкоолук.

ЛОДЫРЬ *м. разг.* жалкоо; **гонять лодыря** эшек такалоо, чочко такалоо.

ЛОЖА I *ж.* ложа (**1. оюн залы же заседание залында бир кече кишилик айрым орун;** **2. ист.** масон уюмунун бир бөлүмү).

ЛОЖА II *ж. уст.* (ружейная) кундак (мылтыктын).

ЛОЖБИНА *ж.* коо, колот.

ЛОЖЕ *ср.* **1. уст.** төшөк; **2. (русло)** суунун сайы; **прокрустово ложе** Прокруст ложеси (туура келген-келбегенине карабастан бардык нерсени зордоп бир калыпка сала берүү).

ЛОЖЕЧКА *ж.* уменьш. от ложка кичине кашык, кашыкча; **чайная ложечка** чай кашыгы; **болит под ложечкой** төштүн чемирчегинин, кайкысынын асты жагы ооруйт.

ЛОЖИТЬСЯ *несов. см. лечь.*

ЛОЖКА *ж.* кашык, чөмүч; **через час по чайной ложке** **1)** саат сайын бир кашыктан; **2) перен.** саат сайын бир кашыктан, аз-аздан, бөлүп-бөлүп, өтө жай; **ложка дёгтя в бочке мёда** *погов.* бир кумалак бир карын майды чиритет.

ЛОЖНОКЛАССИЦИЗМ *м. лит.* ложноклассицизм (16 кылымда Францияда пайда болуп жана бүткүл Европага таралган античный формаларды туураган адабий агым).

ЛОЖНОКЛАССИЧЕСКИЙ, ая, -ое **ложноклассицизм-ге т.;** ложноклассикалык; **ложноклассическая трагедия** ложноклассикалык трагедия.

ЛОЖНОНОЖКИ *мн. (ед. ложноножка ж.) биол.* жалган аяктуулар (денесинин бир кезде бир жеринен, экинчи учурда экинчи жеринен убактылуу буттар пайда болгон эң жөнөкөй жаныбар).

ЛОЖНОСТЬ *ж.* калптык, жалгандык, төгүндүк.

ЛОЖНЫЙ, ая, -ое **1. (ошибочный, неправильный)** калп, жалган, төгүн; **ложные слухи** калп айындар, жалган имиштер; **2. (притворный, показной)** анткор; **ложная скромность** калп кичи бейилдик; **ложный шаг** ката кадам, натуура кадам (иште, сөздө); **быть на ложном пути** тескери жолдо болуу.

ЛОЖЬ *ж.* калп, жалган, төгүн; **уличить во лжи** калпын кармоо, калпын чыгаруу.

ЛОЗА *ж.* сабак; **виноградная лоза** жүзүм сабагы.

ЛОЗНЯК *м.* тал кырчыны.

ЛОЗУНГ *м.* лозунг, ураан.

ЛОКАЛИЗАЦИЯ *ж.* локализация, локализациялоо, локализациялануу (белгилүү бир жайга байланыштуу-

лук; бир окуянын, кубулуштун, аракеттин белгилүү жай-га топтолушу, чектелиши).

ЛОКАЛИЗОВАТЬ сов. и несов. что локализациялоо (таратпай токтотуу, чектөө); **локализovať** пожар өрттү локализациялоо.

ЛОКАЛИЗОВАТЬСЯ сов. и несов. локализациялануу (таратпай, жайылтпай токтотуу, чектелүү).

ЛОКАЛЬНЫЙ, ая, -ое жердик (белгилүү бир гана жерге таандык).

ЛОКАУТ м. полит. локаут (өздөрүнүн пайда-сын көбөйтүү максатын көздөп капиталисттердин өздөрүнүн ишканаларын жаап, жумушчуларды кызматтан массалык түрдө бошотуулары).

ЛОКАУТИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что, полит. локаут жарыялоо.

ЛОКОМОБИЛЬ м. тех. локомобиль (молотилкага, тегирменге ж.б. кубат берип, кыймылга келтирүүчү буу машина).

ЛОКОМОТИВ м. тех. локомотив (темир жол менен вагондорду сүйрөп жүрүүчү машина; бул үч түрдүү бо-лот – паровоз, тепловоз, электровоз).

ЛОКОМОТИВНЫЙ, ая, -ое локомотив-ге т.; локомотивдик; **локомотивная бригада** локомотив брига-да-сы, локомотивдик бригада.

ЛОКОН м. зулп (баштан ылдый карата буралып түшүп турган чач).

ЛОКОТЬ м. 1. чыканак; 2. (часть рукава) жеңдин чы-канагы; 3. уст. (мера длины) жарым метрге барабар узун-дук өлчөөсү; **близок локоть, да не укусишь** посл. чыка-нак жакын болсо да, тиштей албайсың (өкүнүч); **чувство локтя** 1) стройдо тегизделгенде өзүнүн туура турганды-гын билүүгө жардам берүүчү, башкача айтканда, жанын-дагыга чыканагы тийген аралыкта турганын билдирүүчү сезим; 2) жолдоштук сезим, өз ара жардамдашуу сезими.

ЛОКТЕВОЙ, ая, -ое локоть 1-ге т.; **локтевой сус-тáv** анат. чыканак мууну; **локтевая кость** анат. чыка-нак сөөгү.

ЛОМ м. 1. (инструмент) лом; лом темир; 2. собир. металл өнөр жайынын таштандылары; **железный лом** темир сыныгы; **печенье лом** талкаланган печенье.

ЛОМАКА м. и ж. разг. чоюлган, чоёктогон; кылжа-кей.

ЛОМАНЫЙ, ая, -ое 1. сынган, сынык; 2. перен. (ис-коверканный – о языке, речи) буруп чала сүйлөгөн (сөз жөнүндө); **ломаного грошá не стóит** разг. жарыбаган нерсе; сокур тыйынга турбаган, татыбаган нерсе; **лома-ная линия** мат. сынык сызык.

ЛОМАНЬЕ ср. разг. чоёктоо, кылжактоо.

ЛОМАТЬ несов. 1. что сындыруу, талкалоо, үзүү; **ло-мáть кукурузу** жүгөрү үзүү; 2. что, перен. (уничтожать) талкалоо, кыйратуу, жоюу, жоготуу; **ломáть стáрые обы-чан** эски үрп-адатты жоюу; 3. кого-что, перен. (резко из-менять) өзгөртүү (мис. турмушту); **меня всего ломáет** безл. менин тулку боюм зырылдап ооруп турат, сөөк-саа-гым ооруйт; **ломáть гóлову над чем-л.** баш катыруу; **ло-мáть шáпку** кол куушуруп жалбаруу (өтүнүү); **ломáть комéдию** разг. анткорсунуу, анткорлонуу.

ЛОМАТЬСЯ несов. 1. сынуу, сындырылуу; 2. перен. (разрушаться) кыйроо, жоюлуу, жоголуу; 3. перен. (о го-лосе) жооноюу, корулдай баштоо (14–15 жаштагы эркек баланын үнү); 4. разг. (кривляться) чоёктоо.

ЛОМБАРД м. ломбард (козголмо мүлктү залогго алып, карызга акча берүүчү жай).

ЛОМБАРДНЫЙ, ая, -ое ломбард-га т.; **ломбáрдная квитáнция** ломбард квитанциясы.

ЛОМБЕРНЫЙ, ая, -ое ломберный стол ломбер стол (карта ойноо үчүн ылайыкталып, нооту менен каптал-ган төрт бурчтуу үстөл).

ЛОМИТЬ несов. разг. 1. что ийүү; **груши ломáют сучья** алмурут шактарын ийет; 2. разг. (валить толпой) котолошуу, тыгылышуу (мис. көп киши); 3. безл. что сыз-доо, зыркырап ооруу, чанчуу, какшоо, сайгылашуу; **ло-мит всё тéло** бүткөн бой какшайт.

ЛОМИТЬСЯ несов. 1. (гнуться под тяжестью) ийи-лүү, сынып кетүүчүдөй ийилүү; **вéтви ломáются от оби-лия фру́ктов** мөмөнүн көптүгүнөн шак ийилип турат; 2. перен. жыкжыйма болуу, толуп туруу; **у неё сунду́кí ломáются от вся́кого добра́** анын сандыгы аны-муну ме-нен жыкжыйма болуп турат; 3. разг. (идти напролом) сүрдүгүп кирүү; **ломíться в откры́тую дверь** жалпыга маалым болгон нерсени улам-улам далилдөө.

ЛОМКА ж. 1. сындыруу, талкалоо, үзүү; **ломка ка́м-ня** ташты талкалоо; 2. перен. (уничтожение) талкалоо, кыйратуу, жоюу, жоготуу; 3. перен. (резкое изменение) кескин түрдө өзгөртүү; **ломка стáрого бы́та** эски тур-мушту кескин түрдө өзгөртүү.

ЛОМКИЙ, ая, -ое сынма, морт.

ЛОМКОСТЬ ж. сынмалык, морттук.

ЛОМОВИ́К м. разг. жүк ташуучу извозчик.

ЛОМОВО́Й, ая, -ое жүк ташуучу; **ломováя ло́шадь** жүк ташуучу ат.

ЛОМО́ТА ж. разг. сыздоо, какшоо (сөөк, муун как-шап ооруу).

ЛОМО́ТЬ м. тилим, кесим, үзүм; **отрезанный ло-мо́ть** бөлүнүп кеткен (мис. уул, кыз).

ЛОМТИ́К м. уменьш. от ломоть кичине тилим, ке-сим, үзүм; **ломтик лимóна** бир кичине тилим лимон.

ЛО́НО ср. на лóне природы табияттын кучагында.

ЛОПАСТЫЙ, ая, -ое тех. лопасттуу; **лопа́стное ко-лесó** лопасттуу дөңгөлөк (пароходдо).

ЛОПАСТЬ ж. лопасть (1. тех. күрөктүн, калактын жазы жерине окшогон ар бир жалпак нерсе; мис. тегир-мендин парасы, пропеллердин жазы жери ж.б.; 2. бот. жалбырактын жазы жери).

ЛОПА́ТА ж. күрөк; **борода́ лопáтой** разг. кереге сакал.

ЛОПА́ТКА I ж. уменьш. от лопата күрөк, калак, ки-чине күрөк.

ЛОПА́ТКА II ж. анат. далы; **положи́ть** (класть) на обе лопатки 1) (жыгып) эки далысын жерге тийгизүү; 2) перен. кыңк эттирбей жеңүү; **убегáть во все лопáтки** разг. алды-артын карабай качуу.

ЛОПА́ТЬ несов. что, прост. алпылдатуу, сугунуу.

ЛОПА́ТЬСЯ несов. см. лопнуть.

ЛО́ПНУТЬ сов. 1. (дать трещину) жарылуу, бөлүнүп-бөлүнүп кетүү; **ло́пнул стака́н** стакан жарылып кетти; 2. (порваться) үзүлүү; **у скри́пки ло́пнула струна́** скрипканын кылы үзүлдү; 3. перен. (потерпеть крах) сы-нуу (соода, өнөр жай ж.б. жөнүндө); **его́ де́ло ло́пнуло** разг. анын иши ордуна чыкпай калды; **у меня́ терпе́ние ло́пнуло** зарыгып чыдабай кеттим; **мо́жно ло́пнуть сó смеху** боору эзилгиче күлүү; **хоть ло́пни** разг. жарыл-

саң да, жерден чукусаң да; **он чуть не лопнул со злости** разг. ал ачуусу келип, жаны чыгып кете жаздады.

ЛОПОТАТЬ несов. разг. балдыроо, быдылдоо.

ЛОПОУХИЙ, ая, -ое разг. шалпаң кулак.

ЛОПУХ м. төө жалбырак.

ЛОРД м. 1. лорд (Англия дворяндарынын укумдан тукумга калуучу титулу); 2. лорд (Англиянын кээ бир мамлекеттик кызмат орундарынын аттары); **палата лордов** лорддор палатасы (англиялык парламенттин жогорку палатасы).

ЛОРНЕТ м. лорнет (туткалуу бүктөмө көз айнек).

ЛОСИНА жс. 1. багыш (бугу) булгаарысы, багыш (бугу) терисинен жасалган булгаары; 2. **лосины** мн. воен. уст. бугу терисинен жасалган шым (кандагай).

ЛОСИНЫЙ, ая, -ое лось-го т.; **лосиная шкура** багыш (бугу) териси.

ЛОСИХА жс. марал (багыштын ургаачысы).

ЛОСК м. 1. жылтырак (бир нерсенин бетиндеги жылтырагы); 2. перен. өтө көркөм көрүнүш, өтө кооз көрүнүш; **в лоск** разг. такыр, абдан, аябаган; **пьян в лоск** разг. ылжыган мас; **износить сапоги в лоск** разг. өтүктү абдан жыртуу.

ЛОСКУТ м. өөн, курак, кыйык, кесинди; **одеяло из лоскутов** курак жууркан.

ЛОСКУТНЫЙ, ая, -ое лоскут-ка т.; **лоскутное одеяло** курак жууркан.

ЛОСНИТЬСЯ несов. 1. жалтыроо, жылтыроо; 2. (об одежде) эскилиги жетип жалтыроо (кийим жөнүндө).

ЛОСОСИНА жс. лосось балыктын эти.

ЛОСОСЬ м. (рыба) лосось (эти кызгылт балыктын бир түрү).

ЛОСЬ м. багыш (бугунун бир түрү).

ЛОТ м. лот (1. деңиз тереңдигин өлчөгүч прибор; 2. уст. 12,8 граммга барабар салмак өлчөөсү).

ЛОТЕРЕЙНЫЙ, ая, -ое лотерея-га т.; **лотерейный билет** лотерея билети.

ЛОТЕРЕЯ жс. лотерея (сатып алынган билет боюнча акча, буюм ж.б. утуш оюну).

ЛОТО ср. нескл. лото (бетине номерлер коюлган атайын карталар менен ойнолуучу оюндун бир түрү).

ЛОТОК м. 1. (у разносчиков) лоток (көчөдө аны-муну сатууга ылайыкталган үкөктө); 2. (жёлоб) ноо.

ЛОТОС м. бот. лотос (кооз ири гүлдүү суу өсүмдүгүнүн бир түрү).

ЛОТОЧНИК м. разг. лоточник (лоток менен аны-муну көтөрүп сатуучу киши).

ЛОТОЧНИЦА женск. р. к лоточник.

ЛОХАНКА жс. см. лохань; **почечная лоханка** анат. бөйрөктүн ички көндөйү.

ЛОХАНЬ жс. тепши.

ЛОХМАТИТЬ несов. что, разг. уйпалоо, үрпөйтүү; **лохматить волосы** чачты үрпөйтүү.

ЛОХМАТИТЬСЯ несов. разг. уйпалануу, үрпөйүү.

ЛОХМАТЫЙ, ая, -ое 1. (косматый) барак, түктүү; 2. разг. (непричесанный) чачы уйпаланган, чачы үрпөйгөн.

ЛОХМОТЯ только мн. тамтыгы кеткен, тамтыксыз кийим; жыргылып самсаалаган кийим.

ЛОЦИЯ жс. мор. лочия (1. кеме жүргүзүү жөнүндөгү илим; 2. сууда жүрүү үчүн колдонмо).

ЛОЦМАН м. мор. лоцман (кемелерди жүргүзүүчү адам; деңиздеги, дарыядагы кеме жүрүүчү жолдорду жакшы билүүчү моряк).

ЛОЦМАНСКИЙ, ая, -ое лоцман-га т.

ЛОШАДИНЫЙ, ая, -ое лошадь-га т.; **лошадиная грива** ат жалы, аттын жалы; **лошадиная сила** физ. аттын күчү (кийимылдаткычтын кубатын өлчөө единицасы; бул – бир секундада 75 килограммометрге барабар); **мотор в двести лошадиных сил** эки жүз аттын күчү бар мотор; **лошадиная доза** ыксыз көп, ыксыз чоң доза (дары жөнүндө).

ЛОШАДКА жс. 1. уменыш. от лошадь кичинекей ат; 2. (игрушка) оюнчук ат.

ЛОШАДЬ жс. ат; жылкы (как родовое название); **беговая лошадь** күлүк ат, байге аты; **верховая лошадь** минилүүчү ат; **ломовая лошадь** жүк ташуучу ат; **коренная лошадь** ортонку ат; **закладывать лошадей** ат чегүү; **седлать лошадей** аттарды токуу; **верхом на лошади** атчан, атка минип.

ЛОШАК м. качыр (эшек менен жылкыдан бүткөн аргын).

ЛОЩЕНИЕ ср. тех. жылтыратуу, жылтырак кылуу.

ЛОЩЕНЫЙ, ая, -ое 1. жылтыратылган, жылтырак; 2. перен. (щеголеватый, франтоватый) сыланкороз.

ЛОЩИЛЬНЫЙ, ая, -ое тех. жалтыраткыч, жылтыраткыч.

ЛОЩИНА жс. кокту, колот.

ЛОЩИТЬ несов. что жылтыратуу, жалтыратуу.

ЛОЯЛЬНОСТЬ жс. лоялдуулук (өзү алган милдеттенмелерди орундоочулук, жашап турган бийликке ак ниеттик менен карап, ага баш ийүүчүлүк).

ЛОЯЛЬНЫЙ, ая, -ое лоялдуу (өзү алган милдеттенмелерди орундоочу, жашап турган бийликке ак ниеттик менен карап, ага баш ийүүчү).

ЛУБ м. бот. кабык (1. өсүмдүктүн кабыгы; 2. кендирдин, зыгырдын буласы).

ЛУБОК м. 1. була; 2. мед. шакшак (сыныкты байлоо үчүн коюлуучу катуу нерсе); 3. см. лубочный 2 (лубочные картинки).

ЛУБОЧНЫЙ, ая, -ое 1. см. лубяной; 2. лубочные картинки тактайга оюлган сүрөттөн басып чыгарган сүрөттөр; 3. перен. одуракай, одоно (сүрөт же адабият жөнүндө).

ЛУБЯНОЙ, ая, -ое луб-га т.; булалуу; **лубяные изделия** була буюмдар; **лубяные культуры** с.-х. була өсүмдүктөрү, булалуу өсүмдүктөр.

ЛУГ м. чабынды, шалбаа (чөп чабылуучу же жайыт болуучу жер); **заливной луг** суу каптама чабынды.

ЛУГОВОД м. чабындычы (чөп өстүрүү ишин билгич киши).

ЛУГОВОДСТВО ср. с.-х. чабындычылык (айыл чарбанын чөп өстүрүү менен иришүүчү бир тармагы).

ЛУГОВОЙ, ая, -ое луг-га т.; **луговые травы** чабынды чөптөр; **луговой клевер** беденин бир түрү; **луговой берег** суунун чөп өскөн жээги.

ЛУГОМЕЛИОРАТИВНЫЙ, ая, -ое лугомелиоративная станция с.-х. чөп чабындыны мелиорациялоочу станция.

ЛУГОПАСТИЩНЫЙ, ая, -ое чабынды-жайыт; **лугопастбищные угодья** чабынды-жайыт жерлер.

ЛУДИЛЬЩИК м. калай чайкагыч уста.

ЛУДИТЬ несов. что калай чайкоо (идишке).

ЛУЖА жс. чөөт; **сесть в лужу** разг. акмак болуп калуу.

ЛУЖАЙКА *жс.* көк чөптүү аянт (*токой арасында же жанында*).

ЛУЖЕНИЕ *ср.* калай чайкоо (*мис. идишке*).

ЛУЖЁНЫЙ, ая, -ое калай чайкалган (*мис. идиш*).

ЛУЖИЦА *жс.* *уменьш. от лужа* чөөтчө, кичине чөөт.

ЛУЖОК *м.* *уменьш. от луж* кичине чабынды, кичине шалбаа, көк ойдуң.

ЛУЖУ́, лудишь *и т.д. наст. вр. от лудить*.

ЛУ́ЗА *жс.* луза (*шарларды айдап кирүүгө арналган, бильярддын бурчуна асылган тор баптык*).

ЛУЗГА́ *жс.* *собр.* кээ бир май чыгуучу өсүмдүктөрдүн данынын кабыгы.

ЛУК I м. (*растение*) пияз; **зелёный лук** көк пияз.

ЛУК II м. (*оружие*) жаа.

ЛУКА́ *жс.* **1.** *геогр.* өзөндүн суусунун имерилиши, имерилген жери; **2.** (*седла*) каш (*ээрдин кашы*).

ЛУКАВИТЬ *несов.* арамдык кылуу, эки жүздүүлүк кылуу, амалдоо.

ЛУКА́ВО *нареч.* **1.** (*хитро, коварно*) амалкөйлөнүп; **2.** (*игриво*) кылтыйып, кылтындап.

ЛУКА́ВОСТЬ *жс. см. лука́вство*.

ЛУКА́ВСТВО *ср.* **1.** (*хитрость, коварство*) амалкөйлүк; **2.** (*игривость*) кылтыймалык.

ЛУКА́ВЫЙ, ая, -ое **1.** (*хитрый, коварный*) амалкөй, арамза, куу; **2.** (*игривый*) кылтыйган, кылтыйма; **лука́вая улыбка** кылтындап жылмаюу; **3.** *в знач. суц. м. разг. уст. жин, шайтан, азгыруучу*.

ЛУ́КОВИЦА *жс.* **1.** *бот.* баш (*кээ бир өсүмдүктөрдүн тоголок тамыры*); **лу́ковица тюльпа́на** жоогазындын башы; **2.** (*головка лука*) пияздын башы, бир баш пияз.

ЛУ́КОВИЧНЫЙ, ая, -ое *бот.* пияз сымал; **лу́ковичные растения** пияз сымал өсүмдүктөр (*пиязга окшогон тамыры бар өсүмдүктөр*).

ЛУ́КОВКА *жс.* *разг.* пияздын башы, бир баш пияз.

ЛУ́КОВЫЙ, ая, -ое *лук 1-ге т.*; **лу́ковый запах** пияздын жыты; **лу́ковый суп** пияздан жасалган сорпо.

ЛУКОМО́РЬЕ *ср.* *поэт. уст.* деңиз булуңу.

ЛУКО́ШКО *ср.* *разг.* чабра (*була же чырпыктан согулган кол себет*).

ЛУНА́ *жс.* ай; **луна́ взошла́** ай чыкты; **полная луна́** толгон ай; **серп луны́** *поэт.* айдын жаңысы же жаңырадагы эски ай.

ЛУНАТИ́ЗМ *м. мед.* лунатизм (*уктап жатып туруп жүрүп кетүүчү ооруу абал*).

ЛУНА́ТИК *м.* лунатик (*уктаганда жүрүп кетүүчү, элирме оорусу бар адам*).

ЛУ́НКА *жс.* **1.** (*при посадке*) лунка (*чуңкур; дан себүү же көчөт тигүү чуңкуру*); **2.** (*зуба*) тиштин уясы; **3.** (*для шара, мяча*) чуңкур, чукур (*ар түрдүү оюнда шар же топ түшүрүлүүчү чукур*).

ЛУ́ННЫЙ, ая, -ое *луна-га т.*; **лунное затме́ние** ай тутулуу, айдын тутулушу; **лунный ка́мень** *мин.* көгүлтүр түстөгү таштын бир түрү.

ЛУ́НЬ *м.* (*птица*) ак кулаалы; седой (*белый*) как лунь аккуудай, чүштөдөй (*агарган сакал, чач*).

ЛУ́ПА *жс.* лупа (*эки жагы томпок, чоңойтуп көрсөткүч айнек*).

ЛУПИ́ТЬ *несов.* **1.** *что (очищать от шелухи)* күйшөө (*данды кабыгынан ажыратуу*); **2.** *что (обдирать, снимать кору)* сыйруу, сыдыруу, кабыгын сыйруу; **3.** *что с кого-чего, перен. (брать дорого)* өтө кымбат алуу, тоноп (*сыйрып*) алуу; **4.** *кого-что, прост. (бить)* аябай сабоо.

ЛУПИ́ТЬСЯ *несов.* **1.** (*шелушиться*) кесилүү, жарылуу, айрылуу; **2.** (*обваливаться*) кабарып (*жарылып, сыйрылып*) түшүү (*мис. дубалдын шыбагы*); **3.** *страд. к лупить 1, 2*.

ЛУПОГЛА́ЗЫЙ, ая, -ое *разг.* алагай, бакыракай.

ЛУЧ *м.* **1.** шоола, нур; **2.** *лучи* *мн. физ.* шоолалар, нурлар (*энергиянын таралуу сызыгы*); **рентгеновские лучи́** рентген шоолалары; **блесну́л луч наде́жды**, үмүт нуру жалт этти.

ЛУЧЕВО́Й, ая, -ое *луч 2-ге т.*; **лучева́я эне́ргия** шоола энергиясы; **лучева́я кость** *анат.* каржиликтин укуругу. **ЛУЧЕЗА́РНСТЬ** *жс.* *поэт.* жаркырактык.

ЛУЧЕЗА́РНЫЙ, ая, -ое *поэт.* жаркыраган, күлпөң, нур чачкан.

ЛУЧЕИСПУСКА́НИЕ *ср.* *физ.* шоола чыгаруу, нур чыгаруу.

ЛУЧЕИСПУСКА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *физ.* шоола чыгаруучу, нур чыгаруучу.

ЛУЧЕ́НИЕ *ср.* *охот.* караңгыда жарык кылып аң илбээсин ж.б. уулоо.

ЛУЧЕПРЕЛОМЛÉНИЕ *ср.* шоола сынуу, нур сынуу (*бир нерсе аркылуу өткөндө шоолалардын сынышы*).

ЛУЧИ́НА *жс.* тамызгы, шакмак (**1.** *самоорго жагылуучу майдаланган отун*; **2.** *уст.* илгери кедей дыйкандар үйүн жарык кылуу үчүн колдонулган көсөө чырагы).

ЛУЧИ́НКА *уменьш. от лучи́на* кичинекей тамызгы, кичинекей шакмак.

ЛУЧИ́СТЫЙ, ая, -ое **1.** *луч 2-ге т.*; шоолалуу, нурдуу; **лучи́стая эне́ргия** *физ.* шоола энергиясы; **2.** *перен.* ачык чырайлуу; **лучи́стый взгляд** ачык чырайлуу караш.

ЛУЧИ́ТЬ *несов.* *кого-что, охот.* караңгыда жарык кылып, аң, илбээсин ж.б. уулоо; **лучи́ть ры́бу** караңгыда жарык кылып балыкты кармоо.

ЛУЧИ́ТЬСЯ *несов. поэт.* жаркылдоо, жаркыроо, күлүңдөө.

ЛУЧКО́ВЫЙ, ая, -ое *тех.* жаа сыяктуу, керме; **лучко́вая пи́ла** керме кол араа.

ЛУЧНИК *м.* *ист.* жаа аткыч, жаачы.

ЛУЧШЕ **1.** *сравн. ст. от прил. хоро́ший и нареч. хоро́шо* жакшыраак, артыгыраак; **он луч́ше меня́** ал менден жакшыраак; **луч́ше всех** баарыдан мыкты; **ста́рый друг луч́ше но́вых двух посл.** эски дос эстен кетпейт, жаңы дос кадырга жетпейт; **все́ луч́ше и луч́ше** уламдан-улам жакшы боло баштады; **луч́ше всего́** андан көрө; **луч́ше по́здно, чем ни́когда́** *погов.* ийгиликтин эрте-кечи жок; **мне луч́ше (о здоровье)** жакшы боло баштадым; **2.** *нареч. (для усиления просьбы и т.п.)* андан көрө; **луч́ше не спра́шивай** андан көрө сурабай эле кой.

ЛУЧШИ́Й, ая, -ее **1.** *сравн. ст. от прил. хоро́ший* жакшы, мыкты; **все́ к луч́шему** бардыгы жакшы жагына башталды; **измени́лось к луч́шему** жакшы жагына ооду; **за неимéнием луч́шего** жакшыраагы болбогондуктан; **2.** *превосх. ст. от прил. хоро́ший* жакшысы, эң жакшысы, эң сонуну, мыктысы; **луч́шая ло́шадь** аттын эң жакшысы; **луч́ший из всех** баарыдан мыктысы; **луч́ший из луч́ших** жакшынын жакшысы; **все́го́ луч́шего** кайыр-кош.

ЛУЩÉНИЕ *ср.* *с.-х.* айдап жумшартуу (*эгин орулгандан кийин жердин топурагын айдап жумшартуу*).

ЛУЩИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *с.-х.* жерди жумшарткыч, жердин топурагын жумшарткыч; **лу́щильная маши́на** жердин топурагын жумшарткыч машина.

ЛУЩИТЬ несов. что **1.** (есть, разгрызая скорлупу) чагуу; **лущить семечки** семичке чагуу; **2.** (очищать от скорлупы) актоо, күйшөө, кабыгынан ажыратуу; **3.** с.-х. (рыхлить почву) айдап жумшартуу (эгин орулгандан кийин жерди айдап жумшартуу).

ЛЫЖИ *мн.* (ед. **лыжа** *жс.*) лыжа; **навострить лыжи** разг. качууга дем коюу.

ЛЫЖНИК *м.* лыжник, лыжачы (*лыжа спорту менен иришүүчү киши*).

ЛЫЖНИЦА *женск. р.* к **лыжник**; лыжница.

ЛЫЖНЫЙ, ая, -ое **лыжи-га т.**; **лыжный спорт** лыжа спорту; **лыжные части** воен. лыжада жүрүүчү войсколук бөлүктөр.

ЛЫЖНЯ *жс.* лыжня (*лыжа менен тапталган катар жол*).

ЛЫКО *ср.* жөкө (*кабыктын ички кабаты; жсыгачтын буласы*); **он лыка не вяжет** разг. тили күрмөөгө келбей калды; ылжыган мас; **не всякое лыко в строку** погов. ар нерсени эле бирөөгө жамай берүүгө, жабыштыра берүүгө болбойт; **не лыком шит** погов. башкалардан кем эмес.

ЛЫСЕТЬ несов. кашка баш боло баштоо (*киши жөнүндө*).

ЛЫСИНА *жс.* кашка (**1.** баштын кашкасы; **2.** малдын маңдайындагы агы, кашкасы).

ЛЫСУХА *зоол.* кашкалдак.

ЛЫСЫЙ, ая, -ое кашка, кашкасы бар; **лысый старик** кашка баш абышка.

Ль частица и союз *см.* **ли**.

ЛьВА *род. и вин. п. от лев I*.

Львёнок *м.* (*мн.* **львята**) арстандын күчүгү.

Львиный, ая, -ое **лев I-ге т.**; **львиная грива** арстан жалы; **львиный зев** бот. арстан ооз (*чоң гүлдүү бак өсүмдүктүн бир түрү*); **львиная доля** олчойгон бөлүгү, эң чоң бөлүгү.

Львица *жс.* арстандын ургаачысы.

Льгота *жс.* жеңилдик.

Льготный, ая, -ое жеңилдик берилген; **льготный билет** жеңилдетилген, баасы кемитилген билет; **льготные условия** жеңилдетилген шарттар.

Льда *род. п. от лёд*.

Льдина *жс.* муздун чоң сыныгы.

Льёт *3 л. ед. наст. вр. от лить*.

Льётся *3 л. ед. наст. вр. от литься*.

Льна *род. п. от лён*.

Льно- татаал сөздөрдүн «зыгыр», «зыгыр эгүүгө таандык» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; *мис.* льнопрядение зыгыр ийрүү.

Льновод *м.* зыгырчы (зыгырчылыктын жайын билген специалист).

Льноводство *ср.* зыгырчылык (айыл чарбанын зыгыр өрчүтүү, иштетүү менен иришүүчү бир тармагы).

Льноводческий, ая, -ое льноводство-го т.; **льноводческое хозяйство** зыгырчылык чарбасы.

Льнозавод *м.* зыгыр заводу.

Льнозаготовки *мн.* (ед. **льнозаготовка** *жс.*) зыгыр даярдоо.

Льнокомбайн *м.* зыгыр комбайны (*зыгыр оруп, тазалагыч комбайн*).

Льномолотилка *жс.* с.-х. зыгыр басуучу машина.

Льномялка *жс.* с.-х. зыгыр сабагын жанчып жумшаткыч машина.

Льнообрабатывающий, ая, -ее зыгырды иштетүүчү; **льнообрабатывающие машины** зыгырды иштетүүчү машиналар.

Льнопрядение *ср.* зыгыр ийрүү.

Льнопрядильный, ая, -ое зыгыр ийрүүчү;

льнопрядильная фабрика зыгыр ийрүүчү фабрика.

Льнопрядильня *жс.* зыгыр ийрүүчү фабрика.

Льносемена *мн.* зыгырдын уругу.

Льнотеребилка *жс.* *см.* **льнотеребилный** (льнотеребилная машина).

Льнотеребилный, ая, -ое льнотеребилная машина зыгыр жулгуч машина (*зыгырды жулуп боолагыч машина*).

Льнотрепалка *жс.* *см.* **льнотрепальный** (льнотрепальная машина).

Льнотрепальный, ая, -ое льнотрепальная машина зыгыр тыткыч машина.

Льноуборочный, ая, -ое зыгырды оруп-жыюучу; **льноуборочный комбайн** зыгырды оруп-жыюучу комбайн.

Льночесалка *жс.* *см.* **льночесальный** (льночесальная машина).

Льночесальный, ая, -ое льночесальная машина зыгыр тарагыч машина.

Льнуть несов. к кому-чему **1.** (прижиматься) ыктоо, жабышуу, үйүр алуу, эркелөө, көнүү; **ребёнок испуганно льнул к матери** бала коркконунан энесине ыкталды (жабышты); **2.** перен. разг. (заискивать) шыйпактоо, жагынуу.

Льняной, ая, -ое **1.** лён-го т.; **льняное поле** зыгыр талаасы; **льняное масло** зыгыр май; **2.** (о цвете) сары, ак; **льняные волосы** сары чач, ак чач.

Льстец *м.* жасакер, жагынгыч, кошаматчы.

Льстивый, ая, -ое жасакер, жагынгыч, кошаматчы.

Льстить несов. кому-чему **1.** (хвалить из лести) жасакерденүү, жагынуу, кошамат кылуу; **2.** (доставлять удовлетворение) жагуу, көңүл көтөрүү; **мне льстит ваше внимание** сиздин көңүл коюшунуз мага жагат; **он льстил себя надеждой** ал өзүн үмүт менен сооротту.

Льститься несов. на что кызыгуу, сугалактануу, сугун түшүрүү; **льститься на деньги** акчага кызыгуу.

Льщу, льщу, льстишь и т.д. наст. вр. от **льстить**.

Льщусь, льщусь, льстишься и т.д. наст. вр. от **льстить**.

Лью, лью, льёшь и т.д. наст. вр. от **лить**.

Люб в знач. сказ. уст. жагымдуу, жакшы көргөн; **он мне люб** ал менин жакшы көргөн кишим; **ты ему люб** сен анын жакшы көргөнүсүн.

Любвеобильный, ая, -ое көп сүйгүч, көп сүйүүчү (*сүйүүгө көп берилген*); **любвеобильное сердце** сүйүүгө тез берилүүчү, көп сүйүүчү жүрөк.

Любёзничать несов. с кем, разг. жалпандоо, асты-үстүнө түшүү.

Любёзно нареч. кичи бейилдик кылып.

Любёзность *жс.* **1.** (свойство) сылыктык, кичи бейилдик, сыпайылык; **2.** (комплимент) кошамат; **говорить любёзности** кошамат айтуу; **3.** (одоление) жардам; **оказывать любёзность** жардамын тийгизүү, кол кабыш кылуу; **сделайте любёзность** жардамыңызды тийгизиңиз, жардам кылыңыз.

ЛЮБЕЗНЫЙ, ая, -ое **1.** (*учтивый, обходительный*) сылык, кичи бейил, сыпайы; **2.** *уст. (милый)* кымбаттуу, ардактуу (*каттын башына «кымбаттуу», «ардактуу» маанисинде жазылуучу сөз*); **любезный друг!** ардактуу досум!; **будьте любезны** кичи бейилдикке, кичи бейилдик кылып.

ЛЮБИМЕЦ *м.* аздек, сүйгөн, жакшы көргөн; **младший сын** – **любимец матери** кичүүсү – энесинин сүйгөн уулу; **этот актёр** – **любимец публики** бул – элдин сүйгөн актёру.

ЛЮБИМИЦА *женск. р. к любимец.*

ЛЮБИМЧИК *ж. разг.* сүйгөн, жакшы көргөн; **старший сын был любимчиком отца** улуусу атасынын сүйгөн уулу болчу.

ЛЮБИМЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от любить*; **2.** *прил.* сүйгөн, жакшы көргөн; **мой любимый сын** менин сүйгөн уулум.

ЛЮБИТЕЛЬ *м.* **1.** сүйүүчү, жакшы көрүүчү, жактыруучу; **любитель музыки** музыканы сүйүүчү; **2.** (*не профессионал*) сүйүүчү; **садовод-любитель** бакты сүйүүчү (*бакчылыкты сүйгөн адам*).

ЛЮБИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к любитель I.*

ЛЮБИТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **любитель-ге т.;** **любительский спектакль** сүйүүчүлөр спектакли (*артисттер тарабынан эмес сүйүүчүлөр тарабынан коюлган спектакль*).

ЛЮБИТЬ *несов. кого-что* **1.** сүйүү, жакшы көрүү; **любить детей** балдарды сүйүү; **любить родину** родина-ны сүйүү; **2.** (*иметь склонность*) сүйүү, жакшы көрүү; **он любит путешествовать** ал саякат кылганды жакшы көрөт; **любя** сүйүп, жакшы көрүп; **свою работу он делает любя, с интересом** ал өзүнүн ишин жакшы көрүп кызыгып иштейт; **3.** (*нуждаться в чём-л.*) жакшы көрүү, керек кылуу; **цветы любят воду** гүлдөр сууну жакшы көрөт, гүлдөр сууну керек кылат.

ЛЮБО *нареч. с неопр. разг.* -гусу келүү, сонун; **люббо смотреть** карап тура бергич келет; **ему люббо слушать** анын угуп тура бергиси келет; **не люббо – не слушай!** жакпаса, укпай эле кой!

ЛЮБОВАНИЕ *ср.* суктануу, тамаша кылып кароо.

ЛЮБОВАТЬСЯ *несов. кем-чем* суктануу, суктанып кароо, тамаша кылуу, маашыр болуу; **любоваться картиной** сүрөткө суктанып кароо; **любоваться на себя в зеркало** өзүн күзгүдөн көрүп маашыр болуу.

ЛЮБОВНИК *м.* **1.** ойнош; **2.** *театр.* любовник (*актёр ампуасынын аты*).

ЛЮБОВНИЦА *женск. р. к любовник I.*

ЛЮБОВНО *нареч.* сүйүп, ардактап; **любовно относиться к делу** ишти сүйүү, ишке сүйүүчүлүк менен кароо.

ЛЮБОВНЫЙ, ая, -ое **любовь 1, 2-ге т.;** сүйгөн, жакшы көргөн; **любовная связь** ойноштук; **любобное отношение к делу** ишке сүйүү менен мамиле кылуу.

ЛЮБОВЬ *ж.* **1.** (*привязанность, симпатия к кому-чему-л.*) ашыктык, сүйүү, махаббат; **любовь к родине** родинаны сүйүү; **2.** (*расположение, интерес к чему-л.*) сүйүү, жакшы көрүү; **3.** *перен. (о человеке)* сүйгөнү; **это – моя любовь** бул – менин сүйгөнүм.

ЛЮБОЗНАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* талаптануучулук, билүүгө тырышуучулук, ар бир нерсени билүүгө умтулуучулук.

ЛЮБОЗНАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое талаптануучу, билүүгө тырышуучу, билүүгө умтулуучу.

ЛЮБОЙ, ая, -ое **1.** каалаган, тилеген, кайсы болбосун; **в любой час дня и ночи** күн менен түндүн кайсы убагында болсо да; **2.** *в знач. суц. ср.* каалаган, тилеген, кайсы болбосун; **бери любобе** каалаганыңды ал.

ЛЮБОПЫТНО *нареч.* кулак түрүп, сөз андып.

ЛЮБОПЫТНЫЙ, ая, -ое **1.** кулак түргүч, сөз андыгыч, кулак түргөн, сөз андыган; **любопытный человек** кулак түргүч киши; **2.** (*интересный*) кызык; **любопытный слухай** кызык окуя.

ЛЮБОПЫТСТВО *ср.* кулак түрүүчүлүк, сөз аңдуучулук.

ЛЮБОПЫТСТВОВАТЬ *несов.* кулак түрүү, сөз аңдуу.

ЛЮБЯЩИЙ, ая, -ее **1.** *прич. от любить*; **2.** *прил.* сүйгөн, жакшы көргөн, жактырган; **любящий вас** сизди сүйгөн (*көбүнчө катта*).

ЛЮД *м. собир. уст.* эл, калк, кишилер, адамдар; **рабочий люд** жумушчу эл.

ЛЮДИ *только мн.* **1.** кишилер, адамдар; **советские люди** совет адамдары; **2.** *уст. (прислуга)* кызматчылар, малайлар; **молодые люди** *разг.* жигиттер, уландар; **на людях** *разг.* элдин көзүнчө, көп менен бирге, чогуу; **на людях и смерть красна** *посл.* көп менен көргөн – той; **вывести в люди** *разг.* иши кылып тарбиялоо, адам кылуу; **выйти в люди** киши болуу, адам болуу.

ЛЮДНО *нареч.* киши көп, эл көп.

ЛЮДНЫЙ, ая, -ое көп кишилүү, кишиси көп, эли көп, элдүү, көп элдүү.

ЛЮДОЁД *м.* **1.** мыкаачы; **2.** (*в сказках*) киши жегич (*жэмокто*).

ЛЮДОЁДСТВО *ср.* мыкаачылык.

ЛЮДСКАЯ *ж. уст.* малайлар тура турган үй.

ЛЮДСКОЙ, ая, -ое род людской адамзат, адам тукуму.

ЛЮИЗИТ *м. хим.* люизит (*хлор менен мышьяк арасындагы ууктургуч зат*).

ЛЮК *м.* люк (**1.** *мор.* палубадагы жабылма тешик; **2.** *мор.* замбиректин тулкусу чыгып туруучу кеменин боорундагы тешик; **3.** *театр.* сахнанын полундагы ылдый түшмө эшик; **4.** *подполго түшүүчү же чердакка чыгуучу тешик*).

ЛЮЛЬКА I *ж.* бешик.

ЛЮЛЬКА II *ж. воен.* люлька (*замбиректин тулку-сун кармап туруучу, лафетке бекитилген көңдөй болот цилиндр*).

ЛЮЛЬКА III *ж. обл.* (трубка для курения) канжа.

ЛЮМБАГО *ср. нескл.* люмбаго (*бел оору; белдеги оору; чанчуу*).

ЛЮМИНЕСЦЕНТНЫЙ, ая, -ое люминесценттик; **люминесцентная лампа** люминесценттик лампа.

ЛЮМИНЕСЦЕНЦИЯ *ж.* люминесценция (*заттын жылуулук бербей жаркырашы*).

ЛЮМПЕН-ПРОЛЕТАРИАТ *м.* люмпен-пролетарият (*капиталисттик өндүрүштөн чыгарылып салынган, табынан ажыраган адамдар; буга дубаналар, селсаяктар, томаяктар ж.б. кирет*).

ЛЮНЕТ *м. воен.* люнет (*бир жагы ачык чеп*).

ЛЮСТРА *ж.* люстра (*бир нече лампочкасы же шамы бар асма чырак*).

ЛЮТЕРАНИН м. лютеран (лютеран дининдеги киши).

ЛЮТЕРАНСКИЙ, ая, -ое лютеранство-го, лютеранин-ге т.; лютеранская церковь лютерандар чиркөөсү.

ЛЮТЕРАНСТВО ср. лютеранчылык (16 кылымда немец реформатору Мартин Лютер негиздеген протестант дини).

ЛЮТИК м. лютик (ширээси ачуу же улуу, сары гүлдүү өсүмдүк).

ЛЮТНЯ жс. муз. уст. рабап (байыркы чертме музыкалык инструмент).

ЛЮТОСТЬ жс. катаалдык, кара мүртөздүк, аёосуздук.

ЛЮТЫЙ, ая, -ое 1. катаал, аёосуз, кара мүртөз; **лютый человек** катаал киши; 2. перен. кыйын, ызгаар, жандан өткөн, оор; **лютый мороз** ызгаардуу суук.

ЛЮФА жс. люфа (1. бот. ашкабак тукумуна жатуучу өсүмдүктүн бир түрү; 2. ушул өсүмдүктүн буласынан жасалган губка).

ЛЮЦЕРНА жс. бот. беде.

ЛЯ ср. нескл. муз. ля (музыка гаммасында бир нота).

ЛЯГАТЬ несов. кого-что 1. тебүү (мис. аттын тебиши); 2. перен. кордоо.

ЛЯГАТЬСЯ несов. 1. (иметь привычку лягать) тебишүү; 2. (лягать) тебүү (мис. жылкы).

ЛЯГНУТЬ однокр. тебүү, тээп жиберүү.

ЛЯГУ, **ляжешь** и т.д. буд. вр. от **лежать**.

ЛЯГУШАЧИЙ, ья, -ье см. **лягушечий**.

ЛЯГУШЕЧИЙ, ья, -ье лягушка-га т.; **лягушечье кваканье** баканын чардоосу.

ЛЯГУШКА жс. бака.

ЛЯГУШОНОК м. (мн. **лягушата**) баканын баласы.

ЛЯЖКА жс. сан.

ЛЯЗГ м. шаңгыроо, шакылдоо, каңгыроо, тарсылдоо; **лязг зубов** тиштин шакылдашы.

ЛЯЗГАТЬ несов. шаңгыратуу, шакылдатуу, каңгыратуу, тарсылдатуу; **лязгать зубами** тиш шакылдатуу.

ЛЯМКА жс. тарткыч, көтөргүч (бир нерсени көтөрүү же сүйөөдө колдонулуучу булгаары кайыш же сызма); **тянуть лямку** разг. көңүлсүз жадатма жана оор жумшту иштөө.

ЛЯПАТЬ несов. разг. 1. (делать наспех) жүр-нары кыла салуу, эптей салуу, ары-бери кыла салуу; 2. см. **ляпнуть**.

ЛЯПИС м. хим., мед. ляпис (сууда тез эригич азот кычкыл күмүш; медицинада кааруу, күйдүрүү үчүн колдонулат).

ЛЯПИС-ЛАЗУРЬ жс. мин. көгүлтүр ляпис (көгүлтүр түстөгү кымбат минерал).

ЛЯПНУТЬ однокр. разг. что, о чём орунсуз сүйлөө, балп этип айта салуу, ойлобостон сүйлөп салуу.

ЛЯПСУС м. алжуу, орой каталык, орой ката.

ЛЯСЫ: **точить лясы** прост. дөөрүй берүү, дайны жок балпылдай берүү.

М

МАВЗОЛЕЙ м. мавзолей, күмбөз.

МАВР м. мавр.

МАВРИТАНКА женск. р. к **мавр**; мавританка.

МАВРИТАНСКИЙ, ая, -ое ист. мавритандык, мавританиялык; **мавританский воин** мавританиялык жоокер; **мавританский стиль** мавритандык стиль (архитектура стилинин бир түрү).

МАВРСКИЙ, ая, -ое **мавр**-га т.

МАВРЫ мн. маврлар (Түндүк Африкада жашоочу элдердин бири).

МАГ м. 1. сыйкырчы; 2. перен. шамдагай (бир нерсени өтө тез иштөөчү, өтө тез табуучу адам); **он маг и волшебник** ал бардык нерсени эң зор шамдагайлык менен иштөөчү адам.

МАГАЗИН м. 1. магазин (дүкөн); **продовольственный магазин** азык-түлүк магазини; **гастрономический магазин** гастрономия магазини; **магазин готового платья** даяр кийимдер магазини; **писчебумажный магазин** кагаз магазини; **книжный магазин** китеп магазини; **парфюмерный магазин** парфюмерия магазини, парфюмериялык магазин; **ювелирный магазин** ювелирдик магазин, ювелир магазини; **москательный магазин** москатель магазини; 2. воен. магазин, ок куту (огу тез атылуучу мылтык, автомат, пулемёт сыяктуу куралдардын патрон салуучу кутусу); **дисковый магазин** дискалык магазин.

МАГАЗИННЫЙ, ая, -ое 1. магазин 1-ге т.; **магазинная вывеска** магазин вывескасы; 2. воен. магазиндүү; **магазинная винтовка** магазиндүү мылтык; **магазинная коробка** магазиндүү коробка (куту).

МАГАРАДЖА м. магараджа (Индияда княздардын жогорку титулу).

МАГАРЫЧ м. разг. уст. магарыч, шириңкана (конок кылуу түрүндө болгон шириңкана); **поставить магарыч** шириңкана берүү.

МАГИСТЕРСКИЙ, ая, -ое **магистр** 2, 3-кө т.

МАГИСТЕРСКИЙ, ая, -ое **магистр** 1-ге т.

МАГИСТР м. магистр (1. Англияда, Америка Кошмо Штаттарында жана революцияга чейинки Россияда – биринчи илимий даража; 2. ист. Римде – кээ бир кызмат адамынын титулу; 3. ист. орто кылымдарда – диний-рыцардык ордендин башчысы).

МАГИСТРАЛЬ жс. магистраль (негизги жол; негизги темир жол; телефон, канализация же водопроводдун негизги жолу); **железнодорожная магистраль** темир жол магистралы; **водная магистраль** суу магистралы; **водопроводная магистраль** водопровод магистралы; **воздушная магистраль** аба магистралы.

МАГИСТРАЛЬНЫЙ, ая, -ое магистралдык (негизги; башкы); **магистральный путь** магистралдык жол; **магистральный кабель** магистралдык кабель.

МАГИСТРАТ м. магистрат (кээ бир өлкөлөрдө – шаардык башкарма).

МАГИСТРАТУРА жс. магистратура (кээ бир капиталисттик өлкөлөрдө – соттук ведомство жана соттук кызматтын жалпы наамы, аты).

МАГИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. сыйкырдуу; магические заклинания сыйкырдуу арбоолор; 2. перен. сыйкырдагандай, эң мыкты, таасирдүү; **лекарство произвелó магическое** таасирдүү дары.

ческое действие дары сыйкырдагандай таасир кылды, дары эң мыкты таасир кылды.

МА́ГИЯ *ж.* сыйкырчылык, көз байлоочулук; **чёрная ма́гия** кара сыйкырчылык (*ырым-жырымга ишенүүчү адамдардын пикири боюнча: жин-шайтандын жардамынан пайдалануу*); **белая ма́гия** ак сыйкырчылык («кудайдын күчүнүн» жардамы менен «керемет» жасоого болот эмиш деген диний түшүнүк).

МА́ГМА *ж. геол.* магма (жер шарынын ортосундагы от болуп балкып турган суюк зат, масса).

МАГМАТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **1. магма-га т.**; **магматические поро́ды** магмадан турган тоо тектер; **2. (расплавленный)** эриген, балкыган; **магматическое состояние поро́ды** тоо тегинин эриген (балкыган) түрү.

МАГНА́Т *м.* магнат (*ири капиталист*); **нефтяно́й магна́т** нефть магнаты; **финансовый магна́т** финансы магнаты, финансылык магнат.

МАГНЕ́ЗИТ *м. хим.* магнезит (көмүр кычкыл магний).

МАГНЕ́ЗИТОВЫЙ, ая, -ое **магнезит-ке т.**; магнезиттик; **магнезитовый кирпи́ч** магнезиттик кирпич.

МАГНЕ́ЗИЯ *ж. хим.* магнезия (магний кычкылы же тузу); **жжё́ная магне́зия** күйгөн магнезия (медицинада же техникада колдонулуучу жеңил ак порошок); **белая магне́зия** ак магнезия.

МАГНЕТИ́ЗЁР *м. уст.* магнетизёр; *см. гипнотизёр.*

МАГНЕТИ́ЗИРОВАТЬ *несов. уст. см. гипнотизировать.*

МАГНЕ́ТИЗМ *м.* **1.** магнетизм (магниттик кубулуштар жөнүндөгү окуу); **2.** магнетизм (магниттик кубулуштардын жыйындысы); **земно́й магне́тизм** жер магнетизми.

МАГНЕ́ТИТ *м. хим.* магнетит (магниттүү темир рудасы).

МАГНЕТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **магнетизм-ге т.**

МАГНЕ́ТО *ср. нескл. тех.* магнето (ичинен күйүүчү кыймылдаткычтардын цилиндрлериндеги күйүүчү майды күйгүзө турган электромагниттик прибор).

МАГНЕТРО́Н *м.* магнетрон (электрондук лампа).

МА́ГНИЕВЫЙ, ая, -ое **магний-ге т.**; **ма́гниевого спла́в** магний эритиндиси.

МА́ГНИЙ *м. хим.* магний (күмүш түстүү жумшак металл, бул абдан жарык болуп күйөт); **вспы́шка ма́гния** магнийдин жарк этип күйүшү.

МАГНИ́Т *м.* **1.** магнит (темир же болот нерселерди өзүнө тартып алуучу, темир рудасынын же болоттун бир кесегі); **есте́ственный магни́т** табигый магнит; **посто́янный магни́т** өзгөрбөс магнит; **2. перен.** магнит (бир нерсени өзүнө тартуучу күчү бар нерсе).

МАГНИ́ТИТЬ *несов. что, тех.* магниттендирүү (кандайдыр бир физикалык телого магнит касиетин берүү).

МАГНИ́ТНЫЙ, ая, -ое **магнит-ке т.**; магниттик, магниттүү; **магни́тные сво́йства** магнит касиеттери, магниттик касиеттер; **магни́тная стрёлка** магниттик стрелка; **магни́тный по́люс** магниттик полюс; **магни́тный желе́зняк** магниттүү железняк; **магни́тная бу́ря** жер магнетизминин кескин түрдө өзгөрүшү.

МАГНИТО́МЕТР *м. эл.* магнитометр (магниттик өлчөөлөр жана магниттүү рудалардын кайсы жерде экенин аныктоо үчүн колдонулуучу прибор).

МАГНИТОФОН *м.* магнитофон (магниттин жардамы менен үндү, тыбышты жазуу жана ошол үндү, тыбышты кайта чыгаруу үчүн колдонулуучу аппарат).

МАГНИТОФОННЫЙ, ая, -ое магнитофондук; **магнитофо́нная за́пись** магнитофондук жазуу.

МАГНО́ЛИЕВЫЙ, ая, -ое **магнолия-Ш**

МАГНО́ЛИЯ *ж.* магнолия (*жыттуу чоң гүлү бар жана жалбырактары дайыма көгөрүп туруучу декоративдик өсүмдүктөрдүн бир түрү*).

МАГОМЕТА́НИН *м.* мусулман.

МАГОМЕТА́НКА *женск. р. к магомётанин.*

МАГОМЕТА́НСТВО *ср.* мусулмандык; *см. исла́м.*

МАДАПОЛА́М *м.* мадаполам (*кездеменин бир түрү*).

МАДРИГА́Л *м. лит.* мадригал (*көбүнчө ашыктык мазмунундагы кичине ыр*).

МАДЬЯ́Р *м.* мадьяр.

МАДЬЯ́РКА *женск. р. к мадья́р*; мадьярка.

МАДЬЯ́РСКИЙ, ая, -ое **мадьяр-га т.**

МАДЬЯ́РЫ *мн.* мадьярлар.

МАЁВКА *ж. ист.* маёвка (*революцияга чейинки Россияда – жумушчулардын Биринчи майдагы жашырын чогулушу*).

МАЖО́Р *м. муз.* мажор (*эки негизги гамманын бири*).

МАЖОРИТА́РНЫЙ, ая, -ое мажоритардык (*көпчүлүккө негизделген*); **мажорита́рное представите́льство** мажоритардык өкүлдүк (*эң көп добуш алган кишини «шайланды» деп эсептей турган шайлоо системасы*).

МАЖО́РНЫЙ, ая, -ое мажордук; **мажо́рная га́мма** мажордук гамма.

МА́ЖУ, ма́жешь *и т.д. наст. вр. от ма́зать.*

МА́ЖУСЬ, ма́жешься *и т.д. наст. вр. от ма́заться.*

МА́ЗАНКА *ж. обл.* мазанка (*ылайдан жасалган же майда жыгачтан жасалып шыбалган үй*).

МА́ЗАНЫЙ, ая, -ое **1.** ылайдан жасалган, ылай шы алган; **ма́заная ха́та** ылайдан жасалган үй; **ма́заный пол** ылай шыбалган пол; **2. прост. (грязный)** булганган; **ма́заная ру́баха** булганган көйнөк.

МА́ЗАТЬ *несов. 1.* , сыйпоо, сүйкөө, шыбоо; **ма́зать хлеб ма́слом** нанга май сыйпоо; **ма́зать ли́цо вазели́ном** бетке вазелин сыйпоо; **ма́зать ко́лесо́ де́гтем** дөңгөлөктү кара май менен майлоо; **2. что, разг. (красить)** боёо; **ма́зать гу́бы** эринди боёо, эринди кызартуу; **3. что (штукатурить)** шыбоо; **ма́зать дом гли́ной** үйдү ылай менен шыбоо; **4. кого-что, разг. (пачкать)** булгоо, булгап алуу, ыпыластоо; **5. что, разг. (плохо рисовать)** чиймайлоо, сызгылоо, начар тартуу, майлап таштоо (*билбестиктен сүрөттү начар тартуу*); **6. разг. (делать промахи)** жаздым атуу же жаздым шилтөө же жаздым уруу ж.б.; **ма́зать из ру́жья** мылтыкты жаздым атуу.

МА́ЗАТЬСЯ *несов. 1. (напр. вазелином)* сыйпоо, сүйкөнүү, шыбоо; **2. разг. (краситься)** боёнуу (*бетин боёо*); **3. разг. (пачкаться)** булгануу, кир кылынуу, көөлөнүү.

МАЗНУ́ТЬ *однокр. разг. 1.* майлап коюу, сыйпап коюу; шыбай салуу, шыбай коюу; **2. (накрасить)** боёй салуу; **3. (сделать промах)** жаздым атуу же жаздым шилтөө же жаздым уруу ж.б. (*бир жолу*).

МАЗНЯ́ *ж. разг. 1. (неумелое рисование)* чиймайлоо, чиймайлап таштоо; сызгылоо, начар тартуу (*сүрөттү*); **2. (плохой рисунок)** чиймайланган жаман сүрөт.

МАЗО́К *м. 1.* боёк сүртүү, сыйпоо (*художниктин кисть менен боёшу*); **писа́ть широ́кими мазка́ми** үзүп-үзүп кең боёк сүртүп, сүрөт тартуу; **сме́лый ма́зок**

усталык менен үзүп-үзүп сүртүлгөн боёк; **2. мед.** мазок (*микроскоп менен текшерүү үчүн айнектин бетине сый-палган суюктук*); **взять мазок** мазок алуу.

МАЗУРИК *м. прост.* ууру, митаам.

МАЗУРКА *жс.* мазурка (*бийдин бир түрү жана да ошол бийдин музыкасы*).

МАЗУТ *м. тех.* мазут (*нефтиден керосин, бензин жана газолин чыгарылгандан кийин калган кара күрөң көгүш суюктук*).

МАЗУТНЫЙ, ая, -ое **мазут-ка т.**; **мазутные масла.** мазут майлар.

МАЗЬ *жс.* **1.** мед. мазь, май (*денеге сүртүү, сыйпоо үчүн колдонулуучу дары май*); **цинковая мазь** цинктүү май; **сёрная мазь** күкүрт мазы; **2.** май (*бир нерсени майлоочу май*); **колёсная мазь** араба майы, дөңгөлөк майы; **сапожная мазь** өтүк майы; **дело на мазі разг.** иш жайында, иш оңунда.

МАИС *м. бот., с.-х.* меке жүгөрү.

МАЙСОВЫЙ, ая, -ое **маис-ке т.**; **маисовый хлеб** меке жүгөрү нан; **маисовая каша** меке жүгөрү ботко.

МАЙ *м.* май (*жылдын бешинчи айы*); **Первое мая** Биринчи май.

МАЙДАН *м. обл.* базар.

МАЙКА *жс.* майка (*жеңсиз же кыска жеңдүү көйнөк*).

МАЙОЛИКА *жс. иск.* майолика, сырдуу карапа.

МАЙОЛИКОВЫЙ, ая, -ое **майолика-га т.**; майоликалык, сырдуу; **майоликовое блюдо** майоликалык (*сырдуу*) табак.

МАЙОНЕЗ *м.* майонез (*жумуртканын сарысын, горчица, күн карама майын жана укусту аралаштырып жасаган соус*).

МАЙОР *м.* майор.

МАЙОРАТ *м. юр.* майорат (**1.** капиталисттик өлкөлөрдө – феодалдык доордон бери сакталып келаткан мурас калтыруу тартиби, бул тартип боюнча жерди ээлөө укугу улуу уулга же тукум ак сакалына өтөт; **2.** ушул тартипте мураска өткөн жер ээлөө).

МАЙОРАТНЫЙ, ая, -ое **майорат-ка т.**; майораттык; **майоратное поместье** майораттык поместье.

МАЙОРСКИЙ, ая, -ое **майор-го т.**; майордук; **майорское звание** майордук наам.

МАЙСКИЙ, ая, -ое **май-га т.**; **майская демонстрация** *трудящихся* эмгекчилердин май демонстрациясы (*май майрамындагы демонстрация*); **майский вóздух** май абасы, жазгы аба; **майский жук зоол.** саратан коңуз.

МАЙЯ *жс. (ткань)* майя (*кездеменин бир түрү*).

МАК *м.* апиийм (*өсүмдүгү жана уругу*).

МАКАКА *жс. зоол.* макака (*мартышка уругундагы маймылдын бир түрү*).

МАКАРОННЫЙ, ая, -ое **макароны-га т.**; макарондук; **макаронный суп** макарон салган сорпо; **макаронная фабрика** макарон фабрикасы, макарон жасоочу фабрика; **макаронные изделия** макарон азык-түлүктөрү.

МАКАРОНЫ *только мн.* макарон (*камырдан түтүккө окшотуп жасалган, кургатылган жумуру кесме*).

МАКАТЬ *несов.* что малуу; **он макал перо в черни́ла** ал калем учту сыяга малды.

МАКЁТ *м.* макет (*модель; алгачкы үлгү; бир нерсенин кичиртилген үлгүсү*).

МАКЁТНЫЙ, ая, -ое **макет-ке т.**; макеттик; **макетная мастерская** макет мастерскаясы, макет жасоочу мастерская.

МАКИ *мн.* маки (*экинчи дүйнөлүк согуштун убагында Франция партизандарынын аты*).

МАКИАВЕЛЛИЗМ *м. полит.* макиавеллизм (*максатка жетүү үчүн ар кандай моралды, уят-сыйытты, ак ниеттүүлүктү такыр эске албастан бардык амал-айланы колдонуучу саясат*).

МАКИНТОШ *м.* макинтош (*ичине резина кошулуп токулган кездемеден тигилген пальто*).

МА́КЛЕР *м.* далдалчы, жалдап; **биржевой ма́клер** биржалык далдалчы.

МА́КЛЕРСКИЙ, ая, -ое **маклер-ге т.**

МА́КЛЕРСТВО *ср.* далдалчылык, жалдапчылык.

МА́КЛЕРСТВОВАТЬ *несов.* далдалчылык кылуу, жалдапчылык кылуу.

МАКНУ́ТЬ *однокр.* малуу, малып алуу (*бир жолу*); **он макну́л кисть в краску** ал кисти боёкко малып алды.

МА́КОВКА *жс.* **1.** (*плод мака*) апииймдин башы; **2. разг.** (*купол*) маковка (*чиркөөнүн жарым шарга окшогон, төмөйгөн төбөсү*); **3. разг.** (*макушка*) чоку, төбө (*баш тууралуу*).

МА́КОВЫЙ, ая, -ое **мак-ка т.**; **маковое поле** апиийм талаасы (*апиийм айдаган талаа*); **маковое масло** апиийм майы; **как ма́ков цвет разг.** эки бетинен кан таамп турат; **у меня ма́ковой росинки во рту не было разг.** мен оозго наар ала элекмин.

МАКРЕ́ЛЬ *жс. (рыба)* макрель (*деңизде жашоочу балыктын бир түрү*).

МАКРО- *татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү, бул бөлүк бир нерсенин эң эле чоң экенин көрсөтөт; мис. макроскопический макроскоптук.*

МАКРОКО́СМ *м.* макрокосм (*дүйнө, аалам*).

МАКРОСКОПический, ая, -ое макроскоптук (*жай көзгө көрүнүүчү нерсе – чоңойтуп көрсөтө турган лупа, айнек, микроскоп сыяктуу куралсыз эле жай көзгө көрүнүүчү нерсе*).

МАКРОСПО́РЫ *только мн.* биол. макроспоралар (*напоротник жана плаундардын ургаачы жыныстык муундары өсүп чыга турган ири споралар*).

МАКСИМА́ЛЬНО *нареч.* максималдуу (*эң көп, эң толук, эң чоң ж.б.*); **максимально использовать кого-что-л.** бирөөнү же бир нерсени максималдуу пайдалануу.

МАКСИМА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое максималдуу (*эң көп, эң толук, эң чоң ж.б.*); **максимальная ско́рость** максималдуу тездик; **максимальная доза** максималдуу доза; **максимальный тариф** максималдуу тариф; **максимальный термометр физ.** максималдуу термометр.

МА́КСИМУМ **1. м.** (*наибольшее количество*) максимум (*эң көп*); **ма́ксимум эне́ргии** энергиянын максимуму, күч-кубат максимуму; **ма́ксимум температу́ры** температуранын максимуму; **2. в знач. нареч. разг.** (*самое большее*) эң көп дегенде, ары кеткенде; **отве́т бу́дет ма́ксимум че́рез пять дней** жооп эң ары кеткенде беш күндөн кийин болот.

МАКУЛАТУ́РА *жс.* макулатура (**1. полигр.** басылып жатканда бузулган кагаздар, басмада жараксыз болуп калган кагаздар; **2. перен.** жарамсыз чыгарма; начар жазылган чыгарма).

МАКУЛАТУ́РНЫЙ, ая, -ое **макулатура-га т.**; **макулатурные листы́** макулатура барактар.

МАКУ́ШКА *жс.* **1.** чоку, кылды учу; **маку́шка горы** тоонун чокусу; **маку́шка дере́ва** жыгачтын кылды учу;

2.разг. төбө, орой, чоку; **шапка на макушке** шапка төбөдө турат; **у него ушки на макушке** разг. ал кулагын түрүп тыншайт.

МАЛАЕЦ м. малаец.

МАЛАЙКА женск. р. к **малаец**; малайка.

МАЛАЙСКИЙ, ая, -ое **малаец-ге т.**; **малайский язык** малаецтер тили.

МАЛАЙЦЫ мн. малаецтер.

МАЛАХАЙ м. обл. тумак, кулакчын, малакай.

МАЛАХИТ м. мин. малахит (*жашыл түстөгү минералдын бир түрү*).

МАЛАХИТОВЫЙ, ая, -ое 1. **малахит-ке т.**; **малахитовые залежи** малахит кени; 2. (*о цвете*) жашыл, малахит түстүү; **малахитовая зелень** малахит боёк (*жашыл боёктун бир түрү*).

МАЛЕВАНЬЕ ср. разг. 1. боёо, майлоо; 2. чиймайлоо, сүрөттү начар түшүрүү, начар тартуу.

МАЛЕВАТЬ несов. кого-что, разг. 1. (*раскрашивать*) боёо, майлоо; 2. (*плохо рисовать*) чишмайлоо, сүрөттү начар түшүрүү, начар тартуу; **не так страшен черт, как его малюют** посл. шайтан эл айткандай эле коркунучтуу эмес (*шайтанды коркунучтуу деп айтылганы менен, чындыгында ал анчалык деле коркунучтуу эмес*).

МАЛЕЙШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от прил. малый* кипкичине, тыптырмактай, кичине гана, тырмактай гана; **не имей ни малейшего желания** кичине да көңүлү келбөө, эч бир каалабоо.

МАЛЕНЬКИЙ, ая, -ое 1. (*небольшой по размеру*) кичине, кичинекей; **кыска (короткий)**; **маленький домик** кичинекей үй; **маленькие ручки** кичинекей кол; **маленький рост** кичине бой, кыска бой; 2. (*немногочисленный*) кичине; **маленький отряд** кичине отряд; 3. (*незначительный*) кичине, аз гана, кичине эле, анча-мынча; **была маленькая неприятность** анча-мынча чатак иш болду; 4. (*малолетний*) жаш, кичине, майда; **маленькие дети** жаш балдар, кичине балдар, майда балдар; 5. *в знач. суц. м., чаще мн. бала*; **моё дело маленькое!** разг. мага эмне!, мында менин ишим жок! **маленький, да удаленький** разг. кичине болсо да, мыкты; кичинекей метерим, жер түбүнө жетерим.

МАЛЕНЬКО нареч. разг. кичинекей, аз гана, аз эле, бир аз; **подожди маленько** аз гана күтө тур.

МАЛЁК м. (*рыба*) малёк (*балыктын уругунан жаңы-дан эле чыккан майда чабак*).

МАЛИНА жс. дан куурай, малина (*өсүмдүк жана анын жемиши*).

МАЛИННИК м. дан куурай (*малина*) өсүүчү жер.

МАЛИННЫЙ, ая, -ое **малина-га т.**; **малинный сок** малинаны сыкканда чыккан ширеси.

МАЛИНОВКА жс. сайрагыч кичинекей чымчыктын бир түрү.

МАЛИНОВЫЙ, ая, -ое 1. **малина-га т.**; **малиновое варенье** малина (*дан куурай*) вареньеси; 2. (*о цвете*) күрөң кызыл; **малиновое сукно** күрөң кызыл нооту; **малиновый звон** жумшак, жакшы добуш, үн (*мис. жогорку сорттуу айнектен жасалган идишти бир нерсе менен акырын ургулаганда чыккан жумшак, кулакка жакымдуу добуш, үн*).

МАЛИЦА жс. малица (*жүнү ичине жана сыртына каратылып бугунун терисинен жасалган тон; мунун бапты чүмкөй турган капюшону жана мээлейи ошол тонго бирге тигилген болот*).

МАЛЛЕИН м. вет. маллеин (*жылкыда маңка оору бар же жок экенин билүүчү препарат*).

МАЛЛЕИНИЗАЦИЯ жс. вет. маллеинизация (*жылкыны маллеиндин жардамы менен изилдөө методу*).

МАЛО нареч. аз; **мало ли что** деп эле, -са кантейин; **мало ли что он недоволен** ыраазы болбосо кантейин (*ыраазы болбосо мейли*); **мало того** вводн. сл. андан башка, андан тышкары, анын үстүнө.

МАЛО- татаал сөздөрдүн «аз», «кем» деген маанини билдире турган биринчи бөлүгү; мис. **малоземельный аз жердүү, жери аз**.

МАЛО-МАЛЬСКИ нареч. бир аз, болор-болбос, анча-мынча; **мало-мальски грамотный человек** болор-болбос сабаттуу киши.

МАЛО-ПОМАЛУ нареч. аз-аздан, кичинеден жылыштап, кичине-кичинеден, аста-аста.

МАЛОБЛАГОПРИЯТНЫЙ, ая, -ое жагымсыз аз, анчалык жакшы эмес, оңтойлуулугу анчалык эмес; **малоблагоприятные условия** оңтойлуулугу анчалык эмес шарттар; **малоблагоприятные вести** анчалык жакшы эмес кабарлар.

МАЛОВАЖНЫЙ, ая, -ое анчалык эмес, анчалык мааниси жок, чоң мааниси жок; **маловажная причина** анчалык мааниси жок себеп.

МАЛОВАТ, а, -о разг. кичирээк, тарыраак; **эти сапоги ему маловаты** бул өтүк ага тарыраак; **он маловат ростом** анын бою кичирээк.

МАЛОВАТО нареч. разг. азыраак, жетишсизирээк; **выдержки-то у него маловато** анда токтоолуктун өзү азыраак.

МАЛОВЕР м. аз ишенүүчү, ишене бербес.

МАЛОВЕРИЕ ср. ишеним аздык, ишене бербестик.

МАЛОВЕРНЫЙ, ая, -ое ишеними аз, ишене бербеген.

МАЛОВЕРОЯТНЫЙ, ая, -ое күмөндүү, шектүү, чындыкка толук туура келбеген; **маловероятные слухи** күмөндүү кабарлар.

МАЛОВЕС м. ком. кем салмак (*салмак нормасына жетиштүү болбогон какак таш*).

МАЛОВЕСНЫЙ, ая, -ое аз салмактуу, жеңил; **маловесный груз** аз салмактуу жүк; **маловесная гиря** салмак нормасына жетиштүү болбогон какак таш.

МАЛОВОДНЫЙ, ая, -ое суусу кемчил, суусу аз, аз суулуу, суусу тартыш; **маловодные земли** суусу кемчил жер; **маловодная река** суусу тартыш дарыя.

МАЛОВОДЬЕ ср. суусу тартыш болуучулук, суусу кемчил болуучулук, суусу аз болуучулук, суусу кемчилдик; **маловодье сделало реку несудоходной** суусу тартыш болгондуктан дарыяда кеме жүрбөй калды.

МАЛОВРАЗУМИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое түшүнүгү аз, аз түшүнүктүү; **маловразумительное изложение** түшүнүгү аз баяндоо.

МАЛОВЫНОСЛИВЫЙ, ая, -ое аз чыдамдуу, чыдамы аз.

МАЛОГОВОРЯЩИЙ, ая, -ее далил болууга анчалык жарабай турган; **малоговорящий факт** далил болууга анчалык жарабай турган факт.

МАЛОГРАМОТНО нареч. 1. чала сабаттуулук менен; 2. *перен. (неумело)* начар (*чала*) билгендик менен, билбестик менен.

МАЛОГРАМОТНОСТЬ жс. 1. чала сабаттуулук; 2. *перен.* аз билгендик, билими аздык; 3. *перен.* начар бил-

гендик, чала билгендик, начар иштелгендик, билбестик менен иштелгендик.

МАЛОГРАМОТНЫЙ, ая, -ое **1.** чала сабаттуу; **2.** *перен.* (*малосведущий*) аз билген, начар билген, чала билген, көп тааныш эмес, аз маалыматтуу; **3.** *перен.* (*неумело выполненный*) начар иштелген, билбестик менен иштелген; **малограмотный чертёж** билбестик менен начар иштелген чертёж.

МАЛОДАРОВИТЫЙ, ая, -ое аз таланттуу, аз ззэндүү; **малодаровитый писатель** аз таланттуу жазуучу.

МАЛОДОЙКА *жс. с.-х.* аз сүттүү уй.

МАЛОДОЙНЫЙ, ая, -ое аз сүттүү, сүтү аз; **малодойная корова** сүтү аз уй.

МАЛОДОКАЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жетишердик далил болбогон, далил болуп жетпеген, аз далилдүү; **малодоказательный факт** жетишердик далил болбогон факт.

МАЛОДОСТОВЕРНЫЙ, ая, -ое чындыгы аз, ырас-тыгы аз; **малодостоверный рассказ** чындыгы аз аңгеме.

МАЛОДОСТУПНЫЙ, ая, -ое (*дорогостоящий*) кымбат баалуу; **малодоступные цены** кымбат баа, көпчүлүккө ылайыксыз кымбат баа; көпчүлүктүн мүмкүнчүлүгү келбеген кымбат баа.

МАЛОДОХОДНЫЙ, ая, -ое берекеси аз, аз кирешелүү, кирешеси аз, аз доходдуу, доходу аз; **малодоходное предприятие** аз доходдуу ишкана.

МАЛОДУШЕСТВОВАТЬ *несов.* жүрөк заадалык кылуу, бош көңүлдүк кылуу, боштук кылуу, коркоктук кылуу, жүрөгү жоктук кылуу.

МАЛОДУШИЕ *ср.* жүрөк заадалык, бош көңүлдүк, коркоктук.

МАЛОДУШНИЧАТЬ *несов. разг. см. малодушествовать.*

МАЛОДУШНЫЙ, ая, -ое жүрөк заада, бош көңүлдүү, коркок, жүрөгү жок.

МАЛОЗАМЕТНЫЙ, ая, -ое **1.** билинер-билибес, кичине гана билинип (көрүнүп) турган; **малозаметное пятнышко** билинер-билибес так; **2.** *перен.* (*обыденный*) анчалык көрүнүктүү эмес, көңүлдү анча бурбай турган; **малозаметный факт** көңүлдү анча бурбай турган факт.

МАЛОЗАСЕЛЁННЫЙ, ая, -ое эли аз, аз элдүү.

МАЛОЗЕМЕЛЬЕ *ср.* жер аздык, жер менен канааттандырылбагандык.

МАЛОЗЕМЕЛЬНОСТЬ *жс. см. малоземелье.*

МАЛОЗЕМЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жери аз, жер менен канааттандырылбаган; **малоземельный крестьянин** жери аз дыйкан.

МАЛОЗНАКОМЫЙ, ая, -ое аз гана тааныш, көп тааныш эмес, жакшы тааныш эмес; **малознакомые люди** аз гана тааныш адамдар.

МАЛОЗНАЧАЩИЙ, ая, -ее анчалык мааниси болбогон, көп деле чоң мааниси болбогон, көп деле чоң мааниси жок; **малозначащий вопрос** анчалык мааниси болбогон маселе.

МАЛОЗНАЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое анчалык мааниси болбогон, анчалык мааниси жок; **малозначительное событие** анчалык мааниси болбогон окуя.

МАЛОИЗВЕСТНЫЙ, ая, -ое анчалык атагы жок, анчалык атактуу эмес, анчалык атагы чыкпаган; **малоизвестный писатель** анчалык атагы жок жазуучу.

МАЛОИМУЩИЙ, ая, -ее кедей, жарды; **малоимущие слои населения** элдин жарды катмары.

МАЛОИНТЕРЕСНЫЙ, ая, -ое көп кызык эмес, анчалык кызык эмес, көп кызыгы жок, анчалык кызыгы жок; **малоинтересный фильм** көп кызыгы жок фильм.

МАЛОИССЛЕДОВАННЫЙ, ая, -ое аз изилделген.

МАЛОКАЛИБЕРНЫЙ, ая, -ое *см. мелкокалиберный.*

МАЛОКВАЛИФИЦИРОВАННЫЙ, ая, -ое квалификациясы аз, аз квалификациялуу.

МАЛОКРОВИЕ *ср. мед.* кан аздык, аз кандуулук (*канда кызыл шариктердин аздыгынан пайда болгон оору*); **страдать малокровием** каны аздыктан пайда болгон оору менен ооруу.

МАЛОКРОВНЫЙ, ая, -ое *мед.* каны аз.

МАЛОКУЛЬТУРНЫЙ, ая, -ое маданияты аз, маданияты кем, маданияты анчалык жогору эмес; **малокультурный человек** маданияты аз адам.

МАЛОЛЁТКА *м. и жс. разг.* бала; кичинекей, жаш бала.

МАЛОЛЁТНИЙ, ая, -ее **1.** жашы жетпеген, жаш; **малолетние дети** жаш балдар; **2.** *в знач. суш. м., жс.* жаш бала.

МАЛОЛЁТСТВО *ср. разг.* жаш кез, бала кез, жашы жетпегендик; **с малолетства** бала кезинен бери, жаш кезинен тартып.

МАЛОЛИТРАЖКА *жс. разг.* малолитражка.

МАЛОЛИТРАЖНЫЙ, ая, -ое малолитражный, аз литраждуу; **малолитражный автомобиль** малолитражный автомобиль, аз литраждуу автомобиль (*күйүүчү майды аз расход кылуучу автомобиль*).

МАЛОЛЮДНОСТЬ *жс.* эл аздык, киши аздык.

МАЛОЛЮДНЫЙ, ая, -ое эли аз, кишиси аз.

МАЛОМАЛЬСКИЙ, ая, -ое эң эле аз, аз гана, эң эле кичине, кичинекей гана.

МАЛОМОЩНОСТЬ *жс. тех.* күчү аздык, кубаты аздык, жармачтык.

МАЛОМОЩНЫЙ, ая, -ое күчү аз, кубаты аз, жармач; **маломощная электроустановка** кубаты аз электрдик установка; **маломощное предприятие** жармач ишкана, күчү аз ишкана.

МАЛОНАДЁЖНЫЙ, ая, -ое *разг.* көп ишеничтүү эмес, көп ишенүүгө болбой турган, аз ишеничтүү.

МАЛОНАСЕЛЁННЫЙ, ая, -ое эли аз, аз элдүү; **малонаселённый край** аз элдүү жер.

МАЛООБЖИТОЙ, ая, -ое эл аз турган, адам аз турган (*жер, үй*).

МАЛООБЛАЧНЫЙ, ая, -ое аз булуттуу, булут аз.

МАЛООБРАЗОВАННЫЙ, ая, -ое маалыматы аз, билими анчалык эмес, билими аз.

МАЛООБЩИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое башкалар менен көп катышууга шыгы жок; **малообщительный человек** башкалар менен көп катышууга шыгы жок адам.

МАЛООПЫТНЫЙ, ая, -ое аз тажрыйбалуу, тажрыйбасы аз.

МАЛООСНОВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (*о доводе, мнении и т.п.*) негизи аз, жетердик негизи жок (*далил, пикир жөнүндө*); **2.** *разг. (о человеке)* жетердик түрдө олуттуу эмес (*адам жөнүндө*).

МАЛОПИТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое опкок, аш болуму аз, токтугу жетишсиз (*калориясы жетиштүү эмес*); **малопитательный корм** опкок тоют (*жем-чөп*).

МАЛОПЛОДОВЫЙ, ая, -ое с.-х. жемиши аз, мөмөсү аз.

МАЛОПЛОДОРÓДНЫЙ, ая, -ое көп семиз эмес, арыгыраак; **малоплодородная почва** анчалык семиз эмес жер, арыгыраак жер.

МАЛОПОДВІЖНЫЙ, ая, -ое 1. тоң моюн, начар кыймылдоочу, начар козголуучу; **малоподвижный сус-тáв** начар кыймылдоочу муун; 2. *перен.* аяк-быякка көп жүрбөгөн, көп көчпөс, көп жүрө бербес; **малоподвиж-ный образ** жизни аяк-быякка көп жүрбөй өмүр сүрүү.

МАЛОПОДГОТÓВЛЕННЫЙ, ая, -ое даярдыгы аз, билими анчалык толук эмес.

МАЛОПОДЕРЖАННЫЙ, ая, -ое аз кийилген (*об одежде*); аз урунуган (*о вещах*).

МАЛОПОМЕСТІТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ичине аз бата турган, ичине анчалык батбай (*сыйбай*) турган, тарыраак; **малопоместительная комната** ичине адам аз бата турган комната, тарыраак комната.

МАЛОПОНЯТЛИВЫЙ, ая, -ое зээни аз, анчалык сергек эмес, бир нерсени бат илип ала албаган, бир нерсени бат түшүнө албаган; **малопонятливый ребёнок** бир нерсени бат илип ала албаган бала, зээни аз бала.

МАЛОПОНЯТНЫЙ, ая, -ое түшүнүгү аз; **малопо-нятная фраза** түшүнүгү кыйын сүйлөм.

МАЛОПРИБЫЛЬНЫЙ, ая, -ое аз пайдалуу, пайда-сы аз.

МАЛОПРИГО́ДНЫЙ, ая, -ое жараксызыраак, анча-лык жарактуу эмес, жарактуулугу начар.

МАЛОПРИМЕНИМЫЙ, ая, -ое колдонулууга ыңтайсызыраак, пайдаланууга көп туура келбей турган.

МАЛОПРОДУКТИВНЫЙ, ая, -ое аз продуктылуу, аз натыйжалуу, аз өндүрүмдүү; **малопродуктивный труд** аз натыйжалуу эмгек.

МАЛОПРОИЗВОДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өн-дүрүмдүүлүгү аз, аз өндүрүмдүү, өнүмү аз, өнүмү жо-гураак; **малопроизводительный ручной труд** аз өн-дүрүмдүү кол эмгеги.

МАЛОРАЗВИТЫЙ, ая, -ое 1. (*физически*) толук өспөгөн, толук жетилбеген, аз, начар; 2. (*интеллектуаль-но*) маалыматы аз, акылы кыска; 3. аз өнүккөн; **малорáз-витая отрасль промышленности** өнөр жайдын аз өнүк-көн тармагы.

МАЛОРЕНТАБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое эк. аз рентабелдүү (*аз доходдуу, аз пайдалуу*).

МАЛОРОСЛЫЙ, ая, -ое бою кыска, кодоо, бекене.

МАЛОСВЕДУЮЩИЙ, ая, -ее көп тааныш эмес, чала билген, начар билген, аз билген, аз маалыматтуу, бир нерсе жөнүндө жетишерлик билбеген.

МАЛОСЕМЕЙНЫЙ, ая, -ое бүлөсү аз, аз бүлөлүү.

МАЛОСИЛЬНЫЙ, ая, -ое күчү аз, кубаты аз, бей-каруу.

МАЛОСОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое мазмуну ан-чалык эмес, маңызсызыраак, мазмуну тайкы, мазасызы-раак; **малосодержательный разговор** мазмуну анчалык эмес сүйлөшүү.

МАЛОСОЗНАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое сезимсизирээк, эстүүлүгү аз, сезими анчалык эмес.

МАЛОСОЛЁНЫЙ, ая, -оетузу аз, тузу азыраак; **мало-солёная рыба** тузу азыраак балык, аз туздалган балык.

МАЛОСО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое азыраак туздалган, бир аз гана туздалган; **малосольные огурцы** бир аз гана туздалган бадыраң (*туздукта аз жаткан бадыраң*).

МАЛОСОСТОЯТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*небогатый*) аз оокаттуу, оокаты чабалыраак, кедейирээк; **малосостой-**

тельный человек оокаты чабалыраак адам; 2. (*неубе-дительный*) негизсиз, жөнү жок; **малосостоятельные доводы** негизсиз далилдер.

МАЛОСПОСО́БНЫЙ, ая, -ое зээни аз, ийкеми аз (*уккан-көргөнүн бат илип ала албай турган*); **малоспо-сóbный ученик** зээни аз окуучу.

МА́ЛОСТЬ *прост.* 1. ж. болор-болбос нерсе, би-линер-билинбес нерсе; **из-за всякой малости не сто́ит ссориться** болор-болбос нерседен чатакташуунун кереги жок; 2. *в знач. нареч. (немного)* кичине гана, аз гана, бир аз; **мне малость нездоровится** мен бир аз ооруп турам.

МАЛОСУЩЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое анча олуттуу эмес, анча керектүү эмес; **малосущественный довод** анча олуттуу далил эмес.

МАЛОТИРА́ЖНЫЙ, ая, -ое аз тираждуу; **малоти-ра́жная газéта** аз тираждуу газета.

МАЛОУБЕДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое анчалык ишенди-рердик эмес, аз ишендирердик; **малоубедительное дока-зательство** анчалык ишендирердик эмес далил.

МАЛОУДО́ЙНЫЙ, ая, -ое с.-х. аз сүттүү, сүтү аз; **малоудóйная корóва** аз сүттүү уй, сүтү аз уй.

МАЛОУПОТРЕБИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое аз колдону-луучу, аз колдонула турган; **малоупотребительное сло́во** аз колдонулуучу сөз.

МАЛОУРОЖА́ЙНЫЙ, ая, -ое аз түшүмдүү, түшүм аз болгон; **малоурожáйные культу́ры** аз түшүмдүү өсүмдүктөр.

МАЛОУСПЕ́ШНЫЙ, ая, -ое ийгилиги аз, анчалык ийгиликтүү эмес; **малоуспéшная рабóта** ийгилиги аз жумуш.

МАЛОУТЕШИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое көңүлдү анчалык тынчтпай турган, адамды анчалык кубантпай турган.

МАЛОЦЕ́ННЫЙ, ая, -ое анчалык баалуу эмес, анча-лык мааниси жок.

МАЛОЧÍСЛЕННОСТЬ ж. саны аздык, аз сандуу-лук.

МАЛОЧÍСЛЕННЫЙ, ая, -ое аз сандуу, саны аз, ан-чалык көп эмес; **малочíсленный отряд** аз сандуу отряд, адамдарынын саны аз отряд.

МАЛОЧУВСТВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое фото жарыкты аз сезүүчү, жарыкты тез сезбөөчү; **малочувствительная фотогафическая пластинка** жарыкты аз сезүүчү (*тез сезбөөчү*) фотографиялык пластинка.

МАЛОШЁРСТНЫЙ, ая, -ое аз жүндүү; **малошёрс-тные овцы** аз жүндүү кой.

МАЛОЭКОНОМÍЧНЫЙ, ая, -ое аз үнөмдүү.

МАЛОЭТА́ЖНЫЙ, ая, -ое аз этаждуу; **малоэта́ж-ные дома́** аз этаждуу үйлөр.

МА́ЛЫЙ I, ая, -ое 1. *см. маленький*; **мáлые де́ти** ки-чине балдар; **де́ньги не мáлые** аз акча эмес; 2. *кратк. ф. в знач. сказ. мал, малá, малó (об одежде, обуви)* кичине, тар; **эти сапоги́ мне малы́** бу өтүк мага тар; 3. *в составе названий и имён собственных* кичи; **Ма́лый теа́тр** Кичи театр; **Ма́лая Медве́дица астр.** Кичи Жетиген; 4. *в знач. суш. ср.; он дово́льствуется ма́лым* ал азга канаат кы-лат; **без ма́лого... или без ма́ла... разг.** ...жетер-жетпес; бир аз эле кем...; ...дээрлик -га кичине эле жетпейт; **без ма́лого сто рублёй** жүз сомго жетер-жетпес, бир азы эле кем жүз сом, жүз сом дээрлик, жүз сомго кичине эле жетпейт; **са́мое ма́лое** аз дегенде; **за ма́лым де́ло ста́ло** болор-болбос нерсенин аркасында иш токтоп калды;

✧ **мáлая тóлика** *разг.* аз гана, бир аз; **мал малá мéньше** *разг.* биринен-бири кичине; биринен-бири жаш; **от мáла до вели́ка** *или стар и мал или ста́рый и ма́лый* улуу-кичүү дебей; **с ма́лых лет** бала кезден; **мал золотни́к**, да **до́рог** *посл.* сакадай бою сары алтын; аз болсо да, саз.

МА́ЛЫЙ II *м. разг.* адам, эркек киши, жигит; **он сла́вный ма́лый** ал жакшы жигит.

МАЛЫ́Ш *м. разг.* бала, бөбөк, эркек бала.

МАЛЫ́ШКА *м. и ж. уменьш.-ласк. от малы́ш* балакай, бөбөкчө.

МА́ЛЫА *ж. бот.* гүлкайыр (кооздук үчүн өстүрүлүүчү өсүмдүктүн бир түрү).

МАЛЬТУЗИА́НСКИЙ, ая, -ое *мальтузианство-го т.*

МАЛЬТУЗИА́НСТВО, *ср. мальтузианство* (Англиялык буржуазиялык экономист Мальпустун реакциячыл теориясы; эмгекчилердин жакырчылыгынын себеби – аларды капиталисттердин аябай эксплуатация кылганынын натыйжасы эмес, бул жакырчылыктын себеби – эмгекчилердин эң тез көбөйүшүндө деген реакциячыл теориясы Мальтус эмгекчилерге: силер үйлөнбөгүлө жана балалуу болбогула деп сунуш кылган).

МА́ЛЬЧИК *м. 1.* эркек бала; **2. уст.** (ученик в торговом предприятии) жаш кызматчы, шакирт, үйрөнчүк (соода ишканаларында).

МА́ЛЬЧИКОВЫЙ, ая, -ое *мальчик-ке т.*; **мальчи́ковая обувь** эркек баланын бут кийими.

МА́ЛЬЧИШЕСКИЙ, ая, -ое **1.** баладай, балага окшош, бала түрүндө; **у него́ мальчи́шеский вид** анын түрү балага окшош; **2. перен.** (легкомысленный) тентек, шок, оюнкараак.

МА́ЛЬЧИШЕСТВО *ср.* балалык, үстүрттүк, тентектик, оюнкараактык.

МА́ЛЬЧИШЕЧИЙ, бя, -ье *см. мальчи́шеский.*

МА́ЛЬЧИШКА *м. разг.* бала, тентек бала; **он ведёт себя́ как мальчи́шка** ал бир бала кыял неме.

МА́ЛЬЧУГА́Н *м. разг.* балакай, балаке.

МА́ЛОСЕНЬКИЙ, ая, -ое *разг.* кенедей, тырмактай, кымындай, эң кичинекей.

МА́ЛЮТКА *м. и ж.* бөбөк.

МА́ЛЯВКА *ж.* малявка; *см. малёк.*

МА́ЛЯР *м.* маляр (сырдоочу жумушчу).

МА́ЛЯРИЙНЫЙ, ая, -ое *малярня-га т.*; **маляри́йный кома́р** безгек чиркейи.

МА́ЛЯРИО́ЛОГ *м.* маляриолог (безгек жагынан специалист); **врач-малярио́лог** маляриолог-врач.

МА́ЛЯРИЙ *ж. мед.* малярня, безгек.

МА́ЛЯРНЫЙ, ая, -ое *маляр-га т.*; малярдык; **маля́рные рабо́ты** малярдык жумуштар.

МА́МА *ж.* эне, апа.

МАМА́ЛЫ́ГА *ж. обл.* мамалыга (жүгөрүдөн жасалган ботко).

МА́МАША *ж. прост. 1.* энеке, апаке; **2. (в обращении)** эне (жашап калган аялга карата айтылган сөз).

МА́МЕНЬКА *ж. разг. уст.* энеке, энекебай, энеке-тай, апаке, апатай.

МА́МЕНЬКИ́Н, а, -о *разг. уст. энекеники, апакеники; ма́менькин сыно́к* энекесинин баласы (эрке үйрөнгөн, тентек бала, жигит).

МА́МИ́Н, а, -о энекесинин, апасынын, энемдики, апамдыкы ж.б.

МА́МКА *ж. 1. уст. (кормилица)* эмчек эне (бирөөнүн баласын эмизген аял); **2. обл.** (мама) эне.

МА́МОНТ *м. палеонт.* мамонт (ушу күндө тукум курут болгон, пил тукумуна жатуучу чоң жаныбар).

МА́МОНТОВЫЙ, ая, -ое *мамонт-ко т.*; **ма́монтова́я ко́сть** мамонт сөөгү.

МА́МОЧКА *ж. ласк. от ма́ма* энеке, апаке.

МА́НГАНИ́Т *м. мин.* манганит (күрөң марганец рудасы).

МА́НГО *ср. нескл. бот.* манго (жыгачтын бир түрү жана анын жемиси).

МА́НГУ́СТА *ж. зоол.* мангуста (жырткыч кичинекей жаныбардын бир түрү).

МА́НДАРИ́Н I *м. бот.* мандарин (саргыч кычкыл жемештин бир түрү жана ушул жемеш чыгуучу жыгач).

МА́НДАРИ́Н II *м.* мандарин (революцияга чейинки Кытайдын жогорку чиновниги).

МА́НДАРИ́ННЫЙ, ая, -ое *см. мандари́новый.*

МА́НДАРИ́НОВЫЙ, ая, -ое *мандарин I-ге т.*; **мандари́новое дере́во** мандарин жыгачы.

МА́НДА́Т *м. 1.* мандат (көрсөтүүчү кишинин полномочиесин жана укугун күбөлөндүрө турган документ); **депута́тский ма́нда́т** депутаттык мандат; **2. полит. ма́нда́т** (бир жерди, өлкөнү башкарууга берилген укук).

МА́НДА́ТНЫЙ, ая, ое **1. ма́нда́т-ка т.; **ма́нда́тная коми́ссия** мандат комиссиясы (депутаттардын же съезд менен конференциянын делегаттарынын мандаттарын текшерүүчү же аларга мандат берүүчү комиссия); **2. полит.** мандаттуу (мандатты ээлөөчү); **ма́нда́тная страна́** мандаттуу өлкө, мандаты бар өлкө.**

МА́НДОЛИ́НА *ж. муз.* мандолина (чертме комуздун бир түрү).

МА́НДОЛЫ́СТ *м.* мандолиначы (мандолинага ойной билүүчү киши).

МА́НДРИ́Л *м. зоол.* мандрил (маймылдын бир түрү).

МА́НЕВРЯ́РОВАНИЕ *ср. 1.* манёвр жасоочулук, манёврдөө, манёвр жасоо; **опера́тивное ма́неврля́рование** оперативдүү манёвр жасоочулук; **2. перен.** ыкмага салуу, амалдоо.

МА́НЕВРЯ́РОВАТЬ *несов. 1. воен., ж.-д.* манёврдөө, манёвр жасоо; **2. перен. (лавировать)** ыкмага салуу, амалдоо; **3. чем (умело распорядиться)** ыгын таап жумшоо, ыгы менен пайдалануу.

МА́НЕВРОВА́Й, ая, -ое *манево́рый парово́з* манёвр паровозу (темир жолдо манёвр кызматын аткаруучу паровоз).

МА́НЕЖ *м.* манеж (атка жүрүүнү үйрөтүүгө арналган үй).

МА́НЕЖИТЬ *несов. кого 1. (выезжать лошадь)* таптоо (атты, күлүктү); **2. перен. разг.** зарыктыруу (көпкө чейин күттүрүп чарчатуу).

МА́НЕЖНЫЙ, ая, -ое *манеж-ге т.*; манеждик; **ма́нежная езда́** манеждик жүрүш.

МА́НЕКЕ́Н *м. 1.* манекен (киши тулкусуна окшотуп жыгачтан жасалган кийим өлчөнүлүүчү кеп); **2. перен.** былбыраган демилгесиз адам.

МА́НЕКЕ́НЩИ́ЦА *ж.* манекенчи аял (тирүү манекен).

МА́НЕ́Р *м. разг. на но́вый ма́не́р* жаңы үлгү боюнча; **я сде́лал узелок на ма́не́р** банта түйүндү бантка окшотуп жасадым (түйдүм); **та́ким ма́не́ром** ушун этип, ушундай кылып.

МА́НЕ́РА *ж. 1. (образ действия)* адат, өнөкөт; **2. (стиль)** манера (көркөм чыгарманын стили; чыгарма-

нын өзгөчө мүнөзү); **3.** манеры мн. (внешние формы поведения) манералар (жүрүш-туруштун сырткы формалары); **плохие манеры** жаман манералар.

МАНЁРКА ж. воен. уст. манерка (походдо алып жүрүлүүчү фляжка).

МАНЁРНИЧАНЬЕ ср. кылыктануучулук, ойкушта-нуучулук.

МАНЁРНИЧАТЬ несов. разг. кылыктануу, кылтын-доо, ойкуштоо.

МАНЁРНОСТЬ ж. манердүүлүк (бир нерседеги жасалмачуулук).

МАНЕРНЫЙ, ая, -ое манердүү (табигый эмес, жөнөкөй эмес, жасалма); **манёрный стиль** манердүү стиль.

МАНЁВР м. **1.** воен. манёвр (уруш убагында душманга сокку берүү максаты менен аскердин жүрүшү); **так-тический манёвр** тактикалык манёвр; **2.** перен. ыкма, ыкым, амал, айла, куулук; **3.** манёвры мн. воен. манёвр (войсколорду же флотту так согуш өңдүү жагдайда үйрөтүү); **4.** манёвры мн. ж.-д. манёвр (паровоз менен вагондордун станция жолу менен ары-бери жүрүп поезд тизилиши).

МАНЁВРЕННОСТЬ ж. манёврдүүлүк (манёвр жасоого жөндөмдүүлүк, бир жерден экинчи жерге тез барууга жөндөмдүүлүк); **высокая манёвренность войск** войсколордун эң мыкты манёврдүүлүгү.

МАНЁВРЕННЫЙ, ая, -ое манёврдүү; **манёврнная война** манёврдүү согуш (окоп казып, чеп жасабастан эле жүрүп, дайым жылып, манёвр колдонуп урушуучу согуш).

МАНЁВРЫ мн. см. манёвр **3, 4.**

МАНЖЕТА ж. **1.** жең учу (көйнөктүн жеңинин кайрылган учу); **2.** тех. манжета (териден жасалган жана поршендүү насосторго кийгизилген алкак).

МАНИАКАЛЬНЫЙ, ая, -ое мед. маниакалдык; **маниакальное состояние** маниакалдык абал (см. маньяк).

МАНИКЮР м. маникюр (тырмакты тазалап кыскартуу).

МАНИКЮРША ж. маникюрша (маникюр ишин билүүчү аял).

МАНИПУЛИРОВАТЬ несов. манипуляциялоо, манипуляция кылуу.

МАНИПУЛЯТОР м. тех. манипулятор (**1.** телеграмманы бере турган аппарат; **2.** башкарууну регулировка кыла турган контролдук прибор).

МАНИПУЛЯЦИЯ ж. манипуляция, манипуляциялоо, манипуляция кылуу (**1.** татаал приём, татаал ык, татаал амал; **2.** перен. көз жазгыруу; көз боёо).

МАНИТЬ несов. кого **1.** ишара кылып (жаңдап) чакыруу; **2.** перен. (привлекать) тартуу, кызыктыруу.

МАНИФЕСТ м. **1.** манифест (саясий партиялардын, коомдук уюмдардын, адабий топтордун өздөрүнүн көз караштарын, программаларын жана чечимдерин жазган үндөөсү); **Манифест Коммунистической партии** Коммунисттик Партиянын Манифести; **2.** манифест (жогорку бийликтин элге карата кат жүзүндө салтанаттуу үндөөсү).

МАНИФЕСТАНТ м. манифестант, манифестацияга катышуучу.

МАНИФЕСТАЦИЯ ж. манифестация, манифестациялоо, манифестация жасоо (тилектештикти же наа-

разылыкты билдирүү үчүн калың элдин көчөгө чыгып жүрүшү); **манифестация солидарности** тилектештик манифестациясы.

МАНИФЕСТИРОВАТЬ несов. манифестациялоо, манифестация жасоо, манифестацияга катышуу.

МАНИШКА ж. манишка (эркектердин көйнөгүнүн көкүрөгүнө тигилген ак нерсе).

МАНИЯ ж. **1.** мания (өзүнүн ой-пикирин жана сезимдерин кандайдыр бир идеяга эле топтоп калган психикалык оору абал); **мания величия** эң эле мыктылык маниясы; **2.** перен. мания (бир нерсеге эле кызыгып калуу, бир нерсенин эле артынан түшүп калуу).

МАНКИРОВАТЬ сов. и несов. кем-чем милдетке шалктык кылуу, милдетти тоотпоо.

МАННА ж. миф. манна (еврейлер дүйнөнү кезип жүргөн кезде, аларга асмандан түшкөн тамак имиш); **ждать как манны небесной** разг. асмандан жааган ырыстай күтүү, эки көзү төрт болуп күтүү.

МАННЫЙ, ая, -ое манная крупа буудай акшагы (буудайдан жасалган акшак); **манная каша** буудай акшагынан жасалган ботко.

МАНОВЕНИЕ ср. уст. жаңдоо, ишара кылуу; **мановением руки** кол жаңдап.

МАНОМЕТР м. физ. манометр (жабык мейкиндикте – мис. казандын ичинде – абанын, буунун, газдын кышыын өлчөгүч прибор).

МАНОМЕТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое манометр-ге т.; **манометрическая трубка** манометр түтүгү.

МАНОМЕТРОВЫЙ, ая, -ое манометр-ге т.; **манометровый завод** манометр заводу.

МАНСАРДА ж. мансарда (уйдун чатырынын алдындагы киши туруучу үй).

МАНСИ нескл. манси, мансиецтер.

МАНСИЕЦ м. мансиец.

МАНСИЙКА женск. р. к мансиец; мансийка.

МАНСИЙСКИЙ, ая, -ое манси-ге т.; **мансийский язык** мансиецтер тили.

МАНТИЛЬЯ ж. мантилья (аялдар сыртынан жамынып жүрө турган жеңсиз кыска бүркөнгүч).

МАНТИССА ж. мат. мантисса (логарифмдин бөлчөктүк бөлүгү).

МАНТИЯ ж. мантия (**1.** жеңсиз, көлбүрөгөн кең кийимдин бир түрү; **2.** зоол. моллюсклардын денесин каптап турган кат-кат тери; бул раковинаны иштеп чыгарат).

МАНТО ср. нескл. манти (аялдардын көлбүрөгөн кең пальтосу).

МАНУ́Л м. зоол. мадыл (жапан мышык).

МАНУСКРИПТ м. манускрипт (кол жазма; көбүнчө байыркы кол жазма).

МАНУФАКТУРА ж. **1.** эк., ист. мануфактура (капиталисттик өндүрүштүн формасы, бул – ири машиналык өнөр жайдан мурун болгон; мүнөздүү белгилери: жумушчулардын эмгегин мастерскаяга бириктирүү, кол эмгегинин үстөмдүгү, эмгектин абдан ар түрдүү болуп бөлүнүшү); **2.** (ткани) кездеме.

МАНУФАКТУРНЫЙ, ая, -ое **1.** мануфактура 1-ге т.; **мануфактурный период капитализма** капитализмдин мануфактура доору; **2.** мануфактура 2-ге т.; **мануфактурный магазин** кездеме магазини.

МАНЬЧЖУР м. манжур.

МАНЬЧЖУРКА женск. р. к маньчжур; манжурка.

МАНЬЧЖУРСКИЙ, ая, -ое маньчжур-га т.

МАНЬЧЖҮРЫ *мн.* манжурлар.

МАНЬЯК *м.* маньяк (*манияга кабылган киши*).

МАНЬЯЧКА *женск. р. к маньяк.*

МАНЯЩИЙ, ая, -ее **1.** *прич. от манить*; **2.** *прил. кызыктыруучу, өзүнө кызыктыруучу; манящие перспективы* кызыктыруучу перспективалар.

МАРАБУ *м. нескл. зоол.* марабу (*Африкада жана Азияда жашоочу, илегилек тукумуна жатуучу куш*).

МАРА́ЗМ *м.* маразм (**1.** *мед.* чөгүп калуу; акылдан жана кубаттан калуу; **2.** *перен.* мораль жагынан күчсүздүк).

МАРА́Л *м. зоол.* бугу, марал.

МАРАЛОВО́Д *м.* бугу (*марал*) өстүрүүчү.

МАРАЛОВО́ДСТВО *ср.* бугу (*марал*) өстүрүүчүлүк.

МАРАЛОВО́ДЧЕСКИЙ, ая, -ое мараловодческое хозяйство бугу (*марал*) өстүрүү чарбасы.

МАРА́ЛЬНИК *м.* бугу (*марал*) төлдөтүүчү (*өстүрүүчү*) жай.

МАРА́НЬЕ *ср. разг.* **1.** булгоо, жаманатты кылуу; **2.** *перен.* жаман сүрөт тартуу, чиймайлоо, жаман жазуу.

МАРА́ТЬ *несов. разг.* **1.** *кого-что (пачкать)* булгоо, булгап салуу, шалтактатуу, ыпылас кылуу; **2.** *кого-что, перен. (бесчестить)* булгоо, жаманатты кылуу; **марать честное имя** жаманатты кылуу; **3.** *что, перен.* жаман сүрөт тартуу, чиймайлоо, жаман жазуу; **марать стихи** ыр деп бир болбогон нерсени жазуу.

МАРА́ТЬСЯ *несов. разг.* **1.** (*пачкаться*) булгануу, шалтактоо; **2.** (*пачкать собою*) булгоо; **3.** *перен.* жаманатты болуу; **не стоит мараться** арзыбаган же болбогон ишке катышуунун кереги жок.

МАРАФОНСКИЙ, ая, -ое *марафонский бег спорт.* алыска чуркоо, алыска жөө жарышуу (42 км жерге чейин жүгүрүү).

МАРГАНЕЦ *м. хим.* марганец.

МА́РГАНЦЕВО-КА́ЛИЕВЫЙ, ая, -ое марганецтик-калийлик; **ма́рганцево-ка́лиевая соль** марганецтик-калийлик туз.

МА́РГАНЦЕВЫЙ, ая, -ое *марганец-ке т.*; марганецтик, **ма́рганцевая руда́** марганецтин рудасы; **ма́рганцевая кислота́** марганец кислотасы.

МАРГАНЦОВОКІ́СЛЫЙ, ая, -ое марганецтик кычкыл.

МАРГАНЦО́ВЫЙ, ая, -ое *см. ма́рганцевый.*

МАРГА́РИН *м.* маргарин (*өсүмдүк майларынан же уй майы менен өсүмдүк майынан жасалган кошунду май*).

МАРГА́РИНОВЫЙ, ая, -ое *маргарин-ге т.*

МАРГА́РИТКА *ж.* маргаритка (*гүлү жылдызга окшош өсүмдүктүн бир түрү*).

МА́РЕВО *ср.* **1.** *см. ми́раж*; **2.** *обл. (туман)* туман.

МАРЕ́НА *ж. бот.* марена (*тамырынан кызыл боёк чыгуучу өсүмдүк*).

МАРЕ́НГО *прил. неизм.* маренго (*кара боз болуп кулпурган түс*).

МА́РИ *нескл.* мари, мариецтер, мариликтер.

МА́РИЕЦ *м.* мариец, мари, марилик.

МА́РИЙКА *женск. р. к мариец*; марийка.

МА́РИЙСКИЙ, ая, -ое *мари-ге т.*; **мари́йский язы́к** мари тили.

МА́РИЙЦЫ *мн.* мариецтер, мариликтер; *см. мари.*

МА́РИНА *ж. жив. уст.* марина (*деңиз пейзажы тартылган сүрөт*).

МАРИНА́Д *м.* **1.** *маринад (ачык сууга салып даярдаган татымал)*; **сельдь в марина́де** маринадга салынган сельдь; **2.** *маринад (маринадга салынган продукт)*.

МАРИНИ́СТ *м. жив.* маринист (*деңиз сүрөтүн түшүрүүчү, тартуучу художник*).

МА́РИНКА *ж.* маринка (*балыктын бир түрү*).

МАРИНОВА́НИЕ *ср.* маринаддоо (*маринадга салып ачытуу*).

МАРИНО́ВАНЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от мариновать*; **2.** *прил.* маринаддалган (*тамак жөнүндө: ачык сууга салып даярдалган*); **марино́ванная селе́дка** маринаддалган селедка.

МАРИНОВА́ТЬ *несов.* **1.** *что* маринаддоо (*ар түрдүү тамакты, мис. бадыраң, балыкты ачык сууга салып даярдоо*); **2.** *кого-что, перен. разг.* создуктуруу, сүйрөө, каргаша кылуу, токтотуу; **мариновать де́ло** ишти сүйрөө, ишти создуктуруу, колундагы ишти атайын кармап жатуу (*чечилишин кечиктирүү*).

МАРИОНЕ́ТКА *ж.* марионетка, так теке (**1.** *куурчак театрындагы куурчак*; **2.** *перен.* өз эрки менен аракет кылбастан, бирөөнүн союлун согуп, камчысын чабуучу адам).

МАРИОНЕ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** *марио́нетка 1-ге т.*; **марио́неточный теа́тр** марионетка театры; **2.** *перен.* марионеткалык; **марио́неточное правите́льство** марионеткалык өкмөт.

МА́РКА *ж.* марка (**1.** *документ же катка жабыштырылуучу, төлөө белгисин билдирүүчү кичинекей кагаз*; **2.** *завод-фабриканын товардагы тамгасы*; **3.** *Германияда жана Финляндияда – акча белгиси*); **держáть ма́рку** *разг.* атагын сактоо, кадырын түшүрбөө (*мис. ишкананын, мектептин ж.б.*); **у него́ вы́сокая ма́рка** *разг.* анын атагы чоң, анын маркасы жогору.

МАРКЁ́Р I *м.* (*на бильярде*) маркёр (*бильярд оюнунда эсептеп туруучу адам*).

МАРКЁ́Р II *м. с.-х.* маркёр (*тигүү, эгүү үчүн бороздолор жасай турган курал-аспап*).

МАРКІ́З *м.* маркиз (*Франция, Англия, Италия жана Испанияда – дворяндык титул*).

МАРКІ́ЗА I *женск. р. к маркіз*; маркиза (*маркиздин аялы же кызы*).

МАРКІ́ЗА II *ж.* (*навес у окна*) маркиза (*күндөн көлөкөлөө үчүн терезенин сыртына жасалган калканч*).

МАРКИЗЕ́Т *м.* маркизет (*жука кездеменин бир түрү*).

МАРКИЗЕ́ТОВЫЙ, ая, -ое *маркизет-ке т.*; **маркизетовое пла́тье** маркизет көйнөк.

МА́РКИЙ, ая, -ое бат кирдеме, кир көтөрүмү жок, булганма.

МАРКІ́РОВАТЬ *сов. и несов.* **1.** *что* маркалоо; **2.** *спорт.* эсептөө; **3.** *что, с.-х.* маркировкалоо.

МАРКИРÓВКА *ж.* **1.** *маркировка, маркалоо (товарга тамга, белги, марка салуу)*; **2.** *спорт.* эсептөө (*очколордун эсебин жазып туруу*); **3.** *с.-х.* маркировка, маркировкалоо (*эгүү, тигүү үчүн бороздолор жасоо*).

МАРКИРÓВЩИК *м.* маркировщик, маркировкачы (**1.** *товарга тамга, белги, марка салуучу киши*; **2.** *с.-х. тигүү, эгүү үчүн бороздолор жасоочу киши*).

МАРКИТА́НТ *м. ист.* маркитант (*армияны ээрчип бирге жүрүп, оокат-тамак сатуучу соодагер*).

МАРКИТА́НТКА *женск. р. к маркітант*; марки-тантка.

МАРКСИЗМ *м.* марксизм.

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМ *м.* марксизм-ленинизм; **основы марксизма-ленинизма** марксизмдин-ленинизмдин негиздери.

МАРКСИСТ *м.* марксист.

МАРКСИСТСКИЙ, ая, -ое **марксизм-ге т.**; марксисттик; **марксистская теория** марксисттик теория; **марксистский диалектический метод** марксисттик диалектикалык метод; **марксистский философский материализм** марксисттик философиялык материализм.

МАРКСИСТСКО-ЛЕНИНСКИЙ, ая, -ое **марксизм-ленинизм-ге т.**; марксисттик-лениндик; **марксистско-ленинская идеология** марксисттик-лениндик идеология.

МАРКШЕЙДЕР *м.* горн. маркшейдер (геодезиялык съёмка менен иришүүчү адам).

МАРЛЕВЫЙ, ая, -ое **марля-га т.**; **марлевый бинт** марля бинт.

МАРЛЯ *ж.* марля (жара байлоо үчүн колдонулуучу, ажыракай, жумшак, жука кездеме).

МАРМЕЛАД *м.* мармелад (конфетанын бир түрү).

МАРОДЁР *м.* мародёр (1. согуш убагында өлгөн кишилерди, жарадарларды жана элди талоочу, тоноочу киши; 2. перен. спекулянт; танап-бутоочу; жегич).

МАРОДЁРСТВО *ср.* мародёрство, мародёрчулук (1. уруш убагында элди жана өлгөн, жарадар болгон кишилерди талоочулук, тоноочулук; 2. перен. спекулянттык; танап-бутоочулук; жегичтик).

МАРОДЁРСТВОВАТЬ *несов.* мародёрчулук кылуу (1. уруш убагында элди жана өлгөн, жарадар болгон кишилерди талоо, тоноо; 2. перен. спекулянттык кылуу; танап-бутоо).

МАРОЧНЫЙ, ая, -ое 1. **марка 3-го т.**; **марочная система оплаты** марка менен төлөө системасы; 2. (сортовой) маркалуу, сорттуу; **марочные вина** маркалуу (сорттуу) виолор (сортуна жараша белгиленип коюлган виолор).

МАРСЕЛЬЕЗА *ж.* марсельеза (Франциянын улуттук гимни).

МАРТ *м.* март (жылдын үчүнчү айы).

МАРТЁН *м.* тех. мартен (1. мартендик болот; 2. мартендик меш – болот иштеп чыгаруучу меш).

МАРТЕНОВСКИЙ, ая, -ое **мартен-ге т.**; мартендик; **мартеновская сталь** мартендик болот; **мартеновская печь** мартен меши, мартендик меш.

МАРТОВСКИЙ, ая -ое **март-ка т.**; **мартовский день** март күнү.

МАРТЫШКА *ж.* мартышка (кичине маймылдын бир түрү).

МАРЦИПАН *м.* марципан (майдаланган бадам араашкан таттуу камырдан жасалган кондитердик нан).

МАРШ *м.* 1. марш (стройдо жүрүүнүн түрү); **церемониальный марш** салтанаттуу марш; **форсированный марш** ыкчамдатылган (тездетилген) марш; 2. (поход) марш (поход, аскердин жүрүшү); **трёхдневный марш** үч күндүк марш; **идти в бой с марша** марш менен баратып урушка кирүү; 3. муз. марш (марш ритми менен жазылган музыкалык чыгарма); 4. (часть лестницы) марш (тепкитин бөлүгү); **подняться на два марша** жогору карата (тепкич менен) эки марш чыгуу.

МАРШ II межд. 1. воен. марш; **шагом марш!** шагом марш! («алга бас!» деген команда); 2. в знач. повел. накл.

жогол, кет; **марш отсюда!** бу жерден кет!, бу жерден жогол!

МАРШАЛ *м.* маршал (генералдан жогорку согуштук наам); **Маршал Советского Союза** Советтер Союзунун Маршалы.

МАРШАЛЬСКИЙ, ая, -ое **маршал-га т.**; маршалдык; **маршальское звание** маршалдык наам.

МАРШАЛЬСТВО *ср.* маршалдык (маршалдын наамы, чини).

МАРШЕВЫЙ, ая, -ое **воен.** 1. **марш I 1-ге т.**; **маршевый порядок** марш тартиби; 2. **маршевый** (аракеттеги армияны толуктоо үчүн запас бөлүктөн алып жиберүү); **маршевая рота** маршевый рота.

МАРШИРОВАТЬ *несов.* марштоо (марш менен жүрүү, бутту тең алып аскерче жүрүү).

МАРШИРОВКА *воен.* маршировка (бутту тең алып аскерче жүрүү).

МАРШИРОВОЧНЫЙ, ая, -ое **маршировка-га т.**; **маршировочное учение** маршировка кылып жүрүүгө машыгуу (машыктыруу).

МАРШРУТ *м.* маршрут (жүрүү үчүн күн мурун белгилеген жол); **маршрут для путешествия** саякат кылуу үчүн маршрут, саякат маршруту.

МАРШРУТНЫЙ, ая, -ое **маршрут-ка т.**; **маршрутный поезд** маршрут поезди (арналган жерге чейин составы да, жүгү да өзгөрүлбөстөн баруучу товардык поезд).

МАСКА *ж.* 1. (напр. на маскараде) маска (таанылбас үчүн бетке кийме кеп); 2. (гипсовый слепок) кеп (кишинин, көбүнчө өлгөн кишинин, бетинин гипстен жасалган кеби); 3. (противогаза) маска (зыяндуу газдан коргоо үчүн башка кийилүүчү маска); 4. перен. маска, парда, чүмбөт (кубулуп жүрүү; алдамчылык менен өзүн жашырып жүрүү); **сбросить с себя маску** өз бетиндеги масканы таштоо; анткордонууну четке коюп, ачыктан-ачык аракет кыла баштоо (жашырып-жаап жүргөн жаман оюн, аракетин ишке ачык ашыруу); **срвать с кого-л. маску** бирөөнүн бетин ачуу, бирөөнүн айыбын ачуу; **под маской друга** дос болумуш болуп.

МАСКАРАД *м.* 1. маскарад (катышуучулары маска жана ар түрдүү тамашалуу кийим менен келүүчү зоок кечеси); 2. перен. анткордук.

МАСКАРАДНЫЙ, ая, -ое **маскарад-га т.**; **маскарадный костюм** маскарад костюму.

МАСКИРОВАТЬ *несов.* кого-что 1. маска же маскарад кийимин кийгизүү; 2. (делать незаметным, невидным) маскировкалоо, билинбес кылуу, байкалбас кылуу (душман көрбөй, билбей турган кылуу); **маскировать орудия** замбиректерди маскировкалоо; **маскировать свои чувства** өзүнүн сезимин маскировкалоо (жашыруу).

МАСКИРОВАТЬСЯ *несов.* 1. маска же маскарад кийимин кийинүү; 2. (делаться незаметным) маскировкалануу (маскировка жолу менен душмандан жашырынуу); 3. страд. к **маскировать**.

МАСКИРОВКА *ж.* маскировка, маскировкалоо, маскировкалануу (1. воен. душманга билинбөө максаты менен аскерлерди жана куралдарды жашыруу, душманга билгизбөө амалдары; 2. душманга билинбөө үчүн жабылган нерсе; 3. перен. кой терисин жамынуу).

МАСКИРОВОЧНЫЙ, ая, -ое 1. **маскировка-га т.**; **маскировочные работы** воен. маскировка жумуштары; 2. перен. маскировкалоочу (башкага билиндирбөөчү).

МАСЛЕНАЯ *ж. см. масленица.*

МАСЛЕНИЦА *ж.* масленица (*славян элдеринде – кыштын өтүшүнө арналган майрам; бул майрам кезинде майлуу челпек бышырылган жана ар түрдүү тамашалар жасалган*); **не жизнь, а масленица** демейдеги турмуш эмес, барып турган жыргал; **не всё коту масленица погов.** той да болоор, тойдун эртеси да болоор.

МАСЛЕНИЧНЫЙ, ая, -ое *масленица-га т.*; **масленичное катанье** масленица болгон кезде чанага, арабага түшүп тамаша кылуу.

МАСЛЕННЫЙ, ая, -ое **1.** (*покрытый, смазанный маслом*) майлуу, майланган, май сыйпалган; **масленный блин** май сыйпаган (*майлуу*) челпек; **2. перен. разг.** (*заискивающей, уголивый*) май төшөгөн, жасакерденген; **масленный голос** жасакерденген үн; **3. перен. разг.** (*чувственный*) көзүн жоодуратып суктануу, көзүн жоодуратып сугун түшүрүү (*эркек аялга же аял эркекке*).

МАСЛЁНКА *ж. 1. тех.* (*для смазочного масла*) май куйгуч (*машинаны майлоо үчүн колдонулуучу узун чорго-су бар идиш*); **2.** (*для сливочного масла*) май салынуучу идиш.

МАСЛЁНОК *м. (мн. маслята)* маслёнок (*козу карындын бир түрү*).

МАСЛИНА *ж.* маслина (*жыгачы жана анын жемиши*).

МАСЛИТЬ *несов. что* майлоо, май сыйпоо, май куюу.

МАСЛИТЬСЯ *несов. 1.* (*оставлять следы, пятна*) майдын тагын калтыруу, май так калтыруу; **2. разг.** (*блестеть – о глазах*) жалтырап туруу (*мис. көз*).

МАСЛИЧНЫЙ I, ая, -ое май чыгуучу, майчыга турган, майы бар; **масличные растения** май чыга турган өсүмдүктөр (*мис. зыгыр, күн карама ж.б.*).

МАСЛИЧНЫЙ II, ая, -ое *маслина-га т.*; **масличная ягода** маслинын мөмөсү.

МАСЛО *ср. 1.* май; **топлёное масло** сары май; **льняное масло** зыгыр майы; **2. жив.** (*масляная краска*) май боёк; **писать маслом** май боёк менен сурет тартуу; **как по маслу** майлагандай (*жыпжылма, кедергисиз*); **подлить масла в огонь разг.** отко май тамызуу, чырагына май тамызуу, көкүтүп жиберүү, кайраштыруу; **как сыр в масле кататься разг.** чылк майга батып туруу, башынан май агып туруу; **купоросное масло хим.** купорос майы (*тазаланбаган күкүрт кислотасы*).

МАСЛОБОЙКА *ж. 1.* (*прибор*) күп (*май бышып чыгаруучу аспап*); **2. см. маслобойня.**

МАСЛОБОЙНЫЙ, ая, -ое май бышкыч; **маслобойный завод** май бышкыч завод; **маслобойная промышленность** май бышкыч өнөр жайы.

МАСЛОБОЙНЯ *ж.* май жуваз (*май чыгаруучу ишкана*).

МАСЛОДЁЛ *м.* майчы (*май чыгаруу жайын билгич адам*).

МАСЛОДЁЛИЕ *ср.* май чыгаруу.

МАСЛОДЁЛЬНЫЙ, ая, -ое май чыгаруучу; **маслодельная промышленность** май чыгаруучу өнөр жай.

МАСЛОЗАВОД *м.* май завод.

МАСЛОТОПЕННЫЙ, ая, -ое *см. маслотопный.*

МАСЛОТОПНЫЙ, ая, -ое май сызгыруучу; **маслотопный завод** май сызгыруучу завод.

МАСЛОХРАНИЛИЩЕ *ср.* май сактагыч жай.

МАСЛЯНИСТОСТЬ *ж.* майлуулук, майы бардык.

МАСЛЯНИСТЫЙ, ая, -ое майлуу, майы бар; **маслянистый сыр** майлуу сыр.

МАСЛЯНЫЙ, ая, -ое *масло-го т.*; **масляная краска** май боёк; **масляное пятно** май так; **масляный портрет** май боёк менен тартылган портрет.

МАСОНСКИЙ, ая, -ое *масоны-га т.*; масондук; **масонская ложа** масон ложасы, масондук ложа; **масонский знак** масон белгиси, масондук белги.

МАСОНЫ *мн. (ед. масон м.) ист.* масондор (*18 кылымда пайда болгон, мистикалык үрп-адаты бар диний-философиялык жашырын коомдордун мүчөлөрү*).

МАССА *ж. 1. физ.* масса (*материянын жана энергиянын өзгөчөлүгү болгон оордук жана инерция*); **единица массы** массанын единицасы; **2.** (*смесь, тесто бразное вещество*) масса (*кай бир фабрикаларда жасалуучу кошунду, камырга окшогон коюу нерсе*); **древесная масса** жыгач массасы (*кагаз жасала турган жарым фабрика*); **3. (множество чего-л.)** көп; **масса народа** көп адам, көп киши; **4. массы мн.** массалар, көпчүлүк; **народные массы** эл массалары, эл көпчүлүгү; **трудящиеся массы** эмгекчи массалар; **широкие массы трудящихся** эмгекчилердин калың массалары; **связь с массами** массалар менен болгон байланыш; **в массе** көпчүлүгүндө, жалпы алганда.

МАССАЖ *м.* массаж (*айыктыруу максатында денени укалоо, ушалоо*); **лечение массажем** массаж менен эмдөө.

МАССАЖИСТ *м.* массажист (*массаж кылууга специалист*).

МАССАЖИСТКА *женск. р. к* массажист; массажистка.

МАССИВ *м. 1.* (*горный*) массив (*тоо тутуму; тоо тулкусу*); **2.** массив (*географиялык тиби жагынан окшош кең мейкиндик*); **лесные массивы** токой массивдери.

МАССИВНОСТЬ *ж.* тыгыздык, оордук, чоңдук.

МАССИВНЫЙ, ая, -ое оор, чоң; **массивный стол** оор, чоң үстөл.

МАССИРОВАННЫЙ I, ая, -ое *прич. от* **массировать I**.

МАССИРОВАННЫЙ II, ая, -ое **1. прич. от** **массировать II**; **2. прил. воен.** топтоштурулган; **массированный налёт авиации** авиациянын топтоштурулган чабуулу; **массированный удар** топтоштурулган сокку.

МАССИРОВАТЬ I *несов. кого-что* (*делать массаж*) массаждоо (*укалоо, ушалоо*); **массировать больному руку** ооруу адамдын колун массаждоо.

МАССИРОВАТЬ II *сов. и несов. кого-что, воен. (сосредоточивать)* топтоштуруу, топтоо (*мис. войскаморду чабуул жасоо пункттарына жыш топтоо*).

МАССИРОВКА *ж.* воен. топтоштуруу, топтоо (*мис. войскаморду*).

МАССОВИК *м.* массовик (*массалык оюн-тамашаны уюштуруучу адам*).

МАССОВКА *ж. разг.* массовка (*1. кичирээк митинг; 2. массалык экскурсия*).

МАССОВОСТЬ *ж.* массалуулук, көпчүлүктүк; **массовость спорта** спорттун массалуулугу (*спортко көп кишилердин катышкандыгы*).

МАССОВЫЙ, ая, -ое **1.** (*относящийся к массам*) **массы-га т.**; массалык; **массовая литература** массалык

адабият; **мáссовое движéние сторóнников мíра** тынчтыкты жактоочулардын массалык кыймылы; **2.** (*производимый в большом количестве*) көп чыгарылуучу; **мáссовое производствó** көп чыгарылуу; **товáры мáссового потреблénия** көпчүлүк түрдө керектелүүчү товарлар.

МÁССЫ *мн. см.* **мáсса 4.**

МАСТÁК *м. разг.* чебер, уста, маш; **он мастáк спóрить** ал айтышууга уста.

МАСТЕР *м. 1.* (*на предприятии*) мастер (өндүрүштүн бир тармагын башкаруучу старший жумушчу); **2.** (*искусный в каком-л. деле*) уста, чебер, уз; **мáстер на все рýки** баары колуна келген уста (чебер); **3.** (*достигший высокого умения*) чебер, кылдат (өз ишин абдан мыкты билүүгө жетишкен специалист); **мáстер спóрта** спорт чебери (*абдан мыкты спортсмендердин наамы*); **ма-стерá искýсств** искусствонун чеберлери; **делó мáстера бойтýя** погов. чымчыкты да касап сойсун (*иштин жөнүн уста билет*).

МАСТЕРИТЬ *несов. что, разг.* жасоо, иштөө.

МАСТЕРИЦА 1. *ж.* (*в швейной мастерской*) тигүү мастерскаясында иштөөчү аял; **2.** *женск. р. к мáстер 2.*

МАСТЕРОВОЙ *м. уст.* фабрика же завод жумушчу.

МАСТЕРСКА́Я *ж. 1.* (*производственное помеще-ние*) мастерская (устакана); **часовáя мастерскáя** саат мастерскаясы; **сапóжная мастерскáя** өтүк мастерскаясы; **2.** (*часть цеха*) мастерская (чоң фабрика же завод ишканасынын цехинин бөлүгү); **инструментáльная мас-терскáя** инструменттер мастерскаясы.

МАСТЕРСКИЙ *нареч.* усталык менен, чебердик менен; **он мастерский рисýет** сүрөттү ал чебердик менен тартат.

МА́СТЕРСКИЙ, ая, -ое **мастер-ге т.**

МАСТЕРСКО́Й, ая, -ое уста, чебер, уста иштелген (*жасалган*), чебер иштелген (*жасалган*); **мастерскáя ра-бóта** чебер иш.

МАСТЕРСТВО́ *ср. 1.* (*ремесло*) устачылык; **столя́р-ное мастерствó** жыгач устачылыгы; **2.** (*умение, искус-ность в чём-л.*) усталык, чебердик; **с больш́им масте-рствóм** зор чебердик менен.

МАСТИ́КА *ж.* мастика (**1.** *скульптура буюмда-рын иштөөдө жабыштыруу, шыбоо үчүн колдонулуучу, түрдүү составдуу коюу нерсе*; **2.** *пол сүрүү үчүн мом ара-лаштырылган состав*; **3.** *мастика жыгачынын чайыры*).

МАСТИ́КОВЫЙ, ая, -ое **мастика-га т.**; **масти́ко-вое дéрево** мастика жыгачы; **масти́ковая смóла** мастика чайыры.

МАСТИ́СТЫЙ, ая, -ое (*о лошади*) жакшы түстүү (*жылкы жөнүндө*).

МАСТИ́ТЫЙ, ая, -ое беделдүү, сыйлуу; **масти́тый учёный** беделдүү окумуштуу.

МАСТИ́ЧНЫЙ, ая, -ое **мастика 1-ге т.**; **масти́чное издéлие** мастикадан жасалган нерсе.

МАСТОДО́НТ *м.* мастодонт (**1.** *палеонт. ушу күн-дө тукум курут болгон, пил тукумуна жатуучу жаныбар*; **2.** *перен. разг. дардайган, узун бойлуу копол киши*).

МАСТЬ *ж. 1.* (*животных*) түс (малдын, көбүнчө жылкынын түсү, ыраңы, өңү); **гнедáя масть** тору (түс); **ко́нь вороно́й** масти кара ат; **2.** картанын төрт түрүнүн бири; **бубно́вая масть** момун; **пи́ковая масть** карга.

МАСШТА́Б *м. 1.* масштаб (*план, география карта-сына чертёж даярдаганда чоң өлчөөнүн ордуна колдо-*

нулуучу кичине өлчөө); **2.** *перен.* масштаб (*бир нерсенин көлөмү, өлчөөсү*); **гига́нтские масшта́бы произвóдства** өндүрүштүн эң зор масштабы; **учёный мировóго мас-шта́ба** дүйнөлүк масштабдагы окумуштуу.

МАСШТА́БНЫЙ, ая, -ое масштабдык; **масшта́бная линéйка** масштабдык линейка.

МАТ I *м. шахм.* мат (королдун камалып калып, оюндун бүтүшү); **объя́вить мат** мат жарыялоо.

МАТ II *м.* (*матовость*) күңүрт, боз; **мáстер навёл мат на стеклó** уста айнектин бетин бозортту.

МАТ III *м.* (*циновка*) мат, бойро (*камыштан ж.б. то-кулуп, жерге салына турган нерсе*).

МАТ IV *м.* **крича́ть благóм мáтом разг.** аябай бакы-руу.

МАТЕМА́ТИК *м.* математик (**1.** *математиканы бил-гич окумуштуу*; **2.** *математика окутуучу адам*).

МАТЕМА́ТИКА *ж.* математика (*чоңдук жана форма жөнүндөгү илим: арифметика, алгебра, геометрия, три-гонометрия ж.б.*).

МАТЕМАТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** **математика-га т.**; **-математи́ческая зада́ча** математика маселеси; **2.** *перен.* так, ачык, айкын; **опредéлить что-л. с математи́ческой то́чностью** бир нерсени так аныктоо.

МАТЕРИА́Л *м. 1.* (*сырьё*) материал (*бир буюм жа-соого керектүү болгон нерсе*); **строи́тельные материáлы** курулуш материалдары; **2.** *перен.* материал (*бир чыгарма жазууга керектүү болгон маалыматтар*); **3.** (*ткань*) кез-деме.

МАТЕРИАЛИ́ЗМ *м.* филос. материализм (*бардык нерсенин башталгычы, негизи дух эмес, материя деп таануучу, объективдүү дүйнө акыл-эске, ойго көз ка-ранды болбостон жашайт деп таануучу, дүйнөнү жана анын закон ченемдүүлүгүн билүүгө болот деп таануу-чу философиялык багыт*; бул багыт идеализмге кара-ма-каршы); **диалекти́ческий материализм** диалектика-лык материализм; **истори́ческий материализм** тарыхый материализм.

МАТЕРИАЛИ́СТ I *м.* филос. материалист (*филосо-фиялык материализмди жолдоочу киши*).

МАТЕРИАЛИ́СТ II *м.* разг. өз пайдасын гана көздөөчү киши.

МАТЕРИАЛИСТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое филос. материалисттик (*материализм принцибине негизделген*); **материалистическое мировоззрénие** дүйнөгө материа-листтик көз караш.

МАТЕРИАЛИСТИ́ЧНЫЙ, ая, -ое тар практикалык (*керт башынын таламдарын канааттандыруу үчүн жүргүзүлүүчү тар практикалык иш, көз караш деген мааниде*).

МАТЕРИА́ЛЬНО *нареч.* материалдык жагынан (*оокат-тиричиликке керектүү доход, иштеп табуу, тур-мушка керектүү буюм ж.б. жагынан*).

МАТЕРИА́ЛЬНО-ТЕХНИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое мате-риалдык-техникалык; **материáльно-техни́ческая ба́за** материалдык-техникалык база.

МАТЕРИА́ЛЬНОСТЬ *ж.* филос. материалдуулук; **материáльность мíра** дүйнөнүн материалдуулугу.

МАТЕРИА́ЛЬНЫЙ I, ая, -ое **материя 1-ге т.**; мате-риалдык; **материáльный мир** материалдык дүйнө; **мате-риáльная культу́ра** материалдык маданият.

МАТЕРИА́ЛЬНЫЙ II, ая, -ое **1.** **материал 1-ге т.**; **материáльный склад** материал склады; **2.** (*имущестен-*

ный, денежный) материалдык (акчага, мүлккө, оокатка таандык); **материальное благосостояние** народа элдин материалдык жыргалчылыгы; **материальная часть огнестрельного оружия** атылуучу куралдын бардык деталдары.

МАТЕРИ́К *м. геогр.* материк (жер шарындагы океандар жана деңиздер менен курчалып турган эң зор кургак жер); **африканский материк** Африка материги.

МАТЕРИКО́ВЫЙ, ая, -ое **материк-ке т.**; **матери-ковое пространство** материк мейкиндиги.

МАТЕРИ́НСКИЙ, ая, -ое **мать-ка т.**; **материнская любовь** эне сүйүүсү.

МАТЕРИ́НСТВО *ср.* энелик (1. эненин балага сезими, туйгусу; 2. аялдын боюнда бар, төрөт жана бала эмизүү убагындагы абалы).

МАТЕ́РИЯ I *жс.* материя (1. филос. кишинин аңынан тышкары болуучу жана ага көз каранды болбогон объективдүү реалдуулук; 2. физ. зат).

МАТЕ́РИЯ II *жс.* (ткань) кездеме.

МАТЕ́РОЙ, ая, -ое 1. (крепкий, полный сил) күчү толук, мыкты, жетилген; **матеро́й волк** жетилген карышкыр; 2. *перен. неодобр.* түзөлбөс, барып турган; **матеро́й бюрократ** барып турган бюрократ.

МАТЕ́РЧАТЫЙ, ая, -ое *разг.* кездемеден иштелген, чүпүрөктөн иштелген.

МАТЕ́РЫЙ, ая, -ое *см.* матерой.

МА́ТИЦА *жс.* стр. устун (үйдүн төбөсүнө, потолгуна коё турган устун жыгач).

МА́ТКА *жс.* 1. *анат.* жатын; 2. (самка) матка, тубар, ургаачы; **пчели́ная ма́тка** аарынын ургаачысы.

МА́ТОВОСТЬ *жс.* жылтырабагандык, күңүрттүк; **ма́товость ко́жи** жылтырабаган тери (кишинин).

МА́ТОВЫЙ, ая, -ое 1. (не блестящий) күңүрт, жылтырабаган; 2. (непрозрачный) тунук эмес, жылтырабаган; **ма́товое стекло́** тунук эмес айнек.

МА́ТОЧНИК *м.* маточник (1. бал челекте аарынын маткасы жата турган ячейка; 2. бот. өсүмдүктө – пестиктин бир бөлүгү; 3. с.-х. мал чарбасында – тубар малды багуучу адам).

МА́ТОЧНЫЙ, ая, -ое **матка-га т.**; маткалык; **ма́точный кося́к** тубар бээлер үйрү; **ма́точное поголо́вье скота́** тубар малдардын жалпы саны; **ма́точный куст** бот. маткалык түп (бутактарынан жаңы түптөр пайда боло турган, жердин бетине жайылып өсүүчү өсүмдүк); **ма́точный раство́р** мин. эритменин саркындысы (кристаллдардын эритиндисинен эритилген затты бөлүп чыгаргандан кийин калган суюктук).

МАТРА́С *м.* матрас (олпок, жатканда астыга салынуучу жумшак олпок); **пружи́нный матра́с** пружиналуу матрас.

МАТРА́СНЫЙ, ая, -ое **матрас-ка т.**; **матра́сная ткань** матраска ылайык кездеме.

МАТРА́Ц *м. см.* матра́с.

МАТРА́ЦНЫЙ, ая, -ое *см.* матра́сный.

МАТРИА́РХАЛЬНЫЙ, ая, -ое **матриархат-ка т.**; матриархаттык; **матриарха́льные отношения́** матриархаттык мамилелер.

МАТРИА́РХАТ *м. этн.* матриархат (уруу топтору аял жагынан болгон туугандыкка негизделип түзүлгөн байыркы уруу коомунун стадиясы; мында аялдар үстөмдүк кылуучу абалда болгон).

МАТРИ́КУЛ *м. уст.* матрикул (зачёт книжкасынын ордуна жүргөн студенттик күбөлүк кат).

МА́ТРИЦА *жс. полигр.* матрица (1. типографияда, акча жасоо ишинде ж.б. колдонулуучу калып; 2. терилген текстинин калың кагазга чуңкурайта тескери басылган копиясы).

МАТРИЦЕ́ОВАНИЕ *ср. полигр.* матрицалоо (бир нерсени штамптоо үчүн анын формасын түшүрүү, калыбын түшүрүү).

МАТРИЦЕ́ОВАТЬ *сов. и несов. что, полигр.* матрицалоо.

МАТРО́С *м.* матрос (командалык составка кирбеген рядовой моряк).

МАТРО́СКА *жс. разг.* матроска (1. матростун жазы кайырма жакатуу көйнөгү; 2. аялдын жана балдардын жогорку сыяктуу болуп тигилген көйнөгү; 3. балдардын матрос шапкасына окшош баш кийими).

МАТРО́ССКИЙ, ая, -ое **матрос-ко т.**; **матро́сская блу́за** матрос блузасы; **матро́ССКИЙ та́нец** матрос бийи.

МА́ТУШКА *жс. уст.* 1. (мать) эне; 2. *прост.* (обращение к пожилой женицине) байбиче (жашап калган аялга карай айтылган сөз); 3. *разг.* (жена священника) поптун аялы; **ма́тушки!** *разг.* кокуй!, апей!

МАТЧ *м. спорт.* матч (мөрөй, пасташуу); **футбо́льный матч** футбол матчы.

МАТЬ *жс.* эне; **многоте́тная мать** көп балалуу эне.

МАТЬ-И-МА́ЧЕХА *жс. бот.* өгөй эне (сары гүлдүү, көп жылдык өсүмдүктүн бир түрү).

МА́УЗЕР *м.* маузер (тез атылма тапанчанын бир түрү; мылтыктын бир түрү).

МАХ *м.* бир айлануу (один оборот); бир кагуу (один взмах); **да́ть ма́ху разг.** жаңылуу, жаздым кылуу; **ма́хом разг.** бат, тез, чапчан, шып этип, шап этип; **оди́н ма́хом или еди́ным ма́хом или с одно́го ма́ху** бир ирмөө менен, бир умтулуу менен; **с ма́ху** алды-артын карабастан эле, ойлобостон эле.

МАХАО́Н *м.* махаон (көпөлөктүн бир түрү).

МАХА́ТЬ *несов. чем* 1. булгоо, булгалоо; жаңдоо (рукой); **ма́хать платко́м уезжа́ющим** кетип бараткан кишиге коштошуп, жоолук булгалоо; 2. (крыльями) ирмөө, сермөө, кагуу (мис. куш канатын); **после дра́ки кула́ками не ма́шут погов.** жоо кеткенден кийин кылычыңды ташка чап.

МАХИ́ЗМ *м. филос.* махизм (19 кылымдын аягында философиядагы реакциячыл субъективдик идеалисттик агым).

МАХИ́НА *жс. разг.* лакыйган, олчойгон, килейген, эбегейсиз.

МАХИНА́ЦИЯ *жс. разг.* махинация, амал, куулук, митаамчылык, алдамчылык.

МАХНУ́ТЬ *сов.* 1. жандап коюу, булгалап коюу (бир жолу); 2. сермеп коюу, кагып коюу (мис. куш канатын бир жолу сермеп коюу); 3. *разг.* (прыгнуть) алыс ыргуу, секирүү; **он махну́л че́рез забо́р** ал дубалдан алыс ыргыды; 4. *разг.* (отправиться куда-л.) жылт коюу (бир жакка тез жүрүп, жөнөп кетүү); **он вче́ра махну́л в Ош** ал кече Ошко жылт коюп жөнөп кетти; **махну́ть руко́й на кого-что-л.** кол шилтеп басып кетүү (ишти таштап баса берүү); **махну́ть на все́ руко́й** баарына кол шилтеп басып кетүү.

МАХОВИ́К *м. тех.* маховик; *см.* **махово́й 2** (маховое колесо).

МАХОВОЙ, ая, -ое **1.** *маховые перья* зоол. чалгын канат; **2.** *маховое колесо* тех. маховой дөңгөлөк (механизмдин кыймылын жөнгө салып туруучу чоң дөңгөлөк).

МАХО́РКА жс. махорка (тамекинин бир түрү).

МАХО́РОЧНЫЙ, ая, -ое *махорка-га т.*; **махорочный дым** махорканын түтүнү.

МАХРОВЫЙ, ая, -ое **1.** бот. тармал (желекчелери көп); **махровый цветок** тармал гүл; **2.** перен. разг. (отъявленный) ашынган.

МА́ЧЕХА жс. өгөй эне.

МА́ЧТА жс. мачта (**1.** мор. кемеде парус бекитилүүчү мамы; **2.** электр сымдары асылуучу, сигнал берүүчү жс.б. колдонулуучу бийик мамы).

МАЧТОВЫЙ, ая, -ое *мачта-га т.*; **мачтовый лес** мачта жасалуучу жыгач.

МАШ м. (род фасоли) маш буурчак.

МАШИ́НА жс. **1.** машина (бир жумушту аткаруучу механизм); *паровая машина* буу менен жүрө турган машина; **швейная машина** кийим тигүүчү машина; **2.** разг. (автомобиль) машина; **3.** перен. машина (механизмге окшоп аракет кылуучу нерсе тууралу); **военная машина** согуш машинасы.

МАШИНА́ЛЬНО нареч. машинадай болуп, эс катышпай эле, эрктен тыш эле, ойлонбостон эле; **ответить машина́льно** ойлобостон эле (эс катышпай эле) жооп бере салуу.

МАШИНА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое машинадай, эс катышпастан, эрктен тыш.

МАШИНИЗА́ЦИЯ жс. механизация, машиналаштыруу (механикалашкан жабдыктар менен жабдуу).

МАШИНИЗІ́РОВАННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от *машинизировать*; **2.** прил. машиналаштырылган; **машинизированное производство** машиналаштырылган өндүрүш.

МАШИНИЗІ́РОВАТЬ сов. и несов. что машиналаштыруу.

МАШИНИ́СТ м. машинист (**1.** машина айдоочу, жүргүзүүчү киши; **2.** паровоз айдоочу киши).

МАШИНИ́СТКА жс. машинистка (жазма машинканы басуучу аял).

МАШІ́НКА жс. машинка (**1.** жазма машинка; **2.** чач алуучу аспап).

МАШІ́ННО-МЕЛИОРАТИ́ВНЫЙ, ая, -ое *машинно-мелиоративная станция* (ММС) машиналык-мелиоративдик станция (ММС).

МАШІ́ННО-ТРА́КТОРНЫЙ, ая, -ое *машинно-тракторная станция* (МТС) машина-трактор станция (МТС).

МАШІ́ННЫЙ, ая, -ое *машина-га т.*; машиналык; **машинная обработка** машина менен иштетүү.

МАШИ́НОВЕ́ДЕНИЕ ср. машина таануу (машиналар жана алардын жумушу жөнүндөгү илим).

МАШИ́НОПІ́СНЫЙ, ая, -ое *машинопись-ге т.*; **машинопісний текст** машинкага басылган текст; **машинопісное бюро** машинкага басуу бюросу.

МАШІ́НОПІСЬ жс. машинкага басуу; **курсы маши́нописи** машинкага басууга үйрөтүү курсу.

МАШИНОСТРОЕ́НИЕ ср. машина жасоо (машина жасап чыгаруу); **успехи в области машиностроения** машина жасоо жагынан ийгиликтер.

МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *машиностроение-ге т.*; машина жасоочу; **машиностроительный завод** машина жасоочу завод.

МАЭ́СТРО м. нескл. маэстро (ири музыкант жана композитордун ардактуу наамы).

МАЯ́К м. маяк (деңиз жээгиндеги сигнал чырак коюлган мунара).

МА́ЯТНИК м. маятник (**1.** салаңдатып асылган теңселме таякча; **2.** саат механизм кыймылга келтирүүчү саат ичиндеги дөңгөлөкчөсү).

МА́ЯТЬСЯ несов. разг. жүдөө, жабыгуу, чүнчүү, алыроо, шилтиси куруу.

МА́ЯЧИТЬ несов. разг. сороюу, короюу, оркоюу; **вдали́ майчили́ три де́рева** алыста үч жыгач сороюп турду.

МГЛА́ жс. **1.** мунарык, боз; *густая́ мгла окутала́ лес* токойду коюу мунарык каптап турду; **2.** (сумрак, темно-та) күүгүм, караңгы.

МГЛІ́СТЫЙ, ая, -ое мунарыктуу; **мглі́стый ве́чер** мунарыктуу кеч.

МГНОВЕ́НИЕ ср. көз ирмегенче, көз ачып жумганча; **в одно́ мгнове́ние** көз ачып жумганча эле; **в мгнове́ние ока́** көз ирмегенче.

МГНОВЕ́ННО нареч. көз ирмегенче, көз ачып жумганча, өтө тездик менен.

МГНОВЕ́ННЫЙ, ая, -ое көз ирмегенче, көз ачып жумганча, өтө тез; **мгнове́нное де́йствие** өтө тез аракет, көз ачып жумганча болгон аракет.

МЕА́НДР м. геол. меандр (суунун имерилиши).

МЕБЕ́ЛЬ жс. мебель (үй шайманы: орудук, шкаф жс.б.); **мягкая мебель** жумшак мебель.

МЕБЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *мебель-ге т.*; **мебельный магази́н** мебель магазини.

МЕБЕ́ЛЬЩИК м. мебельчи (мебель устасы).

МЕБЛИ́РОВАННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от *меблировать*; **2.** прил. мебелделген; **меблированная кварти́ра** мебелделген (мебель менен жабдылган) квартира; **меблированные ко́мнаты** уст. мебелделген комнаталар (гостиницанын бир түрү).

МЕБЛИ́РОВАТЬ сов. и несов. что мебелдөө (мебель менен жабдуу).

МЕБЛИ́РОВКА жс. **1.** мебелдөө; **2.** мебель (мебелдердин жыйындысы).

МЕГАФО́Н м. мегафон (катуу сүйлөөчү чоң рупор).

МЕГЕ́РА жс. ажаан аял.

МЕГО́М м. физ. мегом (туруштук берүү единицасы, бул бир миллион сомго барабар).

МЕД- «медициналык» деген маанини билдирүүчү кыскартуу; мис.: **медпункт** медициналык пункт; **медобслуживание** медициналык тейлөө.

МЕДА́ЛИСТ м. медалист (эң жакшы окугандыгы үчүн мектеп бүтүргөн кезде медаль алган жигит).

МЕДА́ЛИСТКА женск. р. к медалист; медалистка.

МЕДА́ЛЬ жс. медаль; **меда́ль «За боевые заслуги»** «Күжүрмөндүк кызмат үчүн» медаль; **меда́ль «За отвагу»** «Эрдик үчүн» медаль; **меда́ль «За трудовое отличие»** «Эмгектеги артыкчылыгы үчүн» медаль; **оборотная сторона́ медали́** медалдын тескери жагы (кандайдыр бир иштин жаман жагы).

МЕДА́ЛЬО́Н м. медальон (сүйрү же тегерек кылып жасалган, ичинде бирөөнүн сүрөтү же жазуу бар, моюнга асып же тым катып жүрүүчү, кичинекей куту).

МЕДВЁДИЦА *жс.* ургаачы аюу; **Большая Медведица** *астр.* Чоң Жетиген, Жети Аркар (*жылдыздар тобу*); **Малая Медведица** *астр.* Кичи Жетиген, Алты Арка (*жылдыздар тобу*).

МЕДВЁДЬ *м.* **1.** аюу; **2.** *перен. разг.* долдойгон, копол адам.

МЕДВЕЖАТИНА *жс.* аюу эти, аюунун эти.

МЕДВЕЖАТНИК *м.* **1.** (*охотник*) аюу уулоочу, атуучу аңчы; **2.** (*вожак медведя*) үйрөтүлгөн аюуну жетелеп жүрүүчү адам; **3.** (*помещение в зверинце*) аюукана (*аюу туруучу үй*).

МЕДВЕЖИЙ, *ья, -ье медведь-ге т.*; **медвежья шкура** аюу териси; **медвежья шуба** аюу тон; **медвежий угол** түнт жер; **медвежья услуга** чылпагын аламын деп, көзүн чукуу; артык кылам деп, тыртык кылуу.

МЕДВЕЖОНОК *м.* (*мн. медвежата*) аюунун баласы (*аюунун күчүгү*).

МЕДЕПЛАВИЛЬНЫЙ, *ая, -ое медеплавильная печь тех.* жез эритүүчү меш.

МЕДЖИЛИС *м. см. меджлис.*

МЕДЖЛИС *м.* меджлис (*Чыгыштын кээ бир өлкөлөрүндө (мис. Турцияда, Иранда) – парламенттин же анын палаталарынын биринин аты*).

МЕДИАНА *жс. мат.* медиана (*үч бурчтуктун чокусунан каршы жаткан кабыргасына карай жүргүзүлгөн сызык*).

МЕДИАЦИЯ *жс. дип.* медиация (*эл аралык талашта, бул талашка катышпаган үчүнчү мамлекеттин арага түшүүсү*).

МЕДИК *м.* медик (**1.** *доктор, врач*; **2.** *жогорку медициналык окуу жайынын студенти*).

МЕДИКАМЕНТЫ *мн.* (*ед. медикамент м.*) медикаменттер (*дары-дармек*).

МЕДИКО-ХИРУРГИЧЕСКИЙ, *ая, -ое* медико-хирургиялык.

МЕДИНСТИТУТ *м.* (*медицинский институт*) мединститут (*медициналык институт, медицина институту*).

МЕДИЦИНА *жс.* медицина; **судебная медицина** соттук медицина; **экспериментальная медицина** эксперименталдык медицина.

МЕДИЦИНСКИЙ, *ая, -ое медицина-га т.*; медициналык; **медицинский институт** медицина институту; **медицинская сестра** медициналык сестра (*ооруларды кароочу, багуучу жана врачка жардамдашуучу, медицинада иштөөчү, кичи кызматчы аял*).

МЕДИЧКА *женск. р. к медик 2;* медичка.

МЕДЛЕННО *нареч.* акырын, акырындык менен, жай; **медленно, но верно** бир аз акырын болсо да, туура баратат.

МЕДЛЕННОСТЬ *жс.* акырындык, жайбаракаттык.

МЕДЛЕННЫЙ, *ая, -ое* акырын, жай, жайбаракат, көшүүн; **варить на медленном огне** акырын күйгөн отко бышыруу (*тамакты*).

МЕДЛИТЕЛЬНО *нареч.* бошоңдук менен, шамдагай эмес, кыбыр, кыбырдык менен.

МЕДЛИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* бошоңдук, шамдагай эместик, кыбырдык.

МЕДЛИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* бошоң, шамдагай эмес кыбыр; **он очень медлительный человек** ал абдан кыбыр адам.

МЕДЛИТЬ *несов.* созуу, кечиктирүү; **медлить с ответом** жоопту кечиктирүү; **не медля ни минуты** бир минута да кечиктирбей.

МЕДНИК *м.* мискер.

МЕДНО-КРАСНЫЙ, *ая, -ое* түсү кызыл жездин түсүндөй, кызыл жез түстүү.

МЕДНОЛИТЕЙНЫЙ, *ая, -ое* меднолитейный завод жез куюу заводу, жез куюучу завод.

МЕДНОЛОБЫЙ, *ая, -ое разг.* маң баш, келесоо, маңыроо, кеңкелес.

МЕДНОПЛАВИЛЬНЫЙ, *ая, -ое* жез эритүүчү.

МЕДНОПРОКАТНЫЙ, *ая, -ое* меднопрокатный завод жез прокат заводу.

МЕДНОРУДНЫЙ, *ая, -ое* жез кени бар, жез кендүү.

МЕДНЫЙ, *ая, -ое медь-ге т.*; **медная посуда** жез идиш; **медная руда** жез кени; **медный век** *археол.* жез доору (*коло доору менен таи доорунун ортосундагы, жезден жасалган буюмдар чыккан доор*); **медный лоб** *разг.* маң баш, келесоо киши.

МЕДОБСЛУЖИВАНИЕ *ср.* (*медицинское обслуживание*) медициналык тейлөө.

МЕДОВЫЙ, *ая, -ое мед-го т.*; **медовый запах** бал жыты; **медовый месяц** ысыкчылык айы (*үйлөнгөндөн соңку бир ай*); **медовые речи** бал тил менен сүйлөө.

МЕДОНОСНЫЙ, *ая, -ое* балдуу; **медоносные растения** балдуу өсүмдүктөр.

МЕДОСМОТР *м.* (*медицинский осмотр*) медосмотр, медициналык кароо.

МЕДОТОЧИВЫЙ, *ая, -ое уст.* бал тилдүү, жумшак тилдүү.

МЕДПЕРСОНАЛ *м.* (*медицинский персонал*) медперсонал (*медициналык персонал, медицина кызматкерлери*).

МЕДПОМОЩЬ *жс.* (*медицинская помощь*) медициналык жардам.

МЕДПУНКТ *м.* (*медицинский пункт*) медпункт, медициналык пункт.

МЕДРЕСЁ *ср. нескл.* медресе (*мусулмандардын жогорку диний мектеби*).

МЕДСЕСТРА *жс.* (*медицинская сестра*) медсестра, медициналык сестра.

МЕДУЗА *жс. зоол.* медуза (*килкилдеген тунук денелүү деңиз жаныбары*).

МЕДЬ *жс. 1.* жез; *мис; 2. разг.* (*медные деньги*) чака, жез тыйын.

МЕДЯК *м. разг.* жез тыйын.

МЕДЯНИЦА *жс. зоол.* кескелдириктин бир түрү.

МЕДЯНКА *жс. 1.* зоол. жыландын бир түрү; **2. хим.** медянка (*уксус-жездүү уу туз*); **3. тех.** медянка (*жашыл боёктун бир түрү*).

МЕЖ *предлог см. между.*

МЕЖ- *татаал сөздөрдүн «аралык», «ортосундагы» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. межрайонный райондор ортосундагы, район ортолук.*

МЕЖА *жс. чек (айрым жер участкаларынын чегі).*

МЕЖБИБЛИОТЕЧНЫЙ, *ая, -ое* библиотекалар ортосундагы; **межбиблиотечный абонемент** библиотекалар ортосундагы абонемент.

МЕЖВИДОВЫЙ, *ая, -ое биол.* түркүмдөр ортосундагы; **межвидовое скрещивание** түркүмдөр ортосундагы аргындаштыруу.

МЕЖДОМѢТИЕ *ср. грам.* сырдык сөз.

МЕЖДОУСОБІЕ *ср. ист.* ич ара тартыш (мамлекеттин өз ич арасында тартыш, айрым феодалдардын, княздардын өз ара согушу).

МЕЖДОУСОБИЦА *ж. см.* междоусобие.

МЕЖДОУСОБНЫЙ, ая, -ое **междоусобная война** *ист.* ич ара согуш.

МЕЖДУ *предлог с твор. п. 1. во мн. ч.* также с *род. п. (посреди)* арасында, аралыгында; **между двѣрью и окном** эшик менен терезенин аралыгында; **2. (в промежутке времени)** арасында; **между двенадцатью и часом** саат бир менен он экинин арасында; **3. (среди)** арасында, ичинде; **онѣ говорили между собой** алар өз ара сүйлөштү; **между детьми** балдар арасында; **между нами** экөөбүздүн арабызда, экөөбүздүн ортобузда; **между нами или между нами говоря** экөөбүздүн гана ичибизде болсун; **между делом** ара-чолодо; **между прочим** 1) *нареч.* ара-чолодо; 2) *вводн. сл.* айтмакчы; *между тем* бирок да, ошондой болсо да, ошондой боло туруп да; **между двух огней** погов. бир жак жар, бир жак суу (эки коркунучтун ортосу).

МЕЖДУ- *татаал сөздөрдүн «аралык», «ортосундагы» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү; мис. междугородный шаар аралык.*

МЕЖДУАТОМНЫЙ, ая, -ое атом аралыгындагы; **междуатомное взаимодействие** атом аралыгындагы өз ара аракет.

МЕЖДУВЕДОМСТВЕННЫЙ, ая, -ое мекемелер ортосундагы; **междуведомственная переписка** мекемелер ортосундагы жазышуулар.

МЕЖДУГОРÓДНЫЙ, ая, -ое шаарлар аралыгындагы (*ортосундагы*), шаар аралык; **междугорóдная телефонная станция** шаар аралык телефон станциясы.

МЕЖДУНАРÓДНЫЙ, ая, -ое эл аралык; **международная обстановка** эл аралык абал; **международная солидарность трудящихся** эмгекчилердин эл аралык тилектештиги; **международное право** *юр.* эл аралык укук; **Международный женский день** Эл аралык аялдар күнү.

МЕЖДУПЛЕМЕННÓЙ, ая, -ое уруулар ортосунда болуучу (*мис. мамиле*).

МЕЖДУПÚТЬЕ *ср. ж.-д.* эки жолдун ортосу.

МЕЖДУРÉЧЬЕ *ср.* дарыя аралык (*эки дарыя ортосундагы жер*).

МЕЖДУРÉБЕРНЫЙ, ая, -ое *см. межрёберный*.

МЕЖДУРЯДНЫЙ, ая, -ое **междурядье-ге т;** **междурядная обработка посевов** эгиндин катар аралыгын иштөө.

МЕЖДУРЯДЬЕ *ср. с.-х.* катар аралыгы.

МЕЖДУЦÁРСТВО *ср. ист.* бир падыша түшүп же өлгөндөн кийин ордуна экинчи падыша такка отурганга чейинки убакыт.

МЕЖЕВÁНИЕ *ср.* чек салуу (*жер участкторунун аралыгына чек салуу*).

МЕЖЕВÁТЬ *несов. что* чек салуу.

МЕЖЕВÓЙ, ая, -ое **межа-га т.**; чекти билдирүүчү, чекти көрсөтүүчү; **межевой знак** чек белгиси.

МЕЖЗАВОДСКÓЙ, ая, -ое *см. междзаводский*.

МЕЖЗÚБНЫЙ, ая, -ое **межзубный звук** *лингв.* тишчил тыбыш (*тилдин учу менен кашка тиштердин ортосуна жасалып айтылуучу*).

МЕЖКЛÉТОЧНЫЙ, ая, -ое *биол.* клетка аралык.

МЕЖКОЛХÓЗНЫЙ, ая, -ое колхоздордун ортосундагы; **межколхозная больница** колхоздордун ортосундагы оорукана.

МЕЖКОСТНЫЙ, ая, -ое *анат., мед.* сөөк арасындагы; **межкостная опухоль** сөөк арасындагы жумшак жериндеги шишик.

МЕЖНАЦИОНÁЛЬНЫЙ, ая, -ое улуттар ортосундагы, улуттардын ортосундагы.

МЕЖОБЛАСТНÓЙ, ая, -ое областтардын ортосундагы.

МЕЖПЛАНÉТНЫЙ, ая, -ое планеталар аралыгындагы, планеталар арасындагы; **межпланетное пространство** планеталар аралыгындагы мейкиндик.

МЕЖПОЛÓСЬЕ *ср. ала (айдоо арасындагы ала).*

МЕЖПОРÓДНЫЙ, ая, -ое породалар ортосундагы; **межпородное скрещивание** породалар ортосундагы аргындаштыруу.

МЕЖРАЙÓННЫЙ, ая, -ое район ортолук, райондор ортосундагы (*бир нече райондор үчүн жалпы; бир нече районго тийиштүү*); **межрайонная конференция** район ортолук конференция.

МЕЖРÉБЕРНЫЙ, ая, -ое *анат.* кабырганын арасындагы; **межрёберные мышцы** кабырганын арасындагы булчуңдар.

МЕЖСЕССИÓННЫЙ, ая, -ое сессиялар аралыгында, сессиялардын арасындагы убакытта болуучу; **межсессионное совещание** сессиялар аралыгындагы кеңешме.

МЕЖСОЮЗНЫЙ, ая, -ое союздардын ортосунда болуучу, союздардын ортосундагы (*мис. профсоюздардын жана башка союздардын ортосунда болуучу*).

МЕЖЦЕХОВÓЙ, ая, -ое цехтердин ортосундагы, цехтер ортосунда болуучу; **межцеховое соревнование** цехтердин ортосундагы мелдеш.

МЕЗДРА *ж. 1. (подкожный слой)* теринин чели; **2. (изнанка кожи)** теринин чылгый жагы.

МЕЗДРÍТЬ *несов. что* челдөө (*терини челинен тазалоо*).

МЕЗОЗÓЙСКИЙ, ая, -ое **мезозойская эра** *геол.* мезозой эрасы (*жер жүзүнө биринчи мертебе канаттуулар, сүт эмүүчүлөр жана сойлогуч эң чоң жаныбарлардын пайда болушун мүнөздөөчү, жердин өсүү тарыхынын орто (төртүнчү) эрасы*).

МЕЗОНИН *м.* мезонин (*үйдүн төбөсүнүн ортосуна курулган кичирээк үй*).

МЕКСИКА́НЕЦ *м.* мексиканец, мексикалык.

МЕКСИКА́НКА *женск. р. к мексиканец;* мексиканка.

МЕКСИКА́НСКИЙ, ая, -ое **Мексика-га т.**

МЕКСИКА́НЦЫ *мн.* мексиканецтер, мексикалык.

МЕЛ *м.* бор.

МЕЛАНХÓЛИК *м. 1. мед.* меланхолик (*меланхолия менен ооруган киши*); **2. разг. (склонный к грусти)** асан кайгы, кайгы баш, капачыл.

МЕЛАНХÓЛИЧЕСКИЙ, ая, -ое асан кайгы, кайгычыл, капачыл, түнт; **меланхолический характер** түнт мүнөз.

МЕЛАНХОЛÍЧНЫЙ, ая, -ое *см. меланхолический*.

МЕЛАНХÓЛИЯ *ж. 1. мед.* меланхолия (*ич бышуу, капалануу, кайгылануу оорусу*); **2. разг. (уныние)** асан кайгылык, кайгы баштык.

МЕЛЁТЬ *несов.* соолуу, тайыз тартуу; **это озеро с каждым годом мелёет** бул көл жылдан жылга соолуп баратат.

МЕЛИНИТ *м. хим.* мелинит (эң күчтүү жарылма заттын бири).

МЕЛИОРАТИВНЫЙ, ая, -ое *мелиорация-га т.*; мелиоративдик; **мелиоративные работы** мелиорация жумуштары, мелиоративдик жумуштар.

МЕЛИОРАТОР *м.* мелиоратор (*мелиорация жанынан специалист*).

МЕЛИОРАЦИОННЫЙ, ая, -ое *см. мелиоративный*.

МЕЛИОРАЦИЯ *жс.* мелиорация (*айыл чарбачылыгы үчүн жер участкаларын негизинен жакшыртып, саздарды кургатуу, көчмө кумдарды токтотуу ж.б. иштерди жүргүзүү*).

МЕЛИОРИРОВАННЫЙ, ая, -ое мелиорацияланган; **мелиорированные почвы** мелиорацияланган жер (*топурак*).

МЕЛИССА *жс. бот.* Melissa (көп жылдык чөптүн бир түрү).

МЕЛИТЬ *несов.* что бордоо, бор сүртүү.

МЕЛКИЙ, ая, -ое **1.** (*некрупный*) майда; **мелкий скот** майда мал (*кой, эчки ж.б.*); **мелкие расходы** майда расхөддор; **мелкие деньги** майда акча; **мелкий дождь** майда жамгыр, майда жаан; **2.** (*неглубокий*) тайыз, жайпак; **мелкая река** тайыз өзөн; **мелкая тарелка** жайпак талинке; **3.** (*по общественному и экономическому положению*) майда; **мелкая буржуазия** майда буржуазия; **мелкая собственность** майда менчик; **мелкие крестьянские хозяйства** майда дыйкан чарбасы; **4. перен.** (*ничтожный, низменный*) быксык, арампоош, анча чоң эмес, майда-бачек, майда-чүйдөчүл; **мелкий человек** арампоош киши, майда-чүйдөчүл киши; **мелкие интересы** быксык мүдөөлөр; **мелкие работы** анча чоң эмес түйшүктөр, майда-бачек тиричилик; **мелкое судно** сууга терең чөкпөй турган кеме; **мелкая сошка** *разг.* майда-чүйдө киши, кичине киши.

МЕЛКО **1.** *нареч. (некрупно)* майда; мелко колотъ сахар кантты майда чагуу; **2. в знач. сказ. (неглубоко)** тайыз; **в этом месте реки очень мелко** дарыянын бул жери абдан тайыз; **мелко пахать** тайыз айдоо (*жерди*); **он мелко плавает** *разг.* анын арымы жок, алы чак.

МЕЛКО- татаал сөздөрдүн «майда», «тайыз» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү.

МЕЛКОБУРЖУАЗНЫЙ, ая, -ое **мелкая буржуазия-га т.**; майда буржуазиялык.

МЕЛКОВОДНЫЙ, ая, -ое тайыз; **мелководная река** тайыз өзөн.

МЕЛКОВОДЬЕ *ср.* тайыздык, тайыз тарткан абал.

МЕЛКОДОННЫЙ, ая, -ое **мелкодонная лодка** жапыз кайык.

МЕЛКОЗЕРНИСТЫЙ, ая, -ое майда дандуу, майда уруктуу, майда бүртүктүү; **мелкозернистая горная порода** майда бүртүктүү тоо теги; **мелкозернистая пшеница** майда дандуу буудай.

МЕЛКОЗУБЧАТЫЙ, ая, -ое майда тиштүү; **мелкозубчатое колесо** майда тиштүү дөңгөлөк.

МЕЛКОЗУБЫЙ, ая, -ое майда тиштүү; **мелкозубая пила** майда тиштүү араа.

МЕЛКОКАЛИБЕРНЫЙ, ая, -ое майда калибрдүү; **мелкокалиберная винтовка** майда калибрдүү мылтык (*чып этме*).

МЕЛКОКРЕСТЬЯНСКИЙ, ая, -ое **мелкокрестьянское хозяйство** майда дыйкан чарбасы.

МЕЛКОЛЁСЬЕ *ср.* майда жыгачтуу токой.

МЕЛКОЛИСТВЕННЫЙ, ая, -ое майда жалбырактуу; **мелколиственные деревья** майда жалбырактуу жыгачтар.

МЕЛКОПЕСЧАНЫЙ, ая, -ое майда кумдуу; **мелкопесчаный грунт** майда кумдуу жер.

МЕЛКОПОМЁСТНЫЙ, ая, -ое *ист.* жери анча көп болбогон; **мелкопоместный дворянин** жери анча көп болбогон дворянин.

МЕЛКОСЕРИЙНОСТЬ *жс.* майда сериялуулук.

МЕЛКОСЕРИЙНЫЙ, ая, -ое майда сериялуу; **мелкосерийное производство** майда сериялуу өндүрүш.

МЕЛКОСОБСТВЕННИЧЕСКИЙ, ая, -ое **мелкая собственность-ко т.**; **мелкособственнические интересы** майда менчиктүүлүк мүдөөлөр.

МЕЛКОСОРТНЫЙ, ая, -ое майда сорттуу.

МЕЛКОТА *жс. собир. разг.* өбүрөп-чөбүрөгөн, кызыл чиедей (о детях); майда-чүйдө (*о предметах*).

МЕЛКОТОВАРНЫЙ, ая, -ое **эк.** майда товардуу, майда товардык; **мелкотоварное хозяйство** майда товардуу чарба.

МЕЛКОШЁРСТНЫЙ, ая, -ое такыр жүндүү, кыска жүндүү; **мелкошёрстный скот** кыска жүндүү мал.

МЕЛКОШЁРСТЫЙ, ая, -ое *см. мелкошёрстный*.

МЕЛОВОЙ, ая, -ое **мел-ге т.**; бордуу; **меловые горы** бордуу тоолор; **меловой период геол.** бор доору (*мезозой эрасынын үчүнчү геологиялык доору*).

МЕЛОДЕКЛАМАТОР *м.* мелодекламатор (*мелодекламация айткан адам*).

МЕЛОДЕКЛАМАЦИЯ *жс.* мелодекламация (*ыр же кара сөз менен жазылган чыгарманы музыкага кошуп окуу*).

МЕЛОДИКА *жс. муз., лит.* **1.** мелодика (*бир нерсенин мелодиялуу курулушу; бардык мелодия, обон, күү*); **мелодика киргизских песен** кыргыз ырларынын мелодикасы (*обону, күүсү*); **2.** мелодика (*мелодия жөнүндөгү илим*).

МЕЛОДИЧЕСКИЙ, ая, -ое *см. мелодичный*.

МЕЛОДИЧНОСТЬ *жс.* мелодиялуулук (*үн жөнүндө: обондуу, уккулуктуу, кооз*).

МЕЛОДИЧНЫЙ, ая, -ое мелодиялуу; **мелодичный голос** мелодиялуу үн.

МЕЛОДИЯ *жс.* мелодия (**1. муз.** обон, күү, кошолонгон үн; **2. лит.** үндүн интонациялык көтөрүлүшү же басаңдашы).

МЕЛОДРАМА *жс. театр.* мелодрама (**1. уст.** музыка менен обон катыштырылган пьеса; **2. тышкы көрүнүшү коркунучтуу жана жашытуучу элементтери басымыраак келген пьеса**).

МЕЛОДРАМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **мелодрама-га т.**

МЕЛОДРАМАТИЧНЫЙ, ая, -ое *см. мелодраматический*.

МЕЛОК *м.* бор (*жазууга арналып жасалган бир тоголок бор*).

МЕЛОМАН *м.* меломан (*музыканы жан-дили менен сүйүүчү, музыкага жан-дили менен берилүүчү*).

МЕЛОМАНИЯ *жс.* меломания (*музыканы жан-дили менен сүйүү, музыкага, жан-дили менен берилүү*).

МЕЛОМАНКА *женск. р. к меломан.*

МЕЛОЧНОЙ I, ая, -ое майда-чүйдө; **мелочной товар** майда-чүйдө товар; **мелочная торговля** бакал соода (майда-чүйдө товар менен болгон соода).

МЕЛОЧНОЙ II, ая, -ое см. **мелочный**.

МЕЛОЧНОСТЬ жс. майдачылдык (**1.** майда-чүйдө фактыларга негизделгендик; **2.** майда-чүйдө нерсеге чоң баа берүүчүлүк).

МЕЛОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** (основанный на мелочах) майдачыл (майда-чүйдө фактыларга негизделген); **2.** (о человеке) майдачыл (майда-чүйдө, болбогон нерсеге чоң баа берүүчү); **мелочный человек** майдачыл киши.

МЕЛОЧЬ жс. **1.** собир. (мелкие вещи) майда-чүйдө нерселер; **2.** собир. (мелкие деньги) майда тыйын; **3.** перен. (пустяк) болор-болбос нерсе, арзыбаган нерсе; **всякая мелочь раздражала его** анын болор-болбос нерсеге ачуусу келүүчү; **размечиваться на мелочи (по мелочам)** башкы, негизги нерсени унутуп, болор-болбос нерсе менен алек болуу.

МЕЛЬ жс. сай, тайыз жер (суунун тайыз тарткан жери); **пароход сел на мель** пароход тайыз жерге чыгып, токтоп калды; **сидеть на мели или сидеть как рак на мели** эң эле оор абалда калып, айласы кетүү.

МЕЛЬКАНИЕ ср. бүлбүлдөө, үлбүлдөө, жылтылдоо; **мелькание огней** вдаль оттун алыстан бүлбүлдөшү (жылтылдашы).

МЕЛЬКАТЬ несов. **1.** бүлбүлдөө, үлбүлдөө, жылтылдоо; **впередь мелькали огни** алды жакта от жылтылдады; **2.** перен. (напр. в сознании) элес-булас эске түшүү.

МЕЛЬКНУТЬ однокр. **1.** жылт этүү, бүлбүл этүү, жылт эте түшүү, бүлбүл эте түшүү; **впередь мелькнул огонёк** алды жактан от жылт эте түштү; **2.** перен. (напр. в сознании) шап этип эске түшүү, эске шап этип түшө калуу; **у него мелькнула мысль** анын эсине шап этип бир ой түшө калды.

МЕЛЬКОМ нареч. **1.** (на короткое время) бир аз убакыт; чала-була; **видеть мельком** чала-була көрүп калуу; **2.** (бегло) чала-була; **я об этом слышал мельком** мен ал жөнүндө чала-була гана уктым.

МЕЛЬНИК м. тегирменчи.

МЕЛЬНИЦА жс. **1.** тегирмен; **ветряная мельница** жел тегирмен; **2.** данды майдалоочу машина; **кофейная мельница** кофени майдалоочу машина; **воевать с ветряными мельницами** жел тегирмен менен салгылашуу (өзүнүн оюнан чыгарган, чындыгында жок болгон коркунучтарга, кыйынчылыктарга каршы салгылашуу).

МЕЛЬНИЧИХА жс. **1.** женск. р. к **мельник**; **2.** (жена мельника) тегирменчинин аялы.

МЕЛЬНИЧНЫЙ, ая, -ое мельница-га т.; **мельничный жёрнов** тегирмен ташы.

МЕЛЬХИОР м. мельхиор (жез менен никель эритиндиси).

МЕЛЬХИОРОВЫЙ, ая, -ое мельхиор-го т.; **мельхиоровый нож** мельхиордон жасалган бычак, мельхиор бычак.

МЕЛЬЧАЙШИЙ, ая, -ее превосх. ст. от прил. **мелкий** эң эле майда, абдан эле майда, өтө эле майда; **мельчайшая частица** эң эле майда бөлүкчө; **до мельчайших подробностей** ийне-жибине чейин.

МЕЛЬЧАТЬ несов. **1.** (становиться мельче) майда боло баштоо, майда болуп калуу; **при плохом уходе скот вырождается и мельчает** жаман баккан кезде малдын

тукуму начарлайт жана өзү майда болуп кетет; **2.** перен. (терять значительность) олуттуулугун жоготуу, анча чоң эмес болуу.

МЕЛЬЧЕ сравн. ст. от прил. **мелкий** и нареч. **мелко** **1.** (некрупный, мелко) майдараак, майда; **здесь песок мельче** мында кум майдараак; **2.** (неглубокий, неглубоко) тайызыраак, тайыз.

МЕЛЬЧИТЬ несов. что майдалоо, күкүмдөө, талкалоо.

МЕЛЮ I, **мелешь** и т.д. наст. вр. от **молоть**.

МЕЛЮ II, **мелишь** и т.д. наст. вр. от **мелить**.

МЕЛЮЗГА жс. собир. разг. кибир, кибиреген (кибир жаныбарлар; майда балдар).

МЕМБРАНА жс. физ., тех. мембрана (керектүү тыбыш толкундарын кармоого же чыгарууга ылайыкталган серпимдүү жука жаргак же пластинка).

МЕМОРАНДУМ м. дип. меморандум (бир маселе жөнүндө өкмөттүн көз карашы жазылган дипломатиялык записка; мында мөөр басылбайт жана кол коюлбайт).

МЕМОРИАЛ м. бухг. мемориал (күндөлүк соода операциясы жазылып туруучу бухгалтериялык книга).

МЕМОРИАЛЬНЫЙ, ая, -ое мемориальная доска эстелик тактасы (бир адамдын же окуянын эстелигине арналган такта).

МЕМУАРИСТ м. лит. мемуарчы (мемуарлардын автору).

МЕМУАРНЫЙ, ая, -ое мемуары-га т.; мемуардык; **мемуарная литература** мемуардык адабият.

МЕМУАРЫ только мн. мемуарлар (өткөн окуялар тууралу эске түшүрүү формасындагы адабий чыгарма; мындай чыгарма ошол окуялар болгон кезде жашаган, ошол окуяларга катышкан адам тарабынан жазылат).

МЕНА жс. айрыбаш, алмашуу.

МЕНДЕЛИЗМ м. биол. менделизм (биологияда – реакциялык агым).

МЕНЕЕ сравн. ст. от нареч. **мало** азыраак; кем; **не менее года** бир жылдан кем эмес; **не менее важно** -га караганда мааниси аз эмес, мааниси кичине эмес; **тем не менее** ошондой болсо да; **более или менее** азыр-көптүр; **не более, не менее как...** так эле өзү; куду өзү; **менее всего** такыр эле башка, эң эле аз.

МЕНЗУЛА жс. геод. мензула (жерди топографиялык съёмка кылууга жумшалуучу геодезиялык аспап).

МЕНЗУРКА жс. мензурка (аптекада же лабораторияда суюктук өлчөнүлүүчү, бөлүмдүү идиш).

МЕНИНГИТ м. мед. менингит (мээ кабыгынын оорушу).

МЕНИСК м. физ. мениск (сүйрү, тар идиштеги суюктуктардын томпойгон же кабырыңкы бети).

МЕНОВОЙ, ая, -ое эк. айрыбаш кылма, алмашма; **меновая торговля** алмашма соода.

МЕНСТРУАЛЬНЫЙ, ая, -ое менструация-га т.; **менструальный период** айыз (этек кир) мезгили.

МЕНСТРУАЦИЯ жс. айыз (этек кир).

МЕНСТРУИРОВАТЬ несов. айыз келүү (этек кир келүү).

МЕНТОЛ м. хим., фарм. ментол (дары катарында колдонулуучу, жалбыз жыттуу зат).

МЕНТОР м. уст. тарбиячы.

МЕНТОРСКИЙ, ая, -ое ментор-го т.; **менторский тон** ирон. мен-менсинип сүйлөө (жүрүү).

МЕНУЭТ *м. муз.* менуэт (1. эзелки танец; 2. ушул танецтин ритмине салып жазылган музыкалык чыгарма).

МЭНЬШЕ *сравн. ст.* 1. *от прил. малый и маленький* кичирээк, кичинерээк; 2. *от нареч. мало* азыраак.

МЕНЬШЕВИЗМ *м. полит.* меньшевизм (россиялык социал-демократиядагы барып турган оппортунисттик агым, марксизмге-ленинизмге каршы агым).

МЕНЬШЕВИК *м. полит.* меньшевик (меньшевизмди жактоочу).

МЕНЬШЕВИСТСКИЙ, ая, -ое меньшевизм-ге, меньшевик-ке *т.*; меньшевиктик.

МЭНЬШИЙ, ая, -ее 1. *сравн. ст. от прил. малый и маленький* кичирээк, кичинерээк; 2. (младший) кенже, эң кичүү; **мэньший сын** кенже эркек бала; **по мэньшей мэре** эң аз дегенде; кеминде.

МЭНЬШИНСТВО *ср.* азчылык; **национальные меньшинства** аз улуттар, аз сандуу элдер (өлкөнүн негизги элине караганда саны аз улуттар, элдер).

МЭНЬШОЙ, ая, -ое *разг.* кенже, эң кичүү.

МЕНЮ *ср.* нескл. меню (столоваяда, ресторанда тамактын тизмеси).

МЕНЯ *мест. личн. род. и вин. п. от я; он меня знает* ал мени билет; **у меня есть деньги** менин акчам бар, менде акча бар; **меня не было дома** мен үйдө жок элем.

МЕНЯЛА *м. уст.* сарап (кесиби акча майдалап берип туруу болгон киши).

МЕНЯТЬ *несов.* 1. *кого-что (обменивать)* айры-баштоо (мис. квартираны); 2. *кого-что (заменять)* алмаштыруу, алыштыруу (мис. кийимди); 3. *что (изменять)* өзгөртүү, алмаштыруу (мис. ой-пикирди); 4. *что (разменивать)* майдалоо (акчаны); **менять кукүшку на ястреба** *погов.* баалуу нерсени баасыз нерсеге айрыбаштоо, туйгунду күйкөгө алмашуу.

МЕНЯТЬСЯ *несов.* 1. *чем с кем-чем* айрыбашташуу; **меняться квартирами с кем-л.** бирөө менен квартира айрыбашташуу; 2. (изменяться) өзгөрүү, алмашуу; **погода меняется** аба ырайы өзгөрүп жатат; 3. *страд. к* менять; **меняться в лице** өңү-башы өзгөрүп кетүү (катуу толкундануунун таасири менен).

МЕРА *ж.* 1. (единица измерения) өлчөм, чен, ченем; мера веса оордук өлчөөсү; **мера длины** узундук өлчөөсү; 2. (предел) чек; **знать меру** чектен чыкпоо; 3. (степень) көлөм, чек; **мера вины** күнөөнүн көлөмү; **высшая мера** наказания жазанын жогорку чеги; 4. (мероприятие) чара; **нужно принять меры** чарасын көрүү керек; 5. *уст.* мера (буудай сыяктуу чубурунду, төгүлмө заттарды өлчөй турган идиш); **по мере жараша**, карата; **по мере того, как...** ...сайын; **по мере того, как я учился...** мен окуган сайын...; **в полной мере** толук бойдон, толугу менен; **в значительной мере** бир канчалык; **по крайней мере** эч болбогондо, эң кур дегенде; **ни в какой мере** түк да, дегеле, эч бир; **без меры** ченебей, ченемсиз, чексиз; **в меру** чени менен, керегинче, жетишердик түрдө (өлчөмдө *ж.б.*); **сверх меры или через меру или не в меру** дегеле, ыгы жок эле; **всеми мерами** бардык чаралар менен; **меры выискания** жазалоо чаралары (выговор берүү, уяткаруу *ж.б.*).

МЕРГЕЛЬ *м. геол.* мергель (чопо менен акиташтан түзүлгөн тунма, уюма тоо теги).

МЕРЕЖКА *ж.* мережка (кездемеге тигилген, сайылган тор сайма).

МЕРЕТЬ *несов.* мрут как мухи чымындай көп өлүшөт, чымындай кырылып жатышат.

МЕРЕЩИТЬСЯ *несов.* кому, *разг.* көзгө кайдагы нерсе көрүнүү, көз алдыга келүү, элестөө.

МЕРЗАВЕЦ *м. разг.* каргыш тийгир, митаам.

МЕРЗАВКА *женск. р. к мерзавец.*

МЕРЗКИЙ, ая, -ое жийиркенте турган, жийиркеничтүү, өтө жаман.

МЕРЗЛОТА *ж.* тоң; **вечная мерзлота** түбөлүк турган тоң.

МЕРЗОСТНЫЙ, ая, -ое *см.* мерзкий.

МЕРЗОСТЬ *ж.* жийиркенич, өтө жаман; **мерзость запустения** толук ойрон, толук баш аламан.

МЕРИДИАН *м. геогр.* меридиан (жер шарынын полюстары аркылуу ой менен жүргүзүлгөн сызык).

МЕРИЛО *ср.* өлчөөч.

МЕРИН *м. ат (бычылган айгыр); врёт как сивый мерин* *погов. разг.* калпты оозу-мурду кыйшайбай айтат.

МЕРИНОС *м.* меринос (уяң жүндүү койдун түкуму).

МЕРИНОСОВЫЙ, ая, -ое *меринос-ко т.*; **мериносовая шерсть** меринос жүнү.

МЕРИТЬ *несов.* 1. *кого-что (измерять)* өлчөө, ченөө; 2. *что (примерять)* чактоо, ченөө; **мерить на свой аршин** *разг.* өзүнө ченеп, бирөөгө тон бычуу.

МЕРИТЬСЯ *несов.* 1. *чем, с кем-чем* теңешүү, сынашуу; **они мерились ростом** алар бой теңештиришти; **они мерились силами друг с другом** алар бир-биринин күчүн сынашты; 2. *страд. к* мерить.

МЕРКА *ж.* өлчөм, өлчөө, ченем; **снять мерку** ченемин алуу, өлчөөсүн алуу (мис. кийим тиккенде).

МЕРКАНТИЛИЗМ *м.* 1. *эк. ист.* меркантилизм (16-18 кылымдардагы соода буржуазиясынын экономикалык окуусу жана экономикалык саясаты; бул саясат – мамлекеттин байлыгынын негизи товарларды өндүрүүдө эмес, аларды айландырууну өрчүтүүдө жана өлкөнүн ичинде акча капиталын жыйноодо деп натуура түшүнгөн); 2. *перен.* керт баштын гана камын ойлоочулук.

МЕРКАНТИЛИСТ *м. эк. ист.* меркантилист (меркантилизмдин жолун жолдоочу).

МЕРКАНТИЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. меркантилизм 1-ге *т.*; меркантилдик; **меркантильная система** меркантилдик система; 2. *перен.* керт башынын гана камын ойлоочу.

МЕРКНУТЬ *несов.* 1. (тускнеть) күүгүм тартуу, өчүңкү тартуу; **звезды меркнут** жылдыздар өчүңкү тартып турат; 2. *перен.* (слабеть) басаңдоо, төмөндөө (мис. даңк).

МЕРЛУШКА *ж.* көрпө, саңсаң.

МЕРЛУШКОВЫЙ, ая, -ое мерлушка-га *т.*; **мерлушковый воротник** көрпө жака.

МЕРНО *нареч.* ырааты менен, ыргагы менен.

МЕРНЫЙ, ая, -ое өлчөмдүү, ритмдүү; **мерная речь** шашпай бир калыпта сүйлөө; **мерным шагом** бир калыпта болгон жай кадам менен.

МЕРОПРИЯТИЕ *ср.* чара.

МЕРСЕРИЗАЦИЯ *ж. текст.* мерсеризация, мерсеризациялоо (кездемени жылытыратуу үчүн ичөлөч менен иштетүү).

МЕРСЕРИЗИРОВАТЬ *сов. и несов.* что, текст. мерсеризациялоо.

МЕРТВЕННО *нареч.* мертво-блédный өлүк сыяктуу купкуу, эң эле купкуу.

МЕРТВЕННОСТЬ ж. өлүк сынындагылык, өлүк түрүндөгүлүк.

МЕРТВЕННЫЙ, ая, -ое өлүк сынындагы, өлүк түрүндөгү; **мертвенная бледность** эң эле купкуулук (өлүк түстүү).

МЕРТВЕТЬ несов. 1. (утрачивать чувствительность, неметь) сенейүү, сенек болуу, жансыз болуу; **пальцы мертвают от холода** сууктан бармактар жансыз болуп калды; 2. (приходить в оцепенение) элейип калуу, эси ооп калуу; **мертветь от страха** корккондон эси ооп калуу.

МЕРТВЕЦ м. өлүк (өлгөн киши).

МЕРТВЕЦКАЯ ж. өлүккана (оорукананын жанында өлүктөрдү коё турган үй).

МЕРТВЕЦКИ нареч. **мертвецки пьян** өлгүдөй мас, өлөөрчө мас.

МЕРТВЕЧИНА ж. 1. собир. (падь) тарп, өлөксө; 2. перен. көңүлсүз, кызыгы жок нерсе.

МЕРТВО в знач. сказ. тым-тырс; ың-жың, тырс эткен жан жок.

МЕРТВОРОЖДЁННЫЙ, ая, -ое 1. өлүү төрөлгөн, өлүү түшкөн; 2. перен. (нежизненный) турмушка байланышпаган, иш жүзүнө ашырууга жараксыз; **мертворождённый проект** практика жүзүндө эч нерсеге жарабаган проект.

МЕРЦАНИЕ ср. 1. үлбүлдөө, бүлбүлдөө, жылтылдоо; 2. биол. жымыңдоо.

МЕРЦАТЬ несов. 1. (поблёскивать) үлбүлдөө, бүлбүлдөө, жылтылдоо; **вдали мерцал огонёк** кичине от алыстан бүлбүлдөдү; 2. биол. жымыңдоо.

МЕСИВО ср. 1. (корм для скота) алап; 2. (болтушка) атала (начар жасалган тамак).

МЕСИЛКА ж. жуургуч (жууруучу күрөкчө).

МЕСИЛЬНЫЙ, ая, ое **месильный цех** хлебозаводан заводунун камыр жууруучу цехи; **месильный чан** камыр жууруучу чан (нан заводунда камыр жууруу же аралаштыруу үчүн колдонулуучу эң чоң идиш).

МЕСИТЬ несов. что 1. жууруу; **месить тесто** камыр жууруу; 2. ийлөө, жасоо; **месить глину** ылай ийлөө, ылай жасоо; **месить грязь** баткактуу жол менен жүрүү, балчык кечүү.

МЕСТА мн. см. место 5.

МЕСТАМИ нареч. кээ жери, кайсы бир жери, кээ бир жерлерде, кайсы бир жерлерде.

МЕСТЁЧКО I ср. уменьш.-ласк. от место 1, 2 орун, жер, жай; **уютное местёчко** или **тёплое местёчко** жанга жайлуу орун (кызмат).

МЕСТЁЧКО II ср. селение (Украина менен Белоруссияда).

МЕСТЬ несов. 1. (подметать) шыпыруу, шыпырып салуу; 2. (развевать) айдоо, учуруу, сүрүү; **ветер метёт опавшие листья** түшкөн жалбырактарды шамал учурат (айдайт); 3. (о метели) бурганактоо; **в поле сегодня метёт** бүгүн талаада бурганак жүрүп жатат.

МЕСТКОМ м. (местный комитет) местком (жергиликтүү комитет).

МЕСТКОМОВСКИЙ, ая, -ое **местком-го т.**; **месткомовское заседание** местком заседаниеси.

МЕСТНИЧАТЬ несов. ист. атаандашуу (бир жерге, орунга ээ болууга артыкчылыгы бар экени жөнүндө талашуу; байыркы орус боярлары тууралуу).

МЕСТНИЧЕСТВО ср. ист. местничество (15–17 кылымдагы орус боярларынын тегинин атактуулугуна карата, мамлекеттик кызматтан орун алуу тартиби).

МЕСТНОСТЬ ж. жай, жер; **лесистая местность** токойлуу жер.

МЕСТНЫЙ, ая, -ое жергиликтүү, жердик; **местное время** жергиликтүү убакыт; **местная порода скота** малдын жергиликтүү тукуму; **местные жители** жердик адамдар; **местный падеж** грам. жатыш жөндөмө; **местный наркоз** ооруган жерге наркоз жасоо (мис. операция үчүн).

МЕСТО ср. 1. орун; **рабочее место** жумуш орду; **занять своё место** өз ордуна отуруу; **с места на место** орундан орунга; **поставить на место** 1) ордуна коюу; 2) перен. тизгинин тартып коюу; 2. (местность) жай, жер; **живописные места** көркөм, сулуу жерлер (жайлар); **населённое место** эл орношкон жай; **глухое место** түнт жер (маданий борбордон алыс турган жер); 3. (должность, служба) кызмат, жумуш; 4. (отрывок в книге, пьесе и т.п.) үзүндү (китептин, пьесанын ж.б. үзүндүсү); 5. **места** мн. (периферийные организации в противоположность центральному) жер-жерлер; **власть на местах** жер-жерлердеги бийлик; **делегаты с мест** жер-жерлерден келген делегаттар; 6. нерсе, буюм, бөлүк жүк; **он сдал в багаж три места** ал багажга үч бөлүк жүк берди; **на месте кого-л.** бирөөнүн ордунда болуу; **не должно быть места чему-л.** -га жол берилбөөгө тийиш; **не место** ылайык эмес, орунсуз, жөнү жок; **с места в карьер** разг. а дегенде эле, салган жерден эле; **иметь место** (быть, случаться) болуу; **это действительно имело место** чындыгында да мындайлар болгон; **поймать на месте преступления** кылмыш кылган жеринде кармоо; **больное место** или **узкое место** начар жери; **у меня душа не на месте** менин жаным тынч эмес; **общее место** баарыга белгилүү чындык; **место заключения** камак орду; **места не находить себе** тынчсызданып, жаны жай таппоо; **а дело ни с места** иш, ордунан такыр жылбайт; **ни с места!** козголбо!, ордунда тур!

МЕСТОЖИТЕЛЬСТВО ср. турак жай, турак мекен.

МЕСТОИМЕНИЕ ср. грам. ат атооч.

МЕСТОИМЕННЫЙ, ая, -ое **местоименные** т.

МЕСТОНАХОЖДЕНИЕ ср. турак, мекен, жай, турган орду, турган жери.

МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ ср. жай, орун алган жери; **красивое местоположение города** шаар сонун, сулуу жерден орун алган.

МЕСТОПРЕБЫВАНИЕ ср. жүргөн жери, жүргөн жайы, турган жери, турак жайы.

МЕСТОРОЖДЕНИЕ ср. 1. (место, где родился) туулган жери, туулган жайы; 2. геол. (полезных ископаемых) кендүү жер, кен чыккан жер, пайдалуу кендердин чыккан жери (жайы).

МЕСТЬ ж. өч, өчтүк, кун, кек.

МЕСЯЦ м. 1. ай (жылдын айы); **в декабре месяце** декабрь айында; 2. (луна) ай (асмандагы ай); **молодой месяц** жаңы туулган ай.

МЕСЯЧНИК м. айлык (кандайдыр коомдук кампанияны өткөрүү үчүн белгиленген бир айлык убакыт); **месячник дружбы** достуктун айлыгы.

МЕСЯЧНЫЙ, ая, -ое айлык, бир ай ичинде; **в месячный срок** бир айлык мөөнөттө; **месячный отпуск** бир

айлык отпуск; **месячный оклад** бир айлык оклад (бир айлык кызмат акы).

МЕТАЛЛ *м.* металл; **цветные металлы** түстүү металлдар (мис. коргошун, никель); **чёрные металлы** кара металлдар (чоюн, темир, болот); **благородные металлы** асыл металлдар (алтын, күмүш, платина); **лёгкие металлы** жеңил металлдар (алюминий, магний, натрий ж.б.); **тяжёлые металлы** оор металлдар (темир, жез, күмүш, алтын, платина ж.б.).

МЕТАЛЛИЗАЦИЯ *ж.* металлдаштыруу (1. бир нерсени чирibes үчүн көк таши менен сугаруу; 2. бир нерсеге металл жылтырагын берүү).

МЕТАЛЛИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что* металлдаштыруу.

МЕТАЛЛИСТ *м.* металлист, металлчы (металл өнөр жайында иштөөчү жумушчу).

МЕТАЛЛИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. металл-га т.; **металлическая корóbка** металл куту; **металлический блеск** металл жалтырагы; 2. перен. (о звуках) шаңгыраган (үн).

МЕТАЛЛОВИДНЫЙ, ая, -ое металлга окшош, металл сыяктуу (сырткы көрүнүшүнө караганда).

МЕТАЛЛОГРАФИЯ *ж.* металлография (1. металлдардын ички түзүлүшү жөнүндөгү илим; 2. полигр. кол менен же кислота менен бети оюлуп, сүрөт ж.б. нерселер салынган металл пластинкаларды кагазга басуу).

МЕТАЛЛОИД *м.* хим. металлоид (металлдарга жактаган химиялык зат, мис. күкүрт).

МЕТАЛЛОЛОМ *м.* (металлический лом) таштанды темир-терсек.

МЕТАЛЛОНОСНЫЙ, ая, -ое *тех.* металлдуу (составында металлы бар); **металлоносная горная порода** металлдуу тоо теги.

МЕТАЛЛООБРАБАТЫВАЮЩИЙ, ая, -ее металл иштөөчү, металл иштетүүчү; **металлообрабатывающая промышленность** металл иштетүүчү өнөр жай.

МЕТАЛЛООБРАБОТКА *ж.* металл иштөө, металл иштетүү.

МЕТАЛЛОПЛАВИЛЬНЫЙ, ая, -ое *тех.* металл эритүүчү; **металлоплавильный завод** металл эритүүчү завод.

МЕТАЛЛОПРОКАТНЫЙ, ая, -ое *тех.* металлопрокатный завод металлды прокатка кылуучу завод.

МЕТАЛЛОПРОМЫШЛЕННОСТЬ *ж.* металл өнөр жайы (металл өндүрүүчү жана металлдан буюм жасоочу өнөр жай).

МЕТАЛЛОПРОМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое **металлопромышленный район** металл өнөр жай району, металл өнөр жайлуу район.

МЕТАЛЛОРЕЖУЩИЙ, ая, -ее **металлорежущий станок** металл кесүүчү станок.

МЕТАЛЛОХИМИЯ *ж.* металлохимия (металлдардын химиялык касиеттерин изилдөөчү илим).

МЕТАЛЛУРГ *м.* металлург (металлургия жагынан специалист).

МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **металлургия-га т.**; металлургиялык; **металлургический завод** металлургия заводу, металлургиялык завод.

МЕТАЛЛУРГИЯ *ж.* металлургия (металл өндүрүү жөнүндөгү илим жана да металл өндүрүүчү өнөр жай); **чёрная металлургия** кара металлургия.

МЕТАМОРФИЗМ *м.* геол. метаморфизм (химиялык жана физикалык себептердин таасири астында тоо

тектеринин структурасындагы жана составындагы өзгөрүш).

МЕТАМОРФОЗ *м. см.* метаморфоза.

МЕТАМОРФОЗА *ж.* 1. метаморфоза (жаңы түр жана функция алып, бир формадан башка формага өтүү, айлануу); 2. перен. разг. кубулуу, башка түргө түшүү.

МЕТАН *м.* хим. метан (жыты аз, түссүз газ, жөнөкөй углеводород).

МЕТАНИЕ I *ср.* ыргытуу; **метание копья** найзаны ыргытуу, найза ыргытуу.

МЕТАНИЕ II *ср.* урук таштоо; **метание икры** балыктын урук ташташы.

МЕТАСТАЗ *м.* мед. метастаз (оору очогунун жаңылап башка орунга которулушу).

МЕТАТЕЗА *ж.* лингв. метатеза (бир сөз ичинде тыбыштардын жаңылыш алмашып айтылышы, мис. «чачпак» ордуна «чачкап» же «казанкап» ордуна «казанбак» ж.б.).

МЕТАТЕЛЬ *м.* ыргытуучу (даск, ядро ж.б. ыргытуучу).

МЕТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ыргытма; **метательный снаряд** ыргытма снаряд.

МЕТАТЬ I *несов. что* (бросать) ыргытуу; **метать копье** найза ыргытуу; **метать грóмы и мóлнии** буркан-шаркан түшүү; **метать стог** үймөк үйүү; **метать жребий** жребий кармоо.

МЕТАТЬ II *несов. кого-что* урук таштоо (о рыбах); тууш (о животных); **рыба мечет икру** балык урук таштайт; **свинья мечет 10–12 поросят** чочко 10–12 торопой тууйт.

МЕТАТЬ III *несов. что* (намётывать, смётывать) төөнөп тигүү, көктөп тигүү; **метать пётли** тордоо (топчулукту).

МЕТАТЬСЯ *несов.* 1. жан талашуу, алдастоо, чабалактоо, урунуп-беринүү; **всю ночь больной метался в бреду** ооруу түнү бою жөөлүп, чабалактап чыкты; 2. перен. шашкалактоо, алдаңдоо, убаралануу, кайсалактоо, аркы-терки басуу; **он метался как угорелый** ал жин тийгендей кайсалактады.

МЕТАФИЗИК *м.* метафизик (метафизика көз карашын тутуучу философ).

МЕТАФИЗИКА *ж.* филос. метафизика (жаратылыштын жана коомдун кубулуштарын аларды бири-бирине байланышсыз, кыймылсыз жана дайыма тынчтык түрдө турат деп кароочу, кубулуштардын ички каршылыктарын тануучу метод; бул метод марксисттик диалектикалык методго карама-каршы).

МЕТАФИЗИЧЕСКИЙ, ая, -ое **метафизика-га т.**; метафизикалык.

МЕТАФОРА *ж.* лит. метафора (тил же адабиятта нерселердин же түшүнүктүн окшоштугуна карай, бир сөздүн ордуна экинчи бир сөз колдонуу, мис. «көк чапанын жамынып, жер кулпуруп түрдөндү»; мында «көк чапан» чөп маанисинде).

МЕТАФОРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **метафора-га т.**; метафоралуу; **метафорическое выражение** метафоралуу сүйлөм.

МЕТЕЛИЦА *ж.* обл., поэт. кардуу бороон, алай-дүлөй, бурганак.

МЕТЕЛЬ *ж.* кардуу бороон, алай-дүлөй, бурганак.

МЕТЕЛЬЧАТЫЙ, ая, -ое бот. шыпыргы сымал (гүлдөрү шыпыргыга окшош, гүлдөрү чачыга окшош өсүмдүк).

МЕТЕЛЬЩИК м. шыпыруучу (көчө шыпыруучу жумушчу).

МЕТЕМПСИХОЗ м. метемпсихоз (өлгөн кишинин жаны башка бир кишиге же жаныбарга же болбосо өсүмдүккө көчөт деген кээ бир диний окуу).

МЕТЕОР м. 1. астр. метеор; см. **метеорит**; **мелькнул как метеор** перен. күтпөгөн жерден пайда боло калып эле, кайта жок болуп кетти; 2. метеор (ар бир атмосфералык кубулуш: жамгыр, ар, чагылган, жаан, закым).

МЕТЕОРИТ м. астр. метеорит (асман телосунун жерге түшкөн сыныгы).

МЕТЕОРИЧЕСКИЙ, ая, -ое метеор 1-ге, метеорит-ке т.

МЕТЕОРОЛОГ м. метеоролог (метеорология жагынан специалист).

МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое метеорология-га т.; метеорологиялык; **метеорологическая станция** метеорологиялык станция.

МЕТЕОРОЛОГИЯ ж. метеорология (атмосфера кубулуштары, аба ырайы жөнүндөгү илим).

МЕТЕОСВОДКА ж. (метеорологическая сводка) метеосводка (метеорологиялык сводка).

МЕТЕЛКА ж. 1. шыпыргы; 2. бот. шыпыргы (гүлдөрү шыпыргыга окшош өсүмдүк, чачы гүлдүү өсүмдүк).

МЕТИЗАЦИЯ ж. биол. метизация, метистештирүү (аргындаштыруу; сапаттарын жакшыртуу максаты менен өсүмдүк же жаныбарлардын тукумдарын калыптыруу).

МЕТИЛ м. хим. метил (түрдүү химиялык кошундулардын составына кирүүчү углероддуу состав).

МЕТИЛОВЫЙ, ая, -ое метил-ге т.; **метиловый спирт** метил спирти.

МЕТИС м. метис (аргын, чалыш).

МЕТИТЬ I несов. кого-что (ставить знак, метку) белги уруу, белгилөө, белги салуу.

МЕТИТЬ II несов. 1. в кого, во что (целиться) мээлөө, шыкаалоо; 2. разг. (стремиться) умтулуу (кандайдыр бир орунду ээлөөгө, абалга жетүүгө умтулуу).

МЕТИТЬСЯ I несов. страд. к **метить I**.

МЕТИТЬСЯ II несов. в кого, во что (целиться) мээлөө, шыкаалоо.

МЕТКА ж. 1. (действие) белги уруу, белгилөө, белги салуу; 2. (знак) белги.

МЕТКИЙ, ая, -ое 1. көзгө атар, мыкты аткыч, мерген, мыкты атуучу, таамай аткыч, таамай атуучу; **меткий стрелок** мыкты атуучу адам; 2. түз, так тийген, туура, таамай; **меткая пуля** так тийген ок; 3. перен. так, туура, ыктуу, таамай; **меткий ответ** так жооп, чукугандай таап айткан жооп.

МЕТКО нареч. 1. таамай, түз; 2. перен. таамай, чукугандай таап (айтуу).

МЕТКОСТЬ ж. 1. мыкты аткычтык, мыкты атуучулук, таамай аткычтык, таамай атуучулук, түздүк, мергендик; **меткость глаза** көздүн түздүгү; 2. перен. туура, так белгилей алгычтык; таамайлык; **меткость ответа** жооптун таамайлыгы.

МЕТЛЯ ж. шыпыргы (чоң шыпыргы).

МЕТНУТЬ однокр. ыргытып жиберүү; см. **метать I**.

МЕТОД м. метод (теориялык текшерүү же тажрыйбалык иштин ыгы, жолу, жобосу).

МЕТОДИКА ж. методика (бир нерсеге үйрөнүү же бир жумушту аткаруудагы эреже, жол).

МЕТОДИСТ м. методист (сабак берүү методикасын билгич мугалим).

МЕТОДИЧЕСКИ нареч. методикалык (мыкты, логикалык-ырааттуу түзүлгөн план боюнча); **методически исполнять работу** жумушту методикалык иштөө.

МЕТОДИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. методика-га, методист-ке т.; методикалык, методисттик; **методический приём** методисттик ык; 2. (последовательный) методикалык, ырааттуу (мыкты иштелген план боюнча жүрүүчү); **методическое исследование явлений** кубулуштарды методикалык изилдөө.

МЕТОДИЧНО нареч. методикалык жол менен, ырааттуулук менен.

МЕТОДИЧНОСТЬ ж. ырааттуулук.

МЕТОДИЧНЫЙ, ая, -ое см. **методический 2**.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое методология-га т.; методологиялык; **методологический курс** методология курсу.

МЕТОДОЛОГИЯ ж. методология (жалпы илимий метод жөнүндөгү же айрым илимдердин методдору жөнүндөгү окуу).

МЕТОНИМИЯ ж. лит. метонимия (колдонулушу иргелеш болгон сөздөрдү биринин ордуна бирин алмаштырып айтуу, мис. «тамак» дегендин ордуна «казан», «акча» дегендин ордуна «чөнтөк» ж.б.).

МЕТР I м. (мера длины) метр (эл аралык узундук өлчөөсүнүн единицасы).

МЕТР II м. лит. (стихотворный размер) метр (ыр өлчөмү).

МЕТРАЖ м. метраж (бир нерсенин метр менен өлчөгөндөгү узундугу, мис. кинолентанын узундугу).

МЕТРИКА I ж. лит. метрика (ыр өлчөмү жөнүндөгү окуу; ыр өлчөмүнүн өзү).

МЕТРИКА II ж. (выпись о рождении) метрика (метрикалык күбөлүк).

МЕТРИЧЕСКИЙ I, ая, -ое (о мерах) метрдик; **метрическая система** мер өлчөөнүн метрдик системасы.

МЕТРИЧЕСКИЙ II, ая, -ое метрика 1-ге т.

МЕТРИЧЕСКИЙ III, ая, -ое метрика II-ге т.; метрикалык; **метрическая книга** метрикалык китеп (туулгандар, өлгөндөр, үйлөнгөндөр жазылуучу китепче); **метрическое свидетельство** метрикалык күбөлүк.

МЕТРО ср. нескл. метро; см. **метрополитен**.

МЕТРОЛОГ м. метролог (метрология жагынан окумуштуу).

МЕТРОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое метрология-га т.; метрологиялык.

МЕТРОЛОГИЯ ж. метрология (өлчөө-чендер жана тараздар жөнүндөгү илим).

МЕТРОНОМ м. физ., муз. метроном (физикада жана музыкада колдонулуучу механикалык прибор; бул – тыкылдагып саноо аркылуу убакыттын кыска аралыктарын белгилейт).

МЕТРОПОЛИТЕН м. метрополитен (шаарларда жер астында жүргүзүлгөн темир жол).

МЕТРОПОЛИЯ ж. полит. метрополия (башка элдерди басып алып, аларды эзүүчү, эксплуатациялоочу империалисттик мамлекет).

МЕТРОСТРОЕВЕЦ м. метро куруучу киши.

МЕТРОСТРОЕВСКИЙ, ая, -ое **метростроение**-ге т.

МЕТРОСТРОЕНИЕ ср. метро салуу, метро куруу.

МЕХ I м. (мн. **меха́**) мех (жаныбарлардын териси, мис. тулкү, кундуз ж.б.); **ходить в меха́х** разг. мехтен жасалган кийим кийип жүрүү; **пальто на рыбьем меху́** разг. шутл. жылуулугу жок пальто.

МЕХ II м. (мн. **мехи**) **1.** (кузнечный) көрүк; **2.** (бурдюк) чанач, меш.

МЕХАНИЗАТОР м. механизатор; **механизаторы сельского хозяйства** айыл чарбанын механизаторлору.

МЕХАНИЗАТОРСКИЙ, ая, -ое **механизатор-го т.**; механизатордук; **механизаторские кадры** механизатордук кадрлар.

МЕХАНИЗАЦИЯ жс. механизация, механизациялаштыруу (өндүрүшкө машина жана механизмдерди колдонуу); **механизация сельского хозяйства** айыл чарбаны механизациялаштыруу; **механизация труда́** эмгекти механизациялаштыруу.

МЕХАНИЗИРОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич.** от механизировать; **2. прил.:** **механизированный труд** механизациялашкан эмгек.

МЕХАНИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что механизациялаштыруу (кол менен иштөөнүн ордуна машинаны же механизмдерди иштетүү); **механизировать сельское хозяйство** айыл чарбаны механизациялаштыруу.

МЕХАНИЗИРОВАТЬСЯ сов. и несов. **1.** механизациялаштырылуу; **2. страд.** к механизировать.

МЕХАНИЗМ жс. **1. тех.** механизм (машинанын же аспаптардын курулушун кыймылга келтирүүчү жалпы бөлүктөрү); **механизм часов** саат механизми; **2. перен.** (система) механизм (бир нерсенин түзүлүш системасы); **государственный механизм** мамлекеттик механизм.

МЕХАНИК м. механик (**1. механика** жагынан специалист; **2. механизмдин аракетине байкоо жүргүзүүчү жана аларды ремонт кылуучу жумушчу**).

МЕХАНИКА жс. **1. механика** (физиканын кыймылды жана күчтү текшерүүчү бөлүмү); **2. перен.** разг. ыкма, амал, бир нерсенин ички сыры.

МЕХАНИСТ м. филос. механист (механицизмдин тарапкери, жактоочусу).

МЕХАНИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **механицизм-ге т.**; механицизмдик; **механистическая теория** механицизмдик теория.

МЕХАНИЦИЗМ м. филос. механицизм (дүйнөнүн толуп жаткан ар түрдүүлүгүн механиканын жөнөкөй закондоруна алып барып такаган идеалисттик философиядагы антидиалектикалык агым).

МЕХАНИЧЕСКИ нареч. курулай, аңдан тышкары, өзүнөн-өзү, тим эле; **механически запомнить что-л.** бир нерсени тим эле жаттап алып калуу.

МЕХАНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1. механика-га т.**; механикалык; **механический двигатель** механикалык кыймылдаткыч; **2. перен.** (машинальный) аңдан тыш, машинадай, көндүм болгон адатынча (мис. аракет).

МЕХАНИЧНЫЙ, ая, -ое машина сыяктуу, автоматча.

МЕХОВОЙ, ая, -ое **мех 1-ге т.**; **меховая шуба** мех тон; **меховой магазин** мех магазини (мех сата турган магазин).

МЕХОВЩИК м. мехчи (**1. мех менен соода кылуучу**; **2. мех иштетүүчү уста**).

МЕЦЕНАТ м. меценат (илимдин жана искусствонун ишмерлеринин колдоочусу).

МЕЦЕНАТСТВО ср. меценатство (меценаттын иши).

МЕЦЦО-СОПРАНО ср. нескл. муз. меццо-сопрано (аялдын орто бийиктиктеги үнү).

МЕЦЦО-ТИНТО ср. нескл. полигр. меццо-тинто (терең оюлма басма арибинин формаларын жасоонун эски амалы, кол менен жасоо жолу).

МЕЧ м. кылыч; **предать огню́ и мечу́** өрттөп жиберүү жана кылычтан мизине алуу (зордук-зомбулуктун эң катуу чараларын ырайымсыздык менен жүргүзүү); **поднять меч** согуш жарыялоо; **меч правосудия** адилеттүү жаза; **дамоклов меч** дайыма коркунуч туудуруучу кооптук.

МЕЧ-РЫБА жс. зоол. кылыч тумшук балык (тумшугунда кылычка окшогон оркоого бар океан балыгы).

МЕЧЕНОСЕЦ м. ист. кылыччан (**1. орто кылымда** – кылыч менен куралданган жоокер; **2. кылыччандар орденинин рыцары**).

МЕЧЕНЫЙ, ая, -ое белгиленген, белгиси бар, белги урулган, тамга салынган; **меченые атомы физ.** тамгаланган атомдор (радиоактивдүү элементтин атомдору).

МЕЧЕТЬ жс. мечит.

МЕЧТА́ жс. кыял; тилек, эңсөө (желание, стремление).

МЕЧТА́НИЕ ср. **1.** кыялдануу, кыялга чумуу, кыялга батуу; эңсөө; **2. (мечта)** кыял.

МЕЧТА́ТЕЛЬ м. кыялчы, кыялдана берүүчү адам.

МЕЧТА́ТЕЛЬНИЦА женск. р. к мечтатель.

МЕЧТА́ТЕЛЬНО нареч. кыялчылык менен, кыялдагы.

МЕЧТА́ТЕЛЬНОСТЬ жс. кыялдануучулук, кыялга берилүүчүлүк.

МЕЧТА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кыялчы, кыялдана берүүчү (киши).

МЕЧТА́ТЬ несов. о ком-чем кыялдануу, кыялга чумуу, кыялга батуу; эңсөө.

мечу́, мечишь I и т.д. наст. вр. от мечить I.

мечу́, мечишь II и т.д. наст. вр. от мечить II.

мечу́, мечешь III и т.д. наст. вр. от метать I.

мечу́, мечешь IV и т.д. наст. вр. от метать II.

МЕЧУ́СЬ, мечусь, мечишься и т.д. наст. вр. от метиться II.

мечусь, мечешься и т.д. наст. вр. от метаться.

МЕША́ЛКА жс. разг. аралаштыргыч (коюу нерсени аралаштырууга ылайыкталып жасалган нерсе).

МЕШАНИНА жс. разг. кошунду (түрдүү касиеттеги нерселердин кошундусу).

МЕША́ТЬ I несов. **1. что (смешивать)** аралаштыруу, кошуу; **мешать гли́ну с песко́м** ылайды кумга аралаштыруу, ылайды кумга кошуу; **2. что (помешивать)** аралаштыруу, аралаштырып коюу; **мешать ўгли в печа́ке** мештеги көмүрдү аралаштырып коюу; **3. кого-что с кем-чем, разг. (путать)** жаңылышуу.

МЕША́ТЬ II несов. кому-чему и с неопр. (препятствовать) бөгөт болуу, саат кылуу, каргаша кылуу, кырсык кылуу, жолто кылуу, тоскоолдук кылуу; **мешать раба́таты** иштөөгө жолто болуу, иштөөгө тоскоолдук кылуу; **он мне меша́ет раба́таты** менин ишиме ал тоскоолдук кылып жатат, менин ишиме ал саат кылып жатат; **◆ не меша́ет... или не меша́ло бы... разг.** -са, дурус болор эле; **ему́ не меша́ло бы обратиться́ к вра́чу** ал врачка барып

көрүнсө, жаман болбос эле; ал врачка барып көрүнсө, дурус бо лоор эле.

МЕШАТЬСЯ I *несов. разг. 1. (служить помехой)* бөгөт болуу, тоскоолдук кылуу; **не мешайся под ногами** ары-бери жүрүүгө бөгөт болбочу; **2. во что (вмешиваться)** катышуу, кийлигишуу (*киришүү*); **мешаться в чужие дела** башка бирөөнүн ишине кийлигишүү.

МЕШАТЬСЯ II *несов. (путаться, смешиваться)* аралашуу, чатышуу, адашуу; **мысли мешаются** ар түрдүү ой келип, баш адашат.

МЕШКАТЬ *несов. разг. создуктуруу, сундактыруу, созуу; он мешкает с работой* ал жумушту создуктура берет.

МЕШКОВАТО *нареч. көлбөөрүп, көлкөйүп, шөлбүрөп (кийим жөнүндө).*

МЕШКОВАТОСТЬ *жс. 1. (об одежде)* кеңдик, көлбөөрүгөндүк, көлкөйгөндүк, шөлбүрөгөндүк (*кийим жөнүндө*); **2. перен. (неуклюжесть)** олчогойдук, балпагайлык (*киши жөнүндө*).

МЕШКОВАТЫЙ, ая, -ое **1. (широкий)** көлбөөрүгөн, шөлбүрөгөн (*кийим*); **2. (неуклюжий)** олчогой, балпагай (*киши*).

МЕШКОВИНА *жс. таар.*

МЕШКОТНОСТЬ *жс. разг. жайбаракаттык, сундактыруучулук.*

МЕШКОТНЫЙ, ая, -ое жайбаракат, сундактырма.

МЕШОК *м. 1. кап, мешок; 2. перен. разг. (о человеке)* олчогой, кеби-сыны жок киши; **✦ костюм сидит на нём** мешок анын костюму шөлбүрөп жарашпай турат; **мешки под глазами** көз астындагы шишик; **покупать котё в мешке** погов. күмөндүү ишке билбей урунуу.

МЕШОЧНЫЙ, ая, -ое мешок-ко т.

МЕШУ́, мешу́, месишь и т.д. наст. вр. от месишь.

МЕЩАНИН *м. (мн. мещане)* мещан (**1. ист.** падышалык Россияда – шаардык сословиенин адамы; бул сословие майда соодагерлер менен кол кесипчилерден, төмөнкү кызматкерлерден турган; **2. перен.** майда мүдөөлүү, идея жана коомдук түшүнүгү тар киши).

МЕЩАНКА *женск. р. к мещанин;* мещанка.

МЕЩАНСКИЙ, ая, -ое **1. мещанин 1-ге т.; мещанское сословие** мещандар сословиеси; **2. перен.** мещандык (*майда мүдөөлүү, идея жана коомдук түшүнүгү тардык*); **мещанская идеология** мещандык идеология.

МЕЩАНСТВО *ср. мещандык (1. ист. мещандар сословиеси, мещандык наам; 2. перен. мещандардын идеологиясы жана психологиясы – мүдөөлөрдүн майдалыгы, идея жана коомдук түшүнүктүн тардыгы).*

МЁД *м. 1. бал; 2. (напиток)* ачыткан бал (*ичкилик*); **твоими бы устами да мёд пить** погов. баары сенин айтканындай болуп чыкса, эң сонун болбос беле.

МЁЛ, мёл, мела и т.д. прош. вр. от местн.

МЁРЗЛЫЙ, ая, -ое **1. (промёрзший)** тоңгон, муздаган; **мёрзлая земля** тоңгон жер; **2. (испорченный моро-зом)** үшүгөн; **мёрзлый картофель** үшүгөн картөшкө.

МЁРЗНУТЬ *несов. 1. (зябнуть)* үшүү; **2. разг. (замерзать)** тонуу; **вода мёрзнет** суу тоңот.

МЁРТВЫЙ, ая, -ое **1. (умерший)** өлүк, өлгөн; **2. перен. (лишённый жизнeнности, oживления)** жымжырт; **мертвый город** жымжырт шаар; **3. перен. разг. (бесплодный)** натыйжасыз, натыйжа чыкпай турган; **мёртвое дело** натыйжа чыкпай турган иш; **мёртвая тишина** жымжырт, ың-жын жок тынчтык; **мёртвый язык** лингв.

өлүү тил (*ушу күндө жашабаган, жалгыз гана жазуу эстеликтеринде сакталган тил*); **мёртвый капитал** эк. өлү капитал (*эч кирешесиз эле колдонулбастан жаткан байлык*); **мёртвый инвентарь** с.-х. шайман (*айыл чарбачылыгынын унаадан башка шаймдары*); **мёртвая петля** ав. самолёттун асманда аласалып учушу, аласалышы; **мёртвая природа** жансыз табият (*органикалык эмес дүйнө*); **мёртвая точка** тех. кыймылсыз точка (*механизм бөлүктөрүнүн толук тең салмак абалына келип, жылбай калышы*); **дело остаётся на мёртвой точке** разг. иш баякы эле калыбында, илгери жылбаган калыпта турат; **мёртвая хватка** карыштыра тиштөө, карыштыра кармоо (*карышкыр же ит тиштегенде анын жаагы карышып, тиштеген нерседен тиштери чыкпай калуу*); **спать мёртвым сном** башка чапкандай уктоо, эң эле катуу уктоо; **мёртвая зыбь** катуу (*көбүнчө жамгырдуу же кардуу*) шамалдан кийин деңиздин толкундашы.

МЗДА *жс. уст. 1. (плата)* сый, төлөө, өтөлгө; **2. разг. ирон. (взятка)** пара.

МЗДОЙМЕЦ *м. уст. паракор, пара алуучу.*

МИ *ср. нескл. муз. ми (музыка гаммасындагы бир нота).*

МИАЗМЫ *мн. миазм (аба, чаң, суу аркылуу жугуштуу ооруларды таратуучу нерселер).*

МИГ *м. аз убакыт, аз гана убакыт, көз ачып-жумганча, көз ирмегенче; в один миг* көз ачып-жумганча, көз ирмегенче.

МИГАНИЕ *ср. 1. ирмөө, кысуу; 2. (мерцание)* үлбүлдөө, булбүлдөө, үлүндөө (*мис. чырак*).

МИГАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *анат.* ирмегич, ирмеме; **мигательная перепонка** ирмегич жаргак.

МИГАТЬ *несов. 1. чем* ирмөө, кысуу; **он мигал глазами** ал көзүн ирмеди; **2. кому, разг. (подавать знак)** көз кысып коюу (*белги берүү*); **он мне мигал** ал мага көзүн кысып турду; **3. (мерцать)** үлпүлдөө, бүлбүлдөө, үлүндөө; **свеча мигает** шам бүлбүлдөйт.

МИГНУТЬ *однокр. 1. жылт этүү, жарк этүү; огонёк мигнул и погас* от жылт этти да, өчүп калды; **2. кому, разг. (подать знак)** көз кысып коюу; **он мигнул мне, чтобы я замолчал** унчукпай калгын деп, мага ал көз кысып койду.

МИГОМ *нареч. разг. тез, бат, чапчаң, ылдам, көз ачып-жумганча, көз ирмегенче.*

МИГРАЦИОННЫЙ, ая, -ое *миграция-га т.*; миграциялык **миграционное движение** миграциялык кыймыл.

МИГРАЦИЯ *жс. миграция (бир жерден экинчи жерге которулуу, көчүү, өтүү); внутренняя миграция* ички миграция (*бир өлкөнүн ичинде кишилердин бир жерден экинчи жерге көчүп которулушу*); **международная миграция** эл аралык миграция (*кишилердин бир өлкөдөн экинчи өлкөгө көчүп которулушу*); **миграция капитала** эк. капиталдын миграциясы; **миграция птиц** куштардын миграциясы.

МИГРЕНЬ *жс. шакый (баш оору).*

МИГРИРОВАТЬ *несов. миграция кылуу, миграциялоо (бир жактан экинчи жакка көчүү, которулуу).*

МИЕЛИН *м. анат., биол. миелин (нерв кабыктарынын жумшак бөлүгүн түзүүчү май сымал нерсе).*

МИЕЛИТ *м. мед. миелит (жүлүндүн оорусу).*

МИЗАНСЦЕНА *жс. театр. мизансцена (сахнада декорацияны жайлаштыруу планы, көшөгө ачылганда артисттердин турушу жана сахнанын көрүнүшү).*

МИЗАНТРОП *м.* мизантроп (*кишини жек көрүүчү, кишини жерүүчү*).

МИЗАНТРОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое **мизантропия-га т.**; мизантропиялык.

МИЗАНТРОПИЯ *жс.* мизантропия (*кишини жек көрүү, кишини жерүү*).

МИЗЁРНО *нареч.* эң эле аз, кенедей, эң эле кичине, эң эле тырмактай.

МИЗЁРНОСТЬ *жс.* эң эле кичинекейлик, тырмактайлык, кенедейлик, эң эле аздык.

МИЗЁРНЫЙ, ая, -ое эң эле кичинекей, тырмактай, кенедей, эң эле аз.

МИЗИНЕЦ *м.* чыпалак.

МИКАДО *м.* нескл. микадо (*Япониянын императору*).

МИКАНИТ *м.* эл. миканит (*электр тогун өткөрбөй турган кат-кат болгон элемент*).

МИКРО- татаал сөздөрдүн эң эле кичинекей көлөмдү көрсөтүүчү биринчи бөлүгү; *мис.* **микроорганизм** *микроорганизм*.

МИКРОБ *м.* микроб (*микроскоп аркылуу гана көрүнүүчү, көзгө илээштеген жаныбар же өсүмдүк организми*).

МИКРОБИОЛОГ *м.* микробиолог (*микробиология жагынан специалист*).

МИКРОБИОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **микробиология-га т.**; микробиологиялык.

МИКРОБИОЛОГИЯ *жс.* микробиология (*биология илиминин микроорганизмдерди изилдөөчү бөлүмү*).

МИКРОИССЛЕДОВАНИЕ *ср.* микроизилдөө.

МИКРОКЛИМАТ *м.* микроклимат (*климаттын көп чоң эмес мейкиндиктеги өзгөчөлүгү*).

МИКРОКОКК *м.* бакт. микрококк (*тоголок формадагы бактерия*).

МИКРОКОСМ *м.* микрокосм (*атомдор жана электрондор дүйнөсү*).

МИКРОМЕТР *м.* микрометр (*өтө кичинекей чоңдукту же өтө ичке нерсени дал, туура өлчөгүч аспап*).

МИКРОМЕТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **микрометр-ге т.**; микрометрдик; **микрометрический прибор** микрометрдик прибор.

МИКРОМЕТРИЯ *жс.* микрометрия (*эң эле кичинекей сызыкчаларды жана бөлүктөрдү өлчөө*).

МИКРОН *м.* физ. микрон (*миллиметрдин миңден бир бөлүгү*).

МИКРООРГАНИЗМ *м.* биол. микроорганизм (*микроскоп аркылуу гана көрүнүүчү майда жаныбар*).

МИКРОПОРИСТЫЙ, ая, -ое майда поралуу; **обувь на микропористой резине** майда поралуу резинке тамандуу бут кийим.

МИКРОСКОП *м.* микроскоп (*көзгө илээштеген майда нерселерди чоңойтуп көрсөтүүчү оптикалык прибор*).

МИКРОСКОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1. микроскоп-ко т.**; микроскоптук; **микроскопические исследования** микроскоптук изилдөөлөр; **2. микроскоптук** (*микроскоп аркылуу гана көрүнө турган эң эле майда нерсе*); **3. перен.** (*чрезвычайно малый*) өтө майда, эң эле кичинекей.

МИКРОСКОПИЧНОСТЬ *жс.* микроскоптук, эң эле кичине, өтө эле кичине.

МИКРОСКОПИЧНЫЙ, ая, -ое *см.* **микроскопический 3.**

МИКРОСКОПИЯ *жс.* микроскопия (*микроскопту колдонуу жана микроскоптук препараттарды даярдоо амалдары*).

МИКРОСКОПНЫЙ, ая, -ое **микроскоп-ко т.**; **микроскопное стекло** микроскоп айнеги.

МИКРОСПОРА *жс.* бот. микроспора (*эң майда спора*); *см.* спора.

МИКРОТОМ *м.* тех. микротом (*микроскоп менен тешиерүүгө жарактуу кылып жука кесип берүүчү аспап*).

МИКРОФЛОРА *жс.* микрофлора (*кандайдыр бир жердин жай көзгө көрүнбөгөн өсүмдүктөрү*).

МИКРОФОН *м.* микрофон (*добушту, үндү алыс жерге угузуу үчүн же добушту, үндү катуу чыгаруу үчүн үн толкундарын электр тогунун толкунуна айландыруучу аспап*); **говорить в микрофон** микрофонго сүйлөө.

МИКРОФОННЫЙ, ая, -ое **микрофон-го т.**; микрофондук.

МИКРОФОТОГРАФИЯ *жс.* микрофотография (*эң майда нерселердин сүрөтүн микроскоптун жардамы менен түшүрүү*).

МИКРОХИМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **микрохимия-га т.**; микрохимиялык; **микрохимический анализ** микрохимиялык анализ.

МИКРОХИМИЯ *жс.* микрохимия (*микроскоптук майда, кичине заттарды химиялык изилдөөнүн методдору*).

МИКРОЦЕФАЛ *м.* мед. микроцефал (*башы нормалдуу көлөмдөн кичине адам*).

МИКРОЦЕФАЛИЯ *жс.* мед. микроцефалия (*баштын нормалдуу көлөмдөн кичине болушу*).

МИКСТУРА *жс.* микстура (*түрдүү дары кошулуп жасалган суюк дары*).

МИЛЕНЬКИЙ, ая, -ое *уменьш.-ласк.* от **милый 1.**

МИЛИТАРИЗАЦИЯ *жс.* милитаризация, милитаризациялаштыруу (*согуш закондоруна, согуш тартибине багындыруу; милитаризм системасын жүргүзүү*).

МИЛИТАРИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. см.* **милитаризовать**.

МИЛИТАРИЗМ *м.* милитаризм (**1.** империалисттик мамлекеттердин куралданууну күчөтүү жана жаңы империалисттик согушка даярдануу үчүн жүргүзгөн реакциялык агрессивдик саясаты; **2.** кээ бир капиталисттик өлкөлөрдө аскер чөйрөлөрүнүн саясий үстөмдүгү).

МИЛИТАРИЗОВАТЬ *сов. и несов.* что милитаризациялаштыруу.

МИЛИТАРИСТ *м.* милитарист (*милитаризмди жактоочу*).

МИЛИТАРИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *см.* **милитаристский**.

МИЛИТАРИСТСКИЙ, ая, -ое **милитаризм-ге т.**; милитаристтик.

МИЛИЦЕЙСКИЙ, ая, -ое **милиция-га, милиционер-ге т.**; милициялык; **милицейский пост** милициялык пост (*күзөт орду*); **милицейская форма** милиционер формасы.

МИЛИЦИОНЕР *м.* милиционер.

МИЛИЦИЯ *жс.* милиция.

МИЛЛИ- татаал сөздүн биринчи бөлүгү; бул – татаал сөздүн биринчи бөлүгүндө көрсөтүлгөн нерсе, анын экинчи бөлүгүндө көрсөтүлгөнгө караганда миң эсе аз деген маанини түшүндүрөт; *мис.* **милливольт** *милливольт*.

МИЛЛИАМПЕР *м. эл. миллиампер (ампердин миңден бир бөлүгү).*

МИЛЛИАРД *м. миллиард.*

МИЛЛИАРДЕР *м. миллиардер (байлыгы миллиардга толгон ири капиталист).*

МИЛЛИАРДНЫЙ, ая, -ое *числ. и прил. миллиард болуп бааланган.*

МИЛЛИВОЛЬТ *м. эл. милливольт (вольттун миңден бир бөлүгү).*

МИЛЛИГРАММ *м. миллиграмм (граммдын миңден бир бөлүгү).*

МИЛЛИМЕТР *м. миллиметр (метрдин миңден бир бөлүгү).*

МИЛЛИМИКРОН *м. миллимикрон (микрондун миңден бир бөлүгү).*

МИЛЛИОН *м. миллион.*

МИЛЛИОНЕР *м. миллионер (байлыгы миллионго толгон); колхоз-миллионер миллионер колхоз.*

МИЛЛИОННЫЙ, ая, -ое **1. числ. миллион-го т.; одна миллионная доля** миллиондун бир үлүшү; **2. прил. миллион;** **миллионное население** миллион эл.

МИЛО *нареч. жылмайып, көңүлдөгүдөй, кызыктуу, жакшынакай; мило улыбнуться* жарк этип күлүп коюу.

МИЛОВАТЬ I *несов. кого-что* кечирүү.

МИЛОВАТЬ II *несов. кого-что, поэт.* эркелетүү.

МИЛОВАТЬСЯ *несов. поэт.* бири-бирин эркелетүү.

МИЛОВИДНОСТЬ *жс. жакшынакайлык, татынакайлык.*

МИЛОВИДНЫЙ, ая, -ое жакшынакай, жагымдуу, көркөм; **миловидная женщина** жакшынакай аял.

МИЛОСЕРДИЕ *ср. уст. ырайымдуулук, боорукердик, көңүлчөктүк, ак көңүлдүүлүк; сестра милосердия* *уст. медициналык сестра.*

МИЛОСЕРДНЫЙ, ая, -ое *уст. ырайымдуу, боорукер.*

МИЛОСТИВО *нареч. ырайымдуулук менен, кайрымдуут лук менен, кичи бейилдик менен.*

МИЛОСТИВЫЙ, ая, -ое *уст. ырайымдуу, кайрымдуу, кичи бейил; ✧ милостивый государь* *уст. боорукер таксыр (мурунку убакытта сөздө айтыла турган жана каттын башына жазыла турган сылык сөз).*

МИЛОСТЫНЯ *жс. кайыр, садага.*

МИЛОСТЬ *жс. 1. (благоволение) жакшылык, жумшак көңүлдүк, жумшак мамиле; сменить гнев на милость* *ачуусун басып, жумшак мамиле кылуу; 2. уст. (благоденствие) ырайым; оказать милость ырайым кылуу; милости просим! разг. кош келипсиз! (бир нерсеге ызаттап чакыруу); по милости* *саатынан, кесепетинен; скажите на милость! разг. укмуш-ай!, капыр-ай!, айтсаң!*

МИЛОЧКА *жс. разг. садагаң, секет (аял же кызды эркелетип айтуу).*

МИЛЫЙ, ая, -ое **1. (приятный, славный)** жакшы, дурус, жакшынакай, сүйкүмдүү, жагымдуу; **милый человек** жакшы адам, сүйкүмдүү адам; **2. (дорогой, любимый)** сүйгөн, сүйүктүү; **3. в знач. суц. м., жс.** айланайын.

МИЛЯ *жс. миля (жол узундугунун өлчөөсү; бул ар өлкөдө ар түрдүү болот); морская миля* *деңиз миасы (1852 метр); географическая миля* *географиялык миля (7420 метр).*

МИМИКА *жс. мимика, ымдоо (ички сезимди билдирүү үчүн бет булчуңдарын кыймылдатуу).*

МИМИКРИЯ *жс. биол. мимикрия (кээ бир жаныбарлардын өздөрүнүн түсүн же формасын айланадагы нерселерге же башка жаныбарларга окшотуп өзгөртүп алышы).*

МИМИСТ *м. мимист (мимикасы жакшы актёр; мимиканы жакшы жасай билүүчү актёр).*

МИМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **мимика-га т.;** **мимикалык;** **мимические движения** *мимикалык кыймылдар.*

МИМО 1. нареч. токтобостон, тийбей; **поезд промчался мимо** поезд токтобостон зырылдап өттү; **пуля пролетела мимо** ок тийбей өтүп кетти; **2. предлог с род. п.** жанынан, алдынан; **я каждый день хожу мимо этого дома** мен күн сайын ушул үйдүн жанынан (алдынан) өтүп жүрөм.

МИМОЕЗДОМ *нареч. разг. өтүп бара жатып (бир немеге минип, түшүп өтүп бара жатып); мимоёздом я побывал у родственников* мен өтүп баратып туугандарыма бара келдим.

МИМОЗА *жс. бот. мимоза (1. түштүктө өсүүчү өсүмдүктөрдүн бир түрү; 2. Кавказдагы сары акациянын бир түрү).*

МИМОЛЁТНОСТЬ *жс. 1. жандап учуп өтүүчүлүк; 2. тез өтмөлүк, туруму жоктук.*

МИМОЛЁТНЫЙ, ая, -ое **1. (быстрый)** жандап учуп өтүүчү; **2. (преходящий, непостоянный)** тез өтмө, туруму жок, дайыма эмес, бек эмес; **мимолётная радость** *тез өтмө сүйүнүч.*

МИМОХОДОМ *нареч. 1. (попутно) бара жатып, жандай салып (жөө); я зашёл мимоходом к товарищу* бара жатып мен жолдошума кирдим; **2. перен. разг. (между прочим)** кыстыра кетүү, кеп арасында; **мимоходом я рассказал об этом деле** ушул иш тууралу кыстырып айта кеттим.

МИНА I *жс. воен. мина (жарылма снаряд); подвести (подложить) мину 1)* астына мина коюу; *2) перен. астыртан (жашырып) кастык кылуу.*

МИНА II *жс. (выражение лица) бет-чырайдын түрдөнүшү (мис. жийиркенгенде, жактырбаганда, кекирейгенде жс.б.).*

МИНАРЕТ *м. мунара (мечиттин сопу азан айтуучу жери).*

МИНДАЛЕВИДНЫЙ, ая, -ое бадамга окшош; **миндалевидные глаза** бадам көз; **миндалевидная железа** *анат. бадам сымак без (алкым бези).*

МИНДАЛЕВЫЙ, ая, -ое **миндаль-га т.;** **миндалевое дерево** бадам жыгачы.

МИНДАЛИНА *жс. 1. бадам данеги; 2. анат. бадам сымак без (алкым бези).*

МИНДАЛЬ *м. бадам (жыгачы жана жемиши).*

МИНДАЛЬНИЧАТЬ *несов. с кем, разг. 1. (быть приторно-нежным) ыгы жок алпештөө; 2. (потакать) ыгы жок жумшак мамиле кылуу.*

МИНДАЛЬНЫЙ, ая, -ое **миндаль-га т.;** **миндальное масло** бадам майы.

МИНЕРАЛ *м. минерал (жер кыртышындагы тубаса, органикалык эмес, химиялык кошунду).*

МИНЕРАЛИЗАЦИЯ *жс. минерализация, минералдаштыруу (жерге минералдык туздарды сиңдирүү).*

МИНЕРАЛОГ *м. минералог (минералогия жагынан специалист).*

МИНЕРАЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **минералогия-га т.**; минералогиялык; **минералогический кабинет** минералогиялык кабинет.

МИНЕРАЛОГИЯ ж. минералогия (*минералдар жөнүндөгү илим*).

МИНЕРАЛЬНЫЙ, ая, -ое **минерал-га т.**; минералдык, минералдуу; **минеральная вода** минералдуу суу; **минеральные воды** минерал суулары, минералдык суулар; **минеральные удобрения** минералдык жер семирткичтер.

МИНЁР м. воен. минёр (*мина ишин билгич, мина койгуч*).

МИНИАТЮРА ж. миниатюра (**1. иск.** байыркы кол жазмага, китепке боёк менен тартылган көп чоң эмес сүрөт; **2. иск.** чебердик менен сулуу жасалган көп чоң эмес картина; **3. иск.** металлга, пил сөөгүнө ж.б. кылдаттык менен жасалган кичинекей живопись; **4. лит., театр.** көп чоң эмес очерк, аңгеме же пьеса); **✧ в миниатюре** миниатюра түрүндө (кичирейтилген, кичине түрүндө).

МИНИАТЮРИСТ м. миниатюрачы (*миниатюралар тартуучу художник*).

МИНИАТЮРНОСТЬ ж. кичинекейлик, ичкелик, назиктик.

МИНИАТЮРНЫЙ, ая, -ое **1. миниатюра-га т.**; **2. (очень маленький, изящный)** кичинекей, назик, көркөм, жакшынакай.

МИНИМАЛЬНО нареч. эң аз дегенде, эң кем дегенде, жок дегенде.

МИНИМАЛЬНЫЙ, ая, -ое минималдуу (*эң азы, эң кеми, жок дегенде*); **минимальный срок** минималдуу срок; **✧ минимальный термометр** физ. минималдуу термометр (*белгилүү бир убакыттын ичинде эң төмөн температурага гана көрсөтүүчү термометр*).

МИНИМУМ **1. м.** (*наименьшее количество*) минимум (*эң аз, зарыл болгон*); **агротехнический минимум** агротехникалык минимум; **2. в знач. нареч. разг.** (*самое меньшее*) кеминде, эң аз дегенде; **3. в знач. неизм. прил.** минимум; **программа-минимум** программа-минимум; **✧ прожиточный минимум** тиричилик минимуму.

МИНИРОВАНИЕ ср. воен., мор. миналоо, мина коюу (*бир нерсени жарып кыйратуу үчүн, бөгөт жасоо үчүн мина коюу*).

МИНИРОВАТЬ сов. и несом. что, воен., мор. миналоо, мина коюу; **минировать мост** көпүрөнү миналоо.

МИНИСТЕРСКИЙ, ая, -ое **министр-ги, министерство-го т.**; министрлик; **министерский пост** министрлик орун.

МИНИСТЕРСТВО ср. министерство (*башкарманын айрым тармагын башкаруучу борбордук мамлекеттик мекеме*); **министерство финансов** финансы министерствосу.

МИНИСТР м. министр; **Совет Министров СССР** СССР Министрлер Совети; **премьер-министр** премьер-министр; **министр без портфеля** портфелсиз министр (*кээ бир чет өлкөлөрдө – өкмөттүк мамлекеттик башкаруунун айрым тармагын башкарган мүчөсү*).

МИННЫЙ, ая, -ое **мина 1-ге т.**; миналуу; **минная атака** мина менен атака жасоо; **минное поле** миналуу талаа (*мина коюлган аянт*).

МИНОВАНИЕ ср. по минаванию өткөндөн кийин, өтүп кеткенден кийин.

МИНОВАТЬ сов. и несом. **1. кого-что** өтүү, өтүп кетүү; **скоро мы миновали деревню** биз кыштактан бат өтүп кеттик; **2. чего (избежать)** кутулуу, аман калуу; **ему не миновать наказания** ал жазадан кутулбайт; **3. (окончиться)** өтүү, бүтүү; **зима миновала** кыш өттү; **все сроки миновали** бардык срок бутту; **опасность миновала** коркунуч өттү; **минуя токтолбой**; **минуя подробности** майдаларына токтолбой, толук айтып отурбай.

МИНОГА ж. минога (*жылан сыяктуу узун балыктын бир түрү*).

МИНОМЁТ м. миномёт (*мина менен атуучу замбирек сыяктанган курал*); **крупнокалиберный миномёт** чоң калибрдүү миномёт.

МИНОМЁТНЫЙ, ая, -ое **миномёт-ко т.**; миномёттук.

МИНОМЁТЧИК м. миномётчик, миномётчу (*миномёт бөлүктөрүндө иштөөчү жоокер, согуштук кызматкер*).

МИНОНОСЕЦ м. воен.-мор. миноносец (*торпедалар менен мыкты куралданган согуштук кеме*); **эскадренный миноносец** эскадранын составындагы миноносец.

МИНОНОСКА ж. воен.-мор. миноноска (*кичине миноносец*).

МИНОР м. муз. минор (*музыка гаммаларын күүгө келтирүү*).

МИНОРНЫЙ, ая, -ое **минор-го т.**; **минорная гамма** минор гаммасы.

МИНОСБРАСЫВАТЕЛЬ м. ав. мина ыргытуучу, мина таштоочу.

МИНУВШЕЕ ср. см. **минувший 2.**

МИНУВШИЙ, ая, -ее **1. өткөн, болуп өткөн; минувшие годы** өткөн жылдар; **2. в знач. суц. ср.** өткөн, болуп өткөн.

МИНУС м. **1. мат.** (*знак*) минус (*алуу белгиси, сызыкча менен белгиленет*); **2. в знач. неизм. сл. мат.** (*за вычетом*) алганда; **восемь минус три – пять** сегизден үчтү алганда беш калат; **3. мат.** (*отрицательная величина*) минус; **4. школ.** минус; **5. перен.** (*недостаток*) кемчилик.

МИНУТА ж. **1. (единица времени)** минута; **десять минут** он минута; **2. разг.** (*мгновение*) эң аз убакыт, эң кыска убакыт; **подожди минуту** кичине күтө тур; **я сию минуту возвращусь** мен азыр эле кайта келем; **одну минуту!** бир аз күтүңүз!; **минутой внимания!** кичине көңүл коюңуз!; **жду его с минуты на минуту** аны мен мына-мына келип калат деп күтүп турамын; **минута в минуту** эң эле так, эң эле туура (*убакыт жөнүндө*); **3. геогр.** минута (*градусун алтымыштан бири; жазууда тамга менен белгиленет, мис. 80°30' бурчтарды өлчөгүч единица*).

МИНУТКА ж. ласк. от **минута 1, 2** минутка; **я к тебе на минутку** мен сага бир эле минуткага келдим.

МИНУТНЫЙ, ая, -ое **1. минута-га т.**; минуталык; **минутная стрелка часов** сааттын минуталык стрелкасы (*жебеси*); **минутный перерыв** бир минуталык дем алыш; **2. перен. разг.** (*мимолетный*) чукул, кыска, кичинекей; **минутная встреча** чукул жолугуу.

МИНУТЬ сов. **1. (миновать, кончить)** өтүү, бүтүү; **2. (исполниться)** чыгуу, толуу; **ему минуло тридцать лет** ал отуз жашка чыкты.

МИОКАРДИЙ м. анат. миокардий (*жүрөктүн булчуңу*).

МИОКАРДИТ м. мед. миокардит (*жүрөк булчуңунун оорусу*).

МИОЛОГ *м.* миолог (*миология жагынан специалист*).

МИОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **миология-га т.**; **миологиялык**; **миологическое исследование** *миологиялык изилдөө*.

МИОЛОГИЯ *ж. мед.* **миология** (*булчуңдар жөнүн-дөгү окуу*).

МИОМА *ж. мед.* **миома** (*булчуң ишиги*).

МИР *м.* **1.** (*вселенная*) дүйнө, аалам; **происхождение мира** дүйнөнүн чыгышы; **2.** (*земной шар*) дүйнө, жер жүзү; **объехать весь мир** бүткүл дүйнөнү кыдыруу; **во всём мире** бүткүл дүйнөдө; **со всего мира** бүткүл дүйнөдөн; **первый в мире** дүйнөдө биринчи болуп; **чемпион мира** дүйнөнүн чемпиону; **3.** *собр.* (*люди, население земного шара*) дүйнө, бүткүл дүйнөнүн элдери; **весь мир смотрит на нас** бүткүл дүйнө бизди карайт; **4.** (*среда*) чөйрө; **окружающий мир** айланадагы чөйрө; **научный мир** илимий чөйрө; **мир искусства** искусство чөйрөсү; **5.** (*область жизни, явлений*) дүйнө; **мир животных** жаныбарлар дүйнөсү; **звёздный мир** жылдыздар дүйнөсү; **б.ист.** (*сельская община*) жамаат, айыл-апа; **всем миром** *разг.* баары бир болуп, баары биргелешип; **не от мира сего** *разг. ирон.* дүйнө ишинен камаарабаган, дүйнө менен иши жок; **пойти по миру** *разг.* кайыр сурап калуу; **пустить по миру** *разг.* жакырдантуу, алдан тайдыруу, кайыр суратуу.

МИР *м.* **1.** (*согласие, спокойствие*) тынчтык, татуулук; **защита мира** тынчтыкты сактоо; **жить в мире** татуу туруу; **2.** (*мирный договор*) тынчтык договору; **заклЮчить мир** тынчтык договорун түзүү; **подписать мир** тынчтык договорго кол коюу; **отпустить с миром** урушпай, «болду, бар, кетебер» деп коё берүү.

МИРАБ *м.* (*распределитель воды в Средней Азии*) мурап (*көк башы, суу башы*).

МИРАБЕЛЬ *ж. бот.* **мирабель** (*жемиши саргыч түстөгү кара өрүк тукумунун бир түрү*).

МИРАЖ *м.* **1.** *закым*; **2.** *перен.* (*обманчивый призрак*) алдамчы элес, алдамчы кыял.

МИРЗА *м.* **мырза** (**1.** *Чыгыштын кээ бир элдеринде – падыша тукумуна жатуучу кишинин атынын алдына кошуп айтылуучу сөз*; **2.** *Иранда – чоң мансаптуу кишилердин атынын артына кошуп айтылуучу сөз*).

МИРИАДЫ *мн. (ед. миряда ж.)* сансыз, сан жеткис, кайнаган; **мириады звёзд** сансыз жылдыз.

МИРИТЬ *несов. кого-что с кем-чем* жараштыруу, табыштыруу, татуулаштыруу, татуу кылуу.

МИРИТЬСЯ *несов. 1. с кем* (*восстанавливать мирные отношения*) жарашуу, табышуу, татуулашуу, татуу болуу, келишүү; **2. с чем (*терпимо относиться к чему-л.*) чыдоо, көнүү, чыдап туруу; **нельзя мириться с недостатками** кемчиликтерге чыдап турууга жарабайт.**

МИРНО *нареч. 1. (миролюбиво)* татуулук менен; **2. (спокойно)** тынч (*мис. уктоо*).

МИРНЫЙ, ая, -ое **1. мир II-ге т.**; тынчтык; **мирные переговоры** тынчтык тууралуу сүйлөшүүлөр; **мирный договор** тынчтык договору; **мирное время** тынчтык убакыт; **2. (миролюбивый)** тынчтык; **мирная политика** тынчтык саясат; **3. (спокойный)** тынч, тынчтык; **мирный сон** тынч уйку; **мирный труд** тынчтык эмгек; **4. разг. (кроткий, смирный)** жоош, мүнөзү жоош, чатакты сүйбөгөн мүнөзү бар.

МИРОВАЯ *ж. разг.* бүтүм, чыр-чатакты (*доону*) сотсуз эле өз ыктыяры менен чечишүү.

МИРОВОЗРЕНИЕ *ср.* көз караш (*тиричиликке, дүйнөгө, айланага көз караш*); **марксистско-ленинское мировоззрение** марксисттик-лениндик көз караш.

МИРОВОЙ **1**, ая, -ое **1. мир I-ге т.**; дүйнөлүк; **мировое пространство** дүйнө мейкиндиги, дүйнөлүк мейкиндик; **2. (всемирный)** дүйнөлүк; **мировая война** дүйнөлүк согуш; **3. разг. (очень хороший)** эң жакшы, мыкты, азамат; **мировой парень** азамат жигит.

МИРОВОЙ **2**, ая, -ое *уст.* **мировой судья** мировой судья (*майда-чүйдө иштерди текшерүүчү революциядан мурунку судья*).

МИРОЁД *м. уст.* кан соргуч, арам тамак (*мис. кулак, бай-манап*).

МИРОЗДАНИЕ *ср.* дүйнө, жаратылыш, аалам.

МИРОЛЮБИВО *нареч.* тынчтыкты сүйүү менен.

МИРОЛЮБИВОСТЬ *ж.* тынчтыкты сүйүүчүлүк.

МИРОЛЮБИВЫЙ, ая, -ое тынчтыкты сүйүүчү; **миролюбивая политика** тынчтыкты сүйүүчү саясат, тынчтыкты сүйүү саясаты.

МИРОЛЮБИЕ *ср.* тынчтыкты сүйүүчүлүк, ынтымакты сүйүү.

МИРООЩУЩЕНИЕ *ср.* жаратылышты сезүү (*айланадагы болмушка, табиятка кишинин мамилеси жана бул мамилесин кандайдыр бир туйгу аркылуу билдирүү*).

МИРОПОНИМАНИЕ *ср.* дүйнө таануу (*дүйнөгө, тиричиликке көз караштардын системасы*).

МИРОСОЗЕРЦАНИЕ *ср.* көз караш; *см.* **мировоззрение**.

МИРОСОЗЕРЦАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **миросозерцание-ге т.**

МИРРА *ж. бот.* **мирра** (**1.** *Африка менен Аравияда өсүүчү өсүмдүктүн бир түрү*; **2.** *медицина жана парфюмерияда колдонулуучу ушул өсүмдүктүн жыттуу чайыры*).

МИРСКОЙ, ая, -ое **1. уст. (людовой): мирская молва** элдин айыңы, эл оозундагы имиш сөз; **2. уст. (светский): мирской человек** кадыресе адам; **мирские заботы** турмуш түйшүктөрү; **3. ист. (общинный) мир 6-га т.**

МИРТ *м. бот.* **мирт** (*көркөм гүлдүү, дайыма көгөрүп туруучу өсүмдүк*).

МИРТОВЫЙ, ая, -ое **мирт-ке т.**; **миртовая роща** мирт токою.

МИСКА *ж.* **миска** (*чоң чуңкур табак*).

МИССИОНЕР *м.* **миссионер** (*башка диндеги калктын арасына бир динди үгүттөө үчүн үстөмдүк кылуучу чиркөө тарабынан жиберилген киши*).

МИССИОНЕРСКИЙ, ая, -ое **миссионер-ге т.**; **миссионердик**.

МИССИОНЕРСТВО *ср.* **миссионерчилик** (*миссионердин диний үгүтү*).

МИССИЯ *ж. 1. (порушение, задание)* **миссия** (*тапшырма, жүктөө*); **ему поручена важная миссия** ага эн, олуттуу миссия тапшырылган; **2. (призвание)** **миссия** (*кандайдыр бир ишмердин же коомдук топтун турмуштук, тарыхый ролү*); **миссия поэта** акындын миссиясы; **3. дип. (представительство)** **миссия** (*кандайдыр бир мамлекетте дайыма туруучу өкүлдүк; мунун башында посланник турат*); **4. дип. (делегация)** **миссия** (*атайы тапшырма менен башка өлкөгө жиберилген*).

дипломатиялык делегация); **5.** (миссионерская организация) миссия (миссионердик уюм).

МИСТЕРИЯ ж. мистерия (1. *ист.* Байыркы Греция менен Римде – жашырын түрдө өткөрүлүүчү диний ырым-жырымдар; 2. *театр., лит.* Европада орто кылымдарда диний мазмундагы пьеса).

МИСТИК м. мистик (мистицизмге, мистикага берилген киши).

МИСТИКА ж. 1. мистика; см. **мистицизм**; 2. *перен.* разг. чындыкка карама-каршы, сырдуу нерсе.

МИСТИФИКАТОР м. мистификатор (алдамчы, көз боёгуч).

МИСТИФИКАТОРСКИЙ, ая, -ое мистификатор-го т.

МИСТИФИКАЦИЯ ж. мистификация, мистификация кылуу (бирөөлөрдү терс жолго атайын азгырып жиберүү); он оказался жертвой мистификации ал мистификациянын курманы болду.

МИСТИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что мистификация кылуу (алдоо, көз боёо).

МИСТИЦИЗМ м. мистицизм (кереметке, сыйкырга ишенүү; табигый нерсенин чектериңен тышкары турган, табияттын закондоруна багынбай турган сырдуу нерсе бар деп ишенүү; бул көз караш илимге душман).

МИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. мистика 1-ге, мистицизм-ге т.; мистикалык; 2. *перен.* кыялый, чындыкка жакындабаган.

МИТИНГ м. митинг (кандайдыр бир олуттуу саясий маселени талкуулоо үчүн чакырылган чогулуш).

МИТИНГОВАТЬ сов. и несов., разг. митингалоо, митинг кылуу.

МИТИНГОВЫЙ, ая, -ое разг. митинг-ге т.; митингалык; **митинговый оратор** митингалык оратор.

МИТКАЛЕВЫЙ, ая, -ое миткаль-га т.

МИТКАЛЬ ж. миткаль (пахтадан токулган кездеменин бир түрү).

МИТРАЛЬЕЗА ж. воен. уст. митральеза (токтоосуз ок ата турган көп стволдуу курал).

МИТРОПОЛИТ м. церк. митрополит (православие дининдеги епископтордун эң жогорку наамы).

МИФ м. 1. миф (кудай, баатыр, дүйнөнүн жаратылышы тууралуу байыркы жомок); 2. *перен.* ойдон чыгарылган, кыялый, жалган нерсе.

МИФИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. миф 1-ге т.; мифтик; **мифический сюжет** мифтик сюжет; **мифический герой** мифтик баатыр (жомоктогудай баатыр); 2. *перен.* ойдон чыгарылган, кыялый, жалган.

МИФОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое мифология-га т.; мифологиялык.

МИФОЛОГИЯ ж. мифология (1. мифтер жыйындысы; 2. мифтерди изилдөөчү илим).

МИЧМАН м. воен.-мор. мичман (1. СССРдин согуш-деңиз флотунда – палуба командасынын жогорку адистүү аскер чини; 2. көп өлкөлөрдүн флотторунда – биринчи офицердик чин).

МИЧМАНСКИЙ, ая, -ое мичман-га т.; мичмандык.

МИЧУРИНЕЦ м. мичуринец, мичуринчи (Мичуриндин окуусунун жолун жолдоочу).

МИЧУРИНСКИЙ, ая, -ое мичуриндик; **мичуринская биология** мичуриндик биология.

МИШЕНЬ ж. 1. бута (атууда машыктыруу үчүн жасалган нерсе); 2. *перен.* мишень (кишинин баары асы-

ла берүүчү же келеке кыла берүүчү киши); **служить мишенью для насмешек** шылдыңдоонун мишени болуу (шылдыңга калуу).

МИШКА м. разг. (медведь) мишка (аюу).

МИШУРА ж. 1. мишура (парча, кымкап өңдүү нерселерге бастырылуу үчүн колдонулуучу, жезден жасалган ичке зым жип, же алтын менен күмүштүн буусуна кармаган ичке жип); 2. *перен.* (показной блеск) куру сырты гана жылтыраган кооздук, берекеси жок нерсе.

МИШУРНЫЙ, ая, -ое 1. мишура 1-ге т.; мишуралык; **мишурное золото** мишуралык алтын; 2. *перен.* куру сырты гана жылтыраган, берекеси жок.

МЛАДЕНЕЦ м. бала, бөбөк, эмчектеги бала.

МЛАДЕНЧЕСКИЙ, ая, -ое **младенец-ге т.**; **младенческий возраст** бөбөк жашы.

МЛАДЕНЧЕСТВО ср. баланын жаш кези, баланын эмчектеги убагы; **охрана материнства и младенчества в СССР СССРде** энени жана баланы коруу.

МЛАДОЙ, ая, -ое *поэт. уст.* жаш (мис. *жаш адам*); **и стар и млад** кары да, жаш да; кары дебей, жаш дебей (бардык жаштагылар).

МЛАДОПИСЬМЕННЫЙ, ая, -ое жазуусу жаңы түзүлгөн (СССРде – көбүнчө Улуу Октябрь Социалисттик Революциясынан кийин гана түзүлгөн жазууга айтылат); **младописьменный язык** жазуусу жаңы түзүлгөн тил.

МЛАДОСТЬ ж. *поэт. уст.* жаштык, жашчылык, жаш убакыт.

МЛАДШИЙ, ая, -ее 1. (по возрасту) кичүү, кенже; **младший сын** кичүү уул; **младший брат** ини; **младшему из них уже десять лет** алардын эң кенжеси он жашка келип калды; 2. (по службе) младший, кенже (кызмат жагынан кичүү); **младший лейтенант** младший лейтенант, кенже лейтенант; **младший научный сотрудник** младший илимий кызматкер, кенже илимий кызматкер; **младший командный состав** младший командалык состав, кенже командалык состав.

МЛЕКОПИТАЮЩИЕ мн. (ед. **млекопитающее** ср.) зоол. сүт эмүүчүлөр (баласын сүт менен асыроочу жаныбарлар); **хищные млекопитающие** жырткыч сүт эмүүчү жаныбарлар; **травоядные млекопитающие** чөп жей турган сүт эмүүчү жаныбарлар.

МЛЕТЬ несов. обл. (о руках, ногах) карышуу, талуу (мис. *кол, бут*).

МЛЭЧНЫЙ, ая, -ое *бот.* сүткө окшош, сүттүү; **млечный сок** сүттүү суюктук (кээ бир өсүмдүктөрдүн сүт сымал суусу); **Млечный Путь** *астр.* Кой Жолу, Саманчы Жол, Куш Жолу.

МНЕ мест. личн. дат. и предл. п. от я; дай мне **книгу** китепти мага бер; **не говори так обо мне** мен тууралуу андай деп айтпа, мен тууралуу андай дебе.

МНЕМОНИКА ж. мнемоника (эске алууну, унутпоону өрчүтүүчү эрежелер жыйындысы).

МНЕМОНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **мнемоника-га т.**; мнемоникалык; **мнемонические приёмы** мнемоникалык ыктар.

МНЕМОТЕХНИКА ж. мнемотехника; см. **мнемоника**.

МНЕМОТЕХНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **мнемотехника-га т.**; мнемотехникалык.

МНЕНИЕ ср. пикир, ой; **высказать своё мнение** өз оюн айтуу, өз пикирин айтуу; **я присоединяюсь к вашему**

му **мнѣнію** мен сиздин пикиринизге кошулам; **по моемѹ мнѣнію** менин оюмча.

МНІЙМОСТЬ *жс.* 1. (*воображаемость*) курулай элестегендик; 2. (*ложность*) жалгандык, анткордук.

МНИМОУМѢРШІЙ, ая, -ее өлгөнсүгөн.

МНІЙМЫЙ, ая, -ое 1. (*воображаемый*) курулай элестетилген (*болуп калат деп гана алынган*); 2. (*притворный, ложный*) жалган, калп, анткор; 3. *мат.* жорума (*тамырды тетири чоңдуктан чыгаруу аркылуу келип чыккан*); **мнѣмѣ чѣсла** жорума сандар.

МНІТЕЛЬНОСТЬ *жс.* курулай шектенүүчүлүк, курулай корко берүүчүлүк.

МНІТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое курулай шектенген, курулай корко берген.

МНІТЬ *несов. уст.* ойлоо, ой жоруу, божомолдоо; **много мнить о себе** өзүн жогору саноо, өзүн жогору баалоо, баалануу, чыйралуу.

МНІТЬСЯ *несов. безл. уст.* ойлонуу; ...болуп туюлуу, божомолдонуу, ой жорулуу; **мне мнится...** мага... болуп туюлат.

МНОГІЕ *только мн.* 1. *прил.* көп, далай, толуп жаткан; **прошлѣ многіе годѣ** далай жылдар өттү; 2. *в знач. суш.* көп адамдар, көп кишилер; **многіе так дѣлают** көп адамдар ушундай деп ойлойт.

МНОГО 1. *нареч.* көп; **он много рабѣтает** ал көп иштейт; 2. *нареч. со сравн. ст.* алда канча; **он это дѣлает много лучше** ал муну алда канча мыкты жасайт; 3. *в знач. числ.* көп; **прошлѣ много лет** көп жыл өттү; 4. *безл. в знач. сказ.* көп; **этого мне слѣшком много** бул мөн үчүн эң але көп, бул мага эң эле көптүк кылат; **братъ на себя слѣшком много** 1) ишти, кызматты өзүнө көп алуу, көп жүктөө; 2) өзүн ыгы жок мыкты саноо; **много-много** эң көп болгондо; **ни много ни мало** так ошончо.

МНОГО- *татаал сөздөрдүн «көп» деген маанини билдире турган биринчи бөлүгү; мис. многодѣтный көп балалуу, баласы көп.*

МНОГОАТОМНЫЙ, ая, -ое *физ.* көп атомдуу.

МНОГОБОЖІЕ *ср.* көп кудайга ишенүү; *см.* политеизм.

МНОГОБОРЬЕ *ср.* спорт. многоборье (*жеңил атлетика түрлөрүнүн бири*).

МНОГОБРАЧІЕ *ср.* 1. көп катындуулук (*многоженство*); көп эрдүүлүк (*многомужие*); 2. *бот.* көп жыныстуулук (*бир гүлдө эркектик мүчөнүн да, ургаачылык мүчөнүн да болушу*).

МНОГОБРАЧНЫЙ, ая, -ое *бот.* көп жыныстуу (*эркек жана ургаачы уругу бир гүлдө болгон өсүмдүктөр*).

МНОГОВАТО *нареч.* разг. көбүрөөк, артыгыраак.

МНОГОВЕКОВОЙ, ая, -ое көп кылымдуу, көп доордон берки; **многовековая истѣрія челоуѣчества** адам баласынын көп кылымдуу тарыхы.

МНОГОВЕРЕТѢННЫЙ, ая, -ое көп ийиктүү (*мис. жит ийрүүчү фабрика*).

МНОГОВЛѢСТІЕ *ср.* көп бийликтүүлүк (*бирдей укуктуу көп мамлекеттик органдардын бир убакыттын ичинде жашашы*).

МНОГОВОДНОСТЬ *жс. см.* многоводье.

МНОГОВОДНЫЙ, ая, -ое суусу көп, көп суулуу (*мис өзөн, көл, дарыя*).

МНОГОВОДЬЕ *ср.* ташкын, ташкын мезгили.

МНОГОВОВОРЯЩИЙ, ая, -ее көп маанилүү, олуттуу нерсени ачуучу.

МНОГОГОЛОВЫЙ, ая, -ое көп баштуу; **многоголовая гидра** көп баштуу гидра.

МНОГОГОЛОСЫЙ, ая, -ое көп үндүү, ар түрдүү үндүү (*ар түрдүү үндүн бир убакыттын ичинде чыгышы, мис. хордо*).

МНОГОГРАННИК *м. мат.* көп кырдык.

МНОГОГРАННЫЙ, ая, -ое 1. көп кырдуу; **многогранный камень** көп кырдуу таш; **многогранный угол** *мат.* көп кырдуу бурч; 2. *перен.* бардык жагына зээндүү, бардык жагына шыктуу, бардык жагына жөндөмдүү; **многогранный талант** бардык жагына шыктуу талант.

МНОГОДѢТНЫЙ, ая, -ое көп балалуу, баласы көп.

МНОГОДНѢВНЫЙ, ая, -ое көп күндүк.

МНОГОЕ *ср.* көп нерсе, далай нерсе; **многое нужно переделатъ** көп нерсени кайта жасоо керек.

МНОГОЖѢНЕЦ *м.* көп катындуу (*бир нече катыны бар эркек*).

МНОГОЖѢНСТВО *ср.* көп катындуулук (*бир эркек бир нече катын алып туруучулук*).

МНОГОЖІЛЬНЫЙ, ая, -ое *тех.* көп өзөктүү; **многожильный кабель** көп өзөктүү кабель.

МНОГОЗАРЯДНЫЙ, ая, -ое көп дүрмөттүү; **многозарядная винтовка** көп дүрмөттүү винтовка.

МНОГОЗЕМѢЛЬЕ *ср.* көп жердүүлүк, жери көптүк.

МНОГОЗЕМѢЛЬНЫЙ, ая, -ое жери көп, көп жердүү; **многоземельные районы** көп жердүү райондор.

МНОГОЗНАМЕНАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое зор маанилүү, эң олуттуу; **многознаменательное событіе** зор маанилүү окуя.

МНОГОЗНАЧИТЕЛЬНО *нареч. (выразительно)* маанилүү бир нерсенин четин чыгарып, бир сыр менен; **многозначительно взглянуть** бир сыр менен карап коюу.

МНОГОЗНАЧИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* чоң маанилүүлүк, көп маанилүүлүк.

МНОГОЗНАЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*важный*) чоң маанилүү, көп маанилүү, чоң мааниси бар; **многозначительное событіе** чоң маанилүү окуя; 2. (*выразительный*) маанилүү, бир нерсенин четин чыгаруучу, сырдуу, бир сыры бар.

МНОГОЗНАЧНОСТЬ *жс.* 1. *мат.* көп орундуулук, көп сандуулук; **многозначность чисел** сандардын көп орундуулугу; 2. *лингв.* көп маанилүүлүк, мааниси көптүк, бир нече мааниси бардык.

МНОГОЗНАЧНЫЙ, ая, -ое 1. *мат.* көп орундуу, көп сандуу; **многозначные числа** көп орундуу сандар; 2. *лингв.* көп маанилүү, мааниси көп, бир нече мааниси бар.

МНОГОКВАРТИРНЫЙ, ая, -ое көп квартиралуу, көп квартирасы бар; **многоквартирный дом** көп квартиралуу үй.

МНОГОКЛѢТОЧНЫЙ, ая, -ое *биол.* көп клеткалуу; **многоклеточное строение тѣла** телонун көп клеткалуу түзүлүшү.

МНОГОКОВШОВЫЙ, ая, -ое **многоковшовый экскаватор** *тех.* көп сузгучтуу экскаватор.

МНОГОКОЛЕЙНЫЙ, ая, -ое көп колеялуу; **многоколейная желѣзная доро́га** көп колеялуу темир жол.

МНОГОКРАСОЧНЫЙ, ая, -ое көп боёктуу, көп түрдүү боёктуу; **многокрасочный рисунок** көп (*көп түрдүү*) боёктуу сүрөт.

МНОГОКРАТНО *нареч.* көп жолу кайталануучу, бир, нече жолу (*бир нече мертебе*) кайталануучу, көп

жолу, улам-улам, көп мертебе; **многократно напоминать** көп жолу эскертүү.

МНОГОКРАТНЫЙ, ая, -ое **1.** бир нече жолу, бир нече мертебе болгон, улам-улам болгон, көп жолу кайталанган, көп жолу болгон; **многократные напоминания** көп жолу болгон эскертүүлөр; **2. мат.** көп эселик; **многократный вид глагола грам.** этиштин кайталама түрү (*мис: кести-кескиледи, урду-ургулады, тепти-тепкиледи ж.б.*).

МНОГОЛАМПОВЫЙ, ая, -ое радио көп лампалуу; **многоламповый приёмник** көп лампалуу приёмник.

МНОГОЛЕПЕСТКОВЫЙ, ая, -ое *бот.* көп желекчелүү (*гүл*).

МНОГОЛЕСНЫЙ, ая, -ое көп токойлуу; **многолесный район** көп токойлуу район.

МНОГОЛЕТНИЙ, ая, -ее **1.** көп жылдык; **многолетний труд** көп жылдык эмгек; **2. бот.** көп жылдык, көп жашорчу; **многолетнее растение** көп жылдык өсүмдүк (*чөп өсүмдүктөр жөнүндө*).

МНОГОЛЕТНИК *м. бот.* көп жылдык (*чөп өсүмдүк*).

МНОГОЛЮДНОСТЬ *жс.* кишинин көптүгү, көп кишилүүлүк, көп элдүүлүк; **многолюдность собрания** жыйналышта кишинин көптүгү.

МНОГОЛЮДНЫЙ, ая, -ое кишиси көп, көп кишилүү, көп элдүү; **многолюдный город** көп кишилүү шаар.

МНОГОМЕСТНЫЙ, ая, -ое көп орундуу (*мис. самолёт*).

МНОГОМИЛЛИОННЫЙ, ая, -ое нечен миллиондогон, көп миллиондогон; **многомиллионный советский народ** көп миллиондогон совет эли.

МНОГОМОТОРНЫЙ, ая, -ое *тех.* көп мотордуу.

МНОГОМУЖИЕ *ср.* көп эрдүүлүк.

МНОГОНАЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое көп улуттуу; **многонациональное государство** көп улуттуу мамлекет.

МНОГОНАЧАЛИЕ *ср.* көп начальниктүүлүк (*бирдей укугу бар бир нече начальниктин бир убакыттын ичинде болушу*).

МНОГОНОЖКА *жс. зоол.* кырк аяк.

МНОГООБЕЩАЮЩИЙ, ая, -ее **1.** көп нерсе берет деген, көп үмүт күткөн; **2. (обнадёживающий)** үмүткөр кылган, үмүттөндүргөн; **многообещающий взгляд** үмүттөндүргөн караш.

МНОГООБРАЗИЕ *ср.* көп түрдүүлүк, ар түрдүүлүк, ар кылдык; **многообразие явлений** кубулуштардын көп түрдүүлүгү.

МНОГООБРАЗНЫЙ, ая, -ое көп түрдүү, ар түрдүү, ар кыл.

МНОГООПЫТНЫЙ, ая, -ое көп тажрыйбалуу.

МНОГООТРАСЛЕВОЙ, ая, -ое көп тармактуу; **многоотраслевое сельское хозяйство** көп тармактуу айыл чарба.

МНОГОПÓЛЬЕ *ср. с.-х.* которуштуруп айдоо (*эгин аянтын бир нечеге бөлүп, жыл сайын алмаштырып айдоо*).

МНОГОПÓЛЬНЫЙ, ая, -ое **многополье-ге т.;** **многопольная система** которуштуруп айдоо системасы.

МНОГОПÓЛЮСНЫЙ, ая, -ое *эл.* көп полюстуу; **многополюсная динамо-машина** көп полюстуу динамо-машина.

МНОГОРЕЧИВО *нареч. см. многословно.*

МНОГОРЕЧИВОСТЬ *см. многословие.*

МНОГОРЕЧИВЫЙ, ая, -ое *см. многословный.*

МНОГОСЕМЕЙНОСТЬ *жс.* көп бүлөлүүлүк, бүлөсү көптүк.

МНОГОСЕМЕЙНЫЙ, ая, -ое көп бүлөлүү, бүлөсү көп.

МНОГОСЛÓВИЕ *ср.* көп сөздүүлүк, сөзү көптүк, эзмелик, бабырдык.

МНОГОСЛÓВНО *нареч.* көп сөз менен, сөздү көп айтып, эзмелик менен; **многословно распространяться о чём-л.** бир нерсе жөнүндө сөздү көп айтуу (*эзмелик менен айтуу*).

МНОГОСЛÓВНЫЙ, ая, -ое көп сөздүү, сөзү көп, эзме, бабыр.

МНОГОСЛÓЖНОСТЬ *жс. грам.* көп муундуулук; **многосложность слова** сөздүн көп муундуулугу.

МНОГОСЛÓЖНЫЙ I, ая, -ое өтө татаал, өтө чатыш, абдан татаал, эң татаал.

МНОГОСЛÓЖНЫЙ II, ая, -ое *грам.* көп муундуу; **многосложное слово** көп муундуу сөз.

МНОГОСОСТАВНЫЙ, ая, -ое көп составдуу; **многосоставный раствор** көп составдуу эритме.

МНОГОСТАНОЧНИК *м.* многостаночник, көп станокчу (*көп станокту тейлөөчү жумушчу*).

МНОГОСТАНОЧНИЦА *женск. р. к многостаночник;* многостаночница.

МНОГОСТАНОЧНЫЙ, ая, -ое көп станоктуу; **многостаночное обслуживание** көп станоктуу тейлөө.

МНОГОСТВОЛЬНЫЙ, ая, -ое (*об оружии*) көп стволдуу.

МНОГОСТЕПЁННЫЙ, ая, -ое көп баскычтуу (*бир катар стадияларды, баскычтарды өтүүчү; түз эмес*).

МНОГОСТОРОННИЙ, ая, -ее **1. мат.** көп капталдуу, көп кырдуу; **многосторонняя призма** көп капталдуу призма; **2.** түрдүүчө колдонулуучу, түрдүү нерсеге колдонулуучу; **многостороннее использование этого изобретения** бул ойлоп табылгандан түрдүүчө пайдалануу; **3. перен. (разносторонний)** ар түрдүү нерсеге кызыккыч, көп нерсеге кызыгуучу; **многосторонний человек** ар түрдүү нерсеге кызыккыч адам; **многосторонний договор** катышуучулардын көбүнө тийиштүү договор.

МНОГОСТОРОННОСТЬ **1. мат.** көп капталдуулук, көп кырдуулук; **2.** түрдүүчө колдонуучулук, түрдүү нерсеге колдонуучулук; **3. перен.** ар түрдүү нерсеге кызыккычтык, көп нерсеге кызыгуучулук.

МНОГОСТРАДАЛЬНЫЙ, ая, -ое көп азап көргөн, азапты көп тарткан, мээнеттүү, азаптуу, машакаттуу.

МНОГОСТРУ́ННЫЙ, ая, -ое көп кылдуу (*музыкалык курал жөнүндө*).

МНОГОТИРА́ЖКА *жс.* многотиражка, көп тираждуу (*көп тираж менен чыгып, бир мекемеде, ишканада гана таралуучу газета*).

МНОГОТИРА́ЖНЫЙ, ая, -ое көп тираждуу (*көп тираж менен чыгуучу*); **многотира́жная газета** көп тираждуу газета.

МНОГОТО́МНЫЙ, ая, -ое көп томдуу (*бир нече томдон турган*).

МНОГОТО́ЧИЕ *ср. грам.* көп нокот, көп чекит, көп точка (*тыныш белгиси...*).

МНОГОТЫ́СЯЧНЫЙ, ая, -ое көп миңдеген, нечен миңдеген (*толуп жаткан, миңдеген*); **многоты́сячный митинг** көп миңдеген митинг.

МНОГОУВАЖАЕМЫЙ, ая, -ое ардактуу, урматтуу (көбүнчө кат башында колдонулуучу сөз).

МНОГОУГОЛЬНИК м. мат. көп бурчтук.

МНОГОУГОЛЬНЫЙ, ая, -ое мат. көп бурчтуу.

МНОГОУРОЖАЙНЫЙ, ая, -ое мол түшүмдүү, көп түшүмдүү.

МНОГОФАЗНЫЙ, ая, -ое эл. көп фазалуу; **многофазный электрический** ток көп фазалуу электр тогу.

МНОГОЦВЕТНЫЙ, ая, -ое 1. (пёстрый) көп ырандуу, көп түстүү; 2. см. многокрасочный; 3. бот. көп гүлдүү.

МНОГОЦИЛИНДРОВЫЙ, ая, -ое тех. көп цилиндрдүү; **многоцилиндровый мотор** көп цилиндрдүү мотор.

МНОГОЧИСЛЕННОСТЬ жс. өтө көптүк, толуп жаткандык; **многочисленность населения** элдин өтө көптүгү.

МНОГОЧИСЛЕННЫЙ, ая, -ое өтө көп, толуп жаткан.

МНОГОЧЛЁН м. мат. көп мүчө.

МНОГОЧЛЁННЫЙ, ая, -ое көп мүчөлүү; **многочлённая формула** көп мүчөлүү формула.

МНОГОЭТАЖНЫЙ, ая, -ое көп этаждуу, көп кабаттуу (мис. үй).

МНОГОЯЗЫЧНЫЙ, ая, -ое көп тилдүү (толуп жаткан улут тилдеринен турган); **многоязычная страна** көп тилдүү өлкө.

МНОГОЯРУСНЫЙ, ая, -ое көп ярустуу; **многоярусный театр** көп ярустуу театр.

МНОЖЕСТВЕННОСТЬ жс. көптүк.

МНОЖЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое көп; **множественное число** грам. көптүк сан.

МНОЖЕСТВО ср. көп, толуп жатуу, толуп жаткан; **у него множество друзей** анын достору көп, анын достору толуп жатат.

МНОЖИМОЕ ср. мат. көбөйтүүчү.

МНОЖИТЕЛЬ м. мат. көбөйтүүчү.

МНОЖИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **множительный аппарат** көбөйтүүчү аппарат (кол жазмаларды, чертёждорду ж.б. канча керек болсо, ошончо экземпляр кылып көбөйтүүчү аппарат; мис. ротатор, гектограф, стеклограф ж.б.).

МНОЖИТЬ несов. 1. что, мат. көбөйтүү, арттыруу; 2. кого-что көбөйтүү; **множить свой ряды** өзүнүн катарларын көбөйтүү.

МНОЖИТЬСЯ несов. 1. (увеличиваться) көбөйүү, саны артуу; 2. страд. к **множить**.

МНОЙ мест. личн. твор. п. от я; **это сделано мной** муну мен кылдым; **он пришёл со мной** ал мени менен келди; **он мной доволен** ал мага ыраазы.

МНОЮ мест. см. мной.

МНУ, **мну**, **мнёшь** и т.д. наст. вр. от **мять**.

МНУСЬ, **мнусь**, **мнёшься** и т.д. наст. вр. от **мяться**.

МОБИЛИЗАЦИОННЫЙ, ая, -ое мобилизация-га т.; мобилизациялык; **мобилизационная готовность** мобилизациялык даярдык.

МОБИЛИЗАЦИЯ жс. 1. мобилизация, мобилизациялоо, мобилизация кылуу (мамлекеттин куралдуу күчүн тынчтык абалдан согуш абалына өткөрүү); **мобилизация армии** армияны мобилизация кылуу; 2. перен. мобилизация, мобилизациялоо, мобилизация кылуу (эмгекчи элди же эл чарбасынын белгилүү бир тармагын кандай-

дыр бир тапшырмаларды. орундоого тартуу); **мобилизация промышленности** өнөр жайды мобилизация кылуу; **мобилизация всех сил страны** өлкөнүн бардык күчүн мобилизациялоо.

МОБИЛИЗОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **мобилизовать**; 2. прил. мобилизацияланган, мобилизация кылынган.

МОБИЛИЗОВАТЬ сов. и несов. кого-что мобилизациялоо, мобилизация кылуу; **мобилизовать резервы производства** өндүрүштүн резервдерин мобилизациялоо.

МОБИЛИЗОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. мобилизациялануу, мобилизация кылынуу; 2. несов. страд. к **мобилизовать**.

МОБИЛЬНОСТЬ жс. шамдагайлык, ылдамдык, чапчандык.

МОБИЛЬНЫЙ, ая, -ое шамдагай, ылдам, чапчаң.

МОГАР м. (трава) конок (өсүмдүк).

МОГИКАНЕ мн. (ед. **могиканин** м.) могикандар (Түндүк Американын индеецтеринин басып алуучулар жок кылып жиберген уруусу); **последний из могикан** могикандардын акыркысы (жок болуп бараткан кандайдыр бир социалдык көрүнүштүн эң акыркы өкүлү).

МОГИЛА жс. көр, бейит, мүрзө, мүрдө; **на краю могилы** көр оозунда; **найти себе могилу** өлүү, өлүмгө учуроо.

МОГИЛЬНИК м. археол. байыркы көр (байыркы киши көмүлгөн жер).

МОГИЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. могила-га т.; 2. перен. көрдөй, мүрзөдөй, мүрдөдөй; **могильная тишина** көрдөй жымжырт.

МОГИЛЬЩИК м. 1. көрчү, мүрзөчү, мүрдөчү (көр, мүрзө, мүрдө казуучу); 2. перен. көр казуучу; түбүнө жетүүчү (өлүүгө, жок болууга бет алгандын түбүнө жетүүчү).

МОГУ, **могу**, **можешь** и т.д. наст. вр. от **мочь** I.

МОГУЧИЙ, ая, -ее мыкты, бек, күчтүү, чоң.

МОГУЩЕСТВЕННОСТЬ жс. күчтүүлүк, мыктуулук, күдүрөттүүлүк.

МОГУЩЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое күчтүү, мыкты, күдүрөттүү.

МОГУЩЕСТВО ср. күч, кудурет.

МОДА жс. мода (бир коомдук айлананын ошол убактагы жүрүм эрежеси, кийим формасы, чач жасоосу, үй жасалгасы, жалпы үрп-адаттары); **журнал мод** модалар журналы; **вести в моду** модага киргизүү; **войти в моду** мода болуп калуу; **выйти из моды** модадан чыгып калуу (чыгуу); **быть не в моде** мода болбой калуу; **по моде** мода боюнча.

МОДАЛЬНОСТЬ жс. модалдуулук (1. филос. ойлоонун аныктыгынын, шексиздигинин даражасын билдирүүчү категория; 2. лингв. речтин мазмунунун чындыкка мамилесин билдирүүчү грамматикалык категория).

МОДАЛЬНЫЙ, ая, -ое модальность-ко т.; модалдуу.

МОДЕЛИЗМ м. моделизм (моделдер даярдоо, жасоо).

МОДЕЛИРОВАНИЕ ср. моделдөө, модель жасоо, бир нерсенин моделин жасоо; **моделирование одежды** кийимдин моделин жасоо.

МОДЕЛИРОВАТЬ сов. и несов. что моделдөө, модель жасоо (1. бир нерсенин моделин даярдоо, жасоо; 2. иск. скульптуранын бетин жасоо, бетин томпойтуу, оюу).

МОДЕЛИРОВА́КА жс. моделдөө, модель жасоо.

МОДЕ́ЛЬ жс. модель (1. бир буюмдун үлгүсү, кеби; 2. тех. бир курулуштун кичирейтилген, өзүндөй же чоңойтулган кеби, үлгүсү; 3. тех. жасалуу кеби, конструкциясы; 4. тех. калып; коюлуучу нерсенин жыгачтан жасаган үлгүсү, калыбы; 5. геометриялык чертёж).

МОДЕ́ЛЬЕР м. модельер (моделдерди жасоо жагынан, бир нерсенин үлгүлүү экземплярдын жасоо жагынан специалист).

МОДЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое модель-ге т.; моделдүү; **мо-дёлный цех** модель цехи; **моделная обувь** моделдүү бут кийим.

МОДЕ́ЛЬЩИК м. моделчи (модель жасоочу жуушчу).

МОДЕ́ЛЬЩИЦА женск. р. к **моделщик.**

МОДЕРА́ТО муз. 1. нареч. умерато (көшүүн; жай; жайбаракат; жай, көшүүн темп менен); 2. ср. нескл. умерато (ушул темптеги музыкалык чыгарма же анын бөлүгү).

МОДЕРА́ТОР м. модератор (1. муз. клавишалуу музыкалык инструменттердин үнүнүн жогорулуугун же төмөндүгүн иретке келтире турган тетик; 2. тех. машинанын жүрүү тездигин иретке келтире турган прибор).

МОДЕРНИЗА́ТОР м. модернизатор (бир нерсени азыркы замандагы жаңы түргө, жаңы үлгүгө карата кайта жасоочу).

МОДЕРНИЗА́ЦИЯ жс. модернизация, модернизациялоо (бир нерсеге азыркы замандын талабына, шыгына жараша жаңы түр, ушул күнкү кебетени берүү).

МОДЕРНИЗИ́РОВАТЬ сов. и несов. что модернизировать, модернизировать кылуу.

МОДЕРНИЗОВА́ТЬ сов. и несов. см. модернизи́ровать.

МОДИ́СТКА жс. уст. модистка (аялдар калпагын же кийим тигүүчү аял).

МОДИФИКА́ЦИЯ жс. 1. модификация, модификациялоо, модификация кылуу (нерсенин түрү өзгөрүү); 2. физ. модификация (катуу телолордун көпчүлүгүнүн түрдүү абалда болушу).

МОДИФИЦИ́РОВАТЬ сов. и несов. что модифицировать, модифицировать кылуу (нерсенин түрүн, формасын өзгөртүү).

МО́ДНИК м. разг. модачыл, борумчул (дайым эле жаңы моданын артынан жүгүрүүчү, сылаңкороз).

МО́ДНИЦА женск. р. к **модник.**

МО́ДНИЧАТЬ несов. разг. ыгы жок жасануу (жаңы мода менен кийинүү, сылаңкороздонуу).

МО́ДНО нареч. мода боюнча; **модно одёта** мода боюнча кийинген.

МО́ДНЫЙ, ая, -ое мода-га т.; модалуу; **модное платье** модалуу көйнөк.

МОДУ́ЛИРОВАТЬ несов. модуляциялоо, модуляция кылуу.

МО́ДУЛЬ м. мат. модуль (кээ бир коэффициенттердин аты).

МОДУ́ЛЯТОР м. кино модулятор (тыбышты киноплёнкага жазгыч аспап).

МОДУ́ЛЯТОРНЫЙ, ая, -ое модулятор-го т.

МОДУ́ЛЯЦИО́ННЫЙ, ая, -ое модуляция-га т.; модуляциялык.

МОДУ́ЛЯЦИЯ жс. модуляция, модуляциялоо, модуляция кылуу (1. музыкалык үндү бир тондон экинчи тонго өткөрүү; 2. тех. электр толкундарын өзгөртүү).

МО́ДУС м. модус (түр, ар түрдүүлүк, ык).

МО́ЕЧНЫЙ, ая, -ое жуугуч; **мобчная машина** жуугуч машина.

МОЁ мест. ср. р. к **мой.**

МО́ЖЕТ БЫТЬ вводн. сл. са керек; балким,... -дир; балким,... -са керек; балким; **мо́жет быть, он уёхал** балким ал кетип калса керек; балким, ал кетип калгандыр; **мо́жет быть, он не прав** аныкы, балким, туура эмес; **не мо́жет быть!** болууга мүмкүн эмес!

МО́ЖЕШЬ, можешь, мо́жет и т.д. наст. вр. от мочь I.

МОЖЖЕВЁ́ЛЬНИК м. бот. арча (арчанын бир түрү).

МОЖЖЕВЁ́ЛОВЫЙ, ая, -ое **можжевельник-ге т.;** **можжевёловая ветка** арча бутагы.

МО́ЖНО безл. в знач. сказ. мүмкүн, уруксат кылынат, жарайт, болот; **это мо́жно сде́лать в два дня** муну эки күндө иштөөгө (жасоого) болот; **мо́жно откры́ть окно́?** терезени ачууга болобу?, терезени ачууга уруксат кылынабы?; **как мо́жно скорée** мүмкүн болушунча тезирээк.

МОЗА́ИКА жс. мозаика (1. иск. түрдүү түстөгү таштардан айнектин сыныктарынан, жыгачтан, металлдардан бир-бирине бекитип кооздоп жасаган нерсе; 2. перен. ала-була, кызыл-тазыл, боз-ала болгон кошунду).

МОЗА́ЙЧНЫЙ, ая, -ое **мозаика-га т.;** мозаикалуу; **мозайчный пол** мозаикалуу пол.

МОЗГ м. 1. мээ, жүлүн, чучук; **головно́й мозг** мээ; **спинно́й мозг** жүлүн; **костный мозг** жиликтин чучугу, мениктин майы; 2. перен. разг. (ум) мээ, акыл; 3. **мозги мн.** (кушанье) мээ (мээден жасалан тамак); **до мозга костей** барып турган, абдан, аябай.

МОЗГОВИ́ТЫЙ, ая, -ое прост. зээндүү, жөндөмдүү, тапкыч, акылдуу.

МОЗГОВО́Й, ая, -ое **мозг 1, 2-ге т.;** **мозговая рабóта** мээнин иштеши.

МОЗЖЕЧО́К м. анат. каракуш мээси (кичинекей мээ).

МОЗЖИ́ТЬ несов. безл. разг. зыркыроо, зыңылдоо (зырылдап, зыңылдап ооруу).

МОЗО́ЛИСТЫЙ, ая, -ое чордуу, чор баскан.

МОЗО́ЛИТЬ несов. что: **мозо́лить глаза́** разг. көзгө көйгөк болуу.

МОЗО́ЛЬ жс. чор.

МОЗО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **мозоль-го т.;** **мозольный пла́стырь** чор пластыры (чорду жоготуучу пластырь).

МО́Й мн. 1. мест. притяж. менин; 2. в знач. суц. (домашние) менин бүлөм, менин ата-энем; **мой у́жé уёхали** менин бүлөм (ата-энем) эчак эле кетишкен.

МО́Й мест. притяж. 1. менин, меники; **мой ста́рший брат** менин агам; **моя сестра́** менин эжем; **по моему́ мнени́ю** менин оюмча; **по моему́ желáнию** менин каалаганымча, мен тилегендей; 2. в знан. суц. ср. меники; **это мое** бул меники; **поживи́ с моё** менин жашыма келип көрчү; **это моё де́ло** бул менин ишим, бул өзүмө тийиштүү иш.

МО́ЙКА жс. 1. (мытье) жууш; 2. тех. жуугуч машина; **мойка для зерна́** дан жуугуч машина.

МОЙНЫЙ, ая, -ое **мойная машина** жуугуч машина (кездемени жууп турган машина).

МОККО *ср. нескл.* мокко (кофенин мыкты сорту).

МОКНУТЬ *несов.* суу болуу, нымдануу; **мокнути** под дождём жамгырга суу болуп туруу.

МОКРЕЦ *м.* (лишай у лошади) акбаш (жылкынын бутуна чыгуучу жара).

МОКРИЦА *жс.* зоол. нымсакчы.

МОКРО *безл. в знач. сказ.* суу; **на ўлице сего́дня мокро** бүгүн көчө суу.

МОКРОВАТЫЙ, ая, -ое суураак, нымдуураак.

МОКРОТА I *жс. мед.* какарык.

МОКРОТА II *жс. разг.* нымсактык, нымдуулук.

МОКРЫЙ, ая, -ое нымдуу, суу, суулуу, суу болгон; **мокрые волосы** суу чач, суу болгон чач; **у неё глаза́ на мокром месте** *разг. ал (аял) барып турган чың тийбес ыйлаак*; **как мокрая ку́рица** *разг.* сууга түшкөн тооктой (өлбүрөп-шөлбүрөгөн жүдөө же бош мүнөздүү киши жөнүндө).

МОКША *жс.* мокша (мордва элинин эки тобунун бири).

МОЛ I *м. мор.* мол (пароход токтоочу жайга, толкундан сактоо үчүн, кырдап жасалган курулуш).

МОЛ II *частица разг. деп*; **ты ему́ скажи́, что так, мол, поступи́ть нельзя́** сен ага мындай кылууга болбойт деп, айт.

МОЛВА́ *жс.* кабар, сөз, мыш-мыш, эмиш-эмиш, имиш-имиш; **дурная молва́** жаман сөздөр, жамандаган имиш-имиш сөздөр; **людская́ молва́** элдин арасында таралып жүргөн дуу-дуу кептер.

МОЛВИТЬ *сов. что, уст.* унчугуу, сөз айтуу; **не с кем слова́ молвить** сүйлөшө турган адам жок.

МОЛДАВА́НЕ *мн.* молдавандар, молдаваниндер.

МОЛДАВА́НИН *м.* молдаван, молдаванин.

МОЛДАВА́НКА *женск. р. к молдава́нин*; молдаванка.

МОЛДАВА́НСКИЙ, ая, -ое **молдаванин-ге т.**; **молдава́нская пе́сня** молдаван ыры.

МОЛДА́ВСКИЙ, ая, -ое **Молдавия-га, молдава́нин-ге т.**; **молда́вский язы́к** молдаван тили.

МОЛЕ́БЕН *м. церк.* кыска намаздын бир түрү.

МОЛЕ́БСТВО *ср. см.* моле́бен.

МОЛЕВО́Й, ая, -ое **молевой сплав ле́са** жыгачтарды бөлөк-бөлөк агызуу; жыгачтарды сал кылбай, биринде-тип агызуу.

МОЛЕКУ́ЛА *жс.* молекула (заттын эң майда бөлүгү).

МОЛЕКУ́ЛЯРНЫЙ, ая, -ое **молекула-га т.**; **молекула́лык**; **молекуля́рный вес** молекулалык салмак (молекуланын составына кирүүчү атомдордун салмагынын суммасы).

МОЛЕ́НИЕ *ср. уст.* 1. *рел.* намаз окуу, дуба кылуу, чокунуу; 2. *поэт.* абдан чоң өтүнүү, жалынуу, жалбаруу.

МОЛЕСКИ́Н *м.* (ткань) шайтан тери (кездеме).

МОЛЕСКИ́НОВЫЙ, ая, -ое **молескин-ге т.**

МОЛИ́БДЕН *м. хим.* молибден (химиялык элемент; ак жалтырагы бар катуу металл).

МОЛИ́БДЕНИ́Т *м. мин.* молибденит (молибден рудасы).

МОЛИ́БДЕНОВЫЙ, ая, -ое **молибден-ге т.**; **молибдендүү**; **молибдено́вая сталь** молибден болот; **молибдено́вая руда́** молибден рудасы.

МОЛИ́ТВА *жс.* намаз, дуба, чокунуу; **чита́ть моли́твы** намаз окуу, чокунуу.

МОЛИ́ТВЕННИК *м. церк.* дуба (намаз) чокунуу эрежелерини жыйнагы.

МОЛИ́ТВЕННЫЙ, ая, -ое **молитва-га т.**

МОЛИ́ТЬ *несов.* кого жалынып-жалбарып суроо, жалынуу, жалбаруу; **моли́ть о поща́де** жалынып-жалбарып кечирим суроо, кечирим сурап жалбаруу.

МОЛИ́ТЬСЯ *несов.* 1. *кому-чему, рел.* намаз окуу, дуба кылуу, чокунуу; 2. *на кого-что, перен.* (обожать, боготворить) абдан жакшы көрүү.

МОЛЛЮ́СК *м. зоол.* моллюск (килкилдек денелүү омурткасыз майда жаныбар).

МОЛЛЮ́СКОВЫЙ, ая, -ое **моллюск-ко т.**

МОЛНИЕНО́СНО *нареч.* өтө тездик менен, көз ачып-жумганча, чымын-куюн болуп.

МОЛНИЕНО́СНЫЙ, ая, -ое өтө тез, куюндай, көз ачып-жумганча; **с молниеносной быстрото́й** куюндай тездик менен.

МОЛНИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что, о чём молния-телеграмма берүү.*

МО́ЛНИЯ *жс.* 1. чагылган; **сверкну́ла мо́лния** чагылган жарк-журк этти; **с быстрото́й мо́лнии** чагылгандай тездик менен; 2. (*застёжка*) молния (*тартып койсо бүчүлөнүп кала турган металлдан жасалган бүчүлүк*); **телеграмма-молния** телеграмма-молния; **мега́ты гро́мы и мо́лнии** буркан-шаркан түшүү.

МОЛО́ДАЯ *жс. см.* молодой 4.

МОЛО́ДЕНЬКИЙ, ая, -ое *уменьш.-ласк.* от молодой эн жаш, абдан жаш.

МОЛОДЕ́ТЬ *несов.* жашаруу.

МО́ЛОДЕЦ I *м. фольк.* азамат, эр жүрөк, кайраттуу.

МО́ЛОДЕЦ II *м.* 1. эр жигит, азамат; 2. *в знач. сказ. разг.* она́ **молоде́ц** ал — азамат; **вести себя́ молодцо́м** азаматтык кылуу, эр жүрөктүк кылуу; **мо́лодец про́тив ове́ц, а на молодца́ сам овца́ посл.** үйдө баатыр жоодо жок.

МОЛОДЕ́ЦКИЙ, ая, -ое *фольк.* азаматтык; **молоде́цкий вид** азаматтык түр; **молоде́цкая хра́брость** азаматтык кайрат.

МОЛОДЕ́ЧЕСТВО *ср.* азаматтык.

МОЛОДЕ́ЖНЫЙ, ая, -ое **молоде́жь-го т.**

МОЛОДЕ́ЖЬ *жс. собир.* жаштар; **советская мо́лоде́жь** совет жаштары, советтик жаштар.

МОЛОДÍЛО *ср. бот.* бириктир (өсүмдүктүн бир түрү).

МОЛОДÍТЬ *несов.* кого-что, *разг.* жашартуу.

МОЛОДÍТЬСЯ *несов.* *разг.* жашаруу, жашаргысы келүү (*жашка окшоп көрүнүүнүн чарасын көрүү*).

МОЛОДÍЦА *жс. обл.* келинчек.

МОЛО́ДКА *жс.* 1. *см.* **молоди́ца**; 2. (*молодая курица*) жаш мекиян.

МОЛОДНЯ́К *м. собир.* 1. (*о лесе*) жаш токой; 2. (*о животных*) айбандардын жашы, айбандардын төлү; 3. *разг.* (*о людях*) жаштар.

МО́ЛОДО *нареч.* жаш; **он мо́лодо вы́глядит** ал жаш көрүнөт.

МОЛОДОЖЕ́НЫ *мн. (ед. молодо́жён м.)* жаңы үйлөнүшкөндөр (*эрди-катын*).

МОЛО́ДОЙ, ая, -ое 1. жаш; **молодо́й челове́к** жаш жигит; **молодые ка́дры** жаш кадрлар; **молодо́е поколе́-**

ние жаш жеткинчек, жаш муун; **2.** жаңы, жаш; **МОЛОДОЙ** **м**есяц жаңыдан туулган ай; **МОЛОДОЙ** **картофель** жаш картөшкө; **3.** (*недавно приготовленный*) жаңыдан жасалган; **МОЛОДОЕ** **вино** жаңыдан жасалган вино; **4.** *в знач. суц.* **МОЛОДОЙ** **м.** жаңыдан үйлөнгөн эркек; **МОЛОДАЯ** **ж.** жаңыдан күйөөгө чыккан аял, келинчек; **5.** *в знач. суц.* **МОЛОДЫЕ** **мн.** *с.м.* молодожённы.

МОЛОДОСТЬ *жс.* жаштык, жашчылык, жаш убак, бала кез; **✧** **вторая молодость** кайта келген жаштык (*карыганда пайда болгон кайрат*); **не первой молодости** кырчылдаган жаш кези өткөн; **по молодости** лет жаштык кылып, жаштыктан.

МОЛОДУХА *жс.м.* **молодица.**

МОЛОДЦЕВАТОСТЬ *жс.* баатыр сындуулук, азаматтык.

МОЛОДЦЕВАТЫЙ, ая, -ое баатыр сындуу, азамат.

МОЛОДЧИК *м.* *разг. презр.* алдамчы, митаам, бузук.

МОЛОДЧИНА *м. и жс. разг. с.м.* **молодец.**

МОЛОДЫЕ **мн.** *с.м.* молодожённы.

МОЛОЖАВО *нареч.* **моложаво** **выглядеть** өзүнүн чын жашына караганда жаш көрүнүү.

МОЛОЖАВОСТЬ *жс.* өзүнүн чын жашына караганда жаш көрүнгөндүк.

МОЛОЖАВЫЙ, ая, -ое өзүнүн чын жашына караганда жаш көрүнгөн.

МОЛОЖЕ *сравн. ст. от прил. молодой и нареч. молод*; **он моложе** меня ал менден жаш; **он выглядит моложе** своих лет жашына караганда анын өңү жаш көрүнөт.

МОЛОЗИВО *ср.* ууз.

МОЛОКИ *только мн.* молоки (*эркек балыктын урук бези жана бел суусу*).

МОЛОКО *ср.* сүт; **миндальное молоко** бадам сүтү; **кислое молоко** айран, катык; **сгущенное молоко** коюлтулган сүт; **✧** **молоко на губах не обсохло** *разг.* эне сүтү оозунан кете элек; **обжэгшись на молоке, днешь на воду** *посл.* оозу чайга күйгөн айранды үйлөп ичет (*бир нерседен жалкып калсаң, башка нерседен ого бетер сак болосуң*); **пáрень – кровь с молоко́м** бетинен кан тамган, солкулдаган жигит; **с молоко́м матери** эненин сүтү менен.

МОЛОКОПРИЁМНЫЙ, ая, -ое **молокоприёмный пункт** сүттү кабыл алуу пункту, сүт кабыл алуучу пункт.

МОЛОКОСОС *м.* *разг.* кагылбаган, тажрыйбасыз жаш.

МОЛОТ *м.* барскан, чоң балка; **паровой молот** буу балкасы (*буу менен аракетке келүүчү чоң балка*); **✧** **быть между молотом и наковальней** дөшү менен балканын ортосунда болуу (*эки жактан да коркунуч болуп, кыйын абалда калуу*).

МОЛОТ-РЫБА *жс.* балка-балык (*акуланын бир түрү*).

МОЛОТИЛКА *жс.* молотилка (*эгин басуучу машина*).

МОЛОТІЛО *ср.* *уст.* машак талкалагыч (*таяктын башына чынжыр менен бекитилген кыска жумуру жыгачтуу аспап*).

МОЛОТИЛЬНЫЙ, ая, -ое эгин бастырууга жумшалуучу; **молотильный камень** мала таш.

МОЛОТИЛЬЩИК *м.* эгин бастыруучу киши.

МОЛОТИТЬ *несов.* эгин бастыруу, кырман басуу.

МОЛОТОБОЕЦ *м.* барсканчы (*барскан, чоң балка уруучу жумушчу*).

МОЛОТОВИЩЕ *ср.* барскандын сабы, чоң балканын сабы.

МОЛОТОК *м.* балка; **✧** **продать с молотка** *разг. уст.* тоорук кылып сатуу.

МОЛОТОЧЕК *м.* **1.** *уменьш.* от молоток балка, кичинекей балка; **2.** *тех.* балка (*түрдүү механизмдеги ургуч нерсе*); **3.** *анат.* балкача (*орто кулактагы кичинекей балкага окшош сөөк*).

МОЛОТЬ *несов.* что салуу, тарттыруу, салдыруу (*тегирменге*); **молоть пшеницу** буудай салдыруу; **молоть вздор** *разг.* жокту сүйлөө, курулай сандырактоо, жокту былжыроо.

МОЛОТЬБА *жс.* **1.** (*действие*) эгин бастыруу, кырман басуу; **2.** (*время молотьбы*) кырман убагы, эгин бастыруу убагы.

МОЛОХ *м.* **1.** **молох** (*адамдардан курмандыкты талап кылуучу, катуу жана ырайымсыз күчтүн символу*); **молох войны** согуштун молоху; **2.** *зоол.* молох (*Австралиядагы кескелдириктин бир түрү*).

МОЛОЧАЙ *м.* *бот.* сүттүкөн.

МОЛОЧНАЯ *жс.* сүт магазини (*сүт жана сүттөн жасалган азыктар сатылуучу магазин*).

МОЛОЧНИК *м.* **1.** (*посуда*) сүт куйгуч (*сүт куюлуучу идиш*); **2.** (*продавец молока*) сүтчү (*сүт сатуучу, сүт менен соода кылуучу*).

МОЛОЧНИЦА *жс.* **1.** *женск. р.* к **молочник** **2;** **2.** *мед.* оозул (*эмчектеги баланын оорусу*).

МОЛОЧНОКИСЛЫЙ, ая, -ое сүт-кычкыл (*сүт кислотасын берүүчү*); **молочнокислое брожение** сүт-кычкыл ачыш.

МОЛОЧНОСТЬ *жс.* сүттүүлүк.

МОЛОЧНОТОВАРНЫЙ, ая, -ое **молочнотоварная ферма** сүт-товар фермасы.

МОЛОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** *с.-х.* саан (*сүт берүүчү*); **молочная корова** саан уй; **молочный скот** саан мал; **2.** *молоко-го т.*; **молочная каша** сүт ботко (*каша*); **молочные продукты** сүт азыктар; **молочная кухня** сүт продуктыларынан жасалган тамактар; **✧** **молочные железы** *анат.* сүт бездери; **молочный зуб** сүт тиш (*алты жаштан кийин баланын түшүп калынуучу тиши*); **молочный сахар** *хим.* сүт канты (*сүттөн табылуучу таттуу сымак түс-сүз кристаллдар*); **молочный старший брат** эмчектеш ага; **молочная старшая сестра** эмчектеш эже; **молочное стекло** күңүрт айнек; **молочная спелость** дандын катып келаткан мезгили.

МОЛЧА *нареч.* унчукпастан, сөз айтпай, унчукпай, үндөбөстөн, үндөбөй.

МОЛЧАЛИВО *нареч.* унчукпай, унчукпай туруп, үндөбөй, үндөбөй туруп, ооз ачпай, ооз ачпай туруп.

МОЛЧАЛИВОСТЬ *жс.* унчукпастык, үндөбөстүк, сүйлөбөстүк.

МОЛЧАЛИВЫЙ, ая, -ое **1.** (*склонный к молчанию*) унчукпаган, үндөбөгөн, көп сүйлөбөгөн; **молчаливый человек** көп сүйлөбөгөн адам, унчукпаган адам; **2.** (*осуществляемый, понимаемый без слов*) унчукпай эле, сөз айтпай эле; **молчаливое соглашение** унчукпай эле макул болуу, сөз айтпай эле макул болуу.

МОЛЧАНИЕ *ср.* **1.** унчукпоо, үндөбөө, ооз ачпоо, сүйлөбөө; **глубокое молчание** такыр унчукпоо, такыр үндөбөө; **упорное молчание** такыр унчукпай коюу, такыр сүйлөбөй коюу; **хранить молчание** унчукпай жүрүү, ооз ачпай жүрүү, унчукпай отура берүү, унчукпай коюу; **нарушить молчание** жымжырттыкты бузуу; **обойти что-л.**

молчанием кандайдыр маселе жөнүндө унчукпоо, эч нерсе айтпоо; **принудить к молчанию** унчукпоого мажбур кылуу, ооз ачпоого мажбур кылуу; **молчание – знак согласия** *посл.* унчукпагандык – макулдуктун белгиси; **2.** (*тишина*) тыптынчтык, жымжырттык; **молчание ночи** түндүн жымжырттыгы, түндүн тыптынчтыгы.

МОЛЧАТЬ *несов.* **1.** унчукпоо, үндөбөө, сүйлөбөө; **молчать!** унчукпа!, үндөбө!, бас жаагыңды!; **раньше он часто писал, а теперь молчит уже целый месяц** мурун көп жазып турчу эле, бир айдан бери жазбайт; **2. перен.** (*сохранять тишину*) жымжырт болуу; **лес молчит** токой жымжырт; **3. о чём (хранить в тайне)** ичте сактоо, унчукпоо, айтпоо.

МОЛЧКОМ *нареч. разг.* унчукпастан, сөз айтпастан, үндөбөстөн, сүйлөбөстөн.

МОЛЧОК *в знач. сказ. разг.* унчукпа, үндөбө, бас жаагыңды, демиң ичинде болсун.

МОЛЬ I *ж. (насекомое)* күбө (*жүн буюмга, данга зыянкечтик кылуучу кичинекей көпөлөк*).

МОЛЬ II *м. и ж. сплав лёса мо́лем* жыгачтарды сал кылбай, бириндетип агызуу.

МОЛЬ III *ж. хим.* моль (*грамм-молекулаанын же килограмм-молекулаанын кыскартылып айтылышы*).

МОЛЬБА́ *ж.* жалынып-жалбарган өтүнүч, жалынуу, жалбаруу.

МОЛЬБЕРТ *м.* мольберт (*художник сүрөт асып тартуучу үч буттуу станок*).

МОМЕНТ *м. 1. (мг, мгновение)* момент, учур, эң кыска убакыттын ичи; **в любой момент** каалаган моментте; **в момент см. моментально; моментами** момент менен, убакыт менен; **2. (обстоятельство)** кырдаал, учур; **важный момент** в выполнении задания тапшырманы орундоодогу эң маанилүү кырдаал; **подходящий момент** ыңгайлуу кырдаал (*учур*); **текущий момент** азыркы учур, ушул көз.

МОМЕНТАЛЬНО *нареч.* көз ачып-жумганча, көз ирмегенче, көз илээшкенче, бир демде, демге калбай, тез, ылдам, бат.

МОМЕНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое тез, ылдам, бат.

МОНАРХ *м.* монарх (*падыша*).

МОНАРХИЗМ монархизм (*монархия мамкеттик бийликтин эң мыкты формасы деп эсептөөчү реакциячыл саясий агым*).

МОНАРХИСТ *м.* монархист (*монархизмди жактоочу*).

МОНАРХИСТСКИЙ, ая, -ое монархизм-ге, монархист-ке *т.*

МОНАРХИЧЕСКИЙ, ая, -ое монархия-га *т.*; монархиялык; **монархическая власть** монархиялык бийлик.

МОНАРХИЯ **1.** монархия (*падышалык; жогорку бийлик бир кишинин, монархтын, падышанын гана колунда боло турган мамлекеттик башкарманын бир формасы*); **абсолютная монархия** абсолюттук монархия; **конституционная монархия** конституциялык монархия; **2. (государство во главе с монархом)** монархия (*жогоркудай башкаруу формасындагы мамлекет*).

МОНАРШИЙ, ая, -ее монарх-ка *т.*; монархтык.

МОНАСТЫРСКИЙ, ая, -ое монастырь-га *т.*; монастырдык; **монастырская жизнь** монастырдык турмуш.

МОНАСТЫРЬ *м.* монастырь (*монахтар, кечилдер тобу чогуу турган жай*).

МОНАХ *м.* монах, кечил (*дүйнөдөн безип, монастырда жашоочу адам*).

МОНАХИНЯ *женск. р. к монах; монахиня.*

МОНАШЕНКА *ж. разг. см. монахиня.*

МОНАШЕСКИЙ, ая, -ое монах-ка *т.*; монахтык; **монашеская одежда** монах кийими; **монашеский орден** монах ордени (*монахтардын уюму*).

МОНАШЕСТВО *ср. 1.* монахчылык, кечилдик (*монахтык турмуш*); **2. собир.** монахтар, кечилдер.

МОНАШКА *ж. разг. см. монахиня.*

МОНГОЛ *м.* монгол.

МОНГОЛКА *ж. р. к монгол; монголка.*

МОНГОЛЫ *мн.* монголдор.

МОНГОЛЬСКИЙ, ая, -ое Монголия-га, монгол-го *т.*; **монгольский язык** монгол тили.

МОНЕТА *ж. 1.* монета (*түрдүү баадагы ар кыл металлдан жасалган акча*); **серебряная монета** күмүш монета; **медная монета** жез монета; **2. собир.** монета (*металл акчалардын жыйындысы*); **разменная монета** майда акча; **платить той же монетой** өз табагын өзүнө тартуу; **принимать за чистую монету** чын көрүү, чын экен деп ишенүү.

МОНЕТНЫЙ, ая, -ое монета-га *т.*; монетный; **монетная единица** монета единицасы; **монетный двор** монетный двор (*монета согулуп чыгарылуучу орун*).

МОНЕТЧИК *м.* монетачы (*монета согуп чыгаруучу орунда иштөөчү жумушчу*).

МОНИЗМ *м. филос.* монизм (*дүйнө жана анын кубулуштарынын бир гана негизи бар деп түшүндүрүүчү философиялык багыт; материалисттик монизм үчүн мындай негиз - материя, идеалисттик монизм үчүн мындай негиз - дух болуп саналат*).

МОНИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое монизм-ге *т.*; монистик; **монистический взгляд на мир** дүйнөгө монисттик көз караш.

МОНИСТО *ср.* шуру, мончок (*моюнга салынуучу кооздук*).

МОНИТОР *м. воен.-мор.* монитор (*деңиз жана дарыя жээктеринде пайдаланууга арналган ири артиллериялуу согуштук кеме*).

МОНО татаал сөздөрдүн «бир» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; *мис. монотеизм* монотеизм.

МОНОГАМИЯ *ж.* моногамия (*бир никелүүлүк, б.а. бир эрдин бир гана катыны, бир аялдын бир гана эри болуу*).

МОНОГАМНЫЙ, ая, -ое моногамия-га *т.*; моногамиялык.

МОНОГРАММА *ж.* монограмма (*эки же бир нече ариптен кыйыштырып кооздоп жазуу*).

МОНОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое монография-га *т.*; монографиялык; **монографическая работа** монографиялык эмгек (*илимий чыгарма*).

МОНОГРАФИЯ *ж.* монография (*бир теманы, бир маселени изилдөөгө арналган илимий эмгек*).

МОНОКЛЬ *м.* монокль (*бир көздүн чуңкуруна кыстарып алуучу, көз айнекке окшогон томпок же кабырыңкы айнек*).

МОНОКУЛЬТУРА *ж. с.-х.* монокультура (*кандайдыр бир айыл чарба өсүмдүгүн бир эле жерге эге берүү*).

МОНОКУЛЬТУРНЫЙ, ая, -ое монокультура-га *т.*; монокультуралык.

МОНОЛИТ м. 1. монолит, чулу таш; 2. перен. монолит (бүтүн таштан оюп жасалган нерсе).

МОНОЛИТНОСТЬ ж. монолиттүүлүк (1. курак кылбастан туюк, чулу бир нерседен жасалгандык; 2. перен. күчтүүлүк, бектик, москоолдук, чыңдык).

МОНОЛИТНЫЙ, ая, -ое монолиттүү (1. чулу, бүтүн таштан жасалган; 2. перен. бүтүн, күчтүү, чың, бек).

МОНОЛОГ м. театр. монолог (пьесада - айрым бир кишинин жанындагыларга карата айтылбастан, өзү менен өзү сүйлөшкөн же оюнду кароочуларга карата айтылган сөзү).

МОНОМАН м. мед. мономан (мономания менен ооруган адам).

МОНОМАНИЯ ж. мед. мономания (кандайдыр бир идеяны артынан түшүп эле кыялый болуп кала турган оору).

МОНОМЕТАЛЛИЗМ м. эк. монометаллизм (нарк өлчөмү бир гана металл болгон акча системасы).

МОНОМЕТАЛЛИЧЕСКИЙ, ая, -ое монометаллизм-ге т.; монометаллизмдик; **монометаллическая денежная система** монометаллизмдик акча системасы.

МОНОПЛАН м. ав. моноплан (эки гана канаттуу самолёт).

МОНОПОЛИЗАЦИЯ ж. монополизация, монополизациялоо (бир нерсени өзүнүкү кылып алуу же монополияга салуу); **монополизация промышленности капиталистических стран** капиталисттик өлкөлөрдүн өнөр жайларын монополизациялоо.

МОНОПОЛИЗИРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от монополизовать; 2. прил. монополизациялаштырылган; **монополизированная промышленность** монополизациялаштырылган өнөр жай.

МОНОПОЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что монополизациялоо, монополизация кылуу.

МОНОПОЛИСТ м. монополист (1. монополиячы; бир нерсени монополия кылып алган киши; 2. при капиталист).

МОНОПОЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое монополия-га т.; монополиялык; **монополистический капитал** монополиялык капитал.

МОНОПОЛИСТСКИЙ, ая, -ое монополист-ке т.; монополисттик.

МОНОПОЛИЯ ж. монополия (өндүрүшкө, соодага же бир нерсени эксплуатация кылууга жалгыз, жеке укук); **монополия внешней торговли** сырткы соода монополиясы.

МОНОПОЛЬНЫЙ, ая, -ое монополия-га т.

МОНОТЕИЗМ м. монотеизм (бир гана кудайга сыйынуучулук).

МОНОТЕИСТ м. монотеист (монотеизмди жактоочу).

МОНОТЕИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое монотеизм-ге т.; монотеисттик; **монотеистическая религия** монотеисттик дин.

МОНОТИП м. полигр. монотип (айрым куюлган тамгадан терүүчү, арип тергич машина).

МОНОТИПИСТ м. полигр. монотипист (моготипте иштөөчү наборщик).

МОНОТИПНЫЙ, ая, -ое монотипте терилген; **моготипный набор** монотипте терилген набор.

МОНОТО́ННО нареч. 1. (говорить, петь) монотондуулук менен, бир калыпталык менен; 2. перен. (однообразно) көңүлсүздүк менен.

МОНОТО́ННОСТЬ ж. 1. (о пении и т.п.) монотондуулук, бир калыпталык; 2. перен. (однообразие) бир түрдүүлүк, буруусу жоктук, көңүлсүздүк.

МОНОТО́ННЫЙ, ая, -ое 1. монотондуу (кубултулбай, бир калыпта айтылган, ырдалган); 2. перен. (однообразный) бир түрдө, буруусу жок, көңүлсүз.

МОНОХРОМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое (о цвете) аралашпаган (түс, ыраң).

МОНПА́НСЬЕ ср. нескл. монпансье (конфетанын бир түрү).

МОНСТР м. монстр (колдойгон түрү суук неме).

МОНТА́Ж м. монтаж (1. тех. машинаны же мастерскаяны чогултуу жана тургузуу; 2. фильм үчүн плёнкага тартылган сүрөттөрдү куроо, тандоо; 3. лит., муз. материалдардан курап бир көркөм бүтүн нерсе чыгаруу).

МОНТА́ЖНИК м. монтажник (машинанын бөлүктөрүн бириктирип жыйноочу жана орундаштыруучу адам).

МОНТА́ЖНЫЙ, ая, -ое монтаж-га т.; **монтажные работы** монтаж жумуштары.

МОНТЁР м. 1. монтёр, монтажчы (монтаж кылуу иши менен иришүүчү, машинаны чогултуучу, орундаштыруучу); 2. разг. монтёр; см. **электромонтёр**.

МОНТИ́РОВАТЬ несов. что монтаждоо (бир нерсени монтаж кылуу); **монтировать машину** машинаны монтаждоо (жыйноо).

МОНТИ́РОВКА ж. монтировка, монтаждоо (монтаж жасоо, жасалуу).

МО́НУМЕНТ м. монумент (бир кишинин же бир окуянын урматына арналып тургузулган, жасалган зор, көркөмдүү эстелик).

МО́НУМЕНТА́ЛЬНО нареч. монументалдуу кылып; **на́до пострóить з́дание мо́нумента́льно** имаратты монументалдуу кылып салуу (куруу) керек.

МО́НУМЕНТА́ЛЬНОСТЬ ж. монументалдуулук (1. курулуш жайында - заңкайгандык, көрөсөндүүлүк, шаңдуулук; 2. перен. эң зордук, эң чоңдук, көзгө толумдуулук, негиздүүлүк).

МО́НУМЕНТА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. монументалдуу (заңкайган, көрөсөндүү); **монументальное сооружение** монументалдуу курулуш; 2. перен. монументалдуу (эң зор, көзгө толумдуу, негиздүү).

МОПС м. мопс (иттин бир түрү).

МО́Р м. уст. өлөт (жугуштуу оору).

МОРА́ЛИЗОВА́ТЬ несов. үгүт-насыят үйрөтүү.

МОРА́ЛИСТ м. моралист (кишиге жүрүм-турум жагынан акыл айтканды жакшы көрүүчү).

МОРА́ЛЬ ж. 1. (нравственность) мораль (жүрүм-турум, адеп, жүрүм-турум эрежелери, этика); **высо́кая коммунистическая мо́раль** жогорку коммунисттик мораль; 2. разг. (нравоучение) насыят, акыл айтуу; **чита́ть мо́раль** насыят айтуу; 3. (вывод, смысл) корутунду, маани; **мо́раль ба́сни** тамсилдин корутундусу (мааниси).

МОРА́ЛЬНО-ПОЛИТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое моралдык-саясий; **мо́ра́льно-поли́тическое е́динство** советского народа совет элинин моралдык-саясий бирдиги.

МОРА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое моралдуу, моралдык (мораль эрежелерине ылайык келүүчү).

МОРАТО́РИЙ *м. фин.* мораторий (*финансылык милдеттенмелердин жана төлөмдөрдүн мөөнөтүн узартуу*).

МОРГ *м.* морг (*өлүк үйү; өлгөн кишилер коюлуучу үй*).

МОРГАНАТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **морганати́ческий брак** *падыша тукуму букара кызына үйлөнүү; падыша тукумуна тийген аялдын өзү да, анын балдары да падыша тукумунун эсебине кирбейт*.

МОРГА́ТЬ *несов.* 1. көз ирмөө; 2. (*делать знаки*) көз ирмөө, көз кысуу (*көз кысып белги берүү*).

МОРГНУ́ТЬ *однокр.* 1. көз ирмөө (*бир мертебе*); 2. (*сделать знак*) көз ирмеп коюу, көз кысып коюу; **глазом не моргну́ть разг.** тартынбастан эле бир нерсени иштей салуу.

МОРДА́ I *ж.* 1. (*животного*) тумшук; **морда соба́ки** иттин тумшугу; 2. *груб.* (*лицо*) өңү жаман; түрү суук.

МОРДА́ II *ж. обл.* (*для ловли рыбы*) кодоо (*балык кармоо үчүн чырпыктан согулган кодоо*).

МОРДА́СТЫЙ, ая, -ое *прост.* ормогой беттүү, тултук беттүү (*адам*).

МОРДА́ШКА *ж. разг.* жакшынакай, татынакай бет (*аялдын же баланын жакшынакай, татынакай бети*).

МОРДВА́ *ж.* мордва; *см.* **мордв́ины**.

МОРДВ́ИНКА *женск. р. к мордв́ин*; мордвинка.

МОРДВ́ИНЫ *мн.* мордвиндер.

МОРДОБИ́ТИЕ *ср. груб.* мурдун кан жалата коюу, бетке-башка койгулоо.

МОРДОБО́Й *м. см.* **мордобы́тие**.

МОРДО́ВСКИЙ, ая, -ое **мордва-га, мордвин-ге т.**; **мордо́вский язы́к** мордва тили.

МО́РЕ *ср.* 1. деңиз; 2. *перен.* (*большое количество чего-л.*) суудай, көлдөй, жайнаган, толгон, толуп жаткан, көп; **мо́ре крови** суудай кан; **мо́ре слёз** көлдөй жаш; **мо́ре хлёба** толуп жаткан аштык; **ему́ мо́ре по ко́лено** *разг.* деңиз анын тизесинен да келбейт, ал миң жылкы айдап калыптыр.

МОРЕ́НА *ж. геол.* морена (*агынды, тоодон үйөр менен бирге агып келип этекке чогулган таш томкорунду*).

МОРЕ́НИЕ *ср.* морилка менен жыгачты боёо.

МОРЕ́ПЛАВАНИЕ *ср.* деңизде жүрүү, деңиз саякаты.

МОРЕПЛА́ВАТЕЛЬ *м.* деңизде жүрүүчү, деңизде саякат кылуучу (*кеме, пароход ж.б. менен*).

МОРЕПЛА́ВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **мореплавание-ге т.**; **морепла́вательное ка́чество** **сúдна** кеменин деңизде жүрүү салаты.

МОРЕХО́ДНОСТЬ *ж.* кеменин деңизде жүрүүгө жарактуулугу.

МОРЕХО́ДНЫЙ, ая, -ое *уст. см.* **морепла́вательный**.

МОРЕХО́ДСТВО *ср. уст. см.* **морепла́вание**.

МОРЕ́НЫЙ, ая, -ое морилка менен боёлгон, сууда жата берип сырдалып калган (*жыгач*).

МОРЖ *м.* морж (*түндүктө жашоочу муруттуу, азуулуу сүт эмүүчү деңиз жаныбары*).

МОРЖО́ВЫЙ, ая, -ое **морж-го т.**; **моржо́вый клык** морж азуусу.

МОРИ́ЛКА *ж.* морилка (*жыгачты сырдоо үчүн сыйпалуучу суюктук*).

МОРИ́ТЬ I *несов. кого* 1. (*травить*) кыруу, жоюу, өлтүрүү, жоготуу (*мис. чычкандарды, канталаларды*); 2. (*изнурять*) жүдөтүү, жабыктыруу.

МОРИ́ТЬ II *несов. что* (*окрашивать морилкой*) *морилка менен боёо, морилка менен сырдоо (жыгачты)*; **морить дуб** дубту морилка менен боёо.

МОРКО́ВНЫЙ, ая, -ое **морковь-га т.**; **морко́вный сок** сабиз ширеси.

МОРКО́ВЬ *ж.* сабиз (*зардек*).

МОРОВО́Й, ая, -ое моровая язва жугуштуу, таралма оору.

МОРО́ЖЕНИЦА *ж.* мороженица (*морожний жасагыч аспап*).

МОРО́ЖЕНОЕ *ср.* мороженое, морожний (*бал каймакка же жемиш суусуна кант, кошуп муздатып койгон ширин тамак*).

МОРО́ЖЕНЩИК *м.* морожнийчи (*морожний са-туучу киши*).

МОРО́ЖЕНЩИЦА *женск. р. к морóженщик*.

МОРО́ЖЕНЫЙ, ая, -ое тондурулган, тондурма (*напр. о мясе, рыбе*); үшүк урган (*напр. о яблоках*).

МОРО́З *м.* суук, аяз; **деся́ть гра́дусов морóза** он градус суук; **треску́чий морóз** ызгаардуу суук, катуу суук, чыкыроон; **уда́рил морóз** аяз болду; **морóзом хватило** суук урду; **уже́ пять дней сто́ят морóзы** беш күндөн бери аяз болуп турат; **морóз по ко́же подира́ет разг.** чыйрыккандан бүткөн бой калтырайт (*от холода*); **бүткөн бой дүркүрөйт** (*от ужаса, страха*).

МОРО́ЗЕЦ *м. уменьш.-ласк. от мороз* кичине суук, көп катуу эмес суук.

МОРО́ЗИТЬ *несов.* 1. *кого-что* үшүтүү, тондуруу; 2. *безл. сегодня морóзит* бүгүн суук болуп турат, бүгүн күн суук.

МОРО́ЗНО *нареч.* суук, аяз.

МОРО́ЗНЫЙ, ая, -ое суук; **морóзный день** суук күн.

МОРОЗОСТО́ЙКИЙ, ая, -ое суукка чыдамдуу, суукка турумдуу (*өсүмдүк*).

МОРОЗОСТО́ЙКОСТЬ *ж.* суукка чыдамдуулук, суукка турумдуулук (*өсүмдүк жөнүндө*).

МОРОЗОУСТО́ЙЧИВЫЙ, ая, -ое *см.* **морозостóйкий**.

МОРО́КА *ж. разг.* 1. баш катырган, түшүнүксүз, чатак (*нерсе, иш*); 2. мээнин айланышы.

МОРОСИ́ТЬ *несов. чаще безл.* дыбыратуу, себээлөө; **мороси́т дождь** жамгыр себээлеп турат.

МОРО́ЧИТЬ *несов. кого-что, разг.* баш катыруу, жинди кылуу, акмак кылуу.

МОРО́ШКА *ж.* морошка (*жемиштүү чөп өсүмдүк*).

МОРС *м.* морс (*жемиштин суусунан жасалган суусун*).

МОРСКО́Й, ая, -ое **море-ге т.**; **морская вода́** деңиз суусу; **морское течéние** деңиз агымы; **морской бой** деңиздеги уруш; **морская игла́** *зоол.* деңиз ийнеси (*балык*); **морская пénка** *мин.* деңиз көбүкчөсү (*жеңилдигинен деңизде калкып жүрүүчү минерал*); **морская свíнка** *зоол.* деңиз чочкосу (*физиология менен медицинада опыт кылуу үчүн көп колдонулуучу кемирүүчү жаныбар*); **морская соба́ка** *зоол.* деңиз ити (*акула балыктын бир тукуму*); **морской ёж** *зоол.* деңиз кирпичи; **морская звезда́** *зоол.* деңиз жылдызы (*денеси жылдызга окшогон деңиз жаныбары*); **морской лев** *зоол.* деңиз арстаны (*тюлень тукумуна кирүүчү, сүт эмүүчү жаныбар*); **морская бо-лэ́знь** деңиз оорусу (*деңизде жүрбөгөн адамдардын кээ бирөөлөрүнүн толкундан оорушу: баш айлануу, кусуу*);

морской волк разг. суу бөрүсү (деңизде жүрүп машыккан, тажрыйбалуу моряк).

МОРТИРА жс. воен. мортира (кыска уңгулуу артиллериялык замбирек).

МОРТИРНЫЙ, ая, -ое **мортира-га т.**; **мортиралык**; **мортирная батарея** **мортиралык** батарея.

МОРФЕМА жс. лингв. морфема (сөздүн маанилүү бөлүгү – уңгу жалгануучу мүчө, приставка, суффикс).

МОРФИЙ м. фарм. морфий (апиумден жасалган уктаткыч, эс оодаргыч, мас кылгыч зат).

МОРФИНИЗМ м. мед. морфинизм (морфийге берилип кетүүчүлүк; апиумчилик).

МОРФИНИСТ м. мед. морфинист, морфийчи (морфийге абдан берилген киши).

МОРФИНИСТКА женск. р. к **морфинист**; морфинистка.

МОРФОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **морфология-га т.**; **морфологиялык**; **морфологическое исследование** морфологиялык изилдөө.

МОРФОЛОГИЯ жс. 1. бот., зоол. морфология (организмдин түзүлүшүн текшерүүчү, ботаника, зоология илимдеринин бир бөлүгү); **морфология растения** өсүмдүктөр морфологиясы; 2. лингв. морфология (грамматиканын сөздүн формасын текшерүүчү бир бөлүмү).

МОРЩИНА жс. тырыш, бырыш; **глубокие морщины** чуңкуру терең бырыштар.

МОРЩИНИСТЫЙ, ая, -ое тырыштуу, бырыштуу.

МОРЩИНКА жс. 1. уменш. от **морщина** кичинекей тырыш, кичинекей бырыш; 2. (напр. на ткани) уйпаланган, бырышкан жери (мис. көйнөктүн).

МОРЩИТЬ I несов. что тырыштыруу, чытуу, бырыштыруу; **не морщи лоб** мандайынды тырыштырба; **он морщил лицо от боли** ал оорудан бети-башын тырыштырды.

МОРЩИТЬ II несов. разг. бырышуу; **на спине платье морщит** көйнөктүн арт жагы бырышып турат.

МОРЩИТЬСЯ несов. 1. (морщить лицо) бети-башын тырыштыруу; **морщиться от боли** бир жери ооруп, бети-башын тырыштыруу; **он морщился от горького вкуса** ал ачуу даамдан бети-башын тырыштырды; 2. (о вещах) бырышуу; **бумага морщится** кагаз бырышат.

МОРЯК м. моряк (флотто иштөөчү киши).

МОСКАТЕЛЬ жс. собир. москатель (боёк, лак, желим, скипидар өңдүү химиялык заттар).

МОСКАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **москатель-ге т.**; **москательная лавка** москатель дүкөнү.

МОСКВИЧ м. москвич, москвалык (адам).

МОСКВИЧКА женск. р. к **москвич**; москвичка.

МОСКИТ м. желимчи (оорута чагуучу, эки канаттуу майда кибир жаныбарлар).

МОСКОВСКИЙ, ая, -ое **Москва-га т.**; **москвалык**; **московское метро** Москва метросу.

МОСОЛ м. обл. чоң сөөк, көбүнчө жамбаш сөөгү.

МОСТ м. 1. көпүрө; **подъёмный мост** көтөрүлмө көпүрө; **понтонный мост** понтон көпүрөсү; **мост через реку** дарыяга салынган көпүрө; **навести мост** көпүрө салуу; **развести мост** көпүрөнү эки жакка ажыратуу; 2. спорт. чүлүк (кайкалар барып алакан жаңа таман менен чүлүк болуп туруу); 3. (для зубов) мост (жасалма тиштин планкасы).

МОСТИК м. уменш. от **мост** 1 кичине көпүрө; **капитанский мостик** капитан мостиги (кемени башкарган-да капитан туруучу жай).

МОСТИТЬ несов. что төшөө (1. көчөгө катуу нерсе төшөө; 2. полду тактай менен төшөө).

МОСТКИ только мн. көпүрөчө, кичинекей көпүрө (1. өзөндөн, андан өтүү үчүн жеңил нерседен салынган көпүрө; 2. өзөндүн жээгиндеги кир жууш, чомулуш үчүн салынган көпүрө).

МОСТОВАЯ жс. төшөмө көчө, төшөмө жол; **асфальтовая мостовая** асфальт төшөлгөн жол.

МОСТОВЫЁ ср. тех. малмага салынган бодо териси.

МОСЬКА жс. разг. см. **мопс**.

МОТ м. разг. бул жойгуч, бул чачкыч, ысырап кылгыч.

МОТАЛЬНЫЙ, ая, -ое **тех. түрүүчү, ороочу**; **мотальная машина** түрүүчү (ороочу) машина.

МОТАЛЬНЯ жс. жипти жандыруучу, түрүүчү мастерская.

МОТАНИЕ I ср. (накручивание) түрүү, ороо.

МОТАНИЕ II ср. разг. (расточение) ыгы жок сарып кылуу, түгөтүү, чачуу (мис. акчаны).

МОТАТЬ I несов. 1. что (наматывать) түрүү, ороо; **она мотает шёлк** ал жибек түрөт; 2. **чем, разг. чайкоо, ийкөө**; **мотать головой** баш чайкоо; **мотать на ус** разг. эстен такыр чыгарбоо; көкүрөккө түйүү; **ты слухай да на ус мотай** разг. сен ук да, көкүрөккө түй.

МОТАТЬ II несов. что (нерасчётливо тратить, транжирить) ыгы жок сарып кылуу, түгөтүү, чачуу.

МОТАТЬСЯ I несов. 1. (качаться) теңселүү, чайкалуу; 2. **страд. к мотать II**.

МОТАТЬСЯ II несов. разг. 1. (суется) куру сандалуу; 2. (скитаться) кыдыруу, каңгыруу.

МОТИВ м. 1. муз. күү; **весёлый мотив** көңүлдүү күү; 2. (причина, повод) себеп; **важный мотив** эң маанилүү себеп; 3. (довод) шылтоо, далил; **он привёл мотивы в пользу своего предложения** ал өз сунушун кубаттап далилдер келтирди.

МОТИВИРОВАТЬ сов. и несов. что далилдөө, жүйөсүн (жөнүн) көрсөтүү.

МОТИВИРОВКА жс. 1. (действие) далилдөө, жүйөсүн (жөнүн) көрсөтүү; 2. (совокупность доводов) мотивировка, далил, жүйө, жөн (далилдердин, жүйөлөрдүн жыйындысы); **убедительная мотивировка** ишенердик далил.

МОТНУТЬ однокр. чем бир жолу чайкап коюу (башты).

МОТНЯ жс. обл. 1. (у невода) мотня (тордун орточининдеги балык түшүүчү кап өңдүү жери); 2. (у брюк) алаа (шымдын алаасы).

МОТОВИЛО ср. тех. мотовило (жип түрүлгүч таяк).

МОТОВИЛЬЩИК м. мотовилчи (мотовилодо иштөөчү жумушчу).

МОТОВКА женск. р. к **мот**.

МОТОВОЗ м. тех. мотовоз (рельса менен жүрүүчү мотордуу кыймылдаткыч).

МОТОВСТВО ср. бул жойгучтук, булчачкычтык, ысырапкерчилик, ысырапчылык.

МОТОДИВИЗИЯ жс. (мотомеханизированная дивизия) мотодивизия (мотомеханизациялашкан дивизия).

МОТÓК *м.* түрмөк; **мотóк нítок** бир түрмөк жип.

МОТОМЕХАНИЗÍРОВАННЫЙ, ая, -ое *воен.* мотомеханизациялашкан; **мотомеханизированная дивизия** мотомеханизациялашкан дивизия.

МОТОПЕХОТА *жс.* (моторизованная пехота) *воен.* мотопехота (мотордошкон пехота).

МОТОПИЛА *жс.* (моторизованная пила) мотоараа (мотор менен аракетке келүүчү араа).

МОТÓР *м.* мотор (ичинен күймө же электр кыймылдаткыч); **запустить мотóр** моторду жүргүзүү, моторду аракетке келтирүү.

МОТОРИЗАЦИЯ *жс.* моторизация, мотордоштуруу (мотор менен, автотранспорт менен жабдуу); **моторизация армии** армияны мотордоштуруу (автотранспортту кеңири колдонуу).

МОТОРИЗÓВАННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от моторизовать*; **2.** *прил.* мотордошкон, мотордоштурулган.

МОТОРИЗОВАТЬ *сов. и несов.* что мотордоштуруу.

МОТОРÍСТ *м.* моторист (моторду тейлөөчү жумушчу).

МОТОРÍСТКА *женск. р. к моторист*; мотористка.

МОТÓРНЫЙ I, ая, -ое *мотор-го т.*; мотордуу; **мóтóрная лóдка** мотордуу кайык; **мóтóрный вагóн** мотордуу вагон (трамвайдын мотордуу вагону).

МОТÓРНЫЙ II, ая, -ое *физиол.* мотордуу (кыймылдаткыч); **мóтóрные цéнтры нёрвной систéмы** нерв системасынын мотордуу борборлору.

МОТОРОРЕМОНТНЫЙ, ая, -ое мотор ремонттоочу; **мотороремонтный завод** мотор ремонттоочу завод.

МОТОРОСТРОЕНИЕ *ср.* мотор куруу, мотор жасоо.

МОТОЦИКЛ *м.* мотоцикл (ичинен күймө кыймылдаткыч аркылуу кыймылга келүүчү велосипед).

МОТОЦИКЛЁТ *м.* мотоциклет; *см. мотоцикл.*

МОТОЦИКЛИСТ *м.* мотоциклист (мотоциклетке минип жүрүүчү киши).

МОТОЧАСТЬ *жс.* (мотомеханизированная часть) *воен.* мотомеханизацияланган бөлүк.

МОТЫ́ГА *жс.* кичине кетмен.

МОТЫ́ЖЕНИЕ *ср.* кетмендөө, кетмен менен чаап жумшатуу (жерди).

МОТЫ́ЖИТЬ *несов.* что кетмендөө, кетмен менен чаап жумшатуу (жерди).

МОТЫ́ЖНЫЙ, ая, -ое **моты́жное** земледелие жерди кетмендеп айдаган дыйканчылык.

МОТЫЛЁК *м.* көпөлөк, жетим көпөлөк.

МОТЫ́ЛЬ *м.* зоол. мотыль (аквариумдагы балыкка азык катарында берилүүчү чиркейдин кызыл түстөгү курт).

МОТЫЛЬКÓВЫЕ *мн. (ед. мотылькóвое ср.) бот.* буурчак сымалдар (көпөлөк өңдүү гүлү бар буурчак сымал өсүмдүктөр).

МОХ *м.* мох (нымдуу жерге, жыгачка, ташка чыгуучу, тамырсыз өсүмдүктүн бир түрү).

МОХНАТЫЙ, ая, -ое бапсагай, сапсагай (косматый), түктүү (о ткани).

МОХОВО́Й, ая, -ое **мох-ко т.**; мохтуу; **моховое болóто** мохтуу саз.

МОЦИÓН *м.* мочион (ден соолукту сактоо, түзөө үчүн иштеген сайран, тамаша).

МОЧА́ *жс.* сийдик.

МОЧА́ЛИТЬ *несов.* что тытуу, талдоо, тарамдоо.

МОЧА́ЛКА *жс.* мочалка, жуугуч (дене жууш үчүн жана үй чарбасы үчүн колдонулуучу өсүмдүктүн буласынан же тамырынан жасалган жуугуч).

МОЧА́ЛО *ср.* мочало, жөкө (аркан кылууга жумшалуучу жаш жөкө жыгачтын кабыгы).

МОЧА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **мочало-го т.**

МОЧЕВÍНА *жс.* хим. мочеви́на (сийдик составындагы, сууда жүрүүчү кристалл зат).

МОЧЕВО́Й, ая, -ое **моча-га т.**; **мочевой пузырь** анат. табарсык; **мочевая кислота́** хим. сийдик кислотасы.

МОЧЕГО́ННЫЙ, ая, -ое *мед.* сийдирүүчү (сийдикти көп чыгаруучу дары, жемиси).

МОЧЕИЗНУРЕНИЕ *ср.* *мед.* жижик (сийдикти көп чыгара турган оору).

МОЧЕИСПУСКА́НИЕ *ср.* физиол. сийдик чыгаруу.

МОЧЕИСПУСКА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **мочеиспускательный канал** анат. сийдик чыгаруучу үт.

МОЧЕКÍСЛЫЙ, ая, -ое **мочекíслая соль** хим. сийдик-кычкыл туз.

МОЧЕНИЕ *ср. см. мочка I.*

МОЧЕОТДЕЛЕНИЕ *ср.* физиол. сийдик чыгаруу.

МОЧЕПОЛОВО́Й, ая, -ое **мочеполовые органы** анат. сийдик-тукум мүчөлөрү; **мочеполовые болéзни** сийдик-тукум мүчөлөрүнүн оорулары.

МОЧЕТО́ЧНИК *м.* анат. сийдик аккыч (бөйрөктө ажыратылып чыккан сийдикти табарсыкка жеткирүүчү түтүкчө).

МОЧЁ́НЫЙ, ая, -ое чыланган, чылаган; **мочёные яблоки** чылаган алмалар.

МОЧÍЛО *ср. с.-х.* зыгыр жана кара куурай чылагыч (зыгыр жана кара куурай сабагын чылоого арналган жер).

МОЧÍЛЬНЫЙ, ая, -ое **мочильный чан** бир нерсе чылоого арналган чан (чоң челек).

МОЧÍТЬ *несов. 1.* кого-что суулоо, суу кылуу, нымдоо, сууга малуу; **мочить волосы** чачты суулоо; **2.** что (вымачивать, подвергать мочеению) сууга чылап салуу, чылоо; **мочить яблоки** алманы чылоо, алма чылоо; **мочить лён** зыгыр (сабагын) чылоо; **мочить бельё** кирди чылоо.

МОЧÍТЬСЯ *несов. 1.* (испускать мочу) сийүү; **2. страд. к мочить.**

МО́ЧКА I *жс.* (напр. льна) чылоо.

МО́ЧКА II *жс. 1.* анат. (уха) көнчөк (кулактын жумшак салаңдоору); **2.** бот. мочка (тамырдын эң майда бутактары).

МОЧКОВА́ТЫЙ, ая, -ое бот. мочкалуу; *см. мочка II 2.*

МОЧЬ I 1. *несов.* мүмкүнчүлүктү көрсөтүүчү этиш; ал көмөкчү этиш менен берилет: **он может хорошо пить** ал жакшы ырдай алат; **он может поднять сто килограммов** ал жүз килограмм көтөрө алат; **как живете-можете?** разг. кандай туурасыз? ал-абалыңыз кандай?

МОЧЬ II *жс. разг.* күч; **он бежал что есть мочи или во всю мочь** ал күчүнүн барынча жүгүрдү.

МОШЕ́ННИК *м.* митаам, машендик, алдамчы.

МОШЕ́ННИЦА *женск. р. к мошённик.*

МОШЕ́ННИЧАТЬ *несов.* митаамдык кылуу, алдоо.

МОШЕ́ННИЧЕСКИЙ, ая, -ое митаамдык.

МОШЕ́ННИЧЕСТВО *ср.* митаамчылык, алдамчылык.

МОШКА *жс.* майда чиркей.

МОШКАРА *жс.* *соби́р.* чымын-чиркей.

МОШНА́ *жс.* *разг. уст.* акча сакталуучу калта; **на-
би́ть мошну́** көп акчалуу болуу, баюу; **тряхну́ть мош-
ной** жоомарттык кылуу; **туга́я мошна́** акчага бай; бай.

МОШОНКА *жс.* *анат.* куулук (*урук бези туруучу кал-
та*).

МОЩЕ́НИЕ *ср.* төшөө (*көчөгө, жолго таи́ жсе баш-
ка нерсе төшөө*).

МОЩЕ́НЫЙ, ая, -ое төшөлгөн; **мощёная улица** (*таи́ жсе башка нерсе*) төшөлгөн көчө.

МО́ЩИ *мн. рел.* адамдын кургак жердеги көрдө жа-
тып катып калган денеси; элди алдоо үчүн аны динчил-
дер «олуя» деп жарыялашат); **живы́е мо́щи** тыржыйган,
абдан арык киши.

МО́ЩНО *нареч.* күчтүүлүк менен, кубаттуулук ме-
нен.

МО́ЩНОСТЬ *жс.* **1.** (*могущество*) күчтүүлүк; **2. горн.**
калыңдык; **мо́щность уго́льного пласта́** көмүр кат-
марынын калыңдыгы; **3. тех.** кубаттуулук, күчтүүлүк,
күч-кубат; **маши́на мо́щностью в сто лошади́ных сил**
кубаттуулугу жүз аттын күчүнө барабар болгон машина;
произво́дственная мо́щность өндүрүштүк кубаттуулук.

МО́ЩНЫЙ, ая, -ое **1.** (*могучий, сильный*) күчтүү;
мо́щенное госуда́рство күчтүү мамлекет; **2. горн. (плот-
ный, массивный)** калың; **мо́щный пласт у́гля** көмүрдүн
калың катмары; **3. тех.** кубаттуу, күчтүү; **мо́щный дви-
гатель** кубаттуу кыймылдаткыч.

МОЩУ́, мощу, мосты́шь *и т.д. наст. вр. от мосты́ть.*

МО́ЩЬ *жс.* күч; **хозяйи́ственная и полити́ческая мощь**
чарбалык жана саясий күч; **боева́я мощь** согуштук күч.

МО́Ю, мою, моёшь *и т.д. наст. вр. от мы́ть.*

МО́ЮСЬ, моюсь, моёшься *и т.д. наст. вр. от
мы́ться.*

МОЯ́ *женск. р. к мой.*

МРАЗЬ *жс.* *чаще собир. разг.* жараксыз, жаман, балит
(адам).

МРАК *м.* караңгы, караңгылык; **во мра́ке но́чи** түн
караңгылыгында; **покры́то мра́ком неизве́стности** бел-
гисиздик, түшүнүксүздүк менен чүмбөттөлгөн; **мрак не-
ве́жества** барып турган маданиятсыздык.

МРАКОБЕ́С *м.* прогресстин, агартуунун, илимдин
душманы, барып турган реакционер.

МРАКОБЕ́СИЕ *ср.* прогресске, агартууга, илимге
душмандык.

МРА́МОР *м.* мрамор (*архитектура менен скульпту-
рада колдонулуучу кристаллдуу акиташ*).

МРА́МОРНЫЙ, ая, -ое **1.** *мрамор-го т.*; **мра́морная
коло́нна** мрамор колонна; **2. перен. (похожий на мрамор)**
аппак, тептегиз, мраморго окшош, ак же тегиз; **мра́мор-
ная шея** аппак моюн, мраморго окшош ак моюн.

МРАЧНЕ́ТЬ *несов. 1. (темнеть)* түнөрүү; **2. перен.**
капалануу, кайгылануу.

МРА́ЧНО *нареч.* **1.** караңгы; **2. перен.** кайгылуулук
менен, капалуулук менен.

МРА́ЧНОСТЬ *жс.* **1.** караңгылык; **2. перен.** капалуу-
лук, кайгылуулук.

МРА́ЧНЫЙ, ая, -ое **1.** караңгы; **2. перен. (печальный)**
капалуу, кайгылуу; **3. перен. (неприятный)** түрү суук.

МСТИ́ТЕЛЬ *м.* өч алуучу, кек алуучу; **наро́дные
мсти́тели** эл үчүн өч алуучулар, элдик өч алуучулар (*ба-*

*сып алуучулардын элди эзүүгө кылган аракеттерине кар-
шы чыгуучулар, партизандар*).

МСТИ́ТЕЛЬНОСТЬ *жс.* өч алуучулук, кекчилдик,
кек сактагычтык.

МСТИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өччүл, өч алгыч, кекчил,
кек алгыч.

МСТИ́ТЬ *несов. кому-чему* өч алуу, кек алуу.

МТС *жс. (машинно-тракторная станция)* МТС (*ма-
шина-трактор станциясы*).

МТФ *жс. (молочнотоварная ферма)* сүт-товар ферма-
сы.

МУА́Р *м.* муар (*жибек кездеменин бир түрү*).

МУА́РОВЫЙ, ая, -ое *муар-га т.*

МУДРЕНО́ *нареч. и в знач. сказ.* кыйын (*мүмкүндүгү
аз; түшүнүгү кыйын*); **не мудрено́, что...** толук түшүнүк-
түү... табигый нерсе; **не мудрено́, что Аса́н обиделся**
Асандын таарынып калышы толук түшүнүктүү.

МУДРЕ́Ц *м.* акылман, данышман; **на вся́кого мудре-
ца дово́льно простоты́** *посл.* акылман да адашат.

МУДРЕ́НЫЙ, ая, -ое **1. (непонятный)** укмуштуу,
түшүнүксүз; **2. (странный)** кызык, бир түрдүү, ажап;
у́тро ве́чера мудренее *посл.* кечинде жатып ойло, эртең
менен туруп сүйлө.

МУДРИ́ТЬ *несов. разг.* куру ойлонуу, ыксыз татаал
кылуу, ыгы жок татаалдаштыруу.

МУ́ДРО I *нареч. (умно)* акылдуулук кылып, акылдуу-
лук менен.

МУДРО́ II *нареч. разг. см. мудрено́.*

МУ́ДРОСТЬ *жс.* акылмандуулук, даанышмандык;
наро́дная му́дрость элдик даанышмандык; **не велика́
му́дрость!** *разг.* эч кыйынчылыгы жок!; **зуб му́дрости**
акыл тиш (*бул жыйырма жаштан кийин чыгат*).

МУ́ДРСТВОВАНИЕ *ср. разг.* куру ойлоно берүү.

МУ́ДРСТВОВАТЬ *несов. разг.* куру ойлоно берүү; **не
му́дрствуя лука́во** жөнөкөй гана, билгичсинбей эле.

МУ́ДРЫЙ, ая, -ое акылман, даанышман.

МУЖ *м.* **1.** (*мн. мужья*) (*супруг*) эр, күйөө; **2. (мн.
мужи́)** уст. ак ээк, жашап калган, ардактуу киши.

МУЖА́ТЬ *несов.* эр жетүү.

МУЖА́ТЬСЯ *несов.* кыйынчылыкка бой бербөө, ту-
руктуу болуу.

МУЖЕЛО́ЖСТВО *ср.* бачабаздык.

МУЖЕНЕ́К *м. ласк. от муж 1.*

МУЖЕПОДО́БНЫЙ, ая, -ое эркекке окшош, эркек
чалыш.

МУ́ЖЕСТВЕННО *нареч.* кайраттуулук менен, эрдик
менен, турумдуулук менен.

МУ́ЖЕСТВЕННОСТЬ кайраттуулук, эрдик, турум-
дуулук.

МУ́ЖЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое кайраттуу, эр, турумдуу.

МУ́ЖЕСТВО *ср.* кайрат, эрдик, турумдуулук.

МУЖИ́К *м.* **1. уст. (крестьянин)** дыйкан; мужук;
2. разг. (мужчина) эркек киши.

МУ́ЖИЦКИЙ, ая, -ое *мужик 1-ге т.*; *мужи́цкая
изба́* дыйкан үйү.

МУ́ЖИЧО́К *м. уменьш.-ласк. от мужи́к.*

МУ́ЖНИЙ, ая, -ее см. *мужнин.*

МУ́ЖНИН, а, -о *муж 1-ге т.*; **му́жнина родня́** эри-
нин туугандары, күйөөсүнүн туугандары.

МУЖСКО́Й, ая, -ое *мужчина-га т.*; эркектик; **муж-
ско́е пальто́** эркектин пальтосу; **мужско́й го́лос** эркек

үнү; **мужской род** см. *род*; **мужской пол** эркек жынысы; эркек.

МУЖЧИНА м. эркек, киши.

МУЗА жс. муза (1. грек мифологиясында –искусствону жана илимди колдоочу аял кудай; 2. перен. поэтин чыгармачылыгы, шыгы).

МУЗЕЕВЭД м. музей жагынан специалист.

МУЗЕЕВЭДЕНИЕ ср. музей илими (музейлердин түзүлүшү жана жумуштары жөнүндөгү илим).

МУЗЕЕВЭДЧЕСКИЙ, ая, -ое **музееведение**-ге т.; **музееведческая работа** музей илими жөнүндөгү жумуш.

МУЗЕЙ м. музей (тарых, искусство, табигый-тарыхый жана техника коллекцияларынын эстеликтерин жыйноону, сактоону жана көргөзмөгө коюуну максат кылган мекеме).

МУЗЕЙНЫЙ, ая, -ое **музей**-ге т.; **музейное дело** музей жумушу; **музейная редкость** сейрек учуроочу нерсе.

МУЗИЦИРОВАТЬ несов. уст. музыка ойноо.

МУЗЫКА жс. музыка; **танцевать под музыку** музыка менен бийлөө; **положить на музыку** музыкага салуу; **написать музыку на слова Пушкина** негизине Пушкиндин сөздөрүн салып, музыка жазуу; **надоела мне вся эта музыка** разг. мунун баары мени таятып жиберди.

МУЗЫКАЛЬНО нареч. музыкалуу.

МУЗЫКАЛЬНОСТЬ жс. музыкалуулук (1. музыкага шыктуулук, музыкага ийкемдүүлүк; 2. обондуулук).

МУЗЫКАЛЬНЫЙ, ая, -ое **музыка**-музыкалык, музыкалуу; **музыкальный инструмент** музыкалык инструмент (курал); **музыкальное произведение** музыкалык чыгарма; **музыкальный голос** музыкалуу үн (жагымдуу үн); **музыкальная школа** музыка мектеби.

МУЗЫКАНТ м. музыкант (музыка менен иришүүчү киши; музыкалык инструментке ойноочу киши).

МУЗЫКАНТША женск. р. к **музыкант**.

МУЗЫКОВЭД м. музыканы изилдөөчү.

МУЗЫКОВЭДЕНИЕ ср. музыканы изилдөөчү илим.

МУЗЫКОВЭДЧЕСКИЙ, ая, -ое **музыковедение**-ге т.

МУКА I жс. азап, оор, кыйын; **муки голода** ачарчылыктын азабы; **родовые муки** төрөт азабы; **муки творчества** чыгармачылыктын азабы; **хождение по мукам** убаралуу оор күндү баштан кечирүү.

МУКА II жс. ун; **пшеничная мука** буудай ун, буудай уну; **картофельная мука** картөшкө ун; **детская мука** балдар уну (ун, кант, май, жумурткадан жасалган аш болумдуу порошок).

МУКОМОЛ м. тегирменчи; унтарттыруу, ун салдыруу өндүрүшүнүн кызматкери.

МУКОМОЛЬНЫЙ, ая, -ое ун тартуучу, ун салуучу; **мукомольная мельница** ун салуучу тегирмен.

МУКОМОЛЬНЯ жс. тегирмен.

МУЛ м. качыр.

МУЛАТ м. мулат (ак түстүү адам менен негрден туулган эркек адам).

МУЛАТКА женск. р. к **мулат**; мулатка.

МУЛЛА м. молдо.

МУЛЬТИПЛИКАТОР м. мультипликатор (1. физ. күчү начар токту магнит стрелкасынын жардамы менен өлчөөчү аспап; 2. фото, кино бир эле нерсенин сүрөтүн бирден көп кылып түшүрүп алуучу көп объективдүү камера; 3. мультипликация жагында иштөөчү адам).

МУЛЬТИПЛИКАЦИОННЫЙ, ая, -ое **мультипликация**-III; мультипликациялык; **мультипликационный фильм** мультипликациялык фильм.

МУЛЬТИПЛИКАЦИЯ жс. кино мультипликация (1. куурчактан же сүрөттөрдөн кино-сүрөт түшүрүү; 2. жогорку жол менен түшүрүлгөн кинофильм).

МУЛЯЖ м. муляж (1. момдон, гипстен ж.б. модель жасоо; 2. ошондой жасалган модель).

МУМИФИКАЦИЯ жс. мумификация, мумиялаштыруу (мумияга айландыруу, катыруу).

МУМИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что мумиялаштыруу (өлүктү мумияга айлантуу, катыруу).

МУМИЯ I жс. мумия (1. ист. Египет жана кээ бир башка байыркы элдердин чирibes үчүк дары-дармектен катырган өлүгү; 2. перен. эң эле арык, кургак-катып калгансыган киши).

МУМИЯ II жс. (краска) мумия (кызыл боёктун бир түрү).

МУНДИР м. мундир (аскердик же граждандык форма кийим); **картофель в мундире** разг. кабыгы аарчылбай бышырылган картөшкө.

МУНДШТУК м. 1. (трубка для курения) мүштөк; 2. (часть папиросы) чылымдын сабы (чылымдын оозго салынуучу сабы); 3. муз. мундштук (үйлөмө музыкалык инструменттин оозго салынуучу жери); 4. (железные удила) ооздук.

МУНИЦИПАЛИЗАЦИЯ жс. муниципализация, муниципализация кылуу, муниципализациялаштыруу (мамлекеттин жерди жана имараттарды жеке ээликтен зордук менен алып, жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарына бериши).

МУНИЦИПАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что муниципализация кылуу, муниципализациялаштыруу.

МУНИЦИПАЛИТЕТ м. муниципалитет (кээ бир өлкөлөрдө шаардик же селолук өзүн өзү башкаруу органы).

МУНИЦИПАЛЬНЫЙ, ая, -ое **муниципалитет**-ке т.; **муниципальные учреждения** муниципалитет мекемелери.

МУРАВА I жс. фольк. (молодая трава) жаш чөп, майса.

МУРАВА II жс. (глазурь) мурава (жылтырак сыр).

МУРАВЕЙ м. кумурска.

МУРАВЕЙНИК м. 1. кумурска уясы; 2. перен. (сборище) адам көп чогулуп, быкылдап жаткан орун; 3. (медведь) кумурскачы (аюунун бир түрү).

МУРАВИТЬ несов. что муравалоо (карапаны жылтыратып кооздоо).

МУРАВЛЕНИЕ ср. муравалоо (карапаны жылтыратып кооздоо).

МУРАВЛЕННЫЙ, ая, -ое мураваланган (жылтыратып кооздолгон); **муравленный кувшин** мураваланган кумура.

МУРАВЕЕД м. зоол. кумурскачы (тропиктик Америкада жашоочу, көбүнчө кумурска жегич, сүт эмүүчү жаныбар).

МУРАВЕЙНЫЙ, ая, -ое **муравей**-ге т.; **муравьиная кислота** кумурсканын уясы; **муравьиная кислота** кумурска кислотасы.

МУРАШКА жс. разг. курт-кумурска (жөргөлөп жүрүүчү кибир жаныбар); **у меня по телу мурашки бегают** разг. бүткөн боюм чымырап кетти.

МУРЛЫКАНЬЕ *ср.* 1. (кошки) бырылдоо (мышыктын үнү); 2. перен. разг. (напевание) кыңкылдоо (өзүнчө кыңкылдап ырдоо).

МУРЛЫКАТЬ *несов.* 1. (о кошке) мырылдоо (мышыктын үнү); 2. перен. разг. (тихо напевать) кыңкылдоо (өзүнчө кыңкылдап ырдоо).

МУРОВАТЬ *несов.* что тургузуу, коюу, тизүү (ылай же цемент менен жабыштырып, таш же кирпичти коюу, тизүү).

МУСКАТ *м.* мускат (1. жүзүмдүн бир сорту; 2. ушул жүзүмдөн жасалган вино; 3. мускат жыгачынын жыттуу уругу).

МУСКАТНЫЙ, ая, -ое мускат-ка *т.*; мускатный орех мускат жаңгак.

МУСКУЛ *м.* мускул, булчуң (булчуң эт); ☆у него ни один мускул не дрогнул көзүн да ирмеген жок (такыр корккон жок).

МУСКУЛАТУРА *ж.* мускулатура (булчуң эттер).

МУСКУЛИСТЫЙ, ая, -ое мускулдуу, булчуңдуу.

МУСКУЛЬНЫЙ, ая, -ое мускул-га *т.*; мускульная сила мускул күчү.

МУСКУС *м.* жыпар (кабарга деген кийиктин жана башка жаныбарлардын эркегинин урук безинен иштеп чыгарып, парфюмерия жана медицинада колдонулуучу, жыты аңкыган зат).

МУСКУСНЫЙ, ая, -ое мускус-ка *т.*; мускусный запах жыпар жыт.

МУСЛИН *м.* (ткань) муслин (кай бир жеңил кездеменин аты).

МУСЛИНОВЫЙ, ая, -ое муслин-ге *т.*; муслиновое платье муслин көйнөк.

МУСЛИТЬ *несов.* что, разг. шилекейлөө, жалоо; булгоо (пачкать); он муслил карандаш ал карандашты жалады.

МУСОЛИТЬ *несов.* разг. 1. см. муслить; 2. что, перен. бир нерсеге көпкө чейин натыйжасыз илээшүү.

МУСОР *м.* 1. шыпырынды, таштанды; 2. перен. (хлам) ыпыр-сыпыр.

МУСОРИТЬ *несов.* булгоо, ыпырсытуу, бычыратып булгоо, шыпырынды менен толтуруу, булгап жиберүү.

МУСОРНЫЙ, ая, -ое мусор-ге *т.*; мусорный ящик таштанды яшиги.

МУСОРИЩИК *м.* мусорщик, таштандычы (таштанды чогултуучу жана чыгарып таштоочу киши).

МУСС *м.* мусс (жемиштен же сүттөн жасалган таттуу тамак).

МУССИРОВАТЬ *несов.* что бирин эки кылуу, ашырып жиберүү (мис. кандайдыр бир кабарды).

МУССОН *м. геогр.* муссон (жылдын мезгилине карай кургактыктан деңизге, деңизде кургактыкка согуучу шамал).

МУСУЛЬМАНИН *м.* мусулман, см. магометанин.

МУСУЛЬМАНКА *женск. р. к мусульманин.*

МУСУЛЬМАНСКИЙ, ая, -ое мусульманин-ге *т.*

МУСУЛЬМАНСТВО *ср.* мусулмандык, мусулман дини.

МУТАТОР *м. эл.* мутатор (электр тогун токтотуучу жана кайта коё берүүчү прибор).

МУТАЦИЯ *ж. биол.* мутация (тиричилик шарттарынын өзгөрүшүнө жараша организмде жаңы биологиялык белгинин, касиеттин пайда болушу).

МУТИТЬ *несов.* 1. что ылайлоо, ылай кылуу; мутить воду сууну ылайлоо; 2. кого, перен. разг. козутуу, делебесин козгоо; 3. безл. кого (тошнить) көөн айнуу, жүрөк айлануу, куску келүү.

МУТИТЬСЯ *несов.* 1. ылайлануу; 2. перен. караңгылануу; у меня в глазах мутится менин көзүмдүн асты караңгыланат.

МУТНЕТЬ *несов.* 1. (о жидкости) ылай болуу, киргил болуу; 2. (тускнеть) күнүрт тартуу, жашылдануу.

МУТНОСТЬ *ж.* 1. (напр. воды) ылайлуулук, киргилдик; 2. (тусклость) күнүрттүк, жашылдангандык.

МУТНЫЙ, ая, -ое 1. ылай, киргил; мутная вода ылай суу; 2. (тусклый) күнүрт, жашылданган; мутное стекло күнүрт айнек; мутные глаза жашылданган көз; ловить рыбу в мутной воде см. ловить.

МУТОВКА I *ж.* (для взбалтывания, взбивания) бишкек, чалгыч.

МУТОВКА II *ж. бот.* өсүмдүктүн бир жеринде бир кылка болуп өскөн жалбырак, гүл, бутак.

МУТЬ *ж.* ылай, тунма; на стенке стакана осела муть стакандын бооруна ылай отуруп калды.

МУФЕЛЬ *м. тех.* муфель (карапа буюмдарды күйгүзүү, бышыруу үчүн ылайыкталган мештин камерасы).

МУФЛОН *м. зоол.* кулжа, аркар.

МУФТА *ж.* муфта (1. эки колго тең кийилүүчү, жең сыяктуу кол кап; 2. тех. эки түтүктү жана валды кошуу үчүн кийдирилүүчү түтүкчө).

МУХА *ж.* чымын; ☆он мұхи не обидит разг. ал кой оозунан чөп албайт; быть под мұхой разг. шутол. кейип болуп жүрүү, алагүү болуп жүрүү; делать из мұхи слона погов. арадай жерге чарадай жыйын куруу; «саман учуп келатат» десе, «Самарканды жоо чааптыр» деп чуу салуу.

МУХОЁДКА *ж. зоол.* чымын жегич (өзүнүн личинкаларын чымын менен багуучу, аарыга окшош кибир жабыбар).

МУХОЛÓВКА *ж.* 1. (приспособление) чымын кармагыч; 2. зоол. чымынчы, чымынчыл; 3. бот. чымынчы чөп (чымын-чиркейди кармап соргуч өсүмдүк).

МУХОМÓР *м.* чымын кыргыч (уу козу карындын бир түрү).

МУХО́РТНЫЙ, ая, -ое кер ооз (аттын түсү).

МУЧÉНИЕ *ср.* азап, кыйноо; испытывать мучения азапты баштан өткөрүү.

МУЧЕНИК *м.* азапты, мээнетти көп тарткан киши.

МУЧЕНИЦА *женск. р. к мученик.*

МУЧЕНИЧЕСКИЙ, ая, -ое азаптуу, кыйнаган, азап көргөзгөн (мис. өлүм).

МУЧЕНИЧЕСТВО *ср.* азап чеккен кишинин ал-абалы, азап, азап көрүүчүлүк.

МУЧИ́ТЕЛЬ *м.* кыйноочу, азаптоочу.

МУЧИ́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к мучитель.*

МУЧИ́ТЕЛЬНО *нареч.* азап менен, азаптуу түрдө, кыйноо тарттырып, кыйноо тартуу менен.

МУЧИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ооруткан, азаптуу, кыйноо тарттыруучу; мучительная боль азаптуу оору, жанга тийген оору, кыйнаган оору.

МУЧИ́ТЬ *несов.* кого-что кыйноо, оорутуу, азаптоо, азап тарттыруу, кыйнап олтуруп өлүмгө жеткирүү.

МУЧИ́ТЬСЯ *несов.* кыйналуу, азаптануу, тажоо, айласы кетүү; больной долго мучился оору көпкө чейин

кыйналды; **мучиться над разрешением вопроса** маселени чечүүдө өтө кыйналуу.

МУЧНИК *м.* унчу (ун менен соода кылуучу).

МУЧНИСТЫЙ, ая, -ое ундуу.

МУЧНОЕ *ср. см.* **мучной** 2.

МУЧНОЙ, ая, -ое 1. **мука-га т.**; **мучной мешок** ун сала турган кап; 2. *в знач. суш. ср.* ундан жасалган (тамак).

МУЧУ, **мучу**, **мутить** и т.д. *наст. вр. от мутить.*

МУШИНЫЙ, ая, -ое **муха-га т.**

МУШКА I *ж.* 1. *уменьш. от муха* майда чымын; 2. (родинка) мушка (жасалма кал; калга окшотуп бетине жабыштырып алуучу нерсе).

МУШКА II *ж.* (в оружии) мушка, кароол (мылтыктын оозундагы кароолу); **взять на мушку** мээлөө, шыкаалоо (мылтыкты).

МУШКЕТ *м.* воен. ист. мушкет (байыркы убактагы милтелүү мылтыктын бир түрү).

МУШКЕТЁР *м.* воен. ист. мушкетёр (1. байыркы заманда – мушкет мылтык менен куралданган солдат; 2. королдун сарайындагы кавалерияда кызмат кылуучу француздук дворянин).

МУШТРА *ж.* муштра (катаал, одоно тартипке негизделген тарбия системасы).

МУШТРОВАТЬ *несов.* кого-что муштралоо (зекип, катаал тарбиялоо).

МУШТРОВКА *ж.* муштралоо (зекиген катаал тарбия).

МУЭДЗИН *м.* мазин, азанчы.

МУЭЗЗИН *м.* см. **муэдзин**.

МХА *род. п. от мох.*

МЧАТЬ *несов.* кого-что зыпыдлатуу, зымыратуу.

МЧАТЬСЯ *несов.* зыпылдоо, зымыроо.

МШИСТЫЙ, ая, -ое мохтуу (мох чыккан, мох өскөн);

мшистое болото мохтуу саз.

МЩЕНИЕ *ср. см.* **мечь**.

мщу, **мщу**, **мстить** и т.д. *наст. вр. от мстить.*

МЫ *мест. личн. биз.*

МЫЗА *ж.* мыза (айыл чарба курулуштары бар хутор, усадьба).

МЫКАТЬ *несов. что: горе мыкать* разг. жокчулук, кыйынчылык менен күн өткөрүү.

МЫКАТЬСЯ *несов. разг.* тентирөө, кыдыруу.

МЫЛИТЬ *несов. что* самындoo.

МЫЛИТЬСЯ *несов.* 1. самындануу; 2. (пениться) көбүрүү, көбүктөнүү (самындын көбүрүшү); 3. *страд. к мылить*.

МЫЛКИЙ, ая, -ое көбүрмө, көбүктөмө; **мылкoe** **мыло** көбүрмө самын.

МЫЛКОСТЬ *ж.* көбүрмөлүүлүк (мис. самын).

МЫЛО *ср.* 1. самын; 2. (пена на лошади) аттын тер көбүгү; **лошадь вся в мыле** атты тер көбүк бүт басып кетти.

МЫЛОВАР *м.* самынчы (самын өндүрүшүндө иштөөчү киши).

МЫЛОВАРЕНИЕ *ср.* самын чыгаруу, самын жасоо.

МЫЛОВАРЕННЫЙ, ая, -ое **мыловаренный завод** самын заводу.

МЫЛЬНИЦА *ж.* самын салгыч (самын салынуучу куту).

МЫЛЬНЫЙ, ая, -ое **мыло-го т.**; **мыльная пена** самын көбүгү, самындын көбүгү; **мыльный пузырь** 1)

самындын көбүгүнөн түтүк менен үйлөгөн тарсагай көбүк; 2) *перен. негизсиз; бекем эмес; көбүк сыяктуу; мыльный корень* бот. самын тамыр.

МЫЛЬНЯНКА *ж.* бот. самындык (тамыры кездеме токуу өндүрүшүндө жана медицинада колдонулуучу өсүмдүктүн бир түрү).

МЫС *м.* 1. *геогр.* тумшук (кургактын сууга уч болуп кирген бөлүгү); 2. *перен.* булуң (бир нерсенин тумшук же булуң болгон жери).

МЫСЛЕННО *нареч.* ой менен, ойлоп, элестетип; **мысленно представить свой путь** өзүнүн жолун көз алдыга ой менен келтирүү (элестетүү).

МЫСЛЕННЫЙ, ая, -ое ой менен элестетилген, ой менен аткарылган, ойго элестетилген; **мысленный образ** ой менен элестетилген образ.

МЫСЛИМЫЙ, ая, -ое болуп да кала турган, болууга да мүмкүн; **мыслимое ли это дело!** бул акылга туура келе турган иш эмес го!

МЫСЛИТЕЛЬ *м.* ойчу (терең ойлоого жөндөмдүү киши).

МЫСЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **мышление-ге т.**; **мыслительная способность человека** адамдын ойлоо жөндөмдүүлүгү.

МЫСЛИТЬ *несов.* ойлоо, ой жүргүзүү, ой жүгүртүү.

МЫСЛЬ *ж.* 1. (мышление) ой; **сила человеческой мысли** адамдын оюнун күчү; 2. (продукт размышления) ой, акыл, пикир; **глубокая мысль** терең ой; **эта мысль сверлит мне голову** бул ой менин башыман чыкпай койду; **пришла мысль в голову** башыма бир ой келди; **не было в мыслях** ойдо жок эле; ойдо болгон жок эле; **подать мысль кому-л.** бирөөнүн оюна түрткү берүү; **предвзятая мысль** мурунтан ойлонулган жаңылыш пикир; **собраться с мыслями** ойлонуп алуу, ар жак, бир жагын ойлоп алуу; **не допускать мысли...** ...деп ойлобоо, ...деп ойлоого жол бербөө; 3. (идея) идея, ой, пикир; **основная мысль произведения** чыгарманын негизги ою, чыгарманын негизги идеясы; **блестящая мысль** эң сонун ой, эң сонун пикир; 4. *мысли мн.* (убеждения) пикир; **мы с вами люди одних мыслей** биз сиз менен бир пикирдеги адамдарбыз, биз сиз менен пикирдеш адамбыз.

МЫТ I *м.* вет. сакоо (жаш жылкы, эшек, качырлардын жугуштуу оорусу).

МЫТ II *м.* ист. (пошлина) мыт (өлкөнүн ичиндеги ставалар аркылуу алып өтүлгөн товарлардан алынуучу пошлина).

МЫТАРИТЬ *несов. кого, разг.* азап чектирүү, азап тарттыруу, кыйноо.

МЫТАРИТЬСЯ *несов. разг.* азап чегүү, азап тартуу, кыйналуу.

МЫТАРСТВО *ср.* азап, кыйноо, мээнет.

МЫТЬ *несов. кого-что* жууш; **мыть руки** кол жууш.

МЫТЬЁ *ср.* жууш, тазалоо; **не мытьём, так катаньем погов. см. катание.**

МЫТЬСЯ *несов.* 1. жуунуш, жуунуу; **мыться в ванне** ваннада жуунуу; 2. *страд. к мыть*.

МЫЧАНИЕ *ср.* 1. мөөрөө; 2. *перен. разг.* мыңкылдоо.

МЫЧАТЬ *несов.* 1. мөөрөө; 2. *перен. разг.* мыңкылдоо.

МЫШЕЛОВКА *ж.* чычкан кармагыч, чычкан капканы.

МЫШЕЧНЫЙ, ая, -ое *мышца-га т.*; *мышечная боль* булчундун оорушу.

МЫШИНЫЙ, ая, -ое **1.** *мышь-га т.*; *мышинная норка* чычкандын ийни; **2.** *(о цвете)* боз; *мышинного цвета* боз түстүү, боз түс.

МЫШКА I *жс. уменьш.-ласк. от мышь* чычкан; *кошки-мышки* ала күчүк (*балдардын оюну*).

МЫШКА II *жс. нести под мышкой* (под *мышками*) колтукка кысып алып баруу; *взять под мышку* (под *мышки*) колтуктап алуу, колтуктап алып жүрүү.

МЫШЛЕНИЕ *ср. 1. (процесс)* ойлоо, ой; **2.** *(мысли, мировоззрение)* ой, көз караш.

МЫШОНОК *м. (мн. мышата)* чычкандын баласы.

МЫШЦА *жс. анат.* булчуң, булчуң эт.

МЫШЬ *жс.* чычкан; *легучая мышь* жарганат.

МЫШЬЯК *м.* мышьяк (**1.** *уулуу, катуу химиялык элемент*; **2.** *мышьяк аралаштырылган дары-дармек*).

МЫШЬЯКОВЫЙ, ая, -ое мышьяктуу; *мышьяковый колчедан* хим. мышьяктуу колчедан.

МЭР *м.* мэр (*бир катар буржуазиялык өлкөлөрдө, мис. Франция, Англия, АКШда шаардык – кээде селолук да – өзүн өзү башкаруунун башчысы*).

МЮЗИК-ХОЛЛ *м.* мюзик-холл (*музыкалык, акробаттык, балеттик ж.б. номерлер аткарылуучу жана да комедиялар ж.б. ойнолуучу зал же театр*).

МЯГКИЙ, ая, -ое **1.** жумшак; *мягкий хлеб* жумшак нан; *мягкое кресло* жумшак кресло; **2.** жумшак, уяң; *мягкие волосы* уяң, жумшак чач; *мягкий голос* жумшак үн; **3.** *лингв.* ичке; *мягкие согласные* ичке үнсүздөр; *мягкий знак* грам. ичкертүү белгиси, жумшартуу белгиси.

МЯГКО *нареч.* жумшак; *мягко выражаясь* *вводн. сл.* жумшак айтканда; *мягко стелет, да жестко спать* *погов.* төшөгөнү жумшак, жатууга катуу (*жылуу-жумшак сөз айттып туруп эле, ошого жамандык кылат*).

МЯГКОСЕРДЕЧИЕ *ср.* боорукердик, ырайымдуулук.

МЯГКОСЕРДЕЧНЫЙ, ая, -ое боорукер, ырайымдуу.

МЯГКОСТЬ *жс.* жумшактык.

МЯГКОТЕЛОСТЬ *жс. (слабохарактерность)* боштук, шөлбүрөгөндүк, көпшөктүк.

МЯГКОТЕЛЫЙ, ая, -ое (*слабохарактерный*) бош, шөлбүрөгөн, көпшөк.

МЯГКОШЁРСТНЫЙ, ая, -ое уяң жүндүү.

МЯГЧЕ *сравн. ст. от прил. мягкий и нареч. мягко* *жумшагыраак*.

МЯГЧИТЬ *несов. что 1. (делать мягче)* жумшатуу, жумшартуу; **2.** (*облегчать*) оңойлотуу, жеңилдетүү; *лекарство мягчит кашель* дары жөтөлдү жеңилдетет.

МЯКИНА *жс.* топон.

МЯКИННЫЙ, ая, -ое *мякина-га т.*; *мякинный корм* топон тоют.

МЯКИШ *м.* нандын жумшагы (*нандын кабыгынан башка жумшагы*).

МЯКНУТЬ *несов. разг. 1.* жумшаруу, эрүү, бошоо, былпылдоо; **2.** *перен.* бошоо, жумшоо, бошон тартуу; *он мякнет от одного ласкового слова* бир жылуу-жумшак сөз айтса эле, ал эрип кетет.

МЯКОТЬ *жс. 1. (плодов)* жемиштин эти; **2.** (*мясная*) союлган малдын сулп эти.

МЯЛКА *жс. 1. см. льномялка; 2. (для коже)* талкуу.

МЯМЛИТЬ *несов. разг. 1. (невнятно говорить)* сөздү чайнап, созуп сүйлөө; **2.** (*нерешительно, медленно действовать*) ылжыроо.

МЯМЛЯ *м. и жс. разг. 1. (в разговоре)* сөздү чайнап, созуп сүйлөгөн адам; **2.** (*в действии*) ылжыраган, ылжырама, бош (*адам*).

МЯСИСТЫЙ, ая, -ое **1.** эттүү, эти көп (*сөөгүнөн эти көп*); **2.** (*тучный, жирный*) семиз.

МЯСНАЯ *жс. см. мясной 2.*

МЯСНИК *м.* касапчы.

МЯСНОЕ *ср. см. мясной 3.*

МЯСНОЙ, ая, -ое **1.** *мясо-го т.*; *мясной суп* эт сорпосу; *мясная торговля* эт соодасы; *мясной скот* с.-х. эт малы (*этке арналган мал*); **2.** *в знач. сущ. жс. (мясной магазин)* эт дүкөнү; **3.** *в знач. сущ. ср. (кушанье из мяса)* эттен жасалган тамак.

МЯСО *ср.* эт; *вырвать пуговицу с мясом* топчуну тигилген жериндеги материя менен кошо жулуп алуу; *ни рыба ни мясо* *разг.* балык да эмес, эт да эмес (*же ары эмес, же бери эмес болгон эле бир нерсе*).

МЯСО-МОЛОЧНЫЙ, ая, -ое *мясо-молочные продукты* эт-сүт продуктылары.

МЯСОЗАГОТОВКИ *мн. (ед. мясозаготовка жс.)* эт даярдоо.

МЯСОКОМБИНАТ *м.* эт комбинаты.

МЯСОПРОДУКТЫ *только мн.* эт продуктылары.

МЯСОРУБКА *жс.* эт туурагыч машина.

МЯТА *жс.* жалбыз.

МЯТЕЖ *м.* козголоң.

МЯТЕЖНИК *м.* козголоңчу.

МЯТЕЖНЫЙ, ая, -ое **1.** *мятеж-ге т.*; **2.** *перен.* жаны жай таппаган, тынчсыз, күйүп-бышма (*мис. мүнөз*).

МЯТЛИК *м. бот.* көдөө чөп, тулаң.

МЯТНЫЙ, ая, -ое *мята-га т.*; жалбыздуу; *мятный запах* жалбыз жыты; *мятные конфеты* жалбыздуу конфета.

МЯТЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от мять*; **2.** *прил. (напр. о фруктах)* эзилген, жанчылган; **3.** *прил. (напр. о платье)* уйпаланган, бырышкан.

МЯТЬ *несов. что 1. (разминать)* жууруу (*напр. глину, тесто*); ийлөө (*кожу*); талкалоо (*лён*); эзүү (*напр. ягоды*); **2.** (*делать мятым*) уйпалоо, ушалоо, бырыштыруу.

МЯТЬСЯ *несов. 1.* уйпалануу, бырышуу; *платье очень мнётся* көйнөк эң эле уйпалана берет; **2.** *перен. разг. (смущаться)* ыргылжың болуу, ыргылжың тартуу; *чего ты мнёшься, пойдём!* сен эмне ыргылжың болосуң, жүрү баралы!; **3.** *перен. разг.* тайпалоо, тайпалатуу; *он мнётся, ничего толком не говорит* ал дурус нерсе айтпай күңк-мыңк этет.

МЯУКАНИЕ *ср.* мыёолоо.

МЯУКАТЬ *несов.* мыёолоо; *кошка мяукает* мышык мыёолойт.

МЯЧ *м.* топ; *футбольный мяч* футбол тобу; *мяч из резины* резинка топ.

МЯЧИК *м. уменьш. от мяч* кичине топ.

Н

НА I предлог 1. с вин. п. -га, үстүнө, үстүндө; **положить на стол** үстөл үстүнө коюу; **лечь на диван** диванга жатуу; **выйти на улицу** көчөгө чыгуу; 2. с вин. п. (по направлению к кому-чему-л.) көздөй, карата; **двигаться на север** түндүктү көздөй жылуу (жөнөө); 3. с предл. п. -да, -дагы; **оставить на столе** үстөл үстүндө калтыруу; **лежать на песке** кум үстүндө жатуу; **лежать на диване** диванда жатуу; **ученик сидит на месте** окуучу ордунда отурат; **первые жители на полюсе** полюстагы биринчи жашоочулар; **на следующем уроке** кийинки сабакта; **отвественность лежит на нём** жоопкерчилик анын мойнунда; 4. с вин. п. -га, -лык он прославился на весь город анын атагы бүткүл шаарга жайылды; **обед на троих** үч кишилик обед; **умножь пять на три** бешти үчкө көбөйт; 5. с вин. п. (при обозначении срока): он опоздал на десять минут ал он минутага кечикти; он приехал на два часа раньше ал эки саат эрте келди; он старше меня на два года ал менден эки жаш улуу; 6. с вин. и предл. п. -гы; **на следующий день он уехал** кийинки күнү ал жөнөп кетти; **на той неделе** мурунку (өткөн) жумада; 7. с вин. п. (при определении денежной суммы) -га; **купить на сто рублей** жүз сомго сатып алуу; **на все деньги** болгон акчанын бардыгына; 8. с вин. п. (при обозначении цели, назначения) -га, үчүн; **подарить на память** эстеликке белек кылып берүү; **взять на воспитание** тарбиялоо үчүн алуу; 9. с предл. п. (при обозначении устройства, свойства, состояния) -луу; **экипаж на рессорах** рессоралуу экипаж; **шуба на лисьем меху** түлкү ичик; 10. с предл. п. (при глаголах «говорить», «читать», «писать», «переводить» и т.п.) да, ча; **говорить на русском языке** орус тилинде сүйлөө, орусча сүйлөө; **перевести книгу на киргизский язык** китепти кыргыз тилине которуу; 11. с предл. п. (при посредстве) менен, га; **жарить на масле** майга кууруу; **завод работает на нефти** завод нефть менен иштейт; 12. с предл. п. (при обозначении орудия действия, средства, материала) -чан, -да, -луу; **верхом на лошади** атчан; **играть на скрипке** скрипкада ойноо; **обувь на кожаной подошве** булгаары тамандуу бут кийим; **на бегу** 1) жүгүрүп баратып же жүгүрүп келатып; 2) перен. тез эле, бат эле; **на лету** 1) учуп баратып, учуп баратканда; 2) перен. тез эле, бат эле; **на мой взгляд** менин оюмча; **на моих глазах** менин көзүмчө; **на людях** элдин көзүнчө, элдин алдында.

НА II межд. (возьми) ме; **на, возьми** ме, ал; **вот тебе на!** мына, кызык!; **на поди** айла барбы, айла жок.

НА III частица разг.: какой ни на есть эмне болсо да, кандай болсо да, иши кылып.

НА- приставка 1. төмөнкү маанидеги этишти түзөт: 1) кыймыл-аракеттин бир нерсеге багытталганын билдирүүчү этишти түзөт; мис. **набросить** жабуу, жамына салуу; 2) кыймыл-аракеттин толук көп санда болушун билдирүүчү этишти түзөт; мис. **наговорить** көп сүйлөө, оозуна келгенди сүйлөө; 3) кыймыл-аракеттин анчалык зор даражада болбогонун билдирүүчү этишти түзөт; мис. **напевать** кыңылдап ырдоо, обон салуу; 4) «ся» деген частица менен бириккенде кыймыл-аракеттин толук бүткөндүгүн, толук болуп өткөндүгүн

билдирүүчү этишти түзөт; мис. **наестся** тоюу, каалаганынча жееш; 5) этишти бүткөн түрүн түзүү үчүн колдонулат; мис. **писать** – **написать** жазуу – жазып бүтүү, жазып коюу; 2. бир нерсенин үстүндө турат деген маанини билдирүүчү зат атоочторду жана сын атоочторду түзөт; мис. **настенный** дубалга асма, стенага асма.

НА на авось см. **авось**.

НА на весу см. **вес**.

НА на днях см. **день**.

НА на завтра см. **завтра**.

НА на лету см. **лёт**.

НА на ощупь см. **ощупь**.

НА на плаву сүзүп жүргөн кезде, суу үстүндө жүргөн кезде; **ремонтировать пароход на плаву** кемени сүзүп жүргөн кезде ремонттоо.

НА на руку см. **рука**.

НА на скаку чаап баратып.

НА на смех нареч. см. **смех**.

НА на убой см. **убой**.

НА на ходу см. **ход**.

НА-ГОРА нареч. горн.: **выдать уголь на-гора** казылган көмүрдү сыртка чыгаруу (шахтадан жер үстүнө).

НАБАВИТЬ сов. что үстөө, үстөк кылуу, кошуу, кошумчалоо, көтөрүү.

НАБАВКА жс. үстөмө, үстөк, кошумча, кошумчалоо (мис. бир нерсенин баасына).

НАБАВЛЯТЬ несов. см. **набавить**.

НАБАЛДАШНИК м. таяктын чокмор туткасы, таяктын жоон башы.

НАБАЛОВАТЬ сов. кого, разг. ыгы жок эркелетүү, өтө эрке үйрөтүү.

НАБАЛОВАТЬСЯ сов. разг. абдан эркелөө, тентектик кылуу.

НАБАЛТЫВАТЬ несов. см. **наболтать II**.

НАБАЛЬЗАМИРОВАТЬ сов. что бальзамдоо; **набальзамировать труп** өлүктү бальзамдоо.

НАБАТ м. набат (бир коркунуч тууралуу кагылган коңгуроо үнү); **бить в набат** 1) коңгуроо согуу (коңгуроо кагып эл чакыруу); 2) перен. бака-шака түшүрүү, кымгуут кылуу.

НАБАТНЫЙ, ая, -ое набат-ка т.; **набатный колокол** набат коңгуроосу.

НАБЁГ м. кол салуу, чабуул (байкоосуз жерден чабуул коюу).

НАБЕГАТЬ несов. см. **набежать**.

НАБЕГАТЬСЯ сов. жүгүрө берип чарчоо; он **набегался за день** ал күнү бою жүгүрүп жүрүп чарчады.

НАБЕДОКУРИТЬ сов. разг. шоктук кылып бүлдүрүү (мис. бала); бир балааны баштоо, жаман иш кылып коюу.

НАБЕЖАТЬ сов. 1. на кого-что (натолкнуть-ся) соктугуу, сүрдүгүү (жүрүп же жүгүрүп келатып); 2. (сбежаться) чогула түшүү, жыйыла калуу; **набёду набежало человек двести** эки жүздөй эл чогулуп калды; 3. на что, перен. каптоо, жаап калуу; **на солнце набежало облако** күндүн көзүн булут каптады; **волна набежала на**

бёрег толкун жээкти жайпады; **набежэли проценты** процент өстү (мис. сактык кассага салынган акчанын).

НАБЕЗОБРАЗНИЧАТЬ сов. разг. ээн баштык кыла коюу, тентектик (шоктук) кыла коюу, жиндилик кыла коюу.

НАБЕКРЁНЬ нареч. разг. алчыланта, кырданта, кыйшайта (тебетейди); **надеть шапку набекрень** тебетейин кырданта кийүү.

НАБЕЛИТЬ сов. что агартуу, актоо.

НАБЕЛИТЬСЯ сов. упа сыйпанып алуу.

НАБЕЛО нареч. таза кылып; **он переписал рукопись набело** ал кол жазманы таза кылып көчүрдү.

НАБЕРЕЖНАЯ жс. набережная (1. суунун төшөлгөн жээги; 2. сууну жээктей салынган көчө).

НАБИВАТЬ несов. см. **набить**.

НАБИВАТЬСЯ несов. 1. см. **набиться**; 2. страд. к **набивать**.

НАБИВКА жс. 1. (наполнение) тыгуу, шыкоо, шыкап толтуруу; **набивка папирос** папиросту шыкап толтуруу; 2. кийгизүү; **набивка обручей на бочку** бочкага алкак кийгизүү; 3. текст. (узора на ткань) набивка (кездемеге түр түшүрүү); 4. (узор на ткани) кездеменин бетиндеги түр, гүл; 5. (то, чем набито): **волосная набивка матраца** кыл толтурулган матрац.

НАБИВНОЙ, ая, -ое 1. шыкап жасалуучу, толтуруп жасалуучу; **набивные папиросы** шыкап толтурулган папирос; 2. (набиваемый на что-л.) кийгизилген; **набивной обруч** кийгизилген алкак; 3. текст. гүлдүү, түр салынган; **набивной ситец** гүлдүү чыт.

НАБИРАТЬ несов. см. **набрать**.

НАБИРАТЬСЯ несов. 1. см. **набраться**; 2. страд. к **набирать**.

НАБИТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **набить**; 2. прил. шыкалган (толтура шыкалган); **набитый дурак** разг. барып турган аймак.

НАБИТЬ сов. 1. что чем (наполнить) шыкоо, шыкап толтуруу; **набить чучело** чучело жасоо; **набить трубку** трубканы шыкап толтуруу; **битком набить** жык толуу; 2. что (насадить, надеть) кийгизүү; каптоо; **набить обручи на бочку** бочкага алкак кийгизүү; 3. что, текст. (отпечатать узор) гүл түшүрүү, түр салуу (кездемеге); 4. что, разг.: **набить шишку** томуйта коюу; 5. что, чего (вколотить) кагуу, уруп киргизүү (мис. мык менен); 6. что, кого-чего (настрелять) атып алуу; **охотник набил много дичи** аңчы толуп жаткан илбээсинди атып алды; **набить цену** бааны көтөрүү; **набить карман** чөнтөктү толтуруу; **набить оскомину** 1) тиш каматып алуу; 2) перен. абдан жадатуу, көкөйгө тийүү; **набить морду** груб. тумшугун талкалоо; **набить себе руку на чём-л.** бир нерсеге колду маш кылуу, колду үйрөтүү, машыгуу.

НАБИТЬСЯ сов. разг. 1. жык толуу, шыкала чогулуу, жыйылуу; **в комнату набилось много народу** бөлмөгө эл жык толду; 2. (напроситься) өзү жабышуу, асылуу (мис. конокко барууга, таанышууга).

НАБЛЮДАТЕЛЬ м. байкоочу.

НАБЛЮДАТЕЛЬНОСТЬ жс. байкагычтык.

НАБЛЮДАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (о человеке) байкагыч; 2. (служащий для наблюдения) байкоо жүргүзүлүүчү; **наблюдательный пункт** байкоо жүргүзүлүүчү пункт.

НАБЛЮДАТЬ несов. кого-что, за кем-чем байкоо, көзөмөлдөө; **наблюдать солнечное затмение** күндүн ту-

тулушун байкоо; **наблюдать за порядком** тартипке байкоо жүргүзүү.

НАБЛЮДАТЬСЯ несов. 1. байкалуу, байкалып туруу; **наблюдается резкое понижение температуры** температуранын кескин түрдө төмөндөшү байкалат; 2. страд. к **наблюдать**.

НАБЛЮДЕНИЕ ср. 1. (изучение) байкоо, байкоо жүргүзүү, текшерүү жүргүзүү; **взять под наблюдение** байкоого алуу, байкап жүрүү; **быть под наблюдением врача** врачтын байкоосунда болуу; 2. (результат изучения) байкоо, текшерүүдөн чыккан натыйжа; 3. (надзор) кароо, багуу.

НАБЛЮЖНОСТЬ жс. такыбалык, дин эрежелерин бек кармоочулук, динчилдик.

НАБОЖНЫЙ, ая, -ое такыба, динчил.

НАБОЙКА жс. 1. текст. кездеменин гүлү, кездеменин түрү (боёк менен түшүрүлгөн гүл); 2. (на каблуке) бут кийимдин такасына кагылган калың булгаары же резина.

НАБОЙЩИК м. текст. набойщик (кездемеге түр түшүрүүчү жумушчу).

НАБОК нареч. кыйшайта, кыйшык; **он надёл шапку набок** ал тебетейин кыйшайта кийди.

НАБОЛЁВШИЙ, ая, -ее 1. прич. от **наболеть**; 2. прил. перен. убактысы жеткен, чечилүүнү талап кылган, толгоосу жеткен; **наболёвший вопрос** толгоосу жеткен маселе.

НАБОЛЁТЬ сов. 1. ооруп кетүү, оорулуу болуу; **рука наболела** кол ооруп кетти; 2. безл. перен. жанга катуу, сары убайым басуу; **у него наболело на душе** анын жанына батып жүрөт.

НАБОЛТАТЬ I сов. что, чего, разг. 1. (наговорить) болбогон сөздөрдү айтып келжирөө, жокту-барды сүйлөө; **наболтать глупостей** болбогон сөздөрдү айтып келжирөө; 2. на кого-что (наклеветать) ушактоо, жамандоо, жала жабуу; **на него зря наболтали** бекер жеринен аны жамандашты.

НАБОЛТАТЬ II сов. что, чего, разг. (намешать) аралаштырып чалуу (мис. жумуртканы. сүткө).

НАБОЛТАТЬСЯ сов. разг. (наговориться) жокту-барды сүйлөшүп кумардан чыккыча келжирешүү.

НАБОР м. 1. (приём) алуу, кабыл алуу; **набор рабóчей сйлы** жумушчу күчтөрүн алуу; **объявить набор в ремёсленные училища** ремеслолук училищелерге кабыл алууну жарыялоо; 2. (состав учащихся и т.п.) алынгандар; **новый набор** жаңы алынгандар; 3. полигр. (действие) терүү; 4. полигр. набор (терүү, терилген ариптер); 5. (комплект) бир нерсенин бүт шайманы; **набор слов** сөздөрдүн мааниси жок тизмеги.

НАБОРНАЯ жс. полигр. набор цехи.

НАБОРНЫЙ, ая, -ое 1. набор 3-го т.; **наборная машина** набор машинасы; 2. жасалгалуу; **наборная сбруя** жасалгалуу ат жабдык.

НАБОРЩИК м. полигр. наборщик (басмаканада арип терүүчү жумушчу).

НАБОРЩИЦА женск. р. к **наборщик**; наборщица.

НАБРАСЫВАТЬ I несов. см. **набросить**.

НАБРАСЫВАТЬ II несов. см. **набросать I**.

НАБРАСЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **наброситься**; 2. страд. к **набрасывать I**.

НАБРАТЬ сов. 1. кого-чего, что (взять, собрать) жыйнап алуу, көп алуу, алуу, чогултуп алуу; **набрать**

книг в магазинe магазинден көп китеп алуу; **набрáть** цвeтoв гүл терип алуу; **набрáть учáщихся на кúрсы** курска окуучулар алуу; **2. что, полигр.** терүү; **набрáть замéтку пeтíтoм** макаланы петит менен терүү; **3. что (достигнуть определённой степени)** тийиштүү даражага жетишүү, жетүү, жетишүү; **набрáть тéмпы в рaбóтe** жумушта тийиштүү даражадагы темпке жетишүү; **автомобíль набрáл скóрoсть** автомобиль катуу жүрүп бара жатты; **набрáть нóмeр (по телефону)** телефондон тийиштүү номерлерди тегеретип керектүү жер менен байланышуу; **как водý в рот набрáл** оозуна талкан куюп алтанып.

НАБРА́ТЬСЯ *сов. 1. безл. (скопиться)* чогулуу, үйүлүү; **в кóмнaтy набрáлось мнóгo нaрóду** бөлмөгө көп адам чогулду; **2. чего** батынуу, кайраттануу, бел байлоо, жетишүү, күч алуу, күчкө кирүү; **набрáться сил** күчкө кирүү, күч жыйноо; **он набрáлся смéлости** ал кайраттанды; **с кем поведёшься, от тогó и наберёшься** *посл.* жакшы менен жүрсөң жетээрсин муратка, жаман менен жүрсөң калаарсың уятка.

НАБРЕДА́ТЬ *несов. см. набрести.*

НАБРЕСТÍ *сов. разг. 1. на кого-что (натолкнуть-ся)* кокусунан жолугуу, кезигүү; **2. безл.** чогулуп жыйналып калуу; **набрелó немáло людéй** бир далай киши чогулуп калды.

НАБРОСА́ТЬ I *сов. что, чего (накидать)* чачып таштоо, таштай берүү, ыргыта берүү (*бир нерсенин үстүнө*); **набросáть бумáг нá пол** полго кагазды чачып таштоо.

НАБРОСА́ТЬ II *сов. что (сделать набросок)* набросок кылуу, жонунан (*сомосунан*) жазуу, жаза салуу; **он набросал план доклада** ал докладдын планын жаза салды.

НАБРО́СИТЬ *сов. что* жамынуу, жамына салуу (*мис. жоолукту аркага*).

НАБРО́СИТЬСЯ *сов. 1. на кого-что (напасть)* асыла түшүү, асылуу, чап жабышуу; **2. на кого-что (с бранью и т.п.)** тумшугу менен бир тийүү, адырандоо, атырылуу, жулунуу; **3. на что** баш көтөрбөй киришүү, үстүнө түшө калуу, жулунуу; **набрóситься на еду** тамактын үстүнө түшө калуу, тамакка жутунуу, тамакка жулунуу; **набрóситься на кнiгу** китепти баш көтөрбөй окуу.

НАБРО́СОК *м.* набросок (*алгачкы жасалган проект; иштелип бүтпөгөн чыгарма*).

НАБРЫ́ЗГАТЬ *сов. что, чего* чачып салуу, чачыратып салуу; **набры́згать нá пол водý** полго суу чачыратып салуу.

НАБРЮ́ШНИК *м.* курсак таңгыч, карын байлагыч, курсак калкалагыч.

НАБРЮ́ШНЫЙ, *ая, -ое* карындын үстүндөгү; **набрю́шный жирoвóй слой** карын май.

НАБРЯ́КНУТЬ *сов.* суу сиңип көбүү.

НАБУХА́НИЕ *ср.* көбүү, бөртүү, барсаюу; **набухáние пóчек** бүрлөрдүн көбүшү.

НАБУХА́ТЬ *несов. см. набухнуть.*

НАБУ́ХНУТЬ *сов. 1. (напр. о почках)* көбүү, бөртүү, барсаюу (*мис. чылаган буудай*); **2. (от влаги, сырости)** көбүү.

НАБУЯ́НИТЬ *сов. разг.* жаңжал чыгаруу, жаңжал салуу.

НАВА́ГА *ж.* навага (*түндүк деңизде жашоочу балыктын бир түрү*).

НАВАЖДÉНИЕ *ср. уст.* кызыктырып алдоо, азгыруу (*динге ишенүүчүлөрдү*); **дьявольское наваждéние** шайтан азгыруу.

НАВА́КСИТЬ *сов. что, разг.* вакса менен майлоо, өтүк май менен майлоо.

НАВА́ЛИВАТЬ *несов. см. навалить.*

НАВА́ЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. навалиться; 2. страд. к наваливать (см. навалить 1, 3).*

НАВАЛÍТЬ *сов. 1. что* үстү-үстүнө коюу, үйүп таштоо; **2. безл. кого-чего, разг. (скопиться)** калың түшүү, көп түшүү (*кар, мөндүр*); **3. что на кого, перен. разг. (возложить)** жүктөө, тапшыруу.

НАВАЛÍТЬСЯ *сов. на кого-что 1. (налечь)* үстүнө баса жатуу, салмагы менен басуу; **2. перен. (наброситься, напасть)** жабыла качырып кирүү, жабылуу.

НАВА́ЛКА *ж.* байлабай салуу, байлабай жүктөө, үйүп таштоо, төгүп таштоо (*мис. таш көмүрдү*); **в нава́лку** идишсиз эле үстү-үстүнө үйүп; **перевозить груз в нава́лку** жүктү үстү-үстүнө үйүп ташуу.

НАВА́ЛОМ *нареч.* идишсиз төгүп, идишсиз үйүп; **грузить картофель в вагоны нава́лом** картөшкөнү вагонго идишсиз салуу (*жүктөө*).

НАВАЛООТБÓЙЩИК *м. горн.* навалоотбойщик (*таш көмүрдү уратып түшүрүүчү жана конвейерге жүктөп туруучу жумушчу*).

НАВА́ЛОЧНЫЙ, *ая, -ое горн.* жүктөгүч, жүк салгыч; **нава́лочная машина в ша́хтах** шахтадагы көмүр жүктөгүч машина.

НАВАЛÍТЬ *сов. что, чего, разг. 1. (валянием)* басуу (*мис. кийиз*); **2. разг. (сделать что-л. небрежно)** чүргөй салуу, эптей салуу.

НАВА́Р *м.* калкыган май (*бышкан суюк тамактын үстүнө калкып чыккан май*).

НАВА́РИВАНИЕ *ср. тех.* ширетүү (*мис. темирди*).

НАВА́РИВАТЬ *несов. см. наварить II.*

НАВА́РИСТЫЙ, *ая, -ое* майлуу, ширелүү (*мис. сорпо*).

НАВАРÍТЬ I *сов. что, чего (сварить)* бышыруу; **нава́рить сýпу** сорпо бышыруу.

НАВАРÍТЬ II *сов. что, тех.* ширетүү (*мис. темир*).

НАВА́РКА *ж. см. наваривание.*

НАВАРНО́Й, *ая, -ое тех.* ширетилген (*темир*).

НАВА́РНЫЙ, *ая, -ое см. наваристый.*

НАВА́ЩИВАТЬ *несов. см. навощить.*

НАВЕВА́ТЬ *несов. см. навésать I.*

НАВЕ́ДАТЬСЯ *сов. разг.* барып кабар алуу, ал-жайын билип келүү.

НАВЕДÉНИЕ *ср.:* наведение лóска жалтырак түшүрүү, жалтырак салуу, жалтыратуу; **наведение спрáвок** сураштырып билүү; **наведение поря́дка** тартипке келтирүү, тартипке салуу.

НАВЕ́ДЫВАТЬСЯ *несов. см. навéдаться.*

НАВЕЗТÍ *сов. чего* көп алып келүү, көп ташып келүү (*мис. товаровды*).

НАВЕ́ЙВАТЬ *несов. см. навésать I.*

НАВЕ́К *нареч. см. навéки.*

НАВЕ́КИ *нареч.* түбөлүккө.

НАВЕРБОВА́ТЬ *сов. кого-что* вербовка кылуу, ыктыярдууларды тартуу (*алуу*).

НАВЕ́РНО 1. *вводн. сл.* балким, мүмкүн; **навéрно, так и бóдет** балким, ушундай болушу мүмкүн; **2. на-**

реч. шексиз, анык, сөзсүз; **задáние я вы́полню навéрно** тапшырманы мен сөзсүз орундайм.

НАВÉРНОЕ вводн. сл. см. **навéрно 1.**

НАВЕРНУ́ТЬ сов. что **1.** (намотать) ороо; **2.** (навинтить) бурап бекитүү.

НАВЕРНУ́ТЬСЯ сов. келүү, пайда болуу; **слёзы на-верну́лись у неё на глаза́** анын көзүнө жаш келе түштү, анын көзүнө жаш кылгыра түштү.

НАВЕРНЬЯКА нареч. разг. **1.** (обязательно) шексиз, сөзсүз; **он придёт навёрняка** ал шексиз келет; **2.** (безошибочно) катасыз, жаңылышпастан; **действовать на-вернка́** жаңылышсыз аракет кылуу.

НАВЕРСТА́ТЬ сов. что, разг. эсесин толтуруу, кээсин чыгаруу; **наверста́ть потерянное вре́мя** бошко кеткен убакыттын эсесин толтуруу.

НАВЕРТЕ́ТЬ сов. разг. **1.** что (намотать) ороо; **2.** что, чего (просверлить) бурап тешүү; **наверте́ть от-вёрстий** бурап бир нече тешик тешүү, бир нече тешикти бурап тешүү.

НАВÉРХ нареч. **1.** үстүнө, үстүгө, жогору; **положи́ть чемодан наверх** чемоданды үстү жакка коюу; **подня́ть-ся наверх** жогору чыгуу, жогору көтөрүлүү; **все наверх!** (команда) баарыңар жогоруга! (моряктарга берилүүчү команда); **2.** жогору, өөдө; **посмотрéть наверх** өөдө кароо.

НАВЕРХУ́ нареч. жогору жакта, жогоруда, үстүндө, үстүдө; **наверху́ теплее́, чем внизу́** төмөн жакка караганда жогору жакта жылуураак.

НАВÉС м. **1.** (крыша) бастырма, сере (дубалы жок, түркүктөргө жабылып жасалган чатырча); **2.** (нависшая часть чего-л.) бир нерсенин самсаалап асылып турган жери (мис. аска).

НАВЕСЕЛЁ нареч. разг. ала чакмак болуп, алагүү.

НАВÉСИТЬ сов. **1.** что, разг. (подвесить) илип орнотуу; **навесить дверь** эшик орнотуу; **2.** чего, разг. илүү, асуу (мис. сүрөттү).

НАВÉСКА ж. тех. **1.** (действие) илип бекитүү, асып бекитүү (мис. каалганы); **2.** (петля) илгич, илмек темир (мис. каалга асылуучу).

НАВЕСНО́Й, ая, -ое асма, асылма (мис. каалга).

НАВÉСНЫЙ, ая, -ое: **навесный огóнь** воен. артылта аткан ок.

НАВЕСТИ́ сов. **1.** кого-что (направить, привести) жолуктуруу, алып баруу, салып жиберүү; **навести́ на след** изге салып жиберүү; **2.** что (нацелить) бет алдыруу, каратуу, далдоо; **навести́ револьвёр** тапанчаны далдоо; **навести́ на мысль** пикир туудуруу; **навести́ красоту́** разг. сулууландуу; **навести́ глянec или навести́ лоск** жалтыратуу; **навести́ мост** тех. (убактылуу) көпүрө салуу; **навести́ спрáвку** сураштырып билүү; **навести́ поря́док** тартипке салуу.

НАВЕСТИ́ТЬ сов. кого алын билүүгө баруу, учурашуу, жолугуп кайтуу; көңүл суроо (больного).

НАВÉТ м. уст. доомат, жала, калп күнөө.

НАВÉТРЕННЫЙ, ая, -ое шамал жагындагы; **навёт-ренная сторона** шамал жаккы бет (таран).

НАВÉЧНО нареч. түбөлүккө.

НАВÉШАТЬ I сов. что, чего (повесить) асуу, тагуу (көп жерге).

НАВÉШАТЬ II сов. что, чего (на весах) таразага тар-туу, таразалап өлчөп коюу.

НАВÉШИВАТЬ I несов. см. **навесить.**

НАВÉШИВАТЬ II несов. см. **навешать.**

НАВЕЩА́ТЬ несов. см. **навестить.**

НАВÉЯТЬ I сов. **1.** что, чего (о ветре) согуу, жүрүү, болуу; **вётер навéял прохладу́** жел согуп салкындатты; **2. перен.** салуу, түшүрүү, келтирүү; **этот рассказ навéял на меня́ приятные воспомина́ния** бул аңгеме жакшы эстеликтерди эсиме салды; **навéять сон** уйку келтирүү.

НАВÉЯТЬ II сов. что, чего, с.-х. сапыруу; **навéять пшеницы́** буудай сапыруу.

НАВЁРСТЫВА́ТЬ несов. см. **наверстать.**

НАВЁРТЫВА́ТЬ несов. **1.** см. **навернуть**; **2.** см. **на-вертеть 1.**

НАВЁРТЫВА́ТЬСЯ несов. **1.** см. **навернуться**; **2. страд.** к **навёртывать.**

НА́ВЗНИЧЬ нареч. чалкасынан; **упасть на́взничь** чалкасынан жыгылуу.

НАВЗРЫ́Д нареч.: **пла́кать навзры́д** өкүрүп ыйлоо.

НАВИВА́ТЬ несов. см. **навить.**

НАВИГА́ТОР м. навигатор (навигация жагынан специалист).

НАВИГАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое **навигация-га т.**; **на-вигациялык**; **навигацио́нный пери́од** навигация мезгили.

НАВИГА́ЦИЯ ж. навигация (**1.** деңизде, сууда кеме жүрүү; **2.** жыл мезгилинин кеме жүрүүчү убагы; **3.** кеме алып жүрүү усталыгы; кеме жүргүзүү илими).

НАВИДА́ТЬСЯ сов. чего, разг. далайды көрүү, көптү көрүү.

НАВИНТИ́ТЬ сов. что бурап кийгизүү, бурап бекитүү.

НАВИ́НЧИВАТЬ несов. см. **навинтить.**

НАВИСА́ТЬ несов. см. **нависнуть.**

НАВИ́СЛЫЙ, ая, -ое разг. см. **нависший 1.**

НАВИ́СНУТЬ сов. **1.** (напр. о бровях) салаңдап туруу, асылып туруу; **2.** над кем-чем (висеть) асылып туруу (напр. о скале); салаңдап туруу (напр. о туче); **3.** над кем-чем, перен. пайда болуу (коркунуч).

НАВИ́СШИЙ, ая, -ее **1.** прич. от **нависнуть**; **2.** прил. салаңдаган, салаңдап турган; **нависшие брóви** салаңдаган кабак; **3.** прил. перен. кара булуттай каптаган (мис. согуштун коркунучу).

НАВИ́ТЬ сов. что, чего **1.** (намотать) ороо; **2.** (на-готовить витых изделий) эшүү, чыйратуу, түрүү.

НАВЛЕКА́ТЬ несов. см. **навлечь.**

НАВЛÉЧЬ сов. что туудуруу; **он навлéк на себя́ по-дозре́ние** ал өзүнө шек туудуруп алды.

НАВОДИ́ТЬ несов. см. **навестить.**

НАВО́ДКА ж. **1.** воен. шыкалоо, далдоо, мээлөө, каратуу (мис. замбиректи, прожекторду); **2.** (моста) салуу.

НАВОДНÉНИЕ ср. ташкын (суу ташкыны).

НАВОДНÍТЬ сов. что чем толтуруу; **наводни́ть рынок дешёвыми това́рами** арзан товар менен базарды толтуруу.

НАВО́ДНОЙ, ая, -ое: **навóдной мост** убактылуу көпүрө.

НАВОДНЯ́ТЬ несов. см. **наводнить.**

НАВО́ДЧИК м. **1.** воен. наводчик (куралдарды на-водка кылуучу, мээлөөчү артиллерист); **2.** (рабочий) бир нерсени сырдоочу, жалтыратуучу жумушчу; **3.** (вор) уурунун жандоочусу.

НАВОДЯЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от наводить**; **2. прил.:** наводящий вопрос сүрөмөлөөчү суроо, жетелеме суроо.

НАВОЗ *м. кык.*

НАВОЗИТЬ I *несов. что, с.-х. кык төгүү (жерди кык төгүп семиртүү).*

НАВОЗИТЬ II *несов. см. навезти.*

НАВОЗИТЬ III *сов. что, чего (доставить)* ташып келүү; **навозить песку** кум ташып келүү.

НАВОЗНИК *м. (жук) тезекчи коңуз.*

НАВОЗНЫЙ, ая, -ое **навоз-го т.;** **навозное удобрение** жер семирткич кык; **навозный жук** тезекчи коңуз.

НАВОЗОХРАНИЛИЩЕ *ср. с.-х. кык сактагыч.*

НАВОЙ *м. текст. навой (эриш оролуучу вал).*

НАВОЛОКА *ж. см. наволочка.*

НАВОЛОЧКА *ж. жаздык тыш.*

НАВОНЯТЬ *сов. разг. сасытуу, сасык жыт таратуу, быксытуу, быкшытуу.*

НАВОРАЧИВАТЬ *несов. см. наворотить.*

НАВОВАТЬ *сов. что, чего, разг. уурдап алуу (бир нече же көп нерсени).*

НАВОРОЖИТЬ *сов. что, чего, разг. бал ачып, төлгө салып айтуу.*

НАВОРОТИТЬ *сов. что, чего, разг. тартипсиз үйүп салуу.*

НАВОРЧАТЬ *сов. на кого, разг. жемелөө, жемелеп салуу, жекирүү, тилдөө.*

НАВОСТРИТЬ *сов. что: наострить уши* кулак түрүү; **наострить лыжи** качууга дем коюу.

НАВОСТРИТЬСЯ *сов. с неопр., разг. машыгуу; он наострился быстро записывать лекции* ал лекцияны тез жазып алууга машыгып алды.

НАВОЩИТЬ *сов. что* мом менен сүрүү, момдоо.

НАВРАТЬ *сов. разг. 1. что, чего (солгать)* калп айтуу, жалган айтуу; **2. на кого, что (наклеветать)** ала жабуу, ушак айтуу; **3. в чём (допустить ошибку)** жаңылышуу, ката жиберүү.

НАВРЕДИТЬ *сов. кому-чему* зыян келтирүү, зыян кылуу, зыянкечтик кылуу.

НАВРЯД *нареч. см. навряд ли.*

НАВРЯД *навряд ли нареч. разг. бес бекен; навряд ли он придёт сегодня* ал бүгүн келбес бекен.

НАВСЕГДА *нареч. өмүрдүк, түбөлүк; раз навсегда!* бүттү!, болду!, бир айттым!

НАВСТРЕЧУ 1. *нареч. утуру, алдынан тосуп; идти навстречу* алдынан тосуп чыгуу; **2. предлог с дат. п.** каршы; **идти навстречу опасности** коркунучка каршы баруу.

НАВЫВОРОТ *нареч. разг. 1. (наизнанку)* аңтарасынан; **надеть рубашу навыворот** көйнөктү аңтарасынан кийүү; **2. перен. (наоборот)** тетири, тетирисинче, тескери, тескерисинче; **◆ шиворот-навыворот** такыр тескерисинче, баш аламан; **ты всё сделал шиворот-навыворот** сен баарын баш аламан кылып таштапсың.

НАВЫК *м. көнүгүү, дагды, машыгуу, ык; производственные навыки* өндүрүштүк машыгуу; **трудовые навыки** эмгектеги машыгуу.

НАВЫКАТ *нареч.:* **глаза навыкат** чакырайган көз, тостойгон көз.

НАВЫКАТЕ *нареч. см. навыкат.*

НАВЫЛЕТ *нареч. тешип (өтүү); ар жагына чыгып (кетүү); он ранен пулей навывлет* ал тешип өткөн октон жарадар болду.

НАВЫНОС *нареч. разг. навынос (ошол саткан жерде ичүү үчүн эмес, алып чыгуу үчүн; көбүнчө ичкилик жөнүндө).*

НАВЫПУСК *нареч. сыртка (тышына) коё берилме; брюки навыпуск* багалегин сыртка коё берме шым; **рубаша навыпуск** шымданбастан сыртка чыгарып жүрмө көйнөк.

НАВЫРЕЗ *нареч. кесип көрсөтүп (сатылуучу); арбуз куплен навыврез* бышкандыгын кесип көрүп алган дарбыз.

НАВЫТЯЖКУ *нареч.:* **стоять навывтяжку** какайып туруу.

НАВЫЮЧИВАТЬ *несов. см. навьючить.*

НАВЫЮЧИТЬ *сов. кого* жүктөө, артуу; **мы навьючили груз на лошадей** биз жүктү аттарга жүктөдүк.

НАВЯЗАТЬ I *сов. 1. что (привязать)* ороо, байлоо, таңуу; **2. что, чего (связать)** токуу, согуу (*мис. байпакты*); **3. кого-что, перен. (принудить)** таңуу, зордоп моюнга артуу (*алдыруу*); **навязать кому-л. ненужную вещь** керексиз буюмду бирөөгө зордоп берүү (*таңуу*); **навязать своё мнение** өзүнүн оюн бирөөгө мажбур кылуу (*таңуу*).

НАВЯЗАТЬ II *несов. см. навязнуть.*

НАВЯЗАТЬСЯ *сов. кому, разг. 1. (обременить)* асылып алуу, жадатуу, уйгакча жабышуу; **2. на что (напроситься)** асылуу, жабышуу; **он сам навязался на знакомство** ал өзү жабышып таанышты.

НАВЯЗНУТЬ *сов.:* **навязнуть в зубах** *разг. аша кечирүү, жадатып жиберүү, тажатып бүтүү.*

НАВЯЗЧИВОСТЬ *ж. тажатыкчылык, асылгычтык.*

НАВЯЗЧИВЫЙ, ая, -ое **1. (назойливый)** жадатма, тажатыкчы, асылгыч; **2. (неотступный)** асылгыч, ойго эркисизден келе берүүчү (*түшө берүүчү*); **навязчивая идея** ойго эркисизден келе берүүчү (*түшө берүүчү*) идея.

НАВЯЗЫВАТЬ *несов. см. навязать I.*

НАВЯЗЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. навязаться; 2. страд. к навязывать.*

НАВЯЛИТЬ *сов. что, чего* кургатуу, кактоо, сүрсүтүү.

НАГАДАТЬ *сов. что, чего, разг. төлгө, бал ачып «... ушундай болот» деп айтуу.*

НАГАДИТЬ *сов. разг. 1. (о животных)* булгоо, ыпыластоо, зандоо; **2. кому, перен. (навредить)** жамандык кылуу.

НАГАЙКА *ж. камчы.*

НАГАН *м. наган (тапанчанын бир түрү).*

НАГАР *м. көө, күйүк; нагар на свече* шамдын күйүгү.

НАГЕЛЬ *м. тех. жыгач мык, жыгач чеге.*

НАГИБАТЬ *несов. см. нагнуть.*

НАГИБАТЬСЯ *несов. 1. см. нагнуться; 2. страд. к нагибать.*

НАГИШОМ *нареч. разг. жыпжылаңач, энеден туума.*

НАГЛАДИТЬ *сов. что, чего* таптоо, үтүктөө; **нагладить много белья** көп кирди үтүктөп таштоо.

НАГЛАЖИВАТЬ *несов. см. наглаживать.*

НАГЛАЗНИК *м. 1. көз айнек (жарыктан, чаңдан сактоочу көз айнек); 2. (для лошади) көздүк (үркүнчөөк аттын көзүнүн арт жагына тагылуучу калканчык).*

НАГЛАЗНЫЙ, ая, -ое көздү сактоо үчүн тартылуучу; **наглазный щиток** көзгө тартылуучу калканчык.

НАГЛЁТЬ *несов.* уятсыздана баштоо, барган сайын абийирсиздене баштоо.

НАГЛЁЦ *м.* уятсыз киши, бетпак.

НАГЛЮ *нареч.* уялбастан, бети чымырабастан; **нагло смотреть в глаза** уялбастан көзгө тике кароо.

НАГЛОСТЬ *жс.* уятсыздык, бетпактык.

НАГЛОТАТЬСЯ *сов. чего, разг.* абдан көп жутуу, абдан көп ичүү; **наглотаться воды** сууну абдан көп жутуу.

НАГЛУХО *нареч. 1. (плотно)* жылчыксыз, абдан бек; **2. (на все пуговицы): наглухо застегнуть пальто** пальто-нун бардык топчусун топчулоо.

НАГЛУШИТЬ *сов. кого-чего* эсин оодарып, кулагын тундуруп кармоо (*музду же сууну уруп, балыктын кулагын тундуруп, эсин оодарып кармоо*).

НАГЛЫЙ, *ая, -ое* уятсыз, бетсиз, бетпак.

НАГЛЯДЕТЬСЯ *сов. на кого-что* моокуму канганча көрүү (*кароо*); **мать не может наглядеться на своего ребёнка** өзүнүн баласын карай берип эненин моокуму канбайт.

НАГЛЯДНО *нареч.* көрүнөө, көз көрүнөө, апачык, көрсөтүп туруп.

НАГЛЯДНОСТЬ *жс.* ачыктык, дааналык, көрсөтмөлүүлүк; привести пример для наглядности ачыктык үчүн мисал келтирүү; **наглядность обучения** окутуунун көрсөтмөлүүлүгү.

НАГЛЯДНЫЙ, *ая, -ое 1. (убедительный)* көрүнүктүү; **наглядное доказательство** көрүнүктүү далил; **2. (основанный на показе)** көрсөтмөлүү; **наглядный метод** көрсөтмөлүү метод; **наглядные пособия** көрсөтмө куралдар (*көрсөтмөлүү окуунун куралдары: карта, сүрөт, таблица, куштардын кеби ж.б.*).

НАГНАИВАТЬСЯ *несов. см. нагноиться.*

НАГНАТЬ I *сов. 1. кого-что (догнать)* кууп жетүү, кубалап жетүү, кууп кармоо (*мис. качкынды*); **2. что, кого-чего (согнать, сосредоточить)** айдап келүү, айдап чогултуу (*көп нерсени, мис. малды*); **нагнать сон** уйку келтирүү; **нагнать тоску** ичти бышыруу; **нагнать страху** коркутуп жанын чыгаруу.

НАГНАТЬ II *сов. (добыть перегонкой)* тартуу, чыгаруу; **нагнать спирту** спирт чыгаруу.

НАГНЕСТИ *сов. см. нагнетать.*

НАГНЕТАНИЕ *ср. тех.* шыкоо, шыкап чогултуу, шыкап толтуруу, толтуруу, кысып же басып бир жерге чогултуу.

НАГНЕТАТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое тех.:* **нагнетательный насос** шыкагыч, шыкап толтургуч (*мис. велосипед насос*).

НАГНЕТАТЬ *несов. что, тех.* шыкоо, шыкап толтуруу, толтуруу, кысып же басып бир жерге чогултуу; **нагнетать воздух** абаны шыкап толтуруу.

НАГНОЕНИЕ *ср. мед.* ириңдөө.

НАГНОИТЬСЯ *сов.* ириңдеп кетүү.

НАГНУТЬ *сов. кого-что* ийүү, эңкейтүү.

НАГНУТЬСЯ *сов.* ийилүү, эңкейүү.

НАГОВАРИВАТЬ *несов. см. наговорить.*

НАГОВОР *м. уст. 1. (клевета)* ушак, жала, жамандоо; **2. (заклинание)** окуп дарымдоо, окуп байлоо.

НАГОВОРИТЬ *сов. 1. что, разг.* көп сүйлөө, оозуна келгенди сүйлөө; **наговорить неприятностей** жаман айтуу; **2. на кого-что, разг. (наклеветать)** ушактоо, жамандоо; **3. что (произвести звуковую запись)** сүйлөп же ырдап берүү (*фонографка, плёнкага жазуу үчүн*).

НАГОВОРИТЬСЯ *сов. разг.* моокуму канганча сүйлөшүү, кумардан чыга сүйлөшүү.

НАГОЙ, *ая, -ое* жылаңач; **нагие деревья** жылаңач жыгачтар.

НАГОЛО I *нареч. (совершенно не оставив волос)* такырайта; **он остригся наголо** ал чачын такырайта алдырды.

НАГОЛО II *нареч.:* **шашки наголо** кылычты чыгар (*кынынан сууруп ал*).

НАГОЛОВУ *нареч.:* **разбить наголову** таш-талканын чыгаруу.

НАГОЛОДАТЬСЯ *сов. разг.* аябай ачка болуу, кезерүү.

НАГОЛЬНЫЙ, *ая, -ое* кездеме менен тышталбаган (*тери кийим жөнүндө*); **нагольный тулуп** тон.

НАГОНЯЙ *м. разг.* каккы, жеме.

НАГОНЯТЬ *несов. см. нагнать I.*

НАГОРАЖИВАТЬ *несов. см. нагородить.*

НАГОРАТЬ *несов. см. нагореть.*

НАГОРЁТЬ *сов. 1. (дать нагар)* күйүп караюу (*мис. шамдын пилиги*); **2. безл. (о горючем, электричестве)** күйүү; **за месяц нагорело керосина на десять рублей** бир айдын ичинде он сомдук керосин жагылды; **3. безл. разг. (о наказании, выговоре)** тил угуу, жеме көрүү; **ребётам нагорело от отца за шалости** тентектик кылган үчүн балдар атасына тил укту.

НАГОРНЫЙ, *ая, -ое 1. (гористый)* тоолуу; **нагорный берег реки** суунун тоолуу жээги; **2. (находящийся на горах)** тоодогу, тоо жактагы; **нагорное пастбище** тоодогу мал жайыты.

НАГОРОДИТЬ *сов. что, чего, разг. 1. (огораживая, построить)* тосуу, тосмо жасоо; **2. перен. (наговорить вздор)** сандырактоо, балпылдоо.

НАГОРЬЕ *ср.* тайпак тоо.

НАГОСТИТЬСЯ *сов. разг.* абдан конок болуу, конок болуп көпкө чейин жатуу.

НАГОТА *жс.* жылаңачтык, жылаңач жер; **прикрыть наготу** жылаңач денесин жабуу.

НАГОТАВЛИВАТЬ *несов. см. наготовать.*

НАГОТОВЕ *нареч.* даяр, дапдаяр.

НАГОТОВИТЬ *сов. что, чего, разг. 1. (запаси)* даярдоо, камдоо, даярдап коюу, камдап коюу; **2. (настрять)** көп тамак бышыруу, көп тамак камдоо.

НАГОТОВИТЬСЯ *сов. разг.* көп кылып камдоо; **на всех не наготовишься** даярдап элдин баарына жеткире албайсың.

НАГРАБИТЬ *сов. что, чего* талап алуу, карактап алуу.

НАГРАДА *жс.* сый, сыйлык; **высокая правительственная награда** өкмөттүк жогорку сыйлык.

НАГРАДИТЬ *сов. кого чем 1.* сыйлоо, сыйлык берүү; **2. перен. (наделить)** сыйлоо; **природа щедро наградила его** табият аны аябай сыйлаган, табият ага аябаган чоң зээн берген; **наградить кого-л. улыбкой** бирөөгө өзүнүн алкышын, ыраазы экенин же аны жакшы көргөндүгүн жылмайып күлүп билдирүү.

НАГРАДНОЙ, *ая, -ое 1. награда-га т.; наградной список* сыйлыктар тизмеси; **2. в знач. суц. наградные мн.** сыйлык акча, сыйга берилген же берилүүчү акча.

НАГРАЖДАТЬ *несов. см. наградить.*

НАГРАЖДЕНИЕ *ср.* сыйлык берүү.

НАГРАФИТЬ сов. что графалоо, сызуу, сызык түшүрүү.

НАГРЕБАТЬ несов. см. **нагрести**.

НАГРЕВ м. 1. (действие) ысуу, жылуу; 2. тех. (нагреваемая поверхность) ысуучу бет.

НАГРЕВАНИЕ ср. ысытуу, жылытуу.

НАГРЕВАТЕЛЬ м. тех. ысыткыч, жылыткыч (аппарат).

НАГРЕВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое тех. ысытуучу, жылытуучу; **нагревательный аппарат** ысытуучу аппарат; **нагревательные приборы** ысытуучу приборлор; **нагревательная поверхность** жылуучу бет (үстү).

НАГРЕВАТЬ несов. см. **нагреть**.

НАГРЕВАТЬСЯ несов. 1. см. **нагреться**; 2. страд. к **нагреть**.

НАГРЕСТИ сов. что, чего тырмап, күрөп, шилеп чогултуу.

НАГРЕТЬ сов. 1. что, чего ысытуу, жылытуу; 2. кого, перен. прост. (одурачить) алдоо, алдап жеп кетүү, күйгүзүү; ♠ **нагреть себе руки** разг. үкүнүн уясын же май чукур табуу (бир иштин айланасында жымкырып, кытып дүйнө табуу).

НАГРЕТЬСЯ сов. ысуу, жылуу.

НАГРИМИРОВАТЬ сов. кого-что гримдөө, грим менен абдан жасоо.

НАГРИМИРОВАТЬСЯ сов. гримделүү, грим жасалуу, гримденүү (мис. артист).

НАГРОМОЖДАТЬ несов. см. **нагромоздить**.

НАГРОМОЖДЕНИЕ ср. 1. (действие) иретсиз, баш-аягы жок үйүп таштоо; 2. (груда) баш-аягы жок үйүлүп жаткан нерсе.

НАГРОМОЗДИТЬ сов. что, чего 1. үймөлөктөө; иретсиз, тартипсиз, баш-аягы жок таштоо; 2. перен. ыгы жок нерселер менен толтуруу; **в статье автор нагромоздил кучу примеров** автор макаланы ыгы жок мисалдар менен толтурган.

НАГРУБИТЬ сов. кому оройлук кылуу, орой сөз айтуу.

НАГРУБИЯНИТЬ сов. разг. см. **нагрубить**.

НАГРУДНИК м. 1. (детский) борчок; 2. (часть верхней сбруи) көмөлдүрүк; 3. ист. соот (төштү сактоочу соот).

НАГРУДНЫЙ, ая, -ое төшкө (көкүрөккө) тагылуучу, төшкө (көкүрөккө) жасалуучу; **нагрудный знак** төшкө тагылуучу белги; **нагрудный карман** төш чөнтөк.

НАГРУЖАТЬ несов. см. **нагрузить**.

НАГРУЖАТЬСЯ несов. 1. см. **нагрузиться**; 2. страд. к **нагрузить**.

НАГРУЗИТЬ сов. кого-что чем 1. жүктөө, артуу; 2. перен. милдет тапшыруу, жүктөө, тапшырма берүү.

НАГРУЗИТЬСЯ сов. чем жүктөлүү, артылуу.

НАГРУЗКА ж. 1. (действие) жүктөө, артуу; 2. (груз) нагрузка, жүк; 3. разг. (обязанности) милдет, иш; 4. тех. нагрузка (электр күчүнүн электр сымынан өтүү единицы).

НАГРЯЗНИТЬ сов. разг. булгоо, ыпыластоо, кирдетүү.

НАГРЯНУТЬ сов. разг. аңдоосуздан кол салуу, чабуул коюу, аңдоосуздан качырып сала берүү, күтпөгөн жерден келип калуу; **нагрянули гости** конок келип калды.

НАГУЛ м. с.-х. эт алуу, семирүү; **лётный нагул скота** малдын жайкы семирishi.

НАГУЛИВАТЬ несов. см. **нагулять**.

НАГУЛЯТЬ сов. что, чего оттоп жүрүп семирүү; **скот нагулял жиру** мал оттоп жүрүп семирди.

НАГУЛЯТЬСЯ сов. разг. кумардан чыга, моокуму кана тамаша кылуу, ойноо.

НАД (НАДО) I предлог с твор. п. 1. (поверх, выше кого-чего-л.) үстүндө, төбөсүндө, үстү жакта; **над городом летали самолёты** шаардын үстүндө самолёттор учуп жүрдү; 2. (при обозначении направленности действия) -га, үстүндө, жөнүндө, тууралу; **он сидит над решением задачи** ал маселе чыгарып отурат; **он работает над этим вопросом уже несколько лет** ал бу маселенин үстүндө бир нече жылдан бери иштеп келе жатат; **мать сжалась над ними** аларга эненин боору ооруду; **не смейся надо мной** мени шылдың кылба.

НАД (НАДО) II приставка 1. этиш жасайт; мис. **надстроить** үстүнө куруу; **надломить** бир аз сындыруу; **надкусить** четинен тиштеп алуу; 2. зат атооч жана сын атооч жасайт; мис. **надкостный** сөөктүн үстүндөгү (сыртындагы).

НАДАВАТЬ сов. кому что, чего, разг. көп берүү, далай берүү, бере берүү; **надавать обещаний** убада бере берүү; **надавать поручений** тапшырма бере берүү.

НАДАВИТЬ сов. 1. что, на что (нажать) басуу, ныгыруу, сыгуу; **ты надавил на край стола** сен үстөлдүн четин ныгыра бастың; 2. что, чего (выжать) сыгуу, сыгып чыгаруу; **он надавил виноградного соку** ал жүзүм суусун сыгып чыгарды.

НАДАВЛИВАТЬ несов. см. **надавить**.

НАДАИВАТЬ несов. см. **надойть**.

НАДАРИТЬ сов. что, чего, разг. сыйлап берүү, сыйлагандан сыйлоо, үстү-үстүнө сыйлоо.

НАДАВАВИТЬ сов. үстөө, үстөк кылуу, кошуу, кошумчалоо, көтөрүү.

НАДАВКА ж. кошумча, үстөмө, үстөк, кошумчалоо; **надávка за выслугу лет** көп жыл кызмат кылганы үчүн кошумча акы.

НАДБАВЛЯТЬ несов. см. **надбавить**.

НАДБИВАТЬ несов. см. **надбить**.

НАДБИТЬ сов. что кетилтүү, четин сындыруу, кетик чыгаруу, бир аз жерин сындыруу; **надбить яйцо** жумуртканы чегип сындыруу.

НАДБРОВНЫЙ, ая, -ое каш үстүндөгү; **надбровные дуги** каш сөөгү.

НАДБРОВЬЕ ср. анат. каш үстү, каштын үстү жагы.

НАДБРЮШНЫЙ, ая, -ое анат. карын сыртындагы, карын үстүндөгү.

НАДВИГАТЬ несов. см. **надвинуть**.

НАДВИГАТЬСЯ несов. 1. см. **надвинуться**; 2. страд. к **надвинуть**.

НАДВИНУТЬ сов. что на кого-что жылдыруу, түшүрүү, бастыруу; **надвинуть шапку на уши** шапканы кулакка түшүрүү.

НАДВИНУТЬСЯ сов. 1. жылуу, жылып келүү, жылып баруу, жылып жанашуу, жакындоо; **түчи надвинулись** кара булуттар жылып келип салаңдап турду; 2. перен. жакын келүү, кирип келүү; **надвинулась старость** карылык жакындап келди.

НАДВОДНЫЙ, ая, -ое суу үстүндөгү, суу сыртындагы; **надводная часть парохода** пароходдун суу үстүндөгү бөлүгү.

НАДВОЕ нареч. экиге, эки бөлүккө; ♠ **бабушка** **надвое** **сказала** погов. эки анжы кылып айтуу; болор-бол-босу белгисиз; же болот, же болбойт.

НАДВОРНЫЙ, ая, -ое короодогу, короо ичиндеги, дубал ичиндеги; **надворные постройки** короодогу курулуштар (мис. аткана, тооккана ж.б.).

НАДВЯЗАТЬ сов. что 1. (напр. чулки) улап согуу; 2. (привязать, удлинить) жалгоо, улаштыруу.

НАДВЯЗКА ж. 1. (действие) улоо, улап согуу (мис. байпакты); 2. (надвязанная часть) уланды, жалганды, улап согулган бөлүгү; **чулкий серые, а надвязка синяя** байпактын өзү боз, уландысы көк.

НАДВЯЗЫВАТЬ несов. см. **надвязать**.

НАДГОРТАННИК м. анат. коко.

НАДГРОбный, ая, -ое 1. (могильный) мүрзө үстүнө коюлган, мүрзө үстүндөгү; **надгробная надпись** мүрзө үстүндөгү жазуу; 2. өлүктү коюп жаткандагы; **надгробное слово** өлүктү коюп жаткандагы сөз.

НАДГРЫЗАТЬ несов. см. **надгрызть**.

НАДГРЫЗТЬ сов. что тиштеп алуу, тиштөө, кесмирүү (мис. алманы).

НАДДАВАТЬ несов. см. **наддаты**.

НАДДАТЬ сов. что, чего, разг. кошумчалоо, дагы кошуу, ылдамдатуу, ыкчамдатуу; **наддаты жару** дагы ысытуу, ысыта түшүү; **конь наддал ходу** ат ылдамдап жүрдү.

НАДЕБОШИРИТЬ сов. разг. чыр (чатак) салып жиберүү, чыр чыгарып ийүү.

НАДЕВАТЬ несов. см. **надеть**.

НАДЕВАТЬСЯ несов. страд. к **надевать**.

НАДЕЖДА ж. үмүт; **подавать надежду** үмүт туудуруу; **питать надежду** үмүттөнүү, ишенүү.

НАДЕЛ м. 1. үлүш бөлүп берүү; 2. ист. надел (революциядан мурунку деревняда - дыйкандын пайдалануусуна кесилип берилген жер).

НАДЕЛАТЬ сов. что, чего көп-көп жасоо; **наделать игрушек** көп-көп оюнчук жасоо; ♠ **наделать хлопот** убара кылуу, түйшүккө салуу; **наделать ошибок** көп ката жиберүү.

НАДЕЛЕНИЕ ср. бөлүп берүү, энчи берүү.

НАДЕЛИТЬ сов. кого, чем 1. (предоставить) бөлүп берүү, энчи берүү, берүү; 2. перен. (одарить) сыйлоо, сый кылып берүү; **природа щедро наделила его талантом** табият ага талантты мол берген.

НАДЕЛЯТЬ несов. см. **наделить**.

НАДЕРЗИТЬ сов. кому, разг. орой сөз айтуу, корс сөз айтуу, күрсүлдөө.

НАДЕТЬ сов. что 1. кийүү, кийгизүү, кийдирүү; **надеть платье** көйнөк кийүү; **надеть кольцо на палец** бармакка шакек салуу; **надеть сбрюю** ат жабдыгын атка салуу; 2. тагуу, кадоо (мис. орден).

НАДЕЯТЬСЯ несов. на кого-что и с неопр. үмүт кылуу, ишенүү, эш кылуу; **надеяться на успех** ийгилик болот деп ишенүү; **надеяться выздороветь** айыгам деп ишенүү; **надеюсь** 1) ишенем, үмүт кылам; 2) вводн. сл.: **ты, надеюсь, помнишь о своём обещании** убадаң эсиңде бардыр, деймин; ♠ **на бога надейся, а сам не плошай** посл. кудайга ишенсең, жөө каласың.

НАДЕВАННЫЙ, ая, -ое разг. кийилген (жаңы эмес).

НАДЕЖНОСТЬ ж. 1. ишенимдүүлүк, ишенимдүүлүк; 2. (прочность) бекемдик, мыктылык.

НАДЕЖНЫЙ, ая, -ое 1. (верный, внушающий доверие) ишенимдүү, ишенимдүү; **надежный друг** ише-

нимдүү дос; 2. (прочный) бек, бекем, мыкты; **в надёжном месте** тынгылыктуу (бекем) жерде (жайда).

НАДЁРГАТЬ сов. что, чего жулуу, үзүү, сууруу (белгилүү санда, өлчөмдө); **надёргать цитат** разг. цитатаны андан-мындан эле иретсиз ала берүү.

НАДЁРНУТЬ сов. силкип жабуу, тартып жабуу, серпип жабуу; **надёрнуть на себя одеяло** жуурканды тартып жамынуу.

НАДЁМНЫЙ, ая, -ое жер үстүндөгү, жер бетиндеги, жердин сыртындагы; **надёмные части растения** өсүмдүктүн жер сыртындагы бөлүктөрү.

НАДЗИРАТЕЛЬ м. надзиратель, сакчы, кароолчу, көзөмөлдөөчү (бирөөнү же бир нерсени кайтарып, карап туруучу адам); **тюремный надзиратель** түрмө сакчысы.

НАДЗИРАТЕЛЬНИЦА женск. р. к **надзиратель**.

НАДЗИРАТЬ несов. за кем-чем көздөө, кароо, байкоо, кайтаруу, күзөтүү.

НАДЗОР м. 1. көзөмөл, күзөтүү; **быть под чьим-л. надзором** бирөөнүн көзөмөлүндө болуу; **установить надзор** көзөмөл коюу; 2. (группа лиц или орган для наблюдения за кем-чем-л.) надзор (көзөмөлдөө органы); **прокурорский надзор** прокурордук надзор; **санитарный надзор** санитардык надзор; **технический надзор** техникалык надзор.

НАДЗОРНЫЙ, ая, -ое надзор-го т.; **надзорные органы** надзор органдары.

НАДИВИТЬСЯ сов. кому-чему, на кого-что, разг. көрүп же угуп, таң калып абдан моокуму кануу.

НАДИРАТЬ несов. см. **надрать**.

НАДКАЛЫВАТЬ I несов. см. **надколоть I**.

НАДКАЛЫВАТЬ II несов. см. **надколоть II**.

НАДКЛАССОВЫЙ, ая, -ое таптан тышкары (эч бир тапка таандык болбогон).

НАДКЛЕИВАТЬ несов. см. **надклеить**.

НАДКЛЕИТЬ сов. что улап жабыштыруу, жабыштырып жалгоо.

НАДКОЖИЦА ж. бот. кутикула, сырт кабык (өсүмдүк кабыгынын сырткы кабаты).

НАДКОЛ м. 1. (действие) сайып тешүү; 2. (надколотое место) сайып тешилген жер.

НАДКОЛЕННЫЙ, ая, -ое тизе үстүндөгү (тизенин үстү жагындагы); **надколенная чашка** анат. томук (тизе томугу).

НАДКОЛОТЬ I сов. что (напр. топором) жарака кетирүү, жарык чыгаруу.

НАДКОЛОТЬ II сов. (слегка уколоть) сайып коюу, сайып-сайып коюу.

НАДКОСТНИЦА ж. анат. сөөктүн сырткы кабыгы.

НАДКОСТНЫЙ, ая, -ое анат. сөөктүн сыртындагы.

НАДКРЫЛЬЯ мн. (ед. надкрылье ср.) зоол. катуу канат (коңуздардын жаргак канатынын сыртындагы катуу канаты).

НАДКУС м. 1. (действие) тиштеп алуу, тиштеп үзүп алуу; 2. (надкушенное место) тиштин изи, тиштин калтырган тагы.

НАДКУСИТЬ сов. что четинен тиштеп алуу, тиштеп коюу.

НАДЛАМЫВАТЬ несов. см. **надломить**.

НАДЛАМЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **надломиться**; 2. страд. к **надламывать**.

НАДЛЕЖАТЬ *несов. безл. кому-чему: надлежит* тийиш, милдеттүү; **вам надлежит явиться в указанный срок** сиз көрсөтүлгөн мөөнөттө келүүгө тийишсиз.

НАДЛЕЖАЩИЙ, ая, -ее тиешелүү, тийиштүү; **в надлежащий срок** тийиштүү мөөнөтүндө; **надлежащим образом** тиешелүү түрдө.

НАДЛОМ *м. 1. (действие) сынуу, чала сынуу; 2. (надломленное место) сынык, бертик (сынган жер); 3. перен. (угнетённое состояние) ындыны өчүү, жылдызы түшүү, көңүл чөгөт болуу, басынуу, чүнчүү.*

НАДЛОМИТЬ *сов. 1. что жарака кетирүү, жик кетирүү; 2. кого-что, перен. (ослабить) басынтуу, багынтуу.*

НАДЛОМИТЬСЯ *сов. 1. бир аз сынуу; ветка надломилась* бутак бир аз сынды; **2. перен. (ослабнуть)** басынуу.

НАДЛОМЛЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от надломить; 2. прил. перен. (о душевном состоянии) чүнчүгөн, жабыккан, басынган.**

НАДМЕННО *нареч. текеберденип, теңсинбей, кокурайып, компоюп, менменсинип.*

НАДМЕННОСТЬ *жс. текебердик, теңсинбөөчүлүк, кокураюучулук, компойгондук, менменсинүүчүлүк.*

НАДМЕННЫЙ, ая, -ое текебердүү, теңсинбеген, кокурайган, компойгон, менменсинген.

НАДО I *в знач. сказ. керек; что вам надо?* сизге же силерге эмне керек?; **что надо** *разг. (о чём-л. очень хорошо)* ойдогудай, самагандай, сураба; **так и надо** *разг. сооп болот, ырас болуптур, ошону көрмөк эле; как не надо* *лучше* абдан сонун, мындан да артык болобу.

НАДО II *предлог см. над.*

НАДО III *приставка см. над-.*

НАДОБНО *в знач. сказ. уст. см. надо, нужен.*

НАДОБНОСТЬ *жс. зарылдык, керектик; нет никакой надобности* зарылдыгы жок; **по мере надобности** керектүүлүгүнө карай, керек болушуна жараша.

НАДОБНЫЙ, ая, -ое *уст. см. нужный.*

НАДОЕДАНИЕ *ср. жадатуу, тажатуу.*

НАДОЕДАТЬ *несов. см. надоест; не надоедай!* жадатпачы!

НАДОЁДЛИВОСТЬ *жс. жадаткычтык, жадатып жиберүүчүлүк.*

НАДОЁДЛИВЫЙ, ая, -ое жадатма, жадаткыч.

НАДОЕСТЬ *сов. кому чем жадатуу, тажатуу, зериктирүү; надоест просьбами* сурай берип жадатуу; **мне надоело** мени жадатып жиберди, мен жадап кеттим; **ты мне надоел** сен мени жадаттың; **мне надоело писать** жазгандан жадап кеттим; **оні надоели друг другу** алар бири-бирин жадатып жиберди.

НАДОЙТЬ *сов. что, чего саап алуу.*

НАДОЙ *м. с.-х. саам сүт, саалган сүт; средний надой на корову в сутки* бир уйдун суткасына берген орточо саамы.

НАДОЛБА *жс. воен. жерге кагылган жоон кыска мамы (бул танкага каршы тосмо катарында колдонулат).*

НАДОЛГО *нареч. далайга, бир топко чейин, көпкө дейре.*

НАДОМНИК *м. үйдө иштөөчү, заказды үйдө иштөөчү, заказды үйдө бүтүрүүчү.*

НАДОМНИЦА *женск. р. к надомник.*

НАДОРВАТЬ *сов. что 1. бир четин айруу, бир четин жыртуу, бир четин тешүү; надорвать конверт* конвертин четин айруу; **2. перен. (повредить себе)** кокустатуу,

мертигүү (*ички мүчөгө зыян келтирүү*); **надорвать голос** үнүн бузуп алуу; **надорвать силы** шалдайып күчтөн айрылуу, алы кетүү; **животики надорвать со смеху** *разг. боору каткыча күлүү, ичегиси каткыча күлүү, күлүп жатып боор катуу.*

НАДОРВАТЬСЯ *сов. 1. (слегка разорваться) бир чети айрылуу, бир чети жыртуу; 2. перен. (повредить себе внутренние органы) кокустоо, мертигип калуу (ички мүчөсүнө зыян келүү); 3. перен. (утомиться) кажуу, алдан таюу.*

НАДОУМИТЬ *сов. кого, разг. жөн шилтөө, жөн көрсөтүү.*

НАДПАРЫВАТЬ *несов. см. надпороть.*

НАДПІЛ *м. 1. (действие) четин тааруу, четин араалап кесип түшүрүү; 2. (надпиленное место) араа менен таарылган, кесилген жер.*

НАДПІЛИВАТЬ *несов. см. надпилиять.*

НАДПИЛИТЬ *сов. что* араалап из (так) түшүрүү.

НАДПИСАТЬ *сов. что 1. бетине жазуу, үстүнө жазуу; надписать адрес на конверте* конверттин бетине адрес жазуу; **2. (снабдить своей надписью)** колун коюу (*мис. китептин четине*).

НАДПИСЫВАТЬ *несов. см. надписывать.*

НАДПИСЬ *жс. жазуу (бир нерсенин бетине, сыртына жазылган кыскача жазуу).*

НАДПОРОТЬ *сов. что* бир аз сөгүү (*тигишти сөгүү*).

НАДПОЧВЕННЫЙ, ая, -ое жер кыртышынын үстүндөгү; **надпочвенный чернозём** кыртыштын үстүндөгү кара топурак.

НАДПОЧЕЧНИК *м. анат. бөйрөк үстүндөгү без.*

НАДПОЧЕЧНЫЙ, ая, -ое бөйрөк үстүндөгү.

НАДРАИВАТЬ *несов. см. надраить.*

НАДРАЙТЬ *сов. что, мор. тазалоо; надраить палубу* палубаны тазалоо.

НАДРАТЬ *сов. что, чего сыйруу; надрать берёзовой коры* кайыңдын кабыгын сыйруу; **надрать уши кому-л. разг. бирөөнү кулактан чоюу.**

НАДРЁЗ *м. 1. (действие) бир аз кесүү; 2. (надрезанное место) кесилген жер, кесик.*

НАДРЕЗАТЬ *сов. что* кесүү, кесип көрүү; **надрезать арбуз** дарбызды кесип көрүү.

НАДРЕЗАТЬ *несов. см. надрезать.*

НАДРЕЗЫВАТЬ *несов. см. надрезать.*

НАДРУБАТЬ *несов. см. надрубить.*

НАДРУБИТЬ *сов. что 1. (расколоть) кертип кесүү; 2. (настроить) кесип жалгоо (мис. жыгач үйдү).*

НАДРУГАТЕЛЬСТВО *ср. одоно келеке, одоно шылдың, одоно мыскыл (ардактуу, кадырдуу адамды же ыйык нерсени одоно келеке кылуу).*

НАДРУГАТЬСЯ *сов. над кем-чем одоно келеке кылуу, шылдың кылуу (ардактуу, кадырдуу адам же нерсени одоно келеке кылуу).*

НАДРЫВ *м. 1. (действие) айруу, жыртуу, тешүү; 2. (надорваннсе место) айрылган, жырылган жер; 3. перен. (о душевном состоянии) жарылып кетчүдөй, эчкирип; смеяться с надрывом* эчкирип күлүү; **говорить с надрывом** жарылып кетчүдөй болуп сүйлөө.

НАДРЫВАТЬ *несов. см. надорывать.*

НАДРЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. надорваться; 2. перен. разг. (работать через силу) жанынын барынча тырышуу; 3. страд. к надрывать.*

НАДРЫВИСТЫЙ, ая, -ое өксөгөн, эчкирген; **надрывистый плач** өксөгөн ый.

НАДРЫВНЫЙ, ая, -ое см. **надрывистый**.

НАДСАДИТЬ сов. что, разг. кокустатуу, мертигүү; см. **надорвать 2**.

НАДСАДНЫЙ, ая, -ое разг. кыйнаган, оор; **насадный кашель** кыйнаган жөтөл.

НАДСАЖИВАТЬ несов. см. **насадить**.

НАДСАЖИВАТЬСЯ несов. разг. жанынын барынча тырышуу; см. **надрываться 2**.

НАДСМАТРИВАТЬ несов. над кем-чем, за кем-чем көзөмөлдөө, көзөмөлдөп жүрүү, көз болуп жүрүү, кароо, сыртынан карап жүрүү, күзөтүү.

НАДСМОТР м. көзөмөл, күзөтүү; см. **надзор**.

НАДСМОТРИТЕЛЬ м. күзөтчү, кароочу, көздөөчү (качыл кетпесин деп).

НАДСМОТРИЩИЦА женск. р. к **надсмотрщик**.

НАДСТАВИТЬ сов. что улоо, узартуу, жалгоо, учтоо (мис. жеңди, жипти).

НАДСТАВКА ж. 1. (действие) улаштыруу, узартуу, учтоо (бир нерсенин учуна кошумчалап узартуу); 2. (наставленное место) уланды (кошумча узартылган нерсе).

НАДСТАВЛЯТЬ несов. см. **надставить**.

НАДСТАВНОЙ, ая, -ое уланма, уланган, узартылган, учталган; **наставной ворот** көктөмө жака; **наставная часть рукава** жеңдин уланган бөлүгү.

НАДСТРАИВАТЬ несов. см. **настроить**.

НАДСТРОЕЧНЫЙ, ая, -ое **настройка 3-кө т.**; **настройккалык**.

НАДСТРОИТЬ сов. что үстүнө куруу, үстүнө салуу (мис. үйдүн үстүнө дагы бир кабат салуу).

НАДСТРОЙКА ж. 1. (действие) үстүнө куруу; **закончить надстройку в срок** үстүнө курууну өз мөөнөтүндө бүтүү керек; 2. (настроенная часть) үстүнө курулган бөлүк; **деревянная надстройка здания** үйдүн үстүнө жыгачтан салынган бөлүгү; 3. филос. надстройка (ушул базиске туура келүүчү саясий жана укуктук мекемелер жана да коомдук аң-сезимдин белгилүү формалары).

НАДСТРОЧНЫЙ, ая, -ое сызыктан өөдө жазылуучу, тамганын төбөсүнө жазылуучу; **настроchnый знак** саптын үстүндөгү белги (мис. «й»дин төбөсүндөгү).

НАДТРЕСНУТЫЙ, ая, -ое 1. (с небольшой трещиной) бир аз жарака кеткен; 2. перен. (дребезжащий) дилдеген (доош, үн тууралуу).

НАДУВАНИЕ ср. үйлөп толтуруу, үйлөп көптүрүү.

НАДУВАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое разг. алдамай, алдамчы.

НАДУВАТЕЛЬСТВО ср. разг. алдамчылык, митаамчылык.

НАДУВАТЬ несов. см. **надуть**.

НАДУВАТЬСЯ несов. 1. см. **надуться**; 2. страд. к **надувать**.

НАДУВНОЙ, ая, -ое үйлөмө, жел толтурма; **надувная шина** жел толтурма шина; **надувная резиновая лодка** жел толтурма резина кайык.

НАДУМАННО нареч. ойлоп чыгарылган, ойдон чыгарылган, жасалма (табигый эмес).

НАДУМАННОСТЬ ж. ойдон чыгарылгандык, ойлоп чыгарылгандык (табигый эместик).

НАДУМАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **надумать**; 2. прил. ойдон чыгарып айта салган, жаза салган, жасалма; **надуманный образ в романе** романдагы жасалма образ.

НАДУМАТЬ сов. с неопр. деп ойлоо, ниеттенүү; он **надумал уехать** ал кетүүнү ойлоду.

НАДУТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **надуть**; 2. прил. үйлөп жел толтурулган; 3. прил. перен. разг. (спесивый) кекирейген, чакчайган; 4. прил. перен. разг. (угрюмый) муңайыңкы, маңы, маанайы жапыз.

НАДУТЬ сов. 1. (воздухом) үйлөп толтуруу, үйлөп көптүрүү; жел толтуруу, учуруп келүү, учуруп кирүү (ветром); 2. безл. жел уруп, суук тийүү; **надуть в ухо** кулакка жел тийип калды; 3. кого, разг. (обмануть) алдоо; **надуть губы** разг. буртуюу, тултуюу, мурчуюу, мурчуюп таарынуу.

НАДУТЬСЯ сов. 1. чоюлуу, керилүү; **паруса надуться** парустар керилди; 2. разг. (обидеться) буртуюу, тултуюу, мурчуюп таарынуу.

НАДУШЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **надушить**; 2. прил. атыр себилген.

НАДУШИТЬ сов. кого-что атыр куюу, атыр себүү.

НАДУШИТЬСЯ сов. атыр себинүү, атыр куюнуу.

НАДЫМИТЬ сов. чем түтөө, түтөтүү.

НАДЫШАТЬ сов. 1. (где-л.) дем менен жылытуу, демдин жыты менен абаны бузуу (мис. үйдүн ичиндеги); 2. на что, разг. дем менен бир нерсенин бетине буу түшүрүү (мис. айнектин бетине).

НАДЫШАТЬСЯ сов. моокуму кана, кумардан чыга дем алуу, аба жутуу; көп аба жутуу; он на своего сына не **надышится** ал уулум дегенде ичкен ашын жерге коёт, ак эткенде так этет, өзүнүн уулуна анын деле моокуму канбайт.

НАЕДАТЬСЯ несов. см. **наесться**.

НАЕДИНЕ нареч. жалгыз, жеке, обочо; мне **надо поговорить с вами наедине** мен сиз менен жалгыз сүйлөшүшүм керек.

НАЕЗД м. 1. (приезд) келүү, келип калуу; 2. (набег) андоостон ат коюу.

НАЕЗДИТЬ сов. 1. что (образовать дорогу) таптоо, даңгыр кылуу (жол тууралуу); 2. кого (выездить) үйрөтүү (атты); 3. жол басуу; **шофёр наездил на этой машине тысячу километров** шофёр бул машина менен миң километр жол басты.

НАЕЗДИТЬСЯ сов. разг. жарпы жазылганча, көп минип (мис. атка), түшүп (мис. машинага) жүрүү, жүрүп алуу.

НАЕЗДНИК м. 1. (всадник) атка минип жүрүүгө маш киши, атка минип жүрүп үйрөнгөн киши; 2. (цирковой) ат оюнчусу.

НАЕЗДНИЦА женск. р. к **наездник**.

НАЕЗДНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **наездник-ке т.**

НАЕЗДНИЧЕСТВО ср. ат оюнчулук кылуу.

НАЕЗДОМ нареч.: он у нас не живёт, а **бываёт наездом** ал биздикинде турбайт, келип-кетип турат.

НАЕЗЖАТЬ несов. 1. см. **наехать**; 2. разг. (бывать наездом) келип кетүү, келип-кетип туруу.

НАЕЗЖЕННЫЙ, ая, -ое: 1. прич. от **наездить**; 2. прил. (о дороге) даңгыр болгон, тапталган (жол).

НАЕСТЬСЯ сов. чего, чем тоюу, тоё жеш, каалаганынча жеш; **наесться досыта** тойгончо жеш.

НАЕХАТЬ сов. 1. на кого-что (наткнуться) урунуу, барып тийүү; **автомобиль наехал на столб** автомобиль мамыга барып тийди; 2. разг. (съехаться) туш-туштан келүү; **на съезд наехали много делегатов** съездге көп делегат келди.

НАЁМ *м.* жалдоо; **наём рабóчих** жумушчулар жалдоо; **рабóтать по найму** жалданып иштөө; **плáта за наём** жалдангандыгы үчүн төлөө.

НАЁМНИК *м.* 1. *уст.* жалдангыч (илгери заманда - жалданган аскердин солдаты); 2. *перен. презр.* сатылгыч, жалдангыч (*керт башынын камы үчүн бирөөгө сатылган адам*).

НАЁМНЫЙ, ая, -ое 1. (*работающий, служащий по найму*) жалданган, жалданма, жалданып иштеген; **наёмный труд** жалданма эмгек; **наёмный убийца** жалданма киши өлтүргүч; 2. (*не собственный*) жалдама, акы төлөнүп убактынча алынган; **наёмная дáча** акы төлөнүп убактынча пайдаланууга алынган дача.

НАЖАЛОВАТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* үстүнөн арыздануу.

НАЖАРИТЬ *сов. что, чего* кууруп бир топ бышыруу.

НАЖАРИТЬСЯ *сов. разг.* бир топ какталуу (*мис. күнгө*).

НАЖАТИЕ *ср.* басуу (*мас. кнопки*).

НАЖАТЬ I *сов.* 1. *что, на что* басуу; **нажать кно́пку** звонка конгуроонун кнопкасын басуу; 2. *что, чего (выдавить)* сыгуу; **нажать виноградного со́ку** жүзүмдүн суусун сыгуу; 3. *на кого, перен. разг. (оказать воздействие)* кысмакка алуу; **нажать на лентя́ев** жалкоолорду кысмакка алуу; 4. *на что, перен. разг. (энергично взяться)* кызуу киришүү; **нажать на рабóту** ишке кызуу киришүү.

НАЖАТЬ II *сов. что, чего, с.-х.* оруу; **нажать двéсти сно́пов** эки жүз боо оруу.

НАЖДА́К *м.* наждак (*күкүмү менен айнек, металлдар жылмалануучу эң катуу минерал*).

НАЖДА́ЧНЫЙ, ая, -ое **наждак-ка т.**; наждактуу; **нажда́чная бума́га** наждактуу кагаз.

НАЖЕ́ЧЬ *сов. что, чего* өчүрүү, күйдүрүп даярдоо; **нажечь древесного угля** көмүр өчүрүү.

НАЖИ́ВА I *жс.* пайда, эмгек кылбай эле, оной табылган акча.

НАЖИ́ВА II *жс. см. наживка.*

НАЖИВА́ТЬ *несов. см. нажить.*

НАЖИВА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см. нажиться I*; 2. *страд. к нажива́ть.*

НАЖИВИ́ТЬ *сов. рыб., охот.* саюу (*кайырмакка жем*).

НАЖИ́ВКА *жс. рыб., охот.* жем (*кайырмакка сайылган жем*).

НАЖИВЛЯ́ТЬ *несов. см. наживи́ть.*

НАЖИВНО́Й I, ая, -ое *разг.* табыла турган, жетүүгө боло турган; **это де́ло наживно́е** бул табыла турган нерсе.

НАЖИВНО́Й II, ая, -ое *рыб., охот.* жемдик (*кайырмакка сайылуучу*); **наживна́я снасть** балыкчылардын жем сайылуучу шаймандар (*ар түрдүү кайырмактар*).

НАЖИ́М *м.* 1. (*действие*) басуу (*күч менен басуу*); **писа́ть с нажи́мом** басып жоон жазуу, балчайтып жоон кылып жазуу; **по́черк без нажи́ма** баспай жазган жазуу; 2. *перен. (воздействие)* кысым; **ока́зывать нажи́м** кысым көрсөтүү; **сделать что-л. под чьим-л. нажи́мом** бир нерсени бирөөнүн кысымы менен иштөө.

НАЖИМА́ТЬ *несов. см. нажа́ть I.*

НАЖИНА́ТЬ *несов. см. нажа́ть II.*

НАЖИТО́Й, ая, -ое *см. нажи́тый.*

НАЖИ́ТЫЙ, ая, -ое 1. (*накопленный*) иштеп тапкан, иштеп табылган; 2. (*приобретённый*) өзү тапкан, өзү болгон (*тукум кууп келбеген*).

НАЖИ́ТЬ *сов.* 1. (*накопить, собрать*) табуу, малдануу; **нажить всё своим трудо́м** бардыгын өз эмгеги менен табуу; 2. *что (получить прибыль)* пайда кылуу; 3. *кого-что, перен. разг.* чалдыгуу, жолугуу; **нажить ревматизм** кызыл жүтүрүк ооруга жолугуу; **нажить себе́ неприя́тность** балаага жолугуу; **нажить враго́в** душмандарын көбөйтүү.

НАЖИ́ТЬСЯ I *сов. разг. (обогатиться)* баюу, дүнүйө табуу.

НАЖИ́ТЬСЯ II *сов. разг. (долго пожить)* бир топ туруу, жашоо (*мис. дачада*).

НАЖРА́ТЬСЯ *сов. чего, груб.* тоюу (*алпылдап сугунуп, алпылдап жеп-ичип*).

НАЗА́Д *нареч.* 1. (*в обратном направлении*) артка; **сде́лать шаг наза́д** бир кадам артка басуу; **назад!** артка!; 2. (*обратно*) кайта; **взя́ть наза́д своё обеща́ние** өз убадасын кайта алуу; 3. (*раньше*) мурун, мурда, илгери; **неско́лько дней наза́д** (*тому назад*) мындан бир нече күн мурун.

НАЗА́ДИ *нареч. разг.* артта, артында, арка жакта.

НАЗАЛИ́ЗАЦИЯ *жс. лингв.* назализация (*тыбыштын мурун аркылуу айтылышы*).

НАЗВАНИВА́ТЬ *несов. разг.* кайта-кайта конгуроо ура берүү; үстөкө-босток звонить эте берүү, үстөкө-босток шыңгырата берүү (*по телефону*).

НАЗВА́НИЕ *ср.* 1. ат, ысым; **назва́ние журна́ла** журналдын аты; 2. (*отдельное издание*) айрым басылган китеп, журнал; **в библиоте́ке не́сколько ты́сяч назва́ний** китепканада бир нече миң китеп, журнал бар.

НАЗВА́НЫЙ, ая, -ое: **назва́ный брат** бир тууган болуп калган ага же ини; **назва́ная сестра́** бир тууган болуп калган карындаш же эже; **назва́ный сын** багып алынган, асыранды уул; **назва́ная дочь** багып алынган, асыранды кыз.

НАЗВА́ТЬ *сов. кого-что* 1. *кем-чем (дать имя)* атоо, ат коюу; 2. (*охарактеризовать*) мүнөздөө, деп айтуу; **его́ не́льзя назва́ть учёным** аны окумуштуу деп айтууга болбойт; 3. (*произнести имя, название*) атап айтуу, атын айтуу; 4. *разг. (пригласить)* чакыра берүү, көп кишини чакыруу (*мис. конокко*).

НАЗВА́ТЬСЯ *сов.* 1. *кем* аталуу, атка конуу, атак алуу, ат алуу; **назва́ться инже́нером** инженер деп аталуу; 2. *кем, уст. (назвать своё имя)* баланчамын деп айтуу; **он назва́лся Асаном** ал өзүн Асанмын деди; 3. (*напроситься*) таңылуу, өзү жабышуу, асылуу; **назва́ться в го́сти** конок болом деп асылуу; **назва́лся грузде́м – полеза́й в ку́зов** *посл.* дешпе, дешкенден кийин былжырашпа.

НАЗЕ́МНЫЙ, ая, -ое 1. (*расположенный на земле*) жер үстүндөгү, жер бетиндеги; **назе́мная желе́зная до́рога** жер үстүндөгү темир жол; 2. *воен.* кургактагы, жердеги (*суудагы, абадагы эмес*).

НАЗЕ́МЬ *нареч. разг.* жерге; **он бро́сил мешо́к назе́мь** ал капты жерге таштады.

НАЗЕ́М *м. обл. см. наво́з.*

НАЗИДА́НИЕ *ср. уст.* насыят, акыл айтуу.

НАЗИДА́ТЕЛЬНОСТЬ *жс.* насыяттуулук, акыл айткандык.

НАЗИДА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое насыяттуу, үлгү болгудай; **назидате́льный слúчай** үлгү болгудай окуя.

НАЗЛО *нареч.* өчөшүп, эрегишип, кара санатайлык менен; **как назло́** өчөшкөндөй; **сде́лать что-л. назло́ кому-л.** *бирөөнүн* кыжырына тийүү үчүн атайын иштөө.

НАЗНАЧАТЬ *несов. см. назна́чить.*

НАЗНАЧЕНИЕ *ср. 1. (действие) дайындоо, белгилөө; по назначению врача́* врачтын белгилөөсү боюнча; **2. (на работу)** дайындалуу, дайындоо (*кызматка дайындоо тууралуу токтом*); **получить назначение** дайындалуу; **3. (предназначение)** дайындоо, милдет; **высо́кое назна́чение писателя́** жазуучунун жогорку милдети; **отряд о́собого назна́чения** айрыкча милдет аткаруучу отряд; **по прямому назначению** тике дайындоо боюнча.

НАЗНАЧИТЬ *сов. 1. что (определить, наметить)* дайындоо, белгилөө; **назна́чить день встре́чи** жолугушуу күнүн белгилөө; **назна́чить диету** диета белгилөө; **2. кого-что (на работу)** дайындоо; **назна́чить на отве́ствленную рабо́ту** жооптуу ишке дайындоо; **3. что (установить)** коюу, айтуу; **назна́чить це́ну** баа коюу.

НАЗОЙЛИВО *нареч.* жадатып, тажатып, тынчын алып, мазаны алып.

НАЗОЙЛИВОСТЬ *жс.* жадаткычтык, тажаткычтык, тынчты кетирүүчүлүк, мазаны алуучулук.

НАЗОЙЛИВЫЙ, ая, -ое жадатма, тажатма, тынчытпаган, мазаны алган; **назойливая му́ха** мазаны алган чымын; **назойливые мы́сли** тынчытпаган ойлор.

НАЗРЕВАНИЕ *ср.* бышуу, жетилүү.

НАЗРЕВАТЬ *несов. см. назре́ть.*

НАЗРЕТЬ *сов. 1. (стать спелым)* бышуу, жетилүү (*мис. жемииш*); **2. (налиться зноем)** толугу, толуп жетилүү (*мис. чыйкан*); **3. перен. (стать неизбежным)** толгоосу жетүү, боло турган кези келүү (*мис. кризис*).

НАЗУБО́К *нареч. разг.* жатка; **вы́учить стихотворе́ние назубо́к** ырды жаттап алуу.

НАЗЫВАЕМЫЙ, ая, -ое **1. прич. от 2. прил.** аталган, айтылган, айтылуучу, деген; **так называемый деп айтылуучу, деп аталуучу.**

НАЗЫВАТЬ *несов. см. назва́ть.*

НАЗЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. назва́ться; 2. (носить имя, название)* аталуу, аты айтылуу, айтылуу; **3. страд. к называ́ть.**

НАЗЫБНУТЬСЯ *сов. разг.* үшүп кетүү, тоңуп кетүү, үшүп калуу.

НАИ- приставка сын атооч жана тактоочтун күчөтмө мүчөсү; *мис. наивысший эң жогорку, эң жогору.*

НАИБО́ЛЕЕ *нареч.* эң эле, өтө эле, абдан.

НАИБО́ЛЬШИЙ, ая, -ее өтө чоң, эң чоң, эң жогорку; **наибольший о́бщий де́литель мат.** эң чоң орток бөлүүчү.

НАИВНИЧАТЬ *несов. разг.* анткордук кылуу, калп эле билмексен болуу.

НАИВНО *нареч.* момундук менен, тажрыйбасыздык кылып, кагылбагандык кылып.

НАИВНОСТЬ *жс.* момундук, тажрыйбасыздык, кагылбагандык.

НАИВНЫЙ, ая, -ое аркы-беркини көп байкабаган, аңкоо, аңкоолук; **наивный челове́к** аңкоо адам; **наивный вопро́с** аңкоолук суроо.

НАИВЫ́СШИЙ, ая, -ее жогорку, эң жогору, эң жогорку; **наивы́шие дости́жения** эң жогорку жетишкендиктер; **наивы́шая стéпень** эң жогорку даража.

НАЙГРА́ННЫЙ, ая, -ое анткор, анткорсуган, жасалма; **найгранная весе́лость** анткор шайырдык, калп шайырдангандык.

НАИГРА́ТЬ *сов. что 1. (сыграть)* ойноп көрсөтүү, ойноо; **наигра́ть мо́тив на роя́ле** күүнү (*мотивди*) роял-

да ойноп көрсөтүү; **2. чертип, тартып (мис. кыяк тар-тып), ойноп (мис. роялга ойноп)** жаздыруу; **наигра́ть пластинку** пластинкага жазуу үчүн ойноп берүү.

НАИГРА́ТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыга ойноо, жарпы жазылганча ойноо, моокуму канганча ойноо.

НАЙГРЫВАТЬ *несов. см. наигра́ть.*

НАИЗНА́НКУ *нареч.* аңтара, аңтарасынан; **наде́ть наизна́нку** аңтара кийүү.

НАИЗУ́СТЬ *нареч.* жатка; **вы́учить наизу́сть** жаттап алуу.

НАИЛУ́ЧШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от прил. лу́чший* эң мыкты, эң артык, эң жакшы, эң сонун; **наилу́чший резу́льтат** эң мыкты натыйжа; **наилу́чим обра́зом** эң мыкты түрдө; **наилу́чшие поже́лания** эң мыкты тилектер.

НАИМЕ́НЕЕ *нареч.* эң аз, баарынан аз, эң жеңил; **избра́ть наиме́нее тру́дное реше́ние зада́чи** маселени чечүүнүн эң жеңил жолун тандап алуу.

НАИМЕНОВА́НИЕ *ср.* ат, ысым; *см. назва́ние.*

НАИМЕНОВА́ТЬ *сов. кого-что, уст.* атоо, ат коюу.

НАИМЕ́НЬШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от прил. ме́ньший* эң аз, эң кичине; **наиме́ньший риск** эң аз коркунуч; **наиме́ньшее кра́тное двух чи́сел мат.** эки сандын эң кичине орток бөлүнүүчүсү; **наиме́ньший о́бщий знаменате́ль мат.** эң кичине орток бөлүм.

НАЙСКОСО́К *нареч. разг. см. на́искось.*

НА́ЙСКОСЬ *нареч.* кыя, кыйгач, кайчылаш; **ре́зать на́искось** кыйгач кесүү.

НАЙТИЕ *ср. уст.* аян; **по найтию** сокур сезим менен.

НАИХУ́ДШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от прил. ху́дший* эң начар, өтө начар.

НАЙДЕ́НЫШ *м. уст.* табылган бала (таштанды бала).

НАЙДУ́, найду, найдёшь и т.д. *буд. вр. от найти́ I, II.*

НАЙДУ́СЬ, найду́сь, найдёшься и т.д. *буд. вр. от найтись.*

НА́ЙМА *род. п. от наём.*

НАЙМИ́Т *м. презр.* жалдангыч, сатылып кетүүчү.

НАЙМУ́, найму́, наймёшь и т.д. *буд. вр. от наня́ть.*

НАЙМУ́СЬ, найму́сь, наймёшься и т.д. *буд. вр. от наняться.*

НАЙТИ́ I *сов. 1. кого-что (обнаружить)* табуу, таап калуу; **найти́ нефть** нефть табуу; **найти́ но́вый спо́соб пригото́вления** даярдоонун жаңы жолун табуу; **найти́ кого-л. дома** бирөөнү үйдөн табуу; **2. что, перен. (получить, испытать)** батуу, көрүү, табуу; **найти́ ра́дость в де́тях** балалуу болуп кубанычка батуу; **3. что (прини-ти к заключению, признать)** корутундуга келүү,... деп эсептөө,... деп табуу, жоруу; **врач нашёл, что здоро́вье больно́го попра́вилось** врач оорунун саламаттыгы түзөлдү деп тапты; **найти́ себе́ моги́лу** өлүмгө учуроо.

НАЙТИ́ II *сов. 1. на кого-что (надвинуться)* урунуу, согулуу, тийүү; **пароход нашёл на мель** пароход сайга урунду; **2. на что (закрыть собою)** каптоо, жабуу, калкалоо; **ту́ча нашла́ на со́лнце** булут күндү каптады; **3. на кого, перен. (овладеть)** басуу, түшүү, бөлөө, бөлөнүү; **нашла́ тоска́** кайгы басты; **на меня́ нашло́ весе́лье** мен кубанычка бөлөндүм; **4. (собраться)** чогулуу, жайылуу, туш-туштан келүү; **в ко́мнату нашло́ мно́го наро́ду** бөлмөгө көп киши чогулду; **нашла́ коса́ на ка́мень** *посл.* тишине таш тийди, тумшугу ташка тийди.

НАЙТИ́СЬ сов. 1. (отыскаться) табылуу; **пропа́жа нашл́ась** жок табылды, жоголгон нерсе табылды; 2. (оказаться) бар болуу, табылуу; **нашли́сь жела́ющие** калалоочулар болду; 3. (быстро сообразить) жол табуу, айла табуу; **он растеря́лся и не нашёлся, что отве́тит** ал, шашып кетип, эмне дээрин билбей калды.

НАКА́З м. 1. (напр. избирателей) наказ (өздөрү шайлаган депутатка шайлоочулардын берген тапшырмалары); 2. уст. (наставление) буйруу, тапшыруу, осуят, насыят.

НАКАЗА́НИЕ ср. жаза; **телесное наказа́ние** уруп жазалоо, уруп кыйнап жазалоо; **вы́шая ме́ра наказа́ния** жогорку жаза (өлүм жазасы); **наказа́ние мне с то́бой!** разг. сен мага бир балаа болдуң го!; **вот наказа́ние!** разг. балакетти кара!

НАКАЗА́ТЬ I сов. кого жазалоо; **наказа́ть ви́новно-го** айыптууну жазалоо.

НАКАЗА́ТЬ II сов. кому, уст. (сделать наказ, наставление) насыят кылуу, акыл айтуу, буюруу, тапшыруу; **оте́ц наказа́л сы́ну хоро́шо рабо́тать** атасы уулуна жакшы иште деп насыят кылган.

НАКАЗУ́ЕМОСТЬ жс. юр. жазалана тургандык.

НАКАЗУ́ЕМЫЙ, ая, -ое юр. жазалануучу, жазалана турган.

НАКА́ЗЫВАТЬ I несов. см. **наказа́ть I**.

НАКА́ЗЫВАТЬ II несов. см. **наказа́ть II**.

НАКА́Л м. 1. см. **нака́ливание**; 2. (степень свечения) кызуу (кыздыруу, кыздырылуу) даражасы.

НАКАЛЕ́ННОСТЬ жс. кызыгандык, ысыгандык (мис. лампочка).

НАКАЛЕ́ННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **накали́ть**; 2. прил. аябай кызыган, кызыгылган; **накале́нная атмосфе́ра** кызыган атмосфера (окуянын күчөп турган кези).

НАКА́ЛИВАНИЕ ср. отко ысытып кызартуу; **ла́мпочка нака́ливания** эл. ичине зым же көмүр жип коюлган электр лампочкасы.

НАКА́ЛИВАТЬ несов. см. **накали́ть**.

НАКА́ЛИВАТЬСЯ несов. 1. см. **накали́ться**; 2. страд. к **нака́ливать**.

НАКАЛИ́ТЬ сов. что отко ысытуу, кызытуу, отко ысытып кызартуу (темир же зымды отко кызартуу); **накали́ть докрасна** кызаргыча ысытуу; **нака́лить добе́ла** агаргыча ысытуу.

НАКАЛИ́ТЬСЯ сов. отко ысуу, кызуу; **атмосфе́ра нака́лилась** атмосфера кызыды (окуя күчөдү).

НАКА́ЛКА жс. см. **накал**, **нака́ливание**.

НАКА́ЛЫВАТЬ I несов. см. **наколóть I**.

НАКА́ЛЫВАТЬ II несов. см. **наколóть II**.

НАКА́ЛЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **наколóться**; 2. страд. к **нака́ливать I, II**.

НАКАЛЯ́ТЬ несов. см. **накали́ть**.

НАКАЛЯ́ТЬСЯ несов. 1. см. **накали́ться**; 2. страд. к **накаля́ть**.

НАКАНУ́НЕ 1. нареч. алдыңкы күнү; **деся́того сентя́бря бу́дет спекта́кл, а накану́не мы устро́им репети́цию** сентябрдин онунда спектакль болот, анын алдыңкы күнү биз репетиция кылабыз; 2. предлог с род. п. алдында, болор кезде; **накану́не пра́здника** майрамдын алдында.

НАКА́ПАТЬ сов. 1. что, чего (налить по капле) тамчылатуу, тамызуу, тамчылатып куюу; **нака́пать лека́рс-**

тво дары тамызуу; 2. чем (залить) тамызуу, төгүү; **нака́пать черни́лами** сыя тамчылатып алуу.

НАКА́ПЛИВАТЬ несов. см. **накопи́ть**.

НАКА́ПЛИВАТЬСЯ несов. 1. см. **накопи́ться**; 2. страд. к **нака́пливать**.

НАКА́ПЧИВАТЬ несов. см. **накопи́ть 2**.

НАКА́РКАТЬ сов. разг. (напророчить беду) жаман жөрөлгө билдирүү, жаман апаз айтуу.

НАКА́Т м. накат (1. астыңкы этаждын потологу же үстүңкү этаждын полу бекитилүүчү ичке устундардан же калың тактайдан жасалган кабат; 2. воен. атылып артка чегинген замбиректи кайта илгерилетүү).

НАКАТА́ТЬ сов. 1. что, чего (брёвен) тоголотуп келүү (мис. устундарды); 2. что, чего (белья) таптоо; 3. что (дорогу) таптап салуу; 4. что, разг. (быстро написать) жаза салуу.

НАКАТА́ТЬСЯ сов. разг. моокуму кана жүрүү (машинага, арабага ж.б. түшүп же атка, велосипедге ж.б. минип).

НАКАТИ́ТЬ сов. 1. что, чего (бочек и т.п.) тоголотуп келүү, тоголотуп киргизүү; 2. на что, разг. (наехать) урунуу; **накати́ть в темноте́ на столб** караңгыда мамыга урунуу.

НАКАТИ́ТЬСЯ сов. на что 1. тоголонуп келип басып калуу; 2. поэт. (напр. о волне) түрүлүп келип жаап кетүү (мис. толкун жээкти).

НАКА́ТОМ нареч. тоголотуп, дөңгөлөтүп; **грузи́ть бо́чки нака́том** бочкаларды тоголотуп апарып салуу (жуктөө).

НАКА́ТЫВАТЬ I несов. см. **наката́ть**.

НАКА́ТЫВАТЬ II несов. см. **накати́ть**.

НАКАЧА́ТЬ сов. что, чего сордуруп чыгаруу, тартып чыгаруу (суюк нерсе тууралу); шыкоо, толтуруу (аба, газ тууралу).

НАКА́ЧИВАТЬ несов. см. **накача́ть**.

НАКА́ЧКА жс. сордуруп чыгаруу, тартып чыгаруу (суюк нерсе тууралу); шыкоо, толтуруу (аба, газ тууралу).

НАКА́ШИВАТЬ несов. см. **накоси́ть**.

НАКВА́СИТЬ сов. что, чего ачытуу (мис. капустаны).

НАКВА́ШИВАТЬ несов. см. **наква́сить**.

НАКИДА́ТЬ сов. что, чего, разг. чачып таштоо, таштай берүү, ыргыта берүү; см. **наброса́ть I**.

НАКИ́ДКА жс. 1. разг. (набавка) үстөмө, баага үстөк, баага кошумча; 2. (одежда) жамынма (жамынылуучу жеңсиз сырт кийим); 3. (для подушки) жаздык жапкыч.

НАКИ́ДЫВАТЬ I несов. см. **накида́ть**.

НАКИ́ДЫВАТЬ II несов. см. **накину́ть**.

НАКИ́ДЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **накину́ться**; 2. страд. к **наки́дывать II**.

НАКИ́НУТЬ сов. что 1. (набросить) жамынуу, жабуу; 2. разг. (набавить) кошумчалоо, үстөө (бааны көтөрүү).

НАКИ́НУТЬСЯ сов. на кого-что 1. (напасть) асыла түшүү, асылуу, чап жабышуу; 2. (с бранью и т.п.) адырандоо, атырылуу, жулунуу; 3. баш көтөрбөй киришүү, үстүнө түшө калуу; см. **набро́ситься**.

НАКИПА́ТЬ несов. см. **накипе́ть**.

НАКИПЕ́ТЬ сов. 1. (напр. о пене на бульоне) иткелденүү; 2. (об осадке в посуде) кебээрденүү (кайнатылуучу идиштердин ичи кирдөө); 3. безл. перен. кыжыры кайноо; **он вы́сказал всё, что у него́ накопи́ло** ал ичинде сактап жүргөндөрүнүн баарын айтты.

НАКИПЬ *ж.* 1. (на кипящей жидкости) чий көбүк, иткел; 2. (осадок) чөбөгө, чөкмө, кебээр; **очистить чайник от накипи** чайнекти кебээрдөн тазалоо.

НАКИПЯТИТЬ *сов. что, чего* кайнатуу, шабылда-тып кайнатуу.

НАКЛАДКА *ж.* накладка (1. култу салынуучу жал-пак темир; 2. рельстердин баытары туташтырылуучу жалпак темир; 3. радиодо катарынан эки станциядан тең угулуп туруу).

НАКЛАДНАЯ *ж.* накладная (1. таашылуучу жүк-төрдүн тизмеси кыскача жазылган документ; 2. товар-лар өткөрүлүп берилгенде бирге жүрүүчү документ).

НАКЛАДНО *нареч. разг.* кымбат, оор, ыгы жок чы-гашалуу.

НАКЛАДНОЙ, ая, -ое 1. сыртына (үстүнө) каптал-ган; **накладное золото** сыртына капталган жука алтын; 2. (искусственный) жасалма; **накладная борода** жасалма сакал; **накладной расход** накладной расход (чарба-соода чыгымдарынын ордун бастыруу үчүн өз баасына жүк-төлгөн кошумча).

НАКЛАДЫВАТЬ *несов. см. наложить 1, 2, 3.*

НАКЛЕВЕТАТЬ *сов. на кого-что* ушактоо, жаман-доо, жалаа жабуу.

НАКЛЕИВАТЬ *несов. см. наклеить.*

НАКЛЕИВАТЬСЯ *несов. 1. см. наклеиться; 2. страд. к наклеивать.*

НАКЛЕИТЬ *сов. 1. что* желимдөө, жабыштыруу, чаптоо; **наклеить марку на конверт** конвертке марка жабыштыруу; 2. *что, чего (в каком-л. количестве)* желим-деп жасоо (мис. оюнчукту).

НАКЛЕИТЬСЯ *сов.* желимделүү, жабышуу, чапта-луу.

НАКЛЕЙКА *ж.* 1. (действие) желимдөө, желимдеп жабыштыруу, жабыштыруу; 2. (ярлык) наклейка (бир нер-сенин бетине, четине капталган жазуу, мис. дары куюл-ган бөтөлкөнүн, китепкананын китебинин четине).

НАКЛЕПАТЬ *сов. 1. что, чего, тех.* бөрктүү мык менен бекитүү; 2. *на кого, прост.* (наклеветать) ушак-тоо, жалаа жабуу.

НАКЛЕВЫВАТЬСЯ *несов. см. наклонуться; на-клевывается интересная работа* бир кызык иштин чети чыгып турат.

НАКЛЕПКА *ж.* бөрктүү мык менен бекитүү.

НАКЛЕПЫВАТЬ *несов. см. наклепать 1.*

НАКЛИКАТЬ *сов. что, разг. уст.* балааны чакыруу, жамандыкты чакырып келтирүү (дубага, динге ишенген кишилердин түшүнүгү боюнча: жаман нерсе жөнүндө сүйлөп, ошону чакыруу деген мааниде).

НАКЛИКАТЬ *несов. см. накликать.*

НАКЛОН *м.* энкейиш, айдөш; **скатиться по на-клону** энкейиш менен тоголонуу.

НАКЛОНЕНИЕ *ср. 1. (действие)* ийүү, төмөн ийүү, энкейүү; 2. *грам.* ыңгай (этиштин бир формасы); **пове-лительное наклонение** буйрук ыңгай (этиш).

НАКЛОНИТЬ *сов. что* ийүү, төмөн ийүү, энкейтүү.

НАКЛОНИТЬСЯ *сов.* ийилүү, энкейүү, төмөн ийи-лүү.

НАКЛОННОСТЬ *ж.* 1. (склонность) шык, шык-туулук; **наклонность к музыке** музыкага шыктуулук; 2. *чаще мн. (привычка)* адат, өнөкөт, кылык-жорук; **дур-ные наклонности** жаман өнөкөт.

НАКЛОННЫЙ, ая, -ое жантак, кыйшык, ылдый, энкейиш; **наклонная плоскость** жантак тегиздик; **ка-титься по наклонной плоскости** бузулуу, тескери жолго түшүү.

НАКЛОНЯТЬ *несов. см. наклонить.*

НАКЛОНЯТЬСЯ *несов. 1. см. наклониться; 2. страд. к наклонять.*

НАКЛОНУТЬ *сов.* чокуп теше баштоо, тешүү (жу-муртканы тешип чыгып келаткан балапан жөнүндө); **цыплёнок наклонул яйцо** чөжө жумуртканы чокуп теше баштады.

НАКЛОНУТЬСЯ *сов. 1. (о цыплёнке)* чокуп, жу-мурткадан чыгууга аракеттенүү (балапан жөнүндө); 2. *разг. (о выгодном деле, удаче)* чети чыгып туруу, баш багып туруу, мүмкүндүк боло калуу (пайдалуу ж.б. иш жөнүндө).

НАКЛЯЗНИЧАТЬ *сов. на кого, разг.* ушак айтып жала жабуу, капкайдагы майда-чүйдө ушакты айтып чы-гуу.

НАКОВАЛЬНЯ *ж.* 1. дөшү; 2. *анат.* дөшүчө (кулак ичиндеги бир сөөк).

НАКОВАТЬ *сов. что, чего* согуп жасоо (мис. темир-ден).

НАКОВЫВАТЬ *несов. см. наковать.*

НАКОЖНЫЙ, ая, -ое: **накожная болезнь** тери оорусу.

НАКОКСОВАТЬ *сов. что, чего* кокстоо, таш көмүрдү кокско айландыруу.

НАКОЛАЧИВАТЬ *несов. см. наколотить.*

НАКОЛЕННИК *м.* тизе кап.

НАКОЛЕННЫЙ, ая, -ое тизеге капталуучу, тизеге байлануучу, тизеге кийилүүчү.

НАКОЛКА *ж.* 1. (прикалывание) төөнөө, чанчуу, саюу; 2. (украшение) наколка (аялдар башына төөнөп ки-йүүчү жасалга, бул кездемеден же кружевадан жасалат).

НАКОЛОТИТЬ *сов. что, чего, разг. 1. (насадить, надеть)* уруп кийгизүү (мис. алкакты бочкага); 2. (раз-бить) кыйратуу, талкалап алуу; **наколотить посёды в доро́ге** жолдо идиштерди талкалап салуу.

НАКОЛОТЬ I *сов. что, чего (расколоть)* жаруу (мис. отунду).

НАКОЛОТЬ II *сов. 1. что, чего (вколоть, приколоть)* төөнөө, чанчуу, саюу; 2. *что, чего* саюу, тешүү; **наколоть узор** сайып-сайып гүл түшүрүү; 3. *кого-чего (убить)* са-йып өлтүрүү, союу; 4. *что (занозить)* чөнөр киргизүү, тикенек киргизүү; 5. *что (поранить)* төөнөп коюу.

НАКОЛОТЬСЯ *сов.* сайдыруу, сайгызуу, чанчтыруу; **наколоться на иголку** ийнеге сайдырып алуу.

НАКОНЕЦ 1. *нареч.* акыры, аягында; 2. *в знач. вводн. сл.* андан башка, жана дагы, теги, деги; **я с ним встре-чался на службе да, наконец, я жил с ним в доме отды-ха** мен аны менен кызматта көрүшүп жүрдүм, акырында, аны менен дем алыш үйүндө бирге турдум; **когда же ты, наконец, возьмёшь свои вещи?** сен деги өзүңдүн буюм-дарыңды качан аласың?; **наконец-то!** мынакей!, бали!; **наконец-то я тебя вижу!** сени да көрөт экенмин ээ!

НАКОНЕЧНИК *м.* наконецник; башына, учуна кийгизгич; учуна сайгыч; **наконечник для карандаша** карындаштын учуна кийгизгич; **наконечник копья** най-занын темири.

НАКОПАТЬ *сов. что, чего 1. (прорыть)* казуу (бир нече жерден); **накопать пять ям** беш чуңкур казуу;

2.(выкопать) казып алуу, казып чыгаруу; **накопáть мешок картофеля** бир мешок картошка казып алуу.

НАКОПИТЬ *сов. что, чего* 1. жыйноо, чогултуу; **накопíть денег** акча жыйнап алуу; 2. *перен.* алуу, луу болуу; **накопíть большóй óпыт** көп тажрыйба алуу.

НАКОПИТЬСЯ *сов.* жыйылуу, чогулуу, чогулуп калуу; **накопíлось мнóго дел** көп иш чогулуп калды.

НАКОПЛЕНИЕ *ср.* 1. (действие) накопление кылуу; жыйноо, чогултуу; **первоначáльное накоплéние капитáла эк.** капиталдын алгачкы накоплениеси (*көрөңгөлөнүшү*); 2. *накопления мн.* (сбережения) чогулган акча; **моих накоплéний хвáтит на покúпку велосипéда** менин чогулткан акчам велосипед сатып алууга жетет.

НАКОПЛЯТЬ *несов. см. накопíть.*

НАКОПЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. накопíться*; 2. *страд. к накоплять.*

НАКОПИТЬ *сов.* 1. (начадить) түтөө, түтөтүү; 2. *что, чего (изготовить копчением)* ыштоо, ыштап сүрсүтүү (*мис. эт, балык*).

НАКОРМИТЬ *сов.* 1. *кого* тамактандыруу, тойгузуу, тамак берүү, ичирип-жедирүү; *эмизүү (грудью)*; 2. (*дать корм*) тоюттандыруу, тоют берүү, жем берүү.

НАКОРЧЕВАТЬ *сов. что, чего* тамырынан бери жулуу, тамыры менен сууруп салуу (*мис. дүмүрдү*).

НАКОРЧЕВЫВАТЬ *несов. см. накорчевáть.*

НАКОСИТЬ *сов. что, чего* чабуу (*чалгы менен*).

НАКО́СТНИЦА *жс. вет.* чор (*жылкынын бутуна түшкөн шишик оору*).

НАКО́СТНЫЙ, ая, -ое сөөктөгү, сөөктүн үстүндөгү.

НАКРА́ИВАТЬ *несов. см. накро́ить.*

НАКРА́ПЫВАТЬ *несов.* себээлеп жааш, тамчылап жааш.

НАКРА́СИТЬ *сов. что* боёо, сырдоо, кызартуу (*мис. эринди*).

НАКРА́СИТЬСЯ *сов.* боёнуу (*бетин боёп жасануу*).

НАКРА́СТЬ *сов. что, чего* уурдоо, уурдап алуу.

НАКРАХМА́ЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от накрах-мáлить*; 2. *прил.* баттанган, крахмалданган.

НАКРАХМА́ЛИТЬ *сов. что, чего* баттоо, крахмалдоо.

НАКРА́ШИВАТЬ *несов. см. накра́сить.*

НАКРА́ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. накра́ситься*; 2. *страд. к накра́шивать.*

НАКРЕНИТЬ *сов. что* жантайтуу, кыйшайтуу; **ко-ра́бль накрени́ло** кеме жантайды.

НАКРЕНИТЬСЯ *сов.* жантаюу, кыйшаюу (*мис. кеме, челек*).

НАКРЕПКО *нареч. разг.* 1. (*прочно*) бек, катуу; **запе-рётся накрепко** эшикти бек жаап алуу; 2. (*решиительно*) катуу; **приказáть накрепко** катуу буйруу; **крéпко-на-крепко** абдан катуу.

НА́КРЕСТ *нареч.* каршы-терши, каршы-терши кылып; **перевязáть корзину верёвками на́крест** корзинаны жип менен каршы-терши байлап коюу.

НАКРЕСТЛЕЖА́ЩИЙ, ая, -ее кайчылаш жаткан; **накрестлежáщие углы мат.** кайчылаш жаткан бурчтар.

НАКРИЧА́ТЬ *сов. на кого* жекирүү, акыруу, кыйкырып-өкүрүү (*ачууланып*).

НАКРИЧА́ТЬСЯ *сов. разг.* бакыра берүү, кыйкыра берүү; **он накрича́лся до хрипоты́** ал үнү бүткөнчө бакырды.

НАКРО́ИТЬ *сов. что, чего* бычуу (*мис. кийимди*).

НАКРОМСА́ТЬ *сов. что, чего, разг.* кыйшык-куйшук кылып кесүү, тыгып тууроо.

НАКРОШИТЬ *сов.* 1. *что, чего* убалап таштоо, туурап салуу, күкүмдөп салуу; **накрошíть табаку́** тамекини күкүмдөп салуу; **накрошíть хлéба в суп** сорпого нан туурап салуу; 2. (*насорить*) убалап чычып салуу, туурап таштоо, күкүмдөп чачып салуу; **накрошíть на столé** столдун үстүнө күкүм чачып салуу.

НАКРУТИ́ТЬ *сов.* 1. *что, чего (свить)* эшүү (*мис. аркан*); 2. *что (намотать)* ороо, турүү; **он накрути́л ве-рёвку на пáлку** ал таякка жипти ороду.

НАКРУ́ЧИВАТЬ *несов. см. накрути́ть.*

НАКРЫВА́ТЬ *несов. см. накрýть.*

НАКРЫВА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* 2. *страд. к накрывáть.*

НАКРЫ́ТЬ *сов.* 1. *что (заккрыть)* жабуу; 2. *перен. разг. (поймать)* бир нерсенин үстүнөн чыгуу; **накры́ть на мéсте преступлéния** кылмыштын үстүнөн чыгуу; **накры́ть стол (на стол)** үстөлдү даярдоо (*үстөлдө тамак ичүүгө идиш-аякты коюп белендөө*).

НАКРЫ́ТЬСЯ *сов.* жамынуу; **накры́ться плащóм** плащ менен жамынуу.

НАКУПА́ТЬ *несов. см. накупíть.*

НАКУПА́ТЬСЯ *сов. разг.* сууга каалаганча түшүү, аябай чомулуу.

НАКУПИ́ТЬ *сов. что, чего* сатып алуу (*түрдүү же көп нерсени*).

НАКУ́РЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от накурíть*; 2. *прил.* чылымдын түтүнү толгон, түтүн менен ышталган (*мис. бөлмө*).

НАКУ́РЕНО *в знач. сказ.* чылымдын түтүнү толгон; **в комнате накурено** бөлмөнүн ичи тамекинин түтүнүнө толгон.

НАКУРÍТЬ *сов.* 1. (*надымить*) тамеки тарта берип түтүн кылуу; 2. *что, чего (наготовить курением)* кайна-тып, тартып жасоо (*мис. чайырды, спиртти*).

НАКУРÍТЬСЯ *сов. разг.* тамекини абдан чегүү.

НАКУРОЛÉСИТЬ *сов. разг.* ыгы жок чатак (*жаң-жал*) чыгарып салуу, будун-чаң чыгарып салуу.

НАКУСА́ТЬ *сов. что, разг.* чагуу, чагып кетүү (*мис. чиркей*).

НАКУ́ТАТЬ *сов. кого-что, разг.* чулгап салуу, аябай калың кийгизүү.

НАКУ́ТЫВАТЬ *несов. см. наку́тать.*

НАКУ́ШАТЬСЯ *сов. чего, разг.* каалаганынча тамактануу, тоё жеш.

НАЛАГА́ТЬ *несов. см. наложíть 4, 6.*

НАЛА́ДИТЬ *сов. что 1. (исправить)* оңоо, оңдоо; **наладить станки** станокторду оңдоо; 2. (*привести в по-рядок*) жөнгө салуу, тартипке келтирүү, жолго коюу; **на-ла́дить дела́** ишти жөнгө салуу.

НАЛА́ДИТЬСЯ *сов.* жөнгө салынуу, оңдолуу, тартипке келтирилүү, жолго коюлуу; **занýтия нала́дились окуу**, иш жөнгө салынды; **всё нала́дится** бардыгы жөнгө салынат.

НАЛА́ЖИВАНИЕ *ср.* тартипке келтирүү, тартипке салуу.

НАЛА́ЖИВАТЬ *несов. см. нала́дить.*

НАЛА́ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. нала́диться*; 2. *страд. к нала́живать.*

НАЛАКА́ТЬСЯ *сов.* шалпып ичип тоюу (*мис. мышык, ит*).

НАЛАКОМИТЬСЯ *сов. разг.* таттуу нерсени тойгончо: жеш (*ичиши*).

НАЛГАТЬ *сов.* 1. *что, чего* калп айтуу, жалган айтуу; 2. *на кого-что* (*наклеветать*) ушактоо, чагым кылуу.

НАЛÉВО *нареч.* солго, сол тарапка, сол жакка (*в левую сторону*); сол тарапта, сол жакта (*на левой стороне*); **прохóжий сверну́л налево** жолоочу сол жакка бурулуп кетти; **налево от дома** – лес үйдүн сол жагында токой бар.

НАЛЕГАТЬ *несов.* 1. *см. налечь*; 2. (*лежать сверху*) кабатталып жатуу; **гóрные порóды налегают одна на другую** тоо тектери биринин үстүндө бири кабатталып жатат.

НАЛЕГКÉ *нареч.* 1. (*без багажа*) жүксүз, жүк көтөрбөй, салт; 2. (*легко одевшись*) жука, жеңил кийимчен.

НАЛЕЖАТЬСЯ *сов. разг.* каалаганча жатуу (*мис. күнгө кактанганда*).

НАЛЕЗАТЬ *несов. см. налэзть.*

НАЛÉЗТЬ *сов. разг.* 1. (*забраться*) каптап кетүү, жөргөлөп чыгуу; **на пень налэзло много муравьёв** дүмүрдү кумурска каптап кетти; 2. (*об обуви и одежде*) батуу, чак келүү.

НАЛЕПИТЬ *сов.* 1. *что, разг.* (*приклеить*) жабыштыруу, чаптоо; 2. *что, чего* (*из глины и т.п.*) чаптап жасоо.

НАЛЕПЛЯТЬ *несов. см. налепить.*

НАЛÉТАТЬ I *несов. см. налететь.*

НАЛÉТАТЬ II *сов. что учуу; лёгчик налетал сто тысяч километров* учкуч жүз миң километр учту.

НАЛÉТАТЬСЯ *сов.* кумардан чыга учуу.

НАЛÉТÉТЬ *сов.* 1. (*прилететь*) учуп келүү, учуп кирүү; **в окно́ налетели́ тучи́ комаров** терезеден дуулдаган көп чиркей учуп кирди; 2. *на кого-что* (*натолкнуть-ся*) учуп баратып согулуу, учуп баратып урунуу, жүрүп баратып согулуу; **налететь на столб** мамыга урунуу; 3. *на кого-что* (*напасть*) учуп баратып качыруу, учуп баратып тийүү, андоостон кол салуу, андоостон качырып чыгуу; **кóнница налетела́ с фла́нга** атчандар капталынан качырды; **ястреб налетел на кур** карчыга тоокторго тийди; 4. *на кого-что, перен. разг.* (*наброситься*) жулунуу, жулкунуу, ызырынуу; 5. (*пронестись*) байкоосуздан чыгуу, болуу; **налетел вихрь** куюн бурк этти; 6. (*осесть тонким слоем*) учуп конуу; **чёрез окно́ в ко́мнату налетёло много́ пы́ли** терезеден үйдүн ичине көп чаң кирди.

НАЛÉЧЬ *сов.* 1. *на кого-что* (*навалиться*) жатуу, басуу; **он налёг грудью на стол** ал көкүрөгү менен үстөлгө жатып алды; 2. *на что* (*направить усилия*) бардык күчүн салуу; **налечь на вёсла** кайыктын калагын бардык күчүн салып эшүү; 3. *на что, перен. разг.* (*усиленно заняться*) берилип иштөө, бир иштин артынан тырышуу (*мис. окуунун*); 4. *на кого, перен. разг.* аябай иштетүү, иштөөгө мажбур кылуу; **налечь на своих помощников** өзүнүн жардамчыларын аябай иштетүү; 5. кат-кат болуп жатуу; **угольные пласты́ налегли́ на песча́ник** көмүр катмарлары кумдун үстүндө кат-кат болуп жатат.

НАЛЁТ *м.* 1. *воен.* андоостон ат коюу, капыстан чабуул коюу; 2. (*нападение с целью грабежа*) кол салуу (*уурулар, бандиттер*); 3. (*тонкий слой*) жука кабат; **налёт пы́ли на кни́ге** китептин бетине конгон жука чаң; 4. *перен. (оттенюк)* анча-мынча катышкан; **статья́ с налётом ю́мора** анча-мынча юмор аралаш макала; 5. *мед.* өнөр; **у него́ налёт на язы́ке** анын тилин өңөр баскан; **с налёта** 1) чаап баратып, чапкан бойдон; 2) *перен. разг.* жандай салып, ат үстүнөн (*ойлобостон*).

НАЛЁТОМ *нареч. разг.* бара жатып тие өтүү, тие кетүү; **он быва́л там то́лько налётом** ал анда тие өтүп гана жүрүүчү.

НАЛЁТЧИК *м.* басмачы, каракчы.

НАЛÍВ *м.* 1. (*действие*) куюу (*суюк нерсени куюу*); 2. (*созревание*) дан байлоо; **налив колóсьев** машактардын даны толугу; **бёлый налив** ак алма (*алманын сорту*).

НАЛИВА́ТЬ *несов. см. налить.*

НАЛИВА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см. налиться*; 2. *страд. к наливать.*

НАЛÍВКА *ж.* наливка (*жер-жемиш менен ачытылган ичкилик*); **барбарисовая наливка** бөрү карагат наливкасы.

НАЛИВНО́Й I, ая, -ое (*сочный*) жете бышкан, жакшы бышкан (*жемиш*).

НАЛИВНО́Й II, ая, -ое 1. (*для перевозки жидких грузов*) куюу үчүн арналган, куюп коймо, куюп ташыма, идишсиз куюштуруп ташыма (*мис. нефть ташуучу кеме*); 2. (*приводимый в движение водой*) үстүнөн куюлган суу менен жүрмө (*мис. тегирмендин парасы*).

НАЛИЗА́ТЬСЯ *сов.* 1. *чего, разг.* моокуму канганча (*каалаганча*) жалоо, тоюу; **нализа́ться ме́ду** балды тойгуча жалоо; 2. *груб.* (*напиться пьяным*) көп ичип мас болуу.

НАЛÍМ *м.* налим (*балыктын бир түрү*).

НАЛÍМИЙ, бя, -ье **налим-ге т.**; **налимья уха́** налимден жасалган сорпо.

НАЛИНОВА́ТЬ *сов. что, чего* сызуу, сызык түшүрүү.

НАЛИПА́ТЬ *несов. см. налипнуть.*

НАЛИПНУ́ТЬ *сов. на что* жабышуу; **гли́на налипла на сапоги́** баткак өтүккө жабышты.

НАЛИТО́Й, ая, -ое 1. *прич. от налить*; 2. *прил. ши-релүү* (*мис. алма*).

НАЛÍТЬ *сов. что, чего* 1. (*наполнить*) куюу, толтура куюу; 2. (*пролить*) төгүү; **он нали́л воды́ на пол** ал полго суу тектү.

НАЛÍТЬСЯ *сов.* 1. (*натечь*) куюлуу, суу кирүү; 2. (*созреть*) бышуу, жетиле бышуу (*мис. жемиш*); 3. *разг.* (*стать упругим*) толуу, көбүү, чоңоюу (*мис. булчуң*); **у него́ глаза́ нали́лись кро́вью** ачуусу келип, көзүнө кан толду.

НАЛИЦО́ *в знач. сказ.* 1. болгону, бар болгону, турушу; **все оказа́лись налицо́** баары бар болуп чыкты; 2. көз алдында, көрүнөө; **ули́ки налицо́** кылмыш далилдери көрүнөө турат.

НАЛИЧЕСТВОВА́ТЬ *несов. уст.* бар болуу, көз алдында болуу, көрүнөө болуу.

НАЛÍЧИЕ *ср.* бар болуу; **при налÍции** бар болсо.

НАЛÍЧНИК *м.* наличник 1. *терезе же эшиктин сырт жагына бекитилүүчү кошумча рама*; 2. *эшикке, ящичке, мис. столдун ящигине, орнотулуучу жалпак кулпу-темир; мунун ачкыч салына турган көзөнөк тешиги бар*).

НАЛÍЧНОСТЬ *ж.* 1. *см. налÍчие*; 2. (*фактическое количество*) бар турганы, бар болушу, турушу; **налÍчность това́ров** товарлардын бар болгон турушу.

НАЛÍЧНЫЕ *мн. см. налÍчный* 2.

НАЛÍЧНЫЙ, ая, -ое 1. бар болушу, бар болгону, турушу, бар турганы; **налÍчный соста́в рабо́чих** жумушчулар составынын бар болгону; **налÍчный расче́т** накта

расчёт; **2.** *в знач. суш.* наличные мн. накта акча, бар болгон акча, бар турган акча; **продавать за наличные** акчага сатуу, накта сатуу.

НАЛОБНЫЙ, ая, -ое чекедеги, маңдайдагы, чекеге арналган, маңдайга арналган.

НАЛОВИТЬ *сов. что, кого-чего* кармоо, уулоо; **он наловил много рыбы** ал көп балык кармады.

НАЛОВЧИТЬСЯ *сов. с неопр., разг.* маш болуу, машыгуу, дасуу.

НАЛОГ *м.* налог, салык.

НАЛОГОВЫЙ, ая, -ое **налог-го т.**; **налоговая политика** налог саясаты.

НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ *ср.* налог салуу, налог алуу.

НАЛОГОПЛАТЕЛЬЩИК *м.* налог төлөөчү.

НАЛОЖЕНИЕ *ср.* **1.** *(накладывание сверху)* үстүнө коюу, байлоо, таңуу; **наложение повязки** таңып байлоо; **наложение гипса** гипс коюп байлоо; **наложение компресса** компресс коюу; **2.** салуу, коюу; **наложение резолюции** резолюция салуу; **наложение штрафа** штраф салуу.

НАЛОЖЕННЫЙ **1.** *прич. от наложить; 2. прил.: наложенным платежом* төлөп алма *(адресаттын өзү посылканын баасын төлөп алуу шарты).*

НАЛОЖИТЬ *сов. 1. что (положить сверху)* коюу *(бир нерсенин копиясын түшүрүү үчүн үстүнө бир нерсе коюу); 2. (с лечебной целью)* ороо, таңуу, жабуу *(таңгычты); 3. что, чего (навалить)* салуу, жыюу, ташуу; **он наложил дров в сарай** ал отунду сарайга жыйды; **4. что (пометить, поставить)** салуу, басуу; **наложить резолюцию** резолюция салуу; **наложить печать** печать басуу; **5. мат.** коюу, текөө *(салыштыруу үчүн бир геометриялык фигураны экинчи бир геометриялык фигурага ой менен теңөө); 6. что (назначить)* салуу, буйруу; **на него наложить штраф** ага штраф салышты; **наложить на себя рюки** уст. өз жанын кыюу *(өзүн өзү өлтүрүү).*

НАЛОЖНИЦА *жс. уст.* ойнош аял *(ойнош болгон эркектин эсебинен жашаган аял).*

НАЛОМАТЬ *сов. что, чего* сындыруу, кыйратуу.

НАЛУЩИТЬ *сов. что, чего* чагуу, кабыгынан ажыратуу *(семишкенци, буурчакты).*

НАЛЮБОВАТЬСЯ *сов. кем-чем, на кого-что* карап кумары кануу, кумардан чыга кароо; **не могу налюбоваться на картину** сүрөттү канча карасам да кумарым канбайт.

НАМ *мест. личн. дат. п. от мы* бизге.

НАМАГНИТИТЬ *сов. что* магниттөө, магнит жуктуруу; **намагнитить железо** темирди магниттөө.

НАМАГНИЧИВАНИЕ *ср.* магниттөө, магнит жуктуруу; **намагничивание куска железа** бир кесек темирди магниттөө.

НАМАГНИЧИВАТЬ *несов. см. намагнитить.*

НАМАЗ *м. рел.* намаз.

НАМАЗАТЬ *сов. 1. что, чем* сыйпоо, сүртүү *(мис. нанга май); 2. разг. (напачкать)* булгоо, ыпыластоо; **3. что, разг. (плохо нарисовать)** чиймайлоо, сызгылоо, начар тартуу *(жаман жазуу же жаман сүрөт тартуу); 4. что, разг. (накрасить)* сыйпоо, боёо *(мис. эринди).*

НАМАЗАТЬСЯ *сов. 1.* сыйпануу, шыбануу, сүртүнүү; **2. разг. (накрасить лицо)** боёнуу *(бетин боёп жасануу).*

НАМАЗЫВАТЬ *несов. см. намазывать 1.*

НАМАЗЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. намазаться 1; 2. страд. к намазывать.*

НАМАЛЕВАТЬ *сов. что, разг. 1. (раскрасить)* боёо, майлоо; **2. (плохо нарисовать)** чиймайлоо, чиймелөө, уйпалап-суйпалап майлай салуу, эптеп-септеп сүрөт тартуу.

НАМАРАТЬ *сов. что 1. (напачкать)* булгоо, шалтактатуу, булгап салуу; **2. (небрежно нарисовать)** чиймайлоо, чиймелөө, эптеп-септеп тартуу *(сүрөттү).*

НАМАРИНОВАТЬ *сов. что, чего* маринаддоо *(түрдүү жемишти ачык сууга салуу, ачытуу, кычкылдантуу).*

НАМАРИНОВЫВАТЬ *несов. см. намаринавать.*

НАМАСЛИВАТЬ *несов. см. намасливать.*

НАМАСЛИТЬ *сов. что* майлоо, май сыйпоо.

НАМАТЫВАНИЕ *ср.* ороо, түрүү.

НАМАТЫВАТЬ *несов. см. наматывать.*

НАМАТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. намататься I; 2. страд. к наматывать.*

НАМАЧИВАТЬ *несов. см. намочить.*

НАМАЯТЬСЯ *сов. разг.* аябай чарчоо; **намаяться за дорóгу** жол жүрүп, аябай чарчоо.

НАМЕДНИ *нареч. обл.* жакында эле, бая күнү эле; **намедни он ко мне заходил** ал жакында эле мага келип кетти.

НАМЕКАТЬ *несов. см. намекнуть.*

НАМЕКНУТЬ *сов. на кого-что* ишара кылуу, бир нерсенин четин билдирүү, четин чыгаруу.

НАМЕНИВАТЬ *несов. см. наменять.*

НАМЕНЯТЬ *сов. что, чего 1. (разменять)* майдалоо *(акча майдалоо); 2. (обменять)* алмаштыруу; **наменять марок** марка алмаштыруу.

НАМЕРЕВАТЬСЯ *несов. с неопр.* ниеттенүү, ниет кылуу *(мис. бир жакка кетүүгө).*

НАМЕРЕН *в знач. сказ. с неопр. ...-макчы болуу, ...-гысы келүү; я намерен завтра уехать* мен эртең кетмекчи болуп турам; **я с тобой не намерен разговаривать** сени менен сүйлөшкүм да келбейт.

НАМЕРЕНИЕ *ср.* ниет, каалоо.

НАМЕРЕННО *нареч.* атайы, биле туруп, ниет кылып; **сделать что-л. намеренно** бир нерсени атайы, биле туруп иштөө.

НАМЕРЕННЫЙ, ая, -ое атайы, биле туруп иштелген.

НАМЕРЗАТЬ *несов. см. намёрзнуть.*

НАМЕРИТЬ *сов. что, чего* өлчөө, ченөө.

НАМЕРТВО *нареч. разг.* туюк кылып, ажыралгыс кылып; **склепать намертво** ажыралгыс кылып кадоо.

НАМЕСИТЬ *сов. что, чего* жууруп даярдоо.

НАМЕСТИ *сов. что, чего 1. (подмести)* шыпырып жыйңоо; **2. (навеять, напр. ветром)** шамал айдап келүү, борошо уруу; **намелó много снóгу** борошо уруп кар толтуруп таштады.

НАМЕСТНИК *м. ист.* наместник *(падышалык Россияда жана кээ бир өлкөлөрдө – бир областты башкаруучу жана колунда жогорку бийлик укугу бар киши).*

НАМЕСТНИЧЕСТВО *ср. ист.* наместник башкарган өлкө.

НАМЕТАТЬ I *сов. 1. что, чего (сложить стог)* үйүү, чогултуу, үймөктөө; **наметать пять стóгов сéна** беш үймөк чөп үйүү; **2. что, перен. разг.** үйрөтүү, машыктыруу; **наметать рúку** колду үйрөтүү *(машыктыруу); наметать глаз* көздү үйрөтүү *(машыктыруу).*

НАМЕТАТЬ II *сов. что* көктөө; **наметать рукав** жеңди көктөө.

НАМЕТАТЬ III *несов. см. наместить.*

НАМЁТИТЬ I сов. что (нарисовать, начертить) белгилөө, белги салуу, белги уруу; **наметить на плане направление дороги** пландын бетине жолдун багытын белгилөө.

НАМЁТИТЬ II сов. 1. кого-что белгилөө, белгилеп коюу; **наметить кандидат на конференцию** конференцияга кандидаттар белгилөө; **наметить план работ** иш планын белгилөө; 2. что (задумать) ойлоп коюу, белгилеп коюу; **наметить план ремонта на лето** жазгы ремонттун планын белгилеп коюу.

НАМЁТИТЬСЯ I сов. (появиться) белгиленүү; **наметились две точки зрения** эки көз караш белгилүү болду.

НАМЁТИТЬСЯ II сов. (нацелиться) мээлөө, шыкаалоо, далдап кароо.

НАМЕЧАТЬ I несов. см. **наметить I**.

НАМЕЧАТЬ II несов. см. **наметить II**.

НАМЕЧАТЬСЯ несов. 1. см. **наметиться I**; 2. страд. к **намечать II**.

НАМЕШАТЬ сов. что, чего аралаштыруу, кошуу; **намешать изюму в тесто** камырга мейиз кошуу.

НАМЕШИВАТЬ I несов. см. **намесить**.

НАМЕШИВАТЬ II несов. см. **намешать**.

НАМЁК м. ишара кылуу, бир нерсенин четин чыгаруу, билдирүү, чети чыгып туруу; **тонкий намёк** сыпайы ишара; амал менен жөлөп айтуу; **говорить намёками** четин гана чыгарып сүйлөө.

НАМЁРЗНУТЬ сов. 1. (покрыться льдом) тоңуу, муздоо; 2. разг. (замёрзнуть) үшүү.

НАМЁРЗНУТЬСЯ сов. разг. үшүү, үшүп кетүү.

НАМЁТ I м. (рыболовная сеть) намёт (балык кармоочу тордун бир түрү).

НАМЁТ II м. обл. (галоп) текирең-таскак, аттын текиреңи.

НАМЁТАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **наметать II**; 2. прил.: **наметанный глаз** үйрөнгөн көз, машыккан көз.

НАМЁТКА I ж. 1. (смётывание) көктөө (кийимдин бөлүктөрүн жип менен кабып бир-бирине бекитип коюу); 2. (нити) көктөө жип (кийим көктөлүүчү ак жип).

НАМЁТКА II ж. (предположение) долбоор, болжол.

НАМЁТЫВАТЬ несов. см. **наметать II**.

НА́МИ мест. личн. твор. п. от **мы** биз менен, биз тараптан; **это сделано нами** бул биз тараптан иштелген, муну биз иштегенбиз; **с нами** биз менен.

НАМИНАТЬ несов. см. **намять**.

НАМИ́НКА ж. вет. жооруган, басылган жер (мис. аттын каамыт, ээр ж.б. баскан, жооруткан жери).

НАМОГИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое көр үстүнө коюлган, мүрзөгө таандык; **намогильный памятник** көр үстүнө коюлган эстелик.

НАМОЗО́ЛИТЬ сов. что: **намозолить глаза́** көзгө көйгөк болуу.

НАМОКА́ТЬ несов. см. **намокнуть**.

НАМО́КНУТЬ сов. суу болуу, чылануу.

НАМОЛА́ЧИВАТЬ несов. см. **намолотить**.

НАМОЛО́Т м. с.-х. (бастырылып) алынган эгин; **намолот зерна с гектара** бир гектар жерден алынган эгин.

НАМОЛОТИ́ТЬ сов. что, чего, с.-х. бастырып даярдоо, бастыруу (эгинди).

НАМОЛО́ТЬ сов. что, чего 1. тегирменге дан салуу, дан тарттыруу; 2. перен. разг. дөөдүрөө, келжирөө.

НАМО́РДНИК м. тумшук кап (кабуудан, тиштөөдөн

сактоо үчүн жырткыч, жаныбарлардын тумшугуна кийгизилүүчү зым же кайыштан жасалган тор); **надеть намордник** тумшук кап кийгизүү.

НАМОРИТЬСЯ сов. разг. аябай чарчоо, шалдыроо, алдыроо.

НАМО́РЩИТЬ сов. что тырыштыруу, чытуу, бырыштыруу; **наморщить лоб** мандайын тырыштыруу.

НАМО́РЩИТЬСЯ сов. кабагын тырыштыруу, чытуу, үтүрөйүү.

НАМОТА́ТЬ сов. 1. что, чего ороо, түрүү; **она́ намотала нитки на катушку** ал жипти чыгырыкка түрдү; 2. что, чего (в каком-л. количестве) түйдөктөп даярдоо; **намотать на ус** разг. көңүлгө түйүп алуу, эстен чыккыс кылып алуу.

НАМОТА́ТЬСЯ I сов. (накрутиться) оролуу, түрүлүү (мис. жип).

НАМОТА́ТЬСЯ II сов. разг. (устать) абдан чарчоо, алдан таюу.

НАМО́ТКА ж. 1. (действие) см. намаывание; 2. (моток) түйдөк, түрмөк.

НАМО́ЧИТЬ сов. 1. что (погрузить в жидкость) чылоо, нымдоо, суулоо, суюктукка салуу; **намочить бельё** кирди чылоо; 2. что, чего сууга чылап даярдоо; **намочить яблок** алма чылоо; 3. разг. (наплескать) суу кылуу, чачыратуу (мис. жуунуп атын).

НАМО́ЧИТЬСЯ сов. разг. чылануу, жибитилүү.

НАМУДРИ́ТЬ сов. разг. куру ойлоону, ыксыз татаал кылуу, ыгы жок чиелеништирүү; **он так намудрил, что трудно разобраться** ал аябай чиелеништирип салыптыр, билүүгө да кыйын.

НАМУ́СЛИТЬ сов. что, разг. түкүрүктөө, шилекейлөө; **намуслить пальцы** бармактарды шилекейлөө.

НАМУСО́ЛИТЬ сов. см. **намуслить**.

НАМУ́СОРИТЬ сов. разг. булгоо, ыпырсытуу, бычыратып булгоо, шыпырынды менен толтуруу, булгап жиберүү.

НАМУТИ́ТЬ сов. что, разг. 1. (сделать мутным) ылайлоо; 2. перен. бүлүк түшүрүү, бүлүк салуу, ыркты кетирүү.

НАМУ́ЧИТЬ сов. кого, разг. кыйноо, убаралантуу, азапка салуу.

НАМУ́ЧИТЬСЯ сов. разг. убара болуу, азап тартуу, кыйналуу.

НАМЫ́В м. геол. сайроон (суу айдап келген топурактан пайда болгон жээк жер).

НАМЫВА́ТЬ несов. см. **намыть**.

НАМЫВНО́Й, ая, -ое **намыв-га т.**; сайроондук; **намывной слой** сайроондук катмар.

НАМЫ́КАТЬСЯ сов. разг. кыдырып жүрүп көп азап көрүү, азапты көп көрүү; **намыкаться по белу свету** дүйнөнү кыдырып жүрүп көп азап чегүү.

НАМЫ́ЛИВАТЬ несов. см. **намылить**.

НАМЫ́ЛИВАТЬСЯ несов. 1. см. **намылиться**; 2. страд. к **намыливать**.

НАМЫ́ЛИТЬ сов. кого-что самындoo; **намылить го́лову (шеею) кому-л.** разг. бирөөнүн куйругун толгоо.

НАМЫ́ЛИТЬСЯ сов. разг. самындануу, өзүнө самын сүртүү.

НАМЫ́ТЬ сов. что, чего 1. разг. (вымыть) жууп тазалоо, жууп бүтүү (мис. идишти); 2. (добыть намывкой) чайкоо, чайкап алуу; **намыть зóлото** алтынды (кумдан)

чайкап алуу; **3.** (*нанести водой*) агызып келип үйүү (*мис. топуракты, кумду*); **река́ намыла мель** топурак, кум агып келип, сайроон пайда болду.

НАМЯКА́ТЬ *несов. см. намякнуть.*

НАМЯ́КНУТЬ *сов.* жумшаруу, эрүү, бошоо, был-пылдоо.

НАМЯ́ТЬ *сов.* **1.** *что, чего (размять)* эзүү; **намя́ть глины** чопону (*ылайды*) эзүү; **2.** (*помять*) тепсеп таштоо, тепсөө; **дети намяли много травы в саду** балдар бакта көп чөптү тепсеп таштады; **намя́ть кому-л. бока́ разг.** бирөөнү тепкилөө, бирөөнү абдан ийлеп салуу.

НАНА́ЕЦ *м.* нанай.

НАНА́ЙКА *женск. р. к нанáец;* нанайка.

НАНА́ЙСКИЙ, *ая, -ое нанáец-ке т.;* **нанайский** *язык* нанай тили.

НАНА́ЙЦЫ *мн.* нанайлар.

НАНЕСÉНИЕ *ср.* **1.** түшүрүү; **нанесéние óзера на кáрту** көлдү картага түшүрүү; **2.** кылуу, келтирүү; **нанесение обиды** ыза кылуу; **нанесéние ущёрба** зыян келтирүү; **нанесéние побóев** уруп сабоо.

НАНЕСТ́И *сов.* **1.** *что, чего (принести)* алып келүү, туш-туштан алып келүү; **2.** *что, чего (навалить)* учуруп, айдап, агызып келип үйүп таштоо (*мис. кумду*); **3.** *что (начертить)* түшүрүү (*мис. картанын бетине*); **4.** *что, чего (снести – о птице)* жумуртка салуу (*тууш*); **5.** *кого-что* алып барып чыгарып таштоо, алып барып уруу; **лódку нанесло́ на мель** кайыкты (*суунун агыны же шамал*) сайроонго чыгарып таштады; **6.** *что (причинить)* кылуу, келтирүү; **нанесити́ ráну** жарадар кылуу; **нанесити́ ущёрб** зыян келтирүү; **нанесити́ поражение́ врагу́** душманды кыйратып салуу; **нанесити́ оскорблéние** акарат кылуу, кордоо; **нанесити́ удáр** 1) уруу, сокку уруу, сокку берүү, чаап жиберүү, уруп жиберүү; 2) *перен.* зыянга учуратуу.

НАНИЗА́ТЬ *сов.* *что, чего* тизүү (*бир нерсени чыбыкка же жипке тизүү*).

НАНИ́ЗЫВАНИЕ *ср.* тизүү; **нанíзывание бус на нитку** шуруну жипке тизүү.

НАНИ́ЗЫВАТЬ *несов. см. нанизать.*

НАНИМА́ТЕЛЬ *м.* жалдоочу; **нанимáтель квар-тиры** квартира жалдоочу.

НАНИМА́ТЬ *несов. см. нанять.*

НАНИМА́ТЬСЯ *несов.* **1.** *см. наняться;* **2.** *страд. к нанимать.*

НА́НКА *ж. (ткань)* нанка (*сары түстөгү одоно кездеменин бир түрү*).

НА́НКОВЫЙ, *ая, -ое нанка-га т.;* **нанков́ые брýки** нанка шым.

НА́НОВО *нареч. разг.* жаңыдан, кайтадан; **написа́ть на́ново** кайта баштан жазуу.

НАНО́С *м.* шиленди, күрткү (*мис. кар*); **песча́ные нанóсы** кум шилендиси.

НАНОСИ́ТЬ *несов. см. нанести.*

НАНО́СНЫЙ, *ая, -ое* **1.** суу агызып же шамал айдап келген; **нанóсная óтмель** сайроон; **2.** *перен. (случайный, несвойственный)* тубаса эмес, жасама.

НА́НСУК *м.* нансук (*болотнойго окшош кездеменин бир түрү*).

НАНЮ́ХАТЬСЯ *сов. чего, разг.* кумардан чыга жыттоо.

НАНЮ́ХИВАТЬСЯ *несов. см. нанюхаться.*

НАНЯ́ТЬ *сов.* **1.** *кого* жалдоо; **наня́ть плóтника** жыгач устасын жалдоо; **2.** *что* жалдап алуу; **наня́ть квар-тиру на лёто** жайкысын туруу үчүн квартира жалдап алуу.

НАНЯ́ТЬСЯ *сов. разг.* жалдануу.

НАОБЕЩА́ТЬ *сов. что, чего, разг.* көп убада берүү; **наобещáть с три кóроба** капкайдагы жокту айтып оозу менен байытуу.

НАОБОРÓТ **1.** *нареч. (с противоположной сторо-ны)* тескерисинче, тескери; **прочéсть слóво наоборóт** сөздү тескери окуу; **2.** *нареч. (совсем не так)* тескери, тескерисинче, такыр башкача; **дéлать всё наоборóт** бардыгын тескерисинче иштөө; **3.** *нареч. (превратно)* теске-ри, башкача, терс; **поня́ть наоборóт** тескери түшүнүү; **4.** *в знач. вводн. сл.* тескерисинче; **я, наоборóт, это́го не дýмаю** мен, тескерисинче, муну ойлогонум да жок; **ты устáл? – Наоборóт, я пóлон сил** сен чарчадың го? – Жок, тескерисинче, менин күчүм кадимкисиндей.

НАОБУ́М *нареч.* ойлобостон, туш келди; **отвеча́ть наобум** туш келди жооп берүү.

НАОРА́ТЬ *сов. на кого, разг.* бакылдоо, бакыруу, же-кирүү, күрсүлдөө.

НАОТМАШЬ *нареч.:* **удáрить наóтмашь** кулачын керип туруп уруп жиберүү.

НАОТРЕ́З *нареч.* таптакыр, такыр эле; **он отказа́лся наотрэ́з** ал таптакыр болбой койдү.

НАПАДА́ТЬ I *сов.* күбүлүп түшүү, көп түшүү (*мис. алма*); **аябай жаап салуу, көп жаап салуу** (*мис. кар*).

НАПАДА́ТЬ II *несов. см. напасть I.*

НАПАДА́ЮЩИЙ *м. спорт.* качырган, жапырган та-рап; кол салуучу жак; сүрдүктүрүүчү.

НАПАДÉНИЕ *ср.* **1.** кол салуу, качыруу; **вооружён-ное нападéние** куралдуу кол салуу; **2.** *спорт.* качыруу, качырып кирүү.

НАПА́ДКИ *только мн.* асылуу, жөнү жок айыптоо.

НАПА́ИВАТЬ I *несов. см. напоить I.*

НАПА́ИВАТЬ II *несов. см. напаять.*

НАПА́ЙКА *ж.* **1.** (*действие*) данекерлөө, данекерлеп жамоо, кандоо (*мис. жез чайнекти*); **2.** (*то, что напаяно*) каң, кандалган жамоо, данекер.

НАПА́КОСТИТЬ *сов. разг.* **1.** (*испачкать*) булгоо, ыпырсытуу, булганыч кылуу; **2.** (*испортить*) бузуу, бүл-дүрүү; **3.** *кому, разг. (повредить)* жамандык кылуу.

НАПА́ЛМ *м. воен.* напалм (*өтө күйдүргүч желим сыяктуу бензин*).

НАПА́ЛМОВЫЙ, *ая, -ое напалм-га т.;* **напáлмо-вая бóмба** напалм бомбасы.

НАПА́ЛЫВАТЬ *несов. см. напóлоть.*

НАПА́РИТЬ *сов.* **1.** *что, чего* бууга бышыруу; **2.** *кого-что (в бане)* бууга отургузуп, шыпыргы менен чапкы-лоо.

НАПА́РИТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыга чамынуу (*мончодо шыпыргы менен*).

НАПА́РНИК *м.* жубай, биргелешип иштөөчү шерик.

НАПА́РНИЦА *женск. р. к напáрник.*

НАПА́РЫВАТЬ *несов. см. напорóть I.*

НАПАСТ́ИЬ *сов. разг.* жетерлик даражада камдоо, камдап алуу, даярдоо, даярдап алуу.

НАПА́СТЬ I *сов. на кого-что* **1.** кол салуу, качыруу, тийүү; **2.** *перен. разг. (придаться)* асылуу, ыксыз ай-ыптоо; **3.** (*случайно найти, обнаружить*) кокусунан та-буу, кабылуу, жолугуу, келүү; **слéдователь напáл на сле-**

ды преступления тергөөчү кылмыштын изин тапты; **4.** (о чувстве, состоянии) басуу, түшүү; **на него напал** страх ага коркунуч түштү; **не на такого напал** разг. сенден коркчу мен эмес.

НАПАСТЬ II сов. разг. см. **нападать**.

НАПАСТЬ III ж. разг. кырсык, балаа.

НАПАХАТЬ сов. что, чего айдоо, айдап салуу (жерди).

НАПАЧКАТЬ сов. разг. булгоо, булгап салуу.

НАПАЯТЬ сов. что данекерлөө, ширетүү, кандоо.

НАПЁВ м. обон, күү; народные напевы эл обондору.

НАПЕВАТЬ несов. 1. см. **напёт**; 2. что (тихо, про себя) кыңылдап ырдоо, обон салуу; **он напевал весёлую песенку** ал көңүлдүү бир ырды кыңылдап ырдап жатты.

НАПЕВНОСТЬ ж. обондуулук.

НАПЕВНЫЙ, ая, -ое обондуу, күүлүү; **напевные стихи** күүлүү ырлар.

НАПЕКАТЬ несов. см. **напечь**.

НАПЕРВО: **перво-наперво** нареч. разг. биринчи кезекте, эң алды менен.

НАПЕРЕБОЙ нареч. бир-биринен озунуп (сүйлөө, чакыруу); **все заговорили наперебой** бардыгы бир-биринен озунуп сүйлөй баштады.

НАПЕРЕВЁС нареч. суна кармоо (мылтыкты, найзаны); **держать винтовку наперевёс** винтовканы суна кармоо.

НАПЕРЕГОНКІ нареч. жарыша, жарышып; **бежать наперегонки** жарышып чуркоо.

НАПЕРЕКОР 1. нареч. (вопреки) каршыгып, эрегишип, өчөшүп; 2. предлог с дат. п. (против) каршы, каршы келип; **наперекор желаниям** тилекке каршы.

НАПЕРЕРЁЗ нареч. разг. туурасынан, капталынан, жолун торгоп, жолун кесе; **побежать наперерёз кому-л.** бирөөнүн жолун кесе чуркап өтүү.

НАПЕРЕРЫВ нареч. разг. см. **наперебой**.

НАПЕРЁТЬ сов. на кого-что, разг. салмагын салып итерүү, салмагын салып түртүү; **он напёр на дверь, и она открылась** ал эшикти салмагын салып түрттү эле, ал ачылып кетти.

НАПЕРЕХВАТ нареч. обл. см. **наперерёз**.

НАПЕРЕЧЁТ 1. нареч. (без исключения) беш колдой, бирин койбой, алакандагыдай; **я знаю все озёра Киргизии наперечёт** мен Кыргызстандын көлдөрүн беш колдумдай билем; 2. в знач. сказ. (мало) кол менен санардык (аз; эң эле аз).

НАПЕРЁД нареч. разг. алды менен, мурда, эң оболу, күн мурун, мурунтан, мурун эле; **наперёд нужно было договориться** эң алды менен сүйлөшүп алуу керек эле; **завдом наперёд** артын алдына келтирип.

НАПЁРСНИК м. уст. ынак, сырдаш.

НАПЁРСНИЦА женск. р. к **напёрсник**.

НАПЁРЧИТЬ сов. что мурч салуу, калемпир салуу, мурч кошуу, калемпир кошуу; **напёрчить суп** сорпого мурч салуу.

НАПЁТЬ сов. что 1. (спеть) ырдоо, обон салуу; **напёт мотив** мотив ырдоо, обон салуу; 2.: **напёт пластинку** ырдап пластинкага жаздыруу; 3. перен. разг. (насплетничать) ушактоо, жамандоо.

НАПЕЧАТАТЬ сов. что 1. басып чыгаруу, басмага басуу; 2. (издать) басып чыгаруу; 3. (на пишущей машинке) басуу (жазма машинкага басуу); 4. фото түшүрүп басуу (сүрөттү).

НАПЁЧЬ сов. 1. что, чего (испечь) бышыруу; 2. безл. что, разг. өтүү (күн); **мне напекло голову на солнце** менин башыма күн өттү.

НАПЁРСТОК м. оймок; **с напёрсток** оймоктой, кенедей.

НАПИВАТЬСЯ несов. см. **напиться**.

НАПИЛИТЬ сов. что, чего араалап кесүү, тааруу, араалоо; **напилить дров** отун араалоо.

НАПИЛОК м. см. **напильник**.

НАПИЛЬНИК м. тех. өгөө; **круглый напильник** тоголок өгөө; **плоский напильник** жалпак өгөө.

НАПИРАТЬ несов. 1. см. **напереть**; 2. на кого (теснить) сүрүп чыгуу, сүрдүктүрүү; 3. на что, разг. (настаивать) айтканынан кайтпай туруп алуу.

НАПИСАНИЕ ср. жазылыш, жазылуу; **написание сложных слов** татаал сөздөрдүн жазылышы.

НАПИСАТЬ сов. жазуу, жазып салуу; **написать письмо** кат жазуу.

НАПИТАТЬ сов. 1. кого, уст. (накормить) тойгузуу (татк берип); 2. что чем (сделать влажным) сиңдирүү, сиңирүү, боюна тарттыруу (сууну, суюктукту).

НАПИТАТЬСЯ сов. чем 1. разг. (наестся) тоё жеш, тоюу; 2. (намокнуть, пропитаться) сиңүү, боюна тартуу (мис. сууга чыланган нерсе).

НАПИТОК м. суусун, ичкилик.

НАПИТЫВАТЬСЯ несов. см. **напитаться**.

НАПИТЬСЯ сов. 1. (утолить жажду) суусуну канганча ичүү, суусуну кануу, кана ичүү; 2. разг. (опьянеть) мас болуу, мас боло ичүү.

НАПИХАТЬ сов. что, чего тыгуу, тыга салуу, шыкоо.

НАПИХИВАТЬ несов. см. **напихать**.

НАПИЧКАТЬ сов. кого чем, разг. зордоп ичирүү, зордоп жедирүү, көп ичирүү, көп жедирүү.

НАПЛАВАТЬСЯ сов. разг. кумардан чыккыча, каалаганча сууда чабак уруу.

НАПЛАВИТЬ сов. что, чего эритүү, эритип жасоо (мис. коргошунду).

НАПЛАВЛЯТЬ несов. см. **наплавить**.

НАПЛАКАТЬСЯ сов. аябай ыйлоо; **он ещё наплачется** разг. ал далайды көрөт.

НАПЛАСТАТЬ сов. что, чего, разг. тилке-тилке кесүү, тилим-тилим кылуу, тилимдөө; **напластать рыбы для солёния** балыкты туздоо үчүн жукалап тилүү.

НАПЛАСТОВАНИЕ ср. геол. кабатталуу, катмарлануу (**кабат-кабат, катмар-катмар** болуп жатуу).

НАПЛАСТОВАТЬ сов. что, чего кабаттоо, катмарлоо.

НАПЛАСТОВАТЬСЯ сов. кабатталуу, катмарлануу.

НАПЛАСТОВЫВАТЬ несов. см. **напластовать**.

НАПЛАСТОВЫВАТЬСЯ несов. см. **напластоваться**.

НАПЛЕВАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое разг. кош көңүл; **наплевательское отношение к делу** ишке кош көңүл мамиле кылуу.

НАПЛЕВАТЬ сов. 1. түкүрүү; 2. на кого-что, перен. разг. капарга илбөө, таназар албоо.

НАПЛЕСКАТЬ сов. чего чачыратуу, чайпалтып төгүү, чачылтып төгүү (мис. сууну).

НАПЛЕСТИ сов. 1. что, чего өрүү, согуу, өрүп (согуп) даяр кылуу; **напесті корзин** корзина (себет) согуу; **напесті кружів** кружева согуу; 2. чего, перен. разг. (наговорить вздору) шыпыртуу (болбогон нерсени, жок нерсени айтуу); 3. на кого (насплетничать) ушактоо, жамандоо.

НАПЛЕТАТЬ *несов. см. наплести 1.*

НАПЛЁЧНЫЙ, ая, -ое ийинге асылуучу (*мис. илгич*).

НАПЛЁСКИВАТЬ *несов. см. наплескаться.*

НАПЛОДИТЬ *сов. кого-что, прост.* тукумдоо, төлдөтүү, тукумдатып көбөйтүү.

НАПЛОДИТЬСЯ *сов. прост.* тукумдоо, төлдөө, төлдөп көбөйүү.

НАПЛЫВ *м. 1.* (о *накипи*) кебээр; **напльив в котле** казандын кебээри; *2.* бот. уюл, ур (жыгачта); *3.* кино **напльив** (экранда сүрөттүн жакындаган сайын чоңоюп көрүнүшү); *4.* перен. (скопление) толгон, көп, быкбырдай кайнаган.

НАПЛЫВАТЬ *несов. см. наплыть.*

НАПЛЫТЬ *сов. 1.* на кого-что (плывая *наткнуться*) урунуу (*мис. кеме тайызга*); **наплыть на камень** сүзүп келип ташка урунуу; *2.* (скопиться) агып келип чогулуу (*мис. көп дөңгөч*); **наплыло много брёвен** көп дөңгөч агып келип чогулду.

НАПЛЯСАТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыга бийлөө, моокуму канганча бийлөө.

НАПОВАЛ *нареч.* өлтүрө; **убить наповал** өлтүрө уруу (*бир урганда, бир атканда*).

НАПОДОБИЕ *предлог с род. п.* окшоо, окшош, өңдүү, сыяктуу, шекилдүү; **скала наподобие стены** дубалга окшогон аска.

НАПОИТЬ *сов. 1.* кого сугаруу, ичирүү; **напоить гостей чаем** конокторго чай ичирүү; **напоить лошадей** атты сугаруу; *2.* что, *поэт. перен.* толугу; **воздух напоён запахом цветов** гүлдөрдүн жыты аңкыган аба.

НАПОКАЗ *нареч. (для обозрения)* көрсөтүү үчүн; **выставлять что-л. напоказ** бир нерсени көрсөтүү үчүн коюу; *делать что-л. напоказ* бир нерсени көрсөтүү (*макетануу*) үчүн гана иштөө.

НАПОЛЗАТЬ *несов. см. наползти.*

НАПОЛЗТИ *сов. 1.* жөрмөлөп келип, боору менен жылып келип урунуу; **наползти на пень** боору менен жылып келип, жыгачтын дүмүрүнө урунуу; *2.* (заползти) өрүп чыгуу, жөргөлөп чыгуу; **наползли муравьи** кумурскалар жабыла жөргөлөп чыкты (*кирди*).

НАПОЛНЕНИЕ *ср.* толтуруу (*мис. бочканы бензин менен*); **пульс хорошего наполнения** мед. кан тамыры толук.

НАПОЛНИТЬ *сов. что чем 1.* толтуруу, толтура салуу; **наполнить чемодан книгами** чемоданды китепке толтуруу; *2.* (занять где-л. места) толугу; **зрители наполнили театр** көрүүчүлөр театрга толугу; *3.* чем, перен. толугу; **наполнить сердце радостью** кубаныч (коюнга) батпоо, абдан сүйүнтүү.

НАПОЛНИТЬСЯ *сов. кем-чем* толугу, толуп калуу; **комната наполнилась дымом** бөлмө түтүнгө толду; **глаза наполнились слезами** көз жашка толду; **моё сердце наполнилось радостью** менин жүрөгүм кубанычка толду.

НАПОЛНЯТЬ *несов. см. наполнить.*

НАПОЛНЯТЬСЯ *несов. 1. см. наполниться; 2. страд. к наполнять.*

НАПОЛОВИНУ *нареч.* жартысы, жарымы, жартысына чейин; чала, толук бүтүрбөй (*частично, не до конца*); **зал наполовину пуст** залдын жарымы бош; **сделать дело наполовину** иштин жартысын бүтүрүү.

НАПОЛЮТЬ *сов. что, чего* отоо, отоп бүтүү.

НАПОМАДИТЬ *сов. что, разг. уст.* помадалоо, помада сыйпоо; **напомадить губы** эринди помадалоо.

НАПОМАДИТЬСЯ *сов. разг. уст.* помада сыйпануу, помада менен майлануу.

НАПОМИНАНИЕ *ср.* эскертүү, эске салуу; **вторичное напоминание** экинчи жолу эскертүү.

НАПОМИНАТЬ *несов. см. напомнить.*

НАПОМНИТЬ *сов. 1.* о ком-чем, что эске салуу, эстетүү; **напомнить прошлое** өткөндү эске салуу; *2.* кого-что (показаться *похожим*) окшоо, түспөлдөш болуу; **он напомнил мне старого товарища** ал менин эски жолдошума окшоп кетти.

НАПОР *м. 1.* (давление) түртүү; күч; **напором воды сорвало мост** суу күчү менен көпүрөнү жулуп кетти; *2.* перен. (натиск) кысуу; күч.

НАПОРИСТОСТЬ *ж.* тырышчаактык, өжөрдүк, көктүк, айткандан кайтпастык; **напористость характера** мүнөздүн көктүгү.

НАПОРИСТЫЙ, ая, -ое тырыш, тырышчаак, өжөр, бет алганынан кайтпаган; **напористый человек** бет алганынан кайтпаган адам.

НАПОРНЫЙ, ая, -ое *тех.* оргутуучу (*суюк нерсени оргутуучу*); **напорный бак** оргутуучу бак.

НАПОРОТЬ I *сов. что, разг. (поранить)* сайдыруу, тилдирип алуу, жардырып алуу, айрытып алуу; **напороть руку на гвоздь** колду мыкка уруп айрытып алуу.

НАПОРОТЬ II *сов. что, чего 1.* (распороть) сөгүү (*тигишин*); *2.* перен. разг. (наболтать *вздору*) кайдагы калпты келжирөө.

НАПОРОТЬСЯ *сов. разг. 1.* на что сайдыруу, жардыруу, жаруу, айыртуу; **мальчик напоролся на гвоздь** бала мыкка сайдырып алды; *2.* на кого-что, перен. дуушар болуу, кабылуу (*жаман ишке*).

НАПОРОШИТЬ *сов. что, чего* майдалап жааш, себээлеп жааш; **за ночь напорошило много снега** безл. түнү менен себээлеп жатып кар көп жаап таштаптыр.

НАПОРТИТЬ *сов. разг. 1.* что, чего (*испортить*) бузуу, бүлдүрүү; *2.* кому-чему, перен. разг. (*навредить*) зыян келтирүү.

НАПОСЛЕДОК *нареч. разг.* аягында, аягы барып, акыр аягы, акыры; **напоследок он согласился** акыры ал макул болду.

НАПРАВИТЬ I *сов. 1.* что (*устремить*) көздөп кармоо, багыттоо; **направить дуло ружья** мылтыктын оозун көздөп кармоо; **направить удар** соккуну багыттоо; *2.* что (*сосредоточить*) бет алдыруу, каратуу, сундуруу; **направить внимание на что-л.** көңүлдү бир нерсеге буруу; *3.* кого-что (*послать*) жиберүү; **направить к врачу** врачка жиберүү; **направить заявление** арыз жиберүү; *4.* что, перен. разг. (*наладить*) жөнгө салуу; **направить рабóту** ишти жөнгө салуу.

НАПРАВИТЬ II *сов. что (отточить)* жануу, бүлөө (*мис. устараны*).

НАПРАВИТЬСЯ *сов.* жөнөлүү, жөнөө, бет алуу; **направиться к лесу** токойго карай жөнөө.

НАПРАВКА *ж.* жануу, бүлөө (*мис. устараны*).

НАПРАВЛЕНИЕ *ср. 1.* (действие) жиберүү, жөнөтүү, багыттоо; *2.* (документ) направление (*жолдомо кагаз*); **направление от врача** врачтын направленияси; *3.* (линия движения) багыт; **идти по направлению к...** бир жакка, бир нерсеге карай багыт алуу, бир нерсеге карай жүрүү (*баруу*); **взять направление** багыт алуу; *4.* (путь развития) багыт; **правильное направление в работе**

иштеги туура багыт; **5.** (*участок фронта*) багыт, жак, тарап; **атаки противника в южном направлении отбиты** душмандын түштүк тараптан койгон атакасынын мизи кайтарылды; **6.** (*течение*) багыт; **реалистическое направление в искусстве** искусстводогу реалисттик багыт.

НАПРАВЛЕННОСТЬ *жс.* багытталыш; **идейная направленность романа** романдын идеялык багытталышы.

НАПРАВЛЯТЬ *несов. см. направить I.*

НАПРАВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. направиться; 2. страд. к направлять.*

НАПРАВЛЯЮЩИЙ, *ая, -ее 1. прич. от направлять; 2. прил. тех.* кыймылды багыттоочу; **направляющий ролик** кыймылды багыттоочу ролик.

НАПРАВО *нареч. оңго, оң жакка (в правую сторону); оң жагы, оң тарабы (по правой стороне); направо от дома – горы, налево – озеро* үйдүн оң жагы – тоо, сол жагы – көл; **швырять деньги направо и налево** перен. акчанын көзүнө карабай, туш келди чача берүү.

НАПРАВЩИК *м.* курчутуучу, чыңоочу, таптоочу; **направщик кос** чалгы чыңоочу; **направщик бритв** устара курчутуучу.

НАПРАКТИКОВАТЬСЯ *сов. в чём, разг. дагыла-нуу, машыгуу, тажрыйба алуу, үйрөнүү.*

НАПРАСЛИНА *жс. разг. жалаа, ушак; взвести на кого-л. напраслину* бирөөнүн үстүнөн ушак жүргүзүү.

НАПРАСНО *нареч. бекерге, курулай; напрасно стараться* бекерге тырышуу, бекерге аракет кылуу.

НАПРАСНЫЙ, *ая, -ое* бекер, курулай, жөнү жок, ыксыз; **направный страх** курулай коркуу.

НАПРАШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. попроситься; 2. перен. (возникать)* келип чыгуу, туулуу; **выводы напрашиваются сами собой** корутундулар өзүнөн өзү келип чыгып жатат.

НАПРИМЕР *вводн. сл. маселен, мисалы; был, например, такой случай* мисалы, мындай бир окуя болду.

НАПРОКАЗИТЬ *сов. разг. тентектик кылуу, шоктук кылуу, жиндиленүү.*

НАПРОКАЗНИЧАТЬ *сов. см. напраказывать.*

НАПРОКАТ *нареч.: взять напрокат* акысын төлөп, убактылуу пайдалануу үчүн алуу.

НАПРОЛЁТ *нареч. разг. бою, тынбастан, тыным албастан, сеп албастан; он работал всю ночь напролёт* ал түнү бою иштеди.

НАПРОЛОМ *нареч. разг. 1. как жарып; идти сквозь заросли напролом* чытырманды аралап, как жарып өтүү; **2. перен. (не считаясь с обстоятельствами)** алды-артын карабай, жагдай менен эсептешпей; **он всегда действует напролом** ал аркачан алды-артын карабай согот.

НАПРОПАЛЮЮ *нареч. разг. мейлиге салып, тобокелге салып, алды-артын карабай, ойлобой; веселиться напропалую* алды-артын карабай тамаша кылуу.

НАПРОРОЧИТЬ *сов. что* олуялык кылуу, көзү ачыктык кылуу, күн мурун билип айтуу; **напроорочить беду** жамандыкка жоруу.

НАПРОСИТЬСЯ *сов. разг. 1. жабышуу, асылуу; он попросился ехать с нами вместе* ал биз менен бирге барам деп жармашып алды; **2. на что, перен.** өзү тилеп алуу, өзүнө өзү кылуу, өзү айттыруу.

НАПРОСТО: просто-напросто чынын айтканда, жөн эле, тим эле.

НАПРОТИВ 1. нареч. (на противоположной стороне) каршы, каршы жакта, каршыда, маңдайлаш, бет маңдай; **он живёт напротив** ал каршыда турат; **2. предлог с род. п.** маңдайында, каршысында; **напротив дома** үйдүн маңдайында; **3. нареч. кому-чему (наперекор)** өчөшүп, каршы; **он всё делает мне напротив** ал баарын мага каршы иштейт; **4. в знач. частицы противит. (наоборот)** айта, ал турсун, ал тургай, ал эмес; **я несколько не рассердился на вас, напротив, я стал вас больше уважать** мен сизге кенедей да ачууланган жокмун, кайта сизди баштагыдан көбүрөөк кадырдай турган болдум.

НАПРОЧЬ *нареч. разг. таптакыр; оторвать напрочь* таптакыр жулуп (үзүп) алуу.

НАПРУЖИВАТЬ *несов. см. напружить.*

НАПРУЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. напружиться; 2. страд. к напруживать.*

НАПРУЖИТЬ *сов. что, разг. түйүү, булчуйтуу; напружить мускулы* булчуңдарды түйүү.

НАПРУЖИТЬСЯ *сов. разг. түйүлүү, булчуую; мускулы напружились* булчуңдар түйүлдү.

НАПРЫГАТЬСЯ *сов. разг. моокуму канганча (каалаганча) секирүү.*

НАПРЫСКАТЬ *сов. чем, чего* бүркүү, себүү; **напрыскать одеколón** одеколон себүү.

НАПРЯГАТЬ *несов. что* түйүү; **напрягать слух** кулак түрүү; **напрягать зрение** үңүлө кароо; **напрягать силы** күч салуу.

НАПРЯГАТЬСЯ *несов. 1. (делаться упругим)* түйүлүү, булчуую; **мышцы у борца напрягаются** балбандын булчуңдары түйүлөт; **2. (делать усилие)** күч алуу, күчөнүү, чымыркануу; **3. страд. к напрягать.**

НАПРЯЖЕНИЕ *ср. 1. (действие)* күчөнүү, күч салуу, чымыркануу; **2. (сосредоточение сил, внимания)** ыкылас коюу, берилүү, чымыркануу; **слушать с напряжением** көңүл коюп угуу; **эта работа требует большого напряжения** бул жумуш чымырканып иштөөнү талап кылат; **3. физ., тех.** шыкалуу, напряжение; **ток высокого напряжения** абдан шыкалган ток, напряжениеси күчтүү ток.

НАПРЯЖЁННО *нареч. чымырканып, күч менен (усиленно); берилип (внимательно); работать напряжённо* чымырканып иштөө.

НАПРЯЖЁННОСТЬ *жс.* кыйындагандык, курчугандык; **ослабить напряжённость международных отношений** эл аралык мамилелердин кыйындагандыгын бошодотуу.

НАПРЯЖЁННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от напрячь; 2. прил.* күч салынган, кыйын, оор, чымырканган; **напряжённая работа** кыйын жумуш; **напряжённое ожидание** сабырсызданып күтүү; **3. прил.** начар, кыйкымдуу; **напряжённые взаимоотношения** өз ара начар мамиле; **4. прил. (неестественный)** арамза, жасалма; **напряжённый смех** жасалма күлкү.

НАПРЯМИК *нареч. разг. 1. (по прямой линии)* туура, түз; **2. перен. (без утайки)** туура, туурасын, жазганбай; **сказать напрямик** туурасын айтуу.

НАПРЯСТЬ *сов. что, чего* ийрүү, ийрип коюу; **напрясть льна** зыгырдын буласын ийрүү.

НАПРЯЧЬ *сов. см. напрягать.*

НАПРЯЧЬСЯ *сов. см. напрягаться.*

НАПУТАННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от напугать; 2. прил.* корккон, чочуган, коркуп калган, чочуп калган, үркүнчөөк болуп калган, жүрөгү үшүгөн.

НАПУГАТЬ сов. коркутуу, чочутуу, үркүтүү; **напугать до смерти** кутун учуруу, аябай коркутуу.

НАПУГАТЬСЯ сов. коркуу, чочуу, үркүү; **напугаться до смерти** аябай коркуу, куту учуу, жаны чыга коркуу.

НАПУДРИВАТЬ несов. см. **напудрить**.

НАПУДРИВАТЬСЯ несов. 1. см. **напудриться**; 2. страд. к **напудривать**.

НАПУДРИТЬ сов. кого-что пудралоо, упалоо, упасыйпоо, упасүйкөө.

НАПУДРИТЬСЯ сов. пудралануу, упасүртүнүү, упасыйпануу.

НАПУЛЬНИК м. билек боо, билек таңгыч (билектей кылып колго байланган чүпүрөк).

НАПУСК м. (в платье) напуск (көйнөктүн көкүрөк жагынан белден ылдый салынып турган бөлүгү).

НАПУСКАТЬ несов. см. **напустить**.

НАПУСКАТЬСЯ несов. 1. см. **напуститьсь**; 2. страд. к **напускать**.

НАПУСКНОЙ, ая, -ое жасалма, анткор.

НАПУСТИТЬ сов. 1. кого-чего (наполнить) жиберүү, толтуруу, каптатып киргизүү; **напустить воды в ванну** ваннага суу жиберүү; **напустить дыма** түтүн каптатып жиберүү; 2. (напр. клопов) жайып жиберүү (мис. канталаны ж.б.); 3. коё берүү, жиберүү; **напустить зрителей в зал** көрүүчүлөрдү залга коё берүү; 4. өзүнүн жүрүш-турушун, сырткы көрүнүшүн белгилүү бир түрдө, мүнөздө көрсөтүү; **он напустил на себя строгость** ал өзүн мыкты кишидей кылып көрсөттү; **напустить страху** разг. кутун учуруу, аябай коркутуу.

НАПУСТИТЬСЯ сов. на кого-что, разг. жемелөө, олунуу, адырандоо.

НАПУТАТЬ сов. 1. что, чего (намотать небрежно) чатыштыруу, чатуу; 2. разг. (ошибиться) жаңылуу, баш аламан кылуу; **напутать в подсчётах** эсебинен жаңылуу.

НАПУТСТВЕННЫЙ, ая, -ое жолдомо, жолдомо картарында айтылган, жолго чыккан кишиге айтылган; **напутственное слово** жолдомо сөз.

НАПУТСТВО ср. жолдомо сөз, жол акыл (жолго чыккан кишини узатканда айтылуучу сөз).

НАПУТСТВОВАТЬ сов. и несов. кого жолдомо сөз айтуу, жолуң оңолсун деп айтуу (сапарга чыгарда).

НАПУХАТЬ несов. см. **напухнуть**.

НАПУХНУТЬ сов. шишүү, шишип кетүү.

НАПЫЖИТЬСЯ сов. разг. 1. (напрячься) күчөнүү, ыйынуу; 2. перен. (принять важный вид) кокупоу, кокураюу, чиренүү.

НАПЫЛИТЬ сов. чаң көтөрүү, чандатып жиберүү.

НАПЫЩЕННО нареч. бейил күтүп, бой көтөрүп, ыгы жок кооздонуп.

НАПЫЩЕННОСТЬ жс. 1. ыксыз бейил күтүүчүлүк, бой көтөрүүчүлүк, өтө эле кокураюучулук, текебердүүлүк; 2. ыгы жок кооздолгондук, бейил көтөргөндүк (стиль, сөз жөнүндө); **говорить с напыщенностью** оозун толтура айтуу, бейил көтөрүп сүйлөө; **напыщенность стиля** стилдин ыксыз кооздолгондугу.

НАПЫЩЕННЫЙ, ая, -ое 1. (о человеке) бейил күтмө, бой көтөрмө, текебер, кокурайма; 2. (о речи) ыгы жок кооздолгон, бейил көтөргөн.

НАПЯЛИВАТЬ несов. см. **напялить**.

НАПЯЛИТЬ сов. что, разг. 1. (с трудом надеть) керип-чоюп кийүү, кептеп кийүү; 2. (надеть что-л. непод-

ходящее) жарашпаган кийимди кийүү, ылайык келбеген нерсени кийүү.

НАР м. зоол. нар (төө).

НАРАБАТЫВАТЬ несов. см. **нарабатывать**.

НАРАБОТАТЬ сов. что, чего, разг. 1. (изготовить) иштеп даярдоо, иштеп бүтүрүү; **наработать много деталей** толгон деталдарды иштеп салуу; 2. (заработать) иштеп табуу.

НАРАБОТАТЬСЯ сов. разг. мооку канганча иштөө, чарчаганча иштөө.

НАРАВНЁ нареч. 1. (на одной линии, высоте, глубине и пр.) бирдей, тең, тепетен; **наравне с крышей** чатыр менен тең; 2. перен. (на равных началах) тең, бирдей; **в СССР женщины пользуются правами наравне с мужчинами** СССРде аялдар эркектер менен бирдей укуктан пайдаланат.

НАРАДОВАТЬСЯ сов. на кого-что, кому-чему абдан кубануу, абдан сүйүнүү; **мать не радуется на сына** эне баласына абдан кубанат.

НАРАСПАШКУ нареч. разг. кымтыланбастан, топчуланбастан, курчанбастан, белин буубастан; **душа нараспашку** разг. ачык-айрым, ичинде арамы жок.

НАРАСПЁВ нареч. ырдап, кыраатын келтирип; **он читал стихи нараспёв** ал ырды кыраатын келтирип окуду; **говорить нараспёв** созолонтуп сүйлөө.

НАРАСТАНИЕ ср. 1. (развитие, увеличение) өсүү, өнүү, көбөйүү; 2. (усиление) күчөө, өрчүү; **нарастание шума** дуу-дуунун күчөшү.

НАРАСТАТЬ несов. 1. см. **нарасти**; 2. (усиливаться) күчөп өсүү.

НАРАСТАЮЩИЙ, ая, -ее күчөп өскөн, улам күчөгөн; **в нарастающем темпе** күчөгөн темп менен.

НАРАСТИ сов. 1. (на поверхности) өсүү (бир нерсенин бетине); **на камнях нарós мох** таштардын бетине мох өстү; 2. (накопиться) үстөк, кошумча өсүү (мис. процент, недоимка); 3. (усилиться) күч алуу, күчөө, өрчүү (мис. революциялык кыймыл).

НАРАСТИТЬ сов. что 1. өстүрүү, кошо өстүрүү; **нарастить новую кожу** дененин кесилген жерине эт жамап өстүрүү; 2. (увеличить) арбытуу, көбөйтүү; 3. тех. (удлинить) улоо, улап узартуу, узартуу, жалгоо; **нарастить канат** канатты (арканды) улап узартуу.

НАРАСХВАТ нареч. талашып, жерге тийгизбей; **книжки покупались нарасхват** китептерди талашып сатып алып жатышты.

НАРАЩЕНИЕ ср. 1. (увеличение) арбытуу, көбөйтүү; **наращение сил** воен. күчтү арбытуу; 2. (удлинение) улоо, узартуу, жалгоо.

НАРАЩИВАНИЕ ср. см. **наращение**; **наращивание темпов производства** өндүрүштүн темпин күчөтүү.

НАРАЩИВАТЬ несов. см. **нарастить**; **наращивать темпы работы** жумуштун темпин күчөтүү.

НАРВАТЬ I сов. что, чего 1. (сорвать) үзүп алуу, үзүп жыйноо; **нарвать букет цветов** бир букет гүл үзүп алуу; 2. (разорвать) үзүп жыйноо, жулкуп жыйноо, жыртып жыйноо, жыртып салуу, тытып салуу; **нарвать бумага** кагаздарды тытып салуу.

НАРВАТЬ II сов. (нагноиться) ириңдөө; **палец нарвал или палец нарвало** бармак ириңдеди.

НАРВАТЬСЯ сов. на кого-что, разг. кокустан жолугуу, кезигүү, кабылуу, чалдыгуу; **нарваться на неприятность** жаман ишке кабылуу.

НАРД *м.* нард (1. *бот. чөп өсүмдүктүн бир түрү; 2. ушул өсүмдүктөн жасалуучу жыттуу зат*).

НАРДОВЫЙ, ая, -ое **нард-га т.**; **нардвое** масло нарддан чыгарылган май.

НАРЁЗ *м. тех.* сай; **винтовой нарёз** бурама сай.

НАРЁЗАТЬ I *сов.* 1. *что, чего* кесүү, тууроо; 2. *что, тех. (сделать нарезы)* сай түшүрүү; 3. *что, чего (о земле)* бөлүп берүү, кесип берүү.

НАРЁЗАТЬ II *несов. см. нарезать.*

НАРЁЗКА *ж.* 1. (*напр. мяса*) кесүү, тууроо; 2. (*нарезанный участок*) кесилген участок (*жердин, токойдун*); 3. *тех. сай; у винта стёрлась нарезка* бураманын сайы жышылды.

НАРЕЗНОЙ, ая, -ое сайлуу, сайы бар; **нарезной** ствол сайлуу ствол (*мылтыктын түтүгү*).

НАРЁЗЫВАТЬ *несов. см. нарезать.*

НАРЕКАНИЕ *ср.* жеке, тил угуу, кекээр, урушуу.

НАРЕКАТЬ *несов. см. наречь.*

НАРЕЧЁННЫЙ, ая, -ое *прил. уст.* ...деп жарыяланган; **наречённая невеста** баланчага тиет деп жарыяланган кыз.

НАРЁЧИЕ I *ср. лингв.* наречие (*бир улуттун элдик тилинин ичиндеги майда бутагы*).

НАРЁЧИЕ II *ср. грам.* тактооч.

НАРЁЧНЫЙ, ая, -ое **наречие II-ге т.**; тактоочтук, тактоочтук милдет аткаруучу.

НАРЁЧЬ *сов. кого-что, уст.* атоо, ат коюу, ысым берүү (*мис. балага*).

НАРЁЧЬСЯ *сов. кем-чем, уст.* ат коюлуу, ысым берилүү, ат (ысым) койдуруп алуу.

НАРЗАН *м.* нарзан (*минералдык суунун бир түрү*).

НАРЗАННЫЙ, ая, -ое **нарзан-га т.**; **нарзанный** источник нарзан булагы.

НАРИСОВАТЬ *сов. кого-что* 1. сүрөт тартуу; 2. *перен.* сүрөттөө (*сүрөттөп, кооздоп айтуу же жазуу*); **нарисовать слушателям радостную картину будущего** угуучуларга келечектин кубанычтуу картинасын сүрөттөп көрсөтүү.

НАРИЦАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **имя нарицательное** *грам.* жалпы ат; **нарицательная стоимость эк. үстүнө (сыртына)** жазылган баа.

НАРКОЗ *м. мед.* наркоз (*уктатуу же талытуу жолу менен организмдин кээ бир жеринин же бүтүн бардыгынын сезимин жоготуу*); **операция под наркозом** наркоз берип операциялоо.

НАРКОЗНЫЙ, ая, -ое **наркоз-го т.**

НАРКОМ *м.* (*народный комиссар*) нарком (*эл комиссары*).

НАРКОМАН *м. мед.* наркоман (*баңги, апийимчи*).

НАРКОМАНИЯ *ж. мед.* наркомания (*баңгилик, апийимчилик*).

НАРКОМАТ *м.* (*народный комиссариат*) наркомат (*эл комиссариаты*).

НАРКОТИЗАЦИЯ *ж. мед.* наркотизация, наркотизациялоо, наркоздоо (*наркотик менен уктатуу, мас кылуу*).

НАРКОТИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* наркотизациялоо, наркоздоо (*наркоз абалына келтирүү, наркотик менен мас кылуу же уктатуу*).

НАРКОТИК *м.* наркотик (*мас кылуучу, уктатуучу, талытуучу заттар, мис. алкоголь, кокаин, апийим, бром ж.б.*).

НАРКОТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **наркотик-ке т.**; **наркотические растения** наркотик өсүмдүктөрү.

НАРОД *м.* эл, калк; **советский народ** совет эли; **киргизский народ** кыргыз эли; **выходцы из народа** эл ичинен чыккандар; **трудо́вой народ** эмгекчил эл; **площади за́полнены наро́дом** аянт элге толгон.

НАРОДИТЬ *сов. кого, разг.* төрөө, тууш; **народить** мно́го дете́й көп бала төрөө.

НАРОДИТЬСЯ *сов.* 1. туулуп өсүү, туулуп чыгуу; 2. *перен. (возникнуть)* пайда болуу, чыгуу; **наро́дились но́вые о́трасли промышле́нности** өнөр жайдын жаңы тармактары пайда болду.

НАРОДНИК *м. ист.* народник (*народниче́ствонун жолун жолдоочу*).

НАРОДНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **народничество-го, народник-ке т.**; **народниктик**; **наро́днические идеи** народниктик идеялар.

НАРОДНИЧЕСТВО *ср. ист.* народничество (*19 кылымдын экинчи жарымындагы майда буржуазиялык интеллигенциянын Россиядагы коомдук-саясий кыймылы*).

НАРО́ДНО-ДЕМОКРАТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое элдик-демократиялык; **наро́дно-демократи́ческий строй** элдик-демократиялык түзүлүш.

НАРО́ДНОСТЬ *ж.* 1. (*народ*) эл; **наро́дности Восто́ка** Чыгыш элдери; 2. (*народный характер*) элдин көз карашы билдиргендик, элдик экендик; **наро́дность по́эзии Пу́шкина** Пушкиндин поэзиясынын элдик экендиги.

НАРО́ДНОХОЗЯ́ЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое: **наро́дно-хозяйственный**, план эл чарба планы, эл-чарбалык план.

НАРО́ДНЫЙ, ая, -ое 1. **народ-го т.**; элдик; **наро́дное хозяйство** эл чарбасы; **наро́дное движе́ние** эл кыймылы; **наро́дный артист СССР СССРдин** эл артисти; **наро́дный учи́тель** эл мугалими; **наро́дная демокра́тия** элдик демократия; **стра́ны наро́дной демокра́тии** элдик демократия өлкөлөрү; **наро́дный суд** эл соту; **наро́дный судья** эл судьясы; 2. (*тесно связанный с народом*) элдик; **поэ́зия Токтогу́ла наро́дна** Токтогулдун поэзиясы элдик.

НАРОДОВЕ́ДЕНИЕ *ср. см. этногра́фия.*

НАРОДОВЛА́СТИЕ *ср. уст.* эл бийлиги (*бийликтин эл колунда болушу*).

НАРО́ДОНАСЕЛÉНИЕ *ср.* эл (*бир өлкөнүн эли, калкы*).

НАРОЖА́ТЬ *сов. разг. см. народи́ть.*

НАРОЖДА́ТЬСЯ *несов. см. народи́ться.*

НАРОЖДе́НИЕ *ср.* пайда болуу, чыгуу; **нарожде́ние но́вого** жаңынын туулуп чыгышы.

НАРО́СТ *м.* 1. (*болезненное утолщение*) чор, ур; 2. *тех. (осадок, накипь)* тунма, кебээр.

НАРОЧИ́ТО *нареч.* атайы, биле туруп, касакана; **говори́ть наро́чи́то громко** атайы катуу сүйлөө.

НАРОЧИ́ТОСТЬ *ж.* атайы иштелгендик.

НАРОЧИ́ТЫЙ, ая, -ое атайы, атайы иштелген; **наро́читая гру́бость** атайы айтылган оройлук.

НАРО́ЧНО *нареч.* 1. (*с целью*) атайы, биле туруп; 2. *разг. (в шутку)* ойноп, тамашалап, жөн эле; **я наро́чно э́то сказа́л, вы не обижа́йтесь** мен муну тамашалап айттым, сиз капа болбоңуз; **как наро́чно разг.** өчөшкөндөй; **то́лько собра́лись гуля́ть, как наро́чно поше́л дождь** мындай чыгып тамаша кылып келели деп жатсак, өчөшкөңсүп жамгыр жаап жиберди.

НА́РОЧНЫЙ *м.* чабарман (*мис. келген телеграмманы телеграфтан ыраак турган жерлерге жеткизип*).

берүүчү атайын кызматчы); **послать нарочного** чабарман жиберүү; **послать с нарочным** чабарман менен жиберүү.

НАРСУД м. (народный суд) эл соту.

НАРТЫ мн. (ед. **нарта** ж.) нарта (бугу же ит чегилүүчү узун кууш чана).

НАРУБАТЬ несов. см. **нарубить**.

НАРУБИТЬ сов. что, чего **1.** көп жаруу, көп тууроо, көп кесүү; **нарубить дров** көп отун жаруу; **нарубить капусту** капустаны көп тууроо; **2.** (вырубить в шахте) уратуу, уратып түшүрүү; **забойщик нарубил три тонны угля** забойщик үч тонна көмүр уратып түшүрдү.

НАРУЖНО нареч. сыртынан караганда; **наружно он спокоен** сыртынан караганда ал токтоо.

НАРУЖНОЕ ср. мед. сырттан сыйпалуучу (дары).

НАРУЖНОСТЬ ж. кебете, чырай, өң; **приятная наружность** өңү сүйкүмдүү, өңү жылуу.

НАРУЖНЫЙ, ая, -ое тышкы, сырткы; **наружный вид** сырткы көрүнүшү, сырткы түрү.

НАРУЖУ нареч. разг. тышка, сыртка; **вывести наружу** кого-л. бетин ачуу.

НАРУКАВНИК м. жең кап.

НАРУКАВНЫЙ, ая, -ое жең үстүлүк (жеңдин сыртына байлануучу, тагылуучу); **нарукавный знак** жеңге тагылган белги.

НАРУМЯНИВАТЬ несов. см. **нарумянить**.

НАРУМЯНИТЬ сов. кого-что кызартуу (эндик сыйпан); **нарумянить щеку** бетти кызартуу.

НАРУМЯНИТЬСЯ сов. эндик сыйпанып кызаруу.

НАРУЧНИКИ мн. (ед. **наручник** м.) кол кишен (күнөөкөрдүн колуна салынуучу кишен).

НАРУЧНЫЙ, ая, -ое колго байлануучу, колго табылуучу; **наручные часы** кол саат.

НАРУШАТЬ несов. см. **нарушить**.

НАРУШЕНИЕ ср. бузуу; **нарушение порядка** тартипти бузуу.

НАРУШИТЕЛЬ м. бузуучу, бузгуч; **нарушитель общественного порядка** коом тартибин бузуучу.

НАРУШИТЬ сов. что бузуу; **нарушить сон** уйкуну бузуу; **нарушить тишину** тынчтыкты бузуу; **нарушить границу** чек араны бузуу; **нарушить закон** законду бузуу; **нарушить равновесие** тең салмакты бузуу.

НАРУШИТЬСЯ сов. бузулуу; **сон нарушился** уйку бузулду.

НАРЦИСС м. бот. нарцисс (саргыч же ак гүлү бар пияз сымал өсүмдүк).

НАРЫ только мн. секиче (полдон бир аз бийик кылып, тактайдан төшөп, жатуу үчүн ылайыкталган секиче).

НАРЫВ м. шишик, туюк жара.

НАРЫВАТЬ I несов. см. **нарвать I**.

НАРЫВАТЬ II несов. см. **нарвать II**.

НАРЫВАТЬ III несов. см. **нарвать**.

НАРЫВАТЬСЯ несов. см. **нарваться**.

НАРЫВНОЙ, ая, -ое мед. ириң жаргыч, ириңин соргуч (туюк жаранын ириңин чыгара турган); **нарывной пластырь** ириң жаргыч пластырь.

НАРЫТЬ сов. что, чего **1.** (вырыть) казып алуу; **нарыть картофеля** картөшкө казып алуу; **2.** (прорыть) казуу (мис. арык).

НАРЯД I м. (одежда) кийим; костюм.

НАРЯД II м. **1.** (поручение) наряд (буйрук; бир жумушту иштөө тууралуу так көрсөтүлгөн буйрук); **бригадир дал нам наряд на уборку сена** бригадир бизге чөп жыюуга наряд берди; **2.** (документ) наряд (бир материалды берүү тууралуу жазып берилген документ; ордер); **наряд на получение дров** отун алууга наряд; **3.** воен. наряд (милдеттүү бир кызмат аткаруу); **4.** наряд (наряд аткаруучу бир нече киши); **наряд милиции** милициянын наряды.

НАРЯДИТЬ I сов. кого **1.** (красиво одеть, украсить) жасантып кийинтүү, кооз кийинтүү, кооздоо; **нарядить ребёнка** баланы жасантып кийинтүү; **нарядить ёлку** ёлканы кооздоо; **2.** кем, во что (переодеть) башкача кийгизүү, башкача кийинтүү.

НАРЯДИТЬ II сов. кого-что (назначить) нарядга дайындоо, наряд жумушуна белгилөө; **нарядить в караул** кароолго дайындоо.

НАРЯДИТЬСЯ сов. **1.** разг. жасануу, кооз кийинүү, кооздонуу; **2.** кем, во что (переодеться) башкача кийинүү; **нарядиться в маскарадный костюм** маскарад костюмун кийүү.

НАРЯДНО нареч. кооз; **нарядно одеть ребёнка** баланы кооз кийиндирүү.

НАРЯДНЫЙ, ая, -ое кооз, кооздолгон, кооз кийинген, жасанган; **нарядная девушка** кооз кийинген кыз; **нарядное платье** кооз көйнөк; **нарядная ёлка** кооздолгон ёлка.

НАРЯДУ нареч. с кем-чем бирдей, тең; **старик и рабóтали нарядú с молодыми** карыялар жаштар менен бирдей иштешти; **нарядú с этим** муну менен катар.

НАРЯДЧИК м. нарядчы (кызматка жөнөтүп туруучу адам).

НАРЯЖАТЬ I несов. см. **нарядить I**.

НАРЯЖАТЬ II несов. см. **нарядить II**.

НАРЯЖАТЬСЯ несов. **1.** см. **нарядиться**; **2.** страд. к **наряжать**.

НАС мест. личн. род., вин. и предл. п. от мы; **кто нас знает?** бизди ким билет?; **у нас есть деньги** биздин акчабыз бар; **он говорит о нас** ал биз тууралуу сүйлөп жатат.

НАСАДИТЬ I сов. **1.** что, чего (растений) отургузуу, тигүү (эгүү); **насадить тополéй** теректи көп тигүү; **2.кого** (поместить) толтура отургузуу, салуу; **насадить полную машину людей** машинага толтура киши отургузуу.

НАСАДИТЬ II сов. кого-что **1.** (надеть) саптоо; **он насадил топор на топорéще** ал балтаны саптады; **2.** (на острие) саюу, сайып коюу (мис. сөөлжанды кайырмакка).

НАСАДКА ж. **1.** (напр. топора) саптоо; **2.** (напр. червяка) саюу (мис. сөөлжанды кайырмакка).

НАСАЖАТЬ сов. разг. см. **насадить I**.

НАСАЖДАТЬ несов. что (внедрять, распространять) синдирүү, таратуу, жайылтуу, киргизүү (мис. техниканы, идеяны).

НАСАЖДЕНИЕ I ср. **1.** (напр. растений) отургузуу, тигүү (дарак, өсүмдүк); **2.** тигилген бак-дарак; **зелёные насаждения** тигилип көгөрүп турган бак-дарактар.

НАСАЖДЕНИЕ II ср. (внедрение, распространение) синдирүү, таратуу, жайылтуу, киргизүү; **насаждение новых идей** жаңы идеяларды таратуу.

НАСАЖИВАТЬ I несов. см. **насадить I**.

НАСАЖИВАТЬ II несов. см. **насадить II**.

НАСАЛИВАТЬ несов. см. **насолить**.

НАСАХАРИВАТЬ несов. см. **насахарить**.

НАСАХАРИТЬ сов. что кант салуу, канттуу кылуу, кант кошуу.

НАСВЕРЛИВАТЬ несов. см. **насверлить**.

НАСВЕРЛИТЬ сов. что, чего бургу менен тешүү, үшкүлөп тешүү, бурама (ушкү) менен тешүү.

НАСВИСТЫВАТЬ несов. что ышкырып күүгө салуу; **насвистывать марш** марштын күүсүн ышкыруу.

НАСЕВАТЬ несов. см. **насеять**.

НАСЕДАТЬ несов. 1. см. **насесть**; 2. на кого-что, разг. (теснить) кысуу, кысып кирип келүү, кысып кирип баруу.

НАСЕДКА жс. баскан тоок (чөжө чыгаруу үчүн жумуртка басып отурган тоок).

НАСЕИВАТЬ несов. см. **насеять**.

НАСЕКАТЬ несов. см. **насечь**.

НАСЕКОМОЕ ср. чымын-чиркей, курт-кумурска.

НАСЕКОМОЯДНЫЙ, ая, -ое зоол., бот. курт-кумурскачы, чымын-чиркейлерди жегич; **насекомоядные животные** чымын-чиркейлерди жегич жаныбарлар.

НАСЕЛЕНИЕ ср. 1. собир. (жители) калк, эл, эл-журт; **перепись населения** эл каттоо; 2. (действие) орноштуруу, конуш алдыруу, элдүү кылуу (мис. жаңы жерди).

НАСЕЛЕННОСТЬ жс. элдүүлүк, элдин калыңдыгы, элдин жыштыгы.

НАСЕЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **населить**; 2. прил. элдүү, эл бар; **населенный дом** адам кирген үй; **густо населенный квартал** эл көп турган квартал; **населенный пункт** калк отурукташкан пункт (мис. шаар, кыштак).

НАСЕЛИТЬ сов. что элдүү кылуу, киши киргизүү (бош жерге же жаңы үйгө).

НАСЕЛЯТЬ несов. 1. см. **населить**; 2. (обитать) туруу, жашап туруу; **чуваший населяют бассейны средней Волги** чуваштар Волганын ортолугунда турушат.

НАСЕСТ м. отургуч (тоокканада тооктор конуучу туура жыгачтар); **садиться на насест** отургучка конуу.

НАСЕСТЬ сов. 1. (сесть в большом количестве) көп тушүү, көп отуруу (о людях); көп конуу (о птицах); 2. (осесть, напр. о пыли) көп конуу (мис. чаң); 3. на кого-что, разг. (навалиться) басып калуу (мис. аюу); 4. на кого-что, перен. разг. (настоять) асылуу, жабышуу (мис. бир нерсе сурап); 5. см. **наседать** 2; **насесть на противника** душманды кысып кирип баруу.

НАСЕЧКА жс. 1. (действие) кесик түшүрүү, кертик түшүрүү; 2. (нарезка) кесик, кертик; 3. (узор) басылган түр (бир металлдын үстүнө экинчи бир металлдан чөгрүлгөн оймо); **кинжал с золотой насечкой** алтын басылган канжар.

НАСЕЧЬ сов. 1. что кесик түшүрүү, кертик түшүрүү; 2. что, тех. сай түшүрүү, кобул түшүрүү (мис. өгөөгө); 3. чего (мелко нарубить) тууроо, кескилөө (мис. капустаны).

НАСЕЯТЬ сов. что, чего 1. (засеять чем-л.) себүү, эгүү, айдоо; **насеять много пшеницы** көп буудай айдоо (эгүү); 2. (просеять) элөө, ылгоо.

НАСИДЕТЬ сов. что (о птице) басуу (балапан чыгаруу үчүн жумуртканы басып отуруу; мис. тоок).

НАСИДЕТЬСЯ сов. разг. көп отуруу, моокуму кана отуруу.

НАСИЖЕННЫЙ, ая, -ое прич. от **насидеть**; **насиженное место** байыр алган жер, үйүр болгон жер.

НАСИЛИЕ ср. 1. (применение физической силы, притеснение, принуждение) зордук; 2. над кем-чем зордук кылуу, зордоо, күчкө салуу, уруу, таяктоо; **применить насилие** зордук кылуу; **следы насилия** урулган-согулган жердин тагы; 3. (женичины) басымчалоо, зордук кылуу.

НАСИЛОВАТЬ несов. 1. кого-что (принуждать) зордоо, күчтөө, зордук кылуу; 2. кого (женичину) басымчалоо, зордук кылуу.

НАСИЛУ нареч. разг. 1. (с большим трудом) араң, өлгөн-талганда; 2. (наконец-то) акыры; **насилу вас дождался** сизди күтүп отуруп араң дегенде кезиктим.

НАСИЛЬНИК м. зордукчу.

НАСИЛЬНИЧЕСКИЙ, ая, -ое зордук кылган, зордогон, зордук көрсөткөн.

НАСИЛЬНО нареч. зордоп, күчтөп, зордук менен; **насиленно мил не будешь** погов. сүйбөгөнгө сүйкөнбө (зордук менен жакшы көрүүнө албайсың).

НАСИЛЬСТВЕННЫЙ, ая, -ое киши колдуу, зордук менен болгон; **насильственная смерть** киши колдуу болгон өлүм.

НАСКАБЛИВАТЬ несов. см. **наскоблить**.

НАСКАЗАТЬ сов. что, чего, разг. толгон нерсени айтуу, капкайдагыны сүйлөө; **наказывать новостей** капкайдагы жаңылыктарды айтуу.

НАСКАКИВАТЬ несов. см. **наскокить**.

НАСКАНДАЛИТЬ сов. разг. чатак кылуу, чыр салуу.

НАСКВОЗЬ нареч. 1. (через всю толщу чего-л.) тешип; 2. разг. (совсем) такыр, таптакыр, бүт эле; баштан аяк; **я промók насквозь** суу өтмө катарыман өтгү; **насквозь лживое заявление** таптакыр калп сөз; **я вас вижу насквозь** мен сиздин оюңузду билип турам.

НАСКОБЛИТЬ сов. что, чего, разг. кырып тазалоо (мис. сабизди).

НАСКОК м. 1. (налет) күтпөгөн жерден качырып тийүү; 2. перен. (грубый выпад) орой мамиле, адырандоо; **с наскóка** разг. ар жак-бер жагын ойлобой эле, бир тийүү; ат үстүнөн келип эле, бир тийүү.

НАСКОКОМ нареч. разг. ар жак-бер жагын ойлобой эле, бир тийүү.

НАСКОЛЬКО нареч. канчалык, канчасы, кандай; **насколько приятнее работать на свежем воздухе** таза абада иштөө кандай сонун; **насколько это верно?** мунун канчасы чын?; **насколько мне известно или насколько я знаю** менин билишимче.

НАСКОРО нареч. разг. шашып-пушуп, эптеп-септеп, ары-бери; **наскоро поесть** шашып-пушуп жеш; **наскоро написанная статья** ары-бери жаза салган макала.

НАСКОЧИТЬ сов. на кого-что 1. (натолкнуться, наткнуться) кагылуу, согулуу, кабылуу, урунуу; **наскочить на столб** мамыга барып урунуу; **наскочить на неприятность** жаман ишке кабылуу; 2. (наброситься) жулунуу, атырылуу, зиркилдөө, барып бир тийүү; **собака наскочила на волка** ит карышкырга барып бир тийди.

НАСКРЕБАТЬ несов. разг. см. **наскрестить**.

НАСКРЕСТИ сов. что, чего 1. кырып чогултуу, кыргылап чогултуу (мис. табакты кырып); 2. перен. разг. (собрать) жыйноо (аздан болсо да), эптеп жыйноо, чогултуу.

НАСКУЧИТЬ сов. кому зериктирүү, зеригүү; **ты мне наскучил** сен мени зериктирдиң; **мне наскучило сидеть дома** үйдө отура берип зериктим.

НАСЛАДИТЬСЯ *сов. чем* ыракаттануу, жыргоо, мемирөө, көшүү; **насладиться музыкой** музыкага көшүү.

НАСЛАЖДАТЬСЯ *несов. см. насладиться.*

НАСЛАЖДЕНИЕ *ср.* ыракат, жыргал; **слушать с наслаждением** жыргап угуу.

НАСЛАИВАТЬ *несов. см. наслоить.*

НАСЛАИВАТЬСЯ *несов. 1. см. наслоиться; 2. страд. к наслаивать.*

НАСЛАСТИТЬ *сов. что, разг.* өтө таттуу (ширин) кылып жиберүү, ашыра таттуу кылуу.

НАСЛАТЬ *сов. кого-что, чего, разг.* туш-туштан же үстү-үстүнө жиберүү; **наслать подарков** үстү-үстүнө белек (сыйлык) жиберүү.

НАСЛЕДИЕ *ср.* мурас, энчи; **наследие Пушкина** Пушкинден калган мурас, Пушкиндин мурасы.

НАСЛЕДИТЬ *сов. разг.* из түшүрүү, из калтыруу; **наследить мелом** бор менен из түшүрүү.

НАСЛЕДНИК *м. 1.* мураскор, мурасчы; **он не оставил наследников** андан мураскор калган жок; **2. (престола)** наследник (атасы өлгөндөн кийин такка отуруучу падышанын уулу же кызы); **3. перен. (преемник)** жолун жолдоочу; **наследники революционных традиций** революциялык адаттын жолун жолдоочулар.

НАСЛЕДНИЦА *женск. р. к наследник.*

НАСЛЕДНЫЙ, *ая, -ое* мураскор (атасынын ордуна такка отуруучу).

НАСЛЕДОВАНИЕ *ср. 1.* мураска ээ болуу; **право наследования** мураска ээ болуу укугу; **2. биол.** тукум кууш, тукумуна тартуу; **наследование приобретаемых свойств** алган касиеттеринин тукумуна берилиши.

НАСЛЕДОВАТЬ *сов. и несов. 1. что, кому* мураска ээ болуу; **наследовать имущество** мүлккө ээ болуу; **сын наследует отцу** уулу атасынан калган мураска ээ болот; **2. что, перен.** тартуу, тукум кубалоо, тукум кууш; **наследовать от отца лучшие черты характера** атасынын жакшы мүнөзүн тартуу; **3. перен.** жолун жолдоо; **наследовать лучшие традиции** жакшы адаттын жолун жолдоо.

НАСЛЕДСТВЕННОСТЬ *жс.* тукум куучулук, тукум куумалык, тукум кубалоо, тукумга тартуучулук.

НАСЛЕДСТВЕННЫЙ, *ая, -ое 1. наследство-го т.; наследственное право* мурас укугу; **2. (связанный с наследственностью)** тукум куума, тукумга көчкөн; **наследственная болезнь** тукум кууган оору.

НАСЛЕДСТВО *ср. 1. (имущество)* мурас, мурас мүлк; **получить наследство** мурас алуу; **2. перен.** мурас (байыртан калган маданий мурас); **идейное наследство** идеялык мурас; **3. (наследование)** мураска ээ болуу; **правá наследства** мураска ээ болуу укугу.

НАСЛЕДУЕМОСТЬ *жс.* укумдан тукумга өтүүчүлүк, тукум куугандык; **наследуемость приобретаемых качеств биол.** алган касиеттеринин тукумга берилүүчүлүгү.

НАСЛОЕНИЕ *ср. 1. (действие)* кабатталуу, катмардануу, кат-кат болуу; **2. геол.** кабат, катмар; **песчаное наслоение** кум катмары; **3. перен.** кабат, катмар (маданиятта, тилде).

НАСЛОИТЬ *сов. что, чего 1. (наложить слоями)* кабаттоо, кабат-кабат кылуу, катмарлоо, катмар-катмар кылуу; **2. (разделить слои)** кабатка бөлүү, катмарлап бөлүү; **наслоить слюды** слюданы катмарлап бөлүү.

НАСЛОИТЬСЯ *сов.* кабатталуу, кабат-кабат болуу, катмар-катмар болуп жатуу.

НАСЛУШАТЬСЯ *сов. кого-чего 1. (много услышать)* уга берүү, көп угуу; **наслушаться разных новостей** түрдүү жаңылыктарды уга берүү; **2. (вдоволь)** моокуму кана угуу, кумардан чыга угуу.

НАСЛЫШАТЬСЯ *сов. о ком-чем, разг.* көптү угуу, капкайдаганы угуу, укпаганы жок болуу.

НАСЛЫШКА *жс.: по наслышке* угуп алып, кишиден угуп, угушу боюнча.

НАСМАРКУ *нареч. разг.: идти (пойти) насмарку* разг. текке кетүү, куруу талаага кетүү; **всё пошло насмарку** баары талаага кетти (эч нерсе чыкпай калды).

НАСМЕРТЬ *нареч.* өлөрчө, өлгүдөй; **ранить насмерть** өлгүдөй жарадар кылуу; **испугаться насмерть** өлгүчө коркуу; **стоять насмерть** жан аябай күрөшүү.

НАСМЕХАТЬСЯ *несов. над кем-чем* шылдыңдоо, келекелөө.

НАСМЕШИТЬ *сов. кого-что 1. (заставить смеяться)* күлдүрүү, күлө турган иш кылуу; **2. (вызвать насмешки у кого-л.)** маскара болуу; **поспешный – людей насмешить** посл. шашкан ашка бышкан.

НАСМЁШКА *жс.* шылдың, мыскыл, келеке; **сказать что-л. в насмешку** бир нерсени шылдың кылып айтуу.

НАСМЁШЛИВО *нареч.* шылдыңдап, келекелеп.

НАСМЁШЛИВОСТЬ *жс.* шылдыңкороктук.

НАСМЁШЛИВЫЙ, *ая, -ое 1. (заключающий в себе насмешку)* шылдыңдуу, мыскылдуу; **насмешливая улыбка** шылдың кылып жылмайып күлүү, шылдыңдаган жылмайыш; **насмешливый взгляд** шылдың кылгансып кароо; **2. (любящий насмехаться)** шылдыңкор, шылдыңчыл; **насмешливый человек** шылдыңкор киши.

НАСМЁШНИК *м.* тамашакөй, шылдыңчыл, шылдыңкорок, мыскылчыл, тамашакор.

НАСМЁШНИЦА *женск. р. к насмешник.*

НАСМЕЯТЬСЯ *сов. 1. (вдоволь)* кумардан чыга күлүү; **2. над кем-чем** шылдың кылуу, келеке кылуу (осмеять); **насмеяться над чьими-л. чувствами** бирөөнүн сезимин шылдың кылуу.

НАСМОЛІТЬ *сов. что* чайырдоо, чайыр менен шыбоо (мис. жипти).

НАСМОРК *м.* сасык тумоо.

НАСМОТРЕТЬСЯ *сов. 1. кого-чего (на многое)* көп көрүү, көп карап моокуму кануу; **2. на кого-что (насладиться созерцанием)** моокуму кана көрүү (кароо); **не могу посмотреться или не посмотрюсь на кого-что-л.** карап тойбойм, кайта-кайта карай бергим келет, моокуму канбайт.

НАСОБИРАТЬ *сов. разг.* терүү.

НАСОВАТЬ *сов. что, чего, разг.* солоо (мис. чөнтөккө).

НАСОВСЁМ *нареч. разг.* биротоло, такыр, таптакыр.

НАСОВЫВАТЬ *несов. см. насовать.*

НАСОЛИТЬ *сов. 1. что, разг. (положить много соли)* өтө туздуу кылып жиберүү; **2. что, чего (засолить)** туздоо; **насолить огурцов** бадыраң туздоо; **3. кому, перен. разг.** жамандык кылуу.

НАСОРИТЬ *сов.* булгоо, ыпыр-сыпырга толтуруу.

НАСОС I *м. тех.* насос (суюк же газ нерселерди соруучу же куюучу механизм); **воздушный насос** аба насосу.

НАСОС II *м. вет. (опухоль)* таңдай (айбандардын таңдайы шишиген оору).

НАСОСАТЬСЯ *сов. разг.* моокуму канганча соруу, аябай эмүү; **ребёнок насосался молока** бала сүттү аябай эмди.

НАСÓСНЫЙ, ая, -ое насостуу, насосу бар; **насóсная машина** насостуу машина.

НАСÓХНУТЬ *сов. разг.* жабышып катуу, жабышып кургоо; **на колёсах насóхла грязь** дөңгөлөктөргө балчык катып калган.

НАСПЕХ *нареч.* шашып, ары-бери, эптеп-септеп; *делать что-л. наспех бир нерсени* шашып, эптеп-септеп иштөө.

НАСПИРТОВАТЬ *сов. что, чего* спирттөө, спирт синдирүү.

НАСПЛЁТНИЧАТЬ *сов.* ушактоо, ушак айтуу.

НАСТ *м.* кар бетиндеги муз, кар үстүнө каткан жука муз; **эхать на санях по насту** кар бетине каткан музда чана менен жүрүү.

НАСТАВАТЬ *несов. см. настать.*

НАСТАВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое насыяттуу, насыят турүндө болгон, насыят иретинде айтылган, акыл айткан; **наставительный тон** насыяттуу тон.

НАСТАВИТЬ I *сов. 1. что, кого-чего, разг. (поставить)* тизип коюу, толтуруп коюу; **наставить стúльев в проходе** жүрө турган жолго орундуктарды тизип коюу; **2. что (удлинить)** улап узартуу; **3. что (нацелить)** каратуу; **наставить дúло револьвёра на мишён** тапанчанын оозун бутага каратуу.

НАСТАВИТЬ II *сов. кого (научить)* баштоо, туура жолго салуу, жөн көрсөтүү.

НАСТАВКА *жс. (наставленная часть)* уланды, куранды (*уланган нерсе*).

НАСТАВЛЕНИЕ *ср. 1. (поучение)* насыят, акыл, үгүт; **читать наставления** акыл (*насыят, үгүт*) айтуу; **2. (руководство, инструкция)** колдонмо, нускоо.

НАСТАВЛЯТЬ I *несов. см. наставить I.*

НАСТАВЛЯТЬ II *несов. см. наставить II.*

НАСТАВНИК *м. уст.* тарбиялоочу, жетекчи; **клас-ный наставник** класс жетекчиси.

НАСТАВНИЦА *женск. р. к наставник.*

НАСТАВНИЧЕСКИЙ, ая, -ое үйрөткөн, акыл-насыят айткан; **наставнический тон** насыят айткан тон.

НАСТАВНО́Й, ая, -ое **1. (удлинённый)** учуна уланган; **наставные рукава** учуна уланма жең; **2. (приставляемый)** кийгизилме, улап кийгизме.

НАСТАИВАТЬ I *несов. см. настоять I.*

НАСТАИВАТЬ II *несов. см. настоять II.*

НАСТАИВАТЬСЯ *несов. 1. см. настояться I; 2. страд. к настаивать II.*

НАСТАТЬ *сов.* башталуу, болуу, келүү; **скóро настáнет зима́** жакында кыш болот.

НАСТЕГÁТЬ I *сов. 1. что (нашить)* капшыруу, кошо кабуу, кошо капшыруу (*мис. кебезди кездемеге*); **2. что, чего** кабып бүтүү; **настегать вáту на подклáдку** кебезди астарга көктөө; **настегать нéсколько одея́л** бир нече жуурканды кабып бүтүү.

НАСТЕГÁТЬ II *сов. кого, разг. (отхлестать)* камчылоо, камчылануу, камчы же чыбык менен чабуу; **настегáть лóшадь атты** камчылоо.

НАСТЕЖЬ *нареч.* аңырая, аңкайта ачылган; **двёри были открыты настезь** эшиктер аңырайып ачык эле.

НАСТЕЛÍТЬ *сов. см. настлать.*

НАСТЁННЫЙ, ая, -ое дубалга асма, стенага асма; **настенный календарь** дубалга асма календарь.

НАСТИГÁТЬ *несов. см. настичь, настигнуть.*

НАСТИГНУТЬ *сов. см. настичь.*

НАСТИ́Л *м. 1. (действие)* төшөө; **2. (то, что наст-лено)** төшөмө, төшөм; **дошáтый настíл** тактай төшөм.

НАСТИЛÁТЬ *несов. см. настлать.*

НАСТИ́ЛКА *жс. см. настíл.*

НАСТИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *воен.:* **насти́льный огóнь** текши атылган ок.

НАСТИРА́ТЬ *сов. что, чего, разг.* толгон кир жууп салуу, көп кир жууш; **настира́ть белья́** толгон кирди жууп салуу.

НАСТИ́ЧЬ *сов. кого-что* жетүү, кууп жетүү, тийүү (*мис. ок*); **пúля настíгла врагá** ок душманга тийди; **на-стичь беглеца** качкынды кууп жетүү.

НАСТЛÁТЬ *сов. что, чего* жаюу, салуу, төшөө; **наст-лать досок** тактайларды төшөө.

НАСТО́ЕЧНЫЙ, ая, -ое **настойка-га т.**

НАСТО́Й *м.* маңыз, шире (*бир өсүмдүктү суюктукка салганда, чылаганда андан чыгуучу маңызы, ширеси*); **чай крёпкого настóя** ачуу чыгуучу чай, коюу чыккан чай.

НАСТО́ЙКА *жс. 1. см. настой; 2. (водки)* настойка (*жемиш, чөп же жыпар жыттуу нерсеге ачытылган арак*); **вишнёвая настóйка** чие настойкасы.

НАСТО́ЙЧИВО *нареч.* дегенин койбой, көшөрүп; **настойчиво просíть** көшөрүп суроо.

НАСТО́ЙЧИВОСТЬ *жс.* дегенин койбогондук, көшөргөндүк, тырышчаактык; **проявítть настóйчивость** тырышчаактык көрсөтүү.

НАСТО́ЙЧИВЫЙ, ая, -ое дегенин койбогон, көшөргөн, тырышчаак; **настойчивый человек** тырышчаак адам.

НАСТО́ЛЬКО *нареч.* ошончолук, анчалык; **он настóлько измени́лся, что егó трóдно узнáть** ал ошончолук өзгөрүп кетиптир, аны таануу кыйын.

НАСТО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое үстөлгө коюлуучу, үстөлдө туруучу; **настóльная лампа** үстөлгө коюлуучу лампа; ♠ **настóльная кнiга** дайыма колдонулуучу китеп.

НАСТОРА́ЖИВАТЬ *несов. см. насторожить.*

НАСТОРА́ЖИВАТЬСЯ *несов. см. насторожиться.*

НАСТОРОЖÉ *нареч.:* **быть насторожé** сак болуу, сергек болуу.

НАСТОРО́ЖЕННОСТЬ *жс. см. насторожённость.*

НАСТОРОЖЕННЫЙ, ая, -ое *см. насторожённный.*

НАСТОРОЖЁННОСТЬ *жс.* сак болуп калгандык, кулак түрүп калгандык, сактангандык, сактык.

НАСТОРОЖЁННЫЙ, ая, -ое сактанып калган, сак, сактык кылган, этияттык кылган, кулак түргөн; **насторо-жённый взгляд** сактанып кароо.

НАСТОРОЖÍТЬ *сов. что, охот.* тузак, капкан салуу; **насторожить úши (слух)** кулак түрүү, шыбыш алуу, тыңшап калуу.

НАСТОРОЖÍТЬСЯ *сов.* тыңшай калуу, сактанып калуу, кулак түрө калуу, этияттык кылуу, шыбыш алуу; **собáка насторожилась** ит шыбыш алды.

НАСТОЯ́НИЕ *ср.* талап кылуу, кыстоо; **по настóй-нию отцá** атанын кыстоосу менен.

НАСТОЯ́ТЕЛЬ *м. церк. 1. (монастыря)* эркектер туруучу монастырдын башчысы; **2. (церкви)** бир чиркөөнүн баш попу.

НАСТОЯ́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к настоятель 1.*

НАСТОЯ́ТЕЛЬНО *нареч.* көшөрө, көшөрүп, катуу түрдө, акидей асылып, көптөн-көп; **настоя́тельно про-сíть о чём-л.** бир нерсени көптөн-көп өтүнүп суроо, бир нерсени көшөрүп суроо.

НАСТОЯТЕЛЬНОСТЬ *жс.* 1. (*настойчивость*) көшкөргөндүк, тырышчаактык; 2. (*необходимость*) өтө керектик, өтө зарылдык.

НАСТОЯТЕЛЬНЫЙ, *ая*, -ое 1. (*настойчивый*) көптөн-көп, тырышчаак; **настоятельная просьба** көптөн-көп өтүнүч (суроо); 2. (*неотложный, насущный*) өтө зарыл, өтө керек; **настоятельная необходимость** өтө зарылдык.

НАСТОЯТЬ I *сов.* на чём (*добиться*) айтканын иштетүү, дегенин иштетүү, өз айтканынан кайтпоо, өз айтканына жетүү; **настоять на своём** өз айтканына жетүү.

НАСТОЯТЬ II *сов.* что (*изготовить настой*) ширелентүү (*бир өсүмдүктү спирт, арак же башка бир суюктукка чылап ширесин чыгаруу*).

НАСТОЯТЬСЯ I *сов.* (*образовать настой*) ширеленүү, ширеси чыгуу (*бир өсүмдүктүн спирт, арак же башка бир суюктукка салынып ширеси чыгышы*).

НАСТОЯТЬСЯ II *сов. разг.* (*долго простоять*) көпкө туруп калуу, тура берип зарыгуу, тура берип зеригүү (*мис. бирөөнү күтүп*).

НАСТОЯЩЕЕ *ср.* азыркы, ушул кездеги; **светлое настоящее** азыркы жаркыраган турмуш.

НАСТОЯЩИЙ, *ая*, -ее 1. азыркы, ушу кездеги, быйылкы, ушу; **в настоящем году** быйылкы жылда, үстүбүздөгү жылда; **с получением настоящего извещения...** ушу билдирүүнү алар замат.; 2. (*подлинный*) анык, чыныгы; **настоящий коралл** чыныш шуру (*маржан*); **настоящее время грам.** учур чак; **по-настоящему** кадимкидей; -гандай; чындыгында, чынын айтканда; **в настоящем и будущем** азыркы учурда жана келечекте.

НАСТРАДАТЬСЯ *сов.* көп азап тартуу, абдан жабыр көрүү.

НАСТРАИВАТЬ *несов. см. настрóить II.*

НАСТРАИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. настрóиться*; 2. *страд. к настраи́вать.*

НАСТРЕЛЯТЬ *сов.* что, кого-чего атып алуу; **настрелять уток** өрдөктү көп атып алуу.

НАСТРИГ *м.*: **настриг шерсти** жүн кыркып алуу.

НАСТРИГАТЬ *несов. см. настричь.*

НАСТРИЧЬ *сов.* что, чего кыркып алуу, кыркып даярдоо.

НАСТРОГАТЬ *сов.* что, чего сүрүп даярдоо, жонуп даярдоо, копшоп даярдоо; **настрогать досок** тактайларды сүрүп даярдоо.

НАСТРОГО *нареч. разг.* катуу, бекем, абдан; **настро-го запретить** катуу тыюу салуу; **стро́го-настро́го** аябай, өтө катуу (*буйруу, тыюу*).

НАСТРОЕНИЕ *ср.* 1. көңүл, бейил; **весёлое настроение** көтөрүңкү көңүл; **быть в хорошем настроении** көңүлү көтөрүңкү болуп туруу; 2. *с неопр. (желание)* -гым (-гың, -гысы); **у меня нет настроения** петъ ырдагым келбейт, ырдоого көңүлүм жок.

НАСТРОЁННОСТЬ *жс.* көңүлдүн абалы, көңүл, шыктын багаты.

НАСТРОЁННЫЙ, *ая*, -ое 1. *прич. от настрóить II*; 2. *кратк. ф. в знач. сказ.* -гысы бар, каалайт, табияты тартат; **он сегодня пло́хо настро́ен** бүгүн анын кабагы бүркөө, ал бүгүн үтүрөйүп калыптыр; **он не настро́ен сегодня ехать в го́род** анын бүгүн шаарга барчу кейпи жок.

НАСТРО́ИТЬ I *сов.* что, чего, *разг.* (*построить*) көп же бир нече нерсе куруу, салуу; **настро́ить жилых домов** турак үйлөр салуу.

НАСТРО́ИТЬ II *сов.* 1. что, *муз.* күүлөө, күүгө келтирүү (*музыкалык инструментти*); 2. что, радио белгилүү бир толкунду кармоого коюу (*радиоаппаратты*); 3. что (*наладить*) оңдоо, түзөтүү (*мис. станокту*); 4. *кого-что (по отношению к кому-чему-л.)* коюу, кутуртуу; **о́на настро́ила тебя́ про́тив меня́** ал сени мага каршы койду; **настро́ить в по́льзу кого-л.** бирөөнүн пайдасына багыттоо; 5. *кого на что* көңүлдү буруу, бурдуруу (*кубанычка же капага*); **настро́ить всех на весёлый лад** элдин бардыгынын көңүлүн көтөрүп жиберүү.

НАСТРО́ИТЬСЯ *сов. разг.* көңүлдөнүү; **я настро́ился пойти́ в кино́** мен киного барууга көңүлдөндүм.

НАСТРО́ЙКА *жс.* 1. *муз.* күүлөө, күүгө келтирүү; **настро́йка музыкальных инструментов** музыкалык инструменттерди күүгө келтирүү; 2. белгилүү бир толкунга коюу (*радиоаппаратты*).

НАСТРО́ЙЩИК *м.* настройщик (*музыкалык инструменттерди күүгө келтирүүчү специалист*); **настро́йщик роя́лей** рояль настройщик.

НАСТРОЧИ́ТЬ *сов.* 1. что, чего (*напр. складки*) узата тигүү; 2. что, *перен. разг.* (*написать*) ары-бери жаза салуу; **он бы́стро настро́ил пись́мо** ал катты тез эле жаза салды.

НАСТРУГА́ТЬ *сов. разг. см. настрога́ть.*

НАСТРЯ́ПАТЬ *сов.* что, чего, *разг.* көп бышырып даярдоо (*тамакты*).

НАСТУДИ́ТЬ *сов.* что, *разг.* суутуу, муздатуу, суук киргизүү, муздатып жиберүү; **настудить ко́мнату** бөлмөнү муздатып жиберүү.

НАСТУПА́ТЕЛЬНЫЙ, *ая*, -ое **наступление I** 1-ге *т.*; чабуулдуу; **наступáтельная опера́ция** чабуул койгон операция (*аракет*).

НАСТУПА́ТЬ I *несов.* на кого-что 1. *см. наступи́ть I*; 2. *воен.* чабуул салуу, чабуул жасоо, чабуул коюу; 3. *перен.* кол салуу.

НАСТУПА́ТЬ II *несов. см. наступи́ть II.*

НАСТУПИ́ТЬ I *сов.* на кого-что басып алуу, басуу; **ты мне наступи́л на́ ногу** сен менин бутумду басып алдың.

НАСТУПИ́ТЬ II *сов.* (*настать*) келүү, болуу, башталуу; **наступила весна** жаз келди; **наступи́ло долгожа́дное вре́мя** көптөн бери күткөн убак келди.

НАСТУПЛЕ́НИЕ I *ср.* 1. *воен.* чабуул, чабуул жасоо, чабуул салуу, чабуул коюу; 2. *перен.* чабуул жасоо; **наступле́ние на це́лину́** дың жерге чабуул жасоо.

НАСТУПЛЕ́НИЕ II *ср.* келүү, болуу, башталуу; **с наступле́нием зымы́** кыштын келиши менен.

НАСТУ́РЦИЯ *жс.* настурция (*кызгылт-сары түстүү гүлү бар бир жылдык өсүмдүк*).

НАСУЛИ́ТЬ *сов.* что, кого-чего, *разг.* убада кылуу, убада берүү; **насу́лить с три ко́роба** капкайдагы жокту айтып оозу менен байытуу.

НАСУ́ПИТЬ *сов.* что чытуу; **насу́пить брóви** кабакты чытуу.

НАСУ́ПИТЬСЯ *сов.* кабак бүркөө, кабак чытуу, буртуу, үтүрөйүү; түнөрүү; **он насу́пился** анын кабагы бүркөлдү.

НАСУ́ПЛИВАТЬ *несов. см. насу́пить.*

НАСУ́ПЛИВАТЬСЯ *несов. см. насу́питься.*

НАСУРЬМИ́ТЬ *сов.* что сурмалоо, сурма сүртүү, сурма коюу; **о́на насурьми́ла брóви** ал кашын сурмалады.

НАСУХО нареч. кургата, кургагыча; сүхө-насухо абдан кургагыча, өтө кургата.

НАСУЧИВАТЬ несов. см. насучить.

НАСУЧИТЬ сов. что чыйратуу, эшүү (мис. жипти).

НАСУШИВАТЬ несов. см. насушить.

НАСУШИТЬ сов. что, чего кургатуу, кургатып даярдоо.

НАСУЩНОСТЬ ж. өтө керектик, өтө зарылдык; насущность поставленных вопросов ясно коюлган маселелердин өтө зарылдыгы айдан ачык.

НАСУЩНЫЙ, ая, -ое өтө керек, өтө зарыл; насущные интересы өтө зарыл таламдар; насущные потребности өтө зарыл керектиктер; хлеб насущный күндөлүк турмушка зарыл нерселер.

НАСЧЁТ предлог с род. п. туурасында, жөнүндө; я хотел говорить с вами насчёт вашего сына мен сиз менен уулуңуз жөнүндө сүйлөшмөкчү элем.

НАСЧИТАТЬ сов. кого-что эсептеп чыгаруу, эсептөө.

НАСЧИТЫВАТЬ несов. 1. см. насчитать; 2. (содержать, иметь) эсептелүү (белгилүү бир санга жетүү); этот колхоз насчитывает около десяти тысяч овец бул колхоздун он миңге жакын кою бар.

НАСЧИТЫВАТЬСЯ несов. 1. (иметься) эсептелүү, болуу, бар болуу, белгилүү бир санга жетүү; 2. страд. к насчитывать.

НАСЫЛАТЬ несов. см. наслать.

НАСЫПАТЬ I сов. 1. что (внутри) салуу (мис. капка дан салуу); 2. что, чего (на поверхность) төгүү, чачуу; он насыпал песок на дорожку ал жолго кум төктү; 3. что чем (наполнить) салып толтуруу; мы насыпали мешок мукой биз капка ун толтурдук; 4. что (возвести) үйүп чо-чойтуу, үйүп додолоо; насыпать холм дөбө жасоо, дөбө жасап үйүү.

НАСЫПАТЬ II несов. см. насыпать.

НАСЫПАТЬСЯ I сов. чачылып түшүү, чачылып калуу, төгүлүп калуу; сено насыпалось мне за ворот чөп мойнума кирип кетти.

НАСЫПАТЬСЯ II несов. 1. см. насыпаться; 2. страд. к насыпать.

НАСЫПКА ж. 1. (внутри) салуу, төгүү (на поверхность); 2. (наполнение) салып толтуруу (мис. данды. капка).

НАСЫПНОЙ, ая, -ое: насыпной холм үйүп жасалган дөбө.

НАСЫПЬ ж. 1. кырдалган топурак, уймө топурак; железнодорожная насыпь темир жолдун кырдалган топурагы; 2. (способ перевозки) идишсиз; песок перевозят насыпью кумду идишсиз салып ташыйт.

НАСЫТИТЬ сов. 1. кого чем (накормить досыта) тойгузуу, тойдуруу; 2. что чем (пропитать) толтуруу, толуп кетүү, сиңирүү, сиңүү; пары насытили воздух абага буу толуп кетти.

НАСЫТИТЬСЯ сов. 1. (наестся) тоюу, тойгузуу, тойдуруу; 2. чем (пропитаться) өзүнө толтура алуу, абдан кануу; воздух насытился вредными испарениями аба уулуу буулануулар менен толду.

НАСЫХАТЬ несов. см. насыхнуть.

НАСЫЩАТЬ несов. см. насытить.

НАСЫЩАТЬСЯ несов. 1. см. насытиться; 2. страд. к насыщать.

НАСЫЩЕНИЕ ср. (действие) тойгузуу, тойдуруу, толтуруу.

НАСЫЩЕННОСТЬ ж. 1. хим. каныккандык; насыщенность раствора эритменин каныккандыгы; 2. перен. толгондук, мазмундуулук; идейная насыщенность романа романдын идея жагынан мазмундуулугу.

НАСЫЩЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от насытить; 2. прил. хим. каныккан; насыщенный раствор каныккан эритме; 3. прил. перен. толгон, мыкты, жеткилең, мазмундуу; идейно насыщенный роман идеялык жактан мыкты роман.

НАТАЛКИВАТЬ несов. см. натолкнуть.

НАТАЛКИВАТЬСЯ несов. 1. см. натолкнуться; 2. страд. к наталкивать.

НАТАПЛИВАТЬ несов. см. натопить.

НАТАПТЫВАТЬ несов. см. натоптать.

НАТАСКАТЬ сов. 1. что, чего ташуу, ташып келүү, ташып киргизүү; натаскать мешков в подвал мешок-торду подвалга ташып киргизүү; 2. что, чего, разг. (наворовать) уурдап, ташып кетүү; 3. кого, перен. разг. ары-бери үйрөтө салуу, чала-була үйрөтүү; натаскать учеников к экзаменам окуучуларды экзаменге ары-бери даярдай салуу; 4. кого, охот. үйрөтүү, машыктыруу; натаскать собаку итти аңга-ууга үйрөтүү.

НАТАСКИВАТЬ I несов. см. натаскать.

НАТАСКИВАТЬ II несов. см. натащить.

НАТАЧИВАТЬ несов. см. наточить.

НАТАЩИТЬ сов. что, разг. тартып жамынуу, тартып кийүү; натащить на себя одеяло жуурканды өзүнө тартып жамынуу.

НАТАЯТЬ сов. 1. эрүү, эрип кетүү; за день натаяло много снега бир күндүн ичинде көп кар эрип кетти; 2. что, чего (растопить) эритүү (музду).

НАТВОРИТЬ I сов. чего, разг. иштөө, бир топ болбогон иштерди иштеп салуу; натворить глупостей болбогон ачмакчылыктарды иштөө.

НАТВОРИТЬ II сов. чего жууруп жасоо (напр. теста); эритип жасоо (напр. извести).

НАТЕ частица разг. меңиз, мегице, алыңыз, алгыла; нате вам ваши деньги меңиз, өзүңүздүн акчаңызды алыңыз.

НАТЕКАТЬ несов. см. натечь.

НАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое этке кийилүүчү; нательная рубаха этке кийилүүчү көйнөк.

НАТЕРЕБИТЬ сов. что, чего (сабагын) жулуу, жулкуу, жулкуп алуу, жулуп алуу; натереть льну зыгырды көп кылып жулуп алуу.

НАТЕРЕТЬ сов. 1. что (намазать) майлоо, сыйпоо; 2. что сүрүү, жылтырата сүрүү; натереть пол полду сүрүү (мис. мом менен); 3. что (поранить) жоорутуу; сапог натёр мне ногу өтүк бутумду жоорутту; натереть мозоли жоорутуп чор кылуу; 4. что, чего (на тёрке) сүрүп майдалоо, сүрүп тууроо.

НАТЕРЕТЬСЯ сов. майлануу, сыйпануу.

НАТЕРПЕТЬСЯ сов. чего, разг. көп азап көрүү, көп жапа чегүү, азап тартуу.

НАТЕСАТЬ сов. что, чего жонуу, копшоо; натесать досок тактайды жонуу, тактайды копшоо.

НАТЕЧЬ сов. агып кирүү, агып жыйналуу; в подвал натекла вода подвалга суу агып кирди.

НАТЕШИТЬ сов. кого-что, разг. көңүл ачтыруу, каалаганча ойнотуу.

НАТЕШИТЬСЯ сов. разг. көңүл ачуу, жыргап ойноо.

НАТЁСЫВАТЬ *несов. см. натесать.*

НАТИРА́НИЕ *ср. 1. майлоо, сыйпоо; 2. жалтыратуу, сүрүү, сүрүп жалтыратуу.*

НАТИРА́ТЬ *несов. см. натереть.*

НАТИРА́ТЬСЯ *несов. 1. см. натереться; 2. страд. к натирать.*

НАТИ́РКА *ж. (полов) сүрүү (мис. полду мом менен).*

НА́ТИСК *м. кысым, кысмак, катуу чабуул; под на́тиском на́ших войск протíвник отступíл биздин аскерлердин катуу кысымы менен душман артка чегинди.*

НАТИ́СКАТЬ I *сов. что, чего, разг. толтура же көп нерсени тыгуу.*

НАТИ́СКАТЬ II *сов. что, чего, полигр. бир нече от- тисканы басып чыгаруу.*

НАТКА́ТЬ *сов. что, чего көп кылып согуу (кездеме- ни).*

НАТКНУ́ТЬ *сов. кого-что на что сайып коюу; нат- кну́ть ба́бочку на бу́лавку көпөлөктү төөнөгүчкө сайып коюу.*

НАТКНУ́ТЬСЯ *сов. 1. на кого-что (натолкнуться) урунуу, согулуу; в темноте он наткн́лся на столб ка- раңгыда ал мамыга урунду; 2. на что (на острое) уру- нуу, урунуп алуу; наткн́ться на гвóздь мыкка урунуп алуу; 3. на кого-что, перен. разг. кокустан табуу, коку- стан учуроо; наткн́ться на интере́сную мы́сль в кни́ге китептин ичинен бир кызык пикирди учуратуу.*

НАТОЛКНУ́ТЬ *сов. кого-что на что 1. түртүп урун- туу; 2. перен. туугузуу, багыттоо, багыт берүү, түрткү бо- луу; натолкн́уть на мы́сль ойго түрткү берүү.*

НАТОЛКНУ́ТЬСЯ *сов. на кого-что кокустан кези- гишүү, кокустан табуу, урунуу.*

НАТОЛО́ЧЬ *сов. что, чего көп кылып жанчуу (тал- калоо).*

НАТОПИ́ТЬ I *сов. что 1. (развести огонь) ысыганча жагуу, жага берип ысытуу; натопить печь меш жагып ысытуу; 2. (обогреть) жылытуу; натопить кварти́ру от жагып квартираны жылытуу.*

НАТОПИ́ТЬ II *сов. что, чего (растопить) сызгы- рып, эритип алуу.*

НАТОПТА́ТЬ *сов. разг. бут менен тепсеп булгоо (мис. бөлмөнү).*

НАТОРГОВА́ТЬ *сов. что, чего, разг. белгилүү бир суммага товар сатуу.*

НАТОЧИ́ТЬ *сов. что, чего курчутуу; кайрап, бүлөп курчутуу.*

НАТОЩА́К *нареч. ач карын; принима́ть лека́рство нато́щак дарыны ач карын ичүү.*

НАТР *м. хим. натр (химиялык элемент).*

НАТРАВИ́ТЬ I *сов. кого 1. (напр. собак) тукуруу, айдактоо; 2. перен. ортого от салуу, эрегиштирүү, кай- раштыруу, өчөштүрүү, араздаштыруу (эки кишини).*

НАТРАВИ́ТЬ II *сов. 1. что, кого-чего, разг. (отра- вить) ууктуруп кыруу (мис. канталаны); 2. что, чего (изобразить) түр салуу, гүл түшүрүү (химиялык жол ме- нен металлга же кездемеге түр салуу); натравить узо- ров түр салуу, гүл түшүрүү.*

НАТРА́ВЛИВАНИЕ *ср. 1. тукуруу, айдактоо; 2. пе- рен. ортого от салуу, эрегиштирүү, кайраштыруу, өчөш- түрүү, араздаштыруу.*

НАТРА́ВЛИВАТЬ I *несов. см. натравить I.*

НАТРА́ВЛИВАТЬ II *несов. см. натравить II.*

НАТРЕНИ́РОВАННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от натре- нировать; 2. прил. тренировкаланган, тапталган, үй- рөтүлгөн, машыккан (спортсмен).*

НАТРЕНИ́РОВАТЬ *сов. кого-что тренировкалоо, таптоо, үйрөтүү, машыктыруу.*

НАТРЕНИ́РОВАТЬСЯ *сов. тренировкалануу, тапта- луу, үйрөнүү, машыгуу.*

НАТРЕПА́ТЬ *сов. что, чего тытып тазалоо, тытуу (мис. жүндү, кендирди).*

НАТРИЕВЫ́Й, *ая, -ое натрий-ге т.; натрийлүү; на́триевые соедине́ния натрийлүү кошундулар.*

НА́ТРИЙ *м. хим. натрий (химиялык элементтин бир түрү).*

НАТРОЕ *нареч. үчкө, үч бөлүккө.*

НАТРУБИ́ТЬ *сов. разг. дуулдатып таратуу; нату- р- би́ть в у́ши кому-л. бирөөнүн кулагынын кужурун алуу, айта берип кулагына куюп таштоо.*

НАТРУДИ́ТЬ *сов. что, разг. оорутуу, талдыруу (мис. көп иштеп колду же көп жүрүп бутту талдыруу, оору- туу).*

НАТРУДИ́ТЬСЯ *сов. разг. 1. (утомиться) чарчоо, талытуу, каруусун кетирүү; 2. (вдоволь потрудиться) ая- бай иштөө, чарчаганча иштөө; натрудиться за день кере- ли кечке аябай иштөө.*

НАТРУ́ЖЕННЫЙ, *ая, -ое см. натруженный.*

НАТРУЖЕ́ННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от натрудить; 2. прил. талыккан, кыйналган, чарчаган; натруже́нные ру́ки талыккан кол.*

НАТРА́СТИ *сов. что, чего силкип (кагыт) түшүрүү, күбүлтүү.*

НАТУ́ГА *ж.: с нату́ги или от нату́ги разг. күчөнгөн- дөн, ыйынгандан.*

НАТУ́ГО *нареч. разг. бек, бекем, катуу, чык; он нату́- го завяза́л верёвку ал жипти бекем байлады.*

НАТУ́ЖИВАТЬ *несов. см. натужить.*

НАТУ́ЖИВАТЬСЯ *несов. см. натужиться.*

НАТУ́ЖИТЬ *сов. что, разг. түйүлтүү, буруйтуу (мис. булчуңду).*

НАТУ́ЖИТЬСЯ *сов. разг. күчөнүү, ыйынуу.*

НАТУ́ЖНЫЙ, *ая, -ое нату́га-га т.; кыстап, зордоп иштетилген; нату́жный смех кысталып чыккан калп күл- кү.*

НАТУ́РА *ж. 1. натура (реалдуу чындык; чыныгы түр; өзү); 2. натура (художниктин алдына, сүрөтүн алуу үчүн, туруп берүүчү киши); 3. натура (кишинин мүнөзү, туру- шу, кебетеси); по нату́ре он не зло́й натурасына кара- ганда ал ачуулуу киши эмес; 4. нату́ра (буюм, азык; акча эмес); плати́ть нату́рой натура (буюм, азык) түрүндө, буюмдата (акчалай эмес) төлөө; поста́вка нату́рой нату- ра (буюм, азык) түрүндө тапшыруу; ☆рисова́ть с нату́ры бир нерсенин чыныгы өзүнө карап, анын сүрөтүн тартуу; в нату́ре разг. энеден туума, тыр жылаңач.*

НАТУРАЛИ́ЗАЦИЯ *ж. натурализация (чет мамле- кеттик кишини граждандыкка алуу).*

НАТУРАЛИ́ЗМ *м. натурализм (турмушту көр- көмдөп көрсөтүү эмес, анын фотографиялык көрүнүшүн гана көрсөтүүгө тырышуучу адабияттагы жана искус- стводогу багыт).*

НАТУРАЛИ́ЗОВАТЬ *сов. и несов. кого-что чет мам- лекеттик кишини граждандыкка алуу.*

НАТУРАЛИ́ЗОВАТЬСЯ *сов. и несов. башка мамле- кеттин граждандыгына өтүү.*

НАТУРАЛИСТ м. натуралист (1. табиятты үйрөнүүчү адам; 2. натурализмди жолдоочу).

НАТУРАЛИСТИЧЕСКИ нареч. натурализм көз карашынча, натуралисттик көз караш менен; **описать что-л. натуралистически** бир нерсени натуралисттик көз караш менен сүрөттөө.

НАТУРАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое натуралисттик.

НАТУРАЛЬНО 1. нареч. (естественно) тубаса, табигый, табигый турушунча; **натурально смеяться** табигый күлүү (анткор эмес); 2. в знач. вводн. сл. уст. (конечно) албетте.

НАТУРАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (естественный, природный) натуралдык, табигый, жаратылгандай; 2. (настоящий, подлинный) чыныгы, жасалма эмес; **натуральный шёлк** чыныгы жибек; **натуральный мёд** чыныгы бал; 3. (непритворный) тубаса, табигый; **натуральный смех** табигый күлкү (анткор эмес); 4. эк. натуралдык (азык, буюм түрүндө); **натуральная оплата** натуралдык төлөө; **натуральное хозяйство** натуралдык чарба (азык-түлүктү сатуу, алмашуу үчүн эмес, өздөрүнүн керектигине чыгаруучу чарба); **в натуральную величину** натуралдык чондукта, так өзүнүн чондугундай.

НАТУРНЫЙ, ая, -ое турушунан, заттын өзүнөн; **натурный класс** иск. заттын өз турушунан сүрөт тартылуучу класс; **натурные съёмки** кино табигый шартта (навильондо эмес) сүрөткө тартуу.

НАТУРОПЛАТА жс. (натуральная оплата) буюмда-та төлөө, зат түрүндө төлөө (акчалай эмес).

НАТУРФИЛОСОФИЯ жс. натурфилософия (табият жөнүндөгү идеалисттик философия окуусу).

НАТУРЩИК м. натурщик (художниктер менен скульпторлорго позировать кылуу менен кесиптенүүчү киши).

НАТУРЩИЦА женск. р. к натурщик.

НАТЫКАТЬ сов. что, чего саюу, сайып коюу.

НАТЫКАТЬ несов. см. натывать.

НАТЫКАТЬСЯ несов. см. наткнуться.

НАТЮРМОРТ м. жив. натюрморт (1. жемиш, гүл, илбээсин, балык өңдүү нерселердин тургандагы көрүнүшүн тартуучу живописстиги жанр; 2. ушундай жанрда тартылган сүрөт).

НАТЯГИВАТЬ несов. см. натянуть.

НАТЯГИВАТЬСЯ несов. 1. см. натянуться; 2. страд. к натягивать.

НАТЯЖЕНИЕ ср. 1. (действие) созуу, созулуу, керүү, керилүү; 2. мед. жаранын четтеринин бүтө башташы.

НАТЯЖКА жс.: с натяжкой эптеп-септеп.

НАТЯЖНОЙ, ая, -ое тех. керип (чоюп) кийгизме; **натяжные шины** керип кийгизме шиналар.

НАТЯНУТОСТЬ жс. начардык, дурус эместик; **натянутасть в отношениях** мамиленин дурус эместиги.

НАТЯНУТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от натянуть; 2. прил. керилген, чоюлган, созулган (мис. комуздун кылы); 3. прил. перен. начар, дурус эмес; **натянутые отношения** начар мамилелер.

НАТЯНУТЬ сов. что 1. созуу, керүү, чоюу, тартуу; **натянуть струну** кылды керүү (мис. комуздун); 2. (с трудом надеть) чоюп кийүү; 3. (надвинуть на себя) тартып жамынуу, тартып кийүү; **он натянул на себя одеяло** ал жуурканды өзүнө тартып жамынды.

НАТЯНУТЬСЯ сов. созулуу, керилүү, чоюлуу, өтө чоюлуу (мис. жип).

НАУГАД нареч. болжоп, ой жоруп, ойлонбостон эле, божомолдоп; **идти в темноту наугад** караңгыда божомолдоп жүрүү; **сказать наугад** болжоп айтуу.

НАУГОЛЬНИК м. наугольник (1. тех. бурчтарды жана сызыктарды сызуу үчүн колдонулуучу үчкүл формасындагы түз бурчтук; 2. рама, ящик, шкаф жана ушул өңдүү нерселердин бурчтары бекитилүүчү же кооздолуучу металл нерсе).

НАУГОЛЬНЫЙ, ая, -ое бурчтагы, бурчка коюлган, бурчка коюлуучу.

НАУДАЛУЮ нареч. разг. тобокел кылып, баатырдык кылып, алды-артына карабастан.

НАУДАЧУ нареч. тобокелге салып, мейлиге салып; **ответить наудачу** тобокелге салып жооп берүү.

НАУДИТЬ сов. что, кого-чего кайырмак менен көп кармоо.

НАУКА жс. 1. илим; **точные науки** так илимдер; **заниматься наукой** илим менен иришүү; **отдаться науке** илимге берилүү; **Академия наук СССР СССР Илимдер Академиясы**; 2. разг. (урок) сабак; **этот случай послужит ему наукой** бул окуя ага сабак болуп калат.

НАУСЬКАТЬ сов. кого, разг. тукуруу, айдактоо; **науськать собак** иттерди айдактоо.

НАУСЬКИВАТЬ несов. см. науськать.

НАУТЁК нареч. разг.: **пуститься наутёк** алды-артына карабай безилдеп качуу.

НАУТРО нареч. эртең менен.

НАУЧИТЬ сов. кого и с неопр. үйрөтүү; **научить ребёнка читать** баланы окууга үйрөтүү.

НАУЧИТЬСЯ сов. чему и с неопр. үйрөнүү; **научиться плавать** сүзүүгө (сууга сүзүүгө) үйрөнүү.

НАУЧНО нареч. илимге таянып, илимге негиздеп.

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое: **научно-исследовательский институт** илим-изилдөө институту.

НАУЧНО-ПОПУЛЯРНЫЙ, ая, -ое илимий-популярдуу; **научно-популярный фильм** илимий-популярдуу фильм.

НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИЙ, ая, -ое илимий-техникалык; **научно-техническая конференция** илимий-техникалык конференция.

НАУЧНОСТЬ жс. илимге таянгандык, илимге негизделгендик.

НАУЧНЫЙ, ая, -ое илимий; **научная работа** илимий кызмат (иш); илимий эмгек.

НАУШНИК м. 1. чаще мн. (на шапке) кулакчын; 2. радио наушник (кулакка коюп радио тыңшалуучу аппарат); 3. разг. (доносчик) сөз ташыгыч, ушакчы.

НАУШНИЧАТЬ несов. разг. сөз ташуу, ушак айтуу.

НАУШНИЧЕСТВО ср. сөз ташуучулук, ушак айтуучулук, ушакчылык.

НАУЩАТЬ несов. кого-что, уст. колтукка түртүү, жамандыкка үндөө, жамандыкка үйрөтүү, азгыруу.

НАУЩЕНИЕ ср. колтукка түртүү, жамандыкка үндөө, жамандыкка үйрөтүү, азгыруу.

НАФАБРИКОВАТЬ сөздү жасап калп айтуу, жалган (калп) нерсени ойлоп чыгаруу (мис. жалган кабарларды).

НАФАБРИТЬ сов. что фабра менен боёо (сакалды, мурутту).

НАФТАЛИН м. нафталин (ак түстөгү жаман жыттуу кристалл зат; бул техникада, медицинада

пайдаланылат жана жүндү, жүндөн жасалган затты, ашатылбаган терини күбөдөн сактоо үчүн колдонулат).

НАФТАЛІННЫЙ, ая, -ое см. **нафталиновый**.

НАФТАЛІНОВЫЙ, ая, -ое **нафталин-ге** т.; **нафталиновый** запах нафталиндин жыты.

НАФТОЛ м. хим. нафтол (өнөр жайларда жана медицинада колдонулуучу нафталинден чыгарылган спирт).

НАХАЛ м. бетсиз, уятсыз, арсыз.

НАХАЛКА женск. р. к **нахал**.

НАХАЛЬНИЧАТЬ несов. разг. бетсиздик кылуу, уятсыздык кылуу, арсыздык кылуу.

НАХАЛЬНЫЙ, ая, -ое бетсиз, уятсыз, арсыз.

НАХАЛЬСТВО ср. бетсиздик, уятсыздык, арсыздык.

НАХАРКАТЬ сов. разг. какырынып түкүрүү.

НАХВАЛИВАТЬ несов. см. **нахвалить**.

НАХВАЛИТЬ сов. кого-что, разг. ыгы жок мактоо, ашыра мактоо, мактай берүү.

НАХВАЛИТЬСЯ сов. разг. 1. (**нахвасться**) мактануу, мактана берүү, мактангандан мактануу; 2. кем-чем, чаще с отриц. жеткире албоо (**мактап же мактанып**), үстү-үстүнө мактоо, мактагандан мактоо; **он не нахвалится своим сыном** ал өз уулун мактагандан мактайт.

НАХВАТАТЬ сов. что, чего, разг. 1. (**набрать**, **наловить**) кармоо, алуу (**көп, далай**); 2. (**приобрести**, **взять во множестве**) ала берүү, андан-мындан ала берүү; **он нахватал много работы** ал толгон жумушту алып алган; 3. **перен.** үстүртөн гана билүү, алуу; **нахватать знаний** бир нерселерди системасыз жана үстүртөн билүү.

НАХВАТАТЬСЯ сов. чего, разг. үстүртөн эле билүү, андан-мындан билүү, терең, билбөө.

НАХИМОВЕЦ м. нахимовец (*Нахимов атындагы согуш-деңиз училищесинин окуучусу*).

НАХИМОВСКИЙ, ая, -ое **Нахимов-го** т.; **нахимовское** **военно-морское** **училище** Нахимов атындагы согуш-деңиз училищеси.

НАХЛЕБНИК м. 1. **уст.** **нахлебник** (*ичкен тамагы үчүн жана турганы үчүн акы төлөп, бирөөнүн үйүндө туруучу киши*); 2. **перен.** арам тамак.

НАХЛЕБНИЦА женск. р. к **нахлебник**.

НАХЛЕСТАТЬ сов. кого-что, разг. камчынын астына алуу, сабоо.

НАХЛОБУЧИВАТЬ несов. см. **нахлобучить**.

НАХЛОБУЧИТЬ сов. что, разг. кабакка түшүрө (**баса**) кийүү (**баш кийимди**).

НАХЛОБУЧКА ж. разг. жеме, тил, сөгүш; **он получил нахлобучку** ал тил укту, ал сөгүш алды.

НАХЛЫНУТЬ сов. 1. катуу каптоо, жайпоо; **волны нахлынули на берег** толкун жээкти катуу каптады; 2. **перен.** (*напр. о толпе*) жапырылып кирүү, каптап кирүү, келүү (*мис. калың эл*); 3. **перен.** (*охватить*) келе калуу, чогула калуу, үйүлүп келүү (*мис. ой, пикир, сезим*).

НАХМУРЕННЫЙ, ая, -ое 1. **прич. от** **нахмурить**; 2. **прил.** үтүрөйгөн, түнөргөн, кабагын чытыган.

НАХМУРИВАТЬ несов. см. **нахмурить**.

НАХМУРИВАТЬСЯ несов. см. **нахмуриться**.

НАХМУРИТЬ сов. что тырыштыруу, чытуу, кабак түйүү, кабак бүркөө, түнөрүү; **нахмурить брови** кабак бүркөө; **нахмурить лоб** чекени тырыштыруу; **нахмурить лицо** тултуюу, түнөрүү.

НАХМУРИТЬСЯ сов. 1. үтүрөйүү, кабак бүркөө, түнөрүү; **он нахмурился** ал кабагын бүркөдү, ал кабагын чытыды; 2. **перен.** (*напр. о погоде*) бүркөлүү.

НАХОДИТЬ I несов. см. **найти I**.

НАХОДИТЬ II несов. см. **найти II**.

НАХОДИТЬСЯ I несов. см. **найтись**.

НАХОДИТЬСЯ II несов. туруу, болуу; **он сейчас находится во Фрунзе** ал азыр Фрунзеде, ал азыр Фрунзеде турат; **наш колхоз находится недалеко от станции** биздин колхоз станцияга жакын жерде турат.

НАХОДИТЬСЯ III сов. разг. (*устать от хождения*) көп басып чарчоо, жүрө берип чарчоо, чарчагыча жүрүү.

НАХОДКА ж. 1. (*вещь*) табылга, олжо; 2. **перен. разг.** *табылга, олжо, мүлк (кокусунан табылып калган жакшы нерсе, мис. жакшы адабий образ, мыкты кызматкер ж.б.)*; **это прямо находка** бул жөн эле табылгыс неме.

НАХОДЧИВОСТЬ ж. тапкычтык, табагандык.

НАХОДЧИВЫЙ, ая, -ое 1. (*сообразительный*) байкагыч, тапкыч, табааган; **находчивый человек** тапкыч киши; 2. (*удачный*) чукугандай; **находчивый ответ** чукугандай жооп.

НАХОЖДЕНИЕ ср. 1. (*действие*) табуу; **нахождение общего делителя** мат. орток бөлүүчүсүн табуу; 2. (*пробывание*) болуу, туруу; **место нахождения** турган жери, жайы, турагы; **установить место нахождения** турган жерин белгилөө.

НАХОХЛИТЬ сов. что үрпөңдөтүү, үрпүйтүү, үрпөйтүү (*мис. тоок жүнүн*).

НАХОХЛИТЬСЯ сов. 1. (*о птицах*) үрпөңдөө, үрпөйүү, үрпүйүү, үксүйүү; 2. **перен. разг.** (*о человеке*) үтүрөңдөө, үрпөңдөө.

НАХОХОТАТЬСЯ сов. разг. кумардан чыга каткыруу.

НАХРАПОМ нареч. разг. уят-сыйытсыз; зордук менен, күч менен; **действовать нахрапом** зордук менен аракет кылуу.

НАЦАРАПАТЬ сов. 1. что тырмап (*чийип*) так түшүрүү; 2. **перен. разг.** (*плохо написать*) эптеп-септеп жаза салуу, ары-бери чүргөй жаза салуу, тарбаңдатып жаза салуу; **нацарапать письмо** тарбаңдатып кат жаза салуу.

НАЦЕДИТЬ сов. что, чего сарыктыруу, чыпкалоо, сүзүү.

НАЦЕЖИВАТЬ несов. см. **нацедить**.

НАЦЕЛИВАТЬ несов. см. **нацелить**.

НАЦЕЛИВАТЬСЯ несов. 1. см. **нацелиться**; 2. **страд. к** **нацеливать**.

НАЦЕЛИТЬ сов. 1. что мээлөө, шыкаалоо; **нацелить ружье** мылтыкты шыкаалоо; 2. *кого-что, перен. разг.* (*направить*) багыт алдыруу, түрткү берүү.

НАЦЕЛИТЬСЯ сов. 1. мээлөө, шыкаалоо (*мылтыкты*); 2. **перен. разг.** багыт алуу.

НАЦЕЛО нареч. разг. калдыксыз; **это число делится нацело** бул сан калдыксыз бөлүнөт.

НАЦЕНИВАТЬ несов. см. **наценить**.

НАЦЕНИТЬ сов. что, разг. бааны көтөрүү, баанын үстүнө кошуу (*белгилүү нормада*).

НАЦЕНКА ж. ком. 1. (*действие*) бааны көтөрүү, бааны жогорулатуу; 2. (*сумма*) баага кошумчаланган сумма.

НАЦЕПИТЬ сов. что 1. (*навесить*) илүү, илип коюу; 2. **разг.** (*надеть*) тагуу, тагынуу, кадоо.

НАЦЕПЛЯТЬ несов. см. **нацепить**.

НАЦИЗМ м. нацизм (*германиялык фашизм*).

НАЦИОНАЛИЗАЦИЯ ж. национализация, мамлекеттештирүү (*жеке менчик мүлктөрдү мамлекет менчи-*

гине айландыруу); **национализация промышленности** өнөр жайларды мамлекеттештирүү.

НАЦИОНАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что национализациялоо, мамлекеттештирүү.

НАЦИОНАЛИЗИРОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. национализациялануу, мамлекеттештирилүү; 2. несов. страд. к национализировать.

НАЦИОНАЛИЗМ м. улутчулдук (улуттар арасында кастыкты күчөтүү жана башка улуттарды эзүү аркылуу жана буржуазиялык таламды бүт улуттун таламы имиш деп көрсөтүү аркылуу буржуазиянын таптык эксплуататордук таламын жактоочу реакциялык буржуазиялык идеология жана саясат).

НАЦИОНАЛИСТ м. улутчул (улутчулдукту жактоочу реакциячыл адам).

НАЦИОНАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое националист-ке т.

НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое улуттук-боштондук; **национально-освободительное движение** улуттук-боштондук кыймыл.

НАЦИОНАЛЬНОСТЬ ж. улут.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое нация-га т.; улуттук; **национальная политика** улут саясаты; **национальный вопрос** улут маселеси; **национальная одежда** улуттук кийим; **национальный округ** улут округу.

НАЦИСТ м. нацист.

НАЦИСТКА женск. р. к нацист.

НАЦИСТСКИЙ, ая, -ое нацист-ке т.; нацисттик.

НАЦИЯ ж. улут; **социалистические нации** социалисттик улуттар.

НАЧАДИТЬ сов. түтөтүп жиберүү, быкшытып түтөтүү, каңырсуу, каңырсыгып түтөтүү.

НАЧАЛО ср. 1. башталыш, башы; **начало учебного года** окуу жылынын башы; **с самого начала** башынан эле, а дегенде эле; 2. (исходный пункт) башталыш, башы; **начало улицы** көчөнүн башы; **от начала до конца** башынан аягына чейин; **начало в восемь часов вечера** кечки саат сегизде башталат; **положить начало чему-л.** баштоо, баштап коюу; **вести (брать) своё начало от чего-л.** ... башталуу, келип чыгуу; 3. (первоисточник, принцип, основная причина) себеп, башы, башталыш; **организующее начало** уюштуруучу себеп; 4. начала мн. (основные положения, принципы) негиздер; **начала химии** химиянын негиздери; 5. **начала мн.** (способы, методы осуществления) жол, түр, негиз; **на началах** жол менен, түрүндө; **организовать дело на новых началах** ишти жаңы негизде уюштуруу; **на добровольных началах** өз ыктыяры менен; **лиха беда начало** погов. көп иштин башталышында; бири кетти, неси калды; **быть под чим-л.** **началом** уст. бирөөнүн кол алдында болуу; по началу разг. а дегенде, башында.

НАЧАЛЬНИК м. начальник (башкаруучу, жетекчи); **начальник станции** станция начальниги.

НАЧАЛЬНИЦА женск. р. к начальник.

НАЧАЛЬНИЧЕСКИЙ, ая, -ое начальниктик (бой көтөрмө, менменсиген); **говорить начальническим тоном** начальниктик түр менен сүйлөө.

НАЧАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. башкы, алгачкы, баштапкы; **начальный период** алгачкы мезгил; 2. башталма, биринчи, төмөнкү, башталгыч; **начальная школа** башталгыч мектеп.

НАЧАЛЬСТВЕННЫЙ, ая, -ое см. **начальнический**.

НАЧАЛЬСТВО ср. 1. собир. начальниктер, чоңдор, начальниктик (начальник бийлиги); 2. (власть) начальник, башчы; **он был моим начальством** разг. ал менин начальнигим эле.

НАЧАЛЬСТВОВАНИЕ ср. уст. начальниктик кылуу, башчылык кылуу, башкаруу, бийлөө.

НАЧАЛЬСТВОВАТЬ несов. над кем-чем, уст. начальниктик кылуу, башкаруу, башчылык кылуу.

НАЧАЛЬСТВУЮЩИЙ, ая, -ее начальниктик, начальстволук, башчылык кылуучу; **начальствующий состав** армии армиянын начальстволук составы.

НАЧАТКИ только мн. баштапкы, башталма; **начатки знаний** алгачкы билим, башталма билим (маалымат); **начатки грамоты** баштапкы сабат.

НАЧАТЬ сов. что и с неопр. баштоо; **мы начали учиться** биз окуй баштадык; **начать строительство** курулушту баштоо; **начать читать новый роман** жаңы романды окуй баштоо; **начать с того, что** дегенден баштайлы,... дегенден айталы; эң негизгиси...

НАЧАТЬСЯ сов. башталуу; **ученье началось** окуу башталды.

НАЧЕКАНИВАТЬ несов. см. **начеканить**.

НАЧЕКАНИТЬ сов. что, чего согуп чыгаруу (мис. тыйынды).

НАЧЕКУ нареч. дапдаяр болуп, сергек болуп; **быть начеку** дапдаяр болуп туруу.

НАЧЕРКАТЬ сов. что, чего, разг. сызгылоо, чий-майлоо, сызгылап таштоо.

НАЧЕРНО нареч. сомолон, жонунан (биротоло эмес); **он написал письмо начерно, а потом переписал** **набело** ал катты сомолон жазды да, андан кийин таза кылып көчүрүп чыкты.

НАЧЕРПАТЬ сов. что, чего сузуп алуу, чөмөрүп алуу (мис. сууну).

НАЧЕРТАНИЕ ср. жазылыш, жазылыш түрү; **у букв «о» круглое начертание «о»** тамгасынын жазылышы тегерек.

НАЧЕРТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **начертательная геометрия** чийме геометрия.

НАЧЕРТАТЬ сов. что 1. уст. жазуу, сызып сүрөтүн тартуу; 2. перен. (указать, определить) көрсөтүү; сүрөттөө.

НАЧЕРТИТЬ сов. что сызуу, сызып сүрөтүн түшүрүү.

НАЧЕСАТЬ сов. 1. что, чего тароо, көп кылып тароо (мис. кендирди, буланы); 2. что, разг. (повредить чесанием) айра тырмоо.

НАЧЕСТЬ сов. что, бухг. начёт кылуу, начёт жасоо.

НАЧЁС м. 1. (действие) тароо (мис. буланы); 2. текст. таралган була; 3. (ворс) түк (кездемеде); 4. (волосы в причёске) саамай, секелек кылып таралган чач.

НАЧЁСЫВАТЬ несов. см. **начесать**.

НАЧЁТ м. бухг. начёт (кайта төлөнүүгө тийиш болгон чыгым).

НАЧЁТНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **начётничество-го т.**; **начётчиктик**.

НАЧЁТНИЧЕСТВО ср. **начётчиктик** (окулган нерсени сын көзү менен карабастан эле кандай жазылса, ошондой түшүнүүгө негизделген догматтык билим).

НАЧЁТЧИК м. **начётчик** (китептен окуганда, ага сын көзү менен карабастан эле, кандай жазылса, ошондой түшүнгөн, анын маанисине жете түшүнбөгөн киши).

НАЧИНА́НИЕ *ср.* баштаган иш, башталыш, демилге; **откры́тие библиотэки** – **полёзное начина́ние** китепкананын ачылышы – пайдалуу иш; **он имёл успе́х во всех своих начина́ниях** анын ар бир баштаган иши ийгиликтүү болгон; **поддержа́ть начина́ния новáторов** новаторлордун баштаган иштерин колдоо.

НАЧИНА́ТЕЛЬ *м.* баштоочу, демилгечи.

НАЧИНА́ТЬ *несов. см. нача́ть.*

НАЧИНА́ТЬСЯ *несов. 1. см. нача́ться; 2. страд. к начинать.*

НАЧИНА́ЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от начина́ть; 2. прил.** жаңыдан баштаган, жаңыдан киришкен, болоюн деп келе жаткан; **начина́ющий писа́тель** жаңыдан жазып келаткан жазуучу; **3. в знач. суц. м.** баштоочу, баштаган; **уче́бник для начина́ющих** жаңыдан окуй баштагандар үчүн окуу китеби.

НАЧИНА́Я *в знач. предлога* баштап, тартып; **начина́я с апре́ля** апрелден тартып.

НАЧИНИ́ТЬ I *сов. что чем* ичине салуу, ичине толтуруу; **начини́ть пиро́жки мя́сом** самсанын ичине эт салуу.

НАЧИНИ́ТЬ II *сов. что, чего, разг. (почини́ть)* жамоо, жамай салуу, жамаачылоо, жамаачы салуу.

НАЧИНИ́ТЬ III *сов. что, чего, разг. (очини́ть)* учтоо, учун чыгаруу, учтап даярдоо; **начини́ть карандаше́й** карандаштарды учтоо.

НАЧИ́НКА *жс. 1. (действие)* ичине бир нерсе салуу (*мис. самсанын*); **2. (то, чем начинено)** ичине салынган нерсе; **пиро́жки с мясно́й начи́нкой** ичине эт салынган самса.

НАЧИ́НЯТЬ *несов. см. начини́ть I.*

НАЧИСЛÉНИЕ *ср. бухг. 1. (действие)* начисление кылуу (*бир суммага дагы кошумчалоо*); **2. (сумма)** начисление (*негизги суммага кошо кошулуп эсептелген үстөк*).

НАЧÍСЛИТЬ *сов. что, бухг.* начисление кылуу (*негизги сумманын үстүнө кошуп эсептөө*).

НАЧИСЛЯ́ТЬ *несов. см. начíслить.*

НАЧÍСТИТЬ *сов. 1. что, чего* тазалоо, аарчуу (*мис. картошканы*); **2. что, разг. (хорошо вычистить)** жылтыратып тазалоо (*мис. өтүктү*).

НА́ЧИСТО *нареч. 1. (набело)* таза, акка; **он переписáл письмó начи́сто** ал катты таза көчүрүп жазды; **2. прост. (совсем)** такыр, таптакыр; **начи́сто отказáть** таптакыр болбой коюу; **3. прост. (начистоту)** адал ниет менен, ак ниет менен, жашырбастан, жашырып-жаппай, жашырып-жаппастан; **рассказáть всё начи́сто** жашырып-жаппастан баарын айтуу.

НАЧИСТОТУ́ *нареч. разг.* адал ниет менен, ак ниет менен, жашырбастан, жашырып-жаппастан; **объясни́ть-ся начистоту́** бири-биринен жашырып-жаппастан сүйлөшүү (*түшүнүшүү*).

НАЧИТА́ННОСТЬ *жс.* көп билүүчүлүк, китепти көп окуп билгендик, көп окугандык.

НАЧИТА́ННЫЙ, ая, -ое көптү окуган, окуп көптү билген.

НАЧИТА́ТЬСЯ *сов. чего* көп окуу, көңүлү толгуча окуу (*китепти*).

НАЧÍТЫВАТЬ *несов. см. начёсть.*

НАЧИЩА́ТЬ *несов. см. начíстить.*

НАЧСОСТА́В *м. (начальствующий состав)* воен. начсостав (*начальстволук состав*).

НАЧУДИ́ТЬ *сов. разг.* киши күлөрлүк бир нерсе иштөө, акмактык кылып бир нерсени бүлдүрүп коюу.

НАШ *мест. притяж. 1.* биздин; **на́ша респуб́лика** биздин республика; **на́ши дости́жения** биздин жетишкендиктер; **2. в знач. суц. наше ср.** биздики, өзүбүздүкү; **на́шего не отда́дим ни́кому́** өзүбүздүкүн эч кимге бербейбиз; **больше (меньше, лучше, хуже)** нашего бизден, бизге караганда көп (*аз, жакшы, жаман*); **по-на́шему** биздин оюбузча, бизче; **на́ша взя́ла!** *разг.* биз жеңдик!

НА́ША *мест. женск. р. к наш.*

НАШАЛÍТЬ *сов. разг.* тентектик кылуу.

НАШАЛÍТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыга шоктук кылуу.

НАША́РИТЬ *сов. что, разг.* сыйпалап издеп табуу; **наша́рить в темноте́ спи́чки** караңгыда ширеңкени сыйпалап издеп табуу.

НАША́РКАТЬ *сов. разг.* шарпылдап булгоо, тепсеп булгоо (*мис. полду*).

НАШАТЫ́РНЫЙ, ая, -ое: **нашаты́рный спирт** нашатыр спирти.

НАШАТЫ́РЬ *м. хим.* нашатыр, нашатыр тузу, ношотур.

НАШВЫ́РЯТЬ *сов. что, чего, разг.* ыргытып үйүп же чачып таштоо.

НА́ШЕ *мест. ср. р. к наш.*

НАШЕЛУШÍТЬ *сов. что, чего* кабыгынан ажыратуу, кабыгын аарчуу (*мис. күн караманы*).

НАШЕПТА́ТЬ *сов. что, чего 1.* шыбыроо, шыбыр-шыбыр этүү, шыбырап түшүндүрүү; **2. перен. (наговорить на кого-л.)** күбүр-шыбыр кылуу, шыбырап ушак таратуу, ушактоо.

НАШЕ́СТВО *ср.* жортуул, кол салуу, кол салып кирүү; **нашествие Наполеона** Наполеондун жортуулу.

НАШЕ́Л, **наше́л**, **нашлá**, **нашлó**, **нашлí** *прош. вр. от найти I, II.*

НАШЕ́ЛСЯ, **наше́лся**, **нашлáсь**, **нашлóсь**, **нашлíсь** *прош. вр. от найтись.*

НАШЕ́ПТЫВАНИЕ *ср.* күбүр-шыбыр, шыбырап ушак таратуу.

НАШЕ́ПТЫВАТЬ *несов. см. нашептать.*

НА́ШИ *мест. притяж. мн. 1.* биздин; **2. в знач. суц. (близкие)** биздикилер; **на́ши зánяли пёрвое мéсто в междунáродном соревнóвании** биздикилер эл аралык мелдеште биринчи орунду алышты; **и нáшим и вáшим** *разг.* тиякта да, биякта да болуучу оопай; **знай нáших!** *разг.* бизди билип кой!

НАШИВÁТЬ *несов. см. нашить.*

НАШÍВКА *жс. 1. (действие)* бастыра тигүү, үстүнө жабыштырып тигүү; **2. (то, что нашито)** бастырылып тигилген (*кийимдин үстүнө бастырылып тигилген ичке кыйык*); **3. воен. нашив́ка** (*жакага, жеңге же погонго бастырылып тигилүүчү даража белгиси*).

НАШИВНО́Й, ая, -ое бастырып тигилген, кийимдин үстүнө бастырылып тигилүүчү.

НАШИНКОВА́ТЬ *сов. что, чего* тууроо, кесип майдалоо (*мис. капустаны*).

НАШИ́ТЬ *сов. 1. что (сверху)* бастырып тигүү, үстүнө (*бетине*) жабыштырып тигүү; **2. что, чего** көп нерсени тигүү.

НАШЛÉПАТЬ *сов. кого-что, разг.* шакылдатып уруп коюу.

НАШПИГОВА́ТЬ *сов. что* арасына май тыгуу (*мис. эттин*).

НАШПИГОВАТЬ *несов. см. нашпиговать.*

НАШУМЭВШИЙ, ая, -ее **1.** *прич. от нашуметь; 2. прил.* чуу көтөргөн; *нашумевшая книга* чуу көтөргөн китеп.

НАШУМЕТЬ *сов. 1.* дуулдоо, күжүлдөө, бакылдоо; **2. перен.** *(вызвать много толков)* дуу болуу; *эта статья сильно нашумела* бул макала аябаган дуу болду.

НАЩЕПАТЬ *сов. что, чего, разг.* майдалап жараңкалоо, майдалап жаруу (*мис. отунду*).

НАЩЁЛКАТЬ *сов. что, чего, разг.* чагуу, данегин чагуу.

НАШИПАТЬ *сов. разг. 1. что, чего (нарвать)* тиштеп, жулкуп үзүү (*мис. чөптү*); **2. кого-что (причинить боль щипанием)** чымчылоо, тызылдануу, чымыратуу (*мис. аяз бетти*).

НАЩУПАТЬ *сов. что 1.* сыйпалап табуу, кайсалап табуу; **2. перен. разг.** жибин тартуу, тамырын тартуу, байкаштырып көрүү.

НАЩУПЫВАТЬ *несов. см. нащупать.*

НАЭЛЕКТРИЗОВАТЬ *сов. кого-что 1. физ.* электризация кылуу, электризациялоо, электрлештирүү; **2. перен.** электризациялоо, кызыктыруу, кыздыруу, козутуу.

НАЭЛЕКТРИЗОВАТЬСЯ *сов. 1. физ.* электрлендирүү; **2. перен.** электризациялануу, кызуу.

НАЭЛЕКТРИЗОВЫВАТЬ *несов. см. наэлектризовать.*

НАЭЛЕКТРИЗОВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. наэлектризоваться; 2. страд. к наэлектризовывать.*

НАЯБЕДНИЧАТЬ *сов. разг.* чагымчылык кылуу, ушак айтуу.

НАЯВУ *нареч.* өңдө; **во снэ это я вижу или наяву?** бул өнүмбү менин же түшүмбү?

НАЯДА *ж. 1. миф.* наяда (*суу периси; суу кызы*); **2. зоол.** наяда (*дарыя сууларындагы моллюсканын бир түрү*).

НЕ *частица отриц. и неопр.* эмес, жок, -ба; **я не хотёл вас обидеть** мен сизди таарынткым келген жок эле; **не могу не удивляться** таң калбай коё албаймын; **его не узнать** аны азыр тааныбайсың; **это не по нём** ага ылайык эмес; **не за что** арзыбайт; **не раз** бир нече жолу; **ему не по себе** анын мазасы жок; **не кто иной, как...** так эле өзү; **не на что смотреть** карай турган (*татыктуу*) эч нерсеси жок; **не на кого надеяться** ишене турган эч ким жок; **не у кого** эч кимде; **тем не менее** карабастан; **не то 1)** (*в противном случае*) болбосо; **уходи, не то прогонят** кет, болбосо айдап чыгарышат; **2) (или)** же; **не то ехать, не то нет** же кетерди, же кетпести билбей.

НЕ не в пример *см. пример.*

НЕ не вполне анчалык эмес, чала, толук эмес.

НЕ не прочь *в знач. сказ. с неопр. разг.* дапдаяр, качпоо; **я не прочь попить чаю** мен чай ичүүдөн качпас элем.

НЕ не раз алда канча, бир нече жолу.

НЕАККУРАТНОСТЬ **1.** (*неопрятность*) шалактык, шалакылык, булганчтык; **2.** (*напр. о работе*) кылдат эместик.

НЕАККУРАТНЫЙ, ая, -ое **1.** (*неопрятный*) шалак, шалакы, булганч; **2.** (*напр. о работе, исполнении*) кылдат эмес.

НЕАППЕТИТНЫЙ, ая, -ое даамсыз, көңүл чаптырбаган, көңүл келтирбеген (*тамак*).

НЕБЕЗ- *приставка (каткалаңга айкашканда - небес-), «бир аз», «анча-мынча» деген маанини билдирет; мис. небезызвестно* маалымсыз эмес, маалым.

НЕБЕЗОПАСНЫЙ, ая, -ое коркунучсуз эмес, коопсуз эмес, коркунучсуз деп айтууга болбой турган, коркунучтуу жагы бар.

НЕБЕЗОСНОВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое негизсиз эмес, жөнсүз эмес, бир топ негиздүү, жөнү бар.

НЕБЕЗРАЗЛИЧНО *в знач. сказ.* мейли деп айтууга болбойт, мейли эмес; **для меня это безразлично** мен үчүн бул мейли эмес; мен муну «мейли» деп тим коё албайм.

НЕБЕЗРАЗЛИЧНЫЙ, ая, -ое «мейли» деп айтууга болбогон; «мейли» эмес.

НЕБЕЗРЕЗУЛЬТАТНЫЙ, ая, -ое бир аз (*бир кыйла*) натыйжасы бар, натыйжасыз эмес.

НЕБЕЗУПРЁЧНЫЙ, ая, -ое бир кыйла кемтиги бар, айыбы жок деп айтууга болбогон, кемтиксиз эмес.

НЕБЕЗУСПЕШНЫЙ, ая, -ое ийгиликсиз деп айтууга болбогон, ийгиликсиз эмес.

НЕБЕЗЫЗВЕСТНО *в знач. сказ.* маалымсыз эмес, маалым; **вам небезызвестно** сизге белгисиз эмес, сизге маалым.

НЕБЕЗЫЗВЕСТНЫЙ, ая, -ое белгилүү эмес, маалым эмес деп айтууга болбой турган; бир кыйла белгилүү, маалым; **небезызвестный писатель** бир кыйла белгилүү жазуучу.

НЕБЕЗЫНТЕРЕСНЫЙ, ая, -ое кызык эмес деп айтууга болбогон, жетердик кызык.

НЕБЕЛЁНЫЙ, ая, -ое *текст.* агартылбаган, акка боёлбогон.

НЕБЕС- *приставка см. небез-*.

НЕБЕСА *мн. (ед. небо ср.)* асман; **в небесах** асманда.

НЕБЕСКОРЫСТНЫЙ, ая, -ое керт баштын камын ойлобой койбогон, керт баштын камына качырган.

НЕБЕСНО-ГОЛУБОЙ, ая, -ое асман түстүү көгүлтүр.

НЕБЕСНЫЙ, ая, -ое **1. небо-го т.; небесная ширь** асман мейкиндиги; **небесные тела** асман телолору (*мис. ай, жылдыздар*); **2. (цвет)** асман (*көк*) түстүү, асман ырандуу; **как птица небесная** бейкам, саанасыз, бейпилдикте.

НЕБЕСПОЛЁЗНЫЙ, ая, -ое пайдасыз эмес, пайдалуу.

НЕБЕСПРИСТРАСТНЫЙ, ая, -ое калыс деп айтууга болбой турган, калыс эмес.

НЕБЛАГОВИДНОСТЬ *ж.* ылайыксыздык, жараксыздык (*кылык-жорук жөнүндө*).

НЕБЛАГОВИДНЫЙ, ая, -ое ылайыксыз, жараксыз (*кылык-жорук жөнүндө*).

НЕБЛАГОДА́РНОСТЬ *ж.* жакшылыкты билбегендик, ыраазы болбогондук.

НЕБЛАГОДА́РНЫЙ, ая, -ое **1.** жакшылыкты билбеген, ыраазы болбогон; **2. (не оправдывающий усилий)** берекеси жок, акы кайтпаган; **неблагодарная работа** береке чыкпаган иш.

НЕБЛАГОЖЕЛАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* жакшылык каалабагандык, кайрымдуу эместик.

НЕБЛАГОЖЕЛАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жакшылыктуу эмес, кайрымы жок, мээрим кылбаган.

НЕБЛАГОЗВУ́ЧИЕ *ср.* кулакка жагымсыздык, уккулуктуу эместик.

НЕБЛАГОЗВУ́ЧНЫЙ, ая, -ое кулакка жагымсыз, уккулуктуу эмес.

НЕБЛАГОНАДЁЖНОСТЬ *ж. уст.* ишенимсиздик, ишенүүгө болбой тургандык (*падышалык Россияда – революциялык идеяны жактаган адамдарга карата айтылган*).

НЕБЛАГОНАДЁЖНЫЙ, ая, -ое *уст.* ишенимсиз, ишенүүгө болбой турган (*падышалык Россияда – революциялык идеяны жактаган адамды атаган*).

НЕБЛАГОПОЛУ́ЧИЕ *ср.* кырсыктуулук; оң болбогондук.

НЕБЛАГОПОЛУ́ЧНО 1. *нареч. (неудачно, плохо)* мандемдүү, дурус эмес, жайында эмес; **у него дела обстоят неблагоприятно** анын иштери жайында эмес; **2. безл. в знач. сказ.** кыжың-кужуңу бар, ынтымагы жок; **у них в семье неблагоприятно** алардын үй-бүлөсүнүн ынтымагы жок.

НЕБЛАГОПОЛУ́ЧНЫЙ, ая, -ое жайында болбогон, оңунда болбогон; **неблагополучный исход дела** иш оңунда болбой чыгуу.

НЕБЛАГОПРИСТОЙНОСТЬ *ж. уст.* адеби жок иш, адеби жок сөз.

НЕБЛАГОПРИСТОЙНЫЙ, ая, -ое *уст.* адепсиз, адеби жок, уят-сыйытты билбеген, далаатсыз, далааты жок.

НЕБЛАГОПРИЯТНЫЙ, ая, -ое 1. (*плохой*) жагымсыз, жагдайсыз; **неблагоприятная погода** жагдайсыз аба ырайы; **2. (отрицательный)** жаман, жактырбаган; **неблагоприятный отзыв** жактырбаган отзыв.

НЕБЛАГОРАЗУ́МИЕ *ср.* акылсыздык, акылга ылайык келбегендик.

НЕБЛАГОРАЗУ́МНЫЙ, ая, -ое акылсыз, ылайыксыз, жөнү жок, акылга сыйбаган.

НЕБЛАГОРО́ДНЫЙ, ая, -ое 1. (*низменный*) жаман бейил, бейли жаман, тууралыгы жок, изги эмес; **2. (о металлах)** асыл эмес, асылдыгы жок (*темир, жез сыяктуу металлдар жөнүндө*).

НЕБЛАГОСКЛОННЫЙ, ая, -ое жакшы көрбөгөн, жактырбаган.

НЕБЛАГОУСТРО́ЕННЫЙ, ая, -ое жайсыз, оңтойсуз (*мис. квартира*).

НЕБО *ср. (мн. небеса)* асман, көк; **небо и земля или как небо от земли** асман менен жердей; **на седьмом небе** *разг.* төбөсү көккө жетет (*кубанычтан*); **небо с овчинку показалось** *разг.* жан көзгө көрүндү, кара жер куурулду (*мис. корккондон, катуу ооругандан*); **находиться между небом и землёй** дайны жок күн өткөрүү; **под открытым небом** талаада, үйсүз, тышта; **попасть пальцем в небо** *разг.* куру талааны сүйлөө; бээ десе, төөнү айтуу; **упасть с неба на землю** куру кыялды таштап, ишке өтүү; **коптить небо** *разг.* убакытты бошко, бекерге өткөрүү.

НЕБОГА́ТЫЙ, ая, -ое 1. (*бедный*) бай эмес; **2. перен. (ограниченный)** анча-мынча; **небогатый запас знаний** билим запасы кем.

НЕБОЕСПОСО́БНЫЙ, ая, -ое согушка жөндөмсүз, согушка ийкемсиз.

НЕБО́ЛЬШОЙ, ая, -ое 1. (*маленький*) кичинекей, чоң эмес; **небольшая комната** кичинекей бөлмө; **2. (ограниченный во времени, числе)** бир аз, көп эмес; **небольшой перерыв** бир аз дем алыш; **3. (незначительный)** күчтүү эмес (*мис. үн*); **с небольшим** ашыгыраак, көбүрөөк; **двадцать рублей с небольшим** жыйырма сомдон көбүрөөк; **за небольшим делом стало** кенедей гана нерсе ишти кармап турат.

НЕБОСВО́Д *м.* асман (*чүмкөнгөн асман*).

НЕБОСКЛОН *м.* горизонттун үстү жагы.

НЕБОСКРЁ́Б *м.* небоскрёб (*көк тирегенсиген көп кабаттуу үй*).

НЕБО́СЬ *вводн. сл. прост.* балким, кокус; **ты, небось, уедешь на каникулы домой** сен каникулда, балким, үйүңө кетерсиң; **небось, в другой раз не придёт** мындан кийин келе койбос.

НЕБРЕ́ЖНО *нареч.* шалакы, тыкан эмес, көңүл кош, көңүл койбой.

НЕБРЕ́ЖНОСТЬ 1. (*неаккуратность*) шалакылык, шалактык, тыкан эместик, жыйнак эместик; **2. (пренебрежение)** көзүнө илбегендик, менсинбегендик; текебердик.

НЕБРЕ́ЖНЫЙ, ая, -ое 1. (*при исполнении чего-л.*) шалакы, шалак, тыкан эмес, жыйнак эмес; **2. (пренебрежительный)** көзүнө илбеген, жактырбаган, менсинбеген.

НЕБРИ́ТЫЙ, ая, -ое сакалын же сакал-мурутун же чачын алдырбаган.

НЕБЫВА́ЛЫЙ, ая, -ое болбогон, мурун болбогон, укмуштуу; **в этом году стояла небывалая жара** быйыл мурун болбогон ысык болду.

НЕБЫ́ЛИЦА *ж.* калп, жалган, болбогон иш; **рассказывать небылицы** калпты сүйлөө.

НЕБЫ́ТИЕ *ср.* болмуштун жоктугу.

НЕБЫ́ЮЩИЙСЯ, аясы, -еясы сынбас, кетилбес (*мис. айнек*).

НЕВА́ЖНО 1. *нареч.* мазасыз, начар, анчалык эмес; **я себя неважно чувствую** менин мазам болбой турат; **2. в знач. сказ.** эч нерсе эмес; маанилүү эмес; **это неважно** бул эч нерсе эмес, эч кыса жок.

НЕВА́ЖНЫЙ, ая, -ое 1. (*не очень хороший*) мазасыз, начар; **здоровье его неважное** анын саламаттыгы начар; **неважный работник** начар кызматкер, мазасыз кызматкер; **2. (несущественный)** анчалык маанилүү эмес; **неважный вопрос** анчалык маанилүү эмес маселе.

НЕВДАЛЕКЕ́ *нареч.* анчалык ыраакта эмес, жакында.

НЕВДОМЁ́К *нареч. в знач. сказ. кому, разг.: мне (тебе, ему)* неведомёк эсиме (*эсиңе, эсине*) деле келбептир.

НЕВЕ́ДЕНИЕ *ср.* билбестик, түшүнбөстүк; **он это сделал по неведению** ал муну билбестигинен иштеп коюптур.

НЕВЕ́ДОМО *нареч.* белгисиз; **неведомо кто** белгисиз бирөө; **неведомо что** белгисиз эмне экени; **неведомо откуда** кайдан-жайдан экени белгисиз.

НЕВЕ́ДОМЫЙ, ая, -ое 1. (*неизвестный*) белгисиз, тааныш эмес; **неведомые люди** белгисиз кишилер; **2. перен. (таинственный)** кереметтүү, сырдуу; **неведомая сила** сырдуу күч.

НЕВЕ́ЖА *м. и ж.* одоно, олдоксон, адепсиз, тартипсиз.

НЕВЕ́ЖДА *м. и ж.* маданиятсыз, билимсиз, түркөйү, наадан.

НЕВЕ́ЖЕСТВЕННОСТЬ *ж.* маданиятсыздык, билимсиздик, түркөйүлүк, наадандык.

НЕВЕ́ЖЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое маданиятсыз, билимсиз, түркөйү, наадан.

НЕВЕ́ЖЕСТВО *ср.* 1. (*некультурность, отсутствие знаний*) билбегендик, маданиятсыздык, билимсиздик, түркөйүлүк, наадандык; **2. разг. (невоспитанность)** одонолук, олдоксондук, адепсиздик, тарбиясыздык.

НЕВЕ́ЖЛИВОСТЬ *ж.* адепсиздик, оройлук, сылык эместик.

НЕВЕЖЛИВЫЙ, ая, -ое адепсиз, орой, сылык эмес.

НЕВЕЗЕНИЕ *ср. разг.* жол болбоо, иш оңолбоо, иш ордуна чыкпоо, кырсыктуу болуу.

НЕВЕЛИК, а, -о *кратк. ф.* чоң эмес; **он ростом невелик** анын бою узун эмес; **невелика́ бедá** или **невелика́ ва́жность** *разг.* эч кыса жок, никеси бузула турган жери жок.

НЕВЕРИЕ *ср.* ишенбөөчүлүк.

НЕВЕРНО **1.** *нареч.* туура эмес, дурус эмес; **невёрно переда́ть что-л.** бир нерсени туура бербөө; **2.** *безл. в знач. сказ.* туура эмес, дурус эмес; **это невёрно** бул туура эмес.

НЕВЕРНОСТЬ *жс. 1. (неправильность)* туура эместик, чын эместик; **2. (измена)** опаасыздык, көзгө чөп салуучулук (*эрди-катын, эркек-аял жөнүндө*).

НЕВЕРНЫЙ, ая, -ое **1. (неправильный)** туура эмес, ката, чын эмес; **невёрный шаг перен.** туура эмес кадам (*иш*); **2. (неуверенный)** калкылдаган, мыкты эмес; **невёрная похóдка** калкылдаган жүрүш; **3. (вероломный, лживый)** ак эмес, алдамчы.

НЕВЕРОЯТНО **1.** *нареч.* чындыкка окшобогон, укмуштуу; **2. в знач. сказ.** чындыкка окшобойт, укмуштуу.

НЕВЕРОЯТНОСТЬ *жс.* чындыкка окшобогондук, укмуштуулук; **до невероятности** акылга сыйбастай, акылга сыйбагандай этип.

НЕВЕРОЯТНЫЙ, ая, -ое **1. (неправдоподобный)** чындыкка окшобогон, укмуштуу, ишенүүгө болбой турган; **невероятный слóчай** ишенүүгө болбой турган окуя; **2. разг. (чрезвычайный)** эң эле зор, аябаган; **невероятный успех нóвого ромáна** жаңы романдын дуулдаган даңкы (*эң эле зор даңкка жетиши*).

НЕВЕРУЮЩИЙ, ая, -ее **1.** динсиз, динге ишенбеген; **2. в знач. суш. м., жс.** динсиз киши.

НЕВЕСЁЛЫЙ, ая, -ое **1. (грустный)** капа, кабагы жарык эмес; **2. (неприятный)** көңүлсүз, жадатма; **невесёлое положение** көңүлсүз абал.

НЕВЕСОМОСТЬ *жс. 1.* салмаксыздык, салмагы жоктук (*зат жөнүндө*); **2. перен.** эң эле жеңилдик.

НЕВЕСОМЫЙ, ая, -ое **1. (лёгкий)** салмаксыз, оордугу жок (*зат жөнүндө*); **2. перен. (неубедительный)** эң эле жеңил, мазасы жок; **невесомые аргумéнты** мазасыз далилдер.

НЕВЕСТА *жс. 1.* колукту (*кайындуу кыз*); **2. разг. (о девушке)** бойго жеткен кыз.

НЕВЕСТКА *жс.* келин (*жена сына*); *жеңе (жена старшего брата)*; абысын (*жёны братьев в отношении друг друга*).

НЕВЕСТЬ *нареч. прост.* кайдагы жок, капкайдагы, дайынсыз; **невесть кто** дайынсыз бирөө; **невесть сколько** канча экени белгисиз; **нагóворил невесть что** капкайдагы оозуна келгенди сүйлөдү.

НЕВЕЩЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое заттык эмес, заттык сөлөкөтү жок.

НЕВЗГÓДА *жс. чаще мн.* машакат, кыйынчылык, кататчылык; **душевные невзгоды** жаны күйүп кыйналуу.

НЕВЗИРА́Я *предлог* карабастан; **невзира́я на лица** бетине карабастан, улуу-кичи дебестен, жалтайлабастан; **невзира́я ни на что** эчтекеге карабастан, эчтекеден тартынбастан.

НЕВЗНАЧА́Й *нареч. разг.* кокусунан, кокустан, күтпөгөн жерден; **мы встрéтились невзначáй** кокусунан жолугуп калдык.

НЕВЗНО́С *м.* төлөбөө (*мис. мүчөлүк акыны*).

НЕВЗРА́ЧНОСТЬ *жс.* түрү жамандык, кебетеси жамандык, кепшири жамандык, кейпи жамандык, көрксүздүк.

НЕВЗРА́ЧНЫЙ, ая, -ое түрү жаман, кебетеси жаман, кейпи жаман, көрксүз.

НЕВЗЫСКА́ТЕЛЬНОСТЬ *жс. 1. (нетребовательность)* баарына көнгөндүк; **2. (простота)** жупунулук.

НЕВЗЫСКА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. (нетребовательный)** баарына көнгөн; **невзыскáтельный человек** баарына көнгөн, талапсыз киши; **2. (простой, обыкновенный)** жупуну; **невзыскáтельный костю́м** жупуну костюм.

НЕВИДА́ЛЬ *жс. разг.* укмуш, сонун, таң калардык; **экая невидáль!** укмуштуу эч нерсени жок!

НЕВИ́ДАННЫЙ, ая, -ое укмуштуу, абдан сонун, эбегейсиз; көз көрүп, кулак укпаган, угуп-көрбөгөн; **невидáнные успехи** укмуштуу ийгиликтер; **невидáнный урожа́й** абдан сонун түшүм, мындан мурун болуп көрбөгөн сонун түшүм.

НЕВИ́ДИМКА **1.** *м. и жс. фольк.* кишиге көрүнбөс, көзгө көрүнбөс, кубулма (*жомокто айтылуучу, көзгө көрүнбөй, кубулуп кетме киши*); **ша́пка-невиди́мка** сыйкырдуу тебетей (*жомоктордо*); **2. жс. (заколка для волос)** ипичке төөнөгүч.

НЕВИ́ДИМО *нареч.* көзгө көрүнбөй; **видимо-невиди́мо разг.** жык-жыйма, быкылдаган, сан жеткис, аябаган көп; **наро́ду собралóсь видимо-невиди́мо** быкылдаган көп эл чогулган.

НЕВИ́ДИМЫЙ, ая, -ое көрүнбөс, көрүнбөгөн.

НЕВИ́ДЯЩИЙ, ая, -ее элейген, элейип караган, көңүл койбой караган; **невидя́щий взор** элейген караш.

НЕВИ́ННО *нареч.* айыпсыз, айыбы жок, күнөөсүз.

НЕВИ́ННОСТЬ *жс. 1. (невиновность)* айыпсыздык, айыбы жоктук, күнөөсүздүк, жазыксыздык; **2. (наивность)** кагылбагандык, куулук-шумдукту билбегендик; **3. (безвредность)** зыянсыздык; **4. (девственность)** наристелик (*эркекке же аялга катыла электик*).

НЕВИ́ННЫЙ, ая, -ое **1. (невиновный)** айыпсыз, күнөөсүз, жазыксыз; **невинный человек** жазыксыз киши, күнөөсүз киши, айыпсыз киши; **2. (наивный)** кагылбаган, куулук-шумдукту билбеген; **невинный ребёнок** кабылбаган бала, күнөөсүз бала; **3. (безвредный)** айыбы жок, зыяны жок; **невинные ша́лости** зыяны жок шоктук; **4. (девственный)** наристе.

НЕВИНО́ВНОСТЬ *жс.* кылмышсыздык, кылмышы жоктук, айыпсыздык, айыбы жоктук.

НЕВИНО́ВНЫЙ, ая, -ое кылмышсыз, кылмышы жок, айыпсыз, айыбы жок.

НЕВКУ́СНО **1.** *нареч.* даамсыз; **2. безл. в знач. сказ.** даамсыз.

НЕВКУ́СНЫЙ, ая, -ое даамсыз, даамы жок.

НЕВМЕНЯЕМОСТЬ *жс. юр.* кылмышталынбастык, кылмыш жазасын тартууга жарабастык (*мис. жиндилик*).

НЕВМЕНЯЕ́МЫЙ, ая, -ое *юр.* кылмышталынбас, кылмыш жазасына тартылууга жарабай турган (*мис. жинди*).

НЕВМЕША́ТЕЛЬСТВО *ср.* кийлигишпөө; **полítiка невмешáтельства** кийлигишпөө саясаты.

НЕВМОГО́ТУ *нареч. в знач. сказ. разг.* чыдоого мүмкүнчүлүк болбой турган, чыдоого болбой турган, чыдай алгыс; **ожидáние ему́ невмоготу́** анын күтүүгө чыдамы

болбой калды (*мүмкүнчүлүгү калбай калды, мүмкүнчүлүгү жок*).

НЕВМО́ЧЬ нареч. см. **невмоготу́**.

НЕВНИМА́НИЕ ср. 1. (*рассеянность*) ыкылассыздык, ыкылас койбоо, ынтасыздык, этиятсыздык, этият кылбоо, көңүл койбоо; 2. (*пренебрежение*) көзүнө илбөө, капарына албоо (*илбөө*); **невнимáние к слова́м собесéдника** аңгемелешип отурган кишинин сөзүңө ыкылас койбоо.

НЕВНИМА́ТЕЛЬНО нареч. ыкылас койбой, көңүл койбой.

НЕВНИМА́ТЕЛЬНОСТЬ жс. см. **невнимание**.

НЕВНИМА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*рассеянный*) ыкылас койбогон, көңүл койбогон; 2. (*нелюбезный*) көзүнө илбеген, капарына албаган, кадырлабаган.

НЕВНЯ́ТНО нареч. ачык эмес, так эмес; **невня́тно говори́ть** так (*ачык*) сүйлөбөө, күңкүлдөп сүйлөө.

НЕВНЯ́ТНОСТЬ жс. ачык эместик, так эместик; **невня́тность произношения** айтылышынын так эместиги.

НЕВНЯ́ТНЫЙ, ая, -ое ачык эмес, так эмес; **вдалеке́ слы́шался невня́тный шум** алыстан каңырт угулду.

НЕВО́Д м. тор (*балык уулоочу чоң тор*).

НЕВОЗВРА́ТНЫЙ, ая, -ое см. **невозвратный**.

НЕВОЗВРА́ТНО нареч. кайта келбес болуп, кайтарылбас болуп.

НЕВОЗВРА́ТНЫЙ, ая, -ое кайтарылбас, кайта келбес.

НЕВОЗВРАЩÉНИЕ ср. кайтып келбөө, кайтып келбей коюу.

НЕВОЗГОРА́ЕМОСТЬ жс. күйбөстүк, жанбастык, тутанбастык.

НЕВОЗДЕ́ЛАННЫЙ, ая, -ое айдалбаган, иштелбеген (*жер*).

НЕВОЗДÉРЖАННОСТЬ жс. см. **невоздérжность**.

НЕВОЗДÉРЖАННЫЙ, ая, -ое см. **невоздérжный**.

НЕВОЗДÉРЖНОСТЬ жс. 1. (*неумеренность*) тыйылып тура албастык, чыдамы жоктук, токтоно албастык, чыдап тура албастык; **невоздérжность в пи́ще** тамак дегенде токтоно албастык; 2. (*необузданность*) ооздуксуздук, оозуна алы жетпегендик.

НЕВОЗДÉРЖНЫЙ, ая, -ое 1. (*предающийся излишествам*) тыйылып тура албаган, чыдамы жок, чыдай албас (*мис. тамакка*); 2. (*несдержанный*) оозу жөн турбаган, оозуна ээ болбогон; **невоздержный на язык** тили жөн турбаган, тилине алы жетпеген.

НЕВОЗМО́ЖНО 1. нареч. (*недопустимо*) жаман; **он ведёт себя́ невозмо́жно** ал өзүн өтө жаман кармайт; 2. нареч. разг. (*чрезвычайно*) эң эле, өтө, артыкча, чыдагыс; **здесь невозмо́жно жа́рко** бул жерде чыдагыс ысык; 3. безл. в знач. сказ. мүмкүн эмес; **это невозмо́жно** бул мүмкүн эмес.

НЕВОЗМО́ЖНОСТЬ жс. мүмкүн эместик; **в случа́е невозмо́жности** мүмкүндүк болбой калган учурда; **до невозмо́жности** разг. эң эле, өтө, ошончолук.

НЕВОЗМО́ЖНЫЙ, ая, -ое 1. (*невыполнимый*) мүмкүн эмес, мүмкүнчүлүгү жок, аткарылышы мүмкүн эмес; туура келбеген; **невозмо́жное решéние** туура келбеген чечим; 2. разг. (*нестертимый*) чыдагыс, өтө, эң эле, артыкча; **невозмо́жная жа́ра** чыдагыс ысык; 3. разг. (*возмутительный*) адам чыдагыс, кыжырды келтире турган; **невозмо́жный ха́рактер** адам чыдагыс (*кыжырды келтире турган*) мүнөз.

НЕВОЗМУТИ́МО нареч. камырабастык менен, камырабай.

НЕВОЗМУТИ́МОСТЬ жс. камырабастык, кебелбестик.

НЕВОЗМУТИ́МЫЙ, ая, -ое камырабас, кебелбеген; **невозмутíмая тишина́** мемиреген тынчтык, көшүгөн жымжырттык; **невозмутíмый вид** кебелбеген түр.

НЕВОЗНАГРАДИ́МЫЙ, ая, -ое табылгыс, төлөнгүс, ордуна келбес, орду кайта басылгыс; **невознаградíмая утра́та** ордуна келбес жоготуу, орду толбос жоготуу.

НЕВО́ЛЕЙ нареч. уст.: **во́лей-нево́лей** аргасыздан, ылаажысыздан, амалсыздан.

НЕВО́ЛИТЬ несов. кого зордоо, кыстоо.

НЕВО́ЛЬНИК м. 1. ист. кул; 2. (*пленник*) туткун, колго түшкөн адам.

НЕВО́ЛЬНИЦА женск. р. к **нево́льник**.

НЕВО́ЛЬНИЧИЙ, ья, -ье **нево́льник-ке т.**; эрксиз; **нево́льничий труд** эрксиз эмгек.

НЕВО́ЛЬНО нареч. кокус, өзүнөн өзү эле; **нево́льно улы́бну́ться** өзүнөн өзү жымыйып коюу.

НЕВО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*нечаянный, случайный*) кокусунан болгон, абайлабастан болгон, андоосуздан болгон; 2. (*вынужденный*) аргасыз, аргасыздан, эрксизден; **нево́льная ло́жь** аргасыз калп; 3. (*непроизвольный*) эрктен тышкары.

НЕВО́ЛЯ жс. кулдук (*рабство*); туткун (*плен*); **в нево́ле** кармоодо, колдо, капаста; **размно́жение ку́ниц в нево́ле** суусарлардын колдо тукумдашы; **охо́та пу́ще нево́ли** погов. кумардык кыстоодон да күчтүү (*кумарданып иштеген иш, мис. уучулук*).

НЕВООБРА́ЗИМО нареч. аябагандай, барып турган.

НЕВООБРА́ЗИМЫЙ, ая, -ое аябаган, барып турган; **невообразíмый беспоря́док** барып турган тартипсиздик.

НЕВООРУЖÉННЫЙ, ая, -ое куралсыз; **невоору́жéнным гла́зом** кадимки эле көз, куралсыз көз менен кароо (*мис. микроскопсуз, телескопсуз*); **звё́зды, ви́димые невоору́жéнным гла́зом** кадимки эле көзгө көрүнүүчү жылдыздар.

НЕВОСПИ́ТАННОСТЬ жс. тарбиясыздык, адепсиздик.

НЕВОСПИ́ТАННЫЙ, ая, -ое тарбиясыз, адепсиз.

НЕВОСПЛАМЕНЯ́ЕМОСТЬ жс. жалындабастык, күйбөстүк.

НЕВОСПЛАМЕНЯ́ЕМЫЙ, ая, -ое жалындабас, үйбөс; **невоспламеня́емое веще́ство** жалындабас зат.

НЕВОСПОЛНÍМЫЙ, ая, -ое орду басылбай турган, эсеси толбой турган, ордуна келбей турган; **невосполнíмые по́тери** ордуна келбей турган жоготуу, эң оор жоготуу.

НЕВОСПРИ́ЙЧИВОСТЬ жс. 1. (*плохая усвояемость*) зээнсиздик; 2. мед. жуктурбастык, жугузбастык; **невоспри́йчивость к зара́зным бо́лезням** жугуштуу ооруларды өзүнө жуктурбастык.

НЕВОСПРИ́ЙЧИВЫЙ, ая, -ое 1. (*плохо усваивающий*) зээнсиз; 2. мед. өзүнө жуктурбас; **он невоспри́йчив к бо́лезням** ага оору жукпайт.

НЕВОСТРЕ́БОВАННЫЙ, ая, -ое адресаттын колуна тийбеген, ээси сурап албаган (*мис. кат*).

НЕВПОПА́Д нареч. разг. туш келди, жөнү жок, орунсуз; **отвéтить невно́пад** туш келди жооп бере салуу.

НЕВРАЗУМИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое түшүнүксүз, ачык эмес.

НЕВРАЛГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **невралгия-га т.**; невралгиялык; **невралгические боли** невралгиялык (*нервдерден болгон*) оору.

НЕВРАЛГИЯ ж. мед. невралгия (*нерв оорусу*).

НЕВРАСТЕНИК м. неврастеник (*неврастения менен ооруган киши*).

НЕВРАСТЕНИЧЕСКИЙ, ая, -ое см. **неврастеничный**.

НЕВРАСТЕНИЧКА женск. р. к **неврастеник**; неврастеничка.

НЕВРАСТЕНИЧНЫЙ, ая, -ое **неврастения-га т.**

НЕВРАСТЕНИЯ ж. неврастения (*нерв системасынын өтө бузулуш оорусу*).

НЕВРЕДИМЫЙ, ая, -ое зыян болбой, аман-эсен, соо-саламат; **он вернётся с фронта цел и невредим** ал фронттон аман-эсен (*соо-саламат*) келди.

НЕВРЕДНО нареч. разг. жаман болбос, зыяны жок; **невредно было бы прогуляться** бир аз тамаша кылып басып келсе, жаман болбос эле.

НЕВРИТ м. мед. неврит (*нервдердин оорусу*).

НЕВРОЗ м. мед. невроз (*нерв системасынын оорусунун бир түрү*).

НЕВРОЛОГИЯ ж. мед. неврология (*нерв системасы жана анын оорулары жөнүндөгү илим*).

НЕВРОПАТ м. невропат (*нерв системасынын оорулары менен көп ооруучу киши*).

НЕВРОПАТОЛОГ м. невропатолог (*невропатология жагынан специалист, врач*).

НЕВРОПАТОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **невропатология-га т.**

НЕВРОПАТОЛОГИЯ ж. мед. невропатология (*нерв ооруларын жана аларды дарылоо жолдорун изилдөөчү медицинанын бир бөлүмү*).

НЕВТЕРПЁЖ нареч. в знач. сказ. разг. чыдагыс, чыдай албаганда, чыдамы түгөнгөндө; **мне стало невтерпёж это слушать** муну угууга менин чыдамым жетпеди.

НЕВЫГОДА ж. зыян, залал.

НЕВЫГОДНОСТЬ ж. 1. (*убыточность*) пайдасыздык, зыяндуулук; 2. (*неудобство, неблагоприятность*) оңтойсуздук.

НЕВЫГОДНЫЙ, ая, -ое 1. (*убыточный*) пайдасыз, пайдасы жок, зыяндуу, берекесиз; **невыгодная работа** пайдасыз жумуш; 2. (*неудобный, неблагоприятный*) оңтойсуз, келишпеген; **невыгодные климатические условия** оңтойсуз климаттык шарттар; 3. (*непривлекательный*) начар, жаман; **он произвёл невыгодное впечатление** ал начар таасир калтырды.

НЕВЫДЕЛАННЫЙ, ая, -ое (*о коже*) ийленбеген, өңдөлбөгөн (*тери, булгаары*).

НЕВЫДЕРЖАННОСТЬ ж. 1. (*неуравновешенность*) көтөрүмсүздүк, көтөрүмү жоктук, чыдамсыздык; 2. (*непоследовательность*) туруксуздук.

НЕВЫДЕРЖАННЫЙ, ая, -ое 1. (*не вполне готовый*) жетилбеген, жетиле элек; **невыдержанное вино** жетиле элек вино; 2. (*неуравновешенный*) токтоо эмес, көтөрүмсүз, көтөрүмү жок, чыдамсыз; **невыдержанный человек** токтоо эмес киши; 3. (*непоследовательный*) туруктуу эмес, туруксуз.

НЕВЫЕЗД м. эч кайда чыкпоо, бир орундан башка жакка кетпөө; **дать подписку о невыезде** эч кайда кетпеске подписка берүү.

НЕВЫЛАЗНЫЙ, ая, -ое разг. чыккыс, чыга алгыс, кутулгус; **невылазная грязь** чыккыс (*чыга алгыс*) баткак, белден баткак.

НЕВЫНОСИМЫЙ, ая, -ое чыдагыс, чыдай алгыс.

НЕВЫПЛАКАННЫЙ, ая, -ое ыйлап бүтпөгөн, ыйлап түгөнбөгөн, дарты чыга элек; **невыплаканное горе** дарты чыга элек кайгы.

НЕВЫПЛАТА ж. төлөбөө.

НЕВЫПОЛНЕНИЕ ср. аткарбоо, орундабоо.

НЕВЫПОЛНИМЫЙ, ая, -ое аткарылбас, аткарылбай турган, аткарууга мүмкүн болбогон.

НЕВЫРАЗИМЫЙ, ая, -ое тил жеткис (*тил менен айтып түшүндүрүүгө мүмкүн эмес*); **невыразимая радость** ашкан кубаныч.

НЕВЫСКАЗАННЫЙ, ая, -ое айтылып бүтпөгөн, айтыла элек; **невысказанное желание** айтыла элек тилек.

НЕВЫСОКИЙ, ая, -ое 1. (*низкий*) бийик эмес, жапыз, аласа, бою узун эмес (*о росте*); **невысокий человек** бою узун эмес киши; **невысокий забор** жапыз дубал; **невысокий дом** жапыз үй; 2. (*плохой*) жогору эмес, анчалык эмес; **невысокое качество** жогору эмес сапат; **невысокие цены** жогору эмес, кымбат эмес баа.

НЕВЫСЫХАЮЩИЙ, ая, -ее кургабас, кургап калбас.

НЕВЫХОД м. чыкпоо, чыкпагандык; **невыход на работу** жумушка чыкпоо.

НЕГА ж. 1. (*ласка, ласковое отношение*) эркелөө, эркелетүү, алпештөө; 2. (*блаженство, наслаждение*) жыргал, ыракат.

НЕГАДАННО нареч.: **нежданно-негаданно** күтпөгөн жерден, кокустан.

НЕГАРМОНИЧНЫЙ, ая, -ое гармониясыз, гармониялуу эмес (*үндөшсүз, текиш эмес; келишимсиз*).

НЕГАТИВ м. фото негатив (*жарык сезгич пластинкага түшкөн сүрөт, мында кара жери ак, ак жери кара болуп көрүнөт*).

НЕГАТИВНЫЙ I, ая, -ое **негатив-ге т.**; **негативное стекло** негатив айнеги.

НЕГАТИВНЫЙ II, ая, -ое тескери, терс; **негативный ответ** тескери жооп, «жок» деген жооп.

НЕГАШЁНЫЙ, ая, -ое: **негашёная известь** чыланбаган акиташ.

НЁГДЕ нареч. с неопр. 1. (*нет места*) эч кайда; **так тесно, что нёгде сесть** ошончолук тар, эч кайда отурууга орун жок; 2. (*неоткуда*) эч кайдан; **нёгде достать** эч кайдан табылбайт.

НЕГИБКИЙ, ая, -ое ийилгич эмес, ийилме эмес, ийрилгич эмес.

НЕГИГИЕНИЧЕСКИЙ, ая, -ое см. **негигиеничный**.

НЕГИГИЕНИЧНЫЙ, ая, -ое гигиенага туура келбеген, таза эмес.

НЕГЛАДКИЙ, ая, -ое жылма эмес, бодур, одуракай.

НЕГЛАСНО нареч. жашырын, тымызын түрдө.

НЕГЛАСНЫЙ, ая, -ое жашырын, тымызын, астыртан.

НЕГЛУБОКИЙ, ая, -ое 1. (*мелкий*) терең эмес, тайыз; 2. *перен. (поверхностный)* тайкы; **неглубокий человек** тайкы киши; **у него неглубокие знания** билими тайкы.

НЕГЛУПЫЙ, ая, -ое акмак эмес, бир топ акылдуу.

НЕГО мест. личн. род. и вин. п. от он, оно (предлог-дордон кийин колдонулат); **за него** ал үчүн; **после него** андан кийин; **до него** ага чейин, андан мурун.

НЕГО́ДНИК м. разг. жарамсыз, жаман, шум киши.

НЕГО́ДНИЦА женск. р. к **него́дник**.

НЕГО́ДНОСТЬ жс. жараксыздык, ишке жарабаган-дык, жараксыз болуп, калгандык, жарамсыз болуп калгандык.

НЕГО́ДНЫЙ, ая, -ое 1. (непригодный) жараксыз, жарамсыз, жароосуз, жаман; **него́дный материал** жараксыз материал; **водá, него́дная для питья** ичүүгө жараксыз суу; 2. разг. (никчёмный) болбогон, оңбогон; **него́дный человек** болбогон киши.

НЕГОДОВА́НИЕ ср. кыжыры кайнап каардануу, кыжырдануу.

НЕГОДОВА́ТЬ несов. на кого-что, против кого-чего кыжыры кайнап каардануу, кыжырдануу.

НЕГОДУ́ЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **негодовать**; 2. прил. кыжыры кайнап каарданган, кыжырданган; **негодующий протест** кыжырданган протест.

НЕГОДЯ́Й м. шүмшүк, жүлүк; митаам.

НЕГОДЯ́ЙКА женск. р. к **негодяй**.

НЕГОСТЕПРИ́ЙМНЫЙ, ая, -ое конокту сүйбөс.

НЕГОТОВЫ́Й, ая, -ое даяр эмес.

НЕГР м. негр.

НЕГРА́МОТНО нареч. 1. (малограмотно) сабатсыз; **писать негра́мотно** сабатсыз жазуу; **говорить негра́мотно** сабатсыз сүйлөө; 2. (плохо, неумело) сабатсыз; начар, жаман; **прое́кт выполне́н негра́мотно** проект сабатсыз аткарылган, проект начар иштелген.

НЕГРА́МОТНОСТЬ жс. 1. сабатсыздык; 2. (невежественность) наадандык, билимсиздик.

НЕГРА́МОТНЫЙ, ая, -ое 1. (безграмотный) наадан, сабатсыз, сабаты жок; 2. (малограмотный) чала сабаттуу; 3. (мало осведомлённый в чём-л.) өз адистигинен билими аз, аз билген, аз маалыматтуу; 4. (неумело сделанный) сабатсыз иштелген, каталуу, жаман; **негра́мотный чертёж** сабатсыз чертёж.

НЕГРИТЁНОК м. негр баласы.

НЕГРИТЯ́НКА женск. р. к **негр**; негритянка.

НЕГРИТЯ́НСКИЙ, ая, -ое негр-ге т.

НЕГРО́МКИЙ, ая, -ое катуу эмес, акырын чыккан (үн, добуш).

НЕГРО́МКО нареч. катуу эмес, акырын чыккан (үн, добуш).

НЕГРЫ мн. негрлер.

НЕГУ́С м. негус (Абиссиния падышасынын наамы).

НЕДА́ВНИЙ, ая, -ее жакындагы, кечээги; **неда́внее происше́ствие** жаккындагы окуя.

НЕДА́ВНО нареч. жакында, жакындан бери; **я е́го неда́вно ви́дел** мен аны жакында көрдүм; **он неда́вно живёт здесь** ал бу жерде жакындан бери турат.

НЕДАЛЕКО́ 1. нареч. жакын, ыраак эмес, алыс эмес; 2. безл. в знач. сказ. жакын, ыраак эмес, алыс эмес; **ему́ недалеко́ и́дти** ал жакын эле жерге барат; **недалеко́ и́дти за приме́ром** мисалды алыстан издөөнүн кереги жок (мисал таман алдынан табылат).

НЕДАЛЕ́КИЙ, ая, -ое 1. (ближний) жакын, ыраак эмес, алыс эмес; **на недале́ком рассто́янии** жакын арада; **до го́рода путь недале́кий** шаарга чейин ыраак эмес; 2. перен. (ограниченный) акылы анчалык эмес, акылы

анчалык болбогон, акылы кыска; **недале́кий челове́к** акылы кыска адам.

НЕДАЛЕ́КО нареч. см. **недалеко**.

НЕДА́ЛЬНОВИ́ДНОСТЬ жс. келечегин, алдын байкай албоочулук; көрөгөчсүздүк.

НЕДА́ЛЬНОВИ́ДНЫЙ, ая, -ое кыраакы эмес; келечегин, алдын байкай албоочу; көрөгөчсүз.

НЕДА́РОМ нареч. 1. (не без причины) курулай эмес, бекеринен эмес, жөн эле эмес, жөнү бар, себеби бар; **неда́ром говори́тся, что** деп бекеринен айтылбайт; 2. (не без цели) тим эле... жок, бекеринен... жок, бир ой менен, бир максат менен; **он к нам заходи́л неда́ром** ал биздикине тим эле келип жүргөн жок (бир максат менен келип жүрдү).

НЕДВИ́ЖИМОСТЬ жс. (недвижимое имущество) козголбос мүлк (жер, имарат).

НЕДВИ́ЖИМЫЙ I, ая, -ое: **недви́жимое иму́щество** козголбос мүлк (жер, имарат).

НЕДВИ́ЖИМЫЙ II, ая, -ое кыймылсыз, аракетсиз.

НЕДВУСМЫ́СЛЕННО нареч. апачык (мис. айтуу).

НЕДВУСМЫ́СЛЕННЫЙ, ая, -ое апачык, эки маанилүү эмес; **недвусмы́сленный отве́т** апачык жооп.

НЕДЕЕСПО́СОБНЫЙ, ая, -ое юр. жөндөмсүз (кылган ишине юридический жол менен жооптуу болууга жөндөмсүз).

НЕДЕ́ЙСТВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (не оказывающий действия) таасир кылбаган, таасири жок, натыйжа бербеген; 2. (не имеющий силы) жарабас; **удостовере́ние счита́ть неде́йствительным** күбөлүк кат жарабайт делип эсептелсин.

НЕДЕЛИКА́ТНОСТЬ жс. сылык эместик, адепсиздик, одонолук.

НЕДЕЛИКА́ТНЫЙ, ая, -ое сылык эмес, адепсиз, одоно.

НЕДЕ́ЛИМОСТЬ жс. бөлүнбөстүк.

НЕДЕ́ЛИМЫЙ, ая, -ое бөлүнбөс; **неде́лимый фонд колхо́за** колхоздун бөлүнбөс фондусу; **неде́лимое число́ мат.** бөлүнбөс сан.

НЕДЕ́ЛОВО́Й, ая, -ое ишкердик менен эмес, ишкерсиз; **неделовой подхо́д к вопро́су** маселеге ишкердик менен карабоо.

НЕДЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое жумалык, бир жуманын ичинде; **недельный срок** жумалык срок; **в неде́льный срок** бир жуманын ичинде.

НЕДЕ́ЛЯ жс. бир жума, апта (жети күн); **через неде́лю** бир жумадан кийин; **бе́з году неде́ля** разг. аз эле күн, аз эле убакыт.

НЕДЕ́РЖАНИЕ ср.: **неде́ржание мочи́** мед. жижиң (сийдик токтото албоо).

НЕДЕ́ШЕВО нареч. 1. (довольно дорого) арзан эмес, кымбат; 2. перен. (с трудом) оңой эмес, кыйын, кыйындык менен; **это мне доста́лось неде́шево** бул мага оңой болгон жок.

НЕДИСЦИПЛИ́НІРОВАННОСТЬ жс. тартипсиздик, тартипке көнбөгөндүк.

НЕДИСЦИПЛИ́НІРОВАННЫЙ, ая, -ое тартипсиз, тартипке көнбөгөн (моюн сунбаган), тартиптен чыккан.

НЕДО- приставка, «толук эмес», «кем» деген маанини билдирет; мис. **недозре́лый** дүмбүл, чала бышкан.

НЕДОБИРА́ТЬ несов. см. **недобра́ть**.

НЕДОБО́Р м. жеткире албоо, толтура албоо, кем алуу, кем жыйноо, толтурбай алуу.

НЕДОБРАТЬ *сов. кого-чего* жеткире албоо, толтура албоо, кем алуу, кем жыйноо, толтурбай алуу.

НЕДОБРОЕ *ср. см. недобрый 3.*

НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛЬ *м.* кара санатай, жакшылыгы жок, кишиге жакшылык кылбаган.

НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к недоброжелатель.*

НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛЬНО *нареч.* кара санатайлык менен, жакшылык кылбай.

НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛЬНОСТЬ *ж. см. недоброжелательство.*

НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кара санатай, жакшылыгы жок, кишиге жакшылык кылбаган; **недоброжелательный человек** жакшылык кылбаган киши, кара санатай; **недоброжелательное отношение к кому-чему-л.** бирөөгө же бир нерсеге кара санатайлык менен мамиле кылуу.

НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛЬСТВО *ср.* кара санатайлык, жакшылыгы жоктук, кишиге жакшылык кылбоочулук.

НЕДОБРОКАЧЕСТВЕННОСТЬ *ж.* сапатсыздык, сапаты жамандык.

НЕДОБРОКАЧЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое сапатсыз, сапаты жаман.

НЕДОБРОСОВЕСТНО *нареч.* абийирсиздик менен, уятсыздык менен.

НЕДОБРОСОВЕСТНОСТЬ *ж.* абийирсиздик, уятсыздык.

НЕДОБРОСОВЕСТНЫЙ, ая, -ое **1.** (*непорядочный*) абийирсиз, уятсыз; **недобросовестный человек** абийирсиз киши; **2.** (*небрежный*) жаман, ынтасыз иштелген; **недобросовестная работа** ынтасыз иштелген жумуш.

НЕДОБРЫЙ, ая, -ое **1.** (*недружелюбный*) жаман, кас, сүйбөгөн, жактырбаган; **недобрый взгляд** сүйбөгөн көз караш; **2.** (*плохой*) жагымсыз, жаман, ырайы суук; **недобрые вести** суук кабарлар; **3.** *в знач. суц. ср.* жаман иш, жаман ой, жаман пикир; **замышлять недоброе** жаман иш ойлоо; **случилось что-то недоброе** жаман иш болуп калды.

НЕДОВАРЕННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от недovarить;* **2.** *прил.* чала бышкан, кем бышкан, толук бышпаган; **недоваренный картофель** чала бышкан картошка.

НЕДОВАРИТЬ *сов. что* чала бышыруу (*каинатын*).

НЕДОВЕРИЕ *ср.* ишенбөөчүлүк, ишенбестик; **отнести с недоверием** ишенбөөчүлүк менен кароо, ишенбестик менен мамиле кылуу; **выражать недоверие** ишенбестикти билдирүү; **питать недоверие к кому-чему-л.** бирөөгө же бир нерсеге ишенбөө.

НЕДОВЕРЧИВОСТЬ *ж.* ишенбестик, ишенишпестик.

НЕДОВЕРЧИВЫЙ, ая, -ое ишенбеген, ишенбес; **недоверчивый человек** ишенбеген киши; **недоверчивый взгляд** ишенбеген көз караш.

НЕДОВЕС *м. 1.* (*действие*) чала тартуу, кем тартуу (*таразада*); **2.** (*недостаток в весе*) кем, жетпеген; **в этом мешке пять кило недoves** бул капта беш кило кеми бар, бул капта беш кило жетпейт.

НЕДОВЕСИТЬ *сов. чего* чала тартуу, кем тартуу (*таразада*); **продавец недovesил муки** сатуучу унду кем тартты.

НЕДОВЕСОК *м. разг.* кем тартылган нерсе.

НЕДОВЕШИВАНИЕ *ср. см. недoves 1.*

НЕДОВЕШИВАТЬ *несов. см. недovesить.*

НЕДОВОЛЬНО *нареч.* нааразы болуп, нааразылык менен.

НЕДОВОЛЬНЫЙ, ая, -ое нааразы, ыраазы эмес.

НЕДОВОЛЬСТВО *ср.* нааразылык, ыраазы эместик.

НЕДОВЫПОЛНЕНИЕ *ср.* чала аткаруу, кем аткаруу, толук аткарбоо; **недовыполнение плана** планы толтура аткарбоо, планы толук орундабоо.

НЕДОВЫПОЛНИТЬ *сов. что* чала аткаруу, кем аткаруу, толук аткарбоо.

НЕДОВЫПОЛНЯТЬ *несов. см. недovyполнить.*

НЕДОВЫРАБОТКА *ж.* толук иштеп чыгарбоо, кем иштеп чыгаруу.

НЕДОГАДЛИВОСТЬ *ж.* маңыроолук, аңкоолук.

НЕДОГАДЛИВЫЙ, ая, -ое маңыроо, аңкоо.

НЕДОГЛЯДЕТЬ *сов. разг. 1.* *что, чего (пропустить)* байкабай калуу, көрбөй калуу, абдан карабай калуу, абайлабоо; **недоглядеть много ошибок** толгон каталарды байкабай калуу; **2.** *за кем-чем* абайлабоо, жакшылап карабоо, жакшы карабоо, жакшы көзөмөлдөбөө; **недоглядеть за ребёнком** баланы жакшылап көзөмөлдөбөө.

НЕДОГОВАРИВАТЬ *несов. что, чего* баарын айтпоо, жеткире айтпоо, анча-мынчасын айтпай жашыруу.

НЕДОГОВОРЁННОСТЬ *ж. 1.* (*замалчивание*) жеткире айтпагандык, кем айткандык; **2.** (*несогласованность*) өз ара сөзгө келбегендик, келише албагандык.

НЕДОГОВОРИТЬ *сов. см. недоговаривать.*

НЕДОГРУЖАТЬ *несов. см. недогрузить.*

НЕДОГРУЗИТЬ *сов. что, чего* толтура жүктөбөө, кем жүктөө.

НЕДОГРУЗКА *ж.* толтура жүктөбөө, толтура жүктөлбөө, кем жүктөлүү, кем жүктөө.

НЕДОДАВАТЬ *несов. см. недодать.*

НЕДОДАТЬ *сов. что, чего* кем берүү, толук бербөө.

НЕДОДЕЛАННОСТЬ *ж.* чала иштелгендик, чала кылынгандык, чала жасалгандык.

НЕДОДЕЛАННЫЙ, ая, -ое чала иштелген, чала кылынган, чала жасалган.

НЕДОДЕЛАТЬ *сов. что, чего* чала иштөө, чала кылуу, чала жасоо.

НЕДОДЕЛКА *ж. разг.* бир нерсенин иштелбей калган чаласы, бүтпөй калган чаласы, чала калганы, бүтпөгөнү, мүчүлүшү; **в постройке ещё остались недodelки** курулуштун бүтпөй калган чаласы бар.

НЕДОДЕРЖАТЬ *сов. что* жеткире кармабоо, чала кармоо (*мис. фотосүрөттү же болотту сугарганда, же нанды бышырганда ж.б.*).

НЕДОДЕРЖКА *ж.* жеткире кармабоо, чала кармоо (*мис. фотосүрөттү же болотту сугарганда, же нан бышырганда ж.б.*).

НЕДОЕДАНИЕ *ср.* чала тоюу, чала тоют менен күн көрүү.

НЕДОЕДАТЬ *несов.* чала тоюу, чала тоют менен күн көрүү.

НЕДОЕСТЬ *сов. что, чего* чала тоюу же жеп (ичип) бүтүрбөө.

НЕДОЗВОЛЕННЫЙ, ая, -ое уруксат кылынбаган, тыйылган.

НЕДОЗРЕЛЫЙ, ая, -ое дүмбүл, чала бышкан.

НЕДОЙМКА *ж. уст.* недоимка (*налогдун мөөнөтүн-дө төлөнбөй калганы*).

НЕДОЙМЩИК *м. уст.* недоимщик (*налогу мөөнөтүндө төлөбөй калган киши*).

НЕДОИСПОЛЬЗОВАНИЕ *ср.* жеткире пайдаланбоо, чала пайдалануу, жетишердик пайдаланбоо.

НЕДОКАЗАННОСТЬ *жс.* далили жоктук, далилсиздик.

НЕДОКАЗАННЫЙ, ая, -ое далили жок, далилсиз.

НЕДОКАЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое далил катарында жарабаган, далилдикке жарабас; **недоказательный приём** далил боло албай турган мисал.

НЕДОКАЗУЕМОСТЬ *жс.* далилденбестик, далилденбей тургандык.

НЕДОКАЗУЕМЫЙ, ая, -ое далилденбес, далилденгис, далилденбей турган.

НЕДОКОНЧЕННЫЙ, ая, -ое бүтпөгөн, бүтүрүлбөгөн, бүтүрүлө элек, бүтө элек, чала калган.

НЕДОКОРМ *м.* чала тоюттандыруу.

НЕДОЛГА́: (*вот*) **и** *вся недолга́* *разг.* мына ушул, ушул эле, болгону ушул.

НЕДОЛГИЙ, ая, -ое көпкө созулбаган, көп убакытты албаган; **после недолгих размышлений** бир аз ойлонуп туруп, көп ойлонбой.

НЕДОЛГО *нареч. 1. (о времени)* көп болбоо; **он недолго оставался дома** ал үйүндө көп болгон жок; **2. разг. (легко)** оңой эле, бат эле; **на таком ветру недолго и простудиться** мындай шамалдан суук тийгизип алуу оңой эле; **недолго думая** ойлонуп турбастан.

НЕДОЛГОВЕ́ЧНО *нареч.* түбөлүк эмес, түпкүлүктүү эмес, көпкө турбаган, көпкө чыдабаган, узакка турбаган.

НЕДОЛГОВЕ́ЧНЫЙ, ая, -ое **1. (краткий по времени)** кыска мезгилдүү, кыска, өмүрү кыска; **2. (непрочный)** көп турбас, көпкө турбай турган, начар иштелген, көпкө чыдабай турган, көпкө чыдабас; **недолговечное сооружение** начар иштелген (*көпкө чыдабай турган*) курулуш.

НЕДОЛЁТ *м. воен.* жете тийбөө (*атылган октун, снаряддын мээлеген жерге жете тийбегени*).

НЕДОЛЮБЛИВАТЬ *несов. кого-что, чего* бир аз жаман көрүү, бир аз жек көрүү, бир аз жактырбоо; **он меня недолюбливает** ал мени бир аз жаман көрөт.

НЕДОМЁРИВАТЬ *несов. см. недомерить.*

НЕДОМЁРИТЬ *сов. что, чего* кем ченөө (*мис. кездемени*).

НЕДОМЁРОК *м.* орто өлчөм (*балага чоңураак, чоңдорго кичирээк, орто заар тигилген кийим же аяк кийим*).

НЕДОМОГА́НИЕ *ср.* кыңкыстоо, ооруп жүрүү; **лёгкое недомогание** бир аз кыңкыстап жүрүү, жеңил кыңкыстап жүрүү; **чувствовать недомогание** кыңкыстап жүрүү, ооруп жүрүү.

НЕДОМОГА́ТЬ *несов. разг.* кыңкыстап жүрүү, ооруп жүрүү.

НЕДОМО́ЛВКА *жс.* жеткире айтылбаган, керектүүсү айтылбай калган, түшүп калган; **говорить недомолвки** жеткире айтпоо, чала калтырып сүйлөө.

НЕДОМЫ́СЛИЕ *ср.* жете ойлобогондук, чалагайымдык; **сделать что-л. по недомыслию** жете ойлонбой туруп бир нерсе иштөө.

НЕДОНЕСЕ́НИЕ *ср. юр.* билдирбөө, айтпоо (*болуп жаткан же боло турган бир кылмыштуу ишти биле туруп, аны тийиштүү орундарга билдирбөө*).

НЕДОНО́СОК *м.* ара, ара туулган.

НЕДОНО́ШЕННЫЙ, ая, -ое ара, ара туулган.

НЕДООЦЕНИВАТЬ *несов. см. недооценить.*

НЕДООЦЕНИТЬ *сов. кого-что, чего* жеткире баа бербөө, баалабоо, жете чактабоо.

НЕДООЦЕ́НКА *жс.* жете баалабоо, жете баа бербөө, жете чактабоо.

НЕДОПЕКА́ТЬ *несов. см. недопечь.*

НЕДОПЕ́ЧЬ *сов. что, чего* чала бышыруу.

НЕДОПИВА́ТЬ *несов. см. недопить.*

НЕДОПИСА́ТЬ *сов. что, чего* жазып бүтүрбөө, чала жазуу.

НЕДОПИ́ТЬ *сов. что, чего* кана ичпөө, мүчүлүш ичүү, суусуну кана ичпөө, ичип бүтүрбөө.

НЕДОПЛА́ТА *жс.* толук төлөнбөгөн (*нерсе*).

НЕДОПЛАТИ́ТЬ *сов. что, чего* толугу менен төлөбөө, кем төлөө.

НЕДОПЛА́ЧИВАТЬ *несов. см. недоплатить.*

НЕДОПОЛУЧА́ТЬ *несов. см. недополучить.*

НЕДОПОЛУЧИ́ТЬ *сов. что, чего* жеткире албоо, толук албоо, кем алуу.

НЕДОПРОИЗВО́ДСТВО *ср. эк.* чала өндүрүү, кем өндүрүү, толук өндүрүп чыгарбоо (*мис. буюмду*).

НЕДОПУСТИ́МО **1. нареч.** жол коюлгус, обу жок, өтө ыксыз; **вести себя недопустимо** өзүн обу жок алып жүрүү; **недопустимо дерзко разговаривать** обу жок тайманбастык менен сүйлөшүү; **2. безл. в знач. сказ.: это недопустимо** бул жол коюлгус иш.

НЕДОПУСТИ́МОСТЬ *жс.* жол коюлбай тургандык, жарабай тургандык, мүмкүн болбогондук.

НЕДОПУСТИ́МЫЙ, ая, -ое жол коюлбай турган, обу жок, жарабай турган, мүмкүн болбогон, жөнү жок; **недопустимый поступок** жарабай турган иш (*кылык-жорук*).

НЕДОПУЩЕ́НИЕ *ср.* уруксат бербөө, тыюу салуу.

НЕДОРА́звитость *жс.* чала өскөндүк, толук өсүп жетпегендик, жетилбегендик, өсүп жетпегендик.

НЕДОРА́звитый, ая, -ое чала өскөн, толук өсүп жетпеген, кенже калган, жетилбеген.

НЕДОРАЗУМЕ́НИЕ *ср. 1.* жаңылыш; **по недоразумению** жаңылыштан, жаңылышып; **2. (ссора)** жаңжал, чыр-чатак; **во избежание недоразумений** чыр-чатак болтурбоо үчүн, жаңжал болтурбоо үчүн, чыр-чатак болбосун үчүн, жаңжал болбосун үчүн.

НЕДО́РОГО *нареч.* кымбат эмес.

НЕДОРОГО́Й, ая, -ое кымбат эмес.

НЕДОРО́Д *м.* эгин чыкпоо, эгин чыкпай калуу, катчылык.

НЕ́ДОРОСЛЬ *м. 1. ист.* недоросль (*18 кылымда Россияда – мамлекет кызматына кире элек, баралына келбеген жаш дворянин*); **2. перен.** чала маалыматтуу, кайсар жигит.

НЕДОСЕ́В *м. с.-х.* нормадан, пландан кем айдалган эгин.

НЕДОСЛЫ́ШАТЬ *сов. что, чего* каңырыш угуу, чала угуу; **я недослышал его последних слов** анын кийинки сөздөрүн мен чала угуп калдым.

НЕДОСМО́ТР *м.* абайлабоо, жакшы карабоо, жакшы көзөмөлдөбөө, жакшы көз салбоо, абай кылбоо; **по недосмотру** жакшы карабагандыктан.

НЕДОСМОТРЕ́ТЬ *сов. за кем-чем* абайлабоо, жакшы көз салбоо, жакшы карабоо, жакшы көзөмөлдөбөө,

абай кылбоо; **недосмотреть за ребёнком** баланы жакшы карабоо, балага жакшы көз салбоо.

НЕДОСОЛ *м.* тузу кем, тузу татыбаган, чала туздалган; **недосол на столе, пересол на спине** *посл.* кем туздалса кечирээр, көп туздалса урушаар; тузу аз болсо туздалаар, тузу көп болсо бузулаар.

НЕДОСПАТЬ *сов.* чала уктоо, моокуму кана уктабоо.

НЕДОСПЕЛЫЙ, ая, -ое *см.* незрелый.

НЕДОСТАВАТЬ *несов. безл. чего* жетишпөө, кемдик кылуу; **чего вам недостаёт?** силерге эмне жетишпейт?; **недостаёт слов, чтобы отблагодарить вас** сизге ыракмат айтуу үчүн ылайыктуу сөз да жок; **у него недостаёт опыта** анын тажрыйбасы жетишердик эмес; **этого ещё недоста-вало** *разг.* мына ушул жетишпей турду эле, мурункулар аздык кылып атты эле, кылбаганын ушу калган экен да.

НЕДОСТАВЛЕННЫЙ, ая, -ое жеткирилбеген, тапшырылбаган (*мис. кат*).

НЕДОСТАТОК *м.* 1. (*нехватка*) кемчилик, кемчилдик, жетишпестик, аздык; **недостаток книг** китептин аздыгы; 2. (*физический*) майып, кем; **недостаток зрения** көздүн начардыгы, курч эместиги; 3. *чаще мн. разг. (бедность)* жокчулук, кедейлик, жетишпегендик; **жить в недостатке** жокчулукта жашоо; 4. (*дефект, ошибка*) кемчилик, катаа, жетишпестик; **недостатки в работе** иштеги кемчиликтер, иштеги жетишпестиктер.

НЕДОСТАТОЧНО 1. *нареч.* жетердик эмес, жетишердик эмес, аз; 2. *в знач. сказ.* жетишсиз; **этого недоста-точно** бул жетишсиз.

НЕДОСТАТОЧНОСТЬ *жс.* 1. (*нехватка*) кемчилик, кемчилдик, кемтик, жетишпестик, жетишердик эместик; 2. (*неудовлетворительность*) канааттанардык эместик.

НЕДОСТАТОЧНЫЙ, ая, -ое 1. кемчил, кем, жетишердик эмес; **недостаточная сумма** жетишердик эмес сумма; 2. (*неудовлетворительный*) канааттанардык эмес, канааттандыраардык эмес; **ответ был совершенно недоста-точный** жооп такыр канааттандыраардык болгон жок.

НЕДОСТАТЬ *сов. см.* неоставать.

НЕДОСТАЧА *жс.* кем чыгуу, саны толбоо.

НЕДОСТАЮЩИЙ, ая, -ее жетишпеген, кем, жок, кем болуп жаткан; **недостающие страницы** кем беттери (*мис. китептин*).

НЕДОСТИЖИМЫЙ, ая, -ое 1. жеткис, жетпес; **не-достижимая высота** жеткис бийиктик; 2. *перен.* кол жет-кис; **недостижимая цель** кол жеткис максат.

НЕДОСТОВЕРНОСТЬ *жс.* анык эместик, чын эмес-тик.

НЕДОСТОВЕРНЫЙ, ая, -ое анык эмес, чын эмес.

НЕДОСТОЙНО 1. *нареч.* ылайыксыз, жөнү жок; **вес-ти себя недостойно** өзүн жөнү жок алып жүрүү, жүрүш-турушу жакшы болбоо; 2. *безл. в знач. сказ.* ылайыксыз, жөнсүз.

НЕДОСТОЙНЫЙ, ая, -ое 1. *кого-чего и с неопр.* ылайыксыз; 2. (*безнравственный*) болбогон, оңбогон; **не-достойный человек** болбогон (*начар*) киши.

НЕДОСТРОЕННЫЙ, ая, -ое курулуп бүтпөгөн, чала курулган.

НЕДОСТУПНОСТЬ *жс.* 1. (*неприступность*) бара алгыстык, жеткистик, колдон келгис; 2. *перен. (непонят-ность)* түшүнүксүз, түшүнүгү өтө оор.

НЕДОСТУПНЫЙ, ая, -ое 1. (*неприступный*) бара алгыс; **недоступная скала** адам бара алгыс зоока; 2. *пе-*

рен. (о человеке – неприступный) киши кире алгыс, жолотпос (*мис. төрө, бюрократ*); 3. *перен. (о человеке строгих правил)* катуу; оңойлук менен көнбөгөн; 4. *пе-рен. (непонятный)* оор, түшүнө алгыс; **недоступная для начинающих книга** жаңы баштоочулар түшүнө алгыс китеп; 5. (*по цене*) кымбат, кол жеткис.

НЕДОСУГ *м. разг.* кол тийбес, чолоо болбоо, бош убакыт жоктук; **ему недосуг** анын колу тийбей атат, анын чолоосу жок; **мне сегодня недосуг** бүгүн менин убактым жок.

НЕДОСЧИТАТЬСЯ *сов. кого-чего* эсеби чыкпоо, изи чыкпоо, кем чыгуу; **я недосчитался трёх овец** мен үч койдун изин чыгара албадым.

НЕДОСЧИТЫВАТЬСЯ *несов. см.* недосчитаться.

НЕДОСЫПАНИЕ *ср.* чала уктоо, чала уйку.

НЕДОСЫПАТЬ *несов. см.* недоспать.

НЕДОСЯГАЕМЫЙ, ая, -ое *см.* недостижимый.

НЕДОТЁПА *м. и ж. разг.* чоркок, жүүнү бош, эби жок.

НЕДОТРОГА 1. *м. и ж. разг.* чын тийбес; 2. *жс. бот. см.* мимоза.

НЕДОУЗДОК *м.* нокто.

НЕДОУМЕВАТЬ *несов.* айран-таң калуу, арсар бо-луп калуу, баш катуу, кеңгирөө.

НЕДОУМЕНИЕ *ср.* айран-таң калуу, арсар болуп калуу, баш катуу, кеңгирөө; **этот ответ разрешил все его недоумения** бул жооп анын бардык баш катууларын чеч-ти; **в недоумении** айран-таң калып, аң-таң болуп; **быть в недоумении** айран-таң калуу, аң-таң болуу; **вызвать недоумение** таң калтыруу, аң-таң кылуу.

НЕДОУМЁННО *нареч.* таңыркап, таң калып, аң-таң болуп; **недоумённо смотреть** аңкайып карап калуу; **он пожал недоумённо плечами** ал айран-таң калып, ийнин куушуруп койдү.

НЕДОУМЁННЫЙ, ая, -ое таңыркаган, таң калган, аң-таң болгон; **недоумённый вопрос** таңыркап берилген суроо (*ишенкиребей, өзүнө өзү берилген суроо*).

НЕДОУЧКА *м. и ж. разг.* чала сабат, чала молдо (*окууну чала бүткөн*).

НЕДОЧЁТ *м.* 1. (*при подсчёте*) кем чыгып калуу, жет-пей калуу; **в кассе обнаружен недочёт** кассада кем экени билинди; 2. (*недостаток*) кемчилик, жетишпегендик.

НЕДРА *только мн.* жер асты, жер ичи; **в недрах зем-ли** жер астында; **разработка недр** жер астындагы кенди иштетүү; **в недрах души** жанынын түпкүрүндө.

НЕДРЁМЛЮЩИЙ, ая, -ее сергек, ойгоо, дайыма ук-табаган, чырма этпеген; **недрёмлющее око** кыраакы көз.

НЕДРУГ *м. разг.* душман, кас, жоо.

НЕДРУЖЕЛЮБИЕ *ср.* душмандык, кастык, жоолук.

НЕДРУЖЕЛЮБНЫЙ, ая, -ое душман, кас, жоо.

НЕДРУЖНЫЙ, ая, -ое 1. жапырт эмес, жапырт ки-ришпеген, ыйкы-тыйкы; **недружная работа** жапырт ки-ришпеген иш; 2. (*не связанный дружбой*) ынтымактуу эмес, ынтымагы жок, ынтымаксыз, кыжың-кужуңу бар; **недружный коллектив** ынтымагы жок коллектив.

НЕДУГ *м.* оору, кесел.

НЕДУРНО *нареч. разг.* дурус, жаман эмес; **он не-дурно поёт** ал дурус ырдайт; **недурно бы или недурно и...** дурус болор эле, жаман болбос эле.

НЕДУРНОЙ, ая, -ое 1. (*удовлетворительный*) дурус, жаман эмес; 2. (*о наружности*) жакшынакай; **она недур-на собой** ал жакшынакай (*сулуу*).

НЕДЮЖИННЫЙ, ая, -ое сейрек учурай турган, ашып түшкөн, көрүнүктүү, чыгаан; **недүжинный талант** көрүнүктүү талант.

НЕЕСТЕСТВЕННО нареч. 1. (деланно, притворно) табигый эмес, жасалмалап, анткорсуп; **неестественно улыбатся** анткорсуп жылмаюу; 2. (необычно) укмуштуу, өтө эле; **неестественно большая голова** укмуштуу чоң баш.

НЕЕСТЕСТВЕННОСТЬ жс. 1. (деланность, притворство) табигый эместик, жасалмалык, анткордук; 2. (необычность, ненормальность) укмуштуулук, нормалдуу эместик; **неестественность размеров** көлөмдүн укмуштуулугу.

НЕЕСТЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. (деланный, притворный) табигый эмес, жасалма, анткор; 2. (необычный, не такой, как всегда) укмуштуу, өтө эле; **неестественная величина** укмуштуу чоңдук.

НЕЁ мест. личн. род. и вин. п. от она (предлогдордон кийин колдонулат): **у неё есть деньги** анын акчасы бар; **я за неё ручаюсь** мен анын кепилин алам; **после неё** андан кийин, андан соң.

НЕЖДА́ННО нареч.: **нежданно-негаданно** разг. күтпөгөн жерден, кокустан.

НЕЖДА́ННЫЙ, ая, -ое күтпөгөн, күтүлбөгөн, кокустан болгон; **нежданная встреча** кокустан болгон жолугуш; **нежданый гость** күтпөгөн (өзү келген) конок.

НЕЖЕЛА́НИЕ ср. каалабоо, тилебөө.

НЕЖЕЛА́ТЕЛЬНО в знач. сказ. ылайыксыз, көңүлгө туура эмес.

НЕЖЕЛА́ТЕЛЬНОСТЬ жс. көңүлгө туура эместик, ылайыксыздык.

НЕЖЕЛА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. көңүл тилебеген, каалабаган, ылайыксыз; 2. (неприятный, тягостный) жаман, жагымсыз; **это может вызвать нежелательные последствия** мунун натыйжасы жаман болуп чыгуу мүмкүн.

НЕЖЕЛИ союз уст. караганда, -гыча; **рабóта лёгче, нежели кáжется** иштегиче кыйын, иштей баштаса эле оңой.

НЕЖЕНА́ТЫЙ, ая, -ое үйлөнбөгөн, бой жигит.

НЕЖЕНКА м. и. жс. разг. эрке-талтаң, аздек.

НЕЖИВО́Й, ая, -ое 1. (мёртвый) өлү; 2. (неодушевлённый) жансыз, өлү; **неживая природа** жансыз табият; 3. (вялый) бошон, жаны жок, жансыз.

НЕЖИЗНЕННЫЙ, ая, -ое ишке ашырылбас, ишке ашпас, турмуш талап кылбаган; **нежизненная тема** турмуш талап кылбаган тема.

НЕЖИЗНЕСПОСÓБНОСТЬ жс. тиричиликке (жашоого) ийкемсиздик.

НЕЖИЗНЕСПОСÓБНЫЙ, ая, -ое тиричиликке (жашоого) ийкемсиз.

НЕЖИЛО́Й, ая, -ое 1. (негодный для жилья) киши турууга ылайыкталбаган; 2. (необитаемый) киши турбаган (үй).

НЕЖИТЬ несов. кого-что алпештөө. эркелетүү, эрке-талтаң кылуу; **нежить ребёнка** баланы алпештөө.

НЕЖИТЬСЯ несов. мамыроо, көшүү.

НЕЖНИЧАТЬ несов. разг. 1. (быть нежным) эркелөө, эркеленип сүйлөө; 2. перен. (церемониться) жөнү жок эркелетип (сыпаа-сылыктык менен) мамиле кылуу.

НЕЖНО нареч. назиктик менен, жумшактык менен.

НЕЖНОСТЬ жс. 1. мээримдүүлүк, мээрим, мээримдүү сөз, жароокердик; **нежность матери** эненин

мээрими; **говорить нежности** мээримдүү сөз айтуу; 2. (мягкость) былпылдактык, үлбүрөктүк (напр. кожи); назиктик (напр. голоса, цвета, вкуса); 3. (проявление изнеженности, физической слабости) ылдыраактык, үлбүрөктүк; 4. чаще мн. пренебр. ыгы жок назиктик, боштук; **что за нежности!** эмне деген ыгы жок назиктик!; **телячьи нежности** ыгы жок назиктик, жөнү жок назиктик.

НЕЖНЫЙ, ая, -ое 1. (ласковый) мээримдүү, назик, жароокер; **нежная мать** жароокер эне; **нежный взгляд** назик көз караш; 2. (мягкий) жумшак, былпылдаган (напр. о коже); назик (напр. о голосе, запахе, цвете); **нежный возраст** бала чак, бала кез.

НЕЗАБВЁ́ННЫЙ, ая, -ое унутулгус, эстен калгыс (көбүнчө «маркум» маанисинде колдонулат).

НЕЗАБУ́ДКА жс. незабудка (нымдуу жерде өсүүчү майда көк гүлдүү өсүмдүк).

НЕЗАБЫВАЕ́МЫЙ, ая, -ое унутулгус, эстен калгыс, ойдон кеткис.

НЕЗАВЁ́РЕННЫЙ, ая, -ое күбөлөндүрүлбөгөн.

НЕЗАВÍДНЫЙ, ая, -ое кызыгардык эмес, суктанардык эмес.

НЕЗАВÍСИМО 1. нареч. өз бетинче, эркин, бирөөгө көз каранды болбой; 2. в знач. предлога карабастан; **независимо от погоды** аба ырайына карабастан.

НЕЗАВÍСИМОСТЬ жс. көз каранды эместик, өзүнчөлүк, багынбоочулук, баш ийбөөчүлүк; **национальная независимость** улуттук көз каранды эместик.

НЕЗАВÍСИМЫЙ, ая, -ое көз каранды эмес, өзүнчө, багынбаган, баш ийбеген; **быть независимым от кого-л.** эч кимге көз каранды болбоо; **независимые страны** көз каранды эмес өлкөлөр.

НЕЗАВÍСЯЩИЙ, ая, -ее: **по независящим от меня (тебя и т.д.) обстоятельствам** мага (сага ж.б.) байланыштуу болбогон себеп менен, өзүмдөн (өзүңдөн ж.б.) тыш болгон себеп менен.

НЕЗАДА́ЧА жс. разг. бактысыздык, жол болбогондук, кырсык.

НЕЗАДА́ЧЛИВЫЙ, ая, -ое разг. 1. (неудачный) жол болбогон; **незачливый день** жол болбогон күн; 2. (тот, которому нет удачи) ырысы жок, иши дайыма кери кетүүчү, кедери кеткен; 3. (простоватый, непрактичный) аңкоо, бир нерсеге эби жок, тажрыйбасыз.

НЕЗАДО́ЛГО нареч. бир аз гана мурун; -дан аз гана мурунураак; **незадолго перед восходом солнца** күн чыгардан бир аз гана мурунураак; **незадолго до отъезда** кетерден бир аз мурун.

НЕЗАКО́ННО нареч. законсуз, законго сыйбаган.

НЕЗАКОННОРО́ЖДЁННЫЙ, ая, -ое уст. никесиз туулган (никесиз эне-атадан туулган бала).

НЕЗАКО́ННОСТЬ жс. законсуздук, законго каршылык.

НЕЗАКО́ННЫЙ, ая, -ое законсуз, законго сыйбаган, законго ылайык келбеген; **незаконный брак** уст. никесиз эрди-катын болуу; **незаконный ребёнок** уст. нике кыйылбай кошулган эне-атадан туулган бала.

НЕЗАКОНОМЁ́РНОСТЬ жс. закон ченемдүүлүгүнөн тышкарылык.

НЕЗАКОНОМЁ́РНЫЙ, ая, -ое закон ченемдүүлүгүнөн тышкары.

НЕЗАКО́НЧЕННОСТЬ жс. бүтпөгөндүк, аяктабагандык.

НЕЗАКОНЧЕННЫЙ, ая, -ое бүтпөгөн, аяктабаган.
НЕЗАМЕДЛИТЕЛЬНО нареч. токтоосуз; **незамедлительно явиться** токтоосуз келүү.

НЕЗАМЕДЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое токтоосуз; **незамедлительный ответ** токтоосуз жооп.

НЕЗАМЕНИМОСТЬ жс. алмаштыргыстык, которуштургустук, эң мыктылык.

НЕЗАМЕНИМЫЙ, ая, -ое алмаштырууга болбой турган, табылбай турган, эң мыкты, эң керектүү; **незаменимый работник** эң мыкты кызматчы; **незаменимая вещь в дороге** жол жүргөндө эң керектүү нерсе.

НЕЗАМЕРЗАЮЩИЙ, ая, -ее тоңбоочу, тоңбой турган.

НЕЗАМЕТНО нареч. билинбей, байкоосуз, билинбестен; **уйти незамётно** билинбей кетип калуу.

НЕЗАМЕТНЫЙ, ая, -ое 1. (*трудно различимый*) билинбеген; **незамётный шов** билинбеген тигиш; **незамётный подъём** билинбеген өр; 2. перен. (*незначительный*) байкалбаган, аты чыкпаган, жупуну (*мис. кызматчы*).

НЕЗАМЕЧЕННЫЙ, ая, -ое байкалбаган, байкалбай калган, көзгө чалынбаган.

НЕЗАМУЖНЯЯ прил. күйөөсү жок аял.

НЕЗАМЫСЛОВАТОСТЬ жс. татаал эместик, жөнөкөйлүк, баш катырбастык.

НЕЗАМЫСЛОВАТЫЙ, ая, -ое татаал эмес, жөнөкөй, баш катырбаган, убарасы жок.

НЕЗАПАМЯТНЫЙ, ая, -ое: с **незапамятных времён** байыркы замандан, эзелден.

НЕЗАПЕРТЫЙ, ая, -ое жабылган эмес, жабылбаган.

НЕЗАПЯТНАННЫЙ, ая, -ое булганбаган, таза, жаман аттуу эмес; **незапятнанное имя** булганбаган ат, жаман аттуу болбогон.

НЕЗАРАЗНЫЙ, ая, -ое жугушсуз, жукпаган; **незаразная болезнь** жугушсуз оору.

НЕЗАСЕЛЁННЫЙ, ая, -ое эл орношпогон (*мис. жер*).

НЕЗАСЛУЖЕННО нареч. жөнү жок, кыйшыны жок; **незаслуженно подвергнуться наказанию** жөнү жок жерден жазалануу; **незаслуженно получить награду** сыйлыкты эмгек сиңирбей алуу.

НЕЗАСЛУЖЕННЫЙ, ая, -ое жөнү жок, кыйшыны жок; **незаслуженное оскорбление** жөнү жок ызалоо.

НЕЗАСТРОЕННЫЙ, ая, -ое салынбаган, тургузулбаган, бүтпөгөн.

НЕЗАТЁЛИВЫЙ, ая, -ое татаал эмес, жөнөкөй.

НЕЗАУРЯДНЫЙ, ая, -ое сейрек учурай турган, адаттан тыш; **незаурядные способности** сейрек учурай турган жөндөмдүүлүктөр.

НЕЗАЧЕМ нареч. разг. жөнү жок, кереги жок; **незачем ходить туда** ал жакка баруунун кереги жок.

НЕЗВАНЫЙ, ая, -ое чакырылбаган, өзү келген; **незванный гость** өзү келген конок.

НЕЗДЕШНИЙ, ая, -ее разг. бул жердеги эмес, мындагы эмес.

НЕЗДОРОВИТЬСЯ несов. безл. кому кыңкыстап калуу, ооруп калуу, сыркоолоо.

НЕЗДОРОВЫЙ, ая, -ое 1. (*болезненный*) соо эмес, оорулуу, сыркоолуу, кесел; у него **сегодня нездоровый вид** анын өңү бүгүн оору кишиникине окшоп турат; 2. (*вредный для здоровья*) саламаттыкка зыяндуу (*мис. климат*); 3. перен. (*ненормальный*) начар, жаман, терс; **нездоровое отношение к критике** сынга терс мамиле кылуу.

НЕЗДОРОВЬЕ ср. ооруу, ноокастоо, сыркоолоо.

НЕЗЕМНОЙ, ая, -ое поэт. уст. 1. жерде жок, укмуштуу; 2. перен. эң эле сонун, эң эле күчтүү; **неземная любовь** эң эле күчтүү сүйүү.

НЕЗЛОБИВОСТЬ уст. кек сактабагандык, ичинде кири жоктук.

НЕЗЛОБИВЫЙ, ая, -ое кек сактабаган, арам ою жок.

НЕЗЛОЙ, ая, -ое ачуусу жок, ачуулуу эмес.

НЕЗЛОПАМЯТНЫЙ, ая, -ое кек сактабаган, кекчил эмес.

НЕЗНАКОМЕЦ м. чоочун, бейтааныш.

НЕЗНАКОМКА женск. р. к **незнакомец**.

НЕЗНАКОМСТВО ср. тааныш эместик, билбестик; **незнакомство с вопросом** маселе менен тааныш эместик.

НЕЗНАКОМЫЙ, ая, -ое 1. чоочун, тааныш эмес, бейтааныш, жат; **незнакомый человек** чоочун киши; **быть незнакомым с чем-л.** бир нерсе менен тааныштыгы болбоо; **незнакомое дело** тааныш эмес иш; 2. в знач. суц. м., жс. чоочун, бейтааныш, тааныш эмес (*киши*).

НЕЗНАНИЕ ср. билбөө, билбестик; **по незнанию** билбестиктен.

НЕЗНАЧАЩИЙ, ая, -ее маанисиз, кунсуз; **незначащий разговор** маанисиз кеп.

НЕЗНАЧИТЕЛЬНО нареч. анча-мынча, татыбай турган, арзыбай турган, бир аз, кичине эле.

НЕЗНАЧИТЕЛЬНОСТЬ жс. 1. анча-мынчалык; 2. арзыбай тургандык, татыбай тургандык.

НЕЗНАЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*небольшой, малый*) бир аз, анча-мынча, кичине эле; **незначительная сумма** анча-мынча акча; 2. (*маловажный*) арзыбас, татыбас, болбогон; **незначительное обстоятельство** арзыбаган жагдай, болбогон бир себеп.

НЕЗНАЮЩИЙ, ая, -ее билбеген, билбес, билбөөчү.

НЕЗРЕЛОСТЬ жс. (*несовершенство, слабость*) жаштык, жетиле электик, чоркоктук.

НЕЗРЕЛЫЙ, ая, -ое 1. (*неспелый*) дүмбүл, бышпаган; 2. перен. (*несовершенноный*) жаш, жетилбеген, жетиле элек (*мис. чыгарма*).

НЕЗРИМЫЙ, ая, -ое көзгө илээшпеген, көзгө көрүнбөгөн; **незримые слёзы** көрүнбөгөн көз жаш.

НЕЗРЯЧИЙ, ая, -ее сокур, көр.

НЕЗЫБЛЕМО нареч. туруктуу, бек, калкылдабай, кебелбей, кыйшаюусуз.

НЕЗЫБЛЕМОСТЬ жс. туруктуулук, бектик, калкылдабастык, кебелбестик, былк этпестик, кыйшайбастык.

НЕЗЫБЛЕМЫЙ, ая, -ое туруктуу, бек, кебелбес, калкылдабас, былк этпес, кыйшайбас.

НЕИЗБЁЖНО нареч. болбой койбос, сөзсүз, аргасыз.

НЕИЗБЁЖНОСТЬ жс. болбой койбостук, качып кутулбастык, кутула албастык.

НЕИЗБЁЖНЫЙ, ая, -ое шексиз, болбой койбос, болбой койбой турган, качып кутулбас, кутула албас; **неизбежный конец** акыры болбой койбой турган натыйжа.

НЕИЗВЁДАННЫЙ, ая, -ое 1. (*неиспытанный*) болуп көрбөгөн, тажрыйбада болбогон; **неизведанное чувство** мурун болбогон сезим; 2. (*неизученный*) текшерилбеген, белгисиз.

НЕИЗВЕСТНО в знач. сказ. белгисиз, дарексиз, дайынсыз, дайыны жок; **неизвестно где** кайда экени белгисиз; **неизвестно кто** ким экени белгисиз; **неизвестно откуда** кайдан экени белгисиз.

НЕИЗВЕСТНОЕ *ср. см. неизвестный 4.*

НЕИЗВЕСТНОСТЬ *ж.* 1. (*неопределённость*) белгисиздик; 2. (*неосведомлённость*) кабары жоктук, кабарсыздык; **жить в неизвестности** жупуну гана өзүнчө жашоо, жупуну гана өзүнчө туруу; **покрыто мраком неизвестности** белгисиздик, түшүнүксүздүк менен чүмбөттөлгөн.

НЕИЗВЕСТНЫЙ, ая, -ое 1. (*неведомый, о котором нет сведений*) белгисиз; **неизвестный мне человек** мага белгисиз киши; **неизвестный остров** белгисиз арал; **человек неизвестного происхождения** ата теги (*же улуту ж.б.*) белгисиз киши; **неизвестное число** *мат.* белгисиз сан; 2. (*не пользующийся известностью*) аты (*даңкы*) чыкпаган, билинбес; 3. *в знач. сущ. м., ж.* чоочун, бейтаныш; **какой-то неизвестный** кандайдыр бир белгисиз (*киши*); 4. *в знач. сущ. ср. мат.* белгисиз; **уравнение с двумя неизвестными** экөө белгисиз теңдеме.

НЕИЗГЛАДИМЫЙ, ая, -ое жоюлгус, унутулгус, эстен кеткис; **неизгладимое впечатление** эстен чыккыс таасир.

НЕИЗДАННЫЙ, ая, -ое басылып чыкпаган, басмага жарыяланбаган.

НЕИЗЛЕЧИМОСТЬ *ж.* айыкпастык, сакайбастык, дабаасыздык.

НЕИЗЛЕЧИМЫЙ, ая, -ое айыккыс, сакайгыс, айыкпас, дабаасыз.

НЕИЗМЕННО *нареч.* дайыма, ар убак, өзгөрүлбөй.

НЕИЗМЕННОСТЬ *ж.* өзгөрүлбөстүк.

НЕИЗМЕННЫЙ, ая, -ое 1. (*постоянный*) өзгөрүлбөс; **неизменные привычки** баягы эле адаттар; 2. (*преданный*) чыныгы, берилген, ажырагыс; **неизменный друг** берилген дос, кадырдан.

НЕИЗМЕНЯЕМОСТЬ *ж.* өзгөрүлбөстүк.

НЕИЗМЕНЯЕМЫЙ, ая, -ое өзгөрүлбөс.

НЕИЗМЕРИМО *нареч.* алда канчалык, бир далай, бир топ; **неизмеримо лучше** алда канчалык мыкты.

НЕИЗМЕРИМЫЙ, ая, -ое өлчөнгүс, ченелгис, учу-кыйры жок; **неизмеримые пространства** учу-кыйры жок мейкиндик.

НЕИЗРАСХОДОВАННЫЙ, ая, -ое каражатталбаган, расход болбогон.

НЕИЗУЧЕННЫЙ, ая, -ое текшерилбеген, изилденбеген.

НЕИЗЪЯСНИМЫЙ, ая, -ое айтып түшүндүргүс, укмуштуу, айтып түгөткүс; **неизъяснимое волнение** түшүндүргүс элеп-желеп.

НЕИМЕНИЕ *ср.* жоктук, болбогондук; **за неимением времени** убактынын жоктугунан.

НЕИМОВЕРНО *нареч.* эбегейсиз, өтө эле, аябай; **неимоверно жарко** аябай ысык.

НЕИМОВЕРНЫЙ, ая, -ое эбегейсиз, аябаган; **неимовверные трудности** эбегейсиз кыйынчылыктар.

НЕИМУЩИЙ, ая, -ее 1. кедей, колунда жок; 2. *в знач. сущ. м.* колунда жок адам.

НЕИСКОРЕНИИМЫЙ, ая, -ое жоюлгус, оңдолгус.

НЕИСКРЕННИЙ, ая, -ее ичи кара, кара ниет, арамза, анткор.

НЕИСКРЕННО *нареч.* кара ниеттик менен, ак ниеттик менен эмес, чын жүрөктөн эмес; относиться **неискренно** к кому-л. бирөөгө чын жүрөктөн мамиле кылбоо.

НЕИСКРЕННОСТЬ кара ниеттүүлүк, ичи каралык, арамзалык.

НЕИСКУСНО *нареч.* чеберсиздик менен, эби жоктук менен.

НЕИСКУСНОСТЬ *ж.* чебер эместик, эби жоктук.

НЕИСКУСНЫЙ, ая, -ое чебер эмес, уста эмес, эби жок, ийкемсиз (*неумелый*); жаман иштелген, дордогой, одуракай, одоно (*грубый, плохой*).

НЕИСКУШЁННОСТЬ *ж.* дагдалбагандык, тажрыйбасыздык.

НЕИСКУШЁННЫЙ, ая, -ое дагдалбаган, тажрыйбасыз.

НЕИСПОЛНЕНИЕ *ср.* аткарбоо, орундабоо.

НЕИСПОЛНИМЫЙ, ая, -ое аткарылгыс, орундалгыс, аткарылышы мүмкүн болбогон.

НЕИСПОЛЬЗОВАННЫЙ, ая, -ое пайдаланылбаган; **неиспользованный билет** пайдаланылбаган билет.

НЕИСПОРЧЕННОСТЬ *ж.* бузулбагандык.

НЕИСПОРЧЕННЫЙ, ая, -ое бузулбаган.

НЕИСПРАВИМОСТЬ *ж.* түзөтүлгүстүк, оңдолгус-тук.

НЕИСПРАВИМЫЙ, ая, -ое түзөтүлгүс, түзөлгүс, оңдолгус.

НЕИСПРАВНОСТЬ *ж.* бузуктук, бузулгандык, түзүк эместик; **неисправность мотора** мотордун бузуктугу.

НЕИСПРАВНЫЙ, ая, -ое 1. (*повреждённый*) бузук, бузулган; **неисправный мотор** бузук мотор; 2. (*неаккуратный*) шалакы, тыкан эмес.

НЕИССЛЕДОВАННЫЙ, ая, -ое изилденбеген.

НЕИССЯКАЕМЫЙ, ая, -ое соолгус, түгөнбөс, түгөнгүс; **неиссякаемый источник** түгөнгүс булак.

НЕИСТОВО *нареч.* жаалданып, каарданып; **неистово кричать** жаалданып кыйкыруу, каарданып кыйкыруу.

НЕИСТОВСТВО *ср.* 1. (*жестокость, злоба*) жаал, каар; 2. (*исступление*) буркан-шаркан түшүү, жиндиленүү.

НЕИСТОВСТВОВАТЬ *несов.* 1. жаалдануу, каардануу; 2. *перен.* дуулдоо, күүлдөө; **публика в театре неистовствовала** театрдагы эл дуулдай беришти.

НЕИСТОВЫЙ, ая, -ое дуулдаган, күүлдөгөн, дүркүрөгөн, токтолбогон; **неистовая бұря** дуулдаган бороон; **неистовые аплодисменты** токтоосуз дуулдаган кол чабуулар; **неистовый плач** токтолбогон ый.

НЕИСТОЩИМЫЙ, ая, -ое соолгус, түгөнгүс, түгөнбөс; **неистощимые богатства нашей страны** өлкөбүздүн түгөнгүс байлыктары; **он неистощим в выдумках** ал капкайдагыны ойлоп чыгара берет; **неистощимое остроумие** түгөнгүс укмушчулук.

НЕИСТРЕБИМЫЙ, ая, -ое жоюлгус, кырылгыс.

НЕИСЦЕЛИМЫЙ, ая, -ое *см. неизлечимый*.

НЕИСЧЕРПАЕМОСТЬ *ж.* соолгустук, түгөнгүстүк.

НЕИСЧЕРПАЕМЫЙ, ая, -ое соолгус, түгөнгүс; **неисчерпаемые запасы** түгөнгүс запастар.

НЕИСЧИСЛИМЫЙ, ая, -ое сан жеткис, эсеп жеткис, саны жок.

НЕЙ *мест. личн. дат. и предл. п. от она (предлогдородон кийин колдонулат); к ней ага; с ней аны* менен бирге.

НЕЙМЁТ *безл. разг.: хоть видит око, да зуб неймёт погов.* көз көргөн менен тиш өтпөйт; акыл жетсе да, кол жетпейт.

НЕЙМЁТСЯ *безл. разг.* тынчы жок, токтоно албайт, тынч туралбайт.

НЕЙРОН *м. анат.* нейрон (*нерв ткандарынын негизги элементи*).

НЕЙТРАЛИЗА́ЦИЯ *жс.* нейтрализация, нейтрализациялаштыруу (**1. полит.** бир таптын же коомдук топтун башка бир таптардын же коомдук топтордун айыгышкан кагылышына кийлигишпөөгө багытталган саясаты; **2. полит.** мамлекеттер арасында болуп жаткан согушта башка бир мамлекеттин бейтарап болуп калышы; **3. хим.** эритиндиге цёлочь кошуп, кислоталык касиетин же кислота кошуп, цёлочтук касиетин жоюу).

НЕЙТРАЛИЗОВА́ТЬ *сов. и несов. кого-что* нейтрализациялаштыруу.

НЕЙТРАЛИТЕ́Т *м. полит.* нейтралитет, бейтараптык (*мамлекеттер арасында болуп жаткан согушка башка бир мамлекеттин катышагандыгы*); **соблюда́ть нейтралитет** нейтралитетти (*бейтараптыкты*) сактоо; **наруша́ть нейтралитет** бейтараптыкты бузуу.

НЕЙТРА́ЛЬНОСТЬ *жс.* нейтралдуулук.

НЕЙТРА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. хим.** нейтралдуу (*цёлочтуу же кислоталуу реакция бербеген*); **2. полит.** нейтралдуу, бейтарап (*мамлекеттер арасындагы согушка катышаган*); **3. полит.** нейтралдуу (*эч бир тарапка кошулбаган, калыс*).

НЕЙТРО́Н *м. физ.* нейтрон (*атом ядросунун ичиндеги электр заряды жок бөлүк*).

НЕКАЗИСТЫ́Й, ая, -ое *разг.* көрксүз, сымбатсыз, кейпи жаман.

НЕКВАЛИФИЦИ́РОВАННЫЙ, ая, -ое квалификациясыз, квалификациясы жок; **неквалифици́рованный рабо́чий** квалификациясы жок жумушчу; **неквалифици́рованный труд** квалификацияны керек кылбаган эмгек.

НЕКЕМ *мест. твор. п. от некого.*

НЕ́КИЙ *мест. неопр. 1. (некоторый)* кимдир, кандайдыр; **произошё́л не́кий разнобо́й** кандайдыр баш аламандык болуп калды; **2. (какой-то)** кимдир, кандайдыр, деген бирөө; **не́кий Караба́ев** Карабаев деген бирөө.

НЕКЛЕ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое *биол.* клеткадан түзүлбөгөн, клеткадан турбаган; **некле́точные фо́рмы живо́го вещества́** жандуу заттын клеткасыз формалары.

НЕКО́ВКИЙ, ая, -ое *тех.* созулбас, сомдолбос; **неко́вкий мета́лл** сомдолбос металл.

НЕ́КОГДА I *нареч. в знач. сказ. (нет времени)* чоло жок, убакыт жок, кол тийбейт; **мне не́когда** колум тийбейт.

НЕ́КОГДА II *нареч. (когда-то)* бир заманда; байыркы, мурунку бир убакытта; **не́когда здесь бы́ла пусты́ня, а тепе́рь цвету́т сады́** мурунку бир убакытта бул жер тим эле бир ээн талаа эле, азыр болсо, мында гүлдөгөн бактар өсүп жатат.

НЕ́КОГО *мест. отриц. с неопр.: некого послать* жиберүүгө эч ким жок; **не́ у кого спроси́ть** суроого эч ким жок; **не́кому поручи́ть э́то де́ло** муну тапшыра турган эч ким жок; **не́кому е́хать** барууга эч ким жок, бара турган киши жок; **некем замени́ть** алмаштырууга (*ордуна коюуга*) эч ким жок; **не́ о ком рассказы́вать** эч ким тууралу айта турган сөз жок; **не́ с кем сыгра́ть** ойноого эч ким жок.

НЕКОЛЕБИ́МЫЙ, ая, -ое *см. непоколеби́мый.*

НЕКОМПЕТЕ́НТНОСТЬ *жс.* билбестик, билбегендик, тажрыйбасыздык, ошол иштен кабары (*билими*) жоктук.

НЕКОМПЕТЕ́НТНЫЙ, ая, -ое билбеген, тажрыйбасыз, ошол иштен кабары (*билими*) жок.

НЕКОМПЛЕ́КТНЫЙ, ая, -ое комплектүү эмес, комплектиси толук эмес.

НЕ́КОМУ *мест. дат. п. от некого.*

НЕКОРРЕ́КТНОСТЬ *жс.* одонолук, оройлук, чогоолдук, адепсиздик.

НЕКОРРЕКТНЫЙ, ая, -ое одоно, орой, чогоол, адепсиз.

НЕ́КОТОРЫ́Й, ая, -ое *мест. неопр. 1. (какой-то)* бир аз, бир топ; **на э́то потре́буется не́которое вре́мя** бул үчүн бир аз убак керек болот; **не́которые дере́вья уже цвету́т** кээ бир жыгачтар гүлдөп жатат; **2. некоторые мн. (не все)** кээ бир, кайсы бир.

НЕКРАСИ́ВО **1. нареч.** сулуу эмес, көркөм эмес; **2. в знач. сказ.** жакшы эмес, туура эмес, ылайык эмес, жаман; **так поступа́ть некраси́во** мындай кылуу жакшы эмес.

НЕКРАСИ́ВЫЙ, ая, -ое **1.** сулуу эмес, кооз эмес, көрксүз; **2. перен.** жакшы эмес, туура эмес, ылайык эмес, жаман, жарабаган; **вскры́лись некраси́вые дела́** жаман иштер ачылды.

НЕКРЕДИТОСПО́СОБНОСТЬ *жс. ком.* карызын төлөөгө кудуретсиздик.

НЕКРЕДИТОСПО́СОБНЫЙ, ая, -ое *ком.* карызын төлөөгө кудуретсиз, күчсүз.

НЕКРЕ́ПКИЙ, ая, -ое: **некре́пкий чай** анча коюу эмес чай, анча кызыл эмес чай.

НЕКРИТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое сын көзү менен карабаган; **некритиче́ское отноше́ние к своёй рабо́те** өз ишине сын көзү менен карабагандык.

НЕКРОЛО́Г *м.* некролог (*каза болгон кишинин өмүр баяны жазылган макала*).

НЕКРО́ПОЛЬ *м. ист.* некрополь (*байыркы шаарлардагы чоң көрүстөн*).

НЕКРУ́ПНЫЙ, ая, -ое ири эмес.

НЕКСТА́ТИ *нареч. 1. (не вовремя)* жайсыз убакта, жайсыз маалда; **он пришёл совсе́м некта́ти** ал такыр жайсыз маалда келди; **2. (неуместно)** орду жок, жөнү жок, ыгы жок; **он смея́лся кста́ти и некта́ти** ал ыктуу да, ыгы жок да күлө берди.

НЕКТА́Р *м.* нектар (**1.** грек мифологиясында – мүрөктүн суусу сыяктуу кудайлардын ичкилиги; **2. бот.** шире; *гүлдүн чыгарган таттуу суусу*).

НЕ́КТО *мест. неопр. 1.* бирөө, кимдир; **2. (в сочетании с именем, фамилией)** деген бирөө; **не́кто Султа́нов** Султанов деген бирөө.

НЕ́КУДА *нареч. с неопр. ...жер жок; ему́ не́куда иди́ти* анын бара турган жери жок; **не́куда положи́ть чемода́н** чемоданды коё турган жер жок.

НЕКУЛЬТУ́РНО *нареч.* маданиятсыздык менен, одонолук менен, маданиятсыздык, одонолук; **э́то некульту́рно** бул – маданиятсыздык.

НЕКУЛЬТУ́РНОСТЬ *жс.* маданиятсыздык, одонолук.

НЕКУЛЬТУ́РНЫЙ, ая, -ое **1.** маданиятсыз, одоно; **2. бот.** жапайы, жапан; **некульту́рные расте́ния** жапайы өсүмдүктөр.

НЕКУРЯ́ЩИЙ, ая, -ее **1.** тамеки тартпай (*чекпей*) турган; **2. в знач. суц. м., жс.** тамеки тартпай (*чекпей*) турган адам, тамеки (*чылым*) чекпөөчү; **ваго́н для некуря́щих** тамеки чекпөөчүлөр вагону.

НЕЛА́ДНО *нареч. разг.* жайында эмес, мандеми бар, оңунда эмес; **у него́ нела́дно с лёгкими́** анын өпкөсү оңунда эмес.

НЕЛАДНЫЙ, ая, -ое *разг.* 1. (*неблагополучный*) начар, чатак, болбогон, келишпеген; у них происходит что-то неладное тигилерде бир чатак болуп жатат окшойт; 2. (*нескладный*) болбогон; **неладный парень** болбогон жигит; **будь он неладен!** ай, атаң көрү!, ай, ошо курусун!

НЕЛАДЫ только *мн. разг.* кыжың-кужуң, ыйкы-тыйкы.

НЕЛАСКОВО *нареч.* эркелебестен, эркелебей, эркелетпей, жароокерсиз, мээримсиз, суз; он нас принял неласково ал бизди суз кабыл алды.

НЕЛАСКОВЫЙ, ая, -ое эркелебеген, жароокерсиз; **неласковый ребёнок** эркелебеген бала.

НЕЛЕГАЛЬНО *нареч.* легалсыз (*закондон тыш жашырын иштелүүчү*).

НЕЛЕГАЛЬНОСТЬ *ж.* легалсыздык (*закондон тыш болуп, жашырын иштелүүчүлүк*).

НЕЛЕГАЛЬНЫЙ, ая, -ое легалсыз (*закондон тыш болуп, жашырын иштелүүчү*); **нелегальная литература** легалсыз адабият.

НЕЛЁПО 1. *нареч.* болбогон, сандырак, тантык; 2. *в знач. сказ.* болбогон, сандырак, тантык.

НЕЛЁПОСТЬ *ж.* 1. (*бессмысленность*) маанисиздик, сандырактык, тантыктык; 2. (*нелепые слова, поступки*) болбогон нерсе же сөз; жарабаган нерсе же сөз; **говорить нелёпости** болбогон нерселерди сүйлөө.

НЕЛЁПЫЙ, ая, -ое 1. (*бессмысленный*) маанисиз, сандырак, тантык; **нелёпый ответ** сандырак жооп; 2. (*несуразный*) болбогон, ыксыз, ыгы жок, жарабаган, жарашпаган; **нелепый вид** жарашпаган кебете.

НЕЛЁСТНЫЙ, ая, -ое 1. (*неодобрительный*) жактырбаган, жаратпаган, тескери; **нелёстная рецензия** жактырбаган рецензия; **нелёстное мнение** жактырбаган ой; 2. (*малопрятный*) болбогон, кадыр кетире турган, жагымсыз.

НЕЛЕТУЧИЙ, ая, -ее *хим.* учпас (*оңойлук менен газга айланбай турган*).

НЕЛЁГКАЯ *ж. разг.*: **нелёгкая принесла** кырсык айдап келгендей; и так некогда, а тут ещё гостей нелёгкая принесла! ансыз да убакыт болбой жатса, конокторду кырсык айдап келгенин карачы!

НЕЛЁГКИЙ, ая, -ое 1. (*тяжёлый*) жеңил эмес, оор; **нелёгкая ноша** оор жүк; 2. (*трудный*) оңой эмес, оор, кыйын; **это нелёгкая обязанность** бул оңой милдет эмес.

НЕЛЁТНЫЙ, ая, -ое учууга ылайыксыз, учууга болбой турган; **нелётная погода** аба ырайы учууга ылайыксыз.

НЕЛИКВИДНЫЙ, ая, -ое *фин.*: **неликвидный фонд** өтпөй турган товар, буюм фондусу.

НЕЛИШНЕ *нареч.* *в знач. сказ. разг.* артык эмес, артык болбос; **нелишне было бы** артык болбос эле; **нелишне отметить** айта кетүү артык болбос.

НЕЛИШНИЙ, ая, -ее керектүү, керек, артык баш эмес.

НЕЛОВКИЙ, ая, -ое 1. (*неуклюжий*) олдоксон, чоркок, шамдагай эмес, эби жок, ийкемсиз; **неловкий человек** олдоксон киши; **неловкое движение** олдоксон кыймыл; 2. (*неудобный*) коомай, ыксыз, ыгы жок, тынчы жок; он сидел в неловкой позе коомай позада отурду; 3. *перен.* (*неудачный*) чоркок, ыңтайсыз; **неловкий поступок** ыңтайсыз иштеген иш; 4. (*затруднительный, неприятный*) осол, оңойсуз, ыңтайсыз; он попал в неловкое положение ал бир оңойсуз абалга жолукту.

НЕЛОВКО 1. *нареч.* (*неуклюже*) олдоксон, оңтойсуз; он неловко спрыгнул с лошади аттын үстүнөн олдоксон секирди; 2. *в знач. сказ. с неопр.* (*неудобно*) оңтойсуз, ыксыз; **неловко писать лёжа** жатып жазуу – оңтойсуз; 3. *в знач. сказ. перен.* (*неприятно*) осол, оңойсуз болуу, уялып; ему стало неловко ал осол болуп калды.

НЕЛОВКОСТЬ 1. (*неуклюжесть*) олдоксондук, шамдагай эместик, эби жоктук, ийкемсиздик; 2. (*неловкий поступок*) одонолук, олдоксондук, ыксыздык, чоркоктук; **сделать неловкость** одонолук кылуу; он допустил ряд неловкостей в разговоре сүйлөшүп жатканда ал бир топ олдоксондук жиберди; 3. (*смущение*) оңойсуздук; **почувствовать неловкость** оңойсуздукту сезүү, оңойсуз болуп турганын сезүү.

НЕЛОГИЧНОСТЬ *ж.* логикасыздык, логикасы жоктук; **нелогичность вывода** корутундунун логикасыздыгы.

НЕЛОГИЧНЫЙ, ая, -ое логикасыз, логикасы жок; **нелогичный вывод** логикасыз корутунду.

НЕЛЬЗЯ *нареч.* *в знач. сказ.* 1. (*невозможно*) болбойт, жарабайт, мүмкүн эмес; 2. (*не допускается, воспрещается*) жарабайт, болбойт; **здесь курить нельзя** бул жерде тамеки тартууга жарабайт; **нельзя ли?** мүмкүнбү?; **нельзя ли им помочь?** аларга жардам берүүгө болбойбу?; **нельзя сказать, чтобы...** дешке болбойт; **нельзя сказать, чтобы он был прав** аныкы туура дешке болбойт; **как нельзя со сравн. ст. нареч.** эң дурус, эң сонун; **приехавшие на работу устроились как нельзя лучше** жумушка келгендер эң дурус орношту.

НЕЛЬМА *ж.* нельма (*түндүк дарыяларда жашоочу жырткыч балыктын бир түрү*).

НЕЛЮБЕЗНО *нареч.* жактырбай, кичи бейилдиксиз.

НЕЛЮБЕЗНЫЙ, ая, -ое кичи бейилдиги жок, кичи бейил эмес, сылык эмес, орой чалыш; **нелюбезный человек** кичи бейилдиги жок киши; **нелюбезный ответ** орой чалыш жооп; **нелюбезный приём** сылык эмес түрдө кабыл алыш.

НЕЛЮБИМЫЙ, ая, -ое сүйбөгөн, жактырбаган.

НЕЛЮБОВЬ *ж.* сүйбөгөндүк, жактырбагандык, жакшы көрбөгөндүк.

НЕЛЮБОПЫТНЫЙ, ая, -ое кулак түрбөгөн, сөз аңдыбаган, кызыкпаган.

НЕЛЮДИМ *м.* кишиден жат, мерез, түнт, киши менен катышпаган, жалгыздыкты жакшы көргөн.

НЕЛЮДИМКА *женск. р. к нелюдим.*

НЕЛЮДИМОСТЬ кишиден жаттык, мерездик, кишиден качуучулук, түнттүк.

НЕЛЮДИМЫЙ, ая, -ое кишиден качма, кишиге жолобогон, түнт.

НЕМАЛО *нареч.* бир далай, бир топ, толгон, аз эмес.

НЕМАЛОВАЖНЫЙ, ая, -ое анча-мынча эмес, мааниси аз эмес, аз маанилүү эмес, бир кыйла маанилүү; **немаловажные события** бир кыйла маанилүү окуялар.

НЕМАЛЫЙ, ая, -ое бир далай, бир топ, толуп жаткан, аз эмес; **немалые усилия** бир топ демилге, бир топ күч жумшоо; **немалые деньги** бир топ акча.

НЕМАРКИЙ, ая, -ое кир көтөрүмдүү, кирдебеген, кири билинбеген; **немаркая материя** кир көтөрүмдүү кездеме.

НЕМЕДЛЕННО *нареч.* токтоосуз, бат, тез, ылдам.

НЕМЕДЛЕННЫЙ, ая, -ое токтоосуз, бат, тез, ылдам.

НЕМЕДЛЯ *нареч. уст. см. немедленно.*

НЕМЕРКНУЩИЙ, ая, -ее **1.** өчпөс; **немеркнувший свет** өчпөс жарык; **2. перен.** өчпөс, унутулгус; **немеркнущая слава** өчпөс даңк.

НЕМЕТЬ *несов.* **1.** тил байлануу, тилден калуу; **2. перен.** (*цепенеть*) камтууга келбей калуу, жансыз болуу (*мис. үшүгөн кол*); **3. перен.** селдейүү, катып калуу; **не-мётъ от восторга** кубангандан селдейип калуу.

НЕМЕЦ *м.* немец.

НЕМЕЦКИЙ, ая, -ое **немец-ке т.**; немецтик; **немец-кий языкъ** немец тили.

НЕМИЛОСЕРДНО *нареч.* **1. уст.** (*жестоко*) катаал, кара мүртөз; **2. разг.** (*чрезмерно*) абдан, эң эле; **полуденное солнце печёт немилосердно** түштөгү күн эң эле ысып кетет; **он врёт немилосердно** ал калпты аябай койгулатат.

НЕМИЛОСЕРДНЫЙ, ая, -ое **1. уст.** катаал, кара мүртөз; **2. перен. разг.** аябаган, эң эле, барып турган; **не-милосердная жарá** аябаган ысык.

НЕМИЛОСТЬ *ж.* каарга калуу, касапка калуу; **впасть в немилость** касапка калуу.

НЕМИЛЫЙ, ая, -ое сүйбөгөн, жакшы көрбөгөн, жакпаган, сүйүү өтүшпөгөн.

НЕМИНУЕМО *нареч.* болбой койбос, болбой койбогон, сөзсүз боло турган.

НЕМИНУЕМЫЙ, ая, -ое болбой койбос, болбой койбогон, болору күмөнсүз, шексиз, сөзсүз боло турган; **неминuéмая гибель** болбой койбос бүлгүн (*өлүм, кыйроо*); **побéда сторóнников мíра неминuéма** тынчтыкты жактоочулар жеңишке сөзсүз жетишет, тынчтыкты жактоочулардын жеңиши шексиз.

НЕМКА *женск. р. к немец;* немка.

НЕМНО́ГИЕ *только мн.* **1. прил.** кайсы бир, бир аз, кээ бир, анча-мынчасы; **в немно́гих страна́х** бир аз өлкөлөрдө гана; **2. в знач. суц.** кайсы бир, бир аз, кээ бир, анча-мынчасы; **немно́гие верну́лись** анча-мынчасы кайра келди.

НЕМНО́ГО **1. нареч.** (*несколько, чуть-чуть*) кичине, бир аз; **2. нареч.** кого-чегó (*мало*) аз, көп эмес; **3. в знач. сказ.** аз, көп эмес; **это совсéм немно́го** бул такыр көп эмес.

НЕМНО́ГОЕ *ср.* бир аз; **немно́гим бо́льше** бир аз көбүрөөк; **немно́гое из тогó, что я имею́** мендегинин анча-мынчасы эле; **за немно́гим де́ло ста́ло или де́ло за немно́гим** кенедей гана нерсе ишти кармап турат.

НЕМНОГОСЛÓВНЫЙ, ая, -ое **1.** кыска (сөз); **не-многослóвный отве́т** кыска жооп; **2. (о человеке)** сөзмөр эмес, көп сүйлөбөгөн, аз сүйлөгөн.

НЕМНОГОЧÍСЛЕННОСТЬ *ж.* саны көп эместик, көп эместик, жыш эместик, аздык; **немногочíсленность подóбных слúчаев** мындай учурлардын көп эместиги.

НЕМНОГОЧÍСЛЕННЫЙ, ая, -ое саны көп эмес, көп эмес, жыш эмес, аз.

НЕМНО́ЖЕЧКО *нареч. см. немно́жко.*

НЕМНО́ЖКО *нареч. разг.* кичине, бир аз.

НЕМО́Й, ая, -ое **1.** дудук, тилсиз; **2. перен.** кулак-мурун кескендей; **нема́я тишина́** кулак-мурун кескендей жымжырт; **3. в знач. суц. м., ж.** дудук, тилсиз; **нема́я ка́рта** дудук карта (*суу, көл, деңиз ж.б. аты жазылбаган карта*); **немо́е кино́** доошсуз (*дудук*) кино; **нем как ры́ба или нем как моги́ла** такыр унчукпаган, кенедей үн чыгарбаган, кыңк этпеген.

НЕМОЛОДО́Й, ая, -ое жаш эмес, жашап калган.

НЕМО́ЛЧНЫЙ, ая, -ое *поэт.* жаагы тынбаган, шыбырай берген; **немо́лчный го́вор волн** толкундун тынбаган шабыр-шыбыры.

НЕМОТА́ *ж.* дудуктук, тилсиздик.

НЕМО́ЧЬ *прост.* дармансыздык, алсыздык; **бледна́я немо́чь** *мед.* аялдардын кан аздыктан болгон оорусу.

НЕМО́ЩНОСТЬ *ж.* алсыздык, бечелдик, күчсүздүк, боштук, көпшөктүк.

НЕМО́ЩНЫЙ, ая, -ое алсыз, күчсүз, бош, бейкаруу, начар, араң жан, көпшөк.

НЕМО́ЩЬ **1. (слабость)** алсыздык, бейкаруулук, начардык, араң жандык; **2. (болезнь)** күүдөн таюу; **ста́рческие немо́щи** карылыктан күүдөн таюу.

НЕМУ́ *мест. личн. дат. п. от он, оно (предлогдордон кийин колдонулат); я пойду́ к нему́* мен ага барам; **ты по нему не равня́йся** сен ага теңелбе.

НЕМУДРЕНО *нареч.* **1. (ничего удивительного)** анчалык деле таң калардык эмес, боло берет; **2. (не слишком трудно)** көп деле кыйын эмес, эң эле оңой.

НЕМУДРЕ́НЫЙ, ая, -ое *разг.* жөнөкөй, кыйын эмес, жеңил; **немудре́ная рабо́та** жеңил иш.

НЕМУДРЯ́ЩИЙ, ая, -ее *см. немудре́ный.*

НЕМУЗЫКА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое музыкалуу эмес, обондуу эмес, уккулуктуу эмес.

НЕМЦЫ *мн.* немецтер.

НЕМЫ́СЛИМЫЙ, ая, -ое *разг.* ойго келгис, мүмкүн эмес, кыйын; **немы́слимые усло́вия** кыйын шарттар; **немы́слимый факт** ойго келгис факт.

ЕНАБЛОДА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое байкабас, байкабаган.

ЕНАВИ́ДЕТЬ *несов. кого-что* жек көрүү, көрө албоо, жаман көрүү.

ЕНАВИ́СТНИК *м. разг.* жек көрүүчү, көрө албоочу, жаман көрүүчү, кара санатай, ичи тар.

ЕНАВИ́СТНИЦА *женск. р. к ненави́стник.*

ЕНАВИ́СТНИЧЕСТВО *ср.* жек көрүүчүлүк, кара санатайлык, ичи тардык.

ЕНАВИ́СТНЫЙ, ая, -ое жийиркенткич, жек көрүнүүчү, кыжырды кайнатуучу.

ЕНАВИ́СТЬ *ж.* жек көрүүчүлүк, жаман көрүүчүлүк; **пита́ть е́нави́сть к кому-л.** бирөөнү жек көрүү; **вызыва́ть е́нави́сть** жек көрүнүү; **из е́нави́сти** жек көргөндүктөн, жек көргөндүктүн аркасында.

ЕНАГЛЯ́ДНЫЙ, ая, -ое *разг.* айланайын, кагылайын, сүйгөн, ардактуу; **енагля́дный ты мой** айланайыным, айланып кетейиним.

ЕНАДЕ́ВАННЫЙ, ая, -ое *разг.* кийилбеген, кийиле элек (*жаңы кийим*).

ЕНАДЕ́ЖНОСТЬ *ж.* **1.** ишенимсиздик, ишенердик эмес; **ненаде́жность све́дений** маалыматтын ишенердик эместиги; **2. (непрочность)** бек эместик, боштук.

ЕНАДЕ́ЖНЫЙ, ая, -ое **1.** ишенүүгө болбой турган, ишеними жок, ишенердик эмес, ишенимсиз, ишеничсиз; **ненаде́жный челове́к** ишенүүгө болбогон адам; **2. (непрочный)** бек эмес, бош; **ненаде́жный мост** бек эмес көпүрө.

ЕНАДЛЕЖА́ЩИЙ, ая, -ее ылайыксыз, ылайыгы жок, жөнү жок, жөнсүз; **поступа́ть ненадлежа́щим об-разом** ылайыксыз иш кылуу.

ЕНАДО́БНОСТЬ *ж.* керексиздик, кереги жоктук.

НЕНАДОЛГО нареч. көпкө чейин эмес, узак эмес, көпкө эмес, бир азга; **уэхать ненадолго** жакында келе турган болуп кетүү, бир аз убакытка кетүү.

НЕНАКАЗУЕМОСТЬ ж. юр. жазаланбастык, жазага тартылбастык.

НЕНАКАЗУЕМЫЙ, ая, -ое юр. жазаланбас, жазага тартылбас, жазаланбай турган.

НЕНАМЁРЕННО нареч. кастан эмес, атайы эмес.

НЕНАМЁРЕННЫЙ, ая, -ое кастан эмес, атайы эмес.

НЕНАПАДЕНИЕ ср. кол салышпоо, кол салбоо; **пакт о ненападении между двумя государствами** кол салышпоо жөнүндө эки мамлекет арасында түзүлгөн пакт (келишим).

НЕНАРОКОМ нареч. разг. кокус, кокустан, анчейин; **зайти ненароком куда-нибудь** бир жерге кокус кире калуу, бир жерге кире кетүү.

НЕНАРУШИМОСТЬ ж. бузулбастык, бузулгустук, ажырагыстык; **ненарушимость клятвы** анттын бузулгустугу; **ненарушимость дружбы** достуктун ажырагыстыгы.

НЕНАРУШИМЫЙ, ая, -ое 1. (не подлежащий отмене) бузулбас, бузулгус, ажырагыс; **ненарушимая дружба** ажырагыс достук; 2. (ничем не прерываемый) мемиреген; **ненарушимая тишина** мемиреген тынчтык.

НЕНАСТНЫЙ, ая, -ое жаан-чачындуу; **ненастная погода** жаан-чачындуу аба ырайы.

НЕНАСТОЯЩИЙ, ая, -ее жасалма, боёмо, чыныгы эмес.

НЕНАСТЬЕ ср. жаан-чачындуу күн, жаан-чачын.

НЕНАСЫТНОСТЬ ж. 1. соргоктук, тойбостук; 2. перен. (жадность) ач көздүк.

НЕНАСЫТНЫЙ, ая, -ое 1. (всегда голодный) соргок, тойбос, тойгус; 2. перен. (жадный) ач көз; 3. перен. разг. көзү тойбогон, аз дей берген, канаат кылбаган; **ненасытное честолюбие** даңкты чексиз сүйүүчүлүк; **ненасытная жажда знаний** билимге көзү тойбогондук, билимди чексиз эңсегендик.

НЕНАСЫЩЕННЫЙ, ая, -ое канбаган; **ненасыщенный раствор** канбаган эритинди.

НЕНАТУРАЛЬНЫЙ, ая, -ое жасама, жасалма, тубаса эмес, табигый эмес.

НЕНАУЧНЫЙ, ая, -ое илимий эмес, илимге негизделбеген.

НЕНАХОДЧИВОСТЬ ж. тапкыч эместик, чоркок-тук, мококтук.

НЕНАХОДЧИВЫЙ, ая, -ое тапкыч эмес, чоркок, мокок.

НЕНЕЦ м. ненец.

НЕНЕЦКИЙ, ая, -ое *ненец-ке т.*; **ненецкий язык** ненец тили.

НЕНОРМАЛЬНОСТЬ ж. 1. (отклонение от нормы) нормадан чыгып кеткендик, чектен тыш кеткендик, соо эместик, мандемдүүлүк, дурус эместик; 2. (ненормальное явление) кемчилик; **искоренить ненормальности в работе** иштеги кемчиликтерди жоюу.

НЕНОРМАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. нормадан чыгып кеткен, туура эмес, тескери, нормада болбогон; **ненормальный рост** туура эмес өсүү; **ненормальная температура** нормада болбогон температура; 2. в знач. суц. м., ж. (душевнобольной) келесоо, жинди.

НЕНУЖНЫЙ, ая, -ое керексиз, кереги жок; **ненужная справка** керексиз справка; **ненужная формальность** керексиз формалдуулук.

НЕНУМЕРОВАННЫЙ, ая, -ое нумери жок, номерделбеген, номер коюлбаган; **ненумерованные места** (в театре) номерделбеген орундар, номер коюлбаган орундар.

НЕНЦЫ мн. ненецтер.

НЕОБДЕЛАННЫЙ, ая, -ое жылмаланбаган, жасалбаган, калыпка келтирилбеген, ийге салынбаган.

НЕОБДУМАННО нареч. ойлонбостон, ойлобой, ойлобостон эле, ойлобой эле; **ты поступил необдуманно** сен ойлонбой иш кылдың.

НЕОБДУМАННОСТЬ ж. ойлобогондук, ойлобой кылгандык.

НЕОБДУМАННЫЙ, ая, -ое ойлобой иштелген, ойлобостон иштелген; **необдуманное решение** ойлонбой чыгарылган чечим; **необдуманный поступок** ойлонбой иштелген иш.

НЕОБЕСПЕЧЕННОСТЬ ж. 1. (чем-л.) камсыз болбогондук, жабдылбагандык, камсыз кылынбагандык; 2. (нужда) муктаждык, жокчулук, жетишпегендик.

НЕОБЕСПЕЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. (чем-л.) камсыз болбогон, жабдылбаган, камсыз кылынбаган; 2. (нуждающийся) муктаж, колунда жок, жетишсиз.

НЕОБЖИТОЙ, ая, -ое киши турбаган, адам жашабаган, ээн (мис. жер, үй).

НЕОБЖИТЫЙ, ая, -ое см. **необжитой**.

НЕОБИТАЕМЫЙ, ая, -ое ээн, элсиз, эл турбаган, эли жок (үй, жер); **необитаемый остров** элсиз арал.

НЕОБЛАГАЕМЫЙ, ая, -ое налог салынбас, налог алынбас, налог салынбай турган; **необлагаемые доходы** налог салынбай турган кирешелер.

НЕОБНАРОДОВАННЫЙ, ая, -ое элге жарыяланбаган, элге белгилүү болбогон.

НЕОБНАРУЖЕННЫЙ, ая, -ое билинбеген, белгилүү болбогон, табылбаган.

НЕОБОЗНАЧЕННЫЙ, ая, -ое белгиленбеген, белги салынбаган; **необозначенные на карте места** картада белгиленбеген жерлер.

НЕОБОЗРИМОСТЬ ж. учу-кыйырына көз жетпестик (өтө кең, абдан чоң).

НЕОБОЗРИМЫЙ, ая, -ое учу-кыйырына көз жетпеген (өтө кең, абдан чоң); **необозримые хлопковые поля** учу-кыйырына көз жетпеген пахта талаасы.

НЕОБОСНОВАННОСТЬ ж. негизделбегендик, негизсиздик, жөнү жоктук, далилсиздик.

НЕОБОСНОВАННЫЙ, ая, -ое негизделбеген, негизсиз, жөнү жок, далилсиз; **необоснованное обвинение** жөнү жок айыптоо, негизсиз айыптоо.

НЕОБРАБОТАННЫЙ, ая, -ое 1. иштелбеген; **необработанная земля** иштелбеген жер; 2. перен. начар, чала иштелген; **необработанный материал** чала иштелген материал.

НЕОБРАЗОВАННОСТЬ ж. маалыматсыздык, окубагандык, окуп билим албагандык, билимсиздик.

НЕОБРАЗОВАННЫЙ, ая, -ое окубаган, окуп билим албаган, билимсиз.

НЕОБРАТИМЫЙ, ая, -ое 1. (невозвратный) кайта келгис, кайталанбас; **необратимый процесс** кайталанбас процесс; **необратимая реакция** хим. кайталанбас реакция; 2. (теряющий значение при перестановке) ордун алмаштырганда өз маанисин жоготуучу; **необратимое сравнение** ордун алмаштырганда маанисин жоготуучу салыштырма.

НЕОБРЕМЕНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое оордук кылбаган, жеңил, кыйынчылыгы жок, кыйын эмес.

НЕОБСТРЕЛЯННЫЙ, ая, -ое атылбаган, атуунун астына алынбаган.

НЕОБУЗДАННОСТЬ *жс.* жүгөнсүздүк, тыюу салынбагандык.

НЕОБУЗДАНЫЙ, ая, -ое жүгөнсүз, тыюу салынбаган.

НЕОБУСЛОВЛЕННЫЙ, ая, -ое шартталбаган, шарт коюлбаган.

НЕОБУТЫЙ, ая, -ое жыңайлак, жылаңайлак, бутуна эч нерсе кийбеген.

НЕОБУЧЕННЫЙ, ая, -ое үйрөтүлбөгөн, окутулбаган.

НЕОБХОДИМО *безл. в знач. сказ. с неопр.* зарыл, керек; **необходимо принять меры** чара көрүш керек.

НЕОБХОДИМОСТЬ *жс* зарылдык, керектик; **крайняя необходимость** өтө зарылдык; **нет никакой необходимости** эч кандай зарылдыгы жок; **в случае необходимости** эгер зарыл болуп калса; **предметы первой необходимости** өтө зарыл нерселер, абдан керектүү нерселер; **случайность и необходимость** *филос.* кокустук жана зарылдык; **по необходимости или в силу необходимости** эрксизден, айласыздан, ылаажы жоктон.

НЕОБХОДИМЫЙ, ая, -ое **1.** (*нужный*) зарыл, керектүү; **необходимые средства** зарыл каражаттар; **2.** (*неизбежный*) тиешелүү, керектүү; **сделать необходимые выводы** керектүү корутундулар чыгаруу; **3.** *в знач. суц. ср.* абдан керектүү, зарыл; **самое необходимое** эң зарыл, абдан керектүү.

НЕОБЩИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* түнттүк, киши менен байланышпагандык.

НЕОБЩИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое түнт, киши менен байланышпаган; **необщительный человек** түнт киши; **необщительный характер** түнт мүнөз.

НЕОБЪЕЗЖЕННЫЙ, ая, -ое (*о лошади*) үйрөтүлбөгөн, арабага чегилбеген, минилбеген, азоо.

НЕОБЪЯСНИМЫЙ, ая, -ое тушүндүрүлгүс, түшүндүрүүгө мүмкүн болбогон.

НЕОБЪЯТНОСТЬ *жс.* чексиздик, учу-кыйыры жоктук, учу-кыйырына көз жетпегендик, өтө кеңирилик.

НЕОБЪЯТНЫЙ, ая, -ое чексиз, учу-кыйыры жок, учу-кыйырына көз жеткис (*өтө кең, абдан чоң*); **необъятная страна** учу-кыйырына көз жеткис өлкө; **необъятные трудности** *перен.* абдан чоң кыйындыктар.

НЕОБЫКНОВЕННО *нареч.* укмуштуу, таң калардык; **необыкновенно талантливый человек** укмуштуу таланты бар адам.

НЕОБЫКНОВЕННЫЙ, ая, -ое кадыресе эмес, турмушта болуп көрбөгөн, укмуштуу, таң калардык; **необыкновенный случай** адатта болуп көрбөгөн окуя; **необыкновенный успех** таң калардык ийгилик.

НЕОБЫЧАЙНО *нареч.* адаттан тыш, укмуштуу, таң калардык, турмушта болбой турган.

НЕОБЫЧАЙНОСТЬ *жс.* адаттан тышкарылык, укмуштуулук, таң калардык; кулак угуп, көз көрбөгөндүк; турмушта болуп көрбөгөндүк.

НЕОБЫЧАЙНЫЙ, ая, -ое укмуштуу, таң калардык; кулак угуп, көз көрбөгөн; турмушта болуп көрбөгөн; **необычайное явление** укмуштуу кубулуш.

НЕОБЫЧНОСТЬ *жс.* кадимкидей эместик, башкачалык, чектен тыш, турмушта болуп көрбөгөндүк.

НЕОБЫЧНЫЙ, ая, -ое кадимки эмес, башкача, адаттан тыш; **в необычное время** бей убак, убакытсыз, убакытсыз учурда, беймаал.

НЕОБЯЗАТЕЛЬНО *в знач. сказ.* милдеттүү эмес.

НЕОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое милдеттүү эмес.

НЕОГРАНИЧЕННОСТЬ *жс.* чектелбегендик, чек коюлбагандык, чексиздик.

НЕОГРАНИЧЕННЫЙ, ая, -ое чектелбеген, чек коюлбаган, чексиз; **неограниченные полномочия** чексиз полномочиелер; **неограниченная прямая мат.** чектелбеген түз сызык.

НЕОДЁТЫЙ, ая, -ое кийимсиз, жылаңач, кийинбеген.

НЕОДИНАКОВЫЙ, ая, -ое бирдей эмес, тең эмес.

НЕОДНОКРАТНО *нареч.* бир нече ирет, алда нече жолу, кайта-кайта, улам-улам.

НЕОДНОКРАТНЫЙ, ая, -ое кайталаган, бир нече ирет, бир нече жолу, кайта-кайта, улам-улам.

НЕОДНОРОДНЫЙ, ая, -ое бирдей эмес, турпатташ эмес, түрдүү, ар кыл, бир тектүү эмес; **неоднородная смесь** ар кыл аралашма; **неоднородные явления** бирдей эмес кубулуштар.

НЕОДОБРЕНИЕ *ср.* жактырбоо, макулдабоо.

НЕОДОБРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жактырбаган, макулдабаган; **неодобрительный взгляд** жактырбаган көз караш.

НЕОДОЛИМО *нареч.* жеңилбей, моюн бербей, баары бир жеңип чыга турган болуп.

НЕОДОЛИМЫЙ, ая, -ое жеңилбей турган, моюн бербей турган; жеңип чыга турган; **неодолимое чувство** любви эң күчтүү сүйүү сезими.

НЕОДУШЕВЛЕННОСТЬ *жс.* жансыздык.

НЕОДУШЕВЛЕННЫЙ, ая, -ое жансыз.

НЕОЖИДААННО *нареч.* күтпөгөн жерден, кокустан, кокусунан, байкоосуздан; **неожиданно явиться** күтпөгөн жерден келип калуу.

НЕОЖИДАННОСТЬ *жс.* күтпөгөн жерден болгондук, күтүлбөгөндүк, кокустук; **это было для нас неожиданностью** биз үчүн бул күтпөгөн иш болчу; **полная неожиданность** таптакыр күтпөгөндүк.

НЕОЖИДАНЫЙ, ая, -ое күтүлбөгөн, кокустан болгон, кокустан, капысынан; **неожиданный приезд** капысынан келүү; **неожиданный ответ** күтпөгөн жооп.

НЕОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое биротоло эмес, такыр бүткөнгө эсептелбеген, бүтпөгөн.

НЕОКОНЧЕННЫЙ, ая, -ое бүтпөгөн, бүтө элек, аякталбаган.

НЕОЛИТ *м. археол.* неолит (*металл куралдар чыгардан мурунку таш доорунун акыркы кези*).

НЕОЛИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое неолит-ке *т.*; **неолитическая эпоха** неолит доору.

НЕОЛОГИЗМ *м. лингв.* неологизм (*тилдеги жаңыдан пайда болгон сөз же жаңы мааниге ээ болгон эски сөз*).

НЕОН *м. хим.* неон (*химиялык элемент*).

НЕОНОВЫЙ, ая, -ое неон-го *т.*; **неоновая лампа** неон лампасы.

НЕОПАСНЫЙ, ая, -ое коркунучсуз, коркунучтуу эмес, кооптуу эмес.

НЕОПЕРИВШИЙСЯ, аясы, -ееса **1.** ак куп, темене канат боло элек (*балапан*); **2. перен.** жетилбеген, жетиле элек, чырымтал жүнү түшө элек.

НЕОПИСУЕМЫЙ, ая, -ое сүрөттөп жазып толук берүүгө болбогон, сыпаттап бүткүс; **неописуемый воспиторг** абдан чоң кубаныч.

НЕОПЛАТНЫЙ, ая, -ое **1.** төлөп кутулуу мүмкүн болбогон, абдан чоң карыз, кутулбас карыз; **неоплатный долг** төлөп кутулуу мүмкүн болбогон карыз; **2.** бирөөгө чоң карыздар болуу же чоң милдеттүү болуу; **я ваш неоплатный должник** мен сиздин кутулгус карыздарыңыз болмун.

НЕОПЛАЧЕННЫЙ, ая, -ое төлөнбөгөн, акысы берилбеген.

НЕОПОЗНАННЫЙ, ая, -ое тааныла элек, билине элек.

НЕОПОРОЧЕННЫЙ, ая, -ое булганбаган, жаман аты чыкпаган, жаманаттуу болбогон.

НЕОПРАВДАНЫЙ, ая, -ое **1.** (необоснованный) негизсиз, негизи жок; **неоправданный вывод** негизделбеген корутунду; **2.** (нецелесообразный) акталбаган, орду басылбаган, жөнү жок; **неоправданные расходы** орду басылбаган расходдор (чыгымдар).

НЕОПРЕДЕЛЁННОСТЬ жс. **1.** (неизвестность) белгисиздик, ачык эместик, дайынсыздык; **неопределённость ответа** жооптун ачык эместиги; **неопределённость условий** шарттын ачык эместиги; **2.** (неясность) ачык эместик; күнүрттүк; **неопределённость окраски** түстүн ачык эместиги; **оставить в полной неопределённости** же ары эмес, же бери эмес, орто-заар кылып таштап коюу.

НЕОПРЕДЕЛЁННЫЙ, ая, -ое **1.** (точно не установленный) белгисиз, белгилүү эмес; **неопределённое время** белгисиз убакыт; **неопределённые условия** белгисиз шарттар; **2.** (неясный) ачык эмес, күнүрт; **неопределённый цвет** күнүрт түс; **неопределённый ответ** ачык эмес жооп; **3.** грам. жаксыз; **неопределённое местоимение** күдүк ат атооч; **неопределённое наклонение** или **неопределённая форма** глагола этиштин жаксыз формасы.

НЕОПРЕДЕЛИМЫЙ, ая, -ое ажыратылгыс, ажыратылышы кыйын, белгилениши кыйын (мис. түс).

НЕОПРОВЕРЖИМОСТЬ жс. калпка чыккыстык, жалганга чыгарылгыстык, төгүндөлбөстүк.

НЕОПРОВЕРЖИМЫЙ, ая, -ое калпка чыккыс, танылгыс, жалганга чыккыс, төгүндөлбөс; **неопровержимые доказательства** төгүнгө чыгарылгыс далилдер.

НЕОПРЯТНОСТЬ жс. булганычтык, таза эместик, ыпыластык, кирдүүлүк.

НЕОПРЯТНЫЙ, ая, -ое булганыч, кир, таза эмес, ыпылас, шалакы, салбыраган, сөлбүрөгөн; **неопрятный человек** шалакы киши; **неопрятный вид** таза эмес кебете; **неопрятное платье** кир көйнөк.

НЕОПУБЛИКОВАННЫЙ, ая, -ое жарыяланбаган, жарыя кылына элек, басылып чыга элек, элге айтыла элек; **неопубликованные материалы** жарыяланбаган материалдар.

НЕОПЫТНОСТЬ жс. тажрыйбасыздык, дасыбагандык, дагдалбагандык, такшалбагандык; **он допустил ошибку по неопытности** ал тажрыйбасыздыгынан жаңылыштык жиберди.

НЕОПЫТНЫЙ, ая, -ое тажрыйбасыз, тажрыйбасы жок, дасыбаган, дагдалбаган, такшалбаган; **неопытный работник** дагдалбаган кызматчы.

НЕОРГАНИЗОВАННО нареч. уюшпаган түрдө, чаржайыт, башсыз, тартипсиз.

НЕОРГАНИЗОВАННОСТЬ жс. уюштурулбагандык, уюшулбагандык, чаржайыттык, башсыздык, тартипсиздик.

НЕОРГАНИЗОВАННЫЙ, ая, -ое **1.** уюмдан тышкары, уюмда жок, уюшпаган; **неорганизованное население** уюшпаган эл; **2.** башсыз, тартипсиз, уюшпаган, ээн баш; **неорганизованное выступление** тартипсиз, ээн баш чыгуу.

НЕОРГАНИЧЕСКИЙ, ая, -ое органикалык эмес (туулуу, өрчүү жана өлүүгө ийкеми жок); **неорганическая природа** органикалык эмес табият (мис. таш, металл); **неорганическая химия** органикалык эмес химия (жансыз табиятты изилдөөчү химия).

НЕОСВЕДОМЛЁННОСТЬ жс. кабардар эместик, кабары жоктук, маалыматы жоктук, бейкабардык.

НЕОСВЕДОМЛЁННЫЙ, ая, -ое билбеген, кабардар эмес, кабары жок, маалыматы жок, бейкабар.

НЕОСВЕЩЁННЫЙ, ая, -ое жарык кылынбаган.

НЕОСВОБОЖДЁННЫЙ, ая, -ое бошотулбаган, бошотуп алынбаган.

НЕОСЁДЛЫЙ, ая, -ое отурук эмес, көчмөн.

НЕОСЛАБНО нареч. бошондотпой, дайыма; **неослабно бороться за мир во всём мире** бүткүл дүйнөдө тынчтык үчүн бошондотпостон күрөш жүргүзүү.

НЕОСЛАБНЫЙ, ая, -ое бошондобогон, зор көңүл коюлган; **слушать с неослабным вниманием** зор көңүл коюп угуу; **неослабный контроль** үзгүлтүксүз контроль.

НЕОСМОТРИТЕЛЬНО нареч. абайлабастан, байкабастан, байкоосуздан; **поступить неосмотрительно** абайлабастан иш иштөө.

НЕОСМОТРИТЕЛЬНОСТЬ жс. абайлабагандык, абайлабастык, абайсыздык, байкабастык.

НЕОСМОТРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое абайлабаган, байкабаган, аяр эмес, аяр кылбаган; **неосмотрительный поступок** аяр кылбай иштелген иш; **неосмотрительный человек** аркы-беркини абайлабаган киши.

НЕОСНОВАТЕЛЬНО нареч. негизсиз, негизи жок, жөнсүз, жөнү жок.

НЕОСНОВАТЕЛЬНОСТЬ жс. негизсиздик, негизи жоктук, жөнү жоктук.

НЕОСНОВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** далилсиз, негизсиз, негизи жок; **неосновательное заключение** негизсиз корутунду; **неосновательные доводы** негизсиз далилдер; **2.** разг. (несерьёзный) тайкы, чалагайым; **неосновательный человек** чалагайым киши.

НЕОСПОРИМЫЙ, ая, -ое талашсыз; **неоспоримый факт** талашсыз факт.

НЕОСТОРОЖНО нареч. байкабай, байкоосуз; **поступить неосторожно** байкабай иштөө, байкабастык кылуу.

НЕОСТОРОЖНОСТЬ жс. **1.** кылдатсыздык, кылдат эместик, олдоксондук; **неосторожность обращения с инструментами** жабдыктарды урунгандагы олдоксондук; **2.** (неосторожный поступок) сак эместик, чебер эместик, байкабастык; **он допустил неосторожность** ал байкабастык кылды.

НЕОСТОРОЖНЫЙ, ая, -ое (не остерегающийся) сак эмес, байкабаган, байкоосуз иш кылган; кылдат эмес (небрежный), чебер эмес (неумелый); **неосторожный человек** байкабаган киши; **неосторожный разговор** байкабай сүйлөшүү; **неосторожное заявление** байкабай айта

салган сөз; **неосторóжное выражение** байкабай айткан сөз; **неосторóжное движение** абайсыз кыймыл.

НЕОСУЩЕСТВІМОСТЬ *жс.* ишке ашпастык, иш жүзүнө ашпастык.

НЕОСУЩЕСТВІМЫЙ, ая, -ое иш жүзүнө ашпас, ишке ашпас.

НЕОСЯЗАЁМОСТЬ *жс.* 1. сезилбестик, сезүү мүчөлөрү аркылуу билинбестик; 2. *перен.* сезилбестик, билинбестик (эң эле кичинелик, эң эле аздык).

НЕОСЯЗАЁМЫЙ, ая, -ое 1. сезилбес, сезүү мүчөлөрү аркылуу билинбес; 2. *перен.* (незаметный) сезилбес, билинбес, сезилбеген, билинбеген (эң эле кичине, эң эле аз); **неосязаёмый результат** сезилбеген натыйжа.

НЕОТВРАТІМО *нареч.* болбой койбойт, кутула албайт.

НЕОТВРАТІМОСТЬ *жс.* болбой койбостук, сөзсүз боло тургандык.

НЕОТВРАТІМЫЙ, ая, -ое болбой койбос, сөзсүз боло турган.

НЕОТВЯЗНО *нареч.* ойдон кетпей, ойдон чыкпай, ажырабай, дайыма, ар качан; **его неотвязно преследуют сомнения** ал шектенгенден шектене берет.

НЕОТВЯЗНЫЙ, ая, -ое ойдон кетпес, ойдон чыкпас, кутулгус, ажырагыс, дайыма, көңүлдөн кетпес; **неотвязные мысли** көңүлдөн кетпес ойлор; **неотвязные воспоминания** болгон бир нерсенин дайыма эске түшө бериши.

НЕОТВЯЗЧИВЫЙ, ая, -ое *разг.* кубаласа да кетпеген, акидей асылган, жабышкан, жадаткыч, асылып кетпеген; **неотвязчивый комар** жадаткыч чиркей; **какой он неотвязчивый!** ал бир акидей асылган неме!

НЕОДЕЛИМОСТЬ *жс.* ажыралбастык, ажыратылбастык, бөлүнбөстүк.

НЕОДЕЛИМЫЙ, ая, -ое ажыралбас, ажыратылбас, бөлүнбөс; одно неотделимо от другого бири-биринен ажырабайт, бири-биринен ажырагыс.

НЕОТЁСАННЫЙ, ая, -ое *разг.* одоно, жышылбаган, копол, топос; **неотёсанный парень** копол жигит.

НЕОТЗЫВЧИВОСТЬ *жс.* ырайымсыздык, мээримсиздик, көңүлчөөк эместик.

НЕОТЗЫВЧИВЫЙ, ая, -ое ырайымсыз, мээримсиз, көңүлчөөк эмес.

НЕОТКУДА *нареч.* 1. эч кайдан, эч жерден; 2. *разг.* (нет оснований) себеп жок, таяныч жок; **неоткуда ему быть опытным** анын тажрыйбалуу болушуна эч кандай себеп жок.

НЕОТЛОЖНОСТЬ *жс.* кийинкиге калтырылбастык, кечиктирилүүгө мүмкүн эместик, шашылыштык.

НЕОТЛОЖНЫЙ, ая, -ое калтырылбас, кечиктирилбес, шашылыш; **неотложная помощь** шашылыш жардам; **неотложное дело** калтырылбас иш; **неотложная задача** кечиктирилбес милдет.

НЕОТЛУЧНО *нареч.* жанынан кетпестен, кенедей ажырабастан (*мис. кайтаруу*); **неотлучно быть при больном** оору кишинин жанынан кетпей туруу.

НЕОТЛУЧНЫЙ, ая, -ое жандан ажырагыс, жандан кетпес; **неотлучный спутник** жандан кетпес жолдош; **неотлучное дежурство** жанынан кетпей турган кайтаруу, такай турган дежурстаа.

НЕОТРАЗИМОСТЬ *жс.* 1. калпка чыгарылгыстык, калпка чыгаруу мүмкүн эместик; **неотразимость доводов** далилдердин калпка чыгарылгыстыгы, далилдердин

калпка чыгаруу мүмкүн эместиги; 2. (*обаятельность*) эң таасирдүүлүк, өзүнө тартып багынтуучулук.

НЕОТРАЗИМЫЙ, ая, -ое 1. мизи кайтарылгыс, деси кайтарылгыс; **неотразимый натиск** мизи кайтарылгыс чабуул; 2. калпка чыгарылгыс, калпка чыгаруу мүмкүн эмес, танууга мүмкүн болбогон; **неотразимые аргументы** танууга мүмкүн болбогон далилдер; 3. (*обаятельный*) эң таасирдүү, жагымдуу, эң күчтүү; **неотразимый голос** өтө жагымдуу үн; **неотразимое впечатление** эң күчтүү таасир.

НЕОТРЫВНО *нареч.* баш көтөрбөстөн, тынбастан, көз айырбастан, такыр ажырабастан; **неотрывно смотреть на что-л.** бир нерседен көз айырбай кароо.

НЕОТРЫВНЫЙ, ая, -ое баш көтөрбөй, тынбай; **неотрывное чтение** баш көтөрбөй окуу.

НЕОТСТУПНО *нареч.* тынбастан, тынымсыз; **неотступно думать** тынымсыз ойлоо.

НЕОТСТУПНЫЙ, ая, -ое жанды койбогон, жабыша берген, тынымсыз, көкөйдөн кетпеген; **неотступные мысли** көкөйдөн кетпеген ой.

НЕОТЧЁТЛИВО *нареч.* даана эмес, ачык эмес; **неотчётливо писать** ачык жазбоо.

НЕОТЧЁТЛИВОСТЬ *жс.* даана эместик, ачык эместик, так эместик (*мис. жазуунун, сүйлөөнүн*).

НЕОТЧЁТЛИВЫЙ, ая, -ое даана эмес, ачык эмес, так эмес (*мис. жазуу, сүйлөө*); **неотчётливый почерк** даана эмес почерк; **неотчётливое произношение** сөздү так, даана айтпоо.

НЕОТЧУЖДАЕМЫЙ, ая, -ое *юр.* ажыратылбас; **неотчуждаемое имущество** ажыратылбас мүлк (*жеке мүлк жөнүндө – өкмөт же бир коомдук уюмдун пайдасына жеке мүлктүн ажыратылып алынбастыгы*).

НЕОТЬЁМЛЕМЫЙ, ая, -ое тартып алынбас, бөлүнгүс, ажырагыс; **неотьёмлемое право** тартып алынбас укук; **неотьёмлемая часть целого** бүтүндүн ажыратылгыс бөлүгү.

НЕОФИТ *м.* неофит (1. бир динге жаңыдан кирген киши; 2. *перен.* бир окуунун жаңы тарапташы).

НЕОФИЦИАЛЬНО *нареч.* официалдуу эмес түрдө; **неофициально заявить** официалдуу эмес түрдө билдирүү.

НЕОФИЦИАЛЬНЫЙ, ая, -ое официалдуу эмес, официалдуу түрдө эмес.

НЕОХОТА *жс.* 1. (*нежелание*) -гысы келбөө, моюн жар бербөө, каалабоо, көңүл келбөө, кыйылуу; **с неохотой** моюн жар бербей; **пойти с неохотой** көңүл келбей баруу; **согласиться с неохотой** каалабай макул болуу; 2. *в знач. сказ. кому с неопр., разг.:* **неохота мне сейчас петь** азыр менин ырдагым келбей турат; **неохота мне с ним говорить** аны менен сүйлөшкүм келбейт.

НЕОХОТНО *нареч.* көңүлү келбей, көңүлдөнбөстөн, кыйылып.

НЕОЦЕНИМОСТЬ *жс.* бааланбастык, баа жеткистик, өтө кымбаттык.

НЕОЦЕНИМЫЙ, ая, -ое бааланбас, баа жетпес, кымбаттуу.

НЕОЩУТИМЫЙ, ая, -ое эң эле кичине, эң эле аз, билинбеген, сезилбеген, билинер-билинбес.

НЕОЩУТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *см. неощутимый.*

НЕПАРНОКОПЫТНЫЕ *мн. (ед. непарнокопытное ср.) зоол.* ача туяк эместер, ай туяктар (*мис. жылкы, эшек ж.б.*).

НЕПАРНЫЙ, ая, -ое жубу жок, түгөй эмес, эки башка (мис. көлөч).

НЕПАРТИЙНЫЙ, ая, -ое 1. (не состоящий в партии) партияда жок; 2. (несовместимый со званием члена КПСС) партияга ылайыксыз, партиянын жолуна туура келбеген.

НЕПЕРЕВОДИМЫЙ, ая, -ое которулбас (башка бир тилге так которулбай турган, так которулушу мүмкүн болбогон).

НЕПЕРЕДАВАЕМЫЙ, ая, -ое айтып бере алгыс, айтса түгөнүс; **непередаваемое впечатление** айтып бере алгыс таасир.

НЕПЕРЕХОДНЫЙ, ая, -ое: **непереходные глаголы** грам. аракет башкага өтпөс этиштер (өзүнөн кийин тике толуктооч кабыл кылбаган этиш сөз; мис. **стоять** туруу, **сидеть** отуруу, **лежать** жатуу ж.б.).

НЕПЕЧАТНЫЙ, ая, -ое басма жүзүндө жана кең түрдө колдонулбаган; одоно, уят (сөз).

НЕПИСАНЫЙ, ая, -ое жазылбаган (закон жүзүндө жазылбаса да, сөзсүз колдонула турган); **по неписаным законам** жазылбаган закон боюнча.

НЕПИТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жугумсуз, азыктыгы жок (тамак).

НЕПЛАВКИЙ, ая, -ое тех. эрибес; **неплавкие металлы** эрибес металлдар.

НЕПЛАТЕЛЬЩИК м. төлөөбөчү (төлөнүүчү акыларды өз убагында төлөөдөн баш тарткан киши); **злостный неплательщик** касакана төлөбөй койгон адам.

НЕПЛАТЁЖ м. төлөбөгөндүк (карызды мөөнөтүндө төлөбөө).

НЕПЛАТЁЖЕСПОСОБНОСТЬ ж. юр. төлөөгө кудуретсиздик, төлөөгө күчү жетпегендик, төлөөгө жөндөмсүздүк.

НЕПЛАТЁЖЕСПОСОБНЫЙ, ая, -ое юр. төлөөгө кудуретсиз, төлөөгө жөндөмсүз, төлөөгө жөндөмү жок, төлөөгө күчү жетпеген.

НЕПЛОДОРÓДНОСТЬ ж. күр эместик, семиз эместик, арыктык, түшүм бербегендик (жер жөнүндө).

НЕПЛОДОРÓДНЫЙ, ая, -ое күр эмес, семиз эмес, арык, түшүм бербеген (жер).

НЕПЛОДОТВОРНОСТЬ жемишсиздик, жемиш бербегендик, натыйжасыздык.

НЕПЛОДОТВОРНЫЙ, ая, -ое жемишсиз, жемиш бербеген, натыйжасыз; **неплодотворная затрата времени** убакытты натыйжасыз өткөрүү.

НЕПЛОТНО нареч. тыгыз эмес; **дверь закрыта неплотно** эшик тыгыз жабылган эмес.

НЕПЛОТНЫЙ, ая, -ое 1. тыгыз эмес, ажыракай; **неплотная материя** ажыракай алжырак кездеме; 2. көпшөк.

НЕПЛОХО нареч. жаман эмес.

НЕПЛОХОЙ, ая, -ое жаман эмес, дурус.

НЕПОБЕДИМОСТЬ ж. жеңилбестик, жеңилбегендик.

НЕПОБЕДИМЫЙ, ая, -ое 1. жеңилбес, жеңилбеген; 2. перен. (непреодолимый) күчтүү, ойго койбогон; **непобедимое желание** күчтүү тилек.

НЕПОВАДНО безл. в знач. сказ. кому, разг. ыңгайсыз, жайсыз, экинчи жологус, баш бакпас, кийлигишпес, киришпес кылуу; **чтоб невадно было** экинчи жологус болсун үчүн.

НЕПОВИННЫЙ, ая, -ое жазыгы жок, айыпсыз, айыбы жок, күнөөсүз, күнөөсү жок.

НЕПОВИНОВЕНИЕ ср. моюн сунбоо, бой сунбоо, баш ийбөө.

НЕПОВОРОТЛИВОСТЬ ж. 1. (неловкость) топостук, олдоксондук, эпсиздик; 2. перен. (вялость) кашандык.

НЕПОВОРОТЛИВЫЙ, ая, -ое 1. (неловкий) топос, олдоксон, эпсиз; 2. перен. (вялый, туго соображающий) кашаң, ийкемсиз, ийкеми жок; **неповоротливый ум** ийкеми жок акыл.

НЕПОВТОРИМЫЙ, ая, -ое бирден-бир, сейрек учуроочу, кайталанбас; **неповторимый случай** кайталанбас окуя; **неповторимое своеобразие** сейрек учуроочу бөтөнчөлүк.

НЕПОГОДА ж. жаан-чачындуу күн.

НЕПОГРЕШИМОСТЬ ж. 1. жаңылбастык, жаңылышпастык, каталашпастык; 2. (безусловность, правильность) жаңылышсыздык, акыйкаттык.

НЕПОГРЕШИМЫЙ, ая, -ое 1. (никогда не ошибающийся) жаңылбас, жаңылышпас, каталашпас; 2. (безусловный, правильный) жаңылышсыз, акыйкат, туура, ката-сыз; **непогрешимый вывод** катасыз корутунду.

НЕПОДАЛЁКУ нареч. разг. жакын жерде, алыс эмес, ыраак эмес; **неподалёку от дома** үйгө жакын жерде; **он живёт неподалёку** ал жакын эле жерде турат.

НЕПОДАТЛИВОСТЬ ж. 1. (упорство) моюн бербегендик, ыкка көнбөгөндүк; 2. разг. (напр. материала) ыкка көнбөгөндүк, иштетүүсү кыйындык.

НЕПОДАТЛИВЫЙ, ая, -ое 1. (упорный) моюн бербеген, ыкка көнбөгөн, көшөрмө; **неподатливый человек** ыкка көнбөгөн адам; 2. разг. (трудно обрабатываемый) иштетүүсү кыйын; **неподатливый материал** иштетүүсү кыйын материал.

НЕПОДВЁМДОМСТВЕННЫЙ, ая, -ое офиц. ошол ведомствога багынбаган, кароосунда болбогон.

НЕПОДВИЖНО нареч. кыймылдабай, былк этпей; **лежать неподвижно** былк этпей жатуу.

НЕПОДВИЖНОСТЬ ж. 1. кыймылдабастык, былк этпестик, кебелбестик, ордуна козголбогондук; 2. тоң моюндук, кашандык, топостук.

НЕПОДВИЖНЫЙ, ая, -ое 1. кыймылсыз, жылбаган, козголбогон, ордуна жылбаган; **казаться неподвижным** козголбогон сыяктанып көрүнүү; **неподвижные звёзды** астр. козголбогон жылдыздар; 2. перен. (о человеке) камаарабаган, былк этип койбогон, тоң моюн, топос; 3. перен. (застывший) мелтиреп калган, катып калган, кыймылсыз; **неподвижный взгляд** мелтиреп калган көз караш; **неподвижное лицо** кыймылсыз бет.

НЕПОДДЕЛЬНОСТЬ ж. 1. (подлинность) чыныгылык, жасалма эместик; 2. перен. (искренность) жасалма эместик, анткор эместик.

НЕПОДДЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (подлинный) чыныгы, жасалма эмес; 2. перен. (искренний) жасалма эмес, анткор эмес; **неподдельная радость** чыныгы кубаныч.

НЕПОДКУПНОСТЬ ж. сатылбастык, тууралык (мис. пара жебестик).

НЕПОДКУПНЫЙ, ая, -ое сатылбас, туура (мис. пара жебес).

НЕПОДОБАЮЩИЙ, ая, -ее жарабаган, ылайыксыз, болбогон; **неподобающим образом** ылайыксыз түрдө, ылайыгы жок түрдө.

НЕПОДРАЖАЕМО нареч. теңдеши жок, абдан со- нун, эң укмуштуу.

НЕПОДРАЖАЕМЫЙ, ая, -ое теңдеши жок, абдан сонун, эң укмуштуу.

НЕПОДСУДНЫЙ, ая, -ое *юр.* сотко берүүгө ылайыктуу эмес, сотко берүүгө тиешеси жок; **это дело неподсудно гражданскому суду** бул ишти кароого граждандык соттун тиешеси жок.

НЕПОДХОДЯЩИЙ, ая, -ее туура келбеген, жараксыз, ылайыксыз; **неподходящая компания** ылайыксыз компания, туура келбей турган компания; **неподходящий климат** ылайыксыз климат, жагымсыз климат; **неподходящие условия** ылайыксыз шарттар.

НЕПОДЧИНЕНИЕ *ср.* багынбоо, моюн сунбоо, баш ийбөө.

НЕПОЗВОЛИТЕЛЬНО *нареч.* орой, одоно, ылайыксыз; **непозволительно вести себя** өзүн өзү орой алып жүрүү.

НЕПОЗВОЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое орой, одоно, ылайыксыз; **непозволительный поступок** ылайыксыз иш кылуу.

НЕПОЗНАВАЕМЫЙ, ая, -ое *филос.* билип болбос, билип болбой турган, билүүгө мүмкүн болбогон; **в мире нет ничего непознаваемого** дүйнөдө билүүгө мүмкүн болбогон эч нерсе жок.

НЕПОКОЛЕБИМО *нареч.* калкылдабай, туруктуу, тайсалбай, кебелбей; **непоколебимо стоять на страже мира** тынчтыкты сактоодо тайсалбай бекем туруу.

НЕПОКОЛЕБИМОСТЬ *жс.* калкылдабастык, тайсалбастык, туруктуулук, кажыбастык, кебелбестик, бекемдик.

НЕПОКОЛЕБИМЫЙ, ая, -ое калкылдабас, тайсалбас, туруктуу, кажыбас, кебелбес, бекем; **непоколебимая вера** туруктуу ишеним.

НЕПОКОРЁННЫЙ, ая, -ое багынбаган, моюн сунбаган, баш ийбеген.

НЕПОКОРНОСТЬ *жс.* багынбастык, моюн сунбастык, бой сунбастык, баш ийбестик.

НЕПОКОРНЫЙ, ая, -ое багынбаган, багынбас, моюн сунбас, бой сунбас; **непокорный характер** багынбас мүнөз.

НЕПОКРЫТЫЙ, ая, -ое **1.** (*незакрытый*) оозу жабылбаган (*мис. кумура*); **2.** (*без кровли*) үстү жабылбаган (*мис. үй*); **3.** (*без шапки*) жылаңбаш; **с непокрытой головой** жылаңбаш.

НЕПОЛАДКИ *мн. (ед. неполадка жс.)* кемчиликтер, бузуктар; **неполадки в машине** машинадагы бузуктар; **организационные неполадки** уюштуруу кемчиликтери.

НЕПОЛНОПРАВНЫЙ, ая, -ое толук укугу жок, кем укуктуу.

НЕПОЛНОТА *жс.* толук эместик, түгөл эместик.

НЕПОЛНОЦЕННЫЙ, ая, -ое толук баалуу эмес, кем баалуу, сапаты начар.

НЕПОЛНЫЙ, ая, -ое **1.** (*не совсем наполненный*) толтура эмес, бөксө, түгөл эмес; **неполная корзина** бөксө корзина; **2.** толук эмес; **неполный сбор** толук эмес жыйым, кем жыйым; **неполный вес** толук эмес салмак; **неполный рабочий день** толук эмес жумуш күнү; **неполный курс** толук эмес курс, бүтпөгөн курс; **неполная средняя школа** толук эмес орто мектеп; **3. разг. (нетолстый)** семиз эмес; **неполное квадратное уравнение мат.** толук эмес квадраттык теңдеме.

НЕПОЛУЧЕНИЕ *ср.* албоо.

НЕПОМЕРНО *нареч.* ыгы жок, өтө чоң, абдан ашкан.

НЕПОМЕРНЫЙ, ая, -ое чектен тыш, эң эле, ыгы жок, өтө чоң; **непомёрная толщина** өтө эле жоондук; **непомерные требования** өтө эле чоң талаптар.

НЕПОНИМАНИЕ *ср.* түшүнбөө, андабоо.

НЕПОНЯТЛИВОСТЬ *жс.* зээнсиздик, маңыроолук, аңкоолук.

НЕПОНЯТЛИВЫЙ, ая, -ое зээнсиз, маңыроо, аңкоо.

НЕПОНЯТНО **1.** *нареч.* түшүнүксүз; **говорить непонятно** түшүнүксүз сүйлөө; **2. безл. в знач. сказ.** түшүнүксүз; **непонятно, что он хотел сказать** анын эмне айтатын дегени түшүнүксүз; **мне непонятно, как это случилось** кандайча минтип калганы мага түшүнүксүз.

НЕПОНЯТНОСТЬ *жс.* түшүнүксүздүк.

НЕПОНЯТНЫЙ, ая, -ое **1.** түшүнүксүз; **непонятное слово** түшүнүксүз сөз; **2. (загадочный, странный)** түшүнүксүз, укмуштуу; **непонятный случай** түшүнүксүз учур.

НЕПОНЯТЫЙ, ая, -ое түшүнүлбөгөн, түшүнүлбөгөн бойдон; **остаться непонятым** түшүнүлбөгөн бойдон калуу.

НЕПОПАДАНИЕ *ср. воен.* тийбей калуу (*ок тийбей калуу*).

НЕПОПРАВИМОСТЬ *жс.* түзөлбөстүк, түзөтүлбөстүк, оңолбостук, оңдолбостук.

НЕПОПРАВИМЫЙ, ая, -ое түзөлбөс, түзөтүлбөс, түзөтүшү мүмкүн болбогон, оңдолбос; **непоправимая ошибка** түзөтүшү мүмкүн болбогон ката.

НЕПОПУЛЯРНЫЙ, ая, -ое популярдуу эмес (*белгилүү эмес, элге белгилүү эмес*).

НЕПОРÓЧНОСТЬ *жс.* **1.** *уст.* күнөөсүздүк, күнөөсү жоктук; **2. (безупречность)** кемтиксиздик, айыпсыздык, ак ниеттик.

НЕПОРÓЧНЫЙ, ая, -ое **1.** *уст.* күнөөсүз, күнөөсү жок; **2. (безупречный)** кемтиксиз, айыпсыз, ак ниет менен болгон.

НЕПОРЯДОК *м.* кемчилик, тартиптин жоктугу.

НЕПОРЯДОЧНОСТЬ *жс.* түзүк эместик, жакшы эместик.

НЕПОРЯДОЧНЫЙ, ая, -ое түзүк эмес, жакшы эмес; **непорядочный человек** жакшы киши эмес.

НЕПОСÉДА *м. и жс. разг.* турумсуз, отурбас, көчүгү жерге тийбес, тынчы жок (*мис. бала*).

НЕПОСÉДЛИВОСТЬ *жс.* турумсуздук, отурбастык, көчүгү жерге тийбестик, тынчы жоктук.

НЕПОСÉДЛИВЫЙ, ая, -ое турумсуз, отурбас, көчүгү жерге тийбеген, токтоно албаган, тынчы жок; **непосёдливый ребёнок** тынчы жок бала.

НЕПОСЕЩАЕМОСТЬ *жс.* катышпоочулук, келбей калуучулук (*мис. сабакка*).

НЕПОСЕЩЕНИЕ *ср.* катышпоо, келбөө, барбоо, каттабоо.

НЕПОСÍЛЬНЫЙ, ая, -ое күч жетпес, көтөрө алгыс, алы жетпес; **непосильное задание** күч жетпес тапшырма; **непосильная ноша** көтөрө алгыс жүк.

НЕПОСЛЕДОВАТЕЛЬНО *нареч.* ыраатсыз, бир тартип менен барбай.

НЕПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* **1.** ыраатсыздык, бир тартип менен барбагандык, ирети жоктук; **2. (непоследовательный поступок)** ырааттуу эместик; **допустить непоследовательность** ырааттуу эместикке жол берүү.

НЕПОСЛЕДОВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ыраатсыз, иретсиз, бир тартип менен барбаган; **непоследовательный поступок** ыраатсыз иш; **непоследовательный человек** ыраатсыз киши.

НЕПОСЛУШАНИЕ *ср.* кулак салбоо, кулак койбоо, тил албоо.

НЕПОСЛУШНЫЙ, ая, -ое кулак салбас, кулак койбос, тил албас.

НЕПОСРЕДСТВЕННО *нареч.* **1.** тике, тикеден-тике, тупадан туура; **непосредственно соприкасаться с кем-л.** бирөө менен тикеден-тике байланышуу; **передать письмó непосредственно адресату** катты адрестелген кишинин өзүнө берүү; **2.** (*без раздумий*) ойлонуп отурбастан эле; **непосредственно отозваться на призыв** ойлонуп турбастан эле үндөөгө кошулуу.

НЕПОСРЕДСТВЕННОСТЬ *жс.* митаамдыгы жоктук, көөдөктүк, арам ою жоктук; **с детской непосредственностью** балдарча жаман ою жоктук менен.

НЕПОСРЕДСТВЕННЫЙ, ая, -ое **1.** тике, тупадан-туура, тикеден-тике; **непосредственный начальник** тике жетекчилиги астында; **2.** арамза эмес, митаамдыгы жок, көөдөк; **непосредственная натура** арамдыгы жок адам; **непосредственное чувство** өзүнөн өзү келип чыккан сезим.

НЕПОСТИЖИМЫЙ, ая, -ое акыл жеткис; **уму непостижимо** *разг.* акыл жеткис, таптакыр түшүнүксүз.

НЕПОСТОЯННЫЙ, ая, -ое өзгөрмө, туруктуу эмес, туруксуз, оома; **непостоянная натура** туругу жок адам.

НЕПОСТОЯНСТВО *ср.* өзгөргүчтүк, туруктуу эместик, туруксуздук, оомалык.

НЕПОТОПЛЯЕМОСТЬ *жс.* сууга чөгүп кетпестик, сууга чөкпөй тургандык (*мис. кеме*).

НЕПОТОПЛЯЕМЫЙ, ая, -ое сууга чөгүп кетпес, сууга чөкпөй турган (*мис. кеме*).

НЕПОТРЕБНЫЙ, ая, -ое *уст. 1.* (*ненужный*) керексиз, жараксыз; **2.** (*неприличный*) уят, бузук, шалпыган; **непотребные слова** шалпыган сөздөр.

НЕПОХОЖИЙ, ая, -ее окшош эмес, окшобогон.

НЕПОЧАТЫЙ, ая, -ое башталбаган, бузулбаган, чети оюла элек; **непочатый край работы** толуп жаткан (*чети да оюла элек*) иш, абдан көп жумуш.

НЕПОЧТИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* сыйлабастык, ызат кылбагандык, адепсиздик.

НЕПОЧТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое сыйлабас, ызаты жок, ызат кылбас, адепсиз.

НЕПРАВДА *жс.* чын эмес, калп, жалган; **всеми правдами и неправдами** *разг.* калпты-чынды койгулатып.

НЕПРАВДИВЫЙ, ая, -ое жалган, калп, туура эмес.

НЕПРАВДОПОДОБИЕ *ср.* чынга окшобогондук.

НЕПРАВДОПОДОБНО *нареч.* чындыкка окшобогон, чын сыяктанбаган.

НЕПРАВДОПОДОБНЫЙ, ая, -ое чынга окшобогон, чын сыягы жок.

НЕПРАВИЛЬНО *нареч.* туура эмес, дурус эмес, тескери.

НЕПРАВИЛЬНОСТЬ *жс.* туура эместик, дурус эместик, тескерилик, теристик.

НЕПРАВИЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (*отступающий от нормы*) туура эмес, тескери, буруш; **неправильные черты лица** бет түзүлүшү туура эмес; **неправильное разви-**

тие туура эмес өрчүү; **неправильная дробь** *мат.* буруш бөлчөк; **неправильный многоугольник** *мат.* туура эмес көп бурчтук; **неправильный глагол** *грам.* тескери этиш (*жакталышы жалпы жакталуу эрежелеринен тышкары турган этиш*); **2.** (*ошибочный*) жаңылыш, дурус эмес; **неправильный вывод** жаңылыш корутунду.

НЕПРАВОМЕРНО *нареч.* законго ылайык эмес, законго туура эмес, закон чендүү эмес.

НЕПРАВОМЕРНЫЙ, ая, -ое законго ылайыксыз, закон чейдүү эмес, законго ылайык келбеген.

НЕПРАВОМОЧНОСТЬ *жс. юр.* укугу жоктук, укук берилбегендик (*мис. бир ишти иштөөгө*).

НЕПРАВОМОЧНЫЙ, ая, -ое *юр.* укугу жок.

НЕПРАВОСПОСОБНОСТЬ *жс. юр.* укукка жөндөмсүздүк, укукка жөндөмү жоктук.

НЕПРАВОСПОСОБНЫЙ, ая, -ое *юр.* укукка жөндөмсүз, укукка жөндөмү жок.

НЕПРАВОТА *жс.* туура эместик, тескери экендик, терс экендик; **сознаться в своей неправоте** өзүнүн туура эместигин мойнуна алуу.

НЕПРАВЫЙ, ая, -ое туура эмес; **вы неправы** сиздики туура эмес.

НЕПРАКТИЧНОСТЬ *жс. 1.* (*неделовитость*) ишкиликтүү эместик, камылгалуу эместик, бышык эместик, бүйрө эместик, шалакылык; **он отличается непрактичностью** ал камылгалуу эместиги менен айырмаланат; **2.** (*чего-л.*) үнөмдүү эместик, ыңгайсыздык, оңтойсуздук, ылайыгы жоктук, жараксыздык.

НЕПРАКТИЧНЫЙ, ая, -ое **1.** (*о человеке*) камылгалуу эмес, шалакы; **2.** (*неэкономный, неудобный*) үнөмдүү эмес, ыңгайсыз, оңтойсуз, ылайыксыз, ылайыгы жок, жараксыз.

НЕПРЕВЗОЙДЕННЫЙ, ая, -ое **1.** (*самый совершенный*) эң жакшы, барып турган мыкты, абдан мыкты (*теңи жок*); **непревзойденный образец** барып турган мыкты үлгү; **непревзойденное мастерство** барып турган чебердик; **2.** *неодобр.* (*достигший крайней степени*) барып турган, ашынган; **непревзойденное равнодушие** барып турган кош көңүлдүк; **непревзойденная жестокость** барып турган ырайымсыздык.

НЕПРЕДВЗЯТОСТЬ *жс.* белгилүү ой менен иштелбегендик, атайлап иштелбегендик.

НЕПРЕДВЗЯТЫЙ, ая, -ое белгилүү ой менен иштелбеген, атайы иштелбеген; **непредвзятое отношение** атайы иштелбеген мамиле.

НЕПРЕДВИДЕННЫЙ, ая, -ое мурда билинбеген, күтпөгөн жерден болгон, күтүлбөгөн.

НЕПРЕДНАМЕРЕННЫЙ, ая, -ое мурда ниеттелбеген, атайы иштелбеген, мурда ниет кылынбаган; **непреднамеренное оскорбление** атайы иштелбеген ызалоо.

НЕПРЕДУБЕЖДЕННЫЙ, ая, -ое күн мурун, башынан ойлонулуп коюлбаган; **непредубежденное мнение** күн мурун ойлонулуп коюлбаган пикир (ой).

НЕПРЕДУМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое *см. непреднамеренный*.

НЕПРЕДУСМОТРЕННЫЙ, ая, -ое өз убагында эсепке алынбаган, өз убагында планга киргизилбеген.

НЕПРЕДУСМОТРИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* келечегин карабагандык, келечегин ойлобогондук, артын ойлобогондук, абайлабагандык.

НЕПРЕДУСМОТРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое келечегин карабаган, келечегин ойлобогон, артын байкабаган, абайлабаган.

НЕПРЕЗЕНТАБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *разг. уст.* кебетеси начар, кейпи начар, сымбаттуу эмес, келбеттүү эмес.

НЕПРЕКЛОННОСТЬ *жс.* туруктуулук, салмактуулук.

НЕПРЕКЛОННЫЙ, ая, -ое калтаарыбаган, туруктуу, катуу, бек, салмактуу; **непреклонная воля народа** элдин калтаарыбас бекем эрки.

НЕПРЕКРАЩАЮЩИЙСЯ, аясы, -еясы токтолбогон, тынымсыз жүрүп турган, токтоосуз, үзгүлтүксүз.

НЕПРЕЛОЖНОСТЬ *жс.* 1. (*нерушимость*) бузулгустук; 2. (*неоспоримость*) талашсыздык.

НЕПРЕЛОЖНЫЙ, ая, -ое 1. (*нерушимый*) бузулгус; **непреложный закон** бузулгус закон; 2. (*неоспоримый*) талашсыз; **непреложный факт** талашсыз факт.

НЕПРЕМЕННО *нареч.* албетте, сөзсүз; **непременно приду** сөзсүз келемин.

НЕПРЕМЁННЫЙ, ая, -ое 1. милдеттүү турдо болуучу, зарыл; **непремённое условие** зарыл шарт; 2. *уст.* которулбас, алмашпас, дайыма бирге болуучу.

НЕПРЕОБОРИМЫЙ, ая, -ое жеңилгис, жеңилбей турган; **непреоборимая сила идей ленинизма** ленинизм идеяларынын жеңилгис күчү.

НЕПРЕОДОЛИМОСТЬ *жс.* жеңип чыкпай тургандык, колдон келбей тургандык.

НЕПРЕОДОЛИМЫЙ, ая, -ое жеңилгис, жеткис, колдон келгис, каршы тура алгыс; **непреодолимое препятствие** жеңилгис кедерги.

НЕПРЕРЕКАЕМЫЙ, ая, -ое талашсыз; **неперекаемая истина** талашсыз чындык.

НЕПРЕРЫВНО *нареч.* үзгүлтүксүз, токтоосуз, тынбастан, тыным албастан; **телеграф работает непрерывно круглые сутки** телеграф тыным албастан сутка бою иштейт.

НЕПРЕРЫВНОСТЬ *жс.* туташтык, үзүлбөгөндүк, үздүксүздүк, тынбагандык, токтобогондук; **непрерывность всякого развития** *филос.* ар бир өрчүштүн токтоосуздугу.

НЕПРЕРЫВНЫЙ, ая, -ое 1. (*сплошным рядом, без промежутков*) тизмектелген, тутамдаш, үздүксүз, үзүлбөстөн; 2. (*без перерыва, длящийся долго*) үздүксүз, токтоосуз; 3. *мат.* үзгүлтүксүз; **непрерывная дробь** үзгүлтүксүз бөлчөк.

НЕПРЕСТА́ННО *нареч.* тынымсыз, токтоосуз, дайыма; **непрестанно двигаться вперёд** тынымсыз илгери басуу.

НЕПРЕСТА́ННЫЙ, ая, -ое токтоосуз, ар дайым.

НЕПРЕХОДЯЩИЙ, ая, -ее өзүнүн маанисин эч качан жоготпой турган.

НЕПРИВЕРЁДЛИВЫЙ, ая, -ое жөнөкөй, карапайым, тандабаган; **непривередливый человек** карапайым киши; **непривередливый в еде** тамак тандабаган.

НЕПРИВЁТЛИВО *нареч.* суз, ачык чырай менен эмес, жарык жүз менен эмес, жактырбаган түр менен; **неприветливо принимать посетителей** келүүчүлөрдү жактырбаган түр менен кабыл алуу.

НЕПРИВЁТЛИВОСТЬ *жс.* суздук, кыртышы сүйбөгөндүк, жактырбагандык, салкындык (*мис. мамиле*).

НЕПРИВЁТЛИВЫЙ, ая, -ое суз, кыртышы сүйбөгөн, жактырбаган, салкын; **неприветливая встреча** кыртышы сүйбөй кабыл алуу, көңүлсүз кабыл алуу; **неприветливый ландшафт** көңүлсүз ландшафт (*табият көрүнүшү*); **неприветливый человек** суз киши.

НЕПРИВЛЕКАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жагымсыз, өзүнө тартпаган; **непривлекательная внешность** жагымсыз кебете, жагымсыз сырткы көрүнүш.

НЕПРИВЫЧКА *жс.* *разг.* көнбөгөндүк, адаттанбагандык, тажрыйбасыздык; **с непривычки** көнбөгөндүктөн, адаттанбагандыктан.

НЕПРИВЫЧНО *безл. в знач. сказ.* кому көнбөгөн, адаттанбаган.

НЕПРИВЫЧНОСТЬ *жс.* адаттанбагандык, кынык албагандык, көнүм болбогондук, көнүкпөгөндүк.

НЕПРИВЫЧНЫЙ, ая, -ое адат албаган, көнбөгөн, көнүкпөгөн, көнүм болбогон, өнөкөт болбогон, дагды албаган; **непривычная обстановка** көнбөгөн шарт, жагдай; **непривычный к чему-либо** бир нерсеге дагды албаган, бир нерсеге көнбөгөн (*үйрөнбөгөн, көнүкпөгөн*).

НЕПРИГЛЯДНЫЙ, ая, -ое ырайсыз, жакшы эмес, үрөйсүз, үрөйү суук, кебетеси жаман; **неприглядная внешность** үрөйү суук кебете.

НЕПРИГО́ДНОСТЬ *жс.* жараксыздык, жарамсыздык; **за непригодностью** жараксыз болгондуктан.

НЕПРИГО́ДНЫЙ, ая, -ое жараксыз, жарамсыз; **непригодный к чему-либо** бир нерсеге жарамсыз.

НЕПРИЁМЛЕМОСТЬ *жс.* туура келбегендик, ылайыксыздык, жарабагандык.

НЕПРИЁМЛЕМЫЙ, ая, -ое туура келбеген, ылайыксыз, жарабаган; **неприёмлемые условия** ылайыксыз (*туура келбеген*) шарттар.

НЕПРИ́ЗНАННЫЙ, ая, -ое таанылбаган, даңкы чыкпаган; **непризнанный талант** таанылбаган талант.

НЕПРИКА́ЯННЫЙ, ая, -ое *разг.* айласы кеткен, жанын коёрго жер таппаган, алапайын таппаган, жаны төрт чарчы болгон; **ходит как неприкаянный** алапайын таппай басып жүрөт.

НЕПРИКОСНОВЁННОСТЬ *жс.* эч кимдин тийбестиги, эч ким тийбестик, кол тийбестик, былк этпестик; **гражданам СССР обеспечивается неприкосновенность личности СССР** граждандеринин өз башына эч кимдин тийбестиги камсыз кылынат; **неприкосновенность запаса** запастын кол тийбестиги.

НЕПРИКОСНОВЁННЫЙ, ая, -ое эч ким тийбес, кол тийбес, былк этпес; **социалистическая собственность священна и неприкосновенна** социалисттик мүлк ыйык жана кол тийбес мүлк; **неприкосновенный запас** кол тийбес запас.

НЕПРИКРА́ШЕННЫЙ, ая, -ое боёмолдобогон, чыныгы, табийгы, өзүндөй; **неприкрашенная истина** боёмолдобогон чындык.

НЕПРИКРЫ́ТЫЙ, ая, -ое көз көрүнөө, апачык; **неприкрытая ложь** көз көрүнөө калп.

НЕПРИЛІ́ЧИЕ *ср.* адепсиздик, уят, адатта жок жорук.

НЕПРИЛІ́ЧНЫЙ, ая, -ое адепсиз, чеки, уят.

НЕПРИМЕНИ́МЫЙ, ая, -ое колдонулбас, ишке жарабас.

НЕПРИМЁТНОСТЬ *жс.* билинбестик, байкалбастык, билинбей өтүүчүлүк, көзгө түшпөстүк.

НЕПРИМЁТНЫЙ, ая, -ое 1. (*незаметный*) билинбеген, байкалбаган, көзгө түшпөгөн, чалдыкпаган, көрүнбөгөн; **непримётная разница** көзгө чалдыкпаган айырма; 2. *уст.* (*незначительный*) билинбеген, элге таанылбаган; **непримётный человек** байкалбаган (*элге анча тааныш эмес*) адам.

НЕПРИМИРЬМОСТЬ *жс.* татуулашпастык, элдешпестик, келишпестик.

НЕПРИМИРЬМЫЙ, ая, -ое **1.** (*не допускающий соглашения*) макул болбос, ыкка көнбөс, тил албас (*мис. адам*); **2.** (*такой, который нельзя объединить*) татуулашпас, элдешпес, келишпес; **непримиримая борьба** татуулашкыс күрөш; **непримиримый враг** келишпес душман; **непримиримые противоречия** келишпес карама-каршылык.

НЕПРИНУЖДЁННО *нареч.* кысылбай, оңойсузданбай, эркин; **непринуждённо держаться** өзүн эркин кармоо.

НЕПРИНУЖДЁННОСТЬ *жс.* кысылбоочулук, оңойсузданбагандык, өзүн ээн-эркин кармоочулук; **непринуждённая беседа** аңгеменин ээн-эркиндиги.

НЕПРИНУЖДЁННЫЙ, ая, -ое кысылбаган, мажбур болбогон, өзүн ээн-эркин кармаган; **непринуждённая беседа** ээн-эркин аңгеме.

НЕПРИНЯТИЕ *ср.* албоо, баш тартуу, көрбөө, колдонбоо; **непринятие мер** чара көрбөө; **непринятие во внимание** эске албоо; **непринятие боя** *воен.* согуштан баш тартуу.

НЕПРИСПОСОБЛЕННОСТЬ *жс.* ылайыкталбагандык, ийкемделбегендик, көнүкпөгөндүк.

НЕПРИСПОСОБЛЕННЫЙ, ая, -ое ылайыкталбаган, ийкемделбеген, ийкеми жок, көнүкпөгөн; **неприспособленный человек** ийкеми жок киши.

НЕПРИСТОЙНО *нареч.* адепсиз, адеби жок, ээн баш.

НЕПРИСТОЙНОСТЬ *жс.* адепсиздик, ээн баштык, уят-сыйытсыздык.

НЕПРИСТОЙНЫЙ, ая, -ое адепсиз, ээн баш, уят-сыйытсыз; **непристойное поведение** адепсиз жүрүш-туруш.

НЕПРИСТУПНОСТЬ *жс.* **1.** күч жеткистик, кебелбестик, бекемдик, адам баргыс, киши жеткис; **неприступность крепости** чептин бекемдиги; **2.** (*надменность*) текебердик, бой көтөргөндүк.

НЕПРИСТУПНЫЙ, ая, -ое **1.** адам жеткис, күч жеткис, кебелбес, бекем; **неприступная скала** адам баргыс зоока; **неприступная крепость** бекем чеп; **2.** (*надменный*) бой көтөрмө, текебер; **неприступный человек** текебер адам.

НЕПРИСУТСТВЕННЫЙ, ая, -ое: **неприсутственный день** *уст.* мекеме жабык күн.

НЕПРИТВОРНЫЙ, ая, -ое арамдыгы жок, чын жүрөктөн; **непритворная радость** арамдыгы жок чын кубаныч.

НЕПРИТЯЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кесири жок, тандабаган, талимсибеген, кекирейбеген (*мис. адам*).

НЕПРИХОТЛИВОСТЬ *жс.* **1.** (*нетребовательность*) дандабастык, тандабастык, кесири жоктук; **2.** (*простота*) жөнөкөйлүк, карапайымдык; **неприхотливость рисунка** сүрөттүн жөнөкөйлүгү.

НЕПРИХОТЛИВЫЙ, ая, -ое **1.** (*нетребовательный*) дандабас, дандабаган, тандабаган; **неприхотливый человек** дандабаган киши; **2.** (*простой*) жөнөкөй, карапайым кадыресе; **неприхотливый узор** жөнөкөй түр.

НЕПРИЧАСТНОСТЬ *жс.* катышпагандык, катышы жоктук, тиешеси жоктук; **доказать чью-л. непричастность** бирөөнүн катышы жоктугун далилдөө.

НЕПРИЧАСТНЫЙ, ая, -ое катышпаган, катышы жок, тиешеси жок; **быть непричастным к чему-л.** бир нерсеге тиешеси жок болуу.

НЕПРИЯЗНЕННО *нареч.* душмандык менен, кастык менен.

НЕПРИЯЗНЕННОСТЬ *жс.* душмандык, кастык.

НЕПРИЯЗНЕННЫЙ, ая, -ое кастык кылган, татуу эмес, душман, жактырбаган, сүйбөгөн.

НЕПРИЯЗНЬ *жс.* кастык, татуу эместик; **в его словах сквозит неприязнь** анын сөздөрүнөн душмандык көрүнүп турат.

НЕПРИЯТЕЛЬ *м.* душман, жоо, кас.

НЕПРИЯТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **неприятель-ге т.;** **неприятельский отряд** душмандын отряды.

НЕПРИЯТНО **1.** *нареч.* жаман, жагымсыз; **неприятно пахнет** жаман жыт келип турат; **2.** *безл. в знач. сказ.* кому жаман болуу, жакпоо; **ему было неприятно** ага жакшы болгон жок, ага оңойсуз болду.

НЕПРИЯТНОСТЬ *жс.* жаман окуя, кырсыктуу иш, чатак иш.

НЕПРИЯТНЫЙ, ая, -ое жаман, жагымсыз; **неприятный голос** жагымсыз үн.

НЕПРОБУДНО *нареч.:* **спать непробудно** ойгонбостон уктоо.

НЕПРОБУДНЫЙ, ая, -ое **1.:** **непробудный сон** абдан катуу уйку; **2.** *перен. разг.* барып турган, жеткен; **непробудная лень** барып турган жалкоолук.

НЕПРОВОДНИК *м. физ.* өткөрбөс (*электр тогун өзү аркылуу өткөрбөгөн зат*).

НЕПРОГЛЯДНЫЙ, ая, -ое көрүнгүс, капкараңгы; **непроглядная ночь** көзгө сайса көрүнгүс караңгы түн.

НЕПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* узун эместик, көпкө созулбагандык, узак эместик, кыскалык.

НЕПРОДОЛЖИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое узун эмес, көпкө созулбаган, узак эмес, көпкө эмес, кыска; **в непродолжительном времени** кыска убакыттын ичинде; жакында.

НЕПРОДУКТИВНО *нареч.* өнүмсүз, өндүрүмсүз; натыйжасыз, жемишсиз, бошко, курулай; **непродуктивно тратить время** убакытты бошко (*натыйжасыз*) өткөрүү.

НЕПРОДУКТИВНОСТЬ *жс.* продуктысыздык, өнүмсүздүк, өндүрүмсүздүк; натыйжасыздык, жемишсиздик.

НЕПРОДУКТИВНЫЙ, ая, -ое продуктысыз, өнүмсүз, өндүрүмсүз; натыйжасыз, жемишсиз, бошко өткөн; **непродуктивные аффиксы** *грам.* өнүмсүз мүчөлөр (*анча-мынча гана сөзгө айкашуучу мүчөлөр*); **непродуктивная трата времени** убакытты бошко өткөрүү.

НЕПРОДУМАННЫЙ, ая, -ое ойлонуп көрүлбөгөн, жакшы ойлоңулбаган.

НЕПРОЁЗЖИЙ, ая, -ее араба, машина жүрө алгыс (*жол тууралуу*).

НЕПРОЗРАЧНЫЙ, ая, -ое күнүрт, тунук эмес.

НЕПРОИЗВОДИТЕЛЬНО *нареч.* **1.** (*малопродуктивно*) өндүрүмсүз, өнүмсүз, өнүмү жок; **2.** (*без пользы*) бекерге, бошко, текке.

НЕПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* өндүрүмсүздүк, өнүмсүздүк, өнүмү жоктук; **непроизводительность единичного крестьянского хозяйства** жеке дыйкан чарбасынын өндүрүмсүздүгү.

НЕПРОИЗВОДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (*малопродуктивный*) өндүрүмсүз, өнүмсүз, өнүмү жок; **непроизводительный труд** өндүрүмсүз эмгек; **2.** (*затраченный без пользы*) текке кеткен, бошко кеткен; **непроизводительные расходы** текке кеткен расходдор.

НЕПРОИЗВОЛЬНО нареч. эрксизден, айла жоктон, аргасыздан; **непроизвольно смеяться** эрксиз күлүү.

НЕПРОИЗВОЛЬНОСТЬ жс. эрксиздик, айла жоктук, аргасыздык.

НЕПРОИЗВОЛЬНЫЙ, ая, -ое эрксиз, айласыз, аргасыз; **непроизвольное движение** эрксиз кыймыл.

НЕПРОЛАЗНЫЙ, ая, -ое өтө алгыс, өткүс; **непролазная грязь** өтө алгыс баткак, адам жүрө алгыс баткак.

НЕПРОМОКАЕМЫЙ, ая, -ое суу өткүс, суу өткөрбөй турган.

НЕПРОНИЦАЕМОСТЬ жс. өткөрбөстүк (өзү аркылуу суу, жарык, тыбыш жс.б. өткөрбөй тургандык).

НЕПРОНИЦАЕМЫЙ, ая, -ое 1. өткөргүс, өткөрбөс; **непроницаемая перегородка** өткөрбөс тосмо; 2. перен. (скрытый, скрытный) жашырын, киши билгис; **непроницаемая тайна** киши билгис сыр.

НЕПРОПОРЦИОНАЛЬНО нареч. пропорциясыз (шайкеш эмес).

НЕПРОПОРЦИОНАЛЬНОСТЬ жс. пропорциясыздык (шайкеш эместик).

НЕПРОПОРЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое пропорциясыз (шайкеш эмес).

НЕПРОСВЕЩЁННЫЙ, ая, -ое маалыматы жок, окубаган, наадан; **непросвещённый человек** окубаган (наадан) киши.

НЕПРОСЁЯННЫЙ, ая, -ое эленбеген, электен өткөрүлбөгөн; **непросёянная мука** эленбеген ун.

НЕПРОСТИТЕЛЬНО нареч. кечиримсиз түрдө, кечирилбес түрдө.

НЕПРОСТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кечирилгис, кечирилбес, кечиримсиз; **непростительное легкомыслие** кечиримсиз жеңил мүнөздүүлүк.

НЕПРОТОРЁННЫЙ, ая, -ое: **непроторённая дорога** 1) даңгыр болбогон жол, тапталбаган жол; 2) перен. белгисиз, сыналбаган, такшалбаган (метод, жол).

НЕПРОХОДИМОСТЬ жс. өтө алгыстык; **непроходимость кишечника** мед. ичегиден жин өтпөөчүлүк (мис. ичеги түйүлүү аркылуу).

НЕПРОХОДИМЫЙ, ая, -ое 1. өтө алгыс, өткүс; **непроходимое болото** өтө алгыс саз; 2. перен. разг.: **непроходимый дурак** барып турган акмак.

НЕПРОЧНО нареч. 1. бекем эмес, мыкты эмес, бош; 2. перен. туруксуз, бошоң.

НЕПРОЧНОСТЬ жс. 1. бекем эместик, мыкты эместик; 2. перен. туруксуздук, бошоңдук.

НЕПРОЧНЫЙ, ая, -ое 1. бекем эмес, мыкты эмес, бышык эмес; **непрочная обувь** бышык эмес бут кийим; 2. перен. туруксуз, бошоң; **непрочное положение** туруксуз абал.

НЕПРОШЕНЫЙ, ая, -ое чакырылбаган, жөнү жок, тиленбеген; **непрошенный гость** чакырылбаган конок; **непрошеное вмешательство** жөнү жок кийлигишүү.

НЕПРЯМОЙ, ая, -ое 1. түз эмес, кыйшык; **непрямая дорога** түз эмес (ийри-буйру) жол; 2. разг. (неискренний) тике эмес, түз эмес, туура эмес, жалтайлаган; **непрямой отвёт** жалтайлаган жооп; **непрямой человек** туура эмес адам.

НЕПУТЁВЫЙ, ая, -ое разг. азгын, жолдон чыккан, бузулган.

НЕПЬЮЩИЙ, ая, -ее ичкилик ичпеген, ичкиликке жолобогон.

НЕРАБОТОСПОСОБНОСТЬ жс. ишке (жумушка) жөндөмсүздүк; **временная неспособность** ишке (жумушка) убактылуу жарамсыздык.

НЕРАБОТОСПОСОБНЫЙ, ая, -ое ишке (жумушка) жарамсыз, ишке (жумушка) ийкемсиз, ишке жөндөмү жок, ишке жөндөмсүз.

НЕРАБОЧИЙ, ая, -ее 1. (неспособный к работе) жумуш кылууга жарабаган; **нерабочий скот** жумушка жарабаган мал; 2. (о времени, дне) жумуш иштелбей турган; **нерабочий день** жумуш иштелбей турган күн; 3. разг. (не располагающий к работе) ишке моюну жар бербеген, ишке бейил тартпаган, ишке көңүл чаппаган.

НЕРАВЕНСТВО ср. 1. теңсиздик; **экономическое неравенство** экономикалык теңсиздик; 2. мат. бирдей эместик, тең эместик, барабарсыздык.

НЕРАВНО I нареч. (неодинаково) тең эмес, бирдей эмес.

НЕРАВНО II частица разг. кокустан, бир балаа болуп; **неравно опоздаем** кокустан кечигип калып жүрбөйлү.

НЕРАВНОДУШНЫЙ, ая, -ое көңүл кош карабаган, бейли тартпай койбогон, жакшы көргөн, сүйгөн; **быть неравнодушным к чему-л.** бир нерсени жакшы көрүү; **он неравнодушен к сладкому** ал таттууну жакшы көрөт.

НЕРАВНОМЕРНО нареч. бирдей эмес, текши эмес.

НЕРАВНОМЕРНОСТЬ жс. бирдей эместик, текши эместик.

НЕРАВНОМЕРНЫЙ, ая, -ое бирдей эмес, тең эмес, текши эмес.

НЕРАВНОПРАВИЕ ср. тең укуктуу эместик, бирдей укуктуу эместик, укугу кемдик.

НЕРАВНОПРАВНОСТЬ жс. тең укуктуу эместик, тең укуксуздук.

НЕРАВНОПРАВНЫЙ, ая, -ое тең укуктуу эмес, бирдей укуктуу эмес, укугу кем, укугу тең эмес.

НЕРАВНЫЙ, ая, -ое 1. тең эмес, бирдей эмес, бир жагы басымдуу; **пасть в неравном бою** тең эмес согушта каза табуу; 2. мат. барабар эмес; **неравные углы** барабар эмес бурчтар.

НЕРАДЕНИЕ ср. уст. см. **нерадивость**.

НЕРАДИВОСТЬ жс. бейгамдык, кош көңүлдүк, шалакылык.

НЕРАДИВЫЙ, ая, -ое кош көңүл, бейгам, шалакы.

НЕРАЗБЕРИХА жс. разг. баш аламан, тартипсиздик, чалды-куйду.

НЕРАЗБОРЧИВО нареч. ачык эмес, даана эмес; **неразборчиво писать** ачык эмес жазуу, даана эмес жазуу.

НЕРАЗБОРЧИВОСТЬ жс. 1. (неясность, непонятность) ачык эместик, даана эместик; **неразборчивость почерка** жазуунун даана эместиги; 2. (непритязательность) тандабоочулук, ылгабоочулук (мис. алдына келгенди жей берүүчүлүк); **неразборчивость в еде** тамакты ылгабай жегендик; 3. (беспринципность) ылгабагандык; **неразборчивость в средствах** колдонуучу чараларды ылгабагандык (максатына жетүү дегенде уят-сыйытты билбегендик).

НЕРАЗБОРЧИВЫЙ, ая, -ое 1. (нечёткий) ачык эмес, даана эмес; **неразборчивый почерк** даана эмес жазуу; 2. (непритязательный) тандабаган, ылгабаган (мис. алдына келгенди жей бере турган); **неразборчивый читатель** ылгабаган окуучу; 3. (беспринципный) ылгабаган; **он неразборчив в средствах** ал колдонуучу чараларды

ылгабайт (максатына жетүү дегенде уят-сыйытты билбейт).

НЕРАЗВѢДАННЫЙ, ая, -ое разведка кылынбаган, чалгындалбаган, текшерилбеген, иликтелбеген; **неразвѣданный противник** разведка кылынбаган душман.

НЕРАЗВѢТОСТЬ ж. жетиле электик; **умственная неразвитость** акыл-эси өсүп жетилбегендик.

НЕРАЗВИТЫЙ, ая, -ое жетиле элек; **неразвитые способности** жетиле элек жөндөмдүүлүктөр.

НЕРАЗГÁДАННЫЙ, ая, -ое чечилбеген, сыры ачылбаган.

НЕРАЗГОВÓРЧИВОСТЬ ж. сөзмөр эместик, сүйлөөк эместик.

НЕРАЗГОВÓРЧИВЫЙ, ая, -ое сөзмөр эмес, көп сүйлөбөгөн, сүйлөөк эмес.

НЕРАЗДЕЛИМЫЙ, ая, -ое бөлүнбөс, бөлүнбөй турган.

НЕРАЗДѢЛЬНЫЙ, ая, -ое бөлүнбөс, бөлүнгүс.

НЕРАЗЛИЧИМЫЙ, ая, -ое ажыралгыс, айырмасы билинбеген, айырмалангыс, айрылгыс, окшош.

НЕРАЗЛОЖИМЫЙ, ая, -ое ажыратылгыс, бөлүнгүс, бөлүнүүгө мүмкүн болбогон.

НЕРАЗЛУЧНО нареч. айрылбай, ажырабай, бөлүнбөй, бирге, чогуу.

НЕРАЗЛУЧНЫЙ, ая, -ое айрылбас, ажырабас, бөлүнбөс; **неразлучная дружба** ажырабас достук.

НЕРАЗМѢННЫЙ, ая, -ое майдаланбас (акча жөнүнө).

НЕРАЗРЕШѢННЫЙ, ая, -ое 1. (нерешённый) чечилбеген; **неразрешённые вопросы** чечилбеген маселелер; 2. (запрещённый) уруксат кылынбаган, тыюу салынган.

НЕРАЗРЕШИМЫЙ, ая, -ое чечилгис, чечилбес; **неразрешимая задача** чечилгис маселе.

НЕРАЗРЫВНО нареч. айрылбай, ажырабай, тыгыз.

НЕРАЗРЫВНЫЙ, ая, -ое айрылгыс, ажыралгыс, тыгыз; **неразрывная дружба** айрылгыс достук; **неразрывная связь теории и практики** теория менен практиканын тыгыз байланыштуулугу.

НЕРАЗУМНО 1. нареч. акылга салбай, ойлобой; **поступать неразумно** акылга салбай иш кылуу; 2. в знач. сказ.: так поступать неразумно мындай кылуу акылсыздык болот.

НЕРАЗУМНОСТЬ ж. акылга сыйбагандык, акылга туура келбөөчүлүк.

НЕРАЗУМНЫЙ, ая, -ое акылга сыйбаган, акылга туура келбеген, акылдуу эмес; **неразумный человек** акылсыз киши.

НЕРАСПОЛОЖЕНИЕ ср. (к кому-л.) жактырбоо, жакшы көрбөө, кыртышы сүйбөө.

НЕРАСПОЛОЖЕННЫЙ, ая, -ое жактырбаган, кыртышы сүйбөгөн.

НЕРАСПОЯДИТЕЛЬНОСТЬ ж. башкара билбестик, башкарууга жөндөмдүү эместик.

НЕРАСПОЯДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое башкара албагандык, башкарууга жөндөмү жоктук.

НЕРАССУДИТЕЛЬНОСТЬ ж. акылга салып ойлоп көрбөгөндүк.

НЕРАССУДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое акылга салып ойлоп көрбөгөн.

НЕРАСТВОРИМЫЙ, ая, -ое эрибес, эрибей турган.

НЕРАСТОРЖИМОСТЬ ж. бузулбастык; **нерасторжимость договора** договордун бузулбастыгы.

НЕРАСТОРЖИМЫЙ, ая, -ое бузулбас, бузулбай турган; **нерасторжимый договор** бузулбас договор.

НЕРАСТОРÓПНОСТЬ ж. шашпастык, илээндилек, тыкан эместик.

НЕРАСТОРÓПНЫЙ, ая, -ое шамдагай эмес, шашпаган, илээлеген, шалакы.

НЕРАСЧѢТЛИВОСТЬ ж. үнөмчүл эместик, бүйрө эместик.

НЕРАСЧѢТЛИВЫЙ, ая, -ое үнөмчүл эмес, бүйрө эмес.

НЕРАЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое жөнү жок, ыксыз, орду менен эмес.

НЕРВ м. нерв; **зрительный нерв** көрүү нерви; **действовать кому-л. на нервы бирөөнүн кыжырына тийүү**, бирөөнүн кыжырын келтирүү.

НЕРВАЦИЯ ж. зоол., бот. нервация (өсүмдүк жалбырактарындагы жана чымын-чиркейлердин канатындагы таралган тамырлар).

НЕРВИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что ачуусун келтирүү, кыжыр кайнатуу.

НЕРВНИЧАТЬ несов. кан кызуу, кыжыры кайноо.

НЕРВНО нареч. ачууланып, кыжыры келип, туталанып, кыжыры кайнап.

НЕРВНО-ПСИХИЧЕСКИЙ, ая, -ое: **нервно-психическое заболевание** нерв-психика оорусу.

НЕРВНОБОЛЬНАЯ женск. р. к **нервнобольной**.

НЕРВНОБОЛЬНОЙ м. нерв оорулуу.

НЕРВНОСТЬ ж. 1. (порывистость) диртилдектик; **нервность движений** кыймылдын диртилдектиги; 2. (раздражительность) туткактуулук, кыжырдануучулук.

НЕРВНЫЙ, ая, -ое 1. нерв-ге т.; **нервная ткань** нерв тканы; **нервные клетки** нерв клеткалары; **нервная система** нерв системасы; **высшая нервная деятельность** жогорку нерв иши; **нервные болезни** нерв оорулары; **нервный больной** нерв оорулуу; 2. (раздражительный) ачуулуу, кыжыры кайнама; **нервный человек** ачуулуу киши; 3. (порывистый, судорожный) калчылдама, диртилдеме; **нервное движение** диртилдеме кыймыл.

НЕРВÓЗНОСТЬ ж. нервоздук (өтө каны кызыгандык, күйкөлөктөнмөлүк).

НЕРВÓЗНЫЙ, ая, -ое нервоздуу (өтө каны кызыган, күйкөлөктөнмө).

НЕРЕАЛЬНОСТЬ ж. 1. (фантастичность) реалдуу эместик; 2. (невыполнимость, нежизненность) аткарылбастык, ишке ашпастык, ишке ашырылышы мүмкүн эместик.

НЕРЕАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (фантастический) реалдуу эмес (болууга мүмкүн эмес); 2. (невыполнимый, нежизненный) аткарылбас, ишке ашпас, ишке аткарылышы мүмкүн болбогон.

НЕРЕГУЛЯРНО нареч. регулярдуу эмес, дайыма эмес.

НЕРЕГУЛЯРНОСТЬ ж. регулярдуу эместик, дайыма болуп турбагандык.

НЕРЕГУЛЯРНЫЙ, ая, -ое регулярдуу эмес, регулярдык эмес, дайыма болуп турбаган.

НЕРЕДКИЙ, ая, -ое бир жолу гана эмес, көп жолу, боло берүүчү.

НЕРЕДКО нареч. бир жолу эмес, көп жолу, бир нече ирет, далай ирет.

НЕРЕНТАБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое эк. рентабелдүү эмес (аз кирешелүү, пайдасы аз).

НЕРЕСТ *м. рыб.* нерест (балыктын урук таиштоо жана куут убагы).

НЕРЕШЁННЫЙ, ая, -ое чечилбеген, чечиле элек; **вопрос остался нерешённым** маселе чечилбей калды.

НЕРЕШИМОСТЬ *ж. см. нерешительность.*

НЕРЕШИТЕЛЬНО *нареч.* чечкиндүү эмес, бошоң, бош; **нерешительно ответить** бошоң жооп берүү.

НЕРЕШИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* чечкиндүү эместик, бошондук, боштук, ыргылжындык; **быть в нерешительности** ыргылжың болуп туруу.

НЕРЕШИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое чечкиндүү эмес, бошоң, бош, ыргылжың, жазганчаак; **нерешительный ответ** күңк-маңк эткен жооп; **нерешительный человек** жазганчаак киши.

НЕРЖАВЕЮЩИЙ, ая, -ее дат баспас; **нержавеющая сталь** дат баспас болот.

НЕРОБКИЙ, ая, -ое коркок эмес, батымдуу; **он неробкого десятка** *разг.* ал коркоктордон эмес.

НЕРОВНО *нареч.* 1. (*криво*) түз эмес, тегиз эмес, кыйшык; **неровно писать** тегиз жазбоо; 2. (*неравномерно*) кош көңүл; **неровно учиться** өйдө-ылдый окуу, бир калыпта окубоо.

НЕРОВНОСТЬ *ж.* 1. түз эместик, тегиз эместик; 2. (*неровность*) бирдей эместик, текши эместик, тең эместик.

НЕРОВНЫЙ, ая, -ое 1. (*кривой*) түз эмес, тегиз эмес, кыйшык; **неровная поверхность** текши эмес бет; **неровная линия** текши эмес сызык; 2. (*неодинаковый*) текши эмес, бирдей эмес, бир калыпта эмес; **неровный пульс** бирдей сокпогон тамыр; 3. (*неуравновешенный, изменчивый*) оргу-баргы, омбу-домбу; **неровный характер** омбу-домбу мүнөз.

НЕРОВНЯ *м. и ж. разг.* тең (*теңтуш*) эмес (*акыл, тарбия же социалдык жактан бир-бирине тең эмес*).

НЕРПА *ж. зоол.* нерпа (тюлендин тукумуна жатуучу сүт эмүүчү айбандын бир түрү).

НЕРУДНЫЙ, ая, -ое *геол., тех.* руда эмес, кенге жатпаган, кен эмес, кен боло албаган (*мис. топурак, кум ж.б.*).

НЕРУКОТВОРНЫЙ, ая, -ое *уст.* түбөлүк (кол менен жасалбас).

НЕРУШИМОСТЬ *ж.* бузулгустук, кебелбестик.

НЕРУШИМЫЙ, ая, -ое бузулгус, кебелбес; **нерушимая братская дружба народов СССР СССР** элдери-нин бузулгус бир туугандык достугу.

НЕРЯХА *м. и ж.* илээнди, шалакы, балит киши, өзүн жана үйүн таза кармабаган.

НЕРЯШЕСТВО *ср. см. неряшливость.*

НЕРЯШЛИВОСТЬ *ж.* 1. (*неопрятность*) илээндилик, шалакылык, балиттик, өзүн жана үйүн таза кармабоочулук; 2. (*небрежное отношение к чему-л.*) шалакылык, эптей салгандык, ары-бери түртө салгандык.

НЕРЯШЛИВЫЙ, ая, -ое 1. (*неопрятный*) илээнди, шалакы, балит, былык, өзүн жана үйүн таза кармабаган; 2. (*небрежный*) шалакы, эптей салма, ары-бери түртө салма; **неряшливая работа** эптей-септей салган иш.

НЕСАМОСТОЯТЕЛЬНОСТЬ *ж.* өзүнчө эместик, оомалык, өз пикири жоктук.

НЕСАМОСТОЯТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өзүнчө эмес, өз акылынча иштей албаган, ээрчиме, өз бетинче эмес, оома; **несамостоятельный человек** ээрчиме киши; **несамостоятельное решение** өз бетинче болбогон чечим.

НЕСБЫТОЧНОСТЬ *ж.* болбостук, ишке ашпастык, аткарылбастык.

НЕСБЫТОЧНЫЙ, ая, -ое болбос, боло албас, ишке ашпас, аткарылбас, болтурушу мүмкүн болбогон, курулай (*мис. кыял*).

НЕСВАРЕНИЕ *ср.:* несварение желудка *мед.* күптү болуу, карындын аш сиңире албаганы.

НЕСВЁДУЩИЙ, ая, -ее кабардар эмес, билбеген.

НЕСВЁЖИЙ, ая, -ее эскирип калган, туруп калган, бузулуп калган; жаңы эмес; **несвежие продукты** эскирип калган тамак-аш, бузулуп калган тамак-аш.

НЕСВОЕВРЕМЕННО *нареч.* өз убагында эмес, өз учурунда эмес, учурунда эмес.

НЕСВОЕВРЕМЕННОСТЬ *ж.* өз убагында эместик, керектүү убагында болбогондук, учурунда эместик, кечиккендик.

НЕСВОЕВРЕМЕННЫЙ, ая, -ое өз убагында болбогон, өз учурунда болбогон, керектүү убагында болбогон, учурунда болбогон, жөнсүз, ылайыксыз убакта болгон.

НЕСВОЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое келишпеген, туура келбеген, ылайыксыз, өзүнө таандык эмес; **это ему несвойственно** бул ага ылайыксыз, бул ага таандык эмес.

НЕСВЯЗНО *нареч.* байланышсыз, байланышы жок, ирети жок; **говорить несвязно** байланышсыз сүйлөө.

НЕСВЯЗНОСТЬ *ж.* байланышсыздык, байланышы жоктук, иретсиздик, ирети жоктук, баш аламандык.

НЕСВЯЗНЫЙ, ая, -ое байланышсыз, байланышы жок, иретсиз, ирети жок, баш аламан; **несвязный рассказ** байланышсыз аңгеме.

НЕСГИБАЕМОСТЬ *ж.* 1. ийилбестик, майышпастык; 2. *перен.* ийилбестик, майышпастык, кайышпастык, кажыбастык.

НЕСГИБАЕМЫЙ, ая, -ое 1. ийилбес, майышпас; 2. *перен.* ийилбес, майышпас, кайышпас, кажыбас; **несгибаемая воля народа** элдин кажыбас эрки.

НЕСГОВОРЧИВОСТЬ *ж.* тил албастык, эпке келбестик, ыкка көнбөстүк.

НЕСГОВОРЧИВЫЙ, ая, -ое тил албас, эпке келбес, ыкка көнбөс.

НЕСГОРАЕМЫЙ, ая, -ое күйбөс, күйгүс; **несгораемый шкаф** отко күйбөс шкаф.

НЕСДЕРЖАННОСТЬ *ж.* жеңилдик, учкаактык, күйкөлөктөнмөлүк.

НЕСДЕРЖАННЫЙ, ая, -ое жеңил, учкаак, күйкөлөктөнмө; **несдержанный человек** жеңил (*учкаак*) киши.

НЕСЁНИЕ *ср.:* несение обязанностей *милдет* аткаруу.

НЕСЕРЬЁЗНО 1. *нареч.* чалакайымдык менен, жеңил мүнөздүүлүк менен, олуттуу эмес, олутсуз, орунсуз; 2. *в знач. сказ.* чалагайым, мүнөзү жеңил; **это несерьёзно** бул чалагайымдык.

НЕСЕРЬЁЗНОСТЬ *ж.* чалагайымдык, жеңил мүнөздүүлүк, олуттуу эместик, олутсуздук.

НЕСЕРЬЁЗНЫЙ, ая, -ое 1. (*легкомысленный*) олуттуу эмес, олутсуз, жеңил; **несерьёзный человек** жеңил киши; **несерьёзное отношение к делу** ишке олутсуз мамиле кылуу; 2. (*незначительный*) анчалык мааниси жок, болбогон, анчейин гана; **несерьёзное дело** анчейин гана иш.

НЕСЕССЁР *м.* несессер (*туалетке керектүү майда буюмдар бар кутуча*).

НЕСЖАТЫЙ, ая, -ое орулбаган, аягы менен турган; **несжатая полоса** орулбаган тилке (эгин).

НЕСЖИМАЕМЫЙ, ая, -ое кысылбас.

НЕСИММЕТРИЧНЫЙ, ая, -ое симметриясы жок.

НЕСИМПАТИЧНЫЙ, ая, -ое жылдыздуу эмес, өңү суук, жагымы жок, көзгө жылуу көрүнбөгөн.

НЕСКАЗАННО нареч. айтып түгөткүс, өтө эле, аябай; **я нескáзанно éтому обрадовaлся** буга мен аябай кубандым.

НЕСКАЗАННЫЙ, ая, -ое айтып түгөткүс, өтө эле, аябай, чектен тыш, укмуштуу; **несказáнная рáдость** айтып түгөткүс кубаныч; **нескáзанный успéх** укмуштай сонун ийгилик.

НЕСКЛА́ДНО нареч. **1.** (несвязно) байланышсыз, жатык эмес; **2.** (неуклюже) келишимсиз, келишими жок.

НЕСКЛА́ДНЫЙ, ая, -ое **1.** (несвязный) байланышсыз, байланышы жок; **2.** (неуклюжий) келишими жок, келишимсиз.

НЕСКЛОН́НЫЙ, ая, -ое шыгы жок, ышкыбоз эмес.

НЕСКЛОНЯ́ЕМОСТЬ ж. грам. жөндөлбөстүк, жөндөмө аффикстер менен өзгөрбөстүк.

НЕСКЛОНЯ́ЕМЫЙ, ая, -ое грам. жөндөлбөс, жөндөмө аффикстер менен өзгөрбөс.

НÉСКО́ЛЬКО I числ. бир нече; **нэ́сколько кило-мэ́тров** бир нече километр.

НÉСКО́ЛЬКО II нареч. (немного, в некоторой степени) бир аз, кичине; **он нэ́сколько медлíteлен** ал бир аз кашаңыраак.

НЕСКОНЧА́ЕМЫЙ, ая, -ое бүтпөс, түгөнбөс.

НЕСКО́РО нареч. бир топтон кийин, бир топто, бир далайда, жакында эмес; **он нескóро уéдет от нас** ал бизден жакында кетпейт.

НЕСКРО́МНО нареч. эдирендеп, ыгы жок дардалаңдап, кичи бейил болбой.

НЕСКРО́МНОСТЬ ж. **1.** кичи бейил эместик. кичи бейилсиздик, эдирендемелик, дардаңдамалык; **2.** (нетактичность) сылык эместик, чекилик; **3.** (бесстыдство) уятсыздык, уяты жоктук, уялбагандык.

НЕСКРО́МНЫЙ, ая, -ое **1.** (лишённый скромности) кичи бейил эмес, эдирендеген, дардалаңдаган; **нескрóмный человек** дардалаңдаган киши; **2.** (нетактичный) жөнү жок, орунсуз; **3.** (бесстыдный) уятсыз, уяты жок, уялбаган; **нескрóмный взгляд** уялбаган көз караш.

НЕСКРЫ́ВАЕМЫЙ, ая, -ое жашырылбаган, көрүнүп турган, белгилүү болуп турган.

НЕСЛО́ЖНОСТЬ ж. татаал эместик, кыйын эместик, жөнөкөйлүк.

НЕСЛО́ЖНЫЙ, ая, -ое татаал эмес, кыйын эмес, оңой, жөнөкөй; **несло́жный вопро́с** жөнөкөй маселе; **несло́жный механиз́м** татаал эмес механизм.

НÉСЛУХ м. прост. тил албаган, кыйык, кежир.

НЕСЛЫ́ХАННО нареч. кулак укпагандай, укмуштуу.

НЕСЛЫ́ХАННЫЙ, ая, -ое кулак укпаган, укмуштуу; **неслы́ханное преступлéние** кулак укпаган кылмыш.

НЕСЛЫ́ШНО нареч. угулбай, угузбай, дабышсыз; **неслы́шно подкра́стcья к кому-л.** бирөөгө дабышын билгизбей уурданып баруу.

НЕСЛЫ́ШНЫЙ, ая, -ое угулбаган, дабышын чыгарбаган; **он подошёл неслы́шными шага́ми** ал дабышын чыгарбай басып келди.

НЕСМÉЛО нареч. жалтактап, батына албай, коркуп.

НЕСМÉЛЫЙ, ая, -ое жалтактаган, батына албаган, корккон.

НЕСМЕНЯ́ЕМОСТЬ ж. которулбастык, алмашпастык, алмаштырылбастык, өзгөрүлбөстүк.

НЕСМЕНЯ́ЕМЫЙ, ая, -ое которулбас, алмашылбас, өзгөрүлбөс.

НЕСМÉТНЫЙ, ая, -ое сан жеткис, сансыз, аябаган көп, абдан көп; **несмётные богáтства страны́** өлкөнүн сан жеткис байлыктары.

НЕСМОЛКА́ЕМЫЙ, ая, -ое басылбаган, токтолбогон, тынчыбаган; **несмолка́емые аплодисмéнты** басылбаган кол чабуулар; **несмолка́емый шум мóря** деңиздин тынчыбаган шуулдашы.

НЕСМОТ́РЯ предлог на кого-что карабастан; **несмотря́ ни на что** эч нерсеге карабастан; **несмотря́ на éто** буга карабастан.

НЕСМЫ́ВАЕМЫЙ, ая, -ое **1.** жуулгус; **2.** перен. жуулгус, арылгыс, тазалангыс; **несмы́ваемый позóр** жуулгус маскаралык.

НЕСМЫШЛÉНЫЙ, ая, -ое разг. эселек, алаңгазар.

НЕСНО́СНЫЙ, ая, -ое жадаткан, жадатма, чыдагыс; **несно́сный харáктер** жадатма мүнөз; **несно́сная погóда** жадатма аба ырайы.

НЕСОБЛЮДÉНИЕ ср. тутпоо, сактабоо, колдонбоо; **несоблюдéние прáвил** эрежелерди тутпоо, эрежелерди колдонбоо.

НЕСОВЕРШЕННОЛÉТИЕ ср. жашы жетпегендик.

НЕСОВЕРШЕННОЛÉТНИЙ, ая, -ее **1.** жашы жетпеген; **2.** в знач. суц. м., ж. жашы жете элек бала.

НЕСОВЕРШÉННЫЙ I, ая, -ое жетилбеген, жетиле элек, кемчиликтүү, кемчилиги бар.

НЕСОВЕРШÉННЫЙ II, ая, -ое грам. бүтпөгөн түр; **несовершéнный вид глаго́ла** этиштин бүтпөгөн түрү (аракеттин, кыймылдын бүтө элек түрүн билдирүүчү этиш формасы).

НЕСОВЕРШÉНСТВО ср. жетилбегендик, жетиле электик.

НЕСОВМЕСТИ́МОСТЬ ж. сыйышпастык, батышпастык, туура келбестик.

НЕСОВМЕСТИ́МЫЙ, ая, -ое сыйышпас, батышпас, туура келбей турган; **несовместимые понятия́** сыйышпас түшүнүктөр; **несовместимые углы́ мат.** туура келбөөчү бурчтар.

НЕСОВПАДÉНИЕ ср. туура келбөө, туш келбөө.

НЕСОГЛÁСИЕ ср. **1.** (разногласие) келише албоо, келишпөө; **2.** (отказ) көнбөө, макул болбоо.

НЕСОГЛÁСНЫЙ, ая, -ое **1.** с кем-чем келише албаган, макул болбогон; **2.** на что и с неопр. көнбөгөн.

НЕСОГЛАСО́ВАННОСТЬ ж. макулдашпагандык, келишпегендик.

НЕСОГЛАСО́ВА́ННЫЙ, ая, -ое макулдашылбаган, келишпеген; **несогласо́ванные дей́ствия** макулдашылбаган аракеттер.

НЕСОЗВУ́ЧНЫЙ, ая, -ое үнү бирдей эмес, айтылганы окшош эмес, үндөш эмес; **несозвучный эпо́хе** доорго үндөш эмес.

НЕСОЗНА́ТЕЛЬНО нареч. аңсыздык менен, акылсыздык менен, эссиздиктен.

НЕСОЗНА́ТЕЛЬНОСТЬ ж. аңсыз, акылсыздык, эссиздик.

НЕСОЗНАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое аңсыз, акылсыз, эсиз; **несознательное отношение к своим обязанностям** өз милдеттерине аңсыз мамиле кылуу.

НЕСОИЗМЕРИМОСТЬ *жс.* 1. *мат.* ченелбестик, салыштыргыстык; **несоизмеримость величин** чондуктун ченелбестиги; 2. *перен.* салыштыргыстык, теңештирилгистик; **несоизмеримость понятий** түшүнүктөрдүн теңештирилгистиги.

НЕСОИЗМЕРИМЫЙ, ая, -ое 1. *мат.* ченелбес, салыштыргыс; **несоизмеримые величины** ченелбес чондуктар; 2. *перен.* теңештирилгис, салыштырылгыс; **несоизмеримые понятия** теңештирилгис түшүнүктөр.

НЕСОКРАТИМЫЙ, ая, -ое кыскарбас; **несократимая дробь** *мат.* кыскарбас бөлчөк.

НЕСОКРУШИМОСТЬ *жс.* кыйрагыстык, бекемдик, чыңдык, кебелбестик.

НЕСОКРУШИМЫЙ, ая, -ое кыйрагыс, бекем, чың.

НЕСОЛОНО *нареч.*: **несолоно хлебавши** *разг.* тилеги катып, куру алакан калып, таш жалак болуп.

НЕСОМНЕННО *вводн. сл.* шексиз, албетте, сөзсүз.

НЕСОМНЕННЫЙ, ая, -ое шексиз.

НЕСООБРАЗИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ойлоп табуусу начар, бир нерсеге оңой менен түшүнө койбогон, тапкыч эмес.

НЕСООБРАЗНОСТЬ *жс.* акылга сыйбастык, акылга сыйбагандык, акылга туура келбегендик, жарабай тургандык, туура келбей тургандык.

НЕСООБРАЗНЫЙ, ая, -ое акылга сыйбас, акылга сыярдык эмес, акылга туура келбеген, жарабай турган, туура келбей турган.

НЕСООТВЕТСТВЕННЫЙ, ая, -ое туура келбеген, ылайыксыз, ылайык келбеген, келишпеген.

НЕСООТВЕТСТВИЕ *ср.* туура келбегендик, ылайык келбегендик, келишпегендик.

НЕСОРАЗМЕРНОСТЬ *жс.* ченемсиздик, ченеми келишпегендик, ченемдеш болбогондук; **несоразмерность ширины длин**е туурасы узуну менен ченемдеш болбогондук.

НЕСОРАЗМЕРНЫЙ, ая, -ое ченеми келишпеген, ченемдеш болбогон.

НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТЬ *жс.* 1. *(о должнике)* төлөй албастык, төлөөгө кудуретсиздик; 2. *(необеспеченность)* жокчулук, колдо жоктук; 3. *(неосновательность)* ишенимдүү эместик, негизсиздик, бошондук, сын көтөрбөгөндүк; **несостоятельность доводов** далилдердин ишенимдүү эместиги.

НЕСОСТОЯТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. төлөй албас, төлөөгө кудурети жок; **несостоятельный должник** төлөөгө кудурети жок карыздар; 2. *(необеспеченный)* колунда жок; 3. *(неосновательный)* ишенимдүү эмес, негизсиз, бошон, сын көтөргүс.

НЕСПЕЛЫЙ, ая, -ое бышпаган, быша элек, дүмбүл, чийки *(мөмө, коон жс.б.)*.

НЕСПЕШНЫЙ, ая, -ое 1. *(несрочный)* шашылыш эмес, тыкыр эмес; **неспешная работа** шашылыш эмес жумуш; 2. *(медленный)* жай, акырын, шашпаган; **идти неспешным шагом** жай басып баруу.

НЕСПОДРУЧНО *нареч.* *в знач. сказ. прост.* оңтойсуз, ыксыз, эпсиз; **так нести ведро мне несподручно** чаканы мындай алып жүрүү мага оңтойсуз.

НЕСПОДРУЧНЫЙ, ая, -ое *прост.* оңтойсуз, ыксыз, эпсиз.

НЕСПОКОЙНО *нареч.* тынчсыз, тынчы жок *(мис. уктоо)*.

НЕСПОКОЙНЫЙ, ая, -ое тынч эмес, тынчы жок.

НЕСПОСОБНОСТЬ *жс.* жөндөмсүздүк, колунан келбегендик; **неспособность к быстрой работе** тез иштөө колунан келбегендик.

НЕСПОСОБНЫЙ, ая, -ое 1. *(лишённый способностей)* зээнсиз, жөндөмсүз, колунан келбеген; 2. *(на что-л.)* колунан келбеген, жөндөмсүз; **он неспособен делать зло** другим башкаларга жамандык кылууга ал такыр барбайт.

НЕСПРАВЕДЛИВО *нареч.* адилетсиз, туура эмес.

НЕСПРАВЕДЛИВОСТЬ *жс.* адилетсиздик, адилет эместик, туура эместик.

НЕСПРАВЕДЛИВЫЙ, ая, -ое адилетсиз, адилеттиги жок, туура эмес; **несправедливый человек** адилеттиги жок адам; **несправедливое обвинение** жөнү жок айыптоо.

НЕСПРОСТА *нареч. разг.* бекеринен эмес, тегин жеринен эмес, анчейин гана эмес; **неспроста он это сказал** ал муну бекеринен айткан жок.

НЕСРАБОТАННОСТЬ *жс.* бирге иштешип ык албагандык, иштешип көрбөгөндүк, бирге иштеше албагандык.

НЕСРАВНЕННО *нареч.* 1. *(превосходно)* укмуштуу, сонун, теңдеши жок; **этот артист играет несравненно** бул артист укмуштай сонун ойнойт; 2. *со сравн. ст. прил. и нареч. (гораздо)* алда канчалык; **он несравненно сильнее меня** ал менден алда канчалык күчтүү.

НЕСРАВНЕННЫЙ, ая, -ое укмуштуу, сонун, теңдеши жок.

НЕСРАВНИМЫЙ, ая, -ое 1. *(непохожий)* салыштыргыс, теңдештиргис, теңдеши жок; 2. *(очень хороший)* эң сонун, эң жакшы, абдан жакшы.

НЕСТЕРПИМО *нареч.* чыдагыс, чыдай алгыс; **вчера был нестерпимо жаркий день** кечээ адам чыдагыс ысык болду.

НЕСТЕРПИМЫЙ, ая, -ое чыдагыс, чыдай алгыс; **нестерпимая жара** мээ кайнаган ысык.

НЕСТИ I *несов.* 1. *кого-что* алып жүрүү, көтөрүп баруу, көтөрүп жүрүү; 2. *кого-что (мчать)* ала качуу *(о лошади)*; учуруу, кубалоо, айдоо; **конь несёт меня стрелой** ат мени катуу алып жүрүп отурат; **ветер несёт тучи** шамал булутту айдап келатат; 3. *что, перен. (приносить с собой)* алып келүү, себепкер болуу, учуратуу; **нести гибель** бүлгүндү алып келүү, бүлгүнгө себепкер болуу; 4. *что (выполнять)* аткаруу; **нести обязанности** милдеттер аткаруу; 5. *что, перен. (терпеть)* тартуу, табуу, көрүү; **нести убытки** зыян тартуу; **нести наказание** жаза тартуу; 6. *безл. разг. (пахнуть)* жыттануу, буруксуу; **от него несёт водкой** ал арак жыттанып турат; 7. *безл. разг. (дуть)* согуу, уруу; **из окна несёт** терезеден согуп турат; **откуда тебя несёт?** *разг.* кайдан келип калдың?

НЕСТИ II *несов.* *что (о птицах)* салуу; **куры несут яйца** тоок жумуртка салат.

НЕСТИСЬ I *несов.* 1. *(мчаться)* зымырап чабуу *(жүгүрүү, жүрүү)*; **лошади быстро неслись** аттар катуу алып жүрүп баратты; **тучи несутся по небу** булут асманда учуп жүрөт; 2. *(раздаваться, распространяться)* таралуу, таркалуу; **несётся радостная весть** кубанычтуу кабар таралып жатат.

НЕСТИСЬ II *несов.* *(о птицах)* жумуртка салуу *(тууш)*; **курица несётся** тоок жумуртка тууп жүрөт.

НЕСТОЙКИЙ, ая, -ое туруктуу эмес, туругу жок.

НЕСТОЯЩИЙ, ая, -ее *разг.* түккө турбаган, тыйынга турбаган, арзыбаган; **нестоящее дело** арзыбаган иш, тыйынга турбаган иш.

НЕСТРОЕВИК *м. воен.* нестроевик (*строй кызматында жок аскер адам*).

НЕСТРОЕВОЙ I, ая, -ое (*о лесе*) курулуш салууга жумшалбаган, курулушка жарабаган (*мис. жыгач*).

НЕСТРОЕВОЙ II, ая, -ое *воен.* нестроевой (*стройдогу кызматтан тышкары аскер кызматчысы*).

НЕСТРОЙНО *нареч.* 1. текши эмес, кооз эмес; **нестройно** петь текши ырдабоо; 2. (*в беспорядке*) иретсиз, ырксыз, тартипсиз; **нестройно** шагаты тартипсиз басуу, бутту тегиз шилтебөө (*бир нече киши жөнүндө*).

НЕСТРОЙНОСТЬ *жс.* 1. (*о звуках*) келишимсиздик, бир калыпта эместик, текши эместик; 2. (*беспорядочность*) иретсиздик, ырксыздык, тартипсиздик.

НЕСТРОЙНЫЙ, ая, -ое 1. (*о звуках*) келишимсиз, бир калыпта эмес, текши эмес, кооз эмес; **нестройное** пение текши ырдалбаган ыр; 2. (*беспорядочный*) иретсиз, ырксыз, тартипсиз; **нестройные** ряды тартипсиз катарлар.

НЕСУДИМОСТЬ *жс. юр.* соттолбогондук, сотко тартылбагандык, сот жообуна тартылбагандык.

НЕСУДИМЫЙ, ая, -ое *юр.* соттолбогон.

НЕСУДОХОДНЫЙ, ая, -ое кеме жүрө албас (*дарыя, көл*).

НЕСУРАЗНОСТЬ *жс. разг.* ыксыздык, ыгы жоктук, болбогондук, кыйшыны жоктук, эпсиздик, колдогойлук (*мис. адамдын*); **несуразность** вопроса суроонун ыгы жоктугу; **сделать несуразность** ыгы жок иш кылуу.

НЕСУРАЗНЫЙ, ая, -ое *разг.* ыксыз, ыгы жок, болбогон, кыйшыны жок, эпсиз, колдогой; **несуразное** предложение ыгы жок сунуш.

НЕСУСВЕТНЫЙ, ая, -ое *разг.* болбогон, капкайдагы, дегеле жөнү жок; **несусветная чепуха** капкайдагы жок нерсе.

НЕСУШКА *жс. с.-х.* тууп жүрүүчү тоок, тууп жүргөн тоок, жумуртка туучу тоок.

НЕСУЩЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое анчалык маанилүү эмес, анчалык маңызы жок.

НЕСХОДНЫЙ, ая, -ое 1. (*непохожий*) окшобогон, окшош эмес; 2. *разг.* (*о цене*) баасы туура (*ылайык*) келбеген.

НЕСХОДСТВО *ср.* окшош эместик, окшобогондук; **несходство** характеров мүнөздөрүнүн окшош эместиги.

НЕСЧАСТЛИВЕЦ *м.* таалайсыз, бактысыз, шордуу (*киши жөнүндө*).

НЕСЧАСТЛИВИЦА *женск. р. к несчастливцу.*

НЕСЧАСТЛИВЫЙ, ая, -ое таалайсыз, бактысыз.

НЕСЧАСТНЫЙ, ая, -ое 1. шордуу, бактысыз, кырсыктуу; **несчастный** случай кокустан болгон кырсык; **несчастный** человек шордуу адам; 2. *в знач. суц. м., ж.* байкуш, бечара; **из-за несчастных** ста рублей *разг.* болбогон бир жүз сом үчүн.

НЕСЧАСТЬЕ *ср.* шор, бактысыздык, кырсык, балаа; **по несчастью** кырсык болуп, балаа басып; **к моему несчастью** менин шорума.

НЕСЧЕТНЫЙ, ая, -ое сансыз, толуп жаткан, сан жеткис.

НЕСЪЕДОБНЫЙ, ая, -ое желбес, желбей турган, жешке жарабай турган.

НЕСЫТНЫЙ, ая, -ое опкок, тойгузбас, тойдурбас, берекесиз (*тамак жөнүндө*).

НЕСЫТЫЙ, ая, -ое ток эмес, ач карын, ачка.

НЕТ 1. *частица отриц.* жок; **ты пообедал, а я ещё нет** сен обед ичтин, а мен иче элекмин; **ты взял книгу?** – **Нет** сен китеп алдыңбы? – Жок; 2. *безл. в знач. сказ. кого-чего* жок; **у меня нет** долгов менин карызым жок; **нет** худа без добра *посл.* жаман айтпай, жакшы жок; **сойти на нет** или **свестись на нет** *разг.* жокко чыгуу, жокко эсе болуу; **на нет и суда нет** *погов.* жокко айла (*амал*) жок; **нет и нет** или **нет как нет** или **нет да и нет** *разг.* жоголгондон жок болду; **нет, нет да и придёт** жоголуп кетет да, кээде келе калат; **нет, нет да и напишет** писем жазбай жүрүп эле, кээде кат жаза калат; **быть (обретаться) в нетях** (*нетех*) *уст.* кайда-жайда экени белгисиз болуп жүрүү; **а то нет?** *разг.* ананчы?, болгондо кандай?

НЕТАКТИЧНО *нареч.* чеки, уят.

НЕТАКТИЧНОСТЬ *жс.* чекилик, ылайыксыз иш, адепсиздик, сылык эместик; **ты допустил нетактичность** сен чекилик кылып койдун.

НЕТАКТИЧНЫЙ, ая, -ое чеки, ылайыксыз, адепсиз, сылык эмес; **нетактичный** ответ чеки жооп.

НЕТАЛАНТЛИВЫЙ, ая, -ое талантсыз, шыксыз, шыгы жок.

НЕТВЁРДО *нареч.* бекем эмес, жакшы эмес, мыкты эмес; **он нетвёрдо** знает ал жакшы билбейт; **нетвёрдо** стоять на ногах 1) тың басып тура албоо; 2) *перен.* абалы начар болуу, иши жакшы болбоо.

НЕТВЁРДЫЙ, ая, -ое 1. (*мягкий*) жумшак, катуу эмес, бек эмес; **нетвёрдая** почва жумшак топурак; 2. (*неуверенный*) бошоң, бош, араң; **нетвёрдая** походка араң басуу; **нетвёрдый** почерк туруксуз почерк; 3. (*о знаниях*) чала, анчалык эмес; **он нетвёрд в русском языке** ал орусчаны анча мыкты билбейт.

НЕТЕЛЬ *жс. обл.* кунажын, туу кунажын.

НЕТЕРПЕЛИВО *нареч.* чыдабай, чыдамсыздык менен, сабырсызданып.

НЕТЕРПЕЛИВЫЙ, ая, -ое 1. (*не обладающий терпением*) чыдамсыз, сабырсыз; 2. (*с нетерпением*) чыдамсызданган, сабырсызданган.

НЕТЕРПЕНИЕ *ср.* эки көз төрт болуу, сабырсыздык; **проявлять нетерпение** чыдамсыздык кылуу; **ждать с нетерпением** чыдамсыздык менен күтүү.

НЕТЕРПИМОСТЬ *жс.* 1. (*недопустимость*) жол берилбей тургандык; 2. терсаяктык, ыкка көнбөгөндүк; **проявить нетерпимость в отношении** кого-чего-л. бирөөгө же бир нерсеге терсаяктык кылуу.

НЕТЕРПИМЫЙ, ая, -ое 1. (*недопустимый*) чыдагыс, жол берилгис; **нетерпимое** положение чыдагыс абал; 2. (*лишённый терпимости*) чыдамсыз, ыкка көнбөгөн; **нетерпимый** человек терсаяк, ыкка көнбөгөн адам.

НЕТЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. *уст.* чирибеген, чирип калбаган (*мис. бир нерсенин калдыгы*); 2. *перен.* (*вечный*) өчпөгөн, унутулбаган, унутулгус.

НЕТОВАРИЩЕСКИЙ, ая, -ое жолдоштугу жок, жолдоштукка сыйбаган.

НЕТОПЫРЬ *м. зоол.* жарганаттын бир түрү.

НЕТОРОПЛИВО *нареч.* шашпастан, жайбаракат.

НЕТОРОПЛИВОСТЬ *жс.* шашпагандык, жайбаракаттык.

НЕТОРОПЛИВЫЙ, ая, -ое шашпаган, жайбаракат.

НЕТОЧНО нареч. так эмес, туура эмес, ката.

НЕТОЧНОСТЬ жс. так эместик, туура эместик, каталык, катасы бардык; **в работе имеются неточности** жумушта так эместиктер бар.

НЕТОЧНЫЙ, ая, -ое так эмес, туура эмес, ката, катасы бар.

НЕТРЕБОВАТЕЛЬНОСТЬ жс. көп талап кылбоочулук, азга канаат кылуучулук, ылгабастык.

НЕТРЕБОВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое көп нерсени талап кылбоочу, азга канаат кылуучу, ылгабас; **нетребовательный начальник** көп талап кылбаган начальник; **нетребовательный человек** ылгабаган киши; **нетребовательный к себе** өзүн өзү кыйнабаган киши, жанын кыйнабаган киши.

НЕТРЕЗВЫЙ, ая, -ое 1. мас; 2. перен. дурус эмес, соо эмес, салмаксыз, акылсыз, эссиз; **нетрезвый взгляд на дело** ишке дурус эмес көз караш.

НЕТРОНУТЫЙ, ая, -ое эч нерсе тийбеген, киши тийбеген, кол тийбеген, ошо бойдон; **нетронутый лес** киши тийбеген токой; **обед остался нетронутым** обед ошо бойдон желбей калды.

НЕТРУДОВОЙ, ая, -ое 1. (добытый эксплуатацией) эмгексиз табылган; **нетрудовой доход** эмгексиз табылган киреше; 2. (нетрудящийся) эмгек кылбаган, эмгек кылбай жашаган; **нетрудовые слои общества** коомдун эмгек кылбаган катмарлары.

НЕТРУДОСПОСОБНОСТЬ жс. эмгекке жараксыздык.

НЕТРУДОСПОСОБНЫЙ, ая, -ое эмгекке жараксыз.

НЕТРУДЯЩИЙСЯ, ая, -ое 1. эмгексиз жашаган, бирөөнүн күчү менен жашаган; 2. в знач. суш. м. эмгексиз жашаган адам.

НЕТТО прил. неизм., ком. нетто (товардын чыныгы өз салмагы).

НЕТУ безл. в знач. сказ. разг. жок; **другого такого** нету башка мындай жок.

НЕУБЕДИТЕЛЬНОСТЬ жс. ишендирердик эместик, ишенерлик эместик, далили жоктук.

НЕУБЕДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ишенерлик эмес, ишендирердик эмес; **неубедительный пример** ишендирердик мисал эмес.

НЕУБРАННЫЙ ая, -ое 1. (неприбранный) жыйыштырылбаган, жыйнаштырылбаган; **неубранная комната** жыйнаштырылбаган бөлмө; 2. с.-х. жыйылбай калган, орулбай калган (о хлебе); чабылбай калган (о сене).

НЕУВАЖЕНИЕ ср. сыйлабоо, кадырдабоо, көзүнө илбөө.

НЕУВАЖИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (необоснованный) далилсиз; **неуважительная причина** далилсиз себеп; **он не пришёл по неуважительной причине** далилсиз себеп менен келбей калды; 2. разг. (непочтительный) сыйлабаган, сыйлабас, кадырдабас; **неуважительный сын** кадырдабаган уул.

НЕУВЕРЕННОСТЬ жс. 1. ишенбегендик, ишениңкиребегендик, ишенип жетпегендик, көзү жетпегендик; 2. (нерешительность) калтаарыгандык, бошондук, ишенбегендик; **неуверенность в себе** өзүнө ишенбегендик.

НЕУВЕРЕННЫЙ, ая, -ое 1. ишенбеген, ишениңкиребеген, ишенип жетпеген, көзү жетпеген; 2. (нерешительный) калтаарыган, бошон; **неуверенный ответ** калтаарыган жооп.

НЕУВЯДАЕМЫЙ, ая, -ое солугус, өчкүс, унутулгус; **неувядаемая слава Советской Армии** Советтик Армиянын унутулгус даңкы.

НЕУВЯДАЮЩИЙ, ая, -ее см. **неувядаемый**.

НЕУВЯЗКА жс. разг. ырксыздык, байланышсыздык, ыргылжыңдык; **устранить неувязки в работе** иштеги ырксыздыкты жоюу керек.

НЕУГАСАЕМЫЙ, ая, -ое см. **неугасимый**.

НЕУГАСИМЫЙ, ая, -ое прям. и перен. өчкүс, өчпөс.

НЕУГОДНЫЙ, ая, -ое уст. жакпас, көңүлгө жакпас.

НЕУГОМОННОСТЬ жс. тынчы жоктук, тынч албагандык, түк тынч турбагандык.

НЕУГОМОННЫЙ, ая, -ое разг. 1. (беспокойный) тынчы жок, көчүгү жерге тийбеген, шок; **неугомонный ребёнок** тынчы жок бала; 2. (неутомимый) ишкер, камылгалуу, демилгелүү; **неугомонная молодёжь** демилгелүү жаштар.

НЕУДАЧА жс. жол болбоо, кырсык; **он потерпел неудачу** анын жолу болбой калды.

НЕУДАЧЛИВЫЙ, ая, -ое жолу болбогон, иши ордунан чыкпаган.

НЕУДАЧНИК м. жолу болбогон киши, иши ордунан чыкпаган киши.

НЕУДАЧНИЦА женск. р. к **неудачник**.

НЕУДАЧНЫЙ, ая, -ое 1. (кончившийся неудачей) ордунан чыкпаган, жол болбогон, ийгилик чыкпаган, натыйжасыз; **неудачная охота** жол болбогон аңчылык; 2. (неудавшийся) жөнсүз, дурус чыкпаган; **неудачный роман** дурус чыкпаган роман; 3. (неподходящий) ылайыксыз, жарамсыз, мазасы жок.

НЕУДЕРЖИМЫЙ, ая, -ое ээ бербеген, ээ-жаа бербеген; **неудержимое желание** эч нерсеге карабаган ынтызарлык.

НЕУДОБНО 1. нареч. жайсыз, ыксыз; **он неудобно сидит** ал жайсыз отурат; 2. безл. в знач. сказ. кому-чему оңтойсуз, кыжалат, уятыраак, чеки; **мне неудобно его беспокоить** анын тынчын алганым мага оңтойсуз; **ему неудобно сидеть** анын отурушу ыңтайсыз.

НЕУДОБНЫЙ, ая, -ое 1. (без удобств) жайсыз, ыксыз; **неудобная квартира** жайсыз квартира; 2. перен. (неловкий, неуместный) оңтойсуз, кыжалат, уятыраак, чеки; **поставить в неудобное положение кого-л.** бирөөнү оңтойсуз абалга калтыруу.

НЕУДОБО- татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү, «ылайыксыз, ыңтайсыз, тынчсыз» деген мааниде; мис. **неудобочитаемый** кыйындык менен окулуучу.

НЕУДОБОВАРИМЫЙ, ая, -ое 1. сиңирилүүсү кыйын, кыйындык менен сиңүү (тамак); **неудобоваримая пища** кыйындык менен сиңүүчү тамак; 2. перен. ирон. (невразумительный) кыйындык менен түшүнүлүүчү, түшүнүгү оор (мис. доклад).

НЕУДОБОПРОИЗНОСИМЫЙ, ая, -ое 1. айтылышы кыйын (оор), араң айтылуучу; 2. перен. шутл. (неприличный) уят, адепсиз (сөз).

НЕУДОБОЧИТАЕМЫЙ, ая, -ое кыйындык менен окулуучу (китеп, кат).

НЕУДОБСТВО ср. 1. жайсыздык, ыксыздык, ыңгайсыздык; **мири́ться с неудобствами** ыңгайсыздыкка көнүү, жайсыздыкка макул болуу; 2. (неприятное состояние) оңойсуздук, уят, чекилик; **чувствовать неудобство перед кем-л.** бирөөнүн алдында өзүн оңойсуз сезүү.

НЕУДОВЛЕТВОРЁННОСТЬ *ж.* канбагандык, канааттанбагандык, моокуму канбагандык, алымсынбагандык; **чувство недовлётворённости** канааттанбагандык сезими.

НЕУДОВЛЕТВОРЁННЫЙ, ая, -ое канааттанбаган, канаат кылбаган, моокуму канбаган, алымсынбаган.

НЕУДОВЛЕТВОРИТЕЛЬНО **1.** *нареч.* канааттанардык эмес, канааттандырардык эмес, алымсынардык эмес; **неудовлетворительно выполнить поручение** тапшырманы канааттанардык эмес аткаруу; **2.** *в знач. суш. ср. нескл. (оценка)* канааттандырбаган (*мис. экзаменде жооп*).

НЕУДОВЛЕТВОРИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* канааттандырбастык, алымсындырбастык.

НЕУДОВЛЕТВОРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое канааттандырбаган, канааттандырардык эмес, канааттанардык эмес, алымсындырбаган, алымсынардык эмес; **неудовлетворительное состояние здоровья** ден соолуктун канааттандырардык эмес абалда болушу.

НЕУДОВОЛЬСТВИЕ *ср.* нааразылык, ыраазы эмес-тик; **выразить недовольствие** нааразылык билдирүү.

НЕУЁМНЫЙ, ая, -ое ээ бербеген, токтоно албаган, ашып-ташыган; **неуёмная энергия** ашып-ташыган энергия.

НЕУЖЁЛИ *частица* *вопр.* кантип эле, кандайча, ырас элеби, койчу; **неужели он сегодня придет?** ырас эле, ал бүгүн келеби?; **неужели это правда?** кантип эле ушу чын болсун?

НЕУЖИВЧИВОСТЬ *ж.* батышпоочулук, батымы жоктук, киши менен ыркы келишпестик, сыйышпоочулук.

НЕУЖИВЧИВЫЙ, ая, -ое батышсыз, батымы жок, кырсы, киши менен ыркы келишпеген, сыйышпаган; **неуживчивый характер** киши менен ыркы келишпеген мүнөз.

НЕУЖТО *частица* *прост. см.* **неужели.**

НЕУЗНАВАЕМОСТЬ *ж.:* измениться до неузнаваемости таанылгыс болуп өзгөрүү.

НЕУЗНАВАЕМЫЙ, ая, -ое таанылгыс, белгисиз болуп өзгөргөн; таанылгыс болуп калган; **город стал неузнаваем** шаар таанылгыс болуп калды.

НЕУКЛОННО *нареч.* кыйшаюусуз, кыйшайбай, тайсалбай, тайбай; **неуклонно выполнять взятые обязательства** алынган милдеттенмелерди кыйшаюусуз аткаруу.

НЕУКЛОННЫЙ, ая, -ое кыйшаюусуз, тайбас, кыйшайбаган, тайбаган; **неуклонное выполнение решения** чечимдерди кыйшаюусуз аткаруу (орундоо); **неуклонный подъём** кыйшаюусуз жогорулаш; **к неуклонному исполнению** сөзсүз аткаруу үчүн, сөзсүз аткарылсын.

НЕУКЛЮЖЕСТЬ *ж.* эпсиздик, эби жоктук, олчогойлук, кеби-сыны жоктук.

НЕУКЛЮЖИЙ, ая, -ее **1.** (*неловкий*) эпсиз, эби жок, олчогой, кеби-сыны жок; **2.** *перен. (нескладный)* оркойгон; **неуклюжая фраза** оркойгон сүйлөм.

НЕУКОСНИТЕЛЬНО *нареч. уст.* милдеттүү түрдө, сөзсүз, кыңк этпей.

НЕУКОСНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *уст.* милдеттүү түрдө, сөзсүз, кыңк этпей.

НЕУКРОТИМОСТЬ *ж.* колго үйрөнгүстүк, ыкка көнгүстүк, майышпастык.

НЕУКРОТИМЫЙ, ая, -ое **1.** (*свирепый*) колго үйрөнгүс, ыкка көнгүс, майышпас; **неукротимый зверь** колго

үйрөнгүс жырткыч; **2.** *перен. (неистовый)* тыюу бербеген, токтоо бербеген; **неукротимый гнев** токтоо бербеген ачуу.

НЕУЛОВИМОСТЬ *ж.* карматпастык.

НЕУЛОВИМЫЙ, ая, -ое **1.** карматпас, карматпаган, колго түшпөгөн; **неуловимый зверь** карматпаган жырткыч; **2.** *перен. (еле заметный)* көзгө илээшпеген, өтө тез; ажыратып болбой турган (*неясный – напр. об оттенке*); **неуловимая разница** көзгө илээшпеген айырма.

НЕУМЁЛЫЙ, ая, -ое **1.** (*неопытный*) иштей билбеген, колунан келбеген; **неумёлый работник** иштей билбеген кызматкер; **2.** (неискусно сделанный) чебер иштелбеген, чебердик менен иштелбеген.

НЕУМЁНИЕ *ср.* ыгын билбөө, эбин билбөө, иштей билбөө, колунан келбөө; **по неумению** колунан келбегендиктен, билбегендиктен.

НЕУМЁРЕННО *нареч.* чексиз, өтө эле, эң эле, ыгы жок, чактабай.

НЕУМЁРЕННОСТЬ *ж.* чексиздик, ыгы жоктук, чактабастык.

НЕУМЁРЕННЫЙ, ая, -ое чексиз, чектен тыш, ыгы жок; **неумёренные восторги** чексиз кубанычтар.

НЕУМЕСТНО *нареч.* жөнү жок, орунсуз.

НЕУМЕСТНОСТЬ *ж.* жөнү жоктук, ыгы жоктук, орду жоктук.

НЕУМЕСТНЫЙ, ая, -ое жөнү жок, ыгы жок, ыңтайсыз, орунсуз; **неуместный вопрос** орунсуз суроо.

НЕУМНЫЙ, ая, -ое акылсыз, акылга сыйбаган.

НЕУМОЛІМО *нареч.* ээ-жаа бербей, жалынганга болбой, түк моюн бербей.

НЕУМОЛІМОСТЬ *ж.* ээ-жаа бербестик, жалынганга да болбоочулук, түк моюн бербөөчүлүк.

НЕУМОЛІМЫЙ, ая, -ое **1.** (*непреклонный*) ээ-жаа бербеген, жалынганга болбогон, айтканынан кайтпаган; **неумолімый человек** ээ-жаа бербеген адам; **2.** *перен. (непреложный, твёрдый)* багынбас, баш ийбес, ырай кылбас; **неумолімый закон природы** табияттын ырай кылбас закону; **неумолімый ход истории** тарыхтын баш ийбеген жүрүшү.

НЕУМОЛКАЕМЫЙ, ая, -ое *см.* **несмолкаемый.**

НЕУМОЛЧНЫЙ, ая, -ое тынбаган, үнүн баспаган, тыным албаган (*мис. толкун*); **неумолчный шум прибоя** шарпылдактын тынымсыз шуулдашы.

НЕУМЫШЛЕННО *нареч.* атайы эмес, биле туруп эмес.

НЕУМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое атайы иштелбеген, биле туруп иштелбеген.

НЕУПЛАТА *ж.* төлөбөө; **в случае неуплаты** төлөбөгөн учурда.

НЕУПОТРЕБИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* колдонулбастык, колдонулууга жараксыздык, пайдаланылбастык.

НЕУПОТРЕБИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое колдонуудан чыккан, колдонулуудан калган (*мис. сөз*).

НЕУРАВНОВЕШЕННОСТЬ *ж.* токтоно албагандык, оопайлык.

НЕУРАВНОВЕШЕННЫЙ, ая, -ое токтоно албаган, токтонбогон, оопай, жинди чалыш (*мис. киши*).

НЕУРОЖАЙ *м.* каат, каатчылык, түшүм болбой калгандык.

НЕУРОЖАЙНОСТЬ *ж.* каатчылык, түшүмү аздык, түшүмсүздүк, түшүм болбой калгандык.

НЕУРОЖАЙНЫЙ, ая, -ое каат, эгин чыкпаган; **неурожайный год** каат жылы, эгин чыкпай калган жыл.

НЕУРОЧНЫЙ, ая, -ое кызматтан тышкары; **неурочное время** кызматтан тышкары убакыт; **неурочная работа** кызматтан тышкары убакта иштелүүчү жумуш; **в неурочный час** жайсыз убакытта.

НЕУРЯДИЦА *ж. разг. 1. (беспорядок, неустройство) баш аламандык, баш аламан; 2. чаще мн. (ссоры, недружелюбные отношения) татуу эмес мамилелер, уруш-талаштар.*

НЕУСИДЧИВОСТЬ *ж.* жалакайлык, такай отуруп иштей албастык.

НЕУСИДЧИВЫЙ, ая, -ое жалакай, такай отуруп иштей албаган; **неусидчивый человек** такай отуруп иштей албаган киши.

НЕУСОВЕРШЕНСТВОВАННОСТЬ *ж.* өркүндөтүлбөгөндүк, жакшыртылбагандык.

НЕУСОВЕРШЕНСТВОВАННЫЙ, ая, -ое өркүндөтүлбөгөн, жакшыртылбаган, жакшыланбаган.

НЕУСПЕВАЕМОСТЬ *ж. школ. үлгүрө албагандык, жетише албагандык (мис. сабакка, окууга).*

НЕУСПЕВАЮЩИЙ, ая, -ее **в знач. сущ. м., ж. школ.** үлгүрө албаган, жетише албаган, жетишип окуй албаган (*мис. сабакты*).

НЕУСПЕХ *м.* ийгиликсиздик, болбой калуу, жол болбоо, кырсык.

НЕУСПЕШНЫЙ, ая, -ое ийгиликтүү эмес, ийгиликсиз.

НЕУСТАННО *нареч.* чарчабай, чаалыкпай, талыкпастан, бошоң тартпай.

НЕУСТАННЫЙ, ая, -ое чарчабаган, талыкпаган, бошоңдобогон, чаалыкпаган, токтолбогон; **неустанный труд** талыкпаган эмгек.

НЕУСТАНОВЛЕННЫЙ, ая, -ое аныкталбаган, белгиленбеген.

НЕУСТОЙКА *ж.* неустойка (*келишим шарттарын аткарбагандык үчүн, ушу келишимдегинин үстүнө кошуп төлөөчү айып*); **уплатить неустойку** неустойка төлөө.

НЕУСТОЙЧИВОСТЬ *ж.* 1. калкылдактык, козголмолук; 2. *перен.* туруму жоктук, туруксуздук, өзгөрүлмөлүк, оомалык; **моральная неустойчивость** моралдык жагынан оомалык.

НЕУСТОЙЧИВЫЙ, ая, -ое 1. (*шаткий*) калкылдак, бек турбаган, кыйшайма (*мис. үстөл*); **неустойчивая лодка** калкылдак кайык; 2. *перен. (колеблющийся)* туруму жок, туруксуз, оома.

НЕУСТРАНИМЫЙ, ая, -ое жок кылынгыс, жоготулгус; **неустрашимое препятствие** жок кылынгыс тоскоолдук.

НЕУСТРАШИМОСТЬ *ж.* жалтанбастык, коркпостук, жүрөктүүлүк.

НЕУСТРАШИМЫЙ, ая, -ое жалтанбаган, коркпогон, жүрөктүү.

НЕУСТРОБЕННОСТЬ *ж.* жөнгө салынбагандык, тартипке келтирилбегендик, жайланышпагандык.

НЕУСТРОБЕННЫЙ, ая, -ое 1. (*неналаженный*) жөнгө салынбаган, тартипке келтирилбеген; 2. (*о человеке*) жыйнак эмес, жүүнү бош (*киши*).

НЕУСТРОЙСТВО *ср.* жөнгө салынбагандык, тартипсиздик, орундашпагандык, жайланышпагандык.

НЕУСТУПЧИВОСТЬ *ж.* доюрдук, ыркака көнбөөчүлүк, өз билгенин бербегендик, көк мелтейлик, кер

тартуучулук; **неуступчивость в споре** талашта өз билгенин бербегендик.

НЕУСТУПЧИВЫЙ, ая, -ое доюр, көк мелтей, өз билгенин бербеген, ыркака көнбөгөн, кер тартма; **неуступчивый человек** өз билгенин бербеген киши.

НЕУСЫПНО *нареч.* сергек, сак; **неусыпно стоять на страже мира** тынчтыкты коргоо үчүн сак туруу.

НЕУСЫПНЫЙ, ая, -ое сергек, сак; **неусыпный надзор** сак көзөмөл.

НЕУТЕШИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жубатардык эмес, жубанардык эмес; **неутешительный результат** натыйжасы жубанардык эмес.

НЕУТЁШНЫЙ, ая, -ое кайгысы арылбаган, сооронбогон, басылбаган; **неутёшная вдова** кайгысы арылбаган жесир аял; **неутёшное горе** басылбаган кайгы.

НЕУТОЛИМЫЙ, ая, -ое 1. кана албаган, кангыс (*суусун, моокум*); 2. *перен.* тойбогон; **неутолимая жажда** знаний илимге тойбогон умтулуу.

НЕУТОМИМО *нареч.* чарчабастан, чаалыкпастан, талыкпай, кажыбастан.

НЕУТОМИМОСТЬ *ж.* чарчабастык, чаалыкпастык, чыдамкайлык, талыкпастык, арыбастык.

НЕУТОМИМЫЙ, ая, -ое чарчабас, чаалыкпас, чыдамкай, талыкпас, кажыбас; **неутомимый путешественник** талыкпаган саякатчы.

НЕУЧ *м. разг. пренебр.* наадан, түркөй, окубаган.

НЕУЧТИВО *нареч.* адепсиздик менен, одонолук менен.

НЕУЧТИВОСТЬ *ж.* адепсиздик, одонолук.

НЕУЧТИВЫЙ, ая, -ое адепсиз, одоно.

НЕУЮТНО *нареч.* жайлуу эмес.

НЕУЮТНЫЙ, ая, -ое жайлуу эмес, жайсыз; **неуютная комната** жайсыз бөлмө.

НЕУЯЗВИМОСТЬ *ж.* 1. ызаланбастык; 2. чындык, негиздүүлүк.

НЕУЯЗВИМЫЙ, ая, -ое 1. ачуусу келбеген, ызаланбаган; **неуязвимый характер** ызаланбас мүнөз; 2. (*недоступный для нападок*) чын, негиздүү, кебелбес, тоотпос; **неуязвимое доказательство** негиздүү (*мыкты*) далил.

НЕФЕЛИН *м. мин.* нефелин (*жер семирткич катарында колдонулуучу минерал*).

НЕФРИТ I *м. мед.* нефрит (*бөйрөк оорусу*).

НЕФРИТ II *м. мин.* нефрит (*кооздук үчүн колдонулуучу, жашыл же агыш түстүү минерал*).

НЕФТЕ- *татаал сөздөрдүн «нефть, нефтилик, нефтиден» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. нефтескважина нефть скважинасы.*

НЕФТЕАППАРАТУРА *ж.* нефть өндүрүүчү аппараттар.

НЕФТЕДОБЫВАЮЩИЙ, ая, -ее нефть чыгаруучу, нефть өндүрүүчү; **нефтедобывающая промышленность** нефть өндүрүүчү өнөр жай.

НЕФТЕНАЛИВНОЙ, ая, -ое нефть куюлуучу, нефть куюлуп ташылуучу; **нефтеналивное судно** нефть куюлуучу кеме.

НЕФТЕНОСНЫЙ, ая, -ое *геол.* нефтилүү, нефти бар; **нефтеносная земля** нефтилүү жер.

НЕФТЕПЕРЕГОННЫЙ, ая, -ое нефть тарткыч (*нефтиден керосин, бензин ж.б. ажыратуучу завод*).

НЕФТЕПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИЙ, ая, -ее нефть иштетүүчү (*мис. завод*).

НЕФТЕПРОВОД *м.* нефтепровод (*бир жерден экинчи жерге нефть агызып баруу үчүн колдонулуучу трубалар системасы*).

НЕФТЕПРОДУКТЫ *мн. (ед. нефтепродукт м.)* нефтепродукты (*нефтиден иштелип чыгарылган нерселер; мис. керосин, бензин ж.б.*).

НЕФТЕПРОМЫСЕЛ *м.* нефть промыслосу.

НЕФТЕПРОМЫШЛЕННОСТЬ *ж.* нефть өнөр жайы.

НЕФТЕПРОМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое нефтепромышленность-ко *т.*

НЕФТЕСКВАЖИНА *ж.* нефть скважинасы.

НЕФТЕТАРА *ж.* нефть идиши.

НЕФТЕХРАНИЛИЩЕ *ср.* нефть сактагыч.

НЕФТЬ *ж.* нефть (*жер майы*).

НЕФТЯНИК *м.* 1. (*рабочий*) нефтяник (*нефть жуушчусу*); 2. (*специалист по нефти*) нефть жайын билген специалист.

НЕФТЯНОЙ, ая, -ое нефть-ке *т.*; нефтилик; нефтяной источник нефть чыга турган жер.

НЕХВАТКА *ж.* разг. (*недочёт*) кемчилдик, өксүктүк, жетишсиздик.

НЕХИТРИЙ, ая, -ое 1. (*простодушный*) куу эмес; 2. разг. (*несложный*) окой, тетиксиз, татаал эмес; нехитрое дело оной жумуш.

НЕХОДОВОЙ, ая, -ое өтүмү жок, эл албаган, өтпөй турган; неходовой товар өтүмү жок товар, өтпөй турган товар.

НЕХОРОШИЙ, ая, -ее жакшы эмес, жаман.

НЕХОРОШО 1. нареч. жакшы эмес; я сегодня нехорошо себя чувствую бүгүн мазам жок (*мазам болбой турат*); 2. в знач. сказ. жарабайт; нехорошо так поступать мындай кылуу жарабайт.

НЕХОТЯ нареч. разг. 1. (*неохотно*) каалабастан, көңүлсүз, көңүл келбей; 2. (*нечаянно*) атайы эмес, кокусунан, байкоосуздан.

НЕЦЕЛЕСООБРАЗНО нареч. максатты актабайт, максатка ылайыктуу эмес, пайдасыз.

НЕЦЕЛЕСООБРАЗНОСТЬ *ж.* максатты актабагандык, максатка ылайыктуу эместик, жөнү жоктук, пайдалуу эместик.

НЕЦЕЛЕСООБРАЗНЫЙ, ая, -ое максатты актабаган, жөнү жок, пайдасыз, курулай, бошко, текке; нецелесообразная трата времени убакытты курулай бошко кетирүү.

НЕЦЕНЗУРНЫЙ, ая, -ое адепсиз, уят; нецензурное слово уят сөз.

НЕЧАЯННО нареч. кокус, кокусунан, абайлабастан; нечаянно разбить стекло кокустан айнекти сындыруу.

НЕЧАЯННОСТЬ *ж.* кокустук; кокусунан, абайлабастан иштелгендик.

НЕЧАЯННЫЙ, ая, -ое 1. (*ненамеренный, случайный*) кокус, кокусунан болгон; нечаянный выстрел кокустан атылуу; 2. (*неожиданный*) күтүлбөгөн; нечаянная встреча күтүлбөгөн жолугушуу.

НЕЧЕГО 1 *мест. отриц. род. п.* эч нерсе, эчтеме; мне нечего читать окуй турган эчтеме жок; нечему удивляться таң калардык эчтеме жок; нечем заплатить төлөөрдүк эчтеме жок; нам не о чем говорить биз сүйлөшө турган эч нерсе жок; от нечего делать разг. бекерчиликтен, кыларга эчтеме таппагандыктан; делать нече-

го *вводн. сл.* айла жок, амал барбы; нечего сказать *вводн. сл.* эмне кыласың, кантмек элең.

НЕЧЕГО 2 *в знач. сказ. с неопр.* 1. (*не стоит*) жөнү жок, эчтеме жок, кереги жок; с ним разговаривать нечего аны менен сүйлөшүүнүн да кереги жок; об этом и думать нечего бул тууралу ойлоонун да кереги жок; 2. (*не следует*) кой, жөнү жок; нечего оправдываться актанбай эле кой.

НЕЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ, ая, -ое киши иштебей турган, киши чыдагыс; нечеловеческие усилия кишинин колуна келбей турган аракет, аябаган чоң аракет.

НЕЧЕМ *мест. твор. п. от нечего I.*

НЕЧЕМУ *мест. дат. п. от нечего I.*

НЕЧЕСТНО нареч. арамзалык менен, митаамчылык кылып.

НЕЧЕСТНОСТЬ *ж.* тууралыгы жоктук, арамзалык, митаамдык.

НЕЧЕСТНЫЙ, ая, -ое тууралыгы жок, арамза, митаам.

НЕЧЕТ *м. разг.* так, жуп эмес.

НЕЧЁТКИЙ, ая, -ое 1. даана эмес, ачык эмес; нечёткий почерк даана эмес почерк; 2. перен. (*неясный, неточный*) ачык эмес, так эмес.

НЕЧЁТКО нареч. 1. (*неразборчиво*) даана эмес, ачык эмес; 2. перен. (*неясно, неточно*) ачык эмес, так эмес.

НЕЧЁТКОСТЬ *ж.* 1. (*неразборчивость*) даана эместик, ачык эместик; 2. перен. (*неясность, неточность*) ачык эместик, так эместик.

НЕЧЁТНЫЙ, ая, -ое так, жуп эмес; нечётное число так сан.

НЕЧИСТОКРОВНЫЙ, ая, -ое таза кандуу эмес, каны аралаш, асыл эмес, катыш кандуу, чалыш.

НЕЧИСТОПЛОТНОСТЬ *ж.* 1. (*неопрятность*) таза эместик, ыпыластык, булганычтык; 2. перен. (*моральная*) арамзалык, митаамдык, арампөөштүк.

НЕЧИСТОПЛОТНЫЙ, ая, -ое 1. (*неопрятный*) таза эмес, ыпылас; 2. перен. (*морально*) арамза, митаам, арампөөш; нечистоплотный поступок арамзалык менен иштелген иш.

НЕЧИСТОТА *ж.* 1. булганычтык, кирдик, ыпылас тык; 2. нечистоты *мн.* кир-кок (*мис. дааратканадагы*).

НЕЧИСТЫЙ, ая, -ое 1. (*грязный*) таза эмес, ыпылас, булганыч, кир; 2. (*неаккуратный*) таза иштелбеген, тыкан иштелбеген, таза эмес; нечистая работа таза иштелбеген жумуш; 3. (*неоднородный, с примесью*) таза эмес; нечистый цвет таза эмес (*аралашы бар*) түс (*ыраң*); 4. разг. (*нечестный*) митаам, алдамчы; 5. в знач. суц. нечистый м. или нечистая сила фольк. шайтан, ибилис; нечистое произношение так (*таза*) сүйлөбөө; нечистая совесть көңүлдөгү кир, кара ниеттүүлүк, жүрөгү таза эмес; он на руку нечист колу туткактуу, анын колунун туткагы бар.

НЕЧИСТЬ *ж.* собир. обл. жин, шайтан, албарсты.

НЕЧЛЕНОРАЗДЕЛЬНЫЙ, ая, -ое балдыр-салдыр, ачык эмес, даана эмес, түшүнүксүз (*сүйлөө*); нечленораздельная речь түшүнүксүз сөз.

НЕЧТО *мест. неопр.* бирдеме.

НЕЧУВСТВИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* туйбастык, сезбестик.

НЕЧУВСТВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. туйбас, сезбес; он нечувствителен к холоду ал суукту сезбейт; 2. (*неощутимый, незаметный*) сезилбес, билинбес.

НЕШИРОКИЙ, ая, -ое тар, эни тар (*мис. жол*).

НЕШУТОЧНЫЙ, ая, -ое *разг.* оңой эмес, олуттуу, жеңил-желпи эмес; **нешуточное дело** жеңил-желпи иш эмес.

НЕЩАДНО *нареч.* аябай, аябастан; **нешадно печёт** солнце күн аябай ысып турат.

НЕЩАДНЫЙ, ая, -ое аябаган, эң эле; **нешадный зной** аябаган ысык.

НЕЮ *мест. личн. твор. п. от она (предлогдордон кийин колдонулат)*; **с нею** аны менен бирге; **над нею** анын үстүндө; **перед нею** анын алдында; **за нею** анын артында; **под нею** анын астында.

НЕЯВКА *жс.* келбөө, чыкпоо; **неявка на работу** кызатка келбөө.

НЕЯСНО **1.** *нареч.* ачык эмес, так эмес, балдырап; **неясно говорить** так сүйлөбөө; **2.** *безл. в знач. сказ.* ачык эмес, так эмес; **неясно что он думает** ал эмне ойлогону ачык эмес.

НЕЯСНОСТЬ *жс.* ачык эместик, так эместик, күнүрттүк; **здесь много неясностей** мында толгон күнүрттүктөр бар.

НЕЯСНЫЙ, ая, -ое ачык эмес, так эмес, күнүрт.

НЕЯСЫТЬ *жс.* зоол. мыкый үкү.

НЁБНЫЙ, ая, -ое *нёбо-го т.*; **нёбная занавеска** кичине тил, көмөкөй; **нёбная полость** таңдай көндөйү; **нёбные звуки** *лингв.* таңдай тыбыштары, таңдайдын катышуусу менен болгон тыбыштар (*мис. к, г*).

НЁБО *ср. анат.* таңдай.

НЁМ *мест. личн. предл. п. от он, оно (предлогдордон кийин колдонулат)*; **в нём** анын ичинде, анда; **на нём** анын үстүндө, анда; **о нём** ал тууралу; **при нём** анын алдында, жанында, анын көзүнчө.

НЁС, нёс, несла *и т.д. прош. вр. от нести*.

НИ **1.** *частица. усил. в отриц.* предложениях бир да, эч бир; **в самоваре нет ни капли воды** самоордо бир тамчы да суу жок; **ни с места!** былк этпе!; **ни слова!** бир да сөз айтпа!; **унчукпа!**; **ни за что не соглашусь** эч бир көнбөйм; **2.** *союз* да; **он не может ни лежать, ни ходить, ни сидеть** ал жата да, жүрө да, отура да албайт; **сколько ни говори...** канчалык айткан менен да; **сколько ни старайся** канчалык аракет кылган менен да; кандай да болбосун; **кто бы он ни был** ал ким болсо да; **ни с того ни с сего** жылан чакпай, жылкы теппей; **ни-ни разг.** түктүк, эч бир, түк да, тегеле; **ни рыба ни мясо** *погов.* эт да эмес, балык да эмес (*же ары жакта, же бери жакта жок орто-заар*).

НИ-НИ *частица см. ни.*

НИБУДЬ *частица неопр.* **кто-нибудь** кимдир-бирөө; **что-нибудь** бир нерсе; **где-нибудь** бир жерде; **как-нибудь** эптеп; **чей-нибудь** бирөөнүн.

НИВА *жс.* **1.** эгин талаасы, эгин айдалган талаа; **2. перен. уст. (поприще)** кызмат, иш, жумуш; **на nive народно просвещения** эл агартуу жумушунда.

НИВЕЛИР *м. геод.* нивелир (*жер бетиндеги ноктордун канчалык бийик-төмөн болгондуктарын белгилөөчү прибор*).

НИВЕЛИРОВАНИЕ *ср.* нивелирдөө (**1. геод.** *жер бетиндеги ноктордун бийик-төмөн болгондуктарын белгилөө*; **2. перен.** *бир нерсенин өзгөчөлүгүн жоюп жиберип, башкалар менен тең кылуу*).

НИВЕЛИРОВАТЬ *сов. и несов.* что нивелирдөө.

НИВЕЛИРÓВКА *жс. геод. см. нивелирование 1.*

НИВЕЛИРÓВЩИК *м.* нивелировщик (*нивелирдөө боюнча специалист*).

НИВУ́Х *м.* нивух; *см. нивх.*

НИВУ́ХИ *мн.* нивухтар; *см. нивхи.*

НИВУ́ХСКИЙ, ая, -ое *нивух-ка т.*; *см. нивхский.*

НИВХ *м.* нивх.

НИ́ВХИ *мн.* нивхтар.

НИ́ВХСКИЙ, ая, -ое *нивх-ке т.*

НИГДЁ *нареч.* эч кайда, эч жерде.

НИГИЛИ́ЗМ *м.* нигилизм (**1. ар нерсени тим эле, курулай эле тана берүүчүлүк; барып турган скептицизм; 2. нигилисттин ойлорунун багыты).**

НИГИЛИ́СТ *м.* нигилист (*19 кылымдын 60 жылдарында Россияда пайда болуп, дворян маданиятынын принциптерине, анын традицияларына жана крепостнойлук идеологияга кескин түрдө каршы көз карашта турган разночинец-интеллигент*).

НИГИЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *нигилизм-ге, нигилист-ке т.*

НИГИЛИ́СТКА *женск. р. к нигилист.*

НИЖА́ЙШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от прил.* низкий эң эле жапыз (*нас*); абдан аласа, эң төмөнкү, абдан төмөн.

НИ́ЖЕ **1.** *сравн. ст. от прил.* низкий аласараак, жапызыраак, пасыраак, төмөнүрөөк; **он значительно ниже отца** анын бою атасынын боюнан алда канча төмөн; **2. нареч.** төмөн, ылдый; **смотри ниже** төмөн жакты кара; **спуститься ниже** ылдый түшүү; **3. предлог с род. п.** төмөн, ылдый; **температура упала ниже нуля** температура нолдон төмөн түштү; **ниже всякой критики см. критика; ниже среднего** ортодон төмөн.

НИ́ЖЕ- *татаал сын атоочтун «төмөндө» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. нижеозначенный* төмөндө аталган, төмөндө көрсөтүлгөн.

НИ́ЖЕИЗЛО́ЖЕННЫЙ, ая, -ое төмөндө айтылган, төмөндө сүйлөнгөн, төмөндөгү, төмөндө келтирилген; **нижеизложенные факты подтверждают сказанное** айтылгандарды төмөндө келтирилген фактылар далилдейт.

НИ́ЖЕОЗНА́ЧЕННЫЙ, ая, -ое төмөндө аталган, төмөндө көрсөтүлгөн.

НИ́ЖЕПОДПИСА́ВШИЙСЯ, аясыя, -ееся төмөндө кол коюучу; **я, нижеподписавшийся, доверяю...** мен, төмөндө кол коюучу, ... ишенемин.

НИ́ЖЕПОИМЕНÓВАННЫЙ, ая, -ое төмөндө аты айтылган.

НИ́ЖЕСКА́ЗАННЫЙ, ая, -ое төмөндө айтылган.

НИ́ЖЕСЛÉДУЮЩИЙ, ая, -ее төмөндөгү, мындан кийинки, мындан аркы; **нижеследующие указания** төмөндөгү көрсөтмөлөр.

НИ́ЖЕУПОМЯ́НУТЫЙ, ая, -ое төмөндө айтылган, төмөндөгү; **нижеупомянутое обстоятельство** төмөндө айтылган кырдаал.

НИ́ЖНЕ- *географиялык аттардын «дарыянын төмөн жагында» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. нижево́лжский район* Волганын төмөн жагындагы район.

НИ́ЖНИЙ, ая, -ее төмөнкү, ылдыйкы, астыңкы; **нижнее течение реки** өзөндүн төмөнкү агыны; **нижнее бельё** ич кийим; **нижняя палата** *полит.* төмөнкү палата.

НИ́ЖУ́, ни́жу, нижешь *и т.д. наст. вр. от низать.*

НИ́З *м.* **1.** асты, түбү, төмөн жагы, асты жагы; **низ колонны** колоннанын төмөн жагы; **сдаётся низ дачи** да-

чанын асты жагы (*биринчи этажы*) квартирага берилет; **2. низы** *мн.* (*нижние ноты*) жоон ун; **3. низы** *мн.* *уст.* коомдун эзилүүчү таптары; **4. низы** *мн.* кең массалар.

НИЗ- (*нис-*) Шбул «үстүнөн төмөн карай, төмөн, өөдөтөн ылдый» дегенди билдирет; *мис.* **низвержение** кулатуу.

НИЗАТЬ *несов. что* **1.** тизүү (*ишике, сымга, жипке ж.б. нерсеге тизүү*); **2. перен.** (*напр. слова*) бир-бирине улантуу, куюлуштуруу (*ырдын уйкашын*).

НИЗВЕРГАТЬ *несов. см. низвергнуть.*

НИЗВЕРГАТЬСЯ *несов. 1. см. низвергнуться; 2. страд. к низвергать.*

НИЗВЕРГНУТЬ *сов. кого-что, уст. 1.* (*сбросить сверху*) жогорудан төмөн ыргытып түшүрүү (*мис. шар-кыратма суу*); **2.** (*свергнуть*) кулатуу (*мис. бийликти, өкмөттү*).

НИЗВЕРГНУТЬСЯ *сов. уст.* төмөндөн ылдый кулоо.

НИЗВЕРЖЕНИЕ *ср.* кулатуу; **низвержение царизма** падышачылыкты кулатуу.

НИЗВЕСТИ *сов. кого-что, уст.* даражасын түшүрүү, даражасын төмөндөтүү.

НИЗВОДИТЬ *несов. см. низвести.*

НИЗИНА *жс.* ойдуң, ойдуң жер; **село расположено в низине** село ойдуң жерге жайлашкан.

НИЗКИЙ, ая, -ое **1.** (*невысокий*) бою кыска, кодоо, жапыз, аласа; **2.** (*низменный*) ойдуң (*жер*); **3.** (*малый, недостаточный*) төмөн, начар; **низкая температура** төмөн температура; **низкая квалификация** төмөн квалификация; **4.** (*бесчестный*) адамгерчиликсиз, жаман, пас; **низкий поступок** адамгерчиликсиз иш; адамгерчиликке туура келбеген, пас кылык-жорук; пас иш, пас кылык-жорук; **5. муз.** пас; **низкая нота** пас нота (*жоон үнгө арналган*).

НИЗКОПОКЛОННИК *м. презр.* көшөкөр, кулдук уруучу, кошаматтап кулдук уруучу.

НИЗКОПОКЛОННИЧАТЬ *несов. перед кем-чем, презр.* көшөкөрлөнүү, кулдук уруу, кошаматтап кулдук уруу.

НИЗКОПОКЛОНСТВО *ср. презр.* көшөкөрлөнүүчүлүк, көшөкөрчүлүк, жагынып (*кошаматтап*) кулдук уруучулук, кошаматкерчилик.

НИЗКОПРОБНОСТЬ *жс. 1.* (*золота, серебра*) пробасы төмөндүк, ар кошкондук, таза эместик, катышы бардык (*мис. алтындын*); **2. перен.** (*низкого качества*) сапаты начардык (*мис. вино*).

НИЗКОПРОБНЫЙ, ая, -ое **1.** (*напр. о золоте*) пробасы төмөн, ар кошкон, катышы көп; **2. перен.** сапаты начар, жөн; **низкопробное вино** сапаты начар вино.

НИЗКОРОСЛЫЙ, ая, -ое кодоо, бою пас, аласа, жапыз бойлуу, бою кыска, кортук, кодогой; **низкорослый кустарник** жапыс өскөн бадал.

НИЗКОСОРТНЫЙ, ая, -ое начар сорттуу, сапаты начар.

НИЗЛАГАТЬ *несов. см. низложить.*

НИЗЛОЖЕНИЕ *ср. уст.* кулатуу, түшүрүү, тактан түшүрүү; **низложение монархии** монархияны кулатуу.

НИЗЛОЖИТЬ *сов. кого-что, уст.* кулатуу, түшүрүү, тактан түшүрүү; **низложить короля** королду тактан түшүрүү.

НИЗМЕННОСТЬ *жс. 1. геогр.* ойдуң; **2. перен.** (*подлость*) кара ниеттик, арам ойлуулук.

НИЗМЕННЫЙ, ая, -ое **1. геогр., геол.** ойдуң; **2. перен.** (*подлый*) кара ниет, арам ойлуу; **низменные побуждения** арам ойлуу ниет.

НИЗОВОЙ I, ая, -ое **1.** (*связанный с нижним течением реки*) төмөнкү, ылдыйкы (*дарыянын, өзөндүн, суунун аяккы, төмөнкү жакындагы*); **низовые города** төмөнкү шаарлар; **2.** ылдыйдан, төмөн жактан болгон; **низовой ветер** ылдыйдан, төмөн жактан соккон шамал.

НИЗОВОЙ II, ая, -ое (*об организации и т.п.*) төмөнкү (*төмөнкү мекемелерде иштөөчү; эл массасын тейлөөчү*); **низовой работник** төмөнкү кызматчы; **низовые партийные организации** партиянын төмөнкү (*жергиликтүү*) уюмдары.

НИЗОВЬЕ *ср. геогр.* төмөнкү агым (*суунун, дарыянын аяк жакына жакын*); **низовье реки Чу** Чу суусунун төмөнкү жагы.

НИЗОМ *нареч. разг.* төмөнтөн, төмөнкү жол менен; **ехать низом** төмөнкү жол менен жүрүү.

НИЗОСТЬ *жс.* адамгерчиликсиз, пастык, төмөндүк, балиттик, арамзалык, шерменделик, бетпактык.

НИЗРИНУТЬ *сов. кого-что, уст.* төмөн уратып түшүрүү, төмөн кулатып түшүрүү.

НИЗРИНУТЬСЯ *сов. уст.* чокусунан кулап түшүү.

НИЗШИЙ, ая, -ее **1.** начар, сапаты төмөн, төмөнкү; **низший сорт табака** тамекинин төмөнкү сорту; **2.** (*простейший*) төмөнкү, төмөн баскычтагы, жөнөкөй; **низший тип животных** жаныбарлардын жөнөкөй түрү; **3.** (*младший, напр. о чине*) кенже, чини төмөн; **низшее звание** кенже наам; **4.** (*начальный*) башталгыч, төмөнкү (*маалымат, билим*); **низшее образование** төмөнкү маалымат.

НИЗЫ *только мн. см. низ 2, 3, 4.*

НИКАК I *нареч.* эч бир; **этого никак нельзя делать** муну эч бир кылууга болбойт; **никак нет** *уст.* жок-жок.

НИКАК II *вводн. сл. разг.: ты, никак, хромаешь?* сен аксап жүрөсүң гө, дейм?; **да это, никак, мой друг?** тиги менин досум болуп жүрбөсүн?

НИКАКОЙ, ая, -ое *мест. отриц. 1.* (*какой бы то ни был*) эч кандай, эч бир; **2. с отриц. разг.** (*вовсе не*) эч кандай таптакыр; **никакой он мне не друг** ал мага эч кандай дос эмес; **3. разг.** (*плохой*) жаман; **шахматист он никак-кой** ал жаман шахматист; **и никаких!** *разг.* бүттү!, башка кептин кереги жок!

НИКЕЛЕВЫЙ, ая, -ое **никель-ге т.;** **никелевые месторождения** никель чыккан жер, никель кени.

НИКЕЛИН *м. тех.* никелин (*жез, никель, марганецтин эритиндиси*).

НИКЕЛИРОВАНИЕ *ср. тех.* никелдөө, никель менен каптоо.

НИКЕЛИРОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от никелировать;** **2. прил.** никелденген, никель менен капталган; **никелированная посуда** никелденген идиш.

НИКЕЛИРОВАТЬ *несов. что* никелдөө, никель менен каптоо.

НИКЕЛИРОВКА *жс. 1.* (*действие*) никелдөө, никель менен каптоо; **2.** (*слой никеля*) нерсенин сыртындагы капталган никель.

НИКЕЛИРОВОЧНЫЙ, ая, -ое никелдөөчү, никель менен каптоочу.

НИКЕЛИРОВЩИК *м.* никелдегич (*никель менен каптоочу жумушчу*).

НИКЕЛЬ *м.* никель (*идиш, аспап жасалуучу күмүш сымал металл*).

НИКЁМ мест. твор. п. от **никто́**.

НИКНУТЬ несов. 1. (пригибаться) солуу, ийилүү, шалбыроо (өсүмдүк); 2. перен. (ослабевать) начарлануу, бошоң тартуу, кемүү (мис. кайрат).

НИКОГДА́ нареч. эч качан, эч убакта, теги эле, түк да (в отрицательном обороте); **учи́ться никогда́ не по́здно** окуунун эч качан кечтиги жок; **лу́чше по́здно, чем никогда́** посл. ийгиликтин эрте-кечи жок; **я сего́дня бодр как никогда́** мен бүгүнкүдөй теги эле таң болгон эмесмин.

НИКОГО́ мест. род. и вин. п. от **никто́** эч кимди.

НИКОЙ: **никóим óбразом** эч мүмкүн эмес; **ни в кóем слóчае** эч мүмкүн эмес.

НИКОМУ́ мест. дат. п. от **никто́**.

НИКОТИ́Н м. никотин (тамекинин жалбырагындагы алкалоид; бул өсүмдүк зыянкечтери менен күрөшүү үчүн колдонулат).

НИКОТИНОВЫЙ, ая, -ое никотин-ге т.

НИКТÓ мест. отриц. эч ким; **никто́ не пришёл** эч ким келбеди; **я нико́го не ви́дел** мен эч кимди көрбөдүм; **здесь нико́го нет** мында эч ким жок; **никому́ не гово́ри** эч кимге айтпа; **никéм не замéченный, он вы́шел** эч кимге байкатпастан ал чыгып кетти; **он ни о ком не спра́шивал** ал эч ким жөнүндө сураган жок.

НИКУДА́ нареч. 1. (ни в какое место) эч кайда, эч жерге; **я никуда́ сего́дня не пойдú** мен бүгүн эч кайда барбайм; 2. перен. (ни для чего, ни на что, совсем) эч бир нерсеге, түк да, эч бир, таптакыр; **э́та бума́га никуда́ не годи́тся** бул кагаз түк да жарабайт.

НИКУДЫ́ШНЫЙ, ая, -ое разг. эч нерсеге жарабаган, жараксыз; **никуды́шная вещь** эч нерсеге жарабаган буюм.

НИКЧЁМНОСТЬ ж. разг. эч кереги жоктук, болбогондук, пайдасыздык.

НИКЧЁМНЫЙ, ая, -ое разг. эч кереги жок, эч нерсеге жарабаган, болбогон, пайдасыз; **никчёмные разгово́ры** болбогон сөздөр.

НИМ мест. личн. (предлогдордон кийин колдонулат) 1. твор. п. от **он, оно́**; **с ним** аны менен; **под ним** анын астында; **над ним** анын үстүндө; 2. дат. п. от **онí**; **к ним** аларга, алардын алдына, алардыкына.

НИМА́ЛО нареч. кенедей да, тырмактай да; **он ни-ма́ло не испугался** ал кенедей да корккон жок.

НИМБ м. нимб (олуялардын сүрөттөрүндөгү баштын айланасындагы жалтырак тегерек, мис. иконада).

НИ́МИ мест. личн. твор. п. от **они́** (предлогдордон кийин колдонулат); **с ни́ми** алар менен; **над ни́ми** алардын үстүндө, алардын үстүнөн.

НИ́МФА ж. миф. нимфа (грек мифологиясында - экинчи даражадагы аял кудай).

НИОТКУ́ДА нареч. эч кайдан, эч жактан; **ниотку́да нет извёстий** эч кайдан кабар жок.

НИПОЧЁМ нареч. разг. 1. (ни в каком случае) түк да, эч бир; **он нипочём не перепры́гнет э́ту кана́ву** ал бул андан түк да секирип өтө албайт; 2. в знач. сказ. кому-чегу с неопр. эң эле оңой, жепжеңил эле; **ему́ нипочём под-ня́ть э́ту тя́жесть** бул оордукту ал опоңой эле көтөрөт; 3. в знач. сказ. кому-чегу (ничего не значит) эчтеме эмес; **ему́ т́рудности нипочём** ага кыйынчылык эчтеме эмес.

НИППЕ́ЛЬ м. тех. ниппель (ар түрдүү приборлордогу жалгааштыргыч. металл түтүк).

НИРВА́НА ж. нирвана (буддисттерде - өзүнүн жеке бытиесинин азабынан кутулган жандын магдырап жыргап калышы); **погружа́ться в нирва́ну** магдырап эч нерсе кылбоо.

НИС- приставка бул - каткалаң үнсүздөрдүн алдында «низ» дегендин ордуна жазылат.

НИСКО́ЛЬКО нареч. түк да, кенедей да; **я ниско́лько не уста́л** кенедей да чарчаганым жок.

НИСПАДА́ТЬ несов. уст. төмөн түшүү.

НИСПРОВЕРГА́ТЬ несов. см. **ниспровергнуть**.

НИСПРОВЕ́РГНУТЬ сов. кого-что, уст. 1. (сбросить вниз) төмөн ыргытып түшүрүү; 2. перен. түшүрүү, кулатуу (мис. бийликти).

НИСПРОВЕРЖЕ́НИЕ ср. 1. уст. төмөн ыргытып түшүрүү; 2. перен. түшүрүү, кулатуу (мис. өкмөттү).

НИСХОДИ́ТЬ несов. уст. төмөн түшүү, басырылуу.

НИСХОДЯ́ЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **нисходить**; 2. прил. төмөндөөчү, басаңдоочу; **нисходя́щее ударе́ние** лингв. басаңдоочу басым; **родство́ по нисходя́щей ли́нии** атадан баласына, баласынан баласына ж.б. туугандык.

НИТЕВИ́ДНЫЙ, ая, -ое жип сыяктуу; **нитевидный пульс ме́д.** тамырдын жыбылжып акырын согушу.

НИТЕОБРА́ЗНЫЙ, ая, -ое см. **нитеви́дный**.

НИ́ТКА ж. 1. жип; 2. жипке тизилген нерсе; **ни́тка жемчу́га** бир түндүк бермет, бир жип бермет; **до ни́тки разг.** 1) (насквозь) өтмө катардан; **он промо́к до ни́тки** суу өтмө катардан өттү; 2) (совсем) ийне жибине чейин койбой; **по ни́тке разг.** түптүз; **э́то ши́то бё́лыми ни́тка-ми** арамзалыгы көрүнүп турат, сыры билинип турат.

НИ́ТОЧКА ж. уменьш. от **ни́тка** жип, кичине (ичке) жип; **по ни́точке разо́братъ разг.** ийне жибине чейин текшерип, талдап көрүү; **висе́ть на ни́точке** кылга байланып туруу, араңдан зорго кармалып туруу.

НИ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое **нитка-га т.**; **ни́точная fáбри-ка** жип фабрикасы.

НИТРА́Т м. хим. нитрат (туз жана азот кислотасынын эфири).

НИТРИФИКА́ЦИЯ ж. хим., с.-х. нитрификация (аммиактын азот кислотасына айланышы; бул - жердин кыртышында болот да, жердин жемиштүүлүгүн арттырат).

НИТРОБЕНЗО́Л м. хим., тех. нитробензол (азот кислотасынын бензолго кылган таасири аркасында пайда болгон май сымал суюктук; бул суюктук парфюмерияда, самын жасоо ишинде жана боёк иштеп чыгарууда колдонулат).

НИТРОВА́НИЕ ср. мед., хим. нитрдөө (органикалык заттарды азот жана күкүрт кислотасынын кошундусу менен иштетүү).

НИТРОГЛИЦЕ́РИН м. мед., хим. нитроглицерин (азот кислоталары глицерин менен кошулуп пайда болуучу май сымал суюктук).

НИТРОКЛЕ́ТЧА́ТКА ж. хим. нитроклетчатка (азот кислоталары менен иштетилген клетчатка; мындан дүрт этме заттар, целлюлоид жана башка нерселер иштелет).

НИТЧА́ТКА ж. 1. бот. көк балыр; 2. зоол. кыл курт (жип сыяктуу жумуру паразит курт).

НИ́ТЧАТЫ́Й, ая, -ое жип сыяктуу, жип сымал.

НИ́ТЧЕНКА ж. текст. күзүк.

НИТЬ ж. 1. (нитка) жип; **нить о́сновы́ текст.** эриш; **нить утка́ текст.** аркак; 2. (нитеобразный предмет) жип

нерсе; **нёрвные нити** нерв жиптери; **3. перен.** сөз учугу; **нить воспоминаний** эсте калгандардын сөз учугу (*эле-си*); **упустить нить рассуждений** ойлоп отурган ойдун учугунан адашып таппай калуу; **эта мысль красной нитью проходит через весь рассказ** бул пикир аңгеменин башынан аягына чейин аркактай өтүп жүрүп отурат.

НИТЯНЫЙ, ая, -ое жиптен жасалган, жиптен согулган; **нитяные перчатки** жиптен согулган мээлей.

НИХ мест. личн. род. и предл. п. от **он** (*предлогдордон кийин колдонулат*); **от них** алардан; **с них** алардан; **в них** аларда; **на них** алардын үстүндө; **при них** алардын көзүнчө; алардын жанында; **вокруг них** алардын айланасында; алардын айланасынан; **из-за них** алар үчүн, алардын айынан; **у них** аларда, алардыкында, алардын; **мои книги у них** менин китептерим аларда (*алардын колунда, алардын уйүндө ж.б.*); **я был у них** мен алардыкында болдум.

НИЦ нареч. уст.: **пасть ниц** үстөмөнүнөн жыгылуу.

НИЧЕГО I разг. **1. нареч.** (*всё равно, пустяки*) эч нерсе эмес, эчтеме эмес; **ничего, всё пройдёт** эчтеме эмес, баары жайына келет; **2. нареч.** (*довольно хорошо*) жаман эмес, дурус; **как вы живёте? – Ничего** (*ничего себе*) кандай турасыз? – Дурус (*жаман эмес*); **3. в знач. сказ.** жаман эмес; **пища там ничего** анда тамак жаман эмес.

НИЧЕГО II мест. род. п. от **ничто**.

НИЧЕГОНЕДЕЛАНИЕ ср. разг. бекер жатуу, эч нерсе иштебей жатуу.

НИЧЕЙ, ья, -ё мест. отриц. **1. (никому не принадлежащий)** эч кимдики эмес; **эти вещи ничьи** бул буюмдар эч кимдики эмес; **2. (всякий, чей бы то ни был)** эч кимдин, бирөөнүн да; **он ничьих советов не слушает** ал эч кимдин кеңешине кулак салбайт; **3. в знач. суц. жс.** спорт. тайталаш, тең, эч ким уткан жок; **предложить ничью** эч ким уткан жок дегенди сунуш кылуу.

НИЧЕЙНЫЙ, ая, -ое разг. **1. (никому не принадлежащий)** тайталаш, эки тарап тең чыкты, эч ким жеңбей калды; **ничейная земля** эч кимдин жери эмес; **2. спорт. (никем не выигранный)** эч кимге таандык эмес, эч кимдики эмес; **ничейный результат** эч кимиси утпаган, эч кимиси утпаган натыйжага келүү.

НИЧЁМ мест. твор. п. от **ничто**.

НИЧЕМУ мест. дат. п. от **ничто**.

НИЧКОМ нареч. үстөмөнүнөн, көмкөрөсүнөн, бети менен; **он лежал ничком** ал үстөмөнүнөн жатты.

НИЧТО I. мест. отриц. эч нерсе, эч нерсеге, эч нерседен; **его ничто не интересует** аны эч нерсе кызыктырбайт, анын эч нерсе менен иши жок; **ничего он не знает** ал эч нерсе билбейт; **у него ничего нет** анын эч нерсеси жок; **ты ничём не хуже его** сен андан кем эмессиң; **он сегодня ничём не занят** анын бүгүн кылар иши жок; **его ничём не заинтересует** аны эч нерсеге кызыктыра албайсың; **он ничему не удивляется** ал эч нерсеге таң калбайт; **это ничему не мешает** бул эч нерсеге жолто болбойт; **2. в знач. суц. ср. перен. (ничтожество)** жокко эсе, эч нерсеге турбайт, санда жок, түк жок; **ничто иное** ...дал эле өзү; **ничего подобного разг.** такыр андай эмес.

НИЧТОЖЕСТВО ср. **1. см. ничтожность; 2. (о человеке)** санда жок киши, кепте жок адам.

НИЧТОЖНОСТЬ жс. **1. (малость)** эң эле аздык, аздык; **2. (незначительность, бессодержательность)** санда жоктук, кепте жоктук, береке-сиздик.

НИЧТОЖНЫЙ, ая, -ое **1. (малый)** эң эле аз, кичине, тырмактай, кенедей; **2. (незначительный)** санда жок, берекесиз; **ничтожная личность** санда жок киши.

НИЧУТЬ нареч. с отриц. разг. кенедей да, такыр эле; **он ничуть не устал** ал кенедей да чарчаган жок; **ничуть не бывало разг.** түк да, такыр эле; **ты устал? – Ничуть не бывало!** сен чарчадыңбы? – Түк да!

НИЧЬЯ жс. спорт. см. **ничей** 3.

НИША жс. ниша (*мебель коюу, кооздук ж.б. үчүн жасалган дубалдагы оюк*).

НИЩАТЬ несов. кедейленүү, жардылануу, жакырда-нуу.

НИЩЕНКА жс. дубана аял, кайырчы аял.

НИЩЕНСКИ нареч. эң начар; *нищенски одетый* эң начар кийинген.

НИЩЕНСКИЙ, ая, -ое **1. нищий-ге т.; нищенский вид** дубана кейип; **2. перен. разг. (ничтожный)** жарыбаган, жарытпаган, эң эле аз, берекесиз.

НИЩЕНСТВО ср. **1. (собрание милостыни)** дубаначылык, кайырчылык; **2. (крайняя нищета)** жакырдык, жардылык.

НИЩЕНСТВОВАТЬ несов. **1.** дубаналык кылуу, кайыр суроо; **2. (жить в крайней нужде)** жакыр болуу, жакырдык менен күн көрүү.

НИЩЕТА жс. **1. (бедность)** жакырдык, жардылык; **2. перен.** жакырдык; **духовная нищета** духовный жактан жакырдык.

НИЩИЙ, нищий, -ая, -ее **1. см. нищенский; 2. в знач. суц. м., жс.** жакыр, дубана, кайырчы.

НО I союз **1. противит.** бирок, бирок да, да; **он си-лён, но неловок** ал күчтүү, бирок шамдагай эмес; **не только там, но и здесь** анда гана эмес, мында да бар; **не только видел их, но даже говорил с ними** мен аларды көрмөк турсун, алар менен сүйлөштүм да; **2. в знач. суц. ср. нескл.** кеби бар; **тут есть маленькое но** мында бир аз кеп бар.

НО II межд. чү!

НОВАТОР м. новатор (*өз иши менен бир нерсеге жаңылык киргизген киши*); **новаторы производства** өндүрүштүн новаторлору.

НОВАТОРСКИЙ, ая, -ое новатор-го т.; новатордук.

НОВАТОРСТВО ср. новатордук (*өз иши менен бир нерсеге жаңылык киргизүүчүлүк*); **новаторство в технике** техникадагы новатордук.

НОВЕЙШИЙ, ая, -ее превосх. ст. от прил. **новый** соңгу, абдан жаңы, эң жаңы; **новейшая техника** эң жаңы техника.

НОВЁЛЛА жс. новелла (**1. лит.** кыска аңгеме, жомок; **2. юр. закондор жыйнагына, уставга кошумчалоо же бир эски законду өзгөртүү**).

НОВЕЛЛИСТ м. лит. новеллачы (*новелла жазуучу*).

НОВЕНЬКИЙ, ая, -ое **1. ласк. от прил.** новый жап-жаңы; **2. в знач. суц. м., жс. разг.** (новичок) жаңы; **в классе есть новенькие** класста жаңы балдар бар.

НОВИЗНА жс. **1.** жаңы, эскиге окшобогон; **2. уст. (новшество, новость)** жаңылык.

НОВИНКА разг. жаңылык, жаңы нерсе, саамалык; **это ему в новинку разг.** ал муну биринчи жолу көрүп отурат, ал үчүн бул жаңы нерсе.

НОВИЧОК м. **1. (в школе)** жаңы бала (*мектепке жаңы эле алынган окуучу*); **2. (в каком-л. деле)** жаңы

киши, жаңыдан ишке киришкен киши, жаңыдан кызматка алынган киши.

НОВО- татаал сөздүн биринчи бөлүгү, «жаңы» деген маанини билдирет; мис: **новогреческий язык** жаңы грек тили; **новорожденный** жаңы туулган; **новостройщийся** жаңы курулуп жаткан.

НОВОБРАНЕЦ м. воен. аскерге жаңы алынган киши.

НОВОБРАЧНАЯ ж. жаңыдан күйөөгө чыккан.

НОВОБРАЧНЫЕ мн. жаңыдан үйлөнгөндөр, жаңы турмуш кургандар (жигит менен кыз, эркек менен аял).

НОВОБРАЧНЫЙ м. жаңы үйлөнгөн.

НОВОВВЕДЕНИЕ ср. жаңыдан киргизилген (мис. тартип).

НОВОГОДНИЙ, ая, -ее жаңы жылдык; **новогодний подарок** жаңы жылдык сыйлык; **новогодние поздравления** жаңы жылдык куттуктоолор.

НОВОГРЕЧЕСКИЙ, ая, -ое жаңы грек; **новогреческий язык** жаңы грек тили.

НОВОИСПЕЧЁННЫЙ, ая, -ое разг. шутол. 1. (о человеке) жаңыдан ишке, кызматка киришкен; жаңыдан эле наам (атак) алган; 2. (недавно сделанный) жаңыдан эле жасалып чыккан.

НОВОЛУНИЕ ср. ай жаңыруу, ай жаңысы.

НОВОМОДНЫЙ, ая, -ое жаңы мода менен тигилген (кийим, өтүк).

НОВООБРАЗОВАНИЕ ср. 1. (появление новых форм и т.п.) жаңыдан жасалып пайда болуу; **процесс новообразования** жаңы жасалуу процесси; 2. (вновь возникающая форма и т.п.) жаңыдан жасалып пайда болгон нерсе (мис. кыргыз тилиндеги «кырмамбас» деген сыяктуу кыскартылган сөздөр).

НОВОПРИБЫВШИЙ, ая, -ее 1. жаңы келген; 2. в знач. суш. м., ж. жаңы келген.

НОВОРОЖДЁННЫЙ, ая, -ое 1. жаңы төрөлгөн, жаңы туулган; 2. в знач. суш. м., ж. жаңы төрөлгөн, жаңы туулган.

НОВОСЁЛЬЕ ср. 1. (новое жилище) жаңы кирген үй, жаңы көчкөн үй; 2. (праздник) жаңы үйгө көчкөндө (киргенде) өткөрүлүүчү той; **справлять новоселье** жаңы үйгө кириш тоюн өткөрүү.

НОВОСЁЛ м. жаңыдан орношкон, жаңыдан көчүп келген (киши).

НОВОСТРОЙКА ж. жаңы курулуш (завод, үй, кыштак); **работать на новостройке** жаңы курулушта иштөө.

НОВОСТЬ ж. 1. жаңылык; **новости науки и техники** илимдин жана техниканын жаңылыктары; **книжные новости** китеп жаңылыктары, жаңы китептер; 2. (известие) жаңылык, жаңы кабар, кеп-келеч, сонун-сорпо; **приятная новость** жагымдуу жаңылык; **сообщить новость** жаңылыктан кабар берүү, жаңылык айтуу, жаңы кабар айтуу; **последние новости** акыркы кабарлар; **какие новости?** кандай кабар бар?, кандай кеп-келеч, сонун-сорпо бар?; **вот ещё новости!** разг. эмне деген иш!, эмне деген кеп!, эмне деген жорук!

НОВОТЁЛЬНЫЙ, ая, -ое с.-х. жаңыдан музоологон (уй).

НОВОУВЛЕННЫЙ, ая, -ое жаңы пайда болгон, жаңыдан чыккан.

НОВШЕСТВО ср. жаңылык, жаңы тартип, жаңы эреже.

НОВЫЙ, ая, -ое жаңы; **что нового?** эмне жаңылык бар?; **НОВЫЙ год** Жаңы жыл (ар бир жаңы жылдын биринчи күнү - 1 январь).

НОВЬ ж. с.-х. дың, айдалбаган жер; **поднимать новь** дың көтөрүү, дың конторуу.

НОГА жс. аяк, бут (человека или задняя нога животного); кол (передняя нога животного); **в ногу с эпохой** доордон калышпай, доорго ылайык; **он перенёс грипп на ногах** ал гриппти басып жүрүп өткөрдү; **со всех ног разг.** буту үзүлгөнчө, өтө тез; **на барскую (широкую) ногу** кеңесири, бардар кишидей (жашоо); **на короткой ноге** ылымы жакын болуу, көңүлү жакын болуу; **они были на короткой ноге** көңүлү жакын эле; **моёй ноги не будет у него или я к нему ни ногой** үйүн желкемдин чуңкуру көрсүн; **он эле ноги унёс** ал араң качып кутулду; **протянуть ноги разг.** өлүү; **быть одной ногой в могиле** бир буту көрдө, бир буту жерде болуу; **ног под собой не слышать** чектен тыш кубануу; **быть без ног (без задних ног) разг.** алдан таюу, абдан чарчоо, тырп этерге алы калбоо; **наступить на ногу** жарасына тийип коюу; **идти нога в ногу** бир жакадан баш чыгаруу, бир ооз болуу; **идти нога за ногу** илээлеп араң басуу; **клянуться в ноги** жүгүнүү; **валяться в ногах разг.** аягына жыгылуу; **поставить на ноги 1)** (вылечить) айыктыруу; 2) (сделать самостоятельным) адам катарына киргизүү, турмушун оңдоо; **стать на ноги 1)** өзүнчө оокат кылуу; 2) (после болезни) оорудан айыгып туруп кетүү; **вверх ногами** аягын асманга келтирип; **хромать на обе ноги** төрт аягынан тең аксоо (иш жакшы болбой чыгуу).

НОГАЕЦ м. ногой.

НОГАЙКА жс. женск. р. к **ногаец**.

НОГАЙЦЫ мн. ногойлор.

НОГОТКИ мн. (ед. **ноготок** м.) бот. ноготок (сары түстүү, бир жылдык гүл).

НОГОТОК м. уменьш. от **ноготь** тырмакча, тырмак; **с ноготок** тырмактай, кенедей, кичинекей.

НОГОТЬ м. тырмак.

НОГТЕВОЙ, ая, -ое **ноготь-ко** т.

НОГТОЁДА жс. мед. тырмак ириндөө (оору).

НОЖ м. 1. бычак; 2. (в инструментах, машинах) тиш (машинанын тиши); **быть на ножках с кем-л. разг.** бычакташуу (өтө касташуу).

НОЖЕВОЙ, ая, -ое бычак тийген (мис. жаракат).

НОЖИК м. уменьш. от **нож** бычак; **перочинный ножик** маки, баки.

НОЖКА жс. 1. уменьш. от **нога** бут, аяк; 2. (мебель) бут; **ножки стола** үстөлдүн буттары; 3. сабак; **ножка гриба** козу карындын сабагы.

НОЖНИЦЫ только мн. кайчы; **портновские ножницы** кийим бычуучу кайчы; **садовые ножницы** бутак кыркуучу кайчы.

НОЖНОЙ, ая, -ое **нога-га** т.; **ножная швейная машина** тигүүчү бут машина.

НОЖНЫ только мн. кын; **вложить в ножны** кынына салуу; **вынуть из ножен (ножон)** кындан сууруу.

НОЖОВКА жс. ножовка (бир туткалуу кол араа).

НОЗДРЕВАТОСТЬ жс. тешиктүүлүк, көңдөйлүк (мис. тап жөнүндө).

НОЗДРЕВАТЫЙ, ая, -ое тешиктүү, көңдөйлүү (мис. тап).

НОЗДРЯ жс. таноо.

НОКАУТ *м. спорт.* нокаут (бокста өтө катуу уруу; мындай урушта 10 секунд тура албай калса, жеңилген болуп эсептелет).

НОКАУТИРОВАТЬ *сов. и несов. кого, спорт.* нокауттоо (нокаут кылып жеңүү).

НОКТИЮРН *м. муз.* ноктиурн (кыскача лирикалуу музыкалык чыгарма).

НОЛЕВОЙ, ая, -ое *см. нулевой.*

НОЛЬ *м.* ноль, нөл; **в пять ноль-ноль** дал саат беште.

НОМАДЫ *мн. (ед. номад м.)* көчмөндөр, көчмөн эл.

НОМЕНКЛАТУРА *жс.* номенклатура (бир тармакта колдонулуучу нерсенин аттары); **номенклатура расчётный** өсүмдүктөрдүн номенклатурасы (аттары).

НОМЕНКЛАТУРНЫЙ, ая, -ое *номенклатура-га т.*; номенклатуралык; **номенклатурный список** номенклатуралык тизме.

НОМЕР *м.* 1. номер (бир нерсенин иреттик саны; жазууда мындай № болуп белгиленет); **дело за номером таким-то** паландай номердүү иш; 2. (газеты и т.п.) номер (газета же журнал номери); 3. (в гостинице) номер (гостиницадагы айрым бөлмө); 4. (размер платья, обуви) номер (өлчөм, чен); **номер ботинок** батинке номери; 5. (в программе концерта и т.п.) номер (концертте, циркте айрым аткарылуучу бөлүм); 6. воен. номер (замбиректе, пулемётто иштеген солдат); **номер орудийного расчёта** замбирек расчётунун номери (замбиректи тейлөөчү жоокер).

НОМЕРНОЙ, ая, -ое 1. номер-ге т.; **номерной знак** номер белгиси; 2. в знач. суц. м. номерной (гостиницада номерлерди тейлөөчү кызматчы).

НОМЕРОК *м.* уменьш. от **номер** кичинекей номер.

НОМИНАЛ *м. эк.* номинал (товар же баалуу кагаздын бетине коюлган баасы).

НОМИНАЛЬНО *нареч.* курулай гана, аты бар заты жок; аты бар өзү жок.

НОМИНАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. номинал-га т.; **номинальная стоимость** номинал баасы (товар же баалуу кагаздардын бетине жазылган баасы); 2. перен. (фигурный) кагаз жүзүндө гана.

НОНПАРЕЛЬ *жс. полигр.* нонпарель (майда шрифт, майда арип).

НОРА *жс.* ийин (мис. чычкандын ийни).

НОРВЕЖЕЦ *м.* норвежец, норвегиялык.

НОРВЕЖКА *женск. р. к норвежец.*

НОРВЕЖСКИЙ, ая, -ое Норвегия-га, норвежец-ке т.; норвегиялык; **норвежский язык** норвегия тили.

НОРВЕЖЦЫ *мн.* норвегиялыктар.

НОРД *м. мор.* норд (1. түндүк жак; 2. түндүк шамал).

НОРД-ВЕСТ *м. мор.* норд-вест (1. түндүк-батыш тарап; 2. түндүк-батыштан соккон шамал).

НОРД-ОСТ *м. мор.* норд-ост (1. түндүк-чыгыш тарап; 2. түндүк-чыгыштан соккон шамал).

НОРКА I *жс.* уменьш. от **нора** кичинекей ийин.

НОРКА II *жс. зоол.* норка (ач күзөн тукумуна жатуучу жырткыч айбандын бир түрү).

НОРКОВЫЙ, ая, -ое *норка II-ге т.*; **норковая шуба** норка ичик, норка тон.

НОРМА *жс.* 1. (правило) норма (коом тиричилигиндеги каада болуп белгиленген тартип); **нормы языка** тил нормалары; 2. норма (ценем, өлчөм, коюлган өлчөө); 3. норма

(орточо ченем, орточо сан); **правовые нормы** укуктук нормалар; **нормы поведения** жүрүм-турум нормалары; **нормы выработки** иштеп чыгаруу нормалары; **средняя норма** орточо норма; **средняя норма** прибыли пайданын орточо нормасы; **сверх нормы** нормадан тышкары.

НОРМАЛИЗАЦИЯ *жс.* нормализация (нормага келтирүү, тартипке салуу, мис. орфографияны).

НОРМАЛИЗОВАТЬ *сов. и несов. что* нормалаштыруу (нормага келтирүү).

НОРМАЛИЗОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* нормалашуу, нормага келүү; 2. *несов. страд. к нормализовать.*

НОРМАЛЬНО *нареч.* нормалдуу турдө, кадимкидей эле.

НОРМАЛЬНОСТЬ *жс.* нормалдуулук (нормага тууралык).

НОРМАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. нормалдуу, кадимкидей; **нормальная температура** нормалдуу температура; 2. (психически здоровый) дени дурус, дени соо; **нормальный человек** дени соо киши.

НОРМАТИВ *м.* норматив (кандайдыр бир единица, мис. бир адамга же бир аянтка ж.б. ылайыкталган, өндүрүүчү же керектелүүчү материал же каражаттын саны); **выработать нормативы** нормативдерди иштеп белгилөө.

НОРМАТИВНЫЙ, ая, -ое *норматив-ге т.*; нормативдик (норма коюучу; норма белгилөөчү); **нормативный расход материалов** материалдарды норма боюнча расходуу; **нормативная грамматика** нормативдик грамматика.

НОРМИРОВАНИЕ *ср.* нормалоо, норма белгилөө.

НОРМИРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от нормировать*; 2. *прил.* нормаланган, норма коюлган; **нормированные цены** нормаланган баалар.

НОРМИРОВАТЬ *сов. и несов. что* нормалоо, норма коюу.

НОРМИРОВКА *жс. разг. см. нормирование.*

НОРМИРОВОЧНЫЙ, ая, -ое *нормирование-ге т.*

НОРМИРОВЩИК *м.* нормалоочу (норма белгилөө жагынан специалист).

НОРМИРОВЩИЦА *женск. р. к нормировщик.*

НОРОВ *м.* 1. *разг.* кыян-кески, кежир; **лошадь с норовом** кыян-кески ат; **человек с норовом** кежир киши, мүнөзү бар адам; 2. *обл. (обычай)* салт, үрп-адат; **что город, то норов** *посл.* ар элдин салты ар башка.

НОВОИСТЫЙ, ая, -ое *разг.* кыян-кески (мис. ат); доюр кыялдуу, кыялы чатак (киши жөнүндө).

НОВОИТЬ *несов. с неопр., разг.* умтулуу, тырышуу, жутунуу.

НОС *м.* 1. мурун; **прямой нос** кыр мурун; **курносый нос** кетирекей мурун, быйпыгый мурун; 2. (клюв) тумшук; 3. (передняя часть судна) тумшук; **носом к носу** бетме-бет; **под носом** *разг.* көз алдында, ээк алдында; **на носу** *разг.* кирип келе жатат, жакындап калды; **зима на носу** *разг.* кыш кирип келе жатат; **остаться с носом** *разг.* алданып калуу, таш жалак болуу; **оставить с носом** *разг.* акмак кылуу, таш жалак кылуу; **из-под (самого) носа** *разг.* каратып туруп; **взять из-под носа** *разг.* бакырайтып туруп алып кетүү, каратып туруп алып кетүү; **повесить нос** *разг.* шылкыноу, ындыны өчүү; **задрать нос** *разг.* мурун көтөрүү, кокураюу, көөп кетүү; **сбавать нос** *разг.* тиешесиз ишке кийлигишүү; **клёвать носом** *разг.* үргүлөө,

үргүлөп олтуруу; **он говóрит в нос** ал мурду менен сүйлөйт; **не видетъ дáльше своего нóса** разг. өз тумшугунан алыскы болуп жаткандарды билбөө; **не по нóсу кóму** разг. жакпайт; **утерётъ нос кому-л.** разг. тезек тердирүү; **ткнѹтъ нóсом** разг. түртүп көргөзүү; **уткнѹв нóс** разг. баш албай, баш көтөрбөй (мис. окуп отуруу); **показáть нос кому-л.** разг. эликтөө; **нóса не показывáть (казáть) куда-л.** разг. басып да келбөө; **держáть нос по вéтру** разг. күн тийген жердин чоросу болуу; **это бѣт в нос** разг. бул жийиркентет; **водíть зá нос** разг. алдоо, алдап убара кылуу; **зарубите себѣ это на носѹ** разг. көңүлүңө түйүп кой, унутпа; көкүрөккө аябай түйүп алуу; **с гѹльки́н нос** разг. тырмактай эле, тыптырмактай, кепкенедей.

НОСАТЫЙ, ая, -ое разг. чоң мурун.

НОСИК м. 1. *уменьш. от нос 1* мурун, мурунча; 2. *уменьш. от нос 2* тумшук, тумшукча; 3. (у чайника) чорго, чоргочо.

НОСИ́ЛКИ *только мн.* замбил, носилка; **санитарные носилки** санитардык носилка.

НОСИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое кийилүүчү; **носи́льное бе-льѣ** кийилүүчү ич кийим.

НОСИ́ЛЬЩИК м. носильщик (вокзалдарда, при-стандарда, аэродромдордо жүк ташуучу жумушчу).

НОСИ́ТЕЛЬ м. 1. ээ болуучу, өкүл болуучу; **носи-тель киргíзского языка́** кыргыз тилинин өкүлү (кыргыз тили — эне тили болгон адам); **носи́тель нóвой куль-туры** жаңы маданияттын өкүлү; 2. (распространитель инфекции) таратуучу, жуктуруучу (мис. ооруу).

НОСИ́ТЬ несов. 1. *с.м. нести*; 2. *что (одеваться)* кийүү, кийип жүрүү; **носи́ть военную фóрму** аскер кийимин кийип жүрүү; 3. *что* коюп жүрүү (сакал, чач); **он носíл бóроду** ал сакал коюп жүрдү; 4. *кого (быть беременной)* көтөрүү; 5. *что* атында болуу, ысмынде болуу; **он носíт íмя своего отцá** ал атасынын атында; 6. *что* тагынуу, тартынуу; **носи́ть очкí** көз айнек тагынуу; 7. *что (иметь, заключать в себе)* болуу; **спор носíл прин-ципиальный харáктер** талаш принциптүү түрдө болду; **носи́ть на рука́х кого-л.** бирөөнүн үстү-астына түшүү, алаканына салып алпештөө; **где тебá носíт?** разг. сен кайда жүрөсүң?

НОСИ́ТЬСЯ несов. 1. (бегать, летать) жүгүрүп, чуркап жүрүү, чапкылап жүрүү; 2. *с кем-чем, разг.* көтөрө чабуу, ала чабуу; кайда болсо, ошону айта берүү; **носятся слухи** эмиш-эмиш (каңшаар) тарап жүрөт.

НОСКА жс. 1. ташуу, көтөрүү; 2. (одежды) кийип жүрүү.

НОСКÍ *мн. (ед. носóк м.)* носки, кыска байпак (бал-тырга чейин гана жетүүчү байпак).

НОСКÍЙ I, ая, -ое (прочный) бышык, жыртылбай турган; **носский костюм** бышык костюм.

НОСКÍЙ II, ая, -ое (о птицах) көп туучу; **ноская кúрица** көп туучу тоок.

НОСОВОЙ, ая, -ое 1. *нос 1-ге т.*; **носовой платóк** бет аарчы, бетаарчы жоолук; 2. *лингв.* мурунчул; **носовые звúки** мурунчул тыбыштар; **носовые согласные** мурун менен айтылуучу үнсүз тыбыштар (мис. н, њ, м); 3. *нос 3-кө т.*; **носовая часть сúдна** кеменин тумшук жаккы бөлүгү.

НОСОГЛО́ТКА жс. анат. кеңилжээр.

НОСОГЛО́ТОЧНЫЙ, ая, -ое носоглотка-га т.

НОСОГРÉЙКА жс. разг. мүштөк, канжа.

НОСО́К I м. 1. тумшук, бут кийимдин тумшугу; **на носкáх** бутунун башы менен; 2. *уменьш. от нос 2* тумшук; 3. *уменьш. от нос 1* мурун, кичинекей мурун.

НОСО́К II м. см. носкí.

НОСОРО́Г м. зоол. 1. (млекопитающее) носорог (керк); 2. (жук) сыңар мүйүздүү коңуз.

НОСУ́ХА жс. зоол. носуха (шуйштугуй тумшук жы-рткыч жаныбардын бир түрү).

НОСЧИ́К м. ташуучу (жүк же башка нерселерди көтөрүп ташуучу адам).

НОТА I жс. 1. (знак, звук) нота (музыка тыбышынын графикалык, сүрөтү; музыкадагы же ырдагы үн); 2. **ноты** *мн.* ноталар (музыкалык чыгарманын нота жазуу-лары); **играть по нотам** нота боюнча ойноо; **нóта неудо-вольствия в гóлосе** үнүндө нааразылык белгиси болуу; **говорíть как по нóтам** разг. мурунтан белендеп койгондой сүйлөө.

НОТА II жс. дип. нота (бир өкмөттүн башка бир өкмөткө жазган дипломатиялык каты); **нóта протéста** каршылык көрсөтүү нотасы.

НОТАРИА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое нотариустук, нотариал-дык; **нотариальная контóра** нотариустук контора; **нота-риальный акт** нотариустук акт.

НОТА́РИУС м. нотариус (юридический акты-лардын, соода-сатык документтеринин тууралыгын күбөлөндүрүп, оформитъ кылып туруучу кызматчы).

НОТА́ЦИЯ I жс. (наставление) жеме аралаш насыят, зекиген насыят.

НОТА́ЦИЯ II жс. нотация (кат жүзүндөгү шарттуу графикалык тамгалардын системасы); **ша́хматная но-та́ция** шахмат нотациясы.

НОТИФИКА́ЦИЯ жс. дип. нотификация (бир нерсе тууралуу бир мамлекетке нота аркылуу билдирүү).

НО́ТНЫЙ, ая, -ое нота I-ге т.; **нóтная бума́га** нота кагазы (ноталар жазылуучу кагаз).

НОЧЕВА́ТЬ несов. конуу, түнөө; **ночевáть под от-крытым небом** талаада түнөө.

НОЧЁВКА жс. разг. конуу, түнөө; **приехáть с ночёв-кой** конуп кетем деп келүү.

НОЧЛЁГ м. 1. *см. ночёвка*; 2. (место для ночлега) түнөк.

НОЧЛЁЖКА жс. разг. уст. түнөк үй (капиталист-тик өлкөлөрдө - үйсүз кедейлер түнөп кетүүчү жай, үй).

НОЧЛЁЖНИК м. түнөгөн, конгон киши (капита-листтик өлкөлөрдө - түнөк үйгө конуп өткөн жарды).

НОЧЛЁЖНЫЙ, ая, -ое ночлег-ге т.; **ночлёжный дом** уст. түнөк үй (капиталисттик өлкөлөрдө - жар-ды-жалчылар түнөөчү түнөк үй).

НОЧНÍЙ м. кичине чырак, кичине лампа.

НОЧНО́Е ср. түндө жылкы кайтаруу.

НОЧНО́Й, ая, -ое түнкү, түндөгү.

НОЧЬ жс. түн; **и днём и нóчью** күнү-түнү, күн-дүр-түндүр, күнү-түнү менен; **спокойной ночи!** жакшы жатып уктаңыз!, жакшы жатып, жай туруңуз!, тынч ук-таңыз!; **в ночь на...** -га караган түндө; **в ночь на вторóе апрéля** экинчи апрелге караган түндө.

НО́ЧЬЮ нареч. түнүчүндө, түнкүсүн; **вы́ехать но-чью** түн ичинде жөнөп кетүү.

НО́ША жүк, көтөрүп жүргөн жүк; **сво́я нóша не тя-нет** посл. керектүү таштын оордугу жок.

НОШÉНИЕ ср. 1. тагынып жүрүү; **ношéние óрдена** орден тагынып жүрүү; 2. алып жүрүү; **ношéние ору́жия**

курал алып жүрүү; **3.** кийип жүрүү; **ношение фoрмы** форма кийип жүрүү.

НОШЕНЫЙ, ая, -ое кийилген, кийилип жүргөн (кийим).

НОШУ́, **ношу**, **носишь** и т.д. наст. вр. от **носить**.

НОШУ́СЬ, **ношусь**, **носишься** и т.д. наст. вр. от **носиться**.

НО́ЩНО нареч.: **дённо и но́щно** уст. күндүр-түндүр, күн-түн дебей, күнү-түнү.

НОЮ́, **но́ю**, **ноёшь** и т.д. наст. вр. от

НО́ЮЩИЙ, ая, -ее (о боли) зыркарап ооруган, сыздаган, сыздап ооруган.

НОЯ́БРЬ м. ноябрь.

НОЯ́БРЬСКИЙ, ая, -ое **ноябрь-ге** т.; ноябрдеги; **ноябрьский** хóлод ноябрдеги суук.

ПРАВ м. **1.** (характер) мүнөз, кулк; **дóбрый нрав** жумшак мүнөз; **круто́й нрав** оор мүнөз; **по нра́ву** жагат; **не по нра́ву** жакпайт; **2.** **нравы** мн. (обычаи) салттар, адаттар, үрп-адаттар, жосундар, жөрөлгөлөр.

ПРАВИ́ТЬСЯ несов. кому жагуу, жактыруу, жакшы көрүү, жакшы көрүнүү; **мне нра́вится** мага жагат, мен жактырам.

ПРА́ВНЫЙ, ая, -ое прост. кырс, мүнөзү кырс; **пра́в-ный** старик мүнөзү кырс абышка.

ПРАВОУЧЕ́НИЕ ср. үгүт-насыят, акыл-насыят.

ПРАВОУЧИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое үгүт-насыят үйрөтүүчү, акыл-насыят түрүндө айтылган.

ПРА́ВСТВЕННОСТЬ жс. адеп, адеп-ахлак.

ПРА́ВСТВЕННЫЙ, ая, -ое **1.** ахлак-адептүү, жосуну жакшы; **пра́вственный** челове́к ахлак-адептүү киши, жосуну жакшы киши; **2.** көңүлгө, ички сезимге тийиштүү; **пра́вственные** страда́ния көңүлү ооруу, көңүлдү оорутуу.

ПРА́ВЫ мн. см. **нрав 2.**

НУ частица **1.** (выражает побуждение) кана, канакей, бол; **ну, беги́ скорее́!** кана, батыраак жүгүр!; **ну-ка** кана, канакей; **ну-ка, расскажи́те** канакей, айткылачы (айтыңызчы); **ну-ну, встава́й!** болду-болду, тур эми!, бол-бол, тур!; **2.** (выражает удивление, негодование): **ну и ловка́ч же он!** ал шылуун да!; **3. вопр.** койчу?; **ну? неужели он прие́дет?** койчу? ырас эле ал келеби?; **4. усил.:** **ну, нет, я тóда не пойду** жок, ал жакка мен барбаймын; **ну вот ещё!** мына муну кара!; **да ну вас!** коюңузчу нары!

НУГА́ жс. нуга (жаңгактын данынан жасалган таттуу тамак).

НУ́ДНОСТЬ жс. зериктирмелик, жадатмалык.

НУ́ДНЫЙ, ая, -ое зериктирме, жадатма; **ну́дный** челове́к жадатма киши.

НУЖДА́ жс. **1.** (бедность) жокчулук, муктаждык; **2.** (потребность) керек, керектик, муктаждык; **нужды́ и за́просы** трудящихся эмгекчилердин керектиктери жана талаптары (суроолору); **3. перен.** тышка чыгып келүү (түзгө отуруп келүү); **нужды́ нет или нет нужды́** зарылдыгы жок, ансыз деле.

НУЖДА́ЕМОСТЬ жс. муктаждык, керектик, зарылдык.

НУЖДА́ТЬСЯ несов. **1.** (находиться в бедности) жокчулук тартуу, жокчулуктун азабын тартуу; **2.** в ком-чём (испытывать потребность) муктаж болуу.

НУ́ЖНО в знач. сказ. кому-чему **1.** (необходимо) керек, зарыл; **2.** (требуется) керек.

НУ́ЖНЫЙ, ая, -ое керектүү, керек; **получи́ть ну́жные** указа́ния керектүү көрсөтмө алуу.

НУ́КАТЬ несов. прост. «кана», «канакей» дей берүү.

НУЛЕВО́Й нулевой, ая, -ое **нуль-го** т.

НУЛЬ м. нуль, нөл; **свести́сь к нулю́** жокко чыгуу.

НУМЕРА́ТОР м. тех. нумератор (номердөөчү, номер салып туруучу киши же машина).

НУМЕРА́ЦИЯ жс. нумерация (**1.** номердөө, номер коюу, номер салуу; **2.** номерлер системасы).

НУМЕ́РОВАННЫЙ, ая, -ое номерделген, номер коюлган, номердүү.

НУМЕ́РОВАТЬ сов. и несов. кого-что номердөө, номер коюу, номер салуу.

НУМИЗМА́Т м. нумизмат (байыркы монета жана медалдарды билгич же аны жыйноочу адам).

НУМИЗМА́ТИКА жс. нумизматика (байыркы монета жана медалдар жөнүндөгү илим).

НУМИЗМА́ТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **нумизматика-га** т.; нумизматикалык; **нумизма́тическая** ко́ллéкция нумизматикалык коллекция.

НУТ м. бот. кой буурчак.

НУТРЕ́Ц м. с.-х., мед. нутрец (**1.** айгырды уруксуз кыла турган оору; **2.** бычылбай жүрүп эле ат болуп калган айгыр).

НУТРО́ ср. разг. **1.** ич, ички мүчөлөр (кишинин же айбандын); **2. перен.** ички сыр, ички ой; **не по нутру́** жакпайт.

НУТ́РЯНОЙ, ая, -ое разг. ичтеги, ички; **нутряно́е са́ло** ич май.

НЫ́НЕ нареч. уст. азыр, ушул күндө.

НЫ́НЕШНИЙ, ая, -ее разг. **1.** (современный) азыркы, ушу кездеги, ушу күнкү; **2.** (относящийся к этому году) быйылкы.

НЫ́НЧЕ нареч. разг. **1.** (сегодня) бүгүн; **нынче** мо́ро́зно бүгүн аяз болуп турат; **2.** (теперь) азыркы убакта, ушул кезде; **не ны́нче-завтра́** бүгүн болбосо-эртең, жакын арада, бир-эки күндүн ичинде.

НЫ́РНУТЬ однокр. чүмкүп кетүү, чомуп кетүү (сууга).

НЫ́РО́К м. (птица) балыкчы өрдөк.

НЫ́РЯНИЕ ср. чүмкүү.

НЫ́РЯТЬ несов. чүмкүү.

НЫ́ТИК м. разг. пренебр. кыңкылдак, асан кайгы.

НЫ́ТЬ несов. **1.** (болеть) сыздапооруу, сыздоо, какшоо; **у меня́ но́ет зуб** тишим сыздап ооруйт; **се́рдце но́ет** перен. жүрөгүм сыздайт; **2.** разг. кыңкылдоо, кыңкылдай берүү, асан кайгылануу, ыйлактоо.

НЫ́ТЬЕ́ ср. разг. кыңкылдай берүү, асан кайгылануу, ыйлактоо.

НЭ́П м. (новая экономическая политика) ист. НЭП (жаңы экономикалык саясат).

НЭ́ПМАН м. ист. нэпман (нэптин алгачкы кезиндеги соодагер-кызыл кулак же жеке өнөр жай ээлеген адам).

НЭ́ПМАНСКИЙ, ая, -ое **нэпман-га** т.

НЭ́ПОВСКИЙ, ая, -ое **НЭ́П-ке** т.

НЮА́НС м. нюанс (**1.** иск. түстөрдүн билинер-билинбес айырмалары; **2.** муз. көркөм аткаруудагы билинер-билинбес айырмалык; **3.** перен. бир нерсенин билинер-билинбес айырмалыгы).

НЮ́НИ: распустить нюни ыйлактоо, кейип-кепчүү.

НЮ́Х м. **1.** (обоняние) жыт сезүү; **у соба́ки хоро́ший ню́х** ит жытты жакшы сезет; **2. перен.** (сообразительность) сезгичтик, биле койгучтук.

НЮ́ХАЛЬЩИК м. тамеки, насыбайды мурдуна жыттоочу адам.

НЮХАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жытталуучу; **нюхательный табак** насыбай, асымай, жытталуучу тамеки.

НЮХАТЬ *несов. что* жыттоо; **не нюхал пороху** разг. согушка катыша элек, согушта болуп көрө элек; **(и) не нюхал** разг. жанына барган да жок, көргөн да жок.

НЯНЕЧКА *жс. уменьш.-ласк. от няня* бала багуучу аял.

НЯНЧИТЬ *несов. кого-что* **1.** (ребёнка) алдейлөө, багуу, кароо; **2.** *перен.* алпештөө, эркелетүү.

НЯНЧИТЬСЯ *несов. с кем-чем* **1.** алдейлөө, багуу, кароо; **ей некогда, она нянчится с ребёнком** анын колу бош эмес, ал бала багып отурат; **2.** *перен.* алпештөө, эркелетүү.

НЯНЬКА *жс. разг. см. няня; у семі нянек дитя без глазу* *посл.* молдо көп болсо, кой арам өлөт.

НЯНЯ *жс.* няня **(1. бала багууну кесип кылган аял; 2. мед. ооруканада же санаторийде ооруларды күтүүчү же мектепте үй шыпыруучу аял).**

О

О I (ОБ, ОБО) *предлог 1. с вин. п. (при обозначении соприкосновения, столкновения)* -га; **оперётся о край** столá столдун четине желөнүү; **споткнуться о камень** ташка мүдүрүлүү; **2. с предл. п. (в наречных выражениях): бок о бок** жанаша; **стенá об стену** стеналаш, жанаша; **3. с предл. п. (при указании на предмет, на который направлена мысль, речь, чувство)** жөнүндө, тууралу; **лэкция о диалектическом материализме** диалектикалык материализм жөнүндө лекция; **весть о победе** жеңиш жөнүндөгү кабар; **заботиться о детях** балдар жөнүндө камкордук кылуу; **разговаривать о ком-либо** бирөө жөнүндө сүйлөшүү; **4. с предл. п. (при обозначении числа однородных частей)** -дуу; **стол о трёх ножках** үч буттуу стол; **рука об руку** кол кармашып; **пáлка о двух концах** *погов.* темирдин эки башы да ысык; **пáлец о пáлец** *не удáрил* чөп башын сындырып да койгон жок.

О II *межд. 1. (при обращении)* о, ой; **о родина-мать!** о, родина-эне!; **о друзья!** о, достор!; **2. (при выражении восхищения, удивления, сожаления)** ой, о, ай; **о, как хорошо!** ой, кандай жакшы!; **о, если бы ты видел!** ой, эгерде сен көргөн болсоң!; **о, как жаль!** ай, аттигин-ай!; **3. (при усилении утверждения, отрицания)** ооба, э; **о, да!** ооба, ошондой!, э, ошондой!

О III *приставка, төмөнкү маанидеги этиштерди түзөт:* **1)** кандайдыр болуу, бир нерсеге айлануу; *мис: окаменеть* таиш болуп калуу; **округли́ть** төгөрөктөө, тоголоктоо; **2)** предметтин үстү жагынын баарына таралган, аны кучагына бардык жагынан алган же болбосо бир катар предметтерге таралган аракет, кыймыл; *мис. окле́нить* каптап желимдөө, желимдеп каптоо; **охватить** кучагына алуу.

ОА́ЗИС *м.* **1.** оазис (какыраган чөл арасындагы суулуу, өсүмдүктүү жер; көк жайык); **2.** *перен.* оазис (баиш-каларга караганда кубанычтуу кубулуш же окуя); **культу́рный оáзис** маданий оазис.

ОБ *предлог см. о I.*

ОБ- (обо-) *приставка:* **1)** үндүүлөрдүн алдында келет, кээде үнсүздөрдүн алдында да «о» приставкасынын ордуна колдонулат; *мис.: обучи́ть* үйрөтүү, окутуу; **обыска́ть** тинтүү; **обнести́** курчоо; **обрадо́вать** кубантуу, кубандыруу, сүйүндүрүү; **2)** бирөөнү, бир нерсени жандап өтүп, айланып өтүп, бир нерсе иштөө маанисинде этиш түзүү үчүн колдонулат; *мис. объёхатъ* айланып өтүү.

ОБА *числ. м. и ср.* экөө тең; эки... тең, эки... менен; **держать что-л. обе́ими рука́ми** бир нерсени эки колу менен кармоо; **ви́детъ одина́ково обо́ими глаза́ми** эки

көз менен бирдей көрүү; **обе́ дочери – студентки** эки кызы тең студентка; **обе́ими рука́ми** *разг. (охотно)* жан-дили менен; **смотре́ть (глядеть) в оба** *разг.* абдан сак болуу, абайлоо, эки көзүн айырбай кароо.

ОБАГРИ́ТЬ *сов. кого-что* кызартуу, жошолонтуу, кыпкызыл кылуу; **обагри́ть кро́вью** канга боёо.

ОБАГРИ́ТЬСЯ *сов.* кызаруу, кыпкызыл болуу, канга боёлуу, жошолонуу; **обагри́ться кро́вью** канга боёлуу.

ОБАГРЯ́ТЬ *несов. см. обагри́ть.*

ОБАГРЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. обагри́ться; 2. страд. к обагря́ть.*

ОБАЛДЕВА́ТЬ *несов. см. обалде́ть.*

ОБАЛДЕ́ЛЫЙ, ая, -ое *разг.* башы иштебей, маң болгон.

ОБАЛДЕ́НИЕ *ср. прост.* баш иштебей маң болуу.

ОБАЛДЕ́ТЬ *сов. прост.* башы иштебей маң болуу.

ОБАНКРО́ТИТЬСЯ *сов. 1.* банкрот болуу (*соода ишинде зыянга учурап сынуу*); **2.** *перен.* ойлогон ою ордунан чыкпай калуу, таш каап калуу, соодасы бүтүү.

ОБАЯ́НИЕ *ср.* жагым, жагыш, сүйкүм, ажар; **оба-я́ние мо́лодости** жаштыктын ажары; **находи́ться под обая́нием** *кого-чего-л.* бирөөнүн же бир нерсенин жагымдуу таасирине берилип кетүү.

ОБАЯТЕ́ЛЬНОСТЬ *жс.* жагымдуулук, жагыштуулук, жылдыздуулук, сүйкүмдүүлүк, ажардуулук.

ОБАЯТЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое жагымдуу, жагыштуу, жылдыздуу, сүйкүмдүү, ажардуу; **обая́тельный челове́к** жылдыздуу киши, сүйкүмдүү киши.

ОБВА́Л *м.* уроо, кулоо, көчкү; **стенá грози́т обва́лом** дубал кулаганы турат; **сне́жный обва́л** көчкү.

ОБВА́ЛИВАТЬ I *несов. см. обвали́ть.*

ОБВА́ЛИВАТЬ II *несов. см. обвали́ть.*

ОБВА́ЛИВАТЬ III *сов. что* уратуу, уратып түшүрүү.

ОБВА́ЛИВАТЬСЯ I *несов. 1. см. обвали́ться; 2. страд. к обва́ливать I.*

ОБВА́ЛИВАТЬСЯ II *несов. страд. к обва́ливать II.*

ОБВАЛИ́ТЬСЯ *сов. 1. (разруи́ться от обвала)* уроо, урап түшүү, түшүү; **2. (осыпа́ться)** омкорулуп түшүү, коңторулуп түшүү.

ОБВАЛЯ́ТЬ *сов. кого-что в чём* тоголотуп алуу, бөлөө; **обвали́ть котлеты в муке** котлеттерди унга тоголотуп алуу.

ОБВА́РИВАТЬ *несов. см. обварить.*

ОБВА́РИВАТЬСЯ *несов. 1. см. обвариться; 2. страд. к обваривать.*

ОБВАРИ́ТЬ *сов. кого-что 1. (обда́ть кипятком)* кайнак сууга салып алуу, кайнак сууга малып алуу; **2. (ошпа-**

рить) күйгүзүп алуу, күйдүрүү; **обварить нóгу** кипят-
кóм бутту кайнак сууга күйгүзүп алуу.

ОБВАРИТЬСЯ сов. күйгүзүп алуу, күйүп калуу (мис.
кайнак сууга же кайнак сүткө).

ОБВЕВАТЬ несов. см. **овеять** 1.

ОБВЕИВАТЬ несов. сапыруу (мис. эгинди).

ОБВЕНЧАТЬ сов. кого с кем, церк. никелөө, нике
кыноу (чиркөөдө).

ОБВЕНЧАТЬСЯ сов. церк. никеленишүү, нике кы-
йлуу (чиркөөдө).

ОБВЕРНУТЬ сов. что каптоо.

ОБВЕРТЁТЬ сов. кого-что, разг. ороо, чулгоо.

ОБВЁС м. таразадан алдоо, кем тартуу.

ОБВЁСИТЬ сов. кого, разг. таразадан алдоо, кем тар-
туу.

ОБВЕСТИ сов. 1. кого (вокруг чего-л.) айландыра
ээрчитүү, тегерете ээрчитип чыгуу; **обвести вокрүг** дóма
үйдү тегерете ээрчитип чыгуу; 2. что (оградить) тегере-
те тосуу, айландыра жасоо, курчоо; **обвести рвом** айлан-
дыра аң казуу; 3. что (очертить, окаймить) жээк салуу,
тегерегин (жээгин) кооздоп жасоо; **обвести тарёлку**
золотым ободком тарелканын тегерек четине алтындан
жээк салуу; 4. кого-что (оглядеть) тегерете кароо, айлан-
дыра кароо; **обвести взóром прострáнство** мейкиндикти
тегерете кароо; **обвести глазáми вокрүг** айланага көз
жүгүртүп тегерете кароо; 5. кого, спорт. топту (шай-
баны) алып жүрүп башкаларга бербей өтүү (футболдо,
хоккейде); **обвести кого-л. вокрүг пáльца** разг. бирөөнү
будамайлап алдоо, алдап кетүү.

ОБВЁТРЕТЬ сов. шамалдан туурулуп (түлөп) кетүү;
его лицо обветрело анын бети туурулуп кетти.

ОБВЁТРИТЬ сов. что шамалга туурулуп түлөтүү,
шамалдан кесилүү, шамалдан туурулуу; **мне обвётрило**
губы менин эрдим шамалдан кесилди (туурулду).

ОБВЁТРИТЬСЯ сов. шамалга тийип карайып (туу-
рулуп, жарылып, түлөп) кетүү; **моё лицо обвётрилось**
менин бетим карарып (туурулуп) кетти.

ОБВЕТШАЛОСТЬ жс. эскиргендик, тозгондук, чал-
дыбары чыккандык.

ОБВЕТШАЛЫЙ, ая, -ое эскирген, тозгон, чалдыба-
ры чыккан, тамтыгы жок, тамтыгы чыккан; **обветшáлый**
забóр эскирген дубал.

ОБВЕТШАТЬ сов. эскирүү, тозуу, чалдыбары чы-
гуу, тамтыгы чыгуу.

ОБВЕШАТЬ сов. кого-что, разг. бардык жерге илүү
(асуу); тегерете иле (аса) берүү; **обвешáть стéны кар-**
ти́нами стеналардын баарына сүрөт илүү.

ОБВЕШАТЬСЯ сов. үстүнө самсаалатып илип алуу
(мис. түрдүү түстөгү ленталарды).

ОБВЕШИВАНИЕ ср. см. **обвёс**.

ОБВЕШИВАТЬ I несов. см. **обвёсить**.

ОБВЕШИВАТЬ II несов. см. **обвешать**.

ОБВЕШИВАТЬСЯ I несов. 1. см. **обвешаться**;
2. страд. к **обвешивать** I.

ОБВЕШИВАТЬСЯ II несов. страд. к **обвешивать** II.

ОБВЕЯТЬ сов. см. **овеять** 1.

ОБВЁРТЫВАТЬ I несов. см. **обвернуть**.

ОБВЁРТЫВАТЬ II несов. см. **обвертеть**.

ОБВИВАТЬ несов. см. **обвить**.

ОБВИВАТЬСЯ несов. 1. см. **обвиться**; 2. страд. к
обвивать.

ОБВИНЕНИЕ ср. 1. (действие) айыптоо, күнөөлөө;
2. (обвинительные пункты) айып, күнөө; **предъявить**
обвинение айып коюу; 3. (обвиняющая сторона) айып-
тоочу тарап, күнөөлөөчү тарап; **свидéтели обвинения**
айыптоочу тараптын күбөлөрү.

ОБВИНИТЕЛЬ м. айыптоочу; **госудáрственный об-**
винитель мамлекеттик айыптоочу.

ОБВИНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое обвинение 1-ге т.;
обвинительное заключение айыптоо корутундусу; **об-**
винительная речь айыптоо речи; **обвинительный при-**
говор айыптоо өкүмү.

ОБВИНИТЬ сов. кого-что в чём 1. (счесть винов-
ным, осудить) айыптоо, күнөөлөө; **обвинить в престу-**
плении кылмыш кылдың деп айыптоо; 2. (упрекнуть)
жемелөө, зекүү, жекирүү.

ОБВИНЯЕМЫЙ м. айыпталуучу.

ОБВИНЯТЬ несов. см. **обвинить**.

ОБВИСАТЬ несов. см. **обвиснуть**.

ОБВИСЛЫЙ, ая, -ое разг. салаңдаган, салбыраган.

ОБВИСНУТЬ сов. салаңдоо, салаңдап туруу, салбы-
роо, салбырап туруу.

ОБВИТЬ сов. кого-что чем 1. ороо, ороп алуу, ороп
түрүү, чырмоо; **обвить кóсы вокрүг головы́** чачты баш-
ка ороп түрүү; **обвить гóлову кóсами** башты өрүлгөн чач
менен ороо; **плющ обвил террáсу** чырмоок террасаны
чырмады; 2. (охватить) кучактоо; **обвить шéю рука́ми**
моюндан кучактоо.

ОБВИТЬСЯ сов. оролуу, чырмалуу.

ОБВОД м. 1. (вокруг чего-л.) тегерете тосуу, курчоо,
айландыра жасоо; 2. жээк салуу, жээгин кооздоп жасоо
(мис. тарелканын); 3. спорт. топту (шайбаны) башкалар-
га бербей алып өтүү (футболдо, хоккейде).

ОБВОДИТЬ несов. см. **обвести**.

ОБВОДКА жс. 1. (действие) жээк салуу; 2. (кайма)
жээк, салынган жээк.

ОБВОДНЕНИЕ ср. суу жеткирүү, суу өткөрүү (ка-
нал, арык казып); **обводнение засúшливых райóнов**
кургакчыл райондорго суу жеткирүү; **обводнение степей**
талааларга суу жеткирүү.

ОБВОДНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое обводнение-ге т.; **об-**
воднительная система суу жеткирүү системасы.

ОБВОДНИТЬ сов. что суу жеткирүү, суу өткөрүү
(канал, арык казып).

ОБВОДНЫЙ, ая, -ое айланма; **обводный канáл** ай-
ланма канал.

ОБВОДНЯТЬ несов. см. **обводнить**.

ОБВОЛАКИВАНИЕ ср. капталуу, чулгануу, чүм-
көлүү, бүркөлүү; каптоо, чулгоо, чүмкөө, бүркөө.

ОБВОЛАКИВАТЬ несов. см. **обволóчь**.

ОБВОЛАКИВАТЬСЯ несов. капталуу, чулгануу,
чүмкөлүү, бүркөлүү; **не́бо обволакивается т́учами** ас-
ман бүркөлүп жатат, асман булутка чүмкөлүп жатат.

ОБВОЛО́ЧЬ сов. что, разг. каптоо, чулгоо, чүмкөө,
бүркөө; **т́учи обволокли не́бо** булут асманды каптады.

ОБВОЛО́ЧЬСЯ сов. см. **обволакиваться**.

ОБВОРАЖИВАТЬ несов. см. **обворожить**.

ОБВОРОВА́ТЬ сов. кого-что, разг. уурдап кетүү.

ОБВОРО́ВЫВАТЬ несов. см. **обворováть**.

ОБВОРОЖИТЕЛЬНОСТЬ жс. кумарданткычтык,
суктандыргычтык, кызыктыргычтык, өзүнө тарткычтык,
сүйкүмдүүлүк.

ОБВОРОЖИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое татынакай, кумардантуучу, суктандыруучу, кызыктыруучу, өзүнө тартуучу, сүйкүмдүү, **обворожительный ребёнок** татынакай бала; **обворожительная улыбка** суктандырган күлүмсүрөө.

ОБВОРОЖИТЬ *сов. кого-что* кумардантуу, суктантуу туу, кызыктыруу, өзүнө тартуу, сыйкырдоо; **артист обворожил всех своей игрой** артист өзүнүн ойногону менен элдин баарын өзүнө тартты.

ОБВЯЗАТЬ *сов. что чем* **1.** (*обмотать*) таңып байлоо, ороо, ороп байлоо; **обвязать шею шарфом** моюнга шарф ороо; **обвязать голову платком** башты жоолук менен таңып байлоо; **2.** (*завязать*) чырмап таңуу (*жип менен*); **обвязать кийги шпагатом** китептерди шпагат менен чырмап таңуу; **3.** (*по краю*) четин кооздоп тордоо, четин тордоп кооздоо; **обвязать платок** жоолуктун четин кооздоп тордоо; **обвязать ворот цветной шерстью** жаканы тегерете түстүү жүн жип менен тордоп кооздоо.

ОБВЯЗАТЬСЯ *сов.* ороноу, чулгануу.

ОБВЯЗКА *ж.* **1.** (*края платка, одежды и т.п.*) четин кооздоп тордоо, четин тордоп кооздоо; **2.** *тех.* обвязка (кандайдыр бир курулуштун, буюмдун бөлүктөрүн бириктирүүчү бөлүк).

ОБВЯЗЫВАТЬ *несов. см. обвязать.*

ОБВЯЗЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. обвязаться; 2. страд. к обвязывать.*

ОБГЛАДЫВАТЬ *несов. см. обглодать.*

ОБГЛОДАТЬ *сов. что* кемирүү; мүлжүү (*о человеке*); **собака обглодала кость** ит сөөктү кемирди.

ОБГОН *м. разг.* кууп жетип, озуп кетүү.

ОБГОНЯТЬ *несов. см. обогнать.*

ОБГОРАТЬ *несов. см. обгореть.*

ОБГОРЕЛЫЙ, ая, -ое күйгөн, жанган, өрттөнгөн.

ОБГОРЕТЬ *сов.* күйүп калуу, жанып калуу, өрттөнүү.

ОБГРЫЗАТЬ *несов. см. обгрызть.*

ОБГРЫЗТЬ *сов. что* кемирүү, кемирип таштоо, чагуу, чайноо.

ОБДАВАТЬ *несов. см. обдавать.*

ОБДАТЬ *сов. кого-что чем* **1.** (*облить*) жаба куюу; **обдавать кипятком** кайнак сууну жаба куюу; **2.** *перен.* көрсөтүү, билдирүү (*бирөөгө карата өзүнүн сезимин*); **обдавать презрением** жек көргөндүгүн билдирүү (*өзүнүн түрү менен, өзүнүн көзүнүн карашы менен*); **3.** *безл.:* **меня обдало холодом** менин бүткөн боюм дүр дей түштү (*сууктан*).

ОБДЕЛАТЬ *сов. что* **1.** (*облицевать*) жасоо, төшөп чыгуу, иштеп чыгуу; **обделать водоём камнем** көлмөнүн түбүнө (*четине, айланасына*) таш төшөп чыгуу; **2.** (*вставить в оправу*) айландыра жасоо, тегерете жасоо (*алкак курбу*); **3.** *разг.* (*устроить, закончить*) иштеп бүтүрүү, бүтүрүүгө үлгүрүү, жайлаштырып коюу, эбин табуу, амалын табуу; **я успел обделать все свои дела** мен өзүмдүн ишимдин бардыгын бүтүрүүгө үлгүрдүм.

ОБДЕЛИТЬ *сов. кого чем* үлөштүргөндө (*бөлгөндө*) куру калтыруу (*бир өөнү*).

ОБДЕЛКА *ж.* **1.** (*действие*) жасоо, төшөп чыгуу, иштеп чыгуу; **2.** (*оправа*) айландыра жасоо, тегерете жасоо (*алкак, курбу*).

ОБДЕЛЫВАТЬ *несов. см. обделывать.*

ОБДЕЛЯТЬ *несов. см. обделить.*

ОБДЁРГАТЬ *сов. что, разг.* төмөн карата жулкуп тартуу (*мис. көйнөктүн этегин*).

ОБДЁРГИВАТЬ I *несов. см. обдёргать.*

ОБДЁРГИВАТЬ II *несов. см. обдёрнуть.*

ОБДЁРНУТЬ *сов. разг. см. одёрнуть I; обдёрнуть гимнастёрку* гимнастёрканы тартып оңдоо.

ОБДИРАТЬ *несов. см. ободра́ть.*

ОБДІРКА *ж.* сыйруу (*мис. жыгачтын кабыгын*).

ОБДУВА́ТЬ I *несов. см. обдуть I.*

ОБДУВА́ТЬ II *несов. см. обдуть II.*

ОБДУ́МАННО *нареч.* бардык жагын ойлоп туруп, бардык жагынан ойлонуп туруп, бардык жагын ойлоп алып.

ОБДУ́МАННОСТЬ *ж.* бардык жагынан ойлонгондук, ойлонулгандык; **обдүманность поступка** иштелген иштин ойлонулгандыгы.

ОБДУ́МАТЬ *сов. что* абдан ойлоноу, жакшылап ойлоноу; **обдүмать свой ответ** өзүнүн жообун жакшылап ойлоноу.

ОБДУ́МЫВАТЬ *несов. см. обдүмать.*

ОБДУ́РИВАТЬ *несов. см. обдурить.*

ОБДУРИ́ТЬ *сов. кого-что, прост.* акмак кылуу, алдоо.

ОБДУ́ТЬ I *сов. кого-что (овеять)* айландыра (*тегерете*) шамалдоо, айландыра үйлөө, желпүү, желдетүү.

ОБДУ́ТЬ II *сов. кого, прост. (обмануть)* алдоо, зыян келтирүү.

О́БЕ *числ. женск. р. к оба.*

ОБЕ́ГАТЬ I *сов. кого-что, разг.* жүгүрүп (*шашып*) кыдыруу, кыдырып чыгуу (*жүгүрүп ар кайсы жерде же бир нече жерде болуу*); **он обегал всех знакомых** ал тааныштарынын баарын кыдырып чыкты.

ОБЕГА́ТЬ II *несов. см. обегать.*

ОБЕГА́ТЬ III *несов. см. обежать.*

ОБЕ́Д *м.* **1.** обед; **вкусный обед** даамдуу обед; **торжественный обед** салтанаттуу обед; **2.** (*обеденное время*) чак түш, түшкү тамак убагы; **приехать в самый обед** чак түштө келүү.

ОБЕ́ДАТЬ *несов.* обед кылуу, тамактануу, түшкү тамакты жеш.

ОБЕ́ДЕННЫЙ, ая, -ое **обед-ге т.;** **обеденный стол** обед ичүүчү стол; **обеденный час** обед иче турган убакыт; **обеденный перерыв** обедге берилген дем алыш.

ОБЕДНЕ́ВШИЙ, ая, -ее кедейленген, жардыланган, жакырланган.

ОБЕДНЕ́ЛЫЙ, ая, -ое *разг.* кедейленген, жардыланган, жакырланган.

ОБЕДНЕ́НИЕ *ср.* кедейленүү, жардылануу, жакырлануу.

ОБЕДНЕ́ТЬ *сов.* кедейленүү, жарды болуу.

ОБЕДНИ́ТЬ *сов. кого-что* кедейлентүү, кедейлентип жиберүү, начарлатуу; **писатель обеднил язык своих героев** жазуучу өзүнүн геройлорунун тилин жардылантып жиберген.

ОБЕ́ДНЯ *ж. церк.* обедня (*христиандардын эртең менен же түшкө жакын чиркөөдө окулуучу намазы*).

ОБЕДНЯ́ТЬ *несов. см. обеднить.*

ОБЕЖА́ТЬ *сов. 1. см. обегать; 2. кого-что (кругом)* айлана жүгүрүү, тегерене жүгүрүү; **обежать двор** короону айлана жүгүрүү.

ОБЕЗ- (**ОБЕС-**) *приставка 1) бир нерседен ажыратуу, айыруу; бир нерседен бошотуу деген маанини көрсөтүүчү этишти түзөт; мис. обеззара́зить* жугуш-

суздандыруу; 2) бир нерседен ажыроо; бир нерседен айрылуу; бир нерседен бошонуу, кутулуу деген маанини көрсөтүүчү этишти түзөт; мис. **обессилеть** күчү кетүү, алсыроо.

ОБЕЗБОЛИВАНИЕ ср. мед. оорутпоо, ооручу сезимдерди жок кылуу; **обезбóливание** рóдов оорутпай төрөтүү.

ОБЕЗБОЛИВАТЬ несов. см. **обезбóлить**.

ОБЕЗБОЛИВАЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **обезбóливать**; 2. прил. оорутпай турган, ооручу сезимдерди жок кылуучу; **обезбóливающие срéдства** оорутпай турган дарылар.

ОБЕЗБОЛИТЬ сов. что, мед. оорутпоо, ооручу сезимдерди жоготуу; **обезбóлить** рóды оорутпай төрөтүү (төрөгөндө оорутпай төрөтүү).

ОБЕЗВОДИТЬ сов. что суусуздандыруу, суусуя жок кылуу, кургатуу; **обезвóдить торф** чым көндү кургатуу.

ОБЕЗВОЖИВАНИЕ ср. суусуздандыруу, суусун жок кылуу, кургатуу.

ОБЕЗВОЖИВАТЬ несов. см. **обезвóдить**.

ОБЕЗВРЕДИТЬ сов. кого-что зыянсыздандыруу, зыянсыз кылуу; **обезвредить** мίνу минаны зыянсыздандыруу.

ОБЕЗВРЕЖИВАТЬ несов. см. **обезвредить**.

ОБЕЗГЛАВИТЬ сов. кого-что 1. башын кесүү, башын кесип өлтүрүү; 2. перен. жетекчисиз калтыруу, башчысы жок калтыруу.

ОБЕЗГЛАВЛИВАТЬ несов. см. **обезглáвить**.

ОБЕЗДОЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **обездóлить**; 2. прил. бакытсыз; үлүшсүз калган, бардык нерседен куру калган; таалай айтпаган.

ОБЕЗДОЛИВАТЬ несов. см. **обездóлить**.

ОБЕЗДОЛИТЬ сов. кого бакытсыз кылуу; үлүшсүз калтыруу, бардык нерседен куру калтыруу.

ОБЕЗЖИРЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **обезжírить**; 2. прил. майы кетирилген, майсыздандырылган.

ОБЕЗЖИРИВАНИЕ ср. майсыздандыруу, майсыз кылуу, майын кетирүү, майын жок кылуу.

ОБЕЗЖИРИВАТЬ несов. см. **обезжírить**.

ОБЕЗЖИРИТЬ сов. что майсыз кылуу, майсыздандыруу, майын кетирүү, майын жок кылуу.

ОБЕЗЗАРАЖИВАНИЕ ср. жугушсуздандыруу, жугушсуз кылуу, жукпас кылуу (мис. ооруну); **обеззaráживание** семян үрөөндү зыянкечтерден тазалоо.

ОБЕЗЗАРАЖИВАТЬ несов. см. **обеззaráзить**.

ОБЕЗЗАРАЗИТЬ сов. что жугушсуздандыруу, жугушсуз кылуу, жукпай турган кылуу (мис. ооруну).

ОБЕЗЗЕМЕЛИВАНИЕ ср. жерсиз кылуу, жеринен ажыратуу, жерден ажыратуу.

ОБЕЗЗЕМЕЛИВАТЬ несов. см. **обезземéлить**.

ОБЕЗЗЕМЕЛИТЬ сов. кого жерсиз кылуу, жеринен ажыратуу, жерден ажыратуу.

ОБЕЗЛÉСЕНИЕ ср. 1. (действие) токойсуз калтыруу, токойду кесип бүтүрүү; 2. (состояние) токойсуз калуу, токой жок болуп калуу.

ОБЕЗЛÉСЕТЬ сов. токойсуз калуу, токою суюлуп калуу (мис. жер).

ОБЕЗЛÉСИТЬ сов. что токойсуз калтыруу, токоюн кесип жок кылуу (кандайдыр бир жердин).

ОБЕЗЛÍЧЕНИЕ ср. ээсиздендирүү, ээсиз кылуу, иш үчүн эч ким жооп бербей турган кылуу, жеке жоопкерчиликти жок кылуу.

ОБЕЗЛÍЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **обезличить**; 2. прил. ээсиз калган, жеке жоопкерчилиги жок, ал үчүн эч ким жооп бербеген; **обезлíченная рáбота** эч ким жооп бербеген иш.

ОБЕЗЛÍЧИВАТЬ несов. см. **обезлíчить**.

ОБЕЗЛÍЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. **обезлíчиться**; 2. страд. к **обезлíчивать**.

ОБЕЗЛИЧИТЬ сов. 1. кого-что (лишить самостоятельности) өзүнө таандык сапаттарынан ажыратуу, өз бетинчелигинен ажыратуу; 2. что ээсиздендирүү, ээсиз кылуу, иш үчүн эч ким жооп бербей турган кылуу, жеке жоопкерчилигин жок кылуу.

ОБЕЗЛÍЧИТЬСЯ сов. өзүнө таандык сапаттардан ажыроо, жеке жоопкерчилиги жок болуу.

ОБЕЗЛÍЧКА ж. ээсиздик, жеке жоопкерчиликтин жоктугу.

ОБЕЗЛÓДЕТЬ сов. кишисиз калуу, ээн калуу.

ОБЕЗОБРАЖИВАТЬ несов. см. **обезобразить**.

ОБЕЗОБРАЗИТЬ сов. кого-что көркүн кетирүү, түрүн бузуу, кебетесин бузуу.

ОБЕЗОБРАЗИТЬСЯ сов. көркү кетүү, түрү бузулуу, кебетеси бузулуу.

ОБЕЗОПÁСИТЬ сов. кого-что коркунучсуз кылуу, коопсуз кылуу, коркунучсуздугун (коопсуздугун) камсыз кылуу; **обезопáсить движение на доро́гах** жолдордогу кыймылды коркунучсуз кылуу; **обезопáсить границы** чек араларды коопсуз кылуу.

ОБЕЗОРÚЖИВАТЬ несов. см. **обезорúжить**.

ОБЕЗОРÚЖИТЬ сов. кого-что 1. куралсыздандыруу, куралдан (жабдыктан) ажыратуу; **обезорúжить плéнных** туткундарды куралсыздандыруу; 2. перен. ооз ачырбай коюу; **эти до́воды обезорúжили моих оппóнентов** бул далилдер менин оппоненттеримдин оозун ачырбай койду.

ОБЕЗУМЕТЬ сов. акылдан ажыроо, жинди болуу, эмне кыларын билбей калуу.

ОБЕЗЬЯ́НА ж. 1. маймыл; 2. перен. разг. маймыл (өзү түшүнбөй туруп, бирөөнүн иштегенин кайталай берүүчү).

ОБЕЗЬЯ́НИЙ, ья, -ье **обезьяна-га т.**; **обезья́ний пи-то́мник** маймылдар багылып өстүрүлүүчү жай.

ОБЕЗЬЯ́ННИК м. маймыл туруучу жай (зоопаркта, зоологиялык бакта).

ОБЕЗЬЯ́ННИЧАТЬ несов. разг. маймылдануу, ырса-лактоо (өзү түшүнбөй туруп, бирөөнүн иштегенин ык-сыз кайталоо).

ОБЕЗЬЯ́НОПОДО́БНЫЙ, ая, -ое маймылга окшо-гон, маймыл сыяктуу.

ОБЕЛÍСК м. обелиск (кандайдыр бир окуяга же бирөөгө арнап орноткон, баш жагы ичкерип кеткен би-йик мамы); **воздвигну́ть обелíск в па́мять ге́роя** баа-тырдын эстелигине обелиск тургузуу.

ОБЕЛÍТЬ сов. кого-что, уст. актоо (күнөөдөн, кара-лоодон куткаруу).

ОБЕЛЯ́ТЬ несов. см. **обелíть**.

ОБЕРЕГА́ТЬ несов. см. **оберéчь**.

ОБЕРЕГА́ТЬСЯ несов. 1. см. **оберéчься**; 2. страд. к **оберега́ть**.

ОБЕРЕ́ЧЬ сов. кого-что сактоо, коргоо; **оберéчь де-тёй от заболева́ния** балдарды оорудан сактоо.

ОБЕРЕ́ЧЬСЯ сов. сактануу, коргонуу.

ОБЕРНУТЬ *сов.* 1. *что, разг. (обмотать)* ороо; **обернуть косу вокруг головы** өрүлгөн чачты башка ороо; 2. *что (завернуть)* каптоо; **обернуть книгу газетой** китепти газета менен каптоо; 3. *кого-что, разг. (повернуть)* буруу, бурулуу, карай буруу, кайрылуу; **обернуть лицо к соседу** бетин жанындагыга карай буруу; 4. *что, перен.* көздөй буруу, айландыруу; **обернуть дело в свою пользу** ишти өз пайдасын көздөй буруу; 5. *кого-что в кого, во что, фольк. (превратить)* айландыруу, кубултуу (сыйкырлап).

ОБЕРНУТЬСЯ *сов.* 1. *(повернуться)* көздөй бурулуу, айлануу, тегеренүү; **обернуться к двери эшикти** көздөй бурулуу; 2. *(принять иное направление)* башкача болуп чыгуу, иш башка багыт алуу; **дело обернулось хорошо** иш онунда болуп чыкты; 3. *эк. жүгүртүлүү, айландырылуу; капитал обернулся за год* капитал бир жыл ичинде жүгүртүлдү; 4. *разг. барып келүү; обернуться за сутки* бир сутканын ичинде барып келүү; 5. *разг. (справиться, выйти из затруднения)* үлгүрүү, жетишүү; 6. *кем-чем, в кого-что, фольк.* айлануу, кубулуу, кубулуп башка нерсеге өтүү; **обернуться лисой** түлкү болуп кубулуу.

ОБЕРТОН *м. муз.* обертон (тыбыштын негизги тонуна бөтөнчө түр берүүчү кошумча тон).

ОБЕС- *приставка см. обез-*.

ОБЕСКРОВИТЬ *сов. кого-что* 1. кансыратуу, камсыз кылуу; 2. *перен.* алсыратуу, алын кетирүү; **обескровить врага** душманды алсыратуу.

ОБЕСКРОВЛИВАНИЕ *ср.* 1. кансыратуу, канынан ажыратуу; 2. *перен.* канынан ажыроо, канынан ажыратылуу, каны агызып жиберилүү.

ОБЕСКРОВЛИВАТЬ *несов. см. обескровить.*

ОБЕСКУРАЖИВАТЬ *несов. см. обескуражить.*

ОБЕСКУРАЖИТЬ *сов. кого, разг.* үмүтсүздөндүрүү, үмүтүн үздүрүү, үмүтсүздүккө түшүрүү, кайратын жоготуу; **неудача его не обескуражила** иши онунан чыкпагандык анын кайратын жоготподу.

ОБЕСПАМЯТЕТЬ *сов. разг.* 1. *(потерять память)* эсинен ажыроо, эсизденүү, алжуу (унутчаак болуп, эмне айтканын билбөө); 2. *(лишиться чувств)* эси ооп калуу, эсинен тануу, эсинен танып калуу; **обеспамятесть от пуга** коркконунан эси ооп калуу (эстен тануу).

ОБЕСПЕЧЕНИЕ *ср.* 1. *(действие)* камсыздоо, камсыз кылуу; 2. камсыздоо; **материальное обеспечение** материалдык камсыздоо; **социальное обеспечение** социалдык камсыздоо.

ОБЕСПЕЧЕННОСТЬ *ж.* 1. камсыздандырылгандык, камсыз кылынгандык, жабдылгандык; **обеспеченность тракторов горючим** тракторлордун күйүүчү май менен камсыз кылынгандыгы; 2. *(зажиточность)* оокаттуулук (өз оокаты өзүнө жетиштүүлүк).

ОБЕСПЕЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от обеспечить;* 2. *прил.* камсыздандырылган, камсыз кылынган, жабдылган; **обеспеченная старость** материалдык жактан камсыз кылынган карылык; 3. *прил. (зажиточный)* колунда бар, оокаттуу.

ОБЕСПЕЧИВАТЬ *несов. см. обеспечить.*

ОБЕСПЕЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. обеспечиться;* 2. *страд. к обеспечивать.*

ОБЕСПЕЧИТЬ *сов.* 1. *кого-что чем (снабдить)* камсыздоо, камсыз кылуу, жабдуу; **обеспечить завод сырьём** заводу сырьё менен камсыз кылуу; **обеспечить**

скот кормами малды тоют менен камсыз кылуу; 2. *кого-что (материально)* камсыз кылуу; **обеспечить свою семью** өзүнүн үй-бүлөсүн камсыз кылуу; 3. *что* камсыз кылуу; **обеспечить мир во всём мире** бүткүл дүйнөдө тынчтыкты камсыз кылуу.

ОБЕСПЕЧИТЬСЯ *сов.* камсыздандырылуу, камсыз кылынуу, жабдылуу.

ОБЕСПОКОИТЬ *сов. кого, уст.* тынчсыздандыруу, тынчын алуу, тынчын кетирүү.

ОБЕСПОКОИТЬСЯ *сов.* тынчсыздануу, тынчы кетүү.

ОБЕССИЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от обессилить;* 2. *прил.* күчү кеткен, күчүнөн ажыраган, алсыраган, абдан чарчаган, алдан тайган.

ОБЕССИЛЕТЬ *сов.* күчү кетүү, күчүнөн ажыроо, алсыроо, абдан чарчоо, алдан таюу.

ОБЕССИЛИВАТЬ *несов. см. обессилить.*

ОБЕССИЛИТЬ *сов. кого* күчүн кетирүү, абдан чарчатуу, алын кетирүү, алсыратуу, алдан тайдыруу; **обессилить врага** душмандын күчүн кетирүү.

ОБЕССЛАВИТЬ *сов. кого-что* абийрин кетирүү, абройон кетирүү, маскаралоо, уят кылуу, кордоо.

ОБЕССЛАВЛИВАТЬ *несов. см. обесславить.*

ОБЕССМЕРТИТЬ *сов. кого-что* атын өчкүс кылуу, маңгилик кылуу, маңгиге өчкүс кылуу, маңгиге унутулгус кылуу; **обессмертить своё имя** өзүнүн атын маңгиге өчкүс кылуу.

ОБЕССМЫСЛИВАТЬ *несов. см. обессмыслить.*

ОБЕССМЫСЛИТЬ *сов. что* маанисин кетирүү, маанисинен ажыратуу.

ОБЕССУДИТЬ *сов. не обессудь уст.* айып көрбө, кечир, өөн көрбө; **не обессудьте уст.** айып көрбөнүз, кечириниз, өөн көрбөнүз.

ОБЕСЦВЕТИТЬ *сов.* 1. *что* ыраңын кетирүү, түсүн өчүрүү, боёосун кетирүү; 2. *кого-что, перен.* көркөмүн кетирүү, манызын кетирүү.

ОБЕСЦВЕТИТЬСЯ *сов.* 1. ыраңы кетүү, түсү өчүү, боёгу кетүү; 2. *перен.* көркүнөн ажыроо, мүнөздүү белгилеринен ажыроо.

ОБЕСЦВЕЧИВАТЬ *несов. см. обесцветить.*

ОБЕСЦВЕЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. обесцветиться;* 2. *страд. к обесцвечивать.*

ОБЕСЦЕНЕНИЕ *ср.* баасы түшүү, кадыры кетүү; **обесценение валюты** валютанын баасынын түшүшү.

ОБЕСЦЕНИВАТЬ *несов. см. обесценить.*

ОБЕСЦЕНИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. обесцениться;* 2. *страд. к обесценивать.*

ОБЕСЦЕНИТЬ *сов. кого-что* баасын кетирүү, баасын түшүрүү, кадырын кетирүү, баркын кетирүү.

ОБЕСЦЕНИТЬСЯ *сов.* баасы түшүү, кадыры кетүү, баркы кетүү.

ОБЕСЧЁСТИТЬ *сов. кого-что* абийрин төгүү, баркын кетирүү, атын булгоо.

ОБЁТ *м.* 1. *рел.* назр (көр азабынан коркуп чиркөө пайдасына иштелүүчү иштин убадасы); 2. *перен. (зарок)* убада.

ОБЕТОВА́ННЫЙ, ая, -ое **обетова́нная земля или обетова́нный край** эңсеген жер, жыргал жер.

ОБЕЩА́НИЕ *ср.* убада, сөз берүү; **выполнить обещание** убаданы орундоо; **торжественное обещание** салтанаттуу убада.

ОБЕЩАТЬ 1. *сов. и несов. что и с неопр.* убада берүү, убада кылуу;

обещать *көнчить статью в срок* макаланы убактында жазып бүтүүгө убада берүү; 2. *несов. день обещает быть ясным* күн ачык болгону турат.

ОБЁРТКА *ж.* тыш, орооч (*капталган, сыртталган тыш*); **тетрадь в жёлтой обёртке** сары тыш менен капталган дептер.

ОБЁРТОЧНЫЙ, ая, -ое ороолук, орооч болуучу, капталуучу, тышталуучу; **обёрточная бумага** орооч кагаз.

ОБЕРТЫВАТЬ *несов. см. обернуть.*

ОБЕРТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. обернуться 1, 2, 6; 2. страд. к обёртывать.*

ОБЖАЛОВАНИЕ *ср. юр. обжалование*, дат, даттануу.

ОБЖАЛОВАТЬ *сов. что, юр.* обжаловать этүү, даттануу; **обжаловать приговор** соттун өкүмүн обжаловать этүү.

ОБЖАРИВАТЬ *несов. см. обжарить.*

ОБЖАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. обжариться; 2. страд. к обжаривать.*

ОБЖАРИТЬ *сов. что* айландыра кууруу, тегерете кууруу, тегерете кактап бышыруу.

ОБЖАРИТЬСЯ *сов.* айландыра (*тегерете*) куурулуу, тегерете кактап бышырылуу.

ОБЖЕЧЬ *сов. 1. кого-что* күйгүзүү, күйгүзүп алуу; **обжечь себе палец** бармагын күйгүзүп алуу; 2. *что* бышыруу, күйгүзүү; **обжечь кирпич** кирпич бышыруу.

ОБЖЕЧЬСЯ *сов. чем, на чём* күйгүзүп алуу; **обжечься чаем** чайга күйгүзүп алуу; **обжечься на этом деле** *перен.* бул иште зыян тартуу.

ОБЖИВАТЬ *несов. см. обжить.*

ОБЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. обжиться; 2. страд. к обживать.*

ОБЖИГ *м.* бышыруу, күйгүзүү; **обжиг кирпича** кирпич бышыруу.

ОБЖИГАЛЬНЫЙ, ая, -ое бышыруучу, күйгүзүүчү; **обжигальная печь** бышыруучу печь.

ОБЖИГАНИЕ *ср. см. обжиг.*

ОБЖИГАТЬ *несов. см. обжечь.*

ОБЖИГАТЬСЯ *несов. 1. см. обжечься; 2. страд. к обжигать.*

ОБЖИМ *м.* кысуу, сыгуу, сомдоо; **обжим болванок на блюминге** сом темирлерди блюминге салып кысуу.

ОБЖИМКА *ж. разг. см. обжим.*

ОБЖИРАТЬСЯ *несов. см. обожраться.*

ОБЖИТЬ *сов. что, разг.* орношуу, орношуп алуу (*кандайдыр бир жаңы жерге же жаңы үйгө келип, аны турууга оңтойлуу, абат кылуу*).

ОБЖИТЬСЯ *сов. разг.* көнүгүү, үйүр алуу, байыр алуу.

ОБЖОРА *м. и ж. разг.* соргок.

ОБЖОРСТВО *ср. разг.* соргоктук.

ОБЖУЛИВАТЬ *несов. см. обжудить.*

ОБЖУЛИТЬ *сов. кого, разг.* алдап кетүү.

ОБЗАВЕДЕНИЕ *ср. 1. (действие)* күтүү, -луу болуу; **обзаведение хозяйством** чарба күтүү; 2. *разг. (вещи, инвентарь)* буюмдар, жарак-жабдык.

ОБЗАВЕСТИСЬ *сов. чем, разг.* күтүү, -луу болуу; **обзавестись мебелью** мебелдүү болуу.

ОБЗАВОДИТЬСЯ *несов. см. обзавестись.*

ОБЗОР *м. 1. (действие)* кароо, карап чыгуу, көздөн өткөрүү; 2. *воен.* көрүнүү, көрүш мүмкүндүгү; **наблюдательный пункт имеет хороший обзор** байкоо пунктуна айлана жакшы көрүнөт; 3. (*сжатое сообщение*) обзор (*бир нерсени кыска түрдө айтуу, жазуу*); **библиографический обзор** библиографиялык обзор; **международный обзор** эл аралык обзор.

ОБЗОРНЫЙ, ая, -ое обзор-го т.; обзордук; **обзорная статья** обзордук макала; **обзорная лекция** обзордук лекция.

ОБЗЫВАТЬ *несов. см. обозвать.*

ОБИВАТЬ *несов. см. обить; ♦ обивать пороги* *разг.* босого жыртуу, кайта-кайта келип тилене берүү.

ОБИВАТЬСЯ *несов. 1. см. обиться; 2. страд. к обивать.*

ОБИВКА *ж. 1. (действие)* каптоо (*бир нерсенин сыртынан бир нерсени каптоо, мис. мебель каптоо*); 2. (*материал*) капталуучу материал.

ОБИДА *ж.* таарынуу, таарыныч, ыза, ыза көрүү; **быть в обиде на кого-л.** бирөөгө таарынычта болуу; **терпеть обиду** ыза көрүү; **не давать в обиду** *кого-л.* бирөөнү жактоо, жаман ишке (*зыянга*) учуроодон бирөөнү сактоо.

ОБИДЕТЬ *сов. кого 1. (нанести обиду)* таарынтуу, таарынтып коюу, ыза кылуу; **он обидел меня** ал мени таарынтып койду; 2. *чем, разг. (лишить чего-л.)* куру коюу, куру калтыруу; **природа не обидела его талантом** жаратылыш аны таланттан куру койгон эмес; **он мухи не обидит** ал кой оозунан да чөп албайт.

ОБИДЕТЬСЯ *сов. на кого-что* таарынуу, ыза болуу.

ОБИДНО *нареч. и в знач. сказ. кому* оор тийүү, ыза болуу, көңүл ооруу, аяныч; **мне обидно, что вы опоздали** *сиздин кечигип калганыңызга менин көңүлүм ооруп турат.*

ОБИДНЫЙ, ая, -ое 1. таарынардык, ызаланардык, ыза болордук; **обидный упрёк** ыза болордук жеме; 2. (*досадный*) ыза кылардык; **обидная ошибка** ыза кылардык жаңылыштык.

ОБИДЧИВОСТЬ *ж.* таарынчактык, ызакордук.

ОБИДЧИВЫЙ, ая, -ое таарынчак, ызакор; **обидчивый ребёнок** таарынчак бала.

ОБИДЧИК *м.* таарынтуучу; ыза кылып, кордоочу киши.

ОБИДЧИЦА *женск. р. к обидчик.*

ОБИЖАТЬ *несов. см. обидеть.*

ОБИЖАТЬСЯ *несов. 1. см. обидеться; 2. страд. к обижать.*

ОБИЖЕННО *нареч.* таарынып, ызаланып, ыза болуп.

ОБИЖЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от обидеть; 2. прил.* таарынган, ызаланган; **обиженный вид** таарынган түр.

ОБИЛИЕ *ср. 1. (множество)* көптүк, молдук, кенендик, байлык; **обилие рыбы** балыктын көптүгү; 2. (*достаток*) молдук, кенендик, байлык; **колхозное обилие** колхоздук кенен турмуш.

ОБИЛЬНО *нареч.* көп, мол, кеңири, абдан көп; **обильно кормить** кеңири тамактандыруу (*тоюттандыруу*).

ОБИЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*имеющийся в обилии*) мол, кеңири, абдан көп; **обильный урожай** мол түшүм; 2. (*богатый чем-л.*) бай, көп.

ОБИНУЯСЬ; **не обинуясь** *уст.* ойлоп отурбастан;

соглашаться ехать не обинюясь ойлонуп отурбастан эле барууга макул болуу.

ОБИНЯК *м.*: **говорить обиняком (обиняками)** жандатып айтуу; **говорить без обиняков** жандатпай айтуу-тике айтуу.

ОБИРАТЬ *несов. см. обобрать.*

ОБИТАЕМЫЙ, ая, -ое киши турган, эл жашаган; **обитаемый дом** киши турган үй; **обитаемый остров** эл жашаган арал.

ОБИТАЛИЩЕ *ср. уст.* турак үй.

ОБИТАТЕЛЬ *м.* жашоочу, туруучу, жердөөчү; **обитатели города** шаарда туруучулар.

ОБИТАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к обитатель.*

ОБИТАТЬ *несов.* туруу, бир жерде дайыма жашап туруу, дайыма жердөө.

ОБИТЕЛЬ *жс. 1. уст. см. монастырь; 2. перен.* турган жер, үй-жай.

ОБИТЬ *сов. что 1. чем* каптоо; **обить диван клеёной** диванды клеёнка менен каптоо; **2. (сбить)** кагып түшүрүү; **обить плоды с дерева** жыгачтын мөмөсүн кагып түшүрүү; **3. разг. (повредить)** жыртуу, уратуу, урап түшүрүү, коңторуу, коңторуп түшүрүү; **обить подол шубы** тондун этегин жыртуу (*сактабай кийип жүрүп*); **обить штукатурку** штукатурканы коңторуп түшүрүү.

ОБИТЬСЯ *сов. разг.* жыргылуу, урап түшүү, коңторулуп түшүү; **подол платья обился** көйнөктүн этеги жыргылды (*сактабай кийип жүргөндүктөн*); **штукатурка обилась** штукатурка коңторулуп түштү.

ОБИХОД *м.* күндөлүк турмуш, күндөлүк тиричилик; **повседневный обиход** күндөлүк турмуш; **предметы домашнего обихода** үй тиричилигинин буюмдары, турмуш керек-жарактары; **войти в обиход** күндөлүк турмушка сиңүү; **войти из обихода** колдонуудан чыгуу.

ОБИХОДНЫЙ, ая, -ое күндө колдонулуучу, күндөлүк турмушта колдонулуучу, күндө керектелүүчү; **обиходные предметы** тиричилик буюмдары; **обиходные слова и выражения** күндөлүк турмушта айтылып жана колдонулуп жүргөн сөздөр.

ОБКАЛЫВАТЬ *несов. см. обколоть.*

ОБКАПЫВАТЬ *несов. см. обкопать.*

ОБКАРМЛИВАТЬ *несов. см. обкормить.*

ОБКАТАТЬ *сов. что 1. (обвалить)* оонатуу, тоголотуп алуу; **2. (утрамбовать)** таптоо; **обкатать дорожку** жолду таптоо; **3. (испытать в езде)** жүргүзүп сыноо, сынап жүргүзүп көрүү; **обкатать автомобиль** автомобилди сынап жүргүзүп көрүү; **обкатать новые вагоны** жаңы вагондорду сынап жүргүзүп көрүү.

ОБКАТКА *жс. 1. (утрамбовка)* таптоо; **2. (испытание чего-л.)** жүргүзүп сыноо, сынап жүргүзүп көрүү, сынап жүргүзүү; **обкатка новых тракторов** жаңы тракторлорду жүргүзүп сынап көрүү.

ОБКАТЫВАТЬ *несов. см. обкатать.*

ОБКЛАДКА *жс. 1. (действие)* тегерете коюу, айландыра коюу; **2. (материал)** тегерете (*айландыра*) коюлган материал; **дерновая обкладка** тегерете (*айландыра*) коюлган чым; **кирпичная обкладка** тегерете (*айландыра*) коюлган кирпич.

ОБКЛАДЫВАТЬ *несов. см. обложить.*

ОБКЛАДЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. обложиться; 2. страд. к обкладывать.*

ОБКЛЕИТЬ *сов. разг. см. оклеить.*

ОБКОЛОТЬ *сов. что* үстүнөн жарып түшүрүү, сыртынан чагып түшүрүү; **обколоть лёд со ступенек** тепличтердин үстүндөгү музду чагып түшүрүү.

ОБКОМ *м. (областной комитет)* обком (*областтык комитет*); обком партии партиянын обкому.

ОБКОВОМСКИЙ, ая, -ое **обком-го т.**; **обкомовский работник** обкомдун кызматкери.

ОБКОПАТЬ *сов. что, разг.* казып жумшартуу, жыгачтын түбүн тегерете казып жумшартуу.

ОБКОРМИТЬ *сов. кого, чем* тамакты ыгы жок көп берип коюу, ашыра тамак берип коюу; **обкормить ребёнка** балага тамакты ыгы жок көп берип коюу.

ОБКОРНАТЬ *сов. что, разг.* эң кыска кесүү, мул-жуйтуп кесүү.

ОБКРАДЫВАТЬ *несов. см. обокрасть.*

ОБКРОМСАТЬ *сов. что, разг.* өйдүк-сөйдүк кылып кесүү, ар кайсы жерин улуп-жулуп алуу; **обкромсать волосы** чачты өйдүк-сөйдүк кылып кесүү.

ОБКУРИВАТЬ *несов. см. обкурить.*

ОБКУРИТЬ *сов. 1. обкурить трубку* канжаны тарта-тарта жайына келтирүү; **2. кого-что, разг. (обдать дымом)** ыштоо, тамекинин түтүнү менен ыштоо, түтүнгө бастыруу.

ОБКУСАТЬ *сов. что* чет-четинен тиштөө, четинен кетип жеңи.

ОБКУСЫВАТЬ *несов. см. обкусать.*

ОБЛАВА *жс. 1. (при охоте)* тегеректөө, тегеректеп курчоо, өңүү (*аңчылар туш-туштан тегеректеп, аңды бир жерге айдап баруу*); **устроить облаву на волка** карышкырды тегеректеп курчоо; **2. (на людей)** тегеректеп курчоо (*кылмыштуу адамдарды кармоо үчүн алардын турган жерин тегеректеп курчоо*).

ОБЛАГАТЬ *несов. см. обложить 3.*

ОБЛАГОДЕТЕЛЬСТВОВАТЬ *сов. кого, уст. ирон.* жакшылык кылуу, ырайымдуулук кылуу.

ОБЛАГОРАЖИВАТЬ *несов. кого-что 1.* моралдык жагын жогорулатуу (*көтөрүү*); **2. (улучшить породу, качество)** асылдандыруу, жакшыртуу (*мис. айбандын, өсүмдүктүн тукумунун, сапатынын жакшырышы*).

ОБЛАГОРОДИТЬ *сов. см. облагораживать.*

ОБЛАДАНИЕ *ср.* ээлөө, ээ болуу; **обладание источниками сырья** сырьё булактарына ээ болуу.

ОБЛАДАТЕЛЬ *м.* ээ, ээ болуучу, -ы бар; **он – обладатель приятного голоса** анын жагымдуу үнү бар.

ОБЛАДАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к обладатель.*

ОБЛАДАТЬ *несов. чем* ээлөө, ээ болуу, -луу болуу, бар болуу; **он обладает хорошим голосом** анын жакшы үнү бар; **обладать талантом** талантка ээ болуу; **обладать хорошим здоровьем** ден соолугу жакшы болуу.

ОБЛАЗИТЬ *сов. что, разг.* баары жерге чыгып көрүү, баары жерге баруу; **облазить все закоулки** булуң-бурчтун баарын карап чыгуу.

ОБЛАКО *ср. 1.* булут; **кучевые облака** түрмөк-түрмөк болгон булуттар; **слоистые облака** кат-кат болгон булуттар; **под облаками** булуттун астында, бийик асманда; **2. перен.** эң калың; **облака пыли** эң калың чач; **облака дыма** эң калың, түтүн; **с облаков упала (свалиться)** асмандан түшө калгандай; **витать в облаках** ою, санаасы капкайда болуу; ою, санаасы алда каякка чаргуу.

ОБЛАМЫВАТЬ *несов. см. обломать.*

ОБЛАМЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. обломаться; 2. страд. к обламывать.*

ОБЛАПИТЬ *сов. когда-что, разг.* кучактоо, кучактай кармоо; **медведь облапил охотника** аюу мергенчини кучактады.

ОБЛАПОШИВАТЬ *несов. см. облапошить.*

ОБЛАПОШИТЬ *сов. кого-что, прост.* алдап кетүү (жаман ой менен).

ОБЛАСКАТЬ *сов. кого* эркелетүү, сылап-сыйпоо; **обласкать малыша** кичине баланы эркелетүү.

ОБЛАСТНОЙ, ая, -ое **1.** **область-ка т.;** областтык; **областной комитет партии** партиянын областтык комитети; **областной центр** областтык борбор; **областная газета** областтык газета; **2.** (*местный*) жергиликтүү, областтык; **областное произношение** жергиликтүү айтуу, областтык сүйлөө.

ОБЛАСТЬ *жс.* **1.** (*административно-территориальная единица*) область; **Московская область** Москва областы; **2.** (*зона*) жер; **область вечнозелёных растений** ар дайым көгөрүп турган өсүмдүктөр чыккан жер; **область вечных снегов** ар дайым кар жаткан жер; **3.** (*часть организма*) жак, тарап (*дененин бир жери*); **боли в области сердца** жүрөк тараптын ооруганы; **исследовать область ранения** жарадар болгон жерди изилдөө; **4. перен.** (*отрасль деятельности*) жак (*иштин тармагы*); **работать в области народного образования** эл агартуу жагында иштөө; **в области науки** илим жагында.

ОБЛАТКА *жс. фарм.* облатка (*дары менен кошо ичилүүчү дарынын сыртындагы жука кабык*); **хинин в облатках** ичине хина салынган облатка, хиналуу облатка.

ОБЛАЧАТЬ *несов. см. облачить.*

ОБЛАЧАТЬСЯ *несов. 1. см. облачиться; 2. страд. к облачать.*

ОБЛАЧЕНИЕ *ср. 1.* (*действие*) кийиндирүү; **2. церк.** сыйынган кезде дин кызматкерлери кийинүүчү кийим.

ОБЛАЧИТЬ *сов. кого во что, ирон.* кийиндирүү, кийгизүү **облачить мальчика в отцовское пальто** балага атасынын пальтосун кийгизүү.

ОБЛАЧИТЬСЯ *сов. ирон.* кийинүү; **облачиться в новое пальто** жаңы пальто кийүү.

ОБЛАЧКО *ср. 1. уменьш. от облако 1* кичинекей булут, тердиктей булут; **на небе ни облачка** асманда тердиктей да булут жок; **2. перен.** кымындай из; **облачко грусти на лице** өңүндө кымындай кайгы (*капалык*) бар.

ОБЛАЧНОСТЬ *жс.* булут каптагандык, булуттуулук, бүркөктүк; **переменная облачность** мезгил-мезгили менен булут каптагандык; **сплошная облачность** жалпы булут каптагандык.

ОБЛАЧНЫЙ, ая, -ое **облако 1-ге т.;** булуттуу; **облачное небо** булуттуу асман; **облачная погода** булуттуу кун.

ОБЛАЯТЬ *сов. кого 1.* (*о собаке*) үрүү; **2. перен. прост.** (*обругать*) аябай тилдөө.

ОБЛЕГАТЬ *несов. см. облечь II.*

ОБЛЕГЧАТЬ *несов. см. облегчить.*

ОБЛЕГЧАТЬСЯ *несов. 1. см. облегчиться; 2. страд. к облегчать.*

ОБЛЕГЧЕНИЕ *ср. 1.* (*действие*) жеңилдөө, жеңилдетилүү, оңойлоо, оңойлотулуу; **2.** жеңилдик, оңойлоо; **почувствовать облегчение** жеңилдикти сезүү.

ОБЛЕГЧИТЬ *сов. 1. кого-что (сделать легче)* жеңилдетүү оңойлотуу; **облегчить ношу** жүктү жеңилдетүү; **2. что (упростить)** жеңилдетүү; **облегчить конструкцию трактора** трактордун конструкциясын жеңилдетүү;

3. что (сделать менее трудным) жеңилдетүү, оңойлотуу; **облегчить положение** абалды жеңилдетүү; **облегчить труд** эмгекти жеңилдетүү; **4. что (успокоить)** азайтуу, басаңдатуу, жеңилдетүү, оңойлотуу; **облегчить боль** ооруганын басаңдатуу.

ОБЛЕГЧИТЬСЯ *сов.* жеңилдетилүү, оңойлотулуу; **условия работы** **облегчились** жумуштун шарттары жеңилдетилди.

ОБЛЕДЕНЁЛЫЙ, ая, -ое муз болгон, муз тоңгон, муз каптаган; **обледенёлые скалы** муз каптаган аскалар.

ОБЛЕДЕНЕНИЕ *ср.* муздоо, муз болуу, сыртына муз тоңуу; **обледенение самолёта** самолёттун сыртына муз тоңуу.

ОБЛЕДЕНЕТЬ *сов.* муздоо, муз болуу, сыртына муз тоңуу; **самолёт обледенел** самолёттун сыртына муз тоңуп калды.

ОБЛЕЗАТЬ *несов. см. облезть.*

ОБЛЕЗЛЫЙ, ая, -ое *разг.* түлөгөн, жыдыган, жүнү түшкөн; **облезлый мех** жүнү түшкөн мех; **облезлая кошка** түлөгөн мышык.

ОБЛЕЗТЬ *сов. разг.* түлөө, түлөп түшүү, жыдуу (*жүн, тери, түк*); **кожа после ожога** **облезла** күйгөндөн кийин тери түлөп түштү.

ОБЛЕКАТЬ *несов. см. облечь I.*

ОБЛЕКАТЬСЯ *несов. 1. см. облечься; 2. страд. к облакать.*

ОБЛЕНИТЬСЯ *сов.* такыр жалкоо болуп калуу.

ОБЛЕПИТЬ *сов. кого-что 1.* (*со всех сторон*) жабышуу; **грязь облепила сапоги** баткак өтүктүн баары жерине жабышты; **2. чем, разг.** (*обклеить*) ар кайсы жерге жабыштыруу; **облепить стены** **объявлениями** дубалдын ар жерине кулактандыруулар жарыштыруу.

ОБЛЕПИХА *жс. бот.* чычырканак.

ОБЛЕПЛЯТЬ *несов. см. облепить.*

ОБЛЕСЕНИЕ *ср.* токой өстүрүү, токойлуу кылуу; **облесение степей** талааларда токой өстүрүү; **облесение оврагов** жарларда (*аңдарда*) токой өстүрүү.

ОБЛЕСИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **облесение-ге т.;** **облесительные работы** токой өстүрүү жумуштары.

ОБЛЕСИТЬ *сов. что* токой өстүрүү; **облесить степные районы** талаа райондорунда токой өстүрүү.

ОБЛЕТАТЬ I *сов. что 1.* (*побывать во многих местах*) айланып учуп кыдырып чыгуу; **облетать всё побережье** жээктин баарын учуп кыдырып чыгуу; **2.** (*испытать в полёте*) учуруп сыноо; **облетать самолёт** самолётту учуруп сыноо.

ОБЛЕТАТЬ II *несов. см. облететь.*

ОБЛЕТЕТЬ *сов. 1. кого-что, вокруг кого-чего* айланып учуу, айлана учуп чыгуу, тегерете учуу, тегерете учуп чыгуу; **облететь вокруг озера** көлдү айлана, учуп чыгуу; **2. что, перен.** бат (тез) таралуу, бат (тез) жайылуу, бат (тез) жетүү; **радостная весть** **облетела всю область** кубанычтуу кабар бүткүл областка тез таралды; **3.** (*осыпаться*) күбүлүү, күбүлүп түшүү; **листья** **облетели** жалбырактар күбүлүп түштү.

ОБЛЕЧЁННЫЙ, ая, -ое *прич. от облечь I;* **облечённый властью** колунда бийлиги бар.

ОБЛЕЧЬ I *сов. кого 1.* (*одеть*) кийиндирүү; **2. перен.** (*окутать, окружить чем-л.*) түр берүү, курчап алуу; **облечь тайной** жашырын сыр берүү; **3. перен.** (*выразить*) айтуу, сүйлөө, билдирүү; **облечь свою мысль в понятие**

ные слова өзүнүн оюн түшүнүктүү сөздөр менен айтуу; 4. (наделить): **облечь доверием** ишенүү, ишенип тапшыруу.

ОБЛЕЧЬ II *сов. что* 1. (обволочь) каптоо, басуу; **тучи облегли небо** асманды булут каптады; 2. (о платье) кыналып (чакталып) туруу; **платье плотно облегает фигуру** көйнөк денеге кыналып турат.

ОБЛЕЧЬСЯ *сов. во что* 1. (одеться) кийинүү, жамынуу; 2. *перен.* кандайдыр түргө кирүү.

ОБЛИВАНИЕ *ср.* жаба куюу.

ОБЛИВАТЬ *несов. см. облить.*

ОБЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. облиться*; 2. *страд. к обливать*; **обливаясь потом** алка-шалка тердөө, кара терге түшүү; **обливаясь слезами** жашын көлдөтүп ыйлоо, көз жашын көл кылуу; **сердце кровью обливается** өтө эле боор ооруйт.

ОБЛИВКА *жс.* 1. (действие) сырдоо (*мис. карапаны*); 2. *см. глазурь.*

ОБЛИВНОЙ, ая, -ое **обливка** 1-ге т.; **обливной кувшин** сырдалган кумура.

ОБЛИГАЦИЯ *жс.* облигация; **облигация государственного займа** мамлекеттик заёмдун облигациясы.

ОБЛИЗАТЬ *сов. кого-что* жалоо; **облизать губы** эринди жалоо; **пальчики оближешь** *разг.* тилинди тартат (*эң эле таттуу, эң эле даамдуу*).

ОБЛИЗАТЬСЯ *сов.* жалануу.

ОБЛИЗНУТЬ *однокр. кого-что, разг.* бир жалап алуу; **облизнуть губы** эрдин бир жалап алуу.

ОБЛИЗНУТЬСЯ *однокр. разг.* бир жаланып алуу.

ОБЛИЗЫВАТЬ *несов. см. облизать.*

ОБЛИЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. облизаться, облизнуться*; 2. *перен.* үмүт кылып тамшануу; 3. *страд. к облизывать.*

ОБЛИК *м.* 1. (внешность) кейип, кебете, тышкы көрүнүш; **приятный облик** сүйкүмдүү кебете; 2. *перен.* облик, кулк-мүнөз; **культурный облик** маданий облик.

ОБЛИНЯТЬ *сов.* 1. *разг. (потерять окраску)* онуу; 2. (потерять шерсть, перья) түлөө, жыдуу.

ОБЛИПАТЬ *несов. см. облипнуть.*

ОБЛИПНУТЬ *сов. чем, разг.* жабышуу; **колёса облипли грязью** дөңгөлөктөргө ылай жабышты.

ОБЛИСПОЛКОМ *м.* (областной исполнительный комитет) облисполком (областтык аткаруу комитети).

ОБЛИТЬ *сов.* 1. *кого-что* төгүү, төгүп алуу; **облить скатерть супом** дасторконго сорпо төгүп алуу; 2. *что* кооздоо, сырдоо (*кооз суюк нерсени куюп уютуу, катыруу*); **облить миску глазурью** табакты глазури менен сырдоо; **облить грязью** (помоями) *разг.* жала жабуу, кара санап беделин түшүрүү.

ОБЛИТЬСЯ *сов.* куюнуу, жаба куюнуу; **облиться холодной водой** муздак сууга куюнуу.

ОБЛИЦЕВАТЬ *сов. что* беттөө, каптоо (*курулуштун бетин таш, жыгач же башка материал менен беттөө, каптоо*); **облицевать колонну мрамором** колоннаны мрамор менен беттөө (*каптоо*).

ОБЛИЦОВАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от облицевать*; 2. *прил.* беттелген, капталган; **облицованные колонны** беттелген колонналар; **облицованный кирпич** капталган кирпич.

ОБЛИЦОВКА *жс.* 1. (действие) беттөө, каптоо; 2. (материал) беттеме, каптама; **мраморная облицовка** мрамор беттеме.

ОБЛИЦОВОЧНЫЙ, ая, -ое беттелүүчү, капталуучу; **облицовочный материал** беттелүүчү (*капталуучу*) материал.

ОБЛИЦОВЩИК *м.* облицовщик (*беттеп, каптап кооздоо жагынан жумушчу*).

ОБЛИЦОВЫВАТЬ *несов. см. облицевать.*

ОБЛИЧАТЬ *несов.* 1. *кого-что* (разоблачать) бетин ачуу, айыбын ашкере кылуу; 2. *что* (обнаруживать) көрүнүп туруу, көрсөтүп туруу; **всё обличает в нём большие способности** анын жөндөмдүүлүгү бардык жагынан көрүнүп турат.

ОБЛИЧЕНИЕ *ср.* бетин ачуу, айыбын ашкере кылуу.

ОБЛИЧИТЕЛЬ *м.* бетин ачуучу, айыбын ашкере кылуучу.

ОБЛИЧИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к обличитель.*

ОБЛИЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **обличительная речь** бетин ачуучу речь.

ОБЛИЧИТЬ *сов. см. обличать* 1.

ОБЛИЧЬЕ *ср.* 1. *обл. (наружность)* кебете, сырткы көрүнүш; **узнать по обличью** сырткы кебетесинен (*көрүнүшүнөн*) таануу; 2. (*облик*) кебете, түр.

ОБЛОБЫЗАТЬ *сов. кого, разг. шутил.* өбүү.

ОБЛОБЫЗАТЬСЯ *сов. разг. шутил.* өбүшүү.

ОБЛОЖЕНИЕ *ср.* 1. *фин.* салуу, салынуу; **обложение налогом** налог салынуу; 2. *воен. уст.* туш-туш-тан (*туш-тушунан*) камоо; **обложение крепости** крепостту туш-тушунан камоо.

ОБЛОЖЕННЫЙ, ая, -ое **обложенный язык** мед. өнөр баскан тил.

ОБЛОЖЕЧНЫЙ, ая, -ое мукабалык, тыш болуучу (*китептин тышына жумшалуучу*); **обложечная бумага** тыш болуучу кагаз.

ОБЛОЖИТЬ *сов.* 1. *кого-что чем (кругом)* тегерете (*айландыра*) коюу, туш-тушуна коюу; **обложить больно-го подушками** оору кишинин туш-тушуна жаздык коюу; 2. *что* каптоо; **тучи обложили небо** асманды булут каптады; 3. *кого-что, фин.* салуу; **обложить налогом** налог салуу; 4. *кого-что (окружить)* туш-туштан (*туш-тушунан*) камоо; **обложить медведя** аюуну туш-туштан камоо; **обложить крепость** *воен. уст.* крепостту туш-тушунан камоо.

ОБЛОЖИТЬСЯ *сов. чем* туш-тушуна коюп алуу; **обложиться книгами** туш-тушуна китептерди коюп алуу.

ОБЛОЖКА *жс.* мукаба, тыш (*китептин тышы*); **книга в красивой обложке** кооз тыштуу китеп.

ОБЛОКАЧИВАТЬ *несов. см. облокотить.*

ОБЛОКАЧИВАТЬСЯ *несов. см. облокотиться.*

ОБЛОКОТИТЬ *сов. что* чыканактоо, чыканакты коюу; **облокотить руки на стол** столго чыканак коюу.

ОБЛОКОТИТЬСЯ *сов.* чыканактоо, чыканактап туруу.

ОБЛОМАТЬ *сов.* 1. *что* сындыруу; **обломать засохшие ветки** кургак бутактарды сындыруу; 2. *кого-что, перен. разг.* көктүгүн жеңүү, жумшатып көндүрүү.

ОБЛОМАТЬСЯ *сов.* сынуу, сынып кетүү; **ветки обломались** бутактар сынып кетти.

ОБЛОМИТЬ *сов. что* сындыруу; **обломить ветку** бутакты сындыруу.

ОБЛОМИТЬСЯ *сов.* сынып кетүү; **лестница обломилась** шаты сынып кетти.

ОБЛОМОК *м.* 1. сынык; **обломок статуи** статуянын сыныгы; 2. *перен. (остаток)* калдык (мис. эски турмуштун калдыгы).

ОБЛУШИТЬ *сов., что* кабыгын (*терисиш, кыртышын*) аарчуу.

ОБЛУШИТЬСЯ *сов.* түлөө, сыйрылуу, конторулуп түшүү; **нос облупился** мурундун териси түлөдү; **краски облупились** боёгу сыйрылды.

ОБЛУПЛИВАТЬ *несов. см. облупить.*

ОБЛУПЛИВАТЬСЯ *несов. см. облупиться.*

ОБЛУЧАТЬ *несов. см. облучить.*

ОБЛУЧЕНИЕ *ср. мед.* шоолага кармоо (*тосуу*); **облучение кварцем** кварц шооласына кармоо; **облучение больного** оору кишини шоолага кармоо.

ОБЛУЧИТЬ *сов. кого-что, мед.* шоолаландыруу, шоолалантуу, шоолага кармоо (*бар шоола менен таасир кылуу*); **облучить рентгеном** рентген менен шоолалантуу.

ОБЛУЧОК *м.* облучок (*тырашманкенин алды жагында кучер отура турган орун*).

ОБЛЫЖНО *нареч. разг.* калп жеринен, жала кылып; **облжно обвинить кого-л.** бирөөнү калп жеринен каралоо.

ОБЛЫЖНЫЙ, ая, -ое *разг.* калп, жалган; **облжное обвинение** жалган айыптоо.

ОБЛЫСЕТЬ *сов.* кашка баш болуу.

ОБЛЮБОВАТЬ *сов. кого-что* жактыруу, тандап алуу; **облюбовать себе шляпу** өзүнө шляпа тандап алуу; **облюбовать себе скамейку в парке** паркта көңүлүнө жаккан скамейканы жактырып тандап алуу.

ОБЛЮБОВЫВАТЬ *несов. см. облюбовать.*

ОБМАЗАТЬ *сов.* 1. *что* майлоо, шыбоо, сылоо; **обмазать печь глиной** мешти ылай менен шыбоо; 2. *кого-что, разг. (запачкать)* булгоо, булгап алуу; **обмазать себе всё платье** көйнөгүнүн баарын булгап алуу.

ОБМАЗАТЬСЯ *сов. чем, разг. (запачкаться)* булгануу, булгап алуу; **он весь обмазался чернилами** ал үстүнүн баарын сыяга булгап алды.

ОБМАЗКА *ж.* 1. (*действие*) майлоо, шыбоо, сылоо; 2. (*материал*) майлануучу (*шыбалуучу*) материал.

ОБМАЗЫВАНИЕ *ср.* майлоо, майлануу, шыбалуу, шыбоо, шыбактоо, сылоо.

ОБМАЗЫВАТЬ *несов. см. обмазать.*

ОБМАКИВАТЬ *несов. см. обмакнуть.*

ОБМАКНУТЬ *сов. что* малуу, малып алуу; **обмакнуть перо в чернила** калем учту сыяга малып алуу.

ОБМАН *м.* алдоо, калп, кез будамайлоо; **ввести в обман** алдап кетүү; **обман зрения** жаңылыш көрүү.

ОБМАНКА *ж. мин.* обманка (*металдардын күжүрттүү кошундусунан турган, бирок металлдык түсү жок, кээ бир минералдардын составдык бөлүгүнүн аты*); **цинковая обманка** цинктик обманка.

ОБМАННЫЙ, ая, -ое алдоо жолу менен; **добыть что-л. обманным путём** алдоо жолу менен бир нерсе табуу.

ОБМАНУТЬ *сов. кого-что* алдоо; **он обещал прийти и обманул** ал келем деп коюп, алдап кетти; **обмануть ожидания** көңүлдөгүдөй (*ойлогондой*) чыкпай калуу.

ОБМАНУТЬСЯ *сов.* алдануу, алданып калуу; **обмануться в своих ожиданиях** көңүлдөгүдөй (*ойлогондой*) болбой алданып калуу.

ОБМАНЧИВОСТЬ *ж.* алдамчылык, өзгөрүлмөлүк, ишенимсиздик.

ОБМАНЧИВЫЙ, ая, -ое алдамчы, өзгөрүлмө, ишенимсиз; **обманчивая погода** аба ырайынын ишеничтүү эместиги, өзгөрүлмө аба ырайы.

ОБМАНЩИК *м.* алдамчы.

ОБМАНЩИЦА *женск. р. к обманщик.*

ОБМАНЫВАТЬ *несов. см. обмануть.*

ОБМАНЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. обмануться*; 2. *страд. к обманывать.*

ОБМАРАТЬ *сов. кого-что, прост.* булгоо, булгап алуу.

ОБМАРАТЬСЯ *сов. прост.* булгануу.

ОБМАСЛИВАТЬ *несов. см. обмаслить.*

ОБМАСЛИТЬ *сов. что, разг.* майлоо; **обмаслить блин** челпекти майлоо.

ОБМАТЫВАТЬ *несов. см. обмотать.*

ОБМАТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. обмотаться*; 2. *страд. к обматывать.*

ОБМАХИВАТЬ *несов. см. обмахнуть.*

ОБМАХИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. обмахнуться*; 2. *страд. к обмахивать.*

ОБМАХНУТЬ *сов. кого-что* серпип сүртүү, серпип сүртүп кетируу; **обмахнуть пыль с книг** китептердин чаңын сепип сүртүп кетируу.

ОБМАХНУТЬСЯ *сов. чем* желпинүү, кагынуу; **обмахнуться веером** желпигич менен желпинүү.

ОБМАЧИВАТЬ *несов. см. обмочить.*

ОБМЕЛЕНИЕ *ср.* тайыздануу.

ОБМЕЛЕТЬ *сов.* суу тартылуу, тайыздалуу, тайыз тартуу; **река за лето обмелела** жайында суу тартылып калды.

ОБМЕН *м.* 1. (*действие*) алышуу, алмашуу; **обмен опытом** тажрыйба алмашуу; **обмен мнениями** пикир алышуу; 2. *эк.* айрыбаш кылуу, алмашуу; **планирование обмена** айрыбаш кылууну пландоо; **обмен веществ физиол.** заттардын алмашуусу (*тамак сиңирүүдөгү организмдин процесстери*).

ОБМЕНИВАТЬ *несов. см. обменять, обменивать.*

ОБМЕНИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. обменяться, обмениваться*; 2. *страд. к обменивать.*

ОБМЕНИТЬ *сов. что, разг.* алмаштыруу, алмаштырыш жиберүү; **обменить галоши в гостях** конокто галошту алмаштырып жиберүү.

ОБМЕНИТЬСЯ *сов. разг.* алмашылуу, алмаштырылуу.

ОБМЕННЫЙ, ая, -ое *обмен-ге т.*; **обменный фонд** алмаштыруу фондусу; **обменный пункт** алмаштыруу пункту.

ОБМЕНЯТЬ *сов. что* алмаштыруу, алмаштырып алуу; **обменять квартиру** квартира алмаштыруу; **обменять книги в библиотеке** китепканадан китептерди алмаштырып алуу.

ОБМЕНЯТЬСЯ *сов. кем-чем* айрыбаш кылуу, алмашуу; **обменяться книгами** китеп айрыбаш кылуу; **обменяться мнениями** пикир алышуу; **они обменялись письмами** алар бири-бирине кат жазышты.

ОБМЕР *м.* 1. өлчөө, ченөө; **произвести обмер** жилплощади турак үй аянтын ченеп чыгуу; 2. (*обман при измерении*) кем өлчөп берүү, метрден алдоо.

ОБМЕРЁТЬ *сов. разг.* эси ооп калуу, талып калуу, жалдырап туруп калуу; **он обмер от испуга** ал коркконунан эси ооп калды.

ОБМЕРЗАТЬ *несов. см. обмёрзнуть.*

ОБМЕРИВАТЬ *несов. см. обмёрить.*

ОБМЕРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. обмёриться; 2. страд. к обмёривать.*

ОБМЕРИТЬ *сов. кого-что 1. (смерить, измерить) өлчөө, ченөө; обмёрить участок* участку өлчөө; **2. (обмануть)** кем өлчөп берүү, метрден алдоо.

ОБМЕРИТЬСЯ *сов. разг. өлчөөдөн (ченөөдөн) жаңылуу.*

ОБМЕРЯТЬ *несов. см. обмёрить.*

ОБМЕСТИ *сов. что* шыпырып тазалоо; **обмести паутину** жөргөмүштүн торун (уясын) шыпырып тазалоо.

ОБМЕТАТЬ I *несов. см. обмести.*

ОБМЕТАТЬ II *сов. что 1. тордоо, тордоп тигүү; обметать пётли* топчулукту тордоо; **2. безл. разг. (о сыпи)** исиркектеп жара чыгуу; **губы** обметало эринге исиркектеп жара чыкты.

ОБМЁРЗНУТЬ *сов. тоңуу, муз тоңуу; усы обмёрзли* муз тонду.

ОБМЁТЫВАТЬ *несов. см. обметать II.*

ОБМИНАТЬ *несов. см. обмять.*

ОБМИРАТЬ *несов. см. обмереть.*

ОБМОЗГОВАТЬ *сов. что, прост. жакшылап ойло-нуу, абдан ойлоноу.*

ОБМОЗГОВЫВАТЬ *несов. см. обмозговать.*

ОБМОЛАЧИВАТЬ *несов. см. обмолотить.*

ОБМОЛВИТЬСЯ *сов. разг. жаңылыштан терс айтып коюу, атайын дегенинен жаңылып башканы айтуу; он не обмолвился ни словом о своём деле* ал өзүнүн иши жөнүндө бир да сөз айткан жок.

ОБМОЛВКА *жс. сөздө кетирилген жаңылыш, жаңылыштан айтылган сөз.*

ОБМОЛОТ *м. 1. (действие) эгин басуу, эгин бастыруу; закончить обмо́лот в срок* эгин бастырууну мөөнөтүндө бүтүрүү; **2. (количество обмолоченного зерна)** басылган эгин, кызылданган эгин; **большой обмо́лот** кызылданган көп эгин.

ОБМОЛОТИТЬ *сов. что* эгин бастыруу.

ОБМОРАЖИВАНИЕ *ср. үшүтүп жиберүү, суукка алдырып жиберүү.*

ОБМОРАЖИВАТЬ *несов. см. обморозить.*

ОБМОРАЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. обморозиться; 2. страд. к обморазивать.*

ОБМОРОЗИТЬ *сов. что* үшүтүп жиберүү, суукка алдырып жиберүү; **обморозить щёки** бетти үшүтүп жиберүү.

ОБМОРОЗИТЬСЯ *сов. разг. үшүп кетүү, суукка алдыруу, аябай тоңуу.*

ОБМОРОК *м. талуу, эс оош; упасть в обмо́рок* талып калуу, эсинен тануу, эси ооп жыгылып калуу.

ОБМОРОЧНЫЙ, *ая, -ое обмо́рок-ко т.; обмо́рочное состояние* эси ооп калган абал.

ОБМОТАТЬ *сов. кого-что, чем* ороо, чулгоо; **обмотать голову платком** башты жоолук менен ороо; **обмотать шарф вокруг шеи** шарфты моюнга ороо.

ОБМОТАТЬСЯ *сов. чем, разг. ороону, оролуу, чулгануу, чулгалуу; обмотаться полотёнцем* сүлгү менен ороону.

ОБМОТКА *жс. 1. (действие) ороо, түрүү; автоматизированная обмо́тка катушек* катушкаларды түрүүнүн автоматташтырылышы; **2. (намотанное)** чырмай турган

нерсе, орой турган, ороло турган, ором; **прово́д без обмо́тки** чырмамбаган провод; **прово́лочная обмо́тка** сым ором.

ОБМО́ТКИ *мн. балтыр орогуч (эркектер балтырын ороочу тилке кездеме).*

ОБМОЧИТЬ *сов. что* суу кылып алуу; **обмочить рукава́** жендин учун суу кылып алуу.

ОБМУНДИРОВА́НИЕ *ср. 1. (действие) формалуу кийим берүү; обмундирова́ние призывников* аскерге чакырылгандарга формалуу кийим берүү; **2. (форменная одежда)** формалуу кийим; **зёмнее обмундирова́ние** кышында кийилүүчү формалуу кийим; **получи́ть обмундирова́ние** формалуу кийим алуу.

ОБМУНДИРОВА́ТЬ *сов. кого-что* формалуу кийим берүү; **обмундировать полк** полкко формалуу кийим **обмундировать призывников** аскерге чакырылгандарга формалуу кийим берүү.

ОБМУНДИРОВА́ТЬСЯ *сов. формалуу кийим кийинүү, формалуу кийим алуу.*

ОБМУНДИРОВА́ЧНЫЙ, *ая, -ое* формалуу кийимге арналган; **обмунди́ровочные де́ньги** формалуу кийимге арналган акча.

ОБМУНДИРОВА́ВЫВАТЬ *несов. см. обмундировать.*

ОБМУНДИРОВА́ВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. обмундироваться; 2. страд. к обмундировывать.*

ОБМУРОВА́ТЬ *сов. что* туш-тушуна коюп жасоо, туш-тушуна коюп салуу, каптоо (*таш же кирпич*).

ОБМУРОВА́КА *жс. 1. (действие) туш-тушуна коюп жасоо, туш-тушуна салуу (таш же кирпич); 2. ошондой жасоого жумшалган материал; кирпи́чная обму́ровка котла́* казандын айланасына кирпичтер коюп аны орнотуу.

ОБМУРОВА́ВЫВАТЬ *несов. см. обмуровать.*

ОБМЫВА́НИЕ *ср. жуу, жууш.*

ОБМЫВА́ТЬ *несов. см. обмыть.*

ОБМЫВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. обмыться; 2. страд. к обмывать.*

ОБМЫ́ЛКИ *только мн. разг. 1. супсун; 2. самындын алкындылары.*

ОБМЫ́ЛОК *м. разг. алкынды (самындын калдыгы).*

ОБМЫ́ТЬ *сов. кого-что* жууп тазалоо; **обмыть ра́ну** жараны жууп тазалоо.

ОБМЫ́ТЬСЯ *сов. разг. жуунуу, жуулуу.*

ОБМЯКА́ТЬ *несов. см. обмякнуть.*

ОБМЯКНУ́ТЬ *сов. разг. 1. жумшаруу, жумшарып калуу; глина́ от сы́рости обмя́кла* чопо (топурак) нымдан жумшарып калды; **2. перен.** жумшарып калуу, боорукер болуп калуу.

ОБМЯ́ТЬ *сов. что* үстүнөн басып түзөтүү, туш-тушунан кысып жалпайтуу; **обмять туго́й во́рот** катуу же тар жаканы тартып (*уйпалан*) жумшартуу; **обмять се́но** чөптү кысуу, чөптү басуу.

ОБМЯ́ТЬСЯ *сов. бырышып калуу, уйпаланып калуу; постель обмя́лась* төшөк уйпаланып калды.

ОБНАГЛЕ́ТЬ *сов. ашынган бетпактык кылуу, бетпактыгы ашынып кетүү.*

ОБНАДЕ́ЖИВАНИЕ *ср. үмүттөндүрүү, үмүткөр кылуу.*

ОБНАДЕ́ЖИВАТЬ *несов. см. обнадёжить.*

ОБНАДЕ́ЖИТЬ *сов. кого* үмүттөндүрүү, үмүткөр кылуу; **обнадёжить ко́го-либо** бирөөнү үмүттөндүрүү.

ОБНАЖА́ТЬ *несов. см. обнажить.*

ОБНАЖАТЬСЯ *несов.* 1. *см. обнажиться*; 2. *страд. к обнажить*.

ОБНАЖЕНИЕ *ср.* 1. жылаңачталуу, жылаңачтануу, жылаңачтоо; 2. *перен.* ачылуу, ашкере балуу; **обнажение противоречий** карама-каршылыктардын ачылып калышы.

ОБНАЖЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от обнажить*; 2. *прил.* жылаңачталган, жылаңач болгон.

ОБНАЖИТЬ *сов.* 1. *кого-что* жылаңачтоо; **обнажить плечи** ийиндерин жылаңачтоо; **обнажить голову** жылаңбаштануу; 2. *что (сделать видимым, лишить покровов)* ачуу, сууруу; **обнажить нерв** нервди ачуу; **обнажить саблю** кылычты кынынан сууруу; 3. *кого-что, перен.* ачып көрсөтүү, ашкере кылуу.

ОБНАЖИТЬСЯ *сов.* 1. *(раздеться)* жылаңачтануу; 2. *(лишиться покровов)* ачылуу; **нерв обнажился** нерв ачылды; 3. *перен. (обнаружиться)* ачылып көрүнүү, ашкереленүү.

ОБНАРОДОВАНИЕ *ср.* элге жарыялоо, элге жарыялануу, жалпыга жарыялоо, жалпыга жарыялануу; **обнародование постановления** токтомду элге жарыялоо.

ОБНАРОДОВАТЬ *сов.* *что* элге жарыялоо, жалпыга жарыялоо; **обнародовать указ** указы элге жарыялоо.

ОБНАРУЖЕНИЕ *ср.* 1. көрсөтүү, билинүү, белгилүү болуу; 2. табылуу, айкындалуу; 3. бетин ачуу, табуу.

ОБНАРУЖИВАТЬ *несов. см. обнаруживать*.

ОБНАРУЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. обнаружиться*; 2. *страд. к обнаруживать*.

ОБНАРУЖИТЬ *сов.* *что* 1. *(показать)* көрсөтүү, билгизүү, белгилүү кылуу; **обнаружить свою радость** өзүнүн кубанычын көрсөтүү; 2. *(найти)* табуу; **обнаружить пропащую вещь** жоголгон буюмду *(нерсени)* табуу; 3. *(разоблачить)* бетин ачуу, табуу; **обнаружить преступника** кылмышкердин бетин ачуу, кылмышкерди табуу.

ОБНАРУЖИТЬСЯ *сов.* 1. *(найтись)* табылуу; **пропавшая книга обнаружилась** жоголгон китеп табылды; 2. *(стать известным)* табылуу, белгилүү болуу, көрүнүү; **обнаружились новые факты** жаңы фактылар табылды; 3. *(оказаться)* болуп чыгуу; **у ребёнка обнаружилась корь** баланыкы кызылча болуп чыкты.

ОБНЕСТИ I *сов.* *что чем (огородить)* курчоо, айландыра тосуу; **обнести сад забором** бакты айландыра дубал менен курчоо.

ОБНЕСТИ II *сов.* *кого-что* 1. *(угостить всех)* бардыкка тең таратуу; **обнести гостей конфетами** конокторго конфеталар таратуу; 2. *(не дать)* бербей коюу, куру калтыруу *(бир нерсени алалап-кулалап бөлүштүрүп, бир же бир нече кишиге бербей коюу)*; **обнести кого-л. морозе-ным бирөөгө** мороженне бербей куру калтыруу.

ОБНИМАТЬ *несов. см. обнять*.

ОБНИМАТЬСЯ *несов. см. обняться*.

ОБНИМКА *ж. в обнимку* *разг.* кучакташып; айкалышып.

ОБНИЩАЛЬНЫЙ, ая, -ое жакырданган, кедейленген.

ОБНИЩАНИЕ *ср.* жакырдануу, кедейленүү.

ОБНИЩАТЬ *сов.* жакырдануу, кедейленүү.

ОБНОВА *ж. уст.* жаңы алынган буюм *(мис. жаңы кийим)*.

ОБНОВИТЬ *сов.* *что* 1. *(заменить новым)* жаңыртуу, жаңылоо; **обновить методы работы** иштин методдорун жаңыртуу; 2. *разг. (починить)* оңдоо, түзөтүү; **обновить**

мебель мебелди оңдоо; 3. *перен. (пополнить)* жаңыртуу, калыбына келтирүү; **обновить свои знания** өзүнүн билимин жаңыртуу; 4. *разг. (впервые употребить)* жаңыдан кийүү, жаңыдан урунуу; **обновить платье** жаңы көйнөк кийүү.

ОБНОВИТЬСЯ *сов.* жаңылануу, жаңыртылуу.

ОБНОВКА *ж. разг.* жаңы алынган буюм *(мис. жаңы кийим)*.

ОБНОВЛЕНИЕ *ср.* 1. жаңыруу, жаңыртуу, жаңылоо, жаңылануу; **обновление методов работы** иштин методдорун жаңылоо; 2. *(починка)* оңдоо, түзөтүү; 3. *перен. (пополнение)* жаңыртуу, калыбына келтирилүү; **обновление знаний** билимин жаңыртуу, билимин калыбына келтирүү.

ОБНОВЛЯТЬ *несов. см. обновить*.

ОБНОВЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. обновиться*; 2. *страд. к обновлять*.

ОБНОСИТЬ I *несов. см. обнести I*.

ОБНОСИТЬ II *несов. см. обнести II*.

ОБНОСИТЬ III *сов.* *что, разг.* кийип жүрүп ык алдыруу, чак келтирүү; **обнести новые сапоги** жаңы өтүктү кийип ык алдыруу.

ОБНОСИТЬСЯ *сов.* *разг.* 1. *(износить одежду)* кийими жыртылып бүтүү; 2. *(стать удобным)* кийилип жүрүп ык алуу, калып алуу; **валенки обносились** кийиз өтүк бутка калып алып калды; 3. *(ответить от носки)* эскирүү, тамтыгы чыгуу; **платье обносилось** көйнөк эскирди.

ОБНОСКИ *мн. (ед. обносок ж.) разг.* жыртылган кийим, тамтыгы чыккан кийим.

ОБНЮХАТЬ *сов.* *кого-что* жыттоо, айландыра жыттоо.

ОБНЮХИВАТЬ *несов. см. обнюхать*.

ОБНЯТЬ *сов.* 1. *кого-что* кучактоо; **обнять мать** энесин кучактоо; 2. *что, перен. (охватить)* ичине алуу, составына кирүү, сыйдыруу.

ОБНЯТЬСЯ *сов.* кучакташуу; **обняться при встрече** бири-бирине учурашканда кучакташып көрүшүү; **идти обнявшись** кучакташып басуу.

ОБО *предлог см. о I*.

ОБО- *приставка см. об-*.

ОБОБРАТЬ *сов.* *разг.* 1. *что (собрать)* жыйнап алуу, чогултуп алуу; **обобрать ягоды с куста** бадалдан жемишти *(мөмөнү)* жыйнап алуу; 2. *кого-что, неодобр. (ограбить)* талап алуу, тоноп алуу, карактап алуу.

ОБОБЩАТЬ *несов. см. обобщить*.

ОБОБЩЕНИЕ *ср.* 1. *(действие)* жалпылоо, жалпылануу, корутундулоо, корутундулануу, жамдоо, жамдалуу; **обобщение опыта работы** жумуштун тажрыйбасын жалпылоо; 2. *(общий вид)* корутунду, жалпы корутунду; **сделать обобщение** жалпы корутунду чыгаруу; **широкие обобщения** кеңири корутундулар.

ОБОБЩЕСТВИТЬ *сов.* *что* коомдоштуруу, коомдук кылуу.

ОБОБЩЕСТВЛЕНИЕ *ср.* коомдошуу, коомдоштуруу; **обобществление средств производства** өндүрүш каражаттарын коомдоштуруу.

ОБОБЩЕСТВЛЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от обобществить*; 2. *прил.* коомдошкон, коомдоштурулган; **обобществлённый скот** коомдоштурулган мал; **обобществлённое хозяйство** коомдошкон чарба.

ОБОБЩЕСТВЛЯТЬ *несов. см. обобществить.*

ОБОБЩИТЬ *сов. что* жалпылоо, корутуу, жамдоо; **обобщить опыт работы** жумуштун тажрыйбасын жалпылоо.

ОБОВШИВЕТЬ *сов.* биттеп кетүү, бит басып кетүү.

ОБОГАТИТЕЛЬ *м. горн. 1. (специалист)* байытуучу; **инженёр-обогадатель** байытуучу-инженер; **2. (вещество)** кендерди башкалардан ажыратууга жардам берүүчү зат.

ОБОГАТИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое горн.* байытуучу; **обогадательная фабрика** байытуучу фабрика.

ОБОГАТИТЬ *сов. 1. кого-что (сделать богатым)* байытуу; **обогащать страну** өлкөнү байытуу; **2. что, перен.** байытуу; **обогащать свой жизненный опыт** өзүнүн турмуштук тажрыйбасын байытуу; **3. что, горн.** байытуу (*кендердин арасындагы пайдасыз нерселерди алып таштап, пайдалуу бөлүктөрүн көбөйтүү*); **обогащать руду** кенди байытуу.

ОБОГАТИТЬСЯ *сов. 1. (разбогатеть)* баюу, бай болуу; **2. перен.** баюу; **страна обогатилась новыми кадрами** өлкө жаңы кадрлар менен байыды; **3. горн. (об ископаемых)** байытылуу.

ОБОГАЩАТЬ *несов. см. обогатить.*

ОБОГАЩАТЬСЯ *несов. 1. см. обогатиться; 2. страд. к обогащать.*

ОБОГАЩЕНИЕ *ср. 1. (действие)* баюу, байытуу, бай болуу; **2. перен. (пополнение)** баюу, байытуу, бай болуу; **3. горн.** байытуу.

ОБОГНАТЬ *сов. кого-что, прям. и перен.* озуп кетүү; **обогнать велосипедиста** велосипедчиден озуп кетүү; **обогнать своих товарищей по курсу** өзү менен бир курсташ жолдошторунан озуп кетүү.

ОБОГНУТЬ *сов. что 1.* курчоо салуу, алкак салуу; **обогнуть обруч вокруг бочки** бочканы курчап алкак салуу; **2. (обойти кругом)** айланып өтүү; **обогнуть деревню** кыштакты айланып өтүү.

ОБОГОТВОРЕНИЕ *ср. 1.* кудай деп билүү, кудайындай көрүү кудай деп эсептөө; **обоготворение природы** жаратылышты кудай деп билүү; **2. перен.** аздектөө, жанындай көрүү, өтө урматтап жакшы көрүү.

ОБОГОТВОРИТЬ *несов. см. обоготворять.*

ОБОГОТВОРЯТЬ *сов. кого-что 1.* кудай деп билүү, кудайындай көрүү, кудай деп эсептөө; **2. перен.** аздектөө, жанындай көрүү, өтө урматтап жакшы көрүү.

ОБОГРЁВ *м.* жылытуу, ысытуу; **нормальный обогрев котла** казандын нормалдуу ысышы.

ОБОГРЕВАНИЕ *ср.* жылытуу, жылытылуу, ысытуу, ысытылуу; **равномерное обогревание** бир калыпта жылытуу.

ОБОГРЕВАТЬ *несов. см. обогревать.*

ОБОГРЕВАТЬСЯ *несов. 1. см. обогреваться; 2. страд. к обогревать.*

ОБОГРЕТЬ *сов. кого-что* жылытуу, ысытуу; **обогреть квартиру** квартираны жылытуу.

ОБОГРЕТЬСЯ *сов. жылынуу, жылып калуу; обогреться у костра* отко жылынуу; **помещение обогрелось** үй жылып калды.

ОБОД *м. 1. (у колеса)* алкак, тогун (*дөңгөлөктүн алкагы*); **2. алкак (бир нерсенин тегерек, алкак сыяктуу бөлүгү)**; **обод блока** блоктун алкагы; **обод решета** калбырдын алкагы.

ОБОДОК *м. 1. уменьш. от обод* алкак; **2. (каёмка)** жээк, курбу; **золотой ободок на блюде** талинкеченин алтын жээги.

ОБОДОЧНЫЙ, *ая, -ое ободочная цепь у автомобилей колёс* автомобиль дөңгөлөгүндөгү чынжыр алкак.

ОБОДРАНЕЦ *м. см. оборванец.*

ОБОДРАНИЙ, *ая, -ое 1. прич. от ободрасть; 2. прил.* жыргылган; тамтыгы чыккан; сан-сан болгон.

ОБОДРАТЬ *сов. что 1. (содрать)* сыйрып алуу, сыйрытып алуу; **ободрасть кору с дерева** жыгачтын кабыгын сыйрып алуу; **ободрасть палец** бармагын сыйрыгып алуу; **2. разг. (изорвать)** жыртуу, жыргып алуу, тытуу; **ободрасть диван** диванды жыргып алуу; **ободрасть как липку** разг. пияз аарчыгандай кылуу (*такыр эштекесин калтырбай тоноп кетүү*).

ОБОДРАТЬСЯ *сов. 1.* сыйрылуу, сыйрылып алынуу; **2. разг. (изорваться)** жыргылуу, айрылуу, тыгылуу.

ОБОДРЕНИЕ *ср.* көңүлүн көтөрүү, сергитүү; **слова ободрения** көңүл көтөрүү үчүн айтылган сөздөр.

ОБОДРИТЬ *сов. кого* көңүлүн көтөрүү, кайрат берүү; **ободрить больного** оору кишинин көңүлүн көтөрүү.

ОБОДРИТЬСЯ *сов.* көңүлү көтөрүлүү, кайраттануу, сергүү.

ОБОДРЯТЬ *несов. см. ободрить.*

ОБОДРЯТЬСЯ *несов. см. ободриться.*

ОБОДРЯЮЩИЙ, *ая, -ее 1. прич. от ободрять; 2. прил.* көңүл көтөрүүчү, сергитүүчү; **ободряющая улыбка** көңүлдү көтөрүүчү жылмайып күлүү.

ОБОЕПОЛЫЙ, *ая, -ое биол.* эки урук мүчөлүү; **обоёполое размножение** эки урук мүчөлүү көбөйүү; **обоёполый цветок** эки урук мүчөлүү гүл.

ОБОЖАНИЕ *ср.* өтө жакшы көрүү, жанындай көрүү, аздектөө.

ОБОЖАТЕЛЬ *м. разг. шутол.* өтө жакшы көрүүчү, жанындай көрүүчү, аздектөөчү.

ОБОЖАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к обожатель.*

ОБОЖАТЬ *несов. кого-что* өтө жакшы көрүү, жанындай көрүү, аздектөө.

ОБОЖДАТЬ *сов. кого-что, разг.* күтүү, күтө туруу, күтүп туруу.

ОБОЖЕСТВИТЬ *сов. кого-что* кудай деп билүү, кудай деп таануу.

ОБОЖЕСТВЛЕНИЕ *ср.* кудайга айландыруу, кудай деп билүү.

ОБОЖЕСТВЛЯТЬ *несов. см. обожествить.*

ОБОЖРАТЬСЯ *сов. чем, груб.* ыксыз тоюу.

ОБОЗ *м. 1. (группа повозок с грузами)* обоз, жүктүү арабалардын тобу; **2. воен.** обоз (*войсколук бөлүктөргө караштуу машина, араба ж.б.*); **полковой обоз** полк обозу; **санитарный обоз** санитардык обоз.

ОБОЗВАТЬ *сов. кого-что* тилдөө, тилдеп айтуу, кордоо; **обозвать лгуном** калпычы деп айтуу, калпычы деп тилдөө.

ОБОЗЛИТЬ *сов. кого, разг.* ачуусун келтирүү, жинин келтирүү.

ОБОЗЛИТЬСЯ *сов. разг.* ачуулануу, жини келүү.

ОБОЗНАВАТЬСЯ *несов. см. обозначаться.*

ОБОЗНАТЬСЯ *сов. разг.* жаңылыш таанык болуу.

ОБОЗНАЧАТЬ *несов. 1. см. обозначить; 2. что (значить)* белгилөө, көрсөтүү; **буква «х» в математике**

обозначает неизвестную величину «х» тамгасы математикада белгисиз чоңдукту көрсөтөт.

ОБОЗНАЧАТЬСЯ *несов. 1. см. обозначиться; 2. страд. к обозначать.*

ОБОЗНАЧЕНИЕ *ср. 1. (действие) белгилөө, белгиленүү, белги салуу, белги салынуу; 2. (знак) белги, тамга; условные обозначения* шарттуу белгилер.

ОБОЗНАЧИТЬ *сов. что 1. (отметить) белгилөө, белги салуу; обозначить на карте границы* картанын бетинде чек араларды белгилөө; *2. (сделать заметным) белгилөө, белги салуу, көрсөтүп туруу; художь резко обозначила скульпу* арыктыгы бетинин сөөктөрүн даана көрсөтүп турду.

ОБОЗНАЧИТЬСЯ *сов. билинүү, билине баштоо, көрүнүү; вдаль обозначились очертания гор* алыстан тоолордун карааны көрүндү.

ОБОЗНИК *м. обозник (обоз айдаган киши).*

ОБОЗНЫЙ, ая, -ое *обоз-го т.; обозные лошади* обоз аттары.

ОБОЗРЕВАТЕЛЬ *м. обозреватель (бир нерсени карап көрүүчү жана да газета, журналды карап чыгып макала жазуучу); военный обозреватель* согуштук обозреватель.

ОБОЗРЕВАТЬ *несов. см. обозреть.*

ОБОЗРЕНИЕ *ср. 1. (действие) кароо, көрүү; обозрение местности* айланадагы жерлерди кароо; *2. (обзор) обозрение (газетада, журналда бир маселенин айланасында жазылган макала); литературное обозрение* адабияттык обозрение; *международное обозрение* эл аралык обозрение; *3. (пьеса) обозрение (тышкы көрүнүшү менен гана байланышкан айрым формадагы драмалык чыгарма).*

ОБОЗРЁТЬ *сов. что 1. (осмотреть) кароо, көрүү, карап көрүү; обозреть местность* айланадагы жерди карап көрүү; *2. перен. (рассмотреть) кароо, карап көрүү, карап чыгуу; обозреть факты* фактыларды карап көрүү, фактыларды кароо.

ОБОЗРИМЫЙ, ая, -ое көз жеткен, көзгө көрүнгөн; **обозримое пространство** көз жеткен мейкиндик.

ОБОИ *только мн. обой (үйдүн стеноасына жабыштырылуучу кооз кагаз); окленть комнату обоями* бөлмөнү обой менен каптоо.

ОБОЙМА *ж. обойма (1. воен. винтовка, тапанчанын магазин кутусуна коюлуучу, патрондордун рамкасы; 2. тех. курулуштун, машинанын ж.б. бөлүктөрүн бириктирип жана кармап туруучу алкак түрүндөгү карматкычы).*

ОБОЙМУ́, обойму, обоймёшь и т.д. разг. буд. вр. от обнять, объять.

ОБОЙНЫЙ, ая, -ое *обои-ге т.; обойлук; обойная машина* обой жасай турган машина; *обойная бумага* обойлук кагаз; *обойные гвозди* обойлук мык; *обойные материалы* обойлук материалдар (*каптаганда, чаптаганда* жумшалуучу материалдар); *обойная мука* кара буудайдын уну (*өзгөчө тартылган*).

ОБОЙТИ́ *сов. 1. что (вокруг) айланып өтүү; обойти фланг противника* душмандын флангасын айланып өтүү; *2. кого-что (пройти, побывать) кыдырып чыгуу; обойти всю деревню* кыштакты бүт кыдырып чыгуу; *обойти весь участок* участка бүт кыдырып чыгуу; *обойти всех сотрудников* кызматкерлердин баарын

кыдырып чыгуу; *3. кого-что, перен. (распространить) таралуу, жайылуу; новость обошла весь институт* жаңылык бүткүл институтка таралды; *4. что, перен. (избежать) айтпай кетүү, айтпай коюу, айтпай өтүп кетүү, качуу; обойти щекотливый вопрос молчанием* кычыгына тийүүчү маселе жөнүндө айтпай коюу; *обойти затруднение* кыйынчылыктан качуу; *5. кого, разг. (опередить) озуу, озуп кетүү, чыгуу (мис. жарышта); обойти кого-л. по службе* кызматы боюнча бирөөдөн озуп кетүү.

ОБОЙТИ́СЬ *сов. 1. с кем-чем (поступить как-л.) мамиле кылуу; кароо; с ним хорошо обошлись* ага жакшы мамиле кылышты; *2. (о стоимости) туруу, түшүү (бир нерсенин баасынын канча экендиги жөнүндө); костюм обошёлся недорого* костюм арзанга түштү; *3. кем-чем, разг. (удовлетвориться) ыраазы болуу, канааттануу, канаат кылуу, алымсынуу; обойтись ста рублями* жүз сомго алымсынуу; *обойтись имеющейся литературой* колдогу болгон адабияттар менен канааттануу; *4. (без чего-л.) -сыз эле туруу; обойтись без телефона* телефонсуз эле туруу; *всё обошлось* бардыгы дурус болду; *всё обошлось благополучно* бардыгы ордунан чыкты.

ОБОЙЩИК *м. обойщик (мебель каптагыч уста).*

ОБОКРАСТЬ *сов. кого-что* уурдап кетүү, уурдап алуу.

ОБОЛГАТЬ *сов. кого-что, разг. ушактоо, ушак кылуу, жала жабуу.*

ОБОЛОНЬ *ж. бот. оболонь (жыгачтын кабык астындагы жаш катмары).*

ОБОЛО́ЧКА *ж. оболочка, кап, кабык, сырт, кыртыш; оболочка аэростата* аэростаттын кабы; *слизистая оболочка анат.* былжырлуу оболочка; *радужная оболочка глаза анат.* көздүн карек айланасындагы чели.

ОБО́ЛТУС *м. бран. келесоо, акмак.*

ОБОЛЬСТИТЕЛЬ *м. уст. азгыруучу, бузуку.*

ОБОЛЬСТИТЕЛЬНО *нареч. азгырыларлык, кызыгарлык, суктандырарлык.*

ОБОЛЬСТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое азгыргыч, алдап кызыктыргыч, алдап кумар кылгыч, суктандыргыч.

ОБОЛЬСТИТЬ *сов. кого-что* азгыруу, алдап кызыктыруу, алдап кумар кылуу.

ОБОЛЬСТИТЬСЯ *сов. чем* азгырылуу, алданып кызыгуу, кумар болуу.

ОБОЛЬЩАТЬ *несов. см. обольстить.*

ОБОЛЬЩАТЬСЯ *несов. 1. см. обольститься; обольщаться надеждами* үмүткө азгырылуу; *2. страд. к обольщать.*

ОБОЛЬЩЕНИЕ *ср. азгырылуу, алданып кызыгуу, алданып кумар болуу.*

ОБОМЛЁТЬ *сов. разг. жалдырап селдейип калуу, сөз айта албай катып калуу; он обомлёл от ужаса* ал коркконунан эчтеме айта албай селдейип калды.

ОБОМШЕ́ЛЫЙ, ая, -ое мох баскан; **обомшелые пни** мох баскан дүмүрлөр.

ОБОМШЕ́ТЬ *сов. мох басуу; пень обомшел* дүмүрдү мох басты.

ОБОНЯ́НИЕ *ср. жыт алуу, жыт билүү сезими; тонкое обоняние* жытты жакшы ажырата билгичтик.

ОБОНЯ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *обоняние-ге т.; обонятельный нерв* жыт алуу (*жыт билүү*) нерви.

ОБОНЯ́ТЬ *несов. что* жыттоо, жыт алуу, жыт сезүү.

ОБОРА́ЧИВАЕМОСТЬ *ж. 1. айланыш; оборачиваемость вагонов* вагондордун айланышы; *2. эк. айланыш;*

оборáчиваемость оборóтных средств обороттук (*обороттогу*) каражаттардын айланышы.

ОБОРА́ЧИВАТЬ *несов. см. обернуть.*

ОБОРА́ЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. обернуться; 2. страд. к оборáчивать.*

ОБОРВА́НЕЦ *м. разг. самтырак (жырттык кийимчен киши).*

ОБО́РВАНЫЙ, ая, -ое *1. прич. от оборва́ть; 2. прил. самтыраган.*

ОБОРВА́ТЬ *сов. 1. что (оторвать) үзүү, туш-тушунан үзүү, үзүп таштоо, жулуу, жулуп таштоо; оборва́ть лепестки́ у цветка́* гүлдүн желекчелерин жулуп таштоо; *2. что (разорвать) үзүп алуу, үзүп таштоо; оборва́ть нитку́* жипти үзүп алуу; *3. что, перен. (прекратить) тык токтотуу; оборва́ть речь́* сүйлөп жаткан сөздү тык токтотуу; *4. кого, перен. разг. (заставить замолчать) кагып сөзүн токтотуу; оборва́ть спóрщика* талашкан кишини кагып, анын сөзүн токтотуу.

ОБОРВА́ТЬСЯ *сов. 1. (порваться) үзүлүү, үзүлүп кетүү; верёвка оборвала́сь* жип үзүлүп кетти; *2. (упасть) учуп кетүү, кулап кетүү; оборва́ться со скалы́* аскадан учуп кетүү; *3. (сразу прекратитьсья) үзүлүп токтолуу; песня́ оборвала́сь* ыр үзүлүп токтолду; *музыка́ оборвала́сь* музыка үзүлүп токтолду.

ОБО́РВЫШ *м. разг. самтырак (жырттык кийимчен киши).*

ОБО́РКА *жс. бүйүрмө; пла́тье с обо́рками (в оборку) бүйүрмөлүү көйнөк.*

ОБОРО́НА *жс. 1. (действие) коргоо, коргонуу; активная оборо́на* активдүү коргонуу; *перейти́ от оборо́ны к наступле́нию* коргонуудан чабуулга өтүү; *2. коргоо, коргонуу; крепить оборо́ну страны́* өлкөнү коргоону чыңдоо; *противовозду́шная оборо́на* абадан кол салууга каршы коргонуу; *противотáнковая оборо́на* танкыга каршы коргонуу; *противохимическая оборо́на* химиялык кол салууга каршы коргонуу; *3. (система оборонительных сооружений)* кортонуу чеби; *прорва́ть оборо́ну врага́* душмандын коргонуу чебин бузуу; *вклини́ться в оборо́ну противника́* душмандын коргонуу чебинин ичине кирүү.

ОБОРО́НЕЦ *м. полит. уст. коргонуучу, коргонууну жактоочу.*

ОБОРОНИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *оборона-га т.; оборонительная та́ктика* коргонуу тактикасы; *оборонительный рубе́ж* коргонуу чеги; *оборонительные соору́жения* коргонуу курулуштары.

ОБОРО́ННЫЙ, ая, -ое *оборона-га т.; оборонная промышле́нность* коргоо өнөр жайы; *оборонный заво́д* коргоо заводу.

ОБОРОНОСПОСО́БНОСТЬ *жс. коргоого жөндөмдүүлүк (жарамдуулук), коргонууга жөндөмдүүлүк (жарамдуулук); укрепле́ние обороноспосóбности страны́* өлкөнүн коргонуу жөндөмдүүлүгүн чыңдоо.

ОБОРОНОСПОСО́БНЫЙ, ая, -ое *коргоого жөндөмдүү (жарамдуу), коргонууга жөндөмдүү (жарамдуу).*

ОБОРО́НЧЕСТВО *ср. полит. уст. коргонуучулук (// Интернационал партияларынын дүйнөлүк биринчи согуш кезинде жумушчулар табынын таламдарына чыккынчылык саясаты, бул саясаттын мазмуну – өз өлкөсүнүн буржуазиясынын империалисттик таламдарын жактоо).*

ОБОРОНЯ́ТЬ *несов. кого-что* коргоо; *обороня́ть кре́пость* чепти коргоо.

ОБОРОНЯ́ТЬСЯ *несов. 1. коргонуу; 2. страд. к оборо́нять.*

ОБОРО́Т *м. 1. (полный круг вращения) айлануу, айланып чыгуу, тегеренүү; оборо́т колеса́* дөңгөлөктүн айланышы; *2. (обращение, употребление) колдонуу, пайдалануу; ввести́ что-л. в оборо́т бир нерсени* колдонууга киргизүү; *3. (отдельная стадия) алмашуу; оборо́т полевых культу́р* талаа өсүмдүктөрүнүн алмашуусу; *4. (движение туда и обратно) оборот (барып кайта келиши); оборо́т ваго́нов* вагондордун обороту (*барып кайта келиши*); *5. эк. оборот, жүгүртүлүш; оборо́т капита́ла* капиталдын жүгүртүлүшү; *годовой оборо́т предприя́тия* ишкананын жылдык обороту; *торговый оборот* соода обороту (*жүгүртүлүшү*); *6. (оборотная сторона) арт жак, арты; сде́лать на́дпись на оборо́те* арт жагына жазуу; *7. тех. (изгиб, колено) оборот (бир нерсенин бүгүлгөн, бурулган жери); в трубе́ три оборо́та* трубада үч оборот бар; *8. перен. (направление) жак, түр, багыт; де́ло при́няло плохой оборо́т* иш жаман жагына айланды; *9. (выражение) айтуу, айтылуу; пра́вильный оборо́т ре́чи* речтин туура айтылган түрү; *дееприча́стный оборот гра́м.* чакчыл оборот; *взя́ть в оборо́т разг.* тезге салуу, куйругун буроо.

ОБОРОТЕНЬ *м. фольк. кубулма киши (жомокто, мифологияда – айбан же бир нерсенин түрүнө кубулуп кетүүчү киши).*

ОБОРО́ТИСТЫЙ, ая, -ое *разг. эпчил (көбүнчө соодада).*

ОБОРОТИ́ТЬ *сов. разг. см. обернуть 3, 5.*

ОБОРОТИ́ТЬСЯ *сов. см. обернуться 1, 6.*

ОБОРО́ТЛИВОСТЬ *жс. эпчилдик.*

ОБОРО́ТЛИВЫЙ, ая, -ое *эпчил, эптүү.*

ОБОРО́ТНЫЙ, ая, -ое *оборот 4-7-ге т.; обороттук; оборо́тные сре́дства* жүгүртмө каражаттар; *оборо́тный капита́л* обороттук капитал; *на оборо́тной сторо́не* листа́ барактын арткы бетинде; *оборо́тная сторо́на* тескери жагы, жаман жагы.

ОБОРУ́ДОВАНИЕ *ср. 1. (действие) жабдуу; 2. жабдуулар, шаймандар (машиналар, механизмдер ж.б.); получи́ть но́вое оборудова́ние* жаңы жабдуулар алуу; *обору́дование лабора́торий* лабораториялардын жабдуулары.

ОБОРУ́ДОВАТЬ *сов. и несов. что* жабдуу, шаймандоо; *обору́довать заво́д совреме́нной те́хники* заводду азыркы техника менен жабдуу; *обору́довать химический ка́бинет* химия кабинетин жабдуу.

ОБОСНОВА́НИЕ *ср. 1. (действие) негиздөө, негизделүү; 2. (довод) негиз; серьё́зное обоснова́ние* олуттуу негиз.

ОБОСНОВА́ННОСТЬ *жс. негизделгендик, негиздүүлүк; на́учная обоснова́нность вы́водов* корутундулардын илимий жактан негизделгендиги.

ОБОСНОВА́ННЫЙ, ая, -ое *1. прич. от обоснова́ть; 2. прил. негизделген, негиздүү; обоснова́нное заключе́ние* негизделген тыянак.

ОБОСНОВА́ТЬ *сов. что* негиздөө; *обоснова́ть своё мнёние* өзүнүн пикирин негиздөө.

ОБОСНОВА́ТЬСЯ *сов. разг. орундашуу, жайлашуу, туруп калуу; обоснова́ться на но́вом ме́сте* жаңы орунда жай алып туруп калуу; *обоснова́ться в но́вом до́ме* жаңы үйдө орношуп туруп калуу.

ОБОСНОВЫВАТЬ несов. см. обосновать.

ОБОСНОВЫВАТЬСЯ несов. 1. см. обосноваться;

2. страд. к обосновывать.

ОБОСОБИТЬ сов. кого-что обочолотуу, бөлүп чыгаруу, бөлөктөтүү, четтетүү.

ОБОСОБИТЬСЯ сов. обочолонуу, бөлүнүү, четтөө.

ОБОСОБЛЕНИЕ ср. обочолоо, обочолотуу, четтөө, четтетүү.

ОБОСОБЛЕННОСТЬ ж. обочологондук, четтегендик.

ОБОСОБЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от обособить;

2. прил. обочо, обочолонгон, обочолотулган, бөлөк; обособленное положение обочолотулган абал.

ОБОСОБЛЯТЬ несов. см. обособить.

ОБОСОБЛЯТЬСЯ несов. 1. см. обособиться;

2. страд. к обособлять.

ОБОСТРЕНИЕ ср. курчуу, күчөө, күч алуу; кыйындоо; обострение болезни оорунун күчөшү; обострение противоречий карама-каршылыктардын курчушу.

ОБОСТРЕННОСТЬ ж. 1. курчугандык; обостренность слуха угуу сезиминин курчугандыгы; 2. (напряжённость) курчугандык; обостренность международного положения эл аралык абалдын курчугандыгы; обостренность личных отношений өз ара мамиленин курчугандыгы.

ОБОСТРЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от обострить; 2. прил. (повышенно чувствительный) сезгичтиги күчөгөн, сезгичтиги жогорулаган, курчуган; обостренный слух угуу жогорулаган сезими; обостренное обонание жогорулаган жыт алуу сезими; 3. прил. (напряжённый, неприятный) курчуган; обостренная обстановка курчуган абал.

ОБОСТРИТЬ сов. что 1. (сделать более восприимчивым) курчутуу; обострить зрение көздүн курчугун күчөтүү; 2. (сделать более напряжённым) курчутуу, күчөтүү; обострить отношения с кем-л. бирөө менен болгон мамилени курчутуу.

ОБОСТРИТЬСЯ сов. 1. (о чертах лица) азып калуу; лицо обострилось өңү азып калыптыр; 2. (стать восприимчивее) курчуу, курчуп калуу, сезими жогорулоо; зрение обострилось көз курчуду; 3. (стать более напряжённым, тяжёлым) курчуу, күчөө, күч алуу, күчөп кетүү; болезнь обострилась оору күчөдү; 4. курчуу; отношения обострились мамилелер курчуду.

ОБОСТРЯТЬ несов. см. обострить.

ОБОСТРЯТЬСЯ несов. 1. см. обостриться; 2. страд. к обострять.

ОБОЧИНА ж. чет, жолдун чети; ехать обочиной дороги жолдун чети менен жүрүү (машинага түшүп, арабага түшүп же атчан).

ОБОЮДНОСТЬ ж. эки жакка бирдейлик, эки жакка тендик; обоюдность интересов мүдөөлөрдүн эки жакка бирдейлиги.

ОБОЮДНЫЙ, ая, -ое эки жакка бирдей, эки жакка тең; по обоюдному соглашению эки жактын келишүүсү боюнча.

ОБОЮДОВЫГОДНЫЙ, ая, -ое эки жакка тең (бирдей) пайдалуу; обоюдовыгодные условия эки жакка тең (бирдей) пайдалуу шарттар.

ОБОЮДООСТРЫЙ, ая, -ое 1. эки жагы тең миздүү; обоюдоострый меч эки жагы тең, миздүү кылыч; 2. перен. эки учтуу; обоюдоострый довод эки учтуу далил.

ОБРАБАТЫВАТЬ несов. см. обрабатывать.

ОБРАБАТЫВАЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от обрабатывать; 2. прил. обрабатывающая промышленность иштеп чыгаруучу өнөр жай.

ОБРАБОТАТЬ сов. 1. что иштетүү, иштеп (жасап) чыгаруу, иштеп даяр кылуу, тазалоо; обработать кожу терини иштеп чыгаруу; обработать землю жерди иштетүү; обработать рану жараны тазалоо; обработать статью макаланы иштеп даяр кылуу; 2. кого-что, перен. прост. (воздействовать) көндүрүү, өзүнө көндүрүп алуу, өзүнө тартып алуу.

ОБРАБОТКА ж. 1. (действие) иштетүү, иштеп (жасап) чыгуу, иштеп даяр кылуу, тазалоо; обработка металла металл иштетүү; обработка рукописи кол жазманы иштеп чыгуу; 2. (результат действия) иштелип чыгарылган нерсе; сказки Пушкина – обработки народных сюжетов Пушкиндин жомоктору – элдик сюжеттердин негизинде иштелип чыгарылган чыгармалар.

ОБРАДОВАТЬ сов. кого кубантуу, кубандыруу, сүйүнтүү.

ОБРАДОВАТЬСЯ сов. кубануу, сүйүнүү; обрадоваться встрече кезиккенине сүйүнүү.

ОБРАЗ I м. (мн. образы) 1. (образ) кейип, кебете, түр; потерять человеческий образ адам кейпин жоготуу; 2. (изображение) образ, сүрөт, элес, сөлөкөт; светлые образы будущего келечектин жарык элеси; художественные образы көркөм элестер; 3. (способ, порядок чего-л.) түр, жол; образ жизни жашоо түрү; образ мыслей ойлонуу жолдору; образ действия аракет жолу; ◆ главным образом көбүнчө, негизинен; равным образом дал эле ошондой, баары бир; решительным образом чечкиндүү түрдө; таким образом демек, ошентип, ошенетип; каким образом кантип, кандайча, кандайча кылып.

ОБРАЗ II м. (мн. образа) церк. (икона) икона (чиркөөдөгү сүрөт; оолуя же пайгамбардын сүрөтү).

ОБРАЗЕЦ м. 1. мисал, үлгү; образцы бумаги кагаздын үлгүсү; представить образцы үлгүлөрүн берүү; принять за образец үлгү катарында кабыл алуу; 2. (пример) үлгү; образец мужества эрдиктин үлгүсү; служить образцом үлгү болуу; 3. (устройство, вид) түр, түзүлүш; винтовка новейшего образца эң жаңы түрдөгү винтовка; ткани новых образцов жаңы түрдөгү кездемелер.

ОБРАЗЬНА ж. прост. түрү суук, жаман өң.

ОБРАЗНО нареч. образдуу кылып, сүрөттөп, кооздоп, көркөмдөп; образно показывать образдуу кылып көрсөтүү; говорить образно сүрөттөп (кооздоп) сүйлөө.

ОБРАЗНОСТЬ ж. сүрөттүүлүк, образдуулук, көркөмдүүлүк; образность народной речи элдик речтин образдуулугу.

ОБРАЗНЫЙ, ая, -ое образдуу, сүрөттүү, кооз, көркөм; образная речь образдуу речь.

ОБРАЗОВАНИЕ I ср. 1. (действие) түзүү; образование избирательных округов шайлоо округдарын түзүү; 2. (результат процесса) пайда болуш, келип чыгуу; образование горных пород тоо породаларынын пайда болушу; жировые образования анат. майдын пайда болушу.

ОБРАЗОВАНИЕ II ср. 1. (просвещение) маалымат (билим) алуу, билим берүү, агартуу; народное образование эл агартуу; 2. (совокупность знаний) маалымат, билим; высшее образование жогорку билим; среднее

образование орто билим; **ни́зшее образование** төмөнкү билим; **специальное образование** атайын билим; **политическое образование** саясий маалымат (*билим*).

ОБРАЗОВАННОСТЬ *жс.* маалыматтуулук, билимдүүлүк.

ОБРАЗОВАННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от образовать I; 2. прил.* маалыматтуу, билимдүү; **образованный человек** билимдүү киши.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое маалымат (*билим*) берүүчү; **образовательный ценз** маалымат цензи (*билиминин көлөмү; бул көлөм кандайдыр бир окуу жайын бүтүрүү менен аныкталат*).

ОБРАЗОВАТЬ I *сов. и в формах наст. вр. несов. что 1. (составить) окшоо; түзүү; пруды образуют по форме букву «П» көлмөлөр форма жагынан «П» тамгасына окшойт; 2. (создать) түзүү; образовать комиссию* комиссия түзүү.

ОБРАЗОВАТЬ II *сов. и в формах наст. вр. несов. кого-что, уст. (дать образование)* маалымат берүү, билим берүү.

ОБРАЗОВАТЬСЯ *сов. и в формах наст. вр. несов. 1.* келип чыгуу; пайда болуу; **от взрыва образовалась воронка** жарылуудан воронка пайда болду; **2. (организоваться)** жасалуу; түзүлүү; **образовалась новая комиссия** жаңы комиссия түзүлдү.

ОБРАЗОВЫВАТЬ I *несов. см. образовать I.*

ОБРАЗОВЫВАТЬ II *несов. см. образовать II.*

ОБРАЗОВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. образоваться; 2. страд. к образовывать I.*

ОБРАЗУМИТЬ *сов. кого-что, разг.* акылына (*эсине*) келтирүү, акылына (*эсине*) киргизүү; **образумить шалуна** тентекти эсине келтирүү.

ОБРАЗУМИТЬСЯ *сов. разг.* акыл (*эс*) кирүү, акылына (*эсине*) кирүү; **с возрастом он образумился** ал чоңойгондон кийин акылына кирип калды.

ОБРАЗЦОВО *нареч.* үлгүлүү, үлгү болгудай кылып; **образцово вести хозяйство** чарбаны үлгү болгудай кылып алып жүрүү; **образцово провести сев** эгин айдоону үлгүлүү өткөрүү.

ОБРАЗЦОВЫЙ, ая, -ое үлгүлүү, үлгү болордук, үлгү болгудай; **образцовый порядок** үлгү болордук тартип; **образцовое хозяйство** үлгүлүү чарба; **образцовая организация труда** эмгекти үлгү болордук кылып уюштуруу.

ОБРАЗЧИК *м. 1. (образец)* кесинди үлгү (*кездеменин кыйкымы*); **образчик шёлка** жибектин кесинди үлгүсү; **2. перен. (пример)** үлгү.

ОБРАМИТЬ *сов. что* рамкалоо, рамкага коюу (*салуу*); **обрамить портреты** портреттерди рамкага коюу.

ОБРАМЛЕНИЕ *ср. 1. (действие)* рамкалоо, рамкалануу, рамкага коюу (*салуу*), рамкага салынуу; **2. рамка** (*бир нерсени айландырылган кооздук*); **красивое обрамление портрета** портреттин кооз рамкасы.

ОБРАМЛЯТЬ *несов. 1. см. обрамить; 2. что (окаймлять)* каптоо, басуу, курчоо; **её лицо красиво обрамляли выющиеся волосы** анын бетин тармал чачтары татынакай кылып тегерете курчап турду.

ОБРАСТАНИЕ *ср.* басуу, бастыруу; **обрастание жёром** май басуу.

ОБРАСТАТЬ *несов. см. обрасти.*

ОБРАСТИ *сов. чем 1.* басуу; **обрасти бородой** сакал басуу; **2. перен.** кураштырып өстүрүү; **обрасти хозяй-**

ством өзүнүн чарбасын кураштырып өстүрүү; **обрасти грязью** абдан кир болуу.

ОБРАТ *м.* обрат (*машинага тартылып, майы алынган сүт*).

ОБРАТИМОСТЬ *жс.* кайра өзүнүн баштагы калыбына (*абалына*) келиши; **обратимость химических реакций** химиялык реакциялардын кайра баштагы абалына келиши; **обратимость валюты** эк. валютанын кайра баштагы өз баасына келиши.

ОБРАТИМЫЙ, ая, -ое кайра өзүнүн баштагы калыбына (*абалына*) келүүчү; **обратимые реакции** кайра өзүнүн баштагы калыбына келүүчү реакциялар.

ОБРАТИТЬ *сов. что 1. (повернуть)* каратуу; **обратить орудия на неприятеля** замбиректин оозун душманга каратуу; **2. (устремить, направить)** кароо, карап туруу, буруу; **обратить глаза на сцену** сахнаны кароо; **обратить внимание на что-л.** бир нерсеге көңүл буруу; **3. (превратить)** айландыруу; **обратить воду в пар** сууну бууга айландыруу; **обратить пустыню в цветущий сад** ээн талааны гүлдөгөн бакка айландыруу; **обратить дело в шутку** ишти тамашага айландыруу; **4. (употребить)** жумшоо; **обратить часть доходов колхоза на оборудование** колхоздун доходдорунун бир бөлүгүн жабдууларга жумшоо; **обратить в бегство** качыруу, качууга аргасыз кылуу; **обратить на путь истинный** *шутл.* жакшы жолго салуу, жакшы жолго үндөп көндүрүү.

ОБРАТИТЬСЯ *сов. 1. (повернуться)* буруу, бурулуу; **обратиться лицом к свету** жүзүн жарыкка буруу; **2. (превратиться)** айлануу; **вода обратилась в пар** суу бууга айланды; **3. к кому-чему** кайрылуу; **обратиться к врачу** врачка кайрылуу; **обратиться в местком** месткомго кайрылуу; **обратиться к собравшимся** чогулгандарга кайрылуу; **обратиться с вопросом** суроо менен кайрылуу; **обратиться в бегство** баш аламан качып кетүү.

ОБРАТНО *нареч. 1. (назад)* кайта, кайра; **пойти обратно** кайта баруу; **туда и обратно** анда барып жана кайра келүү; **билет туда и обратно** анда барып жана кайра келүүгө жарай турган билет; **2. разг. (наоборот)** тескери-синче тескери; **обратно пропорциональный мат.** тескери пропорциялуу.

ОБРАТНЫЙ, ая, -ое **1. на обратном пути** кайтышта; **с обратным поездом** кайта келүүчү поездде, кайта келүүчү поезд менен; **автомобиль дал обратный ход** автомобиль артын карай жүрдү; **2. (оборотный)** арт жак, арткы; **на обратной стороне листа** барактын арт жаккы бетинде; **3. (противоположный)** тескери, карама-каршы; **обратный смысл** тескери маани; **оказывать обратное действие** тескери таасир кылуу; **обратное действие закона** *юр.* закондун тескери таасир кылышы (*жарыланганга чейинки, убакыт үчүн да күчү бар*); **обратная пропорциональность мат.** тескери пропорциялуулук.

ОБРАЩАЕМОСТЬ *жс.* жүгүртүлүш, өтүш, өтүп туруш; **высокая обращаемость книг в библиотеке** китепканада китептердин колдон-колго абдан көп өтүп турушу.

ОБРАЩАТЬ *несов. см. обратиться.*

ОБРАЩАТЬСЯ *несов. 1. см. обратиться; 2. (двигаться, вращаться)* айлануу, тегеренүү; **кровь обращается по кровеносной системе** кан кан жүгүрүү системасы боюнча айланат; **3. перен. эк.** айлануу, жүгүрүү; **4. с кем-чем (обходиться)** мамиле кылуу; **хорошо обращаться с детьми** балдарга жакшы мамиле кылуу; **5. с чем (поль-**

зоваться) урунуу, уруна билүү, тута билүү; **осторожно обращаться с приборами** приборлорду этияттык менен урунуу.

ОБРАЩЕНИЕ *ср. 1. (превращение)* айландыруу, айлануу, өтүү; **обращение простой дроби в десятичную** жөнөкөй бөлчөктөрдү ондук бөлчөктөргө айландыруу; **2. (призыв)** үндөө, чакырык, кайрылуу; **обращение к народу** элге карата айтылган үндөө (*чакырык*); **выпустить обращение** үндөө чыгаруу; **3.** урунуу, уруна (*тута*) билүү; **научиться обращению с оружием** куралды урунууну үйрөнүү; **4. эк. (оборот)** айлануу, жүгүрүү; **обращение товаров** товардын айланышы; **денежное обращение** акчанын жүгүрүшү; **обращение капитала** капиталдын айланышы; **5. (обхождение, отношение)** мамиле, мамиле кылуу; **ласковое обращение** жумшак мамиле; **грубое обращение** орой мамиле; **6. грам.** каратма сөз.

ОБРЕВИЗОВАТЬ *сов. что* ревизиялоо, ревизия кылуу, текшерүү.

ОБРЕВИЗОВЫВАТЬ *несов. см. обревизовать.*

ОБРЁЗ *м. 1. (кромка)* обрез, жээк; **книга с золотым обрэзом** алтын жээктүү китеп; **2. (оружие)** кесик, чолок мылтык; **в обрёр** *разг.* ченеп койгондой, кенедей ашык-кеми жок; **материи хватило в обрёр** кездеме ченеп койгондой жетти.

ОБРЕЗАНИЕ I *ср. рел.* сүннөт, сүннөткө отургузуу.

ОБРЕЗАНИЕ II *ср.* кесүү, кесип алуу, шылып салуу.

ОБРЁЗАТЬ *сов. 1. что (отрезать)* кесүү, кыюу (*мис. мөмөлүү жыгачтардын бутактарын*); **2. что (поранить)** кесип салуу, кесип алуу; **он обрёзал себе палец** ал бармагын кесип алды; **3. кого, перен. разг. (резко прервать)** кагуу, сүйлөтпөй коюу (*бирөө сүйлөп жатканда кагып, сүйлөтпөө*); **обрезать крылья кому-л. разг.** бирөөнүн канатын кесүү (*аракет кылууга, өсүп-өрчүүгө мүмкүндүк бербөө*).

ОБРЕЗАТЬ *несов. см. обрезать.*

ОБРЁЗАТЬСЯ *сов.* кесип алуу (*өзүнүн бир жерин*).

ОБРЁЗАТЬСЯ *несов. 1. см. обрезать; 2. страд. к обрезать.*

ОБРЁЗКА *ж.* кесүү, кыюу; **обрезка винограда** жүзүмдүн бутактарын кыюу.

ОБРЁЗОК *м. чаще мн.* кыйкым; кыйык; кесинди; **обрезки бума́ги (ко́жи, ма́терин)** кагаздын (*булгаарынын, кездеменин*) кыйкымы.

ОБРЁЗЫВАТЬ *несов. см. обрезать 1.*

ОБРЕКА́ТЬ *несов. см. обречь.*

ОБРЕМЕНЕНИЕ *ср.* убара кылуу, түйшүк салуу, тарттыруу.

ОБРЕМЕНЁННЫЙ, *ая, -ое прич. от обременить;* убара болгон, түйшүк тарткан; **обременённый семьёй** үй-бүлөсү көп, үй-бүлөнүн түйшүгүн тарткан.

ОБРЕМЕНИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* убаралык, түйшүк.

ОБРЕМЕНИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* убара кылуучу, түйшүк тарттыруучу; **обременительное поручение** убара кылуучу тапшырма.

ОБРЕМЕНИТЬ *сов. кого-что чем* убара кылуу, түйшүк салуу; **обременить кого-л. личными поручениями** өз ишине жумшап бирөөнү убара кылуу.

ОБРЕМЕНЯТЬ *несов. см. обременить.*

ОБРЕСТИ́ *сов. кого-что* табуу, алуу; **обрести́ утешение в де́тях** балдары себепкер болуп ыракат табуу; **обрести́ поко́й** тынчтык табуу; жай табуу.

ОБРЕТА́ТЬ *несов. см. обрести́.*

ОБРЕТА́ТЬСЯ *несов. разг.* туруу, болуу, жүрүү; **где ты тепе́рь обрета́ешься?** эми сен кайда турасың?

ОБРЕТЕ́НИЕ *ср.* табуу, алуу.

ОБРЕЧЕНИЕ *ср.* бет алдыруу, дуушар кылуу.

ОБРЕЧЁННОСТЬ *ж.* бүлгүнгө бет алгандык, дуушар болгондук; үмүттүн жоктугу, кол жуугандык (*жакшылыктан, ийгиликтен*).

ОБРЕЧЁННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от обречь; 2. прил.* бүлгүнгө (*курууга*) бет алган, дуушар болгон; үмүт үзгөн, кол жууган (*жакшылыктан, ийгиликтен*).

ОБРЕ́ЧЬ *сов. кого-что на что* бет алдыруу, дуушар кылуу (*бир жамандыкка, бүлгүнгө, азапка, өлүмгө*); **обречь́ кого-л. на гибель** бирөөнү жок болууга бет алдыруу.

ОБРИСОВА́ТЬ *сов. 1. что, разг.* сүрөтүн тартуу, сызуу; **обрисовать контуры чернилами** контурларын сыя менен тартуу; **2. кого-что, перен.** сүрөттөө, мүнөздөө.

ОБРИСОВА́ТЬСЯ *сов.* көрүнүү, көрүнө баштоо; **вла́ли обрисова́лись горы** алыстан тоолор көрүнө баштады.

ОБРИСОВКА *ж. 1. разг.* сүрөтүн тартуу, сызуу; **2. перен.** сүрөттөө, мүнөздөө; **ве́рная обрисовка характеров** мүнөздөрдүн туура сүрөттөлүшү.

ОБРИСО́ВЫВАТЬ *несов. см. обрисовать.*

ОБРИСО́ВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. обрисоваться; 2. страд. к обрисовывать.*

ОБРИ́ТЬ *сов. что* устара менен алуу (*чач, сакал, мурут*); **обрить голову́** чач алуу.

ОБРИ́ТЬСЯ *сов.* устара менен алуу, устара менен алдыруу (*сакал, чач, мурут*).

ОБРО́К *м. ист.* оброк (*крепостной укузу доорунда – помещиктер өз дыйкандарынан акчалай же натура түрүндө алган салык*).

ОБРОНИ́ТЬ *сов. что, разг.* түшүрүп жоготуу, түшүрүп салуу; **обронить́ ключ** ачкычты түшүрүп жоготуу; **обронить́ слово** окусунан же каалабай туруп сөз айтып жиберүү.

ОБРОТА́ТЬ *сов. кого, обл. (надеть недоуздок)* ноктолоо, нокто катуу.

ОБРОТЬ *ж. обл. (недоуздок)* нокто.

ОБРО́ЧНЫЙ, *ая, -ое ист. 1. (платящий оброк)* оброк төлөөчү; **обро́чные крестья́не** оброк төлөөчү дыйкандар; **2. (отдаваемый в наём за оброк) оброк алуу үчүн берилүүчү; **обро́чные зе́мли** акысына оброк алуу үчүн берилүүчү жерлер.**

ОБРУБА́ТЬ *несов. см. обрубить.*

ОБРУБИ́ТЬ *сов. что 1. (укоротить)* кесип кыскартуу (*мис. балта менен*); **обрубить́ па́лку** таякты кесип кыскартуу; **2. (подшить)** четин бүгүү; **обрубить́ про́стыни** шейшептердин четин бүгүү.

ОБРУ́БОК *м.* кесинди, кыйынды.

ОБРУГА́ТЬ *сов. кого-что 1. тилдөө; 2. разг.* жамандоо.

ОБРУСÉЛЫЙ, *ая, -ое* орусташкан (*тили, үрп-адаты боюнча орус болуп калган*).

ОБРУСÉНИЕ *ср.* орусташуу.

ОБРУСÉТЬ *сов.* орусташуу (*тили, үрп-адаты боюнча орус болуп калуу*).

ОБРУЧ *м.* алкак (*мис. челектин алкагы*).

ОБРУЧА́ЛЬНЫЙ, *ая, -ое* обруча́льное ко́льцо күйөө-кызга нике кыйганда кийгизилүүчү шакек.

ОБРУЧА́ТЬ *несов. см. обручить.*

ОБРУЧАТЬСЯ *несов.* 1. *с.м.* обручиться; 2. *страд.* к обручать.

ОБРУЧЕНИЕ *ср.* церк. күйөө-кызга шакек кийгизип нике кыюу.

ОБРУЧИТЬ *сов.* кого, церк. күйөө-кызга шакек кийгизүү, нике кыюу.

ОБРУЧИТЬСЯ *сов.* 1. *церк.* күйөө-кызга шакек кийгизилүү; 2. *уст.* нике кыйдыруу, колукту-күйөө болдук деп сөз байлашуу.

ОБРУШИВАТЬ *несов. с.м.* обрушить.

ОБРУШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *с.м.* обрушиться; 2. *страд.* к обрушивать.

ОБРУШИТЬ *сов.* что 1. (развалить) кыйратуу, урагуу, талкалоо; 2. на кого-что (сбросить) жаадыруу, жабалактагуу.

ОБРУШИТЬСЯ *сов.* 1. (обвалиться) кыйроо, уроо, урап түшүү, талкалануу; *стáрая стенá обрушилась* эски дубал урап калды; 2. на кого-что, *перен.* (напасть) жабалактоо, чечкиндүү түрдө кол салуу; **обрушиться на врага** душманга чечкиндүү түрдө кол салуу; 3. на кого-что, *перен.* (о несчастье, заботах) башына түшүү.

ОБРЫВ *м.* 1. (действие) үзүлүү; 2. (место, где оборвано) үзүлгөн жер; **обрыв в проводе** сымдын үзүлгөн жери; 3. (крутой откос) жар; **песчаный обрыв** кумдак эшилме жар.

ОБРЫВАТЬ I *несов. с.м.* обрывать.

ОБРЫВАТЬ II *несов. с.м.* обрывать.

ОБРЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *с.м.* обрывать; 2. *страд.* к обрывать I.

ОБРЫВИСТЫЙ, *ая*, -ое 1. жардуу, тик; **обрывистый берег** жардуу жээк; 2. *перен.* үзүп-үзүп, үзүлмө; **обрывистая речь** үзүп-үзүп сүйлөгөн сөз.

ОБРЫВОК *м.* 1. үзүндү, айрынды; **обрывки бума́ги** кагаздын айрындылары; 2. *перен.* үзүндү; **обрывки воспоминаний** эстеликтердин үзүндүлөрү; **обрывки зна́ний** билимдердин үзүндүлөрү.

ОБРЫВОЧНЫЙ, *ая*, -ое толук эмес, үзүндү-үзүндү.

ОБРЫЗГАТЬ *сов.* кого-что чем жаба бүркүү, себүү; **обрызгать водо́й** сууну жаба бүркүү.

ОБРЫЗГАТЬСЯ *сов.* чачыратып алуу, өзүнө чачыратып алуу.

ОБРЫЗГИВАТЬ *несов. с.м.* обрызгивать.

ОБРЫЗГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *с.м.* обрызгиваться; 2. *страд.* к обрызгивать.

ОБРЫЗНУТЬ *однокр.* кого-что чем жаба бүркүп жиберүү, чачыратып жиберүү, себүү.

ОБРЫСКАТЬ *сов.* что, разг. кыдырып чыгуу; **обрыскать весь свет** бүткүл дүйнөнү кыдырып чыгуу.

ОБРЫТЬ *сов.* что айландыра (тегерете) казуу.

ОБРЮЗГЛОСТЬ *ж.* шалбырап-салаңдап калгандык, шишиңкирегендик (*бет, тери жөнүндө*).

ОБРЮЗГЛЫЙ, *ая*, -ое шалбырап-салаңдап калган, шишиңкиреген; **обрюзглое лицо́** шалбырап-салаңдаган бет.

ОБРЮЗГНУТЬ *сов.* шалбырап-салаңдап калуу, шишиңкирөө (*бет, тери жөнүндө*).

ОБРЮЗГШИЙ, *ая*, -ее 1. *прич.* от обрюзгнуть; 2. *прил. с.м.* обрюзглый.

ОБРЯД *м.* ырым-жырым; **свадебные обряды** үйлөнүү-күйөөгө тийүү тоюнун ырым-жырымдары; **религиозные обряды** диндик ырым-жырымдар.

ОБРЯДИТЬ *сов.* кого-что, разг. кийгизүү, кийиндирүү; **обрядить в но́вое пальто́** жаңы пальто кийгизүү.

ОБРЯДНОСТЬ *ж.* 1. ырым-жырымдуулук; 2. (*обычай*) үрп-адат (*ырым-жырымдын үрп-адаты*).

ОБРЯДОВЫЙ, *ая*, -ое **обряд-га т.**; **обрядовые песни** ырым-жырым ырлары.

ОБРЯЖАТЬ *несов. с.м.* обрядить.

ОБСАДИТЬ *сов.* что айландыра (*тегерете, бойлото*) тигүү; **обсадить площадьку кустами** аянтчаны айландыра бадал тигүү.

ОБСАЖИВАТЬ *несов. с.м.* обсадить.

ОБСАСЫВАТЬ *несов. с.м.* обсосать.

ОБСАХАРИВАТЬ *несов. с.м.* обсахарить.

ОБСАХАРИТЬ *сов.* что, разг. кант себүү.

ОБСЕКАТЬ *несов. с.м.* обсечь.

ОБСЕМЕНЕНИЕ *ср.* үрөн себүү, урук себүү.

ОБСЕМЕНИТЬ *сов.* что үрөн себүү, урук себүү.

ОБСЕМЕНИТЬСЯ *сов.* уруктануу.

ОБСЕМЕНЯТЬ *несов. с.м.* обсеменять.

ОБСЕМЕНЯТЬСЯ *несов.* 1. *с.м.* обсеменять; 2. *страд.* к обсеменять.

ОБСЕРВАТО́РИЯ *ж.* обсерватория (*астрономиялык, метеорологиялык байкоолор жүргүзүү үчүн атайы жабдылган үй*).

ОБСЕРВАЦИО́ННЫЙ, *ая*, -ое байкоо жүргүзүүчү, байкоо жүргүзүлүүчү; **обсервацио́нный пункт** байкоо жүргүзүү пункту.

ОБСЕРВА́ЦИЯ *ж.* обсервация (*байкоо жүргүзүү*).

ОБСЕ́ЧЬ *сов.* что 1. (*отсечь*) кыркуу, бутуу; **обсечь засохшие ветки** куураган бутактарды кыркуу (*бутуу*); 2. (*обтесать*) чегип кесүү; **обсечь ка́мень** ташты чегип кесүү.

ОБСКАКА́ТЬ *сов.* кого-что 1. (*обогнать*) атчан чаап баратып озуп кетүү; **обскакать всех вса́дников** атчандардын бардыгынан чаап озуп кетүү; 2. (*кругом, вокруг*) айланта (тегерене) чабуу; **обскакать луг** чабындыны айлана чабуу.

ОБСКАКИВАТЬ *несов. с.м.* обскакать.

ОБСКУРА́НТ *м.* обскурант (*агартуунун душманы*).

ОБСКУРА́НТИЗМ *м.* обскурантизм (*агартууга, прогресске катуу каршылык кылуу*); **реакцио́нная су́щность** обскурантизма обскурантизмдин реакциячыл мазмуну.

ОБСКУРА́НТИСТСКИЙ, *ая*, -ое обскурантизм-ге т.; обскурантисттик.

ОБСКУРА́НТСКИЙ, *ая*, -ое обскурант-ка т.

ОБСЛЕ́ДОВАНИЕ *ср.* текшерүү, текшерүү жүргүзүү; **обсле́дование шко́лы** мектепти текшерүү; **обсле́дование учрежде́ния** мекемени текшерүү.

ОБСЛЕ́ДОВАТЕЛЬ *м.* текшерүүчү, текшерүү жүргүзүүчү.

ОБСЛЕ́ДОВАТЕЛЬСКИЙ, *ая*, -ое **обсле́дование-ге т.**; **обсле́довательская коми́ссия** текшерүү комиссиясы.

ОБСЛЕ́ДОВАТЬ *сов. и несов.* кого-что текшерүү, текшерүү жүргүзүү; **обсле́довать поликли́нику** поликлиниканы текшерүү.

ОБСЛУ́ЖИВАНИЕ *ср.* тейлөө; **брига́да отлі́чного обслу́живания** покупáтелей сатып алуучуларды эң жакшы тейлөөчү бригада.

ОБСЛУ́ЖИВАТЬ *несов.* 1. *с.м.* 2. *что* (*работать на чем-л.*) тейлөө, иштөө; **обслу́живать не́сколько станко́в** бир нече станокту тейлөө, бир нече станокто иштөө.

ОБСЛУЖИВАЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от *обслуживать*; 2. прил. тейлөөчү; *обслуживающий персонал* тейлөөчү персонал.

ОБСЛУЖИТЬ сов. кого-что тейлөө; *хорошо обслужить потребителя* керектөөчүлөрдү жакшы тейлөө.

ОБСЛЮНИТЬ сов. что, разг. шилекейлөө, шилекей кылып булгоо; *обслюнить карандаш* карандашты шилекейлөө.

ОБСОСАТЬ сов. что 1. соруу, шимүү (*туш-тушунан*); *обсосать конфету* конфетти шимүү; 2. перен. разг. (*тщательно обдумать*) жакшылап ойлоп көрүү, абдан ойлоп көрүү.

ОБСОХНУТЬ сов. кургоо, кагыроо; *платье обсохло* көйнөк кургады; *молоко на губах не обсохло* эне сүтү оозунан кете элек (*али жаш*).

ОБСТАВИТЬ сов. 1. что чем айландыра (*тегерете*) коюу; *обставить трибуну цветами* трибунага тегерете гүл коюу; 2. что (*меблировать*) мебел коюу; *хорошо обставить квартиру* квартирага жакшы мебел коюу; 3. что, перен. (*устроить*) уюштуруу, бир нерсени өткөрүү үчүн шарт түзүү; 4. кого-что, разг. (*обмануть*) алдоо, алдап кетүү, бир амал менен утуп алуу.

ОБСТАВИТЬСЯ сов. 1. (*поставить вокруг*) айландыра (*тегерете*) коюлуу, айландыра (*тегерете*) коюп алуу; *обставиться книгами* тегерете китеп коюп алуу; 2. разг. (*обзавестись мебелью*) мебель коюлуу; *обставиться в новой квартире* жаңы квартирага мебель коюу.

ОБСТАВЛЯТЬ несов. см. *обставить*.

ОБСТАВЛЯТЬСЯ несов. 1. см. *обставиться*; 2. страд. к *обставлять*.

ОБСТАНОВКА I ж. (*мебель*) үйдүн мебели, үй эмереги, үй жасалгасы; *обстановка квартиры* квартиранын жасалгасы; *новая обстановка* үйдүн жаңы жасалгасы, үйдүн жаңы мебели.

ОБСТАНОВКА II ж. (*положение*) абал, ал-абал, шарт, жагдай; *международная обстановка* эл аралык абал; *в мирной обстановке* тынчтык абалда.

ОБСТАНОВОЧНЫЙ, ая, -ое *обстановочная пьеса* театр. жасалгалуу пьеса (*башка сапаттары бар болуу менен катар, декорациялуу пьеса*).

ОБСТИРАТЬ сов. кого-что, разг. көп кишинин кирин жуу; *обстирать всю семью* бүткүл үй-бүлөнүн кирин жууп коюу.

ОБСТИРывать несов. см. *обстирать*.

ОБСТОЯТЕЛЬНО нареч. 1. (*обдуманно, рассудительно*) жакшылап; *обстоятельно сделать что-л.* бир нерсени жакшылап иштөө; 2. (*подробно*) толук; *обстоятельно рассказать* толук айтып берүү.

ОБСТОЯТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. (*рассудительность*) салабаттуулук, эстүү-баштуулук (*мис. кишинин*); 2. (*подробность, детальность*) толуктук; *обстоятельность доклада* докладдын толуктугу.

ОБСТОЯТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*рассудительный*) салабаттуу, эстүү-баштуу; *обстоятельный человек* салабаттуу киши; 2. (*подробный*) толук; *обстоятельное описание* толук жазуу, толук сүрөттөө.

ОБСТОЯТЕЛЬСТВЕННЫЙ, ая, -ое *обстоятельное предложение* грамм. бышыктооч багыныңкы сүйлөм.

ОБСТОЯТЕЛЬСТВО ср. 1. кырдаал; *важное обстоятельство* маанилүү кырдаал; *выяснить все обстоятельства*

дела иштин бардык кырдаалын билүү; 2. *обстоятельства* мн. абал, шарттар, жагдай, жагдай-шарттар; *стечение обстоятельств* жагдай-шарттардын айкалышы; *в трудных обстоятельствах* оор шарттарда; *смотря по обстоятельствам* шартына карата; *при данных обстоятельствах* ушундай шарттарда; *ни при каких обстоятельствах* эч качан, кандай гана шартта болбосун; 3. *грам. бышыктооч* (*кыймыл-аракеттин убакытын, ордун, себебин ж.б. көрсөткөн сүйлөмдүн айкындооч мүчөсү*); *обстоятельство времени* мезгил бышыктооч; *обстоятельство образа действия* сын-сыпат бышыктооч.

ОБСТОЯТЬ несов. кандайдыр бир абалда болуу; *всё обстоит хорошо* бардыгы жакшы; *с выполнением плана обстоит благополучно* пландын аткарылышы жакшы; *как обстоят дела?* иш кандай?

ОБСТРАГИВАТЬ несов. см. *обстрогать*.

ОБСТРАИВАТЬ несов. см. *обстрóить*.

ОБСТРАИВАТЬСЯ несов. 1. см. *обстрóиться*; 2. страд. к *обстраивать*.

ОБСТРЁЛ м. 1. аткылоо; *попасть под обстрёл* аткылоонун астында калуу; *подвёргнуть артиллерийскому обстрёлу* артиллерия огунун астына алуу; 2. перен. разг.: *попасть под обстрёл насмешек* шылдыңга аябай калуу; *взять кого-л. под обстрёл* бирөөнү абдан катуу сынга алуу.

ОБСТРЁЛИВАТЬ несов. см. *обстрелять*.

ОБСТРЁЛЯННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от *обстрелять*; 2. прил. көнүккөн, бышыккан, үйрөнгөн (*согушта болгон, согуштук шартка көнүккөн*); *обстрелянный солдат* көнүккөн солдат.

ОБСТРЕЛЯТЬ сов. кого-что атуу, аткылоо; *обстрелять высоту* бийиктикти аткылоо.

ОБСТРИГАТЬ несов. см. *остричь*.

ОБСТРИЧЬ сов. см. *остричь*.

ОБСТРИЧЬСЯ сов. см. *остричься*.

ОБСТРОГАТЬ сов. что бардык жагын сүрүү (*мис. сүргү менен*); *обстрогать доску* тактайдын бардык жагын сүргү менен сүрүү.

ОБСТРОИТЬ сов. что, разг. айландыра (*тегерете*) курулуш салуу; *обстроить площадь новыми зданиями* аянтты тегерете жаңы үйлөр салуу.

ОБСТРОИТЬСЯ сов. разг. жаны үй салынуу; *деревня обстроилась* кыштакка жаңы үйлөр салынды.

ОБСТРУКЦИЯ ж. обструкция (*буржуазиялык коомдун шартында – бир заседаниени, айрыкча парламенттик заседаниени, ызы-чуу кылуу, керексиз, узакка созулган сөздөр сүйлөө жана башка жолдор менен атайлап бузуу*); *парламентская обструкция* парламенттик обструкция; *устроить кому-л. обструкцию* бирөөгө обструкция жасоо.

ОБСТУПАТЬ несов. см. *обступить*.

ОБСТУПИТЬ сов. кого-что тегеректөө, тегеректеп калуу, ортого алуу; *дети обступили учителя* балдар мугалимди тегеректеп калышты.

ОБСУДИТЬ сов. что талкуулоо; *обсудить новый проект* жаңы долбоорду талкуулоо; *обсудить предложение* сунушту талкуулоо.

ОБСУЖДАТЬ несов. см. *обсудить*.

ОБСУЖДЕНИЕ ср. талкуу, талкуулоо; *обсуждение доклада* докладды талкуулоо; *принять участие в обсуждении* талкууга катышуу.

ОБСУШИВАТЬ несов. см. *обсушить*.

ОБСУШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. обсушиться; 2. страд. к обсушивать.*

ОБСУШИТЬ *сов. что* кургатуу; обсушить мокрую одежду суу болгон кийимди кургатуу.

ОБСУШИТЬСЯ *сов.* кургануу, киймин кургатуу; **обсушиться у костра** отко кургануу.

ОБСЧИТАТЬ *сов. кого* кем эсептөө, кем эсептеп берүү, кем эсептеп берип алдоо.

ОБСЧИТАТЬСЯ *сов.* кем же көп эсептеп жаңылуу; **обсчитаться на два рубля** эки сомду кем же көп эсептеп коюу.

ОБСЧИТЫВАНИЕ *ср.* кем эсептөө, кем эсептеп берүү, кем эсептеп берип алдоо.

ОБСЧИТЫВАТЬ *несов. см. обсчитать.*

ОБСЧИТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. 2. страд. к обсчитывать.*

ОБСЫПАТЬ *сов. кого-что* бетине себүү, айландыра бетини баарына себүү; **обсыпать торт сахаром** торттун бетине кант себүү.

ОБСЫПАТЬ *несов. см. обсыпать.*

ОБСЫПАТЬСЯ *сов.* күбүлүү, күбүлүп түшүү (*мис. тамдын шыбагы*).

ОБСЫПАТЬСЯ *несов. 1. см. обсыпаться; 2. страд. к обсыпать.*

ОБСЫХАТЬ *несов. см. обсохнуть.*

ОБТАИВАТЬ *несов. см. обтаять.*

ОБТАПТЫВАТЬ *несов. см. обтоптать.*

ОБТАЧАТЬ *сов. что* кайып тигүү.

ОБТАЧИВАТЬ I *несов. см. обтачать.*

ОБТАЧИВАТЬ II *несов. см. обточить.*

ОБТАЯТЬ *сов.* музу эрүү, музу кетүү; **ступеньки обтаяли** тепкичтердин музу эриди.

ОБТЕКАЕМЫЙ, ая, -ое *1. прич. от обтекать; 2. прил.* сүйрү, сүйрү формалуу, учтуу (*алды жагы абаны жиреп жүрүүгө ыңтайлуу*); **обтекаемая форма** сүйрү форма; **обтекаемый автомобиль** сүйрү формалуу автомобиль.

ОБТЕКАТЬ *несов. см. обтечь.*

ОБТЕРЕТЬ *сов. кого-что* сүртүү, аарчуу, айландыра сүртүү; **обтереть лоб платком** мандайды жоолук менен аарчуу.

ОБТЕРЕТЬСЯ *сов.* сүртүнүү, аарчынуу; **обтереться полотенцем** сүлгү менен сүртүнүү, сүлгү менен аарчынуу.

ОБТЕРПЕТЬСЯ *сов. разг.* көнүү, үйрөнүп калуу.

ОБТЕСАТЬ *сов. что* жонуу, жонуп жылмартуу, копшоп жылмартуу (*балта же керки менен*); **обтесать бревно** устунду жонуп жылмартуу.

ОБТЕСАТЬСЯ *сов. разг.* чөйрөнүн таасири астында бир аз маданияттуу болуу.

ОБТЕЧЬ *сов. что* айланып (*тегеренип*) агып өтүү.

ОБТЁСКА *жс.* жонуу, жонуп жылмартуу (*балта же керки менен*).

ОБТЁСЫВАТЬ *несов. см. обтесать.*

ОБТЁСЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. обтесаться; 2. страд. к обтёсывать.*

ОБТИРАНИЕ *ср. 1. (пыли и т.п.)* сүртүү, айландыра сүртүү, аарчуу; *2. (лечебная процедура)* сүртүнүү, аарчынуу; **холодные обтирания** муздак сууга салынып сыгылган сүлгү менен сүртүнүү.

ОБТИРАТЬ *несов. см. обтереть.*

ОБТИРАТЬСЯ *несов. 1. см. обтереться; 2. страд. к обтирать.*

ОБТОПАТЬ *сов. что, разг.* тепсөө, тебелөө, тебелеп таптоо.

ОБТОЧИТЬ *сов. что* жонуп жылмартуу, курчутуу, учтоо, кыруу.

ОБТОЧКА *жс.* жонуу, курчутуу, учтоо, кыруу; **обточка валов** валдарды жонуу.

ОБТРЕПАТЬ *сов. что, разг.* жыртуу, тегерете (*айландыра*) жыртуу, чет-четин жыртуу; **обтрепать платье** көйнөктү кийип жүрүп жыртуу; **обтрепать книгу** китептин чет-четин жыртуу.

ОБТРЕПАТЬСЯ *сов. разг.* жыргылуу, тегерете (*айландыра*) жыргылуу, чет-чети жыргылуу.

ОБТЮРАТОР *м.* обтюратор (*1. воен. атылуучу куралдын бир бөлүгү, бул дарынын газдарын затвор аркылуу чыгарбайт; 2. кино тартуучу жана проекциялык аппараттарда - кадрлардын алмашуусун жашыруу үчүн пайдалануучу калканч*).

ОБТЯГИВАТЬ *несов. 1. см. обтянуть; 2. (прилежать - о платье)* кынап койгондой болуу (*кийим жөнүндө*).

ОБТЯЖКА *жс. 1. (действие)* керип (*чоюп*) каптоо; *2. (покрышка)* капталган сырты; **в обтяжку** чыптап койгондой (*кийим жөнүндө*).

ОБТЯЖНОЙ, ая, -ое капталган; **обтяжные пуговицы** материя менен капталган топчулар.

ОБТЯНУТЬ *сов. 1. что чем* каптоо; **обтянуть диван клеёнкой** диванды клеёнка менен каптоо; *2. что (облечь)* кынап тартуу, ондоо, кынап койкондой кылуу (*кийим*).

ОБУВАТЬ *несов. см. обувть.*

ОБУВАТЬСЯ *несов. 1. см. обувться; 2. страд. к обувать.*

ОБУВНОЙ, ая, -ое **обувь-га т.**; **обувная фабрика** бут кийим фабрикасы; **обувной магазин** бут кийим магазини.

ОБУВЩИК *м.* бут кийим фабрикасынын кызматкери.

ОБУВЬ *м.* бут кийим; **кожаная обувь** булгары бут кийим; **текстильная обувь** кездеме бут кийим; **резиновая обувь** резинадан жасалган бут кийим; **валяная обувь** кийизден басылган бут кийим; **лёгкая обувь** жайлык бут кийим; **модельная обувь** моделдик бут кийим.

ОБУГЛИВАНИЕ *ср.* көмүргө айлануу, көмүргө айландыруу.

ОБУГЛИВАТЬ *несов. см. обуглить.*

ОБУГЛИВАТЬСЯ *несов. см. обуглиться.*

ОБУГЛИТЬ *сов. что* көмүргө айландыруу.

ОБУГЛИТЬСЯ *сов.* көмүргө айлануу, кароолонуп күйүү, көсөө болуу; **дрова уже обуглились** жыгач отун кароолонуп күйдү.

ОБУЖИВАТЬ *несов. см. обузить.*

ОБУЗА *жс.* оордук, керексиз жүк; **взвалить на кого-л. новую обузу** бирөөгө дагы оордук келтирүү; **быть для кого-л. обузой** бирөө үчүн керексиз жүк болуу, бирөөгө оордук болуу.

ОБУЗДАНИЕ *ср. 1.* жүгөндөө, жүгөн катуу; *2. перен.* тизгинин тартып коюу, жинин кагуу, ооздуктоо.

ОБУЗДАТЬ *сов. кого-что 1.* жүгөндөө, жүгөн катуу; *2. перен.* тизгинин тартып коюу, жинин кагуу, ооздуктоо.

ОБУЗДЫВАТЬ *несов. см. обуздывать.*

ОБУЗИТЬ *сов. что* тарытуу, тарайтуу; **обузить платье** көйнөктү тарытуу.

ОБУРЕВАТЬ *несов. кого-что* тынчсыздантып толкундатуу (*кандайдыр бир сезимдин*); **меня обуевают сомнения** шектенүү сезими мени тынчсыздантып толкундатып турат.

ОБУСЛОВИТЬ *сов. что* 1. (*оговорить*) шарттоо; шарт коюу; **обусловить дополнительную оплату при переработке** белгиленген убакыттан тышкары иштегени үчүн кошумча акы төлөөгө шарт коюу; 2. (*послужить причиной*) себеп болуу, келип чыгуу.

ОБУСЛОВЛИВАТЬ *несов. см. обусловить.*

ОБУСЛОВЛИВАТЬСЯ *несов. 1. (оговариваться)* шарт коюу; 2. (*вызываться чем-л.*) себеп болуу, келип чыгуу.

ОБУТЬ *сов. 1. что* бутка кийүү, аякка кийүү; **обуть сапоги** өтүк кийүү; 2. *кого* бутка кийгизүү; **обуть ребёнка** баланын бутуна кийгизүү; **обуть больного** оору кишинин бутуна кийгизүү.

ОБУТЬСЯ *сов. бут кийим кийүү, бут кийим кийинүү; обуться в сапоги* өтүк кийүү.

ОБУХ *м. уңгу (балтанын, кетмендин ж.б. уңгусу); как обухом по голове ударило* *разг.* төбөгө зың дедире бир чапкандай болду; **плётью обуха не перешибёшь** *посл.* балтанын уңгусун камчы менен жара албайсың.

ОБУЧАТЬ *несов. см. обучить.*

ОБУЧАТЬСЯ *несов. 1. см. обучиться; 2. страд. к обучать.*

ОБУЧЕНИЕ *ср.* үйрөнүү, үйрөтүү, окуу, окутуу; **всеобщее обязательное обучение** жалпыга милдеттүү окуу; **бесплатное обучение** акы албай окутуу; **обучение детей** балдарды окутуу; **заочное обучение** сырттан окуу; **производственное обучение** өндүрүштүк окуу; **обучение иностранных языкам** чет тилдерди билүүгө үйрөтүү.

ОБУЧИТЬ *сов. кого чему и с неопр.* үйрөтүү, окутуу; **обучить детей** балдарды окутуу; **обучить ездить верхом** ат минип жүрүүгө үйрөтүү.

ОБУЧИТЬСЯ *сов. чему и с неопр.* үйрөнүү, окуу; **обучиться игре на баяне** баянда ойноону үйрөнүү; **обучиться играть на скрипке** скрипкада ойноого үйрөнүү; **обучиться верховой езде** атчан жүрүүгө үйрөнүү.

ОБУШОК *м. горн. обушок (тоо тектерин уруп жапуучу шайман).*

ОБУЯТЬ *сов. кого, уст.* его обуял страх аны коркунуч басты; **тебя обуяла жадность** сен ач көздүккө берилип кеттин.

ОБХАЖИВАТЬ *несов. кого-что, разг.* жасакерденүү, жагынуу (*бирдеме алуу, бирдемеден пайдалануу максаты менен*).

ОБХВАТ *м. кучак; дерево в два обхвата* эки кучак келген жыгач.

ОБХВАТИТЬ *сов. кого-что* кучактап калуу, бек кучактоо; **обхватить дерево** жыгачты кучактап калуу.

ОБХВАТЫВАТЬ *несов. см. обхватить.*

ОБХОД *м. 1. (действие)* обход; **утренний обход врача в больнице** ооруканада врачтын эртең мененки обходу; 2. (*кружный путь*) айланып (*тегеренип*) барууга жол; **удобный обход** тегеренип барууга ыңтайлуу жол; 3. *воен.* айланып барып курчоо, тегеренип барып торгоо, айландыра басуу; **двинуть полки в обход** полкторду тегеренип барып курчоого (*торгоого*) жөнөтүү.

ОБХОДИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* сылыктык, адептүүлүк, кичи бейилдик.

ОБХОДИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* сылык, адептүү, кичи бейил; **обходительный человек** кичи бейил киши.

ОБХОДИТЬ I *несов. см. обойти.*

ОБХОДИТЬ II *сов. что (побывать везде)* кыдырып чыгуу; **обходить весь город** шаарды бүт кыдырып чыгуу.

ОБХОДИТЬСЯ *несов. см. обойтись.*

ОБХОДНОЙ I обходной лист *разг.* обходной лист (*отпускага чыгардын алдында же кызматтан бошордо ошол кызматчынын же жумушчунун мойнунда мекеменин же ишкананын акчасы же нерсеси жок экендиги тууралу кол койдуруучу документ*).

ОБХОДНОЙ II, *ая, -ое 1. (кружный)* айланма; **обходной путь** айланма жол (*төтө эмес жол*); 2. *воен.* айланып (*тегеренип*) барыла турган, айланып барып басыла турган, айланып өтмө; **обходное движение** тегеренип жүрүү кыймылы; **обходная колонна** айланып баруучу колонна.

ОБХОЖДЕНИЕ *ср.* мамиле; **вежливое обхождение** сылык мамиле, сылыктык.

ОБЧЁСТЬСЯ *сов. разг.* эсептен жаңылуу, кем же көп эсептеп алуу; **раз, два и обчёлся** *разг.* бирди-жарым гана болбосо (*жок дээрлик, жокко эсе*).

ОБЧИСЛИТЬ *сов. кого-что 1. тазалоо (устүртөн тазалоо); обчислить полё шубы* тондун этегин тазалоо; 2. *перен. прост.* уурдап кетүү (*обокрасть*); таптакыр утуп алуу (*напр. в карточной игре*).

ОБЧИСЛИТЬСЯ *сов.* тазалануу, аарчынуу.

ОБЧИЩАТЬ *несов. см. обчислить.*

ОБЧИЩАТЬСЯ *несов. 1. см. обчислиться; 2. страд. к обчищать.*

ОБШАРИВАТЬ *несов. см. обшарить.*

ОБШАРИТЬ *сов. что, разг.* тинтүү, аңтаруу, издөө; **обшарить все карманы** чөнтөгүнүн баарын аңтаруу (*издөө*).

ОБШИВАТЬ *несов. см. обшивать.*

ОБШИВКА *ж. 1. (действие)* тегерете тигүү, сыртынан жаап каптоо; 2. (*кайма*) жээк (*бир нерсенин жээгине басып тигилген нерсе*); **кружевная обшивка** кружеводон басылган жээк; 3. *тех.* тактай менен каптап жабуу; **деревянная обшивка судна** кеменин тактайдан жасалган сырты.

ОБШИВОЧНЫЙ, *ая, -ое* обшивка 3-гө *т.*; капталуучу; **обшивочный материал** капталуучу материал.

ОБШИРНОСТЬ *ж. 1. кеңдик; 2. перен.* чоңдук, кеңдик.

ОБШИРНЫЙ, *ая, -ое 1. (о пространстве)* кең; **обширные площади** кең аянттар; 2. *перен.* чоң, кең, терең; көп; **обширные планы** чоң пландар; **обширные задачи** чоң милдеттер; **обширные знания** кең билим; **обширное знакомство** тааныштыктын көп болушу; **обширное поле деятельности** иштөө мүмкүнчүлүгүнүн кеңдиги.

ОБШИТЬ *сов. 1. что* четине бастырып тигүү, жээк-тете бастырып тигүү (*по краям*); каптап тегерете тигүү (*кругом*); **обшить воротник тесёмкой** жаканын айланасына жээк бастырып тигүү; **обшить посылку холстом** посылканы боз кеңдир менен каптап тигүү; 2. *что (обить досками)* сыртынан жаап каптоо; **обшить тёмом жука** тактай менен каптоо; 3. *кого-что* бир топ кишиге кийим тигүү; **обшить всю семью** үй-бүлөнүн баарына кийим тигип берүү.

ОБШЛАГ *м.* обшлаг (*жеңдин кайрылган учу*).

ОБЩАТЬСЯ *несов. с кем* катышуу, катташуу, байланышуу, байланыш жасоо; **общаться с друзьями** достор менен катташуу; **общаться со многими людьми** көп адамдар менен катышуу (*байланыш жасоо*).

ОБЩЕ- *татаал сөздөрдүн «жалпы», «жалпыга бирдей», «баарын тең» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис: общегородской жалпы шаардык; общеизвестный жалпыга маалым.*

ОБЩЕАРМЕЙСКИЙ, ая, -ое жалпы армиялык.

ОБЩЕВОЙСКОВОЙ, ая, -ое жалпы аскердик, жалпы войсколук; **общевойсковое командование** жалпы аскердик командование, жалпы войсколук командование.

ОБЩЕГОРОДСКОЙ, ая, -ое жалпы шаардык; **общегородской митинг** жалпы шаардык митинг.

ОБЩЕГОСУДАРСТВЕННЫЙ, ая, -ое жалпы мамлекеттик; **общегосударственный масштаб** жалпы мамлекеттик масштаб.

ОБЩЕДОСТУПНОСТЬ *жс.* 1. жалпы элдин күчү келерлик; **общедоступность цен** жалпы элдин күчү келерлик баалар; 2. (*простота изложения*) жалпы элге түшүнүктүүлүк; **общедоступность лекций** лекциялардын жалпы элге түшүнүктүүлүгү.

ОБЩЕДОСТУПНЫЙ, ая, -ое 1. (*доступный по цене*) жалпы элдин күчү келе турган; **общедоступные цены** жалпы элдин күчү келе турган баалар; 2. (*понятный*) жалпы элге түшүнүктүү; **общедоступная статья** жалпы элге түшүнүктүү макала.

ОБЩЕЖИТЕЙСКИЙ, ая, -ое *разг.* жалпы турмуштук; **общежитейское правило** жалпы турмуштук эреже; **общежитейские интересы** жалпы турмуштук таламдар.

ОБЩЕЖИТИЕ *ср.* 1. (*помещение*) общежитие, жаткана; **студенческое общежитие** студенттердин общежитиеси (*жатаканасы*); 2. (*общественный быт*) коомдук турмуш.

ОБЩЕИЗВЕСТНОСТЬ *жс.* жалпыга маалымдык, жалпыга белгилүүлүк.

ОБЩЕИЗВЕСТНЫЙ, ая, -ое жалпыга маалым, жалпыга белгилүү; **общеизвестное правило** жалпыга маалым эреже; **общеизвестный факт** жалпыга белгилүү факт.

ОБЩЕНАРОДНЫЙ, ая, -ое жалпы элдик; **общенародные интересы** жалпы элдик таламдар; **общенародное дело** жалпы элдик иш.

ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое жалпы улуттук.

ОБЩЕНИЕ *ср.* катташуу, байланыш, мамиле кылуу; **тесное общение** тыгыз байланыш.

ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жалпы маалыматтуу, жалпы билим берүүчү; **общеобразовательные курсы** жалпы билим берүүчү курс.

ОБЩЕОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жалпыга милдеттүү; **общеобязательные правила** жалпыга милдеттүү эрежелер.

ОБЩЕПАРТИЙНЫЙ, ая, -ое жалпы партиялык; **общепартийные вопросы** жалпы партиялык маселелер.

ОБЩЕПОЛЕЗНЫЙ, ая, -ое жалпыга пайдалуу; **общеполезный труд** жалпыга пайдалуу эмгек.

ОБЩЕПОНЯТНЫЙ, ая, -ое жалпыга түшүнүктүү; **общепонятное выражение** жалпыга түшүнүктүү сөз (*сүйлөм*).

ОБЩЕПРИЗНАННЫЙ, ая, -ое жалпыга таанылган; **общепризнанный талант** жалпыга таанылган талант.

ОБЩЕПРИЗНАНО *безл. в знач. сказ.* жалпыга белгилүү, шексиз.

ОБЩЕПРИНЯТЫЙ, ая, -ое жалпы кабыл алган; **общепринятый порядок** жалпы кабыл алган тартип.

ОБЩЕРАСПРОСТРАНЁННЫЙ, ая, -ое бардык жерге таралган, бардык жерде колдонулуучу; **общераспространённое мнение** бардык жерге таралган пикир.

ОБЩЕРЕСПУБЛИКАНСКИЙ, ая, -ое жалпы республикалык; **общереспубликанское совещание** жалпы республикалык кеңешме.

ОБЩЕСОЮЗНЫЙ, ая, -ое жалпы союздук; **общесоюзное совещание** жалпы союздук кеңешме; **предприятие общесоюзного значения** жалпы союздук мааниси бар ишкана.

ОБЩЕСТВЕННИК *м.* коомчул (*көпчүлүк ишине активдүү катышкан киши*); **активный общественник** активдүү коомчул.

ОБЩЕСТВЕННИЦА *женск. р. к общественник.*

ОБЩЕСТВЕННО **общественно** **полезный**, ая, -ое коомго пайдалуу; **общественно полезный труд** коомго пайдалуу эмгек.

ОБЩЕСТВЕННО **общественно** **производственный**, ая, -ое коомдук-өндүрүштүк; **общественно производственные отношения** людей адамдардын коомдук-өндүрүштүк мамилелери.

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое коомдук-саясий; **общественно-политическая деятельность** коомдук-саясий ишкердик.

ОБЩЕСТВЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ, ая, -ое коомдук-экономикалык; **общественно-экономические формации** коомдук-экономикалык формациялар.

ОБЩЕСТВЕННОСТЬ *жс. собир.* 1. коомчулук; **советская общественность** советтик коомчулук; **научная общественность** илимий коомчулук; **писательская общественность** жазуучулар коомчулугу; **мировая общественность** бүткүл дүйнө коомчулугу; 2. (*общественные организации*) коомдук уюмдар.

ОБЩЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. **общество 1-ге т.**; **общественное бытие** коомдук бытие; **общественный строй** коомдук түзүлүш; **общественное производство** коомдук өндүрүш; **общественные отношения** коомдук мамилелер; **общественный деятель** коомдук ишмер; **общественное мнение** коомдук пикир; **общественное порицание** көпчүлүк тарабынан сөгүш берүү; **общественные науки** коом жөнүндөгү илимдер; 2. (*коллективный*) коомдук; **общественное животноводство** коомдук мал чарбачылык; **общественная собственность на средства производства** өндүрүш каражаттарынын коомдук менчикте болгондугу; **общественное питание** коомдук тамак.

ОБЩЕСТВО *ср.* 1. коом; **социалистическое общество** социалисттик коом; **капиталистическое общество** капиталисттик коом; **феодалное общество** феодалдык коом; 2. (*организация*) коом; **спортивное общество** спорттук коом; **Всесоюзное общество по распространению политических и научных знаний** Саясий жана илимий билимдерди жайылтуу боюнча Бүткүл союздук коом; 3. (*среда, компания*) чөйрө, топ; **он — душа общества** ал — чөйрөнүн жаны (*бардык оюн-күлкүнү, тамашаны баптоочу, уюштуруучу, шайыр адам*); **попасть в дурное общество** жаман кишилердин тобуна кирип калуу.

ОБЩЕСТВОВЕД *м.* коом таануу жагынан билгич (*специалист*).

ОБЩЕСТВОВЕДЕНИЕ *ср.* коом таануу илими, коом таануу жагындагы илим.

ОБЩЕСТВОВЕДЧЕСКИЙ, ая, -ое *обществоведение-ге т.*

ОБЩЕТЕОРЕТИЧЕСКИЙ, ая, -ое жалпы теориялык; *общетеоретический вопрос* жалпы теориялык маселе.

ОБЩЕУПОТРЕБИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жалпы колдонулуучу; *общепотребительный оборот речи* жалпы колдонулуп жүргөн сөздүн айтылышы (*обороту*).

ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ, ая, -ое жалпы кишилик, жалпы адамзаттык, жалпы адам баласынын.

ОБЩИЙ, ая, -ее **1.** жалпы; *общее мнение* жалпы пикир; *общее собрание* жалпы чогулуш; *общее правило* жалпы эреже; *общий кризис капитализма* капитализмдин жалпы кризиси; **2.** (*совокупный*) жалпы; *общий итог* жалпы жыйынтык; *общая сумма* жалпы сумма; *общие число* жалпы сан; **3.** (*касающийся основ, обобщающий*) жалпы; *общее и частное филос.* жалпы жана жеке; *общие вопросы науки* илимдин жалпы маселелери; **в общем** жалпы, жалпы айтканда, жалпы алганда; **в общем я согласен** жалпысынан мен макулмун; **в общем и целом** баарын бирге алганда; *изложить что-л. в общих чертах* бир нерсени жалпы жонунан гана айтуу; *общая тетрадь* жалпы дептер; *найти общий язык* бир пикирге келүү.

ОБЩИНА *жс.* **1.** *ист.* община (*бир территориянын калкынын өзүн өзү башкаруучу уюму*); *городская община* шаардык община; *сельская община* селолук община; **2.** *рел.* коом; *религиозная община* диний коом.

ОБЩИННЫЙ, ая, -ое *община-га т.*; *общиналык*; *общинные земли* община жери; *общинное пользование землей* община болуп жерден пайдалануу.

ОБЩИПАТЬ *сов. кого-что* жүнүн жулуу; *общипывать* *несов. см. общипать.*

ОБЩИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* мамилечилдик, үйүрчүлдүк, киши менен катышууну (*байланышууну*) сүйүүчүлүк.

ОБЩИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое мамилечил, үйүрчүл, бат үйүр алуучу, киши менен байланышты сүйүүчү; *общительный человек* бат үйүр алуучу киши; *общительный характер* киши менен байланышты сүйүүчү мүнөз.

ОБЩНОСТЬ *жс.* бирдейлик, жалпылык; *общность интересов* таламдарынын бирдейлиги.

ОБЩО *нареч. разг.* жалпы, жалпы жонунан.

ОБЪ- *приставка, «е», «я» тамгаларынын алдында «об»дун ордуна колдонулат.*

ОБЪЕГОРИВАТЬ *несов. см. обьегорить.*

ОБЪЕГОРИТЬ *сов. кого, прост.* алдоо, алдап кетүү.

ОБЪЕДАТЬ *несов. см. обьесть.*

ОБЪЕДАТЬСЯ *несов. см. обьестся.*

ОБЪЕДЕНИЕ *ср. см. обьядение.*

ОБЪЕДИНЕНИЕ *ср.* **1.** (*действие*) биригүү, бириктирүү, бириктешүү; *объединение мелких колхозов* майда колхоздорду бириктирүү; **2.** (*союз, организация*) бирикме, биригиш.

ОБЪЕДИНЁННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от объединить*; **2.** *прил.* бириккен, бириктирилген, бириктешкен; *объединённое заседание Совета Союза и Совета Национальностей* Союз Совети менен Улуттар Советинин бириккен заседаниеси; *Организация Объединённых Наций* Бириккен Улуттар Уюму.

ОБЪЕДИНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое бириктирүүчү, баш коштуруучу; *объединительный съезд* бириктирүүчү съезд.

ОБЪЕДИНИТЬ *сов. кого-что* бириктирүү, баш коштуруу.

ОБЪЕДИНИТЬСЯ *сов.* биригүү, баш кошуу.

ОБЪЕДИНЯТЬ *несов. см. объединить.*

ОБЪЕДИНЯТЬСЯ *несов.* **1.** *см. объединиться*; **2.** *страд. к объединять.*

ОБЪЕДКИ *только мн.* кашек (*корма*); саркыт, жегенден калган тамак (*хлеба и т.п.*).

ОБЪЕЗД *м.* **1.** (*действие*) тегерете кыдыруу, кыдырып чыгуу, айланып чыгуу; *объезд больных* ооруларды кыдырып чыгуу; *поехать в объезд* айланып жүрүү; **2.** (*круглый путь*) айланып (тегеренип) өтмө жол.

ОБЪЕЗДИТЬ *сов.* **1.** *кого-что (объехать)* кыдырып чыгуу, тегерете кыдыруу, айланып чыгуу; *объездить всю страну* өлкөнү бүт кыдырып чыгуу; **2.** *кого (лошадь)* минип же арабага чегип үйрөтүү.

ОБЪЕЗДКА *жс.* (*лошадей*) минип же арабага (*чанага*) чегип үйрөтүү (*атты, төөнү, эшекти ж.б.*).

ОБЪЕЗДЧИК *м.* **1.** (*лошадей*) атты минүүгө үйрөтүүчү киши; **2.** корукчу (*бир чоң участку атчан жүрүп кайтаруучу*); *лесной объездчик* токой корукчусу.

ОБЪЕЗЖАТЬ I *несов. см. обьездить.*

ОБЪЕЗЖАТЬ II *несов. см. обьезжать.*

ОБЪЕЗЖЕННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от обьездить*; **2.** *прил.* минип же арабага салып үйрөтүлгөн; *объезженная лошадь* минип же арабага салып үйрөтүлгөн ат.

ОБЪЕКТ *м.* **1.** *филос.* объект (*өзбүздөн тышкары, айланадагы нерсе, реалдуу материалдык дүйнө*); **2.** (*предмет*) объект (*нерсе, буюм*); *объект исследования* изилделүүчү объект; **3.** объект (*шкани, мекеме, курулуш*); *строительный объект* курулуш объектиси; *работать на новом объекте* жаңы объектке иштөө.

ОБЪЕКТИВ *м.* объектив (*оптикалык куралдардын асты жагындагы айнеги*); *объектив фотоаппарата* сүрөт тартуучу аппараттын объективи.

ОБЪЕКТИВИЗМ *м.* объективизм (*калп калыстык; чындыкка марксисттик-лениндик таптык көз караш менен баа берүүгө каршы турган идеалисттик идеология*).

ОБЪЕКТИВИСТ *м.* объективист (*объективизмди жактоочу*).

ОБЪЕКТИВИСТСКИЙ, ая, -ое *объективизм-ге т.*

ОБЪЕКТИВНО *нареч.* объективдүү, калыс, калыстык менен; *объективно отнестись к делу* ишке калыстык менен мамиле кылуу; *объективно рассмотреть вопрос* маселен калыстык менен кароо.

ОБЪЕКТИВНОСТЬ *жс.* объективдүүлүк, калыстык.

ОБЪЕКТИВНЫЙ, ая, -ое **1.** *филос.* объективдүү (*табиятта адамдын акыл-оюна карабастан жашоочу*); *объективная действительность* объективдүү чындык; **2.** (*беспристрастный*) объективдүү, калыс; *объективная оценка* калыс баа; *объективный свидетель* калыс (*объективдүү*) күбө.

ОБЪЕСТЬ *сов.* **1.** *что (обглодать)* кемирүү, тегерете кемирип жеш; *гусеницы объели капусту* капустаны курт тегерете жеп койду; **2.** *кого, разг.* жеп түгөтүү, жеп бүлдүрүү.

ОБЪЕСТЬСЯ *сов.* көп жеп жиберүү, ашыра жеп коюу; *обьестся сладким* таттууну көп жеп коюу.

ОБЪЁХАТЬ *сов.* 1. *что (стороной)* айланып өтүү, тегеренип баруу (*мис. атка минип же машинага ж.б. түшүп*); **объехать овраг** жарды айланып өтүү; 2. *кого-что (перезнать)* өтүп (*озуп*) кетүү; **объехать грузовик** жүк ташуучу машинадан озуп кетүү; 3. *что (побывать)* кыдырып чыгуу; **он объехал всю страну** ал бүткүл өлкөнү кыдырып чыкты.

ОБЪЁМ *м.* 1. көлөм, чоңдук; **объём комнаты** бөлмөнүн чоңдугу; 2. *перен.* көлөм; **объём знаний** билимдин көлөмү; **объём продукции** продукциянын көлөмү; **книга небольшого объёма** көлөмү көп чоң болбогон, чакан китеп.

ОБЪЁМИСТЫЙ, ая, -ое көлөмдүү, чоң; **объёмистая рукопись** көлөмдүү кол жазма.

ОБЪЁМНЫЙ, ая, -ое көлөмдүк; **объёмный коэффициент расширения физ.** кеңейүүнүн көлөмдүк коэффициенти; **объёмный анализ хим.** көлөмдүк анализ; **объёмное кино** көлөмдүү кино.

ОБЪЯВИТЬ *сов.* 1. *что, о чём* жарыялоо, деп жарыялоо кулактандыруу; **объявить о своём решении** өзүнүн чечими жөнүндө жарыялоо; **объявить приказ по армии** армия боюнча приказ жарыялоо; **объявить конкурс** конкурс жарыялоо; **объявить о начале занятий** окуунун (иштин) башталышы жөнүндө кулактандыруу; **объявить собрание открытым** «чогулушту ачык» деп жарыялоо; **объявить собрание закрытым** «чогулуш жабылды» деп жарыялоо; **объявить войну** согуш жарыялоо; 2. *кем-чем (гласно признать)* деп айтуу, деп жарыялоо.

ОБЪЯВИТЬСЯ *сов. разг.* пайда болуу, чыга калуу, көрүнө калуу; **объявился неизвестный человек** чоочун киши пайда болду.

ОБЪЯВЛЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) жарыялоо, кулактандыруу; **объявление приговора** өкүмдү жарыялоо; **объявление войны** согуш жарышлоо; 2. (*печатное извещение*) кулактандыруу; **повесить объявление** кулактандыруу илүү; **дать объявление в газете** газетага кулактандыруу берүү.

ОБЪЯВЛЯТЬ *несов. см. объявить.*

ОБЪЯВЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. объявиться*; 2. *страд. к объявлять.*

ОБЪЯДЕНИЕ *ср. разг.* абдан (эң) даамдуу, абдан (эң) таттуу; **котлеты прямо объядение** котлеталар абдан даамдуу экен.

ОБЪЯСНЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) түшүндүрүү, түшүнүк берүү, айтуу; **объяснение слова** сөздү түшүндүрүү; 2. (*оправдание; причина*) түшүндүрүү, түшүндүрүүчү себеп; **представить свои объяснения** өзүнүн түшүндүрүүсүн берүү; **трудно придумать объяснение этому факту** бул фактыны түшүндүрүүчү себеп табуу кыйын; **объяснение в любви** сүйгөндүгүн айтуу.

ОБЪЯСНИМЫЙ, ая, -ое түшүндүрүүгө (*түшүнүүгө*) мүмкүн болгон, түшүндүрүүгө (*түшүнүүгө*) боло турган; **это вполне объяснимое желание** бул түшүндүрүүгө толук мүмкүн болгон тилек.

ОБЪЯСНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое түшүндүрмөлүү, түшүнүгү бар, түшүндүрмө; **объяснительная записка** түшүндүрмө кат; **объяснительное чтение** түшүндүрмөлүү окуу.

ОБЪЯСНИТЬ *сов. что* түшүндүрүү, түшүнүк берүү; **объяснить правило** эрежесин түшүндүрүү; **объяснить непонятное слово** түшүнүксүз сөздү түшүндүрүү.

ОБЪЯСНИТЬСЯ *сов.* 1. айтуу; 2. (*стать понятным*) түшүнүктүү болуу; **теперь всё объяснилось** эми бардыгы түшүнүктүү болду; **объясниться в любви** сүйгөндүгүн айтуу.

ОБЪЯСНЯТЬ *несов. см. объяснить.*

ОБЪЯСНЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. объясниться*; 2. (*разговаривать*) сүйлөшүү, сүйлөшө алуу, сүйлөй алуу; **он объясняется по-немецки** ал немецче сүйлөшө алат; **глухонемые объясняются жестами** дүлөй-дудуктар жаңсап сүйлөшөт; 3. (*находить объяснение в чём-л.*) себеп болуу, келип чыгуу; 4. *страд. к объяснять.*

ОБЪЯТИЕ *ср.* кучак; **схватить в объятия** кучактап алуу; **упасть в объятия, понасть в объятия** тааныш кишиге кабылуу; **принять с распростёртыми объятиями** кучак жайып кабыл алуу.

ОБЪЯТЫЙ, ая, -ое каптаган, баскан.

ОБЪЯТЬ *сов. что* 1. каптоо, чулгоо, басуу; **дом объят пламенем** үйдү жалын каптады; 2. *перен.* акылы жетүү, түшүнүү; **мой ум не может объять этого** менин акыдым буга жете албайт.

ОБЫВАТЕЛЬ *м.* 1. *уст. (житель)* туруучу, жашоочу; **городской обыватель** шаарда туруучу киши; 2. *перен.* обыватель (*майда мүдөөлүү, идея жана коомдук түшүнүгү тар киши*); **превратиться в обывателя** обывателге айлануу.

ОБЫВАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое 1. *уст. (местный)* жергиликтүү; 2. *обыватель 2-ге т.*; обывателдик.

ОБЫВАТЕЛЬЩИНА *жс. разг.* обывательщина, обывателдик (*турмуштагы жанылыкты кабыл албагандык, акыл-эс жагынан артта калгандык, таламдардын тартдыгы*); **погрязнуть в обывательщине** обывателдикке катуу; **бороться с обывательщиной** обывателдикке (*обывательщинага*) каршы күрөшүү.

ОБЫГРАТЬ *сов.* 1. *кого* утуп алуу, бирөөдөн утуп алуу; **обыграть кого-л. в шашки** бирөөнү дойбудан утуп алуу; 2. *что* ойноп жүрүп үнүн жакшылоо; **обыграть скрипку** скрипкада ойноп анын үнүн жакшылоо; 3. *что, разг.* кармоо; тууроо; **обыграть неудачное выражение собеседника** аңгемелешип отурган кишинин байкоосуз айтылып калган сөзүнөн кармоо.

ОБЫГРЫВАТЬ *несов. см. обыграть.*

ОБЫДЕННОСТЬ *жс.* күндө кайталап боло берүүчүлүк, күндөлүк турмушта боло берүүчүлүк, кадыреселик.

ОБЫДЕННЫЙ, ая, -ое күндөлүк, кадыресе; **обыденная жизнь** күндөлүк турмуш.

ОБЫДЕННЫЙ, ая, -ое *уст. см. обыденный.*

ОБЫДЕНЩИНА *жс.* күндөлүк турмуштун зериктирүүчү фактылары; **бороться с обыденщиной** күндөлүк турмуштун зериктирүүчү фактыларына каршы күрөшүү.

ОБЫКНОВЕНИЕ *ср.* адат, өнөкөт; **у него такое обыкновение** анын ашондой адаты бар; **по обыкновению** адат боюнча; **против обыкновения** өнөкөткө каршы.

ОБЫКНОВЕННО *нареч.* ар качан, кадыресе, дайыма адатынча, каадасынча; **обыкновенно по утрам я делаю зарядку** мен ар качан эртең менен зарядка кыламын; **обыкновенно он не бывает в это время дома** бул убакта ал дайыма үйүндө болбойт.

ОБЫКНОВЕННЫЙ, ая, -ое 1. (*обычный*) кадимки, боло берүүчү, баягы; **я приступил к своим обычным занятиям** мен өзүмдүн кадимки ишине кириштим;

обыкновенный случай боло берүүчү окуя; **2.** (заурядный) жөнөкөй, кадыресе.

ОБЫСК *м.* тинтүү; **произвести обыск** тинтүү жүргүзүү.

ОБЫСКАТЬ *сов. кого-что 1.* (сделать обыск) тинтүү, тинтүү жүргүзүү; **обыскать пленного** туткундун жанын тинтүү; **2.** (осмотреть всё) баарын кароо, тинтүү; **быскать все карманы** чөнтөктөрүнүн баарын кароо.

ОБЫСКАТЬСЯ *сов. разг.* баары жерден издөө, баары жерден кароо; **я обыскался, но письма не нашёл** баары жерден издедим, бирок катты таба албадым.

ОБЫСКИВАТЬ *несов. см. обыскать.*

ОБЫЧАЙ *м.* адат, урп-адат, салт, каада; **старинный обычай** эскиден калган адат; **традиционный обычай** традициялык адат, традициялык салт; **по русскому обычаю** орустун салты боюнча; **дедовские обычаи** ата-бабадан калган урп-адаттар.

ОБЫЧНО *нареч.* ар качан, кадыресе, дайыма, адатынча, каадасынча.

ОБЫЧНЫЙ, ая, -ое күндөлүк, күндө боло берүүчү, адат болгон, кадыресе; **обычная обстановка** кадыресе шарт; **обычный день** көп күндөрдүн бири; **обычное явление** кадыресе иш.

ОБЮРОКРАТИТЬСЯ *сов. разг.* бюрократ болуу.

ОБЯЗАННОСТЬ *жс.* милдет; **всёобщая воинская обязанность** жалпы аскердик милдет; **права и обязанности граждан** граждандердин укуктары жана милдеттери; **исполнять обязанности** директордун милдетин аткаруу; **вменить в обязанность** аткарууга милдеттендирүү; **делать что-л. по обязанности** бир нерсени милдет боюнча иштөө; **считать своей обязанностью** өзүнүн милдети деп эсептөө.

ОБЯЗАННЫЙ, ая, -ое милдеттүү; **мы обязаны помогать друг другу в работе** биз иште бири-бирибизге жардам берүүгө милдеттүүбүз; **я вам очень обязан** сиздин жакшылыгыңыз көңүлдөн калбайт, мен сизге абдан милдеттүүмүн.

ОБЯЗАТЕЛЬНО *нареч.* милдеттүү түрдө, кандай болсо да, сөзсүз; **я обязательно приду** мен сөзсүз келем.

ОБЯЗАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* милдеттүүлүк, милдеттенгендик; **обязательность явки** келүүгө милдеттүүлүк.

ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** милдеттүү, милдеттүү түрдө аткарылуучу, турмушка (ишке) ашырылуучу; **обязательное обучение** милдеттүү окуу; **в обязательном порядке** милдеттүү түрдө; **2. уст.** (служливый) өтүнүчтү жерге таштабай турган, колунан келгенди аянбай турган; **обязательный человек** өтүнүчтү жерге таштабай турган киши.

ОБЯЗАТЕЛЬСТВЕННЫЙ, ая, -ое **обязательственное право** *юр.* милдеттендирилген укук.

ОБЯЗАТЕЛЬСТВО *ср.* **1.** милдеттенме; **социалистическое обязательство** социалисттик милдеттенме; **взаимные обязательства** бири-бирине берилген милдеттенмелер, өз ара милдеттенмелер; **дать обязательство** милдеттенме берүү; **перевыполнить взятые на себя обязательства** өзүнүн алган милдеттенмелерин орундоо; **2. фин.** (денежный заёмный документ) обязательство (акча-заём документи).

ОБЯЗАТЬ *сов. кого-что 1.* милдеттендирүү; **обязать выехать к месту работы** иштеген жерине жөнөп кетүүгө милдеттендирүү; **2. уст.** милдеттүү кылуу (өзүнүн

иштеген жакшылыгы менен бирөөнү өзүнө милдеттүү кылуу); **обязать своим вниманием** өзүнүн иштеген камкордугу менен өзүнө милдеттүү кылуу.

ОБЯЗАТЬСЯ *сов.* милдеттенүү, моюнга алуу (бир нерсени иштөөнү); **обязаться выполнить план досрочно** планды мөөнөтүнөн мурда орундоого милдеттенүү.

ОБЯЗЫВАТЬ *несов. см. обязать; положение обязывает* абал милдеттендирип отурат.

ОБЯЗЫВАТЬСЯ *несов. см. обязаться.*

ОВ (отравляющее вещество) **ОВ** (уу зат); **боевое ОВ** согуштук **ОВ**; **стойкое ОВ** туруктуу **ОВ**; **нестойкое ОВ** туруксуз **ОВ**.

ОВАЛ *м.* узунча тегерек, сүйрү; **овал лица** беттин тегереги.

ОВАЛЬНЫЙ, ая, -ое узунча тегерек, сүйрү; **овальный стол** узунча тегерек стол.

ОВАЦИЯ *жс.* овация (дүркүрөгөн жана узакка созулган кол чабуулар); **бурная овация** дүркүрөгөн овация; **устроить кому-л. овацию** бирөөгө овация жасоо; **аплодисменты, переходящие в овацию** овацияга өтүүчү катуу кол чабуулар.

ОВДОВЕТЬ *сов.* жесир калуу (эркек, аял).

ОВЕВАТЬ *несов. см. овеять.*

ОВЕИВАТЬ *несов. см. овеять.*

ОВЕЦ *род. и вин. п. мн. от овца.*

ОВЕЧИЙ, ья, -ье **овца-га т.**; **овечья шерсть** койдун жүнү; **овечий сыр** койдун сүтүнөн жасалган сыр; **волк в овечьей шкуре** *погов.* кой терисин жамынган карышкыр.

ОВЕЧКА *жс.* **1.** уменьш. *от овца* кой; **2. перен.** койдон жоош, момун киши; **прикинуться овечкой** койдон жоош болуп амалдануу (жаман ойлуу адамдын койдон жоош болуп амалданышы).

ОВЕЩЕСТВИТЬ *сов. что* затташтыруу (зат кылып көрсөтүү: затка, буюмга айландыруу).

ОВЕЩЕСТВИТЬСЯ *сов.* затташуу, затташтырылуу (зат кылып, реалдуу кылып көрсөтүлүү; затка айландырылуу затка айлануу).

ОВЕЩЕСТВЛЕНИЕ *ср.* затташтырылуу, затташуу (зат, буюм кылып көрсөтүү; затка, буюмга айландыруу).

ОВЕЩЕСТВЛЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от овеществлять; 2. прил.** затташтырылган (затка, буюмга айландырылган); **овеществлённый труд** затташтырылган эмгек.

ОВЕЩЕСТВЛЯТЬ *несов. см. овеществить.*

ОВЕЩЕСТВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. овеществиться; 2. страд. к овеществлять.*

ОВЕЯТЬ *сов. кого-что 1.* (обдуть) илеби уруу, желпүү, желдетүү; **меня овеяло теплом** мага жылуу илеп урду; **2. перен.** бөлөө, бөлөнүү.

ОВЁС *м.* сулу.

ОВИ́Н *м.* овин (боолаган эгинди кургатуучу үй).

ОВИ́ННЫЙ, ая, -ое **овин-ге т.**

ОВЛАДЕВАТЬ *несов. см. овладеть.*

ОВЛАДЕНИЕ *ср.* **1.** (захват) ээлеп алуу; **2.** (усвоение) ээ болуу, алуу, үйрөнүү, билүү; **овладение знаниями** билим алуу; **овладение техникой** техникага ээ болуу.

ОВЛАДЕТЬ *сов. 1. кем-чем (захватить)* ээлеп алуу; **овладеть крепостью** чепти ээлеп алуу; **2. кем-чем, перен.** (охватить) кубанып (кайгырып) кетүү; **им овладела радость** ал кубанып кетти; **3. чем (усвоить)** ээ болуу, алуу, үйрөнүү, билүү; **овладеть знаниями** билим алуу; **овладеть новой техникой** жаңы техникага ээ болуу; **овла-**

деть языком тил билүү; **овладеть собой** өзүнө өзү ээ болуу, өзүн колго алуу.

ОВОД *м.* көгөөн, соно.

ОВОЩЕВÓДСТВО *ср.* жашылчачылык, жашылча өстүрүүчүлүк; **колхозное овощевóдство** колхоздун жашылчачылыгы.

ОВОЩЕВÓДЧЕСКИЙ, ая, -ое **овощевóдство**-го *т.*; **овощевóдческий совхоз** жашылча айдоочу совхоз.

ОВОЩЕХРАНИЛИЩЕ *ср.* жашылча сактагыч; **колхозное овощехранилище** колхоздун жашылча сактагычы.

ОВОЩИ *мн. (ед. овощ м.)* жашылчалар (*пияз, сабиз, капуста ж.б.*); **ранные овощи** эрте бышуучу жашылчалар; **свежие овощи** жаңы жашылчалар; **сушёные овощи** кургатылган тылган жашылчалар; **замороженные овощи** тондурулган жашылчалар; **солёные овощи** туздалган жашылчалар; **маринованные овощи** маринаддалган жашылчалар; **суп из овощей** жашылчалардан жасалган сорпо; **всякому (каждому) овощу своё время** *посл.* ар нерсе өз убагында; ар нерсенин өз убактысы бар.

ОВОЩНО́Й, ая, -ое **овощи**-ге *т.*; **овощные семена** жашылчанын уруктары; **овощная торговля** жашылча соодасы; **овощной стол** жашылчадан жасалган тамак-аш (*мис. капуста сорпо, винегрет ж.б.*).

ОВРАГ *м.* жар, аң; **на дне оврага** аңдын түбүндө.

ОВРАЖЕК *м. уменьш. от овраг* кичине жар, кичине аң.

ОВРАЖИСТЫЙ, ая, -ое жарлуу, аңдуу; **овражистая местность** аңдуу жер.

ОВСА́ *род. п. от овёс.*

ОВСЮГ *м. бот.* кара сулу, арпакан.

ОВСЯ́НКА I *ж. (круп)* сулу акшагы.

ОВСЯ́НКА II *ж. (птичка)* сары айгыр (*чымчык*).

ОВСЯ́НОЙ, ая, -ое **овёс**-ко *т.*; **овсяное поле** сулу талаасы; **овсяной ко́лос** сулунун башы.

ОВСЯ́НЫЙ, ая, -ое **овёс**-ко *т.*; **овсяная крупá** сулу акшагы; **овсяный кисе́ль** сулу кисели.

ОВЦА́ *ж.* кой; **тонкорóнная овца́** уяң жүндүү кой; **курдю́чная овца́** куйруктуу кой; **стрижка́ овца́** кой кыркуу; **с парши́вой овцы́ хоть шерсти́ клок** *погов.* жаман койдон бир чымчым жүн алса да, пайда; жоктон көрө жогору; **парши́вая овца́ всё ста́до по́ртит** *посл.* бир кумал бир карын майды чиритет.

ОВЦЕБЫ́К *м.* овцебык (*мүйүздүү жапайы жаныбарлардын бир түрү*).

ОВЦЕВÓД *м.* кой өстүрүүчү, кой өрчүтүүчү.

ОВЦЕВÓДСТВО *ср.* кой өстүрүүчүлүк, кой өрчүтүүчүлүк.

ОВЦЕВÓДЧЕСКИЙ, ая, -ое **овцевóдческий совхоз** кой өстүрүүчү совхоз, кой совхозу.

ОВЦЕМА́ТКА *ж.* тубар кой.

ОВЧА́Р *м.* койчу.

ОВЧА́РКА *ж.* овчарка (*кароолчу чоң иштин бир түмү*).

ОВЧА́РНЯ *ж.* кой короо.

ОВЧИ́НА *ж.* кой териси, кой тери.

ОВЧИ́НКА *ж. уменьш. от овчина* кичинекей кой тери; **не́бо с овчи́нку показáлось** *разг.* жан көзгө көрүндү, кара жер куурулду (*мис. корккондон, катуу ооругандан*); **овчи́нка вы́делки не стои́т** *погов.* ат тери кайтпайт.

ОВЧИ́ННЫЙ, ая, -ое **овчина**-га *т.*; **овчинный тулуп** кой терисинен жасалган тон.

ОГÁРОК *м.* шамдын күйгөндөн калган түбү; **огáрок свечи́** шамдын күйгөндөн калган түбү.

ОГИБА́ТЬ *несов. см. обогну́ть.*

ОГЛАВЛÉНИЕ *ср.* мазмун (*китептин баш же аягына тиркелген мазмуну*); **оглавлéние кн́иги** китептин мазмуну.

ОГЛАСИ́ТЬ *сов. что* **1. (объявить)** жарыялоо, угузуу; **секретáрь огласил резолю́цию собра́ния** секретарь чогулуштун резолюциясын жарыялады; **2. уст. (предать огласке)** элге таратып жиберүү (*жашырын нерсени*); **3. (наполнить звуками)** жаңыртуу; **де́ти огласи́ли ко́мнату сме́хом** балдар бөлмөнү күлкүсү менен жаңыртты.

ОГЛАСИ́ТЬСЯ *сов. 1. (наполниться)* жаңыруу; **лес огласи́лся кри́ками** токой кыйкырыктан жаңырды; **2. уст. (получить огласку)** белгилүү болуп калуу, элге таралып кетүү; **та́йна огласи́лась** сыр элге таралып кетти.

ОГЛÁСКА *ж.* элге таралып кетүү, элге таратып жиберүү; **де́ло получи́ло ши́рокую оглáску** иш эл арасына кеңири таралып кетти.

ОГЛАША́ТЬ *несов. см. огласи́ть.*

ОГЛАША́ТЬСЯ *несов. 1. см. огласи́ться; 2. страд. к оглашать.*

ОГЛАШÉНИЕ *ср. 1. (обнародование)* жарыялоо, угузуу, жар салуу; **оглаше́ние постано́вления** токтомду жарыялоо; **оглаше́ние резу́льтатов голо́совáния** добуш берүүнүн натыйжасын жарыялоо; **2. (разглашение)** элге таралуу, жарыялануу; **э́то решéние оглаше́нию не подле́жит** бул чечим элге таралууга тийиш эмес; бул чечимди жарыялоого болбойт.

ОГЛАШÉННЫЙ, ая, -ое *разг.* ыгы жок шашкалактаган; **он кричи́т как оглаше́нный** ал жоо кууп келаткандай кыйкырат.

ОГЛО́БЛЯ *ж.* оглобля (*арабанын ат кошулуучу жан жыгачы*); **поверну́ть огло́бли** *разг.* мүдөөсүнө жетпей, куру алакан кайтуу.

ОГЛО́ХНУТЬ *сов.* дүлөй (*керең*) болуп калуу.

ОГЛУША́ТЬ *несов. см. оглуши́ть.*

ОГЛУШИ́ТЕЛЬНО *нареч.* кулак тундуруп; **оглуши́тельно крича́ть** кулак тундуруп кыйкыруу.

ОГЛУШИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кулак тундурган; **оглуши́тельный гром** кулак тундурган күн күркүрөө; **оглуши́тельные аплодисме́нты** кулак тундурган кол чабуулар.

ОГЛУШИ́ТЬ *сов. кого-что* **1.** кулак тундуруу; **взрыв оглуши́л его** жарылуу анын кулагын тундурду; **2. разг. (ударом)** башты зыңылдата чабуу, башка чаап эсин оодаруу; **3. перен.** таң калтырып (*аңкайтып*) салуу.

ОГЛЯДЕ́ТЬ *сов. кого-что* бардык жагын карап көрүү; **огляде́ть местность** жердин бардык жагын карап көрүү.

ОГЛЯДЕ́ТЬСЯ *сов. 1. (осмотреться)* карануу (*күзгүгө*); **2. перен. (привыкнуть)** айлаңа менен таанышуу, көнүгүү.

ОГЛЯ́ДКА *ж.* де́лать что-л. с огля́дкой *бир нерсе* иштегенде кылчактап (*сактык менен*) иштөө; **без огля́дки** кылчактап карабастан, кылчайбастан, артына карабастан; **бежа́ть без огля́дки** артын карабастан качуу.

ОГЛЯ́ДЫВАТЬ *несов. см. огляде́ть.*

ОГЛЯ́ДЫВАТЬСЯ *несов. см. огляде́ться, оглянúться.*

ОГЛЯНУ́ТЬСЯ *сов.* кылчактоо; бурулуп кароо; **не успе́ешь оглянúться, как...** көз ачып жумгуча эле...; **не успе́л оглянúться, как проше́ли кани́кулы** каникулдун

кандай өткөнү да билинбей калды; көз ачып жумгуча эле каникул өтүп кетти.

ОГНЕ- татаал сөздөрдүн «от» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **огнеопасный** өрттөн коркунучтуу; **огнеупорный** отко чыдамдуу.

ОГНЕВОЙ, ая, -ое **1. огонь 3-гө т.**; **огневая точка** ок атылуучу точка (атуучу куралдардын турган жери); **огневая завеса от далдасы** (артиллериялык атуулардын далдасы); **огневые средства** атылуучу куралдар (артиллерия, пулемёт ж.б.); **2. см. огненный 3.**

ОГНЕДЫШАЩИЙ, ая, -ое **огнедышащая гора** жанар тоо.

ОГНЕМЁТ м. воен. огнемёт, от ыргыткыч (күйүүчү суюктукту ыргытуучу курал).

ОГНЕННЫЙ, ая, -ое **1. оттуу, өрттүү; огненные языки пламени** оттун жалыны; **2. (о цвете)** өрттөй кызыл; **3. перен. (пламенный)** өрттөгөн, жалындуу; **огненный взгляд** өрттөгөн көз караш; **огненные речи** жалындуу сөздөр.

ОГНЕОПАСНЫЙ, ая, -ое өрттөн коркунучтуу, тез от алуучу; **огнеопасная жидкость** тез от алуучу суюктук.

ОГНЕПОКЛОННИК м. рел. отко табынуучу.

ОГНЕПОКЛОННИЧЕСТВО ср. рел. отко табынуучулук.

ОГНЕПРИПАСЫ только мн. воен. ок-дарылар (снаряддар, патрондор ж.б.).

ОГНЕСТОЙКИЙ, ая, -ое отко чыдамдуу, отко туруштук берүүчү, күйбөй турган; **огнестойкие сооружения** отко чыдамдуу курулуштар.

ОГНЕСТОЙКОСТЬ жс. отко чыдамдуулук, отко туруштук берүүчүлүк.

ОГНЕСТРЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ата турган, атылма; **огнестрельное оружие** ата турган курал (мис. мылтык, замбирек ж.б.); **огнестрельная рана** ок тийгенден болгон жара.

ОГНЕТУШИТЕЛЬ м. от өчүргүч, өрт өчүргүч (ичине химиялык суюктук толтурулган өрт өчүрүүчү аппарат).

ОГНЕУПОРНОСТЬ жс. отко чыдамдуулук, күйбөстүк.

ОГНЕУПОРНЫЙ, ая, -ое отко чыдамдуу, отко күйбөс, отко эрибес; **огнеупорный кирпич** отко чыдамдуу кирпич.

ОГНЕУПОРЫ только мн. отко чыдамдуу материалдар, отко күйбөс материалдар.

ОГНИВО ср. оттук, оттук таш.

ОГНЯ род. п. от огонь.

ОГО межд. оо (таң калууну билдирет); **ого, как ты вырос!** оо, сен чоңоюп калган турбайсыңбы!

ОГОВАРИВАТЬ несов. см. оговорить.

ОГОВАРИВАТЬСЯ несов. **1. см. оговориться; 2. страд. к оговаривать.**

ОГОВОР м. чаще мн. жала; калп жеринен каралоо.

ОГОВОРИТЬ сов. **1. кого-что (оклеветать)** күнөөнү бирөөгө жаба салуу, ушактоо, жаман аттуу кылуу; **2. что (заранее условиться)** күн мурунтан сүйлөшүп алуу; **оговорить все условия в договоре** договорго бардык шартты киргизүү; **3. что (сделать оговорку)** эскертүү, эскертип айтуу; **оговорить в предисловии** кириш сөзүндө эскертип айта кетүү.

ОГОВОРИТЬСЯ сов. **1. (сделать оговорку)** эскертүү, эскертип айтуу; **я должен оговориться, что...** мен... деп

эскертип айта кетишим керек; **2. (ошибиться)** жаңылыш айтуу, жаңылыш айтып жиберүү (бир сөздү же бир нерсени).

ОГОВОРКА жс. **1. (замечание)** эскертме, күн мурун айтып коюу; **без оговорок** эскертүүсүз, сөзсүз; **с оговоркой** эскертүү менен; **2. (обмолвка)** жаңылыш айтылган сөз, ката айтылган сөз.

ОГОЛЕНИЕ ср. жылаңачтоо, жылаңачталуу.

ОГОЛЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от оголить; 2. прил.** жылаңачталган, жылаңач; **оголённое тело** жылаңач дене; **3. прил. перен.** жалбырагы түшкөн; **оголённые деревья** жалбырагы түшкөн жыгачтар.

ОГОЛИТЬ сов. **1. кого-что** жылаңачтоо; **2. что, перен.** жалбырагын түшүрүү; **вётер оголил деревья** шамал бактардын жалбырактарын түшүрүп кетти; **3. что, перен. воен.** күчүн азайтуу, күчүн бошондотуу; **оголить фланг** фланганын күчүн азайтуу.

ОГОЛИТЬСЯ сов. **1. жылаңачтануу; 2. перен. (о деревьях)** жалбырагы түшүрүлүү; **3. перен. воен.** күчү азайтылуу.

ОГОЛТЁЛЫЙ, ая, -ое разг. уят-сыйытсыз, уятсыз; ашынган (жамандык жагынан); кутурган-ашынган; **оголтелый реакционер** уят-сыйытсыз реакционер, кутурган-ашынган реакционер.

ОГОЛЯТЬ несов. см. оголить.

ОГОЛЯТЬСЯ несов. см. оголиться.

ОГОНЁК м. **1. уменьш. от огонь 1; 2. уменьш. от огонь 2; 3. перен.** оту кызуу, ынта (мас. оту бар адам); **рабóтать с огоньком** ынта менен иштөө.

ОГО́НЬ м. **1. (пламя)** от; **развести огонь** от жагуу; **2. (свет)** от, жарык, чырак; **в окне горел огонь** терезеден от көрүнүп турду; **огни фонарей** фонарлардын жарыгы; **рабóтать при огне** чырак жагып иштөө; **3. воен.** ок атуу (мылтык, пулемёт же артиллерия огу, атуусу); **ураган-ный огонь** жамгырдай жааган ок; **вести огонь** ок атуу; **открыть огонь** ок ата баштоо; **под огнём** ок астында; **огонь! (команда) огонь!** («аткыла!» деген команда); **антонов огонь уст. см.** гангрена; **подлить масла в огонь** отко май тамызуу; **между двух огней** бир жак жар, бир жак суу (эки коркунучтун ортосу); **из огня да в полымя** погов. аңгектен качса, дөңгөккө; какаганга муштаган болуп; **бóйться кого-л. как огня** бирөөдөн өлгүчө коркуу, бирөөдөн аябай коркуу; **днём с огнём не найдёшь** такыр эле таппайсың; **он прошёл огонь и воду и медные трубы** погов. ал көп кыйынчылыктарды башынан өткөргөн, анын көрбөгөнү калбады; **нет дыма без огня** жел болбой, чөптүн башы кыймылдабайт.

ОГОРАЖИВАНИЕ ср. айландыра (тегерете) тосуу.

ОГОРАЖИВАТЬ несов. см. огородить.

ОГОРАЖИВАТЬСЯ несов. **1. см. огородиться; 2. страд. к огораживать.**

ОГОРО́Д м. огород (жашылча өсүмдүктөрү эгилген жер); **огорód городить см.** городить.

ОГОРОДИТЬ сов. что айландыра (тегерете) тосуу; **огородить участок** участокту айландыра тосуу.

ОГОРОДИТЬСЯ сов. айландыра (тегерете) тосулуу, айландыра (тегерете) тосуп алуу.

ОГОРО́ДНИК м. огородчу (огороддук менен кесип кылуучу, огороддо иштөөчү киши).

ОГОРО́ДНИЦА женск. р. к огоро́дник.

ОГОРО́ДНИЧАТЬ несов. разг. огородчулук кылуу.

ОГОРОДНИЧЕСТВО *ср.* огородчулук (*жашылча өсүмдүктөрүн өстүрүү*).

ОГОРОДНЫЙ, ая, -ое *огород-го т.*; **огородные культуры** огород өсүмдүктөрү.

ОГОРОШИТЬ *сов. кого, разг.* аң-таң калтыруу, таң калтырып (*аңкайтып*) салуу; **огорошить новостью** жаңылык менен таң калтыруу; **огорошить неожиданным вопросом** күтүлбөгөн суроо берип аң-таң калтыруу.

ОГОРЧАТЬ *несов. см. огорчить.*

ОГОРЧАТЬСЯ *несов. 1. см. огорчиться; 2. страд. к огорчать.*

ОГОРЧЕНИЕ *ср.* кайгылантуу; кайгы, капага салуу; капалык; **причинить кому-л. огорчение** бирөөнү капа кылуу.

ОГОРЧЕННО *нареч.* кайгылануу менен, капалык менен, капалуу түрдө.

ОГОРЧЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от огорчить; 2. прил.** кайгыланган, кайгылуу, капаланган, капалуу; **огорченное лицо** кайгылуу бет, капалуу өң.

ОГОРЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кайгылантуучу, кайгыга салуучу, капалантуучу, капа кылуучу; **огорчительная новость** капа кылуучу жаңылык.

ОГОРЧИТЬ *сов. кого* кайгыландыруу, капаландыруу, капа кылуу; **огорчить кого-л. откázом бирөөнүн** сураганын бербей капа кылуу.

ОГОРЧИТЬСЯ *сов.* кайгылануу, капалануу, капа болуу.

ОГРАБИТЬ *сов. кого-что* талап алуу, тартып алуу, карактап алуу.

ОГРАБЛЕНИЕ *ср.* талап алуу, тартып алуу, карактоо.

ОГРАДА *жс.* тосмо; **каменная ограда** таштан жасалган тосмо; **обнести оградой** айландыра тосмо менен курчоо.

ОГРАДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое коргоочу; сактоочу; **оградительные пошлины** *эк.* коргогуч бажылар, коргогуч пошлыналар (*өзүнүн өнөр жайларын башка өлкөлөрдүн товарларынын басып кетишинен коргоо үчүн импортко салынган бажы*).

ОГРАДИТЬ *сов. кого-что 1.* тосуу, коруктоо, курчоо; **2. перен.** коргоо; коруу, сактоо; **оградить кого-л. от лишнего хлопóт бирөөнү** артык баш түйшүктөн коргоо.

ОГРАЖДАТЬ *несов. см. ограждать.*

ОГРАЖДЕНИЕ *ср. 1.* ограждение прав укугун коргоо; укукту коруу; **2. уст. (ограда)** тосмо.

ОГРАНИЧЕНИЕ *ср.* чектөө, чектелүү, чек коюу, чек коюлуу; **отменить ограничения** чектөөнү жокко чыгаруу (*жоюу*).

ОГРАНИЧЕННОСТЬ *жс.* чектелгендик; чек коюлгандык.

ОГРАНИЧЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от ограничить; 2. прил.** чектелген, чек коюлган; **3. прил. перен. (умеренный)** чакан, аз, көп чоң эмес; **ограниченные возможности** мүмкүнчүлүктөрдүн аздыгы; **ограниченный срок** мөөнөттүн чакандыгы; **4. прил. перен. (о человеке)** акылы анчалык терең эмес, билими (*таламдары*) тайыз; **ограниченный человек** акылы анчалык терең эмес киши.

ОГРАНИЧИВАТЬ *несов. см. ограничить.*

ОГРАНИЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. ограничиться; 2. страд. к ограничивать.*

ОГРАНИЧИТЕЛЬНО *нареч.* чектүү, белгилүү чекте; **толковать что-л. ограничительно** бир нерсени белгилүү чекте түшүндүрүү же түшүнүү.

ОГРАНИЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое чектөөчү, чек коюучу; **ограничительные меры** чектөөчү чаралар, чек коюучу чаралар; **ограничительное толкование** чектөөчү түшүндүрүү.

ОГРАНИЧИТЬ *сов. кого-что* чектөө, чек коюу, белгилүү рамкага коюу; **ограничить себя в чём-л. бир нерседе** өзүн чектөө; **ограничить оратора временем** ораторду белгилүү убакыт менен чектөө.

ОГРАНИЧИТЬСЯ *сов. чем 1. (удовлетвориться)* чектелүү, канааттануу, алымсынуу; **ограничиться установленным приветствием** оозеки куттуктоо менен чектелүү; **2. (свестись к чему-л.)** бүтүү, чектелүү; **редактирование ограничилось небольшими поправками** редактирлөө аңча-мынча түзөтүү менен бүттү.

ОГРЕБАТЬ *несов. см. огрести; огребать деньги* *разг.* акчаны көп алуу, акчаны шыпырып алуу.

ОГРЕСТИ *сов. что* тырмап жыйноо, тырмап чогултуу; **огрести осыпавшиеся колосья пшеницы** буудайдын жерге түшүп калган баштарын тырмап чогултуу.

ОГРЕТЬ *сов. кого, прост.* тартып жиберүү (*мис. камчы менен*); салып калуу (*мис. таяк менен*).

ОГРЁХ *м. с.-х.* чала калган жер, ала калган жер (*айдоодо себүүдө, чабууда чала, ала калган жер*); **пахать без огрехов** чала калтырбай айдоо.

ОГРОМНОСТЬ *жс.* абдан зор экендик, абдан чоңдук, эн чоңдук.

ОГРОМНЫЙ, ая, -ое абдан зор, абдан чоң, эн зор, килейген, аябаган чоң; **огромная площадь** абдан чоң аянт; **огромное впечатление** абдан зор таасир.

ОГРУБЕВАТЬ *несов. см. огрубеть.*

ОГРУБЕЛОСТЬ *жс.* одоно тарткандык, долдойгондук, колдойгондук, дордойгондук, топостонгондук.

ОГРУБЕЛЫЙ, ая, -ое одоно тарткан, долдойгон, колдойгон, дордойгон, топостонгон.

ОГРУБЕТЬ *сов.* одоно тартуу, долдоюу, дордоюу, топостонуу.

ОГРЫЗАТЬСЯ *несов. см. огрызнуться.*

ОГРЫЗНУТЬСЯ *однокр. 1. (о собаке)* ырылдоо; **2. перен. разг.** корс жооп берүү, одонолук менен каяша айтуу.

ОГРЫЗОК *м. разг.* калдык (*жегенден, тиштегенден, кемиргенден калган калдык*); **огрызок карандаша** карандаштын калдыгы.

ОГУЗОК *м.* сан эт, жая.

ОГУЛОМ *нареч.* текшерип отурбастан (*көрбөй*) эле, колго тийгенин чогуусу менен; **обвинить всех огулом** текшерип көрбөй эле, бардыгын бирдей күнөөлөө.

ОГУЛЬНО *нареч.* текшербей туруп эле, себебине карабастан эле; **огульно обвинять кого-л. бирөөнү** далилсиз күнөөлөө.

ОГУЛЬНЫЙ, ая, -ое текшербей туруп эле, себебине карабастан эле, далилсиз эле; **огульное обвинение** текшерилбестен эле коюлган күнөө.

ОГУРЕЦ *м.* бадыраң.

ОГУРЕЧНЫЙ, ая, -ое *огурец-ге т.*; **огуречные семена** бадырандын уругу.

ОГУРЧИК *м. уменьш. от огурец* кичинекей бадыраң; **как огурчик разг.** бышкан боорсоктой (*саламаттыгы жакшы киши жөнүндө*).

ОДА *жс. лит.* ода (*кандайдыр бир тарыхый окуяга же баатырга арналган салтанаттуу, көбүнчө классикалык стилде жазылган ыр*); **торжественная ода** салтанаттуу ода.

ОДАЛЖИВАТЬ *несов. см. одолжить.*

ОДАЛИСКА *ж.* 1. (рабыня) кенизек; кан сарайында кызмат кылуучу күң; 2. (наложница) ойнош аял.

ОДАРЕННОСТЬ *ж.* зээндүүлүк, идректүүлүк, шыктуулук, жөндөмдүүлүк, таланттуулук.

ОДАРЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от одарить*; 2. *прил.* зээндүү, идректүү, шыктуу, жөндөмдүү, таланттуу; **одаренный человек** жөндөмдүү (таланттуу) киши.

ОДАРИВАТЬ *несов. см. одарить 1.*

ОДАРИТЬ *сов. кого чем* 1. сыйлоо, сый кылып берүү, тартуу, тартуу кылып берүү; **одарить детей игрушками** балдарга сый кылып оюнчук берүү; 2. *перен.* абдан көп (мол) берүү (энчи кылып берүү, бөлүп берүү); **природа щедро одарила его** жаратылыш ага жөндөмдүүлүктү абдан мол берген.

ОДАРИТЬ *несов. см. одарить.*

ОДЕВАНИЕ *ср.* кийинүү; кийинтүү, кийгизүү.

ОДЕВАТЬ *несов. см. одеть.*

ОДЕВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. одеться*; 2. кийинүү; **просто одеваться** жөнөкөй кийинүү; **уметь одеваться** кийинүүнү билүү; 3. *страд. к одевать.*

ОДЕЖДА *ж.* 1. кийим; **зимняя одежда** кыштык кийим; **верхняя одежда** сырт кийим; **форменная одежда** формалуу кийим; 2. (покрытие дороги) жолдун бети (үстү); **асфальтовая одежда мостовой** жолдун асфальт бети; **гудроновая одежда шоссейной дороги** шоссе жолунун гудрон бети.

ОДЕКОЛОН *м.* одеколон; **тройной одеколон** тройной одеколон; **цветочный одеколон** гүлдөн жасалган одеколон.

ОДЕКОЛОННЫЙ, ая, -ое *одеколон-го т.*

ОДЕЛИТЬ *сов. кого чем* бөлүштүрүп берүү.

ОДЕЛЯТЬ *несов. см. оделить.*

ОДЕРЕВЕНЕЛЫЙ, ая, -ое жыгач болуп катып калган, сенек болуп калган, ийкемсиз болуп калган; **одревенелые пальцы** сенек болуп калган бармактар.

ОДЕРЕВЕНЕТЬ *сов.* 1. (затвердеть) сенейип катып калуу; 2. (потерять чувствительность) эч нерсени сезбей калуу; **пальцы одревенели от холода** бармактары тонуп эч нерсени сезбей калды.

ОДЕРЖАТЬ *сов.* одержать победу жеңүү, үстөм келүү; **одержать верх над кем-л.** бирөөнү жеңүү.

ОДЕРЖИВАТЬ *несов. см. одержать.*

ОДЕРЖИМОСТЬ *ж.* оопайлык, жиндилик.

ОДЕРЖИМЫЙ, ая, -ое 1. таасири астындагы (бир нерсенин, мис. идеянын); 2. *в знач. суц. м., ж.* оопай, жинди.

ОДЕТЫЙ, ая, -ое кийинген, кийимчен.

ОДЕТЬ *сов. кого-что* кийиндирүү, кийинтүү, кийгизүү; **одеть ребенка** баланы кийинтүү; **одеть всю семью** бүткүл үй-бүлөнү кийинтүү.

ОДЕТЬСЯ *сов.* 1. кийинүү; **тепло одеться** жылуу кийинүү; **одеться во всё новое** баштан аяк жаңы кийим кийинүү; 2. (приобрести одежду) жаңы кийим алуу; **вся семья оделась и обулась** үй-бүлө бүт баштан аяк кийинди; 3. *перен. (покрыться)* каптоо, жабуу; **деревья оделись листвою** бактардын жалбырагы чыкты, бактар жалбыракка бөлөндү; **весной земля оделась зелёным ковром** жазында жер бети жашыл килем менен капталды.

ОДЕЯЛО *ср.* одеял; жууркан; **стёганое одеяло** жууркан; **байковое одеяло** байка одеял; **шерстяное одеяло** жүн одеял.

ОДЕЯНИЕ *ср. уст. ирон.* кийим; **богатое одеяние** кымбат кийим; **странное одеяние** укмуштуу кийим; **смешное одеяние** киши күлгүдөй кийим.

ОДЕЖКА *ж. уменьш. от одежда* кийим; **по одежке протягивай ножки** *посл.* жылкыңа карап ышкыр.

ОДЁР *м. разг.* 1. картайып күчү кеткен арык ат; 2. *перен.* өтө арык, тыржыйган киши.

ОДЁРГИВАТЬ *несов. см. одёрнуть.*

ОДЁРНУТЬ *сов.* 1. *что* тартып оңдоо, тартып түзөтүү; **одёрнуть гимнастёрку** гимнастёрканы тартып оңдоо; 2. *кого, перен. разг.* кагып коюу, силкип таштоо; **одёрнуть нахала** уятсыз кишини кагып коюу.

ОДИН *м.* 1. *числ. (число)* бир; **из десяти вычсть один** ондон бирди алып таштоо; 2. *числ. (количество)* бир, жалгыз; **собрание сочинений в одном томе** бир том кылып чыгарылган чыгармалар жыйнагы; **один раз** 1) бир жолу, бир мертебе; 2) (однажды) бир күнү, бир кезде, бир мезгилде, бир убакта; 3. *прил. (без других, в отдельности)* жалгыз, жеке; **он может это сделать один** ал муну жалгыз иштей алат; **одному ему не справиться** жалгыз анын колунан келбейт; **я живу один** мен жалгыз турам; **один в поле не воин** *посл.* жалгыз аттын чаңы чыкпайт; 4. *мест. (какой-то, некий)* бир (белгисиз); **ему сказал об этом один человек** бул жөнүндө ага бир киши айтыптыр; **один из выступавших** чыгып сүйлөгөндөрдүн бири; **в один прекрасный день** бир күнү; 5. *прил. (тот же самый)* бирдей, бир, бирге, тең; **одного размера** бирдей чондукта, размери бирдей; **одного возраста** жашы тең; **это одна компания** булар бир компания; **жить с кем-л. в одном доме** бирөө менен бир үйдө туруу; 6. *мест. (только, исключительно)* жалаң гана, жеке гана; **вы один можете это сделать** муну жалгыз гана сиз иштей аласыз; **он работает с одной молодежью** ал жалаң гана жаштар менен иштейт; **от него одни неприятности** андан жалаң гана жаман нерсе келип чыгат; 7. *мест. (какой-л. в ряду сходных)* бир, бирөө; **то один, то другой** биринен сала бири; **один за другим** биринин артынан бири; **один-единственный** жападан жалгыз, жалгыз гана, бирөө эле; **один-одинёшенек** жап-жалгыз, жалгыздан-жалгыз; **всё одно** *разг.* баары бир; **все до одного** бири калбай, баары бүт бойдон; **все как один** баары тең бирдей; **одиним духом или в один миг** көз ачып жумганча; **в один голос** бир добуштан; **одно к одному** биринен сала бири; сүйлөшүп койгондой; **один на один** жекеме-жеке; **одиним словом** *вводн. сл.* бир сөз менен айтканда.

ОДИНАКОВО *нареч.* бирдей, окшош; **одинаково одевать детей** балдарды бирдей (окшош) кийиндирүү.

ОДИНАКОВЫЙ, ая, -ое бирдей, окшош, тең; **одинаковые взгляды** бирдей көз караштар; **они одинакового роста** алардын бойлору тең; **в одинаковой мере** бир, катар.

ОДИНАРНЫЙ, ая, -ое бир кабат, жалаң кабат.

ОДИННАДЦАТЫЙ, ая, -ое *числ.* он биринчи.

ОДИННАДЦАТЬ *числ.* он бир.

ОДИНОКИЙ, ая, -ое 1. жалгыз; **одинокий дом** жалгыз үй; 2. үй-бүлөсү, ага-тууганы жок жалгыз; **одинокий человек** үй-бүлөсү, ага-тууганы жок жалгыз киши; 3. *в знач. суц. м., ж. (холостяк)* бойдок.

ОДИНОКО *нареч.* жалгыз; **жить одиноко** жалгыз туруу.

ОДИНОЧЕСТВО *ср.* жалгыздык, жалгызчылык; **жить в одиночестве** жалгыз туруу; **не любить одиночества** жалгыздыкты жаман көрүү.

ОДИНОЧКА 1. *м. и ж.* жеке, жалгыз, бирин-серин; **кустарь-оди́ночка** жеке кустарь; 2. *ж. разг. (одиночная камера)* одиночка (*бир гана киши камалуучу камера*);
 ✦ **мать-оди́ночка** эрсиз калган балалуу аял.

ОДИНОЧНЫЙ, ая, -ое 1. бириндеген; **оди́ночный полёт** бириндеген учуш, бир-бирден учуу; 2. (*для одного*) жалгыз, бир кишилик; **оди́ночное заключе́ние** жалгыз камоо; **оди́ночная ка́мера** бир кишилик камера; 3. (*отдельный*) бирин-серин, анда-санда; **оди́ночные вы́стрелы** анда-санда атылган мылтыктын үнү.

ОДИОЗНОСТЬ *ж.* одиоздук (суук көрүнгөндүк; арты чуулуулук).

ОДИОЗНЫЙ, ая, -ое одиоздуу (*суук көрүнгөн; арты чуулуу*); **оди́зная ли́чность** одиоздуу киши.

ОДИЧАВШИЙ, ая, -ее 1. *прич. от одича́ть*; 2. *прил.* жапайы болуп кеткен, жапайы болуп калган.

ОДИЧАЛОСТЬ *ж.* жапайы болуп кеткендик, жапайы болуп калгандык.

ОДИЧАЛЫЙ, ая, -ое жапайы болуп калган, жапайы болуп кеткен; **оди́чаяя соба́ка** жапайы болуп калган ит.

ОДИЧАНИЕ *ср.* жапайы болуп кетүү, жапайы болуп калуу.

ОДИЧАТЬ *сов.* жапайы болуп кетүү, кийик болуп кетүү.

ОДНА́ *женск. р. к оди́н.*

ОДНА́ЖДЫ *нареч.* 1. (*как-то раз*) бир убакта, бир күнү; **одна́жды ле́том** жайында бир күнү; 2. (*один раз*) бир жолу, бир мертебе; **то́лько одна́жды он слы́шал та-ко́й го́лос** ал мындай үндү бир гана жолу уккан.

ОДНА́КО 1. *союз противит.* бирок; **он о́чень торо-пи́лся, одна́ко опозда́л** ал абдан шашкан эле, бирок кечи-гип калды; 2. *вводн. сл. деги; как, одна́ко, обстоя́т дела́?* иштин жайы, деги, кандай?; 3. *межд.* **одна́ко наку́рено у вас здесь!** силердин бул үйүңөрдө тамеки аябай тартыл-ган турбайбы!

ОДН́И *мн. от оди́н.*

ОДНО́ *ср. р. к оди́н; говори́ть одно́ и то́ же* бир нер-сени эле айта берүү.

ОДНО́- *татаал сөздөрдүн «бир», «-лаш», «бирге» де-ген маанилерин билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. одноа́кт-ный бир көшөгөлүү; однокла́ссник сабакташ, классташ.*

ОДНОА́КТНЫЙ, ая, -ое бир көшөгөлүү; **одноа́кт-ная пье́са** бир көшөгөлүү пьеса.

ОДНОБО́КИЙ, ая, -ое бир беткей; **однобо́кое реше́-ние** бир беткей чечим; **однобо́кий вы́вод** бир беткей ты-янак.

ОДНОБО́КОСТЬ *ж.* бир беткейлик.

ОДНОБО́РТНЫЙ, ая, -ое бир жакка кымтыланма (*кийим*); **однобо́ртный пиджа́к** бир жагына кымтыланма бешмант.

ОДНОВРЕ́МЕННО *нареч.* бир убакытта, бир мез-гилде; **все заговори́ли одновре́менно** бардыгы бир убакытта сүйлөп жиберилшти; **одновре́менно с э́тим** ушуну менен катар.

ОДНОВРЕ́МЕННОСТЬ *ж.* бир убакытта болгон-дук, бир мезгилде болгондук; **одновре́менно́сть со-бы́тий** окуялардын бир убакытта болгондугу.

ОДНОВРЕ́МЕННЫЙ, ая, -ое бир убакытта болуу-чу, бир мезгилде болуучу; **одновре́менные де́йствия** бир убакытта кылынуучу аракеттер, бир убакытта болуучу аракеттер.

ОДНОГЛА́ЗКА *ж. зоол.* тузсуз сууда жашоочу бир көздүү жаныбар.

ОДНОГЛА́ЗЫЙ, ая, -ое сыңар көздүү, жалгыз көздүү; **одногла́зый циклоп миф.** сыңар көздүү дөө.

ОДНОГОДИ́ЧНЫЙ, ая, -ое бир жылдык; **одно-годи́чные ку́рсы** бир жылдык курс.

ОДНОГО́ДОК *м.* жашташ, курдаш (*жашы тең, бир жылы туулган*); **они одного́дки** алар жашташ.

ОДНОГО́РБЫЙ, ая, -ое сыңар өркөчтүү, бир өр-көчтүү; **одного́рбый верблю́д** нар (төө).

ОДНОДНЕ́ВКА *ж.* 1. *зоол.* бир күн жашоочу курт; **бабочка-однодне́вка** бир күн жашоочу көпөлөк; 2. *пе-рен.* бир күндүк.

ОДНОДНЕ́ВНЫЙ, ая, -ое бир күндүк; **однодне́вный дом о́тдыха** бир күндүк эс алуу үйү.

ОДНОДО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *бот.* бир үлүштүү (*даны каптама бир үлүштүү өсүмдүк*); **однодо́льные расте́-ния** бир үлүштүү өсүмдүктөр.

ОДНОДО́МНЫЙ, ая, -ое *бот.* бир үйлүү (*аталык менен энелиги бир башта, бир гүлдө болгон өсүмдүктөр*); **однодомные растения** бир үйлүү өсүмдүктөр.

ОДНОЗА́РЯДНЫЙ, ая, -ое бир атар, бир октуу; **од-ноза́рядное ружье́** бир атар (бир октуу) мылтык.

ОДНОЗВУ́ЧНЫЙ, ая, -ое бир калыпта чыгуучу үн; **однозвучный колоко́льчик** бир калыпта үн чыгаруучу коңгуроо.

ОДНОЗНА́ЧАЩИЙ, ая, -ее *см. однозна́чный* 1, 2. **однозна́чность** *ж.* 1. (*тождественность*) бир маа-нилүүлүк, маанилештик; 2. (*с одним значением*) бир гана мааниси бар.

ОДНОЗНА́ЧНЫЙ, ая, -ое 1. (*тождественный*) бир маанилүү, маанилеш; **однозна́чные выраже́ния** маа-нилеш сөздөр; 2. (*с одним значением*) бир гана маани берүүчү, бир гана мааниси бар; **однозна́чное сло́во** бир гана мааниси бар сөз; 3. *мат.* бир орундуу, бир тамгалуу; **однозна́чное число́** бир орундуу сан.

ОДНОИМЕ́ННЫЙ, ая, -ое аты уйкаш, аты бирдей; **одноиме́нные колхозы** аты бирдей колхоздор.

ОДНОКА́ЛИБЕРНЫЙ, ая, -ое бир калибрдүү, кали-брлери бирдей.

ОДНОКА́ШНИК *м. уст.* мектептеш (*бирге окуп, бирге тарбия алган жолдош*).

ОДНОКВА́РТИРНЫЙ, ая, -ое бир квартиралык; **од-ноква́ртирный дом** бир квартиралык үй.

ОДНОКЛА́ССНИК *м.* классташ, бир класста окуган; **мы с ним однокла́сники** биз аны менен классташбыз.

ОДНОКЛА́ССНИЦА *женск. р. к однокла́сник.*

ОДНОКЛЕ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое *биол.* бир клеткалуу; **одноклеточные организмы** бир клеткалуу организмдер.

ОДНОКЛУ́БНИК *м.* клубдаш (*бир клуба ка-тышкан*); **выиграть у сво́их одноклу́бников** өзүнүн клубдаштарынан утуп алуу.

ОДНОКОВШО́ВЫЙ, ая, -ое бир сузгучтуу; **одно-ковшовой экскава́тор** бир сузгучтуу экскаватор.

ОДНОКОЛЕ́ЙКА *ж. ж.-д. разг.* бир колеялуу жол (*бир гана темир жол*).

ОДНОКОЛЕ́ЙНЫЙ, ая, -ое *ж.-д.* бир колеялуу; **од-ноколейная желе́зная доро́га** бир колеялуу темир жол.

ОДНОКО́ЛКА *ж.* эки дөңгөлөктүү араба.

ОДНОКО́ННЫЙ, ая, -ое бир ат чегилүүчү, бир ат ко-шулуучу; **одноко́нный плуг** бир ат кошулуучу соко.

ОДНОКОПЫТНЫЕ *мн. (ед. однокопытное ср.) зоол.* ай туяктуулар.

ОДНОКРАТНЫЙ, ая, -ое бир гана жолу болгон; **однокрáтный вид глагола** *грам.* этиштин кайталанбас түрү.

ОДНОКУРСНИК *м.* курсташ (*бир курста окуган*).

ОДНОКУРСНИЦА *женск. р. к однокурсник.*

ОДНОЛЁТНИЙ, ая, -ее бир жылдык; **однолётные растения** бир жылдык өсүмдүктөр.

ОДНОЛЁТНИК *м. бот.* бир жылдык.

ОДНОЛЁТОК *м.* жашташ, курдаш (*жашы тең, бир жылы туулган*).

ОДНОЛОШАДНЫЙ, ая, -ое жалгыз аттуу; **однолошадные крестьянские хозяйства царской России** падышалык Россиянын жалгыз аттуу дыйкан чарбалары.

ОДНОМАЧТОВЫЙ, ая, -ое бир матчалуу; **гоночные яхты** – **одномачтовые судá** жарышуучу яхталар – бир матчалуу кемелер.

ОДНОМЕСТНЫЙ, ая, -ое бир орундуу; **одноместный самолёт** бир орундуу самолёт.

ОДНОМОТОРНЫЙ, ая, -ое бир мотордуу.

ОДНОНОГИЙ, ая, -ое бир буттуу, сыңар буттуу.

ОДНООБРАЗИЕ *ср.* бир түрдүүлүк, турпатташтык.

ОДНООБРАЗНО *нареч.* бир түрдө; **однообразно рассказывать** бир түрдө (*бир калыпта*) айтуу.

ОДНООБРАЗНОСТЬ *жс. см. однообразие.*

ОДНООБРАЗНЫЙ, ая, -ое бир түрдүү, кебетелеш.

ОДНОПАЛАТНЫЙ, ая, -ое *полит.* бир палаталуу; **однопалатная система** бир палаталуу система.

ОДНОПАЛУБНЫЙ, ая, -ое бир палубалуу (*кеме*).

ОДНОПАЛЫЙ, ая, -ое бир бармактуу; ай туяктуу.

ОДНОПЛЕМЁННЫЙ, ая, -ое *этно.* урукташ, бир урукка жаткан, сөөктөш.

ОДНОПОЛЧАНИН *м.* бир полктук; **дружья-однополчане** бир полктук достор.

ОДНОПОЛЫЙ, ая, -ое *бот.* бир жыныстуу, бир тукумдуу (*аталыгы же энелиги гана бар өсүмдүк*).

ОДНОПУТКА *жс. ж.-д. разг.* бир колеялуу жол (*бир гана темир жол*).

ОДНОПУТНЫЙ, ая, -ое **однопутная дорога** бир колеялуу жол.

ОДНОРОГИЙ, ая, -ое жалгыз мүйүздүү, сыңар мүйүздүү.

ОДНОРОДНОСТЬ *жс.* бир түрдүүлүк, түрдөштүк, бир өңчөйлүк, окшоштук, тектештик.

ОДНОРОДНЫЙ, ая, -ое бир түрдүү, түрдөш, бир тектүү, бир өңчөй, окшош; **однородные явления** бир түрдүү кубулуштар; **однородные величины** *мат.* бир тектүү чоңдуктар; **однородные члены предложения** *грам.* сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү.

ОДНОРУКИЙ, ая, -ое бир колдуу, сыңар колдуу.

ОДНОСЕЛЬЧАНИН *м.* бир кыштакта туулган, кыштакташ.

ОДНОСЕЛЬЧАНКА *женск. р. к односельчанин.*

ОДНОСКАТНЫЙ, ая, -ое бир жагына жантайма; **односкатная крыша** бир жагына жантайма чатыр.

ОДНОСЛОЖНО *нареч.* кыска, кыска-кыска; **отвечать односложно** кыска-кыска жооп берүү.

ОДНОСЛОЖНОСТЬ *жс. 1. лингв.* бир муундуулук (сөз); **2. (сжатость)** кыскалык.

ОДНОСЛОЖНЫЙ, ая, -ое **1. лингв. (из одного слова)** бир муундуу; **односложное слово** бир муундуу сөз;

2. (короткий, отрывистый) кыска; **односложный ответ** кыска жооп.

ОДНОСПАЛЬНЫЙ, ая, -ое бир кишилик; **односпальная кровать** бир кишилик кровать (*бир киши жатууга ылайыктап жасалган кровать*).

ОДНОСТВОЛКА *жс. разг.* бир атар (*бир стволдуу аң мылтыгы*).

ОДНОСТВОЛЬНЫЙ, ая, -ое бир стволдуу; **одноствольное ружьё** бир стволдуу (бир атар) мылтык.

ОДНОСТВОРЧАТЫЙ, ая, -ое бир жагына ачылма; **одностворчатая дверь** бир жагына ачылма эшик.

ОДНОСТОРОННЕ *нареч.* бир беткей, толук эмес; **односторонне осветить вопрос** маселеге бир беткей гана токтолуу.

ОДНОСТОРОННИЙ, ая, -ее **1. (о ткани)** өңү бир (*ичи, сырты эки башка*); **односторонний драп** бир өңдүү драп; **2. (с одной стороны)** бир жактан, бир жагынан; **односторонний плеврит** *мед.* бир жактан кармоочу плеврит; **3. (в одну сторону)** бир жакты көздөй; **одностороннее движение транспорта по улице** транспорттун көчө менен бир жакты көздөй жүрүшү; **4. перен.** бир беткей, бир гана жагын алуу; **одностороннее освещение темы** теманын бир гана жакына токтолуу; **односторонний отказ от договора** келишимден бир тараптын баш тарышы.

ОДНОСТОРОННОСТЬ *жс.* бир беткейлик, толук эместик; **односторонность взглядов** көз караштардын бир беткейлиги (*толук эместиги*).

ОДНОСТРУННЫЙ, ая, -ое бир кылдуу.

ОДНОТИПНОСТЬ *жс.* бир типтүүлүк.

ОДНОТИПНЫЙ, ая, -ое бир типтеги, типтеш; **однотипные постройки** бир типтеги курулуштар; **однотипное хозяйство** бир типтеги чарба.

ОДНОТОМНИК *м.* бир томдук (*бир том кылып чыгарылган*).

ОДНОТОМНЫЙ, ая, -ое бир том кылып чыгарылган; **однотомное издание** бир том кылып чыгарылган китеп; **однотомный словарь** бир том кылып чыгарылган сөздүк.

ОДНОУХИЙ, ая, -ое чунак (*бир кулагы жок*).

ОДНОФАЗНЫЙ, ая, -ое бир фазалуу.

ОДНОФАМИЛЕЦ *м.* фамилиясы уйкаш, фамилиясы окшош.

ОДНОФАМИЛИЦА *женск. р. к однофамилец.*

ОДНОЦВЕТНОСТЬ *жс.* бир түстүүлүк.

ОДНОЦВЕТНЫЙ, ая, -ое **1.** бир түстөгү; **одноцветные иллюстрации** бир түстүү иллюстрация; **2. перен. (однообразный)** бир түрдүү, бир өңчөй.

ОДНОЧЛЁН *м. мат.* бир мүчө (+же – белгиси болбогон алгебралык туюнтма).

ОДНОЧЛЁННЫЙ, ая, -ое *мат.* бир мүчөлүү.

ОДНОЭТАЖНЫЙ, ая, -ое бир этаждуу; **одноэтажный дом** бир этаждуу үй.

ОДОБРЕНИЕ *ср.* жактыруу, макул табуу.

ОДОБРИТЕЛЬНО *нареч.* жактырып, макул таап; **одобрительно кивнуть головой** жактырып башын ийкөө.

ОДОБРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жактырган, макул тапкан; **одобрительная улыбка** жактырган жылмаюу (*кулүү*); **одобрительный отзыв** жактырган баа (*бирөөнүн иши же кызматы жөнүндө берилген баа*).

ОДОБРИТЬ сов. кого-что жактыруу, макул табуу; одобрить чьё-л. предложение бирөөнүн сунушун жактыруу; одобрить проект резолюции резолюциянын долбоорун макул табуу; одобрить рукопись кол жазманы жактыруу.

ОДОБРЯТЬ несов. см. одобрить.

ОДОЛЕВАТЬ несов. см. одолевть; меня одолевает сон мени уйку басып турат, уйкум келип турат.

ОДОЛЕНИЕ ср. жеңүү, үстөм келүү, басым келүү.

ОДОЛЁТЬ сов. 1. кого-что (побороть) жеңүү, үстөм келүү, басым келүү; одолеть врага душманды жеңүү; 2. кого, разг. (замучить) жүдөтүү, кыйноо; его одолел кашель аны жөтөл жүдөтүп жиберди, аны жөтөл кыйнады; 3. кого-что, перен. (подчинить себе) багынтуу; скудость его одолела анын сарандыгы башынан ашты, ал сарандыкка жеңдирди; 4. что, перен. разг. ээ болуу, өздөштүрүү; одолеть математику математиканы өздөштүрүү.

ОДОЛЖАТЬ несов. см. одолжить.

ОДОЛЖАТЬСЯ несов. кому, у кого бирөөдөн жакшылык көрүп ага милдеттүү болуу; он не любил ни у кого одолжаться бирөөдөн жакшылык көрүп, ага милдеттүү болууну ал жаман көрчү.

ОДОЛЖЕНИЕ ср. кызмат көрсөтүү, жакшылык кылуу; попросить об одолжении кызмат көрсөтүү жөнүндө өтүнүч кылуу (сурануу); сделайте одолжение уст. 1) (просьба) кичи бейилдикке, кичи бейилдик кылыңыз, раким этиңиз; 2) (разрешение) эң-эле ырас болот (алыңыз, барыңыз, жатыңыз ж.б.).

ОДОЛЖИТЬ сов. 1. что кому (дать в долг) карызга берүү; 2. кого чем, уст. (оказать одолжение, услугу) кылган жакшылыгы менен милдеттендирүү; вы меня очень одолжите сиз кылган жакшылыгыңыз менек мени милдеттүү кыласыз.

ОДОМАШНЕНИЕ ср. колго үйрөтүү; колго үйрөтүп, бакма кылуу; одомашнение диких животных жапайы айбандарды колго үйрөтүп, бакма кылуу.

ОДОМАШНИВАТЬ несов. см. одомашнить.

ОДОМАШНИВАТЬСЯ несов. 1. см. одомашнить-ся; 2. страд. к одомашнивать.

ОДОМАШНИТЬ сов. кого колго үйрөтүү (жапайы айбанды үй айбанына айландыруу).

ОДОМАШНИТЬСЯ сов. колго үйрөнүп, бакма болуу.

ОДОНТОЛОГ м. мед. одонтолог (тиш оорусу боюнча врач).

ОДОНТОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое одонтология-га т.; одонтологиялык; одонтологический журнал одонтологиялык журнал.

ОДОНТОЛОГИЯ жс. мед. одонтология (тиш жана алардын оорусун дарылоо жөнүндөгү илим).

ОДР м. уст. төшөк; лежать на смертном одре өлүм төшөгүндө жатуу.

ОДРЯХЛЁТЬ сов. каруу, картаюу, чөгүп калуу.

ОДУВАНЧИК м. каакым.

ОДУМЫВАТЬСЯ сов. ойлонуу, мурунку пикиринен кайтуу, акылына келүү; в последнюю минуту он одумался и остался ал акыркы минутада ойлонуу көрдү да, калып калды.

ОДУРАЧИВАТЬ несов. см. одурачить.

ОДУРАЧИТЬ сов. кого, разг. алдап акмак кылуу, келеке кылуу.

ОДУРЕЛЫЙ, ая, -ое разг. башы каткан, жиндидей болгон, дел болгон.

ОДУРЕНИЕ ср. разг. баш катуу, башы маң болуу, жиндидей болуу, дел болуу; дойти до одурения жиндидей болгон абалга жетүү.

ОДУРЁТЬ сов. разг. баш катуу, жинди болуу.

ОДУРМАНИВАТЬ несов. см. одурманивать.

ОДУРМАНИТЬ сов. кого башын катыруу, маң кылуу.

ОДУРЬ жс. разг. баш айлануу, жиндидей болуу; спорить до одури баш айланууга чейин талашуу.

ОДУРЯТЬ несов. кого мас кылуу, маң кылуу, дел кылуу.

ОДУРЯЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от одурять; 2. прил. мас кылуучу, маң кылуучу, дел кылуучу; одуряющий запах полыни эрмендин мас кылуучу жыты.

ОДУТЛОВАТОСТЬ жс. шишимелдик, шишиктүүлүк, шишиңкилик, шишиңкирегендик; болезненная одутловатость лица беттин оорудан болгон шишимелдиги.

ОДУТЛОВАТЫЙ, ая, -ое шишимек, шишимел, шишиңки, шишиңкиреген.

ОДУХОТВОРЕНИЕ ср. жандандыруу, дем берүү, шыктандыруу.

ОДУХОТВОРЁННЫЙ, ая, -ое жандандырылган, дем берилген, дем берүүчү; шыктанган; одухотворенная речь шыктанып сүйлөгөн сөз.

ОДУХОТВОРИТЬ сов. кого-что 1. (воодушевить) жандандыруу, дем берүү, кайраттандыруу; 2. (природу, животных) жогорку духтук жөндөмдүүлүгү бар деп эсептөө (табияттын, айбандардын).

ОДУХОТВОРЯТЬ несов. см. одухотворить.

ОДУШЕВИТЬ сов. 1. кого-что чем (воодушевить) жандандыруу, дем берүү, кайраттандыруу; одушевить народ вестью о победе жеңиш жөнүндөгү кабар менен элди кайраттандыруу; 2. что (напр. природу) жандуу деп билүү, жандуу деп эсептөө.

ОДУШЕВИТЬСЯ сов. дем кирүү, кайрат кирүү.

ОДУШЕВЛЕНИЕ ср. 1. демденүү, кайраттануу; 2. (подъём духа) көңүл көтөрүлүү, шаттануу; говорить с одушевлением көңүлү көтөрүлүп сүйлөө; 3. (природы) жандануу, жандандыруу.

ОДУШЕВЛЁННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от одушевить; 2. прил. (исполненный одушевления) көңүлү көтөрүлгөн, көңүлү шат, шаттанган; одушевлённый голос шаттанган үн; 3. прил. грам. жандуу, тирүү; одушевлённые предметы жандуу заттар.

ОДУШЕВЛЯТЬ несов. см. одушевить.

ОДУШЕВЛЯТЬСЯ несов. 1. см. одушевиться; 2. страд. к одушевлять.

ОДЫШКА жс. энтикме, энтигүү; страдать одышкой энтикме оору болуу.

ОЖЕРЕБИТЬСЯ сов. кулун тууш.

ОЖЕРЕЛЬЕ ср. шуру, мончок.

ОЖЕСТОЧАТЬ несов. см. ожесточить.

ОЖЕСТОЧАТЬСЯ несов. 1. см. ожесточиться; 2. страд. к ожесточить.

ОЖЕСТОЧЕНИЕ ср. 1. (действие) каардануу, каардантуу; 2. каар; говорить с ожесточением каар менен, каарданып сүйлөө; 3. айыгышуу, өчөшүү ачуу; драться с ожесточением айыгышып кармашуу.

ОЖЕСТОЧЁННО нареч. айыгышып, эрегишип, өчөшүп.

ОЖЕСТОЧЁННОСТЬ *жс.* 1. (*жестокость*) каардангандык, катаалдангандык; 2. (*озлобление, упорство*) айыгышкандык, эрегишкендик, өчүгүшкөндүк.

ОЖЕСТОЧЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от ожесточить*; 2. *прил. (жестокий)* каардуу, катаал; 3. *прил.* айыгышып калган, эрегишип калган, өчүгүшүп калган; **ожесточённый бой** айыгышкан катуу уруш.

ОЖЕСТОЧИТЬ *сов. кого-что* 1. (*сделать жестоким*) каардантуу; **ожесточить чьё-л. сердце** бирөөнү таш боор кылуу; 2. (*сделать непреклонным*) айыгыштыруу, өжөр кылуу, жайылдантуу.

ОЖЕСТОЧИТЬСЯ *сов.* 1. (*стать жестоким*) каардануу, катаалдануу; 2. (*стать непреклонным*) айыгышуу, эрегишүү, өчүгүшүү.

ОЖЕЧЬ *сов. 1. см. обжечь; 2. кого-что, перен. (ударить)* уруу, чаап жиберүү; **ожечь кнутом** камчы менен чаап жиберүү.

ОЖЕЧЬСЯ *сов. см. обжечься.*

ОЖИВАТЬ *несов. см. ожить.*

ОЖИВИТЬ *сов. кого-что* 1. тирилтүү, жандандыруу; 2. *перен.* жандандыруу, жаркыратуу, көңүл көтөрүү; **оживить работу кружка** кружоктун ишин жандандыруу; **радость оживила её лицо** кубаныч анын жүзүн жаркыратты.

ОЖИВИТЬСЯ *сов.* жандануу, жандандырылуу, жаркыроо көңүл көтөрүлүү; **работа оживилась** иш жанданды; **лица оживились** жүздөрү жаркырады.

ОЖИВЛЕНИЕ *ср. 1. (действие)* тирилүү, тирилтүү, жандануу, жандандыруу; **опыты по оживлению организмов** организмдерди тирилтүү боюнча тажрыйбалар; 2. көңүлдүүлүк; **внести оживление в игры детей** балдардын оюнун көңүлдүү кылуу.

ОЖИВЛЁННО *нареч.* жандуу, кызуу; **оживлённо разговаривать** кызуу сүйлөшүү.

ОЖИВЛЁННОСТЬ *жс.* жандангандык, көңүлү көтөрүлгөндүк, кызуулук.

ОЖИВЛЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от оживить*; 2. *прил. (выражающий оживление)* жаркыраган, жандуу, кызуу; **оживлённая улыбка** жаркырап күлүү; **оживлённая беседа** кызуу аңгеме; **оживлённая дискуссия** кызуу дискуссия; 3. *прил. (бойкий)* шартылдаган, кызуу, токтоосуз; **оживлённая торговля** кызуу (токтоосуз жүргөн) соода.

ОЖИВЛЯТЬ *несов. см. оживить.*

ОЖИВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. оживиться; 2. страд. к оживлять.*

ОЖИДАНИЕ *ср. 1. күтүү; томительное ожидание* зарыктырган күтүү; **сверх (всякого) ожидания** таптакыр күтүлбөгөн жерден, таптакыр күтпөгөндө; **зал ожидания** күтүү залы; 2. *ожидания мн. (надежды)* үмүт, тилек; **наши ожидания сбылись** биздин тилегибиз орундалды.

ОЖИДАТЬ *несов. кого-чего* күтүү; **ожидать подходящего случая** ыңтайлуу учурду күтүү.

ОЖИДАТЬСЯ *несов. күтүлүү, болуу; ожидать* сыйлы морозы катуу суук болот деп турат.

ОЖИРЕНИЕ *ср.* май басуу, семирүү; **болезное ожирение** оорулуктан май басуу; **ожирение сердца** жүрөктү май басуу.

ОЖИРЁТЬ *сов. семирүү.*

ОЖИТЬ *сов. 1. тирилүү, жандануу; 2. перен.* чыйралуу, тынуу; эске түшүү; **ожить после отдыха** эс алгандан

кийин чыйралып калуу; **воспоминания ожили** өткөндөр эске түштү; 3. *перен.* тирилүү, жандануу, кайта жандануу; **природа ожила** жаратылыш жанданды.

ОЖОГ *м. 1. (действие)* күйүү; 2. (*обожжённое место*) күйүк, күйгөн жер; **забинтовать ожог** күйүктү (*күйгөн жерди*), бинт менен таңып байлоо; **ожог первой степени** аябай күйүп калуу.

ОЗАБОТИТЬ *сов. кого-что* кам жедирүү, убара кылуу.

ОЗАБОТИТЬСЯ *сов. чем* кам көрүү, кам жеш.

ОЗАБОЧЕННО *нареч.* кам көрүп, кам жеп, убараланып.

ОЗАБОЧЕННОСТЬ *жс.* кам көргөндүк, кам жегендик, убаралангандык, бушайман болгондук.

ОЗАБОЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от озаботить*; 2. *прил.* кам көргөн, кам жеген, убараланган, бушайман болгон; **озабоченный вид** кам көргөн кейип (*кебете*), бушайман болгон түр.

ОЗАБОЧИВАТЬ *несов. см. озаботить.*

ОЗАБОЧИВАТЬСЯ *несов. см. озаботиться.*

ОЗАГЛАВИТЬ *сов. что* ат коюу (*адабий чыгармага ат коюу*); **озаглавить повесть** повестке ат коюу.

ОЗАГЛАЛИВАТЬ *несов. см. озаглавить.*

ОЗАДАЧЕННОСТЬ айран калгандык; эмне дээрин, эмне кыларын билбей калгандык; кыйын абалда калгандык.

ОЗАДАЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от озадачить*; 2. *прил.* айран калган; эмне дээрин, эмне кыларын билбей калган; кыйын абалда калган; **озадаченный вид** кыйын абалда калган түр (*кебете, көрүнүш, өң*).

ОЗАДАЧИВАТЬ *несов. см. озадачить.*

ОЗАДАЧИТЬ *сов. кого-что* айран калтыруу; эмне дээрин, эмне кыларын билдирбей салуу; кыйын абалда калтыруу; **озадачить кого-л. неожиданным вопросом** бирөөгө күтүлбөгөн жерден суроо берип, эмне дээрин билдирбей салуу.

ОЗАРИТЬ *сов. 1. что* жаркыроо, жарк этүү; **солнце озарило долину** күндүн нуру жаркырап талааны каптады; 2. *кого-что, перен.* жарк эттирүү, жүрөктү кубантуу; **улыбка озарила его лицо** жылмайган күлкү анын бетин жарк эттирди; **надежда озарила сердце** ишенич жүрөктү кубандырды.

ОЗАРИТЬСЯ *сов. 1. жаркыроо, жаркылдоо, жарк этүү; поля озарились солнечным светом* талаалар күндүн нуруна жаркырады; 2. *перен.* жарк этип күлүү, ишеничке батып кубануу; **лицо озарилось улыбкой** күлгөндө өңү жарк эте түштү.

ОЗАРЯТЬ *несов. см. озарить.*

ОЗАРЯТЬСЯ *несов. 1. см. озариться; 2. страд. к озарять.*

ОЗВЕРЁЛЫЙ, ая, -ое жырткычтанган, жырткыч түрүнө өткөн, жаалданган; **озверёлый враг** жырткычтанган душман.

ОЗВЕРЕНИЕ *ср.* жырткычтануу, жырткыч түрүнө өтүү, айбан мүнөздүү болуу, жаалдануу; **дойти до озверения** жырткыч болууга чейин жетүү.

ОЗВЕРЁТЬ *сов.* жырткычтануу, жырткыч түрүнө өтүү, айбан мүнөздүү болуу, жаалдануу.

ОЗВУЧЕНИЕ *ср.* үндүү кылуу, добуштуу кылуу; **озвучение фильмов** фильмдерди үндүү кылуу.

ОЗВУЧИВАТЬ *несов. см. озвучить.*

ОЗВУЧИТЬ *сов. что* үндүү кылуу, добуштуу кылуу; **озвучить фильм** фильмди үндүү кылуу.

ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое денди соо кылуучу, ден соолукту жакшыртуучу; **оздоровительные мероприятия** ден соолукту жакшыртуучу чаралар.

ОЗДОРОВИТЬ *сов. что* 1. ден соолукту чыңдоо, ден соолукту оңдоо, саламаттыкты мыктылоо; 2. *перен.* оңдоо, түзөө; жөңгө салуу.

ОЗДОРОВИТЬСЯ *сов.* оңолуу, жакшыруу, түзөлүү.

ОЗДОРОВЛЕНИЕ *ср.* денди соо кылуу, ден соолукту оңдоо, айыктыруу.

ОЗДОРОВЛЯТЬ *несов. см.* оздоровить.

ОЗДОРОВЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см.* оздоровиться; 2. *страд.* к оздоравливать.

ОЗЕЛЕНЕНИЕ *ср.* жашылдандыруу (*бак-дарак тигүү*); **озеленение городов** шаарларды жашылдандыруу.

ОЗЕЛЕНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **озеленение-ге т.**; жашылдандыруучу; **озеленительные работы** жашылдандыруу жумуштары (*бак-дарак тигүү жумуштары*).

ОЗЕЛЕНИТЬ *сов. что* жашылдандыруу (*бак-дарак тигүү*); **озеленить улицы** көчөлөрдү жашылдандыруу.

ОЗЕЛЕНЯТЬ *несов. см.* озеленить.

ОЗЕМЬ *нареч.* жерге (*мис. тийүү, уруу, согуу*); **грóхнуться óземь** жерге күрс этип жыгылуу.

ОЗЕРО *ср.* көл; **гóрное óзеро** тоо көлү.

ОЗЁРНЫЙ, ая, -ое **озеро-го т.**; көлдүү; **озёрный край** көлдүү өлкө, көлү көп өлкө.

ОЗИМЬЕ *мн. см.* озимый 2.

ОЗИМЫЙ, ая, -ое 1. күздүк; **озимая пшеница** күздүк буудай; 2. *в знач. сущ.* озимые *мн.* күздүк, күздүк эгиндер; **сев озимых** күздүк эгиндерди эгүү; **убóрка озимых** күздүк эгиндерди оруп-жыйноо.

ОЗИМЬ *жс.* күздүк, күздүк эгин, күздүктүн көгү; **всхóды óзими** күздүктүн өнүп чыккан көгү.

ОЗИРАТЬ *несов. кого-что* көз жүгүртүп кароо; **озирать мéстность** айланадагы жерге көз жүгүртүп кароо.

ОЗИРАТЬСЯ *несов.* эки жагын карануу, элендөө, элендеп эки жагын кароо; **озираться по сторóнам** эки жагын карануу.

ОЗЛИТЬ *сов. см.* обозлить.

ОЗЛИТЬСЯ *сов. см.* обозлиться.

ОЗЛОБИТЬ *сов. кого-что* ачууландыруу, ачуусун (*жинин*) келтирүү.

ОЗЛОБИТЬСЯ *сов.* ачуулануу, ачуусу келүү, жини келүү.

ОЗЛОБЛЕНИЕ *ср.* ачуулануу, ачуусу (*жини*) келүү; **вызвáть у кого-л. озлоблénие** бирөөнүн жинин келтирүү; **сказáть с озлоблénием** ачуусу келип туруп айтуу.

ОЗЛОБЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от* озлобить; 2. *прил.* ачуусу келген, жини келген, каарданган.

ОЗЛОБЛЯТЬ *несов. см.* озлобить.

ОЗЛОБЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см.* озлобиться; 2. *страд.* к озлоблять.

ОЗНАКОМИТЬ *сов. кого-что с кем-чем* тааныштыруу.

ОЗНАКОМИТЬСЯ *сов. с чем* таанышуу; **ознакóмиться с диссертáцией** диссертация менен таанышуу.

ОЗНАКОМЛЕНИЕ *ср.* тааныштыруу; **ознакомлénие с плáном работ** иштердин планы менен тааныштыруу.

ОЗНАКОМЛЯТЬ *несов. см.* ознакомить.

ОЗНАКОМЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см.* ознакомиться; 2. *страд.* к ознакомлять.

ОЗНАМЕНОВАНИЕ *ср.* салтанаттык менен белгилөө (*дата жс.б. урматына иштелген салтанаттуу иш*); **в ознаменовáние одёржанной побéды** ээ болгон жеңишти салтанаттык менен белгилеп; **в ознаменовáние юбилея** юбилейди салтанаттык менен белгилеп.

ОЗНАМЕНОВАТЬ *сов. что* 1. белгилөө; **это открьítие ознаменовáло цéлую эпо́ху в истóрии нау́ки** бул ачуу илимдин тарыхындагы бүт бир доорду белгиледи; 2. **чем** салтанаттык менен белгилөө; **ознаменовáть прáздник нóвыми производственными побéдами** майрамды өндүрүштүк жаңы жеңиштер менен салтанаттуу белгилөө.

ОЗНАМЕНОВАТЬСЯ *сов. чем* салтанатталуу.

ОЗНАМЕНÓВЫВАТЬ *несов. см.* ознаменовывать 2.

ОЗНАМЕНÓВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* ознаменоваться; 2. *страд.* к ознаменовывать.

ОЗНАЧАТЬ *несов.* билдирүү, белгилөө, мааниге ээ болуу; **что означаéет вáше молчáние?** сиздин унчукпагандыгыңыз эмнени билдирет?

ОЗНАЧЕННЫЙ, ая, -ое *уст.* көрсөтүлгөн, айтылган, жогоруда айтылган; **явítься в ознáченный день** көрсөтүлгөн күндө келүү.

ОЗНО́Б *м.* чыйрыгуу, калтыроо, титирөө (*безгек, кармаганда*); **чувствовáть озно́б** чыйрыгып туруу.

ОЗОЛОТИТЬ *сов.* 1. *что, уст.* алтындоо; 2. *кого-что, перен. разг.* байытуу, жыргатуу; **хоть ты меня́ озолоти́...** башымдан ылдый алтын куйсаң да...

ОЗО́Н *м. хим.* озон (*кислороддун үч атомунан кошулуп пайда болгон газ*).

ОЗОНАТОР *м. хим.* озонатор (*бузулган абаны тазалоо үчүн колдонулуучу прибор*).

ОЗОНИ́РОВАНИЕ *ср.* 1. *хим.* озондоо, озонго айландыруу; **озонировáние кислорóда** кислородду озондоо; 2. (*освежение*) тазалоо, озон менен тазалоо; **озонировáние воздуха** абаны озон менен тазалоо.

ОЗОНИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. *хим. (обращать в озон)* озонго айландыруу; **озонировáть кислорóд** кислородду озонго айландыруу; 2. (*очищать озоном*) тазалоо, озон менен тазалоо; **озонировáть вóздух** абаны озон менен тазалоо.

ОЗОРНИ́К *м.* тентек бала.

ОЗОРНИ́ЦА *женск. р. к озорник.*

ОЗОРНИЧА́ТЬ *несов. разг.* тентектик кылуу.

ОЗОРНО́Й, ая, -ое (*о человеке*) тентек, зөөкүр, бузук; **озорно́й мальчи́шка** тентек бала; **озорно́е поведénие** зөөкүр жүрүш-туруш.

ОЗО́РСТВО *ср.* тентектик, зөөкүрдүк, бузуктук.

ОЗЯ́БНУТЬ *сов.* үшүү; **у меня́ озя́бли но́ги** менин буттарым үшүдү; **я озя́б** мен үшүп кеттим.

ОЙ *межд.* ой, кокуй.

ОЙ *ой ли межд.* ой, ошондойбу; ой, ошентер бекен.

ОЙРО́Т *м.* ойрот.

ОЙРО́ТКА *женск. р. к ойрот;* ойротка.

ОЙРО́ТСКИЙ, ая, -ое *ойрот-ко т.*

ОЙРО́ТЫ *мн.* ойроттор.

ОКАЗА́НИЕ *ср.* көрсөтүү, берүү; **оказáние пéрвой пóмощи** биринчи жардам көрсөтүү.

ОКАЗА́ТЬ *сов. что* көрсөтүү, кылуу; **оказáть пóмощь** жардам көрсөтүү; **оказáть внимáние** көңүл буруу; **оказáть доверéние** ишенүү; **оказáть услóгу** кызмат көрсөтүү; **оказáть хорóший приё́м** жакшы тосуп алуу;

оказáть влияние таасир этүү; **оказáть сопротивлénие** каршылык көрсөтүү.

ОКАЗА́ТЬСЯ *сов.* 1. (*обнаружиться*) болуп чыгуу, болуп калуу; **оказáлось, что они сосéди** алар коңшу болуп чыкты; **оказáться старым знакомым** эски тааныш болуп чыгуу; 2. (*очутиться*) болуп калуу, калуу, келип калуу; **он оказáлся дома** ал үйүндө болуп чыкты; **оказáться в смешном положении** күлкү болгудай абалда калуу.

ОКА́ЗИЯ *жс.* 1. *уст.* (*удобный случай*) ык; ылайыктуу учур; **послáть письмó с окáзией** каттоочудан кат жиберүү; 2. *разг.* (*редкий, небывалый случай*) кырсык; **вот так óказия!** мына кырсык!; **что за óказия!** бул эмне деген кырсык!; бул эмне деген жорук!

ОКА́ЗЫВАТЬ *несов. см. оказáть.*

ОКА́ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. оказáться*; 2. *в знач. вводи. сл.* **оказывáется** экен; **он, окáзывается, здесь** ал мында экен; 3. *страд.* к **оказывáть**.

ОКАЙМИ́ТЬ *сов.* *что чем* жээктөө, кыюулоо; **окаймíть платóк** жоолукту кыюулоо; **окаймíть рисúнок** узóром сүрөттү түр менен жээктөө.

ОКАЙМЛÉНИЕ *ср.* жээктөө, кыюулоо.

ОКАЙМЛЯ́ТЬ *несов.* 1. *см. окаймíть*; 2. *что (окужать)* курчоо, тегерете курчоо, тегерете курчап туруу; **дерéвья окаймля́ли óзеро** көлдү тегерете бак-дарактар курчап турду.

ОКА́ЛИНА *жс.* ширенди (*кызыган металлдын ширендису*); **желе́зная óкалина** темирдин ширендису.

ОКАМЕНÉЛОСТЬ *жс.* 1. *геол.* таш болуп катып калгандык, таштайлык; 2. *палеонт.* ташка айлангандык; **соб́ра́ние окаменéлостей** ташка айлангандардын жыйындысы.

ОКАМЕНÉЛЫЙ, *ая, -ое* 1. ташка айланган, таш болуп калган; **окаменéлые остáтки дрéвних живóтных** байыркы заманда жашаган айбандардын таш болуп калган калдыктары; 2. *перен.* (*неподвижный, безжизненный*) кыймылсыз, тирүү эместей көрүнгөн; **окаменéлый взор** тирүү эместей көрүнгөн көз караш.

ОКАМЕНÉТЬ *сов.* 1. ташка айлануу; 2. *перен.* таштай болуу; **сёрдце егó окаменéло** ал таш боор болду.

ОКАНТОВА́ТЬ *сов.* *что* жээктөө, чаптоо (*сүрөттү айнекке салып, кырка жээгин тасма же кагаз менен чаптоо*); **ока́новáть портрёт** портреттин кырка жээгин кагаз менен чаптоо.

ОКАНТÓВКА *жс.* 1. жээктөө, чаптоо; **отдáть фотоѓрафии в окантóвку** сүрөттөрдү айнекке салып жээктөөгө берүү; 2. (*кант*) жээк; **цветна́я окантóвка** түстүү жээк; **краси́вая окантóвка** кооз жээк.

ОКАНТÓВЫВАТЬ *несов. см. окантовáть.*

ОКА́НЧИВАТЬ *несов. см. окóнчить.*

ОКА́НЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. оконч́иться*; 2. *страд.* к **оканчивáть**.

ОКА́ПЫВАНИЕ *ср.* казып жумшартуу; **ока́пывање кустов** бадалдардын түбүн казып жумшартуу.

ОКА́ПЫВАТЬ *несов. см. окопáть.*

ОКА́ПЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. окопáться*; 2. *страд.* к **ока́пывать**.

ОКАТИ́ТЬ *сов.* *кого-что* жаба куюу.

ОКАТИ́ТЬСЯ *сов.* жаба куюнуу.

ОКА́ЧИВАТЬ *несов. см. окатить.*

ОКА́ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. окатиться*; 2. *страд.* к **ока́чивать**.

ОКАЯ́ННЫЙ, *ая, -ое уст.* балакеттүү, каргыш тийген.

ОКЕА́Н *м.* океан; **Атланти́ческий океа́н** Атлантика океаны; **возду́шный океа́н** аба мейкиндиги.

ОКЕАНОГРАФИ́ЧЕСКИЙ, *ая, -ое* океаногра́фия-га *т.*; океанографиялык.

ОКЕАНОГРА́ФИЯ *жс.* океанография (*жер шарынын деңиздерин, океандарын текшерүүчү физикалык-географиянын бир бөлүгү*).

ОКЕА́НСКИЙ, *ая, -ое* океан-го *т.*; **океа́нский па́рохóд** океан пароходу.

ОКÍДЫВАТЬ *несов. см. окíнуть.*

ОКÍНУТЬ *сов.* **окíнуть взóром** көз чаптыруу, көз жиберүү, кароо.

ОКÍСЕЛ *м. хим.* кычкыл (*химиялык элемент менен кислороддун кошулушу*).

ОКÍСЛÉНИЕ *ср. хим.* кычкылдануу, кычкылдантуу (*заттын кислород менен кошулушу*); **реа́кция окислéния** кычкылдантуу же кычкылдануу реакциясы.

ОКÍСЛÍТЕЛЬ *м. хим.* кычкылдантуучу, кычкылданткыч (*кычкылдантуучу зат*).

ОКÍСЛÍТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое хим.* кычкылдандыруучу.

ОКÍСЛÍТЬ *сов. что, хим.* кычкылдантуу.

ОКÍСЛÍТЬСЯ *сов. хим.* кычкылдануу.

ОКÍСЛЯ́ТЬ *несов. см. окислить.*

ОКÍСЛЯ́ТЬСЯ *несов.* 1. *см. окислиться*; 2. *страд.* к **окисл́ять**.

О́КÍСЬ *жс. хим.* кычкыл (*заттын орточо кычкылданышы*); **о́кись углерóда** углерод кычкылы; **о́кись цинка** цинк кычкылы.

ОККУПА́НТ *м.* оккупант.

ОККУПА́НТСКИЙ, *ая, -ое* оккупант-ка *т.*; оккупанттык.

ОККУПАЦИÓННЫЙ, *ая, -ое* оккупация-га *т.*; оккупациялык; **оккупациóнные войска́** оккупациялык аскерлер.

ОККУПА́ЦИЯ *жс.* оккупация (*башка бир мамлекеттин жерин аскер күчү менен басып алуу*).

ОККУПÍРОВАННЫЙ, *ая, -ое* 1. *прич. от оккупировáть*; 2. *прил.* оккупацияланган; **оккупированный райóн** оккупацияланган район; **оккупированная терри́тория** оккупацияланган территория.

ОККУПÍРОВАТЬ *сов. и несов. что* оккупация кылуу, оккупациялоо.

ОКЛÁД *м.* оклад (*айлык эмгек акынын өлчөмү*); **оклáд на́учного рабóтника** илимий кызматкердин оклады; **получáть большóй оклáд** чоң оклад алуу.

ОКЛÁДИСТЫЙ, *ая, -ое* оклáдистая борода́ кереге сакал (*жайкалган коюу чоң сакал*).

ОКЛАДНÓЙ, *ая, -ое* оклад-га *т.*; окладдык; **окладнóй налóг** окладдык налог (*айлык эмгек акынын өлчөмүнө карата салынуучу налог, белгилүү өлчөмдө салынуучу налог*).

ОКЛЕВÉТАТЬ *сов. кого-что* ушактоо, ушак жүргүзүү, жала жабуу.

ОКЛЕЙВА́ТЬ *несов. см. оклейть.*

ОКЛЕЙ́ТЬ *сов. что чем* каптап желимдөө, желимдеп каптоо, чаптоо, чаптап желимдөө; **оклейть корóбку** кутуну каптап желимдөө; **оклéить все стéны обóями** стенанын баарына кооз кагаз чаптоо.

ОКЛЕЙ́КА *жс.* желимдеп каптоо, чаптоо, чаптап желимдөө.

ОКЛИК *м.* чакырган үн; **о́клик часово́го** часовоюдун чакырган үнү.

ОКЛИКА́ТЬ *несов. см. окли́кнуть.*

ОКЛИ́КНУТЬ *сов. кого* үн берип чакыруу.

ОКНО́ *ср.* 1. терезе; **большие́ окна́** чоң терезелер; 2. *перен. (просвет, отверстие)* тешик; ачык жер; **окна́ в боло́те** саздын арасындагы көлчүк, сормо көлчүк; 3. *перен. разг. (в расписании уроков)* сабактардын ортосундагы бош убакыт; **о́кно ме́жду уро́ками** сабактардын ортосундагы бош убакыт.

О́КО *ср. (мн. очи) уст.* көз; **хоть ви́дит о́ко, да зуб не́ймёт** *посл.* көз көргөн менен, тиш өтпөйт; акыл жетсе да, кол жетпейт; **в мгнове́ние о́ка** көз ачып жумгуча; **бе-ре́чь как зе́ницу о́ка** көздүн карегиндей сактоо; **о́ко за о́ко, зуб за зуб** канга кан.

ОКОВА́ТЬ *сов. что* каптоо, чырмоо (*металл менен*); **окова́ть сунду́к** сандыкты каптоо; **окова́ть ящи́к желе́зом** ящикти темир менен каптоо.

ОКОВКА́ *ж.* каптоо, чырмоо (*металл менен*).

ОКОВЫ́ *только мн.* 1. кишен (*кишинин колу, бутуна салынуучу кишен*); 2. *перен.* кишен, эзүү; **разби́ть о́ковы ра́бства** кулчулук кишенин үзүү.

ОКОВЫВА́ТЬ *несов. см. окова́ть.*

ОКОЛА́ЧИВАТЬСЯ *несов. разг.* сандалып жүрүү (*бүтүргөн иши жок*); **он окола́чивается где́-то здесь побли́зости** ал ушул арада эле сандалып жүрөт; **окола́чиваться без де́ла** бүтүргөн иши жок сандалып жүрүү.

ОКОЛДОВА́ТЬ *сов. кого-что* 1. *уст.* сыйкырдоо; 2. *перен. (очаровать)* өзүнө сыйкырдагандай тартуу.

ОКОЛДОВЫВА́ТЬ *несов. см. околдовать.*

ОКОЛЕВА́ТЬ *несов. см. околеть.*

ОКО́ЛЕТЬ *сов.* өлүү (*айбан жөнүндө*).

ОКО́ЛЕСИЦА́ *ж.* нести **околёсицу** *разг.* сандырактоо.

ОКО́ЛИЦА́ *обл.* 1. кыштакты курчаган кашаа (*кыштакка кире берердеги жана чыга берердеги кашаа*); **вы́йти за о́колицу́** кыштакты курчаган кашаанын сыртына чыгуу; 2. *уст. обл. (окольный путь)* айланма жол, тегеренме жол.

ОКО́ЛИЧНОСТЬ *ж.* говори́ть без вся́ких о́колич-ностей ана-мына деп отурбай эле, туурасын айтуу.

О́КОЛО *предлог с род. п.* 1. *также в знач. нареч. (рядом, возле)* жанында; **мы живём о́коло вокза́ла** биз вокзалдын жанында турабыз; **сиде́ть о́коло больно́го** оору кишинин жанында отуруу; **о́коло нико́го не было ви́дно** жанында эч ким көрүнгөн жок; 2. *разг. (приблизительно, почти)* -ка жакын, -ча; **шли о́коло ча́са** бир саатка жакын жүрдүк **сейча́с о́коло тре́х часов** азыр саат үчкө жакын; **вокру́г да о́коло** ошонун айланасында эле.

ОКО́ЛОПЛО́ДНИК *м. бот.* жемиш кабыгы (*мөмөнүн тышкы жагы*).

ОКО́ЛОСЕРДЕ́ЧНЫЙ, ая, -ое *анат.* жүрөк айланасындагы, жүрөк жанындагы; **о́колосердечная сумка** жүрөктүн кабы.

ОКО́ЛОТО́К *м. уст. (окрестности, соседняя местность)* айлана; **в на́шем о́колото́ке** биздин айланабызда; 2. **о́колото́к** (*падышалык Россияда — шаардык полиция участогунун бөлүгү*).

ОКО́ЛОУШНЫЙ, ая, -ое *анат.* кулак жанындагы, кулак тегерегиндеги.

ОКО́ЛОЦВЕ́ТНИК *м. бот.* гүлдүн кабы.

ОКО́ЛПА́ЧИВАТЬ *несов. см. околпа́чить.*

ОКО́ЛПА́ЧИТЬ *сов. кого-что, прост.* амак кылуу.

ОКО́ЛЫШ *м.* шапканын башка кийилүүчү катуу тегереги, шапканын кыры.

ОКО́ЛЬНИЧИЙ *м. ист.* окольниковый (*Байыркы Ру-ста - боярлардын жогорку чиндеринин бири*).

ОКО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. бурулуш, айланып (тегеренип) баруучу; **еха́ть о́кольной доро́гой** тегеренип баруучу жол менен баруу; 2. *перен.* башка жактан билүү; **узна́ть что-л. о́кольным пу́тём** башка жактан ичмектеп билүү; 3. *уст. (соседний, окрестный)* жанындагы.

ОКО́ЛЬЦЕВА́ТЬ *сов. что* 1. (*птиц, рыб*) айланта (*тегерте*) курчоо, шакек салуу, тогоо кийгизүү (*текише-руу максаты менен*); 2. (*деревья*) тегерете майлап тануу, шыбоо, шыбап коюу, сылоо (*зыяндуу курт-кумурскалардан сактоо үчүн*); **о́кольцева́ть я́блони в саду́** бактагы алма жыгачтарынын сөңгөгүн шыбап коюу.

ОКО́ЛЬЦОВЫВА́ТЬ *несов. см. о́кольцева́ть.*

ОКО́Н *род. п. мн. от окно́.*

ОКОНЕ́ЧНОСТЬ *ж.* уч, чет; **о́конечность мы́са** сууга кирип турган тилке жердин (*тумшуктун*) учу.

ОКО́ННЫЙ, ая, -ое **о́кно 1-ге т.**; **о́конная ра́ма** тегеренин рамасы; **о́конное стекло́** терезе айнеги.

ОКОНФУ́ЗИТЬ *сов. кого, прост.* уялтуу.

ОКОНФУ́ЗИТЬСЯ *сов. прост.* уялып калуу, уялуу.

ОКОНЧА́НИЕ *ср.* 1. (*конец*) аяк, акыр; 2. (*завершение чего-л.*) бүтүү, бүткөндүк, аяк; **свидете́льство об о́конча-нии универси́тета** университетти бүткөндүккө күбөлүк кагаз; **о́конча́ние рома́на** романдын аягы; 3. *грам.* мүчө, жалгоо; **паде́жные о́конча́ния** жөндөмөлөрдүн жалгоолору; **глаго́льные о́конча́ния** этиштик жалгоолор.

ОКОНЧА́ТЕЛЬНО *нареч.* таптакыр, биротоло; **о́кон-ча́тельно реши́ть что-л.** бир нерсени биротоло чечүү.

ОКОНЧА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое биротоло бүткөн, акыркы, кайта каралбай турган, так кесе; **о́конча́тель-ный вы́вод** акыркы тыянак; **о́конча́тельное реше́ние** бүткөн чечим; **да́ть о́конча́тельный отве́т** так кесе жооп кайтаруу.

ОКОНЧИ́ТЬ *сов. что* бүтүү, бүтүрүү; **о́кончить ра-бо́ту** ишти бүтүү; **о́кончить чтéние** окуп бүтүрүү; **о́кон-чить шко́лу** мектепти бүтүрүү.

ОКОНЧИ́ТЬСЯ *сов.* бүтүү, аяктоо; **собра́ние о́кон-чилось по́здно** чогулуш кеч бүттү.

ОКО́П *м.* окоп (*казып чыгарылган топурагы кырына төгүлгөн далда*); **рыть о́копы** окоптор казуу.

ОКОПА́ТЬ *сов. что* казып жумшартуу, түбүн тегерете казып жумшартуу; **о́копать дере́вья** жыгачтардын түбүн тегерете казып жумшартуу.

ОКОПА́ТЬСЯ *сов.* 1. *воен.* окоп казып алып, ага жашынуу; **ро́та о́копалась** рота окоп казып алып, жашынып калды; 2. *перен.* коомдук турмуштан четтеп, өзүнүн керт башынын камын ойлоо; жайлуу жер таап орношуп алуу.

ОКО́ПНЫЙ, ая, ое **о́коп-го т.**; окоптук; **о́копная ли́ния** окоптор сызыгы; **о́копные рабо́ты** окоптук жумуштар.

ОКОРНА́ТЬ *сов. см. обкорна́ть.*

ОКО́РОК *м.* сан, сан эт; **копче́ный о́корок** сүрсүгөн (ышталган) сан эт.

ОКОРО́ТИТЬ *сов. что, разг.* кыскартып жиберүү, кыска кылып коюу; **о́короти́ть пла́тье** көйнөктү кыскартып жиберүү.

ОКОСТЕНЕВАТЬ несов. см. **окостенеть**.

ОКОСТЕНЁЛОСТЬ ж. 1. сөөккө айлангандык; сенектик, катып калгандык; **болёзненная окостенелость палца** бармактын оорудан сенек болуп калышы; 2. перен. ийкемдигин жоготкондук, өсүүгө (өрчүүгө) жөндөмдүүлүгүн жоготкондук.

ОКОСТЕНЁЛЫЙ, ая, -ое 1. сөөккө айланган; сенек болгон, сенейген, шал болгон; катып калган; 2. (окоченелый) муздап катып калган, тонуп зыңкыйып (колдоюп) калган; 3. перен. ийкемдүүлүгүн жоготкон, сенек болуп катып калган, өсүүгө (өрчүүгө) жөндөмдүүлүгүн жоготкон.

ОКОСТЕНЕНИЕ ср. сөөккө айлануу; сенек болуу, катып калуу.

ОКОСТЕНЕТЬ сов. 1. (отвердеть) сөөккө айлануу; сенек болуу, катып калуу; 2. (окоченеть) муздап зыңкыйып (колдоюп) калуу, зыңкыйып катып калуу; 3. перен. (стать косным) эски бойдон катып калуу, жаңылыктарды кабыл кылуу жөндөмдүүлүгүнөн ажыроо.

ОКОТ м. төлдөө (кой, эчки, мышык ж.б. жөнүндө).

ОКОТИТЬСЯ сов. төлдөө (мис. эчки, кой, мышык, кролик ж.б., бирок бодо мал эмес).

ОКОЧЕНЕВАТЬ несов. см. **окоченеть**.

ОКОЧЕНЁЛЫЙ, ая, -ое муздап катып калган, тоңуп зыңкыйып катып калуу.

ОКОЧЕНЕТЬ сов. муздап зыңкыйып (колдоюп) калуу, зыңкыйып катып калуу.

ОКОШКО разг. ср. уменьш. от **окно** 1 кичинекей терезе.

ОКРАИНА ж. 1. чет, чет-жака; **окраина деревни** кыштактын чети; **окраины города** шаардын чет-жакалары; 2. уст. (пограничная область) чек арага жакын жерлер; **окраина страны** өлкөнүн чек арага жакын жерлери.

ОКРАИННЫЙ, ая, -ое **окраина-га т.**; **окраинный район** чет-жакадагы район.

ОКРАСИТЬ сов. что 1. (покрыть краской) боёо, сырдоо; **окрасить стены масляной краской** стеналарды май боёк менен сырдоо; 2. перен. (придать особый тон, оттенок) өзгөчө түр берүү.

ОКРАСИТЬСЯ сов. 1. боёлуу, сырдалуу; 2. разг. (зачащаться краской) боёкко булганып алуу.

ОКРАСКА ж. 1. (действие) боёо, сырдоо; 2. (цвет) түс, ыраң; **пёстрая окраска** ала-була түс (ыраң); **светлая окраска стен** стеналардын ачык түсү; 3. перен. (оттенок) түр; **стихи с лирической окраской** бир аз лирикасы бар ыр.

ОКРАШИВАНИЕ ср. боёо, сырдоо.

ОКРАШИВАТЬ несов. см. **окрасить**.

ОКРАШИВАТЬСЯ несов. 1. см. **окраситься**; 2. страд. к **окрашивать**.

ОКРЕПНУТЬ сов. чыңдалуу, чыңалуу, бекүү; тыңуу, күчүнө кирүү, күч алуу; **его здоровье окрепло** анын ден соолугу чыңдалды; **окрепнуть в борьбе** күрөштө күч алуу (чыңдалуу).

ОКРЕСТИТЬ сов. 1. кого, рел. чокундуруу, чокунтуу (христиан динине киргизүү); 2. кого-что кем-чем, разг. (назвать) ат коюу, ысым берүү.

ОКРЕСТНОСТЬ ж. чаще мн. айлана, тегерек, чөйрө; **красивые окрестности** кооз айлана; **в окрестностях города** шаардын айланасында.

ОКРЕСТНЫЙ, ая, -ое айланадагы, тегеректеги; **окрестные колхозы** айланадагы колхоздор.

ОКРИВЕТЬ сов. разг. бир көзү сокураюу.

ОКРИК м. 1. см. **оклик**; 2. (резкое замечание) жекирүү, жемелөө; **грубый окрик** одоно жекирүү.

ОКРИКНУТЬ сов. кого кыйкырып чакыруу, кыйкырып токтотуу.

ОКРОВАВИТЬ сов. кого-что кан кылуу, кан жалатуу.

ОКРОВАВИТЬСЯ сов. разг. канга боёлуу, кан жалап калуу.

ОКРОВАВЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **окровавить**; 2. прил. канга боёлгон; **окровавленный бинт** канга боёлгон бинт.

ОКРОВАВЛИВАТЬ несов. см. **окровавить**.

ОКРОВАВЛИВАТЬСЯ несов. 1. см. **окровавиться**; 2. страд. к **окровавливать**.

ОКРОЛ м. бакма коёндун (кроликтин) тууту.

ОКРОПИТЬ сов. кого-что чачыратуу, себээлөө, себээлеп чачуу.

ОКРОПЛЯТЬ несов. см. **окропить**.

ОКРОШКА ж. 1. кул. окрошка (бадыраң, пияз, эт жана бышкан жумуртка тууралган квас сорпосу); 2. перен. разг. (беспорядочная смесь) ар түрдүү нерселердин тартипсиз, баш аламан кошундусу.

ОКРУГ м. округ; **национальный округ** улут округу; **военный округ** согуштук округ; **избирательный округ** шайлоо округу.

ОКРУГА ж. разг. айланадагы жер.

ОКРУГЛЕНИЕ ср. 1. тоголоктоо; тегерек кылуу; 2. (при счёте) тегеректөө, жалпылоо.

ОКРУГЛЕТЬ сов. разг. тегеректөө, тоголок кылуу, жумуру кылуу.

ОКРУГЛЁННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **округлить**; 2. прил. тегеректелген; **округлённый счёт** тегеректелген счёт.

ОКРУГЛИТЬ сов. что 1. тегерек кылуу; **округлить губы** ээрдин тегерек кылуу; 2. тегеректөө, жалпылоо (көп орундуу сандардын эң акыркы цифрасын алып таштап, нулга айландыруу); **округлить счёт** санды тегеректөө.

ОКРУГЛИТЬСЯ несов. 1. тегерек болуу, тегерек формасына айлануу; 2. тегеректелүү; **счёт округлился** счёт тегеректелди.

ОКРУГЛОСТЬ ж. тегеректик.

ОКРУГЛЫЙ, ая, -ое тегерек; **округлое лицо** тегерек бет.

ОКРУГЛЯТЬ несов. см. **округлить**.

ОКРУГЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **округлиться**; 2. страд. к **округлять**.

ОКРУЖАТЬ несов. 1. см. **окружить**; 2. перен. тегеректөө, курчоо; **его окружают друзья** аны достору тегеректейт, ал достордун чөйрөсүндө жүрөт.

ОКРУЖАЮЩЕЕ ср. см. **окружающий** 3.

ОКРУЖАЮЩИЕ мн. см. **окружающий** 4.

ОКРУЖАЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **окружать**; 2. прил. айланадагы; **окружающая обстановка** айланадагы шарттар; 3. в знач. суц. ср. айланадагы; **всё окружающее радовало его** айланадагынын баары аны кубантты; 4. в знач. суц. **окружающие** мн. айланадагылар.

ОКРУЖЕНИЕ ср. 1. (действие) тегеректөө, курчоо, чулгоо, ороо, айландыра салуу, ортого алуу; **выйти из окружения** курчоодон кутулуп чыгуу; 2. (то, что окружает) курчоо (айланадагы эл, нерсе, шарт).

ОКРУЖИТЬ сов. кого-что чем 1. тегеректөө, курчоо, чулгоо ороо, айландыра салуу, ортого алуу; **окру-**

жить участок рвом участоку тегерете аң менен курчоо; **2. перен.** көңүл коюу, камкордук кылуу, камкордук жасоо; **окружить вниманием кого-л.** бирөөгө камкордук жасоо.

ОКРУЖНОЙ, ая, -ое **1.** округдук; **окружная избирательная комиссия** округдук шайлоо комиссиясы; **2.** (расположенный по окружности) тегерете салынган; **окружная железная дорога** тегерете салынган темир жол.

ОКРУЖНОСТЬ жс. **1. мат.** тегерек, айлана; **вписать квадрат в окружность** тегерек сызыктын ичине квадрат (чарчы) сызуу; **2. уст.** (окружающая местность) айлана.

ОКРУЖНЫЙ, ая, -ое уст. (окрестный) айланадагы, тегеректеги.

ОКРУТИТЬ сов. что чем, разг. чырмоо, ороо.

ОКРУЧИВАТЬ несов. см. **окрутить**.

ОКРЫЛИТЬ сов. кого көңүл эргитүү, жандандыруу, дем берүү; **успех окрылил его** жетишкен ийгилик анын көңүлүн эргитти.

ОКРЫЛИТЬСЯ сов. чем көңүлү көтөрүлүү, жагалдануу, эргүү; **окрылился надеждой үмүт** менен көңүл көтөрүлүү.

ОКРЫЛЯТЬ несов. см. **окрылить**.

ОКРЫЛЯТЬСЯ несов. см. **окрылиться**.

ОКРЫСИТЬСЯ сов. на кого-что, прост. ачууланып (корс) жооп кайтаруу.

ОКСИДИРОВАНИЕ ср. оксидирлөө.

ОКСИДИРОВАТЬ сов. и несов. что оксидирлөө (металлдын бетин дат басып бузулудан сактоо үчүн жана кооз түс берүү үчүн жасалма жол менен кычкылдандыруу); **оксидировать серебро** күмүштү оксидирлөө.

ОКСИДИРОВАКА жс. **1.** (действие) оксидирлөө; **подвергнуть оксидировке** оксидирлөө; **2.** (слой) оксидировка; **покрыть оксидировкой** оксидировка менен каптатуу.

ОКТАВА жс. **октава** (**1.** муз. диатондук гаммалардын сегизинчи баскычы; **2.** муз. диатондук гаммалардын биринчи менен сегизинчи тондорунун арасындагы тондор; **3.** муз. эң төмөнкү бас; **4.** лит. үч рифмалуу сегиз жолдуу строфа).

ОКТАЭДР м. октаэдр (сегиз үч бурчтук менен чектелген сегиз кырдуу тело).

ОКТЕТ м. муз. октет (сегиз аткаруучу үчүн жазылган музыкалык чыгарма).

ОКТЯБРЁНОК м. октябрёнок (20–30 жылдарда СССРде - пионерге кирүүгө даярданып жүргөн, мектеп жашындагы кенже бала).

ОКТЯБРЬ м. октябрь.

ОКТЯБРЬСКИЙ, ая, -ое **октябрь-ге т.**; **Великая Октябрьская социалистическая революция** Улуу Октябрь Социалисттик революциясы.

ОКУКЛИВАТЬСЯ несов. см. **окуклиться**.

ОКУКЛИТЬСЯ сов. зоол. личинкадан куурчакчага айлануу (курттун оронуп жатып өсүү мезгили).

ОКУЛИРОВАНИЕ ср. окулировка кылуу.

ОКУЛИРОВАТЬ сов. и несов. что окулировка кылуу.

ОКУЛИРОВКА жс. окулировка, улоо (маданий жыгачтын күчүгүн жапайы жыгачтын бооруна отургузуу).

ОКУЛИСТ м. окулист (көз оорусу боюнча врач).

ОКУЛЯР м. окуляр (оптикалык аспапта – караган кишинин кезу жагына келүүчү айнеги).

ОКУНАТЬ несов. см. **окунуть**.

ОКУНАТЬСЯ несов. см. **окунуться**.

ОКУНЕВЫЙ, ая, -ое **окунь-га т.**

ОКУНУТЬ сов. кого-что малуу; **окунуть в воду** сууга малып алуу.

ОКУНУТЬСЯ сов. малынуу, чөмүлүү; **окунуться с головой** башы менен чөмүлүү.

ОКУНЬ м. окунь (балыктын бир түрү).

ОКУПАТЬ несов. см. **окупить**.

ОКУПАТЬСЯ несов. **1.** см. **окупиться**; **2.** страд. к **окупать**.

ОКУПИТЬ сов. что чыккан чыгымын актоо, ордун басуу; **окупить расходы** жумшалган каражатты актоо.

ОКУПИТЬСЯ сов. **1.** чыккан чыгымы акталуу, орду басылуу; **расходы окупились** жумшалган каражаттар акталды; **2. перен.** (вознаградиться) кайтуу, эсеби кайтуу; **труд окупился** эмгек кайтты.

ОКУРИВАНИЕ ср. түтөтүү, түтүн менен каптатуу (ыштоо).

ОКУРИВАТЬ несов. см. **окурить**.

ОКУРИТЬ сов. кого-что түтөтүү, түтүн менен каптатуу (ыштоо); **окурить растения** өсүмдүктөрдү түтүн менен каптатуу.

ОКУРОК м. папиростун калдыгы; **урна для окурков** папиростун калдыктарын салуу үчүн коюлган урна.

ОКУТАТЬ сов. кого-что **1.** чем (обвернуть) ороо, чулгоо; **окутать шею шарфом** моюнду шарф менен ороо; **2. перен.** (окружить) каптоо, басуу; **туман окутал рощу** токойду туман каптады.

ОКУТАТЬСЯ сов. **1.** оронуу, чулгануу; **2. перен.** капталуу, басылуу.

ОКУТЫВАТЬ несов. см. **окутывать**.

ОКУТЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. **окутаться**; **2.** страд. к **окутывать**.

ОКУЧИВАНИЕ ср. чабык, чабык өткөрүү.

ОКУЧИВАТЬ несов. см. **окучить**.

ОКУЧИТЬ сов. что чабык өткөрүү (өсүмдүктүн түбүндөгү топурагын копиштуп, аны түбүнө үйүү).

ОЛАДЬИ мн. (ед. оладья жс.) куймактын бир түрү.

ОЛЕАНДР м. бот. олеандр (дайыма көгөрүп туруучу өсүмдүктүн бир түрү).

ОЛЕДЕНЕЛЫЙ, ая, -ое **1.** (покрытый льдом) муз тоңгон муз баскан; **оледенелая дорога** муз баскан жол; **2. перен.** (окоченелый) сенек болгон, колдоюп калган, тоңуп калган.

ОЛЕДЕНЕТЬ сов. **1.** (покрыться льдом) муз болуп тоңуп калуу; **река оледенела** дарыя муз болуп тоңуп калды; **2. перен.** (окоченеть) үшүп кетүү; тоңуп кетүү; **руки оледенели** кол үшүп кетти.

ОЛЕИН м. олеин (**1.** хим. майлуу суюк кислоталардын кошундусу; **2.** тех. самый жана стеарин өндүрүшүндө кошумча продукт).

ОЛЕИНОВЫЙ, ая, -ое **олеин-ге т.**; **олеиновая кислота** олеин кислотасы.

ОЛЕНЕВОД м. бугу багуучу, бугу өстүрүүчү.

ОЛЕНЕВОДСТВО ср. бугу багуучулук, бугу өстүрүүчүлүк.

ОЛЕНЕВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое бугу багуучу, бугу өстүрүүчү; **оленеводческий колхоз** бугу багуучу (өстүрүүчү) колхоз.

ОЛЕНЁНОК м. (мн. оленята) бугунун музоосу.

ОЛЕНИЙ, ья, -ье **олень-ге т.**; **оленьи рога** бугунун мүйүзү; **оленья шкура** бугунун териси.

ОЛЕНИНА жс. бугу эти.

ОЛЁНЬ *м.* бугу; *северный олень* түндүктө жашоочу бугу; *благородный олень* асыл бугу.

ОЛЕОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое *олеография-га т.*; *олеографиялык.*

ОЛЕОГРАФИЯ *жс.* олеография (**1.** полигр. көп түстөгү боёк литографиясы; **2.** ошол жол менен басылган сүрөт).

ОЛЕУМ *м. хим.* олеум (күкүрт кислотасынын бир түрү).

ОЛИВА *жс. бот.* зайтун (жыгачы жана жемиши).

ОЛИВКА *жс. разг.* зайтун; *см. олива.*

ОЛИВКОВЫЙ, ая, -ое **1.** *оливка-га т.*; *оливковое масло* зайтун майы; *оливковое дерево* зайтун жыгачы; **2.** (о цвете — жёлто-зелёный) саргыч жашыл; **оливковый цвет** саргыч жашыл түс; **оливковая ветвь** зайтун бутагы (тынчтыктын символу).

ОЛИГАРХИЧЕСКИЙ, ая, -ое *олигархия-га т.*; *олигархиялык.*

ОЛИГАРХИЯ *жс.* **1.** олигархия (кичине гана бир топ аристократтар же капиталисттер, финансылык магнаттар башкарган саясий жана экономикалык үстөмдүк); *финансовая олигархия* финансылык олигархия; **2.** олигархия (ушундай жол менен башкарылган мамлекет).

ОЛИМП *м. миф.* Олимп (байыркы грек-мифологиясында — кудайлардын турган жери).

ОЛИМПИАДА *жс.* олимпиада (спорттук жарыштар).

ОЛИМПИЕЦ *м.* **1.** миф. олимпиец (байыркы грек мифологиясында — Олимпте туруучу кудай); **2.** перен. (величаво-спокойный человек) оор басырыктуу мыкты киши.

ОЛИМПИЙСКИЙ, ая, -ое *олимпийские игры* олимпиада оюндары; *олимпийское спокойствие* перен. кабагым-кашым дебегендик, такыр эле камырабагандык.

ОЛИФА *жс.* олифа (май боёктор жасоо үчүн кайнатылган зыгыр же кара куурай майы).

ОЛИЦЕТВОРЕНИЕ *ср.* **1.** (действие) элестетүү, элестетип көрсөтүү (табият күчтөрүн жана кубулуштарын жандуу нерсе катарында көрсөтүү); **2.** (воплощение) так эле өзү, так өзү; **он** — *олицетворение доброты* ал — ырайымдуулуктун так эле өзү.

ОЛИЦЕТВОРИТЬ *сов. что* элестетүү, элестетип көрсөтүү (бир нерсени жандуу нерсе катарында көрсөтүү).

ОЛИЦЕТВОРЯТЬ *несов. см. олицетворить.*

ОЛОВО *ср.* калай (күмүш түстүү, жумшак ак металл).

ОЛОВЯННЫЙ, ая, -ое *олово-го т.*; *оловянная ложка* калай кашык.

ОЛУХ *м. груб.* кеңкелес, макоо, акмак.

ОЛЬХА *жс.* ольха (кайың тукумуна кирүүчү жыгачтын бир түрү).

ОЛЬХОВЫЙ, ая, -ое *ольха-га т.*; *ольховый стол* ольхадан жасалган стол.

ОЛЬШАНИК *м.* ольха жыгачынын токою, ольха жыгачы калың чыккан жер.

ОМ *м. физ.* ом (электр өткөргүчтүн каршылыгын өлчөгүч единица).

ОМАР *м. зоол.* омар (деңизде жашоочу чоң рак).

ОМЕГА *жс.* омега (грек алфавитинин акыркы тамгасы); **альфа и омега** башы жана аягы; **от альфы до омеги** башынан аягына чейин, баары толук бойдон.

ОМЕЛА *жс.* омела (ууктургуч ак жемиши бар, дайыма жашыл болуп туруучу өсүмдүк).

ОМЕРЗЕНИЕ *ср.* жийиркенүү, жийиркентүү, көкөйгө тийүү; *чувство омерзения* жийиркенүү сезими.

ОМЕРЗИТЕЛЬНО *нареч.* жаман, жийиркентигей.

ОМЕРЗИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* жийиркеничтик.

ОМЕРЗИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жийиркенткич, көкөйгө тийүүчү; *омерзительный поступок* жийиркенткич кылык.

ОМЕРТВЕЛОСТЬ *жс.* сенектик, жаны жоктук.

ОМЕРТВЕЛЫЙ, ая, -ое өлгөн, жаны жок, сенек болуп калган.

ОМЕРТВЕНИЕ *ср.* жансыз болуу, жансыз болуп калыш, сенек болуу; *омертвение тканей* ткандардын жансыз болуп калышы.

ОМЕРТВЕТЬ *сов.* өлүү, жансыз болуу, сенек болуу.

ОМЕРТВИТЬ *сов. что* **1.** (сделать нечувствительным) сезимсиз кылуу, жансыз кылуу; *омертвить ткань* тканды сезимсиз кылуу; **2.** эк. (исключить из хозяйственного оборота) пайдаланбай таштап коюу (мис. акча); *омертвить капитал* капиталды пайдаланбай таштап коюу.

ОМЕРТВЛЯТЬ *несов. см. омертвить.*

ОМЕТ *м.* сары кыр, үймөк (саман).

ОМЛЕТ *м.* омлет (сүт, ун кошуп чалып бышырган жумуртка).

ОМНИБУС *м. уст.* омнибус (киши ташуучу чоң араба).

ОМОВЕНИЕ *ср. уст.* жуунуу.

ОМОЛАЖИВАНИЕ *ср.* жашаруу, жашартуу.

ОМОЛАЖИВАТЬ *несов. см. омолодить.*

ОМОЛАЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. омолодиться; 2. страд. к омолаживать.*

ОМОЛОДИТЬ *сов. кого-что* жашартуу; *омолодить организм* организмди жашартуу.

ОМОЛОДИТЬСЯ *сов.* жашаруу.

ОМОЛОЖЕНИЕ *ср.* жашаруу, жашартуу, мурунку-сунан жаш кылуу.

ОМОНИМ *м. лингв.* омоним (айтылышы бирдей, бирок мааниси, келип чыгышы башка сөздөр; мис. кыргызча «кой», «ат» сыяктуу бир нече башка маанилүү сөздөр).

ОМОНИМИКА *жс. лингв.* омонимика (**1.** тил илиминде омонимдерди үйрөнүүчү бир бөлүк; **2.** кандайдыр бир тилдеги омонимдердин жыйындысы).

ОМОНИМИЧЕСКИЙ, ая, -ое *омоним-го, омонимика-га т.*; *омонимикалык.*

ОМОНОМИЯ *жс. лингв.* омонимия (мааниси да, келип чыгышы да ар башка болгон сөздөрдүн айтылыш жакынан окшоштугу).

ОМОЧИТЬ *сов. что, уст.* чылоо, суу кылуу; *омочить слезами* көз жашы менен суу кылуу.

ОМРАЧАТЬ *несов. см. омрачить.*

ОМРАЧАТЬСЯ *несов. 1. см. омрачиться; 2. страд. к омрачать.*

ОМРАЧИТЬ *сов. кого-что* капалантуу, капа кылуу, кайгылантуу; *омрачить настроение* көңүлүн капа кылуу; *омрачить чью-л. радость* бирөөнүн кубанычын басып капа кылуу.

ОМРАЧИТЬСЯ *сов.* капалануу, капа болуу, кайгылануу; *его лицо омрачилось* анын өңү капаланды.

ОМУЛЬ *м. зоол.* омуль (лосось балыгынын бир түрү).

ОМУТ *м.* **1.** (водоворот) ирим, айланпа; *утонуть в омуте* иримге чөгүп кетүү; **2.** (глубокая яма на дне реки

или озера) терең чуңкур (дайра же көлдүн түбүндөгү); **3. перен.** айланпа; кучагында, арасында; **в омуте событий** окуялардын айланпасында (кучагында); **в тихом омуте черти водятся** посл. жооштон жоон чыгат.

ОМШАНИК м. омшаник (аарыларды кыштатуу үчүн даярдалган жылуу жай).

ОМЫВАТЬ несов. **1. см.** омыть; **2. что** жанынан агып өтүү, суу курчап туруу; **море омывает остров** аралды деңиз курчап турат.

ОМЫВАТЬСЯ несов. **1. см.** омыться; **2. страд. к омывать.**

ОМЫЛЕНИЕ ср. хим. самындануу, самындантуу (органикалык заттарды ичелочь же суу менен ажыратуу).

ОМЫТЬ сов. кого-что, уст. жууш, жуу.

ОМЫТЬСЯ сов. уст. жуунуу.

ОН мест. личн. ал.

ОНА мест. женск. р. к он.

ОНАГР м. зоол. онагр (жапайы эшек).

ОНАНИЗМ м. онанизм (бир нерсеге ышкучу аркылуу бойдон кетирүү).

ОНАНИСТ м. онанист (бир нерсеге ышкучу аркылуу бойдон кетирүүчү адам).

ОНДАТРА ж. ондатра (териси кымбат кемирүүчүлөрдүн бир түрү).

ОНЕМЕЛЫЙ, ая, -ое **1. (немой)** дудук болгон, сүйлөбөй калган; **2. перен. (оцепенелый)** сенейип калган; уктап калган; **онемелые ноги** уктап калган бут.

ОНЕМЕНИЕ ср. **1.** дудук болуу; тилден калуу; **временное онемение после контузии** контузиядан кийин убактында тилден калуу; **2. перен. (оцепенение)** сенейип калуу.

ОНЕМЕТЬ сов. **1.** сөз айта албай калуу, дудук болуп калуу; **онеметь от удивления** таң калганынан эчтеме айта албай калуу; **2. перен. (оцепенеть)** камтууга келбей калуу, сенейип катып калуу, уктап калуу; **пальцы ног онемели** буттун бармактары уктап калды.

ОНИ мест. личн. алар.

ОНИКС м. мин. оникс (агаттын бир түрү).

ОНКОЛОГ м. онколог (онкология боюнча специалист).

ОНКОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое онкология-га т.; онкологиялык.

ОНКОЛОГИЯ ж. мед. онкология (коркунучтуу иш-иштер жөнүндөгү илим).

ОНО мест. ср. от он; ♦ **вот оно что!** ушундай экен да!

ОНОМАСТИКА ж. лингв. ономастика (**1.** энчилүү аттардын жыйындысы; **2.** тил илиминде – энчилүү аттарды үйрөнүүчү бөлүм).

ОНОМАТОЛОГИЯ ж. см. ономастика **2.**

ОНТОГЕНЕЗ м. онтогенез; см. онтогенія.

ОНТОГЕНІЯ ж. биол. онтогенія (айрым жандыктын клеткадан баштап өмүр бою өсүш процесси).

ОНТОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое онтология-го т.; онтологиялык.

ОНТОЛОГИЯ ж. филос. онтология (идеалисттик философияда – тиричилик жөнүндөгү метафизикалык окуу).

ОНУЧА ж. чылгоо, чулгоо.

ОНЫЙ, ая, -ое мест. уст. **1. (тот)** ошол, ошо; **2. (вышеупомянутый)** жогоруда айтылган; **во время оно** разг. шутол. алда качан бир заманда.

ООЛИТ м. мин. оолит (кристаллдуу тоголок бүртүктөрдөн түзүлгөн акитааштын бир түрү).

ООН (Организация Объединённых Наций) ООН (Бириккен Улуттардын Уюму).

ОПАДАТЬ несов. см. опасть.

ОПАЗДЫВАНИЕ ср. кечигүү, кеч калуу.

ОПАЗДЫВАТЬ несов. см. опоздать.

ОПАИВАТЬ несов. см. опойть.

ОПАК м. opak (фаянстын одоно сорту).

ОПАКОВЫЙ, ая, -ое opak-ка т.

ОПАЛ м. мин. опал (кээ бир сорту асыл деп эсептелүүчү тунук таш); **кольцо с опалом** опалдуу шакек.

ОПАЛА ж. ист. опала, кандын касабы, кандын каары (өзүнө жакын турган төрөнү падышанын кыртышы сүйбөй калуу, аны өзүнөн четтетүү).

ОПАЛИВАТЬ несов. см. опалить.

ОПАЛИВАТЬСЯ несов. **1. см.** опалиться; **2. страд. к опаливать.**

ОПАЛИТЬ сов. кого-что **1.** куйкалоо; **опалить тушу** союлган малды куйкалоо; **опалить курицу** тоокту куйкалоо; **2. (обжечь)** куйкалоо, куйкалап алуу, отко чалдыктыруу; **опалить брови** кашын куйкалап алуу.

ОПАЛИТЬСЯ сов. куйкалануу, отко чалдыгуу; **опалиться у костра** отко чалдыгып алуу.

ОПАЛОВЫЙ, ая, -ое **1. опал-га т.; опаловая брошь** опалдан жасалган кооз төөнөгүч; **2. (о цвете)** опал түстүү.

ОПАЛЫЙ, ая, -ое разг. арыктаган, жаагы ичине кирип арыктаган.

ОПАЛЬНЫЙ, ая, -ое ист. кандын касабына калган, куугунтукталган, куугунга учураган.

ОПАРА ж. суюк ачыткы (камыр ачыткысы).

ОПАРНИК м. ачыткы куюлуучу идиш.

ОПАРШИВЕТЬ сов. разг. таз болуу (о голове); кырчаңгы болуу (о животном).

ОПАСАТЬСЯ несов. кого-чего и с неопр. коркуу, чочуу, чочулоо, сактануу; **опасаться морозов** сууктан коркуу; **опасаться купаться осенью** күзүндө сууга түшүүдөн чочуу (сактануу).

ОПАСЕНИЕ ср. коркунуч, коркуу, чочуу; **смотреть с опасением на что-л.** бир нерсеге кандай болот деп коркунуч менен кароо; **вызывать опасение** коркунуч туудуруу.

ОПАСКА ж. с опаской разг. коркунуч менен, абайлап, чочункурап.

ОПАСЛИВО нареч. разг. коркунуч менен, абайлап, чочункурап, сактанып.

ОПАСЛИВОСТЬ ж. разг. чочунчаактык, өтө сактык.

ОПАСЛИВЫЙ, ая, -ое разг. чочунчаак, өтө сак.

ОПАСНО **1. нареч.** коркунучтуу, кооптуу; **он опасно заболел** анын оорусу коркунучтуу; **2. безл. в знач. сказ. с неопр.** коркунучтуу; **по этому мосту ездить опасно** бул көпүрөдөн өтүү коркунучтуу.

ОПАСНОСТЬ ж. **1.** коркунуч, предупредить опасность коркунучтун алдын алуу; подвергаться опасности коркунучка учуроо; **с опасностью для жизни** өмүргө коркунуч туудуруп; **2. (рискованность)** кооптуулук; **опасность какого-л. предприятия** кандайдыр бир иштин кооптуулугу.

ОПАСНЫЙ, ая, -ое коркунучтуу, кооптуу; **опасная дорога** коркунучтуу жол.

ОПАСТЬ сов. **1. (осыпаться)** күбүлүп түшүү; **листья опали** жалбырактар күбүлүп түштү; **2. (уменьшиться в**

объёме) кичирүү, басандоо, этинен азуу; **опухоль опала** шишик кичирейди; **лошадь опала телом** ат этинен азды.

ОПАХАЛО *ср. уст.* чон желпигич.

ОПЕКА *ж. 1. юр.* опека (*жашы жетпеген же оорулуу жана ошол өңдүү гражданиндердин жеке укуктарына жана мүлктөрүнө мамлекет тарабынан надзор жүргүзүлүү*); **взять кого-л. под опеку** бирөөнү опекага алуу; **учредить над кем-л. опеку** бирөөнүн үстүнөн опека коюу; **2. собир. юр.** жогоркудай надзор кылуу иши тапшырылган кишилер (*мекемелер*); **3. (забота)** камкордук; **родительская опека** ата-эненин кылган камкордугу; **выйти из-под опеки** өз алдынча болуу.

ОПЕКАТЬ *несов. кого-что 1. юр.* бирөөгө опекун болуу, опека ишин жүргүзүү; **2. (заботиться)** кароо, кам көрүү, камкордук кылуу; **опекать детей** балдарды кароо, балдарга камкордук кылуу.

ОПЕКУН *м.* опекун (*жашы жетпеген баланын же сорулуу кишинин укугуна, мүлкүнө опека жүргүзүү үчүн дайындалган адам*).

ОПЕКУНСКИЙ, *ая, -ое* опекун-га *т.*; опекундук; **опекунские права** опекундук укуктар.

ОПЕКУНСТВО *ср.* опекундук.

ОПЕКУНША *женск. р. к опекун.*

ОПЕРА *жс. 1.* опера; **русская классическая опера** орустун классикалык операсы; **театр оперы и балета** опера жана балет театры; **2. (оперный театр)** опера театры; **артист оперы** опера театрынын артисти.

ОПЕРАТИВНО *нареч.* оперативдүү; **оперативно руководить** оперативдүү жетекчилик кылуу.

ОПЕРАТИВНО-СТРАТЕГИЧЕСКИЙ, *ая, -ое воен.* оперативдүү-стратегиялык; **оперативно-стратегические планы** оперативдүү-стратегиялык пландар.

ОПЕРАТИВНОСТЬ *жс.* оперативдүүлүк; **проявить оперативность** оперативдүүлүктү көрсөтүү; **оперативность в работе** иштеги оперативдүүлүк.

ОПЕРАТИВНЫЙ, *ая, -ое 1. операция 1-ге т.*; **оперативное вмешательство** операция кылуу; **удалить опухоль оперативным путём** шишикти операция кылып алып таштоо; **2. воен.** оперативдик, оперативдүү (*согуш аракеттери жөнүндө*); **оперативная сводка** оперативдик сводка; **3. (действенный)** оперативдүү (*аракеттүү, таасирдүү*); **оперативная работа** оперативдүү иш; **оперативное руководство** оперативдүү жетекчилик.

ОПЕРАТОР *м. 1.* операция жасоочу врач; **2. оператор (өндүрүштүк процессти, өндүрүштүк ишти жүргүзүүчү адам, мис. кинооператор жс.б.)**.

ОПЕРАЦИОННАЯ *жс. см. операционный 2.*

ОПЕРАЦИОННЫЙ, *ая, -ое 1. операция 1-ге т.*; операциялык; **операционное отделение в больнице** оорукананын операциялык бөлүмү; **операционный стол** операциялык стол; **операционные инструменты** операция жасоого керектүү инструменттер; **2. в знач. суц. жс. мед.** операционная (*операция жасоочу бөлмө*); **3. операция 3-кө т.; операциялык; **операционный зал в банке** банктагы операциялык зал.**

ОПЕРАЦИЯ *жс. 1. мед.* операция (*айыктыруу максаты менен ишиик, ириң, чер жс.б. кесип таштоо*); **пластическая операция** пластикалык операция; **операция в брюшной полости** ичти союп жасалган операция; **операция под наркозом** наркоз менен уктатып жасалган операция; **подвергнуться операции** операция жасатуу;

2. воен. операция (*согуш аракетин жүргүзүү*); **обходная операция** айланып өтүү операциясы; **наступательная операция** чабуул жасоо операциясы; **3. (в банке, на почте и т.п.)** операция (*акча, расчётторунун процесси*); **банковая операция** банкалык операция, банк операциясы; **почтовая операция** почта операциясы, почталык операция.

ОПЕРЕДИТЬ *сов. кого-что 1. (обогнать)* чыгып кетүү; **опередить кого-л. в спортивном соревновании** спорттук мелдеште бирөөдөн чыгып кетүү; **2. перен. (превзойти)** озуп кетүү, алдыга өтүп кетүү.

ОПЕРЕЖАТЬ *несов. см. опередить.*

ОПЕРЕЖЕНИЕ *ср.* куштун жүнү; **оперение птицы** куштун жүнү; **хвостовое оперение ав.** куйрук жагы (*самолётту башкарып жүрүүдө туруктуулугун түзүүчү, анын куйрук жагындагы тик жана туура жалпактык*).

ОПЕРЁТКА *жс. разг. см. оперётта.*

ОПЕРЁТОЧНЫЙ, *ая, -ое* оперетта-га *т.*; **оперёточный артист** оперетта артисти.

ОПЕРЁТТА *жс.* оперетта (*ыр менен кара сөз кезектешип айтылган, күлкүлүү операнын бир түрү; музыкалуу комедия*).

ОПЕРЁТЬ *сов. что* таёо, жөлөө.

ОПЕРЁТЬСЯ *сов. на кого-что 1.* таянуу, жөлөнүү, сүйөнүү; **опереться на палку** таякка жөлөнүү; **2. перен.** таянуу, ишенүү; **опереться на поддержку товарищей** жолдошторунун колдоосуна таянуу.

ОПЕРИРОВАТЬ **1. сов. и несов. кого-что** операция кылуу; **оперировать больного** оору кишини операция кылуу; **2. несов.** операция жүргүзүү (*стратегиялык тапшырманы аткаруу; согуштук операция жүргүзүү*); **оперировать в тылу у противника** душмандын тылында согуштук операция жүргүзүү; **3. несов. чем, перен.** пайдалануу; **оперировать точными сведениями** так маалыматтарга таянып иш кылуу.

ОПЕРИТЬСЯ *сов. 1. (о птицах)* ак күп болуу, түлөп жаңы жүн чыгуу (*куш жөнүндө*); **2. перен.** чоңоюп (*эсакыл кирип*) өз алдынча болуу.

ОПЕРНЫЙ, *ая, -ое опера-га т.*; опералык; **оперный театр** опера театры; **оперный репертуар** опералык репертуар; **оперный певец** опералык обончу.

ОПЕРЯТЬСЯ *несов. см. опериться.*

ОПЕЧАЛИТЬ *сов. кого* капа кылуу, кайгыртуу, кайгыга түшүрүү, убайым чектирүү; **опечалить кого-л. от-казом бирөөнүн** суроосун канааттандырбай кала кылуу.

ОПЕЧАЛИТЬСЯ *сов.* капалануу, капа болуу, кайгыруу, кайгылануу, убайым тартуу.

ОПЕЧАТАТЬ *сов. что* печаттоо, печать басуу (*бийлик органы тарабынан үйгө, шкапка, дүкөнгө, кампага жс.б. ичине киргис кылып печать басуу*); **опечатать квартиру** квартираны печаттоо.

ОПЕЧАТКА *жс.* печатка, ката (*басмадан кеткен ката*); **список печаток** каталардын тизмеси; **в текст** вкраслась печатка текстте ката кетиптир.

ОПЕЧАТЫВАНИЕ *ср.* печаттоо, печатталуу, печать басуу (*см. печатать*).

ОПЕЧАТЫВАТЬ *несов. см. печатать.*

ОПЕШИТЬ *сов. разг.* шашуу, шашып калуу, шашкалактоо.

ОПЁНОК *м. (мн. опёнки и опята)* опёнок (*козукарындын бир түрү*).

ОПІВАТЬСЯ несов. см. **опітсья**.

ОПІВКИ только мн. разг. идиштин түбүндө калган саркыт (*саркынды*), ичкенден калган ичкиликтин калдыгы.

ОПІЙ м. см. **опиум**.

ОПІЙНИЙ, ая, -ое **опиум-га т.**; апиимдик; **опийный мак** апиим (*апиим өсүмдүгү*).

ОПІЛКИ только мн. таарынды, таарыгандан түшкөн күкүм; **древесные опілки** жыгачтын таарындысы; **металлические опілки** металл таарындысы.

ОПІРАТЬ несов. см. **опереть**.

ОПІРАТЬСЯ несов. см. **опереться**; **опіра́ться на наро́дные ма́ссы** эл массаларына таянуу.

ОПІСА́НИЕ ср. жазуу, сүрөттөө; баяндап жазуу, баяндап айтуу; **это не поддаётся описанию** муну жазып (*айтып*) түшүндүрүүгө сөз жетпейт; **описание путеше́ствия** саякатты баяндап жазуу; **описание приме́т** белгилерин баяндап жазуу (*айтуу*).

ОПІСА́ННЫЙ 1. прич. от **описа́ть**; 2. прил. мат. бардык бурчтары тегерек сызыкка тийип тургат.

ОПІСА́ТЕЛЬНО нареч. баяндап жазуу (*айтуу*) формасында; **перевести́ описательно́** түшүндүрмөлүү түрдө которуу.

ОПІСАТЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое баяндап жазылган, баяндап айтылган, баяндоо түрүндөгү; **описательная поэ́ма** баяндоо түрүндөгү поэма.

ОПІСАТЬ сов. 1. *кого-что* баяндап жазуу, баяндап айтуу; жазып чыгуу, баяндап жазып чыгуу; **красочно описа́ть собы́тия** окуяны эң сонун баяндап жазуу; **описа́ть ме́стный го́вор** жергиликтүү говорду жазып чыгуу; **описа́ть дре́внюю ру́копись** байыркы кол жазманы баяндап жазып чыгуу; 2. *что, юр. опись жүргүзүү*, каттоо, жазуу; **описа́ть чеё-л. иму́щество бирөөнүн** мүлкүн каттоо; 3. *что, мат.* ичине ала сызуу, тегерете сызуу; **описа́ть окрۇ́жность вокрۇг квадра́та** квадраттын айланасын тегерете сызуу.

ОПІСА́ТЬСЯ сов. жаңылыш жазып коюу, жазууда жаңылыштык кетирүү.

ОПІСКА жс. жаңылыш жазуу, жазуудагы жаңылыштык.

ОПІСЫВАТЬ несов. см. **описа́ть**.

ОПІСЫВА́ТЬСЯ несов. 1. см. **описа́ться**; 2. *страд.* к **описа́вать**.

ОПІСЬ жс. 1. *юр. опись* (мүлк, буюмдардын эсебин алуу үчүн *каттоо*); **произвести́ опись иму́щества** мүлктүн эсебин алуу үчүн опись жүргүзүү; 2. (*список*) тизме; **прове́рить по описи** тизме боюнча текшерүү; **соста́вить опись всех дел** делолордун бардыгын тизмеге салуу.

ОПІТЬСЯ сов. разг. ашык ичип жиберип ооруп калуу.

ОПИ́УМ м. 1. апиим; 2. *перен.* баш айлантуучу зыяндуу нерсе; **рели́гия — опи́ум для наро́да** дин — элдин башын айлантуучу зыяндуу нерсе.

ОПИ́УМНЫЙ, ая, -ое **опиум 1-ге т.**; апиимдик.

ОПЛА́КАТЬ сов. *кого-что* ыйлоо, кошуп ыйлоо.

ОПЛА́КIVАНИЕ ср. ыйлоо, кошуп ыйлоо.

ОПЛА́КIVАТЬ несов. см. **оплакать**.

ОПЛА́ТА жс. 1. (*действие*) төлөө, акы төлөө, баасын төлөө; **опла́та труда́** эмгек акы төлөө; 2. (*плата*) төлөнө турган акы.

ОПЛА́ТИТЬ сов. *кого-что* төлөө, акы төлөө, баасын төлөө; **оплати́ть рабо́ту** иштелген иш үчүн акы төлөө;

оплати́ть консу́льтацию консультация үчүн акы төлөө; **оплати́ть счё́т** счё́т боюнча төлөө.

ОПЛА́ЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от* **оплати́ть**; 2. *прил.* төлөнгөн, акысы төлөнгөн, баасы төлөнгөн; **опла́ченный счё́т** акчасы төлөнгөн счё́т.

ОПЛА́ЧИВАТЬ несов. см. **оплати́ть**.

ОПЛЕВА́ТЬ сов. *кого-что, разг.* 1. жаба түкүрүү; 2. *перен.* (*оскорбить*) жаманатты кылуу.

ОПЛЕСТІ́ сов. 1. *что* сыртынан тор менен каптоо (*мис. бутылканын сыртынан чырпык тор менен каптоо*); 2. *кого, перен.* (*опутать, обмануть*) алдоо, бирөөнүн көзүн будамайлоо, тузактоо.

ОПЛЕТА́ТЬ несов. см. **оплесті́**.

ОПЛЕУ́ХА жс. *груб.* жаакка бир салуу.

ОПЛЕШІ́ВЕТЬ сов. кашка баш болуу.

ОПЛЕ́ВЫВАТЬ несов. см. **оплевать**.

ОПЛОДОТВОРЕ́НИЕ ср. уруктануу, уруктантуу (*эркектин уругу ургаачынын уругу менен биригиши*).

ОПЛОДОТВОРИ́ТЬ сов. *кого-что* уруктантуу, уруктандыруу.

ОПЛОДОТВОРИ́ТЬСЯ сов. уруктануу, урук байлоо.

ОПЛОДОТВОРЯ́ТЬ несов. см. **оплодотвори́ть**.

ОПЛОДОТВОРЯ́ТЬСЯ несов. 1. см. **оплодотвори́ться**; 2. *страд.* к **оплодотворя́ть**.

ОПЛОМБИРОВА́ТЬ сов. *что* пломбалоо, пломба салып бекитүү; **опломбирова́ть склад** складды пломба салып бекитүү.

ОПЛОМБИРОВА́ТЬ несов. см. **опломбирова́ть**.

ОПЛО́Т м. тирек, таяныч, коргоо; **опло́т ми́ра** тынчтыктын тиреги.

ОПЛОША́ТЬ сов. разг. жаңылышуу, жаңылыш иш кылуу, байкабастык кылуу.

ОПЛО́ШНОСТЬ жс. жаңылыштык, жаңылыш иш, байкабай кылган жаңылыштык; **допусти́ть опло́шность** жаңылыштык кетирүү.

ОПЛЫВА́ТЬ I несов. см. **оплы́ть I**.

ОПЛЫВА́ТЬ II несов. см. **оплы́ть II**.

ОПЛЫ́ТЬ I сов. 1. (*ожиреть, отечь*) балбырап шишип калуу (*өтө семирген кишинин бети же ишиимек тарткан бет*); 2. (*о свече*) эрип агуу (*мис. шам*); 3. (*обвалиться от оползня*) урап (*жемирилип*) кетүү (*мис. жер көчүүдөн*); **бере́г оплы́л** жээк урап (*жемирилип*) кетти.

ОПЛЫ́ТЬ II сов. *что* (*проплыть вокрۇг чего-л.*) сүзүп айлануу, айлана сүзүп чыгуу.

ОПОВЕСТИ́ТЬ сов. *кого* кабардандыруу, кабар берүү, жарыя кылуу; **оповести́ть всех о собра́нии** чогулуш жөнүндө бардыгына кабар берүү.

ОПОВЕЩА́ТЬ несов. см. **оповести́ть**.

ОПОВЕЩЕ́НИЕ ср. кабардандыруу, кабар берүү, жарыя кылуу.

ОПОГА́НИВАТЬ несов. см. **опогани́ть**.

ОПОГА́НИТЬ сов. разг. 1. *что* (*загрязнить*) булгоо, ыпылас кылуу, арам кылуу; **опогани́ть ведро́** чаканы булгоо; 2. *кого-что, перен.* (*осквернить*) кор кылуу; кордоо.

ОПОЕ́К м. музоонун терисинен жасалган булгаары.

ОПОЗДА́ВШИЙ, ая, -ее 1. *прич. от* **опозда́ть**; 2. *в знач. сущ. м., жс.* кечиккен, кеч калган.

ОПОЗДА́НИЕ ср. кечигүү, кечиктирүү, кечигип калуу; **поезд пришёл с опозда́нием** поезд кечигип келди.

ОПОЗДА́ТЬ сов. 1. (*прибыть позже, чем нужно*) кечигүү; **опозда́ть на уро́к** сабакка кечигүү; **поезд опоздал**

на пять минут поезд беш минутага кечикти; **2.** (*выполнить позже, чем нужно*) кечиктирүү; **опоздать с представлением списков** тизмелерди берүүнү кечиктирүү.

ОПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **опознавание-ге т.**; таанууга (*ажыратып билүүгө*) арналган; **опознавательные знаки** таануу белгилери.

ОПОЗНАВАТЬ *несов. см. опознать.*

ОПОЗНАНИЕ *ср.* таануу.

ОПОЗНАТЬ *сов. кого-что таануу; опознать свой вёщи* өзүнүн буюмдарын таануу.

ОПОЗОРИТЬ *сов. кого-что* маскара кылуу, маскаралоо, абийирин кетирүү, шерменде кылуу, шермендесин чыгаруу.

ОПОЗОРИТЬСЯ *сов.* маскара болуу, абийири төгүлүү, шерменде болуу.

ОПОИТЬ *сов. кого-что 1.* (*чрезмерно напоить*) ашыра сугаруу, көп ичирип жиберүү; **2.** *уст. (отравить)* билдирбей уу ичируу.

ОПОЙКОВЫЙ, ая, -ое музоонун терисинен жасалган булгаарыдан тигилген; **опойковые сапоги** музоонун терисинен жасалган булгаарыдан тигилген өтүк.

ОПОКА *ж. опока (1. геол. сууга эригич кремнезёмго бай болгон майда таштуу порода; 2. тех. бир нерсени куюу үчүн даярдалган топурак формалуу рама).*

ОПОЛАСКИВАТЬ *несов. см. ополоснуть.*

ОПОЛЗАТЬ I *несов. см. оползти I.*

ОПОЛЗАТЬ II *несов. см. оползти II.*

ОПОЛЗЕНЬ *м. геол. көчүү, жер көчкү.*

ОПОЛЗНЕВЫЙ, ая, -ое **оползень-ге т.**; **оползневые движения горных пород** тоо породаларынын жылышуу кыймылдары.

ОПОЛЗТИ I *сов. (обвалиться) көчүү (жер, кар).*

ОПОЛЗТИ II *сов. (вокруг кого-чего-л.) айлана жылуу, жылып айлануу.*

ОПОЛОСКАТЬ *сов. разг. см. ополоснуть.*

ОПОЛОСНУТЬ *сов. что* суу менен чайкоо; **ополоснуть чашки** табактарды суу менен чайкоо.

ОПОЛОУМЕТЬ *сов. прост.* акылынан адашуу; **ополоуметь от страха** корккондо акылынан адашуу.

ОПОЛЧАТЬ *несов. см. ополчить.*

ОПОЛЧАТЬСЯ *несов. см. ополчиться.*

ОПОЛЧЕНОЕ *м. воен. ополченец (ополчение составындагы киши).*

ОПОЛЧЕНИЕ *ср. воен. ополчение (регулярдык армияга жардам берүү үчүн, көбүнчө, өз эрки менен жыйналган войско); народное ополчение* элдик ополчение; **пойти в ополчение** ополчениеге кирүү.

ОПОЛЧЕНСКИЙ, ая, -ое **ополчение-ге, ополченец-ке т.**; ополчениелик.

ОПОЛЧИТЬ *сов. кого-что 1. уст. (вооружить)* каршы куралдандыруу; **2. перен. (восстановить против кого-л.)** бирөөгө кайроо, кайраштыруу, каршы кылуу, тукуруу.

ОПОЛЧИТЬСЯ *сов. на кого-что, против кого-чего 1. (вооружиться)* бирөөгө каршы куралдануу, каршы куралдануу, аттануу; **2. перен.** каршы чыгуу, ызырынып каршы чыгуу; **ополчиться против некультурности** маданиятсыздыкка каршы чыгуу.

ОПОМНИТЬСЯ *сов. 1. (прийти в сознание)* эсине келүү, эс алуу, эсин жыюу; **2. (одуматься)** акылына келүү, ойлонуп көрүү; **опомнись, пока не поздно** убакыт өтө электе ойлонуп көр.

ОПОР *м. во весь опор* жанынын бардыгынча; **мчаться во весь опор** жанынын бардыгынча чуркоо, чабуу.

ОПОРА *ж. 1.* таяныч, таганчык, жөлөк; **точка опоры** таяныч точкасы; **2. перен.** таяныч, дем, ишенич; **старший сын – опора семьи** улуу уул – үй-бүлөнүн таянычы.

ОПОРАЖНИВАТЬ *несов. см. опорожнить.*

ОПОРАЖНИВАТЬСЯ *несов. 1. см. опорожниться; 2. страд. к опоражживать.*

ОПОРКИ *мн. (ед. опорок м.) 1. (короткая обувь)* кончун кесип таштап кепичтей кылып кийген бут кийим; **2. (рваная обувь)** жырткыч бут кийим.

ОПОРНЫЙ, ая, -ое таяныч, таканчык, тирек боло алардык; **опорная балка** тирек болуп турган устун; **опорный пункт воен.** таяныч пункту (*кандайдыр бир согуш аракеттери үчүн база болгон чеп*).

ОПОРОЖНИТЬ *сов. что* бошотуу; **опорожнить бутылку** бөтөлкөнү бошотуу; **опорожнить мешок** капты бошотуу.

ОПОРОЖНИТЬСЯ *сов.* бошотулуу; **бочка опорожнилась** бочка бошотулду.

ОПОРОЖНЯТЬ *несов. см. опорожнить.*

ОПОРОЖНЯТЬСЯ *несов. 1. см. опорожниться; 2. страд. к опорожнять.*

ОПОРОС *м. туут (чочко жөнүндө).*

ОПОРОСИТЬСЯ *сов. тууш (чочко жөнүндө).*

ОПОРОЧИВАТЬ *несов. см. опорочить.*

ОПОРОЧИТЬ *сов. кого-что* жаманатты кылуу, жаман атка кондуруу.

ОПОСТЫЛЕТЬ *сов. кому, разг.* жадатып жиберүү, жек көрүндү болуу.

ОПОХМЕЛИТЬСЯ *сов. разг.* похмел кылуу, баш жазуу (*ичкилик ичкендин эртеси күнү кайта бир аз ичүү*).

ОПОХМЕЛЯТЬСЯ *несов. см. опохмелиться.*

ОПОЧИТЬ *сов. уст. 1. (уснуть)* уйкуга кетүү; **2. перен. (умереть)** көзү жумулуу (*өлүп калуу*).

ОПОШЛЕНИЕ *ср.* бурмалап жаман жагына алып баруу, көрүнүштүн маанисине түшүнө албай аны одонолоштуруу, жөнөкөйлөштүрүү.

ОПОШЛИТЬ *сов. кого-что* бурмалап жаман жагына буруу, көрүнүштүн маанисине түшүнө албай аны одонолоштуруу, жөнөкөйлөштүрүү.

ОПОШЛИТЬСЯ *сов.* бурмаланып жаман жагына айлануу.

ОПОШЛЯТЬ *несов. см. опошлить.*

ОПОШЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. опошлиться; 2. страд. к опошлять.*

ОПОЯСАТЬ *сов. 1. кого-что (надеть пояс)* кур курчоо; **2. кого-что (надеть оружие на пояс)** куруна курал асуу (*байлоо*); **опоясать кого-л. мечом** бирөөнүн белине кылыч асуу; **3. что, перен. (окружить)** курчоо; **река опоясала деревню** кыштакты суу курчады.

ОПОЯСАТЬСЯ *сов. 1. (надеть пояс)* кур курчануу; **2. (надеть оружие на пояс)** куруна курал асынуу.

ОПОЯСЫВАТЬ *несов. см. опоясать.*

ОПОЯСЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. опоясаться; 2. страд. к опоясывать.*

ОППОЗИЦИОНЕР *м.* оппозиционер (*оппозицияга катышуучу*).

ОППОЗИЦИОННЫЙ, ая, -ое **оппозиция-га т.**; **оппозициялык**; **оппозиционная группировка** оппозициялык группировка.

ОППОЗИЦИЯ ж. 1. (противодействие, сопротивление) оппозиция (каршы аракет); 2. оппозиция (кандайдыр бир партиянын ичинде анын көпчүлүгүнө каршылык көрсөтүү саясатын жүргүзгөн топ); **парламентская оппозиция** парламенттик оппозиция.

ОППОНЕНТ м. оппонент (илимий темада болгон көпчүлүк алдындагы аңгеме, диспуттарда бирөөгө каршы чыгып сүйлөөчү киши).

ОППОНИРОВАТЬ несов. оппонент болуу (илимий темада болгон көпчүлүк алдындагы аңгеме, диспуттарда бирөөгө каршы чыгып сүйлөө); **оппонировать диссертанту** диссертация жактаган кишиге оппоненттик кылуу (илимий ишине баа берүү); **оппонировать докладчику** докладчыга оппонент болуу.

ОППОРТУНИЗМ м. оппортунизм (жумушчулар уюмдарында буржуазиянын агентурасы жүргүзгөн саясат – пролетариаттын таптык таламдарын буржуазиянын таламдарына багынтуу саясаты, буржуазия менен келишүүчүлүк саясаты жана жумушчу табынын таламдарына чыккынчылык кылуу саясаты).

ОППОРТУНИСТ м. оппортунист (оппортунизмди жактоочу).

ОППОРТУНИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое оппортунисттик.

ОППОРТУНИСТСКИЙ, ая, -ое оппортунист-ке т.; оппортунисттик.

ОПРАВА ж. алкак (жээк, курбу, кыргак); **оправа для очков** көз айнектин алкагы.

ОПРАВДАНИЕ ср. 1. (действие) актоо, актануу, ак деп табуу; 2. (довод) себеп; **найти оправдание** себеп табуу.

ОПРАВДАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое актоочу; **оправдательный приговор** актоочу өкүм; **оправдательные документы** актоочу документтер.

ОПРАВДАТЬ сов. 1. кого-что актоо, ак деп табуу; **оправдать подсудимого** сот жообуна тартылган кишини ак деп табуу; 2. что чем -тан деп табуу (кандайдыр бир себеп менен ушундай болушу мүмкүн деп эсептөө); **оправдать неразумный поступок** молодостью орунсуз иштелген ишти жаштыктан деп табуу; 3. что чем далилөө, актоо; **оправдать расходы** счетами расходдорду счёт менен далилдөө; **оправдать чье-л. доверие** бирөөнүн ишеничин актоо.

ОПРАВДАТЬСЯ сов. 1. (доказать свою правоту) өзүнүн ак экендигин көрсөтүү, далилдөө, актануу; **оправдаться перед общественным мнением** коомдук пикирдин алдында өзүнүн ак экендигин көрсөтүү; 2. (оказаться правильным) туура болуп чыгуу; **мои опасения оправдались** менин коркконум туура болуп чыкты; 3. (окупиться) акталуу, орду толугу; **затраты оправдались** чыгымдар акталды (орду басылды).

ОПРАВДЫВАТЬ несов. см. оправдать.

ОПРАВДЫВАТЬСЯ несов. 1. см. оправдаться; 2. страд. к оправдывать.

ОПРАВИТЬ сов. что 1. (привести в порядок) оңдоо, тартипке келтирүү; **оправить платье** көйнөктү оңдоп коюу; **оправить причёску** причёсканы оңдоо, чачты тартипке келтирүү; 2. (вставить в оправу) алкакка салуу; **оправить очки** көз айнекти алкакка салуу.

ОПРАВИТЬСЯ сов. 1. оңдонуу, түзөнүү; **оправиться перед зеркалом** күзгүгө карап оңдонуу; 2. оңолуу, тынуу; **оправиться после болезни** оорудан кийин оңолуу; 3. от

чего (прийти в себя) эсине келүү, эс алуу; **оправиться от испуга** корккондон кийин эсине келүү.

ОПРАВЛЯТЬ несов. см. оправить.

ОПРАВЛЯТЬСЯ несов. 1. см. оправиться; 2. страд. кправлять.

ОПРАСТЫВАТЬ несов. см. опростать.

ОПРАШИВАТЬ несов. см. опросить.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ср. 1. (действие) аныктоо, белгилөө; **определение результатов выборов** шайлоолордун натыйжасын аныктоо; 2. (формулировка) аныктама; **краткое определение** кыскача аныктама; **дать правильное определение** туура аныктама берүү; 3. юр. чечим, өкүм; **определение суда** соттун чечими; 4. грам. аныктооч (сүйлөмдүн аныктоочу).

ОПРЕДЕЛЁННО нареч. ачык, белгилүү; **определённо высказаться** өзүнүн оюн ачык айтуу.

ОПРЕДЕЛЁННОСТЬ жс. 1. белгиленгендик, белгилүүлүк; 2. ачыктык, ачык-айкындык (мис. берилген жооптун ачык-айкындыгы).

ОПРЕДЕЛЁННЫЙ, ая, -ое 1. (твёрдо установленный) белгиленген, белгилүү; **определённый порядок** белгиленген тартип; 2. (ясный) ачык, ачык-айкын; **дать определённый ответ** ачык жооп берүү; 3. (некоторый, известный) белгилүү бир, кээ бир; **в определённых случаях** белгилүү бир учурларда.

ОПРЕДЕЛИМЫЙ, ая, -ое аныктоого боло турган.

ОПРЕДЕЛИТЕЛЬ м. 1. мат. аныктоочу; 2. (книга для справок) аныктагыч (справка берүүчү китеп); **определитель растений** өсүмдүктөрдү аныктагыч.

ОПРЕДЕЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое грам. аныктоочтук; **определятельное предложение** аныктоочтук сүйлөм.

ОПРЕДЕЛИТЬ сов. 1. что (установить) аныктоо белгилөө; **определить болезнь** ооруну аныктоо; **определить расстояние** аралыкты белгилөө; 2. что (раскрыть содержание) аныктоо, белгилөө; **определить понятие** түшүнүктү аныктоо; 3. что (назначить) белгилөө; **определить суммы на постройку** курулушка жумшала турган акчанын суммасын белгилөө; 4. что (обусловить) себеп болуу, шарт түзүү; **хорошая обработка почвы** **определила богатый урожай** жерди жакшы иштетүү мол түшүм алууга себеп болду; 5. кого, уст. (устроить) орноштуруу, коюу (кызматка).

ОПРЕДЕЛИТЬСЯ сов. 1. (стать ясным) аныкталуу, белгилүү болуу; **цели определились** максаттар аныкталды; 2. (выяснить местонахождение) белгиленүү, табылуу; **определиться по компасу** компастын жардамы менен белгилөө; 3. уст. (поступить на работу) орношуу, коюлуу (кызматка).

ОПРЕДЕЛЯЕМОЕ ср. грам. аныкталуучу.

ОПРЕДЕЛЯТЬ несов. см. определить.

ОПРЕДЕЛЯТЬСЯ несов. 1. см. определиться; 2. страд. к определять.

ОПРЕСНЕНИЕ ср. тузсуздандыруу.

ОПРЕСНИТЕЛЬ м. тузсуздандыргыч (сууну тузсуздандыруучу аппарат).

ОПРЕСНИТЬ сов. что тузсуздандыруу; **опреснить морскую воду** деңиз суусун тузсуздандыруу (тузунан арылтып, ичүүгө жарактуу кылуу).

ОПРЕСНЯТЬ несов. см. опреснить.

ОПРИЧНИК м. 1. ист. опричник (опричина аскеринде иштөөчү дворянин); **опричники Ивана Грозного**

Иван Грозныйдын опричниктери; **2. перен.** элди эзүүчү; **царские опричники** падышанын элди эзүүчүлөрү.

ОПРИЧНИНА *ж. ист.* опричина (**1. Иван Грозный падыша болуп турган убагында – мамлекеттин бир бөлүгү, бул бөлүк падышанын өзүнүн башкаруусунда турган жана күчтүү борбордук бийлик түзүү үчүн жүргүзгөн күрөштө падышага жөлөк болгон; 2. ошол кездеги атайын войсколор).**

ОПРОБОВАНИЕ *ср.* сыноо, сынап көрүү.

ОПРОБОВАТЬ *сов. что* сыноо, сынап көрүү (*колдонууга, эксплуатацияга бергенге чейин сыңап көрүү*); **опробовать новую машину** жаңы машинаны сынап көрүү.

ОПРОВЕРГАТЬ *несов. см. опровергнуть.*

ОПРОВЕРГНУТЬ *сов. что* жокко чыгаруу, калптыкка (*жалгандыкка*) чыгаруу, төгүндөө, төгүнгө чыгаруу; **опровергнуть ложное сообщение** жалган кабарды калптыкка чыгаруу.

ОПРОВЕРЖЕНИЕ *ср. 1. (действие)* жокко чыгаруу, калптыкка (*жалгандыкка*) чыгаруу, төгүндөө, төгүнгө чыгаруу; **2. (заявление)** бир нерсени төгүнгө чыгарып жарыялоо; **напечатать опровержение в газете** бир нерсени төгүндүккө чыгарып газетага басуу.

ОПРОКИДНОЙ, ая, -ое көңтөрө салма, оодара салма; **опрокидной кузов грузовика** жүк ташуучу машинанын көңтөрө салма үстү.

ОПРОКИДЫВАТЬ *несов. см. опрокинуть.*

ОПРОКИДЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. опрокинуться; 2. страд. к опрокидывать.*

ОПРОКИНУТЬ *сов. 1. кого-что (повалить)* жыгуу, төнкөрүү, көңтөрүү, астын-үстүнө келтирүү, оодара салуу; **опрокинуть стул** стулду жыгуу; **2. кого-что, воен.** (*сбить с позиций*) кайра кайтаруу, артка чегиндирүү; **опрокинуть войска противника** душмандын войсколорун артка чегиндирүү; **3. что, перен.** (*разрушить*) кыйратуу, бузуу.

ОПРОКИНУТЬСЯ *сов.* жыгылуу, көңтөрүлүү, астын-үстү болуу оодарылуу, кулоо, чалкасынан түшүп калуу, ала салуу; **кастрюля опрокинулась** кастрюля көңтөрүлдү.

ОПРОМЕТЧИВО *нареч.* алаңгазарлык менен, иштин артын ойлобой, алды-кийнин ойлобой; **поступить опрометчиво** алды-кийнин ойлобой иш кылуу.

ОПРОМЕТЧИВОСТЬ *жс.* алаңгазарлык, иштин артын ойлобой киришүүчүлүк, алды-кийнин ойлобогондук.

ОПРОМЕТЧИВЫЙ, ая, -ое алаңгазар, алды-кийнин ойлобогон, абайлабаган; **опрометчивый поступок** алаңгазарлык менен (*алды-кийнин ойлобой*) иштелген иш; **опрометчивое решение** алды-кийнин ойлобой чыгарылган чечим.

ОПРОМЕТЬЮ *нареч.* ашып-шашып, шашкан бойдон, шашкалактап (*жүгүрүү, чуркоо жөнүндө гана*); **бежать опрометью** ашып-шашып чуркоо; **опрометью выбежать из комнаты** үйдөн шашкан бойдон жүгүрүп чыгуу.

ОПРОС *м.* опрос, суроо (*белгилүү бир план боюнча суроолор берүү*); **всенародный опрос** бүткүл элдик суроо.

ОПРОСИТЬ *сов. кого-что* сурап билүү; **опросить свидетелей** күбөлөрдөн сурап билүү.

ОПРОСНЫЙ, ая, -ое **опрос-ко т.**; **опросный лист** суроо барагы.

ОПРОСТАТЬ *сов. что, прост.* бошотуу; **опростать корзину** корзинаны бошотуу.

ОПРОСТОВОЛОСИТЬСЯ *сов. разг.* жаңылышып оңойсуз абалда калуу, ката кетирүү.

ОПРОТЕСТОВАТЬ *сов. что* протест жасоо (*каршы туруу, каршылык билдирүү, нааразылык билдирүү*); **опротестовать приговор суда** соттун өкүмүнө протест жасоо; **опротестовать вексель фин.** векселди протест кылуу (*вексель боюнча өз мөөнөтүндө төлөнбөгөндүктү официалдуу түрдө күбөлөндүрүү*).

ОПРОТЕСТОВЫВАТЬ *несов. см. опротестовать.*

ОПРОТИВЕТЬ *сов.* жек көрүнүү, жек көрүндү болуу, жаман көрүнүү.

ОПРЫСКАТЬ *сов. кого-что* бүркүү, себүү; **опрыскать платок духами** жоолукка атыр себүү; **опрыскать деревья дезинфекционным раствором** жыгачтарга дезинфекциялык эритме бүркүү.

ОПРЫСКАТЬСЯ *сов.* куюнуу, себинүү; **опрыскаться духами** атыр куюнуу.

ОПРЫСКИВАТЕЛЬ *м. 1. (прибор)* сепкич, бүрккүч прибор; **2. (жидкость)** себилүүчү (*бак-дарактагы мите-лерди кыруу үчүн себилүүчү эритме*).

ОПРЫСКИВАТЬ *несов. см. опрыскать.*

ОПРЫСКИВАТЬСЯ *несов. 1. см. опрыскаться; 2. страд. к опрыскивать.*

ОПРЯТНО *нареч.* таза, тыкан, жыйнак, дурус; **опрятно одеваться** таза кийинүү.

ОПРЯТНОСТЬ *жс.* аруулук, тазалык, жыйнактык, дурустук.

ОПРЯТНЫЙ, ая, -ое аруу, таза, жыйнак, дурус; **опрятный человек** таза киши; **опрятный костюм** дурус костюм.

ОПТАНТ *м. юр.* оптант (*оптацияга укугу бар киши*).

ОПТАЦИЯ *жс. юр.* оптация (*турган территориясы башка мамлекетке өткөндө, ошол территориянын калкынын, же ошол жерде туулган адамдардын граждандыкты тандап алуусу*).

ОПТИК *м.* оптик (*оптика боюнча специалист*).

ОПТИКА *жс.* оптика (**1. физиканын жарыктын кубулуштарын жана сыпаттарын үйрөнүүчү бөлүгү; 2. со-бир. оптикалык аспаптардын жыйындысы, мис. көз айнек, дүрбү ж.б.).**

ОПТИМАЛЬНО *нареч.* өтө жайлуу, абдан ыңгайлуу.

ОПТИМАЛЬНЫЙ, ая, -ое оптималдуу, өтө жайлуу, абдан ыңгайлуу, абдан ылайыктуу; **оптимальные дан-ные** өтө ыңгайлуу маалыматтар; **оптимальная температура** абдан ылайыктуу температура.

ОПТИМИЗМ *м.* оптимизм (*келечекке, ишинин ийги-ликтүү болушуна ишенип, айланадагы болмушка шайыр, шаттуу көз караш*).

ОПТИМИСТ *м.* оптимист (*айланадагы турмушка шайыр, шаттуу көз менен кароочу киши*).

ОПТИМИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **оптимизм-ге т.**; оптимисттик; **оптимистическое настроение** оптимист-тик көңүл.

ОПТИМИСТКА *женск. р. к оптимист;* оптимистка.

ОПТИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, юр.* оптация-лоо, оптация кылуу (*оптация укугун иш жүзүнө ашыруу*).

ОПТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** оптикалык; **оптический прибор** оптикалык прибор (*бир нерсени чоңойтуп, же кичирейтип көрсөтүүчү аспап*); **2. (световой, зритель-ный): оптический обман** көз алдоо (*бир нерсенин көзгө бузулуп көрүнүшү*).

ОПТОВИК *м. уст.* дүң соода кылуучу киши.

ОПТОВЫЙ, ая, -ое дүң, дүң сатуучу; **оптовая торговля** дүң соода; **оптовый магазин** дүң соода кылуучу магазин; **оптовые цены** дүң баалар.

ОПТОМ *нареч.* дүң бойдон, дүң (сатуу, алуу).

ОПУБЛИКОВАНИЕ *ср.* жарыялоо, жарыялануу; **опубликование закона** законду жарыялоо.

ОПУБЛИКОВАТЬ *сов.* что жарыялоо, жарыя кылуу; **опубликовать сообщение** билдирүүнү жарыялоо.

ОПУБЛИКОВЫВАТЬ *несов. см. опубликовать.*

ОПУСКАНИЕ *ср.* түшүү, түшүрүү, ылдый түшүрүү, коюу, салуу.

ОПУСКАТЬ *несов. см. опустить.*

ОПУСКАТЬСЯ *несов. 1. см. опуститься; 2. страд. к опускать.*

ОПУСКНОЙ, ая, -ое түшүрүлмө; **опускная дверца** түшүрүлмө эшик; **опускные окна поезда** поезддин түшүрүлмө терезелери.

ОПУСТЕЛЫЙ, ая, -ое ээн калган, элсиз калган, кишисиз; **опустелая дача** ээн калган дача.

ОПУСТЕНИЕ *ср.* ээн калуу, элсиз (кишисиз) калуу.

ОПУСТЕТЬ *сов. 1. (стать пустым)* бошоп калуу; **2. (обезлюдеть)** ээн калуу, элсиз (кишисиз) калуу.

ОПУСТИВШИЙСЯ, аясы, -еясы **1. прич. от опуститься; 2. прил.** кишиликтен чыккан, төмөн түшкөн.

ОПУСТИТЬ *сов. 1. кого-что* түшүрүү, ылдый түшүрүү; **опустить флаг** желекти ылдый түшүрүү; **опустить занавес** парданы түшүрүү; **2. кого-что (в жидкость)** коюу, салуу; **опустить руку в воду** колду сууга салуу; **3. что (откинуть)** түшүрүү, жыюу; **опустить верх экипажа** экипаждын үстүн түшүрүү; **4. что (пропустить)** калтырып кетүү (мис. аңгемедеги кээ бир майда-чүйдөлөрдү); **опустить абзац при чтении** окуган кезде абзацты калтырып кетүү; **опустить руки** арга түгөнүп, шылкыюу; ындыны өчүү; **опустить голову** духу түшүү, капа болуу.

ОПУСТИТЬСЯ *сов. 1. отуруу; устало опуститься на стул* чарчап келип стулга отуруу; **2. перен.** кишиликтен чыгуу, кайраты кетүү, духу түшүү, эчтемеге көңүлү келбей калуу; **руки опустились у кого-л.** бирөөнүн аргасы түгөндү, ындыны өчтү.

ОПУСТОШАТЬ *несов. см. опустошить.*

ОПУСТОШЕНИЕ *ср. 1.* чаап талкалап алуу, кыйратуу, бүлгүнгө учуратуу, ойронун чыгаруу; **2. (разрушение)** талкалануу, кыйратылуу, ойрону чыгуу; **3. перен. (моральное)** ындыны өчүү, духу түшүү.

ОПУСТОШЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от опустошить; 2. прил. перен.** духу түшүп, «мейлиге» салынып калган; *мораль жана дух* жагынан бош, активдүү турмушка жөндөмсүз.

ОПУСТОШИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* талкалагычтык, кыйратуучулук, ойронун чыгаргычтык.

ОПУСТОШИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое талкалоочу, кыйратуучу, ойронун чыгаруучу; **опустошительные войны** кыйратуучу согуштар.

ОПУСТОШИТЬ *сов. что 1. (разорить)* чаап талкалап алуу, кыйратуу, бүлгүнгө учуратуу, ойронун чыгаруу; **2. перен.** кишинин адамгерчилик сезимин өчүрүү, жоюу.

ОПУТАТЬ *сов. кого-что 1.* ороп чырмоо; **опутать что-л.** верёвкой бир нерсени жип менен ороп чырмоо; **2. перен.** айлалап колго түшүрүп алдоо.

ОПУТЫВАТЬ *несов. см. опутать.*

ОПУХАНИЕ *ср.* шишүү, шишип кетүү.

ОПУХАТЬ *несов. см. опухнуть.*

ОПУХЛЫЙ, ая, -ое *см. опухший.*

ОПУХНУТЬ *сов.* шишип кетүү; **у меня щека опухла** бетим шишип кетти.

ОПУХОЛЕВЫЙ, ая, ое **опухоль-го т.**

ОПУХОЛЬ *ж.* шишик; **доброкачественная опухоль** мед. түбү кайырдуу шишик, айыгып кете турган шишик; **злокачественная опухоль** мед. коркунучтуу шишик, жаман шишик; **вскрыть опухоль** шишикти жаруу.

ОПУХШИЙ, ая, -ее шишиген, шишиги бар; **опухшее лицо** шишиген бет.

ОПУШАТЬ *несов. см. опустить.*

ОПУШИТЬ *сов. что* мех кармоо, мех кармап тигүү; **опушить рукава мехом** жеңге мех кармоо.

ОПУШКА I *ж. 1. (действие)* мех кармоо, мех кармап тигүү; **2. (обшивка)** кармалган (тигилген) мех; **меховая опушка** кармалган мех.

ОПУШКА II *ж.* токойдун чети; **на опушке леса** токойдун четинде.

ОПУЩЕНИЕ *ср.* түшүү, түшүрүү, ылдый түшүрүү, калтырып кетүү; **опущение матки** мед. жатындын төмөндөшү (аял оорусу).

ОПУЩЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от опустить; 2. прил. перен.** ботала болгон, духу түшкөн, ындыны өчкөн; **опущенный вид** духу түшкөн кебете; **как в воду опущенный** кабагы салыңкы, сабыры суз, ындыны өчкөн.

ОПЫЛЕНИЕ *ср. бот.* чаңдануу.

ОПЫЛИВАНИЕ *ср. с.-х.* бүркүү, себүү.

ОПЫЛИВАТЕЛЬ *м. с.-х.* бүрккүч (өсүмдүктүн зыянкечтерин жоюу үчүн уу себүүчү прибор).

ОПЫЛИВАТЬ *несов. см. опылить 2.*

ОПЫЛИТЕЛЬ *м. 1. (переносчик пыли)* чаңдаткыч (мис. куштар, курт-кумурска, шамал, суу); **2. см. опылитель.**

ОПЫЛИТЬ *сов. что 1. бот.* чаңдантуу (гүл аталыгындагы урукту - чаңды энеликтик оозуна түшүрүү); **опылить цветок** гүлдү чаңдантуу; **2. с.-х.** бүркүү, себүү (бак-дарактардагы мителерди кыруу үчүн уу химикатын себүү).

ОПЫЛИТЬСЯ *сов. бот.* чаңдануу; **цветы опылились** гүлдөр чаңданышты.

ОПЫЛЯТЬ *несов. см. опылить 1.*

ОПЫЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. опылиться; 2. страд. от опылять.*

ОПЫТ *м. 1. (навыки, умение)* тажрыйба; ык; **жизненный опыт** тиричилик тажрыйбасы; **революционный опыт** революциялык тажрыйба; **передать свой опыт** өзүнүн тажрыйбасын башкаларга берүү; **2. (научный)** опыт, тажрыйба (илимий); **поставить опыт** опыт жасоо, тажрыйба жасоо; **химический опыт** химиялык опыт (тажрыйба); **3. (проба)** опыт, тажрыйба; **первый опыт писателя** жазуучунун биринчи тажрыйбасы.

ОПЫТНИК *м.* тажрыйбачы; **колхозники-опытники** тажрыйбачы колхозчулар.

ОПЫТНО-ПОКАЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое үлгүлүү тажрыйба жасоого арналган.

ОПЫТНОСТЬ *ж.* тажрыйбалуулук, көптү көргөндүк; **ему не хватает опытности** анын тажрыйбасы жетишпейт.

ОПЫТНЫЙ, ая, -ое 1. *опыт 2-ге т.*; *опытная станция* тажрыйба станциясы; 2. *(о человеке)* тажрыйбалуу, көптү көргөн; **опытный педагог** тажрыйбалуу педагог; **опытный врач** тажрыйбалуу врач.

ОПЬЯНЕНИЕ *ср.* мастык; мас болуу.

ОПЬЯНЕТЬ *сов.* мас болуу; *опьянеть от радости* кубанганынан эмне кыларын билбей калуу.

ОПЬЯНЁННЫЙ, ая, -ее 1. *прич. от опьянить*; 2. *прил.* мас, мас болгон.

ОПЬЯНИТЬ *сов.* кого-что мас кылуу.

ОПЬЯНЯТЬ *несов. см.* опьянить.

ОПЬЯНЯЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от опьянять*; 2. *прил.* мас кылуучу.

ОПЯТЬ *нареч.* дагы, кайтадан, кайта баштан, жана; **опять вернуться** кайтадан келүү; *опять-таки* дагы, дагы болсо да, ошондай болсо да; анын үстүнө; ал аз келгенсип.

ОРАВА *жс. разг.* топ, чогуу; **орава ребят** бир топ балдар.

ОРАКУЛ *м. 1. ист.* оракул (*байыркы грек жана римдиктерде* – элдин суроолоруна кудайдын атынан жооп берүүчү жрец); 2. *уст.* бал китеп.

ОРАНГУТАНГ *м.* орангутанг (*киши кебетелүү чоң маймыл*).

ОРАНЖЕВЫЙ, ая, -ое кызгыл сары; **оранжевый цвет** кызгыл сары түс.

ОРАНЖЕРЕЙНЫЙ, ая, -ое *оранжерея-га т.*; **оранжерейные растения** оранжереяда өсүүчү өсүмдүктөр.

ОРАНЖЕРЕЯ *жс.* оранжерея (*ысык өлкөлөрдө өсүүчү өсүмдүктөрдү кышында өстүрүү үчүн ылайыкталган жай*).

ОРАТОР *м.* оратор, чечен (*көпчүлүктүн алдында чыгып сүйлөгөн киши; чечен, сөзгө уста киши*).

ОРАТОРИЯ *жс.* муз. оратория (*хор, солист-ырчылар жана оркестр үчүн жазылган музыкалуу-драмалык чоң чыгарма*).

ОРАТОРСКИЙ, ая, -ое *оратор-го т.*; оратордук, чечендик; **ораторский приём** оратордук ыкма, чечендик ыкма.

ОРАТОРСТВОВАТЬ *несов. разг.* кургак оратордук кылуу, жөө чечендик кылуу.

ОРАТЬ *несов. разг.* кыйкыруу, кыйкырып катуу сүйлөө, бакыруу.

ОРБИТА *жс. 1. астр.* орбита (*асмандагы нерселердин мейкиндиктеги жолу*); *земная орбита* жер шарынын орбитасы; 2. *анат. (глазница)* көз чарасы; **глаза вышли из орбит** 1) көз чарасынан чыкты; 2) *перен.* таң калып көзү бакырая түштү.

ОРГ- *жаңы татаал сөздөрдө колдонулуучу кыскартылган сөз; бул сөз 1) «уюштуруу» деген маанини берет; мис. оргбюро уюштуруу бюросу; 2) «уюштуруучу» деген маанини берет; мис. парторг партиялык уюштуруучу.*

ОРГАН *м. 1. (часть организма)* мүчө, орган (*организмдин бир бөлүгү*); **орган слуха** угуу мүчөсү; **органы зрения** көрүү мүчөсү; **органы обонияния** жыт сезүү мүчөсү; 2. *перен.* (орудие, средство) орган (курал, каражат); **печать** – **мощный орган коммунистического воспитания масс** басма сөз – массаны коммунисттик тарбиялоонун кубаттуу органы; 3. (*учреждение*) орган (*мамлекеттик же коомдук мекеме*); **органы власти** бийлик органдары; **партийные и советские органы** пар-

тиялык жана советтик органдар; **местные органы** жергиликтүү органдар; 4. (*печатное издание*) орган (*басып чыгарылуучу журнал, газета ж.б.*); **академический орган** академиялык орган; «**Литературная газета**» – **орган правления Союза Советских писателей** «Литературная газета» – Советтик Жазуучулар Союзунун башкармасынын органы.

ОРГАН *м.* муз. орган (*музыкалык куралдын бир түрү*).

ОРГАНИЗАТОР *м.* уюштуруучу.

ОРГАНИЗАТОРСКИЙ, ая, -ое *организатор-го т.*; уюштуруучулук; **организаторский талант** уюштуруучулук талант.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ, ая, -ое *организация-га т.*; **организационные мероприятия** уюштуруу чаралары; **организационные расходы** уюштуруу расхондору.

ОРГАНИЗАЦИЯ *жс. 1. (действие)* уюштуруу, уюмдаштыруу; **правильная организация труда** эмгекти туура уюштуруу; 2. (*учреждение*) уюм (*коомдук, же мамлекеттик мекеме*); **партийная организация** партиялык уюм; **комсомольская организация** комсомол уюму; **пионерская организация** пионер уюму; **профессиональная организация** профессионалдык уюм; **строительная организация** курулуш уюму; 3. *разг. (организм)* организм; у него **слабая организация** анын организми начар.

ОРГАНИЗМ *м. 1. организм (өз ара келишип аракеттенүүчү мүчөлөрү болгон жандуу нерсе же өсүмдүк); растительные организмы* өсүмдүктөр организми; **развитие организмов** организмдер өрчүшү; 2. (*у человека*) организм; **крепкий организм** мыкты организм.

ОРГАНИЗОВАННО *нареч.* уюшкандык менен, уюштурулган түрдө; **организованно провести зимний спортивный сезон** кышкы спорттук сезонду уюшкандык менен өткөзүү.

ОРГАНИЗОВАННОСТЬ *жс.* уюшкандык, уюштурулгандык, уюмдашкандык; **организованность населения** калктын уюшкандыгы.

ОРГАНИЗОВАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от организовать*; 2. *прил.* уюшкан, уюштурулган, уюмдашкан, тартиптүү; **организованные силы мира, демократии и социализма** тынчтыктын, демократиянын жана социализмдин уюмдашкан күчү.

ОРГАНИЗОВАТЬ *сов. и несов. 1. что (основать)* уюштуруу, уюмдаштыруу; **организовать литературный кружок** адабият кружогун уюштуруу; 2. *что (наладить)* уюштуруу; **организовать доставку дров** отун жеткирүүнү уюштуруу; 3. *кого-что (объединить)* уюштуруу; **организовать молодежь** жаштарды уюштуруу; 4. *что (упорядочить)* уюштуруу, тартипке салуу; **правильно организовать свой рабочий день** өзүнүн жумуш күнүн туура уюштуруу.

ОРГАНИЗОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов. (возникнуть)* уюштурулуу, уюшулуу (*пайда болуу*); 2. *сов. и несов. (объединиться)* уюшуу, баш кошуу, биригүү; **организоваться для участия в экспедиции** экспедицияга катышуу үчүн уюшуу; **организоваться для совместной борьбы** биргелешип күрөшүү үчүн уюшуу; 3. *несов. страд. к организовать*.

ОРГАНИЗОВЫВАТЬ *несов. см.* организовать.

ОРГАНИЗОВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. организоваться*; 2. *страд. к организовывать*.

ОРГАНИСТ *м.* органист (*арген ойноочу*).

ОРГАНИЧЕСКИ нареч. органикалык түрдө; **все явления, органически связанные друг с другом** кубулуштардын бардыгы бир-бири менен органикалык түрдө байланышкан.

ОРГАНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** мед. организм-ге т.; **органические заболевания** организм оорулары; **2.** биол. органикалык (өсүмдүк же айбандар дүйнөсүнө жатуучу); **органические вещества** органикалык заттар (составына углерод катышкан химиялык кошундулар); **органическая химия** органикалык химия; **3.** перен. (коренной) негизги; **органическая потребность** негизги керектик; **органический недостаток** негизги кемчилик.

ОРГАНИЧНОСТЬ жс. негизгилик.

ОРГАНИЧНЫЙ, ая, -ое негизги.

ОРГАННЫЙ, ая, -ое **орган-га т.**; **органная музыка** орган музыкасы.

ОРГАНОГРАФИЯ жс. биол. органография (айбандын жана өсүмдүктүн органдарын - мүчөлөрүн сүрөттөп жазуу).

ОРГАНОТЕРАПИЯ жс. мед. органотерапия (бир дененин оорусун башка бир ошол сыяктуу дененин препараты менен дарылоо).

ОРГБЮРО ср. (организационное бюро) оргбюро (уюштуруу бюросу).

ОРГИЯ жс. оргия (**1.** ист. байыркы гректерде – Вакх-Дионис деген кудайга табынуу; бул табынуу ичкилик, бузукчулук менен өткөрүлгөн; **2.** перен. өтө ичкилик, бузукчулук менен өткөрүлүүчү чогулуш, конок кылуу).

ОРГРАБОТА жс. (организационная работа) уюштуруу иши.

ОРДА жс. **1.** ист. ордо (бир нече көчмөн түрк урууларынын согуштук-саясий союзу; моңгол, татарлардын кошуну); **Золотая орда** Алтын ордо; **2.** перен. тартипсиз, баш аламан топ; каракчылар, талоончулар тобу.

ОРДЕН I м. орден; **орден Лёнина** Ленин ордени; **орден Победы** Жеңиш ордени; **орден Красного Знамени** Кызыл Туу ордени; **орден Трудового Красного Знамени** Эмгек Кызыл Туу ордени; **орден Отчужденной войны** Ата Мекендик согуш ордени; **орден Суворова** Суворов ордени; **орден Кутузова** Кутузов ордени; **орден Нахимова** Нахимов ордени; **орден Александра Невского** Александр Невский ордени; **орден Богдана Хмельницкого** Богдан Хмельницкий ордени; **орден Красной Звезды** Кызыл Жылдыз ордени; **орден Славы** Даңк ордени; **орден «Знак почёта»** «Ардак белгиси» ордени; **орден «Мать-героиня»** «Баатыр эне» ордени; **орден «Материнская слава»** «Энелик даңк» ордени; **наградить орденом** орден менен сыйлоо; **получить орден** орден алуу; **кавалёр ордена** орден кавалери.

ОРДЕН II м. орден (**1.** ист. орто кылымдарда Батыш Европадагы монахтар же рыцарлардын уюму); **орден иезуитов** иезуиттер ордени; **Ливонский орден** Ливон ордени; **2.** орден (кээ бир жашырын коомдор же бирикмелердин аты); **масонский орден** масондор ордени.

ОРДЕНОНОСЕЦ м. ордендүү; **завод-орденоносец** ордендүү завод.

ОРДЕНОНОСНЫЙ, ая, -ое ордендүү; **орденоносный завод** ордендүү завод.

ОРДЕНСКИЙ I, ая, -ое **орден 1-ге т.**; **орденская книжка** орден книжкасы; **орденская колódка** орден колдкасы.

ОРДЕНСКИЙ II, ая, -ое **орден II-ге т.**; **ордендик**; **орденский устав** ордендик устав.

ОРДЕР I м. ордер (бир нерсени алууга берилген документ же кат жүзүндөгү буйрук; төлөө буйругу); **платёжный ордер** төлөө ордери; **ордер на квартиру** квартирага берилген ордер.

ОРДЕР II м. архит. ордер (архитектуралык композициянын бир түрү).

ОРДИНАР м. ординар (өзөн, дарыя, көл ж.б. суусунун бир нече жыл ичиндеги орто деңгээли); **вода поднялась выше ординара** суу ординарынан жогору көтөрүлдү.

ОРДИНАРЕЦ м. воен. ординарец (командирдин карамагында болуп, анын тапшырмаларын аткаруучу, буйруктарды жеткирип туруучу аскер кызматчысы).

ОРДИНАРНЫЙ, ая, -ое **1.** (заурядный) жөнөкөй эле, артыкчылыгы жок, жупуну; **ординарный случай** жөнөкөй окуя; **2.** уст. (штатный) штаттагы; **ординарный профессор** штаттагы профессор.

ОРДИНАТОР м. мед. ординатор (ооруканада, клиникада бир бөлүмдү башкаруучу врач).

ОРДИНАТУРА жс. ординатура (**1.** ординатордун орду; **2.** медицинада практикалык аспирантуранын түрү).

ОРЕОЛ м. **1.** бөлөнгөн; **в ореоле славы** даңкы чыккан, даңка бөлөнгөн; **2.** (световая кайма) ореол, сулуу жээк (фотографиялык сүрөттүн айланасындагы күндүн нурундай болуп турган жаркырак тегерек).

ОРЕХ м. **1.** орех, жаңгак; **лесные орехи** токой жаңгактары; **2.** (дерево, древесина) жаңгак жыгачы; **стол из ореха** жаңгак жыгачынан жасалган стол; **разделатъ под орех** разг. сазайын берүү, акесин таанытуу, сазайын колуна берүү; **ему досталось на орехи** разг. адеби колуна берилди.

ОРЕХОВКА жс. ореховка (сайроочу куштун бир түрү).

ОРЕХОВЫЙ, ая, -ое **орех-ка т.**; **ореховое дерево** жаңгак жыгачы; **ореховый шкаф** жаңгак жыгачынан жасалган шкаф; **ореховый торт** жаңгак салынган торт.

ОРЕШЕК м. уменьш. от орех; **орешек хлопка** чигит.

ОРЕШНИК м. **1.** (кустарник) орех бадалы; **2.** (за-росль) орех жыгачтары өсүүчү токой, аянт.

ОРЕШНИКОВЫЙ, ая, -ое **орешник-ке т.**

ОРЕЛ м. (мн. орлы) **1.** бүркүт; **2.** перен. туйгун бүркүт, шумкар (мыкты, кайраттуу, кыраакы киши).

ОРИГИНАЛ м. **1.** (подлинник) оригинал, асыл нуска, кол жазма (көчүрмөсү эмес түп нускасы); **оригинал портрета** портреттин оригиналы; **оригинал статьи** макаланын оригиналы; **2.** разг. (чудак) кызык, башкача, бир түрдүү; **старик был большим оригиналом** карыя башкача киши болчу.

ОРИГИНАЛЬНИЧАТЬ несов. разг. башкалар кылбаган ишти атайы кылуу, оптонуу, опсуздануу, элдин көзүнө укмуштуу болгусу келүү.

ОРИГИНАЛЬНО нареч. өзгөчө, бөтөнчө, укмуш.

ОРИГИНАЛЬНОСТЬ жс. **1.** (подлинность) чыныгылык, так өзүлүк; **установить оригинальность рукописи** кол жазманын чыныгы экендигин аныктоо; **2.** (своеобразность) укмуштуулук, өзгөчөлүк, бөтөнчөлүк; **оригинальность костюма** костюмдун өзгөчөлүгү.

ОРИГИНАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (не заимствованный, подлинный) оригинал, оригиналдуу, чышыгы (түпкү, так

өзү, башкадан көчүрмө эмес); **оригинальное сочинение** оригиналдуу чыгарма; **2.** (*своеобразный*) бир түрдүү, өзгөчө; **оригинальный проект** өзгөчө бир проект; **оригинальное решение задачи** маселенин өзгөчө чечилиши.

ОРИЕНТАЛИСТ м. ориенталист (*чыгыш элдерин, алардын тилдерин, тарыхын, маданиятын текшерүүчү окумуштуу*).

ОРИЕНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое ориенталдык (*чыгышка таандык*); **ориентальный стиль** ориенталдык стиль.

ОРИЕНТАЦИЯ жс. **1.** ориентация, ориентациялоо, багыттоо, багытталуу, багыт алуу, багытка салуу; билүү, түшүнүү (*понимание, осведомлённость*); **2.** (*на кого-что-л.*) багыт алуу; арноо; эсептөө.

ОРИЕНТИР м. **1.** ориентир (*көрсөткүч, жол көрсөткүч прибор*); **световой ориентир** жарык ориентири; **правильный ориентир** туура ориентири; **2.** воен. ориентир (*бир жайды, жерди оңой боолголоткуч нерсе, буюм*); **3. перен.** ориентир (*багыт, иш, максат багыты*).

ОРИЕНТИРОВАТЬ сов. и несов. **1.** кого-что в чём ориентациялоо, багыттоо, багытка салуу, жол көрсөтүү; **2.** на кого-что багыт алуу; арноо.

ОРИЕНТИРОВАТЬСЯ **1.** сов. и несов. багытын табуу; билүү, түшүнүү (*разбираться в чём-л., понимать что-л.*); **ориентироваться в темноте** караңгыда багытын табуу; **ориентироваться в новой обстановке** жаңы шартка түшүнүү; **2.** сов. и несов. на кого-что багыт алуу; арноо; эсептөө; **ориентироваться на массового читателя** массалык окуучуларга арноо; окуучулар массасына арноо; **3. несов. страд. к ориентировать.**

ОРИЕНТИРОВКА жс. ориентировка; см. **ориентация**.
ОРИЕНТИРОВОЧНО нареч. болжол менен.

ОРИЕНТИРОВОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** (*для ориентировки*) болжолдоочу; боолголоочу; **ориентировочный знак** болжолдоочу белги, болжолдоо үчүн коюлган белги; **2.** (*предварительный*) алгачкы, божомол; **ориентировочный план** алгачкы план, божомол план.

ОРКЕСТР м. **1.** оркестр (*музыкалык чыгарманы бир-гелешип аткаруучу музыканттар – инструментчилер группасы*); **симфонический оркестр** симфониялык оркестр; **духовой оркестр** духовой (*үйлөмө*) оркестр; **2.** оркестр (*театрда сахнанын алдында музыканттар отуруучу жай*).

ОРКЕСТРАНТ м. оркестрант (*оркестрге катышып ойноочу киши*).

ОРКЕСТРОВАТЬ сов. и несов. что оркестрлештирүү (*музыка чыгармасын ар кыл куралга ойноордук кылып түзүү*); **оркестровать песню** ырды оркестрлештирүү.

ОРКЕСТРОВКА жс. оркестровка, оркестрлештирүү.

ОРКЕСТРОВЫЙ, ая, -ое оркестр-ге т.; **оркестр-дик**; **оркестровая музыка** оркестрдик музыка.

ОРЛАН м. суу бүркүт.

ОРЛЕЦ м. мин. кварц (*чакмак таштын кызылы*).

ОРЛЁНОК м. (мн. **орлята**) бүркүт балапаны.

ОРЛИНЫЙ, ая, -ое **1.** орёл 1-ге т.; **орлиный клюв** бүркүттүн тумшугу; **2. перен.** кайраттуу; **орлиный взгляд** кайраттуу көз караш; **орлиный нос** куш мурун, куштун тумшугундай ийилген мурун.

ОРИЦА жс. ургаачы бүркүт.

ОРЛЯНКА жс. уст. орлянка (*кумар оюнунун бир түрү*).

ОРНАМЕНТ м. **1.** орнамент, оюу-чийүү (*көчөтү бир нерсенин бетине кооздолуп түшүрүлгөн оюу-чийүү*); **2.** муз. уккулуктуу, кооз.

ОРНАМЕНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое орнаменттүү.

ОРНАМЕНТАЦИЯ жс. орнамент салуу, орнамент менен кооздоо, көчөттөө, оюу-чийүү салуу.

ОРНАМЕНТИРОВАТЬ сов. и несов. что орнамент салуу, орнамент менен кооздоо, көчөттөө, оюу-чийүү салуу.

ОРНАМЕНТИРОВКА жс. см. **орнаментация**.

ОРНИТОЛОГ м. орнитолог (*орнитология боюнча специалист*).

ОРНИТОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое орнитология-га т.; орнитологиялык; **орнитологическая станция** орнитологиялык станция.

ОРНИТОЛОГИЯ жс. орнитология (*зоологиянын куштарды текшерүүчү бөлүмү*).

ОРОБЕЛЫЙ, ая, -ое корккон, чочуган, жүрөк заада болгон.

ОРОБЕТЬ сов. коркуу, чочуу, жүрөк заада болуу.

ОРОГОВЕНИЕ ср. кабырчыктануу; чордонуу, чор болуу (*тери жөнүндө*).

ОРОГОВЕТЬ сов. кабырчыктануу; чордонуу, чор болуу (*тери жөнүндө*).

ОРОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое орография-га т.; орографиялык.

ОРОГРАФИЯ жс. орография (*физикалык географиянын жер бетинин рельефин, тоолорду текшерүүчү бөлүмү*).

ОРОСИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое орошение-ге т.; **оросительный канал** сугаруу каналы; **оросительная система** сугаруу системасы, сугат системасы.

ОРОСИТЬ сов. что **1.** (*смочить*) сугаруу; **дождь оросил землю** жамгыр жерди сугарды; **2.** (*обводнить*) сугаруу, суу өткөрүү, суу жеткирүү; **оросить пустыню** чөлгө суу жеткирүү, чөлдү сугаруу.

ОРОСИТЬСЯ сов. сугарылуу; **поля оросились дождем** талаалар жаан менен сугарылды.

ОРОШАЕМЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **орошать**; **2.** прил. сугарылуучу; **орошаемое земледелие** сугарылуучу дыйканчылык.

ОРОШАТЬ несов. см. **оросить**.

ОРОШАТЬСЯ несов. **1.** см. **ороситься**; **2.** страд. к **орошать**.

ОРОШЕНИЕ ср. сугаруу, сугат; **орошение степных районов** талаа райондорун сугаруу; **источники орошения** сугат булактары.

ОРТОДОКС м. ортодокс (*белгилүү бир көз карашта бекем турган адам*).

ОРТОДОКСАЛЬНОСТЬ жс. ортодокстук (*белгилүү бир көз карашта бекем туруучулук*).

ОРТОДОКСАЛЬНЫЙ, ая, -ое ортодокстуу (*белгилүү бир көз карашта бекем турган*).

ОРТОДОКСИЯ жс. ортодоксия (*кандайдыр бир иште кыйшаюусуз, тайбастан принциптерди жана жоболорду бекем кармоо*).

ОРТОПЕД м. мед. ортопед (*ортопедия боюнча специалист*).

ОРТОПЕДИЧЕСКИЙ, ая, -ое ортопедия-га т.; ортопедиялык; **ортопедическая обувь** ортопедиялык бут кийим (*буту майып кишинин бутуна ылайыкталган бут кийим*).

ОРТОПЕДИЯ жс. мед. ортопедия (*дене жана колу-буттун кыйшайып калышын дарылоо менен иришүүчү медицинанын бир бөлүмү*).

ОРУ́, ору, орёшь и т.д. наст. вр. от **орать**.

ОРУДИЕ *ср.* 1. курал, жабдык, шайман, аспап; **орудия производства** өндүрүш куралдары; **сельскохозяйственные орудия** айыл чарба шаймандары; 2. *перен.* курал; каражат; **язык – орудие общения людей** тил – адамдардын байланыш куралы; 3. *воен.* орудие, замбирек (*замбирек сыяктуу жабдыктардын жалпы аты*); **дальнобойное орудие** алыска атылуучу орудие (*замбирек*); **тяжёлое орудие** оор орудие (*замбирек*); **зенитное орудие** зениттик орудие (*замбирек*); **противотанковое орудие** танкыга каршы ок атуучу орудие (*замбирек*); **самоходное орудие** өзү жүрүүчү орудие (*замбирек*).

ОРУДИЙНЫЙ, ая, -ое **орудие** 3-гө т.; орудиелик; **орудийный расчёт** замбирек атуучу аскерлер (*замбирекчилердин тобу*); **орудийный огонь** замбиректин атылышы, замбиректен атылган ок.

ОРУДОВАТЬ *несов. чем, разг.* 1. (*бир нерсенин жардамы менен*) иштей билүү, бир жабдык менен иштөө; **орудовать пилот** араа менен иштөө; 2. *перен. разг.* башкаруу, аракет кылуу, иштөө; **он орудует всеми делами** ал бардык иштерди башкарат.

ОРУЖЕЙНИК *м.* оружейник (*согуштук куралдарды чыгаруу жагынан иста киши*).

ОРУЖЕЙНЫЙ, ая, -ое **оружие** 1-ге т.; **оружейный завод** курал-жабдык чыгаруучу завод; **оружейный склад** курал-жабдык склады.

ОРУЖЕНОСЕЦ *м.* курал көтөрүүчү (1. *ист. орто кылымдагы рыцарлардын курал-жабдыктарын көтөрүп жүрүүчү жигит*; 2. *перен. неодобр.* кулдук уруп, кол куушуруп бирөөнүн артынан ээрчүүчү адам; бирөөнүн камчысын чабуучу).

ОРУЖИЕ *ср.* 1. курал, курал-жабдык (*согуштук куралдардын жалпы аттары*); **холодное оружие** сайма (*чапма*) курал (*канжар, кылыч сыяктуу куралдар*); **огнестрельное оружие** атылма курал (*мылтык, тапанча, замбирек ж.б.*); 2. *перен.* курал; **печать – могучее оружие** басма сөз – кубаттуу курал; **сложить оружие** багынуу, моюн сунуу.

ОРФОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое **орфография-га т.**; орфографиялык; **орфографический словарь** орфографиялык сөздүк; **орфографическая ошибка** орфографиялык ката.

ОРФОГРАФИЯ *жс.* орфография (*туура жазуу эрежеси*); **русская орфография** орус орфографиясы; **киргизская орфография** кыргыз орфографиясы; **правила орфографии** орфографиянын эрежелери.

ОРФОЭПИЧЕСКИЙ, ая, -ое **лингв. орфоэпия-га т.**; орфоэпиялык; **орфоэпические нормы** кыргызского литературного языка кыргыздын адабий тилинин орфоэпиялык нормалары.

ОРФОЭПИЯ *жс. лингв.* орфоэпия (*сөздү үлгүлүү, так айтуу эрежеси*).

ОРХИДЕЯ *жс.* орхидея (*гүлдөрүнүн формасы укмуштуу, атыр жыттуу тропик өсүмдүгү*).

ОСА *жс. (мн. осы)* аары.

ОСАДА *жс.* камоо, чулгоо, тегеректөө, курчоо (*басып алуу максатында чыңдалган пунктуу камалоо*); **осада крепости** крепостту курчоо; **снять осаду** курчоодон бошотуу.

ОСАДИТЬ I *сов. что* камалоо, тегеректеп алуу, курчоо; **осадить город** шаарды курчап алуу.

ОСАДИТЬ II *сов. что* тундуруу, түбүнө тундуруу; **осадить муть** ылайын тундуруу.

ОСАДИТЬ III *сов. 1. кого-что (остановить)* тык токтотуу (*жүрүп бараткан атты*); **осадить лошадь** атты тык токтотуу; 2. *кого, перен. разг. (дать отпор)* тыюу, ооздуктоо.

ОСАДКА *жс.* 1. чөгүү, басырылуу, отуруу (*мис. жер, дубал*); 2. *осадка (кеменин сууга чөккөн, баткан бөлүгү)*; **небольшая осадка судна** кеменин анча-мынча чөгүшү (*сууга баткан бөлүгүнүн бийиктиги*).

ОСАДКИ *только мн., метеор.* жаан-чачын; **атмосферные осадки** жаан-чачын, жаан-жуун.

ОСАДНЫЙ, ая, -ое **осада-га т.**; **осадная артиллерия** камалоо артиллериясы; **осадное положение** курчоодо калуу, камоодо калуу абалы.

ОСАДОК *м.* 1. туяма (*суюк нерсенин түбүнө тунуучу нерсе*); **осадок в вине** вионун тунмасы; 2. *перен.* чикерт, так (*көңүлдөгү так, чикерт*); **от разговора с ним у меня остался неприятный осадок** аны менен сүйлөшүүдөн менин көңүлүмдө жаман чикерт (*так*) калды.

ОСАДОЧНЫЙ I, ая, -ое **осадки-ге т.**; жаан-чачындуу.

ОСАДОЧНЫЙ II, ая, -ое **осадочные горные породы** тунма тоо породалары (*башка породаардын тунмасынан, сыныктарынан пайда болгон, химиялык эритмелердин тунмасынан түшкөн*; *мис. кум, топурак, гипс ж.б.*).

ОСАЖДАТЬ I *несов. см. осадить I*; **осажждать** *кого-л. просьбами* бирөөдөн сурап жататып бүтүрүү.

ОСАЖДАТЬ II *несов. см. осадить III.*

ОСАЖДАТЬСЯ *несов. 1. (выделяться из жидкости)* чөгүү, түбүнө туруу; 2. (*об атмосферных осадках*) жааш (*мис. кар, жамгыр*); 3. *страд. к осажждать.*

ОСАЖДЕНИЕ *ср.* тунуу, тундуруу, түбүнө тундуруу, түбүнө чөгүү.

ОСАЖДЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от осадить*; 2. *прил.* камалган, тегеректелген, курчалган; **осажденный город** курчоодо калган шаар.

ОСАЖИВАТЬ *несов. см. осадить III.*

ОСАНИСТОСТЬ *жс.* келишимдүүлүк, келбеттүүлүк.

ОСАНИСТЫЙ, ая, -ое келишимдүү, келбеттүү; **осанистый мужчина** келбеттүү эркек; **осанистый вид** келишимдүү түр.

ОСАНКА *жс.* келбет; **гордая осанка** сыймыктуу келбет.

ОСАТАНЕЛЫЙ, ая, -ое *разг.* жаалданган, жини кармаган; **осатанелый враг** жаалданган душман.

ОСАТАНЕТЬ *сов. разг.* жаалдануу, жини кармоо.

ОСВАИВАНИЕ *ср.* өздөштүрүү.

ОСВАИВАТЬ *несов. см. освоить.*

ОСВАИВАТЬСЯ *несов. 1. см. освоиться*; 2. *страд. к осваивать.*

ОСВЕДОМИТЕЛЬ *м.* кабар берүүчү, билдирүүчү.

ОСВЕДОМИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кабар берүүчү, билдирүүчү.

ОСВЕДОМИТЬ *сов. кого-что* кабар берүү, кабардар кылуу, билдирүү, эскертип коюу; **осведомить присутствующих о случившемся** болгон окуя жөнүндө ошол жердегилерге билдирүү.

ОСВЕДОМИТЬСЯ *сов.* кабар алуу, кабардар болуу, билүү; **осведомиться о прибытии поезда** поезддин келиши жөнүндө кабар алуу.

ОСВЕДОМЛЕНИЕ *ср.* кабар берүү, кабардар кылуу, кабардар кылып коюу, билдирүү, билдирип коюу, эскертип коюу.

ОСВЕДОМЛЁННОСТЬ *ж.* кабардар болгондук, билгендик.

ОСВЕДОМЛЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от осведомить*; 2. *прил.* кабардар, кабары бар, биле турган.

ОСВЕДОМЛЯТЬ *несов. см. осведомить.*

ОСВЕДОМЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. осведомиться; 2. страд. к осведомлять.*

ОСВЕЖАТЬ *несов. см. освежить.*

ОСВЕЖАТЬСЯ *несов. 1. см. освежиться; 2. страд. к освежать.*

ОСВЕЖЕВАТЬ *сов. кого-что* терисин сыйрып, ичек-кардын алуу (*малдын, айбандын*); **освежевать тушу быка** өгүздүн терисин сыйрып, ичек-кардын алуу.

ОСВЕЖЕНИЕ *ср.* салкындатуу, желдетүү, сергитүү.

ОСВЕЖИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое сергитүүчү, эс алдыруучу; **освежительный ветерок** сергитүүчү жел; **освежительный напиток** сергитүүчү суусун.

ОСВЕЖИТЬ *сов. 1. что (сделать свежим; проветрить)* салкындатуу, сергитүү, эс алдыруу; **дождь освежил воздух** жаан абаны салкындатып кетти; 2. *что (обновить)* жаңыртуу; **освежить краски на портрете** портреттин боёгун жаңыртуу; 3. *кого-что (восстановить силы)* оңоо, оңолтуу, сергитүү; **отдых освежил его** дем алуу аны оңолтту; **купание освежило его** сууга түшүү аны оңоду; 4. *что (в памяти)* жаңыртуу, толуктоо; **освежить свой знания** өзүнүн билгендерин жаңыртуу.

ОСВЕЖИТЬСЯ *сов. 1. (проветриться)* салкындоо, салкын тартуу, желдетилүү; **воздух освежился** аба салкындады; 2. *(о восстановлении сил)* оңолуу, өндөнүү, сергүү (*мис. салкын абага чыгып*); 3. *(в памяти)* жаңыруу, толукталуу.

ОСВЕТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жарык кылуучу, жарык берүүчү; **осветительные приборы** жарык кылуучу приборлор.

ОСВЕТИТЬ *сов. 1. кого-что* жарык кылуу, жарык тийүү; **солнце осветило вершины гор** күндүн шооласы тоолордун чокуларына тийди; **осветить дорогу фонарём** жолду фонарь менен жарык кылуу; 2. *что, перен. (объяснить, изложить)* айтып же жазып түшүндүрүү, баяндоо; **осветить положение** абалды айтып же жазып түшүндүрүү.

ОСВЕТИТЬСЯ *сов.* жарык болуу; **сцена ярко осветилась** сахна абдан жарык болду.

ОСВЕЩАТЬ *несов. см. осветить.*

ОСВЕЩАТЬСЯ *несов. 1. см. осветиться; 2. страд. к освещать.*

ОСВЕЩЕНИЕ *ср. 1. (действие)* жарык кылуу, жарык кылынуу; 2. *(свет)* жарык; **искусственное освещение** бир нерсе менен жарык кылуу; **яркое освещение** абдан жарык; **электрическое освещение** электр жарыгы; 3. *перен. (объяснение)* айтып же жазып түшүндүрүлүү, айтып же жазып түшүндүрүү, баяндоо, баяндалуу, жазуу; **достоверное освещение событий** болгон окуяны болгонундай кылып баяндоо.

ОСВЕЩЁННОСТЬ *ж.* 1. жарыктык, жарык кылынгандык; 2. *перен.* түшүндүрүлгөндүк, баяндалгандык, жазылгандык.

ОСВЕЩЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от осветить*; 2. *прил.* жарык кылынган; 3. *прил. перен.* түшүндүрүлгөн, баяндалган, жазылган.

ОСВИДЕТЕЛЬСТВОВАНИЕ *ср.* карап аныктоо, карап чыгуу, текшерип көрүү, күбөлөндүрүү.

ОСВИДЕТЕЛЬСТВОВАТЬ *сов. кого-что* карап аныктоо, карап чыгуу, карап текшерип көрүү, күбөлөндүрүү; **освидетельствовать больного** оору кишини карап текшерип көрүү.

ОСВИСТАТЬ *сов. кого-что* жактырбай ышкыруу; **освистать плохую игру актёра** артисттин начар ойноосун жактырбай ышкыруу.

ОСВИСТЫВАТЬ *несов. см. освистать.*

ОСВОБОДИТЕЛЬ *м.* бошотуучу, куткаруучу, эркиндик берүүчү.

ОСВОБОДИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к освободитель.*

ОСВОБОДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое бошотуучу, куткаруучу, боштондукка чыгаруучу, азат кылуучу; **освободительное движение** боштондукка чыгуу кыймылы; **освободительная война** боштондукка чыгуу үчүн жүргүзүлгөн согуш.

ОСВОБОДИТЬ *сов. 1. кого-что* бошотуу, куткаруу, эрк берүү, азат кылуу; **освободить от врага родную землю** туулуп өскөн жерди душмандан бошотуу; **освободить заключённых** камактагыларга эрк берүү; 2. *кого-что (избавить бошотуу, куткаруу)*; **освободить от дежурства** дежурный болуудан бошотуу; 3. *что (очистить, опорожнить)* бошотуу **освободить помещение** имаратты (үйдү) бошотуу; **освободить чемодан** чемоданды бошотуу; 4. *кого-что (уволить)* бошотуу (*мис. кызматынан*); **освободить от обязанностей директора** директордук милдетинен бошотуу.

ОСВОБОДИТЬСЯ *сов. 1. (стать свободным, получить свободу)* кутулуу, эрк алуу; 2. *(избавиться)* кутулуу; 3. *(стать незанятым)* бошоо; **место освободилось** орун бошоду.

ОСВОБОЖДАТЬ *несов. см. освободить.*

ОСВОБОЖДАТЬСЯ *несов. 1. см. освободиться; 2. страд. к освобождать.*

ОСВОБОЖДЕНИЕ *ср.* бошотуу, куткаруу, эрк берүү, азат кылуу.

ОСВОБОЖДЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от освободить*; 2. *прил.* бошотулган, куткарылган, кутулган, эрк берилген, эрк алган.

ОСВОЕНИЕ *ср.* өздөштүрүү; **освоение целинных и залежных земель** дың жана көптөн бери айдалбаган жерлерди өздөштүрүү; **освоение новой техники** жаңы техниканы өздөштүрүү.

ОСВОИТЬ *сов. что* өздөштүрүү; **освоить новое производство** жаңы өндүрүштү өздөштүрүү; **освоить новые машины** жаңы машиналарды өздөштүрүү; **освоить выпуск новых тканей** жаңы ткандарды чыгарууну өздөштүрүү.

ОСВОИТЬСЯ *сов.* көнүгүү, үйрөнүү, үйрөнүп кетүү, үйүр алуу; **ребёнок быстро освоился в детском саду** бала балдар бакчасына тез эле үйрөнүп кетти.

ОСВЯТИТЬ *сов. что 1. церк. касиет киргизүү, касиеттүү кылуу (чиркөөнүн ырым-жырымдары менен); 2. перен. ардактоо, касиеттөө.*

ОСВЯЩАТЬ *несов. см. освятить.*

ОСВЯЩЁННЫЙ, ая, -ое *прич. от освятить*; **обычай, освящённый веками** кылымдардан бери ардакталып сакталган адат.

ОСЕВОЙ, ая, -ое *ось-ке т.*; **осевая линия** негизги сызык (*багыт*).

ОСЕДАНИЕ *ср.* 1. (напр. дома) төмөн түшүү, төмөн басырылуу (*мис.* эски имарат); 2. (напр. гуши, пыли) тууу, конуу, чөгүү.

ОСЕДАТЬ *несов. см. осесть.*

ОСЕДЛАТЬ *сов. кого-что* 1. ээр токуу; **оседлать лошадь** атка ээр токуу; 2. *перен. разг. (подчинить)* багындыруу, бой сундуруу.

ОСЕДЛОСТЬ *жс.* отуруктуулук, көчмөн эместик.

ОСЕДЛЫЙ, ая, -ое отурукташкан; **оседлое население** отурукташкан калк.

ОСЕКАТЬСЯ *несов. см. осечься.*

ОСЕЛОК *м.* (точильный камень) бүлөө.

ОСЕМЕНЕНИЕ *ср. биол., с-х.* куудуруу, жасалма жол менен каратуу, жасалма жол менен боозутуу; **искусственное осеменение кобылиц** бээлерди жасалма жол менен каратуу (боозутуу).

ОСЕМЕНИТЬ *сов. кого-что, биол., с-х.* куудуруу, жасалма жол менен каратуу, жасалма жол менен боозутуу.

ОСЕМЕНЯТЬ *несов. см. осеменить.*

ОСЕНИТЬ *сов. кого-что* 1. каптоо, шыктандыруу, басуу; **улыбка осенила его лицо** анын бетин жылмайган күлкү басты; 2. *перен. (о мысли, догадке)* кылт этип ойго келе калуу; **его осенила блестящая идея** анын оюна кылт этип сонун идея келе калды.

ОСЕННИЙ, ая, -ее *осень-ге т.*; күзгү, күзүндөгү, күздүк; **осенние цветы** күзүндө ачылуучу гүлдөр; **осенний дождь** күзгү жамгыр; **осеннее пальто** күзгү пальто.

ОСЕНЬ *жс.* күз; ♣ **цыплят по осени считают** *погов.* малдын төлүн күзүндө сана.

ОСЕНЬЮ *нареч.* күзүндө, күз маалында.

ОСЕНЯТЬ *несов. см. осенить.*

ОСЁРДИЕ *ср. (ливер)* өпкө-боор.

ОСЕРЧАТЬ *сов. на кого-что, прост.* ачуулануу, ачуусу келүү.

ОСЕСТЬ *сов.* 1. төмөн түшүү, төмөн басырылуу; **дом осел** үй төмөн түштү; 2. (*опуститься слоём*) тунуу, конуу, чөгүү; **гу́ща осела на дно бочки** коюусу бочканын түбүнө тунду; **пыль осела** чаң конду; 3. (*поселиться*) отурукташуу, көчмөндүктөн отурукка айлануу; **осесть на севере** түндүктө отурукташуу.

ОСЕТИН *м.* осетин.

ОСЕТИНКА *женск. р. к осетин.*

ОСЕТИНСКИЙ, ая, -ое *осетин-ге т.*; **осетинский язык** осетин тили; **осетинский фольклор** осетин фольклору.

ОСЕТИНЫ *мн.* осетиндер.

ОСЕТРИНА *жс.* осетрина (*осётр балыктын эти*).

ОСЕТРОВЫЙ, ая, -ое *осётр-га т.*; **семейство осетровых осётр** балыгынын тукуму; **осетровый балык** осётр балыгынын сүрсүтүлгөн жон эти.

ОСЁЧКА *жс.* 1. дүрмөт от албоо, атылбай калуу; **ружьё дало осечку** мылтык атылбай калды; 2. *перен. (промах, неудача)* жол болбоо, жолу болбой калуу, кырсык.

ОСЁЧЬСЯ *сов.* 1. (*в разговоре*) жаагы жап болуу, оозун жыйып алуу; 2. *перен. (потерпеть неудачу)* иш болбой калып мизи кайтуу, жели чыгуу.

ОСЁЛ *м. (мн. ослы)* 1. эшек; 2. *перен. разг.* эшек (*акылы кем, ыгы жок өжөр киши*).

ОСЁТР *м.* осётр (*сөөксүз балыктын бир түрү*).

ОСИЛИВАТЬ *несов. см. осилить.*

ОСИЛИТЬ *сов.* 1. *кого-что (победить)* жеңүү, күчкө салып жеңүү, жыгып алуу; 2. *что, перен.* койбой жатып бүтүрүү, эптеп бүтүрүү; **осилить толстую книгу** калың китепти койбой бүтүрүү; 3. *что, разг. (с трудом съесть, выпить)* койбой жатып түгөтүү, эптеп түгөтүү (*ичүү, жеш*).

ОСИНА *жс.* бай терек.

ОСИННИК *м.* бай теректүү токой.

ОСИНОВИК *м.* осиновик (*козу карындын бир түрү*).

ОСИНОВЫЙ, ая, -ое *осина-га т.*; **осиновый лист** бай теректин жалбырагы; **дрожать как осиновый лист** *погов.* бай теректин жалбырагындай дирилдөө (*диригден коркуу*).

ОСИНЫЙ, ая, -ое *оса-га т.*; **осиный мёд** аары балы; **осиное гнездо** 1) аарынын уюгу; 2) *перен.* кесептердин уясы; **осиная талия** кыпча бел.

ОСИПЛИЙ, ая, -ое *разг.* кыркыраган, кирилдеген; **осиплый гóлос** кыркыраган үн.

ОСИПНУТЬ *сов.* үн бүтүү, кырылдап калуу.

ОСИПШИЙ, ая, -ее 1. *прич. от осипнуть*; 2. *прил.* кырылдап калган (*үн*).

ОСИРОТЁЛЫЙ, ая, -ое 1. жетим калган, жетим болгон; **осиротёлые дети** жетим калган балдар; **осиротёлые птенцы** жетим калган балапандар; 2. *перен. (покинутый)* ээн калган (*мис. үй*).

ОСИРОТЁТЬ *сов.* 1. жетим калуу; 2. *перен.* ээн калуу (*мис. үй*).

ОСКАБЛИВАТЬ *несов. см. оскоблить.*

ОСКАЛ *м.* арсайып ачылып турган тиш; **оскал зубóв** тиштердин арсайып ачылышы; **во́лчий оскал** тиштин карышкырдыкындай болуп арсайышы.

ОСКАЛИВАТЬ *несов. см. оскалить.*

ОСКАЛИВАТЬСЯ *несов. см. оскалиться.*

ОСКАЛИТЬ *сов.* оскалить зубы тиштерин арсайтуу (*мис. ит*).

ОСКАЛИТЬСЯ *сов.* тишин арсайтуу.

ОСКАЛЬПИРОВАТЬ *сов. кого-что* бирөөнүн баш терисин сыйрып алуу.

ОСКАНДАЛИТЬСЯ *сов.* уят болуу, уят болуп калуу, маскара болуу, маскара болуп калуу.

ОСКВЕРНЕНИЕ *ср.* кордоо, кор кылуу, булгоо.

ОСКВЕРНИТЕЛЬ *м.* кордоочу, булгоочу.

ОСКВЕРНИТЬ *сов. что* кордоо, кор кылуу, булгоо, арам кылуу; **осквернить пищу** тамакты арам кылуу; **осквернить святыню** касиеттүү нерсени кордоо.

ОСКВЕРНИТЬСЯ *сов.* кордолуу, булгануу, арам болуп калуу.

ОСКВЕРНЯТЬ *несов. см. осквернить.*

ОСКВЕРНЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. оскверниться*; 2. *страд. к осквернять.*

ОСКЛАБИТЬ *сов. ослабить рот разг.* тиштерин ырсайтуу, ырсаюу (*жылмайып*).

ОСКЛАБИТЬСЯ *сов. разг.* тиштерин ырсайтып, жылмайып күлүү.

ОСКЛОБИТЬ *сов. что* кыруу, сүрүү; **оскоблить мездру с кожи** теринин челин кыруу.

ОСКОЛОК *м.* сынык, майда сынык; **осколок стекла** айнектин майда сыныгы; **осколок снаряда** снаряддын майда сыныгы; **осколок старого мира** эски дүйнөнүн калдыгы.

ОСКОЛОЧНЫЙ, ая, -ое *осколок-ко т.*; **осколочная бомба** жарылып майдаланып кетүүчү бомба.

ОСКОМИНА *ж.* тиш камалуу; **набѣть оскóмину** 1) тишин каматып алуу; 2) *перен.* абдан жадатуу, көкөйгө тийүү.

ОСКОПѢТЬ *сов. кого-что* биттеп салуу (*барана*); бычып салуу (*жеребца*); энин алып таштоо (*человека*).

ОСКОПЛЯТЬ *несов. см. оскопѣть.*

ОСКОРБИТЕЛЬ *м.* кордоочу, боктоочу.

ОСКОРБИТЕЛЬНО *нареч.* кордоп, кордогон түрдө, кемсинтип.

ОСКОРБИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кордогондук, кор кылгандык.

ОСКОРБИТЕЛЬНЫЙ, *ая*, *-ое* кордогон, кор кылган; **оскорбительный намёк** кордогон каңкуу.

ОСКОРБИТЬ *сов. кого-что* кордоо, кор кылуу, кемсинтүү, акарат кылуу; **оскорбить действием** аракетин менен кордоо (*сабоо, муштоо ж.б.*); **оскорбить чыи-л. чувства** бирөөнүн сезимин кемсинтүү.

ОСКОРБИТЬСЯ *сов.* ыза болуу, таарынуу.

ОСКОРБЛЕНИЕ *ср.* кордоо, кордук көрсөтүү, кемсинтүү, акарат кылуу; **оскорбление на словах** сөз менен кордоо; **оскорбление действием** аракет менен кордук көрсөтүү (*сабоо, муштоо ж.б.*).

ОСКОРБЛЯТЬ *несов. см. оскорбить.*

ОСКОРБЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. оскорбиться; 2. страд. к оскорблять.*

ОСКРЁБКИ *мн. прост.* кырмычык; идиштен чыккан кырынды, какмар.

ОСКУДЕВАТЬ *несов. см. оскудѣть.*

ОСКУДЕНИЕ *ср.* түгөнүү, азаюу, соолуу, кемүү.

ОСКУДѢТЬ *сов.* түгөнүү, азаюу, соолуу, кемүү.

ОСЛА *род. и вин. п. от осёл.*

ОСЛАБЕВАТЬ *несов. см. ослабѣть.*

ОСЛАБѢТЬ *сов.* бошоо, начарлануу, алсыздануу.

ОСЛАБИТЬ *сов. 1.* кого-что начарлатуу; **болѣзнь ослабила организм** оору организмди начарлатты; **2. что (уменьшить силу чего-л.)** бошондотуу, бошоң тарттыруу; **ослабить внимание к чему-л.** бир нерсеге көңүл бөлүүнү бошондотуу; **ослабить контроль** контролдукту бошондотуу.

ОСЛАБЛЕНИЕ *ср.* начарлатуу; бошондотуу, бошоң тарттыруу.

ОСЛАБЛЯТЬ *несов. см. ослабить.*

ОСЛАБНУТЬ *сов. разг. см. ослабѣть.*

ОСЛАВИТЬ *сов. кого-что* ушак таратуу, жаманатты кылуу.

ОСЛАВЛЯТЬ *несов. см. ославить.*

ОСЛЕПИТЕЛЬНО *нареч.* өтө жарык, көздү уялтып.

ОСЛЕПИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. өтө жаркырактык, көздү уялткандык; 2. *перен.* укмуштуулук, эң эле укмуштуулук (*мис. эң сулуулук*).

ОСЛЕПИТЕЛЬНЫЙ, *ая*, *-ое* 1. өтө жаркырак, көздү уялтуучу; **ослепительный свет солнца** күндүн көздү уялтуучу нуру; 2. *перен.* укмуштуу, эң эле укмуштуу, көздүн жоосун алган; **ослепительная красота** укмуштуу сулуу, укмуштуу сулуулук.

ОСЛЕПИТЬ *сов. кого-что 1.* (лишить зрения) сокурайтуу, сокур кылуу, көр кылуу; 2. (*ярким светом*) көздү уялтуу; **ослепить лучом прожектора** прожектордун жарыгы менен көздү уялтуу; 3. *перен.* (*поразить*) өтө таң калтыруу, көздүн жоосун алуу; **ослепить своей красотой** өзүнүн сулуулугу менен өтө таң калтыруу.

ОСЛЕПЛЕНИЕ *ср.* 1. сокурайтуу, сокур кылуу, көр кылуу; 2. *перен.* эмне кыларын билбей, айласын таппай калуу.

ОСЛЕПЛЯТЬ *несов. см. ослепить.*

ОСЛЕПНУТЬ *сов.* сокур болуу, көр болуп калуу; **ослепнуть на один глаз** бир көзү көрбөй, сокур болуп калуу.

ОСЛЁНОК *м. (мн. ослѣята)* кодик.

ОСЛІЗЛЫЙ, *ая*, *-ое разг.* жылмышма, былжырлуу.

ОСЛІЗНУТЬ *сов. разг.* жылмышма болуу.

ОСЛІК *м. уменьш. от осёл 1* эшек.

ОСЛІНЫЙ, *ая*, *-ое осёл-го т.*; **осліные ўши** эшектин кулагы; **осліное упрямство** *перен.* эшектин кыйыктыгы.

ОСЛІЦА *ж.* ургаачы эшек.

ОСЛОЖНЕНИЕ *ср. 1. (действие)* татаалдантуу, чиелентүү, оордоштуруу, кыйынга айландыруу (*мис. маселени*); 2. (*препятствие*) татаалдануу, чиеленүү, тоскоолдук; **встретиться с новыми осложнениями** жаңы тоскоолдукка учуроо; 3. (*заболевание*) кошумча оору (*негизги оорунун таасири менен пайда болгон оору*); **осложнение после кори** кызылчадан кийин болгон кошумча оору; **осложнение после гриппа** грипптен кийин болгон кошумча оору.

ОСЛОЖНИТЬ *сов. что* татаалдантуу, чиелентүү, оордоштуруу, кыйынга айландыруу; **осложнить работу** ишти татаалдантуу; **осложнить положение** абалды кыйындатуу.

ОСЛОЖНИТЬСЯ *сов. 1. (стать сложным)* татаалдануу, чиеленишүү, кыйынга айлануу; **положение осложнилось** абал татаалданды; 2. *мед.* кабылдоо, күчөө, улааруу; **грипп осложнился воспалением лёгких** грипптин салдарынан кагын пайда болду.

ОСЛОЖНЯТЬ *несов. см. осложнить.*

ОСЛОЖНЯТЬСЯ *несов. 1. см. осложниться; 2. страд. к осложнять.*

ОСЛУШАНИЕ *ср.* тил албоо.

ОСЛУШАТЬСЯ *сов. кого-чего, разг. уст.* тил албай коюу.

ОСЛЫШАТЬСЯ *сов.* чала угуу, жаңылыш угуу.

ОСМАТРИВАТЬ *несов. см. осмотрѣть.*

ОСМАТРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. осмотрѣться; 2. страд. к осматривать.*

ОСМЕИВАТЬ *несов. см. осмеять.*

ОСМЕЛѢТЬ *сов.* кайраттануу, кайратына келүү.

ОСМЕЛІВАТЬСЯ *несов. см. осмелиться.*

ОСМЕЛІТЬСЯ *сов. с неопр.* кайратына келүү, батымы баруу, эрдик кылуу; **осмелиться возражать** каршы айтууга батынуу; **я не осмелился ему сказать** ага айтууга батына албадым.

ОСМЕЯНИЕ *ср.* күлүү, күлкү кылуу, шылдыңдоо, шылдың кылуу; **подвергнуть что-л. осмеянию** бир нерсени күлкү кылуу.

ОСМЕЯТЬ *сов. кого-что* күлүү, күлкү кылуу, шылдыңдоо, шылдың кылуу.

ОСМІЙ *м. хим.* осмий (*металлдын бир түрү*).

ОСМОЛІТЬ *сов. что* чайыр менен каптоо, чайыр сыйпоо (*мис. кемени*).

ОСМОЛКА *ж.* чайыр менен каптоо, чайыр сыйпоо.

ОСМОС *м. физ.* осмос (*эритүүчүнүн жаргак тосмо аркылуу эритиндини көздөй сызылып өтүшү*).

ОСМО́ТР *м.* кароо, көрүү, текшерип көрүү; **осмо́тр картин** сүрөттөрдү кароо; **технический осмо́тр** техникалык кароо (*текшерип көрүү*).

ОСМОТРЕ́ТЬ *сов. кого-что* кароо, карап чыгуу, керүү, карап көрүү, ар жактан кароо, айландыра кароо; **осмотре́ть выставку** көргөзмөнү карап чыгуу; **осмотре́ть больного** ооруну кароо, ооруну карап көрүү.

ОСМОТРЕ́ТЬСЯ *сов. 1. (вокруг)* карануу, эки жагын карануу; **он вошёл в зал и осмотрелся** ал залга кирип, эки жагын каранды; **2. перен. (привыкнуть)** көнүү, үйрөнүү, үйүр алуу; **осмотре́ться в новом городе** жаңы шаарга көнүү.

ОСМОТРИТЕЛЬНО *нареч.* сактык менен, этияттуулук менен.

ОСМОТРИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* сактык, этияттык, аярдык; **проявить осмотрительность** сактык көрсөтүү.

ОСМОТРИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* сак, аяр **осмотри-тельный человек** сак киши.

ОСМОТРИЩИК *м.* текшергич, карагыч.

ОСМЫСЛЁНИЕ *ср.* маани берүү, түшүнүү, пикир берүү.

ОСМЫСЛЕННО *нареч.* маани берип, түшүнүп, ойду билдирип; **ребёнок уже смóтрит осмысленно** бала бир нерсеге түшүнүп кароочу болду.

ОСМЫСЛЕННОСТЬ *жс.* маанилүүлүк, түшүнүктүк.

ОСМЫСЛЕННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от осмыслить; 2. прил. (разумный, сознательный)* маанилүү, түшүнүлгөн, жакшы ойлонулган; **осмысленный ответ** маанилүү жооп; **осмысленный взгляд** ойлонуп кароо.

ОСМЫСЛИВАТЬ *несов. см. осмыслить.*

ОСМЫСЛИТЬ *сов. что* маани берүү, түшүнүү, пикир берүү.

ОСМЫСЛЯТЬ *несов. см. осмыслить.*

ОСНАСТИ́ТЬ *сов. что 1. мор.* жабдуу, жабдыктоо; **оснасти́ть судно** кемени жабдуу; **2. перен.** жабдуу; **оснасти́ть армию** армияны жабдуу; **оснасти́ть народное хозяйство передовой техникой** эл чарбасын алдыңкы техника менен жабдуу.

ОСНА́ТКА *жс. 1. (действие)* жабдуу; **закóнчить осна́тку судна** кемени жабдуу ишин бүтүрүү; **2. (снасти)** жабдуулар, жабдыктар; **корабёльная осна́тка** кеменин жабдуулары.

ОСНАЩА́ТЬ *несов. см. оснасти́ть.*

ОСНАЩЕ́НИЕ *ср. 1. (действие)* жабдуу; **2. (оборудование)** жабдуулар, жабдыктар.

ОСНАЩЕ́ННОСТЬ *жс.* жабдылыш, жабдылгандык; **техническая оснащённость хозяйства** чарбанын техника менен жабдылышы.

ОСНОВА́ *жс. 1. (остов)* уңгу, негиз; **деревя́нная основа́** дивана дивандын жыгачтан жасалган бөлүгү; **деревя́нная основа́** юрты боз үйдүн кереге-ууктары; **2. (источник, сущность)** негиз; **на основе́** негизинде; **положи́ть в основу́** негиз кылып алуу; **лежа́ть в основе́** негизи болуу; **приня́ть за основу́** негиз кылып алуу; **3. основы́** *мн. (главные положения)* негиздер; **осно́вы фíзики** физиканын негиздери; **4. текст.** эриш; **5. грам.** негиз, сөздүн негизи; **вы́делить основу́ в слове́** сөздүн негизин ажыратуу.

ОСНОВА́НИЕ *ср. 1. (действие)* уюштуруу, негиз салуу; **2. (фундамент)** негиз, түп; **дом на ка́менном осно-ва́нии** таш түптөлгөн үй, пайдубалы таш үй; **3. (причина,**

повод) негиз, себеп; **закóнное основа́ние** закондуу негиз; **без всякого основа́ния** эч кандай негизсиз; **на основа́нии чего-л.** бир нерсенин негизинде; **на како́м основа́нии?** эмненин негизинде?, эмне себептен?; **4. мат.** негиз; **основа́ние треу́гольника** үч бурчтуктун негизи; **5. хим.** негиз; **до основа́ния** (*совсем, совершенно*) таптакыр.

ОСНОВА́ТЕЛЬ *м.* негиздөөчү, негиз салуучу.

ОСНОВА́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к основатель.*

ОСНОВА́ТЕЛЬНО *нареч.* негиздеп, жакшылап; **основате́льно изучи́ть что-л.** бир нерсени жакшылап үйрөнүү.

ОСНОВА́ТЕЛЬНОСТЬ *жс. 1. (вескость, обоснованность)* негиздүүлүк, олуттуулук; **2. (положительность)** ишмердик, жакшылык; **3. (прочность)** бекемдик, мыктылык.

ОСНОВА́ТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое 1. (веский)* негиздүү, олуттуу; **основате́льный до́вод** негиздүү далил; **основа́тельная причи́на** негиздүү себеп; **2. (дельный, положительный)** ишмер, жөн билгич; **он челове́к основа́тельный** ал жөн билгич киши (*колунан иш келе турган киши*); **3. (крепкий, прочный)** бекем, мыкты; **основа́тельное сооруже́ние** бекем курулуш; **4. (большой по размеру, весу)** оор, чоң, салмактуу; **основате́льный груз** оор же чоң жүк.

ОСНОВА́ТЬ *сов. что 1. (учредить)* уюштуруу, негиз салуу; **основа́ть музе́й** музей уюштуруу; **2. (обосновать)** негиздөө; **основа́ть свои́ выводы на фаќтах** өзүнүн тыянактарын фактыларга негиздөө.

ОСНОВА́ТЬСЯ *сов. разг.* жайлашуу; **основа́ться на новом ме́сте** жаңы орунга жайлашуу.

ОСНОВНО́Е *ср. см. основно́й 2.*

ОСНОВНО́Й, *ая, -ое 1. (самый существенный, главный)* негизги, түпкү; **основно́й слова́рный фонд** негизги сөздүк фонд; **основна́я цель** негизги максат; **2. в знач. суш. ср.** негизги; **нельзя́ упуска́ть из ви́ду основно́го** негизгини көз жаздымында калтырууга жарабайт; **в осно-вном** негизинен.

ОСНОВНЫ́Й I, *ая, -ое хим.* негизги; **основные со́ли** негизги туздар.

ОСНОВНЫ́Й II, *ая, -ое кө т основа 4; основные ни́ти* эриш, эриш жиптер.

ОСНОВОПОЛА́ГЮЩИЙ, *ая, -ее* негиз салуучу, негиз болуучу; **основополага́ющие труды́** клáсиков **марксизма-ленинизма** марксизм-ленинизм классикте-ринин негиз салуучу эмгектери.

ОСНОВОПОЛÓЖНИК *м.* негиз салуучу, негизин салган.

ОСНÓВЫ *мн. см. осно́ва 3.*

ОСНÓВЫВАТЬ *несов. см. основа́ть.*

ОСНÓВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. основа́ться; 2. на чём (иметь основанием)* негизделүү, негиз кылып алуу; **основыва́ться на фаќтах** фактыларга негизделүү; **3. страд. к основа́вать.**

ОСО́БА *жс.* адам (*мурунку кезде – урматтуу, азыркы кезде – шылдың сөз*).

ОСО́БЕННО *нареч. 1. (необычно)* айрыкча, артыкча; **бы́ло осо́бенно мно́го наро́ду** эл айрыкча көп эле; **2. (более всего, в особенности)** айрыкча, бөтөнчө, өзгөчө; **осо́бенно приятно́ ви́деть старых друзёй** эски досторду көрүү бөтөнчө көңүлгө жагат; **не осо́бенно** анчалык эмес; **не осо́бенно да́вно** жакында эле.

ОСОБЕННОСТЬ *ж.* айрыкчалык, бөтөнчөлүк, өзгөчөлүк, башкачалык; **особенности киргизского языка** кыргыз тилинин өзгөчөлүгү; **особенности хлопководства** пахтачылыктын бөтөнчөлүктөрү; **в особенности** өзгөчө; **его выступление было в особенности интересно** послушать анын сөзүн угуу өзгөчө кызык болду.

ОСОБЕННЫЙ, ая, -ое бөтөнчө, өзгөчө, айрыкча касиети бар; **он отличается особенной музыкальностью** ал өзгөчө музыкалдуулугу менен айырмаланат; **ничего особенного** эч кандай өзгөчөлүгү жок; **с особенным удовольствием** абдан жактырып; жан-дили менен.

ОСОБНЯК *м.* особняк (*айрым бир үй-бүлө туруучу өзүнчө үй*); **старинный особняк** байыркы особняк.

ОСОБНЯКОМ *нареч.* бөлөк, өзүнчө бөлөк, өзүнчө обочо, өзүнчө обочолонуп; **держаться особняком** өзүнчө обочолонуп туруу; **жить особняком** өзүнчө бөлөк жашоо.

ОСОБО *нареч.* 1. (особенно) айрыкча, артыкча, бөтөнчө, өзгөчө; 2. (отдельно) айрыкча, өзүнчө, өз алдынча, бөлөк, башка; **он живёт особо от семьи** ал үй-бүлөсүнөн бөлөк өзүнчө турат.

ОСОБЫЙ, ая, -ое 1. бөтөнчө, өзгөчө, айрыкча касиети бар; **возникло особое затруднение** айрыкча кыйынчылык келип чыкты; 2. (отдельный, независимый от других) айрыкча, өзүнчө, өз алдынча, бөлөк, башка; **остаться при особом мнении** өзүнчө пикирде калуу; **это – особая статья** мунун жөнү бир башка.

ОСОБЬ *ж.* биол. особь (өзүнчө жашоочу организм).

ОСОВЕЛЫЙ ая, -ое *разг.* делдейген, элейген; **осовелый вид после сна** уктап тургандан кийинки делдейген кебете; **осовелый взгляд** элейген көз караш.

ОСОВЕТЬ *сов. разг.* делдейүү, элейүү.

ОСОЗНАВАТЬ *несов. см.* осознать.

ОСОЗНАНИЕ *ср.* баамдоо, түшүнүү.

ОСОЗНАТЬ *сов. что* баамдоо, түшүнүү; **осознать своё положение** өзүнүн ал-жайын түшүнүү.

ОСОКА *ж.* өлөң чөп.

ОСОКОВЫЙ, ая, -ое *осока-га т.*; **семейство осокowych** өлөң чөп тукумуна кирүүчүлөр.

ОСОКОРНИК *м.* кичине кара терек токою.

ОСОКОРЬ *м.* кара терек.

ОСОЛОВЕТЬ *сов. разг.* шалдыроо, ыксыроо.

ОСПА *ж.* чечек; **привить оспу** чечек эмдөө; **ветряная оспа** суу чечек (*чечек сымал оорунун бир түрү*).

ОСПАРИВАТЬ *несов.* 1. *см.* оспорить; 2. *что (добиваться)* талашуу, мелдешүү; **оспаривать первую премию** биринчи сыйлыкты талашуу; **оспаривать звание чемпиона** чемпион деген наам үчүн мелдешүү.

ОСПЕННЫЙ, ая, -ое *оспа-га т.*; **оспенный знак** чечек чаары; **оспенный больной** чечек чыккан оору киши.

ОСПИНА *ж.* чечек жарасы, чечектин орду.

ОСПОПРИВИВАНИЕ *ср.* чечек эмдөө.

ОСПОПРИВИВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *оспопрививание-ге т.*; **оспопрививательный пункт** чечек эмдөө пункту.

ОСПОРИТЬ *сов. кого-что* натуура каршы чыгуу; **оспорить чье-л. заявление** бирөөнүн айтканына каршы чыгып талашуу.

ОСРАМИТЬ *сов. кого-что, разг.* уят кылуу, уятка калтыруу, маскара кылуу, шерменде кылуу.

ОСРАМИТЬСЯ *сов. разг.* уят болуу, уятка калуу, шылдың (күлкү) болуу, маскара болуп калуу, шерменде болуу.

ОСТ *м. мор. ост (чыгыш).*

ОСТАВАТЬСЯ *несов. см.* **остаться**; **счастливо оставаться** жакшы калгыла, жакшы калыңыз, жакшы тургула, жакшы турунуз.

ОСТАВИТЬ *сов.* 1. *кого-что (не взять с собой)* таштап кетүү, албай кетүү; **оставить детей дома** балдарды үйгө таштап кетүү; **оставить книгу у товарища** китепти жолдошуна таштап кетүү; 2. *что, чего (сохранить, приберечь)* алып калуу, атайлап алып калуу, алып коюу, калтыруу, сактоо, сактап калуу; **оставить масла на утро** майды эртең мененкиге калтыруу; **оставить для товарища билет в театр** жолдошу үчүн театрга билет алып коюу; **оставить за собой право** өзүнүн укугун сактап калуу; 3. *кого-что (сохранить в каком-л. положении, состоянии)* калтыруу; **оставить пол неокрашенным** полду боёлбогон бойдок калтыруу; **оставить приговор в силе** өкүмдү күчүндө калтыруу; **оставить вопрос открытым** маселени чечилбеген бойдон калтыруу; 4. *кого-что (оставить остаться)* алып калуу, калтыруу; **оставить гостей ночевать** конокторду конууга алып калуу; 5. *кого-что (покинуть)* кетүү, таштап кетүү; **оставить семью** үй-бүлөсүн таштап кетүү; **силы оставили его** анын алы кетти, каруусу кетти; 6. *что (отказаться)* үзүү, коюу; **оставить надежду** үмүт үзүү; **оставить мысль** ойлогонду коюу; 7. *что (прекратить)* токтотуу, жайына коюу; **оставьте разговоры** сүйлөшүүнү токтоткула; **оставьте, это не ваше дело** жайына коюңуз, бул сиздин ишиниз эмес; 8. *кого-что без чего -сыз* калтыруу... жок калтыруу; **оставить без денег** акчасыз калтыруу; **оставить заявление без ответа** арызды жоопсуз калтыруу; **оставить без внимания** көңүл бурбай коюу, капарга албай коюу; **оставить без последствий** натыйжасыз калтыруу; **не оставь меня (не забудь)** мага жардам көрсөтө жүр, мени унутуп койбо; **оставить в дураках** акмак кылуу, сызга отургузуу; **оставить в покое** тынчтык берүү; **оставить позади** артта калтыруу; **оставить по себе память** артына эстелик калтыруу.

ОСТАВЛЯТЬ *несов. см.* **оставить**; **оставляет желать лучшего** мындан алда канча жакшы болууга тийиш эле.

ОСТАЛЬНÓЙ, ая, -ое 1. калган, башкасы, бөлөгү; **взять остальные книги** калган китептерди алуу; 2. *в знач. сущ. ср.* калгандары, калганы; 3. *в знач. сущ.* остальные мн. башкалар; **нужно спросить у остальных** башкалардан суроо керек; **где остальные?** башкалар кайда?

ОСТАНАВЛИВАТЬ *несов. см.* **остановить**.

ОСТАНАВЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **остановиться**; **ни перед чем не останавливаться** эч нерсеге карабастан; 2. *страд. к* **останавливать**.

ОСТА́НКИ *только мн. сөөк (өлүктүн сөөгү).*

ОСТАНОВИТЬ *сов.* 1. *кого-что (прекратить движение, ход)* токтотуу; **остановить поезд** поездди токтотуу; **остановить часы** саатты токтотуу; 2. *кого-что (сдержать, запретить)* токтотуу, тыюу; **остановить смельчака** кайраттуу кишини токтотуу; **остановить шалунá** тенгекти тыюу; 3. *что, перен. (сосредоточить):* **остановить внимание на чём-л.** бир нерсеге көңүл буруу; **остановить взгляд на чём-л.** бир нерсени кароо; **остановить свой выбор на чём-л.** бир нерсени жактыруу, тандап бир нерсеге токтолуу; **остановить кровь** канды токтотуу.

ОСТАНОВИТЬСЯ *сов.* 1. токтоо, токтолуу; **остановиться на перекрестке** жолдун кайчылашкан жерине

токтоо; **рабо́та остано́вилась** иш токтоду; **останови́ться на полуслове** сүйлөп жаткан сөзүн бүтпөй токтоо; **2. (поселиться по приезде)** токтоо, түшүү; **останови́ться в гости́нице** гостиницага токтоо; **3. (задержаться на чём-л.)** токтолуу; **останови́ться на описа́нии подро́бностей** майда-чуйдасынан бери толуктап айтууга (*жазууга*) токтолуу.

ОСТАНО́ВКА *ж.* **1. (действие)** токтоо, токтотуу, токтолуу; **2. (пункт)** токтой турган жай; **трамва́йная остано́вка** трамвай токтой турган жай; **остановка за чем-л. разг.** тоскоол, илинчек, кедерги; **остановка то́лько за разреше́нием** уруксат алуу гана илинчек болуп турат; **остановка то́лько за тобо́й** сен эле кедерги болуп турасын; **без остано́вки** токтоосуз.

ОСТА́ТОК *м.* **1.** калганы, калган бөлүк, калдык; **остаток арбуза** дарбыздын калганы; **оста́ток жи́зни** калган өмүр; **оста́ток вре́мени** калган убакыт; **2. оста́тки** *мн.* калдык; **оста́тки крепо́стной стено́й** крепосттук стенанын калдыгы; **остатки старого бы́та** эски турмуштун калдыгы; **3. оста́тки** *мн. (отбросы)* калдыктар, таштанды; саркыт (*пищи и питья*); **нефтя́ные оста́тки** нефть калдыктары; **4. мат.** калдык.

ОСТАТО́ЧНЫЙ, *ая*, -*ое* **остаток 1-ге т.**; **оста́точные су́ммы** калдык суммалар.

ОСТА́ТЬСЯ *сов.* **1.** калуу; **оста́ться для рабо́ты в дере́вне** кыштакта иштөө үчүн калуу; **2. (сохраниться)** калуу, сакталып калуу; **э́то наве́гда оста́нется в моёй па́мяти** бул түбөлүккө менин эсимде калат; **оста́лось чу́вство удово́лствования** канааттангандык сезими калды; **3. (сохранить)** калуу; **оста́ться при пре́жнем мнени́и** өзүнүн баштагы пикиринде калуу; **4. (оказаться)** калуу, болуп калуу; **оста́ться без де́ла** ишсиз калуу; **5. калуу; по́сле кро́йки оста́лись большо́е обре́зки** бычкандан кийин чоң-чоң өөндөр калды; **по́сле не́ё оста́лось дво́е дете́й** андан эки бала калды, анын артында эки баласы калды; **ему́ оста́лось то́лько согласо́ваться** ага макул болуу гана калды; **оста́ться с но́сом или оста́ться в дурака́х** *разг.* акмак болуп калуу, сызга отуруп калуу; **оста́ться в сто́роне** четте калуу; **он в долгу́ не оста́нется** ал да эсесин кайтарат; **оста́ться на второ́й год** экинчи жылга калуу.

ОСТЕКЛЕНЕ́ТЬ *сов.* жансыздай болуп калуу (*мис. көз*).

ОСТЕКЛИ́ТЬ *сов.* **что** айнектөө, айнек салуу; **остеклить окно** терезеге айнек садуу.

ОСТЕКЛЯ́ТЬ *несов. см. остекли́ть.*

ОСТЕОЛО́ГИЧЕСКИЙ, *ая*, -*ое* **osteология-га т.**; **osteологиялык.**

ОСТЕОЛО́ГИЯ *жс.* osteология (*анатомиянын сөөктөрдүн түзүлүшүн текшерүүчү бир бөлүмү*).

ОСТЕПЕНИ́ТЬ *сов.* **кого** токтолтуу, тыюу.

ОСТЕПЕНИ́ТЬСЯ *сов.* токтоо болуу, оор басырыктартуу; **он с года́ми остепеня́лся** ал улгайган сайын токтоолду.

ОСТЕПЕНЯ́ТЬ *несов. см. остепеня́ть.*

ОСТЕПЕНЯ́ТЬСЯ *несов. см. остепеня́ться.*

ОСТЕРВЕНЕ́ЛЫЙ, *ая*, -*ое* **аябай ачууланган, жаалданган; остервенелый враг** жаалданган душман.

ОСТЕРВЕНЕ́НИЕ *ср.* **аябай ачуулануу, жаалдануу; прийти в остервенение** аябай ачуулануу.

ОСТЕРВЕНЕ́ТЬ *сов.* **аябай ачуусу** келүү, жаалдануу.

ОСТЕРВЕНИ́ТЬСЯ *сов. см. остервене́ть.*

ОСТЕРЕГА́ТЬ *несов. см. остере́чь.*

ОСТЕРЕГА́ТЬСЯ *несов. кого-чего* сак болуу, сактануу, сактанып жүрүү, абайлоо; **остерега́ться просту́ды** суук тийүүдөн сак болуу.

ОСТЕРЕ́ЧЬ *сов. кого-что* абайлатуу, сак болдуруу, эскертип коюу.

ОСТЕРЕ́ЧЬСЯ *сов. см. остерега́ться.*

ОСТИ́СТЫЙ, *ая*, -*ое* **кылкандуу; ости́стый ко́лос пшени́цы** буудайдын кылкандуу башы.

О́СТОВ *м.* **тулку, негиз; о́стов кора́бля** кеменин тулкусу; **остов ю́рты** боз үйдүн кереге-ууктары.

ОСТО́ЙЧИВОСТЬ *жс. мор.* оодарылбай бир калыпта жүрө алуучулук (*мис. кеме*).

ОСТО́ЙЧИВЫЙ, *ая*, -*ое мор.* оодарылбай бир калыпта жүрө алуучу (*мис. кеме*).

ОСТОЛБЕНЕ́ЛЫЙ, *ая*, -*ое разг.* сенейген, сенейип катып калган.

ОСТОЛБЕНЕ́НИЕ *ср. разг.* сенейип катып калуу.

ОСТОЛБЕНЕ́ТЬ *сов. разг.* сенейип катып калуу, эмне кыларын билбей далдырап туруп калуу.

ОСТОЛО́П *м. бран.* маңбаш, маңыроо, келесоо.

ОСТОРО́ЖНО *нареч. 1. (осмотрительно)* сактык менен, абайлап; **действовать остро́жно** сактык менен иш кылуу; **2. (бережно)** этияттык менен, сактык менен; **осторо́жно перевя́зывать ра́ну** жараны этияттык менен таңуу; **3. (сдержанно, нерешительно)** акырын, абайлап; **осторо́жно посту́чать в дверь** эшикти акырын кагуу; **осторо́жно возра́зить** абайлап айтуу; **осторо́жно! (берегись!)** абайла!, байка!, сак бол!

ОСТОРО́ЖНОСТЬ *жс. 1. (осмотрительность)* сактык, абайлагандык; **прояви́ть остро́жность** сактык кылуу; **2. (бережность)** этияттык, сактык.

ОСТОРО́ЖНЫЙ, *ая*, -*ое 1. (осмотрительный)* сак, абайлагыч; **осторо́жный челове́к** сак киши; **бу́дьте остро́жны** сак болуңуз; **2. (бережный)** этият, этияттуу, сак; **осторо́жное обра́щение с меха́низмом** механизмди этияттык менен урунуу; **3. акырын, абайлаган; остро́жный отве́т** абайлап берилген жооп.

ОСТОЧЕРТЕ́ТЬ *сов. кому, прост.* жадатуу, аша кечируу, көкөйгө тийүү.

ОСТРАКИ́ЗМ *м.* oстракизм, айдап жиберүү, кетируу (*Байыркы Грецияда – шаар ичинен жараксыз граждандарды добушка коюу менен айдап чыгуу*); **подве́ргнуть кого-л. остраки́зму** бирөөнү айдап жиберүү.

ОСТРА́СТКА *жс. разг.* опуза; **для остра́стки** опуза үчүн.

ОСТРЕ́Ц *м. бот.* oстрец (*отоо чөптүн бир түрү*).

ОСТРИ́Ё *ср. 1. уч, миз; остри́ё игло́лки* ийненин учу; **остри́ё шты́ка** штыктын учу; **остри́ё са́бли** кылычтын мизи; **2. перен.** миз; **попа́сть на остри́ё кри́тики** сындын мизине туура келип калуу.

ОСТРИ́ТЬ I *несов. что (заострять)* курчутуу, учтоо; **остри́ть нож** бычак курчутуу; **остри́ть меч** кылычты курчутуу.

ОСТРИ́ТЬ II *несов. (говорить остроты)* укумчул сөз айтуу, куудул сөз сүйлөө; **он все́гда остри́т** ал ар дайым куудул сүйлөйт.

ОСТРИ́ЦА *жс. зоол.* чүчөк (*курт*).

ОСТРИ́ЧЬ *сов. кого-что* **остри́чь во́лосы** чачты кыркуу; **остри́чь ногти** тырмакты алуу; **остри́чь овцу́** кой кыркуу.

ОСТРИЧЬСЯ *сов.* чач алдыруу (*кайчы менен*).

ОСТРОВ *м. геогр.* арал.

ОСТРОВЕРХИЙ, ая, -ое төбөсү учтуу; **островерхая баһня** төбөсү учтуу бурана.

ОСТРОВИТЯНИН *м.* аралда туруучу киши.

ОСТРОВИТЯНКА *женск. р. к островитянин.*

ОСТРОВНОЙ, ая, -ое аралдагы, аралдык; **островное государство** аралдагы мамлекет; **островной житель** аралда жашоочу адам.

ОСТРОВОК *м. уменьш. от остро́в* аралча, кичине арал.

ОСТРОГ *м. уст.* абак, түрмө.

ОСТРОГА́ *жс.* дегээ; **бить рыбу острогой** балыкты дегээ менен саюу.

ОСТРОГА́ТЬ *сов. см. обострога́ть.*

ОСТРОГЛАЗЫЙ, ая, -ое *разг.* курч көздүү, көргүч, көрөөгөч.

ОСТРОГУ́БЦЫ *только мн.* ат тиш, кемпир ооз (*аспаптын бир түрү*).

ОСТРО́ЖНИК *м. уст.* түрмөгө камалган.

ОСТРОЗАРА́ЗНЫЙ, ая, -ое өтө жугуштуу.

ОСТРОКОНЕ́ЧНЫЙ, ая, -ое учу учтуу, шондуюгой, төбөсү учтуу, башы учтуу; **остроконечная ша́пка** төбөсү шоңшогой баш кийим.

ОСТРОЛИ́СТ *м. бот.* ийне жалбырактуу (*жайыкышы жашыл болуп турган ийне жалбырактуу жыгач*).

ОСТРОНО́СЫЙ, ая, -ое шиш тумшук; шиш мурун (*о человеке*).

ОСТРОСЛО́В *м. разг.* укумчул сөзчүл, куудул сөзчүл.

ОСТРОСЛО́ВИЕ *ср.* укумчул сөз, куудул сөз, курч сөздөр менен сүйлөө.

ОСТРОСЛОВИ́ТЬ *несов. разг.* кумчул сөз айтуу.

ОСТРОТА́ *жс.* 1. курчтук; **остротá ножá** бычактын курчтугу; 2. *перен. (восприимчивость)* курчтук; **острота слýха** кулактын курчтугу; **остротá зрénия** көздүн курчтугу; **остротá умá** акылдын курчтугу; 3. (*напряжённость*) оордук; **остротá положénия** абалдын оордугу; 4. (*мн. остро́ты*) укумчул сөздөр, куудул сөздөр; **сы́пать остро́тами** укумчул сөздөрдү жаадыруу; **плóские остро́ты** мааниси жок укумчул сөздөр; **дешёвые остро́ты** арзыбаган укумчул сөздөр; **удáчная остро́та** орундуу айтылган куудул сөздөр.

ОСТРОУГО́ЛЬНИК *м.* тар бурчтук.

ОСТРОУГО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое тар бурчтуу; **остроугольный треуго́льник** тар бурчтуу үч бурчтук.

ОСТРОУ́МИЕ *ср.* укумчулдук; чукугандай сөз табуу.

ОСТРОУ́МНО *нареч.* укумчулдук менен, чукугандай сөз таап; **остроумно ответить** чукугандай сөз таап, жооп кайтаруу.

ОСТРОУ́МНЫЙ, ая, -ое акылы курч, ташка тамга баскандай, укумчул, чукугандай сөз тапкан; **остроумный человек** акылы курч киши; **остроумное выражénие** чукугандай табылган сөз; **остроумное решénие вопро́са** маселени акылдуулук менен чечүү.

О́СТРЫЙ, ая, -ое 1. (*отточенный*) курч, учтуу, өткүр; **о́страя брит́ва** курч устара; **о́страя игла́** учтуу ийне; **о́стрый нож** өткүр бычак; 2. (*суживающийся*) учтуу, тар; **о́стрый нос лóдки** кайыктын учтуу башы; **о́стрый угол** тар бурч; 3. *перен. (проницательный)* жетик, курч; **о́стрый ум** жетик акыл; 4. *перен. (о вкусе, запахе)* курч,

мурунду жарган; өткүр (*тамак*); **о́стрый за́пах** мурунду жарган жыт; **о́стрый со́ус** өткүр соус; 5. (*остроумный язвительный*) курч, жанга тийген, чучукка тийген; **о́страя шýтка** чучукка тийген тамаша; **у него́ о́стрый язы́к** анын тили курч; 6. *перен. (сильный)* какшаткан, зырылдаган; **о́страя бо́ль** какшаткан оору; 7. *перен. (напряжённый)* оор, катуу; **о́строе положénие** оор абал; **о́страя клáссовая борьба́** катуу тап күрөшү.

ОСТРЯ́К *м. разг.* укумчул, чукугандай сөз тапкан киши.

ОСТУДИ́ТЬ *сов. что* суутуу.

ОСТУЖА́ТЬ *несов. см. остудить.*

ОСТУПА́ТЬСЯ *несов. см. оступиться.*

ОСТУПИ́ТЬСЯ *сов.* жаза басуу, чала басуу (*мис. баскычты*).

ОСТЫВА́ТЬ *несов. см. остыть.*

ОСТЫ́ТЬ *сов.* 1. (*стать холодным*) сууш, муздак тартуу; **чай осты́л** чай сууду; 2. *перен.* көңүл кайтуу, басылуу; **гнeв его́ осты́л** анын ачуусу басылды.

ОСТЬ *жс.* кылкан, мурут (*у знаков*); жалбырактын катуу учу (*у листьев*).

ОСУДИ́ТЬ *сов.* 1. *кого-что* айыптоо, жаман деп табуу, сөгүш берүү; **осудить плохой поступок** жаман кылыкты айыптоо; 2. *кого, юр. (приговорить)* кесүү, айыптап кесүү, айыптап өкүм чыгаруу; **осудить военных преступников** согуш кылмышкерлерин айыптап өкүм чыгаруу; 3. *на что, перен. (обречь)* бет алуу, бет алдыруу.

ОСУЖДА́ТЬ *несов. см. осудить.*

ОСУЖДЕ́НИЕ *ср.* 1. (*порицание*) айыптоо, жамандоо, сөгүш, сөгүш берүү; 2. *юр.* кесүү, айыптоо, айыптап кесүү, айыптап өкүм чыгаруу.

ОСУЖДЕ́ННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. к осудить*; 2. *в знач. сущ. м., жс. юр.* кесилген, айыпталган.

ОСУ́НУТЬСЯ *сов.* арыктап жүдөө, бетинин чүкөсү чыгуу, бети арыктап чүрүшүү.

ОСУША́ТЬ *несов. см. осушить.*

ОСУШÉНИЕ *ср.* кургатуу; **осушénие болóт** саздарды кургатуу.

ОСУШИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *осушение-ге т.*; **осушительные рабóты** кургатуу жумуштары.

ОСУШИ́ТЬ *сов. что* 1. кургатуу; **осушить болóто** сазды кургатуу; 2. *разг. (выпить)* шыпкап ичүү, калтырбай ичүү; **осушить стака́н** стакандын түбүндө эчтеме калтырбай шыпкап ичүү; **осушить слéзы** сооротуу; **осушить гла́за** ыйлабай калуу, сооронуу.

ОСУ́ШКА *жс.* кургатуу.

ОСУЩЕСТВИ́МОСТЬ *жс.* жүзөгө чыга тургандык, иш жүзүнө ашырыла тургандык, иш жүзүнө ашырылууга мүмкүн болгондук.

ОСУЩЕСТВИ́МЫЙ, ая, -ое турмушка ашырууга боло турган, жүзөгө чыга турган, иш жүзүнө ашырыла турган, иш жүзүнө ашырылууга мүмкүн болгон.

ОСУЩЕСТВИ́ТЬ *сов. что* турмушка ашыруу, жүзөгө ашыруу, иш жүзүнө ашыруу; **осуществить свои пла́ны** өзүнүн пландарын жүзөгө ашыруу.

ОСУЩЕСТВИ́ТЬСЯ *сов.* турмушка ашуу, ужутка чыгуу, жүзөгө ашуу, иш жүзүнө ашырылуу; **мечта́ о счастлйвой жи́зни** осуществи́лась бактылуу турмуш тилеги ужутка чыкты.

ОСУЩЕСТВЛÉНИЕ *ср.* турмушка ашыруу, жүзөгө чыгаруу, иш жүзүнө ашыруу.

ОСУЩЕСТВЛЯТЬ несов. см. **осуществить**.

ОСУЩЕСТВЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **осуществить**-ся; 2. *страд. к. осуществлять*.

ОСЧАСТЛИВИТЬ сов. кого-что бакыттуу кылуу, бирөөнү бакыттуу кылуу.

ОСЫПАНИЕ ср. күбүлүү, күбүлүп түшүү, чубуруп түшүү.

ОСЫПАТЬ сов. 1. см. **обсыпать**; 2. *кого-что (усеять)* жайнатуу, бетине себүү, үстүнө жаба себүү; **небо осыпано звёздами** асманда жылдыздар жыбырап жайнайт; **яблоня осыпана цветами** алма жыгачынын гүлдөрү жайнап турат; **осыпать поцелуями** өпкүлөп жиберүү; **осыпать упрёками** аябай кекетүү.

ОСЫПАТЬ несов. см. **осыпать**.

ОСЫПАТЬСЯ сов. 1. (*опась*) күбүлүп түшүү, чубуруп түшүү; **цветы осыпались** гүлдөр күбүлүп түштү; 2. (*обвалиться*) эшилүү (мис. кум).

ОСЫПАТЬСЯ несов. 1. см. **осыпаться**; 2. *страд. к. осыпать*.

ОСЫПЬ жс. геол. осыпь (*эшилип түшүп чогулган тоо тектеринин сыныктары*).

ОСЬ жс. 1. (*колеса*) ок (*дөңгөлөктүн огу*); **передняя ось** алдыңкы ок; 2. *мат., физ. ок (геометриялык тело тегеренген убакта ордунда былк этпей туруучу түз сызыгы, мис. жердин огу, киндиги)*; **ось вращения** айлануу огу.

ОСЬМИНОГ м. зоол. сегиз бут (*узун сегиз буту бар деңиз айбаны*).

ОСЬМУШКА жс. разг. уст. ашмушке (*кадактын сегизден бир бөлүгү*); **осьмушка чаю** ашмушке чай.

ОСЯЗАЕМОСТЬ жс. сезилгичтик, сыйпаганда сезилгичтик.

ОСЯЗАЕМЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от осязать*; 2. *прил. (заметный)* сезилердик, көзгө көрүнөрдүк, көрүнүктүү, билинердик; **осязаемые результаты** көрүнүктүү натыйжалар.

ОСЯЗАНИЕ ср. сезүү, дененин сезими, туюу.

ОСЯЗАТЕЛЬНОСТЬ жс. сезгичтик.

ОСЯЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. *осязание-ге т.*; сезүүчү, сезе турган; **осязательный орган** сезүү органы; 2. *перен. (значительный)* көзгө көрүнөрдүк, жарыгтардык, көрүнүктүү; **лечение далó осязательные результаты** дарылоо көрүнүктүү натыйжаларды берди.

ОСЯЗАТЬ несов. *кого-что* сезүү (*кол, дене менен*).

ОТ (ОТО) предлог с род. п. 1. (*при указании на исходный, отправной пункт*) -дан; **от начала до конца** башынан аягына чейин; **от города до станции** шаардан станцияга чейин; **в десяти километрах от города** шаардан он километр алыстыкта; **от Москвы до Ленинграда** Москвадан Ленинградга чейин; 2. (*при указании целого, от которого берётся часть*) -дан; **отрывать ломоть от хлеба** нандан бир сындырым кесип алуу; **от пальто оторвалась пуговица** пальтонун топчусу үзүлүп калды; 3. (*при устранении, прекращении чего-л.*) -дан; **избавиться от опасности** коркунучтан кутулуу; **устраниться от участия** катышуудан четтөө; 4. (*указывает на причину, основание чего-л.*) -дан; **дрожать от страха** коркконунан калтыроо; **от нечего делать** кылар иш болбогондуктан; 5. (*указывает на противопоставление*) -дан; **отличать добро от зла** жакшылыкты жамандыктан ажырата билүү; 6. (*указывает на временную последовательность*) -дан, менен; **год от году** жылдан жылга; **день ото дня** күндөн

күнгө; **время от времени** мезгил-мезгили менен; **написать от руки** кол менен жазуу; **от всей души** жан-дили менен.

ОТ- (ОТО-, ОТЪ-) приставка 1) кандайдыр бир аракеттин бүткөндүгүн, токтолгондугун, аткарылып болгондугун көрсөтөт; мис. **отработать** эмгек менен актоо, төлөө (мис. алган акчаны); **отзвучать** жаңырып басылуу, айтылып бүтүү; 2) бир нерсенин бөлүнүшү, бир жакка кеткен кыймыл, мис. **отклеить** желимин ажыратуу; **отъехать** кандайдыр бир пункттан жөнөп кетүү; 3) «ся» менен аякталган этиштерде - бир нерседен качуу, алыстоо максаты менен аракет кылгандыкты көрсөтөт; мис. **отговориться** жок шылтоо табуу.

ОТ от рөдү туулгандан бери, төрөлгөндөн бери (*жааши*); **ему от роду семь лет** ал жети жашта.

ОТАВА жс. алысын (*чабылган чөптүн ордуна чыккан жааш чөп*).

ОТАВНЫЙ, ая, -ое отава-га т.; **отавные корма** алысын тоюттар.

ОТАПЛИВАТЬ несов. см. **отопить**.

ОТАРА жс. короо кой; **колхозные отары** колхоздун короо-короо койлору.

ОТБАВИТЬ сов. *что, чего* бөксөртүү, болуп алып таштоо, кемитүү, кемитип алып таштоо; **отбавить молока** сүттү бөксөртүү, сүттү кемитүү.

ОТБАВКА жс. бөксөртүү, бөлүп алып таштоо, кемитүү, кемитип алып таштоо.

ОТБАВЛЯТЬ несов. см. **отбавить**; **хоть отбавляй** разг. толуп жатат, быкып жатат.

ОТБЕГАТЬ несов. см. **отбежать**.

ОТБЕЖАТЬ сов. жүгүрүп алыстоо, качуу, чуркап алыстоо; **отбежать в сторону** бир жакка чуркап качуу.

ОТБЕЛИВАТЬ несов. см. **отбелить**.

ОТБЕЛИТЬ сов. *что* агартуу, акка боёо; **отбелить холст** боз кендирди агартуу.

ОТБЕЛКА жс. агартуу, акка боёо; **отбелка холста** боз кендирди агартуу.

ОТБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое отбельный цех агартуу цехи.

ОТБИВАТЬ несов. см. **отбить**; **отбивать такт** тактыны бөлүп белгилөө, такт менен уруу.

ОТБИВАТЬСЯ несов. 1. см. **отбиться**; 2. *страд. к. отбивать*.

ОТБИВКА жс. чыңоо; **отбивка косы** чалгыны чыңоо.

ОТБИВНОЙ, ая, -ое отбивной (уруп жумшартылган эттен жасалган тамак); **отбивная котлета** или **отбивная** отбивной котлета.

ОТБИРАТЬ несов. см. **отобрать**.

ОТБИТИЕ ср. кайта уруу, кайта согуу, кайта кайтаруу; **отбитие атаки** чабуулдун мизин кайтаруу.

ОТБИТЬ сов. 1. *что (отразить)* кайта уруу, кайта согуу, кайта кайтаруу; **отбить мяч рукой** топту кол менен кайта уруу; **отбить атаку** чабуулду кайтаруу; 2. *кого-что (отнять с боем)* урушуп тартып алуу, согушуп тартып алуу; **отбить город** шаарды урушуп тартып алуу; **отбить пленных** туткундарды урушуп бошотуп алуу; 3. *что (отломить, отколотить)* уруп сындыруу, уруп кетүү, уратуу; **отбить ручку у чашки** чашканын сабын уруп сындыруу; 4. *что, перен. (удалить, отнять)* кетируу, жоготуу, жоюу, кайтаруу, жок кылуу; **отбить запах** жыт кетируу; **отбить неприятный вкус** жаман даамды жоготуу; **отбить охоту** к чему-л. бир нерсеге болгон көңүлдү

кайтаруу; **5.** что чыңоо; **отб́ить косу́** чалгы чыңоо; **6.** что (напр. такт) уруп белгилөө.

ОТБ́ИТЬСЯ сов. **1.** (отразить нападение) кайта сокку берип коргонуу; **отб́иться от врага́** кайта сокку берип душмандан коргонуу; **2.** (отстать от своих) адашып кетүү, адашуу; **конь отб́ился от табуна́** ат үйүрүнөн адашты; **3.** (отломаться) сынуу, кетилүү; **но́сик чайника отб́ился** чайнектин чоргосу сынды; **отб́иться от рук разг.** такыр тил албай өз билгенин кылуу (мис. бала).

ОТБЛАГОДАРИ́ТЬ сов. кого-что кылган жакшылыкка алкыш айтуу, эсесин кайтаруу; **отблагодарить за по́мощь** берген жардамы үчүн алкыш айтуу (эсесин кайтаруу).

ОТБЛЕСК м. бир нерсенин бетине тийген жарык, шоола; **отблески пла́мени** жалындын жарыгы.

ОТБО́Й м. **1.** воен. (сигнал) отбой (бир аракеттин бүтүшүнө берилүүчү белги); **отбо́й возду́шной трево́ги** аба тревогасына берилген отбой; **бить отбо́й** 1) воен. отбой уруу, согуш аракетин токтотуу; 2) перен. тануу, сөзүнөн кайтуу! **2.** (у телефона) отбой (телефондо сүйлөшүү бүткөн соң берилүүчү коңгуроо); **отбо́я нет от кого-л.** такыр кутулбайсың, жанды тындырбайт (мис. конок).

ОТБО́ЙКА жс. горн. уруп сындыруу, уруп кетүү, уратуу; **механи́ческая отбо́йка ка́менного угля́** таш кемүрдү механикалык жол менен уруп сындыруу (уратуу).

ОТБО́ЙНЫЙ, ая, -ое горн. уруп түшүрмө, уратма; **шахте́рский отбо́йный мо́лоток** шахте́рдун уруп түшүрмө балкасы.

ОТБО́Р м. **1.** (действие) тандап алуу, ылгап алуу; **2.** үрөөндөр; **отбо́рная ру́гань** биол. тандалуу, тандалып жашоого ылайыкталуу; **естественный отбо́р** табигый жол менен тандалуу.

ОТБО́РНЫЙ, ая, -ое тандамал, тандалып алынган, ылгап тандалган; **отбо́рные семена́** тандамал үрөөндөр; **отбо́рные войска** тандамал аскерлер; **отбо́рная ру́гань** барып турган жаман тилдөө.

ОТБО́РОЧНЫЙ, ая, -ое тандап алуучу; **отбо́ро́чная ко́миссия** тандап алуучу комиссия.

ОТБОЯ́РИВАТЬСЯ несов. см. отбо́яриться.

ОТБОЯ́РИТЬСЯ сов. разг. шылтоо табуу; ал эле, бул эле деп шылтоо таап кутулуу; **отбо́яриться от пригла́шения** чакырган жерге барбоо үчүн шылтоо табуу.

ОТБРАСЫ́ВАТЬ несов. см. отбро́сить.

ОТБРИ́ТЬ сов. кого, разг. катуу орой жооп кайтаруу.

ОТБРО́СИТЬ сов. кого-что **1.** (в сторону) ыргытуу, четке ыргытуу, четке ыргытып таштоо; **отбро́сить ка́мни в сто́рону** таштарды четке ыргытып таштоо; **2.** воен. сүрүп барып таштоо, кууп барып таштоо; **отбро́сить проти́вника** душманды сүрүп барып таштоо; **3.** что, перен. (отвергнуть) жокко чыгаруу, коюу, жаратпай салуу, керексиз деп табуу; **отбро́сить сомне́ния** күмөн саноону коюу; **дерево отбро́сило дли́нную те́нь** жыгач узун көлөкө түшүрдү.

ОТБРО́СЫ чаще мн. (ед. отбро́с м.) таштандылар; **яма для отбро́сов** таштандылар ташталуучу чуңкур.

ОТБУКСИРОВА́ТЬ сов. что буксирге алып сүйрөө (баруу); **отбу́ксирова́ть ка́тер в бухту́** катерди буксирге алып сүйрөп бухтага алып баруу.

ОТБУШЕВА́ТЬ сов. разг. токтолуу, басылуу (мис. бороон, катуу шамал).

ОТБЫ́ВАНИЕ ср. срогу бүтүү (мис. жазанын).

ОТБЫ́ВАТЬ несов. см. отбы́ть.

ОТБЫ́ТИЕ ср. **1.** (отъезд) жолго чыгуу, жөнөп кетүү, сапар тартуу; **2.** срогу бүтүү; **отбы́тие нака́зания** жаза тартуунун срогу бүтүү.

ОТБЫ́ТЬ сов. **1.** (уехать) жолго чыгуу, жөнөп кетүү, сапар тартуу; **отбы́ть к ме́сту назначе́ния** кызматка дайындалган жерине жөнөп кетүү; **2.** что кутулуу; **отбы́ть срок нака́зания** жаза тартуунун срогу бүтүү.

ОТВА́ГА жс. эрдик, кайрат, баатырдык; **награди́ть за отва́гу** эрдик үчүн сыйлоо.

ОТВА́ДИТЬ сов. кого от чего, разг. койдуруу, тыюу салуу; **отва́дить от ку́рения** тамеки тартууну койдуруу.

ОТВА́ЖИВАТЬ несов. см. отва́дить.

ОТВА́ЖИВАТЬСЯ несов. см. отва́житься.

ОТВА́ЖИТЬСЯ сов. с неопр. эрдик кылуу, эрдиги кармоо, кайрат көрсөтүү, батынуу; **я не отва́жился с ним** спори́ть аны менен айтышууга мен батына албадым.

ОТВА́ЖНО нареч. эрдик менен, эрдик кылып, кайраттуулук менен, кайраттуулук кылып, баатырдык кылып, баатырдык менен.

ОТВА́ЖНОСТЬ жс. эрдик, кайраттуулук, баатырдык.

ОТВА́ЖНЫЙ, ая, -ое эр, кайраттуу, баатыр; **отва́жный морепла́ватель** кайраттуу деңиз саякатчысы; **отва́жный поля́рник** баатыр поля́рник.

ОТВА́Л I м. **1.** (действие) таштоо, оодарып (алып) таштоо, бир четке чыгарып таштоо; **2.** с.-х. (в плуге) соконун чымды аңтаргыч бөлүгү; **3.** горн. кендин иштетүүгө жараксыз катмары; **до отвáла** разг. аябай тойгончо, абдан тойгуча, бөйрөк чыга; **нае́сться до отвáла** бөйрөк аябай чыга тоюу, абдан тойгуча жеш.

ОТВА́Л II м. мор. жөнөп кетүү, жүрүп кетүү, жолго чыгуу (кеме).

ОТВА́ЛИВАТЬ I несов. см. отва́лить I.

ОТВА́ЛИВАТЬ II несов. см. отва́лить II.

ОТВА́ЛИВАТЬСЯ несов. **1.** см. отва́литься; **2.** страд. к отва́ливать I.

ОТВА́ЛИТЬ I сов. что **1.** (сдвинуть в сторону) таштоо, оодарып (алып) таштоо, бир четке чыгарып таштоо (оор нерсени); **отва́лить ка́мень с доро́ги** ташты жолдон алып таштоо; **2.** кому, разг. (дать щедро) марттык кылып берүү; **отва́лить сто ру́блей** марттык кылып жүз сом берүү.

ОТВА́ЛИТЬ II сов. мор. (отчалить) жөнөп кетүү, жүрүп кетүү, жолго чыгуу (кеме); **парохо́д отвали́л от при́стани** пароход пристандан жөнөп кетти.

ОТВА́ЛИТЬСЯ сов. коңтурулуп түшүү, сыйрылып түшүү; **угол карни́за отвали́лся** карниздин бурчу коңтурулуп түштү.

ОТВА́ЛКА жс. таштоо, оодарып (алып) таштоо, бир четке чыгарып таштоо.

ОТВА́Р м. маңыз; **мясо́й отва́р** эттин маңызы (эттин ынак сорпосу); **рисовый отва́р** күрүчтүн кайнатылган маңызы.

ОТВА́РИВАТЬ несов. см. отва́рить.

ОТВА́РИВАТЬСЯ несов. **1.** см. отва́риться; **2.** страд. к отва́ривать.

ОТВА́РИТЬ сов. что кайнатып бышыруу.

ОТВА́РИТЬСЯ сов. кайнап бышуу; **овощи отва́рились** жашылча кайнап бышты.

ОТВАРНО́Й, ая, -ое кайнаган, кайнатылган, кайна-тып бышырылган; **отварно́е мя́со** кайнатып бышырылган эт; **отварна́я вода́** кайнаган суу, кайнатылган суу.

ОТВЕДАТЬ *сов. что, чего, уст.* 1. жеп даамын татуу, даамын көрүү; **отведать дыни** коонду жеп даамын көрүү; 2. *перен. (испытать)* баштан өткөрүү.

ОТВЕДЕНИЕ *ср.* 1. буруп кетүү, кайтаруу (*мис. сууну*); 2. берүү бөлүп берүү (*мис. жерди*).

ОТВЕЗТИ *сов. кого-что* 1. жеткирүү, алып барып жеткирүү (*ат, араба, машина ж.б. менен*); **отвезти письма на почту** катты почтага жеткирүү; 2. (*увезти в сторону*) чыгарып таштоо, башка жакка алып барып таштоо; **отвезти камни в сторону от дороги** таштарды жолдун бир четине чыгарып таштоо.

ОТВЕРГАТЬ *несов. см. отвергнуть.*

ОТВЕРГНУТЬ *сов. кого-что* макул таппоо, жаратпай коюу, кабыл албоо, кабыл албай коюу; **отвергнуть проект** долбоорду жаратпай коюу; **отвергнуть предложение** сунушту кабыл албай коюу.

ОТВЕРДЕВАТЬ *несов. черге (чорго, берчке) айлануу, катуу болуу.*

ОТВЕРДЕЛОСТЬ *жс. черге (чорго, берчке) айлангандык, берчке айланган жер, катып калгандык, катып калган жер.*

ОТВЕРДЕЛЫЙ, ая, -ое черге (*чорго, берчке*) айланган, катууга айланган; **отверделая опухоль** берчке айланган шишик.

ОТВЕРДЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) черге (*чорго, берчке*) айлануу, берч болуу, катып калуу; 2. (*отверделость*) черге (*чорго, берчке*) айлангандык, берчке айланган жер, катап калгандык, катып калган жер; **небольшое отвердение** кичинекей берчке айланган жер.

ОТВЕРДЕТЬ *сов. черге (чорго, берчке) айлануу, катып калуу; опухоль отвердела* шишик катуу берч болуп калды.

ОТВЕРЖЕННЫЙ, ая, -ое куулган, четке кагылган, катардан чыккан.

ОТВЕРНУТЬ *сов. что* 1. (*вернуть в сторону*) башка жакка буруу; **отвернуть лицо** бетти башка жакка буруу; 2. (*отогнуть*) кайруу; **отвернуть полу пальто** пальтонун этегин кайруу; 3. (*открыть*) бурап ачуу; **отвернуть кран** кранды бурап ачуу; 4. (*отвинтить*) бурап чыгаруу; **отвернуть гайку** гайканы бурап чыгаруу.

ОТВЕРНУТЬСЯ *сов. 1. (вернуться в сторону)* бурулуп башка жакка кароо; **отвернуться от собеседника** аңгемелешип отурган кишиден бурулуп башка жакка кароо; 2. (*отогнуться*) кайрылуу; **край одеяла отвернулся** жууркандын чети кайрылды; 3. (*открыться*) буралып ачылуу; **кран отвернулся** кран буралып ачылды; 4. (*отвинтиться*) буралып чыгуу, буралып чыгарылуу; **гайка отвернулась** гайка буралып чыкты.

ОТВЕРСТИЕ *ср.* тешик; **отверстие в полу** полдогу тешик; **заделать отверстие в стене** стенадагы тешикти бүтөө.

ОТВЕРТЕТЬ *сов. разг. см. отвернуть 4.*

ОТВЕРТЕТЬСЯ *сов. разг. 1. (отвинтиться)* буралып чыгып кетүү; 2. *от чего, перен. (отделаться)* буйтактап (*тайсалдап*) кутулуу; **отвертеться от неприятного поручения** жагымсыз тапшырмадан буйтактап кутулуу.

ОТВЕС *м. 1. тех. отвес (тиктикти белгилөөчү, жипке асма салмоор; муну көбүнчө курулушчулар колдонот); 2. (вертикальный склон)* тик ылдый.

ОТВЕСИТЬ *сов. что* таразага тартуу; **отвесить килограмм масла** таразага бир килограмм май тартуу; **отвесить поклон** жүгүнүп ызат кылуу, жүгүнүп амандашуу.

ОТВЕСНО *нареч.* тик ылдый.

ОТВЕСНЫЙ, ая, -ое тик; **отвесная скала** тик аска.

ОТВЕСТИ *сов. 1. кого-что (доставить куда-л.)* алып баруу, алып барып коюу, ээрчитип барып коюу; **отвести детей в детский сад** балдарды балдар бакчасына ээрчитип барып коюу; **отвести больного к врачу** оору кишини врачка алып барып коюу; 2. *кого-что (в сторону)* жетелеп кетүү, ээрчитип алып кетүү (*баруу*); **отвести собеседника к окну** аңгемелешип жаткан кишини ээрчитип терезеге алып баруу; 3. *что (изменить направление)* буруп кетүү, кайтаруу; **отвести реку** сууну буруп кетүү; **отвести удар** соккуну кайтаруу; 4. *кого-что, перен. (отклонить)* жокко чыгаруу, чыгарып салуу, каршы чыгуу, алып таштоо; **отвести обвинение** айыпты жокко чыгаруу; **отвести чью-л. кандидатуру** бирөөнүн кандидатурасын алып таштоо; 5. *что (отдать в пользование)* берүү, бөлүп берүү, пайдаланууга берүү; **отвести участок под опытную станцию** тажрыйба станциясына участок бөлүп берүү; **отвести грядки под огурцы** бадыраң тигүү үчүн жөөк бөлүп берүү; **отвести душу** разг. чер жазылуу, жыргап калуу; **отвести глаза кому-л.** алаксытуу, көңүлдү башка жакка буруп жиберүү, будамайлоо; **я не мог глаз отвести** мен көзүмдү алалбадым, карап тойбодум.

ОТВЕТ *м. 1. жооп; получить ответ на письмо* катка жооп алуу; **дать ответ** жооп кайтаруу; 2. *мат. жооп, чыгышы (маселенин чыгарындысы); 3. уст. (ответственность)* жоопкерчилик; **призвать к ответу** жоопко тартуу, жоопкерчиликке чакыруу.

ОТВЕТВИТЬ *сов. что* тармак чыгаруу; **ответвить арык** арыктан тармак чыгаруу.

ОТВЕТВИТЬСЯ *сов. бутактоо, бутактануу, бутак жаюу.*

ОТВЕТВЛЕНИЕ *ср. 1. (отросток)* бутак; 2. (*боковая линия*) тармак, айрык; **ответвление железной дороги** темир жол тармагы; **ответвление канала** каналдын тармагы; 3. *перен. (от чего-л. основного)* тармак; **диалекты и жаргоны** – **ответвления от общенародного языка** диалектилер менен жаргондор – жалпы элдик тилдин тармактары.

ОТВЕТВЛЯТЬ *несов. см. ответить.*

ОТВЕТВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. ответить; 2. страд. к отвечать.*

ОТВЕТИТЬ *сов. 1. жооп берүү, жооп кайтаруу; ответить на вопрос* суроого жооп берүү; 2. *за что* жооп берүү, жооптуу болуу, жазасын тартуу; **ответить за свой поступок** өзүнүн кылган иши үчүн жооптуу болуу; **ответить головой** башы менен жооп берүү; **ответить урок** сабакты мугалимге айтып берүү (*окуучу*).

ОТВЕТНЫЙ, ая, -ое жооп иретиндеги; **ответное письмо** жооп иретиндеги кат; **ответный поклон** жооп иретиндеги салам; **ответное приглашение** жооп иретиндеги чакыруу.

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ *жс. 1. жоопкерчилик, жооптуулук; привлечь кого-л. к ответственности* бирөөнү жоопко тартуу; **возложить на кого-л. ответственность** бирөөгө жоопкерчиликти жүктөө; **под вашу ответственность** сиздин жоопкерчилигиңиз астында; **взять на себя ответственность** жоопкерчилигин өзүнө алуу; **снять с себя ответственность** жоопкерчиликти өзүнөн алып таштоо; 2. (*серьезность*) жооптуулук, олуттуулук, маанилүүлүк; **ответственность момента** учурдун жооптуулугу.

ОТВѢТСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. жооптуу; **ответственный работник** жооптуу кызматкер; **ответственный дежурный** жооптуу дежурный; **ответственный представитель** жооптуу өкүл; 2. (важный, серьёзный) жооптуу, олуттуу, маанилүү; **ответственный период** жооптуу мезгил.

ОТВѢТЧИК м. 1. юр. жоопкер, жооптуу; 2. разг. жооптуу, жоопкер, жооп берүүчү.

ОТВѢТЧИЦА женск. р. к **ответчик**.

ОТВЕЧАТЬ несов. 1. см. **ответить**; 2. за что (быть ответственным) жооп берүү, жооптуу болуу; **отвечать за порученное дело** тапшырылган иш үчүн жооп берүү; 3. чему (соответствовать) -а ылайык болуу (келүү), туура келүү, жооп берип туруу; **рукопись отвечает требованиям издательства** кол жазма басманын таламдарына ылайык келет; **диссертация отвечала научным требованиям** диссертация илимий таламдарга жооп бери турду.

ОТВѢШИВАТЬ несов. см. **отвесить**.

ОТВѢРТКА жс. **отвёртка** (бурамаларды ачуучу же бекитүүчү аспап).

ОТВѢРТЫВАТЬ несов. см. **отвернуть**.

ОТВѢРТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **отвернуться**, **отвертеться**; 2. страд. к **отвёртывать**.

ОТВѢЛИВАТЬ несов. качып тайсалдоо, качып бултактоо, буйтактауу; **отвѢливать от отвѢта** жооп берүүдөн качып тайсалдоо.

ОТВИЛЬНУТЬ сов. см. **отвиливать**.

ОТВѢИТИТЬ сов. что бурап чыгаруу; **отвѢитить гайку** гайканы бурап чыгаруу.

ОТВѢИТИТЬСЯ сов. буралып чыгуу; **гайка отвѢитилась** гайка буралып чыкты.

ОТВѢИЧИВАТЬ несов. см. **отвѢитить**.

ОТВѢИЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. **отвѢититься**; 2. страд. к **отвѢичивать**.

ОТВИСАТЬ несов. см. **отвиснуть**.

ОТВѢСЛЫЙ, ая, -ое разг. шалпайып турган, салаңдап турган; **отвѢслые усы** салаңдап турган мурут.

ОТВИСНУТЬ сов. шалбырап калуу, салаңдап калуу; **щёки отвисли** бети шалбырап калды.

ОТВЛЕКАТЬ несов. см. **отвлѣчь**.

ОТВЛЕКАТЬСЯ несов. 1. см. **отвлѣчься**; 2. страд. к **отвлекать**.

ОТВЛЕЧѢНИЕ ср. 1. (действие) алагды кылуу, башкага буруу, алаксытуу; для **отвлѣчения вниманія** көңүлдү алагды кылуу үчүн; 2. филос. абстракция.

ОТВЛЕЧѢННО нареч. абстракттуу; **рассуждать отвлѣченно** абстракттуу ойлоо.

ОТВЛЕЧѢННОСТЬ жс. 1. абстракттуулук; **отвлѣченность рассуждений** оюнун абстракттуулугу; 2. абстракттуулук; **говорить без отвлѣченности** абстракттуулугу жок кылып сүйлөө.

ОТВЛЕЧѢННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **отвлѣчь**; 2. прил. абстракттуу, конкреттүү эмес; **отвлѣченное понятие** абстракттуу түшүнүк; **отвлѣченные разговоры** конкреттүү эмес сүйлөшүү; **отвлѣченное существо** - тельное грам. абстракттуу зат атооч; **отвлѣченное число** мат. атсыз сан.

ОТВЛЕЧЬ сов. 1. кого-что алагды кылуу, башкага буруу, алаксытуу; **отвлѣчь чьѢ-л. вниманіе** бирөөнүн көңүлүн алагды кылуу; 2. что, филос. абстракттуу түрдө элестетүү, абстракттуу түшүнүү.

ОТВЛЕЧЬСЯ сов. 1. башкага алагды болуу, башкага бурулуу; **отвлѣчься от занятий** кызматтан башкага алагды болуу; 2. филос. абстракттуу түрдө элестетүү, абстракттуу түшүнүү.

ОТВѢД м. 1. (действие) буруп кетүү, кайруу, берүү, бөлүп берүү; **отвѢд реки** сууну буруп кетүү; **отвѢд земель** жер бөлүп берүү; 2. (протест против чего-л.) жокко чыгаруу, чыгарып салуу, каршы чыгуу, алып таштоо; **дать кому-л. отвѢд** бирөөгө каршы чыгуу; 3. тех. (боковая линия чего-л.) бутак, тармак (мис. трубыны, кабелдин); **для отвѢда глаз** разг. көз жазгыруу үчүн, алдоо үчүн.

ОТВОДИТЬ несов. см. **отвести**.

ОТВѢДНЫЙ, ая, -ое буруп кетме, буруп кетүүчү; **отвѢдный оросительный канал** буруп кетүүчү сугат каналы.

ОТВѢДОК м. көчөт (бутактан же тамырдан өстүрүлгөн өсүмдүк).

ОТВОЕВАТЬ сов. 1. кого-что (вернуть) согушуп жатып бошотуп алуу; **отвоевать свою зѢмлю у врага** өзүнүн жерин душмандан согушуп жатып бошотуп алуу; 2. разг. (кончить воевать) согушуп бүтүү, урушуп бүтүү.

ОТВОЕВАТЬСЯ сов. разг. согушуп бүтүү, урушуп бүтүү.

ОТВОѢВЫВАТЬ несов. см. **отвоевать** 1.

ОТВѢЗ м. алып барып жеткирүү.

ОТВОЗИТЬ несов. см. **отвезти**.

ОТВОРАЧИВАТЬ несов. см. **отворотить**.

ОТВОРАЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. **отворотиться**; 2. страд. к **отворачивать**.

ОТВОРИТЬ сов. что ачуу; **отворить окно** терезени ачуу.

ОТВОРИТЬСЯ сов. ачылуу; **дверь отворилась** эшик ачылды.

ОТВОРОТ м. кайруу; **блѢзка с широкими отворотами** кайруусу жазы блѢзка.

ОТВОРОТИТЬ сов. что, разг. 1. оодарып (алып) таштоо; **отворотить камень** ташты оодарып (алып) таштоо; 2. (повернуть) башка жакка буруу; 3. (отогнуть) кайруу.

ОТВОРОТИТЬСЯ сов. разг. 1. бурулуп кароо; 2. (отогнуться) кайрылуу.

ОТВОРЯТЬ несов. см. **отворить**.

ОТВОРЯТЬСЯ несов. 1. см. **отвориться**; 2. страд. к **отворять**.

ОТВРАТИТЕЛЬНО нареч. өтө жаман, эң жаман; **отвратительно себя чувствовать** өзүн өтө жаман сезүү.

ОТВРАТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жийиркенердик, жийиркенте турган, жийиркентердик, өтө жаман, эң жаман; **отвратительная внешность** түрү суук, кебетеси жаман; **отвратительный запах** эң жаман жыт; **отвратительная погода** өтө жаман аба ырайы; **отвратительный характер** эң эле жаман мүнөз.

ОТВРАТИТЬ сов. что тоскоолдук кылуу, болдурбай салуу, алдын алуу; **отвратить несчастье** кырсыкты болдурбай салуу.

ОТВРАТНЫЙ, ая, -ое разг. см. **отвратительный**.

ОТВРАЩАТЬ несов. см. **отвратить**.

ОТВРАЩЕНИЕ ср. жийиркенүү, эң жаман көрүү; **чувство отвращения** жийиркенүү сезими; **питать (испытывать) отвращение к кому-л.** бирөөнү эң жаман көрүү; **с отвращением** жийиркенип, эң жаман көрүп.

ОТВЫКА́ТЬ *несов. см. отвы́кнуть.*

ОТВЫ́КНУТЬ *сов. от кого-чего и с неопр.* мурунку адатын унутуу, унутуп калуу, адатын таштоо, чоочун болуп калуу, жат болуп калуу, жатыркап калуу; **отвы́кнуть от курéния** тамеки тартуу адатын таштоо; **отвы́кнуть от до́ма** үйдөн жат болуп калуу; **отвы́кнуть от ста́рых зна-ко́мых** эски тааныштарынан жатыркап калуу.

ОТВЯ́ЗАТЬ *сов. кого-что* чечүү, чечип бошотуу; **от-вяза́ть соба́ку** итти чечип бошотуу; **отвяза́ть верёвку** жипти чечүү.

ОТВЯ́ЗАТЬСЯ *сов. 1.* чечилүү; **верёвка отвязáлась** аркан чечилди; **2. от кого-чего, перен. разг.** жабышпоо, асылбоо; **отвяза́сь от меня́** мага асылбачы, мага жабышпачы.

ОТВЯ́ЗЫВАТЬ *несов. см. отвязáть.*

ОТВЯ́ЗЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. отвязáться; 2. страд. к отвязывать.*

ОТГА́ДАТЬ *сов. что* жандырмагын табуу, ойлоп табуу, билүү; **отга́дать зага́дку** табышмактын жандырмагын табуу; **отга́дать чьи-л. наме́рения** бирөөнүн оюн билүү.

ОТГА́ДКА *жс.* жандырмак, табышмактын жандырмагы; **найти отгадку** жандырмагын табуу.

ОТГА́ДЧИК *м.* табышмакты табуучу.

ОТГА́ДЧИЦА *женск. р. к отга́дчик.*

ОТГА́ДЫВАТЬ *несов. см. отга́дать.*

ОТГИБА́ТЬ *несов. см. отогну́ть.*

ОТГИБА́ТЬСЯ *несов. 1. см. отогну́ться; 2. страд. к отгибáть.*

ОТГЛАГО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *грам.* этиштен жасалган, этиштен пайда болгон (*мис. барган, кесме, тешик ж.б.*); **отглаго́льное существи́тельное** этиштен жасалган зат атооч; **отглаго́льное прилагáтельное** этиштен жасалган сын атооч.

ОТГЛА́ДИТЬ *сов. 1. что* үтүктөө, үтүктөп таптоо, үтүктөп жаткыруу; **отгладить швы** үтүктөп тигишти жаткыруу; **2. (кончить гладить)** үтүктөп бүтүү.

ОТГЛА́ДИТЬСЯ *сов. үтүктөлүү; пла́тье хорошо́ от-гладилось* көйнөк жакшы үтүктөлдү.

ОТГЛА́ЖИВАТЬ *несов. см. отгладить.*

ОТГЛА́ЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отгладиться; 2. страд. к отгла́живать.*

ОТГНИВА́ТЬ *несов. см. отгни́ть.*

ОТГНИ́ТЬ *сов.* чирип түшүү.

ОТГОВА́РИВАТЬ *несов. см. отговори́ть.*

ОТГОВА́РИВАТЬСЯ *несов. см. отговори́ться.*

ОТГОВОРИ́ТЬ *сов. кого от чего и с неопр.* айнытуу, айнытып коюу; **отговори́ть кого-л. от поéздки бирөөнү** бир жакка баруудан айнытып коюу; **отговори́ть высту-пáть** чыгып сүйлөөдөн айнытуу.

ОТГОВОРИ́ТЬСЯ *сов. чем жок* шылтоо табуу; **отго-вориться нездоровьём** ооруп турам деп шылтоо табуу.

ОТГОВО́РКА *жс.* жок себеп, шылтоо, курулай шыл-тоо, жок шылтоо, тайсалдаган сөз; **без отговóрок** куру-лай шылтоосуз; **пустя́я отговóрка** жок шылтоо.

ОТГОЛО́СОК *м. 1. (отзвук)* жаңырык; **отголоски кр́ика** кыйкырыктын жаңырыгы; **2. перен. из, серпинди** (*бир көрүнүш, же окуянын изи, серпиндису*).

ОТГО́Н *м. 1. см. отго́нка; 2. (скота)* жайыт, талаа (*мис. малдын*).

ОТГО́НКА *жс. тех.* тартып (*кайнатып*) чыгаруу (*хи-миялык жол менен*); **отго́нка скипида́ра** скипидарды тартуу.

ОТГО́ННЫЙ, ая, -ое **отго́нное животно́водство** алыскы жайыттарда мал багуучулук; **отго́нные па́стби-ща** алыскы жайыттар (*мис. жайлоо*).

ОТГОНЯ́ТЬ I *несов. см. отогна́ть I.*

ОТГОНЯ́ТЬ II *несов. см. отогна́ть II.*

ОТГОРА́ЖИВАТЬ *несов. см. отгороди́ть.*

ОТГОРА́ЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отгороди́ться; 2. страд. к отгораживать.*

ОТГОРА́ТЬ *несов. см. отгорéть.*

ОТГОРÉТЬ *сов. 1. (кончить гореть)* түгөнүү, күйүп түгөнүү; **закáт отгорéл** баткан күндүн кызылы түгөндү; **2. (перегорев, отвалиться)** күйүп түшүү; **сучо́к отгорéл** бутак күйүп түштү.

ОТГОРОДИ́ТЬ *сов. кого-что* тосмоллоо, калкалоо, кашаа кармоо, обочолоо; **отгороди́ть да́чу забóром** дача-ны дубал менен тосмоллоо; **отгороди́ть кровáть ши́рмой** кроватты ширма менен калкалоо.

ОТГОРОДИ́ТЬСЯ *сов. 1.* тосмолонуу, кашаа карма-луу; **отгороди́ться ши́рмой** ширма менен тосмолонуу; **2. перен.** обочолоо, бөлүнүү, алыстоо, катышпоо (*мис. эски достору менен*).

ОТГРАНИ́ЧИВАТЬ *несов. см. отграни́чить.*

ОТГРАНИ́ЧИТЬ *сов. что* бөлүү, чектеп бөлүү, чек салып бөлүү.

ОТГРЕБА́ТЬ *несов. см. отгrestí.*

ОТГРЕМЕ́ТЬ *сов.* күркүрөп басылуу, дүңгүрөп ба-сылуу; **гром отгремéл** күн күркүрөп басылды; **отгре-мели раскáты войны́ перен.** согуштун дүңгүрөгөн үнү басылды.

ОТГРЕСТИ́ *сов. 1. что (граблями)* шилеп арылатуу, шилеп казып алуу, күрөп таштоо, тырмоо менен тырмап таштоо; **отгrestí солóму гра́блями** саманды тырмоо менен тырмап таштоо; **2. (вёслами)** калак менен эшип жөнөө (*арылоо*); **отгrestí от бе́рега** калак менен эшип жээктен арылоо.

ОТГРУЖА́ТЬ *несов. см. отгрузи́ть.*

ОТГРУЗИ́ТЬ *сов. 1. что (погрузить)* жүктөө, жүк-төп жөнөтүү, артып жөнөтүү, салып жөнөтүү; **отгрузи́ть у́голь** көмүрдү жүктөп жөнөтүү; **2. (кончить погрузку)** жүктөп бүтүү, артып бүтүү, салып бүтүү.

ОТГРУ́ЗКА *жс.* жүктөө, жүктөп жөнөтүү, артып жөнөтүү, салып жөнөтүү; **закóнчить в срок отгру́зку машин** машиналарды жөнөтүү үчүн жүктөөнү срогунда бүтүү.

ОТГРЫЗА́ТЬ *несов. см. отгрызть.*

ОТГРЫЗТЬ *сов. что* кемирип бөлүп алуу, кемирип сындырып алуу, кажылап бөлүп алуу.

ОТГУ́Л *м.* бош убакыт, боштондук (*ченемден ашык иштегени үчүн иштен боштондук*); **получи́ть отгу́л за сверхурóчную рабóту** ченемден ашык иштегендиги үчүн иштен боштондук алуу.

ОТГУ́ЛИВАТЬ *несов. см. отгуля́ть 2.*

ОТГУ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое бош (*мис. иштебеген, бош күн*).

ОТГУЛЯ́ТЬ *сов. 1. (кончить гулять)* тамаша менен көңүл ачып бүтүү, тамаша менен убакыт өткөрүп бүтүү; **2. что** ченемден ашык иштегендиги үчүн иштен боштон-дук алуу; **отгуля́ть день** бир күн бош болуу.

ОТДАВАТЬ *несов.* 1. *см.* **отдаты́**; 2. *чем* жыттануу, жыттанып туруу; **бочка отдаёт рыбой** бочка балык жыттанып турат; **рассказ отдаёт старинной перен. разг.** анге-меде эски замандын жыты бар.

ОТДАВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отдаться**; 2. *страд. к отдавать (см. отдать 1–5).*

ОТДАВИТЬ *сов.* *что* басып алуу, басып алып ооруу; **мне отдавили ногу** менин бутумду басып алышты.

ОТДАВЛИВАТЬ *несов. см. отдавить.*

ОТДАЛЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) алыстатуу, ыраактауу; ажыратуу; 2. (*даль*) алыс, ыраак; **держат в отдалении** ыраакта тутуу.

ОТДАЛЕННО *нареч.* чендебеген, жакын келбеген; **это даже отдаленно не похоже на правду** бул чындыкка такыр жакын келбейт.

ОТДАЛЕННОСТЬ *жс.* 1. алыстык, ыраактык; **отдаленность от районного центра** райондун борборунан алыстык; 2. (*давность*) көп жыл өткөндүк, эчаккылык, байыркылык, атам заманкылык; 3. (*напр. родства*) алыстык, кыйырдык (*туугандыктын*); 4. *перен.* анчалык эмес-тик.

ОТДАЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от отда́лить*; 2. *прил. (далеко находящийся)* алыстагы, алыскы, алыстатылган, ыраактагы; **отдаленные районы** ыраактагы райондор; **наладить связь с отдаленными участками** алыскы участоктор менен байланышты жолго коюу; 3. *прил.* кыйыр, алыс, алыскы; көп жыл өткөн, атам заманкы, эчаккы, байыркы; **отдаленное родство** кыйыр туугандык; 4. *прил. перен.* анчалык эмес, алыстан чалып айтылган; **отдаленное сходство** окшоштугу анчалык эмес; **отдаленный намёк** алыстан чалып айтылган каңкуу.

ОТДАЛИТЬ *сов. кого-что* 1. алыстатуу, ыраактатуу; **отдали́ть предмет от фотографического аппарата** нерсени фотоаппараттан алыстатуу; **отдали́ть встречу** жолугушууну алыстатуу; 2. *перен.* алыстатуу, ыраактатуу ажыратуу; **отдали́ть сына от плохих товарищей** жаман жолдошторунан уулун алыстатуу.

ОТДАЛИТЬСЯ *сов. от кого-чего* 1. алыстоо, ыраактоо; **отдали́ться от берега** жээктен алыстоо; 2. *перен.* алыстоо, ыраактоо, ажыроо, качыңкыроо, бөлүнүү; **отдали́ться от старых друзей** эски досторунан алыстоо.

ОТДАЛЯТЬ *несов. см. отдалить.*

ОТДАЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отдалиться**; 2. *страд. к отдалять.*

ОТДАНИЕ *ср.* **отда́ние че́сти воен.** честь берүү.

ОТДАРИВАТЬ *несов. см. отдарить.*

ОТДАРИТЬ *сов. кого, разг.* колко кылып берүү.

ОТДАТЬ *сов.* 1. *кого-что (возвратить)* кайтаруу, кайта берүү, кайтарып берүү; **отдать кни́гу** китепти кайтарып берүү; **отдать долг** карызды кайтарып берүү; 2. *кого-что (посвятить, употребить)* берүү, жумшоо, багыштоо; **отдать все силы чему-л.** бардык күчтү бир нерсеге жумшоо; 3. *кого кому, за кого, уст. (выдать замуж)* берүү (*мис. күйөөгө*); 4. *кого-что* берүү; **отдать кн́ги в переплё́т** китепти түптөөгө берүү; **отдать ребё́нка в шко́лу** баланы мектепке берүү; 5. *кого-что, разг. (продать)* сатуу; **отдать вещь за бесце́нок** буюмду арзан сатуу; 6. *тебүү*; **ружьё отдало в плечо́** мылтык ийинге тепти; **отдало в голову́** башыма чыкты; **отдать я́корь мор.** якорду таштоо; **отдать концы́ мор.** учун бошотуу;

отдать свой голос за кандидатов бло́ка коммуни́стов и беспартийных өзүнүн добушун коммунисттер менен партияда жоктордун блогунун кандидаттары үчүн берүү; **отдать приказ** приказ берүү; **отдать распоря́жение** буйрук берүү; **отдать че́сть воен.** честь берүү; **отдать себе́ отче́т в че́м-л.** бир нерсени ойлонуп көрүү; **отдать под суд** сотко берүү; **отдать да́нь** кадырына жетүү, баалай билүү.

ОТДАТЬСЯ *сов.* 1. *кому-чему (покориться)* берилүү, багынуу; 2. *чему (посвятить себя)* берилип кетүү, артынан түшүү; 3. *перен. (отозваться)* сезилүү; **боль отдалась в спине** оору белден сезилди; 4. (*о женщине*) берилип кетүү (*эркекке аял*).

ОТДАЧА *жс.* 1. (*действие*) кайтаруу, кайта берүү, кайтарып берүү; **тебүү (мис. мылтык)**; 2. *тех.* отдача (*механизмдин пайдалуу коэффициенти*); **без отда́чи разг.** башы менен, бүтүндөй (*берүү*).

ОТДВИЖНОЙ, ая, -ое жылдырылгыдай кылып бекитилген, козголтулгудай кылып бекитилген.

ОТДЕЖУРИТЬ *сов.* 1. (*кончить дежурить*) дежурить этип бүтүү; 2. *что (в течение какого-л. времени)* дежурный болуу.

ОТДЕ́Л *м. в разн. знач.* бөлүм; **отде́л ка́дров** кадрлар бөлүмү; **отде́л свя́зи** байланыш бөлүмү; **библиографи́ческий отде́л в журна́ле** журналдын библиографиялык бөлүмү.

ОТДЕ́ЛАТЬ *сов.* 1. *что (придать законченный вид)* иштеп бүтүү, ондоп түзөтүп бүтүү, жаңылап бүтүү; **отде́лать дом** үйдү ондоп бүтүү; **отде́лать карти́ну** сүрөттү ондоп түзөтүп бүтүү; **он отде́лал свой докла́д** ал өзүнүн докладын иштеп бүттү; 2. *что чем (украсить)* кооздоо, жасоо; **отде́лать пла́тье оборо́кой** көйнөктү кош этек, бүйүрмө менен кооздоо; **отде́лать занавёски вы́шивкой** пардаларды сайма менен кооздоо; 3. *кого-что, перен. разг. (выругать)* тилдөө, урушуу, жемелөө.

ОТДЕ́ЛАТЬСЯ *сов. разг.* 1. *от кого-чего, чем (избавиться)* кутулуу; **отде́латься от ску́чной рабо́ты** көңүлсүз иштен кутулуу; **отде́латься обеща́ниями** убада берип (сөз берип) кутулуу; 2. *чем* кутулуу, кутулуп кетүү; **эбин таап кутулуу**; **дёшево отде́латься** арзан кутулуу.

ОТДЕ́ЛЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) ажыратуу, бөлүү, бөлүп коюу; бөлүп берүү (*чыгаруу*); бөлүнүү, өз алдынча болуу, энчи алып бөлүнүп чыгуу; 2. *чыгаруу*; **гно́йные отде́ления** жарадан чыккан ирин; 3. (*отдел*) бөлүм; **конди́терское отде́ление** магазина магазиндин кондитер бөлүмү; **хирурги́ческое отде́ление** больни́цы оорукананын хирургия бөлүмү; **отде́ление мили́ции** милиция бөлүмү; 4. (*часть представления*) бөлүм; **пе́рвое отде́ление конце́рта** концерттин биринчи бөлүмү; 5. *воен.* отделение (*взводдун бөлүгү*); **команди́р отде́ления** отделениенин командири; 6. (*напр. портфеля, сумки*) бөлүк (*мис. капчыктын*).

ОТДЕ́ЛИМОСТЬ *жс.* бөлүнгүчтүк, бөлүнө алгычтык.

ОТДЕ́ЛИМЫЙ, ая, -ое бөлүнүүчү, бөлүнмө, ажыралуучу, бөлүнө алгыч.

ОТДЕ́ЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ажыратуучу, бөлүүчү; **отдели́тельная черта́** ажыратуучу сызык (*бири-биринен ажыратып туруучу сызык*).

ОТДЕ́ЛИТЬ *сов.* 1. *что (разъединить)* бөлүп коюу; 2. *кого-что (обособить)* ажыратуу, бөлүү, бөлүп коюу, бөлөк бөлүп коюу; **отде́лить зара́зного больно́го жу-гуштуу** оорулуу кишини бөлөк бөлүп коюу; 3. *что (вы-*

делить) берүү, бөлүп берүү, бөлүп чыгаруу; **4. кого-что, уст.** (дать часть из общего имущества) энчисин берип, бөлүп чыгаруу.

ОТДЕЛИТЬСЯ сов. от кого-чего **1.** (выделиться, отойти) бөлүнүү, бөлүнүп четке чыгуу; **отделиться от толпы** котолошуп турган элден бөлүнүп четке чыгуу; **2. уст.** (стать самостоятельным хозяином) өз алдынча болуу, энчи алып бөлүнүп чыгуу; **старший сын отделился** улуу уулу энчи алып бөлүнүп чыкты.

ОТДЕЛКА жс. **1.** (действие) иштеп бүтүү, өңдөп түзөтүп бүтүү, жаңылап бүтүү; кооздоо, майда-чүйдөсүн жасоо; **2.** (украшение) кооздук, жасалга; **кружевная отделка на платье** көйнөктүн тордон иштелген кооздугу.

ОТДЕЛОЧНЫЙ, ая, -ое **отделка-га т.;** кооздоочу, жасалгалоочу; **отделочный цех** майда-чүйдөнү иштеп бүтүрүүчү цех.

ОТДЕЛЫВАТЬ несов. см. **отделывать.**

ОТДЕЛЫВАТЬСЯ несов. **1. см. отделаться; 2. страд. к отделывать.**

ОТДЕЛЬНО нареч. бөлөк, айрым, өз алдынча; **он живёт отдельно от родителей** ал ата-энесинен бөлөк турат.

ОТДЕЛЬНОСТЬ жс. в **отдельности** айрым-айрым, бөлөк-бөлөк, өз алдынча; **каждый в отдельности** ар бири өз алдынча, ар бири өзүнчө айрым.

ОТДЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (обособленный) айрым, бөлөк, өзүнчө, өзүнчө бөлөк; **отдельная квартира** өзүнчө бөлөк квартира; **отдельный ход** айрым эшик; **2.** (единичный) айрым; **отдельные деревья** айрым жыгачтар; **отдельные лица** айрым адамдар; **отдельные критические замечания** сын катарында айтылган айрым замечаниялар.

ОТДЕЛЯТЬ несов. **1. см. отделить; 2. что от чего** (служить границей) бөлүү, ажыратуу; **поле отделяет лес от пруда** токойду талаа көлмөдөн бөлүп турат.

ОТДЕЛЯТЬСЯ несов. **1. см. отделиться; 2. страд. к отделять.**

ОТДЁРГИВАТЬ несов. см. **отдёрнуть.**

ОТДЁРНУТЬ сов. что силкип жылдыруу, жулкуп (тартып) жылдыруу, булкуп тартуу; **отдёрнуть руку** колду булкуп тартуу; **отдёрнуть занавёску** парданы силкип тартуу.

ОТДИРАТЬ несов. см. **отодра́ть 1.**

ОТДИРАТЬСЯ несов. **1. см. отодраться; 2. страд. к отдирать.**

ОТДОЙТЬ сов. **1. кого-что** саап бүтүү; **отдойть коров** уйларды саап бүтүү; **2. что, чего** (выдоить немного) бир аз саап алуу, бир аз сааш; **отдойть молока** бир аз сүт саап алуу.

ОТДОХНОВЕНИЕ ср. уст. дем алуу, эс алуу.

ОТДОХНУТЬ сов. дем алуу, эс алуу; **отдохнуть после работы** иштен кийин эс алуу.

ОТДУБАСИТЬ сов. кого, прост. уруу, сабоо, токмоктоо.

ОТДУВАТЬСЯ несов. **1.** (тяжело дышать) энтигип дем алуу, бат-бат дем алуу (чарчоодон); **2. перен. разг.** (нести ответственность) өзүнөн кеткен ката үчүн же көңүлдү ача турган, мукун жаза турган чара бирөө үчүн жооптуу болуу; башка бирөө үчүн иштөө; **отдуваться за всех** бардыгы үчүн иштөө.

ОТДУТЬ сов. кого-что, прост. уруп (сабап) таштоо.

ОТДУШИНА жс. **1.** отдушина (печтин ысык чыгуучу тешиги); **отдушина в печи** печтин отдушинасы; **2. перен. разг.** каарын (жинин, муңун, кубанычын) чыгаруу; **най-ти себе в чём-л. отдушину** бир нерседен (мис. кайгыдан, муңдан) кутулуу чарасын табуу.

ОТДЫХ м. дем алыш, эс алыш; **право на отдых** эс алууга укуктуулук; **день отдыха** дем алыш күн.

ОТДЫХАТЬ несов. см. **отдохнуть.**

ОТДЫХАЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от отдыхать; 2. в знач. сущ. м.** дем алып отурган адам, дем алуучу, эс алуучу.

ОТДЫШАТЬСЯ сов. энтиккени басылуу.

ОТЕКАТЬ несов. см. **отечь.**

ОТЕЛИТЬСЯ сов. музоолоо; **корова отелилась** уй музоолоду.

ОТЕЛЬ м. отель (чоң гостиница).

ОТЕПЛЕНИЕ ср. жылытуу, жылуулоо.

ОТЕПЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жылыткыч, жылытуучу; **отеплительные материалы** жылыткыч материалдар.

ОТЕПЛИТЬ сов. что жылытуу, жылуулоо; **отеплить здание** үйдү жылуулоо.

ОТЕПЛЯТЬ несов. см. **отеплитель.**

ОТЕРЕТЬ сов. что сүртүү, аарчуу.

ОТЕРЕТЬСЯ сов. сүртүнүү, аарчынуу.

ОТЕСАТЬ сов. см. **обтесать.**

ОТЕЦ м. **1.** ата; **отец семейства** үй-бүлөнүн атасы; **2. отцы мн.** (предки) аталар, ата-бабалар; **3. перен. (родоначальник)** негиздөөчү, негиз салуучу; **от отца к сыну** атасынан баласына; **народные песни передавались от отца к сыну** эл ырлары атасынан баласына берилип келген.

ОТЕЧЕСКИ нареч. атасынча; **пожурить отечески** атасынча жемелеп акыл айтуу.

ОТЕЧЕСКИЙ, ая, -ое **отец 1-ге т.;** аталык; **отеческий совет** атанын айткан акылы, атанын берген кеңеши; **отеческая забота** аталык камкордук.

ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое **отечество-го т.;** ата мекендик; **отечественное производство** ата мекендик өндүрүш; **отечественные товары** ата мекендик товарлар; **отечественные учёные** ата мекендик окумуштуулар; **Великая Отечественная война** Улуу Ата Мекендик Согуш.

ОТЕЧЕСТВО ср. ата мекен, туулуп-өскөн жер; **социалистическое отечество** социалисттик ата мекен; **любовь к отечеству** ата мекенди сүйгөндүк.

ОТЕЧЬ сов. **1.** (опухнуть) шишүү, шишип кетүү; **2.** (о свече) эрип агып кетүү (мом шам).

ОТЁК м. шишик (тери астына сарыгып шишүү); **отёк ног** буттун шишиги.

ОТЁЛ м. музоолоо.

ОТЁЧНОСТЬ жс. шишимек тарткандык, шишик тарткандык.

ОТЁЧНЫЙ, ая, -ое шишимек тарткан, шишиген; **отёчное лицо** шишимек тарткан бет.

ОТЖАТЬ I сов. **1. что (выжать)** сыгуу, сыгып суусун агызуу, сыгып ширесин чыгаруу; **2. кого-что, разг.** (оттеснить) кысымчылык көрсөтүп четтетүү.

ОТЖАТЬ II сов. что, с.-х. оруп бүтүү; **в колхозе рано отжали пшеницу** колхоздо буудайды эрте оруп бүтүштү.

ОТЖЕЧЬ сов. что, тех. отжиг кылуу.

ОТЖИВАТЬ несов. см. **отжить.**

ОТЖИВШИЙ, ая, -ее **1.** прич. от **отжить**; **2.** прил. эскирген, эскирип жарабай калган, таң болгон; **отжившие взгляды** эскирип жарабай калган көз караштар.

ОТЖИГ м. тех. **1.** отжиг, өң берүү, сугаруу (керектүү сапат берүү үчүн металлды термикалык жол менен иштетүү); **2.** (стеклянных изделий) катыруу (айнектен жасалган буюмдар бекем болуу үчүн аларды печтерде жай муздатуу).

ОТЖИГАТЬ несов. см. **отжечь**.

ОТЖИМ м. сыгуу, сыгып суусун (ширесин) агызуу.

ОТЖИМАТЬ несов. см. **отжать I**.

ОТЖИМКА жс. сыгуу, сыгып суусун (ширесин) чыгаруу.

ОТЖИНАТЬ несов. см. **отжать II**.

ОТЖИТЬ сов. **1.** что (прожить) каруу, карылыгы жетүү, жашаарын жашоо; **отжить свой век** карылыгы жетүү; **2.** (устареть) эскирүү, эскирип жарабай калуу, таң болуу; **обычай сватовства отжил** куда түшүү адаты эскирди.

ОТЗВАНИВАТЬ несов. см. **отзвонить**.

ОТЗВЕНЁТЬ сов. шыңгыраганы угулбай калуу; **колокольчики отзвенели вдали** алыстагы коңгуроолордун шыңгыраганы угулбай калды.

ОТЗВОНИТЬ сов. коңгуроо уруп бүтүү.

ОТЗВУК м. **1.** (эхо) жаңырык; **2.** (звук, доносящийся издалика) үн, алыстан угулган үн; **отзвуки взрывов** жарылуунун алыстан угулган үнү; **3.** перен. элес, элес-булас; **отзвуки прошлого** өткөндүн элеси.

ОТЗВУЧАТЬ сов. жаңырып басылуу, айтылып бүтүү; **отзвучали последние речи** акыркы речтер айтылып бүттү.

ОТЗОВИЗМ м. полит. отзовизм (большевиктердин ичинде 1905-жылдагы революциядан кийин келип чыккан оппортунисттик, антипартиялык агым).

ОТЗОВИСТ м. полит. отзовист (отзовизмди жактоочу).

ОТЗОВИСТСКИЙ, ая, -ое отзови́зм-ге т.

ОТЗОЛ м. **1.** (действие) жыдытуу; **2.** (раствор с золой) терини салып ашатуучу ашаткы.

ОТЗОЛИТЬ сов. что жыдытуу; **отзолить кожу** терини жыдытуу.

ОТЗОЛКА жс. тех. жыдытуу.

ОТЗОЛЬНЫЙ, ая, -ое жыдытуучу; **отзольный чан** жыдытуучу чоң челек.

ОТЗЫВ I м. **1.** (характеристика) мүнөздөмө, баа, сын, рецензия; **отзыв о книге** китепке берилген баа; **отзыв о диссертации** диссертацияга берилген баа; **2.** воен. отзыв (аскердик кароолдогулардын атайы, жашырын, шарттуу жооп сөзү).

ОТЗЫВ II м. кайта чакырып алуу; **отзыв посла** элчини кайта чакырып алуу; **отзыв депутата** депутатты кайта чакырып алуу.

ОТЗЫВАТЬ I несов. см. **отозвать**.

ОТЗЫВАТЬ II несов. безл. чем, разг. жыттануу, жыт келүү; **здесь отзывает** чем-то затхлым бул жерден бир бүксүгөн жыт келет.

ОТЗЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. **отозваться**; **2.** страд. к **отзывать**.

ОТЗЫВНОЙ, ая, -ое отзывные грамоты дип. кайта чакырып алуу грамотасы.

ОТЗЫВЧИВОСТЬ жс. боорукердик, жардамын аябагандык, көңүлчөөктүк, көңүл калтырбагандык.

ОТЗЫВЧИВЫЙ, ая, -ое боорукер, жардамын аябаган, көңүлчөөк, көңүл калтырбаган; **отзывчивый человек** боорукер киши.

ОТИРАТЬ несов. см. **отереть**.

ОТИРАТЬСЯ несов. **1.** см. **отереться**; **2.** страд. к **отирать**.

ОТКАЗ м. **1.** отказ, отказ кылуу, кабыл албоо; **получить отказ** отказ алуу; **отказ в приёме** кабыл алсаңыз экен деген өтүнүчкө отказ алуу; **2.** (остановка вследствие порчи) токтолуп калыш, жүрбөй калыш, иштебей калыш; **отказ мотора** мотордун жүрбөй калышы; **машина работает без отказа** машина токтоосуз иштейт; **3.** муз. бекар (дизель жөмөлдү жокко чыгаруучу белги); **до отказа** разг. жсык-жыйма, топтолтура, шыкалгыча, чегине жеткиче.

ОТКАЗАТЬ сов. **1.** кому в чём отказ кылуу, кабыл албоо, кабыл кылбоо; **отказать в просьбе** өтүнүчтү кабыл кылбоо; **2.** кому-чему в чём, перен. жок деп билүү, кечүү, тануу; **отказать себе в чём-л.** өзүнө керектүү бир нерседен кечүү; **3.** что кому, уст. (завещать) мурас кылып калтыруу; **отказать имущество жене** мүлкүн аялына мурас кылып калтыруу; **4.** тех. иштебей калуу; бузулуу; **мотор отказал** мотор иштебей калды; **отказать от места** уст. орундан бошотуу, кызматтан чыгаруу; **отказать от дома** кабыл албоо, үйүнө чакырбай коюу; **не откажите в любезности** кичи бейилдикке, кол жалгап койсоңуз кантет.

ОТКАЗАТЬСЯ сов. от чего и с неопр. отказ кылуу, макул болбоо, көнбөө; **отказаться от поездки** баруудан отказ кылуу; **отказаться пить** ырдоодон отказ кылуу; **отказаться служить** (о вещах) бузулуп калуу, эскирип жарабай калуу; **замок отказался служить** кулпу бузулуп калды; **не откажусь** баш тартпаймын.

ОТКАЗЫВАТЬ несов. см. **отказать**.

ОТКАЗЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. **отказаться**; **2.** (не быть в состоянии сделать) колунан келбөө; **я отказываюсь понимать его слова** мен анын сөзүн түшүнө албаймын; **3.** страд. к **отказывать** (см. **отказать 3**).

ОТКАЛЫВАТЬ несов. см. **отколоть**.

ОТКАЛЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. **отколотья**; **2.** страд. к **откалывать**.

ОТКАПЫВАТЬ несов. см. **откопать**.

ОТКАРМЛИВАНИЕ ср. семиртүү, борго байлап семиртүү, бордоп семиртүү, багып семиртүү (мис. малды).

ОТКАРМЛИВАТЬ несов. см. **откормить**.

ОТКАТ м. кетенчиктөө; **откат орудий** заамбиректин кетенчиктеши.

ОТКАТИТЬ сов. что дөңгөлөтүп (тогोलотуп, тегеретип) жылдыруу, кетенчиктетүү; **откатить колесо** дөңгөлөктү дөңгөлөтүп жылдыруу; **откатить вагоны** вагондорду дөңгөлөтүп жылдыруу.

ОТКАТИТЬСЯ сов. **1.** дөңгөлөнүп (тоголонуп, тегеренип) кетүү; **колесо откатилось** дөңгөлөк дөңгөлөнүп кетти; **2.** перен. (поспешно отступить) шашылыш түрдө артка чегинүү; **враг откатился за реку** душман шашылыш түрдө суунун аркы өйүзүнө чегинди.

ОТКАТКА жс. горн. откатка, откатка кылуу (шахтадан казылган кенди ташып чыгуу); **механическая откатка угля в шахтах** шахталарда көмүрдү механикалык жол менен откатка кылуу.

ОТКАТЧИК м. горн. откатчик (кенди шахтадан ташып чыгуучу жумушчу); **откатчик угля** көмүр откатчиги.

ОТКАТЫВАТЬ *несов. см. откатить.*

ОТКАТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. откатиться; 2. страд. к откатывать.*

ОТКАЧАТЬ *сов. что* насос менен сордуруп чыгаруу; **откачать воду** сууну насос менен сордуруп чыгаруу; **откачать воздух** абаны насос менен сордуруп чыгаруу; **откачать утопленника** сууга чөгүп тумчугуп чала жан болгон кишини атайын кыймылдар менен эсине келтирүү.

ОТКАЧИВАТЬ *несов. см. откачать.*

ОТКАЧКА *ж.* насос менен сордуруп чыгаруу (сууну же абаны).

ОТКАЧНУТЬ *сов. кого-что, разг.* бир жакка теңселтип жиберүү; **откачнуть стрелку маятника** маятниктин стрелкасын бир жакка теңселтип жиберүү.

ОТКАЧНУТЬСЯ *сов. разг.* теңселе түшүү, бир жагына теңселүү; **маятник откачнулся** маятник бир жагына теңселди (термелди).

ОТКАШЛИВАТЬСЯ *несов. см. откашляться.*

ОТКАШЛЯНУТЬ *сов. что* жөтөлүү, жөтөлүп капырык чыгаруу; **откашлянуть мокроту** жөтөлүп капырык чыгаруу.

ОТКАШЛЯТЬСЯ *сов. 1.* жөтөлүп капырык түкүрүү; **больной откашлялся** оору жөтөлүп капырык түкүрдү; **2.** жөтөлүп тамагын жасоо; **оратор откашлялся и начал речь** оратор жөтөлүп тамагын жасап, сөзүн баштады.

ОТКИДНОЙ, ая, -ое үстү кайра ачылма (*мис. извозчик арабанын чатыры, саябаны*).

ОТКИДЫВАТЬ *несов. см. откинуть.*

ОТКИДЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. откинуться; 2. страд. к откидывать.*

ОТКИНУТЬ *сов. 1. кого-что (отбросить)* бир четке ыргытуу, бир четке алып таштоо; **откинуть камень с дороги** ташты жолдон бир четке алып таштоо; **2. что (отогнуть)** кайыруу; **откинуть воротник шубы** тондун жакасын кайыруу; **3. что (напр. голову)** чалкалатуу; **4. что, перен. (отвергнуть)** чыгарып таштоо, кабыл албай коюу (*мис. ойду*).

ОТКИНУТЬСЯ *сов.* сүйөнүп чалкалоо, жөлөнүп чалкалоо; **откинуться на спинку стула** стулдун аркасына сүйөнүп чалкалоо.

ОТКЛАДЫВАТЬ *несов. см. отложить; не откладывать в долгий ящик* таштап сүрсүтүп койбостон; «жата берсин» деп таштап койбостон.

ОТКЛАНИВАТЬСЯ *несов. см. откланяться.*

ОТКЛАНЯТЬСЯ *сов. уст.* жүгүнүп коштошуу.

ОТКЛЕИВАТЬ *несов. см. отклеить.*

ОТКЛЕИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отклеиться; 2. страд. к отклеивать.*

ОТКЛЕИТЬ *сов. что* сыйруу, желимделген нерсени сыйруу, чапталган нерсени сыйруу, желимин ажыратуу, желиминен ажыратуу; **отклеить марку с конверта** марканы конверттен сыйруу.

ОТКЛЕИТЬСЯ *сов.* сыйрылуу, сыйрылып калуу, желими ажыроо, желиминен ажыроо; **марка отклеилась** марка сыйрылып калды.

ОТКЛЕПАТЬ *сов. что* бөрктөп чегеленген мыкты чыгаруу; **отклепать заклёпку** бөрктөп чегеленген мыкты чыгаруу.

ОТКЛИК *м. 1.* ыялаган үн; **2. (соучастственное отношение)** отклик, мамилесин билдирүү; **найти отклик** отклик табуу; **не встретить отклика** отклик таппоо;

живой отклик жандуу отклик, кызуу отклик; **3. перен. (оценка, отзыв)** отклик, баа, сын; **благоприятные отклики критики на книгу** китепке берилген сындын жакшы баасы; **4. перен. (след, отражение)** элес; **отклики прошлого** өткөндүн элеси.

ОТКЛИКАТЬСЯ *несов. см. откликнуться.*

ОТКЛИКНУТЬСЯ *сов. на что 1.* жооп кайтарып үн берүү, ыялоо, добуш берүү; **откликнуться на зов чакырыка** жооп кайтарып үн берүү; **2. перен.** өзүнүн мамилесин билдирүү; **откликнуться на событие** болгон окуяга өзүнүн мамилесин билдирүү.

ОТКЛОНЕНИЕ *ср. 1. (в сторону)* кыйшаюу, бир жакка жантаюу, бир жакка оош; **отклонение стрелки компаса** компастын стрелкасынын бир жакка кыйшайышы; **2. (отказ)** четке кагуу, кабыл албоо, кабыл албай коюу; **отклонение предложения** сунушту четке кагуу; **3. перен.** четтеп кетүү, чектен чыгуу; **отклонение от нормы** нормадан четке чыгуу.

ОТКЛОНИТЬ *сов. кого-что 1. (в сторону)* кыйшайтуу, бир жакка жантайтуу, бир жакка оодарылуу; **2. перен. (отвергнуть)** отказ кылуу, макул таптоо, кабыл албоо, кабыл албай коюу; **отклонить ходатайство** өтүнүчтү кабыл албай коюу; **отклонить предложение** сунушту кабыл албоо.

ОТКЛОНИТЬСЯ *сов. 1. (в сторону)* кыйшаюу, бир жакка жантаюу, бир жакка оодарылуу; **2. перен.** четтеп кетүү, чектен чыгуу, четке чыгуу, жолдон четтөө; **отклониться от темы доклада** докладдын темасынан четтеп кетүү.

ОТКЛОНЯТЬ *несов. см. отклонить.*

ОТКЛОНЯТЬСЯ *несов. 1. см. отклониться; 2. страд. к отклонять.*

ОТКЛЮЧАТЬ *несов. см. отключить.*

ОТКЛЮЧИТЬ *сов. что* отключить этүү (*ушкетпей коюу*); **отключить телефон** телефонду отключить этүү.

ОТКОВАТЬ *сов. 1. (закончить ковку)* такалап бүтүү; **2. что (изготовить ковкой)** согуп жасоо; **отковать подкову** согуп така жасоо.

ОТКОВКА *ж.* такалоо.

ОТКОВЫВАТЬ *несов. см. отковать.*

ОТКОВЫРИВАТЬ *несов. см. отковырять.*

ОТКОВЫРЯТЬ *сов. что* чукуп салуу, чукуп чыгаруу, чукуп түшүрүп салуу; **отковырять штукатурку** шыбакты чукуп түшүрүп салуу.

ОТКОЗЫРНУТЬ *однокр.* колун козырёкко коюп салам берүү.

ОТКОЗЫРЯТЬ I *сов. кому, воен. разг.* колун козырёкко коюп салам берүү.

ОТКОЗЫРЯТЬ II *сов. карт. көзүрдү (көзүр менен) басуу (карта ойунда).*

ОТКОЛАЧИВАТЬ *несов. см. отколотить 1.*

ОТКОЛЕ *нареч. уст.* кайдан, кайсы жерден.

ОТКОЛОТИТЬ *сов. разг. 1. что (отделить)* уруп чыгаруу, уруп ажыратуу (*кадалган нерсени*); **отколотить крышку ящика** ящиктин капкагын уруп чыгаруу; **2. кого** аябай тепкилөө, аябай уруу.

ОТКОЛОТЬ *сов. что 1. (отбить)* уруп жаруу, жара чабуу; уруп, чагып, сындырып алуу; **отколоть кусочек сахара** кантты чагып, кичинекей сындырып алуу; **2. (что-либо приколотое)** төөнөлгөн нерсени чыгаруу, сайылган нерсени чечүү, алып таштоо; **отколоть бант**

бантты алып таштоо; **отколóть шóтку** разг. жарабаган иш кылуу.

ОТКОЛÓТЬСЯ сов. 1. (отломаться) жарылуу, жарылып бөлүнүү (мис. муз); 2. (о чём-л. приколотом) төөнөлгөн нерсе чыгарып ташталуу, сайылган нерсе чечилүү, алынып ташталуу; 3. перен. (порвать с кем-л.) бөлүнүп калуу, ажыроо, байланышын үзүү; **отколóться от товарищей** жолдошторуна бөлүнүп калуу.

ОТКОЛУПАТЬ сов. что, прост. тырмап түшүрүү, чукуп салуу, чукуп чыгаруу.

ОТКОЛУПНУТЬ однокр. прост. тырмап түшүрүү, чукуп чыгаруу.

ОТКО́ЛЬ нареч. см. отко́ле.

ОТКОМАНДИРОВА́ТЬ сов. кого-что жиберүү, башка кызматка жиберүү; **откомандировать в областное учреждение** областтык мекемеге кызматка жиберүү; **откомандировать в распоряжение штаба** штабдын карамагына жиберүү.

ОТКОМАНДИРОВА́ТЬ несов. см. откомандировать.

ОТКОПА́ТЬ сов. кого-что 1. казып алуу; **откопать корни дерева** жыгачтын тамырын казып алуу; 2. перен. разг. (найти) чукуп табуу, издеп табуу; **откопать редкую книгу** сейрек, жок китепти издеп табуу.

ОТКО́РМ м. семиртүү, борго байлап семиртүү, багып семиртүү; **отко́рм скота́** малды борго байлап семиртүү.

ОТКОРМИ́ТЬ сов. кого семиртүү, борго байлап семиртүү, бордоп семиртүү, багып семиртүү (мис. малды).

ОТКО́РМЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от откормить; 2. прил. борго байланган, борго байлап семиртилген; **отко́рмленный скот** борго байлап семиртилген мал.

ОТКО́РМОЧНЫЙ, ая, -ое семиртүү, борго байлоо үчүн арналган; **отко́рмочный пункт** семиртүү пункту, борго байлоо пункту.

ОТКО́С м. жантайма, боор; **отко́с холма́** дөбөнүн боору; **пустить поезд под отко́с** поездди жантаймадан кулатуу.

ОТКОЧЕВА́ТЬ сов. көчүп кетүү, башка жерге көчүү.

ОТКРЕПИ́ТЬ сов. 1. что чечип бошотуу, бошотуп ажыратуу; **открепить лóдку** кайыкты чечип бошотуу; 2. кого-что (снять с учёта) учёттон чыгаруу.

ОТКРЕПИ́ТЬСЯ сов. 1. (отвязаться) чечилип бошонуу, бошонуп ажыроо; 2. (сняться с учёта) учёттон чыгуу.

ОТКРЕПЛÉНИЕ ср. 1. чечип (бошотуп) ажыратуу, чечилип (бошонуп) ажыроо; 2. (снятие с учёта) учёттон чыгуу, учёттон чыгаруу.

ОТКРЕПЛЯ́ТЬ несов. см. открепить.

ОТКРЕПЛЯ́ТЬСЯ несов. 1. см. открепиться; 2. страд. к откреплять.

ОТКРЕСТИ́ТЬСЯ сов. см. открёщиваться.

ОТКРЕ́ЩИВАТЬСЯ несов. разг. бетин ары кылсын деп качуу, жок шылтоо таап бошонуу; **открёщиваться от всяких предложений** жок шылтоо менен бардык сунуштардан кутулуу.

ОТКРОВÉНИЕ ср. ачуу, жаңылык; **это настоящее откровение для всех нас** бул баарыбыз үчүн жаңылык болду.

ОТКРОВÉННИЧАТЬ несов. разг. ичтегисин айтуу, капкайдагы сырды айтуу.

ОТКРОВÉННО нареч. ачык-айрым, апачык, көз көрүнөө.

ОТКРОВÉННОСТЬ жс. 1. (искренность) ачык-айрымдык, апачыктык, көз көрүнөөлүк; 2. (откровенное признание) ачык моюнга алгандык, жаап-жашырбастан чынын айткандык; **простите за откровенность** чындыкты айтканым үчүн айып көрбөнүз.

ОТКРОВÉННЫЙ, ая, -ое 1. (искренний) ачык, жашырбаган; **откровенное признание** ачык моюнга алуу; 2. (очевидный) көз көрүнөө, тайманбаган; **откровенное нахальство** разг. тайманбаган бети жоктук.

ОТКРОМСА́ТЬ сов. что, разг. иретсиз кескилеп таштоо, туур-агылап таштоо.

ОТКРУТИ́ТЬ сов. что жандыруу, бурап ачуу; **открутить верёвку** жипти жандыруу; **открутить кран** кранды бурап ачуу.

ОТКРУТИ́ТЬСЯ сов. разг. 1. чыйралганы жануу; **верёвка открутилась** жиптин чыйралганы жанды; 2. перен. (отделаться от чего-л.) кутулуу, кутулуп кетүү, эбин таап кутулуу.

ОТКРУ́ЧИВАТЬ несов. см. открутить.

ОТКРУ́ЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. открутиться; 2. страд. к откручивать.

ОТКРЫВА́ТЬ несов. см. открывать.

ОТКРЫВА́ТЬСЯ несов. 1. см. открыться; 2. страд. к открывать.

ОТКРЫ́ТИЕ ср. 1. (действие) ачылуу; **открытие съезда** съездин ачылышы; **открытие клуба** клубдун ачылышы; 2. ачуу, табуу; **научное открытие** илимий ачуу; **сделать открытие** жаңы бир нерсени табуу.

ОТКРЫ́ТКА жс. открытка (ачык кат, почта карточкасы); **почтовая открытка** почта открыткасы.

ОТКРЫ́ТО нареч. ачык, жаап-жашырбай; **открыто действовать** ачык иш жүргүзүү; **открыто призна́ть свою ошибку́** өзүнүн жаңылыштыгын ачык мойнуна алуу.

ОТКРЫ́ТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от открывать; 2. прил. (раскрытый) ачык, ачылган; **открытая книга́** ачык китеп; **открытые глаза́** ачык көз; 3. прил. жылаңач, ачык; **открытая ше́я** жылаңач моюн; 4. прил. (доступный для всех) ачык; **открытое партийное собрание** партиянын ачык чогулушу; **открытое заседание учёного совета́** илимий советтин ачык заседаниеси; 5. прил. (прямой, явный) ачык, ашкере; **открытое голосование́** ачык добуш берүү; **выступить с открытым протестом** ачык нааразылык көрсөтүп чыгуу; 6. прил. (искренний) чын, чын бейли менен, жашырып-жаппастан; **с открытым сердцем** чын бейли менен; **с открытой душо́й** ак көңүлү менен, чын дили менен; 7. прил. лингв. ачык; **открытый гласный** ачык үндүү; **открытый слог** ачык муун; **открытый вопрос** чечилбеген маселе; **оставить вопрос** открытым маселени ачык калтыруу; **открытое море́** жээктен алыс жаткан деңиз бети; **под открытым небом** 1) ачык талаада; 2) перен. караманча, үйсүз-жайсыз; **открытое письмо́** 1) (обращение) бирөөгө арналып басмага жарыяланган ачык кат; 2) ачык кат, почта открыткасы; **открытый способ разработки́ горн.** кенди ачык (шахтасыз эле) казуу жолу; **открытый фланг воен.** ачык фланг (корулбаган фланг; кол салууга оңтойлуу фланг); **день откры́тых дверей** эшик ачык күн (каалагандар келе берүүгө арналган күн).

ОТКРЫ́ТЬ сов. что 1. ачуу, жаюу; **открыть чемодан** чемодан ачуу; **открыть дверь** эшик ачуу; **открыть окно́** терезе ачуу; **открыть зонтик** зонтикти жаюу; от-

крѣть книгу китепти ачуу; **открѣть глаза** көздү ачуу; **2. (дать доступ)** ачуу, жол ачуу, жол берүү, коё берүү; **открѣть вход** кирүүгө жол ачуу; **открѣть комнату** бөлмөнү ачуу; **3. (обнажить)** ачуу, ачып салуу, жылаңачтоо; **открѣть шёю** моюнду ачуу; **4. перен.** ачуу, оюндагысын айтуу, сырды айтуу, черин жазуу; **открѣть душу** ичиндегисин айтып, черин жазуу; **открѣть свой намерения** өзүнүн оюндагыларын айтуу; **открѣть карты** 1) карта ачуу (*картаны, көрсөтүп туруп ойноо*); 2) *перен.* сырын ачуу; **5. (пустить в действие)** жиберүү; **открѣть газ** газ жиберүү; **открѣть воду** суу жиберүү; **6. ачуу, баштоо; открѣть заседание** заседаниени ачуу; **открѣть театр** театрды ачуу; **открѣть памятник** эстеликти ачуу; **открѣть торговлю** соода баштоо; **7. (установить наличие чего-л.)** ачуу, табуу; **открѣть залежи руды** руданын кенин табуу; **открѣть древнюю рукопись** байыркы замандын кол жазмасын табуу; **открѣть заговор** заговорду ачуу; **открѣть кредит** эк. кредит ачуу, кредиттен пайдаланууга укук берүү; **открѣть счёт** счёт ачуу; **открѣть отогнь** *воен.* ата баштоо; **открѣть рот** сүйлөй баштоо; **рта открѣть не даёт** *разг.* эч сүйлөтпөйт; ооз ачырбайт; **открѣть скобки** *мат.* кашаа ачуу, кашааны ачуу.

ОТКРЫТЬСЯ *сов.* 1. ачылуу; **дверь открылась** эшик ачылды; **окно открылось** терезе ачылды; 2. ачылуу; **рана открылась** жара ачылды; 3. *перен.* көрүнүү; **перед нами открылась** *красивый вид* биздин алдыбыздан сонун жер көрүндү; 4. *кому* сырды айтуу; **он во всём открылся** *другу* ал ичиндеги сырынын бардыгын досуна айтты; 5. (*обнаружиться, появиться*) ачылуу, табылуу, келип калуу; **у него открылась** *чахотка* анын кургак учук оорусу бар экендиги ачылды.

ОТКУДА *нареч. вopr. и относ.* кайдан, кайсы жерден; **откуда он приехал?** ал кайсы жерден келди?; ал кайдан келди?; **откуда ты это узнал?** сен муну кайдан билдиң?; **возвращайся, откуда приехал** келген жолун менен кайта баргын; **откуда ни возьмись** *разг.* кайдан жайдан (*күтүлбөгөн жерден келген жөнүндө*).

ОТКУДА-ЛИБО *нареч.* бир жерден, кайдандыр бир жерден.

ОТКУДА-НИБУДЬ *нареч. см. откуда-либо.*

ОТКУДА-ТО *нареч.* алда кайдан, кайдандыр, бир жактан; **откуда-то доносилась** *песня* бир жактан ырдаган үн угулду.

ОТКУП *м. (мн. откупа) ист.* откуп (бир мамлекеттик кирешени дүнүнөн өкмөткө төлөп коюп, жеке адамдын аны өз пайдасына өндүрүп алуу укугу); **отдать на откуп** бирөөнүн толук карамагына берүү.

ОТКУПАТЬ *несов. см. откупить.*

ОТКУПАТЬСЯ *несов. 1. см. откупиться; 2. страд. к откупать.*

ОТКУПИТЬ *сов. кого-что, уст.* жалпы жонунан (*дүнүнөн*) сатып алуу.

ОТКУПИТЬСЯ *сов. от кого-чего, уст.* төлөп (*пара берип*) кутулуу.

ОТКУПНОЙ, ая, -ое *откуп-ка т.;* **откупная система** торговля сооданын откуп системасы.

ОТКУПОРИВАНИЕ *ср.* тыгынын чыгаруу, ачуу (*бөтөлкөнүн*).

ОТКУПОРИВАТЬ *несов. см. откупорить.*

ОТКУПОРИТЬ *сов. что* тыгынын чыгаруу, ачуу (*бөтөлкөнүн*); **откупорить** *бутылку* бөтөлкөнүн тыгынын чыгаруу.

ОТКУПОРКА *ж.* тыгынды чыгаруу, ачуу (*бөтөлкөнүн*).

ОТКУПЩИК *м. ист.* откупщик (*откупту ээлөөчү киши*).

ОТКУСИТЬ *сов. что, чего* 1. кертте тиштеп алуу, тиштеп үзүп алуу; **откусить кусок хлеба** нанды тиштеп үзүп алуу; 2. *тех.* кертте тиштетип үзүп алуу, ат тиш менен тиштетип үзүп алуу; **откусить конец проволоки** сымдын учун кертте тиштетип үзүп алуу.

ОТКУСЫВАТЬ *несов. см. откусить.*

ОТКУШАТЬ *сов. уст. 1. (окончить еду)* тамак жеп бүтүү; 2. *чего (поест)* тамактануу; 3. *что (попробовать пищу)* даамын татып көрүү.

ОТЛАГАТЕЛЬСТВО *ср.* кийинкиге таштап коюу, кийинкиге калтыруу, кийинкиге калтырып коюу; **это дело не терпит отлагательства** бул ишти кийинкиге калтырууга болбойт.

ОТЛАГАТЬ *несов. см. отложить 4.*

ОТЛАГАТЬСЯ *несов. 1. см. отложиться; 2. страд. к отлагать.*

ОТЛАКИРОВАТЬ *сов. что* лактоо, лактап бүтүү, лактап коюу, лак сыйпап бүтүү; **отлакировать мебель** мебелди лактап коюу.

ОТЛАМЫВАТЬ *несов. см. отломать, отломить.*

ОТЛАМЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. отломаться, отломиться; 2. страд. к отламывать.*

ОТЛЕГАТЬ *несов. см. отлечь.*

ОТЛЕЖАТЬ *сов. что* баса жатып уктатуу (*мис. колду, бутту*); **отлежать ногу** бутту баса жатып уктатуу.

ОТЛЕЖАТЬСЯ *сов. разг.* каалаганынча жатуу, дем алуу, жатып оңолуу, жатып күч алып оңолуу.

ОТЛЕПИТЬ *сов. что, разг.* сыйруу, жабышкан нерсени ажыратуу, желимин ажыратуу (*мис. марканы*).

ОТЛЕПИТЬСЯ *сов.* чапталган (*желимделген*) нерсе сыйрылуу, желими ажыроо.

ОТЛЕПЛЯТЬ *несов. см. отлепить.*

ОТЛЕПЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. отлепиться; 2. страд. к отлеплять.*

ОТЛЕТАТЬ I *несов. см. отлететь.*

ОТЛЕТАТЬ II *сов. 1. (кончить летать)* баруучу жерине учуп жетүү; 2. *что, разг. (пробыть летчиком)* учуп жүрүү (*бир канча убакыт*); **он отлетал** *десять лет* ал он жыл бою учкан.

ОТЛЕТЕТЬ *сов. 1. (улететь)* учуп кетүү; **птицы отлетели** куштар учуп кетишти; 2. *разг. (оторваться)* үзүлүп кетүү, үзүлүп калуу; **пуговица отлетела** топчу үзүлүп кетти; 3. *разг. (отскочить)* секирип (*ыргып*) кетүү; **мяч отлетел** *далекó* топ алыс секирип кетти.

ОТЛЕЧЬ *сов. безл. разг.* басылуу, басаңча тартуу, ордуна келүү; **у меня** *отлегло от сердца* менин жүрөгүм ордуна келди.

ОТЛЕЖИВАТЬ *несов. см. отлежать.*

ОТЛЕЖИВАТЬСЯ *несов. см. отлежаться.*

ОТЛЁТ *м.* учуп кетиш (*мис. келгин куштар же са-молёт*); **отлёт** *птиц* куштардын учуп кетиши; **быть на отлёте** *разг.* кетүүгө камдануу, кеткени (*жөнөгөнү*) туруу; **жить на отлёте** *разг.* обочо, ээн туруу; көпчүлүктөн бөлөк жашоо; **держат на отлёте** өзүнөн оолак кармоо өзүнөн алыс кармоо (*колду сунуп*).

ОТЛИВ I *м. 1. (действие)* бир бөлүгү, анча-мынчасы куюлуп алынуу; 2. (*морской*) тартылуу; **начался отлив**

деңиз суусу тартыла баштады; **3. перен.** кемүү, тартылуу, солгун тартуу; **приливы и отливы революционного движения** революциялык кыймылдын ташкындашы жана тартылышы; **4. (приспособление для стока воды)** арыкча (суу токтобой агып туруу үчүн жасалган атайын арыкча).

ОТЛИВ *П. м. (оттенек)* кулпуруу, кубулуу; **чёрный с синим отливом** көгүлжүм болуп кулпурган кара; **сёрый с серебрястым отливом** күмүштөй кубулган боз өң.

ОТЛИВАТЬ *I* **несов. см. отлить.**

ОТЛИВАТЬ *II* **несов. чем** кулпуруу, кубулуу; **морская вода отливает зелёным** деңиз суусу жашыл сымак болуп кулпурат.

ОТЛИВКА *ж. тех. 1. (действие)* куюп жасоо (металдан); **2. (изделие)** куюп жасалган нерсе, куйма нерсе; **чугунная отливка** чоюндан куюп жасалган нерсе.

ОТЛИПАТЬ **несов. см. отлипнуть.**

ОТЛИПНУТЬ *сов.* желими ажыроо, жабышкан жери ажыроо.

ОТЛИТЬ *сов. что 1. чего (вылить часть)* бир аз куюп алуу (бөксөртүп); **отлить молоко в чашку** сүттөн табакка бир аз куюп алуу; **2. тех. (изготовить литьём)** куюп жасоо, эритип куюп жасоо; **отлить статуя** куюп статуя жасоо.

ОТЛИТЬСЯ *сов.* бөлүп куюлуу, бөлүп куюп алынуу (бөксөртүү үчүн); **отольются кошке мышкины слёзки** посл. чычкандын көз жашы мышыкка да жетээр.

ОТЛИЧАТЬ **несов. см. отличить.**

ОТЛИЧАТЬСЯ **несов. 1. см. отличиться; 2. чем (выделяться)** айырмалануу, ажыроо, окшобоо; **отличаться сообразительностью** өзүнүн ойлоп тапкычтыгы менен айырмалануу, башкаларга караганда зейрек болуу.

ОТЛИЧИЕ *ср. 1. (различие)* айырма, айырмалык, өзгөчөлүк; **существенное отличие** маанилүү айырма; **незначительные отличия** болор-болбос айырмалар; **2. көрүнүктүүлүк, артыкчылык; знаки отличия** көрүнүктүүлүк белгиси; **диплом с отличием** артыкчылыгы бар диплом; **кончить институт с отличием** институтту артыкчылыгы бар диплом менен бүтүү; **в отличие от чего-л.** бир нерседен айырмаланып.

ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* айра турган, билдире турган, бир нерседен экинчи нерсени айрып билдире турган; **отличительные знаки** бир нерседен экинчи нерсени айрып билдире турган белгилер; **отличительная особенность** айырмалоочу бөтөнчөлүк.

ОТЛИЧИТЬ *сов. кого-что 1. (установить разницу)* айруу, ажыратуу, билүү, ажыратып билүү; **2. (наградить, отметить)** сыйлоо, көрүнүктүүлүк үчүн сыйлоо.

ОТЛИЧИТЬСЯ *сов.* мыктылык көрсөтүү; **отличиться в состязаниях** мелдеште мыктылык көрсөтүү; **отличиться в бою** урушта мыктылык көрсөтүү.

ОТЛИЧНИК *м.* отличник; **отличники нашей школы** биздин мектептин отличниктери; **отличники производства** өндүрүштүн отличниктери (эң жакшы иштеген адамдары).

ОТЛИЧНИЦА *женск. р. к отличник;* отличница.

ОТЛИЧНО **1. нареч.** эң жакшы, өтө сонун, эң сонун, укмуштуу; **отлично ответить на экзамене** экзаменде эң жакшы жооп берүү; **2. частица разг.** макул, жакшы болот; **он сейчас придёт. – Отлично, мы его здесь подождём** ал азыр келет. – Жакшы болот, аны биз ушул жерде күтөлүк;

3. в знач. суц. ср. нескл. (отметка) отлично, отлично деген баа (эң мыкты отметка); **учиться на отлично** отлично деген баага окуу; **получить отлично по русскому языку** орус тили боюнча отлично деген баа алуу.

ОТЛИЧНЫЙ, *ая, -ое* эң жакшы, эң мыкты, өтө сонун; **отличный работник** эң мыкты кызматкер; **он написал отличную статью** ал сонун макала жазды.

ОТЛОГИЙ, *ая, -ое* энкейиш, жантайма; **отлогие берега** жантайма жээктер; **отлогий спуск к морю** деңизге түшкөн энкейиш.

ОТЛОГО *нареч.* эңиштеп, жантайып; **дорога идёт отлого** жол эңиштеп кетет.

ОТЛОГОСТЬ *ж.* эңкейиш, жантаймалык; **отлогость склонов** боордун жантаймалыгы (мис. тоонун боорунун).

ОТЛОЖЕНИЕ *ср. 1. уст. (отделение)* бөлүнүп чыгуу (мамлекеттин бир бөлүгү); **2. геол.** катмар; **известковые отложения** акиташ катмарлары; **3. физиол.** кабат, кабаттануу; **жировые отложения** май кабаттары.

ОТЛОЖИТЬ *сов. что 1. (в сторону)* мындай коюу, алып коюу, бөлүп коюу; **отложить книгу** китепти мындай алып коюу; **2. (на счётах)** салуу; **3. разг. (прибереечь)** бөлүп сактап коюу, көрсөтпөй сактап коюу; **отложить деньги на отпуск** отпускага деп сактап, акчаны бөлүп коюу; **4. (отсрочить)** кийинкиге калтыруу; **отложить собрание** чогулушту кийинкиге калтыруу; **отложить что-л. в долгий ящик** бир нерсени «жата берсин» деп, таштап коюу; **отложить личинку** личинка салуу.

ОТЛОЖИТЬСЯ *сов. 1. от кого-чего, уст. (отделиться)* бөлүнүп чыгуу (бир мамлекеттен өзүнчө бөлүнүп чыгуу); **2. геол.** катмар пайда болуу, тоо тектери тунуп кабат пайда болуу.

ОТЛОЖНОЙ, *ая, -ое* отложной воротник кайырма жака.

ОТЛОМАТЬ *сов. что* сындырып алуу.

ОТЛОМАТЬСЯ *сов.* сынуу, сышып түшүү, сынып бөлүнүү.

ОТЛОМИТЬ *сов. что* сындырып алуу; **отломить ветку** бутакты сындырып алуу; **отломить кусок хлеба** бир үзүм нан сындырып алуу.

ОТЛОМИТЬСЯ *сов.* сынуу, сынып түшүү, сынып бөлүнүү; **ветка отломилась** бутак сынып түштү.

ОТЛУПИТЬ *сов. кого, прост. (избить)* абдан уруу, көк ала койдой союу, жанчуу.

ОТЛУЧАТЬ **несов. см. отлучить.**

ОТЛУЧАТЬСЯ **несов. 1. см. отлучиться; 2. страд. к отлучать.**

ОТЛУЧЕНИЕ *ср. отлучение от церкви уст.* христиан дининен тышкары деп эсептөө, христиандыктан чыгарып жиберүү.

ОТЛУЧИТЬ *сов. отлучить от церкви уст.* христиан дининен тышкары деп эсептөө, христиандыктан чыгарып жиберүү.

ОТЛУЧИТЬСЯ *сов.* убактылуу жок болуу, убактылуу бир жакка кетүү.

ОТЛУЧКА *ж.* убактылуу жок болуу (кетүү), кетип калуу; **самовольная отлучка** эч кимден сурабай өзүнчө кетип калуу.

ОТЛЫНИВАТЬ **несов. от чего, прост.** жалакайланып качуу, тайсалдоо; **отлынивать от работы** жумуштан жалакайланып качуу.

ОТМАЛЧИВАТЬСЯ *несов. разг. үндөбөө, унчукпоо, жооп бербөө.*

ОТМАТЫВАТЬ *несов. см. отмотать.*

ОТМАХАТЬ *сов. что, прост. бир канчалык жер жүрүү; отмахать сорок километров* кырк километр жол жүрүү.

ОТМАХИВАТЬ I *несов. см. отмахать.*

ОТМАХИВАТЬ II *несов. см. отмахнуть.*

ОТМАХИВАТЬСЯ *несов. см. отмахнуться.*

ОТМАХНУТЬ *сов. кого-что* колду серпип айдоо, кол серпип кубалоо; **отмахнуть мух** кол серпип чымын айдоо.

ОТМАХНУТЬСЯ *сов. от кого-чего 1. (отогнать от себя)* кол серпип коргонуу; **отмахнуться от осы** кол серпин аарыдан коргонуу; **2. перен. разг. кол силкүү, кол шилтөө (отказ кылып); отмахнуться от предложения** сунушту кабыл албай кол силкүү.

ОТМАЧИВАТЬ *несов. см. отмочить.*

ОТМЕЖЕВАНИЕ *ср. 1. чек салып бөлүнүү; 2. перен. бөлүнүп чыгуу, обочолотуу, обочолонуу.*

ОТМЕЖЕВАТЬ *сов. что 1. (отделить межой) чек салып бөлүү; отмежевать участок* участку чек салып бөлүү; **2. перен. (отделить, обособить) бөлүү, бөлүп чыгаруу.**

ОТМЕЖЕВАТЬСЯ *несов. 1. см. отмежеваться; 2. страд. к отмежевывать.*

ОТМЕЖЁВЫВАТЬ *несов. см. отмежевать.*

ОТМЕЖИВАТЬСЯ *сов. от кого-чего 1. (отделиться межой) чек салып бөлүнүү (жер); 2. перен. (обособиться) бөлүнүү, бөлүнүп чыгуу; 3. (быть несогласным с чем-л.) макул болбогондугун билдирүү, келише албастыгын билдирүү; отмежеваться от ошибочных мнений жаңылыш пикирлер менен келише албастыгын билдирүү.*

ОТМЕЛЬ *жс. сайроон, тайыздык, тайыз жер (жээктен баишталган тайыздык); песчаная отмель* кумдуу тайыздык.

ОТМЕНА *жс. жокко чыгаруу, токтотуу, калтыруу, алып таштоо; отмена крепостного права* крепостной укуктун жокко чыгарылышы; **отмена приговора** өкүмдү жокко чыгаруу; **отмена спектакля** оюндун коюлбай калышы.

ОТМЕНИТЬ *сов. что* жокко чыгаруу, токтотуу, калтыруу, алып таштоо; **отменить приказ** приказды жокко чыгаруу; **отменить собрание** чогулушту калтырып коюу.

ОТМЁННЫЙ, ая, -ое *разг. эң жакшы; отменная работа* эң жакшы иш.

ОТМЕНЯТЬ *несов. см. отменить.*

ОТМЕРЁТЬ *сов. 1. куурап калуу, солуп кургоо, сенек болуп кургоо; побёги отмерли* жаш бутактар куурап калды; **2. перен. жок болуу, жоюлуу; старые обычаи отмерли** эски адаттар жок болду.

ОТМЕРЗАТЬ *несов. см. отмёрзнуть.*

ОТМЕРИВАНИЕ *ср. өлчөө, өлчөп белги салуу, ченөө, ченеп белги салуу.*

ОТМЕРИВАТЬ *несов. см. отмерить.*

ОТМЕРИТЬ *сов. что* өлчөө, ченөө, ченеп белги салуу; **отмерить пять метров полотна** беш метр болотнай өлчөп алуу.

ОТМЕРЯТЬ *несов. см. отмерить.*

ОТМЕСТЬ *сов. что 1. шыпырып алыстатуу, шыпырып таштоо; отместь сор в угол* акыр-чикирди шы-

пырып бурчка таштоо; **2. перен. (отвергнуть) четтетүү, жокко чыгаруу, ыргытып таштоо; отместь доводы противника** душмандын далилдерин жокко чыгаруу.

ОТМЕСТКА *жс. в отместку разг. өч (кек) алып, өч (кек) катарында.*

ОТМЕТАТЬ *несов. см. отместь.*

ОТМЕТИНА *жс. ак чеке, төбөл, кашка; коро́ва с отметиной на лбу* кашка уй, маңдайында агы бар уй.

ОТМЕТИТЬ *сов. 1. кого-что (пометить) белги салуу, белги кылуу; отметить нужное место в книге* китептин керектүү жерине белги салуу; **2. что (указать) белгилеп кетүү, айтып эскертүү; отметить недостатки в работе** иштеги кемчиликтерди белгилеп кетүү; **отметить чьи-л. достижения бирөөнүн** жетишкендиктерин белгилеп кетүү; **3. кого-что (наградить, отличить) сыйлык берүү, ардактап көрсөтүү; отметить передовиков премии** алдыңкы адамдарга сыйлык берүү.

ОТМЕТИТЬСЯ *сов. 1. катталуу, жазылуу, белги коюлуу; отметить в ведомости* ведомостко белги коюлуп катталуу; **2. (выписаться) үй книгасынан чыгуу, өчүрүлүү (кеткенде).**

ОТМЕТКА *жс. 1. (действие) белги салуу, белги кылуу, белги коюу, белги уруп коюу; 2. (пометка) белги, тамга; сделать отметку в ведомости* ведомостко белги коюу; **3. (оценка) баа, отметка; получить хорошую отметку на экзамене** экзаменде жакшы баа (отметка) алуу.

ОТМЕЧАТЬ *несов. см. отметить.*

ОТМЕЧАТЬСЯ *несов. 1. см. отметить; 2. (обнаруживаться) билинүү, сезилүү, көзгө урунуу; отмечаются крупные успехи в технике* техникада болгон ири ийгиликтер көзгө көрүнүп турат; **3. страд. к отмечать.**

ОТМЁРЗНУТЬ *сов. үшүү, үшүп кетүү, үшүп селейүү, тонуу; пальцы отмёрзли* бармактар үшүп кетти; **молодые побёги отмёрзли** жаш чырпыктар үшүп кетти.

ОТМИРАНИЕ *ср. 1. куурап калуу, кууран жок болуу, кууроо; отмирание старых веток* эски бутактардын куурап калышы; **2. перен. (исчезновение) жок болуу, жоюлуу.**

ОТМИРАТЬ *несов. см. отмереть.*

ОТМОБИЛИЗОВАТЬ *сов. что* мобилизациялап бүтүү; **отмобилизовать войска́** войсколорду мобилизациялап бүтүү.

ОТМОБИЛИЗОВЫВАТЬ *несов. см. отмобилизовать.*

ОТМОКАТЬ *несов. см. отмокнуть.*

ОТМОКНУТЬ *сов. жибүү, сууга чыланып коңторулуу (мис. казандын кырмычыгы).*

ОТМОЛАЧИВАТЬ *несов. см. отмолотить.*

ОТМОЛОТИТЬ *сов. что* эгинди бастырып бүтүү.

ОТМОЛЧАТЬСЯ *сов. разг. унчукпай тим болуу, жооп бербөө.*

ОТМОРАЖИВАТЬ *несов. см. отморозить.*

ОТМОРОЗИТЬ *сов. что* суукка алдыруу, үшүтүү, үшүтүп алуу; **отморозить щёки** бетти үшүтүп алуу.

ОТМОТАТЬ *сов. что, чего* оролгонду кайта чубоо; **отмотать ниток** түрүлгөн жипти кайта чубоо.

ОТМОЧИТЬ *сов. что 1. суулап чыгаруу, суу кылып бөлүү, суулап ажыратуу; отмочить пластырь* пластырды суулап чыгаруу; **2. (размочить) сууга салып жибитүү; отмочить кожу** терини сууга салып жибитүү.

ОТМСТИТЬ *сов. уст. см. отомстить.*

ОТМУЧИТЬСЯ *сов. разг. кыйноодон кутулуу, кыйноо токтолуу.*

ОТМЩЕНИЕ *ср. уст.* кек алуу, өч алуу.

ОТМЫВАТЬ *несов. см. отмыть.*

ОТМЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. отмыться; 2. страд. к отмывать.*

ОТМЫКАТЬ *несов. см. отомкнуть.*

ОТМЫКАТЬСЯ *несов. 1. см. отомкнуться; 2. страд. к отмыкать.*

ОТМЫТЬ *сов. что* жууп кетируу, жууп тазартуу, кетире жууш; **отмыть руки** колду жууп тазартуу; **отмыть грязь** кирди жууп кетируу.

ОТМЫТЬСЯ *сов.* жуулуу, жуулуп кетүү, жуугандан кетүү.

ОТМЫЧКА *ж.* ачкыч, ачкыч ордуна жүрүүчү аспап.

ОТМЯКАТЬ *несов. см. отмякнуть.*

ОТМЯКНУТЬ *сов.* былпылдоо, жумшаруу, сууга чыланып былпылдоо; **кожи отмякли** тери сууга чыланып жумшарды.

ОТНЕКИВАТЬСЯ *несов. разг.* тайсалдоо, көнбөө.

ОТНЕСЕНИЕ *ср.* кошуу, катарыша киргизүү, эсептөө, деп билүү, деп эсептөө; **отнесение документа к 14 веку** документти 14 кылымга таандык деп эсептөө.

ОТНЕСТИ *сов. кого-что 1.* алып баруу, алып барып берүү, жеткирүү; **отнести книгу в библиотеку** китепти китепканага алып барып берүү; **2.** (*напр. ветром, течением*) жылдырып барып салуу, сүрүп барып таштоо, агызып алып барып таштоо, агызып кетүү, учуруп кетүү; **лодку отнесло течением на середину реки** суунун агыны кайыкты суунун ортосуна алып барып таштады; **3. перен. (причислить, приписать)** кошуу, катарына киргизүү, эсептөө, деп билүү, деп эсептөө; **отнести рукопись к 12 веку** кол жазманы 12 кылымга таандык деп эсептөө; **отнести расход на чей-л. счёт** чыгымды бирөөнүн эсебине киргизүү.

ОТНЕСТИСЬ *сов. к кому-чему 1.* кароо, мамилесин билдирүү; **врач отнёсся внимательно к больному** врач ооруну көңүл коюп жакшы карады; **2. уст. (обратиться)** кайрылуу.

ОТНИМАТЬ *несов. см. отнять.*

ОТНИМАТЬСЯ *несов. 1. см. отняться; 2. страд. к отнимать.*

ОТНОСИТЕЛЬНО 1. нареч. (сравнительно) бир аз, аздыр-көптүр; башкаларга караганда; **относительно удачное решение вопроса** маселенин бир аз орундуу чечилиши; **2. предлог с род. п.** тууралу, жөнүндө; **относительно его возвращения сведений нет** анын кайтып келиши жөнүндө маалымат жок; **относительно этого дела нам всё известно** бул иш тууралу бизге бардыгы белгилүү.

ОТНОСИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* салыштырмалуулук, башкалар менен салыштырып белгиленгичтик; **теория относительности** *физ.* салыштырмалуулук теориясы.

ОТНОСИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. салыштырмалуу, башкалар менен салыштырып белгиленүүчү; орточо, анчалык чоң эмес; **относительная истина** *филос.* салыштырмалуу чындык; **относительная глубина** орточо тереңдик; **относительный успех** анчалык чоң эмес ийгилик; **2. (ограниченный, умеренный)** шарттуу, абсолют эмес, бир кубулушка (*көрүнүшкө*) багынычтуу, көп чоң эмес; **он пользовался там относительным влиянием** ал жерде анын анча-мынча таасири бар болучу; **3. грам.** суроолуу эмес; **относительное местоимение** суроолуу

эмес ат атооч (*мис. кимде-ким; ар неме*); **относительные прилагательные** катыштык сын атоочтор.

ОТНОСИТЬ *несов. см. отнести.*

ОТНОСИТЬСЯ *несов. 1. см. отнестись; 2. к кому-чему (иметь отношение)* тийиштүү болуу, тиешелүү болуу, тийиши бар болуу, катышы бар болуу; **это к делу не относится** мунун ишке тиешеси жок; **3. к чему, мат.** катыштуу; **три относится к четырём как шесть к восьми** алты сегизге катыштуу болгон сыяктуу эле, үч да төрткө катыштуу.

ОТНОШЕНИЕ *ср. 1. (к кому-чему-л.)* мамиле; **чёткое отношение** камкордук менен мамиле кылуу; **2. (взаимная связь)** катыш; **отношение между двумя величинами** эки чоңдуктун ортосундагы катыш; **3. отношения мн. (взаимное общение)** мамиле; **дружеские отношения** достук мамиле; **производственные отношения** өндүрүштүк мамиле; **дипломатические отношения** дипломатиялык мамиле; **4. (официальная бумага)** отношение (*бир мекемеден экинчи мекемеге жиберилүүчү иш кагазы*); **в отношении кого-чего-л., по отношению к кому-чему-л.** бирөө, бир нерсе жөнүндө (*караганда*); **во всех отношениях** бардык жагынан; **в этом отношении** бул жагынан, бул тууралу, бул жөнүндө.

ОТНЫНЕ *нареч. уст.* мындан ары, мындан кийин, ушу убактан тартып.

ОТНЮДЬ *нареч.* түк да, эч бир, тегеле, тап-такыр; **отнюдь нет** такыр андай эмес.

ОТНЯТИЕ *ср. 1. (действие)* тартып алуу, алып коюу, зордоп алуу; **2. (ампутация)** кесип таштоо (*мис. оорутуу бутту*).

ОТНЯТЬ *сов. 1. кого-что* тартып алуу, алып коюу, зордоп алуу; **отнять книгу** китепти тартып алуу; **отнять лестницу от стены** шатыны дубалдан алып коюу; **отнять много времени у кого-л.** бирөөнүн көп убактын алуу; **отнять надежду** үмүтүн үздүрүү, ишеничин кетирүү; **2. что (ампутировать)** кесип таштоо; **отнять ногу** бутту кесип таштоо; **3. что, мат.** алуу; **от двадцати отнять десять** жыйырмадан онду алуу; **отнять ребёнка от груди** баланы эмчектен чыгаруу.

ОТНЯТЬСЯ *сов.* байлануу (*мис. тил*); шал болуу; **у него ноги отнялись** анын буттары шал болду; **у меня язык отнялся** менин тилим байланып калды.

ОТО *предлог см. от.*

ОТО- *приставка см. от-.*

ОТОБЕДАТЬ *сов. 1. (кончить обедать)* түшкү тамакты ичип бүтүү, обед кылып бүтүү; **2. уст. (пообедавать)** обед ичүү, түшкү тамакты ичүү; **приходите к нам отобедать** биздикине обед ичүүгө келиңиз.

ОТОБРАЖАТЬ *несов. см. отобразить.*

ОТОБРАЖАТЬСЯ *несов. 1. отобразиться; 2. страд. к отображать.*

ОТОБРАЖЕНИЕ *ср. (действие)* көрсөтүү, элестетүү, элестетилүү, элес менен сүрөтүн көрсөтүү; **вёрное отображение** элесин сүрөттөп туура көрсөтүү; **точное отображение** так элестетүү, так элестетилүү.

ОТОБРАЗИТЬ *сов. кого-что* көрсөтүү, элестетүү, сүрөттөө.

ОТОБРАЗИТЬСЯ *сов.* көрсөтүлүү, элестелүү, элес менен сүрөттөлүү.

ОТОБРАТЬ *сов. кого-что 1. (взять обратно)* кайтып алып коюу; **отобрать билеты у пассажиров** пассажир-

лердин билетин алып коюу; **2.** (*силой*) тартып алуу; зордук кылып алуу, күчкө салып алуу; **3.** (*выбрать*) ылгап алуу, тандап алуу; **отобрать нужные вещи в дороге** жолго керектүү болгон буюмдарды тандап алуу; **отобрать показания свидетелей** юр. күбөөлөрдү суроо.

ОТОВАРИВАНИЕ I *ср.* товар берүү, товар сатуу, товаривание (*милдеттенмени орундаганы үчүн товар берүү, товар менен камсыз кылуу*).

ОТОВАРИВАТЬ *несов. см. отоварить.*

ОТОВАРИТЬ *сов. что* товар берүү, товар сатуу, отоваривать этүү (*милдеттенмени орундаганы үчүн товар берүү, товар менен камсыз кылуу*).

ОТОВСЮДУ *нареч.* туш-туштан, ар тараптан; **отовсюду поступают сведения** туш-туштан кабарлар келип жатат.

ОТОГНАТЬ I *сов. 1. кого-что (прогнать)* кууп жиберүү, айдап жиберүү; **отогнать мух** чымындарды айдап жиберүү; **2. что, перен.** кетируүү; **отогнать грустные мысли** кайгылуу ойлорду кетируүү.

ОТОГНАТЬ II *сов. что тартып чыгаруу, кайнатып чыгаруу; отогнать скипидар* скипидарды тартып чыгаруу.

ОТОГНУТЬ *сов. что* ийилгенин жазуу, ийрейгенин түзөтүү, бүгүлгөнүн жазуу, кайыруу; **отогнуть ковёр** килемдин бүгүлгөнүн жазуу.

ОТОГНУТЬСЯ *сов.* ийрейгени жазылуу, ийриси түзөлүү, бүгүлгөнү жазылуу.

ОТОГРЕВАТЬ *несов. см. отогреть.*

ОТОГРЕВАТЬСЯ *несов. 1. см. отогреться; 2. страд. к отогревать.*

ОТОГРЕТЬ *сов. кого-что 1.* жылытуу; **отогреть замёрзшие ноги** үшүгөн бутту жылытуу; **2. перен.** бооруна тартуу, багуу (*мис. жетим баланы*).

ОТОГРЕТЬСЯ *сов.* жылынуу, жылуу, жылынып алуу.

ОТОДВИГАТЬ *несов. см. отодвинуть.*

ОТОДВИГАТЬСЯ *несов. 1. см. отодвинуться; 2. страд. к отодвигать.*

ОТОДВИНУТЬ *сов. 1. кого-что* жылдыруу, жылдырып коюу; **отодвинуть стул в сторону** стулду четке жылдырып коюу; **2. что, перен. разг. (отсрочить)** узартуу, артка жылдыруу, кийинкиге калтыруу; **отодвинуть сроки** срокторду узартуу.

ОТОДВИНУТЬСЯ *сов. 1.* жылуу, козголуу, бир жакка жылуу; **отодвинуться к стене** стенаны көздөй жылуу; **2. перен. разг.** узартылуу, артка жылдырылуу, кийинкиге калтырылуу; **сроки отодвинулись** сроктор узартылды.

ОТОДРАТЬ *сов. разг. 1. что (оторвать)* сыйруу, сыйрып алуу (*мис. кабыкты*); **2. кого (высечь)** сабоо, абдан уруу (*мис. камчы менен*).

ОТОДРАТЬСЯ *сов. разг.* сыйрылуу, сыйрылып калуу, жырттылып түшүү.

ОТОЖДЕСТВИТЬ *сов. см. отождествить.*

ОТОЖДЕСТВЛЕНИЕ *ср. см. отождествление.*

ОТОЖДЕСТВЛЯТЬ *несов. см. отождествить.*

ОТОЖЕСТВИТЬ *сов. кого-что* окшоштуруу, окшоштуу, бирдей деп билүү, окшош деп билүү, так ошонун өзүндөй деп табуу; **отожествить два понятия** эки түшүнүктү окшоштуруу, эки түшүнүктү бирдей деп билүү.

ОТОЖЕСТВЛЕНИЕ *ср.* окшоштуруу, окшоштуу, бирдей деп билүү, окшош деп билүү, так ошонун өзүндөй деп табуу.

ОТОЖЕСТВЛЯТЬ *несов. см. отождествить.*

ОТОЗВАНИЕ *ср.* кайта чакырып алуу; **отозвание своих представителей** өз өкүлдөрүн кайта чакырып алуу.

ОТОЗВАТЬ *сов. кого-что 1.* чакырып алуу; **отозвать кого-л. в сторону бирөөнү** четке чакырып алуу; **2.** кайта чакырып алуу; **отозвать посла** элчини кайта чакырып алуу; **отозвать своего представителя** өз өкүлүн кайта чакырып алуу.

ОТОЗВАТЬСЯ *сов. 1. (откликнуться)* үн берүү, добуш кайтаруу, жооп кайтаруу, ыялоо, ыя деп жооп кайтаруу; **отозваться на зов** чакырыкка ыя деп жооп кайтаруу; **2. о ком-чём** сөз айтуу, бирөө тууралуу кандайдыр бир пикирди айтуу; **хорошо отзываться о книге** китеп жөнүндө жакшы пикир айтуу; **тепло отзываться о ком-л. бирөө** жөнүндө жакшы сөз айтуу; **3. (сказаться)** таасир кылуу, салдары тийүү; **курение на нём плохо отзывалось** тамеки тартуу ага жаман таасир кылды; **переутомление отзывалось на его здоровье** өтө чарчагандык анын саламаттыгына таасир кылды.

ОТОЙТИ *сов. 1.* четке баруу, четке чыгуу, четке барып туруу, мындайраак болуу, обочолоо; **отойти в сторону** четке чыгып туруу; **отойти к окну** терезе жакка барып туруу; **отойти от двери** эшиктен мындайраак болуу; **2. (отправиться)** жөнөп кетүү, жүрүп кетүү; **поезд отошёл в час дня** поезд күндүзгү саат бирде жөнөп кетти; **3. от кого-чего (отклониться)** четке чыгуу, алыстоо, четтөө (*мис. темадан*); **отойти от прежних взглядов** баштагы көз карашынан баш тартуу; **4. (отстать, отделиться)** ажыроо, бөлүнүп калуу, сыйрылып калуу; **обои отошли от штукатурки** обои шыбактан сыйрылып калды; **5. (исчезнуть)** кетүү, жуулуу, жуулуп кетүү; **пятно отошло** так кетти; **6. разг. (прийти в обычное состояние)** эсине келүү, эс алуу, калыбына келүү; **руки отошли от холода** үшүгөн колдор жылыды; **7. (отступить)** чегинүү, артка чегинүү; **рота отошла на раннее подготовленные позиции** рота башта даярдап коюлган позицияга чегинди; **дом отошёл к сыну** үй уулуна тийди; **отойти в прошлое** эскирип унутулуп калуу.

ОТОМKNУТЬ *сов. что 1. разг. (отпереть)* ачуу; кулпусун ачуу; **2.** чыгаруу (*бекитилген нерсени чыгаруу*); **отомкнуть штык** штыкты чыгаруу.

ОТОМKNУТЬСЯ *сов. 1. (открыться)* ачылуу (*кулпу*); **2. (напр. о штыке)** чыгарылуу (*мылтыктын штыгы*).

ОТОМСТИТЬ *сов. кому* кек алуу, өч алуу.

ОТОПÍТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **отопление-ге т.**; **отопительная система** жылытуу системасы; **отопительные приборы** жылытуу приборлору; **отопительный сезон** от жагуу сезону, жылытуу сезону.

ОТОПÍТЬ *сов. что* жылытуу, от жагуу, от жагып жылытуу; **отопить дом** от жагып үйдү жылытуу.

ОТОПЛЕНИЕ *ср. 1. (действие)* жылытуу, от жагуу, от жагып жылытуу; **2. (система)** жылытуу, жылытуу системасы, от жагуу системасы; **паровое отопление** буу менен жылытуу; **центральное отопление** от жагып жылытуунун борбордук системасы; **дровяное отопление** жыгач отун жагып жылытуу; **ремонт отопления** от жагуу системасын ремонттоо.

ОТОПЛЯТЬ *несов. см. отопить.*

ОТОРАЧИВАТЬ *несов. см. оторочить.*

ОТОРВАННО *нареч.* бөлөк, башка, айрым, ажырап калган түрдө.

ОТОРВАННОСТЬ *ж.* жалгызчылык, обочолук, байланыштын жоктугу, ажырап калгандык, байланышсыздык; **оторванность от народных масс** эл массаларынан ажырап калгандык.

ОТОРВАННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от оторвать*; **2.** *прил. үзүлгөн*; **3.** *прил. перен. разг. турмуштан ажыраган*; байланышы жок, жалгыз, обочо.

ОТОРВАТЬ *сов. кого-что 1. (рывком) үзүү, үзүп алуу, жулкуу*; **оторвать пуговицу** топчуну үзүп алуу; **2.** *перен. (отнять, отстранить)* алагды кылуу, көңүлүн бөлүү, алуу; **оторвать глаза от книги** китептен көзүн алуу; **оторвать кого-л. от работы бирөөнү** ишинен алагды кылуу; **3.** *перен. (разлучить)* ажыратуу, бөлүү, айыруу; **война оторвала его от семьи** согуш аны үй-бүлөсүнөн айырды.

ОТОРВАТЬСЯ *сов. 1. от чего үзүлүү, үзүлүп кетүү, жулунуу, жулунуп кетүү*; **лист оторвался от ветки** жалбырак бутактан үзүлдү; **пуговица оторвалась** топчу үзүлүп кетти; **2. от чего, перен.** таштап коюу, алагды болуу; **оторваться от занятий** иштен алагды болуу; **3. от кого-чего, перен. (отвлечься)** ажыроо, ажырап калуу, бөлүнүү, бөлүнүп айрылуу, калуу, байланышты жоготуу; **оторваться от народа** элден бөлүнүп калуу; **оторваться от масс** массадан ажырап калуу; **4. от чего, перен.** көтөрүлүү, учуп кетүү; **самолёт оторвался от земли** самолёт жерден көтөрүлдү; **нельзя оторваться** көздү айыра албайсың.

ОТОРОПЕЛЫЙ, ая, -ое *разг.* шашкалактаган, шашып-бушкан, шашкан; **оторопелый вид** шашкалактаган түр.

ОТОРОПЕТЬ *сов. разг.* шашып калуу, шашып кетүү, шашкалактоо; **оторопеть от неожиданности** күтпөгөндүктөн шашып калуу.

ОТОРОПЬ *ж. разг.* аптырагандык, шашкалактагандык, шашып-бушкандык, шашкандык.

ОТОРОЧИТЬ *сов. что* жээктеп бастыруу, жээктете бастырып тигүү, кармоо, кыюу кармоо; **оторочить пальто мехом** пальтото мех кармоо.

ОТОРОЧКА *ж.* кармалган жээк; **меховая оторочка** мехтен кармалган жээк (*кийимдин жээгине кармалган мех; мис. кундуз, көрпө*).

ОТОСЛАТЬ *сов. кого-что 1. (отправить)* жиберүү, жөнөтүү; **отослать книгу почтой** китепти почта аркылуу жиберүү; **отослать деньги по телеграфу** акчаны телеграф аркылуу жиберүү; **2. (удалить)** жиберүү, кетируу, чыгаруу; **он отослал детей в сад** ал балдарды бакка жиберди; **3. (предложить справиться)** жиберүү, «паланды кара» деп көрсөтүү; **в конце книги автор отослал читателей к своей более ранней работе** китептин аягында автор окуучуларды өзүнүн бир кыйла мурда чыккан эмгегин «карагыла» деп көрсөттү; **отослать посетителя в другой отдел** келген кишини башка бөлүмгө жиберүү.

ОТОСПАТЬСЯ *сов.* уйкуну кандыра уктоо, кана уктоо; **отоспаться после дороги** жол жүрүп келгенден кийин уйкуну кандыра уктоо.

ОТОЩАТЬ *сов.* арыктоо, жабыгуу, азуу.

ОТПАДАТЬ *несов. см. отпасть.*

ОТПАДЕНИЕ *ср.* түшүп калуу, конторулуп түшүү, урап түшүү, бөлүнүп түшүп калуу.

ОТПАИВАТЬ I *несов. см. отпаить.*

ОТПАИВАТЬ II *несов. см. отпаять.*

ОТПАИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отпаяться; 2. страд. к отпаивать II.*

ОТПАРИВАНИЕ *ср. 1.* үстүнө суу чүпүрөк салып туруп үстүнөн ысык үтүк жүргүзүү; **2.** бууга кармап жумшартуу.

ОТПАРИВАТЬ *несов. см. отпарить.*

ОТПАРИВАТЬ *сов. что* кайта кагуу; **отпаривать удар** соккуну кайта кагуу; **отпаривать возражение** каршылык айтууну кагуу.

ОТПАРИТЬ *сов. что 1. (отутюжить)* үстүнө суу чүпүрөк салып туруп, үстүнөн ысык үтүк менен басуу; **отпарить юбку** юбканы үстүнө суу чүпүрөк салып туруп, үстүнөн ысык үтүк менен басуу; **2. (размягчить паром)** бууга кармап жумшартуу.

ОТПАРИВАТЬ *несов. см. отпароть.*

ОТПАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отпароться; 2. страд. к отпаривать.*

ОТПАСТЬ *сов. 1.* түшүп калуу, конторулуп түшүү, урап түшүү, бөлүнүп түшүп калуу; **штукатурка отпала** шыбак конторулуп түштү; **2. (выделиться)** бөлүнүү, бөлүнүп чыгуу; **отпасть от организации** уюмдан бөлүнүп чыгуу; **3.** калып калуу, жараксыз болуп калуу; **все его возражения отпали** анын каршылыктарынын бардыгы жараксыз болуп калды; **у нас отпала охота говорить с ним** аны менен сүйлөшүүдөн биздин көңүлүбүз калып калды.

ОТПАЯТЬ *сов. что* канынан ажыратуу, данекерин ажыратуу.

ОТПАЯТЬСЯ *сов.* данекери чыгып кетүү, каңы чыгуу, каңы ажырап кетүү; **ручка чайника отпаялась** чайнектин туткасынын данекери чыгып кетти.

ОТПЕВАНИЕ *ср. церк. жаназа, жаназа окуу (христиандарда).*

ОТПЕВАТЬ *несов. см. отпеть 2.*

ОТПЕРЕТЬ *сов. что* ачуу, кулпуну ачуу; **отпереть комнату** бөлмөнү ачуу; **отпереть шкаф** шкафты ачуу.

ОТПЕРЕТЬСЯ *сов. 1.* ачылуу, кулпусу ачылуу; **дверь легко отперлась** эшиктин кулпусу оңой эле ачылды; **2. от чего, разг. (отказаться)** тануу, моюнга албоо; **отпереться от своих слов** өзүнүн айтканын тануу.

ОТПЕТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от отпеть**; **2. прил. разг.** түзөлгүс, түзөлбөс, ашынган, барып турган, оңолгус; **отпетый человек** түзөлбөс киши; **отпетый реакционер** ашынган реакционер.

ОТПЕТЬ *сов. 1. (кончить петь)* ырдап бүтүү, кыйкырып бүтүү; **петухи уже отпели** короздор кыйкырып бүттү; **2. кого, церк. жаназа окуп бүтүү (христиандарда).**

ОТПЕЧАТАТЬ *сов. что 1.* басып чыгаруу, басмадан басып чыгаруу; **отпечатать весь тираж книги** китептин бардык тиражын басып чыгаруу; **2. (оставить след, отпечаток)** из калтыруу, тагын түшүрүү; **отпечатать пальцы на стекле** айнекке бармактын тагын түшүрүү; **3. разг. (снять печать)** печатын бузуп ачуу, печатын алып салуу; **отпечатать комнату** печатын алып бөлмөнү ачуу.

ОТПЕЧАТАТЬСЯ *сов.* из калуу, так түшүү; **на песке отпечатались чьи-то следы** кумда бирөөнүн изи калыптыр.

ОТПЕЧАТОК *м. 1.* из, так (*бир нерсенин бетине түшкөн из*); **отпечаток пальца** бармактын тагы; **2. перен. из, калдык (эстен чыкпай калган, эски из, так болуп туруп калган); отпечаток времени** убакыттын эстен кетпей калган калдыгы; **накладывать на что-л. свой отпечаток** бир нерсеге өзүнүн тагын калтыруу.

ОТПЕЧАТЫВАТЬ *несов. см. отпечатать.*

ОТПЕЧАТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. отпечататься; 2. страд. к отпечатывать.*

ОТПИВАТЬ *несов. см. отпить.*

ОТПИЛИВАТЬ *несов. см. отпилить.*

ОТПИЛИТЬ *сов. что* араалап кесүү, араа менен кесип алуу, таарып кесүү.

ОТПИРАТЕЛЬСТВО *ср.* тануу, моюнга албоо, жашыруу, айткысы келбөө.

ОТПИРАТЬ *несов. см. отпереть.*

ОТПИРАТЬСЯ *несов. 1. см. отпереться; 2. страд. к отпирать.*

ОТПИСАТЬСЯ *сов. разг.* жазуу жүзүндө курулай жооп кайтаруу.

ОТПИСКА *жс.* куру жооп жазуу, жазуу жүзүндө берилген курулай жооп; **канцеля́рская отпи́ска** канцелярдык куру жооп жазуу.

ОТПИСЫВАТЬСЯ *несов. см. отписаться.*

ОТПИТЬ *сов. 1. что, чего (немного)* бир аз ичүү, кичине ичүү; **отпить из стака́на** стакандан кичине ичүү; **2. что, разг. (кончить пить)** ичип бүтүү; **уже чай отпи́ли, когда он пришёл** ал келгенде, чайды ичип бүтүп коюшкан эле.

ОТПИХИВАТЬ *несов. см. отпихнуть.*

ОТПИХНУТЬ *сов. кого-что, разг.* түртүп жиберүү, итерип жиберүү; **отпихнуть лодку от берега** кайыкты жээктен түртүп жиберүү.

ОТПИХНУТЬСЯ *сов. от кого-чего, разг.* тиреп, түртүп жүрүп кетүү, козголуу; **отпихнуться весло́м от бе́рега** калак менен жээкти тиреп, түртүп жүрүп кетүү.

ОТПЛА́ТА *жс.* эсесин кайтаруу.

ОТПЛАТИТЬ *сов. кому-чему чем* кайтаруу (*мис. жакшылыкка жакшылык же жакшылыкка жамандык ж.б.*).

ОТПЛАЧИВАТЬ *несов. см. отплатить.*

ОТПЛЁВЫВАТЬ *несов. см. отплюнуть.*

ОТПЛЁВЫВАТЬСЯ *несов. түкүрүнүү.*

ОТПЛЫВА́ТЬ *несов. см. отплыть.*

ОТПЛЫ́ТИЕ *ср.* жөнөп кетүү, жолго чыгуу; **пароход го́тов к отплы́тию** пароход жолго чыгууга даяр.

ОТПЛЫ́ТЬ *сов. 1. (отправиться – о пароходе)* жөнөп кетүү, жолго чыгуу; **пароход отплы́л днём** пароход күндүз жөнөп кетти; **2. (плывя удалиться)** сүзүп алыстоо, арылоо, чабак уруп четтөө; **отплыть от бе́рега** сүзүп жээктен алыстоо.

ОТПЛЮ́НУТЬ *сов. что* четке түкүрүү; **отплюнуть шелуху́** кабыкты четке түкүрүү.

ОТПЛЯ́СЫВАТЬ *несов. что, разг.* кызып бийлөө, кызыгып бийлөө.

ОТПОВЕ́ДЬ *жс.* жактырбаган катуу жооп.

ОТПОИ́ТЬ *сов. кого-что 1. (вырастить)* ичирип багып чоңойтуу (*мис. козуну, музоону, сүт ичирип чоңойтуу*); **отпоить телё́нка** музоону сүт берип багып чоңойтуу; **2. разг. (вылечить)** ичирип айыктыруу; **отпоить ва́лерья́нкой** ва́лерья́нка ичирип айыктыруу.

ОТПОЛАСКИВАТЬ *несов. см. отполоскать.*

ОТПОЛЗА́ТЬ *несов. см. отползти.*

ОТПОЛЗТИ́ *сов.* эмгектеп кетүү, боору менен жылып алыстоо, сойлоп кетүү.

ОТПОЛИРОВА́ТЬ *сов. что* жылмалоо, жылмартуу, жыпжылма кылуу; **отполирова́ть ме́бель** ме́белди жыпжылма кылуу.

ОТПОЛОСКА́ТЬ *сов. что 1.* чайкоо, чайкап кетируүү; **отполоска́ть бельё** кир чайкоо; **2. (ш)** чайкап бүтүү.

ОТПО́Р *м.* сокку; **воору́женный отпо́р** куралдуу сокку; **получи́ть отпо́р** сокку жеш; **да́ть отпо́р** сокку берүү; **сокруши́тельный отпо́р** кыйраткыч сокку.

ОТПОРО́ТЬ *сов. что* сөгүү, тигишти сөгүү; **отпо́роть воротни́чок** жаканы сөгүп алуу.

ОТПОРО́ТЬСЯ *сов.* сөгүлүү, сөгүлүп калуу; **карма́н отпоро́лся** чөнтөк сөгүлүп калыптыр.

ОТПОТЕВА́ТЬ *несов. см. отпотеть.*

ОТПОТЕ́ТЬ *сов. разг.* тердөө, тер басуу, буудан суу болуп кетүү (*мис. айнектин бети, тамдын боору*).

ОТПОЧКОВА́НИЕ *ср. биол.* бүрдөп чыгуу, тармактанып чыгуу, бөлүнүп чыгуу.

ОТПОЧКОВА́ТЬСЯ *сов. 1. биол.* бүрдөп жаңы өсүмдүк чыгуу, тармактанып жаңы өсүмдүк чыгуу; **2. перен.** бөлүнүп чыгуу.

ОТПОЧКО́ВЫВАТЬСЯ *несов. см. отпочковаться.*

ОТПРАВИ́ТЕЛЬ *м.* жиберүүчү, жөнөтүүчү; **отпра́витель гру́зов** жүктөрдү жиберүүчү; **отпра́витель де́нег** акча жиберүүчү.

ОТПРАВИ́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к отпра́витель.*

ОТПРА́ВИТЬ *сов. кого-что* жиберүү, жөнөтүү; **отпра́вить пи́сьма** каттарды жиберүү; **отпра́вить кни́ги** по́чтой китептерди почта аркылуу жиберүү; **отпра́вить дете́й в пионерлагерь** балдарды пионер лагерине жиберүү.

ОТПРА́ВИТЬСЯ *сов.* жөнөө, кетүү; **отпра́виться гуля́ть** сейилдикке кетүү; **отпра́виться на ре́чку** сууну көздөй кетүү.

ОТПРАВКА *жс.* жиберүү, жөнөтүү; **отпра́вка посылко́к** посылкаларды жөнөтүү.

ОТПРАВЛЁНИЕ I *ср. 1. (действие)* жиберүү, жөнөтүү, жөнөө, кетүү; **отпра́вление по́езда** поезддин жөнөшү; **2. (почтовое)** жиберилүүчү, жөнөтүлүүчү; **заказно́е отпра́вление** заказной кылып жиберилүүчү (*мис. кат*).

ОТПРАВЛЁНИЕ II *ср. 1. чаще мн., физиол.* иштеш, иш, кызмат; **отпра́вления орга́низма** организмдин кызматы; **2. (исполнение)** аткаруу, орундоо; **отпра́вление обяза́нностей** милдеттерди аткаруу.

ОТПРАВЛЯ́ТЬ I *несов. см. отпра́вить.*

ОТПРАВЛЯ́ТЬ II *несов. что (выполнять, осуществлять)* аткаруу, орундоо; **отпра́влять до́лжность офи́ц.** кызмат аткаруу.

ОТПРАВЛЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. отпра́виться; отпра́вляйся домо́й сейча́с* же азыр эле үйгө жөнөгүн; **2. от кого-чего, перен. (исходить)** негиз кылып алуу; **отпра́вляться от про́веренных да́нных** текшерилген маалыматтарды негиз кылып алуу; **3. страд. к отпра́влять.**

ОТПРАВНО́Й, ая, -ое **1.** жөнөмө, жөнөтө турган; **отправно́й пункт** путешество́вия саякатка жөнөө пункту; **2. перен.** негиз кылып алынган; **отправно́й пункт рассу́ждений** пикир алмашуунун негизи кылып алынган пункту.

ОТПРА́ЗДНОВАТЬ *сов. что 1.* майрамдоо, майрам өткөрүү; **отпра́здновать оконча́ние институ́та** институтту бүткөндүгүн майрамдоо; **2. (кончить праздновать)** майрамдап бүтүү.

ОТПРА́ШИВАТЬСЯ *несов. см. отпроситься.*

ОТПРОСИ́ТЬСЯ *сов.* суранып кетүү, сурап уруксат алып кетүү; **отпроси́ться с последне́го уро́ка** акыркы са-

бактан суранып кетүү; **отпроситься домой** суранып үйгө кетүү.

ОТПРЫГИВАТЬ *несов. см. отпрыгнуть.*

ОТПРЫГНУТЬ *сов.* жалт берүү, жалт берип качуу, секирип качуу.

ОТПРЫСК *м. 1. бот. (побег)* майда жан чырпык; *2. перен. уст. (потомок)* тукум (туяк, небире).

ОТПРЯГАТЬ *несов. см. отпрячь.*

ОТПРЯНУТЬ *сов. от кого-чего* артка жалт берүү, артка секирип качуу.

ОТПРЯЧЬ *сов. кого-что* догоруу (чегилген атты арабадан, чанадан чечүү); **отпрячь лошадь** атты догоруу.

ОТПУГИВАТЬ *несов. см. отпугнуть.*

ОТПУГНУТЬ *сов. кого-что* коркутуп качыруу, коркутуп оолактатуу.

ОТПУСК *м. 1. отпуск (дем алыш); очередной отпуск* кезектүү отпуск; *творческий отпуск* чыгармачылык үчүн берилүүчү отпуск; *декретный отпуск* декреттик отпуск; *2. (ассигнование)* берүү, коё берүү; *отпуск средств* каражат берүү; *3. (выдача, продажа)* сатуу, берүү; *4. тех. жашытуу (металлдын морттугун азайтуу үчүн аны термикалык жол менен иштетүү); отпуск стали* болотту жашытуу.

ОТПУСКАТЬ *несов. см. отпустить.*

ОТПУСКНИК *м.* отпусканда жүргөн киши, дем алыштагы киши.

ОТПУСКНОЙ, ая, -ое *отпуск 1-ге т.; отпускное время* отпуск убагы; *отпускные цены на товары* товардын ишканадан базаларга өткөрө турган баасы.

ОТПУСТИТЬ *сов. 1. кого-что* жиберүү, коё берүү, чыгаруу, уруксат кылуу; *отпустить детей гулять* балдарды ойноого жиберүү; *отпустить на волю* эркиндикке чыгаруу; *2. кого-что (ослабить)* коё берүү, бошотуу; *отпустить ремёнь* курду бошотуу; *3. что (выдать что-л., продать)* сатуу, берүү; *отпустить товар* товар сатуу; *4. что (ассигновать, предоставить)* берүү; *отпустить средства на народное образование* эл агартуу ишине каражат берүү; *5. что (отрастить)* коё берүү, өстүрүү, коюу; *отпустить бороду* сакал коюу; *6. что, тех. жашытуу (термикалык обработка жасап болоттун морттугун азайтуу); отпустить сталь* болотту жашытуу; *7. что, уст. (напр. грехи)* кечирүү; *8. безл. перен. разг. (облегчить)* бир аз басылуу (мис. ооруган жер); *отпустить шутку* күтүлбөгөн жерден тамаша сөз айтуу.

ОТПУЩЕНИЕ *ср.* отпущение грехов уст. күнөөсүн кечирүү; *козёл отпущения см. козёл.*

ОТПУЩЕННИК *м. см. вольноотпущенник.*

ОТРАБАТЫВАТЬ *несов. см. отработать.*

ОТРАБАТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. отработаться; 2. страд. к обрабатывать.*

ОТРАБОТАННЫЙ, ая, -ое *1. прич. от отработать; 2. прил.* иштеген, иштеп бүтүргөн; *он получил деньги за отработанное время* иштеген убагына акча алды; *3. прил. тех.* пайдаланылган, пайдаланылгандан кийин тышка чыккан; **отработанный пар** пайдаланылгандан кийин чыккан буу.

ОТРАБОТАТЬ *сов. 1. что (возместить трудом)* эмгек менен өтөө, актоо (мис. алган акчаны); *2. что (проработать какой-л. срок)* иштөө, иштеп бүтүү (белгилүү убакытты); **отработать восемь часов** сегиз саатты

иштеп бүтүү; *3. разг. (кончить работу)* ишти бүтүү; *4. что (изучить)* көнүгүү, машыгуу; **отработать движения** кыймылга машыгуу.

ОТРАБОТАТЬСЯ *сов. (об инструменте)* ишке жарабай калуу; **резец отработался** кескич ишке жарабай калды.

ОТРАБОТКА *жс. 1.* эмгек менен өтөө, актоо; *2. отработки мн. ист. отработка (крепостной укук жоюлгандан кийин помещиктен жерди арендага алганы үчүн дыйкандын помещикке иштеп бериши).*

ОТРАБОТОЧНЫЙ, ая, -ое *отрабочная рента ж.* отработкалык рента.

ОТРАВА *жс.* уу, уу зат.

ОТРАВИТЕЛЬ *м.* уу берүүчү, уулантуучу.

ОТРАВИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к отравитель.*

ОТРАВИТЬ *сов. 1. кого-что* ууктуруу, уу берип өлтүрүү, уулантуу, уу салып коюу; **отравить крыс** келемишти ууктуруу; **отравить воду** сууга уу салып коюу; *2. кого-что, перен. (оказать вредное влияние)* бузуу, жаман таасир этүү; *3. что, перен. (испортить)* бузуу; **отравить чем-л. праздник** майрамды бир деме менен бузуу; **отравить чем-л. хоршее настроение** шат болуп турган көңүлдү бир деме менен бузуу.

ОТРАВИТЬСЯ *сов.* уугуу.

ОТРАВЛЕНИЕ *ср.* уугуу, ууктуруу; **отравление газом** газ менен уугуу.

ОТРАВЛЯТЬ *несов. см. отравить.*

ОТРАВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. отравиться; 2. страд. к отравлять.*

ОТРАВЛЯЮЩИЙ, ая, -ее *1. прич. от отравлять; 2. прил.* ууктуруучу, уулантуучу; **отравляющие вещества** ууктургуч заттар.

ОТРАДА *жс.* жыргал, кубаныч.

ОТРАДНО *нареч.* жыргалдуу, кубанычтуу.

ОТРАДНЫЙ, ая, -ое *жыргалдуу, кубанычтуу; отрадное явление* жыргалдуу кубулуш; **отрадный факт** кубанычтуу факт.

ОТРАЖАЕМОСТЬ *жс. физ.* чагылдыргычтык шооласын, көлөкөсүн түшүргүчтүк (мис. суунун бетинен бир нерсенин сүрөтү көрүнүү).

ОТРАЖАТЕЛЬ *м. тех.* **отражатель** (жарыктын же жылуулуктун шооласын түшүрүүчү жылмаланган пластинка).

ОТРАЖАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *тех.* чагылдыргыч; шооласын түшүргүч, шооланы кайта кайтаргыч.

ОТРАЖАТЬ *несов. см. отразить.*

ОТРАЖАТЬСЯ *несов. 1. см. отразиться; 2. страд. к отражать.*

ОТРАЖЕНИЕ *ср. 1.* кайтаруу, кайта кайтаруу, кайта сокку берүү; чагылтуу, чагылыштыруу, кайта жаңыртуу; таасир этүү; *2. (образ, изображение)* чагылышкан сүрөтү, көлөкөсү; **увидеть своё отражение в зеркале** өзүнүн чагылышкан сүрөтүн күзгүдөн көрүү; *3. отражение, чагылыштыруу, сүрөттөө, көрсөтүү, көрсөтүлүү; отражение жизни в искусстве* турмуштун искусстводо көрсөтүлүшү.

ОТРАЗИТЬ *сов. кого-что 1.* кайтаруу, кайта кайтаруу, кайта сокку берүү; **отразить удар** соккуну кайтаруу; *2. (воспроизвести)* чагылтуу, чагылыштыруу, кайта жаңыртуу; **зеркало отразило её улыбку** күзгү анын жылмайып күлгөнүн чагылыштырып көрсөттү; *3. (выразить, пока-*

затъ) сүрөттөө, көрсөтүү; **отразить действительность** чындыкты көрсөтүү.

ОТРАЗИТЬСЯ *сов.* 1. сүрөтү кайта көрүнүү, чагылышуу; **в водё отразился лунный свет** суудан айдын жарыгы чагылышты; 2. *на ком-чём, перен. (сказаться)* таасир этүү; **переутомление отразилось на нём** өтө чарчагандык ага таасир этти.

ОТРАПОРТОВАТЬ *сов. что, о чём* рапорт берүү; **отрапортовать о выполнении плана** пландын толгондугу жөнүндө рапорт берүү.

ОТРАСЛЕВОЙ, ая, -ое **отрасль 3-го т.**; **отраслевые** вүзы тармактык вуздар.

ОТРАСЛЬ *жс.* 1. *уст. (ветвь)* бутак; 2. *перен. (потомок)* урук, тукум; 3. тармак; **отрасли промышленности** өнөр жай тармактары; **важнейшие отрасли народного хозяйства** эл чарбасынын маанилүү тармактары.

ОТРАСТАТЬ *несов. см. отрасли.*

ОТРАСТИ *сов. өсүү (мис. чач, тырмак алгандан кийин кайта өсүү).*

ОТРАСТИТЬ *сов. что* өстүрүү, коё берүү (*мис. сакалды*) **отрастить бороду** сакалды өстүрүү; **он отрастил брюшко** *разг.* ал казы байлап калыптыр.

ОТРАЩИВАНИЕ *ср.* өстүрүү, коё берүү (*мис. сакалды*).

ОТРАЩИВАТЬ *несов. см. отрастить.*

ОТРЕБЬЕ *ср. собир.* 1. таштанды, эч нерсеге жарабаган калдык; 2. *презр.* капитализм шарттарында коомдун моралдык жактан бузулган элементтери.

ОТРЕГУЛИРОВАТЬ *сов. что* жөнгө салуу, оңдоп жөнгө салуу, тартипке салуу; **отрегулировать механизм** механизмди оңдоп жөнгө салуу.

ОТРЕДАКТИРОВАТЬ *сов. что* редакторлоп оңдоп чыгуу; **отредактировать рукопись** кол жазманы редакторлоп оңдоп чыгуу.

ОТРЕЗ *м.* 1. (*действие*) кесүү, кесип алуу; кесип бөлүү; **линия отреза** кесүү жолу; 2. (*кусоч материи*) бир кийимдик кездеме; кесинди; **отрез на платье** бир көйнөктүк кездеме.

ОТРЕЗАННОСТЬ *жс.* такыр бөлүнүп калгандык, байланышпай (*катташпай*) бөлүнүп калгандык.

ОТРЕЗАТЬ *сов.* 1. *что* кесүү, кесип алуу; **отрезать кусок хлеба** бир кесим нан кесип алуу; 2. *что (отделить межеванием)* кесип бөлүү; **отрезать земельный участок** жер участкан кесип бөлүү; 3. *что, перен.* жолун тороп калуу, жолун тосуп калуу; **отрезать пути к отступлению** артына чегинүү жолун тосуп калуу; 4. *разг. (резко ответить)* орой, кесе жооп берүү.

ОТРЕЗАТЬ *несов. см. отрезать.*

ОТРЕЗВЕТЬ *сов.* мастыгы тароо, масы таркоо.

ОТРЕЗВИТЬ *сов. кого-что* масын таратуу; **отрезвить пьяного** мастын мастыгын таратуу.

ОТРЕЗВИТЬСЯ *сов.* мастыгы тароо, масы таркоо.

ОТРЕЗВЛЕНИЕ *ср.* мастык таркоо, мастык тарап соо болуу.

ОТРЕЗВЛЯТЬ *несов. см. отрезвить.*

ОТРЕЗВЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. отрезвиться;* 2. *страд. к отрезвлять.*

ОТРЕЗОК *жс.* 1. (*кусоч*) кесинди (*мис. кездеме*); 2. (*часть чего-л.*) бир бөлүк; **отрезок дороги** жолдун бир бөлүгү; **отрезок времени** убакыттын бир бөлүгү; 3. *отрезки* *мн.* отрезки (1861-инчи жылы крепостной укук

жоюлгандан кийин помещиктердин дыйкандардан тартып алган жер участкатору).

ОТРЕЗЫВАТЬ *несов. см. отрезать.*

ОТРЕКАТЬСЯ *несов. см. отречься.*

ОТРЕКОМЕНДОВАТЬ *сов. кого-что* 1. (*при знакомстве*) тааныштыруу, атын айтып тааныштыруу; 2. (*охарактеризовать*) мүнөздөп таанытуу (*көбүнчө мактап мүнөздөө*).

ОТРЕКОМЕНДОВАТЬСЯ *сов.* өзүнүн ким экендигин айтып таанышуу.

ОТРЕМОНТИРОВАТЬ *сов. что* ремонттоо, ремонт кылуу; **отремонтировать трактор** трактор ремонттоо.

ОТРЕПЬЕ *ср. собир. разг.* жыртылган кийим, тытылган кийим.

ОТРЕТУШИРОВАТЬ *сов. что* ретуштоо, тушь менен оңдоо; **отретушировать портрет** портретти тушь менен оңдоо.

ОТРЕЧЕНИЕ *ср.* кайтуу, отказ кылуу, тануу; **отречение от престола** тактан отказ кылуу.

ОТРЕЧЬСЯ *сов.* 1. *от кого-чего* кайтуу, отказ кылуу, тануу; **отречься от своего прежнего мнения** өзүнүн баштагы оюнан кайтуу; **отречься от старого друга** эски досунан отказ кылуу; 2. *от чего*, отказ кылуу (*бир нерсеге болгон укуктан отказ кылуу*); **отречься от престола** тактан отказ кылуу.

ОТРЕШАТЬ *несов. см. отрешить.*

ОТРЕШАТЬСЯ *несов. см. отрешиться.*

ОТРЕШЕНИЕ *ср. уст.* чыгаруу, бошотуу (*кызматтан, мансаптан*).

ОТРЕШЁННОСТЬ *жс.* аша кечүүчүлүк, айланадан аша кечип безүүчүлүк, дүнүйөдөн кечкендик.

ОТРЕШИТЬ *сов. кого-что от чего, уст.* чыгаруу, бошотуу; **отрешить от должности** кызматтан чыгаруу.

ОТРЕШИТЬСЯ *сов. от чего, уст.* кайтуу; **он не мог отрешиться от своей мечты** ал өзүнүн эңсеген оюнан кайта алган жок.

ОТРИЦАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) тануу, моюнга албоо, төгүндөө; 2. *филос.* жокко чыгаруу; 3. *грам.* тангыч (*жоктукту, терстикти билдирүүчү сөз мүчөсү, мис. -ба, -сыз, эмес*).

ОТРИЦАТЕЛЬНО *нареч.* жактырбай, макул болбой; **ответить отрицательно** «жок», «болбойт» ж.б. деп жооп кайтаруу.

ОТРИЦАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. жактырбаган, макул болбогон; **получить отрицательный ответ** макул болбогон жооп алуу; 2. *мат. терс*, нөлдөн төмөн; **отрицательное число** терс сан; 3. *перен. (плохой)* тескери, жаман, жакбай турган; **отрицательный поступок** жаман иш.

ОТРИЦАТЬ *несов. что* тануу, төгүндөө; **нельзя отрицать факты** фактыларды танууга болбойт; **отрицать чьи-л. успехи** бирөөнүн жетишкен ийгиликтерин төгүндөө.

ОТРОГИ *мн. геогр.* тоо тармактары; **отроги Кавказа** Кавказдын тармактары.

ОТРОДУ *нареч.* эч качан, бала болуп башка жүн чыкканы; **я отроду не видел ничего подобного** бала болуп башыма жүн чыкканы мындайды көргөн эмесмин.

ОТРОДЬЕ *ср. собир. презр.* тукум, бала.

ОТРОДЯСЬ *нареч. прост. см. отроду.*

ОТРОИТЬ *сов. кого-что (о пчёлах)* жаңы рой чыгаруу үчүн аарылардын бир бөлүгүн бөлүп коюу.

ОТРОИТЬСЯ *сов. (о пчѣлах)* аары рой чыгарып бүтүү.

ОТРОК *м. уст.* өспүрүм бала, улан, боз улан.

ОТРОСТОК *м. 1. (растения)* жан бутак; **отсадить отросток** жан бутакты башка жакка тигүү; **2. (органа)** өскөн жери; **отросток слепой кишки** мөөндүн туюк учунун өскөн жери.

ОТРОЧЕСКИЙ, ая, -ое **отрок-ко т.**; **отроческие годы** өстүрүм бала чагы.

ОТРОЧЕСТВО *ср.* өспүрүм бала чак.

ОТРУБ *м. (мн. труба) ист.* отруб (*общиналык жерден оокаттуу дыйкандардын жеке менчигине (1906–17 ж.) падишалык бийлик тарабынан бөлүнүп берилген жер; мындагы максат - самодержавиеге таяныч болсун деп, селолук буржуазия менен кулактарды күчөтүү*).

ОТРУБ *м.* жыгачтын туурасынан кесилген жери.

ОТРУБАТЬ *несов. см. отрубить.*

ОТРУБИ *только мн.* улпак, урпак, кебек.

ОТРУБИТЬ *сов. 1. что* кесе чабуу, керт чабуу, чаап кесүү; **отрубить сук** бутакты кесе чабуу; **2. разг. (резко ответить)** орой жооп берүү, кесе жооп берүү.

ОТРУБНЫЙ, ая, -ое **отруби-ге т.**; **отрубный корм** урпак тоют.

ОТРУГАТЬ *сов. кого-что* тилдөө, сөгүү.

ОТРЫВ *м. 1.* үзүү, үзүп алуу, үзүлүү, үзүлүп кетүү, жулкуу, жулкуп үзүп алуу, жулкуп кетүү; **линия отрыва** үзүү сызыгы; **2. перен.** ажыроо, ажыратуу; ажырап калуу, бөлүү, бөлүнүү, айыруу, айрылуу, байланышты жоготуу; **учиться без отрыва от производства** өндүрүштөн бошбой жүрүп эле окуу, өндүрүштө иштеп жүрүп окуу.

ОТРЫВАТЬ I *несов. см. оторвать.*

ОТРЫВАТЬ II *несов. см. отрыть.*

ОТРЫВАТЬСЯ I *несов. 1. см. оторваться; читать не отрываясь* башын көтөрбөстөн, көзүн айрыбастан окуу; **2. страд. к отрывать I.**

ОТРЫВАТЬСЯ II *несов. страд. к отрывать II.*

ОТРЫВИСТО *нареч.* кесе-кесе, үзүп-үзүп; **говорить отрывисто** үзүп-үзүп сүйлөө.

ОТРЫВИСТОСТЬ *жс.* үзүлүпкүлүк, үзүп-үзүп сүйлөгөндүк (*ун, добуш*).

ОТРЫВИСТЫЙ, ая, -ое үзүлүпкү (*ун, добуш*); **отрывистый голос** үзүлүп-үзүлүп чыккан үн.

ОТРЫВНОЙ, ая, -ое айырма, жыртма; **отрывной календарь** айырма календарь.

ОТРЫВОК *м.* үзүндү; **напечатать отрывок романа** романдын үзүндүсүн басып чыгаруу; **отрывки из опер** опералардан алынган үзүндүлөр.

ОТРЫВОЧНОСТЬ *жс.* үзүк-үзүктүк, туташ эместик, бүтүн эместик, толук эместик, ала-чокулук; **отрывочность рассказа** аңгеменин толук эместиги.

ОТРЫВОЧНЫЙ, ая, -ое үзүк-үзүк, туташ эмес, толук эмес, ала-чокул; **отрывочные сведения** толук эмес маалыматтар.

ОТРЫГИВАТЬ *несов. см. отрыгнуть.*

ОТРЫГНУТЬ *сов. что, чего* кекирүү, кулгуу; **ребенок отрыгнул молоко** бала сүт кекирди.

ОТРЫЖКА *жс. 1.* кекирик; **2. перен. разг.** жаман калдык, эски калдык, эскинин салдары.

ОТРЫТЬ *сов. 1. что (вырыть)* казуу; **отрыть окоп** окоп казуу; **2. кого-что (извлечь)** казып алуу, казып чыгаруу; **отрыть пострадавших при обвале** көчкүнүн астында калгандарды казып алуу.

ОТРЯД *м. 1.* отряд; **партизанский отряд** партизандык отряд; **десантный отряд** десанттык отряд; **отряд разведчиков** чалгынчылар отряды; **геологоразведочный отряд** геологиялык чалгындоо отряды; **пионерский отряд** пионер отряды; **передовой отряд** алдыңкы отряд; **2. биол.** түркүм, отряд (*жаныбарлар систематикасындагы класстын бөлүнүшү*).

ОТРЯДИТЬ *сов. кого-что* жөнөтүү, жиберүү; **отрядить бойцов в разведку** боецтерди чалгынга жөнөтүү.

ОТРЯДНЫЙ, ая, -ое **отряд 1-ге т.**; отряддык; **отрядный сбор** отряддык сбор; **отрядное имущество** отряддын мүлкү.

ОТРЯЖАТЬ *несов. см. отрядить.*

ОТРЯСАТЬ *несов. см. отрясти.*

ОТРЯСТИ *сов. что* силкүү, кагуу, күбүү.

ОТРЯХИВАТЬ *несов. см. отряхнуть.*

ОТРЯХИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отряхнуться; 2. страд. к отряхивать.*

ОТРЯХНУТЬ *сов. что* кагуу, силкүү, күбүү; **отряхнуть снег с шубы** тондун карын кагуу.

ОТРЯХНУТЬСЯ *сов.* кагынуу, силкинүү, күбүнүү.

ОТСАДИТЬ *сов. 1. что (растение)* башка жерге тигүү, башка жерге отургузуу; **2. кого** бөлөк отургузуу; **отсадить шалуна на отдельную парту** тентек баланы бөлөк партага отургузуу.

ОТСАДКА *жс.* башка жерге тигүү, башка жерге отургузуу (*өсүмдүктү*).

ОТСАЖИВАТЬ *несов. см. отсадить.*

ОТСАЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отсесть; 2. страд. к отсаживать.*

ОТСАЛЮТОВАТЬ *сов. кому-чему* салют берүү, салют берип бүтүү.

ОТСАСЫВАТЬ *несов. см. отсосать.*

ОТСВЕТ *м.* чагылышкан жарык; **отсвет луны** айдын чагылышкан жарыгы.

ОТСВЕЧИВАНИЕ *ср.* жарыктын чагылышы, чагылышып жарык кылганы.

ОТСВЕЧИВАТЬ *несов.* жарык чагылышуу, чагылышып жарык түшүү.

ОТСЕБЯТИНА *жс. разг.* өзүнөн кошуп айтуу; жок жерден, негизсиз нерсени айтып (*иштеп*) чыгаруу.

ОТСЕВ *м. 1.* элөө, ылгоо; **2. (остатки)** элөп (*ылган*) чыгарылган нерсе (*мис. улпак, урпак, кебек, чар*); **3. перен. (напр. учащихся)** түрдүү себептер менен иштен (*окуудан*) кетип калуу.

ОТСЕВАТЬ *несов. см. отсёять 1.*

ОТСЕВАТЬСЯ *несов. 1. см. отсёяться 1, 3; 2. страд. к отсевать.*

ОТСЕВНОЙ, ая, -ое эленген, ылганган.

ОТСЕИВАНИЕ *ср. см. отсев 1, 3.*

ОТСЕИВАТЬ *несов. см. отсеять.*

ОТСЕИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отсёяться; 2. страд. к отсевать.*

ОТСЕК *м.* отсек (*кемеде, самолётто жана башка нерселерде атайын тосмо менен бөлүнгөн жай*).

ОТСЕКАТЬ *несов. см. отсечь.*

ОТСЕЛЕ *нареч. уст.* ушул жерден.

ОТСЕЛЬ *нареч. см. отселе.*

ОТСЕСТЬ *сов.* арыраак отуруу, алыстап отуруу (*отурган жерден*); **я отсёл от окна подальше** мен тереzedен алыстап отурдум.

ОТСЕЧЕНИЕ *ср.* кесүү, кесе чабуу, чаап кесүү; **голова даю на отсечение** *разг.* башымды кесип берейин.

ОТСЕЧНЫЙ, ая, -ое отсечный артиллерийский огонь артиллериянын кесүүчү (*ажыратып коюучу*) огу.

ОТСЕЧЬ *сов. что* 1. кесүү, кесе чабуу, чаап кесүү (*мис. балта менен*); **отсечь сухую ветку** кургак бутакты кесе чабуу; 2. *воен.* бөлүп таштоо, ажыратып таштоо; **отсечь пехоту от танков** жөө аскерлерди танкалардан бөлүп таштоо.

ОТСЕЯТЬ *сов. 1. что* элөө, ылгоо; **отсеять шелуху от муки** ундун кебегин элөө; 2. *кого-что, перен.* тандап жараксызын чыгаруу, кетирүү.

ОТСЕЯТЬСЯ *сов. 1.* эленүү, эленип ажыратылуу, ылгалуу, ылгалып ажыратылуу; **отруби отсеялись от муки** ундун кебегин эленди; 2. *перен.* чыгып кетүү; **слабые ученики отсеялись** начар окуучулар мектептен чыгып кетишти; 3. *разг. (кончить сеять)* сээп бүтүү; **соседний колхоз раньше отсеялся** коңшулаш колхоз эрте сээп бүттү.

ОТСИДЕТЬ *сов. что* 1. ыңтайсыз отуруп талытуу, уютуу, уктатуу (*мис. бутун*); **отсидеть ногу** ыңтайсыз отуруп, бутту уктатуу; 2. *разг.* отуруп өткөрүү; **отсидеть год в тюрьме** бир жылды тюрмада отуруп өткөрүү.

ОТСИДЕТЬСЯ *сов. разг. 1. (укрыться)* отуруп аман калуу; 2. *перен. неодобр.* уруш же башка коркунучтар бүткүчө бир жерде жашынып жүрдү.

ОТСИЖИВАТЬ *несов. см. отсидеть.*

ОТСИЖИВАТЬСЯ *несов. см. отсидеться.*

ОТСКАБЛИВАТЬ *несов. см. отскоблить.*

ОТСКАБЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отскоблиться; 2. страд. к отскабливать.*

ОТСКАКИВАТЬ *несов. см. отскочить.*

ОТСКОБЛИТЬ *сов. что* кыруу, кырып түшүрүү; **отскоблить краску** боёкту кырып түшүрүү.

ОТСКОБЛИТЬСЯ *сов.* кырылып түшүү, кырылып кетүү (*мис. сыр, боёк*).

ОТСКОЧИТЬ *сов. 1. (отпрыгнуть)* секирип качуу, секирип кетүү; **отскочить от змей** жыландан секирип качуу; 2. *разг. (отлететь обратно)* тийип кайта ыргуу; **мяч отскочил в сторону** топ тийип кайта башка жакка ыргыды; 3. *разг. (оторваться)* үзүлүп (жулунуп) кетүү; **пуговица отскочила** топчу үзүлүп кетти.

ОТСКРЕБАТЬ *несов. см. отскреести.*

ОТСКРЕСТИ *сов. что, разг.* кырып кетирүү.

ОТСЛАИВАТЬСЯ *несов. см. отслоиться.*

ОТСЛОЕНИЕ *ср. 1. (действие)* катмарлануу, кат-кат болуу, кабатталуу; 2. (*осевший слой*) катмар; **песчаные отслоения** кум катмарлары.

ОТСЛОИТЬСЯ *сов.* катмарлануу, кат-кат болуу, кабатталуу.

ОТСЛУЖИВАТЬ *несов. см. отслужить.*

ОТСЛУЖИТЬ *сов. 1. что (проработать некоторое время)* кандайдыр бир кызматты бүтүрүү; **отслужить три года в армии** армияда үч жыл кызмат кылып бүтүрүү; 2. (*износиться*) жараксыз болуу, колдонуудан чыгуу, иштен чыгуу.

ОТСОВЕТОВАТЬ *сов. кому и с неопр.* акыл айтып койдуруу; **врачи отсоветовали ему отдыхать на юге** врачтар ага түштүктө эс албагын деп, аны аяка баруудан калтырды.

ОТСОРТИРОВАТЬ *сов. кого-что* сорттоо, сорттоп ылгап алуу; **отсортировать семена** үрөндү сорттоп ылгап алуу.

ОТСОРТИРОВАТЬ *несов. см. отсортировать.*

ОТСОСАТЬ *сов. 1. что, чего* соруп алуу; **пиявки отсосали много крови** сүлүктөр көп кан соруп алышты; 2. *кого-что (кончить сосать)* соруп, ээмп бүтүү.

ОТСОХНУТЬ *сов. 1.* куурап түшүү; **ветка отсохла** бутак куурап түштү; 2. *разг.* сенек болуп кууроо; **у него рука отсохла** анын колу сенек болуп, куурап калды.

ОТСРΟЧИВАТЬ *несов. см. отсрοчить.*

ОТСРΟЧИТЬ *сов. что 1. (отложить на поздний срок)* срогун кечиктирүү, кийинки мөөнөткө калтыруу; **отсрοчить окончание работы** иштин бүтүшүн кечиктирүү; **отсрοчить платёж** төлөөнүн мөөнөтүн кийинкиге калтыруу; 2. (*продлить*) срогун узартуу, мөөнөтүн узартуу.

ОТСРΟЧКА *жс. 1.* срогун кечиктирүү, кийинкиге калтыруу; **отсрοчка заседания** заседаниени кийинкиге калтыруу; 2. (*продление*) срогун узартуу, мөөнөтүн узартуу; **отсрοчка паспорта** паспорттун срогун узартуу.

ОТСТАВАНИЕ *ср.* артта калуу, калып калуу, жетпей жолдо калуу, жетише албоо; **ликвидировать отставание** артта калууну жоюу.

ОТСТАВАТЬ *несов. см. отста́ть.*

ОТСТАВИТЬ *сов. кого-что 1.* бир жакка коюу, алыстатып коюу; **отста́вить стол к стене** столду стена жакка коюу; 2. *уст. (уволить)* бошотуу, чыгаруу (*кызматтан*); **отста́вить!** (*команда*) *отста́вить!* (болбойт!, кайта баштон! деген сөз).

ОТСТА́ВКА *жс.* отставка (*кызматтан такыр чыгуу, кызматтан такыр бошонуу*); **вы́йти в отста́вку** отставкага чыгуу.

ОТСТАВЛЯТЬ *несов. см. отста́вить.*

ОТСТАВНО́Й, ая, -ое отставкадагы, отставкага чыккан; **отставной военный** отставкага чыккан аскер кызматкери.

ОТСТА́ИВАНИЕ I *ср. (защита)* коргоо, коргоп калуу, сактоо, сактап калуу, жактоо.

ОТСТА́ИВАНИЕ II *ср. хим.* тунуу, тундуруу; **этот раствор при отстаивании даёт осадок** бул эритме тундурганда идиштин түбүнө тунма пайда кылат.

ОТСТА́ИВАТЬ I *несов. см. отста́ять I.*

ОТСТА́ИВАТЬ II *несов. см. отста́ять II.*

ОТСТА́ИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отста́яться; 2. страд. к отста́ивать I.*

ОТСТА́ЛОСТЬ *жс.* артта калгандык.

ОТСТА́ЛЫЙ, ая, -ое артта калган; **отста́лые колоннальные страны** артта калган колониялык өлкөлөр.

ОТСТА́ТЬ *сов. от кого-чего 1.* калып калуу, артта калуу, жетпей жолдо калуу; **отста́ть от своей части** өзүнүн бөлүгүнөн артта калып калуу; **отста́ть от поезда** поездден калып калуу; 2. *перен.* калып калуу, артта калуу, жетише албоо; **мальчик отста́л от своего класса по болезни** бала ооруп өзүнүн классынан калып калды; **отста́ть от жизни** турмуштан артта калуу; **отста́ть от века** кылымдан артта калуу; 3. (*о часах*) артта калуу; **часы отста́ли на пять минут** саат беш минутага артта калды; 4. (*отделиться*) сыйрылуу, сыйрылып калуу, коңторулуп кетүү, желиминен ажыроо; **обои отста́ли** обойдун желими чыгып сыйрылып калды; 5. *разг.* асылганын (*жабышканын, жадатканын*) коюу; **отста́нь от меня!** мага асылбачы!

ОТСТАЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от отста́вать; 2. прил. и в знач. суш. м., жс.* артта калган, жетише албаган; **подтяну́ть отста́ющих** артта калгандарды илгерилетүү;

помогать отстающим ученикам сабагынан жетише албаган окуучуларга жардам берүү.

ОТСТЕГÁТЬ *сов. кого сабоо (мис. камчы менен).*

ОТСТЕГНÚТЬ *сов. что боолуктан чыгаруу, топчуну топчулуктан чыгаруу, бүчүлүктөн чыгаруу; отстегнуть воротник* жаканын топчусунан чыгаруу.

ОТСТЕГНÚТЬСЯ *сов. чечилүү, бүчүлүктөн чыгып кетүү; пүговица отстегну́лась* топчу бүчүлүктөн чыгып кетти.

ОТСТЁГИВАТЬ *несов. см. отстегнуть.*

ОТСТЁГИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отстегнуться; 2. страд. к отстегивать.*

ОТСТИРА́ТЬ *сов. что 1. жууп тазалоо, жууп кетирүү; отстирать пятно* такты жууп кетирүү; **2. (кончить стирать)** жууп бүтүү.

ОТСТИРА́ТЬСЯ *сов. жуулуп кетирилүү, жууп кетирилүү; пятно отстиралось* так жуулуп кетирилди.

ОТСТИ́РЫВАТЬ *несов. см. отстирать.*

ОТСТИ́РЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. отстираться; 2. страд. к отстирывать.*

ОТСТОЙ *м. тунма (суюктун тунмасы).*

ОТСТОЙНИК *м. тех. тундургуч (бир топко токтолуп туруп, суюктук тунуп калуучу бассейн же резервуар).*

ОТСТОЯ́ТЬ I *сов. кого-что* коргоо, коргоп калуу, сактоо, сактап калуу, жактоо; **отстоять свой права́** өзүнүн укугун коргоо; **отстоять свою́ независимость** өзүнүн көз каранды эместигин сактап калуу.

ОТСТОЯ́ТЬ II *сов. что* бүткөнчө туруп туруу, аягына чейин туруп туруу; **отстоять весь концерт на ногах** концерт бүткөнчө туруп туруу.

ОТСТОЯ́ТЬ III *несов. от кого-чего* алыстыкта туруу, алыстыкта болуу; **деревня отстоит от станции на километр** кыштак станциядан бир километр алыстыкта турат.

ОТСТОЯ́ТЬСЯ *сов. хим. тунуу; лекарство отстоялось* дары тунуп калды.

ОТСТРАДА́ТЬ *сов. кыйналганы бүтүү.*

ОТСТРА́ИВАТЬ I *несов. см. отстроить I.*

ОТСТРА́ИВАТЬ II *несов. см. отстроить II.*

ОТСТРА́ИВАТЬСЯ I *несов. 1. см. отстроиться I; 2. страд. к отстраивать I.*

ОТСТРА́ИВАТЬСЯ II *несов. 1. см. отстроиться II; 2. страд. к отстраивать II.*

ОТСТРАНÉНИЕ *ср. четтетүү, четтетилүү, бошотуу, бошотулуу (мис. кызматтан).*

ОТСТРАНИ́ТЬ *сов. 1. кого-что* бир четке түртүү, түртүп арылатуу; **отстранить чью-л. руку** бирөөнүн колун түртүп арылатуу; **2. кого (уволить)** четтетүү, бошотуу; **отстранить от должности** кызматтан бошотуу.

ОТСТРАНИ́ТЬСЯ *сов. 1. бир четке боло берүү, мындай болуу, мындай болуп кача берүү; отстраниться от удара* урганы келатканда мындай болуп кача берүү; **2. перен. (уклониться от чего-л.)** четтөө, бошонуу, кутулуу.

ОТСТРАНЯ́ТЬ *несов. см. отстранить.*

ОТСТРАНЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. отстраниться; 2. страд. к отстранять.*

ОТСТРЕ́ЛИВАТЬСЯ *несов. см. отстреляться.*

ОТСТРЕЛЯ́ТЬСЯ *сов. 1. от кого-чего* атып коргонуу, кайта аткылап, туруштук берүү; **отстреляться от волков** карышкырдан атып коргонуу; **2. (закончить стрельбу)** атууну бүтүү; **батарея отстрелялась** батарея атууну бүттү.

ОТСТРИГА́ТЬ *несов. см. отстричь.*

ОТСТРИ́ЧЬ *сов. что* кесүү, кыркуу (кайчы менен).

ОТСТРОГА́ТЬ *сов. что 1. сүрүү (сүргү менен); нужно отстрогать ещё на пять сантиметров* дагы беш сантиметр сүрүү керек; **2. (кончить строгать)** сүрүп бүтүү.

ОТСТРОИ́ТЬ I *сов. что* куруп (салып) бүтүү; **отстроить школу и больницу** мектепти жана оорукананы салып бүтүү.

ОТСТРОИ́ТЬ II *сов. радио (наладить)* иретке келтирүү, жолго коюу (*жакын арадагы толкундар тоскоолдук кылбагыдай кылып жолго коюу*); **отстроить радио-приёмник** радиоприёмникти иретке келтирүү.

ОТСТРОИ́ТЬСЯ I *сов. разг. куруп, салып бүтүү.*

ОТСТРОИ́ТЬСЯ II *сов. (о радиоприёмнике)* иретке келтирилүү, жолго коюлуу.

ОТСТУ́КАТЬ *сов. что, разг. 1. чыкылдатып жазуу, басуу (мис. машинкага); 2. (напр. такт) тыкылдатып ургулап белги берүү.*

ОТСТУ́КИВАТЬ *несов. см. отстучать.*

О́ТСТУП *м. кемтик, жеткирбей коюу; отступ в начале абзаца* абзацтын башындагы кемтик.

ОТСТУПА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *воен. чегинме, кайта чегинме; отступательные операции* чегинме операциялар.

ОТСТУПА́ТЬ *несов. см. отступить.*

ОТСТУПА́ТЬСЯ *несов. см. отступиться.*

ОТСТУПИ́ТЬ *сов. 1. (ш) чегинүү, артка чегинүү, кетенчиктөө; отступить на шаг* бир кадам артка чегинүү; **2. воен. чегинүү, кайта чегинүү, артка чегинүү, кетенчиктөө; отступить с боями** урушуу менен артка чегинүү; **3. перед кем-чем, перен. чегинүү, артка чегинүү, коркуу, кетенчиктөө, коркуп кетенчиктөө; отступить перед трудностями** кыйынчылыктардан коркуп кетенчиктөө; **4. от чего (сделать отступ)** кемтик кылып баштоо; **отступить от края листа на пять сантиметров** барактын четинен беш сантиметр кемтик кылып баштоо; **5. от чего (отказаться, уклониться)** четтөө, четке чыгуу, жободон чыгуу; **шахматист отступил от правил игры** шахматчы оюн эрежелеринен четке чыкты.

ОТСТУПИ́ТЬСЯ *сов. разг. 1. от чего* кайтуу, отказ кылуу; **отступиться от своего права** өзүнүн укугунан отказ кылуу; **2. от кого** катташпай кетүү, катышпай байланышты үзүү; **друзья от него отступились** достору ага катташпай, байланыштарын үзүп коюшту.

ОТСТУПЛÉНИЕ *ср. 1. чегинүү, артка чегинүү, кетенчиктөө; отступление противника* душмандын артка чегиниши; **2. перен. четке чыгуу, четтөө, белгиленген жободон чыгуу; отступление от установившейся традиции** белгилүү традициядан четке чыгуу; **3. лит. чегинүү, кошумча, кошумча кылуу (адабий чыгармаларда же башка бир баяндоолордо негизги ойдон кичине четке чыгып, кошумча айтылган пикир); лирическое отступление** лирикалык чегинүү.

ОТСТУ́ПНИК *м. уст. өзүнүн мурдагы ишениминен отказ кылган адам, сөзүн танган адам.*

ОТСТУ́ПНИЦА *женск. р. к отступник.*

ОТСТУ́ПНИЧЕСКИЙ, ая, -ое *отступничество-го т.*

ОТСТУ́ПНИЧЕСТВО *ср. уст. өзүнүн мурдагы ишениминен отказ кылуучулук, сөзүнөн тануучулук.*

ОТСТУ́ПНОЕ *ср. уст. өзүнүн укугунан башка бирөөгө пайдаланууга мүмкүндүк берген үчүн төлөнө турган акы.*

ОТСТУПЯ нареч. бир аз чегинип, бир аз бош жер калтырып; **начать немного отступя от края страницы** беттин четинен бир аз бош жер калтырып баштоо.

ОТСУТСТВИЕ ср. жок болуу, болбоо; **отсутствие нужных книг** керектүү китептердин жок болушу; **в отсутствие кого-л.** бирөө жок болгон кезде.

ОТСУТСТВОВАТЬ несов. жок болуу, болбоо; **он сегодня отсутствует** ал бүгүн жок; **отсутствовать на собрании** чогулушта жок болуу.

ОТСУТСТВУЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от отсутствовать; 2. прил. и в знач. суш. м. жок болгон, болбогон, келбей калган; **сегодня нет отсутствующих** бүгүн келбей калгандар жок; **отсутствующий** взгляд кайдыгер гана мелтиреп кароо.

ОТСЧЁТ м. санап бөлүү, санап бөлүп коюу, эсептеп бөлүү, бөлүп коюу.

ОТСЧИТАТЬ сов. что санап бөлүү, санап бөлүп коюу, эсептеп бөлүү, бөлүп коюу; **отсчитать сто рублей** жүз сомду санап бөлүп коюу.

ОТСЧИТЫВАТЬ несов. см. отсчитывать.

ОТСЫЛАТЬ несов. см. отослать.

ОТСЫЛКА жс. жөнөтүү, жиберүү.

ОТСЫПАТЬ сов. что, чего салуу, бөлүп салуу, бөлүп башкага салуу (чубурулма заттар жөнүндө; мис. буудай, таруу, ун жс.б.).

ОТСЫПАТЬ несов. см. отсыпывать.

ОТСЫПАТЬСЯ I несов. см. отоспаться.

ОТСЫПАТЬСЯ II несов. страд. к отсыпывать.

ОТСЫПКА жс. салуу, бөлүп салуу, бөлүп башкага салуу.

ОТСЫРЁЛЫЙ, ая, -ое ным болгон, суу болуп калган, нымданган; **отсырелая мука** ным болгон ун.

ОТСЫРЁТЬ сов. нымдануу, ным болуу, ным болуп калуу.

ОТСЫХАТЬ несов. см. отсыхнеть.

ОТСЮДА нареч. 1. (от этого места) бу жерден, ушул жерден, бу жактан, мындан; **отсюда уже недалёко до города** бу жерден шаарга чейин алыс эмес; 2. перен. (из сказанного, по этой причине) ушул себептүү, ушул себептен, ошондуктан.

ОТТАЙВАТЬ несов. см. оттаивать.

ОТТАЛКИВАНИЕ ср. итерип жиберүү, түртүп жиберүү.

ОТТАЛКИВАТЬ несов. см. оттолкнуть.

ОТТАЛКИВАТЬСЯ несов. 1. см. оттолкнуться; 2. страд. к отталкивать.

ОТТАЛКИВАЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от отталкивать; 2. прил. жагымсыз, жаман көрүнө турган, суук; **отталкивающий вид** ырайы суук кебете.

ОТТАПТЫВАТЬ несов. см. оттоптать.

ОТТАСКАТЬ сов. кого, разг. тартуу, чоюу; **оттаскать за уши** кулагынан тартуу.

ОТТАСКИВАТЬ несов. см. оттащить.

ОТТАЧИВАТЬ несов. см. отточить.

ОТТАЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. отточиться; 2. страд. к оттачивать.

ОТТАЩИТЬ сов. кого-что сүйрөп (көтөрүп) бир четке коюу; **оттащить ящики в сторону** ящиктерди сүйрөп же көтөрүп бир четке коюу.

ОТТАЯТЬ сов. 1. эрүү, эрип кетүү; **окна оттаяли** терезелердин музу эрип кетти; 2. что (отогреть) жылы-

тып, тоңгонун кетируу (мис. алманы жылытып тоңун кетируу).

ОТТЕНИТЬ сов. что 1. жив. (наложить тень) көлөкө түшүрүү, каралжын тарттыруу; 2. перен. көрүнүктүүрөөк кылуу, бир аз ачыгыраак айтуу (башкалардан ажыратып, көрүнүктүү кылып берүү); **оттенить подробности в рассказе** аңгемедө майда-чүйдөсүн бир аз ачыгыраак айтуу.

ОТТЁНОК м. 1. оттенок (кошумча түс); **различные оттенки красного цвета** кызыл ырандын ар түрдүү оттеноктору; 2. перен. кошумча сапаты, кошумча мааниси; **оттенки в значении слова** сөздүн кошумча маанилери; 3. перен. түр; **говорить с оттенком досады** өкүнгөн түр менен айтуу.

ОТТЕНЯТЬ несов. см. оттенить.

ОТТЕПЕЛЬ жс. кышкы жылуулук, жазгы жылуулук.

ОТТЕРЁТЬ сов. 1. что кырып кетируу, жышып кетируу; **оттереть котёл** казандын кирип кырып кетируу; 2. кого-что, разг. (оттеснить) сүрүп барып четтетүү, кысып сүрүп барып алыстатуу; **его оттерли от билетной кассы** аны сүрүп барып билет кассасынан четтетип жибершти; 3. кого-что сүрүп жан киргизүү; **оттереть отмороженные щёки** үшүгөн бетти сүрүп жан киргизүү.

ОТТЕРЁТЬСЯ сов. кырылып (жышылып) кетирилүү; **пятно оттерлось** так жышылып кетирилди.

ОТТЕСНИТЬ сов. кого-что сүрүп чыгуу, кууп чыгуу.

ОТТЕСНЯТЬ несов. см. оттеснить.

ОТТИРАТЬ несов. см. оттереть.

ОТТИРАТЬСЯ несов. 1. см. оттереться; 2. страд. к оттирать.

ОТТИСК м. 1. оттиск (так, тамга басуудан бир нерсенин бетине түшкөн тамга); **корректурный оттиск** корректуралык оттиск; **оттиск печати** печаттын оттискасы; 2. оттиск (китептен же журналдан алынып айрым басылган макала); **оттиск статьи** макаланын оттискасы; **отдельный оттиск** айрым оттиск.

ОТТИСКИВАТЬ несов. см. оттиснуть.

ОТТИСНУТЬ сов. 1. кого-что сүрүп четке чыгаруу; **оттиснуть кого-л. в сторону** бирөөнү сүрүп четке чыгаруу; 2. что, полигр. (отпечатать) басуу.

ОТТОГО 1. нареч. ошондуктан, -гандыктан, -ып; **он не знал о собрании, оттого и не пришёл** ал чогулуш болорун билген эмес, ошондуктан келген жок; 2. союз -гандыктан, -ып; **он не приехал оттого, что не мог** анын мүмкүндүгү болбогондуктан келген жок.

ОТТОК м. аккыч, агып чыккыч (мис. ноо, түтүк же арыкча).

ОТТОЛКНУТЬ сов. кого-что 1. түртүп жиберүү, түртүп жылдыруу; **оттолкнуть ногой стул** стулду бут менен түртүп жылдыруу; 2. перен. (внушить неприязнь) четтетүү, четке кагуу, жолотпой коюу, мамиле кылбай коюу, өзүнөн качыруу, өзүнөн алыстатып алуу; **оттолкнуть от себя товарищей** жолдошторун өзүнөн четтетүү.

ОТТОЛКНУТЬСЯ, сов. от кого-чего 1. түртүлүү, түртүлүп алыстоо; **оттолкнуться веслом от берега** калак менен жээктен түртүлүү; 2. перен. сүйөнөө, негиз кылып алуу; **оттолкнуться от основного тезиса** негизги тезистин жолу менен баруу.

ОТТОМАНКА жс. оттоманка (аркасына жаздыктар коюлган кең диван).

ОТТОПТАТЬ *сов. что, разг. 1. (длительной ходьбой) басып жүрүп, көп басып жүрүп оорутуу (бутту); оттоп-таты за день нөги* эртеңден кечке басып жүрүп бутту оорутуу; **2. (наступить)** басып алып оорутуу; **оттоптать соседу нөгу** жанындагы кишинин бутун басып алып оорутуу.

ОТТОПЫРИВАТЬ *несов. см. оттопырять.*

ОТТОПЫРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. оттопыряться; 2. страд. к оттопыривать.*

ОТТОПЫРИТЬ *сов. что, разг. делдейтүү, калдай-туу, дулдуйтуу, оркойтуу; оттопырить локти* чыканакты оркойтуу.

ОТТОПЫРИТЬСЯ *сов. разг. делдейүү, калдаюу.*

ОТТОРГАТЬ *несов. см. отторгнуть.*

ОТТОРГНУТЬ *сов. кого-что* зордук менен бөлүп кетүү, зордук менен бөлүп алуу, зордук кылып алып коюу.

ОТТОРЖЕНИЕ *ср. зордук менен бөлүп кетүү, зордук менен бөлүп алуу, зордук кылып алып коюу.*

ОТТОЧЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. к отточить; 2. прил.** курчутулган, курчуган (*напр. нож*); учталган (*напр. карандаш*); **3. прил. перен.** абдан такшалган, кынаптап жасалган, кынапталган; **отточенный стиль** кынапталган стиль.

ОТТОЧИТЬ *сов. что 1. курчутуу (напр. нож); учтоо, учтуу кылуу (напр. карандаш); 2. (кончить точить)* курчутуп бүтүү; **3. перен. (напр. стиль, мысль)** абдан такшалтуу, кынаптоо.

ОТТОЧИТЬСЯ *сов. курчуу, учтуу болуу.*

ОТТРЕПАТЬ *сов. кого, разг. жулкулдатуу, жулкуп чоюу; оттрепать кого-л. за уши бирөөнүн* кулагын жулкуп чоюу.

ОТТУДА *нареч. таяктан, тиги жактан, ал жерден, андан; оттуда ходу два часа* ал жактан эки саат жүрүү керек.

ОТТУЗИТЬ *сов. кого-что, прост. чекилдете уруу, былчылдата уруу.*

ОТТЯГИВАТЬ *несов. см. оттянуть.*

ОТТЯЖКА *жс. 1. (действие)* согуп созуу, согуп чоюу, согуп узартуу; **2. (замедление)** узакка созуп жиберүү; **недопустимы оттяжки с решением вопроса** маселенин чечилишин узакка созуп жиберүү мүмкүн болбогон иш.

ОТТЯНУТЬ *сов. что 1. кого-что* тартуу, көздөй тартуу; **оттянуть канат вправо** канатты оң жакты көздөй тартуу; **2. кого-что (войска)** бир жакка алып кетүү, бир четке чыгаруу; **3. что, перен. разг.** узакка созуп жиберүү; **оттянуть выполнение решения** чечимди аткарууну узакка созуу; **4. что, разг. (тяжестью)** созуп таштоо, созуп салуу.

ОТУЖИНАТЬ *сов. 1. (кончить ужинать)* кечки тамакты ичип бүтүү; **2. уст. (поужинать)** кечки тамакты ичүү.

ОТУМАНИВАТЬ *несов. см. отуманить.*

ОТУМАНИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отуманиться; 2. страд. к отуманивать.*

ОТУМАНИТЬ *сов. кого-что* баш айландырып кеңкелес кылуу (*мис. ичкилик*).

ОТУМАНИТЬСЯ *сов. 1. тунаруу; глаза отуманились слезами* анын көзүнө жаш толуп, тунарып кетти; **2. перен.** мээси айлануу, кеңкелес болуу.

ОТУПЕВАТЬ *несов. см. отупеть.*

ОТУПЕЛО *нареч. разг. маң болуп, элейип маң болуп; он смотрел отупело* ал маң болуп карап калды.

ОТУПЕЛЫЙ, ая, -ое *разг. делдейген, делдейип маң болгон.*

ОТУПЕНИЕ *ср. делдейип маң болуп калуу.*

ОТУПЕТЬ *сов. маң, болуу, маңыроо болуу.*

ОТУТЮЖИВАТЬ *несов. см. отутюжить.*

ОТУТЮЖИТЬ *сов. что* нымдуу чүпүрөк салып туруп, үстүнөн үтүк менен басуу; **отутюжить костюм** костюмдун үстүнө ным чүпүрөк салып туруп, үтүк менен басуу.

ОТУЧАТЬ *несов. см. отучить.*

ОТУЧАТЬСЯ *несов. 1. см. отучиться; 2. страд. к отучать.*

ОТУЧИВАТЬ *несов. см. отучить.*

ОТУЧИТЬ *сов. кого-что от чего и с неопр.* таштатуу (*үйрөнгөн адатты, ишти таштатуу*); **отучить курить** тамеки тартууну таштатуу.

ОТУЧИТЬСЯ *сов. 1. от чего, с неопр.* таштоо (*бир адатты, үйрөнгөн нерсени таштоо*); **отучиться от дурной привычки** жаман адатты таштоо; **2. разг. (кончить учиться)** окууну бүтүү.

ОТХАЖИВАТЬ *несов. см. отходить II.*

ОТХАРКАТЬ *сов. что* кақыруу, жөткүрүү.

ОТХАРКАТЬСЯ *сов. жөтөлүп кақыруу, кақырып түкүрүү.*

ОТХАРКИВАНИЕ *ср. жөткүрүү, жөтөлүп кақыруу, кақыруу, кақырып түкүрүү.*

ОТХАРКИВАТЬ *несов. см. отхаркать, отхаркнуть.*

ОТХАРКИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отхаркаться, отхаркнуться; 2. страд. к отхаркивать.*

ОТХАРКИВАЮЩЕЕ *ср. фарм. кақырык чыгаруучу дары, кақыртуучу дары.*

ОТХАРКНУТЬ *сов. что* жөткүрүп кақыруу, кақырып түкүрүү.

ОТХАРКНУТЬСЯ *сов. жөткүрүп кақырып таштоо.*

ОТХВАТИТЬ *сов. что, разг. үзүп алуу (оторвать); чорт кесип алуу (отрезать); тиштеп үзүп алуу (откусить); кесе чаап алуу (отрубить); отхватить топором палец* балта менен бармагын кесе чаап алуу; **отхватить трепак** трепак деген бийди шамдагайлык менен жакшы бийлеп жиберүү.

ОТХВАТЫВАТЬ *несов. см. отхватить.*

ОТХЛЕБНУТЬ *сов. что, чего, разг. ооз тийүү, бир аз ичүү; отхлебнуть из кружки* кружкадан бир аз ичүү.

ОТХЛЕСТАТЬ *сов. кого-что, разг. сабоо, чапкылап уруу.*

ОТХЛЁБЫВАТЬ *несов. см. отхлебнуть.*

ОТХЛОПАТЬ *сов. что, разг. чапкылап оорутуу; отхлопать ладоши* алаканды чапкылап оорутуу.

ОТХЛЫНУТЬ *сов. 1. шарп этип кайта жайпоо; волны отхлынули от берега* толкундар шарп этип жээктен кайта тартылды; **2. перен.** дүр этип чегинүү; **толп** отхлынула эл дүр этип чегинди.

ОТХОД *м. 1. (отправление)* кетүү, жөнөө; **отход поезда** поезддин жөнөшү; **2. (отступление)** кайта чегинүү, артка чегинүү; **3. перен.** четке чыгуу, баш тартуу, башка жолго түшүү, бузуу; **отход от принятого решения** кабыл алынган чечимден четке чыгуу; **4. отходы мн.** калдыктар (*өндүрүштүн башка нерсе жасоого жарактуу калдыктары*); **нефтяные отходы** нефть калдыктары; **5. с.-х. чыгым; прирост молодняка** покрываёт отход төлдүн санынын өсүшү чыгымдын ордун басат.

ОТХОДИТЬ I *несов. см. отойти.*

ОТХОДИТЬ II *сов. кого, разг.* багуунун күчү менен айыктыруу; **отходить тяжёлого больного** катуу ооруган кишини багуунун күчү менен айыктыруу.

ОТХОДИТЬ III *сов. что, разг.* көп басып оорутуу, көп басып жоорутуу; **отходить себе ноги** көп басып бутун оорутуу.

ОТХОДЧИВОСТЬ *жс.* ачуусу тез кайтмалык, кекчил эместик.

ОТХОДЧИВЫЙ, ая, -ое ак көңүл, ачуусу тез кайтма, кекчил эмес; **отходчивай человек** ачуусу тез кайтма киши.

ОТХОДЫ *мн. см. отход 4.*

ОТХОЖИЙ, ая, -ее **отхожий промысел** *уст. отхожий промысел* (дыйкандар өздөрүнүн чарбасынан кол үзбөстөн, шаарларга же башка жерлерге барып иштөөчү убактылуу жумуш); **отхожее место** *прост.* даараткана.

ОТЦВЕСТИ *сов. 1.* гүлдөп бүтүү, гүлү күбүлүп түшүү; **яблоня уже отцвела** алма гүлдөп бүттү; **2. перен.** солкулдап турган мезгили өтүү.

ОТЦВЕТАТЬ *несов. см. отцвести.*

ОТЦЕДИТЬ *сов. что 1.* (отбавить цедя) чыпкалап бир аз агызып бөксөртүү; **2. (процедить)** чыпкалап тазалоо; **отцедить молоко** сүтгү чыпкалап тазалоо (сүзүү).

ОТЦЕЖИВАТЬ *несов. см. отцедить.*

ОТЦЕПИТЬ *сов. что 1.* чиркелгенди жазуу, чиркөөсүн чыгаруу; **отцепить вагон** чиркелген вагонду чыгаруу; **2.** жармашкан, илинген нерсени ажыратуу; жабышкан, нерсени чыгаруу; **отцепить саблю** илинген кылычты алуу.

ОТЦЕПИТЬСЯ *сов. 1.* чиркелген нерсе ажыроо; **вагон отцепился** чиркелген вагон ажырады; **2. перен. разг.** (перестать надоедать) ажыроо, асылганын коюу; **да отцепись ты от меня!** сен мага асылбачы!

ОТЦЕПКА *жс.* чиркелгенди чыгаруу, илингенди чыгаруу.

ОТЦЕПЛЯТЬ *несов. см. отцепить.*

ОТЦЕПЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. отцепиться; 2. страд. к отцеплять.*

ОТЦЕПНОЙ, ая, -ое чиркелгени жазыла турган, чиркөөсү чыга турган.

ОТЦЕУБИЙСТВО *ср.* атасын өлтүрүүчүлүк.

ОТЦЕУБИЙЦА *м. и жс.* атасын өлтүргөн.

ОТЦОВ, а, -о *разг. см. отцовский; надеть отцовы сапоги* атанын өтүгүн кийүү.

ОТЦОВСКИЙ, ая, -ое *отец-ке т.;* аталык; **отцовский наказ** атанын насыяты; **отцовские чувства** аталык сезим; **отцовский костюм** атанын костюму.

ОТЦОВСТВО *ср.* ата экендик, аталык; **признать своё отцовство** өзүнүн ата экендигин мойнуна алуу.

ОТЧАИВАТЬСЯ *несов. см. отчаяться.*

ОТЧАЛИВАТЬ *несов. см. отчалить.*

ОТЧАЛИТЬ *сов.* жээктен алыстоо.

ОТЧАСТИ *нареч.* бир жагынан, бир аз; **отчасти он прав** бир жагынан аныкы туура; **отчасти он сам виноват** бир жагынан анын өзү күнөөлүү.

ОТЧАЯНИЕ *ср.* таптакыр үмүт үзүү, айла түгөнүү; **не приходит в отчаяние** үмүт үзүү болбойт; **он говорил с отчаянием в голосе** анын үнүнөн таптакыр айласы кеткени көрүнүп турду.

ОТЧАЯННО *нареч. 1.* (яростно) жанынын бардыгынча; **отчаянно защищаться** жанынын бардыгынча коргонуу; **2. разг. (очень)** абдан, аябай; **отчаянно врать** аябай калп айтуу.

ОТЧАЯННОСТЬ *жс. 1.* (безнадёжность) үмүтсүздүк, айласы кеткендик, аргасы түгөнгөндүк; **2. (безрассудная храбрость)** ыгы жок кайраттуулук, ыгы жок кайрат; **он всегда отличался отчаянностью** ал ар дайым эле өзүнүн ыгы жок кайраттуулугу менен башкалардан айырмаланып келген; **3. (ярощность)** абдан катуулук; **отчаянность сопротивления** каршылык көрсөтүүнүн абдан катуулугу.

ОТЧАЯННЫЙ, ая, -ое **1.** (безнадёжный, с отчаянием) үмүтсүз, айласы кеткен, аргасы түгөнгөн; **отчаянный взгляд** аргасы түгөнгөн көз караш; **2. (безрассудно смелый)** ыгы жок кайраттуу; **он человек отчаянный** ал ыксыз кайраттуу киши; **3. (III)** жанынын бардыгынча, аябай; **отчаянное сопротивление** жанынын бардыгынча (аябай) каршылык көрсөтүү; **4. разг. (сильно увлекающийся чем-л.)** барып турган, өтө; **отчаянный болельщик** барып турган ышкыбоз; **отчаянный радиолюбитель** радиону өтө жакшы көрүүчү киши; **5. разг. (очень плохой)** абдан жаман; **отчаянное положение** абдан жаман абал; **отчаянное поведение** абдан жаман жүрүш-туруш.

ОТЧАЯТЬСЯ *сов.* такыр айла куруу, үмүт үзүү, ындыны өчүү; **он было отчаялся в спасении** ал аман калуудан такыр үмүт үзүп койду эле.

ОТЧЕГО 1. *нареч.* эмнеликтен, эмне үчүн, эмне деп; **отчего он не пришёл?** ал эмнеликтен келген жок?; **2. союз** эмнеликтен, эмне үчүн; **я не знаю, отчего он не пришёл** анын эмнеликтен келбей калганын мен билбеймин.

ОТЧЕГО-ЛИБО *нареч.* кандайдыр бир себептен.

ОТЧЕГО-НИБУДЬ *нареч. см. отчего-либо.*

ОТЧЕГО-ТО *нареч.* эмнеликтендир, эмне үчүндүр; **он отчего-то не пришёл** ал эмне үчүндүр келген жок.

ОТЧЕКАНИВАТЬ *несов. см. отчеканить.*

ОТЧЕКАНИТЬ *сов. что 1.* (напр. монету) согуп жа-соо; **2. перен.** тактап айтуу, тактап сүйлөө; **он отчеканил каждое слово** ал өзүнүн ар бир сөзүн тактап айтты.

ОТЧЕРКНУТЬ *сов. что* сызып белгилөө, чийип белгилөө; **отчеркнуть карандашом нужное место в книге** китептин керектүү жерин карандаш менен сызып белгилөө.

ОТЧЕРПНУТЬ *сов. что, чего* бир аз сузуп алуу, сузуп бөксөртүү; **отчерпнуть из котла** казандан сузуп бөксөртүү.

ОТЧЕСТВО *ср.* атасынын аты; **узнать имя и отчество учителя** мугалимдин атын жана атасынын атын билүү; **его зовут Григорием, а по отчеству Ивановичем** анын аты Григорий, ал эми, атасынын аты боюнча Иванович.

ОТЧЁРКИВАТЬ *несов. см. отчеркнуть.*

ОТЧЁТ *м.* отчёт, эсеп, эсеп-кысап; **дать отчёт** эсеп берүү; **отчёт депутата перед своими избирателями** депутаттын өз шайлоочуларынын алдында берген отчёту; **представить отчёт о командировке** командировка жөнүндө отчёт берүү; **финансовый отчёт** финансылык отчёт; **отдать себе отчёт в чём-л.** бир нерсе кылганда алды-артын караштыруу; **делать что-л. не отдавая себе отчёта** алды-артын карабастан, ойлобостон бир нерсе иштөө.

ОТЧЁТЛИВО нареч. ачык-айкын, айкалыш-айкын, так; **отчётливо видеть недостатки в работе** иштеги кемчиликти ачык-айкын көрүү; **отчётливо произносить каждое слово** ар бир сөздү так айтуу.

ОТЧЁТЛИВОСТЬ жс. 1. (точность) тактык, жакшы аткаргандык; **отчётливость движений** кыймылдын тактыгы; 2. (разборчивость) дааналык, ачыктык; **отчётливость рисунка** сүрөттүн дааналыгы.

ОТЧЁТЛИВЫЙ, ая, -ое 1. (чёткий, точный) так, жакшы аткарылган; **отчётливый шаг** так кадам; **отчётливое произношение** так айтылуу; 2. (ясный, понятный) даана, ачык; **иметь о чём-л. отчётливое представление** бир нерсе жөнүндө ачык түшүнүгү болуу.

ОТЧЁТНО-ВЫБОРНЫЙ, ая, -ое отчёттук-шайлоо; **отчётно-выборное собрание членов профсоюза** профсоюз мүчөлөрүнүн отчёттук-шайлоо чогулушу.

ОТЧЁТНО-ПЕРЕВЫБОРНЫЙ, ая, -ое см. *отчётно-выборный*.

ОТЧЁТНОСТЬ жс. отчёттуулук, отчёт иши, эсеп-кысап; **проверить отчётность** отчёт иштерин текшерүү; **денежная отчётность** акчанын эсеп-кысабы.

ОТЧЁТНЫЙ, ая, -ое **отчёт-ко т.**; отчёттук; **отчётный доклад** отчёттук доклад; **отчётный период** отчёттук мезгил.

ОТЧІЗНА жс. ата мекен.

ОТЧИЙ, ая, -ее уст. **отец-ке т.**; атаныкы; **отчий дом** атанын үйү.

ОТЧИМ м. өгөй ата.

ОТЧИСЛЕНИЕ ср. 1. (действие) отчисление, отчисление кылуу; 2. (отчисленная сумма) отчисление (отчисление кылынган сумма); **большие отчисления на жилищное строительство** турак үй курулуштарына берилген чоң отчисление; 3. (увольнение) бошотуу, чыгаруу (кызматтан, окуудан).

ОТЧІСЛИТЬ сов. 1. что отчисление кылуу (кадайдыр бир суммадан бөлүп чыгаруу); **отчислить тысячу рублей** бир миң сом отчисление кылуу; 2. кого чыгаруу, бошотуу; **отчислить студента за непосещаемость** сабакка катышпагандыгы үчүн студентти окуудан чыгаруу.

ОТЧІСЛИТЬСЯ сов. уст. бошонуу, чыгуу (кызматтан).

ОТЧИСЛЯТЬ несов. см. **отчислить**.

ОТЧИСЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **отчислиться**; 2. страд. к **отчислять**.

ОТЧІСТИТЬ сов. что тазалоо, тазалап кетирүү; **отчистить пятно** такты тазалап кетирүү; **отчистить котёл** казанды тазалоо.

ОТЧІСТИТЬСЯ сов. тазалануу, тазаруу, таза болуу, кетүү; **кастрюля отчистилась** кастрюля тазаланды; **пятно отчистилось** так кетти.

ОТЧИТАТЬ сов. кого-что, разг. жемелөө, урушуп адебин колуна берүү; **отчитать шалуна** тентекти жемелеп урушуу.

ОТЧИТАТЬСЯ сов. отчёт берүү; **отчитаться перед своими избирателями** өзүнүн шайлоочуларынын алдында отчёт берүү.

ОТЧІТЫВАТЬ несов. см. **отчитать**.

ОТЧІТЫВАТЬСЯ несов. см. **отчитаться**.

ОТЧИЩАТЬ несов. см. **отчистить**.

ОТЧИЩАТЬСЯ несов. 1. см. **отчиститься**; 2. страд. к **отчищать**.

ОТЧУЖДАТЬ несов. что, юр.ээликтен ажыратуу, менчиктүү мүлкүн алып коюу (бирөөнүн мүлкүн менчигинен ажыратып өкмөткө же коомдук уюмга өткөрүү).

ОТЧУЖДЕНИЕ I ср. юр. ээликтен ажыратуу, менчиктүү мүлкүн алып коюу; **отчуждение собственности в пользу государства** менчиктүү мүлкүн мамлекеттин пайдасына алуу; **полоса отчуждения** жс.-д. темир жолдун карамагындагы жол бойлогон тилке жер.

ОТЧУЖДЕНИЕ II ср. арасы алыстоо, мамилеси үзүлүү.

ОТЧУЖДЕННО нареч. арасы алыстап, мамилеси үзүлгөндөй болуп.

ОТЧУЖДЕННОСТЬ жс. арасы алыстагандык, мамилеси болбой калгандык.

ОТЧУЖДЕННЫЙ, ая, -ое ээликтен ажыратылган, менчиктен ажыратылган.

ОТШАГАТЬ сов. что, разг. жол басуу (жөө); **мы отшагали сегодня десять километров** биз бүгүн он километр жол бастык.

ОТШАГНУТЬ сов. разг. бир кадам шилтөө; **отшагнуть влево** сол жакка бир кадам шилтөө.

ОТШАТНУТЬ сов. 1. что теңселтүү; 2. кого-что, перен. качыруу, оолактатуу, өзүнөн качыруу, өзүнөн алыстатуу.

ОТШАТНУТЬСЯ сов. от кого-чего 1. кийин боло түшүү, чалкалай түшүү, кетенчиктей түшүү; **отшатнуться от раскалённой плиты** кызарып ысыган плитадан кетенчиктей түшүү; 2. шкачуу, четтөө, катышпай калуу, мамилени үзүү; **отшатнуться от прежнего друга** баштагы досунан четтөө.

ОТШАТЫВАТЬСЯ несов. см. **отшатнуться**.

ОТШВЫРИВАТЬ несов. см. **отшвырнуть**.

ОТШВЫРНУТЬ сов. кого-что, разг. ыргытып жиберүү, ыргытып ийүү; **отшвырнуть камень с дороги** ташты жолдон алып ыргытып жиберүү.

ОТШЕЛЬНИК м. 1. уст. дербиш, календер (көбүнчө диний фанатизмдик көз карашта болгондуктан, элден безип, жалгыз тиричилик кылган адам); 2. перен. элден безип жалгыз жашаган адам.

ОТШЕЛЬНИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. **отшельник** 1-ге т.; 2. перен. элден безип, жападан-жалгыз жашаган.

ОТШЕЛЬНИЧЕСТВО ср. 1. уст. дербиштик, календерлик; 2. перен. элден безип, жападан-жалгыз жашоочулук.

ОТШІБ м. на **отшібе** разг. четте, оолак, окчун; **изба стояла на отшібе** үй окчун турду.

ОТШИБАТЬ несов. см. **отшибить**.

ОТШИБИТЬ сов. что, разг. 1. (отбить) уруп сындыруу; 2. (ушибить) уруп оорутуп алуу; 3. (отбросить ударом) кайта кагуу, кайта уруу; **у меня память отшибло** мен унутчаак болуп калдым.

ОТШЛЁПАТЬ сов. кого, разг. сабоо, уруу (кол менен).

ОТШЛИФОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **отшлифовать**; 2. прил. жылмаланган, жылмартылган, сүрүлүп жылмаланган.

ОТШЛИФОВАТЬ сов. что 1. жылмалоо, жылмартуу, сүрүп жылмалоо, сылап тегиздөө; 2. перен. ондоо, түзөтүү, жакшыртуу, жатык кылуу, сулууллоо.

ОТШЛИФОВАТЬСЯ сов. жылмалануу, жылмартылуу, жылмакайлануу; **гранит хорошо отшлифовался** гранит жакшы жылмакайланды.

ОТШЛИФОВЫВАТЬ *несов. см. отшлифовать.*

ОТШЛИФОВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. отшлифовать-ся; 2. страд. к отшлифовать.*

ОТШПИЛИВАТЬ *несов. см. отшпилить.*

ОТШПИЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отшпилиться; 2. страд. к отшпилить.*

ОТШПИЛИТЬ *сов. что, разг. төөнөлгөнүн чыгаруу, төөнөөсүн чыгаруу.*

ОТШПИЛИТЬСЯ *сов. разг. төөнөлгөнү чыгуу, төөнөөсү чыгып кетүү; бант отшпилился банттын төөнөлгөнү чыгып кетти.*

ОТШТАМПОВАТЬ *сов. что, тех. штамптоо (штампка, калыпка салып жалпак металлдардан буюмдар жасоо).*

ОТШТУКАТУРИТЬ *сов. что штукатуркалап коюу, шыбап коюу, шыбап бүтүү (мис. тамды).*

ОТШУМЕТЬ *сов. дуусу бүтүү, чуусу бүтүү; отшумели сражения салгылашуулардан чуусу бүтү.*

ОТШУТИТЬСЯ *сов. разг. тамашалап жооп берүү, тамашага салып кутулуп кетүү.*

ОТШУЧИВАТЬСЯ *несов. см. отшутиться.*

ОТЩЕПЕНЕЦ *м. элден чыгып калган, коомдон чыгып калган, азгын, бозгун.*

ОТЩЕПНТЬ *сов. что жаруу, майдалап жаруу; отщепнить лучину тамызгы жаруу.*

ОТЩЕПЛЯТЬ *несов. см. отщепить.*

ОТЩИПАТЬ *сов. что чымчып жулуу, чымчып үзүп алуу.*

ОТЩИПНУТЬ *однокр. что, чего чымчып үзүп алуу (бир жолу); отщипнуть кусочек хлеба нандан кичине чымчып үзүп алуу.*

ОТЩИПЫВАТЬ *несов. см. отщипать, отщипнуть.*

ОТЬ- *приставка см. от-.*

ОТЬЕДАТЬ *несов. см. отъесть.*

ОТЬЕДАТЬСЯ *несов. 1. см. отъесть; 2. страд. к отъедать.*

ОТЬЕЗД *м. кетүү, жолго чыгуу, жөнөө; неожиданный отъезд күтпөгөн жерден (капысынан) жолго чыгуу.*

ОТЬЕЗДИТЬ *сов. 1. что белгилүү мезгилди жол жүрүп өткөрүү; отъездить свой срок өзүнүн мөөнөтүн жол жүрүп өткөрүү; 2. (Ш) жол жүрүп бүтүү.*

ОТЬЕЗЖАТЬ *несов. см. отъехать.*

ОТЬЕЗЖАЮЩИЙ, ая, -ее *1. прич. от отъезжать; 2. прил. и в знач. сущ. м., жс. кетүүчү, бир жакка жөнөөчү; проводы отъезжающих кетүүчүлөрдү узатуу.*

ОТЬЕСТЬ *сов. что (отгрызть) кемирүү, кемирип жеп коюу.*

ОТЬЕСТЬСЯ *сов. разг. семирүү; щенок отъелся күчүк семирди.*

ОТЬЕХАТЬ *сов. жөнөп кетүү, алыстап кетүү; отъехать от города шаардан алыстап кетүү; отъехать от станции станциядан жөнөп кетүү.*

ОТЬЁМНЫЙ, ая, -ое бөлөк, бөлөк алынуучу; **отъёмная крышка** бөлөк алынуучу капкак.

ОТЪЯВЛЕННЫЙ, ая, -ое *разг. барып турган, ашынган, чийинден чыккан; отъявленный негодяй* ашынган шүмшүк; **отъявленный сплётник** барып турган ушакчы.

ОТЫГРАТЬ *сов. 1. что (вернуть проигранное) ойноп кайта утуп алуу; отыграть свой деньги өзүнүн акчасын кайта утуп алуу; 2. разг. (кончить играть) ойноп бүтүү.*

ОТЫГРАТЬСЯ *сов. 1. (вернуть проигранное) уттуруп жибергенди кайта ойноп утуп алуу; 2. перен. разг. кыйын абалдан айла таап кутулуу.*

ОТЫГРЫВАТЬ *несов. см. отыграть.*

ОТЫГРЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. отыграть; 2. страд. к отыграть.*

ОТЫГРЫШ *м. 1. (действие) ойноп кайта утуп алуу, уттуруп жибергенди кайта ойноп утуп алуу; 2. (отыгранная сумма) уттуруп коюп, кайта ойноп утуп алынган акча.*

ОТЫМЁННЫЙ, ая, -ое *грам. атоочтон жасалган; отымённый глагол атоочтон жасалган этиш (мис. ой-ло, иш-те жс.б.).*

ОТЫСКАТЬ *сов. кого-что издеп табуу; отыскать старого приятеля эски жолдошту издеп табуу; отыскать нужный дом керектүү үйдү издеп табуу; отыскать книгу китепти издеп табуу.*

ОТЫСКАТЬСЯ *сов. изделип табылуу, табылуу; тетрадь отыскалась дептер табылды.*

ОТЫСКИВАТЬ *несов. см. отыскать.*

ОТЫСКИВАТЬСЯ *несов. 1. см. отыскаться; 2. страд. к отыскивать.*

ОТЯГОТИТЬ *сов. кого чем убара кылуу, оордук келтирүү.*

ОТЯГОЩАТЬ *несов. см. отяготить.*

ОТЯГОЩЕНИЕ *ср. убара кылуу, оордук келтирүү, салмагын салуу.*

ОТЯГЧАТЬ *несов. см. отягчить.*

ОТЯГЧАЮЩИЙ, ая, -ее *прич. от отягчать; отягчающие вину обстоятельства күнөөнү оордотуучу кырдаалдар.*

ОТЯГЧЕНИЕ *ср. салмак салуу, оордук келтирүү, убара кылуу.*

ОТЯГЧИТЬ *сов. кого-что күчөтүү, оордотуу; отягчить свою вину өзүнүн күнөөсүн көбөйтүп алуу.*

ОТЯЖЕЛЕТЬ *сов. 1. (стать неповоротливым) оор тартуу, семирп оор болуп кетүү; он очень отяжелел ал абдан оор болуп калды; 2. перен. (стать вялым) оор тартуу, жакшы иштебей калуу; у меня голова отяжелела менин башым салмактанып турат.*

ОТЯЖЕЛИТЬ *сов. кого-что оор кылуу; отяжелить конструкцию машины машинанын конструкциясын оор кылуу.*

ОФИЦЕР *м. офицер; советский офицер советтик офицер; офицер связи байланыш офицери.*

ОФИЦЕРСКИЙ, ая, -ое *офицер-ге т.; офицердик; офицерское звание* офицердик наам; **офицерский клуб** офицерлер клубу; **офицерские погоны** офицерлердин погондору.

ОФИЦЕРСТВО *ср. 1. собир. офицерлер; советское офицерство советтик офицерлер; 2. (звание) офицердик наам; получить офицерство* офицердик наам алуу.

ОФИЦИАЛЬНО *нареч. 1. официалдуу түрдө; официально заявить* официалдуу түрдө айтуу, официалдуу түрдө билдирүү; **2. перен. (сухо, холодно-вежливо)** кайдыгер; **официально обратиться к кому-л.** бирөөгө кайдигер гана кайрылуу.

ОФИЦИАЛЬНЫЙ, ая, -ое *1. официалдык (өкмөт тарабынан белгиленген, дайындалган; өкмөт тарабынан болгон); официальное опровержение* официалдык төгүндөө; **официальный представитель** официалдык

өкүл; **официальное сообщение** официалдык билдирүү; **официальная встреча** официалдык кезигишүү; **официальное приглашение** официалдык чакыруу; **2. перен.** официалдык; ачык-айрым эмес; **официальный тон** официалдык мамиле.

ОФИЦИАНТ *м.* официант (*мис. ресторанда тамак таашып берүүчү киши*).

ОФИЦИАНТКА *женск. р. к официант*; официантка.

ОФИЦИОЗ *м.* официоз (*официоздук басма органы, газета*).

ОФИЦИОЗНОСТЬ *ж.* официоздуулук.

ОФИЦИОЗНЫЙ, ая, -ое официоздуу, официоздук (*буржуазиялык өлкөлөрдө – жарым-жартылай официалдык, өкмөт менен ачык байланышы болбогон, бирок иш жүзүндө анын көз карашын турмушка ашырган*); **официозная газета** официоздук газета.

ОФОРМИТЕЛЬ *м.* оформить этүүчү.

ОФОРМИТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое *оформитель-ге т.*; оформить этүүчү; **оформительские работы** оформить этүү жумуштары.

ОФОРМИТЬ *сов.* 1. *кого-что* оформить этүү; **оформить договор** договорду оформить этүү; **оформить кого-л. на работу** бирөөнү ишке оформить этүү; **2. что** бүткөн формага келтирүү, бүткөн түргө келтирүү; **оформить стенгазету** дубал газетасын бүткөн формага келтирүү; **3. что** кооздоо; **празднично оформить здание** имаратты майрамдагыдай кооздоо.

ОФОРМИТЬСЯ *сов.* оформить этилүү; **оформиться на работу** ишке оформить этилүү.

ОФОРМЛЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) оформить этүү; **оформление документов** документтерди оформить этүү; **2. (внешний вид)** кооздоп жасоо; кооздук; **нарядное оформление детских книг** балдардын китептеринин кооздоп жасалышы.

ОФОРМЛЯТЬ *несов. см. оформить.*

ОФОРМЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. оформиться*; **2. (принимать законченный вид)** бүткөн формага келүү, бүткөн түргө келүү; **3. страд. к оформлять.**

ОФОРТ *м. иск.* офорт (*жездин же цинктин бетине кислота менен оюп жасалган сүрөт*).

ОФТАЛЬМОЛОГ *м. мед.* офтальмолог (*көз оорусунун врачы*).

ОФТАЛЬМОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое *офтальмология-га т.*; офтальмологиялык; **офтальмологический институт** офтальмологиялык институт.

ОФТАЛЬМОЛОГИЯ *ж.* офтальмология (*көз оорулары жана амрды дарылоо жөнүндөгү илим*).

ОХ *межд.* кокуй, ой.

ОХАНЬЕ *ср. разг.* кокуйлоо, ойбойлоо.

ОХАПКА *ж.* бир кучак, бир көтөрүм; **охапка дров** бир кучак отун.

ОХАКТЕРИЗОВАТЬ *сов. кого-что* мүнөздөө, мүнөздөп көрсөтүү.

ОХАТЬ *несов.* кокуйлоо, ойбойлоо.

ОХАЯТЬ *сов. кого-что, разг.* маскаралоо, кордоо, жамандоо, жамандап салуу, тилдөө.

ОХВАТ *м.* 1. тартуу; **охват рабочих социалистическим соревнованием** жумушчуларды социалисттик мелдешке тартуу; **2. воен.** тегеректөө, чулгоо, камалоо; **охват флангов противника** душмандын флангдарын чулгоо.

ОХВАТИТЬ *сов.* 1. *кого-что* кучактоо; **охватить руками ствол дерева** жыгачты кучактоо; **2. кого-что, перен. (объять)** каптоо; **пламя охватило здание** жалын үйдү каптады; **3. кого-что, перен. (овладеть чем-л.)** басуу, толую; **всех охватила радость** бардыгы кубанычта болушту, бардыгы кубанышты; **4. кого-что** тартуу; **охватить молодежь общественной работой** жаштарды көпчүлүк ишине тартуу; **5. что (понять)** түшүнүү, андоо; **6. кого-что, воен.** тегеректөө, чулгоо, камалоо; **охватить правый фланг противника** душмандын оң жаккы флангын чулгоо.

ОХВАТЫВАТЬ *несов. см. охватить.*

ОХВОСТЬЕ *ср. собир.* 1. *с.-х.* учкун, чар; **2. перен.** презр. талкаланган (*жанчылган*) топтун калдыгы.

ОХЛАДЕВАТЬ *несов. см. охладеть.*

ОХЛАДЕТЬ *сов. к кому-чему* көңүл кош тартуу, суз тартуу, ысыкчылыгы кайтуу; **охладеть к прежним друзьям** мурунку жолдошторуна суз тартуу.

ОХЛАДИТЕЛЬ *м. тех.* муздаткыч, сууткуч аспап.

ОХЛАДИТЬ *сов.* 1. *что (остудить)* муздатуу, суутуу; **охладить кипяток** кайнаган сууну муздатуу; **2. кого-что, перен.** көңүл суутуу, кош көңүл кылуу, суз кылуу; **охладить чей-л. восторг бирөөнүн** кубанычтуу көңүлүн суутуу.

ОХЛАДИТЬСЯ *сов.* муздоо, суунуу, сууп калуу.

ОХЛАЖДАТЬ *несов. см. охладить.*

ОХЛАЖДАТЬСЯ *несов.* 1. *см. охладиться*; **2. страд. к охлаждать.**

ОХЛАЖДЕНИЕ *ср.* 1. муздатуу, суутуу; муздоо, сууш; **охлаждение воздуха** абаны муздатуу; **2. перен.** көңүл суутуу, кош көңүл тартуу, суз тартуу.

ОХЛОПОК *м.* бир үзүм; **охлопок шерсти** бир үзүм жүн.

ОХМЕЛЕНИЕ *ср.* мас болуп калуу.

ОХМЕЛЕТЬ *сов.* мас болуу.

ОХНУТЬ *однокр. разг.* кыңкыстоо (*бир жолу*).

ОХОЛОСТИТЬ *сов. кого* биттөө, бычуу (*мис. кочкорду*).

ОХОРАШИВАТЬСЯ *несов. разг.* сулуулануу, жасануу, сылануу; **охорашиваться перед зеркалом** күзгүгө каранып сылануу.

ОХОТА I *ж.* аң, аң уулоо, уучулук, аңчылык, мергенчилик; **охота на медведя** аюуга аңга чыгуу; **промысловая охота** промыслолук аңчылык; **псовая охота** тайган менен аңга чыгуу, итагытып аң уулоо.

ОХОТА II *ж.* (*желание*) каалоо умтулуу, жакшы көрүү, тилөө, эңсөө; **охота к музыке** музыканы каалоо; **охота учиться** окууну эңсөө; **охота тебе с ним спорить** аны менен айтышып отуруунун сага эмне кереги бар.

ОХОТИТЬСЯ *несов. на кого-что, за кем-чем* 1. уулоо, аңчылык кылуу, аң уулоо, мергенчилик кылуу; **охотиться на кабана** каманга аңчылык кылуу; **охотиться на уток** өрдөккө аңчылык кылуу; **охотиться за перепелами** бөдөнө уулоо; **2. перен. разг.** аңдып жүрүү, издеп жүрүү; **охотиться за редкой книгой** сейрек китепти издеп жүрүү.

ОХОТКА *ж.* в охотку прост. көңүлдөнүп, абдан каалап.

ОХОТНИК I *м.* аңчы, уучу; мергенчи (*ружейный*).

ОХОТНИК II *м.* 1. (*добровольно идущий на что-л.*) каалоочу, каалаган; **нашлось много охотников** идти в

развѣдку чалгынга барууну каалагандар көп табылды; **2.разг.** (*любитель*) жакшы көргөн, жакшы көрүүчү; **охотник до книг** китепти жакшы көргөн; **охотник читать** окуганды жакшы көргөн адам; **3. охотники мн.** алуучулар, каалоочулар; **на книгу нашлось много охотников** китепти каалоочулар көп болуп чыкты.

ОХОТНИЦА *женск. р. к охотник П 2.*

ОХОТНИЧИЙ, *бя, -ье охота 1-ге т.; охотничье ружье* аңчылык мылтыгы; **охотничья собака** тайган, машке.

ОХОТНО *нареч.* абдан каалап, өзү тилеп, сонуркап, чын көңүлү менен; **охотно согласиться** чын көңүлү менен макул болуу.

ОХРА *жс.* охра (*сары же кызыл түстөгү минерал боёк*).

ОХРАНА *жс. 1. (действие)* коргоо, сактоо; **охрана государственной безопасности** мамлекет коопсуздугун сактоо; **охрана здоровья трудящихся** эмгекчилердин саламаттыгын сактоо; **2. (стража)** сакчы, кароолчу; **поставить охрану** сакчы коюу; **вооружённая охрана** куралдуу сакчы; **охрана труда** эмгекти коргоо; **охрана материнства и младенчества** энеликти жана балалыкты коргоо.

ОХРАНЕНИЕ *ср. 1. (действие)* коргоо, сактоо; **2.воен.** коргоо, сактоо.

ОХРАНИТЬ *сов. см. охранять.*

ОХРАНКА *жс. разг.* охранка (*падышалык Россияда жана азыркы буржуазиялык өлкөлөрдө – полициялык жашырын аңдуу жана революциялык кыймылга каршы күрөшүү органы*).

ОХРАННИК *м. разг. 1. (сторож)* сакчы; **2. (агент охраны)** охранканын агенти.

ОХРАННЫЙ, *ая, -ое 1. охрана-га т.; охранный грамота* коргоо грамотасы; **2. корголуучу, сакталуучу; охранный санитарная зона** корголуучу санитардык зона.

ОХРАНЯТЬ *несов. кого-что* коргоо, сактоо; **охранять социалистическую собственность** социалисттик менчикти коргоо.

ОХРИПЛОСТЬ *жс.* кырылдагандык, кыркырактык.

ОХРИПЛЫЙ, *ая, -ое* кыркыраган, кырылдаган, киркиреген; **охриплый голос** кырылдаган үн.

ОХРИПНУТЬ *сов.* кырылдап калуу, кыркырап калуу, киркиреп калуу, үнү бүтүү; **охрипнуть от простуды** суук тийип кырылдап калуу.

ОХРИТЬ *несов. что* охра менен боёо.

ОХРОМЕТЬ *сов. разг.* аксоо, аксап калуу.

ОХУЛКА *жс. он охулки на руку не положит разг.* кишиге жемин жедирбейт.

ОЦАРАПАТЬ *сов. кого-что* тырмоо, тырмап алуу, тытуу, тытып алуу, тыттырып алуу, чийип так түшүрүү; **кошка оцарапала ребёнка** мышык баланы тырмап алды; **оцарапать руку в кустах** бадалдардын арасында колду тыттырып алуу.

ОЦАРАПАТЬСЯ *сов.* тырмап алуу, тытып алуу, тыттырып алуу, чийдирип алуу; **оцарапаться в лесу** токойдун арасында тыттырып алуу.

ОЦЕНИВАТЬ *несов. см. оценивать.*

ОЦЕНИТЬ *сов. кого-что 1.* баалоо, баа коюу; **оценить лошадь** атты баалоо; **оценить дом** үйгө баа коюу; **2. перен.** баалоо, баа берүү; **оценить чей-л. поступок**

бирөөнүн кылык-жоругун баалоо; правильно оценить создавшееся положение болгон абалды туура баалоо; **оценить кого-л. по достоинству бирөөгө** анын жакшы-жаман жактарын таразага тартып туруп баа берүү.

ОЦЕНКА *жс. 1.* баалоо, баа коюу, баа берүү; **2. (мнение)** баалоо; **высокая оценка качества продукции** продукциянын сапатын жогору баалоо.

ОЦЕНОЧНЫЙ, *ая, -ое оценка-га т.; баалоочу; оценочная комиссия* баалоочу комиссия.

ОЦЕНЩИК *м.* баа коюучу, баалоочу.

ОЦЕПЕНЁЛОСТЬ *жс.* катып селдейип калуу (*мис. корккондо; үшүгөндө*).

ОЦЕПЕНЁЛЫЙ, *ая, -ое* селдейген, селейген.

ОЦЕПЕНЕНИЕ *ср.* селдейип калуу, селейип калуу, селейип катып калуу; **выйти из состояния оцепенения** селдейип калган абалдан кадимки абалына келүү, эсин жыюу.

ОЦЕПЕНЕТЬ *сов.* катып калуу, селдейип калуу, селейип калуу.

ОЦЕПИТЬ *сов. кого-что* курчап алуу, ороп алуу, тегеректеп алуу; **оцепить площадь** аянтты курчап алуу.

ОЦЕПЛЕНИЕ *ср. 1. (действие)* курчап алуу, ороп алуу, тегеректеп алуу; **2. (отряд)** курчаган, орогон, тегеректеген отряд.

ОЦЕПЛЯТЬ *несов. см. оцепить.*

ОЦИНКОВАННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от оцинковать; 2. прил.* цинктелген; **оцинкованное железо** цинктелген темир.

ОЦИНКОВАТЬ *сов. что* цинктөө, цинк менен каптоо, калай чайкоо; **оцинковать кровельное железо** үйдүн төбөсүнө жабылуучу темирди цинктөө.

ОЦИНКОВКА *жс.* цинктөө, цинк менен каптоо.

ОЦИНКОВОЧНЫЙ, *ая, -ое* цинктөөчү, цинк менен каптоочу; **оцинковочный цех** цинктөөчү цех.

ОЦИНКОВЫВАТЬ *несов. см. оцинковать.*

ОЧАГ *м. 1.* очаг, коломто, кемеге; **2. перен.** уя, борбор, чыккан жери; **культурный очаг** маданий борбор; **очаг пожара** өрт чыккан жер; **потушить очаги войны** согуш оту чыккан жерлерди жок кылуу; **домашний очаг** өз үйү.

ОЧАРОВАНИЕ *ср.* сыйкыр, өзүнө тартуу, сыйкырдоочу күч, сыйкырдуу күч; **поддаться очарованию** сыйкырдын таасирине кирүү.

ОЧАРОВАННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от очаровать; 2. прил.* таң калып суктанган.

ОЧАРОВАТЕЛЬНО *нареч.* укмуштуу, эң сонун, таң калардык, эң көркөм.

ОЧАРОВАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* эң укмуштуулук, сонундук.

ОЧАРОВАТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* эң укмуштуу, сонун, эң сулуу, татынакай, өтө көркөм; **очаровательный ребёнок** татынакай бала; **очаровательный голос** сонун үн.

ОЧАРОВАТЬ *сов. кого-что* өзүнө тартуу, сыйкырдоо, суктантуу, ашык кылуу, куштар кылуу, кызыктыруу, кумардантуу.

ОЧАРОВАТЬСЯ *сов.* суктануу, куштар болуу, эң кызыгуу.

ОЧАРОВЫВАТЬ *несов. см. очаровать.*

ОЧАРОВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. очароваться; 2. страд. к очаровывать.*

ОЧЕВИДЕЦ *м.* өз көзү менен көргөн киши, бир окуяны өз көзү менен көргөн киши; **рассказ очевидца** өз көзү менен көргөн кишинин айтканы.

ОЧЕВИДИЦА *женск. р. к очевидец.*

ОЧЕВИДНО **1.** *вводн. сл.* балким, мүмкүн, калыбы; очевидно, все уже в сборе калыбы, бардыгы жыйналып калган көрүнөт; **2.** *в знач. сказ.* анык.

ОЧЕВИДНОСТЬ *жс.* талашсыздык, шексиздик, аныктык, ырастык.

ОЧЕВИДНЫЙ, *ая*, -ое талашсыз, шексиз, анык, ырас, болгон; **очевидный факт** талашсыз факт.

ОЧЕНЬ *нареч.* эң, абдан, өтө эле, аябаган; **очень интересная книга** абдан кызык китеп; **очень много желающих** каалагандар абдан көп; **ему это не очень понравилось** бул ага көп жага берген жок; **не очень горячий чай** анча ысык болбогон чай; **очень вам благодарен** сизге абдан ыраазымын.

ОЧЕРЕДНОЙ, *ая*, -ое кезектүү, кезектеги; **очередные задачи** кезектеги милдеттер; **очередные игры на первенство страны по футболу** футбол боюнча өлкөдө биринчиликти алуу үчүн өткөрүлүүчү кезектүү оюндар; **очередной номер стенной газеты** дубал газетасынын кезектүү саны; **очередной отпуск** кезектүү дем алыш.

ОЧЕРЕДЬ *жс.* **1.** кезек; **в порядке очереди** кезек менен; **в первую очередь** биринчи кезекте; **2.** *(о людях в очереди)* очередь, кезек *(биринин артынан бири турган адамдар)*; **пропустить свою очередь** өз очередин *(кезегин)* өткөрүп жиберүү; **3.** *воен. очередь* *(белгилүү сандагы атылган октор)*; **пулемётная очередь** пулемёттук очередь.

ОЧЕРЁДНОСТЬ *жс.* кезектүүлүк; **установить очередь** кезектүүлүктү белгилөө.

ОЧЕРК *м.* очерк *(бир нерсени сүрөттөгөн кичине адабий чыгарма; бир жеке маселе жөнүндө жазылган илимий чыгарма)*; **бытовой очерк** турмуштук очерк; **краткий очерк русской литературы** орус адабиятынын кыскача очерки.

ОЧЕРКІСТ *м.* очеркчи, очерк жазуучу.

ОЧЕРКІСТКА *женск. р. к очеркист.*

ОЧЕРНИТЬ *сов.* кого-что каралоо, ушактоо, жамаатты кылуу.

ОЧЕРНЯТЬ *несов. см. очернить.*

ОЧЕРСТВЕЛОСТЬ *жс.* таш боордук, корстук, одоно лук, оройлук, түнттүк.

ОЧЕРСТВЕЛЫЙ, *ая*, -ое таш боор, корс, одоно, орой.

ОЧЕРСТВЕТЬ *сов.* таш боор болуп калуу, корс болуу, оройлонуу, орой тартуу, одоно тартуу, орой болуу, ырайымсыздануу.

ОЧЕРТАНИЕ *ср.* *прям. и перен.* сөлөкөт, караан; **очертания гор** тоолордун караандары; **очертания будущего романа** келечектеги романдын сөлөкөтү.

ОЧЕРТИТЬ *сов.* что **1.** сызып сүрөтүн салуу; **очертить портрет** сызып портреттин сүрөтүн салуу; **2.** *перен.* жалпы сүрөттөө, жалпы түрдө айтуу, баяндоо; **очертить ход событий** окуянын жүрүшүн жалпы сүрөттөө; **очертя голову** *разг.*, ойлобостон эле, ойлонбой эле, баш-аягына карабай, алды-артын карабастан; мейлиге салып.

ОЧЕРЧИВАТЬ *несов. см. очертить.*

ОЧЕСАТЬ *сов.* что тарап тазалоо; **очесать лён** зыгырдын буласын тарап тазалор.

ОЧЁС *м.* *соби́р. см. очёски.*

ОЧЁСКИ *мн.* *(ед. очёсок м.)* таранды, тарагандан чыккан калдык; **очёски льна** зыгырдын буласын тарагандан чыккан калдык.

ОЧИ *мн. от око.*

ОЧИНИТЬ *сов.* что учтоо, уч чыгаруу; **очинить карандаш** карандашты учтоо.

ОЧІНКА *жс.* учтоо, уч чыгаруу; **очінка карандашей** карандаштарды учтоо.

ОЧИСТИТЕЛЬНЫЙ, *ая*, -ое тазалагыч, тазалоочу.

ОЧИСТИТЬ *сов.* **1.** что *(от мусора, грязи)* тазалоо, тазартуу; **очистить двор** короо тазалоо; **2.** что тазартуу; **очистить воду** сууну тазартуу; **очистить спирт** спирт тазартуу; **3.** что *(овоши, фрукты и т.д.)* тазалоо, аарчуу; **очистить огурцы** бадыраң аарчуу; **очистить рыбу** балыктын кабырчыгын кырып тазалоо; **4.** что от кого-чего *(освободить)* бошотуу; **предложить очистить помещение** үйдү бошоткун деп айтуу; **5.** *кого-что, разг. (обокрасть)* такыр уурдап кетүү; **очистить желудок** *мед. ичти (алдырып)* тазалоо.

ОЧИСТИТЬСЯ *сов.* **1.** тазалануу, тазаруу, таза болуу, арылуу; **река очистилась от льда** өзөн муздан арылды; **2.** *(проясниться)* ачылуу, арылуу; **небо очистилось от облаков** асман булуттан арылды.

ОЧИСТКА *жс.* тазалоо, тазартуу, аарчуу, бошотуу; **очистка двора** короо тазалоо; **очистка семян** үрөөн тазалоо; **для очистки совести** *разг.* ошондой болсо да, көдүл жай болсун үчүн *(мис. дагы бир көз жүгүртүп чыгайын)*.

ОЧИСТКИ *только мн.* аарчыгандан чыккандар; **картофельные очистки** картошканы аарчыгандан чыкканы *(мис. кабык)*.

ОЧИЩАТЬ *несов. см. очистить.*

ОЧИЩАТЬСЯ *несов.* **1.** *см. очиститься;* **2.** *страд. к очищать.*

ОЧИЩЕНИЕ *ср.* тазалоо, тазартуу, бошотуу.

ОЧКІ *только мн* көз айнек; **носить очки** көз айнек тагынуу; **человек в очках** көз айнекчен киши.

ОЧКО *ср.* **1.** *(в играх, в спорте)* очко *(спорт оюнда-рында – утуу санынын единицасы); счёт очков* очколорду эсептөө; **2.** *с.-х. (у растений)* очко, бүчүр, күчүк; **3.** *(карточная игра)* очко *(картанын бетиндеги тамга, мис. сегиздик – сегиз очко, балта – эки очко; кээ бир оюндардын - мис. доминонун – бетиндеги чекиллер); 4.* *полигр. очко* *(тамганы же белгини томпок кылып көрсөтүү); 5.* *тех. (отверстие)* тешик; **втирать очки** *разг.* будамайга салып алдоо.

ОЧКОВТИРАТЕЛЬ *м.* *разг.* будамайлоочу, будамайга салуучу, көз боёочу.

ОЧКОВТИТЕЛЬСТВО *ср.* *разг.* будамайлоо, будамайга салуучулук, көз боёочулук.

ОЧКОВЫЙ, *ая*, -ое очковая змея кобра *(өтө заардуу жыландын бир түрү)*.

ОЧНУТЬСЯ *сов.* **1.** *(проснуться)* ойгонуу; **очнуться ото сна** уйкудан ойгонуу; **2.** *(опомниться)* эсине келүү, эс алуу, эс-акылы кайта келүү; **очнуться после обморока** эси ооп калгандан кийин кайта эсине келүү.

ОЧНЫЙ, *ая*, -ое **очное обучение** катышып окуу *(окуу жайына кирип такай окуу); очная ставка* *юр* көздөштүрүү, беттештирүү.

ОЧУМЕЛЫЙ, ая, -ое *прост.* жинди немедей, келесо-одой, жоо кууган кишидей.

ОЧУМЕТЬ *сов. прост.* жинди болуу, келесоо болуу, кеңкелес болуу.

ОЧУТИТЬСЯ *сов.* ойлобогон жерде (абалда) болуп калуу; **очутиться в незнакомом месте** башта болбогон жерге барып калуу; **очутиться в неловком положении** оңтойсуз абалда калуу.

ОЧУХАТЬСЯ *сов. прост.* эсине келүү, эси кирүү, акылына келүү.

ОШАЛЕЛЫЙ, ая, -ое *прост.* келесоо болгон, кеңкелес болгон, эсина ажаыраган; **ошалелый вид** келесоо болгон түр.

ОШАЛЕТЬ *сов. прост.* келесоо болуу, кеңкелес болуп калуу, эмне кыларын билбей калуу; **он ошалел от радости** ал кубанганынан эмне кыларын билбей калды.

ОШАРАШИВАТЬ *несов. см. ошарашить.*

ОШАРАШИТЬ *сов. кого-что, прост.* айласын кетирүү (эмне кыларын билдирбей салуу); **ошарашить нежданым вопросом** күтүлбөгөн суроону берип айласын кетирүү.

ОШЕЙНИК *м.* кынжы, каргы; **собачий ошейник** ит каргысы.

ОШЕЛОМИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *разг.* айран калтыра турган, таң калтыра турган, укмуштуу; **ошеломительное известие** укмуштуу кабар.

ОШЕЛОМИТЬ *сов. кого-что* айласын кетирүү, айран калтыруу, таң калтыруу; **ошеломить кого-л. вопросом** суроо менен бирөөнүн айласын кетирүү.

ОШЕЛОМЛЯТЬ *несов. см. ошеломить.*

ОШЕЛОМЛЯЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от ошеломлять**; **2. прил.** таң калтыра турган, укмуштуу; **ошеломляющее известие** таң калтыра турган кабар.

ОШЕЛЬМОВАТЬ *сов. кого-что, разг.* кур жала жабуу.

ОШИБАТЬСЯ *несов. см. ошибиться.*

ОШИБИТЬСЯ *сов.* жаңылуу, жаңылышуу; **ошибиться в вычислениях** эсептөөдөн жаңылуу.

ОШИБКА *жс.* жаңылыш, жаңылыштык, ката, каталык; **грамматическая ошибка** грамматикалык ката; **ошибка в вычислениях** эсептөөдөн кеткен жаңылыштык; **исправить свою ошибку** өзүнүн каталыгын оңдоо.

ОШИБОЧНО *нареч.* жаңылыштан.

ОШИБОЧНОСТЬ *жс.* жаңылыштык, каталык, туура эместик.

ОШИБОЧНЫЙ, ая, -ое жаңылыш, ката; **ошибочное решение** жаңылыш чечим.

ОШИКАТЬ *сов. кого-что, разг.* маскаралап «мышмыш» деп үн чыгаруу, жактырбай (шылдыңдап) «тшш-тшш» деп үн чыгаруу.

ОШПАРИВАТЬ *несов. см. ошпарить.*

ОШПАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. ошпариться; 2. страд. к ошпаривать.*

ОШПАРИТЬ *сов. кого-что, разг.* үстүнө кайнак суу куюу, кайнак суу куюп күйгүзүү, кайнак суу куюп жыды-

туу; **ошпарить курицу** кайнак суу куюп тоокту жыдытуу; **ошпарить кого-л. нечаянно** кокусунан кайнак суу куюп бирөөнү күйгүзүү.

ОШПАРИТЬСЯ *сов. разг.* кайнаган нерсеге күйүп алуу; **ошпариться по неосторожности** абайлабагандыктан кайнаган нерсеге күйүп алуу.

ОШТРАФОВАТЬ *сов. кого-что* штраф салуу, штраф тарттыруу, штраф алуу.

ОШТУКАТУРИТЬ *сов. что* штукатуркалоо, шыбоо, шыбактоо, шыбап салуу, шыбап коюу; **оштукатурить стены** стеналарды шыбоо.

ОЩЕНИТЬСЯ *сов.* күчүктөө, балалоо (канчык).

ОЩЕРИТЬ *сов. что, прост.* ырсыйтуу, ыржыйтуу (тишти).

ОЩЕТИНИВАТЬ *несов. см. ошестинить.*

ОЩЕТИНИВАТЬСЯ *несов. 1. см. ошестиниться; 2. страд. к ошестинивать.*

ОЩЕТИНИТЬ *сов. что* үрпөйтүү; **собака ошестинила шерсть** ит жүнүн үрпөйттү.

ОЩЕТИНИТЬСЯ *сов. 1.* үрпөйүү, үрпөйтүү, тик туруу; **кошка ошестинилась** мышык жүнүн үрпөйттү; **2. перен.** үрпөндөө, ачуулануу.

ОЩИПАТЬ *сов. кого-что* жулуу (куштун жүнүн).

ОЩИПЫВАТЬ *несов. см. ошипать.*

ОЩУПАТЬ *сов. кого-что* сыйпалап (кармалап) көрүү; **ощупать опухоль** шишикти кармалап көрүү.

ОЩУПЫВАТЬ *несов. см. ошупать.*

ОЩУПЬ *жс.: на ошупь* кармап көрүп; **определить опухоль на ошупь** шишикти кармап көрүп билүү.

ОЩУПЬЮ *нареч.* кол менен сыйпалап, кармалап; **идти ошупью** в темноте караңгыда кармалап, сыйпалап басуу.

ОЩУТИМО *нареч.* сезилгидей, көзгө көрүнгүдөй.

ОЩУТИМОСТЬ *жс.* сезилердик, билинердик, көзгө көрүнөрдүк.

ОЩУТИМЫЙ, ая, -ое сезилердик, көрүнүктүү, көзгө көрүнө турган; жарытардык, билинердик; **ощутимые результаты** көрүнүктүү натыйжалар.

ОЩУТИТЕЛЬНОСТЬ *жс. 1.* сезилердик, сезимге билинердик, көзгө көрүнөрдүк; **2.** шолуттуулук, салмактуулук.

ОЩУТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** сезилген, сезиле турган, көзгө көрүнө турган; **ощутительный холод** сезиле тургандай суук; **2. перен. (значительный, заметный)** олуттуу, салмактуу; **ощутительные успехи** олуттуу ийгиликтер.

ОЩУТИТЬ *сов. что, прям. и перен.* сезүү; **ощутить голод** ачкалыкты сезүү; **ощутить боль** ооруганды сезүү; **ощутить удовлетворение** канааттангандыкты сезүү.

ОЩУЩАТЬ *несов. см. ошутить.*

ОЩУЩЕНИЕ *ср. 1. (восприятие)* сезим; **мышечные ощущения** булчундук сезим; **2. (переживание, чувство)** сезүү, сезилүү; **ощущение свободы** эркиндикти сезүү; **ощущение радости** кубаныч сезими.

ОЯГНИТЬСЯ *сов.* козулоо, кой козулоо.

ОЯЛОВЕТЬ *сов.* кысыр калуу.

П

ПА *ср. нескл. па (бутту белгилүү бир түрдө коюу менен бийлөөдөгү айрым кыймыл).*

ПА́ВА *жс. 1. зоол. ургаачы тоос; 2. перен. суйсалган сулуу.*

ПАВИА́Н *м. зоол. павиан (маймылдын итке окшош түрү).*

ПАВИЛЬО́Н *м. 1. (для торговли) павильон; цветочный павильон* гүл павильону; *2. (на выставке) павильон* (көргөзмө экспонаттар үчүн жасалган үй); *3. кино, фото павильон* (киносъемка жана фотосъемка жүргүзүлүүчү имарат, жай); *4. (беседка в саду) павильон, айванча (паркка, бакка салынган жеңил имарат).*

ПАВЛИ́Н *м. зоол. тоос, павлин (кыргоол түрүнө кирүүчү кооз жүндүү куш).*

ПАВЛИ́НИЙ, *бя, -ье павлин-ге т; павли́ний хвост* павлиндин куйругу; *воро́на в павли́ньих пё́рьях погов.* тоостун жүнүн тагынган карга (өзү наадан болсо да, көпчүлүктүн ичинде маданияттуу болуп көрүнгүсү келген киши).

ПА́ВОДОК *м. үйөр суу, киргин суу, сел, ташкын; весённый па́водок* жазгы сел, жазгы үйөр суу, жазгы киргин суу.

ПАВШИ́Й, *ая, -ее 1. прич. от пасть I; 2. в знач. суц. чаще мн. курман болгон; па́мятник па́вшим в бою за ро́дину* родина үчүн болгон согушта курман болгондорго эстелик.

ПАГИНА́ЦИЯ *жс. полигр. пагинация (китептин же, кол жазманын беттерин номердөө).*

ПА́ГОДА *жс. пагода (будда дининдегилердин сыйына турган үйү).*

ПА́ГУБА *жс. уст. бүлгүн, зыян.*

ПА́ГУБНО *нареч. бүлдүрө, зыян келтире; па́губно отразиться на ком-чём-л. бирөөгө же бир нерсеге зыян келтирүү, зыяндуу таасир кылуу.*

ПАГУБНО́СТЬ *жс. бүлгүнгө алып баруучулук, зыяндуулук.*

ПА́ГУБНЫЙ, *ая, -ое бүлгүнгө алпаруучу, зыяндуу; па́губные последствия* зыяндуу натыйжалар.

ПА́ДАЛИЦА *жс. разг. 1. кодура; 2. см. па́данец.*

ПА́ДАЛЬ *жс. тарп.*

ПА́ДАНЕЦ *м. өзү түшкөн мөмө, жемиш.*

ПА́ДАТЬ *несов. 1. жыгылуу, түшүү, ылдый учуп түшүү, ылдый кулоо; па́даты на́взничь* чалкасынан жыгылып түшүү, чалкасынан кетүү; *2. (об осадках) түшүү, жааш; снег па́дает* кар жаап жатат; *3. (дохнуть – о скоте) өлүү, кырылуу; 4. (выпадать – о зубах, волосах) түшүү; 5. на кого-что (о свете, тени) түшүү; тень па́дает на зе́млю* көлөкө жерге түшөт; *6. на кого-что, перен. (касаться кого-чего-л.) түшүү, болуу; на него па́дает подозре́ние в кра́же* ошол уурдады деген шек бар; *7. на кого-что, перен. (выпадать на чью-л. долю) түшүү; все за́боты па́дают на меня́* бардык түйшүк мага түшөт; *8. на что (об ударе́нии) түшүү; ударе́ние па́дает на пе́рвый слог* басым биринчи муунга түшөт; *9. (понижаться) төмөндөө, төмөн түшүү, ылдыйлоо, кемүү, тартылуу, соолуу; температу́ра больно́го па́дает* оору адамдын температурасы төмөн түшө баштады; *бароме́тр па́дает* аромметр төмөн

түшө баштады; *10. (приходить в упадок) төмөндөө, кедеринен кетүү; па́даты на коле́ни* жүгүнүү, чөгөлөө, тизесине жыгылуу; *па́даты от уста́лости* чарчап жыгылуу, суй жыгылуу; *па́даты в о́бморок* талып калуу, эсинен тануу, эси оош; *во́лосы па́дают на плéчи* чачы ийнине түшүп турат.

ПА́ДАЮЩИЙ, *ая, -ее 1. прич. от па́даты; 2. прил. кулап бара жаткан, учуп түшүүчү, жыгылып түшүүчү; па́дающие звёзды астр.* учуучу жылдыздар.

ПАДЕ́Ж *м. грам. жөндөмө.*

ПАДЕ́ЖНЫЙ, *ая, -ое падеж-ге т.; паде́жная форма* жөндөмө формасы.

ПАДЕ́НИЕ *ср. 1. жыгылуу, түшүү, ылдый учуп түшүү, ылдый кулоо, кулап түшүү; паде́ние с ло́шади* аттан жыгылуу; *уго́л паде́ния ра́вен углу́ отраже́ния физ.* түшүү бурчу чагылышуу бурчуна барабар; *2. (снижение) төмөндөө, кемүү, тартылуу, соолуу; паде́ние воды́ в реке́* өзөндө суунун тартылышы; *паде́ние цен* баанын төмөндөшү; *паде́ние температу́ры больно́го* оорунун температурасынын төмөндөшү; *3. (упадок) төмөндөө, кулоо; 4. ордунан түшүү, кулоо, кыйроо; паде́ние ца́ризма* падышачылыктын кулашы; *5. (напр. крепости, осаждённого города) багынуу (мис. курчоодо калган шаар душманга туруштук бере албай); 6. (нравственное) бузулуу, адамдыктан чыгуу.*

ПАДЕ́Ж *м. өлөт (малдын кырылышы).*

ПАДИША́Х *м. падыша.*

ПА́ДКИЙ, *ая, -ое на что, до чего* баса калуучу, тапкой, кумар; *он па́док до сла́дкого* ал таттууну баса калат, ал таттууга тапкой, ал таттууга кумар.

ПАДУ́, паду, паде́шь и т.д. буд. вр. от пасть I.

ПАДУ́ЧАЯ *жс. уст. см. эпи́лeнсия.*

ПАДУ́ЧИЙ, *ая, -ее: паду́чая бо́лезнь уст. см. эпи́лeнсия.*

ПА́ДЧЕРИЦА *жс. өгөй кыз.*

ПА́ДШИЙ, *ая, -ее уст. бузук, бузулган (турмушунан бузулган).*

ПА́ДЬ *жс. обл. терең сай, кокту жер.*

ПАЕВО́Й, *ая, -ое пай-га т.; пайлык; паевóй взнос* пай взносу, пай акы, пайлык взнос; *на паевы́х нача́лах* пай негизинде ортоктошуп.

ПАЕНАКО́ПЛЕНИЕ *ср. пайлык накопление, пай акчасынын жыйылуусу, топтолуусу (пай взносторунун жыйылышы).*

ПАЁ́К *м. паёк (белгилүү мөөнөткө өлчөп норма боюнча берилүүчү азык-түлүк).*

ПА́Ж *м. паж (1. ист. атактуу адамга же тажылууларга кызмат кылуучу дворян тукумунан чыккан эркек бала; 2. ист. падышалык Россияда – пажеский корпус-тун окуучусу).*

ПА́ЖЕСКИЙ, *ая, -ое паж-га т.; пажеский; пажеский корпус па́жеский ко́рпус* (революцияга чейинки Россияда – привилегиялуу дворяндык согуштук окуу жайы).

ПА́ЖИТЬ *жс. поэт. уст. жайыт.*

ПА́З *м. 1. (скважина) жарык, жарак; законопа́тить пазы́* жаракаларды тыгындап бүтөө; *2. (выемка) оюк, кобул; 3. тех. (желобок) ноочо, кичинекей ноо.*

ПА́ЗУХА *жс. 1. разг. коюн; положить что-л. за пазуху* бир нерсени коюнга салып алуу; **2. анат.** боштук, көңдөй (*дененин кээ бир жериндеги кууштары же чуңкур жерлери*); **лобные пазухи** маңдайдын кууш жерлери, маңдай боштуктары; **держать камень за пазухой** кек сактап жүрүү, астыртан жамандык издеп жүрүү, койнуна таш катып жүрүү (*котур таши койнунда*).

ПА́ИНЬКА *м. и жс. разг. тил алгыч бала.*

ПАЙ *м. пай (жарнак); вступительный пай* кирүү пайы, пай акы; **на паях** 1) пай негизиндеги; **товарищество на паях** пай акыга негизделген шериктик; 2) *разг. (в складчину)* ортодон чогултуп; **устроить вечер на паях** ортодон чогултуп, кече, отуруш уюштуруу.

ПА́ЙКА *жс. тех. данакердөө, кандоо.*

ПАЙКОВЫЙ, ая, -ое *паёк-ко т.*

ПАЙЩИК *м. пайщик (пай шериктигинин мүчөсү, жарнакчы).*

ПАЙЩИЦА *женск. р. к пайщик; пайщица.*

ПАКГА́УЗ *м. пакгауз, жүк склады; железнодорожный пакгауз* темир жол пакгаузу.

ПАКЕ́Т *м. 1. (свёрток, бумажный кулёк) пакет (тамак-аш салынуучу кагаз баштык, кагазга оролгон таңгак); 2. офиц. пакет (пакет түрүндөгү конверттүү кат); пришёл пакет из министерства* министерстводон пакет келди; **индивидуальный пакет** *воен.* индивидуальный пакет, индивидуалдык пакет (*медициналык жардам берилгенге чейин жаралуу болгон жерди таңуучу кебез жана бинт*).

ПА́КЛИТЬ *несов. что* пакля менен бүтөө, тыгындоо.

ПА́КЛЯ *жс. пакля (үйдүн же кеменин жарыктарын бүтөөгө же машиналарды сүртүүгө жарай турган чатышкан кендир).*

ПАКОВА́ТЬ *несов. что* таңуу, байлоо, таңкытоо.

ПА́КОСТИТЬ *несов. разг. 1. что (грязнить)* булгоо, булганыч кылуу, ыпылас кылуу; **2. что (портить по неумению)** бузуу, бүлдүрүү; **3. кому, перен. (принимать неприятности)** жамандык кылуу, жаманчылык көрсөтүү.

ПА́КОСТНИК *м. разг. бирөөгө жамандык кылуучу киши, бузуку киши; ыпылас; иш бузар адам.*

ПА́КОСТНЫЙ, ая, -ое, *разг. 1. (отвратительный)* эң жаман; **2. (делающий пакости)** кара ниет (киши).

ПА́КОСТЬ *жс. разг. 1. (о поступке)* жамандык, бирөөгө кастык; **2. (что-л. отвратительное)** жаман, ыпылас, булганыч, былык; богооз сөз; **не говорите пакостей** богооз сүйлөбөңүз.

ПАКТ *м. полит. пакт (өз ара келишим жөнүндөгү эл аралык договор); пакт о ненападении* кол салышпоо жөнүндөгү пакт; **пакт о взаимной помощи** өз ара жардамдашуу жөнүндөгү пакт.

ПАЛ I *м. мор. пал, мамы (токтоп турган кемени аркан менен байлап бекитүүчү мамы).*

ПАЛ II *м. обл. (на рисовом поле) пал (шалы айдаган жердин палы).*

ПАЛАНКІ́Н *м. паланкин (Чыгышта бай ак сөөктөрдү салып көтөрүп жүрүүчү чүмбөттүү замбил).*

ПАЛАНТИ́Н *м. палантин (аялдар ийине жамынып жүрүүчү мех же баркыт жамырма).*

ПАЛА́ТА I *жс. 1. палата (закон чыгаруучу мекеменин аты); 2. палата (бир катар капиталисттик өлкөлөрдө – өкүлдүк мекеменин аты); верхняя палата парламента*

парламенттин жогорку палатасы; **нижняя палата парламента** парламенттин төмөнкү палатасы; **3. (учреждение)** палата (*мекемелердин аттары*); **палата мер и весов** чен жана тараза палатасы; **судебная палата** *уст.* сот палатасы; **казённая палата** *уст.* казыналык палата.

ПАЛА́ТА II *жс. 1. палаты мн. уст.* заңкайган үй, келишимдүү үй; **каменные палаты** бышкан кирпичтен салынган заңкайган үй; **2. (в больнице)** палата (*ооруканада*); **у него ума палата** *разг.* ал акылга дыйкан, ал акылдын казынасы.

ПАЛАТАЛИЗА́ЦИЯ *жс. лингв.* палатализация, таңдайлашуу, таңдай аркылуу ээрчишүү (*үнсүз тыбыштарды айткан убакта тилдин орто жери таңдайга тийип, тыбышты ичкертүү*).

ПАЛАТАЛИЗОВА́ТЬ *сов. и несов. лингв.* палатализациялашуу, таңдайлаштыруу, таңдай аркылуу ээрчиштирүү (*тыбыштардын ичкериши*).

ПАЛАТА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *лингв.* палаталдык, таңдайлашкан (*ичкergen*); **палатальные звуки** палаталдык тыбыштар.

ПАЛА́ТКА *жс. 1. (временное помещение)* чатыр; **разбить палатку** чатыр тигүү; **2. (ларёк)** палатка, дүкөнчө; **хлебная палатка** нан палаткасы, нан дүкөнчөсү.

ПАЛА́ТНЫЙ, ая, -ое *палата II 2-ге т.;* палаталык; **палатная сестра** палаталык сестра, палатанын сестрасы (*ооруканада*).

ПАЛА́ТОЧНЫЙ, ая, -ое *палатка 2-ге т.;* палаткалык.

ПАЛА́Ч *м. желдет, баш кесер.*

ПАЛА́Ш *м. оор кылыч, учу эки миздүү жазы түз кылыч.*

ПА́ЛЕВЫЙ, ая, -ое саргыч, саман түстүү, сары конур.

ПАЛЕО- *татаал сөздөрдүн «байыркы» деген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис. палеонтология* палеонтология.

ПАЛЕО́ГРАФ *м. палеограф (палеография боюнча специалист).*

ПАЛЕОГРАФИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *палеография-га т.;* палеографиялык; **палеографический музей** палеографиялык музей.

ПАЛЕОГРА́ФИЯ *жс. филол.* палеография (*байыркы кол жазмалар жана алардын сырткы түрү жөнүндөгү илим*).

ПАЛЕОЗО́ЙСКИЙ, ая, -ое: **палеозойская эра** *геол.* палеозой эрасы, палеозой доору (*жердин тарыхындагы, эң байыркы геологиялык эралардын бирөөнө тиешелүү*).

ПАЛЕОЛИ́Т *м. археол.* палеолит (*таш доорунун алгачкы мезгили*).

ПАЛЕОЛИТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *палеолит-ке т.;* палеолиттик; **палеолитические орудия** палеолит куралдары.

ПАЛЕОНТО́ЛОГ *м. палеонтолог (палеонтология боюнча специалист).*

ПАЛЕОНТОЛО́ГИЯ *жс. палеонтология (катып ташка айланган жаныбарлар жана өсүмдүктөрдүн казындылары жөнүндөгү илим).*

ПА́ЛЕЦ *м. 1. бармак; большóй палец* баш бармак; **указательный палец** сөөмөй; **безымянный палец** аты жок; **средний палец** ортон, ортон кол; **показывать пальцем на кого-л.** бирөөнү сөөмөйү менен көрсөтүү; **2. тех. (зубец)** тиш (*машина, механизмдердеги тиши*); **поршневый**

палец поршендин тиши; **знать как свой пять пальцев** разг. беш колундай билүү; **смотреть сквозь пальцы** көрмөксөн болуу, билмексен болуу, көрүп-билип туруп көрмөксөн болуу; **палец о палец не ударить или пальцем не шевельнуть** чөптүн башын сындырбоо; **пальца в рот не кладі** разг. бармагыңды оозуна салба (*тииштеп алат, куу неме*); **по пальцам пересчитать можно** беш колдой саноого болот, бардыгы эле дайын, белгилүү (*өтө аз*); **он пальцем никого не тронет** разг. ал кой оозунан чөп албайт; **обвести кого-л. вокруг пальца** разг. бирөөнү будамайлоо, будамайлап алдоо, алдап кетүү; **высосать из пальца** разг. жок жерден чыгара коюу жокнерсени ойлоп чыгаруу; **как по пальцам** разг. көрүп тургандай (*айтып берүү*); **попасть пальцем в небо** разг. куру талааны сүйлөө.

ПАЛЁНЫЙ, ая, -ое куйкаланган, куйкум, отко какталган; **палёная баранья** туша куйкаланган кой; **пахнет палёным** куйкум жыттанат.

ПАЛИСАД м. 1. уст. (*ограда*) тосмо дубал; 2. тех. (*ряд забитых свай*) палисад (*үйүндү топурактын, урап кетүүчү жерлердин кулап, урап кетпеси үчүн кыдырата, тирөөч катарында кагылган мамылар*).

ПАЛИСАДНИК м. палисадник (*үйдүн алдындагы кичинекей бак*).

ПАЛИСАНДР м. палисандр (*өтө баалуу тропиктик катуу жыгач*).

ПАЛИСАНДРОВЫЙ, ая, -ое палисандр-га т.; **палисандровое дерево** палисандр жыгачы.

ПАЛИТРА жс. палитра (*сүрөтчүбөөк эзип ара-лаштыруучу тактайча*).

ПАЛИТЬ I несов. 1. *кого-что (обжигать)* куйкалоо; **палить гуся** каз куйкалоо; 2. (*обдавать зноем*) күйгүзүү, куйкалоо; **солнце палит** күн куйкалайт; 3. *что, разг. (жечь)* ыгы жок көп жага берүү; **палить дрова** жыгач отунду ыгы жок көп жага берүү.

ПАЛИТЬ II несов. разг. уст. (*стрелять*) аткылоо, октун астына алуу, ок жаадыруу; **палить из пущек** замбирек менен аткылоо, замбиректен ок жаадыруу.

ПАЛИЦА жс. уст. күрсү, күрзү, чокмор баш (*эски курал*).

ПАЛКА жс. таяк; **из-под палки** таяктын алдына алып, камчынын алдына алып, айдоо менен; келтектеп (*зордуктап иштетүү*); **вставлять палки в колёса** разг. кедерги жасоо, тоскоолдук кылуу, жолто кылуу, бөгөт болуу.

ПАЛЛАДИЙ м. хим. палладий (*платина менен бирге кездешүүчү күмүштөй жалтыраган металл*).

ПАЛЛИАТИВ м. паллиатив (1. *мед. бир аз сергитип гана, бирок такыр айыктыра албаган дары, чара*; 2. *перен. абалды убактылуу гана жеңилдетүүчү чара*).

ПАЛЛИАТИВНЫЙ, ая, -ое паллиатив-ге т.; паллиативдик; **паллиативное средство** паллиативдик дары, паллиативдик чара.

ПАЛОМНИК м. зыяратчы, ажыга бара жаткан киши.

ПАЛОМНИЧЕСТВО ср. зыяратка баруу, ажыга баруу.

ПАЛОЧКА жс. 1. *уменьш. от палка* таякча, келтекче, кичине таяк, чыбык; **барабанные палочки** барабандын таякчалары; 2. (*дирижёрская*) чыбык (*дирижёр чыбыгы*); 3. *мед.* палочка, таякча; **палочки Кóха** Кохтун палочкалары, таякчалары (*туберкулёз бацилласы*).

ПАЛОЧНЫЙ, ая, -ое палка-га т.; **палочные удары** таяк менен уруу, таяк менен урулган жерлер, таяк тийген

жерлер; **палочная дисциплина** таяк менен тартипке келтирүү; одоно тартип, уруу-согуу менен сакталып турган тартип.

ПАЛТУС м. зоол. палтус (*түндүк деңиздерде жашоочу балык*).

ПАЛУБА жс. палуба (*кеменин бети; кеменин үстү*); **нижняя палуба** төмөнкү палуба; **верхняя палуба** жогорку палуба.

ПАЛУБНЫЙ, ая, -ое палуба-га т.; палубалык; **палубная команда** палубалык команда.

ПАЛЬБА жс. разг. аткылоо, ата берүү, баш аламан атуу, ок жаадыруу; **пущечная пальба** замбирек менен аткылоо.

ПАЛЬМА жс. пальма (*ысык жактарда өсө турган өсүмдүктүн бир түрү*); **финиковая пальма** курма пальмасы; **кокосовая пальма** кокос пальмасы; **пальма первенства** биринчилик даражасы (*абал же натыйжа*).

ПАЛЬМОВЫЙ ая, -ое пальма-га т.; **пальмовая ветвь** пальма бутагы (*тынчтыктын, элдешүүнүн символун билдирет*).

ПАЛЬТО ср. нескл. пальто; **ходить в пальто** пальто-чон жүрүү.

ПАЛЬЦЕВИДНЫЙ, ая, -ое бармак түрдүү, бармакка окшош, бармак шекилдүү.

ПАЛЬЦЕВОЙ, ая, -ое палец-ке т.

ПАЛЬЦЕОБРАЗНЫЙ, ая, -ое бармак түрдүү, бармакка окшош.

ПАЛЬЧАТЫЙ, ая, ое см. **пальцеобразный**; **пальчатые листья** салаа сыяктуу жалбырактар, салаа-салаа болгон жалбырактар.

ПАЛЬЧИК м. *уменьш. от палец I* кичине бармак; **дамские пальчики** (*сорт винограда*) кусейни (*жүзүмдүн бир түрү*); **пальчики оближешь** разг. тилиңди тартат (*эң эле таттуу, эң эле даамдуу*).

ПАЛЯЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от палить I*; 2. *прил.* куйкалоочу, күйгүзүүчү; **палящие лучи солнца** күндүн, куйкалоочу нурлары.

ПАМПАСЫ *только мн. геогр.* пампастар (*Түштүк Америка талааларынын аты*).

ПАМФЛЕТ м. лит. памфлет (*бир нерсеге же бирөөгө каршы жазылган, өз убагы үчүн өтө кызыктуу курч макала*).

ПАМФЛЕТИСТ м. лит. памфлетчи, памфлет жазуучу.

ПАМФЛЕТНЫЙ, ая, -ое памфлет-ке т.; памфлеттик; **памфлетный стиль** памфлет стили, памфлеттик стиль.

ПАМЯТКА жс. эстеткич (*кыскача нускоо; колдонмо катарында жазылган китепче*); **памятка садовода** бакчачыга эстеткич.

ПАМЯТЛИВЫЙ, ая, -ое разг. сергек, унутчаак эмес.

ПАМЯТНИК м. 1. эстелик; **памятник Пушкину в Москве** Пушкиндин Москвадагы эстелиги; 2. (*надмогильный*) эстелик; 3. (*сохранившийся предмет прошлого*) эстелик (*эски замандан сакталган калдык*); **археологические памятники** археологиялык эстеликтер; **памятники письменности** жазуу эстеликтери.

ПАМЯТНЫЙ, ая, -ое 1. (*незабываемый*) унутулгус, эсте калган, эстен чыкпас, эстен кетпес; **памятное событие** унутулгус окуя, эстен чыкпас окуя; 2. (*для напоминания*) эстеткич; **памятная книжка** эстеткич китепче.

ПАМЯТОВАТЬ несов. о ком-чём, уст. эстөө, эсине түшүрүү, көз алдына элестетүү.

ПАМЯТЬ *ж.* 1. эс; у него хорошая память ал унутчаак эмес; если мне память не изменяет эгер менин эсимден чыкпаган болсо; **врѣзаться в память** көңүлдө орноп калуу, эстен кетпей калуу, ойдон чыкпай калуу, жат болуп калуу; 2. (воспоминание) эстелик, эскерме, эскерткич, эстөө, эсте тутуу; **хранить память о погибших героях** курман болгон баатырларды эсте сактоо; **подарить на память** эстелик үчүн сыйлап берүү, эстелик кылып берүү; 3. (сознание) эс; **больной лежал без памяти** оору адам эсинен танып жатты; **любить без памяти** аябай, абдан сүйүү; эс-учун билбей сүйүү; **это было на нашей памяти** бул биздин эле учурубүздө болгон; **по старой памяти** адатындай эле, көндүмүндөй эле, адат болуп калгандыктан; **выучить на память** жаттап окуп алуу; **говорить на память** жатка айтуу (мис. цитатаны); **прийти на память** эсине келүү (мурун унутуп койгон нерсе кайра эсине келүү); **вечная память** түбөлүк эсте сакталсын; **куриная память** шутол. унутчаак.

ПАН I *м. уст.* пан (польшалак помещик); **либо пан, либо пропал** погов. тобокел – эрдин жолдошу.

ПАН II татаал сөздөрдүн «бардык», «жалпы» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **панисламизм** панисламизм.

ПАНАМА I *ж.* (шляпа) панама (жазы талаалуу жайкы шляпанын бир түрү).

ПАНАМА II *ж.* (мошенничество) панама (паралоо жолу менен иштелген ири митаамчылык).

ПАНАЦЕЯ *ж.* панацея (бардык оорудан, балаадан айыктыруучу чара, дары); **панацея от всех зол** перен. бардык кырсыктан куткаруучу чара, бардык балаадан дабаа.

ПАНБАРХАТ *м.* панбаркыт (жибек баркыттын бир түрү).

ПАНЕГИРИК *м. лит.* панегирик (ашыра мактоо, ыгы жок мактоо).

ПАНЕГИРИСТ *м. лит.* панегирист (ашыра мактоочу, ыгы жок мактоочу).

ПАНЕГИРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **панегирик-ке т.**; **панегириктик**; **панегирическая речь** панегириктик сөз.

ПАНЁЛЬ *ж.* 1. (тротуар) панель; 2. (на стенах) панель (үйдүн ички дубалынын төмөн жагына бойлото капталган тактай же жыгач түстүү кылып боёлгон тилке); **панель из орехового дерева** жаңгак жыгачынан жасалган панель.

ПАНИБРАТСКИЙ, ая, -ое *разг.* ыгы жок теңтуштук; **панибратское отношение** ыгы жок теңтушсунган мамиле.

ПАНИБРАТСТВО *ср. разг.* ыгы жок теңтушсунгандык.

ПАНИКА *ж.* паника, корккондуктан дүрбөлөң, чак-челекей, кым-куут түшүү; **не впадать в панику** дүрбөлөң түшпөө.

ПАНИКЁР *м.* паникёр (ойт берме киши, кут учуруучу, кут качыруучу, дүрбөлөңчү, дүрбөлөң салуучу).

ПАНИКЁРСТВО *ср.* паникёрчулук (кут учуруучулук, кут качыруучулук, коркунуч салуучулук, дүрбөлөң салуучулук).

ПАНИКЁРСТВОВАТЬ *несов. разг.* паникёрдук кылуу (кут учуруу, кут качыруу, дүрбөлөң түшүрүү).

ПАНИКЁРША *женск. р. к паникёр.*

ПАНИХИДА *ж. церк.* жаназа; **гражданская панихида** граждандык жаназа (өлгөн адамды көмөр алдында анын эстелигине арналган чогулуш).

ПАНИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. (проникнутый паникой) паникалык, кут учкан, кут качыруучу, дүрбөлөңгө түшкөн; **панический ужас** кут качыруучу коркунуч; 2. *разг.* (поддающийся панике) куту кача берүүчү, үрөйү уча берүүчү, ойт берме; **панический человек** ойт берме адам.

ПАННО *ср. нескл.* панно (1. *архит.* потолоктун, дубалдын живопись, скульптура же орнамент менен кооздолгон бөлүгү; 2. дубалдын бир жагын бүт ээлөөчү калың кездемеге тартылган чоң картина).

ПАНОРАМА *ж.* 1. (вид) панорама (бийиктен көрүнгөн кең көрүнүш); **панорама города** шаардын панорама-сы; 2. (картина) панорама (жарыгы төбөсүнөн түшүп турган тегерек бөлмөнүн бооруна тартылган чоң сүрөт); 3. *воен.* панорама (артиллериялык орудилерде оптикалык прибор).

ПАНСИОН *м.* 1. *уст.* (учебное заведение) пансион (революцияга чейинки Россияда-жатаканалуу орто мектеп); 2. *уст.* (род гостиницы) пансион (туруучуларды бардык жагынан тейлеп багып туруучу кичине гостиница); 3. (полное содержание) пансион (бирөөнүн үйүндө акча төлөп тамак ичип, жатып туруу); **жить на полном пансионе** толук пансиондо туруу.

ПАНСИОНАТ *м.* пансионат.

ПАНСИОНЁР *м. уст.* пансионер (1. пансиондун окуучусу; 2. пансиондо туруучу).

ПАНСКИЙ, ая, -ое **пан-га т.**

ПАНСТВО *ср.* 1. *собр.* *уст.* пандар, пандар тобу; 2. *перен.* неодобр. кокураюу, манапча кокураюу.

ПАНТАЛОНЫ *только мн. уст.* панталон (эркектин ыштаны же аялдын дамбалы).

ПАНТАЛЫК *м.*: сбить с панталыку *кого-л. разг.* адаштыруу, кангытуу, жинди кылып салуу; **сбиться с панталыку** *разг.* баш айланып, эмне кыларын билбей калуу.

ПАНТЕИЗМ *м. филос.* пантеизм (кудайды жаратылыш менен окшоштуруучу диний-философиялык көз караш).

ПАНТЕИСТ *м.* пантеист (пантеизмдин жолун жолдоочу).

ПАНТЕИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **пантеизм-ге т.**; **пантеисттик**.

ПАНТЕОН *м.* пантеон (1. атактуу адамдардын сөөгү сакталуучу имарат; 2. байыркы гректердин жана римдиктердин бир нече кудайга арналган жайы; 3. айрым бир диндин кудайларынын жыйынтыгы).

ПАНТЕРА *ж.* пантера (илбирс сыяктуу чоң жырткыч).

ПАНТОГРАФ *м. тех.* пантограф (чертеждордун, пландардын копиясын түшүрүүчү прибор).

ПАНТОМИМА *ж. театр.* пантомима (сөз сүйлөбөстөн ымдоо, жаңдоо аркылуу ойнолуучу театр оюну).

ПАНТЫ *только мн.* панты (жаш маралдын жана чаар бугунун дары жасалууга колдонулуучу мүйүзү).

ПАНЦИРНЫЙ, ая, -ое *зоол.* калкандуу; **панцирные рыбы** калкандуу балыктар.

ПАНЦИРЬ *м.* 1. *уст.* (латы) калкан, чопкут, соот; 2. *зоол.* калкан (кээ бир жаныбарлардын сырткы катуу кабырчыгы); **панцирь черепахи** таш баканын калканы.

ПАПА I *м.* (отец) ата.

ПАПА II *м. церк.* (глава католической церкви) папа (католиктик чиркөөнүн эң жогорку башчысы).

ПАПА́ХА *ж.* папаха, бапак (*шоңшогой көрпө тебетей*).

ПАПА́ША *м. разг.* 1. (*отец*) атаке; 2. (*обращение*) аке, карыя, аксакал.

ПАПЕРТЬ *ж.* церк. паперть (*чиркөөгө кире бериштеги тепкич*).

ПАПИЛЬО́ТКА *ж.* папильотка (*чачты тармалда-туу үчүн колдонулуучу кагаз*).

ПАПИРО́СА *ж.* папироса.

ПАПИРО́СНЫЙ, ая, -ое *папироса-га т.*; **папирос-ная фабрика** папироса фабрикасы; **папиросная бума́га** папироса кагазы.

ПАПИ́РУС *м.* папирус (1. *бот. тропиктик камыш өсүмдүк*; 2. *ист. байыркы египеттиктер ж.б. элдер жазуу үчүн колдонгон ушул өсүмдүктөн жасалган материал*).

ПА́ПКА *ж.* папка, мукаба; **па́пка для бума́г** кагаз салуучу папка; **кни́га в па́пке** папкага салынган китеп.

ПАПО́РотНИК *м. бот.* папоротник (*көк жалбырактуу гүлсүз өсүмдүк*).

ПАПО́РотНИКОВЫЕ *мн. (ед. папоротниковое ср.)* папоротник сыяктуулар.

ПАППАТА́ЧИ *ср. нескл. мед. (лихорадка)* паппатачи (*калтыратма оорунун бир түрү*).

ПАПУА́С *м.* папуас.

ПАПУА́СКА *женск. р. к папуас.*

ПАПУА́ССКИЙ, ая, -ое *папуас-ка т.*

ПАПУА́СЫ *мн.* папуастар.

ПАПЬЕ-МАШЕ *ср. нескл. папье-маше* (*ар түрдүү нерселер жасоо үчүн гипс, желим менен аралаштырылган катуу кагаз массасы*); **игру́шки из папье-маше** папье-машеден жасалган оюнчуктар.

ПАР I *м.* буу, пар; **превраще́ние жидкости в пар** суюктуктун бууга айланып кетиши; **на всех пара́х разг.** жан-алакетке түшүп, шашылып, аябай шашылып; **зада́ть па́ру разг.** жан терин чыгаруу, абдан тилдөө, урушуу; **под-да́ть па́ру разг.** аракетти күчөтүү; **быть под пара́ми** (*о паровозе, пароходе*) жөнөп кетүүгө даяр болуп туруу (*паровоз, парход. жөнүндө*).

ПАР II *м. с.-х.* шүдүгөр (*бир жыл кысыр калтырган аңыз, дем берип айдалган жер*); **земля́ под па́ром** шүдүгөр кылып айдалган жер.

ПА́РА *ж.* 1. эки даана; **па́ра я́блок разг.** эки даана алма; 2. эки бирдей, пар, жуп, эки даана, түгөй; **па́ра чуло́к** жуп байпак; **па́ра сапо́г** жуп өтүк; 3. (*запряжка*) кош; **э́здить на па́ре лошаде́й** кош ат чегилген арабага түшүп жүрүү; 4. (*о людях*) түгөй, жубай, тең; **супру́жеская пара** эрди-катын; 5. *уст. костюм (шым жана беишмант)*; **он пришёл в но́вой па́ре** ал жаңы костюм кийип келиптир; **он тебе́ не па́ра** ал сага тең эмес; **вы́звать на па́ру слов** бир-эки сөз айтууга чакыруу; **два сапога́ па́ра разг.** окшошконго жарашкан, эшегине жараша тушагы.

ПАРАБЕ́ЛЛУМ *м.* парабеллум (*тез аткыч пистолеттин (тапанчанын) бир түрү*).

ПАРА́БОЛА *ж. мат.* парабола (*математикада – ко-нус менен тегиздиктин кесилишинен пайда болгон ийри сызык*).

ПАРА́ГРАФ *м.* 1. (*раздел*) параграф; **прочти́те вто-ро́й пара́граф** экинчи параграфты окунуз; 2. (*знак §*) **пара́граф (§ белгиси)**.

ПАРАД *м.* парад; **первома́йский пара́д** биринчи май парады; **принимáть пара́д** парадды кабыл алуу; **быть в**

полном пара́де разг. парадга чыкчудай түрдө болуу, жакшы кийимдерин кийип алуу.

ПАРАДИГМА *ж. грам.* парадигма (*сөздөрдүн жөн-дөлүшүнүн же жиктелишинин үлгүсү*).

ПАРАДНО́СТЬ *ж.* салтанаттуулук, шандуулук.

ПАРА́ДНЫЙ, ая, -ое 1. *парад-га т.*; **пара́дное шёст-вие** парад менен жүрүш, салтанаттуу жүрүш; **пара́дный костю́м** парадга кийүүчү костюм; 2. (*праздничный*) салтанаттуу, шандуу; параддык; **пара́дная фо́рма** парад формасы; **пара́дное пла́тье** парадга (*салтанатка, той-тамашага*) кийил үчү көйнөк; 3. (*главный – о входе в дом*) көчө жакка чыгуучу; **пара́дная дверь** көчө жакка чыгуучу эшик; 4. *в знач. суи. ср.* көчө жактагы эшик, көчө жактан кирүүчү чоң эшик, сыртка чыгуучу негизги эшик; **войти́ с пара́дного** көчө жактагы эшиктен кирүү; 5. (*показной*) курулай шаңга, будамайлоо үчүн жасалган; **пара́дная сторо́на́ де́ла** иштин курулай шаңга, көрсөтүү үчүн жасалган жагы, иштин чыныгы жагы эмес.

ПАРАДО́КС *м.* парадокс (*адат болуп калган, калып алып калган пикирге кайчы келе турган жана акылга сыйбай турган пикир*).

ПАРАДОКСА́ЛЬНОСТЬ *ж.* парадоксалдык (1. *адат болуп калган, калып алып калганга кайчы келген жана акылга сыйбаган түрдө иштелген иш же айтылган пикир*; 2. *перен. укмуштуулук*).

ПАРАДОКСА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое парадоксалдуу; **пара-докса́льный вы́вод** парадоксалдуу корутунду.

ПАРАЗИ́Т *м.* 1. *биол.* паразит, мите (*башка орга-низмдин эсебинен жашоочу өсүмдүк же жаныбар*); 2. *перен. презр.* паразит, арам тамак, жатып ичер.

ПАРАЗИТА́РНЫЙ, ая, -ое паразиттик, митечилик; **паразита́рная жизнь** паразиттик турмуш, митечилик турмуш.

ПАРАЗИТИ́ЗМ *м.* 1. *биол.* паразитизм, митечилик; 2. *перен. презр.* паразитизм, митечилик, арам тамактык, жатып ичүүчүлүк.

ПАРАЗИТИ́РОВАТЬ *несов.* 1. *биол.* паразит болуу, мите болуу; 2. *перен. презр.* арам тамактык менен оокат кылуу, күн көрүү.

ПАРАЗИТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое паразитизм-ге, паразит-ке т.; паразиттик; **паразити́ческие расте́ния** мите өсүмдүктөр; **паразити́ческий о́браз жи́зни** паразиттик турмуш.

ПАРАЗИ́ТНЫЙ, ая, -ое паразит 1-ге т.; **парази́т-ные гриба́ы** мите козу карындар.

ПАРАЗИТОЛО́ГИЯ *ж.* паразитология (*паразит-терди изилдөөчү жана алар менен күрөшүүчү-илим*).

ПАРАЛИЗОВА́ННОСТЬ *ж.* 1. *мед.* паралич болгондук, шал болгондук; 2. *перен.* шалдайгандык.

ПАРАЛИ́ЗОВАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от пара-лизова́ть*; 2. *прил. мед.* паралич болгон, шал болгон; 3. *прил. перен.* шалдайган, күчү кеткен, алсыраган, бошонку тарткан.

ПАРАЛИЗОВА́ТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. *мед.* паралич кылуу, шал кылуу; **у него парализова́на пра́вая рука́** анын оң колу шал болуп калган; 2. *перен.* шалдай-туу, күчсүздөндүрүү, күчүн кетируу, алсыратуу; **страх парализова́л проти́вника** коркунуч душманды алсыра-тып таштады.

ПАРАЛИ́ТИК *м. мед.* паралитик, шал, паралич болуп ооруган киши.

ПАРАЛИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое паралитик-ке т.

ПАРАЛИЧ м. мед. паралич, шал, шал оору, сенек; **его разби́л паралич** ал шал оору болуп калды; **разби́тый параличо́м** шал оору болуп калган адам, шал болуп ооруган.

ПАРАЛИЧНЫЙ, ая, -ое паралич-ке т.; **паралич-ный больно́й** шал оорулуу адам.

ПАРАЛЛЕЛЕПИЕД м. мат. параллелепипед (карама-каршы жактары катар жана бирдей болгон алты кырдык).

ПАРАЛЛЕЛИЗМ м. 1. мат. параллелизм (сызык-тардын бир ыраактыкта катарлашып кетиши); 2. перен. параллелизм (көрүнүштөрдүн бирдейлиги, жанаиша жүрүшү, бир эле иштин бир нече жерде катар иштелиши); **параллелизм в рабо́те двух учрежде́ний** эки мекеменин ишиндеги параллелизм.

ПАРАЛЛЕЛОГРАММ м. мат. параллелограмм (карама-каршы жактары катар жана бирдей төрт бурчтук).

ПАРАЛЛЕЛЬ жс. 1. мат. параллель (арасы бирдей эки жарыш сызык); 2. геогр. параллель (жер шарынын ойдон алынып сызылган экваторго барабар жарыш сызыктары); 3. перен. (сравнение, сопоставление) окшош, бирдей, тең, барабар; **провести́ параллель** окшоштуруу.

ПАРАЛЛЕЛЬНОСТЬ жс. мат. параллелдик, параллелдүүлүк (мейкиндиктеги аралыгы бирдей болгон сызыктардын катардыгы).

ПАРАЛЛЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. параллель 1-ге т.; параллелдик, параллелдүү; 2. перен. окшош, бирдей; **параллельная рабо́та двух учрежде́ний** эки мекеменин окшош иши; **параллельная валю́та** эк. параллелдик валюта (тең барабар жүрө турган эки же андан көп валюта); **параллельное соедине́ние проводнико́в** эл. өткөргүчтөрдү катар бириктирүү (кошуу).

ПАРАЛОГИЗМ м. филос. паралогизм (логикалык каталыктын негизинде чыгарылган жалган ой жсоруу).

ПРАНДЖА жс. паранжы, беренжи.

ПАРАПЕТ м. парапет, тосмо (көп бийик эмес дубал, тосмо); **парапéт мо́ста** көпүрөнүн эки жагындагы тосмосу.

ПАРАТИФ м. мед. паратиф (кара келте).

ПАРАФИН м. хим., тех. парафин (нефтиден чыгарылуучу чайыр сыяктуу ак эрime зат).

ПАРАФИНОВЫЙ, ая, -ое парафин-ге т.; **парафиновые свéчи** парафин шамдар.

ПАРАФИРОВАТЬ сов. и несов. что, дип. парафирдөө (макулдугун билгизип, алдын ала бир нерсеге өз атынын жана фамилиясынын баш тамгасын коюу); **парафи́ровать догово́р** келишимди (договорду) парафирдөө.

ПАРАФРА́З м. см. парафраза.

ПАРАФРА́ЗА жс. парафраза (1. лит. кандайдыр бир текстинин, ойдун, сөздүн маанисин көп сөз менен айтып түшүндүрүп берүү; 2. муз. бирөөдөн алынган тема боюнча жазылган музыкалык фантазия).

ПАРАФРАЗИРОВАТЬ сов. и несов. что, лит., муз. парафразалоо.

ПАРАШЮ́Т м. парашют; **прыга́ть с парашю́том** парашют менен секирүү; **сбро́сить на парашю́те** парашют менен таштоо.

ПАРАШЮТИ́ЗМ м. парашютизм (спорттун бир түрү-парашют менен секирүү).

ПАРАШЮТИ́РОВАТЬ сов. и несов. жай учуу, калкып учуу (самолёттун жай, калкып учушу).

ПАРАШЮТИ́СТ м. парашютист, парашютчу.

ПАРАШЮТИ́СТКА женск. р. к парашютист; парашютистка.

ПАРАШЮТНЫЙ, ая, -ое парашют-ке т.; **парашю́тный десант** парашют десанты; **парашю́тная вы́шка** парашют вышкасы (парашют менен секирүү үчүн жасалган мунара).

ПАРЕНЁК м. разг. уменьш.-ласк. от парень жигит, жигитек, боз бала.

ПАРЭ́НИЕ ср. калкуу, калкып учуу; **парэ́ние орла́** бүркүттүн калкып учушу.

ПА́РЕНЬ, ая, -ое бууга бышырылган, демделген, демдеп бышырылган; **па́реные ово́щи** бууга бышырылган жашылчалар; **дешёвле па́реной ре́пы** погов. текейден да арзан.

ПА́РЕНЬ м. (мн. парни) разг. 1. (юноша) жигит, боз бала, улан; **он – неплохо́й па́рень** ал жаман жигит эмес; 2. (мужчина) киши, адам (эркек).

ПА́РЬ ср. нескл. мелдеш, сайыш; **держáть па́рь** мелдешүү, сайышуу; **выиграти́ па́рь** сайышты утуп алуу.

ПАРИЖА́НИН м. париждик (Париж шаарында турган эркек).

ПАРИЖА́НКА женск. р. к парижанин; парижанка.

ПА́РИЖСКИЙ, ая, -ое Париж-ге т.; **Па́рижская комму́на** Париж коммунасы.

ПА́РИК м. парик (жасама чач).

ПАРИКМА́ХЕР м. парикмахер, чачтарач.

ПАРИКМА́ХЕРСКАЯ жс. парикмахерская, чачтарач (чач алуучу жай).

ПАРИКМА́ХЕРСКИЙ, ая, -ое парикмахер-ге т.

ПАРИКМА́ХЕРША разг. женск. р. к парикмахер.

ПА́РИЛЬНЫЙ, ая, -ое бууландыруучу, буулай турган.

ПА́РИЛЬНЯ жс. 1. (в бане) буукана; 2. (на фабрике) буукана, буулантыруучу жай, буулантуучу (мис. бөлүм).

ПА́РИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (в фехтовании) коргонуп кайта кагуу; 2. перен. жооп кайтаруу, жооп табуу; **па́рировать до́воды оппоне́нтов** оппоненттердин далилдерине жооп кайтаруу (жооп табуу).

ПАРИТЕ́Т м. паритет (1. теңдик, барабардык, тең укуктуулук; 2. эк. түрдүү мамлекеттердин валюталарын алтын менен салыштырганда туура келиштери, айырмасы).

ПАРИТЕ́ТНЫЙ, ая, -ое паритет-ке т.; тең укуктуу, барабар; **на парите́тных нача́лах** тең укуктуулукка негизделип; **парите́тное предста́тельство** паритетке негизделген өкүлдүк, тең укуктуу өкүлдүк.

ПА́РИТЬ I несов. 1. что (печь в своём соку) буулоо, бууландыруу, буулантуу, буулап бышыруу, бууга бышыруу; **па́рить ре́пу** шалгамды буулап бышыруу; 2. что (очищать паром) буулоо, буулап тазартуу; **па́рить бельё** кирди буулантуу, кайнатуу; 3. кого-что (истреблять паром) буулап кыруу, буулап жок кылуу (мис. кийимдеги битти); 4. кого-что (в бане) шыпыргы менен чапкылоо; 5. безл. думуктуруу, думуктуруп ысытуу, үп боло баштоо; **пéред грозо́й па́рит** чагылгандуу жаан алдында аба коюлуп, үп боло баштайт.

ПА́РИТЬ II несов. что, с.-х. жерди шүдүгөр кылуу, жерди буулантуу; **па́рить па́шню** айдоо жерди шүдүгөр кылып коюу.

ПАРИТЬ III *несов.* калкуу, калкып учуп жүрүү; **орёл парит высоко в небе** бүркүт өтө бийик асманда калкып учуп жүрөт; **парить в облаках** 1) булутту аралап калкып учуп туруу; 2) *перен.* ою, санаасы капкайда болуу; ою, санаасы алда каякка чаргуу; кыялы чаргуу.

ПАРИТЬСЯ *несов.* 1. (в бане) буулануу, шыпыргы менен чапкылануу; 2. *перен. разг. (страдать от жары)* ысылап кетүү, ысылап кыйналуу, кара терге түшүү, аябай тердөө.

ПАРИЯ *м.* 1. *уст.* (у индийцев) пария (эч бир укукка ээ болбогон, бардык укуктан ажыраган сословиенин адамы); 2. *перен.* кемсинтилген, эзилген, укуксуз киши.

ПАРК *м.* 1. парк, бак (абдан жайлуу чоң бак); **парк культуры и отдыха** маданият жана дем алуу багы; **разбить парк** парк жасоо, парк тигүү; 2. *воен.* парк (армияны жабдуучу көчмө склад); 3. (место стоянки и ремонта) парк (машина, трамвай ж.б. туруучу жана ремонттолуучу жай); **трамвайный парк** трамвай паркы; 4. (подвижной состав) парк (кыймылдоочу состав); **тракторный парк** трактор паркы (б. а. бүт тракторлор).

ПАРКЕТ *м.* паркет (майда тактайдан төшөлүп жасалган пол); **настилать паркет** паркет төшөө.

ПАРКЕТНЫЙ, ая, -ое **паркет-ке т.**; паркеттелген; **паркетный пол** паркет пол, паркеттелген пол.

ПАРЛАМЕНТ *м.* *полит.* парламент (конституциялык мамлекеттерде закон чыгаруучу өкүлдүк жогорку чогулуш).

ПАРЛАМЕНТАРИЗМ *м.* *полит.* парламентаризм (башында парламент турган буржуазиялык мамлекеттик түзүлүш).

ПАРЛАМЕНТАРИЙ *м.* *полит.* парламенттин мүчөсү.

ПАРЛАМЕНТАРНЫЙ, ая, -ое *полит.* парламенттик; **парламентарный строй** парламенттик түзүлүш.

ПАРЛАМЕНТЁР *м.* парламентёр, элчи (согушта душман менен жарашуу жөнүндө сүйлөшүүлөр жүргүзүүгө жиберилген элчи).

ПАРЛАМЕНТСКИЙ, ая, -ое **парламент-ке т.**; парламенттик; **парламентская фракция** парламенттик фракция.

ПАРНИК *м.* парник (эрте бышуучу жашылчаларды өстүрүү үчүн үстү алынып коюлма айнектелген рамалар менен жабылган жай).

ПАРНИКОВЫЙ, ая, -ое **парник-ке т.**; **парниковые огурцы** парникте өстүрүлгөн бадыран.

ПАРНИШКА *м.* *прост.* бала, өспүрүм бала (эркек).

ПАРНОЙ, ая, -ое жылуу, жаңы; **парное молоко** жаңы саалган сүт; **парное мясо** жаңы союлган эт.

ПАРНОКОПЫТНЫЕ *мн.* (ед. **парнокопытное ср.**) зоол. ача туяктуулар (ача туяктуу сүт эмүүчү айбандар, мис. кой, эчки, уй ж, б.).

ПАРНЫЙ, ая, -ое 1. жуп, кош, эки; **парные листья** бот. жуп жалбырактар, кош жалбырактар; 2. (возимый парой лошадей) кош аттык, эки аттык, кош ат чегилүүчү; **парный экипаж** кош ат чегилген экипаж; 3. *спорт.* экиден, жуп болуп; **парная гребля** жуп болуп кайык айдоо.

ПАРО- буунун аракетине байланыштуу, бууга тиешелүү, буулуу деген маанини берүүчү татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис. **парообразование** буунун пайда болушу, буунун түзүлүшү.

ПАРОВИК *м.* 1. *тех.* (паровой котёл) паровик (буу казаны); 2. *разг.* (паровой поезд) буу менен жүрүүчү поезд (электр менен эмес).

ПАРОВОЗ *м.* паровоз.

ПАРОВОЗНЫЙ, ая, -ое **паровоз-го т.**; **паровозное депо** паровоз депосу.

ПАРОВОЗОРЕМОНТНЫЙ, ая, -ое паровоз ремонттоочу; **паровозоремонтный завод** паровоз ремонттоочу завод.

ПАРОВОЗОСТРОЕНИЕ *ср.* паровоз куруу, паровоз жасоо.

ПАРОВОЗОСТРОИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое паровоз жасоочу, паровоз куруучу; **паровозостроительный завод** паровоз куруучу завод.

ПАРОВОЙ I, ая, -ое 1. **пар I-ге т.**; **паровое отопление** буу менен жылытуу; 2. *тех.* буу менен аракет кылуучу; **паровой двигатель** буу менен аракет кылуучу кыймылдаткыч, буу кыймылдаткычы; 3. *кул.* бууда жасалган, бууда бышырылган; **паровые пельмени** бууга бышырылган чүчпара (мантуу).

ПАРОВОЙ II, ая, -ое с.-х. шүдүгөр, буулантма; **паровое поле** шүдүгөр кылып коюлган талаа.

ПАРОГЕНЕРАТОР *м.* *тех.* парогенератор, буу генератору.

ПАРОДИЙНЫЙ, ая, -ое пародиялуу, күлкүлүү, какшыктуу, мыскылдуу; **пародийное произведение** пародиялуу чыгарма (бирөөнү же бир нерсени куудулдук формада күлкүлүү кылып туураган чыгарма).

ПАРОДИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. *лит.* пародиялоо; 2. *перен.* (представлять в смешном виде) күлкүгө айландыруу, маскара кылып көрсөтүү, мыскылдоо.

ПАРОДИЯ *жс.* пародия (1. *лит.* бирөөнү же бир нерсени куудулдук формада күлкүлүү кылып тууроо; 2. *перен.* кейпин бузуп, жөнсүз, ылайыксыз тууроо).

ПАРОКОННЫЙ, ая, -ое кош аттуу, эки ат чегилген, эки аттык; **пароконный плуг** кош аттуу соко.

ПАРОКСИЗМ *м.* 1. *мед.* пароксизм (оорунун кез-кези менен кармашы); 2. *перен.* пароксизм, туткак, туткап; **он это сделал в пароксизме отчаяния** ал муну таптакыр айласы түгөнгөндүктөн туткабы кармап иштеди.

ПАРОЛЬ *м.* пароль (өз адамы экенин билүүгө колдонула турган жашыруун сөз, шарттуу белги).

ПАРОМ *м.* паром (адамдарды, жүктү, ат-арабаны суудан өткөрө турган чоң жалпак калаксыз кайык же сал).

ПАРОМНЫЙ, ая, -ое **паром-го т.**; **паромная переправа** паром менен өткөрүү, паром кечими.

ПАРОМЩИК *м.* *разг.* паромчу (паромду жүргүзүүчү киши).

ПАРООБРАЗНЫЙ, ая, -ое *физ.* буу сымал, буу сыяктуу; **парообразное состояние вещества** заттын буу сыяктуу абалы.

ПАРООБРАЗОВАНИЕ *ср.* буунун пайда болушу, буунун түзүлүшү.

ПАРОПРОВОД *м.* *тех.* паропровод, буу өткөргүч.

ПАРОРАСПРЕДЕЛИТЕЛЬ *м.* *тех.* буу бөлүштүргүч (буу кыймылдаткычтын цилиндриндеги бууну автоматтуу түрдө бөлүштүрүүчү механизм).

ПАРОХОД *м.* пароход; **пассажирский пароход** пассажир пароходу.

ПАРОХОДНЫЙ, ая, -ое **пароход-го т.**; **пароходное сообщение** пароход катнашы.

ПАРОХО́ДСТВО *ср.* 1. *пароходство*; **развѣтие па-рохо́дства** пароходствону өрчүтүү; 2. *(предприятие)* пароходство (*пароход транспортун башкаруучу уюм, мекеме*).

ПАРТ «партиялык» деген сөздөн алынган; мис. пар-тактив партактив (*партиялык актив*).

ПАРТА *жс.* парта; **сестъ за парту** партага отуруу.

ПАРТАКТИВ *м.* (*партийный актив*) партактив (*партиялык актив*).

ПАРТБИЛЕТ *м.* (*партийный билет*) партбилет (*партия билети*).

ПАРТБЮРО *ср.* нескл. (*партийное бюро*) партбюро (*партиялык бюро*).

ПАРТВЗНОС *м.* (*партийный взнос*) партвзнос (*пар-тиялык взнос*).

ПАРТВЗЫСКА́НИЕ *ср.* (*партийное взыскание*) пар-тиялык жаза.

ПАРТГРУ́ППА *жс.* (*партийная группа*) партгруппа (*партиялык группа*).

ПАРТДИСЦИПЛИ́НА *жс.* (*партийная дисциплина*) партиялык тартип, партия тартиби.

ПАРТЁР *м.* партер (*театр залынын төмөнкү орун-дары*); **сидеть в партёре** партерде отуруу.

ПАРТИЕЦ *м.* разг. партиец (*партиянын мүчөсү*).

ПАРТИЗАН *м.* партизан (*партизандык согуштун ка-тышуучусу, партизандык отряддын боеци*).

ПАРТИЗА́НИТЬ *несов. разг.* партизандык кылуу.

ПАРТИЗА́НКА *женск. р. к партиза́н*; партизанка.

ПАРТИЗА́НСКИЙ, ая, -ое *партизан-га т.*; парти-зандык; **партиза́нский отряд** партизан отряды; **парти-занская война** партизандык согуш.

ПАРТИЗА́НЩИНА *жс.* партизанщина (1. *парти-зандар кыймылы*; 2. *перен. уюмдашпастан, баиш аламан, чаржайыт иштелген аракет*).

ПАРТИ́ЙНОСТЬ *жс.* 1. (*принадлежность к партии*) партиялуулук (*партияда бар болуучулук, партияга мүчө болуучулук*); 2. партиялуулук (*коммунисттик партиянын духуна, анын программасына жана идеологиясына туура келүүчүлүк*); **парти́йность в рабо́те** иштеги партиялуу-лук.

ПАРТИ́ЙНЫЙ, ая, -ое 1. *партия 1-ге т.*; партиялык; **парти́йная организа́ция** партия уюму; **парти́йный ко-митет** партиялык комитет; **парти́йное поруче́ние** пар-тиялык тапшырма; 2. *в знач. суш. м., жс.* партия мүчөсү, КПССтын мүчөсү.

ПАРТИКУЛЯ́РНЫЙ, ая, -ое *уст.* жөнөкөй, граждан-дар кийүүчү (*кийим*).

ПАРТИТУ́РА *жс.* муз. партитура (*оркестр, хор үчүн жазылган музыкалык чыгарманын бардык партиялары-нын жыйындысы*).

ПАР́ТИЯ I *жс.* полит. партия; **Коммунистическая па́ртия Совета́ского Сою́за** Советтер Союзунун Комму-нисттик Партиясы.

ПАР́ТИЯ II *жс.* 1. (*группа, отряд*) партия (*отряд, топ, мис. геологиялык отряд*); 2. (*количество чего-л.*) топ, партия (*бир жолу иштелген же жиберилген нерсе*); **получена но́вая па́ртия това́ра** товардын жаңы тобу алынды; 3. муз. партия (*көп үндүү музыкалык чыгарма-нын бир бөлүгү*); **па́ртия скри́пки** скрипканын партиясы (*скрипка ойнолуучу бөлүк*); 4. (*в игре*) партия (*саам*); **сы-гра́ть па́ртию в ша́хматы** бир партия шахмат ойноо; 5.

уст. (брак) партия, тең; **он для неё не па́ртия** ал (*эркек*) ага (*аялга, кызга*) тең эмес (*байлык же социалдык абалы жагынан*).

ПАРТКАБИНЕ́Т *м.* (*партийный кабинет*) партка-бинет (*партиялык кабинет*).

ПАРТКО́М *м.* (*партийный комитет*) партком (*пар-тиялык комитет*).

ПАРТКОНФЕ́РЕНЦИЯ *жс.* (*партийная конферен-ция*) партконференция (*партиялык конференция*).

ПАРТНЁ́Р *м.* партнёр (Ш).

ПАРТНЁ́РША *женск. р. к партнёр*.

ПАРТО́РГ *м.* (*партийный организатор*) парторг (*партиялык уюштуруучу*).

ПАРТО́РГАНИЗА́ЦИЯ *жс.* (*партийная организа-ция*) партиялык уюм.

ПАРТПРОСВЕЩЕ́НИЕ *ср.* (*партийное просвеще́-ние*) партиялык агартуу иштери.

ПАРТРАБО́ТА *жс.* (*партийная работа*) партиялык иштер.

ПАРТРАБО́ТНИК *м.* (*партийный работник*) партия-лык кызматкер.

ПАРТСОБРА́НИЕ *ср.* (*партийное собрание*) партия чогулушу, партиялык чогулуш, партиялык жыйналыш.

ПАРТСТА́Ж *м.* (*партийный стаж*) партиялык стаж.

ПАРТСЪЕ́ЗД *м.* (*партийный съезд*) партсъезд (*пар-тиялык съезд, партиянын съезди*).

ПАРТУЧЕ́БА *жс.* (*партийная уче́ба*) партиялык окуу.

ПАРТШКО́ЛА *жс.* (*партийная школа*) партиялык мектеп.

ПА́РУС *м.* парус (*кеменин ту́ркүктөрүнө керилип байланган жел айдагыч кендир кездеме*); **идти́ под па́ру-са́ми** парустарды жазып (*керип*) жүрүү (*сүзүү*); **на всех па́русах** өтө тез, абдан тез, аябай шашылып.

ПА́РУСИ́НА *жс.* парусина (*калың кендир кездеменин бир түрү*).

ПА́РУСИ́НОВЫЙ, ая, -ое *парусина-га т.*; **паруси́-новые ту́фли** парусина туфли.

ПА́РУСНИК *м.* мор. парусник (*жел кеме*).

ПА́РУСНЫЙ, ая, -ое *парус-ка т.*; парустуу; **парус-ная ло́дка** парустуу кайык.

ПАРФЮМЕ́Р *м.* 1. (*изготавливающий парфюмерию*) парфюмерия жасоочу жумушчу; 2. *уст. (торговец)* пар-фюмерия менен соода кылуучу адам.

ПАРФЮМЕ́РИЯ *жс.* 1. *собир. (товары)* парфюме-рия (*косметикалык товарлар: атыр, жыпар, уна, бет май жс.б.*); 2. (*производство*) парфюмерия (*өндүрүшү*).

ПАРФЮМЕ́РНЫЙ, ая, -ое *парфюмерия-га т.*; **пар-фюме́рный магази́н** парфюмерия магазини.

ПАРЦЕ́ЛЛА *жс.* эк. парцелла (*кичинекей жер учас-тогу*).

ПАРЦЕЛЛЯ́ЦИЯ *жс.* эк. парцелляция (*жерди кичи-некей, майда участокторго бөлүү*).

ПАРЧА́ *жс.* барча, кымкап.

ПАРЧО́ВЫЙ, ая, -ое *парча-га т.*

ПАРША́ *жс.* мед. таз, котур (*баиш катуру*).

ПАРШИ́ВЕТЬ *несов. разг.* таз болуу, котур түшүү.

ПАРШИ́ВЫЙ, ая, -ое 1. (*больной паршию*) таз, тазы бар; 2. *перен. разг.* жаман, начар.

ПАС I *карт. 1. м.* пас (*карта оюнунда — ойноп жаткан адамдын бул сапар утушка катышпайм деген белгиси*); **объяви́ть пас** пас жарыялоо; **я пас** мен пасмын;

2. в знач. сказ. перен. катышпаймын; жокмун, колуман келбейт, четте турам; **в таких вещах я пас** мен мындай ишке жокмун.

ПАС II м. спорт. пас, топту салып берүү, топ берүү, колдошуп ойноо (спорт оюндарында топту өнөгүнө берүү); **точный пас** так, таамай пас; **у него хорошие пасы** анын топту бериши жакшы; **пас сюда!** быякка бер! (топту).

ПАСЕКА жс. **пасека** (бал челектер турган жер).

ПАСЕЧНИК м. бал челекчи.

ПАСЕЧНЫЙ, ая, -ое **пасека-га т.**; **пасечное хозяйство** бал челек чарбачылыгы.

ПАСКВИЛЬ м. 1. **пасквиль** (бирөөңүн кадырын кетируү үчүн ушак түрүндө жазылган чыгарма); 2. перен. жала, ушак.

ПАСКВИЛЬНЫЙ, ая, -ое **пасквиль-ге т.**; пасквильдик.

ПАСЛЁН м. бот. паслён (ит жүзүм).

ПАСМУРНЫЙ, ая, -ое 1. бүркөк, бүркөө; **пасмурный день** бүркөк күн; 2. (невесёлый) кабагы бүркөө, маанайы пас, кабагы салыңкы; **пасмурное настроение** маанайы пас көнүл.

ПАСОВАТЬ I 1. сов. и несов. «пас» жарыялоо (карта оюнунда); 2. несов. перен. багынып берүү, жеңилип берүү; **нельзя пасовать перед трудностями** кыйынчылыктарга багынып берүүгө жарабайт.

ПАСОВАТЬ II сов. и несов. спорт. топту салып берүү, топ берүү, колдошуп ойноо (спорт оюндарында топту өнөгүнө берүү).

ПАСПАРТУ ср. нескл. паспарту (сүрөт жабыштырылуучу калың кагаз же картон).

ПАСПОРТ м. 1. паспорт (кишинин атын-жөнүн, ким экендигин, кайда тургандыгын көрсөтүүчү атайын документ); 2. (оборудования) паспорт (машиналардын ж.б. чарба жабдыктарынын каттоодон өткөзүлгөндүгүн билдирүүчү документ); **паспорт станка** станоктун паспорту.

ПАСПОРТИЗАЦИЯ жс. паспорттоштуруу (паспорт системасын киргизүү, паспорттор менен камсыз кылуу).

ПАСПОРТНЫЙ, ая, -ое **паспорт-ко т.**; **паспортный стол** паспорт столу (милициядагы паспорт берүүчү, алмаштыруучу бөлүм).

ПАССАЖ I м. (торговый) пассаж (ичинин эки тарабы тең маңдайлаш магазин, үстү жабык, соода кылуучу бөлмөлөрү бар галерея).

ПАССАЖ II м. муз. пассаж (ойноодо техникалык кыйынчылыгы болгон музыкалык чыгарманын үзүндүсү).

ПАССАЖИР м. пассажир; **зал для пассажиров** пассажирлерге арналган зал.

ПАССАЖИРКА женск. р. к **пассажир**; пассажирка.

ПАССАЖИРСКИЙ, ая, -ое **пассажир-ге т.**; пассажирдик; **пассажирский поезд** пассажирдик поезд; **пассажирское движение** пассажирдик кыймыл.

ПАССАТ м. геогр. пассат (тропиктик кургак шамал).

ПАССІВ м. 1. бухг. пассив (бир ишкана же мекеменин жалпы карызы же милдети); 2. грам. этиштин туюк формасы.

ПАССІВНО нареч. пассивдүү, ынтасыз, жигерсиз, демилгесиз, ишкерсиз, бошон.; **пассивно относиться к чему-л.** бир нерсеге пассивдүү (ынтасыз, бошоң) мамиле кылуу.

ПАССІВНОСТЬ жс. 1. (бездеятельность) пассивдүүлүк, ынтасыздык, жигерсиздик, демилгесиздик, ишкерсиздик, ишкер эместик; **проявлять пассивность** ишкерсиздикти көрсөтүү; 2. бошоңдук, боштук, мажүрөөлүк; **пассивность характера** мүнөздүн бошоңдугу.

ПАССІВНЫЙ, ая, -ое 1. (бездеятельный) пассивдүү, ынтасыз, жигерсиз, демилгесиз, ишкер эмес; **пассивный человек** ынтасыз киши; 2. (слабый, лишенный самостоятельности) бошоң, бош, мажүрөө; **играть пассивную роль** мажүрөөлүк кылуу, жөн эле отура берүү; 3. эк. пассивдүү (экспортко караганда импорттун басымдуулугу); **пассивный баланс** пассивдүү баланс; 4. грам. туюк (этиш); **пассивное избирательное право** пассивдүү шайлоо укугу (өкүлдүк органдарына шайланууга укуктуу болуу).

ПАСТА жс. паста (камыр өңдүү масса); **зубная паста** тиш пастасы.

ПАСТБИЩЕ ср. жайыт (мал жайылуучу жер); **горное пастбище** тоо жайыты; **отгонное пастбище** малдын алыстагы жайыты.

ПАСТБИЩНЫЙ, ая, -ое **пастбище-ге т.**; **пастбищные угодья** мал жайыты.

ПАСТВА жс. церк. коом (мечит коому; чиркөө коому).

ПАСТЕЛЬ жс. жив. постель (1. жумшак боёк карандаштар; 2. ушундай карандаштар менен тартылган сүрөт).

ПАСТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **пастель-ге т.**; **пастельный рисунок** постель менен тартылган сүрөт.

ПАСТЕРИЗАЦИЯ жс. пастеризация, пастеризациялоо (суюктукту зыяндуу микробдор өөрчүп кетүүдөн ысытуу жолу менен сактоо).

ПАСТЕРИЗОВАТЬ сов. и несов. что пастеризациялоо; **пастеризовать молоко** сүттү пастеризациялоо.

ПАСТЕРНАК м. бот. пастернак (тамыры жемиши, жыттуу огород өсүмдүгү).

ПАСТІ несов. кого-что жаюу, оттотуу, кайтаруу.

ПАСТИЛА жс. пастила (жемиштин таттуу камырынан жасалган конфета).

ПАСТІСЬ несов. оттоп жүрүү.

ПАСТОР м. пастор (протестант священниги, попу).

ПАСТОРАЛЬ жс. пастораль (1. лит. малчы, койчулардын турмушун көрсөтүп сүрөттөгөн адабий чыгарма; 2. муз. кыштак күүлөрү басымдуулук кылган музыкалык чыгарма).

ПАСТОРАЛЬНЫЙ, ая, -ое **пастораль-га т.**

ПАСТУХ м. малчы; койчу (овец); бадачы, уйчу (коров); жылкычы (лошадей).

ПАСТУШЕСКИЙ, ая, -ое **пастух-ка т.**

ПАСТУШИЙ, бя, -ье **пастух-ка т.**; **пастуший рожок** малчынын чоору.

ПАСТУШКА женск. р. к **пастух**.

ПАСТУШОК м. уменьш.-ласк. к **пастух** жаш малчы, бадачы, уйчу, койчу, жылкычы.

ПАСТЫРЬ м. 1. уст. (пастух) малчы (бадачы, койчу ж.б.); 2. церк. поп, иймам (динчилдерге жетекчилик кылуучу дин адамы).

ПАСТЬ I сов. 1. см. падать 1, 3, 5, 6, 7, 9, 10; 2. (погибнуть) өлүү, **пасть в бою** согушта өлүү; 3. (сдаться) алынуу, жеңилип калуу, багынуу, баш ийүү, бой сунуу; **город пал** шаар багынды; 4. (быть свергнутым) жы-

гылуу, кулоо, ордуан түшүү, кыйроо; **5. перен.** (в общественном мнении, нравственно) кадыры түшүү, бедели түшүү, баркы кетүү, бузулуу, адамдыктан чыгуу; **пасть жёртвой** курман болуу; **пасть дүхом** көңүлү чөгөт болуу, ындыны өчүү.

ПАСТЬ *Пж.* ооз (жырткыч айбандын оозу); **раскрыть пасть** оозун ачуу.

ПАСТЬБА *жс.* жайып оттотуу, кайтаруу, мал жаюу, жайытка мал жаюу.

ПАСХА *жс. рел.* пасха (**1. христиан жана еврейлердин** эң улуу майрамы; **2. ушул майрамга арнап, сүзмөдөн жасалган таттуу тамак**).

ПАСХАЛЬНЫЙ, ая, -ое *пасха-га т.*; **пасхальные дни** пасха күндөрү.

ПАСЫНКОВАТЬ *сов. и несов. что, с.-х.* бутуо (өсүмдүктүн сабагындагы керексиз бутактарын алып таштоо, мис. тамекини).

ПАСЫНОК *м. 1. (неродной сын)* өгөй уул, өгөй бала; **2. с.-х.** (лишний побег у растения) өсүмдүктүн керексиз бутагы (тамекиде).

ПАСЬЯНС *м.* пасьянс (көңүл ачуу же төлгө салуу үчүн карталарды белгилүү тартипте жайлаштыруу).

ПАТ *м. шахм.* пат (шахмат оюнунда бир оюнчунун королунун жана башка фигураларынын эч бир жүрө албай турган абалга келиши).

ПАТЕНТ *м. 1. (документ)* патент (ойлоп чыгаруучунун автордугун билдирүүчү документ); **получить патент на изобретение** ойлоп чыгарылган нерсеге патент алуу; **2. уст.** патент (соода же бир нерсе өндүрүү укугун берүүчү күбөлүк).

ПАТЕНТНЫЙ, ая, -ое *патент-ке т.*; **патентный сбор** патент кыйымы.

ПАТЕНТОВАННЫЙ, ая, -ое *патенттелген*, патенттүү, патенти бар, патент берилген, укугу патент менен берилген; **патентованное средство** патенттелген дары.

ПАТЕНТОВАТЬ *сов. и несов. что* патенттөө; **патентовать изобретение** ойлоп чыгарылган нерсени патенттөө.

ПАТЭТИКА *жс.* патетика (бир нерседе патетикалык тондун же элементтин болушу).

ПАТЭТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *патетикалык* (күчтүү таасир кыла турган, кубанта турган же күйдүрө турган); **патетический тон речи** сөздүн патетикалык тону.

ПАТЕФОН *м.* патефон.

ПАТЕФОННЫЙ, ая, -ое *патефон-го т.*; **патефонные пластинки** патефон пластинкалары.

ПАТОГЕНЕЗ *м. мед.* патогенез (бир оору процессинин өөрчүшүнүн ырааттуулугу).

ПАТОКА *жс.* патока, шире (крахмалдын кантка айланып жетпеген түрү, коюу таттуу зат); **варенье на патоке** патокада кайнатылган варенье.

ПАТОЛОГ *м. мед.* патолог (патология боюнча специалист).

ПАТОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1. патология-га т.**; патологиялык; **патологическая анатомия** патологиялык анатомия (ар түрдүү оорулардын натыйжасында органдарда жана ткандардын түзүлүшүндө болуучу өзгөрүүлөрдү изилдөөчү патологиянын бир бөлүмү); **2. перен.** оорулуу, нормадан тайган.

ПАТОЛОГИЯ *жс. 1. мед.* патология (бардык нормадан тайган кубулуштарды изилдөөчү, организмдеги оору

процестери жөнүндөгү илим); **2. перен.** оорулуу, нормадан тайган.

ПАТОЧНЫЙ, ая, -ое *патока-га т.*; **паточное варенье** патока вареньеси.

ПАТРИАРХ *м. 1. ист.* патриарх (уруу коомунун улуу мүчөсү, аксакалы); **2. церк.** патриарх (православный чиркөөдө – жогорку дин бийлигине ээ болгон дин адамынын титулу); **3. перен.** аксакал, карыя.

ПАТРИАРХАЛЬНОСТЬ *жс.* патриархалдуулук (эскичилдик; аксакалдар, ата-бабалар доорундагы салт-санаага багынуучулук, жаңы маданиятка каршылык).

ПАТРИАРХАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. ист.** патриархалдуу, патриархалдык (см. *патриарх 1*); **патриархальный строй** коомдун патриархалдык түзүлүшү; **2. перен.** патриархалдык (эски; аксакалдар, ата-бабалар дооруна т.); **патриархальные взгляды** патриархалдык көз караштар.

ПАТРИАРХАТ *м. ист.* патриархат (уруктун башында патриарх турган уруулук коомдун формасы).

ПАТРИАРШИЙ, ая, -ее *патриарх 2-ге т.*

ПАТРИМОНИАЛЬНЫЙ, ая, -ое *юр.* патримониалдуу, патримониалдык (укумдан тукумга калган, уруулук).

ПАТРИОТ *м.* патриот (патриотизм менен шыктанган адам).

ПАТРИОТИЗМ *м.* патриотизм (өз ата мекенине, өз элине берилгендик, аларды чексиз сүйүү жана өз родинасы үчүн ар кандай баатырдыкка жана курман болууга ар дайым даяр тургандык); **советский патриотизм** советтик патриотизм.

ПАТРИОТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *патриот-ко т.*; патриоттук; **патриотические чувства** патриоттук сезимдер.

ПАТРИОТИЧНЫЙ, ая, -ое *см. патриотический.*

ПАТРИЦИЙ *м. ист.* патриций (Байыркы, Римдеги аристократ, ак сөөк).

ПАТРОН I *м. 1. ист.* патрон (Байыркы Римде – өзүнүн эркиндикке коё берген адамдарын коргоочу жана колдоочу толук укуктуу гражданин); **2. (глава предприятия)** патрон, ээ (капиталисттик өнөр жай ээси); **3. перен.** (покровитель) колдоочу.

ПАТРОН II *м. 1. воен.* патрон (ок чапталган мылтык жези); **2. тех. патрон (ар түрдүү приборлордо бир нерсени киргизип бекитүүчү көңдөй түтүк же цилиндр); **электрический патрон** электр патрону; **3. (образец для выкройки)** патрон, үлгү; **патрон для рубашки** көйнөктүн үлгүсү.**

ПАТРОННЫЙ, ая, -ое *патрон II-ге т.*; **патронная гильза** патрон гильзасы, атылган жез; **патронный завод** патрон заводу.

ПАТРОНТАШ *м.* патронташ, ок салгыч.

ПАТРУЛИРОВАТЬ *несов. кого-что, воен.* патруль менен кайтаруу, патруль менен коргоо.

ПАТРУЛЬ *м.* патруль (коргоого коюлган куралдуу кичине отряд).

ПАТРУЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. патруль-га т.**; **патрульная служба** патруль кызматы; **2. в знач. сущ. м.** патрульный (патрулда туруучу сакчы).

ПАУЗА *жс. 1. пауза*, тыныш (сүйлөө арасындагы тынуу); **2. муз. пауза** (музыка тыбыштарында ирети менен келген, ритм менен тартиптелген тынуулар).

ПАУК *м.* жөргөмүш.

ПАУКООБРАЗНЫЕ *мн. (ед. паукообразное ср.) зоол.* жөргөмүш сымалдар.

ПАУПЕРИЗМ *м.* пауперизм (*капиталисттик өлкөлөрдө эмгекчилердин массалык жакырдануусу*).

ПАУТИНА *ж.* 1. жөргөмүш тору (*уясы, желеси*); 2. перен. тор, тор жаюу, куру жалаа жармаштыруу; **опутать паутиной лжи** калп жалаа жармаштыруу.

ПАФОС *м.* пафос (*көңүл эргүү, жандануу*); **говорить с пафосом** пафос менен сүйлөө; **пафос созидательного труда** чыгармачылыктуу эмгектин пафосу.

ПАХ *м. анат.* чап, жука чурай.

ПАХАРЬ *м.* жер айдоочу, сокочу.

ПАХАТЬ *несов. что* жер айдоо, кош айдоо; **пахать поле под пар** талааны шүдүгөр кылып айдоо; **мы пахали** *разг. ирон.* биз да жер айдаганбыз (*өзү бир ишке катыштай эле, мен дагы бүтүрүштүм деп куру мактануучу киши жөнүндө айтылат*).

ПАХНУТЬ I *несов. 1.* жыттануу; 2. *чем, перен.* сезилүү, чудай болуп туруу, жыты келүү; **дело пахнет ссрой** бул иштен чатак чыкчудай болуп турат; **пахнет весной** жаздын жыты келип калды; **пахнет порохом** согуш коркунучу туулуп турат.

ПАХНУТЬ II *сов. чаще безл. чем* жел келе калуу; **пахнуло свежестью** салкын жел келе калды.

ПАХОВОЙ, *ая, -ое пах-ка т.*; чаттагы, жука чурайдагы.

ПАХОТА *жс.* жер айдоо.

ПАХОТНЫЙ, *ая, -ое* айдалуучу, эгин эгилүүчү, айдоого жарамдуу; **пахотная земля** айдоого жарамдуу жер.

ПАХТАНЬЕ *ср. 1.* (*действие*) май бышуу, май түшүрүү, май чайкоо; 2. (*сыворотка*) док (*майдын сары суусу; майдан калган сары суу*).

ПАХТАТЬ *несов. что* май бышуу, май түшүрүү, май чайкоо.

ПАХУЧЕСТЬ *жс.* жыттуулук, жыт.

ПАХУЧИЙ, *ая, -ее* жыттуу; **пахучая трава** жыттуу чөп.

ПАЦИЕНТ *м.* пациент (*врача дарылануучу адам*).

ПАЦИЕНТКА *женск. р. к пациент; пациентка.*

ПАЦИФИЗМ *м. полит.* пацифизм (*тынчтыкты сактоо деген ураан менен кандай гана согушка болсо да, улуттук-боштондук үчүн болгон жана адилеттүү согуштарга да каршы чыгуучу буржуазиялык агым*).

ПАЦИФИСТ *м. полит.* пацифист (*пацифизмди жактоочу*).

ПАЧЕ *уст.:* тем паче андан бетер; **если он не знает, то я тем паче** ал билбесе, мен андан бетер; **паче чаяния** болуп калса, кала турган болсо; **непада; если он паче чаяния придёт** ал непада келип калса.

ПАЧКА *жс. 1.* пачка, байлам, таңык, бир топ; **пачка писем** бир топ кат; **пачка печенья** бир пачка печенье; 2. **театр.** Пачка (*жука кездемеден тигилген, каттап кийилүүчү балериналардын кыска юбкасы*).

ПАЧКАМИ *нареч.* топ-тобу менен, биринин артынан бири; **стрелять пачками** топ-тобу менен ок чыгаруу.

ПАЧКАТЬ *несов. 1.* кого-что (*грязнить*) булгоо, кирдетүү; **пачкать руки** колду булгоо; 2. *что (делать что-л. грязно)* булгоо, ыпыластоо, бүлдүрүү; **он не рисует, а пачкает** ал сүрөт тартпай эле булгап жатат; **пачкать чьё-л. имя (репутацию)** наамын булгоо; **руки пачкать не хочется** *разг.* колумду булгагым келбейт.

ПАЧКАТЬСЯ *несов. 1.* (*грязниться*) булгануу, кирдөө, шалтактоо; 2. *перен. разг.* булгануу, кирделүү, жаман

аттуу болуу; **пачкаться не хочется** булгангым келбейт, жаман аттуу болгум келбейт.

ПАЧКОТНЯ *жс. разг. пренебр.* ыпылас, жаман жасалган нерсе (*жазуу, сүрөт*).

ПАЧКУН *м. разг. пренебр.* булгоочу; кирдетүүчү, ишти ыпылас жасоочу.

ПАЧКУНЯ *женск. р. к пачкун.*

ПАША *м.* паша (*султан Турциясында жана мурунку Египетте жогорку согуштук жана граждандык саноо-ныктардын титулу*).

ПАШНЯ *жс.* айдоо, айдалган жер.

ПАШТЁТ *м.* паштет (*эттен, боордон эзип, жууруп жасалган тамак; арасына ошол эле этти салып бышырылган нандын бир түрү*).

ПАШУ, пашу, пашешь и т.д. наст. вр. от пахать.

ПАЮСНЫЙ, *ая, -ое: паюсная икра* паюс икрасы (*туздалып катырылган кара икранын бир сорту*).

ПАЯЛЬНИК *м. тех.* паяльник (*данекердегич, каңдагыч аспап*).

ПАЯЛЬНЫЙ, *ая, -ое тех.* данекердегич, каңдагыч; **паяльная лампа** каңдагыч лампа.

ПАЯЛЬЩИК *м.* данекерчи, данекердегич, кандооч, кандоочу.

ПАЯСНИЧАТЬ *несов. разг.* кылжыңдоо, кылжактоо, ыржалактоо.

ПАЯТЬ *несов. что* данекердөө, кандоо.

ПАЯЦ *м. 1. театр.* уст. маскарароз; 2. *перен.* кылжакей, кылжыңдаган киши.

ПВО (*противовоздушная оборона*) ПВО (*абадан болгон чабуулга каршы коргонуу*).

ПЕВЕЦ *м. 1.* обончу, обон салуучу; **оперный певец** опера обончусу; 2. *уст. (поэт)* ырчы, поэт.

ПЕВИЦА *женск. р. к певец 1.*

ПЕВУН *м. разг.* обончу.

ПЕВУНЯ 1. *женск. р. к певун; 2. жс. (птичка)* сайроочу (*мис. булбул*).

ПЕВУЧЕСТЬ *жс.* обондуулук, уккулуктуулук, жумшактык (*үн жөнүндө*).

ПЕВУЧИЙ, *ая, -ее* обондуу, уккулуктуу, жумшак (*үн жөнүндө*).

ПЕВЧЕСКИЙ, *ая, -ое певчий 2-ге т.*

ПЕВЧИЙ, *ая, -ее 1.* сайроочу, сайрагыч; **пёвчие птицы** сайроочу куштар; 2. *в знач. суц. м. церк.* чиркөөдөгү хорго катышуучу.

ПЕГИЙ, *ая, -ое ала (аттын түсү жөнүндө).*

ПЕД *татаал сөздөрдүн «педагогикалык, педагогдук» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. педучилище педагогикалык окуу жайы.*

ПЕДАГОГ *м.* педагог (*окутуучу, мугалим*).

ПЕДАГОГИКА *жс.* педагогика (*окутуу жана тарбиялоо методдорун жөнүндөгү илим*).

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ, *ая, -ое педагог-го, педагогика-га т.*; педагогикалык, педагогдук; **педагогический институт** педагогикалык институт; **педагогические способности** педагогикалык шыктуулук; **педагогическая деятельность** педагогдук кызмат.

ПЕДАГОГИЧНЫЙ, *ая, -ое тарбиялоо ыгын билген, тарбиялоо ишине эптүү; педагогичный поступок* тарбиялоо ишине ылайык, туура келүүчү иш.

ПЕДАЛЬ *жс.* педаль (*машиналардагы же музыкалык инструменттердеги бут менен баса турган рычаг, тээк*).

ПЕДА́НТ *м.* педант (өтө эле бышыксынган, тыкан-сынган майдачыл адам).

ПЕДА́НТИЗМ *м.* педантизм (педанттын жүрүш-турушу, ой-пикири).

ПЕДА́НТИЧНЫЙ, ая, -ое педантизм-ге *т.*; педант-тык.

ПЕДА́НТКА *женск. р. к педант*; педантка.

ПЕДВУ́З *м.* (педагогическое высшее учебное заведение) педвуз (педагогикалык жогорку окуу жайы).

ПЕДЕРА́СТ *м.* педераст (эркек жөнүндө – эркекке асылуучу, эркек менен жакындашуучу, бачабаз же бача).

ПЕДЕРА́СТИЯ *ж.* педерастия (эркек менен эркек жакындашуучулук, бачабаздык).

ПЕДИА́ТР *м.* мед. педиатр (балдар оорулары боюнча специалист).

ПЕДИА́ТРИЯ *ж.* мед. педиатрия (балдар оорулары жөнүндөгү илим).

ПЕДИКЮ́Р *м.* педикюр (буттун тырмактарын алып, катып чор болгон жерлерин жоңуу, тазалоо).

ПЕДИ́НСТИТУ́Т *м.* (педагогический институт) пединститут (педагогикалык институт).

ПЕДО́МЕТР *м.* педометр (басып өтүлгөн, шилтелген кадамды автоматтык жол менен эсептөөчү аппарат).

ПЕДУ́ЧИЛИЩЕ *ср.* (педагогическое училище) педучилище (педагогикалык окуу жайы).

ПЕЙЗА́Ж *м.* пейзаж (1. кандайдыр бир жердин, табияттын көрүнүшү; 2. табияттын көрүнүштөрү тартылган картина).

ПЕЙЗАЖИ́СТ *м.* пейзажчы (сүрөтчү).

ПЕКА́РНЫЙ, ая, -ое нан бышыруучу; пека́рное де́ло нан бышыруу иши.

ПЕКА́РНЯ *ж.* пекарня, наабайкана, нан бышыруучу жай.

ПЕКА́РЬ *м.* нанчы, нан бышыруучу, наабайчы.

ПЕКЛЕВА́ННЫЙ, ая, -ое: пеклева́нная мука́ майда тартылып, жакшы эленген ун; пеклева́нный хлеб ушул ундан жасалган нан.

ПЕКЛО́ *ср. разг.* 1. күндүн ачуу тийген жери, өтө ысык күн; *попа́сть в са́мое пекло́ перен.* кызыл оттун, кызыл чоктун ичинде калуу; 2. *обл. (преисподняя)* тозок.

ПЕЛЕНА́ *ж.* 1. *уст.* жапкыч; 2. *перен.* тунарык, тунаруу; *пелена тумана* туман тунарыгы.

ПЕЛЕНА́ТЬ *несов. кого-что* ороо, чулгоо, бөлөө; *пелена́ть ребёнка* баланы ороо.

ПЕ́ЛЕНГ *м. мор., ав.* пеленг (компас стрелкасынын багыты менен көрүнгөн зат же угулган добуш жактын ара бурчу).

ПЕЛЕНГА́ТОР *м. мор., ав.* пеленгатор (пеленгация жүргүзүүчү аппарат).

ПЕЛЕНГА́ЦИЯ *ж. мор., ав.* пеленгация (пеленг менен аныктоо, ырастоо).

ПЕЛЕНГОВА́ТЬ *несов. что, мор., ав.* пеленгалоо (учуп келе жаткан самолёттон же деңиздеги кемелерден, чыккан үндүн кайсы жерде экендигин белгилөө).

ПЕЛЕРИ́НА *ж.* пелерина (аялдар көйнөктүн сыртынан жамынуучу, колдун карысына чейин түшүп турган кең жака).

ПЕЛЁ́НКА *ж.* ороо, жалаяк; *с пелёнок* ымыркай кезинен эле.

ПЕЛИКА́Н *м. зоол.* биргазан (ири суу кушу).

ПЕЛЬМЕ́НИ *мн.* мантуу (паровые), чучбара.

ПЕ́МЗА *ж.* пемза (бир нерсени тазартуу, сулуулоо үчүн колдонулуучу жеңил майда тешиктүү тааш).

ПЕ́НА *ж.* 1. көбүк; *морская́ пена́* деңиз көбүгү; *мыльная́ пена́* самын көбүгү; 2. *тер; покры́тый пе́ной (о лошади)* тер баскан, кара терге түшкөн; *с пе́ной у рта* оозунан көбүк буркулдатып, жини келип.

ПЕНА́Л *м.* калем соот, калем куту, калем салгыч.

ПЕНЁ́К *м. уменьш. от пень* дүмүрчө, кичине дүмүр.

ПЕ́НИЕ *ср.* ырдоо, обон салуу; сайроо (*птиц*); кый-кыруу (*пелуха*); *пение соловья́* булбулдун сайрашы.

ПЕ́НИСТЫ́Й, ая, -ое көбүктүү, көбүктөнгөн, көбүргөн, көбүрсүгөн; *пенистые́ морские́ волны́* көбүктүү деңиз толкундары.

ПЕ́НИТЬ *несов. что* көбүктөө, көбүктөндүрүү.

ПЕ́НИТЬСЯ *несов.* көбүктөнүү, көбүрүү, көбүрүп чыгуу.

ПЕНИЦИЛЛИ́Н *м. фарм.* пенициллин (көк даттуу кеберлердин кээ бир түрүнөн алынуучу дарылык препарат).

ПЕ́НКА I *ж.* каймак, көбүк бышырылган сүттүн бети); *снима́ть пе́нки* 1) каймагын алуу; 2) *перен.* каймагын алуу (*ишетебей, эмгек кылбай бир нерсенин ырака-тын, пайдасын көрүү*).

ПЕ́НКА II *ж. мин.* пенка (*отко чыдамдуу, майда-майда жылчыктуу жеңил минерал*).

ПЕ́ННЫЙ ая, -ое *уст.* көбүктүү, көбүк каптаган.

ПЕНСИОНЕ́Р *м.* пенсионер (*пенсия алуучу*).

ПЕНСИОНЕ́РКА *женск. р. к пенсионер*; пенсио-нерка.

ПЕНСИО́ННЫЙ, ая, -ое *пенсия-га т.*; *пенсио́нная кни́жка* пенсия книжкасы; *пенсио́нное обеспе́чение* пенсия менен камсыздандыруу.

ПЕ́НСИЯ *ж.* пенсия; *персона́льная пе́нсия* персоналдык пенсия; *пе́нсия по инвали́дности* инвалиддик боюнча берилген пенсия; *быть на пе́нсии* пенсияда болуу, пенсия алып жашоо.

ПЕНСНЕ́ *ср. нескл.* пенсне (*мурунга кыстырма көз айнек*).

ПЕ́НЬ *м. (мн. пни)* дүмүр; *стоит как пень разг.* эч нерсеге түшүнбөй келесоодой болуп турат; *че́рез пень-коло́ду разг.* эптеп-септеп, жүр нарыга салып.

ПЕ́НЬКА́ *ж.* кендир буласы.

ПЕ́НЬКОВЫ́Й, ая, -ое *пенька-га т.*; *пенько́вый канат* кендир аркан.

ПЕ́НЯ *ж.* пеня, өсүм (*бир төлөмдүн мөөнөтүнөн кечиктирилип жиберилгендиги үчүн төлөнүүчү штраф*).

ПЕНЯ́ТЬ *несов. на кого-что, разг.* айыптоо, күнөөлөө, таарынуу; *не пеня́й на меня́* мени айыптаба, менден көрбө.

ПЕ́ПЕЛ *м.* күл (*күйгөндөн калган күл*).

ПЕПЕЛИ́ЩЕ *ср. 1. уст. (пожарище)* өрт орду; 2. *перен. (родной дом)* журт, өз үй, ата конуш; *верну́ться на своё пепели́ще* өз ата конушуна кайтып келүү.

ПЕ́ПЕЛЬНИ́ЦА *ж.* пепельница, тамекинин күлүн салгыч.

ПЕ́ПЕЛЬНЫЙ, ая, -ое (*о цвете*) бозомтук, куба; *пéпельные во́лосы* бозомтук чач.

ПЕПСИ́Н *м.* пепсин (1. *физиол.* карын бездери иштеп чыгаруучу тамакты сиңирүүгө зарыл зат; 2. *мед.* тамак сиңирүүнү күчөтүүчү дарынын бир түрү).

ПЕРВЕ́ЙШИЙ, ая, -ее (*самый лучший*) эң биринчи, эң сонун, ортон колдой.

ПЕРВЕНЕЦ *м.* 1. тун бала, туңгуч бала; 2. перен. эң алгачкы, эң, туңгуч.

ПЕРВЕНСТВО *ср.* биринчилик; **первенство СССР по футболу** футбол боюнча СССРдин биринчилиги; **завоевать первенство** биринчиликти жеңип алуу (ээлөө).

ПЕРВЕНСТВОВАТЬ *несов.* биринчи болуу, биринчиликте болуу, алдыда болуу, озук болуу.

ПЕРВИЧНОСТЬ *жс.* биринчилик, алгачкылык; **первичность материи, вторичность сознания** *филос.* материянын биринчилиги, аң-сезимдин экинчилиги.

ПЕРВИЧНЫЙ, *ая*, -ое 1. (*первый*) биринчи, эң мурунку, алгачкы, а дегендеги, баштапкы; **первичный слой земли** *геол.* жердин эң түпкү, мурунку катмары; **первичный период** болезни оорунун алгачкы мезгили; 2. (*начальный*) биринчи, эң мурунку, баштапкы; **первичная парторганизация** баштапкы партия уюму.

ПЕРВО- *татаал сөздөрдүн «биринчи» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. первокурсник биринчи курстагы (студент).*

ПЕРВО-НАПЕРВО *нареч. разг.* биринчи кезекте, эң алды менен, а дегенде, оболу, мурун, биринчиден, эң мурун, баарыдан мурда.

ПЕРВОБЫТНООБЩИННЫЙ, *ая*, -ое алгачкы-общиналык; **первобытнообщинный строй** алгачкы-общиналык коомдук түзүлүш.

ПЕРВОБЫТНОСТЬ *жс.* алгачкылык.

ПЕРВОБЫТНЫЙ, *ая*, -ое 1. алгачкы, адепки, маданияттын төмөнкү баскычындагы; **первобытный человек** алгачкы адам; 2. *перен.* (дикий, некультурный) артта калган, жапайы, маданиятсыз.

ПЕРВОЕ *ср. см. первый 5.*

ПЕРВОИСТОЧНИК *м.* первоисточник (алгачкы негизги булагы, түпкү жазма); **исследование по первоисточникам** первоисточниктер боюнча изилдөө.

ПЕРВОКЛАССНИК *м.* биринчи класстын окуучусу.

ПЕРВОКЛАССНИЦА *жс.* биринчи класстагы окуучу кыз.

ПЕРВОКЛАССНЫЙ, *ая*, -ое эң мыкты, эң жакшы сапаттуу, биринчи даражалуу, жогорку даражалуу; **первоклассный актёр** эң мыкты актёр.

ПЕРВОКУРСНИК *м.* биринчи курстагы (студент).

ПЕРВОКУРСНИЦА *жс.* биринчи курстагы кыз, аял (студентка).

ПЕРВОМАЙСКИЙ, *ая*, -ое: **первомайская демонстрация** биринчи май демонстрациясы.

ПЕРВОНАЧАЛЬНО *нареч.* а дегенде, эң мурун, эң абал, мурун, оболтон.

ПЕРВОНАЧАЛЬНЫЙ, *ая*, -ое 1. (*самый первый*) биринчи, баштапкы, эң оболку, алгачкы, а дегендеги, мурунку, эң мурдагы; **первоначальный проект** алгачкы долбоор; 2. (*являющийся началом*) алгачкы, а дегендеги, баштапкы; **первоначальные сведения из грамматики** грамматикадан алгачкы маалыматтар; 3.: **первоначальные числа мат.** баштапкы (жөнөкөй) сандар (бирге жана өзүнө гана болунуучу сандар).

ПЕРВООСНОВА *жс. филос.* эң баштапкы негиз, эң башкы негиз; **материя – первооснова всего существующего** материя – дүйнөдөгү бардык нерсенин эң баштапкы негизи.

ПЕРВООЧЕРЕДНОЙ, *ая*, -ое биринчи иреттеги, биринчи кезектеги, кезек күттүрбөй турган; **первоочередная задача** биринчи кезектеги милдет.

ПЕРВОПЕЧАТНИК *м. ист.* биринчи китеп басуучу (*басма ишин биринчи жолу киргизген киши*); **русский первопечатник Иван Фёдоров** орустун биринчи китеп басуучусу Иван Фёдоров.

ПЕРВОПЕЧАТНЫЙ, *ая*, -ое 1. басма пайда болгондо биринчи чыккан; **первопечатные книги** басма пайда болгондо биринчи чыккан китептер; 2. биринчи жолу басылган, биринчи басылган, биринчи мертебе басылган; **первопечатный текст «Евгения Онегина»** «Евгений Онегин» дин биринчи жолу басылган тексти.

ПЕРВОПРИЧИНА *жс. филос.* баштапкы себеп, эң алгачкы себеп, башкы себеп, эң биринчи себеп.

ПЕРВОПУТОК *м. разг.* кар жаагандан кийинки биринчи чана жолу, жаңы түшкөн жол; **ехать по первопутку** биринчи кар түшкөндө чана менен жүрүү.

ПЕРВОРАЗРЯДНИК *м. спорт.* биринчи разрядчы (*биринчи разрядга ээ болгон спортсмен*).

ПЕРВОРАЗРЯДНЫЙ, *ая*, -ое (*превосходный*) биринчи разряддагы, эң мыкты, эң жакшы.

ПЕРВОРОДНЫЙ, *ая*, -ое *уст.* биринчи бала, туңгуч бала, тун бала, туну; **первородный сын** тун уул.

ПЕРВОРОДЯЩАЯ *жс.* туңгуч төрөөчү, биринчи жолу төрөөчү.

ПЕРВОСОРТНЫЙ, *ая*, -ое биринчи сорт, эң мыкты сапаттуу, өтө жакшы; **первосортный товар** биринчи сорттогу товар.

ПЕРВОСТЕПЕННЫЙ, *ая*, -ое өтө керектүү, биринчи даражалуу, эң маанилүү, олуттуу; **события первостепенного значения** эң олуттуу (маанилүү) окуялар.

ПЕРВОТЁЛКА *жс.* кунажын уй.

ПЕРВОЦВЁТ *м. бот.* эрте гүлдөгүч (*ар түрдүү жазгы гүлдүү өсүмдүктөрдүн аты*).

ПЕРВЫЙ *ая*, -ое 1. *числ.* биринчи; **первый том** биринчи том; **в первых числах августа** августтун биринчи числорунда; 2. (*ранний*) алгачкы, биринчи, а дегендеги; **первые ягоды** биринчи жемиш; 3. биринчи, алгачкы, а дегендеги; **первое время** эң башында, а дегенде, мурда; 4. (*лучший*) биринчи, эң мыкты, эң жакшы; **первый ученик** эң мыкты окуучу; 5. *в знач. суц. ср. (первое блюдо)* биринчи (*обеддеги биринчи берилүүчү тамак*); **половина первого** он эки жарым; **первый среди равных** өз теңдүүлөрүнүн ичиндеги эң, биринчиси; **первым делом** эң мурун, баарыдан мурда, биринчи кезекте; **попадёт тебе по первое число!** *разг.* алды менен таяктын чоңу сага тиет!; **не первой молодости** жаш эмес, жашап калган, жашы келип калган; **первый попавшийся** а дегенде колуна тийген, биринчи эле кезиккен, а деп жолуккан; **с первого раза** а дегенден эле; **с первого взгляда** а дегенде эле, а деп эле көргөндө, биринчи эле көргөндө, биринчи көз карашынан эле; **в первую очередь** баарыдан мурда; **первая помощь** биринчи жардам, алгачкы жардам; **из первых рук** биринчи колдон (*бирөө аркылуу эмес*); **в первую голову** биринчи кезекте, а дегенде; **первая скрипка** 1) биринчи скрипка, негизги скрипка; 2) алдыңкы адам, негизги ролду ээлөөчү адам (*бир иште негизги ролду ойноочу адам*).

ПЕРГА *жс. бот.* перга, гүл чаңы (*аарылар жыйнап, бирок али балга айландырбаган гүлдүн чаңдары*).

ПЕРГАМЕНТ *м.* пергамент (1. *ист.* казас ойлоп чыгарылганга чейин жазуу үчүн колдонулган музоо терисинен жасалган жука материал; 2. *ист.* ушундай матери-

алга жазылган кол жазма; **3.** май жана ным өткөрбөй турган кагаз).

ПЕРГАМЕНТНЫЙ, ая, -ое пергамент-ке т.; **пергаментная бумага** пергамент кагазы.

ПЕРЕ- приставка 1) аракеттин бир нерсе аркылуу болгонун билдирет; мис: **переплѣть** сүзүп өтүү, чабак уруп өтүү; **перепрыгнуть** секирип өтүү; **перешагнуть** аттап өтүү; 2) бир нерсени жаңыдан, кайтадан иштеп чыгууну билдирет; мис: **переделѣть** жаңыдан иштөө, кайтадан иштөө; 3) толук экендикти, артык болгондукту, аша болгондукту билдирет; мис: **пересолить** ашыра туздап коюу; **пересилить** күчтүүлүк кылуу, басым келүү; 4) аракеттин баарына жайыла тургандыгын билдирет; мис: **перечитѣть** баарын окуу; 5) тең жара бөлүүнү билдирет; мис: **перерубить** ортосунан жара чабуу; 6) аракеттин биргелешип иштелгендигин билдирет; мис: **переговаривѣться** өз ара сүйлөшүү.

ПЕРЕАДРЕСОВАТЬ сов. что адресин өзгөртүп кайтадан жиберүү.

ПЕРЕБАЗИРОВАТЬ сов. что жаңы орунга көчүрүү, башка базага орундаштыруу, жайлаштыруу, которуу; **перебазировать промышленность** өнөр жайды жаңы орунга көчүрүү (каторуу).

ПЕРЕБАЗИРОВАТЬСЯ сов. жаңы орунга көчүрүлүү, башка жаңы базага которулуу, орундаштырылуу, жайлаштырылуу.

ПЕРЕБОРЩИВАТЬ несов. см. переборщить.

ПЕРЕБЕГАТЬ несов. см. перебежать.

ПЕРЕБЕЖАТЬ сов. 1. (через что-л.) жүгүрүп өтүү, чуркап өтүү; **перебежать через дорогу** жолду кесе чуркап өтүү; 2. (на другое место) чуркап өтүү, өтүп кетүү (башка жакка); 3. (перейти на сторону врага) качып кетүү, өтүп кетүү, качып өтүү, чыккынчылык кылып качып өтүү (душмандын тарабына).

ПЕРЕБЕЖКА ж. воен. перебежка; жүгүрүп, чуркап өтүү; жүгүрүп башка орунга баруу (согуш убагында аскерлердин бир жерден экинчи жерге жүгүрүп өтүшү); **делать перебежку** чуркап өтүү.

ПЕРЕБЕЖЧИК м. душман жакка качып өткөн киши.

ПЕРЕБЕЛИВАТЬ несов. см. перебелить.

ПЕРЕБЕЛИТЬ сов. что кайтадан агартуу, кайтадан актоо, актап чыгуу.

ПЕРЕБЕСИТЬСЯ сов. 1. (взбеситься – о многих) жинди болуу, кутуруу (көп киши, көп жан жөнүндө); 2. перен. разг. (остепениться) жиндиликти коюу, бузукчулук турмушту таштоо, токтолуу, акыл кирүү.

ПЕРЕБИВАТЬ несов. см. перебить.

ПЕРЕБИВАТЬСЯ несов. см. перебиться; **перебиваться с хлеба на квас** разг. өлбөстүн күнүн көрүү, эптеп-септеп оокат кылуу.

ПЕРЕБИНТОВАТЬ сов. кого-что 1. (заново) кайтадан бинттөө, кайтадан таңуу; 2. (забинтовать) бүт бинттеп таштоо, бинттеп таңып таштоо.

ПЕРЕБИНТОВЫВАТЬ несов. см. перебинтовать.

ПЕРЕБИРАТЬ несов. см. перебрать; **перебирать струны** кылдарды басуу (мис. комуздун); **перебирать ногѣми** (о лошади) бут солбуу (жылкы).

ПЕРЕБИРАТЬСЯ несов. 1. см. перебраться; 2. (сортироваться) иргелип алынуу, тандалып алынуу; 3. полигр. ариптер кайрадан терилүү.

ПЕРЕБИТЬ сов. 1. кого-что (убить многих) кыруу, кыйратуу, кыргын салуу; 2. (разбить всё, многое) талка-

лоо, кыйратуу (көп нерсени); 3. что (обить заново) кайтадан оңдоп каптоо (жумшак мебельди жаңыртып каптоо); 4. кого-что (прервать) сөзүн бөлүү, сөзүнө бөгөт болуу, оозунан сөзүн жулуп алуу; 5. кого-что, разг. (перехватить покупку) бирөөнүн сатып алайын дегенин озунуп сатып ала коюу.

ПЕРЕБИТЬСЯ сов. 1. (разбиться – о многом) талкалануу, кыйроо (көп нерсе жөнүндө); 2. разг. (выйти из нужды) эптеп кыйынчылык турмуштан кутулуу.

ПЕРЕБОЙ м. 1. (неровность биения) тамыр текши, бир калыпта сокпоо; **перебой в работе сердца** жүрөктүн текши сокпогону; 2. (задержка) үзгүлтүк, мүчүлүш, токтолуш.

ПЕРЕБОЛѢТЬ сов. 1. (многими болезнями) көп ооруну башынан өткөрүү, көп оору менен ооруп айыгуу; 2. (перенести какую-л. болезнь) ооруп айыгуу; **дѣти переболѣли корью** балдар кызылча менен ооруп айыгышты.

ПЕРЕБОР I м. разг. ашык, артык алынган нерсе.

ПЕРЕБОР II м. муз. чертип ойноо, колду жүгүртүү, кол менен басуу, басып ойноо (музыкалык аспапты); **переборы на баяне** баяндын клавишаларына кол жүгүртүү.

ПЕРЕБОРКА I ж. 1. (сортировка) иргөө, тандоо; 2. полигр. кайтадан териш (арипти).

ПЕРЕБОРКА II ж. (перегородка) тосмо (мис. комнатаны экиге бөлүп турган тактай тосмо).

ПЕРЕБОРОНИТЬ сов. что, с.-х. кайта малалап чыгуу, кайта малалоо.

ПЕРЕБОРОНОВАТЬ сов. см. переборонить.

ПЕРЕБОРОТЬ сов. 1. кого (победить многих) четинен жеңип чыгуу, басым келүү, баарын жыгуу; 2. что (преодолеть) жеңүү, чыдоо, чыдап өткөзүү, басуу; **перебороть страх** коркунучту жеңүү; **перебороть себя** өзүн өзү басуу, токтотуу.

ПЕРЕБОРЩИТЬ сов. разг. ашыра шилтөө, ашырып ийүү, апыртып жиберүү, чектен чыгып кетүү.

ПЕРЕБРАНИВАТЬСЯ несов. разг. тилдешүү, жаакташуу, кер-мур айтышуу.

ПЕРЕБРАНИТЬСЯ сов. разг. баары тең бири-бири менен урушуп (жаакташып, керишип, тилдешип, кер-мур айтышып) алуу.

ПЕРЕБРАНКА ж. разг. тилдешүү, урушуу, жаакташуу, тилдешип айтышуу, кер-мур айтышуу.

ПЕРЕБРАСЫВАТЬ несов. см. перебросить.

ПЕРЕБРАСЫВАТЬСЯ несов. 1. см. переброситься; 2. страд. к перебрасывать.

ПЕРЕБРАТЬ сов. 1. кого-что (при сортировке) иргеп алуу, тандап алуу; 2. кого-что, перен. (в памяти) ирети менен ойлоо, ирети менен эске түшүрүү, биринин артынан бирин эстөө; 3. что (разобрав, сложить вновь) бирден талдап кайра жыйноо; 4. что, чего (взять по частям) бөлүп-бөлүп алып коюу; 5. что, чего (взять лишнее) ашык, артык алып коюу, көп алып жиберүү; 6. что, полигр. (набрать заново) кайрадан терүү (арипти).

ПЕРЕБРАТЬСЯ сов. разг. 1. (переправиться через что-л.) өтүү, өтүп алуу; 2. (переселиться куда-л.) көчүү, жаңы жерге көчүү, конуш алмаштыруу.

ПЕРЕБРОДИТЬ сов. 1. (стать крепким) ачып бүтүү, ачып жетилүү; **пиво перебродило** пиво ачып жетилди; 2. (перекинуть) чаңырып калуу (мис. кымыз, бозо, пиво).

ПЕРЕБРОСАТЬ сов. что биринин артынан бирин ыргыта берип бүтүрүү.

ПЕРЕБРОСИТЬ сов. 1. кого-что (через что-л.) алыс ыргытуу (ашыра ыргытып таштоо); 2. что (закинуть за что-л.) арта салуу; **перебросить мешок через плечо** мешокту ийинге арта салуу; 3. кого-что (для переправы) жасоо, салуу, куруу; **перебросить мост через реку** дайрага көпүрөө салуу; 4. кого-что, перен. (переместить) жиберүү, жөнөтүү, жайгаштыруу, которуу, которуп алып баруу, башка орунга дайындоо; **перебросить войска на другой фронт** войсколорду башка фронтко алып баруу.

ПЕРЕБРОСИТЬСЯ сов. 1. (распространиться) жармашуу, каптоо, жайылуу, тароо, өтүү, көчүү, жетүү; **огонь перебросился на соседний дом** өрт коңшулаш үйгө жармашты; 2. чем (перекинуться) ыргытышуу; **переброситься мячом** топ ыргытышуу; **переброситься несколькими словами** бир аз сүйлөшүү.

ПЕРЕБРОСКА жс. жиберүү, жөнөтүү, жайгаштыруу, которуштуруу; которуп алып баруу, башка орунга жиберүү, башка жерге көчүрүү; **переброска войск** войсколорду бир жерден экинчи жерге алып баруу.

ПЕРЕБУДИТЬ сов. кого ойготуп чыгуу; **перебудить всех в доме** үйдөгүлөрдүн бардыгын ойготуп чыгуу.

ПЕРЕБЫВАТЬ сов. 1. (всюду) болуу, туруу, бардык жерде болуу, бардык жерди кезүү, ар жерде болуу; 2. (в разное время) келип кетүү, келип-кетип туруу.

ПЕРЕВАЛ м. 1. (действие) ашуу, ашып өтүү; **перевал через хребет** кырдан ашып өтүү; 2. (дорога через хребет) ашуу, бел, дабан.

ПЕРЕВАЛИВАТЬ несов. см. перевалить.

ПЕРЕВАЛИВАТЬСЯ несов. (о походке) оонап басуу; чайкалып, теңселип басуу.

ПЕРЕВАЛИТЬ сов. 1. что, разг. (переложить, перебросить) которуштуруп салуу; 2. что (через горный хребет) ашуудан ашуу, ашып өтүү; 3. безл. разг. (о времени, о возрасте) өтүү, ашуу, оош; **перевалило за полночь** түн ортосунан ооду; **ему перевалило за сорок** ал кырктан ашты.

ПЕРЕВАЛКА жс. 1. (грузов) которуштуруп салуу, которуштуруп жуктөө; 2. (перевалочный пункт) жүктү которуштуруп жөнөтүүчү пункт.

ПЕРЕВАРИВАНИЕ ср. сиңирүү, сиңүү (аш, тамак).

ПЕРЕВАРИВАТЬ несов. см. переварить; **я не перевариваю лжи** разг. мен калпты жек көрөм, мен калпка чыдай албайм.

ПЕРЕВАРИВАТЬСЯ несов. 1. см. перевариться; 2. страд. к переваривать.

ПЕРЕВАРИМЫЙ, ая, -ое сиңүүчү, сиңирилүүчү, сиңиликтүү; **легко переваримая пища** жеңил сиңүүчү тамак.

ПЕРЕВАРИТЬ сов. 1. что (заново) кайтадан бышыруу, кайта кайнатуу; 2. что (больше чем нужно) өтө бышырып жиберүү, ашыра бышырып жиберүү, өткөрө кайнатып жиберүү; 3. что (о желудке) сиңирүү (ашты, тамакты); 4. кого-что, перен. (стерпеть, перенести) чыдоо, көнүү.

ПЕРЕВАРИТЬСЯ сов. 1. (больше чем нужно) өтө бышып кетүү, ашыра бышып кетүү, өтө кайнап кетүү; 2. (при пищеварении) сиңүү (аш, тамак).

ПЕРЕВЕЗТИ сов. кого-что 1. (в другое место) ташуу, ташып бүтүү, ташып түгөтүү, башка орунга ташып баруу; 2. (через что-л.) ташып өткөрүү, алып өтүү, алып чыгуу; **перевезти путников через реку** жолоочуларды өздөнөн өткөрүү.

ПЕРЕВЕРНУТЬ сов. 1. кого-что оодаруу, көңтөрүү, көңтөрүү, көмкөрүү; **перевернуть бочку вверх дном** бочканы (челекти) көңтөрүү; **перевернуть страницу** баракты оодаруу; 2. что, разг. (перелицевать) аңтарып тигүү.

ПЕРЕВЕРНУТЬСЯ сов. оодарылуу, көңтөрүлүү, көмкөрүлүү, которулуу, аласалуу; **перевернуться на другой бок** бир жамбашынан экинчисине которулуп жатуу.

ПЕРЕВЕРСТАТЬ сов. что, полигр. кайра вёрсткалоо.

ПЕРЕВЕС м. (преимущество) басымдуулук, басым, басым келүү, мыктылык кылуу, ашыктык кылуу; **перевес на нашей стороне** басымдуулук биздин жакта; **взять перевес в чём-л.** бир нерседен басымдуулукту алуу; **численный перевес** сан жагынан басымдуулук.

ПЕРЕВЕСИТЬ сов. 1. что (взвесить заново) кайтадан тартуу, кайтадан таразалоо, кайтадан өлчөө; 2. что (повесить на другое место) башка жерге асуу, башка жерге илүү; экинчи жерге илүү, ооштуруп илүү; 3. кого-что (перетянуть весом) оордук кылуу, басып кетүү, оодарып кетүү, оор келүү, салмактуу келүү; 4. перен. басым келүү; **наше мнение перевесило** биздин пикирибиз басым келди.

ПЕРЕВЕСИТЬСЯ сов. асылуу, асылып туруу, арта салынып туруу; **перевеситься через забор** дубалга арта салынып туруу.

ПЕРЕВЕСТИ сов. 1. кого-что (переместить) көчүрүү, которуштуруу, которуу, ооштуруу, алып баруу (башка жерге); **перевести больного из одной палаты в другую** ооруну бир палатадан экинчиге которуу; 2. кого (через что-л.) өткөрүү, өткөзүү, алып өтүү, өткөзүп коюу; **перевести слепого через улицу** сокурду көчөдөн өткөрүп коюу; 3. то (назначить) которуу, көчүрүү, ооштуруу, башка жакка дайындоо; **перевести на новую должность** жаңы кызматка которуу; 4. кого көчүрүү, өткөрүү (окуучуну класска класска); **перевести во второй класс** экинчи класска көчүрүү; 5. что (передвинуть) жылдыруу; **перевести стрелку часов** сааттын стрелкасын жылдыруу; 6. что (деньги и т.п.) перевод кылуу, жиберүү; 7. что (на другой язык) которуу (бир тилден экинчи тилге); 8. что (в другую систему измерения) айландыруу, которуу, көчүрүү; **перевести на метрические меры** метр өлчөөсүнө айландыруу; 9. что (свести изображение) көчүрүү; **перевести рисунок на что-л.** сүрөттү бир нерсенин бетине көчүрүп түшүрүү; 10. что, разг. (истребить) кыруу, жоюу, тукум курут кылуу; **перевести мышей** чычкандарды кыруу; 11. что, разг. (попусту истратить) курулай сарып кылуу, бекеринен жок кылуу; **перевести дух (дыхание)** эс алуу, тыныгуу.

ПЕРЕВЕСТИСЬ сов. 1. (в другой город, учреждение) өтүү, которулуу; 2. разг. (исчезнуть, кончиться) соолуу, тукум курут болуу, куруп бүтүү, жоюлуу.

ПЕРЕВЕШАТЬ сов. 1. что (повесить всё, много) баарын же көбүн илип коюу; 2. что (взвесить всё, много) баарын же көбүн кайрадан өлчөө, кайтадан таразага тартуу; **перевешать всю муку** бардык унду кайтадан таразага тартуу; 3. кого (казнить всех, многих) баарын же көбүн дарга асып өлтүрүү.

ПЕРЕВЕШИВАТЬ I несов. см. перевесить.

ПЕРЕВЕШИВАТЬ II несов. см. перевешать 1, 2.

ПЕРЕВЕШИВАТЬСЯ несов. 1. см. перевеситься; 2. страд. к перевешивать I.

ПЕРЕВЁРСТКА *ж. полигр.* кайра вёрсткалоо.
ПЕРЕВЁРСТЫВАТЬ *несов. см. переверстать.*
ПЕРЕВЁРТЫВАТЬ *несов. см. перевернуть.*
ПЕРЕВЁРТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. перевернуться;*
2. страд. к перевёртывать.

ПЕРЕВИВАТЬ *несов. см. перевить.*
ПЕРЕВИВАТЬСЯ *несов. см. перевитыся.*
ПЕРЕВИДАТЬ *сов. кого-что, разг.* көптү көрүү, башынан көптү өткөрүү; **много я перевидал на своём веку** мен өз өмүрүмдө көптү көрдүм, көп нерсени башыман өткөрдүм.

ПЕРЕВИНТИТЬ *сов. что 1. (заново)* кайрадан бууроо, кайрадан бурамалоо; **2. (слишком туго)** өтө катуу бурап таштоо, өткөрө бурап салуу.

ПЕРЕВИНЧИВАТЬ *несов. см. перевинтить.*
ПЕРЕВИРАТЬ *несов. см. переврять.*
ПЕРЕВИТЬ *сов. что 1. (свить заново)* кайрадан эшүү, чыйратуу, өрүү; **2. (переплести)** чырмоо, кошо өрүү.
ПЕРЕВИТЬСЯ *сов. оролушуу, чырмалышуу.*

ПЕРЕВОД *м. 1. (назначение)* которуу (*кызматта иштен экинчи ишке которуу*); **2. (денежный)** перевод; **получить перевод на двести рублей** эки жүз сом перевод алуу; **3. (на другой язык)** котормо (башка тилге); **4. разг. (бесполезная трата)** курулай сарыптоо, ысырап кылуу.

ПЕРЕВОДИТЬ *несов. см. перевести; не переводя дыхания* эс албай, тыныкпай, тынбай.

ПЕРЕВОДИТЬСЯ *несов. 1. см. перевестись;*
2. страд. к переводить.

ПЕРЕВОДНОЙ, *ая, -ое 1. см. переводный;*
2. көчүрүлүүчү, көчүрмө; переводные картинки көчүрмө сүрөттөр; **переводная бумага** көчүрмө кагаз.

ПЕРЕВОДНОЙ, *ая, -ое 1. (для перевода денег)* акча жиберилүүчү; **переводный бланк** акча жиберилүүчү бланк, перевод бланкы; **2. котормо; переводная литература** котормо адабият.

ПЕРЕВОДЧЕСКИЙ, *ая, -ое переводчик-ке т.; котормолук; переводческое искусство* котормолук искусствосу.

ПЕРЕВОДЧИК *м. котормочу; тилмеч (устный или в старое время в учреждении); переводчик с русского языка на киргизский язык* орус тилинен кыргыз тилине котормочу.

ПЕРЕВОДЧИЦА *женск. р. к переводчик.*

ПЕРЕВОЗ *м. 1. см. перевозка; 2. (место переправы)* өткөөл, кечүү, ташып өтүүчү жай (*суу, дайрадан*).

ПЕРЕВОЗИТЬ *несов. см. перевезти.*

ПЕРЕВОЗКА *ж. ташуу, ташып чыгаруу, ташып өткөрүү; перевозка грузов* жүктөрдү ташып чыгуу.

ПЕРЕВОЗНЫЙ, *ая, -ое перевоз-го т.; перевозный пункт* ташылма пункт; **перевозный промысел** уст. кирекечтик, арабакечтик.

ПЕРЕВОЗОЧНЫЙ, *ая, -ое ташыгыч, ташып турган, ташуучу, өткөрүүчү; перевозочные средства* ташуучу шаймандар (*араба, унаа, автомобиль ж.б.*).

ПЕРЕВОЗЧИК *м. кайык менен же паром менен суудан өткөрүп туруучу; кайыкчы, паромчу.*

ПЕРЕВОЛНОВАТЬ *сов. кого-что, разг.* сары санаа кылуу, тынчсыздандыруу, санаасын чыдатпай салуу.

ПЕРЕВОЛНОВАТЬСЯ *сов. разг.* тынчсыздануу, санаасы чыдабоо.

ПЕРЕВООРУЖАТЬ *несов. см. перевооружить.*

ПЕРЕВООРУЖАТЬСЯ *несов. 1. см. перевооружиться;*
2. страд. к перевооружать.

ПЕРЕВООРУЖЕНИЕ *ср. 1. воен.* кайтадан куралдандыруу, жаңы курал-жарак менен жабдуу; **2. перен.** кайтадан жаныртып жабдуу, кайтадан куралдандыруу, жаңыртып жабдылуу, кайта куралдануу; **техническое перевооружение народного хозяйства** эл чарбалыгын техникалык жактан кайтадан куралдандыруу.

ПЕРЕВООРУЖИТЬ *сов. кого-что 1. воен.* кайтадан куралдандыруу, жаңы курал-жарак менен жабдуу; **2. чем, перен. (переоборудовать)** кайтадан жаңыртып жабдуу, кайтадан куралдандыруу; **перевооружить промышленность новой техникой** өнөр жайды жаңы техника менен кайтадан жабдуу.

ПЕРЕВООРУЖИТЬСЯ *сов. 1. воен.* кайтадан жаңы куралдандырылуу, жаңы курал-жарак менен жабдылуу, жаңыртып куралдандырылуу; **2. чем, перен. (переоборудоваться)** жаңырып жабдылуу, кайта куралдануу.

ПЕРЕВОПЛОТИТЬ *сов. кого-что* жаңы формага, жаңы түргө өткөрүү; жаңы формага, жаңы түргө түшүрүү; **ревоплотить идею в новом художественном образе** идеяны көркөм образда жаңы түргө түшүрүү.

ПЕРЕВОПЛОТИТЬСЯ *сов. жаңы формага, жаңы түргө өтүү; жаңы формага, жаңы түргө түшүү.*

ПЕРЕВОПЛОЩАТЬ *несов. см. ревоплотить.*

ПЕРЕВОПЛОЩАТЬСЯ *несов. 1. см. ревоплотиться;*
2. страд. к ревоплотять.

ПЕРЕВОПЛОЩЕНИЕ *ср. жаңы формага (жаңы түргө) өткөрүү, жаңы формага (жаңы түргө) түшүрүү (придание новой формы); жаңы формага (жаңы түргө) өтүү, жаңы формага (жаңы түргө) түшүү (принятие новой формы).*

ПЕРЕВОРАЧИВАТЬ *несов. см. перевернуть.*

ПЕРЕВОРАЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. перевернуться;*
2. страд. к переворачивать.

ПЕРЕВОРОТ *м. төңкөрүш, чукул өзгөрүш; переворот в науке* илимдеги төңкөрүш; **государственный переворот** мамлекеттик төңкөрүш.

ПЕРЕВОРОШИТЬ *сов. что, разг. 1. (перетряхнуть)* оодарыштыруу, чачкылоо (*мис. чөптү*); **2. (привести в беспорядок)** баш аламан кылуу.

ПЕРЕВОСПИТАНИЕ *ср. кайтадан тарбиялоо.*

ПЕРЕВОСПИТАТЬ *сов. кого* кайтадан тарбиялоо.

ПЕРЕВОСПИТАТЬСЯ *сов. кайтадан тарбиялануу.*

ПЕРЕВОСПИТЫВАТЬ *несов. см. перевоспитать.*

ПЕРЕВОСПИТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. перевоспитаться;*
2. страд. к перевоспитывать.

ПЕРЕВРАТЬ *сов. что, разг.* жалган нерсени кошуп сүйлөө, калпты аралаштырып сүйлөө, жаңылуу, жаңылыш иштөө, жаңылыш жазуу.

ПЕРЕВЫБИРАТЬ *несов. кого-что* кайра шайлоо.

ПЕРЕВЫБОРНЫЙ, *ая, -ое перевыборы-га т.; перевыборное собрание* кайра шайлоо чогулушу.

ПЕРЕВЫБОРЫ *только мн.* кайра шайлоо; **перевыборы местного** месткомду кайра шайлоо.

ПЕРЕВЫБРАТЬ *сов. кого-что* кайра шайлоо.

ПЕРЕВЫПОЛНЕНИЕ *ср. ашыра орундоо, ашыра аткаруу, ашыгы менен орундоо; перевыполнение годового плана* жылдык планды ашыгы менен орундоо.

ПЕРЕВЫПОЛНИТЬ *сов. что* ашыра орундоо, ашыра аткаруу, ашыгы менен орундоо, ашыгы менен аткаруу;

перевыполнить производственный план өндүрүш планын ашыгы менен орундоо.

ПЕРЕВЫПОЛНЯТЬ *несов. см. перевыполнить.*

ПЕРЕВЫЮЧИВАТЬ *несов. см. перевыючить.*

ПЕРЕВЫЮЧИТЬ *сов. кого-что* кайта артуу, кайта жүктөө.

ПЕРЕВЯЗАТЬ *сов. 1. кого-что (наложить повязку)* таңуу, байлоо, жаңылап таңуулоо; **2. что (обвязать кругом)** ороп таңуу, ороп байлоо; **перевязать пакет верёвкой** пакетти жип менен ороп таңуу; **3. что (связать заново)** кайтадан тордоо, кайтадан согуу, кайтадан токуу; **перевязать чулок** байпакты кайтадан токуу.

ПЕРЕВЯЗАТЬСЯ *сов. (обвязаться кругом)* оронуп таңынуу, оронуп байлануу.

ПЕРЕВЯЗКА *жс.* таңуу, байлоо; **сделать перевязку раны** жараны таңуу.

ПЕРЕВЯЗОЧНЫЙ, *ая, -ое мед.* жара таңуучу, жара таңгыч; **перевязочный пункт** жара таңуучу пункт; **перевязочные материалы** жара таңгыч материалдар.

ПЕРЕВЯЗЫВАТЬ *несов. см. перевязать.*

ПЕРЕВЯЗЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. перевязаться; 2. страд. к перевязывать.*

ПЕРЕВЯЗЬ *жс.* арчынданма илгич, тасма.

ПЕРЕГАР *м. разг.* ичкиликтин жыты, ичкиликтен соңку ооздогу ачуу кермек даам жана коңурсуган жыт; **от него несёт перегаром** андан ичкиликтин жыты буруксуп турат.

ПЕРЕГИБ *м. 1. (действие)* ийүү; **2. (линия сгиба)** ийилиш, ийилген жер; **3. перен. (крайность)** перегиб, ашыра чабуу, ашыра шилтеп жиберүү, аша чаап кетүү (*кандайдыр бир иште*).

ПЕРЕГИБАТЬ *несов. см. перегнуть.*

ПЕРЕГИБАТЬСЯ *несов. 1. см. перегнуться; 2. страд. к перегибать.*

ПЕРЕГЛАДИТЬ *сов. что 1. (заново)* кайрадан таптоо, кайтадан үтүктөө; **2. (всё, много)** (*бардыгын, бүтүндөй*) таптап чыгуу, үтүктөп чыгуу; **переглядить всё бельё** бардык кирди үтүктөп чыгуу.

ПЕРЕГЛАЖИВАТЬ *несов. см. переглядить.*

ПЕРЕГЛЯДЫВАТЬСЯ *несов. см. переглядываться.*

ПЕРЕГЛЯНУТЬСЯ *сов. с кем* карашуу, бир-бирине карап коюу, бир-бирине карашып алуу.

ПЕРЕГНАТЬ I *сов. кого-что 1. (опередить)* кууп өтүү, озуп өтүп кетүү; кууп жетип, озуп кетүү; **2. (на другое место)** башка жакка айдап баруу, айдап башка жерге алып баруу.

ПЕРЕГНАТЬ II *сов. что, тех. (подвергнуть перегонке)* тартып тазалоо (*мис. спиртни, нефтини*).

ПЕРЕГНИВАТЬ *несов. см. перегнуть.*

ПЕРЕГНИТЬ *сов.* абдан чирүү, аябай чирүү.

ПЕРЕГНОЙТЬ *сов. что* бардыгын чиритип жиберүү, абдан чиритүү.

ПЕРЕГНОЙ *м.* чиринди, кара чиринди (*өсүмдүктөрдүн жана айбандардын калдыктары чириген жер*).

ПЕРЕГНУТЬ *сов. что 1. (согнуть)* бүгүү, бүктөө; **2. перен. разг.** перегиб кылуу, ашыра чабуу, ашыра шилтеп жиберүү, аша чаап кетүү; **перегнуть палку** *разг.* ашыра чабуу; ашыра чаап, жаңылыштык кылуу; өтө кетип калуу.

ПЕРЕГНУТЬСЯ *сов.* эңкейүү, ийилүү, бүгүлүү, бүктөлүү.

ПЕРЕГОВАРИВАТЬСЯ *несов. с кем 1.* өз ара сүйлөшүү, бири-бири менен сүйлөшүп отуруу; **переговариваться с соседом** жанындагы отурган киши менен сүйлөшүп отуруу; **2. (совещаться)** акылдашуу, кеңешүү.

ПЕРЕГОВАРИТЬ *сов. 1. с кем (коротко поговорить)* сүйлөшүү, сүйлөшүп алуу, сүйлөшүп ала коюу, бир-эки сөз сүйлөшүү; **переговорить по телефону** телефон аркылуу сүйлөшүп алуу; **2. кого, разг.** сүйлөп жеңүү, катуу сүйлөп башкалардан өтүп кетүү, башкаларга сөз бербей коюу; **его не переговорить** сүйлөөдөн аны жеңе албайсың.

ПЕРЕГОВОРНЫЙ, *ая, -ое:* **переговорный пункт междугородной телефонной станции** шаар аралык телефон станциясынын сүйлөшүү пункту.

ПЕРЕГОВОРЫ *только мн.* сүйлөшүүлөр, келишим жөнүндө сүйлөшүүлөр, пикир алмашуулар; **мирные переговоры** тынчтык жөнүндөгү сүйлөшүүлөр.

ПЕРЕГОН *м. 1. (скота)* айдоо, башка жакка айдап баруу (*мис. малды*); **2. жс.-д. (участок пути)** перегон, эки станциянын аралыгы.

ПЕРЕГОНКА *жс. хим., тех.* перегонка (*кайнатуу же кызытуу жолу менен затты составдык бөлүмдөрүнө ажыратуу*); **сухая перегонка** кургак перегонка; **перегонка нефти** нефтини перегонка кылуу.

ПЕРЕГОННЫЙ, *ая, -ое* **перегонка-га т.;** **перегонный аппарат** перегонка кылуучу аппарат (*мис. арак, сүт, май жс.б. тартуучу*).

ПЕРЕГОНОЧНЫЙ, *ая, -ое см. перегонный.*

ПЕРЕГОНЯТЬ *несов. см. перегнать I, II.*

ПЕРЕГОРАЖИВАТЬ *несов. см. перегородить.*

ПЕРЕГОРАЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. перегородиться; 2. страд. к перегораживать.*

ПЕРЕГОРАТЬ *несов. см. перегореть.*

ПЕРЕГОРЕЛЫЙ, *ая, -ое разг.* күйгөн, күйүп кеткен, өтө күйүп кеткен.

ПЕРЕГОРЕТЬ *сов. 1.* күйүп кетүү, жанып кетүү; **лампочка перегорела** лампочка күйүп кетти; **2. (целиком сгореть)** күйүп бүтүү, бүтүндөй күйүү; **дрова в печи** **перегорели** мештеги отун бүтүндөй күйүп бүттү; **3. (сгореть)** чирүү, чирип кетүү, кызып кетүү; **навоз перегорел** кык чирип кетти.

ПЕРЕГОРОДИТЬ *сов. что* тосуп бөлүү, тосмолоо, тосмо салуу, бөлө тосуу.

ПЕРЕГОРОДИТЬСЯ *сов. разг.* тосулуу, бөлүнүп тосулуу, тосмолонуу.

ПЕРЕГОРОДКА *жс.* тосмо, жыгач тосмо, тосмо там.

ПЕРЕГРЁВ *м. тех.* өтө кыздыруу, ысытуу; **перегрёв котлов** казандардын өтө ысытылышы.

ПЕРЕГРЕВАТЬ *несов. см. перегреть.*

ПЕРЕГРЕВАТЬСЯ *несов. 1. см. перегреться; 2. страд. к перегревать.*

ПЕРЕГРЕТЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от перегреть; 2. прил.* өтө кыздырылгак, өтө ысытылган; **3. прил. тех.** өтө кызыган, өтө ысыган; **перегретый пар** өтө ысыган буу.

ПЕРЕГРЕТЬ *сов. что 1.* өтө ысытуу; **перегреть молоко** сүтгү өтө ысытып жиберүү; **2. тех.** өтө кыздыруу, өтө ысытуу.

ПЕРЕГРЕТЬСЯ *сов.* өтө ысуу.

ПЕРЕГРУЖАТЬ *несов. см. перегрузить.*

ПЕРЕГРУЖЕННОСТЬ *жс. 1. (напр. машины)* ашыра жүктөлгөндүк, нормадан ашык жүк салынгандык; **2. (в работе)** ашыра жүктөлгөндүк, жумуштун өтө көптүгү.

ПЕРЕГРУЗИТЬ *сов.* 1. *что (сверх меры)* ашыра жүктөө, өткөрө жүктөө, көп жүктөө; 2. *что, перен. (сделать слишком громоздким)* өтө ашырып жиберүү, толтуруу; **перегрузить отчёт излишними подробностями** отчёттугы жок майда-чүйдө нерселер менен толтуруп жиберүү; 3. *кого-что, перен. (работой)* өтө көп жүктөө, тапшыруу (*ишти*); 4. *что (переложить груз)* кайтадан жүктөө, ондоп жүктөө.

ПЕРЕГРУЗКА *жс.* 1. которуп алмаштырып жүктөө, жаңыдан жүктөө; **перегрузка товаров** товарларды которуп алмаштырып жүктөө; 2. *(чрезмерная нагрузка)* ашыра жүктөлүү, өтө көп жүктөлүү; **даже малая перегрузка машинны не допускаётся** машинаны кенедей да ашыра жүктөөгө жол коюлбайт.

ПЕРЕГРУЗОЧНЫЙ, ая, -ое **перегрузка-га т.**

ПЕРЕГРУППИРОВАТЬ *сов. кого-что* кайтадан топтоштуруу, жаңыдан топтоо, кайрадан топтоп чыгуу.

ПЕРЕГРУППИРОВАТЬСЯ *сов.* кайтадан топтолушуу, жаңыдан топтолушуу.

ПЕРЕГРУППИРОВАКА *жс.* кайтадан топтоо, жаңыдан топтоо, кайтадан топтоштуруу, кайрадан группага бөлүү; **перегруппировка войск** войсколорду кайтадан (*жаңыдан*) топтоштуруу.

ПЕРЕГРУППИРОВАВАТЬ *несов. см.* перегруппировать.

ПЕРЕГРУППИРОВАВАТЬСЯ *несов. 1. см.* перегруппироваться; 2. *страд. к* перегруппировывать.

ПЕРЕГРЫЗАТЬ *несов. см.* перегрызть.

ПЕРЕГРЫЗТЬ *сов. 1. что* бөлө тиштөө, кырка тиштөө; кемирип сындыруу, бөлүү; **собака перегрызла кость** ит сөөктү бөлө тиштеп салды; 2. *кого-что (загрызть многих)* талап салуу (*мис. бир ит башка иттерди*); **перегрызть горло** мойнун жулуп алуу.

ПЕРЕГРЫЗТЬСЯ *сов. разг. 1. (перекусать друг друга)* чайнашуу, тиштешип калуу, тиштешүү, кабышуу, кабышып калуу; 2. *перен. (переругаться)* урушуу, тилдешүү, тытышуу; уруша кетүү, тилдеше кетүү, сөгүшө кетүү.

ПЕРЕД I (передо) *предлог с твор. п. 1. (вперед, напротив кого-чего-л.)* алдында, астында; **перед домом** үйдүн алдында; **перед ним была открытая дверь** анын алдында ачык эшик турган экен; 2. *(за некоторое время до чего-л.)* астында, алдыда, мурун, мурунураак, илгерирээк; **он приехал перед нами** ал биздин алдыбызда келди; 3. *(по отношению к кому-чему-л.)* алдында, астында, -дан; **отвечать перед законом** закон астында, жооп берүү; **не надо отступать перед трудностями** кыйынчылыктардан коркуп, чегинүүгө жарабайт; **я перед вами виноват** мен сиздин алдыңызда күнөөлүүмүн; 4. *(по сравнению с кем-чем-л.)* караганда, алдында; **он ничто перед тобой** ал сага караганда түккө турбаган неме.

ПЕРЕД II *м. разг.* алды, алды жагы, алдыңкы жагы; **перед платья** көйнөктүн алды.

ПЕРЕДАВАТЬ *несов. см.* передать.

ПЕРЕДАВАТЬСЯ *несов. 1. (вручаться)* өткөрүп берилүү; 2. *(распространяться)* берилүү; **последние известия передаются по радио** акыркы кабарлар радио аркылуу берилет; 3. *(излагаться)* баяндалынуу, ооздон-оозго өткөрүлүү; 4. *(о каких-л. свойствах, качествах)* берилүү; 5. *(в чьё-л. распоряжение)* өткөрүлүп берилүү; **дело передаётся в суд** иш сотко өткөрүлүп берилет; 6. *(об*

инфекциях) жуктурулуу, жугузулуу; 7. *страд. к* передавать.

ПЕРЕДАВИТЬ *сов. кого-что* басып эзип салуу, эзип таштоо, былчыйтып салуу.

ПЕРЕДАТОЧНЫЙ, ая, -ое **передача-га т.**; өткөзө турган, тапшыра турган, өткөрүп берип турма; **передаточный механизм** өткөрүп турма механизм; **передаточный акт** өткөрүп берүү актысы, тапшыруу актысы.

ПЕРЕДАТЧИК *м. радио* передатчик (*радио толкундарын, электр магнит толкундарын мейкиндикке тартуучу прибор*).

ПЕРЕДАТЬ *сов. 1. кого-что (вручить, отдать кому-л.)* берүү, берип коюу, колуна берүү, өткөрүп берүү; **передать из рук в руки** колдон-колго берүү; 2. *что (сказать, сообщить)* айта баруу, айтып коюу, айтуу, айттыруу, берүү; **передать привёт** салам айттыруу; **передать приказ войскам** войсколорго приказ берүү; **передать важную новость** маанилүү жаңылыкты айтуу; 3. *что (распространить)* берүү уктуруу; **передать концерт по радио** радио аркылуу концерт берүү; 4. *что (изложить)* баяндоо, баян кылуу, айтып берүү; **критик верно передал мысль автора** сынчы автордун оюн туура айтып берди; 5. *что (какие-л. свойства, качества)* берүү, калтыруу, үйрөтө алуу, бир нерсеге үйрөтүү, өз билгенин бирөөгө берүү; **передать детям любовь к труду** балдарга эмгекти сүйүүнү үйрөтүү; 6. *кого-что (отдать в чьё-л. распоряжение)* берүү, өткөрүп берүү; **передать дело в суд** ишти сотко берүү; **передать преступника властям** кылмышкерди өкмөткө өткөрүп берүү; 7. *кого-что (уступить)* берүү, өткөзүү; **передать свой права наследникам** өз укуктарын мурасчыларына берүү; 8. *что, разг. (дать лишнее)* ашык, артык берип коюу; жаңылыш артык берип коюу; **я передал пять рублей при покупке** мен сатып алып жатканда беш сомду ашык берип коюпмун.

ПЕРЕДАТЬСЯ *сов. кому-чему 1.* берилүү, калтырылуу, өткөрүлүү, жуктурулуу; **мне передалось его волнение** анын тынчсызданганы (*толкунданганы*) мага өттү; 2. *(сдаться, перейти на чью-л. сторону)* өтүү (*чыккынчылык кылып душман жакка өтүү*).

ПЕРЕДАЧА *жс.* 1. берүү, тапшыруу, өткөрүү, кийирүү; 2. *(по радио)* берүү; **программа сегодняшних передач** бүгүнкү берүүлөрдүн программасы; 3. *(напр. больному в больнице)* передача, бир нерсе кийирүү; 4. *(напр. дела в суд)* өткөрүү, өткөрүп берүү; 5. *тех. передача (кыймылды биринен экинчисине өткөрүп туруучу механизм)*; **цепная передача** чынжырдуу передача; **для передачи** берилсин (*баланчага берилсин деп каттын четине жазылган белги*); **без права передачи** бирөөгө берүүгө акысы жок, башкага берилбес (*билет же пропусканын сыртына жазылган жазуу*).

ПЕРЕДВИГАТЬ *несов. см.* передвигать.

ПЕРЕДВИГАТЬСЯ *несов. 1. см.* передвигаться; 2. *(ходить)* жылуу, жүрүү, жылып басуу; **больной с трудом передвигался** оору кыйынчылык менен араң эле жылып басып жүрөт; 3. *страд. к* передвигать.

ПЕРЕДВИЖЕНИЕ *ср.* бир орундан экинчи орунга баруу, жылуу, өтүү; бир орундан экинчи орунга алып баруу, жылдыруу, которуу; башка жерге көчүрүү; **передвижение войск** войсколорду бир орундан экинчи орунга алып баруу; **средства передвижения** бир жерден экинчи бир жерге жүрүү каражаты.

ПЕРЕДВІЖКА ж. көчмө; *библиотека-передвижка* көчмө китепкана.

ПЕРЕДВІЖНИК м. *ист.* передвижник (19 кылымдын экинчи жарымында «кочмө көргөзмө» деп аталган агымга катышуучу реалист-сүрөтчү).

ПЕРЕДВИЖНОЙ, ая, -ое 1. жылдырылма; *передвижной стол* жылдырылма стол; 2. көчмө, көчүрүлмө; *передвижное кино* көчмө кино.

ПЕРЕДВІНУТЬ сов. 1. *кого-что* жылдырып башка жерге коюу, башка жайга которуп коюу, башка орунга жылдыруу (*көчүрүү*); *передвинуть войска* войсколорду башка жерге алып баруу; *передвинуть часовую стрелку* сааттын стрелкасын жылдырып коюу; 2. *что, перен.* жылдыруу, узартуу, созуу; *передвинуть сроки выполнения работы* ишти бүтүрүү мөөнөтүн жылдыруу.

ПЕРЕДВІНУТЬСЯ сов. башка орунга жылуу, башка жайга которулуу.

ПЕРЕДЁЛ м. кайтадан бөлүү, кайтадан бөлүштүрүү.

ПЕРЕДЁЛАТЬ сов. *что* 1. (*сделать иначе*) кайтадан жасоо, жаңыдан иштөө, башкача иштеп чыгуу, кайрадан иштеп чыгуу; *переделать пальто* пальтону кайтадан жасоо; 2. *разг.* көп жасоо, көп иштөө; *сегодня я передёлал много дел* мен бүгүн көп иш иштедим.

ПЕРЕДЁЛКА ж. 1. кайтадан башкача иштөө, кайтадан башкача жасоо, өзгөртүп иштөө, жасоо; *передёлка проекта* долборду кайтадан башкача жасоо; 2. (*передёланная вещь*) кайтадан башкача иштелген нерсе; *попасть в передёлку* *разг.* балакетке калуу.

ПЕРЕДЁЛЫВАТЬ несов. см. *передёлать*.

ПЕРЕДЕРЖАТЬ сов. *что* 1. (*слишком долго*), ашыра кармап коюу, ашыра тургузуп коюу; *передержать снимок фото* сүрөттү ашыра кармоо; 2. *разг.* (*экзамен*) кайтадан берүү.

ПЕРЕДЕРЖИВАТЬ несов. см. *передержать*.

ПЕРЕДЁРЖКА ж. 1. *фото* ашыра кармоо, көпкө чейин кармоо, ашык кармап коюу (*плёнку, пластинку*ны же *фото кагазын жарыкта* же *проявителде ашыра кармап коюу*); 2. *разг.* кайтадан берүү (*экзаменди*); 3. *разг.* (*искажение*) маанисин атайы бузуу.

ПЕРЕДЁРГИВАТЬ несов. см. *передёрнуть*.

ПЕРЕДЁРГИВАТЬСЯ несов. 1. см. *передёрнуться*; 2. *страд.* к *передёргивать* (см. *передёрнуть* 1–3).

ПЕРЕДЁРНУТЬ сов. 1. *что* булкуп коюу, булкуп алуу; *передёрнуть вожжи* можуну алмак-салмак булкуп коюу; 2. *что (в карточной игре)* будамайлоо, будамайга салуу, көз жазгыруу; 3. *что, перен.* (*исказить*) будамайлоо, бурмалоо, чаташтыруу; *передёрнуть факты* фактыларды бурмалоо, фактыларды чаташтыруу; 4. *безл.* *кого-что* ичиркентүү, бүткөн бою чымырап кетүү; *его передёрнуло от отвращения* жийиркенгендиктен ал ичиркенди.

ПЕРЕДЁРНУТЬСЯ сов. *разг.* ичиркенүү.

ПЕРЕДНЕНЁБНЫЙ, ая -ое *лингв.* алдыңкы таңдайчыл (*тилдин бети таңдайдын алдыңкы жагына жакындоо менен жасалуучу тыбыш*).

ПЕРЕДНЕЯЗЫЧНЫЙ, ая, -ое *лингв.* алдыңкы тилчил (*тилдин алди жагынын катышуусу менен айтылуучу тыбыш*).

ПЕРЕДНИЙ, яя, -ее алдыңкы, алдыңкы жактагы, алдыдагы; *перёднее колесо* алдыңкы дөңгөлөк; *на переднем плане* алдыңкы планда.

ПЕРЕДНИК м. алжапкыч, көкүрөкчө; *дétский передник* баланын көкүрөкчөсү.

ПЕРЕДНЯЯ ж. оозгу үй.

ПЕРЕДО *предлог* см. *пéред*; *передо мной* менин алдымда, көз алдымда.

ПЕРЕДОБЁДЕННЫЙ, ая, -ое түшкү тамактын алдындагы, түшкү тамактан мурунку.

ПЕРЕДОВАЯ ж. баш макала.

ПЕРЕДОВЁРИТЬ сов. *что кому-чему* өзүнө бирөө ишенип берген нерсени же тапшырманы, ишти башка бирөөгө ишенип берүү.

ПЕРЕДОВЕРЯТЬ несов. см. *передовёрить*.

ПЕРЕДОВІК м. алдыңкы, демилгечи, алдыңкы катардагы; *равняться на передовиков* *производства* өндүрүштүн алдыңкыларына теңелүү; *передовики колхозных полей* колхоз талааларынын алдыңкылары.

ПЕРЕДОВІЦА ж. *разг.* см. *передовая*.

ПЕРЕДОВОЙ, ая, -ое 1. алдыңкы, алдыдагы, алдыңкы катардагы; *передовой отряд* алдыңкы катардагы отряд; *передовая позиция* алдыңкы катардагы позиция; 2. алдыңкы, алдыңкы катардагы; *передовая техника* алдыңкы техника; *передовой учёный* алдыңкы катардагы окумуштуу; *передовая статья* баш макала.

ПЕРЕДÓК м. 1. (*экипажа, повозки*) арабанын алдыңкы жагы; 2. *воен.* (*повозка*) *передок* (замбирек сүйрөөчү эки дөңгөлөктүү араба).

ПЕРЕДÓХНУТЬ I сов. *разг.* кырылуу, өлүп бүтүү.

ПЕРЕДÓХНУТЬ II сов. *разг.* тынуу, дем алуу, дем алуу үчүн токтоо, тыныгуу, эс алуу.

ПЕРЕДРА́ЗНИВАТЬ несов. см. *передразнить*.

ПЕРЕДРАЗНІТЬ сов. *кого* эликтөө, тууроо.

ПЕРЕДРАТЬСЯ сов. *разг.* кишинин баары менен же өз ара мушташуу.

ПЕРЕДРО́ГНУТЬ сов. *разг.* аябай калтырап үшүп кетүү, аябай тоңуу.

ПЕРЕДРЯ́ГА ж. *разг.* кыжы-кужу, ыйкы-тыйкы, чыр-чатак, уруш-кериш; *попасть в передрыгу* чыр-чатка кабылуу, кыжы-кужуга туш келүү.

ПЕРЕДУМАТЬ сов. *что* 1. (*изменить решение*) айнуу, айнып калуу, оюн өзгөртүү, пикирин өзгөртүү; 2. (*обдумать многое*) көп ойлоо, көп ойлоону, ар кандай ойлоп көрүү, жакшылап ойлоп көрүү.

ПЕРЕДУШІТЬ сов. *кого-что, разг.* бардыгын же бир нечесин муунтуп өлтүрүү.

ПЕРЕДЫ́ШКА ж. тынуу, тыныгуу, дем алуу, эс алуу, тыным алуу; *не дать ни минуты передышки* бир минута да тыным бербөө; *стрелять без передышки* тынымсыз атуу, эс албай атуу, аткылоо.

ПЕРЕЕДА́ТЬ несов. см. *переесть*.

ПЕРЕЕ́ЗД м. 1. (*действие*) башка орунга баруу, кетүү, көчүү, өтүү; *переезд на новую квартиру* жаңы квартирага көчүп баруу; 2. (*место*) переезд (*шоссенин темир жолду кесип өткөн жери*).

ПЕРЕЕЗЖА́ТЬ несов. см. *перее́хать*.

ПЕРЕЕ́СТЬ сов. 1. *чего* (*съесть лишнее*) ашыра жеп коюу; 2. *что (о кислотах и т.п.)* жеп жиберүү, өтө жеп жиберүү, оюп таштоо, кыйып жиберүү; *ржавчина переела проволоку* дат зымды жеп жибериптир.

ПЕРЕЕ́ХАТЬ сов. 1. *что* өтүү, басып өтүү; *перее́хать реку* өздөндөн өтүү; 2. *кого-что, разг.* (*раздавить*) тепсеп, басып кетүү; 3. (*переселиться*) баруу, кетүү, көчүү (*башка орунга*).

ПЕРЕЖАРИВАТЬ несов. см. **пережарить**.

ПЕРЕЖАРИТЬ сов. что **1.** (слишком сильно) өтө кууруу, ашыра кууруп бышыруу; **2. разг.** (всё, много) бардыгын кууруу, бүт кууруу.

ПЕРЕЖАРИТЬСЯ сов. ашыра куурулуу, өтө куурулуу.

ПЕРЕЖДАТЬ сов. что күтө туруу, күтүп туруу; **переждать дождь** жаан басылганча күтүп туруу.

ПЕРЕЖЕВАТЬ сов. см. **пережёвывать**.

ПЕРЕЖЕВЫВАТЬ несов. что **1.** чайнай берүү, кепшөө; **пережевывать жвачку** кулгуп кепшөө; **2. перен.** кепшей берүү, кайта-кайта айта берүү; **пережевывать всем известные истины** баарыга белгилүү чындыкты кайта-кайта эле айта берүү.

ПЕРЕЖЕНИТЬ сов. кого, разг. баарын же бир нечесин үйлөндүрүү, баарына же бир нечесине аял алып берүү, тегиз үйлөндүрүү.

ПЕРЕЖЕНИТЬСЯ сов. разг. үйлөнүшүү, бардыгы үйлөнүү; **все мой друзья переженились** менин досторумдун бардыгы үйлөнүштү.

ПЕРЕЖЕЧЬ сов. что **1.** (чрезмерно) өтө күйдүрүп жиберүү, ашыра күйгүзүп жиберүү, өтө кыздырып жиберүү, артык бышырып табынан өткөзүп жиберүү; **пережечь кирпич** кирпичти өтө күйгүзүп жиберүү; **2.** (кислотой, огнём и пр.) күйгүзүү, күйгүзүп үзүү; **кислота пережгла проволоку** кислота зымды күйгүзүп үзүп жиберди; **3.** (всё, много) бүт жагуу, бардыгын жагып бүтүрүү; **пережечь все дрова** отундун бардыгын жагып бүтүрүү; **4.** (переработать) өчүрүү; **пережечь дерево на уголь** жыгачты жагып көмүр өчүрүү.

ПЕРЕЖИВАНИЕ ср. баштан өткөрүү (сезип кайгыруу же кубануу); **радостные переживания** кубанычты баштан өткөрүү; **тяжёлые переживания** оор кайгыны баштан өткөрүү.

ПЕРЕЖИВАТЬ несов. см. **пережить** **2, 3.**

ПЕРЕЖИГАТЬ несов. см. **пережечь**.

ПЕРЕЖИДАТЬ несов. см. **переждать**.

ПЕРЕЖИТОЕ ср. разг. баштан өткөрүлгөн, баштан өткөндөр, мажара.

ПЕРЕЖИТОК м. (мн. **пережитки**) эски үрп-адат, эски калдык, саркынды.

ПЕРЕЖИТЬ сов. **1.** что (прожить) өткөрүү, баштан өткөрүү, өмүр сүрүү, аман калуу; **жизнь пережить – не по́ле перейти** посл. өмүр өткөрүү деген жарма ичип жиберүү эмес (оңой эмес); **2.** что (испытать, перенести) баштан өткөрүү, чыдоо, көрүү, тартуу; **пережить сильные огорчения** катуу кайгыны баштан өткөрүү; **3.** кого-что (прожить дольше кого-чего-л.) көбүрөөк жашоо, бирөөдөн өтө жашоо (жашы боюнча).

ПЕРЕЖОГ м. (перерасход топлива) (нормадан) көп жагуу, ашыра жагуу; **пережог угля** көмүрдү (норманын) ашыра жагуу.

ПЕРЕЗАБЫТЬ сов. кого-что, разг. бардыгын унутуу, мүлдө баарын унутуп коюу.

ПЕРЕЗАКЛАД м. ошол эле нерсени кайтадан залого, күрөөгө салуу.

ПЕРЕЗАКЛАДЫВАТЬ несов. см. **перезаложить**.

ПЕРЕЗАКЛЮЧАТЬ несов. см. **перезаключить**.

ПЕРЕЗАКЛЮЧИТЬ сов. что кайтадан, жаңыдан түзүү (мис. договору).

ПЕРЕЗАЛОЖИТЬ сов. что ошол эле нерсени кайрадан залого, күрөөгө коюу.

ПЕРЕЗАРЯДИТЬ сов. что кайтадан, жаңыдан октоо, кайрадан дүрмөттөө; **перезарядить винтовку** мылтыкты кайрадан дүрмөттөө.

ПЕРЕЗАРЯЖАТЬ несов. см. **перезарядить**.

ПЕРЕЗВОН м. (колоколов) коңгуроолордун ырааты менен шаңгырашы.

ПЕРЕЗИМОВАТЬ сов. кыштап чыгуу, кыш өткөрүү.

ПЕРЕЗНАКОМИТЬ сов. кого, разг. бардыгы менен тааныштырып чыгуу.

ПЕРЕЗНАКОМИТЬСЯ сов. разг. бардыгы менен таанышып чыгуу, таанышып алуу.

ПЕРЕЗРЕВАТЬ несов. см. **перезреть**.

ПЕРЕЗРЕЛЫЙ, ая, -ое **1.** (о ягодах, фруктах) өтө бышкан, абдан бышкан, эзиле бышкан, убагынан өтө бышкан (мис. мөмө); **2. перен.** (о человеке) жашы өтүп кеткен (мис. кара далы).

ПЕРЕЗРЕТЬ сов. **1.** (о ягодах, фруктах) өтө бышуу, жетилип өтүү, эзиле бышуу; **помидоры перезрели** помидорлор эзиле бышты; **2. перен.** (о человеке) жашы өтүп кетүү (мис. кара далы болуу).

ПЕРЕИГРАТЬ сов. что **1.** (заново) кайтадан ойноо; **2. разг.** (всё, много) катарынан бир нечени же баарын ойноп чыгуу, коюп чыгуу (мис. музыкалык чыгарманы, пьесаны).

ПЕРЕИГРЫВАТЬ несов. см. **переиграть**.

ПЕРЕИЗБИРАТЬ несов. см. **переизбрать**.

ПЕРЕИЗБРАНИЕ ср. кайтадан (жаңыдан) шайлоо; экинчи жолу шайлоо.

ПЕРЕИЗБРАТЬ сов. кого-что кайтадан (жаңыдан) шайлоо; экинчи жолу шайлоо; **переизбрать президиум** президиумду кайта же жаңыдан шайлоо.

ПЕРЕИЗДАВАТЬ несов. см. **переиздавать**.

ПЕРЕИЗДАНИЕ ср. **1.** (действие) кайтадан (жаңыдан) басуу; кайтадан (жаңыдан) бастыруу; **2.** (книга) кайтадан, жаңыдан басылышы.

ПЕРЕИЗДАТЬ сов. что кайтадан (жаңыдан) басуу (китеп ж.б.); **переиздать учебники физики** физиканын окуу китептерин кайтадан бастыруу.

ПЕРЕИМЕНОВАНИЕ ср. атын өзгөртүү, жаңы ат коюу, кайта ат коюу, атын алмаштыруу; **переименование города** шаардын атын өзгөртүү.

ПЕРЕИМЕНОВАТЬ сов. кого-что атын өзгөртүп, жаңы ат коюу; кайта ат коюу, атын алмаштыруу.

ПЕРЕИМЕНОВЫВАТЬ несов. см. **переименовать**.

ПЕРЕИМЧИВОСТЬ ж. разг. башка бирөөдөн өрнөк, үлгү алгычтык; бирөөлөрдөн үлгү алууга ийкемдүүлүк.

ПЕРЕИМЧИВЫЙ, ая, -ое разг. башка бирөөдөн өрнөк, үлгү алгыч; бирөөлөрдөн үлгү алууга ийкемдүү.

ПЕРЕИНАЧИТЬ сов. что, разг. башкача кылуу, өзгөртүп жиберүү, башкача жасоо, өзгөртүү.

ПЕРЕИСКАТЬ сов. разг. бардык жерди издөө, бардык жерди тинтүү.

ПЕРЕИТИ сов. **1.** что, через что өтүү; **перейти границу** чек арадан өтүү; **перейти реку** өздөңдү кечип өтүү; **2.** (переместить место) көчүү; **перейти в другую комнату** башка комнатага көчүү; **3.** (начать) өтүү, көчүү; **перейти в наступление** чабуулга өтүү; **перейти к новой теме** жаңы темага өтүү; **4.** (перевестись) которулуу, көчүү, өтүү; **перейти из армии во флот** армиядан флотко которулуу; **перейти на второй курс** экинчи курска

көчүү; **5.** (*к кому-либо*) өтүү; **в октябре 1917 года власть в России перешла в руки трудящихся** 1917-жылдын октябрында Россияда бийлик эмгекчилердин колуна өттү; **6.** (*изменить, примкнуть к другим*) өтүү, өтүп кетүү; **перейти на сторону противника** душмандын жагына өтүп кетүү; **7.** *во что (превратиться)* айлануу; **дружба перешла в любовь** достук сүйүүгө айланды; **перейти границы** чектен чыгып кетүү, чектен өтүү, ашырып жиберүү, чийинден чыгып кетүү.

ПЕРЕКАЛ *м. тех.* ашыра ысыгандык, ысытылгандык.

ПЕРЕКАЛИВАТЬ *несов. см. перекалить.*

ПЕРЕКАЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. перекалиться; 2. страд. к перекаливать.*

ПЕРЕКАЛИТЬ *сов. что* өтө ысытып жиберүү, ашыра ысытуу, ашыра кызытуу.

ПЕРЕКАЛИТЬСЯ *сов. өтө ысытылуу, ашыра ысытылуу, ашыра кызытылуу.*

ПЕРЕКАПЫВАТЬ *несов. см. перекопать.*

ПЕРЕКАРМЛИВАТЬ *несов. см. перекормить.*

ПЕРЕКАТ I *м.: перекаты грома* күндүн күркүрөшү.

ПЕРЕКАТ II *м. (отмель на реке)* сайроон (суунун сай жери).

ПЕРЕКАТИ-ПОЛЕ *ср. бот.* камгак.

ПЕРЕКАТИТЬ *сов. что 1. (на другое место)* тоголотуп башка жерге алып баруу; **2. (далее какого-л. предела), өткөрө, ашыра тоголотуп жиберүү.**

ПЕРЕКАТИТЬСЯ *сов. тоголонуп өтүп кетүү, тоголонуп өтүү.*

ПЕРЕКАТЫВАТЬ *несов. см. перекатить.*

ПЕРЕКАЧАТЬ *сов. что* сордуруп куюштуруу, тартып куюштуруу (*мис. насос менен суюктукту бир идиштен экинчи идишке*).

ПЕРЕКАЧКА *ж.* сордуруп куюштуруу, тартып куюштуруу (*мис. насос менен бир идиштен экинчи идишке*).

ПЕРЕКВАЛИФИКАЦИЯ *ж.* квалификациясын өзгөртүү, жаңы адистикке көчүү, кайтадан квалификациялануу.

ПЕРЕКВАЛИФИЦИРОВАТЬ *сов. и несов. кого* кайтадан квалификациялоо, квалификациясын (*адистигин*) өзгөртүү, жаңы адистикке көчүрүү.

ПЕРЕКВАЛИФИЦИРОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов.* кайтадан квалификациялануу, квалификациясы (*адистиги*) өзгөртүлүү, жаңы адистикке көчүрүлүү; **переквалифицироваться на токаря** токардык кесипке (*адистикке*) өтүү; **2. несов. страд. к переквалифицировать.**

ПЕРЕКИДАТЬ *сов.* биринин артынан бирин ыргыта берип түгөтүү.

ПЕРЕКИДНОЙ, *ая, -ое* арта салма, артылта салма; **перекидной мост** арта салма көпүрө.

ПЕРЕКИДЫВАТЬ *несов. см. перекинуть.*

ПЕРЕКИДЫВАТЬСЯ *несов. см. перекинуться.*

ПЕРЕКИНУТЬ *сов. 1. кого-что (через что-л.)* алыс ыргытуу; **2. что (за что-л.)** арта салуу; **3. кого-что (для переправы)** жасоо, салуу, куруу; **4. кого-что, перен. (переместить)** жиберүү, жөнөтүү, жайгаштыруу, которуу, которуп алып баруу, башка орунга дайындоо.

ПЕРЕКИНУТЬСЯ *сов. 1. (распространиться)* жармашуу, каптоо, жайылуу, өтүү, көчүү, жетүү; **2. чем (напр. мячом)** ыргытышуу.

ПЕРЕКИСАТЬ *несов. см. перекинуть.*

ПЕРЕКИСНУТЬ *сов. өтө ачып кетүү, өтө кыжылдап кетүү.*

ПЁРЕКИСЬ *ж. хим.* перекись, өтө кычкыл (*заттын өтө кычкылданышы*); **перекись марганца** марганец перекиси.

ПЕРЕКЛАДИНА *ж.* чабак жыгач, көпүрө жыгач (*бир нерсенин үстүнөн туура салынган жыгач*).

ПЕРЕКЛАДНЫЕ *мн.: ехать на перекладных* уст. ар бир станцияда, бекетте аттарды алмаштыра турган почта арабасы же чанаасы менен жүрүү.

ПЕРЕКЛАДЫВАТЬ *несов. см. переложить.*

ПЕРЕКЛЕИВАТЬ *несов. см. переклеить.*

ПЕРЕКЛЕИТЬ *сов. что 1. (на другое место)* бир-жерден экинчи жерге жабыштыруу; **2. (заново)** кайтадан жабыштыруу.

ПЕРЕКЛЕЙКА *ж. 1. (на другое место)* бир жерден экинчи жерге жабыштыруу; **2. (заново)** кайтадан жабыштыруу.

ПЕРЕКЛЕЙМИТЬ *сов. что 1. (заново)* кайтадан, жаңыдан тамга салуу; **2. (всё, многое)** баарына тамга салуу, текши тамга салып чыгуу.

ПЕРЕКЛЕПАТЬ *сов. тех. 1. (заново)* кайтадан бөртөп кадоо; **2. (всё, многое)** бардыгын бөртөп кадоо, бөртөп кадап чыгуу, бөртөп кадап таштоо.

ПЕРЕКЛЕПКА *ж. тех.* кайтадан бөртөп кадоо.

ПЕРЕКЛЕПЫВАТЬ *несов. см. переклепать.*

ПЕРЕКЛИКАТЬСЯ *несов. 1. с кем* үн алышып чакырышуу, үн берип чакырышуу, үн беришүү, добуш беришүү; **девушки перекликались в лесу** кыздар токойдо үн алышып чакырышышты; **2. с чем, перен.** окшошуу, бир аз окшошуп кетүү, жакындап кетүү.

ПЕРЕКЛИКНУТЬСЯ *однокр. с кем* үн алышуу, үн беришүү, үн берип чакырышуу.

ПЕРЕКЛИЧКА *ж. 1.* ат чакыруу, атынан айтып чакырып текшерүү, атынан чакырып түгөлдөө; **утренняя перекличка** эртең мененки атынан чакырып түгөлдөө; **2. перен.** перекличка, кабар алышуу; **перекличка городов по радио** шаарлардын радио аркылуу кабар алышышы.

ПЕРЕКЛЮЧАТЕЛЬ *м. тех.* переключатель (*электр тогунун багытын өзгөртүү үчүн токту башка жакка жиберүүдө колдонулуучу прибор*).

ПЕРЕКЛЮЧАТЬ *несов. см. переключить.*

ПЕРЕКЛЮЧАТЬСЯ *несов. 1. см. переключиться; 2. страд. к переключать.*

ПЕРЕКЛЮЧИТЬ *сов. 1. что, тех.* өткөрүү, которуу, башка жолго салуу, электр тогун бир проводдон экинчи проводго туташтыруу (*электр тогунун багытын өзгөртүү*); **2. кого-что, перен.** оодаруу, өткөрүү, көчүрүү, башкага түшүрүү; **переключить завод на производство тракторов** заводду трактор иштеп чыгарууга өткөрүү.

ПЕРЕКЛЮЧИТЬСЯ *сов. 1. тех.* өтүү, которулуу; башка жолго салынуу (*электр тогунун багыты жөнүндө*); **2. перен.** өтүү; **переключиться на другую работу** башка жумушка өтүп кетүү.

ПЕРЕКОВАТЬ *сов. 1. кого-что (заново)* кайтадан, жаңыдан такалоо; **2. кого-что (всех, многих)** бардыгын такалап чыгуу; **3. что (заново выковать)** жаңыдан согуп иштеп чыгуу.

ПЕРЕКОВЕРКАТЬ *сов. что, разг.* бузуу, баарын бузуп таштоо; **перековёркать слова** сөздү бузуп сүйлөө.

ПЕРЕКО́ВКА *жс.* 1. кайта жаңыдан такалоо, жаңыдан такалап чыгыш; 2. (*металлических изделий*) жаңыдан согуп иштеп чыгуу, кайра согуп иштеп чыгуу.

ПЕРЕКО́ВЫВАТЬ *несов. см. перековать.*

ПЕРЕКОЛА́ЧИВАТЬ *несов. см. переколотить 1.*

ПЕРЕКОЛОТ́ИТЬ *сов. разг. 1. что (разбить)* бардыгын сындыруу, сындырып таштоо, барча-бурча кылуу, сындырып бүтүрүү, сындырып чыгуу, кыйратып бүтүрүү, жарып жок кылуу; 2. *кого (избить)* бардыгын уруп, сабап, тепкилеп чыгуу; төмөштөп чыгуу, уруп-сабап таштоо.

ПЕРЕКОЛО́ТЬ I *сов. 1. что (приколоть иначе)* кайтадан төөнөө, башкача саюу, башкача төөнөп чыгуу; 2. *кого-что (покрыть уколами)* саюу; найзалап, бычактап таштоо, сайгылоо; 3. *кого-что (убить)* саюу; сайып, чанчып өлтүрүү.

ПЕРЕКОЛО́ТЬ II *сов. что (расколоть)* жаруу, жарып чыгуу, бардыгын жаруу (*мис. отун*).

ПЕРЕКОНСТРУ́ИРОВАТЬ *сов. и несов. что* кайтадан, жаңыдан конструкциялоо, кайта куруу, кайрадан жасоо, жаңыдан түзүү (*куруу*).

ПЕРЕКОПА́ТЬ *сов. что 1. (вскопать заново)* кайтадан, жаңыдан казуу; кайра, жаңы казуу; 2. (*вскопать всё*) бардыгын казуу, текши казып чыгуу, тегиз казгылап чыгуу; 3. (*выкопать поперёк чего-л.*) туура аң, казуу, туурасынан казып таштоо; **перекопáть доро́гу** жолго туура аң казып коюу, жолду туурасынан казып таштоо.

ПЕРЕКОП́ИТЬ *сов. что 1. (слишком)* өтө, ашыра ыштап жиберүү, көбүрөөк ыштап коюу; 2. (*всё, многое*) бардыгын ыштап чыгуу, көбүн ыштоо.

ПЕРЕКОРМ́ИТЬ *сов. кого* ашыра тамак берүү, артык тамактандыруу, өтө тойгузуу, өтө көп жедирүү, көбүрөөк эмизип коюу (*баланы*).

ПЕРЕКОРО́БИТЬ *сов. чаще безл. разг. 1. что* өтө иймейтүү, абдан ийрейтүү, өтө майыштыруу, өтө кабырлытуу; **до́ску перекорóбило от сы́рости** тактай нымдан өтө ийрейди; 2. *кого, перен.* абдан жийиркентүү, өтө жийиркентүү; **меня́ перекорóбило от его́ гру́бости** анын оройлугу мени өтө жийиркентти.

ПЕРЕКОРО́БИТЬСЯ *сов. разг.* өтө иймейүү, абдан ийрейүү, өтө кабырлылуу.

ПЕРЕКÓРЫ *только мн., разг.* жаңжал, жемелешүү, талаш-тартыш, чыр-чатак, уруш-кериш.

ПЕРЕКÓС *м.* кыйшык, кыйшайган.

ПЕРЕКОСИ́ТЬ *сов. 1. что (искривить)* кыйшайтуу, ийрейтүү, майыштыруу, майрыйтуу; 2. *кого-что, чаще безл. перен.* кыйрайтып салуу; **его́ перекоси́ло от боли́** оору аны кыйрайтып салды.

ПЕРЕКОСИ́ТЬСЯ *сов. 1.* кыйшаюу, ийрейүү, майышуу, майрынуу; **скаме́йка перекоси́лась от сы́рости** скамейканын болгондуктан кыйшайып кетти; 2. *перен. (исказиться)* бети-башы кыйшаюу, кыйраюу, бырышып-тырышуу; **его́ лицó перекоси́лось от боли́** анын бети ооругандыктан бырышып-тырыша түштү.

ПЕРЕКОЧЕВА́ТЬ *сов. 1. (перемени́ть кочевье)* башка орунга (*жайга*) көчүп кетүү, көчүп журт алмаштыруу, жайдан-жайга көчүү, конуш алмаштыруу; 2. *перен. разг. орун (жай)* алмаштыруу, көчүп кетүү, көчүп баруу, көчүү; **мы перекочевáли на но́вую кварти́ру** биз жаңы квартирага көчүп кеттик.

ПЕРЕКОЧЕ́ВЫВАТЬ *несов. см. перекочевать.*

ПЕРЕКО́ШЕННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от переко-*
силь; 2. *прил.* кыйшайтылган, ийрейтилген, майышты-

рылган, майрылтылган, кыйшайган; **переко́шенное от́ужаса лицó** корккондуктан (*үрөйү учуп*) оозу-башы кыйшайган өң.

ПЕРЕКРА́ИВАТЬ *несов. см. переключать.*

ПЕРЕКРА́СИТЬ *сов. что 1. (заново)* жаңыдан боёо, кайрадан боёо, кайтадан сырдоо, түсүн өзгөртүү, жаңы түскө түшүрүү; 2. (*всё*) бардыгын боёп, сырдап чыгуу, текши түсүн өзгөртүп чыгуу.

ПЕРЕКРА́СИТЬСЯ *сов. түс өзгөрүү, кайрадан боёлуп чыгуу, түсү өзгөртүлүү, кайрадан сырдалуу; башка раң, түскө кирүү; башка түскө боёлуу.*

ПЕРЕКРАХМА́ЛИТЬ *сов. что 1. (слишком)* өтө, ашыра крахмалдап жиберүү; 2. (*заново*) кайтадан, жаңыдан крахмалдоо; 3. (*всё, многое*) бардыгын, текши крахмалдоо; крахмалдап таштоо.

ПЕРЕКРА́ШИВАТЬ *несов. см. переключать.*

ПЕРЕКРА́ШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. переключать-ся; 2. страд. к переключивать.*

ПЕРЕКРЕСТ́ИТЬ *сов. кого-что (сделать знак креста)* чокунтуп коюу (*кол менен*).

ПЕРЕКРЕСТ́ИТЬСЯ *сов. чокунуу (кол менен).*

ПЕРЕКРЕЩ́ИВАТЬСЯ *несов. кайчылашуу, кайчы өтүү, аркы-терки өтүү.*

ПЕРЕКРЁ́СТНЫЙ, *ая, -ое 1. (пересекающийся)* айкашкан, айкыш-уйкуш, туш-туштан болгон; 2. *перен. эриш-карыш, эки жактан, туш-туштан болгон; пере-крёстный до́прос* туш-туштан суракка алуу; **перекрёст-ный о́гонь воен.** туш-туштан аткылаган ок.

ПЕРЕКРЁ́СТОК *м.* жолдун кайчылашкан жери, кайчы жол; **на всех перекрёстках разг.** бардык жерде, чар тараптан, туш-туштан.

ПЕРЕКРИЧА́ТЬ *сов. кого-что* кыйкырып башкалардын үнүнб асып өтүү, кыйкырык-сүрөөндүн ичинен катуу, кыйкырып өз үнүн угузуу.

ПЕРЕКРО́ИТЬ *сов. что 1. (сшить заново)* кайтадан, жаңыдан бычуу (*кийимди*); 2. *перен. (переделать)* башкача кылып өзгөртүү.

ПЕРЕКРУТ́ИТЬ *сов. что 1. (слишком закрутить)* өтө чыйратып жиберүү, өтө бурап жиберүү; 2. (*скрутить заново*) кайтадан буроо, жаңылап бурап чыгуу, кайтадан чыйратуу, жаңыдан чыйратуу; 3. (*скрутить с чем-л.*) кошо чыйратуу, бирге чыйратуу.

ПЕРЕКРУТ́ИТЬСЯ *сов. разг.* өтө чыйратылуу, өтө буралып кетүү, артык чыйратылып кетүү, катуу буралуу.

ПЕРЕКРУЧИ́ВАТЬ *несов. см. переключать.*

ПЕРЕКРУ́ЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. переключать-ся; 2. страд. к переключивать.*

ПЕРЕКРЫ́ВАТЬ *несов. см. переключать.*

ПЕРЕКРЫ́ТИЕ *ср. 1. (действие)* жабуу; кайтадан, жаңыдан жабуу; 2. *перен. (превышение)* ашыруу, басуу, ашуу, ашыра орундатуу; басып өтүү, кууп өтүү; 3. *стр. (опора крыши)* перекрытие (*үйдүн үстүндөгү чатырды токтотуу үчүн туура жабылган бөлүгү*).

ПЕРЕКРЫ́ТЬ *сов. что 1. (покрыть заново)* кайтадан жабуу, жаңыдан жабуу; 2. *перен. (превыйти)* ашыруу, ашыра орундатуу, арттыруу, басып өтүү, кууп өтүү, озул кетүү; **перекры́ть пре́жний рекор́д** мурдагы рекордду басып, ашыра орундоо; **перекры́ть но́рму** нормадан ашыруу.

ПЕРЕКУВЫ́РКИВАТЬСЯ *несов. см. переключать-ся.*

ПЕРЕКУВЫРНУТЬ *сов. кого-что, разг.* баш-аяк кылуу, астын-үстү кылуу, башын аягына келтирүү, томолотуп жиберүү, оңко-чоңколотуу.

ПЕРЕКУВЫРНУТЬСЯ *сов. разг.* оңко-чоңко болуп жыгылуу, тоңкочук атып кетүү, томолонуп кетүү.

ПЕРЕКУПАТЬ I *несов. см. перекупить.*

ПЕРЕКУПАТЬ II *сов. кого, разг. 1. (передержать в воде)* сууга көбүрөөк түшүрүп коюу, ашыра кириптип коюу; **2. (выкупать всех)** сууга түшүрүп чыгуу, бардыгын сууга түшүрүү, чөмүлтүү.

ПЕРЕКУПАТЬСЯ *сов. разг. (слишком долго пробыть в воде)* сууга ашыра түшүп коюу, ашыра чөмүлүп коюу, абдан түшүү.

ПЕРЕКУПИТЬ *сов. что 1. (перебить покупку у кого-л.)* бирөөнүн сатып алайын дегенин (көбүнчө ашык төлөп) сатып алуу; **2. (скупить)** башкага сатуу үчүн сатып алуу.

ПЕРЕКУПЩИК *м. разг.* алып сатар.

ПЕРЕКУПЩИЦА *женск. р. к перекупщик.*

ПЕРЕКУСАТЬ *сов. кого-что, разг.* кабуу, тиштөө, талоо (көбүн же бардыгын).

ПЕРЕКУСИТЬ *сов. 1. что* тиштөө, кертте тиштөө, кырча тиштөө, кыя тиштөө, тиштеп үзүү; **перекусить нитку** жипти тиштеп үзүү, кырча тиштөө; **2. разг. (закусить)** шам-шум этүү, өзөк жалгоо, бир аз тамактанып алуу, өзөк жалгап алуу; **оні перекусили перед дорогой** алар жолго чыгардын алдында бир аз тамактанып алышты.

ПЕРЕКУСЫВАТЬ *несов. см. перекусить 1.*

ПЕРЕЛАГАТЬ *несов. см. переложить 2, 6.*

ПЕРЕЛАМЫВАТЬ *несов. см. переломать, переломить.*

ПЕРЕЛАМЫВАТЬСЯ *несов. см. переломаться, переломиться.*

ПЕРЕЛЕЖАТЬ *сов. 1. (слишком долго)* көпкө жатуу; жатыңкырап калуу; көп, узак жатып калуу; **2. (напр. о фруктах)** көп жатып бузулуу, көп жатуудан бузулуу, көп туруп бузулуу.

ПЕРЕЛЕЗАТЬ *несов. см. перелезть.*

ПЕРЕЛЕЗТЬ *сов. через что* ашып түшүү, ашып өтүү; **он перелез через забор** ал дубалдан ашып түштү.

ПЕРЕЛЕСОК *м. кичине суюк токой, кичине сейрек токой (чоң токойдон ачык аянтча менен бөлүнүп турган).*

ПЕРЕЛЕТАТЬ *несов. см. перелететь.*

ПЕРЕЛЕТЕТЬ *сов. 1. (на другое место)* учуп баруу, учуп өтүү; **2. через что** бир нерседен алыс учуп өтүү; **3. (дальше, чем нужно)** ары жагына барып түшүү, алыс кетүү, алыс барып түшүү (*мис. ок*).

ПЕРЕЛЕЧЬ *сов. 1. (на другое место)* которулуп жатуу, башка жерге жатуу; **2. (лечь иначе)** которулуп жатуу; **перелечь с одного бока на другой** бир жамбашынан экинчисине которулуп жатуу.

ПЕРЕЛЁТ *м. 1. (птиц)* куштардын келгин болуп келиши же кетиши, келгин куштардын учуп өтүшү; **перелёт журавлей на юг** турналардын түштүккө учуп өтүшү; **2. (самолёта)** учуу, учуп өтүү; **перелёт через Северный полюс** Түндүк уюл аркылуу учуп өтүү; **3. (пули, снаряда)** ашып кетүү, алыс кетүү, алыс барып түшүү, ашып түшүү (*октун, снаряддын мээлеген бутадан ашып түшүшү*).

ПЕРЕЛЁТНЫЙ, *ая, -ое* келгин; **перелётные птицы** келгин куштар.

ПЕРЕЛИВАНИЕ *ср.* куюштуруу, куюу (*бир идиштен экинчи идишке*); **переливание крови** кан куюштуруу, кан куюу.

ПЕРЕЛИВАТЬ *несов. 1. см. перелить; переливать кровь* кан куюу; **2. перен.** кулпуруу, кулпунуу, кубулжуу; **переливать всеми цветами радуги** көк желенин бардык түсү менен кулпуруу; **переливать из пустого в порожнее** *см. порожний.*

ПЕРЕЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. перелиться; 2. страд. к переливать.*

ПЕРЕЛИВЧАТЫЙ, *ая, -ое 1. (о красках)* кубулма, кулпурма, кубулжуган; **2. (о звуках)** кубулжума, кулпунма, кошолонмо.

ПЕРЕЛИВЫ *мн. 1. (красок)* кубулуш, кулпуруш; **переливы перламутра** седептин кубулушу; **2. (звуков)** кубулжуш; **переливы в пении соловья** булбулдун сайрашынын кубулжушу.

ПЕРЕЛИНОВАТЬ *сов. что 1. (заново)* кайтадан сызуу, жаңыдан сызуу; **2. (всё, многое)** бардыгын сызып чыгуу.

ПЕРЕЛИНОВЫВАТЬ *несов. см. перелиновать.*

ПЕРЕЛИСТАТЬ *сов. что 1. (перевернуть все листы)* барактоо, барактап чыгуу; **2. (бегло просмотреть)** көз жүгүртүп чыгуу, карап чыгуу, жүгүртүп окуп чыгуу; **я эту книгу не читал, а только перелистал** мен бул китепти окубай эле, көз жүгүртүп чыктым.

ПЕРЕЛИСТЫВАТЬ *несов. см. перелистать.*

ПЕРЕЛИТЬ *сов. что 1. (куда-л.)* куюу, куюштуруу; **перелить вино из бутылки в графин** винону бутылкадан графинге куюштуруу; **2. (налить через край)** ашыра, эрдөөсүнөн чыгара куюу, көп куюп жиберүү; **3. (отлить заново)** кайра эритип куюу, кайтадан куюп чыгуу, жаңыдан куюу; **перелить неудачную статую** жакшы болбой калган статуяны кайра эритип куюу.

ПЕРЕЛИТЬСЯ *сов. 1. (куда-л.)* куюштурулуу; **2. (через край)** ашыра куюлуу, эрдөөсүнөн аша куюлуу, ташып төгүлүү.

ПЕРЕЛИЦЕВАТЬ *сов. что* аңтарып тигүү, оодарып тигүү, ичин сыртына каратып тигүү (*эски кийимди*); **перелицевать пальто** пальтону аңтарып тигүү.

ПЕРЕЛИЦОВКА *ж.* аңтарып тигүү, оодарып тигүү (*эски кийимди*).

ПЕРЕЛИЦОВЫВАТЬ *несов. см. перелицевать.*

ПЕРЕЛОВИТЬ *сов. кого-что* бардыгын кармоо; **переловить всю рыбу в озере** көлдөгү балыктын бардыгын тең кармоо; **переловить беглецов** качкындардын бардыгын кармоо.

ПЕРЕЛОГ *м. с.-х.* кысыр аңыз.

ПЕРЕЛОЖЕНИЕ *ср. муз., лит.* экинчи түргө айландыруу, которуу, салуу (*мис. ырды музыкага*).

ПЕРЕЛОЖИТЬ *сов. что 1. (на другое место)* которуп коюу, бир орундан экинчи орунга которуу, ооштуруп коюу, алпарып коюу; **2. на кого, перен. (возложить на другого)** бирөөнү бошотуп, анын милдетин бирөөгө артуу, жүктөө; **3. (положить чем-л.)** арасына бир деме коюу; **переложить посёду солёмой идиш-аяктын** арасына саман тыгып, салып коюу; **4. (сложить заново)** кайтадан салуу, кайра салуу, бузуп кайра салуу; **5. (положить лишнее)** көп салуу, ашырып салып жиберүү; **переложить соли в суп** сорпого тузду көп салып жиберүү; **6. муз., лит.** айландыруу, которуу, салуу; **переложить стихи**

прозой ырды прозага айландыруу; **переложить гнев на милость** уст. ачууну коюп, ырайымга келүү.

ПЕРЕЛОМ м. 1. (действие) сынуу; 2. (место, где переломлено) сынык, сынган жер; 3. мед. сынык, сынган жер; 4. перен. (резкое изменение) бурулуш, чоң өзгөрүш, чукул өзгөрүш; **нравственный перелом** кулк-мүнөз жагынан болгон чоң өзгөрүш; **перелом в ходе болезни** оорудагы бурулуш; **год великого перелома** улуу бурулуш жылы.

ПЕРЕЛОМАТЬ сов. что, разг. сындыруу, талкалоо, кыйратуу, баарын сындыруу, сындырып бүтүрүү; **ребёнок переломал свой игрушки** бала оюнчуктарын талкалды.

ПЕРЕЛОМАТЬСЯ сов. разг. сынуу, кыйроо, талкалануу, сынып бүтүү, кыйрап бүтүү.

ПЕРЕЛОМИТЬ сов. 1. что (сломать надвое) сындыруу, сындырып экиге бөлүү; 2. кого-что, перен. (побороть) зордоп өзгөртүү, көндүрүү; **переломить свой характер** өз мүнөзүн зордоп өзгөртүү, көндүрүү.

ПЕРЕЛОМИТЬСЯ сов. сынып экиге бөлүнүү, сынуу, чорт сынуу.

ПЕРЕЛОМНЫЙ, ая, -ое перелом 4-кө т.; **переломный момент** бурулуш учуру.

ПЕРЕМАЗАТЬ сов. кого-что, разг. майлоо, боёп булгап салуу, булгап алуу.

ПЕРЕМАЗАТЬСЯ сов. разг. боёлуп булгануу, майлануу, булгануу.

ПЕРЕМАЛЫВАТЬ несов. см. перемолотъ.

ПЕРЕМАЛЫВАТЬСЯ несов. 1. см. перемолотъся; 2. страд. к перемалывать.

ПЕРЕМАНИВАТЬ несов. см. переманить.

ПЕРЕМАНИТЬ сов. кого, разг. кызыктырып өзүнө тартуу, алдап өзүнө тартуу.

ПЕРЕМАРАТЬ сов. что, разг. булгап таштоо.

ПЕРЕМАТЫВАТЬ несов. см. перемотать.

ПЕРЕМАХНУТЬ сов. что, через что, разг. шып этип секирип түшүү же өтүү, шып этип ыргып түшүү же өтүү, секирип түшүү, секирип өтүү; **перемахнуть через забор** дубалдан шып этип секирип түшүү.

ПЕРЕМЕЖАТЬ несов. что чем, с чем кезектештирүү, аралаштыруу; **перемежать работу с отдыхом** ишти дем алыш менен кезектештирүү.

ПЕРЕМЕЖАТЬСЯ несов. чем, с чем кезектешүү, аралаштырылуу, аралашуу; **дождь перемежался с градом** жамгыр мөндүр менен кезектеш түштү.

ПЕРЕМЕЖАЮЩИЙСЯ, аясы, -еясы 1. прич. от перемежаться; 2. прил. убак-убагы менен кармоочу; **перемежающаяся лихорадка** убак-убагы менен кармоочу безгек (калтыратма).

ПЕРЕМЕЖЕВАТЬ сов. что кайтадан чектөө, кайтадан чегин бөлүү.

ПЕРЕМЕЖЕВЫВАТЬ несов. см. перемежевать.

ПЕРЕМЁНА ж. 1. алмашуу, өзгөрүү, оошуу; **перемёна климата** полёзна для некоторых больных климаттын алмашышы кээ бир оорулар үчүн пайдалуу; **перемёна погоды** аба ырайынын өзгөрүшү; **в нём произошла большая перемёна** ал аябай өзгөрүлүптүр; 2. (комплект, напр. белья) алмаштырып кие турган (үстү-баши); 3. (в школе) дем алыш, танапис; **большая перемёна** чоң дем алыш.

ПЕРЕМЕНИТЬ сов. кого-что алмаштыруу, которуу, өзгөртүү; **переменить разговор** сөздү башкага которуу;

переменить причёску причёсканы өзгөртүү; **переменить лошадей** аттарды алмаштыруу.

ПЕРЕМЕНИТЬСЯ сов. разг. 1. (измениться) өзгөрүү, өзгөрүлүү, башкача болуп калуу; **он переменялся в лице** анын өңү өзгөрүлө түштү; 2. к кому-чему (изменить своё отношение) өзгөртүү.

ПЕРЕМЁННЫЙ, ая, -ое алмашма, өзгөрмө, өзгөрүлмө, кезектешме; оошмолуу; **переменный ветер** алмашма шамал; **переменный капитал** эк. өзгөрмө капитал; **переменная величина** мат. өзгөрмө чоңдук; **переменный ток физ.** алмашма ток.

ПЕРЕМЁНЧИВОСТЬ ж. разг. алмашмалуулук, өзгөрмөлүүлүк, өзгөргүчтүк, оошмолуулук, бир калыпта турбагандык.

ПЕРЕМЁНЧИВЫЙ, ая, -ое разг. кубулма, өзгөрүлмө, өзгөргүч, айнымалуу; **переменная погода** өзгөрмө аба ырайы.

ПЕРЕМЕРЗАТЬ несов. см. перемёрзнуть.

ПЕРЕМЕРИТЬ сов. что, разг. 1. (примерить заново) кайтадан, кайта баштан өлчөө, ченөө (мис. кийимди); 2. (всё, много) баарын өлчөп, ченеп чыгуу; **она перемерила все платья** ал бардык көйнөктөрдү кийип өлчөп чыкты.

ПЕРЕМЕСИТЬ сов. что аралаштырып жууруу, ийлөө; **перемесить глину** топуракты аралаштыруу, топуракты ийлөө.

ПЕРЕМЕСТИТЬ сов. кого-что орундаштыруу, жайлаштыруу, которуштуруу, көчүрүү (бир орундан экинчи орунга); **переместить мебель** мебелдерди бир орундан экинчи орунга жайлаштыруу; **переместить на другую работу** башка ишке орундаштыруу.

ПЕРЕМЕСТИТЬСЯ сов. орундаштырылуу, жайлаштырылуу, көчүрүлүү, которуштурулуу; көчүү, орундашуу (бир орундан экинчи орунга).

ПЕРЕМЕТАТЬ сов. что (наметать заново) жаңыдан кабуу, кайтадан кабуу, жөрмөө (мис. кийимди).

ПЕРЕМЕТИТЬ сов. что 1. (заново) башкача кылып тамга, белги салуу; 2. (всё, много) бардыгына белги, тамга салуу.

ПЕРЕМЕТНУТЬСЯ сов. разг. (изменить) чыккынчылык кылуу, душмандын тарабына өтүү.

ПЕРЕМЕЧАТЬ несов. см. переметить.

ПЕРЕМЕШАТЬ сов. что 1. (смешать вместе) аралаштыруу, кошуп аралаштыруу, аралаштырып астын-үстүнө келтирүү; **перемешать серую муку с белой** кара унду ак ун менен аралаштыруу; 2. (размешать) аралаштыруу, ичкерештирүү, көсөө, которуштуруу, астын-үстүнө келтирүү; **перемешать угли в печке** мештеги чокту ичкерештирүү; 3. (спутать) аралаштырып жиберүү, баш аламан кылуу; **он перемешал все бумаги** ал бардык кагаздарды баш аламан кылып жиберди.

ПЕРЕМЕШАТЬСЯ сов. разг. 1. (смешаться) аралашуу, кошулуп кетүү; **два сорта муки перемешались** эки сорт ун аралашты; 2. перен. (перепутаться) аралашып кетүү, баш аламан болуу; **всё у него в голове перемешалось** анын башында бардыгы баш аламан болуп калды.

ПЕРЕМЁШИВАТЬ I несов. см. перемесить.

ПЕРЕМЁШИВАТЬ II несов. см. перемесить.

ПЕРЕМЕЩАТЬ несов. см. переместить.

ПЕРЕМЕЩАТЬСЯ несов. 1. см. переместиться; 2. страд. к перемещать.

ПЕРЕМЕЩЕНИЕ ср. көчүү, көчүрүү, өтүү, өткөрүү, которуу, которуштуруу, ооштуруу, оошуу, орун кото-

руштуруу (бир жерден экинчи жерге же бир кызматтан экинчи кызматка); **перемещение по службе** бир кызматтан экинчисине өтүү; **перемещение пластов земной коры** жер кыртышынын катмарларынын которулушу.

ПЕРЕМЕЩЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от переместить; 2. прил.:** перемещённые лица жер ооду болгон адамдар.

ПЕРЕМЁРЗНУТЬ сов. **1. (промёрзнуть)** катуу үшүү, абдан үшүү, тоңуу, муздоо, аябай тоңуу; **я перемёрз в дороге** мен жолдо аябай үшүдүм; **2. вымерзнуть** үшүп кетүү, үшүп калуу; **все цветы перемёрзли** бардык гүлдөр үшүп кетти.

ПЕРЕМЁТ м. перемёт (балык кармоо үчүн кайырмактуу керме тор).

ПЕРЕМЁТНЫЙ, ая, -ое арта салма; **перемётные сумы у седла** куржун; **сума перемётная** уст. күн тийген жердин чоросу, күн карама.

ПЕРЕМЁТЫВАТЬ несов. см. переметать.

ПЕРЕМІГІВАТЬСЯ несов. см. перемигнуться.

ПЕРЕМІГНУТЬСЯ сов. с кем, разг. ымдашуу, көз кысышуу, ымдаша кетүү.

ПЕРЕМІНАТЬСЯ несов.: **переминаться с ногі на ногу** разг. алмак-салмак улам бир бутуна оордугун салып, бир жерден козголбой туруу.

ПЕРЕМІРИЕ ср. убактылуу тынчтык; убактылуу элдешүү, жарашуу (согушуп жаткан эки жактын тең макулдашуусу боюнча согуш аракеттерин убактылуу токтотуу); **заклѳчить переміріе** убактылуу тынчтык түзүү.

ПЕРЕМНОЖАТЬ несов. см. перемножить.

ПЕРЕМНОЖИТЬ сов. что, мат. бир-бирине көбөйтүү, арттыруу.

ПЕРЕМОГАТЬ несов. что, разг. чыдоо, төтөп берүү, чыдаштык кылуу; ооруга бой бербей, чыдоо; **он встал, с трудом перемогая боль в ногѳ** ал бутунун оорусуна бой бербей, араң чыдап ордунан турду.

ПЕРЕМОГАТЬСЯ несов. разг. ооруга бой бербей, чыдап жүрүү.

ПЕРЕМОКНУТЬ сов. аябай суу болуу, абдан сууга чылануу, өтмө катарынан өтүп суу болуу; **перемокнуть под дождѳм** жамгырдын алдында калып аябай суу болуу.

ПЕРЕМОЛ м. с.-х. кайтадан тарттыруу (тегирменге); **пустить зерно в перемол** данды кайтадан тарттыруу (салуу).

ПЕРЕМОЛАЧИВАТЬ несов. см. перемолоть.

ПЕРЕМОЛВИТЬ сов. с кем, разг. сүйлөшүү, кеп салышуу; **нѳ с кем было и словѳчка перемолвить** бир ооз сөз сүйлөшүүгѳ да эч ким болгон жок.

ПЕРЕМОЛВИТЬСЯ сов. чем с кем, разг. сүйлөшүү, кеп салышуу; **перемолвиться нѳсколькими словѳми** бир нече сөз айтып сүйлөшѳ калуу.

ПЕРЕМОЛОТИТЬ сов. что **1. (заново)** эгинди кайтадан бастыруу; **2. (всѳ, много)** бастырып бүтүү; **оні перемолотили всѳ зерно** алар бардык эгинди бастырып бүтүштү.

ПЕРЕМОЛОТЬ сов. что **1. (заново)** кайтадан салдыруу, тарттыруу (тегирменге); **2. (всѳ, много)** бардык эгинди салдыруу, тарттыруу (тегирменге).

ПЕРЕМОЛОТЬСЯ сов. эгин салынуу, тартылуу (тегирменге); **перемѳлется – мукѳ бѳдет посл.** бара-бара баары ордуна келет.

ПЕРЕМОНТИРОВАТЬ сов. что, тех. кайтадан монтаждоо (кайтадан монтаж кылуу, кайта кураштыруу, кайтадан оңдоп жай-жайына коюу).

ПЕРЕМОРИТЬ сов. кого-что, разг. бардыгын кыруу, жоюу, өлтүрүү, жоготуу, тукумун соолтуу (мис. чычкандарды).

ПЕРЕМОСТИТЬ сов. что **1. (заново)** жаңыдан төшѳѳ, кайтадан төшѳѳ; **ѳлицу перемостили камнем** көчѳнѳ жаңыдан таш менен төшѳштү; **2. (всѳ, много)** төшѳп чыгуу, төшѳп таштоо, бардыгына төшѳѳ, текши төшѳѳ.

ПЕРЕМОТАТЬ сов. что **1. (заново)** кайтадан ороо, кайтадан түрүү (жипти); **2. (намотать на что-л. другое)** түрүү, ороо (бир нерседен башка нерсегѳ).

ПЕРЕМОЧИТЬ сов. что **1. (слишком)** абдан суулоо, аябай чылоо, көбүрѳѳк суулап жиберүү; **2. (намочить всѳ)** бардыгын суулоо, бүт чылоо.

ПЕРЕМОЧЬ сов. см. перемогать.

ПЕРЕМУДРИТЬ сов. разг. ыгы жок даанышмандык кылып ийүү, ыгы жок билгирсинүү.

ПЕРЕМУЧИТЬСЯ сов. разг. аябай чарчоо, абдан кыйналуу, аябай азап чегүү, катуу азап тартуу.

ПЕРЕМЫВАТЬ несов. см. перемыть; **перемывать косточки кому-л.** разг. бирѳѳнѳ аябай артынан ушактоо.

ПЕРЕМЫТЬ сов. кого-что **1. (заново)** кайтадан, жаңыдан жуу; кайтадан, жаңыдан тазалоо; **2. (всѳ, много)** бардыгын жуу, тазалоо, текши жууп чыгуу, тазалап чыгуу.

ПЕРЕМЫЧКА ж. **1. (перехват)** перемычка, туташтыргыч, бириктиргич; **2. тех. (заграждение)** перемычка (курулуш иштеринде суунун агып келишине жол бербѳѳчѳ, суу ѳткѳрбѳй турган тосмо); **3. тех. (перекрытие)** перемычка (ѳшик, терезе тешиктеринин ѳстѳңкѳ туура коюлган жыгачы).

ПЕРЕМЯТЬ сов. что **1. (измять)** эзүү, эзгилѳѳ, укалоо, убалоо; эзгилѳп, ийлѳп таштоо; **2. (промять заново)** кайтадан (жаңыдан) эзүү; кайтадан (жаңыдан) убалап чыгуу.

ПЕРЕМЯТЬСЯ сов. эзилүү, укалануу, убалануу.

ПЕРЕНАПРЯГАТЬ несов. см. перенапрячь.

ПЕРЕНАПРЯГАТЬСЯ несов. **1. см. перенапрячься; 2. страд. к перенапрягать.**

ПЕРЕНАПРЯЖЕНИЕ ср. **1.** чамадан артык тырышуу, ѳтѳ күчѳнүү, артыкча күчѳтүү, ѳтѳ чыңоо; **2. тех.** токтун ѳтѳ шыкалышы, чыңалышы, күчѳнүшѳ (ѳлектр сѳтинин артыкча чыңалышы).

ПЕРЕНАПРЯЧЬ сов. что ѳтѳ күчѳтүү, артыкча күчѳтүү, ѳтѳ жумшоо, бардык күчѳн салуу; **перенапрячь сѳлы** аябай күчтѳ жумшоо.

ПЕРЕНАПРЯЧЬСЯ сов. ѳтѳ күчѳнүү, бардык күчтѳ салуу.

ПЕРЕНАСЕЛЕНИЕ ср. калк ѳтѳ көбѳйүп, тарчылык болуп кетүү.

ПЕРЕНАСЕЛѳнность ж. калк ѳтѳ көбѳйүп, тарчылык болуп кеткендик.

ПЕРЕНАСЕЛѳННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от перенаселить; 2. прил.** калкы ѳтѳ көбѳйүп, тар болуп кеткен; **перенаселѳнный район** эли ѳтѳ көбѳйүп тар болуп кеткен район.

ПЕРЕНАСЕЛИТЬ сов. что элди ѳтѳ жыш орноштуруу, элди ѳтѳ калың орноштуруу.

ПЕРЕНАСЕЛЯТЬ *несов. см. перенаселить.*

ПЕРЕНАСЫТИТЬ *сов. что, хим.* өтө тойдуруу, аябай тойгузуу, өтө кандыруу; **перенасытить раствор солью** эритиндини тузга өтө кандыруу.

ПЕРЕНАСЫЩАТЬ *несов. см. перенасытить.*

ПЕРЕНАСЫЩЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич.** от перенасытить; **2. прил. хим.** өтө канган; **перенасыщенный раствор** өтө канган эритинди.

ПЕРЕНЕСЕНИЕ *ср. 1. (в другое место)* ташып алып баруу, ташып алып келүү, көтөрүп алып баруу; **2. (в другую станцию)** көчүрүп баруу, көчүрүп алып келүү, башка жерге орноштуруу; **3. (откладывание)** көчүрүү, калтыруу.

ПЕРЕНЕСТИ *сов. 1. кого-что (в другое место)* ташуу, ташып алып баруу, ташып алып келүү, көтөрүп алып баруу; **рэненого перенесли в комнату** жарадарды бөлмөгө көтөрүп алып киришти; **2. что (учредить в другом месте)** көчүрүү, көчүрүп баруу, көчүрүп алып келүү, башка жерге орноштуруу; **столицу перенесли в другой город** борборду башка шаарга көчүрүштү; **3. что (отложить)** көчүрүү, калтыруу; **заседание перенесли на среду** заседание шаршембиге калтырылды; **4. что, перен.** (вынести) баштан өткөрүү, башынан кечирүү; **он перенёс тяжёлую болезнь** ал катуу ооруну башынан өткөрдү; **5. что (на другую строку)** ташуу (жазууда – экинчи жолго көчүрүү).

ПЕРЕНЕСТИСЬ *сов. 1. разг. (быстро переместиться)* ташынып келүү, көчүп бара коюу, тез орношо коюу; **2. перен.** ой менен кете калуу, ой менен кечүү; **я мысленно перенёсся в детские годы** мен ой менен балалык кезиме кете калыпмын.

ПЕРЕНИМАТЬ *несов. см. перенять.*

ПЕРЕНОС *м. 1.* ташымалдоо, ташуу; **правила переноса слов** сөздү ташуу эрежелери; **2. (знак)** ташымал (белги).

ПЕРЕНОСИТЬ *несов. см. перенести.*

ПЕРЕНОСИТЬСЯ *несов. 1. см. перенестись; 2. страд. к переносить.*

ПЕРЕНОСИЦА *ж.* мурундун эки көз арасындагы бөлүгү, кайкысы.

ПЕРЕНОСКА *ж. разг.* ташуу, ташып баруу, ташып келүү, көтөрүп баруу, көтөрүп келүү; **переноска мебели** мебелди ташып баруу.

ПЕРЕНОСНЫЙ, ая, -ое **1.** көчүрмө, жылдырылма; алып барып, алып келме; **переносная лампа** көчүрмө лампа; **2. (о значении)** өтмө; **переносное значение слова** сөздүн өтмө мааниси; **в переносном смысле** өтмө мааниде.

ПЕРЕНОСЧИК *м.* тараткыч, жуктургуч, ташуучу, таркатуучу; **комар – переносчик малярии** чиркей – безгек тараткыч.

ПЕРЕНОЧЕВАТЬ *сов.* түнөө, конуу, түнөп чыгуу, конуп кетүү, конуп калуу.

ПЕРЕНУМЕРОВАТЬ *сов. что 1. (заново)* кайтадан номердеп чыгуу; **2. (подряд)** катарынан номердеп чыгуу.

ПЕРЕНУМЕРОВЫВАТЬ *несов. см. перенумеровать.*

ПЕРЕНЯТЬ *сов. что 1.* үйрөнүү; **перенять привычки у кого-л.** бирөөдөн анын адаттарын үйрөнүү; **2. обл. (перехватить)** жолдон кармап алуу, жолдон тосуп алуу.

ПЕРЕОБОРУДОВАНИЕ *ср.* кайтадан башкача кылып жабдыктоо, кайтадан шаймандоо, өзгөртүп жабдыктоо, кайтадан башкача кылып шаймандалуу.

ПЕРЕОБОРУДОВАТЬ *сов. и несов. что* кайтадан башкача кылып жабдыктоо, кайтадан башкача кылып шаймандоо, өзгөртүп жабдыктоо.

ПЕРЕОБРЕМЕНИТЬ *сов. кого-что* өтө убара кылуу, аябай убара тарттыруу, аябай түйшүк салуу, тарттыруу.

ПЕРЕОБРЕМЕНЯТЬ *несов. см. переобременить.*

ПЕРЕОБУВАНИЕ *ср. 1. кого* бут кийимди кайтадан кийүү, кийдирүү; **2. чего** бут кийимди чечип, башкача кийүү, башка бут кийимди кийдирүү, кийгизүү, кийүү.

ПЕРЕОБУВАТЬ *несов. см. переобуть.*

ПЕРЕОБУВАТЬСЯ *несов. 1. см. переобуться; 2. страд. к переобувать.*

ПЕРЕОБУТЬ *сов. 1. кого* бут кийимди чечип, кайта кийгизүү, кийдирүү, кийүү; **переобуть ребёнка** баланын бутун чечип, кайра кийгизүү; **2. что (о себе – надеть другую обувь)** бутту чечип, кайтадан кийүү, башка бут кийимди кийүү, өз бут кийимин өзгөртүү; **переобуть сапоги** өтүктү чечип, кайтадан кийүү.

ПЕРЕОБУТЬСЯ *сов.* бутту чечип, кайта кийүү, башка бут кийимди кийүү.

ПЕРЕОБУЧАТЬ *несов. см. переобучить.*

ПЕРЕОБУЧАТЬСЯ *несов. 1. см. переобучиться; 2. страд. к переобучать.*

ПЕРЕОБУЧЕНИЕ *ср.* кайтадан, жаңыдан окутуу; кайтадан, жаңыдан үйрөтүү.

ПЕРЕОБУЧИТЬ *сов. кого* кайтадан, жаңыдан окутуу; кайтадан, жаңыдан үйрөтүү; кайта окутуп чыгаруу; жаңы нерсе үйрөтүү.

ПЕРЕОБУЧИТЬСЯ *сов.* кайтадан, жаңыдан окуу; кайтадан, жаңыдан үйрөнүү.

ПЕРЕОДЕВАНИЕ *ср. 1. кого* кайта кийинүү, кайтадан кийинүү, жаңыдан кийинүү, чечип башка. кийиндирүү, кийинүү; **2. чего** чечип башканы кийүү, кийим алмаштыруу, өзгөртүп кийүү, башка кийим кийүү.

ПЕРЕОДЕВАТЬ *несов. см. переодеть.*

ПЕРЕОДЕВАТЬСЯ *несов. 1. см. переодеться; 2. страд. к переодевать.*

ПЕРЕОДЕТЬ, ая, -ое **1. прич.** от переодеть; **2. прил.** кайтадан кийиндирилген, башкача кийинген, которуп кийинген, кийимин өзгөрткөн; **3. прил. (переряженный)** түрүн, кейпин өзгөртүп кийинген.

ПЕРЕОДЕТЬ *сов. 1. кого* чечип башканы кийиндирүү; башка кийим кийгизүү, кийиндирүү; кийимин өзгөртүү; **переодеть ребёнка** баланы чечиндирип, башка кийиндирүү; **2. что** чечип башка кийим кийинүү, кийим ооштуруу, алмаштыруу, кайта кийинүү; **переодеть платье** чечип башка көйнөк кийүү.

ПЕРЕОДЕТЬСЯ *сов. 1. во что* чечинип кийинүү, чечип башканы кийинүү, кийим которуп кийинүү, кийимди ооштуруп кийүү, кийимди алмаштырып кийүү, башка кийим кийүү; **переодеться в новое платье** чечип жаңы көйнөк кийинүү; **2. во что, кем (замаскироваться)** кийинүү, башкача болуп кийинүү; башкача болуп, кейпин өзгөртүп кийинип алуу; башкача кийинүү, өзгөртүп кийинүү; **переодеться женщиной** аялдарча кийинүү; **переодеться в мужское платье** эркектин кийими кийинип алуу.

ПЕРЕОСВИДЕТЕЛЬСТВОВАНИЕ *ср. мед.* кайрадан күбөлөндүрүү, ден соолугун карап кайта күбөлөндүрүү; **медицинское переосвидетельствова-**

ние медициналык жактан ден соолугун карап кайтадан күбөлөндүрүү.

ПЕРЕОСВИДЕТЕЛЬСТВОВАТЬ сов. и несов. *кого-что, мед.* кайтадан карап, текшерип көрүп күбөлөндүрүү.

ПЕРЕОСВИДЕТЕЛЬСТВОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. *мед.* кайтадан күбөлөндүрүлүү, кайтадан каралып күбөлөндүрүлүү; 2. несов. *страд. к переосвидетельствовать.*

ПЕРЕОСМЫСЛИТЬ сов. *что* башкача түшүнүү (мурунку түшүнүгүн өзгөртүп түшүнүү).

ПЕРЕОХЛАДИТЬ сов. *что* кайтадан муздатуу, суутуу, өтө муздатуу, абдан муздатып жиберүү, өткөрө суутуп салуу.

ПЕРЕОХЛАЖДАТЬ несов. *см. переохладить.*

ПЕРЕОХЛАЖДЕНИЕ *ср.* өтө муздатуу, абдан муздоо, өткөрө сууп кетүү.

ПЕРЕОЦЕНИВАТЬ несов. *см. переоценить.*

ПЕРЕОЦЕНИТЬ сов. 1. *что* (заново *оценить*) жаңы баа коюу, кайта баа коюу, кайрадан баалоо (*мис. товар*); 2. *кого-что* (*оценить слишком высоко*) артыкча баа берүү, өтө жогору саноо, ашыра баалап жиберүү; он *переоценил свои способности* ал өзүнүн жөндөмдүүлүгүн ашыра баалап жиберди.

ПЕРЕОЦЕНКА *жс.* 1. (заново) жаңы баа коюу; 2. (*завышение цены*) ашыра баалоо, жогору саноо; 3. (*преувеличенная оценка*) ашык баа, артык баа, өтө жогору саноо.

ПЕРЕПАДАТЬ несов. *разг.* 1. (*об осадках*) анда-санда жааш, сал-пал жаап туруш; *иногда перепадают дожди* анда-санда жамгыр жаай коёт; 2. *см. перепасть* 2.

ПЕРЕПАКОСТИТЬ сов. *что, разг.* аябай булгоо, абд ан булгоо.

ПЕРЕПАЛКА *жс.* 1. *уст. см. перестрелка*; 2. *перен. разг. (перебранка)* тилдешүү, урушуу, жаакташуу, керишүү, тилдешип айтышуу, кер-мур айтышуу.

ПЕРЕПÁРИВАТЬ несов. *см. перепарить.*

ПЕРЕПÁРИТЬ сов. *что (слишком)* ашыра демдеп бузуп коюу (*мис. курчуту*); каргытып коюу (*мис. чайды*).

ПЕРЕПÁРИТЬСЯ сов. (*слишком*) өтө буулануу.

ПЕРЕПÁРХИВАТЬ несов. *см. перепорхнуть.*

ПЕРЕПÁРЫВАТЬ несов. *см. перепороть.*

ПЕРЕПÁСТЬ сов. 1. *см. перепадать* 1; 2. *безл. кому-чему, перен. (достаться)* анча-мынча тийүү, анча-мынча таткануу, бир аз үлөш тийүү.

ПЕРЕПАХАТЬ сов. 1. (заново) кайта баштан айдоо (*что-л.*); кайта (*жаңыдан*) соколоо (*чем-л.*); 2. (*целиком*) бардыгын айдоо (*что-л.*); соколоо (*чем-л.*).

ПЕРЕПÁХИВАТЬ несов. *см. перепахать.*

ПЕРЕПÁЧКАТЬ сов. *кого-что* аябай булгоо, өтө шалтактатуу, аябай кирдетүү, баарын булгап таштоо, бардыгын ыпыластап таштоо.

ПЕРЕПÁЧКАТЬСЯ сов. аябай булгануу, шалтак болуу, өтө кирдөө.

ПЕРЕПÁШКА *жс. с.-х.* кайта айдоо кайта соколоо.

ПЕРЕПАЯТЬ сов. *что* 1. (заново) жаңыдан дана-кердөө, кайрадан кандоо; 2. (*всё, много*) бардыгын кандоо, дана-кердөө.

ПЕРЕПЁВ *м. чаще мн.* эски гөй-гөй, кайта айтуу; *перепёвы старого* баягы эле эски гөй-гөйдү айта берүү.

ПЕРЕПЕВАТЬ несов. *что, разг.* кайталап сүйлөй берүү, кайта айтуу.

ПЕРЕПЕКАТЬ несов. *см. перепечь.*

ПЕРЕПЕКАТЬСЯ несов. 1. *см. перепечься*; 2. *страд. к перепекать.*

ПÉРЕПЕЛ *м. (мн. перепелá)* бөдөнө (*корозу*).

ПЕРЕПЕЛЕНАТЬ сов. *кого* 1. (заново) чечип, кайтадан ороо, чулгоо, бөлөө (*баланы*); 2. (*всех, многих*) бардыгын чечип, кайтадан ороп, чулгап, бөлөп чыгуу.

ПЕРЕПЕЛЁНИВАТЬ несов. *см. перепеленать.*

ПЕРЕПЕЛИНЫЙ, ая, -ое *перепел-ге т.*; *перепелиная охота* бөдөнө улоо; *перепелиное гнездо* бөдөнөнүн уясы.

ПЕРЕПЕРЧИВАТЬ несов. *см. переперчить.*

ПЕРЕПЕРЧИТЬ сов. *что* өтө мурчтоо, аябай калемпирдөө, аябай калемпир салуу, аябай мурч салуу.

ПЕРЕПЁТЬ сов. *что, разг.* (*всё, много*) бардыгын ырдоо, бүт ырдап бүтүү.

ПЕРЕПЕЧАТАТЬ сов. *что* 1. (заново *с печатного текста*) экинчи ирет басып чыгаруу; *перепечатать старое издание* эски басылганын кайтадан басып чыгаруу; 2. (*на пишущей машинке*) көчүрүп кайрадан басуу (*машинкада*); *перепечатать рукопись* кол жазманы көчүрүп кайрадан басуу.

ПЕРЕПЕЧАТКА *жс.* 1. (*действие*) жаңыдан кайта басып чыгаруу, көчүрүп кайрадан басуу; 2. (*перепечатанная работа*) экинчи ирет басылып чыккан чыгарма.

ПЕРЕПЕЧАТЫВАТЬ несов. *см. перепечатать.*

ПЕРЕПЕЧЬ сов. *что* 1. (*слишком*) ашыра кактап, катырма кылып бышыруу (*мис. дандырга*); 2. (*всё, много*) бардыгын бышыруу, бүт бышыруу (*мис. нан, печенье, самса*).

ПЕРЕПЕЧЬСЯ сов. өтө бышуу.

ПЕРЕПЁЛКА *жс.* бөдөнө (*ургаачысы, мекияны*).

ПЕРЕПÍЛИВАТЬ несов. *см. перепилить.*

ПЕРЕПÍЛИТЬ сов. *что* 1. (*надвое*) араалап, таарып экиге бөлүү; 2. (*всё, много*) бардыгын араалап, таарып чыгуу; *перепилить все дрова* бардык отунду араалап чыгуу.

ПЕРЕПИСАТЬ сов. 1. *что* (заново) жаңыдан, кайтадан жазуу; 2. *что* (*списать*) көчүрүү, көчүрүп жазуу, көчүрүп чыгуу; *переписать на машинке* машинкада көчүрүп жазуу; 3. *кого-что* (*сделать список*) бардыгын каттап чыгуу, тизмелөө, тизмелеп чыгуу; *переписать присутствующих* катышуучулардын бардыгын каттап чыгуу.

ПЕРЕПÍСКА *жс.* 1. жаңыдан, кайтадан жазуу; көчүрүп жазуу; *переписка на машинке* машинкада көчүрүп жазуу; 2. (*обмен письмами*) кат алышуу, кат жазышып туруу, кабарлашып туруу; 3. *собр. (письма)* жазылган, алынган каттар.

ПЕРЕПÍСЧИК *м.* көчүрмөчү, көчүрүп жазуучу.

ПЕРЕПÍСЧИЦА *женск. р. к переписчик.*

ПЕРЕПÍСЫВАТЬ несов. *см. переписать.*

ПЕРЕПÍСЫВАТЬСЯ несов. 1. *с кем* кат алышуу, кат жазышуу, кабарлашып туруу; *мы с ними часто переписываемся* биз алар менен тез-тез кат алышып турабыз; 2. *страд. к переписывать.*

ПÉРЕПИСЬ *жс.* каттоо; *пéрепись населения* калкты каттоо, эл каттоо; *пéрепись скотá* мал каттоо, мал санак.

ПЕРЕПÍТЬСЯ сов. *разг.* өлөрчө көп ичип, мас болуу.

ПЕРЕПЛАВИТЬ I сов. *что* (*металл*) кайтадан эритүү, эритип буюмга айландыруу, эритиндиге айландыруу.

ПЕРЕПЛАВИТЬ II *сов. кого-что (по воде)* сал агызуу, суу менен агызуу.

ПЕРЕПЛАВИТЬСЯ *сов.* кайтадан эритилүү, эритилип буюмга айлануу, эритиндиге айлануу.

ПЕРЕПЛАВКА *жс.* кайтадан эритүү, эритип буюмга айландыруу, эритиндиге айландыруу; **переплавка металлов** металлдарды кайтадан эритүү.

ПЕРЕПЛАВЛЯТЬ I *несов. см. переплавить I.*

ПЕРЕПЛАВЛЯТЬ II *несов. см. переплавить II.*

ПЕРЕПЛАВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. переплавиться; 2. страд. к переплавлять.*

ПЕРЕПЛАНИРОВАТЬ *сов. что* кайтадан пландоо, жаңыдан план түзүү, бир нерсенин планын өзгөртүү.

ПЕРЕПЛАНИРОВА́КА *жс.* кайта пландоо, жаңыдан пландаштыруу; **перепланировка города** шаарды кайта пландоо.

ПЕРЕПЛАНИРОВА́ВВАТЬ *несов. см. перепланировать.*

ПЕРЕПЛАТИ́ТЬ *сов. что 1. (заплатить лишнее)* артык төлөө, ашык төлөп жиберүү; **2. разг. (заплатить, истратить много)** көп төлөө; төлөй берип, көп төлөп коюу; ашык төлөө; **переплатить много денег** акчаны төлөй берип (*бере берип*) көп төлөп коюу.

ПЕРЕПЛАЧИВА́ТЬ *несов. см. переплатить.*

ПЕРЕПЛЕСТИ́ *сов. что 1. (книгу)* мукабалоо, түптөө; **2. (перевить)** өрүү, согуу, эшүү, кошо өрүү; **переплести́ косы лентами** чачты лента менен кошо өрүү; **3. (заново заплести)** кайта, жаңыдан өрүү; кайта, жаңыдан эшүү; кайта, жаңыдан согуу (*сплести*); **переплести́ косы́** чачты кайтадан өрүү.

ПЕРЕПЛЕСТИ́СЬ *сов. 1. (сплестись)* оролуу, эшилүү, чырмалуу, оролушуп калуу, чырмалышып калуу; **растения переплелись между собой** өсүмдүктөр бири-бири менен чырмалышты, оролушту; **2. перен. чатышуу, чиеленишүү, түйүлүшүү; мысли переплелись у него в голове** анын башында ар түрдүү ойлор чиеленишти.

ПЕРЕПЛЕТА́ТЬ *несов. см. переплести́.*

ПЕРЕПЛЕТА́ТЬСЯ *несов. 1. см. переплестись; 2. страд. к переплетать.*

ПЕРЕПЛЕТЕ́НИЕ *ср. 1. текст.* согулуу, айкалышуу (*кездеме токулганда интердин бир-бирине айкалышуусунун бир түрү*); **2. (перевивание)** өрүү, эшүү, согуу; **3. оролуу, эшилүү, чырмалуу; сложное переплетение жёлок листа́** жалбырактын тарамдарынын татаал чырмалышы; **4. перен. чатышуу, чиеленүү, түйүлүшүү; переплетение обстоятельств** шарттардын, жагдайлардын чиелениши.

ПЕРЕПЛЕ́Т *м. 1. (действие)* мукабалоо, түптөө; **отдать книгу в переплёт** китепти мукабалоого берүү; **2. (крышка книги)** мукаба; **3. (оконный)** терезе рамасынын көздөрү, терезенин торчо жыгачтары; **попасть в переплёт** *разг.* чатак ишке дуушар болуу.

ПЕРЕПЛЕ́ТНАЯ, *жс.* китеп түптөй турган орун, китеп мукабалоочу мастерская.

ПЕРЕПЛЕ́ТНЫЙ, *ая, -ое* **переплёт-ко т.**; **переплётная мастерская** китеп мукабалоочу мастерская; **переплётная бума́га** мукаба кагазы.

ПЕРЕПЛЕ́ТЧИК *м.* мукабачы, түптөгүч.

ПЕРЕПЛЫВА́ТЬ *несов. см. переплыть.*

ПЕРЕПЛЫ́ТЬ *сов. что, через что* чабак уруп өтүү, сүзүп өтүү; **переплыть реку́** өзөндөн чабак уруп, сүзүп

өтүү; **переплыть́ че́рез океа́н** океандан сүзүп өтүү (*пароход менен*).

ПЕРЕПОДГОТА́ВЛИВАТЬ *несов. см. переподготóвить.*

ПЕРЕПОДГОТÓВИТЬ *сов. кого-что* кайтадан даярдап чыгуу, жадыдан даярдоо; **переподготóвить педаго́гов** педагогдорду кайтадан даярдап чыгуу.

ПЕРЕПОДГОТÓВКА *жс.* кайтадан даярдоо, жаңыдан кайта даярдоо; **курсы по переподготóвке учителей** мугалимдерди кайта даярдоо курсу.

ПЕРЕПОИ́ТЬ *сов. кого (слишком)* абдаң көп ичирүү; ичкиликте көп ичирүү, ичкилик менен сугаруу, мас кылып таштоо (*спиртными напитками*).

ПЕРЕПО́Й *м.: с перепóя или с перепóю* *разг.* ичкиликте ашыра ичкендиктен.

ПЕРЕПОЛÁСКИВАТЬ *несов. см. переполоска́ть.*

ПЕРЕПОЛЗÁТЬ *несов. см. переползти́.*

ПЕРЕПОЛЗТИ́ *сов. через что* өрмөлөп, сойлоп, боору менен жылып өтүү, эмгектеп өтүү; **разведчик переполз́ че́рез доро́гу** чалгынчы жолдон боору менен жылып өттү.

ПЕРЕПОЛНÉНИЕ *ср.* толуу, өтө толуп кетүү, аша толуу; **переполнэ́ние желу́дка** аш казандын өтө толуп кетиши.

ПЕРЕПО́ЛНИТЬ *сов. что чем 1.* өтө толтуруу, жык толтуруу, ашыра толтуруу, жыкжыйма кылуу; **2. перен. толтуруу; это известие перепóлнило моё сердце радостью́** бул кабар менин койнумду кубанычка толтурду.

ПЕРЕПО́ЛНИТЬСЯ *сов. 1.* аябай толуу, жык толуу, жыкжыйма болуу; **2. перен. аябай толуу; моё сердце перепóлнилось радостью́** менин койнум кубанычка аябай толду.

ПЕРЕПОЛНЯ́ТЬ *несов. см. переполнить.*

ПЕРЕПОЛНЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. переполниться; 2. страд. к переполнять.*

ПЕРЕПОЛОСКÁТЬ *сов. что 1. (заново)* кайтадан чайкоо; **2. (всё, много)** түгөл чайкоо, чайкап чыгуу, баарын чайкоо.

ПЕРЕПОЛÓТЬ *сов. что 1. (заново)* кайтадан отоо, кайрадан отоп чыгуу; **переполóть грядку́** жөөктү кайтадан отоо; **2. (всё или несколько участков)** бардыгын же көбүн отоо, отоп чыгуу, отоп өтүү; **переполóть все грядки́** бардык жөөктөрдү отоо.

ПЕРЕПОЛÓХ *м.* тополоң, дүрбөлөн, чак-челекей, уу-чуу; **произвести́ переполóх** дүрбөлөн түшүрүү..

ПЕРЕПОЛОШИ́ТЬ *сов. кого-что, разг.* шаштыруу, дүрбөлөн, түшүрүү, тополоңго салуу, байкоосуздан коркутуу, үрөйүн алуу; **вызвать переполóх** дүрбөлөн чыгаруу; **громкий стук переполоши́л спящих** катуу түрс этиш уктап жаткандарга дүрбөлөн түшүрдү.

ПЕРЕПОЛОШИ́ТЬСЯ *сов. разг.* тополоң түшүү, дүрбөлөн түшүү, чакчелекей чыгуу, уу-чуу болуу.

ПЕРЕПО́НКА *жс.* жаргак, жаргакча, перепонка; **бара́нная перепóнка** *анат.* кулак жаргакчасы, кулактын тарсылдагы; **пла́вательная перепóнка** сүзүү жаргагы, таман жаргагы (*сууда сүзүп жүрүүчү каз, өрдөк сыяктуу куштардын таманы*).

ПЕРЕПОНЧАТОКРЫ́ЛЫЕ *мн. (ед. перепончатокры́лое ср.) зоол.* жаргак канаттуулар (аары, ийнелик, чымын, чиркей ж.б.).

ПЕРЕПО́НЧАТЫЙ, *ая, -ое* жаргактуу.

ПЕРЕПОРÓТЬ *сов. что* 1. (заново распороть) кайта сөгүү; 2. (всё, многое) баарын сөгүү (кийимди).

ПЕРЕПÓРТИТЬ *сов. кого-что* бардыгын бузуу, бардыгын бүлдүрүү, ишке жаратпай таштоо, иштен чыгаруу.

ПЕРЕПÓРТИТЬСЯ *сов. разг.* бардыгы бузулуу, бардыгы бүлүнүү; ишке жарабай калуу, иштен чыгуу.

ПЕРЕПÓРУЧАТЬ *несов. см. перепоручить.*

ПЕРЕПÓРУЧИТЬ *сов. что кому-чему* башкага тапшыруу, экинчи бирөөгө тапшыруу, кайта бирөөгө жүктөө.

ПЕРЕПОРХНУТЬ *сов.* бырпырап дагы бир жерге учуп конуу.

ПЕРЕПОЯСАТЬ *сов. кого-что* 1. (заново) кайтадан курчоо; 2. *разг.* (опоясать) курчоо (белди).

ПЕРЕПОЯСАТЬСЯ *сов.* 1. (заново) кайтадан курчануу; 2. *разг.* (опоясаться) курчануу.

ПЕРЕПОЯСЫВАТЬ *несов. см. перепоясать.*

ПЕРЕПОЯСЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. перепоясать-ся;* 2. *страд. к перепоясывать.*

ПЕРЕПРА́ВА *ж.* 1. (действие) өтүү, өткөрүү, өткөзүү, ашыруу (дарыядан, суудан); 2. (место) өткөөл, кечүү.

ПЕРЕПРА́ВИТЬ I *сов.* 1. *кого-что* через что (перевезти) өткөрүү, өткөзүү, ашыруу (өзөндөн, дарыядан, тоодон); 2. *что* (переслать) андан ары тийиштүү жагына жөнөтүү (жиберүү); **переправить письмо адресату** катгы тийиштүү адресатка андан ары жөнөтүү.

ПЕРЕПРА́ВИТЬ II *сов. что, разг. (исправить)* оңдоп жазуу, кайта оңдоп чыгуу; **переправить написанное** жазылганды оңдоп жазуу.

ПЕРЕПРА́ВИТЬСЯ *сов.* өтүү (дарыядан, өзөндөн); **переправиться через реку** өзөндөн өтүү.

ПЕРЕПРА́ВКА *ж. разг. см. переправа 1.*

ПЕРЕПРАВЛЯ́ТЬ *несов. см. переправить.*

ПЕРЕПРАВЛЯ́ТЬСЯ *несов.* 1. *см. переправиться;* 2. *страд. к переправлять.*

ПЕРЕПРАВОЧНЫЙ, ая, -ое өткөрүүчү, өткөзүүчү, ашыруучу, өткөрүү үчүн колдонулуучу.

ПЕРЕПРЕВА́ТЬ *несов. см. перепреть.*

ПЕРЕПРЕ́ЛЫЙ, ая, -ое чирип бузулган, көгөрүп кеткен, борсуган; **перепрёлое зерно** чирип бузулган эгин, чирип бузулган дан.

ПЕРЕПРЕ́ТЬ *сов.* 1. (сгнить) чирип бузулуу, көгөрүп кетүү, борсуу; 2. *разг. (от долгой варки)* өтө эзилип бышуу, шылынып кетүү; **мясо перепрёло** эт өтө эзилип бышты, эт шылынып кетти.

ПЕРЕПРО́БОВАТЬ *сов. что* бардыгынын даамын татуу, бардыгын байкоо, иштеп көрүү, сынап чыгуу; **он перепробовал все кушанья** ал тамактардын бардыгынын даамын татып көрдү.

ПЕРЕПРОДА́ВАТЬ *несов. см. перепродать.*

ПЕРЕПРОДА́ЖА *ж.* алып сатуу, өзү сатып алып башкага сатуу; **перепродажа вещей** буюмдарды алып сатуу.

ПЕРЕПРОДА́ТЬ *сов. что* алып сатуу, өзү сатып алып башкага сатуу.

ПЕРЕПРОИЗВО́ДСТВО *ср. эк.* артык өндүрүү, ашыра өндүрүү (товарлардын сатып алуу жөндөмдүүлүгүнөн ашыра өндүрүлүшү).

ПЕРЕПРУДИ́ТЬ *сов. что, разг.* тосуу, байлоо, бөгөттөө, буу, буруу; **перепрудить реку** өзөндү байлап таштоо, өзөндү бууп салуу.

ПЕРЕПРУ́ЖИВАТЬ *несов. см. перепрудить.*

ПЕРЕПРЫ́ГИВАТЬ *несов. см. перепрыгнуть.*

ПЕРЕПРЫ́ГНУТЬ *сов. что, через что* алыс ыргуу, аша секирүү, ыргып өтүү, секирип өтүү; **перепрыгнуть ров** андан секирип өтүү.

ПЕРЕПРЯ́ГАТЬ *несов. см. перепрячь.*

ПЕРЕПРЯ́ЧЬ *сов. кого-что (заново)* кайтадан, жаңыдан чегүү; кайтадан, жаңыдан кошуу (*мис. атты арабага*).

ПЕРЕПУ́Г *м.: с перепугу разг.* корккондуктан, коркуп кеткендиктен, коркуп кетип.

ПЕРЕПУ́ГАТЬ *сов. кого-что* коркутуу, чочутуу, үрөйүн учуруу, шаштысын кетирүү.

ПЕРЕПУ́ГАТЬСЯ *сов.* коркуу, коркуп кетүү, үрөйү учуп кетүү, шаштысы кетүү.

ПЕРЕПУ́ТАТЬ *сов. что* 1. (запутать) чатыштыруу, чиелештирүү, аралаштырып жиберүү, бүлдүрүү; **перепутать нитки** жипти чатыштыруу; 2. *перен.* чаташтыруу; **он перепутал их имена** ал алардын аттарын чаташтырып салды.

ПЕРЕПУ́ТАТЬСЯ *сов.* 1. (спутаться) чатышуу, чиеленүү, аралашып калуу; **все нитки перепутались** бардык жиптер чатышты; 2. *перен.* чаташуу; **у меня в голове всё перепуталось** менин башымда бардыгы чаташып калды.

ПЕРЕПУ́ТЫВАТЬ *несов. см. перепутать.*

ПЕРЕПУ́ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. перепутаться;* 2. *страд. к перепутывать.*

ПЕРЕПУ́ТЬЕ *ср.* жол айрылышы, тогуз жолдун тоому; **на перепутье** арсар болуп, эки ойлуу болуп.

ПЕРЕРАБА́ТЫВАТЬ *несов. см. переработать.*

ПЕРЕРАБА́ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. переработаться;* 2. *страд. к перерабатывать.*

ПЕРЕРАБО́ТАТЬ *сов. что* 1. (в какой-л. продукт) иштеп чыгаруу, жасап чыгаруу, өндүрүү; **переработать хлопок в пряжу** пахтадан жип жасап чыгаруу; 2. (об органических процессах) синдирүү, сиңирүү; **переработать пищу** тамакты сиңирүү; 3. (переделать) кайтадан иштеп чыгуу, кайта оңдоп чыгуу, өзгөртүү; **переработать статью** макаланы кайтадан иштеп чыгуу; 4. (проработать лишнее) артык (ашык) иштөө, нормадан ашык иштөө; **он переработал три часа** ал үч саат ашык иштеди.

ПЕРЕРАБО́ТАТЬСЯ *сов.* 1. (преобразоваться) иште-тилип башка түр алуу, башка затка өтүү (айлануу); 2. *разг. (переутомиться)* иштеп, аябай чарчоо.

ПЕРЕРАБО́ТКА *ж.* 1. (в какой-л. продукт) иштелип чыгуу, жасалып чыгуу, кайтадан иштөө, жаңыдан иштөө; **керосин – продукт переработки нефти** керосин – нефтиден иштелип чыккан продукт; 2. (переделка) кайтадан иштеп чыгуу, кайта оңдоп чыгуу, өзгөртүү; **переработка рукописи** кол жазманы кайта оңдоп чыгуу; 3. (работа сверх нормы) артык (ашык) иштегендик, нормадан ашык иштегендик; **уплатить за переработку** ашык иштегендиги үчүн төлөө.

ПЕРЕРАСПРЕДЕЛÉНИЕ *ср.* кайтадан бөлүштүрүү; жаңыдан бөлүштүрүү, кайтадан үлөштүрүү, жаңыдан үлөштүрүү; **перераспределение доходов** эк. доходдорду (кирешелерди) кайтадан бөлүштүрүү; **перераспределение пара** тех. бууну кайтадан бөлүштүрүү.

ПЕРЕРАСПРЕДЕЛÍТЬ *сов. кого-что* кайтадан бөлүштүрүү, кайтадан үлөштүрүү, жаңыдан бөлүштүрүү, жаңыдан үлөштүрүү.

ПЕРЕРАСПРЕДЕЛЯТЬ *несов. см. перераспределить.*

ПЕРЕРАСТАНИЕ *ср. өсүп өтүү, айлануу; перерастание буржуазно-демократической революции в социалистическую буржуазиялык-демократиялык революциянын социалисттик революцияга өсүп өтүшү.*

ПЕРЕРАСТАТЬ *несов. см. перерасти.*

ПЕРЕРАСТИ *сов. 1. кого-что (стать выше ростом) өсүү, өсүп ашып кетүү, өсүп кетүү, узун болуп кетүү; сын перерос отца* уулу өсүп, атасынан ашып кетти; **2.** (стать старше, чем требуется) чоң болуп калуу, жашы өтүп кетүү, өсүп ашып кетүү, өсүп өтүп кетүү; **для детского сада он перерос** балдар бакчасы үчүн анын жашы өтүп кетти; **3. кого-что, перен. (обогнать в развитии)** өсүп кетүү, өсүп ашып кетүү, өсүп озуу, өтүп кетүү; **перерасти своего учителя** өсүп мугалиминен өтүп кетүү; **4. во что, перен.** айлануу, өсүп айлануу.

ПЕРЕРАСХОД *м. ашык расход, ашык сарптоо, өлчөмдөн ашык сарп кылуу; перерасход против сметы* сметадан ашык расход.

ПЕРЕРАСХОДОВАТЬ *сов. и несов. что* ашыра расходдоо, ашыра сарптоо, өлчөмдөн ашыра сарп кылуу; **перерасходовать электроэнергию** электр энергиясын ашык расходдоо.

ПЕРЕРАСЧЁТ *м. кайтадан расчёт кылуу, кайта эсептешүү, алгы-бергини кайтадан тактоо, эсептөө; произвести перерасчёт с кем-л.* бирөө менен кайтадан эсептешүү.

ПЕРЕРВАТЬ *сов. 1. что (разорвать)* үзүү, үзүп жиберүү (*мис. жипти*); жыртуу (*мис. кагазды*); **перервать верёвку** жипти үзүп жиберүү; **2. кого-что, перен. разг. (перебить)** бөлүү, сөздү бөлүү; **я вас перерву на минуте** мен сиздин сөзүңүздү бир минутага бөлөйүн; **3. кого-что, разг. (разъединить)** үзүп кетүү, бөлүп кетүү, бөлүп жиберүү; **телефонный разговор перервали** телефон аркылуу сүйлөшүп жаткан сөздү бөлүп кетишти.

ПЕРЕРВАТЬСЯ *сов. 1. (разорваться)* үзүлүү, үзүлүп калуу; **верёвка перервалась** жип үзүлүп калды; **2. разг. (прекратиться)** бөлүнүү, токтолуп калуу.

ПЕРЕРЕГИСТРАЦИЯ *жс. кайта каттоо, кайта регистрациялоо.*

ПЕРЕРЕГИСТРИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* кайтадан жаңы каттоо, кайта регистрациялоо; **перерегистрировать членскую книжку** мүчөлүк книжканы кайта регистрациялоо.

ПЕРЕРЕГИСТРИРОВАТЬСЯ *сов. и несов. кайта* катталуу, кайта регистрациялануу.

ПЕРЕРЕЗАТЬ *сов. 1. что (разрезать)* кесүү, кесип таштоо, кыйып салуу, кесип эки бөлүү, кыркуу, кыркып жиберүү; **2. кого-что (зарезать всех, многих)** бардыгын мууздап салуу, бардыгын союу; **3. что, перен. (пересечь в каком-л. направлении)** кесип өтүү, басып өтүү; **4. что, перен. (преградить)** кесүү, тосуп калуу, бөгөп калуу; **перерезать путь неприятелю** душмандын жолун бөгөп калуу.

ПЕРЕРЕЗАТЬ *несов. см. перерезать 1, 3, 4.*

ПЕРЕРЕЗЫВАТЬ *несов. см. перерезать.*

ПЕРЕРЕШАТЬ *несов. см. перерешить.*

ПЕРЕРЕШИТЬ *сов. что, разг. кайта чыгаруу (мис. эсепти); кайтадан чечүү (мис. маселени).*

ПЕРЕРЖАВЕТЬ *сов. 1. (покрыться ржавчиной)* аябай дат басып кетүү; **2. (испортиться от ржавчины)** дат басып бузулуп калуу.

ПЕРЕРИСОВАТЬ *сов. что 1. (заново) сүрөттү кайтадан тартуу, кайта оңдоп тартуу, сүрөттү көчүрүп тартуу; 2. (всё, многое) бардыгын сүрөткө тартып чыгуу, сүрөткө түшүрүп чыгуу.*

ПЕРЕРИСОВЫВАТЬ *несов. см. перерисовать 1.*

ПЕРОРОДИТЬ *сов. кого-что* таптакыр өзгөртүү, жашартуу.

ПЕРОРОДИТЬСЯ *сов. 1. (ухудиться, выродиться) мурунку касиеттерин жоготуп, начарлап кетүү (мис. шарттары ылайык келбеген жердеги өсүмдүк); 2. (коренным образом измениться) таптакыр өзгөрүү, таптакыр башкага айлануу.*

ПЕРОРОЖДАТЬСЯ *несов. см. переродиться.*

ПЕРОРОЖДЕНИЕ *ср. 1. (ухудшение, вырождение) мурунку касиеттерин жоготуп, начарлап кетүү (мис. шарттары туура келбеген жердеги өсүмдүк); 2. (коренное изменение) таптакыр өзгөрүү, таптакыр башкага айлануу, бүтүндөй өзгөрүлүү.*

ПЕРОРОСТОК *м. разг. жашы өтүп кеткен; ученик-переросток* жашы өтүп кеткен окуучу.

ПЕРОРУБАТЬ *несов. см. перерубить.*

ПЕРОРУБИТЬ *сов. что 1. (надвое) экиге бөлө чабуу, жара чабуу, ортосунан жара чабуу; 2. разг. (изрубить мечами, саблями и пр.) кылычтап кескилеп салуу.*

ПЕРОРУГАТЬСЯ *сов. разг. уруша кетүү, тилдеше кетүү, бардыгы менен же бардыгы бири-бири менен урушуп чыгуу.*

ПЕРОРУГИВАТЬСЯ *несов. разг. тилдешүү, кер-мур айтышуу, урушуу.*

ПЕРОРЫВ *м. 1. перерыв (дем алуу, тыныгуу, та-напис); сделать на десять минут перерыв* он минутага перерыв жасоо; **2. (пробел) үзүлүш; перерыв в стаже работы** жумуш стажындагы үзүлүш.

ПЕРОРЫВАТЬ I *несов. см. перерывать.*

ПЕРОРЫВАТЬ II *несов. см. перерывать.*

ПЕРОРЫТЬ *сов. что 1. (вновь перекопать) кайтадан казуу, казгылоо; 2. (разрыть всё) бардыгын казуу, казып таштоо; перерыть всё поле* талаанын бардыгын казуу; **3. перен. (в поисках чего-л.)** оодаруу, аңтаруу, бардыгын тинтип аңтаруу, тинтип чыгуу, тинткилөө.

ПЕРОРЯДИТЬ *сов. кого-что* башкача кылып кийиндирүү (*көбүнчө маскарад үчүн*).

ПЕРОРЯДИТЬСЯ *сов. во что, кем* башкача кийинүү (*көбүнчө маскарад үчүн*).

ПЕРОРЯЖАТЬ *несов. см. перерядить.*

ПЕРОРЯЖАТЬСЯ *несов. см. перерядиться.*

ПЕРОСАДИТЬ *сов. 1. кого-что (посадить на другое место) которуп отургузуу, орун алмаштырып отургузуу; 2. что (растение) көчүрүп тигүү, көчүрүп отургузуу, башка жерге тигүү; 3. что, мед. жамоо, жамаштыруу, жалгоо, жапшыруу (бир жердин этин же сөөгүн башка жерге жамоо).*

ПЕРОСАДКА *жс. 1. көчүрүп тигүү, көчөт отургузуу, көчөттөп отургузуу; пересадка растений* өсүмдүктү көчүрүп тигүү; **2. мед. жамоо, жамаштыруу, жалгоо, жапшыруу; пересадка тканей** этти жамаштыруу; **3. (в пути) пересадка (каторулуп түшүү, мис. поездом поездке же самолёттон самолётко).**

ПЕРОСАЖИВАТЬ *несов. см. пересадить.*

ПЕРОСАЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. пересадить; 2. страд. к пересаживать.*

ПЕРЕСАЛИВАТЬ несов. см. пересолить.

ПЕРЕСДАВАТЬ несов. см. пересдаты.

ПЕРЕСДАТЬ сов. что 1. карт. (сдать заново) кайтадан бөлүү, кайра тартуу; 2. (напр. экзамен) кайтадан берүү, кайра тапшыруу, кайра өткөзүү; 3. (напр. помещение) өзү алганын бирөөгө өткөрүп берүү (мис. квартираны).

ПЕРЕСДАЧА ж. разг. 1. карт. кайтадан бөлүштүрүү, кайрадан тартуу; 2. кайтадан берүү, кайра тапшыруу, кайра өткөзүү; пересдача экзамена экзаменди кайтадан берүү.

ПЕРЕСЕВ м. кайтадан себүү.

ПЕРЕСЕВАТЬ несов. см. пересеять.

ПЕРЕСЕДЛАТЬ сов. кого 1. (заново) ээрди кайта токуу; 2. (всех, многих) бардыгын токуп чыгуу, текши токуп чыгуу.

ПЕРЕСЕКАТЬ несов. см. пересечь.

ПЕРЕСЕКАТЬСЯ несов. 1. см. пересечься; параллельные линии никогда не пересекаются жарыш сызыктар эч убакта бири-бирин кесип өтпөйт; 2. страд. к пересекать.

ПЕРЕСЕЛЕНЕЦ м. переселенец (бир жерден экинчи жерге көчүрүлгөн адам).

ПЕРЕСЕЛЕНИЕ ср. переселение, көчүү, көчүрүү; переселение на новую квартиру жаңы квартирага көчүү.

ПЕРЕСЕЛЕНКА женск. р. к переселенец.

ПЕРЕСЕЛИТЬ сов. кого-что көчүрүү.

ПЕРЕСЕЛИТЬСЯ сов. көчүп баруу, көчүп кирүү, башка жайга көчүп баруу; переселиться на новую квартиру жаңы квартирага көчүп баруу.

ПЕРЕСЕЛЯТЬ несов. см. переселить.

ПЕРЕСЕЛЯТЬСЯ несов. 1. см. переселиться; 2. страд. к переселять.

ПЕРЕСЕЯТЬ сов. 1. орун алмаштырып отуруу, башка орунга отуруу; он пересел поближе к окну ал терезеге жакын келип отурду; 2. (сделать пересадку) алмашып отуруу, которулуп отуруу, пересадка жасоо; пересесть на другой поезд башка поездге которулуп отуруу.

ПЕРЕСЕЧЕНИЕ ср. 1. (действие) кесип өтүү; точка пересечения линий сызыктардын бири-бирин кесип өткөн точкасы; 2. (место) кесип өткөн жери, айкашкан жер, кайчылашкан жери; на пересечении дорог эки жолдун кайчылашкан жеринде, жолдун айкалышында.

ПЕРЕСЕЧЁННОСТЬ ж. өңгүл-дөңгүлдүк, адыр-будурдук, өөдө-ылдыйлык, уңкул-чуңкулдук; пересечённость местности затрудняет движение жердин өңгүл-дөңгүлдүгү жүрүүнү кыйындатат.

ПЕРЕСЕЧЁННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от пересечь; 2. прил. өңгүл-дөңгүл, адыр-будур болгон, уңкул-чуңкул (ары-бери жол, коо, суу өткөн); пересечённая местность адыр-будур (түз эмес) жер.

ПЕРЕСЕЧЬ сов. что 1. (перейти поперёк) өтүү, кесип өтүү; отряд вторично пересёк реку отряд экинчи жолу өзөндү өттү; 2. перен. (преградить) кесүү, тосуп калуу, бөөп калуу; пересечь путь неприятелю душмандын жолун тосуп калуу; 3. перен. (пройти по поверхности чего-л.) кесип өтүү, басып өтүү; железная дорога пересечёт нашу область темир жол биздин областты кесип өтөт.

ПЕРЕСЕЧЬСЯ сов. кесилип өтүү, кайчылашуу; эти линии пересеклись в точке А бул сызыктар А точкасында кайчылашып өтүшкөн.

ПЕРЕСЕЯТЬ сов. что 1. (посеять заново) кайтадан, жаңыдан себүү; 2. (просеять заново) кайтадан, жаңыдан элөө.

ПЕРЕСИДЕТЬ сов. 1. (просидеть дольше, чем следует) көбүрөөк туруп калуу, отуруп калуу; хлеб пересидел в печке нан меште көбүрөөк туруп калды; 2. кого, разг. (просидеть дольше других) баарыдан көп отуруу, узак отуруу.

ПЕРЕСИЖИВАТЬ несов. см. пересидеть.

ПЕРЕСИЛИВАТЬ несов. см. пересилить.

ПЕРЕСИЛИТЬ сов. 1. кого (побороть) алы жетүү, күчү жетүү, басым келүү, жеңип чыгуу, күчтүүлүк кылуу; 2. что, перен. жеңүү, чыдоо, чыдамдуулук кылуу; он пересилил свой страх ал өзүнүн коркконун жеңди; он пересилил боль ал ооруга чыдамдуулук кылды.

ПЕРЕСИНИВАТЬ несов. см. пересинить.

ПЕРЕСИНИТЬ сов. что 1. (заново) кайтадан, жаңыдан көгөртүү; көккө боёо, кайрадан көк боёкко салуу; кайтадан, жаңыдан синкелөө (кирди); 2. (слишком) өтө көгөртүп жиберүү, аябай көгөртүү, өткөрө көгөртүп жиберүү, өткөрө синкелеп жиберүү (кирди).

ПЕРЕСКАЗ м. 1. (действие) кайта сүйлөп же жазып берүү (окуганды же укканды); пересказ прочитанного окуганды кайта сүйлөп берүү; 2. (изложение) кыскача мазмунун жазуу; написать пересказ окугандын кайта кыскача мазмунун жазып берүү.

ПЕРЕСКАЗАТЬ сов. что 1. (изложить своими словами) кайта сүйлөп же жазып берүү (окуганды же укканды); 2. (рассказать) айтуу, аңгеме сүйлөө (бир нерсе жөнүндө аңгеме сүйлөө); я столько видел, что всего не перескажешь мен ушунчалык көптү көрдүм, бардыгын айтып да түгөтө албаймын.

ПЕРЕСКАЗЫВАТЬ несов. см. пересказывать.

ПЕРЕСКАКИВАТЬ несов. см. перескочить.

ПЕРЕСКОЧИТЬ сов. 1. что, через что секирип өтүү, каргып өтүү, ыргып өтүү; 2. перен. разг. аттап кетүү.

ПЕРЕСЛАСТИТЬ сов. что, разг. өтө таттуу кылып жиберүү.

ПЕРЕСЛАТЬ сов. что жиберүү, жөнөтүү, берип жиберүү; переслать письмо по почте катты почта аркылуу жиберүү.

ПЕРЕСМАТРИВАТЬ несов. см. пересмотреть.

ПЕРЕСМЕИВАТЬСЯ несов. с кем, разг. күлүшүү, жымындашуу, өз ара күлүшүү, жымындашып күлүшүп калуу.

ПЕРЕСМЕШНИК м. разг. күлүп шылдың кылуучу, шылдыңчы, шылдыңдоо.

ПЕРЕСМОТР м. кайта кароо, кайра кароо, кайта текшерүү; пересмотр судебного дела соттук ишти кайра кароо.

ПЕРЕСМОТРЕТЬ сов. что 1. (осмотреть заново) кайтадан карап чыгуу; 2. (рассмотреть заново) кайтадан кароо; пересмотреть приговор суда соттун өкүмүн кайтадан кароо.

ПЕРЕСНИМАТЬ несов. см. переснять.

ПЕРЕСНИМАТЬСЯ несов. 1. см. пересняться; 2. trad. к переснимать.

ПЕРЕСНЯТЬ сов. 1. кого-что, фото, кино сүрөткө кайтадан тартуу, сүрөткө кайтадан түшүрүү; 2. что, геод. кайтадан тартуу, кайтадан түшүрүү.

ПЕРЕСНЯТЬСЯ сов. фото сүрөткө кайтадан түшүү.

ПЕРЕСОЛ *м.* тузун өткөрүп жиберүү, тузду көп салып жиберүү; **◆ недосол на столё, а пересол на спинё** *посл.* тузу аз болсо, туздалаар, тузу көп болсо, бузулаар; кем туздалса кечирээр, көп туздалса урушаар.

ПЕРЕСОЛИТЬ *сов.* **1.** *что (слишком)* ашыра туздап коюу, өтө туздуу кылып жиберүү, тузун өткөрүп жиберүү; **2.** *что (всё, многое)* бардыгын туздоо, туздап чыгуу, бардыгын туздап бүтүрүү; **3.** *перен. разг.* өтө ашырып жиберүү, ыгы жок апыртып ийүү, артык тырышыңкырап жиберүү; **пересолить в усёрдин** ашыра, ыгы жок кайрат көрсөтүү.

ПЕРЕСОРТИРОВАТЬ *сов. что* **1.** *(заново)* кайтадан сорттоо, кайтадан ылгап топтоо; **2.** *(всё, многое)* бардыгын сорттоо, текши сорттоп чыгуу.

ПЕРЕСОРТИРОВКА *жс.* кайтадан сорттоо, кайтадан ылгап топтоо, жаңыдан сорттоо.

ПЕРЕСОРТИРОВАТЬ *несов. см. пересортировать.*

ПЕРЕСОХНУТЬ *сов.* **1.** *(стать сухим)* кагыроо, өтө кургап кетүү; **почва пересохла от бездождья** жер жамгыр жаабагандыктан өтө кургап кетти; **у него губы пересохли** анын эрди кургап кетти; **2.** *(об источнике)* какшуу, кагыроо, соолуп калуу; **пруд пересох** көлмө какшып калды.

ПЕРЕСПАТЬ *сов. разг.* **1.** *(слишком)* өтө көп уктап коюу *(калуу)*, ашыра уктап коюу *(калуу)*; **2.** *(переночевать)* түнөө, тунөп чыгуу, тунөп калуу, конуп калуу, түнөп өтүү, конуп өтүү.

ПЕРЕСПЕЛЫЙ, *ая., -ое разг.* өтө бышкан, абдан бышкан, эзиле бышкан *(мис. алма)*.

ПЕРЕСПЕТЬ *сов. разг.* өтө бышуу, абдан бышып кетүү, жетилип өтүү, эзиле бышуу *(о плодах)*; куурап кетүү *(о семенах, злаках)*.

ПЕРЕСПОРИТЬ *сов. кого, разг.* айтышып жеңүү; **его не переспорить** айтышып аны жеңе албайсың.

ПЕРЕСПРАШИВАТЬ *несов. см. переспросить.*

ПЕРЕСПРОСИТЬ *сов. кого* **1.** *(спросить ещё раз)* кайталап суроо, кайтадан суроо, кайрып суроо, укпай кайта суроо; **2.** *(всех, многих)* бардыгын суроо, сурап чыгуу.

ПЕРЕССОРИТЬ *сов. кого, разг.* кериштирүү, уруштуу, бири-бири менен кагыштыруу, араларын бузуу.

ПЕРЕССОРИТЬСЯ *сов. с кем, разг.* урушуу, керишүү; урушуп чыгуу; **он перессорился со всеми друзьями** ал бардык достору менен урушуп чыкты.

ПЕРЕСТАВАТЬ *несов. см. перестать.*

ПЕРЕСТАВИТЬ *сов. кого-что* орун алмаштыруу, орун алмаштырып коюу, орун которуп коюу, башка жерге коюу, жылдырып коюу; **переставить часы на пять минут вперёд** саатты беш минута алдыга жылдырып коюу.

ПЕРЕСТАВЛЯТЬ *несов. см. переставить; эле нёги переставлять разг.* араң жылып басуу, бутту зорго сүйрөп басуу, зорго бутун шилтөө.

ПЕРЕСТАЙВАТЬ *несов. см. перестоять.*

ПЕРЕСТАЙВАТЬСЯ *несов. см. перестояться.*

ПЕРЕСТАНОВКА *жс.* орун алмаштыруу, орун алмаштырып коюу, орун которуштуруп коюу, башка жерге коюу; **перестановка слов в предложении** сүйлөмдө сөздөрдүн ордун алмаштыруу; **перестановка мебели** мебелди которуштуруп коюу.

ПЕРЕСТАРАТЬСЯ *сов. разг.* ашыра тырышуу, ашыра куру кайрат көрсөтүү, артыкча тырышуу.

ПЕРЕСТАРОК *м. разг.* жашы өтүп кеткен, жашы өтүп кеткендиктен белгилүү бир ишке жарабай калган.

ПЕРЕСТАТЬ *сов.* токтоо, токтолуу, басылуу, токтоп калуу, коюу; **дождь перестал** жамгыр басылды; **он перестал курить** ал тамеки тартканын койду.

ПЕРЕСТЕГНУТЬ *сов. что* кайтадан, жаңыдан оңдоп топчулоо.

ПЕРЕСТЕЛЛИТЬ *сов. прост. см. перестлать.*

ПЕРЕСТЁГИВАТЬ *несов. см. перестегнуть.*

ПЕРЕСТИЛАТЬ *несов. см. перестлать.*

ПЕРЕСТИЛКА *жс.* кайтадан төшөп, салып чыгуу; **перестилка полов** полдордун тактайын кайтадан төшөп чыгуу.

ПЕРЕСТИРАТЬ *сов. что* **1.** *(заново)* кайтадан жуу *(кирди)*; **2.** *(всё, много)* бардыгын жууп чыгуу *(кирди)*.

ПЕРЕСТИРЫВАТЬ *несов. см. перестирать.*

ПЕРЕСТЛАТЬ *сов. что* **1.** *(постлать вторично)* кайтадан төшөө, кайтадан салуу; **перестлать постель** төшөктү кайтадан салуу; **2.** *(выстлать заново)* кайтадан төшөө, кайтадан салуу; **перестлать пол** полдун тактайын кайтадан төшөө.

ПЕРЕСТОЯТЬ *сов. что, разг.* туруп өткөрүү; **судно перестояло бұрю в порту** кеме бороонду портто туруп өткөрдү.

ПЕРЕСТОЯТЬСЯ *сов. разг.* көпкө, узакка туруп калуу.

ПЕРЕСТРАДАТЬ *сов.* көп азап тартуу, көп мээнет көрүү, көп жапаа чегүү, көргүлүктү көп көрүү.

ПЕРЕСТРАИВАТЬ *несов. см. перестроить I, II.*

ПЕРЕСТРАИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см. перестроиться I, II;* **2.** *страд. к перестраивать.*

ПЕРЕСТРАХОВАТЬ *сов. кого-что* кайтадан, кайрадан камсыздандыруу; **перестраховать имущество** мүлктү кайрадан камсыздандыруу.

ПЕРЕСТРАХОВАТЬСЯ *сов.* **1.** *(заново)* жаңыдан камсыздандырылуу, кайтадан камсыздандырылуу; **2.** *перен. неодобр.* жоопкерчиликти башкага оодарып, өз башын ала качуу.

ПЕРЕСТРАХОВКА *жс.* **1.** жаңыдан камсыздандырылуу, кайтадан камсыздандыруу; **перестраховка имущества** мүлктөрдү кайтадан камсыздандыруу; **2.** *перен. неодобр.* перестраховка; жоопкерчиликти бирөөгө жүктөп, өз башын ала качуу.

ПЕРЕСТРАХОВЩИК *м. неодобр.* перестраховщик; жоопкерчиликте башка бирөөгө жүктөп, өз башын ала качуучу.

ПЕРЕСТРАХОВЫВАТЬ *несов. см. перестраховать.*

ПЕРЕСТРАХОВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см. перестраховаться;* **2.** *страд. к перестраховывать.*

ПЕРЕСТРЕЛИВАТЬСЯ *несов.* атышуу, аткылашуу.

ПЕРЕСТРЕЛКА *жс.* атышуу, аткылашуу.

ПЕРЕСТРЕЛЯТЬ *сов.* **1.** *кого-что (всех, многих)* бардыгын же көбүн атып таштоо; **2.** *что (израсходовать стрельбой)* ата берип түгөтүү, атып түгөтүү *(окту)*.

ПЕРЕСТРОИТЬ I *сов.* **1.** *что (напр. дом)* кайтадан жаңыча куруу, башкача куруп чыгуу, кайта салуу, кайта жасоо, башкача жасоо; **2.** *что, перен.* кайта куруу, өзгөртүп салуу, башкача кылып түзүү, башкача кылып куруу; **перестроить работу** ишти башкача кылып куруу; **перестроить фразу** сүйлөмдү башкача кылып түзүү;

3.кого-что, воен. (расположить по-иному) башкача тизүү; **перестро́ить коло́нну** колоннаны башкача тизуу.

ПЕРЕСТРО́ИТЬ II сов. что 1. муз. башкача күүлөө; **перестро́ить гита́ру** гитараны башкача күүлөө; 2. кайта алып келүү, кайта коюу, кайта түшүрүү; **перестро́ить приё́мник на коро́ткие во́лны** приёмникти кыска толкунга алып келип коюу.

ПЕРЕСТРО́ИТЬСЯ I сов. 1. перен. (реорганизоваться) башкача курулуу, башкача түзүлүү; 2. воен. башкача тизилүү; **ро́та бы́стро перестро́илась** рота тез башкача тизилди.

ПЕРЕСТРО́ИТЬСЯ II сов. кайта алынып келинүү, коюлуу, түшүрүлүү, алмашылуу; **перестро́иться на дру́гую во́лну** башка толкунга алынып келинүү.

ПЕРЕСТРО́ЙКА ж. 1. (напр. здания) кайта курулуу, кайтадан жаңыча куруу; 2. перен. жаңыча түзүү, жаңыча куруу; **перестро́йка рабо́ты на но́вый ла́д** ишти жаңыча кайта куруу.

ПЕРЕСТУ́КОВАНИЕ ср. тыкылдатып сүйлөшүү (түрмөдө башка камерадагы кишилер менен, дубалды тыкылдатып, шарттуу белгилер аркылуу сүйлөшүү).

ПЕРЕСТУ́КОВАТЬСЯ несов. с кем тыкылдатып сүйлөшүү (см. пересту́кование).

ПЕРЕСТУПА́ТЬ несов. 1. см. пересту́пнуть; 2. (двигаться ступая) кадамдап басуу; **он е́ле пересту́пал но́гами** ал араң эле басып турду; 3. (стоя на месте) бут солбуп туруу; **ло́шадь нетерпе́ливо пересту́пала но́гами** ат чыдамсызданып, буттарын солбуп турду.

ПЕРЕСТУ́ПНУТЬ сов. 1. что, через что (перешагнуть) аттап өтүү; **пересту́пнуть поро́г** босогодон аттап өтүү; 2. что, перен. чектен чыгып кетүү; **пересту́пнуть гра́ницы прили́чия** сыпайыкерчиликтин чегинен чыгып кетүү; **пересту́пнуть зако́н** закондун чегинен чыгып кетүү, законсуз иш кылуу.

ПЕРЕСУ́ДЫ мн. разг. ушак, айың, өсөк.

ПЕРЕСУ́ШИВАТЬСЯ несов. 1. см. пересу́шиться; 2. страд. к пересу́шивать.

ПЕРЕСУ́ШИТЬ сов. что 1. (слишком) кургатып жиберүү, өтө кургатуу, аябай кургатуу, ашыра кургатуу, кагыратуу; 2. (всё, многое) бардыгын кургатуу, кургатып чыгуу.

ПЕРЕСУ́ШИТЬСЯ сов. 1. (слишком) өтө кургоо, аябай кургоо, ашыра кургатылуу, кагыратылуу; 2. (высохнуть – о многом) бардыгы кургоо.

ПЕРЕСЧИ́ТАТЬ сов. кого-что 1. (сосчитать всех) түгөлдөө, саноо, санап чыгуу; **пересчи́тать всех прису́тствующих** катышып отургандардын баарын санап чыгуу; 2. (повторно) кайта саноо, кайта түгөлдөө; **пересчи́тать де́ньги** акчаны кайта саноо; **пересчи́тать ко́сти (рёбра) кому-л.** разг. бирөөнү жанчып салуу, аябай тепкилеп салуу.

ПЕРЕСЧИ́ТЫВАТЬ несов. см. пересчи́тать.

ПЕРЕСЪЁ́МКА ж. 1. фото, кино сүрөткө кайта тартуу, сүрөткө кайта түшүрүү; **пересъёмка кинофи́льма** кинофильмди кайта тартуу; 2. геод. кайта түшүрүү, кайта тартуу; **пересъёмка пла́на земёльного уча́стка** жер участкастунун планын кайта түшүрүү.

ПЕРЕСЫ́ЛАТЬ несов. см. пересла́ть.

ПЕРЕСЫ́ЛКА ж. жиберүү, жөнөтүү, берип жиберүү; **уплати́ть де́ньги за пересы́лку кни́г** китептерди жибергендиги үчүн акча төлөө.

ПЕРЕСЫ́ЛОЧНЫЙ, ая, -ое пересы́лка-га т.; **пересы́лочные опера́ции** бир жерден экинчи жерге жиберүү операциялары.

ПЕРЕСЫ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. бир нерсени жиберүүгө арналган; 2. камалгандар токтолуп өтүүчү; **пересы́льный пункт** камалгандар токтолуп өтүүчү пункт.

ПЕРЕСЫ́ПАНИЕ ср. 1. (из одного места в другое) которуп салуу, салуу (бир нерседен экинчи нерсеге); 2. чем (напр. нафталином) себүү, сээп таштоо.

ПЕРЕСЫ́ПАТЬ I сов. что 1. (в другое место) которуп салуу (бир нерседен экинчи нерсеге); **пересы́пать пше́ницу в друго́й мешо́к** буудайды бир каптан башка капка салуу; 2. (обсыпать чем-л.) себүү; **пересы́пать шу́бу нафтали́ном** тонго нафталин себүү.

ПЕРЕСЫ́ПАТЬ II несов. см. пересы́пать; **пересы́пать ре́чь шу́тками** перен. разг. сөзгө тамаша кыстыра сүйлөө.

ПЕРЕСЫ́ПАТЬ III несов. см. переспа́ть 1.

ПЕРЕСЫХА́НИЕ ср. соолуу, соолуп калуу, кургап калуу; **пересыха́ние реки́** дарыянын соолуп калышы.

ПЕРЕСЫХА́ТЬ несов. см. пересохну́ть.

ПЕРЕТА́ПЛИВАТЬ несов. см. перетопи́ть I.

ПЕРЕТАСКА́ТЬ сов. что, разг. 1. ташып кетүү, көп ташуу, ташып бүтүү; **они́ перетаска́ли все дрова́ в са́рай** алар бардык отунду сарайга ташып киргизишти; 2. (украсть) көп уурдап алуу; уурдай берип түгөтүү.

ПЕРЕТА́СКИВАТЬ несов. см. перетаска́ть 1, переташи́ть.

ПЕРЕТАСОВА́ТЬ сов. 1. что, карт. картаны аралаштыруу; 2. кого-что, перен. разг. алмаштыруу, ооштуруу, бирөөнүн ордуна башканы коюу.

ПЕРЕТАСОВКА ж. 1. карт. картаны аралаштыруу; 2. перен. разг. алмаштыруу, ооштуруу, бирөөнүн ордуна башканы коюу.

ПЕРЕТАСОВЫВАТЬ несов. см. перетасова́ть.

ПЕРЕТАЩИ́ТЬ сов. кого-что, разг. 1. алып баруу, көтөрүп алып баруу (келүү), сүйрөп алып баруу (келүү); **переташи́ть шка́ф в друго́ую ко́мнату** шкафты башка бөлмөгө алып баруу; 2. перен. разг. кызыктырып алып келүү.

ПЕРЕТЕКА́ТЬ несов. см. перетече́.

ПЕРЕТЕРЕ́ТЬ сов. что 1. (разорвать трением) сүрүп кыркуу; 2. во что (растереть) эзип майдалап чыгуу, майдалоо, сүрүп ышкып күкүмдөө, үбөлөө; **перете́реть зёрна в муку́** данды ун кылып майдалоо; 3. (вытереть) сүртүү, аарчуу, сүртүп тазалоо.

ПЕРЕТЕРЕ́ТЬСЯ сов. сүрүлүп жешилүү, кажалуу, сүрүлүп кетүү, кыркылуу, кыйылып кетүү; **верё́вка перете́рлась** жип сүрүлүп жешилди.

ПЕРЕТЕРПЕ́ТЬ сов. что, разг. далайды башынан чыдап өткөрүү; чыдоо, чыдамдык кылуу.

ПЕРЕТЕ́ЧЬ сов. разг. эрдөөсүнөн аша куюлуу, төгүлүү.

ПЕРЕТИРА́ТЬ несов. см. перетерече́.

ПЕРЕТИРА́ТЬСЯ несов. 1. см. перетерече́сья; 2. страд. к перетира́ть.

ПЕРЕТО́ЛКИ только мн. разг. ушак, айың, ар кандай сөз, токсон тогуз түрлүү сөз.

ПЕРЕТОЛКОВА́ТЬ сов. разг. 1. что (истолковать) өзүнчө түшүнүү, өзүнчө талкуулоо; **он мой слова́ перетолкова́л по-сво́ему** ал менин сөзүмдү өзүнчө (башкача)

түшүндү; **2.** *с кем о чём сүйлөшүү, аңгемелешүү; нам с тобой нужно о многом перетолковать* сен экөөбүз көп нерсе жөнүндө сүйлөшүүбүз керек.

ПЕРЕТОЛКОВЫВАТЬ *несов. см. перетолковать 1.*

ПЕРЕТОЛОЧЬ *сов. что 1. (заново) кайтадан, жа- ныдан жанчуу, кайтадан талкалоо, кайтадан күкүмдөө; 2. (всё, много) бардыгын жанчуу, бардыгын талкалоо, бар- дыгын майдалоо.*

ПЕРЕТОПИТЬ I *сов. что 1. (обработать топли- нием) эритүү, сызгыруу; перетопить сало* май эритүү; **2.** *разг. (истопить) бардыгын жагуу, жагып бүтүрүү.*

ПЕРЕТОПИТЬ II *сов. кого-что, разг. (утопить) бардыгын же бир нечесин сууга чөктүрүп өлтүрүү.*

ПЕРЕТОПИТЬСЯ *сов. эрүү, эритилүү, сызгырылуу; масло хорошо перетопилось* май жакшы эритилди.

ПЕРЕТОПТАТЬ *сов. что, разг. тебээлеп салуу, тап- тап таштоо, таптап бүтүрүү.*

ПЕРЕТРАВИТЬ *сов. 1. кого, охот. (убить многих) тайган агытып, көп аң кармоо; 2. кого-что (известить от- равой) бардыгын ууктуруп өлтүрүү; перетравить крыс* келемиштердин бардыгын ууктуруп өлтүрүү; **3.** *что (ис- портить травлением) кислота менен ойдуруп бузуу; перетравить рисунок* сүрөттү кислота менен ойдуруп бузуп коюу.

ПЕРЕТРАВЛИВАТЬ *несов. см. перетравить.*

ПЕРЕТРЕВОЖИТЬ *сов. кого-что, разг. тынчын алуу, тынчын кетируу, үркүтүү, дүүлүктүрүү; перетре- вожить пчёл в улье* бал челектеги аарылардын тынчын кетируу.

ПЕРЕТРЕВОЖИТЬСЯ *сов. разг. тынчы кетүү, тын- чсыздануу, санаа бөлүнүү, үркүү, дүүлүгүү.*

ПЕРЕТРЕСКАТЬСЯ *сов. разг. жарылып кетүү, жа- рака кетүү.*

ПЕРЕТРУСИТЬ I *сов. разг. өтө коркуу, аябай коркуу.*

ПЕРЕТРУСИТЬ II *сов. что, обл. силкип оодарышты- руу; перетрусить сено* чөптү силкип оодарыштыруу.

ПЕРЕТРЯСТИ *сов. что* силкүү, кагуу, күбүү, ка- гып-силкүү; *перетрясти всю одежду* бүт кийимдерди кагуу.

ПЕРЕТРЯХИВАТЬ *несов. см. перетряхнуть.*

ПЕРЕТРЯХНУТЬ *сов. что* силкүү, кагып-силкүү.

ПЕРЁТЬ *несов. прост. 1. (идти, двигаться) эч нер- сесе карабастан, жиреп кирүү, жарып кирүү, жиреп ба- сып (кечип) жүрүү; 2. (давить тяжестью) оор же чоң нерсени көтөрүп басуу (тартуу).*

ПЕРЕТЯГИВАТЬ *несов. см. перетянуть.*

ПЕРЕТЯЖКА *жс.* кайтадан тартуу, кайтадан керүү.

ПЕРЕТЯНУТЬ *сов. 1. кого-что (на другое место) башка жерге тартуу, тартып алып баруу, сүйрөп чыгаруу; перетянуть лодку к берегу* кайыкты жээкке тартып ба- руу; **2.** *кого, перен. (переманить) тартып кетүү, өз жагына тартып алуу, өзүнө тартып алуу; перетянуть кого-л. на свою сторону* бирөөнү өз жагына тартып кетүү; **3.** *что (заново натянуть) кайта, жаңыдан керүү, чоюу; 4. что (туго затянуть) кыса тартып байлоо, абдан тартып бай- лоо; перетянуть талию* белди абдан тартып курчануу; **5.** *кого-что (оказаться тяжелее) басып кетүү, оодарып түшүү, оор келип басып кетүү; одна чашка весов пере- тянула другую* таразанын бир табагы экинчисин басып кетти; **6.** *(оказаться сильнее) тартып кетүү (мис. аркан тартышканда).*

ПЕРЕТЯНУТЬСЯ *сов.* аябай кыса курчануу, абдан тартып курчануу; *перетянуться поясом* курду абдан тар- тып курчануу.

ПЕРЕУБЕДИТЬ *сов. кого* ишениминен тандыруу; мурунку көз карашынан кайтарып, башка көз карашка келтирүү; *его не переубедишь, он упрямый* аны танды- ра албайсың, ал эң эле өжөр.

ПЕРЕУБЕЖДАТЬ *несов. см. переубедить.*

ПЕРЕУЛОК *м.* кичинекей тар көчө; кыска көчө.

ПЕРЕУСЕРДСТВОВАТЬ *сов. разг. ыгы жок кайрат көрсөтүү, ыгы жок аракет кылуу.*

ПЕРЕУСТРАИВАТЬ *несов. см. переустроить.*

ПЕРЕУСТРОИТЬ *сов. что* кайтадан куруу.

ПЕРЕУСТРОЙСТВО *ср.* кайтадан куруу; *переус- тройство народного хозяйства на социалистических началах* эл чарбасын социалисттик негизде кайтадан куруу; *социалистическое переустройство общества* ко- омдун социалисттик кайрадан курулушу.

ПЕРЕУСТУПАТЬ *несов. см. переуступить.*

ПЕРЕУСТУПИТЬ *сов. кого-что* сатып алган нерсе- ни ошол эле баа менен башка бирөөгө берүү.

ПЕРЕУТОМИТЬ *сов. кого-что* өтө чарчатуу, аябай чарчатуу.

ПЕРЕУТОМИТЬСЯ *сов.* өтө чарчоо, аябай чарчоо.

ПЕРЕУТОМЛЕНИЕ *ср.* өтө чарчоо, аябай чарчоо.

ПЕРЕУТОМЛЯТЬ *несов. см. переутомить.*

ПЕРЕУТОМЛЯТЬСЯ *несов. см. переутомиться.*

ПЕРЕУЧЁСТЬ *сов. что* кайта эсептөө, кайта саноо; *переучёсть оставшийся товар* калган товарлардын эсе- бин алуу.

ПЕРЕУЧЁТ *м.* эсебин алуу, кайта эсеп; *переучёт то- варов в магазине* магазиндеги товарларды кайта эсептөө.

ПЕРЕУЧИВАТЬ *несов. см. переучить.*

ПЕРЕУЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. переучиться; 2. страд. к переучивать.*

ПЕРЕУЧИТЫВАТЬ *несов. см. переучесть.*

ПЕРЕУЧИТЬ *сов. 1. кого (заново обучить) кайта үйрөтүү, кайта окутуу; 2. что (выучить снова) кайта жат- тоо, кайта окуу; 3. кого, разг. (обучить многих) бардыгын же көбүн окутуу (үйрөтүү).*

ПЕРЕУЧИТЬСЯ *сов.* кайта үйрөнүү, кайта окуу.

ПЕРЕФОРМИРОВАТЬ *сов. кого-что* кайта куруу, кайта түзүп чыгуу, жаңыдан куруу, кайта формировать кылуу; *переформировать дивизию* дивизияны кайта тү- зүп чыгуу.

ПЕРЕФОРМИРОВАТЬСЯ *сов.* кайта курулуу, кайта түзүлүү, кайтадан башкача формировать кылынуу; *полк переформировался* полк кайтадан түзүлдү.

ПЕРЕФОРМИРÓВКА *жс.* кайта курулуу, жаңыдан түзүлүү, кайта формировать кылуу.

ПЕРЕФОРМИРÓВЫВАТЬ *несов. см. переформи- ровать.*

ПЕРЕФОРМИРÓВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. пере- формироваться; 2. страд. к переформировывать.*

ПЕРЕФРАЗИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* башка- ча айтуу, башкача өзгөртүп сүйлөө, өзгөртүп кайта айтуу, өз сөзү менен айтып берүү.

ПЕРЕФРАЗИРÓВКА *жс. 1. (действие) башкача ай- туу, башкача өзгөртүп сүйлөө, өзгөртүп кайта айтуу; 2. (перифразированные слова) башкача сүйлөнгөн сөз.*

ПЕРЕХВАЛИВАТЬ *несов. см. перехвалить.*

ПЕРЕХВАЛИТЬ *сов. кого-что* өтө мактап жиберүү, аябай мактоо, абдан мактоо, ашыра мактоо.

ПЕРЕХВАТ *м. разг.* басып алуу, колго алуу, кармап калуу.

ПЕРЕХВАТИТЬ *сов. 1. кого-что (задержать)* токтотуу, токтотуп калуу, кармап калуу; **2. что (захватить)** кесип өтүп колго түшүрүү, алдын тороп кармоо; **перехватить коммуникации противника воен.** душмандын коммуникацияларын кесип өтүп бөгөп калуу; **3. что (обхватить в другом месте)** кармоо; **я держу бревно, а ты перехвати его ниже** мен устунду кармап турамын, сен анын төмөн жагынан карма; **4. что (перевязать поперёк)** туурасына таңуу, туурасынан оролто таңуу; **5. что, перен. разг. (наскоро съест)** ала жүрүп жеш, шашып-пушуп тамак жей салуу; **6. что, перен. разг. (взять в долг)** бир аз карыз акча алуу, карыз ала коюу; **7. в чём, перен. разг. (проявить неумеренность)** учуртуп ийүү, ашыра апыртып жиберүү.

ПЕРЕХВАТЫВАТЬ *несов. см. перехватить.*

ПЕРЕХВОРАТЬ *несов. разг. 1. (о всех, многих)* бир сыйра ооруп чыгуу, ооруп айыгуу; **все дети перехворали гриппом** балдардын баары грипп (сасык тумоо) менен ооруп айыгышты; **2. (многими болезнями)** көп оору менен ооруу, бир канча оору менен ооруу; **в детстве он многим перехворал** бала кезинде ал көп оору менен ооруган.

ПЕРЕХИТРИТЬ *сов. кого* амал-куулук жагынан ашып түшүү, алдап кетүү.

ПЕРЕХОД *м. 1. (действие)* өтүү, ашып өтүү; **переход власти в руки трудящихся** бийликтин эмгекчилердин колуна өтүшү; **переход от социализма к коммунизму** социализмден коммунизмге өтүү; **2. (место для переправы)** өтмө, өткөөл, өтүүчү орун, көпүрө; **3. воен. переход (бир суткада басып өтүүгө мүмкүн болгон аралык); войска остановились в двух переходах от крепости** крепостко (сепилге) эки переход калган жерге келип войсколор токтошту; **4. (при постепенном изменении)** өтүш, айланыш, акырындап өтүш; **переход подгорной равнины в степь** тоонун жанындагы жайыктын акырындык менен талаага айланышы; **5. (коридор, галерея и т.п.)** кошуучу коридор, галерея; **переход количества в качество** филос. сандын сапатка өтүшү.

ПЕРЕХОДИТЬ *несов. см. перейти.*

ПЕРЕХОДНЫЙ, ая, -ое *переход-го т.*; өтмө; **переходный экзамен** жогорку курска, класска өтүү экзамени; **переходный период** өтүү доору; **переходный возраст** өтмө жаш (балагатка жетип келе жаткан кез).

ПЕРЕХОДЯЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от переходить; 2. прил.** көчмө, өтмө (жеңгендерге берилүүчү); **переходящее Красное Знамя** өтмө Кызыл Туу; **переходящий кубок** көчмө кубок; **3. прил. (перемежающийся)** өткүн; **переходящие дожди** өткүн жамгырлар; **4. прил. фин.** өтмө; **переходящие суммы** өтмө суммалар (мис. бир жылдан экинчи жылга өтүүчү акча).

ПЁРЕЦ *м.* мурч (чёрный); калемпир (красный); **зadать пёрцу кому-л. разг. бирөөнүн адебин колуна берүү, сазайын окутуу.**

ПЕРЕЦЕДИТЬ *сов. что 1. (заново)* кайрадан чыпкалоо; **2. (перелить цедя)** чыпкалап куюу.

ПЕРЕЦЕЖИВАТЬ *несов. см. перецедить.*

ПЕРЕЦЕЛОВАТЬ *сов. кого-что, разг.* өөп чыгуу (катарынан).

ПЕРЕЦЕЛОВАТЬСЯ *сов. разг.* өпкүлөшүү, өбүшүп чыгуу.

ПЕРЕЧЕКАНИВАТЬ *несов. см. перецеканить.*

ПЕРЕЧЕКАНИТЬ *сов. что 1. (заново)* кайтадан согуп чыгаруу (мис. тыйынды); **2. (всё, много)** согуп чыгуу.

ПЕРЕЧЕКАНКА *жс.* кайтадан согуу; **перечеканка старой монеты эски (күмүш, жез)** акчаларды кайтадан согуп чыгаруу.

ПЁРЕЧЕНЬ *м.* тизме; **пёречень книг** китептердин тизмеси.

ПЕРЕЧЕРКАТЬ *сов. что, разг.* сызып таштоо.

ПЕРЕЧЕРКНУТЬ *сов. что* сызуу, сызып таштоо; **перечеркнуть страницу** бир бетти сызып өчүрүп таштоо.

ПЕРЕЧЕРТИТЬ *сов. что 1. (заново)* кайтадан чертёж жасоо, чертёжду кайтадан жасоо; **2. (снять копию)** чертёждон копия көчүрүп алуу.

ПЕРЕЧЁРЧИВАТЬ *несов. см. перечертить.*

ПЕРЕЧЕСАТЬ *сов. кого-что 1. (заново)* кайтадан тароо; **2. (всё, многое, многих)** бардыгын тарап чыгуу.

ПЕРЕЧЕСАТЬСЯ *сов.* кайтадан тарануу.

ПЕРЕЧЁСТЬ I *сов. см. пересчитать.*

ПЕРЕЧЁСТЬ II *сов. см. перечитать.*

ПЕРЕЧЕСЫВАТЬ *несов. см. перечесать.*

ПЕРЕЧЁРКИВАТЬ *несов. см. перечеркнуть.*

ПЕРЕЧИНИТЬ *сов. что, разг. 1. (починить)* жамап чыгуу; **перечинить все мешки** мешоктордун бардыгын жамап чыгуу; **2. (очинить)** учтап чыгуу; **перечинить все карандаши** бардык карандаштарды учтап чыгуу.

ПЕРЕЧИСЛЕНИЕ *ср. 1. санап чыгуу; поимённое перечисление участников соревнования* мелдешке катышуучулардын аттарын айтып санап чыгуу; **2. фин. перечисление, которуу (мүлк же акчаны башка бир счётко которуу, өткөрүү); перечисление денег на текущий счёт** текущий счётко акча которуу; **3. фин. (перечисленная сумма)** перечисление (перечисление кылынган сумма); **4. (перечень)** тизме (бир нерсенин санак тизмеси).

ПЕРЕЧИСЛИТЬ *сов. 1. кого-что* атын атап чыгуу; **перечислить присутствующих** катышып отургандардын атын атап чыгуу; **2. кого (зачислить в другое место)** каттап (жазып) коюу, эсептеп коюу; **перечислить в запас** запаска каттап (жазып) коюу; **3. что, фин.** перечисление кылуу, которуу (акча же мүлктү башка счётко которуу).

ПЕРЕЧИСЛЯТЬ *несов. см. перечислить.*

ПЕРЕЧИСТИТЬ *сов. что 1. (заново)* кайрадан тазалап чыгуу, кайтадан тазалоо; **2. (всё, многое)** бардыгын тазалоо.

ПЕРЕЧИТАТЬ *сов. что 1. (заново)* кайрадан окуп чыгуу, окуп чыгуу; **2. (всё, многое)** баарын окуу.

ПЕРЕЧИТЫВАТЬ *несов. см. перечитать.*

ПЕРЁЧИТЬ *несов. кому, разг.* каяша айтуу, сөз кайтаруу; **он ему часто перёчит** ал ага көп убакытта каяша айтат.

ПЕРЕЧИЩАТЬ *несов. см. перечистить.*

ПЁРЕЧНИЦА *жс.* мурч салгыч, калемпир салгыч.

ПЕРЕЧУВСТВОВАТЬ *сов. что* далайды сезүү, көптү сезүү.

ПЕРЕШАГИВАТЬ *несов. см. перешагнуть.*

ПЕРЕШАГНУТЬ *сов. что, через что* аттап өтүү, үстүнөн аттап өтүү; **он перешагнул порог** ал босогодон аттап өттү.

ПЕРЕШАРИВАТЬ *несов. см. перешарить.*

ПЕРЕША́РИТЬ сов. что, разг. кармалап аңтарып чыгуу, кармалап тинтип чыгуу.

ПЕРЕШЕ́ЕК м. геогр. моюн.

ПЕРЕШЕ́ПТЫВАТЬСЯ несов. с кем шыбырашуу, бир-бири менен шыбырашуу.

ПЕРЕШИ́БАТЬ несов. см. **перешибать**.

ПЕРЕШИ́БИТЬ сов. что, разг. уруп сындыруу, сындыра уруу.

ПЕРЕШИ́ВАТЬ несов. см. **перешить**.

ПЕРЕШИ́ВКА ж. кайрадан тигүү, башкача кылып тигүү.

ПЕРЕШИ́ВОЧНЫЙ, ая, -ое кайрадан тигүүчү; **перешивочная мастерская** кайрадан тигүүчү мастерская (көбүнчө эски кийимди).

ПЕРЕШИ́ТЬ сов. что кайрадан тигүү, башкача кылып тигүү; **перешить пальто** пальтону кайрадан тигүү, пальтону башкача кылып тигүү.

ПЕРЕШНУ́РОВАТЬ сов. что (заново) кайрадан шнурдап чыгуу, шнурдап чыгуу.

ПЕРЕШНУ́РОВЫВАТЬ несов. см. **перешнуровать**.

ПЕРЕШТО́ПАТЬ сов. что 1. (заново) кайрадан тордоп жамоо; 2. (всё, многое) бардыгын тордоп жамоо; **перештопать все чулки** бардык байпактарды тордоо.

ПЕРЕШТУКАТУ́РИТЬ сов. что 1. (заново) кайтадан штукатуркалоо, кайтадан шыбап чыгуу; 2. (всё, многое) баарын штукатуркалоо, баарын шыбап чыгуу.

ПЕРЕЩЕГО́ЛЯТЬ сов. кого-что, разг. басып өтүү, бардыгынан мыкты чыгуу, бардыгынан өтүп кетүү.

ПЕРЕЭКЗАМЕНОВА́ТЬ сов. кого, разг. кайрадан экзамен алуу, кайрадан сыноодон өткөрүү; экзамен алып чыгуу.

ПЕРЕЭКЗАМЕНО́ВКА ж. кайрадан экзамен алуу, кайрадан сыноодон өткөрүү.

ПЕРЕЭКЗАМЕНО́ВЫВАТЬ несов. см. **переекзаменовать**.

ПЕ́РИ ж. нескл. миф. пери, перизат.

ПЕРИ́ЛА только мн. перила (тепич, балкон ж.б. эки жагындагы тосмосу).

ПЕРИ́МЕТР м. мат. периметр (жалпак фигуранын бардык капталдарынын узундугунун суммасы); периметр треугольника үч бурчтуктун периметри.

ПЕРИ́НА ж. мамык төшөк.

ПЕРИ́ОД м. 1. мезгил, доор, заман, мөөнөт, убак, учур; в течение короткого периода времени кыска мезгилдеги, кыска убакыттын ичинде; **инкубационный период болезни** оорунун инкубациялык мезгили; **ледниковый период** ист. муз доору; 2. мат. айланма сан (ондук бөлчөктө); 3. лит. период (пикирди толук айтуу үчүн түзүлгөн татаал, кошмо сүйлөмдөрдүн бир түрү).

ПЕРИОДИ́ЗАЦИЯ ж. мезгилдештирүү, доорлорго бөлүштүрүү; **периодизация истории Киргизии** Кыргызстандын тарыхын доорлорго бөлүштүрүү.

ПЕРИО́ДИКА ж. собир. периодика (мезгил-мезгили менен басылып чыгуучу журнал, жыйнак ж.б.).

ПЕРИО́ДИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. мезгилдүү, мезгил-мезгилде болуучу; **периодические приступы болезни** оорунун мезгил-мезгили менен кармашы; 2. (о печатных произведениях) мезгил-мезгили менен чыгуучу; **периодическая печать** мезгил-мезгили менен чыгуучу басма сөз (газета, журнал); 3. мат. айланма (бөлчөк); **периодическая система элементов** хим. элементтер-

дин периодический системасы (орустун атактуу химиги Менделеев тарабынан түзүлгөн, химиялык элементтердин бөлүнүштөрү).

ПЕРИО́ДИЧНОСТЬ ж. мезгилдүүлүк, мезгил-мезгили менен болуучулук.

ПЕРИО́ДИЧНЫЙ, ая, -ое см. **периодический** 1.

ПЕРИПЕ́ТИЯ ж. кыйындык туудуруучу чукулунан болгон өзгөрүш, кокустук.

ПЕРИ́СКОП м. перископ (далда, жабык жерден (окоптон, танкадан ж.б.) байкоо жүргүзүү үчүн колдонулуучу оптикалык прибор).

ПЕРИСТА́ЛЬТИКА ж. физиол. перистальтика (өңгөч, карын, ичегинин ийри-муйру болуп кыскарышы).

ПЕРИСТОКРЫ́ЛЫЕ мн. (ед. **перистокры́лое** ср.) зоол. жалбырак канаттуулар (канаттуу коңуздардын түркүмү).

ПЕРИСТО́ЛИСТНЫЙ, ая, -ое бот. канат жалбырактуу.

ПЕ́РИСТЫЙ, ая, -ое 1. зоол. куш жүнү сыяктуу; 2. (похожий на перья) куш жүнү сымал, тарам-тарам болгон; **небо покрыли перистые облака** асманды тарам-тарам болгон булут басты; 3. см. **перистолістный**.

ПЕРИТО́НИТ м. мед. перитонит (карын, ич этинин сезгенип оорушу).

ПЕРИФЕ́РИЙНЫЙ, ая, -ое **периферия** 1, 3-ке т.; перифериялык; **периферийный работник** перифериялык кызматчы.

ПЕРИФЕ́РИЧЕСКИЙ, ая, -ое **периферия** 1, 2-ге т.; перифериялык; **периферическая нервная система** перифериялык нерв системасы.

ПЕРИФЕ́РИЯ ж. 1. (внешняя часть чего-л.) периферия (борбордун чет жактары); нервная периферия нерв перифериясы; 2. мат. периферия (жалпактыктын бир бөлүгүн өз ичине алуучу туюк ийри сызык); 3. **периферия** (мамлекеттин борбордон алыс турган бир бөлүгү); **работать на периферии** периферияда иштөө.

ПЕРИФРА́ЗА ж. см. **парафраза**.

ПЕРИФРА́ЗИРОВАТЬ сов. и несов. что маанисин башка сөз менен айтуу; **перифразировать пословицу** макалдын маанисин башка сөз менен айтуу.

ПЕРКА́ЛЬ ж. и м. (ткань) перкаль (батист сыяктуу жука кездеме).

ПЕРЛ м. 1. уст. (жемчуг) инжи, бермет; 2. перен. сонун, эң жакшы, тандамал; **перлы остроумия** сонун чечендик (чукугандай сөз табуучулук, чукугандай табылган сөз).

ПЕРЛАМУ́ТР м. седеп.

ПЕРЛАМУ́ТРОВЫЙ, ая, -ое 1. **перламутр-га** т.; **перламутровая пуговица** седеп топчу; 2. (о цвете) седептин өнүндөй, седептей, седеп сыяктуу...

ПЕРЛÓВЫЙ, ая, -ое: **перловая крупá** арпа акшагы; **перловая каша** арпа боткосу.

ПЕРЛЮСТРА́ЦИЯ ж. перлюстрация (почта аркылуу жиберилген катты ж.б. цензура максаты менен текшерүү).

ПЕРЛЮСТРÍРОВАТЬ сов. и несов. что перлюстрация кылуу.

ПЕРМАНÉНТНОСТЬ ж. перманенттүүлүк (үзгүлтүксүздүк, дайыма созула берүүчүлүк, токтоосуздук).

ПЕРМАНÉНТНЫЙ, ая, -ое перманенттик (үзгүлтүксүз, токтоосуз); **перманентное развитие** перманенттик өнүгүү.

ПЕРНАТЫЙ, ая, -ое **1.** канаттуу; **пернатое царство** канаттуулар дүйнөсү; **2.** *в знач. суш.* пернатые мн. канаттуулар (*буа чымын-чиркей кирбейт*).

ПЕРО́ ср. **1.** канаттын бир талы, куштун бир тал жүнү; **2.** (*для письма*) калем уч, калем; **вечное перо́** ар дайым жазуучу калем (*авторучка*); **у него́ острое перо́** анын калеми курч; **владеть перо́м** жаза билүү (*жазуучу жөнүндө*); **ни пуха ни пера́** жолуң болсун!, олжолуу бол!; **одним ро́счерком пера́** калемди бир шилтөө менен (*маселени, ишти чече салуу*); **взяться за пе́ро 1)** (*начать писать*) жаза баштоо; **2)** (*стать писателем*) жазуучу болуп калуу.

ПЕРОЧИННЫЙ, ая, -ое: **перочинный нож** (*ножик*) маки, баки, чарабзал.

ПЕРПЕНДИКУЛЯ́Р м. мат. перпендикуляр (*тик бурч жасоочу тик сызык*); **опустить перпендикуляр** перпендикулярды түшүрүү (*сызуу*); **восста́вить перпендикуляр** перпендикуляр тургузуу.

ПЕРПЕНДИКУЛЯ́РНЫЙ, ая, -ое перпендикуляр-га т.; перпендикулярдуу; **перпендикулярная линия** перпендикуляр сызыгы.

ПЕРПЕ́ТУУМ-МО́БИЛЕ ср. нескл. перпетуум-мобиле (*ар дайым кыймылдатып туруучу кыймылдаткыч; бул – иш жүзүнө ашпай турган кыял*).

ПЕРРО́Н м. ж.-д. перрон (*вокзалдын жанындагы пассажирлер туруучу жай*).

ПЕРРО́ННЫЙ, ая, -ое перрон-го т.; **перро́нный билет** перрон билети.

ПЕРС м. перс, персиян.

ПЕ́РСИ только мн. поэт. уст. көкүрөк; аялдын эмчеги.

ПЕРСИ́ДСКИЙ, ая, -ое перс-ке т.; **персидский язык** персиян тили; парсы.

ПЕ́РСИК м. шабдалы, шапталы (*жыгачы жана жемиши*).

ПЕРСИКОВЫЙ, ая, -ое персик-ке т.; **персиковое варенье** шабдалы вареньееси.

ПЕРСИЯ́НКА женск. р. к перс.

ПЕРСО́НА жс. **1.** ирон. персона, адам, киши; **ва́жная персо́на** чоң неме; **2.** офиц. персона, киши; **обед на 10 персо́н** 10 кишилик тамак (*обед*); **со́бственной персо́ной** так өзү.

ПЕРСОНА́Ж м. лит. персонаж (*адабий чыгармада же театрда катышуучу киши*); **персона́ж пьёсы** пьесанын персонажы.

ПЕРСОНА́Л м. собир. персонал (*мекеменин же өнөр жайдын бир кесип түркүмүнө жатуучу кишилери*); **медици́нский персона́л** медициналык персонал; **обсл́уживающий персона́л** тейлөөчү персонал.

ПЕРСОНА́ЛЬНО нареч. жеке, жекече; **известить о собра́нии всех персона́льно** жыйналыш жөнүндө бардыгына жекече билдирүү.

ПЕРСОНА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое жеке, персоналдык (*бирөөнүн керт башына арналган*); **персона́льная отве́тственность** жеке жоопкерчилик; **персона́льная пенсия** персоналдык пенсия.

ПЕРСНИФИЦИ́РОВАТЬ сов. и несов. что сөлөкөттөндүрүү, кишиге окшотуп көрсөтүү.

ПЕРСПЕКТИ́ВА жс. **1.** (*даль, пространство*) ыраактык, мейкиндик; **2.** жив. перспектива (*ыраактыктан көрүнгөн нерсенин турушунча сүрөтү*); **3.** (*вид, панора-*

ма) көрүнүш; **из окна́ открыва́лась прекра́сная персепкти́ва** терезеден эң сонун көрүнүш көрүнүп турду; **4.** **перспективы́ мн. перен.** (*планы, виды на будущее*) перспективалар (*келечектин планы, келечек иштин жөнү*); **перспективы́ на урожа́й** түшүмдүн перспективалары; **в перспективе́** келечекте.

ПЕРСПЕКТИ́ВНЫЙ, ая -ое перспектива-га т.; перспективалуу; **перспекти́вный плáн разв́ития хозяйства** чарбанын өнүгүшүнүн перспективалуу планы.

ПЕРСТ м. уст. бармак, сөөмөй; **оди́н как перст** коколой башы, жападан-жалгыз (*эч бир жакыны жок*).

ПЕ́РСТЕНЬ м. асыл таштуу шакек.

ПЕ́РСЫ мн. перстер, персияндар.

ПЕРТУРБА́ЦИЯ жс. **1.** астр. пертурбация (*бир нерсенин таасири менен асмандагы заттардын жолдорунун өзгөрүшү*); **2.** перен. чак-челекей түшүү, баш аламан болуу.

ПЕРФОРА́ТОР м. перфоратор (**1.** горн. тоо тектерин тешүүчү бурама; **2.** кагаз, кинолента ж.б. тешүүчү прибор).

ПЕРФОРАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое перфорация-га т.; тешүүчү; **перфорацио́нная маши́на** тешүүчү машина.

ПЕРФОРА́ЦИЯ жс. **1.** (*действие*) перфорация кылуу, перфорациялоо, тешүү; горн. перфораторлоо; **2.** мед. перфорация (*тешүү, тешик салуу*); **перфорáция носово́й перегородки** мурун тосмосун перфорация кылуу; **3.** кино перфорáция (*кинолентанын эки жагындагы тешиктер*).

ПЕРФОРИ́РОВАТЬ сов. и несов. **1.** (*пробивать отверстие*) перфорация кылуу, перфорациялоо, тешүү; **2.** горн. перфорация кылуу, перфораторлоо (*тоо тектеринин массивин перфоратор менен тешүү, уратуу*).

ПЕ́РХОТЬ жс. качач.

ПЕРЦЕ́ПЦИЯ жс. филос. перцепция (*кабылдоо, түшүнүү*).

ПЕРЦО́ВКА жс. перцовка (*калемпир кошулган арак*).

ПЕРЦО́ВЫЙ, ая, -ое перец-ке т.

ПЕРЧА́ТКИ мн. (*ед. перчатка жс.*) мээлей, кол кап; **вяза́ные перча́тки** токулган мээлей; **боксёрские перча́тки** боксёрлор мээлейи; **бро́сить перча́тку** уст. жекеме-жекеге чакыруу (*эски убакытта – бирөөнү дуэлге чакыруу*); **подня́ть перча́тку** уст. жекеме-жеке чыгууга чакырганды кабыл алуу (*дуэлге*).

ПЕРЧА́ТОЧНЫЙ, ая, -ое перчатки-ге т.; **перча́точное произво́дство** мээлей өндүрүшү (*мээлей чыгаруучу өнөр жай*).

ПЕ́РЧИТЬ несов. что мурч (*калемпир*) салуу; **пе́рчить мя́со** этке мурч калемпир) салуу.

ПЕРШИ́ТЬ несов. безл. кычышуу, кычыштыруу, ачышуу; **в го́рле перши́т** тамак кычышып турат.

ПЕ́СЕНКА жс. уменьш. от **песня́** ыр; **его́ пе́сенка** спёта ал эми санда жок, анын соодасы бүттү.

ПЕ́СЕННИК м. **1.** (*певец*) ыр ырдоочу, обончу; **2.** (*сборник*) ырлар жыйнагы.

ПЕ́СЕННЫЙ, ая, -ое песня-га т.; **песенный стиль** ыр стили.

ПЕСЕ́Ц м. **1.** **песец** (*түндүктө жашоочу ак же көгүлдүр түлкү*); **голубо́й песе́ц** көгүлдүр песец; **бе́лый пе́се́ц** ак песец; **2.** (*мех*) песец, песецтин териси.

ПЕСКА́РЬ м. пескарь (*майда балыктын бир түрү*).

ПЕСНОПѢНИЕ *ср. уст.* 1. *церк.* чиркөөдө диний сөздөр айтып ырдоо; 2. *перен.* салтанаттуу турдо чогулуп ырдоо.

ПЕСНЬ *жс. уст.* 1. *см.* *пѣсня*; 2. *лит.* ыр (*поэма*нын *главасы*); *песнь пѣсней* ырдын ыры (*эң жогору болуп турган адабий чыгарма*).

ПѢСНЯ *жс.* ыр; *народная пѣсня* элдик ыр, эл ыры; *старая пѣсня* *разг.* бүт айтыла жүргөн сөз, баягы эле сөз, эскирген сөз; *тянуть одну и ту же пѣсню* ошол эле сөздү маңызданып айта берүү; *лебединая пѣсня* *см.* *лебединый*.

ПЕСОК *м.* 1. кум; *золотоносный песок* алтындуу кум; 2. *разг. (сахар)* кум шекер; *золотой песок* майда кумдай болгон алтын; *песок сыпется* *разг.* *шутл.* карылыгы абдан жетти; *строить на песке* кумга куруу (*бир нерсени ишенимсиз бош нерсеге негиздөө*).

ПЕСОЧНЫЙ, ая, -ое 1. *песок 1-ге т.*; *песочные часы* кум саат (*анчалык чоң эмес убакытты өлчөө үчүн колдонулат*); 2. (*о цвете*) кум түстүү; *песочное пальто* кум түстүү пальто; 3. *кул.* коңур кургак, үбөлөмө (*ундан жасалган үбөлөмө*); *песочное печенье* үбөлөмө печенье.

ПЕССИМИЗМ *м.* пессимизм (*турмушка сары убайым, сары санаа менен көңүлсүз көз караш; бардык нерсени жактырбай, жагымсыз кароо*).

ПЕССИМИСТ *м.* пессимист (*пессимизмге берилүүчү*).

ПЕССИМИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *пессимизм-ге т.*; пессимисттик.

ПЕССИМИСТИЧНОСТЬ *жс.* пессимисттүүлүк.

ПЕССИМИСТИЧНЫЙ, ая, -ое *см.* *пессимистический*.

ПЕСТ *м.* сок билек.

ПѢСТИК *м.* 1. *бот.* энелик (*өсүмдүк гүлүнүн урук байлоочу борбор бөлүгү*); 2. *уменьш. от пест* кичинекей сок билек.

ПѢСТОВАТЬ *несов. уст.* 1. *кого* багуу, тарбиялоо; 2. *кого-что, перен.* алпештеп багып өстүрүү.

ПЕСТРѢТЬ *несов.* 1. (*виднеться – о пѣстром*) ала-була болуп көрүнүү, көк-жашыл болуп көрүнүү, кызыл-тазыл болуп көрүнүү; *в травѣ пестрѣли цветы* чөптүн ичинде гүлдөр кызыл-тазыл болуп көрүнүп турду; 2. *чем (быть пѣстрым от чего-л.)* ала-була болуу, кызыл-тазыл болуу; 3. (*попадаться на глаза*) ар түрдүү болуп көрүнүү; *всюду пестрѣли плакаты* плакаттар бардык жерде ар түрдүү болуп турду.

ПЕСТРИТЬ *несов.* 1. *что (делать пѣстрым)* ала-була кылуу, кызыл-тазыл кылуу; *пестрить ситец узорами* чытты гүлдөп ала-була кылуу; 2. *безл. (об оцущении пестроты)* жыбыроо; *в глазах пестрит от разноцветных флагов* ар түрдүү түстөгү желектерден көздүн алды жыбырайт; 3. *перен. (часто повторяться)* көп учуроо, көп кайталануу; 4. *чем, перен. (изобиловать)* эң көп болуу, көп болуу; *это письмо пестрит ошибками* бул катта ката эң эле көп.

ПЕСТРО *нареч.см.* пѣстро.

ПЕСТРОТА *жс.* ала-булалык, кызыл-тазылдык; *этот рисунок отличается пестротой* бул сүрөт өзүнүн ала-булалыгы менен айырмаланат.

ПЕСТРУШКА *жс. зоол.* 1. (*птичка*) ала-була куш (*чымын терип жей турган куштун бир түрү*); 2. (*форель*) алабуга (*балык*).

ПѢСТРЯДЬ *жс.* ар түрдүү түстөгү жиптен токулган одоно кездеме.

ПЕСЦОВЫЙ, ая, -ое *песец-ке т.*; *песцовый воротник* *песец* терисинен жасалган жака, *песец* жака.

ПЕСЧАНИК *м. геол.* кум таш.

ПЕСЧАНЫЙ, ая, -ое кумдуу; *песчаный берег озера* көлдүн кумдуу жээги.

ПЕСЧИНКА *жс.* кумдун бир бүртүгү.

ПЕТАРДА *жс. петарда* (1. *ист.* байыркы кездеги жарылма снаряд - замбирек огу; 2. *жс.-д.* поезддин жүрүшү коркунучтуу болгон учурда аны токтотуу үчүн сигнал болуучу жарылма снаряд).

ПЕТИТ *м. полигр.* петит (*сегиз пункуттан турган типографиялык майда шрифт*).

ПЕТИЦИЯ *жс. уст.* петиция (*жогорку өкмөткө жазылган көпчүлүктүн өтүнүчү, суроосу*).

ПЕТЛИТЬ *несов. ав.* абада боолук сыяктуу фигура жасап учуу, абада аласалып учуу (*самолёт менен*).

ПЕТЛИЦА *жс.* 1. (*петля на верхней одежде*) топчулук; *носить цветок в петлице* топчулукка гүл сайып жүрүү; 2. (*нашивка*) петлица (*формалуу кийимдин жакасына бастырылуучу тилке материя*).

ПЕТЛИЧКА *жс. уменьш. от петлица 2.*

ПЕТЛЮРОВЩИНА *жс. ист.* петлюровщина.

ПѢТЛЯ *жс.* 1. илмек; *завязать пѣтлю* илмек байлоо; 2. *перен. (виселица)* сыйыртмак (*даргадагы сыйыртмак*); 3. (*на одежде*) топчулук; *метать пѣтли на пальто* пальтого топчулук тордоо; 4. *ав. петля (имерилме, тегеренме жол)*; *мёртвая пѣтля* *см.* мёртвый; 5. *стр. петля (эшик илинип, ачылып, жабылып туруучу темир)*; 6. *чаще мн., охот. ан.* чыйыры, аң изи, андын ийри-муйру изи; *хоть в пѣтлю лезь* *разг.* эч айла болбой турган абал; бычакка тие албай туруу.

ПЕТРИФИКАЦИЯ *жс. геол., мин.* петрификация (*акиташ туздары сиңүүнүн натыйжасында катып, ташка айланган зат*).

ПЕТРОГРАФ *м.* петрограф (*петрография боюнча специалист*).

ПЕТРОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое петрография-га т.; петрографиялык.

ПЕТРОГРАФИЯ *жс. геол.* петрография (*геологиянын тоо тектерди, таштарды үйрөнүүчү бөлүмү*).

ПЕТРУШКА I *жс. (растение)* петрушка (*тамак-ашка татым катарында салынуучу чөптүн бир түрү*).

ПЕТРУШКА II *м. театр. (кукла)* петрушка (*элдик куурчак театрында башкы ролду ойноочу куурчак*).

ПЕТУНЬЯ *жс. бот.* петунья (*ири гүлдүү, бак өсүмдүктөрүнүн бир түрү*).

ПЕТУХ *м.* 1. короз; 2. *перен. разг. (забияка)* урушчаак, көрүнгөнгө катылган; *просидеть всю ночь до петухов* таң атыруу (*таң атканча отуруу, короз чакырганча отуруу*); *встать с петухами* эрте туруу, эң эрте туруу; *пустить петуха* *разг.* ырдап жатып, чаркыраган бийик үн менен обондун күүсүн бузуу; *пустить красного петуха* *разг.* өрт коё берүү.

ПЕТУШИЙ, ья, -ье *петух-ка т.*; *петуший шпóры* короз текөөрлөрү.

ПЕТУШИНЫЙ, ая, -ое *петух-ка т.*; *петуший бой* короз уруштуруу.

ПЕТУШИТЬСЯ *несов. разг.* ормондоо, кокондоо; *что ты петушишься?* сен эмне ормондойсуң?, сен эмне кокондойсуң?

ПЕТУШОК *м. уменш.-ласк. от петух* 1 бала короз, кичине короз.

ПЕТЬ *несов.* 1. что ырдоо, обон салуу; **петь песню** ырдоо, ыр ырдоо; **петь басом** жоон үн менен ырдоо; **он хорошó поёт** ал жакшы ырдайт; **он поёт в Большом театре** ал Чоң Театрда ырдайт; 2. (о птицах) сайроо; кыйкыруу (*о петухе*); **где-то пел соловей** кайдадыр булбул сайрады; **петь славу** бирөөнү же бир нерсени абдан мактоо.

ПЕХОТА *жс. пехота*, жөө аскер.

ПЕХОТИНЕЦ *м. жөө аскерде кызмат кылуучу, жөө аскер.*

ПЕХОТНЫЙ, ая, -ое *пехота-га т.*; пехоталык; **пехотные части** пехоталык бөлүктөр, жөө аскер бөлүктөрү.

ПЕЧАЛИТЬ *несов., кого-что* капа кылуу, кайгыртуу, кайгыга түшүрүү, убайым чектирүү; **его что-то печалит** аны эмнедир капа кылып турат.

ПЕЧАЛИТЬСЯ *несов.* капалануу, кайгылануу, убайым жеш, капа болуу, кайгыруу; **что ты печалишься?** сен эмне капаланасың?

ПЕЧАЛЬ *жс.* капа, кайгы, убайым; **тебе-то какая печаль?** *разг.* сага эмне кайгы?, сенин эмне ишиң бар?; **вот не было печали** *разг.* кайгы жокто кайгы болуп; **не твоя печаль** *разг.* ишиң болбосун, сага эмне жок.

ПЕЧАЛЬНО 1. *нареч.* капалуу түрдө, кайгылуу түрдө; **печально улыба́ться** капалуу түрдө жылмаюу; 2. *безл. в знач. сказ.* өкүнөрлүк; **печально, но это так** өкүнөрлүк, бирок бул ушундай болду; **печально, что надо расставаться** ажырашуу керек экендиги өкүнөрлүк иш.

ПЕЧАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*проникнутый печалью*) капалуу, кайгылуу, убайымдуу; **печальное настроение** капалуу көңүл; **печальная песня** кайгылуу ыр; 2. (*вызывающий сожаление, печаль*) өкүнөрлүк; **печальный случай** өкүнөрлүк окуя.

ПЕЧАТАНИЕ *ср.* басып чыгаруу, басмага басуу; **печатание книг** китеп басып чыгаруу.

ПЕЧАТАТЬ *несов.* 1. что басып чыгаруу, басмага басуу; **печатать книги** китептерди басып чыгаруу; 2. *кого-что (издавать)* басып чыгаруу; **этот журнал печатает молодых писателей** бул журнал жаш жазуучулардын чыгармаларын басып чыгарат; 3. *что (на пишущей машинке)* басуу (*жазма машинкага басуу*).

ПЕЧАТАТЬСЯ *несов.* 1. басылуу, басылып чыгуу; **эта книга печатается третьим изданием** бул китеп үчүнчү жолу басылып чыгып жатат; 2. (*издавать свои произведения*) басылуу; **он печатается уже не первый раз** анын чыгармалары биринчи гана жолу басылып отурган жок.

ПЕЧАТКА *жс.* кичине печать (*мөөр*).

ПЕЧАТНИК *м.* басма сөз кызматкери.

ПЕЧАТНО *нареч.* басма сөз жүзүндө; **печатно заявить о чём-л.** бир нерсе жөнүндө басма сөз жүзүндө айтуу.

ПЕЧАТНЫЙ, ая, -ое 1. (*служащий для печатания*) басма басуучу, басуу үчүн арналган; **печатный станок** басуу үчүн арналган станок; 2. (*напечатанный*) басмага басылган, басылып чыккан; **печатный курс лекций** лекциянын басмага басылган курсу; 3. (*как напечатанный*) басмадай болгон; **писать печатными буквами** басма тамгалар менен жазуу; **печатный лист** *полигр.* басма табак.

ПЕЧАТЬ I *жс.* 1. печать (*мөөр*); **удостоверить подпись печатью** коюлган колду печать менен күбөлөндүрүү; 2. *перен.* из, таасир; **творчество Пушкина на-**

ложило печать на всю русскую поэзию Пушкиндин чыгармачылыгы орустун бардык поэзиясына таасир кылды; 3. (*ирифт*) басылган; **крупная печать** ири басылган; **чёткая печать книги** даана басылган китеп; **печать молчания** *уст.* айтпастык үчүн берген убада.

ПЕЧАТЬ II *жс.* 1. *полигр. (печатание)* басма, басып чыгаруу; **книга вышла из печати** китеп басмадан басылып чыкты; 2. (*издательское дело*) басма; **работники печати** басма кызматкерлери; 3. (*пресса*) басма сөз; **свобода печати** басма сөз эркиндиги.

ПЕЧЕНИЕ *ср.* бышыруу, кактап бышыруу, катырма. кылып бышыруу (*мис. топоч, самса*).

ПЕЧЕНЬ *жс. анат.* боор; **болёзнь печени** боор оорулары.

ПЕЧЁНЬЕ *ср.* печенье (*таттуу, кичинекей нан*).

ПЕЧЁНКА *жс.* боор; **это у меня в печёнках сидит** *разг.* бул мени өтө эле жадатып жиберди.

ПЕЧЁНЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от печь I*; 2. *прил.* бышырылган, кактап бышырылган; **печёная картошка** отко бышкан картошка.

ПЕЧКА *жс. см. печь II*; **танцевать от печки** *разг.* көнгөн жерден баштоо.

ПЕЧНИК *м.* мешчи (*меш салуучу же оңдоочу жумушчу*).

ПЕЧНО́Й, ая, -ое *печка-га, печь II-ге т.*; **печная труба** мештин мору; **печное отопление** меш жагып жылытуу.

ПЕЧУ́РКА *жс. разг.* кичинекей меш (*см. печь II*).

ПЕЧЬ I *несов.* 1. что бышыруу, кактап бышыруу, катырма кылып бышыруу; **печь хлеб** нан бышыруу; 2. (*обдавать жаром, зноем*) кыздыруу, ысытуу, ысык тийүү; **сегодня весь день печёт солнце** бүгүн керели кечке күн ысык тийди; **как блины печь** *разг.* бир нерсени лыпылдатып жасай берүү.

ПЕЧЬ II *жс.* меш, печь; **русская печь** орус меши; **доменная печь** домна меши, домна печи.

ПЕЧЬСЯ I *несов.* 1. (*о хлебе и т.п.*) бышуу, какталып бышырылуу (*мис. токон, самса*); 2. (*напр. на солнце*) какталуу, ысуу (*мас. аптапка*); 3. *страд. к печь I* 1.

ПЕЧЬСЯ II *несов.* о ком-чём, *разг.* (*заботиться*) камын жеш, кам көрүү; **она очень печётся о своём ребёнке** ал (аял) өзүнүн баласы жөнүндө өтө камкордук кылат.

ПЕШЕХОД *м.* жөө жүрүүчү, жөө жол жүрүүчү; **дорога для пешеходов** жөө жүрүүчүлөргө арналган жол.

ПЕШЕХОДНЫЙ, ая, -ое *пешеход-го т.*; **пешеходная тропинка** жөө кишилер жүрүүчү жалгыз аяк жол.

ПЕШЕЧКОМ *нареч. см. пешочком.*

ПЕШИ́Й, ая, -ее 1. жөө; **пешее передвижение** жөө жүрүү; 2. *воен.* жөө; **пеший строй** жөө строй; 3. в знач. сущ. м. жөө; **пеший конному не товарищ** *посл.* жөө киши аттууга жолдош эмес, аттууга жөө жете албайт.

ПЕШКА *жс.* 1. шахм. пешка (*шахмат оюнунун төмөнкү фигурасы*); **пойти пешкой** пешканы жүрүү; 2. *перен.* так теке (*эч нерсе колунан келбей турган киши*; *бирөөнүн дегени менен болуучу, бирөөнүн айтканын кылуучу бош киши*).

ПЕШКО́М *нареч.* жөө; **идти пешком** жөө жүрүү.

ПЕШНЯ́ *жс.* пешня (*муз оюуда колдонулуучу лом темир*).

ПЕШО́ЧКОМ *нареч. разг.* жөө (*тамашалап айтканда*); **придётся вам пройтись пешочком** сизге жөө басууга туура келип отурат.

ПЕЩЕРА ж. үңкүр.

ПЕЩЕРИСТЫЙ, ая, -ое *анат.* көңдөйлүү, көңдөй-көңдөй болуп турган (*денеде кан толуп көбүүгө ийкемдүү тамырлар көңдөйлөр*); **пещеристая ткань** көңдөй ткань.

ПЕЩЕРНЫЙ, ая, -ое үңкүрдө жашоочу; **пещерный человек** үңкүрдө жашоочу киши (*байыркы киши*).

ПЁС м. (мн. **псы**) *разг.* ит, дөбөт.

ПЁСИЙ, бя, -ье **пёс-ко т.**; **пёсья морда** дөбөттүн тумшугу, дөбөт тумшук; иттин тумшугу, ит тумшук.

ПЁСТРО *нареч.* ала-була, ала-була болуп, кызыл-тазыл, кызыл-тазыл болуп.

ПЁСТРЫЙ, ая, -ое **1.** ала-була; **пёстрый ковер** ала-була килем; **пёстрая ткань** ала-була кездеме; **2.** *перен.* (*неоднородный*) ар кошкондук, ар кошкон, ар түрдүүлүк, ар түрдүү; **пёстрый состав населения** элдин составынын ар түрдүүлүгү.

ПИАНИНО *ср. нескл.* пианино; **играть на пианино** пианинодо ойноо.

ПИАНИССИМО *нареч.* муз. пианиссимо (*өтө акырын, өтө жай*).

ПИАНИСТ м. пианист (*пианино жана роялда ойноочу музыкант*).

ПИАНИСТКА *женск. р. к пианист*; пианистка.

ПИАНО *нареч.* муз. пиано (*акырын, жай*).

ПИВНАЯ ж. пивная (*пиво сатылуучу жай*).

ПИВНОЙ, ая, -ое **пиво-го т.**; **пивные дрожжи** пиво ачыткысы.

ПИВО *ср.* пиво.

ПИВОВАР м. пиво кайнатуучу.

ПИВОВАРЕНИЕ *ср.* пиво кайнатуу, пиво чыгаруу.

ПИВОВАРЕННЫЙ, ая, -ое **пивоварение-ге т.**; пиво кайнатуучу, пиво чыгаруучу; **пивоваренный завод** пиво чыгаруучу завод.

ПИГАЛИЦА ж. **1.** (*птица*) ызгыт (*куштун бир түрү*); **2.** *перен. разг.* илмейген, кыска бойлуу арык киши.

ПИГМЕЙ м. **1.** (*человек крошечного роста*) эң кичине бойлуу киши; **2.** *перен. презр.* санда жок жаман киши.

ПИГМЕНТ м. *физиол.* пигмент (*айбан жана өсүмдүк организмдеги түс берүүчү зат*).

ПИГМЕНТАЦИЯ ж. *физиол.* пигментация (*айбан жана өсүмдүктөрдүн ткандарындагы пигменттер*).

ПИГМЕНТНЫЙ, ая, -ое **1.** **пигмент-ке т.**; пигмент-тик; **2.** *тех.* пигменттүү, пигменттен жасалган; **пигментные красители** пигменттен жасалган боёктор.

ПИДЖАК м. бешмант; **двубортный пиджак** эки жакка тең кымтыланма бешмант.

ПИДЖАЧНЫЙ, ая, -ое **пиджак-ка т.**

ПИЖАМА ж. пижама (*үйдө кийилүүчү, жука кездемеден жасалган бешмант жана шым*).

ПИЙТ м. *уст.* поэт, ырчы.

ПИК I м. *геогр.* пик (*чоку, аска, тоо чокусу*).

ПИК II *прил. неизм.*: **часы пик в работе** кыска убакытта иште болгон жогорулаш (*мис. жумуш баиталарда же бүткөн кезде шаар транспортунун ишинин чыңалышы*).

ПЙКА I ж. (*род копы*) найза.

ПЙКА II ж. *карт. разг. см. пйки*; **в пйку кому-л.** *разг.* бирөөгө өчөшүп, касакана, атайы кара санап.

ПИКА́НТНОСТЬ ж. **1.** өткүр даамдуулук; **2.** *перен.* кызыктыруучулук, өзүнө тартуучулук.

ПИКА́НТНЫЙ, ая, -ое **1.** (*пряный на вкус*) өткүр даамдуу; **2.** *перен.* кызыктыруучу, өзүнө тартуучу; **пика́нтная внешность** өзүнө тартуучу сырткы көрүнүш.

ПИКЕ́ I *ср. нескл.* (*ткань*) пике (*кездеменин бир түрү*).

ПИКЕ́ II *ср. нескл. см. пикирование.*

ПИКЕ́ЙНЫЙ, ая, -ое **пике I-ге т.**; **пикейная рубашка** пикеден тигилген көйнөк.

ПИКЕ́Т м. пикет (**1.** *воен., полит.* бир аз кишиден түзүлгөн сакчы отряд; **2.** ж.-д. темир жолдук өлчөм – километрдин ондон бир бөлүгү; **3.** *геодезиялык жумуш* убагында жерге кагып коюла турган, бетинде номери бар кичине казык).

ПИКЕ́ТЧИК м. *воен., полит.* пикетте туруучу киши (*см. пикет I*).

ПЙ́КИ мн. *карт.* карга (*карта оюнунда*).

ПИКИ́РОВАНИЕ *ср. ав.* пикировать кылуу, кудуп тик учуу, типтик ылдый учуу.

ПИКИРОВА́ТЬ *сов. и несов. ав.* пикировать кылуу, кудуп тик учуу, типтик ылдый учуу.

ПИКИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что, с.-х.* пикировать кылуу (*өсүмдүктү казып алып, тамырларын түзөтүп же кесип башка жерге кенен өсүү үчүн отургузуу*).

ПИКИРОВА́ТЬСЯ *несов. с кем, разг.* бирин-бири кекээрлеп сүйлөшүү.

ПИКИРОВА́КА I ж. с.-х. пикировать кылуу (*мис. өсүмдүктү*).

ПИКИРОВА́КА II ж. *разг.* кекээрлөө, бирин-бири кекээрлеп сүйлөшүү.

ПИКИ́РУЮЩИЙ, ая, -ее: **пикирующий бомбардировщик** пикировать кылуучу бомбардировщик (*типтик ылдый учуп, бомба таштоочу самолёт*); **пикирующий полёт** кудуп тик учуу.

ПИКНИ́К м. пикник (*компания болуп шаардын сыртына чыгып тамаша кылуу*).

ПИКНО́МЕТР м. *физ.* пикнометр (*катуу жана суюк нерселердин тыгыздыгын белгилөөчү прибор*).

ПИ́КНУТЬ *сов. разг.* кыңк этүү; **он и пикнуть не смеет** ал кыңк эте да албайт.

ПЙ́КОВЫЙ, ая, -ое **пйки-ге т.**; карга (*карта оюнунда*); **пй́ковая да́ма** карганын маткеси; **пй́ковое положе́ние** *разг.* аргасыз абал; **оста́ться при пй́ковом интере́се** *разг.* жолу болбой калуу, ойлогонуна жетпей калуу.

ПИКРИ́НОВЫЙ, ая, -ое: **пикри́новая кислота́** *хим.* пикриндик кислота (*артиллерияда колдонулуучу жарылма, уулуу зат*).

ПИКТОГРА́ФИЯ ж. *этн.* пиктография (*байыркы замандын сүрөт менен жазылуучу жазуусу*).

ПИЛА́ ж. араа; **электри́ческая пила́** электр араа.

ПИЛА́-РЫ́БА ж. *зоол.* араа тиштүү жырткыч балык.

ПИЛА́В м. *кул.* паллоо.

ПИЛЁ́НЫЙ, ая, -ое арааланган, таарылган; **пилёный лес** араалап кесилген жыгач, таарылган жыгач; **пилёный са́хар** чакмак кант.

ПИЛИГРИ́М м. *уст.* пилигрим (*касиеттүү жерге зыярат кылуучу, мис. ажы*).

ПИЛИ́КАТЬ *несов. на чём, разг.* начар ойноо, кыйкылдатуу (*мис. музыка куралына*); **пили́кать на скри́пке** скрипканы кыйк-чыйк эттирүү.

ПИЛИ́ТЬ *несов. 1. что* араалоо, араалап кесүү, тааруу; **пили́ть дрова́** отун араалоо; **2. кого-что, перен. разг.** ичип-жеш, ичип-жеп коюу (*урушуп, жемелеп*).

ПИЛИТЬСЯ *несов.* 1. араалануу, таарылуу; **твёрдое дерево пилится с трудом** катуу жыгач кыйынчылык менен арааланат; 2. *страд.* к **пили́ть**.

ПІЛКА *жс.* 1. (*действие*) араалоо, тааруу; **пілка и кólка дров** отунду араалоо жана жаруу; 2. *уменьш. от* пила кичине араа; **пілка для ногтёй** тырмак үчүн арналган кичине араа.

ПИЛОМАТЕРИА́ЛЫ *мн.* арааланган жыгачтар, арааланган тактайлар.

ПИЛООБРАЗНЫЙ, *ая*, -оe араа сыяктуу.

ПИЛОРА́МА *жс. тех.* пилорама (*араа станогу*).

ПИЛО́Т *м.* пилот (*учкуч*).

ПИЛОТА́Ж *м.* пилотаж (*самолётторду учуруу искусствосу*); **вы́сший пилота́ж** жогорку пилотаж (*самолётторду мыкты учуруу искусствосу*).

ПИЛОТІ́РОВАНИЕ *ср.* самолётту учуруу (*самолётту учуруп алып жүрүү*).

ПИЛОТІ́РОВАТЬ *несов.* что самолётту учуруу.

ПИЛО́ТКА *жс.* пилотка (*армиядагы баиш кийимдин бир түрү*).

ПИЛЬ *межд.* охот. ал-ал! (*аңды алууга итке буйрук кылуу*).

ПІЛЬЩИК *м.* араачы (*бир нерсени араалоочу жумушчу*).

ПИЛЮ́ЛЯ *жс.* пилюля (*жутууга оңой болуу үчүн кичине-кичине кылып тоголоктоп жасалган дары*); **проглоті́ть пилю́лю** ызалаган, кордогон сөз укса да, кыңк этпей отура берүү; **позолоті́ть пилю́лю** бирөөгө жамандыкты иштеп коюп, кайта көйүтүмүш болуу.

ПИЛЯ́СТРА *жс. архит.* пилястра (*бир бети менен дубалга тийишип туруучу төрт, кырдуу мамы*).

ПИ́МЫ *мн. (ед. пим м.)* 1. (*меховые сапоги*) пима (*СССРдин түндүктө жашоочу элдери кийе турган түгү сыртына каратылып, бугунун терисинен тигилген кончу узун өтүк*); 2. *обл.* кийиз өтүк.

ПИНА́ТЬ *несов. см. пнуть.*

ПИНГВИ́Н *м. зоол.* пингвин (*полюста жашоочу кыска канаттуу, учпай турган куш*).

ПІ́НІ́Я *жс. бот.* пиния (*көбүнчө Италияда чыгуучу ийне жалбырактуу жыгачтын бир түрү*).

ПИНЦЕ́Т *м.* пинцет (*майда нерселерди кыпчып алууга арналган пружиналуу кичине кыпчуур*).

ПИО́Н *м. бот.* пион (*ак, кызгылт же кызыл чоң гүлдүү декоративдик өсүмдүк*).

ПИО́НЕР *м.* 1. пионер (*балдардын коммунисттик уюмунун мүчөсү*); 2. (*первый поселенец*) пионер (*изилделбеген, жаңы өлкөгө биринчи жолу барып, анда жашай баштаган киши*); 3. *перен. (новатор)* пионер; **пионе́р естествознáния** табият илимдеринин пионерлери (*новаторлору*).

ПИО́НЕР - кыскартылган сөз; бул – татаал сөздөрдө пионер, пионерлер, «пионердик» деген мааниде колдонулат.

ПИОНЕРВОЖА́ТАЯ *жс.* пионервожатая (*пионер уюмунун жетекчиси*).

ПИОНЕРВОЖА́ТЫЙ *м.* пионервожатый (*пионер уюмунун жетекчиси*).

ПИО́НЕРКА *женск. р. к пионер 1*; пионерка.

ПИОНЕРОТ́РЯД *м. (пионёрский отряд)* пионер отряды.

ПИО́НЕРСКИЙ, *ая*, -оe **пионер 1-ге т.**; пионердик; **пионёрский лагерь** пионер лагери.

ПИПЕ́ТКА *жс.* пипетка, тамызгыч (*бир учунда резинкасы бар, суюктукту сордуруп алып кайра тамызуучу айнек түтүкчө*).

ПИР *м.* той; **пир на весь мир или пир горóй** өтө чоң той; **в чужóм пирú похмелье** погов. *см. похмелье*.

ПИРАМИ́ДА *жс.* пирамида (1. *мат. негизи көп бурчтуу, башка кырлары үч бурчтуу, бардыгынын чокусу бир көп бурчтук*; 2. *ист. Байыркы Египетте – фараондор үчүн таиштан пирамида түрүндө салынган күмбөз*; 3. *учу учтуу болуп үйүлгөн нерсе*; 4. *спорт. биринин үстүнө бири чыккан кишилерден жасалган акробаттык фигура*).

ПИРАМИДА́ЛЬНЫЙ, *ая*, -оe пирамида сыяктуу; **пирамидальный тополь** мырза терек.

ПИРАМИДО́Н *м. фарм.* пирамидон (*ооруну басуучу дары*).

ПИРА́Т *м.* пират (*деңиз каракчысы*).

ПИРА́ТСКИЙ, *ая*, -оe **пират-ка т.**; пираттык; **пиратское судно** пираттык кеме, пираттардын кемеси.

ПИРА́ТСТВО *ср.* пиратчылык (*деңизде каракчылык кылуучулук*).

ПИРОВА́ТЬ *несов.* тойлоо, тойго катышып жүрүү, тойго катышуу, тойлоп жүрүү, тойдогудай көңүлдүү жүрүү.

ПИРО́Г *м.* пирог (*арасына бир нерсе салынып бышырылган нан, самса*); **пирóг с мя́сом** ичине эт салынган пирог.

ПИРО́ГА *жс.* пирога (*Океания элдеринин ичке, узун кайыгы*).

ПИРО́ЖНИК *м. уст.* пирожник (*пирог жасоочу же сатуучу*).

ПИРО́ЖНОЕ *ср.* пирожное (*каймак, кант, жумуртка ж.б. кошулган камырдан жасалган кондитердик тамак*).

ПИРОЖО́К *м.* пирожок, кичине пирог, самса.

ПИРОКСИ́ЛИН *м. тех.* пироксидин (*өтө күчтүү жарылма зат*).

ПИРОКСИ́ЛИНОВЫЙ, *ая*, -оe **пироксидин-ге т.**; **пироксиди́новая ша́шка** пироксидин шашкасы (*пироксидин кошулуп жасалып, бир нерсени жаруу үчүн колдонулуучу кичине тегерек нерсе*).

ПИРО́МЕТР *м. физ., тех.* пирометр (*жогорку температураларды өлчөгүч прибор*).

ПИРОМЕТРІ́ЧЕСКИЙ, *ая*, -оe **пирометр-ге т.**

ПИРОМЕТ́РИЯ *жс. физ.* пирометрия (*жогорку температураларды өлчөө жолун үйрөтүүчү окуу*).

ПИРОСКО́П *м. физ., тех.* пироскоп (*жогорку температураны чамалап өлчөгүч прибор*).

ПИРОТЭ́ХНИК *м.* пиротехник (*пиротехника жагынан специалист*).

ПИРОТЭ́ХНИКА *жс. тех.* пиротехника (*күйгүч, жарылма составдарды даярдоочу техниканын бир тармагы*).

ПИРОТЭ́ХНИЧЕСКИЙ, *ая*, -оe **пиротехника-га т.**

ПИРУ́ШКА *жс. разг.* сый кечеси, зоок-тамаша кечеси, кичине той.

ПИРУЭ́Т *м.* пируэт (*бийде – бир буттун учу менен толук айлануу*).

ПІ́РШЕСТВО *ср. уст.* той, мыкты той.

ПІ́РШЕСТВОВА́ТЬ *несов. уст.* тойлоо, тойго катышуу (*эски убакта*).

ПИСА́КА *м. разг. презр.* жазуучу сөрөй.

ПИСА́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жазуу, кат жазуу; **писа́ние под дикто́вку** бирөө айтып бергенди жазуу; 2. (*письмо, сочинение*) кат, чыгарма.

ПИСАНИНА *ж. разг. презр.* жазгандан жаза берүү, болор-болбосторду курулай эле көп жаза берүү.

ПИСАНЫЙ, ая, -ое жазылган; **писанный документ** жазылган документ; **писаная красавица** айдай сулуу (*аял жөнүндө*); **говорить как по писаному** *разг.* такал-бастан шар жана кооз сүйлөө.

ПИСАРЬ *м. уст.* катчы, бесир.

ПИСАТЕЛЬ *м.* жазуучу.

ПИСАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к писатель.*

ПИСАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое *писатель-ге т.*; жазуучулук; **писательский талант** жазуучулук талант.

ПИСАТЬ *несов.* 1. жазуу; **учиться читать и писать** окууга жана жазууга үйрөнүү; **это перо не пишет** бул калем уч жазбайт; **писать отчет** отчет жазуу; **он мне давно не писал** ал мага көптөн бери жазган жок; **писать роман** роман жазуу; 2. *что (рисовать)* сүрөт тартуу, сүрөт жасоо; **писать портрет** портрет тартуу (*жасоо*); **пиши пропало** *разг.* жок болду дей бер, андан үмүт кылба.

ПИСАТЬСЯ *несов. жазылуу;* **слово «мышь» пишется с мягким знаком на конце** «мышь» деген сөз аягына ичкертүү белгиси коюлуп жазылат.

ПИСЕЦ *м. уст.* катчы, бесир.

ПИСК *м.* чыңырган, чыйылдаган, чый-чуй эткен үн.

ПИСКЛИВЫЙ, ая, -ое 1. (*о звуках, голосе*) чый-чуй эткен; **пискливый голос** чый-чуй эткен үн; 2. (*плаксивый*) ыйлаак; **пискливый ребенок** ыйлаак бала.

ПИСКНУТЬ *однокр.* чыйылдоо, чый этүү; **где-то пискнула мышь** кайдандыр чычкан чый этти.

ПИСКОТНЯ *ж. разг.* чыйылдаган ызы-чуу.

ПИСКУН *м. разг. пренебр.* ыйлаак, чыйылдак.

ПИССУАР *м.* писсуар (*дааратканадагы сийдик агы-за турган атайы идиш*).

ПИСТОЛЕТ *м.* пистолет (*тапанча*); **автоматический пистолет** автоматтык пистолет.

ПИСТОЛЕТНЫЙ, ая, -ое *пистолет-ке т.*; **пистолетный выстрел** пистолеттен атуу.

ПИСТОН *м.* 1. (*в оружии*) пистон, мистон; 2. *муз. пистон* (*үйлөмө музыка куралынын жез клапаны*).

ПИСЦОВЫЙ, ая, -ое *писец-ке т.*; **писцовые книги** *ист.* каттоо книгалары (*Байыркы Руста – элдерди жана алардын чарбаларын каттап коюучу книгалар*).

ПИСЧЕБУМАЖНЫЙ, ая, -ое 1. жазуу кагазын чыгаруучу (*жасоочу*); **писчебумажное производство** жазуу кагазын жасоочу өндүрүш; 2. жазууга арналган; **писчебумажные принадлежности** жазууга керектүү нерселер (*мис. кагаз, карындаш, калем, сыя ж.б.*).

ПИСЧИЙ, ая, -ее: **писчая бумага** жазуу кагазы.

ПИСЬМЕНА *только мн.* жазуу тамгалары, жазуу ариптери; **египетские письмена** Байыркы Египеттин жазуу тамгалары.

ПИСЬМЕННО *нареч.* жазуу түрүндө.

ПИСЬМЕННОСТЬ *ж.* 1. *филол.* жазуу (*кандайдыр бир элдин же доордун жазуусу жана адабияты*); **древнерусская письменность** байыркы орус жазуусу; 2. *уст.* (*грамотность*) сабаттуулук, кат тааныгандык; 3. (*графические знаки*) жазуу тамгалары; **киргизская письменность** кыргыздын жазуу тамгалары.

ПИСЬМЕННЫЙ, ая, -ое *письмо-го т.*; **письменные занятия** жазуу сабагы; **дайте ваши предложения в письменной форме** өзүңүздүн сунуштарыңызды жазуу түрүндө бериңиз; **письменный стол** жазуу столу.

ПИСЬМО *ср.* 1. кат; **ценное письмо** баалуу кат; 2. (*умение писать*) жазуу; **искусство письма** жазуу искусствосу; 3. (*графические знаки*) жазуу тамгалары; **арабское письмо** арабтын жазуу тамгалары.

ПИСЬМОВОДИТЕЛЬ *м. уст.* иш жүргүзүүчү (*мекемеде*).

ПИСЬМОНОСЕЦ *м.* кат ташуучу.

ПИТАНИЕ *ср.* 1. азыктандыруу, тамактандыруу; **искусственное питание** жасалма жол менен азыктандыруу; 2. (*пища*) азык, тамак; **диетическое питание** диеталык тамак; **общественное питание** коомдук тамак.

ПИТАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* ток алып жүрүүчүлүк; **питательность молока** сүттүн ток алып жүрүүчүлүгү.

ПИТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*пригодный для питания*) тамак болуучу; **питательные вещества** тамак болуучу зат; 2. (*сытный*) ток, ток алып жүрүүчү; **питательная пища** ток алып жүрүүчү тамак; **питательная среда биол.** азыктандыруучу чөйрө, тамактандыруучу чөйрө (*өсүүгө, көбөйүүгө жардам кылуучу чөйрө*).

ПИТАТЬ *несов.* 1. *кого (кормить)* азыктандыруу, тамактандыруу, аш (*тамак*) берүү; 2. *что, физиол.* азыктандыруу, тамактандыруу; 3. *что, перен.* (*снабжать чем-л.*) берүү; **тающий снег питает горные реки** эрип жаткан кар тоодогу дарыяларга суу берет; 4. *что, перен.* (*испытывать*): **питать доверие** ишенип жүрүү; **питать надежду** үмүттөнүү, ишенүү; **питать ненависть** жек көрүп жүрүү.

ПИТАТЬСЯ *несов. чем* 1. тамактануу, жеш; **питаться фруктами** жемиштер менен тамактануу; 2. *физиол.* азыктануу, тамактануу; **ткани человеческого организма питаются кислородом** кишинин организмнин ткан-дары кислород менен азыктанат.

ПИТОМЕЦ *м.* тарбия алуучу, тарбиялануучу, багылып өстүрүлүүчү.

ПИТОМНИК *м.* питомник (*өсүмдүк же айбан багылып өстүрүлүүчү жай*); **питомник фруктовых деревьев** жемиш бактарынын питомниги; **лесной питомник** токой питомниги.

ПИТОН *м. зоол.* питон (*тропиктик өлкөлөрдө жашоочу заардуу чоң жыландын бир түрү*).

ПИТЬ *несов.* 1. *что* ичүү; **пить чай** чай ичүү; 2. (*употреблять спиртные напитки*) ичкилик ичүү, ичүү; **он сильно пьет** ал ичкиликти абдан ичет, ал көп ичет; **как пить дать** *разг.* сөзсүз, шексиз.

ПИТЬЕВОЙ, ая, -ое ичүүгө жарактуу; **питьевая вода** ичүүгө жарактуу суу.

ПИТЬЁ *ср.* 1. ичүү; **эта вода не годна для питья** бул суу ичүүгө жарабайт; 2. (*напиток*) суусун; **очень вкусное питьё** эн даамдуу суусун.

ПИФИЯ *ж.* пифия (1. *ист.* Байыркы Грецияда – эки маанилүү, түшүнүксүз жооп берген мифологиялык кечил; 2. *перен.* эки маанилүү кылып түшүнүксүз жооп берген киши).

ПИХАТЬ *несов. см. пихнуть.*

ПИХАТЬСЯ *несов. разг.* түртүшүү, итеришүү; **не пихайся!** түртүшпө!

ПИХНУТЬ *сов. кого-что* түртүү, итерүү.

ПИХТА *ж.* пихта (*тобурчагы түптүз туруучу, ийне жалбырактуу жыгач*).

ПИЧКАТЬ *несов. кого чем* көп берүү, зордоп ичируу, көп ичируу.

ПИЧУГА *жс. разг. чымчык.*

ПИЧУЖКА *жс. разг. см. пичуга.*

ПИШУ́, пишú, пишешъ и т.д. наст. вр. от писать.

ПÍШУЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от писать; пишущий** **эти стро́ки** бул саптарды жазуучу; **2. прил.** жазуучу; **пишущая машинка** жазуучу машинка.

ПÍЩА *жс. 1.* тамак, аш, оокат; **лёгкая пи́ща** жеңил оокат; **2. перен.** азык; **духовная пи́ща** духовный азык; **пи́ща для ума́** акыл азыгы; **дава́ть пи́щу чему-л.** узун кулактын, кеп-келечтин чыгышына жана таралышына жардам кылуу.

ПИЩА́ЛЬ *жс. ист.* жазайыл (мурунку убактагы жеңил замбирек же оор мылтык).

ПИЩА́ТЬ *несов. 1.* (издавать писк) чыйылдоо; **2. разг.** чыйылдап сүйлөө.

ПИЩЕВАРÉНИЕ *ср. физиол.* тамак сиңирүү; **органы пищеварения** аш казан органдары, ичек-карын.

ПИЩЕВАРÍТЕЛЬный, ая, -ое **пищеварение-ге т.;** аш сиңирүүчү; **пищеварительные процессы** аш сиңирүүчү процесстер; **пищеварительный аппара́т** аш сиңирүүчү аппарат.

ПИЩЕВÍК *м.* тамак-аш өнөр жайында иштөөчү адам.

ПИЩЕВÓД *м. анат.* кызыл өңгөч.

ПИЩЕВÓДный, ая, -ое **пищевод-го т.**

ПИЩЕВÓй, ая, -ое **пища-га т.;** **пищевая промышленность** тамак өнөр жайы; **пищевые продукты** азык-түлүк.

ПИЯВКА *жс.* сүлүк; **медицинские пиявки** медициналык сүлүктөр; **ста́вить пиявки** сүлүк коюу.

ПЛАВ *м.:* **на плаву́** сүзүп жүргөн кезде, суу үстүндө жүргөн кезде; **ремонтíровать пароход на плаву́** кемени сүзүп жүргөн кезде ремонттоо.

ПЛАВАНИЕ *ср. 1.* сууда сүзүү, чабак уруу; **школа пла́вания** сууда сүзүүнүн мектеби; **2. (на судах)** кемеде жүрүү; **кругосветное пла́вание** кеме менен жер шарын айлануу.

ПЛАВАТЕЛЬный, ая, -ое **плавание-ге т.;** сууда сүзгүч, сууда сүздүргүч; **плавательные перепóнки у птиц** куштардын сууда сүзгүч жаргактары (*мис. өрдөктүн бутундагы*).

ПЛАВАТЬ *несов. 1.* сүзүү, сууда сүзүү, чабак уруу, агуу; **он хорошо пла́вает** ал сууда жакшы сүзөт; **дере́во пла́вает в воде́** жыгач сууга агат (*чөкпөйт*); **2. перен. ирон.** билбей эле ойду-тоону айта берүү, сокурта берүү; **пла́вать на экзаменах** экзаменде билбей эле ойду-тоону айта берүү; **мёлко пла́вать** арымы жок, алы чак болуу.

ПЛАВÍЛЬный, ая, -ое *тех.* эритүүчү, металл эритүүчү; **плавильная печь** эритүүчү меш.

ПЛАВÍЛЬная *жс. тех.* эриткич (*металл эритүүчү жай*).

ПЛАВÍЛЬщик *м.* плавильщик (*металл эритүү жагынан специалист*).

ПЛАВÍТЬ *несов. что, тех.* эритүү; **пла́вить ме́талл** металл эритүү.

ПЛАВÍТЬся *несов. тех.* эритилүү (*көбүнчө металлдар жөнүндө*).

ПЛА́ВКА *жс. 1.* (действие) эритүү; **пла́вка ме́талла** металл эритүү; **2. (результат)** эритинди; **полúчена пёрвая пла́вка чугу́на** чоюндун биринчи эритиндиси алынды.

ПЛА́ВКИ *только мн.* плавки (*сууга сүзүүчүлөр кийүүчү кыска турсий*).

ПЛА́Вкий, ая, -ое эригич, оңой эрий турган, оңой эрime; **пла́вкий ме́талл** оңой эрime металл.

ПЛА́ВКОСТЬ *жс.* эригичтик, оңой эригичтик; **пла́вкость ме́талла** металлдын эригичтиги.

ПЛАВЛÉНИЕ *ср.* эрүү, эрий турган абалга келүү; **то́чка плавления́** эрүү точкасы (*эрий турган убагына жетүү*).

ПЛА́ВЛЕНый, ая, -ое эриген, эритилген; **пла́вленый сыр** эритилген сыр.

ПЛАВНÍК *м. зоол.* сүзгүч канат (*мис. балыктын*).

ПЛА́ВНО *нареч.* салмактуулук менен, жай-салмак менен.

ПЛА́ВНОСТЬ *жс. 1.* салмактуулук; **пла́вность похóдки** басуунун (*жүрүүнүн*) салмактуулугу; **2.** жай-салмактуулук; **пла́вность рéчи** сөздүн жай-салмактуулугу.

ПЛАВНый, ая, -ое **1.** салмактуу; **пла́вная похóдка** салмактуу жүрүш; **2.** жай-салмактуу; **пла́вная речъ** жай-салмактуу сөз.

ПЛАВУНÉЦ *м. зоол.* суу коңуз (*көлчүк сууда жашоочу коңуз*).

ПЛАВУ́ЧЕСТЬ *жс.* сууда сүзгүчтүк, сууда сүзүүгө жөндөмдүүлүк, сууда калкып жүргүчтүк.

ПЛАВУ́чий, ая, -ее сууда калкып турма (*туруучу*), сууда калкып жүрмө (*жүрүүчү*), калкып агып жүрмө (*жүрүүчү*); **плавúчая льди́на** калкып жүрмө муз; **плавúчий санато́рий** калкып агып жүрмө санаторий (*пароходун үстүндөгү санаторий*).

ПЛАГИА́Т *м.* плагиат (*адабият уурулуугу; бирөөнүн чыгармасын же анын бир бөлүгүн өзүнүкү кылып уурдап бастырып чыгаруу*).

ПЛАГИА́ТОР *м.* плагиатор (*адабият ууру; плагиаттык иш кылуучу киши*).

ПЛАГИА́ТОРСкий, ая, -ое **плагиатор-го, плагиа́торство-го т.;** плагиаттык, плагиатордук.

ПЛАГИА́ТОРСТВО *ср.* плагиаторчулук (*чыгарма уурдоочулук*).

ПЛА́ЗМА *жс.* плазма (**1. биол.** кандын, лимфанын **сос-тавдык суюк бөлүгү; 2. мин.** кара көк түстөгү хальцедон).

ПЛАЗМАТÍЧЕСкий, ая, -ое **плазма-га т.;** плазмалык; **плазматическая клéтка** плазмалык клетка.

ПЛАЗМÓдий *м. биол. 1.* (масса) плазмодий (*өсүмдүктөрдүн чирген калдыгына, дүмүргө, түшкөн жалбырактарга пайда болуучу илээшме былжырак козу карын*); **2. (кровяные паразиты)** плазмодий (*кандагы жөнөкөй түрдөгү бир клеткалуу мителер*); **плазмóдии малярийи** безгек плазмодийлери.

ПЛА́КАЛЬщи́ца *жс. уст.* кошокчу (*байыркы заманда - өлгөндү кошуп ыйлоо үчүн жалдануучу аял*).

ПЛАКА́Т *м.* плакат (*көбүнчө агитациялык максаттар менен көчөлөргө илинип коюлуучу сүрөттүү же сүрөтсүз кооздолгон тексттер*).

ПЛАКА́Тный, ая, -ое **плакат-ка т.;** плакаттык; **плака́тный рисúнок** плакат сүрөтү.

ПЛАКА́ТЬ *несов. 1.* ыйлоо; **пла́кать от ра́дости** сүйүнгөндүктөн ыйлоо; **досадно, хотъ пла́чь!** ыйлагысы келгендей кордук!; **2. о ком-чём, перен.** (сожалеть) кайгыруу, өкүнүү; **пла́кали дене́жки разг.** акча бекерге кетти, кайран акча жок болду.

ПЛАКА́ТЬся *несов. разг.* ыйлактай берүү; **плака́ть-ся на свою́ судьбу́** өз тагдыры жөнүндө ыйлактай берүү.

ПЛАКИРОВАТЬ сов. и несов. что **1.** (серебром, золотом) чөгөрүү, жалатуу, жабуу; **2.** (деревом) каптоо; **3.** (дёрном) төшөө.

ПЛАКИРÓВКА ж. **1.** (серебром, золотом) чөгөрүү, жалатуу, жабуу (жез же латундун бетине күмүш же алтын жалатуу); **2.** (деревом) каптоо (кадыресе жыгачтын бетине кымбаттуу жыгачты каптоо); **3.** (дёрном) төшөө (жантайма, эңиш жерди жсаан суусу эшип кетпес үчүн чым төшөп коюу).

ПЛАКИРÓВÓЧНЫЙ, ая, -ое плакировка-га т.

ПЛА́КСА м. и ж. разг. ыйлаак, жашык (киши).

ПЛАКСИ́ВОСТЬ ж. ыйлаактык, жашыктык.

ПЛАКСИ́ВЫЙ, ая, -ое **1.** (часто плачущий) ыйлаак, жашык; **плакси́вый ребёнок** ыйлаак бала; **2.** (жалобный) ыйламсыраган, аянычтуу, жашык; **плакси́вый гóлос** ыйламсыраган үн, жашык үн.

ПЛАКУ́ЧИЙ, ая, -ее: **плаку́чая йва** бот. мажрүм тал (бутактары дайыма салаңдаган тал).

ПЛАМЕНЕ́ТЬ несов. поэт. **1.** (сверкать) жаркырап күйүү, алоолонуу, албыруу; **закáт пламенёет** күн алоолонуп батып баратат; **2.** чем, перен. жалынына батуу; **пламенеть любовью** сүйүүнүн жалынына батуу.

ПЛА́МЕННОСТЬ ж. жалындуулук; **пла́менность рéчи** (сүйлөгөн) сөздүн жалындуулугу.

ПЛА́МЕННЫЙ, ая, -ое **1.** (сверкающий) алоолонгон, албырып кызарган; **пла́менный закáт** күндүн алоолонуп батышы; **2.** перен. жалындуу; **пла́менный взгляд** жалындуу көз караш.

ПЛА́МЯ ср. жалын; **вспыхнуть пла́менем** дүрт этип жалындоо.

ПЛАН м. **1.** план (алдын ала белгиленген иш программасы); **пятилётний план** беш жылдык план; **производственный план** өндүрүш планы; **учебный план** окуу планы; **составить план** план түзүү; **2.** (чертёж) план (бир жайдын же нерсенин кичинекей масштабда түшүрүлгөн чертёжү); **план гóрода** шаардын планы; **3.** (краткая программа) план (айтылуучу же жазылуучу нерсенин кыскача түрдө жазылган программасы); **план доклáда** докладдын планы; **4.** (место, расположение в перспективе) жак; **перёдний план картины** сүрөттүн алдыңкы жагы; **на зádнем плáне сцéны** сахнанын арткы жагында; **на пёрвом плáне** биринчи кезекте, биринчи иретте.

ПЛАНЕРИ́ЗМ м. ав. планеризм (планёрдо учуу искусствосу).

ПЛАНЕРИ́СТ м. ав. планерист (планёрдо учуучу лётчик).

ПЛАНЕ́ТА ж. астр. планета (күн айланасында тегеренип жүрүүчү тело; мис. Марс, Чолпон, Меркурий, Жер ж.б.).

ПЛАНЕТА́РИЙ м. планетарий (**1.** асмандагы планета жана башка телолордун кыймылын көрсөтүүчү прибор; **2.** ушул прибордун кыймылын-ишин көрсөтүүчү жай).

ПЛАНЕ́ТНЫЙ, ая, -ое планета-га т.; планеталык; **плане́тная систе́ма** планеталар системасы.

ПЛАНЕТО́ИД м. астр. планетоид (кичине планета).

ПЛАНЁ́Р м. ав. планёр (моторсуз учуучу аппарат).

ПЛАНЁ́РНЫЙ, ая, -ое планёр-ге т.; планёрдук; **планёрный спорт** планёр спорту, планёрдук спорт.

ПЛАНИМЕ́ТР м. геод. планиметр (аянттарды карталар, пландар жана башка жалпак чертёждор боюнча өлчөө үчүн колдонулуучу прибор).

ПЛАНИМЕТРИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** планиметр-ге т.; планиметрдик; **2.** планиметрия-га т.; планиметриялык.

ПЛАНИМЕ́ТРИЯ ж. мат. планиметрия (геометриянын жалпактагы фигураларды текшерүүчү бир бөлүмү).

ПЛАНИ́РОВАНИЕ I ср. **1.** план түзүү, пландоо; **плани́рование наро́дного хозяй́ства** эл чарбасын пландоо; **плани́рование произво́дства** өндүрүштү пландоо; **2.** архит. план түзүү, пландоо, пландаштыруу; **плани́рование гóрода** шаарды пландоо.

ПЛАНИ́РОВАНИЕ II ср. ав. акырындап төмөн учуп түшүү; **плани́рование самолёта** самолёттун акырындап төмөн учуп түшүшү.

ПЛАНИ́РОВАТЬ I несов. **1.** что (составлять план чего-либо) план түзүү, пландоо, пландаштыруу; **плани́ровать промыш́ленность** өнөр жайды пландоо; **2.** III акырындап төмөн учуп түшүү.

ПЛАНИ́РОВАТЬ II несов. **1.** (располагать по плану) пландаштыруу; **плани́ровать уча́сток под строите́льство** участокту курулуш үчүн пландаштыруу; **2.** архит. пландоо, план түзүү; **плани́ровать зда́ние** үйдү пландоо, имаратты пландоо.

ПЛАНИРÓВКА ж. пландаштыруу; **планирóвка уча́стков-земли** жер участкакторун пландаштыруу; **планирóвка рабóт** жумуштарды пландаштыруу.

ПЛАНИСФЕ́РА ж. астр. планисфера (жер же асман сфералары жалпак нерсенин бетине эки окшош жарым шар түрүндө сызылган карта).

ПЛА́НКА ж. планка (жука, энсиз тактай же металл калакча).

ПЛА́НКТО́Н м. биол. планктон (деңиздерде жана дарыяларда жашоочу, суунун агымынын күчү менен гана бир жерден экинчи жерге которулуучу жандуу жана өсүмдүк организмдеринин дүйнөсү).

ПЛА́НОВЫ́К м. плановик (өндүрүш пландарын түзүү боюнча специалист).

ПЛА́НОВОСТЬ ж. пландуулук; **пла́новость социа́листического хозяй́ства** социалисттик чарбанын пландуулугу.

ПЛА́НОВЫ́Й, ая, -ое план I-ге т.; пландуу; **пла́новое хозяй́ство** пландуу чарба; **пла́новая рабóта** пландуу жумуш.

ПЛАНОМЕ́РНОСТЬ ж. план негизинде болуучулук, план менен иштелүүчүлүк; **планоме́рность разв́ития социа́листического хозяй́ства** социалисттик чарбанын план негизинде өнүгүшү.

ПЛАНОМЕ́РНЫЙ, ая, -ое план негизинде болуучу, план менен иштелүүчү.

ПЛА́НТАТО́Р м. плантатор (колонияларда капиталисттик плантациянын ээси).

ПЛА́НТАТО́РСКИЙ, ая, -ое плантатор-го т.; плантатордук.

ПЛА́НТАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое плантация-га т.; плантациялык; **плантацио́нный каучу́к** плантациялык (плантациядан алынуучу) каучук.

ПЛА́НТА́ЦИЯ ж. плантация (**1.** с.-х. өзгөчө багууну керек кылуучу маданий өсүмдүктөр эгилген атайы бир

чоң участок жер; **2.** колониялуу өлкөлөрдө кеңири түрдө өнүккөн, капиталисттик ири жер чарбасы).

ПЛАНШЁТ м. планшет. (**1.** геод. бетине чертёж-дуу кагаз керилген тактай; **2.** географиялык жана топографиялык карталарды салууга арналган жалпак сумка; **3.** географиялык же геологиялык картанын бир бөлүгү).

ПЛАНШЁТКА жс. уменьш. от **планшёт** планшетка.

ПЛАСТ м. катмар, кабат; **пласт почвы** топурактын катмары; **лежать пластом** (как пласт) кыймылсыз жатуу.

ПЛАСТАТЬ несов. что (потрошить рыбу) ичин жарып, ичек-кардын алуу (балыктын).

ПЛАСТИКА жс. пластика (**1.** иск. кырып, оюп, жууруп чаптоо; скульптура искусствосу; **2.** театр. бий сыяктуу чебер кооз кыймыл жасоо искусствосу).

ПЛАСТИЛИН м. пластилин (атайын кошунду заттар аралаштырылган чопо).

ПЛАСТИЛИНОВЫЙ, ая, -ое **пластилин-ге т.**; пластилиндик.

ПЛАСТИНА жс. жалпак нерсе; **железная пластина** жалпак темир.

ПЛАСТИНКА жс. **1.** уменьш. от **пластина** кичине жалпак нерсе; **2.** (патефона) пластинка (патефон, граммофон табагы); **3.** фото пластинка (фотография аппаратында жарык сезгич нерсе менен капталган төрт кырдуу айнек).

ПЛАСТИНОЧНЫЙ, ая, -ое **пластинка-ш**; пластинкалуу; **пластиночный фотоаппарат** пластинкалуу фотоаппарат.

ПЛАСТИНЧАТЫЙ, ая, -ое тилке-тилке болгон, пластинкалардан туруучу; **пластинчатые грибы** асты тилке-тилке болгон козу карындар.

ПЛАСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** пластика-га т.; пластикалык; **пластические движения** пластикалык кыймыл; **2.** мед. пластикалык; **пластическая операция** пластикалык операция (дененин бир жеринен тери кесип алып, аны оорудуу жерине жамоо операциясы); **пластическая масса** пластикалык масса; см. **пластмасса**.

ПЛАСТИЧНОСТЬ жс. **1.** келишимдүүлүк, келбеттүүлүк (кишилердин мүчөлөрүнүн формалары жана кыймылдары жөнүндө); **2.** (плавность) салмактуулук (бир калыпталык); **3.** эпке келгичтик; сынбай, түрдүү формага өткүчтүк; ийилгичтик; **пластичность раскалённого железа** кызгытылган темирдин эпке келгичтиги.

ПЛАСТИЧНЫЙ, ая, -ое **1.** (гармоничный по форме) келишимдүү, келбеттүү (кишилердин мүчөлөрүнүн формалары жана кыймылдары жөнүндө); **2.** (плавный) салмактуу (бир калыпта); **пластичный танец** салмактуу бий; **3.** (неломкий) эпке келгич; сынбай, түрдүү формага өткүч; ийилгич; **пластичные тела физ.** эпке келгич телолор; **пластичный бетон стр.** эпке келгич бетон.

ПЛАСТМАССА жс. (пластическая масса) пластмасса (бир формага келтирилгенде, ошол бойдон турма масса); **изделия из пластмассы** пластмассадан жасалган буюмдар.

ПЛАСТОВАТЬ несов. что **1.** (накладывать что-л. пластинами) катмардоо, кабаттап коюу; **2.** см. **пластать**.

ПЛАСТОВОЙ, ая, -ое катмардуу, кабатталган; **пластовой уголь** катмардуу көмүр; **пластовое железо** кабатталган темир.

ПЛАСТЫРЬ м. пластырь, малаам (ооруган жерге басылуучу, бетине дары сыйпалган чүпүрөк); **приложить пластырь** пластырь (малаам) тартуу.

ПЛАТА жс. **1.** акы; **производить плату** акы төлөө; **заработная плата** кызмат акы; **квартирная плата** үй акысы, квартира акысы; **2.** перен. (воздаяние) акы, сый (көбүнчө мыскыл маанисинде); **вот плата за все ваши заботы** бардык камкордугуңуз үчүн мына сизге акы.

ПЛАТАН м. чынар.

ПЛАТАНОВЫЙ, ая, -ое **платан-га т.**; **платановая роща** чынар токою.

ПЛАТЕЛЬЩИК м. төлөөчү; **плательщик налогов** налог төлөөчү.

ПЛАТЁЖ м. **1.** (действие) төлөө; **2.** (сумма) төлөм, карыз, борч; **послать наложенным платёжом** төлөп алма кылып жиберүү (адресаттын өзү посылканын баасын төлөп алуу шарты менен); **долг платёжом** красен посл. алмактын бермеги бар.

ПЛАТЁЖЕСПОСОБНОСТЬ жс. төлөөгө күдүрөттүүлүк, төлөөгө жөндөмдүүлүк.

ПЛАТЁЖЕСПОСОБНЫЙ, ая, -ое төлөөгө күдүрөттүү, төлөөгө жөндөмдүү; **платёжеспособный покупатель** төлөөгө жөндөмдүү сатып алуучу.

ПЛАТЁЖНЫЙ, ая, -ое **платёж-го т.**; **платёжное обязательство** төлөө милдеттенмеси; **платёжная сила денег** акчанын төлөө күчү.

ПЛАТИНА жс. платина, ак алтын.

ПЛАТИНИРОВАТЬ сов. и несов. что, хим., тех. платина жабуу, платина жалатуу.

ПЛАТИНОВЫЙ, ая, -ое **платина-га т.**; **платиновая руда** платина рудасы; **платиновые изделия** платинадан жасалган буюмдар.

ПЛАТИТЬ несов. **1.** что, чем төлөө; **платить наличными** накта төлөө; **платить долги** карызын төлөө; **2.** чем, перен. акысын кайтаруу, эсесин чыгаруу; **платить той же монетой** өзүнүн салган кашыгын өзүнө салуу; өз табагын өзүнө тартуу.

ПЛАТИТЬСЯ несов. **1.** см. **поплатиться**; **2.** страд. к **платить**.

ПЛАТНЫЙ, ая, -ое **1.** (за плату) акылуу, төлөнүүчү, төлөм; **платный вход** акы төлөп кирүү; **2.** (получающий деньги, оплачиваемый) акы алуучу, акы төлөнүүчү; **платный работник** акы алуучу кызматкер; **платная должность** акы төлөнүүчү кызмат.

ПЛАТО ср. нескл. геогр. анча бийик эмес бөксө тоо, жалпак тоо, сырт.

ПЛАТОК м. **1.** (головной) жоолук; **пуховый платок** тыбыт жоолук; **шёлковый платок** жибек жоолук; **2.** (носовой) бет аарчы, жүз аарчы, кол жоолук.

ПЛАТОНИЧЕСКИЙ, ая, -ое платонический, кургак (практика жүзүндө эмес, идеяда гана, ойдо гана жашоочу); **платоническая любовь** кургак сүйүү (жакындык кылбастан эле сүйүү).

ПЛАТОЧЕК м. уменьш. **1.** от **платок** 1 кичинекей жоолук; **2.** от **платок** 2 кичинекей жүз аарчы, кичинекей кол жоолук.

ПЛАТФОРМА жс. платформа (**1.** жс.-д. поезд келип токтоочу, рельс бойлото секиче кылып жасаган аянт; **2.** жс.-д. кичирээк гана темир жол станциясы; **3.** жс.-д. ачык, жалпак товар вагону; **4.** перен. кандайдыр бир партиянын, группанын саясий малаптарынын, кыймылдарынын программаларынын жана ишенидирүүлөрүнүн системасы).

ПЛАТЬЕ ср. **1.** кийим; **вёрхнее платье** тыш кийим; **мужское платье** эркектин кийими; **шкаф для платья**

кийим салынуучу шкаф; **2.** (женское) көйнөк (аялдын көйнөгү); **лётнее платье** жайкы көйнөк.

ПЛАТЯНОЙ, ая, -ое **1.** (для хранения платья) кийим салуучу; **платяной шкаф** кийим салуучу шкаф; **2.** (для чистки платья) кийим тазалагыч; **платяная щётка** кийим тазалагыч щётка.

ПЛАУН м. плаун (**1.** бот. токойдо өсүүчү чөптүн бир түрү; **2.** с.-х. буласы жумшак, кыска жана ичке зыгырдын бир түрү).

ПЛАФОН м. плафон (**1.** архит. сүрөт менен же жабыштырылган жасалгалар менен кооздолгон потолок; **2.** потолоктогу лампа үчүн жасалган тегерек абажур).

ПЛАФОННЫЙ, ая, -ое **плафон-го т.**; плафондук; **плафонная живопись** плафондук живопись (кооздоп сүрөттөлгөн же кооз нерсе жабыштырылган).

ПЛАХА ж. **1.** обл. (обрубок дерева) жыгач жаздык; **2.** ист. плаха (эски убакта – өлүмгө өкүм кылынган кишинин башын кесе чабуу үчүн анын астына коюлуучу жыгач жаздык); **3.** перен. (смертная казнь) өлүм жазасы.

ПЛАЦ м. воен. плац (парад өткөрүлүүчү же аскер үйрөтүүчү аянт); **учебный плац** аскер ойноочу плац.

ПЛАЦДАРМ м. плацдарм (**1.** воен. согуштук-стратегиялык операциялар даярдалуучу жана баиталуучу мейкиндик; **2.** полит. кандайдыр бир мамлекеттин башка мамлекетке кол салуу үчүн даярдык көрүүгө пайдалануучу территориясы).

ПЛАЦЕНТА жс. см. послед.

ПЛАЦКАРТА жс. жс.-д. плацкарта (темир жол билетине кошумча кылып берилүүчү, вагондун номери, орду көрсөтүлгөн кагаз).

ПЛАЦКАРТНЫЙ, ая, -ое **плацкарта-га т.**; плацкарталуу; **плацкартный вагон** плацкарталуу вагон.

ПЛАЧ м. **1.** ыйлоо, ый; **громкий плач** эчкирип ыйлоо; **2.** этн. (обрядовая песня) кошок.

ПЛАЧЕВНОСТЬ жс. **1.** боор оорурлук, аянычтуулук; **2.** перен. жамандык, начардык.

ПЛАЧЕВНЫЙ, ая, -ое **1.** (жалобный) боор оорурлук, аянычтуу; **плачевный вид** аянычтуу түр; **2.** перен. жаман, начар; **плачевный результат** начар натыйжа.

ПЛАЧУЩИЙ, ая, -ее **1.** прич. от плакать; **2.** прил. ыйлагандай; **плачущий голос** ыйлагандай үн.

ПЛАШКОУТ м. мор. плашкбут (палубасыз, моторсуз жалпак түптүү кеме).

ПЛАШМЯ нареч. жалпагынан; **он упал плашмя** ал жалпагынан жыгылды (бети же аркасы менен).

ПЛАЩ м. **1.** (без рукавов) плащ (жеңсиз, жамынма сырт кийим); **2.** (непромокаемый) плащ (суу өткөрбөс сырт кийим); **дождевой плащ** жамгырга кийүүчү плащ.

ПЛЕБЕЙ м. ист. плебей (Байыркы Римде – жеке башы эрктүү, бирок саясий жактан укуксуз төмөнкү таптын кишиси; орто кылымда жана андан кийин – шаардык кедей-кембагалдардын кеңири катмарынын өкүлү).

ПЛЕБИСЦИТ м. полит. плебисцит, жалпы элден сууроо (өтө айрыкча маанилүү маселе боюнча жалпы элдин добуш бериши).

ПЛЕБИСЦИТНЫЙ, ая, -ое **плебисцит-ке т.**; **плебисцитное решение вопроса** маселени плебисцит менен чечүү.

ПЛЕВА́ жс. жука чел, жука кабык.

ПЛЕВАТЕЛЬНИЦА жс. түкүргүч.

ПЛЕВА́ТЬ несов. **1.** түкүрүү; **2.** на кого-что, перен. разг. пыш дебөө, менсинбөө; **ему плевать на всё** ал

бардыгынан да пыш дебейт; **плевать в потолок** бекер жатуу, эч нерсе иштебөө; **не плюй в колодец – пригодится воды напиться** посл. иче турган ашыңа түкүрбө да какырба, кереги тиер башыңа.

ПЛЕВА́ТЬСЯ несов. разг. түкүрүнүү.

ПЛЕВЕ́Л м. бот. уст. отоо чөп.

ПЛЕВО́К м. түкүрүк, какырык.

ПЛЕВРА жс. анат. плевра (өпкөнүн сырткы кабы).

ПЛЕВРИ́Т м. мед. плеврит (өпкөнүн сырткы кабы сезгенип ооруу).

ПЛЕД м. чоң шалы жоолук.

ПЛЕЗИОЗÁВР м. палеонт. плезиозавр (өлүп жок болуп кеткен, кичине баштуу, узун моюндуу, жоон денелүү деңиз кескелдириги).

ПЛЕМЕННО́Й, ая, -ое **1.** ист. уруулук; **племенной быт** уруулук турмуш; **2.** (породистый) асыл тукумдуу; **племенной скот** асыл тукумдуу мал; **племенной бык** асыл тукумдуу бука.

ПЛЕ́МЯ ср. **1.** ист. уруу, тукум, эл; **тюркские племена́** түрк уруулары; **2.** перен. уст. (народность) улут; **3.** перен. (поколение) муун, жеткинчек; **комсомольское плéмя** комсомолдук жеткинчектер.

ПЛЕ́МЯННИК м. ини (сын брата); жээн (сын сестры).

ПЛЕ́МЯННИЦА жс. карындаш (дочь брата); жээн (дочь сестры).

ПЛЕН м. туткун; **взять в плен** туткунга түшүрүп алуу; **быть в плену** туткунда болуу; **попасть в плен** туткунга түшүп калуу; **в плену́ предрассудков перен.** жок нерсеге ишенүүчүлүктүн, ырым-жырымдардын туткунда болуу.

ПЛЕНА́РНЫЙ, ая, -ое **пленум-га т.**; пленардык; **пленарное заседание** пленардык заседание.

ПЛЕНИ́ТЕЛЬНÓСТЬ жс. ашык кылуучулук, өзүнө тартуучулук, куштар кылуучулук, укмуштуу сонундук.

ПЛЕНИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ашык кылуучу, өзүнө тартуучу, куштар кылуучу, укмуштуу сонун; **пленительная красота́** ашык кылуучу сулуулук; **пленительный го́лос** өзүнө тартуучу үн.

ПЛЕНИ́ТЬ сов. кого-что **1.** уст. (взять в плен) туткунга түшүрүү; **2.** перен. (очаровать) ашык кылуу, куштар кылуу, өзүнө тартуу; **плени́ть своим краснорéчием** чечендиги менен өзүнө тартуу.

ПЛЕНИ́ТЬСЯ сов. кем-чем ашык болуу, куштар болуу; **я пленился её красотой́** анын сулуулугуна мен ашык болдум.

ПЛÉННИК м. уст. туткунга түшкөн, туткун.

ПЛÉННИЦА женск. р. к пленник.

ПЛÉННЫЙ, ая, -ое **1.** туткун болгон, туткунга тушкөн; **2.** в знач. суц. м., жс. туткун; **захватить много плéнных** көп туткун түшүрүп алуу.

ПЛÉНУМ м. пленум (партиянын же коомдук уюмдун шайланган жетекчи органынын мүчөлөрүнүн толук составдуу жыйналышы).

ПЛЕНЯ́ТЬ несов. **1.** см. плени́ть; **2.** (быть очаровательным) өзүнө тарттыруу, жагымдуу болуу.

ПЛЕНЯ́ТЬСЯ несов. см. плени́ться.

ПЛÉСЕНЬ жс. көк дат (мис. нандын көгөргөнү).

ПЛЕСК м. шарпылдоо; **плеск волны́** толкундун шарпылдаганы; **плеск вёсел** кайык калактарынын шарпылдаган үнү.

ПЛЕСКА́ТЬ *несов.* 1. шарпылдоо, шарпылдатуу; **во́лны плéщут о бе́рег** толкундар жээкке урунуп шарпылдашат; 2. *на кого-что (брызгать)* сузуп чачуу, чачуу (*мис. сууну*); 3. *что (проливать)* төгүү (*мис. сууну*); **плеска́ть на́ пол** полго төгүү; 4. *перен. (реять – о флаге)* желпилдөө, желпилдетүү, желбирөө, желбиретүү; **фла́ги плéщут** туулар желпилдешет.

ПЛЕСКА́ТЬСЯ *несов.* 1. (*о жидкости*) шарпылдоо; **вода́ плéщется о бе́рег** суу жээкке шарпылдап урунат; 2. чалпылдоо; **ры́бка плéщется в воде́** балык сууда чалпылдайт; 3. сузуп чачуу, чачуу; **де́ти плéщутся в реке́** балдар өзөндө бири-бирине суу чачышат; 4. *перен. (реять – о флагах)* желбирөө, желпилдөө.

ПЛЕ́СНЕВЕТЬ *несов.* көк дат басуу, көгөрүп кетүү (*мис. нан*).

ПЛЕСНЕВО́Й, ая, -ое *плесень-ге т.*

ПЛЕСНУ́ТЬ *однокр. что* 1. (*брызнуть*) сузуп чачып жиберүү, чачып жиберүү; 2. (*пролить*) төгүп жиберүү, төгүп коюу.

ПЛЕСТИ́ *несов. что* 1. өрүү, согуу, эшүү; **плести́ кру-жева́** кружева согуу (*токуу*); 2. *перен.* жүргүзүү, чаташтыруу, чатыштыруу; **плести́ интри́гу** интрига жүргүзүү; 3. *перен. разг. (говорить несурзное)* сандырактоо, келжирөө; **плести́ чушь** болбогон нерсени келжиреп айтуу.

ПЛЕСТИ́ТЬСЯ *несов.* 1. *страд. к плести́*; 2. *разг. (медленно идти)* илээлеп, сүйрөлүп басуу; **плести́сь в хвосте́** см. *хвост*.

ПЛЕТЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) өрүү, согуу, эшүү; 2. (*плетёное изделие*) өрүлгөн (*согулган, эшилген*) нерсе.

ПЛЕТЕ́НЬ *м.* чырпыктан согуп жасалган тосмо.

ПЛЕТЕ́НЫЙ, ая, -ое согулган, сокмо, өрүлгөн, өрмө, өргөн, эшилген; **плетёная корзи́на** сокмо (*согулган*) корзина.

ПЛЕТЬ *жс.* 1. (*кнут*) камчы; 2. (*стебель, ветка*) сабак; **арбузная плеть** дарбыз сабагы.

ПЛЕЧЕВО́Й, ая, -ое *плечо-го т.*; **плечевой су́став** ийиндин мууну; **плечевая́ кость** каржилик.

ПЛЕ́ЧИКИ *мн. (вешалка)* кийим илгич.

ПЛЕ́ЧИКО *ср.* 1. *уменьш. от плечо* ийин, ийинче; 2. *плечико (аялдардын же балдардын көйнөктөрүндө ийинден арта салынган тарткыч)*.

ПЛЕЧИ́СТЫЙ, ая, -ое далылуу; **плечи́стый па́рень** далылуу жигит.

ПЛЕЧО́ *ср.* 1. ийин; **нести́ на плече́ что-л.** бир нерсени ийинге көтөрүп басуу; **пра́вое плече́ вперёд!** (*команда*) оң ийин алга!; **пожима́ть плеча́ми** ийнин куушуруу; **плечо́м к плечу́** катар туруу, жакын туруу, ийиндеш туруу; 2. *тех. ийин (рычагдын ийини)*; **как го́ра с плеч сва́лилась** ийинден тоону алып таштагандай (*бир оор иштен, убаракерчиликтен кутулуп, жеңиле тушкөндө*); **с плеч доло́й** иш бүттү, эми кам жок; **с плеча́** 1) (*наотмашь*) кыя чабуу (*мис. кылыч менен*); 2) *перен. (не подумав)* ойлонбостон, туш келди эле; **не по плечу́** колдон келбейт; **мне э́та рабо́та не по плечу́** бул иш менин колумдан келбейт; **вы́нести на сво́их плеча́х** ишти өз мойнуна алып бүткөрүү; **на́до име́ть го́лову на плеча́х** акыл-эс менен болуу керек, өз акылы өзүндө болуу керек; **име́ть за плеча́ми что-л. разг.** бир нече жыл жашоо же иштөө (*аларды башынан өткөрүү*); **на плеча́х про-тивника** *воен.* качып бара жаткан душманды желкелеп (*жакын жүрүп, тындырбай*) кубалоо.

ПЛЕШИ́ВЕТЬ *несов.* кашка боло баштоо, кашка баш боло баштоо, башы кашкая баштоо.

ПЛЕШИ́ВЫЙ, ая, -ое кашка баш.

ПЛЕШИ́НА *жс.* 1. *разг. см. плешь*; 2. (*на шерсти, мехе*) такыр (*теринин жүнү жок жери*).

ПЛЕШЬ *жс.* кашка (*баштын чачы түшкөн кашкасы*).

ПЛЕЯ́ДА *жс.* плеяда (*бир учурда жашаган ишмерлердин бир тобу*); **пу́шкинская плея́да по́этов** акындардын Пушкиндин учурундагы плеядасы.

ПЛЕЁНКА *жс.* 1. (*кожища*) жука чел кабык; **ра́на за-тяну́лась то́нкой плёнкой** жара жука чел кабык менен капталып калды; 2. (*тонкий слой чего-л.*) жука катмар, жука кабык; **то́нская плёнка льда́** муздун жука катмары; 3. **фото, кино плёнка** (*кино жана сүрөт тартууда колдонулуучу, жарык сезгич целлулоид*); 4. **плёнка** (*сөздү жазууга жана кайрадан сүйлөтүүгө арналган целлулоид*); **записа́ть речь на плёнку** речти плёнкага жазуу.

ПЛЕЁНОЧНЫЙ, ая, -ое плёнка-га т.; плёнкалуу; **плёночный фотоаппара́т** плёнкалуу фотоаппарат.

ПЛЕ́С *м.* 1. (*широкое водное пространство*) аралдардын. арасындагы суунун же көлдүн жайык жери; 2. (*участок реки*) агын суунун эки имерилишинин аралыгы.

ПЛЕ́ТКА *жс.* кичине камчы.

ПЛИ *межд.* ат! (*мылтык атууда берилүүчү команда*).

ПЛИ́НТУС *м. архит.* плинтус 1. *пол менен стена-нын аралыгындагы жылычктарды бүтөө үчүн жээк-тете бастырылган тар узун такай*; 2. *мештин ж.б. нерселердин төмөн жагындагы кеңирээк болуп чыгып турган жери*).

ПЛИС *м.* плис (*пахтадан жасалган баркыт*).

ПЛИ́СОВЫЙ, ая, -ое *плис-ке т.*

ПЛИССЕ́ *ср.* нескл. плиссе (*кийимдеги үтүк менен басып жасалган майда бүктөмөлөр*).

ПЛИССИ́РОВАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от плисси-ровать*; 2. *прил.* плисселенген; **плисси́рованная ю́бка** плисселенген юбка.

ПЛИССИ́РОВАТЬ *несов. что* плисселөө, плиссе жасоо.

ПЛИССИ́РОВКА *жс.* 1. (*действие*) плисселөө, плиссе жасоо; 2. *см. плиссе*.

ПЛИТА́ *жс.* 1. *плита (чоң жалпак текиш таш же металл)*; **мра́морная плита́** мрамор плита; 2. (*печь*) плита (*меш*).

ПЛИ́ТКА *жс.* 1. *уменьш. от плита* 2 плитка, кичине меш; 2. *плитка (төрт бурчтуу кичинекей жалпак нерсе)*; **шокола́дная плита́** шоколад плиткасы; 3. (*электриче-ская*) плитка, электр плитка.

ПЛИТНЯ́К *м.* плитняк (*жерде акиташ же кумдак түрүндө катмар-катмар болуп жаткан, оңой плитка болуп бөлүнүүчү нерсе; курулуш материалы катарында пайдаланылат*).

ПЛИ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое плитка-га т.; **плито́чный чай** таш чай.

ПЛОВ *м.* палоо.

ПЛОВЕ́Ц *м.* сууга сүзгүч киши, сүзгүч.

ПЛОД *м.* 1. мөмө, жемиш; **све́дóбные пло́ды** желүүчү мөмө (*жемиш*); 2. *биол.* түйүлдүк, урук; **прави́льное разви́тие пло́да** түйүлдүктүн туура өнүгүшү; 3. *перен.* жемиш, натыйжа, ийгилик; **вот плод мо́их трудо́в** мына менин эмгектеримдин жемиши; **пло́ды размы́шлений** ойлонуунун натыйжалары; **запрéтный плод** тыюу са-лынган мөмө (*тыюу салынган кызыктыргыч нерсе*).

ПЛОДИТЬ *несов. кого-что* балалоо, төрөө, туудуруу (детей); төлдөтүп көбөйтүү (животных); тукумдатып көбөйтүү, уруктатып көбөйтүү (растения).

ПЛОДИТЬСЯ *несов.* балалап көбөйүү; тукумдап көбөйүү.

ПЛОДНЫЙ, ая, -ое **1.** (с плодом) тукумдуу; уруктуу; **плодное яйцо** уруктуу жумуртка; **2.** (способный давать плод) тукумчул, тукум берүүчү; жемиштүү, жемиш берүүчү; **плодная яблоня** жемиш берүүчү алма жыгачы.

ПЛОДОВИТОСТЬ *жс.* **1.** (способность плодиться) көп төрөй тургандык, тубагандык, көп төлдөй тургандык; **2. перен.** көп чыгарма берүүчүлүк; **плодовитость писателя** жазуучунун чыгарманы көп берүүчүлүгү.

ПЛОДОВИТЫЙ, ая, -ое **1.** көп тууй турган, көп төрөй турган, тубаган (о людях, животных); жемиштүү, жемишти, мөмөнү көп берүүчү (о растениях); **2. перен.** көп чыгарма берүүчү (мис. жазуучу, акын).

ПЛОДОВОДСТВО *ср.* жемиш өстүрүүчүлүк, мөмө өстүрүүчүлүк.

ПЛОДОВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое жемиш өстүрүүчү, мөмө өстүрүүчү; **плодоводческий совхоз** жемиш (мөмө) өстүрүүчү совхоз.

ПЛОДОВЫЙ, ая, -ое **1.** жемиштүү, жемиш берүүчү, мөмөлүү, мөмө берүүчү; **плодовые деревья** мөмөлүү бактар; **2. плод 1-ге т.;** **плодовый сахар** жемиштен (мөмөдөн) чыгарылуучу кант.

ПЛОДОНОЖКА *жс. бот.* жемиш сабагы.

ПЛОДНОСИТЬ *несов.* жемиш берүү, мөмө берүү; **эта яблоня плодоносит** бул алма жыгачы мөмө берет.

ПЛОДНОСНОСТЬ *жс.* жемиш бергичтик, жемишти көп бергичтик, мөмө бергичтик, мөмөнү көп бергичтик.

ПЛОДНОСНЫЙ, ая, -ое жемиштүү, мөмөлүү, жемишти (мөмөнү) көп берүүчү (өсүмдүк жөнүндө).

ПЛОДНОШЕНИЕ *ср.* тукум берүү, тукумдоо (о живых существах); жемиш берүү, мөмө берүү (о растениях).

ПЛОДООВОЩНОЙ, ая, -ое: **плодоовощной магазин** жемиш-жашылча сатуучу магазин.

ПЛОДОПИТОМНИК *м.* жемиш питомниги, мөмө питомниги.

ПЛОДОРОДИЕ *ср.* түшүмдү көп берүүчүлүк, семиздик (жер жөнүндө).

ПЛОДОРОДНОСТЬ *жс. см. плодородие.*

ПЛОДОРОДНЫЙ, ая, -ое түшүмдү көп берүүчү; **плодородная почва** түшүмдү көп берүүчү жер.

ПЛОДОСБОР *м.* жемиш жыйноо, мөмө жыйноо.

ПЛОДОСУШИЛКА *жс.* жемиш кургаткыч (мөмө, жемиш жана жашылча кургатуучу машина).

ПЛОДОСУШИЛЬНЯ *жс.* жемиш кургатылуучу жай.

ПЛОДОТВОРНО *нареч.* жемиштүүлүк менен, ийгиликтүүлүк менен, натыйжалуулук менен.

ПЛОДОТВОРНОСТЬ *жс.* жемиштүүлүк, ийгиликтүүлүк, натыйжалуулук.

ПЛОДОТВОРНЫЙ, ая, -ое жемиштүү, ийгиликтүү, натыйжалуу; **плодотворный труд** жемиштүү эмгек.

ПЛОДОХРАНИЛИЩЕ *ср.* жемиш сакталуучу жай, мөмө сакталуучу жай.

ПЛОИТЬ *несов. что 1.* (волосы) тармалдоо (чачты); **2.** (материю) каттоо (мис. атайы кычкач менен кыпчытып, материяга кат-кат из салуу).

ПЛОМБА *жс.* плomba (**1. товарга, жабык вагонго, эшикке жс.б. асып коюучу, тамгалуу, топчудай коргошун;** **2. оюлган тиштин чуңкуруна толтуруп коюлуучу нерсе).**

ПЛОМБИР *м.* пломбир (каймак, шоколад жс.б. нерселерден муздун үстүнө коюлуп тондурулган таттуу тамак).

ПЛОМБИРОВАНИЕ *ср.* пломбалоо, плomba коюу.

ПЛОМБИРОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от пломбировать;** **2. прил.** пломбаланган, плomba салынган (мис. товар); **3. прил.** плomba коюлган; **пломбированные зубы** плomba коюлган тиш.

ПЛОМБИРОВАТЬ *несов. что 1.* пломбалоо, плomba коюу, плomba салуу; **пломбировать товары** товарларды пломбалоо; **пломбировать вагон** вагонду пломбалоо; **2.** пломбалоо, плomba коюу; **пломбировать зубы** тишке плomba коюу.

ПЛОМБИРОВКА *жс.* пломбалап чыгуу, пломбалап бекитүү; **пломбировка вагонов с грузом** жүк салынган вагондорду пломбалап чыгуу.

ПЛОМБИРОВЩИК *м.* плomba коюучу, пломбалоочу (бир нерсеге плomba коюп туруучу жумушчу).

ПЛОСКИЙ, ая, -ое **1.** жалпак; **плоская крыша** жалпак чатырча; **плоская поверхность** үстү жалпак; **2. перен.** маңызсыз, ыксыз; **плоская шутка** супсак тамаша сөз.

ПЛОСКОГОРЬЕ *ср. геогр.* бөксө тоо.

ПЛОСКОГРУДЫЙ, ая, -ое жалпак көкүрөк, жалпак төш.

ПЛОСКОГУБЦЫ *только мн.* жалпак тиштүү кычкач.

ПЛОСКОДОНКА *жс.* жалпак түп кайык.

ПЛОСКОДОННЫЙ, ая, -ое жалпак түптүү.

ПЛОСКОСТНОЙ, ая, -ое *мат.* тегиздик; **плоскостные измерения** тегиздик өлчөөлөр.

ПЛОСКОСТОПИЕ *ср. мед.* жалпак таман (таман жалпайып кетүүчү бут оорусу).

ПЛОСКОСТЬ *жс.* **1.** жалпактык; **плоскость поверхности чего-л.** бир нерсенин үстүнүн жалпактыгы; **2. мат.** тегиздик; **линия на плоскости** тегиздиктеги сызык; **3. ав.** плоскость (самолёт канаты); **4. перен.** (плоская шутка) маңызсыздык, одонолук, уят-сыйытсыздык, ыксыздык; **говорить плоскости** супсак сөздү сүйлөө; **катиться по наклонной плоскости** абалы барган сайын төмөндөө; ылдыйлап, төмөндөп кетүү; тескери жолго түшүү; **надо рассмотреть вопрос в другой плоскости** маселени башкачараак караш керек.

ПЛОТ *м.* сал (суу менен агызылган устундар).

ПЛОТВА *жс.* плотва (чабак балыктын бир түрү).

ПЛОТИНА *жс.* плотина, көтөрмө; **деревянная плотина** жыгач плотина.

ПЛОТНИК *м.* жыгач устасы.

ПЛОТНИЧАТЬ *несов.* жыгач усталык кылуу, жыгаччылык кылуу.

ПЛОТНИЧЕСТВО *ср.* жыгач устачылык.

ПЛОТНИЧИЙ, ья, -ье **плотник-ке т.;** **плотничьи инструменты** жыгач устасынын шаймандары.

ПЛОТНИЧНЫЙ, ая, -ое **плотничество-го т.;** **плотничные инструменты** жыгач устасынын шаймандары; **плотничные работы** жыгач устасынын жумуштары.

ПЛОТНО *нареч.* **1.** тыгыз; **плотно утрамбовать грунт** грунтту тыгыз таптоо; **2.** (вплотную) жакын, такай, таяп; **приставить шкаф плотно к стене** шкафы

стенага такай коюу; **3.** (*наглухо*) бек, такай, тыгыз; **плотно закрыть дверь** эшикти тыгыз жабуу; **4.** *перен.* тоё; **я плотно поёл** мен тоё жедим.

ПЛОТНОСТЬ *жс.* тыгыздык, жыштык, бышыктык; **плотность ткани** кездеменин тыгыздыгы.

ПЛОТНЫЙ, ая, -ое **1.** тыгыз, нык, коюу; **плотная масса** коюу масса; **2.** (*толстый, прочный*) ийи майда, калың, тыгыз; **плотный шёлк** ийи майда жибек; **плотная бумага** калың кагаз; **3.** *разг. (коренастый)* москоол; **плотный мужчина** москоол эркек; **4.** *разг. (сытный)* ток; **плотный обед** ток обед.

ПЛОТОВЩИК *м.* сал агызуучу жумушчу.

ПЛОТОГОН *м.* аккан салдарды узатып жүрүүчү жумушчу.

ПЛОТОЯДНЫЙ, ая, -ое **1.** жырткыч (*эт жечүү*); **плотоядный зверь** жырткыч айбан; **2.** *перен.* жеп жиберчүдөй; **плотоядный взгляд** жеп жиберчүдөй караш.

ПЛОТЬ *жс.* уст. дене, тен; **облечься в плоть и кровь** тигил же бул материалдык формага келүү.

ПЛОХО **1.** *нареч. жаман, начар; плохо поступить с кем-л.* бирөөгө жамандык иш кылуу; **2.** *безл. в знач. сказ. кому-чему* жаман, начар; **ему плохо** ал жаман болуп жатат; **плохо лежит** *разг.* ачык жатат, ээн жатат; **кончить плохо** *разг.* түбү барып жаман болуу (*киши жөнүндө*).

ПЛОХОВАТЫЙ, ая, -ое жаманыраак, начарыраак, анча жакшы эмес.

ПЛОХОЙ, ая, -ое **1.** жаман, начар; **плохое поведение** жаман жүрүш-туруш; **плохая погода** начар аба ырайы; **плохой признак** жаман белги; **2.** *кратк. ф. в знач. сказ.* начар, жаман; **больной очень плох** оору кишинин абалы өтө начар; **на него плохая надежда** ага ишенүү кыйын; **с ним шутки плохи** *погов.* аны менен ойноого болбойт.

ПЛОХОНЬКИЙ, ая, -ое *разг.* жаман, начар.

ПЛОШАТЬ *несов. прост.* жаңылышуу, жарабаган иш кылуу; **смотри, не плошай!** көзүңө кара!, жаңылыштык кылба!

ПЛОШКА *жс.* **1.** *прост. (тарелка, блюде)* жалпак табакча; **2.** (*для освещения*) чырак.

ПЛОЩАДКА *жс.* аянтча; **спортивная площадка** спорттук аянтча; **посадочная площадка** *ав.* конуучу аянтча (*мис. самолёт*); **лестничная площадка** тепкичтин бурулушундагы аянтча; **детская площадка** балдар аянтчасы.

ПЛОЩАДНОЙ, ая, -ое одоно, адепсиз; **площадная брань** уят сөз, богооз сөз.

ПЛОЩАДЬ *жс.* **1.** *мат.* аянт, ачык жер; **площадь круга** тегеректин аянты; **2.** (*в городе*) аянт; **Красная площадь в Москве** Москвадагы Кызыл Аянт; **3.** аянт; **посевная площадь** айдоо аянты; **4.** (*помещение*) аянт; **жилая площадь** турак үй аянты; **полёзная площадь** пайдалуу аянт; **площадь дома** үйдүн аянты.

ПЛУГ *м.* соко; **тракторный плуг** трактор сокосу; **кόνный плуг** ат соко.

ПЛУТ *м.* *разг.* алдамчы, айлакер, митаам, шум.

ПЛУТАТЬ *несов. разг.* адашуу, адашып кетүү, адашып жүрүү; **плутать по лесу** токойдо адашып жүрүү.

ПЛУТИШКА *м.* *уменьш.-ласк. от плут* алдамчы, айлакер, митаам, шум.

ПЛУТНИ *только мн. разг.* айлакердик, митаамдык, шумдук.

ПЛУТОВАТЫЙ, ая, -ое куу, кыйды.

ПЛУТОВАТЬ *несов. разг.* куулук кылуу, кыйдылык кылуу, будамайлоо; **плутовать в карты** карта ойноодо будамайлоо.

ПЛУТОВКА *женск. р. к плут.*

ПЛУТОВСКОЙ, ая, -ое **1.** *плут-ка т.*; **плутовские манеры** митаамчылык ыкмалары; **2.** (*хитрый*) куу, арамы бар.

ПЛУТОВСТВО *ср. разг.* митаамдык, амалкөйлүк, кыйдылык.

ПЛУТОКРАТ *м.* плутократ (*капиталисттик өлкөлөрдө – өзүнүн байлыгы менен бийликке, таасирге ээ болгон киши*).

ПЛУТОКРАТИЯ *жс.* **1.** плутократия (*бийлик иш жүзүндө байларга - плутократтарга таандык болгон башкаруунун түрү*); **2.** *собр.* плутократтар.

ПЛЫВУН *м.* жер кыртышынын суулуу чопо бөлүгү.

ПЛЫТЬ *несов.* **1.** сүзүү (*мис. сууда*); **плыть по реке** дарыяда сүзүү; **плыть против течения** суунун агымына каршы сүзүү; **2.** (*напр. на судне*) жүрүү; **плыть на парохде** пароходдо жүрүү; **3.** *перен.* сызып баруу, сызып жүрүү, сызып учуу; **луна плыла среди облаков** ай булут арасында сызып бара жатты; **орёл плывёт в вышине** бүркүт бийиктикте сызып учат; **всё плыло у него перед глазами** анын көз алдынан бардыгы жылып өтүп турду (*элегстен*).

ПЛЮГАВЫЙ, ая, -ое *разг.* илмийген, илмигий, чилмийген, жүдөө.

ПЛЮМАЖ *м.* уст. плюмаж (*баш кийимге же ат жабдыктарына тагылуучу куш жүнү*).

ПЛЮНУТЬ *однокр.* **1.** түкүрүү, түкүрүп жиберүү; **2.** *на кого-что, перен. разг.* түкүрүү (*кол силкүү, тоот-поо*).

ПЛЮРАЛИЗМ *м.* плюрализм (*дүйнө жаратылышынын негизинде бир нече башкы себеп бар деп эсептөөчү, идеалисттик философиянын бир түрү; монизмдин карама-каршысы*).

ПЛЮС *м.* **1.** *мат. (знак)* плюс (*кошуу белгиси*); **2.** *в знач. неизм. сл. мат.* кошкондо, кошсо; **два плюс три будет пять** экиге үчтү кошсо беш болот; **3.** *мат. (положительная величина)* плюс; **минус на минус даёт плюс** минусу минуска көбөйткөндө плюс болот; **4.** *плюс; ученик получил три с плюсом* окуучу «үч» деген бааны плюсу менен алды; **5.** *перен.* пайдалуу жагы, артыкчылыгы; **в этом есть свой плюсы** мунун пайдалуу жактары да бар.

ПЛЮСНА *жс.* *анат.* таман (*согончок менен бармактардын аралыгы*).

ПЛЮХАТЬСЯ *несов. см. плюхнуться.*

ПЛЮХНУТЬСЯ *сов. прост.* талп этип отуруу, былч дей түшүү, балч дей түшүү; **плюхнуться на стул** стулга талп этип отуруу; **плюхнуться в грязь** баткакка балч дей түшүү.

ПЛЮШ *м.* плюш, тукаба.

ПЛЮШЕВЫЙ, ая, -ое *плюш-ка т.*

ПЛЮШКА *жс.* плюшка (*май, сүт кошулуп жасалган кичине бөлкө*).

ПЛЮЩ *м.* чырмоок (*өсүмдүк*).

ПЛЮЩИЛЬНЫЙ, ая, -ое *тех.* жукалагыч, жалпайткыч; **плющильный станок** жалпайткыч станок.

ПЛЮЩИТЬ *несов. что* жукалоо, жалпайтуу; **плющить железо** темирди жалпайтуу.

ПЛЯЖ *м.* пляж (*сууга түшүүгө ыңтайлуу жайык жээк*); **песчаный пляж** кумдуу пляж.

ПЛЯС *м.* бийлөө; **пуститься в пляс** *разг.* бийлей баштоо, бийлей кетүү.

ПЛЯСАТЬ *несов. что* бийлөө, бийлеп туруу; **он любит плясать** ал бийлегенди жакшы көрөт; **плясать под чью-л. дудку** бирөөнүн дегени менен болуу.

ПЛЯСКА *жс.* 1. (*действие*) бийлөө; 2. бий; **ансамбль песни и пляски** ыр жана бий ансамбли.

ПЛЯСОВАЯ *жс.* бий күүсү (*бий музыкасы*); **заиграли плясовую** бий күүсүн ойной башташты.

ПЛЯСОВОЙ, *ая, -ое* **пляска-га т.**; **плясовый мотив** бий күүсү.

ПЛЯСУН *м.* *разг.* бийчи.

ПЛЯСУНЯ *женск. р.* к **плясун**.

ПНЕВМАТИКА *жс.* пневматика (*физиканын газ түрүндөгү телолорду текшерүүчү бир бөлүмү*).

ПНЕВМАТИЧЕСКИЙ, *ая, -ое* пневматикалык (*шыкалма абанын жардамы менен аракетке келүүчү*); **пневматическое ружьё** пневматикалык мылтык; **пневматическая шина** пневматикалык шина.

ПНЕВМОНИЯ *жс.* мед. пневмония (*өпкөнүн сезгенип ооруганы*).

ПНУТЬ *сов. кого-что, разг.* тээп жиберүү, тээп түртүү.

ПО *предлог* 1. *с дат. п.* (*на поверхности, вдоль поверхности, о поверхность*) менен, -га, -дан; **идти по дорожке** жол менен жүрүү; **лазить по горам** тоодон тоого чыгуу; **спускаться по лестнице** тепкич менен түшүү; **глядеть по голове** башынан сылоо; 2. *с дат. п.* (*в пределах чего-л., в чём-л., где-л.*) -га, боюнча; **радостная весть разнеслась по всей стране** сүйүнүчтүү кабар бардык өлкөгө таркады; **приказ по армии** армия боюнча приказ; **рассадить всех по местам** бардыгын орундарына отургузуу; 3. *с дат. п.* (*в направлении*) карай, көздөй, кууп; **плыть по течению** суунун агынына карай сүзүү; **идти по следу волка** карышкырдын изин кууп жүрүү; 4. *с дат. п.* (*в области чего-л., в сфере какой-л. деятельности*) боюнча; **работать по профсоюзной линии** профсоюз боюнча иштөө; **он врач по профессии** профессиясы боюнча ал - врач; 5. *с дат. п.* (*согласно, следуя чему-л., в соответствии, соразмерно*) боюнча; **поезда ходят по расписанию** поезддер расписание боюнча жүрүшөт; **работать по плану** план боюнча иштөө; **по моему мнению** менин оюм боюнча, менин оюмча; 6. *с дат. п.* (*посредством чего-л.*) менен, аркылуу; **послать по почте** почта аркылуу жиберүү; **сообщить по телеграфу** телеграф аркылуу билдирүү; 7. *с дат. п.* (*вследствие чего-л.*) менен, дан, боюнча; **сделать что-л. по ошибке** бир нерсени жаңылыштан иштөө; **не явиться на работу по болезни** оорулуу болгондуктан жумушка келбей калуу; **по обязанности** милдети боюнча, милдет болуп; 8. *с дат. п.* (*на основании каких-л. признаков*) жагынан; **старший по возрасту** жашы жагынан улуу; **лучший по качеству** сапаты жагынан мыкты; 9. *с дат. п.* (*при указании близости, родства*) боюнча; **товарищ по работе** кызмат боюнча жолдош; 10. *с дат. п.* (*при указании срока, в течение какого-л. времени*) -да, -дан; бою; **он работает по восемь часов в день** ал күнүнө сегиз сааттан иштейт; **я не видел его по целым неделям** мен аны жумалар бою көргөн жокмун; **по выходным дням она ездит купаться** дем алыш күндөрүндө ал сууга түшүүгө барат; 11. *с дат. и вин. п.* (*в раздельном значении*) -дан; **по рублю**

штука бир данасы бир сомдон; **дать детям по яблоку** балдарга бирден алма берүү; 12. *с дат. п.* (*при указании на направленность какого-л. действия*) -га карай; **стрелять по противнику** душманга карай атуу; 13. *с дат. п.* (*со словами «скучать», «тосковать», «тоска»*) -үн, -ын; **скучать по сыну** баласын сагынуу; **тоска по дому** үйүн саноо; 14. *с вин. п.* (*вплоть до*) -га чейин; **войти в воду по пояс** белчесине чейин сууга кирүү; **прочитать с первой по пятую главы** биринчи главадан бешинчисине чейин окуп чыгуу; 15. *с вин. п.* (*идти за чем-л.*) -га; **он пошёл по воду** ал сууга кетти; 16. *с предл. п.* (*после чего-л.*) -дан кийин; **по истечении срока** мөөнөтү өткөндөн кийин; **по прибытии на место** жерине жеткенден кийин; **по окончании работы** жумушту бүткөндөн кийин; 17. *с дат. и вин. п.* (*в сочетании с числительными - при указании на количество*) -дан; **по одному** бирден; **по сорок** кырктан; **по сто** жүздөн.

ПО- *приставка* 1. төмөнкү маанидеги этиштерди түзөт: 1) кыймыл-аракеттин башталганын көрсөтүүчү; *мис. пойти баруу*; 2) кандайдыр бир кыска убакытта болуучу кыймыл-аракеттин анчалык же толук эмес экендигин көрсөтүүчү; *мис.: побегать жүгүрүп жүрүү, бир аз жүгүрүү; поварить* бышыра салуу, бышыруу; 3) «ыва, -ива» деген суффикстер менен бирге кыймыл-аракеттин көп жолу кайталангандыгын, белгилүү бир узак убакытта болгондугун көрсөтүүчү; *мис. покрикивать* кыйкырып-кыйкырып туруу, кыйкырып туруу; 4) көп адамдарга көп предметтерге таандык болгон кыймыл-аракетти көрсөтүүчү; *мис. попрятаться* жашынып калуу; 2. төмөнкү маанидеги тактоочторду, сын атоочторду жана зат атоочторду түзөт: 1) сапатты бир аз күчөтүүчү; *мис.: помягче* бир аз жумушак, жумушагыраак; **поближе** жакыныраак бир аз жакын; 2) көрсөтүлгөн предметтердин ар бирине карата болгон мамилелерди же бир нерсеге туура келүүчүлүктү көрсөтүүчү; *мис. подекадный* декада сайын; **постатейно** статьялар боюнча; 3) бир нерседен кийинки убакытты көрсөтүүчү; *мис. посмертный* өлгөндөн кийинки, өлгөндөн соңку; 4) бир нерсеге жакын тургандыкты көрсөтүүчү; *мис.: Поволжье* Волга жанындагы; **пограничный** чек арадагы, чек аралык.

ПО-БОЕВОМУ *нареч.* күжүрмөндүк менен.

ПО-БОЛЬШЕВИСТСКИ *нареч.* большевикче, большевиктерче.

ПО-БРАТСКИ *нареч.* тууганча, бир тууганча, туугандык менен.

ПО-ВАШЕМУ *нареч.* 1. (*по вашему мнению*) сиздин оюнузча, сизче; **как по-вашему лучше сделать?** сиздин оюнузча канткенде жакшы болот?; 2. (*по вашему желанию*) сиз каалагандай; **будь по-вашему** сиз каалагандай эле болсун.

ПО-ВЕСЕННЕМУ *нареч.* жаз күнүндөй, жаздын күнүкүдөй; **солнце греет по-весеннему** күн жаздын күнүкүдөй жылытып турат.

ПО-ВИДИМОМУ *вводн. сл.* балким, мүмкүн, кыязы, чамасы; **весна, по-видимому, будет ранняя** жаз, кыязы, эрте келет окшойт.

ПО-ГОРОДСКИ *нареч.* шаардыкындай, шаардыкы сыяктуу.

ПО-ГОРОДСКОМУ *нареч. см. по-городски.*

ПО-ДЕТСКИ *нареч.* баладай, балача.

ПО-ДОМАШНЕМУ нареч. үйдөгүдөй, үйдө жүргөндөй; **она́ была одёта по-домашнему** ал үйдө жүргөндөй кийинген (*көпчүлүккө чыкканда кийингендей эмес*).

ПО-ДРУГОМУ нареч. башкача.

ПО-ДРУЖЕСКИ нареч. жолдоштук иретинде, достук иретинде, жолдош катарында; **по-дружески я советую вам не делать этого** мен сизге муну иштебениз деп жолдоштук иретинде кеңеш беремин.

ПО-ДУРАЦКИ нареч. разг. аймактай, аймактарча.

ПО-ЖЁНСКИ нареч. аялдарча.

ПО-ЗВЁРСКИ нареч. жырткычча, жырткычтык менен, жырткычтай.

ПО-ЗЫМНЕМУ нареч. кышкыдай, кышкыча, кышындагыдай; **он одёт по-зымнему** ал кышкыдай кийинген.

ПО-ЛЕНИНСКИ нареч. ленинче, лениндей; **рабóтать по-ленински** ленинче иштөө.

ПО-ЛЁТНЕМУ нареч. жайкыдай, жайкыча, жайындагыдай; **одеться по-лётнему** жайкыдай кийинүү; **солнце грéет по-лётнему** күн жайындагыдай жылытып турат.

ПО-МОЁМУ нареч. менимче, менин оюмча (*по моему мнению*); менин кеңешим боюнча (*по моему совету*); менин каалоом боюнча, мен каалагандай, мен тилегендей (*по моему желанию*).

ПО-НАСТОЯЩЕМУ нареч. майын чыгара, келиштире, мыкты; **он по-настоящему умеет рабóтать** ал майын чыгара иштейт.

ПО-НАШЕМУ нареч. бизче, биздикиндей, биздин оюбузча, биздин пикирибизче (*по нашему мнению*); биздин кеңешибиз боюнча (*по нашему совету*); биздин каалообуз боюнча, биздин каалаганыбызча, биз тилегендей (*по нашему желанию*).

ПО-НЕМЕЦКИ нареч. немецче.

ПО-НÓВОМУ нареч. жаңыча; **начáть жить по-нóвому** жаңыча жашай баштоо.

ПО-ПАРТИЙНОМУ нареч. партия жолуна ылайык.

ПО-ПРЁЖНЕМУ нареч. мурункусундай, мурункудай, баштагыдай.

ПО-ПРИЯТЕЛЬСКИ нареч. ашыналарча, досторчо; ашыналык менен, достук менен.

ПО-ПУСТÓМУ нареч. см. *попусту*.

ПО-РЕБЯЧЕСКИ нареч. балача, баланыкындай.

ПО-РÚССКИ нареч. орусча.

ПО-СВЙНСКИ нареч. разг. чочкочо, чочкодой; **поступить по-свйнски** чочкодой иш кылуу, иттик кылуу.

ПО-СВÓЕМУ нареч. өзүнчө, өзүнүн билгининдей, өзүнүн оюнча (*по своему мнению*); өзүнүн каалашынча, өзүнүн каалоосу боюнча (*по своему желанию*).

ПО-СВÓЙСКИ нареч. разг. 1. (*по-своему*) өзүнчө, өз билгининче; 2. (*по-родственному*) өз кишининче, тууганынча, өз жакынынча, өздөй көрүп; **ска́жу тебе по-свóйски** мен сага өз кишимдей көрүп айтамын.

ПО-СОСЁДСКИ нареч. кошунача, коңшуча.

ПО-СТА́РОМУ нареч. эскиче, мурункуча, баштагыдай.

ПО-ТВÓЕМУ нареч. сенинче, сенин оюнча, сенин оюндагыдай (*по твоему мнению*); сенин кеңешиң боюнча (*по твоему совету*); сенин каалаганыңча, сен тилегендей, сенин каалооң боюнча (*по твоему желанию*); **я сде́лал по-твóему** сенин оюндагыдай кылдым; **по-твóему я непра́в?** сенин оюнча меники туура эмес дейсиң го?

ПО-ТОВАРИЩЕСКИ нареч. жолдоштук менен, жолдоштук иретинде.

ПО-ФРА́НЦУЗСКИ нареч. французча.

ПО-ХОЗЯ́ЙСКИ нареч. сарамжалдык менен.

ПО-ХОРО́ШЕМУ нареч. жакшылык менен, урушпай-талашпай, чыр-чатак чыгарбай; **надо́ погово́рить с ним спéрва по-хоро́шему** а дегенде аны менен урушпай-талашпай сүйлөшүп көрүү керек.

ПО-ЧЕЛОВЕЧЕСКИ нареч. адамдай, адамча, адамкерчилик менен.

ПОБАГРОВА́ТЬ сов. кызарып кетүү, кыпкызыл болуу; **он побагрове́л от гне́ва** ал ачуулангандыктан кызарып кетти.

ПОБА́ИВАТЬСЯ несов. кого-чего, разг. коркункуруу, бир аз чочулоо, чочулоо.

ПОБАЛАГУ́РИТЬ сов. разг. бир аз куудулдук кылуу, бир аз куудулдануу, бир аз тамашакөйлүк кылуу.

ПОБА́ЛИВАТЬ несов. разг. ооруңкуроо, анда-санда ооруй коюу.

ПОБАЛОВА́ТЬ сов. кого, разг. бир аз эркелетүү, бир аз эркелетип коюу.

ПОБАЛОВА́ТЬСЯ сов. разг. бир аз тентектик кылуу, бир аз ойноп алуу, бир аз эркелөө.

ПОБАЛТЫВАТЬ несов. что, чем, разг. аралаштыруу, чалуу; **побáлтывать ло́жкой в стака́не** стаканга кашыкты салып аралаштыруу.

ПОБАСЁ́НКА жс. разг. күлкүлүү кыска аңгеме.

ПОБЕ́Г побег I м. (*бегство*) качуу, качып кетүү.

ПОБЕ́Г II м. (*росток*) жаш бутак, жаш чырпык; **я́блоня дала́ побеѓи** алма жыгачы жаш бутак чыгарды.

ПОБЕ́ГАТЬ сов. жүгүрүү, жүгүрүп бара коюу, бир аз жүгүрүү, чуркоо, бир аз чуркоо, чуркап ойноп алуу.

ПОБЕГУ́ШКИ: быть на побегушках у кого-л. разг. 1) бирөөнүн майда-чүйдө тапшырмаларын аткарып жүрүү; 2) перен. кол куушуруп жүгүрүп туруу.

ПОБЕДА жс. жеңиш; **побе́да социа́лизма** социализмдин жеңиши; **верну́ться с победой** жеңиш менен кайтуу.

ПОБЕДИ́ТЕЛЬ м. жеңген, жеңип чыккан, жеңишке ээ болгон.

ПОБЕДИ́ТЕЛЬНИЦА женск. р. к *победитель*.

ПОБЕДИ́ТЬ сов. 1) кого-что жеңүү, жеңип чыгуу; **победить врага** душманды жеңүү; 2. что, перен. жеңүү, жок кылуу, жоюу, жоготуу; **победить засуху** кургакчылыкты жеңүү; **победить сомне́ние** шек саноону жоюу.

ПОБЕ́ДНЫЙ, ая, -ое побе́да-га т.; жеңиштүү; **победная песнь** жеңиш ыры.

ПОБЕДОНО́СНЫЙ, ая, -ое 1. жеңиштүү; 2. перен. жеңген, жеңип алган.

ПОБЕЖА́ТЬ сов. 1. жүгүрүү, чуркоо, жүгүрүп кетүү; **все побежа́ли впе́ред** бардыгы алга жүгүрүштү; 2. перен. ага баштоо, шарылдап ага баштоо; **с гор побержа́ли ру́чьи** суу тоодон ылдый ага баштады (мис. кар эрип).

ПОБЕЖДА́ТЬ несов. см. *победить*.

ПОБЕЖДЁ́ННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от *побежда́ть*; 2. прил. жеңилген, баш ийген.

ПОБЕЛÉТЬ сов. агаруу, агарып кетүү, кубаруу.

ПОБЕЛÍТЬ сов. что агартуу, агартып сырдоо, актоо; **побелить стéны** дубалдарды агартуу.

ПОБЕ́ЛКА жс. агартуу, агартып сырдоо; **произво́дить побéлку ко́мнаты** бөлмөнү агартуу.

ПОБЕРЕЖЬЕ *ср. жээк; Черноморское побережье* Кара деңиз жээктери.

ПОБЕРЕЧЬ *сов. кого-что 1. (сохранить)* сактап туруу, кайтарып туруу; **побереги мой вещи** менин буюмдарымды кайтарып тур; **2. (отнестись бережно)** аёо, сактоо, чебердөө; **побереги своё здоровье** өз ден соолугунду сакта.

ПОБЕРЕЧЬСЯ *сов. сактануу, сак болуу, абайлоо.*

ПОБЕСЕДОВАТЬ *сов. с кем аңгемелешүү, маектешүү, сүйлөшүү.*

ПОБЕСПОКОИТЬ *сов. кого тынчын алуу, тынчсыздандыруу, убара кылуу.*

ПОБЕСПОКОИТЬСЯ *сов. тынчы кетүү, тынчсыздануу, чочуу, чочулоо.*

ПОБИВАТЬ *несов. см. побить.*

ПОБИРАТЬСЯ *несов. разг. тиленчилик кылуу, кайыр сурап жүрүү.*

ПОБИТЫЙ, ая, -ое *прич. от побить; он ушёл как побитый* ал таяк жеген (*тепки жеген*) немедей болуп кетти.

ПОБИТЬ *сов. 1. кого-что (избить)* уруу, уруп коюу, таяктоо, токмоктоо; **2. что (разбить)** сындыруу, талкалоо, быркыратуу; **побить посуду** идиштерди талкалоо; **3. кого-что, разг. (победить)** жеңүү; **он всех побил в соревновании** мелдеште ал бардыгын жеңди; **побить рекорд** мурунку рекордду басып өтүү.

ПОБИТЬСЯ *сов. 1. эзилүү, талкалануу; яблоки побились от плохой упаковки* жаман упаковкалангандыктан алмалар эзилип калды; **2. над чем, разг. (помучиться)** жанталашуу, урунуу, тырышуу; **побиться об заклад** мелдешүү, байге сайышуу, басташуу.

ПОБЛАГОДАРИТЬ *сов. кого-что алкыш айтуу, ыракмат айтуу; поблагодарить за гостеприимство* меймандостук кылгандыгы үчүн ыракмат айтуу.

ПОБЛАЖКА *жс. разг. эчтеме эмес деп эркелетип коюу, оюна коё берүү; не давайте ему поблажки* аны көп деле оюна коё бербениз.

ПОБЛЕДНЕТЬ *сов. кубаруу, кумсаруу, өңү купкуу болуп кетүү; он побледнел от боли* ал бир жери ооругандыктан купкуу болуп кетти.

ПОБЛЁКЛЫЙ, ая, -ое *солуган, өңү өчкөн; поблёклые цветы* солуган гүлдөр.

ПОБЛЁКНУТЬ *сов. солуу, өңү өчүп калуу.*

ПОБЛЁСКИВАТЬ *несов. жалтыроо, жаркыроо, жылтыроо.*

ПОБЛИЖЕ *сравн. ст. от нареч. близко* жакыныраак.

ПОБЛИЗОСТИ *нареч. жакын, жакын жерде, жакын арада; этот совхоз находится поблизости от города* бул совхоз шаарга жакын жерде турат.

ПОБОЖИТЬСЯ *сов. уст. разг. «кудай урсун» деп каргануу.*

ПОБОИ *только мн. таяктоо, уруп-согуу.*

ПОБОИЩЕ *ср. 1. (сражение)* койгулаш, салгылаш, уруш; **2. разг. (драка)** мушташуу, токмоктошуу.

ПОБОЛЁТЬ *сов. разг. 1. ооруу, ооруп калуу, ноокастоо, ноокастап калуу, сыркоолоо, сыркоолоп калуу; он поболел около месяца* ал бир айдай ооруду; **2. (испытать боль)** ооруу (*мис. дененин бир жери*).

ПОБОЛТАТЬ I *сов. 1. что (размешать)* аралаштыруу, чайкоо; **2. чем салаңдатып кыймылдатуу, салактатуу; поболтать ногами** буттарын салактатуу.

ПОБОЛТАТЬ II *сов. разг. (поговорить)* аңгемелешүү, бир аз сүйлөшүү.

ПОБОЛЬШЕ **1. сравн. ст. от прил. большой** -дан чоң; **2. сравн. ст. от нареч. много** көбүрөөк, чоңураак, ашыгыраак.

ПОБОРНИК *м. жактоочу; Советский Союз – поборник мира и демократии* Советтер Союзу – тынчтыктын жана демократиянын жактоочусу.

ПОБОРОТЬ *сов. 1. кого жыгуу, күрөшүп жыгуу; борец легко поборол своего противника* күрөшкөн кишинин балбан оңой эле жыкты; **2. что, перен. (преодолеть)** жеңүү, токтотуу, басуу; **побороть свой страх** өзүнүн коркконун басуу, эсин жыйноо.

ПОБОРОТЬСЯ *сов. с кем-чем 1. бир топ күрөшүү, бир далай кармашуу; 2. перен. беттешүү, кармашуу, каршы туруу, каршы күрөшүү; мы ещё поборемся!* биз дагы кармашаарбыз!, биз дагы беттешээрбиз!

ПОБОРЫ *мн. (ед. побор м.) уст. 1. (чрезмерные налоги)* өтө оор салык; **2. (взятка)** пара.

ПОБОЧНЫЙ, ая, -ое **1. (второстепенный)** кошумча; **побочный продукт производства** өндүрүштүн кошумча продуктысы; **побочный вопрос** кошумча маселе; **2. уст. никесиз туулган; побочный сын** никесиз туулган; уул.

ПОБОЯТЬСЯ *сов. кого-чего и с неопр. коркуу, чочулоо, тартынчыктоо; он побоялся сказать правду* ал чындыкты айткандан коркту.

ПОБРАНИТЬ *сов. кого-что жемелеп коюу, урушуп коюу.*

ПОБРАНИТЬСЯ *сов. разг. (взаимно) жемелешүү, урушуу.*

ПОБРАТАТЬСЯ *сов. с кем достошуу, туугандашуу, боордошуу.*

ПОБРАТИМ *м. уст. ага-инидей болуп алган.*

ПОБРАТИМСТВО *ср. уст. ага-инидей болгондук.*

ПОБРЁЗГАТЬ *сов. кем-чем и с неопр. жийиркенүү; не порежьте!* колубуздагы ушул!, барына ыраазы болуңуз!, аз да болсо, көптөй көрүңүз!

ПОБРЕСТИ *сов. илээлеп басуу, илкий басуу, жайбаракат басуу.*

ПОБРИТЬ *сов. кого-что устара менен алуу, чач же сакал алуу.*

ПОБРИТЬСЯ *сов. устара менен алуу (алдыруу), чач же сакал алуу (алдыруу).*

ПОБРОДИТЬ I *сов. (походить)* жүрүп келүү, басып келүү, кыдырып жүрүү.

ПОБРОДИТЬ II *сов. (быть в брожении)* ачып кыжылдоо (*мис. бозо, вино*).

ПОБРОСАТЬ *сов. кого-что таштоо, чачып таштоо таштай качуу, ыргытып-ыргытып жиберүү.*

ПОБРЫЗГАТЬ *сов. кого-что, чем себээлөө, себүү, чачуу, чачыратуу, бүркүү.*

ПОБРЮЗЖАТЬ *сов. разг. күңкүлдөп үн чыгаруу, балпылдап сүйлөө.*

ПОБРЯКИВАТЬ *несов. чем, разг. шалдыратуу, кылдыратуу.*

ПОБРЯКУШКА *жс. разг. шылдырак, желбирөөч (майда-чүйдө шылдыраган кооздук).*

ПОБУДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *козгоочу, козготуучу, түрткү болуучу; побудительная причина* түрткү болуучу себеп.

ПОБУДИТЬ *сов. кого-что (склонить к чему-л.)* козгоо, коздуруу, түрткү болуу; **обстоятельства побудили**

меня уехать оттуда кырдаал мага ал жерден кетүүгө түрткү болду.

ПОБУДКА *ж. воен.* побудка (ойготууга берилген сигнал); *утренняя побудка* эртең мененки побудка.

ПОБУЖДАТЬ *несов. см. побудить.*

ПОБУЖДЕНИЕ *ср.* каалоо, ниет, тилөө, максат; *по собственному побуждению* өз каалоосу боюнча.

ПОБУРЁТЬ *сов.* күрөң тартып кетүү.

ПОБЫВАТЬ *сов.* болуу, баруу, бир нече жолу болуу, барып кайтуу, кирип чыгуу; *в этом году он побывал в Туркмении* быйыл ал Түркменияда болду; *завтра я у вас побываю* эртең мен силердикине кирип чыгамын.

ПОБЫВКА *жс.: приехать домой на побывку* разг. аз убакыт туруп кайтуу үчүн үйгө келүү.

ПОБЫТЬ *сов. (пробыть недолгое время)* калуу, кала туруу, отура туруу; *(посетить кого-л.)* болуу, туруп кетүү, болуп кетүү; *он побыл у нас два дня* бизде ал эки күн болду.

ПОВАДИТЬСЯ *сов. с неопр., разг.* жаман адат алуу, көндүм алуу; *поводился кувшин по воду ходить, тут ему и голову сломить* посл. бул жоругун койбосо, көрөт.

ПОВАДКА *ж. разг.* адат, көндүм; *оставь эту повадку!* бул адатты ташта!

ПОВАДНО *безл. в знач. сказ.: чтобы не было повадно* разг. экинчи иштегис болсун үчүн.

ПОВАЛИТЬ *сов. 1. кого-что (опрокинуть)* кулатуу, жыгуу, жыгып кетүү; *ветер повалил дерево* шамал жыгачты жыгып кетти; *2. разг. (о толпе)* дүргүү, каптоо, каптап кетүү, жабылуу; *народ повалил на площадь* эл аянтты каптап кетти; *3. (о массе чего-л.)* оргуп чыгуу, лапылдап жааш; *снег повалил хлопьями* кар лапылдап жаады.

ПОВАЛИТЬСЯ *сов.* жыгылып калуу, жыгылып жатуу, оонап жатып калуу.

ПОВАЛЬНЫЙ, ая, -ое жапырт, кыйырсын ургандай; *повальная болезнь* жапырт ооруу.

ПОВАЛЯТЬ *сов. что* сүйрөө, оодаруу, оонатуу, тоголотуу; *повалять по земле* жерге оонатуу.

ПОВАЛЯТЬСЯ *сов.* ооноо, оонап жатуу, бир аз ооноо.

ПОВАР *м.* повар (тамак бышыруучу киши, ашпозчу).

ПОВАРЕННЫЙ, ая, -ое: *поваренная соль* тамакка салынуучу туз; *поваренная книга* тамак бышыруунун жолдору жазылган китеп.

ПОВАРЁШКА *жс. разг.* сузгу, чөмүч.

ПОВАРИТЬ *сов. что* кайнатуу, кайнатып бышыруу, бышыра салуу, кайната түшүү.

ПОВАРИТЬСЯ *сов.* кайноо, кайнап бышуу, кайнай түшүү.

ПОВАРИХА *женск. р. к повар.*

ПОВАРСКОЙ, ая, -ое *повар-га т.; поварской передник* повардын алжапкычы.

ПОВЕДАТЬ *сов. что, уст.* билдирүү, айтып коюу, айтуу, кабардар кылуу, ачуу; *поведать тайну кому-л.* бирөөгө жашырын сырды ачып (айтып коюу).

ПОВЕДЕНИЕ *ср.* кылык-жорук, жүрүш-туруш, жүрүм-турум.

ПОВЕЗТИ I *сов. кого-что* ташуу, тартуу, алып баруу, ташып баруу, тартып баруу, жүктөп баруу.

ПОВЕЗТИ II *сов. безл. кому-чему в чём, разг.* жолу болуу, оңдой берди болуу, иш оңунан чыгуу, иш оңолуу.

ПОВЕЛЕВАТЬ *несов. 1. кем-чем, уст. (управлять)* бийлөө, башкаруу; *2. кому-чему (приказывать)* буйруу,

буйрук берүү, буйрук кылуу, мажбур кылуу, аргасыз кылуу; *так мне повелевает долг* ушундай кылууга менин милдетим мажбур кылып отурат.

ПОВЕЛЕНИЕ *ср. уст.* буйруу, буйрук берүү, буйрук.

ПОВЕЛЕТЬ *сов. см. повелевать 2.*

ПОВЕЛИТЕЛЬ *м.* өкүм сүрүүчү, бийлөөчү, башкаруучу, буйруучу.

ПОВЕЛИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к повелитель.*

ПОВЕЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *1.* буйрук кылган, өкүм сүйлөгөн; *говорить повелительным тоном* буйрук кылган түр менен сүйлөө; *2. грам.: повелительное наклонение* буйрук ыңгай.

ПОВЕНЧАТЬ *сов. кого с кем, церк.* нике кыюу, никелештирүү (чиркөөдө).

ПОВЕНЧАТЬСЯ *сов. церк.* никелешүү, нике кыйылуу (чиркөөдө).

ПОВЕРГАТЬ *несов. см. повергнуть.*

ПОВЕРГАТЬСЯ *несов. 1.* кулап түшүү, оодарылып кетүү, төңкөрүлүп кетүү; *2. страд. к повергать.*

ПОВЕРГНУТЬ *сов. кого-что 1. уст. (свалить)* кулатуу, жыгуу, көтөрүп уруу, уратуу, сулатуу, оодарып таштоо; *2. во что* келтирүү, түшүрүү; *эта весть повергла его в отчаяние* бул кабар анын айласын түгөттү.

ПОВЕРЕННЫЙ *м. 1.* ишке ишенимдүү; *поверенный в делах* дип. ишке ишенимдүү киши (өкүлгө караганда бир рангасы төмөн турган дипломатиялык өкүл); *2. (наперсник)* ынак киши, сырдаш киши; *присяжный поверенный* юр. уст. адвокат.

ПОВЕРИТЬ *сов. 1. кому-чему* ишенүү; *я поверил ему на слово* мен анын сөзүнө ишендим; *2. в кого, во что* ишенүү; *3. что кому-чему (доверить)* ишенүү, ишенип айтуу; *поверить тайну другу* жашырын сырын досуна ишенип айтуу.

ПОВЕРКА *жс. 1. (проверка)* текшерүү; *поверка времени* убакытты текшерүү; *2. (перекличка)* түгөлдөө (атын чакырып); *на поверку* пришлі все түгөлдөөгө баары келишти.

ПОВЕРНУТЬ *сов. 1. кого-что* буруу, буроо, айландыруу, оодаруу, тегеретүү; *повернуть кран* кранды буроо, чоргону буроо; *2. кого-что (при движении)* бурулуу, буруу; *повернуть направо* оң жакка буруу (бурулуу); *3. что, перен. (дать иное направление, развитие)* буруп жиберүү, айландырып жиберүү (бир ишти), башка багыт алдыруу.

ПОВЕРНУТЬСЯ *сов. 1.* бурулуу, тегеренүү, айлануу, оодарылуу, имерилүү; *он повернулся ко мне* ал мени карай бурулду; *ключ повернулся в замке* ачкыч кулпуда тегеренди; *2. перен.* башка түргө айлануу, башка багыт алуу, баш коюу, баштануу, бет алуу; *дело повернулось совсем иначе* иш таптакыр башка түргө айланды.

ПОВЕРОЧНЫЙ, ая, -ое *поверка-га т.; поверочные испытания* текшерүү сыноосу.

ПОВЕРТЁТЬСЯ *сов. 1.* дөңгөлөнүү, айлануу, тегеренүү, оодарылуу; *2. перен. разг.* имерчиктеп кетпөө, кетпей жүрүү, ары-бери басуу, ары-бери жүрүү; *он пришёл, повертелся и ушёл* ал мында келип, ары-бери басып турду да кетип калды; *повертеться перед зеркалом* күзгүнүн алдына туруп алып, өзүн карап, ойкуштана берүү.

ПОВЕРХ *предлог с род. п. 1. (на что-л., сверху)* сыртынан, тышынан; *поверх рубашки* көйнөктүн сыртынан;

2. (*выше, над чем-л.*) үстүнөн; **самолёт летёл повёрх** гор самолёт тоолордун үстүнөн учуп бара жатты.

ПОВЁРХНОСТНО нареч. үстүртөн, жалпы эле жонунан; **судить о чём-л. повёрхностно** бир нерсе жөнүндө үстүртөн баа берүү.

ПОВЁРХНОСТНОСТЬ жс. үстүртөндүк, жондотмолук.

ПОВЁРХНОСТНЫЙ, ая, -ое **1.** (*на поверхности, у поверхности*) үстүнкү, сырткы; **повёрхностный слой почвы** жердин үстүнкү кабаты; **повёрхностная рана** сырткы жара; **повёрхностное удобрение** жердин үстүнө чачып коюлган семирткич; **2. перен.** үстүртөн, чөп башылаган; **повёрхностные знания** чөп башылаган билим; жонунан билүү.

ПОВЁРХНОСТЬ жс. **1.** үстү, бет; **повёрхность земли** жердин бети; **2. мат.** бет; **повёрхность вращения** айлануу бети.

ПОВЕРХУ нареч. разг. **1.** (*сверху*) үстүнөн; **2. перен.** (*поверхностно*) үстүртөн, жалпы эле жонунан.

ПОВЁРЬЕ ср. ырым; **старинное повёрье** байыркы ырым.

ПОВЕРЯТЬ несов. см. **повёрить 3.**

ПОВЁСА м. разг. бекер жүргөн куу чирен.

ПОВЕСЕЛЁТЬ сов. көңүл ачыла баштоо, кубануу, көңүл көтөрүлүү.

ПОВЕСЕЛИТЬ сов. *кого-что* бирөөнүн көңүлүн ачуу, көңүл көтөрүү; **он любит повеселить друзей** ал досторунун көңүлүн ачканды жакшы көрөт.

ПОВЕСЕЛИТЬСЯ сов. көңүл ачуу, тамаша кылуу; **сегодня мы вдвоём повеселились** бүгүн биз аябай көңүл ачтык.

ПОВЁСИТЬ сов. **1.** *что* илүү; **повесить пальто** пальтону илип коюу; **2. кого (казнить)** асуу, дарга асуу, дарга тартуу, асып өлтүрүү.

ПОВЁСИТЬСЯ сов. асылуу, асылып өлүү, асынып өлүү.

ПОВЕСТВОВА́НИЕ ср. **1.** (*действие*) баяндоо, аңгеме түрүндө айтуу; **2.** (*рассказ*) аңгеме.

ПОВЕСТВОВА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое баяндоочу, аңгеме түрүндө айтылган; **повествовательное предложение** грам. жай сүйлөм.

ПОВЕСТВОВА́ТЬ несов. *о чём* баяндоо, аңгемелөө, аңгеме түрүндө айтуу, жомок түрүндө айтуу.

ПОВЕСТИ́ сов. **1.** *кого-что* жетелөө, жетелеп баруу, ээрчитип баруу, жол көрсөтүп баруу, баштап баруу; **он повёл гостя в сад** мейманды ал бакка ээрчитип барды; **2. что (возглавить)** баштоо, баштап кирүү, алып баруу, алып кирүү; **3. что** баштоо, жүргүзүү; **повести́ разговор** сөз баштоо; **4. чем (двинуть)** куушуруу, кыймылдатуу, кагуу, серпүү, серпип көрсөтүү; **повести́ плечом** ийнин куушуруу; **повести́ бровями** каш серпүү, каш керүү; **это ни к чему не поведёт** мындан эч нерсе чыкпайт.

ПОВЕСТИ́СЬ сов. разг. **1.** (*начать дружить*) достошуу, жакындашуу; **2.** (*войти в обычай*) адатка айлануу, адат болуу; **уж так повелось** бул адат болуп кетти; **с кем поведёшься, от того и наберёшься** посл. жакшы менен жүрсөң жетерсиң муратка, жаман менен жүрсөң калаарсың уятка.

ПОВЁСТКА жс. **1.** (*извещение*) повестка, чакыруу кагазы; **2. воен.** повестка (*сурнай же барабан аркылуу бе-*

рилүүчү эскертүү сигналы); **поставить в повестку дня** күн тартибине коюу; **на повестке дня** кезектеги милдет.

ПОВЕСТЬ жс. повесть (*узак аңгеме*).

ПОВЁТРИЕ ср. разг. **1.** см. **эпидемия**; **моровое повётрие** уст. каптаган апат оору; **2. перен.** неодобр. кандайдыр бир адаттын (*моданын*) кең түрдө таралышы.

ПОВЁШЕНИЕ ср. асуу, дарга асуу, асып өлтүрүү.

ПОВЁШЕННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **повесить**; **2.** в знач. суф. м., жс. дарга асып өлтүрүлгөн.

ПОВЁЯТЬ сов. **1.** жел согуу, жүрүү (*желаргы, жел*); илеби келүү, желпүү; **повёял тёплый ветерок** жылуу жел сокту; **2. чем, перен.** сезилүү, эсине түшүү, эсине түшүп кетүү; **на меня вдруг повёяло детством** күтпөгөн жерден балалык чагым менин эсime түшүп кетти.

ПОВЁРТЫВАТЬ несов. см. **повернуть.**

ПОВЁРТЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. **повернуться**; **2. страд.** к **повёртывать.**

ПОВЗВО́ДНО нареч. воен. взвод-взвод боюнча, взвод-взвод болуп.

ПОВЗДО́РИТЬ сов. тилдешүү, урушуу, уруша кетүү, тилдеше кетүү, чатакташуу.

ПОВЗРОСЛЁТЬ сов. разг. чоңоюп калуу, бой жетип калуу (*мис. бала*).

ПОВИВА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое уст.: **повивальная бабка** төрөтүүчү кемпир, аначы кемпир.

ПОВИДА́ТЬ сов. разг. **1.** *кого-что (встретиться с кем-л.)* көрүү, жолугуу, көрүшүү, көрүүгө баруу; **2. что, перен.** (*испытать*) баштан өткөрүү.

ПОВИДА́ТЬСЯ сов. разг. көрүшүү, кезигишүү, жолугушуу, учуратуу.

ПОВИДЛО ср. повидло (*жемиштен кайнатып жасалган таттуу тамак*).

ПОВИЛКА жс. чымылдык (*чырмооктун бир түрү*).

ПОВИЛЯ́ТЬ сов. **1.** шыйпаңдатуу, шыйпактатуу, булгаңдатуу, бултаңдатуу (*мис. ит куйругун*); **2. перен.** разг. айыптуу деп билүү.

ПОВИНИ́ТЬСЯ сов. *в чём* айыбын мойнуна олуу, өзүн ойыптуу деп билүү.

ПОВИ́ННОСТЬ жс. милдет; **трудовая повинность** эмгек милдети, эмгек түрүндө аткарыла турган милдет.

ПОВИ́ННЫЙ, ая, -ое күнөөлүү, айыптуу, жазыктуу; **он в этом не повинен** бул иште ал айыптуу эмес; **принести повинную или прийти с повинной** өз айыбын мойнуна алып, кечирим суроо.

ПОВИНОВА́ТЬСЯ сов. *кому-чему* моюң сунуу, баш ийүү, багынуу, айтканга көнүү.

ПОВИНОВЕ́НИЕ ср. моюң сунуу, баш ийүү, багынуу, айтканга көнүү; **быть в повиновении** баш ийүү, баш ийип туруу, багынып туруу; **выйти из повиновения** баш ийбей коюу, моюң сунбоо.

ПОВИСА́ТЬ несов. см. **повиснуть.**

ПОВИСЕ́ТЬ сов. асылуу, салаңдоо, илинүү.

ПОВИСНУ́ТЬ сов. асыла түшүү, асылып калуу, салаңдап калуу, илинип калуу; **ребёнок повис на шее у матери** бала энесинин мойнуна асыла түштү; **повиснуть в воздухе** чечилбей же бүтпөй арсар болуп калуу (*мис. кандайдыр бир маселе*).

ПОВИТУ́ХА жс. прост. аначы кемпир, төрөтүүчү кемпир.

ПОВЛА́СТВОВАТЬ сов. бийлик кылып туруу, бийлеп туруу, башкарып туруу.

ПОВЛЁЧЬ *сов.* что алып баруу, кабылтуу.

ПОВЛИЯТЬ *сов.* на кого-что таасир кылуу, таасир тийгизүү, таасир этүү, көндүрүү, ыкка келтирүү.

ПОВОД **I** *м.* (мн. *поводы*) шылтоо, себеп, түрткү; *дать повод* шылтоо болуу, түрткү болуу; *по поводу* тууралуу, жөнүндө; *без всякого повода* эч бир себепсиз; *по всякому поводу* ар кандай шылтоо менен.

ПОВОД **II** *м.* (мн. *поводья*) тизгин; *натянуть поводья* тизгинди жыя кармоо, тизгинди тартуу; *вести лошадь в поводу* атты тизгинден кармап жетелөө; *быть на поводу у кого-л.* бирөөнүн жетегинде жүрүү.

ПОВОДИТЬ **I** *несов. см. повести 4.*

ПОВОДИТЬ **II** *сов. 1.* кого жетелөө; *он повёл взмыленную лошадь* тердеген атты ал жетелеп жүрдү; *2. чем по чему* сыйпоо, чийүү (мис. *колдун учу менен бетти сыйпоо*).

ПОВОДОК *м.* (для собак) ит жетелеген жип же кайыш.

ПОВОДЫРЬ *м.* жетелеп жүрүүчү киши (мис. *сокурду*).

ПОВОЕВАТЬ *сов.* согушуу, урушуу.

ПОВОЗИТЬСЯ *сов. 1.* убаралануу, түйшүктөнүү; *2.* убаралануу, алпурушуу, алышуу, илээшүү; *он очень любил повозиться с сыном* ал баласы менен илээшүүнү эң жакшы көрүүчү.

ПОВОЗКА *ж.* араба.

ПОВОЙНИК *м. уст.* аялдын оромолу, аялдын жоолугу.

ПОВОЛОКА *ж.*: *глаза с поволокой* сүзүлгөн көз, моймолжуган көз.

ПОВОЛОЧИТЬ *сов. см. поволочь.*

ПОВОЛОЧЬ *сов. кого-что, разг.* сүйрөө, сүйрөп кетүү, сүйрөп баруу, зордуктап сүйрөп алып кетүү.

ПОВОРАЧИВАТЬ *несов. см. повернуть.*

ПОВОРАЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. повернуться; 2. страд. к поворачивать.*

ПОВОРОЖИТЬ *сов.* бал ачуу, төлгө салуу.

ПОВОРОТ **I** *м.* **1.** (действие) айлануу, тегеренүү, бурулуу, имерилүү; *поворот кругом* артка айлануу; **2.** (место) айланыш, бурулуш, имерилиш; *на повороте дороги* жолдун имерилишинде; **3. перен.** бурулуу, бет алуу.

ПОВОРОТИТЬ *сов. разг. см. повернуть.*

ПОВОРОТИТЬСЯ *сов. разг. см. повернуться.*

ПОВОРОТЛИВОСТЬ *ж.* **1.** разг. шамдагайлык, ыкчамдык; **2. мор.** ылдамдык, жеңилдик, ийкемдүүлүк, бурулгучтук; *поворотливость сүдна* кеменин жүрүп баратып бурулгучтугу.

ПОВОРОТЛИВЫЙ, ая, -ое разг. шамдагай, ыкчам.

ПОВОРОТНЫЙ, ая, -ое **1.** (для поворота) айланма, тегеренме, бурма, бурулма; *поворотный круг* ж.-д. айланма тегерек (мис. *паровоз айланып кайра келүү үчүн жасалган темир жол*); **2. перен.** бурулуш жери, айланыш жери; *поворотный пункт в развитии чего-л.* бир нерсени өнүгүшүндөгү бурулуш пункту.

ПОВОРЧАТЬ *сов.* күңкүлдөө, кажылдоо, урушуу, жемелөө.

ПОВРЕДИТЬ *сов. 1.* кому-чему (принести вред) зыян кылуу, зыян келтирүү; **2.** что (напр. ногу) кокустатып алуу, чыгарып алуу, сындырып алуу; **3.** что (испортить) бузуп алуу.

ПОВРЕЖДАТЬ *несов. см. повредить 3.*

ПОВРЕЖДЕНИЕ *ср. 1.* бузулуу; *повреждение телефонной сети* телефон тармагынын бузулушу; **2.** майып кылуу; **3.** бузулган, майып болгон жери.

ПОВРЕМЕНИТЬ *сов. с чем, разг.* бир аз токтой туруу, күтө туруу, сабыр этүү, чыдай туруу, коё туруу; *повременить с отъездом* жөнөбөй коё туруу.

ПОВРЕМЁННО *нареч.* убакты менен, мезгил-мезгили менен.

ПОВРЕМЁННЫЙ, ая, -ое **1.** (периодический) мезгил-мезгили менен чыгуучу (мис. *журнал*); **2.** күндүк (мис. *иштеген күнү*); *повременная оплата* иштеген күнүнө жараша акы төлөө, күндүккө төлөө.

ПОВСЕДНЁВНО *нареч.* күндөлүк, күн сайын.

ПОВСЕДНЁВНЫЙ, ая, -ое күндөлүк, күндө болуп жаткан, күн сайынкы; *повседневные и текущие задачи* күндөлүк жана кезектеги милдеттер; *повседневная жизнь* күндөлүк турмуш; *повседневное руководство* күндөлүк жетекчилик.

ПОВСЕМЁСТНО *нареч.* бардык жерде, бардык жайда.

ПОВСЕМЁСТНЫЙ, ая, -ое бардык жерде, бардык жайда болуучу; бардык жердеги, бардык жайдагы; *повсеместное явление* бардык жерде болуучу нерсе.

ПОВСКАКАТЬ *сов. разг.* секирип туруу.

ПОВСТА́НЕЦ *м.* көтөрүлүшчү (көтөрүлүшкө катышуучу).

ПОВСТА́НЧЕСКИЙ, ая, -ое *повстанец-ке т.*; *повстанческий отряд* көтөрүлүшчүлөр отряды; *повстанческое движение* көтөрүлүшчүлөр кыймылы.

ПОВСТРЕЧА́ТЬ *сов. кого-что, разг.* жолуктуруу, жолугуу, кезиктирүү.

ПОВСТРЕЧА́ТЬСЯ *сов. с кем-чем, разг.* жолугуу, кездешүү, учуроо, жолугушуу, кезигишүү; *ни разу я с ним не повстречался* мен ага бир дагы жолуккан жокмун.

ПОВСЮ́ДУ *нареч.* бардык жерде.

ПОВТОРЁНИЕ *ср. 1.* (действие) кайталоо, кайталануу, кайта иштеп чыгуу, кайта айтуу, кайталап бышыктоо; *повторение пройденного материала* өтүлгөн материалдарды кайталоо (мис. *окууда*); *повторение болезни* оорунун кайталанышы; **2.** кайталанма, эки айтылуучу; *нужно избегать повторений* улам кайталанууга жол бербөө керек.

ПОВТОРИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *повторение-ге т.*; *повторительные упражнения* кайталоо (бышыктоо) үчүн арналган көнүгүүлөр.

ПОВТОРИ́ТЬ *сов. что 1.* (сказать вторично) кайталоо, кайта айтуу; **2.** (сделать вторично) кайталоо, кайта иштеп чыгуу, экинчи жолу кайталоо; *повторить сигнал* сигналды кайта дагы берүү; **3.** (возобновить в памяти) кайталап бышыктоо; *повторить урок* сабакты кайталоо.

ПОВТОРИ́ТЬСЯ *сов. (совершиться снова)* кайталануу, кайрадан кармоо; *это больше не повторится* бул мындан кийин кайталанбайт.

ПОВТО́РНЫЙ, ая, -ое кайталаган, экинчи ирет болгон; *повторный цикл лекций* лекциялардын кайталанган циклы.

ПОВТОРЯ́ТЬ *несов. см. повторить.*

ПОВТОРЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. повториться; 2.* кайталай берүү, кайталана берүү, кайта айта берүү; *повторяться в докладе* докладда кайталана берүү; **3. страд. к повторять.**

ПОВЫСИТЬ сов. 1. что (поднять) көтөрүү; **вётер** **повысил** **уровень** **воды** шамал суунун деңгээлин көтөрдү; 2. что (увеличить) жогорулатуу, өөдөлөтүү, көтөрүү, күчөтүү; **повысить** **производительность** **труда** эмгектин өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу; 3. что (улучшить, усовершенствовать) жогорулатуу, көтөрүү, өөдөлөтүү; **повысить** **качество** **продукции** продукциянын сапатын жогорулатуу; 4. кого, разг. (по службе) жогорулатуу, көтөрүү, өөдөлөтүү, чоңойтуу; **повысить** **го́лос** үндү катуу чыгарып сүйлөө, үндү көтөрүп сүйлөө.

ПОВЫСИТЬСЯ сов. 1. (подняться) көтөрүлүү; **уровень** **воды** **значительно** **повысился** суунун деңгээли бир топ көтөрүлдү; **температура** **днём** **повысилась** **температура** күндүз көтөрүлдү; 2. (увеличиться) жогорулоо, күчөө, күчөтүлүү; **требования** **повысились** талап күчөдү; 3. (улучшиться) жогорулоо, көтөрүлүү.

ПОВЫШАТЬ несов. см. **повысить**.

ПОВЫШАТЬСЯ несов. 1. см. **повыситься**; 2. страд. к **повышать**.

ПОВЫШЕНИЕ ср. 1. (поднятие) көтөрүү, көтөрүлүү, **повышение** **температуры** температуранын көтөрүлүшү; **повышение** **жизненного** **уровня** турмуш деңгээлинин көтөрүлүшү; 2. (увеличение) жогорулатуу, жогорулоо, көтөрүү, күчөө, күчөтүлүү; **повышение** **производительности** **труда** эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу; **повышение** **зарплаты** кызмат акынын жогорулашы; 3. (улучшение, усовершенствование) жогорулатуу, көтөрүү; **повышение** **квалификации** адистикти көтөрүү; **повышение** **качества** **продукции** продукциянын сапатын көтөрүү; 4. (по службе) жогорулатуу, көтөрүү, өөдөлөтүү, чоңойтуу.

ПОВЫШЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **повысить**; 2. прил. жогорулатылган, көтөрүңкү, көтөрүлгөн, күчөтүлгөн; **повышенный** **интерес** көтөрүңкү кызыкчылык; **повышенное** **настроение** көтөрүңкү көңүл.

ПОВЯЗАТЬ сов. что 1. байлоо, таңуу, салуу (мис. жоолукту башка салуу); 2. (провести некоторое время в вязании) бир аз согуу (токуу).

ПОВЯЗАТЬСЯ сов. чем байлануу, таңынуу, салынуу; **повязаться** **платком** жоолук салынуу.

ПОВЯЗКА жс. повязка, орогуч, таңгыч (байлагыч материал, мис. марля); **наложить** **повязку** **на рану** жарадар болгон жерди повязка менен таңуу; **гипсовая** **повязка** гипс повязкасы, гипстеп таңуу.

ПОВЯЗЫВАТЬ несов. см. **повязать**.

ПОВЯЗЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **повязаться**; 2. страд. к **повязывать**.

ПОВЯНУТЬ сов. солуп калуу.

ПОГАДАТЬ сов. бал ачуу, карта ачуу, төлгө тартуу, төлгө салуу.

ПОГАНИТЬ несов. что, разг. булгоо, ыпылас кылуу, арам кылуу.

ПОГАНКА жс. желбей турган козу карындын бир түрү.

ПОГАННЫЙ, ая, -ое разг. 1. (загрязнённый) булганыч, ыпылас; **поганое** **ведро** булганыч чака; 2. (несъедобный) желбей турган; **поганый** **гриб** желбей турган козу карын; 3. (очень плохой) бузук, жаман; у него **сегодня** **поганое** **настроение** бүгүн анын кабак-кашы жаман.

ПОГАНЬ жс. собир. презр. өтө жаман, бузук, булганыч, ыпылас, арам.

ПОГАСАТЬ несов. см. **погаснуть**.

ПОГАСИТЬ сов. что 1. (потушить) өчүрүү; **погасить** **ла́мпу** лампы өчүрүү; 2. перен. төлөө, өчүрүү (жараксыз кылуу); **погасить** **долги́** карызды төлөө, карыздан кутулуу; **погасить** **почто́вую** **ма́рку** почта маркасын өчүрүү (жараксыз кылуу).

ПОГАСНУТЬ сов. өчүү, өчүп калуу; **огонь** **в** **пéчке** **погас** мештеги от өчүп калды; **день** **погас** перен. күн батты.

ПОГАША́ТЬ несов. см. **погасить** 2.

ПОГАШЕ́НИЕ ср. төлөө, өчүрүү (жараксыз кылуу); **погашение** **долго́в** карыздарды төлөө; **тира́ж** **погаше́ния** төлөө тиражи.

ПОГИБА́ТЬ несов. см. **погибнуть**.

ПОГИБЕ́ЛЬ жс. уст. өлүм, жок болуу, опат болуу; ✧ **согнётся** **в** **три** **поги́бели** бели бүкүрөйүп аябай ийилүү; **гнётся** **в** **три** **поги́бели** аябай эзүү, аябай кыйноо.

ПОГИБНУ́ТЬ сов. өлүү, жок болуу, кыйроо; **поги́бнуть** **смертью** **хра́брых** эрдик өлүм менен өлүү.

ПОГИБШИ́Й, ая -ее 1. прич. от **погибнуть**; 2. прил. жок болгон; **поги́бший** **кора́бль** сууга чөгүп, жок болгон кеме; 3. прил. разг. (гиблый) болбогон, эч нерсе чыкпай турган; **это** **де́ло** **поги́бшее** бул иштен эчтеме чыкпайт; 4. прил. разг. кери кеткен, жок болгонго эсе; **он** **челове́к** **поги́бший** ал жок болгонго эсе киши.

ПОГЛА́ДИТЬ сов. 1. кого-что сыйпоо, сылоо; **погла́дить** **по** **головке** 1) башынан сылоо, эркелетүү; 2) перен. мактоо, далыга чапкылоо; **за** **это** **тебя́** **по** **голо́вке** **не** **погла́дят** бул үчүн сени жакшы кылыптырсың дешпейт; 2. что (утюгом) үтүктөө, тегиздөө, үтүк менен таптоо.

ПОГЛА́ЖИВАТЬ несов. кого-что утур-утур сылап туруу, утур-утур сыйпап туруу (мис. бирөөнүн башын).

ПОГЛАЗЕ́ТЬ сов. на кого-что, разг. тамаша кылып карап туруу.

ПОГЛОДА́ТЬ сов. что 1. (всё, многое) мүлжүп бүтүрүү (мис. сөөктү); 2. (некоторое время) бир аз мүлжүү, бир аз кемирүү.

ПОГЛОТИ́ТЕЛЬ м. хим. жутуп алгыч, синдирип алгыч.

ПОГЛОТИ́ТЬ сов. 1. кого-что (съесть) жутуу, жутуп жиберүү; 2. что (впитать, вобрать) жутуу, синдирүү, жутуп алуу; 3. кого-что, перен. (увлечь) өзүнө тартып алуу; **эта** **рабо́та** **поглотила** **его́** **цели́ком** бул жумушка ал бүт берилип кетти; 4. что, перен. сарп кылуу, түгөтүү, жеш, алуу; **печь** **поглотила** **мно́го** **то́плива** меш отунду көп түгөттү; **рабо́та** **поглотила** **мно́го** **вре́мени** жумуш көп убакытты алды.

ПОГЛОЩА́ЕМОСТЬ жс. жутуп алгычтык, синдирип алгычтык.

ПОГЛОЩА́ТЬ несов. см. **поглотить**.

ПОГЛОЩЕ́НИЕ ср. 1. жутуу, жутуп жиберүү; 2. (впитывание) жутуу, синдирүү.

ПОГЛУМИ́ТЬСЯ сов. над кем-чем табалап кордоо, шылдыңдоо, кордоо.

ПОГЛУПЕ́ТЬ сов. келесоо чалыш болуп калуу, келесоо тартып кетүү.

ПОГЛЯДЕ́ТЬ сов. на кого-что кароо, карап калуу; **погледеть** **на** **воше́дшего** кирип келген кишини карап калуу; **погледеть** **с** **удивле́нием** таң калып карап калуу; **погледеть** **из** **окна́** терезеден кароо.

ПОГЛЯДЕ́ТЬСЯ сов. разг. карануу, бир аз карануу; **погледеться** **в** **зе́ркало** күзгүгө карануу.

ПОГЛЯДЫВАТЬ *несов.* **1.** *на кого-что* улам-улам карай берүү, көздүн кыйыгы менен кароо; **он сидел и всё поглядывал на меня** ал мени улам-улам карап отурду; **2.** *за кем-чем, разг.* көз салуу, сак болуу; **поглядывать за детьми** балдарга көз салуу.

ПОГНАТЬ *сов.* **1.** *кого-что (прогнать)* куу, кууп жиберүү, кууп чыгаруу, кубалоо; айдоо; **он погна́л его́ вон** ал аны айдап чыкты; **2.** *кого-что (напр. стадо)* айдоо, айдап жөнөө; **погна́ть бара́нов** койлорду айдап жөнөө; **3.** *кого, перен. разг. (поторопить)* катуу айдоо, шаштыруу, чү коюу, чугоюу.

ПОГНАТЬСЯ *сов. за кем-чем* **1.** куу, кубалоо, артынан түшүү; **2.** *перен.* артынан түшүү, жутунуп артынан түшүү, жутунуу; **погна́ться за сла́вой** даңк үчүн жутунуу; **за двумя зайцами погони́шься, ни одно́го не пойма́ешь** *посл.* эки кеменин башын кармаган сууга кетет; кош коёнду кууган куру калат; эки тоонун чөбүн самаган кийик ач калат.

ПОГНЕВАТЬСЯ *сов. уст.* ачуулануу, каардануу.

ПОГНИТЬ *сов.* чирүү, чирип калуу, чирип бузулуп кетүү.

ПОГНУТЬ *сов. что* ийүү, ийрейтүү, кабырылтуу, ийрейтип салуу, кабырылтып салуу, майыштыруу.

ПОГНУТЬСЯ *сов.* ийилүү, ийрейүү, кабырылуу, майышуу, эңкейүү, кыйшаюу.

ПОГНУШАТЬСЯ *сов. кого-чего и с неопр., разг.* жийиркенүү, кемсинтүү.

ПОВОАРИВАТЬ *несов. о ком-чём и с союзом «что», разг.* **1.** кайта-кайта сүйлөй берүү, кобурай берүү; **он начал повоа́ривать об отъезде** кетүү жөнүндө ал улам-улам эле айта берүүчү болду; **2.** *(разносить слухи)* имиш таратуу, каңырт таратуу; **повоа́ривают, что он ско́ро прие́дет** ал жакында келет деген имишти айтып жүрүшөт.

ПОВОРОИТЬ *сов.* **1.** сүйлөшүү, бир аз сүйлөшүү; **пово́роить по ду́шам** чын жүрөктөн сүйлөшүү, чечилип сүйлөшүү, сыр жашырбай сүйлөшүү; **2.** *(обсудить какую-л. тему)* сүйлөшүү, акылдашуу, сүйлөшүп кеңешүү, сүйлөшүп көрүү; **пово́роить о дальне́йшей рабо́те** мындан аркы жумуштар жөнүндө сүйлөшүү.

ПОВОРО́КА *жс.* макал-лакап; **войти́ в пово́року** макал болуп калуу, лакап болуп кетүү.

ПОГО́ДА *жс.* аба ырайы; **хоро́шая погóда** аба ырайы жакшы; **дождли́вая погóда** аба ырайы жаан-чачындуу; **летняя́ погода** самолёт учууга жайлуу аба ырайы.

ПОГОДИ́ТЬ *сов. разг.* токтоо, токтой туруу, коё туруу, күтө туруу; **погоди́, я до тебя́ доберу́сь!** токтой тур, мен сага да жетээрмин!; **немно́го погoдя́ мы пошл́и в го́ры** бир аз туруп, биз тоого кеттик.

ПОГО́ДНЫЙ, ая, -ое жылдык; **погoдные за́писи** жылдык жазуу (*жыл сайын жазуу*).

ПОГО́ДОК *м.* арасы бир жыл; **он со ста́ршим бра́том погoдки** ал агасынан бир жыл кийин туулган.

ПОГО́ЖИЙ, ая, -ее аба ырайы жакшы, ачык, жакшы; **погoжий день** ачык күн.

ПОГОЛÓВНО *нареч.* бардыгы, бири калбай, текши, бири да калбастан, жапырт.

ПОГОЛÓВНЫЙ, ая, -ое **1.** бардык, бирин да калтырбастан; **погoловный счёт скoта́** бардык малдын саны; **2.** *(всеобщий)* бардыгы тең, бири калбастан, текши, жа-

пырт; **погoловная пе́репись населе́ния** элдин бардыгын текши каттоо.

ПОГОЛÓВЬЕ *ср.* малдын жалпы саны, мал башы; **рост погoловья скoта́** малдын жалпы санынын өсүшү.

ПОГОЛОДА́ТЬ *сов.* ачыгуу, ач болуу, ачка болуу.

ПОГО́Н *м.* погон (*ийинге тагылуучу чен*).

ПОГО́ННЫЙ, ая, -ое (линейный) узундукту өлчөөчү; **погoнный метр** узундукту өлчөөчү метр.

ПОГО́НЩИК *м.* айдоочу (*мал айдоочу*); **погoнщик мулов** качыр айдоочу.

ПОГО́НЯ *жс.* **1.** *(преследование)* куугун, кууп жөнөө; **пусти́ться в погоню** кууп жөнөө; **2.** *(преследователи)* куугунчулар; **3.** *перен.* түшүү, жутунуп артынан түшүү; **в погoне за сла́вой** даңктын артынан түшүп, даңкка жутунуп.

ПОГОНЯ́ТЬ I *несов. кого* **1.** *(напр. лошадь)* чү коюу, чугоюу, айдоо; **2.** *перен. разг. (торопить)* катуу айдоо, шаштыруу.

ПОГОНЯ́ТЬ II *сов. кого* жүгүртүү, ары-бери жүгүртүү, үркүтүп учуруу, ары-бери чапкылатуу; **погоня́ть голубе́й** кептерлерди үркүтүп учуруу; **погоня́ть ло́шадь на ко́рде** атты узун жипке байлап тегерете жүгүртүү.

ПОГОНЯ́ТЬСЯ *сов. за кем* кубалоо, артынан түшүү.

ПОГОРЕВА́ТЬ *сов.* бир аз күйүт тартуу, бир аз кайгылануу.

ПОГОРЕ́ЛЕЦ *м.* үйү жана мүлкү күйүп кеткен киши, өрткө учураган киши.

ПОГОРЕ́ЛЫЙ, ая, -ое өрттөнгөн, күйгөн; **погoре́лый лес** өрттөнгөн токой.

ПОГОРЕ́ТЬ *сов.* **1.** *(лишиться крова из-за пожара)* үйү (*мүлкү*) өрттөнүп кетүү; **2.** *(сгореть)* өрттөнүп кетүү, күйүп кетүү; **3.** *(гореть некоторое время)* бир аз күйүп туруу; **4.** *(сгнить, сопреть)* кызып чирип кетүү, түтөп кетүү (*мис. чөп*).

ПОГОРЯЧИ́ТЬСЯ *сов.* бир аз кан кызуу, кызандоо, ачуулануу, туталануу; өкүмдүк кылуу (*мис. ат*).

ПОГО́СТ *м. уст.* мүрзө, мазар, көрүстөн; **снести́ на погoст** мүрзөгө көмүү.

ПОГОСТИ́ТЬ *сов.* конок болуу, мейман болуу, конок болуп жатуу; **погoстите́ у нас немно́го** бизде бир аз мейман болуңуз.

ПОГРАНЗАСТА́ВА *жс.* *(пограничная застава)* погранзастава (*чек арадагы застава*).

ПОГРАНИ́ЧНИК *м.* пограничник, чек арачи (*чек араны коргоочу аскер*).

ПОГРАНИ́ЧНЫЙ, ая, -ое **1.** *(на границе; у границы)* чек арадагы, чек аралык; **погoрани́чный райoн** чек арадагы район; **погoрани́чный столб** чек аралык мамы; **погoрани́чный инцидeнт** чек аралык инцидент; **2.** *(охраняющий границы)* чек арачи, чек араны кайтаруучу; **погoрани́чный oтряд** чек арачылар отряды.

ПОГРАНОХРА́НА *жс.* *(пограничная охрана)* погранохрана (*мамлекеттик чек араны коргон туруучу аскер бөлүгү*).

ПОГРЕБ *м.* погреб (*муздак болуу үчүн ичине муз салынып, азык-түлүк сакталуучу муздак жер кепе*); **поста́вить молокó в по́греб** сүттү погребге коюу; **пороховóй по́греб** **1)** *жарылуучу заттар сакталуучу жай*; **2)** *перен. ар кандай учурда согуш чыгып кетүүгө араң турган өлкө же согуштук провокация жүргүзүүчү өлкө жөнүндө.*

ПОГРЕБАЛЬНЫЙ, ая, -ое **погребение**-ге т.; **погребальный обряд** көргө коюу ырым-жырымы.

ПОГРЕБАТЬ *несов. см. погresti II.*

ПОГРЕБЕНИЕ *ср.* көргө коюу, көмүү (өлүктү).

ПОГРЕБЕЦ *м. уст.* погребец (жолдо жүргөндө жей турган тамактарды, ичкиликтерди салып жүрүүчү кичине сандык).

ПОГРЕМЕТЬ *сов.* күлдүрөтүү, шалдыр-шулдур эттирүү, калдыр-кулдур эттирүү, калдыратуу.

ПОГРЕМОК *м. бот.* шартылдак (өсүмдүк).

ПОГРЕМУШКА *ж.* шалдырак, шылдырак (балдардын оюнчугу).

ПОГРЕСТИ I *сов.* эшүү, күрөө (мис. сууну калак менен); **погребі прáвым веслóм** оң жаккы калак менен эшип тур.

ПОГРЕСТИ II *сов. кого-что 1. (похоронить)* көмүү, көргө коюу; **2. перен.** бир жерге тыга салуу, жашыруу, жабуу.

ПОГРЕТЬ *сов. кого-что* бир аз жылытуу, ысытуу, кактап жылытуу; **погреть спíну у пéчки** арканы мешке жылытуу; **погреть воду** сууну ысытуу.

ПОГРЕТЬСЯ *сов.* бир аз жылынуу, ысынуу, какталып жылынуу.

ПОГРЕШИТЬ *сов. против чего* жаңылуу, ката жиберүү, каталашуу, күнөө кылуу; **погрешить прóтив и́стины** чындыкка каршы каталык жиберүү (бир аз калп айтып коюу).

ПОГРЕШНОСТЬ *жс.* каталык, жаңылыштык; **допустить погрéшность в правописáнии** жазуу эрежесинде каталык жиберүү.

ПОГРОЗИТЬ *сов. кому чем* зекүү, жекирүү, коркутуу, кекетүү, айбат көрсөтүү, опуза кылуу; **погрозить пáльцем** «сениби» деп, сөөмөй менен зекүү.

ПОГРОМ *м.* погром (капиталисттик өлкөлөрдө – кандайдыр бир улуттук топко каршы уюштурулган реакциялык-шовинисттик талоон, сабоо, массалык түрдө өлтүрүү).

ПОГРОМНЫЙ, ая, -ое **погром-го** т.; погромдук.

ПОГРОМЩИК *м.* погромщик (погромду уюштуруучу же погром уюштурууга үндөөчү реакционер-шовинист).

ПОГРУЖАТЬ *несов. см. погрузить.*

ПОГРУЖАТЬСЯ *несов. 1. см. погрузиться; 2. страд. к погружать.*

ПОГРУЖЕНИЕ *ср.* батыруу, чөмүлтүү, чөктүрүү, чөгөрүү.

ПОГРУЗИТЬ *сов. кого-что 1. (в жидкость)* батыруу, чөмүлтүү, чөктүрүү, чөгөрүү (сууга); **2. (для отправки)** салуу, жүк салуу, жүктөө; **мы погрузи́ли ве́щи в вагóн** биз буюмдарды вагонго салдык.

ПОГРУЗИТЬСЯ *сов. 1.* батуу, чөмүү, чөгүү; **погрузи́ться в во́ду** сууга чөгүү; **2. перен.** кандайдыр бир абалга келүү; **горо́д погрузи́лся в темнóту** шаардын ичин караңгылык каптады; **3. перен. (предаться чему-л.)** батуу, чөмүлүү, берилүү; **он погрузи́лся в размы́шле́ния** ал ойго батты; **4. (произвести посадку)** түшүү, отуруу, жай алуу.

ПОГРУЗКА *жс. 1.* жүк салуу, жүктөө; **2.** жайлаштырып салуу (пароходго же вагонго).

ПОГРУЗОЧНЫЙ, ая, -ое **погрузка-га** т.; жүк салуучу; **погру́зочные рабóты** жүк салуу жумуштары; **погру́зочные маши́ны** жүк салуучу машиналар.

ПОГРУСТИТЬ *сов.* анча-мынча убакыт кайгыруу, кайгылануу, бир аз капалануу.

ПОГРЫЗТЬ *сов. что* кемирип салуу, жеп коюу, мүлжүп кемирип таштоо.

ПОГРЯЗАТЬ *несов. см. погрязнуть.*

ПОГРЯЗНУТЬ *сов. 1. (увязнуть)* батуу; тыгылуу; **2. перен.** булгануу, берилип кетүү (жаман ишке); **погря́знуть в неве́жестве** наадандыкка батуу, өтө маданиятсыз болуу; **погря́знуть в разв́рате** бузукчулукка берилип кетүү; **3. перен.** аябай батуу; **погря́знуть в дол́гах** карызга аябай батуу.

ПОГУБИТЬ *сов. кого-что 1.* бүлдүрүү, кыйратуу, жок кылуу, өлтүрүү, жоюу; **2. перен.** бошко кетирүү.

ПОГУДЕТЬ *сов.* дарылдоо, дырылдоо, дүрүлдөө, күүлдөө, кыйкыруу, өкүрүү, дабыш чыгаруу (мис. гудок, паровоз).

ПОГУЛИВАТЬ *несов. разг.* серүүндөп жүрүү, кыдырып басуу.

ПОГУЛЯТЬ *сов. 1. (совершить прогулку)* эс алып сейилдөө, сайрандап жүрүү; **2. разг. (повеселиться)** көңүл ачуу; ойноо; ырдап, бийлеп ойноп-кулүү; тамаша кылуу; **мы хоро́шо погуля́ли на сва́дьбе** биз тойдо жакшы тамаша кылдык.

ПОГУСТЕТЬ *сов. разг.* коюулануу, коюлуу, коюла баштоо.

ПОД I *м.* мештин түбү (мештин от жагуучу жеринин үстү).

ПОД II (подо) *предлог 1. с вин. п. (при обозначении направления действия - на вопрос «куда»)* астына, далдаасына, ичине, алдына; **постáвить что-л. под стол** бир нерсени столдун астына коюу; **2. с твор. п. (при обозначении места действия - на вопрос «где»)** астында, алдында, асты жагында; **под столóм** столдун астында; **хранить что-л. под замкóм** бир нерсени кулпу салып сактоо; **3. с вин. п.** астына, алдына, - га; **взя́ть под свою́ за́щитóу** өзүнүн коргоосуна алуу; **подпáсть под чьё-л. влия́ние** бирөөнүн таасири астында болуу; **он попáл под дождь** ал жаанга калды; **заклю́чить под стра́жу** камакка алуу; **отда́ть под суд** сотко берүү; **4. с твор. п.** -да, астында; **находи́ться под чьей-л. за́щитой** бирөөнүн коргоосунда болуу; **бы́ть под наблюде́нием врача́** врачтын байкоосу астында болуу; **под огнём артилле́рии** артиллериянын огу астында; **5. с вин. и твор. п. (для чего-л.)** үчүн; **отвести́ уча́сток под сад** бак үчүн участок бөлүп коюу; **сара́й под се́но** чөп үйүүчү сарай; **по́ле под карто́фелем** картошка айдалган талаа; **склад под хлопко́м** пахта склады; **6. с вин. п. (снизу):** **взя́ть под ру́ку** колтуктап алуу; **7. с вин. п. (о времени)** жакын, жуук, -да, -га, -дын; **под у́тро** таңга маал, таңга жуук; **под ве́чер** кечке маал, кечке жуук; **в ночь под Но́вый год** Жаңы жылга караган түнү; **ей под со́рок** ал кыркка жакындап калган аял; **8. с вин. п. (наподобие)** окшотуп, -га, сыяктантып; **сде́лать под мрамóр** мраморго окшотуп жасоо; **шкаф под орех** жаңгак жыгачына окшотуп жасалган шкаф; **9. с вин. п. (обеспечивая чем-л.)** боюнча, менен; **да́ть де́ньги под распискóу** акчаны расписка алып берүү; **10. с вин. п. (в сопровождении чего-л.):** **петь под аккомпане́мент роя́ля** роялга кошулуп ырдоо; **под зву́ки музýки** музыканын үнү астында; **под аплодисменты** кол чабуулар астында; **11. с твор. п. (при наличии какого-л. признака, свойства)** астында, менен; **парохо́д под советским фла́гом** совет

туусу менен жүргөн пароход, совет туусу астында жүргөн пароход; **писа́ть под псевдо́нимом** жашырын ат менен жазуу; **12. с твор. п.** (*вследствие чего-л.*) астында, менен, -дан; **сде́лать что-л. под угро́зой** бир нерсени коркконунан иштөө; **под де́йствием луче́й** нурлардын таасири астында; **под влия́нием гнева** каары келгендиктен, ачуу келгендиктин таасири менен; **13. с твор. п.** (*при помощи кого-чего-л., благодаря кому-чему-л.*) астында, алдында, менен; **под руково́дством па́ртии** партиянын жетекчилиги астында; **14. с твор. п.** (*близко к чему-л.*) астыда, алдыда, асты жакта; **под предло́гом** ...деген шылтоо менен; **под а́рестом** камакта, камоодо; **по́д гору** тоо ылдый, тоонун этегин көздөй; **ему́ не под си́лу** анын колунан келбейт, анын күчү жетпейт.

ПОД- (подо-, подь-) *приставка* **1.** бул мына мындай этиштерди жасайт: **1)** бирдеменин астынан, асты жагында, төмөнтөн өөдө карай болгон аракетти билдирет; *мис.: подло́жить* астына төшөө; *подкопа́ть* астын казуу; **2)** бирдемеге жакындоо дегенди билдирет; *мис. подхо́дить* жакындап келүү; **3)** кошуу, кошо салуу, демөө дегенди билдирет; *мис. подли́ть* куя түшүү; **4)** кошумча аракетти билдирет; *мис. подсласти́ть* таттуураак кылуу; **2.** мына мындай зат атооч, сын атоочторду жасайт: **1)** төмөнкү бөлүм; *мис. подборо́док* ээк; **2)** бүтүн нерсенин бөлүгү; *мис. подразде́ление* бөлүк, бөлүм; **3)** бирөөнүн же бир нерсенин башка бирөөнүн же бир нерсенин карамагында, кол астында экендигин билдирет; *мис. подведомственный* -га караштуу; **4)** бирдеменин башка бирдемеге жакын тургандыгын билдирет; *мис. подмоско́вный* Москвага жакын турган, Москва жанындагы; **5)** наам жөнүндө, башкадан төмөн тургандыгын билдирет; *мис. подполко́вник* подполковник.

ПОД под мыш́ками колтукта, колтуктун астында; **пла́тье по́рвалось под мыш́ками** көйнөктүн колтугу айрылды.

ПОД под мышкой *см. под мыш́ками.*

ПОД СТА́ТЬ *в знач. сказ. кому-чему, разг.* жарай турган, жараша турган, ылайык келген.

ПОДАВА́ЛЬЩИК *м.* **1. с.-х.** алып берип туруучу (*эгин бастыруучу машинанын барабанына эгинди алып берип туруучу жумушчу*); **2. спорт.** топ берүүчү (*топ оюнунда уруучу адамга топту берип туруучу киши*).

ПОДАВА́ЛЬЩИЦА *ж.* тамак ташып берүүчү аял (*ашканада*).

ПОДАВА́ТЬ *несов. см. пода́ть; подава́ть наде́жды* үмүт туудуруу; **он подаёт больш́ие наде́жды** андан чоң үмүт бар.

ПОДАВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. пода́ться; 2. страд. к подавать.*

ПОДАВИ́ТЬ *сов. 1. что* басуу, бир аз басуу, кысуу, сыгуу; **подави́ть лимон** лимонду сыгуу; **2. кого** (*задавить всех, многих*) басуу, басып өлтүрүү, тебелетип кетүү; **3. кого-что, перен.** басуу, токтотуу; **подави́ть восста́ние** көтөрүлүштү басуу; **подави́ть стра́х** коркууну басуу, коркууну токтотуу.

ПОДАВИ́ТЬСЯ *сов. чем* какоо, какап калуу.

ПОДАВЛЕ́НИЕ *ср.* басуу, токтотуу; **подавление мятежа́** козголоңду басуу.

ПОДАВЛЕ́ННОСТЬ *ж.* басыңкылык, көңүлсүздүк, маанайы пастык, жабыгынчылык, муңайынчылык.

ПОДАВЛЕ́ННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от подави́ть; 2. прил. (заглуше́нный)* басылган, басыңкыраган; **3. прил.**

(*угнетённый, мрачный*) басыңкы, маанайы пас, көңүлсүз; **пода́вленное настро́ение** басыңкы көңүл.

ПОДАВЛЯ́ТЬ *несов. 1. см. подави́ть 3; 2. кого чем, перен. (ошеломять)* күчтүү таасир калтыруу; **подавля́ть своим вели́коле́пием** өзүнүн эң сонун көрүнүшү менен күчтүү таасир калтыруу.

ПОДАВЛЯ́ЮЩИЙ, *ая, -ее 1. прич. от подавлять; 2. прил.* өтө басым келүүчү, басымдуу, бир далай артык; **подавля́ющее большин́ство голосо́в** добуштардын басымдуу көпчүлүгү.

ПОДА́ВНО *нареч. разг.* албетте, өзүнөн өзү белгилүү.

ПОДА́ГРА *ж. мед.* подагра (*муундардын оорусунун бир түрү*).

ПОДА́ГРИК *м.* подагрик (*подагра менен ооруган киши*).

ПОДАГРИ́ЧЕСКИЙ, *ая, -ое* **подагра-га т.;** подагра-лык; **подагри́ческие бо́ли в нога́х** буттагы подагралык оору.

ПОДА́ЛЬШЕ *нареч.* арыраак, оолагыраак, алысыраак, ыраагыраак.

ПОДАРИ́ТЬ *сов. кого-что* сыйлоо, сыйлык кылып берүү, белек кылып берүү; **подари́ть что-л. на па́мять** бир нерсени сыйлык кылып эстеликке берүү.

ПОДА́РОК *м.* сыйлык, белек; **получи́ть что-л. в подáрок** бир нерсени сыйлык кылып алуу, бир нерсени белек кылып алуу.

ПОДА́ТЕЛЬ *м. офиц.* берүүчү, алып барып берүүчү, тапшыруучу (*мис. катты*).

ПОДА́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к подате́ль.*

ПОДА́ТЛИВОСТЬ *ж.* тил алгычтык, көнгүчтүк, элпектик, макул болгучтук, ак көңүлдүк.

ПОДА́ТЛИВЫЙ, *ая, -ое 1. (поддающийся обрабо́тке)* эпке келгич, эпке көнгүч; кандай иштетсе, ошондой ыкка келгич; ийкемге келгич; **пода́тливая глина́** ийлөөгө ыктуу чопо; **2. перен. (уступчивый)** тил алгыч, көнгүч, элпек, макул болгуч, ак көңүл; **пода́тливый челове́к** макул боло койгуч киши, тил алгыч киши.

ПОДАТНО́Й, *ая, -ое* **пода́ть-ка т.;** **пода́тной инспектор** алык-салык инспектору.

ПОДА́ТЬ I *ж. ист.* салык, алык-салык (*дыйкан жа на ме́щандардан алынуучу алык-салык*).

ПОДА́ТЬ II *сов. 1. что* алып берүү; **пода́ть стака́н воды́** бир стакан суу алып берүү; **пода́ть пальто́** пальтону алып берүү; **2. что (достави́ть)** берүү, жеткирүү; **3. кого-что (подвинуть)** түртүү, тартуу, жылдыруу; **пода́ть бревно́ в сто́рону** дөңгөчтү сырт жакка жылдыруу; **пода́ть ло́шадь наза́д** атты артка чегинтүү; **4. что (на стол)** берүү, алып берүү, алып келип берүү; **5. кого-что (для посадки)** алып келип коюу; **поезд пода́ли на пе́рвую платфо́рму** поездди биринчи платформага алып келишти (*вагондорго эл түшүү үчүн*); **6. что (в виде милосы́ни)** кайыр берүү; **пода́ть ни́щему** думанага кайыр берүү; **7. что, спорт.** берүү; **игро́к хорошо́ пода́л мяч** оюнчу киши топту жакшы берди; **8. что (представи́ть куда-л., заяви́ть)** берүү; **пода́ть заявле́ние** арыз берүү; **пода́ть в суд** сотко берүү; **9. кого-что (изобрази́ть)** көрсөтүү, берүү; **пода́ть сове́т** кеңеш берүү; **пода́ть кома́нду** команда берүү; **пода́ть го́лос 1) (крикну́ть)** үн чыгаруу, добуш чыгаруу, кыйкыруу; **2) (прогосло́вать)** добуш берүү (*шайлоодо*); **руко́й пода́ть** ээктин алдында, жакын эле жерде, эң эле жакын.

ПОДАТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*подвинуться*) жылуу, бир аз чегинүү, козголуу; **толп**а **пода**л^{ась} **на**з^{ад} котологон эл бир аз артка чегинди; **2.** (*при воздействии чего-л.*), чыга түшүү, козголо түшүү, жыла түшүү; **дверь** **пода**л^{ась} **под** **на**б^{ором} түрткөндө эшик жыла түштү; **3. разг.** (*согласиться на что-л.*) макул болуу.

ПОДАЧА *жс.* **1.** (*доставка*) берүү, жеткирүү; **подача** **пара** в **котёл** *тех.* бууну казанга берүү; **2. спорт.** берүү; **подача** **мяча** топту берүү; **3.** (*заявления и т.п.*) берүү, жазып берүү, жиберүү; **подача** **г**о**лоса** добуш берүү (*шайлоодо*); **подача** **п**ер**вой** **м**еди**цин**ской **п**ом**ощи** биринчи медициналык жардам көрсөтүү.

ПОДАЧКА *жс. разг.* **1.** жарытпай, аз берген сый; **2. перен.** презр. кайыр, садага; **выпрашивать** **подачки** кайыр сурап жүрүү; **жить** **подачками** кайыр сурап жан сактоо.

ПОДАЯНИЕ *ср. уст.* кайыр, садага.

ПОДБАВИТЬ *сов. что, чего* бир аз үстүнө кошуу, кошумчалоо, демөө, аздап кошуу.

ПОДБАВЛЯТЬ *несов. см. подбавить.*

ПОДБЕГАТЬ *несов. см. подбежать.*

ПОДБЕЖАТЬ *сов. к кому-чему* жүгүрүп жетүү, жүгүрүп жакындоо, жүгүрүп жанына келүү.

ПОДБЕЛИТЬ *сов. что* **1.** (*краской, белилами*) азыраак актап коюу, агартып сырдап коюу, агартып сырдоо, агартып коюу, агартуу (*боёк менен*); **2. чем, разг.** (*сметаной, молоком*) актоо, катыктоо.

ПОДБЕЛКА *жс. разг.* актоо, агартуу.

ПОДБЕРЕЗОВИК *м.* козу карындын бир түрү.

ПОДБИВАТЬ *несов. см. подбить.*

ПОДБИРАТЬ *несов. см. подбирать.*

ПОДБИРАТЬСЯ *несов. 1. см. подбраться; 2. страд. к подбирать.*

ПОДБИТЫЙ, *ая, -ое прич. от подбить; подбитый* **вётром** *шутл. (о верхней одежде)* жука кийим.

ПОДБИТЬ *сов. 1. что (приколотить снизу)* асты жагынан бириктирип бекитүү, астынан уруп бекитүү; таман уруу, така уруу (*обувь*); **подбить** **туфли** туфлинин таманын уруу; **2. что (подшить)** ичтөө; **подбить** **пальто** **шёлком** пальтото жибек ичтөө; **3. что (ушибить)** уруу, уруп алуу; **подбить** **глаз** көзүн уруп алуу; **4. кого-что (подстрелить, сбить)** атып (*согуп, уруп*) түшүрүү, талкалоо, майып кылуу, атып жаралуу кылуу; **подбить** **ястреба** карчыганы атып түшүрүү; **5. кого-что (перенести течением)** агызып бир жерге жеткирүү; **лодку** **подбило** **к берегу** кайыкты агызып жээкке жеткирди; **6. кого-что на что и с неопр., разг. (подстрекнуть)** ээликтирүү, желиктирүү, көкүтүү.

ПОДБОДРИТЬ *сов. кого, разг.* бир топ дем берүү, көңүлүн көтөрүү.

ПОДБОДРИТЬСЯ *сов. разг.* кайраттануу, бир топ кайрат алуу, көңүлү көтөрүлүү.

ПОДБОДРЯТЬ *несов. см. подбодрить.*

ПОДБОДРЯТЬСЯ *несов. 1. см. подбодриться; 2. страд. к подбодрять.*

ПОДБОР *м.* **1.** (*действие*) ылгоо, ылгап алуу, тандап алуу, шайлап алуу; **заняться** **подбором** **книг** китептерди тандап алууга киришүү; **2. (состав, ассортимент)** тандалган, тандалып алынган, жыйналган, жыйналып алынган, топтолуп алынган, ылгап чогултулган; **интересный** **подбор** **картин** сүрөттөрдүн сонун тандамасы; **удачный** **подбор** **работников** көңүлдөгүдөй тандалган кызматчы-

лар; **3. (сочетание)** тандалган, талдоо; **приятный для глаз** **подбор** **красок** көзгө жагымдуу тандалган боёктор; **как на подбор** тандап алгандай.

ПОДБОРКА *жс.* **1.** тандоо, ылгоо; **подборка** **материалов** материалдарды тандоо; **2. (в газете)** подборка (*бир темада жазылып, жалпы ат менен берилген бир нече кичине кабар*).

ПОДБОРОДНИК *м.* сагалдырык.

ПОДБОРОДОК *м.* ээк, богок.

ПОДБОЧЕНИВАТЬСЯ *несов. см. подбоchenиться.*

ПОДБОЧЕНИТЬСЯ *сов.* эки колду бөйрөккө таянып какыйып туруу.

ПОДБРАСЫВАТЬ *несов. см. подбросить.*

ПОДБРИВАТЬ *несов. см. подбрить.*

ПОДБРИТЬ *сов. кого-что* сакалдын (*муруттун, чачтын*) чеке белин устара менен алуу, кыруу.

ПОДБРОСИТЬ *сов. 1. кого-что (вверх)* ыргытуу, жогору карай ыргытуу, көкөлөтө ыргытуу; **2. безл. кого-что (встряхнуть)** силкилдетүү, булкуп ыргытуу, катуу силкүү; **3. что, чего, разг. (прибавить)** үстөө, демөө, кошуу, кошуп коюу, кошумчалоо; **подбросить** **дров** в **печку** мешке отундан дагы кошумчалап жагып коюу; **4. кого-что (тайком)** жашырын таштап коюу, жашырын ыргытып коюу, көрсөтпөй таштап кетүү; **подбросить** **документы** документтерди көрсөтпөй таштап коюу.

ПОДБРЮШНИК *м.* олоң кайыш (*арабанын олоң кайышы*).

ПОДВАЛ *м.* **1.** подвал; **подвал для дров** отун коюучу подвал; **2. полигр. (в газете)** подвал (*газетанын туура сызык менен бөлүнгөн төмөн жагы*).

ПОДВАЛИВАТЬ *несов. см. подвалить.*

ПОДВАЛИТЬ *сов. разг. 1. что, чего* бир нерсенин түбүнө төгүү (*жыюу*); **подвалить** **брёвна** **к** **стенё** устундарды дубалдын түбүнө жыюу; **2. что, чего (прибавить)** дагы салуу, кошумчалоо; **подвалить** **в** **костёр** **хворосту** отко куу чырпыктан кошумчалап жагып коюу.

ПОДВАЛЬНЫЙ, *ая, -ое* **подвал-га т.;** подвалдык; **подвальное** **помещение** подвалдык жай; **подвальная** **статья** подвалдык макала.

ПОДВЕДЕНИЕ *ср.* **1.** орнотуу, салуу, коюу, тургузуу; **подведение** **фундамента** фундаментти тургузуу; **2. (суммирование)** чыгаруу, жыйынтыктоо; **подведение** **итогов** жыйынтыгын чыгаруу.

ПОДВЕДОМСТВЕННЫЙ, *ая, -ое* **га** **караштуу, -дын** карамагындагы; **наше** **учреждение** **подведомственно** **министерству** биздин мекеме министерствого караштуу.

ПОДВЕЗТИ I *сов. кого-что* **1.** ала кетүү, сала баруу; **шофёр** **подвёз** **его** **до** **дерёвни** шофёр аны кыштакка чейин ала келди; **2. (везя доставить)** жеткирүү, алып келүү; **подвезти** **товар** в **магазин** **товары** **магазинге** жеткирүү.

ПОДВЕЗТИ II *сов. безл. кому, перен. разг.* **жолу** **болуу, оңунан** **чыгуу; в** **этот** **раз** **ему** **подвезло** бул жолу анын иши оңунан чыкты.

ПОДВЕНЁЧНЫЙ, *ая, -ое уст.:* **подвенёчное** **платьё** кыздын чиркөөдө нике кыйганда кийүүчү көйнөгү.

ПОДВЕРГАТЬ *несов. см. подвергнуть.*

ПОДВЕРГАТЬСЯ *несов. 1. см. подвергнуться; 2. страд. к подвергать.*

ПОДВЕРГНУТЬ *сов. кого-что* **чему** **салуу, коюу, өткөрүү, тартуу, жолуктуруу; подвергнуть** **проект** **обсуждению** долбоорду талкууга салуу; **подвергнуть** **наказá-**

нию жазага тартуу; **подвѣргнуть испытанию** сыноодон өткөрүү; **подвѣргнуть сомнению** шек кылуу; **подвѣргнуть штрафу** штраф тарттыруу, штраф салуу; **подвѣргнуть опасности** коркунучка жолуктуруу; **подвѣргнуть насмешкам** шылдың кылуу, келеке кылуу.

ПОДВѢРГНУТЬСЯ сов. чему кабылуу, баштан өткөрүү, алынуу, кечирүү, тартылуу, жолугуу; **подвѣргнуться критике** сынга алынуу; **подвѣргнуться взысканию** жазага тартылуу; **подвѣргнуться опасности** коркунучка кабылуу; **подвѣргнуться обстрелу** окко жолугуу, ок алдында калуу.

ПОДВѢРЖЕННЫЙ, ая, -ое прич. от подвергнуть; он подвержен болезням ал оорукчан киши.

ПОДВЕРНУТЬ сов. что 1. (подвинтить) бурап бекитүү, буроо; **подвернуть гайку** гайканы бурап бекитүү; 2. (засучить) түрүү; **подвернуть рукава** жеңди түрүү; 3. (загнуть) кайруу, бүктөө; **подвернуть одеяло** жуурканды кайруу; 4. (повредить неловким движением) чыгарып алуу, кокустатып алуу; **подвернуть ногу** бутун кокустатып алуу.

ПОДВЕРНУТЬСЯ сов. 1. (загнуться) кайрылып калуу, түрүлүп калуу; **одеяло подвернулось** жууркан кайрылып калды, жууркан бүктөлүп калды; 2. (засучиться) түрүлүү, түрүлүп калуу; **брюки подвернулись** шым түрүлүп калды; 3. (подогнуться) бертинтилүү, кокустап калуу; **нога подвернулась** бут кокустап калды; 4. перен. разг. учуроо, жолугуу, кездешүү, колуна тийүү; **мне подвернулась интересная книга** менин колума кызык китеп тийип калды.

ПОДВѢСИТЬ сов. кого-что асып коюу, илип коюу; **подвесить лампу** лампы асып коюу.

ПОДВѢСКА ж. илмек, асма, асылма, асылган нерсе; **люстра с подвесками** асылган кооздуктары бар люстра.

ПОДВЕСНОЙ, ая, -ое асма, илме; **подвесная лампа** асма лампа; **подвесная дорога** асма жол.

ПОДВЕСТИ сов. 1. кого-что (привести) ээрчитип жакындатуу, жетелеп жакындатуу, тартуу; он подвёл ребѣнка к столу ал баланы столдун жанына жетелеп келди; ему подвели коня атты анын алдына жетелеп келишти; 2. что орнотуу, салуу, коюу, тургузуу (бир нерсенин астына салуу, коюу); **подвести мину** астына мина коюу (мис. сепилдин астына); 3. что (проложить) салуу, жеткирүү; **подвести дорогу к заводу** жолду заводу дейре жеткирүү; 4. что (признать соответствующим чему-л.) жеткирүү, тууралоо; **подвести под какой-л. разряд** кандайдыр бир разрядга тууралоо; 5. что (найти аргументы) коюу, негиздөө, себеп табуу; **подвести основание под рассуждения** сүйлөгөн сөзгө негиз табуу, айтканды негиздөө; 6. что (суммировать) чыгаруу, жыйынтыктоо, жамдоо; **подвести итоги** жыйынтыктар чыгаруу; 7. что, разг. боёо; **подвести брови** кашты боёо; 8. кого-что, разг. (поставить в неприятное положение) оңтойсуз абалда калтыруу; он меня едва не подвёл ал мени аз жерден оңтойсуз абалда калтырып коё жаздады; у меня живёт от голода подвело безл. разг. ачкалыктан ичим ичме жабышып калды.

ПОДВѢТРЕННЫЙ, ая, -ое: подвѣтренная сторона шамалдан ыктоо жагы, шамал тийбеген ылымта жак.

ПОДВѢШИВАТЬ несов. см. подвесить.

ПОДВѢРТЫВАТЬ несов. см. подвернуть.

ПОДВѢРТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. подвернуться; 2. страд. к подвертывать.

ПОДВЗДОШНЫЙ, ая, -ое: подвздошная кость анат. жанбаш сөөгү.

ПОДВИВАТЬ ж. несов. см. подвить.

ПОДВИВАТЬСЯ несов. 1. см. подвиться; 2. страд. к подвивать.

ПОДВИГ м. эрдик, баатырдык, ашкан кайрат; **воинский подвиг** аскердик баатырдык; **трудовые подвиги** эмгектеги баатырдык.

ПОДВИГАТЬ I сов. 1. чем кыбыратуу, кыймылдатуу; 2. что ыкшоо, ордунан жылыштыруу, ордунан кыймылдатуу, козгоо, жылдыруу.

ПОДВИГАТЬ II несов. см. подвинуть.

ПОДВИГАТЬСЯ несов. 1. см. подвинуться; 2. страд. к подвигать.

ПОДВИД м. биол. подвид (жандуулар жана өсүмдүктөр дүйнөсүндө – бир видге кирүүчү түркүм).

ПОДВИЖНИК м. 1. рел. зайыт (дин жолун катуу туткан такыба киши); 2. перен. жогорку (мыкты) максатка жетүү үчүн эмгекте каармандык кылууга, жан аябай иштөөгө, өзүн курман кылууга жөндөмдүү адам.

ПОДВИЖНИЧЕСТВО ср. 1. рел. зайыттык (дин жолун катуу туткандык); 2. перен. жогорку (мыкты) максатка жетүү үчүн эмгекте каармандык кылууга, жан аябай иштөөгө өзүн курман кылууга жөндөмдүүлүк.

ПОДВИЖНОЙ, ая, -ое 1. жылып турма, кыймылдама; **подвижной блок** тех. жылып турма блок; 2. (живой, энергичный) жандуу, чыйрак, шамдагай, сергек; **подвижной ребёнок** чыйрак бала; **подвижной ум** сезгич, сергек акыл; **подвижной состав** ж.-д. дөңгөлөктүү состав (темир жол транспортунда – вагондор, паровоздор ж.б.); **подвижные игры** жүгүрүүнү, секирүүнү ж.б. кыймылды керек кылуучу оюндар.

ПОДВИЖНОСТЬ ж. жандуулук, чыйрактык, шамдагайлык, сергектик; **отличаться подвижностью** шамдагайлыгы менен башкалардан бөлүнүү.

ПОДВИЖНЫЙ, ая, -ое см. подвижной 2.

ПОДВИЗАТЬСЯ несов. иштөө (кандайдыр бир тармакта); он успешно подвизается на сцене сахнада ал ийгиликтүү иштеп жатат.

ПОДВИНТИТЬ сов. что бир аз бурап бекитүү; **подвинтить гайку** гайканы бир аз бурап бекитүү.

ПОДВИНУТЬ сов. 1. кого-что (приблизить) бир аз жакындатуу, таёо, такоо, жылдыруу; **подвинуть стул к столу** орундуку столго жакын жылдыруу; 2. что, перен. илгерилетүү, илгери жылдыруу; **подвинуть работу** ишти илгерилетүү.

ПОДВИНУТЬСЯ сов. 1. бир аз жылуу, жылуу; 2. перен. илгерилөө, илгери жылуу; **работа подвинулась** иш илгериледи; **подвинуться в знаниях** билим жагынан илгерилөө.

ПОДВИНЧИВАТЬ несов. см. подвинтить.

ПОДВИТЬ сов. что бир аз тармалдатуу; **подвить волосы** чачты бир аз тармалдатуу.

ПОДВИТЬСЯ сов. разг. бир аз тармалдануу.

ПОДВЛАСТНЫЙ, ая, -ое бийлигиндеги, карамагындагы, кол алдындагы.

ПОДВОДА ж. подвода (кире араба).

ПОДВОДИТЬ несов. см. подвести.

ПОДВОДКА ж. тартып келүү, тартып жакындатуу; **подводка провода к кабелю** зымды кабелге тартып келүү.

ПОДВОДНИК *м. 1. (моряк) подводник (суу алдындагы кайыкта иштөөчү моряк); 2. (водолаз) суучул (суу түбүнө чөгүүчү, суу түбүндө иштөөчү специалист).*

ПОДВОДНЫЙ, ая, -ое суудагы, суу астындагы, суу түбүндөгү, сууда жашоочу; **подводные растения** суу түбүндөгү өсүмдүктөр; **подводное течение** суу астындагы агым; **подводный камень** суу түбүндөгү таш; **подводная лодка** подводная лодка (суунун астында жүрүүчү кеме).

ПОДВОЗ *м.* жеткирүү, алып келүү (*транспорт менен*).

ПОДВОЗИТЬ *несов. см. подвезти I.*

ПОДВОЗКА *ж. разг. см. подвоз.*

ПОДВОЗЧИК *м.* жеткирип берип туруучу (*кишилер иштеп жаткан жерге кичине араба же вагонетка менен бир нерсени тартып алып келип берип туруучу жумушчу*).

ПОДВОРАЧИВАТЬ *несов. см. подвернуть.*

ПОДВОРНЫЙ, ая, -ое *ист.*: **подворная подать** түтүнгө салынган чыгым.

ПОДВОРОТНЯ *ж. 1. (цель под воротами) дарбазанын асты (дарбаза менен жердин аралыгындагы ачык жер); 2. (доска) ошол ачык жерди жабуучу тактай.*

ПОДВОРЬЕ *ср. уст.* конок үй, жолоочулар токтоочу үй.

ПОДВОХ *м. разг.* арам ой, жаман ниет, арам ой менен иштелген иш; **от него только и жди подвоха** андан жамандыктан башканы күтпөй эле кой.

ПОДВЫВАТЬ *несов. разг.* бир аз кыңшылоо, бир аз улуу (*мис. ит, карышкыр*).

ПОДВЫПИТЬ *сов. разг.* бир аз ичип алагүү болуу.

ПОДВЯЗАТЬ *сов. что* байлоо, асып байлоо, таңуу, таңып алуу, байлап алуу.

ПОДВЯЗАТЬСЯ *сов. чем* курчануу, курчанып алуу, байланып алуу; **подвязаться кушаком** бел боону курчанып алуу.

ПОДВЯЗКА *ж. 1. (действие) байлоо, илип байлоо; 2. (для чулок) байпак тарткыч.*

ПОДВЯЗЫВАТЬ *несов. см. подвязать.*

ПОДВЯЗЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. подвязаться; 2. страд. к подвязывать.*

ПОДГАДАТЬ *сов. разг.* билгендей кылуу, үлгүрүү; **я как раз к поезду подгадал** мен поездге билгендей келип калыптырмын.

ПОДГАДЫВАТЬ *несов. см. подгадывать.*

ПОДГИБАТЬ *несов. см. подогнуть.*

ПОДГИБАТЬСЯ *несов. 1. см. подогнуться; 2. страд. к подгибать.*

ПОДГЛАЗНЫЙ, ая, -ое *анат.* көз астындагы.

ПОДГЛЯДЕТЬ *сов. что, разг.* андып кароо, андып жүрүү, артынан көз салып жүрүү.

ПОДГЛЯДЫВАТЬ *несов. см. подглядывать.*

ПОДГНИВАТЬ *несов. см. подгнивать.*

ПОДГНИТЬ *сов. 1. (снизу) астынан чирүү, түбүнөн чирүү; дерево подгнило* жыгач түбүнөн чирип кетти; **2. (слезка загнуть)** бир аз чирий баштоо.

ПОДГОВАРИВАТЬ *несов. см. подговорить.*

ПОДГОВОР *м. разг.* азгыруу, жаман жолго астыртан түрткүлөө.

ПОДГОВОРИТЬ *сов. кого на что и с неопр. (склонить)* тымызын көндүрүү, астыртан макулдатуу.

ПОДГОЛОСОК *м. 1. муз.* кошумча үн, жардамчы үн (*хордо негизги мелодияны ээрчип жүргөн үн*); **2. перен. неодобр.** кошаматчы (*көшөкөрдөнүп бирөөнүн пикирин же айтканын кайталоочу, жактоочу*).

ПОДГОНКА *ж.* эп келиштирүү, эбине келтирүү; **подгонка оконных рам** терезелердин рамаларын эп келиштирүү.

ПОДГОНЯТЬ *несов. см. подогнать.*

ПОДГОРАТЬ *несов. см. подгореть.*

ПОДГОРЕЛЫЙ, ая, -ое күйүнкүрөгөн, бир аз күйүп калган, күйүк даамданган, чалдыгып кеткен (*мис. эт, сүт, нан*); **подгорелый хлеб** чалдыккан нан, күйүнкүрөгөн нан.

ПОДГОРЕТЬ *сов.* күйүнкүрөө, бир аз күйүп кетүү, бир аз кароолонуп кетүү, асты (*түбү*) күйүү; **молоко подгорело** сүт түбүнөн күйүп кетти.

ПОДГОРНЫЙ, ая, -ое тоонун этегиндеги, тоонун түбүндөгү; **подгорные районы** тоонун этегиндеги райондор.

ПОДГОРЬЕ *ср.* тоонун этеги.

ПОДГОТАВЛИВАТЬ *несов. см. подготавливать.*

ПОДГОТАВЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. подготавливаться; 2. страд. к подготавливать.*

ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **подготовка-га т.**; **подготовительный класс** даярдоо классы; **подготовительные работы** даярдык иштери.

ПОДГОТОВИТЬ *сов. 1. кого-что* даярдоо, даярдап коюу, камдоо, камдап коюу; **подготовить книгу к печати** китепти басмага даярдоо; **подготовить доклад** доклад даярдоо; **2. кого (обучить)** даярдоо, даярдап чыгаруу; **подготовить ученика к экзамену** окуучуну экзаменге даярдоо; **3. кого (предварительными сообщениями)** даярдоо, акырындап даярдай баштоо, аяк-быягын айтып келип даярдоо, кулак кагыш кылып көндүрүү, акырын четин чыгарып көндүрүү; **подготовить родных к печальному известию** туугандарды жаман кабарды угууга даярдоо; **подготовить почву** *см. почва.*

ПОДГОТОВИТЬСЯ *сов. 1.* даярдануу, камдануу; **подготовиться к выступлению на конференции** конференцияда чыгып сүйлөөгө даярдануу; **2. (настроить себя)** даярдануу, даяр болуу, камдануу; **подготовиться к печальному сообщению** кайгылуу кабарды угууга камдануу.

ПОДГОТОВКА *ж. 1.* даярдык, даярдоо, даярдык көрүү, камдоо, камылга көрүү; **подготовка кадров** кадрларды даярдоо; **боевая подготовка** согуштук даярдык; **артиллерийская подготовка** *воен.* артиллериянын алдын ала аткылашы; **2. (запас знаний)** даярдык; **у него хорошая подготовка** анын даярдыгы жакшы.

ПОДГОТОВЛЕННОСТЬ *ж.* даярдык, даярдыгы бардык, даярдангандык, даяр болгондук; **всё зависит от степени вашей подготовленности** бардыгы сиздин даяр болгондугуңузга байланыштуу.

ПОДГОТОВЛЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от подготавливать; 2. прил.** даярдалган, даяр болгон, даяр кылынган.

ПОДГОТОВЛЯТЬ *несов. см. подготавливать.*

ПОДГОТОВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. подготавливаться; 2. страд. к подготавливать.*

ПОДГРЕБАТЬ *несов. см. подгрести I.*

ПОДГРЕСТИ I *сов. что* күрөө, шилөө; **подгрести золу к печке** күлдү мешке карай шилөө.

ПОДГРЕСТИ́ II *сов. (гребя приблизиться к чему-л.)* эшүү, калак менен айдоо, айдап келүү; **подгрести́ к бере-гу** жээкке карай калак менен айдап келүү.

ПОДГРУДНЫЙ, ая, -ое *анат.* төштүн алды, эмчектин алды.

ПОДГРУППА *жс.* группанын бир бөлүгү.

ПОДГУЛЯТЬ *сов. разг. 1. (опьянеть)* ашыра ичип мас болуу; **2. (не удался)** келишпей калуу, чыкпай калуу; **шашлык подгулял** шишкебек жакшы чыкпай калды.

ПОДДАВА́ТЬ *несов. см. подда́ть.*

ПОДДАВА́ТЬСЯ *несов. см. подда́ться; не поддаёт-ся описанию* айтып түгөткүс.

ПОДДАВКИ́ *только мн.: играть в поддавки* жедирмек ойноо (*дойбу ойнонда кимде-ким өзүнүн пешкаларын каршы жагына мурун жедирип жиберсе, ошол уткан болот*).

ПОДДА́КИВАТЬ *несов. кому, разг. 1.* «ырас, ырас» дей берүү (*же башка бир сөз, кыймыл менен, көшөкөрлөнүп, өзүнүн макулдугун эле билдире берүү*); **2. перен.** «ырас, ырас» дей берүү; **подда́кивать рассказчику** аңгеме сүйлөгөн адамдын сөзүн жактап, «ырас, ырас» дей берүү.

ПОДДА́КНУТЬ *сов. см. подда́кивать.*

ПО́ДДАННАЯ *женск. р. к подданный.*

ПОДДАННЫЙ *м.* подданный (*бир мамлекеттин гражданини*).

ПО́ДДАНСТВО *ср.* подданство (*бир мамлекеттин граждандыгы*).

ПОДДА́ТЬ *сов. 1. что (подбросить вверх)* уруп берүү; **подда́ть мяч ногой** топту буту менен тээп берүү (*уруучуга*); **2. что (в игре)** жедирүү, салып берүү; **подда́ть пешку** пешканы салып берүү; **3. чего, разг. (усилить)** күчөтүү, ылдамдатуу; **подда́ть ходу** жүрүшүн ылдамдатуу; **подда́ть пару 1)** буу берүү (*мис. мончодо*); **2) перен.** аракетти күчөтүү.

ПОДДА́ТЬСЯ *сов. 1. (не сдержат напора)* күч бере албоо, туруштук бере албоо; **2. чему, на что, перен.** көнүү, ыгына көнүү, моюн берүү, жик берүү, жик түшүү, жарылуу; **не подда́ться искуше́нию** азгырганга көнбөө, азгырыкка берилбөө; **3. на что (согласиться)** берилүү, көнүү (*тилге, ыкка*); **подда́ться на уговóры** айтканга, эпке көнө калуу; **4. кому (в играх)** жеңдирүү, жеңилдим деш.

ПОДДЕВА́ТЬ *несов. см. подде́ть.*

ПОДДЕ́ЛАТЬ *сов. что 1. (прикрепить снизу)* төмөн жагынан жалгама кылып жасоо, жалгоо, төмөн жагына улоо; **2. окшотуп жасоо, калп окшотуп жасоо; подде́лать чужью́ под́пись** башка бирөөнүн колуна окшотуп кол коюу.

ПОДДЕ́ЛАТЬСЯ *сов. 1. под кого-что (сделать в подражание)* окшоштуруу, окшотуу; **подде́латься под де́тскую речь** баланын сөзүнө окшоштуруп сүйлөө; **2. к кому, разг. (снискать расположение)** жагынып көңүлүн алуу, жагынуу.

ПОДДЕ́ЛКА *жс. 1. (действие)* окшотуп жасоо; **2. (поддельная вещь)** жасалма (*алдоо максаты менен окшотуп жасалган нерсе*); **это не слоно́вая кость, а подде́лка** бул пилдин сөөгү эмес, жасалма неме.

ПОДДЕ́ЛЫВАТЕЛЬ *м.* окшоштуруп жасоочу (*алдоо максаты менен бир нерсени башка нерсеге окшоштуруп жасоочу адам*).

ПОДДЕ́ЛЫВАТЬ *несов. см. подде́лать.*

ПОДДЕ́ЛЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. подде́латься; 2. страд. к подде́лывать.*

ПОДДЕ́ЛЬНОСТЬ *жс.* жасалмалык; **подде́льность э́того докуме́нта до́казана** бул документтин жасалмалыгы далилденди.

ПОДДЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое жасалма (*чыныгы эмес*); **подде́льная под́пись** жасалма коюлган кол; **подде́льный алма́з** жасалма алмаз.

ПОДДЕРЖА́НИЕ *ср.* сактоо, кубаттоо, жактоо, колдоо; **поддержáние поря́дка** тартипти сактоо.

ПОДДЕРЖА́ТЬ *сов. 1. кого-что* тиреп туруу, кармап туруу, жыкпай кармап туруу, таёо; **поддержáть больно́го под́ руку** оору кишини колтугунан таяп туруу; **2. кого-что, перен. (оказать помощь)** колдоо, кубаттоо, жардам берүү; **поддержáть дру́га морáльно** жолдошту моралдык жактан колдоо; **3. кого-что, перен. (выступить в защиту, одобрить)** коргоо, кубаттоо, жактоо; **поддержáть кандидату́ру** кандидатураны жактоо; **4. что (не дать прекратиться)** сактоо, үзгүлтүккө учуратпоо, жактоо; **поддержáть разгово́р** сөз улантып отуруу; **поддержáть огонё́ в печа́ке** мештеги отту өчүрбөй туруу; **поддержáть своё́ здоро́вье** өзүнүн саламаттыгын сактоо.

ПОДДЕ́РЖИВАТЬ *несов. 1. см. подде́ржать; 2. что (не прекра́щать)* сактоо, үзбөө; **подде́рживать пере́писку с дру́гом** жолдош менен үзбөй кат жазышып туруу; **3. что (подпира́ть)** тирөө, таёо, желөө; **сто́лбы подде́рживают кры́шу** түркүктөр үйдүн үстүн (*чатырын*) тиреп турат.

ПОДДЕ́РЖКА *жс. 1. (помощь)* жардам, кол кабыш; **морáльная подде́ржка** моралдык жардам; **2. (опора)** тирөөч, таканчык.

ПОДДЕ́ТЬ *сов. 1. что (надеть подо что-л.)* ичинен кийүү, астынан кийүү; **2. что (зацепить чем-л.)** илип көтөрүү, сайып көтөрүү; **подде́ть ви́лами се́но** чөптү айры менен сайып көтөрүү; **3. кого, перен. (задеть)** чымчып өтүү, кычыгына тийүү; **подде́ть кого-л. в разгово́ре** сүйлөп жатканда бирөөнү чымчып өтүү.

ПОДДЕ́ВКА *жс.* майда бүрмөлүү кемзал.

ПОДДЕ́РГИВАТЬ *несов. см. подде́рнуть.*

ПОДДЕ́РНУТЬ *сов. что чем, разг.* силкип көтөрүү, силкип өөдө тартуу (*мис. кийимди*).

ПОДДРА́ЗНИВАТЬ *несов. см. поддра́знить.*

ПОДДРА́ЗНИТЬ *сов. кого* ыза кылуу, кыжырга тийүү, кычыкка тийүү.

ПОДДУВА́ЛО *ср.* үйлөгүч (*меи́стин астыңкы жел үйлөгүчү*).

ПОДДУВА́ТЬ *несов. 1. см. подду́ть; 2. (дуть небольшо)* жел келип туруу, жел согуп туруу; **от окна́ поддува́ет** терезеден жел келип турат.

ПОДДУ́ТЬ *сов.* бир жагынан үйлөө (*мис. отту*).

ПОДЕВА́ТЬ *сов. что, разг.* катып салып унутуп коюу, бир жерине салып коюп унутуп калуу, катуу, жашыруу; **куда́ ты подева́л де́ньги?** акчаны эмне кылып жибердин?

ПОДЕ́ЙСТВОВАТЬ *сов. на кого-что* таасир кылуу; **лека́рство хоро́шо поде́йствовало на больно́го** дары оору кишиге жакшы таасир кылды; **мои́ слова́ на него́ не поде́йствовали** менин сөзүм ага таасир кылган жок.

ПОДЕКА́ДНЫЙ, ая, -ое *декада-га т.*; он күндүк, декадалык, декада сайын; **подека́дный отчё́т** он күндүк отчёт; **подека́дные совеща́ния** декадалык кеңешмелер.

ПОДЕЛАТЬ *сов. что, разг.* 1. иштөө, кылуу; **я ничего не могу с ним поделаться** мен аны эч нерсе кыла албайм; **ничего не поделаешь, надо ехать** эч нерсе кыла албайсын, жөнөө керек; 2. (*заняться чем-л.*) кылуу, иштөө; **что бы мне ещё поделаться?** мен дагы эмне иште-сем?, мен дагы эмне кылайын?

ПОДЕЛИТЬ *сов. что* үлөштүрүү, бөлүшүү, өз ара бөлүп алуу; **дети поделили яблоко пополам** балдар бир алманы өз ара тең бөлүп алышты.

ПОДЕЛИТЬСЯ *сов. 1. (между собой)* бөлүшүү, өз ара бөлүп алуу, өз ара бөлүшүү, ортого салуу; 2. *чем с кем, перен.* акылдашуу; **он поделился своим мнением с товарищами** ал өз пикири жөнүндө жолдоштору менен акылдашты.

ПОДЕЛКА *ж. (мелкие изделия)* майда-чүйдө нерсе, буюм; **поделки из мрамора** мрамордон жасалган майда нерсе.

ПОДЕЛОМ *нареч. разг.* чала болду, сооп болду, ошондой болсун; **поделом ему** ага чала болду.

ПОДЕЛЫВАТЬ *несов. разг.* киришип жатуу, иштеп жатуу, иш кылып жатуу; **как поживаете, что поделяете?** кандай турасыз, эмне иш кылып жатасыз?

ПОДЕРЖАНИЕ *ср.* кармап туруу, убактылуу пайдалануу; **взять что-л. на подержание** *разг.* бир нерсени убактылуу кармап турууга алуу, бир нерсени убактылуу пайдаланууга алуу; **дать что-л. на подержание** *разг.* бир нерсени убактылуу пайдаланууга берүү.

ПОДЕРЖАННЫЙ, ая, -ое пайдаланылган, көөнөргөн, бир аз урунулган.

ПОДЕРЖАТЬ *сов. кого-что* бир аз кармай туруу, бир аз... коюу, бир аз... туруу, кармоо, кармап туруу; **подержать книгу** китепти кармай туруу; **подержать дверь открытой** эшикти бир аз ачып коюу, эшикти бир аз ачып туруу.

ПОДЕРЖАТЬСЯ *сов. 1. за кого-что* кармап илинип туруу, кармап туруу (*өзүнө таканчык кылып*); 2. *перен. разг. (выдержать, вынести)* чыдоо, туруштук берүү.

ПОДЕШЕВЕТЬ *сов.* арзандоо.

ПОДЁННЫЙ, ая, -ое күндүк, күндүккө иштөө; **подённая работа** күндүк жумуш; **подённый рабочий** күндүккө иштөөчү мардикер.

ПОДЁНЩИК *м.* күндүккө иштөөчү адам, мардикер.

ПОДЁНЩИНА *ж. разг.* күндүк жумуш, күндүккө иштөөчүлүк, күндүккө алып иштелүүчү жумуш, мардикердик.

ПОДЁНЩИЦА *женск. р. к подёнщик.*

ПОДЁРГАТЬ *сов. кого-что (несколько раз)* тарткылоо, булкуп тарткылоо; **подёргать за руку** колунан тарткылоо.

ПОДЁРГИВАНИЕ *ср.* тартуу, тарткылоо, булкуп тарткылоо; **нервное подёргивание лица** беттин нервдик булкуп тартылышы, беттин тартышы.

ПОДЁРГИВАТЬ *несов. 1. см. подёргать; 2. чем* силкүү, кагуу; 3. *безл. кого-что (сводить судорогами)* диртилдөө; **его всего подёргивало** анын бардык жери диртилдөө жатты.

ПОДЁРГИВАТЬСЯ *несов. 1. см. подёрнуться; 2. (дёргаться)* тартуу (*мис. көз*); диртилдөө.

ПОДЁРНУТЬ *сов. что* чем жука каптоо; **реку подёрнуло льдом** өзөндү жука муз каптады.

ПОДЁРНУТЬСЯ *сов. чем* жука капталуу; **река подёрнулась льдом** өзөн жука муз менен капталды.

ПОДЖАРИВАТЬ *несов. см. поджарить.*

ПОДЖАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. поджариться; 2. страд. к поджаривать.*

ПОДЖАРИСТЫЙ, ая, -ое кызарып бышкан.

ПОДЖАРИТЬ *сов. что* кууру (*мис. этти*).

ПОДЖАРИТЬСЯ *сов.* куурулуу (*мис. эт*).

ПОДЖАРЫЙ, ая, -ое *разг.* ичи кабырыңкы (*мис. тайган*); жароо (*мис. ат*).

ПОДЖАТЬ *сов. что* кысуу, кыпчуу, кымтуу, тиштөө; **поджать губы** ээрдин кымтуу; **собака поджала хвост** ит куйругун кыпчыды.

ПОДЖЕЛУДОЧНЫЙ, ая, -ое *анат.* карын астындагы; **поджелудочная железа** карын астындагы без.

ПОДЖЕЧЬ *сов. что 1. (зажечь)* жагуу, тутандыруу, тамызуу; **поджечь дрова** отунду жагуу; 2. (*вызвать пожар*) өрттөө, күйдүрүү; **поджечь дом** үйдү өрттөө; 3. *прост.* бир аз кароолонтуу; **поджечь пирожки** самсаны кароолонто бышыруу.

ПОДЖИВАТЬ *несов. см. поджить.*

ПОДЖИГАТЕЛЬ *м. 1.* өрттөөчү, күйдүрүүчү; 2. *перен.* от жагуучу, тутантуучу, тутандыруучу; **поджигатели войны** согуш отун тутандыруучулар.

ПОДЖИДАТЬ *несов. кого-чего, что, разг.* күтүү, күтүп туруу; **поджидать гостя** келчү конокту күтүп туруу.

ПОДЖИЛКИ *только мн. разг.* балтыр тарамыш; **поджилки трясутся** муундары калчылдайт (*корккондуктан*).

ПОДЖИМАТЬ *несов. см. поджать.*

ПОДЖИТЬ *сов. разг.* айыгуу, бир аз айыгуу; **рана уже поджила** жара бир аз айыкты.

ПОДЖОГ *м.* өрттөө, күйдүрүү.

ПОДЗАГОЛОВОК *м.* кошумча сөз башы.

ПОДЗАДОРИВАТЬ *несов. см. подзадорить.*

ПОДЗАДОРИТЬ *сов. кого, разг.* көкүтүү, кызыктыруу.

ПОДЗАТЫЛЬНИК *м. разг.* шилиге коюп жиберүү, кежигеге тартып жиберүү; **дать подзатыльник** кежигеге коюп жиберүү.

ПОДЗАЩИТНАЯ *женск. р. к подзащитный.*

ПОДЗАЩИТНЫЙ *м. юр.* адвокатка ишин тапшырган соттуу адам, адвокат жактоого алган соттуу адам.

ПОДЗЕМЕЛЬЕ *ср.* үңкүр (*жер астындагы табигый же жасалма көңдөй*).

ПОДЗЁМНЫЙ, ая, -ое жер астындагы, жер астында болгон; **подземные работы** жер астындагы жумуштар.

ПОДЗЕРКАЛЬНИК *м.* күзгү коюлуучу үстөлчө же текче.

ПОДЗОЛ *м. с.-х.* подзол (*түшүмдү аз берүүчү арык жердин бир түрү*).

ПОДЗОЛИСТЫЙ, ая, -ое подзол-го т.

ПОДЗОР *м. 1. обл.* бир нерсенин астынан түшүргөн бүйүрмө, жээк, кыюу; 2. *архит.* оймолуу курбу (*үйдүн чатырынын оймолуу курбусу*).

ПОДЗОРНЫЙ, ая, -ое: **подзорная труба** дүрбү.

ПОДЗУДИТЬ *сов. см. подзуживать.*

ПОДЗУЖИВАТЬ *несов. кого, разг.* көкүтүү, азгыруу.

ПОДЗЫВАТЬ *несов. см. подзывать.*

ПОДИ *разг. 1. повел. накл. от пойти* кел, кет, бар; **поди ко мне** мага келчи; **поди сюда** кел мында, мында кел; **поди в магазин** магазинге бар; **поди прочь!** бар ары!; 2. *вводн. сл. (вероятно, пожалуй)* балким, окшойт, шекилдүү, ыктымал; **ты, поди, всю работу уже сделал?**

сен, балким, бардык жумушту бүтүрүп койгонсуң го?; **да поди ты** жогол нары; **а вот, поди же** мына көрбөйсүңбү.

ПОДИВИТЬСЯ сов. кому-чему, на кого-что, разг. таң калуу, айран калуу, тандануу.

ПОДИРАТЬ несов.: мороз по коже подирает разг. бүткөн бой дүркүрөйт (от ужаса, страха); чыйрыккан-дан бүткөн бой калтырайт (от холода).

ПОДКАЛЫВАТЬ несов. см. подколоть.

ПОДКАПЫВАТЬ несов. см. подкопаться.

ПОДКАПЫВАТЬСЯ несов. 1. см. подкопаться; 2. страд. к подкапывать.

ПОДКАРАУЛИВАТЬ несов. см. подкарауливать.

ПОДКАРАУЛИТЬ сов. кого-что, разг. аңдуу, аңдып жатып кармап алуу.

ПОДКАРМЛИВАТЬ несов. см. подкормить.

ПОДКАРМЛИВАТЬСЯ несов. 1. см. подкормиться; 2. страд. к подкармливать.

ПОДКАТИТЬ сов. 1. что тоголотуп баруу; подкатить бочку к машине бочканы машинанын жанына тоголотуп баруу; 2. разг. (быстро подъехать) тез келүү; к дому подкатила машина үйдүн жанына машина зыр деп келип токтоду; к горлу подкатило безл. разг. өрөпкүп кетүү, буулугуп кетүү (мис. ыйлагысы келгенде).

ПОДКАТИТЬСЯ сов. 1. (приблизиться катаясь) тоголонуп келүү (бир нерсенин жанына); ко мне подкатился мяч менин жанымга топ тоголонуп келди; 2. (подо что-л.) тоголонуп кирип кетүү (бир нерсенин астына); клубок подкатился под кровать түрмөк тоголонуп керебеттин астына кирип кетти.

ПОДКАТЫВАТЬ несов. см. подкатить.

ПОДКАТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. подкатиться; 2. страд. к подкачивать.

ПОДКАЧАТЬ сов. 1. что, чего (насосом) насос менен кошумча кылып куюу, дагы бир аз куюу, жел толтуруу; 2. перен. разг. (обмануть, подвести) ишке жарабай калуу, алдырып салуу; он не подкачает ал алдырбайт (колунан келет); я на тебя надеялся, а ты подкачал сага ишенсем, сен ишке жарабай калдың.

ПОДКАЧИВАТЬ несов. см. подкачать.

ПОДКАШИВАТЬ несов. см. подкосить.

ПОДКАШИВАТЬСЯ несов. 1. см. подкоситься; 2. страд. к подкашивать.

ПОДКИДНОЙ, ая,- ое: подкидные дураки карта оюнунун бир түрү.

ПОДКИДЫВАТЬ несов. см. подкинуть.

ПОДКИДЫШ м. таштанды бала.

ПОДКИНУТЬ сов. 1. кого-что (вверх) жогору карай ыргытуу, көкөлөтө ыргытуу (мис. топту); 2. что (прибавить) үстөө, демөө, кошумчалоо, кошуу, кошуп коюу; подкинуть в пёчку дров мешке отундан дагы таштап жагып коюу; 3. кого-что (подложить тайком) жашырын таштап кетүү, көрсөтпөй таштап кетүү (мис. баланы же тоголок катты); 4. безл. кого-что (встряхнуть) силкилдетүү, катуу силкүү (мис. араба).

ПОДКЛАДКА ж. 1. (у одежды) ич, астар (кийимдин); 2. тех. (предмет для опоры) астына коюлуучу тээк; рельсовая подкладка рельсанын астына коюлуучу темир тээк; 3. перен. (подоплёка) чыныгы сыр, чыныгы себеп, жашырын негиз; а какова подкладка их взаимоотношений? алардын өз ара мамилесинин чыныгы себеби эмнеде?

ПОДКЛАДНОЙ, ая, -ое: подкладное судно (для больных) оору киши заара кылуучу идиш.

ПОДКЛАДОЧНЫЙ, ая, -ое астардык, ичтик; подкладочный материал астардык кездеме.

ПОДКЛАДЫВАТЬ несов. см. подложить.

ПОДКЛАСС м. биол. подкласс (айбандарды жана өсүмдүктөрдү класска бөлүштүргөндө айтылат; мис. айбандар - класс, үй айбандары - подкласс).

ПОДКЛЕИВАТЬ несов. см. подклеить.

ПОДКЛЕИТЬ сов. что желимдеп жабыштыруу, жабыштыруу; подклеить разорванную страницу в книге китептеги айрылган бетти жабыштыруу.

ПОДКЛЕЙКА ж. 1. (действие) жабыштыруу; 2. (то, что подклеено) жабыштырылып коюлган нерсе.

ПОДКЛЁТЬ ж. подклеть (үйдүн астындагы турак үй же бир нерсе сакталуучу үй).

ПОДКЛЮЧАТЬ несов. см. подключать.

ПОДКЛЮЧИТЬ сов. что, тех. кошуп байланыштыруу (мис. электр тогун).

ПОДКЛЮЧИЧНЫЙ, ая, -ое анат. акыректин астындагы; подключичная вена акыректин астындагы вена (көк тамыр).

ПОДКОВА ж. така (аттын такасы).

ПОДКОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от подковать; 2. прил. перен. билимдүү, такшалган, тажрыйбалуу.

ПОДКОВАТЬ сов. 1. кого-что такалоо, така уруу, така кагуу; 2. кого, перен. разг. билим берүү, чыңдоо, такшалуу.

ПОДКОВАТЬСЯ сов. разг. билим алуу, чыңдалуу, такшалуу.

ПОДКОВНЫЙ, ая, -ое подкова-га т.; такалык; подковное железо такалык темир; подковные гвозди така мыгы.

ПОДКОВООБРАЗНЫЙ, ая, -ое ат такага окшош, така сыяктуу, така түрүндөгү; подковообразный магнит така сыяктуу магнит.

ПОДКОВЫВАТЬ несов. см. подковать.

ПОДКОВЫВАТЬСЯ несов. 1. см. подковаться; 2. страд. к подковывать.

ПОДКОВЫРНУТЬ сов. разг. 1. что чукуу, тырмап чукуу; 2. кого, перен. (уязвить) чукуп жинине тийүү, сүйлөп бирөөнү чымчып өтүү.

ПОДКОЖНЫЙ, ая, -ое анат. 1. тери астындагы; подкожный слой жира тери астындагы май катмары; 2. теринин астына жиберилүүчү; подкожное впрыскивание суюк дарыны теринин астына жиберүү.

ПОДКОЛЁННЫЙ, ая, -ое анат. тизе астындагы, тизеден ылдыйкы; подколенные мышцы тизенин астындагы булчуңдар, тизеден ылдыйкы булчуңдар.

ПОДКОЛОДНЫЙ, ая, -ое: змея подкольная фольк., бран. коңулдагы кара жылан.

ПОДКОЛОТЬ сов. что сайып коюу, төөнөп коюу.

ПОДКОМИССИЯ ж. подкомиссия (негизги комиссиядан бөлүнүп, бир кичинекей чөйрөдөгү маселени тейлеп турган комиссия).

ПОДКОНТРОЛЬНЫЙ, ая, -ое бирөөнүн контролундагы, контролунун астындагы.

ПОДКОП м. 1. (действие) астын казуу; 2. (ход под землёй) жердин астынан казылган жол; 3. воен. подкоп (качуу үчүн, кол салуу үчүн же дары коюп жаруу үчүн жер астында жасалган тешик); 4. перен. разг. (интрига) тымызын арамзалык.

ПОДКОПАТЬ *сов. что* астын казуу.

ПОДКОПАТЬСЯ *сов. под кого-что* **1.** (разрыть под чем-л.) казып баруу, тешип баруу (*мис. чычкан*); **2.** *перен. разг.* жамандык издөө, бирөөгө ор казуу; **под него не под-копáешься, он рабóтает хорошó** андан айып таба албай-сың, ал жакшы иштейт.

ПОДКОРМ *м.* **1.** (действие) жем берүү, кошумча тоюттандыруу; **2.** (добавочный корм для скота) кошумча жем, кошумча тоют; **улúчить подкóрм** кошумча жемди жакшыртуу, кошумча жемдин сапатын жакшыртуу; **3.** *с.-х. (удобрение)* кошумча жер семирткич.

ПОДКОРМИТЬ *сов. 1. кого (улучшить питание, корм) кошумча жем (тоют, тамак) берип ирдентүү; 2. что, с.-х. (удобрением) жерди кошумча жер семирткич менен семиртүү.*

ПОДКОРМИТЬСЯ *сов. разг. кошумча тоют (жем, тамак) жеп ирдентүү, оңолуу.*

ПОДКОРМКА *ж. см. подкóрм.*

ПОДКОС *м. тех.* таканчык (*ар түрдүү курулуштар-да жасалган таканчык, тирөөч*).

ПОДКОСИТЬ *сов. 1. что (подрезать косой) чалгы менен чаап алуу; 2. кого перен. (свалить с ног) узунунан салуу, боо түшүрүү; пýля подкóсилá егó* аны ок узунунан салды; **3. кого, перен. (лишить бодрости)** мажүрөө кылуу, араңжан кылуу, алсыратуу; **неприятное извёстие подкóсило егó** жаман кабар аны алсыратып кетти.

ПОДКОСИТЬСЯ *сов.: от стрáха у меня нóги под-кóсились* корккондуктан бутум шалдая түштү.

ПОДКОШЕННЫЙ, *ая, -ое прич. от подкóсить; он упáл как подкóшенный* ал чалгы менен чапкандай жыгылды.

ПОДКРА́ДЫВАТЬСЯ *несов. см. подкράсться.*

ПОДКРАСИТЬ *сов. что (слегка) бир аз боёо, боёң-куроо; түс берүү.*

ПОДКРАСИТЬСЯ *сов. разг. бир аз боёнуу (мис. эринди).*

ПОДКРА́СКА *ж.* бир аз боёо.

ПОДКРАСТЬСЯ *сов. 1. (тихонько подойти) өңүү, өңүп келүү (баруу), уурданып билинбей келүү (баруу), билинбей аңдып келүү (баруу); 2. перен. (неожиданно наступить) билинбей келүү; зима́ подкράлась* кыш билинбей келип калды.

ПОДКРАШИВАТЬ *несов. см. подкрасить.*

ПОДКРАШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. подкраситься; 2. страд. к подкрашивать.*

ПОДКРЕПИТЬ *сов. 1. что (закрепить получение, дополнительно) таяп бекемдөө; подкрепить забóр подпóр-ками* тирөөчтөр менен дубалды таяп бекемдөө; **2. кого, перен.** бир аз күч киргизүү, бир аз кубат киргизүү; **3. что, перен. (для убедительности)** чыңдоо, бекитүү, кубаттоо; **подкрепить своё решéние дéлом** өзүнүн чечимин иш менен бекемдеп көрсөтүү.

ПОДКРЕПИТЬСЯ *сов. разг. ичип-жеп күч алуу, тамактанып күчүнө келүү, тамактанып алуу; подкрепить-ся перед дорóгой* жолго чыгар алдында тамактануу.

ПОДКРЕПЛЕНИЕ *ср. 1. (действие) кубат берүү, күч берүү, көмөк берүү; 2. воен. кошумча күч, көмөк, жардам; отпра́вить подкреплéния на фронт* фронтко кошумча күч жиберүү.

ПОДКРЕПЛЯТЬ *несов. см. подкрепить.*

ПОДКРЕПЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. подкрепиться; 2. страд. к подкреплять.*

ПОДКРУТИТЬ *сов. что* бир аз буроо, буроо, бурап бекитүү; **подкрутить гáйку** гайканы бурап бекитүү.

ПОДКРУЧИВАТЬ *несов. см. подкрутить.*

ПОДКУЗЬМИТЬ *сов. кого, прост.* оңойсуз абалда калтыруу, аңдып туруп ыңгайсыз абалга алып келүү, ал-дап акмак кылып кетүү.

ПОДКУЛА́ЧНИК *м. уст.* кулактын жан жөкөрү, ку-лактардын куйругу.

ПО́ДКУП *м.* сатып алуу (*дегенин иштетүү үчүн пара берип сатып алуу*).

ПОДКУПА́ТЬ *несов. см. подкупить.*

ПОДКУПИ́ТЬ *сов. кого 1. (деньгами, подарками) са-тып алуу (пара жегизип); 2. перен. (расположить в свою пользу) көзгө жылуу көрүнүү, өзүнө тартуу; егó обращё-ние подкупíло всех* анын мамилеси бардыгын өзүнө тартты.

ПОДКУПНО́Й, *ая, -ое разг. акчага, парага оңой са-тылуучу (киши).*

ПОДКУ́РИВАТЬ *несов. см. подкурить.*

ПОДКУРИ́ТЬ *сов. 1. кого (выгнать обкуриванием) ыштап жоготуу, түтүн менен кууп чыгуу, ыштап кууп чы-гуу; подкурить пчёл* аарыны түтүн менен ыштап айдап чыгуу; **2. что (обработать мех)** ыштоо (*мехке башка өң берүү максатында ыштоо*).

ПОДЛА́ДИТЬ *сов. что 1. обл. (приладить) тууралоо, ылайыктоо, эптештирүү; 2. разг. (приноровить) тууралоо, -га карап; подла́живай свой шаг к моему́* менин бутума карап, бутунду алып бас.

ПОДЛА́ДИТЬСЯ *сов. разг. 1. к чему (приспособить-ся) тууралануу, ылайыктануу; 2. к кому (к чым-л. вкусам) жагынуу, бирөөнүн оюн таап иш кылуу (жагынуу үчүн).*

ПОДЛАЖИВА́ТЬ *несов. см. подладить.*

ПОДЛАЖИВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. подладиться; 2. страд. к подлаживать.*

ПОДЛАКИРОВА́ТЬ *сов. что* лак менен бир аз боёо.

ПОДЛАКИРÓВЫВАТЬ *несов. см. подлакировать.*

ПОДЛА́МЫВАТЬ *несов. см. подломить.*

ПОДЛА́МЫВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. подломиться; 2. страд. к подламывать.*

ПОДЛА́СТИТЬСЯ *сов. к кому, разг. жагынып, ко-юн-колтукка кирип алуу; жагынып, коюн-колтукка кирүү.*

ПОДЛАТА́ТЬ *сов. что, разг. жамаачылоо, жамак са-луу, жамаачы салуу.*

ПОДЛА́ЩИВАТЬСЯ *несов. см. подластиться.*

ПО́ДЛЕ *предлог с род. п.* жанында, жанаша; **сто́л сто́ит по́дле окна** стол терезенин жанында турат; **я сяду по́дле вас** мен сиздин жаныңызга отурайын, мен сизге жанаша отурайын; **он живёт по́дле меня** ал менин жа-нымда турат.

ПОДЛЕЖА́ТЬ *несов. чему, офиц.* тийиштүү болуу, тийиш, -га болуу; **не подле́жит оглаше́нию** жарыялоого болбойт; **это не подле́жит сомне́нию** буга шек кылууга болбойт.

ПОДЛЕЖА́ЩЕЕ *ср. грам. ээ (сүйлөмдүн ээси).*

ПОДЛЕЗА́ТЬ *несов. см. подлезть.*

ПОДЛЕЗТЬ *сов. подо что* өрмөлөп (*сойлоп*) бир нер-сенин астына кирүү.

ПОДЛЕ́СОК *м.* майда токой, майда жыгачтар (*узун жыгачтардын ичиндеги бадал, майда жыгачтар*).

ПОДЛЕТА́ТЬ *несов. см. подлететь.*

ПОДЛЕТЕТЬ сов. 1. (*прилететь*) жанына учуп келүү; 2. *перен., разг. (подбежать)* чуркап, зымырап жанына келүү (*баруу*).

ПОДЛЕЦ м. *бран.* арамза, митаам, шерменде.

ПОДЛЕЧИВАТЬ несов. см. **подлечить**.

ПОДЛЕЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. **подлечиться**; 2. *страд. к подлечивать*.

ПОДЛЕЧИТЬ сов. *кого-что, разг.* бир аз дарылоо, дарылап бир аз айыктыруу.

ПОДЛЕЧИТЬСЯ сов. *разг.* бир аз дарылануу, дарыланып бир аз айыгуу.

ПОДЛИВАТЬ несов. см. **подлить**.

ПОДЛИВКА жс. чык (*тамакка кошуп ичме суюктук*); **мясо с подливкой** чыктуу эт.

ПОДЛИЗА м. и жс. *разг.* жасакер, кошоматчы, көшөкөр.

ПОДЛИЗÁТЬ сов. *что* жалоо, тили менен жалоо.

ПОДЛИЗÁТЬСЯ сов. *к кому, разг. пренебр.* жасакерденип (көшөкөрлөнүп), кошомат кылып жагынуу.

ПОДЛИЗЫВАТЬ несов. см. **подлизать**.

ПОДЛИЗЫВАТЬСЯ несов. см. **подлизаться**.

ПОДЛИННИК м. 1. (*оригинал, не копия*) оригинал, асыл нуска, нак өзү; 2. *лит.* нак өзү, дал өзү, чыгарманын өзү (*көчүрмөсү эмес*); **изучать произведения классиков марксизма-ленинизма в подлиннике** марксизм-ленинизм классиктеринин чыгармаларынын дал өзүн үйрөнүү (*окуу*).

ПОДЛИННО нареч. чыныгы, чын, анык; **он подлинно народный поэт** ал чыныгы элдик акын.

ПОДЛИННОСТЬ жс. 1. так өзү болгондук, асыл нускасы болгондук (*көчүрмөсү эместик*); 2. чыныгылык, аныктык; **заверить подлинность подписи** коюлган колдун аныктыгын ырастоо (*күбөлөндүрүү*).

ПОДЛИННЫЙ, ая, -ое 1. (*являющийся оригиналом*) асыл нускасы, нак өзү; **подлинное письмо Пушкина** Пушкиндин жазган катынын нак өзү; **с подлинным верно офиц.** туура көчүрүлдү, документтин өзү менен туура (*көчүрүлгөн документтердин туура көчүрүлгөндүгү жөнүндө аяк жагына жазылуучу белги*); 2. (*истинный*) чыныгы, анык, чын, нак өзү; **это подлинная правда** бул чындыктын нак өзү.

ПОДЛИТЬ сов. 1. *что, чего (подо что-л.)* бир нерсенин астына төгүү; 2. *чего (подбавить)* кошумчалап куюу, куя түшүү, үстүнө дагы куюп берүү; **подлить ещё супу** сорподон дагы куя түшүү (*кошумчалап куюп берүү*); **подлить масла в огонь** *разг.* отко (*чыракка*) май тамызуу; көкүтүп жиберүү, кайраштыруу.

ПОДЛИЧАТЬ несов. *разг.* эки жүздүүлүк кылуу, митаамдык кылуу.

ПОДЛО нареч. жүзү каралык менен, кара санатайлык менен.

ПОДЛОГ м. окшотуп жасоо (*жаман ниет менен*); **подлог документов** документтерди оңдоп коюу (*жаман ниет менен*).

ПОДЛОЖЕЧНЫЙ, ая, -ое *анат.*: **подложечные** боли төштүн айбалкасынын ооруганы.

ПОДЛОЖИТЬ сов. 1. *что (подо что-л.)* астына коюу, тошөө, астына жаздоо; 2. *что, чего (приложить, добавить)* кошумчалао, кошуу, кошуп коюу, сала түшүү, кошо түшүү; **подложить документ к делу** документти делого кошуп коюу; **подложить картонки в суп** сорпо-

го картөшкөдөн сала түшүү; 3. *что (положить тайком)* көрсөтпөй салып коюу, уурданып билгизбей кошуп коюу; **подложить свинью кому-л.** *разг.* тымызын кырсык, каргаша кылуу; кастык менен тымызын жамандык кылуу.

ПОДЛОЖНОСТЬ жс. жасалмалуулук, жалгандык, чыныгы эместик; **установить подложность документа** документтин жасалма, жалган экендигин аныктоо.

ПОДЛОЖНЫЙ, ая, -ое жасалма, жалган, чыныгы эмес; **подложный документ** жасалма документ.

ПОДЛОКОТНИК м. такооч, чыканак такооч (*кресло-до отурганда чыканакты такап отуруучу жери*).

ПОДЛОМИТЬ сов. *что* сындырып коюу, асты жагынан сындырып коюу; **подломить сук** бутакты сындырып коюу.

ПОДЛОМИТЬСЯ сов. астынан сынуу, сынуу; **лёд подломился под ногами** бут баскан жердеги муз сынып кетти.

ПОДЛОСТЬ жс. эки жүздүүлүк, митаамдык, кара санатайлык, шерменделик, жүзү каралык; **сделать подлость** шерменделик кылуу, эки жүздүүлүк (*митаамдык*) кылып кетүү.

ПОДЛУННЫЙ, ая, -ое *уст.* жердеги, жер жүзүндөгү; **подлунный мир** жарык дүйнө, жер жүзү.

ПОДЛЫЙ, ая, -ое эки жүздүү, митаам, кара санатай, шерменде, жүзү кара; **подлый поступок** шермендечилик кылык.

ПОДМАЗАТЬ сов. 1. *что* сыйпоо, кичине май сыйпоо (*немного помазать*); шыбоо, шыбактап коюу, шыбап бүтөө (*подправить, замазать*); майлоо (*произвести смазку чего-л.*); **подмазать колёса** дөңгөлөктү майлоо; **подмазать сковороду** табаны бир аз майлоо; **подмазать печку** мешти шыбап коюу; 2. *кого, перен. разг. (дать взятку)* пара берип кекиртегин майлоо, пара берүү.

ПОДМАЗАТЬСЯ сов. *разг.* 1. (*подкраситься*) майлануу, упа-эндик сүртүнүү; 2. *к кому (подольститься)* жагынуу.

ПОДМАЗКА жс. майлоо; **подмазка колёс** дөңгөлөктөрдү майлоо.

ПОДМАЗЫВАТЬ несов. см. **подмазать**.

ПОДМАЗЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **подмазаться**; 2. *страд. к подмазывать*.

ПОДМАЛЕВАТЬ сов. *что, разг.* бир аз боёо, боёкуроо, түс берүү.

ПОДМАЛЕВЫВАТЬ несов. см. **подмалевать**.

ПОДМАНДАТНЫЙ, ая, -ое *полит.* мандат менен башкарылуучу (*эл аралык уюмдун мандаты боюнча ири империалисттик мамлекеттерге көз каранды болуп, баш ийип турган өлкө же территория жөнүндө*); **подмандатные страны** мандат менен башкарылуучу өлкөлөр.

ПОДМАНИВАТЬ несов. см. **подманить**.

ПОДМАНИТЬ сов. *кого* ымдап (*жаңдап, ирмен*) чакыруу, кызыктырып чакыруу.

ПОДМАСЛИВАТЬ несов. см. **подмаслить**.

ПОДМАСЛИТЬ сов. *что* астын майлоо, астына май сыйпоо, май шыбоо, майдан кошо түшүү, бир аз май салуу; **подмаслить кашу** боткого май сала түшүү.

ПОДМАСТЕРЬЕ м. *уст.* подмастерье (*мастердин жардамчысы*).

ПОДМАХИВАТЬ несов. см. **подмахнуть**.

ПОДМАХНУТЬ сов. *что, разг. (подписать наспех)* кол коё салуу (*окубастан эле же ары-бери окуп эле кол коё салуу*).

ПОДМАЧИВАТЬ несов. см. **подмочить**.

ПОДМАЩИВАТЬ несов. см. **подмостить**.

ПОДМЁН м. см. **подмёна**.

ПОДМЁНА ж. алмаштырып коюу (алдоо максаты менен же билбей, кокусунан).

ПОДМЕНИВАТЬ несов. см. **подменить**.

ПОДМЕНИТЬ сов. кого-что алмаштыруу (билбестиктен же атайы).

ПОДМЕНЯТЬ несов. см. **подменить**.

ПОДМЕРЗАТЬ несов. см. **подмёрзнуть**.

ПОДМЕСИТЬ сов. что, чего кошуп жууруу; **подмесить муки в тесто** камырга ун кошуп жууруу.

ПОДМЕСТИ сов. что шыпыруу, шыпырып тазалоо; **подмести пол** полду шыпыруу.

ПОДМЕТАЛЬЩИК м. шыпыруучу киши.

ПОДМЕТАЛЬЩИЦА женск. р. к **подметальщик**.

ПОДМЕТАТЬ I несов. см. **подмести**.

ПОДМЕТАТЬ II сов. что (приметать) көктөө; **подметать подкладку** тыш кийимдин ичин көктөө, астарды көктөө.

ПОДМЁТИТЬ сов. кого-что байкоо, байкап билуу, байкап калуу, билип коюу; **подметить чьи-л. недостатки бирөөнүн кемчиликтерин** байкап калуу.

ПОДМЕЧАТЬ несов. см. **подметить**.

ПОДМЕШАТЬ сов. что, чего кошуп аралаштыруу, аралаштыруу.

ПОДМЁШИВАТЬ I несов. см. **подмесить**.

ПОДМЁШИВАТЬ II несов. см. **подмешать**.

ПОДМЁРЗНУТЬ сов. 1. (покрыться тонким льдом) бир аз тоңуу, муз туруу; 2. (помёрзнуть) үшүп кетип бир аз бузулуу, үшүк чалуу; **виноград подмёрз** жүзүмдү үшүк чалып кетти.

ПОДМЁТКА ж. таш таман; **поставить новые подметки** жаңы таш таман салуу; **он тебе в подметки не годится** разг. ал сенин бучкагыңа теңелбейт.

ПОДМЁТНЫЙ, ая, -ое: **подмётное письмо** уст. билдирбей таштап кеткен кат; тоголок кат.

ПОДМЁТОЧНЫЙ, ая, -ое **подметка-га т.**; тамандык.

ПОДМЁТЫВАТЬ несов. см. **подметать II**.

ПОДМИГИВАТЬ несов. см. **подмигнуть**.

ПОДМИГНУТЬ сов. кому көз ымдап коюу, көз кысып коюу.

ПОДМИНАТЬ несов. см. **подмять**.

ПОДМОГА ж. разг. жардам, көмөк, кол кабыш; **идти на подмогу** жардамга баруу.

ПОДМОКАТЬ несов. см. **подмокнуть**.

ПОДМОКНУТЬ сов. астынан бир аз суу өтүү (болуу), бир аз суу болуу.

ПОДМОРАЖИВАТЬ несов. см. **подморозить**.

ПОДМОРОЗИТЬ сов. 1. что (дать подмерзнуть) тондуруу, бир аз үшүтүп коюу, үшүтүп жиберүү; 2. безл. суук болуу; **сегодня утром подморозило** бүгүн эртең менен суук болду.

ПОДМОСКОВНЫЙ, ая, -ое Москванын астындагы, Москванын жанындагы; **подмосковная дача** Москванын астындагы дача, Москванын жанындагы дача.

ПОДМОСТИТЬ сов. что, разг. таш төшөп (көчөнү, жолду) оңдоо, кеңитүү.

ПОДМОСТКИ только мн. 1. (помост) тактайдан жасаган секиче аянт; 2. перен. (сцена) подмостки, сахна аянты; **театральные подмостки** театрдын сахна аянты.

ПОДМОЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **подмочить**; 2. прил. перен. Булганып калган; **человек с подмоченной репутацией** разг. жаманатты болгон адам.

ПОДМОЧИТЬ сов. что бир аз суу кылуу; бир аз нымдоо, бир аз чылоо.

ПОДМЫВАТЬ несов. см. **подмыть**; **меня так и подмывало сказать об этом** разг. муну айтып жибереин деп араң эле калдым.

ПОДМЫВАТЬСЯ несов. см. **подмыться**.

ПОДМЫТЬ сов. 1. кого-что ар кайсы жерин жууп коюу (мис. баланын чурайын, колтугун); **подмыть ребенка** баланын ар кайсы жерин жууп коюу; 2. что разг. (наскоро вымыть) жууп чыгуу; **подмыть пол** полду жууй салуу; 3. что (размыть снизу) астынан жеп кетүү, суу жеп кетүү; **течение сильно подмыло берег** суунун агыны жээкти жеп кетти.

ПОДМЫТЬСЯ сов. өзүнүн ар кайсы жерин жууш.

ПОДМЫШЕЧНЫЙ, ая, -ое анат. колтук астындагы.

ПОДМЫШКИ мн. колтук.

ПОДМЯТЬ сов. кого-что жыгып үстүнөн басуу, тебелөө, басып калуу; **медведь подмял охотника** аюу мергенчини жыгып басып калды.

ПОДНАДЗОРНЫЙ, ая, -ое офиц. надзор астындагы, бийликтин көзөмөлдөөсү астындагы.

ПОДНАЖАТЬ сов. на кого-что, разг. кысмактоо, түртмөктөө, түртмөккө алуу.

ПОДНАЖИМАТЬ несов. см. **поднажать**.

ПОДНАЧАЛЬНЫЙ, ая, -ое начальниктин кол алдындагы; **подначальный человек** начальниктин кол алдындагы адам.

ПОДНЕБЁСЬЕ ср. поэт. асман, көк; **орёл взлетел в поднебесье** бүркүт асманга учуп чыкты.

ПОДНЕВОЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. уст. (зависимый) эрксиз, өзүнө өзү ээ эмес, көз каранды; **подневольный человек** көз каранды адам; 2. (принудительный) эрксиз, ыктыярсыз (мис. эмгек).

ПОДНЕСТИ сов. 1. кого-что (приблизить) ташуу, жеткирүү, алып баруу, жакын алып баруу; **поднести ребёнка к окну** баланы терезеге жакын алып баруу; 2. что кому (угостить) сунуу (мис. конокко чай сунуу); 3. что кому (подарить) тартуу кылып берүү, сый кылып берүү.

ПОДНИМАТЬ несов. см. **поднять**.

ПОДНИМАТЬСЯ несов. 1. см. **подняться**; 2. страд. к **поднимать**.

ПОДНОВИТЬ сов. что жаңылоо, жаңы сыяктуу кылуу; **подновить старое платье** эски көйнөктү жаңылоо, жаңы сыяктуу кылуу.

ПОДНОВИТЬСЯ сов. разг. жаңылануу, жаңы сыяктуу болуу.

ПОДНОВЛЯТЬ несов. см. **подновить**.

ПОДНОВЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **подновиться**; 2. страд. к **подновлять**.

ПОДНОГОТНАЯ ж.: **я знаю всю его подноготную** разг. мен аны ийненинен жибине чейин билемин.

ПОДНОЖИЕ ср. 1. (горы) этеги (тоонун); 2. (пьедал) бир нерсенин төмөн жагы, түп жагы.

ПОДНОЖКА ж. 1. (всякая ступенька) тепкич, баскыч; **подножка автобуса** автобустун тепкичи; 2. разг. (удар ногой) бутту тосо коюу (жыгуу үчүн); **дать кому-л. подножку** бирөөгө бутун тосо коюу; чалуу (күрөштө).

ПОДНОЖНЫЙ, ая, -ое: **подножный корм** жайыттагы чөп (от); мал өзү оттоочу от (чөп).

ПОДНОС I м. (действие) ташуу, жеткирүү, алып баруу.

ПОДНОС II м. поднос, батыныс; **самовар стоял на подносе** самовар батыныстын үстүндө турду.

ПОДНОСИТЬ несов. см. поднести.

ПОДНОСКА ж. см. поднос I.

ПОДНОСЧИК м. ташып жеткирүүчү.

ПОДНОШЕНИЕ ср. 1. (действие) сунуу, алып баруу, берүү; 2. (подарок) тартуу, сый, сыйлык; **получить подношение** тартуу алуу.

ПОДНЫРНУТЬ сов. астына чумкуу (мис. кайыктын астына).

ПОДНЯТИЕ ср. 1. көтөрүү, жогору (өйдө) көтөрүү; **поднятие фла́га** желекти жогору көтөрүү; **поднятие за́навеса** парданы көтөрүү; 2. жогорулоо, көтөрүлүү, өйдөлөө; **поднятие у́ровня воды́** суунун деңгээлинин жогорулашы; 3. перен. (повышение, увеличение) жогорулатуу, көбөйтүү, көтөрүү; **поднятие производительности труда** эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу.

ПОДНЯТЬ сов. 1. кого-что (с земли, с полу) көтөрүү, көтөрүп алуу, алуу; 2. кого-что (перенести вверх) көтөрүп чыгуу (баруу, жеткирүү); **поднять ве́щи на тре́тий эта́ж** буюмдарды үчүнчү этажга көтөрүп чыгуу; 3. что (придать более высокое положение) көтөрүү, жогору (өйдө) көтөрүү; **поднять го́лову** башты көтөрүү; **поднять за́навес** парданы көтөрүү; **поднять фла́г** желекти көтөрүү; 4. кого-что (придать стоячее положение) тургузуу, көтөрүү; **поднять ло́шадь** атты өйдө тургузуу; 5. что (сделать более высоким) көтөрүү, жогорулатуу; **поднять уровень воды́** суунун деңгээлин көтөрүү; 6. что, перен. (повысить, увеличить) жогорулатуу, көбөйтүү; **поднять производительность труда́** эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу; **поднять требова́ния** талапты жогорулатуу; 7. что (наладить, улучшить) жогорулатуу, жакшыртуу, оңоо, күчөтүү, көтөрүү; **поднять дисципли́ну** тартипти жакшыртуу; **поднять хозяйство** чарбаны көтөрүү; **поднять настро́ение** көңүлдү көтөрүү; 8. кого-что, перен. (побудить к действию) умтултуу; **поднять наро́ды на за́щиту ми́ра** элдерди тынчтыкты сактоого умтултуу; **поднять восста́ние** көтөрүлүш чыгаруу; **поднять трево́гу** тревога көтөрүү; **поднять шум** чуу көтөрүү; **поднять вопро́с о чём-л.** бир нерсе жөнүндө маселе коюу (козгоо); **поднять де́ло про́тив кого-л.** бирөөгө каршы иш козгоо (көтөрүү); **поднять цели́ну** дың айдоо; **поднять на вы́соту** бийиктикке көтөрүү; **поднять гла́за́** жогору (өйдө) кароо; **поднять го́лос** үнүн көтөрүү (өз оюн чечкиндүү түрдө айтуу); **поднять ору́жие** колго курал алып каршы чыгуу, колго курал алып согуш баштоо; **поднять паруса́** парус көтөрүү; **поднять на́ смех** кого-л. бирөөнү шылдың кылуу.

ПОДНЯТЬСЯ сов. 1. көтөрүлүү, жогору чыгуу, көтөрүлүп чыгуу; **подняться по ле́стнице** тепкич менен жогору чыгуу; **орё́л подня́лся под облака́** бүркүт булутка чейин көтөрүлдү; **занавес подня́лся** көшөгө көтөрүлдү; 2. (встать) туруу; **он подня́лся с ме́ста** ал ордунан турду; 3. (в уровне) көтөрүлүү, өйдөлөө, жогорулоо; **вода́ в реке́** подня́лась өзөндөгү суу көтөрүлдү; **барометр подня́лся** барометр көтөрүлдү; 4. перен. (повыситься, увеличиться) жогорулоо, өйдөлөө, көбөйүү, көтөрүлүү, артуу, күчөө; **производительность труда́** подня́лась эмгектин өндүрүмдүүлүгү жогорулады; **подня́лся инте-**

рес к чему-л. бир нерсеге кызыгуу күчөдү; 5. (наладиться, улучшиться) оңолуу, көтөрүлүү, жакшыруу, жайылуу; **торговля́ подня́лась** соода жакшырды; **настро́ение подня́лось** көңүл көтөрүлдү; 6. перен. (восстать) көтөрүлүү; **весь наро́д подня́лся про́тив захва́тчиков** баскынчыларга каршы бүткүл эл көтөрүлдү; 7. (о тесте) ачуу, көбүү, көтөрүлүү; 8. (возникнуть) көтөрүлүү, чыгуу, болуу; **подня́лся си́льный вете́р** катуу шамал болду; **на у́лице подня́лся шум** көчөдө чуу чыкты; **подня́ться с посте́ли** 1) (проснуться) ойгонуп туруу, төшөктөн туруу; 2) (после болезни) оорудан айыгып туруу.

ПОДО предлог см. под II; **подо мно́й** менин астымда; **подо что́** эмненин астына; **подо все́м** бардыгынын астында; **подо льдо́м** муздун астында.

ПОДО- приставка «й»дин алдында жана үнсүздөрдүн кээ бир айкалыштарынын алдында «под»дун ордуна колдонулат; мис. **подойду́, подошли́.**

ПОДОБА́ТЬ несов. безл. кому-чему, с неопр. ылайык келүү, жарашуу; **тебе́ не подо́ба́ет гово́рить э́то** сенин минтип айтканың ылайык эмес.

ПОДОБА́ЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **подоба́ть**; 2. прил. тиешелүү, ылайыктуу, жагдайга жараша; **подо́бающее положе́ние** ылайыктуу абал; **подо́бающим обра́зом** тиешелүү түрдө.

ПОДО́БИЕ ср. 1. окшогон, сөрөй, окшомуш болгон нерсе; 2. мат. окшоштук, кебетелештик (геометрияда фигуралардын өлчөмү боюнча окшоштугу); **по обра́зу и подо́бию** кого-чего-л. бирөөгө же бир нерсеге окшоп же окшотуп; бирөөгө же бир нерсеге окшош болуп же окшош кылып, окшоштуруу.

ПОДО́БЛАЧНЫЙ, ая, -ое булут астындагы.

ПОДО́БНО нареч. окшош, окшогон, сыяктуу, турпаттуу.

ПОДО́БНЫЙ, ая, -ое 1. (сходный, похожий) окшош, сыяктуу, кебетелеш, турпатташ; **происше́ствие, подо́бное э́тому было́ в про́шлом году́** ушул сыяктуу окуя былтыр да болду эле; 2. (такой же, этот же) сыяктуу, ушундай, ошондой, окшош; **он поступи́л подо́бным же обра́зом** ал да дал ошондой кылды; 3. мат. окшош; **подо́бные тре́угольники** окшош үч бурчтуктар; **ниче́го подо́бного** андай эмес, такыр туура эмес; **и то́му подо́бное** (и т. п.) жана ушул сыяктуулар (ж. у. с).

ПОДОБОСТРА́СТИЕ ср. бүжүндөө, бөйпөндөө, көшөкөрлөнүү, жасакерденүү.

ПОДОБОСТРА́СТНОСТЬ ж. см. подобострастие.

ПОДОБОСТРА́СТНЫЙ, ая, -ое бүжүндөгөн, бөйпөндөгөн, жасакерденген.

ПОДОБРА́ТЬ сов. 1. кого-что (поднять, собрать) жыйнап алуу; **подобра́ть рассу́панные ве́щи** чачылган буюмдарды жыйнап алуу; 2. что (составить) түзүп алуу, тузуу; **он подо́брал себе́ хоро́шую библиоте́ку** ал өзүнө жакшы библиотека түзүп алды; 3. что (оправить) оңдоо, түзөтүү; **подобра́ть во́лосы** чачты оңдоо (жогору түрүп, жыйнап түзөтүү); 4. кого-что (подыскать, выбрать) тандоо, тандап алуу; **подобра́ть ключ к замку́** кулпуга ачкыч тандап алуу.

ПОДОБРА́ТЬСЯ сов. 1. (составиться) жыйналуу, түзүлүү, чогултулуу, тандалып келүү; **у нас подо́бралась хоро́шая библиоте́ка** биздин библиотекабыз жакшы китептерден түзүлдү; 2. к кому (подкрасться) өңүп баруу, билинбей аңдып баруу, билинбей уурданып баруу;

кóшка подобралась к птíчке мышык чымчыктын жанына билинбей уурданып барды; **3. разг. (подтянуться)** жыйнакталуу, тыкандалуу.

ПОДОБРЕТЬ *сов. 1. (стать добрее)* ак көңүлдүү болуп калуу; **2. разг. (потолстеть)** семирүү, жооноюу.

ПОДОБРУ-ПОЗДОРОВУ *нареч. разг. аман-эсенинде, бирди көрө электе.*

ПОДОВЫЙ, ая, -ое **1.:** **подовый кирпич** жалпак кирпич; **2. (испечённый на поду)** подовый; **подовый хлеб** подовый нан (*бөлкө*).

ПОДОГНАТЬ *сов. 1. кого (пригнать)* айдап келүү, айдап жакындатуу; астына кубалап киргизүү (*загнать подо что-л.*); **подогнать скот к voróтам** малды дарбазага айдап келүү; **2. кого (подстегнуть)** кубалоо, чабуу, айдоо; **3. кого, перен. (заставить поспешить)** шаштыруу; **подогнать отстающих** артта калгандарды шаштыруу; **4. что (приладить)** эп келиштирүү, эбине келтирүү; **подогнать ра́мы к óкнам** рамаларды терезеге эбин келиштирип коюу; **5. что, перен. разг. (приурочить)** тушташ чыгаруу, туура келтирүү, тушташ келтирүүгө жетишүү.

ПОДОГНУТЬ *сов. что* бүгүү, бүктөп коюу; **подогнуть край листа́** барактын четин бүгүү; **подогнуть под себя но́ги** бутту алдыга бүгүү (*мис. мандаш токунуп олтуруу*).

ПОДОГНУТЬСЯ *сов. бүгүлүү, бүктөлүү; но́ги (колени) подогну́лись* бут шилтөөгө келбей калды.

ПОДОГРЕВ *м. тех. см. подогревание.*

ПОДОГРЕВАНИЕ *ср. ысытуу, жылытуу.*

ПОДОГРЕВАТЕЛЬ *м. тех. ысыткыч, жылыткыч (бир нерсени жылытуу, ысытуу үчүн колдонулуучу прибор).*

ПОДОГРЕВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ысыткыч, жылыткыч; **подогревательный прибор** жылыткыч прибор.

ПОДОГРЕВАТЬ *несов. см. подогреть.*

ПОДОГРЕВАТЬСЯ *несов. 1. см. подогреться; 2. страд. к подогревать.*

ПОДОГРЕТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от подогреть;** **2. прил. ысытылган, жылытылган; подогретый суп** ысытылган сорпо.

ПОДОГРЕТЬ *сов. что* ысытуу, жылытуу; **подогреть суп** сорпону жылытуу, сорпону ысытуу.

ПОДОГРЕТЬСЯ *сов. ысуу, жылуу, жылынуу; суп уже подогрелся* сорпо ысып калды.

ПОДОДВИГАТЬ *несов. см. пододвигнуть.*

ПОДОДВИГАТЬСЯ *несов. 1. см. пододвигнуться; 2. страд. к пододвигать.*

ПОДОДВИНУТЬ *сов. что* жакындатып жылдыруу, жакыныраак жылдыруу; **пододвинуть стул к сто́лу** стулду столго жакыныраак жылдыруу (*жылдырып коюу*).

ПОДОДВИНУТЬСЯ *сов. жакыныраак отуруу, жакын отуруу; пододвинуться ближе к лектору* лекторго жакын отуруу.

ПОДОДЕЯЛЬНИК *м. жуурканга көктөлгөн шейшеп.*

ПОДОЖДАТЬ *сов. 1. кого-что, чего* күтүү, күтө туруу; **подожда́ть пóезда** поездди күтүү; **2. (повременить)** токтоо, күтө туруу, токтой туруу, коё туруу; **подожди́, я за́втра узнаю и скажу́** коё тур, мен эртең билейин, анан айтам.

ПОДОЗВАТЬ *сов. кого* жанына чакыруу.

ПОДОЗРЕВАЕМЫЙ, ая, -ое **1. прич. от подозревать;** **2. прил. күмөн саналган, күнөмдүү, шектүү (Ш).**

ПОДОЗРЕВАТЬ *несов. 1. кого-что* күмөн саноо, шек саноо, шек кылуу, шек алуу, ...деп шек кылуу; **подозревать кого-л. в обмане** бирөөнү алдап кетти деп шек саноо; **2. с союзом «что», перен. (предполагать)** ойлоо, ой жоруу, ...деп ойлоо, ...деп шектенүү; **я подозреваю, что он заболел** ал ооруп калдыгы деп шектенем.

ПОДОЗРЕНИЕ *ср. шек, күмөн, шек кылуу, күмөн саноо; неосновательное подозрение* жөнү жок шек кылуу.

ПОДОЗРИТЕЛЬНО *нареч. 1. (недоверчиво)* шектенип, күмөн санап; **он ко мне отнóсится как-то подозрительно** ал мага кандайдыр шектенип мамиле кылат; **2. (вызывая подозрения)** шектүү; **вести себя подозрительно** өзүн шектүү алып жүрүү.

ПОДОЗРИТЕЛЬНОСТЬ *жс. 1. (сомнительность)* шектүүлүк; **2. (недоверчивость)** шектүүлүк, күмөн саноочулук, ишенбөөчүлүк.

ПОДОЗРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. (внушающий опасения, сомнительный)** шектүү; **подозрительный человек** шектүү адам; **подозрительное поведение** жүрүш-турушу шектүү; **2. (недоверчивый)** шектенген, ишенбестик менен болгон; **подозрительное отношение к кому-л. бирөөгө** шектенип (*ишенбестик менен*) мамиле кылуу.

ПОДОЙТИ *сов. кого* сааш, саап алуу, саап коюу; **подойти корову** уйду саап алуу.

ПОДОЙНИК *м. сүт чакасы (сүт саап ала турган идиш).*

ПОДОЙТИ *сов. 1. к кому-чему (приблизиться)* жакындоо, жакындап баруу, жакындап келүү; **он подошёл к окну́** ал терезеге жакындап барды; **сейчас подойдёт поезд** азыр поезд келет; **парóход подошёл к пристани** пароход пристанга келди; **2. к чему, перен. (граничить)** астына кирүү, жакын келүү; **лес подошёл к са́мой доро́ге** токой жолго жакын келди; **3. к чему, перен. (приняться за что-л.)** киришүү, жакындоо; **4. (обнаружить своё отношение к кому-чему-л.)** мамиле кылуу, кароо; **уме́ть подойти́ к лю́дям** адамдарга мамиле кыла билүү; **критиче́ски подойти́ к чему-л.** бир нерсеге сын көзү менен кароо; **5. кому (быть годным)** туура келүү, жароо, жарактуу болуу; **такие усло́вия нам подойду́т** мындай шарттар бизге жарайт (*бизге туура келет*).

ПОДОКО́ННИК *м. подоконник (терезенин алдына төшөлгөн тактай).*

ПОДО́Л *м. этек; подóл пла́тья* көйнөктүн этеги.

ПОДО́ЛГУ *нареч. далайга дейре, көпкө чейин; он любил подóлгу смотре́ть на мо́ре* көпкө чейин деңизди карап отурууну ал жакшы көрчү; **он подóлгу жил в Москве́** ал Москвада көпкө чейин турчу.

ПОДОЛЬСТИ́ТЬСЯ *сов. к кому, разг. жагынуу, көшөкөрлөнүү.*

ПОДОЛЬЩА́ТЬСЯ *несов. см. подольститься.*

ПОДО́НКИ *только мн. 1. (остатки жидкости)* саркынды, жук; **2. перен. презр. бузукулар, шүмшүктөр.**

ПОДОПЕ́ЧНЫЙ, ая, -ое *юр. опека алдындагы, опекага алынган, опекадагы; подопе́чные лица́* опекага алынган адамдар.

ПОДОПЛЕ́КА *жс. 1. обл. (подкладка у рубахи)* ийин ич; **2. перен. чыныгы себеп, жашырын сыр (себен); узна́ть подопле́ку чего-л.** бир нерсенин жашырын сырын билүү.

ПОДОПРЕВА́ТЬ *несов. см. подопреть.*

ПОДОПРЕ́ТЬ *сов. нымдалышып кызып кетүү, чирүү, көгөрүү (чөп, эгин).*

ПОДОПЫТНЫЙ, ая, -ое тажрыйба кылынуучу; **подопытные животные** тажрыйба кылынуучу айбандар; **подопытное поле** тажрыйба талаасы.

ПОДОРВАТЬ сов. что **1.** (разорвать снизу) айруу, түбүнөн айруу; **2.** (взорвать) жаруу, астынан жаруу, жарып жиберүү, жарып бузуу, кыйратуу; **подорвать мост** көпүрөнү жарып бузуу; **3. перен.** кетируу, түшүрүү, начарлантуу; **подорвать доверие** ишенимин кетируу; **подорвать своё здоровье** өзүнүн ден соолугун начарлантуу; **подорвать чей-л. авторитет** бирөөнүн кадырын (беделин) кетируу.

ПОДОРОЖАТЬ сов. кымбаттоо, баасы көтөрүлүү.

ПОДРОЖНАЯ жс. уст. жол күбөлүгү, жол кат (темир жол чыга электе – жол жүрүү үчүн белгилүү сандагы бекетчи аттарынан пайдаланууга жүргүнчүгө укук берүүчү официалдуу документ).

ПОДРОЖНИК м. бот. бака жалбырак.

ПОДРОЖНЫЙ, ая, -ое жол боюндагы; **подорожный столб** жол боюндагы столб.

ПОДОСАДОВАТЬ сов. на кого-что, разг. бир аз өкүнүү, өкүнүч кылуу, ыза болуу, ызалануу.

ПОДОСИНОВИК м. жей турган козу карындын бир түрү.

ПОДОСЛАТЬ сов. кого-что жиберүү (астыртан жиберүү, тымызын бир максат менен жиберүү).

ПОДОСНОВА жс. чыныгы, негизги себеби; **вскрыть подоснову** чеге-л. бир нерсенин чыныгы, негизги сырын, себебин ачуу.

ПОДОСПЕТЬ сов. разг. үлгүрүү, жетишүү, өз убагында (өз учурунда) болуу.

ПОДОСТЛАТЬ сов. что астына төшөө, астына салуу.

ПОДОТДЕЛ м. бөлүмдүн алдындагы бир бөлүк.

ПОДОТКНУТЬ сов. что, разг. кымтуу, астына кайрып коюу; **подоткнуть под больного край одеяла** оору адамдын астына жууркандын четтерин кымтып коюу.

ПОДОТЧЁТНЫЙ, ая, -ое бухг. **1.** (о денежном авансе) отчёт берме, эсеп берме (расходдолгондон кийин ал жөнүндө эсеп берилүүчү, тийиштүү документтер менен отчёт берилүүчү аванс); **подотчётная сумма** эсеп берме сумма; **2.** (обязанный отчётом) отчёт берүүгө милдеттүү (мис. адам).

ПОДОХНУТЬ сов. өлүү (айбан жөнүндө; одоно сүйлөгөндө адам жөнүндө да айтылат).

ПОДОХОДНЫЙ, ая, -ое доходго карай, кирешеге карай, табышына карай, подходдук; **подходный налог доходго** (кирешеге) жараша алынуучу налог.

ПОДОШВА жс. **1.** (обуви) таман; **2.** (ступня) таман; **3. тех.** таман (бир нерсенин төмөнкү бети, мис. фундаменттин); **подошва горы** тоо этеги.

ПОДОШВЕННЫЙ, ая, -ое подошва-га т.; тамандык; **подошвенная кожа** тамандык булгаары.

ПОДПАДАТЬ несов. см. подпасть.

ПОДПАИВАТЬ I несов. см. подпаять.

ПОДПАИВАТЬ II несов. см. подпойть.

ПОДПАЛИВАТЬ несов. см. подпалить.

ПОДПАЛИТЬ сов. разг. **1.** см. поджечь **1, 2;** **2.** ко-го-что (опалить) куйкалоо, куйкалап алуу.

ПОДПАРЫВАТЬ несов. см. подпороть.

ПОДПАСОК м. малчы бала (жылкычы, уйчу, койчунун жардамчысы).

ПОДПАСТЬ сов. подо что түшүү, чалынуу, калуу; **подпасть под чьё-л. влияние** бирөөнүн таасирине түшүү.

ПОДПАЯТЬ сов. что кандоо, ширетүү.

ПОДПЕВАЛА м. и жс. разг. презр. баракелдечи (кошамат кылып, «сеники ырас» дей берүүчү).

ПОДПЕВАТЬ несов. кому что **1.** кошулуп, үн кошуп ырдоо; **2. перен. презр.** кошамат кылып, «ырас» дей берүү; «ооба-ооба, баракелде» дей берүү.

ПОДПЕРЕТЬ сов. что чем тиреп коюу, такап коюу, таянуу; **подпереть стену кольями** дубалды (тамды) тирөөчтөр менен тиреп коюу; **подпереть щеку рукой** жаак таянуу.

ПОДПЕРЕТЬСЯ сов. разг. тирелүү, такалуу.

ПОДПИЛИВАТЬ несов. см. подпилить.

ПОДПИЛИТЬ сов. что **1.** тааруу, араалоо (пилой); гөөлөө, өгөө (напильником); **подпилить дерево** жыгачты араалоо, түбүнөн тааруу; **он подпилит гвоздик** ал мыкты өгөдү; **2.** (укоротить пилой) араалап, таарып кыскартуу; **подпилить ножки стула** студун бутун араалап кыскартуу.

ПОДПИЛОК м. см. напильник.

ПОДПИРАТЬ несов. см. подпереть.

ПОДПИРАТЬСЯ несов. **1.** см. подпереться; **2. страд.** к подпираться.

ПОДПИСАНИЕ ср. кол коюу; **подписание договора** договорго кол коюу.

ПОДПИСАТЬ сов. **1.** что (подтвердить, заверить, поставить подпись) кол коюу; **подписать заявление** арызга кол коюу; **подписать договор** договорго кол коюу; **2.** что (приписать) кошумчалап же астына жазуу; **он подписал на конверте свой адрес** ал конверттин төмөн жагына өзүнүн адресин жазды; **3. кого-что** (включить в число подписчиков) жазуу, жазып коюу; **прошу подписать меня на журнал** мени журналга жазып коюшунузду сураймын.

ПОДПИСАТЬСЯ сов. **1.** под чем (поставить свою подпись) кол коюу; **2.** на что жазылуу; **подписаться на заём** заёмго жазылуу.

ПОДПИСКА жс. **1.** (действие) жазуу, жазылуу; **подписка на газеты и журналы** газета жана журналдарга жазуу (жазылуу); **2.** (письменное обязательство) подписка (бир иш боюнча кат жүзүндө милдеттенме алуу же берүү).

ПОДПИСНОЙ, ая, -ое жазылма, жазылып ала турган; **подписное издание** жазылып алына турган чыгарма китеп; **подписной лист** уст. жазылма баракча (бирөөгө жардам кылып акча бергенде жазып, кол коё турган барак).

ПОДПИСЧИК м. жазылуучу; **постоянный подписчик** журналы журналга дайыма жазылуучу (адам).

ПОДПИСЫВАТЬ несов. см. подписать.

ПОДПИСЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. подписаться; **2. страд.** к подпisyвать.

ПОДПИСЬ жс. **1.** (действие) кол коюу; **отдать бумагу на подпись** кагаздарды кол коюуга берүү; **2.** кол; **поставить свою подпись** өз колун коюу; **бумага за подписью директора** директордун колу коюлган кагаз; **неразборчивая подпись** даана эмес кол, окуй албай турган кол.

ПОДПЛЕСНЕВЕТЬ сов. разг. бир аз көгөрүү, көк дат басуу.

ПОДПЛЫВАТЬ несов. см. подплыть.

ПОДПЛЫТЬ сов. чабак уруп сүзүп келүү (баруу); **он подплыл к лодке** ал кайыкка чабак уруп сүзүп барды.

ПОДПОЙТЬ *сов. кого* ичирүү (мас кыла ичирип коюу).

ПОДПОЛ *м. обл. см. подвэл 1.*

ПОДПОЛЗАТЬ *несов. см. подползти.*

ПОДПОЛЗТИ *сов. 1. к кому-чему (приблизиться ползком)* жөрмөлөп (сойлоп) боору менен жылып жакындоо; **2. подо что** жөрмөлөп (сойлоп) астына кирүү (мис. столдун астына).

ПОДПОЛКОВНИК *м.* подполковник (майор менен полковниктин ортосундагы офицердик чин).

ПОДПОЛЬЕ *ср. 1. (подвал)* подвал, үйдүн асты; **2. перен. подполье** (өкмөттөн жашырын иштелүүчү иш); **находиться в революционном подполье** революциялык подпольеде болуу.

ПОДПОЛЬНЫЙ, *ая, -ое* подполье-ге *т.*; подполдук, жашырын; **подпольная работа** подполдук иш, жашырын иш.

ПОДПОЛЬЩИК *м.* подпольщик (подпольеде иштөөчү же иштеген адам).

ПОДПОРА *жс. см. подпорка.*

ПОДПОРКА *жс.* тирегич, тирөөч, таканчык.

ПОДПОРНЫЙ, *ая, -ое* тирегич, тирей турган; **подпорный брус** тирегич устун.

ПОДПОРОТЬ *сов. что* сөгүү; **подпороть подкладку пальто** пальтонун ичин сөгүү.

ПОДПОРОТЬСЯ *сов. разг.* сөгүлүү, сөгүлүп калуу; **воротник немного подпоролся** жака бир аз сөгүлүп калыптыр.

ПОДПОРУЧИК *м. воен. уст.* подпоручик (эски падышалык армияда – прапорицк менен поручик чиндеринин ортосундагы офицердик чин).

ПОДПОЧВА *жс. геол.* кыртыш асты, жердин асты.

ПОДПОЧВЕННЫЙ, *ая, -ое* подпочва-га *т.*; кыртыш астындагы, жердин астындагы; **подпочвенные воды** жердин астындагы суулар.

ПОДПОЯСАТЬ *сов. кого-что* кур курчоо, курчоо, курчап коюу.

ПОДПОЯСАТЬСЯ *сов.* кур курчануу, курчануу.

ПОДПОЯСЫВАТЬ *несов. см. подпоясать.*

ПОДПОЯСЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. подпоясаться; 2. страд. к подпоясывать.*

ПОДПРАВИТЬ *сов. что* бир аз түзөтүү, бир аз оңдоо.

ПОДПРАВЛЯТЬ *несов. см. подправить.*

ПОДПРАПОРЩИК *м. воен. уст.* подпрапорщик (эски падышалык армияда – кенже начальстволук составдын эң жогорку наамы).

ПОДПРЕВАТЬ *несов. см. подопресть.*

ПОДПРҮГА *жс.* басмайыл, олоң; **затянуть подпругу** басмайылды тартуу.

ПОДПРЫГИВАТЬ *несов. см. подпрыгнуть.*

ПОДПРЫГНУТЬ *сов.* секирүү; **подпрыгнуть от радости** кубангандыктан секирүү.

ПОДПРЯГАТЬ *несов. см. подпрячь.*

ПОДПРЯЧЬ *сов. кого-что* жанына кошо чегүү (мис. атты).

ПОДПУСКАТЬ *несов. см. подпустить.*

ПОДПУСТИТЬ *сов. 1. кого-что (дать приблизиться)* коё берүү, жакын келтирүү; **охотник подпустил медведя поближе** мергенчи аюуну өзүнө жакын келтирди; **подпустить телёнка к корове** музоону уйга коё берүү

(музоону эмизүү); **2. что, чего (прибавить)** кошуу, алаштыруу; **подпустить белыл в краску** белиланы боёкко кошуу; **подпустить шпильку** какшык сөз айтуу, какшыктоо.

ПОДРАБАТЫВАТЬ *несов. см. подрабатывать.*

ПОДРАБОТАТЬ *сов. 1. что (обработать)* даярдап иштеп чыгуу, иштеп аягына жеткирүү; **подработать вopor маселени** даярдап иштеп чыгуу; **2. что, чего, разг. (заработать дополнительно)** кошумча иштеп акча табуу.

ПОДРАВНИВАТЬ *несов. см. подравнивать.*

ПОДРАГИВАТЬ *несов. разг.* бир аз титирөө, бир аз калтыроо, анда-санда титиреп (калтырап) коюу.

ПОДРАЖАНИЕ *ср. 1. (действие)* тууроо, окшоштуруп тууроо; **2. (имитация)** окшоштуруп жасоо, туурап жазуу; **подражание народной сказке** эл жомогун туурап жазуу, эл жомогун ээрчип жазуу.

ПОДРАЖАТЕЛЬ *м.* тууроочу (үндү, чыгарманы).

ПОДРАЖАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к подражатель.*

ПОДРАЖАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* тууроочулук, окшоштуруучулук.

ПОДРАЖАТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* туураган окшогон; **подражательная литература** туурап, окшоштуруп жазылган адабият.

ПОДРАЖАТЬ *несов. кому-чему* тууроо, окшоштуруп тууроо; **подражать пению птиц** куштардын сайраганын тууроо.

ПОДРАЗДЕЛ *м.* бөлүмчө, кичинекей бөлүм.

ПОДРАЗДЕЛЕНИЕ *ср. 1. (действие)* майдалап бөлүктөргө бөлүү; **2. (часть, раздел)** бөлүк, бөлүм; **3. воен.** подразделение (бөлүктүн составындагы согуштук единица); **стрелковое подразделение** аткычтар подразделениеси.

ПОДРАЗДЕЛИТЬ *сов. кого-что* бөлүү, бөлүкчөлөргө бөлүү (мис. статьяны эки параграфка).

ПОДРАЗДЕЛЯТЬ *несов. разг. см. подразделить.*

ПОДРАЗДЕЛЯТЬСЯ *несов. 1.* бөлүккө бөлүнүү, бөлүнүү; **2. страд. к подразделять.**

ПОДРАЗНИВАТЬ *несов. разг. см. подразнить.*

ПОДРАЗНИТЬ *сов. кого* бир аз кыжырын кайнатуу, бир аз ачуулантуу.

ПОДРАЗУМЕВАТЬ *несов. кого-что* ...деп ойлоо, ...деп болжоо.

ПОДРАЗУМЕВАТЬСЯ *несов. 1. (предполагаться)* божомолдолуу, ой жорулуу; **2. страд. к подразумевать.**

ПОДРАМНИК *м. жив.* подрамник, керме жыгач (сүрөт тартууга кендир кездемени керип коё турган жыгач рамкалар).

ПОДРАМОК *м. см. подрамник.*

ПОДРАНИТЬ *сов. кого-что, охот.* жарадар кылуу (мис. коёнду өлтүрбөй, жарадар кылуу).

ПОДРАНОК *м. охот.* жарадар болгон (аң, куш).

ПОДРАСТАТЬ *несов. см. подрасти.*

ПОДРАСТАЮЩИЙ, *ая, -ее 1. прич. от подрастать; 2. прил.* өсүп келе жаткан, өсүп жетилип келе жаткан, өспүрүм; **подрастающее поколение** өспүрүмдөр, өсүп келе жаткан жаш муундар (жааштар).

ПОДРАСТИ *сов. өсүү, өсүп узаруу, чоңоюу; за лето деревья заметно подросли* жайдын ичинде жыгачтар бир топ өсүп калышты.

ПОДРАТЬСЯ *сов.* мушташуу, мушташып калуу, урушуу, урушуп калуу.

ПОДРЕЗАТЬ сов. 1. что кесүү, кыркуу; **подрезать** **во́лосы** чачты кыркуу; 2. что, чего, разг. (нарезать до-бавочно) кесе түшүү; **нужно ещё подрезать хлеба** нан-дан дагы кесе түшүү керек; **подрезать крылья кому-л.** канат-куйругун кесүү; иштөөгө мүмкүндүк бербөө.

ПОДРЕЗАТЬ несов. см. **подрезать**.

ПОДРЕЗКА жс. кесүү, кыркуу, бутуу; **подрезка фруктовых деревьев** жемиш жыгачтарын бутуу.

ПОДРЕМАТЬ сов. үргүлөө, бир аз тук этип алуу, куш үйкү салуу.

ПОДРЁБЕРНЫЙ, ая, -ое анат. кабырга астындагы.

ПОДРИСОВАТЬ сов. что 1. (нарисовать дополни-тельно) кошумча тартуу (сүрөттү); 2. (подправить) ан-ча-мынча ондоп тартуу (сүрөттү).

ПОДРИСОВЫВАТЬ несов. см. **подрисовать**.

ПОДРО́БНО нареч. майда-чүйдөсүнө чейин, эчтеке-син калтырбай.

ПОДРО́БНОСТЬ жс. майда-чүйдө; **рассказать во всех подробностях** (со всеми подробностями) бардык майда-чүйдөсү менен айтуу; **не вдаваться в подробности** майда-чүйдөлөрүнө көңүл бурбоо, майда-чүйдөсүнө чейин териштирбөө.

ПОДРО́БНЫЙ, ая, -ое толук, майда-чүйдөсүнө чей-ин, майда-чүйдөсү менен.

ПОДРОВНЯТЬ сов. что тегиздөө, текшилөө (бир аз оңдоо, бир аз түзөтүү).

ПОДРО́СТОК м. жаш өспүрүм (12 ден 17жашка чейинки бала же кыз).

ПОДРУБА́ТЬ несов. см. **подрубить**.

ПОДРУБИ́ТЬ сов. что 1. (укоротить) кыскар-туу; 2. (подсечь, перерубить) түбүнөн кыркуу, түбүнөн кесүү; **подрубить дерево** жыгачты түбүнөн кесип жы-гуу; 3. (подшить) четин бүгүп тигүү; **подрубить носовые платки** кол жоолуктардын четин бүгүп тигүү.

ПОДРУ́ГА жс. теңтуш, жолдош (аял, кыз); **подруга жизни** өмүрдүк жолдош (аял).

ПОДРУЖИ́ТЬСЯ сов. с кем достошуу, көңүлү жакын болуу, ынак болуу, дос болуу.

ПОДРУ́ЖКА жс. уменьш.-ласк. от подруга теңтуш, жолдош (аял, кыз).

ПОДРУ́ЛИВАТЬ несов. см. **подрулить**.

ПОДРУЛИ́ТЬ сов. ав. самолётту жер менен айдап келүү, самолётту жер менен алып келүү.

ПОДРУМЯНИВАТЬ несов. см. **подрумянить**.

ПОДРУМЯНИВА́ТЬСЯ несов. 1. см. **подрумянить-ся**; 2. страд. к **подрумянивать**.

ПОДРУМЯНИ́ТЬ сов. 1. кого-что кызартуу; **мороз подрумянил детям щёки** суук балдардын беттерин кы-зартып жиберди; 2. что (сделать поджаристым) кызар-туу, кызарта бышыруу.

ПОДРУМЯНИ́ТЬСЯ сов. 1. (румянами) кызаруу, боёнуу, эндик сыйпануу, эндик жагынуу; 2. кызаруу, кы-зарып бышуу; **булки хорошо подрумянились** бөлкөлөр жакшы кызарып бышты.

ПОДРУ́ЧНЫЙ, ая, -ое 1. эң керектүү, дайыма кол-донулуучу; **подручный инструмент** керектүү, дайыма колдонулуучу инструмент; 2. в знач. суш. м. (помощник) жардамчы, кол кабыш кылуучу; у слёсаря **двое подруч-ных** слесардын эки жардамчысы бар.

ПОДРЫ́В м. 1. (взрыв) жаруу, астынан жаруу, жарып бузуу, кыйратуу; **подрыв скалы** асканы жарып бузуу;

2. перен. кетирүү, түшүрүү, начарлантуу; **подрыв авторитета** авторитетин кетирүү.

ПОДРЫВА́ТЬ I несов. см. **подорвать**.

ПОДРЫВА́ТЬ II несов. см. **подрыть**.

ПОДРЫВНО́Й, ая, -ое 1. (служащий для взрыва) жара турган, жарма, жаруучу; **подрывной материал** жа-руучу материал; 2. перен. бузгуч, бүлдүргүч.

ПОДРЫ́ТЬ сов. что астын, түбүн казуу; казып ачып салуу; **подрыть дерево** жыгачтын түбүн казуу.

ПОДРЫ́ТЬСЯ сов. подо что казып кирип кетүү (мис. чычкан жс.б.).

ПОДРЫХЛИ́ТЬ сов. что бир аз жумшартуу (топу-ракты).

ПОДРЫХЛЯ́ТЬ несов. см. **подрыхлить**.

ПОДРЯ́Д I м. бөдрөт, бөдрөткө алуу.

ПОДРЯ́Д II нареч. катары менен, катарынан.

ПОДРЯДИ́ТЬ сов. кого-что, прост. убактылуу ишке жалдоо.

ПОДРЯ́ДНЫЙ, ая, -ое **подряд I-ге т.**; **подрядные работы** келишүү боюнча иштелүүчү иштер.

ПОДРЯ́ДЧЕСКИЙ, ая, -ое **подрядчик-ке т.**

ПОДРЯ́ДЧИК м. уст. бөдрөтчү (жалдануучу адам же мекеме).

ПОДРЯЖА́ТЬ несов. см. **подрядить**.

ПОДСАДИ́ТЬ сов. 1. кого (помочь сесть) отургузуу, миңгизүү; **подсадить на лошадь** атка миңгизүү; 2. кого (посадить рядом, вместе) кошо, катар отургузуу; жанына отургузуу; 3. кого-что, чего (дополнительно) кошумчалап тигүү; **подсадить цветов** гүлдөрдү кошумчалап тигүү.

ПОДСА́ДКА жс. кошумча тигүү (өсүмдүктү).

ПОДСА́ЖИВАТЬ несов. см. **подсаждать**.

ПОДСА́ЖИВА́ТЬСЯ несов. 1. см. **подсёсть**; 2. страд. к **подсаживать**.

ПОДСАЛИВА́ТЬ I несов. см. **подсолить**.

ПОДСАЛИВА́ТЬ II несов. см. **подсаливать**.

ПОДСАЛИ́ТЬ сов. что май сыйпоо, бир аз май кошуу. **ПОДСА́ХАРИТЬ** сов. что бир аз кант кошуу, бир аз кант салуу.

ПОДСВЕ́ЧНИК м. шамдал (мом шам кийгизгич).

ПОДСВІ́НОК м. с.-х. торопой (4 айдан 10 айга чей-инки торопой).

ПОДСВІ́СТЫВАТЬ несов. обонго ээрчип ышкыруу.

ПОДСЕ́В м. с.-х. 1. (действие) кошумча себүү, ко-шумча эгүү; 2. (добавочно посеянное) кошумча себилген, кошумча эгилген.

ПОДСЕВА́ТЬ несов. см. **подсеять**.

ПОДСЕВНО́Й, ая, -ое с.-х. башка өсүмдүккө ара-лаштырып себилүүчү; **подсевная трава** башка өсүмдүк-кө аралаштырып себилүүчү чөп.

ПОДСЕДЕ́ЛЬНИК м. басмайыл, олоң.

ПОДСЕДЛА́ТЬ сов. кого-что, воен., спорт. токуу, ээр токуу.

ПОДСЕ́ИВАТЬ несов. см. **подсеять**.

ПОДСЕКА́ТЬ несов. см. **подсечь**.

ПОДСЕ́КЦИЯ жс. секциянын бир бөлүмү.

ПОДСЕМЕ́ЙСТВО ср. биол. подсемейство, түр-күмдүк (жаныбарлар жана өсүмдүктөрдүн система-сындагы – түркүмдүн бир бөлүгү болуп эсептелген топ).

ПОДСЕРДЁ́ЧНЫЙ, ая, -ое анат., мед. жүрөк астын-дагы; **боли в подсердечной области** жүрөктүн астынын оорушу.

ПОДСЕРЕБРИТЬ *сов. что* күмүш жалатуу, күмүштүн буусуна кармоо.

ПОДСЕСТЬ *сов. жанына отуруу, жакын отуруу.*

ПОДСЕЧКА *ж.с.:* **подсечка леса** *с.-х.* токойдогу жыгачтарды кесип, жерди эгин айдоого даярдоо системасы.

ПОДСЕЧНЫЙ, *ая, -ое:* **подсечная система земледелия** *с.-х.* токоюн кыркып тазалап эгин айдоо.

ПОДСЕЧЬ *сов. что* **1.** (*вырубить*) кыркуу, кесүү; **2.** (*подрезать*) түбүнөн кесүү; **3.** (*дёрнуть удочку*) кайырмакты булкуп тартып алуу (*кайырмакка балык илинер замат*).

ПОДСЕЯТЬ *сов. что, чего* кошумча себүү, кошумча эгүү.

ПОДСИДЁТЬ *сов. кого* **1.** *охот.* (*подстеречь*) өңүү, андып отуруу; **2.** *перен. разг.* артынан андып жүрүү.

ПОДСИЖИВАТЬ *несов. см. подсидеть.*

ПОДСИНИВАТЬ *несов. см. подсинить.*

ПОДСИНИТЬ *сов. что* синкелөө, синкеге салуу; **подсинить бельё** кирлерди синкеге салуу.

ПОДСКАБЛИВАТЬ *несов. см. подскоблить.*

ПОДСКАЗАТЬ *сов. что кому* **1.** шыбырап айтуу, шыбырап айтып туруу; **2.** *перен.* (*навести на мысль*) ой туудуруу, пикир туудуруу, бир ойго келүүгө түрткү болуу; **случай подсказал ему правильное решение** окуя ага туура чечүү пикирин туудурду.

ПОДСКАЗКА *ж.* шыбырап айтып берүү.

ПОДСКАЗЧИК *м. разг.* шыбырап айтып туруучу.

ПОДСКАЗЫВАТЬ *несов. см. подсказать.*

ПОДСКАКАТЬ *сов. к кому-чему* чаап келүү, чаап жетүү.

ПОДСКАКИВАТЬ I *несов. см. подскакать.*

ПОДСКАКИВАТЬ II *несов. см. подскокить.*

ПОДСКОБЛИТЬ *сов. что* кырып салуу, кырып жоготуу, кыруу; **подскоблить кляксу** сыя тамган такты кырып жоготуу.

ПОДСКОЧИТЬ *сов. 1.* (*подпрыгнуть*) секирүү, секирип туруу; **он подскочил от радости** ал кубанганынан тим эле секирип ордунан тура калды; **2.** (*быстро подбежать*) өтө тез чуркап баруу (*келүү*); **подскочить к окну** чуркап терезенин жанына баруу; **3.** *перен. разг.* тез көтөрүлүү, тез жогорулоо, тез көтөрүлө түшүү; **температура у больного подскочила** оору кишинин температурасы тез эле көтөрүлө түштү.

ПОДСЛАСТИТЬ *сов. что, разг.* таттуу кылуу; **подсластить чай** чайды таттуу кылуу, чайга кант татытуу.

ПОДСЛАЩИВАТЬ *несов. см. подсластить.*

ПОДСЛЕДСТВЕННЫЙ, *ая, -ое юр.* иши төргөөдөгү (*адам*).

ПОДСЛЕПОВАТЫЙ, *ая, -ое* чала сокур, сокур чалыш, көзү жакшы көрбөгөн адам.

ПОДСЛУЖИВАТЬСЯ *несов. см. подслужиться.*

ПОДСЛУЖИТЬСЯ *сов. к кому, неодобр.* жасакерденип жагынуу, кашөкөрлөнүп жагынуу.

ПОДСЛУШАТЬ *сов. кого-что* жашырынып туруп тыңшоо, андып сөз тыңшоо; **подслушать чей-л. разговор** бирөөлөрдүн сүйлөшкөнүн жашырынып туруп тыңшоо.

ПОДСЛУШИВАНИЕ *ср.* жашырынып туруп сөз угуу.

ПОДСЛУШИВАТЬ *несов. см. подслушать.*

ПОДСМАТРИВАНИЕ *ср.* жашырынып туруп кароо.

ПОДСМАТРИВАТЬ *несов. см. подсмотреть.*

ПОДСМЕИВАТЬСЯ *несов. над кем-чем* шылдыңдоо, шылдың, кылуу, тамашалоо.

ПОДСМОТРЕТЬ *сов. кого-что* байкап коюу, андып жүрүү, артынан көз салып жүрүү.

ПОДСНЕЖНИК *м. бот.* бай чечекей.

ПОДСНЕЖНЫЙ, *ая, -ое* кар астындагы; **подснежный лёд** кар астындагы муз.

ПОДСОБИТЬ *сов. кому, разг.* жардам кылуу, кол кабыш кылуу.

ПОДСОБЛЯТЬ *несов. см. подсобить.*

ПОДСОБНЫЙ, *ая, -ое* **1.** (*вспомогательный*) жардамчы, көмөкчү, кошумча; **подсобные рабочие** жардамчы жумушчулар; **подсобное хозяйство** көмөк чарба; **2.** (*второстепенный*) кошумча, экинчи катардагы; **подсобный заработок** кошумча иштеп тапкан акча.

ПОДСОВЫВАТЬ *несов. см. подсунуть.*

ПОДСОЗНАТЕЛЬНО *нареч.* андан тышкары, сокур сезим менен.

ПОДСОЗНАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* андан тышкарылык, сокур сезим менен болгондук.

ПОДСОЗНАТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* андан тышкары, сокур сезим менен болгон.

ПОДСОЛИТЬ *сов. что* бир аз туз салуу, азыраак туздоо; **подсолить суп** сорпого бир аз туз салуу.

ПОДСОЛНЕЧНИК *м. бот.* күн карама, күн багыш.

ПОДСОЛНЕЧНЫЙ, *ая, -ое* **1.** **подсолнух**-ка *т.*; **подсолнечное масло** күн карама майы; **2.** (*находящийся под солнцем*) күн тийген; **подсолнечная сторона** күн тийген тарап, күнгөй.

ПОДСОЛНУХ *м. разг. 1.* *см. подсолнечник; 2.* (*семечки*) чемичке, семишке.

ПОДСОСНЫЙ, *ая, -ое с.-х.* эмизүүчү; **подсосная кобыла** кулундуу бээ, кулунун эмизип жүргөн бээ.

ПОДСОСОК *м. с.-х.* эмизүүдөн жаңы чыгарылган жаш мал (*музоо, жабагы, козу ж.б.*).

ПОДСОХНУТЬ *сов. 1.* (*стать суше*) кургай баштоо, тоборсуу, кургоо; **на улице уже подсохло** көчө тоборсуп калды; **2.** *разг.* (*начать заживать*) карттанып айыга баштоо; **рана подсохла** жара карттанып айыга баштады.

ПОДСПОРЬЕ *ср. разг.* жардам, кол кабыш.

ПОДСПУДНЫЙ, *ая, -ое уст.* пайдалануусуз жаткан, катып коюлган, тышка чыгарылбаган, аракетсиз жаткан.

ПОДСТАВА *ж. уст.* ылоо ат (*алыска чыкканда алмаштыруу үчүн жолдо даяр болуп турган ат*).

ПОДСТАВИТЬ *сов. 1.* *что* астына тосуу, астына коюу, тосуп коюу; **подставить ведро под струю воды** чаканы суу агып жаткан жерге тосуп коюу; **подставить ножку кому-л.** **1)** бутун тосо коюу (*жыгуу үчүн*); **2)** *перен.* жамандык, зыян кылуу максаты менен жолто кылуу; **2.** *что* (*установить*) жөлөп (*тосуп тиреп*) коюу; **подставить подпорку к дереву** жыгачты тирөөч менен тиреп коюу; **3.** *что* (*придвинуть*) жылдырып коюу, жакындатып коюу; **подставить лестницу к окну** шатыны терезе жакка жылдырып коюу; **4.** *кого-что* (*заменить*) алмаштыруу.

ПОДСТАВКА *ж. 1.* (*подпорка*) тирек, тирөөч, такачык; **2.** (*приспособление, на которое что-л. ставят*) астына койгуч, астына коюп орноткуч.

ПОДСТАВЛЯТЬ *несов. см. подставить.*

ПОДСТАВНОЙ, *ая, -ое* **1.** кошумча коюлуучу, бош орундарга коюлуучу; **подставной стул в театре** театрда бош орундарга коюлуучу стул (*стул жетишпей калган*).

да); **2.** (ложный) калп, жалган; **подста́вной свиде́тель** жалган күбө.

ПОДСТАКА́ННИК *м.* стакан салгыч (*ичине стакан салып, чай ичүүчү туткалуу идиш*).

ПОДСТАНОВКА *жс. мат.* алмаштыруу.

ПОДСТА́НЦИЯ *жс.* подстанция (*ири станциянын бир бөлүгү*); **телефо́нная подста́нция** телефондук подстанция.

ПОДСТЕГА́ТЬ *сов. что* кабуу, көктөө (*мис. пахта, жүн салынган жуурканды*).

ПОДСТЕГНУ́ТЬ *сов. кого 1.* (хлестнуть чем-л.) чабуу, тартып жиберүү (*мис. камчы менен*); **подстегну́ть ло́шадь** атты чаап жиберүү; **2.** *перен. разг.* (подогнать) ыкчамдатуу, шаштыруу; **подстегну́ть отста́ющих** артта калгандарды шаштыруу.

ПОДСТЕЛИ́ТЬ *сов. прост. см. подостла́ть.*

ПОДСТЕ́ПЬЕ *ср. геогр.* талаанын чети (*тоолуу же токойлуу тилкеден талаага өткөн жер*).

ПОДСТЕРЕГА́ТЬ *несов. см. подстерече́.*

ПОДСТЕРЕ́ЧЬ *сов. кого-что* аңдуу, аңдып туруу; **подстеречь волка** карышкырды аңдып туруу.

ПОДСТЕ́ГИВАТЬ I *несов. см. подстегну́ть.*

ПОДСТЕ́ГИВАТЬ II *несов. см. подстега́ть.*

ПОДСТИЛА́ТЬ *несов. см. подостла́ть.*

ПОДСТЫ́ЛКА *жс. 1.* (действие) астына төшөө, астына салуу; **2.** (то, что подостлано) астына төшөлгөн, салынган нерсе; кашек, саман (*для скота*).

ПОДСТЫ́ЛОЧНЫЙ, *ая, -ое:* подсти́лочная соло́ма астыга салынуучу саман.

ПОДСТОРОЖИ́ТЬ *сов. разг. см. подстерече́.*

ПОДСТРА́ИВАТЬ *несов. см. подстро́ить.*

ПОДСТРЕКА́ТЕЛЬ *м.* азгыруучу, эликтирүүчү, жолдон чыгаруучу.

ПОДСТРЕКА́ТЕЛЬСТВО *ср.* азгыруучулук, эликтирүүчүлүк, жолдон чыгаруучулук.

ПОДСТРЕКА́ТЬ *несов. см. подстрекну́ть.*

ПОДСТРЕКНУ́ТЬ *сов. 1.* *кого* (склонить к чему-л. плохому) азгыруу, эликтирүү, жолдон чыгаруу, жаман жолго салуу; **2.** *кого-что* (возбудить) кызыктыруу, делөөрүтүү.

ПОДСТРЕ́ЛИВАТЬ *несов. см. подстрели́ть.*

ПОДСТРЕЛИ́ТЬ *сов. кого-что* атып жарадар кылуу, атып түшүрүү; **подстрели́ть у́тку** өрдөктү атып түшүрүү.

ПОДСТРИГА́ТЬ *несов. см. подстри́чь.*

ПОДСТРИГА́ТЬСЯ *несов. 1. см. подстри́чься; 2. страд. к подстри́гать.*

ПОДСТРИ́ЧЬ *сов. 1. что* (обрезать) кыркуу, кесүү, алуу; **подстри́чь но́гти** тырмактарды алуу; **подстри́чь де́рево** жыгачтын бутактарын кыркуу; **2. кого-что** (подравнять волосы) кыркуу, кыркып тегиздөө; **парикма́хер ко́ротко подстри́г ма́льчика** чачтараң баланын чачын кыска кылып кыркып тегиздеди.

ПОДСТРИ́ЧЬСЯ *сов.* кырктыруу, чачын алдыруу, тегиздеттирүү.

ПОДСТРО́ИТЬ *сов. 1. что* (построить рядом) жанына куруу, жанаша куруу, улаштыра салуу; **к до́му подстро́или са́рай** үйгө жанаша сарай салышты; **2. кого-что, воен.** жанаша, жакын, улай тургузуу (*тизүү*); **подстро́ить ро́ту к ле́вому фла́нгу** ротаны сол жак флангыга жанаша тургузуу; **3. что, муз.** ээрчип күүлөө, келтирүү; **подстро́ить гита́ру под ро́яль** гитараны роялга карата күүлөө;

4. перен. разг. тымызын иштөө; **подстро́ить шу́тку** тамаша кылуу үчүн тымызын бир нерсе иштөө.

ПОДСТРО́ЧНИК *м.* сөзмө-сөз котормо.

ПОДСТРО́ЧНЫЙ, *ая, -ое 1.* беттин асты жагына берилген; **подстро́чное замеча́ние** беттин астындагы эскертүү; **2. (буква́льный)** сөзмө-сөз; **подстро́чный пере́вод** сөзмө-сөз котормо.

ПО́ДСТУП *м. 1. разг.* жолоо, жакындоо (*баруу, келүү*); **к нему́ и по́дступу нет** ага такыр жакын бара албайсың; **2. чаще мн. воен.** босого, кире бериш; **на по́дступах к го́роду** шаарга кире бериш жерде.

ПОДСТУПА́ТЬ *несов. см. подступи́ть.*

ПОДСТУПА́ТЬСЯ *несов. см. подступи́ться.*

ПОДСТУПИ́ТЬ *сов. 1. (приблизиться)* жакындоо, жакындап кирип келүү; **подступи́ть к го́роду воен.** шаарга жакындап кирип келүү; **2. разг. (подойти, обратиться)** жолоо, жакындоо; кирүү, баруу; **к нему́ се́годня не подступи́ть, он занят** бүгүн ага кире албайсың, анын жумушу көп; **слёзы подступи́ли к го́рлу** ый кысып жиберди.

ПОДСТУПИ́ТЬСЯ *сов. разг.* жолоо, жакындоо.

ПОДСУДИ́МЫЙ *м. юр.* сот жообуна тартылган киши; **допра́шивать подсуди́мого** сот жообуна тартылган кишини суракка алуу; **сесть на ска́мью подсуди́мых** сот жообуна тартылуу, соттуу болуу, сотко тартылуу.

ПОДСУ́ДНОСТЬ *жс. юр.* соттун текшерүүсүндө болгондук.

ПОДСУ́ДНЫЙ, *ая, -ое юр.* белгилүү бир сотко тиешелүү; **де́ло подсу́дно наро́дному суду́** эл сотунун кароосуна тиешелүү иш.

ПОДСУ́МОК *м. воен.* подсумка (*патрон салынуучу кичине сумка*).

ПОДСУ́НУТЬ *сов. что, разг. 1. (подо что-л.)* астына тыгуу, астына киргизүү; **2. (подложить незаметно)** астыртан салып коюу.

ПОДСУРЬМИ́ТЬ *сов. что* сурьмалоо, сурьма менен бир аз боёо.

ПОДСУ́ШИВАТЬ *несов. см. подсуши́ть.*

ПОДСУШИ́ТЬ *сов. что 1. (немного)* бир аз кургатуу, бир аз тоборсутуу; **подсуши́ть бельё** кирди бир аз кургатуу (*тоборсутуу*); **2. (засушить)** катыруу, кургатып (*катырып*) жиберүү; **подсуши́ть пиро́г** пирогду катырып жиберүү.

ПОДСУШИ́ТЬСЯ *сов. 1. (немного просушиться)* бир аз кургоо, бир аз тоборсуу, бир аз кургануу; **платье подсуши́лось после́ дождя́** көйнөк жаандан кийин бир аз кургап (*тоборсуп*) калды; **2. (засушиться)** кургап кетүү, кургап калуу.

ПОДСЧЁТ *м. 1. (действие)* эсептөө; **комиссия по подсчёту́ голосо́в** добуштарды эсептөө боюнча комиссия; **2. подсчёты мн. (итог)** жыйынтык; **по предвари́тельным подсчётам** алгачкы жыйынтык боюнча.

ПОДСЧИТА́ТЬ *сов. кого-что* эсептөө, эсептеп чыгаруу, эсебин алуу; **подсчита́ть расхо́ды** расходдорду эсептеп чыгаруу.

ПОДСЧИТЫВА́ТЬ *несов. см. подсчита́ть.*

ПОДСЫЛА́ТЬ *несов. см. подосла́ть.*

ПОДСЫПА́ТЬ *сов. что, чего 1. (дополнительно)* сала түшүү, себе (*төгө*) түшүү (*мис. ун, акшак*); **2. (насыпать тайком)** билдирбей салып, сээп коюу (*мис. виного уу*).

ПОДСЫПА́ТЬ *несов. см. подсы́пать.*

ПОДСЫ́ПКА *жс.* төгүү, салуу, себүү.

ПОДСЫХАТЬ несов. см. подсы́хнуть.

ПОДТА́ИВАТЬ несов. см. подта́ять.

ПОДТА́ЛКИВАТЬ несов. см. подтолкн́уть.

ПОДТА́ПЛИВАТЬ несов. см. подтоп́ить I.

ПОДТА́СКИВАТЬ несов. см. подтащ́ить.

ПОДТАСОВА́ТЬ сов. что 1. (тасуя подобрать) карталарды аралаштырганда, арам ой менен, керектүүлөрүн өзүнө ылайыктап коюп алуу; 2. перен. (умышленно искажать) атайлап бурмалоо; подтасова́ть факты фактыларды атайлап бурмалоо.

ПОДТАСОВКА ж. 1. карталарды аралаштырганда, арам ой менен, керектүүлөрүн өзүнө коюп алуу; 2. перен. (извращение) атайлап бурмалоо.

ПОДТАСОВЫВАТЬ несов. см. подтасова́ть.

ПОДТАЧА́ТЬ сов. что (сапоги) каюу, кайып тигүү.

ПОДТА́ЧИВАТЬ I несов. см. подтача́ть.

ПОДТА́ЧИВАТЬ II несов. см. подточ́ить II.

ПОДТАЩ́ИТЬ сов. кого-что көтөрүп (сүйрөп) жакын алып келүү.

ПОДТА́ЯТЬ сов. 1. (растаять) эрүү, асты эрүү, бир аз эрүү; 2. (растопиться) бир аз күйүп эрип куюлуу; све́ча подта́яла шам күйүп эрип куюлду.

ПОДТВЕРДИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое тууралыгын ырас-тоочу, аныктоочу.

ПОДТВЕРДИ́ТЬ сов. что 1. (признать правильность) тууралыгын ырас-тоо, аныктоо, бекемдөө, чын деп айтуу; 2. (удостоверить) билдирүү, күбө болуу, күбөлөндүрүү; получение моего письма прошу́ под-тверди́ть менин катымды алгандыгыңыз жөнүндө мага билдирүүнүзду суранамын.

ПОДТВЕРДИ́ТЬСЯ сов. туура болуу, ырасталуу, аныкталуу, чындыкка чыгуу; егó предположения под-тверди́лись анын божомолдоосу туура чыкты.

ПОДТВЕРЖДА́ТЬ несов. см. подтврди́ть.

ПОДТВЕРЖДА́ТЬСЯ несов. 1. см. подтврди́ться; 2. страд. к подтвржда́ть.

ПОДТВЕРЖД́ЕНИЕ ср. далилдөө, аныктоо, чын (ырас) деп айтуу; в подтвержде́ние сказа́нного он при-вёл приме́ры айтылгандардын чын экенин далилдөө үчүн ал мисалдар келтирди.

ПОДТЕКА́ТЬ несов. см. подте́чь.

ПОДТЕРЕ́ТЬ сов. что сүртүү, аарчып сүртүү.

ПОДТЕСА́ТЬ сов. что жонуп жылмалоо (бата ме-нен); подтеса́ть бревно́ устунду жонуп жылмалоо.

ПОДТЕ́ЧЬ сов. 1. (подо что-л.) астына тамчылап агуу; 2. разг. (припунуть) бир аз шишүү, шиший түшүү.

ПОДТЕ́К м. көгөрүү, көк (бир нерсе тийгенден, ур-гандан).

ПОДТЕ́ЛОК м. обл. торпок (бир жашар музоо).

ПОДТЕ́СЫВАТЬ несов. см. подтеса́ть.

ПОДТИРА́ТЬ несов. см. подтере́ть.

ПОДТОЛКН́УТЬ сов. 1. кого-что (слегка толкнуть) акырын түртүү, кичине түртүү, түртүп коюу; 2. кого, перен. разг. (побудить к чему-л.) түрткү болуу, түрткү берүү.

ПОДТОП́ИТЬ I сов. что (истопить немного) от жа-гуу, от жагып ысытуу, от жагып жылытуу; подтоп́ить печь мешке от жагуу, мешки бир аз жагып коюу.

ПОДТОП́ИТЬ II сов. что, чего (растопить ещё) эрите түшүү; подтоп́ить са́ла майды эрите түшүү.

ПОДТО́ЧИТЬ I сов. что (сделать острым) кайроо, курчутуу, курчута түшүү, учтоо, учтураак кылуу; подто-

чи́ть нож бычакты курчутуу; подто́чить каранда́ш ка-рандашты учтоо.

ПОДТО́ЧИТЬ II сов. 1. что (повредить разъедая) жеп зыян кылуу; моль подто́чила шерсть жүндү күбө жеп коюптур; 2. что (размыть) жеп кетүү; река́ подто-́чила бе́рег суу жээкти жеп кетти; 3. кого, перен. жабык-тыруу, алынан тайгызуу, алсыратуу; боле́знь подто́чила егó аны оору жабыктырып койду.

ПОДТРО́ПИКИ только мн. см. субтро́пики.

ПОДТРОП́ИЧЕСКИЙ, ая, -ое см. субтропиче́ский.

ПОДТРУ́НИВАНИЕ ср. тийишүү, шылдыңдоо, шылдың кылып тамашалап күлүү.

ПОДТРУ́НИВАТЬ несов. см. подтруни́ть.

ПОДТРУНИ́ТЬ сов. над кем-чем тийишүү, шылдың-доо, шылдың кылып тамашалап күлүү.

ПОДТУШЕВА́ТЬ сов. что сүрөттү тушь менен ка-рартуу, карартып сүрөткө көлөкө түшүрүү.

ПОДТУШЁ́ВКА ж. сүрөттү тушь менен карартуу, сүрөткө көлөкө түшүрүү.

ПОДТУШЁ́ВЫВАТЬ несов. см. подтушева́ть.

ПОДТЫКА́ТЬ несов. см. подоткн́уть.

ПОДТЯ́ГИВАТЬ несов. см. подтяну́ть.

ПОДТЯ́ГИВАТЬСЯ несов. 1. см. подтяну́ться; 2. страд. к подтя́гивать.

ПОДТЯ́ЖКИ только мн. подтяжки (шым тарткыч, арчындаган кур).

ПОДТЯ́НУТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от подтяну́ть; 2. прил. (опрятный) тыкан, тың, жыйнак.

ПОДТЯ́НУТЬ сов. 1. что (затянуть потуже) бек тартуу; катуу тартуу, катуу кыса тартуу (натянуть креп-че); подтяну́ть ремень курду бек тартуу; подтяну́ть ка-на́т арканды катуу тартуу; 2. кого-что (подтащить) тар-тып (сүйрөтүп) жакындатуу; подтяну́ть лодку к бе́регу кайыкты тартып жээкке жакындатуу; 3. кого-что, воен. (собрать в одно место) бир жерге топтоо; 4. кого-что, перен. сүрөө, сүрөп жеткирүү, сүрөмөлөө, ондоо; подтя-ну́ть отста́ющих арттагыларды сүрөп жеткирүү; подтя-ну́ть дисципли́ну тартипти ондоо; 5. (запеть с другими) кошулуп (ээрчип) ырдоо, үн кошуп ырдоо.

ПОДТЯ́НУТЬСЯ сов. 1. (приблизиться) жакын-доо; суда подтяну́лись к бе́регу кемелер жээкке жакын-дашты; 2. воен. (сосредоточиться) чогултулуу, топтолуу; войска́ подтяну́лись к гра́нице войско́лор чек арага топ-толду; 3. спорт. асылып көтөрүлүү, тартылып көтөрүлүү; подтяну́ться на турни́ке турникке асылып көтөрүлүү; 4. перен. разг. теңелүү (алдыңкыларга).

ПОДУ́МАТЬ сов. 1. (некоторое время) ойлонуу, ой-лонуп көрүү; я подума́ю, пото́м отве́чу вам мен ойлонуп көрөйүн да, анан сизге жооп берейин; 2. (вообразить) ойлоо; я не могу́ да́же подума́ть об э́том бул жөнүндө мен ойлой да албаймын; подума́ешь! (для выражения ирони́и, насмешки) көрсөң муну!, муну карасаң!, карачы кыйындыгын!; подума́ешь, какбо́й ўмник! көрсөң, му-нун акылдуулугун!; подума́йте то́лько! или подума́ть то́лько! (при выражении удивления) карасаң!, капырай!; подума́йте то́лько, как мно́го он зна́ет! муну караңыз-чы, абдан көп билет!; подума́ть то́лько, ско́лько он пу-тешествова́л! карачы, анын канчалык жер кезип саякат кылганын байкап кой!; и не подума́ю! разг. ойдо да жок!

ПОДУ́МЫВАТЬ несов. разг. ойлонуу, ойлоно баштоо, ой жоруу, ойлоп көрүү; что вы подумыва́ете де́лать ве-чером? сиз кечинде эмне иш кылганы жатасыз?

ПОДУРАЧИТЬ *сов. кого, разг.* акмак кылып тамашалоо.

ПОДУРАЧИТЬСЯ *сов. разг. 1. (некоторое время)* шайкеленденип жүрүү; **2. над кем (позабавиться)** акмак кылып тамашалоо.

ПОДУРИТЬ *сов. см. подураться 1.*

ПОДУРНЕТЬ *сов. сынынан (кебетесинен)* кетүү, өңү бузулуу.

ПОДУТЬ *сов. 1. (начать дуть)* сого баштоо, жүрө баштоо; **к вечеру похолодало и подул ветер** кечке жуук суук болуп, шамал сого баштады; **2. (некоторое время)** үйлөө; **подуть на чай** чайды үйлөө.

ПОДУЧАТЬ *несов. разг. см. подучить 3.*

ПОДУЧИВАТЬ *несов. см. подучить.*

ПОДУЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. подучиться; 2. страд. к подучивать.*

ПОДУЧИТЬ *сов. 1. кого (обучить)* окутуу, үйрөтүү; **его надо немного подучить** аны бир аз окутуу (үйрөтүү) керек; **2. что (заучить получение)** дагы бир аз бышыктоо (мис. сабакты); **3. кого с неопр. (подговорить)** тымызын үйрөтүп коюу.

ПОДУЧИТЬСЯ *сов. үйрөнүү, окуу.*

ПОДУШЕЧКА *жс. уменьш. от подушка* кичине жаздык, жаздыкча, кичине балыш.

ПОДУШИТЬ I *сов. кого, разг. (задушить всех)* муунтуп өлтүрүү, муунтуп кырып салуу.

ПОДУШИТЬ II *сов. кого-что (духами)* атыр куюу.

ПОДУШИТЬСЯ *сов. атыр куюнуу.*

ПОДУШКА *жс. жаздык, балыш; пуховая подушка* мамык жаздык, куш жаздык.

ПОДУШНЫЙ, ая, -ое жан башы; **подушная подать** ист. жан башынан алынуучу салык.

ПОДХАЛИМ *м. разг. кошоматчы, көшөкөр, жасакер.*

ПОДХАЛИМНИЧАТЬ *несов. разг. кошомат кылуу, жасакерденүү, көшөкөрлөнүү.*

ПОДХАЛИМСКИЙ, ая, -ое *разг. кошоматчы, жасакер, көшөкөр.*

ПОДХАЛИМСТВО *ср. разг. кошоматчылык, жасакерчилик, көшөкөрчүлүк.*

ПОДХАЛИМСТВОВАТЬ *несов. см. подхалимничать.*

ПОДХВАТИТЬ *сов. 1. кого-что (поднять)* алуу, ала коюу; **подхватить чемодан** чемоданды ала коюу; **2. что (схватить на лету)** илип кетүү, илип ала коюу, тосуп алуу; **3. что, перен. разг. (получить, приобрести)** кабылуу, чалдыгуу, урунуу; **подхватить грипп** грипп оорусуна чалдыгуу; **4. что (начать подпевать)** ырга кошулуу; **один запел, остальные подхватили** бирөө баштады эле, калгандары кошулуп ырдашты; **5. что, перен. (поддержать)** колдоп улантуу, кошулуп улантып кетүү; **подхватить инициативу масс** массанын демилгесин колдоп улантып кетүү; **6. что, перен. (воспользоваться чем-л.)** илип алуу, илип ала коюу; **подхватить чужью мысль** башка бирөөнүн оюн (пикирин) илип алуу.

ПОДХВАТЫВАТЬ *несов. см. подхватить.*

ПОДХВОСТНИК *м. куюшкан.*

ПОДХЛЕСТНУТЬ *сов. кого чаап жиберүү, тартып жиберүү; подхлестнуть лошадь* атты чаап жиберүү.

ПОДХЛЕСТЫВАТЬ *несов. 1. см. подхлестнуть; 2. кого, перен. разг. түрткү берүү, түрткүлөө, шаштыруу.*

ПОДХОД *м. 1. (приближение)* жакындоо, берилеп келүү; **2. (место)** кире берген жер, кире бериш; **болотис-**

тый подход к рекé өзөнгө кире берген жери саздак; **3. перен. (умение подойти)** мамиле кылуу, мамиле; **у него правильный подход к делу** анын ишке мамилеси туура; **подход к людям** адамдарга мамиле кылуу.

ПОДХОДИТЬ *несов. см. подойти; подходить к концу* аяктоо, бүтүп баратуу.

ПОДХОДЯЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от подходить; 2. прил. (удобный)** ылайыктуу, ыңгайлуу, жарай турган, туура келе турган, туура келүүчү; **подходящий момент** ыңгайлуу учур; **подходящее помещение** ылайыктуу үй.

ПОДХОМУТНИК *м. каамыт астындагы кийиз.*

ПОДЦЕПИТЬ *сов. что 1. (прицепить, зацепить)* чиркеп коюу, илип коюу; **подцепить вагон к поезду** агонду поездге чиркеп коюу; **2. перен. разг. (приобрести)** кабылуу, чалдыгуу; **подцепить грипп** грипп оорусуна чалдыгуу.

ПОДЦЕПЛЯТЬ *несов. см. подцепить.*

ПОДЧАЛИВАТЬ *несов. см. подчаливать.*

ПОДЧАЛИТЬ *сов. (стать на причал)* келип токтоо; **пароход подчалил к пристани** пароход келип пристанга токтоду.

ПОДЧАС *нареч. разг. кай бир кезде, кээ бир убакта, кээде.*

ПОДЧАСОК *м. воен. подчасок (часовой дун жанында турган жардамчысы).*

ПОДЧЕЛЮСТНОЙ, ая, -ое *анат. жаак асты; подчелюстная железа* жаак астындагы без (тамак бези).

ПОДЧЕРЕПНОЙ, ая, -ое *анат. баш сөөктүн ичиндеги.*

ПОДЧЕРКНУТЬ *сов. что 1. сызуу, сызып коюу, астын сызуу; 2. перен. (особо выделить, обратить внимание)* айрыкча көңүл буруу, бөтөнчө белгилөө, айрыкча белгилөө.

ПОДЧЕРНИТЬ *сов. что* карартуу, карартып боёо; **подчернить брови** кашты карартып боёо.

ПОДЧЁРКИВАНИЕ *ср. 1. сызуу, сызып коюу, астын сызуу; 2. перен. айрыкча көңүл берүү, бөтөнчө белгилөө, айрыкча белгилөө.*

ПОДЧЁРКИВАТЬ *несов. см. подчеркнуть.*

ПОДЧЁРКНУТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от подчеркнуть; 2. прил. перен. (заметный, особенный)** айрыкча белгиленген.

ПОДЧИНЕНИЕ *ср. 1. багындыруу, баш ийдирүү, моюн сундуруу, карамагына өткөрүү; багынуу, баш ийүү, моюн сунуу, карамагына өтүү, кол астында болуу; быть в подчинении у кого-л. бирөөнүн кол астында болуу; 2. грам. багынуу.*

ПОДЧИНЁННОСТЬ *жс. баш ийүүчүлүк, моюн сунуучулук, кол астында болуучулук.*

ПОДЧИНЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от подчинить; 2. в знач. суф. м., жс.** кол астындагы, карамагындагы.

ПОДЧИНИТЬ *сов. кого-что кому-чему* багындыруу, баш ийдирүү, моюн сундуруу, карамагына өткөрүү.

ПОДЧИНИТЬСЯ *сов. кому-чему* багынуу, баш ийүү, моюн сунуу, карамагына өтүү, таасирине кирүү; **подчиниться приказу** приказга моюн сунуу.

ПОДЧИНЯТЬ *несов. см. подчинить.*

ПОДЧИНЯТЬСЯ *несов. 1. см. подчиниться; 2. страд. к подчинять.*

ПОДЧИСТИТЬ *сов. что 1. (вычистить)* тазалоо; **подчистить пальто** пальтону тазалоо; **2. (соскоблить)**

написанное) кырып өчүрүү (мис. маки менен же резинке менен жазууну); **3.** (срезать сухие ветки, побеги и пр.) тазалоо, кыйып тазалоо, бутап тазалоо.

ПОДЧІСТКА ж. **1.** (написанного) кырып өчүрүү (жазууну); **2.** (напр. деревьев) тазалоо, кыйып тазалоо, бутап тазалоо (жыгачты).

ПОДЧИСТУЮ нареч. прост. таптакыр, тыптый-пыл, эч нерсе калтырбай, таптаза кылып; **съесть всё подчистую** таптакыр калтырбай жеп коюу.

ПОДЧИЩАТЬ несов. см. **подчищать**.

ПОДШЁФНЫЙ, ая, -ое шефке алынган; **подшефная школа** шефке алынган мектеп.

ПОДШЁРСТОК м. тыбыт (жүндүн тыбыты).

ПОДШИБАТЬ несов. см. **подшибить**.

ПОДШИБИТЬ сов. разг. **1.** что (подбить) уруп алуу; **подшибить глаз** көзүн уруп алуу; **2.** кого-что (сбить) атып (согуп, уруп) түшүрүү, майып кылуу, атып жаралуу кылуу; **подшибить неприятельский самолёт** душмандын самолётун атып түшүрүү.

ПОДШИВАТЬ несов. см. **подшивать**.

ПОДШИВКА ж. **1.** тамандоо, таман салуу, таш таман урдуруу; **отдать сапоги в подшивку** өтүктү таман-датуу; **2.** (напр. газет) көктөө (мис. газеталарды, документтерди).

ПОДШИПНИК м. тех. подшипник; **шариковый подшипник** шариктүү подшипник.

ПОДШИПНИКОВЫЙ, ая, -ое подшипник-ке т.; подшипниктик.

ПОДШИТЬ сов. что **1.** (пришить) көктөө, кошо тигүү, жамоо; **2.** (подрубить) четин бүгүү, бүгүп тигүү; **подшить носовые платки** кол жоолуктун четин бүгүп тигүү; **3.** (починить) тамандоо, таш таман урдуруу; **подшить сапоги** өтүктү тамандоо, өтүккө таш таман урдуруу; **4.** (скрепить) көктөө, көктөп тигип коюу; **подшить протокол к делу** протоколду делого көктөп тигип коюу.

ПОДШПЛИВАТЬ несов. см. **подшпилить**.

ПОДШПИЛИТЬ сов. что, разг. шпилька менен сайып бекитүү; **подшпилить волосы** чачты шпилька менен сайып бекитүү.

ПОДШТАННИКИ только мн. прост. дамбал, ыштан.

ПОДШТОПАТЬ сов. что тордоо, тордоп жамоо.

ПОДШТОПЫВАТЬ несов. см. **подштопать**.

ПОДШТУКАТУРИВАТЬ несов. см. **подштурить**.

ПОДШТУКАТУРИТЬ сов. что штуркатуркалоо, штуркатуркасын оңдоо, оңдоп шыбоо.

ПОДШУТИТЬ сов. над кем-чем тамашалоо, ойноо, тамаша кылуу, шылдың кылуу; **подшутить над приятелем** досун тамашалап шылдыңдоо; **злю подшутить над кем-л.** бирөөнү табалап шылдың кылуу.

ПОДШУЧИВАТЬ несов. см. **подшутить**.

ПОДЪЕДАТЬ несов. см. **подъесть**.

ПОДЪЕЗД м. **1.** (действие) келип кирүү, келип жетүү, жакындап келүү, жакындап баруу, алдына жакын келүү, алдына жакын баруу; **2.** (путь к чему-л.) келип кирүүчү жол; **хороший подъезд к реке** өзөнгө келип кирүүчү жакшы жол (жер); **3.** (вход в здание) үйгө кирүүчү эшик; **парадный подъезд** көчө жактан кирүүчү чоң, негизги эшик.

ПОДЪЕЗДНОЙ, ая, -ое: **подъездные пути** ж.-д. чоң жолго кошулуучу жол тармактары.

ПОДЪЕЗЖАТЬ несов. см. **подъехать**.

ПОДЪЕСТЬ сов. что **1.** (разъесть снизу) астынан жеш, түбүнөн жеш (жеп теишүү, жеп оюу); **2.** разг. (съесть без остатка) баардыгын жеп коюу; **дети подыели все сладости** таттуунун баарын балдар жеп коюшту.

ПОДЪЕХАТЬ сов. **1.** к кому-чему (приблизиться) жакындап келүү, жакындап баруу, алдына жакын келүү, жакын баруу; **автомобиль подъехал к вокзалу** автомобиль вокзалга жакын келип токтоду; **2.** к кому, разг. (заехать) бара кетүү, келе кетүү; **я к тебе завтра подъеду** эртең мен сага бара кетем; **3.** к кому-чему, перен. разг. эптеп айласын таап көндүрүү; **с какой бы стороны к нему подъехать?** аны кандай айла менен эпке келтирүүгө болот?

ПОДЪЁМ м. **1.** көтөрүү; **подъём флага** желекти көтөрүү; **подъём тяжести** оордукту көтөрүү; **2.** (уровня) жогорулатуу, көтөрүлүш, жогорулаш, өйдөлөтүү, көтөрүү; **подъём воды в реке** өзөндөгү суунун деңгээлинин көтөрүлүшү; **3.** (восхождение) чыгуу; **во время подъёма на гору** тоого чыккан кезде; **4.** (об участке дороги) өр, өр жер; **5.** (ноги) буттун үстү, буттун жону; **6.** (рост, развитие) жогорулоо, жогорулаш, көтөрүлүү; **послевоенный подъём народного хозяйства** эл чарбасынын согуштан кийинки жогорулашы; **подъём культуры** маданияттын жогорулашы; **7.** (побудка) уйкудан ойготуп тургузуу; **8.** (воодушевление) көңүл көтөрүлүү, куунактык; **артисты играли с подъёмом** артисттер көңүлдөрү көтөрүңкү ойношту; **тяжёл на подъём** разг. оор, ордунан жылмагы азап; ыкшоо неме (адам); **лёгко на подъём** разг. чапчаң, сергек, тез ойлогон (адам).

ПОДЪЁМНИК м. тех. подъёмник, көтөргүч (оор салмактуу нерселерди көтөрүүчү механизм).

ПОДЪЁМНЫЙ, ая, -ое **1.** (служащий для подъёма) подъёмный, көтөргүч; **подъёмный кран** подъёмный (көтөргүч) кран; **2.** (такой, который поднимается) көтөрүлмө; **подъёмный мост** көтөрүлмө көпүрө; **3.** в знач. суц. **подъёмные** мн. (деньги) подъёмный акча (жаңыдан иштей турган жерине көчүп баруу үчүн берилүүчү акча); **получить подъёмные** подъёмный акча алуу.

ПОДЪЯЗЫЧНЫЙ, ая, -ое анат. тил астындагы; **подъязычная железа** тил астындагы без.

ПОДЪЯРЁМНЫЙ, ая, -ое уст. кулдуктагы, эрксиз (адам).

ПОДЫГРАТЬСЯ сов. к кому-чему, разг. арамзалык менен бирөөгө жагынуу.

ПОДЫГРЫВАТЬСЯ несов. см. **подыграться**.

ПОДЫМАТЬ несов. разг. см. **поднимать**.

ПОДЫМАТЬСЯ несов. разг. см. **подниматься**.

ПОДЫСКАТЬ сов. кого-что табуу, издөө; **подыскать литературу к докладу** докладга адабияттарды табуу; **подыскать нужного работника** керектүү кызматкер табуу.

ПОДЫСКИВАТЬ несов. см. **подыскать**.

ПОДЫТОЖИВАТЬ несов. см. **подытожить**.

ПОДЫТОЖИТЬ сов. что жыйынтыктоо, жыйынтыгын чыгаруу; **подытожить расходы** расходдордун жыйынтыгын чыгаруу.

ПОДЫХАТЬ несов. см. **подыхнуть**.

ПОДЫШАТЬ сов. дем алып келүү, аба жутуу; **подышать свежим воздухом** таза аба жутуп келүү.

ПОДЫАЧИЙ м. ист. подьячий (Москва Русунун убагында – катчы, мекемедеги иш башкаруучу дьяктын жардамчысы).

ПОЕДАТЬ *несов. см. поёсть 2.*

ПОЕДИНОК *м. 1. (дуэль) жекеме-жеке күрөш, са-йыш, атышуу; жекеме-жеке күрөшүү (борьба); ВЫЗВАТЬ на поединок жекеме-жеке чакыруу; 2. перен. (спор, диспут) айтышуу; словесный поединок жекеме-жеке айтышуу.*

ПОЕДОМ *нареч.: есть поедом разг. жемелеп күн көрсөтпөө.*

ПОЕЗД *м. поезд; скорый поезд тез жүрүүчү поезд; курьерский поезд курьерский поезд; пассажирский поезд пассажир поезди; товарный поезд товар ташуучу поезд; почтовый поезд почта ташуучу поезд; пригородный поезд шаардын айланасында жүрүүчү поезд; поезд дальнего следования алыска жүрүүчү поезд; санитарный поезд санитардык поезд; поезд на Фрунзе Фрунзеге баруучу поезд; свадебный поезд уст. үйлөнүү тою убагында ага катышкандар түшкөн арабалар.*

ПОЕЗДИТЬ *сов. кыдырып барып келүү, бир нече ирет (көл) барып келүү; поездить по стране өлкөнү кыдырып барып келүү.*

ПОЕЗДКА *ж. баруу, барып келүү; совершить поездку за город шаардын сыртына барып келүү.*

ПОЕЗДНОЙ, *ая, -ое поезд-ге т.; поезддик; поездная бригада поезддик бригада.*

ПОЕЗЖАЙ, *поезжай, поезжайте повел. накл. от поехать и ехать.*

ПОЕСТЬ *сов. 1. чего (съесть немного) бир аз тамактануу, анча-мынча жеш; поесть мяса бир аз эт жеп алуу; поесть перед уходом кетер алдында бир аз тамактанып алуу; 2. что (съесть без остатка) жеп коюу, калтырбай жеп коюу; дети поели все яблоки балдар алманын бардыгын жеп коюшту; 3. что (испортить) жеп коюу; моль поела мех терини күбө жеп койду.*

ПОЕХАТЬ *сов. жөнөө, баруу, жолго чыгуу, кетүү (жөө эмес, транспортко отуруп); поехать на конференцию конференцияга баруу (жөнөө); поехать в Москву Москвага баруу; поехать в гости конокко баруу; поехать на машине машинага түшүп баруу; санки поехали в сторону чана жолдон чыгып кетти.*

ПОЁЖИВАТЬСЯ *несов. см. поёжиться.*

ПОЁЖИТЬСЯ *сов. түктөйүү, үрпүйүү, чүрүшүү; поёжиться от холода сууктан үшүп чүрүшүү.*

ПОЁМНЫЙ, *ая, -ое: поёмные луга жайылма жердеги чабындылар.*

ПОЖАДНИЧАТЬ *сов. разг. 1. (напр. в еде) ач көздүк кылуу, сугалактануу; 2. (покупиться) сараңдык кылуу, кызгануу.*

ПОЖАЛЕТЬ *сов. 1. кого-что аёо, ырайым кылуу, боор ооруу, боор ачуу, жаны ачуу, кыйбоо; 2. о ком-чём, чего, с союзом «что» өкүнүү; я пожалел о потерянном времени бекер кеткен убактыма өкүндүм; он пожалел, что опоздал ал кечиккендигине өкүндү; 3. что, чего (поберечь) аёо, кызгануу, сараңдык кылуу.*

ПОЖАЛОВАТЬ *сов. уст. 1. к кому-чему (посетить) келүү, баруу (урмат, сый менен); прошу пожаловать ко мне в гости меникине конокко келүүнүздү сураймын; добро пожаловать! кош келиңиз!; 2. кого чем, кому что (наградить) сыйлык кылып берүү, сый (тартуу) кылып берүү.*

ПОЖАЛОВАТЬСЯ *сов. на кого-что 1. (высказать жалобу) даттануу, арыздануу, зардануу, арыз-мунун айтуу; пожаловаться на головную боль ашынын ооруган-*

дыгын айтып даттануу; 2. (подать жалобу) арыздануу, даттануу; пожаловаться в суд сотко арыздануу.

ПОЖАЛУЙ *частица балким, мүмкүн, ай; я, пожалуйста, завтра придё к вам мен, балким, эртең силердикине келип калармын.*

ПОЖАЛУЙСТА *частица 1. (вежливое обращение) сизден өтүнөм, сурайм; дайте мне, пожалуйста, воды мага суу берип коюунузчу; пожалуйста, не говорите громко катуу сүйлөбөсөңүз экен; 2. (вежливое выражение согласия) жарайт, макул, макул болот, ооба макул; можно вас на минуточку? – Пожалуйста! сизди бир минутага уруксат бекен? – Макул болот!; скажите пожалуйста! муну карасаңыз!*

ПОЖАР *м. өрт; лесной пожар токой өртү; тушить пожар өрттү өчүрүү; пожар войны перен. согуш оту; бежать как на пожар жоо кубалагандай, өрт тийгендей; не на пожар жоо кууп келе жаткан жери жок.*

ПОЖАРИТЬ *сов. что, чего кууруу; пожарить мясо этти кууруу.*

ПОЖАРИТЬСЯ *сов. куурулуу (мис. эт).*

ПОЖАРИЩЕ *ср. өрттөнгөн жер; лесное пожарище токойдун өрттөнгөн жери.*

ПОЖАРНИК *м. пожарник (өрт өчүрүүчү кызматчы).*

ПОЖАРНЫЙ, *ая, -ое 1. пожар-га т.; өрт өчүрүүчү, өрт өчүргүч; пожарная команда өрт өчүрүүчү команда; пожарные инструменты өрт өчүрүүчү аспаптар; пожарная машина өрт өчүрүүчү машина; пожарная тревога өрт тревогасы; 2. в знач. суц. м. пожарный, өрт өчүрүүчү; 3. перен. разг. (экстренный, спешный) эң шашылыш, өтө тездик менен, жоо чапкандай, өрт чыккандай; в пожарном порядке өтө шашылыш түрдө; на всякий пожарный случай кокус шашылыш керек болуп калса.*

ПОЖАТИЕ *ср. кысуу, кыса кармоо, кармап кысуу; пожатие руки кол кысуу, колду кармап кысуу, колду кыса кармоо (амандашканда, коштошкондо).*

ПОЖАТЬ I *сов. кысуу, кармап кысуу, кыса кармоо; пожать друг другу руки ири-биринин колун кыса кармоо; пожать плечами ийнин куушуруп коюу («билбейм» деген белги кылып).*

ПОЖАТЬ II *сов. что, с.-х. оруу, оруп бүтүрүү, оруп коюу; пожать пшеницу буудайды оруу; что посеешь, то и пожнёшь посл. эмнени эксең – ошону оросуң.*

ПОЖАТЬСЯ *сов. бүрүшүү, курушуу, кысылуу; он пожался от холода ал сууктан курушту.*

ПОЖЕВАТЬ *сов. что чайноо, кепшөө; пожевать губами эрин чайноо (кепшегендей эриндерин кыймылдаттуу).*

ПОЖЕЛАНИЕ *ср. 1. каалоо, көңүл, тилек, тилек-тештигин айтуу, каалгандык; 2. (предложение) сунуш, каалоо, өтүнүү; мы учтём ваши пожелания биз силердин сунушуңарды эске алабыз.*

ПОЖЕЛАТЬ *сов. кому чего, с неопр. каалоо, тилөө, тилек кылуу.*

ПОЖЕЛТЁЛЫЙ, *ая, -ое саргарган, саргарып калган; пожелтёлые листья саргарган жалбырактар.*

ПОЖЕЛТЁТЬ *сов. саргаруу, саргаюу.*

ПОЖЕЛТИТЬ *сов. что, разг. саргартуу, сарыга боёо.*

ПОЖЕНИТЬ *сов. кого үйлөндүрүү, аял алып берүү.*

ПОЖЕНИТЬСЯ *сов. үйлөнүү, аял алуу.*

ПОЖЕРТВОВАНИЕ *ср. уст. 1. (действие) кыюу, курмандык кылуу; 2. (дар) кайыр, садага кылып берүү; сбор пожертвований кайыр жыйноо.*

ПОЖЁРТВОВАТЬ сов. 1. что (принести в дар) сый берүү, тартуу кылуу; 2. кем-чем, перен. (подвергнуть опасности, погубить) курман кылуу, кыюу; **пожёртвовать жизнью** жанын курман кылуу.

ПОЖЕЧЬ сов. что өрттөө, өрттөп жиберүү.

ПОЖИВА ж. разг. олжо, табылга.

ПОЖИВАТЬ несов. разг. жашоо, турмуш өткөрүү, өмүр сүрүү; **как выживаете?** кандай турасыңар?

ПОЖИВИТЬСЯ сов. чем, разг. эштеп-септеп бир нерсе табуу, айласын таап олжо алуу.

ПОЖИВШИЙ, ая, -ее 1. прич. от **пожить**; 2. прил. (много испытавший) башынан көптү өткөргөн, көптү көргөн.

ПОЖИЗНЕННО нареч. өмүр бою, өмүр өткүчө.

ПОЖИЗНЕННЫЙ, ая, -ое өмүр бою, өмүрү өткүчө; **пожизненная пенсия** өмүр бою ала турган пенсия.

ПОЖИЛОЙ, ая, -ое улгайып калган, жашап калган, бир топ жашка чыккан; **пожилая женщина** улгайып калган аял.

ПОЖИМАТЬ несов. см. **пожать I**.

ПОЖИМАТЬСЯ несов. см. **пожаться**.

ПОЖИНАТЬ несов. см. **пожать II**; **пожинать плоды своих трудов** өз эмгектеринин ийгилигин көрүү; **пожинать лавры** жетишкендикке ээ болуу, атагы чыгуу.

ПОЖИРАТЬ несов. см. **пожрать**; **пожирать глазами** теше тиктөө, көзү өтүп кетүү.

ПОЖИТКИ только мн. разг. майда буюм-эмеректер.

ПОЖИТЬ сов. 1. туруу, жашап туруу, тиричилик кылуу, өмүр сүрүү, өлбөй тирүү жүрүү, жашоо; **он пожил у нас два дня** ал биздин үйдө эки күн турду; **поживём - увидим** погов. өлбөй тирүү жүрсөк, көрөбүз; 2. уст. разг. (в своё удовольствие) жакшы турмушта жашоо, жыргап-куунап күн өткөрүү.

ПОЖРАТЬ сов. кого-что, разг. апылдатып сугунуу, баарын жеп таштоо, баарын жеп салуу.

ПОЖУРИТЬ сов. кого, разг. тилдөө, жекирүү, зекүү, такуу, жемелөө.

ПОЗА ж. 1. поза (дененин турушу); **ребёнка снимали в разных позах** баланы ар түрдүү позада сүрөткө тартышты; 2. перен. анткордук, арамзальк.

ПОЗАБАВИТЬ сов. кого-что, разг. бир аз күлдүрүү, күлдүрүп көңүл ачуу.

ПОЗАБАВИТЬСЯ сов. разг. бир аз күлүү, күлүп көңүл ачуу.

ПОЗАБОТИТЬСЯ сов. о ком-чём камын көрүү, кам жеш, багууга аракет кылуу.

ПОЗАБЫВАТЬ несов. см. **позабыть**.

ПОЗАБЫТЬ сов. 1. кого-что, о ком-чём и с неопр. унутуу, унутуп калуу, эстен чыгаруу; **ты совсем позабыл о нас** сен бизди такыр унуттуң го; 2. что (оставить где-л.) унутуп таштоо, унутуп коюу, унутуп калтыруу, унутуп салуу.

ПОЗАВИДОВАТЬ сов. кому-чему суктануу, ичи күйүү.

ПОЗАВТРАКАТЬ сов. эртең мененки тамакты ичүү, нанушта кылуу; **я ещё не позавтракал** мен эмдигиче эртең мененки тамакты иче элекмин.

ПОЗАВЧЕРА нареч. мурдагы күнү, мурда күнү; **он приехал позавчера** ал мурдагы күнү келди.

ПОЗАВЧЕРАШНИЙ, ая, -ее мурдагы күнкү.

ПОЗАДИ 1. предлог с род. п. артынан, артында, аркасынан, арка жагында, арка жакта; **он шёл позади всех**

ал баарынын арка жагында келе жатты; **он сидёл позади меня** ал менин арка жагымда (артымда) отурду; **оставить позади себя** артка калтыруу (кууп жетип); 2. нареч. артта, арткы жакта; **он сидёл далеко позади** ал арткы жакта алыс отурду; **самое трудное уже позади перен.** абдан кыйындары артта калды, кыйынчылыктар артта калды.

ПОЗАЙМСТВОВАТЬ сов. что өздөштүрүү, сиңирүү, алуу, үйрөнүү.

ПОЗАНИМАТЬСЯ сов. бир аз иштөө, бир аз окуу, бир аз иш кылуу, бир аз убаралануу.

ПОЗАНЯТЬСЯ сов. разг. бир аз иштөө, бир аз окуу, анча-мынча иш кылуу; **чем бы мне позаняться?** мен эмне иш кылсам?

ПОЗАПРОШЛЫЙ, ая, -ое мурдагы; **позапрошлый год** мурдагы жылы, мурдагы жыл.

ПОЗАРИТЬСЯ сов. на кого-что, разг. кызыгуу, көз артуу, суктануу.

ПОЗВАТЬ сов. кого чакыруу, чакырып коюу; **позвать друга в гости** досун конокко чакыруу; **позвать на помощь** жардамга чакыруу.

ПОЗВОЛЕНИЕ ср. уруксат; **просить позволения** уруксат суроо; **дать позволение** уруксат берүү; **получить позволение** уруксат алуу; **с вашего позволения** сиздин уруксатыңыз боюнча, сиздин уруксатыңыз менен; **с позволения сказать** ирон. 1) (о предмете или явлении) ...дегени, ...демиш болгону, ...деп жүргөнү, ...сөрөй; 2) (как формула вежливости) жаман көрбөңүз..., айып көрбөңүз...

ПОЗВОЛИТЕЛЬНО нареч. кечиримдүү, мүмкүн болгон.

ПОЗВОЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое мүмкүн болгон.

ПОЗВОЛИТЬ сов. кому что и с неопр. 1. (разрешить) уруксат кылуу, уруксат берүү; **позвольте мне завтра прийти** мага эртең келүүгө уруксат бериңиз; 2. перен. (допустить) мүмкүндүк берүү; **болёзнь не позволила мне выйти из дому** оору мага үйдөн чыгууга мүмкүндүк бербеди; **позволить себе что-л.** бир нерсе кылууга колу баруу; **я никогда не позволю себе обмануть вас** мен эч качан сизди алдоого барбаймын; **позвольте!** токтоңуз!, уксаңыз!

ПОЗВОЛЯТЬ несов. см. **позволить**.

ПОЗВОНИТЬ сов. 1. (в колокол) коңгуроо кагуу, коңгуроо уруу, шыңгыратуу; 2. (издать звон) шыңгыроо, шыңгыратуу; **позвонил телефон** телефон шыңгырады; 3. (по телефону) телефон уруу, звонить этүү; **я позвоню вам завтра** мен силерге эртең телефон урамын.

ПОЗВОНОК м. анат. омуртка, кыр арканын омурткасы; **шейные позвонки** моюн омурткалары.

ПОЗВОНОЧНИК м. анат. кыр арка сөөгү, арка омуртк алар.

ПОЗВОНОЧНЫЕ мн. (ед. **позвоночное** ср.) зоол. омурткалуулар (омурткалуу жаныбарлар).

ПОЗВОНОЧНЫЙ, ая, -ое **позвоночник**-ке т.; **позвоночный столб** анат. кыр арка омурткалары.

ПОЗДНЕЙШИЙ, ая-, -ее эң эле кийинки; **позднейшие открытия** эң эле кийинки ачуулар (илимде).

ПОЗДНИЙ, ая, -ее 1. (о частях дня, года) кечки, кеч; **поздний час** кеч убакыт; **поздний вечер** эл орунга отурган убак; **поздняя осень** кеч күз; 2. (запоздалый) кечиккен; **поздний урожай** кечигип бышкан эгин; **поздний приход** кечигип келиш; **поздний гость** кеч келген конок.

ПО́ЗДНО нареч. кеч, кечигип, кечигүү менен; **поздно осенью** кеч күздө; **он поздно начал учиться** ал окууга кечигип кирди; **он поздно верну́лся домо́й** ал үйгө кеч кайтты; **поздно лечь** кеч жатуу; **поздно вста́ть** кеч туруу; **лу́чше поздно, чем никогда́** погов. ийгиликтин эрте-кечи жок.

ПОЗДОРОВА́ТЬСЯ сов. саламдашуу, амандашуу, учурашуу.

ПОЗДОРОВЕ́ТЬ сов. өңдөнүү, өңүнө кирүү, өңдөнүп калуу; **он поздорове́л за ле́то** ал жай ичинде өңдөнүп калган.

ПОЗДОРОВИ́ТЬСЯ сов. безл.: **ему́ не поздоро́вится!** разг. ал соо болбойт!, ал бирди көрөт!

ПОЗДРАВИ́ТЕЛЬ м. куттуктоочу, куттуктаган адам.

ПОЗДРАВИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **поздравление-ге т.**; **поздравительная телегра́мма** куттуктоо телеграммасы.

ПОЗДРАВИ́ТЬ сов. кого с чем куттуктоо, куттуктап коюу; **поздравляю вас с пра́здником!** майрамыңыз менен!; **поздравить с успе́хом** ийгилиги менен куттуктоо.

ПОЗДРАВЛÉНИЕ ср. куттуктоо; **прими́те на́ши поздравлénия** биздин куттуктообузду кабыл алыңыз; **прине́сти поздравлénия** куттуктоо.

ПОЗДРАВЛЯ́ТЬ несов. см. **поздравить**; **поздравляю!** ирон. мынакей!, чала болду!

ПОЗЕЛЕНЕ́ТЬ сов. 1. (*стать зелёным*) жашылдануу, жашыл болуу, көгөрүү; **бронза позелене́ла** коло көгөрдү; 2. *перен.* көгөрүү, көгөрө түшүү; **позелене́ть от злóсти** ачуусуна чыдабай көгөрүп-татарып кетүү.

ПОЗЕМЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое жерден алынуучу, жерге жараша.

ПОЗÉМИЦА жс. жөө бурганак.

ПОЗЁВЫВА́ТЬ несов. разг. эстөө, эстей берүү (*оозун ачыл*).

ПОЗЁМ м. с.-х кык (*малдын жер семиртүүчү кыгы*).

ПОЗЁМКА жс. разг. см. **поземица**.

ПОЗЁР м. сырткы сымбатын көрсөтүп жүргөн, сөзүн жасап сүйлөгөн киши.

ПО́ЗЖЕ сравн. ст. от нареч. **поздно** кечирээк, кийинирээк; **он пришёл позже меня́** ал менден кечирээк келди; **они́ займётся́ этим позже** алар бул иштерге кийинирээк киришет.

ПОЗЫ́РОВАТЬ несов. 1. позировать кылуу (*художник, скульптор же фотографтын алдында белгилүү позада туруп берүү*); 2. *перен.* сырткы сымбатын көрсөтүү, сөзүн жасап сүйлөө.

ПОЗИ́ТИВ м. фото позитив (*кагазга же атайын айнекке тартылган фотографиялык сүрөт*).

ПОЗИТИВИ́ЗМ м. филос. позитивизм (*буржуазиялык философияда орун алган, субъективисттик-идеалисттик философиянын бир агымы*).

ПОЗИТИВИ́СТ м. филос. позитивист (*позитивизмди жактоочу адам*).

ПОЗИТИВИ́СТСКИЙ, ая, -ое **позитивист-ке, позитивизм-ге т.**; позитивисттик.

ПОЗИТИ́ВНОСТЬ жс. позитивдүүлүк.

ПОЗИТИ́ВНЫЙ, ая, -ое 1. (*основанный на фактах*) позитивдүү, позитивдик (*фактыларга негизделген*); 2. (*положительный*) ырастоочу, чындыкка чыгаруучу; **позитивное суждение** чын (ырас) ой-пикир; 3. **фото позитив-ге т.**; позитивдик.

ПОЗИЦИО́ННЫЙ, ая, -ое **позиция-га т.**; позициялык; **позиционная война** позициялык согуш (*мындай согушта эки тарап тең ок атуу куралдарынын жана инженердик коргонуу чептеринин кубатын пайдалануу менен чыңдалган фронттун жыш линиясын түзүшөт*).

ПОЗИ́ЦИЯ жс. 1. позиция (*бир маселеде кармаган жол*); 2. воен. позиция (*аскер же согуштук курал орношкон жай*); **артиллерийская пози́ция** артиллериялык позиция; **вы́годная пози́ция** ыңтайлуу позиция; 3. *чаще мн. воен. (район военных действий)* позиция, согуш майданы; **отпра́виться на передовые пози́ции** согуштун алдыңкы позициясына жөнөө; 4. *перен. (точка зрения)* позиция, көз караш; **защища́ть свою́ пози́цию** өзүнүн позициясын жактоо.

ПОЗЛÍТЬ сов. кого бир аз ачуулантуу, ачуусун келтирүү, ачуусуна тийүү, бир аз жинин келтирүү.

ПОЗЛÍТЬСЯ сов. разг. бир аз ачуулануу, ачуусу келүү, бир аз жини келүү.

ПОЗЛОРА́ДСТВОВАТЬ сов. табалоо, табалап кубануу.

ПОЗЛОСЛÓВИТЬ сов. ушактап жүрүү, жамандап жүрүү.

ПОЗНАВА́ЕМОСТЬ жс. филос. билүүгө, таанууга мүмкүн болгондук; **познава́емость явлéний** кубулуштарды билүүгө, таанууга мүмкүн болгондук.

ПОЗНАВА́ЕМЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от познава́ть*; 2. *прил. филос.* билинүүчү, таанылуучу, билинген, таанылган.

ПОЗНАВА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое билим берүүчү, маалымат арттыруучу.

ПОЗНА́ВАТЬ несов. см. **позна́ть**.

ПОЗНА́ВАТЬСЯ несов. 1. билинүү, таанылуу, белгилүү болуу; **друзья́ позна́ются в беде́** достун достугу кыйынчылыкта билинет; 2. *страд. к познавать*.

ПОЗНАКО́МИТЬ сов. кого 1. с кем-чем тааныштыруу; **познако́мить ученико́в с биогра́фией учёного** окуучуларды окумуштуунун өмүр баяны менен тааныштыруу; 2. с чем (*заставить испытать*) билгизүү, башынан өткөртүү (*турмушту, кыйынчылыктарды*).

ПОЗНАКО́МИТЬСЯ сов. 1. с кем таанышуу; **познако́миться с профе́ссором** профессор менен таанышуу; 2. с кем-чем (*получить сведения*) таанышуу, билүү, көрүп чыгуу; **познако́миться с но́вым го́родом** жаңы шаар менен таанышуу; 3. с чем (*испытать*) башынан өткөрүү, билүү.

ПОЗНА́НИЕ ср. 1. филос. билүү, таануу; **тео́рия позна́ния** билүү (таануу) теориясы; 2. *чаще мн. (совокупность сведений)* билим; билүү; у него *большие познания в медицине* медицина боюнча ал көп нерселерди билет.

ПОЗНА́ТЬ сов. 1. *кого-что* билүү, таануу; **позна́ть при́роду** жаратылышты билүү (*таануу*); **позна́ть исти́ну** чындыкты (*акыйкатты*) билүү (*таануу*); 2. *что (испытать)* татуу, баштан өткөрүү; **позна́ть ра́дость труда́** эмгектин кубанычын татуу.

ПОЗОЛÓТА жс. алтындын буусу; **позоло́та часо́в стёрлась** сааттын сыртындагы алтындын буусу кетип калды.

ПОЗОЛОТИ́ТЬ сов. что 1. алтындын буусуна кармоо; **позолоти́ть фарфо́р** фарфорду алтындын буусуна кармоо; 2. *перен. (окрасить в золотой цвет)* алтын түстүү сары боёк менен боёо.

ПОЗОЛОЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от позолотить*; 2. *прил.* алтындын буусуна кармалган; **позолоченный портсигар** алтындын буусуна кармалган портсигар.

ПОЗОР м. уят, маскара, маскаралык, шерменделик; **покрыть кого-л. позором** бирөөнү маскара кылуу; **удалиться с позором** маскара болуп чыгып кетүү.

ПОЗОРИТЬ *несов. кого-что* уят кылуу, уятка калтыруу, маскара кылуу, абийрин кетирүү, шерменде кылуу, шермендесин чыгаруу, маскаралоо, кордоо.

ПОЗОРИТЬСЯ *несов. разг.* уят болуу, маскара болуу, абийри төгүлүү, шерменде болуу.

ПОЗОРНЫЙ, ая, -ое **позор-го т.**; маскаралык, уят кылуучу; **позорный поступок** уят иш; **позорное поведение** маскаралык жүрүш-туруш; **поставить к позорному столбу** көпчүлүк элдин алдында маскара кылуу.

ПОЗУМЕНТ м. око, ноко.

ПОЗУМЕНТНЫЙ, ая, -ое **позумент-ке т.**; **позументная мастерская** ноко жасоочу мастерская.

ПОЗЫВ м.: **позыв на рвоту** кускусу келүү.

ПОЗЫВАТЬ *несов.*: **позывать на рвоту** кускусу келүү.

ПОЗЫВНОЙ, ая, -ое мор., радио 1. чакыруучу; **позывной сигнал** чакыруу сигналы; 2. *в знач. суц.* **позывные** мн. радиостанциянын же кеменин өзүн билдире турган чакырык сигналы.

ПОИГРАТЬ *сов.* бир аз ойноо, ойноп отуруу; **поиграть в шахматы** шахмат ойноп отуруу; **поиграть на пианино** пианинодо бир аз ойноо.

ПОИГРЫВАТЬ *несов. разг.* ойноо, ойноп убакыт өткөрүү.

ПОИЗДЕРЖАТЬСЯ *сов. разг.* сарп кылып түгөтүп алуу.

ПОЙЛКА ж. 1. с.-х. суу ичиргич, мал сугаргыч (*малды же канаттууларды сугара турган идиш*); 2. (*для больших*) тамак ичиргич (*төшөктөн тура албаган ооруларды тамактандыруучу идиш*).

ПОИМЕНОВАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от поименовать*; 2. *прил.* аты аталган; **все поименованные лица вызываются на совещание** аттары аталган адамдардын бардыгы кеңешмеге чакырылат.

ПОИМЕНОВАТЬ *сов. кого-что, офици.* аттарын атоо, аттарынан айтуу; **поименовать присутствующих** катышып отургандардын аттарын атоо.

ПОИМЕННО *нареч.* ат-атынан, ар бирин өз атынан; **вызвать всех поименно** бардыгын ат-атынан чакыруу.

ПОИМЕННЫЙ, ая, -ое аттары жазылган; **поименный список** аттары жазылган тизме.

ПОИМКА ж. кармап алуу, кармоо.

ПОИМУЩЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое *юр.* мүлкүнөн алынуучу, мүлккө жараша, мүлкүнө ылайык.

ПОИНТЕРЕСОВАТЬСЯ *сов. кем-чем* көңүл коюу, кызыгуу, кунт коюу.

ПОИНТРИГОВАТЬ *сов. кого, против кого* арага бузук салуу, арага от салуу, чагым салуу.

ПОЙСКАТЬ *сов. кого-что* издөө, издеп табуу, издеп көрүү; **поищи книгу** китепти издеп көрчү.

ПОЙСКИ мн. (*ед. поиск м.*) 1. издөө, издеп жүрүү; **отправиться на поиски** издеп жөнөө; 2. *воен.* издөө, издеп жүрүү; **поиски разведчиков** чалгынчылардын издеп жүрүшү; 3. *горн.* издөө, кароо; **поиски полезных ископаемых** пайдалуу кендерди издөө.

ПОИСКОВЫЙ, ая, -ое **поиск 3-кө т.**; издөөчү; **поисковая партия** издөөчү партия (*кенди*).

ПОЙСТИНЕ *нареч.* чынында, чындыгында, анык эле; **это поистине прекрасное произведение** бул чындыгында да эң сонун чыгарма.

ПОИТЬ *несов. кого* 1. (*давать пить*) сугаруу, суу берүү; **поить лошадей** жылкыны сугаруу; 2. (*выкармливать молоком*) сүт менен багуу, сүт берүү; **поить телят** музоолорго сүт берүү, музоолорду сүт менен багуу; 3. *перен. (угощать)* ичирүү, берүү, ичирип сыйлоо (*чаем*); ичкилик ичирүү (*вином*); **поить гостей чаем** конокторго чай берүү; **поить и кормить** *разг.* багуу, багып тамактандыруу, ичирип-жегизүү.

ПОЙЛО ср. алап, суюк тоют; **коровье пойло** уйга берилүү алап (*суюк тоют*).

ПОЙМА ж. *геогр.* жайылма (*суу ташыганда суу жайылып кетүүчү жер*).

ПОЙМАТЬ *сов.* 1. *кого-что* кармоо, тосуп алуу, кармап алуу; **поймать мяч** топту тосуп алуу; **поймать вора** ууруну кармап алуу; **поймать голубя** көгүчкөндү кармап алуу; 2. *что, перен. (перехватить, заметить)* байкоо, байкап калуу, кармап алуу; **поймать чей-л.** **взгляд** бирөөнүн көз карашын байкап калуу; **поймать Москвú на средних волнах** Москваны ортоңку толкундан кармап алуу (*радиодон*); 3. *что, перен. (использовать)* пайдаланып калуу; **поймать удобный момент** оңтойлуу (*ыңгайлуу*) учурдан пайдаланып калуу; 4. *кого-что* на чөм, *перен. (изобличить)* колго түшүрүү, кармап алуу; **поймать на слове** сөзүнөн кармап алуу, сөзүнөн карматып коюу; 5. *что, разг. (какую-л. болезнь)* жугузуп алуу.

ПОЙМУ́, пойму, поймёшь и т.д. *буд. вр. от понять.*

ПОЙТИ́ *сов.* 1. жөнөө, баруу, кетүү; **он попрощался и пошёл** ал коштошту да жөнөп кетти; **я пошёл по́лем** мен талаа менен бардым; **пойти́ навстрéчу** 1) алдынаң утурулай баруу; 2) *перен.* бирөөнүн тилегин орундатуу, бирөөнүн талабын кубаттоо; **трамва́й пойдёт не по маршру́ту** трамвай маршруту боюнча барбайт; 2. (*о механизмах*) жүрүү, жүрө баштоо; **часы́ пошл́и** саат жүрө баштады; 3. чыгуу, агуу; **из трубы́ пошёл дым** мордон түтүн чыкты; **водá пошлá из крáна** чоргодон суу ага баштады; **кровь пошлá из рáны** жарадан кан ага баштады; 4. (*об осадках*) жааш, жаай баштоо; **пошёл сильный дождь** жамгыр катуу жаап жиберди; 5. (*поддаться на приманку*) көнүү, алдануу, кызыгуу, таткануу; 6. (*поступить куда-л.*) кирүү; **он пошёл в медицинский институт** ал медициналык институтка кирди; 7. *разг. (найти сбыт)* өтүү, жароо; **этот товар хорошó пошёл** бул товар жакшы өттү; 8. (*о спектакле и т.п.*) болуу; коюлуу; 9. (*потребоваться*) кетүү; **на плáтье пошлó много шёлка** көйнөккө жибек көп кетти; 10. (*проявить готовность к чему-л.*) көнүү, макул болуу; **я пошёл ему́ на устúпки** мен аны менен макул болуп көндүм; 11. (*оказаться к лицу*) жарашуу, жароо; **это плáтье пошлó бы вам** бул көйнөк сизге жарашат эле; 12. (*пройти*) өтүү; **пóсле окончáния работы́ врéмя пошлó мéдленнее** жумуш бүткөндөн кийин убакыт жайыраак өтүп калды; 13. (*передаваться*) берилүү, өтүү; **дело пойдёт в суд** иш сотко берилет; **докумéнты пошл́и на пóдпись** документтер кол коюуга берилди; **пойти́ в отцá** атасына тартуу; **пойти́ как по маслу́** иш онунан чыгуу, иш оңдой берди болуу; **если́ на то пошлó** эгер андай болсо; **пошёл вон!** чык!, жогол!

ПОКА́ 1. нареч. (в данный момент, сейчас) азырынча; **пока́ мне ста рублѣй хвѣтит** азырынча мага жүз сом жетишет; **он пока́ учится** ал азырынча окуп жатат; 2. нареч. (до сего времени, всё ещё) азырынча, дагы эле, ушул кезге чейин, ушул убакка чейин; **пока́ ничегó не извѣстно** азырынча (дагы эле) эч нерсе белгисиз; **они́ пока́ ещё не приѣхали** алар азырынча келише элек; 3. союз (в течение того времени, как) кезде, азырынча, мезгилде; **пока́ он учёится, надó ему́ помóчь** ал окуп жаткан кезде ага жардам берүү керек; **куй желѣзо, пока́ горячó посл.** темирди кызуусунда сок; 4. союз (до тех пор, как) -га чейин, мезгилге чейин, азырынча, кезинде; **сиди́ здесь, пока́ я не придú** мен келгенге чейин ушул жерде отуруп тур; **ну, пока́!** разг. кош эмесе!, эмесе кош!

ПОКА́З м. көрсөтүү, көргөзүү; **пока́з нóвого филь-ма** жаңы фильмди көрсөтүү.

ПОКА́ЗАНИЕ ср. 1. (свидетельство, рассказ) айтуу, көрсөтүү; **показáния совремѣнников Пúшкина** Пушкиндин замандаштарынын айткандары; 2. юр. **показáние**, айтуу, көрсөтүү; **показáния свидетелей** күбөлөрдүн көрсөтүүлөрү; 3. (измерительными приборами) көрсөтүү; **показáние термометра** термометрдин көрсөтүүсү.

ПОКА́ЗАТЕЛЬ м. көрсөткүч; **ка́чественные и количественные показáтели** сапат жана сан көрсөткүчтөрү.

ПОКА́ЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (характерный) мүнөздүү; **показáтельное явлѣние** мүнөздүү кубулуш; 2. (для всеобщего ознакомления) көрсөтмө; **показáтельный судѣбный процесс** көрсөтмө сот процесси; 3. (образцовый) үлгүлүү; **показáтельный совхоз** үлгүлүү совхоз.

ПОКА́ЗАТЬ сов. 1. **кого-что кому** көрсөтүү, көргөзүү; **я показáл ему́ свою́ комнату** мен ага өзүмдүн бөлмөмдү көрсөттүм; **покажите вáши докумѣнты** сиз документтериңизди көрсөтүңүзчү; 2. **кого-что кому (продемонстрировать)** көрсөтүү, көргөзүү; **показáть нóвый спектакль** жаңы спектаклди көрсөтүү; **показáть больнóго врачú** оорулуу кишини врачка көрсөтүү; **показáть свою́ работу́ специалисту** өзүнүн ишин специалистке көргөзүү; 3. **кого-что (обнаружить, проявить)** көрсөтүү, көргөзүү; **показáть образцы героизма** баатырдыктын үлгүсүн көрсөтүү; **показáть свой знáния** өзүнүн билимин көргөзүү; 4. **что (доказать)** көрсөтүү, далилдөө; 5. (дать показание) айтуу, көрсөтүү; 6. (об измерительных приборах) көрсөтүү; **манóметр показáл высóкое давлѣние** басымдын бийик экендигин манометр көрсөттү; **показать себя** өзүн көрсөтүү; **он показáл себя хорóшим работником** ал өзүнүн жакшы кызматкер экендигин көрсөттү; **показáть примѣр** үлгү көрсөтүү; **показáть на дверь** үйдөн кууп чыгуу; **я ему́ пока́жу!** разг. мен ага бирди көрсөтөм!

ПОКА́ЗАТЬСЯ сов. 1. көрүнүү, өндөнүү, сыяктуу болуп көрүнүү; **день ожидáния показáлся мнѣ гóдом** бир күнкү күткөнүм мага жылдай болуп көрүндү; **показáлось, что кто-то позвáл меня́ бирөө мени** чакыргандай болуп көрүндү; 2. (появиться) көрүнүү, чыгуу; **вдали́ показáлось селѣние** алыста кыштак көрүндү; **из-за гор показáлась луна́** тоонун ары жагынан ай чыкты; **на глазах показáлись слѣзы** көздөрүндө жаш көрүндү; 3. (притти, явиться) көрүнүү, келүү; **показáться врачú** врачка көрүнүү; **он у нас только раз показáлся и пропáл** ал биздикине бир эле келип, ошол бойдон жоголду; **он боится мне на глаза́ показáться** ал менин көзүмө көрүнүүдөн коркот.

ПОКА́ЗНОЙ, ая, -ое 1. (образцовый) үлгүлүү, көрсөтүүгө арналган, көрсөтүлүүчү; **пока́зной товáр** көрсөтүлүүчү товар; 2. (притворный) анткор, куру, курулай; **показные слѣзы** анткор ыйламыш болуу.

ПОКА́ЗЫВАТЬ несов. см. **показáть**; **глаз не пока́зывать** көз көргөзбөө (келбей коюу).

ПОКА́ЗЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **показáться** 2, 3; 2. страд. к **показывать**.

ПОКАЛѢЧИТЬ сов. **кого-что** майып кылып коюу, майып кылып алуу.

ПОКАЛѢЧИТЬСЯ сов. майып болуп алуу, майып болуп калуу.

ПОКА́ЛЫВАНИЕ ср. сайгылашуу.

ПОКА́ЛЫВАТЬ несов. безл. разг. (о боли) сайгылашуу, сайгылашып ооруу; **у меня́ пока́лывает в лѣвом бо́ку** менин сол жак капталым сайгылашып ооруйт.

ПОКАЛѢКАТЬ сов. разг. аркы-беркини айтып сүйлөшүү, тамашалашып сүйлөшүү.

ПОКА́МЕСТ нареч. и союз прост. см. **пока**.

ПОКА́ПАТЬ сов. (о дожде) тамчылоо; **с утра́ пока́пал дождь** эртең менен жамгыр тамчылап турду.

ПОКАПРИЗНИЧАТЬ сов. бир аз терсаяктануу, кераяктануу, бир аз наздануу, болбогон нерсеге тарынуу.

ПОКАРА́ТЬ сов. **кого** жазалоо, жазага тартуу.

ПОКАРАУ́ЛИТЬ сов. **кого-что, разг.** күзөтүү, карап туруу, кайтарып тура туруу, көз сала туруу, андып байкап туруу.

ПОКАТА́ТЬ сов. **кого-что** 1. (прокатить) ойнотуу, ойнотуп келүү; **покатáть кого-л. на велосипѣде бирөөнү** велосипед мингизип ойнотуу; 2. (катать некоторое время) бир аз тоголотуу, бир аз тегеретүү.

ПОКАТА́ТЬСЯ сов. бир аз ойноо; **покатáться на конькáх** коньки тээп бир аз ойноо.

ПОКАТИ́ТЬ сов. 1. **что** тоголотуу, тоголотуп келүү (жиберүү), тегеретүү; **покатитъ бóчку к машинѣ** бочканы машинанын жаныңа тоголотуп баруу; 2. разг. (поехать) бат, тез баруу (келүү); **он покатил в гóрод** ал шаарга бат кетти.

ПОКАТИ́ТЬСЯ сов. 1. тоголонуу, тегеренүү; **мяч покатился под стол** топ столдун астына тоголонуп кетти; **покатиться с горы́** тоодон тоголонуп түшүү; 2. (потечь) агуу, тоголонуу; **слѣзы покатились из глаз** көздөн жаш тоголонуп кетти; **покатиться сó смеху** разг. ичек-боору каткыча күлүү, боору эзилгиче күлүү.

ПОКА́ТОСТЬ жс. айдөөшүлүк, жантаймалык, эңкеймелик.

ПОКА́ТЫЙ, ая, -ое айдөөш, энкейме, жантайма.

ПОКАЧА́ТЬ сов. 1. (некоторое время) бир аз терметүү, бир аз терметип коюу; **покачáть ребѣнка** баланы бир аз терметип коюу; 2. **чем** чайкоо, ийкөө; **покачáть головóй в знак соглáсия** макулдугун билдирип башын ийкөө; 3. (насосом) насос менен тартуу.

ПОКАЧА́ТЬСЯ сов. термелүү, чайпалуу, чайкалуу, тебүү, кыймылдоо; **покачáться на качѣлях** селкинчек тебүү; **маятник покачáлся и остановился** маятник термелип кетти да, токтоп калды.

ПОКА́ЧИВАНИЕ ср. термелүү, чайпалуу, кыймылдоо, чайкалуу; **пока́чивание лóдки** кайыктын чайкалышы.

ПОКА́ЧИВАТЬ несов. 1. **кого-что** чайкоо, терметүү, чайпоо; **пока́чивать лю́льку** бешикти терметүү; 2. **чем** чайкоо; **пока́чивать головóй** башты чайкоо.

ПОКАЧИВАТЬСЯ *несов.* теңселүү, термелүү, чайпалуу, чайкалуу; **ло́дка покачивалась на волна́х** кайык толкунда чайкалып турду; **он покачивался при ходьбе́** ал теңселип баса турган.

ПОКАЧНУ́ТЬ *однокр.* что солк эттирүү (бир жолу).

ПОКАЧНУ́ТЬСЯ *однокр.* солк этүү.

ПОКАШЛИВА́ТЬ *несов.* жөтөлүү, жөтөлө берүү, улам-улам жөтөлүү.

ПОКАШЛЯ́ТЬ *сов.* жөтөлүү, бир нече жолу жөтөлүү.

ПОКАЯ́НИЕ *ср.* тобо кылуу; **отпусти́ть ду́шу на покая́ние** *разг. шутил.* тынчын алганын коюу, жанына жай берүү.

ПОКАЯ́ННЫЙ, ая, -ое **1.** өкүнгөн; **2.** күнөөсүн мойнуна алып, кечирим суранган.

ПОКАЯ́ТЬСЯ *сов.* **1.** (раскаяться) өкүнүү; **2.** (признаться) күнөөсүн мойнуна алып кечирим суроо.

ПОКВАРТА́ЛЬНО *нареч.* квартал сайын.

ПОКВАРТА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое квартал сайын, квартал боюнча.

ПОКВИТА́ТЬСЯ *сов. с кем, разг.* **1.** уст. (рассчитаться) эсептешип кутулуу, такташып карыздан кутулуу; **2.** (отомстить) өч алуу, кек алуу, эсесин алуу; **я с тобой ещё поквитаюсь!** мен сенден өчүмдү алармын!

ПОКИВА́ТЬ *сов.* ийкөө (бир нече жолу); **покива́ть головой на проща́ние** коштошуп башын ийкөө.

ПОКИДА́ТЬ I *сов. разг. см. поброса́ть.*

ПОКИДА́ТЬ II *несов. см. покину́ть.*

ПОКИ́НУТЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от покину́ть; **2.** прил. (одинокий, заброшенный) кароосуз ташталган, жалгыз калган, ээн калган; **покину́тый дом** ээн калган үй.

ПОКИ́НУТЬ *сов.* **1.** что (уйти) таштап кетүү, чыгып кетүү, таштоо, калтыруу; **покину́ть го́род** шаардан чыгып кетүү; **2.** кого таштап кетүү, калтыруу, байланышты үзүү; **все друзья́ покинули его́** аны бардык достору таштап кетти; **3.** кого-что, перен. качуу, кетүү, таюу; **си́лы поки́нули его́** ал алдан тайды, анын алы кетти.

ПОКИПЕ́ТЬ *сов.* кайнай түшүү, бир аз кайноо.

ПОКИПЯ́ТИТЬ *сов.* что кайнатуу, кайнатып жиберүү.

ПОКИПЯ́ТИТЬСЯ *сов. разг.* **1.** см. покипе́ть; **2.** перен. (посердиться) бир аз ачуулануу, ачуулана түшүү, кыжыры кайноо.

ПОКЛА́ДАЯ: раба́тать не покла́дая рук жан ая-бастан иштөө, тынбастан иштөө.

ПОКЛА́ДИСТОСТЬ *ж. разг.* жумшак көңүлдүк, ыкка тез көнмөлүк.

ПОКЛА́ДИСТЫЙ, ая, -ое жумшак көңүл, ыкка тез көнмө; **покла́дистый ха́рактер** жумшак көңүл мүнөз; **он человек покла́дистый** ал ыкка тез көнмө адам.

ПОКЛА́ЖА *ж.* жүк, көтөрүп жүрүүчү эмерек.

ПОКЛЕВА́ТЬ *сов.* **1.** что чокуу; чокуп, терип жеп коюу; **ку́ры поклевáли всё про́со** тооктор тааруунун баарын терип жеп коюшту; **2.** что (о рыбе) тиштегилеп тартуу, булкуу, тиштеп жутуп жиберүү (балык кайырмактагы жемди).

ПОКЛЕ́ВЫВАТЬ *несов. что* **1.** бир аз чокуу, аз-аздан терип жеш; **2.** (о рыбе) тиштеп тартуу (кайырмактагы жемди).

ПОКЛЕ́П *м. разг.* курулай жала; **взводи́ть поклёп на** кого-л. бирөөгө курулай жала жаап айыптоо.

ПОКЛО́Н *м.* **1.** (приветствие) ийилип саламдашуу, жүгүнүү; **сдела́ть поклóн при встре́че** кезиккен убак-

та жүгүнүп, ийилип саламдашуу; **отве́тить на чей-л. поклóн бирөөнүн** ийилип салам беришине жооп кайтаруу; **2.** жүгүнүү; **земно́й поклóн** жүгүнүп башын жерге тийгизүү; **класть поклóны рел. (намаз окуганда)** сежде кылуу; **3.** перен. (привет) салам; **вам поклóн от това́рищей** силерге (сизге) жолдоштордон салам; **идти́ на поклóн к кому-л.** бирөөгө жалынып-жалбарып өтүнүү.

ПОКЛО́НЕНИЕ *ср.* **1.** (напр. божеству) сыйынуу, табынуу; **2.** (преклонение) баш ийүү, кол коюу; **поклонéние тала́нту писáтеля** жазуучунун талантына баш ийүү (кол коюу).

ПОКЛО́НИТЬСЯ *сов. кому-чему* **1.** (сделать поклóн) жүгүнүү, ийилип таазым кылуу, ийилип саламдашуу, ийилип салам берүү; **2.** уст. (униженно попросить) жалынып-жалбарып сурануу.

ПОКЛО́ННИК *м.* **1.** (почитатель) кол коюучу, баш ийүүчү; **2.** (возлюбленный) жакшы көргөн, сүйгөн, ашык болгон.

ПОКЛО́ННИЦА *женск. р. к поклонник.*

ПОКЛО́НЯТЬСЯ *несов. кому-чему* **1.** (читать как божество) сыйынуу, табынуу, тобо кылып жүгүнүү; **в дрéвности люди́ поклоня́лись си́лам приро́ды** байыркы убакта адамдар жаратылыштын күчтөрүнө сыйынышкан; **2.** перен. (чрезмерно почитать) жүгүнүп багынуу, баш ийип жүгүнүү; **я поклоня́юсь его́ тала́нту** мен анын талантына баш иемин.

ПОКЛЯ́ТЬСЯ *сов. кому в чём и с неопр.* ант кылуу, ант берүү, каргануу, касам ичүү.

ПОКОВЕ́РКАТЬ *сов. что, разг.* бир аз мыйрыйтуу, бир аз бузуу, бир аз сындыруу.

ПОКОВКА *ж. тех. (кусок металла)* согуп иштетилген металлдын бир кесеги; **ста́льные поков́ки** болоттун согуп иштетилген кесектери.

ПОКОВО́ЧНЫЙ, ая, -ое поковка-га т.

ПОКОВЫ́ЛЯТЬ *сов. разг.* аксаңдап же сүйрөлүп очорулуп басуу.

ПОКОВЫ́РЯТЬ *сов. что, разг.* чукулоо, чукуп отуруу; **поковы́рять в зуба́х** тиштерин чукулоо (чукулап отуруу).

ПОКО́И *мн. уст.* жатуучу бөлмө.

ПОКО́ИТЬСЯ *несов.* **1.** на чём (иметь основанием) негизделүү, бир нерсенин үстүнө тургузулуу; **это зда́ние поко́ится на железобетонном фунда́менте** бул үй темир-бетондук фундаменттин үстүнө салынган; **2.** уст. (быть похороненным) жатуу, көмүлүү; **здесь поко́ится прах геро́я** бул жерде баатырдын сөөгү жатат.

ПОКО́Й *м.* **1.** (тишина, спокойствие) тынчтык, жымжырттык; **над о́зером царил по́кой** көлдүн үстүндө тынчтык өкүм сүрдү; **больно́му ну́жен по́кой** оорулуу кишиге тынчтык керек; **наруши́ть чей-л. по́кой бирөөнүн** тынчын алуу; **эта мысль не даёт мне по́коя** бул ой мага тынчтык бербейт; **2.** (неподвижность) тынчтык, кыймылсыздык; **оста́вить в по́кое** тийбей эле жайына коюу, тынчтык берүү; **удали́ться на по́кой** уст. кызматтан такыр бошоп, тынч жатып калуу; **приёмный по́кой** приёмный покой (ооруканаларда ооруларды кабыл алып палаталарга бөлүштүрүүчү үй); **вечный по́кой** уст. келбес сапарга кетүү.

ПОКО́ЙНИК *м.* **1.** өлүк, өлгөн адам; **2.** (при упоминании об умершем) маркум, ыраматылык, ырамылык.

ПОКО́ЙНИЦА *женск. р. к покойник.*

ПОКОЙНИЦКАЯ ж. өлүктөр коюлуучу жай.

ПОКОЙНЫЙ I, ая, -ое **1.** (*тихий, кроткий*) жоош, момун; **покойный характер** жоош мүнөз; **2.** (*удобный*) тынч, ыктуу; **покойное кресло** тынч кресло; **покойной ночи!** жакшы жатып уктаңыз!, жакшы жатып жай туруңуз!; **будьте покойны** разг. камырабаңыз, кам санабаңыз; **уж он, будьте покойны, не подведёт вас** андан кадырыңыз жам болсун, сизди уят кылбайт.

ПОКОЙНЫЙ II, ая, -ое **1.** (*умерший*) өлгөн адам, маркум; **покойный поэт** маркум акын; **2.** в знач. суш. м. (*покойник*) ыраматылык, маркум; **я хорошо знал покойного** мен маркумду жакшы таанычу элем.

ПОКОЛЕБАТЬ сов. **1.** *кого-что* козголтуу, кыймылдатуу, солкулдатуу, чайпалтуу, чайкалтуу, термелтүү, теңселтүү; **ветер поколебал верхушки деревьев** шамал жыгачтардын башын кыймылдаты; **2.** что, перен. (*расшатать*) бошоңдотуу; **3.** что, перен. (*вызвать сомнение в чём-л.*) кетирүү, түшүрүү; **поколебать чей-л. авторитет бирөөнүн** беделин (*кадырын*) кетирүү, кадырына шек кетирүү; **4.** кого, перен. (*заставить сомневаться*) ыргылжың кылуу, шек туудуруу, күмөн санатуу; **он насколько меня не поколебал** ал мени кенедей да күмөн саната алган жок.

ПОКОЛЕБАТЬСЯ сов. **1.** (*испытать нерешительность*) ыргылжың болуу, арсар болуу, олку-солку болуу, ден-дароо болуу; **2.** (*потерять влияние*) түшүңкүрөп калуу; **его авторитет поколебался** анын бедели түшүңкүрөп калды; **3.** (*пробыть в колебании*) козголуу, кыймылдоо, солкулдоо, чайпалуу, чайкалуу, термелүү, теңселүү; **маятник немного поколебался и остановился** маятник бир аз кыймылдады да токтоп калды.

ПОКОЛЕНИЕ ср. **1.** (*родственники*) урук, тукум, укум-тукум; **третье поколение** үчүнчү атасы (*үч ата өткөн*); **2.** муундар, курбалдаш; **молодое поколение** жаш муундар; **новое поколение** жаңы муундар; **из поколения в поколение** 1) (*по наследству*) укумдан тукумга, ата-бабадан бери; 2) (*по традиции*) адат боюнча, илгертен бери.

ПОКОЛЕСИТЬ сов. разг. кыдырып жүрүү; **немало я поколесил по белому свету** жарык дүйнөнүн далай жерин кыдырдым.

ПОКОЛОТИТЬ сов. **1.** кого (*побить*) чапкылоо, ургулоо, сабап коюу, тепкилеп салуу; **такылдатуу (в дверь)**; **2.** что (*разбить*) сындыруу, кыйратуу, талкалоо; **поколотить посёду** идиш-аякты кыйратып салуу.

ПОКОЛОТЬ I сов. что (*расколоть*) жаруу, бир аз жаруу (*дрова*); чагуу, майдалоо (*сахар*); **я все дрова поколол** мен отундун бардыгын жардым.

ПОКОЛОТЬ II сов. кого-что (*исколоть*) саюу, сайгылоо, бир аз саюу.

ПОКОНЧИТЬ сов. **1.** что, с чем (*закончить*) бүтүү, бүтүрүү, аяктоо; **покончить с заданием** тапшырманы аяктоо; **2.** с кем-чем (*уничтожить*) жоюу, бүтүрүү, аягына чыгуу; **между ними всё покончено** алардын ортосундагы бардык мамиле үзүлдү; **покончить с собой** өзүн өзү өлтүрүү, өз жанын өзү кыюу.

ПОКОПАТЬ сов. что каза түшүү.

ПОКОПАТЬСЯ сов. в чём, разг. издөө, аңтарып издөө, издеп аңтаруу; **надо покопаться в архиве** архивден издөө керек.

ПОКОРЕНИЕ ср. багындыруу, жеңип алуу, баш ийдируу, каратуу (*согласно же кандайдыр башка зордук менен*).

ПОКОРЁЖИТЬСЯ ов. разг. курушуу, чүрүшүү, кабырылуу; **фанера от сырости покорёжилась** фанера суу болуп, кабырылып калды.

ПОКОРИТЕЛЬ м. багындырган, багындыруучу, жеңип алган, жеңип алуучу, каратып алган, каратып алуучу; **покоритель сердец** иутл. мээр чөптүү эркек.

ПОКОРИТЕЛЬНИЦА женск. р. к **покоритель**.

ПОКОРИТЬ сов. кого-что **1.** (*завоевать, подчинить*) багындыруу, жеңип алуу, каратып алуу; **покорить страну** өлкөнү каратып алуу, өлкөнү багындыруу; **покорить силы природы** жаратылыштын күчтөрүн багындыруу; **2.** (*приручить*) колго үйрөтүү, колго көндүрүү; **покорить зверя** жырткыч айбанды колго көндүрүү; **3.** (*внушить к себе симпатию*) өзүнө тартуу; **покорить чей-л. сердце бирөөнү** өзүнө тартуу, өзүн сүйдүрүү, өзүнө ашык кылуу.

ПОКОРИТЬСЯ сов. кому-чему **1.** (*подчиниться*) багынуу, жеңилүү, баш ийүү; **2.** (*примириться с чем-л.*) көнүү, моюн сунуу; **не покориться судьбе** тагдырга моюн сунбоо (*көнбөө*).

ПОКОРМИТЬ сов. кого **1.** (*дать корм животным*) тоюттандыруу, тоюндуруу, тоют берүү, жем-чөп берүү; **2.** (*дать есть*) тамактандыруу, тойгузуу, тамак берүү; эмизүү (*грудью*).

ПОКОРНЕЙШЕ нареч. уст.: **покорнейше прошу** көптөн-көп өтүнөмүн; **покорнейше благодарю** абдан чоң ыракмат.

ПОКОРНЕЙШИЙ, ая, -ее уст.: **ваш покорнейший слуга** сизди урматтоочу кулуңуз («мен» деген мааниде); **покорнейшая просьба** көптөн-көп өтүнүч.

ПОКОРНО нареч. **1.** (*послушно*) баш ийип, багынып, кыңк этпей; **он покорно согласился** ал кыңк этпей макул болду; **2.** уст. (*в выражениях вежливости*): **прошу покорно** көптөн-көп суранамын; **покорно благодарю** разг. абдан чоң ыракмат; **нет уж, покорно благодарю, я на это не соглашусь!** жок, мунуңузга чоң ыракмат, мен буга эч макул эмесмин!

ПОКОРНОСТЬ ж. баш ийүүчүлүк, багынуучулук.

ПОКОРНЫЙ, ая, ое **1.** (*послушный*) баш ийген, багынган, көнгөн, тил алгыч, элпек; **2.** (*не сопротивляющийся*) бой сунган, моюн сунган, кыңк этпеген; **ваш покорный слуга** уст. сизди баш ийип урматтоочу кулуңуз; **покорная просьба** көптөн-көп суранган өтүнүч.

ПОКОРОБИТЬ сов. **1.** что кейпинен кетүү, майрыюу, калжаюу, калдаюу, иймейтүү, ийрейтүү, кабырылуу; **фанера от сырости покоробило** фанера нымданып (суу болуп) кабырылып калды; **2.** кого, перен. жийиркентүү, көңүл калтыруу, катуу тийүү; **его покоробило от этих слов** бул сөздөр аны жийиркентти.

ПОКОРОБИТЬСЯ сов. кыйшаюу, майрыюу, иймейтүү, ийрейтүү, кабырылуу; **дверь от сырости покоробилась** нымдангандыктан (суу болгондуктан) эшик майрылып калды.

ПОКОРЯТЬ несов. см. **покорить**.

ПОКОРЯТЬСЯ несов. **1.** см. **покориться**; **2.** страд. к **покорять**.

ПОКОС м. **1.** (*действие*) чөп чабуу; **2.** (*время уборки сена*) чөп чабыш, чөп чабыш мезгили; **3.** (*место косы*) чабынды жер.

ПОКОСИТЬ I сов. что **1.** (*выкосить*) чөптү чаап бүтүрүү; **2.** (*некоторое время*) чөп чабуу (белгилүү убакытка чейин).

ПОКОСИТЬ II *сов. что, чаще безл. (искривить)* кыйшайтуу, ийрейтүү; **двѣрь покосило** эшик кыйшайып калды.

ПОКОСИТЬСЯ *сов. 1. (искривиться) кыйшаюу, ийрейтүү; 2. разг. (косо посмотреть) жаман көз менен кароо.*

ПОКРА́ЖА *жс. 1. (кража) уурдоо; 2. (украденные вещи) уурдалган буюмдар; покра́жа нашл́ась* уурдалган буюмдар табылды.

ПОКРА́ПАТЬ *сов. (о дожде) бир аз дыбырап, себээ-леп күн жаап кетүү; бир аз жамгыр жаап кетүү.*

ПОКРА́ПЫВАТЬ *несов. см. покра́пать.*

ПОКРАСИТЬ *сов. что* боёо, сырдоо, майлоо; **по-красить** *пол* полду боёо.

ПОКРА́СКА *жс.* боёо, сырдоо, майлоо.

ПОКРАСНѢТЬ *сов. 1. (стать красным) кызаруу, кызарып калуу; ви́шня покрасне́ла* чие кызарып калды; **2. (от прилива крови) кызаруу, кызарып кетүү; покрасне́ть от стыда́** уятынан кызарып кетүү.

ПОКРА́СОЧНЫЙ, *ая, -ое покра́ска-га т.; боёочу, сырдоочу, майлоочу; покра́сочные рабо́ты* боёо иштери.

ПОКРАХМА́ЛИТЬ *сов. что* крахмалдоо, крахмалдап чайкоо; **покрахма́лить бе́лье́** жуулган кирди крахмал менен чайкоо.

ПОКРИВИ́ТЬ *сов. кыйшайтуу, ийрейтүү, чалырайтуу, майрыйтуу.*

ПОКРИВИ́ТЬСЯ *сов. кыйшаюу, ийрейтүү, майрыюу; забор покрови́лся* дубал кыйшайып калды.

ПОКРИ́КИВАТЬ *несов. разг. анда-санда бир кыйкырып коюу.*

ПОКРИТИКОВА́ТЬ *сов. кого-что* критикалоо, сынга алуу.

ПОКРО́В *м. 1. (верхний слой) үстүнкү катмар, үстүнкү кабат; 2. поэт. уст. (покрывало) жабуу, капкак; под покрóвом но́чи* түн жамынып.

ПОКРОВИ́ТЕЛЬ *м.* колдоочу, жактоочу, коргоочу, калкалагыч.

ПОКРОВИТЕ́ЛЬНИЦА *женск. р. к покровитель.*

ПОКРОВИ́ТЕЛЬСТВЕННО *нареч. колдоп, жактап, калкалап.*

ПОКРОВИ́ТЕЛЬСТВЕННЫЙ, *ая, -ое колдогон, колдоочу, жактоочу, жактаган; покрови́тельственная окра́ска* айбандардын, жаныбарлардын түсүнүн айлана шарттын түрүнө окшоштугу.

ПОКРОВИ́ТЕЛЬСТВО *ср.* колдоочулук, жактоочулук, сактоочулук; **под покрови́тельством чего-л.** бир нерсенин колдоосу менен, бир нерсенин колдоосу астында.

ПОКРОВИ́ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* колдоо, жактоо, сактоо, коргоо.

ПОКРОИ́ТЬ *сов. что* бычуу (*мис. кийим*).

ПОКРО́Й *м.* бычылыш (*кийимдин*); **мо́дный покрóй** **пла́тья** көйнөктүн мода боюнча бычылышы (*мода боюнча бычылган көйнөк*); **все на один покрóй** бардыгы бирдей (*адамдар*).

ПОКРОШИ́ТЬ *сов. что* тууроо, күкүмдөө, майдалап туурап коюу, майдалоо, убалоо.

ПОКРУЖИ́ТЬ *сов. 1. (описывая круги) айландырып чыгуу, айлантуу, тегеретүү, тегеретип чыгуу; 2. (проблуждать) адашып тегеренип калуу; 3. кого тегеретүү, айландыруу; покруж́ить кого-л. в та́нце бирөөнү танецте (бийде) чар көпөлөк айландыруу (тегеретүү).*

ПОКРУЖИ́ТЬСЯ *сов. айлануу, тегеренүү, айланып чыгуу, тегеренип чыгуу.*

ПОКРУТИ́ТЬ *сов. что 1. айландыруу, тегеретүү, кармалоо; покрути́ть вещь в рука́х* колдогу буюмун кармалоо; **2. чыйратуу, эшүү; покрути́ть усы́** муруттарын чыйратуу; **3. буроо (бураматы).**

ПОКРУТИ́ТЬСЯ *сов. чыйратылуу, эшилүү, буралуу, айландырылуу, чыйралуу.*

ПОКРЫВА́ЛО *ср.* жабуу, жапкыч (*керебетти*).

ПОКРЫВА́ТЬ *несов. см. покрýть.*

ПОКРЫВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. покрýться; 2. страд. к покрывать.*

ПОКРЫ́ТИЕ *ср. 1. жабуу; покрýтие до́ма чере́пией* үйдү черепица менен жабуу; **2. (расходов) төлөө, ордун толтуруу, ордун тургузуу; 3. (расстояния) басуу, жүрүү, басып өтүү.**

ПОКРЫ́ТЬ *сов. 1. кого-что чем (закрýть, укрýть) жабуу; покрýть стол скáтертью* столду дасторкон менен жабуу; **покрýть ребѣнка оде́лом** баланы жууркан менен жабуу; **2. что (обить, обить) жабуу, каптоо; тыштоо (напр. шубу); покрýть дивáн плюшем** диванды плюш менен каптоо; **покрýть кры́шу чере́пией** чатырды черепица менен жабуу; **3. что (окутать)** каптоо, курчоо; **облака́ покрýли не́бо** асманды булут каптады; **4. что (закрасить) жабуу, майлоо, боёо; покрýть ме́бель ла́ком** мебельди лак менен майлоо; **5. что (оплатить) төлөө, ордун толтуруу, ордун тургузуу; покрýть дол́г** карызды төлөө; **6. что (о звуках – заглушить) басып кетүү, угузбай басып коюу; го́лос ора́тора покрýл шум в за́ле** сүйлөп жаткан чечендин үнү залдагы ызы-чууну басып кетти; **7. что (расстояние) басуу, жүрүү, басып өтүү; 8.кого (случить) каратуу (бээни айгырга), кайытуу (иңгенди буурага), куудуруу (уйду букага, эчкиңи текеге, койду кочкорго); 9. что, карт. жабуу, басуу; покрýть се-мѣрку вáлетом** жетиликти балта менен басуу; **10. что, перен. (помочь скрыть) жашыруу, жаап-жашыруу, айтпоо; покрýть чей-л. простýпок бирөөнүн кылмышын жашыруу; 11. кого-что, перен. прост. (раскритиковать, разбранить) абдан сынап таштоо, тилдөө, сөгүү; покрýть тайной** дайнын такыр билгизбөө, жигин билгизбөө.

ПОКРЫ́ТЬСЯ *сов. 1. (закрýться) жамынуу, чүмкөнүү; покрýться оде́лом* жууркан жамынуу; **2. (чем-л.) капталуу, басылуу; поля́ покрýлись снѣгом** талааны кар басты.

ПОКРЫ́ШКА *жс. 1. разг. (крышка) капкак; 2. (чехол на камеру) покрýшка; ни дна ни покрýшки* *бран.* өлмөк турсун, жерге кирсин.

ПОКРЯ́КИВАТЬ *несов. бак-бак этүү (өрдөк).*

ПОКРЯХТѢТЬ *сов. разг. ыңкылдоо, ыңырашуу.*

ПОКУ́ДА *нареч. и союз разг. см. пока.*

ПОКУПА́ТЕЛЬ *м.* сатып алуучу, кардар.

ПОКУПА́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к покупатель.*

ПОКУПА́ТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое сатып ала турган, сатып алуу; покупáтельная способно́сть* сатып алуу жарамдуулугу (*жөндөмдүүлүгү*); **покупáтельная си́ла де́нег** акчанын сатып алуу күчү.

ПОКУПА́ТЕЛЬСКИЙ, *ая, -ое покупатель-ге т.; покупáтельские тре́бования* сатып алуучулардын талаптары.

ПОКУПА́ТЬ I *несов. что* сатып алуу.

ПОКУПАТЬ *П* *сов. кого (выкупать)* сууга түшүрүү, киринтүү (*баланы*).

ПОКУПАТЬСЯ *I* *несов. страд. к покупать I*.

ПОКУПАТЬСЯ *II* *сов. разг. (выкупаться)* сууга түшүү, кириңүү.

ПОКУПКА *жс. 1. (действие)* сатып алуу; **2. (вещь)** сатып алынган буюм (*нерсе*); **доставка покупок на дом** сатып алынган нерселерди үйгө жеткирүү.

ПОКУПНОЙ, *ая, -ое 1. (купленный)* сатылып алынган; **2. см. покупательный; покупательная способность** сатып алуу жарамдуулугу (*жөндөмдүүлүгү*).

ПОКУПЩИК *м. уст.* сатып алуучу.

ПОКУРИВАТЬ *несов. что* анда-санда тамеки тартуу, анда-санда чылым тартуу.

ПОКУРИТЬ *сов. что* тамеки тартуу, чылым тартуу.

ПОКУСАТЬ *сов. кого-что* тиштеп алуу, каап алуу; талоо, чагуу (*бүргө, кантала*); **его покусала собака** аны ит тиштеп алды.

ПОКУСИТЬСЯ *сов. см. покусаться.*

ПОКУТИТЬ *сов. разг.* бир аябай ичкилик ичип тамаша кылуу.

ПОКУШАТЬ *сов. что* тамак жеш, тамактануу.

ПОКУШАТЬСЯ *сов. на кого-что* кол салуу, аракет кылуу (*жаман ой менен*); **покусаться на чью-л. жизнь** бирөөнү өлтүрүү үчүн кол салуу; **покусаться на чужое имущество** башканын мүлкүнө кол салуу.

ПОКУШЕНИЕ *ср. кол салуу; покушение на чью-л. жизнь* бирөөнү өлтүрүү үчүн кол салуу.

ПОЛ I *м. пол; деревянный пол* тактай пол; **цементированный пол** цементтелген пол.

ПОЛ II *м. жыныс; мужской пол* эркек; **женский пол** аял.

ПОЛ- *татаал сөздөрдүн «жарым» деген мааниси билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. полчаса жарым саат; уже полвторого бирден жарым саат өтүп кетти (саат бир жарым болду).*

ПОЛ-ЛИСТА *м. жарым барак.*

ПОЛ-ЛИТРА *м. жарым литр.*

ПОЛ-ОБОРОТА *м. нескл. жарым айланыш, жарым бурулуш; пол-оборота направо! (команда)* оңго жарым айлан!

ПОЛА́ *жс. 1. (у одежды)* этек, өңүр; **2. (полотнище)** ачылма көшөгөнүн ар бир жагы; **из-под полы** астыртан, жең ичинен, билдирбей, тымызын (*сатуу*).

ПОЛАГАТЬ *несов. божомолдоо, ойлоо, эсептөө; я полагаю, что сделаю работу в срок* ишти өз мөөнөтүндө бүтүрөмүн деп ойлойм; **надо полагать в знач. вводн. сл. -го деймин, -са керек.**

ПОЛАГАТЬСЯ *несов. 1. см. положиться; 2. мүмкүн болуу, тиешелүү болуу; здесь курить не полагается* мында тамеки тартууга болбойт; **мне полагается сто рублей** мага жүз сом тиешелүү.

ПОЛАДИТЬ *сов. с кем, разг. макулдашуу, ыкка келүү, ыркы келишүү; они не поладили между собой* алардын өз ара ыркы келишпеди.

ПОЛАКОМИТЬСЯ *сов. таткануу (таттуу, ширин, даамдуу, «кул жебес» нерселерди жеши).*

ПОЛАСКАТЬ *сов. кого-что* анча-мынча эркелетүү, эркелетип коюу.

ПОЛАСКАТЬСЯ *сов. эркелөө, эркеленүү.*

ПОЛАТИ *только мн. киши жатып уктоо үчүн жасалган потолоктун алдындагы текче.*

ПОЛАЯТЬ *сов. үрүү, үрүп коюу.*

ПО́ЛБА *жс. полба (буудайдын бир түрү).*

ПОЛБЕДЫ́ *в знач. сказ. ал дагы анча эмес, бул да эч нерсе эмес, бул чоң кырсык эмес.*

ПОЛБУТЫ́ЛКИ *жс. жарым бөтөлкө.*

ПОЛВÉКА *м. жарым кылым.*

ПОЛГÓДА *м. жарым жыл; через полгода* жарым жылдан кийин.

ПО́ЛДЕНЬ *м. түш, түш маалы, чак түш.*

ПОЛДНÉВНЫЙ, *ая, -ое* түшкү, түш маалындагы; **полдневная жара** түшкү ысык.

ПОЛДНÍК *м. түшкү тамак.*

ПОЛДНЯ́ *м. жарым күн, күндүн жарымы; прошлó уже полдня* түш ооп кетти, күндүн жарымы өтүп кетти.

ПОЛДОРÓГИ *жс. жарым жол, жолдун жарымы.*

ПОЛДЮ́ЖИНЫ *жс. жарым дюжина, дюжинанын жарымы (алты даана); полдюжины ножей* жарым дюжина бычак (*алты бычак*).

ПÓЛЕ *ср. 1. талаа; хлопковые поля* пахта талаалары; **идти полém** талаа менен жүрүү; **2. перен. (фон)** ачык жер, түс; **3. чаще мн. (в книге, тетради)** чети, жээги (*китeп же кол жазманын жээгиндеги бош жер*); **отогнóть поля тетради** дептердин четин бүгүп коюу; **4. поля мн. (у шляпы)** курбу; **шляпа с ширóкими полýми** курбусу кенен шляпа; **5. (пространство)** талаа, майдан, мейкиндик; **поле боя** согуш майданы; **находиться в поле зрénия 1)** көз астында болуу; **2) перен.** көз жаздымында калбай туруу; **электромагнитнóе пóле физ.** электромагнит талаасы; **6. перен. (область, сфера)** жайыт, чабыт, чөйрө.

ПОЛЕВÓД *м. полевод (талаачылык жагын башкарган киши).*

ПОЛЕВÓДСТВО *ср. талаачылык (дыйканчылыктын эгин жана тоют өсүмдүктөрүн өстүрүү тармагы).*

ПОЛЕВÓДЧЕСКИЙ, *ая, -ое* полеводство-го т.; **полеводческие бригады** талаачылык бригадалары.

ПОЛЕВÓЙ, *ая, -ое 1. поле I-ге т.; полевые работы* талаа жумуштары; **полевые цветы** талаа гүлдөрү, жапайы гүлдөр; **полевая мышь** талаа чычканы; **2. воен. (походный)** полевой, талаалык; **полевой бино́кль** талаалык дүрбү, талаалык турнабай; **полевой госпиталь** талаа госпиталы; **полевая почта** полевой почта; **полевая сумка** полевой сумка (*карта, компас жс. б. сала турган булгаары сумка*).

ПОЛЕГÁНИЕ *ср. с.-х. жыгылуу, жатып калуу, жапырылуу; полегание хлебов* эгиндин жапырылып (*жыгылып*) калышы.

ПОЛЕГÓНЬКУ *нареч. разг. эч шашпастан, акырындык менен.*

ПОЛЕГЧÁТЬ *сов. разг. жеңилдеп калуу, жеңил тартып шуу.*

ПОЛЕЖÁТЬ *сов. жатуу, жата түшүү, жата туруу; полежать в постели* төшөктө жата түшүү.

ПОЛЕЗАЩÍТНЫЙ, *ая, -ое* талаа сактагыч; **полезащитные лесные полосы** талаа сактагыч токой тилкелери.

ПОЛÉЗНО *нареч. пайдалуу, пайдасы бар.*

ПОЛÉЗНОСТЬ *жс. пайдалуулук, пайдасы бардык.*

ПОЛÉЗНЫЙ, *ая, -ое* пайдалуу, пайдасы бар; **полезные растения** пайдалуу өсүмдүктөр; **полезная работа** пайдалуу иш, пайдалуу жумуш.

ПОЛÉЗТЬ *сов. разг. 1. (начать лезть)* чыгуу; **полéзть на дерево** жыгачка чыгуу; **2. кийлигишүү, ара-**

лашып кетүү; **3.** (за чем-л.) кол салуу; **полéзть в порт-фэль за карандашом** карандаш алуу үчүн портфелге кол салуу; **4.** (о волосах, шерсти) түлөп, жыдып түшө баштоо.

ПОЛЕМИЗИРОВАТЬ несов. с кем айтышуу, талаш-тартыш жүргүзүү (сөз менен).

ПОЛÉМИКА жс. полемика, айтышуу, талаш-тартыш жүргүзүү; **наўчная полéмика** илимий айтышуу, илимий полемика; **вступитъ в полéмику** айтышууга катышуу, полемикага катышуу.

ПОЛЕМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **полемика-га т.**; **полемикалык**; **полемическое сочинёние** полемикалык чыгарма; **полемическое выступлénие** полемика түрүндө сүйлөнгөн сөз.

ПОЛЕНИТЬСЯ сов. жалкоолонуу; **не поленись сделать это** муну иштөөдөн жалкоолонбо.

ПОЛÉННИЦА жс. такталап, саржандап жыйган отун.

ПОЛÉНО ср. бир кертим жыгач; саржан отундун бир даанасы.

ПОЛÉСЬЕ ср. токойлуу түздүк, ойдуңдагы токойлуу жер.

ПОЛÉТАТЬ сов. учуп жүрүү.

ПОЛÉТÉТЬ сов. **1.** учуу, учуп кетүү (*баруу*); **птица вспорхнўла и полетéла** куш талпынды да учуп кетти; **самолёт полетёл в Москву** самолёт Москвага учуп кетти; **2.** (о брошенных предметах) барып тийүү; **камень полетёл в окно** таш терезеге барып тийди; **3.** *перен. разг.* (*побежать*) катуу жүгүрүү; **4.** *перен. разг.* (*упасть*) жыгылып түшүү, учуп кетүү, куланып түшүү; **я поскольз-нўлся и полетёл** мен тайгаланып жыгылып кеттим.

ПОЛÉЧИТЬ сов. кого-что дарылоо, бир аз дарылоо; **его надо полечить** аны дарылоо керек.

ПОЛÉЧИТЬСЯ сов. дарылануу.

ПОЛÉЧЬ сов. **1.** (*лечь — о многих*) жатуу; **все в доме полегли уже спать** үйдөгүлөрдүн бардыгы уктоого жатышты; **2.** (*быть убитым*) өлүү; **в бою полегло много воинов** согушта көп жоокер өлдү; **3.** (о знаках) жапырылуу, жатуу, жыгылуу; **пóсле лівня пшеница полегла** кара нөшөр жамгырдан кийин буудай жапырылып калды.

ПОЛÉЖИВАТЬ несов. разг. жата берүү (*убакыт-тын көбүн жатуу менен өткөрүү*).

ПОЛÉТ м. учуу, учуш, учуп бара жаткандагы абал; **полёт снаряда** снаряддын учушу; **полёт самолёта** самолёттун учушу; **брéющий полёт** кайып (*кайып*) учуу; **пикирующий полёт** кудуп тик учуу; **развёдывательный полёт** чалгындоо учуш; **высóтный полёт** бийиктикке учуу; **полёт мысли** кыялдын, ойдун чаргышы; **с птичьего полёта 1)** өтө бийик жерден (*кароо, көрүү*); **2) ирон.** үстүртөн, жалпы жонунан гана.

ПОЛЖИЗНИ жс. жарым өмүр, өмүрдүн жарымы.

ПÓЛЗАНИЕ ср. жөргөлөө, жөрмөлөө, эмгектөө, сойлоо, боору менен жылуу.

ПÓЛЗАТЬ несов. жөргөлөө, жөрмөлөө, эмгектөө, сойлоо, боору менен жылуу; **пóлзатъ в ногáх у кого-л.** бирөөнүн бутуна жыгылуу.

ПОЛЗКОМ нареч. жөрмөлөп, эмгектеп, боору менен жылып, боортоктоп.

ПОЛЗТИ несов. **1.** жөргөлөө, жөрмөлөө, сойлоо, боору менен жылуу (*о пресмыкающихся, насекомых*); жөргөлөө, жөрмөлөө, эмгектөө, боору менен жылып баруу (*о людях*); **2.** *перен.* (*медленно передвигаться*) акырын илээлеп, сүйрөлүп басуу; **3.** *перен.* (*о растениях*) сойлоо,

сойлөп өсүү, жерге жайылуу; **4.** *перен.* (*течь*) жылжып агуу; **по лицў раненого ползла стрўйка крóви** жа-радар болгон адамдын бетинен кан салаа-салаа болуп жылжып агып жатты; **5.** (*оползатъ*) эшилип түшүү; **бéрег рекí ползёт** суунун жээги эшилип түшүп баратат; **6.** *перен. разг.* (*расползатъся — о ткани*) сүзүлүп жыртылуу; **ползут слўхи** кабар-каңшаарлар жайылууда.

ПОЛЗУЧИЙ, ая, -ее **1.** сойлоп жүрүүчү, боору менен жылып жүрүүчү; **ползучее живóтное** сойлоп жүрүүчү жаныбар; **2.** *бот.* жерге төшөлүп өсүүчү, жерге жайылып чыга турган (*өсүмдүк*).

ПОЛИ- татаал сөздөрдүн «көп» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; *мис. поликлíника* поликлиника.

ПОЛИАНДРИЯ жс. полиандрия (*бир аял бир нече эр кутуу*).

ПОЛÍВ м. см. **полívка.**

ПОЛИВА́ЛЬЩИК м. сугатчы (*эгин сугаруучу жу-мушчу*).

ПОЛИВА́ЛЬЩИЦА *женск. р. к полива́льщик.*

ПОЛИВА́ТЬ несов. см. **полítъ.**

ПОЛÍВКА жс. сугаруу (*мис. эгинди*); суу чачуу (*мис. көчөгө*).

ПОЛИВНО́Й, ая, -ое сугат, сугарылма, сугарылуучу (*кайрак эмес*); **поливные зéмли** сугат жерлер; **поливные культúры** сугарылуучу өсүмдүктөр.

ПОЛÍВОЧНЫЙ, ая, -ое **полив-ге т.**; суу чачуучу; **полívочная машинá** суу чачуучу машина.

ПОЛИГÁМИЯ жс. полигамия (*кээ бир элдерде же урууларда сакталып келе жаткан көп аял алуучулук же көп күйөө күтүүчүлүк*).

ПОЛИГЛОТ м. полиглот (*көп тил билүүчү адам*).

ПОЛИГОН м. воен. полигон (*атып үйрөнүү үчүн атайын жасалган аянт*); **артиллерийский полигон** артиллериялык полигон.

ПОЛИГРАФИ́СТ м. полиграфист (*полиграфияда иштөөчү жумушчу же специалист*).

ПОЛИГРАФИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **полиграфия-га т.**; полиграфиялык; **полиграфическая промышленность** полиграфия өнөр жайы.

ПОЛИГРАФИ́Я жс. полиграфия (*басма ишин тей-лөөчү өнөр жай жана техника тармактары*).

ПОЛИКЛИ́НИКА жс. поликлиника (*ар түрдүү ади-стиктеги врачтар иштей турган оорукана*).

ПОЛИМЕТАЛЛÍЧЕСКИЙ, ая, -ое полиметалл-дык, бир нече металлдан турган.

ПОЛИМЕТА́ЛЛЫ *мн.* полиметаллдар (*бир нече ме-таллдын кошундусу*).

ПОЛИМОРФИ́ЗМ м. полиморфизм (**1.** *бот., зоол.* бир эле түрдөгү айбандын же өсүмдүктүн бир нече фор-мада жашашы; **2.** *мин.* бир эле заттын түрдүү формада кристаллдана алышы).

ПОЛИМОРФИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **полиморфизм-ге т.**; полиморфизмдик.

ПОЛИМОРФНÓЙ, ая, -ое полиморфдук (*бир нече формада кезиге турган*).

ПОЛИНЯ́ЛЫЙ, ая, -ое *разг.* оңуп кеткен, оңгон (*мис. кездеме*).

ПОЛИНЯ́ТЬ сов. оңуу, оңуп кетүү (*мис. кездеме*).

ПОЛИОМИЕЛÍТ м. мед. полиомиелит (*жугуштуу оорунун бир түрү*).

ПОЛÍП м. **1.** зоол. полип (*кыймылдабас деңиз жа-ныбары*); **корáлловый полип** маржан полиби; **2.** мед.

полип (*жука жерлерге чыгуучу ыйлаакча*); **полип в носу** мурундун ичине чыккан полип.

ПОЛИРОВАЛЬНЫЙ, ая, -ое жылмалагыч, жылтыраткыч; **полировальный станок** жылмалагыч станок.

ПОЛИРОВАТЬ несов. что жылмалап жылтыратуу, жылмартуу.

ПОЛИРОВКА жс. 1. (действие) жылмалап жылтыратуу, жылмартуу; 2. (глянец) жалтырак, жылтырак.

ПОЛИРОВОЧНЫЙ, ая, -ое жылмалап жылтыратуучу, жылмартуучу.

ПОЛИРОВЩИК м. жылмалоочу, жылмалап жылтыраткыч, жылмалап жылтыратуучу; **полировщик дерева** жыгачты жылмалоочу (адам).

ПОЛИС м. полис (камсыздандыруу жөнүндө документ); **страховой полис** камсыздандыруу полиси.

ПОЛИСМЕН м. полисмен (Англия менен АКШдагы полицейский).

ПОЛИТ- «саясий» деген сөздүн кыскартылган түрү; мис. политотдел саясий бөлүм.

ПОЛИТБЕСЕДА жс. саясий аңгеме.

ПОЛИТБЮРО ср. нескл. политбюро, саясий бюро.

ПОЛИТЕИЗМ м. политеизм (көп кудайга сыйынуучулук).

ПОЛИТЕИСТ м. политеист (көп кудайга сыйынуучу).

ПОЛИТЕИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое политеизм-ге, политеист-ке т.; политеисттик.

ПОЛИТЕХНИЗАЦИЯ жс. политехнизация (техникалык билимдерди өрчүтүү; өндүрүштүн башкы тармактарын окуучуларга теория жагынан да, практика жүзүндөдө түшүндүрүү).

ПОЛИТЕХНИКУМ м. политехникум (ар түрдүү техникалык адистиктин бөлүмдөрү бар окуу жайларынын аттары).

ПОЛИТЕХНИЧЕСКИЙ, ая, -ое политехникалык; **политехнический институт** политехникалык институт.

ПОЛИЗАКЛЮЧЁННЫЙ м. саясий айып менен камалган адам.

ПОЛИЗАНЯТИЯ мн. саясий окуу.

ПОЛИТИК м. 1. саясатчы, саясат ишмери; 2. перен. разг. кишилер менен чебер мамиле кыла билүүчү адам.

ПОЛИТИКА жс. саясат; **политика мира** тынчтык саясаты; **внешняя политика** тышкы саясат; **внутренняя политика** ички саясат; **политика невмешательства** кийлигишпөө саясаты.

ПОЛИТИКАН м. неодобр. политикан (өз керт башынын пайдасын көздөп аракет кылуучу айлакер, принципсиз адам).

ПОЛИТИКАНСТВО ср. неодобр. политиканство (өз керт башынын пайдасын көздөп аракет кылуучулук, амалкөйлүк).

ПОЛИТИКО-ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое саясий-тарбиялык.

ПОЛИТИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ, ая, -ое политэкономия-га т.; саясий-экономикалык.

ПОЛИТИНФОРМАЦИЯ жс. саясий информация.

ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. политика-га т.; саясий; **политический деятель** саясий ишмер; **политические события** саясий окуялар; **политическое воспитание масс** массаларды саясий жактан тарбиялоо; **политическое значение** саясий маани; 2. (государственный) саясий; **политическое устройство** саясий түзүлүш;

политические права саясий укуктар; **политическая экономия** саясий экономия; см. политэкономия.

ПОЛИТИЧНЫЙ, ая, -ое ыкмалуу, жагдайды байкоочу; **политичное замечание** ыкмалуу эскертүү.

ПОЛИТКАТОРЖАНИН м. ист. политкаторжанин (Октябрь революциясына чейин – саясий иштери, көз караштары үчүн каторгалык жумушту өтөгөн адам).

ПОЛИТКРУЖОК м. (политический кружок) саясий кружок.

ПОЛИТОТДЕЛ м. (политический отдел) саясий бөлүм.

ПОЛИТРАБОТА жс. (политическая работа) саясий жумуш, саясий иш, саясий кызмат.

ПОЛИТРАБОТНИК м. (политический работник) саясий кызматкер.

ПОЛИТРУК м. (политический руководитель) саясий жетекчи, политрук.

ПОЛИТСОСТАВ м. (политический состав) саясий состав, политсостав.

ПОЛИТУПРАВЛЕНИЕ ср. (политическое управление) саясий башкарма.

ПОЛИТУРА жс. политура (жылтыратуу үчүн колдонула турган чайырдуу заттар кошулган спирттик лак).

ПОЛИТУЧЁБА жс. (политическая учёба) саясий окуу.

ПОЛИТШКОЛА жс. (политическая школа) саясий мектеп.

ПОЛИТЬ сов. 1. кого-что куюу, суу куюу, чачуу, сугаруу; **полить цветы** гүлдөргө суу куюу; **полить улицы** көчөгө суу чачуу; 2. (начать лить) куя баштоо; жаап туруу, жаап жиберүү, куюп жиберүү; **полил дождь** жаан куюп жиберди; **дождь полил немного и перестал** жаан бир аз куюп жиберди да, токтоп калды.

ПОЛИТЬСЯ сов. 1. (начать литься) куюлуу, төгүлүү, ага баштоо; **из крана полилась вода** крандан суу куюлуп кетти; 2. перен. (начаться) төгүлүү, куюлушуу (ыр, сөз); **полилсь задумчивые разговоры** ынак сөздөр куюлушуп айтылып жатты.

ПОЛИТЭКОНОМИЯ жс. (политическая экономия) политэкономия, саясий экономия (кишилердин коомдук-өндүрүштүк, башкача айтканда, экономикалык мамилелеринин өрчүшү жөнүндөгү илим).

ПОЛИТЭМИГРАНТ м. (политический эмигрант) саясий эмигрант.

ПОЛИФОНΙΑ жс. муз. полифония (көп үн катышуучу музыкалык чыгарма).

ПОЛИЦЕЙМЕЙСТЕР м. ист. полицеймейстер (падышалык Россиядагы ири шаарлардын полиция начальниги).

ПОЛИЦЕЙСКИЙ, ая, -ое 1. полиция-га т.; полициялык; **полицейский участок** полициялык участок; **полицейский режим** полициялык режим; 2. в знач. суц. м. полицейский.

ПОЛИЦИЯ жс. полиция (кээ бир өлкөлөрдө – атайын мамлекеттик куралдуу уюм).

ПОЛИЦМЕЙСТЕР м. см. полицеймейстер.

ПОЛИЧНОЕ ср.: с поличным кылмыш үстүндө, буюмдата далил менен (кармоо, кармалуу).

ПОЛИШИНЕЛЬ м. полишинель (Италияда же Францияда элдик куурчак театрынын куудул оюнчусу); **секрет полишинеля** эбак эле элдин баарына белгилүү болгон сыр.

ПОЛК *м.* **1.** *воен.* полк; **пехотный полк** жөө аскердик полк; **танковый полк** танкалык полк; **гвардейский полк** гвардиялык полк; **2.** *перен.* (толпа, множество) толгон эл, бир топ эл; **целый полк учителей** толуп жаткан көп окутуучу; **нашего полку прибыло погов.** биздин катарыбыз да көбөйүп калды.

ПОЛКА I *жс.* **1.** полка, текче; **книжная полка** китеп койгуч полка (текче); **в буфете три полки** буфетте үч полка бар; **2.** *жс.-д.* полка (вагондо жата турган тактай текче); **место на верхней полке** үстүңкү полкадагы орун.

ПОЛКА II *жс.* с.-х. отоо, отоо чөптү отоо; **полка** грядок жөөктөрдүн чөбүн отоо, чөнөктөрдү отоо.

ПОЛКОВНИК *м.* полковник; **полковник медицинской службы** медициналык кызматтын полковниги.

ПОЛКОВОДЕЦ *м.* полководец (аскер башчысы).

ПОЛКОВОЙ, ая, -ое **полк 1-ге т.**; полктук; **полковоё зная** полктук туу; **полковой командир** полктун командири.

ПОЛКОПЕЙКИ *жс.* уст. жарым тыйын.

ПОЛМЕТРА *м.* жарым метр.

ПОЛМИЛЛИОНА *м.* жарым миллион.

ПОЛМИНУТЫ *жс.* жарым минута.

ПОЛМИРА *м.* дүйнөнүн жарымы, жарым дүйнө.

ПОЛНЕЙШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от прил.* полный эң эле, абдан, аябай; **в комнате царил полнейший беспорядок** бөлмөнүн ичи аябай баш аламан болуп жатты.

ПОЛНЕТЬ *несов.* толук, семирүү.

ПОЛНИТЬ *несов.* кого-что толук кылып көрсөтүү, жоон кылып көрсөтүү; **это платье вас полнит** бул көйнөк сизди толук кылып көрсөтөт.

ПОЛНО I *нареч.* толтура; **полно налить стакан воды** стаканга сууну толтура куюу.

ПОЛНО II *в знач. сказ. с неопр., разг. (довольно, хватит)* жетишет, болду; **полно плакать!** болду, ыйлаба!; **полно шутить!** тамашанды койчу!

ПОЛНО- *татаал сөздөрдүн «толук» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис:* **полноправный** толук укуктуу.

ПОНОВЕ́СНОСТЬ *жс.* толук салмактуулук.

ПОНОВЕ́СНЫЙ, ая, -ое **1.** (с полным весом) толук салмактуу; **пновесный товар** толук салмактуу товар; **2.** *перен.* (сильный, тяжёлый) катуу, күчтүү, оор; **пновесный удар** катуу (күчтүү) сокку; **3.** *перен.* (веский) толук негиздүү (мис. далил).

ПОНОВЛА́СТИЕ *ср.* толук бийлик, толук бийликке ээлик.

ПОНОВЛА́СТНЫЙ, ая, -ое толук бийликтүү, толук бийликке ээ.

ПОНОВО́ДНЫЙ, ая, -ое мелмилдеген, суусу көп; **пноводная река** суусу көп өзөн.

ПОНОГРУ́ДЫЙ, ая, -ое эмчектүү, эмчеги чоң.

ПОНОЗВУ́ЧНЫЙ, ая, -ое үнү толук, толук үндүү.

ПОНОКРÓВИЕ *ср.* толук кандуулук.

ПОНОКРÓВНЫЙ, ая, -ое **1.** каны толук, толук кандуу; **2.** *перен.* көңүлдүү, шаттуу, жыргалдуу; **пновобная жизнь** жыргалдуу, көңүлдүү турмуш.

ПОНОЛÍЦЫЙ, ая, -ее толук беттүү, бултук беттүү (адам).

ПОНОЛУ́НИЕ *ср.* айдын толгон кези, толгон ай.

ПОНОМЕТРА́ЖНЫЙ, ая, -ое кино толук метраждуу; **пновометра́жный фильм** толук метраждуу фильм.

ПОНОМО́ЧИЕ *ср.* полномочие (бирөөгө берилген бийлик же укук); **не превышать своих полномочий** өзүнүн полномочиелерин (укугун) жогорулатып (ашырып) жибербөө (чектен чыгып).

ПОНОМО́ЧНЫЙ, ая, -ое **полномочие-ге т.**; полномочиелүү; **пновомочное представительство** полномочиелүү өкүлдүк.

ПОНОПРА́ВИЕ *ср.* толук уку-уктуулук.

ПОНОПРА́ВНОСТЬ *жс.* см. **пновоправие**.

ПОНОПРА́ВНЫЙ, ая, -ое толук укуктуу; **пновоправный гражданин** толук укуктуу гражданин.

ПОНÓСТЬЮ *нареч.* толук, толугу менен; **он полностью выполнил взятые на себя обязательства** ал өзүнө алган милдеттенмелерди толугу менен орундатты; **целиком и полностью** толук жана бүт бойдон.

ПОНОТА́ *жс.* **1.** (полная мера чего-л.) толук, жетишердик; **2.** (тучность) өтө жоондук, семиздик, өтө толуктук, өтө болуктук; **пновотá вла́сти** бардык бийликке ээлик; **от полноты чувств** жүрөгү элжиреп балкып тургандыктан.

ПОНÓТЕ *в знач. сказ. см. полно II.*

ПОНÓТЕЛЫЙ, ая, -ое толук денелүү, жоон денелүү, өтө болук, семиз.

ПОНОЦЕ́ННЫЙ, ая, -ое **1.** толук баалуу; **пновоченная валюта** толук баалуу валюта (акча); **2.** *перен.* толук жарай турган, толук жарамдуу; **пновоченный работник** толук жарай турган кызматкер.

ПОНÓЧИ *жс.* түн ортосу, түн жарымы; **прошло уже полночи** түн ортосунан ооп кетти.

ПОНÓЧНЫЙ, ая, -ое түн жарымындагы, жарым түндөгү.

ПОНÓЧЬ *жс.* түн ортосу, түн жарымы, жарым түн; **около полуночи** түн ортосуна жакын, түн жарымына жакын.

ПОНÓНЫЙ, ая, -ое **1.** (наполненный доверху) толтура, толтурулган, толгон; **комната полна людей** бөлмөдө толгон адам; **2.** *перен.* (охваченный чем-л.) толгон, абдан; **взгляд, полный радости** абдан кубанычка баткан көз караш; **3.** *перен.* (абсолютный) абдан, эң эле, толук; **полная тишина** толук тынчтык; **полное доверие** толук ишеним; **полная власть** толук бийлик; **4.** (достигший высшего предела) абдан, толук; **рабóта в полном разгáре** жумуштун абдан кызыган кези; **яблони в полном цвету** алма толук гүлдөгөн кез; **5.** (решающий, окончательный; исчерпывающий) толук, акырына чейин; **полная победа социализма** социализмдин толук жеңиши; **полное зная** ишти толук билүү, ишти ийне-жибине чейин билүү; **в полном порядке** бардыгы жайында; **полное собрание сочинений Толстого** Толстойдун чыгармаларынын толук жыйнагы; **6.** (достигший меры) толук; **ему нет полных тридцати лет** ал отузга толук чыга элек; **здесь полных два кило** мында толук эки кило; **7.** (тучный) толук, семиз, болук; **полный мужчина** толук эркек; **полная вода** толтура, мелтиреген суу (мис. көлмөдө); **полным-полно** жык-жыйма, жык толгон (мис. үйгө эл жык толду).

ПÓЛО *ср.* нескл. спорт. поло (атчан жүрүп топ ойногон оюн); **водное поло** суудагы поло (суунун үстүндө сүзүп жүрүп топ ойноо).

ПÓЛОВА *жс.* обл. топон.

ПÓЛОВЕЦ *м.* ист. половец (байыркы кыпчак).

ПОЛОВЕЦКИЙ, ая, -ое **половец-ке т.**; **половецтик**.
ПОЛОВИК *м.* шалча (*полго салынуучу узун энсиз туксуз килемче*).

ПОЛОВИНА *жс.* 1. жарым, жарты; **половина работы уже сделана** жумуштун жарымы аткарылды; **пробдено больше половины пути** жолдун жарымынан көбү басып өтүлдү; **в половине двенадцатого** он экиге жарым саат калганда, саат он бир жарымда; **в первой половине января** январдын биринчи жарымында; 2. *уст.* (*часть помещения*) чоң үйдүн бир бөлүгү (*мис. эски өзбек турмушунда - ичкери, тышкары*); **парадная половина** дома үйдүн мейманкана жагы.

ПОЛОВИНКА *жс.* 1. *уменьш. от* **половина** 1. жарым, жарты; **дай мне половинку яблока** алманын жарымын мага берчи; 2. (*дверная*) эшиктин бир жагы (*экиге ачылма эшиктин бир жагы*).

ПОЛОВИННЫЙ, ая, -ое **половина 1-ге т.**

ПОЛОВИНЧАТОСТЬ *жс.* жарым-жартылайлык, чалалык; эки анжылык.

ПОЛОВИНЧАТЫЙ, ая, -ое 1. (*состоящий из двух частей*) эки түрдүү нерседен турган; 2. (*битый*) жарты, сынган, сынып жарымы калган; **половинчатый кирпич** жарты кирпич (*сынык*); 3. *перен.* (*неопределённый*) ыргылжың, эки анжы; **половинчатый ответ** ыргылжың жооп.

ПОЛОВИЦА *жс.* полдун ар бир тактайы.

ПОЛОВНИК *м.* сузгу, чөмүч.

ПОВОДО́Е *ср.* суу ташкыны, кирген суу.

ПОВО́Й I, ая, -ое **пол 1-ге т.**; **пово́е до́ски** пол тактайлары; **пово́ая тря́пка** пол жуугуч чүпүрөк; **пово́ая щётка** пол тазалоочу щётка.

ПОВО́Й II, ая, ое **пол 2-ге т.**; **жыныстык; пово́ые органы** жыныстык мүчөлөр; **пово́ая зрело́сть** жыныстык жетилгендик, балагатка жеткендик.

ПОВО́Й III *м. уст. разг.* (*слуга в трактире*) трактирде же кичинекей гостиницада тамак, ичкилик берүүчү киши.

ПО́ЛОВЦЫ *мн. ист.* **половцы** (*байыркы кыпчактардын орусча аты*).

ПОВО́ЧАНКА *женск. р. к* **половец**; **пово́чанка**.

ПО́ЛОГ *м.* көшөгө; керебет көшөгө.

ПО́ЛОГИЙ, ая, -ое жантайма, айдөш, эңкейиш; **поло́гий бе́рег рекі** өзөндүн жантайма жээги.

ПО́ЛОГОСТЬ *жс.* жантаймалык, эңкейиштик.

ПОЛОЖЕ́НИЕ *ср.* 1. (*местонахождение*) турган орун, турган жер; **определи́ть положе́ние планёты** планетанын турган ордун аныктоо; 2. (*поза, позиция*) абал; **чита́ть в ле́жачем положе́нии** жатып окуу, жатып алып окуу; **стреля́ть из ружья́ с положе́ния сто́я** туруп туруп мылтык атуу; 3. (*состояние; обстоятельство*) абал; **междунаро́дное положе́ние** эл аралык абал; **положе́ние большо́го ста́ло лу́чше** оору адамдын абалы жакшы болуп калды; **найти́ вы́ход из затрудни́тельного положе́ния** кыйын абалдан чыгууга жол табуу; 4. абал, ал-жай; **семейное положе́ние** үй-бүлөлүк абал; 5. (*распорядок, режим*) абал; **на воённом положе́нии** согуш абалында; 6. (*свод правил*) жобо; 7. (*утверждение, тезис*) ой, мазмун, жобо; **основны́е положе́ния кнѳги** китептин негизги мазмуну; **быть в положе́нии** *разг.* боюнда болуу; **войти́ в чѳё-л. положе́ние** бирөөнүн абалын түшүнүү.

ПО́ЛОЖЕННЫЙ, ая, -ое (*условленный, установленный*) белгиленген; **в по́ложенный час** белгиленген саатта.

ПО́ЛОЖИМ *разг.* 1. *вводн. сл.* (допустим) мейли, дейлик, маселен; **по́ложим, что вы пра́вы** сиздики чын эле дейлик; **по́ложим, что уже утро** таң атты дейлик; 2. *межд.* койсоң, андай эмес, дагы көрө жатарбыз; **ну, э́то ещё по́ложим!** коё тур, дагы көрө жатарбыз!

ПО́ЛОЖИТЕ́ЛЬНО *нареч.* 1. (*утвердительно, одобрительно*) макул таап, жактырып; **отве́тить по́ложительно** макул деп жооп берүү; 2. *разг.* (*совершенно, совсем, решительно*) таптакыр, дегеле, түк да, эч бир; **он по́ложительно ниче́го не сде́лал** ал таптакыр эч нерсе кылган жок.

ПО́ЛОЖИТЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*утвердительный*) оң, жактырган, макул тапкан (*болгон*); **да́ть по́ложительный отве́т** оң жооп берүү; 2. (*хороший; выражающий одобрение, согласие*) оң, жакшы, дурус, түзүк, ийгиликтүү; **по́ложительный челове́к** жакшы киши, дурус адам; **по́ложительный геро́й рома́на** романдын оң герою (баатыры); **по́ложительные явле́ния** түзүк кубулуштар; **по́ложительная о́ценка** жактырган баа; **по́ложительный резу́льтат** жакшы натыйжа; 3. *мат.* оң; **по́ложительная величина** оң чоңдук; **по́ложительная сте́пень сравне́ния грам.** сын атоочтун негизги формасы; **по́ложительный неве́жда** *разг.* барып турган наадан.

ПО́ЛОЖИТЬ *сов. кого-что, чего* салуу, жаткыруу, коюу; **по́ложить бельё в че́модан** ич кийимди чемоданга салуу; **по́ложить в ка́шу ма́сла** боткого май салуу; **по́ложить ребѳнка спать** баланы уктоого жаткыруу; **по́ложить основа́ние чему-л.** бир нерсеге негиз салуу; **по́ложить нача́ло чему-л.** бир нерсеге негиз салуу, баштоо; **по́ложить ко́нѳц чему-л.** бир нерсени чечүү, бүтүрүү; **по́ложить жизнь за кого-что-л.** бирөө же бир нерсе үчүн жанын курман кылуу; **по́ложить все си́лы на служе́ние ро́дине** бардык күчтү родинага кызмат кылуу үчүн жумшоо; **по́ложить се́бе за пра́вило** өзүнө адат кылып алуу; **по́ложить ру́ку на се́рдце** чын жүрөктөн, чын көңүл менен айтканда, чынын айтканда; **по́ложить на обе́ лопа́тки см. лопа́тка II**; **по́ложим, что ты прав** айталык, сеники чын, сеникин эле чын деп коёлук.

ПО́ЛОЖИТЬСЯ *сов. на кого-что* ишенүү, медрес кылуу, таянуу, караан кылуу; **вы мо́жете на меня́ по́ложиться** сиз мага ишене бериңиз.

ПО́ЛОЗ *м. (мн. полозя)* 1. (*у саней*) чананын таманы; 2. (*брус*) полоз (*оор салмактыктарды тоголотуп төмөн түшүрүүдө, кемелерди сууга түшүрүүдө ж.б. колдонулуучу брус*).

ПО́ЛОК I *м. (в ру́сской ба́не)* **полок**, тактай текче (*мончодо – бууга чамынуу үчүн үстүнө чыгып отура турган тактай тектир*).

ПО́ЛОК II *м. (телега)* араба (*чачыла турган буюмдарды ташый турган, үстү жалпак араба*).

ПО́ЛОЛЬЩИК *м. с.-х.* отоочу, отоо чөптөрдү отоочу адам.

ПО́ЛОМ *м. см.* **по́ломка**.

ПОЛОМА́ТЬ *сов. что* сындыруу, талкалоо.

ПОЛОМА́ТЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (*сломаться*) сынуу, сынып калуу, талкалануу, кыйроо; **стул по́ломался** отургуч сынып калды; 2. *перен. разг.* (*покривляться*) кылжыңдоо, чоёктоо.

ПО́ЛОМКА *жс.* 1. (*действие*) сынуу, сынып калуу; 2. (*повреждение*) сынык (*бир нерсенин сынган жери*).

ПОЛОМО́ЙКА *жс.* пол жуугуч аял.

ПОЛОН *м. уст.* туткун; **взять в полон** туткунга алуу.
ПОЛОНЕЗ *м.* полонез (*поляктардын улуттук эски бийи*).

ПОЛОПАТЬСЯ *сов. разг.* жарылып калуу, сынып калуу.

ПОЛОСА́ *ж.* 1. тилке, узун тилим; **разрѣзать бума́гу на по́лосы** кагазды тилке-тилке кылып кесүү; **полоса́ желе́за** тилке темир; 2. (*зона*) тилке; **чернозѣмная поло́са́** кара топурактуу жер тилкеси; **лесна́я поло́са́** токой тилкеси; 3. *уст.* (*земельный участок*) тилке жер; 4. *полигр.* полоса (*бир беттеги терилген оттиск*); 5. *перен.* (*период*) кез, доор, мезгил, учур, убак; **са́мая счастли́вая поло́са́ е́го жи́зни** анын өмүрүндөгү эң эле бактылуу мезгил; **дождь прошѣл поло́сой** жаан бир жак менен жаап өттү.

ПОЛОСА́ТЫЙ, ая, -ое жол-жолу бар, жол-жол болгон, ала-була; **полоса́тый халат** жол-жолу бар чапан.

ПОЛОСКА́ *ж. уменьш. от полоса́ 1, 3;* материал в полоску жол-жол кездеме.

ПОЛОСКА́НИЕ *ср. 1. (действие)* чайкоо, чайкап жууп тазалоо; 2. (*лекарство*) ооз чайкоочу дары.

ПОЛОСКА́ТЕЛЬНИЦА *ж.* идиш-аяк чайкагыч идиш (*чыныларды, стакандарды салып жууп-чайкагыч идиш*).

ПОЛОСКА́ТЬ *несов. что* 1. чайкоо, чайкап жууп тазалоо; **полоскать бельѣ** кирди чайкоо; 2. (*рот, горло*) чайкоо.

ПОЛОСКА́ТЬСЯ *несов. 1. (плескаться в воде)* чайкануу, шапшынып сууга түшүү; 2. *перен. (колебаться от ветра)* термелүү, чайкалуу, кыймылдоо; **зна́мя поло́щется от вѣтра** туу шамалдан чайкалат.

ПОЛОСНУ́ТЬ *сов. кого-что, прост.* уруп, сайып, бышып алуу (*бычак, канжар, кылыч менен*).

ПОЛОСОВА́ТЬ *несов. 1. что, тех.* узун тилке кылып кесүү; 2. *кого-что, разг.* так салуу, так түшүрүү; абдан жанчып, так салып уруу (*уруп денесинин көп жерине так түшүрүү*).

ПОЛОСОВО́Й, ая, -ое тилке, тасма; **полосово́е желе́зо** тасма темир.

ПОЛОСТНО́Й, ая, -ое анат. **полость-ко т.**

ПО́ЛОСТЬ *ж.* 1. анат. көңдөй (*жаныбарлардын организмде - ички органдардын көңдөй жери*); **брюшна́я по́лость** ич (курса) көңдөйү; 2. (*покрывало в экипаже*) жабуу (*арабада же чанада бутка оролуучу жылуу жапкыч*).

ПОЛОТѢНЕЧНЫЙ, ая, -ое сүлгүлүк; **полотѢнечное полотно́** сүлгүлүк болотнай.

ПОЛОТѢ́НЦЕ *ср.* сүлгү; **ручнóе полотѢ́нце** кол аарчый турган сүлгү; **мохна́тое полотѢ́нце** түктүү сүлгү (*мончодо аарчынуучу*).

ПОЛОТѢ́Р *м.* полотёр (*паркеттелген полду, тактайды сыр, мом менен сүрүүчү киши*).

ПОЛОТНІ́ЩЕ *ср.* кездеменин эни; **оде́яло в четы́ре полотнї́ща** төрт эндүү жууркан; **полотнї́ще пилы́** араанын бети (*жалпак бети*).

ПОЛОТНО́ *ср. 1. (ткань)* болотнай; **шёлковое полотно́** жибек болотнай (*кездеме*); 2. *тех.* полотно; **полотно́ конвейера** конвейердин полотносу; 3. *ж.-д.* полотно; 4. *жив.* художниктин тарткан сүрөтү; **побледнѣть как полотно́** өңү-түсүнөн кетип, кубара түшүү.

ПОЛОТНЯ́НЫЙ, ая, -ое **полотно 1-ге т.**; **полотня́ное произво́дство** болотнай өндүрүшү; **полотня́ная ска́терть** болотнай дасторкон.

ПОЛО́ТЬ *несов. что* отоо, отоо чөптү отоо; **поло́ть гря́дки** жөөктөрдү отоо.

ПОЛОУ́МИЕ *ср. разг.* келесоолук, дөдөйлүк, кем акылдык.

ПОЛОУ́МНЫЙ, ая, -ое *разг.* келесоо, дөдөй, кем акыл.

ПО́ЛОЧКА *ж. уменьш. от полка* кичине текче.

ПОЛПРЕ́Д *м. (полномочный представитель)* полпред (*полномочиелүү өкүл*).

ПОЛПРЕ́ДСТВО *ср. (полномочное представительс-тво)* полпредство (*полномочиелүү өкүлдүк*).

ПОЛПУ́ТІ *м.* жарым жол; **верну́ться с полпу́ті** жарым жолдон кайра тартуу (*кайтып келүү*); **на полпу́ті** жарым жолдо, орто жолдо, жолдун жарымында; **бро́сить рабо́ту на полпу́ті** ишти аягына чыгарбай ортосунан таштап коюу.

ПОЛСЛОВА́ *ср.* жарым сөз, сөздүн жарымы; **остано-вї́ться на полсло́ве** (*на полуслове*) баштаган сөзүн бүтпөй токтоп калуу; **пони́ять с полсло́ва** (*с полуслова*) сөзүн баштагандан эле, биринчи сөзүнөн эле түшүнүү.

ПОЛСО́ТНИ *ж.* жүздүн жарымы, элүү.

ПОЛТИ́ННИК *м. разг. (монета)* элүү тыйын.

ПОЛТОРА́ *м. и ср. числ.* бир жарым; **полтора́ часа́** бир жарым саат; **о́коло полу́тора су́ток** бир жарым суткага жакын.

ПОЛТОРА́СТА *числ.* жүз элүү; **полтора́ста рубле́й** жүз элүү сом.

ПОЛТОРЫ́ *ж. числ.* бир жарым; **полторы́ мину́ты** бир жарым минута.

ПОЛУ- *татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү, бул: 1) бир нерсенин «жартысы» деген түшүнүктү билдирет; мис. полуме́сячный жарым айлык; 2) «толук эмес, чала» деген түшүнүктү билдирет; мис. полугра́мотный чала сабаттуу.*

ПОЛУБЕССОЗНА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое эси ооган, сезими аз абалдагы.

ПОЛУБОТИ́НКИ *мн. (ед. полуботинок м.)* кончсуз батинке.

ПОЛУВА́ТТНЫЙ, ая, -ое эл. жарым ваттуу (*электр лампочкалары жөнүндө*).

ПОЛУВЕКОВО́Й, ая, -ое жарым кылымдык, жарым кылымга созулган.

ПОЛУГЛА́СНЫЙ, ая, -ое *лингв.* жарым үндүү.

ПОЛУГО́ДИЕ *ср.* жарым жылдык, жарым жыл; **пер-вое полуго́дие** биринчи жарым жылдык.

ПОЛУГОДИ́ЧНЫЙ, ая, -ое жарым жылдык; **полуго-ди́чные ку́рсы** жарым жылдык курс.

ПОЛУГОДОВА́ЛЫЙ, ая, -ое жарым жаш, алты айлык, жарым жыл болгон; **полугодова́лый ребѣ́нок** алты айлык бала.

ПОЛУГОДОВО́Й, ая, -ое жарым жылдык; **полугодо-во́й отчѣ́т** жарым жылдык отчет.

ПОЛУГО́ДОК *м.* алты айлык, жарым жаш (*мал жөнүндө*).

ПОЛУГОЛО́ДНЫЙ, ая, -ое чала тойгон, чала тоют, курсагы анча-мынча тойгон.

ПОЛУГО́ЛЫЙ, ая, -ое чала жыланач.

ПОЛУГРА́МОТНЫЙ, ая, -ое чала сабаттуу.

ПОЛУДА *ж. 1. (лужение)* идишти калай менен чай-коо; **2. (сплав)** чайкоо үчүн эритинди.

ПОЛУДЕННЫЙ, ая, -ое **1.** түш мезгилиндеги, түшкү, түштөгү; **полуденный зной** түшкү ысык; **2. поэт. уст. (южный)** түштүк.

ПОЛУДИКИЙ, ая, -ое жарым жапайы, маданиятсыз.

ПОЛУДИТЬ *сов. что* калайлап чайкоо, калай менен чайкоо (*идишти*).

ПОЛУЖИВОЙ, ая, -ое чала жан, чала өлүк, араң эле жаны бар.

ПОЛУЗАБЫТЫЙ, ая, -ое чала унутулган, чала унутулуп калган; **полузабытая песня** чала унутулуп калган ыр.

ПОЛУЗАБЫТЬЕ *ср.* элдир-селдир абал; **больной лежал в полузабытии** оорулуу киши элдир-селдир эси менен жатты.

ПОЛУЗАЩИТА *ж. спорт.* жарым коргоо (*футбол оюнунда*); **центр полузащиты** жарым коргоонун борбору.

ПОЛУЗАЩИТНИК *м. спорт.* жарым коргоочу.

ПОЛУКОЛОНИАЛЬНЫЙ, ая, -ое: полуколониальные страны жарым колониялык өлкөлөр.

ПОЛУКОЛОНИЯ *ж. полит.* жарым колония.

ПОЛУКОЧЕВНИК *м.* жарым көчмөндүү.

ПОЛУКОЧЕВОЙ, ая, -ое жарым көчмөндүү; **полукочевая жизнь** жарым көчмөндүү турмуш; **полукочевые наряды** жарым көчмөндүү элдер.

ПОЛУКРОВКА *ж. с.-х.* чалыш, аргын (*жылкы, уй ж.б.*).

ПОЛУКРОВНЫЙ, ая, -ое чалыш, аргын; **полукровное животное** чалыш, аргын мал.

ПОЛУКРУГ *м.* жарым тегерек; **описать полукруг** жарым тегеректи сызуу.

ПОЛУКРУГЛЫЙ, ая, -ое жарым тегерек; **полукруглое окно** жарым тегерек терезе.

ПОЛУЛЕЖАТЬ *несов.* жантайып жатуу, жамбаштап жатуу.

ПОЛУМАСКА *ж.* жарты маска (*беттин жартысын гана жаап турган маска*).

ПОЛУМГЛА *ж.* иңир, боз түшүп турган убак.

ПОЛУМЕРА *ж.* болор-болбос чара, жарым-жартылай чара.

ПОЛУМЕСЯЦ *м.* жарым ай, жарты ай, айдын жарым тегереги.

ПОЛУМЕСЯЧНЫЙ, ая, -ое жарым айлык; **полумесячная командировка** жарым айлык командировка.

ПОЛУМЁРТВЫЙ, ая, -ое **1. (умирающий)** чала жан, өлүм оозундагы; **2. (безжизненный)** солгун, жансыз; **полумёртвый взгляд** жансыз караш.

ПОЛУМРАК *м.* күүгүм, чала жарык.

ПОЛУНАГОЙ, ая, -ое чала-була кийинген, чала жылаңач.

ПОЛУНОЧНИК *м. разг.* кеч жатуучу, түн ортосунан кийин жатуучу.

ПОЛУНОЧНИЦА *женск. р. к полночник.*

ПОЛУНОЧНИЧАТЬ *несов. разг.* түн ортосуна чейин отура берүү.

ПОЛУНОЧНЫЙ, ая, -ое *см. полночный.*

ПОЛУОБНАЖЁННЫЙ, ая, -ое чала жылаңач.

ПОЛУОБОРОТ *м.* жарым айланыш; **полуоборот колеса** дөңгөлөктүн жарым айланышы.

ПОЛУОДЁТЫЙ, ая, -ое чала кийинген.

ПОЛУОКРУЖНОСТЬ *ж.* жарым тегерек.

ПОЛУОСВЕЩЁННЫЙ, ая, -ое чала жарык кылынган; **полуосвещённая комната** чала жарык кылынган бөлмө.

ПОЛУОСТРОВ *м.* жарым арал.

ПОЛУОТВОРЁННЫЙ, ая, -ое *см. полуоткрытый.*

ПОЛУОТКРЫТЫЙ, ая, -ое чала ачылган (*эшик*).

ПОЛУОФИЦИАЛЬНЫЙ, ая, -ое толук официалдуу эмес.

ПОЛУПИТЬСЯ *сов. разг.* анча-мынча сыйрылып түшүү.

ПОЛУПОВОРОТ *м.* жарым бурулуш.

ПОЛУПОДВАЛ *м.* жарым подвал (*биринчи этаждын алдындагы үй*).

ПОЛУПОДВАЛЬНЫЙ, ая, -ое **полуподвал-га т.**; жарым подвалдуу; **полуподвальное помещение** жарым подвалдуу үй; **полуподвальный этаж** жарым подвалдуу этаж (*кабат*).

ПОЛУПРОВОДНИК *м. физ.* полупроводник (*электр тогун начар өткөрүүчү зат, мис. графит, кремний*).

ПОЛУПРОВОДНИКОВЫЙ, ая, -ое **полупроводник-ке т.**

ПОЛУПРОЗРАЧНЫЙ, ая, -ое жарым тунук, анча тунук эмес; **полупрозрачное стекло** анча тунук эмес айнек.

ПОЛУПРОЛЁТАРИЙ *м.* жарым пролетарий (*капиталисттик өлкөлөрдө – капиталисттик ишканада же помещиктик чарбада иштөөчү, бирок өзүнүн айыл чарбасында да анча-мынча иштөөчү жумушчу*).

ПОЛУПУСТЫНЯ *ж.* чөл өңдүү жер.

ПОЛУПЬЯНЫЙ, ая, -ое чала мас.

ПОЛУРАЗДЁТЫЙ, ая, -ое *см. полугóлый.*

ПОЛУРАЗРУШЕННЫЙ, ая, -ое чала кыйратылган, талкаланган; жарым-жартылай бузулган.

ПОЛУРАСКРЫТЫЙ, ая, -ое чала ачылган.

ПОЛУСАПОЖКИ *только мн.* кончу кыска өтүк.

ПОЛУСВЁТ *м.* күңүрт жарык.

ПОЛУСИДЕТЬ *несов.* жантайып жатуу, жамбаштап жатуу.

ПОЛУСЛЕПОЙ, ая, -ое сокурайган, сокур сымал, сокурдай.

ПОЛУСЛОВО *ср. см. полслово.*

ПОЛУСМЁРТЬ *ж. до полусмёрти* чала жан болгуча, өлөрчө; **он ислугáлся до полусмёрти** ал өлөрчө коркуп кетти.

ПОЛУСОЗНАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое чала сезимдүү; **полусознательное движение** чала сезимдүү кыймыл.

ПОЛУСОН *м.* чала уйку, уйку-соонун ортосунда; **слыхал всё это в полусне** мунун баарын уйку-соонун ортосунда уктым.

ПОЛУСОННЫЙ, ая, -ое уйку-соонун ортосундагы.

ПОЛУСТАНОК *м. ж.-д.* кичинекей станция.

ПОЛУСТИШИЕ *ср. лит.* бир сап ыр, бир сабак ыр.

ПОЛУТЁНЬ *ж.* анча-мынча көлөкө, жарым көлөкө.

ПОЛУТЁМНЫЙ, ая, -ое анча-мынча караңгы, анча жарык эмес, иңир; **полутёмная комната** анча жарык эмес бөлмө.

ПОЛУТОРАГОДИЧНЫЙ, ая -ое бир жарым жылдык.

ПОЛУТОРАГОВОДАЛЬНЫЙ, ая, -ое бир жарым жаштык, бир жарым жаштагы, бир жарым жашар.

ПОЛУТОРАМЕСЯЧНЫЙ, ая, -ое бир жарым айлык.

ПОЛУТОРАТОНКА *ж.* полуторатонка (*бир жарым тонналык жүк ташууга арналган машина*).

ПОЛУТОРАТО́ННЫЙ, ая, -ое бир жарым тонналык.
ПОЛУ́ТОРНЫЙ, ая, -ое бир жарым; **в полу́торном разме́ре** бир жарым эсе.

ПОЛУТЬМА́ *жс.* күүгүм, чала жарык.

ПОЛУФАБРИКА́Т *м.* чала фабрикат (*толук аягына чейин иштелип даяр боло элек, андан ары иштетилип жасалуучу буюм*).

ПОЛУФЕОДА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое жарым феодалдык.

ПОЛУФИНА́Л *м. спорт.* жарым финал.

ПОЛУФИНА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *полуфинал-га т.*; жарым финалдык.

ПОЛУЧАСОВО́Й, ая, -ое жарым сааттык, жарым саатка созулган.

ПОЛУЧА́ТЕЛЬ *м.* алуучу, ала турган (*жиберилген нерсени*).

ПОЛУЧА́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к получа́тель.*

ПОЛУЧА́ТЬ *несов. см. получить.*

ПОЛУЧА́ТЬСЯ *несов. 1. см. получить; 2. страд. к получа́ть; ничего не получа́ется* эч нерсе чыкпай жатат; *получа́ется, что я виновáт* мен айыптуу экенмин да.

ПОЛУЧЕ́НИЕ *ср.* алуу; **во вре́мя получа́ния прика́за** приказ алынган убакта.

ПОЛУЧИ́ТЬ *что 1.* алуу; *получи́ть письмо́* кат алуу; *получи́ть кварти́ру в но́вом до́ме* жаңы үйдөн квартира алуу; *получи́ть прémieю* сыйлык алуу; *получи́ть прика́з* приказ алуу; *получи́ть интересное извёстие* кызык кабар алуу; *получи́ть образова́ние* билим алуу; **2.** (*добыть, произвести*) чыгаруу, чыгарып алуу; *получи́ть бензи́н из не́фти* нефтиден бензин чыгарып алуу; **3.** (*подвергнуться чему-л.*) алуу; *получи́ть вы́говор* сөгүш алуу; **4.** (*заболеть*) ооруп калуу, калуу; *получи́ть каше́ль* жөтөлүп калуу; *получи́ть распро́странение* жайылуу, таралуу, кеңири колдонулуу; *получи́ть призна́ние* таанылуу; *получи́ть приме́нение* колдонулууга алынуу, колдонула баштоо; *получи́ть удовольствие* ыракаттануу, моокуму кануу; *получи́ть пощё́чину* жаакка шапалак жеш.

ПОЛУЧИ́ТЬСЯ *сов.* болуу, чыгуу, болуп калуу, болуп чыгуу; **результáты рабóты получи́лись прекра́сные** иштин натыйжасы сонун болуп чыкты; **получи́лось недоразу́мение** жаңылыштык болуп калды; **из него получи́лся хоро́ший рабóтник** ал жакшы кызматкер болду, андан жакшы кызматкер чыкты.

ПОЛУ́ЧКА *жс. разг. 1. (действие)* алуу; *полу́чка де́нег* акча алуу; **2. (заработная плата)** эмгек акы, айлык.

ПОЛУ́ЧШЕ *сравн. ст. от прил. хоро́ший и нареч. хорошо I* жакшыраак.

ПОЛУША́РИЕ *ср. 1. анат.* жарым шар; *полуша́рия головно́го мо́зга* мээнин жарым шарлары; **2. геогр.** жарым шар; *се́верное полуша́рие* түндүк жарым шар.

ПОЛУШЕ́РСТЬ *жс.* бир жиби жүн, бир жиби жөнөкөй жип (*кездеме*).

ПОЛУШЕ́РСТЯНОЙ, ая, -ое бир жиби жүн, бир жиби жөнөкөй жиптен жасалган (*кездеме*); *полушерстяно́е пла́тье* бир жиби жүн, бир жиби жөнөкөй жиптен токулган кездемеден жасалган көйнөк.

ПОЛУШЕ́ПОТ *м.* билинер-билинбес угулган шыбыр.

ПОЛУ́ШКА *жс. уст.* жарым пул, чейрек тыйын.

ПОЛУШУ́БОК *м.* кыска тон, чолок тон.

ПОЛУШУТЛИ́ВЫЙ, ая, -ое оюн-чындын, тамаша.

ПОЛУШУ́ТЯ *нареч.* тамашалап, оюн-чындын ортосунда; **это́ было́ сказа́но мно́ю полушутя́** мен муну тамашалап айттым эле.

ПОЛУЯ́ВЬ *жс.* уйку-соонун ортосунда, чала уйкуда.

ПОЛЦЕ́НЫ *жс.: за полцены́ 1)* жарым баасына; **2) (дёшево)** арзан, эң эле арзан.

ПОЛЧАСА́ *м.* жарым саат, жарты саат; **за полчасá до отхо́да поезда́** поезддин жөнөөрүнөн жарым саат мурда; **поезда́ отхо́дят туда́ ка́ждые полчасá** ал жакка поезддер ар бир жарым саатта жөнөп турат.

ПОЛЧИ́ЩЕ *ср. 1. (огромное войско)* сан жеткис аскер, жер, майышкан кол; **2. перен. разг.** сансыз, быкылдаган, быкыган (*мис. чымын-чиркей*); **цёлые полчища наро́ду** сансыз көп эл, быкылдап толгон эл.

ПОЛША́ГА *м.* жарым кадам, жарым аттам.

ПО́ЛЫЙ, ая, -ое көңдөй; **по́лая вода́** суунун ташкыны, кирген суу.

ПО́ЛЫМЯ *ср. обл.* жалын, от; **попа́сть из огня́ да в по́лымя погов.** аңгектен качсаң, дөңгөккө жолугуу; *какаганга муштаган* болуу.

ПОЛЫ́ННЫЙ, ая, -ое *попынь-ге т.*; эрмендүү, эрмен өскөн, шыбактуу, шыбак өскөн.

ПОЛЫ́НЬ *жс. бот.* эрмен, шыбак, шыраалжын.

ПОЛЫ́НЬЯ *жс.* муз күбүрү, муз тешиги (*көлдүн, деңиздин, суунун тоңбой калган жери*).

ПОЛЫ́СЕТЬ *сов.* кашкая баштоо, башы кашка боло баштоо.

ПОЛЫХА́ТЬ *несов.* жалындоо, жалбырттап күйүү, бачырап катуу күйүү; **огóнь полыхáл с неверо́йной си́лой** от жалбырттап катуу күйүп жатты.

ПО́ЛЬЗА *жс.* пайда; **по́льза спо́рта** спорттун пайдасы; **отдых пошёл ему́ на по́льзу** эс алганы ага пайда болду; **для о́бщей по́льзы** көпчүлүктүн пайдасына, жалпынын пайдасына; **высказа́ться в по́льзу кого-л.** бирөөнүн пайдасын көздөп айтуу (*сүйлөө*), жактап чыгуу; **извлéчь по́льзу из чего-л.** бир нерседен пайда чыгаруу (*табуу*); **кака́я от это́го по́льза?** мындан кандай пайда?; **что по́льзы об это́м говори́ть?** бул жөнүндө айтуунун эмне пайдасы бар?; **соре́вновáние за́кончилось со счё́том 1:3 в по́льзу «Динамо»** мелдеш 1:3 эсеби менен «Динамо-нун» пайдасына бүттү.

ПО́ЛЬЗОВАНИЕ *ср.* пайдалануу, урунуу, колдонуу, жумшоо; **находи́ться в о́бщем по́льзовании** жалпынын пайдалануусунда болуу; **пра́во по́льзования** пайдалануу укугу.

ПО́ЛЬЗОВАТЬ *несов. кого, уст.* дарылоо, эмдеп-домдоо.

ПО́ЛЬЗОВАТЬСЯ *несов. чем 1.* пайдалануу, урунуу, колдонуу, жумшоо; **по́льзоваться то́рфом в ка́честве то́плива** отун катарында чым көңдү пайдалануу; **я по́льзуюсь но́вейшими исто́чниками** мен эң жаңы булактардан (*маалыматтардан*) пайдаланамын; **по́льзоваться удо́бным слúчаем** ыңгайлуу учурдан пайдалануу; **2. (обладать чем-л.)** пайдалануу, ээ болуу; **жéнщины в СССР по́льзуются пра́вом избира́ть и быть избра́нными наравне́ с мужчи́нами** СССРде аялдар эркектер менен бирдей шайлоо жана шайлануу укугунан пайдаланышат; **по́льзоваться ува́жением** кадырга ээ болуу.

ПО́ЛЬКА I *женск. р. к поляк;* полька.

ПО́ЛЬКА II *жс. (танец)* полька.

ПО́ЛЬСКИЙ, ая, -ое *Польша-га, поляк-ка т.*; **по́льский язы́к** поляк тили.

ПОЛЬСТИТЬ *сов. кому-чему* **1.** жагынуу, кошомат кылүү; **2.** (*доставить удовлетворение*) көңүл көтөрүү, дем берүү; **ему польстило всеобщее внимание** жалпынын ыкылас коюшу анын көңүлүн көтөрдү.

ПОЛЬСТИТЬСЯ *сов. на что* кызыгуу, кызыгып кетүү, сугун түшүрүү, сугалактануу.

ПОЛЬЩЕННЫЙ, ая, -ое көңүлү көтөрүлгөн, канааттанып кубанган.

ПОЛЮБЕЗНИЧАТЬ *сов. разг.* жалпаңдоо, асты-үстүнө түшүү.

ПОЛЮБИТЬ *сов. кого-что* сүйүп калуу, жакшы көрүп калуу, көңүлгө жагуу; **я полюбил этого человека** мен бул кишини жакшы көрүп калдым; **он полюбил эту девушку** ал ушул кызды сүйүп калды; **я полюбил прийти сюда** мен бул жакка келүүнү жакшы көрүп калдым.

ПОЛЮБИТЬСЯ *сов. разг.* көңүлгө жагуу, жакшы көрүнүп калуу; **он мне полюбился с первого взгляда** бир көргөндө эле ал менин көңүлүмө жагып калды.

ПОЛЮБОВАТЬСЯ *сов. кем-чем* тамаша кылып кароо, маашыр болуп кароо, суктанып кароо; **я полюбовался восходом солнца** мен күндүн чыгышына суктанып карап турдум.

ПОЛЮБОВНЫЙ, ая, -ое достук менен, ынтымак менен болгон; **полюбовное соглашение** ынтымак менен болгон келишим.

ПОЛЮБОПЫТСТВОВАТЬ *сов.* кулак түрүү, сөз аңдуу (*көргүсү, уккусу, билгиси келип*).

ПОЛЮС *м.* **1.** *геогр.* полюс; **Северный полюс** Түндүк полюс; **Южный полюс** Түштүк полюс; **2.** *физ.* полюс (*магниттин карама-каршы эки учунун бири*); **3.** *мат.* полюс (*айланып, тегеренип жаткан телонун кыймылдабас огунун бетиндеги кесип өткөн нокот*); **4.** *перен.* бири-бирине карама-каршы турган нерсе.

ПОЛЯК *м.* поляк.

ПОЛЯКИ *мн.* поляктар.

ПОЛЯНА *жс.* аянт (*токойдогу ачык жер*).

ПОЛЯРНИК *м.* полярник (*полярдык экспедицияга катышуучу адам; полярдык областтарда иштеген кыз-маткер*).

ПОЛЯРНОСТЬ *жс.* карама-каршылык, кайчылык; **полярность интересов** таламдардын карама-каршылыгы.

ПОЛЯРНЫЙ, ая, -ое **1.** полюс *1-ге т.*; полярдык; **полярный круг** полярдык тегерек; **полярная ночь** полярдык түн; **полярная экспедиция** полярдык экспедиция; **2.** *перен. (противоположный)* карама-каршы.

ПОМ- *татаал сөздөрдүн «жардамчы» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. помбух бухгалтердин жардамчысы.*

ПОМАДА *жс.* помада; **губная помада** эрин помадасы, эринге сүртө турган помада.

ПОМАДИТЬ *несов. что* помадалоо, помада сүртүү.

ПОМАДКА *жс.* помадка (*кант менен жемини сууларынан жасалган конфеттин бир түрү*).

ПОМАЗАТЬ *сов. что* майлоо, сыйпоо, сүйкөө; **помазать хлеб маслом** нанга май сүйкөө.

ПОМАЗАТЬСЯ *сов. разг.* майлануу, сыйпануу, сүйкөнүү; **помазаться вазелином** вазелин сыйпануу.

ПОМАЗОК *м.* помазок (*майлагыч, сүйкөгүч аспап; мис. чачтарачтын самын сыйпагыч шоткеси*).

ПОМАКАТЬ *сов. что, разг.* малуу, малып туруу; **помакать хлеб в варенье** вареньеге нанды малуу.

ПОМАЛЁНЬКУ *нареч. разг.* акырындык менен, аз-аздап, эптеп-септеп, кичинеден; **работая помалёнку** акырындык менен иштеп жатам.

ПОМАЛКИВАТЬ *несов. разг.* унчукпоо, үндөбөө, ооз ачпоо, кийлигишпөө; **помалкивай!** демин ичинде болсун!

ПОМАНЕЖИТЬ *сов. кого, разг.* **1.** таптоо, суутуу (*атты*); **2.** *перен.* зарыктыруу (*көпкө чейин күттүрүп чарчатуу*).

ПОМАНИТЬ *сов. кого* **1.** колун булгап чакыруу; ишара кылып, жаңсап чакыруу; **я поманил его пальцем** мен аны сөөмөйүм менен жаңсап чакырдым; **2.** *перен.* тартуу, куса кылуу, кызыктыруу.

ПОМА́РКА *жс.* текстидеги (*жазуудагы*) сызып оңдолгон жер.

ПОМАСЛИТЬ *сов. что* майлоо, май сыйпоо, бир аз майлап коюу.

ПОМАХА́ТЬ *сов. чем* булгоо, булгалоо; жаңдоо (*рукой*); **помахать платком на прощание** коштошкондо жолукту булгалоо.

ПОМАХИВАТЬ *несов. см. помахать.*

ПОМАЯ́ТЬСЯ *сов. разг.* жүдөп (*жабыркап, жабыгып*) жүрүү, чүнчүп запыркоо.

ПОМБУ́Х *м.* (*помощник бухгалтера*) бухгалтердин жардамчысы.

ПОМЕ́ДЛИТЬ *сов. анча-мынча (бир аз) кечиктирүү, бир аз созуу; помедлить с ответом* жоопту бир аз кечиктирүү.

ПОМЕЛО́ *ср.* башына чүпүрөк байланган таяк шыпыргы (*чаң сүртүү үчүн колдонулат*).

ПОМЕ́НЬШЕ **1.** *сравн. ст. от прил. малый* **1** кичирээк; **2.** *сравн. ст. от нареч. мало* азыраак.

ПОМЕНЯ́ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*обменять*) алмашуу, айырбаштоо; **2.** (*заменить*) алмаштыруу, алыштыруу, айырбаш кылуу.

ПОМЕНЯ́ТЬСЯ *сов.* алмашуу, айырбаштоо, алмашып кетүү, айырбашталып кетүү.

ПОМЕРА́НЕЦ *м.* померанец (*жыгачы жана жемини*).

ПОМЕРА́НЦЕВЫЙ, ая, -ое померанец-ке *т.*; **померанцевая настойка** померанецке ачыткан арак.

ПОМЕРЕ́ТЬ *сов. разг.* өлүү, өлүп калуу; **помереть со смеху** *разг.* ичек-боору катып күлүү.

ПОМЕРЕ́ЩИТЬСЯ *сов. разг.* кайдагы жок нерсе көрүнүү же кулакка угулуу.

ПОМЕ́РИТЬ *сов. что* өлчөө, өлчөп көрүү, ченеп көрүү.

ПОМЕ́РИТЬСЯ *сов.* өлчөө, байкашып (*өлчөшүп, теңешип, сынашып*) көрүү; **помериться силами** күч сынашып (*байкашып*) көрүү.

ПОМЕ́РКНУТЬ *сов.* **1.** күүгүм тартуу, караңгылоо, жарыгы өчүү, өчүңкү тартуу; **2.** *перен.* басаңдоо, төмөндөө.

ПОМЕ́РТВЕ́ЛЫЙ, ая, -ое купкуу, өңү өчкөн (*өлгөн адамдын өңүндөй*).

ПОМЕ́РТВЕ́ТЬ *сов.* селдейүү, сенек болуп катып калуу, жансыз болуу, кыймылсыз болуу, эси ооп калуу; **помертвёт от ужаса** корккондуктан селейип катып калуу.

ПОМЕ́СИТЬ *сов. что* жууруу (*мис. камырды*).

ПОМЕ́СТИТЕ́ЛЬНОСТЬ *жс.* ичи кеңдик, көп сыя тургандык, ичине көп батыра тургандык.

ПОМЕСТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ичи кең, көп сыя турган, көп бата турган; **поместительный чемодан** ичине көп нерсе бата турган чемодан.

ПОМЕСТИТЬ сов. 1. *кого-что (предоставить помещение, место)* жайлаштыруу, орундаштыруу, батырыштыруу, орун (жай) берүү; **поместить делегатов в гостинице** делегаттарды гостиницага жайлаштыруу; **поместить все вещи в один чемодан** бардык буюмдарды бир чемоданга батырыштыруу; 2. *кого-что (отдать, положить куда-л.)* орноштуруу, жайлаштыруу, салуу; сактоого өткөрүү, берүү; **поместить ребёнка в детский сад** баланы балдар бакчасына жайлаштыруу; **поместить свой сбережения в сберегательную кассу** өзүнүн жыйган акчасын сактык кассага салуу; 3. *что (опубликовать)* басып чыгаруу; **поместить статью** макаланы басып чыгаруу; **поместить объявление** кулактандыруу басып чыгаруу.

ПОМЕСТИТЬСЯ сов. 1. *(поселиться, расположиться)* жайлашуу, орун алуу, жайланышуу; **где вы поместились?** сиз кайда жайланыштыңыз?, сиз кайда орундаштыңыз?; **он поместился у двери** ал эшиктин алдынан орун алды; 2. *(уместиться)* батуу; **книги не поместились на одной полке** китептер бир текчеге батпай калды.

ПОМЕСТНЫЙ, ая, -ое *ист.* поместьелүү, жер ээлеген; **поместные дворяне** жер ээлеген дворяндар, поместьелүү дворяндар.

ПОМЕСТЬЕ ср. **поместье** (помещиктин ээлеген жери, имениеси).

ПОМЕСЬ жс. 1. аргын, чалыш; 2. *перен. (смесь)* аралаштырылган, аралашма (ар түрдүү нерселердин, заттардын аралашмасы).

ПОМЕСЯЧНО нареч. ай сайын, ар айда.

ПОМЕСЯЧНЫЙ, ая, -ое ар айлык, ар ай сайын.

ПОМЁТА жс. белги; **делать помёты на полях книги** китептин четине белги коюу (жазуу).

ПОМЁТИТЬ сов. *что* белгилөө, белги уруу, белги салуу, белги коюу.

ПОМЁТКА жс. см. **помёта**.

ПОМЁХА жс. жолто, каргаша, кедерги, тоскоол; **служить помёхой** тоскоол кылуу, кедерги болуу.

ПОМЕЧАТЬ несов. см. **помётить**.

ПОМЕЧТАТЬ сов. кыялга батуу, кыял сүрүү, кыялдануу.

ПОМЁШАННЫЙ, ая, -ое 1. *(сумасшедший)* жинди болгон, көк мээ болгон; 2. *на ком-чём, перен.* ...оозунан такыр түшүрбөгөн, ...эле деп жүргөн; **он помёшан на театре** ал театрды такыр оозунан түшүрбөйт; 3. *в знач. суиц. м., жс.* келесоо, көк мээ, жинди; **он ходит как помёшанный** ал келесоо өңдөнүп жүрөт.

ПОМЕШАТЕЛЬСТВО ср. келесоолук, көк мээлик, жиндилик.

ПОМЕШАТЬ I сов. *кому-чему* жолто кылуу, тоскоол кылуу, кедерги болуу; **я вам не помешал?** мен сизге жолто кылган жокмунбу?

ПОМЕШАТЬ II сов. *что (размешать)* аралаштыруу; **помешать суп ложкой** сорпону кашык менен аралаштыруу.

ПОМЕШАТЬСЯ сов. 1. *на ком-чём (сойти с ума)* жинди болуу, келесоо болуу, көк мээ болуу, акылдан ажыроо; 2. *на ком-чём, перен.* ...оозунан түшүрбөө, ...деп эле калуу; **помешаться на музыке** музыканы оозунан түшүрбөө, музыка деп эле калуу.

ПОМЕШИВАТЬ несов. см. **помешать II**.

ПОМЕЩАТЬ несов. см. **поместить**.

ПОМЕЩАТЬСЯ несов. 1. см. **поместиться**; 2. *(находиться)* жайланышуу, орун алуу, сыноу, батуу, орундашуу; 3. *страд. к помещать*.

ПОМЕЩЕНИЕ ср. 1. *(размещение)* жайлаштыруу, орундаштыруу, батырыштыруу; сактоо; 2. *(здание, строение)* үй, там, имарат; **новое помещение для школы** мектептин жаңы имараты (үйү).

ПОМЕЩИК м. помещик (көп жердин ээси).

ПОМЕЩИЦА женск. р. к **помещик**; помещица.

ПОМЕЩИЧИЙ, ья, -ье **помещик-ке т.**; **помещичье имение** помещиктин имениеси.

ПОМЁРЗНУТЬ сов. *разг.* үшүп калуу, үшүү, үшүп кетүү; **цветы помёрзли** гүлдөр үшүп кетти.

ПОМЁТ м. 1. *(навоз)* кык, тезек; 2. *(приплод)* бир энден бир жолу туулган, алынган төл (айбандар жөнүндө).

ПОМИДОР м. помидор.

ПОМИДОРНЫЙ, ая, -ое **помидор-го т.**

ПОМИЛОВАНИЕ ср. юр. кечирим, кечирим кылуу (кылмыш жазасынан куткаруу).

ПОМИЛОВАТЬ сов. *кого, юр.* кечирим кылуу, күнөөсүн кечирүү; **помиловать преступника** кылмышкердин күнөөсүн кечирүү; **помилуйте, я всё хорошо понимаю** сабыр кылыңыз, мен бардыгына тең түшүнөмүн (кантип эле билбей коёюн).

ПОМИЛОСЁРДСТВОВАТЬ сов. *уст.* боор ооруу, ырайым кылуу; боору ооруп, жакшылык кылуу.

ПОМИМО предлог с род. п. 1. *(кроме)* башка, бөлөк; **помимо всего прочего** ушулардын баарынан башкасы; **помимо зарплаты он получил премиальные** кызмат акысынан башка ал сыйлык да алды; 2. *(минуя)* -сыз, тышкары; **это совершилось помимо меня** бул менсиз болгон.

ПОМИН м.: **на помин души** рел. арбагын эске алып, арбагына атап (кураң окуу, садага берүү ж.б.); **и помину нет о ком-чём-л. разг.** эскерген киши да болгон жок; **в помине нет кого-чего-л. разг.** такыр жок, көзгө сүртөргө да таппайсың; **лёгко на помине разг.** ал жөнүндө азыр эле кеп кылып отурганда өзү келип калган.

ПОМИНАЛЬНЫЙ, ая, -ое *рел.* **поминальные обряды** өлгөндү эске алуу ырым-жырымдары (мис. аш берүү).

ПОМИНАТЬ несов. см. **помянуть**; **помянуть умерших** рел. өлгөндөрдү эске түшүрүү (ырым-жырымдарды өткөрүп); **не поминайте лихом** жаман-жакшы ичинерде болсун; **поминай как звали разг.** эми анын изин да таппайсың.

ПОМИНКИ только мн., рел. аш (өлгөн кишиге берилүүчү аш); **поминки Кокетёя** Көкөтөйдүн ашы.

ПОМИНУТНО нареч. ар минута сайын, тез-тез.

ПОМИНУТНЫЙ, ая, -ое ар минуталык, тез-тез.

ПОМИРАТЬ несов. см. **помереть**.

ПОМИРИТЬ сов. *кого* элдештирүү, татуулаштыруу, жараштыруу.

ПОМИРИТЬСЯ сов. 1. *с кем* элдешүү, татуулашуу, жарашуу; 2. *с чем (примириться)* көнүү, үйрөнүү, баш ийүү.

ПОМНИТЬ несов. *кого-что, о ком-чём* эсте тутуу, унутпоо, эсте сактоо; **я не помню его** ал менин эсимде жок; **он помнит о своём обещании** ал өзүнүн убадасын эсинен чыгарбайт; **будет он меня помнить!** ага мен

өзүмдү унуткус кыламын! (*бирди көрсөтөм же көрсөт-түм*); он не помнит себя от радости кубанычы койнуна батпай калды.

ПОМНИТЬСЯ *несов. 1. (вспоминаться)* эсте калуу, ойдо калуу; *мне помнится, что я вам это говорил* сизге муну айтканым менин эсимде; *мне хорошо помнятся эти слова* бул сөздөр менин эсимде жакшы калган; **2. в знач. вводн. сл.** *помнится* болсо керек эле, жалган айтпасам; **вы, помнится, уже приходили сюда** сиз, жалган айтпасам, бул жакка келсеңиз керек эле.

ПОМНОГУ *нареч. разг. көп, көп-көп, үстөкө-босток, үстү-үстүнө; мы любили помногу говорить* биз көп сүйлөшкөндү жакшы көрүүчү элек; **он помногу курит** ал тамекини үстөкө-босток тартат.

ПОМНОЖАТЬ *несов. см. помножить.*

ПОМНОЖИТЬ *сов. что на что* көбөйтүү; **помножить пять на шесть** бешти алтыга көбөйтүү, беш жерде алты.

ПОМОГАТЬ *несов. см. помочь.*

ПОМОИ *только мн.* жуунду; **обливать помоями** *разг.* жамандап, ушак сөздөр айтуу; жала жабуу, кара санап беделин түшүрүү.

ПОМОЙКА *жс.* жуунду төгүүчү чуңкур.

ПОМОЙНЫЙ, ая, -ое жуунду төгүүчү; **помойная яма** жуунду төгүүчү чуңкур; **помойное ведро** жуунду куюучу чака.

ПОМОКНУТЬ *сов.* суу болуу, нымдануу.

ПОМОЛ *м. 1. (действие)* салдыруу, тарттыруу (*унду, талканды*); **2.** ундун тартылган сапаты; **мука мелкого помла** майда салдырылган ун.

ПОМОЛВИТЬ *сов. кого с кем, уст.* кыз айттырганды жарыялоо; **они помолвлены** алардын турмуш курууга убадасы бүткөн.

ПОМОЛВКА *жс. уст.* күйөө-кыздын үйлөнүүгө убадалашкан ырым-жырымы.

ПОМОЛИТЬСЯ *сов.* намаз окуу, дуба кылуу.

ПОМОЛОДЕТЬ *сов.* жашаруу.

ПОМОЛОТЬ *сов. что* тарттыруу, салдыруу (*ун, талкан*).

ПОМОЛЧАТЬ *сов.* унчукпоо, унчукпай (*үндөбөй, үн чыгарбай*) туруу.

ПОМОЛЬЩИК *м.* тегирменге ун тарттыруучу киши.

ПОМОРГАТЬ *сов.* көз ымдоо, көздү ачып-жумуу, көз ирмөө.

ПОМОРОЗИТЬ *сов. что* үшүтүү, үшүккө алдыруу, чалдыктыруу; **поморозить цветы** гүлдөрдү үшүккө чалдыруу.

ПОМОРЩИТЬ *сов. что* тырыштыруу, бырыштыруу; **поморщить лоб** чекесин тырыштыруу.

ПОМОРЩИТЬСЯ *сов.* бетин тырыштыруу, бетин бырыштыруу; **больной поморщился от боли** бир жери ооругандыктан оорулуу киши бетин бырыштырды.

ПОМОРЫ *мн. (ед. помор м.)* поморлор (*Ак Деңиздин жана Түндүк Муз океанынын жээктеринде жашаган жергиликтүү орус эли*).

ПОМОРЬЕ *ср.* поморье (*деңизге жакын жерлер*).

ПОМОСТ *м.* тактайдан жасалган секиче (*дөңсөчө*).

ПОМОЧИ *только мн. см. подтяжки; быть (ходить) на помочах* *разг.* өз алдынча аракет кыла албай, бирөөнүн көзүн карап ээрчүү.

ПОМОЧИТЬ *сов. кого-что* суулоо, бир аз суу кылуу, нымдоо; **помочить волосы** чачын бир аз суулоо; **в до-**

роге нас помочил *дождь* жолдо бизди жаан бир аз суу кылды.

ПОМОЧИТЬСЯ *сов.* сийүү.

ПОМОЧЬ I *жс. уст. разг.* ашар.

ПОМОЧЬ II *сов. кому-чему 1. (оказать поддержку)* жардам көрсөтүү, жардам кылуу, көмөк берүү, жардам берүү; **критика товарищей очень помогла** жолдоштордун сыны (критикасы) абдан жардам берди; **2. (о враче, лекарстве)** сактоо, сактап калуу, жардам кылуу, жардам берүү; **это лекарство помогло мне от простуды** бул дары мени суук тийгенден сактап калды.

ПОМОЩНИК *м. 1.* жардамчы; **он мне помощник во всех делах** ал мага бардык иштерде жардамчы; **2. (должностное лицо)** жардамчы; **помощник бухгалтера** бухгалтердин жардамчысы.

ПОМОЩНИЦА *женск. р. к помощник.*

ПОМОЩЬ *жс.* жардам, көмөк, кол кабыш; **оказать помощь отстающим товарищам** артта калган жолдошторго жардам кылуу; **получить помощь от кого-л.** бирөөдөн жардам алуу; **взывать о помощи** жардам сурап жалбаруу; **медицинская помощь** медициналык жардам; **оказать первую помощь** биринчи жардам көрсөтүү; **вызвать скорую помощь** тез жардамды (*тез жардамдын каретасын*) чакыруу; **неотложная помощь** зарыл жардам; **без посторонней помощи** башка бирөөнүн жардамысыз эле; **с помощью чего-л.** бир нерсенин жардамы аркасында; **подать руку помощи** *перен.* жардамдашуу, көмөк берүү, кол кабыш кылуу.

ПОМПА *помпа I жс. помпа (шаан-шөкөт); встретить кого-л. с помпой* бирөөнү помпа менен (*шаан-шөкөт менен*) тосуп алуу.

ПОМПА II *жс. (насос)* помпа.

ПОМПОН *м.* помпон (*аялдардын, балдардын баш кийимине тагылуучу чачы-чок*); **шляпа с помпоном** помпонуу шляпа.

ПОМРАЧЕНИЕ *ср.* начарлануу, күчү кетүү; **помрачение сознания** көңүлү караңгылануу, акылынан ажыроо; **помрачение зрения** көзүнүн курчу кетүү, көзү тунарык тартуу; **уму помрачение** *разг.* эң укмуштуу, айран-таң калардык.

ПОМРАЧИТЬСЯ *сов. уст.* күнүрт болуу, түнөрүү, күдүк болуу, бүлбүлдөп калуу (*жарык*); **его рассудок помрачился** ал акылынан адашып калды.

ПОМРАЧНЕТЬ *сов. 1.* бүркөлүү, күнүрттөнүү, караңгылануу, түнөрүү; **погода помрачнела** аба ырайы күнүрт тартып калды (*бүркөлдү*); **2. перен.** үтүрөйүп кабагын салуу.

ПОМУСЛИТЬ *сов. что, разг.* бир аз шилекейлөө.

ПОМУТИТЬ *сов. что 1. (замутить)* бир аз ылайлоо, ылайлап булгоо; **2. перен.** күнүрт тарттыруу, тунарыкта-туу; **помутить рассудок** башын маң кылуу.

ПОМУТИТЬСЯ *сов. 1. (замутиться)* ылайлануу, ылай болуу; **2. перен.** караңгылоо, айлануу; маң болуу; **сознание помутилось** көңүлү караңгылады; **у него в голове помутилось** анын башы маң болуп калды.

ПОМУТНЕНИЕ *ср. 1.* ылайлануу; **2. перен.** тунаруу (көз).

ПОМУТНЕТЬ *сов. 1.* ылайлануу; **2. перен.** тунаруу (көз).

ПОМУЧИТЬ *сов. кого-что, разг.* кыйноо, жапаа-жабыр көрсөтүү, азап чектирүү, кыйноого алуу.

ПОМУЧИТЬСЯ *сов. разг.* кыйналуу, азап көрүү, жапа тартуу.

ПОМЧАТЬ *сов. кого-что* ала качып жөнөө, ажылдагып алып жөнөө.

ПОМЧАТЬСЯ *сов. 1. (понестись)* ажылдап жөнөө; *лошади помчались по доро́ге* аттар жол менен ажылдап жөнөдү; *2. перен. (побежать)* шашып чуркоо, катуу жүгүрүү; *дети помчались в школу* балдар чуркаган бойдон мектепке жөнөштү.

ПОМЫКАТЬ *несов. кем* өз билгениндей кылып күчтөп иштете берүү (*жумишай берүү*).

ПОМЫЛИТЬ *сов. что* самындoo, самын сыйпоо.

ПОМЫСЕЛ *м. ой, пикир, ниет.*

ПОМЫСЛИТЬ *сов. см. помышлять.*

ПОМЫТАРИТЬ *сов. кого, разг.* азап чектирүү, кордук көрсөтүү, кыйноо.

ПОМЫТЬ *сов. кого-что* жууш, жууп тазалоо, бир аз жууп коюу.

ПОМЫТЬСЯ *сов.* жуунуу, сууга түшүү.

ПОМЫШЛЕНИЕ *ср. ой* ойлоо, пикирге келүү, ниеттенүү.

ПОМЫШЛЯТЬ *несов. о ком-чем* ойлонуу, пикирге келүү, ниеттенүү.

ПОМЯНУТЬ *сов. кого-что* эске алуу, эстөө, эске түшүрүү.

ПОМЯТЬ *сов. кого-что* уйпалоо, ушалоо, бырыштыруу (*напр. платье*); уйпалоо, жапыруу (*напр. траву*); кабыруу (*напр. ведро*).

ПОМЯТЬСЯ *сов. 1. (изматься)* кабырылуу (*напр. о ведре*); бырышуу (*напр. о платье*); уйпалануу, жапырылуу (*напр. о траве*); *2. перен. разг. (помедлить с чем-л.)* бир аз кыңырылуу, маалкатуу.

ПОНАБЛЮДАТЬ *сов. кого-что, за кем-чем* байкоо, бир кыйлага чейин байкап туруу.

ПОНАВЕЗТИ *сов. что, чего, разг.* абдан көп ташып келүү.

ПОНАДЕЯТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* ишенүү.

ПОНАДОБИТЬСЯ *сов. разг.* керек болуу, кереги тийүү, пайдасы тийүү; *эта книга мне не скоро понадобится* бул китеп мага жакын арада керек болбойт.

ПОНАЕХАТЬ *сов. разг.* келүү, келип чогулуу; *со всех концов наехали много народа* бардык жерден көп эл келип чогулду.

ПОНАПРАСНУ *нареч. разг.* курулай, куру бекерден, жөнү жок; *не пугай его напрасну* аны курулай коркутпа.

ПОНАСЛЫШКЕ *нареч.* каңшаардан угуп, каңшаарын угуп.

ПОНАСТРОИТЬ *сов. что, чего, разг.* көп куруу, куруп жиберүү.

ПОНАТУЖИТЬСЯ *сов. разг.* чымыркануу.

ПОНАЧАЛУ *нареч.* а дегенде.

ПОНЕВОЛЕ *нареч.* аргасыздан, эриксизден, айла жоктон; *согласиться поневоле* аргасыздан макул болуу.

ПОНЕДЕЛЬНИК *м. дүйшөмбү.*

ПОНЕЖИТЬ *сов. кого-что* бир аз эркелетүү, бир аз алпештөө.

ПОНЕЖИТЬСЯ *сов.* бир аз бой керип эркеленүү, бир аз ыракаттанып жатуу, бир аз мамыроо.

ПОНЕМНОГУ *нареч. разг. 1. (небольшими количествами, дозами)* аз-аздан, кичинеден; *2. (постепенно,*

мало-помалу) акырындап, акырындык менен, аз-аздан, бара-бара; *больной начал понемногу поправляться* оору киши акырындап сакай баштады; *как поживаете? — Понемногу!* кандай туурасыз? — Эптеп-септеп (*туруп жатабыз*)!

ПОНЕМНОЖКУ *нареч. см. понемногу.*

ПОНЕСТИ *сов. 1. кого-что* алып баруу, көтөрүп жеткирүү, ташып баруу; *2. кого-что (некоторое время)* алып жүрүү, көтөрүп жүрүү; *3. кого-что (помчаться — о лошади)* ала качуу, алып жөнөө; *лошади понесли нас с горы* аттар бизди тоодон ылдый алып жөнөдү; *4. что, перен. (потерпеть)* тартуу, көрүү, учуроо; *понести наказание* жаза тартуу; *понести убыток* зыянга учуроо, зыян тартуу; *5. безл. чем (о холодном ветре)* болуу; *к вечеру понесло холодом* кечке жуук суук болду; *6. безл. чем (о запахе)* келүү; буроо.

ПОНЕСТИСЯ *сов. 1. разг. (побежать)* чуркоо, жүгүрүү; *он понёлся навстрёчу отцу* ал атасына карата чуркап барды; *2. (помчаться — о лошади)* чабуу, алып жөнөө; *лошади понеслись вперёд* аттар алга карай алып жөнөдү.

ПОНИ *м. нескл.* пони (*бою жапыз жылкылардын бир түрү*).

ПОНИЖАТЬ *несов. см. понизить.*

ПОНИЖАТЬСЯ *несов. 1. см. понизиться; 2. страд. к понижать.*

ПОНИЖЕ *сравн. ст. от прил. низкий и нареч. низко* төмөнүрөөк, жапызыраак, басыраак.

ПОНИЖЕНИЕ *ср. 1. (уменьшение)* төмөндөө, ылдыйлоо, азаюу, тайыздануу; *2. (ухудшение, ослабление)* начарлануу, төмөндөө, ылдыйлоо, төмөн түшүү; *3. (приглушение звучания)* басылуу, үнү төмөндөө; *4. (по должности)* төмөндөп калуу.

ПОНИЖЕННЫЙ, ая, -ое *1. прич. от понизить; 2. прил. (ниже нормального)* төмөндөгөн, ылдыйлаган, төмөн түшкөн; *пониженная температура* төмөндөгөн температура; *пониженные требования* төмөндөтүлгөн талаптар; *3. прил. (плохой)* начарланган, төмөндөгөн; *пониженное настроение* төмөн түшкөн маанай, маанайы бас, көңүлү чөгөт.

ПОНИЗИТЬ *сов. 1. что (уменьшить)* төмөндөтүү, төмөн түшүрүү, ылдыйлатуу; *понизить температуру воздуха* абанын температурасын төмөн түшүрүү; *понизить цены на все товары* бардык товарлардын баасын төмөн түшүрүү; *2. что (ухудшить, ослабить)* начарлантуу, төмөндөтүп түп жиберүү; *понизить качество продукции* продукциянын сапатын начарлантып жиберүү; *3. что (приглушить)* төмөндөтүү, басаңдатуу; *понизить голос* үнүн басаңдатуу; *4. кого (по должности)* төмөндөтүү; *понизить по службе* кызматынан төмөндөтүп коюу.

ПОНИЗИТЬСЯ *сов. 1. (сделаться более низким)* ылдыйлоо, жапыздануу, төмөн болуу; *2. (уменьшиться)* төмөндөө, ылдыйлоо; *температура больного понизилась* оорулуу кишинин температурасы төмөндөдү; *цены понизились* баа төмөндөдү; *3. (ухудшиться)* начарлоо, начар тартуу; *с годами у него понизилось зрение* жылдар өткөн сайын анын көзүнүн курчу начарлай берди; *4. (о звучании)* төмөндөө, басаңдоо; *голос понизился* үнү басаңдады.

ПОНИЗОВЬЕ *ср.* төмөнкү агын; *понизовье Сыр-Дарьи* Сыр-Дарыянын төмөнкү агыны.

ПОНИЗУ нареч. жер бети менен, жер бетине жакын; **дым стелется понизу** тутун жер бети менен жайылып жатат.

ПОНИКАТЬ несов. см. **пони́кнуть**.

ПОНИ́КНУТЬ сов.: **пони́кнуть головой** башын жерге салуу, башын шылкыйтуу.

ПОНИМА́НИЕ ср. **1.** түшүнүү, аңдоо, баамдоо; **понимание чужой речи** башка бирөөнүн сүйлөгөн сөзүн түшүнүү; **2.** (точка зрения, толкование) билүү, түшүнүү; көз караш, пикир; **это выше моего понимания** муну билүүгө менин кудуретим келбейт.

ПОНИМАТЬ несов. кого-что түшүнүү, аңдоо, баамдоо; **он меня не понимает** ал мени түшүнбөйт; **я понимаю вашу мысль** мен сиздин оюңузду түшүнүп турам; **понимаешь (ли) в знач. вводн. сл.** карасан, түшүнсөн, билсең; **он, понимаешь ли, очень помог нам** ал, билсең, бизге абдан жардам кылды; **вот это я понимаю** бали, ушундай эле дейм да.

ПОНОЖОВЩИНА жс. бычакташуу.

ПОНОМА́РЬ м. см. **дьячок**.

ПОНО́С м. ич өтүү, чычкак.

ПОНОСИТЬ I несов. кого-что (ругать) боктоо, тилдөө, кордоо.

ПОНОСИТЬ II сов. **1.** кого-что көтөрүп жүрүү, алып жүрүү; **поносить ребёнка на руках** баланы колдо көтөрүп жүрүү; **2.** что (об одежде) бир аз кийип жүрүү, бир аз кийүү.

ПОНОСИТЬСЯ I сов. (об одежде и т.п.) дагы бир аз кийилүү, дагы кийүүгө жароо.

ПОНОСИТЬСЯ II несов. страд. к **поносить I**.

ПОНОШЕ́НИЕ ср. боктоо, тилдөө, кордоо.

ПОНОШЕННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **поносить II**; **2.** прил. (о платье, обуви) көөнөргөн, кийилген.

ПОНРА́ВИТЬСЯ сов. кому жагуу, жагып калуу.

ПОНТО́Н м. понтон (**1.** сууда калкып туруучу убактылуу көпүрөлөргө таяныч болууга жасалган бир канча жыгач, резина же металлдан жасалган жалпак түптүү кайыктар; **2.** сууда калкып туруучу көпүрө).

ПОНТОНЁ́Р м. воен. понтонёр (понтондук бөлүктүн согуштук кызматкери).

ПОНТО́ННЫЙ, ая, -ое **понтон-го т.**; понтондук; **понтонный мост** понтон көпүрө; **понтонная часть** понтондук бөлөк.

ПОНУДИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое буйрук, көндүрүүчү; **пону́дительный залог** грам. кат буйрук (этиш).

ПОНУ́ДИТЬ сов. кого к чему зордоо, зордоп көндүрүү, аргасыз кылуу.

ПОНУЖДА́ТЬ несов. см. **пону́дить**.

ПОНУЖДЕ́НИЕ ср. зордоо, зордоп көндүрүү, аргасыз кылуу.

ПОНУКА́НИЕ ср. **1.** «чү» деп айдоо (атты); **2.** перен. разг. «бол, тез» деп шаштыруу.

ПОНУКА́ТЬ несов. кого **1.** (погонять лошадей) «чү» деп айдоо (атты); **2.** перен. разг. (торопить) «бол, тез» деп шаштыруу.

ПОНУ́РИТЬ сов.: понурить голову башын төмөн салуу, башын шылкыйтуу.

ПОНУ́РИТЬСЯ сов. шылкыюу, башын шылкыйтуу, башын төмөн салуу.

ПОНУ́РЫЙ, ая, -ое **1.** (с уныло опущенной головой) башын шылкыйткан, башын төмөн салган; **2.** (унылый) сабыры суз, муңайган, жылдызы түшкөн, шылкыйган.

ПОНЧИ́К м. пончик (майга бышырылган тоголок пирожок).

ПОНЫ́НЕ нареч. уст. ушул күнгө чейин, ушу убакка чейин.

ПОНО́УХАТЬ сов. кого-что жыттоо, жыттап көрүү.

ПОНО́УШКА жс. разг. бир жыттам, бир чымчым (мис. тамеки, насыбай); **пропасть ни за поно́ушку таба́ку** погов. куру бекер, эч себепсиз ойрон болуу; болбогон жерден жок болуп кетүү.

ПОНЯ́ТИЕ ср. **1.** түшүнүк, билим, маалымат; **2.** (представление о чём-л.) маалымат, түшүнүк; **иметь понятие о чём-л.** бир нерсе жөнүндө маалыматы болуу; **дать понятие о чём-л.** бир нерсе жөнүндө түшүнүк (маалымат) берүү; **3.** чаще мн. (уровень, способ понимания) түшүнүүнүн жолу, билүүнүн жолу, түшүнүү деңгээли, билүү деңгээли.

ПОНЯ́ТЛИВОСТЬ жс. аңдуулук, тез түшүнүүчүлүк, зээндүүлүк.

ПОНЯ́ТЛИВЫЙ ая, -ое аңдуу, тез түшүнүүчү, зээндүү.

ПОНЯ́ТНО **1.** нареч. түшүнүктүү, түшүнүктүү кылып; **говори́те поня́тно** түшүнүктүү сүйлөнүз; **2.** безл. в знач. сказ. кому түшүнүктүү; **3.** в знач. вводн. сл. разг. (конечно) албетте, ананчы, арийне; **я, поня́тно, обо всём напи́шу вам** мен, албетте, бардыгы жөнүндө сизге жазып жиберем.

ПОНЯ́ТНОСТЬ жс. түшүнүктүүлүк; **понятность вопроса** суроонун (маселенин) түшүнүктүүлүгү.

ПОНЯ́ТНЫЙ, ая, -ое түшүнүктүү; **понятный чертёж** түшүнүктүү чертёж; **понятное дело** в знач. вводн. сл. разг. албетте, өзүнөн өзү белгилүү.

ПОНЯТО́Й м. офиц. понятой (суракта, тинтүүдө күбө катарында тартылган киши).

ПОНЯ́ТЬ сов. кого-что түшүнүү, билүү, аңдоо; **я не по́нял вашу мысль** мен сиздин оюңузга түшүнбөдүм; **дать поня́ть** жандатып айтып түшүндүрүү.

ПООБЕ́ДАТЬ сов. обед кылуу, түшкү тамакты жеш, тамактануу.

ПООБЕЩА́ТЬ сов. что и с неопр. кому убада берүү, убада кылуу; **он пообещал мне написа́ть** ал мага жазып турам деп убада берди эле.

ПООДА́ЛЬ нареч. разг. алысыраак, оолак.

ПООДИНО́ЧКЕ нареч. жалгыз-жалгыздан, бир-бирден, бирден.

ПООТВЫ́КНУТЬ сов. разг. аз-аздан, бара-бара чоочун болуп калуу; үйрөнгөн адаттан четтеп, унутуп калуу.

ПООХО́ТИТЬСЯ сов. аңчылык, кылуу, бир аз мергенчилик кылып жүрүү, аң уулап жүрүү.

ПООЧЕРЕ́ДНО нареч. кезеги менен, кезектешип, кезектештирип.

ПООЧЕРЕ́ДНЫЙ, ая, -ое кезектешип, кезек менен, биринин артынан бири; **нести́ поочере́дное дежу́рство** кезек менен дежурный болуу.

ПООЩРЕ́НИЕ ср. **1.** (действие) демилге берүү, дем берип кызыктыруу; **2.** (награда) сый, сыйлык.

ПООЩРИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кызыктыргыч, кызыктырып дем бергич.

ПООЩРИ́ТЬ сов. кого-что кызыктыруу, дем берүү, сыйлап кызыктыруу.

ПООЩРЯ́ТЬ несов. см. **поощри́ть**.

ПОП м. разг. поп.

ПОПАВШИЙСЯ, ася, -еся *прич. от попасться.*

ПОПАДАНИЕ *ср.* тийүү, тийгизүү; **прямое попадание** түз тийүү (*мис. мылтыктын огу*).

ПОПАДАТЬ I *сов.* 1. (*упасть в большом количестве*) көп санда түшүү, көп-көп күбүлүү; 2. *разг.* (*упасть много раз*) көп жолу жыгылуу (*мис. бала*).

ПОПАДАТЬ II *несов. см. попасть.*

ПОПАДАТЬСЯ *несов. см. попасться.*

ПОПАДЬЯ *ж. разг.* поптун аялы.

ПОПАРИТЬ *сов.* что бир аз бууга кармоо.

ПОПАРИТЬСЯ *сов.* 1. (*в бане*) бууга түшүү, бууга чамынуу; 2. (*некоторое время*) бир аз буулануу.

ПОПАРНО *нареч.* экиден, эки-экиден, кош-кошу менен, жуп-жуптан; **дети шли попарно** балдар эки-экиден болуп жүрүп баратышты.

ПОПАСТИ *сов.* кого-что жайып оттотуу, кайтаруу (*жайытка чыгарып*).

ПОПАСТИСЬ *сов.* оттоп жүрүү.

ПОПАСТЬ *сов.* 1. *в кого, во что* тийүү, түшүү, кирүү; **стрелок попал в мишень** аткыч бутага тийгизди; **мяч попал в ворота** топ дарбазага кирди (*футбол оюну*); 2. **во что, куда** (*войти, пройти, прийти*) баруу, жетүү, кирүү; **с улицы вам не попасть в дом** көчө жактан сиз үйгө кире албайсыз; **как мне попасть отсюда в центр?** мага бул жерден борборго кантип барууга болот?; **домой мы попали поздно вечером** үйгө биз абдан кеч бардык (*келдик*); 3. (*очутиться*) түшүү, илинүү, жетүү, баруу, дуушар болуу, учуроо, басып алуу; **он попал ногой в грязь** ал буту менен баткакты басып алды; **в сети попало много рыбы** торго көп балык түштү; **вовремя попасть на поезд** поездге өз убагында баруу; **письмо не попало к адресату** кат адресатка тийген жок; **попасть в плен** туткунга түшүү; **попасть в беду** кырсыкка учуроо; 4. (*быть принятым куда-л.*) илинүү, алынуу; **он попал в университет** ал университетке илинди; 5. *безл. кому-чему, разг.* сазайы окулуу, сазайы колго берилүү; **ему попало от родителей** анын ата-энеси сазайын колуна берди; **чем попало** колуна эмне тийсе, ошону менен; **что ни попало** эмне экенине түшүнбөстөн эле; **где попало** туш келген жерге, туш келген жерде; **попасть пальцем в небо** куру талааны айтуу; **попасть впросак см. впросак**; **попасть на зубок кому-л. см. зубок**; **попасть в точку** чукугандай кеп табуу, дал үстүнөн чыгуу, дал өзүн түшүнүү.

ПОПАСТЬСЯ *сов.* 1. түшүп калуу, илинүү; **попасться на удочку** 1) кайырмакка илинүү; 2) *перен.* торго, тузакка түшүү; бирөөнүн алдоосуна кабылуу, колуна түшүү; 2. (*оказаться уличённым*) колго түшүү, айбы (*бети*) ачылуу; **вор, наконец, попался** ууру акыры койго түштү; 3. *кому, разг. (повстречаться)* жолугушуу, кезигишүү, тийүү, жолуктуруу; **по пути мне никто не попался** жолдо мага эч ким жолуккан жок; **на экзамене мне попался трудный билет** экзаменде мага кыйын билет тийди; **попасться на глаза** кокусунан көзүнө чалдыгуу; **попасться под руку** 1) кокусунан колго тийүү (*бир буюм*); 2) *перен.* кокусунан колго кабылуу (*ачуусу келип турганда*).

ПОПАХИВАТЬ *несов. чем, разг.* бир аз жыттануу, бир аз жыты келүү.

ПОПЕРЕМЕННО *нареч.* кезек менен, алмашып, алмак-салмак.

ПОПЕРЕЧНИК *м. тех.* поперечник (*туура, диаметр*).

ПОПЕРЕЧНЫЙ, ая, -ое туурасынан кеткен; **поперечная линия** туурасына кеткен сызык.

ПОПЕРЕЁК 1. *предлог с род. п.* туурасынан (*узунунан эмес*); **стать кому-л. поперёк дороги** *перен. разг.* бирөөгө тоскоолдук кылуу, жолто болуу; **стать кому-л. поперёк горла** *разг.* бирөөгө жолто болуу; бирөөнү тажатып жиберүү; бирөөнү тажатып, ишине тоскоолдук келтирүү; 2. *нареч.* туурасынан (*узунунан эмес*); **распилить бревно поперёк** устунду туурасынан таарып салуу; **вдоль и поперёк** 1) (*во всех направлениях*) бардык жерди, туштуштун бардыгын, башынан аягына чейин, узун-туурасына чейин, баштан аяк; **изъездить страну вдоль и поперёк** өлкөнү баштан аяк кыдырып чыгуу; 2) **перен.** (*совершенно, вполне*) ийнесинен жибине чейин, абдан, толук; **изучить вопрос вдоль и поперёк** маселени ийнесинен жибине чейин үйрөнүү, маселени баштан аяк изилдеп чыгуу.

ПОПЕРХНУТЬСЯ *сов. чем* чачоо, чачап калуу.

ПОПЕРЧИТЬ *сов. что* мурч (*калемпир*) салуу, мурч (*калемпир*) кошуу.

ПОПЕТЬ *сов.* бир аз ырдоо, ырдап коюу.

ПОПЕЧЕНИЕ *ср.* кароо, багуу, көздөө, тарбиялоо; **оставить на чье-л. попечение** бирөөнүн багуусуна (*кароосуна*) калтыруу.

ПОПЕЧИТЕЛЬ *м.* 1. *офиц. (опекун)* камкор, кам көрүүчү, тарбиялоочу; 2. *уст. (должностное лицо)* попечитель (*падышалык Россияда - түрдүү ведомстводогу, мис. эл агартуу мекемелериндеги кызмат адамы*); **школьный попечитель** мектептин попечители.

ПОПЕЧИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к попечитель* 1.

ПОПЕЧИТЕЛЬСТВО *ср.* 1. *офиц.* камкордук, багуучулук, тарбиялоочулук; 2. *уст. (благотворительное учреждение)* попечительство (*падышалык Россияда - жетим-жесир, бей-бечараларды багуучу мекеме*).

ПОПЕЧИТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. офиц.* камкордук кылуу, багуу, тарбиялоо.

ПОПИВАТЬ *несов. что, разг.* анча-мынча ичүү, ичүү (*мис. чайды*).

ПОПИРАТЬ *несов. что: попира́ть чьи-л. права* бирөөнүн укуктарын аяк асты кылуу, укуктарын тебелөө.

ПОПИРОВАТЬ *сов.* тойлоо, тойго катышып жүрүү, тойлоп жүрүү; тойдогудай көңүлдүү жүрүү.

ПОПИСАТЬ *сов. что* бир аз жазуу, жаза түшүү.

ПОПИСКИВАТЬ *несов. разг.* бир аз чыйылдоо, чыйылдай берүү.

ПОПИСЫВАТЬ *несов. что, разг.* анча-мынча жазуу, анда-санда жаза коюу.

ПОПИТЬ *сов. что, чего* ичүү, анча-мынча ичүү, кичине ичүү.

ПОПЛАВОК *м.* 1. (*напр. у невода*) калкыгыч, калкыма (*кайырмактыкы*); 2. (*плавающий знак*) калкыма (*фарватерди көрсөтүү үчүн колдонулат*); 3. (*прорезиненный мешок*) резинадан жасалган калкыгыч мешок (*суудан өтүү үчүн колдонулат*); 4. *ав.* калкыгыч (*кайыкка окшош калакча - самолёт суудан көтөрүлүп чыгуу үчүн анын дөңгөлөгүнүн ордуна орнотулган кайык сыяктуу нерсе*).

ПОПЛАКАТЬ *сов.* 1. бир аз ыйлоо, бир аз ыйлап алуу; 2. *перен.* кайгыруу, өкүнүү.

ПОПЛАТИТЬСЯ *сов. чем* азабын тартуу, жазасын тартуу.

ПОПЛЕВАТЬ *сов. разг.* түкүрүү, бир аз түкүрүү.

ПОПЛЕСТИСЬ *сов. разг.* илээлөп, сүйрөлүп басуу; сүйрөлүп жүрүү.

ПОПЛЁВЫВАТЬ *несов. разг.* түкүрүү, кезек-кезек түкүрүү, түкүрүнүү.

ПОПЛУТАТЬ *сов. разг.* адашуу, адашып кетүү, адашып жүрүү.

ПОПЛЫТЬ *сов.* сүзүп жүрүү, сүзүп чыгуу, калкып жүрүү.

ПОПЛЯСАТЬ *сов. разг.* бийлөө, бир аз бийлөө.

ПОПОВИЧ *м. презр.* поптун улуу.

ПОПОВНА *ж. разг.* поптун кызы.

ПОПОВЩИНА *ж. презр.* попчулдук (*диний таасирге байланыштуу ырым-жырымдар, чиркөө кубаттаган диндик-мистикалык ишенимдер*).

ПОПОЗЖЕ *сравн. ст. от прил. поздний и нареч. поздно* кечирээк, кийинчерээк, ананыраак, аз убактан кийин; **сегодня я придү попозже** бүгүн мен кечирээк келемин.

ПОПОЙКА *ж. разг.* ичкиликтүү чогулуш.

ПОПОЛАМ *нареч. 1. (на две равные части)* тепетен, экиге; **распилить бревно пополам** устунду ортосунан экиге тааруу; **2. (на паях, в равных долях)** тең-жартылап, теңметен; **разделить имущество пополам** мүлктү теңметен, бөлүшүү; **3. (наполовину)** теңме-теңи, жартысы.

ПОПОЛЗНОВЕНИЕ *ср.* ниет, ниеттенүү (*көбүнчө жашырын*).

ПОПОЛЗТИ *сов. 1.* жөргөлөө, жөрмөлөө, сойлоо (*о пресмыкающихся, насекомых*); жөргөлөө, жөрмөлөө, эмгектөө, боору менен жылып баруу (*о людях*); **2. разг. (о ткани)** сүзүлүп жыргылуу; **моё платье уже поползло** менин көйнөгүм сүзүлүп жыргылып калды; **слухи поползли** каңшаар таралды (*жайылды*).

ПОПОЛНЕНИЕ *ср. 1. (действие)* толуктоо, толукталуу, толтуруу; **2. воен.** толуктоо.

ПОПОЛНЕТЬ *сов.* толуу, жооноюу, семирүү.

ПОПОЛНИТЬ *сов. что чем* толуктоо, толтуруу; **пополнить библиотеку** библиотеканы толуктоо; **пополнить штаты молодёжью** штатты жаштар менен толуктоо.

ПОПОЛНИТЬСЯ *сов.* толукталуу, толтурулуу.

ПОПОЛНЯТЬ *несов. см. пополнить.*

ПОПОЛНЯТЬСЯ *несов. 1. см. пополниться; 2. страд. к пополнять.*

ПОПОЛОСКАТЬ *сов. что* чайкоо; **пополоскать бельё** кирди чайкоо; **пополоскать горло** тамакты чайкоо.

ПОПОЛЮТЬ *сов. что* отоо, отоо чөптү отоо.

ПОПОЛУДНИ *нареч.* түштөн кийин; **в два часа пополудни** түштөн кийин саат экиде.

ПОПОЛУНОЧИ *нареч.* түн жарымынан кийин, түн ортосунан кийин; **в два часа пополудни** түн ортосунан кийин саат экиде.

ПОПОМНИТЬ *сов. что, разг.* эске түшүрүү; **попомни моё слово!** менин сөзүмдү эсинен чыгарба!

ПОПОНА *ж.* ат жабуу, үртүк.

ПОПОРТИТЬ *сов. что, разг.* бузуу, бүлдүрүү.

ПОПОРТИТЬСЯ *сов. разг.* бузулуу, бүлүнүү.

ПОПОТЁТЬ *сов. разг. 1.* тердөө, тер басуу, ымшуу, тердей түшүү; **2. над чем, перен.** бир топ кыйналуу, башын оорутуу.

ПОПОТЧЕВАТЬ *сов. см. потчевать.*

ПОПРАВИМЫЙ, *ая, -ое* түзөтүлө турган, оңоло турган, онуна келе турган; **эта ошибка ещё поправима** бул оңоло турган каталык, бул катаны түзөтүүгө болот.

ПОПРАВИТЬ *сов. 1. что (починить)* түзөтүү, оңдоо, оңдоп коюу, түзөтүп коюу; **поправить причёску** причёсканы (*чачты*) оңдоо, причёсканы (*чачты*) түзөтүү; **2. кого-что (устранить ошибки)** оңдоо, түзөтүү, түзөтүп коюу; **поправить неправильное произношение** туура эмес айтууну түзөтүү; **3. что (улучшить)** оңдоо, жакшыртуу; **поправить своё здоровье** өзүнүн ден соолугун оңдоо (*жакшыртуу*).

ПОПРАВИТЬСЯ *сов. 1. (исправить свою ошибку)* түзөлүү, оңолуу; **2. (поздороветь)** оңолуу, айыгуу, түзөлүү; **за лето вы хорошо поправились** сиз жай ичинде жакшы оңолупсуз; **больной совсем уже поправился** оорулуу адам абдан айыгып кетти.

ПОПРАВКА *ж. 1. (исправление)* түзөтүү, оңдоо; **2. (восстановление здоровья)** түзөлүү, оңолуу, айыгуу; **больной быстро шёл на поправку** оорулуу киши тез айыга баштады; **3. (дополнение)** түзөтүү, оңдоо; **внести в текст несколько поправок** текстке бир нече түзөтүүлөр киргизүү.

ПОПРАВЛЯТЬ *несов. см. поправить.*

ПОПРАВЛЯТЬСЯ *несов. см. поправиться.*

ПОПРАТЬ *сов. см. попирать.*

ПОПРЕКАТЬ *несов. см. попрекнётся.*

ПОПРЕКНУТЬ *сов. кого чем, в чём* кекетүү, кекээрдөө.

ПОПРЁК *м.* кекетүү, кекээрдөө, кекээр сөз.

ПОПРИВЫКНУТЬ *сов. к кому-чему, разг.* бир аз көнүү, көнө түшүү, үйрөнүү, үйрөнүшүү.

ПОПРИДЕРЖАТЬ *сов. кого-что 1. (несколько удержать)* бир аз кармоо, бир аз кармап токтотуу; **2. разг. (поберечь)** бир аз кармай туруу, сактап кармай туруу; **попридержать деньги к отпуску** отпусмага деп акчаны бир аз сактап кармай туруу (*үнөмдөп*).

ПОПРИЩЕ *ср.* майдан, иш майданы; **всю жизнь он работал на научном поприще** ал өмүрү бою илим майданында иштеди.

ПОПРОБОВАТЬ *сов. 1. кого-что (испытать)* байкап көрүү, сынап көрүү, аракет кылып көрүү; **2. что (на вкус)** даамын көрүү, даамын татып көрүү; **попробовать варенье** вареньенин даамын көрүү; **3. с неопр. (попытаться)** аракет кылып көрүү; **попробовать выяснить** билүүгө аракет кылып көрүү.

ПОПРОСИТЬ *сов. 1. что, чего* суроо, өтүнүү, өтүнүч кылуу; **2. кого (пригласить)** чакыруу; **попросить гостей к столу** конокторду столго чакыруу.

ПОПРОСИТЬСЯ *сов. разг.* сурануу.

ПОПРОСТУ *нареч. разг.* жөн гана, тартынбай эле, кысылбастан гана.

ПОПРОШАЙКА *м. и ж. разг. 1. уст. (нищий)* тиленчи, кайырчы; **2. презр.** суранчаак.

ПОПРОШАЙНИЧАТЬ *несов. разг. 1. уст. (нищенствовать)* тиленчилик кылуу, кайыр сурап жүрүү; **2. презр. (клянчить)** сурай берүү, суранчаактык кылуу.

ПОПРОШАЙНИЧЕСТВО *ср. разг. 1. (нищенство)* тиленчилик, кайырчылык; **2. презр. (надоедливое приставание)** сурай берүүчүлүк, сурай берип жадатуучулук.

ПОПРОЩАТЬСЯ *сов. с кем-чем* коштошуу, кош айтышуу.

ПОПРЫГАТЬ *сов.* секирүү, секиргилөө, секирип жүрүү (*белгилүү бир убакытка*).

ПОПРЫГУН *м. разг.* жаны танбаган, секирип токтоно албаган (*мис. бала*).

ПОПРЫГУ́НЯ *ж. разг. жаны тынбаган кыз, тынч турбаган, бир жерде отура албаган кыз.*

ПОПРЫ́СКАТЬ *сов. кого-что чем, разг. чачуу, себүү, бүркүү; попры́скать духа́ми* атыр себүү.

ПОПРЫ́СКАТЬСЯ *сов. разг. себинүү, бүркүнүү.*

ПОПРЯ́ТАТЬ *сов. кого-что, разг. катуу, катып коюу.*

ПОПРЯ́ТАТЬСЯ *сов. разг. катылуу, каталып коюлуу (мис. буюм).*

ПОПУГА́Й *м. 1. тоту, тоту куш; 2. перен. ээрчиме, бирөөнү ээрчип сүйлөй берүүчү киши.*

ПОПУГА́ТЬ *сов. кого, разг. коркутуу, чочутуу.*

ПОПУ́ДРИТЬ *сов. кого-что* пудралоо, упалоо, упасыйпоо, упасыйкөө.

ПОПУ́ДРИТЬСЯ *сов. пудралануу, упалануу, упасыйпануу, упасүртүнүү.*

ПОПУЛЯ́РИЗАТОР *м. популяризатор (жалтыга түшүнүктүү кылуучу, оңойлотуп түшүндүрүүчү адам).*

ПОПУЛЯ́РИЗА́ЦИЯ *ж. популяризация (жалтыга түшүнүктүү кылуу, оңойлотуп түшүндүрүү).*

ПОПУЛЯ́РИЗОВАТЬ *сов. и несов. кого-что 1. (доступно излагать) популяризациялаштыруу, баарыга түшүнүктүү кылуу, жалпыга түшүнүктүү формада айтуу (жазуу); 2. (распространять, разъяснять) жайылтуу, кеңири түшүндүрүү; популяризова́ть все виды́ спорта* спорттун бардык түрлөрүн жайылтуу.

ПОПУЛЯ́РНОСТЬ *ж. 1. (простота, доступность) популярдуулук, жалпыга түшүнүктүүлүк; популя́рность изложе́ния* жазуунун, баяндоонун жалпыга түшүнүктүүлүгү; **2. (известность, слава)** популярдуулук, белгилүүлүк; **широ́кая популя́рность писа́теля среди́ чита́телей** жазуучунун окуучулар арасында кеңири популярдуулугу (белгилүүлүгү).

ПОПУЛЯ́РНЫЙ, ая, -ое **1. (простой)** популярдуу (жөнөкөй, карапайым); **кни́га написа́на популя́рным языко́м** китеп популярдуу тил менен жазылган; **2. (известный)** популярдуу, белгилүү; **популя́рный писа́тель** популярдуу жазуучу.

ПОПУ́РРИ *ср. нескл. попурри (ар түрдүү музыкалык чыгармалардын узундүлөрүнөн түзүлгөн музыкалуу пьеса).*

ПОПУСТИ́ТЕЛЬСТВО *ср. көрүп, билип туруп кылмышка жол коюучулук, жол берүүчүлүк.*

ПОПУСТИ́ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* көрүп, билип туруп кылмыштуу ишке жол коюу, жол берүү.

ПО́ПУСТУ *нареч. разг. курулай, бекерге, жөн эле, куру-бекеринен.*

ПОПУ́ТАТЬ *сов. чаташтыруу, адаштыруу, жаңылтуу.*

ПОПУ́ТНО *нареч. кошо, байланыштуу, ошону менен бирге; попу́тно он за́дал вопро́с ал ошону менен бирге суроо берди.*

ПОПУ́ТНЫЙ, ая, -ое башкалар менен катар, өз алдынча эмес, ыгы келе калган, жөнү келе калган; **попу́т-ный ве́тер** аркадан соккон шамал; **попу́тная маши́на** ошол жакка баруучу машина.

ПОПУ́ТЧИК *м. 1. жолдон кошулган, жолоочу жолдош, бирге баруучу жолдош; 2. перен. попу́тчик (жолбун, жолдон кошулган).*

ПОПУ́ТЧИ́ЦА *женск. р. к попу́тчик 1.*

ПОПУЩЕ́НИЕ *ср. уст. см. попустительство.*

ПОПЫ́ТАТЬ *сов. что, чего, разг. байкап көрүү, аракет кылып көрүү, тырышып көрүү; попы́тать сча́стья* бактысын сынап көрүү.

ПОПЫ́ТАТЬСЯ *сов. аракет кылып көрүү, аракет кылуу.*

ПОПЫ́ТКА *ж. аракет, аракет кылуу.*

ПОПЫ́ХИВАТЬ *несов. разг. 1. (выпускать дым) анда-санда бурулдатып түтүн чыгаруу (мис. тамеки тар-тууда); 2. (слабо гореть) быш-быш күйүү, араң үлпүлдөп күйүү; в пе́чке попы́хивали дрова́ меште отун араңдан зорго быш этип күйүп жатты.*

ПОПЫХТЭ́ТЬ *сов. разг. 1. күшүлдөө, кышылдоо (мис. оор нерсе көтөрүп); 2. перен. алек болуу, алышуу.*

ПОПЯ́ТИТЬСЯ *сов. кетенчиктөө, артка чегинүү, артына карай кетенчиктеп басуу.*

ПОПЯ́ТНЫЙ, ая, -ое: идти на попятный (на попят-ную) айнып калуу, убадасынан тануу, сөзүнөн кайтуу, айтканынан кайтуу.

ПО́РА I *ж. пора (теринин үстүндөгү тер чыгуучу эң майда тешикчелер).*

ПОРА́ II 1. ж. убак, мезгил; **весённая пора́** жазгы убак, жаз мезгили; **но́чной поро́й** түн убактысында; **пора́ обмо́лта** эгин бастыруу убагы; **2. в знач. сказ.** убакыт жетти, мезгили келди; **пора́ на рабо́ту** ишке (жумушка) барууга убакыт жетти; **пора́ домо́й** үйгө кетүүгө убакыт жетти, үйгө кетээр маал болду; **на пе́рвых пора́х** а дегенде, а деп башталышында; **в ту по́ру** ошол кезде, ошондо, ошол мезгилде, ошол убакта; - **до сих пор 1)** (до этого времени) ушул убакка чейин, ушул кезге чейин; **2) (до этого места)** ушу жерге чейин; **до тех пор** ошол убакытка чейин, ошол мезгилге чейин; **до каки́х пор?** 1) качанга чейин?, канчага дейре?, кайсы убакка чейин?; 2) кайсы жерге чейин?; **до поры́ до вре́мени** түбөлүк эмес, убактылуу гана, мезгили жеткенге чейин, убактысы жеткенге чейин, кезеги келгиче; **с да́вних пор** эбактан бери, эчактан бери; **в са́мую по́ру 1)** (во время) дал убагында; 2) (по размеру) абдан чак келет.

ПОРАБО́ТАТЬ *сов. бир топ иштөө, иштөө, иштей түшүү; я ещё час порабо́таю* мен дагы бир саат иштей түшөмүн; **вам приде́тся ещё порабо́тать над э́тим вопро́сом** сизге бул маселенин үстүндө дагы иштей түшүүгө туура келет.

ПОРАБО́ТИТЕЛЬ *м. кулга айландыруучу, кулдан-дыруучу.*

ПОРАБО́ТИТЬ *сов. кого-что 1. (обратить в раб-ство)* кулдукка айландыруу, кул кылуу, кулдандыруу; **2. перен. (подчинить своей власти)** өз бийлигине баш ий-дируү, көз каранды кылуу.

ПОРАБОЩА́ТЬ *несов. см. поработить.*

ПОРАБОЩЕ́НИЕ *ср. кулга айландыруу, кул кылуу, кулдандыруу.*

ПОРАВНЯ́ТЬСЯ *сов. с кем-чем* теңешүү, теңелишүү; **авто́бус поравня́лся с на́шей маши́ной** автобус биздин машинага теңешти.

ПОРА́ДОВАТЬ *сов. кого-что* кубандыруу, сүйүнтүү, шат кылуу; **он меня́ пора́довал своим письмо́м** ал өзүнүн каты менен мени сүйүндүрдү (кубантты).

ПОРА́ДОВАТЬСЯ *сов. кому-чему* кубануу, сүйүнүү.

ПОРАЖА́ТЬ *несов. см. поразить.*

ПОРАЖА́ТЬСЯ *несов. см. поразиться.*

ПОРАЖЕ́НИЕ *ср. 1. дал тийүү, жарадар кылуу; 2. (разгром) жеңилүү, кыйроо, талкалануу; жеңүү, кый-ратуу, талкалоо; потерпе́ть пораже́ние* жеңилип калуу;

нанести поражение жеңүү; **3. мед.** бузулуу, начарлануу; **поражение в правах** юр. укугунан ажыратуу.

ПОРАЗВЁДАТЬ сов. что, разг. чалгындап көрүү, сураштырып билүү.

ПОРАЗВЛЕЧЬ сов. кого, разг. бир аз көңүл ачуу, эриккендикти жазуу, алаксытып бир аз көңүлүн ачуу.

ПОРАЗВЛЕЧЬСЯ сов. разг. бир аз алаксып көңүлүн ачуу, эриккенди жазуу.

ПОРАЗДУМАТЬ сов. разг. ойлонуп көрүү, ойлонушуу, ойлоно түшүү.

ПОРАЗИТЕЛЬНО нареч. таң калардык.

ПОРАЗИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое укмуштай, укмуштуу, таң калгандай, таң калардык; **поразительная красота** таң калардык сулуулук; **поразительная новость** таң калардык жаңылык.

ПОРАЗИТЬ сов. кого-что **1.** (чем-л. колющим, режущим) сайып, уруп жарадар кылуу; өлтүрүп салуу; **2.** (победить) жеңүү; **поразить врага** душманды жеңүү; **3. мед.** (повредить) зыян келтирүү, dart чалуу, бузуп таштоо; **4. перен.** (сильно удивить) таң калтыруу.

ПОРАЗИТЬСЯ сов. таң калып селдеие түшүү.

ПОРАЗМЫСЛИТЬ сов. о ком-чём, разг. абдан терең ойлоноу, ойлоноу.

ПОРАЗМЯТЬСЯ сов. разг. бир аз бой жазып алуу.

ПОРАЗНЮХАТЬ сов. что, о ком-чём байкап көрүү, байкап билүү, астыртан сырын билүү.

ПОРАЙОННЫЙ, ая, -ое район сайын, райондор боюнча, ар бир райондук.

ПОРАНИТЬ сов. кого-что бир аз жарадар кылуу, анча-мынча жарадар кылуу, жарадар кылуу.

ПОРАНИТЬСЯ сов. разг. анча-мынча жарадар болуу, жарадар болуу, өзүн бир аз жарадар кылып алуу (*кесип же бир нерсе менен сайып алуу*).

ПОРАНЫШЕ сравн. ст. от нареч. **рано** эртерээк.

ПОРАСКИДАТЬ сов. что, разг. чачып таштоо, ар кайсы жакка чачып таштоо.

ПОРАСКІНУТЬ сов.: **пораскінуть умом** разг. акылга салуу, ары-бери ойлонуп көрүү.

ПОРАССКАЗАТЬ сов. что, о ком-чём, разг. анча-мынча айтып берүү; көп нерселер жөнүндө айтып берүү.

ПОРАССПРОСИТЬ сов. кого, о ком-чём, разг. сурамалоо, сурамжылоо, сурамжылап билүү.

ПОРАСТАТЬ несов. см. **порасти**.

ПОРАСТИ сов. чем чөп басып кетүү, калың чөп басып каптоо; **тропинка поросла травой** жалгыз аяк жолду чөп басып калды.

ПОРВАТЬ сов. что **1.** (разорвать) айыруу, жыртуу, тытуу; **порвать в клочья** быт-чытын чыгарып айрып таштоо; **2. перен.** (прекратить) үзүү, токтотуу; **порвать отношения с кем-л.** бирөө менен байланышын, мамилесин үзүү.

ПОРВАТЬСЯ сов. **1.** айрылуу, жыргылуу, тытылуу; **2. перен.** (прекратиться) үзүлүү, токтолуу.

ПОРЕВЁТЬ сов. **1.** (о животных) өңгүрөө, мөөрөө, боздоо, айкыруу, өкүрүү, бакыруу; **2. разг.** (поплакать) бакырып ыйлоо, өкүрүп ыйлоо, өңгүрөп ыйлоо, зоңкулдап ыйлай берүү.

ПОРЕВНОВАТЬ сов. кого кызгануу, ичи тардык кылуу, күнүлөө, бир аз ичи тардык кылып күнүлөө.

ПОРЕДЁТЬ сов. **1.** (стать реже) суюлуу, сейрек тартуу; **2.** (уменьшиться в числе) азаюу, саны кемүү, бирин-серин болуп калуу.

ПОРЁЗ м. **1.** (действие) кесүү, бир аз кесүү, кыюу; **2.** (рана) кесик, кесилген кичинекей жара.

ПОРЁЗАТЬ сов. **1.** что, чего (нарезать) кесүү, тууроо; **порезать мясо** этти кесүү (*тууроо*); **2.** что (поранить) кесип алуу, бир аз кесип жарадар кылуу; **порезать палец бритвой** устара менен бармакты кесип алуу; **3.кого, разг.** (зарезать) бир тобун союу (*мис. тоокту*).

ПОРЁЗАТЬСЯ сов. кесип алуу; **порезаться стеклом** айнек менен кесип алуу (*өзүнүн бир жерин*).

ПОРЕЗВИТЬСЯ сов. оюнкараактык кылуу, шоктонуп ойноо, даң, салуу, тайрандап ойноо (*напр. о ребёнке*); ойноктоо, оюн салуу (*напр. о лошади*).

ПОРЕЙ м. бот. порей (пыяз сыяктуу өсүмдүк, тамакка салынат).

ПОРЕКОМЕНДОВАТЬ сов. **1.** кого рекомендациялоо, рекомендация кылуу, рекомендация берүү, рекомендовать этүү, сунуш кылуу, көрсөтүү; **порекомендовать хорошего работника** жакшы кызматкерди сунуш кылуу; **2.** что (посоветовать) кеңеш кылуу, кеңеш берүү, сунуш кылуу, акыл айтуу; **вы мне порекомендовали прочесть хорошую книгу** сиз мага жакшы бир китепти окуп чыгууга сунуш кылдыңыз.

ПОРЕФОРМЕННЫЙ, ая, -ое реформадан кийинки.

ПОРЁЧЬЕ ср. обл. өзөн бою, өзөндүн боюндагы жер.

ПОРЕШИТЬ сов. разг. **1.** что чечүү, макулдашып бүтүү; **2.** кого, уст. (убить) өлтүрүү, өлтүрүп салуу.

ПОРЖАВЕТЬ сов. разг. дат басуу, бир аз дат басуу.

ПОРИСОВАТЬ сов. сүрөт тартуу, сүрөт тартып убакыт өткөрүү, сүрөт тартып көрүү.

ПОРИСОВАТЬСЯ сов. разг. өзүн көрсөтүү үчүн кокураюу, өзүнө башкалардын көңүлүн буруу үчүн короздонуу, короздонуу.

ПОРИСТОСТЬ ж. поралуулук (*майда тешиктүүлүк*).

ПОРИСТЫЙ, ая, -ое поралуу (*майда тешиктүү*); **пористая кожа** поралуу тери.

ПОРИЦАНИЕ ср. сөгүш, сөгүш берүү, уяткаруу; **вынести общественное порицание** көпчүлүк тарабынан сөгүш жарыялоо (*берүү*).

ПОРИЦАТЬ несов. кого-что сөгүш берүү, уяткаруу.

ПОРКА I ж. сөгүү, сөгүп салуу; **порка старой одежды** эски кийимди сөгүү.

ПОРКА II ж. разг. (наказание) сабоо, балак алуу, балак уруу (*камчы, таяк, чыбык менен сабоо*).

ПОРНОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое **порнография-га т.**; порнографиялык.

ПОРНОГРАФИЯ ж. порнография, адепсиздик, уятсыздык (**1.** аял-эркектердин жыныс катнаштарын өтө уятсыз сүрөттөө; **2.** уятсыз, адепсиз мазмундуу адабий чыгармалар).

ПОРОВНУ нареч. тепетөң, бипбирдей, ортосунан; **разделить поровну** ортосунан тепетөң бөлүү; **все получили поровну** бардыгы бипбирдей алышты, бардыгы тепетөң алышты.

ПОРОГ м. **1.** босого, иреге, эшиктин босогосу; **переступить порог** босогодон аттап өтүү; **2.** (речного дна) босого (*суунун түбүндө туурасына жаткан жар тааштар*); **днепровские пороги** Днепр дарыясынын босоголору; **на**

порог не пуска́ть *разг.* босогону аттатпоо; **обива́ть поро́ги** босого жыртуу, кайра-кайра келип тилене берүү; **на поро́ге сме́рти** көр оозунда.

ПОРО́ДА *жс.* 1. тукум; **курди́чная поро́да ове́ц** куйруктуу кой тукуму (*кыргыз кою*); 2. *уст.* (род, семья) тукум, урук, үй-бүлө; 3. *см.* **поро́дистость**; 4. *геол.* тек, порода; **горные поро́ды** тоо тектери.

ПОРО́ДИСТОСТЬ *жс.* асыл тукумдуулук.

ПОРО́ДИСТЫЙ, ая, -ое асыл тукум, асыл тукумдуу (*мис. мал*).

ПОРОДИ́ТЬ *сов.* 1. *кого, уст.* (родить) тууш, төрөө; 2. *что, перен.* туудуруу, чыгаруу.

ПОРОДНИ́ТЬСЯ *сов.* куда-сөөк болуу, туугандашуу, туушкан болуу.

ПОРОЖДА́ТЬ *несов. см.* **породи́ть.**

ПОРОЖДЕ́НИЕ *ср.* туудурган нерсе, жемиш, туулган нерсе; **порожде́ние фанта́зии** фантазиянын жемиши, кыялдын туудурган нерсеси.

ПОРО́ЖИСТЫЙ, ая, -ое **порог 2-ге**; босоголуу; **поро́жистая река́** босоголуу дарыя.

ПОРО́ЖНИЙ, ая, -ее *разг.* куру, бош; **поро́жнее ведро́** бош чака; **перелива́ть из пу́стого в поро́жнее** *погов.* курулай кайталап сүйлөй же иштей берүү, бекердин ишин кылуу, куру келжирек менен убакыт өткөрүү.

ПОРОЖНЯ́К *м. жс.-д.* бош состав (*темир жолдун жүгү жок бош составы*).

ПОРОЖНЯКО́М *нареч. разг.* жүксүз, бош, куру.

ПО́РОЗНЬ *нареч. разг.* бөлөк-бөлөк, өз-өзүнчө, жалгыз-жалгыздан.

ПОРОЗОВЕ́ТЬ *сов.* бир аз кызаруу, кызгылтым тартуу.

ПОРО́Й *нареч.* кээде, кез-кезде, кай бир учурда, кээ бир убакта.

ПОРО́К *м.* 1. (*недостаток*) кемчилик, жетишпестик; 2. (*разврат*) жаман жүрүш-туруш, бузукчулук, бузукулук; **порок сердца́** *мед.* жүрөк оорунун бир түрү.

ПОРОСЁ́НОК *м. (мн. поросё́та)* торопой.

ПОРОСИ́ТЬСЯ *несов.* тууш (*чочко жөнүндө*).

ПО́РОСЛЬ *жс.* (*побеги*) жаш бутактар.

ПОРОСЯ́ТИНА *жс. разг.* торопойдун эти.

ПОРОСЯ́ЧИЙ, ья, -ье **поросё́нок-ко т.**

ПОРО́ТЬ I *несов. что (распарывать)* сөгүү, сөгүп салуу (*мис. көйнөктү*); **поро́ть чушь (вздор)** *разг.* оозуна келгенди оттой берүү, сандырактоо, былжыроо.

ПОРО́ТЬ II *несов. кого, разг. (бить, сечь)* сабоо (*мис. камчы же чыбык менен*).

ПОРО́ТЬСЯ *сов.* сөгүлүү, сөгүлүп кетүү; **поро́ться по швам** тигишинен сөгүлүп кетүү.

ПО́РОХ *м.* порох, дары (*мылтыктын*); **безды́мный поро́х** түтүнсүз дары; **поро́х да́ром тра́тить** *разг.* араке-ти көп, берекеси жок иш кылуу; **поро́ху не хвата́ет** *разг.* күчү жетишпей калды; **он поро́ха не выду́мает** *разг.* ал жоо сайып бере албайт; **держа́ть поро́х сухи́м** мылтыгың октолуу турсун; **па́хнет поро́хом** согуштун жыты келип турат.

ПОРОХОВНИ́ЦА *жс.* мылтыктын дарысын салгыч идиш (*баитык же банка*); **есть ещё поро́х в пороховни́цах** *погов.* дале ок-дарынын кору бар.

ПОРОХОВО́Й, ая, -ое **поро́х-ко т.**; **порохово́й поро́г** порох сактагыч погреб, ок-дары сактагыч погреб (*жер астындагы там*); **порохово́й заво́д** ок-дары чыгаруучу завод.

ПОРО́ЧИТЬ *несов. кого-что 1. (осуждать)* булгоо, жаманатты кылуу, жамандоо, каралоо, жаратпай салуу; 2. (*позорить*) доо кетирүү, каралоо; **поро́чить челове́ка** адамды каралоо; **поро́чить чьё-л. до́брое и́мя** бирөөнү ак жеринен жаманатты кылуу.

ПОРО́ЧНОСТЬ *жс.* 1. (*безнравственность*) бузуктук, жамандык; 2. (*неправильность*) жарабастык, жаңылыштык, туура эместик; **поро́чность доказа́тельств** далилдин туура эместиги.

ПОРО́ЧНЫЙ, ая, -ое 1. (*безнравственный*) бузук, жаман; 2. (*неправильный*) жарабаган, туура эмес; **поро́чный ме́тод** жарабаган метод.

ПОРО́ША *жс.* кыламык кар, биринчи жааган кар.

ПОРОШИ́ТЬ *несов. что* шыбыргактап жааш (*кар*).

ПОРОШКО́ВЫЙ, ая, -ое **порошок-ко т.**

ПОРОШКООБРА́ЗНЫЙ, ая, -ое порошок сыяктуу, ун сыяктуу майда.

ПОРОШО́К *м.* порошок; **зубно́й порошо́к** тиш порошогу; **лека́рство в порошкáх** порошок түрүндөгү дары; **стереть в порошо́к** таш-талканын чыгаруу.

ПОРО́Ю *нареч. см.* **поро́й.**

ПОРТ *м.* порт (*кемелер же самолёттор туруучу жай*); торговый порт соода порту; **войти́ в порт** портко кирүү; **есте́ственный порт** табигый порт (*жаратылыш шарты боюнча кеме токтой ала турган булуң*); **возду́шный порт** аба порту (*дирижаблдер, самолёттор токтоп жана уча турган атайын жабдылган орун*).

ПОРТА́Л *м. архит.* портал (*чоң имараттын башкы кире бериши*).

ПОРТА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **портал-га т.**; **порта́льные коло́нны** порталдагы колонналар.

ПОРТАТИ́ВНОСТЬ *жс.* портативдүүлүк (*көтөрүп алып жүрүүгө оңтойлуулук*).

ПОРТАТИ́ВНЫЙ, ая, -ое портативдүү (*көтөрүп алып жүрүүгө оңтойлуу*).

ПОРТВЕ́ЙН *м.* портвейн (*жүзүм виносунун бир сорту*).

ПОРТИ́К *м. архит.* портик (*үйгө жанаша курулган, колонналар тиреп турган галерея*).

ПОРТИ́ТЬ *несов. 1. что (приводить в негодность)* бузуу, бүлдүрүү, жаратпай салуу, иштен чыгарып салуу; **не пор́ти часы́** саатты бузба; 2. *кого-что (ухудшать)* бузуу; **я не хочу́ с ним пор́тить отнóшения** мен аны менен мамилемди бузгум келбейт; **пор́тить ребё́нка баловство́м** эркетип баланы бузуу.

ПОРТИ́ТЬСЯ *несов. 1. (приходить в негодность)* бузулуу, жарабай калуу, иштен чыгып калуу, бүлүнүү; **на жарé мя́со бы́стро пор́тится** ысыкта эт бат бузулат; 2. (*ухудшаться*) бузулуу, начарлоо; бүркөлүү; **к ве́черу пого́да ста́ла пор́титься** кечке жуук аба ырайы бузула баштады; 3. (*нравственно*) бузулуу; **без присмо́тра де́ти пор́тятся** кароосуз калган балдар бузулат; 4. *страд. к пор́тить.*

ПОРТМО́НÉ *ср. нескл.* портмоне (*жан капчык; акча салгыч намян*).

ПОРТНИ́ХА *женск. р. к портно́й*; кийим тигүүчү аял.

ПОРТНО́ВСКИЙ, ая, -оё **портно́й-го т.**; **портно́вские но́жницы** кийим тигүүчүнүн кайчысы; **портни́вская масте́рская** кийим тигүүчү мастерская.

ПОРТНО́Й *м.* кийим тигүүчү, машинечи; **мужско́й портно́й** эркектердин кийимин тигүүчү машинечи.

ПОРТНЯЖИТЬ *несов. разг. кийим тигүүчүлүк кылуу, машинечилик кылуу.*

ПОРТНЯЖНИЧАТЬ *несов. см. портняжить.*

ПОРТНЯЖНИЧЕСТВО *ср. кийим тигүүчүлүк, машинечилик өнөрү.*

ПОРТНЯЖНЫЙ, ая, -ое кийим тигүүчүлүк, машинечилик; **портняжное дело** кийим тигүүчүлүк иши.

ПОРТО-ФРАНКО *ср. нескл. ком. порто-франко (товарларды ташып келүүдө жана чыгарууда пошлинасыз укуктан пайдалануучу порт).*

ПОРТОВЫЙ, ая, -ое **порт-ко т.**; порттук, порттуу; **портовый город** порттуу шаар; **портовые рабочие** порттук жумушчулар.

ПОРТПЛЁД *м. портплед (төшөнчү ж.б. буюмду салып алуучу жол баптыгы, кабы).*

ПОРТРЕТ *м. портрет, сүрөт; известный портрет Пушкина* Пушкиндин белгилүү портрети (*сүрөтү*); **сын был портретом своей матери** *перен. баласы энесинен айрып алгыс эле.*

ПОРТРЕТИСТ *м. портретчи, портрет тарткыч, сүрөт тарткыч.*

ПОРТРЕТНЫЙ, ая, -ое **портрет-ке т.**; **портретное сходство** портреттей окшоштук, коёндой окшоштук.

ПОРТСИГАР *м. портсигар (напирок салгыч куту).*

ПОРТУГАЛЕЦ *м. португалец, португалиялык.*

ПОРТУГАЛКА *женск. р. к португалец; португалка.*

ПОРТУГАЛЬСКИЙ, ая, -ое **Португалия-га, португалец-ке т.**; португалиялык; **португальский язык** португалецтер тили.

ПОРТУГАЛЬЦЫ *мн. португалецтер, португалиялыктар.*

ПОРТУЛАК *м. бот. портулак (сабагы татымал катарында колдонулуучу өсүмдүк).*

ПОРТУПЕЯ *ж. воен. портупея (ийинден арта салма илгич).*

ПОРТФЕЛЬ *м. 1. портфель (кагаз салгыч булгаары капчык); 2. полит. портфель (капиталисттик өлкөлөрдө - министрлик орун); министр без портфеля см. министр; 3. перен. (редакционный) портфель (редакция же басмаканадагы басып чыгарууга дайындалган кол жазмалар жыйындысы).*

ПОРТЬЕРА *ж. портьера (калың материалдан жасалган эшик же терезе пардасы).*

ПОРТЯНКА *ж. чулгоо, чулгоо.*

ПОРТЯНОЧНЫЙ, ая, -ое **портянка-га т.**; чулгоолук; **портяночная материя** чулгоолук кездеме.

ПОРУБИТЬ *сов. 1. что (вырубить) кесүү, кыюу; 2. кого-что (холодным оружием) бардыгын же бир нечесин чабуу, чаап өлтүрүү (кылыч менен).*

ПОРУБКА *ж. жыгачты уурдап кесүү, токойду законсуз кесүү.*

ПОРУБИЩИК *м. жыгачты законсуз, уурдап кесип жыккыч адам.*

ПОРУГАНИЕ *ср. кордоо, тилдөө, кордук көрсөтүү, маскаралоо.*

ПОРУГАННЫЙ, ая, -ое кордолгон, маскараланган.

ПОРУГАТЬ *сов. кого-что, разг. урушуу, тилдөө, сөгүү.*

ПОРУГАТЬСЯ *сов. разг. 1. (побраниться) урушуу, сөгүшүү, тилдешүү, урушуп калуу; 2. с кем (поссориться) урушуу, урушуп калуу, чатакташуу, чатакташып калуу.*

ПОРУГИВАТЬ *несов. кого-что, разг. анда-санда урушуп, жемелеп коюу; бир аз урушуу, жемелөө.*

ПОРУКА *ж. кепил; взять на поруки* кепилге алуу; **отпустить на поруки** кепилге берүү, кепилге чыгарып жиберүү.

ПОРУЧАТЬ *несов. см. поручить.*

ПОРУЧЕНИЕ *ср. тапшырма; партийное поручение* партиялык тапшырма; **дать кому-л. поручение** бирөөгө тапшырма берүү.

ПОРУЧЕНЬ *м. поручень, тутка (трамвай, троллейбуска түшөрдө кармап чыга турган тутка); держаться за поручни* тутканы кармап туруу.

ПОРУЧИК *м. воен. уст. поручик (падышалык армияда - экинчи обер-офицердик чин).*

ПОРУЧИТЕЛЬ *м. юр. кепил.*

ПОРУЧИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к поручитель.*

ПОРУЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **поручительство-го т.**

ПОРУЧИТЕЛЬСТВО *ср. юр. кепилдик.*

ПОРУЧИТЬ *сов. кого-что кому-чему и с неопр. тапшыруу; поручить кому-л. доставить письмо бирөөгө* катты жеткирүүгө тапшыруу; **поручить детей кому-л.** балдарды бирөөгө тапшыруу.

ПОРУЧИТЬСЯ *сов. кому за кого-что* кепил болуу, милдетин алуу.

ПОРФИРА *ж. порфира (кара кочкул түстүү, жеңсиз, көлбөөрүгөн узун кийим; падышанын кийиминин бир түрү).*

ПОРФИРОНОСНЫЙ, ая, -ое порфиралуу, порфира кийүүчү (*падыша*).

ПОРХАТЬ *несов. 1. (о птицах, бабочках) бырпырап учуп жүрүү (куштар, көпөлөк жөнүндө); 2. перен. дел-дектөп, туруксуз болуп жүрө берүү.*

ПОРХНУТЬ *однокр. бырпырап учуу (бир жолу).*

ПОРЦИОН *м. порция, үлүш.*

ПОРЦИОННО *нареч. порциялап, порция менен.*

ПОРЦИОННЫЙ, ая, -ое порциялык (*заказ боюнча айрым бөлүк кылып даярдап берген тамак*).

ПОРЦИЯ *ж. порция, үлүш; две порции плова* эки порция паллоо.

ПОРЧА *ж. бузуу, иштен чыгаруу, жараксыз кылуу; порча инструментов* инструменттерди бузуу.

ПОРЧЕНЫЙ, ая, -ое бузулган, жарабай калган; **порченные продукты** бузулуп (*жараксыз болгон*) тамак-аштар.

ПОРШЕНЬ I *м. тех. поршень (цилиндр ичиндеги бууну, газды тартуучу жана түртүүчү бишкек).*

ПОРШЕНЬ II *м. обл. (обувь) чокой.*

ПОРШНЕВОЙ, ая, -ое **поршень I-ге т.**; поршендик.

ПОРЫВ *м. 1. (ветра) катуу кыймыл (шамалдын); 2. перен. (о чувствах) катуу умтулуу, толкуй түшүү, келип туруу; в порыве радости* кубаныч толкуй түшкөндө; **в порыве гнева** ачуу келип турганда.

ПОРЫВАТЬ *несов. см. порвать 2.*

ПОРЫВАТЬСЯ I *несов. с неопр. (пытаться) умтулуу, тырышуу, ээлигүү.*

ПОРЫВАТЬСЯ II *несов. страд. к порывать.*

ПОРЫВИСТОСТЬ *ж. 1. (ветра) желп эткендик, булк эткендик; 2. (резкость) булкунгандык, жулкунгандык; 3. (пылкость) кызуу кандуулук, кызып кетмелик.*

ПОРЫВИСТЫЙ, ая, -ое **1. (о ветре)** желп этме, булк этме (*шамал*); **2. (резкий)** жулкунган, жулкма, булкма; **по-**

ры́вистые дви́жения булкма кыймыл; **3.** (*пылкий*) кызуу кандуу, кызып кетме.

ПОРЫЖЁЛЫЙ, ая, -ое *разг.* саргайган, жээрде тарткан.

ПОРЫЖЁТЬ *сов.* саргаюу, жээрде тартуу.

ПОРЫТЬ *сов.* что казуу.

ПОРЫТЬСЯ *сов. разг.* казып издөө, казып аңтаруу; **поры́ться в песке** кумду казып издөө; **поры́ться в карма́нах** чөнтөгүн аңтарып издөө; **поры́ться в па́мяти** *разг.* эске түшүрүп көрүү.

ПОРЯДКОВЫЙ, ая, -ое катар, иреттеги, иреттик; **поря́дковый но́мер** катар номер; **поря́дковое числи́тельное грам.** иреттик сан атооч.

ПОРЯДКОМ *нареч. разг. (весьма)* абдан, бир кыйла, бир топ, бир далай; **мне э́то поря́дком надо́ело** бул мени абдан жадатты.

ПОРЯДОК *м.* **1.** тартип; **навести́ поря́док** тартипке келтирүү (*ондоо*); **привести́ в поря́док все дела́** бардык иштерди тартипке келтирүү; **в поря́дке 1)** (*в исправном виде*) түзүк, дурус; **2)** *перен. (благополучно)* дурус, өз жайында; **для поря́дка 1)** тартипти сактоо үчүн; **2)** (*для соблюдения обычая*) үрп-адатты сактоо үчүн; **2. (последовательность)** катар, тартип, биринин артынан бири; **алфави́тный поря́док** алфавит тартиби; **3. (способ, метод)** ирет, тартип, жол, метод, түр; **поря́док проведéния конфе́ренции** конференцияны өткөрүү тартиби; **в поря́дке контрóля** контроль кылуу иретинде; **в обяза́тельном поря́дке** милдеттүү түрдө; **в спéшном поря́дке** шашылыш түрдө; **4. (строй, система управления)** түзүлүш, тартип (*бийликтин түзүлүшү*); **5. (обычай, обыкновение)** каада, үрп-адат, колдонгон адат; по **заведё́нному поря́дку** колдонулуп келе жаткан адат боюнча; **6. воен. (строй)** тартип; **в боево́м поря́дке** согуштук тартипте; **вопрос филосо́фского поря́дка** философияга таандык маселе; **в поря́дке веще́й** кадимкидей эле боло бере турган; **поря́док дня** күн тартиби (*таралуучу маселелер*); **привза́ть к поря́дку** тартипке чакыруу.

ПОРЯДОЧНО *нареч. разг. 1. (много, значительно)* бир далай, бир топ, бир кыйла, көп; **жда́ть пришло́сь поря́дочно** бир кыйла күтүүгө туура келди; **2. (честно)** ак ниеттүүлүк менен, кишиликтик менен; **он поступи́л поря́дочно** ал кишиликтик иш кылды.

ПОРЯДОЧНОСТЬ *ж.* ак ниеттүүлүк, тууралык; **э́то говори́т о его́ поря́дочности** бул анын ак ниеттүүлүгүн билгизет.

ПОРЯДОЧНЫЙ, ая, -ое **1. (честный)** дурус, ак ниеттүү, абийирдүү; **поря́дочный челове́к** ак ниеттүү киши, дурус киши; **2. разг. (довольно большой)** бир далай, бир кыйла, көп, бир топ; **сего́дня поря́дочный моро́з** бүгүн бир кыйла суук болуп турат; **3. разг. (довольно хороший)** бир кыйла жакшы, жетишерлик сонун, жакшы; **вполне́ поря́дочный костю́м** бир кыйла жакшы костюм.

ПОСА́Д *м. ист. поса́д (1. байыркы убакта – шаардын сыртындагы соода-өнөр жай бөлүгү; 2. шаар тибиндеги посёлок).*

ПОСАДИ́ТЬ *сов. 1. что (растения)* отургузуу, тигүү; **посади́ть дере́во** жыгач отургузуу, жыгач тигүү; **2. кого (усадить)** отургузуу, түшүрүү; **посади́ть в по́езд** поездге отургузуу (*түшүрүү*); **3. кого (поместить)** отургузуу, камоо; **посади́ть в тюрму́** түрмөгө отургузуу (*камоо*); **посади́ть больно́го на диéту** оорулуу кишини диетага

отургузуу; **посади́ть пята́** так салуу, так түшүрүү; **посади́ть пиро́г в печь** пирогу мешке салуу; **посади́ть в гало́шу** *разг.* сызга отургузуу, акмак кылуу; **посади́ть на скамью́ подсуди́мых** сот жообуна тартуу.

ПОСА́ДКА *ж.* **1. (растений)** отургузуу, тигүү; **2. (то, что посажено)** отургузулган, тигилген (*тал, картошка ж.б.*); **3. (в поезд, на пароход)** посадка, отургузуу, түшүрүү; **4. ав.** посадка, конуу, кондуруу; **5. (при езде верхом)** минүү түрү, отуруу түрү; **краси́вая поса́дка кавале́риста** кавалеристтин атка көркөм отурушу.

ПОСА́ДНИК *м. ист.* посадник (*Байыркы Руста – шаар, область башкаруучу князь*).

ПОСА́ДОЧНЫЙ, ая, -ое **1. (для посадки растений)** отургузуучу, тигүүчү, отургуза турган, тиге турган; **поса́дочные маши́ны** отургузуучу (*тигүүчү*) машиналар; **поса́дочный материáл** отургуза (*тиге*) турган материал; **2. ав.** конуучу, кондуруучу, коно турган; **поса́дочная пло́щадка** самолёт кондуруучу аянт.

ПОСА́ДСКИЙ, ая, -ое **1. посад 1-ге т.**; посаддык; **посадские люди́** посаддык адамдар; **2. посад 2-ге т.**; посаддык, шаар тибиндеги посёлоктук; **поса́дское населе́ние** посаддык калк.

ПОСАЖЁ́НЫЙ, ая, -ое: **посажё́ный о́тец** өкүл ата; **посажё́ная ма́ть** өкүл эне.

ПОСА́ПЫВАТЬ *несов. разг.* акырын бышылдоо, акырын коңурук тартуу (*во сне*).

ПОСА́СЫВАТЬ *несов.* что соруу, эмүү, соро берүү.

ПОСАХА́РИТЬ *сов.* что, *разг.* кант себүү, канттоо.

ПОСВА́ТАТЬ *сов.* кого куда түшүү, куда түшүрүү, жуучу түшүү, жуучу түшүрүү.

ПОСВА́ТАТЬСЯ *сов.* к кому жуучу түшүрүү, кыз айттыруу.

ПОСВЕЖЁ́ТЬ *сов. 1. (похолодать)* коңур салкын тартуу, салкын тартуу; **2. (стать здоровее)** ден соолук оңолуу, өңүнө чыгуу.

ПОСВЕТИ́ТЬ *сов. 1. (некоторое время)* жарык кылып туруу, жарык кылуу; **2. кому-чему (осветить путь, предмет)** жарык түшүрүү.

ПОСВЕ́ТЛЕТЬ *сов. 1. (стать светлее)* жарык тартуу, жарык боло баштоо; **2. перен. (стать радостнее)** көңүл ачылуу, жайдары болуу, кубанып мандайы жарык болуу, кабагы ачыла баштоо.

ПОСВ́ИСТ *м. разг.* ышкырык; **знаёт соба́ка хозяйски́й посв́ист** *погов.* ээсинин ышкырыгын ит билет.

ПОСВИСТА́ТЬ *сов. см. посвисте́ть.*

ПОСВИСТЕ́ТЬ *сов.* ышкыруу, ышкырып коюу.

ПОСВ́ИСТЫВАТЬ *несов.* ышкыруу, анда-санда ышкырып коюу, ышкырынуу.

ПОСВЯ́ТИТЬ *сов. 1. кого во что* түшүндүрүү, айтып берүү, айтып билдирүү; **посвя́тить дру́га в свои́ пла́ны** досуна өзүнүн планын айтып берүү; **2. что кому-чему (предназначить)** арноо, берүү, багыштоо, жумшоо; **посвя́тить свою́ жи́знь наро́ду** өзүнүн өмүрүн элге арноо; **3. кого-что, уст. (возвести в сан)** наам берүү, диний наам берүү; **посвя́тить в ры́цари** рыцарь наамын берүү.

ПОСВЯЩА́ТЬ *несов. см. посвя́тить.*

ПОСВЯЩЕ́НИЕ *ср. 1.* билдирүү, айтып берүү, түшүндүрүү; **посвяще́ние в та́йну** жашырын сырды билдирүү; **2. (подпись в начале произведения)** арноо, багыштоо; **3. уст. (возведение в сан)** наам берүү, диний наам берүү.

ПОСЁВ *м.* 1. (*действие*) айдоо, себүү; **время посёва** айдоо убагы; 2. (*то, что посеяно*) айдоо, эгин.

ПОСЕВНАЯ *ж. см. посевной* 2.

ПОСЕВНОЙ, ая, -ое 1. **посев-ге т.**; **посевная кампания** айдоо (*себүү*) кампаниясы; 2. *в знач. суш. ж.* айдоо кампаниясы.

ПОСЕДЁТЬ *сов.* агаруу, ак кирүү, буурул тартуу; **у меня поседели волосы** менин чачым агарып калды.

ПОСЕЙЧАС *нареч. разг.* ушул убакка дейре, ушул убакка чейин; **я и сейчас работаю на заводе** мен ушул убакка дейре заводдо иштеп жүрөм.

ПОСЕКРЁТНИЧАТЬ *сов. разг.* жашырып айтуу, жашырын сүйлөшүү, сырдашуу.

ПОСЕЛЁНЕЦ *м.* 1. жаңы жайга биринчи көчүп барып жайланышуучу, биринчи болуп байыр алуучу; 2. *уст. (ссылный)* жер которуп айдалып келген, сүргүнгө келген.

ПОСЕЛЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) жайлаштыруу, жай алдыруу, байыр алдыруу; 2. (*селение*) посёлок, кыштак; 3. *уст. (ссылка)* айрым жерлерге зордук менен көчүрүп байыр алдыруу.

ПОСЕЛИТЬ *сов. кого-что* жайлаштыруу, орундаштыруу; **поселить сомнение** күмөн туудуруу.

ПОСЕЛИТЬСЯ *сов.* жайланышуу, турак жай алуу; **поселиться в центре города** шаардын ортосуна жайланышуу.

ПОСЕЛКОВЫЙ, ая, -ое **посёлок-ко т.**; посёлоктук; **поселковый совет** посёлоктук совет.

ПОСЕЛЯНИН *м. поэт. уст.* дыйкан.

ПОСЕЛЯНКА *женск. р. к поселянин.*

ПОСЕЛЯТЬ *несов. см. поселить.*

ПОСЕЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. поселиться*; 2. *страд. к поселять.*

ПОСЕМУ *нареч. уст. см. поэтому; быть посему* ушундай эле болсун.

ПОСЕРДИТЬСЯ *сов.* ачуулануу, ачууланып туруу, бир аз ачуулануу, бир аз таарынуу.

ПОСЕРЕБРИТЬ *сов. что* 1. күмүштөө, күмүш жабуу, күмүштүн буусуна кармоо; 2. *перен.* ак кылуу, буурул кылуу; **время посеребрило ему бороду** убакыт анын сакалын буурул кылды.

ПОСЕРЕДИНЕ 1. **предлог с род. п.** ортосунда; посередине комнаты стоял стол бөлмөнүн ортосунда стол турган эле; 2. *нареч.* орто ченинде, орто жеринде, ортосунда.

ПОСЕРЕТЬ *сов.* бозоруу, бозомук тартуу.

ПОСЕТИТЕЛЬ *м.* келүүчү; **постоянные посетители читальни** окуу үйүнө дайыма келүүчүлөр.

ПОСЕТИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к посетитель.*

ПОСЕТИТЬ *сов. кого-что* баруу, келүү; **посетить музей** музейге баруу.

ПОСЁТОВАТЬ *сов.* 1. *на кого-что (пожаловаться)* даттануу, арыздануу, даттоо; **посетовать на свою болезнь** өзүнүн ооругандыгына даттануу; 2. *о ком-чём (пожалеть)* кайгыруу, өкүнүү, ичи ооруп калуу; **посетовать о пропавших вещах** жоголгон буюмдарга ичи ооруп калуу.

ПОСЁЧЬСЯ *сов.* 1. (*о тканях*) кырчылып жыртылуу, үзүлүп жыртылуу; 2. (*о волосах*) кырчылып түшүү.

ПОСЕЩАЕМОСТЬ *ж.* катышуучулук, келүүчүлүк; **высокая посещаемость занятий** занятиелерге көп келүүчүлүк.

ПОСЕЩАТЬ *несов. см. посетить.*

ПОСЕЩЕНИЕ *ср.* катышуу, келүү.

ПОСЁЯТЬ *сов. что* 1. себүү, айдоо (*эгинди*); 2. *перен. разг. (потерять)* жоготуу; **что посеешь, то и пожнёшь** посл. эмне эксең, ошону оросун.

ПОСЁЛОК *м.* посёлок, кыштак; **рабочий посёлок** жумушчулар посёлогу.

ПОСИДЕЛКИ *только мн. обл.* кыштын күнү кечинде жаштардын тамаша кылып көңүл ачып отурушу.

ПОСИДЕТЬ *сов.* отуруу, отуруп келүү, бир аз убакка чейин отуруу; **посидеть на свежем воздухе** таза абада отуруу; **посидеть у знакомых** тааныштарыныкында бир аз отуруу.

ПОСИЖИВАТЬ *несов. разг.* отура берүү, бир кыйла отуруу, отуруп убакыт өткөрүү.

ПОСИЛЬНЫЙ, ая, -ое колдон келе турган, колдон келишинче; **оказать посильную помощь** колдон келишинче жардам көрсөтүү; **эта работа мне посильна** бул жумуш менин колумдан келет.

ПОСИНЕТЬ *сов.* көгөрүү, көгүш тартуу, көгөрүп кетүү; **посинеть от холода** сууктан көгөрүп кетүү.

ПОСКАКАТЬ *сов.* 1. (*попрыгать*) секирип чуркоо; 2. (*поехать вскачь*) ат менен чабуу, атка минип чабуу, атка чабуу, таскактатуу.

ПОСКОБЛИТЬ *сов. что* анча-мынча жонуу (*напр. доску*); сүрүү, кыруу; үстүн бир аз кыруу, сүрүү (*напр. морковь*).

ПОСКОЛЬЗНУТЬСЯ *сов.* тайгалануу, тайгаланып кетүү, таюу.

ПОСКОЛЬКУ *союз* андыктан, себептүү, -гандыктан, болгону үчүн.

ПОСКОРЁЕ *сравн. ст. от нареч. скоро* тезирээк, ылдамыраак, батыраак; **поскорее приходи домой** үйгө тезирээк кел.

ПОСКРЕСТИ *сов. что* кытыратып кыруу, кытыратуу, кырып жышуу.

ПОСКРЕСТИСЬ *сов.* тырмалап, кемирип кытыратуу (*мис. чычкан*).

ПОСКРИПЕТЬ *сов.* бир аз кычыроо, бир аз кыйчылдоо.

ПОСКРИПЫВАТЬ *несов.* кыйчылдап туруу, кычырап туруу, кычырай берүү.

ПОСКУПИТЬСЯ *сов.* сараңдануу, сараңдык кылуу.

ПОСКУЧАТЬ *сов.* зеригүү, зеригип жүрүү, эригүү, сагынуу.

ПОСЛАБЛЕНИЕ *ср.* жумшактык кылуу, жумшак мүнөздүк кылуу; **не допускать послабления** жумшактыкка жол бербөө.

ПОСЛАНЕЦ *м.* өкүл катарында жиберилген адам, элчи.

ПОСЛАНИЕ *ср.* 1. (*письмо*) послание, кат; 2. *лит. кат, арнап жазуу (бирөөгө кайрылып жазылган чыгарма).*

ПОСЛАНИК *м.* 1. *дип.* посланник, элчи, өкүл; 2. *уст. (посланец)* шайланып жиберилген адам.

ПОСЛАТЬ *сов. кого-что* жиберүү, жумшоо, айтуу; **послать телеграмму** телеграмма жиберүү; **послать в письме привёт знакомым** катта тааныштарга салам айтуу; **послать мяч в ворота** топту дарбазага киргизүү; **послать к чёрту** *разг.* «жогол, көзүмө көрүнбө!» деп айдап чыгуу.

ПОСЛЕ 1. *нареч.* кийин, анан, соң; **поговорим об этом после** бул жөнүндө кийин сүйлөшөбүз; 2. *предлог*

с род. п. кийин, соң; **я не видел его после его возвращения** мен аны ал кайтып келгенден кийин көргөн жокмун.

ПОСЛЕ- татаал сөздөрдүн «кийинки» деген түшүнүктү берүүчү биринчи бөлүгү; мис. **послеобеденный** түштөн кийинки, **түшкү тамактан** кийинки.

ПОСЛЕВОЁННЫЙ, ая, -ое согуштан кийинки.

ПОСЛЁД м. анат. тон (курсактагы баланын тону); чөп (малдын чөбү).

ПОСЛЕДИТЬ сов. за кем-чем байкоо, көзөмөлдөө, көз салуу, андуу; **последить за детьми** балдарга көз салуу.

ПОСЛЁДКИ только мн. разг. калдыктар, түбү (тамактын түбү).

ПОСЛЁДНИЙ, яя, -ее 1. акыркы, кийинки, соңку; **последний день недели** жуманын акыркы күнү; **за последнее время** кийинки убакытта; 2. (окончательный) акыркы; **последняя инстанция** акыркы (эң жогорку) инстанция; **это моё последнее слово** бул менин акыркы айткан сөзүм; 3. (новейший) кийинки, акыркы, жаңы; **последние достижения техники** техниканын кийинки (жаңы) жетишкендиктери; **последние известия** акыркы кабарлар; 4. в знач. суш. ср. акыркысы, кийинкиси, колдо бары; **отдать последнее** колунда барын аябоо; **бороться до последнего** бардык күчтү жумшоо; **до последней крайности** акыркы чекке чейин; **последний сын** кенже уул, эң кичүү уул; **играть не последнюю роль** бир топ көрүнүктүү роль ойноо; **быть на последнем плане** көзгө чалынгыс, байкалбас болуу; акыркы орунда туруу; **последний час** акыркы саат (өлүмдүн); **последний вздох** эң акыркы дем чыгаруу (өлөр алдында); **проводить кого-л. в последний путь** акыркы сапарына узатуу (өлгөн кишини); **отдать последний долг** өлгөнгө баруу; **это последнее дело** эң эле барып турган жаман иш; **последний сорт** эң эле жаманы.

ПОСЛЕДОВАТЕЛЬ м. жолун жолдоочу, ишин улантуучу; **последователи Мичурина** Мичуриндин ишин улантуучулар же жолун жолдоочулар.

ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНИЦА женск. р. к последователь.

ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНО нареч. ырааттуу түрдө, тартиби менен.

ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. (упорядоченность) ырааттуулук, тартиптүүлүк, биринин артынан бири келүүчүлүк; 2. (логичность) карама-каршылыксыздык.

ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (следующий один за другим) ырааттуу, тартиптүү, биринин артынан бири келүүчү; 2. (логичный) карама-каршылыксыз.

ПОСЛЕДОВАТЬ сов. 1. за кем-чем (пойти, поехать) изи менен баруу, ээрчишүү, артынан жүрүү, артынан жөнөө; 2. кому-чему, перен. жолун жолдоо; 3. (произойти после чего-л.) андан соң болуу, андан кийин келүү; **вслед за молнией последовал удар грома** чагылган жарк эткенден кийин күн күркүрөдү.

ПОСЛЁДСТВИЕ ср. аягы, натыйжа, түбү; **последствие болезни** оорунун натыйжасы; **оставить без последствий** натыйжасыз калтыруу.

ПОСЛЁДУЮЩИЙ, ая, -ее кийинки, соңку, кезектеги.

ПОСЛЁДЫШ м. 1. прост. кенже, эң кичүү (бала); 2. перен. презр. калдык, саркынды (мис. кандайдыр бир калып калган идеологиянын жактоочусу).

ПОСЛЕЗАВТРА нареч. бүрсүгүнү.

ПОСЛЕЗАВТРАШНИЙ, яя, -ее бүрсүгүнкү, бүрсүгүнү боло турган.

ПОСЛЕЛОГ м. лингв. послелог, жандооч сөз (мис. менен, соң, кийин ж.б.).

ПОСЛЕОБЕДЕННЫЙ, ая, -ое обедден кийинки, түшкү тамактан кийинки, түштөн кийинки; **послеобеденный отдых** түшкү тамактан кийинки эс алуу.

ПОСЛЕОКТЯБРЬСКИЙ, ая, -ое Октябрден кийинки (Октябрь революциясынан кийинки).

ПОСЛЕРЕВОЛЮЦИОННЫЙ, ая, -ое революциядан кийинки.

ПОСЛЕРОДОВОЙ, ая, -ое төрөттөн кийинки, туугандан кийинки; **послеродовой период** төрөттөн кийинки мезгил.

ПОСЛЕСЛОВИЕ ср. китептин аягындагы корутунду сөз, акыркы сөз.

ПОСЛЕУДАРНЫЙ, ая, -ое: **послеударный слог** лингв. басымдуу муундан кийинки муун.

ПОСЛОВИЦА ж. макал; **войти в пословицу** макал болуп калуу, макалга айлануу.

ПОСЛОВНЫЙ, ая, -ое сөзмө-сөз, ар бир сөзүнө, сөз боюнча.

ПОСЛУЖИТЬ сов. 1. чем болуу, эсептелүү; **послужить причиной** себеп болуу; 2. (некоторое время) кызмат кылуу, кызмат кылып жүрүү.

ПОСЛУЖНОЙ, ая, -ое: **послужной список** уст. кызматы жөнүндөгү маалымат тизме (согуштук же граждандык), эмгек книжкасы.

ПОСЛУШАНИЕ ср. тил алуу, бой сунуу, моюн сунуу, багынуу.

ПОСЛУШАТЬ сов. 1. кого-что угуу, угуп отуруу; **послушать лекцию** лекцияны угуу; 2. кого-чего (повиноваться) тил алуу, айтканына көнүү, угуу; **послушать чьего-л. совета** бирөөнүн кеңешин угуу; **послушай** укчу, карачы; **послушайте** угунузчу, караңызчы; **послушайте, ведь это неверно!** караңызчы, бул жалган эмеспи!

ПОСЛУШАТЬСЯ сов. кого-чего тил алуу, макул болуу, айтканга көнүү, көнүү.

ПОСЛУШНИК м. церк.: послушник (монастырда жашап, монах болууга даярданып жүргөн адам).

ПОСЛУШНИЦА женск. р. к послушник.

ПОСЛУШНО нареч. тил алып, жок дебей.

ПОСЛУШНЫЙ, ая, -ое тил алгыч, элпек; **послушный ребёнок** тил алгыч бала.

ПОСЛЫШАТЬСЯ сов. 1. (раздаться) угулуу, угулуп калуу; **послышались чьи-то шаги** бирөөнүн баскан дабышы угулду; 2. (показаться) көрүнүү, угулуу; **мне послышался стук** мага тарсылдаткан үн угулгандай болуп көрүндү.

ПОСЛЮНИТЬ сов. что, разг. шилекейлөө.

ПОСМАТРИВАТЬ несов. на кого-что карануу, карай берүү; **посматривать на часы** саатка карай берүү.

ПОСМЕИВАТЬСЯ несов. күлүү, күлө берүү; **посмеиваться про себя** өз ичинен күлүү.

ПОСМЕННО нареч. смена менен, кезек менен, биринен кийин бири; **работать посменно** смена менен иштөө.

ПОСМЕННЫЙ, ая, -ое смена 2-ге т.; смена менен болуучу, сменалык, кезек менен алмашуучу; **посменное дежурство** смена боюнча алмашуучу дежурство.

ПОСМЕРТНЫЙ, ая, -ое **1.** (о произведениях) өлгөндөн кийинки; **2.** (происшедший после смерти) өлгөндөн кийин, өлгөн соң; **посмертная слава** өлгөндөн кийинки даңк.

ПОСМЕТЬ сов. с неопр. батынуу, дитинүү, дит багуу, оозу барып айтуу.

ПОСМЕШИТЬ сов. кого күлдүрүү, күлкүсүн келтирүү.

ПОСМЕШИЩЕ ср. **1.** (предмет насмешек) эл оозунда шылдың болгон, шылдыңга калган; **стать посмешищем** эл оозунда шылдың болуу; **2.** уст. (глумление) шылдың кылуу, шылдыңга калтыруу, маскара кылуу.

ПОСМЕЯНИЕ ср. см. **посмешище 2.**

ПОСМЕЯТЬСЯ сов. **1.** (некоторое время) күлүү, бир аз күлүп алуу; **2.** над кем-чем шылдыңдоо, шылдың кылып күлүү.

ПОСМОТРЕТЬ сов. **1.** көрүү, карап көрүү, кароо; **посмотреть на себя в зеркало** өзүн күзгүдөн кароо; **2.** за кем-чем (последить) кароо; **3.** только с отриц. разг. кароо; **он не посмотрел ни на что и уехал** ал эч нерсеге карабай эле жөнөп кетти; **посмотрю көрөөрмүн; посмотри** көрөөрбүз; **посмотрю, если успею** – **зайду** көрөөрмүн, эгерде үлгүрсөм - киремин (келемин).

ПОСМОТРЕТЬСЯ сов.: **посмотреться в зеркало** күзгүгө карануу.

ПОСОБИЕ ср. **1.** (помощь) пособие, жардам; **получить пособие** пособие алуу; **2.** (учебник, книга) пособие, окуу китеби, окуу куралы, курал; **наглядные пособия** көрсөтмө куралдар.

ПОСОБИТЬ сов. кому-чему, разг. жардамдашуу, көмөк берүү, кол кабыш кылуу.

ПОСОБНИК м. жардам кылуучу (кылмыштуу ишке).

ПОСОБНИЦА женск. р. к **пособник.**

ПОСОБНИЧЕСТВО ср. жардам кылуучулук (кылмыштуу ишке).

ПОСОВЕСТИТЬСЯ сов. кого-чего и с неопр. уялуу, намыстануу, ардануу.

ПОСОВЕТОВАТЬ несов. кому что и с неопр. кеңеш берүү, акыл айтуу.

ПОСОВЕТОВАТЬСЯ сов. с кем акыл суроо, кеңеш суроо (просить совета); кенешүү, кеңешип пикир алышуу, акылдашуу (обменяться советами).

ПОСОДЕЙСТВОВАТЬ сов. кому-чему в чём кол кабыш кылуу, жардамдашуу, жардам берүү.

ПОСОЛ м. **1.** дип. посол, элчи, өкүл; **2.** разг. (посланец) өкүл катарында жиберилген адам, элчи.

ПОСОЛИТЬ сов. что туздоо, туздай түшүү.

ПОСОЛОВЕЛЫЙ, ая, -ое разг. көзү киртийген, көзү өлүңкү тартып калган, үлүйгөн (мас болгондо); **посоловельный взгляд** үлүйгөн көз (үлүйүп карап).

ПОСОЛОВЕТЬ сов. разг. (о глазах, взгляде) көз өлүңкү тартуу, үлүйүү (мас болгондо.)

ПОСОЛЬСКИЙ, ая, -ое посол 1-ге т.; посолдук.

ПОСОЛЬСТВО ср. посольство, элчилик.

ПОСОСАТЬ сов. что соруу; эмүү (напр. о грудном ребёнке).

ПОСОХ м. аса таяк.

ПОСОХНУТЬ сов. кургоо, кургап калуу (напр. о белле); кууроо, куурап калуу (о цветах).

ПОСОЧУВСТВОВАТЬ сов. кому боору ачуу, боору ооруу.

ПОСПАТЬ сов. уктоо, бир аз уктоо, кичине уктоо.

ПОСПЕВАТЬ I несов. см. **поспеть I.**

ПОСПЕВАТЬ II несов. см. **поспеть II.**

ПОСПЕТЬ I сов. (созреть; свариться) бышуу, жетилүү; **яблоки поспели** алмалар бышты; **мясо поспело** эт бышты.

ПОСПЕТЬ II сов. разг. (успеть) үлгүрүү; **поспеть на поезд** поездге үлгүрүү.

ПОСПЕШИТЬ сов. шашуу, ашыгуу; **поспешись** – **людей насмешись** посл. шашкан – ашка бышкан.

ПОСПЕШНО нареч. шашылыш түрдө, шашылып.

ПОСПЕШНОСТЬ ж. шашылыштык, ашыгычтык.

ПОСПЕШНЫЙ, ая, -ое эң шашылыш, ашыгыч; **поспешный отъезд** шашылыш түрдө кетүү; **поспешное решение** шашып чыгарылган чечим.

ПОСПЛЕТНИЧАТЬ сов. ушактоо, ушак жүргүзүү, ушак айтуу.

ПОСПОРИТЬ сов. **1.** талашуу, айтышуу; **он любил поспорить** ал талашууну жакшы көрчү; **2.** (заключить пари) мелдешүү, сайышуу; **поспорить на что-либо** бир нерсеге мелдешүү.

ПОСРАМИТЬ сов. кого-что маскаралоо, уят кылуу, уятка калтыруу, маскара кылуу.

ПОСРАМИТЬСЯ сов. уят болуу, уятка калуу, маскара болуу.

ПОСРАМЛЕНИЕ ср. уяткаруу, маскаралоо, уят кылуу, уятка калтыруу, маскара кылуу, уят болуу, уятка калуу, маскара болуу.

ПОСРАМЛЯТЬ несов. см. **посрамить.**

ПОСРЕДИ **1.** предлог с род. п. ортосунда; **посреди** улицы көчөнүн ортосунда; **2.** нареч. ортосунда, орто ченінде.

ПОСРЕДИНЕ см. **посредй.**

ПОСРЕДНИК м. **1.** (комиссионер) далдал; **2.** (в споре) арачы, элдештирүүчү.

ПОСРЕДНИЦА женск. р. к **посредник 2.**

ПОСРЕДНИЧАТЬ несов. разг. далдалдык кылуу; арачы болуу.

ПОСРЕДНИЧЕСКИЙ, ая, -ое посредник-ке т.

ПОСРЕДНИЧЕСТВО ср. далдалчылык; элдештирүүчүлүк, арачылык.

ПОСРЕДСТВЕННО **1.** нареч. орто, орточо; **он учится посредственно** ал орточо окуйт; **2.** в знач. неизм. суц. ср. (отметка) орто (баа).

ПОСРЕДСТВЕННОСТЬ ж. **1.** ортолук; **2.** перен. (о человеке) шыгы жок, талантсыз (киши).

ПОСРЕДСТВЕННЫЙ, ая, -ое орточо, анча кызык эмес, сулуу эмес.

ПОСРЕДСТВО ср.: **при посредстве или через посредство** жардамы менен, аркылуу, аркасында.

ПОСРЕДСТВОМ предлог с род. п. жардамы менен, аркылуу, аркасында; **посредством микроскопа** микроскоптун жардамы менен.

ПОСРЕДСТВУЮЩИЙ, ая, -ее байланыштыргыч, байланыштыруучу, ортосундагы.

ПОССОРИТЬ сов. кого с кем уруштуруу, уруштуруп коюу, араз кылып коюу, кериштирүү.

ПОССОРИТЬСЯ сов. с кем урушуу, урушуп калуу, чатакташуу, чатакташып калуу.

ПОСТ **1.** м. (должность) орун, жогорку кызмат, жооптуу кызмат оруну; **2.** пост, кароол, күзөт; **наблюдательный пост** байкоочу пост (күзөт); **стоять на посту**

постто (*кароолдо, күзөттө*) туруу; **умереть на своём посту** өз кызматында туруп өлүү.

ПОСТ II *м. рел.* орозо.

ПОСТАВ *м.* 1. (*жернова*) тегирмендин таштары; 2. обл. (*ткацкий стан*) өрмөк.

ПОСТАВИТЬ I *сов.* 1. *кого-что (придать стоячее положение, заставить стоять)* тургузуп коюу, тикесинен коюу, орнотуу; 2. *что (поместить)* коюу, коюп коюу; **поставить машину в гараж** машинаны гаражга коюу; 3. *что (приложить)* коюу; **поставить компресс** компресс коюу; 4. *что (устроить, построить)* тургузуу, коюу, орнотуу; **поставить памятник** эстелик тургузуу; **поставить телефон** телефон коюу; 5. *что (написать)* коюу, жазып коюу; **поставить точку** чекит коюу; 6. *что (наладить, организовать)* коюу, жолго коюу, уюштуруу; **правильно поставить работу** ишти туура жолго коюу, туура уюштуруу; 7. *что, театр.* коюу, көргөзүү; **поставить новую пьесу** жаңы пьеса коюу; 8. *кого (назначить)* коюу, орноштуруу; **поставить на новую работу** жаңы кызматка коюу; 9. *что (выдвинуть, предложить)* коюу, салуу; **поставить вопрос на голосование** маселени добушка салуу (*коюу*); 10. *что (придать нужное положение, форму)* өзгөртүү (*формасын абалын*); **поставить слово в каком-л. падеже** сөздү бир жөндөмөгө салып жөндөө; 11. *что (на кон)* саюу (*мис. акча*); **поставить часы** саатты тууралоо (*убакытка тууралоо*); **поставить в известность** билдирүү, кабар кылып коюу; **поставить всё на карту** баарыга тобокел кылуу; **поставить на вид** эскертүү берүү; **поставить в вину** айыптоо, айып коюу.

ПОСТАВИТЬ II *сов. см. поставлять.*

ПОСТАВКА *жс.* тапшыруу, төгүү, өткөзүү (*мис. келишим боюнча*); **своевременная поставка сырья** сырьёну өз убагында тапшыруу.

ПОСТАВЛЯТЬ *несов.* *что* жеткирүү, тапшыруу, төгүү, өткөзүү; **поставлять зерно** дан тапшыруу.

ПОСТАВЩИК *м.* тапшыруучу, төгүүчү, өткөрүүчү, жабдып туруучу (*адам же мекеме*).

ПОСТАМЕНТ *м. архит.* постамент (*эстелик, статуя, ваза жс.б. астына коюучу негиз*).

ПОСТАНОВИТЬ *сов. что и с неопр.* токтом кылуу, токтом чыгаруу; **постановить большинством голосов** көпчүлүк добуш менен токтом кылуу.

ПОСТАНОВКА *жс.* 1. (*установка*) тургузуу, коюу, орнотуу; **постановка телеграфных столбов** телеграф устундарын орнотуу; 2. *театр.* коюу, көргөзүү; 3. *театр. (спектакль)* постановка, оюн; 4. (*способ, организация*) жолго коюу, уюштуруу, коюу; **правильная постановка вопроса** маселенин туура коюлушу.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ *ср.* токтом; **вынести постановление** токтом чыгаруу.

ПОСТАНОВЛЯТЬ *несов. см. постановить.*

ПОСТАНОВОЧНЫЙ, ая, -ое *театр.* сахнага коюуга ылайыктуу, жарактуу.

ПОСТАНОВЩИК *м. театр.* постановщик (*пьеса коюучу*).

ПОСТАРАТЬСЯ *сов.* аракет кылуу, тырышуу, умтулуу, аракет кылып көрүү.

ПОСТАРЕТЬ *сов.* каруу, картаюу, картайып калуу.

ПОСТАТЕЙНЫЙ, ая, -ое статьялар боюнча; **постатейное обсуждение законопроекта** закондун долбоорун статьялары боюнча талкуулоо.

ПОСТЕЛИТЬ *сов. разг. см. постлать.*

ПОСТЕЛЬ *жс.* төшөк, төшөк-орун; **убрать постель** төшөктү жыюу; **положить больного в постель** оорулуу кишини төшөккө жаткызуу.

ПОСТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *постель-ге т.*; **постельные принадлежности** төшөк-орундар (*шейшеп, жаздык, жууркан*); **постельный режим** төшөктө жатуу режими.

ПОСТЕПЕННО *нареч.* бара-бара, аз-аздан, акырындык менен.

ПОСТЕПЕННОСТЬ *жс.* бара-бара жетишүүчүлүк, акырындык менен баруучулук.

ПОСТЕПЕННЫЙ, ая, -ое бара-бара, акырындык менен; **постепенное охлаждение** акырындык менен муздауу, суутуу; акырындык менен муздоо.

ПОСТЕРЕЧЬ *сов. кого-что* кайтаруу, кайтарып туруу.

ПОСТЕСНЯТЬСЯ *сов. кого-чего* уялуу, тартынуу.

ПОСТИГАТЬ *несов. см. постичь.*

ПОСТИГНУТЬ *сов. см. постичь.*

ПОСТИЖЕНИЕ *ср.* түшүнүү, билүү, андоо.

ПОСТИЖИМЫЙ, ая, -ое биле турган, түшүнүүгө (*билүүгө*) мүмкүн болгон, түшүнө турган, акыл жете турган.

ПОСТИЛАТЬ *несов. см. постлать.*

ПОСТИЛКА *жс. см. подстилка.*

ПОСТИЛОЧНЫЙ, ая, -ое алдыга төшөй турган, алдыга сала турган (*мис. саман, кашек*).

ПОСТИРАТЬ *сов. что* жуу, кир жууш.

ПОСТИТЬСЯ *несов.* орозо кармоо, орозо тутуу.

ПОСТИЧЬ *сов. кого-что* 1. (*понять*) түшүнүү, билүү, андоо; **постичь смысл чего-л.** бир нерсенин маанисине түшүнүү (*билүү*); 2. (*о горе, несчастье и т.п.*) башына түшүү, кириптер болуу, учуроо; **его постигло несчастье** анын башына балаа түштү, ал балаага кириптер болду, ал бакытсыздыкка учурады.

ПОСТЛАТЬ *сов. что* 1. төшөө, жаюу, салуу; **постлать скатерть** дасторкон салуу (*жаюу*); 2. (*для сна, лежа*) салуу; **постлать гостю на кровати** конокко кроватка төшөк салып берүү.

ПОСТНЫЙ, ая, -ое 1. *рел.:* **постная еда** этсиз, майсыз, сүтсүз тамак; өсүмдүктөн же балыктан жасалган тамак; 2. (*нежирный*) майсыз, арык, кара кесек; **постное мясо** кара кесек эт; 3. *перен. разг. (скучный)* көңүлсүз, кабагы салыңкы, сабыры суз; **у него постное выражение лица** анын өңүнүн сабыры суз; **постное масло** суу май, өсүмдүк майы.

ПОСТОВОЙ, ая, -ое 1. *пост I 2-ге т.*; посттук, кароолдук, күзөтчү; **постовая служба** *воен.* постто туруу кызматы; **постовой милиционер** постто турган милиционер; 2. *в знач. суц. м.* посттогу, кароолдогу; **окликнуть постового** посттогуну чакыруу.

ПОСТОЙ *м. уст.* конуу, түнөө (*аскер бөлүктөрүнүн граждандардын үйлөрүндө турушу, конушу*); **пустить на постой** үйүнө кондуруу, убактылуу тургузуу.

ПОСТОЛЬКУ *союз* гандыктан -гандан кийин, андыктан; **поскольку решение принято, постольку необходимо его осуществить** чечим кабыл алынгандан кийин, аны иш жүзүнө ашыруу керек; **поскольку поскольку** эптеп-септеп, канчалык болсо да, андай болгондон кийин.

ПОСТОРОЖИТЬ *сов. кого-что* кайтаруу, кайтарып туруу.

ПОСТОРОНИТЬСЯ *сов.* четке чыга берүү, жол бошотуп четке чыгуу, жол берүү.

ПОСТОРОННИЙ, ая, -ее **1.** (*чужой*) башка, чоочун, бөлөк, жат; **2.** (*побочный*) тышкары, тиешеси жок, башка; **посторонние дела** башка, тиешеси жок иштер; **3.** *в знач. суф. чаще мн.* башка, бөлөк; **посторонним вход воспрещён** башкаларга кирүүгө уруксат жок, башкаларга кирүүгө болбойт.

ПОСТОЯЛЕЦ *м. разг. уст.* бирөөнүн үйүнө убактынча кирип туруучу, убактылуу туруучу.

ПОСТОЯЛЫЙ, ая, -ое: **постоялый двор** *уст.* кербен сарай; жолоочулар түшүп, тыныгып кетүүчү сарай; жүргүнчүлөр конуп өтүүчү жай.

ПОСТОЯННО *нареч.* дайыма, ар дайым, ар качан.

ПОСТОЯННОСТЬ *жс. см.* **постоянство.**

ПОСТОЯННЫЙ, ая, -ое **1.** (*неизменный; непрерывный*) туруктуу, дайыма, ар дайым; үзгүлтүксүз; **постоянный домашний адрес** үйдүн туруктуу адреси; **2.** (*не изменчивый, верный*) бир калыптагы, өзгөрүлбөс берилген; **постоянный характер** бир калыптагы мүнөз; **3.** (*не временный*) туруктуу, өзгөрбөс; **постоянное расписание поездов** поезддердин өзгөрбөс расписаниеси; **4.** (*твёрдый, установившийся*) дайыма, өзгөрүлбөс; **постоянный взгляд на вещи** бир нерсе жөнүндө өзгөрүлбөс көз карашта (*никирде*) болуу; **постоянная армия** туруктуу армия; **постоянная величина** *мат.* турактуу чоңдук (*бир гана мааниси бар чоңдук*); **постоянный ток** *физ.* туруктуу ток (*багыты өзгөрүлбөс ток*).

ПОСТОЯНСТВО *ср.* **1.** турактуулук, дайымалык, өзгөрүлбөстүк; **2.** (*верность*) туруктуулук, оома эместик, берилгендик (*аягына чейин*).

ПОСТОЯТЬ *сов.* **1.** (*некоторое время*) тура берүү, туруу, туруп туруу; **он постоял на улице** ал көчөдө туруп турду; **2.** *за кого-что (защитить)* коргоп туруу, жактоо, коргоо; **постоять за родину** родина үчүн кебелбей катуу туруу; **3. стой!** (*подожди*) токтой тур!, тура тур!, күтө тур!; **стойте!** (*подождите*) токтой туруңуз!, күтө туруңуз!; **стойте, я сейчас вспомню!** токтой туруңузчу, мен азыр эстейин (*эсиме түшүрөйүн*!); **мы не стоим за ценой** *разг.* биз баасын талашпайбыз.

ПОСТПРЕД *м.* (*постоянный представитель*) постпред (*дайыма өкүл*).

ПОСТПРЕДСТВО *ср.* (*постоянное представительство*) постпредство (*дайыма өкүлдүк*).

ПОСТРАДАВШИЙ, ая, -ее **1.** *прич. от пострадать;* **2.** *прил. и в знач. суф. м., жс.* запкы көргөн, жабыр тарткан, бүлгүнгө учураган, таяк жеген, зыян тарткан; **оказать помощь пострадавшим от землетрясения** жер титирөөдөн бүлгүнгө учурагандарга жардам көрсөтүү.

ПОСТРАДАТЬ *сов.* азап чегүү, кыйынчылыкты баштан өткөрүү, жапаа чегүү.

ПОСТРАНИЧНЫЙ, ая, -ое беттери боюнча, ар бир бети боюнча; **постраничный подсчёт рукописи** кол жазманы беттери боюнча саноо.

ПОСТРАНСТВОВАТЬ *сов.* саякат кылып жүрүү, жер кыдырып жүрүү, жер кезип жүрүү.

ПОСТРАЩАТЬ *сов. кого, разг.* коркутуу, үркүтүү, чочутуу.

ПОСТРЁЛ *м. разг.* тентек, шок; **наш пострёл везде поспёл** *погов.* кирбеген эшиги чыкпаган тешиги жок балакет.

ПОСТРЁЛИВАТЬ *несов.* **1.** (*изредка стрелять*) анда-санда аткылоо; **2.** *безл. разг.* сайгылашуу; **в ўхе постреливает** кулак сайгылашат, кулак сайгылашып ооруйт.

ПОСТРЕЛЯТЬ *сов.* атуу, ата беруу.

ПОСТРИГ *м. рел.* чачын кичине кыркып монах кылуу үрп-адаты; **принять постриг** монах болуу.

ПОСТРИГАТЬ *несов. см.* **постричь.**

ПОСТРИЖЕНИЕ *ср. рел.* чачын кичине кыркып монах кылуу.

ПОСТРИЧЬ *сов.* **1.** *что* кырктырып тегиздетүү (*волосы*); алуу (*ногти*); **2.** *кого, рел.* (*в монахи*) чачын кичине кыркып монах кылуу.

ПОСТРИЧЬСЯ *сов.* **1.** (*постричь волосы*) чачын кырктыруу, тегиздетүү; **2.** *рел.* (*в монахи*) чачын кичине кырктырып монах болуу.

ПОСТРОЕНИЕ *ср.* **1.** куруу; **построение социализма** социализмди куруу; **2.** (*конструкция*) түзүлүш; **вёрное построение фразы** сүйлөмдүн туура түзүлүшү; **3.** (*расположение в строю*) строй түзүү, стройго тизүү.

ПОСТРОИТЬ *сов.* **1.** *что* (*произвести постройку*) куруу, жасоо, тургузуу; **построить школу** мектеп куруу; **2.** *что, перен.* (*создать, устроить*) куруу, орнотуу; **построить коммунизм** коммунизмди куруу; **3.** *что, мат.* куруу, орнотуу, түзүү, жасоо; **построить треугольник** үч бурчтукту жасоо; **4.** *кого-что* тургузуу, тизүү; **построить ряды** катардап тизүү (*тургузуу*); **5.** *что* (*сформулировать, выразить*) түзүү, айтуу, кураштыруу.

ПОСТРОИТЬСЯ *сов.* **1.** (*построить дом и т.п.*) өзүнө үй, имарат тургузуу, куруу; **2.** (*стать в строй*) тизилишүү, стройго туруу.

ПОСТРОЙКА *жс.* **1.** салуу, куруу; **материал для постройки** куруу үчүн материал; **2.** (*строение*) курулуш.

ПОСТРОМКА *жс.* баструнке, жан кайыш (*каамытка бекитилген араба тарткыч кайыш же жип*).

ПОСТРОЧНЫЙ, ая, -ое ар бир жол боюнча; ар бир сап боюнча; **построчная оплата** ар бир жолуна (*сабына*) төлөө (*мис. ырдын ар бир жолуна төлөө*).

ПОСТСКРИПТУМ *м.* постскриптум (*каттын аяк жагына кол койгондон кийин - «Р. S.» тамгаларын коюп туруп, андан кийин жазылган сөздөр*).

ПОСТУКИВАНИЕ *ср.* такылдатуу, каккылоо.

ПОСТУКИВАТЬ *несов.* такылдатуу, каккылоо (*мис. эшикти*).

ПОСТУЛАТ *м.* постулат (*далилсиз эле негиз кылып алынган жобо же принцип*).

ПОСТУЛИРОВАТЬ *сов. и несов.* *что* постулаттоо.

ПОСТУПАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое илгери адымдаган, алга умтулган; **поступательное движение** илгери адымдаган кыймыл.

ПОСТУПАТЬ *несов. см.* **поступить.**

ПОСТУПИТЬ *сов.* **1.** (*совершить поступок*) кылуу, мамиле кылуу; **он поступил неправильно** ал туура кылган жок; **2.** *с кем-чем (обойтись)* мамиле кылуу; **нехорошо с ним поступили** ага жакшы мамиле кылышкан жок; **3.** (*вступить, зачислиться куда-л.*) кирүү, өтүү; **поступить в институт** институтка кирүү; **поступить на работу** кызматка кирүү; **4.** (*прибыть*) келүү, өтүү, түшүү; **поступить в продажу** сатууга түшүү; **поступить в распоряжение** *кого-л.* бирөөнүн карамагына өтүү.

ПОСТУПИТЬСЯ *сов. чем* кечүү, өз ыктыяры менен кыюу, отказ кылуу (*бирөөнүн пайдасына*).

ПОСТУПЛЕНИЕ *ср.* 1. (*вступление*) кирүү, өтүү; **поступлѣние в университет** университетке кирүү; 2. түшүү, өтүү, келүү; **поступлѣние денег в кассу** акчанын кассага түшүшү; 3. (*поступившая сумма*) түшкөн акча.

ПОСТУПОК *м.* кылык-жорук, кылган иш, мамиле; **не нравятся мне его поступки** мага анын кылык-жоругу жакпайт.

ПОСТУПЬ *жс.* кадам, кадам басуу, жүрүш, басык; **увѣренная поступь** ишенимдүү кадам.

ПОСТУЧАТЬ *сов.* тарсылдатуу, такылдатып кагуу, түкүлдөтүү.

ПОСТУЧАТЬСЯ *сов.* кагуу, тарсылдатып каккылоо (*мис. эшикти же терезени*).

ПОСТФАКТУМ *нареч.* постфактум (*болуп өткөн соң, өткөндөн кийин*).

ПОСТЫДИТЬ *сов. кого, разг.* уялтуу, уяткаруу.

ПОСТЫДИТЬСЯ *сов. кого-чего и с неопр., разг.* уялуу, уялып калуу.

ПОСТЫДНЫЙ, ая, -ое уят, уяттуу, жаман, уят кыла турган, уятка калтыруучу; **постыдный поступок** уят иш.

ПОСТЫЛЫЙ, ая, -ое *разг.* жадаткан, жадатып жиберген, көзгө жаман көрүнгөн.

ПОСУДА *жс. собир.* идиш-аяк, казан-аяк.

ПОСУДАЧИТЬ *сов. разг.* бир топко чейин аркы-беркини сүйлөшүү, майда-чүйдө ушак айтышуу.

ПОСУДИНА *жс. разг.* чоң идиш, көлөмү чоң идиш.

ПОСУДИТЬ *сов.:* **посудите сами** өзүңүз ойлоп көрүңүзчү, өзүңүз карап көрүңүзчү.

ПОСУДНЫЙ, ая, -ое *посуда-га т.*

ПОСУДОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое идиш-аяк жана чарбага керектүү.

ПОСУЕТИТЬСЯ *сов.* убараланып чаң-тополоң түшө берүү, обу жок убаралана берүү.

ПОСУЛ *м. разг.* убада.

ПОСУЛИТЬ *сов. что, разг.* убада берүү.

ПОСУРЬМИТЬ *сов. что* сурьма коюу, сурьма менен боёо (*мис. каиты*).

ПОСУТОЧНО *нареч.* сутка боюнча, ар бир суткада, сутка сайын.

ПОСУТОЧНЫЙ, ая, -ое ар бир суткада, суткасына бир болуучу, бир суткалык; **посуточное дежурство** суткасына бир болуучу дежурство.

ПОСУХУ *нареч. разг.* кургакта, кургак жер менен.

ПОСУШИТЬ *сов. что* кургатуу, кептирүү, тоборсуу, кургата түшүү.

ПОСУШИТЬСЯ *сов.* кургануу, тоборсуу.

ПОСЧАСТЛИВИТЬСЯ *сов. безл. кому* бактылуу болуу, бактысы ачылуу, жолу болуу, кокусунан бактыга учуроо; **мне посчастливилось достать эту книгу** менин жолум болуп, бул китепти таап алдым.

ПОСЧИТАТЬ *сов. кого-что* саноо, эсептөө, санай берүү.

ПОСЧИТАТЬСЯ *сов. с кем-чем* эсептешүү; **ни с кем и ни с чем не посчитаться** эч ким жана эч нерсе менен эсептешпөө.

ПОСЫЛАТЬ *несов. см. послать.*

ПОСЫЛКА *жс.* 1. (*отправка*) жиберүү, жөнөтүү, салып жиберүү, салуу; **посылка денег по почте** почта ме-

нен акча жиберүү (*салуу*); 2. посылка (*почта менен жиберилген нерсе*); **получить посылку** посылка алуу; **быть на посылках** у кого-л. майда-чүйдө тапшырмаларды аткарып жүрө берүү, бирөөнүн чабарманы болуу.

ПОСЫЛЬНАЯ *женск. р. к посылный.*

ПОСЫЛЬНЫЙ *м.* чабарман.

ПОСЫПАТЬ *сов. что* себээлөө, себүү, чачуу, бир аз сээп коюу; **посыпать дорожки песком** киши жүрүүчү кичине жолго кум чачуу.

ПОСЫПАТЬ *несов. см. посыпать.*

ПОСЫПАТЬСЯ *сов.* 1. (*начать сыпаться*) куюла баштоо, төгүлө баштоо, себээлей баштоо; 2. *перен.* туштуган жааш, мөндүрдөй жааш; **посыпались вопросы** суроолор туш-туштан жаады, суроолор мөндүрдөй жаады.

ПОСЯГАТЕЛЬСТВО *ср.* 1. кол салуу, кол салып зыян келтирүү; 2. (*попытка присвоить*) тартып алууга аракет кылуу.

ПОСЯГАТЬ *несов. см. посягнуть.*

ПОСЯГНУТЬ *сов.* 1. на кого-что кол салуу; **посягнуть на чью-л. жизнь** бирөөнүн өмүрүнө кол салуу; 2. на что (*попытаться присвоить*) тартып алууга аракет кылуу.

ПОТ *м. тер;* **капли пота выступили на лбу** чекесинен чыпылдап тер чыкты; **потом и кровью** чекесин тердетип, канын төгүп, алы-жаны калбай; **трудиться в поте лица** кара терге түшүп эмгектенүү; **вогнать в пот** жан терин чыгаруу, иштетип кара терге түшүрүү, аябай тердетүү.

ПОТАЁННЫЙ, ая, -ое *уст. см. потайной.*

ПОТАЙНОЙ, ая, -ое жашырын, киши билгис, астырган, тымызын; **потайной ход** жашырын кирүүчү эшик.

ПОТАКАТЬ *несов. кому-чему в чём, разг.* «сеники макул, сеники ырас» дей берүү (кандайдыр бир жарабаган ишти макулдап).

ПОТАНЦЕВАТЬ *сов.* бийлөө, бийлей берүү.

ПОТАСКАТЬ *сов. разг.* 1. *кого-что* (*поносить*) көтөрүп жүрүү, алып жүрүү; 2. *что* (*стащить*) ташып кетүү, алып кетүү.

ПОТАСКУХА *жс. груб.* жүрдөөк аял.

ПОТАСОВКА *жс. разг.* 1. (*ссора с дракой*) кызыл чеке болуп урушуу, мушташуу, сабашуу; 2. (*побои в наказание*) сабап жазалоо, жазалап уруу.

ПОТАТЧИК *м. разг.* макулдай берүүчү, «сеники макул, сеники ырас» дей берүүчү (*жарабаган ишти макулдап*).

ПОТАТЧИЦА *женск. р. к потатчик.*

ПОТАЧКА *жс. разг.* «макул» дей берме, «ырас» дей берме (*жарабаган ишке*).

ПОТАШ *м. хим.* поташ (*самый, айнек жасоодо колдонулуучу шакар сыяктуу нерсе*).

ПОТАЩИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*понести, потянуть*) алып баруу, сүйрөп, көтөрүп баруу; 2. *кого* (*с силой увлечь*) сүйрөп алпаруу, күчтөп алып баруу.

ПОТАЩИТЬСЯ *сов. разг.* сүйрөлүп, илээлеп жүрүү (*басуу*).

ПОТВОРСТВО *ср.* «куп, макул, мейли» дей берүүчүлүк (*жаман ишти кубаттап*).

ПОТВОРСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* «куп, макул, мейли» дей берүү (*жаман ишти кубаттап*).

ПОТВОРЩИК *м.* «куп, макул, мейли» дей берүүчү адам (*жаман ишти кубаттап*).

ПОТВÓРЩИЦА *женск. р. к потвóрщик.*

ПОТЕМНЁНИЕ *ср. 1. караруу (мис. күмүш); 2. караңгылоо, караңгы болуу, караңгы кирүү, караңгы тартуу.*

ПОТЕМНЁТЬ *сов. 1. (стать тёмным) караруу; 2. безл. караңгылоо, караңгы болуу, караңгы кирүү; в комнате всё потемнело* бөлмө таптакыр караңгы болду; *у меня в глазах потемнело* менин көзүмдүн алды караңгылап кетти (*караңгы боло түштү*).

ПОТЁНИЕ *ср. тердөө, тер басуу, ымшуу, тердей түшүү.*

ПОТЕНЦИАЛ *м. 1. физ. потенциал (электр же магнит талаасынын белгилүү точкадагы абалын мүнөздөөчү өлчөм); 2. перен. потенциал (күчтөрдүн, мүмкүнчүлүктөрдүн жыйындысы); воённый потенциал* согуш потенциалы (*бир өлкөнүн согушту жүргүзүү үчүн күчүнүн жана каражаттарынын жыйындысы*).

ПОТЕНЦИАЛЬНЫЙ, ая, -ое *потенциал-га т.*; потенциалдуу, потенциалдык; *потенциальная энергия* потенциалдуу энергия; *потенциальные возможности* перен. потенциалдуу мүмкүндүктөр.

ПОТЁНЦИЯ *жс. потенция (бир кыймыл-аракетке келүү үчүн жарамдуулук, жөндөмдүүлүк, мүмкүндүк жана жетишерлик күчкө ээ болуу).*

ПОТЕПЛЁНИЕ *ср. жылуу боло баштоо, жылуу болуу, жылуу тартуу.*

ПОТЕПЛЁТЬ *сов. чаще безл. жылуу боло баштоо, жылуу тартуу, жылый баштоо.*

ПОТЕРЁТЬ *сов. что сүрүү, ышкуу, жышуу, укалоо.*

ПОТЕРПЕВШИЙ, ая, -ее *1. прич. от потерпеть; 2. в знач. суф. м., жс. залал көргөн, зыян тарткан, зыянга учураган.*

ПОТЕРПЕТЬ *сов. 1. (проявить терпение) чыдоо, сабыр кылуу, чыдап туруу; 2. что (испытать) учуроо, тартуу, жолугуу (бир кырсыкка); потерпеть поражение* жеңилип калуу; *потерпеть убытки* зыян тартуу, зыянга учуроо; *3. кого-что, с отриц. (стерпеть) жол коюу, тим коюу; мы не потерпим лодырей в своём коллективе* биз өзүбүздүн коллективибизде жалкоолорго жол койбойбуз.

ПОТЁРЯ *жс. 1. (лишение чего-л.) жоготуу, ажыроо, айрылуу; потеря документов* документтерди жоготуу; *потеря крови* кан жоготуу, кансыроо; *потеря времени* убакыт жоготуу, убакытты бошко кетирүү; *2. (ущерб) коромжу; убра́ть урожай без потерь* түшүмдү коромжусуз жыйнап алуу; *3. потери мн.* жоготуу; *нанести потерю* жоготууларга учуратуу; *понести потерю* жоготууларга учуроо; *4. (потерянная вещь)* жоголгон нерсе.

ПОТЁРЯННЫЙ, ая, -ое *1. прич. от потерять; 2. прил. сабыры суз, мандайы пас; ходить с потерянном видом* үлдүрөп жүрүү, ылдырап жүрүү.

ПОТЕРЯТЬ *сов. 1. что жоготуу, жоголтуу, жоготуп коюу; потерять ключи* ачкычтарды жоготуп коюу; *2. кого-что, перен. (утратить) жоготуу, ажыроо, айрылуу; потерять товарища* жолдошунан айрылуу; *потерять слух* укпай калуу; *дүлөй, керең болуп калуу; потерять надежду* үмүтүн үзүү; *потерять рассудок* акылдан ажыроо; *3. в чём жоготуу, кемүү; потерять в весе* салмагын жоготуу, арыктоо; *4. что (потерпеть ущерб) зыян тартуу, зыянга учуроо; потерять кого-л. из виду* көз алдынан жоготуп коюу.

ПОТЕРЯТЬСЯ *сов. 1. жоголуу, жоготуу; книга потерялась* китеп жоголду; *2. (стать незаметным) жоголуу,*

көрүнбөй калуу; потерять в толпе калың элдин арасына кирип, көрүнбөй калуу; *3. (лишиться уверенности) калтааруу, эсинен адашуу, апкааруу, ишеничин жоготуу, эмне айтарын билбей калуу (шашкандыктан, сүрдөгөндүктөн).*

ПОТЕСНИТЬ *сов. кого-что 1. (сжать) кысуу; 2. (заставить отступить) кысып чегиндируу, сүрүү, качууга бет алдыруу.*

ПОТЕСНИТЬСЯ *сов. сыйлыгышуу, тизе кагышуу, тизе кагыш кылуу.*

ПОТЁТЬ *несов. 1. (покрываться потом) тердөө, тер басуу, ымшуу; 2. над чем, перен. разг. кыйналуу, башын оорутуу; потеть над решением задачи* маселени чечүүдө кыйналуу; *3. разг. (покрываться влажным налётом) тердөө, суулануу; стекла в окнах потеют* терезинин айнектери тердеп турат, терезинин айнектери сууланып турат.

ПОТЁХА *жс. разг. кызык, күлкү, тамаша, көңүл ачуу; вот потеха!* мына кызык тамаша!

ПОТЁЧЬ *сов. 1. (начать течь) ага баштоо, агуу; с гор потекли ручьи* тоодон суулар акты; *2. (дать течь) тешилип агуу, түбү жыргытылып агуу, тамчы өткөрүү; ведро потекло* чакадан акты, чака тешилип калды.

ПОТЕШАТЬ *несов. см. потешить.*

ПОТЕШАТЬСЯ *несов. разг. 1. (развлекаться) көңүл ачуу, жайдары болуу, тамаша кылуу, оюн-күлкүдө болуу; 2. над кем-чем (издеваться) маскаралоо, күлкү кылуу, шылдыңдоо.*

ПОТЁШИТЬ *сов. кого, разг. күлдүрүү, көңүл ачтыруу.*

ПОТЁШИТЬСЯ *сов. см. потешаться 1.*

ПОТЁШНЫЙ, ая, -ое *1. (смешной) күлөрдүк; 2. в знач. суф. потешные мн. ист. потешныйлар (Пётр I кичине кезинде Батыш Европанын армиясынын үлгүсүндө учурурган аскерлери).*

ПОТЁК *м. разг. сарыгып аккан суунун изи (мис. тамдын боорундагы).*

ПОТЁМКИ *только мн. 1. караңгы; блуждать в потёмках* караңгыда адашуу; *2. перен. (неизвестность) белгисиздик, дайынсыздык; чужая душа – потёмки* посл. бирөөнүн ичинде эмне барын ким билсин.

ПОТЁРТЫЙ, ая, -ое *1. прич. от потереть; 2. прил. сүрүлгөн, сүрүлүп калган, кырылып калган, көөнөргөн; потёртый костюм* кырылып калган костюм.

ПОТИРАТЬ *несов. что сүргүлөө, ушалоо, укалоо; потирать руки от удовольствия* ыраазы болуп ичинен кымындап, колун ушалоо.

ПОТИХÓНЬКУ *нареч. разг. 1. (медленно) акырыныраак, жай; ехать потихоньку* жай жүрүү, жай бастыруу; *2. (бесшумно) тыбыш чыгарбай, үн чыгарбай; 3. (незаметно) астыртан, билгизбей, тымызын; уйти потихоньку* тымызын кетип калуу.

ПОТЛИВОСТЬ *жс. терчилдик.*

ПОТЛИВЫЙ, ая, -ое *терчил.*

ПÓТНИК *м. тердик, токум.*

ПÓТНЫЙ, ая, -ое *тер болгон, тер баскан, тердүү.*

ПОТОВОЙ, ая, -ое *пот-ко т.*; *потовые железы* анат. тер бездери.

ПОТОГÓННЫЙ, ая, -ое *1. мед. тердеткич, тердетүүчү; потогонное средство* тердетүүчү дары; *2. в знач. суф. ср. мед. тердетүүчү дары; 3. перен. (выматывающий силы) кара терге түшүргүч, алсыраткыч.*

ПОТО́К *м.* 1. агын суу, шар суу; **го́рный пото́к** тоодон агып түшкөн суу; 2. *перен.* көлдөгөн, мөлтүлдөгөн, көп аккан; **пото́ки слёз** көлдөп аккан көз жаш; 3. (*система производства*) поток, үзгүлтүксүз (*өндүрүш процессинин тынымсыз жүрүү системасы*).

ПОТОЛКА́ТЬСЯ *сов. разг.* ар кайсы жерге урунуп бара берүү, жүрө берүү, түртүшүү.

ПОТОЛКОВА́ТЬ *сов. с кем о чём* аңгемелешүү, сүйлөшүү, кеңеш салуу.

ПОТОЛО́К *м.* 1. потолок, шып (*үйдүн ички төбөсү*); 2. *ав.* потолок (*уча турган аппараттардын эң бийиктикке көтөрүлүү чегу*); **братъ с потоло́к** *разг.* оозуна, оюна келгенди айта салуу.

ПОТОЛО́ЧНЫЙ, ая, -ое **пото́лок 1-ге т.**; потолок-тук.

ПОТОЛСТЕ́ТЬ *сов.* семирүү, жооноюу.

ПОТО́М *нареч.* анан, анан кийин; **я приду́ пото́м** мен анан келемин.

ПОТО́МОК *м.* тукум (киши, мал).

ПОТО́МСТВЕННЫЙ, ая, -ое **потомство-го т.**

ПОТО́МСТВО *ср. собир.* тукум-жуурат, укум-тукум.

ПОТОМУ́ 1. *нареч.* андыктан, ошондуктан, ошон үчүн; **мне некогда, и потому́ я не могу́ прийти́** менин убактым жок, ошондуктан келе албаймын; 2. *союз* анткени, себеби; **не придё, потому́ что некогда** мен келбейм, анткени убактым жок.

ПОТОНУ́ТЬ *сов.* чөгүү, чөгөрүп жиберүү, суунун түбүнө түшүрүп жиберүү.

ПОТО́П *м. разг.* ташкын, суу кирүү, сел каптоо, сел алуу.

ПОТО́ПАТЬ *сов. разг.* буту менен такылдатып кагуу (*уруу*), жер тепкилөө.

ПОТОПИ́ТЬ I *сов. что (нагреть топкой)* жагуу, от жагып жылытуу.

ПОТОПИ́ТЬ II *сов. кого-что (утопить)* сууга чөгөрүү, сууга чөгөрүп жиберүү.

ПОТОПЛЕ́НИЕ *ср.* чөгөрүү, суунун түбүнө түшүрүү.

ПОТОПТА́ТЬ *сов. что* тебелөө, тепсөө, тебелеп салуу, таптап салуу (*мис. чөптү*).

ПОТОРА́ПЛИВАТЬ *несов. см. поторопн́ить.*

ПОТОРА́ПЛИВАТЬСЯ *несов. разг.* шашуу, шашкалактоо, шашылуу.

ПОТОРГОВА́ТЬ *сов. чем* сатуу, анча-мынча соода кылуу.

ПОТОРГОВА́ТЬСЯ *сов. разг.* соодалашуу.

ПОТОРОПИ́ТЬ *сов. кого* шаштыруу, тездетүү, ылдамдатуу, ыкчамдатуу.

ПОТОРОПИ́ТЬСЯ *сов.* шашуу, шашкалактоо.

ПОТО́ЧНО-СКОРОСТНО́Й, ая, -ое: **потóчно-скоростные методы́ строительства** курулуштун поток-тездетүү методу.

ПОТО́ЧНОСТЬ *жс.* потоктук (*конвейер боюнча тынымсыз жүрүү*); **потóчность произвóдства** өндүрүштүн поток боюнча иштеши.

ПОТО́ЧНЫЙ, ая, -ое **поток 3-кө т.**; потоктук; **потóчный метод** (*в производстве*) потоктук метод.

ПОТРА́ВА *жс.* эгинди, чөптү тебелөө, тепсеп салуу.

ПОТРАВИ́ТЬ *сов.* 1. *что (произвести потраву)* эгинди, чөптү тебелөө, тепсеп салуу; 2. *кого-что (истребить ядом)* ууктуруу, ууландырып кыруу (*өлтүрүү*), кырып жоготуу (*мис. чычканды*).

ПОТРА́ТИТЬ *сов. что* жумшоо, сарп кылуу, каражаттоо, каражат кылуу.

ПОТРАТИ́ТЬСЯ *сов. разг.* чыгым болуу, сарп болуу, каражатталуу (*мис. акча*).

ПОТРЕБИ́ТЕЛЬ *м.* 1. *эк.* керектөөчү (*мис. мекеме же киши*); 2. (*покупатель*) сатып алуучу адам, керектөөчү адам, алуучу.

ПОТРЕБИ́ТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое: **потребительская кооперация** керек-жарак кооперациясы.

ПОТРЕБИ́ТЬ *сов. см. потребля́ть.*

ПОТРЕБЛЕ́НИЕ *ср.* керектөө, керектелүү, керек кылынуу; **товáры широ́кого потреблénия** кеңири керек кылынуучу товарлар.

ПОТРЕБЛЯ́ТЬ *несов.* керектөө, пайдалануу.

ПОТРЕ́БНОСТЬ *жс.* керектик, керектөө; **удовлетворн́ть потребнóсти населénия** калктын керектөөсүн канааттандыруу; **насу́щная потребнóсть** зарыл керектик; **культóрные потребнóсти** маданий керектиктер; **испытывать потребнóсть в чём-л.** бир нерсеге муктаж болуу, бир нерсени керек кылуу.

ПОТРЕ́БНЫЙ, ая, -ое зарыл, керек.

ПОТРЕ́БОВАТЬ *сов.* 1. *что* талап кылуу; **потребóвать объяснénий** түшүнүк берүүнү талап кылуу; 2. *кого (вызвать)* чакыруу, келтирүү.

ПОТРЕ́БОВАТЬСЯ *сов.* керек болуу, керек кылынуу; **на этó работó потребóется две недéли** бул ишке эки жума керек.

ПОТРЕВО́ЖИТЬ *сов. кого-что* тынчын алуу, чочутуу.

ПОТРЕВО́ЖИТЬСЯ *сов.* тынчы кетүү, чочуу.

ПОТРЕПА́ТЬ *сов.* 1. *что (привести в беспорядок)* уйпалоо, жулмалоо, тыткылоо, желпилдетүү; **потрепáть кнн́гу** китепти жаман кармап эскиртүү; **потрепáть вóлосы** чачын уйпалоо; 2. *кого-что (подёргать, потормошить)* силкүү, булкуу, жулкуу, жулкулдатуу, тартуу; 3. *кого (похлопать)* чапкылоо, каккылоо; **потрепáть по плечó** *кого-л.* бирөөнү далыга чапкылоо; 4. *что (износить)* жыртуу, тытуу, тоздурдуу (*кийимди*).

ПОТРЕПА́ТЬСЯ *сов. разг. (износиться)* жыртылуу, тытылуу, эскирүү (*кийим*).

ПОТРЕ́СКАТЬСЯ *сов.* жарылып-жарылып кетүү, туурулуп кетүү, жарака кетүү (*мис. шыбалган там*).

ПОТРЕ́СКИВАНИЕ *ср.* бачырап күйүү, чартылдоо; **потрéскивание дров в печн́** мештеги отундун бачырап күйүшү.

ПОТРЕ́СКИВАТЬ *несов. разг.* бачырап, күйүү, чартылдап күйүү.

ПОТРЕ́ПАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от потрепáть*; 2. *прил.* тамтыгы жок, жыртылган, эскирген, чалдыбары чыккан; **потрéпанное пальтó** эскирген пальто.

ПОТРО́ГАТЬ *сов. кого-что* тийүү, кол тийгизип көрүү, кармалап көрүү, тийип байкоо.

ПОТРОХА́ *только мн.* ичек-карын, өпкө-боор (*мис. куштун, малдын*); **со все́ми потрохáми** *разг.* бут бойдон, бардыгын.

ПОТРОШИ́ТЬ *несов. что* ичин жаруу, ичек-карын алуу.

ПОТРУДИ́ТЬСЯ *сов.* эмгек кылуу, бир топ жумуш кылуу, бир далай убара болуу; **он немáло потрудн́лся на своём векó** ал өз өмүрүндө бир далай эмгек кылган; **потрудн́тесь прийтн́ ещё раз** дагы бир жолу келип койсоңуз.

ПОТРАСÁТЬ *несов.* 1. *чем* коркутуу үчүн жаңсоо, тап берүү; *потрясать оружием* кылычын көрсөтүү (кылычын көрсөтүп, «сениби» деп зиркилдөө); 2. *см. потрясти* 2.

ПОТРАСÁЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от потрясать*; 2. *прил.* аябаган, өтө күчтүү, укмуштуу; *потрясáющее впечатление* өтө күчтүү таасир.

ПОТРАСÉНИЕ *ср.* доо кетүү, кескин түрдө толкундатуу; *нервное потрясéние* нервиге доо кетүү.

ПОТРАСТÍ *сов.* 1. *что* кагуу, күбүү, силкүү; *потрясти одеяло* жуурканды күбүү (силкүү); 2. *кого-что, перен.* үрөйүн учуруу, чочутуу; *это событие потрясло всех* бул окуя бардык адамдардын үрөйүн учурду.

ПОТРАХИВАТЬ *несов. чем, разг.* силкуу, кагуу, силкилөө.

ПОТУ́ГИ *только мн.* 1. күчөнүү, толгоо, толготуу, толгоо кармоо; 2. *перен. разг.* калп эле жан талашуу, ыгы жок күчөнө берүү, курулай эле ыйынып-ычкына берүү.

ПОТУЖИТЬ *сов. разг.* күйүт тартуу, күйүп кайгыруу, капа чегүү.

ПОТУПИ́ВШИСЬ *нареч.* шылкыйып, башын төмөн түшүрүп, ылдый карай, жер карап; *сидеть потупи́вшись* шылкыйып (ылдый карап) отуруу.

ПОТУПИ́ТЬ *сов. что:* *потупи́ть взор* ылдый карап калуу (*мис. уялганда*); *потупи́ть голову* башын шылкыйтуу.

ПОТУПИ́ТЬСЯ *сов.* башын шылкыйтуу; ылдый кароо, жер кароо.

ПОТУПЛЯ́ТЬ *несов. см. потупи́ть.*

ПОТУСКНÉТЬ *сов.* 1. (*стать мутным, матовым*) караруу, караюу, бозоруу, күңүрт тартуу; 2. *перен. (о взгляде)* тунарык тартуу (көз); 3. *перен. (померкнуть)* басандоо, төмөндөө (*мис. даңк*).

ПОТУХА́НИЕ *ср.* өчүү.

ПОТУХА́ТЬ *несов. см. потухнуть.*

ПОТУ́ХНУТЬ *сов.* өчүп калуу.

ПОТУЧНÉТЬ *сов. разг.* семирүү, толуу, жооноуу.

ПОТУШÍТЬ I *сов. что (погасить)* өчүрүү, өчүрүп салуу; *потушить лампу* лампы өчүрүү.

ПОТУШÍТЬ II *сов. что, кул.* бууга быктыруу, демдөө, быктырып (демдеп) бышыруу; *потушить мясо* этти бууга демдеп бышыруу.

ПОТЧЕВА́ТЬ *несов. кого, разг.* сыйлоо, конок кылуу, ичирип-жедирип сыйлоо.

ПОТЯГÁТЬСЯ *сов. с кем-чем, разг.* тирешүү, күч сынашуу, ат салышып көрүү, күч сынашып көрүү.

ПОТЯГИВАНИЕ *ср.* керилүү, созулуу, чоюлуу (*мис. колу-бутту созуп*).

ПОТЯГИВАТЬ *несов. что, разг.* 1. (*пить понемногу*) аз-аздан жутуу, ичүү; ууртап ичүү; 2. (*неторопливо курить*) соруп тартуу, шашпай илеп менен тартуу (*тамекини*).

ПОТЯГИВАТЬСЯ *несов.* керилүү, созулуу, чоюлуу (*мис. буту-колду созуп, денени керип*).

ПОТЯНУ́ТЬ *сов.* 1. *кого-что* тартуу, сүйрөө, чоюу; *потянуть за рукав* жеңден тартуу; 2. *безл. кого-что (привлечь)* -гысы келүү, тартуу, кызыктыруу; *его потяну́ло домой* анын үйгө баргысы келди; 3. *безл. чем (о струе воздуха, запаха)* жыттануу, келүү, келип туруу; *потяну́ло сыростью* ным жыттанып турат; *от окна потяну́ло холодом* терезеден суук келип турат; 4. *разг. (о весе)* болуу,

келүү, чыгуу; *арбуз потянúл три кило* дарбыз үч кило чыкты; 5. *кого-что, разг. (наильно привлечь куда-л.)* зордоп бир жакка алып баруу.

ПОТЯНУ́ТЬСЯ *сов.* 1. керилүү, созулуу, чоюлуу; 2. чубап жүрүү, артынан кошо жөнөө, ээрчип жөнөө, кошо чубоо; *потяну́лись обóзы одiн за другiм* арабалар биринин артынан бири чубап жөнөштү; 3. (*о времени*) созулуу, сундагып өтүү; *потяну́лись дол́гие зiмние но́чи* кыштын узун түндөрү сундагып өтө берди; 4. *к кому-чему (устремитсья)* жутунуу, умтулуу, дам коюу.

ПОУБА́ВИТЬ *сов. разг.* 1. *что* бир аз азайтуу, бир аз кемитүү, бир аз кичирейтүү, бир аз кыскартуу; 2. (*сбавить*) кемитүү, кичирейтүү, жоготуу; *он поубавил в весе* ал салмагын кемитти, анын салмагы азайды.

ПОУ́ЖИНАТЬ *сов.* кечки тамакты ичүү.

ПОУМНÉТЬ *сов.* акыл кирүү, эс кирүү, акылдуу болуу, акылдуу (*эстүү*) болуп калуу.

ПОУРО́ЧНЫЙ, ая, -ое ар бир сабакка төлөй турган; *поуро́чная оплата* ар бир сабакка төлөй турган акы, ар бир сабакка акы төлөө.

ПОУСÉРДСТВОВАТЬ *сов. разг.* ынтаа коюу, тырыштык кылуу, тырышуу, кунт коюу.

ПОУТРУ́ *нареч. разг.* эртең менен; *выехать из дома поутру́* үйдөн эртең менен чыгып жөнөө.

ПОУЧА́ТЬ *несов. кого* 1. *уст. (учить чему-л.)* үйрөтүү, окутуу; 2. (*наставлять*) акыл-насыят айтуу, акыл айтуу, акыл үйрөтүү.

ПОУЧÉНИЕ *ср.* акыл-насыят айтуу, акыл үйрөтүү.

ПОУЧИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое үлгү болорлук, сабак болорлук (*мис. окуя, насыят*).

ПОУЧИ́ТЬ *сов.* 1. *что* үйрөнүү, окуп алуу; *поучи́ть уро́ки* сабакты окуп алуу; 2. *кого* үйрөтүү, окутуу, акыл айтуу.

ПОУЧИ́ТЬСЯ *сов.* 1. *чему* үйрөнүү, окуу, билип алуу; 2. *разг. (позаниматься)* окуу, бир катар убакытты окуп өткөрүү.

ПОФРА́НТИТЬ *сов.* кооз кийим кийип короздонуу, жасануу, сылануу.

ПОФЫ́РКАТЬ *сов.* 1. бышкырып коюу, бир нече жолу бышкыруу (*мис. ат*); 2. (*посмеяться над кем-л.*) бырс этип күлүп коюу.

ПОФЫ́РКИВАТЬ *несов. см. пофы́ркать.*

ПОХА́БНЫЙ, ая, -ое *разг.* жаман, уят; богооз (*о слове, выражении*).

ПОХА́ЖИВАТЬ *несов. разг.* ары-бери шашпай басып жүрүү, акырын шашпай басып жүрүү, жай басып жүрүү.

ПОХАНДРИ́ТЬ *сов. разг.* жылдызы түшүү, бир аз капалануу, ичи бук болуу, көңүлсүздөнүү, бир аз көңүл чөгөт болуу.

ПОХВА́ЛА́ *жс.* мактоо; *отозваться о ком-л. с похва́лой* бирөө жөнүндө мактап айтуу; *заслужи́ть похва́лу* мактоого татыктуу болуу.

ПОХВА́ЛИВАТЬ *несов. кого-что, разг.* дайыма мактоо, мактай берүү.

ПОХВА́ЛИТЬ *сов. кого-что* мактоо.

ПОХВА́ЛИТЬСЯ *сов. кем-чем* мактануу; *не могу́ похва́литься* мактана албаймын (*мис. «билем» деп же «ден соолугум жакшы» деп жс.б.*).

ПОХВА́ЛЬБА́ *жс. разг.* мактанчаактык.

ПОХВА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*заслуживающий похва́лы*) мактарлык, мактанарлык; *похва́льный приме́р* мак-

тарлык үлгү; **2.** (*содержащий похвалу*) мактоо, мактаган; **похвальный грамота** мактоо грамотасы.

ПОХВАЛЯТЬСЯ *несов. кем-чем, разг.* мактануу.

ПОХВАРЫВАТЬ *несов. разг.* ооруй берүү, сырकोолой берүү, ооруу, ноокастоо.

ПОХВАСТАТЬ *сов. разг.* мактануу.

ПОХВАСТАТЬСЯ *сов. 1. кем-чем мактануу; 2. (пообещать с хвастовством) мактанчаактык менен убада берип коюу; не могу похвастаться* мактана албайм.

ПОХВОРАТЬ *сов. см. поболеть 1.*

ПОХЁРИТЬ *сов. что, разг.* сызып таштоо, өчүрүп салуу (*жазууну*).

ПОХИТИТЕЛЬ *м.* уурдоочу, алып качуучу, уурдап качуучу.

ПОХИТИТЬ *сов. кого-что* уурдап алуу, уурдоо, уурдап кетүү, уурдап качуу.

ПОХИХИКАТЬ *сов. разг.* бырсылдап күлүү, кыт-кыт күлүү.

ПОХИЩАТЬ *несов. см. похитить.*

ПОХИЩЕНИЕ *ср.* уурдап алуу, уурдалуу, уурдоо.

ПОХЛЕБАТЬ *несов. что, чего* ууртоо, кашык менен ууртоо, чоң-чоң ууртап ичүү, ичип түгөтүү.

ПОХЛЁБКА *ж. разг.* сорпо.

ПОХЛÓПАТЬ *сов. 1. кого-что, чем, по чему* чапкылоо, ургулоо; **похлóпать по плечу** далыга чапкылоо (*мактап*); **2. (пооплодировать)** алакан чабуу, кол чабуу.

ПОХЛОПОТАТЬ *сов. 1. о чём и с союзом «чтобы» (добиваться чего-л.)* аракет кылуу, артынан жүрүү, изденүү; **2. о ком-чём, за кого** бирөө үчүн кам жеп аракет кылуу.

ПОХЛÓПЫВАТЬ *несов. кого-что* чапкылоо, чаап коюу (*мис. досун далыга чаап коюу*).

ПОХМЕЛЬЕ *ср.* похмелье (*ичкиликке чактыруу*); **в чужом пире похмелье** *погов.* айран ичкен кутулуп, челек жалаган тутулуптур.

ПОХНЫКАТЬ *сов. разг. 1. кыңкылдоо, ыйлактоо; 2. перен. (пожаловаться)* ыйлактоо, зардануу, нааразылык билдирүү, даттануу, даттанып ыйлактоо.

ПОХОД I *м. 1. воен. поход (согуштук тапшырманы аткаруу үчүн аскердин же согуш кемелеринин жолго чыгышы); 2. перен. жүрүш (уюмдашкан түрдө чыгуу, мис. прогулка каршы); крестовые походы ист.* крестовый походдор; *см. крестовый.*

ПОХОД II *м. разг. (при взвешивании)* анча-мынча ашык өлчөп берүү; **килограмм с походом** килограммдан анча-мынча ашыгыраак.

ПОХОДАТАЙСТВОВАТЬ *сов. о ком-чём, за кого-что* бирөө үчүн, бирөө жөнүндө өтүнүү, суроо, тиленүү, изденип көрүү, өтүнүп көрүү, суранып көрүү.

ПОХОДИТЬ I *сов. (ходить некоторое время)* ары-бе-ри басып жүрүү, бир аз жерди басып кыдыруу, басып жүрүү.

ПОХОДИТЬ II *несов. на кого-что (быть похожим)* окшоо, окшош болуу; **сын очень походит на отца** уулу атасына абдан окшош.

ПОХОДКА *ж.* жүрүү, жүрүш, басыш, басык; **лёгкая походка** лепилдеп жүрүү, жеңил жүрүш; **тяжёлая походка** оор жүрүш; **я его знаю по походке** мен аны басышынан билемин.

ПОХОДНЫЙ, ая, -ое *поход 1-ге т.*; походдук; **походный марш** поход маршы; **походная колонна** поход

колоннасы; **походная кухня** поход кухнясы; **в походной обстановке** походдук абалда; **походным порядком** поход тартиби менен, жүрүш тартиби менен, жүрүш жолу менен.

ПÓХОДЯ *нареч. разг. 1. (на ходу)* басып-жүрүп, бир жерде отурбастан; **2. (быстро, мимоходом)** ара-чолодо, тандабастан, ат үстүнөн эле; **нельзя решать вопросы походя** маселени ат үстүнөн эле чечүүгө жарабайт.

ПОХОЖДЕНИЕ *ср.* баштан өткөргөн окуя.

ПОХОЖИЙ, ая, -ее **1.** окшош; **он очень похож на отца** ал атасына эң эле окшош; **2. кратк. ф. в знач. вводн. сл.** окшойт (-мун, -сун ж.б.); **вы, похоже, нездоровы** сиз ооруп турат окшойсуз; **похоже на то, что...** балким, кыязы, кебетеси, мүмкүн; **похоже, что он не придёт** ал келбейт окшойт; **это ни на что не похоже** бул эч нерсеге окшобойт (*жаман, начар*); **на что это похоже!** бул эмне деген кеп!

ПОХОЛОДАНИЕ *ср.* суук түшүү, суук болуу; **наступило похолодание** суук түштү.

ПОХОЛОДАТЬ *сов. безл. разг.* суук түшүү, суук болуу; **к вечеру похолодало** кечке жуук суук боло баштады.

ПОХОЛОДЕТЬ *сов. 1.* муздап кетүү, муздай түшүү (*мис. кол*); **2. перен.** катып калуу, муздап калуу; **похолодеть от ужаса** коркконунан катып калуу, корккондон бүткөн бою дүркүрөө.

ПОХОРОНИТЬ *сов. 1. кого* көмүү, көргө коюу; **2. что, перен.** унутуп таштоо, эстен чыгарып салуу.

ПОХОРОННЫЙ, ая, -ое **1.** похороны-га т.; **похоронная процессия** көмүү процессиясы, аза процессиясы; **похоронный марш** аза маршы; **2. перен. разг.** кайгылуу, кабак түшүңкү; **у него похоронный вид** анын кабагы түшүңкү.

ПÓХОРОНЫ *только мн.* өлүктү көргө көмүү, өлүктү көмүү үрп-адаты.

ПОХОРОШЁТЬ *сов.* сулуу болуу, жакшынакай болуу.

ПОХОТЛИВОСТЬ *ж.* жүргүчтүк (*эркек*); эркек жандуулук (*аял*).

ПОХОТЛИВЫЙ, ая, -ое жыныстык катнашууну өтө көп каалаган аял же эркек; өтө жүргүч (*эркек*); эркек жандуу (*аял*).

ПÓХОТЬ *ж.* дайыма айбанча жакындашкысы келе берүү, кошулгусу келе берүү (*эркек*); эркек жандуулук (*аял*).

ПОХОХОТАТЬ *сов.* каткыруу, каткырып күлүп калуу, каткырып күлүү.

ПОХРАПЫВАТЬ *несов. разг.* анда-санда коңурук тартып коюу (*о человеке*); кошкуруу (*о животных*).

ПОХРУСТЁТЬ *сов.* кырсылдоо, тырсылдоо, кычыроо, кычырап коюу, кычырап калуу.

ПОХУДАНИЕ *ср.* арыктоо.

ПОХУДЕТЬ *сов.* арыктоо, арыктап калуу.

ПОЦАРАПАТЬ *сов. кого-что* тырмап алуу, тыгып алуу, тырмап так салуу, чийип алуу; **поцарапать себе рёку** колун тырмап алуу, тырматып алуу.

ПОЦАРАПАТЬСЯ *сов. разг. 1. (оцарапаться обо что-л.)* тырманып алуу, тыгынып алуу, тыттырып алуу (*мис. чычырканака*); **2. (покрыться царапинами)** чийилип, тырмалып так түшүү; **3. с кем, перен.** урушуу, чатакташуу, тыгышуу.

ПОЦЕЛОВАТЬ *сов. кого-что* өбүү, өөп коюу; **поцеловать в губы** ооздон өбүү.

ПОЦЕЛОВАТЬСЯ *сов.* өбүшүү.

ПОЦЕЛУЙ *м.* өбүү, өбүш (*мис. беттен*).

ПОЧАСНО *нареч.* саатка карап, саатына.

ПОЧАСОВОЙ, *ая*, -ое саатка карап төлөнүүчү, иштелүүчү, саатына төлөнүүчү.

ПОЧАТОК *м.* сото, мардек; **почáток кукуру́зы** жүгөрүнүн (*меке жүгөрүнүн*) сотосу.

ПОЧАЩЕ *сравн. ст. от прил. частый и нареч. часто* жышыраак; тез-тез.

ПОЧВА *жс.* жер, топурак (*жер кыртышы*); **чернозёмная почва** кара топурактуу жер; **плодородная почва** түшүмдү мол берүүчү жер; **обработка почвы** жерди иштеп чыгуу; **чувствовать под собой почву** өз алдындагы таянычты сезүү; **нейтральная почва** калыс жер; **подготовить почву для переговоров** сүйлөшүүгө негиз даярдоо, жагдай даярдоо; **на почве чего-л.** бир нерсе себеп болуп; **на почве ревности** күнүчүлүк кылып, күнүчүлүгү себеп болуп.

ПОЧВЕННЫЙ, *ая*, -ое почва-га *т.*

ПОЧВОВЕД *м.* почвовед (*жер кыртышын, топуракты изилдөөчү киши*).

ПОЧВОВЕДЕНИЕ *ср.* почвоведение (*жер кыртышын изилдөөчү илим*).

ПОЧВОВЕДЧЕСКИЙ, *ая*, -ое почвоведение-ге *т.*

ПОЧВОЗАЩИТНЫЙ, *ая*, ое жер кыртышын сактагыч.

ПОЧВООБРАБАТЫВАЮЩИЙ, *ая*, -ее: **почвообрабатывающие машины** жер кыртышын (*жерди*) иштетүүчү машиналар.

ПОЧВОУГЛУБИТЕЛЬ *м.* с.-х. жер кыртышын жумшарткыч.

ПОЧВОУГЛУБИТЕЛЬНЫЙ, *ая*, -ое с.-х.: **почвоуглубительные работы** жер кыртышын жумшартуу иштери.

ПОЧЕМУ́ **1.** *нареч. вopr.* эмне үчүн, эмнеликтен, эмне себептен; **почему́ он туда́ не поёхал?** эмне үчүн ал тыякка кеткен жок?; **2.** *союзное слово* ошол себептүү, ошон үчүн, ошондуктан; **он забы́л а́дрес, почему́ и не писа́л** ал адрести унутуп калыптыр, ошондуктан жазбаптыр; **почему́ бы то ни́ было** кандай гана болбосун.

ПОЧЕМУ́-ЛИ́БО *нареч. см. почему-нибудь.*

ПОЧЕМУ́-НИ́БУДЬ *нареч.* бир себеп менен, эмне үчүндүр.

ПОЧЕМУ́-ТО *нареч.* эмне үчүндүр, эмнеликтендир; **он почему́-то не пришёл вовремя** эмне үчүндүр ал өз убактысында келбей калды.

ПОЧЕРК *м.* почерк, жазуу, колдон жазылган жазуу, кол; **у него́ разбо́рчивый по́черк** анын колу (*жазуусу*) даана (*ачык*); **неразбо́рчивый по́черк** даана (*ачык*) жазылбаган кол.

ПОЧЕРНЁТЬ *сов.* карайып калуу, каралжын тартуу.

ПОЧЕРНИ́ТЬ *сов.* что карайтуу, бир аз карартуу.

ПОЧЕРПА́ТЬ *несов. см. почерпну́ть.*

ПОЧЕРПНУ́ТЬ *сов.* **1.** что, чего (*зачерпнуть*) сузуп алуу; **2.** что, перен. алуу (*мис. билим, маалымат*).

ПОЧЕРСТВЕ́ТЬ *сов.* **1.** (*засохнуть*) катып калуу (*мис. нан*); **2.** *перен.* (*ожесточиться*) одонолонуу, орой тартуу, ырайымсыздануу, мейримсизденүү, таш боордоонуу.

ПОЧЕРТИ́ТЬ *сов.* что, разг. сызуу, сызык сызуу менен убакыт өткөрүү.

ПОЧЕСА́ТЬ *сов.* **1.** кого-что тырмоо, кашуу; **2.** что (*причесать*) тароо; **почеса́ть языко́м** разг. келжирешип алуу, жок-барды сүйлөшүү.

ПОЧЕСА́ТЬСЯ *сов.* **1.** тырмануу, кашынуу; **2.** безл. кычышуу.

ПОЧЕСТЬ I *жс.* чаще *мн.* кадырдоо, урматтоо, ызат көрсөтүү, сый көрсөтүү, сый, урмат; **ока́зывать кому-л. почести** бирөөгө сый көрсөтүү.

ПОЧЕ́СТЬ II *сов.* чем, за что, уст. эсептөө; **почту́ своим до́лгом** милдетим деп эсептейм; **почту́ за честь** өзүмө урмат деп эсептейм.

ПОЧЕЧНЫЙ I, *ая*, -ое почка **1-ге т.**

ПОЧЕЧНЫЙ, II, *ая*, -ое почка **2-ге т.**; **почечная лоханка** *анат.* бөйрөктүн ички көңдөйү; **почечные ка́мни** *мед.* бөйрөктөгү таш (*оору*).

ПОЧЁМ *нареч. разг.* **1.** *вопр. и относ.* (*за какую цену*) канчадан, канча, канча турат; **почём мука́?** ун канча турат?; **2.** *вопр. (в соединении с глаголом «знать»)* кайдан; **почём я зна́ю?** мен кайдан билем?

ПОЧЁСЫВАТЬ *несов. кого-что, разг.* тырмоо, тырмай берүү, бир аз кашуу, кашып-кашып коюу.

ПОЧЁСЫВАТЬСЯ *несов. разг.* **1.** тырмануу, тарануу, кашынуу; **2.** кычышуу.

ПОЧЁТ *м.* ардак, ардактоо, ызат, сый; **ока́зать почёт кому-л.** бирөөгө сый көрсөтүү; **быть в почёте** ардакталуу, сыйга ээ болуу; **орден «Знак Почёта»** «Ардак Белгиси» ордени.

ПОЧЁТНОСТЬ *жс.* ардактуулук, сыйлуулук, ызатуулук, кадырдуулук.

ПОЧЁТНЫЙ, *ая*, -ое **1.** (*пользующийся почётом*) ардактуу, кадырдуу; **почётный гость** ардактуу конок; **2.** (*избираемый в знак почёта*) ардактуу, ардак; **почётный президиум** ардактуу президиум; **почётный академик** ардактуу академик; **3.** (*являющийся выражением почёта*) ардактуу, ардак; **почётный караул** ардактуу караул; **почётное зва́ние** ардактуу наам; **почётная гра́мота** ардак грамотасы; **4.** (*являющийся честью*) ардактуу, урматтуу; **почётная обяза́нность** ардактуу милдет; **почётное предложе́ние** урматтуу сунуш.

ПОЧИВА́ЛЬНЯ *жс.* уст. жата турган бөлмө; *см. спальня.*

ПОЧИВА́ТЬ *несов. уст.* **1.** (*спать*) уктоо; **2.** *перен.* (*быть погребённым, покоиться*) көрдө жатуу.

ПОЧИВШИЙ, *ая*, -ее **1.** *прич. от почить*; **2.** *в знач. суш. м., жс. уст.* маркум, ыраматылык, каза болгон.

ПОЧИН *м.* саамалык, баштапкы иш, демилге; **смёлый почин** кого-л. бирөөнүн тайманбаган демилгеси; **пособственному почину́** өз керт башынын демилгеси боюнча; **взя́ть на себя́ почин** өзүнө демилге алуу; **для почина́** разг. башталышы үчүн, саамалык үчүн.

ПОЧИНИ́ТЬ *сов.* что жамоо, оңдоо, түзөтүү.

ПОЧИ́НКА *жс.* жамоо, оңдоо, түзөтүү; **отда́ть обую́в в почи́нку** бут кийимди жамоого берүү.

ПОЧИ́НОЧНЫЙ, *ая*, -ое жамоочу, оңдоочу, түзөтүүчү; **почи́ночная масте́рская** жамоочу (*түзөтүүчү*) мастерская.

ПОЧИ́НЯТЬ *несов. см. почини́ть.*

ПОЧИ́СТИТЬ *сов.* кого-что тазалоо, тазартуу, сүртүү; *аарчуу (от шелухи, кожуры и т.п.); почи́стить ту́фли* туфлини тазалоо (*майлоо*).

ПОЧИСТИТЬСЯ *сов. разг.* тазалануу, өзүнүн кийим-кечегин тазалоо.

ПОЧИТАНИЕ *ср.* кадырдоо, сыйлоо, ардактоо, урматтоо.

ПОЧИТАТЕЛЬ *м.* кадырдоочу, сыйлоочу, ардактоочу, урматтоочу.

ПОЧИТАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к почитатель.*

ПОЧИТАТЬ I *сов. что* окуу, окуп бир нече убакытты өткөрүү (*мис. газета, китеп ж.б.*); окуп көрүү; **почитать в доро́ге** жолдо окуп баруу.

ПОЧИТАТЬ II *несов. кого-что (уважать)* кадырдоо, сыйлоо, ардактоо, урматтоо.

ПОЧИТАТЬ III *несов. см. почёсть.*

ПОЧИТЫВАТЬ *несов. кого-что, разг.* аз-аздап окуу, анда-санда окуу, окумуш болуу, окуган болуу, анда-санда окуп коюу.

ПОЧИТЬ *сов. уст. 1. (уснуть)* уктоо, уктап калуу; **2. (умереть)** өлүү; **почить на ла́врах** «жетиштик, эми болду» деп аракет кылбай жатып калуу.

ПОЧИЩЕ I. *сравн. ст. от прил.* чистый и нареч. чисто тазараак; **вы́бери лист бума́ги почи́ще** тазараак бир барак кагаз тандап ал; **оде́нься почи́ще** тазараак кийин; **2. нареч. разг. (лучше)** мыктыраак, жакшыраак; **он почи́ще теб́я рис́ует** ал сүрөттү сенден жакшыраак тартат; **3. нареч. разг. (крепче, более хлёстко)** ого бетер, андан бетер.

ПО́ЧКА I *жс. бот.* бүр, күчүк, бүчүр.

ПО́ЧКА II *жс. анат.* бөйрөк.

ПОЧКОВА́НИЕ *ср. бот., биол.* бүрдүн же клетканын бөлүнүшүнөн тукумдашуу (*көбөйүү*).

ПОЧКОВА́ТЬСЯ *несов. бот., биол.* бүрдүн же клетканын бөлүнүшүнөн тукумдашуу (*көбөйүү*).

ПОЧКОВИ́ДНЫЙ, ая, -ое *анат.* бөйрөк сыяктуу, бөйрөк шекилдүү.

ПОЧМО́КАТЬ *сов. разг.* эриндерин чопулдатуу, шыпшынуу, чоп эттирип коюу.

ПОЧМО́КИВАТЬ *несов. разг.* анда-санда эриндерин чопулдатуу, чоп эттирип коюу.

ПО́ЧТА *жс. 1.* почта; **посла́ть пись́мо по по́чте** почта аркылуу кат жиберүү; **2. (корреспонденция)** почта (*почта аркылуу келген газета, журнал, кат, кабарлар*); **у́тренняя почта** эртең мененки почта; **дипломатическая по́чта** дипломатиялык почта; **получи́ть по́чту** кабар алуу (*почта аркылуу*); разносить почту почтаны, каттарды таратып берүү; **3. (почтовая контора)** почта, почта конторасы; **иду на по́чту** почтага баратамын.

ПОЧТА́ЛЬО́Н *м.* почтальон, почтоочу (*кат ташуучу, кат, газета, журнал ж.б. ташуучу киши*).

ПОЧТА́МТ *м.* почтаamt (*шаардагы почтанын борбордук бөлүмү*).

ПОЧТЕ́НИЕ *ср.* кадырдоо, урматтоо, сыйлоо; **относи́ться к кому-л. с почте́нием** бирөөнү урматтап мамиле кылуу; **оказыва́ть почте́ние** урмат көрсөтүү; **с почте́нием (подпись в письме)** урматтоо менен (*катка кол койгондо*); **моё почте́ние!** *разг. (приветствие)* саламатсызбы!, жакшысызбы! (*амандашканда*); **переда́й моё почте́ние** менден салам айт.

ПОЧТЕ́ННЫЙ, ая, -ое кадырдуу, урматтуу, ардактуу; **почтенный человек** урматтуу киши; **челове́к почте́нного во́зраста** улгайып калган киши.

ПОЧТ́И *нареч.* эле, жакын, дээрлик, -чалык, -гандай; **я почт́и зако́нчил рабо́ту** ишти бүтөйүн деп калдым;

я почт́и вы́здоровел мен айыгайын деп калдым; **я его́ ви́жу почт́и ка́ждый день** мен аны күн сайын дээрлик көрөмүн; **почт́и килогра́мм** килограммга жакын; **почт́и что** дээрлик, -гадай эле; **он почт́и что попра́вился** ал айыгып эле калды; **почт́и полови́на** жарымы дээрлик.

ПОЧТИ́ТЕЛЬНО *нареч.* сыйлап, кадырдап, урматтап.

ПОЧТИ́ТЕЛЬНОСТЬ *жс.* сыйлоочулук, кадырдоочулук, кадыр, сый көрсөтүүчүлүк; урматтоочулук.

ПОЧТИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** ызаттаган, ызаттуу, урматтаган, урматтуу, адептүү, сыйлаган; **почти́тельное отноше́ние к кому-л.** бирөөгө урматтап мамиле кылуу; **почти́тельный учени́к** адептүү окуучу; **2. перен. разг. (значительный — о размере, величине)** бир топ, бир далай; **почти́тельное рассто́яние** бир далай аралык.

ПОЧТИ́ТЬ *сов. кого-что чем 1. (выразить уважение)* сыйлоо, сый (*урмат*) көрсөтүү; **почти́ть па́мять у́мершего** встава́нием өлгөндү ордуна туруп эске түшүрүү (*өлгөн кишини эске түшүрүү*); **2. (оказать честь)** урмат көрсөтүү, урматтоо, сый көрсөтүү.

ПОЧТМЕ́ЙСТЕР *м. уст.* почтмейстер (*почта конторасын башкаруучу чиновник*).

ПОЧТОВО́-ТЕЛЕГРА́ФНЫЙ, ая, -ое почта-телеграфтык; **почтОВО́-телегра́фные расхо́ды** почта-телеграф расходдору (*чыгымдары*); **почтОВО́-телегра́фная связь** почта-телеграфтык байланыш.

ПОЧТОВО́ЫЙ, ая, -ое **почта-га т.**; почталык; **почто́вый ящи́к** почта яшиги; **почтО́вая ма́рка** почта маркасы; **почтО́вая бума́га** почта кагазы; **почтО́вый по́езд** почта поезди; **почтО́вый го́лубь** почтоочу көгүчкөн; **еха́ть как на почтО́вых уст.** чабаганга бараткансып, шашып жүрүү.

ПОЧУ́ВСТВОВАТЬ *сов. что* сезүү, туюу; **почу́вствовать хо́лод** суукту сезүү.

ПОЧУ́ВСТВОВАТЬСЯ *сов. безл.* сезилүү, туюлуу, билинүү; **почу́вствовало́сь похолода́ние** суук боло баштаганы сезилди.

ПОЧУ́ДИТЬСЯ *сов. кому-чему, разг.* өңдөнүп көрүнүү, өңдөнүп угулуу, элестөө.

ПОЧУ́ЯТЬ *сов. 1. кого-что* жыт алуу, жыт билүү, жыт сезүү; **соба́ка почу́яла во́лка и насто́рожилась** ит карышкырдын жытын алып, кулагын түрдү; **2. что, перен. разг.** сезүү, байкоо, билүү; **я сра́зу почу́ял в нём хороше́го това́рища** анын жакшы жолдош экенин мен дароо эле сездим.

ПОША́ГАТЬ *сов.* кадам басуу, басуу, басып жүрүү.

ПОША́ЛИВАТЬ *несов. 1. разг. (шалить)* тентектик кылуу, шоктук кылуу; **2. перен. разг. (побаливать)** ооруу, анда-санда ооруп коюп жүрө берүү; **се́рдце у меня́ ста́ло поша́ливать** менин жүрөгүм анда-санда ооруп коюучу болду; **3. перен. разг. (заниматься разбоем)** анда-санда тоной коюу, карактай коюу.

ПОША́ЛИТЬ *сов.* тентектик кылуу, шоктук кылуу; **пошали́л и бу́дет** болду эми, тентектик кылба.

ПОША́МКАТЬ *сов. разг.* балдыроо, булдуруу, эриндерин бүлкүлдөтүп кыймылдатуу.

ПОША́РИТЬ *сов. разг.* аңтаруу, издеп антаруу, тинтүү.

ПОШАТНУ́ТЬ *сов. что 1.* шалкылдатуу, былкылдатуу (*мис. мамыны*); **2. перен. (поколебать)** бошотуу, начарлатуу (*мис. ишенимди, саламаттыкты*).

ПОШАТНУТЬСЯ *сов.* 1. шалкылдап калуу, шылкылдап бошоп калуу (*мис. мамы*); кыйшайып калуу, кыйшайган бойдон калуу (*мис. дубал*); 2. *перен. (поколебаться)* бошоп калуу, начарлап калуу (*мис. ишиеним, саламаттык*).

ПОШАТЫВАТЬ *несов. безл.* теңселтүү, козгоп коюу, чайкап коюу.

ПОШАТЫВАТЬСЯ *несов. разг.* теңселүү, солкулдоо.

ПОШВЫРЯТЬ *сов. что, разг.* ыргыта берүү, ыргытып жиберүү; туш-тушка иретсиз ыргытып, чачып жиберүү.

ПОШЕВЕЛИВАТЬ *несов. что* кыймылдатуу, оодарыштыруу, силкүү, ары-бери шилөө (*көсөө*), аралаштыруу.

ПОШЕВЕЛИВАТЬСЯ *несов. разг.* анда-санда оодарылуу, кыймылдоо, силкинүү; **пошевеливайся!** тез кыймылда!; **пошевеливайтесь!** тез кыймылдагыла!

ПОШЕВЕЛИТЬ *сов. что, чем* кыймылдатуу, козгоо; ары-бери шилөө (*мис. чокту*).

ПОШЕВЕЛИТЬСЯ *сов.* кыймылдоо.

ПОШЕВЕЛЬНУТЬ *однокр. что, чем, разг.* бир аз кыймылдатып коюу, бир аз козгоп коюу; **пальцем не пошевелинуть** чөптүн башын сындырып да койбоо, бир ишти иштейин деп ойлонуп да койбоо.

ПОШЕВЕЛЬНУТЬСЯ *однокр. разг.* кыймылдап коюу, козголуп коюу.

ПОШЕПТАТЬ *сов.* шыбыроо, күбүрөө.

ПОШЕПТАТЬСЯ *сов.* шыбырашуу.

ПОШИБ *м. разг.* үлгү, калып, мүнөздүү касиеттердин (*белгилеринин*) жыйынтыгы.

ПОШИВ *м.* тигүү.

ПОШИВКА *ж.* тигүү; **пошивка брюк** шым тигүү.

ПОШИВОЧНЫЙ, ая, -ое **пошивка-га т.;** **пошивочная мастерская** кийим тигүүчү мастерская; **пошивочные работы** кийим тигүү жумуштары.

ПОШИТЬ *сов. что, разг. 1. (некоторое время)* тигүү, бир аз убакка чейин тигүү; **я пошью ещё полчаса** мен дагы жарым саатча тигем; 2. (*сшить*) тигип бүтүрүү, тигип даяр кылуу; **пошить обувь** бут кийимди тигип бүтүрүү.

ПОШЛЁПАТЬ *сов. разг. 1. кого-что* бир нече мертебе акырын чабуу; 2. (*пойти шлёпая*) шалпылдатып басуу, талпылдап басуу; **пошлёмать по грязи** баткак жер менен шалпылдатып жүрүү.

ПОШЛИНА *ж. эк.* пошлина, бажы (*тышка алып чыгуучу жана ичке алып кирүүчү товардан алынуучу өкмөттүк салык*).

ПОШЛИННЫЙ, ая, -ое **пошлина-га т.;** **пошлинный сбор** бажы жыйымы.

ПОШЛОСТЬ *ж. 1.* уят-сыйыты жоктук, адепсиздик; одонолук; **пошлость фразы** сөздүн адепсиздиги; 2. (*о выражении, поступке*) адепсиздик; **говорить пошлости** адепсиз, богооз сөздөр сүйлөө.

ПОШЛЫЙ, ая, -ое одоно, уятсыз, адепсиз, богооз.

ПОШЛЯК *м. разг. презр.* уят-сыйыты жок киши, одоно киши, богооз киши.

ПОШЛЯТИНА *ж. разг. презр.* уятсыздык, жаман сөз, богооз сөз.

ПОШЛЯЧКА *женск. р. к пошляк.*

ПОШТУЧНО *нареч.* дааналап, чекенелеп.

ПОШТУЧНЫЙ, ая, -ое дааналап сатылуучу, дааналап эсептелүүчү, чекенелеп сатылуучу.

ПОШУМЕТЬ *сов.* бир аз шуулдоо, бир аз чуулдоо, бир аз чуу көтөрүү.

ПОШУТИТЬ *сов.* тамашалоо, калжың кылуу, тамаша кылуу, калжыңдоо, ойноп айтуу.

ПОШУЧИВАТЬ *несов. см. пошутить.*

ПОЩАДА *ж.* аёо, кечирим, ырайым, жан соога берүү; **просить пощады** жан соогалоо; **не давать пощады** аябоо (*мис. душманды*).

ПОЩАДИТЬ *сов. кого-что* аёо, боор ооруу, ырайым кылуу.

ПОЩЕГОЛЯТЬ *сов. разг. 1. чем, в чём* бир аз короздонуу, бир аз кокурайып калуу; 2. *чем, перен. (напр. знаниями)* компоюу, компоюп калуу, бейил күтүп калуу.

ПОЩЕКОТАТЬ *сов. 1. кого-что* кытыгылоо; 2. *что, перен. (приятно возбудить)* көңүлдү көтөрүү, делебесин козгоо; **похвала пощекотала его самолюбие** мактоо анын көңүлүн көтөрдү, ага сары майдай жакты.

ПОЩЁЛКАТЬ *сов. разг. 1. что, чего* чагуу; **пощёлкать орехи (орехов)** жаңгак чагуу; 2. *чем (языком)* тил менен «шык» эттирүү; 3. *кого-что (надавать щелчков)* чертүү; 4. (*о птицах*) таңшып сайроо, шакылыктап сайроо.

ПОЩЁЛКИВАТЬ *несов. см. пощёлкать.*

ПОЩЁЧИНА *ж. 1.* алакан менен жаакка чабуу, жаакка тартып жиберүү; **дать пощёчину** алакан менен жаакка тартып жиберүү; **получить пощёчину** жаакка бирди жеш; 2. *перен. (оскорбление)* кордоо, ыза кылуу.

ПОЩИПАТЬ *сов. 1. что, чего (напр. траву)* жулуу, тиштеп жулуп үзүү; 2. *что (подёргать)* тартуу; 3. *что (распушить, потребить, напр. паклю)* тытуу; 4. *безл. разг. (об ощущении боли, жжения)* ачыштыруу, тызылдатуу.

ПОЩИПЫВАТЬ *несов. что, разг. 1.* анда-санда чымчуу; 2. (*напр. траву*) анда-санда жулуу, тиштеп үзүү, жулуу, жулуп тартуу; 3. (*подёргивать - напр. ус*) чымчылап кармоо (*мис. мурутту*); 4. *безл. перен. (об ощущении боли, жжения)* бир аз ачыштыруу.

ПОЩУПАТЬ *сов. кого-что 1.* кармап көрүү, карма-лап (*сыйпалап*) көрүү; **пощупать пульс** тамыр кармоо; 2. *перен. разг. (обследовать)* байкап көрүү, текшерип көрүү, жибин тартып көрүү, баш терисин байкап көрүү (*мис. окуучунун билимин*).

ПОЭЗИЯ *ж.* поэзия (*көркөм адабияттын бир түрү, ыр*); **поэзия и проза** поэзия жана проза.

ПОЭМА *ж.* поэма (*ыр менен жазылган аңгемелүү, сюжеттүү чыгарма*).

ПОЭТ *м.* поэт, акын.

ПОЭТЕССА *женск. р. к поэт;* поэтесса.

ПОЭТИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* кооздолгон көркөм түрдө элестетүү, өтө эле сонун түрдө элестетүү.

ПОЭТИКА *ж. лит.* поэтика (1. *көркөм сөз чыгармачылыгы жөнүндөгү илим*; 2. *бир акынга, агымга, доорго мүнөздүү болгон акындык манера*).

ПОЭТИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. **поэзия-га т.;** поэзиялык, поэтикалык; **поэтическое произведение** поэтикалык чыгарма; 2. (*творческий*) акындык; **поэтическая жилка** акындык шык, акындык ийкем; 3. *перен. (очаровательный, изящный)* кооз, көркөм, сонун.

ПОЭТИЧНОСТЬ *ж.* кооздук, көркөмдүк, сонундук.

ПОЭТИЧНЫЙ, ая, -ое *см. поэтический 3.*

ПОЭТОМУ нареч. ошондуктан, ошон үчүн; **я спешил, поэтому не зашёл за тобой** мен шашып бараттым эле, ошондуктан сага кире албадым.

пою пою I, поёшь и т.д. наст. вр. от петь.

пою II, пойшь и т.д. наст. вр. от поить.

ПОЯВИТЬСЯ сов. 1. көрүнө түшүү, көрүнө калуу, көрүнүү, чыгуу; дүйнөгө келүү; **появилась луна** ай чыкты; 2. перен. (возникнуть) пайда болуу, чыгуу; **появился новый вопрос** жаңы маселе пайда болду.

ПОЯВЛЕНИЕ ср. көрүнүү, пайда болуу, дүйнөгө келүү, чыгуу.

ПОЯВЛЯТЬСЯ несов. см. **появиться.**

ПОЯРКОВЫЙ, ая, -ое козунун же токтунун жүнүнөн жасалган; **поярковая шляпа** козунун же токтунун жүнүнөн жасалган шляпа.

ПОЯРОК м. козунун же токтунун кыркылган жүнү.

ПОЯС м. 1. кур, илгич, кемер; **широкий пояс** жазы кур; 2. разг. (талия) бел, бел курчоо; **стоять по пояс в воде** белчесинен сууга кирип туруу; 3. геогр. пояс, алкак; **жаркий пояс** ысык пояс, ысык алкак; **умеренный пояс** мелүүн пояс, мелүүн алкак; **спасательный пояс** куткаргыч кур, куткаруучу кур (сууга чөгүп кетпес үчүн белге курчалуучу пробкалуу кур); **кланяться в пояс** эңкейип жүгүнүү; **я его за пояс заткну разг.** аны бөктөрүп кетем.

ПОЯСНЕНИЕ ср. түшүндүрүү, түшүндүргөн аңгеме.

ПОЯСНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое пояснение-ге т.; түшүндүрүүчү, түшүндүрмө; **пояснительная записка** түшүндүрмө кат.

ПОЯСНИТЬ сов. что түшүндүрүү.

ПОЯСНИЦА ж. бел (адамдын бели).

ПОЯСНИЧНЫЙ, ая, -ое поясница-га т.; **поясничная мышца** бел булчуну.

ПОЯСНОЙ, ая, -ое 1. пояс 1, 2-ге т.; **поясной ремён** бел кур, бел кемер, илгич; **поясной портрёт** белге чейин тартылган портрет; **поясной поклон** жүгүнүү, эңкейип жүгүнүү; 2. пояс 3-кө т.; **поястык**; **по поясному времени** поястык убакыт боюнча.

ПОЯСНЯТЬ несов. см. **пояснить.**

ПОЯСОК м. уменьш. от **пояс 1** белбоочо, илгичче, кичине кур, кичине кемерче.

ПРА- приставка, «алгачкы, мурунку, түпкү» деген сөздөрдүн маанисин билдирүүчү зат жана сын атооч сөздөрдү жасайт; мис. **прародители ата-бабалар.**

ПРАБАБКА ж. чоң эненин же чоң атанын энеси.

ПРАБАБУШКА ж. см. **прабабка.**

ПРАВДА ж. 1. (истина; справедливость): чын, чындык, ырас; **говорить правду** чындыкты сүйлөө, чынын айтуу; **стоять за правду** чындыкты жактоо; 2. (правота) чындык, чын, актык, тууралык, адилеттик; **правда на вашей стороне** чындык сиздин тарапта; **ваша правда** сиздики туура; 3. в знач. сказ. ырас, чын эле, ырас эле; **правда, что мне письмо есть?** чын эле мага кат бар бекен?; 4. в знач. вводн. сл. (действительно) чынында, чындыгында, ырасын айтканда; **он, правда, хорошо ходит на лыжах** ал, чындыгында, лыжада жакшы жүрөт; 5. в знач. уступ. союза (хотя) чындыгында, менен...; **сблизне, правда, уже возшло, но ещё холодно** күн чыккан менен али да болсо суук болуп турат; **не правда ли?** разг. чын эмеспи?, же төгүндү?, же андай эмеспи?; **по правде говоря** или **правду сказать** чынын айтканда, чындыгында; **всеми правдами и неправдами** калпты-чынды кой-

гулатып; **правда глаза колет** погов. туура сөз тууганга жакпайт.

ПРАВДИВОСТЬ жс. 1. чындык, тууралык; **правдивость этих сообщений** бул кабарлардын чындыгы; 2. чынчылдык, адилеттик.

ПРАВДИВЫЙ, ая, -ое 1. чын, туура; **правдивое известие** чын кабар; 2. (склонный к правде) чынчыл, адилет; **правдивый человек** адилет киши.

ПРАВДОПОДОБИЕ ср. чындыктай, чын өңдүү, чынга окшоштук.

ПРАВДОПОДОБНЫЙ, ая, -ое чындай, чын өңдүү, чындыкка окшогон; **правдоподобный рассказ** чындыкка окшогон аңгеме.

ПРАВЕДНИК м. уст. 1. диндин айтканы менен жүрө турган киши; 2. перен. такыба, сопу киши.

ПРАВЕДНЫЙ, ая, -ое уст. 1. (благочестивый) такыба, сопу; 2. (справедливый) адилет, чынчыл.

ПРАВЕТЬ несов. полит. оңчулдануу (саясатта консерватор болуу).

ПРАВИЛО I ср. 1. эреже, тартип; **арифметическое правило** арифметикалык эреже; **соблюдать правила игры** оюндун тартибин (эрежесин) сактоо; **правила внутреннего распорядка** ички тартип эрежелери; **правила орфографии** орфография эрежелери; 2. (принцип поведения) жүрүм-турум эрежеси; **он человек строгих правил** ал жүрүм-турум эрежелерине бек киши; **по всем правилам искусства** разг. искусствонун бардык эрежеси боюнча; **как общее правило** жалпы эреже катарында; **он взял себе за правило** ал өзүнө адат кылып алган.

ПРАВИЛО II ср. 1. тех. правило (тектилеги, теңдегич аспап, мис. кирпичи тизгенде); 2. мор. уст. (руль) руль.

ПРАВИЛЬНО 1. нареч. туура, дурус; **правильно решить задачу** эсепти туура чыгаруу; 2. безл. в знач. сказ. туура, дурус.

ПРАВИЛЬНОСТЬ жс. 1. тууралык, дурустук; **правильность ответа** жооптун тууралыгы; 2. (регулярность) тууралык, иреттүүлүк, үзгүлтүксүздүк.

ПРАВИЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. туура, дурус; **правильный ответ** туура жооп; 2. (регулярный) туура, иреттүү, тартиптүү; **правильное питание больного** оору адамга тамакты туура берүү; 3. (о чертах лица) түз, келишимдүү, сымбаттуу, көркөмдүү; **правильный нос** келишимдүү мурун; 4. мат. туура; **правильный многоугольник** туура көп бурчтук.

ПРАВИТЕЛЬ м. уст. өкмөт башчысы, башкаруучу, аким.

ПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫЙ, ая, -ое **правительство-го т.**; өкмөттүк; **правительственная комиссия** өкмөттүк комиссия; **правительственное распоряжение** өкмөт буйругу.

ПРАВИТЕЛЬСТВО ср. өкмөт; **Советское правительство** Советтик өкмөт; **глава правительства** өкмөт башчысы.

ПРАВИТЬ I несов. кем-чем 1. (управлять) башкаруу, бийлөө; 2. (направлять движение) башын алып жүрүү, жүргүзүү; **править машиной** машинаны жүргүзүү.

ПРАВИТЬ II несов. что 1. полигр. (исправлять) оңдоо, түзөтүү; **править рукопись** кол жазманы оңдоо, кол жазманы түзөтүү; 2. (точить) жануу, курчутуу, бүлөө (мис. устараны, бычакты).

ПРАВКА *ж.* **1.** полигр. (исправление) оңдоо, түзөтүү; **2.** (оттачивание) жануу, курчутуу, бүлөө (мис. устара-ны).

ПРАВЛЕНИЕ *ср.* **1.** (управление) башкаруу (мис. мамлекетти); **форма правления** башкаруу формасы; **2.** (учреждение) башкарма, правление; **председатель правления** правлениенин председатели.

ПРАВНУК *м.* чөбүрө, неберенин уулу.

ПРАВНУЧКА *ж.* чөбүрө кыз, неберенин кызы.

ПРАВО *I ср. в разн. знач.* укук; **избирательное право** шайлоо укугу; **международное право** *юр.* эл аралык укук; **гражданское право** *юр.* граждандык укук; **право на труд и право на отдых** эмгек кылуу укугу жана дем алуу укугу; **права и обязанности граждан** граждандардын милдети жана укугу; **поражение в правах** укуктарынан ажыратуу; **восстановить в правах** укуктарын кайра калыбына келтирүү; **лишить прав гражданства** граждандык укуктарынан ажыратуу; **иметь право на что-л.** бир нерсеге укуктуу болуу; **вступить в свои права** күчүнө кирүү, өз укугунан пайдалана баштоо (кандайдыр кызмат орунунда); **водительские права** алып жүрүү укуктары; **с полным правом** толук укук менен; **по праву** берилген укук боюнча, өз укугу менен.

ПРАВО *II ввводн. сл. разг.* чындыгында, чынында, ырасын айтканда, эмне дейсиң; **я, право, не знаю, что мне делать** чындыгында, мен эмне кыларымды билбейм.

ПРАВО- III татаал сөздөрдүн укукка карата болгон мамилени билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. правонарушитель закон бузуучу, тартип бузуучу.

ПРАВО- IV татаал сөздөрдүн эрежелерге карата болгон мамилени билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. правописание жазуу эрежелери, орфография.

ПРАВО- V татаал сөздөрдүн «оң» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. правосторонний оң жактагы.

ПРАВОБЕРЕЖНЫЙ, ая, -ое оң жээктеги, оң кашаттагы; **правобережная Украина** оң жээктеги Украина.

ПРАВОВЕД *м. уст.* правовед (укук, закондорду билгич).

ПРАВОВЕДЕНИЕ *ср. уст.* правоведение (укук жөнүндөгү илим).

ПРАВОВЕРНЫЙ, ая, -ое **1.** рел. кандайдыр бир динди бек кармоочу; **2.** в знач. суц. м., ж. мусулман; **3.** перен. кандайдыр бир окуунун же теориянын жолун кыйшаюусуз жолдоочу.

ПРАВОВОЙ, ая, -ое **право 1-ге т.**; укуктук; **правовые нормы** укуктук нормалар; **правовые отношения** укуктук мамилелер.

ПРАВОМЕРНОСТЬ *ж.* жөндүүлүк, жөнү бардык, укуктуулук.

ПРАВОМЕРНЫЙ, ая, -ое жөн, жөнү бар, жөндүү, укуктуу.

ПРАВОМОЧИЕ *ср. юр.* укуктуулук, укугу бардык.

ПРАВОМОЧНЫЙ, ая, -ое *юр.* укуктуу, укугу бар.

ПРАВОНАРУШЕНИЕ *ср. юр.* законду бузуу, тартип бузуу.

ПРАВОНАРУШИТЕЛЬ *м. юр.* закон бузуучу, тартип бузуучу.

ПРАВОПИСАНИЕ *ср.* жазуу эрежелери, орфография.

ПРАВОПОРЯДОК *м. юр.* укук тартиби, закон тартиби.

ПРАВОСЛАВНИЕ *ср.* православие (христиан дининин бир бутагы).

ПРАВОСЛАВНЫЙ, ая, -ое **1.** православие-ге т.; **православная вера** православие дини; **2.** в знач. суц. м., ж. православие дининдеги киши.

ПРАВОСПОСОБНОСТЬ *ж.* *юр.* укукка жана милдетке жөндөмдүүлүк.

ПРАВОСПОСОБНЫЙ, ая, -ое *юр.* укукка жана милдетке жөндөмдүү.

ПРАВОСТОРОННИЙ, ая, -ее оң жактагы, оң тараптагы.

ПРАВОСУДИЕ *ср.* **1.** сот адилеттиги (мамлекеттин сот иштери, сот); **2.** перен. адилет сот, адилеттик, чындык.

ПРАВОСУДНЫЙ, ая, -ое *юр.* сот адилеттүүлүгү, укукка негизделген сот, адилеттүүлүк.

ПРАВОТА *ж.* актык, тууралык, адилеттик.

ПРАВОФЛАНГОВЫЙ, ая, -ое воен. оң флангадагы (оң тараптагы).

ПРАВЩИК *м. полигр.* оңдогуч, оңдоочу, түзөткүч, түзөтүүчү, терилген арипти оңдоочу.

ПРАВЫЙ I, ая, -ое **1.** оң; **правая нога** оң бут; **правая рука 1)** оң кол; **2)** перен. оң көз, оң кол (мыкты көмөкчү); **правый берег реки** өзөндүн оң жаккы жээги; **2.** полит. оңчул; **правые социалисты** оңчул социалисттер.

ПРАВЫЙ II, ая, -ое **1.** (справедливый) ак, туура, оң; **наше дело правое** биздин ишибиз ак; **2.** (невинный) туура, ак, күнөөсүз; **3.** кратк. ф. в знач. сказ. туура, чын; **вы правы** сиздики туура; **он был прав** аныкы туура эле.

ПРАВЯЩИЙ, ая, -ее **1.** прич. от править; **2.** прил. башкаруучу; **правлящие круги** башкаруучу чөйрөлөр; **правлящие классы** башкаруучу таптар.

ПРАГМАТИЗМ *м. филос.* прагматизм (чындыктын объективдүү закондорун тануучу жана буржуазия үчүн гана күндөлүк пайдасы бар нерселерди чындык деп эсептөөчү буржуазиялык идеалисттик философиядагы багыт).

ПРАГМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое прагматизм-ге т.; прагматисттик.

ПРАДЕД *м.* **1.** чоң атанын же чоң эненин атасы; **2.** прадеды мн. (предки) ата-бабалар.

ПРАДЕДОВСКИЙ, ая, -ое прадед-ге т.; **прадедовские обычаи** ата-баба салттары, ата-баба үрп-адаттары.

ПРАДЕДУШКА *м. см.* прадед 1.

ПРАЗДНЕСТВО *ср.* **1.** (праздник) майрам; **2.** разг. (пиршество) той (салтанаттуу той).

ПРАЗДНИК *м.* **1.** майрам; **Первое мая – международный праздник трудящихся** Биринчи Май – эмгекчилердин эл аралык майрамы; **новогодний праздник** Жаңы жыл майрамы; **с праздником!** майрам куттуу болсун!, майрамыңыз менен; **2.** рел. айт; **3.** перен. (радость, торжество по поводу чего-л.) кубанычтуу окуя, аттуу күн; **будет и на нашей улице праздник** погов. биздин колго да карга чычаар, биздин көчөдө да майрам болор (биз да жетишербиз).

ПРАЗДНИЧНО нареч. майрамдагыдай, тойдогудай, кооз; **быть празднично одетым** майрамдагыдай, кооз кийинүү.

ПРАЗДНИЧНОСТЬ *ж.* майрамдуулук.

ПРАЗДНИЧНЫЙ, ая, -ое **1.** праздник-ке т.; майрамдык; **праздничный день** майрам күн; **праздничный**

наряд майрамдык кийим, майрамдык кооздук; **2. перен.** (*радостный*) кубанычтуу, шат, көңүлдүү.

ПРАЗДНО нареч. сайрандап, шаттыкта, эч иш кылбай; **праздно провести день** күндү сайрандап өткөрүү, эч иш кылбай өткөрүү.

ПРАЗДНОВАНИЕ ср. майрамдоо; **празднование Октября** Октябрды майрамдоо.

ПРАЗДНОВАТЬ несов. что майрамдоо; **праздновать день рождения** туулган күнүн майрамдоо.

ПРАЗДНОСЛОВИЕ ср. уст. бекер сөз, ооздун жели.

ПРАЗДНОСТЬ ж. **1.** (*бессодержательность*) курулайлык; **праздность разговора** сөздүн курулайлыгы; **2.** (*безделье*) бекерчилик; **жить в праздности** бекерчиликте жашоо.

ПРАЗДНОШАТАЮЩИЙСЯ, аясы, -еясы в знач. суц. м. разг. эч бир жумуш кылбай басып жүрүүчү; курулай, бекер сандалуучу.

ПРАЗДНЫЙ, ая, -ое **1.** (*бессодержательный*) курулай, анчейин; **праздные разговоры** курулай сөз; **2.** (*незаятый*) бекер, бош; **праздный человек** бекер киши.

ПРАКТИК м. **1.** практик (*тажрыйбада өз ишин жакшы билген киши*); **он хороший теоретик и практик** ал жакшы теоретик жана практик; **2.** (*практичный человек*) эпчил, тыкан, бүйрө, бышык.

ПРАКТИКА ж. **1.** практика, тажрыйба; **сочетать теорию с практикой** теорияны практика менен айкалыштыруу; **проводить что-л. на практике** бир нерсени практикада жүргүзүү; **2.** ык, практика (*бир иш тармагындагы жумуштардын ыгы менен дагдысы*); **практика перевода с русского языка** орус тилинен которуунун практикасы; **3.** (*работа по специальности*) практика, тажрыйба; **у инженера большая практика** инженердин тажрыйбасы чоң (*көп*); **лётная практика студентов** студенттердин жайкы практикасы; **убедиться на практике** разг. өз көзү менен көрүп ишенүү, өз башынан өткөрүп көрүү, иш жүзүндө ишенүү.

ПРАКТИКАНТ м. практикант (*тажрыйбада үйрөнүүчү, практиканы өтүүчү, үйрөнүүчү*).

ПРАКТИКАНТКА женск. р. к практикант; практикантка.

ПРАКТИКОВАТЬ несов. **1.** что колдонуу; **практиковать новый метод работы** иштин жаңы методун колдонуу; **2.** уст. өз кесибин иштөө (*врач же юрист жөнүндө*); **этот врач теперь не практикует** бул врач азыр өз кесибин иштебейт.

ПРАКТИКОВАТЬСЯ несов. **1.** в чём дагдылануу, машыгуу, үйрөнүү, тажрыйба алуу, тажрыйбада өтүү; **практиковаться в плавании** сүзүүгө дагдылануу, сүзүүгө машыгуу, сүзүүгө үйрөнүү; **2.** (*применяться*) колдонулуу, пайдаланылуу, иштетилүү.

ПРАКТИКУМ м. практикум (*теориялык курсту өздөштүрүү үчүн өтүлүүчү, көбүнчө вуздардагы практикалык окуу*).

ПРАКТИЦИЗМ м. **1.** (*деловитость*) эпчилдик, тыкандык, бышыктык; **2.** (*пренебрежение к теории*) практикализм (*теорияга көп көңүл салбай, көбүнчө практикалык ишке оогандык*).

ПРАКТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** практика 1-ге т.; практикалык; **практическая деятельность** практикалык иш; **2.** см. практичный.

ПРАКТИЧНОСТЬ ж. **1.** (*деловитость*) эпчилдик, тыкандык, бышыктык, бүйрөлүк; **2.** (*экономность, при-*

нимость) ыңгайлуулук, бышыктык, оңтойлуулук; **практичность нового метода окраски ткани** кездемени боёонун жаңы методунун ыңгайлуулугу.

ПРАКТИЧНЫЙ, ая, -ое **1.** (*деловитый*) эпчил, тыкан, бүйрө, бышык; **практичный человек** эпчил киши; **2.** (*экономный, легко применимый*) ыңгайлуу, бышык, оңтойлуу; **практичный способ сбора хлопка** пахта терүүнүн оңтойлуу жолу.

ПРАМАТЕРЬ ж. чоң эненин же чон атанын энеси.

ПРАОТЕЦ м. уст. **1.** чоң атанын атасы; **2. праотцы** мн. (*предки*) ата-бабалар; **отправиться к праотцам** разг. өлгөндөргө кошулуу (*өлүү*); **отправить к праотцам** разг. жайлап салуу (*өлтүрүү*).

ПРАПОРЩИК м. воен. уст. прапорщик (*падышалык Россияда – кенже офицердик чин*).

ПРАПРАВНУК м. неберенин уулунун уулу же неберенин кызынын уулу.

ПРАПРАВНУЧКА ж. неберенин кызынын кызы же неберенин уулунун кызы.

ПРАПРАДЕД м. чоң атанын атасынын атасы.

ПРАРОДИТЕЛЬ м. уст. см. праотец.

ПРАСОЛ м. ист. чоң жалдап (*мал, эт же балык менен дүң соода кылуучу соодагер*).

ПРАХ м. **1.** уст. (*пыль*) топурак, чаң; **2.** (*останки*) сөөк (*өлүк же анын күүдүрүлгөн денесинин калуу*); **прахом пойти** бошко кетүү; **в пух и прах** таш-талканын чыгарып, быт-чыт болуп; **обратить в прах** таш-талканын чыгаруу; **обратиться в прах** таш-талканы чыгуу, талкалануу.

ПРАЧЕЧНАЯ ж. прачечная (*кир жуулуучу үй*).

ПРАЧКА ж. прачка, кир жуугуч аял.

ПРАЩА ж. уст. салмоор.

ПРАЩУР м. чоң атанын атасынын же чон эненин атасынын атасы.

ПРЕ- приставка, сапаттын эң жогорку чегин көрсөтүүчү сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис: *пребольшой* эң чоң; *превесело* эң эле кубанычтуу, өтө эле көңүлдүү.

ПРЕБОЛЬНО нареч. разг. абдан катуу оорута; **пребольшо ударить** абдан катуу оорута чабуу, сыздата чабуу, чыкыйына жеткендей оорута уруу.

ПРЕБЫВАНИЕ ср. болуу, туруу; **изменить место своего пребывания** өзүнүн турган жерин алмаштыруу.

ПРЕБЫВАТЬ несов. болуу, туруу; **пребывать в городе** шаарда туруу; **пребывать в унынии** капада болуу; **пребывать в неведении** кабарсыз болуу.

ПРЕВАЛИРОВАТЬ несов. над кем-чем артык болуу, басым келүү, басым болуу.

ПРЕВЕНТИВНЫЙ, ая, -ое алдын ала эскертүүчү, алдын ала сактоочу (*мис. ар кандай чаралар*).

ПРЕВЗОЙТИ сов. кого-что ашып түшүү, артыкча болуу; **превзойти численностью** сан жагынан ашып түшүү; **превзойти прежние рекорды** мурунку рекорддордон ашып түшүү; **превзойти самого себя** өзүнүн мүмкүнчүлүгүнөн ашып түшүү.

ПРЕВОЗМОГАТЬ несов. см. превозмочь.

ПРЕВОЗМОЧЬ сов. кого-что жеңүү, моюн бербөө; **превозмочь усталость** чарчагандыкка моюн бербөө.

ПРЕВОЗНЕСТИ сов. кого-что аябай мактоо; **превознести кого-л. до небес** бирөөнү асманга чыгара мактоо.

ПРЕВОЗНОСИТЬ несов. см. превознести.

ПРЕВОЗНОШЕНИЕ *ср.* аябай мактоо.

ПРЕВОСХОДИТЕЛЬСТВО *ср.* (титулование) аалы жанап (генералга карата айтылуучу сөз); улуу даражалуу (чет мамлекетте өкүмөттүн башчыларына же өкүмөттүн мүчөлөрүнө карата айтылуучу сөз).

ПРЕВОСХОДИТЬ *несов. см. превзойти.*

ПРЕВОСХОДНО *нареч.* сонун, эң сонун, эң жакшы, абдан сонун; **он чувствует себя превосходно** анын көңүлү абдан көтөрүңкү, анын ден соолугу абдан жакшы.

ПРЕВОСХОДНЫЙ, ая, -ое **1.** мыкты, сонун; **превосходное исполнение** сонун аткаруу (мис. ырды, пианино, скрипка ж.б. ойноо); **2. уст. см. превосходящий; превосходная степень** *грам.* сын атоочтук күчөтмө даражасы.

ПРЕВОСХОДСТВО *ср.* басымдык, артыктык, артыкчылык; **численное превосходство** сан жагынан болгон артыкчылык.

ПРЕВОСХОДЯЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от превосходить; 2. прил.: превосходящие силы** басымдуулук кылган күчтөр.

ПРЕВРАТИТЬ *сов. кого-что* айландыруу; **превратить лёд в воду** музду сууга айландыруу; **превратить километры в метры** *мат.* километрди метрге айландыруу; **превратить дело в шутку** ишти тамашага айландыруу.

ПРЕВРАТИТЬСЯ *сов.* айлануу (башка нерсеге); кубулуу (мис. жомокто).

ПРЕВРАТНО *нареч.* терс, туура эмес; **превратно по-нять** терс түшүнүү.

ПРЕВРАТНОСТЬ *жс.* **1.** терстик, туура эместик, жалгандык, тескери түшүнүп алуучулук; **превратность понимания** түшүнүктүн терстиги; **2. чаще мн. (неожиданная перемена)** өзгөрүлгүчтүк, туруксуздук, оомалуулук, оомалуу-төкмөлүүлүк; **превратности судьбы** таалайдын оомалуулугу.

ПРЕВРАТНЫЙ, ая, -ое **1. (ложный)** терс, туура эмес, жалган, тескери; **превратное представление о чём-л.** бир нерсени туура эмес түшүнүп алуу; **2. уст. (изменчивый)** өзгөрүлмө, туруксуз, оомалуу, оомалуу-төкмөлүү; **превратное счастье** оомалуу-төкмөлүү бакыт.

ПРЕВРАЩАТЬ *несов. см. превратить.*

ПРЕВРАЩАТЬСЯ *несов. 1. см. превратиться; 2. страд. к превращать.*

ПРЕВРАЩЕНИЕ *ср. 1. (обращение во что-л.)* айлануу, айландыруу; **превращение воды в пар** бууну сууга айландыруу; **2. (напр. в сказках)** кубулуу (мис. жомоктордо).

ПРЕВЫСИТЬ *сов. что 1. (презойти норму)* арттыруу, ашыруу; **превысить годовый план** жылдык пландан ашыруу; **2. (выйти за пределы чего-л.)** ашырып жиберүү, чегинен ашырып жиберүү, артыкча кетүү, ашыра чабуу; **он превысил свой полномочия** ал өзүнүн полномочиелерин чегинен ашырып жиберди.

ПРЕВЫШАТЬ *несов. см. превышать.*

ПРЕВЫШЕ *нареч.: превыше всего* баарынан артык, баарынан өөдө.

ПРЕВЫШЕНИЕ *ср. 1.* ашырып жиберүү, чегинен ашырып жиберүү, артыкча кетүү, ашыра чаап кетүү; **превышение норм выработки** иштеп чыгаруу нормасын ашыруу, жогорулатып жиберүү; **превышение власти** бийликтин зордугуна салуу (законсуз иш кылуу); **2. (из-**

лишек против нормы) ашык, артык; **выполнить план с превышением** планды ашыгы менен орундатуу.

ПРЕГРАДА *жс. 1. (препятствие, помеха)* тоскоол, тосмо, бөгөт, торгоо; **водная преграда** суу тоскоолу; **2. перен.** тоскоол, кедерги.

ПРЕГРАДИТЬ *несов. что 1.* тосуу, тосмолоо, торгоо, бөгөө; **часовой преградил ему дорогу** часовой анын жолун тосуп калды; **2. перен.** тосуу, тоскоолдук кылуу.

ПРЕГРАЖДАТЬ *несов. см. преградить.*

ПРЕГРАЖДЕНИЕ *ср. 1. (действие)* тосуу, тосмолоо, торгоо, бөгөт жасоо; **2. уст. см. преграда.**

ПРЕГРЕШЕНИЕ *ср. уст.* күнөө, айып, жазык.

ПРЕД *предлог с твор. п. см. перед; пред ним стоял вопрос* анын алдында суроо турду.

ПРЕД- *приставка, татаал сөздөрдүн «бирдеменин алдында, бирдемеден мурун» деген маанини түшүндүрүүчү биринчи бөлүгү; мис. предвещать* алдан кабар берүү.

ПРЕДАВАТЬ *несов. см. предавать.*

ПРЕДАВАТЬСЯ *несов. см. предаваться; предаваться грусти* капалыкка, кайгыга берилүү.

ПРЕДАНИЕ I *ср.* берүү; **предание земле** жерге тапшыруу, көргө коюу; **предание суду** сотко берүү.

ПРЕДАНИЕ II *ср. (рассказ)* жомок, ылакап, байыркы замандан калган ылакап.

ПРЕДАННО *нареч.* берилип, жан-дили менен.

ПРЕДАННОСТЬ *жс.* берилгендик, жан аяшбастык, ынактык, кыйбастык; **преданность родине** родинага берилгендик.

ПРЕДАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от предавать; 2. прил.** берилген, ынак, кыйышпас; **преданный друг** кыйышпас дос; **(искренне) преданный Вам** чын дили менен Сизге берилген (кат астына жазылуучу сөз).

ПРЕДАТЕЛЬ *м.* чыккынчы.

ПРЕДАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к предатель.*

ПРЕДАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое *предатель-ге т.; предательский поступок* чыккынчылык.

ПРЕДАТЕЛЬСТВО *ср.* чыккынчылык.

ПРЕДАТЬ *сов. 1. кого-что (изменчески выдать)* чыккынчылык кылуу; **2. чему: предать суду** сотко берүү; **предать забвению** такыр унутуу, биротоло унуткарып таштоо; **предать земле** көргө коюу; **предать огню и мечу** өрттөө жана кылычтын мизине алуу; **предать гласности** ашкере кылуу.

ПРЕДАТЬСЯ *сов.* батуу, берилүү; **предаться мечтам** ойго батуу; санаага берилүү; ойго, санаага батуу.

ПРЕДБА́ННИК *м.* мончо алды (мончо алдындагы чечинүүчү бөлмө).

ПРЕДВАРИТЕЛЬНО *нареч.* алдын ала; **узнайте об этом предварительно** бул жөнүндө алдын ала билиңиз.

ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое алдын ала иштелген; **предварительная проверка** алдын ала текшерүү; **предварительная продажа билетов** билеттерди алдын ала сатуу; **предварительные меры** алдын ала көрүлгөн чаралар.

ПРЕДВАРИТЬ *сов. 1. кого о чём, уст. (уведомить)* кабардар кылуу, күн мурун кабардар кылуу; **2. что (сделать раньше чего-л.)** болтуруу, күн мурун болтуруу.

ПРЕДВАРЯТЬ *несов. см. предварить.*

ПРЕДВЕ́СТИЕ *ср.* жышаан, жышаана, белги; **предвестие весны** жаздын жышааны, жаздын белгиси.

ПРЕДВЕСТНИК *м.* билдиргич, алдан билдиргич, кабар бергич, мурда кабардандыргыч, жышаана, жышаан.

ПРЕДВЕСТНИЦА *женск. р. к предвестник.*

ПРЕДВЕЩАТЬ *несов. что 1. (пророчить)* алдан кабар берүү, алдан билдирүү; **2.** жышаанасын билдирүү; **это не предвещает ничего хорошего** бул эч жакшылыкка алып барбайт; бул жакшылыктын жышаанасы эмес.

ПРЕДВЗЯТО *нареч. күн мурунтан жаман ойдо болуу; предвзято относиться к кому-чему-л.* бир нерсеге же бирөөгө күн мурунтан жаман мамиле кылуу.

ПРЕДВЗЯТОСТЬ *жс.* мурунтан жаңылыш алынган пикир, ой; **без всякой предвзятости** алдын ала эч кандай жаман ойдо болбостон.

ПРЕДВЗЯТЫЙ, *ая, -ое: предвзятое суждение* күн мурунтан ойлонулган пикир (*таанышпай, текшербей, билбей эле бир пикирге келүү*).

ПРЕДВИДЕНИЕ *ср.* күн мурунтан көрүү, кыраакылык кылып күн мурунтан билүү, алдын ала көрө билүү.

ПРЕДВИДЕТЬ *несов. что* күн мурунтан көрүү, кыраакылык кылып күн мурунтан көрө билүү, алдын ала көрө билүү.

ПРЕДВИДЕТЬСЯ *несов. көрүнүү, күн мурунтан көрүнүү (билинүү, байкалуу); ничего интересного там не предвидится* анда кызыгыштуу эч нерсе көрүнбөйт.

ПРЕДВКУСИТЬ *сов. см. предвкушать.*

ПРЕДВКУШАТЬ *несов. что* шилекейи түшүп тамшануу, деке-дука болуп тамшануу; **предвкушать удовольствие** жыргаймын деп күн мурунтан шилекейи түшүп тамшануу.

ПРЕДВКУШЕНИЕ *ср.* алдын ала шилекейи түшүп тамшануу, күн мурунтан деке-дука болуп тамшануу.

ПРЕДВОДИТЕЛЬ *м.* жетекчи, жол башчы, башчы; **предводитель отряда** отряддын жетекчиси.

ПРЕДВОДИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к предводитель.*

ПРЕДВОДИТЕЛЬСКИЙ, *ая, -ое предводитель-ге т.*

ПРЕДВОДИТЕЛЬСТВО *ср.* жетекчилик, башчылык; **под предводительством кого-л.** бирөөнүн жетекчилиги астында.

ПРЕДВОДИТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. кем-чем* жетекчилик кылуу, жол башчылык кылуу.

ПРЕДВОЕННЫЙ, *ая, -ое* согуштун алдындагы, согуштан мурунку; **предвоенный период** согуштун алдындагы убакыт (*мезгил*).

ПРЕДВОЗВЕСТИТЬ *сов. что, уст.* мурда, алгач кабар берүү; алдан кабардандыруу.

ПРЕДВОЗВЕЩНИК *м. см. предвестник.*

ПРЕДВОЗВЕЩАТЬ *несов. см. предвозвестить.*

ПРЕДВОСХИТИТЬ *сов. что* башкалардан мурда билүү, сезүү; башкалардан озунуп кетүү; **предвосхитить чью-л. мысль** бирөөнүн айтайын деген оюн андан мурун айтып коюу.

ПРЕДВОСХИЩАТЬ *несов. см. предвосхитить.*

ПРЕДВЫБОРНЫЙ, *ая, -ое* шайлоо алдындагы; **предвыборное собрание избирателей** шайлоочулардын шайлоо алдындагы жыйналышы.

ПРЕДГОРЬЕ *ср.* тоо алды, тоонун этеги.

ПРЕДГРОЗОВОЙ, *ая, -ое* чагылгандуу жаандын алдындагы; **предгрозовая тишина** чагылгандуу жаандын алдындагы тынчтык.

ПРЕДДВЕРИЕ *ср. 1. уст.* эшик алды, босого, кире бериш; **2. перен. (канун, начало)** алды, башталар кези.

ПРЕДЕЛ *м. 1. (граница)* чек, чек ара; **выехать за пределы города** шаардын чегинен ары чыгуу; **в пределах города** шаардын чегинин ичинде; **2. перен. (промежуток времени)** чен, аралык, ич; **в пределах указанного срока** көрсөтүлгөн мөөнөттүн ичинде; **3. перен. (крайняя степень чего-либо)** жогорку чеги; **предел нагрузки машины** машинанын жүк көтөрүшүнүн жогорку чеги; **4. перен. (мера, граница чего-л.)** чек; **перейти пределы приличия** сыпайгерчиликтин чегинен чыгып кетүү; **все-му есть предел** бардык нерсенин чеги бар; **5. перен. (верх чего-л., идеал)** эң жогорку чек.

ПРЕДЕЛЬНО *нареч.* өтө, эң; **предельно ясно** өтө ачык, эң так.

ПРЕДЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое 1.* чегине жеткен, жетишкен, бардык; **предельная скорость** чегине жеткен ылдамдык; **2.** акыркы, барып токтогон; **предельный срок** акыркы срок, акыркы мөөнөт.

ПРЕДЗАКАТНЫЙ, *ая, -ое* күн батардын алдындагы; **предзакатный час** күн батардын алдындагы саат.

ПРЕДЗНАМЕНОВАНИЕ *ср.* аян, күн мурун билинген жышаан (*белги*); **он счёл это за дурное предзнаменование** ал муну жаманчылыкка жоруду.

ПРЕДЗНАМЕНОВАТЬ *несов. что, уст.* белги берүү, жышаан берүү.

ПРЕДИКАТ *м. 1. грам.* баяндооч; **2. филос.** предикат (субъектти айкындоочу логикалык түшүнүк).

ПРЕДИКАТИВНЫЙ, *ая, -ое грам.* баяндоочтук; **предикативная связь** баяндоочтук байланыш; **предикативное прилагательное** баяндоочтук сын атооч.

ПРЕДИСЛОВИЕ *ср.* сөз башы.

ПРЕДЛАГАТЬ *несов. см. предложить.*

ПРЕДЛОГ I *м. (повод)* шылтоо; **предлог для сбора** чатак чыгарыш үчүн шылтоо; **под каким-л. предлогом** бир нерсенин шылтоосу менен.

ПРЕДЛОГ II *м. грам.* предлог (*сөздүн алдына келүүчү аффикс*).

ПРЕДЛОЖЕНИЕ I *ср. 1. (действие)* сунуш кылуу; **2.** сунуш; **спрос и предложение** суроо жана сунуш; **3. (о вступлении в брак)** сөз айттыруу, макулдугун алуу; **сделать предложение** сөз айттыруу (аялга, кызга: «тиесинби» деп).

ПРЕДЛОЖЕНИЕ II *ср. грам.* сүйлөм; **главное предложение** баш сүйлөм; **простое предложение** жөнөкөй сүйлөм; **сложное предложение** татаал сүйлөм.

ПРЕДЛОЖИТЬ *сов. 1. кого-что и с неопр.* көрсөтүү, сунуш кылуу; **предложить кандидатуру** кандидатураны сунуш кылуу (*көрсөтүү*); **предложить кого-л. в председатели бирөөнү** председателдикке көрсөтүү; **предложить новый проект** жаңы проектini сунуш кылуу; **2. (заявить о готовности предоставить что-л.)** сунуш кылуу; **можно вам предложить стакан чаю?** сизге бир стакан чай берсем кантет?; **3. что (дать для выполнения, задать)** берүү, тапшыруу, сунуш кылуу; **предложить вопрос** суроо берүү; **предложить задачу** маселе тапшыруу; **4. с неопр. (предписать)** буйрук берүү, буйруу; **предложить явиться в суд** сотко келүүгө буйрук кылуу; **предложить руку и сердце** уст. менин аялым бол деп сунуш кылуу, үйлөнүүгө сунуш кылуу.

ПРЕДЛОЖНЫЙ, *ая, -ое: предложный падеж грам.* предложный жөндөмө.

ПРЕДМАЙСКИЙ, ая, -ое май алдындагы; **предмайское социалистическое соревнование** май алдындагы социалисттик мелдеш.

ПРЕДМЕСТЬЕ *ср.* шаар жанындагы, шаарга жакын жер, шаар алдындагы; **предместье Москвы** Москванын жанындагы жер (*посёлок ж.б.*).

ПРЕДМЕТ *м.* 1. зат, буюм, нерсе; **предметы домашнего обихода** үй-тиричилик буюмдары; **предметы широкого потребления** кеңири керектелүүчү буюмдар; 2. (*тема*) нерсе, предмет; **избрать себе предметом для занятий** иришүү үчүн өзүнө бир предметти (*бир нерсени*) тандап алуу; 3. (*цикл знаний*) предмет, билим, сабак; **сдать экзамены по всем предметам** бардык предметтер (*сабактар*) боюнча экзамен өткөрүү; **на предмет разг.** *шутл.* үчүн, тууралу, жөнүндө; **предмет любви разг.** сүйгөнү (*аял, эркек*).

ПРЕДМЕТНЫЙ, ая, -ое предмет-ке *т.*; **предметный указатель** заттар, буюмдар көрсөткүчү.

ПРЕДМОСТНЫЙ, ая, -ое көпүрө алдындагы; **предмостное укрепление воен.** көпүрө алдындагы чыңдоо.

ПРЕДНАЗНАЧАТЬ *несов. см. предназначить.*

ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) арноо, атоо, багыштоо; 2. *уст.* тагдыр, таалай маңдайга жазылган, бешенеге жазылган.

ПРЕДНАЗНАЧЕННЫЙ ая, -ое 1. *прич. от предназначить*; 2. *прил.* тагдыры ошол болгон.

ПРЕДНАЗНАЧИТЬ *сов. кого-что* арноо, атоо, багыштоо.

ПРЕДНАМЕРЕННОСТЬ *жс.* алдан ниет кылынгандык, муруң ниеттенгендик, алдын ала ниеттенүүчүлүк; **сделать что-л. без преднамеренности** күн мурун ниеттенбестен эле бир нерсе кылуу.

ПРЕДНАМЕРЕННЫЙ, ая, -ое алдан ниет кылынган, алдын ала ниеттенген; **преднамеренное действие** алдан ниет кылынган аракет.

ПРЕДНАЧЕРТАНИЕ *ср. уст.* күн мурун белгиленген жол, иштин ыңгайы.

ПРЕДНАЧЕРТАТЬ *сов. что кому-чему, уст.* алдын ала белгилөө, иштин келечегине жол сызуу; **предначертать порядок действий** аракеттин тартибин алдын ала белгилөө.

ПРЕДО *предлог см. перед; предо мной* менин алдымда.

ПРЕДОБЕДЕННЫЙ, ая, -ое түшкө чейинки, түшкү тамактан (*обеден*) мурдагы, түшкү тамактын (*обедин*) алдындагы.

ПРЕДОК *м.* 1. түпкү ата, түпкү эне; 2. *предки* *мн.* ата-бабалар.

ПРЕДОКТЯБРЬСКИЙ, ая, -ое Октябрь алдындагы; **включиться в предоктябрьское соревнование** Октябрь алдындагы мелдешке кошулуу.

ПРЕДОПРЕДЕЛЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) күн мурун белгилөө, күн мурун болжоо; 2. *уст. (судьба)* таалай, тагдыр, жазмыш.

ПРЕДОПРЕДЕЛИТЬ *сов. что* күн мурун белгилөө, күн мурун болжоо.

ПРЕДОПРЕДЕЛИТЬСЯ *сов.* күн мурун белгиленүү, күн мурун болжолуу.

ПРЕДОПРЕДЕЛЯТЬ *несов. см. предопределить.*

ПРЕДОПРЕДЕЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. предопределиться; 2. страд. к предопределять.*

ПРЕДОСТАВИТЬ *сов. кого-что, кому-чему* берүү; **предоставить слово докладчику** докладчикке сөз берүү; **предоставить самому себе** 1) (*дать свободу действий*) өз эркине коюу; 2) (*оставить без присмотра*) кароосуз калтыруу.

ПРЕДОСТАВЛЕНИЕ *ср.* берүү.

ПРЕДОСТАВЛЯТЬ *несов. см. предоставлять.*

ПРЕДОСТЕРЕГАТЬ *несов. см. предостеречь.*

ПРЕДОСТЕРЕЖЕНИЕ *ср.* абайлатуу, туянттуу, абай кылуу, сак болдуруу; эскертүү.

ПРЕДОСТЕРЕЧЬ *сов. кого* абайлатуу, сак болдуруу, күн муруң эскертүү, туянттуу.

ПРЕДОСТОРОЖНОСТЬ *жс.* сактык, күн мурун сактануучулук, алдын алуучулук; **меры предосторожности** сактык чаралары; **никакие предосторожности здесь не помогут** буга эч кандай алдын алган сактык жардам бербейт.

ПРЕДОСУДИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* уяткаруучулук, уяткарыла тургандык.

ПРЕДОСУДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое уяткарылуучу, уяткарыла турган; **предосудительный поступок** уятка калтыра турган кылык-жорук, жаман кылык.

ПРЕДОТВРАТИТЬ *сов. что* алдын алып сактап калуу, алдын ала сактануу.

ПРЕДОТВРАЩАТЬ *несов. см. предотвратить.*

ПРЕДОТВРАЩЕНИЕ *ср.* алдын алып сактап калуу, жолуктурбай калуу (*болуучу бир балаага*), алдын ала чара көрүү.

ПРЕДОХРАНЕНИЕ *ср.* сактоо, коргоо, алдын ала коргоо, коргоп калуу.

ПРЕДОХРАНИТЕЛЬ *м. тех.* 1. бекиткич; **ружьё с предохранителем** бекиткичи бар мылтык; 2. сактагыч (*электр тогу чектен тыш күчөп кеткенде өзүнөн өзү токтору токтотуп коюучу аспап*).

ПРЕДОХРАНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое сактоочу, сактагыч, коргогуч; **предохранительный клапан** сактагыч клапан; **предохранительные меры** сактоочу чаралар.

ПРЕДОХРАНИТЬ *сов. кого-что* сактоо, коргоо, этияттоо.

ПРЕДОХРАНЯТЬ *несов. см. предохранить.*

ПРЕДПИСАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) буйруу; 2. (*приказ, распоряжение*) буйрук, айтуу, тапшырма; **получить предписание выехать** жөнөө жөнүндө буйрук алуу; 3. (*назначение*) айтуу, тапшыруу, буюруу; **выполнить предписание врача** врачтын айтканын орундатуу.

ПРЕДПИСАТЬ *сов. что* 1. (*отдать приказ*) буйрук берүү, буюруу; 2. (*назначить*) айтуу, тапшыруу, буюруу; **врач предписал ему постельный режим** врач ага төшөктө жатууга буюрду.

ПРЕДПИСЫВАТЬ *несов. см. предписать.*

ПРЕДПЛЕЧЕВОЙ, ая, -ое предплечье-ге *т.*

ПРЕДПЛЕЧЬЕ *ср. анат.* билек.

ПРЕДПЛУЖНИК *м. с-х.* соконун тилгичи.

ПРЕДПЛОСНА́Я *жс. анат.* таман сөөгү, бут кетмени.

ПРЕДПОЛАГАЕМЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от предполагать*; 2. *прил.* болжолдогон, ой жоруган, божомолдонгон; **предполагаемый ответ** болжолдонгон жооп.

ПРЕДПОЛАГАТЬ *несов. 1. см. предположить; 2. (иметь намерение)* божомолдоо, болжоо, ой жоруу; **я предполагаю окончить работу скоро** мен ишти жакында бүтүрөмүн деп болжоймун; 3. *перен. (иметь условием)*

талап кылуу; **успех этого дела предполагает помощь всех товарищей** бул иштин ийгилиги бардык жолдоштордун жардамдашуусун талап кылат.

ПРЕДПОЛАГАТЬСЯ *несов.* **1.** *страд. к предполагать*; **2.** *безл.* божомолдонуу болжолуу; **работу предполагается закончить в течение месяца** жумушту бир айдын ичинде бүтүрүү божомолдонот.

ПРЕДПОЛОЖЕНИЕ *ср.* **1.** (*догадка*) ой жоруу, жоромолдоо, болжолдоо; **высказать предположение** болжолдоп айтуу; **2.** (*предварительное намерение*) ниет; **у него было предположение уехать** ал кетүүгө ниеттенип жүрдү эле.

ПРЕДПОЛОЖИТЕЛЬНО *нареч.* болжол менен, болжолдоп; **назначить предположительно время совещания** кеңешменин убактысын болжол менен белгилөө.

ПРЕДПОЛОЖИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* болжолдогондук.

ПРЕДПОЛОЖИТЕЛЬНЫЙ, *ая*, *-ое* болжолдуу, болжолдогон, этимал; **предположительный результат** болжолдуу натыйжа.

ПРЕДПОЛОЖИТЬ *сов.* *что* божомолдоо, болжолдоо, ой жоруу.

ПРЕДПОСЕВНОЙ, *ая*, *-ое с.-х.* айдоо (*себуу*) алдындагы; **предпосевная обработка почвы** жерди айдоо алдында иштетүү.

ПРЕДПОСЛАТЬ *сов.* *что* чему сөз башы же түшүндүрмө иретинде жазуу же айтуу; **лекции была предпослана историческая справка** лекциянын алдында тарыхый справка берилди.

ПРЕДПОСЛЕДНИЙ, *ая*, *-ее* акыркынын алдындагы, кийинкиден мурунку; **в предпоследнем номере газеты** газетанын акыркы санынан мурункусунда.

ПРЕДПОСЫЛАТЬ *несов. см. предпослать.*

ПРЕДПОСЫЛКА *жс.* предпосылка, өбөлгө, шарт, оңтой (*бир ишти бүтүрүү үчүн оңтойлуу шарт*); **создать предпосылки для чего-л.** *бир нерсе үчүн оңтой шарт түзүү.*

ПРЕДПОЧЕСТЬ *сов.* *кого-что кому-чему и с неопр.* жогору баалоо, артык көрүү, жакшы деп табуу; **предпочесть прийти самому** өзүнүн барышын (Ш) жакшы деп табуу.

ПРЕДПОЧИТАТЬ *несов. см. предпочесть.*

ПРЕДПОЧТЕНИЕ *ср.* жогору баалоо, артык көрүү, башкалардан жакшы деп эсептөө; **отдать (оказать) предпочтение кому-л.** *бирөөнү (башкага караганда) жогору баалоо.*

ПРЕДПОЧТИТЕЛЬНО *нареч.* артык көрүп.

ПРЕДПОЧТИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* артыкчылык, мыктылык.

ПРЕДПОЧТИТЕЛЬНЫЙ, *ая*, *-ое* артык көргөн, мыкты көргөн, каалаган, артыкчылыгы бар; **предпочтительный исход дела** иштин тыянагы жаккан жагы.

ПРЕДПРАЗДНИЧНЫЙ, *ая*, *-ое* майрам алдындагы, майрам болоордогу.

ПРЕДПРИИМЧИВОСТЬ *жс.* демилгечилдик, демилгелүүлүк, баштаактык, биле коюучулук, тапкычтык.

ПРЕДПРИИМЧИВЫЙ, *ая*, *-ое* демилгелүү, биле койгуч, баштаак; **предприимчивый человек** демилгелүү адам.

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬ *жс.* предприниматель (*ишкана ээси, капиталист*).

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИЙ, *ая*, *-ое* предприниматель-ге *т.*; предпринимателдик.

ПРЕДПРИНИМАТЬ *несов. см. предпринять.*

ПРЕДПРИНЯТЬ *сов.* *что* аракет кылуу, аракет кылып көрүү, кам көрүү, чара көрүү, киришүү; **предпринять необходимые меры** зарыл чараларды көрүү.

ПРЕДПРИЯТИЕ *ср.* **1.** (*предпринятое дело*) аракет, башталган иш; **смелое предприятие** кайраттуулук менен башталган иш; **2.** *эк.* ишкана; **работать на предприятии** ишканада иштөө.

ПРЕДРАСПОЛАГАТЬ *несов.* **1.** *см. предрасположить*; **2.** *к кому-чему* көңүл келтирүү, мейил тарттыруу.

ПРЕДРАСПОЛОЖЕНИЕ *ср.* **1.** шык, шыктуулук, кунттуулук; **2.** жакындык (*мис. ооруга, ыгы жок семирүүгө*).

ПРЕДРАСПОЛОЖЕННЫЙ, *ая*, *-ое* **1.** *прич. от предрасположить*; **2.** *прил.* жакын; **он предрасположен к простуде** ал суукка учуроого жакын (*ага бат эле суук тийип ооруп калат*).

ПРЕДРАСПОЛОЖИТЬ *сов.* *кого-что* көңүлдөнтүү, көңүлүн келтирүү, мейил тарттыруу.

ПРЕДРАССВЕТНЫЙ, *ая*, *-ое* таң алдындагы, таң жээк салган кездеги, таң атар алдындагы, таңга жууктагы; **предрассветный туман** таң атар алдындагы туман.

ПРЕДРАССУДОК *м.* жок нерсеге ишенүү; ырым-жырым, адатка айланган жалган көз караш; **бороться с религиозными предрассудками** диний ырым-жырымдарга каршы күрөшүү; **человек без предрассудков** *ирон.* уят-сыйытты билбеген, адепсиз адам.

ПРЕДРЕКАТЬ *несов.* *что, уст.* алдын ала айтуу, күн мурун айтуу, болочок ишти айтуу.

ПРЕДРЕЧЬ *сов. см. предрекать.*

ПРЕДРЕШАТЬ *несов. см. предрешить.*

ПРЕДРЕШИТЬ *сов.* *что* алдын ала чечүү, мурун эле чечип коюу; **предрешить вопрос** маселени мурун эле чечип коюу.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ *м.* председатель, төр ага.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к председатель.*

ПРЕДСЕДАТЕЛЬСКИЙ, *ая*, *-ое* председатель-ге *т.*; председателдик; **председательское место** председателдик орун, председателдин орду.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬСТВО *ср.* председателдик; **под председательством** *кого-л.* *бирөөнүн* председателдиги астында.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов.* председателдик кылуу.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬСТВУЮЩИЙ *м.* председателдик кылуучу.

ПРЕДСЕРДИЕ *ср.* *анат.* жүрөк алды (*жүрөктүн алдыңкы бөлүгү*).

ПРЕДСКАЗАНИЕ *ср.* **1.** (*действие*) алдын ала айтуу, күн мурун айтуу, болочок ишти мурун айтуу; **2.** (*то, что предсказано*) күн мурун айтылган, алдын ала айтылып коюлган.

ПРЕДСКАЗАТЕЛЬ *м.* алдын ала айтуучу, күн мурун билип айтуучу, болочоктон күн мурун кабар берүүчү.

ПРЕДСКАЗАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к предсказатель.*

ПРЕДСКАЗАТЬ *сов.* *что* алдын ала айтуу, күн мурун айтуу, болочок ишти мурун айтуу.

ПРЕДСКАЗЫВАТЬ *несов. см. предсказать.*

ПРЕДСМЕРТНЫЙ, *ая*, *-ое* өлүм алдындагы, өлөр алдындагы; **предсмертный бред** өлүм алдындагы жөөлүш.

ПРЕДСТАВÁТЬ несов. см. **предстáть**.

ПРЕДСТАВÍТЕЛЬ м. өкүл; **представитель** от профсоюзной организации профсоюз уюмунун өкүлү.

ПРЕДСТАВÍТЕЛЬНИЦА женск. р. к **представи-тель**.

ПРЕДСТАВÍТЕЛЬНОСТЬ жс. келбеттүүлүк, келишкендик, сымбаттуулук.

ПРЕДСТАВÍТЕЛЬНЫЙ I, ая, -ое представи-тель-ге, представительство-го т.

ПРЕДСТАВÍТЕЛЬНЫЙ II, ая, -ое (почтенный, солидный) келбеттүү, келишимдүү, сымбаттуу.

ПРЕДСТАВÍТЕЛЬСТВО ср. 1. өкүлдүк; торговое представительство соода өкүлдүгү; 2. (порядок выборов представителей) өкүлдүк; нормы представительства өкүлдүк нормалары (шайлоодо).

ПРЕДСТАВÍТЬ сов. 1. что (предъявить, сообщить) берүү, көрсөтүү; **предстáвить докумéнты** документтерди көрсөтүү (берүү); 2. кого кому (познакомить с кем-л.) көрсөтүп тааныштыруу; **предстáвь меня́ своему́ товарищу́** мени жолдошуңа тааныштыр; 3. кого к чему көрсөтүү, сунуш кылуу, берүү; **предстáвить к награ́де** сыйлыкка көрсөтүү; 4. что, чего (воспроизвести, вообразить) элестетүү, көз алдына келтирүү; **я не могу́ себе́ э́того предстáвить** мен бул мындай болот деп ойлой албайм; 5. кого-что (изобразить, показать) көрсөтүү; **представить кого-л. в смешно́м ви́де** бирөөнү күлкү кылып көрсөтүү; 6. что (причинить) кылуу, келтирүү; **э́то не предстáвит ника́ких затрудне́ний** бул эч кандай кыйынчылык келтирбейт, мунун эч кандай кыйынчылыгы жок; **предстáвь или предстáвь себе́ или мо́жешь себе́ предстáвить** көрдүңбү; сага айтсам.

ПРЕДСТАВÍТЬСЯ сов. 1. (отрекомендоваться) өзүнүн ким экендигин айтып таанышуу; 2. кем, разг. (притвориться) амалдануу, анткорлонуу, -ымыш болуу; **предстáвиться глу́хим** дүлөй болумуш болуп калуу; 3. (явиться воображению) элестелүү, болуп көрүнүү, элетеп көрүнүү, көз алдына келүү, көзүнө элестөө; **мне предстáвились карти́ны де́тства** мага бала кездегилерим элестеп көрүндү; 4. (явиться, предстать) көрүнүү, болуу, келүү, көз алдыга келүү; 5. (появиться) болуу, пайда болуу; **как то́лько предстáвится возмо́жность** мүмкүндүк болуп калса эле, мүмкүндүк болору менен эле.

ПРЕДСТАВЛÉНИЕ ср. 1. (предъявление) көрсөтүү, берүү; **представлéние докумéнтов** документтерди көрсөтүү (берүү); 2. көрсөтүү, сунуш кылуу, алып келип берүү; **представлéние к награ́де** сыйлыкка сунуш кылуу; 3. театр. (спектакль) оюн; **но́вое представлéние** жаңы оюн; 4. (понятие) түшүнүк, элес, тааныштык; **не имéть ни малéйшего представлéния** кенедей да тааныштыгы жок болуу, эч кандай түшүнүгү болбоо.

ПРЕДСТАВЛЯ́ТЬ несов. 1. см. **предстáвить**; 2. что (быть, являться чем-л.) көрүнүү, болуу, эсептелүү, көз алдыга келтирүү; **э́то представля́ет для меня́ большо́й интере́с** бул мен үчүн абдан кызык нерсе болуп эсептелет, бул мен үчүн өтө кызыктуу; 3. кого-что (быть чьим-л. представителем) өкүл болуу; 4. (быть вырази-телем чего-л.) көрсөтүү; **представля́ть интере́сы масс** массанын таламдарын көрсөтүү же өкүлү болуу.

ПРЕДСТАВЛЯ́ТЬСЯ несов. 1. см. **предстáвиться**; 2. страд. к **представля́ть**.

ПРЕДСТА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **предстáтельная желе́з** анат. эркектин урук чыктагыч беги (сыйдик чыгаруучу уттун түп жагындагы урукту суулап туруучу без).

ПРЕДСТА́ТЬ сов. *перед кем-чем* туруу, көз алдына келүү, элестөө.

ПРЕДСТОЯ́ТЬ несов. кому алдыда туруу, туура келүү, болуу; **мне предстои́т поéхать** мага барууга туура келип турат.

ПРЕДСТОЯ́ЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **предстоять**; 2. прил. келүүчү, болуучу, болочок, алдыда турган, келерки; **в предстоя́щем го́ду** келерки жылда.

ПРЕДТЕ́ЧА м. и жс. уст. (предшественник) предтеча (кийинки ишке же окуяга үлгү болуп, негизин даярдоочу иш, окуя же киши; мис. Париж Коммунасы - Улуу Октябрьдин предтечасы).

ПРЕДУБЕДИ́ТЬ сов. кого против кого-чего туура эмес ой туудуруу, тескери ойго ишендириүү.

ПРЕДУБЕЖДА́ТЬ несов. см. **предубедить**.

ПРЕДУБЕЖДЕ́НИЕ ср. жаман ойдо болуу, шек саттуу, тескери ойго ишендириүү; **относи́ться с предубеж-де́нием к кому-чему-л.** бирөөгө же бир нерсеге каршы жаман ойдо болуу, бирөөнү же бир нерсени билбей туруп эле жаман көрүү.

ПРЕДУВЕДОМИ́ТЬ сов. кого-что, офиц. уст. күн мурунтан билгизүү, алдын ала эскертүү, алдын ала кабар берүү.

ПРЕДУВЕДОМЛÉНИЕ ср. офиц. уст. күн мурун билгизүү, алдын ала айтып эскертүү, алдын ала кабар берүү; **получи́ть предуведомлéние** алдын ала кабар алуу.

ПРЕДУВЕДОМЛЯ́ТЬ несов. см. **предуведомить**.

ПРЕДУГАДА́ТЬ сов. что алдын ала билүү, күн мурун болжоп билүү.

ПРЕДУГА́ДЫВАТЬ несов. см. **предугадать**.

ПРЕДУДА́РНЫЙ, ая, -ое лингв. басым түшүүчү муундун алдындагы, мурунку; **предуда́рный слог** басым түшкөн муундун алдындагы муун.

ПРЕДУМЫ́ШЛЕННЫЙ, ая, -ое атайы кастык менен иштелген, билип туруп касакана иштелген; **преду-мы́шленное преступлéние** атайын кастык менен иштелген кылмыш.

ПРЕДУПРЕДИ́ТЕЛЬНОСТЬ жс. кишинин тиле-гин орундаткычтык, кишинин асты-үстүнө түшкүчтүк, элпектик, көңүлдөгүнү тапкычтык.

ПРЕДУПРЕДИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. алдын алган, эскерткен, туюнткан; **предупредите́льный ремо́нт** алдын ала жасалган ремонт; 2. (услужливый, любез-ный) киши көңүлүн оорутпаган, кишинин алды-астына түшкөн, кишинин көңүлүн калтырбаган.

ПРЕДУПРЕДИ́ТЬ сов. 1. кого-что (заранее извест-ить) эскертүү, алдын ала эскертүү; 2. что (предотврати-ть) алдын ала сактоо, абайлатуу; **предупреди́ть по-жа́р** өрттөн алдын ала сактоо; 3. кого-что (опередить) озунуу, алдын алуу (мис. окуянын алдын алуу).

ПРЕДУПРЕЖДА́ТЬ несов. см. **предупредить**.

ПРЕДУПРЕЖДЕ́НИЕ ср. 1. (предварительное уве-домление) эскертүү, алдын ала эскертип коюу; 2. (пре-дотвращение) алдын ала сактоо, абайлатуу; 3. (опере-жение) озунуу, алдын алуу; **предупрежде́ние собы́тий** окуялардын алдын алуу; **вы́говор с предупрежде́нием** эскертүүсү менен берилген сөгүш.

ПРЕДУСМА́ТРИВАТЬ несов. 1. см. **предусмотреть**; 2. (учитывать возможность чего-л.) кароо, байкашты-

руу, эске алуу, ичине алуу; **договор предусматривает и этот вопрос** келишим бул маселени да өз ичине алат.

ПРЕДУСМОТРЕТЬ *сов. что* алдын ала караштыруу, күн мурун байкаштыруу; **предусмотреть все возможности** бардык мүмкүндүктөрдү алдын ала караштыруу.

ПРЕДУСМОТРИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* этияттык, сактык, алды-артын ойлоочулук.

ПРЕДУСМОТРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое этияттуу, камдуу, аяр, алды-артын ойлогон.

ПРЕДУТРЕННИЙ, ая, -ее таң алдындагы, таң атаардагы; **предутренняя прохлада** таң атаардагы салкын.

ПРЕДЧУВСТВИЕ *ср.* күн мурун сезүү, алдын ала сезүү; **не верить в предчувствия** алдын ала сезүүчүлүккө ишенбөө.

ПРЕДЧУВСТВОВАТЬ *несов. что* күн мурун сезүү, туюу, алдын ала сезүү.

ПРЕДШЕСТВЕННИК *м.* 1. өзүнүн иши, окуусу менен кийинкиге жол көрсөтүп кеткен адам; 2. бир кызматта (бир орунда) бирөөдөн мурда болгон киши.

ПРЕДШЕСТВЕННИЦА *женск. р. к предшественник.*

ПРЕДШЕСТВОВАТЬ *несов. чему* мурда болуп өтүү.

ПРЕДШЕСТВУЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от предшествовать*; 2. *прил. (предыдущий)* мурун болуп өткөн, мурдагы, мурда болгон.

ПРЕДЪЯВИТЕЛЬ *м.* көрсөтүүчү, берүүчү; **предъявитель этого письма** бул катты берүүчү; **на предъявителя** көрсөтүп гана алма (алуучунун аты документке жазылбаган).

ПРЕДЪЯВИТЬ *сов. что* 1. (показать) көрсөтүү; **предъявить документы** документтерди көрсөтүү; 2. (заявить) айтуу, билдирүү, коюу; **предъявить свой требование** өзүнүн талаптарын айтуу; **предъявить обвинение** күнөө коюу, айыптоо; **предъявить иск** доо доолоо.

ПРЕДЪЯВЛЕНИЕ *ср.* көрсөтүү; **предъявление диплома** дипломду көрсөтүү; **предъявление иска** доо доолоо.

ПРЕДЪЯВЛЯТЬ *несов. см. предъявить.*

ПРЕДЫДУЩИЙ, ая, -ее мурдагы, мурунку, абалкы, мындан мурунку, болуп өткөн; **на предыдущих совещаниях** мындан мурунку кеңешмелерде.

ПРЕДЫСТОРИЯ *жс.* тарых алдындагы, тарых башталардын алдындагы.

ПРЕЕМНИК *м.* 1. (наследник) ордун басуучу, ордун баскан; 2. (продолжатель традиций) жолун жолдоочу, ишин улантуучу.

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ *жс.* 1. ордун басуучулук, жолун жолдоочулук, ишин улантуучулук; 2. (последовательность) иш бирөөдөн бирөөгө өтүүчүлүк, көчүүчүлүк.

ПРЕЕМСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. (наследуемый) ордун баскан; 2. (последовательный) бирөөдөн бирөөгө өтүүчү, көчүүчү (мис. бийлик).

ПРЕЖДЕ 1. *нареч. (раньше)* мурда, илгери; **надо было думать об этом прежде** бул жөнүндө мурда ойлош керек эле; 2. *нареч. (сначала)* а дегенде, мурда; **прежде подумай, а потом скажи** а дегенде ойлонуп алып, анан айт; 3. *предлог с род. п. (раньше кого-л.)* мурда; **он пришёл прежде всех** ал баарынан мурда келди; **прежде всего** а дегенде, биринчи иретте, баарыдан мурда; **прежде чем** андан мурун; **прежде чем отправляться в дорогу**, **надо ещё раз проверить всё ли готово** жолго чыгаардан

мурун бардыгы даяр экендигин дагы бир жолу текшерип чыгуу керек.

ПРЕЖДЕВРЕМЕННО *нареч.* мезгилсиз, убакытсыз.

ПРЕЖДЕВРЕМЕННОСТЬ *жс.* мезгилсиздик, убакытсыздык (бир нерсенин мөөнөттөн мурун болгондугу).

ПРЕЖДЕВРЕМЕННЫЙ, ая, -ое мезгилсиз, убакытсыз; **преждевременная смерть** мезгилсиз өлүм.

ПРЕЖНЕЕ *ср. см. прежний* 2.

ПРЕЖНИЙ, ая, -ее 1. мурдагы, баштагы, мурунку, илгерки; **в прежние годы** мурунку жылдарда; 2. *в знач. суц. ср.* болуп өткөн, болгон.

ПРЕЗЕНТАбельность *жс. уст.* көркөмдүк, келишимдүүлүк, сымбаттуулук.

ПРЕЗЕНТАбельный, ая, -ое уст. көзгө көрүнөрдүк, зыңкыйган, келишимдүү, сымбаттуу.

ПРЕЗЕНТОВАТЬ *сов. что кому, уст.* тартуу кылып берүү, тартуу кылуу, эскерме кылып берүү.

ПРЕЗИДЕНТ *м.* президент; **президент Академии наук СССР СССР** Илимдер Академиясынын президенти.

ПРЕЗИДЕНТСКИЙ, ая, -ое президент-ке т.; президенттик.

ПРЕЗИДИУМ *м.* президиум; **Президиум Верховного Совета СССР СССР** Жогорку Советинин Президиуму; **избрать почётный президиум** ардактуу президиум шайлоо.

ПРЕЗИРАТЬ *несов.* 1. *кого-что* жек көрүү, жаман көрүү; **презирать ложь** калпты жек көрүү; 2. *что (не бояться чего-л.)* капарына албоо, быш дебөө, тоотпоо; **презирать опасность** коркунучту тоотпоо.

ПРЕЗРЕНИЕ *ср.* жек көрүү; **относиться с презрением к кому-л.** бирөөгө жек көрүү менен мамиле кылуу.

ПРЕЗРЕННЫЙ, ая, -ое жек көрүндү; **презренный металл** разг. акча.

ПРЕЗРЁТЬ *сов. уст. см. презирать* 2; **презреть опасность** коркунучту тоотпоо.

ПРЕЗРИТЕЛЬНО *нареч* жек көрүп, кемсинтип.

ПРЕЗРИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* жек көрүүчүлүк, кемсинтүүчүлүк.

ПРЕЗРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жек көргөн, кемсинткен.

ПРЕИМУЩЕСТВЕННО *нареч.* артыкча, көбүнчө, айрыкча.

ПРЕИМУЩЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое артыкча, көбүнчө, айрыкча.

ПРЕИМУЩЕСТВО *ср.* 1. артыкчылык; **иметь преимущество** артыкчылыкка ээ болуу; 2. (исключительное право) өзгөчө, айрыкча, артыкча укук; **по преимуществу** көбүнчө, артыкча.

ПРЕИСПОДНЯЯ *жс. уст.* тозок.

ПРЕИСПОЛНЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от преисполнить*; 2. *прил.* толгон, жык-жыйма болгон, аябай толтура; **преисполненный благодарности** абдан ыраазы болгон, аябай ыраазы болуп; **преисполненный надежды** аябаган чоң үмүт менен.

ПРЕИСПОЛНИТЬ *сов. кого-что чем, чего, уст.* толтуруу, толуу, батышуу, батыруу; **преисполнить радостью** кубанычка батыруу.

ПРЕИСПОЛНИТЬСЯ *сов. чем, чего, уст.* толтуруу, батуу; **преисполниться радостью** кубанычы койнуна батпоо.

ПРЕЙСКУРАНТ *м.* преysкурaнт (*товарлардын баа-сын көрсөтүүчү*).

ПРЕКЛОНЕНИЕ *ср.* кулдук уруу, улук көрүп баш ийүү.

ПРЕКЛОНИТЬ *сов. что, уст.* ийүү (*мис. башты*), бүгүү; **преклонить колени** тизе бүгүү.

ПРЕКЛОНИТЬСЯ *сов. см. преклоняться.*

ПРЕКЛОННОСТЬ *жс.* карыгандык, улгайгандык, эңкейип карып калгандык.

ПРЕКЛОННЫЙ, ая, -ое: **преклонный возраст** улгайган жаш, эңкейген жаш, эңкейип карып калган жаш.

ПРЕКЛОНЯТЬ *несов. см. преклонить.*

ПРЕКЛОНЯТЬСЯ *несов.* баш ийүү, жүгүнүү; **преклоняться перед талантом писателя** жазуучунун талантына баш ийүү.

ПРЕКОСЛОВИЕ *ср.:* без прекословия уст. сөзсүз, кыңк этпей, каяша айтпастан, унчукпастан.

ПРЕКОСЛОВИТЬ *несов. кому* каяша айтуу, каршы болуу, каршылык көрсөтүү.

ПРЕКОСЫ *мн. с.-х.* прекос (*асыл тукумдуу койдун бир түрү*).

ПРЕКРАСНО **1.** *нареч. (очень красиво)* сонун, укмуштуу, эң жакшы; **2.** *нареч. (превосходно)* сонун, эң сонун, эң жакшы; **я всё прекрасно понял** мен бардыгын эң сонун түшүндүм; **3.** *в знач. межд.* абдан жакшы болот, сонун болот.

ПРЕКРАСНЫЙ, ая, -ое **1.** (*очень красивый*) укмуштай, эң жакшы, эң сонун; **прекрасный вид** эң сонун көрүнүш; **2.** (*очень хороший*) абдан жакшы; **прекрасный человек** абдан жакшы киши; **в один прекрасный день** бир күнү, бир кезде, бир убакта, күндөрдүн биринде; **прекрасный пол** уст. аялдар.

ПРЕКРАТИТЬ *сов. что и с неопр.* токтотуу, токтотуп коюу; **прекратить разговоры** сөздү токтотуу.

ПРЕКРАТИТЬСЯ *сов.* токтоо, токтолуу, токтотулуу; **дождь прекратился** жаан токтолду.

ПРЕКРАЩАТЬ *несов. см. прекратить.*

ПРЕКРАЩАТЬСЯ *несов. 1. см. прекратиться; 2. страд. к прекращать.*

ПРЕКРАЩЕНИЕ *ср.* токтотуу, токтоо, токтолуу, токтотулуу; **прекращение военных действий** согуш аракеттерин токтотуу.

ПРЕЛЕСТНО *нареч.* эң сонун, татынакай, жакшынакай.

ПРЕЛЕСТНЫЙ, ая, -ое сонун, татынакай, жакшынакай.

ПРЕЛЕСТЬ *жс. 1.* (*обаяние*) сонундук, татынакайлык, жакшынакайлык; **2.** (*что-л. прелестное*) сонун, татынакай, жакшынакай.

ПРЕЛИМИНАРНЫЙ, ая, -ое *дип.* прелиминардык (*алгачкы, адепки*); **прелиминарный договор** прелиминардык договор.

ПРЕЛОМИТЬ *сов. что 1. физ. (о лучах)* сындыруу, чагылдыруу; **2. перен. (о восприятии)** башкача түшүнүп өзгөртүү, түшүндүрүү; **он по-своему преломил всё сказанное** ал айткандардын бардыгын өзүнчө өзгөртө берди (*өз, жеке түшүнүү менен*).

ПРЕЛОМИТЬСЯ *сов. 1. физ. (о лучах)* сынуу, чагылышуу; **2. перен.** өзгөртүлүү, түшүнүлүү.

ПРЕЛОМЛЕНИЕ *ср. 1. физ.* сындыруу, чагылтуу; сынуу, чагылуу; **преломление света** жарыктын сынышы; **2. перен.** маанисин өзүнчө өзгөртүү, өзүнчө түшүнүү.

ПРЕЛОМЛЯЕМОСТЬ *жс. физ.* сынуучулук, чагылуучулук (*жарык нурларынын бир нерсе аркылуу өткөндө сынуучулугу*).

ПРЕЛОМЛЯЕМЫЙ, ая, -ое *физ.* сынуучу, сынма.

ПРЕЛОМЛЯТЬ *несов. см. преломить.*

ПРЕЛОМЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. преломиться; 2. страд. к преломлять.*

ПРЕЛОСТЬ *жс.* чиригендик, түтөгөндүк (*мис. чөп*); былбырап чиригендик, чирий баштагандык (*мис. алма*).

ПРЕЛЫЙ, ая, -ое былбырап чирий баштаган, чирик, чириген; **прелые яблоки** чирик алма.

ПРЕЛЬ *жс.* чирик; **старые овощи тронуты прелью** эски жашылчалар чирий баштаган; **из подвала потянуло прелью** подвалдан чирик жыт келди.

ПРЕЛЬСТИТЬ *сов. кого 1. чем (очаровать)* кумардантуу, суктантуу, сонуркатуу; **он прельстил меня своим умом** ал өзүнүн акылдуулугу менен мени суктантты; **2. перен.** кызыктыруу, абдан жагуу; **это предложение меня прельстило** бул сунуш мени кызыктырды, мага абдан жакты.

ПРЕЛЬСТИТЬСЯ *сов. чем (соблазниться)* кызыгуу, сонуркоо, суктануу.

ПРЕЛЬЩАТЬ *несов. см. прельстить.*

ПРЕЛЬЩАТЬСЯ *несов. 1. см. прельститься; 2. страд. к прельщать.*

ПРЕЛЮБОДЕЙ *м. уст.* ойноштук кылып бузулган киши.

ПРЕЛЮБОДЕЙКА *женск. р. к прелюбодей.*

ПРЕЛЮБОДЕЙСТВОВАТЬ *несов. уст.* ойноштук кылуу.

ПРЕЛЮБОДЕЯНИЕ *ср. уст.* ойноштук кылып никени бузуу (*эри же аялы*).

ПРЕЛЮДИЯ *жс. муз.* прелюдия (**1.** *музыкалык чыгарманын башталыш бөлүгү; 2. өзгөчө формадагы чоң эмес музыкалуу чыгарма*).

ПРЕМИАЛЬНЫЕ *мн. см. премиальный 2.*

ПРЕМИАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** *премия-га т.;* премиялык; **премиальный фонд** сыйлыктык фонд; **2. в знач. суц.** **премиальные** *мн.* сыйлык (*сыйлыкка берилүүчү акча*).

ПРЕМИНУТЬ *сов.:* **не преминуть** токтотпостон, унутпастан, кечиктирбестен; **он не преминул поздравить меня** ал мени куттуктоону унуткан жок.

ПРЕМИРОВАНИЕ *ср.* премия берүү, сыйлоо, сыйлык берүү.

ПРЕМИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* премия берүү, сыйлоо, сыйлык берүү.

ПРЕМИЯ *жс.* премия, сый, сыйлык; **он удостоен Ленинской премии** ал Лениндик сыйлыкты алды.

ПРЕМУДРОСТЬ *жс. 1. уст.* акылмандык, абдан терең акылдуулук; **2. ирон.** акыл жеткис, түшүнүүгө кыйын.

ПРЕМУДРЫЙ, ая, -ое *уст.* акылман, терең акылдуу, өтө акылдуу.

ПРЕМЬЕР *м. 1. см.* премьер-министр; **2. театр. разг.** премьер (*биринчи ролду ойноочу артист*).

ПРЕМЬЕР-МИНИСТР *м.* премьер-министр.

ПРЕМЬЕРА *жс. театр.* премьерa (*пьесанын театрда биринчи жолу коюлушу*).

ПРЕМЬЕРША *женск. р. к премьер 2.*

ПРЕНЕБРЕГАТЬ *несов. см. пренебречь.*

ПРЕНЕБРЕЖЕНИЕ *ср.* тоотпогондук, барк албагандык; **относиться к кому-л. с пренебрежением** бирөөгө тоотпогондук менен мамиле кылуу.

ПРЕНЕБРЕЖИТЕЛЬНО нареч. тоотпой, барк албай.

ПРЕНЕБРЕЖИТЕЛЬНОСТЬ ж. тоотпоочулук, тоотпостук, барк албастык, барк албоочулук.

ПРЕНЕБРЕЖИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое тоотпогон, барк албаган.

ПРЕНЕБРЁЧЬ сов. 1. кем-чем (отнестись без внимания) тоотпоо, барк албоо, барктабоо; **пренебречь дружеским советом** жолдоштук кеңешти барк албоо; 2. чем (не побояться чего-л.) барк албоо, тоотпоо, капарга албоо; **пренебречь опасностью** коркунучту капарга албоо.

ПРЁНИЕ ср. чирүү, кызып чирип кетүү (мис. чөп).

ПРЁНИЯ только мн. жарыш сөз; **выступить в прёниях по докладу** доклад боюнча жарыш сөзгө чыгуу; **прёния сторон** юр. сотто жактардын, тараптардын айтышуулары.

ПРЕОБЛАДАНИЕ ср. басымдык кылуу, үстөм келүү.

ПРЕОБЛАДАТЬ несов. над кем-чем басымдуулук кылуу, үстөм келүү.

ПРЕОБЛАДАЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **преобладать**; 2. прил. басымдуулук кылуучу; **преобладающая растительность** басымдуулук кылуучу өсүмдүктөр.

ПРЕОБРАЖАТЬ несов. см. **преобразить**.

ПРЕОБРАЖАТЬСЯ несов. 1. см. **преобразиться**; 2. страд. к **преображать**.

ПРЕОБРАЖЕНИЕ ср. такыр өзгөртүү, башкача кылып кубултуу; такыр өзгөрүлүү, башкача болуп кубулуу.

ПРЕОБРАЗИТЬ сов. кого-что такыр өзгөртүп жиберүү, башкача кылып кубултуу.

ПРЕОБРАЗИТЬСЯ сов. такыр өзгөрүлүү, башкача болуп кубулуу.

ПРЕОБРАЗОВАНИЕ ср. кайта өзгөртүү, кайта куруу, кайта кубултуу.

ПРЕОБРАЗОВАТЕЛЬ м. кайта куруучу, өзгөртүүчү.

ПРЕОБРАЗОВАТЕЛЬНИЦА женск. р. к **преобразователь**.

ПРЕОБРАЗОВАТЬ сов. что (совершенно изменить) кайта куруу (такыр өзгөртүү).

ПРЕОБРАЗОВАТЬСЯ сов. кайта курулуу, башка түр алуу, башка түргө түшүү.

ПРЕОБРАЗОВЫВАТЬ несов. см. **преобразовать**.

ПРЕОБРАЗОВЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **преобразоваться**; 2. страд. к **преобразовывать**.

ПРЕОДОЛЕВАНИЕ ср. см. **преодоление**.

ПРЕОДОЛЕВАТЬ несов. см. **преодолевать**.

ПРЕОДОЛЕНИЕ ср. жеңүү, жеңип чыгуу, чыдамдуулук менен жеңүү, чыдамдык көрсөтүү; **преодоление трудностей** кыйынчылыктарды жеңип чыгуу.

ПРЕОДОЛЁТЬ сов. кого-что жеңүү, жеңип чыгуу, туруктуулук менен жеңип чыгуу, чыдамдык көрсөтүү; **преодолеть боль** ооруга чыдамдык көрсөтүү.

ПРЕОДОЛИМЫЙ, ая, -ое жеңиле турган, жеңип чыгууга боло турган.

ПРЕПАРАТ м. препарат (1. изилдөө же байкоо жүргүзүү үчүн атайын даярдалган жаныбардын же өсүмдүк организминин бир бөлүгү; 2. лабораторияда же фабрикада даярдалган химиялык же фармацевтикалык зат).

ПРЕПАРАТОР м. препаратор (препарат даярдоочу киши).

ПРЕПАРИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что препараттоо (препарат даярдоо).

ПРЕПИНАНИЕ ср.: знаки препинания грам. тыныш белгилери.

ПРЕПИРАТЕЛЬСТВО ср. кыжындашуучулук, тартышуучулук, каяша айтышуучулук.

ПРЕПИРАТЬСЯ несов. с кем кыжындашуу, тартышуу, айтышуу.

ПРЕПОДАВАНИЕ ср. сабак берүү, үйрөтүү, окутуу; **метод преподавания** сабак берүү методу.

ПРЕПОДАВАТЕЛЬ м. окутуучу, мугалим; **преподаватель математики** математика мугалими.

ПРЕПОДАВАТЕЛЬНИЦА женск. р. к **преподаватель**.

ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое преподаватель-ге т.; мугалимдик, окутуучулук; **преподавательский стаж** окутуучулук стаж.

ПРЕПОДАВАТЬ несов. что сабак берүү, окутуу, үйрөтүү; **преподавать химию** химиядан сабак берүү.

ПРЕПОДАТЬ сов. что, уст. үйрөтүү, кеңеш берүү.

ПРЕПОДНЕСТИ сов. что 1. (подарить) сыйлык кылып берүү, тартуу кылуу; 2. перен. айтып келүү; **предподнести приятную новость** жакшы жаңылык айтып келүү.

ПРЕПОДНОСИТЬ несов. см. **предподнести**.

ПРЕПОДНОШЕНИЕ ср. 1. (действие) сыйлык кылып берүү, тартуу кылуу; 2. (дар) сыйлык кылып берилген нерсе.

ПРЕПОНА ж. уст. жолто, каргаша, тоскоол; **чинить препоны кому-л.** бирөөгө тоскоолдук кылуу.

ПРЕПОРУЧАТЬ несов. см. **предporučить**.

ПРЕПОРУЧИТЬ сов. кого-что кому-чему, уст. тапшыруу, ишенип тапшыруу.

ПРЕПРОВОДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кошо жиберилүүчү, кошо жиберилген (документке же материалга кошумча түшүнүк жазылган кагаз); **препроводительная записка** кошо жиберилген записка.

ПРЕПРОВОДИТЬ сов. что, офиц. жиберүү, жөнөтүү (документти, материалды).

ПРЕПРОВОЖДАТЬ несов. см. **предпроводить**.

ПРЕПРОВОЖДЕНИЕ ср. офиц. жиберүү, жөнөтүү (документти, материалды); **препровождение времени** убакыт өткөрүү.

ПРЕПЯТСТВИЕ ср. каргаша, тоскоол, жолто, кырсык; **чинить препятствия кому-л.** бирөөгө жолто кылуу; **преодолевать все препятствия** бардык тоскоолдорду жеңип өтүү.

ПРЕПЯТСТВОВАТЬ несов. кому-чему каргаша болуу, жолто кылуу, тоскоол кылуу, кедерги кылуу.

ПЕРВАТЬ сов. 1. что (прекратить) бөлүү, бөлүндү кылуу; **первать разговор** сүйлөшүп жаткан сөздү бөлүү; 2. кого-что үзүү; **первать отношения** байланышты үзүү.

ПЕРВАТЬСЯ сов. үзүлүү (мис. байланыш); бөлүнүү, бөлүндү болуу (мис. сөз).

ПЕРЕКАНИЕ ср. кыжың-кужуң болуу, талашып тартышуу.

ПЕРЕКАТЬСЯ несов. с кем, разг. талашып тартышуу, кыжындашуу.

ПРЕРИЯ ж. геогр. прерия (Түндүк Америкадагы кең мейкин талаа).

ПРЕРОГАТИВА ж. прерогатива (өкмөт баштыгынын же мамлекет органдарынын айрым укугу).

ПРЕРЫВА́ТЬ *несов. см. прерва́ть.*

ПРЕРЫВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. прерва́ться; 2. страд. к прерыва́ть.*

ПРЕРЫ́ВИСТО *нареч. үзүп-үзүп, аптыгып; прерывисто дыша́ть* аптыгып дем алуу.

ПРЕРЫ́ВИСТЫЙ, ая, -ое үзүлмө, аптыкма; **прерывистая речь** аптыгып сүйлөнгөн сөз.

ПРЕСЕКА́ТЬ *несов. см. пресечь.*

ПРЕСЕЧЕ́НИЕ *ср. тыюу, тыюу салуу, тамырына балта чабуу, токтотуу; мэры пресече́ния юр. тыюу салуучу чаралар (кылмыштууну жоопкерчиликтен качырбоо үчүн тергөөчү тарабынан колдонулуучу чаралар).*

ПРЕСЕ́ЧЬ *сов. что тыюу, тыюу салуу, токтотуу (мис. кыянатты).*

ПРЕСЛЕ́ДОВАНИЕ *ср. 1. (действие) кубалоо, изине түшүү, артынан түшүү; пресле́дование врага́ душмандын артанан түшүү; 2. (притеснение, гонение) кысуу, эзүү, куугунтуктоо.*

ПРЕСЛЕ́ДОВАТЕЛЬ *м. кубалоочу, куугунтуктоочу, артынан түшүүчү.*

ПРЕСЛЕ́ДОВАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к пресле́дователь.*

ПРЕСЛЕ́ДОВАТЬ *несов. 1. кого-что (знатьсь) артынан түшүү, кубалоо, изине түшүү; пресле́довать в́олка* карышкырдын изине түшүп кубалоо; **2. кого-что (подвергать гонениям, притеснять)** куугунтуктоо, кысуу, эзүү; **3. кого-что, перен. (донимать, мучить)** эстен кетпөө, эстен чыкпоо, жүрөгүмдү өйүү, беймаза кылуу; **мысль о моёй ошибке пресле́дует меня́** кетирген жаңылыштыгым эсимен кетпей, жүрөгүмдү өйүйт; **4. что (стремиться к чему-л.)** умтулуу, аракеттенүү, көздөө; **пресле́довать свой интере́сы** өз кызыкчылыгын гана көздөө.

ПРЕСЛОВУ́ТЫЙ, ая, -ое *ирон. чуулгандуу, жамандык жагынан аты чыккан.*

ПРЕСМЫКА́НИЕ *ср. көшөкөрлөнүү, жагынуу, жасакер денүү.*

ПРЕСМЫКА́ТЕЛЬСТВО *ср. көшөкөрлөнүүчүлүк, жагануучулук, жасакерденүүчүлүк.*

ПРЕСМЫКА́ТЬСЯ *несов. 1. уст. боортоктоо, сойлоо, боору менен жылуу; 2. перед кем-чем, перен. көшөкөрлөнүү, жагынуу, жасакерденүү.*

ПРЕСМЫКА́ЮЩИЕСЯ *мн. (ед. пресмыкающееся ср.) зоол. сойлоочулар, боору менен жылуучулар (мис. жылан).*

ПРЕСНОВО́ДНЫЙ, ая, -ое **1.** тузсуз суудагы, тузсуз сууда болуучу (*жашоочу*); **пресноводные рыбы́** тузсуз суудагы балыктар; **2.** тузсуз суулуу (*мис. көл*).

ПРЕ́СНЫЙ, ая, -ое **1.** тузсуз (*о воде, пище*); ачыбаган, ачытылбаган (*о тесте*); **2. перен. разг. супсак, кызыксыз; пресный рассказ** супсак аңгеме.

ПРЕСПОКО́ЙНО *нареч. разг. тыптынч, камырабастан.*

ПРЕСПОКО́ЙНЫЙ, ая, -ое: **преспокóйным обра́зом разг.** таптакыр камырабастан.

ПРЕСС *м. пресс (иштетүүчү нерсени кысуучу жабдык); положить что-л. под пресс* бир нерсени пресстин астына салуу.

ПРЕСС-КОНФЕ́РЕНЦИЯ *ж. пресс-конференция (коомдук-саясий маселелер боюнча информация кылуу үчүн официалдуу адам тарабынан чакырылган басма сөз өкүлдөрүнүн чогулушу).*

ПРЕСС-ПАПЬЕ́ *ср. нескл. пресс-папье (сыя соргучу суу кагаз).*

ПРЕ́ССА *ж. пресса (мезгил-мезгили менен чыгуучу басма сөз: газета, журнал ж.б.).*

ПРЕССОВА́ТЬ *несов. что пресстөө (пресс менен кысуу, пресс менен иштетүү).*

ПРЕСТА́ВИТЬСЯ *сов. уст. дүйнөдөн кайтуу (өлүү).*

ПРЕСТАРЕ́ЛЫЙ, ая, -ое абдан карыган, чөгүп калган, өтө картайган.

ПРЕСТÍЖ *м. бедел, кадыр, барк; охраня́ть свой прести́ж* өзүнүн кадырын сактоо.

ПРЕСТО́Л *м. 1. (трон) так; свёргну́ть с престо́ла* тактан кулатуу, тактан түшүрүү; **2. церк.** чиркөөнүн төрүндө турган бийик стол.

ПРЕСТОЛОНАСЛЕ́ДИЕ *ср. так мурасы (надыша бийлигинин тукумуна өтүшү).*

ПРЕСТОЛОНАСЛЕ́ДНИК *м. так мурасчысы.*

ПРЕСТУПА́ТЬ *несов. см. преступи́ть.*

ПРЕСТУПИ́ТЬ *сов. что, уст. бузуу, чектен, чыгуу; преступи́ть закон* законду бузуу, закондун чегинен чыгуу.

ПРЕСТУПЛЕ́НИЕ *ср. кылмыш, кыянат; госуда́рственное преступле́ние* мамлекеттик кылмыш; **пойма́ть на ме́сте преступле́ния** кылмыш үстүндө кармап алуу, кылмыш үстүнөн чыгуу.

ПРЕСТУ́ПНИК *м. кылмышкер.*

ПРЕСТУ́ПНИЦА *женск. р. к преступник.*

ПРЕСТУ́ПНОСТЬ *ж. кылмыштуулук, күнөөлүүлүк.*

ПРЕСТУ́ПНЫЙ, ая, -ое кылмыштуу, күнөөлүү.

ПРЕСЫ́ТИТЬ *сов. абдан тойгузуу, ашыра тойгузуу.*

ПРЕСЫ́ТИТЬСЯ *сов. 1. уст. абдан тоюу, ашыра тоюу, оозу-мурдунан чыга тоюу; 2. чем, перен. тоюп жадап кетүү; пресы́титься удово́лствиями* жыргал көрө берип жадап кетүү.

ПРЕСЫ́ЩАТЬ *несов. см. пресы́тить.*

ПРЕСЫ́ЩАТЬСЯ *несов. см. пресы́титься.*

ПРЕСЫ́ЩЕНИЕ *ср. уст. абдан тойгондук, ашыра тойгондук.*

ПРЕСЫ́ЩЕННОСТЬ *ж. ашыра тойгондук, абдан тойгондук.*

ПРЕСЫ́ЩЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от пресы́тить; 2. прил.** ашыра тойгон, өтө тойгон.

ПРЕТВОРЕ́НИЕ *ср.: претворе́ние в жизнь* турмушка (*иш жүзүнө*) ашыруу, ужутка чыгаруу.

ПРЕТВОРИ́ТЬ *сов. что: претвори́ть в жизнь* турмушка (*иш жүзүнө*) ашыруу, ужутка чыгаруу.

ПРЕТВОРИ́ТЬСЯ *сов. во что: претвори́ться в жизнь* турмушка (*иш жүзүнө*) ашырылуу, ужутка чыгуу.

ПРЕТВОРЯ́ТЬ *несов. см. претвори́ть.*

ПРЕТВОРЯ́ТЬСЯ *несов. см. претвори́ться.*

ПРЕТЕНДЭ́НТ *м. претендент, талапкер.*

ПРЕТЕНДЭ́НТКА *женск. р. к претендент.*

ПРЕТЕНДОВА́ТЬ *несов. на кого-что* талаптануу.

ПРЕТЭ́НЗИЯ *ж. доо, талап; удово́лстви́ть чью-л. претэ́нзию* бирөөнүн талабын орундатуу; **челове́к с претэ́нзиями** кокурайган кесирдүү киши, көкүрөгүн өргө айдаган киши; **быть в претэ́нзии на кого-л.** бирөөгө таарынуу, өпкөлөө.

ПРЕТЕНЦИО́ЗНОСТЬ *ж. кекирейгендик, кокурайгандык, ыгы жок баалануучулук.*

ПРЕТЕНЦИО́ЗНЫЙ, ая, -ое кекирейген, кокурайган, ыгы жок баалануучу.

ПРЕТЕРПЕВАТЬ *несов. см. претерпеть.*

ПРЕТЕРПЕТЬ *сов. что 1. (вытерпеть) көргүлүктү көрүү, баштан кечирүү, баштан өткөрүү; претерпеть лишения* кыйынчылыктарды баштан өткөрүү; **2. (подвергнуться чему-л.)** көрүү, өтүү, учуроо; **претерпеть изменения** өзгөрүштөргө учуроо.

ПРЕТИТЬ *несов. безл. кому-чему жийиркентүү, көңүл айнытуу, суук учуроо, жаман көрүнүү; мне претило его хвастовство* анын мактанганы мага суук учурады.

ПРЕТКНОВЕНИЕ *ср.: камень преткновения* жолто, кедерги, тоскоол.

ПРЕТЬ *несов. 1. (гнуть) кызып чирүү, чирүү, көгөрүү (мис. чеп); 2. (вариться) демделүү, бууга бышуу; 3. разг. (о коже) бышаруу (мис. бут); 4. разг. (о земле) буулануу, нымдалуу; 5. прост. (покрываться потом) тердөө.*

ПРЕУВЕЛИЧЕНИЕ *ср. апыртуу, ашыруу, ашырып жиберүү.*

ПРЕУВЕЛИЧИВАТЬ *несов. см. преувеличить.*

ПРЕУВЕЛИЧИТЬ *сов. что апыртуу, ашыруу, көбөйтүп жиберүү.*

ПРЕУМЕНЬШАТЬ *несов. см. преуменьшить.*

ПРЕУМЕНЬШЕНИЕ *ср. кичирейтип көрсөтүү, кичирейтүү; кичирейтип, азайтып айтуу.*

ПРЕУМЕНЬШИТЬ *сов. что кичирейтип көрсөтүү, кичирейтүү; кичирейтип, азайтып айтуу.*

ПРЕУСПЕВАТЬ *несов. см. преуспеть.*

ПРЕУСПЕТЬ *сов. в чём абдан жетишүү, чоң ийгиликке жетишүү; преуспеть в жизни* турмушта чоң ийгиликке жетишүү.

ПРЕФЕКТ *м. префект (Байыркы Римде – бир катар административдик жана согуштук кызматтар; Францияда – провинциядагы эң жогорку өкмөттүк чиновник; кээ бир буржуазиялык өлкөлөрдө – шаардык полициянын начальниги).*

ПРЕФЕРАНС *м. карт. преферанс (карта оюнунун бир түрү).*

ПРЕФИКС *м. грам. префикс (уңгу сөздүн алдына жалгануучу аффикс).*

ПРЕХОДЯЩИЙ, *ая, -ее өтмө, алмашуучу, туруктуу эмес, түбөлүк эмес, дайыма эмес; преходящее явление* өтмө кубулуш.

ПРЕЦЕДЕНТ *м. прецедент (өзүнө окшош болгон кийинки иштерге үлгү болууга же аларды актоого жарай турган өткөндөгү иш).*

ПРИ *предлог с предл. п. 1. (около, возле, у кого-чего-л.) алдында, жанында, жанындагы; стоять при входе* кире берер жерде туруу; **столб при дороге** жолдун жанындагы столб (устун); **2. (при указании на подчинённое, подсобное отношение к чему-л.)** алдындагы; **ясли при заводе** заводдун алдындагы ясли; **3. (указывает на наличие чего-л. у кого-л.)** бар болуу; **иметь при себе справку с места работы** өзүнүн жанында иштеген жеринен справкасы болуу; **4. (во время)** убагында, мезгилинде, кезинде, учурунда, тушунда; **при Советской власти** Совет бийлигинин тушунда; **при встрече** кезигишкен кезде; **5. (при указании обстоятельств, обстановки)** аркасында, кезде; **при помощи друзей** достордун, жолдоштордун жардамы аркасында; **эхать при сильном ветре** атуу шамал болгон кезде жол жүрүү; **6. (в присутствии)** тушунда, көз алдында, жанында; **это событие произошло при мне** бул окуя менин көзүмчө болду; **сказать при свидетелях**

күбөлөрдүн жанында (көзүнчө) айтуу; **при жизни** тирүү кезинде; **при смерти** өлүм алдында, көр оозунда; **при всём том** ошонун бардыгына карабастан; андай болсо да, кандай болбосун; **при этом** ушуну менен бирге.

ПРИ- *приставка 1. этиштерди төмөнкү мааниде түзөт: 1) кыймыл-аракетти аягына чейин жеткирүү; мис. приехать келүү; 2) бир нерсени бир нерсеге кошуу, кошумчалоо; мис. приделать кошуп бириктире жасоо; 3) кыймыл-аракеттин өзүнө карай багытталганын; мис. пригласить чакыруу; 4) кыймыл-аракеттин жогорудан төмөн багытталышы; мис. придавить үстүнөн басуу; 5) кыймыл-аракеттин толук экенин; мис. приучить үйрөтүү; 6) кыймыл-аракеттин толук эместигин; мис. приутихнуть бир аз басылуу (шамал жөнүндө); 7) «-ыва, -ива» суффикстери менен кошо турганда, бирге болгон аракетти көрсөтөт; мис. приговаривать бир нерсе кылганда айта берүү; 2. бир нерсеге түздөн-түз ыкташуу, жалгашуу маанисиндеги зат атооч жана сын атоочторду түзөт; мис. приусадебный короо жанындагы.*

ПРИБАВИТЬ *сов. 1. что, чего (добавить) кошуу, кошумчалоо; прибавить соли в суп* сорпого туз сала түшүү; **2. что, чего (увеличить размер, скорость)** көбөйтүү, кошуу, ылдамдатуу; **прибавить зарплату** кызмат акыны көбөйтүү; **прибавить шагу** кадамын ылдамдатуу; **3. что (в весе)** кошуу, кошо түшүү, семирүү; **прибавить три кило** үч кило семирүү; **4. перен. разг. (приврать)** апыртуу, бирин эки кылуу; **прибавить от себя** өзүнүн оюнан кошуп апыртып айтуу.

ПРИБАВИТЬСЯ *сов. чаще безл. кошулуу, көбөйүү, узаруу; день прибавился* күн узарды; **воды в реке прибавилось** өзөндө суу көбөйдү; **прибавиться в весе** семирүү.

ПРИБАВКА *ж. разг. 1. (действие) кошуу, кошумчалоо, көбөйтүү; 2. үстөк, кошумча; получить прибавку* кошумча маяна алуу.

ПРИБАВЛЕНИЕ *ср. 1. (добавление) кошуу, кошумчалоо; 2. (увеличение размера, скорости) көбөйтүү, ылдамдатуу; прибавление семейства* баш кошулуу, баш көбөйүү (бала төрөлүп, үй-бүлөгө баш кошулуу).

ПРИБАВЛЯТЬ *несов. см. прибавить.*

ПРИБАВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. прибавиться; 2. страд. к прибавлять.*

ПРИБАВОЧНЫЙ, *ая, -ое эк. кошумча, үстөк; прибавочный продукт* кошумча продукт; **прибавочная стоимость** кошумча нарк.

ПРИБАЛТИЙСКИЙ, *ая, -ое балтикалык; Балтика деңизинин жанындагы (жээгиндеги).*

ПРИБАУТКА *ж. разг. кубултуп, кубулжутуп, макал-датып айтылган сөз.*

ПРИБЕГАТЬ I *несов. см. прибежать.*

ПРИБЕГАТЬ II *несов. см. прибегнуть.*

ПРИБЕГНУТЬ *сов. к кому-чему: прибегнуть к помощи врача* врачтын жардамына таянуу; **прибегнуть к оружию** курал алуу, курал менен коргонууга (же кол салууга) аракет кылуу.

ПРИБЕДНЯТЬСЯ *несов. разг. жоксуна берүү, кедейсинүү.*

ПРИБЕЖАТЬ *сов. чуркап келүү, жүгүрүп келүү; прибежать первым* биринчи болуп чуркап келүү.

ПРИБЕЖИЩЕ *ср. сыйынт, баш калкалаар жер, таянар киши, таяныч, арка; найти в ком-л. прибежище*

бирөөгө барып баш калкалоо, бирөөдөн барып калканыч табуу.

ПРИБЕРЕГАТЬ несов. см. **приберечь**.

ПРИБЕРЁЧЬ сов. что, чего катып жүрүү, сактоо.

ПРИБИВАТЬ несов. см. **прибить** 1, 2, 3.

ПРИБИРАТЬ несов. см. **прибрать**.

ПРИБИРАТЬСЯ несов. 1. см. **прибратъся**; 2. *страд.* к **прибирать**.

ПРИБИТЬ сов. 1. что (звездами) мык уруп бекитүү, мык менен кадоо, мыктап бекитүү; **прибить к ящику крышку** ящиктин капкагын мык менен уруп бекитүү; 2. что басуу, жапыруу; **дождь прибил пыль** жамгыр чаңды басты; 3. *кого-что, чаще безл.* кагуу; сүрүп, айдап алып барып таштоо; **лодку прибило к берегу** кайыкты жээкке сүрүп таштады; 4. *кого-что, разг. (побить)* уруу, сабоо, согуу.

ПРИБЛИЖАТЬ несов. 1. см. **приблизить**; 2. (о зрительных приборах) жакындатып көрсөтүү (мис. дүрбү, турнабай).

ПРИБЛИЖАТЬСЯ несов. 1. см. **приблизиться**; 2. (быть похожим, походить) жакындоо, жакын келүү; **это приближается к действительности** бул чындыкка жакын келет; 3. *страд.* к **приближать**.

ПРИБЛИЖЕНИЕ ср. 1. (на близкое расстояние) жакындоо, жакындашуу, жакындатуу, жакындап келүү (калуу); **приближение поезда** поезддин жакындап келиши; **приближение весны** жаздын жакындап калышы; 2. *мат.* жакындатуу, жакындоо.

ПРИБЛИЖЕННОСТЬ ж. *мат.* чамалуулук, жакындагандык.

ПРИБЛИЖЁННЫЙ, ая, -ое 1. *мат.* жакындатылган; **приближённое число** жакындатылган сан; 2. *уст.* жогорку кызматтагы адамга жакын жүргөн киши; 3. *в знач. суц. м., ж.* *уст.* жакын жүргөн адам, акылдаш жакыны; **приближённые царя** падышанын акылдаш жакындары.

ПРИБЛИЗИТЕЛЬНО нареч. чамасында, чамалап, болжол менен.

ПРИБЛИЗИТЕЛЬНОСТЬ ж. чамалуулук, болжолдуулук, болжол менен алынгандык.

ПРИБЛИЗИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое чамасында, чамалуу, -га жакын, болжолдуу; **приблизительный итог** болжолдуу жыйынтык.

ПРИБЛИЗИТЬ сов. 1. *кого-что* жакындатуу; **приблизить книгу к глазам** китепти көзгө жакындатуу; 2. *что, перен. (по времени)* берилетүү, жакындатуу, тездетүү; **приблизить срок окончания работы** жумуштун бүтүү мөөнөтүн тездетүү; 3. *кого, перен.* жакындатуу, ынак кылуу.

ПРИБЛИЗИТЬСЯ сов. 1. (на близкое расстояние) жакындоо; 2. *перен. (по времени)* жакын калуу, жакындоо.

ПРИБЛУДНЫЙ, ая, -ое *прост.* жолбун, адашып келип кошулган (мис. мал).

ПРИБОЙ м. прибой, шарпылдак; **морской прибой** деңиз шарпылдагы (деңиздин жээкке урган толкунунун шарпылдагы).

ПРИБОР м. прибор, аспап, шайман.

ПРИБОРОСТРОЕНИЕ ср. прибор иштеп чыгаруу; **точное приборостроение** так приборлор иштеп чыгаруу.

ПРИБРАТЬ сов. что, разг. 1. (привести в порядок) жыйыштыруу, жыйкаштыруу, тартипке келтирүү, жый-

нап-терип коюу; 2. (отодвинуть в сторону) жолдон башка жакка, четке жыйыштыруу; **прибратъ к рукам кого-л.** бирөөнү колго алуу, кыңк дедирбей бийлеп алуу.

ПРИБРАТЬСЯ сов. разг. жыйналуу; жыйналып, тазаланып аяк-башты жыйноо.

ПРИБРЁЖНЫЙ, ая, -ое жээктеги, суу жээгиндеги; **прибрёжная степь** жээктеги талаа.

ПРИБРЁЖЬЕ ср. жээктеги жер.

ПРИБУКСИРОВАТЬ сов. что буксирге алып сүйрөтүү.

ПРИБЫВАТЬ несов. см. **прибыть**.

ПРИБЫЛЬ ж. 1. (доход) пайда, киреше; **приносить прибыль** пайда келтирүү; 2. (увеличение чего-л.) көбөйүү, кошулуу; **прибыль населения** элдин көбөйүшү.

ПРИБЫЛЬНОСТЬ ж. пайдалуулук, кирешелүүлүк.

ПРИБЫЛЬНЫЙ, ая, -ое пайдалуу, кирешелүү.

ПРИБЫТИЕ ср. келүү, жетүү; **прибытие поездов** поезддердин келиши; **сообщить день прибытия делегатов** делегаттардын келе турган күнү жөнүндө кабар берүү; **по прибытии** келгенден кийин, келгенден соң.

ПРИБЫТЬ сов. 1. (прийти, приехать) келүү, жетүү; 2. (быть доставленным) келүү, түшүү, жеткирилүү; **прибыла новая партия товаров** жаңы товарлар келди; 3. разг. (увеличиться) көбөйүү, кирүү, кошулуу; **вода в рекé прибыла** өзөндө суу көбөйдү, өзөндө суу кирди; **нашего полку прибыло** разг. биз көбөйүп калдык, биздин катарыбыз көбөйдү.

ПРИБАДА ж. *охот. прост.* кынык алдыруу үчүн, таткандыруу үчүн ташталган жем.

ПРИБАДИТЬ сов. *кого, прост.* кынык алдыруу, татыктыруу, кыныктыруу, үйүр алдыруу (мис. малды, айбанды).

ПРИВАЖИВАТЬ несов. см. **привадить**.

ПРИБАЛ м. 1. (остановка в пути) тыныгуу, өрүү кылуу, жолдо эс алуу; **сделать привал у реки** өзөндүн жээгинде эс алуу; 2. (место остановки) өрүү болгон жер, эс алып кеткен жер, тыныккан жер.

ПРИБАЛИВАТЬ несов. см. **привалить**.

ПРИБАЛИТЬ сов. 1. что желөп коюу, сүйөп коюу (оор нерсени); 2. мор. (пристать) келип токтоо (мис. пристанга); **счастье ему привалило** ал жөн эле бакытка көмүлүп калды.

ПРИБАЛИТЬСЯ сов. к кому-чему, разг. желөнүү, сүйөлүү.

ПРИБАРИВАТЬ несов. см. **приварить**.

ПРИВАРИТЬ сов. что, *тех.* ширетип бекитүү (мис. темирди).

ПРИБАРКА ж. *тех.* 1. (действие) ширетип бекитүү (мис. темирди); 2. ширетинди, ширетилген жер.

ПРИБАРОК ж. ысык тамак.

ПРИБАТ-ДОЦЕНТ м. *уст.* приват-доцент (жогорку окуу жайынын штатсыз мугалими, доцентке барабар нааны бар; штатсыз доцент).

ПРИБАТНЫЙ, ая, -ое *уст.* 1. жеке (мамлекеттик же коомдук эмес); 2. милдеттүү эмес.

ПРИБЕДЕНИЕ ср. 1. келтирүү, бердирүү; **приведение к присяге** ант бердирүү; **приведение в движение** кыймылга (аракетке) келтирүү; 2. (сообщение) келтирүү, айтуу; **приведение примера** мисал келтирүү; **приведение к общему знаменателю** *мат.* орток бөлүмгө келтирүү.

ПРИВЕЗТИ *сов. кого-что, чего* алып келүү, ташып келүү, келтирүү; **привезти новый инвентарь** жаңы шай-мандарды алып келүү.

ПРИВЕРЁДЛИВОСТЬ *ж. разг. тандай бергичтик (бабын таптырбоочулук).*

ПРИВЕРЁДЛИВЫЙ, ая, -ое *разг. тандай бергич (бабын таптырбоочу).*

ПРИВЕРЁДНИК *м. разг. тандай берме киши (бабын табуу кыйын болгон киши).*

ПРИВЕРЁДНИЦА *женск. р. к приверёдник.*

ПРИВЕРЁДНИЧАТЬ *несов. разг. асемденүү, тандай берүү (бабын таптырбоо).*

ПРИВЕРЖЕНЕЦ *м. жактоочу, жолун жолдоочу.*

ПРИВЕРЖЕНКА *женск. р. к приверженец.*

ПРИВЕРЖЕННОСТЬ *ж. жактоочулук, жолун жолдоочулук.*

ПРИВЕРЖЕННЫЙ, ая, -ое жактаган, жолун жолдогон.

ПРИВЕРНУТЬ *сов. что, разг. 1. (вертя прикрепить)* бурап бекитүү; **2. (вертя укоротить, убавить)** басуу, бурап төмөндөтүү, бурап ылдыйлатуу; **привернуть фитиль в керосиновой лампе** керосин лампанын билигин бурап басуу.

ПРИВЕСИТЬ *сов. что, разг. илип коюу, асып коюу.*

ПРИВЕСНОЙ, ая, -ое илинүүчү, асылуучу.

ПРИВЕСОК *м. разг. кошумча, үстөк салмак.*

ПРИВЕСТИ *сов. 1. кого ээрчитип алып келүү, алып келүү, жеткирүү; привести детей домой* балдарды үйгө ээрчитип алып келүү; **2. кого-что, перен.** жеткирүү, алып келүү; **привести к победе** жеңишке алып келүү (*жеткирүү*); **3. кого-что** келтирүү, бердирүү; **привести к присяге** ант бердирүү; **привести в порядок** тартипке келтирүү; **4. что (сообщить, процитировать)** келтирүү, айтуу; **привести пример** мисал келтирүү; **привести на память** эсине салуу, эскертип коюу.

ПРИВЕСТИСЬ *сов. безл. кому, разг. туура келүү; мне привелось там побывать два раза* мага ал жерде эки жолу болууга туура келди.

ПРИВЕТ *м. салам; горячий привёт* ысык салам; **передать привёт** салам айтып коюу, салам айттыруу; **с приветом** салам менен; **ни ответа ни привёта** *разг.* жооп да жок, салам да жок.

ПРИВЕТЛИВО *нареч. жылмайып, жылуу жүз менен, жайдары.*

ПРИВЕТЛИВОСТЬ *ж. кабагы ачыктык, кабагы жарыктык, жылуу жүздүүлүк, жайдарылык.*

ПРИВЕТЛИВЫЙ, ая, -ое жылуу жүздүү, кабагы ачык, жайдары; **приветливый человек** жайдары киши.

ПРИВЕТСТВЕННЫЙ, ая, -ое куттуктаган; **приветственная речь** куттуктаган сөз.

ПРИВЕТСТВИЕ *ср. 1. (действие)* куттуктоо; **2.** куттуктаган сөз.

ПРИВЕТСТВОВАТЬ *несов. кого-что 1. (здороваться)* салам берүү, саламдашуу; **2. (обращаться с приветствием)** куттуктоо; **приветствовать юбиляра** юбилярды куттуктоо; **3. (одобрять)** кубаттоо, жактыруу; **приветствовать почин** демилгени кубаттоо.

ПРИВЁШИВАТЬ *несов. см. привесить.*

ПРИВЁРТЫВАТЬ *несов. см. привернуть.*

ПРИВІВАТЬ *несов. см. привить.*

ПРИВІВКА *ж. 1. с.-х. кыйыштыруу, жалгоо (бир өсүмдүктү экинчи бир өсүмдүккө тукумун жакшыртуу үчүн); 2. мед. эмдөө (мис. чечекти); 3. с.-х. см. привой.*

ПРИВІВОЧНЫЙ, ая, -ое *прививка-га т.; прививочный пункт* эмдөө пунктуу.

ПРИВИДЕНИЕ *ср.* арбак, жерди кара.

ПРИВИДЕТЬСЯ *сов. разг. жок нерсе элестелип көрүнүү.*

ПРИВИЛЕГИРОВА́ННОСТЬ *ж. привилегиялуу-лук (башкаларга караганда артыкча, укуктуулук).*

ПРИВИЛЕГИРОВА́ННЫЙ, ая, -ое привилегиялуу (башкаларга караганда артыкча укугу бар).

ПРИВИЛЕ́ГИЯ *ж. привилегия (кандайдыр бир тапка, топко же айрым кишиге закон боюнча берилген артыкчылык, айрыкча укук).*

ПРИВИНТИ́ТЬ *сов. что* бурап бекитүү.

ПРИВИНТИ́ТЬСЯ *сов. разг. бурап бекилүү, бура-лын бекүү.*

ПРИВІ́НЧИВАТЬ *несов. см. привинтить.*

ПРИВІ́НЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. привинтиться; 2. страд. к привинчивать.*

ПРИВІРА́ТЬ *несов. см. привра́ть.*

ПРИВІ́ТЬ *сов. что 1. чему, с.-х. кыйыштыруу, жалгоо; привить яблоне грушу* алмага алмурутту кыйыштыруу (*жалгоо*); **2. что кому, мед.** эмдөө; **привить ребёнку оспу** чечек эмдөө; **3. кому, перен.** адат алдыруу, үйрөтүү, көндүрүү; **привить любовь к книге** китепти жакшы көрүүгө үйрөтүү.

ПРИВІ́ТЬСЯ *сов. 1. с.-х. кыйыштырылуу (жалгануу); 2. мед. эмделүү, эмдегени чыгуу, эми чыгуу; оспа привилась* чечектин эми чыкты; **3. перен. (войти в привычку)** адат алуу, көнүү, үйрөнүп калуу.

ПРИ́ВКУС *м. 1. кошумча даам, башка бир кошумча даам, даамы келип туруу; привкус лука* пияздын даамы келип туруу; **2. перен. разг. аралашма (башка бир жактырбаган нерсенин аралашмасы, кошундусу, мис. искусстводо).**

ПРИВЛЕКА́ТЕЛЬНОСТЬ *ж. өзүнө тарткычтык, жагымдуулук, кызыктыргычтык, жылуулук (көзгө жылуулук).*

ПРИВЛЕКА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өзүнө тарткан, жагымдуу, жылуу; **привлекательная внешность** сырткы көрүнүшү жагымдуу.

ПРИВЛЕКА́ТЬ *несов. см. привлечь.*

ПРИВЛЕЧЕ́НИЕ *ср. тартуу; привлечение к общественной работе* коомдук ишке тартуу.

ПРИВЛЕ́ЧЬ *сов. кого-что к кому-чему 1. (побудить прийти, сделать участником чего-л.)* тартуу, катыштыруу; **привлечь молодёжь к общественной работе** жаштарды коомдук ишке тартуу; **2. офиц. тартуу; привлечь к суду** сот жообуна тартуу; **3. перен. (возбудить симпатию, заставить обратить внимание)** өзүнө тартуу, өзүнө буруу; **привлечь внимание слушателей** угуучулардын көңүлүн өзүнө тартуу.

ПРИВНЕСТИ́ *сов. что* кошумча киргизүү, кошумча-лоо (*көбүнчө жалган сөздөрдү*).

ПРИВНОСИ́ТЬ *несов. см. привнести.*

ПРИВОД *м. 1. (действие)* алып келүү, жетелеп келүү; **2. юр. (временный арест)** привод (*кылмыштуу адамды милицияга же сот орундарына айдап келүү*); **3. тех. привод (аракетти, энергияны кыймылдатыкчан механизмге бергич).**

ПРИВОДИ́ТЬ *несов. см. привести.*

ПРИВОДИ́ТЬСЯ *несов. 1. см. привести́сь; 2. страд. к приводить.*

ПРИВОДНО́Й, ая, -ое **привод** 3-кө т.; **приводной ремень** кыймылга келтирүүчү кайыш.

ПРИВО́З м. 1. (*действие*) алып келүү, ташып келүү, жеткирүү, келтирүү; 2. *разг.* базарга ташып алып келинген товарлар.

ПРИВОЗИ́ТЬ *несов. см. привезти.*

ПРИВОЗНО́Й, ая, -ое сырттан (*башка жактан*) алынып келинүүчү; **привозной товар** сырттан алынып келинүүчү товар.

ПРИВО́ЗНЫЙ, ая, -ое *см. привозной.*

ПРИВО́Й м. с.-х. привой (*башка өсүмдүккө жалгануучу өсүмдүк*).

ПРИВОКЗА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое вокзал алдындагы (*жанындагы*); **привокзальная гостиница** вокзал алдындагы (*жанындагы*) гостиница.

ПРИВОЛА́КИВАТЬ *несов. см. приволочь, приволочить.*

ПРИВОЛОКНУ́ТЬСЯ *сов. разг.* аял артынан бир аз жүрүү.

ПРИВОЛОЧИ́ТЬ *сов. см. приволочь.*

ПРИВОЛО́ЧЬ *сов. кого-что, разг.* сүйрөп баруу, сүйрөп келүү.

ПРИВО́ЛЬЕ *ср.* 1. (*простор*) ээн талаа, мейкиндик; **степное приволье** мемуриген эркин талаа; 2. *перен. (свобода)* эркин, эмин-эркин; **в саду́ детям приволье** бак – балдарга эркин жай.

ПРИВО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое эмин-эркин, бейпил, эркинче; **привольное житьё** бейпил турмуш.

ПРИВОРА́ЖИВАТЬ *несов. см. приворожить.*

ПРИВОРОЖИ́ТЬ *сов. кого-что* 1. *уст. (привлечь ворожкой)* сыйкырдап сүйдүрүү, башын тегеретип алуу; 2. *перен. (внушить влечение к себе)* өзүнө кусадар кылып, тартып алуу.

ПРИВОРО́ТНЫЙ, ая, -ое: **приворотный корень** или **приворотное зелье** *уст. мээр чөп.*

ПРИВРА́ТНИК м. *уст.* дарбазачы, дарбазаман (*дарбаза кайтаруучу*).

ПРИВРА́ТНИЦА *женск. р. к привратник.*

ПРИВРА́ТЬ *сов. что, разг.* бир аз калпты кошуп сүйлөө, бир аз апыртып айтуу.

ПРИВСКА́КИВАТЬ *несов. см. привскочить.*

ПРИВСКОЧИ́ТЬ *сов.* секирип тура калуу.

ПРИВСТАВА́ТЬ *несов. см. привстать.*

ПРИВСТА́ТЬ *сов.* бир аз тура калуу.

ПРИВХОДЯ́ЩИЙ, ая, -ее тыштан кирген, тыштан кийлигишкен, тыштан кошулган; **по привходящим обстоятельствам** сырттан болуучу кырдаалдардын, шарттардын натыйжасында.

ПРИВЫКА́ТЬ *несов. см. привыкнуть.*

ПРИВЫ́КНУТЬ *сов. к кому-чему и с неопр.* көнүү, көнүгүү, үйрөнүү, адаттануу; **привыкнуть рано вставать** эрте турууга көнүү.

ПРИВЫ́ЧКА *жс.* адат, өнөкөт, көндүм; **делать что-л. по привычке** бир нерсени адат (*көндүм*) боюнча иштөө; **войти в привычку** өнөкөткө айлануу, адат болуп калуу.

ПРИВЫ́ЧНОСТЬ *жс.* адаттуулук, өнөкөттүк, көндүм болгондук.

ПРИВЫ́ЧНЫЙ, ая, -ое 1. (*ставший привычкой*) адат болгон, өнөкөт болгон, көндүм болгон, көнүккөн; **привычное дело** көндүм болгон иш; 2. (*привыкший к чему-л.*) үйрөнүшкөн, көнгөн, көндүм болгон; 3. боло берүүчү, адаттагы; **привычное явление** боло берүүчү көрүнүш.

ПРИВЯ́ЗАННОСТЬ *жс.* 1. (*о чувстве*) жакшы көрүүчүлүк, кыйбастык; **иметь к кому-л. привязанность** бирөөгө үйрөнүп калгандык; 2. (*о человеке или предмете*) жакшы көргөн, сүйгөн нерсе; **это моя старая привязанность** бул менин баштан бери жакшы көргөн нерсем, кишим.

ПРИВЯЗА́ТЬ *сов. кого-что* 1. байлоо, байлап коюу; **привязать коня́** атты байлоо; 2. *перен.* жакшы көрдүрүү, сүйдүрүү, бооруна тартып алуу; **привязать к себе ребёнка** баланы өз бооруна тартып алуу.

ПРИВЯЗА́ТЬСЯ *сов.* 1. к чему, *разг.* байлануу; 2. к кому-чему, *перен.* жакшы көрүп калуу; **ребёнок привязался к няне** бала баккан аялды жакшы көрүп калды; 3. к кому-чему, *перен. разг. (начать приставать, надоедать)* асылуу, жабышуу, жадатуу.

ПРИВЯЗНО́Й, ая, -ое байлап коймо, байлама.

ПРИВЯ́ЗЧИВОСТЬ *жс.* 1. бат үйүр алгычтык; 2. *разг. (назойливость)* асылгычтык, жабышкычтык, жадаткычтык.

ПРИВЯ́ЗЧИВЫЙ, ая, -ое *разг.* 1. бат үйүр алгыч; **привязчивый ребёнок** бат үйүр алгыч бала; 2. (*назойливый*) асылып калбоочу, жабышкыч, жадаткыч.

ПРИВЯ́ЗЫВАТЬ *несов. см. привязать.*

ПРИВЯ́ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. привязаться*; 2. *страд. к привязывать.*

ПРИ́ВЯЗЬ *жс.:* **держат собаку на привязи** итти байлоодо кармоо.

ПРИГВОЖДА́ТЬ *несов. см. пригвоздить.*

ПРИГВОЗДИ́ТЬ *сов.* 1. *что, уст. (прибить гвоздями)* мык менен кадоо, мык менен кадап салуу; 2. *кого, перен.* жылгыс кылуу, жылбас кылуу, кыймылдагыс кылуу; **болёзнь пригвоздила его к постели** оору аны төшөктөн жылгыс кылды.

ПРИГИБА́ТЬ *несов. см. пригнуть.*

ПРИГИБА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см. пригнуться*; 2. *страд. к пригибать.*

ПРИГЛА́ДИТЬ *сов. что* сылоо, сыйпоо; **пригладить волосы** чачты сылоо.

ПРИГЛА́ЖИВАТЬ *несов. см. пригладить.*

ПРИГЛАСИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое чакыруу; **пригласительный билет** чакыруу билети.

ПРИГЛАСИ́ТЬ *сов. кого и с неопр.* чакыруу; **пригласить в гости** конокко чакыруу.

ПРИГЛАША́ТЬ *несов. см. пригласить.*

ПРИГЛАШЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) чакыруу, айтуу; **получить приглашение** чакырылуу; 2. (*записка*) чакыруу кагазы; **разослать приглашения** чакыруу кагаздарын таратуу.

ПРИГЛУША́ТЬ *несов. см. приглушить.*

ПРИГЛУШИ́ТЬ *сов.* үнүн өчүрүү, үнүн басып коюу; **приглушить голос** үнүн, өчүрүү, үнүн басып коюу.

ПРИГЛЯДЕ́ТЬ *сов. разг.* 1. *за кем-чем* көз салуу, кароо; **приглядеть за детьми́** балдарга көз салуу; 2. *кого-что, разг. (подыскать, наметить)* караштыруу, издөө.

ПРИГЛЯДЕ́ТЬСЯ *сов. разг.* 1. к кому-чему (*внимательно всмотреться*) тиктеп кароо, кадалып кароо, тигиле кароо; 2. к кому-чему (*привыкнуть, освоиться*) көз көнүгүү, көз үйрөнүү, үйүр алуу; **приглядеться к темноте́** караңгыга үйрөнүү; 3. *кому-чему (надоесть)* жадоо; **этот вид мне уже пригляделся** бул көрүнүштү мен көрө берип жадап кеттим.

ПРИГЛЯДЫВАТЬ *несов. см. приглядеть.*

ПРИГЛЯДЫВАТЬСЯ *несов. см. приглядеться 1, 2.*

ПРИГЛЯНУТЬСЯ *сов. кому, разг. жакшы көрүнүү, жагып калуу, жылуу учуроо (көрүнүү).*

ПРИГНАТЬ *сов. 1. кого-что айдап келүү, кубалап келүү, айдап киргизүү; пригнать овёц во двор койлорду короого айдап келүү; 2. что к чему (приладить) эбине келтирүү, эп келиштирүү, эбине келтирип бекитүү.*

ПРИГНУТЬ *сов. кого-что ийүү, майыштыруу.*

ПРИГНУТЬСЯ *сов. ийилүү, майышуу, бүгүлүү.*

ПРИГОВАРИВАТЬ I *несов. см. приговорить.*

ПРИГОВАРИВАТЬ II *несов. (сопровождая какое-л. действие) айта берүү (бир нерсени иштеп отуруп).*

ПРИГОВОР *м. юр. өкүм; вынести приговор өкүм чыгаруу; привести приговор в исполнение өкүмдү аткаруу (иш жүзүнө ашыруу).*

ПРИГОВОРИТЬ *сов. кого к чему өкүм кылуу, кесүү; приговорить к тюремному заключению түрмөгө камоого өкүм кылуу.*

ПРИГОДИТЬСЯ *сов. кому-чему и с неопр. кереги тийүү, керекке жароо, керек болуу.*

ПРИГОДНОСТЬ *ж. жарамдуулук, жарактуулук.*

ПРИГОДНЫЙ, ая, -ое жарамдуу, жарактуу; **пригодный для работы** ишке жарамдуу, ишке жарактуу.

ПРИГОЖИЙ, ая, -ее *разг. жакшынакай, татынакай, ыманы ысык.*

ПРИГОЛУБИТЬ *сов. кого, поэт., разг. эркелетүү, алпештөө, сылап-сыйпоо.*

ПРИГОЛУБЛИВАТЬ *несов. см. приглубить.*

ПРИГОН *м. (скота) айдап келүү, айдап жеткирүү (малды).*

ПРИГОНЯТЬ *несов. см. пригнать.*

ПРИГОРАТЬ *несов. см. пригореть.*

ПРИГОРЕЛЫЙ, ая, -ое кароолонгон, кароолонуп күйгөн (*мас. нан*); түбү күйгөн (*мис. сүт*).

ПРИГОРЕТЬ *сов. чала күйүк болуу, түбүнө күйүү; молоко пригорело сүтүн түбү бир аз күйүп кетти, сүт түбүнө күйдү.*

ПРИГОРОД *м. шаар айланасы, шаардын чет жакасы (шаардын айланасындагы элдүү жер).*

ПРИГОРОДНЫЙ, ая, -ое шаардын айланасындагы, шаардын чет жакасындагы; **пригородная местность** шаардын чет жакасындагы жер; **пригородный поезд** шаардын айланасында жүрүүчү поезд.

ПРИГОРОК *м. дөңсөө, дөбөчө.*

ПРИГОРШНЯ *жс. кош ууч; подставить пригоршни кош ууч тосуу.*

ПРИГОРЮНИВАТЬСЯ *несов. см. пригорюниться.*

ПРИГОРЮНИТЬСЯ *сов. разг. кайгылануу, капалануу.*

ПРИГОТАВЛИВАТЬ *несов. см. приготовить.*

ПРИГОТАВЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. приготовить; 2. страд. к приготавливать.*

ПРИГОТОВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое даярдоочу; **приготовительный класс** *уст. даярдоочу класс.*

ПРИГОТОВИТЬ *сов. 1. кого-что даярдоо, даярдап коюу; приготовить вещи в дорогу буюмдарды жолго даярдоо; приготовить уроки сабак даярдоо; 2. что (со-страпать) бышыруу (тамакты).*

ПРИГОТОВИТЬСЯ *сов. к чему и с неопр. даярдануу; приготовиться к докладу докладга даярдануу.*

ПРИГОТОВЛЕНИЕ *ср. даярдык, даярдык көрүү, камынуу, даярдануу; приготовление уроков сабак даярдоо.*

ПРИГОТОВЛЯТЬ *несов. см. приготовить.*

ПРИГОТОВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. приготовиться; 2. страд. к готовить.*

ПРИГРАНИЧНЫЙ, ая, -ое чек ара жанындагы, чек арага жакын.

ПРИГРЕВАТЬ *несов. см. пригреть.*

ПРИГРЕЗИТЬСЯ *сов. разг. элестөө, элестеп көрүнүү.*

ПРИГРЕСТИ I *сов. что (сгрести) күрөө, шилөө, чогултуу, жыйноо.*

ПРИГРЕСТИ II *сов. (гребя вёслами) калак менен айдап, эшип бир жерге айдап келүү.*

ПРИГРЕТЬ *сов. кого-что 1. жылытуу, ысытуу; солнце пригрело күн жылытты; 2. перен. разг. мээримдүүлүк кылуу; маңдайын сыйпоо, башынан сылоо (мис. жетимди).*

ПРИГРЕТЬСЯ *сов. жылынуу.*

ПРИГРОЗИТЬ *сов. кому коркутуу, «сениби» деп опузалоо.*

ПРИГУБИТЬ *сов. что ооз тийүү.*

ПРИГУЛ *м. с.-х. (о скоте) семирип кошулган салмак.*

ПРИДАВАТЬ *несов. см. придавать.*

ПРИДАВИТЬ *сов. кого-что 1. (прижать) басуу, жабыштыра басуу, жапшыра басуу; 2. перен. эзүү, мүнкүрөтүү, басуу.*

ПРИДАВЛЕННОСТЬ *жс. эзилгендик, басылгандык.*

ПРИДАВЛИВАТЬ *несов. см. придавить.*

ПРИДАНИЕ *ср. берүү; киргизүү; придание законной силы документу документке закондук күч берүү.*

ПРИДАНОЕ *ср. 1. уст. сеп (кыз күйөөгө чыкканда берилүүчү акча, мал-мүлк); 2. (для новорождённого) ороо, ороо-чулгоо (жаңы төрөлгөн баланын бир комплекта ороо-чулгоосу).*

ПРИДАТКОВЫЙ, ая, -ое **придаток-ко т.**

ПРИДАТОК *м. 1. анат. кошо чыккан нерсе; 2. перен. коштонду, кошумча нерсе.*

ПРИДАТОЧНЫЙ, ая, -ое **придаток-ко т.**; **придаточное предложение** *грам. багыныңкы сүйлөм.*

ПРИДАТЬ *сов. 1. что (дать дополнительно) кошумча берүү, үстүнө дагы берүү; 2. что, чего (усилить, прибавить) берүү, күчөтүү; придать уверенности ишенимин күчөтүү; придать духу дем, кайрат берүү; 3. что (сообщить качество, свойство) берүү, келтирүү; придать нужную форму керектүү формага келтирүү; 4. что, перен. (вложить какой-л. смысл) берүү; я не прида́л это́му ника́кого значе́ния мен буга эч кандай маани берген эмесмин.*

ПРИДАЧА *жс. разг. (прибавка) үстөк (мис. айырбаш кылганда); в придачу анын үстүнө, ага кошумча, андан башка, ага кошумчалап, үстөктөп, ага кошумча кылып.*

ПРИДВИГАТЬ *несов. см. придвинуть.*

ПРИДВИГАТЬСЯ *несов. 1. см. придвинуться; 2. страд. к придвигать.*

ПРИДВИНУТЬ *сов. что берилетип жылдыруу, жакындатып жылдыруу, жылдырып жакындатуу; придвинуть стул к столу стулду столго жакындатып жылдыруу.*

ПРИДВИНУТЬСЯ *сов. жакындап жылуу, жакындап калуу, жакын жылдырылуу, берилөө.*

ПРИДВО́РНЫЙ, ая, -ое уст. 1. сарайда (кан, падыша сарайында) кызмат кылуучу; **придво́рный поэт** сарай акыны (падыша сарайындагы акын); 2. в знач. суц. м., ж. сарай кызматкери, падышанын сарайындагы кызматкер.

ПРИДЕ́ЛАТЬ сов. что бириктире жасоо, кошо жасоо.

ПРИДЕ́ЛЫВАТЬ несов. см. **приделáть**.

ПРИДЕ́РЖАТЬ сов. разг. 1. кого-что (удержать) кармоо, токтотуу, токтото тартуу; 2. что, перен. (припрятать) кармап туруу, катып туруу, сактап туруу; **приде́ржать язык** разг. унчукпоо, оозду басуу.

ПРИДЕ́РЖИВАТЬ несов. см. **придержáть**.

ПРИДЕ́РЖИВАТЬСЯ несов. 1. чего, за что кармап туруу, кармоо, кармануу, тутуу; 2. чего жүрүү; **приде́рживаться правой стороны** оң жак менен жүрүү; 3. чего, перен. (следовать чему-л.) тутуу, сактоо, колдонуу; **приде́рживаться правил у́личного дви́жения** көчө кыймылынын эрежелерин сактоо; **приде́рживаться инструкции** инструкцияны колдонуу; 4. страд. к **приде́рживать**.

ПРИДÍРА м. и ж. разг. кыйкымчыл, кыйкымчы.

ПРИДИРА́ТЬСЯ несов. см. **придрáться**.

ПРИДÍРКА ж. разг. кыйкым.

ПРИДÍРЧИВОСТЬ ж. кыйкымчылдык.

ПРИДÍРЧИВЫЙ, ая, -ое кыйкымчыл; **придирчи-вый человек** кыйкымчыл киши.

ПРИДОРО́ЖНЫЙ, ая, -ое жол боюндагы, жолдун жээгиндеги.

ПРИДРА́ТЬСЯ сов. 1. к кому-чему кыйкымдоо; **придра́ться к пустяку́** болор-болбос нерсеге кыйкымдоо; 2. к чему, разг. (воспользоваться) жаркоо кылуу, шылтоо кылуу; **придра́ться к случаю** учуру келе калганда шылтоо кылуу.

ПРИДУ́МАТЬ сов. что акыл табуу, ойлоп табуу, ойлоп чыгаруу.

ПРИДУ́МЫВАТЬ несов. см. **придúмать**.

ПРИДУРКОВА́ТЫЙ, ая, -ое разг. аңкоорок, келесоо чалыш, кем акыл.

ПРИДУ́РЬ ж. разг. келесоолук; **он с придурью** анын бир аз келесоолук жери бар.

ПРИДУ́ШИТЬ сов. кого-что тумчуктуруп, басып өлтүрүү; муунтуп өлтүрүү.

ПРИДЫХА́НИЕ ср. лингв. дем менен кошо чыккан үн.

ПРИДЫХА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое лингв.: **придыха-тельный звук** дем тыбышы.

ПРИЕДА́ТЬСЯ несов. см. **прие́сться**.

ПРИЕ́ЗД м. келүү, келиш (транспорт менен, жөө эмес); **с приездом!** келишиңиз менен!

ПРИЕЗЖА́ТЬ несов. см. **прие́хать**.

ПРИЕЗЖИ́Й, ая, -ее 1. келген; 2. в знач. суц. м., ж. келген; **гостиница для приезжих** келгендер үчүн гости-ница.

ПРИЕ́МЛЕМОСТЬ ж. алгылыктуулук, кабыл алына тургандык.

ПРИЕ́МЛЕМЫЙ, ая, -ое алгылыктуу, алууга боло турган, макул боло турган, кабыл алына турган.

ПРИЕ́СТЬСЯ сов. разг. аша кечирүү, жадатуу, тан-дыруу; **мне это приелось** бул мени жадатты.

ПРИЕ́ХАТЬ сов. келүү (ат, машина ж.б. менен); **прие́хать домо́й** үйгө келүү; **стоп, приехали!** токто, кел-дик!

ПРИЁМ м. 1. кабыл алуу, алуу; **приём заявлéний** арыздарды кабыл алуу; 2. (для беседы, переговоров) ка-был алуу; **установи́ть часы́ приёма** кабыл алуу саатта-рын белгилөө; 3. (встреча) тосуп алуу, күтүү; **оказáть тёплый приём** ачык чырай менен тосуп алуу; 4. (лекар-ства) ичүү; **пóсле приёма ле́карства** дарыны ичкенден кийин; 5. (способ) ык; **приёмы борьбы́** күрөшүүнүн ык-тары; **он написáл статью́ в один приём** ал макаланы бир отурганда эле жазып салды.

ПРИЁМКА ж. разг. өткөрүп алуу; приёмка товаров товарларды өткөрүп алуу.

ПРИЁМНАЯ ж. см. **приёмный** 4.

ПРИЁМНИК м. 1. тех. приёмник; 2. см. **радиопри-ёмник**.

ПРИЁМНЫЙ, ая, -ое 1. приём 1-ге т.; **приёмные часы́** кабыл алуу сааттары; 2. (служащий для приёма ко-го-чего-л.) кабыл алуу; **приёмные экзáмены** кабыл алуу экзамендери; 3. асыранды, бакма; **приёмный ребёнок** бакма бала, асыранды бала; **приёмный отец** асырап ба-гып алган ата; **приёмная мать** асырап багып алган эне; 4. в знач. суц. ж. **приёмная** (кабыл алуучу бөлмө); **приём-ный поко́й** см. **покой**.

ПРИЁМОЧНЫЙ, ая, -ое приёмка-га т.; өткөрүп алуучу (мис. пункт, склад).

ПРИЁМЩИК м. приёмщик, өткөрүп алуучу.

ПРИЁМЩИЦА женск. р. к **приёмщик**.

ПРИЁМЫШ м. разг. асыранды бала (приёмный сын); асыранды кыз (приёмная дочь).

ПРИЖА́ТЬ сов. 1. кого-что басуу, кысуу; **прижа́ть к груди́ кого-л.** бирөөнү бооруна кысуу (басуу); 2. кого, перен. разг. (притеснить) кысуу, кыстоо, кысмакка алуу; **прижа́ть кого-л. к стéнке бирөөнү** ыктатып салуу, кысмакка алып айласын кетирүү.

ПРИЖА́ТЬСЯ сов. к кому-чему корголоо, жабышуу, тырмышуу.

ПРИЖЕ́ЧЬ сов. что бир аз күйдүрүү (мис. жараны).

ПРИЖИВА́Л м. см. **прижива́льщик**.

ПРИЖИВА́ЛКА ж. уст. бирөөнүн ирегесинде жан баккан аял.

ПРИЖИВА́ЛЬЩИК м. уст. бирөөнүн ирегесинде жан баккан эркек.

ПРИЖИВА́ТЬСЯ несов. см. **прижиться**.

ПРИЖИГА́НИЕ ср. мед. күйдүрүү, кааруу.

ПРИЖИГА́ТЬ несов. см. **прижечь**.

ПРИЖИ́ЗНЕННЫЙ, ая, -ое тирүү кезиндеги, тирүү убагындагы.

ПРИЖИМА́ТЬ несов. см. **прижа́ть**.

ПРИЖИМА́ТЬСЯ несов. 1. см. **прижа́ться**; 2. страд. к **прижимáть**.

ПРИЖИ́МИСТОСТЬ ж. разг. зыкымдык, сараңдык.

ПРИЖИ́МИСТЫЙ, ая, -ое разг. зыкым, сараң (киши).

ПРИЖИ́ТЬ сов. кого, разг. уст. ойноштон тууп алуу; **она прижи́ла с ним двух дете́й** ал (аял) бул ойношунан эки балалуу болду.

ПРИЖИ́ТЬСЯ сов. разг. байыр алуу, үйүр болуу, көнүгүү (жаңы жерге).

ПРИЗ м. приз, байге; **пéрвый приз** биринчи приз, би-ринчи байге, баш байге.

ПРИЗАДУ́МАТЬСЯ сов. разг. ойлонуу, ойго батуу, ойлонуп кетүү.

ПРИЗАДУМЫВАТЬСЯ несов. см. **призадуматься**.

ПРИЗАНЯТЬ сов. что, чего, разг. бир аз нерсени карыз алуу; **призаныть денег** бир аз акча карыз алуу.

ПРИЗВАННИЕ ср. 1. (склонность) шык, ынтаа; **призвание к живописи** живописке шыгы болуу; 2. (предназначение) арналган (белгиленген, көздөгөн) милдет.

ПРИЗВАТЬ сов. кого-что 1. чакыруу; **призвать на помощь** жардамга чакыруу; **призвать на военную службу** аскердик кызматка чакыруу (аскерге чакыруу); 2. к чему, перен. тартуу, чакыруу, талап кылуу; **призвать к порядку** тартипке чакыруу; **призвать к бдительности** кыраакылыкты талап кылуу; **призвать в свидетели** күбөлүккө тартуу, күбө салуу.

ПРИЗЕМИСТЫЙ, ая, -ое жапалдаш, мыкчийган, кыска бойлуу.

ПРИЗЕМЛЕНИЕ ср. жерге конуу; **приземление самолёта** самолёттун жерге конушу.

ПРИЗЕМЛИТЬСЯ сов. жерге конуу.

ПРИЗЕМЛЯТЬСЯ несов. см. **приземлиться**.

ПРИЗЁР м. призёр (мелдеите приз, байге алуучу; мелдеите утуп байге алган).

ПРИЗМА ж. мат., физ. призма; **прямая призма** түз призма; **смотреть сквозь призму** чего-л. бир нерсенин таасири астында кароо.

ПРИЗМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. **призма-га т.**; 2. (снабжённый призмой) призма менен жабдылган, призмалуу; **призматический бинокль** призмалуу бинокль (дүрбү).

ПРИЗНАВАТЬ несов. 1. см. **признавать**; 2. **кого-что, чаще с отриц.** таануу, билүү, моюнга алуу; **он не признаёт никакого авторитета** ал эч кандай авторитетти тааныгысы келбейт.

ПРИЗНАВАТЬСЯ несов. 1. см. **признаваться**; 2. **страд.** к **признавать**.

ПРИЗНАК м. белги, жышана; **служить признаком** белгиси боло алуу.

ПРИЗНАНИЕ ср. 1. таануу, моюнга алуу, табуу; **признание ошибочности своих взглядов** өзүнүн көз караштарынын туура эмес экендигин моюнга алуу; **признание вины** күнөөнү моюнга алуу; **признание чых-л. прав бирөөнүн** укугун таануу; 2. (общественное уважение, оценка) таануу, билүү; **заслужить всеобщее признание** көпчүлүккө таанылуу; 3. ачып айткан сыр., сезим, моюнга алуу; **выслушать чьё-л. признание бирөөнүн** ачып айткан сырын угуу; **чистосердечное признание** чын жүрөктөн моюнга алуу; **признание в любви** «сүйөм» деп айтуу (эркек аялга же аял эркекке).

ПРИЗНАННЫЙ, ая, -ое 1. **прич. от признавать**; 2. **прил.** таанылган, беделдүү, атагы чыккан; **всеми признанный поэт** бардыгына таанылган акын.

ПРИЗНАТЕЛЬНОСТЬ ж. бирөөнүн кадырын билүүчүлүк, жакшылыктын кадырына жете билүүчүлүк; **выразить кому-л. свою признательность** бирөөгө өзүнүн ыраазы болгондугун билдирүү.

ПРИЗНАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое бирөөнүн кадырын билген, ыракмат окуган, жакшылыктын кадырына жеткен.

ПРИЗНАТЬ сов. 1. **кого-что, в ком-чём, разг.** (узнать) таануу; **больной никого не признал** оорулуу киши эч кимди тааныган жок; 2. **кого-что за кем-чем...** деп эсептөө, ...деп билүү; **суд признал за ним эти права** сот бул укуктар ага таандык деп эсептеди; 3. **что (согласить-**

ся с кем-л.) моюнга алуу; **признать свою ошибку** өзүнүн катасын моюнга алуу; 4. **кого-что кем-чем (счесть, сделать заключение)** ...деп эсептөө, ...деп билүү; **признать больным** оору деп эсептөө.

ПРИЗНАТЬСЯ сов. кому в чём моюнга алуу, билдирүү; **он признался, что пошутил** ал тамаша кылгандыгын мойнуна алды; **признаться в любви** «сүйөм» деп айтуу; **признаться или признаюсь в знач. вводн. сл.** чынын айтканда, чынын айтсам; **признаться, я тогда испугался** чынын айтканда, мен ошондо коркуп кеттим эле; **признаюсь, эта книга мне не понравилась** чынын айтсам, бул китеп мага жаккан жок.

ПРИЗОР м.: без призора багуусуз, кароосуз.

ПРИЗРАК м. элес; **призраки прошлого** өткөндөрдүн элестери; **призрак опасности** коркунуч элеси.

ПРИЗРАЧНОСТЬ ж. элестүүлүк (кыялда гана болгондук).

ПРИЗРАЧНЫЙ, ая, -ое элестүү (кыялый, чыныгы эмес, закым сыяктуу).

ПРИЗРЕВАТЬ несов. см. **призреть**.

ПРИЗРЕНИЕ ср. уст. карашуу, көз кырын салуу (жетим-жесир, бейбечараларга).

ПРИЗРЁТЬ сов. кого-что, уст. карашуу, көз кырын салуу (жетим-жесир, бейбечарага).

ПРИЗЫВ м. 1. чакырык; **призывы ЦК КПСС к годовщине Октября** Октябрдын жылдыгына КПСС БКнин чакырыктары; 2. (действие) чакыруу; **призыв на военную службу** аскер кызматына чакыруу; 3. **соби́р. воен.** чакырылгандар (аскерге).

ПРИЗЫВАТЬ несов. см. **призывать**.

ПРИЗЫВАТЬСЯ несов. 1. **воен.** чакырылуу; 2. **страд.** к **призывать**.

ПРИЗЫВНИК м. чакырылган, аскерге чакырылуучу.

ПРИЗЫВНОЙ, ая, -ое: **призывной возраст** аскерге чакырылуу жашы; **призывной пункт** чакыруу пункту.

ПРИЗЫВНОЙ, ая, -ое үндөгөн, чакырган; **призывный крик** үндөгөн кыйкырык.

ПРИЙСК м. кен чыгуучу жер; **золотой прииск** алтын кени чыгуучу жер.

ПРИИСКАНИЕ ср. издөө, табуу; **приискание помещения** үй (имарат) издөө.

ПРИИСКАТЬ сов. кого-что, разг. издеп табуу, издөө.

ПРИИСКИВАТЬ несов. см. **приискать**.

ПРИИСКОВЫЙ, ая, -ое **прииск-ке т.**; кен издөөчү, кен табуучу (мис. жумушчу).

ПРИЙТИ сов. 1. келүү; **прийти на собрание** жыйналышка келүү; **поезд пришёл вовремя** поезд убагында келди; 2. (наступить) жетүү, келүү; **пришла весна** жаз келди; **пришла пора уезжать домой** үйгө кетүүгө убакыт жетти; 3. (в какое-л. состояние) бир абалга келүү, болуп калуу, кетүү; **прийти в восторг** аябай кубануу; **прийти в ужас** эси чыгып кетүү; **прийти в негодование** кыжыры келүү; **прийти в негодность** жараксыз болуп калуу; **прийти в упадок** төмөндөөгө дуушар болуу, төмөндөп кетүү; 4. к чему келүү, алуу; **прийти к мысли** ойго, пикирге келүү; **прийти к убеждению** ишенимге келүү; **прийти к власти** өкмөт башына келүү, бийликке келүү; **прийти в голову** ой түшүү; **прийти в себя** эс алуу, эсине келүү; **он пришёл в себя** ал эсине келди (эс алды); **мне пришла охота...** -гым келди.

ПРИЙТИСЬ сов. 1. (подойти по размеру, качеству) чак келүү, туура келүү; **сапоги пришлись мне** впо́ру

өтүк мага чак келди; **2.** (*совпасть с чем-л.*) туш келүү, туура келүү; **десятое число пришлось на вторник** онунчу число шейшембиге туш келди; **3. безл.** (*выпасть на долю*) туура келүү; **мне придётся зайти к вам** мага сиздикине кире кетүүгө туура келет; **мне пришлось взять его с собой** мага аны өзүм менен алып кетүүгө туура келди; **прийтись по вкусу** жагуу, жагып калуу; **как придётся** разг. туш келди, ылгабай; кандай болсо, ошондой.

ПРИКАЗ м. **1.** приказ, буйрук; **отдать приказ** приказ берүү, буйрук кылуу; **получить приказ** приказ алуу; **выполнить приказ** приказды орундатуу, буйрукту аткаруу; **объявить благодарность в приказе** приказ аркылуу алкыш жарыялоо; **2. ист.** приказ (*Москва мамлекетинде 16–17 кылымдарда – башкаруунун айрым тармактарынын башында турган мекеме*).

ПРИКАЗАНИЕ ср. буйруу, буйрук; **отдать приказание** буйрук берүү.

ПРИКАЗАТЬ сов. кому с неопр. буйрук берүү, буйруу, приказ берүү; **приказал долго жить** разг. дүйнөдөн кайтгы (өлдү); **как прикажете это понимать?** разг. уст. муну кандай түшүнүүгө болот?

ПРИКАЗНЫЙ, ая, -ое приказ 2-ге т.; приказдык; **приказные люди** ист. приказда иштөөчү адамдар.

ПРИКАЗЧИК м. уст. **1.** (*продавец*) бүркөнчүк (жеке соода ээсине жалданып иштөөчү адам); **2.** (*управляющий имением*) приказчик (*помещик имениесин башкаруучу киши*).

ПРИКАЗЫВАТЬ несов. см. приказать.

ПРИКАЛЫВАТЬ несов. см. приколоть.

ПРИКАНЧИВАТЬ несов. см. прикончить.

ПРИКАПЛИВАТЬ несов. см. прикопнуть.

ПРИКАРМАНИВАТЬ несов. см. прикарманить.

ПРИКАРМАНИТЬ сов. что, разг. чөнтөккө уруу (*бирөөнүн акчасын жеп кетүү*).

ПРИКАРМЛИВАНИЕ ср. кошумча тамак берүү, кошумча тамактандыруу (*мис. эмчектеги балага*).

ПРИКАРМЛИВАТЬ несов. кошумча тамак берүү; **прикармливать грудного ребёнка кашей** эмчектеги баланы буламык менен кошумча тамактандыруу.

ПРИКАСАТЬСЯ несов. см. прикоснуться.

ПРИКАТИТЬ сов. **1.** что тоголотуп баруу (*келүү, жеткирүү*); **2. разг.** (*приехать*) зырылдатып келүү (*мис. автомобиле, арабада*).

ПРИКАТИТЬСЯ сов. тоголонуп келүү (*мис. топ*).

ПРИКАТЫВАТЬ несов. см. прикатить.

ПРИКІДЫВАТЬ несов. см. прикинуть.

ПРИКІДЫВАТЬСЯ несов. см. прикинуться.

ПРИКІНУТЬ сов. что, разг. **1.** (*прибавить*) кошумча салуу (*мис. счётко дагы он сомду кошуу*); **2.** (*приблизительно взвесить*) чамалап өлчөө; **прикинуть в уме** ойлоп көрүү.

ПРИКІНУТЬСЯ сов. кем, разг. анткордонуу, болумуш болуу, -мыш болуу; **прикинуться глухим** дүлөй болумуш болуу; **прикинуться спящим** уктамыш болуу.

ПРИКЛАД м. **1.** (*ружья*) кундак (*мылтыктын*); **2.** (*для пошива*) кийимдин майда-чуйда нерселери (*мис. топчу, илгич, ичилик ж.б.*).

ПРИКЛАДНОЙ, ая, -ое прикладной (*практикада, турмушта колдонулуучу*); **прикладные науки** прикладной илимдер.

ПРИКЛАДЫВАТЬ несов. см. приложить 1, 2.

ПРИКЛЕИВАТЬ несов. см. приклеить.

ПРИКЛЕИВАТЬСЯ несов. **1. см.** приклеиться; **2. страд.** к приклеивать.

ПРИКЛЕИТЬ сов. что жабыштыруу, желимдөө, чаптоо.

ПРИКЛЕИТЬСЯ сов. жабышуу, желимделүү, чапталуу.

ПРИКЛЕПАТЬ сов. что кадоо, чегелөө, мыктоо.

ПРИКЛОНИТЬ сов. что: **негде голову приклонить** разг. баш калкалаар жер жок.

ПРИКЛЮЧАТЬ несов. см. приключить.

ПРИКЛЮЧЕНИЕ ср. укмуштуу окуя.

ПРИКЛЮЧЕНЧЕСКИЙ, ая, -ое приключение-ге т.; укмуштуу окуялуу; **приключенческий роман** укмуштуу окуялуу роман.

ПРИКЛЮЧИТЬ сов. что, тех. жалгаштырып, бириктирип кошуу.

ПРИКЛЮЧИТЬСЯ сов. разг. боло калуу, болуу, жолугуу; **с ним приключилось несчастье** ага бир балаа болду.

ПРИКОВАТЬ сов. кого-что **1.** (*прикрепить ковкой*) кадап, чынжырлап салуу; **2. перен.** жылгыс кылуу, жылдырбай салуу; **страх приковал его к месту** коркунуч аны ордунан козголтпой (*жылдырбай*) салды; **3. перен.** (*привлечь*) буруп алуу, тартып алуу; **приковать к себе внимание слушателей** угуучулардын көңүлүн өзүнө буруп алуу.

ПРИКОВЫВАТЬ несов. см. приковать.

ПРИКОВЫЛЯТЬ сов. разг. кыйралаңдап, майпаңдап басып келүү.

ПРИКОЛ м. жерге кагылган казык (*бир нерсе байлоо үчүн*).

ПРИКОЛАЧИВАТЬ несов. см. приколотить.

ПРИКОЛОТИТЬ сов. что кадоо, чегелөө, мык менен бекитүү.

ПРИКОЛОТЬ сов. что (*прикрепить булавкой*) төөнөп бекитүү, төөнөп, төөнөп коюу.

ПРИКОМАНДИРОВАТЬ сов. кого-что к кому-чему командировкалоо (*бир мекеменин же адамдын карамагына убактылуу жиберүү*).

ПРИКОМАНДИРОВАТЬ несов. см. прикомандировать.

ПРИКОНЧИТЬ сов. разг. **1.** что (*израсходовать*) түгөтүү, бүтүрүү, жок кылуу; **2. кого, перен.** (*умертвить*) өлтүрүү, жайлап салуу.

ПРИКОПИТЬ сов. что, чего, разг. акырындык менен чогултуу, жыюу, үнөмдөп чогултуу.

ПРИКОРМ м. см. прикормка.

ПРИКОРМИТЬ сов. кого кошумча тамак берүү, кошумча тоют берүү.

ПРИКОРМКА ж. **1.** (*действие*) кошумча тамак берүү, кошумча тоюттандыруу; **2.** (*корм*) кошумча азык, жем, тамак; кошумча тоют.

ПРИКОРНУТЬ сов. разг. куш уйку салуу, тук этип алуу.

ПРИКОСНОВЕНИЕ ср. тийүү, тийдирүү, тийгизип коюу.

ПРИКОСНОВЕННОСТЬ ж. офиц. катышкандык, тиешеси бардык; **его прикосновенность к делу** анын ишке тиешеси бар экендиги.

ПРИКОСНОВЕННЫЙ, ая, -ое офиц. катышкан, тиешеси бар (*бир ишке*).

ПРИКОСНУТЬСЯ сов. к кому-чему тийүү, тийип коюу.

ПРИКРАСА ж. чаще мн., разг.: рассказывать без прикрас болгонун болгондой айтуу.

ПРИКРАСИТЬ сов. что боёмолоо, кошуу, апыртып жиберүү (бир нерсени айтканда).

ПРИКРАШИВАТЬ несов. см. прикрасить.

ПРИКРЕПИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое бекитүүчү, бекитүү, бекиткич; **прикрепительный талон** бекитүү талону.

ПРИКРЕПИТЬ сов. 1. что к кому-чему бекитүү, кадоо; **прикрепить объявление к стене** кулактандырууну дубалга бекитүү (кадоо); 2. кого-что к кому-чему бекитүү, бекитип коюу; **прикрепить отстающего ученика к сильному** сабагына жетише албаган окуучуну мыкты окуучуга бекитип коюу; **прикрепить к поликлинике** поликлиникага бекитүү.

ПРИКРЕПИТЬСЯ сов. к кому-чему 1. бекитилүү; 2. (стать на учёт) бекитилүү, учётко туруу (мис. проф-союздун).

ПРИКРЕПЛЕНИЕ ср. бекитүү, бекитилүү.

ПРИКРЕПЛЯТЬ несов. см. прикрепить.

ПРИКРЕПЛЯТЬСЯ несов. 1. см. прикрепить; 2. страд. к **прикреплять**.

ПРИКРИКИВАТЬ несов. см. прикрикнуть.

ПРИКРИКНУТЬ сов. на кого-что жекирип айкыруу, зекип кыйкыруу.

ПРИКРУТИТЬ сов. 1. кого-что (привязать) бурап, толгоп байлоо; бурап туруп бекитүү; 2. что (уменьшить) бурап төмөндөтүү, бурап ылдыйлатуу (басуу); **прикрутить фитиль в лампе** лампынын билигин бурап төмөндөтүү (басуу).

ПРИКРУЧИВАТЬ несов. см. прикрутить.

ПРИКРЫВАТЬ несов. см. прикрывать.

ПРИКРЫВАТЬСЯ несов. 1. см. прикрываться; 2. страд. к **прикрывать**.

ПРИКРЫТИЕ ср. 1. (укрытие, убежище) далда, калканч; **хорошее прикрытие от дождя** жаандан сактоочу жакшы калканч; **стрелять из-за прикрытия** далдадан туруп атуу; 2. (защита, охрана) калканч, далда; **под прикрытием артиллерии** артиллериянын далдасы астында; 3. воен. коргооч бөлүк; **артиллерийское прикрытие** артиллериялык коргооч бөлүк.

ПРИКРЫТЬ сов. 1. кого-что (накрыть, закрыть) жабуу, чүмкөө, жаап коюу; **прикрыть дверь** эшикти жаап коюу; 2. кого-что (заслонить собой) калкалоо, тосуу; **раскидистое дерево прикрыло нас от солнца** калдайган жыгач бизди күндөн калкалап турду; 3. кого-что, воен. (защитить) калкалоо, далдалоо; **прикрыть наступление артиллерийским огнём** чабуулду артиллериянын огу менен калкалоо; 4. кого-что, перен. (скрыть) жашыруу, жабуу; **прикрыть обман** жалганды жашыруу; 5. что, разг. (закрыть, ликвидировать) жабуу, жоюу (мис. ишкананы).

ПРИКРЫТЬСЯ сов. чем 1. (накрыться) жамынуу; жабылуу (мис. дүкөн); 2. перен. разг. (скрыть что-л.) жашырылуу, жабылуу.

ПРИКУПАТЬ несов. см. прикупить.

ПРИКУПИТЬ сов. 1. что, чего (дополнительно) кошумча сатып алуу; 2. что, карт. прикуп алуу (карта оюндарында).

ПРИКУРИВАТЬ несов. см. прикурить.

ПРИКУРИТЬ сов. что папиросту күйгүзүп алуу (бирөөнүн папиросуна тутандыруу).

ПРИКУС м. тиштердин кабышып турушу.

ПРИКУСИТЬ сов. что тиштеп алуу; **прикусить язык** 1) тилди тиштеп алуу; 2) перен. жаак басуу, унчукпай калуу.

ПРИКУСЫВАТЬ несов. см. прикусить.

ПРИЛАВОК м. прилавка (дүкөндө кездеме жайып соода кылынуучу узун стол, текче); **работник прилавка** магазиндеги сатуучу.

ПРИЛАГАТЕЛЬНОЕ ср. грам. сын атооч.

ПРИЛАГАТЬ несов. см. приложить 2, 3, 4.

ПРИЛАГАТЬСЯ несов. кошумчалануу, кошо тиркелүү.

ПРИЛАДИТЬ сов. что эп кыюу, эбине келтирүү, эп келиштирүү, эп келтирүү (мис. эшик жапкыч пружинаны).

ПРИЛАЖИВАТЬ несов. см. приладить.

ПРИЛАСКАТЬ сов. кого-что эркелетүү, сылап-сыйпоо.

ПРИЛАСКАТЬСЯ сов. к кому эркелөө, жаракөрлөнүү.

ПРИЛЕГАТЬ несов. 1. кыналуу, кыналып туруу; **платье прилегает к телу** көйнөк денесине кыналып турат; 2. (примыкать) чектеш болуу, туташ болуу, тутумдаш болуу; **сад прилегает к реке** бак өзөнгө чектеш болуп турат.

ПРИЛЕЖАНИЕ ср. кунт, тырышчаактык; **он отличается прилежанием** ал тырышчаактыгы менен айырмаланат.

ПРИЛЕЖАЩИЙ, ая, -ее мат. жанаша жаткан; **прилежая сторона** жанаша жаткан жак.

ПРИЛЕЖНО нареч. тырышып, кунт коюп, көңүл коюп; **прилежно учиться** тырышып окуу.

ПРИЛЕЖНЫЙ, ая, -ое тырышчаак, көңүл койгон, кунттуу, кунт койгон.

ПРИЛЕЗТЬ сов. разг. сойлоп, жылып келип кирүү.

ПРИЛЕПИТЬ сов. что жабыштыруу, чаптоо, чапташтыруу, желимдөө; **прилепить марку на конверт** марканы конвертке жабыштыруу.

ПРИЛЕПИТЬСЯ сов. 1. (о липком) жабышуу, чапташуу, чапталышуу, желимделүү; 2. перен. разг. (поместиться, расположиться) жабышуу, жабышкандай болуп туруу (мис. тоонун бетиндеги үй).

ПРИЛЕПЛЯТЬ несов. см. прилепить.

ПРИЛЕПЛЯТЬСЯ несов. 1. см. прилепиться; 2. страд. к **прилеплять**.

ПРИЛЕТАТЬ несов. см. прилететь.

ПРИЛЕТЕТЬ сов. 1. учуп келүү; **самолёт прилетел вовремя** самолёт өз убагында учуп келди; 2. перен. разг. (примчаться) бат келүү, ылдам жетип келүү.

ПРИЛЁЧЬ сов. 1. жатуу, жантаюу, жамбаштап жатуу, жамбаштоо; 2. к чему (прилечь) жабышып жатуу, жата калуу; **прилечь ухом к земле** кулагын жерге коюп жатуу, жата калып жер тыңшоо.

ПРИЛЁТ м. учуп келүү (мис. келгин куштар).

ПРИЛИВ м. 1. деңиз суусунун мезгил-мезгили менен көтөрүлүшү; 2. перен. куюлуш, шыкалыш; **прилив крови к голове** кандын башка чыгып шыкалышы; **в приливе гнева** жаалданып турганда, ачууланып турганда; **прилив энергии** кайрат (күчтүн) толушу.

ПРИЛИВАТЬ несов. см. прилить.

ПРИЛИЗАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от прилизать; 2. прил. разг. (о волосах) жылма таралган (чач).

ПРИЛИЗАТЬ сов. что 1. (языком) тил менен жалап жылмалоо; 2. перен. разг. жылма кылып тароо; **прилизать волосы** чачты жылма кылып тароо.

ПРИЛИЗАТЬСЯ сов. разг. жылма кылып тарануу.

ПРИЛИЗЫВАТЬ несов. см. прилизать.

ПРИЛИПАТЬ несов. см. прилипать.

ПРИЛИПНУТЬ сов. к кому-чему 1. (о чём-л. липком) жабышуу, чапташуу, илээшүү; 2. перен. разг. (надоесть) жабышуу, асылып жадатуу.

ПРИЛИПЧИВОСТЬ ж. разг. жабышкактык.

ПРИЛИПЧИВЫЙ, ая, -ое разг. 1. (о липком) жабыш-как, жабышма; 2. перен. (надоедливый) жадатма, асылгыч, жабышма.

ПРИЛИТЬ сов. куюлуу, агып келүү, агып чогулуу; **кровь прилила к голове** кан башка агып чогулду, кан башка чыгып шыкалды.

ПРИЛИЧИЕ ср. адептүүлүк, сылыктык, сыпаалык; для приличия тим эле сыпаалык үчүн; **соблюдать приличия** адептүүлүктү сактоо.

ПРИЛИЧНО нареч. 1. адептүү, сыпайы, түзүк, жакшы; **вести себя прилично** өзүн адептүү алып жүрүү; 2. разг. (удовлетворительно) түзүк, жаман эмес.

ПРИЛИЧНЫЙ, ая, -ое 1. (пристойный) адептүү, сыпаа, сылык; 2. разг. (удовлетворительный) жаман эмес; **сегодня приличная погода** бүгүн аба-ырайы жаман эмес.

ПРИЛОВЧИТЬСЯ сов. разг. ык алуу, ийкемдүү болуу, ийкемдүүлүккө үйрөнүү.

ПРИЛОЖЕНИЕ ср. 1. (применение, направление) жумшоо, колдонуу, колдонулуу, пайдалануу; **приложение знаний на практике** билимди практикада колдонуу; 2. кошо тиркөө, тиркөө, тиркеп коюу, кошуу; **приложение документов к заявлению** документтерди арызга кошо тиркөө; 3. (то, что приложено) тиркеме, кошумча; **журнал с приложениями** кошумчалары бар журнал; 4. (напр. печати) басуу (печатты, мөөрдү); 5. грам. кошумча мүчө (өзүнүн аныкталгычына кошумча ат берүүчү аныктоочтун бир бөлүгү; мис. Кабылан Манас, баатыр учкуч, окуучу Асан ж.б.).

ПРИЛОЖИТЬ сов. что 1. коюу, басуу; **приложить руку к лбу** колду чекеге басуу; 2. (представить вместе) кошо тиркөө, тиркөө, тиркеп коюу, кошуу; **приложить к заявлению документы** документтерди арызга кошо тиркөө; 3. (направить действие чего-л.) жумшоо, салуу; **приложить силу физ. күч** жумшоо (салуу); **приложить все силы для выполнения плана** планды орундоо үчүн бардык күчтү жумшоо; 4. (применить) колдонуу, пайдалануу; **приложить теорию на практике** теорияны практикада колдонуу; 5. (напр. печать) басуу; **ума не приложу см. ум.**

ПРИЛОЖИТЬСЯ сов. 1. (напр. к руке) урматтап өбүү (мис. аялдын колун); 2. (приблизить вплотную) жакын коюу (келтирүү); **приложиться ухом к двери** эшикке колак коюп тыңшоо; 3. (нацелившись) шыкаалоо, мээлөө; **остальное приложится** калганы өзү эле келет.

ПРИЛЬНУТЬ сов. к кому-чему ыктоо, жабышуу, асылып эркелөө.

ПРИМА ж. муз. прима (1. гаммадагы биринчи негизги үн, тыбыш; 2. скрипка, виолончель сыяктуу музыка-

лык инструменттин биринчи кылы; 3. ансамблде биринчи партияны аткаруучу киши же инструмент).

ПРИМА-БАЛЕРИНА ж. прима-балерина (биринчи ролдорду аткаруучу балерина).

ПРИМАДОННА ж. театр. примадонна (биринчи ролдорду аткаруучу опералык обончу аял).

ПРИМАЗАТЬСЯ сов. к кому-чему, разг. кыпчылуу, кыстырылуу, эки жүздүүлүк кылып кыпчылуу.

ПРИМАЗЫВАТЬСЯ несов. см. примазаться.

ПРИМАНИВАТЬ несов. см. приманивать.

ПРИМАНИТЬ сов. кого, разг. 1. жакшы көрүнүп, өзүнө тартуу; 2. перен. өзүнө тартуу, кызыктыруу.

ПРИМАНКА ж. 1. охот. татканткыч жем (мис. балыкты, илбээсиндик, кушту, аңды уулаганда таткандырып, бир жерге кыныктыруу үчүн салынуучу жем); 2. перен. кызыктырып өзүнө тарткыч нерсе.

ПРИМАТ м. филос. примат, алгачкылык, негизгилик, биринчи маанилүүлүк.

ПРИМАТЫ мн. (ед. примат м.) приматтар (сүтчүл айбандардын жогорку түркүмү; буга - адам, маймыл жана чала маймылдар кирет).

ПРИМАЧИВАТЬ несов. см. примочить.

ПРИМАЩИВАТЬСЯ несов. см. примоститься.

ПРИМЕЛЬКАТЬСЯ сов. разг. көзгө өтө эле үйүр болуу, көрө берип көзгө тааныш болуу (көп кездеше турган бир нерсе).

ПРИМЕНЕНИЕ ср. 1. (употребление) колдонуу, колдонулуу, жумшалуу, жумшоо; **применение новой машины в производстве** жаңы машинаны өндүрүштө колдонуу; 2. (приспособление) көнүгүү, үйрөнүшүү; **применение к новым условиям работы** иштин жаңы шарттарына көнүгүү; **применение к климату** климатка үйрөнүү; **в применении к чему-л. бир нерсеге** караганда, салыштырып караганда.

ПРИМЕНИМОСТЬ ж. колдонуучулук, пайдаланууга жөндөмдүүлүк.

ПРИМЕНИМЫЙ, ая, -ое колдонулуучу, пайдаланууга жөндөмдүү.

ПРИМЕНИТЕЛЬНО нареч. салыштырып караганда, ылайыктуу; **применительно к местным условиям** жергиликтүү шарттарга ылайыктуу; **применительно к данному случаю** ушул учурга ылайыктап көргөндө.

ПРИМЕНИТЬ сов. что к кому-чему колдонуу, пайдалануу, ишке ашыруу; **применить новый метод работы** иштин жаңы методун колдонуу.

ПРИМЕНИТЬСЯ сов. к кому-чему 1. көнүү, үйрөнүшүү; **примениться к новым условиям работы** иштин жаңы шарттарына көнүгүү; 2. колдонулуу, ишке ашырылуу.

ПРИМЕНЯТЬ несов. см. применять.

ПРИМЕНЯТЬСЯ несов. 1. колдонулуу, ылайыкталуу; 2. страд. к применять.

ПРИМЕР м. 1. үлгү, өрнөк, мисал; **показать пример** үлгү көрсөтүү; **взять пример с кого-л.** бирөөдөн үлгү алуу; **служить примером** үлгү боло алуу; **пример мужества** эрдиктин үлгүсү; 2. мат. маселе, мисал; **решить примеры** мисалдарды чыгаруу; **для примера** үлгү үчүн, мисалы; **к примеру** мисалы; **по твоёму примеру** сага карап; **не в пример** алда канчалык жогору, башкалардай эмес.

ПРИМЕРЗАТЬ несов. см. примёрзнуть.

ПРИМЕРИВАТЬ несов. см. примёрить.

ПРИМЕРИТЬ *сов. что* ченөө, өлчөө, ченеп көрүү; **примерить костюм** костюмду ченөө; **семь раз примерь, а один раз отрежь** *посл.* жети өлчөп, бир гана кес.

ПРИМЕРКА *жс.* ченөө, өлчөө; өлчөп, чактап көрүү (*мис. тигилип жаткан кийимди*).

ПРИМЕРНО *нареч.* **1.** (*образцово*) үлгүлүү, өрнөктүү; **примерно вести себя** өзүн үлгүлүү алып жүрүү; **2.** (*приблизительно*) болжолдуу, чамалуу, чамалап айтканда; **мы примерно так и договорились** биз, чамалап айтканда, так ушундай деп макулдашкан болчубуз.

ПРИМЕРНЫЙ, ая, -ое **1.** (*образцовый*) үлгүлүү, өрнөктүү; **примерное поведение** үлгүлүү жүрүш-туруш; **2.** (*приблизительный*) болжолдуу, чамалуу; **примерный срок окончания работы** жумуштун аякташынын чамалуу мөөнөтү.

ПРИМЕРЯТЬ *несов. см.* **примерить.**

ПРИМЕСИТЬ *сов. что, чего* кошуп жууруу.

ПРИМЕСЬ *жс.* катыш, кошунду, аралаш; **глина с примесью песка** кум менен аралашкан топурак.

ПРИМЕТА *жс.* **1.** белги; **особые приметы** өзгөчө белгилер; **2.** (*в суеверных представлениях*) жорук, ырым-жырым, белги; **хорошая примета** жакшы жорук (*белги*); **быть на примете** көзгө көрүнүктүү болуу, көзгө чалынуу; **иметь на примете** эске ала жүрүү.

ПРИМЕТАТЬ *сов. что* кабуу, кабып тигүү.

ПРИМЕТИТЬ *сов. кого-что, разг.* байкоо, белгилөө, байкап калуу, белгилеп калуу; **не отметили самого главного** эң негизгисин байкабай калуу.

ПРИМЕТНЫЙ, ая, -ое белгилүү, көрүнүктүү, көзгө чалынардык.

ПРИМЕЧАНИЕ *ср.* эскертүү (*текстине кошумча түшүнүк*); **примечания даны в конце книги** эскертүүлөр китептин аягында берилген.

ПРИМЕЧАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое көрүнүктүү; **примечательное событие** көрүнүктүү окуя.

ПРИМЕЧАТЬ *несов. разг.* **1.** *см.* **приметить**; **2.** *за кем-чем (наблюдать)* байкоо, байкап калуу; **смотри и примечай** карап байкай жүр.

ПРИМЕШАТЬ *сов. что, чего* аралаштыруу, кошуу.

ПРИМЕШИВАТЬ I *несов. см.* **примесить.**

ПРИМЕШИВАТЬ II *несов. см.* **примешать.**

ПРИМЕРЗНУТЬ *сов.* кошо тоңуу, жабышып тоңуу.

ПРИМЕТЫВАТЬ *несов. см.* **приметать.**

ПРИМИНАТЬ *несов. см.* **примять.**

ПРИМИРЕНИЕЦ *м. полит.* келишүүчү, келишип кетүүчү (*буржуазиянын максатын көздөгөн оппортунист*).

ПРИМИРЕНИЕ *ср.* **1.** (*действие*) келишүү, жарашуу, ынтымакташуу, татуулашуу; **2.** (*мир, согласие*) тынчтык, жарашуу, жараштыруу; **между ними наступило полное примирение** алардын ортосунда толук тынчтык орноду.

ПРИМИРЕНЧЕСКИЙ, ая, -ое *неодобр.* келишип кетүүчүлүк менен болгон, келишүүчүлүк менен болгон.

ПРИМИРЕНЧЕСТВО *ср. неодобр.* келишүүчүлүк, келишип кетүүчүлүк.

ПРИМИРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое элдештирүүчү, келиштирүүчү, жараштыруучу.

ПРИМИРИТЬ *сов. кого-что* элдештирүү, жараштыруу, ынтымакташтыруу, табыштыруу.

ПРИМИРИТЬСЯ *сов.* **1.** *с кем (помириться)* элдешүү, жарашуу, ынтымакташуу, татуулашуу; **2.** *с кем-чем (смириться)* макул болуу, көнүү.

ПРИМИРЯТЬ *несов. см.* **примири́ть.**

ПРИМИРЯТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **примири́ться**; **2.** *страд. к* **примири́ть.**

ПРИМИТИВ *м.* примитив, жөнөкөй, алгачкы (**1.** *жөнөкөй жана олдоксон иштелген нерсе*; **2.** *ар бир алгачкы, өрчүбөгөн, жөнөкөй кубулуш; искусстводо – эң алгачкы жөнөкөй чыгарма*).

ПРИМИТИВНОСТЬ *жс.* **1.** (*несложность*) примитивдүүлүк, жөнөкөйлүк; **2.** *перен. (ограниченность)* аң-сезимдин тардыгы, артта калгандык.

ПРИМИТИВНЫЙ, ая, -ое **1.** (*несложный*) примитивдүү, жөнөкөй, татаал эмес, жөнөкөй жасалган; **2.** *перен. (ограниченный)* аң-сезими тар, артта калган.

ПРИМКНУТЬ *сов. к кому-чему* кошулуу, биригүү; **я примкнул к группе экскурсантов** мен экскурсанттардын тобуна кошулдум; **примкнуть штык воен.** штыкты кийгизип бекитүү, аштоо (*мылтыкка найзаны кийгизип бекитүү*).

ПРИМОЛКНУТЬ *сов.* басылып калуу, унчукпай калуу, унчукпоо, үндөбөй (*тыбыш чыгарбай*) калуу, үндөбөө.

ПРИМОРСКИЙ, ая, -ое деңиздин жээгиндеги (*боюндагы, жанындагы*); **приморский парк** деңиз жээгиндеги парк.

ПРИМОРЬЕ *ср.* деңиздин айланасындагы (*тегеректиндеги, боюндагы*) жер.

ПРИМОСТИТЬСЯ *сов. разг.* эптеп кыпчылып отуруу, орун алуу (*ыксыз жайдан*).

ПРИМОЧИТЬ *сов. что* нымдоо, суулоо, чылоо.

ПРИМОЧКА *жс.* примочка (*ооруган жерге басылуучу кебез же чүпүрөк чылануучу дары*).

ПРИМУЛА *жс. бот.* примула (*жазында эрте гүлдөй турган көп жылдык өсүмдүк*).

ПРИМУС *м.* примус.

ПРИМЧАТЬ *сов. кого-что, разг.* чуркап жеткирүү, чаап жеткирүү, тез жеткирүү.

ПРИМЧАТЬСЯ *сов. разг.* тез чуркап келүү, чаап жетип келүү, тез келүү.

ПРИМЫКАНИЕ *ср. грам.* ыкташуу.

ПРИМЫКАТЬ *несов.* **1.** *см.* **примкнۇть**; **2.** (*находиться рядом*) тутумдаш болуу, танапташ болуу, катарлаш болуу; **к дому примыкает сад** бак үйгө туташ тигилген; **наши дворы примыкают друг к другу** биздин короолор бири-бири менен туташ (*катар*).

ПРИМЯТЬ *сов. что* уйпалоо, жапыруу, тебелеп-тепсөө.

ПРИМЯТЬСЯ *сов.* уйпалануу, жапырылуу, тебеленүү.

ПРИНАДЛЕЖАТЬ *несов.* **1.** *кому-чему* таандык болуу, тиешелүү болуу, ээ болуу, жатуу, караштуу болуу; **женщине в СССР принадлежат права равные с мужчиной СССРде** эркектер кандай укукка ээ болсо, аялдар да ошондой эле укукка ээ; **ему принадлежит заслуга важного изобретения** маанилүү ойлоп чыгарууда сиңирген эмгек ага таандык; **2.** *к чему (входить в состав чего-л.)* таандык болуу, кирүү; **он принадлежит к группе выдающихся деятелей** ал көрүнүктүү ишмерлердин тобуна кирет.

ПРИНАДЛЕЖНОСТЬ *жс.* **1.** *чаще мн.* буюм, керек-жарак, шайман, аспап; **канцелярские принадлежности** канцелярдык буюмдар; **рыболовные принадлежности** балык кармоочу аспаптар; **2.** таандык, тиешелүү,

бар болуу, жатуу, кирүү; **принадле́жность к па́ртии** партияга тиешелүүлүгү, партияда бар болуу; по **принадле́жности** тиешелүүлүгүнө карай; кимге же эмнеге тиешелүү болсо, ошого карай (мис. *арызды жиберүү*).

ПРИНАЛЕ́ЧЬ сов. разг. 1. на кого-что (навалиться) бир аз күчөп басуу, бир аз күч салып аракет кылуу; **принале́чь на вёсла** кайыктын калагын бнр аз күч салып айдоо; 2. на что, перен. (усердно приняться) кунт коюу, тырышуу, жан-дили менен берилүү; **принале́чь на за́нятия** занятиеге жан-дили менен берилүү.

ПРИНАРЯДИ́ТЬ сов. кого-что, разг. жасоо, кооздоп жакшы кийиндирүү, жасандыруу.

ПРИНАРЯДИ́ТЬСЯ сов. разг. жасануу, кооздонуп жакшы кийинүү.

ПРИНАРЯЖА́ТЬ несов. см. **принаряди́ть**.

ПРИНАРЯЖА́ТЬСЯ несов. 1. см. **принаряди́ться**; 2. страд. к **принаряжа́ть**.

ПРИНЕВО́ЛИВАТЬ несов. см. **принево́лить**.

ПРИНЕВО́ЛИТЬ сов. кого к чему, разг. күчтөө, зордоо, эрксиз көндүрүү.

ПРИНЕСЕ́НИЕ ср. берүү; **принесёние прися́ги** ант берүү; **принесёние благода́рности** ыракмат айтуу; **принесёние в дар** сыйлык кылып берүү, тартуу кылып берүү.

ПРИНЕСТИ́ сов. 1. кого-что алып келүү; **принести́ домо́й поку́пки** сатып алгандарды үйгө алып келүү; 2. кого, разг. (о животных – родить) балалоо, тууш (мис. *мышык*); төрөө; 3. что (дать урожай) түшүм берүү; 4. что, перен. (дать, доставить) берүү; **принести́ до́ход** киреше берүү; **принести́ по́льзу** пайда берүү; 5. что берүү, айтуу; **принести́ благода́рность** алкыш айтуу; **принести́ кля́тву** ант берүү; **принести́ свой извинёния** кечирим суроо.

ПРИНЕСТИ́СЬ сов. разг. тез келүү, тез жетүү, чапкан бойдон жетип келүү.

ПРИНИЖА́ТЬ несов. см. **прини́зить**.

ПРИНИ́ЖЕННОСТЬ жс. кемсинтилгендик, басындырылгандык, кордолгондук.

ПРИНИ́ЖЕННЫЙ, ая, -ое кемсинткен, басынткан, кордолгон.

ПРИНИ́ЗИТЬ сов. 1. кого (унизить) кемсинтүү, басынтуу; 2. что (уменьшить) кичирейтүү, төмөндөтүү; **прини́зить значёние** чеге-л. бир нерсенин маанисин төмөндөтүү (*кичирейтүү*).

ПРИНИКА́ТЬ несов. см. **приникну́ть**.

ПРИНИКНУ́ТЬ сов. к кому-чему кыналуу, жабышуу, коюлуу; **приникну́ть у́хом к зёмле** жерге кулагын коюп тыншоо.

ПРИНИМА́ТЬ несов. 1. см. **приня́ть**; 2. (при родах) төрөткө жардам кылуу; **принимáя во внимáние** эске алып, назарга алып.

ПРИНИМА́ТЬСЯ несов. 1. см. **приня́ться**; 2. страд. к **принимать**.

ПРИНОРА́ВЛИВАТЬ несов. см. **принорови́ть**.

ПРИНОРА́ВЛИВАТЬСЯ несов. 1. см. **принорови́ться**; 2. страд. к **приноравли́вать**.

ПРИНОРОВИ́ТЬ сов. что, разг. ылайыктоо, ийкемдөө, тууралоо, туура келтирүү, эптөө, ылайыкташтыруу; **принорови́ть оконча́ние рабо́ты к кон́цу ме́сяца** жумуштун бүтүшүн айдын аягына туура келтирүү.

ПРИНОРОВИ́ТЬСЯ сов. к чему, разг. ылайыкталуу, ийкемделүү, тууралануу, көнүгүү (мис. *жаңы шарттарга*).

ПРИНОСИ́ТЬ несов. см. **принести́**.

ПРИНОШЕ́НИЕ ср. уст. белек, тартуу.

ПРИНУДИ́ТЕЛЬНОСТЬ жс. зордолгондук, эрксиздик.

ПРИНУДИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое зордогон, эрксиз; **принуди́тельные ме́ры** зордогон (*зордука салган*) чаралар; **сделать что-л. в принуди́тельном по́рядке** бир нерсени зордук менен иштөө.

ПРИНУ́ДИТЬ сов. кого-что с неопр. аргасыз кылуу, зордоо, эрксиз иштетүү.

ПРИНУ́ЖДАТЬ несов. см. **прину́дить**.

ПРИНУ́ЖДЕНИЕ ср. зордук, аргасыз кылуу, зордоо, эрксиз иштетүү, кыстоо; **по прину́ждению** аргасыздыктан, кыстоо менен; **без прину́ждения** кыстоосуз, зордоосуз.

ПРИНУЖДЕ́ННОСТЬ жс. 1. аргасыздык, айласыздык, эрксиздик; **принужде́нность в обра́щении** мамиле кылуудагы аргасыздык; 2. (*неестественность*) анткордук, табигый эместик.

ПРИНУЖДЕ́ННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **принуди́ть**; 2. анткор, табигый эмес, зордогон; **принужде́нный сме́х** анткор күлкү.

ПРИНЦ м. принц (*канзада, падышазада*).

ПРИНЦЕ́ССА жс. принцесса (*кан кызы, падыша кызы*).

ПРИ́НЦИП м. 1. (*основное положение*) принцип (*негиз*; мис. *теориянын негизи*); 2. (*убеждение, точка зрения*) принцип (*көз караш, ишеним*); **э́то про́тив мо́их принци́пов** бул менин принциптериме каршы; **в принци́пе** принципте, негизинде; **в принци́пе я согла́сен** негизинде мен макулмун.

ПРИНЦИПА́Л м. уст. башчы, кожоюн, ээ.

ПРИНЦИПИА́ЛЬНО нареч. **принципиалдуу** жагынан, негизинен; **принципи́ально я согла́сен** негизинен мен макулмун.

ПРИНЦИПИА́ЛЬНОСТЬ жс. принциптүүлүк, **принципиалдуулук** (1. *принципке, маселенин негизине байланыштуулук*; 2. *тийиштүү жолдон чыкпагандык*).

ПРИНЦИПИА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*касающийся принципов*) принциптүү, **принципиалдуу** (*маселени негизинен козгогон*); **принципи́альный вопро́с** принциптүү маселе; **принципи́альный спор** принциптүү талаш-тартыш; 2. (*придерживающийся твёрдых принципов*) принциптүү (*өзүнүн туткан жолунан кайтпаган*); **принципи́альный челове́к** принциптүү киши; 3. (*основной, общи́й*) негизинен, жалпысынан; **да́ть принци́пиальное согла́сие** негизинен макулдугун берүү.

ПРИНЮ́ХАТЬСЯ сов. разг. жытка көнүү, жытка үйрөнүп калуу, жытыгып калуу; **приню́хаться к табáчно-му ды́му** тамекинин жытына көнүү.

ПРИНЮ́ХИВАТЬСЯ несов. см. **приню́хаться**.

ПРИНЯ́ТИЕ ср. кабыл алуу; берүү; **принятие резолю́ции** резолюцияны кабыл алуу; **принятие прися́ги** ант берүү.

ПРИНЯ́ТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **приня́ть**; 2. прил. адат болуп калган, көнүмүш; **приня́тый по́рядок** адат болуп калган тартип.

ПРИ́НЯТЬ сов. 1. кого-что (*взять, получи́ть*) алуу, өткөрүп алуу; **приня́ть паке́т** пакетти алуу; **приня́ть па́ртию това́ра** бир партия товарларды өткөрүп алуу; 2. кого (*включи́ть в состав*) кабыл алуу, алуу; **приня́ть в**

члены профсоюза профсоюздун мүчөлүгүнө алуу; **принять на работу** кызматка алуу; **3. кого** кабыл алуу; **принять делегацию** делегацияны кабыл алуу; **врач принял пять больных** врач оорулуу беш кишини кабыл алды; **4. что (утвердить)** кабыл алуу, бекитүү, чыгаруу; **принять резолюцию** резолюцияны кабыл алуу; **принять закон** закон кабыл алуу (*чыгаруу*); **5. что (согласиться с чем-л.)** кабыл алуу, туура деп табуу; **принять чей-л. совет** бирөөнүн кеңешин туура деп табуу; **6. что (выпить, съесть)** ичүү; **принять лекарство** дары ичүү; **принять пищу** тамак ичүү; **7. кого-что за кого-что (признать, считать)** эсептөө, ыйгаруу, окшотуу, ...деп билүү, ...экен деш; **я принял его за знакомого** мен аны тааныш киши экен деп ойлодум; **принять за шутку** оюнга ыйгаруу, тамаша экен деп түшүнүү; **принять сигнал** воен. сигнал алып аны кайталоо; **принять участие** катышуу (*в чём-л.*); каралашуу, жардамдашуу (*в ком-л.*); **принять к сведению** эске алып коюу; **принять на себя** өзүнө алуу; **принять на себя вину** күнөөнү өз мойнуна алуу; **принять на себя обязанность** өзүнө милдет алуу; **принять бой** согушка киришүү (*салгылашуу*); **принять за чистую монету** чын экен деп ишенүү, чын көрүү; **принять что-л. близко к сердцу** бир нерсеге көңүл буруп кайгысын тартуу; **принять решение** ниеттенүү, чечим кылуу, чечим кабыл алуу; **принять мuku** азап тартуу; **принять смерть** киши колдуу болуп өлүү; **принять ванну** ваннага түшүү (*киринүү*); **принять меры** чара көрүү; **так принято** үрп-адат ушундай, жол-жобо ушундай; **примите уверения** ишенүү менен кабыл алыңыз (*каттын аягына жазылуучу сөз*).

ПРИНЯТЬСЯ сов. **1.** за что и с неопр. (*приступить к какому-л. делу*) киришүү, баштоо; **приняться за работу** ишке киришүү; **приняться читать** китеп окуй баштоо; **2. с.-х. (привиться)** өнүү, өсүп чыгуу, тамыр жаюу (*жаңы отургузган жыгач же эмдөө жөнүндө*); **груша хороша принялась** алмурут жакшы өсүп чыкты; **бспа принялась** чечектин эми чыкты.

ПРИБОДРИТЬ сов. *кого-что* дем берүү, кайраттандыруу.

ПРИБОДРИТЬСЯ сов. кайраттануу, кайраттанып калуу.

ПРИБОДРЯТЬ несов. см. **прибодрить**.

ПРИБОДРЯТЬСЯ несов. см. **прибодриться**.

ПРИБРЕСТИ сов. *кого-что* алуу, ээлөө, ээ болуу; **приобрести опыт** тажрыйба алуу; **приобрести костюм** костюм алуу; **приобрести значение** мааниге ээ болуу.

ПРИБРЕТАТЕЛЬ м. алуучу.

ПРИБРЕТАТЬ несов. см. **приобрести**.

ПРИБРЕТЕНИЕ ср. **1.** алуу, ээ болуу; **приобретение знаний** билим алуу; **2. (достижение)** жетишкендик, табылга; **ценное приобретение** культуры маданияттын баалуу жетишкендиги; **3. разг. (покупка)** сатып алган нерсе.

ПРИБЩАТЬ несов. см. **приобщить**.

ПРИБЩАТЬСЯ несов. **1. см. приобщиться; 2. страд. к приобщать.**

ПРИБЩЕНИЕ ср. катыштыруу, тартуу, тартылуу, катышуу, үйрөтүү, үйрөнүү.

ПРИБЩИТЬ сов. **1. кого-что** катыштыруу, тартуу, жеткирүү; **приобщить к культуре** маданиятка жеткирүү; **2. что, офиц. (приложить)** көктөө, кошуп коюу,

бириктирүү; **приобщить к делу необходимые документы** керектүү документтерди делого кошуп коюу.

ПРИБЩИТЬСЯ сов. *к чему* катышуу, тартылуу, жетүү; **приобщиться к культуре** маданиятка жетүү.

ПРИОДЕТЬ сов. *кого-что*, разг. кийинтүү, жакшы кийинтүү, кийиндирүү, кийинтип коюу.

ПРИОДЕТЬСЯ сов. разг. кийинүү, түзүк кийинүү.

ПРИОЗЁРНЫЙ, ая, -ое көлдүн жээгиндеги, көлдүн боюндагы; **приозёрный край** көлдүн жээгиндеги өлкө.

ПРИОРИТЕТ м. приоритет, биринчилик (*убагында бир нерсени ойлоп чыгаруудагы же илимий текшерүүдөгү ж.б.*).

ПРИОСАНИВАТЬСЯ несов. см. **приосаниться**.

ПРИОСАНИТЬСЯ сов. разг. келбетин түзөө, боюн түзөө, бакыйып калуу.

ПРИОСТАНАВЛИВАТЬ несов. см. **приостановить**.

ПРИОСТАНАВЛИВАТЬСЯ несов. **1. см. приостановиться; 2. страд. к приостанавливать.**

ПРИОСТАНОВИТЬ сов. *кого-что* бир аз токтотуу, бир аз токтотуп коё туруу; **приостановить работу** жумушту бир аз токтотуп коюу; **приостановить кровотоечение** кандын агышын бир аз токтотуу.

ПРИОСТАНОВИТЬСЯ сов. бир аз токтотулуу, бир аз токтоп калуу; **работа приостановилась** жумуш бир аз токтолуп калды; **кровотечение приостановилось** кандын агуусу (*агышы*) бир аз токтоду.

ПРИОСТАНОВКА жс. токтоо, токтоп туруу; токтотулуу.

ПРИОТВОРИТЬ сов. *что* бир аз ачуу, кичине гана ачуу, ачыңкыроо (*мис. эшикти*).

ПРИОТВОРИТЬСЯ сов. бир аз ачылуу, кичине ачылуу; **дверь приотворилась** эшик бир аз ачылды.

ПРИОТВОРЯТЬ несов. см. **приотворить**.

ПРИОТВОРЯТЬСЯ несов. **1. см. приотвориться; 2. страд. к приотворять.**

ПРИОТКРЫВАТЬ несов. см. **приоткрыть**.

ПРИОТКРЫВАТЬСЯ несов. **1. см. приоткрыться; 2. страд. к приоткрывать.**

ПРИОТКРЫТЬ сов. *что* бир аз ачып коюу, кичине ачып коюу, ачыңкырап коюу; **приоткрыть дверь** эшикти кичине ачып коюу; **приоткрыть глаза** көздү бир аз ачуу, көзүн жүлжүйтүп ачуу.

ПРИОТКРЫТЬСЯ сов. бир аз ачылуу, ачылыңкыроо; **окно приоткрылось** терезе бир аз ачылды.

ПРИОХОТИТЬ сов. *кого к чему*, разг. кызыктыруу, кынык алдыруу.

ПРИОХОТИТЬСЯ сов. разг. кызыгуу, кыныгуу.

ПРИПАДАТЬ несов. **1. см. припасть; 2. разг. (хромать)** сылтуу, сылтып басуу; **он припадает на левую ногу** ал сол бутунан сылтып басат.

ПРИПАДОК м. талма; **сердечный припадок** жүрөк талмасы (*жүрөк сорунун кармашы*); **в припадке гнева** туткагы кармап; **в припадке великодушия** ак көңүлү кармап.

ПРИПАДОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** талмалуу, талмасы кармаган; **2. в знач. суш. м., жс. разг.** талма оорулуу киши.

ПРИПАИВАТЬ несов. см. **припаять**.

ПРИПАЙКА жс. каң, данакер, кандалган жер, дана-керденген жер.

ПРИПАЛИТЬ сов. *что*, разг. кааруу, бир аз куйкалоо, бир аз күйгүзүү.

ПРИПÁРКА *ж.* ысыткыч (ооруган жерге басуучу дарылыгы бар ысык нерсе).

ПРИПАСА́ТЬ *несов. см. припасти́.*

ПРИПАСТÍ *сов. что, чего, разг.* камдап алуу, даярдап алуу; **припасти́ дров на зиму** кышка отун камдап алуу.

ПРИПА́СТЬ *сов. к кому-чему, разг.* ыкталуу, жабыша калуу; **припасть к ногам** *уст.* бирөөнүн астына жыгылуу.

ПРИПА́СЫ *мн. 1. (провизия)* камдалган (даярдалган) нерсе, камдалган тамак-аш, күл азык; **съестные припасы** камдалган тамак-аш; **2. (принадлежности)** жабдыктар, шаймандар; **охотничьи припасы** аңчылык жабдыктары (*ок-дары*); боевые припасы воен. ок-дары.

ПРИПАХИВАТЬ *несов. разг. 1. чем* жыттануу, бир аз жыттануу; *тесто чем-то припахивает* камыр бир нерсе жыттанат; **2. (об испорченных продуктах)** сасый баштоо, борсуй баштоо, жыттана баштоо; мясо начало припахивать эт жыттана баштады.

ПРИПАЯ́ТЬ *сов. что* данакердөө, кандоо.

ПРИПАЯ́ТЬСЯ *сов.* данакерденүү, кандалуу.

ПРИПЕ́В *м.* кайырма, кайталама (*ырда*).

ПРИПЕВА́ТЬ *несов. разг.* ырдоо.

ПРИПЕВА́ЮЧИ *нареч.:* жить припеваючи *разг.* телегейи тегиз, төрт жагы кыбыла болуп жашоо.

ПРИПЕКА́ТЬ *несов. разг. (о солнце)* ысытуу, ысуу, күйдүрүү; **сегодня припекает** *безл.* бүгүн күн ысып турат.

ПРИПЕРЕ́ТЬ *сов. 1. что* тирөө, тиреп коюу; **припереть дверь доской** эшикти тактай менен тиреп коюу; **2. кого-что (притиснуть)** такоо, такап таштоо, сүрүү, жапшыруу, итерүү; **толпа приперла нас к двери** котологон эл бизди сүрүп эшикке алып барды; **припереть кого-л. к стене** бирөөнү кысмакка алып унчуктурбай салуу, ыктатып салуу.

ПРИПЕ́РЧИВАТЬ *несов. см. приперчить.*

ПРИПЕ́РЧИТЬ *сов. что, разг.* бир аз калемпир же мурч салуу.

ПРИПЕЧА́ТАТЬ *сов. что, разг. 1. (дополнительно напечатать)* басып кошуу, кошумча басуу; **2. разг. (запечатать, поставить печать)** печаттоо (*печать басып сургучтоп бекитүү*).

ПРИПЕЧА́ТЫВАТЬ *несов. см. припечатать.*

ПРИПЕ́ЧЬ *сов. что, разг.* өткөрө бышыруу.

ПРИПЕ́К *м. 1. (при печении хлеба)* припёк (*бышырылган нандын ун кезиндеги салмагынан ашып түшкөн кошумча салмагы*); **дать большой припёк** көп припёк берүү; **2. разг.** күнөс жер, күн ысык тийген жер; **сидеть на припёке** күнөс жерде отуруу.

ПРИПИРА́ТЬ *несов. см. припереть.*

ПРИПИСА́ТЬ *сов. 1. что (написать дополнительно)* кошумча жазуу, жаза түшүү; **приписать ещё несколько строк в письме** катка дагы бир нече сап жаза түшүү; **2. кого к чему (причислить)** каттап коюу, жазып коюу; **приписать к призывному участку** чакыруу участогуна каттап коюу; **3. что кому-чему (отнести за счёт кого-чего-л.)** деп эсептөө, себепкер деп эсептөө; **я приписал это его рассеянности** мен муну анын унутчаактыгынан деп эсептедим; **4. что кому-чему (мысли, слова и т.п.)** оода-руу (*бир нерсени бирөөгө*).

ПРИПИСА́ТЬСЯ *сов.* капалуу, жазылуу (*мис. чакыруу участогуна*).

ПРИПÍСКА *ж.* кошумча жазуу, үстөп жазуу, жаза түшүү, кошуп жазуу.

ПРИПÍСНОЙ, ая, -ое **приписки-га** *т.*

ПРИПÍСЫВАТЬ *несов. см. приписать.*

ПРИПÍСЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. приписаться; 2. страд. к приписывать.*

ПРИПЛА́ТА *ж. 1. (действие)* үстөп төлөө, үстүнө төлөө, кошумча төлөө; **2. (деньги)** үстүнө төлөнгөн акча.

ПРИПЛАТÍТЬ *сов. что* үстөп төлөө.

ПРИПЛА́ЧИВАТЬ *несов. см. приплатить.*

ПРИПЛЕСТÍ *сов. 1. что (влести)* улап эшүү, өрүү; **2. кого-что, перен. разг.** сөзгө бирөөнү кошуу, ишке бирөөнү жөнү жок кыстаруу.

ПРИПЛЕСТÍСЬ *сов. разг.* сенделип, сүйрөлүп, илэ-элеп басып араң келүү (*жетүү*).

ПРИПЛЕТА́ТЬ *несов. см. приплестить.*

ПРИПЛО́Д *м.* төл (*малдын төлү*).

ПРИПЛЫ́ВАТЬ *несов. см. приплыть.*

ПРИПЛЫ́ТЬ *сов.* сүзүп келүү, сүзүп баруу; **приплыть на лодке** кайык менен сүзүп келүү.

ПРИПЛЮ́СНУТЫЙ, ая, -ое жалпагай, жалпак, тачпагай; **приплюснутый нос** жалпак мурун.

ПРИПЛЮ́СНУТЬ *сов. что* жалпайтуу, былчийтуу.

ПРИПЛЮ́СОВА́ТЬ *сов. что, разг.* кошуу, кошуп коюу.

ПРИПЛЮ́СОВЫВАТЬ *несов. см. приплюсовать.*

ПРИПЛЮ́ЩИВАТЬ *несов. см. приплюснуть.*

ПРИПЛЯ́СЫВАТЬ *несов.* бийлеген сыяктуу бутун тыбыратуу, бийди коштоо, бийлемиш болуу.

ПРИПОДНИМА́ТЬ *несов. см. приподнять.*

ПРИПОДНИМА́ТЬСЯ *несов. 1. см. приподняться; 2. страд. к приподнимать.*

ПРИПОДНЯ́ТОСТЬ *ж.* көтөрүңкүлүк, эргигендик (*көңүл*).

ПРИПОДНЯ́ТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от приподнять;** **2. прил.** бир аз көтөрүлгөн, өөдө кылынган; **приподнятый занавес** бир аз көтөрүлгөн көшөгө; **3. прил. перен.** көтөрүңкү; **приподнятое настроение** көтөрүңкү көңүл; **4. прил. перен. (торжественный)** салтанаттуу; **приподнятый стиль** салтанаттуу стиль.

ПРИПОДНЯ́ТЬ *сов. кого-что* бир аз көтөрүү, өөдө кылуу, көтөрүңкүрөө; **приподнять штóры** пардаларды бир аз көтөрүү; **больной приподнял голову** оору киши башын бир аз көтөрдү.

ПРИПОДНЯ́ТЬСЯ *сов.* бир аз көтөрүлүү; **приподняться на локте** чыканактап бир аз көтөрүлүү.

ПРИПОДЫМА́ТЬ *несов. разг. см. приподнять.*

ПРИПОДЫМА́ТЬСЯ *несов. разг. см. приподняться.*

ПРИПО́Й *м. тех.* кандооч, данакер болуучу металл.

ПРИПОЛЗА́ТЬ *несов. см. приползти.*

ПРИПОЛЗТÍ *сов.* эмгектеп келүү (*жетүү*), жөрмөлөп келүү, сойлоп боору менен жылып жетүү.

ПРИПОЛЯ́РНЫЙ, ая, -ое полюска жакын, полюстун айланасындагы; **приполярные области** полюска жакын областтар.

ПРИПОМИНА́ТЬ *несов. см. припомнить.*

ПРИПОМИНА́ТЬСЯ *несов. 1. см. припомниться; 2. страд. к припоминать.*

ПРИПО́МНИТЬ *сов. 1. кого-что* эстөө, эске түшүрүү; **не могу припомнить его лицо** анын өңүн эсиме түшүрө албай койдум; **2. что кому, перен.** бирди көрсөтүү, аке-

син таанытуу, өз табагын өзүнө тартуу, өч алуу; **я тебе́ это припо́мню!** тура тур, мен сага бирди көрсөтөмүн!, акенди таанытармын!

ПРИПО́МНИТЬСЯ сов. эске түшүү, эске алынуу; **мне припо́мнился пе́рвый день за́нятий** биринчи күнкү занятие менин эсиме түштү.

ПРИПОРОШИ́ТЬ сов. кого-что, разг. себээлеп, шыбыргактап жааш (мис. кар).

ПРИПРА́ВА жс. кул. татымал, чык, туздук (тамакка кошулуучу нерселер, мис. калемпир, мурч, пияз ж.б.).

ПРИПРАВИ́ТЬ сов. что, кул. татымалдоо, чык (туздук) кошуу.

ПРИПРАВЛЯ́ТЬ несов. см. припра́вить.

ПРИПРЫ́ГИВАТЬ несов. секиргилөө, улам секирип коюу.

ПРИПРЯ́ГАТЬ несов. см. припря́чь.

ПРИПРЯ́ЖКА жс. 1. (действие) жандооч ат чегүү; 2. (лошадь) жандооч ат, жанына чегилген ат.

ПРИПРЯ́ТАТЬ сов. кого-что, разг. катып коюу, жашыруу.

ПРИПРЯ́ТЫВАТЬ несов. см. припря́тывать.

ПРИПРЯ́ЧЬ сов. кого-что кошумча ат чегүү, жандооч ат чегүү, жандама ат чегүү (мис. арабага).

ПРИПУ́ГИВАТЬ несов. см. припугну́ть.

ПРИПУГну́ТЬ сов. кого чем, разг. коркутуу, чочутуу, опузалоо, үркүтүү.

ПРИПУ́ДРИВАТЬ несов. см. припу́дрить.

ПРИПУ́ДРИВАТЬСЯ несов. 1. см. припу́дриться; 2. страд. к припу́дривать.

ПРИПУ́ДРИТЬ сов. что упа сыйпоо, пудра сыйпоо.

ПРИПУ́ДРИТЬСЯ сов. упа сыйпануу, пудра сыйпануу.

ПРИПУСКА́ТЬ несов. см. припусті́ть.

ПРИПУСТИ́ТЬ сов. 1. кого (к сосанию) эмизүү, агытуу (мис. музоону энесине); 2. кого (к случке) куудуруу (барана, быка); каратуу (жеребца); чөгөрүү (верблюда); 3. кого, разг. (погнать) коё берүү, чабуу, зымыроо; **припусті́ть коня́** аттын оозун коё берүү; 4. что (сделать шире, длиннее) коё берүү, түшүрүү, узартуу, кеңитүү (мис. этекти).

ПРИПУ́ТАТЬ сов. разг. 1. кого-что (привязать) чалып байлоо; 2. кого-что, перен. катыштыруу, кийлигиштирүү, кыпчылтуу (тиешесиз ишке).

ПРИПУ́ТЫВАТЬ несов. см. припу́тывать.

ПРИПУХА́ТЬ несов. см. припу́хнуть.

ПРИПУ́ХЛОСТЬ жс. шишиктик, шишимиктик, шишиңкилик.

ПРИПУ́ХЛЫЙ, ая, -ое шишиген, шишимектүү, шишиңки тарткан.

ПРИПУ́ХНУТЬ сов. шишүү, шишимек тартуу, бир аз шишүү.

ПРИРАБА́ТЫВАТЬ несов. см. прирабо́тывать.

ПРИРАБО́ТАТЬ сов. что кошумча иштеп табуу.

ПРИРАБО́ТОК м. кошумча табылга (негизги иш акыга кошумча).

ПРИРА́ВНИВАТЬ I несов. см. приравня́ть.

ПРИРА́ВНИВАТЬ II несов. см. прировня́ть.

ПРИРАВНЯ́ТЬ сов. кого-что к кому-чему теңөө, теңештирүү, бирдей кылуу.

ПРИРАВНЯ́ТЬСЯ сов. к кому-чему, разг. теңелүү, тең болуу, бирдей болуу.

ПРИРАСТА́ТЬ несов. см. прирасти́.

ПРИРАСТИ́ сов. 1. к чему (срастись) кошо өсүү, биригип өсүү, кошулуп өсүү, бирге өсүү (мис. уланган жыгач); 2. перен. (увеличиться в количестве) кошулуу, өсүү, көбөйүү.

ПРИРАСТИ́ТЬ сов. что кошо өстүрүү, бирге өстүрүү (мис. уланган жыгачты).

ПРИРАЩЕ́НИЕ ср. өсүү, өсүм, көбөйүү.

ПРИРА́ЩИВАТЬ несов. см. прирасти́ть.

ПРИРЕВНОВА́ТЬ сов. кого к кому күнүлөө, кызгануу, ичи тардык кылуу.

ПРИРЕЗА́ТЬ сов. 1. кого, разг. (умертвить) союу, мууздоо; **приреза́ть хрому́ю овцу́** аксак койду союу; 2. что (прибавить) кесип берүү, кесип кошуу; **приреза́ть к огоро́ду уча́сток земли́** огородго участок жер кесип кошуу.

ПРИРЕЗА́ТЬ несов. см. приреза́ть.

ПРИРЕ́ЗЫВАТЬ несов. см. приреза́ть.

ПРИРЕ́ЧНЫЙ, ая, -ое өзөндүн (дарыянын) жанындагы, өзөндүн жээгиндеги.

ПРИРОВНЯ́ТЬ сов. что текшилөө, тегиздөө, түздөө, түзөтүү.

ПРИРО́ДА жс. 1. жаратылыш, табият; **явleния приро́ды** табияттын кубулуштары; **ю́жная приро́да** түштүк табият; **ме́ртвая приро́да** жансыз жаратылыш (органикалык эмес дүйнө); 2. (сущность, характер) бирөөнүн жаралышы, туулганынан бери, тубаса; **он по приро́де до́брый челове́к** ал жаратылышынан эле ак көңүл адам; **в приро́де вещей** боло берүүчү иш, табигый иш; **от приро́ды** жаратылышынан.

ПРИРО́ДНЫЙ, ая, -ое 1. природа 1-ге т.; табигый; **приро́дные бога́тства** жаратылыш байлыктары; 2. (врождённый) тубаса; **приро́дный тала́нт** тубаса талант; **природный ум** тубаса акыл.

ПРИРОДОВЕ́ДЕНИЕ ср. уст. см. естествове́дение.

ПРИРОЖДЕ́ННЫЙ, ая, -ое тубаса; **прирождённый музыкант** тубаса музыкант.

ПРИРО́СТ м. кошулуу, өсүш, өсүү, көбөйүү, чоңоюу; **приро́ст насеleния** элдин өсүшү; **приро́ст капита́ла** капиталдын өсүшү.

ПРИРУБЕ́ЖНЫЙ, ая, -ое чек арага жакын жер.

ПРИРУЧА́ТЬ несов. см. приручи́ть.

ПРИРУЧЕ́НИЕ ср. колго көндүрүү, үйрөтүү, бакма кылуу.

ПРИРУЧЕ́ННОСТЬ жс. колго көнгөндүк, үйрөнгөндүк, бакмалык.

ПРИРУЧИ́ТЬ сов. кого колго көндүрүү, үйрөтүү, бакма кылып алуу.

ПРИСА́ЖИВАТЬСЯ несов. см. присе́сть 2.

ПРИСА́ЛИВАТЬ несов. см. присоли́ть.

ПРИСА́СЫВАТЬСЯ несов. см. присоса́ться.

ПРИСВА́ИВАТЬ несов. см. присво́ить.

ПРИ́СВИСТ м. ышкырык, ышкыруу; **петь с при́свистом** ышкырык кошуп ырдоо; **говорить с при́свистом** ышкырык чыгарып сүйлөө.

ПРИ́СВИСТНУТЬ однокр. см. присви́стывать.

ПРИ́СВИСТЫВАТЬ несов. 1. (отрывисто свистеть) ышкыруу; 2. (говорить с присвистом) сүйлөгөндө ышкырык чыгуу, ышкырык чыгарып сүйлөө.

ПРИ́СВОЕ́НИЕ ср. 1. (захват) бирөөнүкүн өзүмдүк кылуу, өздөштүрүп алуу, ээлеп алуу; **присвое́ние чужо́го**

имущества бирөөнүн мүлкүн ээлеп алуу; **2. офиц.** берүү; **присвоение звания Героя Социалистического Труда** Социалисттик Эмгектин Баатыры деген наам берүү.

ПРИСВОИТЬ *сов.* **1.** *кого-что (завладеть чужим)* бирөөнүкүн өзүмдүк кылуу, өздөштүрүп алуу, ээлеп алуу; **2.** *что кому-чему, офиц.* берүү; **присвоить звание Героя Советского Союза** Советтер Союзунун Баатыры деген наам берүү.

ПРИСЕДАНИЕ *ср.* **1.** буттун башы менен отуруп туруу (*гимнастикада*); **2. уст. см. реверанс.**

ПРИСЕДАТЬ *несов.* **1. см. присесть 1; 2.** (*при ходьбе*) тизени бүгүп желип басуу.

ПРИСЕСТ *м.:* в один (*за один*) присест *разг.* бир отурганда, бир отуруу менен (*мис. китепти окуп бүтүрүү*).

ПРИСЕСТЬ *сов.* **1.** (*опуститься*) бирөөгө жанаша отуруу, бирөөнүн жанына отуруу, отуруп калуу, отура калуу; көчүктү, тизени жерге тийгизбей отуруу; **присесть от испуга** коркконунан отуруп калуу; **присесть на корточки** чөгөлөп отуруу, чөк түшүү; **2. (сесть)** кичине отуруу, бир аз отуруу.

ПРИСКАЗКА *жс. лит.* кыскача күлкүлүү аңгеме, жомок башы, куюлуштуруп башталган жомок башы.

ПРИСКАКАТЬ *сов.* **1.** (*на лошади*) чаап келүү; **2.** чуркап келүү; ылдам, тез келүү; секирип келүү; прискакать на одной ноге бир буту менен секирип келүү.

ПРИСКАКИВАТЬ *несов. разг. (припрыгивать)* секирип-секирип жүрүү (*балдар*).

ПРИСКОРБИЕ *ср.* кайгы, кайгыруу; **с прискорбием** кайгырып.

ПРИСКОРБНЫЙ, ая, -ое кайгылуу, кайгырган; **прискорбный случай** кайгылуу окуя.

ПРИСКУЧИВАТЬ *несов. см. прискучить.*

ПРИСКУЧИТЬ *сов.* жадатуу, тажатуу.

ПРИСЛАТЬ *сов. кого-что* жиберүү; **мне прислали книги** мага китеп жибегишиптир.

ПРИСЛОВЬЕ *ср. разг.* тамсилдүү сөз (*сөздү кооз чыгаруу үчүн куудул сөздөрдү же макалдарды кошуп сүйлөө*).

ПРИСЛОНИТЬ *сов. что к чему* жөлөө, таёо.

ПРИСЛОНИТЬСЯ *сов. к чему* жөлөнүү, таянуу.

ПРИСЛОНЯТЬ *несов. см. прислонить.*

ПРИСЛОНЯТЬСЯ *несов. 1. см. прислониться; 2. страд. к прислонять.*

ПРИСЛУГА *жс. 1. уст. (служанка)* кызматчы аял, бирөөнүн үйүндө иштөөчү аял; **2. собир. уст. (дворня)** үй кызматчылары (*помещиктердин үйүндө иштөөчү крепостнойлор*); **3. собир. воен.** тейлөөчү (*мис. артиллерияны, пулемётту тейлөөчү, кароочу команда*).

ПРИСЛУЖИВАТЬ *несов. кому, уст.* кызмат кылуу, кызматын аткаруу; **прислуживать за столом** тамак-аш ичип жатканда тейлеп туруу.

ПРИСЛУЖИВАТЬСЯ *несов.* кызмат кылуу, көшөкөрлөнүү, жасакерденүү.

ПРИСЛУЖНИК *м. 1. уст. (слуга)* кызматчы адам; **2. презр.** жасакер жалчы, жасакер малай.

ПРИСЛУЖНИЦА *женск. р. к прислужник.*

ПРИСЛУЖНИЧЕСКИЙ, ая, -ое прислужник **2-ге, прислужничество-го т.**

ПРИСЛУЖНИЧЕСТВО *ср. презр.* жасакерденүүчүлүк, көшөкөрлөнүүчүлүк.

ПРИСЛУШАТЬСЯ *сов. 1.* кулак салуу, кулак түрүү, тыңшоо; **прислушаться к шороху** шыбышка кулак са-

луу, тыңшоо; **2. перен.** угуу, эсептешүү, көңүл коюу; **прислушаться к мнению товарищей** жолдоштордун пикирине көңүл коюу.

ПРИСЛУШИВАТЬСЯ *несов. см. прислушаться.*

ПРИСМАТРИВАТЬ *несов. см. присмотреть.*

ПРИСМАТРИВАТЬСЯ *несов. см. присмотреться.*

ПРИСМИРЁТЬ *сов.* жоошуу, тынчуу, басылуу, басаңдоо, жоошуп калуу.

ПРИСМОТР *м.* кароо, байкоо, багуу, көзөмөлдөө, көздөө; **находиться под чьим-л. присмотром** бирөөнүн кароосунда болуу (*бала*); **оставить без присмотра** кароосуз калтыруу.

ПРИСМОТРЕТЬ *сов. 1. за кем-чем* көз салуу, кароо; **присмотреть за детьми** балдарды кароо; **2. кого-что, разг. (подыскать, наметить)** караштыруу, байкаштыруу, издөө.

ПРИСМОТРЕТЬСЯ *сов. к кому-чему 1. (внимательно взглядеться)* тиктеп кароо, кадалып кароо, тигиле кароо; **2. (освоиться, привыкнуть)** көз кыныгуу, көз үйрөнүү; **присмотреться к работе** ишке үйрөнүү; **присмотреться к темноте** караңгыга көз үйүр алуу.

ПРИСНИТЬСЯ *сов. безл. кому* түш көрүү, түшкө кирүү.

ПРИСОВОКУПИТЬ *сов. что 1. уст. (присоединить)* кошуу, кошуп бириктирүү; **2. (сказать в добавление)** кошумчалао, кошуу.

ПРИСОВОКУПЛЯТЬ *несов. см. присовокупить.*

ПРИСОЕДИНЕНИЕ *ср. 1.* кошуу, бириктирүү, улоо, улаштыруу, кошулуу; **2. эл.** бириктирүү, кошуу (*сымды*).

ПРИСОЕДИНИТЬ *сов. 1. кого-что* кошуу, бириктирүү, улоо; **2. эл.** бириктирүү, кошуу.

ПРИСОЕДИНИТЬСЯ *сов. к кому-чему* кошулуу, биригүү; **присоединиться к гуляющим** тамаша кылып жүргөндөргө кошулуу; **присоединиться к чьему-л. мнению** бирөөнүн пикирине кошулуу.

ПРИСОЕДИНЯТЬ *несов. см. присоединить.*

ПРИСОЕДИНЯТЬСЯ *несов. 1. см. присоединиться; 2. страд. к присоединять.*

ПРИСОЛИТЬ *сов. что, разг.* бир аз туздоо, туз салуу, туз себүү.

ПРИСОСАТЬСЯ *сов. к кому-чему* соруп жабышуу (*мис. сүлүк*).

ПРИСОСЁДИТЬСЯ *сов. к кому-чему, разг.* коңшулаш болуу, коңшулашуу, жанаша отуруу, кошулуу.

ПРИСОСКА *жс. биол.* соргуч (*өсүмдүк же жаны бар башка бир өсүмдүккө же жаныбарга жабышып соруучу мүчө; мындай органдар паразиттерге азыктуу заттарды соруп алуу кызматын аткарат*).

ПРИСОСОК *м. см. присоска.*

ПРИСОХНУТЬ *сов.* жабышып кургап калуу; бир нерсеге жабышып катуу, кургоо; жабышып катып калуу.

ПРИСПЁТЬ *сов. разг. (о времени)* мезгил жетүү, убакыт жетүү (*келүү*); **приспело время ехать** кетүүгө убакыт жетти.

ПРИСПЁШНИК *м. презр.* кошоматчы жан жөкөр; **приспешники буржуазии** буржуазиянын кошоматчы жан жөкөрлөрү.

ПРИСПЕШНИЦА *женск. р. к приспешник.*

ПРИСПИЧИТЬ *сов. безл. кому с неопр., прост.* өтө зарыл болуу, кысталуу, токтоно албоо; **ему приспичило сейчас же ехать** ал азыр эле кеткиси келип, токтоно албай кетти.

ПРИСПОСÁБЛИВАТЬ *несов. см. приспособить.*

ПРИСПОСÁБЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. приспособиться; 2. страд. к приспособлять.*

ПРИСПОСÓБИТЬ *сов. кого-что* ылайыктоо, ылайыкташтыруу.

ПРИСПОСÓБИТЬСЯ *сов. к кому-чему* ылайыкталуу, көнүү, үйрөнүү; **растения приспособились к новому климату** өсүмдүктөр жаңы климатка үйрөндү.

ПРИСПОСОБЛЁНЕЦ *м. презр. эки жүздүү, өң карама күн тийген жердин чоросу.*

ПРИСПОСÓБЛЕНИЕ *ср. 1. ылайыкталуу, көнүү, үйрөнүү; приспособление организма к климату* организмдин климатка үйрөнүшү; **2. (устройстве)** курал (бир жумуш, иш иштелүүгө жарактуу аппарат, аспап).

ПРИСПОСÓБЛЕННОСТЬ *жс. ылайыкталгандык, көнгөндүк, үйрөнгөндүк; приспособленность к жизни* турмушка ылайыкталгандык.

ПРИСПОСОБЛЁНЧЕСКИЙ, ая, -ое **приспособленчество-го т.**; эки жүздүү, өң карама, келишип кетме, ыгына көнүп берме, ыгына кирме.

ПРИСПОСОБЛЁНЧЕСТВО *ср. неодобр. эки жүздүүлүк, өң карамалык, келишип кетмелик; ыкташуучулук, ыгына көнүүчүлүк.*

ПРИСПОСОБЛЯЕМОСТЬ *жс. ылайыкталгычтык, көнгүчтүк; приспособляемость организма к среде* организмдин чөйрөгө ылайыкталгычтыгы.

ПРИСПОСОБЛЯТЬ *несов. см. приспособить.*

ПРИСПОСОБЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. приспособиться; 2. страд. к приспособлять.*

ПРИСПУСКАТЬ *несов. см. припустить.*

ПРИСПУСТИТЬ *сов. что* бир аз төмөндөтүү, бир аз түшүрүү; **припустить флаги** желектерди бир аз төмөндөтүү.

ПРИСПУСТИТЬСЯ *сов. бир аз төмөндөө, бир аз ылдый түшүү.*

ПРИСТАВ *м. уст. пристав (падышалык Россияда – анча чоң эмес райондо полиция начальниги); судебный пристав* сот аткаруучусу.

ПРИСТАВАТЬ *несов. см. пристать.*

ПРИСТАВИТЬ *сов. 1. что (вплотную к чему-л.)* такап коюу, сүйөп коюу, тиреп коюу; **2. что (надставить)** улоо, жалгоо; **3. кого (для надзора)** каратуу, дайындоо, көздөтүү (мис. *няньканы балага*).

ПРИСТА́ВКА *жс. грам. приставка (сөздүн алдына жалгануучу аффикс; мис. при-ходить, за-ходить, пере-ходить).*

ПРИСТАВЛЯТЬ *несов. см. приставить.*

ПРИСТАВНОЙ, ая, -ое: **приставные стулья в партере** партерге кошумча коюлган стулдар.

ПРИСТА́ВОЧНЫЙ, ая, -ое **приставка-га т.**; приставкалуу.

ПРИСТАЛЬНЫЙ, ая, -ое үңүлө, кадала, тикие, абдан; **пристальный взгляд** үңүлө караш; **пристальное внимание** абдан көңүл буруу.

ПРИСТА́НИЩЕ *ср. жай, баш калкалай турган жай.*

ПРИСТАНЦИОННЫЙ, ая, -ое станциянын жанындагы, станциянын айланасындагы.

ПРИСТА́НЬ *жс. пристань (кеме токтоочу жээктеги жай); пассажирская пристань* пассажирлер түшүүчү пристань; **тихая пристань** бейпил жай.

ПРИСТА́ТЬ *сов. 1. к кому-чему (прилипнуть)* жабышуу, илээшүү; **к одежде приста́ла грязь** кийимге бат-

как жабышты; **2. к кому-чему (обратиться назойливо)** асылуу, жабышуу, жан-алы калбай асылуу; **приста́ть с вопросами** суроолор берип асылуу; **3. к кому-чему, разг. (присоединиться)** кошулуу, биригүү, ээрчүү, артынан калбоо; **4. к чему (о судах)** токтоо (кеме *жээкке токтоо*); **не приста́ло вам так говорить** мындай деп айтуу сизге ылайыксыз.

ПРИСТЕГНУ́ТЬ *сов. что* илип коюу, өткөрүп бекитүү; **он пристегну́л кобуру́ к поясу** ал кобураны илгичке (курга) илип койду.

ПРИСТЕЖНОЙ, ая, -ое *разг. топчулама, бекитме, өткөрүп бекитме; пристежной воротничок* топчулап бекитме жака.

ПРИСТЁГИВАТЬ *несов. см. пристегнуть.*

ПРИСТОЙНЫЙ, ая, -ое адептүү, тартиптүү; **пристойное поведение** адептүү жүрүш-туруш.

ПРИСТРА́ИВАТЬ *несов. см. пристроить.*

ПРИСТРА́ИВАТЬСЯ *несов. 1. см. пристроиться; 2. страд. к пристраивать.*

ПРИСТРА́СТИЕ *ср. 1. (влечение)* шык, шыктуулук, ышкы, ышкылуулук; **пристра́стие к чтению** китеп окууга шыктуулук; **2. (несправедливое отношение)** калыс эмес, адилет эмес; **относиться с пристра́тием** калыстык кылбоо.

ПРИСТРАСТИ́ТЬ *сов. кого, разг. делебе* козгоо, кызыктыруу.

ПРИСТРАСТИ́ТЬСЯ *сов. к чему* кызыгуу, шыктануу.

ПРИСТРА́СТНО *нареч. адилеттик кылбай, калыстыгы жок, калыстык кылбай; пристра́стно относиться к кому-л. бирөөгө* адилет мамиле кылбоо (адилетсиз мамиле кылуу).

ПРИСТРА́СТНОСТЬ *жс. см. пристра́стие 2.*

ПРИСТРА́СТНЫЙ, ая, -ое калыстыгы жок, калыс эмес; **пристра́стное мнение** калыстыгы жок пикир.

ПРИСТРА́ЧИВАТЬ *несов. см. пристрочить.*

ПРИСТРЕ́ЛИВАТЬ I *несов. см. пристрелить.*

ПРИСТРЕ́ЛИВАТЬ II *несов. см. пристрелять.*

ПРИСТРЕ́ЛИВАТЬСЯ *несов. см. пристреляться.*

ПРИСТРЕ́ЛИТЬ *сов. кого* атып өлтүрүү, атып салуу, атып түшүрүү.

ПРИСТРЕ́ЛКА *жс. воен. атып көрүп сыноо, атып кароолун түздөө (мылтык, замбиректи).*

ПРИСТРЕ́ЛЯТЬ *сов. что, воен. атып көрүп сыноо, атып түздөө (мылтыктын кароолун түздөө); пристрелять оружие* замбиректи атып көрүп түздөө.

ПРИСТРЕ́ЛЯТЬСЯ *сов. воен. атып көрүп, кароолу түздөлүү.*

ПРИСТРО́ИТЬ *сов. 1. что (дополнительно построить)* үйгө жанаша үй куруу, үйгө улай салуу; **2. кого, разг. (устроить)** эптеп орноштуруу, жайлаштыруу; **пристроить на рабо́ту** кызматка (ишке) эптеп орноштуруу.

ПРИСТРО́ИТЬСЯ *сов. разг. (устроиться)* эптеп орундашуу, ишке орундашуу.

ПРИСТРО́ЙКА *жс. 1. (действие)* үйгө жабыштыра, бириктире үй тургузуу (салуу); **2. (здание)** үйгө улай салынган курулуш.

ПРИСТРО́ЧИТЬ *сов. что* кабуу, кабып тигүү, шыруу.

ПРИСТРУ́НИВАТЬ *несов. см. приструнить.*

ПРИСТРУ́НИТЬ *сов. кого-что, разг. жөнгө салуу, жинин кагуу, тезге салып жооштуруу.*

ПРИСТУ́КНУТЬ сов. 1. чем (напр. каблуком) тык эттирип коюу, тык эттирип уруу; 2. кого-что, прост. (убить) жайлап салуу, уруп өлтүрүү, чаап өлтүрүү.

ПРИ́СТУП м. 1. воен. (атака) катуу чабуул, жапырып кирүү; **пойти на приступ** чабуул коюу; **взять город приступом** шаарды чабуул коюп алуу; 2. (припадок) кармай калган кези, тута калган кези (мис. оору, ачуу, безгек); **приступу нет** 1) к чему-л. кол жетпейт (өтө кымбат); 2) к кому-л. жанына жолотпойт, даай албайсың.

ПРИСТУПА́ТЬ несов. см. **приступи́ть**.

ПРИСТУПИ́ТЬ сов. 1. к чему (приняться за что-л.) киришүү, баштоо; **приступи́ть к рабо́те** ишке киришүү; 2. к кому-чему, уст. (близко подойти) жакындап келүү; **приступи́ть к городу** шаарга жакын келүү (мис. душман); 3. к кому с чем (настойчиво обратиться) асылуу, талап кылуу; **приступи́ть с про́сьбами** асылып суроо.

ПРИСТУПИ́ТЬСЯ сов. разг. жанына баруу, жакындап баруу, ченине баруу; **к нему́ не приступи́ться** анын жанына жолой албайсың, анык жанына бара албайсың.

ПРИСТУ́ПОК м. разг. баскыч, тектирче.

ПРИСТЫ́ДИТЬ сов. кого уялтуу, уяткаруу.

ПРИСТЯ́ЖКА ж. 1. (запряжка лошади сбоку) арабанын жанына кошкон ат; **запрячь в пристяжку** арабанын жанына кошуу (атты); 2. см. **пристяжной** 2.

ПРИСТЯЖНО́Й, ая, -ое 1. арабанын жанына кошулган; 2. в знач. суш. ж. арабанын четки аты.

ПРИСУ́ДИТЬ сов. что кому-чему берүү, берүү жөнүндө токтом кылуу; **присуди́ть пе́рвую пре́мию** биринчи сыйлыкты берүү.

ПРИСУЖДА́ТЬ несов. см. **присуди́ть**.

ПРИСУЖДЕ́НИЕ ср. берүү, берүү жөнүндө токтом чыгаруу (кылуу); **присужде́ние награ́ды** сыйлык берүүгө токтом чыгаруу.

ПРИСУ́ТСТВЕННЫЙ, ая, -ое офиц. уст.: **прису́тственный день** майрам эмес күн, кызмат күнү; **прису́тственные часы́** мекемедеги кызмат убагы; **присутствéнное место** мекеме.

ПРИСУ́ТСТВИЕ ср. 1. болуу, катышуу, көзүнчө, көз алдында; **в прису́тствии всех** бардыгынын көзүнчө; 2. уст. (учреждение) мекеме; **прису́тствие ду́ха** кайраттуу жана оор басырыктуу болуу.

ПРИСУ́ТСТВОВАТЬ несов катышуу, болуу; **прису́тствовать на собрании** жыйналышта болуу.

ПРИСУ́ТСТВУЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **прису́тствовать**; 2. в знач. суш. чаще мн. катышуучу, катышып отурган; **прису́тствующие приня́ли сле́дующее решéние** катышып отургандар төмөнкүдөй чечим кабыл алышты.

ПРИСУ́ЩИЙ, ая, -ее өзүнө таандык, тиешелүү; **с прису́щим ему́ юмором** ага таандык болгон куудулдугу менен.

ПРИСЧИ́ТАТЬ сов. кого-что артык эсептеп алуу, ашык эсептеп жиберүү.

ПРИСЧИ́ТЫВАТЬ несов. см. **присчита́ть**.

ПРИСЫ́ЛАТЬ несов. см. **прислать**.

ПРИСЫ́ЛКА ж. жиберүү, жөнөтүү.

ПРИСЫ́ПАТЬ сов. 1. что, чего, разг. (прибавить) чубуртуп кошо түшүү, чубуртуп сала түшүү, себээлеп кошуп берүү; 2. что (посыпать) себээлөө; **присы́пать пудрой** упа себээлөө.

ПРИСЫПА́ТЬ несов. см. **присыпа́ть**.

ПРИСЫ́ПКА ж. 1. (действие) чубуртуп салуу, себээлеп салуу; **присы́пка муки́** унду себээлеп, чубуртуп салуу; 2. (порошок) сепме (бышарган жерге себээлей турган порошок); **дéтская присы́пка** баланын бышарган жерине себилүүчү порошок сыяктуу нерсе.

ПРИСЫ́ХАТЬ несов. см. **присохну́ть**.

ПРИСЯ́ГА ж. ант; рел. касам; **привести́ к прися́ге** 1) ант бердирүү; 2) рел. касам ичирүү; **прине́сение прися́ги** 1) ант берүү; 2) рел. касам ичүү.

ПРИСЯГА́ТЬ несов. см. **присягну́ть**.

ПРИСЯГНУ́ТЬ сов. кому-чему ант берүү; рел. касам ичүү.

ПРИСЯ́ЖНЫЙ, ая, -ое 1. уст. рел. касам ичкен; 2. перен. разг. (всегдашний) бир нерсени өзүнө кесип кылган, адат болуп калган; **присяжный рассказчик** кепкор; **присяжные заседатели** уст. присяжный заседателдер (округдук соттун заседаниелерине катышып, айыпталуучунун күнөөлүү же күнөөсүз экенин жалпы жонунан аныктоочу кишилер; булар – ценздүү адамдардын арасынан шайланчу); **суд присяжных** уст. присяжный заседателдер катышкан сот; **присяжный поверенный** см. **повёренный**.

ПРИТА́ИТЬ сов.: **прिताи́ть дыха́ние** дем чыгарбай; акырын дем алып калуу.

ПРИТА́ИТЬСЯ сов. бөжөйүп жашынуу, жашырынуу.

ПРИТА́ПТЫВАТЬ несов. 1. см. **притопта́ть**; 2. разг. (в такт) жерди тээп-тээп отуруу (мис. гармон ойногондо бут менен жерди тээп-тээп отуруу).

ПРИТА́СКИВАТЬ несов. см. **притащи́ть**.

ПРИТАЧА́ТЬ сов. что кайып тигүү.

ПРИТА́ЧИВАТЬ несов. см. **притача́ть**.

ПРИТАЩИ́ТЬ сов. кого-что сүйрөп алып келүү, ээрчитип ала келүү, болбой жатып ээрчитип келүү, ала келүү.

ПРИТАЩИ́ТЬСЯ сов. разг. 1. (с трудом, еле-еле прийти) сүйрөлүп араң келүү (жетүү), сенделип зорго келүү (жетүү); 2. (прийти) сүйрөлүп, өзү жабышып келүү.

ПРИТВОРИ́ТЬ сов. что чала жабуу, жабымыш болуу; **притвори́ть дверь** эшикти чала жабуу.

ПРИТВОРИ́ТЬСЯ I сов. (неплотно закрыться) чала жабылуу (мис. эшик, терезе).

ПРИТВОРИ́ТЬСЯ II сов. кем (прикинуться) амалдануу, анткорлонуу, ымыш болуу; **притвори́ться глухи́м** дүлөй болумуш болуу, анткорлонуп укпай калуу.

ПРИТВОРНЫЙ, ая, -ое анткор, калп, жалган; **притво́рный смех** анткор күлкү.

ПРИТВО́РСТВО ср. анткордук, анткорлонуу; **его́ слёзы** – одно притво́рство анын көз жашы – жөн эле анткордук.

ПРИТВО́РЩИК м. анткор, анткорлонуучу.

ПРИТВО́РЩИЦА женск. р. к **притворщик**.

ПРИТВОРЯ́ТЬ несов. см. **притвори́ть**.

ПРИТВОРЯ́ТЬСЯ I несов. 1. см. **притвори́ться I**; 2. страд. к **притвори́ть**.

ПРИТВОРЯ́ТЬСЯ II несов. см. **притвори́ться II**.

ПРИТЕКА́ТЬ несов. см. **прите́чь**.

ПРИТЕРЕ́ТЬ сов. что сүрүп эп кыюу, жонуу; кырып, ышкып эбине келтирүү; **притере́ть стекля́нную про́бку** айнек тыгынды ышкып чак келтирүү.

ПРИТЕРПЕ́ТЬСЯ сов. разг. чыдоо, чыдап көнүгүү.

ПРИТЕСНЕНИЕ *ср.* кысым, эзүү, кысымчылык кылуу.
ПРИТЕСНИТЕЛЬ *м.* кысым көрсөтүүчү, эзүүчү, залим.

ПРИТЕСНИТЕЛЬНИЦА *женск. р.к* притеснитель.
ПРИТЕСНИТЬ *сов. кого-что* кысуу, кысым көрсөтүү.

ПРИТЕСНЯТЬ *несов. см.* притеснить.

ПРИТЁЧЬ *сов. 1.* (о жидкости) куюлуу, агып келүү, агып кошулуу; **2.** *перен. разг. (прибыть, появиться)* суудай агып келүү (*мис. акча*).

ПРИТЁРТЫЙ, ая, -ое: притёртая про́бка ышкып сүрүп чакталган тыгын.

ПРИТРА́НИЕ *ср. 1.* (действие) ышкуу, сыйпоо (*мис. күйгөн жерге май сыйпоо*); **2.** сыйпалуучу, сүртүлүүчү дары.

ПРИТИРАТЬ *несов. 1. см.* притереть; **2.** что (слегка втирать) сыйпоо, сүйкөө.

ПРИТ́ИСКВАТЬ *несов. см.* прит́иснуть.

ПРИТ́ИСНУТЬ *сов. кого-что, разг.* кыпчып алуу, кысып салуу, кыстырып алуу; **вы меня прит́иснули к стене** сиз мени дубалга кысып салдыңыз.

ПРИТ́ИХАТЬ *несов. см.* притихнуть.

ПРИТИХНУ́ТЬ *сов. 1.* (стать тише) басаңчалоо, бир аз басылуу (*мис. тыбыш*); **2.** (перестать шуметь) бир аз жоошуу, тынчуу, басылуу, басылып калуу.

ПРИТКНУ́ТЬ *сов. что, разг. 1.* (приколоть) сайып коюу, төөнөп коюу; **2.** (поместить, положить) бир жерге коё салуу.

ПРИТКНУ́ТЬСЯ *сов. разг.* эптеп-септеп орундашуу, жайлашуу, эптеп жайланышуу.

ПРИТО́К *м. 1.* (действие) куюлуу, келүү, агып келүү, агып кошулуу (*кирүү*); **приток в комнату свежего воздуха** бөлмөгө таза абанын кириши; **2. перен. (наплыв)** көп келүү, үстү-үстүнө келүү, көп кирүү; **приток молодых кадров** жаш кадрлардын көп келиши; **3. геогр.** куйма; **Ока – приток Волги** Ока – Волганын куймасы.

ПРИТОЛОКА *ж.* эшиктин (дарбазанын) маңдайчасы.

ПРИТО́М *союз* анын үстүнө; **удобная и притом недорогая квартира** жайлуу жана анын үстүнө арзан квартира.

ПРИТО́Н *м.* притон (бузуку, кыянатчылардын чогулуучу уясы); **воровской притон** уурулардын притону (*чогулуучу жери*).

ПРИТО́ПНУТЬ *однокр.* тебүү (*бир жолу*).

ПРИТОПТА́ТЬ *сов. что* тебелеп салуу, таптап салуу; **притоптать землю** жерди таптап салуу.

ПРИТО́ПЫВАТЬ *несов.* жерди тепкилеп тапылдатуу.

ПРИТОРА́ЧИВАТЬ *несов. см.* приторочить.

ПРИТО́РНО *нареч. 1.* жүрөккө тийгич (*өтө таттуу же өтө майлуу*); **2. перен.** өтө көшөкөрлөнүп, өтө жагынып.

ПРИТО́РНОСТЬ *ж.* **1.** жүрөккө тийгичтик (*өтө майлуулук же өтө таттуулук*); **2. перен. (слащавость)** өтө көшөкөрлөнгөндүк, өтө жагынгандык.

ПРИТО́РНЫЙ, ая, -ое **1.** жүрөккө тийме (*өтө майлуу же өтө таттуу*); **2. перен. (слащавый)** өтө көшөкөрлөнгөн, өтө жагынган; **приторная улыбка** көшөкөрлөнгөн күлкү.

ПРИТОРОЧИ́ТЬ *сов. что* бөктөрүү (*ээрге*).

ПРИТРА́ГИВАТЬСЯ *несов. см.* притро́нуться.

ПРИТРО́НУТЬСЯ *сов. 1.* к кому-чему (*дотронуться*) кол тийгизүү, тийүү; **2. к чему (*попробовать, отве-дать*) даамын татып көрүү, ооз тийүү.**

ПРИТУ́ЛИТЬСЯ *сов. прост.* орун алуу, жатып баш калкалоо (*оңтойлуу жерден*).

ПРИТУ́ПЬТЬ *сов. что 1.* (затупить) мокотуу (*мис. бычакты*); **2.** (ослабить восприимчивость) мокотуу, курчун кетирүү, басаңдатуу, начарлатуу (*мис. сезимди, көздүн курчтугун*).

ПРИТУ́ПЬТЬСЯ *сов. 1.* мокоо, мокоп калуу; **2. перен. (ослабеть)** мокоо, курчу кетүү, басаңдоо, начарлоо (*мис. сезим, көздүн курчу*).

ПРИТУПЛЕ́НИЕ *ср. 1.* мокоо, бошоо, мокотуу; **2. перен.** мокоо, курчу кетүү, басаңдоо, начарлоо; мокотуу, курчун кетирүү, начарлатуу.

ПРИТУПЛЯ́ТЬ *несов. см.* притупить.

ПРИТУПЛЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см.* притупиться; **2. страд. к** притуплять.

ПРИТУХА́НИЕ *ср. тех.* төмөндөө, начарлоо, азаюу (*күчү*).

ПРИТУХА́ТЬ *несов. 1.* (гаснуть) өчүү; **2. тех. (ослабевать)** начарлоо, төмөндөө, азаюу.

ПРИТУ́ХНУТЬ *сов. см.* притухать.

ПРИТУШ́ИТЬ *сов. что* кичирейтүү (*лампу*); чала өчүрүү (*огонь*).

ПРИ́ТЧА *ж.* ийбараттуу, үлгү-насыят аңгеме, жомок, тамсил; **что за притча!** бул эмне деген жорук!; **притча во языцах** *разг.* шутол. эл оозунан түшпөгөн.

ПРИТЯГА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өзүнө тартуучу, өзүнө тарткыч, кызыктыргыч, кызыктыруучу.

ПРИТЯ́ГИВАТЬ *несов. см.* притяну́ть; **притягивать как магнит** өзүнө магниттей тартуу.

ПРИТЯЖА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое таандык; **притяжательное местоимение** *грам.* таандык ат атооч (*мис. меня, сени*); **притяжательный аффикс** *грам.* таандык аффикс.

ПРИТЯЖЕ́НИЕ *ср.* өзүнө тартуу, тартуу; **закон земельного притяжения** жердин өзүнө тартуу закону.

ПРИТЯЗА́НИЕ *ср. 1.* тырышуу, умтулуу, аракеттенүү, талаптануу, талап кылуу; **притязание на первое место** биринчи орунду алуу үчүн умтулуу (*тырышуу*); **2. (пре-тензия)** орунсуз аракет кылуу, ыгы жок умтулуу; **чрезмерные притязания** өтө ашып кеткен орунсуз талап.

ПРИТЯЗА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое талап кылган, катуу талап койгон (*мис. жумушту, тартипти катуу талап кылган начальник*).

ПРИТЯЗА́ТЬ *несов. на кого-что 1.* тырышуу, умтулуу, аракеттенүү, талаптануу; **притязать на первенство** биринчиликке умтулуу; **2.** орунсуз аракет кылуу, ыгы жок умтулуу; **притязать на учёность** «мен окумуштуумун» деп өзүн элге таанытууга ыгы жок аракет кылуу.

ПРИТЯНУ́ТЬ *сов. 1.* кого-что (*подтащить*) тартып жакындатуу, тартып өзүнө жакындатуу, өзүн көздөй тартуу, өзүнө жакындата тартуу; **притянуть лодку к берегу** кайыкты тартып жээкке жакындатуу; **2. кого, перен. разг. (привлечь)** тартуу; **притянуть к ответу** жоопко тартуу; **притянуть за волосы** негизсиз, жөнү жок келтирүү (*мис. далилдерди, фактыларды*).

ПРИУБРА́ТЬ *сов. кого-что, разг.* бир аз жыйнаштыруу, бир аз тартипке келтирүү; **приубрать комнату** бөлмөнү бир аз жыйнаштырып коюу.

ПРИУДАРИТЬ сов. разг. 1. (налець) тездетүү, ылдамдатуу; 2. за кем, перен. артынан түшүү (кыз-келиндин, көңүлүнө жазуу максаты менен, артынан жүрүү).

ПРИУДАРЯТЬ несов. см. **приударить**.

ПРИУКРАСИТЬ сов. кого-что 1. (немного украсить) бир аз кооздоо, бир аз жасоо; 2. перен. анча-мынча кошуу, бир аз апыртып жиберүү (сүйлөгөндө); **приукрасить** чыи-л. достоинства бирөөнүн жакшы жагын апыртып айтуу.

ПРИУКРАШАТЬ несов. см. **приукрасить**.

ПРИУКРАШИВАТЬ несов. см. **приукрасить**.

ПРИУМЕНЬШАТЬ несов. см. **приуменьшить**.

ПРИУМЕНЬШЕНИЕ ср. бир аз кемитүү, азайтуу.

ПРИУМЕНЬШИТЬ сов. что бир аз кемитүү, азайтуу (мис. расходу үнөмдөө максатында).

ПРИУМНОЖАТЬ несов. см. **приумножить**.

ПРИУМНОЖАТЬСЯ несов. 1. см. **приумножиться**; 2. страд. к **приумножать**.

ПРИУМНОЖЕНИЕ ср. көбөйтүү, көбөйүү, арттыруу, артуу.

ПРИУМНОЖИТЬ сов. что көбөйтүү, арттыруу; **приумножить** колхозные доходы колхоздун доходун көбөйтүү.

ПРИУМНОЖИТЬСЯ сов. көбөйүү, көбөйүп кетүү.

ПРИУМОЛКАТЬ несов. см. **приумолкнуть**.

ПРИУМОЛКНУТЬ сов. разг. сүйлөбөй калуу, учукпай калуу, үндөбөй калуу.

ПРИУНЫТЬ сов. разг. бир аз кайгыга түшүү, көңүлү чөгүү; бир аз муңаюу, капалануу.

ПРИУРОЧИВАТЬ несов. см. **приурочить**.

ПРИУРОЧИТЬ сов. что к чему туура келтирүү, тушма-туш келтирүү, тушташ кылуу, бир мезгилге туш (туура) келтирүү, учурлаштыруу; **приурочить** издание книги к юбилею писателя китепти басып чыгарууну жазуучунун юбилейине туура келтирүү.

ПРИУСАДЕБНЫЙ, ая, -ое короо жанындагы, үйдүн жанындагы; **приусадебный** участок короонун жанындагы участок (жер); там арка.

ПРИУТИХАТЬ несов. см. **приутихнуть**.

ПРИУТИХНУТЬ сов. 1. (стать тише, слабее) басаңчалоо, басылуу, басаңдап калуу, басаңдоо, бир аз басылуу, токтоо, бир аз селдөө; **вётер приутих** шамал басылайын деп калды; 2. (перестать шуметь) жоошуу, тынчуу (напр. о детях); басылуу, токтоо, бир аз селдөө (напр. о дожде).

ПРИУЧАТЬ несов. см. **приучить**.

ПРИУЧАТЬСЯ несов. 1. см. **приучиться**; 2. страд. к **приучать**.

ПРИУЧИТЬ сов. кого-что к чему и с неопр. үйрөтүү, көндүрүү, көнүктүрүү, адат алдыруу; **приучить** ребёнка к порядку баланы тартипке үйрөтүү.

ПРИУЧИТЬСЯ сов. к чему и с неопр., разг. үйрөнүү, көнүгүү, көнүү, адаттануу; **приучиться** к ежедневной утренней зарядке күнүгө эртең менен зарядка ойноого адаттануу.

ПРИФРАНТИТЬСЯ сов. разг. жасануу, жасанып кийинүү, короздонуп кийинүү.

ПРИФРОНТОВОЙ, ая, -ое фронттун жанындагы; **прифронтовая** полоса фронттун жанындагы тилке.

ПРИХВАРИВАТЬ несов. разг. бир аз ноокастап жүрүү, кыңкыстап жүрүү (анда-санда ооруп коюп жүрүү).

ПРИХВАСТНУТЬ сов. разг. мактануу, бир аз мактануу, мактанып бир аз апырта коюу.

ПРИХВАТИТЬ сов. разг. 1. кого-что (взять с собой) бирге алуу, кошо алуу, ала келүү, ала кетүү, ала жүрүү; 2. что (слегка привязать) ары-бери таңа салуу, байлай коюу, ары-бери төөнөй салуу, иле коюу; 3. что, разг. (повредить морозом) чалдыктыруу, чалып кетүү, уруп кетүү; **мороз прихватил** цветы гүлдөрдү суук чалып кетти.

ПРИХВАТЫВАТЬ несов. см. **прихватить**.

ПРИХВОРНУТЬ сов. разг. ооруй калуу, бир аз ноокастоо.

ПРИХВОСТЕНЬ м. презр. жасакер, көшөкөр.

ПРИХЛЕБАТЕЛЬ м. презр. арам тамак, көшөкөрлөнүп бирөөнүн эсебинен жан багуучу (күн көрүүчү).

ПРИХЛЕБНУТЬ однокр. ууртап ичүү, ууртоо (бир жолу).

ПРИХЛЁБЫВАТЬ несов. что ууртап ичүү, ууртоо; **прихлёбывать** молоко сүттү ууртап ичүү.

ПРИХЛÓПНУТЬ сов. 1. что шарт жабуу, тарс жабуу; **прихлóпнуть** дверь эшикти тарс жабуу; 2. кого-что (прищемить) чаап калуу, кыпчып чабуу, кыса чабуу (мис. капкан).

ПРИХЛÓПЫВАТЬ несов. разг. 1. см. **прихлопнуть**; 2. (в такт) чапкылоо; **прихлóпывать** в ладоши алакан чапкылоо.

ПРИХЛЫНУТЬ сов. разг. 1. (о воде) келип урунуу (мис. толкун); 2. перен. (о чувствах) чапчый түшүү (мис. кубаныч); 3. перен. (о людях) дүрдүгүп келүү, каптап келүү.

ПРИХОД I м. 1. (прибытие) келүү; **часы прихода** поезда поездин келүү сааты (убагы); 2. келүү, алуу; **приход к власти** бийликке келүү; 3. бухг. (доход, поступление) кириш, киреше; **графы прихода и расхода** кириш жана чыгыш графалары.

ПРИХОД II м. (церковный) чиркөө коому (чиркөөлөрдүн төмөнкү уюму жана ушул уюмдун мүчөлөрү. Мусулмандарда – мечит коому).

ПРИХОДИТЬ несов. см. **прийти**.

ПРИХОДИТЬСЯ несов. 1. см. **прийтись**; 2. (являться, доводиться) болуу; **он мне приходится** родственником ал мага тууган болот; 3. безл. кому болуп туруу; **им туго приходится** аларга кыйын болуп турат, аларга оор болуп турат.

ПРИХОДНЫЙ, ая, -ое приход I 3-кө т.; кирешелик; **приходный** ордер киреше ордери.

ПРИХОДО-РАСХОДНЫЙ, ая, -ое бухг. кириш-чыгыш; **приходо-расходная** книга кириш-чыгыш книгасы.

ПРИХОДОВАТЬ несов. что, бухг. кирешеге каттоо (жазуу).

ПРИХОДСКИЙ, ая, -ое приход 2-ге т.; **приходская** школа ист. башталгыч мектеп (революцияга чейинки).

ПРИХОДЯЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **приходить**; 2. прил. келип иштөөчү, келип-кетип иштөөчү, келип окума; **приходящая** домработница келип-кетип иштөөчү үй кызматчы аял.

ПРИХОЖАНИН м. церк. чиркөө коомунун мүчөсү (см. приход II).

ПРИХОЖАЯ жс. оозгу үй, кире бериштеги бөлмө; **раздеваться в прихожей** оозгу үйгө чечинүү.

ПРИХОРАШИВАТЬ несов. кого, разг. сулуулоо, жасалгалоо, кооздоо, жасап түзөө.

ПРИХОРАШИВАТЬСЯ *несов. разг.* жасануу, сыланьп-сыйпануу (*мис. күзгүнүн алдында туруп киймин, чачын оңдоо*).

ПРИХОТЛИВОСТЬ *жс.* 1. (*требовательность*) тандагычтык; 2. (*затейливость*) оймо-чиймелүүлүк, ойкуштанткандык (*мис. сүрөт, сайма*).

ПРИХОТЛИВЫЙ, ая, -ое 1. (*капризный*) тандагыч, кесирдүү, жактырбаган; **прихотливое растение** тандагыч өсүмдүк; 2. (*затейливый*) оймо-чиймелүү, ойкуштанткан; **прихотливый узор** ойкуштанткан түр.

ПРИХОТЬ *жс.* жок нерсени эңсегендик, кесир.

ПРИХРАМЫВАНИЕ *ср.* бир аз аксоо, сылтуу, сылтып басуу.

ПРИХРАМЫВАТЬ *несов.* сылтуу, сылтып басуу, бир аз аксоо.

ПРИЦЕЛ *м.* 1. (*прицеливание*) мээлөө, шыкаалоо, кароолго алуу; **линия прицела** мээлөө (*кароол*) сызыгы; 2. (*приспособление*) прицел (*мылтыкты, замбиректи туура мээлеткич прибор*); **оптический прицел** оптикалык прицел; **взять на прицел** кароолго алуу, мээлөө.

ПРИЦЕЛИВАНИЕ *ср.* мээлөө, шыкаалоо, кароолго алуу; **точка прицеливания** мээлөө точкасы (*чекити*).

ПРИЦЕЛИВАТЬСЯ *несов. см.* прицеливаться.

ПРИЦЕЛИТЬСЯ *сов.* мээлөө, кароолго алуу.

ПРИЦЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **прицел-ге, прицеливание-ге т.**; **прицельная линия** мээлөө сызыгы; **прицельный огонь** мээлеген жерге атуу.

ПРИЦЕНИВАТЬСЯ *несов. см.* прицениться.

ПРИЦЕНИТЬСЯ *сов.* к чему баасын билүү, баасын сурап билүү.

ПРИЦЕП *м.* прицеп, чиркөө, тиркөө (*өзү жүрүүчү транспорттун; мис. автомашинанын артына чиркелүүчү дөңгөлөктүү жүк ташыгыч*); **автомобиль с прицепом** прицеби бар автомобиль; **трамвайный вагон с прицепом** прицеби бар трамвай вагону.

ПРИЦЕПИТЬ *сов. что* 1. чиркөө, чиркештирүү, тиркөө; 2. *разг. (приколоть)* төөнөө, саюу, илүү.

ПРИЦЕПИТЬСЯ *сов.* 1. (*прикрепиться*) чиркелишүү, тиркелүү, илинүү; 2. *перен. разг. (придаться)* жабышуу, асылуу; **он прицепился к этому выражению** ал ушул сүйлөмгө асылды да калды.

ПРИЦЕПКА *жс.* 1. (*действие*) чиркөө, чиркештирүү, тиркөө; 2. *см.* прицеп; 3. *перен. разг. (придирка)* кылдан кыйкым таап жабышуу, асылуу.

ПРИЦЕПЛЯТЬ *несов. см.* прицепить.

ПРИЦЕПЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см.* прицепиться; 2. *страд. к* прицеплять.

ПРИЦЕПНОЙ, ая, -ое чиркелүүчү, чиркеме; **прицепной вагон** чиркелүүчү вагон.

ПРИЧАЛ *м.* 1. (*действие*) жээкке келип токтоо (*кеме*); 2. (*канат*) кемени байлап коюучу аркан, чынжыр; 3. (*место*) кеме токтоочу жай.

ПРИЧАЛИВАТЬ *несов. см.* причалить.

ПРИЧАЛИТЬ *сов.* 1. *что (привязать)* жээкке келип токтогондо байлоо (*кемени*); 2. (*пристать*) причалдоо, келип токтоо; **корабль причалил к пристани** кеме пристанга келип токтоду.

ПРИЧАЛЬНЫЙ, ая, -ое причалдык, причалдоочу (*кеме, дирижаблдер бекитилүүчү нерселер*); **причальный канат** причалдык аркан (*чынжыр*).

ПРИЧАСТИЕ I *ср. грам.* атоочтук.

ПРИЧАСТИЕ II *ср. церк.* динчилдерде – кудайдын денеси, каны деп ооз тийгизилүүчү нан жана вино.

ПРИЧАСТИЕ III *уст. см.* причастность.

ПРИЧАСТНОСТЬ *жс.* катышкандык, тиешеси бардык.

ПРИЧАСТНЫЙ I, ая, -ое **причастие 1-ге т.**; **причастный оборот** атоочтук сүйлөм.

ПРИЧАСТНЫЙ II, ая, -ое (*к чему-л.*) катышкан, тиешеси бар: **быть причастным к чему-л.** бир нерсеге тиешеси бар болуу, катышуу.

ПРИЧЕСАТЬ *сов. кого-что* тароо, чач тароо; **причесать ребёнка** баланын башын тароо; **причесать волосы** чачты тароо.

ПРИЧЕСАТЬСЯ *сов.* тарануу.

ПРИЧЁМ *союз* бирок, анын үстүнө, дагы, ошондой болсо да; **он много занимается, причём успевает читать и художественную литературу** ал көп иштейт, бирок ошондой болсо да, көркөм адабияттарды окууга да үлгүрөт.

ПРИЧЁСКА *жс.* 1. (*действие*) тароо, чач тароо; 2. **причёска** (*чачтын тарануу түрү, формасы*); **модная причёска** модалуу причёска.

ПРИЧЁСЫВАТЬ *несов. см.* причесать.

ПРИЧЁСЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* причесаться; 2. *страд. к* причёсывать.

ПРИЧИНА *жс.* себеп; **причина порождает следствие** себеп натыйжаны туудурат; **уважительная причина** жөнү бар себеп; **по той или иной причине** тиги же бул себеп менен; **не без причины** себепсиз эмес; **без всякой причины** эч кандай себепсиз.

ПРИЧИНЕНИЕ *ср.* келтирүү, учуратуу; **причинение убытка** зыянга учуратуу.

ПРИЧИНИТЬ *сов. что* себепкер болуу, келтирүү, учуратуу; **причинить убытки** зыянга учуратуу; **причинить кому-л. беспокойство** бирөөнү убаар кылуу.

ПРИЧИННОСТЬ *жс.* себептүүлүк.

ПРИЧИННЫЙ, ая, -ое себептүү; **причинная связь** себептүү байланыш.

ПРИЧИНЯТЬ *несов. см.* причинить.

ПРИЧИСЛЕНИЕ *ср.* (*прибавление*) эсепке кошуу, эсепке киргизүү, кошо саноо, катарына кошуу, кошо эсептөө.

ПРИЧИСЛИТЬ *сов.* 1. *что (прибавить)* эсепке кошуу, эсепке киргизүү, кошо эсептөө, кошо саноо; 2. *кого (отнести к числу кого-л.)* катарына кошуу, кошо саноо.

ПРИЧИСЛЯТЬ *несов. см.* причислить.

ПРИЧИТАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) кошуу, кошуп ыйлоо, жоктоо; 2. (*обрядовая песня*) кошок.

ПРИЧИТАТЬ *несов.* кошуу, кошуп ыйлоо, жоктоо (*өлүккө ыйлоо*).

ПРИЧИТАТЬСЯ *несов. кому-чему* тийиштүү, тиешелүү болуу; **вам причитается ещё сто рублей** сизге дагы жүз сом тийиштүү.

ПРИЧМОКИВАТЬ *несов. см.* причмокнуть.

ПРИЧМОКНУТЬ *сов.* тамшануу, тамшанып коюу.

ПРИЧТ *м. уст.* чиркөөнүн диний кызматкерлери.

ПРИЧУДА *жс.* обу жок кылык.

ПРИЧУДИТЬСЯ *сов. разг.* кайдагы жок нерсе элестелүү, угулуу.

ПРИЧУДЛИВОСТЬ *жс.* көрөсөндүүлүк, ойку-кайкылык, укмуштуулук.

ПРИЧУДЛИВЫЙ, ая, -ое **1.** (*затейливый*) укмуштуу, ойку-кайкы, сонун, көздүн жоосун алган; **причудливый узор** укмуштуу сайма; **2.** (*капризный*) бабы табылбаган.

ПРИШВАРТОВАТЬ сов. что, мор. шварттоо, токтотуп байлап коюу (*кемени*).

ПРИШВАРТОВАТЬСЯ сов. мор. швартталуу, токтотуп байлануу, токтотуп байланып туруу (*кеме*).

ПРИШВАРТОВЫВАТЬ несов. см. **пришвартовать**.

ПРИШВАРТОВЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. **пришвартоваться**; **2.** *страд.* к **пришвартовывать**.

ПРИШЁЛЕЦ м. уст. келгин (*башка жактан келген адам*).

ПРИШЕПЁТЫВАТЬ несов. разг. тилин чайнап сүйлөө, балдырап сүйлөө.

ПРИШЁСТВИЕ ср. келүү; **второе пришествие** разг. ирон. төөнүн куйругу жерге тийген кез.

ПРИШИБИТЬ сов. **1.** *кого-что, разг.* (*ушибить*) жанчтыруу, жанчуу, былчыйтуу; **2.** *кого, перен. разг.* жүрөкзаада кылуу, ындынын өчүрүү.

ПРИШИБЛЕННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич.* от **пришибить**; **2.** *прил. разг.* жүрөкзаада болгон, ындыны өчкөн.

ПРИШИВАТЬ несов. см. **пришить**.

ПРИШИВНОЙ, ая, -ое кошо тигилген (*бир нерсеге кошо*).

ПРИШИТЬ сов. что **1.** кошо тигүү, бирге тигүү, капшыруу, тигип орнотуу; **пришить воротник** жаканы кошо тигүү; **2.** (*прибить* – *напр. доску*) жабыштыра кадоо; **3.** *кому, перен. прост.* жабыштыруу, жала кылуу.

ПРИШЛЫЙ, ая, -ое келгин, бир жактан келген.

ПРИШПИЛИВАТЬ несов. см. **пришпилить**.

ПРИШПИЛИТЬ сов. что кадоо, төөнөө, сайып коюу.

ПРИШПОРИВАТЬ несов. см. **пришпорить**.

ПРИШПОРИТЬ сов. *кого* теминүү.

ПРИЩЕМИТЬ сов. что кыпчып калуу, кыпчытуу, кыстыруу, кыпчыгып алуу.

ПРИЩЕМЛЯТЬ несов. см. **прищемить**.

ПРИЩЁП м. с.-х. калемче сайылуучу жарык (*жыгач кыйыштырганда*).

ПРИЩЕПИТЬ сов. что, с.-х. калемчени бутактын жарыгына сайып кыйыштыруу.

ПРИЩЕПЛЯТЬ несов. см. **прищепить**.

ПРИЩЁПОК м. с.-х. кыйыштырыла турган калемче.

ПРИЩЁЛКИВАТЬ несов. см. **прищёлкнуть**.

ПРИЩЁЛКНУТЬ сов. тырс эттирүү, так эттирүү, чык эттирүү; **прищёлкнуть пальцами** бармактарын тырс эттирүү (*мис. бийлегенде*); **прищёлкнуть языком** тандайын так эттирүү.

ПРИЩУРИВАТЬ несов. см. **прищурить**.

ПРИЩУРИВАТЬСЯ несов. **1.** см. **прищуриться**; **2.** *страд.* к **прищуривать**.

ПРИЩУРИТЬ сов. что көз жүлжүйтүү, сүзүү.

ПРИЩУРИТЬСЯ сов. көзүн жүлжүйтүү, сүзүү.

ПРИЮТ м. **1.** (*пристанище*) баш калкалаар жер, баш маана кылуучу жай; **2.** уст. *приют* (*жетим балдарды багуучу, тарбиялоочу мекеме*).

ПРИЮТИТЬ сов. *кого-что* баш калкалатуу, баш маана кылдыруу, баш катгыруу.

ПРИЮТИТЬСЯ сов. баш калкалоо, баш маана кылуу.

ПРИЮТСКИЙ, ая, -ое **приют 2-ге т.**; **приютские** *дети* приюттагы балдар.

ПРИЯТЕЛЬ м. ашына, жолдош, дос.

ПРИЯТЕЛЬНИЦА *женск. р. к приятель*.

ПРИЯТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **приятель-ге т.**; ашыналык, жолдоштук, достук, тааныштык; **приятельские отношения** достук мамилелер.

ПРИЯТНО **1.** *нареч.* жагымдуу, жакшынакай, жакшы; **приятно пахнет** жакшы жыттанат; **2.** *безл. в знач. сказ.* кому жагат, жагымдуу, оңтойлуу болуп, түзүк болуп.

ПРИЯТНЫЙ, ая, -ое **1.** жагымдуу, жакшынакай, жакшы; **приятный запах** жакшы жыт; **приятная новость** жакшы жаңылык; **2.** (*привлекательный*) жагымдуу, жүзү жылуу, таасирдүү, көркөм, келишкен; **приятная внешность** сырткы көрүнүшү келишкен (*адам*); **приятный человек** жүзү жылуу адам.

ПРО *предлог с вин. п.* жөнүндө, тууралуу; **он рассказывал про свою поездку** ал өзүнүн барып келиши, сапары жөнүндө айтып берди; **говорить про друзей** достор жөнүндө сүйлөө; **про себя** өз ичинен, өзүнчө; **думать про себя** өз ичинен ойлонуу; **читать про себя** ичинен окуу; **ни за что ни про что** эч бир ыксыз жерден.

ПРОАНАЛИЗИРОВАТЬ сов. что анализдөө, талдоо.

ПРОБА ж. **1.** (*проверка, испытание*) сыноо, байкоо; **взять на пробу** сыноого (*байкоого*) алуу; сынап, байкап көрүү; **проба голосов** үндөрдү сынап көрүү; **2.** (*образчик*) үлгү, көргөзмө; **3.** (*на драгоценных металлах*) проба (*асыл металлдарга коюлуучу белги*).

ПРОБАВЛЯТЬСЯ несов. разг. эптеп-септеп күн көрүү; аз болсо да, ыраазы болуп күн көрүү.

ПРОБАЛТЫВАТЬСЯ несов. см. **проболтаться II**.

ПРОБАСИТЬ сов. что күүлдөгөн жоон үн менен сүйлөө же ырдоо.

ПРОБЁГ м. **1.** *спорт. (состязание)* жарыш, чуркоо; **2.** (*расстояние*) аралык (*машинанын же паровоздун баскан жолунун аралыгы*); **3.** ж.-д. жүрүү, жолдо болуу (*мис. поездин*).

ПРОБЕГАТЬ I сов. разг. **1.** (*некоторое время*) жүгүрө берип белгилүү бир убакыт өткөрүү, жүгүрө берүү; **2.** что, разг. (*пропустить из-за беготни*) жүгүрүп жүрүп өткөрүп жиберүү, жүгүрүп жүрүп куру калуу.

ПРОБЕГАТЬ II несов. см. **пробежать**.

ПРОБЕЖАТЬ сов. **1.** (*мимо кого-чего-л., через что-л.*) өтүү, жүгүрүп өтүү, чуркап өтүү; **2.** что (*какое-л. расстояние*) жүгүрүү, жүрүү, чуркоо, басуу; **3.** *перен.* дүр этип өтүү, зыр деп өтүү; **дрожь пробежала по телу** бүткөн бой дүр дей түштү; **тень пробежала по лицу** кабагы бүркөлө түштү; **4.** что, *перен.* (*бегло прочитать*) көз жүгүртүү, көз чаптыруу; **пробежать глазами** афишу афишага көз жүгүртүп чыгуу.

ПРОБЕЖАТЬСЯ сов. жүгүрүп алуу (*бутту жазып алуу үчүн*).

ПРОБЁЛ м. **1.** жазылбаган, ачык, бош жер (*текстиде*); **2.** *перен.* кемчилик, жетишпегендик; **пробёлы в знаниях** билимдеги жетишпегендиктер; **восполнить пробел в образовании** билимдеги кемчиликтерди толуктоо.

ПРОБИВАТЬ несов. см. **пробить**.

ПРОБИВАТЬСЯ несов. **1.** см. **пробиться 1, 2, 3; 2.** *страд.* к **пробивать**.

ПРОБИРАТЬ несов. см. **пробрать**.

ПРОБИРАТЬСЯ несов. **1.** см. **пробраться**; **2.** *страд.* к **пробирать**.

ПРОБІРКА ж. пробирка (*лабораторияда колдонулуучу, бир башы туюк айнек түтүк*).

ПРОБИРНЫЙ, ая, -ое **проба 3-кө т.**; пробирдик (*асыл металлдын пробаларын ажыратуучу*); **пробирное клеймó** пробирдик тамга (*белги*); **пробирный камень** проба ташы (*асыл металлдардын сапатын белгилөө үчүн колдонулуучу тааш*).

ПРОБИРОВАНИЕ *ср.* пробалоо.

ПРОБИРОВАТЬ *несов. что* пробалоо (**1.** *асыл металлдардын сапатын текшерип аныктоо*; **2.** *алтын же күмүш буюмдарга белги уруу*).

ПРОБИТЬ *сов. 1. что (сделать отверстие)* уруп тешүү, уруп көзөө, уруп оюу, көзөй тийүү, тешип кетүү; **пробить стену** стенаны уруп тешүү; **пуля пробila крышу** ок чатырды тешип кетти; **2. что (путь, дорогу)** ачуу, салуу; **пробить себе дорогу** *прям., перен.* өзүнө өзү жол ачуу; **3. (о часах)** согуу, уруу; **пробило двенадцать часов** саат он экини сокту.

ПРОБИТЬСЯ *сов. 1. (проложить себе путь)* жол ачуу, жарып чыгуу, жол салуу, аралап отуруп чыгуу; **отряд пробился к реке** отряд жол ачып, өзөнгө чыкты; **мы пробились сквозь толпу** биз калың элди аралап отуруп чыктык; **ручей пробился сквозь камни** булак таштардын арасынан жарып чыкты; **2. (о растительности)** жарып чыгуу, кылтыйып чыгуу; **наружу пробилась молодая травка** жаш чөп жердин үстүнө кылтыйып чыкты; **3. перен. (добиться положения)** кошулуу, жетишүү, болуу; **пробиться в люди** киши катарына кошулуу, эл ичинде атагы чыгуу; **4. перен. разг. (промучиться)** убаралануу, алпурушуу; **я целый день пробился над этой задачей** мен ушул маселе менен кечке чейин убара болдум.

ПРОБКА *жс. 1. (кора)* пробка (*тыгын жасалуучу жыгачтын кабыгы*); **поплавок из пробки** пробкадан жасалган калкыгыч; **2. (для закупорки)** тыгын; **стеклянная пробка** айнек тыгын; **деревянная пробка** жыгач тыгын; **3. перен.** тыгылыш; **в дверях образовалась пробка** эшиктин алдында тыгылыш болду.

ПРОБКОВЫЙ, ая, -ое **пробка 1, 2-ге т.**; пробкалуу; **пробковый пояс** пробкалуу кур (*сууга чөгөрбөй турган пробка кур*); **пробковая подошва** пробка таман.

ПРОБЛЕМА *жс.* проблема (*чечилүүнү талап кылып турган милдеттер, маселелер*); **разрешить проблему** проблеманы чечүү.

ПРОБЛЕМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1. (предположительный)** проблемалуу (*чечилүүсү мүмкүн сыяктанган, божомолдуу*); **2. (сомнительный)** шектүү, күмөндүү, арсар; чечилүүсү, орундатылышы божомолдуу.

ПРОБЛЕМАТИЧНОСТЬ *жс. 1. (предположительность)* проблемалуулук (*чечилүүсү мүмкүн сыяктангандык, божомолдуулук*); **2. (маловероятность)** шектүүлүк, ишеничи аздык.

ПРОБЛЕМАТИЧНЫЙ, ая, -ое *см. проблематический*; **мой отъезд ещё проблематичен** менин кетер-кетпесим азырынча белгилүү эмес.

ПРОБЛЕМНЫЙ, ая, -ое **проблема-га т.**; проблемалуу.

ПРОБЛЕСК *м. 1.* жарк эте түшкөн, жаркырак, жарк-журк эткен; **проблески света** жарыктын жарк этиши; **2. чаще мн., перен.** жылт дей түшүү, көрүнө түшүү, кылт эте түшүү (*эске*); келе калуу; **проблески надежды** үмүтүн элеси; **у больного появились лишь проблески сознания** оорулуу адам араң эле эсине келе баштады.

ПРОБУЖДАТЬ *несов.* адашуу, адашып жүрүү, адашып жүрүп убакыт өткөрүү.

ПРОБНЫЙ, ая, -ое **1.** сыналуучу, сынап байкай турган; **пробная работа** сыналуучу иш, сынап байкоочу иш; **пробный товар** сыналуучу товар; **пробный выстрел** сынамыкка аткан ок; **2. (с клеймом пробы)** пробалуу, пробасы бар (*см. проба 3*); **пробное золото** пробалуу алтын; **пробный камень** **1)** *см. пробирный (пробирный камень)*; **2)** *перен.* сын ташы (*сынап көрүү үчүн иштелген аракет*).

ПРОБОВАТЬ *несов. 1. что (испытывать)* сыноо, сынап көрүү; **пробовать свои силы** өзүнүн күчүн сынап көрүү; **2. что (отведывать)** даамын көрүү, жытын байкап көрүү, татуу; **3. с неопр. (пытаться что-л. сделать)** тырышуу, аракеттенүү; **пробовать пройти** өтүп кетүүгө аракеттенүү.

ПРОБОДЕНИЕ *ср. мед.* тешилүү, жарылуу; **прободение кишёк** ичеги тешилүү; **прободение барабанной перепонки** кулак жаргакчасынын тешилиши.

ПРОБОИНА *жс.* тешик (*мис. кемеге ок тийип же ташка урунуп тешилген жер*).

ПРОБОЙ *м. 1. тех.* кулпу иле турган илмек темир; **2. см. пробойна.**

ПРОБОЙНИК *м. тех. пробойник* (*көзөгүч, тешикич*).

ПРОБОЛЁТЬ *сов.* ооруп жатуу; **он проболел месяц** ал бир ай ооруп жатты.

ПРОБОЛТАТЬ *сов. разг. 1. (некоторое время)* келжиреп, сүйлөй берип убакыт өткөрүү; **2. (выдать секрет)** келжиреп (*дөөдүрөп*) сырын айтып салуу.

ПРОБОЛТАТЬСЯ I *сов. разг. (провести некоторое время без дела)* сандалып каңгып жүрүү.

ПРОБОЛТАТЬСЯ II *сов. разг. (поговориться)* келжирөө, тантуу, келжиреп (*дөөдүрөп*) сырын айтып салуу.

ПРОБОР *м.* чачтын бөлүнүшү, экиге жарылышы; **косой пробор** чачты кыйшык бөлүү; **прямой пробор** чачты түз жаруу (*бөлүү*); **сделать пробор** чачты бөлүү.

ПРОБОРМОТАТЬ *сов. что* кобууроо, күбүрөө.

ПРОБОЧНИК *м.* бөтөлкөнүн тыгынын ачуучу бурама.

ПРОБРАТЬ *сов. разг. 1. кого-что* жетүү, өтүү; **мороз пробрал меня до костей** суук менин сөөгүмө жетти; **2. кого, перен. (выбрать)** сөгүү, тилдөө, жемелөө.

ПРОБРАТЬСЯ *сов. 1. (с трудом пройти)* эптеп өтүү, эптеп жетүү; **2. (тайком пройти)** уурданып кирүү, уурданып өтүү.

ПРОБРОДИТЬ *сов.* бир кыйла убакка чейин кыдырып жүрүү.

ПРОБУДИТЬ *сов. 1. что (разбудить)* ойготуу; **2. кого-что, перен.** сезимин козготуу, ойготуу; **пробудить массы** массаларды ойготуу (*сезимин*); **пробудить любовь к спорту** спортту сүйүү сезимин ойготуу.

ПРОБУДИТЬСЯ *сов. 1. (проснуться)* ойгонуу; **2. перен. (появиться, стать активным)** туулуу, пайда болуу, -гысы келүү; **в нём пробудилась охота к чтению** анын китеп окугусу келди; **3. перен. (ожить)** жандануу, ойгонуу; **весной природа пробудилась** жазында жаратылыш жанданды.

ПРОБУЖДАТЬ *несов. см. пробудить.*

ПРОБУЖДАТЬСЯ *несов. 1. см. пробудиться; 2. страд. к пробуждать.*

ПРОБУЖДЕНИЕ *ср. 1. (от сна)* ойгонуу, ойготуу; **2. перен. (появление чего-л.)** ойгонуу, пайда болуу, козголтуу; **3. перен. (оживление)** жандануу, ойгонуу; **пробуждение природы** табияттын жанданышы.

ПРОБУРА́ВИТЬ сов. что бурап тешүү бургулап тешүү, оюу, көзөө.

ПРОБУРА́ВЛИВАТЬ несов. см. **пробура́вить**.

ПРОБУРИ́ТЬ сов. что бурап көзөө, бургулап тешүү, бурап оюу (тоо тектерин, жерди).

ПРОБУРЧА́ТЬ сов. что, разг. кобууроо, күңкүлдөө.

ПРОБЫ́ТЬ сов. болуу, жашоо, жүрүү; **я пробы́л на юге два ме́сяца** мен түштүктө эки ай жүрдүм.

ПРОВА́Л м. 1. (падение) урап кетүү, урап түшүү; 2. (яма) урап, жемирилип кеткен жер, чуңкур; **подойти́ к прова́лу** чуңкурга жакын келүү; 3. перен. (неудача) иш ордунан чыкпай калуу.

ПРОВА́ЛИВАТЬ несов. см. **прова́лить**; **прова́ливай!** прост. жогол!, кет нары!

ПРОВА́ЛИВАТЬСЯ несов. 1. см. **прова́литься**; 2. страд. к **прова́ливать**.

ПРОВА́ЛИТЬ сов. 1. что (обрушить) уратып түшүрүү, уратуу; 2. что, перен. бүлдүрүү, бузуу, иштен чыгарып салуу (жаратпай); үзгүлтүккө учуратуу; **прова́лить рабóту** ишти үзгүлтүккө учуратуу; **прова́лить предложение** сунушту өткөрбөй коюу; 3. кого, перен. разг. (на экзамене) кулатуу, өткөрбөй коюу.

ПРОВА́ЛИТЬСЯ сов. 1. (упасть) кулап кетүү, түшүп кетүү; **прова́лился в я́му** чуңкурга түшүп кетүү, аңгекке кулап кетүү; 2. (обрушиться) урап түшүү, урап кетүү; **кры́ша прова́лилась** үйдүн төбөсү урап түштү; 3. перен. разг. (пропасть) жоголуу, житүү, тентип кетүү, көрүнбөй кетүү; **куда́ ты прова́лился на две неде́ли?** сен эки жумадан бери кайда жоголуп жүрдүң?; 4. перен. (потерпеть неудачу) иш ордунан чыкпоо; 5. перен. (на экзамене) кулоо, өтпөй калуу; **как сквозь зёмлю прова́лился** дайны жок житип кетти; **я готов был сквозь зёмлю прова́литься** мен жерге кирип кеткидей болдум; **прова́лился ты со-всём!** разг. жерге кир!

ПРОВА́ЛИТЬСЯ сов. оонап жата берүү, тайрандап бекер жатуу.

ПРОВА́НСКИЙ, ая, -ое: **прова́нское ма́сло** прованс майы (өсүмдүк майынын бир түрү).

ПРОВА́РИВАТЬ несов. см. **проварить**.

ПРОВА́РИВАТЬСЯ несов. 1. см. **провариться**; 2. страд. к **прова́ривать**.

ПРОВАРИ́ТЬ сов. что абдан кайнатып бышыруу, абдан кайнатуу, абдан бышыруу.

ПРОВАРИ́ТЬСЯ сов. абдан кайнап бышуу, абдан бышуу.

ПРОВЕ́ДАТЬ сов. 1. кого-что (навестить) жайын билүү, алын суроо үчүн барып келүү (оору кишиге); 2. что, о ком-чём (узнать) угуп билүү, билип калуу.

ПРОВЕДÉНИЕ ср. 1. (прокладка, построение) жүргүзүү, куруу, салуу, өткөрүү, өткөзүү; **прове́дение но-вых шоссе́йных доро́г** жаңы шоссе жолдорун салуу; 2. (осуществление, выполнение) киргизүү, ашыруу, аткаруу, жүргүзүү, өткөрүү, орундоо; **прове́дение решéния собра́ния в жизнь** чогулуштун чечимдерин иш жүзүнө ашыруу; **прове́дение опыта** тажрыйба жүргүзүү (жасоо).

ПРОВЕ́ДЫВАТЬ несов. см. **прове́даты**.

ПРОВЕЗТ́И сов. кого-что 1. алып баруу, ташуу, жеткирүү; 2. (перевезти) салып алып баруу, салып жеткирүү, салып ташуу; **провезт́и кни́ги в чемода́не** китептерди чемоданга салып жеткирүү.

ПРОВЕ́ИВАТЬ несов. см. **прове́ять**.

ПРОВЕНТИ́ЛИРОВАТЬ сов. что вентиляциялоо, вентиляция кылуу.

ПРОВЕ́РЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **прове́рить**; 2. прил. текшерилген, сынакы болгон, сыналган, сыноодон өткөн; **прове́ренный рабóтник** сыналган кызматкер.

ПРОВЕ́РИТЬ сов. 1. что текшерүү; **прове́рить до-куме́нты** документтерди текшерүү; **прове́рить испол-не́ние** аткарылышын текшерүү; 2. кого-что (подвергнуть испытанию) сыноо, текшерип байкоо, текшерип көрүү; **прове́рить зная́ния** билимин текшерип көрүү; **прове́рить часы́** саатты тууралоо.

ПРОВЕ́РКА жс. 1. текшерүү; **прове́рка докуме́нтов** документтерди текшерүү; 2. (с целью испытания) сыноо, текшерип байкоо, текшерип көрүү; **прове́рка зная́ний** билимин текшерип көрүү.

ПРОВЕРНУ́ТЬ сов. что 1. (просверлить) бурап тешүү; **проверну́ть ды́ру** бурап тешүү; 2. (пропустить через что-л.) бурап өткөрүү, өткөрүү (тууроо); **провернуть мя-со че́рез мясорубку** этти мясорубкадан өткөрүү; 3. перен. разг. (быстро сделать) тез бүткөрүү; **проверну́ть де́ло за неде́лю** ишти бир жуманын ичинде эле иштеп салуу.

ПРОВЕ́РОЧНЫЙ, ая, -ое **проверка-га т.**; **про-ве́рочный дикта́нт** текшерүү диктанты; **прове́рочная коми́ссия** текшерүү комиссиясы.

ПРОВЕРТÉТЬ сов. см. **проверну́ть 1**.

ПРОВЕ́РЯТЬ несов. см. **прове́рить**.

ПРОВЕ́С м. (недостаточность в весе) кем тартылуу, мүчүлүш таразалануу, жеткире тартпоо.

ПРОВЕ́СИТЬ сов. что (недовесить) кем тартуу, салмагына жеткире тартпоо.

ПРОВЕ́СТИ сов. 1. кого-что баштап баруу, ээрчитип баруу, өткөрүү; **провести́ кратча́йшим путём** жакын жол менен алып өтүү; 2. (обозначить линией) жүргүзүү, салуу; **провести́ гра́ницу** чек салуу; 3. что (проложить, построить) жүргүзүү, куруу, салуу, орнотуу, өткөрүү; **провести́ водопрово́д** водопровод жүргүзүү; **провести́ желе́зную доро́гу** темир жол салуу; **провести́ электр́чество** электр киргизүү; 4. чем сылоо, сүрүү; **провести́ руко́й по волоса́м** кол менен чачты сылоо; 5. что (осуществить, выполнить) ашыруу, жүргүзүү, өткөрүү, аткаруу, орундоо; **провести́ иде́ю в жизнь** идеяны турмушка ашыруу; **провести́ постано́вление** токтомду өткөрүү (бекитүү); **уда́чно провести́ опы́т** тажрыйбаны ийгиликтүү өткөрүү; **провести́ посе́вную кампа́нию** эгин айдоо кампаниясын өткөрүү; 6. что (какое-л. время) өткөрүү; **провести́ от́пуск на ю́ге** дем алышты түштүктө өткөрүү; **весе́ло провести́ пра́здник** майрамды көңүлдүү өткөрүү; 7. что (оформить) өткөрүү; **провести́ счё́т по ка́ссе** счёту касса аркылуу өткөрүү; 8. кого, разг. (обмануть) алдоо, сызга отургузуу; **ло́вко ты меня́ провёл!** сен мени укмуштуу алдадың!, мени сен куп гана алдадың!

ПРОВЕ́ТРИВАТЬ несов. см. **прове́трить**.

ПРОВЕ́ТРИВАТЬСЯ несов. 1. см. **прове́триться**; 2. страд. к **прове́тривать**.

ПРОВЕ́ТРИТЬ сов. что желдетүү, шамалдатуу; **про-ветрить помеще́ние** үйдү шамалдатуу.

ПРОВЕ́ТРИТЬСЯ сов. 1. шамалдатылуу, желдетилүү; **ко́мната уже́ прове́трилась** бөлмө желдетилип бүттү; 2. разг. (освежиться) серүүндөө, салкын абага чыгуу.

ПРОВЕЯТЬ *сов. что сапыруу (аштыкты).*

ПРОВЕРТЫВАТЬ *несов. см. повертеть, провернуть.*

ПРОВИА́НТ *м. азык-түлүк, азык.*

ПРОВИА́НТСКИЙ, ая, -ое *провиант-ка т.; провиантские запасы* азык-түлүк запастары.

ПРОВИДЁНИЕ *ср. рел. кудурет, кудурет күчү; по во́ле провидения* кудайдын кудурети менен.

ПРОВИ́ДЕТЬ *несов. что, уст. күн мурунтан көрүү, алдын ала билүү.*

ПРОВИ́ДЕЦ *м. уст. күн мурунтан билүүчү адам.*

ПРОВИ́ЗИЯ *жс. азык-түлүк, тамак-аш.*

ПРОВИ́ЗОР *м. провизор (дарыгер; өз алдынча фармацевтикалык ишке жана аптеканы башкарууга укук берүүчү наам).*

ПРОВИНИ́ТЬСЯ *сов. в чём, чем перед кем* айыптуу болуу, күнөөлүү болуу, жазуу.

ПРОВИ́ННОСТЬ *жс. разг. күнөө, жазык, айып.*

ПРОВИ́НЦИА́Л *м. провинциал, провинцияда туруучу адам (маданият борборунан алыс, четте жүрүүчү адам).*

ПРОВИ́НЦИАЛИ́ЗМ *м. 1. уст. провинциализм (маданият борборунан алыста жашаган адамдын үрп-адаты); 2. лингв. элет сөзү (бир жайда гана сүйлөнүүчү, адабий тилге кирбеген сөз).*

ПРОВИ́НЦИА́ЛКА *женск. р. к провинциáл.*

ПРОВИ́НЦИА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *провинция-га т.; провинциялык; провинциáльный гóрод* провинциялык шаар (борбордон алыс шаар).

ПРОВИ́НЦИЯ *жс. провинция (1. ист. Байыркы Римде – жеңип багындырып алган өлкө; 2. кээ бир мамлекеттерде областтык, административдик. бөлүкчө (единица); 3. падышалык Россияда – алыскы губерниянын бөлүгү; 4. маданий борбордон алыс жер).*

ПРОВИСА́ТЬ *несов. см. провísнуть.*

ПРОВÍСНУТЬ *сов. чоюлуп асылып туруу (мис. кир жайган аркан).*

ПРÓВОД *м. провод, сым (электр тогу жүрүүчү сым); телеграфный прóвод* телеграф сымы; **по прямóму прóводу** түз провод аркылуу, түз провод менен (байланышуу).

ПРОВОДÍТЬ I *несов. 1. см. провести; 2. физ. өткөрүү, өткөзүү; дéрево не прóводит электричество* жыгач электр тогун өткөрбөйт; **прóводит какóу-л. лíнию** бир жолду, көз карашты жүргүзүү; **прóводит что-л. на прáктике** бир нерсени иш жүзүндө турмушка ашыруу.

ПРОВОДÍТЬ II *сов. кого-что* узатып коюу, узатуу, жөнөтүү; **прóводит до ворóт** дарбазага чейин узатып коюу; **прóводит сы́на на учёбу** уулун окууга жөнөтүү; **прóводит пóезд гла́зами** поезддин артынан карап туруу.

ПРОВО́ДКА *жс. 1. (действие) өткөрүү; провóдка электричества* электр өткөрүү; **2. (провода)** сым (электр тогун өткөргүч сым).

ПРОВОДНИ́К *м. 1. (проводжатый) жол көрсөткүч, жол баштагыч, узатып кошо баруучу киши; 2. ж.-д. проводник (жолдо вагонду кароочу адам); 3. физ., тех. өткөргүч (өзү аркылуу электр тогун өткөрүүчү); провóдники электричества* электр өткөргүчтөр; **4. перен. тараткыч, таратуучу, жаюучу; рáдио – проводник культу́ры** радио – маданиятты таратуучу.

ПРОВОДНИ́ЦА *женск. р. к проводник 1, 2.*

ПРÓВОДЫ *только мн. узатуу, жөнөтүү (бир жакка кетүүчү адамды салтанат менен жөнөтүү, узатуу).*

ПРОВОЖА́ТЫЙ *м. разг. см. проводник 1.*

ПРОВОЖА́ТЬ *несов. см. проводить II.*

ПРОВО́З *м. ташуу, жеткирүү (кемеде, арабада, машинада ж.б.); заплатить за провóз* жеткирүү акысын, кире акысын төлөө.

ПРОВОЗВЕ́СТНИК *м. уст. кабарчы, кабар берүүчү (мис. келгин куштар жаздын кабарчысы).*

ПРОВОЗГЛАСИ́ТЬ *сов. 1. что* салтанаттуу жарыялоо, жарыя кылуу, жарыялоо, угузуу; **провозгласи́ть лóзунг** лозунг жарыялоо; **2. кого кем, уст.** жарыялоо, жар салуу (мис. падыша болдум деп).

ПРОВОЗГЛАША́ТЬ *несов. см. провозгласи́ть.*

ПРОВОЗГЛАШЕ́НИЕ *ср. 1. (действие) салтанаттуу жарыялоо, жарыя кылуу, жарыялоо, угузуу, салтанат менен жарыялануу; 2. уст. (кого-л.) жарыялоо, жар салуу.*

ПРОВОЗИ́ТЬ I *несов. см. провезти.*

ПРОВОЗИ́ТЬ II *несов. кого-что (заниматься перевозкой)* ташуу, өткөрүү, жеткирүү (арабада, машинада, унаага мингизип).

ПРОВОЗИ́ТЬСЯ *сов. убаралана берүү, илеше берүү, алпурушуу, алек болуу; до девяти часов утра они провóзились с убóркой кварти́ры* алар эртең менен саат тогузга чейин үйүн жыйнаштыруу менен убара болушту; **дéти весь день провóзились в садú** балдар керели кечке бакта оюн менен алек болушту.

ПРОВОКА́ТОР *жс. провокатор (1. полицияга билдириш үчүн революциячыл уюмга кирип алган полициянын жашырын агенти; 2. чыккынчылык кылуу максатында жолдон чыгарып азгыруучу адам).*

ПРОВОКА́ТОРСКИЙ, ая, -ое *провока́тор-го т.;* провокатордук.

ПРОВОКАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое *провока́ция-га т.;* провокациялык, провокация кылуу максатындагы.

ПРОВОКА́ЦИЯ *жс. провокация (1. революционерлердин иштери жөнүндө полицияга кабар берүү максатында революциячыл уюмдарга кирип алышкан жашырын полициялык агенттердин чыккынчылык аракеттери; 2. бир максат менен атайын чатак чыгарууга көкүтүү).*

ПРОВО́ЛОКА *жс. сым; колю́чая прóволока* тикенектүү сым.

ПРОВОЛОЧИ́ТЬ *сов. разг. 1. кого-что* сүйрөө; **2. что (протянуть время без толку)** тоскоолдук кылып кечиктирүү, убакытты созо берүү, сүйрөө, сундактыруу.

ПРОВОЛО́ЧКА *жс. разг. тоскоолдук кылуу, кечиктирүү, убакытты созо берүү, сүйрөө, сундактыруу.*

ПРÓВОЛОЧНЫЙ, ая, -ое *прово́лока-га т.;* сымдык; **прóволочное загражде́ние** сым тосмо.

ПРОВОЛО́ЧЬ *несов. см. проволочить 1.*

ПРОВО́РНО *нареч. шамдагайлык менен, чыйрактык менен.*

ПРОВО́РНЫЙ, ая, -ое шамдагай, чыйрак.

ПРОВО́РОВА́ТЬСЯ *сов. разг. уурдап жүрүп, кармалып калуу; уурдап жүрүп, бети ачылуу.*

ПРОВО́РОНИТЬ *сов. кого-что, разг. ачык ооздук кылып, колдон алдырып жиберүү; жазып калуу, ооздогу-сун алдырып жиберүү.*

ПРОВО́РСТВО *ср. шамдагайлык, чыйрактык, тездик, ыкчамдык.*

ПРОВО́РЧА́ТЬ *сов. күңкүлдөө, ачуусу келип кобу-роо, мыңкылдоо.*

ПРОВОЦИ́РОВАТЬ сов. и несов. 1. кого-что (подстрекать) азгыруу, жолдон чыгаруу, колтукка суу бүркүү; 2. что (умышленно вызывать что-л.) провокация кылуу, көкүтүү.

ПРОВРА́ТЬСЯ сов. разг. калп айтып кармалып калуу, калпы чыгып калуу.

ПРОВЯ́ЛИВАТЬ несов. см. провя́лить.

ПРОВЯ́ЛИВАТЬСЯ несов. см. провя́литься.

ПРОВЯ́ЛИТЬ сов. что кактоо, сүрсүтүү, тоборсуу (күнгө).

ПРОВЯ́ЛИТЬСЯ сов. какталуу, сүрсүү, тоборсуу (күнгө).

ПРОГАДА́ТЬ сов. разг. ойлогону ордуна чыкпай калуу, жаңылып калуу; **вы прогада́ли, что не по́ехали с на́ми** биз менен барбай, сиз жаңылыштык кылдыңыз.

ПРОГА́ЛИНА ж. разг. токойдогу ачык жер, аянт.

ПРОГИБ м. 1. (действие) ийүү, ийилтүү, ийрейтүү, кайкыйтуу; 2. (прогнувшееся место) ийилген жер, ийрейген жер, кайкы жер.

ПРОГИБА́ТЬ несов. см. прогну́ть.

ПРОГИБА́ТЬСЯ несов. 1. см. прогну́ться; 2. страд. к прогибать.

ПРОГЛА́ДИТЬ сов. что 1. (проутюжить) үтүктөө, таптоо; **прогладь мне слегка шарф** менин шарфымды бир аз үтүктөп берчи; 2. (некоторое время) таптап же үтүктөп убакыт өткөрүү.

ПРОГЛА́ЖИВАТЬ несов. см. прогладить.

ПРОГЛА́ТЫВАТЬ несов. см. проглотить.

ПРОГЛОТИ́ТЬ сов. 1. кого-что жутуу, жутуп жиберүү; **проглотить таблетку** таблетканы жутуп жиберүү; 2. что, перен. сыртка чыгарбай калуу, өзүнүн ичинде калтыруу, ичинен тынуу; **проглотить обиду** ызасы ичинде болуп, унчукпай калуу; 3. что, перен. разг. (быстро прочитать) тез окуп бүтүрүү, ары-бери окуп бүтүрө коюу (китепти); **проглотить язык** үндөбөө, унчукпоо; **язык проглотить!** тилиңди тартат! (эң эле таттуу же даамдуу).

ПРОГЛЯДЕ́ТЬ сов. 1. что (наскоро ознакомиться) көз жүгүртүп чыгуу; **проглядеть статью** макалага көз жүгүртүп (тез карап) чыгуу; 2. кого-что (не заметить) көрбөй калуу; **проглядеть опечатку** катаны көрбөй калуу; **все глаза проглядеть** разг. карап отуруп көз талуу, карап жатып эки көзү төрт болуу.

ПРОГЛЯ́ДЫВАТЬ проглядывать I несов. см. прогляну́ть.

ПРОГЛЯ́ДЫВАТЬ II несов. см. проглядеть.

ПРОГЛЯНУ́ТЬ сов. көрүнө түшүү; билине түшүү; **вскоре после дождя проглянуло солнце** жаан басылгандан кийин күн көрүнө түштү.

ПРОГНА́ТЬ сов. 1. кого (заставить уйти) кубалап жиберүү, айдап чыгуу, айдап жиберүү; 2. что, перен. разг. жазуу, өткөрүү; **прогнать скúку** эриккенди жазуу; 3. кого (заставить пойти куда-л.) айдап жиберүү, жеткирип салуу; **прогнать корóв на луг** уйларды жайытка айдап жиберүү.

ПРОГНЕВА́ТЬ сов. кого, уст. ачуулантуу, каардантуу, ачуусун келтирүү, ачуусуна тийүү.

ПРОГНЕВА́ТЬСЯ сов. уст. ачуулануу, каардануу, ачуусу келүү, жаалдануу.

ПРОГНЕВИ́ТЬ сов. см. прогнеть.

ПРОГНИВА́ТЬ несов. см. прогнить.

ПРОГНИ́ТЬ сов. чирүү, чирип кетүү.

ПРОГНО́З м. прогноз (илимий маалыматтарга таянып, алдын ала билип айтуу); **прогноз пого́ды** аба ырайынын прогнозу.

ПРОГНУ́ТЬ сов. что ийүү, ийилтүү, ийрейтүү.

ПРОГНУ́ТЬСЯ сов. ийилүү, ийрейүү.

ПРОГОВА́РИВАТЬСЯ несов. см. проговориться.

ПРОГОВОРИ́ТЬ сов. 1. что (сказать) айтуу, сүйлөө; 2. (некоторое время) сүйлөй берүү, айта берүү, сүйлөп отура берүү; **проговорить до полуночи** түн ортосуна чейин сүйлөй берүү.

ПРОГОВОРИ́ТЬСЯ сов. байкоосуздан сыр алдырып коюу, байкоосуздан айтып коюу;

проговориться о своих намерениях өзүнүн оюндагысы жөнүндө байкоосуздан айтып жиберүү.

ПРОГОЛОДА́ТЬ сов. ач болуу, бир топ убакыт ачугуу.

ПРОГОЛОДА́ТЬСЯ сов. ачыгуу, ачка болуу, курсак ачуу.

ПРОГОЛОСОВА́ТЬ сов. 1. за кого-что (подать голос) добуш берүү; 2. что (поставить на голосование) добушка салуу, добушка салып өткөрүү.

ПРОГО́Н м. 1. обл. (дорога, улица) мал айдап чыгуучу жол; 2. (расстояние между двумя станциями) эки станциянын (бекеттин) аралыгы; 3. прогоны мн. ист. почта аттарын пайдалангандыгы үчүн жүргүнчүлөрдүн төлөгөн акысы.

ПРОГО́ННЫЕ только мн. см. прогón 3.

ПРОГОНЯ́ТЬ несов. см. прогна́ть.

ПРОГОРА́ТЬ несов. см. прогореть.

ПРОГОРЕ́ТЬ сов. 1. (сгореть) күйүп бүтүү, күйүп кетүү; **дрова в печи прогорели** мештеги отун күйүп бүтү; 2. (испортиться от огня) күйүү, күйүп калуу, күйүп тешилүү; 3. (пробыть зажжённым) күйүп туруу, жанып туруу; **лампа прогорела всю ночь** лампа түн бою күйүп турду; 4. перен. разг. (потерпеть неудачу) күйүп кетүү, сынуу, иш ордуна чыкпай калуу; **дело прогорело** иш онунан чыкпай калды.

ПРОГО́РКЛЫЙ, ая, -ое ачуу, кермек даамдуу, кермек даамы бар.

ПРОГО́РКНУТЬ сов. ачып кетүү, кермек даамдануу, даамы кермек болуп калуу (бузулуп).

ПРОГОСТИ́ТЬ сов. разг. бир нече убакыт конок болуу, мейман болуп жүрүү.

ПРОГРА́ММА ж. в разн. знач. программа; **програ́мма и устáв КПСС** КПССтин программасы жана уставы; **програ́мма к экзáмену по матемáтике** математика боюнча экзамендин программасы.

ПРОГРА́ММНЫЙ, ая, -ое программа-га т.; программалык; **програ́мменный вопро́с** программалык маселе.

ПРОГРЕВА́ТЬ несов. см. прогреть.

ПРОГРЕВА́ТЬСЯ несов. 1. см. прогреться; 2. страд. к прогревать.

ПРОГРЕМЕ́ТЬ сов. 1. күркүрөө, күрүлдөө, дүңгүрөө, шаңгыроо, тарсылдоо; шалдыратуу, калдыратуу; **вдале́к прогреме́л гром** алыстан күн күркүрөдү; 2. перен. даңкы чыгуу, даңкы жайылуу, аты угулуу, белгилүү болуу.

ПРОГРЕ́СС м. прогресс (илгерилеп, мыктыланып өрчүү); **идти́ по пути́ прогрéсса** прогресс жолу менен баруу.

ПРОГРЕССИ́ВНОСТЬ ж. прогрессивдүүлүк.

ПРОГРЕССИВНЫЙ, ая, -ое **прогресс-ке** т.; прогрессивдүү.

ПРОГРЕССИРОВАТЬ *несов. 1. (совершенствоваться) прогресстөө, илгерилөө; 2. (усиливаться) күчөйүү, күчөө; болёзнь прогрессирует* оору күчөп бара жатат.

ПРОГРЕССИЯ *ж. мат.* прогрессия (*аралыгы бирдей көбөйүүчү же азаюучу сан*).

ПРОГРЕТЬ *сов. что* жылытуу, ысытуу; **прогреть помещение** үйдү жылытуу; **прогреть печь** мешти ысытуу.

ПРОГРЕТЬСЯ *сов.* жылуу, ысуу; **печь ещё не прогрелась** меш ысый элек.

ПРОГРОМЫХАТЬ *сов.* калдыратып, шалдыратып катуу өтүү; катуу күрсүлдөтүп, тарсылдатып өтүү.

ПРОГРОХОТАТЬ *сов.* күркүрөө, күрүлдөө, күрс этүү; **вдали прогрохотали пушки** алыста замбиректер күрсүлдөдү.

ПРОГРЫЗАТЬ *несов. см. прогрызть.*

ПРОГРЫЗТЬ *сов. что* кемирип тешүү.

ПРОГУДЁТЬ *сов.* дарылдоо, дүрүлдөө, күүлдөө, кыйкыруу, айкыруу, өкүрүү; **гудок прогудел в час дня** гудок күндүзгү саат бирде кыйкырды.

ПРОГУ́Л *м.* прогул (*себеписиз эле кызматка келбей коюу*).

ПРОГУЛИВАТЬ *несов. 1. см. прогулять 2, 3; 2. кого (водить шагом) акырын жетелеп басуу (мис. баланы, чапкан атты).*

ПРОГУЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. прогуляться; 2. (медленно расхаживать) акырын (ары-бери) басып туруу (жүрүү).*

ПРОГУ́ЛКА *ж.* прогулка, сейилдикке чыгуу; тамаша кылып басуу; сайранга, эс алууга чыгуу; сергүү үчүн бир аз жүрүп келүү; **загородная прогулка** сергүү үчүн тамаша кылып, шаардын сыртына чыгуу.

ПРОГУ́ЛЬЩИК *м.* прогулчу (*кызматка себеписиз келбей койгон адам*).

ПРОГУ́ЛЬЩИЦА *женск. р. к прогульщик.*

ПРОГУЛЯТЬ *сов. 1. (пробыть на прогулке) тамаша кылып, сергип жүрүү; сейилдикке чыгып келүү; всё утро он прогулял в лесу* ал эртең менен токойдо серүүндөп басып жүрдү; **2. что (пропустить)** өткөрүп жиберүү; **прогулять обед** тамаша кылып жүрүп, түшкү тамакты өткөрүп жиберүү; **3. что (сделать прогул)** прогул кылуу; **4. что, разг. (истратить)** акчаны ыксыз жок кылуу (*ыксыз сарп кылуу*); **прогулять все деньги** акчанын бардыгын ыксыз жок кылуу (*көбүнчө – ичкиликке*).

ПРОГУЛЯТЬСЯ *сов.* бир аз тамаша кылып келүү, сейилдикке чыгуу; **прогуляться по парку** паркта бир аз сейилдик кылып жүрүп келүү.

ПРОДАВА́ТЬ *несов. см. продать.*

ПРОДАВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. продаться; 2. страд. к продавать.*

ПРОДА́ВЕЦ *м.* сатуучу; дүкөнчү.

ПРОДА́ВИТЬ *сов. что* басып сындыруу, түбүн түшүрүү; **продавить стул** стулду басып сындыруу.

ПРОДА́ВЛИВАТЬ *несов. см. продавить.*

ПРОДА́ВЩИЦА *женск. р. к продавец.*

ПРОДА́ЖА *ж.* сатуу, соода; **быть в продаже** сатылуу.

ПРОДА́ЖНОСТЬ *ж.* сатылуучулук, сатылып кетүүчүлүк.

ПРОДА́ЖНЫЙ, ая, -ое **1.** сатылуучу; **прода́жная вещь** сатылуучу буюм; **прода́жная цена** сатылуу баасы; **2. перен.** сатылып кетүүчү, сатылма; **прода́жный человек** сатылып кетме адам.

ПРОДА́ЛБЛИВАТЬ *несов. см. продолбить.*

ПРОДА́ТЬ *сов. кого-что 1.* сатуу, сатып жиберүү; **продать вещь** буюмду сатуу; **2. перен.** чыккынчылык кылып, сатып жиберүү (*мис. таптын мүдөөлөрүн*).

ПРОДА́ТЬСЯ *сов.* сатылуу; чыккынчылык кылып, сатылып кетүү.

ПРОДВИ́ГАТЬ *несов. см. продвигнуть.*

ПРОДВИ́ГАТЬСЯ *несов. 1. см. продвигнуться; 2. страд. к продвигать.*

ПРОДВИ́ЖЕНИЕ *ср. 1.* жылуу, илгерилөө, алга жылуу; **продви́жение войск** войсколордун илгерилеши (*алга жылышы*); **2.** жиберүү, жылдыруу, алып баруу, жеткирүү, таратылуу; **продви́жение товаров на места** товарларды жер-жерлерге жиберүү; **3. перен.** илгерилөө, алга жылуу, алдыга жылдыруу, илгерилетүү; **продви́жение дела** иштин алга карай жылышы, ишти илгерилетүү; **4. перен.** көтөрүү, илгерилетүү; **продви́жение по работе** кызмат боюнча көтөрүү, көтөрүлүү.

ПРОДВИ́НУТЬ *сов. 1. что* жылдыруу; **продвигнуть сундук к двери** сандыкты эшик жакка жылдыруу; **2. что (направить куда-л.)** жиберүү, алып баруу, жеткирүү; **3. что, перен.** алдыга жылдыруу, илгерилетүү; **продвигнуть дело** ишти илгерилетүү; **4. кого, перен. (напр. по службе)** көтөрүү, илгерилетүү.

ПРОДВИ́НУТЬСЯ *сов. 1. (двинуться вперёд)* жылуу, илгерилөө, илгери карай жылуу; **войска значительно продвинулись вперёд** аскерлер бир кыйла алдыга илгериледи; **2. перен.** илгерилөө, алга жылуу; **дело продвинулось** иш алга жылды; **3. перен.** көтөрүлүү, илгерилөө; **продвигнуться по службе** кызмат боюнча көтөрүлүү.

ПРОДЕВА́ТЬ *несов. см. продеть.*

ПРОДЕЖУ́РИТЬ *сов. 1. дежурный болуп туруу, кезекте туруу, кезекчилик кылуу; 2. перен.* кайтаруу, акмалоо.

ПРОДЕКЛА́МИРОВАТЬ *сов. что* декламациялоо, декламация айтуу (*кооз, уккулуктуу кылып айтып берүү*).

ПРОДЕ́ЛАТЬ *сов. что* иштөө, иштеп бүтүрүү, аткаруу, орундоо, жасап коюу; **проделать большúю работу** чоң ишти бүтүрүү.

ПРОДЕ́ЛКА *ж.* кылык, жорук, кылып жүргөнү; **это твой продёлки** бул сенин кылып жүргөнүн; **мошённические продёлки** митаамдын иши.

ПРОДЕ́ЛЫВАТЬ *несов. см. продёлавать.*

ПРОДЕМОНСТ́РІРОВАТЬ *сов. кого-что* демонстрациялоо, көрсөтүү; **продемонстрировать своё ёдинство** өзүнүн бирдиктүүлүгүн (*биримдүүлүгүн*) демонстрациялоо (*көрсөтүү*).

ПРОДЕРЖА́ТЬ *сов. кого-что 1.* көтөрүп туруу, колго алып туруу (*бир канча убакыт*); **2.** тутуп туруу, тутуу, кармоо (*бир канча убакыт*); **его́ долго продержали в больнице** аны ооруканада көпкө кармап жатышты.

ПРОДЕРЖА́ТЬСЯ *сов.* туруу, болуу, туруштук берип туруу (*белгилүү бир убакытка чейин*); **продержаться до прибытия подкрепления** жардам келгиче туруштук берүү.

ПРОДЕ́ТЬ *сов. что* өткөзүү, саптоо; **продеть нитку в игёлку** жипти ийнеге саптоо.

ПРОДЕФИЛИРОВАТЬ *сов.* салтанат менен өтүү.

ПРОДЕШЕВИТЬ *сов. что, разг.* арзан сатуу.

ПРОДЁРГИВАТЬ *несов. см. продёрнуть.*

ПРОДЁРНУТЬ *сов. 1. что, разг. (продеть)* өткөзүү, саптоо; **2. кого-что, перен. прост.** сөз тийгизүү, чымчып өтүү, согуп өтүү; **продёрнуть кого-л. в газете** бирөөнү газетага согуп өтүү, жазып коюу.

ПРОДИКТОВАТЬ *сов. что 1. (для записи)* диктовать кылуу, жатка жаздыруу, айтып туруп жаздыруу; **2. перен.** мажбур кылуу, буйрук менен орундатуу; **продиктовать свой условия** өзүнүн шарттарын орундатууга мажбур кылуу.

ПРОДИРАТЬ *несов. см. продрать.*

ПРОДИРАТЬСЯ *несов. 1. см. продраться; 2. страд. к продрать.*

ПРОДЛЕВАТЬ *несов. см. продлить.*

ПРОДЛЕНИЕ *ср.* узартуу (убакытты, мөөнөттү); **продление командировки** командировканы узартуу.

ПРОДЛИТЬ *сов. что* узартуу (убакытты, мөөнөттү); **продлить отпуск** отпусканы узартуу.

ПРОДЛИТЬСЯ *сов.* узаруу, созулуу; **его болёзнь долго не продлится** анын оорусу көпкө созулбайт.

ПРОДМАГ *м. (продовольственный магазин)* азык-түлүк магазини, азык-түлүк сатуучу магазин.

ПРОДНАЛОГ *м. (продовольственный налог)* *ист.* **продналог**, азык-түлүк налогу (азык-түлүк чачымынын ордуна 1921-жылы киргизилип, кийин бирдей жалпы айыл-чарба налогу менен алмаштырылган налог).

ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫЙ, ая, -ое **продовольствие-ге т.**; **продовольственный магазин** азык-түлүк магазини.

ПРОДОВОЛЬСТВИЕ *ср.* азык-түлүк, тамак-аш.

ПРОДОЛБИТЬ *сов. что* чокуп оюу, чокуп тешүү (ключом); **чокуп тешүү (проковырять).**

ПРОДОЛГОВАТЫЙ, ая, -ое сопок, сүйрү, узунча.

ПРОДОЛЖАТЕЛЬ *м.* улантуучу, андан ары илгерилетүүчү.

ПРОДОЛЖАТЕЛЬНИЦА *женск. р.к* продолжатель.

ПРОДОЛЖАТЬ *несов. см. продолжить; продолжать работу* ишти уланта берүү.

ПРОДОЛЖАТЬСЯ *несов. 1. (длиться)* созулуу, улантылуу; **молчание продолжалось недолго** жымжырттык көпкө созулган жок; **2. страд. к продолжать.**

ПРОДОЛЖЕНИЕ *ср.* уландысы, калганы, мындан аркысы, улантуу, созуу, созулуу; **продолжение начатой работы** башталган иштин уландысы (аягы); **продолжение следует** уландысы бар; **в продолжение нескольких дней** бир нече күнгө чейин, бир нече күндүн ичинде.

ПРОДОЛЖИТЕЛЬНО *нареч.* узак убакка чейин, көпкө чейин, узакка чейин, бир кыйлага чейин.

ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* созулгандык, улангандык, узак болгондук (убакыт).

ПРОДОЛЖИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое узак, узакка созулган; **продолжительная болёзнь** узакка созулган оору; **продолжительная зима** узакка созулган кыш.

ПРОДОЛЖИТЬ *сов. что* улантуу, андан ары созуу; **продолжить свой рассказ** өзүнүң айтып жаткан аңгемесин андан ары улантуу.

ПРОДОЛЖИТЬСЯ *сов.* улантылуу, созулуу.

ПРОДОЛЬНЫЙ, ая, -ое узунунан кеткен, бойлото кеткен; **продольная распилка** узунунан араалап тилүү;

продольная пила жыгачты узунунан тилүүчү араа (тактай тилгич араа).

ПРОДРАЗВЁРСТКА *жс. (продовольственная развёрстка)* *ист.* **продразвёрстка**, азык-түлүк чачымы (1918–1920-жылдардагы согуштук коммунизмдин убагында азык-түлүк даярдоо системасы).

ПРОДРАТЬ *сов. что, прост.* жыртуу, тешүү, сүрүп тешүү; **глаза продрать** көзүн ачуу (уйкудан).

ПРОДРАТЬСЯ *сов. прост. 1. (прорваться)* сүрүлүп жыргылуу, жыргылуу; **2. перен. (протискаться)** жулунуп чыгуу, кыйындык менен кутулуп чыгуу.

ПРОДРОГНУТЬ *сов.* үшүп калчылдоо, калтыроо.

ПРОДУВАНИЕ *ср.* желдетүү, үйлөтүү, үйлөп тазалоо.

ПРОДУВАТЬ *несов. 1. см. продуть; 2. кого-что, разг.* жел согуу, шамалдоо; **ветер приятно продувает** жел жагымдуу согуп турат.

ПРОДУВАТЬСЯ *несов. 1. см. продуться; 2. страд. к продувать.*

ПРОДУВКА *жс. тех.* продувка, жел менен үйлөтүп тазалоо.

ПРОДУВНОЙ, ая, -ое **1. см. продувочный; 2. разг.** ашкан куу, алдамчы (адам); **продувной парень** кыйды, куу жигит.

ПРОДУВОЧНЫЙ, ая, -ое **продувка-га т.**; үйлөтүүчү, желдетүүчү (мис. клапан, түтүк).

ПРОДУКТ *м. 1.* продукт, түшүм; **продукт перегонки нефти** нефтини тартуунун (буулантуунун) продуктысы; **2. перен. (создание)** натыйжа, жемиш; **этот труд – продукт многих лет работы** бул эмгек – көп жылдык иштердин жемиши; **3. продукты мн.** продуктылар, азык-түлүк, азыктар; **мясо-молочные продукты** эт-сүт азыктары; **продукты питания** тамак-аш продуктылары.

ПРОДУКТИВНО *нареч.* жемиштүү, натыйжалуу, өндүрүмдүү.

ПРОДУКТИВНОСТЬ *жс. 1. (производительность)* жемиштүүлүк, өнүмдүүлүк, өндүрүмдүүлүк; **2. с.-х.** продуктуулук, азыктуулук, түшүмдүүлүк; **увеличение продуктивности скота** малдын азыктуулугун жогорулатуу.

ПРОДУКТИВНЫЙ, ая, -ое **1. (производительный)** жемиштүү, натыйжалуу, өнүмдүү; **продуктивный труд** жемиштүү эмгек; **2. с.-х.** продуктулуу, азыктуу, түшүмдүү; **продуктивный корм** азыктуу тоют (малдардын азыктуулугун камсыз кылуучу).

ПРОДУКТОВЫЙ, ая, -ое **продукты 3-кө т.**; **продуктовый магазин** азык-түлүк магазини.

ПРОДУКТООБМЕН *м.* продукт алмаштыруу (продуктыларды бир-бирине акчасыз алмаштыруу).

ПРОДУКЦИЯ *жс.* продукция (иштеп чыгарылуучу нерсе); **борьба за повышение качества продукции** продукциянын сапатын жогорулатуу үчүн күрөш; **валовая продукция** жалпы (дүң) продукция; **готовая продукция** даяр продукция; **промышленная продукция** өнөр жай продукциясы.

ПРОДУМАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от продумать; 2. прил.** абдан ойлонгон, ойлонуп туруп иштелген; **продукманный ответ** ойлонуп туруп берилген жооп.

ПРОДУМАТЬ *сов. 1. (некоторое время)* ойлонуу, ойлонуп чыгуу; **2. что (обдумать)** абдан ойлоо, терең ойлонуу; **серьёзно продумать вопрос** маселени жакшылап ойлонуу.

ПРОДУ́МЫВАТЬ несов. см. **проду́мать** 2.

ПРОДУ́ТЬ сов. 1. что (прочистить струёй воздуха) желдетүү, үйлөтүү, үйлөтүп тазалоо (бир нерсенин ичин); 2. безл. кого-что жел тийүү, суук тийүү, суукка учуроо.

ПРОДУ́ТЬСЯ сов. прост. оюнда уттуруу, утулуп калуу.

ПРОДЫ́МИТЬ сов. что түтөтүү, ыш кылуу, ыштоо.

ПРОДЫ́МИТЬСЯ сов. түтөө, ыш болуу, ышталуу.

ПРОДЫ́РЯВИТЬ сов. что, разг. тешүү, тешик чыгаруу, жыргып (оюп) тешүү.

ПРОДЫ́РЯВИТЬСЯ сов. разг. тешилүү, жыргылып (оюлуп) тешилүү.

ПРОДЫ́РЯВЛИВАТЬ несов. см. **проды́рять**.

ПРОДЫ́РЯВЛИВАТЬСЯ несов. 1. см. **проды́рять**; 2. страд. к **проды́рять**.

ПРОЕДА́ТЬ несов. см. **проесть**.

ПРОЕЗД м. 1. баруу, жүрүү; **проезд машин разрешён в один ряд** машиналардын бир катар жүрүшүнө уруксат берилген; **заплатить за проезд** жол акысын төлөө; 2. (место) жол, өткөөл; **узкий проезд** тар жол, кууш өткөөл.

ПРОЕЗДИТЬ сов. 1. что, разг. (истратить на поездку) жолго чыгым болуу; 2. (провести время в езде) жол жүрүп убакыт өткөрүү.

ПРОЕЗДНОЙ, ая, -ое **проезд-ге т.**; **проездной билет** жол жүрүү билети.

ПРОЕЗДОМ нареч. бара жатып, өтүп баратып; **я был в Саратове только проездом** мен Саратовдо өтүп бара жатып гана болдум.

ПРОЕЗЖА́ТЬ несов. см. **проехать**.

ПРОЕЗЖИЙ, ая, -ее 1. (годный для проезда) жүрүүгө жарактуу (жол, көпүрө); 2. в знач. суш. м., жс. жүргүнчү, жолоочу (адам).

ПРОЕКТ м. 1. проект, долбоор; **проект новой гидроэлектростанции** жаңы гидроэлектростанциянын проектиси (долбоору); **проект договора** договордун долбоору; 2. перен. (замысел) ой, план, долбоор.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ I ср. 1. проектилөө, долбоордоо, пландоо; **проектирование новых сооружений** жаңы курулуштарды долбоордоо (проектилөө); 2. перен. болжолдоо.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ II ср. проектилөө (1. мат. сызыгын түшүрүү; 2. экранга сүрөттөрдү же кинокадрларды чоңойтуп түшүрүү).

ПРОЕКТИРОВА́ТЬ I несов. 1. что (разрабатывать проект) проектилөө, долбоорун (планын, проектисин) иштеп чыгуу; 2. что и с неопр., перен. (предполагать) болжолдоо, ...деп ойлоо; **я проектирую уехать в августе** мен августа кетсемби деп ойлоп жатам.

ПРОЕКТИРОВА́ТЬ II несов. проектилөө (1. мат. планын сызуу; 2. экранга сүрөттү чоңойтуп түшүрүү).

ПРОЕКТИРОВА́ЩИК м. проектилөөчү (пландоочу, долбоорун түзүүчү, чийүүчү адам).

ПРОЕКТИРОВА́ЩИЦА женск. р. к **проектирoвщик**.

ПРОЕКТНЫЙ, ая, -ое **проект 1-ге т.**; проектилик, долбоордук; **проектная смета** проектилик смета; **проектное бюро** проект бюросу.

ПРОЕКЦИО́ННЫЙ, ая, -ое **проекция-га т.**; проекциялык; **проекционный фонарь** проекциялык фонарь (экранда чоңойтуп көрсөтүү үчүн колдонулуучу оптикалык прибор).

ПРОЕКЦИЯ жс. проекция (1. мат. бир нерсенин тегиздиктеги сүрөтү; 2. кино сүрөттү экранга түшүрүү).

ПРОЕ́СТЬ сов. что 1. кемирип, оюп тешүү; **моль проела сукно** күбө сукнону оюп жеп коюптур; 2. разг. (истратить на еду) ичип-жеп бүтүрүү; **проесть деньги** акчаны ичип-жеп бүтүрүү.

ПРОЕ́ХАТЬ сов. 1. что (миновать, оставить за собой) өтүү, жанынан өтүү; **проехать переулком** тар көчө менен өтүп кетүү; **проехать площадь** аянт менен өтүп кетүү; **проехать через центр города** шаардын так борборунан өтүү; 2. что (не остановиться, где следует) өтүп кетүү; **проехать остановку** токтой турган жерден өтүп кетүү; 3. (пробыть в пути) жүрүү, жол жүрүү, жол басуу; **мы проехали до совхоза шесть часов** биз совхозго чейин алты саат жол жүрдүк; 4. что (покрыть расстояние) жүрүү, басып өтүү; **он проехал всю Киргизию** ал бүткүл Кыргызстанды кыдырып келди.

ПРОЕ́ХАТЬСЯ сов. разг. аз убакыт жүрүп келүү, сайрандап келүү; **проехаться на машине** машинада бир аз сайрандап жүрүп келүү; **проехаться на чей-л. счёт** или **проехаться по чьему-л. адресу** кеп тийгизүү, сөз тийгизүү.

ПРОЁМ м. тех. эшик же терезе коюлуучу тешик орун.

ПРОЖА́РИВАТЬ несов. см. **прожарить**.

ПРОЖА́РИВАТЬСЯ несов. 1. см. **прожарить**; 2. страд. к **прожаривать**.

ПРОЖА́РИТЬ сов. что кууруу, абдан кууруу; **хорошо прожарить мясо** этти жакшылап кууруу.

ПРОЖА́РИТЬСЯ сов. куурулуу, куурулуп бышуу; **мясо хорошо прожарилось** эт жакшы куурулду.

ПРОЖДА́ТЬ сов. кого-что, чего бир нече убакыт күтүү; **я прождал вас целый час** мен сизди бир саат күтүм.

ПРОЖЕВА́ТЬ сов. что абдан чайноо, майдалап чайноо, кепшөө.

ПРОЖЕКТЁР м. ирон. проектёр (ишке ашпас пландарды түзүп, негизсиз, болор-болбос нерселерди ойлогуч киши).

ПРОЖЕКТЁРСКИЙ, ая, -ое **проектёр-го т.**; проектёрдук.

ПРОЖЕКТЁРСТВО ср. ирон. проектёрчулук (чындыкка туура келбеген бир ойду иш жүзүнө ашырууга тырышуучулук).

ПРОЖЕ́КТОР м. проектор (жарыкты күчөткүч аспап).

ПРОЖЕ́КТОРНЫЙ, ая, -ое **проектор-го т.**; проектордук.

ПРОЖЕ́ЧЬ сов. что күйгүзүп тешүү, күйгүзүп оюу.

ПРОЖЕ́ВЫВАТЬ несов. см. **прожевать**.

ПРОЖЕ́ННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **прожечь**; 2. прил. разг. барып турган (митаам, ууру ж.б.).

ПРОЖИВА́ТЬ несов. 1. см. **прожить**; 2. офиц. (жить) жашоо, жашап туруу, туруу; **сейчас он проживает в Москве** ал азыр Москвада турат.

ПРОЖИВА́ТЬСЯ несов. 1. см. **прожиться**; 2. страд. к **проживать**.

ПРОЖИ́ГАТЕЛЬ м.: **прожигатель жизни** разг. өмүрүн оюн-тамаша, бузукчулук, аракеттик менен өткөрүүчү.

ПРОЖИГА́ТЬ несов. см. **прожечь**; **прожигать жизнь** разг. өмүрүн оюн-тамаша, бузукчулук, аракеттик менен өткөрүү.

ПРОЖИЛКА *ж. разг.* прожилка (металлда, ташта, жыгачта *ж.б.* тилке түс, ыраң).

ПРОЖИТИЕ *ср.*: деньги на прожитие оокат кылууга, турмушка керектүү акча.

ПРОЖИТОЧНЫЙ, ая, -ое: **прожиточный минимум** оокат кылуу үчүн, жашоо үчүн зарыл болгон каражат минимуму.

ПРОЖИТЬ *сов.* 1. жашоо, туруу, өмүр сүрүү; **он прожил до глубокой старости** ал абдан картайганга чейин жашады; **мы прожили на юге два месяца** биз түштүктө эки ай турдук; 2. *что, разг.* (истратить) сарп кылуу, чыгым болуу, жоготуу (*ичип-жеп ж.б.*).

ПРОЖИТЬСЯ *сов. разг.* акыркы каражатын жеп бүтүрүү.

ПРОЖОРИЛИВО *нареч.* соргоктук менен, соргоктук кылып, апылдатып.

ПРОЖОРИЛИВОСТЬ *жс.* соргоктук, опкоктук.

ПРОЖОРИЛИВЫЙ, ая, -ое соргок, опкок, тойбогон топор.

ПРОЖУЖЖАТЬ *сов.* дырылдоо, ызылдоо; **прожужжать уши** *разг.* сүйлөй берип кулактын кужурун алуу.

ПРОЗА *жс.* 1. *лит.* проза (кара сөз менен жазылган көркөм чыгарма); **писать прозой** (в прозе) проза менен жазуу; 2. *перен.* кадыреселик, ич бышыргычтык, жөнөкөйлүк, кадимки, күндөгүдөй эле.

ПРОЗАИК *м. лит.* прозаик (прозалык чыгарма жазуучу адам).

ПРОЗАИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. **проза-га т.**; прозалык (кара сөз менен жазылган); **прозаический перевод** прозалык котормо; 2. *перен.* (обыденный) күндөлүк, кадыресе.

ПРОЗАИЧНЫЙ, ая, -ое *см.* прозаический 2.

ПРОЗВАНИЕ *ср.* ат, ...деп атоо (өзүнүн чыныгы атынан башка ат); **Иван IV, по прозванию Грозный** Иван IVнү «Грозный» деп аташкан.

ПРОЗВАТЬ *сов.* кого-что ат коюу, ат берүү.

ПРОЗВЕНЁТЬ *сов.* шыңгыроо, зынылдоо; **прозвенёл колокольчик** конгуроо шыңгырады; **прозвенёл весёлый смех** кубанычтуу күлкү угулду.

ПРОЗВИЩЕ *ср.* ат (өзүнүн чыныгы атынан башка коюлган ат); **по прозвищу** коюлган аты боюнча.

ПРОЗВОНИТЬ *сов.* шыңгыроо, зынылдоо.

ПРОЗВУЧАТЬ *сов.* 1. (о звонке, голосе) угулуу (үн); 2. *перен.* пайда болуу, сезилүү; **в его голосе прозвучала радость** анын үнүндө кубаныч сезилип турду.

ПРОЗЕВАТЬ *сов.* кого-что, *разг.* аңкайып куру калуу, байкабай өткөрүп жиберүү.

ПРОЗЕЛИТ *м.* прозелит (1. *уст.* динин өзгөртүп башка бир динге кирген адам; 2. *перен.* бир нерсеге жаңыдан абдан берилген адам).

ПРОЗИМОВАТЬ *сов.* кыштоо, кыштап чыгуу.

ПРОЗОРИВЕЦ *м.* көрөгөч, кыраакы.

ПРОЗОРИВОСТЬ *жс.* көрөгөчтүк, кыраакылык.

ПРОЗОРИВЫЙ, ая, -ое көрөгөч, кыраакы.

ПРОЗРАЧНОСТЬ *жс.* тунуктук.

ПРОЗРАЧНЫЙ, ая, -ое тунук; **прозрачное стекло** тунук айнек; **прозрачный намёк** ачык ишара.

ПРОЗРЕВАТЬ *несов. см.* прозреть.

ПРОЗРЕНИЕ *ср.* 1. көрүү, көрө баштоо; 2. *перен.* акыл кире баштоо, акылына келүү, акыл кирүү, түшүнө баштоо.

ПРОЗРЕТЬ *сов.* 1. (стать зрячим) көрүү, көрө баштоо; 2. *перен.* акыл кире баштоо, эс тартуу, акылы жете баштоо, түшүнө баштоо.

ПРОЗЫВАТЬ *несов. см.* прозывать.

ПРОЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *разг.* аталуу, атка конуу (кандайдыр башка ат менен чакырылуу); 2. *страд.* к прозывать.

ПРОЗЯБАНИЕ *ср.* максатсыз, маанисиз жашоо; супсак, сур өмүр сүрүү.

ПРОЗЯБАТЬ *несов.* максатсыз, маанисиз жашоо; супсак, суз өмүр сүрүү.

ПРОЗЯБНУТЬ *сов. разг.* абдан үшүү, тоңуу.

ПРОИГРАТЬ *сов.* 1. *что кому* (в состязании) уттуруу, жеңилип калуу; **проиграть шахматную партию** шахмат оюнунда уттуруп коюу; 2. *что* (лишиться чего-л.) уттуруп жиберүү; **проиграть три рубля** үч сомун уттуруп жиберүү; 3. *что* (исполнить, сыграть) ойноо, аткаруу (музыкада); 4. (некоторое время) ойной берип, белгилүү бир убакыт өткөрүү; **мы весь вечер проиграли в домино** биз кечти домино ойноп өткөрдүк; **проиграть в чьём-л. мнении бирөөнүн** алдында бедел жагынан өз ишенимин бир аз кетирип коюу; **проиграть войну** согушта жеңилип калуу.

ПРОИГРАТЬСЯ *сов. разг.* уттуруп коюу, такыр уттуруу, бардыгын уттуруу.

ПРОИГРЫВАТЬ *несов. см.* проиграть.

ПРОИГРЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* проиграться; 2. *страд.* к проигрывать.

ПРОИГРЫШ *м.* 1. утулуу, уткузуу, жеңилүү, уттуруу; **остаться в проигрыше** уттуруп коюу; 2. (сумма) уттурган акча; 3. *перен.* (потеря) уттуруп жоготкон буюм (акча).

ПРОИГРЫШНЫЙ, ая, -ое **проигрыш-ка т.**; **проигрышное дело** ордуна чыкпай турган иш.

ПРОИЗВЕДЕНИЕ *ср.* 1. чыгарма; **произведения искусства** искусство чыгармалары; **музыкальное произведение** музыкалык чыгарма; 2. *мат.* көбөйтүндү (көбөйтүүдөн келип чыккан сан).

ПРОИЗВЕСТИ *сов.* 1. *что* (сделать, выполнить) жасоо, өндүрүү, өндүрүп чыгаруу, тукум берүү, иштөө, жүргүзүү, кылуу; **произвести анализ** анализ жүргүзүү; **произвести подсчёт** эсептеп чыгуу; **произвести ремонт** ремонт кылуу; **произвести опыты** тажрыйба жасоо; 2. *что* (причинить, вызвать) туудуруу, чыгаруу, кылуу; **произвести впечатление** таасир кылуу; **произвести переполох** дүрбөлөң салуу; 3. *кого* (присвоить звание, чин) берүү, жогорулатуу; **произвести в офицеры** офицердик наам берүү; **произвести на свет** төрөө.

ПРОИЗВОДИТЕЛЬ I *м.* өндүрүүчү, иштеп чыгаруучу, иш алып баруучу же башкаруучу; **производитель раббт** жумуштарды башкаруучу; **мелкие производители** эк. майда өндүрүүчүлөр.

ПРОИЗВОДИТЕЛЬ II *м.* (в животноводстве) тукумдатуучу эркек мал (кочкор, теке, айгыр, бука, буура *жс.б.*).

ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* 1. (плодотворность) өнүмдүүлүк; 2. өндүрүмдүүлүк, өндүргүчтүк; **увеличение производительности труда** эк. эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу; **производительность машин** машинанын өндүргүчтүгү.

ПРОИЗВОДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өндүргүч, өнүмдүү, өндүрүмдүү; **производительная трата времени** убакытты өндүрүмдүү жумшоо; **производительный труд** эк. өндүрүмдүү эмгек; **производительные силы общества** эк. коомдун өндүргүч күчтөрү.

ПРОИЗВОДИТЬ *несов.* 1. *см.* **произвести**; 2. *что (вырабатывать товары)* өндүрүп чыгаруу, иштеп чыгаруу; 3. *что (устанавливать происхождение)* ажыратуу, чыгаруу, таратуу; **слово «мектеп» производят от арабского корня «мектеп»** деген сөздүн түбү араб сөзүнөн келип чыккан дешет.

ПРОИЗВОДНАЯ *ж. см.* **производный** 2.

ПРОИЗВОДНЫЙ, ая, -ое 1. чыгарылма, туунду, алынган, куралган; **производное слово лингв.** туунду сөз; 2. *в знач. суш. ж. мат.* туунду.

ПРОИЗВОДСТВЕННИК *м.* өндүрүштө иштөөчү адам.

ПРОИЗВОДСТВЕННИЦА *женск. р. к производ-*
ственник.

ПРОИЗВОДСТВЕННЫЙ, ая, -ое **производство-го т.**; өндүрүштүк; **производственные отношения эк.** өндүрүштүк мамилелер; **производственный план** өндүрүштүк план; **производственный стаж** өндүрүш стажы; **производственное совещание** өндүрүштүк кеңешме; **производственная практика** өндүрүштүк практика; **производственная мощность эк.** өндүрүштүк кубат.

ПРОИЗВОДСТВО *ср.* 1. (*выполнение*) өндүрүү, жүргүзүү, чыгаруу; **производство опытов** тажрыйба жүргүзүү; 2. (*изготовление*) иштеп чыгаруу, өндүрүү, жасап чыгаруу; **производство бумаги** кагаз жасап чыгаруу; 3. *эк.* өндүрүш, өндүрүү; **орудия производства** өндүрүш куралдары; **средства производства** өндүрүш каражаттары; **способ производства** өндүрүү жолу; **социалистическое производство** социалисттик өндүрүш; 4. (*фабрика, завод*) өндүрүш; **работать на производстве** өндүрүштө иштөө; **учиться без отрыва от производства** өндүрүштө иштеп жүрүп окуу; 5. (*отрасль хозяйства*) өндүрүш; **сталелитейное производство** болот эритүү өндүрүшү; **сельскохозяйственное производство** айыл-чарба өндүрүшү.

ПРОИЗВОДЯЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от производить*; 2. *прил.* өндүрүүчү, иштеп чыгаруучу.

ПРОИЗВОЛ *м.* 1. (*своеволие*) зомбулук, зордук, ээн баштык; 2. (*необоснованность*) негизсиз, куру бекер; **произвол в суждениях** негизсиз, куру бекер эле ой жүгүртүү; **на произвол судьбы** багуусуз, кароосуз; эмне болсо, ошол болсун деп.

ПРОИЗВОЛЬНО *нареч.* 1. (*по желанию*) каалоосу боюнча, ыктыяры боюнча; 2. (*по произволу*) ээн баштык менен болгон.

ПРОИЗВОЛЬНОСТЬ *жс.* оюна келгендей, негизделбегендик, негизсиздик.

ПРОИЗВОЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*необоснованный*) негизсиз; **произвольное суждение** негизсиз ойлоо (*ой жүгүртүү*); 2. (*ничем не стесняемый*) өзү билгендей, кандай кылса ошондой, эрки менен; **произвольные движения** эрки менен жүргүзүлгөн кыймылдар.

ПРОИЗНЕСЕНИЕ *ср.* айтуу, сүйлөө.

ПРОИЗНЕСИТЬ *сов. что* 1. (*выговорить*) айтуу, сүйлөө; **правильно произнести слово** сөздү туура айтуу; 2. (*сказать*) сүйлөө; **произнести речь** сөз сүйлөө; **не произнести ни слова** бир сөз да сүйлөбөө, ооз ачпоо.

ПРОИЗНОСИТЬ *несов. см.* **произнести**.

ПРОИЗНОШЕНИЕ *ср.* айтуу, сүйлөө; **чёткое произношение** так айтуу (*сөздү, тыбышты*).

ПРОИЗОЙТИ *сов.* 1. (*возникнуть*) болуу, болуп чыгуу, пайда болуу; **между ними произошёл спор** алардын ортосунда талаш-тартыш болду; **от неосторожности произошёл пожар** этият болбогондуктан өрт чыкты; 2. *от кого-чего* туулуу, келип чыгуу.

ПРОИЗРАСТАНИЕ *ср.* өсүү, өсүп чыгуу, өнүү, өнүп чыгуу.

ПРОИЗРАСТАТЬ *несов. см.* **произрасти**.

ПРОИЗРАСТИ *сов.* өсүү, өсүп чоңоюу.

ПРОИСКАТЬ *сов. кого-что, разг.* издөө, аңтаруу, кароо (*белгилүү бир убакытка чейин*).

ПРОИСКИ только мн. изденүүлөр (*жаман ой менен тымызын иштелген иштер*).

ПРОИСТЕКАТЬ *несов.* из чего, от чего келип чыгуу, туулуу; **из этого истекает, что...** мындан... келип чыгат.

ПРОИСТЕЧЬ *сов. см.* **истекать**.

ПРОИСХОДИТЬ *несов.* 1. *см.* **произойти**; 2. *от кого-чего, из кого-чего (быть какого-л. происхождения)* туулуу, чыгуу; **я происхожу из рабочей семьи** мен жумшчунун үй-бүлөсүндө туулганмын.

ПРОИСХОЖДЕНИЕ *ср.* 1. (*принадлежность по рождению*) тек; **социальное происхождение** ата тек; 2. (*возникновение*) жаралуу, пайда болуу, келип чыгуу; **происхождение жизни на земле** жер бетиндеги тиричиликтин келип чыгышы.

ПРОИСШЕСТВИЕ *ср.* окуя; **никаких происшествий не случилось** эч кандай окуя болгон жок.

ПРОЙДОХА *м. и жс. разг.* ашкан куу, тапан.

ПРОЙМА *жс.* жеңдин оюугу; **пальто узко в проймах** колтугу тар оюлуп калган пальто.

ПРОЙТИ *сов.* 1. басып өтүү, өтүү, жүрүү; **пройти через лес** токой аралап өтүү; **пройти по мосту** көпүрөдөн өтүү; **пройти за час пять километров** бир сааттын ичинде беш километр басуу; **передо мной прошли воспоминания студенческой жизни перен.** студенттик кезим (*же турмушум*) көз алдыма элестеп кетти; 2. *что (миновать)* өтүү, өтүп кетүү; **пройти мимо** 1) жанынан өтүп кетүү; **пройти мимо дома** үйдүн жанынан өтүү; 2) *перен.* эч нерсеге көңүл бурбоо, эч нерсе кылбоо, назар салбай коюу; **поезд прошёл станцию** поезд станциядан өтүп кетти; **прошёл целый год** толук бир жыл өттү; **срок ещё не прошёл** мөөнөтү өтө элек; 3. (*об осадках*) болуу, өтүү; **ночью прошёл дождь** түндө жаан жааптыр; 4. (*распространиться – о слухах, молве*) жайылуу, таралуу, угулуу; **прошла весть, что он приедет** ал келет деген кабар угулду; 5. *разг. (прекратиться)* басылуу, токтолуу; **боль в ноге прошла** буттун ооруганы басылды; **дождь прошёл** жаан басылды; 6. (*просочиться*) өтүп кетүү; **чернила прошли** насквозь сыя өтүп кетти; 7. *что (изучить)* өтүү; **пройти по литературе** новую тему адабияттан жаңы теманы өтүү; 8. (*состояться, протечь*) өтүү, болуп өтүү; **праздник прошёл весело** майрам көңүлдүү өттү; **по предприятиям** прошли митинги ишканаларда митингдер болуп өттү; 9. *что, через кого-что* өтүү; **проект прошёл все инстанции** проект бардык инстанциядан өттү; 10. *что (выполнить обязанность, задания)*, өтүү; **пройти курс лечения** дарылануу курсун өтүү (*белгилүү убакытта дарылануу*); 11. (*быть принятым, зачисленным*) кирүү, өтүү; **пройти в техникум по конкурсу** техникумга конкурс боюнча өтүү (*кируу*); **пройти в штат**

штатка өтүү; **это ему даром не пройдёт** бул үчүн ал соо калбайт.

ПРОЙТИ́ТЬСЯ *сов.* бир аз басып келүү, бир аз жүрүп келүү; **пройти́сь по бёрегу** суу бойлоп бир аз басып келүү; **пройти́сь по адресу кого-чего-л. или пройти́сь по чему-л. адресу или пройти́сь на чей-л. счёт бирөөнү** шылдың кылуу, чымчып өтүү (*сөз менен*).

ПРОК *м. разг.* ийгилик, пайда, береке, маани; **что в этом проку? или какой в этом прок?** мындан эмне пайда?, мында кандай пайда?; **из этого прока не будет** мындан эч береке чыкпайт.

ПРОКАЖЁННЫЙ *м.* ала, пес оорулуу.

ПРОКА́ЗА I *ж. (болезнь)* ала, пес оорусу.

ПРОКА́ЗА II *ж. (шалость)* тентектик, шоктук.

ПРОКА́ЗИТЬ *несов. разг.* тентектик кылуу, шоктук кылуу.

ПРОКА́ЗЛИВЫЙ, ая, -ое *разг.* **проказа 2-ге т.**; тентек, шок.

ПРОКА́ЗНИК *м. разг.* тентек, шок.

ПРОКА́ЗНИЦА *женск. р. к проказник*; тентек, шок (*кыз, аял*).

ПРОКА́ЗНИЧАТЬ *несов. см. проказить.*

ПРОКА́ЛИВАТЬ *несов. см. прокали́ть.*

ПРОКА́ЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. прокалиться; 2. страд. к прокалыва́ть.*

ПРОКАЛИ́ТЬ *сов. что* абдан кызытуу, абдан ысытуу.

ПРОКАЛИ́ТЬСЯ *сов.* абдан ысуу, абдан кызуу.

ПРОКА́ЛЫВАТЬ *несов. см. проколоть I.*

ПРОКАНИТЕ́ЛИТЬСЯ *сов. разг.* убаралануу, алек болуу, алпурушуу.

ПРОКА́ПЧИВАТЬ *несов. см. прокоптить.*

ПРОКА́ПЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. прокоптиться; 2. страд. к прокапчивать.*

ПРОКАРА́УЛИТЬ *сов. 1. кого-что, разг.* кайтарып отуруп уурдатып, алдырып жиберүү, кайтарып отуруп көрбөй калуу; **2.** белгилүү бир убакытка күзөтүү, кайтаруу.

ПРОКА́Т I *м. 1. см. прокатка; 2. тех.* айлануучу вал аркылуу өткөрүлүүчү металл.

ПРОКАТ II *м.* прокат, бир нерсени, акысын алып, убактынча пайдалануу үчүн.

ПРОКАТА́ТЬ I *сов. что 1. (Ш) таптоо, бырышын жазуу; 2. тех. (подвергнуть прокатке)* айлануучу вал аркылуу өткөрүү.

ПРОКАТА́ТЬ II *сов. кого-что, разг. (покатать)* бир аз убакыт, отургузуп же мингизип тамаша кылдыруу.

ПРОКАТА́ТЬСЯ I *сов. 1. (о белье)* тапталып, бырышы жазылуу; **2. тех.** айлануучу валдан өткөрүлүү.

ПРОКАТА́ТЬСЯ II *сов. разг. (проехаться)* минип же отуруп бир аз жүрүп келүү.

ПРОКАТИ́ТЬ *сов. 1. кого (покатать на чём-л.)* мингизип же отургузуп бир аз тамаша кылдыруу; **2. что (передвинуть)** тоголотуп жылдыруу, тоголотуу; **3. разг. (быстро проехать)** чаап өтүү, ылдам өтүп кетүү, зыр коюп өтүп кетүү; **прокатить мимо дома** үйдүн жанынан зыр коюп ылдам өтүп кетүү.

ПРОКАТИ́ТЬСЯ *сов. 1. (проехаться)* минип же отуруп бир аз тамаша кылуу; **прокатиться верхом** атка минип бир аз тамаша кылып келүү; **прокатиться на велосипеде** велосипедге минип бир аз жүрүп келүү; **2. перен. (о звуках)** жаңыруу, күркүрөө (*мис. күндүн күркүрөшү*).

ПРОКА́ТКА *ж. тех.* прокатка (*сом металлды бир формага келтирүү үчүн айлануучу эки валдын ортосунан өткөрүү*).

ПРОКА́ТНЫЙ I, ая, -ое **прокат 1-ге т.**; **прокатный цех** прокат цехи.

ПРОКА́ТНЫЙ II, ая, -ое **1. (сдающийся напрокат)** **прокат 2-ге т.**; прокатка берилүүчү, убактынча пайдаланууга берилүүчү; **прокатный велосипед** прокатка берилүүчү велосипед; **2. прокат 2-ге т.**; прокаттык, прокатка берүүчү, убактынча пайдаланууга берүүчү; **прокатная станция** прокатка берүүчү станциясы.

ПРОКА́ТЧИК *м. тех.* прокатчы, прокат боюнча специалист.

ПРОКА́ТЫВАТЬ *несов. 1. см. прокатать I; 2. см. прокатить.*

ПРОКА́ТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. прокататься I; 2. см. прокатиться; 3. страд. к прокатывать.*

ПРОКА́ШЛИВАТЬСЯ *несов. см. прокашля́ться.*

ПРОКА́ШЛЯТЬ *сов.* белгилүү бир убакытка чейин жөтөлүү, жөтөлө берүү.

ПРОКА́ШЛЯТЬСЯ *сов.* тамагын жасап алуу, жөтөлүп алуу.

ПРОКИПЕ́ТЬ *сов.* абдан кайноо, жете кайноо.

ПРОКИПЯТИ́ТЬ *сов. что* абдан кайнатуу.

ПРОКИСА́ТЬ *несов. см. прокисну́ть.*

ПРОКИ́СНУТЬ *сов.* ачып калуу, ирип калуу (*мис. сүт*).

ПРОКИ́СШИЙ, ая, -ее **1. прич. от прокиснуть; 2. прил.** ириген, ачыган, ирип калган, ачып калган; **прокисшее молоко** ирип калган сүт.

ПРОКЛА́ДКА *ж. 1. (устройство)* салуу, куруу, жасоо, төшөө; **прокладка железной дороги** темир жол салуу; **2.** арасына салынган, төшөлгөн нерсе; **прокладка из цемента** арасына төшөлгөн цемент; **3. (промежуточный слой)** арасына салынуучу (*төшөлүүчү*) катмар.

ПРОКЛА́ДЫВАТЬ *несов. см. проложить.*

ПРОКЛАМАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое **прокламация-га т.**

ПРОКЛАМА́ЦИЯ *ж.* прокламация (*саясий маанидеги үгүт баракчасы*).

ПРОКЛАМИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* жарыялоо, жар салуу.

ПРОКЛЕ́ИВАТЬ *несов. см. проклéить.*

ПРОКЛЕ́ИТЬ *сов. что* желимдөө, желимдеп таштоо.

ПРОКЛЕ́ЙКА *ж. 1. (действие)* желимдөө, желимдеп таштоо; **2. (проклеенное место)** желимделген жер, желим чапталган жер.

ПРОКЛИ́НАТЬ *несов. см. прокля́сть.*

ПРОКЛЯ́СТЬ *сов. кого-что* каргоо, каргап-шилөө, наалат айтуу.

ПРОКЛЯ́ТИЕ *ср. 1.* каргыш, наалат; **предать кого-л. проклятию** бирөөгө каргыш айтуу (*наалат келтирүү*); **осыпать проклятиями** каргап-шилеп сөгүү; **2. в знач. межд. разг.** каргыш тийгир.

ПРОКЛЯ́ТЫЙ I, ая, -ое *прич. от прокля́сть*; каргыш тийген, наалат; **да будут они прокляты!** ошолорго каргыш тийсин!, ошолордун тукуму курусун!

ПРОКЛЯ́ТЫЙ II, ая, -ое каргыш тийгир, наалат.

ПРОКОВЫ́ЛЯТЬ *сов. разг.* аксап басуу, бутун сүйрөп басуу, сылтып басуу, илээлеп басуу.

ПРОКОВЫ́РНУТЬ *однокр. см. проковы́рять.*

ПРОКОВЫРЯТЬ *сов. что* чукуп тешүү, чукуп оюу.

ПРОКОВЫРЯТЬСЯ *сов. разг. 1.* чукулап, тешип кирүү; **2.** (*промешикать*) илээшүү, алек болуу, бир нерсенин үстүндө иштеп убараланып кечигип калуу.

ПРОКОЛ *м. 1.* (*действие*) тешүү, сайып тешүү, көзөө; **2.** (*отверстие*) тешик, көзөнөк, оюк.

ПРОКОЛОТЬ I *сов. 1. что* тешүү, сайып тешүү, жаруу, көзөө; **проколоть шину гвоздём** шинаны мык менен сайып тешүү; **проколоть нарыв** шишикти жаруу; **2. кого-что** (*колющим оружием*) сайып тешүү, матыра саюу.

ПРОКОЛОТЬ II *сов. что* жаруу; **я весь день проколол дрова** мен керели кечке отун жардым.

ПРОКОММЕНТИРОВАТЬ *сов. что* комментарий берүү, түшүндүрүү, түшүндүрмө берүү.

ПРОКОМПОСТИРОВАТЬ *сов. что, жс.-д.* компостирдөө (*компостер менен белги салуу, мис. билетке*).

ПРОКОНОПАТИТЬ *сов. что* тыгындоо, тыгып бүтөө; **проконопатить лодку** кайыктын жылчыктарын тыгындап бүтөө.

ПРОКОНОПАЧИВАТЬ *несов. см. проконопатить.*

ПРОКОНСПЕКТИРОВАТЬ *сов. что* конспект түзүү, конспект жазып чыгуу, конспекттөө.

ПРОКОНСУЛЬТИРОВАТЬ *сов. 1. с кем-чем* (*по-советоваться*) консультациялоо, консультация алуу; **2. кого-что** (*дать консультацию*) консультация кылуу, консультация берүү.

ПРОКОНТРОЛИРОВАТЬ *сов. кого-что* контролдоо, контролдук кылуу, текшерүү.

ПРОКОПАТЬ *сов. что* казуу, казып бүтүрүү; **прокопать ров** аң казуу.

ПРОКОПАТЬСЯ *сов. разг.* илээшип убаралануу, бир нерсе иштеп убакыт өткөрүү.

ПРОКОПТИТЬ *сов. что 1.* (*подвергнуть копчению*) түтүнгө сүрсүтүү (*мясо, рыбу*); ыштоо (*кожу*); **2.** (*загрязнить копотью*) ыштап саргартуу, түтүнгө ыштоо, ыш кылып коюу.

ПРОКОПТИТЬСЯ *сов. 1.* (*при копчении*) сүрсүү (*о мясе, рыбе*); ышталуу (*о коже*); **2.** (*копотью*) түтүнгө ышталуу, ыш болуу.

ПРОКОРМ *м.* багуу, тоюттандыруу, тамактандыруу, азыктандыруу, жем берүү.

ПРОКОРМИТЬ *сов. кого-что* багуу, тоюттандыруу, тамактандыруу, тамак берүү, жем берүү, азык таап берүү; **прокормить семью** үй-бүлөнү багуу.

ПРОКОРМИТЬСЯ *сов. чем, разг.* (*добыть средства к жизни*) жан сактоо, оокат кылуу.

ПРОКОРМЛЕНИЕ *ср.* багуу, тоюттандыруу, азыктандыруу, тамактандыруу, тамак берүү, жем берүү.

ПРОКОРПЕТЬ *сов. над чем, разг.* илээшүү, убара болуу (*бир нерсеге илээшип, убара болуп убакыт өткөрүү*).

ПРОКОРРЕКТИРОВАТЬ *сов. что 1.* (*прочитать корректуру*) корректураны окуп чыгуу; **2. воен.** коррективдөө, корректив түзүү, корректив киргизүү (*түзөтүүлөр киргизүү, корректив кылуу*).

ПРОКРАДЫВАТЬСЯ *несов. см. прокрасться.*

ПРОКРАСИТЬ *сов.* (*покрасить слоем краски*) боёо, боёк жабуу.

ПРОКРАСИТЬСЯ *сов.* боёлуу, боёк жабылуу.

ПРОКРАСТЬСЯ *сов.* жашырынып (*уурданып, билинбей*) кирүү, жакындоо.

ПРОКРАХМАЛИВАТЬ *несов. см. прокрахмалить.*

ПРОКРАХМАЛИТЬ *сов. что* крахмалдоо, баттоо, крахмал сиңирүү.

ПРОКРАШИВАТЬ *несов. см. прокрасить.*

ПРОКРАШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. прокраситься; 2. страд. к прокрашивать.*

ПРОКРИЧАТЬ *сов. что* кыйкыруу, бакыруу, айкыруу; **✧прокричать ўши кому-л. о чём-л.** (*айта берип, кыйкыра берип*) бирөөнүн кулагынын кужурун алуу.

ПРОКРУЖИТЬ *сов. 1. кого-что* (*некоторое время*) айлантуу, тегеретүү; **2. разг.** (*проблуждать*) айланчыктап (*тегеренип*) адашып, жүрүү.

ПРОКУРАТУРА *жс. прокуратура.*

ПРОКУРИВАТЬ *несов. см. прокурить.*

ПРОКУРИТЬ *сов. что 1.* (*какое-л. время*) тамеки тарта берүү; **2.** (*пропитать дымом*) тамеки тарта берип түтүнгө толтуруу; **3. разг.** (*истратить на курение*) тамекиге жок кылуу, тамекиге сарп кылуу.

ПРОКУРОР *м.* прокурор.

ПРОКУРОРСКИЙ, ая, -ое **прокурор-го т.;** прокурордук.

ПРОКУСИТЬ *сов. что* керте, батыра тиштөө.

ПРОКУСЫВАТЬ *несов. см. прокусить.*

ПРОКУТИТЬ *сов. 1.* (*какое-л. время*) зөөкүрдүк кылып, ичкилик ичип белгилүү бир убакыт өткөрүү; **2. что** (*израсходовать на кутежи*) ичкиликке сарп кылып жоготуу.

ПРОКУТИТЬСЯ *сов. разг.* ичип түгөнүү.

ПРОКУЧИВАТЬ *несов. см. прокутить.*

ПРОЛАГАТЬ *несов. см. проложить.*

ПРОЛАЗА *м. и жс. разг.* ашкан куу, алчы-таасын жеген.

ПРОЛАМЫВАТЬ *несов. см. проломать, проломить.*

ПРОЛАМЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. проломиться; 2. страд. к проламывать.*

ПРОЛАЯТЬ *сов.* үрүү, үрө берүү, үрүп чыгуу (*мис. түнү бою*).

ПРОЛЕГАТЬ *несов. өтүү; дорóга пролегáет чéрез гóры* жол тоо аркылуу өтөт.

ПРОЛЕЖАТЬ *сов. 1.* жатуу, жата берүү, жатып калуу; **пролежать месяц в больнице** ооруканада бир ай жатуу; **ваши вещи пролежали у меня около недели** сиздин буюмдарыңыз меникинде бир жумага жакын жатты; **2. что, разг.** (*отлежать*) жата берип оорутуу, талытуу; **пролежать бок** жата берип капталын оорутуу.

ПРОЛЕЖЕНЬ *м. мед.* оюлуу (*көп жата бергенден денеге чыгуучу жара*).

ПРОЛЕЗАТЬ *несов. см. пролезть.*

ПРОЛЕЗТЬ *сов. 1.* өтүү, сойлоп кирүү, кысылып кирүү (*өтүү*), жөөлөшүп кирүү; **2. перен. разг.** (*обманом, хитростью*) амалдап өтүп алуу, амалдап кирип алуу.

ПРОЛЕПЕТАТЬ *сов. что* булдуроо, будурап эптеп сүйлөө.

ПРОЛЕТАРИАТ *м.* пролетариат; **диктату́ра пролетариáта** пролетариат диктатурасы.

ПРОЛЕТАРИЗАЦИЯ *жс.* пролетаризация, пролетаризациялоо, пролетарлаштыруу (*дейкандарды, майда буржуазияны өндүрүш каражаттарынан ажыратуу*).

ПРОЛЕТАРИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* пролетаризациялоо (*пролетариатка айландыруу*).

ПРОЛЕТАРИЗИРОВАТЬСЯ *сов. и несов.* пролетаризациялануу (*пролетариатка айлануу*).

ПРОЛЕТАРИЙ *м.* пролетар; **пролетари́и всех стран, соединяйтесь!** бардык өлкөлөрдүн пролетарлары, бириккиле!

ПРОЛЕТАРСКИЙ, ая, -ое **пролетарий-ге т.**; пролетардык; **пролетарская революция** пролетардык революция.

ПРОЛЕТАТЬ *несов. см. пролететь.*

ПРОЛЕТЕТЬ *сов.* 1. учуу, учуп жүрүү, учуп өтүү, өтүп кетүү; **пролететь на самолёте тысячу километров** самолёт менен миң километр жерге учуу; **камень пролетел у меня над головой** таш менин башымдан алыс учуп өттү; 2. что, перен. (*быстро пройти, проехать*) зуулдап тез учуп өтүп кетүү; 3. что, перен. (*о времени*) өтүү, өтүп кетүү; **зима пролетела** кыш өтүп кетти.

ПРОЛЕЧИТЬ *сов. кого-что* дарылап жүрүү, дарылоо (*белгилүү бир убакытка чейин*).

ПРОЛЕЧИТЬСЯ *сов.* дарыланып жүрүү, дарылануу.

ПРОЛÉЧЬ *сов.* 1. төшөлүү, жатуу, өтүү (*узун болуп созулуп*; *мис. прожектордун нуру асманга узатасынан тийүү*); 2. *см. пролегать.*

ПРОЛЁТ *м.* 1. (*действие*) учуу, учуп жүрүү, учуп өтүү; 2. (*часть моста*) көпүрөнүн тирегинин аралыгы; 3. *ж.-д. (перегон)* эки станциянын аралыгы; 4. (*в лестничной клетке*) пролёт (*көп этаждуу үйлөрдүн ичиндеги тепкичтердин биринен экинчисине көтөрүлүп бурулгандагы бош орун*).

ПРОЛЁТКА *ж.* тырашмаңке, төрт дөңгөлөктүү жеңил араба.

ПРОЛÍВ *м. геогр.* кысык.

ПРОЛИВАТЬ *несов. см. пролить.*

ПРОЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. пролиться*; 2. *страд. к проливать.*

ПРОЛИВНО́Й, ая, -ое куйма, төкмө; **проливной дождь** төкмө жаан, кара нөшөр.

ПРОЛÍТИЕ *ср.* агызуу, төгүү; **без пролiтия крови** кан төкпөстөн.

ПРОЛÍТЬ *сов.* төгүү, куюу, төгүп алуу; **пролить молоко из кувшина** кумурадан сүттү төгүп алуу; **пролить чью-л. кровь** бирөөнүн канын төгүү (*өлтүрүү*); **пролить свет на что-л.** бир нерсени түшүнүүгө бир аз жол ачуу.

ПРОЛÍТЬСЯ *сов.* төгүлүү, куюлуу, чайкалып төгүлүү.

ПРОЛО́Г *м. лит.* пролог (*адабияттык чыгарманын кириш бөлүгү*).

ПРОЛОЖИТЬ *сов. что* 1. куруу, салуу, төшөө; **проложить доро́гу че́рез го́ры** тоону ашыра жол салуу; 2. (*вложить что-л. между чем-л.*) арасына коюу, арасына салуу; **проложить я́блоки соло́мой** алмалардын арасына саман коюу; **проложить курс корабля́** кеменин бара турган жолун картага чийүү; **проложить себе́ доро́гу** өзүнө өзү жол ачуу, турмушунда (*өмүрүндө*) кандайдыр бир абалга тырмышып жетишүү; **проложить путь чему-л.** бир нерсенин өсүп-өнүгүшү үчүн шарт түзүү (*жол салуу*).

ПРОЛО́М *м.* 1. (*действие*) сындырып тешүү, талкалап тешүү; 2. (*отверстие*) сынып, урап тешилген жай, аңырайып тешилген жер.

ПРОЛОМА́ТЬ *сов. что* сындырып, бузуп тешүү.

ПРОЛОМИ́ТЬ *сов. что* талкалап тешүү, сындырып тешүү; **проломить лёд** музду сындырып (*талкалап*) тешүү.

ПРОЛОМИ́ТЬСЯ *сов.* сынып оюлуу, талкаланып жарылуу, тешилүү; **под ударами ло́ма лёд проломился** лом

менен уруунун натыйжасында муз сынып (*талкаланып*) оюлду.

ПРОЛОНГА́ЦИЯ *ж.* пролонгация (*кандайдыр бир договор, келишимдердин мөөнөтүн дагы узартуу*).

ПРОЛОНГÍРОВАТЬ *сов. и несов. что* пролонгациялоо, пролонгация кылуу (*мөөнөтүн узартуу*).

ПРОМА́ЗАТЬ *сов.* 1. что абдан майлоо, шыбоо; **прома́зать щели зама́зкой** тешикттерди замазка менен абдан шыбап таштоо; 2. *перен. разг. (промахнуться)* жаза атуу, жаза чабуу, жаза муштоо, жаза уруу.

ПРОМА́ЗЫВАТЬ *несов. см. прома́зывать.*

ПРОМА́ЛЫВАТЬ *несов. см. промолотъ.*

ПРОМАРШИРОВА́ТЬ *сов.* 1. (*какое-л. время*) марш менен басып жүрүү (*белгилүү убакытка чейин*); 2. (*прйти, маршируя*) марш менен жүрүү. марш менен басып өтүү.

ПРОМА́СЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от прома́слить*; 2. *прил.* майланган, майланышкан; **прома́сленная бума́га** майланышкан кагаз.

ПРОМА́СЛИВАТЬ *несов. см. промаслить.*

ПРОМА́СЛИТЬ *сов. что* майлоо, май синдирүү, май сыйпоо.

ПРОМА́СЛИТЬСЯ *сов.* майлануу.

ПРОМА́ТЫВАТЬ *несов. см. промотать.*

ПРО́МАХ *м.* 1. жаза атуу, жаза чабуу, жаза басуу, жаза тебүү; **стрелять без про́маха** таамай, жазбай атуу; 2. *перен.* жаңылыштык, кетирген ката; **сделать про́мах** жаңылыштык кетирүү, өткөрүп ийүү (*мис. ыңгайлуу учурду*); **он па́рень не про́мах разг.** ал жигит бош келбейт.

ПРОМА́ХИВАТЬСЯ *несов. см. промахну́ться.*

ПРОМАХНУ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*при стрельбе*) жаза атуу; 2. *перен. разг. (ошибиться)* ката кетирүү, кемчилик кетирүү, жаңылыштык кетирүү.

ПРОМЕДЛÉНИЕ *ср.* кечеңдетүү, кечиктирүү; **без промедлénия** кечиктирбестен.

ПРОМЕ́ДЛИТЬ *сов.* кечиктирип калуу, кечиктирип коюу (*бир нерсени аткарууда*).

ПРОМЕ́ЖНОСТЬ *ж. анат.* аралык (*жыныс мүчө менен арткы тешиктин ортосундагы аралык*).

ПРОМЕЖУ́ТОК *м.* 1. (*пространство*) аралык, ортосу; **промежу́ток в не́сколько ме́тров** бир нече метр келген аралык; 2. (*во времени*) ортосу, аралыгындагы убакыт; **в промежу́тке ме́жду встре́чами** кезигишүүлөрдүн ортосундагы мезгилде.

ПРОМЕЖУ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое арадагы, ортодогу, эки арадагы, ортосундагы; **промежу́точное расстояние** ортодогу аралык; **промежу́точная ста́дия** арадагы стадия; **промежу́точная ста́нция** ортодогу станция; **промежу́точный слой** ортосундагы катмар.

ПРОМЕЛЬКНУ́ТЬ *сов.* 1. көзгө көрүнүп жок болуу, тез өтүү, көз ачып жумганча өтүп кетүү; **промелькну́ть пе́ред гла́зами** көзгө көрүнүп коюп, жок болуп кетүү; **промелькнуло лето́** жай көз ачып жумганча эле өтүп кетти; 2. *перен.* пайда болуу, көрүнүү, чыгуу; **в его́ сло́вах промелькну́ла иро́ния** анын сөзүндө ирония (*келеке*) бар экендиги көрүнүп турат.

ПРОМЕ́НИВАТЬ *несов. см. променять.*

ПРОМЕНЯ́ТЬ *сов. кого-что, на кого-что* айыр-баштоо, алмашуу, алмаштыруу; **променять ку́кушку на я́стреба** погов. жаманды андан бетер (*барып турган*) жаманга алмаштыруу (*айырбаштоо*).

ПРОМЁР *м.* 1. өлчөө, ченөө; **промер реки** өзөндү өлчөө; **промер глубины озера** көлдүн тереңдигин өлчөө; 2. (*ошибка при измерении*) өлчөөдө кетирген жаңылыш, өлчөөдө кетирген ката; **промер на два сантиметра** эки сантиметрге жаңылыш өлчөө.

ПРОМЕРЗАТЬ *несов. см. промёрзнуть.*

ПРОМЕРИВАТЬ *несов. см. промёрить.*

ПРОМЕРИТЬ *сов. что* өлчөө, ченөө.

ПРОМЕРЯТЬ *несов. см. промёрить.*

ПРОМЕТАТЬ *сов. что* тордоо; **прометать пётли** топчулук тордоо.

ПРОМЕШКАТЬ *сов. разг. создуктуруу, созуу, кечиктирүү.*

ПРОМЁРЗЛЫЙ, ая, -ое тоңгон, муздаган; **промёрзлая земля** тоңгон жер.

ПРОМЁРЗНУТЬ *сов.* 1. тоңуу, муздоо; **земля глубоко промёрзла** жердин тоңу абдан калың; 2. *разг. (сильно озябнуть)* абдан үшүү, тоңуу.

ПРОМЁТЫВАТЬ *несов. см. прометать.*

ПРОМКООПЕРАЦИЯ *жс. (промысловая кооперация)* промкооперация (*промысловая кооперация*).

ПРОМОЗГЛЫЙ, ая, -ое 1. (*о воздухе*) көк жыттанган; буксуган (*мис. жер үйдүн абасы*); 2. (*о погоде*) салкын жана нымдуу; **промозглая погода** салкын жана нымдуу аба ырайы.

ПРОМОИНА *жс.* суу жеген чуңкур, аң, суу казган чуңкур.

ПРОМОКАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **промокательная бумага** соргуч кагаз, сыя соргуч кагаз.

ПРОМОКАТЬ I *несов.* 1. *см. промокнуть*; 2. (*пропускать влагу*) суу өткөрүү; **мой плащ не промокает** менин плащым суу өткөрбөйт.

ПРОМОКАТЬ II *несов. см. промокнуть.*

ПРОМОКАШКА *жс. разг.* соргуч кагаз, сыя соргуч кагаз, промокашка.

ПРОМОКНУТЬ I *сов.* суу болуу, суу өтүү; **пальто промокло** пальто суу болду; **промокнуть до костей** суу өтмө катарынан өтүү.

ПРОМОКНУТЬ II *сов. что* сыя сордуруу.

ПРОМОЛВИТЬ *сов. что* унчугуу, сөз айтуу; **он слова (ни слова) не промолвил** ал бир да сөз айткан жок, ал такыр унчуккан жок.

ПРОМОЛÓТЬ *сов. что* тартып, тарттырып, салдырып бүтүү (*тегирменге*).

ПРОМОЛЧАТЬ *сов.* 1. (*какое-л. время*) унчукпай коюу, үндөбөй коюу, унчукпоо, үндөбөө; 2. (*не отвечать*) унчукпоо, жооп бербей коюу.

ПРОМОРАЖИВАТЬ *несов. см. проморозить.*

ПРОМОРГАТЬ *сов. что, прост.* өткөрүп жиберүү, байкабай калуу, билбей калуу; **я проморгал удобный случай** ыңгайлуу учурду билбей калып, өткөрүп жибердим.

ПРОМОРИТЬ *сов. кого чем:* **проморить голодом** ачка кылып азап тарттыруу, ачкалыкта кыйноо.

ПРОМОРОЗИТЬ *сов.* 1. *что (дать замёрзнуть)* үшүтүү, тоңдуруу; 2. *кого-что, перен. (продержать на холоде)* суукка учуратуу, суукка үшүтүү, суукка тоңдуруу.

ПРОМОТАТЬ *сов. что, разг.* туш келди жогото берүү, чачып түгөтүү (*мис. акчаны*).

ПРОМОТАТЬСЯ *сов. разг.* колунда болгондун баарын ысырап кылып чачып жок кылуу (*акчаны дүйнөнү*).

ПРОМОЧИТЬ *сов. что* суу өткөрүп алуу, суу кылып алуу; **промочить ноги** буттарына суу өткөрүп алуу; **промочить сапоги** өтүктү суу кылып алуу.

ПРОМТОВАРНЫЙ, ая, -ое **промтовары-га т.**; промтовардык; **промтоварный магазин** промтовардык магазин.

ПРОМТОВАРЫ *только мн. (промышленные товары)* өнөр жай товарлары (*мис. кийим-кечек, кездеме ж.б.*).

ПРОМУЧИТЬ *сов. кого* кыйноо, кыйнап убара кылуу.

ПРОМУЧИТЬСЯ *сов.* кыйналуу, азап чегүү, убара болуу; **промучиться над решением задачи** маселени чечүүдө кыйналып убара болуу.

ПРОМФИНПЛАН *м. (промышленно-финансовый план)* промфинплан (*өндүрүштүк-финансылык план*).

ПРОМЧАТЬСЯ *сов.* 1. зырылдаган (*зуулдаган*) бойдон өтүү, тез кетүү; **поезд промчался, не останавливаясь** поезд зырылдаган бойдон токтобостон өтүп кетти; 2. *перен.* көз ачып жумганча, тез өтүү; **лето промчалось незаметно** жай билинбей тез өтүп кетти.

ПРОМЫВАНИЕ *ср.* 1. жууш, жууп тазалоо; **промывание желудка** мед. аш казанды жууп тазалоо; 2. *хим., тех.* чайкоо; **промывание золота** алтынды чайкоо.

ПРОМЫВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *мед.* жууп тазалоодо колдонулуучу (*дары ж.б.*).

ПРОМЫВАТЬ *несов. см. промыть.*

ПРОМЫВКА *жс. см. промывание 2.*

ПРОМЫСЕЛ *м.* 1. (*занятие по добыче чего-л.*) промысел (*өндүрүш, кесип*); **охотничий промысел** анчылык промысели; **рыболовный промысел** балык кармоо промысели (*кесиби*); 2. **промыслы** *мн. (предприятие)* өнөр жай, иштетип чыгаруучу жай; **соляные промыслы** туз өнөр жайы (*туз кайнатып чыгаруучу жай*); **рыбные промыслы** балык өнөр жайы.

ПРОМЫСЛИТЬ *сов. разг. уст. см. промышлять.*

ПРОМЫСЛОВЫЙ, ая, -ое **промысел-ге т.**; промысловук; **промысловая кооперация** промысловук кооперация.

ПРОМЫТЬ *сов. что* 1. жууш, жууп тазалоо; **промыть рану** жараны жууш; **промыть желудок** мед. аш казанды жууп тазалоо; 2. (*размыть*) жууп кетүү, оюп кетүү, жеп кетүү; **вода промыла плотину** суу плотинаны жеп кетти; 3. *хим., тех.* чайкоо; **промыть золото** алтынды чайкап алуу.

ПРОМЫЧАТЬ *сов.* мөөрөө (уй); **мыңкылдоо.**

ПРОМЫШЛЕННИК *м.* промышленник, өнөр жай ээси (*капиталисттик өлкөлөрдө – завод-фабрика же өнөр жай ишканасынын ээси*).

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ *жс.* өнөр жай; **обрабатывающая промышленность** иштетүүчү өнөр жай; **тяжёлая промышленность** оор өнөр жай; **лёгкая промышленность** жеңил өнөр жай; **основные отрасли промышленности** өнөр жайдын негизги тармактары.

ПРОМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое промышленность-ко т.; өнөр жайлык, өнөр жайлуу; **промышленный район** өнөр жайлуу район; **промышленное предприятие** өнөр жай ишканасы; **рост промышленной продукции** өнөр жай продукциясынын өсүшү.

ПРОМЫШЛЯТЬ *несов. чем, кого-что* кандайдыр бир промысел менен иришүү (*мис. аңчылык*).

ПРОЯМЛИТЬ *сов. что, разг.* былдыроо, мыңкылдоо (*кыңк-мыңк этип бирдеме айтуу*).

ПРОЯТЬ *сов. что* кабырып, кабырылтып коюу; **проять бок самовара** самоордун капталын кабырылтып коюу; **проять ноги** *разг.* буттарды (*бир аз басып*) жазып алуу.

ПРОНЕСТИ *сов. 1. кого-что* көтөрүп жеткирүү, алып баруу (*өтүү*), көтөрүп өтүү; **пронести чемодан до вокзала** чемоданды көтөрүп вокзалга чейин жеткирүү; **по улице пронесли плакаты** көчөдөн плакаттарды алып өтүштү; **2. что (угнать)** кубалап кетүү, кууп жиберүү, айдап жиберүү (*кетүү*); **ветер пронёс тучу** шамал кара булутту айдап кетти; **3. кого-что, перен. (промчать)** тез алып өтүү, зуулдаган бойдон өтүп кетүү; **машина пронесла нас через центр города** машина зуулдаган бойдон бизди шаардын ортосу менен алып өттү; **опасность пронесло** *безл.* коркунуч өттү, коркунуч өтүп кетти.

ПРОНЕСТИСЯ *сов. 1. (мимо кого-чего-л.)* зуулдап өтүү; **автобус пронёсся по шоссе** автобус шоссе менен зуулдап өтүп кетти; **2. перен. (миновать)** тез өтүү, бат өтүп кетүү, көз ачып жумганча өтүү; **быстро пронеслось лето** жай тез өтүп кетти; **3. перен. (распространиться)** жайылуу, таралып кетүү; **пронёсся слух** кабар жайылып кетти.

ПРОНЗАТЬ *несов. см. пронзить.*

ПРОНЗИТЕЛЬНО *нареч.: пронзительно визжать* кулак тундуруп чарылдоо (*чыйылдоо*).

ПРОНЗИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** чарылдаган, чыйылдаган, чаңырган, чыңылдак; **пронзительный крик** чаңырган ачуу кыйкырык; **2. (о глазах, взгляде)** өткүр, тигилген, тиктеген (*көз, караш жөнүндө*).

ПРОНЗИТЬ *сов. кого-что* өткөрө (*теше*) саюу, өткөрө (*теше*) чанчуу; **пронзить взглядом кого-л. бирөөнү** теше, тиктей кароо, теше тиктөө.

ПРОНИЗАТЬ *сов. кого-что* өтүп кетүү, жете түшүү; **холод пронизал всё его тело** суук анын чучугуна жетти, суук анын өтмө катарына өттү.

ПРОНИЗЫВАТЬ *несов. см. пронизать.*

ПРОНИЗЫВАЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от пронизывать; 2. прил.** өтмө, өтүп кетме, өтмө катардан өтүүчү; **пронизывающий ветер** өтмө катардан өтүүчү шамал; **пронизывающий холод** сөөктөн өткөн суук; **пронизывающий взгляд** теше кароо.

ПРОНИКАТЬ *несов. см. проникнуть.*

ПРОНИКАТЬСЯ *несов. см. проникнуться.*

ПРОНИКНОВЕНИЕ *ср. 1. (внутри чего-л.)* кирүү, кирип алуу, өтүп кирүү, түшүү, сиңүү, тароо, жайылуу; **2. см. проникновенность.**

ПРОНИКНОВЕННО *нареч.* жан-дили менен, бардык алынча, алы-жаны калбай.

ПРОНИКНОВЕННОСТЬ *жс.* чын жүрөктөн чыккандык, эриткичтик, таасир кылгычтык.

ПРОНИКНОВЕННЫЙ, ая, -ое таасирдүү, эриткич, чын жүрөктөн чыккан.

ПРОНИКНУТЬ *сов. 1.* кирүү, кирип алуу, өтүп кирүү, түшүү; **в комнату проник свет** комнатага жарык түштү (*кирди*); **2. перен. (распространиться укрепиться)** сиңүү, тароо, жайылуу, кирүү (*идея, көз караш*); **3. перен. (понять, вникнуть)** өздөшүү, терең түшүнүү, билүү; **проникнуть в суть дела** иштин жайына терең түшүнүү; **проникнуть в тайну** жашырын сырын билүү.

ПРОНИКНУТЬСЯ *сов. чем* абдан берилүү, терең сезүү; **проникнуться сознанием долга** милдеттүү экенин терең сезүү, абдан билүү.

ПРОНИМАТЬ *несов. см. пронять.*

ПРОНИЦАЕМОСТЬ *жс.* өткөргүчтүк.

ПРОНИЦАЕМЫЙ, ая, -ое өткөргүч; **проницаемый для воды** суу өткөргүч, сууну өткөрүп жибергич; **проницаемый для света** жарык өткөргүч.

ПРОНИЦАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* байкагычтык, тез түшүнгүчтүк, тез баамдагычтык, көрөөгөчтүк, акылдуулук.

ПРОНИЦАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое тез түшүнгүч, тез баамдагыч, көрөөгөч, байкагыч.

ПРОНОСИТЬ I *несов. см. пронести.*

ПРОНОСИТЬ II *сов. что 1.* кийүү, кийип жүрүү; **долго проносить костюм** костюмду көпкө чейин кийүү; **2. (износить до дыр)** кийип жыртуу, кийип тоздуруу.

ПРОНОСИТЬСЯ I *несов. см. пронестись.*

ПРОНОСИТЬСЯ II *сов. 1. (пробыть в носке)* кийилүү, кийилип жүрүү; **2. (износиться)** кийиле берип жыргылуу, тозуу.

ПРОНУМЕРОВАТЬ *сов. что* номердөө, номер коюу, номер коюп чыгуу, номер салуу.

ПРОНЫРА *м. и жс. разг.* айлакер, куу, ичи-коюнга кирген (*киши*).

ПРОНЫРЛИВОСТЬ *жс. разг.* айлакердик, куулук, ичи-коюнга кирип алууга эпчилдик.

ПРОНЫРЛИВЫЙ, ая, -ое *разг.* айлакер, куу, ичи-коюнга кирген.

ПРОНЮХАТЬ *сов. что, о ком-чём, разг.* шыбышын билүү, кабарын билүү, дайынын билип алуу, чет-жакасын билип калуу.

ПРОНЮХИВАТЬ *несов. см. пронюхать.*

ПРОНЯТЬ *сов. кого-что, разг.* абдан таасир кылуу; **его словами не проймёшь** ага сөз менен таасир кыла албайсың; **холод меня пронял** суук сай-сөөгүмдү какшатып жиберди.

ПРООБРАЗ *м.* прообраз (*келечекке үлгү, өрнөк болуучу нерсе*).

ПРОПАГАНДА *жс.* пропаганда; **партийная пропаганда** партиялык пропаганда.

ПРОПАГАНДИРОВАТЬ *несов. что* пропагандалоо; **пропагандировать опыт передовиков производства** өндүрүштүн алдыңкыларынын тажрыйбасын пропагандалоо.

ПРОПАГАНДИСТ *м.* пропагандист.

ПРОПАГАНДИСТСКИЙ, ая, -ое пропагандист-ке т.; пропагандисттик.

ПРОПАДАТЬ *несов. см. пропасть; где наше не пропадало!* *разг.* мейли, эмне болсо, ошо болсун!, мейли, кайда калбаган дүнүйө!

ПРОПАЖА *жс. 1. (исчезновение, потеря)* жоголуу, житүү, дайынсыз болуп кетүү; **2. разг. (пропавший предмет)** жоголгон, житкен нерсе, жок; **пропажа нашлась** жоголгон табылды, жок табылды.

ПРОПАЛЫВАТЬ *несов. см. прополоть.*

ПРОПАРИВАТЬ *несов. см. пропарить.*

ПРОПАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. пропариться; 2. страд. к пропаривать.*

ПРОПАРИТЬ *сов. что* жеткире бууга кармоо, жеткире демдөө (*мис. күрүчтү*).

ПРОПÁРИТЬСЯ сов. 1. (напр. о рисе) жеткире бууга кармалуу, жеткире демделүү (мис. күүрүч); 2. (напр. в бане) шыпыргы менен чабынуу (мис. мончодо).

ПРОПÁСТЬ I жс. 1. (обрыв, бездна) түпсүз жар, түпсүз аң, тунгуюк; **дорóга над пропáстью** түпсүз жардын үстүндөгү жол; **на краю пропáсти** 1) жардын жээгинде; 2) *перен.* коркунучтун, кыйроонун алдында; **мeжду ними леглá пропáсть** *перен.* алардын арасына чоң араздык түштү; **толкáть в пропáсть** 1) жардан алыс түртүп жиберүү; 2) *перен.* бүлгүнгө учуратуу; 2. *перен. разг. (множесто)* абдан көп, сан жеткис, чачтан да көп, мол, толуп жаткан; **у меня пропáсть** дел менин ишим чачтан да көп; **собрáлась пропáсть нарóду** толуп жаткан (сан жеткис) эл чогулду.

ПРОПÁСТЬ II сов. 1. (затеряться) жоголуу, житүү, дайынсыз болуп кетүү, кабарсыз жоголуу; **пропáл документ** документ жоголду; **кудá ты пропáл на цeлую недeлю?** сен бир жумага чейин көрүнбөй кайда жоголуп кеттиң?; **пропáсть бeз вести** дайынсыз жоголуу, дарексиз жок болуу, дарексиз жоголуу; 2. (утратиться) жоголуу, келбей калуу, такыр жоголуу; **зрeние пропáло** көз көрбөй калды; **пропáло всякое желáние идтi** барууга такыр көңүл келбей калды; 3. (погибнуть) кууроо, солуу, бүтүү, жоюлуу; **цветы пропáли от морóза** гүлдөр суукка үшүп кетти; 4. (пройти бесполезно) куру бекер өтүү, өлүү; **вáша рáботá не пропáдeт** сиздин жумушунуз өлбөйт; **цeлый час у меня пропáл дáром** менин бир саат убакытым бекер кетти; **пиши пропáло!** *разг.* «болбой калды!» дей бер; «иш онунан чыкпады!» дей бер.

ПРОПАХÁТЬ сов. что айдоо, жерди айдап коюу; **пропахáть пóле** талааны айдоо; **пропахáть до сáмого вeчера** кеч киргенге чейин айдоо.

ПРОПÁХИВАТЬ несов. см. пропахáть.

ПРОПÁХНУТЬ сов. чем жыттануу, ис келүү; **шубá пропáхла нафталином** тон нафталин жыттанып калыптыр.

ПРОПÁШКА жс. айдоо (жерди).

ПРОПÁШНИК м. с.-х. пропашник (*топуракты жумшартуучу жана өсүмдүктөрдүн арасындагы отоо чөптөрдөн тазалоочу курал*).

ПРОПАШНÓЙ, ая, -ое 1. (*служащий для пропашки*) айдоочу, айдай турган; **пропашнóе орудие** жер айдай турган шайман; 2. (*требующий пропашки*) жумшартууну, чабыкты талап кыла турган (мис. кызылча).

ПРОПÁШНЫЙ, ая, -ое см. пропашнóй.

ПРОПÁЩИЙ, ая, -ее *разг.* бүтүүгө, жоголууга, түгөнүүгө бет алган (*безнадёжный*); оңбой калган, эч нерсе чыкпай турган, бузулган (*неисправимый*); болбогон, ордуна чыкпай турган, ордуна келбей турган, береке-сиз (*напрасный*); **пропáщее дeло** береке-сиз иш, ордуна келбей турган иш; **пропáщий человек** бузулуп, сандан чыккан адам.

ПРОПЕКА́ТЬ несов. см. пропéчь.

ПРОПЕКА́ТЬСЯ несов. 1. см. пропéчься; 2. *страд.* к пропекáть.

ПРОПЕ́ЛЛЕР м. пропеллер (*самолёттун, аэроцананын ж.б. алдыңкы дилдиреги*).

ПРОПÉТЬ сов. что 1. (о человеке) ырдоо; **грóмко пропéть пeсню** катуу ырдоо; 2. (о птицах) сайроо; кыйкыруу (о петухе); **петухи уже пропели** короздор эчак эле кыйкырышты; **пропéть гóлос** *разг.* үнүнөн ажыроо, үнүн жоготуу, үнү бүтүү (*ырдай берип*).

ПРОПЕЧА́ТАТЬ сов. 1. кого-что, *разг.* (предать гласности) жазып жарыялоо, жазып коюу; **егó пропeчáтали в газeте** аны сындап газетага жазып коюшуптур; 2. что (какое-л. время) басуу, баса берүү (*белгилүү бир убакытка чейин*).

ПРОПЕЧА́ТЫВАТЬ несов. см. пропечáтать 1.

ПРОПЕЧЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от пропечь*; 2. *прил.* бышкан; **хорошó пропечённый хлеб** жете бышкан нан.

ПРОПÉЧЬ сов. что жете бышыруу, абдан бышыруу; **пропечь хлеб** нанды жете бышыруу.

ПРОПÉЧЬСЯ сов. бышырылуу, абдан бышырылуу (мис. нан).

ПРОПИВА́ТЬ несов. см. пропи́ть.

ПРОПИ́ЛИВАТЬ несов. см. пропи́лить.

ПРОПИ́ЛИТЬ сов. что таарып тешик чыгаруу, таарып кесүү.

ПРОПИСА́ТЬ сов. 1. кого-что каттоо, каттатуу, жазуу, жаздыруу; **прописа́ть пáспорт в милиции** паспортту милицияда жаздыруу (*каттатуу*); 2. что (*назначить*) дайындоо, жазып берүү; **прописа́ть больнóму лeкáрство** оору кишиге дары жазып берүү; 3. что (*писать какое-л. время*) жазуу (*белгилүү убакытка чейин*).

ПРОПИСА́ТЬСЯ сов. катталуу, жазылуу; **пропи́сáться на нóвой квартiре** жаңы квартирага жазылуу (*катталуу*).

ПРОПИ́СКА жс. 1. прописка, жазуу, каттоо, каттатуу, жазылуу, катталуу; 2. (*пометка*) каттаган, жазган белги (*паспорттогу белги*).

ПРОПИСНÓЙ, ая, -ое: **прописнáя бóквa** баш тамга, чоң тамга; **прописнáя и́стина** айтыла жүргөн, баарыга белгилүү чындык.

ПРОПИ́СЫВАТЬ несов. см. прописáть.

ПРОПИ́СЫВАТЬСЯ несов. 1. см. прописáться; 2. *страд.* к прописывáть.

ПРО́ПИСЬ жс. (*образцы написания букв*) куш кат нускасы, үлгүсү; **учи́ться писáть по про́писям** ариптерди нускага, үлгүгө карап куш кат кылып жазууга үйрөнүү.

ПРО́ПИСЬЮ нареч.: **написа́ть числó про́писью** санды сөз менен жазуу (*цифра менен эмес*).

ПРОПИТА́НИЕ ср. оокат, азык, тамак.

ПРОПИТА́ТЬ I сов. кого-что, *уст.* (*прокормить*) азык берүү, багуу.

ПРОПИТА́ТЬ II сов. что синдирүү, жуткуруу; **пропитáть тря́пку мáслом** чүпүрөккө май синдирүү.

ПРОПИТА́ТЬСЯ сов. өзүнө сиңирүү.

ПРОПИ́ТЫВАТЬ несов. см. пропитáть II.

ПРОПИ́ТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. пропитáться; 2. *страд.* к пропитывáть.

ПРОПИ́ТЬ сов. что ичкиликке сарп кылуу (*акчаны*); ичкилик ичип жоготуу; **пропи́ть гóлос** *разг.* ичкилик ичип үнүн жоготуу (*үнү чыкпай калуу*); **пропи́ть талант** *разг.* ичкилик ичип талантынан ажыроо.

ПРОПИХА́ТЬ сов. см. пропи́хну́ть.

ПРОПИ́ХИВАТЬ несов. см. пропи́хну́ть.

ПРОПИ́ХНУТЬ сов. кого-что, *разг.* итерип, күч менен түртүп киргизүү, өткөрүү.

ПРОПИЩА́ТЬ сов. 1. (*издать писк*) кыңылдоо (*напр. о ребёнке*); чыйылдоо (*напр. о птенцах*); 2. *разг.* чыйылдап, чыркырап, чар-чур этип сүйлөө.

ПРОПЛА́ВАТЬ сов. сүзүп жүрүү (*белгилүү убакыттын ичинде*).

ПРОПЛАКАТЬ сов. ыйлоо (бир канча убакыт); **проплакать все глаза** разг. ыйлай берип, көзгө зыян келтирүү.

ПРОПЛЕСНЕВЕТЬ сов. абдан көгөрүп кетүү, көгөрүп желелеп калуу, көк заңкер басуу.

ПРОПЛЫВАТЬ несов. см. **проплыть**.

ПРОПЛЫТЬ сов. 1. что сүзүү, сүзүп өтүү, сүзүп баруу; **проплыть по Волге до Сталинграда** Волга менен Сталинградга чейин сүзүп баруу; **проплыть мимо пристани** пристандын жанынан сүзүп өтүү; 2. (протти медленной и важной походкой) көйкөлүп жай басып өтүү; 3. перен. эске түшүү, элестелип өтүү.

ПРОПЛЯСЫТЬ сов. что 1. бийлөө; **проплясать русскую** орус бийин бийлеп берүү; 2. (какое-л. время) бийлей берүү; **проплясать всю ночь** түн бою (таң атканча) бийлеп чыгуу.

ПРОПОВЕДНИК м. 1. рел. диний үгүттөөчү; 2. перен. үгүттөөчү, таратуучу (идеяны, көз карашты таратуучу).

ПРОПОВЕДНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **проповедник-ке** т.

ПРОПОВЕДОВАТЬ несов. что 1. рел. динге үгүттөө; 2. перен. үгүт таратуу, насыят таратуу (бир окууну, көз карашты).

ПРОПОВЕДЬ ж. 1. рел. үгүт (диний идеяны элге таратуу); 2. перен. разг. (нравоучение) акыл үйрөтүү, насыят үйрөтүү; **что вы мне проповеди читаете?** сиз эмне мага акыл үйрөтөсүз?; 3. перен. (проповедование) үгүт (бир идеяны элге таратуу).

ПРОПОЙЦА м. разг. барып турган пьянкеч.

ПРОПОЛАСКИВАТЬ несов. см. **прополоскать**.

ПРОПОЛЗАТЬ несов. см. **проползти**.

ПРОПОЛЗТИ сов. 1. что сойлоп жүрүү, боору менен жылып отуруу; 2. разг. (заползти) жылып кирүү, сойлоп кирүү, өрмөлөп кирүү.

ПРОПОЛКА ж. с.-х. отоо, отоо чөптү отоо.

ПРОПОЛОСКАТЬ сов. что чайкоо; **прополоскать бельё** кирди чайкоо; **прополоскать горло** тамакты чайкоо.

ПРОПОЛОТЬ сов. что отоо, отоо чөптү отоо.

ПРОПОЛОЧНЫЙ, ая, -ое **прополка-га** т.

ПРОПОРОТЬ сов. что, разг. (прорезать насквозь) жара кесүү, жара тешүү.

ПРОПОРЦИОНАЛЬНО нареч. пропорциялуу.

ПРОПОРЦИОНАЛЬНОСТЬ ж. пропорциялуулук (сымбаттуулук, келишимдүүлүк).

ПРОПОРЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (соразмерный) пропорциялуу (сымбаттуу, келишимдүү); **пропорциональное телосложение** пропорциялуу (сымбаттуу) дене түзүлүш; 2. (соответствующий) жараша; **вес пропорциональный росту** салмагы боюна жараша; 3. мат. пропорциялуу; **прямо пропорциональный** туура пропорциялуу; **обратно пропорциональный** тескери пропорциялуу.

ПРОПОРЦИЯ ж. 1. (соразмерность) пропорция (бөлүктөрдүн бир-бирине шайкеш келиши); 2. мат. пропорция (эки катыштын бир-бирине теңдиги); **геометрическая пропорция** геометриялык пропорция; **арифметическая пропорция** арифметикалык пропорция.

ПРОПОТЕТЬ сов. 1. тердөө, абдан тердөө, тер куюлуу; **пропотеть в бане** мончодо көл-шал болуп тердөө; 2. перен. разг. тердөө, кара терге түшүү, тер куюлуу; **про-**

потеть над задачей маселе чыгарамын деп кара терге түшүү.

ПРОПУСК м. 1. (впуск) жиберүү, киргизүү, өткөрүү, коё берүү; **приостановить пропуск в зал** залга киргизүүнү токтотуу; 2. (мн. пропуска) (документ) пропуск (кирүүгө, өтүүгө укук берүүчү документ); **предъявить пропуск** пропусканы көрсөтүү; **вход по пропускам** пропуск боюнча кирүү; 3. (мн. пропуска) (непосещение) барбай калуу, катышпоо, келбей калуу; **посещать лекции без пропусков** лекциялардан калбай катышуу; 4. (мн. пропуска) (напр. в тексте) калтыруу, толтурулбаган, аттап кеткен; **читать с пропусками** аттатып окуу; 5. (мн. пропуска) воен. (пароль) пропуск.

ПРОПУСКАТЬ несов. см. **пропустить**.

ПРОПУСКНОЙ, ая, -ое: **пропускная бумага** суу кагаз, сыя соргуч кагаз, соргуч; **пропускная способность** өткөрө алгычтык, өндүрө алгычтык, тейлей алгычтык (мис. заводдун, столоваянын, жолдун).

ПРОПУСТИТЬ сов. 1. что (дать проникнуть) өткөрүү, сиңирүү, өзүнө жиберүү; **бумага пропустила чернила** кагаз сыяны өткөрүп жиберди; 2. кого-что, перен. (обслужить, обработать) өткөрүү, тейлөө; **столовая пропустила тысячу посетителей** столовая (ашкана) миң кишини тамактандырып тейледи; 3. что (через что-л.) өткөрүү; **пропустить ленту через петлю** лентаны илмектен өткөрүү; **пропустить мясо через мясорубку** этти эт тарткыч машинеден өткөрүү; 4. кого-что (дать дорогу, разрешить проход) өткөрүү, жол берүү, жиберүү, коё берүү, киргизүү; **пропустить детей вперёд** балдарды алдыга өткөрүү; **пропустить зрителей в зал** көрүүчүлөрдү залга коё берүү; 5. что (сделать пропуск) калтыруу, таштап кетүү, аттап кетүү; **пропустить одно слово при чтении** окуп жатканда бир сөздү таштап кетүү; 6. что (не явиться куда-л.) катышпай калуу, келбей калуу; **пропустить две лекции** эки лекцияга катышпай калуу; 7. что (унустить) өткөрүп жиберүү, пайдалана албай калуу; **пропустить удобный случай** ыңгайлуу учурду өткөрүп жиберүү; **пропустить мимо ушей** разг. кулактын сыртынан кетирүү.

ПРОПЫЛИТЬСЯ сов. абдан чаң болуу.

ПРОПЫНСТВОВАТЬ сов. ичкилик иче берүү, ичкилик ичип жүрө берүү.

ПРОРАБ м. (производитель работ) прораб (иш жүргүзүүчү, иш башкарып туруучу киши).

ПРОРАБАТЫВАТЬ несов. см. **проработать** 2, 3.

ПРОРАБОТАТЬ сов. 1. (какое-л. время) иштөө (белгилүү бир убакытка чейин); **проработать на заводе пять лет** заводдо беш жыл иштөө; 2. что (изучить, ознакомиться) окуп, иштеп чыгуу; окуп чыгып түшүнүү; 3. кого-что, перен. разг. (подвергнуть критике) сынга алуу, талкуулоо.

ПРОРАБОТКА ж. 1. (изучение, ознакомление) иштеп чыгуу, окуп чыгып түшүнүү; 2. перен. разг. сынга алуу, талкуулоо.

ПРОРАСТАНИЕ ср. өнүп чыгуу, өсүп чыгуу; **проращение семян** уруктун өнүп чыгышы.

ПРОРАСТАТЬ несов. см. **прорасти**.

ПРОРАСТИ сов. 1. (дать росток) өнүп чыгуу, өсүп чыгуу; **огурцы проросли** бадырндар өнүп чыкты; 2. (сквозь что-л.) тешип чыгуу, жарып чыгуу, өсүп өтүү; **сквозь песок и камни проросла трава** кумду жарып, таштын арасынан чөп чыкты.

ПРОРАСТИТЬ *сов. что* өстүрүү, өндүрүү.

ПРОРАЩИВАТЬ *несов. см. прорастить.*

ПРОРВА *ж. разг.* сансыз көп, абдан көп, мол, эн, эле түгөнгүс.

ПРОРВАТЬ *сов. что* 1. (*продырявить*) айруу, жыртуу, тешип жыртуу; 2. (*напором воды*) жыруу, жеп кетүү, жырып кетүү; **прорвать плотину** плотинаны жеп кетүү (*суу*); 3. *воен.* жарып кирүү, жиреп кирүү, жарып өтүү, жиреп өтүү, жырып өтүү; **прорвать линию обороны противника** душмандын коргонуу чегин жарып өтүү; 4. *безл. разг.* чыдатпай кыжырын кайнатуу; **он долго молчал, но тут и его прорвало** ал көпкө чейин унчукпай турду эле, бирок эми чыдай албай кыжыры кайнап кетти.

ПРОРВАТЬСЯ *сов.* 1. (*продырявиться*) айрылуу, жырттылуу, тешилүү; **рубашка прорвалась** көйнөк айрылып калды; 2. (*от напора воды*) жырылуу, алып кетүү, жеп кетилүү; **плотина прорвалась** плотина жырылып бузулду, плотинаны суу жеп кетти; 3. (*лопнуть*) жарылуу, тешилүү; **нарыв прорвался** шишик жарылды; 4. (*проложить себе путь*) жиреп чыгуу, жарып чыгуу, бузуп чыгуу; **прорваться из вражеского окружения** душмандын курчоосун бузуп чыгуу.

ПРОРЕДИТЬ *сов. что, с.-х.* суюлтуу, сейректетүү, сейрек кылуу; **проредить хлопок** пахтаны суюлтуу.

ПРОРЕЖИВАТЬ *несов. см. проредить.*

ПРОРЕЗ *м.* оюк, кесик.

ПРОРЕЗАТЬ *сов. что* 1. кыюу, кесип таштоо, кесип тешүү, кыйып тешүү, кесип оюу (*мис. кийимдин жеңин*); **прорезать отверстие в чём-л.** бир нерсени кесип тешик чыгаруу; 2. *перен. (пересечь, пройти)* кесип өтүү (*мис. жол, канал*).

ПРОРЕЗАТЬ *несов. см. прорезать.*

ПРОРЕЗАТЬСЯ *сов. (о зубах)* чыгуу, кылтаюу, жарылуу (*баланын тиши*).

ПРОРЕЗАТЬСЯ *несов.* 1. *см. прорезаться*; 2. *страд. к прорезать.*

ПРОРЕЗИНЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от прорезинить*; 2. *прил.* резиналаштырылган, резина синдирилген; **прорезиненная ткань** резина синдирилген кездеме.

ПРОРЕЗИНИВАТЬ *несов. см. прорезинить.*

ПРОРЕЗИНИТЬ *сов. что, тех.* резина синдирүү, резиналоо; **прорезинить ткань** кездемени резиналоо.

ПРОРЕЗИНИТЬСЯ *сов. тех.* резиналашуу, резина синдирилүү.

ПРОРЕЗНОЙ, ая, -ое: **прорезной карман** тилинип жасалган чөнтөк.

ПРОРЕЗЫВАТЬ *несов. см. прорезать.*

ПРОРЕЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. прорезаться*; 2. *страд. к прорезывать.*

ПРОРЕЗЬ *ж.* жырык, кесилген тешик.

ПРОРЕКТОР *м.* проректор (*ректордун жардамчысы*).

ПРОРЕХА *ж.* 1. (*дыра*) жыртык, тешик; 2. *разг. (у брюк)* шымдын алдыңкы топчулама тилик тешиги; 3. *перен. разг. (упущение)* кемтик, кемчилик.

ПРОРЕЦЕНЗИРОВАТЬ *сов. что* рецензия жазуу, рецензиялоо.

ПРОРЖАВЕТЬ *сов. дат* басып бузулуу, дат каптап калуу.

ПРОРИЦАНИЕ *ср. уст.* кайыптан кабар берүү, көзү ачыктык кылуу.

ПРОРИЦАТЕЛЬ *м. уст.* кайыптан кабар берүүчү, көзү ачыктык кылуучу.

ПРОРИЦАТЬ *несов. что, уст.* кайыптан кабар берүү, көзү ачыктык кылып айтуу.

ПРОРОК *м.* пайгамбар.

ПРОРОНИТЬ *сов. что: не проронить ни слова (ни звука)* бир ооз сөз да айтпоо, үндөбөө, дымын чыгарбоо.

ПРОРОЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. *пророк-ко т.*; 2. *перен.* алдын ала билип айтылган; **пророческие слова** күн мурун билип айткан сөздөр.

ПРОРОЧЕСТВО *ср.* 1. пайгамбардык; 2. *перен.* алдын ала айткандык, күн мурун билип айткандык.

ПРОРОЧЕСТВОВАТЬ *несов.* 1. пайгамбардык кылуу; 2. *перен. (предсказывать)* алдын ала айтуу, күн мурун билип айтуу.

ПРОРОЧИТЬ *несов. что* олуялык кылуу, күн мурун билип айтуу.

ПРОРУБАТЬ *несов. см. прорубить.*

ПРОРУБИТЬ *сов. что* 1. (*вырубить отверстие*) кесип, чаап тешүү, оюу; 2. (*образовать проход*) чаап жол салуу, кесип (*кыйып*) жол салып алуу; **прорубить дорогу в лесу** токойдо жыгачтарды кесип жол салуу, токойду кыйып жол салуу.

ПРОРУБИТЬСЯ *сов.* кесип жол салып алуу, жарып өтүү; **прорубиться сквозь чащу деревьев** чытырман токойду кесип отуруп жол салып өтүү; **конница прорубилась сквозь ряды неприятеля** атчан аскерлер душмандарды кылыч менен чаап отуруп, алардын катарын жарып өтүштү.

ПРОРУБЬ *ж.* муз тешиги (*суу алуу үчүн же балык кармоо үчүн атайы жасалган тешик*).

ПРОРУХА *ж. обл.* жол болбоо, жаңылыштык, ката кетируу, кырсык, кемчилик; **и на старуху бывает проруха** *посл.* жаңылбас жаак, мүдүрүлбөс туяк болбойт.

ПРОРЫВ *м.* 1. жыруу, жырып кетүү, бузуп кетүү, жеп кетүү, жарып кирүү, жиреп кирүү; **прорыв плотины** плотинанын жырылышы (*бузулушу*); 2. *воен.* жарып кирүү, жиреп кирүү, жарып өтүү, жиреп өтүү, жырып өтүү, жарып чыгуу, жиреп чыгуу, бузуп чыгуу; 3. (*место, где прорвано*) жырылган жер, жирелген жер, бузулган жер; **заделать прорыв в плотине** плотинадагы жырылган жерди бүтөө; 4. *перен. (невыполнение в срок)* үзгүлтүк; **ликвидировать прорыв** үзгүлтүктү жоюу.

ПРОРЫВАТЬ I *несов. см. прорывать.*

ПРОРЫВАТЬ II *несов. см. прорывать.*

ПРОРЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. прорваться*; 2. *страд. к прорывать I.*

ПРОРЫТЬ *сов. что* казуу, казып оюу, тешүү; **прорыть тоннель** тоннель казуу.

ПРОРЫЧАТЬ *сов.* ыркыроо, ыркырап жиберүү (*мис. жолборс, ит*).

ПРОСАДИТЬ *сов. что, прост. (израсходовать)* сарп кылуу, жоготуу, чыгым болуу, жок кылуу.

ПРОСАЖИВАТЬ *несов. см. просадить.*

ПРОСАЛИВАТЬ I *несов. см. просолить.*

ПРОСАЛИВАТЬ II *несов. см. просаливать.*

ПРОСАЛИВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см. просолиться*; 2. *страд. к просаливать I.*

ПРОСАЛИВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см. просалиться*; 2. *страд. к просаливать II.*

ПРОСАЛИТЬ *сов. что* майга салуу, майланыштыруу.

ПРОСАЛИТЬСЯ *сов.* майга салынуу, майланышуу.

ПРОСАЧИВАНИЕ *ср.* жыбылжып кирүү (өтүү), жылжып куюлуу.

ПРОСАЧИВАТЬСЯ *несов. см. просочиться.*

ПРОСВАТАТЬ *сов. кого, уст.* кайындoo (кызды).

ПРОСВАТЫВАТЬ *несов. см. просватать.*

ПРОСВЕРЛИВАТЬ *несов. см. просверлить.*

ПРОСВЕРЛИТЬ *сов. что* бурап тешүү, көзөө, оюп чыгуу.

ПРОСВЕТ *м.* 1. жарык болуп турган тилке, көрүнөө жер, ачык жер, жылчык, жарака; **просвет между деревьями** жыгачтардын арасындагы ачык көрүнүш; 2. *перен.* (облегчение, улучшение) жакшылык, жарыкчылык; 3. *архит.* эшик, терезенин эни; **просвет окна равен метру** терезенин эни бир метрге барабар.

ПРОСВЕТИТЕЛЬ *м.* агартуучу (элге агартуу ишин торатуучу).

ПРОСВЕТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **просвещение-ге т.**; агартуучу.

ПРОСВЕТИТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **просветитель-ство-го т.**

ПРОСВЕТИТЕЛЬСТВО *ср.* билим жана маданият жаюучулук.

ПРОСВЕТИТЬ I *сов. кого-что* агартуу (маалымат берүү, окутуу).

ПРОСВЕТИТЬ II *сов. что* 1. жарыкка салуу, жарык өткөрүү (арасынан); **просветить куриное яйцо** тооктун жумурткасын жарыкка салып көрүү; 2. (с помощью рентгена) рентгенге салып кароо, көрүү; **просветить лёгкие больного** оорулуу кишинин өпкөсүн рентгенге салып кароо.

ПРОСВЕТИТЬСЯ I *сов. (получить знания)* билим алуу; билимдүү, маалыматтуу болуу.

ПРОСВЕТИТЬСЯ II *сов. (подвергнуться просвещению)* жарыкка салып көрүлүү, жарыкка салып каралуу.

ПРОСВЕТЛЕНИЕ *ср.* 1. (состояние) жарык болуу, шоола түшүү; 2. *перен.* (ясность сознания) көңүлү сергек болуу, акыл-эси ордуна келүү; **в сознании больного наступило просветление** оорулуу адамдын акыл-эси ордуна келди.

ПРОСВЕТЛЁТЬ *сов.* 1. (стать светлее) жарык болуу, жарык боло баштоо, шоола түшүү; **небо просветлело** асман жарык болуп калды; 2. *перен.* кабагы ачылуу, өңүнө кирүү.

ПРОСВЕЧИВАНИЕ *ср.* рентгенге салып кароо, көрүү; **просвечивание лёгких** өпкөнү рентгенге салып кароо; **просвечивание металла** металлды рентгенге салып көрүү.

ПРОСВЕЧИВАТЬ *несов.* 1. *см. просветить II*; 2. (светиться сквозь что-л.) жарык түшүү, тийүү; 3. (виднеться) көрүнүү; **сквозь кружево просвечивает голубая материя** кружевонун арасынан көк материя көрүнүп турат.

ПРОСВЕЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. просветиться II*; 2. *страд. к просвечивать I.*

ПРОСВЕЩАТЬ *несов. см. просветить I.*

ПРОСВЕЩАТЬСЯ *несов.* 1. *см. просветиться I*; 2. *страд. к просвещать.*

ПРОСВЕЩЕНИЕ *ср.* агартуу; **политическое просвещение народных масс** эл массаларын саясий жактан агартуу; **министерство просвещения** агартуу министрствосу.

ПРОСВЕЩЁННОСТЬ *жс.* билимдүүлүк, маалыматтуулук.

ПРОСВЕЩЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от просветить I*; 2. *прил.* билимдүү, окуган, маалыматтуу; **просвещённый человек** билимдүү киши.

ПРОСВИСТЁТЬ *сов.* 1. *что (свистнуть)* ышкыруу; 2. (при дуновении или полёте) зуулдоо, чуулдоо, ышкырып өтүү; **над головой просвистела пуля** баштан алыс ок зуулдап өтүп кетти.

ПРОСЕВАТЬ *несов. см. просеять.*

ПРОСЕВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. просеяться*; 2. *страд. к просеивать.*

ПРОСЕДЬ *жс.* сакалдын же чачтын агы; **борода с проседью** агы бар сакал, көк ала сакал, ак кирген сакал.

ПРОСЕИВАТЬ *несов. см. просеять.*

ПРОСЕИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. просеяться*; 2. *страд. к просеивать.*

ПРОСЕКА *жс.* токойдогу жол (жыгачтары кесилип салынган жол).

ПРОСЕЯТЬ *сов. что* элөө, элеп коюу, ыргоо; **просеять муку** унду элөө; **просеять песок** кумду ыргоо.

ПРОСЕЯТЬСЯ *сов.* эленүү, калбырлануу; **электен, калбырдан өтүү.**

ПРОСЁЛОК *м.* кыштактар арасындагы жол (кара жол эмес).

ПРОСЁЛОЧНЫЙ, ая, -ое: **просёлочная дорога** кыштактар арасындагы жол (кара жол эмес).

ПРОСИДЁТЬ *сов.* 1. (в течение какого-л. времени) отура берүү, бир канча убакыт отуруу; **просидеть всю ночь у постели больного** таң атканча оорулуу адамдын жанында отуруу; 2. *что, разг.* отура берип былчыйтып салуу (продавить); отура берип жыртуу, отура берип тешүү (протереть); **просидеть кресло** креслого отура берип былчыйтып салуу; **просидеть брюки** отура берип шымды жыргып, тешип алуу.

ПРОСИЖИВАТЬ *несов. см. просидеть; просиживать часами* (по целым часам) бир нече саат бою отура берүү.

ПРОСИТЕЛЬ *м. уст.* сурануучу, өтүнүүчү, арызда-нуучу (киши).

ПРОСИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к проситель.*

ПРОСИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое суранган, жалынган, өтүнгөн; **просительным тоном** суранган үн менен.

ПРОСИТЬ *несов.* 1. *что, чего* суроо, өтүнүү; **просить разрешения** уруксат суроо; **просить извинения** кечирип суроо; **просить совета** кеңеш суроо; **просить милостыню** кайыр суроо; **просить пить** суусун суроо; **прошу не беспокоиться** убара болбоонузду сурайм; 2. *о ком-чём, за кого (хлопотать)* өтүнүү; **просить за товарища** жолдошу үчүн өтүнүү; 3. *кого (приглашать)* чакыруу, өтүнүү; **просить гостей к столу** конокторду ашка отургузуу; **просить слова** сөз суроо (чогулушта); **просить руки** *уст.* күйөөгө чыгууга макулдугун суроо; **прошу вас** сизден өтүнөм (отурууга, үйгө кирүүгө, чыгууга *ж.б.*).

ПРОСИТЬСЯ *несов.* 1. сурануу, суроо, өтүнүү; **проситься в отпуск** отпуск суроо; 2. *перен. разг.* (быть подходящим) ылайык келүү; **пейзаж так и просится на картину** пейзаж сүрөткө тартууга эң эле ылайыктуу.

ПРОСИЯТЬ *сов.* 1. (о солнце) жаркыроо, жаркырап тийүү; 2. *перен.* (стать радостным) жаркыроо, жаркыл-

доо, күлүндөө; **просиять от счастья** кубанганынан кабагы ачылып жаркырай түшүү.

ПРОСКАКАТЬ сов. чаап өтүү, чуркап өтүү; **мимо меня проскакали конные** менин жанымдан атчандар чаап өтүп кетишти.

ПРОСКАКИВАТЬ несов. см. **проскочить** 2, 3, 4.

ПРОСКАЛЫЗЫВАТЬ несов. см. **проскользнуть**.

ПРОСКВОЗИТЬ сов. безл. кого, разг. жел тийүү; **его просквозило** ага жел тийип калыптыр.

ПРОСКЛОНЯТЬ сов. что, грам. жөндөө.

ПРОСКОБЛИТЬ сов. что, грам. жөндөө. сүрүү, жышып (сүрүп) оюу, тешик чыгаруу.

ПРОСКОЛЬЗНУТЬ сов. 1. (пробраться незаметно) билинбей жылып кирүү, жылт коюп өтүп кетүү (кирип кетүү); **проскользнуть в комнату** жылт коюп, бөлмөгө кирип кетүү; 2. перен. билине түшүү, чети билинип калуу; **в его словах проскользнул упрек** анын сүйлөгөн сөздөрүнөн жемелегендиктин чети билинип турду.

ПРОСКОЧИТЬ сов. 1. (пробежать) секирип өтүү, ыргып өтүү, тез өтүп кетүү; **он проскочил мимо меня** ал менин жанымдан тез өтүп кетти; 2. (проникнуть, пробраться) жетип баруу, кирип кетүү, өтүп кетүү; **всадник проскочил через горное ущелье** атчан капчыгайдан чаап өтүп кетти; 3. разг. (упасть, провалиться) түшүп кетүү; **монета проскочила в щёлку** тыйын жылчыкка түшүп кетти; 4. перен. разг. (об ошибке, опiske) көзгө чалдыкпай, чалынбай кетип калуу; **в корректуре проскочило несколько ошибок** корректурада байкалбай бир нече ката кетип калыптыр.

ПРОСКРЕЖЕТАТЬ сов. качыратуу, кычыратуу; **проскрежетаť зубами** тиштерин кычыратуу.

ПРОСКРИПЕТЬ сов. кычыроо, кыйчылдоо.

ПРОСКУЧАТЬ сов. эригүү, зарыгуу, көңүлсүз өткөрүү; **он проскучал весь вечер** ал кечти зеригип отуруп өткөрдү.

ПРОСЛАБИТЬ сов. безл. кого, разг. ич алдыруу, ич алуу.

ПРОСЛАВИТЬ сов. кого-что даңкын чыгаруу, атагын чыгаруу.

ПРОСЛАВИТЬСЯ сов. данкы чыгуу, атагы чыгуу; **прославиться подвигами** эрдиги менен даңкы чыгуу.

ПРОСЛАВЛЕНИЕ ср. даңкын чыгаруу, атагын чыгаруу; **прославление подвигов** эрдиктеринин (баатырлыктарынын) атагын (даңкын) чыгаруу.

ПРОСЛАВЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **прославить**; 2. прил. даңкы чыккан, атагы чыккан, даңктуу; **прославленный артист** атагы чыккан артист.

ПРОСЛАВЛЯТЬ несов. см. **прославить**.

ПРОСЛАВЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **прославиться**; 2. страд. к **прославлять**.

ПРОСЛАИВАТЬ несов. см. **прослоить**.

ПРОСЛЕДИТЬ сов. 1. кого-что (выследить) байкоо, андып жүрүү, көзөмөлдөп жүрүү, артынан түшүү; 2. что (исследовать, проконтролировать) байкоо жүргүзүү, көз салуу; **проследить за выполнением чего-л.** бир нерсени орундалышына көз салуу.

ПРОСЛЕДОВАТЬ сов. офиц. өтүү, өтүп баруу, баруу (чоң мансаптуу адамдар жөнүндө).

ПРОСЛЕЖИВАТЬ несов. см. **проследить**.

ПРОСЛЕЗИТЬСЯ сов. жашуу, көзгө жаш алуу, ыйлоо; **прослезиться при прощании** коштошкондо көзгө жаш алуу.

ПРОСЛОИТЬ сов. что чем катмар (кабат) кылуу, кабаттоо, катмарлоо; **прослоить торт вареньем** тортту варенье менен катмарлоо.

ПРОСЛОЙКА жс. 1. (действие) катмар (кабат) кылуу, кабаттоо, катмарлоо; 2. (тонкий слой) бир нерсенин арасындагы катмарча, кабатча; **в белом мраморе были прослойки других цветов** ак мрамордо башка түстөрдүн кабатчалары (катмарчалары) бар; 3. перен. (общественная группа) катмар, топ.

ПРОСЛУЖИТЬ сов. 1. кызмат кылуу, иштөө (белгилүү бир убакыт); **он прослужил в управлении десять лет** ал башкармада он жыл кызмат кылды; 2. (пробыть в употреблении) кызмат кылуу, пайдаланууда чыдап берүү; **ружье прослужило охотнику много лет** мылтык мергенчиге көп жыл кызмат кылды.

ПРОСЛУШАТЬ сов. кого-что 1. (выслушать) угуу, угуп отуруу, угуп көрүү; мед. тыңшап көрүү; **прослушать концерт** концерт угуу; **прослушать лёгкие** өпкөнү тыңшап көрүү; 2. (не услышать, пропустить) укпай калуу, чала угуу; **простите, я прослушал** кечириңиз, мен укпай калдым; 3. (какое-то время) угуу, угуп отуруу; тыңшап, тыңдап отуруу; **два часа я прослушал лекции** мен эки саат лекция угуп отурдум.

ПРОСЛУШИВАТЬ несов. см. **прослушать** 1, 3.

ПРОСЛЫТЬ сов. кем-чем атак алуу, атка конуу; **прослыть чудакom** «апенди» деген атка конуу.

ПРОСЛЫШАТЬ сов. что, о чём, разг. кабар угуу, угуп калуу.

ПРОСМАЛИВАТЬ несов. см. **просмолить**.

ПРОСМАТРИВАТЬ несов. см. **просмотреть** 1.

ПРОСМОЛИТЬ сов. что чайырдоо, чайырга салуу; **просмолить канат** жоон арканды чайырлоо; **просмолить лодку** кайыкты чайыр менен майлоо, кайыкка чайыр шыбап салуу.

ПРОСМОТР м. кароо, көрүү, карап чыгуу; **просмотр рукописи** кол жазманы карап чыгуу; **общественный просмотр** коомчулуктун кароосу (мис. спектакли, картиналарды).

ПРОСМОТРЕТЬ сов. что 1. (ознакомиться) кароо, көрүү, карап чыгуу; **я просмотрел книгу** мен китепти карап чыктым; 2. (пропустить) көрбөй калуу, байкабай калуу; **он просмотрел ошибку** ал катаны көрбөй калыптыр.

ПРОСНУТЬСЯ сов. 1. ойгонуу; **рано проснуться** эрте ойгонуу; 2. перен. (оживиться) жандануу, жан кирүү, кыймылдоо; **город проснулся** шаар ойгонуп, кыймылга келе баштады; 3. перен. пайда болуу, чыгуу; **в нём проснулась любовь к детям** анда балдарды сүйүүчүлүк пайда болду.

ПРОСО ср. таруу (акталбаган).

ПРОСОБИРАТЬСЯ сов. разг. камынуу, даярдануу (бир нерсе иштөөгө, жолго).

ПРОСОВЫВАТЬ несов. см. **просунуть**.

ПРОСОВЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **просунуться**; 2. страд. к **просовывать**.

ПРОСОДИЯ жс. лит. просодия (ырдагы муундардын салыштырмалуулугу жөнүндөгү окуу).

ПРОСОЛИТЬ сов. что туздоо; **просолить мясо** этти туздоо.

ПРОСОЛИТЬСЯ сов. туздануу; **рыба достаточно просолилась** балык жетишердик түрдө тузданды.

ПРОСОРА́ШКА *ж. с.-х. 1. (машина) таруу актагыч машина; 2. (предприятие) таруудан акшак жасоочу ишкана.*

ПРОСОСА́ТЬ *сов. что* сарыгып жарып өтүү; **водá прососáла** *плотину* суу сарыгып плотинадан өтүп кетти.

ПРОСОСА́ТЬСЯ *сов.* сарыгып өтүү, жылжып өтүү, жылжып кирүү.

ПРОСО́ХНУТЬ *сов.* кургоо; **оде́жда просо́хла** *кийим* кургады.

ПРОСО́ЧИТЬСЯ *сов. 1.* сарыгып өтүү, жылжып кирүү, жылжып өтүү; **в ло́дку просочи́лась водá** *кайыкка* суу жылжып кирди; **2. перен. разг. (проникнуть, распространиться)** таралуу, жайылуу; **просочи́лись слухи** *анырт* таралды.

ПРОСПА́ТЬ *сов. 1. (какое-л. время)* уктоо, уктап туруу; **проспа́ть три часа́** *үч саат* уктоо; **2. (проснуться позже, чем нужно)** уктап калуу; **он проспáл и опозда́л на по́езд** *ал уктап калып, поездден кечикти; 3. кого-что, перен. (пропустить)* уктап калып билбей калуу, уктап калып өткөрүп жиберүү; **пассажи́р проспáл ста́нцию** *пассажир уктап калып, станциядан өтүп кетиптир.*

ПРОСПА́ТЬСЯ *сов. разг. 1. (отоспаться)* уйку кануу; **я хорошо́ проспáлся по́сле доро́ги** *жол жүрүп келгенден кийин мен жакшы уктадым; 2. (протрезвиться)* уктап соолугуу (*мастыгы тарар*).

ПРОСПЕКТ *м. (широкая улица)* проспект (*кең, түз көчө*).

ПРОСПЕ́КТ *м. (перечень, план)* проспект (*бир нерсенин саналышы, планы*).

ПРОСПИРОВА́ТЬ *сов. что* спиртке салуу, спиртке чылоо, спирттөө.

ПРОСПИРОВА́ТЬСЯ *сов.* спиртке салынуу, спиртке чылануу, спирittelүү.

ПРОСПИРТО́ВЫВАТЬ *несов. см. проспиртовать.*

ПРОСПИРТО́ВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. проспиртоваться; 2. страд. к проспиртовывать.*

ПРОСПО́РИТЬ *сов. 1. (какое-л. время)* айтышуу, керишүү, талашуу, тартышуу; **мы проспори́ли всю ночь** *биз түнү бою талашып чыктык; 2. что, разг. (проиграть)* мелдеште уттуруу, жеңилип калуу.

ПРОСПРЯ́ГАТЬ *сов. что, грам.* жактоо; **проспря́гать глаго́л** *этишти* жактоо.

ПРОСРО́ЧЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от просрочить; 2. прил.** срогунан, убагынан, мөөнөтүнөн өтүп кеткен; **просроченный докуме́нт** *убактысы өтүп кеткен документ.*

ПРОСРО́ЧИВАТЬ *несов. см. просрочить.*

ПРОСРО́ЧИТЬ *сов. что* срогунан өткөрүп жиберүү, убактысынан өткөрүп жиберүү, мөөнөтүнөн өткөрүп жиберүү; **просрочить платёж** *төлөөнү убактысынан (срогунан) өткөрүп жиберүү; просрочить на пять дней* *беш күнгө срогунан (мөөнөтүнөн) өткөрүп жиберүү.*

ПРОСРО́ЧКА *ж.* убактысынан өткөрүп жиберүү, срогунан (*мөөнөтүнөн*) өткөрүп жиберүү; *просрочка платежа* *төлөөнү мөөнөтүнөн өткөрүп жиберүү.*

ПРОСТА́ВИТЬ *сов. что* жазып коюу, көрсөтүү, коюп чыгуу; **проста́вить да́ту на письме́** *катка датасын көрсөтүп, жазып коюу.*

ПРОСТАВЛЯ́ТЬ *несов. см. проста́вить.*

ПРОСТА́ИВАТЬ *несов. см. простоя́ть 1, 4.*

ПРОСТА́К *м. 1. разг. (простодушный человек)* куулук-шумдугу жок, аңкоо чалыш (*киши*); **2. театр.** (*ам-*

плуа артиста) аңкоо чалыш кишинин ролун ойногон артист.

ПРОСТЕГА́ТЬ *сов. что* шыруу, кабуу, кабып каптоо; **простега́ть одея́ло** *жуурканды кабып каптоо.*

ПРОСТЕ́ЙШИЙ, ая, -ее **1. превосх. ст. от прил. простой** *1* эң эле жөнөкөй, оңой-олтон; **просте́йший спо́соб реше́ния зада́чи** *маселени чечүүнүн эң эле жөнөкөй жолу; 2. в знач. суц. просте́йшие* *мн. зоол.* эң жөнөкөйлөр (*бир клеткалуу жаныбарлардын тиби*).

ПРОСТЕ́НОК *м.* эки терезенин же эки эшиктин аралыгындагы стена.

ПРОСТЕ́НСКИЙ, ая, -ое *уменьш. разг. 1. (несложный, незамысловатый)* жөнөкөй гана, жөнөкөй эле, жеңил гана, оңой гана; **просте́нский рисо́нок** *жөнөкөй гана сүрөт; просте́нское пла́тье* *жөнөкөй эле көйнөк; 2. (глуповатый)* аңкоо чалыш (*адам*).

ПРОСТЕ́РЁТЬ *сов. см. простира́ть 1.*

ПРОСТЕ́РЁТЬСЯ *сов. см. простира́ться.*

ПРОСТЕ́ЦКИЙ, ая, -ое *прост.* жөнөкөй, жупуну, жайдары; **просте́цкий паре́нь** *жайдары жигит; просте́цкий костю́м* *жупуну костюм.*

ПРОСТЕ́РТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от простереть; 2. прил.** созулган, сунулган (*кол, бут*); **просте́ртые ру́ки** *сунулган колдор.*

ПРОСТИРА́ТЬ *несов. что 1. (протягивать)* созуу, сунуу; **простира́ть ру́ки** *колдорду сунуу; 2. перен. (устремлять, направлять)* багыттоо; **сли́шком далеко́ простира́ть свои́ тре́бования** *өзүнүн талаптарын ыгы жок ашырып жиберүү.*

ПРОСТИРА́ТЬ *II сов. что, разг. (выстирать)* жуу, жууп коюу; **простира́ть белье́** *кирди жуу.*

ПРОСТИРА́ТЬСЯ *несов. 1. (занимать какое-л. пространство)* жайылуу, созулуу, жайылып (*созулуп*) жатуу; **леса́ на се́вере простира́ются на ты́сячи киломе́тров** *түндүктө токойлор миңдеген километрге созулуп жатат; 2. (протягиваться, направляться)* багытталуу.

ПРОСТИРНУ́ТЬ *сов. что, разг.* жууп жиберүү, жууп коюу (*мис. көйнөктү*).

ПРОСТИ́РЫВАТЬ *несов. см. простира́ть II.*

ПРОСТИ́ТЕЛЬНО *нареч.* кечиримдүү, кечирердик.

ПРОСТИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кечиримдүү, кечирүүгө боло турган.

ПРОСТИТУ́ИРОВАТЬ *сов. и несов.* өзүнүн көз карашын, ишенимдерин сатуу.

ПРОСТИТУ́ТКА *ж.* проститутка (*өз денесин сатуучу аял, бузук жолго түшкөн аял*).

ПРОСТИТУ́ЦИЯ *ж.* проституция (*аял жөнүндө - өз денесин сатуу*).

ПРОСТИ́ТЬ *сов. кого-что, кому-чему* кечирүү, кечирип коюу, кечирим кылуу; **прости́ меня́** *мени кечир; простить долг* *карызды кечирүү; сказа́ть последне́е прости́* *түбөлүккө коштошуу.*

ПРОСТИ́ТЬСЯ *сов. с кем-чем* коштошуу, кош айтышуу; **прости́ться пе́ред разлу́кой** *ажырашуунун алдында коштошуу; прости́ться с мечто́й* *перен. санаа менен коштошуу.*

ПРО́СТО **1. нареч. (обыкновенно)** жөнөкөй, кадыре се, кадимкидей; **э́то про́сто объясня́ется** *бул жөнөкөй эле түшүндүрүлөт; 2. в знач. сказ. кому, разг. (легко)* оңой, жеңил, оңой эле, жеңил гана; **э́то совсе́м про́сто** *бул абдан эле жеңил, бул эң эле оңой; 3. в знач. усил. частицы,*

разг. (*действительно, на самом деле*) жөн эле, чындыгында, барып турган; **это просто безобразие!** бул абдан жаман иш!; **просто насмешка!** барып турган шылдың!; **просто загляденье!** жөн эле карап тургуң келет!; карап эле тургуң келет!; **он просто не может этому поверить** ал жөн эле буга ишенбейт да!; **4. в знач. ограничит. частицы разг. (только, не что иное, как)** жөн эле, тим эле, барып турган; **это просто ложь** бул тим эле калп; **он просто не умён** анын акылы жок да; **5. в знач. частицы, разг. (случайно, без намерения)** кокусунан, байкоостон; **это слово просто сорвалось у меня с языка** бул сөз менин оозумдан байкоостон эле чыгып кетти; **зачём ты пришёл?** – **Просто так** сен эмнеге келдиң? – Жөн эле, тим эле; **просто-напросто разг.** чынын айтканда, жөн эле, тим эле; **ты просто-напросто испугался** сен, чынын айтканда, коркуп кеттиң.

ПРОСТОВАТЫЙ, ая, -ое разг. жөнөкөй, карапайым, аңкоо.

ПРОСТОВОЛОСЫЙ, ая, -ое. разг. жылаң баш (*аял жөнүндө*).

ПРОСТОДУШИЕ ср. кишиге ишене бермелик, куулук-шумдугу жоктук, ачык-айрымдык.

ПРОСТОДУШНЫЙ, ая, -ое кишиге ишене берме, куулук-шумдугу жок, ачык-айрым (*адам*).

ПРОСТОЙ I, ая, -ое **1.** (*не составной*) жөнөкөй; **простое число мат.** жөнөкөй сан; **2.** (*нетрудный, несложный*) жеңил, жөнөкөй, оңой, татаал эмес; **простая задача** жеңил маселе; **простой язык** оңой тил; **3.** (*незатейливый*) жупуну, жөнөкөй, кадыресе; **простое платье** жупуну көйнөк; **4.** (*естественный, непринуждённый*) жөнөкөй, ачык-айрым, жайдары; **простое обращение с кем-л.** бирөө менен ачык-айрым гана мамиле кылуу; **5.** (*простодушный*) ачык-айрым, карапайым; **он был простой и добрый человек** ал ачык-айрым жана боорукер киши эле; **6.** (*обыкновенный, ничем не выделяющийся*) кадимки, жөнөкөй; **простой смертный бенде**, кадимки эле жөнөкөй киши; **7. уст. (принадлежавший к непривилегированному классу)** карапайым, букара; **простой народ** букара эл; **простым глазом** жөнөкөй эле көз менен (*мис. микроскоп аркылуу эмес*); **простое письмо** жөнөкөй кат (*заказной эмес*).

ПРОСТОЙ II м. (*в работе*) аракетсиз токтоп калуу, иштебей калуу.

ПРОСТОКВАША жс. айран.

ПРОСТОЛЮДИН м. уст. кара букара, букара (*бир киши*).

ПРОСТОНАРОДНЫЙ, ая, -ое уст. букара элдик, жөнөкөй элдик, карапайым элдик.

ПРОСТОНАРОДЬЕ ср. уст. калың эл, кара букара.

ПРОСТОНАТЬ сов. **1.** онтоо, онтоп калуу, онтой берүү (*белгилүү бир убакыт*);

2. онтоп жиберүү.

ПРОСТОР м. **1.** (*пространство*) мейкиндик, жайыктык, кеңдик; **степной простор** талаа мейкиндиги; **2.** (*свобода, раздолье*) боштондук, эркиндик, колу-жолу боштук; **на просторе** боштондукта, эркиндикте.

ПРОСТОРЕЧИЕ ср. лингв. карапайым сөз же сүйлөм (*адабий тилдин нормасына кирбей, адабий чыгармаларда жана оозеки сүйлөөлөрдө колдонулуучу сөздөр же сүйлөмдөр*).

ПРОСТОРЕЧНЫЙ, ая, -ое просторечие-ге т.; **просторечные слова** жөнөкөй сөздөр.

ПРОСТО́РНО нареч. кеңири, кең, эркин, боштон.

ПРОСТО́РНЫЙ, ая, -ое кең; **просторный зал** кең зал; **просторное платье** кең көйнөк.

ПРОСТОСЕРДЁЧИЕ ср. ак көңүлдүүлүк, мээримдүүлүк, жумшак мүнөздүүлүк.

ПРОСТОСЕРДЁЧНО нареч. ак көңүлдүүлүк менен, мээримдүүлүк менен, жумшак бейил менен.

ПРОСТОСЕРДЁЧНЫЙ, ая, -ое ак көңүл, мээримдүү, жумшак мүнөздүү.

ПРОСТОТА́ жс. **1.** (*несложность*) жеңилдик, жөнөкөйлүк, оңойлук, татаал эместик; **простота́ решéния** чечүүнүн оңойлугу; **2.** (*естественность, непринуждённость*) кадыреселик, ачык-айрымдык, жайдарылык; **простота́ обращения** мамиле кылуудагы ачык-айрымдык; **3.** (*простодушие*) жөнөкөйлүк, карапайымдык, ак көңүлдүк; **по простоте́ сердéчной** ак көңүлдүк кылып.

ПРОСТОФИ́ЛЯ м. и жс. разг. аңкоо, ачык ооз.

ПРОСТОЯ́ТЬ сов. **1.** (*какое-л. время*) токтоп туруу, туруу, тура берүү; **пóезд простоя́л полчасá** поезд жарым саат токтоп турду; **с мину́ту онí простóли мо́лча** алар бир минутача унчукпай турушту; **2.** (*продержаться*) сакталуу, туруу, тура берүү; **этот дом до́лго простóит** бул үй көпкө чейин турат; **3. воен. (пробыть на стоянке)** токтоп туруу, тура берүү; **4.** (*бездействовать*) иштебей токтоп калуу.

ПРОСТРА́ННО нареч. узун, кең, узак, жайылтып; **простра́нно выража́ться** бабырап, жайылтып сүйлөө.

ПРОСТРА́ННОСТЬ жс. **1.** (*обширность*) кеңдик, созулгандык; **2.** (*многословие*) кенендик, узундук; **простра́нность изложéния** баяндоонун узундугу.

ПРОСТРА́ННЫЙ, ая, -ое **1.** (*обширный*) кең, узун, учу кыйры жок; **2.** (*подробный, многословный*) толук, көп жазылган, узун; **простра́нное пись́мо** узун кат.

ПРОСТРА́НСТВЕННЫЙ, ая, -ое **пространство-го т.**

ПРОСТРА́НСТВО ср. **1.** мейкиндик; **врéмя и про-стра́нство** убакыт жана мейкиндик; **2.** (*промежуток между чем-л.*) мейкиндик; **безвозду́шное простран-ство** абасыз мейкиндик; **свобóдное простран-ство** бош мейкиндик; **3.** (*территория*) мейкиндик; **на сéвере о́грóм-ные простран-ства покрыты́ лéсом** түндүктө эбегейсиз зор мейкиндиктер токой менен капталган; **мёртвое про-стра́нство воен.** ок, снаряд тийбей турган жер.

ПРОСТРА́НСТВОВАТЬ сов. саякат кылуу, кыдырып жүрүү, дүйнө кыдыруу.

ПРОСТРА́ЦИЯ жс. прострация (*жылдызы түшүү, көңүлү чөгөт болуу*).

ПРОСТРЕ́Л м. разг. чанчкак, чанчуу.

ПРОСТРЕ́ЛИВАТЬ несов. **1. см. прострелить;** **2. что, воен.** атуу, аткылоо, аткылай берүү; **прострели-вать позиции́ протíвника** душмандын позициясын аткылоо.

ПРОСТРЕ́ЛИТЬ сов. **кого-что** көзөй атуу, теше атуу; **прострелить рúку** колду көзөй атып алуу; **прострелить насквозь көзөй (теше)** атуу.

ПРОСТРОЧИ́ТЬ сов. **что** тиге салуу, кайып тигүү (*мис. машина менен*).

ПРОСТУ́ДА жс. суук тийүү; **схватить простуду** разг. суук тийгизип алуу.

ПРОСТУДИ́ТЬ сов. **кого-что** суукка тийгизүү, суукка урунтуу; **ребёнка простудили** балага суук тийгизип алышты.

ПРОСТУДИТЬСЯ *сов.* өзүнө суук тийгизип алуу, суукка урунуп алуу.

ПРОСТУДНЫЙ, ая, -ое *простуда-га т.*; суук тийгенден, суукка урунгандан болгон; **болéзнь простудного характера** суук тийгенден болгон оору.

ПРОСТУЖАТЬ *несов. см. простудить.*

ПРОСТУЖАТЬСЯ *несов. 1. см. простудиться; 2. страд. к простужать.*

ПРОСТУЖЕННЫЙ, ая, -ое *1. прич. от простудить; 2. прил.* суук тийген, суукка урунган; **говорить простуженным голосом** суук тийген үн менен сүйлөө (*каргылданып*).

ПРОСТУЖИВАТЬ *несов. см. простудить.*

ПРОСТУЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. простудиться; 2. страд. к простуживать.*

ПРОСТУКАТЬ *сов. кого-что, разг.* ургулоо, такылдатуу, такылдатып кагуу; **доктор простукал больному грудь** доктор оорунун көкүрөгүн ургулап көрдү.

ПРОСТУКИВАТЬ *несов. см. простукасть.*

ПРОСТУПАТЬ *несов. см. проступить.*

ПРОСТУПИТЬ *сов.* чыбырчыктоо, чыпылдап чыгуу, кызарып чыгуу, жыбырап сыртына чыгуу; **пот проступил у него на лице** анын бетине чыпылдап тер чыкты; **румянец проступил на её щеках** анын бети кызарып чыкты.

ПРОСТУПОК *м.* кылмыш, жазык, кылык.

ПРОСТУЧАТЬ *сов.* такылдатуу, тыкылдатуу, шакылдатуу, түкүлдөтүү.

ПРОСТУШКА *женск. р. к простак 1.*

ПРОСТЫННЫЙ, ая, -ое *простыня-га т.*; шейшептик; **простынное полотно** шейшептик болотнай.

ПРОСТЫНУТЬ *сов. прост.* суук тийүү, суукка урунуу.

ПРОСТЫНЯ *ж.* шейшеп.

ПРОСТЫТЬ *сов. разг. 1. (остыть, охладиться)* муздоо, муздап калуу, сууп калуу; **чай давно простыл** чай эчак эле сууп калган; **2. (простудиться)** суук тийүү, суук тийгизип алуу; **он простыл на морозе** ал суук тийгизип алды; **его и след простыл** ал кабарсыз жоголду, ал зымкыя жоголду.

ПРОСУНУТЬ *сов. кого-что* сунуу, чыгаруу, аржагына чыгара тыгуу, өткөрө тыгуу; **просунуть голову в окно** терезеден башты чыгаруу.

ПРОСУНУТЬСЯ *сов.* чыгарылуу, ар жагына өткөрө сунулуу, өтүп чыгуу; **в дверь просунулась рука** эшиктен кол сунулду.

ПРОСУШИВАТЬ *несов. см. просушить.*

ПРОСУШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. просушиться; 2. страд. к просушивать.*

ПРОСУШИТЬ *сов. что* кургатуу; **просушить одежду** кийимди кургатуу.

ПРОСУШИТЬСЯ *сов.* кургоо; **одежда просушилась** кийим кургады.

ПРОСУШКА *ж.* кургатуу.

ПРОСУЩЕСТВОВАТЬ *сов.* жашоо, жан багуу, күн көрүү, оокат кылуу.

ПРОСЦЕНИУМ *м. театр.* просцениум (*сценанын көрүүчүлөргө жакын, алдыңкы бөлүгү*).

ПРОСЧЁТ *м. 1. (подсчёт)* эсептөө; **2. (ошибка в счёте, подсчёте)** ката, жаңылыш эсептөө, ката чыгаруу, жаңылыш эсеп.

ПРОСЧИТАТЬ *сов. 1. (сосчитать)* эсептөө, саноо; **просчитай до ста** жүзгө чейин сана; **просчитать на счётах** чотко салып эсептөө; **2. (ошибиться в счёте, подсчёте)** жаңылыш эсептөө, ката эсептеп артык берип коюу (*жиберүү*); **просчитать сто рублей** жаңылыш эсептеп, жүз сомду артык берип жиберүү.

ПРОСЧИТАТЬСЯ *сов. 1. (передать лишние деньги)* жаңылыш эсептеп артык берүү; **касси́р просчитался на десять рублей** кассир жаңылыш эсептеп он сомду артык берди; **2. (ошибиться в расчётах)** жаңылып калуу; **враги́ просчитались** душмандар жаңылып калышты.

ПРОСЧИТЫВАТЬ *несов. см. просчитать.*

ПРОСЧИТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. просчитаться; 2. страд. к просчитывать.*

ПРОСЫП *ж.*: без просыпу *разг.* 1) ойгонбой, ойгонбостон; **он всю ночь спал без просыпу** ал түнү бою ойгонбостон уктады; 2) токтоосуз, дайыма; **он пьёт без просыпу** ал баш көтөрбөй ичет.

ПРОСЫПАТЬ I *сов. что* төгүү, төгүп алуу; **просыпать муку на пол** унду жерге төгүп алуу.

ПРОСЫПАТЬ II *несов. см. просыпать.*

ПРОСЫПАТЬ III *несов. см. проспать.*

ПРОСЫПАТЬСЯ I *сов.* төгүлүү; **мука просыпалась на пол** ун жерге төгүлдү.

ПРОСЫПАТЬСЯ II *несов. 1. см. просыпаться; 2. страд. к просыпать I.*

ПРОСЫПАТЬСЯ III *несов. см. проснуться; я просыпаюсь рано* мен эрте ойгономун.

ПРОСЫХАТЬ *несов. см. просохнуть.*

ПРОСЬБА *ж.* 1. өтүнүч, суроо, тилек, сурануу; **обратиться с просьбой к кому-л.** бирөөгө өтүнүч менен кайрылуу; **просьба не шуметь** чуулдабоонузду сурайбыз; **удовлетворить просьбу** өтүнүчтү канааттандыруу; **по просьбе** суроосу боюнча; **2. уст. (прошение)** өтүнүч, арыз; **просьба о помиловании** кечирим суроо (*күнөөсүн кечүү жөнүндө*).

ПРОСЯНОЙ, ая, -ое *просо-го т.*; **просяная солома** таруу саманы.

ПРОТА́ИВАТЬ *несов. см. протаять.*

ПРОТА́ЛИНА *ж.* ала-телек жер (*кары эригенде ачылган жер*).

ПРОТА́ЛКИВАТЬ *несов. см. протолкнуть, протолкать.*

ПРОТА́ЛКИВАТЬСЯ *несов. см. протолкнуться, протолкаться 1.*

ПРОТА́НЦЕВАТЬ *сов. что* бийлөө.

ПРОТА́ПЛИВАТЬ *несов. см. протопить.*

ПРОТА́ПЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. протопиться; 2. страд. к протопливать.*

ПРОТА́ПТЫВАТЬ *несов. см. протоптать.*

ПРОТА́РАНИВАТЬ *несов. см. протаранить.*

ПРОТА́РАНИТЬ *сов. что 1. уст. (пробить тараном)* таран менен кыйратуу, таран менен бузуу; **2. тех.** таран менен согуу, талкалап тешип чыгуу; **3. воен., ав.** таран кылуу, кагып түшүрүү (*өзүнүн самолёту менен душмандын самолётун уруп, согуп, сүзүп талкалоо, мис. танканы танк*).

ПРОТАСКА́ТЬСЯ *сов. разг.* жүрө берүү; **я весь день протаскался по городу** керели кечке шаар кыдырып жүрдүм.

ПРОТА́СКИВАТЬ *несов. см. протаскать.*

ПРОТАЧИВАТЬ несов. см. **проточить**.

ПРОТАЩИТЬ сов. кого-что **1.** (пронести куда-л.) кыйындык менен көтөрүп же сүйрөп баруу; **протащить рояль в дверь** роялды эшиктен араң алып кирүү же алып чыгуу; **2.** перен. разг. неодобр. (какую-л. идею, положение) жазгырып киргизүү, амалдап өткөрүү (мис. тескери идеяны).

ПРОТАЯТЬ сов. эрүү; земля **протаяла на полметра** жер жарым метрге чейин эриди.

ПРОТЕЖЕ м. и жс. нескл. колдоочусу, таянычы бар киши (мис. бир кызматка турууда колдоочусу бар киши).

ПРОТЕЖИРОВАТЬ несов. кому-чему колдоо (мис. кызматка коюу үчүн колдоо).

ПРОТЕЗ м. протез (жасама мүчө, мис. бут, кол, тиш).

ПРОТЕЗИРОВАТЬ сов. и несов. что протездөө (протез жасоо, протез менен жабдуу).

ПРОТЕЗНЫЙ, ая, -ое протез-ге т.; протезная мастерская протез мастерскаясы.

ПРОТЕКАТЬ несов. **1.** (о реке, ручье) агуу, агып өтүү; **2.** см. протечь.

ПРОТЕКТОР м. протектор (протекторатты ишке ашыруучу мамлекет).

ПРОТЕКТОРАТ м. полит. протекторат (колониялык багындыруунун бир түрү; мында – колониялык өлкөнүн, формалдык жагынан караганда, өзүнүн мурунку мамлекеттик түзүлүшү сакталып калат да, анын жогорку бийлиги империалисттик мамлекеттин колунда болот).

ПРОТЕКЦИОНИЗМ м. протекционизм (**1.** эк. капиталисттик өлкөлөрдө – өзүнүн өнөр жайларын колдоо максатын көздөп, тыштан келүүчү товарларга кымбат пошлина салуу саясаты; **2.** разг. кызматка өзүнүн тааныштарын, жакындарын алуу, аларды колдоо системасы).

ПРОТЕКЦИОНИСТ м. эк. протекционист (протекционизмди жактоочу адам).

ПРОТЕКЦИОНИСТСКИЙ, ая, -ое протекционизм-ге т.; протекционисттик.

ПРОТЕКЦИОННЫЙ, ая, -ое протекционизм-ге, протекция-га т.; протекциялык.

ПРОТЕКЦИЯ жс. протекция (таасирдүү кишинин кол доосу).

ПРОТЕКШИЙ, ая, -ее **1.** прич. от протечь; **2.** прил. (минувший) өткөн, өтүп кеткен; **за протекший месяц** өткөн айда, өткөн айдын ичинде.

ПРОТЕРЕТЬ сов. что **1.** (продырявить) сүрүп тешүү, оюу; **протереть бумагу резинкой** резинка (өчүргүч) менен кагазды сүрүп тешүү; **2.** (прочистить) сүрүп тазалоо; **протереть окно тряпкой** терезени чүпүрөк менен сүртүп тазалоо; **3.** (напр. через решето) сүрүп майдалоо (мис. калбыр сыяктуу тешик каңылтырга); **протереть картофель** картошканы сүрүп майдалоо; **протереть глаза** разг. көздү ушалоо (мис. ойгонуп); эсине келе түшүү (мис. күтпөгөн окуяны укканда).

ПРОТЕРЕТЬСЯ сов. сүрүлүп жыртылуу, жышылып жыртылуу; **брюки протёрлись** шым сүрүлүп жыртылды.

ПРОТЕСТ м. **1.** протест, нааразылык, каршылык; **выступить с протестом** нааразылык көрсөтүү; **заявить протест** кому-л. бирөөгө нааразылык билдирүү, каршы экенин билдирүү; **2.** фин. протест (вексель боюнча сро-

гунда төлөбөгөндүк фактысынын официалдуу күбөлүгү); **протест векселя** векселди протест кылуу; **3.** юр. протест (кандайдыр бир чечимге макул эместиги жөкүндө билдирүү).

ПРОТЕСТАНТ м. рел. протестант (протестантизм дининдеги адам).

ПРОТЕСТАНТИЗМ м. рел. протестантизм; см. протестантство.

ПРОТЕСТАНТКА женск. р. к протестант.

ПРОТЕСТАНТСКИЙ, ая, -ое протестантство-го, протестант-ка т.; протестанттык.

ПРОТЕСТАНТСТВО ср. протестантство (батыштык христиандык дининде – католицизмге каршы чыгуунун натыйжасында пайда болгон диний окуулардын жалпы аты: лютеранство, кальвинизм ж.б.).

ПРОТЕСТОВАТЬ **1.** несов. **против чего** (заявлять протест) нааразылык билдирүү, каршылыгын билдирүү; **2.** сов. и несов. что, фин. (производить протест) протест кылуу; **протестовать вексель** векселди протест кылуу.

ПРОТЕЧЬ сов. **1.** см. протекать **1**; **2.** (просочиться) жыбылжып (жылжып) өтүү, жылжып агып кирүү (куюлуу); **вода протекла в лодку** суу кайыкка жылжып кирди; **3.** (пропустить воду) агуу, тамчылоо, өтүп кетүү; **крыша в сарае протекла** сарайдын чатырынан суу өтүп кетти; **4.** (о времени) өтүү, билинбей өтүү.

ПРОТИВ предлог с род. п. **1.** (напротив) каршысында, мандайында; **против дома – сад** үйдүн каршысында бак; **друг против друга** бир-биринин мандайында, бир-биринен мандайлашып; **2.** (навстречу движению чего-л.) каршы; **плыть против течения** суунун агымына каршы сүзүү; **против ветра** шамалга каршы; **3.** (вопреки) каршы, карама-каршы, тескерисинче; **против его ожиданий** анын күткөнүнө карама-каршы; **4.** (враждебно по отношению к кому- чему-л.) каршы; **он настроен против меня** ал мага каршы болуп жүрөт; **5.** (для борьбы с кем-чем-л.) каршы; **лекарство против кашля** жөтөлгө каршы дары, жөтөл дарысы; **6.** (по отношению к кому- чему-л.) каршы; **против него у меня не было никакой дурной мысли** ага каршы менде эч жандай жамак ой жок эле; **7.** (по сравнению) караганда; **рост продукции против прошлого года** өткөн жылга караганда продукциянын өсүшү; **8.** в знач. сказ. разг. каршы; **кто против?** ким каршы?; **он ничего не имеет против** анын эч кандай каршылыгы жок.

ПРОТИВЕНЬ м. нан бышыруучу тунуке (темир) таба.

ПРОТИВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: **противительный союз** грам. каршылагыч байламта (бир сүйлөмдү экинчи бир сүйлөмгө, каршылыгыч; мис. бирок ж.б.).

ПРОТИВИТЬСЯ несов. кому-чему каршы болуу, каршы туруу, көнбөө.

ПРОТИВНИК м. **1.** (враг чего-л.) душман, кас, каршы; **противник свободы** эркиндиктин (боштондуктун) душманы; **2.** (соперник) каршы жак; **победить противника в состязании** мелдеште каршы жакты жеңип чыгуу; **3.** собир. (вражеское войско) душман, жоо; **разбить противника** душманды талкалоо.

ПРОТИВНО I предлог с дат. п. (против) каршы, сыйбаган; **поступить противно совести** уятка сыйбаган иш кылуу.

ПРОТИВНО II 1. нареч. (отвратительно) жаман, жийиркенткен; **противно пахнет** жаман жыттанат;

2. безл. в знач. сказ. каршы, болбой турган; **слу́шать проти́вно** угуудан жийиркенесиң, киши уккус жаман; **э́то проти́вно на́шим при́нципам** бул биздин принциптери-бизге каршы.

ПРОТИ́ВНЫЙ I, ая, -ое 1. (*противоположный*) каршы, маңдайлаш, бет-маңдай; **проти́вный ве́тер** каршы болгон шамал, бет-маңдайдан болгон шамал; 2. (*враждебный, противоречащий*): **проти́вные сто́роны** эки жак, эки тарап (*мис. сотто, мелдеште*); **в проти́вном слу́чае** андай болбосо, антпей турган болсо.

ПРОТИ́ВНЫЙ II, ая, -ое (*неприятный*) жаман, жагымсыз; **проти́вный вкус лека́рства** дарынын жаман даамы.

ПРОТИВО- татаал сөздөрдүн «каршы», «карама-каршы» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; *мис. противозаконно законго каршы.*

ПРОТИВОАЛКОГО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое алкогольго каршы.

ПРОТИВОА́ТОМНЫЙ, ая, -ое атомго каршы.

ПРОТИВОБО́РСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* каршы күрөшүү, каршы туруу.

ПРОТИВОВЕ́С *м.* 1. *тех.* каршы салмак (*салмактыкты, инерцияны теңдеш үчүн айланма механизмдин бир учуна бириктирилүүчү жүк*); 2. *перен. (противоположение)* каршы, карама-каршы; **в противове́с** каршы коюп; **в противове́с э́тому доказа́тельству** бу далилге каршы, бу далилди жокко чыгаруу үчүн.

ПРОТИВОВОЗДУ́ШНЫЙ, ая, -ое абадан болуучу чабуулга каршы, душман авиациясына каршы; **проти́вовозду́шная оборо́на** абадан болуучу чабуулга каршы коргонуу.

ПРОТИВОГАЗ *м.* **противогаз.**

ПРОТИВОГАЗОВЫ́Й, ая, -ое **противогаз-га т.;** **противогазовая ма́ска** противогаз маскасы.

ПРОТИВОГЛИ́СТНЫЙ, ая, -ое *мед.* глистиге каршы.

ПРОТИВОДЕ́ЙСТВИЕ *ср.* каршы аракет; **ока́зывать противоде́йствие** каршы аракет көрсөтүү, каршылык көрсөтүү.

ПРОТИВОДЕ́ЙСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* каршы аракет кылуу, каршы аракет көрсөтүү.

ПРОТИВОЕО́СТЕСТВЕННОСТЬ *ж.* табигый эмес-тик, табигыйга каршылык.

ПРОТИВОЕО́СТЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое табигый эмес, табигый нерсеге каршы.

ПРОТИВОЗАКО́ННО *нареч.* законго каршы.

ПРОТИВОЗАКО́ННОСТЬ *ж.* законго каршылык.

ПРОТИВОЗАКО́ННЫЙ, ая, -ое законго каршы; **противозаконные де́йствия** законго каршы аракеттер.

ПРОТИВОЗАЧА́ТОЧНЫЙ, ая, -ое бойго бала болтурбас; **противозача́точные сре́дства** бойго бала болтурбас дарылар.

ПРОТИВОЛИХОРА́ДОЧНЫЙ, ая, -ое *мед.* безгекке каршы; **противолихо́радное сре́дство** безгекке каршы дары.

ПРОТИВООБЩЕ́СТВЕННЫЙ, ая, -ое коомго каршы.

ПРОТИВОПОЖА́РНЫЙ, ая, -ое өрткө каршы; **противопожа́рные сре́дства** өрткө каршы чаралар.

ПРОТИВОПОКА́ЗАНИЕ *ср.* 1. *юр.* каршы көрсөтмө, каршы келе турган көрсөтмө; 2. *мед.* каршы келүү, эм болбоо, жакпоо (*колдонууга жарабай тургандык*).

ПРОТИВОПОКА́ЗАННЫЙ, ая, -ое *мед.* колдонууга жарабай турган, колдонгондо кайра зыян кыла турган.

ПРОТИВОПОЛАГА́ТЬ *несов. см. противополо-жить.*

ПРОТИВОПОЛОЖЕ́НИЕ *ср.* карама-каршы коюлуу, карама-каршы туруу.

ПРОТИВОПОЛО́ЖИТЬ *сов. кого-что* карама-каршы коюу.

ПРОТИВОПОЛО́ЖНОСТЬ *ж.* 1. (*несходность*) тескерилик, карама-каршылык, тетирилик; 2. (*кто-л., что-л. противоположное*) тескерисинче, такыр башкача, окшобогон; **он – по́лная проти́вопо́ложность сво́ему дру́гу** ал өзүнүн досунан таптакыр башкача; 3. *филос.* карама-каршылык; **еди́нство проти́вопо́ложностей** карама-каршылыктардын бирдиги.

ПРОТИВОПОЛО́ЖНЫЙ, ая, -ое 1. (*расположенный напротив*) маңдайлаш, бет маңдай; **проти́вопо́ложный бе́рег** маңдай жактагы жээк; 2. (*несходный*) тескерисинче, карама-каршы, башкача, окшобогон; **проти́вопо́ложное мн́ение** карама-каршы пикир; **проти́вопо́ложный взгля́д** карама-каршы көз караш.

ПРОТИВОПОСТА́ВИТЬ *сов. кого-что кому-чему* 1. (*сравнить*) салыштыруу; 2. (*направить против ко-го-чего-л.*) каршы коюу, карама-каршы коюу.

ПРОТИВОПОСТАВЛЕ́НИЕ *ср.* 1. (*сравнение*) салыштыруу; 2. (*против кого-чего-л.*) каршы коюу, карама-каршы коюу.

ПРОТИВОПОСТАВЛЯ́ТЬ *несов. см. противопос-тавить.*

ПРОТИВОРЕ́ЧАЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от* **противо-рече́ть**; 2. *прил.* бир-бирине каршы турган.

ПРОТИВОРЕЧИ́ВОСТЬ *ж.* бир-бирине каршы келе тургандык, кайчылык.

ПРОТИВОРЕЧИ́ВЫЙ, ая, -ое бир-бирине каршы келе турган; **проти́ворече́йвые показа́ния свиде́телей** күбөлөрдүн бир-бирине каршы келе турган көрсөтүүлөрү.

ПРОТИВОРЕ́ЧИЕ *ср.* каршылык, карама-каршылык, тетирисинче болгондук; **кля́ссовые проти́ворече́ния** таптык каршылыктар; **он не те́рпит проти́ворече́й** ал өзүнө каршы айтканды жаман көрөт; **дух проти́ворече́ния** кишиникин такыр туура деп таппоочулук, ыгы жок эле каршы чыга берүүчүлүк.

ПРОТИВОРЕ́ЧИТЬ *несов.* 1. *кому (возражать)* каршы болуу, каршы чыгуу; **он все́гда мне проти́ворече́тит** ал дайым эле мага каршы чыгат; 2. *чему (не соответство-вать)* каршы болуу (*келүү*); **проти́ворече́ть дейсти́тельности** чындыкка каршы келүү.

ПРОТИВОСТОЛБНЯ́ЧНЫЙ, ая, -ое: **проти́во-столбня́чная приви́вка** *мед.* столбнякка каршы эмдөө.

ПРОТИВОСТОЯ́НИЕ *ср. астр.* тогошуу (*планета-нын күнгө маңдайлаш тургандагы абалы*).

ПРОТИВОСТОЯ́ТЬ *несов. кому-чему* каршы туруу, туруштук берүү, каршылык көрсөтүү.

ПРОТИВОТА́НКОВЫЙ, ая, -ое *воен.* танкыга каршы; **проти́вотанко́вое ружье́** танкыга каршы мылтык; **проти́вотанко́вая оборо́на** танкыга каршы коргонуу.

ПРОТИВОХИМИЧЕСКИЙ, ая, -ое химиялык чабуулга каршы; **противохимическая оборона** химиялык чабуулга каршы коргонуу.

ПРОТИВОЦИНГОТНЫЙ, ая, -ое мед. цинга оорусуна каршы.

ПРОТИВОЧУМНЫЙ, ая, -ое мед. чума оорусуна (кеселине) каршы.

ПРОТИВОЯДИЕ ср. мед. уунун күчүн начарлатуучу же жоготуучу зат.

ПРОТИРАТЬ несов. см. протереть.

ПРОТИРАТЬСЯ несов. 1. см. протереться; 2. страд. к протирать.

ПРОТИСКАТЬСЯ сов. разг. кысылып өтүү (кирүү), сыгылышып өтүү (кирүү); түрткүлөшүп, түрткүлөп өтүү (кирүү); **протискаться к выходу** элдин арасынан кысылып өтүп эшикке чыгуу.

ПРОТИСКИВАТЬ несов. см. протиснуть.

ПРОТИСКИВАТЬСЯ несов. 1. см. протискаться; 2. страд. к протискивать.

ПРОТИСНУТЬ сов. кого-что, разг. өткөрүү, кийирүү (тар кысыктан).

ПРОТИСНУТЬСЯ сов. см. протискаться.

ПРОТКНУТЬ сов. кого-что теше саюу, теше тыгуу, теше чанчуу; **проткнуть булавкой палец** бармакты төөнөгүч менен сайып алуу.

ПРОТОК м. 1. эки өзөндү же эки көлдү кошкон суунун айрыгы; 2. анат. түтүк (бириктирүүчү ичке тешик); **слёзный проток** жаш түтүгү (көздүн жашы агуучу түтүк); **жёлчный проток** өт түтүгү.

ПРОТОКОЛ м. протокол.

ПРОТОКОЛИРОВАТЬ сов. и несов. что протоколго жазуу, протоколго кийирүү.

ПРОТОКОЛЬНЫЙ, ая, -ое протокол-го т.; протоколдук; **протокольный отдел** протокол бөлүмү.

ПРОТОЛКАТЬ сов. кого-что, разг. түрткүлөп киргизүү, түрткүлөп өткөрүү, өткөрө тыгуу.

ПРОТОЛКАТЬСЯ сов. разг. 1. (протискаться) кысылып өтүү (кирүү), сыгылышып өтүү (кирүү); түрткүлөшүп, түрткүлөп өтүү (кирүү); 2. (проходить без цели) ар кайсы жерге бир тийип, максатсыз жүрө берүү (мис. көчөдө).

ПРОТОЛКНУТЬ сов. кого-что түртүп киргизүү, түртүп тыгуу, түртүп өткөрүү, түртүп чыгаруу; **протолкнуть дело** разг. ишти чамдатуу (тездетүү).

ПРОТОЛКНУТЬСЯ сов. разг. түртүлүшүп өтүү, түртүлүшүп кирүү...

ПРОТОН м. физ., хим. протон (водороддун атомунун ядросу; бардык эле атомдук ядролордун составына кирет).

ПРОТОПИТЬ сов. что жылытуу, абдан жылытуу, абдан жагуу; **протопить печь** мешти абдан жагуу.

ПРОТОПИТЬСЯ сов. жылытылуу, абдан жагып жылынуу, ысытылуу.

ПРОТОПЛАЗМА ж. биол. протоплазма (бардык жаныбарлардын жана өсүмдүк клеткаларынын негизги заты).

ПРОТОПТАТЬ сов. что 1. таптап жол түшүрүү; 2. (износить) көп басып, кийип жыртуу (бут кийимди, өтүктү).

ПРОТОПТАТЬСЯ сов. разг. 1. (об обуви) кийип жүрүп жыртуу; 2. (напр. о ковре) көп басып, көп тепсеп жыртуу.

ПРОТОРГОВАТЬСЯ сов. разг. 1. (потерпеть убыток) соодадан зыян табуу, соода кылып зыян көрүү; 2. (торговаться какое-л. время) бир нече убакыт соодалашуу.

ПРОТОРЁННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от проторить; 2. прил.: **проторённая дорога** көп жүргөндөн түшкөн жол; **по проторённой дороге** башкалардын салган жолу менен.

ПРОТОРИТЬ сов. что, разг. көп басып жүрүп жол түшүрүү, тааныш болуу; **проторить дорогу** көп басып жүрүп жол салуу.

ПРОТОРЧАТЬ сов. разг. курулай сороюп тура берүү же отура берүү (белгилүү бир убак).

ПРОТОРЯТЬ несов. см. проторить.

ПРОТОТИП м. лит. прототип (биринчи, баштапкы образ, адабияттык типтин чыныгы булагы).

ПРОТОЧИНА ж. 1. (червоточина) курт жеп тешкен оюкча (көңдөйчө); 2. (скважина) суу жеп, көңдөй болгон тешик.

ПРОТОЧИТЬ сов. что 1. (проест) жеп тешүү, оюу; **моль проточила одежду** күбө кийимди жеп тешип койду; 2. тех. (токарным инструментом) кырып тешүү, кырып көзөө (токарьдык аспап менен); 3. (промыть — о текущей воде) жеп тешүү, оюу (мис. аккан суу).

ПРОТОЧНЫЙ, ая, -ое агын, акма, аккан; **проточная вода** агын суу; **проточный пруд** акма көлмө.

ПРОТРАВА ж. протрава (1. тех. кислота менен күйдүрүп сүрөт түшүрүү; 2. тех. күйдүргүч кислота; бир нерсени күйдүрүп жойгуч кислота; 3. текст. кислота менен иштетүү; 4. текст. кездеменин боёгун бекитүүчү же каалаган түскө киргизүүчү зат; 5. с.-х. химиялык зат аркылуу үрөндү, урукту зыянкечтерден тазалоо).

ПРОТРАВИТЕЛЬ м. с.-х. протравитель (1. үрөндү, урукту тазалоо үчүн колдонулуучу зат; 2. үрөндү, урукту химиялык заттар менен тазалоочу машина).

ПРОТРАВИТЬ сов. что 1. хим. (выжечь кислотой) кислота менен күйдүрүү; 2. тех. (обработать протравой) химиялык препараттар менен иштетүү; **протравить кожу** терини (булгаарыны) химиялык препараттар менен иштетүү; 3. с.-х. (обеззаразить) тазалоо (химиялык зат менен үрөндөрдү зыянкечтерден тазалоо); **протравить зерно формалином** үрөндү формалин менен тазалоо.

ПРОТРАВКА ж. 1. хим. кислота менен күйдүрүү; 2. тех. химиялык препараттар менен иштетүү; 3. с.-х. тазалоо (химиялык зат менен).

ПРОТРАВЛИВАНИЕ ср. см. протравка; **протравливание семян** с.-х. үрөндү зыянкечтерден химиялык зат менен тазалоо.

ПРОТРАВЛИВАТЬ несов. см. протравить.

ПРОТРАВЛЯТЬ несов. см. протравить.

ПРОТРАНЖИРИТЬ сов. что, разг. түгөтүү, сарп кылуу, жок кылуу; **протранжирить все деньги** бардык акчаны жок кылуу.

ПРОТРЕЗВЕТЬ сов. масы таркоо, соолугуу.

ПРОТРЕЗВИТЬ сов. кого масын таркатуу, соолуктуруу.

ПРОТРЕЗВИТЬСЯ сов. масы таркоо, соолугуу.

ПРОТРЕЗВЛЕНИЕ ср. масы таркоо, масын таркатуу.

ПРОТРЕЗВЛЯТЬ несов. см. протрезвить.

ПРОТРЕЗВЛЯТЬСЯ несов. 1. см. протрезвиться; 2. страд. к протрезвлять.

ПРОТРИЁРОВАТЬ сов. что, с.-х. триерден өткөрүү (үрөндү, данды триерден сорттоп өткөрүү); **протриёровать зерно** данды триерден өткөрүү.

ПРОТРУБИТЬ сов. 1. керней-сурнай тартуу; 2. что, перен. разг. (разгласить) элге жайып (таратып) жиберүү; **протрубить уши** кулактын кужурун алуу.

ПРОТРУСИТЬ сов. разг. бүлкүлдөтүп желдирип жүрүп отуруу (атчан).

ПРОТРЕЯСТИСЬ сов. разг. жанчылып калуу.

ПРОТУБЕРАНЕЦ м. астр. протуберанец (күндүн сыртындагы атылып чыгарылуучу ысык газдар).

ПРОТУХАТЬ несов. см. **протухнуть**.

ПРОТУХНУТЬ сов. сасуу; сасып, жыттанып кетүү.

ПРОТУХШИЙ, ая, -ее 1. прич. от **протухнуть**; 2. прил. сасыган; сасып, жыттанып кеткен; **протухшая рыба** сасыган балык; **протухшее яйцо** сасыган жумуртка.

ПРОТЫКАТЬ несов. см. **проткнуть**.

ПРОТЯГИВАТЬ несов. см. **протянуть** 1, 2, 4.

ПРОТЯГИВАТЬСЯ несов. 1. см. **протянуться**; 2. страд. к **протягивать**.

ПРОТЯЖЕНИЕ ср. 1. (расстояние) аралык, өлчөм, чен; на **протяжении десяти километров** он километр аралыкта; 2. (промежуток времени) бою, ичи; на **протяжении нескольких лет** бир нече жыл бою.

ПРОТЯЖЕННОСТЬ жс. аралык, узундук, өлчөм, мейкиндик; **протяженность участка** три километра участоктун узундугу үч километр.

ПРОТЯЖЕННЫЙ, ая, -ое көлөмү, узун-туурасы бар.

ПРОТЯЖНО нареч. созуп, созолонтуп, созултуп; **говорить протяжно** созуп сүйлөө; **почуяв волков, собака протяжно завyla** карышкырдын жытын алып, ит созолонтуп улуду.

ПРОТЯЖНОСТЬ жс. созулгандык, созолонгондук.

ПРОТЯЖНЫЙ, ая, -ое созулган, созолонгон; **протяжным голосом** созолонгон үн менен.

ПРОТЯНУТЬ сов. 1. что созуу, сунуу, берүү; **протянуть кому-л. руку бирөөгө** колду сунуу; **протянуть ноги** 1) буттарын сундуруу; 2) перен. разг. өлүү; 2. что (натянуть) керүү, тартуу; **протянуть телефонную линию** телефон сымын тартуу; 3. что, перен. (затянуть) созуу, узартуу; **протянуть время** убакытты созуу (узартуу); 4. что (заставить долго звучать) созуу, созо берүү (үндү); 5. разг. (прожить) жашоо; **этот больной долго не протянет** бул оорулуу киши көпкө жашабайт.

ПРОТЯНУТЬСЯ сов. 1. созулуу, сунулуу; **к нему протянулись чьи-то руки** ага бирөөнүн колу сунулду; 2. (в пространстве) созулуу; **дорога протянулась на сотни километров** жол жүздөгөн километрге созулуп жатат; 3. разг. (вытянуться) керилүү, чоюлуу, суналуу; **протянуться на диване** диванга узунунан суналып жатуу; 4. (продлиться) созулуу, узаруу.

ПРОУЛОК м. разг. кичине, тар көчө.

ПРОУЧИВАТЬ несов. см. **проучить** 1.

ПРОУЧИТЬ сов. 1. кого (наказать) жазасын берүү; 2. что (учить какое-л. время) окутуу, үйрөтүү, окуу; он **проучил уроки весь день** ал керели кечке сабак окуду.

ПРОУЧИТЬСЯ сов. окуу, окуп жүрүү, үйрөнүү, үйрөнүп жүрүү; он **проучился семь лет** ал жети жыл окуду.

ПРОУШИНА жс. тех. тешик (бир нерсе өткөзүлүүчү тешик; мис. балта, кетмендин уңгусундагы тешик).

ПРОФ- татаал сөздөрдүн «профессионалдык», «профсоюздук» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **профбилет** профсоюз билети.

ПРОФАКТИВ м. (профсоюзный актив) профсоюз активи, профсоюздук актив.

ПРОФАН м. түк эчтеме билбеген, маалыматы жок; **профан в математике** математикадан түк эч нерсе билбеген адам.

ПРОФАНАЦИЯ жс. булгоо, кадырын түшүрүү; **это произведение – профанация искусства** бул чыгарма – искусствону булгоо болот.

ПРОФАНІРОВАТЬ сов. и несов. что булгоо, кадырын түшүрүү.

ПРОФБИЛЕТ м. (профсоюзный билет) профсоюз билети.

ПРОФДВИЖЕНИЕ ср. (профессиональное движение) профессионалдык кыймыл.

ПРОФЕССИОНАЛ м. профессионал (кандайдыр бир ишти өзүнүн туруктуу кесиби кылып алган киши).

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое профессия-га т.; профессионалдык; **профессиональный союз** профессионалдык союз.

ПРОФЕССИЯ жс. профессия, кесип; **выбор профессии** кесип тандоо; **по профессии** кесиби боюнча.

ПРОФЕССОР м. профессор.

ПРОФЕССОРСКАЯ жс. см. **профессорский** 2.

ПРОФЕССОРСКИЙ, ая, -ое 1. профессор-го т.; профессордук; **профессорское звание** профессордук наам; 2. в знач. суф. жс. профессор-окутуучулар бөлмөсү (вуздарда).

ПРОФЕССУРА жс. 1. (звание и должность профессора) профессордук (наам жана мансап); 2. собир. (профессорский состав) профессорлор.

ПРОФИЛАКТИКА жс. профилактика (1. мед. оорулардын алдын алууга, ден соолукту сактоого жана чыңоого карата көрүлгөн чаралардын жыйындысы; 2. тех. күн мурунтан жыртылбоо же иштен чыкпоо үчүн сактай турган чаралардын жыйындысы).

ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЙ, ая, -ое профилактика-га т.; профилактикалык; **профилактическое средство** профилактикалык чара; **профилактический ремонт машин** машиналарды алдын ала ремонттоо.

ПРОФИЛАКТОРИЙ м. профилакторий (1. мед. дарылоо-профилактикалык мекеме; 2. тех. машиналарды алдын ала ремонт кылуучу жай).

ПРОФИЛИРОВАТЬ сов. и несов. что, тех. профилдөө, профилин түзүү (см. **профиль** 2); **профилировать путь** жолду профилдөө.

ПРОФИЛЬ м. 1. профиль (нерсени туурасынан, капталынан карагандагы көрүнүшү); 2. тех. (сечение, разрез чего-л.) профиль (бир нерсенин туурасынан, узунунан, тикесинен кесилгендеги көрүнүшү); **профиль пути** жолдун профили; **продольный профиль** узунунан кеткен профиль; 3. профиль (бир өнөрдү, кесипти үйрөнүү үчүн зарыл болгон билимдин жана машыгуулардын көлөмү); **профиль инженер-металлургов** инженер-металлургдардын профили.

ПРОФИЛЬТРОВАТЬ сов. что фильтирлөө, фильтрациялоо (фильтрден өткөрүп тазалоо).

ПРОФКОМ м. (профсоюзный комитет) профком (профсоюздук комитет).

ПРОФОРГ *м. (профсоюзный организатор)* профорг (*профсоюздук уюштуруучу*).

ПРОФОРГАНИЗАЦИЯ *жс. (профсоюзная организация)* профсоюз уюму.

ПРОФОРМА *жс. разг.: для проформы формасы үчүн гана (чын көңүлдөн эмес, иши кылып формасы болсо гана болгону: бир нерсени аткарууда эптеп формасы көрүнсө болду).*

ПРОФРАБОТА *жс. (профсоюзная работа)* профсоюз жумушу, профсоюздук жумуш.

ПРОФРАБОТНИК *м. (профсоюзный работник)* профсоюз кызматкери.

ПРОФСОЮЗ *м. (профессиональный союз)* профсоюз (*профессионалдык союз*).

ПРОФСОЮЗНЫЙ, ая, -ое **профсоюз-га т.**; профсоюздук; **профсоюзная организация** профсоюз уюму, профсоюздук уюм.

ПРОХАЖИВАТЬСЯ *несов. см. пройтись.*

ПРОХВАТИТЬ *сов. кого 1. разг. кармоо, тийүү, катуу кармоо, өтүп кетүү (суук); мороз прохватил до костей суук сөөктөн өтүп кетти; 2. прост. (раскритиковать) катуу сынга алуу.*

ПРОХВАТЫВАТЬ *несов. см. прохватить 1.*

ПРОХВОРАТЬ *сов. разг. ооруп калуу, сырकोолоо, ноокастоо, табы жок болуу; он прохворал три месяца ал үч ай ооруду.*

ПРОХВОСТ *м. бран. арамза, митаам.*

ПРОХЛАДА *жс. салкын, салкындык, серүүн; вечерняя прохлада* кечки салкын.

ПРОХЛАДЕЦ *м. разг.: работать с прохладцем (с прохладцей)* жай салмак менен, жайбаракат, жан кыйнабай, чарчабай иштөө.

ПРОХЛАДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое салкындаткыч, муздаткыч, суусундук, суусун; **прохладительные напитки** салкындаткыч ичимдиктер, суусундук ичимдиктер.

ПРОХЛАДИТЬСЯ *сов. разг. салкындануу, сергүү, салкындоо.*

ПРОХЛАДНО *безл. в знач. сказ. 1. (о погоде)* салкын, мелүүн; **на улице прохладно** эшикте салкын; **2. (об ощущении холода)** салкын, суук, серүүн; **мне прохладно в этом пальто** бул пальтодон мен үшүп жүрөм.

ПРОХЛАДНЫЙ, ая, -ое **1.** салкын, серүүн, мелүүн; **прохладный вечер** салкын кеч, серүүн кеч; **2. перен. салкын; их отношения стали прохладными** алардын өз ара мамилелери салкын болуп калды.

ПРОХЛАДЦА *жс. см. прохладец.*

ПРОХЛАЖДАТЬСЯ *несов. разг. 1. см. прохладиться; 2. перен. (бездельничать)* бекер жүрүү, эч нерседен санаасы жок куру бекер убакыт өткөрүү, иштээр-иште-мексен болуп иштөө.

ПРОХЛОПАТЬ *сов. разг. ачык ооздук. кылып өткөрүп жиберүү, ишти абайсыз өткөрүп жиберүү.*

ПРОХОД *м. 1. (через что-л., между чем-л.)* жүрүү, жүрүш, өтүш; **проход через мост закрыт** көпүрөдөн өтүүгө жол жок; **2. (место)** өткөөл, өтүүчү жай (*орун*); **горный проход** тоо өткөөлү; **узкий проход** тар өткөөл; **задний проход** анат. көтөн; **прохода нет от кого-л. разг. бирөөдөн такыр кутулуу жок (кутултпас сары желим); не давать прохода разг. тынчын алуу, тынчтык бербөө, мазаны алуу, жанды койбоо.**

ПРОХОДИМЕЦ *м. бран. митаам.*

ПРОХОДИМОСТЬ *жс. 1. (дорог)* өтө ала тургандык, өтүүгө боло тургандык; **2. (об автотранспорте)** өтө ала тургандык, өтүп кете ала тургандык; **проходимость машин** машиналардын өтө ала тургандыгы; **3. мед. өткөрө ала тургандык; проходимость кишок** ичегилердин өткөрө ала тургандыгы (*өткөрүүгө жарамдуулугу*).

ПРОХОДИМЫЙ, ая, -ое **1. прич. от проходить; 2. прил. (доступный для прохода)** өтө ала турган; **проходимое болото** өтө ала турган саз.

ПРОХОДИТЬ I *несов. 1. см. пройти; 2. (иметь направление, пролегать)* өтүү.

ПРОХОДИТЬ II *сов. разг. басып жүрүү, жүрө берүү; он проходил целый час по-пустому* ал бир саат куру бекер эле басып жүрдү.

ПРОХОДКА *жс. горн. проходка, өткөөл (жер алдынан казылган өткөөл); проходка шахт* шахталардын проходкасы (*өткөөлү*).

ПРОХОДНОЙ, ая, -ое өтмө, басып өтүүчү, өтө турган, аркылуу өтүүчү; **проходной двор** аркылуу өтө турган короо; **проходная комната** өтмө бөлмө; **проходная будка** өтмө будка (*фабрикага, заводго жс.б. ишканаларга кире бериште*).

ПРОХОДЧЕСКИЙ, ая, -ое **проходка-га т.**

ПРОХОДЧИК *м. горн. проходчик (жер астынан казып өткөөл чыгаруучу адис жумушчу).*

ПРОХОЖДЕНИЕ *ср. өтүү, жүрүп өтүү.*

ПРОХОЖИЙ *м. жолоочу, каттоочу, жүргүнчү (жөө адам).*

ПРОХРИПЕТЬ *сов. кыркыроо, корулдоо, кырылдоо, киркирөө, коңурук тартуу.*

ПРОЦВЕТАНИЕ *ср. гүлдөө, өркүндөө, өрчүү; процветание культуры* маданияттын гүлдөшү.

ПРОЦВЕТАТЬ *несов. гүлдөө, өркүндөө, өрчүү.*

ПРОЦЕДИТЬ *сов. что чыпкалоо; процедить сквозь сито* электен чыпкалап өткөрүү; **процедить сквозь зубы** тиштенип күңкүлдөө.

ПРОЦЕДУРА *жс. 1. (порядок выполнения) процедура (бир ишти аткаруу тартиби); процедура подписания договора* келишимге кол коюунун процедурасы; **судебная процедура** сот процедурасы; **2. мед. (лечебное мероприятие)** процедура (*дарылоонун айрым түрү: ванна, электр менен дарылоо жс.б.*).

ПРОЦЕДУРНЫЙ, ая, -ое **1. процедура-га т.; 2. в знач. суц. жс. процедурная (медициналык процедуралар өткөрүлүүчү бөлмө).**

ПРОЦЕЖИВАТЬ *несов. см. процедить.*

ПРОЦЕНТ *м. процент; правило процентов* мат. проценттердин эрежеси; **выполнить план на сто процентов** планды жүз процент орундатуу.

ПРОЦЕНТНЫЙ, ая, -ое **процент-ке т.**; проценттик; **процентный заём** проценттик заём; **процентные бумаги** проценттик кагаздар (*белгилүү бир пайда алып келүүчү, берүүчү*); **процентная надбавка** проценттик кошумча; **процентное отношение** мат. проценттик катыш.

ПРОЦЕСС *м. 1. (ход развития) процесс (бир нерсенин жүрүшүнүн, иштелишинин абалы); процесс развития* өнүгүш процесси; **производственный процесс** өндүрүш процесси; **химический процесс** химиялык процесс; **в процессе работы** иштин процессинде (*жүрүшүн*).

дө); **2. мед. процесс** (оорунун жүрүшү); **процесс в лёгких** өпкөдөгү процесс; **3. юр. процесс** (сот иши); **уголовный процесс** кылмыш процесси; **гражданский процесс** граждандык процесс.

ПРОЦЕССИЯ ж. процессия (көп адам катышкан жүрүш); **похоронная процессия** көмүү процессиясы, аза процессиясы.

ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ, ая, -ое процесс 3-кө т.; процессуалдык; **процессуальное право** процессуалдык укук (сот ишин жүргүзүү аркылуу белгиле турган эреже).

ПРОЦИТИРОВАТЬ сов. кого-что цитата келтирүү.

ПРОЧЕРКНУТЬ сов. что, разг. сызуу, сызып коюу.

ПРОЧЕРТИТЬ сов. **1. что** сызык сызуу, сызык жүргүзүү; **прочертить кривую** ийри сызык сызуу; **2. (какое-л. время)** сызуу, сыза берүү; **он прочертил весь день** ал кереги кечке сызды.

ПРОЧЕРЧИВАТЬ несов. см. прочертить **1.**

ПРОЧЕСАТЬ сов. что **1. тех.** тароо, тарап тазалоо (сыдырып); **прочесать лён** зыгырдын буласын тарап тазалоо; **прочесать шерсть** жүндү тарап тазалоо; **2. перен.** абдан текшерип, карап чыгуу; **пехота прочесала лес** пехота токойду абдан карап чыкты.

ПРОЧЕСТЬ сов. кого-что окуу, окуп бүтүү, окуп чыгуу; **он прочёл моё письмо** ал менин катымды окуп чыкты.

ПРОЧЁРКИВАТЬ несов. см. прочеркнуть.

ПРОЧЁСЫВАНИЕ ср. **1. тех.** тароо, тарап тазалоо; **2. перен. (пространства, участка)** абдан текшерип, карап чыгуу.

ПРОЧЁСЫВАТЬ несов. см. прочесать.

ПРОЧЁТ м. разг. эсептен жаңылуу, эсепте жаңылыш кетируу.

ПРОЧИЙ, ая, -ее башка, калган; **и прочее** (сокр. и пр.) дагы башкалар, жана башкалар (кыскартылган түрү ж.б.); **между прочим** айтмакчы, дегинкисин айтканда; **помимо всего прочего** булардын бардыгынан тышкары.

ПРОЧИСТИТЬ сов. что тазалоо, тазалап коюу (чыгуу); **прочистить трубу** морду тазалоо; **прочистить кому-л. желудок** мед. бирөөнүн ичин сүрдүрүп тазалоо.

ПРОЧИСТКА жс. тазалоо.

ПРОЧИТАТЬ сов. **1. кого-что** окуу, окуп чыгуу, окуп бүтүү; **прочитать книгу** китепти окуп чыгуу; **2. (какое-л. время)** окуу, окуп чыгуу; **он прочитал всю ночь** ал түнү бою окуп чыкты.

ПРОЧИТЫВАТЬ несов. см. прочитать.

ПРОЧИТЬ несов. кого-что белгилөө, жоромолдоо, күн мурун ыйгаруу; **его прочат в председатели** аны председателдикке белгилеп жатышат.

ПРОЧИЩАТЬ несов. см. прочистить.

ПРОЧНО нареч. бекем, бек, бышык, мыкты.

ПРОЧНОСТЬ жс. бекемдик, бектик, бышыктык, мыктылык; **прочность обуви** бут кийимдердин бышыктыгы.

ПРОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** бекем, бышык, мыкты; **прочная ткань** бышык кездеме; **2. перен. (устойчивый)** бекем, туруктуу; **прочный мир** бекем тынчтык.

ПРОЧТЕНИЕ ср. окуп чыгуу, окуп бүтүрүү; **по прочтении книги** её надо возвратить китепти окуп чыгар менен кайтарып берүү керек.

ПРОЧУВСТВОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от почувствовать**; **2. прил.** сезим менен болгон, чын дили ме-

нен болгон; **прочувствованная речь** сезим (чын дили) менен айткан сөз (речь).

ПРОЧУВСТВОВАТЬ сов. что **1. (понять чувством)** сезим менен маанисине түшүнүү; **2. (испытать)** сезүү, баштан өткөрүү (кыйынчылыктарды).

ПРОЧЬ нареч. **1. (в сторону)** нары, ары; **он быстро пошёл прочь от меня** ал менден шарт бөлүнүп басып кетти; **уберите прочь** ары алгыла; **2. (вон)** жогол!, кет!; **прочь отсюда!** бул жерден жогол!; **прочь с дороги!** жолдон кет!; **поди прочь!** жогол ары!; **прочь с глаз моих!** менин көзүмө көрүнбөй жогол!; **руки прочь!** колунду тарт!; **не прочь в знач. сказ. с неопр. разг.** дапдаяр, качпоо; **он не прочь отдохнуть** ал эс алуудан качпай калсын.

ПРОШЁДШЕЕ ср. см. прошедший **3.**

ПРОШЁДШИЙ, ая, -ее **1. прич. от пройти**; **2. прил.** өткөн, өтүп кеткен (минувший, прошлый); **прошедшей зимой** өткөн кышта; **прошедшее время** грам. өткөн чак; **3. в знач. суц. ср.** өткөн мезгил (чак, убак).

ПРОШЕНИЕ ср. уст. арыз; **подать прошение** арыз берүү.

ПРОШЕПТАТЬ сов. что шыбыроо, шыбырап айтуу.

ПРОШЕСТВИЕ ср.: **по прошествии** өткөндөн кийин; **по прошествии одного года** бир жыл өткөндөн кийин; **по прошествии срока** мөөнөтү өткөндөн кийин.

ПРОШИБАТЬ несов. см. прошибить.

ПРОШИБИТЬ сов. разг. **1. что (пробить)** теше уруу, теше согуу; **прошибить стекло** айнекти теше уруу; **2. кого (оказать сильное действие)** таасир кылуу, жетүү; **словами его не прошибёшь** ага сөз жетпейт, айткан сөз ага жетип жарыбайт; **✧ его пот прошиб** аны кара тер басты.

ПРОШИВАТЬ несов. см. прошить.

ПРОШИВКА жс. **1.** действие тигүү, шырып тигүү, кайып тигүү, көктөп тигүү; **2. (кружево)** прошивка (көйнөк, жаздык тыш ж.б. четине кармалуучу тор).

ПРОШИПЕТЬ сов. что **1.** кышылдоо, ышылдоо, шырылдоо, чырылдоо; **2. перен.** ышылдап шыбыроо (ачууланганда).

ПРОШИТЬ сов. что **1.** тигүү, шырып тигүү, кайып тигүү, көктөп тигүү; **прошить подолу** таманды көктөп тигүү; **2. тех.** металлдан көзөнөк, тегерек тешик чыгаруу.

ПРОШЛОГОДНИЙ, яя, -ее өткөн жылкы, өткөн жылдагы, былтыркы; (нужно) **как прошлогодний снег** такыр керексиз, түк кереги жок.

ПРОШЛОЕ ср. см. прошлый **2.**

ПРОШЛЫЙ, ая, -ое **1.** өткөн; **в прошлом году** был-тыр, өткөн жылы; **прошлый раз** өткөн жолу; **на прошлой неделе** өткөн жумада; **2. в знач. суц. ср. 1)** (минувшее время) өткөн мезгил (убак, чак); **в недалёком прошлом** жакында эле; **2)** (события) болуп өткөн окуялар, байыркы турмуш, өткөндөгү; **отойти в прошлое** өтүп кетүү, жоголуу (мис. урп-адат, эски курал-жабдык); **дело прошлое** разг. өтүп кеткен ишке салабат.

ПРОШЛЯПИТЬ сов. что, прост. байкабастан өткөрүп жиберүү, мажүрөөлүк кылып салуу.

ПРОШМЫГНУТЬ сов. разг. жылт коюу, жылт коюп өтүү (кирүү, чыгуу); **прошмыгнуть в дверь** эшиктен жылт коюп өтүү.

ПРОШНУРОВАТЬ сов. что шнурдоо, шнур тагуу, боо өткөрүп байлоо, боо тагуу; **прошнуровать контёрские книги** контора книгаларын шнурдап бекитүү.

ПРОШНУРОВА́ТЬ *несов. см. прошнуровать.*

ПРОШПАКЛЕВА́ТЬ *сов. что* шпаклёвка кылуу; шыбап бүтөө; **прошпаклева́ть деревя́нный пол** тактай полду шпаклёвка кылуу (*жылчык-жулчуктарды замазка менен тегиздөө*).

ПРОШПАКЛЁВЫВА́ТЬ *несов. см. прошпаклевать.*

ПРОШТРА́ФИТЬСЯ *сов. разг. жазык кылуу, күнөө кылуу, күнөөлүү болуу.*

ПРОШТУДИ́РОВАТЬ *сов. что* мыктылап ыкылас менен окуп чыгуу, абдан бышыктоо, абдан окуу; **проштудировать статью́** макаланы мыктылап ыкылас менен окуп чыгуу.

ПРОШТУКАТУ́РИТЬ *сов. что* штукатуркалоо, шыбактоо, шыбоо, шыбап чыгуу; **проштукатурить стену́** дубалды шыбоо.

ПРОШУМЕ́ТЬ *сов. 1.* чуулдоо, шуулдоо, чуркуроо; *2. перен. (статья известным)* атагы чыгуу, даңкы чыгуу; **его́ имя прошумело по всему́ миру́** анын аты бүткүл дүйнөгө дүркүрөп жайылды.

ПРОЩА́Й! кош!, кайыр кош!; **проща́йте!** кошуңуз!, кошкула!, кош болуңуз!

ПРОЩА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **прощание-ге т.**; **прощальный ко́нцерт** коштошуу концерти.

ПРОЩА́НИЕ *ср.* коштошуу, кош айтышуу, ажырашуу; **на прощание** коштошордо, кетип баратканда.

ПРОЩА́ТЬ *несов. см. простить.*

ПРОЩА́ТЬСЯ *несов. 1. см. проститься; 2. страд. к прощать.*

ПРО́ЩЕ 1. *сравн. ст. от прил. простой* жөнөкөй, жөнөкөйүрөөк; **но́вая систе́ма маши́ны го́раздо про́ще** машинанын жаңы системасы бир кыйла жөнөкөй; *2. сравн. ст. от нареч. просто* жөнөкөй, жөн гана, жеңил, оңой гана; **он смотре́л на де́ло про́ще** ал ишке «боло берет» деп жеңил гана карады.

ПРОЩЕ́ЛЬГА *м. и ж. прост. бран.* алдамчы, митаам.

ПРОЩЕ́НИЕ *ср.* кечирим; **проси́ть прощ́ения** кечирим суроо.

ПРОЩУ́ПАТЬ *сов. 1. что* сыйпалап байкоо, кармалап байкоо, кармалап көрүү; **прощупа́ть о́пухоль** шишикти кармалап байкап көрүү; *2. кого-что, перен.* ичке-леп билүү, бирөө жөнүндө абайлап билип алуу, жибин тартып көрүү, алдырган байкап көрүү.

ПРОЩУ́ПЫВАТЬ *несов. см.ощупывать.*

ПРОЩУ́ПЫВАТЬСЯ *несов. 1.* колго урунуп туруу, сыйпаганда сезилүү; **о́пухоль не прощупыва́ется** шишик колго урунбай жатат; *2. страд. кощупывать.*

ПРОЭКЗАМЕНОВА́ТЬ *сов. кого* экзамен алуу, сыноодон өткөрүү.

ПРОЭКЗАМЕНОВА́ТЬСЯ *сов.* экзаменден өтүү, экзамен берүү, сыноодон өтүү.

ПРОЯВИ́ТЕЛЬ *м. фото* проявитель (*негативдерди өңүнө чыгаруучу химиялык препарат*).

ПРОЯВИ́ТЬ *сов. что 1. (обнаружить)* көрсөтүү, кылуу; **прояви́ть хра́брость** эрдик көрсөтүү; **прояви́ть геро́изм** баатырдык көрсөтүү; **прояви́ть свои́ знáния** өзүнүн билгендигин (*билимин*) көрсөтүү; **прояви́ть инициáтиву́** демилге көрсөтүү; **прояви́ть нетерпéние** чыдамсыздык кылуу; *2. фото* өңүнө чыгаруу; **прояви́ть**

снíмок негативге тартылган сүрөттү өңүнө чыгаруу (*атайы химиялык препарат менен*).

ПРОЯВИ́ТЬСЯ *сов. 1. (обнаружиться)* көрүнүү, билинүү, сезилүү; **у него́ прояви́лись больш́ие музыка́льные спосо́бности** анын музыкага абдан шыктуулугу билинди; *2. фото* өңүнө чыгарылуу, өңүнө чыгуу; **снíмок хоро́шо прояви́лся** негативге тартылган сүрөт өңүнө жакшы чыкты.

ПРОЯВЛÉНИЕ *ср. 1.* көрсөтүү; көрүнүү, билинүү, сезилүү; **это́ проявлéние заботы́ трóнуло меня́** камкордуктун мындай көрүнүшү ичимди жылытты; *2. фото* өңүнө чыгаруу (*негативге түшүрүлгөн сүрөттү*).

ПРОЯВЛЯ́ТЬ *несов. см. проявить.*

ПРОЯВЛЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. проявиться; 2. страд. к проявлять.*

ПРОЯСНÉНИЕ *ср. 1.* эсине келе баштоо, ордуна келе баштоо, эске келүү; **прояснéние мы́слей** акыл-эси ордуна келе баштоо; *2. (погоды)* ачылуу; **прояснéние пого́ды** күндүн ачылышы.

ПРОЯСНÉТЬ I *сов. безл., разг.* ачылуу; **не́бо проясне́ло** күн ачылып кетти.

ПРОЯСНÉТЬ II *сов.* ачылуу, сергек тартуу; **взор проясне́л** кабагы ачылды.

ПРОЯСНИ́ТЬСЯ I *сов. разг. см. прояснеть; не́бо проясни́лось* асман ачылды, асман ачык болду.

ПРОЯСНИ́ТЬСЯ II *сов. 1. (статья отчетливым)* ачык (*даана*) көрүнүп калуу; *2. (статья ясным)* эсине келүү, сергек болуу; **у него́ проясни́лось сознáние** ал эсине келди; **голова́ проясни́лась** баш сергек болду.

ПРОЯСНЯ́ТЬСЯ *несов. см. проясниться.*

ПРУД *м.* жасалма көлмө, авиз.

ПРУДИ́ТЬ *несов. что* көлмө тосуу, сууну тосуп көлмө жасоо; **хоть пруд пруди́** *разг.* абдан көп, алып түгөнгүс, батпайт, жыкжыйма.

ПРУДОВО́Й, ая, -ое **пруд-га т.**; **прудовая вода́** көлмөнүн суусу; **прудовая рыба́** көлмөнүн балыгы.

ПРУЖИ́НА *ж. 1.* пружина; **часовая́ пружина́** сааттын пружинасы; **боевая́ пружина́** от алдыруучу пружина, тепкич пружина (*мылтыкта*); *2. перен. разг.* тетиги болгон; **нажа́ть на все пружины́** бардык аракетти иштөө, бардык чараны көрүү; **он явля́ется гла́вной пружино́й в это́м де́ле** ал – бул иштин негизги мыкчегери.

ПРУЖИ́НИСТОСТЬ *ж.* серпилмелик, солкулдактык, пружинадай болгондук.

ПРУЖИ́НИСТЫЙ, ая, -ое серпилме, солкулдак, пружинадай.

ПРУЖИ́НИТЬ *несов.* серпилүү, солкулдоо, пружинадай болуу.

ПРУЖИ́НИТЬСЯ *несов.* серпилүү, солкулдоо, пружинадай болуу.

ПРУЖИ́ННЫЙ, ая, -ое пружиналуу; **пружинный матра́ц** пружиналуу матрац.

ПРУСА́К *м. (таракан)* күрөк таракан.

ПРУТ *м.* чыбык, чырпык; **ивовый прут** тал чыбык; **металли́ческий прут** темир чыбык (*чыбыктай ичке темир*).

ПРУ́ТИК *м. уменьш. от прут* чыбыкча, чырпыкча, кичинекей чыбык, кичинекей чырпык.

ПРУТКО́ВЫЙ, ая, -ое: **пруткóвое желе́зо** *тех.* чыбык темир, чыбыктай темир.

ПРЫ́ГАНЬЕ *ср.* секирүү, ыргуу.

ПРЫ́ГАТЬ *несов.* 1. *см.* пры́гнуть; пры́гать на одной но́ге бир буту менен секирүү, аттоо; 2. *перен.* туйлоо; **сёрдце пры́гает от ра́дости** сүйүнгөндүктөн жүрөк туйлайт.

ПРЫ́ГНУТЬ *однокр.* секирүү, секирип түшүү, ыргуу.

ПРЫ́ГУН *м.* секиргич..

ПРЫ́ГУНЬЯ *женск. р. к прыгун.*

ПРЫ́ЖОК *м.* секирүү, каргуу, ыргуу, секирик; **пры́жок в высоту́** бийиктикке секирүү; **пры́жок в длину́** узундукка секирүү; **пры́жок с разбе́га** чуркап келип секирүү; **пры́жок ла́сточкой** (*в воду*) бийиктен, колду сунуп, төбөсү менен түшүп чумкуу; **пры́жок с парашю́том** парашют менен секирүү.

ПРЫ́СКАТЬ *несов. см.* пры́снуть.

ПРЫ́СКАТЬСЯ *несов. разг.* бүркүнүү, себинүү, куюнуу; **пры́скаться ду́хами** атыр себинүү.

ПРЫ́СНУТЬ *сов. разг.* 1. (*брызнуть*) бүркүү, себүү; **пры́снуть в лицо́ одеколо́ном** бетке атыр себүү, бетке атыр бүркүү; 2. *перен.* (*разразиться смехом*): **пры́снуть или пры́снуть со́ смеху** бырс күлүп жиберүү; **он так и пры́снул** ал бырс күлүп жиберди.

ПРЫ́ТКИЙ, ая, -ое *разг.* шамдагай, чыйрак, бышык, сергек.

ПРЫ́ТКОСТЬ *жс. разг.* шамдагайлык, чыйрактык, бышыктык, сергектик.

ПРЫ́ТЬ *жс. разг.* 1.: *во всю прыть* жанынын бардыгынча, тызылдап, бардык күчү менен (*жүгүрүү*); 2. (*бойкость, проворство*) шамдагайлык, чыйрактык, бышыктык, сергектик; **отку́да у него́ така́я прыть?** ал кайдан жүрүп мындай чыйрак болуп кетти?; **от него́ не ожида́ли тако́й пры́ти** андан мындай шамдагайлыкты күткөн эмес элек.

ПРЫ́Щ *м.* ысык, безетки; **лицо́ в прыща́х** ысык чыккан бет, безетки баскан бет.

ПРЫ́ЩАВЫЙ, ая, -ое ысык, безетки чыккан (*сиректенип чыккан ысыгы көп*).

ПРЫ́ЩЕВА́ТЫЙ, ая, -ое бир аз ысык, безетки чыккан төндүү.

ПРЫ́ЩИК *м. уменьш. от прыщ* сиректенип чыккан майда ысык.

ПРЮ́НЕЛЕВЫЙ, ая, -ое *прюнель-ге т.*; **прю́нелевые ту́фли** прюнель туфли, прюнелден жасалган туфли.

ПРЮ́НЕЛЬ *жс.* прюнель (*бут кийимдин тышын жана мебельди тыштоо үчүн жумшалуучу жеңил бышык кездеме*).

ПРЯ́ДАТЬ *несов. уст. см.* прясть II.

ПРЯ́ДЕНИЕ *ср.* ийрүү, чыйратуу, эшүү; **ручно́е пря́дение** кол менен ийрүү; **машинно́е пря́дение** машина менен ийрүү.

ПРЯ́ДИЛЬНЫЙ, ая, -ое *прядение-ге т.*; **пряди́льная fáбрика** ийрүү фабрикасы; **пряди́льная маши́на** ийре турган машина.

ПРЯ́ДИЛЬНЯ *жс.* ийрүүчү фабрика же мастерская.

ПРЯ́ДИЛЬЩИК *м.* ийрүүчү киши, эшүүчү киши, чыйратуучу киши.

ПРЯ́ДИЛЬЩИЦА *женск. р. к пряди́льщик.*

ПРЯ́ДКА *жс. уменьш. от прядь* 1 бир топ, бир тутам (чач).

ПРЯ́ДЬ *жс.* 1. бир топ, бир тутам (*чач*); **прядь волос** бир тутам чач; 2. (*скрученная нить*) чыйратылган жип, эшилген жип.

ПРЯ́ЖА *жс.* 1. (*нити*) жип (*келеп жип, тоголок жип*); **шерстяна́я пря́жа** жүндөн ийрилген жип; 2. *обл. (прядение)* ийрүү, эшүү, чыйратуу; **занима́ться пря́жей** ийрүү, чыйратуу.

ПРЯ́ЖКА *жс.* таралга; **застегну́ть пря́жку на по́ясе** курдун таралгасын илип коюу.

ПРЯ́ЛКА *жс.* жип ийрүүчү чарык.

ПРЯМА́Я *жс. мат. см.* прямо́й 3.

ПРЯМЕ́ХОНЬКО *нареч. разг.* түздөн-түз, туптуура (*бурулбай*).

ПРЯМИЗНА́ *жс.* түздүк; **прямизна́ ли́нии** сызыктын түздүгү.

ПРЯМИКО́М *нареч. разг.* түз, түз гана, туптуура; **поезжа́йте прямико́м** түз эле бара бергиле.

ПРЯ́МО 1. *нареч. (по прямой линии)* түз, туура; **тропи́нка ве́ла́ прямо́ в лес** жалгыз аяк жол түз гана токойго алып барды; **иди́те прямо́** түз барыңыз; 2. *нареч. (ровно)* түз, тетиз, туура; **держа́ться прямо́** өзүн түз кармоо; 3. *нареч. (без заездов, пересадок, остановок)* түптүз гана, түз эле, бурулбастан, токтобостон түз эле; **я еду́ прямо́ к вам** мен түз эле силерге барам; 4. *нареч. (непосредственно)* түздөн-түз, түз эле, тупадан-туура; **прямо́ к де́лу** түз эле ишке; 5. *нареч. (откровенно)* түз эле, туура эле, чынын эле, ачык эле; **бу́дем говори́ть прямо́** ачык эле сүйлөшөлү, ачык эле айталы; 6. *в знач. усил. частицы, разг. (действительно, совершенно)* анык, чыныгы, чын эле, абдан; **он прямо́ герой** ал анык баатыр; **я прямо́ пораже́н** мен чын эле таң калдым.

ПРЯМО́- *татаал сөздөрдүн «туз» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. прямолинейный түптүз, туптуура.*

ПРЯ́МО-ТАКИ *в знач. усил. частицы, разг. см. прямо 6.*

ПРЯМОДУ́ШИЕ *ср.* арамдыгы жоктук, жайдарылык, туура сөздүүлүк, ак көңүлдүүлүк.

ПРЯМОДУ́ШНЫЙ, ая, -ое арамдыгы жок, жайдары, туура сөздүү, ачык, ак көңүл; **прямоду́шный отве́т** ачык жооп.

ПРЯМО́Й, ая, -ое 1. (*ровный*) түз; **пряма́я доро́га** түз жол; **пряма́я ли́ния** түз сызык; **прямо́й путь** 1) түз жол; 2) *перен.* туура жол (*бир нерсеге жетүү үчүн*); 2. *мат.* тик, түз; **прямо́й у́гол** тик бурч; 3. *в знач. суц. жс. мат.* түз сызык; **провести́ прямо́ю** түз сызык жүргүзүү (*сызуу*); 4. *жс.-д.* түз, туура, түптүз; **прямо́е соо́общение** түптүз катнашуу; **пóезд прямо́го соо́общения́** түз баруучу поезд; 5. (*непосредственный*) түздөн-түз, тике; **прямо́й резу́льтат** тике натыйжа; **э́то егó пряма́я обяза́нность** бул анын түздөн-түз милдети; **прямы́е выбо́ры** тике шайлоолор; **прямо́й нало́г** тике налог; 6. (*явный*) ачык, көз көрүнөө; 7. (*правдивый*) туура, туурасын айткан, түз; **прямо́й челове́к** туурасын айткан адам; **прямо́й отве́т** туурасын айткан жооп; 8. (*настоятельный, действительный*) анчалык, анык; **в э́том прямо́й необходи́мости нет** мунун анчалык зарылдыгы жок; 9. *грам.*: **пряма́я ре́чь** төл сөз; **прямо́е до́полне́ние** тике толуктооч; **в прямо́м смы́сле сло́ва** сөздүн түз маанисинде; **пряма́я ли́ния ро́дства** тике тууган (*кыйыр тууган эмес*); **прямо́й на-**

слѣдник тике мурасчы (мис. падыша өлгөндө баласы ордуна такка отуруу); **прямая кишка** анат. көтөн чучук.

ПРЯМОЛИНЕЙНОСТЬ жс. ачыктык, тууралык, түздүк, аныктык; **он ответил со всей присущей ему прямолинейностью** ал баштатан өзүнө мүнөздүү болгон калыстыгы менен туура жооп берди.

ПРЯМОЛИНЕЙНЫЙ, ая, -ое **1.** түптүз, туптуура; **прямолинейное направление** түптүз багыт; **2.** перен. туура, туурасын айткан, ачык, тартынбаган, тайманбаган; **прямолинейный человек** туурасын айткан киши.

ПРЯМОТА жс. ачыктык, тууралык, тартынбастык, өң көрсө жүз тайды кылбагандык.

ПРЯМОУГОЛЬНИК м. мат. тик бурчтук.

ПРЯМОУГОЛЬНЫЙ, ая, -ое мат. тик бурчтуу; **прямоугольный треугольник** тик бурчтуу үч бурчтук.

ПРЯНИК м. пряник (таттуу печеньенин бир түрү); **медовый пряник** балдуу пряник.

ПРЯНИЧНЫЙ, ая, -ое **пряник-ке т.**; **пряничный цех кондитерской фабрики** кондитер фабрикасынын пряник цехи.

ПРЯНОСТЬ жс. тамакка салынуучу жакшы жыттуу, даамдуу татымал (мис. дарчин, зире ж.б.).

ПРЯНЫЙ, ая, -ое **пряность-ко т.**; **пряный запах** жакшы жыт.

ПРЯСТЬ I несов. что ийрүү, чыйратуу, эшүү; **прясть на машине** машина менен ийрүү; **прясть пряжу** жип ийрүү.

ПРЯСТЬ II несов.: **прясть ушами** кулак кайчылаштыруу (ат тыңшаганда, корккондо).

ПРЯТАТЬ несов. кого-что жашыруу, катуу, бекитүү; **прятать концы** изин жашыруу.

ПРЯТАТЬСЯ несов. **1.** жашырынуу, жашынуу, кагылуу, бекинүү; **2.** страд. к **прятать**.

ПРЯТКИ только мн. жашынмак, жашынмай; **играть в прятки** 1) жашынмак ойноо; 2) перен. ачык айтпай куулануу.

ПРЯХА жс. жип ийирүүчү аял.

ПСАРНЯ жс. иткана (аңчы иттер жатуучу жай).

ПСАРЬ м. уст. итбагар (аңчы иттерди багуучу адам).

ПСЕВДО- татаал сөздөрдүн «жалган, калп» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. псевдонаука жалган илим.

ПСЕВДОКЛАССИЦИЗМ м. см. ложноклассицизм.

ПСЕВДОНАУКА жс. жалган илим, илим сөрөй.

ПСЕВДОНАУЧНЫЙ, ая, -ое **псевдонаука-га т.**; жалган илимдик.

ПСЕВДОНИМ м. псевдоним (жашырын ат, тоголок исим. Муну көбүнчө жазуучулар колдонушат; мис. Максим Горький - А. М. Пешковдун псевдоними; Балка - А. Токомбаевдин псевдоними); **писать под псевдонимом** псевдоним менен жазуу; **раскрыть псевдоним** псевдонимин ачып коюу.

ПСИНА жс. разг. **1.** (собачье мясо) иттин эти; **2.** (запах собаки) иттин жыты.

ПСИНЫЙ, ая, -ое **пёс-ко, пси-га т.**

ПСИХАСТЕНИЧЕСКИЙ, ая, -ое мед. психастениялык.

ПСИХАСТЕНИЯ жс. психастения (өзүнө өзү ишенбөөчүлүктү, коопту, шектенүүчүлүктү туудуруучу психикалык оору).

ПСИХИАТР м. психиатр (психиатрия боюнча врач).

ПСИХИАТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **психиатрия-га т.**; **психиатрическая больница** психиатрия ооруканасы.

ПСИХИАТРИЯ жс. психиатрия (психикалык оорулар жана аларды дарылоо жөнүндөгү илим).

ПСИХИКА жс. психика (объективдүү чындыктын аң-сезимдеги көрүнүшү болуп эсептелген духтук кайгыруунун же кубанычтын жыйындысы; бирөөгө таандык болгон духтук түзүлүш); **здоровая психика** таза психика.

ПСИХИЧЕСКИ нареч. психика жагынан, психикалык; **он психически болен** ал психикалык оорулуу.

ПСИХИЧЕСКИЙ, ая, -ое **психика-га т.**; психикалык; **психическое расстройство** психикалык оору менен ооруу; **психический больной** психикалык оорулуу киши.

ПСИХО- татаал сөздөрдүн «психика деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. психотерапия психотерапия.

ПСИХОЗ м. психоз (**1.** мед. психикалык оорунун күчтүү бир түрү; **2.** адамдын психикасындагы кандайдыр бир нормалсыздык, бир түрдүүлүк, мис. болор-болбос нерседен корко берүү).

ПСИХОЛОГ м. психолог (**1.** психология боюнча специалист; **2.** башкалардын психикасын, мүнөзүн терең, кылдаттык менен байкагыч адам).

ПСИХОЛОГИЧЕСКИ нареч. психологиялык, психология жагынан; **это психологически понятное явление** бул кубулуш психология жагынан түшүнүктүү.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **психология-га т.**; психологиялык; **психологический роман** психологиялык роман.

ПСИХОЛОГИЯ жс. психология (**1.** психикалык иштин закон ченемдүүлүгү, эволюциясы жана формалары жөнүндөгү илим; **2.** мүнөздүн, ой-пикирдин, сезимдин бөтөнчөлүгү).

ПСИХОПАТ м. психопат (психикалык оорунун белгиси бар киши).

ПСИХОПАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **психопат-ка т.**

ПСИХОПАТИЯ жс. психопатия (психикалык жактан нормалдуу эместик).

ПСИХОПАТКА женск. р. к **психопат**.

ПСИХОПАТОЛОГ м. психопатолог (психопатология боюнча специалист).

ПСИХОПАТОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **психопатология-га т.**; психопатологиялык.

ПСИХОПАТОЛОГИЯ жс. мед. психопатология (психикалык оорулар жөнүндө жалпы илим).

ПСИХОТЕРАПИЯ жс. мед. психотерапия (гипноз, сезим туудуруп таасир берүүчү ж.б. аркылуу психикалык таасир этүү жолу менен дарылоо).

ПСИХРОМЕТР м. физ. психрометр (абанын нымдуулугун өлчөй турган аспап).

ПСОВЫЙ, ая, -ое: **псовая охота** ит агытып аң уулоо, тайган агытып аңга чыгуу.

ПТАШКА жс. чымчык.

ПТЕНЕЦ м. балапан.

ПТЕНЧИК м. уменьш. от **птенец** кичинекей балапан.

ПТИЦА жс. канаттуу, куш (чымчык, куш, илбээсин); **пёвчие птицы** сайроочу куштар; **хищная птица** жырт-

кыч куш (*ителги, буркут, шумкар ж.б.*); **домашняя птица** үй кушу, бакма куш; **водоплавающая птица** сууда сүзүүчү куш (*мис. өрдөк, каз*); **перелётные птицы** келгин куштар; **что он за птица?** *разг.* кайдан чыга калган неме экен?; **не велика птица** *разг.* анчалык чоң кадырдуу киши эмес; **стреляная птица** көптү көргөн, далайды көргөн, көк чоку, алчы-таасын жеген киши.

ПТИЦЕВОД *м.* куш (*тоок, өрдөк ж.б.*) багуучу.

ПТИЦЕВОДСТВО *ср.* канаттууларды багуучулук.

ПТИЦЕВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое **птицеводство-го т.**; **птицеводческая ферма** канаттуулар фермасы.

ПТИЦЕЛОВ *м.* кушчу, куш, чымчык кармагыч.

ПТИЦЕЛОВСТВО *ср.* куш, чымчык кармоочулук.

ПТИЦЕФЕРМА *жс.* канаттуулар фермасы.

ПТИЧИЙ, ья, -ье **птица-га т.**; **птичий двор** канаттуулар короосу; **птичье гнездо** куштун уясы; **с птичьего полёта** 1) (*с высоты*) өтө бийиктен; 2) *перен.* (*поверхностно*) үстүртөн, терең түшүнүүгө аракет кылбастан.

ПТИЧКА *жс.* уменши. **от птица** чымчык.

ПТИЧНИК *м.* 1. (*птичий двор*) канаттуулар короосу, күркө; 2. (*о человеке*) канаттуу куш багуучу адам.

ПТИЧНИЦА *женск. р. к птичник* 2.

ПУБЛИКА *жс.* собир. эл; **театр пблон публики** театр элге толгон.

ПУБЛИКАЦИЯ *жс.* 1. (*действие*) жарыялоо; **публикация исторических документов** тарыхый документтерди жарыялоо; 2. (*объявление*) жарыялоо, кулактандыруу, билдируу; **поместить публикацию в газете** газетага билдируу жарыялоо.

ПУБЛИКОВАТЬ *несов.* что жарыялоо; **публиковать в газете** газетага жарыялоо; **публиковать архивные материалы** архивдик материалдарды жарыялоо.

ПУБЛИЦИСТ *м.* публицист (*коомдук-саясий маселелер боюнча жаза турган жазуучу*).

ПУБЛИЦИСТИКА *жс.* публицистика (*коомдук-саясий маселелер боюнча адабияттар*).

ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **публицист-ка, публицистика-га т.**; **публицисттик, публицистикалык; публицистическая деятельность** публицисттик ишмердик (*иш*).

ПУБЛИЧНО *нареч.* эл алдында; **публично выступать** эл алдында чыгып сүйлөө.

ПУБЛИЧНЫЙ, ая, -ое 1. (*открытый*) эл алдында болгон; **публичная лекция** элге окулган лекция; **публичное выступление** эл алдында чыгуу (*сөз сүйлөп же жазып*); 2. *уст.* (*общественный*) калктык, жалпы элдик; **публичная библиотека** жалпы элдик китепкана; **публичные торги** тоорук (*капиталисттик коомдо – мал-мүлктү «ким ашты» кылып сатуу*); **публичный дом** пахышакана (*бузук аялдар туруучу үй*).

ПУГАЛО *ср.* карачкы, каракчы.

ПУГАНЬ, ая, -ое коркуп жалккан, жүрөк заада болгон, жалкоотой болгон; **пуганая ворона куста боится** *посл.* коркконго кош көрүнөт, чочуган карга караандан коркот.

ПУГАТЬ *несов.* кого-что коркутуу, үркүтүү, чочутуу.

ПУГАТЬСЯ *несов.* коркуу, үркүү, чочуу.

ПУГАЧ *м.* 1. (*игрушка*) пугач (*пробка менен ата турган тапанча*); 2. *обл.* (*филин*) үкү.

ПУГЛИВО *нареч.* коркуп, чочуп, үркүп, корккон түрдө, чочуган түрдө.

ПУГЛИВОСТЬ *жс.* коркунчаактык, үркүнчөөктүк, чочунчаактык.

ПУГЛИВЫЙ, ая, -ое коркунчаак, үркүнчөөк, чочунчаак.

ПУГНУТЬ *однокр. разг.* коркутуу, үркүтүү, чочутуу.

ПУГОВИЦА *жс.* топчу, түймө.

ПУГОВИЧНЫЙ, ая, -ое **пуговица-га т.**; **пуговичное производство** топчу (*түймө*) өндүрүшү.

ПУГОВКА *жс.* уменши. **от пуговица** кичине топчу, түймөчө; **нос пуговкой** *разг.* топчу мурун (*бийыгы мурун*).

ПУД *м.* уст. бут (*оордук өлчөөсү – 16,38 кг*).

ПУДЕЛЬ *м.* пудель (*тармал жүндүү иттин бир түрү*).

ПУДИНГ *м.* пудинг (*ундан же күүрүчтөн, жумуртка, сүт, мейиз ж.б. аралаштырылып бышырылган таттуу тамак*).

ПУДОВИК *м.* 1. (*гиря*) буттук (*бир буттук тараза ташы*); 2. (*мешок*) бир бут сыя турган кап.

ПУДОВОЙ, ая, -ое **пуд-га т.**; буттук; **пудовая гиря** буттук тараза ташы.

ПУДРА *жс.* пудра, упа; **сахарная пудра** кант пудрасы (*ундай майдаланган кант*).

ПУДРЕНИЦА *жс.* пудра (упа) кутусу.

ПУДРЕННЫЙ, ая, -ое пудраланган, упаланган.

ПУДРИТЬ *несов.* кого-что пудралоо, упалоо, упа сүйкөө, упа сыйпоо; **пудрить лицо** бетти пудралоо (*упалоо*), бетке упа (*пудра*) сыйпоо.

ПУДРИТЬСЯ *несов.* 1. пудралануу, пудра сыйпануу, упа сүртүнүү; 2. *страд.* к пудрить.

ПУЗАТЫЙ, ая, -ое *прост.* 1. (*с большим животом*) курсагы кампыгый, чоң курсак, курсагы салаңдаган; 2. *перен.* бөйрөктүү, капчыктуу; **пузатый самовар** бөйрөктүү самоор.

ПУЗО *ср.* *прост.* карын, курсак, ич; **отрастить пүзо** курсагына май жыйноо, казы байлоо.

ПУЗЫРЁК *м.* 1. *уменши. от пузырь* көбүкчө; **по воде побежали пузырьки** суу үстүнөн жылтырак көбүкчөлөр агып жатты; 2. (*бутылочка*) кичине бөтөлкө; **пузырёк с лекарством** дары куюлган кичине бөтөлкө; 3. (*нарыв от ожога*) ыйлаак (*дене күйгөндө же жооруганда*).

ПУЗЫРЬИТЬСЯ *несов.* *разг.* көбүктөнүү, көбүү; **тесто пузырится** камыр көөп чыкты (*ачыганда*).

ПУЗЫРЧАТЫЙ, ая, -ое көбүкчөлүү; **пузырчатое стекло** көбүкчөлүү айнек.

ПУЗЫРЬ *м.* 1. көбүк; **мыльный пузырь** *см. мыльный*; 2. (*от ожога*) ыйлаак; **на месте ожога вскочил пузырь** күйгөн жерге ыйлаак пайда болду, күйгөн жер ыйлаактап чыкты; 3. *анат.* **желчный пузырь** өт, өт баштыкчасы; **мочевой пузырь** табарсык; **плавательный пузырь** (*у рыб*) тарсылдак (*балыктын тарсылдагы*); 4. (*для плавания*) ичине аба толтурулуп сүзө турган жаргакча мешок; 5. *мед.* (*резиновый мешок*) резина капчык (*ысытуу же муздатуу үчүн ичине ысык суу куюлат же муз салынат*); **пузырь со льдом** муз салынган резина капчык; 6. *разг.* (*малыш*) тосуракай (*баланы эркелетүү*).

ПУК *м.* бир байлам, бир тутам; **пук волос** бир тутам чач; **пук солóмы** бир тутам саман; **пук цветóв** бир тутам гүл; **седельные пүки** желдик.

ПУЛЕВОЙ, ая, -ое пуля-га т.; пулевое ранение октон болгон жара, ок тийген жара.

ПУЛЕМЁТ м. пулемёт; **ручной пулемёт** кол пулемёту; **станковый пулемёт** станоктуу пулемёт; **зенитный пулемёт** зениттик пулемёт.

ПУЛЕМЁТНЫЙ, ая, -ое пулемёт-ко т.; **обстреливать пулемётным огнём** пулемёт менен аткылоо.

ПУЛЕМЁТЧИК м. пулемётчик, пулемётчу.

ПУЛЕМЁТЧИЦА женск. р. к пулемётчик.

ПУЛЬВЕРИЗАТОР м. пульверизатор (бүрккүч, суюк затты бүрккүч жана сепкич аспап).

ПУЛЬВЕРИЗАЦИЯ жс. пульверизация (суюктукту, порошокту бүркүү, себүү).

ПУЛЬВЕРИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что пульверизация кылуу (суюк нерсени бүркүү, порошокту себүү).

ПУЛЬС м. пульс, тамыр; **щупать пульс** тамыр кармоо; **биение пульса** тамырдын кагышы (согушу); **частый пульс** тамырдын лыпылдап согушу; **пульс с перебоями** тамырдын бирде күчөп, бирде бошондоп кагышы (согушу).

ПУЛЬСАЦИЯ жс. пульсация (жүрөктүн, артерия кан тамырынын кагышы, согушу).

ПУЛЬСИРОВАТЬ несов. пульсациялоо (жүрөктүн, артериянын кагышы, согушу).

ПУЛЬСИРУЮЩИЙ, ая, -ее: **пульсирующий конвейер** пульсациялоочу конвейер (шыдыр эле жүрө бербестен, кичине-кичине токтоп жүрүүчү конвейер).

ПУЛЬТ м. пульт (1. муз. нотанын алдына коюучу айдош тактайча; 2. электр станцияларында токтун өлчөө үчүн коюлган прибор, орнотулган кайкы чатырдуу стол; 3. диспетчердик пункт).

ПУЛЯ жс. ок; **бронебойная пуля** броняны тешүүчү ок; **шальная пуля** см. **шальной**; **пули лить** или **пули отливать** разг. калпты аябай койгулатуу, аябай апыртуу; **град пуль** мөндүрдөй жааган ок.

ПУМА жс. зоол. пума (Америкада жашоочу чоң жайы мышык).

ПУНКТ м. 1. пункт; **оборонительный пункт** воен. коргонуу пункту; **наблюдательный пункт** воен. байкоо жүргүзүлүүчү пункт; **сборный пункт** чогултуу пункту; **командный пункт** воен. командалык пункт; **призывной пункт** воен. чакыруу пункту; **перевязочный пункт** жарадарларды таңуу пункту; **ссыльный пункт** эгин төгүү пункту; 2. (географическое место) пункт (территориялык белгилүү бир орун); **населённый пункт** калк отурукташкан пункт; 3. (параграф) пункт (параграфтын бир бөлүгү); **пункт договора** договордун пункту; 4. (момент в развитии чего-л.) пункт (бир нерсеге жетүү); **кульминационный пункт** кульминациялык пункт (бир нерсенин эң жогорку баскычка жеткен мезгили); 5. (мысль, положение) пункт (мааниси, ою, жобосу); **основные пункты доклада** докладдын негизги пункттары; **по пунктам** катары, ирети менен; пункт-пункту менен.

ПУНКТИР м. пунктир (чекит менен белгиленген сызык); **начертить пунктиром** пунктир менен сызуу.

ПУНКТИРНЫЙ, ая, -ое пунктир-ге т.; пунктирдик; **пунктирная линия** пунктирдик сызык.

ПУНКТУАЛЬНО нареч. өтө так, өтө тыкан.

ПУНКТУАЛЬНОСТЬ жс. өтө тактык, өтө тыкандык.

ПУНКТУАЛЬНЫЙ, ая, -ое өтө так, тыкан; **пунктуальное выполнение задания** тапшырманы өтө так орундатуу.

ПУНКТУАЦИЯ жс. грам. пунктуация (тыныш белгилери).

ПУНЦОВЫЙ, ая, -ое кара кочкул, кыпкызыл; **пунцовые губы** кыпкызыл эрин.

ПУНШ м. пунш (ром, кант, суу, жемиш ширелерин кайнатып жасаган алкогольдуу ичкилик).

ПУП м. киндик.

ПУПОВИДНЫЙ, ая, -ое киндик сыяктуу.

ПУПОВИНА жс. анат. киндик (киндиктин түтүгү); **обрезать пуповину** киндик кесүү.

ПУПОК м. 1. (пуп) киндик; 2. (часть желудка у птиц) бөтөгө.

ПУПОЧНЫЙ, ая, -ое пупок-ко т.; **пупочная грыжа** мед. киндик чуркусу.

ПУРГА жс. бурганак, алай-дүлөй (кар аралаш бороон).

ПУРИЗМ м. пуризм (1. үрп-адат, жорук-жосундун тазалыгы жана катуу сакталышына карата умтулуучулук; 2. лингв. тилде жаңы кирген сөздөргө, жаңы пайда болгон формаларга каршы күрөшүүчүлүк; тилдин эски нормаларын коргоого умтулуучулук; мис. неологизм, варваризм жана стилистикалык жаңылыктарга каршы чыгуу).

ПУРИСТ м. пурист (пуризмди жактоочу).

ПУРИСТСКИЙ, ая, -ое пуризм-ге, пурист-ке т.; пуристтик.

ПУРИТАНИН м. пуританин (1. ист. 16–18 кылымдардагы англиялык буржуазиянын феодализмге жана католицизмге каршы болгон диндик-саясий кыймылдарына катышкан адам. 2. перен. жорук-жосунду бек кармап, дүйнөдөн кечкен адам).

ПУРИТАНКА женск. р. к пуританин; пуританка.

ПУРИТАНСКИЙ, ая, -ое пуританин-ге, пуританство-го т.

ПУРИТАНСТВО ср. пуританчылык (жорук-жосунду бек кармап, дүйнөдөн кечкендик).

ПУРПУР м. 1. (цвет) кара кочкул, кыпкызыл (өң); 2. (краска) пурпур файыркы заманда кездемени боёо үчүн колдонгон кара кочкул боёк; 3. уст. (ткань) пурпур боёк менен боёлгон кездеме.

ПУРПУРНЫЙ, ая, -ое см. пурпуровый.

ПУРПУРОВЫЙ, ая, -ое пурпур-га т.; **пурпуровый цвет** пурпур түс, кара кочкул түс.

ПУСК м. аракетке келтирүү, биринчи жолу жүргүзүү; **пуск завода** заводду биринчи жолу жүргүзүү.

ПУСКАЙ частица и союз разг. см. **пусть**.

ПУСКАТЬ несов. см. **пустить**.

ПУСКАТЬСЯ несов. 1. см. **пуститьсь**; 2. страд. к **пускать**.

ПУСТЕЛЬГА жс. зоол. күйкө.

ПУСТЕТЬ несов. бошоо, ээн калуу, бош калуу (мис. үй).

ПУСТИТЬ сов. 1. кого (выпустить) коё берүү, бошотуу, түшүрүү; **пустить птицу на волю** кушту коё берүү; **пустить коров в поле** уйларды талаага коё берүү; **пустить в воду сууга түшүрүү** (чөгөрүү); 2. кого (разрешить что-л.) жиберүү, уруксат кылуу; **пустить в отпуск**

разг. отпускага жиберүү; **пустить детей гулять** балдарды ойноого жиберүү; **3. кого (впустить)** коё берүү, жиберүү, киргизүү, уруксат кылуу; **пустить пассажиров в вагон** жүргүнчүлөрдү вагонго киргизүү; **пустить ночевать** кондуруу, конуп кетүүгө уруксат кылуу; **4. что (принести в действие)** аракетке келтирүү, биринчи жолу жүргүзүү; **пустить новый завод** жаңы заводду биринчи жолу жүргүзүү; **пустить часы** саатты жүргүзүү; **5. что (направить)** коё берүү, тегеретип жиберүү; **пустить обрuch по дорожке** алкакты жол менен тегеретип жиберүү; **6. что, чем (бросить)** ыргытуу, коюу, таштоо; **пустить камень в окно** терезеге таш ыргытуу; **пустить камнем в окно** терезени таш менен бир коюу; **7. что (разгласить)** таратуу, жайып жиберүү; **пустить слух** сөз таратып жиберүү; **8. что (о растении)** чыгуу, жаюу; **пустить ростки** өнүп чыгуу; **пустить корни** 1) тамыр жаюу; 2) *перен.* тамыр жаюу, бекем орношуу, бекем орун алуу; **пустить коней шагом** аттарды басыгы менен жай бастыруу; **пустить полк в обход** полкту курчап өтүүгө жиберүү; **пустить в эксплуатацию** эксплуатацияга берүү; **пустить в работу** ишке коё берүү (*жиберүү*); **пустить в продажу** сатууга чыгаруу; **пустить поле под хлопок** талааны пахта айдоо үчүн пайдалануу; **пустить в обращение или пустить в ход что-л.** пайдалануу, колдонуу; **пустить в ход все средства** бардык чараларды колдонуу; **пустить ко дну** батырып, чөгөрүп жиберүү; **пустить поезд под откос** *см.* **откос**; **пустить себе пулю в лоб** өзүн өзү атып өлтүрүү; **пустить по миру** *разг.* жакырдантуу, алдан тайдыруу, кайыр суратуу; **пустить пыль в глаза** *см.* **пыль**.

ПУСТИТЬСЯ *сов.* **1.** (*отправиться*) жөнөө, чыгуу, чыгып кетүү, жөнөп кетүү; **пуститься в путь** жолго чыгуу; **2.** (*начать делать что-л.*) баштоо; **пуститься бежать** чуркай баштоо; **пуститься вдгонку за кем-л.** бирөөнүн артынан түшүп кубалап жөнөө; **пуститься на хитрости** амалкөйлүк кылуу; **пуститься в подробности** майда-чүйдөсүн, убак-түйөгүн айта баштоо.

ПУСТО *нареч.* бош, ээн, эч ким жок; **в комнате было пусто** бөлмөдө эч ким жок болчу.

ПУСТОБРЁХ *м. прост.* калпчы; келжирек, сүйлөөк.

ПУСТОВАТЬ *несов.* **1.** (*быть нежилым*) бош болуу, ээн болуу, бош туруу, ээн туруу; **помещение пустует** үй ээн турат; **2.** (*не быть посещаемым*) ээн тура берүү, киши барбоо.

ПУСТОГОЛОВЫЙ, ая, -ое *разг.* акылы жок, мээси бөксө; **пустоголовый человек** акылы жок адам.

ПУСТОЕ *ср. см.* **пустой 4.**

ПУСТОЗВОН *м. разг.* ала көөдөн, орунсуз сөздү көп сүйлөгөн адам, жел өпкө.

ПУСТОЗВОНСТВО *ср. разг.* ала көөдөндүк, орунсуз сөздү көп сүйлөгөндүк, жел өпкөлүк.

ПУСТОЙ, ая, -ое **1.** (*ничем не заполненный*) бош, ээн, куру, эч нерсе толтурулбаган; көндөй (*полый*); **пустая бочка** бош бочка; **пустой чемодан** бош чемодан; **пустые карманы** куру чөнтөк, бош чөнтөк; **2. перен.** курулай, мазмунсуз (*бессодержательный*); көндөй, жеңил ойлуу, ар жагында эч нерсеси жок (*легкомысленный*); **пустой человек** көндөй, акылы аз киши; **3. перен.** (*неосновательный, напрасный*) негизсиз, куру бекер, курулай; **пустые слухи** куру бекер кабарлар; **пустые слова** курулай сөз,

ооздун жели; **пустая отговорка** негизсиз шылтоо; **4. в знач. суш. ср.** куру бекер, ишке ашпаган; **пустая порода** *геол.* металл аралашпаган кен (*порода*); **с пустыми руками** куру кол; **пустое место** аты эле бар, аты гана болбо-со; **переливать из пустого в порожнее** *погов.* бекердин ишин кылуу.

ПУСТОМЕЛЯ *м. и ж. разг.* келжирек, куру сүйлөй берген; *см.* **пустослов.**

ПУСТОПОРОЖНИЙ, ая, -ее *разг.* **1.** бош, куру бекер турган; **пустопорожний участок** бош турган участок; **2. перен.** (*бессодержательный*) мазмунсуз, маңызсыз.

ПУСТОСЛОВ *м. разг.* келжирек, сөз деп эле сүйлөй берген.

ПУСТОСЛОВИЕ *ср. разг.* курулай келжирей берүүчүлүк, маңызсыз сүйлөө.

ПУСТОСЛОВИТЬ *несов. разг.* куру келжиректик кылуу, сөз деп эле сүйлөй берүү.

ПУСТОТА *ж.* **1.** боштук, ээндик; **пустота дома** үйдүн боштугу, ээндиги; **2. перен.** (*бессодержательность*) мазмунсуздук, негизсиздик; **3. перен.** (*отсутствие интереса*) демилгеден ажырап, эч нерсеге кызыкпай калуучулук; **4. тех.** (*пустое пространство*) көндөй; **пустоты в литье** эритип куюлган металлдагы көндөйлөр.

ПУСТОТЕЛЫЙ, ая, -ое *тех.* көндөй; **пустотелый кирпич** көндөй кирпич.

ПУСТОЦВЕТ *м.* **1. бот.** кысыр гүл (*эч кандай урук, жемиш бербөөчү гүл*); **2. перен.** данеги жок; аты бар, заты жок; ишинен береке чыкпаган (*адам*).

ПУСТОШЬ *ж.* бош жер, бош жаткан жер.

ПУСТЫННИК *м.* тарки дүйнө кылган адам (*динге берилип, обочо, элден безип жашаган адам*).

ПУСТЫННЫЙ, ая, -ое ээн, эли жок; **пустынный остров** ээн арал (*эл жашабаган*).

ПУСТЫНЯ *ж.* чөл, ээн жаткан талаа, ээн талаа; **глас вопиющего в пустыне** куру талаага айтылган сөз.

ПУСТЫРЬ *м.* ээн жер, бош калган жер.

ПУСТЫШКА *ж. разг.* **1.** (*соска*) бош резина упчу; **2. (о человеке)** күүлдөгөн, мазмунсуз киши; жел өпкө, ар жагында эч нерсеси жок бош киши.

ПУСТЬ **1.** частица мейли, -сын; **пусть едет, если хочет** мейли эгерде кааласа, бара берсин; **скажи ему, пусть он придет** аган, келсин деп, айтып кой; **2. союз уступ.** (*положим, допустим, хотя, хотя бы*) болсо да, макул; **здание пусть трудное, но выполнимое** тапшырма кыйын болсо да, аткарууга болот; **пусть так** мейли, болуптур, ошондой эле болсун.

ПУСТЯК *м.* арзыбаган нерсе, болор-болбос, майда-чүйдө, колдон келе турган нерсе; **это пустяки** бул болор-болбос эле нерсе; **поссобриться из-за пустяков** болгон нерсе үчүн араздашып калуу.

ПУСТЯКОВЫЙ, ая, -ое *разг.* арзыбаган, майда-чүйдө, болор-болбос; **пустяковое дело** болор-болбос эле иш, оңой эле иш.

ПУСТЯЧНЫЙ, ая, -ое *см.* **пустяковый.**

ПУСТЯЧОК *м. разг.* пренебр. *см.* **пустяк.**

ПУТАНИК *м. разг.* чаташтыра берүүчү, чаташа берүүчү.

ПУТАНИЦА *ж.* чаташкан, чатак, баш аламан.

ПУТАНЫЙ, ая, -ое чаташкан, ачык эмес, чаржайыт, баш аламан; **путаное объяснение** чаташкан түшүндүрүү.

ПУТАТЬ *несов.* 1. что чаташтыруу, чатыштыруу; **пўтатъ нїткї** жипти чатыштыруу; 2. что (вносить беспорядок) баш аламан кылуу, чаташтырып жиберүү, тартибин (иретин) бузуу; 3. кого-что с кем-чем (смешивать) аралаштыруу, чаташтыруу, алмаштыруу; 4. кого, разг. (вовлекать, вмешивать) катыштыруу, кабылтуу, тартуу, чатыштыруу; **не пўтайте мєня в ѓто дєло** мени бул ишке катыштырбаңыз; 5. (сбивчиво говоритъ) аралаштыруу, чатыштыруу, баш аламан кылуу; **не пўтайте, отвечайте яснее** баш аламан кылбай, ачыгыраак жооп бериңиз; 6. кого (сбивать с толку) чаташтыруу, адаштыруу; **пўтатъ вопро́сами** суроо берип, адаштыруу, чаташтыруу; 7. кого, обл. (надевать путы) тушоо, тушамыш салуу; **пўтатъ лошаде́й** аттарды тушап коюу.

ПУТАТЬСЯ *несов.* 1. чаташуу, чатышып калуу; **нїткї пўтаю́тся** жиптер чатышат; 2. (сбиваться) жаңылышуу, чаташуу, адашуу; 3. во что, разг. (вмешиваться) аралашуу, кийлигишүү, кыпчылуу; **пўтатъся не в своѐ дєло** тиешеси жок ишке кийлигишүү, өзүнө тиешеси жок ишке кийлигишүү; 4. страд. к пўтатъ.

ПУТЕВОДИТЕЛЬ *м.* 1. уст. (руководитель) жол башчы, жетекчи, жол көрсөтүүчү; 2. (справочная книга) жол көрсөткүч; **железнодоро́жный путево́дитель** темир жол көрсөткүчү (китепче).

ПУТЕВОДНЫЙ, ая, -ое жол көрсөтүүчү; **путеводная звезда́** *перен.* жол көрсөткүч (мис. багыттоочу идея).

ПУТЕВОЙ, ая, -ое *путь-ка т.*; **путевой журна́л** жол журналы (жолдогу окуяларды жазат турган); **путевые расходы́** жол чыгымдары, жол расходдору.

ПУТЕЕЦ *м.* 1. (инженер) жол салуучу инженер; 2. (работник железнодорожного транспорта) темир жолчу, темир жол транспортунда иштеген кызматкер.

ПУТЕЙСКИЙ, ая, -ое: **путейский инженер** жол инженери.

ПУТЕШЕСТВЕННИК *м.* саякатчы.

ПУТЕШЕСТВЕННИЦА *женск. р. к путешественник.*

ПУТЕШЕСТВИЕ *ср.* саякат.

ПУТЕШЕСТВОВАТЬ *несов.* саякат кылуу.

ПУТЁВКА *жс.* путёвка; **путёвка в санато́рий** санаторийге берилүүчү путёвка.

ПУТЁМ I *предлог с род. п. (посредством)* жолу менен, аркылуу; **узнáть путём опрóса** сурамалоо аркылуу билүү.

ПУТЁМ II *нареч. прост. (толково)* жөнү менен, дурус гана; **расскажи́ путём** жөнү менен сүйлөй бер.

ПУТИ́НА *жс.* балык кармоо өнөктүгү (балык кармоонун белгилүү бир кызыган мезгили, мис. жазгы, күзгү); **весённая путі́на** жазгы балык кармоо өнөктүгү.

ПУТЛІ́ЩЕ *ср.* үзөңгү боо.

ПУ́ТНИК *м.* жоолоочу.

ПУ́ТНИЦА *женск. р. к пўтник.*

ПУ́ТНЫЙ, ая, -ое *разг.* билген, колунан келген, ишмер, түшүнгөн; жарытылуу, берекелүү; **из ѓтого дєла ничєго пўтного не выйде́т** бул иштен жарытылуу эч нерсе чыкпайт.

ПУТЧ *м. полит.* путч (мамлекеттик төңкөрүш жасап, бийликти алууну көздөгөн заговорчулардын чоң эмес тобунун авантюристтик аракетин).

ПУ́ТЫ *мн. (ед. путо ср.)* 1. обл. тушамыш, тушоо; 2. *перен.* кишен (мис. капиталисттик кулдуктун торлору).

ПУТЬ *м.* 1. (дорога) жол; **проложіть путь** жол салуу; **зймний путь** кышкы жол; **санный путь** чана жолу; **сбїться с путі́ 1)** (заблудиться) жолдон адашуу; 2) *перен.* жолдон адашуу, жаңылыш жолго түшүү; **по путі́ 1)** (по дороге) жолу бирге болуу, жолу бир болуу; 2) *перен.* бирөө менен максаты, багыты бир болуу; 2. (сообщение, способ передвижения) жол; **вóдный путь** суу жолу; **путі́ подвóза воен.** ташуу жолу, жеткирүү жолу; 3. *ж.-д.* жол; **постáвить пóезд на запáсный путь** поездди запас жолго коюу; **на железнодоро́жных путях** темир жолдордо; **слўжба путі́** жол кызматы; 4. (направление, маршрут) багыт, жол; **изб́рать путь чєрез гóры** тоо аркылуу барууга чечим кылуу; **око́льным путём 1)** түз эмес, айланма жол менен; 2) *перен.* бирөө аркылуу, башка жактан, ичмектеп; 5. (путешествие, поездка) жол, жол тартуу (жүрүү); **пугі́ться в путь** жолго чыгуу; **в трѣх днях путі́** үч күнчүлүк жол; **об́ратный путь** кайра келиш жол; **на об́ратном путі́** кайра келатканда; **во врѣмя путі́** жолдо келатканда; 6. **путі́ мн. анат.** (органы) жолдор; **дыхáтельные путі́** дем алуу жолдору; **пищеварітельные путі́** тамак сиңирүү жолдору; 7. *перен.* (направление деятельности) жол; **по лєнинскому путі́** Лениндин көрсөткөн жолу менен; **социалистіческий путь развітия** өнүгүүнүн социалисттик жолу; 8. (способ) жол; **какїм путём?** кандайча жол менен?, кантип?, кандай кылып?; **дєйствовать мїрным путём** тынчтык жолу менен аракет кылуу; **жїзненный путь** өмүр жолу, турмуш; **счастливого путі́!** сапарың оң болсун!, жолуң ачылсын!; **на вѣрном путі́** туура жолдо болуу; **прóводить кого-л. в послєдний путь** бирөөнү кайтпас сапарга жөнөтүү; **стоять на чьѣм-л. путі́** бирөөнүн жолунда туруу (каргаша болуу); **Млєчный Путь астр.** Кой Жолу, Саманчынын Жолу, Куш Жолу.

ПУФ *м.* 1. (род мебели) пуф (жумшак жапыз отургуч); 2. *разг.* (выдумка, обман) жалган, ойлоп чыгарган, калп нерсе.

ПУХ *м.* мамык (птичий); тыбыт (козий); **лебяжий пух** ак куу мамыгы; **рыльце в пуху** *разг.* оозу кандуу (жаман иштен куру эмес, четте калбаган); **ни пўха ни перá!** *разг.* ишин, оңолсун!, оң болсун!, ишиң ийгиликтүү болсун!, олжолуу бол!; **в пух** таш-талканын чыгарып, быт-чыт кылып, таш-талканы чыгып, быт-чыт болуп; **проигрался в пух** таш-талканы чыгып утулду; **в пух и в прах** таш-талканын чыгарып, быт-чыт кылып, таш-талканы чыгып, быт-чыт болуп.

ПУХЛЕНЬКИЙ, ая, -ое *уменьш.-ласк. от пўхлый* болпойгон, борсойгон, болтойгон.

ПУХЛОСТЬ *жс.* болпойгондук, борсойгондук, болтойгондук; **пухлость щѣк** беттердин болтойгондугу.

ПУХЛЫЙ, ая, -ое көпкөн, болпойгон.

ПУХНУТЬ *несов.* шишүү, шишип чыгуу; **щєка́ пўхнет** бет шишийт; **головá пўхнет** *разг.* чарчагандыктан баш ооруу, баш катуу.

ПУХОВІ́К *м.* мамык олпок.

ПУХÓВКА *жс.* пуховка (уна сыйпануучу жумшак назик тыбытча).

ПУХÓВЫЙ, ая, -ое *пух-ка т.*; **пухóвое одея́ло** мамык жууркан; **пухóвый платóк** тыбыт жоолук.

ПУЧЕГЛÁЗИЕ *ср.* тосток көз, тостогой көз.

ПУЧЕГЛÁЗЫЙ, ая, -ое тосток көз, тостогой көз.

ПУЧИНА ж. 1. (водоворот) айланпа, ирим; 2. (морская бездна) ирим, эң терең жер (деңизде, океанда); **ввернуть в пучину бедствий** балакеттан иримине кабылтуу.

ПУЧИТЬ несов. разг. 1. безл. көбүү, көөп чыгуу, чандайып чыгуу; у него живёт пучит анын ичи көөп чыкты; 2. что (таращить) тостойтуу; пучить глаза көздү тостойтуу.

ПУЧИТЬСЯ несов. разг. көөп чыгуу, томпоюп чыгуу (мис. ич, курсак).

ПУЧОК м. 1. уменьш. от пук бир тутам, бир боо; пучок трав бир тутам чөп; пучок лука бир боо пияз; 2. (прическа) желкеге түйүлгөн чач, бир тутам чач; пучок лучей бир жерден оргуп чыккан шоола.

ПУШЕЧНЫЙ, ая, -ое пушка-га т.; пушечная пальба замбиректин аткылашы; пушечное мясо замбиректин жеми (капиталисттик өлкөлөрдө – согушка күргүчтөп айдап киргизилген солдаттар).

ПУШИНКА жс. 1. бир тал тыбыт же мамык; 2. эбелектей (жеңил).

ПУШИСТОСТЬ жс. 1. түктүүлүк (мис. шабдалынын кабыгы); 2. жумшактык, үлпүлдөктүк (мис. чач).

ПУШИСТЫЙ, ая, -ое 1. түктүү (мис. шабдалынын кабыгы); 2. жумшак, үлпүлдөк; пушистые волосы үлпүлдөк чач.

ПУШКА жс. замбирек; зенитная пушка зениттик замбирек (асмандагы самолётту атуучу замбирек); противотанковая пушка танкыны атуучу замбирек; стрелять из пушек замбиректен атуу; на пушку раз. опузалоо, ормон опуза кылуу; стрелять из пушек по воробьям посл. болор-болбос ишке чоң күч жумшоо.

ПУШКАРЬ м. воен. уст. 1. артиллерист; 2. замбирекчи, замбирек куюу боюнча мастер.

ПУШКИНСКИЙ, ая, -ое Пушкин-ге т.

ПУШНИНА жс. собир. пушнина (баалуу аң терилери).

ПУШНОЙ, ая, -ое пушнина-га т.; пушной зверь териси баалуу айбан; пушной товар баалуу тери товар; пушной промысел териси баалуу айбанга аңчылык кылуу.

ПУШОК м. 1. ак күп; цыплята покрыты пушкóм жөжөнүн денесине ак күп чыкты; 2. түк; пушок на лице у юноши өспүрүм жигиттин бетиндеги түк.

ПУЩА жс. калың токой, чытырман токой.

ПУЩЕ нареч. разг. күчтүүрөөк, ого бетер, андан бетер; ещё пуще дагы күчтүүрөөк; пуще прежнего мурундан да бетер.

ПУЩИЙ, ая, -ее: для пущей важности разг. көтөрүлүү үчүн, кадырын көтөрүү үчүн.

ПУЩУ, пущү, пустишь и т.д. буд. вр. от пустить.

ПУЩУСЬ, пущүсь, пустишься и т.д. буд. вр. от пуститься.

ПЧЕЛА жс. (мн. пчелы) бал аарысы; пчелы жужжат аарылар ызылдайт; рабочая пчела жумушчу (бал жыйноочу) аары.

ПЧЕЛИНЫЙ, ая, -ое пчела-га т.; пчелиный улей бал челек; пчелиный рой аарынын уюгу; пчелиная матка эне аары.

ПЧЕЛОВОД м. аары багуучу, бал челекчи.

ПЧЕЛОВОДНЫЙ, ая, -ое пчеловодство-го т.; пчеловодный инвентарь аарычылык инвентары (шаймандары), бал челекчилик инвентары (шаймандары).

ПЧЕЛОВОДСТВО ср. 1. (разведение пчёл) аары асыроочулук, аары багуучулук, бал челекчилик; 2. (пасека) бал челектер турган жер.

ПЧЕЛОВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое пчеловодство-го т.; пчеловодческое хозяйство аары багуу чарбачылыгы.

ПЧЕЛЬНИК м. бал челек.

ПЧЁЛКА жс. уменьш.-ласк. от пчела кичинекей аары.

ПШЕНИЦА жс. буудай; яровая пшеница жаздык буудай; озимая пшеница күздүк буудай.

ПШЕНИЧНЫЙ, ая, -ое пшеница-га т.; пшеничная мука буудай уну; пшеничный хлеб буудай наны.

ПШЕНО ср. чийки акталган таруу.

ПШЁННЫЙ, ая, -ое пшено-го т.; пшенная крупа чийки акталган таруу; пшенная каша чийки акталган таруудан жасалган ботко.

ПЫЖ м. пыж (мылтыктын жезин же мылтыкты дүрмөттөгөндө тыгылуучу кийиз жс.б.).

ПЫЖИТЬСЯ несов. разг. 1. (стараться) күч салуу, тырышуу; 2. (важничать) маалкатып чоюлуу.

ПЫЛ м. 1. обл. (жар, пламя) жалын; пирожки с пылу, с жару эми эле оттон чыккан ысык самса; 2. перен. (горячность) көңүл эргүү, кызуу; юношеский пыл эргип турган жаш жүрөк; в пылу гнева ачуунун кызуусу менен; в пылу сражения кызуу салгылашып жатканда.

ПЫЛАТЬ несов. 1. (ярко гореть) жалындоо, жалындап күйүү; дрова пылают отун жалындап күйөт; 2. (светиться). жалжылдоо, жаркыроо, абдан жарык болуу; пылает тысячью огней обширный зал заңгыраган кең зал миндеген чырактардын жарыгы менен жаркырайт; 3. (становиться красным, горячим) кызаруу, албыруу; щёки пылают беттери албырат; 4. чем, перен. абдан берилүү, күйүү, жалындоо; пылать любовью абдан сүйүү; пылать гневом аябай ачуулануу, катуу каардануу.

ПЫЛЕВИДНЫЙ, ая, -ое чаң сыяктуу.

ПЫЛЕНЕПРОНИЦАЕМЫЙ, ая, -ое чаң-өткүс, чаң өткөрбөс.

ПЫЛЕСОС м. пылесос, чаң соргуч.

ПЫЛЕУЛАВЛИВАЮЩИЙ, ая, -ее: пылеулавливающая установка тех. чаңды тосуп алуучу машина.

ПЫЛЕУЛОВИТЕЛЬ м. тех. чаң тоскуч (абаны чаңдан тазалоочу прибор).

ПЫЛИНКА жс. чаңдын бир бүртүгү.

ПЫЛИТЬ несов. чаңдатуу (поднимать пыль); чаңга бастыруу, чаң кылуу (покрывать пылью); пылить одежду кийимди чаң кылуу.

ПЫЛИТЬСЯ несов. чаң болуу, чаңдоо, чаң басуу.

ПЫЛКИЙ, ая, -ое 1. өтө берилген, өтө ысык, алып учкан; пылая любовь өтө ысык сүйүү; пыльное воображение алып учкан ой (кыял); 2. кызуу, кызыма, кызып кетме; пылкий юноша кызыма жигит.

ПЫЛКОСТЬ жс. кызуулук, өтө кызып кетмелик, өтө шыктуулук.

ПЫЛЬ жс. чаң; поднимать пыль чаңдатуу; сметать пыль чаңды шыпыруу; угольная пыль көмүрдүн чаңы; пустить пыль в глаза көз боёмолоо, көз боёо.

ПЫЛЬНИК м. 1. бот. чаңдык (гүлдүн аталыгындагы майда чаңчасы бар кичине капчыкча); 2. (плац) чаңга кийүүчү плащ.

ПЫЛЬНО нареч. чандуу, чандак.

ПЫЛЬНЫЙ, ая, -ое чаңдуу, чаң баскан; **пыльная доро́га** чаңдуу жол; **пыльный ковёр** чаң баскан килем; **пыльный во́здух** чаңдуу аба.

ПЫЛЬЦА *ж. бот.* чаңча (*өсүмдүктөрдүн эркектик уругу*).

ПЫРЁЙ *м. бот.* буудай баш, буудайык, тарак баш, наргия чөп.

ПЫРЁЙНИК *м. см.* **пырём.**

ПЫРНУТЬ *однокр. кого-что чем, прост.* бышып алуу, саюу, сүзүү; **пырнуть ножом** бычак менен бышып алуу; **пырнуть рога́ми** мүйүзү менен сүзүп алуу.

ПЫТАТЬ *несов. кого 1. (подвергать пытке)* кыйноо, кыйноо көрсөтүү; **2. перен.** азап көрсөтүү, жадатуу, кыйноо; **пытать сча́стья** *разг.* бакыт сынап көрүү.

ПЫТАТЬСЯ *несов.* аракет кылып көрүү, тырышуу; **он пыта́лся оправда́ться** ал актанууга аракеттенди.

ПЫТКА *ж. 1.* кыйноо; **2. перен.** азап көрсөтүү, кыйноого алуу, жадатуу.

ПЫТЛИ́ВО *нареч.* кунт коюп.

ПЫТЛИ́ВОСТЬ *ж.* билүүгө аракет кылгандык шыктуулук, кунттуулук.

ПЫТЛИ́ВЫЙ, ая, -ое шыктуу, билүүгө аракет кылган, кунттуу.

ПЫХАТЬ *несов. чем, разг. 1. (обдавать жаром)* ысык илеп уруу; **печь пышет жа́ром** мештин ысыгы уруп турат; **2. перен.: он пышет весе́льем** анын шайырдыгы кайнап турат; **пышет здоро́вьем** ден соолугу чагырап турат.

ПЫХТЕ́ТЬ *несов. 1. (тяжело дышать)* күшүлдөө, бышылдоо; **2. (выпускать газ, пар)** бышылдоо, күшүлдөө, быш-быш этүү, күш-күш этүү; **парово́з пыхтит** паровоз бышылдап турат; **3. перен. разг.** алек болуу, алышуу; **он уже це́лый час пыхтит над зада́чей** ал бир сааттан бери маселе чыгара албай алек болуп отурат.

ПЫШКА *ж. 1. (булочка)* тегерек көмөч нан (*күлчө*); **2. перен. разг. (о ребёнке или женицине)** борсойгон, болтойгон.

ПЫШНО́СТЬ *ж. (роскошь)* кооз жасалгалуулук, шаан-шөкөттүүлүк; салтанаттуулук (*торжественность*).

ПЫШНЫЙ, ая, -ое **1. (роскошный)** кооздолуп жасалган, шаан-шөкөттүү; салтанаттуу (*торжественный*); **пышный наряд** барпайта кооз тигилген кийим; **2.** жайкалган кооз, барпайган кооз; **пышная причёска** барпайта кооз таралган чач; **3. перен. (напыщенный)** бой көтөргөн, текебердүү, ооз көптүрүп сүйлөнгөн; **произнести пы́шную ре́чь** ооз көптүрүп сүйлөө.

ПЬЕДЕСТА́Л *м.* пьедестал (*эстеликтин, колонналардын негизи, түбү*); **мра́морный пьедеста́л** мрамор пьедестал; **низве́ргнуть с пьедеста́ла** *перен.* коомдук кадырын түшүрүү.

ПЬЕКСЫ *только мн. спорт.* пьексы (*лыжада жүрүү үчүн кийе турган атайын бут кийим*).

ПЬЕ́СА *ж. 1. театр.* пьеса; **пьеса́ имела успе́х** пьеса ийгиликке ээ болду; **2. муз.** пьеса (*чоң эмес музыкалык чыгарма*).

ПЬЮ, пью, пьёшь и т.д. наст. вр. от пить.

ПЬЮЩИ́Й, ая, -ее **1. прич. от пить;** **2. прил.** ичүүчү; **3. в знач. суц. м., ж.** ичкиликти жакшы көргөн адам, ичкич.

ПЬЯНЕ́ТЬ *несов. 1. (становиться пьяным)* мас болуу; **2. перен. (приходить в восторженное состояние)** мас болуу, эрүү, толкундоо; **пьяне́ть от ра́дости** кубанычка мас болуу.

ПЬЯНИ́ТЬ *несов. кого 1.* мас кылуу; **вино́ его́ бы́стро пья́нит** вино аны тез эле мас кылат; **2. перен. (приводить в восторженное состояние)** көңүл көтөрүү; эргитүү, мас кылып толкундатуу.

ПЬЯ́НИЦА *м. и ж. аракеч, пьянеч; го́рький пья́ница* барып турган аракеч.

ПЬЯ́НКА *ж. разг.* ичкиликти көп ичкен олтуруш.

ПЬЯ́НСТВО *ср.* ичкиликке берилүүчүлүк, аракеттик, пьянчектик.

ПЬЯ́НСТВОВА́ТЬ *несов.* ичкилик ичип мас болуп жүрүү, пьянчектик кылуу.

ПЬЯ́НЧУ́ГА *м. и ж. презр.* аракеч, аябаган пьянеч.

ПЬЯ́НЫЙ, ая, -ое **1. (нетрезвый)** мас, мас киши; **2. (опьяняющий)** мас кылуучу; **пья́ное вино́** мас кылуучу вино; **с пья́ных гла́з** *разг.* мас болуп туруп.

ПЭ́Р *м. пэр (Англия, Франция жана Японияда - эн жогорку дворяндык титул).*

ПЮПИ́ТР *м.* пюпитр (*нота же китеп койгуч бийик айдош тактай*).

ПЮРЕ́ *ср. нескл.* пюре (*жашылчаларды, картөшкөнү, жер-жемиштерди сүрүп жасалган тамак*); **карто́фельное пю́ре** картөшкөдөн жасалган пюре.

ПЯ́ДЬ *ж.* бир сөөм, бир укум; **ни пяди земли́** бир сөөм жерди да; **будь он се́ми пяде́й во лбу́** *разг.* ал канчалык акылмандын акылманы болсо да.

ПЯ́ЛИТЬ *несов. что* керүү, чоюу, тартуу, керип чоюу; **пялить шку́рки** терини керип чоюу; **пялить гла́за на кого-что-л. разг.** бирөөгө же бир нерсеге таңыркап чакыя кароо, акырая кароо.

ПЯ́ЛЬЦЫ *только мн.* пальцы (*сайма саюуда колдонулуучу шаймандын бир түрү*); **сиде́ть за пя́льцами** сайма сайып отуруу.

ПЯ́СТЬ *ж. анат.* беш манжа, манжа.

ПЯТА́ *ж.* согончок; **ходи́ть за кем-л. по пята́м бирөөнүн** артынан калбай ээрчип жүрө берүү; **гна́ться за кем-л. по пята́м бирөөнүн** артынан калбай кубалоо; **с головы́ до пята́** башынан аягына чейин; **под пята́й** таман астында, эзүүсүндө; **попа́сть под пята́** таманынын астына түшүү; **ахилле́сова пята́** өлөр жери, такыр колтук.

ПЯТА́К *м.* беш тыйындык, бир мири; **ме́дный пята́к** беш тыйындык чака.

ПЯТА́ЧОК *м. 1. см.* пятак; **2. (рыло у сви́ньи)** чочконун тумшугу.

ПЯТЕ́РНЯ *ж. разг.* арбайта ачылган кол, жайылып турган кол.

ПЯ́ТЕРО *числ.* бешөө, беш; **их было́ пята́ро** алар бешөө болчу; **пята́ро челове́к** беш киши.

ПЯТЕ́РКА *ж. 1. (цифра)* бешилик (*беш деген цифра*); **2. (школьная от́метка)** беш, бешилик (*баа*); **3. разг. (пять рубле́й)** беш сом, беш сомдук акча, беш сом акча; **4. (карта)** бешилик; **5. (группа из пяти челове́к)** беш кишиден турган топ.

ПЯ́ТИ *род., дат. и предл. п. от пять.*

ПЯ́ТИ- *татаал сөздөрдүн «беш» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. пятиуго́льный беш бурчтуу.*

ПЯ́ТИАЛТЫ́ННЫЙ *м. уст.* он беш тыйын.

ПЯ́ТИБО́РЬЕ *ср. спорт.* пятиборье (*беш түрлүү көнүгүүлөрдөн турган спорттук мелдеш*).

ПЯ́ТИГРА́ННИК *м. мат.* беш кырдык.

ПЯ́ТИГРА́ННЫЙ, ая, -ое беш кырдуу.

ПЯ́ТИДЕ́СЯТИ *род., дат. и предл. п. от пятьдеся́т.*

ПЯТИДЕСЯТИЛÉТИЕ *ср.* 1. (*срок*) элүү жыл, элүү жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) элүү жылдык; **пятидесятилетие со дня рождения** туулганына элүү жыл толуу, элүү жашка чыгуу.

ПЯТИДЕСЯТИЛÉТНИЙ, ая, -ее 1. (*о сроке*) элүү жылдык; **пятидесятилетний юбилей** элүү жылдык юбилей; 2. (*о возрасте*) элүү жашар, элүү жаштагы, элүүдөгү.

ПЯТИДЕСЯТЫЙ, ая, -ое *числ.* элүүнчү; **пятидесятый номер** элүүнчү номер; **пятидесятая страница** книги китептин элүүнчү бети.

ПЯТИДНÉВКА *жс.* беш күндүк.

ПЯТИДНÉВНЫЙ, ая, -ое беш күндүк; **пятидневный срок** беш күндүк мөөнөт; **пятидневный путь** беш күндүк жол.

ПЯТИКЛÁССНИК *м.* бешинчи класстын окуучусу.

ПЯТИКЛÁССНИЦА *женск. р. к пятиклассник.*

ПЯТИКОНÉЧНЫЙ, ая, -ое 1. беш учтуу; 2. беш бурчтуу; **пятиконечная звезда** беш бурчтуу жылдыз.

ПЯТИКОПÉЕЧНЫЙ, ая, -ое беш тыйындык.

ПЯТИКРАТНЫЙ, ая, -ое беш эсе, беш мертебе; **в пятикратном размере** беш эсе өлчөмдө.

ПЯТИЛÉТИЕ *ср.* 1. (*срок*) беш жыл, беш жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) беш жылдык.

ПЯТИЛÉТКА *жс.* беш жылдык.

ПЯТИЛÉТНИЙ, ая, -ее 1. **пятилетка-га т.**; **пятилетний план** беш жылдык план; 2. (*о возрасте*) беш жашар, беш жаштагы, бештеги; **пятилетний ребенок** беш жашар бала.

ПЯТИМÉСЯЧНЫЙ, ая, -ое беш айлык; **в пятимесячный срок** беш айлык мөөнөттүн ичинде; **пятимесячный ребенок** беш айлык бала.

ПЯТИМИНУТКА *жс.* пятиминутка, беш мүнөттүк (*клиника, оорукана, поликлиникада өткөрүлүүчү кыска консультация*).

ПЯТИРУБЛÉВКА *жс. разг.* беш сомдук акча, беш сом.

ПЯТИРУБЛÉВЫЙ, ая, -ое беш сомдук.

ПЯТИСÓТ *род. п. от пятьсот.*

ПЯТИСÓТЕННЫЙ, ая, -ое *разг.* беш жүз сомдук.

ПЯТИСÓТЛÉТИЕ *ср.* 1. (*срок*) беш жүз жыл, беш жүз жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) беш жүз жылдык.

ПЯТИСÓТЛÉТНИЙ, ая, -ее беш жүз жылдык; **пяти-сотлétняя давность** беш жүз жыл мурда болгон.

ПЯТИСÓТНИЦА *жс.* беш жүзчү (*мис. кызылчанын гектарынан 500 центнер алган аял*).

ПЯТИСÓТЫЙ, ая, -ое *числ.* беш жүзүнчү; **пяти-сотый номер** беш жүзүнчү номер.

ПЯТИСТА́М *дат. п. от пятьсот.*

ПЯТИСТА́Х *предл. п. от пятьсот.*

ПЯТИСТÍШИЕ *ср. лит.* беш саптан, беш жолдон, беш сабактан турган ыр (*маани жагынан байланыштуу беш жол ыр*).

ПЯТИСÓПНЫЙ, ая, -ое *лит.*: **пятистóпный стих** беш стопалык ыр (*беш стопадан түзүлгөн ыр*).

ПЯТИТÓНКА *жс. разг.* беш тонналык (*мис. автомашина*).

ПЯТИТÓННЫЙ, ая, -ое беш тонналык.

ПЯТИТЫ́СЯЧНЫЙ, ая, -ое 1. *числ.* беш миңинчи; 2. *прил.* беш миңдик, беш миңден турган; **пятитысячный отряд** беш миң кишиден турган отряд.

ПЯТИТЬСЯ *несов.* кетенчиктөө.

ПЯТИУГО́ЛЬНИК *м. мат.* беш бурчтук.

ПЯТИУГО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое беш бурчтуу.

ПЯТИЭТА́ЖНЫЙ, ая, -ое беш этаждуу, беш кабат; **пятиэтажное здание** беш кабат үй.

ПЯ́ТКА *жс.* 1. согончок; 2. (*чулка, носка*) согончок; **двойная пятка** кош кабат согончок (*байпактын*); **душа́ в пятки ушла́ разг.** жан кулактын учуна чыкты; **только пятки засверкали́ разг.** чымын-куюн болуп, артына карабай качты.

ПЯТНАДЦАТИЛÉТНИЙ, ая, -ее 1. (*о сроке*) он беш жылдык; 2. (*о возрасте*) он беш жашар, он беш жаштагы; **пятнадцатилétний юноша** он беш жашар бала; **в пятнадцатилétнем вóзрасте** он беш жашында.

ПЯТНА́ДЦАТЫЙ, ая, -ое *числ.* он бешинчи; **пятнадцатый номер** он бешинчи номер; **пятнадцатая страница** книги китептин он бешинчи бети; **пятнадцатого апреля** он бешинчи апрелде.

ПЯТНА́ДЦАТЬ *числ.* он беш.

ПЯТНА́ТЬ *несов. кого-что* 1. (*начкать*) булгоо, так салуу; 2. *перен. (позорить)* жамандоо, жаман атты кылуу.

ПЯТНАШКИ *только мн. разг.* пятнашки (*балдардын оюндарынын бир түрү*).

ПЯТНÍСТЫЙ, ая, -ое чаар, ала-була, темгилдүү; **пятнистая кошка** темгилдүү мышык.

ПЯ́ТНИЦА *жс.* жума; **у него́ семь пятниц на неделе́ погов.** сөзүндө туруму жок, айный бермей, сөзүндө турбаган.

ПЯТНО́ *ср.* 1. так, темгил; **лицо́ в красных пятна́х** кызыл темгили бар бет; **корова́ с белым пятно́м на лбу́** кашка уй; **ру́ки в чернильных пятна́х** сыя таамп булганган кол; **са́льное пятно́** майдын тагы; **выводи́ть пятна́** такты кетирүү; 2. *перен.* жаман атак, жаман ат; **пятно́ позора́** маскарачылыктын жаман аты; **смы́ть пятно́** жаман аттан кутулуу; **роди́мое пятно́** 1) (родинка) мең, кал; 2) *перен. (пережиток)* калдык; **и на солнце́ есть пятна́** *посл.* күндүн да кара тагы бар; **солнечные пятна́** күндүн бетинен кез-кезде пайда боло калуучу так сыяктуу каралжын нерсе; **бе́лое пятно́** белгисиз жер (*географиялык карталарда – изилдене элек жерлер*); **же́лтое пятно́** *анат.* сары так (*көрүү нервинен чыга бериш жердеги көздүн торчосунун эң эле сезгич жери*).

ПЯТНЫШКО́ *ср. уменьш. от пятно́* так, темгил, кичине так.

ПЯ́ТОК *м. разг.* беш; **пя́ток яйц́** беш жумуртка; **пи́ток я́блок** беш алма.

ПЯ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое *пятка-га т.*

ПЯ́ТЫЙ, ая, -ое *числ.* бешинчи; **пя́тый год** бешинчи жыл; **пя́тый номер** бешинчи номер; **в пя́том часу́** саат төрттөн өтө бергенде; **в нача́ле пя́того (часа)** саат бешке караганда; **че́тверть пя́того** төрттөн он беш минута өттү; **пя́тая часть** бештен бир бөлүгү; **две пя́тых** бештен эки; **расска́зывать из пя́того в деся́тое погов.** баш аягы жок, байланышсыз сүйлөй берүү (*тантуу*).

ПЯТЬ *числ.* беш.

ПЯТЬДЕСЯ́Т *числ.* элүү.

ПЯТЬСÓТ *числ.* беш жүз.

ПЯ́ТЫЮ I нареч. бешке, беш жерде; **пя́тыю пять – двáдцать пять** беш жерде беш – жыйырма беш.

ПЯ́ТЫЮ II твор. п. от пять.

ПЯ́ТЫЮДЕСЯ́ТЬЮ твор. п. от пятьдесят.

ПЯ́ТЫЮСТА́МИ твор. п. от пятьсот.

Р

РАБ м. 1. кул; 2. *перен.* өз эркин бир адатка баш ий-дирген адам.

РАБА ж. см. **рабыня**.

РАБКОР м. (*рабочий корреспондент*) рабкор (*жумушчу кабарчы*).

РАБКÓРОВСКИЙ, ая, -ое **рабкор-го** т.

РАБОВЛАДÉЛЕЦ м. кул ээси, кул ээлөөчү.

РАБОВЛАДÉЛЬЧЕСКИЙ, ая, -ое **рабовладение-ге**, **рабовладелец-ке** т.; **рабовладельческий** строй кул ээлөөчүлүк (*коомдук*) түзүлүш.

РАБОВЛАДÉНИЕ ср. кул ээлөө, кул кулдануу.

РАБОЛÉНИЕ ср. презр. көшөкөрлөнүү, жагынуу, кошамат кылуу.

РАБОЛÉПНЫЙ, ая, -ое презр. көшөкөр, көшөкөрлөнгөн, жагынуучу, кошаматчы.

РАБОЛÉПСТВО ср. презр. көшөкөрдүк, жагынуучулук, кошаматчылык.

РАБОЛÉПСТВОВАТЬ несов. презр. көшөкөрлөнүү жагынуу, кошамат кылуу.

РАБОТА ж. 1. (*деятельность*) жумуш, иш; **рабóта** машины машинакын иши (*жумуш*); **рабóта** сёрдца жүрөктүн иштеши; 2. (*занятие, труд*) эмгек, жумуш, кызмат; **физическая рабóта** кара жумуш; **умственная рабóта** мээ иши; **научная рабóта** илимий кызмат; 3. **рабóты** мн. юр. жумуштар, иштер; **принудительные рабóты** эрксиз жумуштар; 4. (*производственная деятельность*) жумуштар, иштер; **рабóты по преобразованию природы** жаратылышты кайра өзгөртүү боюнча жумуштар; **полевые рабóты** талаа жумуштары; 5. (*служба*) кызмат; **место рабóты** кызмат орду; **постоянная рабóта** туруктуу кызмат; 6. (*обрабатываемые материалы*) иш, жумуш; **раздáть рабóту** иш таратып берүү; **сдáть рабóту в срок** ишти өз убагында (*мөөнөтүндө*) тапшыруу; 7. (*научное произведение*) эмгек; **у него́ мно́го печáтных рабóт** анын басмага басылган эмгектери көп; 8. *школ.* жумуш, иш; **письменная рабóта** жазуу жумушу; **взять в рабóту** разг. тезге салуу.

РАБОТАТЬ несов. в разн. знач. иштөө, жумуш кылуу, кызмат кылуу; **рабóтáть над собо́й** өзүнчө окуп билимин арттыруу (*жетилуу*); **рабóтáть локтя́ми** чыканагы менен түрткүлөп кирүү.

РАБОТАТЬСЯ несов. безл. иштелүү; **сегодня хорошо работается** бүгүн жакшы иштелип жатат, бүгүн иш жакшы жүрүп жатат.

РАБОТНИК м. жумушчу, кызматкер, кызматчы; **квалифицированный рабóтник** квалификациялуу кызматчы; **научный рабóтник** илимий кызматчы; **партийный рабóтник** партиялык кызматчы, партиялык уюмдарда иштеген кызматчы.

РАБОТНИЦА женск. р. к **рабóтник**; **домáшняя рабóтница** үй кызматында жалданып иштеген аял.

РАБОТОРГÓВЕЦ м. кул менен соода кылуучу, кул сатуучу.

РАБОТОРГÓВЛЯ ж. кул соодасы, кул сатуу.

РАБОТОСПОСÓБНОСТЬ ж. ишке (*жумушка*) жөндөмдүүлүк, ишке (*жумушка*) ийкемдүүлүк.

РАБОТОСПОСÓБНЫЙ, ая, -ое 1. (*могущий работать*) ишке (*жумушка*) жөндөмдүү, ишке (*жумушка*)

ийкемдүү; 2. (*способный много работать*) көп, узак иштей ала турган.

РАБОТЯГА м. и ж. разг. ишке (*жумушка*) шыктуу, ишке (*жумушка*) дилгир.

РАБОТЯШИЙ, ая, -ее разг. ишке (*жумушка*) шыктуу, ишке (*жумушка*) дилгир, мыкты иштөөчү; **работящий па́рень** мыкты иштөөчү жигит, жумушка шыктуу жигит.

РАБО́ЧЕ-КРЕСТЬЯ́НСКИЙ, ая -ое **Рабо́че-крестья́нская Кра́сная А́рмия** Жумушчу-Дыйкан Кызыл Армиясы.

РАБО́ЧИЙ I м. жумушчу; **сельскохозяйственный рабочий** айыл чарба жумушчусу.

РАБО́ЧИЙ II, ая, -ее 1. рабочий 1-ге т. **рабо́чий класс** жумушчулар табы; **рабо́чее движе́ние** жумушчулар кыймылы; **рабо́чая молодёжь** жумушчу жаштар; **рабо́чий наро́д** эмгекчи эл; 2. (*производящий полезную работу*) жумушчу; **рабо́чий скот** жумушчу мал, унаа; **рабо́чая пче́ла** см. пчела; 3. *тех.* (*выполняющий работы*) иштөөчү; **рабо́чие ча́сти маши́ны** машинанын иштөөчү белүктөрү; 4. (*для работы*) **рабóта-га** т.; **рабо́чее ме́сто** жумуш кылуучу орун; **рабо́чий костю́м** жумушка кийүүчү костюм; **рабо́чее вре́мя** жумуш убагы; 5. (*служащий руководством для проведения работы*) жумушка жардамчы болуучу; **рабо́чий план** иш планы; **рабо́чий чертёж** иште жетекчиликке алынуучу чертёж.

РАБСКИ нареч. кулча, кулдарча; кыңк этпей.

РАБСКИЙ, ая, -ое 1. **раб-га** т.; кулдук; **ра́бский труд** *прям. и перен.* кул эмгеги; **ра́бское положе́ние** кулдук абал; 2. *перен.* (*покорный, беспрекословный*) кыңк этпеген, сын көзү менен карабаган; **ра́бская покорность** кыңк этпей багынуу; 3. *перен. презр.* (*угодливый*) көшөкөрлөнгөн, көшөкөр.

РАБСТВО ср. кулдук, кулчулук; **быть в ра́бстве** у кого-л. бирөөдө кулдукта болуу, бирөөгө кул болуу; **то́миться в ра́бстве** кулдукта эзилүү; **освобо́диться от ра́бства** кулдуктан бошонуу.

РАБФА́К м. (*рабочий факультет*) рабфак (*жумушчулар факультети*).

РАБФА́КОВЕЦ м. рабфактын окуучусу.

РАБФА́КОВСКИЙ, ая, -ое **рабфак-ка** т.

РАБЫ́НЯ ж. күң.

РА́ВВИН м. раввин (*еврейлердин дин башчысы*).

РАВЕ́ЛИН м. воен. уст. равелин (*крепость жанындагы кошумча курулуш, үй*).

РА́ВЕНСТВО ср. 1. бирдейлик, барабардык, тендик; **ра́венство сил** күчтүн бирдейлиги; 2. (*равноправие*) тең укуктуулук, тендик, теңчилик; 3. *мат.* барабардык; **знак ра́венства** барабардык белгиси.

РАВНЕ́НИЕ ср. 1. воен. тегизделүү, түзөлүү; **равне́ние напра́во!** (команда) оңго тегиздел!; 2. *перен.* теңелүү; **равне́ние на передовико́в произво́дства** өндүрүштүн алдыңкыларына теңелүү.

РАВНИ́НА ж. түздүк, түзөң.

РАВНИ́ННЫЙ ая, -ое **равни́на-га** т.; **равни́нная ме́стность** түзөң жай, талаа.

РА́ВНО нареч. уст. 1. (*одинаково*) бирдей; **ра́вно кра́сивы го́ры и леса́** тоолор жана токойлор бирдей сулуу; 2. в знач. сказ. барабар, болот; **пять плюс четы́ре равнó**

девяти бешке төрттү кошкондо тогуз болот; **3. союз** (как и) да, менен катар; **он думает о работе цеха, а равно и о работе всего завода** ал цехтин жумушу жөнүндө ойлойт, ошону менен катар, бүткүл заводдун иши жөнүндө да ойлойт; **равно как и...** ошол өңдүү, ошол сыяктуу; **мне всё равно 1)** (безразлично) мага баары бир; **2)** (несмотря ни на что) эч нерсеге карабай, эч нерсеге карабастан.

РАВНОБЕДРЕННЫЙ, ая, -ое мат. тең капталдуу, тең жактуу; **равнобедренный треугольник** тең капталдуу үч бурчтук.

РАВНОВЕЛИКИЙ, ая, -ое мат., физ. чоңдугу бирдей; **равновеликие тела** физ. тен, чоңдуктагы телолор.

РАВНОВЕСИЕ ср. **1.** теңдештик, тең салмак; **равновесие сил** күчтөрдүн теңдештиги; **устойчивое равновесие** туруктуу теңдештик; **неустойчивое равновесие** туруксуз теңдештик; **сохранять равновесие 1)** калтаарыбай өзүн өзү кармоо, боюн кармай алуу; **2)** перен. таразалоо, тең кылып кармоо; **терять равновесие 1)** тең салмагын кармай албоо, жоготуп калталактоо (мис. шыр-гыйдын үстү менен басканда ж.б.); **2)** перен. күйкөлөктөнүү; **2. перен.** сабыр сактоочулук, сабырдуулук, күйкөлөктөнбөөчүлүк, ачууга же коркунучка же кубанычка эң эле берилип кетпөөчүлүк, оор басырыктуулук; **вывести из равновесия** күйкөлөктөнтүү; **душевное равновесие** акыл-эстин бир калыпта болушу.

РАВНОДЕЙСТВУЮЩАЯ ж. физ. см. **равнодействующий 2.**

РАВНОДЕЙСТВУЮЩИЙ ая, -ее физ. **1.** бирдей аракет кылуучу; **равнодействующая сила** бирдей аракет кылуучу күч (бир нече күчкө барабар келе турган бир күч); **2. в знач. суц. ж.** бирдей аракет кылуучу күч (бир нече күчтүн ордун басуучу күч).

РАВНОДЕНСТВИЕ ср. астр. күн-түн теңелүү (жазында күн менен түн 21-мартта, күзүндө болсо, 23-сентябрда теңелет).

РАВНОДУШИЕ ср. көңүл коштук, кош көңүлдүк, камаарабастык; **проявить равнодушие** көңүл коштук кылуу; **отнестись с равнодушием** көңүл коштук менен мамиле кылуу.

РАВНОДУШНО нареч. көңүл кош, кош көңүл, мейли деп, камаарабай; **смотреть равнодушно на что-л.** бир нерсеге көңүл кош, мейли деп кароо.

РАВНОДУШНЫЙ, ая, -ое **1.** (безразличный) көңүл кош, кош көңүл, камаарабаган; **равнодушный взгляд** көңүл кош көз караш; **2. разг. (не испытывающий интереса, любви)** кызыкпаган, көңүл чаппаган; **он равнодушен к спорту** ал спортко кызыкпайт.

РАВНОЗНАЧАЩИЙ ая, -ее см. **равнозначный.**

РАВНОЗНАЧНЫЙ ая, -ое маанилеш, мааниси бирдей, окшош, сыяктуу.

РАВНОМЕРНО нареч. бир кылка, текши, бир калыпта; **равномерно распределить что-л.** бир нерсени бирдей кылып үлөштүрүү; **равномерно ускоренное движение** физ. текши ылдамдатылган кыймыл; **равномерно замедленное движение** физ. бир калыпта жайлатылган кыймыл.

РАВНОМЕРНОСТЬ ж. бир калыптуулук (кыймылдын, тездиктин, акырындатуунун ж.б.); **равномерность движения** кыймылдын бир калыптуулугу.

РАВНОМЕРНЫЙ ая, -ое бир кылка, текши, бир калыпта; **равномерное развитие** бир калыпта өнүгүү; **равномерное движение** физ. бир калыптагы кыймыл;

равномерное ускорение физ. текши ылдамдатуу; **равномерное замедление** физ. бир калыпта жайлатуу.

РАВНООТСТОЯЩИЙ ая, -ее мат. тек (бирдей) алыстыкта турган.

РАВНОПЛЕЧИЙ, ая, -ее физ., тех. ийни бирдей; **равноплечий рычаг** ийни бирдей рычаг.

РАВНОПРАВИЕ ср. теңчилик, тең укуктуулук; **равноправие граждан СССР СССР** граждандарынын тең укуктуулугу; **равноправие женщин** аялдардын тең укуктуулугу.

РАВНОПРАВНЫЙ, ая, -ое тең укуктуу, бирдей укуктуу.

РАВНОСИЛЬНЫЙ ая, -ое **1.** (равной силы) күчү бирдей, күчү тең; **2. перен.** барабар, барабар келген, бирдей; **это равносильно поражению** бул жеңилген менен барабар, бул жеңилген менен бирдей.

РАВНОСТОРОННИЙ, ая, -ее мат. тен жактуу; **равносторонний треугольник** тең жактуу үч бурчтук.

РАВНОУГОЛЬНЫЙ, ая, -ое мат. бирдей бурчтуу, бурчу бирдей; **равноугольный многоугольник** бирдей бурчтуу көп бурчтук.

РАВНОУСКОРЕННЫЙ, ая, -ое физ. бирдей ылдамдыктагы, ылдамдыгы бирдей; **равноускоренное движение** ылдамдыгы бирдей кыймыл.

РАВНОЦЕННОСТЬ ж. баасы бирдейлик, бирдей баалуулук.

РАВНОЦЕННЫЙ, ая, -ое **1.** баасы бирдей, бирдей баалуу; **равноценные товары** бирдей баалуу товарлар; **2.** окшош, бирдей, тең; **эти работники равноценны** бул кызматкерлер тең, бири-биринен артык-кеми жок.

РАВНЫЙ, ая, -ое **1.** (одинаковый) бирдей, тең; **доски равной толщины** калыңдыгы бирдей тактайлар; **равные силы** бирдей күчтөр, тең күчтөр; **на равных основаниях** бирдей негиздер боюнча; **равная оплата за равный труд** бирдей эмгек үчүн бирдей акы төлөө; **ему нет равного** анын теңдеши жок; **2. чему (равняющийся)** тең (барабар); **расстояние, равное пяти километрам** беш километрге тең (барабар) аралык; **3. (пользующийся такими же правами)** тең, теңдеш.

РАВНЯТЬ несов. кого-что **1.** (уравнивать) теңөө; **нельзя равнять всех по одному признаку** баарын бир белги боюнча теңөөгө болбойт; **2. с кем-чем (сравнивать)** теңөө, салыштыруу; **нельзя равнять этих учеников** бул окуучулардын баарын теңөөгө болбойт.

РАВНЯТЬСЯ несов. **1.** чему (быть равным) тең келүү, барабар болуу; **дважды три равняется шести** эки жерде үч алтыга барабар; **2. с кем-чем** теңелүү, атаандашуу; **я не берусь равняться с ним в знаниях** мен билим жагынан аны менен теңеле албайм; **3. по кому-чему** теңелүү, бирдей болуу; **равняться по правофланговому воен.** оң флангыдагы менен теңелгиле; **равняйся!** (команда) теңизделгиле!; **4. на кого-что, перен. (следовать примеру)** теңелүү; **будем равняться на передовиков** алдыңкы катардагыларга теңелебиз.

РАГУ ср. нескл. кул. рагу (балык, эт же жашылчадан майда туурап жасалган тамак).

РАД в знач. сказ. **1.** кому-чему кубанычтуу, курсант; **я вам рад** мен сизди көрүп кубанам; **2. с неопр.** жан-дили (-н, -м) менен; **рад отдохнуть, да некогда** эс алсам, жакшы болор эле, бирок убакыт жок; **сам не рад** өзү (-н, -м) да ыраазы эмес (-сиң, -мин); **рад стараться!** **1)** воен. уст.

жан-дилим менен орундаймын!; 2) *перен. шутол.* жан-дилим менен!; **рад-радёхонек** или **рад-радёшенек** абдан курсант, кубанчы койнуна сыйбайт.

РАДА́Р *м. см.* радиолока́тор.

РАДЁ́НИЕ *ср.* 1. *уст.* камкордук кылуу; 2. *рел.* зикир.

РАДЁ́ТЬ *несов. о ком-чём* 1. *уст.* камкордук кылуу; **радёть о деле** иш жөнүндө камкордук кылуу; 2. *рел.* зикир чалуу.

РА́ДЖА *м.* раджа (Индияда – феодалдык княздардын жана жергиликтүү бийлөөчүлөрдүн титулу).

РА́ДИ *предлог с род. п.* 1. (для кого-чего-л.) үчүн; **ра́ди пользы де́ла** иштин пайдасы үчүн; 2. (во имя кого-чего-л.) урматына; **ра́ди нашей дру́жбы** достугубуздун урматына; 3. *разг. (с целью чего-л.)* үчүн, максат менен, максатында; **ра́ди отды́ха** эс алыш үчүн; **шу́тки ра́ди** тамаша үчүн; 4. *разг. (из-за)* үчүн; **ра́ди чего́ ты поше́л туда́?** ал жакка сен эмне үчүн бардың?

РАДИА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *мат., тех.* радиалдык, шоола сымал, радиуска багытталган (мис. күндүн нуру).

РАДИА́ТОР *м. тех.* радиатор (1. *мотордогу* сууну сууткуч прибор; 2. борбордук жылытмадагы ысыткыч прибор).

РАДИА́ТОРНЫЙ ая, -ое *радиатор-го т.*

РАДИА́ЦИЯ *жс. физ.* 1. радиация (күндөн жерге түшүүчү шоолалуу энергия); **со́лнечная радиа́ция** күндүн радиациясы; 2. радиация (борбордон айланага карай шоола сымал радиус болуп бир нерсенин таралышы).

РА́ДИЕВЫЙ ая, -ое *радий-ге т.*

РА́ДИЙ *м. хим.* радий (жылуулук жана шоола энергияларын чыгаргыч химиялык элемент); **лече́ние ра́дием** радий менен дарылоо.

РАДИКА́Л I *м.* радикал (1. *мат.* тамырын табуу белгиси V ; 2. *хим.* бир химиялык кошундудан экинчи кошундуга өзгөрбөстөн өтө турган молекуладагы атомдор группасы).

РАДИКА́Л II *м.* радикал (1. *полит.* буржуазиялык мамлекеттин рамкаларынан чыкпай туруп, анча-мынча гана демократиялык реформаларды жүргүзүүнү талап кылуучу сол-буржуазиялык партиялардын тарапкери; 2. *перен. уст.* чечкиндүү аракетти жактоочу).

РАДИКАЛИ́ЗМ *м.* радикализм (1. радикалдардын саясий багыттары жана кыймылы; см. радикал II 1; 2. *перен.* аракеттин чечкиндүү түрү).

РАДИКА́ЛЬНО *нареч.* негиздүү түрдө, чечкиндүү түрдө, таптакыр; **радика́льно изме́нить** таптакыр өзгөртүү.

РАДИКА́ЛЬНОСТЬ *жс.* негиздүү түрдө болгондук, чечкиндүүлүк.

РАДИКА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. радикал II 1-ге т.; **радика́льная па́ртия** радикалдар партиясы; 2. *перен. (коренной, решительный)* негиздүү түрдө болгон, чечкиндүү; **радика́льные ме́ры** чечкиндүү чаралар.

РАДИКУЛИ́Т *м. мед.* радикулит (көчүк нервдеринин тамырларынын сезгениши).

РА́ДИО *ср.* нескл. радио; **передава́ть по ра́дио** радио аркылуу берүү; **мы слу́шали ра́дио** биз радио уктук.

РА́ДИО- *татаал сөздөрдүн «радийге таандык» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү;* мис. радиолече́ние радио менен дарылоо; **ра́диотера́пия** радиотерапия.

РА́ДИОАКТИВНОСТЬ *жс. хим., физ.* радиоактивдүүлүк.

РА́ДИОАКТИ́ВНЫЙ, ая, -ое *хим., физ.* радиоактивдүү (өзүнөн өзү бөлүнүп, энергиясын айрым шоолалар түрүндө чыгарууга жөндөмдүү, мис. радий); **радиоакти́вные эле́менты** радиоактивдүү элементтер; **радиоакти́вные веще́ства** радиоактивдүү заттар.

РА́ДИОАППАРА́Т *м.* радиоаппарат (радио толкундарын алуучу же берүүчү аппарат).

РА́ДИОАППАРАТУ́РА *жс.* радиоаппаратура (радио аппараттары).

РА́ДИОВЕЩА́НИЕ *ср.* радио аркылуу берүү (радио менен лекция, музыка, кабар ж.б. берүү).

РА́ДИОВЕЩА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **радиовещание-ге т.**; радио аркылуу берүүчү; **радиовещате́льная ста́нция** радио аркылуу берүүчү станция.

РА́ДИОВОЖДЕ́НИЕ *ср.* радио менен башкаруу, радио аркылуу башкаруу (кемени, самолётту ж.б. радио толкундары аркылуу алыстан башкаруу).

РА́ДИОВОЛНА́ *жс.* радио толкуну (радио берген убакта мейкиндикке таралуучу шоола толкундары).

РА́ДИОГРА́ММА *жс.* радиограмма (радио менен берилген телеграмма, кабар, маалымат).

РА́ДИОГРА́ФИЯ *жс.* радиография (рентген шоолаларынын жардамы менен тунук эмес, күңүрт нерселерден өткөрүп фотографиялоо).

РА́ДИОДОНЕСЕ́НИЕ *ср.* радио аркылуу берилүүчү кабар.

РА́ДИОЖУРНА́Л *м.* радиожурнал (1. радио жөнүндө маалымат берүүчү журнал; 2. радио аркылуу кабарлар берүүчү журнал).

РА́ДИОЗО́НД *м.* радиозонд (атмосферанын кабаттарынын кубулуш абалдары жөнүндө аэростаттан радио менен кабар берүүчү метеорологиялык прибор).

РА́ДИОИНФОРМА́ЦИЯ *жс.* радиоинформация (радио аркылуу информация берүү).

РА́ДИОКОММЕНТА́ТОР *м.* радиокomentатор (саясий, экономикалык, маданий темалардан радио аркылуу маалымат жана комментарий берип туруучу журналист).

РА́ДИОКОНЦЕ́РТ *м.* радиоконцерт (радио аркылуу берилүүчү концерт).

РА́ДИОЛА́ *жс.* радиола (радиоприёмниги, электропатефону жана репродуктору бар аппарат).

РА́ДИОЛА́МПА *жс.* радиолампа (радионун лампочкасы).

РА́ДИОЛЕЧЕ́НИЕ *ср.* радий менен дарылоо.

РА́ДИОЛОГ *м.* радиолог (1. радиоактивдүү кубулуштарды билген специалист; 2. радиоактивдүү заттар менен адамды дарылоочу врач).

РА́ДИОЛОКА́ТОР *м. тех.* радиолокатор (алыс жердеги көрүнбөгөн нерселердин кайда жендигин радио толкундары аркылуу белгилөөчү аппарат, курулуш).

РА́ДИОЛОКАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое радиолокациялык; **радиолокацио́нный прибор** радиолокациялык прибор.

РА́ДИОЛОКА́ЦИЯ *жс.* радиолокация (алыс жердеги көрүнбөгөн нерселердин кайда экендигин, кайсы багытка карай бет алып бараткандыгын радио толкундары аркылуу билүү методу).

РА́ДИОЛЮБИ́ТЕЛЬ *м.* радио сүйүүчү (радио маселелери менен кызыгуучу киши).

РА́ДИОМА́ЧТА *жс.* радио мачтасы.

РАДИОМАЯК м. радиомаяк (түрдүү сигналдарды кемелерге, самолётторго берип туруучу радиостанция; ушул сигнал менен кеме жана самолёт өзүнүн кайсы жерде экендигин билдирет).

РАДИОМЕТР м. физ. радиометр (шоолалуу энергияны өлчөгүч прибор).

РАДИОМОНТАЖ м. радиомонтаж (пьесадагы же башка адабий чыгармадагы ачык көрүнүктүү окуядан жана эпизоддордон кураштырып, радио аркылуу берүү).

РАДИОНАВИГАЦИЯ жс. радионавигация (радио толкундары аркылуу кеменин жүрүшүнө жетекчилик кылуу).

РАДИОНАУШНИКИ мн. (ед. **радионаушник** м.) радионаушник (радио угуу үчүн кулакка кийилүүчү прибор).

РАДИООБОРУДОВАНИЕ ср. радио жабдуулары.

РАДИОПЕЛЕНГ м. мор., ав. радиопеленг (радио аркылуу кеменин, самолёттун жүрүш багытын белгилөө).

РАДИОПЕЛЕНГАТОР м. мор., ав. радиопеленгатор (шарттуу сигналдарды берип туруучу радиостанциялардын кайсы жерде экендигин электромагниттик толкундардын жардамы менен белгилөөчү прибор).

РАДИОПЕРЕДАТЧИК м. радио берүүчү аппарат.

РАДИОПЕРЕДАЧА жс. радио аркылуу берүү, радио менен берүү.

РАДИОПЕРЕДВИЖКА жс. көчмө радиостанция.

РАДИОПЕРЕКЛІЧКА жс. радио аркылуу сүйлөшүү (радио аркылуу сүйлөшүп пикир, кабар алышуу).

РАДИОПЕРЕХВАТ м. башка радиостанциянын кабарын кармап алуу.

РАДИОПРИЁМНИК м. радиоприёмник.

РАДИОПРИЁМНЫЙ, ая, -ое радио алгыч (радио толкундарын кармоочу); **радиоприёмная станция** радио алгыч станция.

РАДИОРАЗВЁДКА жс. радио чалгын (радио аркылуу чалгын жүргүзүү).

РАДИОСВЯЗЬ жс. радио байланыш (радио аркылуу байланыш).

РАДИОСЁТЬ жс. радио тармагы.

РАДИОСИГНАЛ м. радиосигнал (радио аркылуу сигнал берүү, алынуу).

РАДИОСЛУШАТЕЛЬ м. радио угуучу, радио тыншоочу.

РАДИОСТАНЦИЯ жс. радиостанция (радио аркылуу берилүүчү тыбыш же башка сигналдарды алуучу же берүүчү станция); **походная радиостанция** жолго алып жүрүүчү жеңил радиостанция.

РАДИОСТУДИЯ жс. радиостудия (радио аркылуу таратылуучу кабарларды ж.б. берүүчү атайы жабдылган бөлмө, үй).

РАДИОТЕЛЕГРАММА жс. радиотелеграмма; см. **радиограмма**.

РАДИОТЕЛЕГРАФ м. радиотелеграф (1. электромагниттик толкундардын жардамы менен Морзе алиппесинин тамгаларын берүүчү зымсыз телеграф; 2. жогоркудай сигналдарды алуучу же берүүчү станция).

РАДИОТЕЛЕГРАФИЯ жс. радиотелеграфия (радио аркылуу берилүүчү зымсыз телеграф).

РАДИОТЕЛЕФОН м. радиотелефон (радио толкундун жардамы менен аракетке келүүчү зымсыз телефон).

РАДИОТЕЛЕФОНІЯ жс. радиотелефония (зымсыз телефон).

РАДИОТЕРЕПИЯ жс. мед. радиотерапия (ооруну радиий жана башка радиоактивдүү заттар менен дарылоо, рентген нурлары менен дарылоо).

РАДИОТЕХНИК м. радиотехник (радиотехника жагынан специалист).

РАДИОТЕХНИКА жс. радиотехника (1. электротехниканын бир бөлүмү; 2. радиоаппаратураны даярдоо техникасы).

РАДИОТОВАРЫ только мн. радиотоварлар (радио-го керектүү аспаптар, приёмниктер, анын бөлүктөрү).

РАДИОУЗЕЛ м. радио түйүнү (бир район же уюмдун радио байланышын башкаруучу орган).

РАДИОУСТАНОВКА жс. радиоустановка (бир жерге орнотулган радиоаппарат же радиоаппараттардын системасы).

РАДИОФИКАЦИЯ жс. радиофикация, радиолоштуруу; **радиофикация страны** өлкөнү радиолоштуруу.

РАДИОФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что радиолоштуруу.

РАДИОЦЕНТР м. радиоборбору (алуучу жана берүүчү радиостанциялардын башкармаларынын бирикмеси).

РАДИОЭЛЕМЕНТ м. хим. радиоэлемент, радиоактивдүү элемент.

РАДИРОВАТЬ сов. и несов. что радио яркылуу билдирүү.

РАДИСТ радист (радиустановкада иштөөчү киши).

РАДИУС см. 1. мат. радиус (тегеректин же шар бетинин каалаган ноктун борбор менен бириктирүүчү түз сызык); **радиус окружности** тегеректин радиусу; **радиус шара** шардын радиусу; 2. перен. радиус (нерсенин таралуу сферасы); **радиус действия** аракет радиусу; **радиус действия авиации** авиация аракетинин радиусу.

РАДИЦИРОВАНИЕ ср. мат. тамырын табуу.

РАДИЦИРОВАТЬ сов. и несов. мат. тамырын табуу.

РАДОВАТЬ несов. кого-что кубантуу, сүйүнтүү, шат кылуу; **радовать взор или радовать глаз** көзгө жагымдуу, толумдуу болуу; көз кубантуу; **радовать успехами** ийгиликтери менен кубантуу.

РАДОВАТЬСЯ несов. кому-чему кубануу, сүйүнүү, шаттануу, жарпы жазылуу; **душа радуется** көңүл кубанат.

РАДОСТНО нареч. кубанып, сүйүнүп, шаттанып, шаттык менен, кубануу менен, сүйүнүү менен.

РАДОСТНЫЙ, ая, -ое кубанычтуу, сүйүнүчтүү, шаттуу; **радостное известие** кубанычтуу кабар; **радостное событие** кубанычтуу окуя.

РАДОСТЬ жс. кубаныч, сүйүнүч, шаттык; **с радостью** кубаныч менен; **на радостях** разг. кубанычка байланыштуу, кубаныч үчүн.

РАДУГА жс. көк желе (асмандагы жаа; жез кемпирдин көгөөнү; асан-үсөн); **отливать всеми цветами радуги** нечен түрдүү болуп кубулжуп, кулпунуп туруу.

РАДУЖНЫЙ, ая, -ое 1. кубулмалуу, кубулуп турган; **радужный отлив** түрдүү түскө кубулуу; 2. перен. кубанычтуу; **радужные надежды** кубанычтуу үмүт; **видеть всё в радужном свете** баарын тең эле кубанычтуу түрдө көрүү; **радужная оболочка (глаза)** см. **оболочка**.

РАДУШИЕ ср. ачык чырай, ак көңүл, жылуу жүз; **проявить радушие** ак көңүлдүк кылуу.

РАДУШНО нареч. ачык чырай менен, жылуу жүз менен; **встретить радушно** жылуу жүз менен тосуп алуу.

РАДУШНЫЙ, ая, -ое ачык чырайлуу, жылуу жүздүү; **оказывать радужный приём** ачык чырай менен тосуп алуу.

РАЁК *м. театр. уст.* раёк (*театрдагы эң үстүңкү бийик орундар*).

РАЖ *м. разг.* каар, ачуу, жин; **прийти (войти) в раж** жини келүү, каары кайноо.

РАЖИЙ, ая, -ое *прост.* чымыр, москоол.

РАЖУ *наст. вр. от разить I.*

РАЗ I м. 1. бир жолу, бир ирет, бир мертебе; **много раз** көп жолу; **несколько раз** бир нече жолу; **пять раз** беш жолу; **в первый раз** биринчи жолу; **ещё раз** дагы бир жолу; **в следующий раз или в другой раз** келерки жолу, эмики жолу; **раз в год** жылына бир жолу; **в последний раз** акыркы жолу; **иной (другой) раз** кээде; **в тот раз** ошол жолу; **ни разу** эч бир, бир жолу да; **не раз** алда канча, бир нече жолу; **до другого раза** дагы бир жолкуга чейин; **2. (при счёте - один)** бир (*эсепте*); **раз навсегда!** бүттү!, болду!, бир айтты (-и., -м) болду!; **как раз разг.** 1) (*именно*) дал; **как раз то, что нужно** кереги дал ушул болчу; 2) (*впору*) чак; **туфли мне как раз** туфли менин бутума куюп койгондой чак; **в самый раз разг.** 1) (*во-время*) дал убагында; 2) (*впору*) чак; **раз за разом разг.** удаалаш, үзгүлтүксүз; **раз на раз не приходится разг.** ар дайым эле андай боло бербейт; **не раз и не два разг.** бир эмес, эки эмес, алда нече жолу.

РАЗ II нареч. (однажды) бир күнү, бир кезде, бир жолу; **раз поздно вечером** бир күнү кечинде; **один раз, когда...** бир күнү... болгондо; **как-то раз (алда кандай)** бир күнү.

РАЗ III союз разг. (если) эгерде...-са,...; **раз он не пойдёт, я тоже остаюсь** эгерде ал барбаса, мен да каламын; ал барбаса, мен да барбаймын; **раз так, не о чём говорить** эгер андай болсо, башка сөз жок.

РАЗ IV (разо-, разь-, рас-) приставка, төмөнкүлөрдү көрсөтөт: 1) бөлүктөргө бөлүүнү; бөлүктөргө, орундарга, бир нерсенин бетине бөлүштүрүүнү; мис. **разорвать** айрып алуу, тытып таштоо; 2) кыймыл-аракеттин күчөшүн, анын мыкты көрүнүшүн; мис. **расхвалить** аябай мактоо, абдан мактоо; 3) көп нерселердин кыймылынын ар түрдүү жакка багытталганын; мис. **разъехаться** туш-тушка кетип калуу; 4) кыймыл-аракеттин токтолушун; мис. **разлюбить** сүйбөй калуу; 5) мурункунун тескерисинче жасалган кыймыл-аракетти; мис. **разбинтовать** бинтин кайта чечүү.

РАЗБАВИТЬ сов. что суюлтуу, кошуу, катыштыруу, аралаштыруу; **разбавить спирт водо́й** спиртке суу кошуу.

РАЗБАВКА ж. разг. суюлтуу, кошуу, катыштыруу, аралаштыруу (*мис. спиртке суу*).

РАЗБАВЛЯТЬ несов. см. разбавить.

РАЗБАЗАРИВАНИЕ ср. разг. чачып жок кылуу, ыгы жок чачуу, ыксыз сарп кылуу; **разбазаривание государственных средств** мамлекеттик каражаттарды чачып жок кылуу.

РАЗБАЗАРИВАТЬ несов. см. разбазарить.

РАЗБАЗАРИТЬ сов. что, разг. ыгы жок чачуу, чачып жок кылуу, ыгы жок сарп кылуу.

РАЗБАЛИВАТЬСЯ несов. см. разболеться.

РАЗБАЛОВАТЬ сов. кого, разг. тентек кылуу, шок кылуу, өтө эрке кылуу.

РАЗБАЛОВАТЬСЯ сов. разг. тентек болуу, шок болуу, өтө эрке болуу.

РАЗБАЛТЫВАТЬ I несов. см. разболтать I.

РАЗБАЛТЫВАТЬ II несов. см. разболтать II.

РАЗБАЛТЫВАТЬСЯ I несов. 1. см. разболтаться I; **2. страд.** к разбалтывать I.

РАЗБАЛТЫВАТЬСЯ II несов. 1. см. разболтаться II; **2. страд.** к разбалтывать II.

РАЗБЕГ *м.* жүгүрүү (*күүлөнүү үчүн*); **он с разбега перескочил канаву** ал жүгүрүп келип, андан секирип кетти.

РАЗБЕГАТЬСЯ несов. см. разбежаться.

РАЗБЕЖАТЬСЯ сов. 1. жүгүрүү; **он разбежался и перескочил через канаву** ал жүгүрүп барды да андан секирип кетти; **2. (в разные стороны)** туш-тушка жүгүрүү, тарала жүгүрүү; **разбежались кто куда** туш-тушка тарап жүгүрүштү; **глаза разбежались** кызыгып көз жайнап кетти.

РАЗБЕРЕДИТЬ сов. что ырбатуу, оорутуу, чукуу; **разбередить рану** 1) жараны чукуп оорутуу; 2) *перен.* жарасына тийүү, эски кайгыны козгоо.

РАЗБИВАТЬ несов. см. разбить.

РАЗБИВАТЬСЯ несов. 1. см. разбиться; **морские волны разбивались о берег** деңиз толкундары жээкке келип урунуп жатты; **2. страд.** к разбивать.

РАЗБИВКА ж. 1. (разделение) бөлүү, топтоо, топ-топко бөлүү; **разбивка учеников на группы** окуучуларды топторго бөлүү; **2. (планировка)** пландоо; **разбивка сада** бакты пландоо; **3. (напр. лагеря)** куруу, тигүү; **4. полигр.** терилген ариптердин сап аралыктарын кенитүү.

РАЗБИНТОВАТЬ сов. что бинтти кайта чечүү; таңылган, байланган бинтти чечүү.

РАЗБИНТОВАТЬСЯ сов. разг. бинт чечилүү; таңылган, байланган бинт чечилип кетүү.

РАЗБИНТОВЫВАТЬ несов. см. разбинтовать.

РАЗБИНТОВЫВАТЬСЯ несов. 1. см. разбинтоваться; **2. страд.** к разбинтовывать.

РАЗБИРАТЕЛЬСТВО ср. текшерүү, тескөө; **судебное разбирательство** сот текшерүүсү.

РАЗБИРАТЬ несов. 1. см. разобратить; **2. (быть разборчивым)** тандоо, ылгоо; **берй не разбирая** ылгабай ала бер.

РАЗБИРАТЬСЯ несов. 1. см. разобрататься; **2. страд.** к разбирать.

РАЗБИТНОЙ ая, -ое разг. өтүмдүү, шайыр, шамдагай; **разбитной парень** шамдагай жигит.

РАЗБИТОСТЬ ж. разг. чарчагандык, ылдыроочулук, шалдыроочулук; **чувствовать разбитость** шалдырагандыкты сезүү.

РАЗБИТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от разбить; 2. прил. (расколотый) сынган, талкаланган; **разбитая чашка** сынган табак; **3. прил. (повреждённый, испорченный)** бузулган; **разбитая машина** бузулган машина; **разбитый рояль** бузулган рояль; **4. прил. (раненый)** жараланган, жарылган, жарадар болгон; **разбитая голова** жарылган баш; **5. прил. перен. (расстроенный, разрушенный)** үзүлгөн, кесилген; **разбитые надежды** үзүлгөн үмүт; **6. прил. (побеждённый)** жеңилген, талкаланган; **разбитый враг** талкаланган душман; **7. прил. перен. (ставший бессильным, нетрудоспособным)** алсыраган, жарамсыз болуп калган, шач болуп калган; **разбитый параличом** шал болуп калган; **8. прил. перен. (опровергнутый)** жокко чыгарылган; **разбитые доводы** жокко чыгарылган да-

лилдер; **9. прил. перен. (усталый)** шалдыраган, чарчаган; **чувствовать себя разбитым** өзүнүн шалдырагандыгын сезүү; **остаться у разбитого корыта** погов. баягы эле таз кейпин кийип калуу.

РАЗБИТЬ сов. **1. что (расколоть)** сындыруу, талкалоо, таш-талканын чыгаруу; **разбить стекло** айнекти талкалоо; **разбить вдребезги** таш-талканын чыгаруу; **2. что (повредить, разрушить)** кыйратуу, зыянга учуратуу; **бурею разбило корабль** катуу шамал кемени кыйратты; **3. что (ранить)** жаруу, жарадар кылуу; **разбить голову** башын жаруу; **4. кого (нанести поражение)** талкалоо, кыйратуу; **разбить противника** душманды талкалоо; **разбить ноголоу** таш-талканын чыгаруу, ташын таякан кылып кыйратуу; **разбить в пух и прах** кыйратып, күлүн сапыруу; **5. кого, перен. (сделать нетрудоспособным)** мунжу кылуу, эмгекке жарамсыз кылуу, шал кылып таштоо; **его разби́л парали́ч** ал шал болуп калды, аны паралич уруп шал кылып таштады; **6. что, перен. (опровергнуть)** жокко чыгаруу; **разбить чьи-л. доводы бирөөнүн** далилдерин жокко чыгаруу; **7. что (распределить, разделить)** бөлүү; **разбить участо́к на ча́сти** участокту бөлүктөргө бөлүү; **8. что (произвести посадку)** эгүү, отургузуу, тигүү; **разбить сад** жемиш бактарын тигүү; **9. что (раскинуть, устроить)** куруу, тигүү; **разбить па́латку** чатыр куруу; **10. что, полигр.** арасын ачуу; **разбить стро́ки** саптардын арасын ачуу; **разбить жизнь кому-л. бирөөнүн** турмушун бузуу.

РАЗБИТЬСЯ сов. **1. сынуу; тарелка разби́лась** тарелка сынды; **2. (повредить себе что-л.)** бир жерин оорутуп алуу, майып кылуу; **3. перен. (расстроиться)** таш кабуу; **4. (разделиться)** бөлүнүү, топ-топ болуу; **экскурсия разби́лась на гру́ппы** экскурсия топ-топко бөлүндү.

РАЗБОГАТЁТЬ сов. кетүү, бай болуп кетүү.

РАЗБО́Й м. талоончулук, каракчылык.

РАЗБО́ЙНИК м. талоончу, каракчы.

РАЗБО́ЙНИЧАТЬ несов. талоончулук кылуу, каракчылык кылуу.

РАЗБО́ЙНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **разбо́йничество-го т.;** **разбо́йническое напа́дение** талоончулук менен кол салуу.

РАЗБО́ЙНИЧЕСТВО, ья, -ье **разбойник-ке т.;** **разбо́йничья ша́йка** каракчылар шайкасы.

РАЗБОЛЁТЬСЯ сов. разг. **(расхвораться)** ооруп калуу, узакка ооруу, катуу ооруу, ооруу; **он со́всем разбо́лелся** ал катуу ооруп калды.

РАЗБО́ЛТАННОСТЬ жс. разг. тартиби кеткендик, тартип бошоп калгандык.

РАЗБО́ЛТАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от разболта́ть;** **2. прил. разг.** тартиби кеткен, чийинден чыккан, тартиби бошогон.

РАЗБО́ЛТАТЬ I сов. что, разг. **1.** чалуу, аралаштыруу; **он разбо́лтал му́ку в во́де** ал унду сууга чалды; **2. (расшиатать)** бошотуу, шалкылдатуу; **разбо́лтать гай́ку** гайканы бошотуп шалкылдатуу.

РАЗБО́ЛТАТЬ II сов. что, разг. **(разгласить)** дөөрүп таратып жиберүү, сүйлөй берип таратып жиберүү, тантып бардыкка жайып жиберүү, жайып жиберүү; **разбо́лтать се́крет** жашырын ишти жайып жиберүү.

РАЗБОЛТА́ТЬСЯ сов. разг. **1. (размешаться)** чайкалып аралашуу (мис. талкан сүткө); **2. (расшиататься)** бошоп, шалкылдап калуу; **3. перен. (о человеке)** далдактап бош жүрүү, бош жүрүп жаман үйрөнүү.

РАЗБОЛТА́ТЬСЯ II сов. разг. **(разговориться)** дөөрүп жок нерсени сүйлөй берүү, сандырактай берүү, көп сүйлөй берүү.

РАЗБОМБИТЬ сов. что, разг. бомбалап талкалоо, кыйратуу.

РАЗБО́Р м. **1. (анализ)** талдоо; **разбо́р содер́жания кни́ги** китептин мазмунун талдоо; **грамматический разбо́р предло́жения** сүйлөмдү грамматикалык жагынан талдоо; **критический разбо́р** сындап талдоо; **2. (расследование)** тергөө; **разбо́р де́ла юр.** ишти тергөө; **3. полигр. (использованный набор)** таратуу (терилген ариптерди); **4. (сорт, качество)** сорт, сапат; **мука́ второ́го разбо́ра** экинчи сорт ун; **лу́чшего разбо́ра** эң жакшы сорттогу; **5. (разборчивое отношение)** тандоо, ылгоо; **с разбо́ром** тандап; **без разбо́ру 1) (не выбирая)** тандабастан; **2) (не делая различия)** ылгабастан; **3) (не разбираясь)** тандабастан, аңды-дөңдү абайлабастан.

РАЗБО́РКА жс. **1. (писем, товаров и т.д.)** бөлүштүрүү, ажыратуу, сорттоп бөлүү; **2. (машины и т.д.)** ажыратуу, бөлүк-бөлүккө ажыратуу, бөлүктөрүн ажыратуу.

РАЗБО́РНЫЙ, ая, -ое ажыратылма, бөлүнмө; **разбо́рная крова́ть** ажыратылма керебет.

РАЗБО́РЧИВО нареч. **1. (чётко, понятно)** ачык, так, даана; **он пи́шет разбо́рчиво** ал ачык (даана) жазат; **2. (стро́го, требова́тельно)** ылгап; **он разбо́рчиво отно́сится к лю́дям** ал адамдарды ылгап мамиле кылат.

РАЗБО́РЧИВОСТЬ жс. **1. (почерка)** ачыктык, дааналык; **2. (требова́тельность)** тандагычтык, кылдаттык менен тандоочулук; **разбо́рчивость в е́де** тамакты кылдаттык менен тандоочулук.

РАЗБО́РЧИВЫЙ, ая, -ое **1.** ачык, так, даана; **разбо́рчивый по́черк** даана жазуу; **2. (требова́тельный)** тандагыч, кылдат тандагыч, катуу талап коюучу; **разбо́рчивый в е́де** тамакты ылгап, тандап жей турган (алдына келгенди жей бербеген).

РАЗБРАНИ́ТЬ сов. кого-что, разг. аябай тилдөө, аябай урушуу, абдан жемелөө.

РАЗБРАНИ́ТЬСЯ сов. с кем, разг. аябай тилдешүү, аябай урушуу.

РАЗБРА́СЫВАТЬ несов. см. разброса́ть.

РАЗБРА́СЫВАТЬСЯ несов. **1. см. разброса́ться 1;** **2. перен. (заниматься сразу многими делами)** бардык нерсени бир жолу чаржайыт иштөө, бир жолу көп нерсеге дам уруу; **3. страд. к разбрасывать.**

РАЗБРЕДА́ТЬСЯ несов. см. разбрести́сь.

РАЗБРЕСТИ́СЬ сов. туш-тушка тарап кетүү, туш-тушка жайылуу; **разбрести́сь по до́мам** үй-үйүнө тарап кетүү.

РАЗБРО́Д м. ынтымаксыздык, ырксыздык, баш аламандык, ирети кетүү; **иде́йный разбро́д** идеялык ырксыздык.

РАЗБРО́САННОСТЬ жс. **1. (отдаленность друг от друга)** чачкындуулук, бытырандылык, чачылыңкылык; **разбро́санность насе́ления** элдин бытырандылыгы; **2. перен.** иретсиздик, чаржайыттык, баш аламандык; **разбро́санность мы́слей** ойлордун чачылыңкылыгы, ойлордун чаржайыттыгы.

РАЗБРО́САННЫЙ ая, -ое **1. прич. от разбросать;** **2. прил. (отдалённый)** чачкын, чачылыңкы, чачылган, бытыранды; **разбро́санное насе́ление** бытыранды эл; **3. прил. перен. (рассеянный, спутанный)** иретсиз, баш

аламан, чаржайыт; **разбросанные мысли** чачылган ойлор, чаржайыт ойлор.

РАЗБРОСАТЬ *сов. что* чачуу, чачып таштоо, баш аламан кылуу; **разбросать зерно** данды чачуу; **разбросать бумаги** кагазды чачып таштоо.

РАЗБРОСАТЬСЯ *сов. разг. 1. (раскидаться в беспорядке)* туш-тушта чачылып жатуу, баш аламан чачылып жатуу; **2. (разметаться)** колу-бутун жыйнабай тартайып жатуу, чабалактоо (*мис. ооруган же уктап жаткан киши*).

РАЗБРОСИТЬ *сов. что, разг.* чачып таштоо.

РАЗБРЫЗГАТЬ *сов. что 1.* чачыратуу; **2. (многое, всё)** чачыратып түгөтүү.

РАЗБРЫЗГАТЬСЯ *сов. разг.* чачыроо; **вода разбрызгалась** суу чачырады.

РАЗБРЫЗГИВАТЬ *несов. см. разбрызгать.*

РАЗБРЫЗГИВАТЬСЯ *несов. см. разбрызгаться.*

РАЗБРЮЗЖАТЬСЯ *сов. разг.* булдурай берүү, токтобой наалый берүү, күнкүлдөй берүү.

РАЗБУДИТЬ *сов. кого* ойготуу.

РАЗБУХАНИЕ **1.** көбүү, барсаюу; **2. перен.** өтө көбөйүү, чоңоюп кетүү (*мис. штат*).

РАЗБУХАТЬ *несов. см. разбухнуть.*

РАЗБУХНУТЬ *сов. 1.* көбүү, барсаюу; **от дождя рамы разбухли** жаандан рамалар көөп кетти; **2. перен.** ыгы жок көбөйүү, өтө көбөйүп кетүү; **штаты разбухли** кызматкерлердин саны ыгы жок көбөйүп кетти.

РАЗБУШЕВАТЬСЯ *сов. 1. (о море, буре)* алай-дүлөй болуп толкундоо, алай-дүлөй түшүү, дуулдоо; **море разбушевалося** деңиз алай-дүлөй болуп толкундады; **выюга разбушевалося** бурганак алай-дүлөй түшүп атат; **2. перен. разг. (начать буянить)** долулануу, буркан-шаркан түшүп ачуулануу.

РАЗВАЖНИЧАТЬСЯ *сов. разг.* өтө эле компоюп калуу, өтө эле бейил күтүп кекирейип кетүү.

РАЗВАЛ *м.* бүлүнүү, бүлдүрүү, бузуу, бүлүнчүлүк.

РАЗВАЛЕЦ *м. с развалцем разг.* майпаңдап, чайпалып; **ходить с развалцем** майпаңдап басуу (*жүрүү*).

РАЗВАЛИВАТЬ *несов. см. развалить.*

РАЗВАЛИВАТЬСЯ *несов. см. развалиться.*

РАЗВАЛИНА *ж. (о человеке)* такыр эле чөгүп калган, шалпысы бошогон, алдан тайган (*мис. карыган же оорулуу*).

РАЗВАЛИНЫ *только мн.* уранды, кыйранды; урап, кыйрап калган; **развалины города** шаардын эски урандысы.

РАЗВАЛИСТЫЙ, *ая, -ое развалистая походка разг.* майпаңдаган, оонап баскан, чайпалып акырын баскан.

РАЗВАЛИТЬ *сов. что 1.* уратуу, уратып салуу, жыгуу; **он развалил сложенные дрова** ал жыйылган отунду уратты; **2. перен. (расстроить)** бүлдүрүү, бузуу; **развалить работу** ишти бүлдүрүү.

РАЗВАЛИТЬСЯ *сов. 1.* кулап калуу, бузулуп калуу; **стена развалилась** дубал бузулуп калды; **2. перен. (прийти в упадок)** кыйроо, бүлүнүү, бузулуу; **не дать делу развалиться** иштин бүлүнүшүнө жол бербөө; **3. разг.** созулуп жатуу, сулап жатуу, жантайып жата кетүү; **развалиться в кресле** креслого жантайып отура кетүү.

РАЗВАЛЯТЬ *сов. что* жаюу; **развалять тесто** камыр жаюу.

РАЗВАРИВАТЬ *несов. см. разварить.*

РАЗВАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. развариться; 2. страд. к разваривать.*

РАЗВАРИТЬ *сов. что* эзилте бышыруу (*мис. этти*).

РАЗВАРИТЬСЯ *сов.* кайнап эзиле бышуу (*мис. эт*).

РАЗВАРНОЙ, *ая, -ое* элжиретип бышырылган, кайнатып бышырылган; **разварное мясо** кайнатып элжирете бышырылган эт.

РАЗВЕ **1. частица** *вопр.* ырас эле... -бы, чын эле... бы; **разве он уже приехал?** ырас эле ал келип калдыбы?; **2. частица разг. (может быть)** балким, -бы, экен, бекен; **погода стоит хорошая, разве нам поехать за город отдохнуть?** аба ырайы жакшы болуп турат, шаардын тышына дем алууга барсак бекен?; **3. союз (если. не):** **разве только жалгыз гана, бирок; никто не знает этого, разве только он** ал эле жалгыз билбесе, муну башка эч ким билбейт.

РАЗВЕВАТЬ *несов. что* желбиретүү, желпилдетүү, жайылтуу; **ветер развевает флаг** шамал желекти желбиретип турат.

РАЗВЕВАТЬСЯ *несов.* желбирөө, желпилдөө, жайылуу; **знамя развевается** туу желбирейт.

РАЗВЕДАННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от разведать; 2. прил. воен.* разведка кылынган, чалгындалып билинген; **разведанный противник** чалгындалып билинген душман; **3. прил. геол. чалгындалган; **разведанные недра** чалгындалган жер асты.**

РАЗВЕДАТЬ *сов. 1. что, о ком-чем (узнать)* изилдеп билүү, сураштырып билүү, билүү; **разведать о его намерениях** анын ою жөнүндө билүү; **2. что, воен. разведка кылуу, чалгындоо чалгындап билүү; **разведать расположение сил противника** душмандын аскерлеринин жайлаштырылышын чалгындап билүү; **3. что, геол. чалгындап билүү, изилдеп билүү, текшерип билүү; **разведать участок на нефть** нефти барбы деп участокту изилдөө.****

РАЗВЕДЕНИЕ I *ср. (разъединение)* экиге ажыратуу, бөлүү (*мис. көпүрөнү*).

РАЗВЕДЕНИЕ II *ср. (растворение)* эритүү, чылоо.

РАЗВЕДЕНИЕ III *ср. (выращивание)* өстүрүү, өрчүтүү, асыроо, тукумдатуу, тукум алуу, төлдөтүү (*мис. айбанды, өсүмдүктү*).

РАЗВЕДЕНИЕ IV *ср. (разжигание)* жагуу, тамызуу, тутантуу (*отту*).

РАЗВЕДЕННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от развести I, II; 2. прил. (о супругах)* ажырашкан, ажырап кеткен, күйөөсү менен ажырашкан, аялы менен ажырашкан; **3. прил. (о мосте)** ажыратылган; **разведённый мост** ажыратылган көпүрө.

РАЗВЕДКА *ж. 1. воен.* разведка, чалгын, чалгындоо, чалгын жүргүзүү, чалгындап билүү; **разведка местности** белгилүү участокту чалгындоо; **разведка сил противника** душмандын күчүн чалгындоо; **2. геол. чалгындоо, чалгындап билүү, кен издөө; **разведка, на нефть** нефтини чалгындоо; **3. воен. (группа разведчиков)** чалгынчылар; **конная разведка** атчан чалгынчылар; **4. (орган государственной безопасности)** разведка (*душмандарды аңдуучу, шпион жана зыянкечтер менен күрөшүүчү, мамлекеттик коопсуздукту сактоочу орган*).**

РАЗВЕДОЧНЫЙ *ая, -ое* разведка-га т.; чалгындоочу.

РАЗВЕДЧИК *м. 1. воен.* разведчик, чалгынчы; **конные разведчики** атчан чалгынчылар; **2. (самолёт)** чалгынчы; **3. геол.** чалгынчы.

РАЗВЕДЫВАНИЕ *ср.* 1. *воен.* разведка жүргүзүү, чалгындоо, чалгын жүргүзүү, чалгындап билүү; 2. *геол.* чалгындоо, кен издеп билүү, текшерип билүү, чалгындап билүү.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. **разведывание** 1-ге *т.*; разведка жүргүзүүчү, чалгындоочу, чалгын жүргүзүүчү; **разведывательный отряд** чалгын жүргүзүүчү отряд; **разведывательный самолёт** чалгындоочу самолёт; 2. **разведывание** 2-ге *т.*; кен издөөчү; **разведывательная экспедиция** кен издөөчү экспедиция.

РАЗВЕДЫВАТЬ *несов. см. разведать.*

РАЗВЕЗТИ *сов.* 1. *кого-что* ташып таратуу, ташып баруу, ташып тиешелүү жерлерине жеткирүү; **развезти товары** товарларды ташып таратуу; 2. *безл. разг. (разморить)* алсыратуу; 3. *безл. разг. (размыть)* бузуп, жүрүүгө кыйын кылуу; **дорогу от дождей развёзло** жол жамгырдан бузулуп, жүрүүгө кыйын болуп калды.

РАЗВЕЙВАТЬ *несов. см. развеять.*

РАЗВЕЙВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. развеяться*; 2. *страд.* к **развенчать**.

РАЗВЕНЧАТЬ *сов.* *кого-что* сырын ачып, кадырын түшүрүү; бетин ачып, беделин түшүрүү.

РАЗВЕНЧИВАТЬ *несов. см. развенчать.*

РАЗВЕРЗАТЬСЯ *несов. см. развернуться.*

РАЗВЕРЗНУТЬСЯ *сов. уст.* аңырайып ачыла түшүү; **бёздна развёрзлась под его ногами** 1) анын астынан түпсүз аң аңырайып ачыла түштү; 2) *перен.* анын барар жери, басар тоосу калбады.

РАЗВЕРНУТЬ *сов. что* 1. *(раскрыть)* жазуу, жаюу, ачуу; **развернуть газету** газетаны жаюу; **развернуть ковёр** килемди жазуу, килемди жаюу; 2. *перен. (предпринять в широких масштабах)* күчөтүү, жайылтуу, өркүндөтүү; **развернуть большую работу** чоң ишти кеңири жайылтуу; **развернуть социалистическое соревнование** социалисттик мелдешти жайылтуу; **развернуть критику и самокритику** сынды жана өзүн өзү сыноону күчөтүү; **развернуть дело всю** ишти кеңири жайылтуу; 3. *перен. (развить)* демитүү, көрсөтүү, кеңейтүү; **развернуть свой силы** өзүнүн күчүн демитүү; **развернуть свой талант** өзүнүн талантын көрсөтүү; 4. *воен.* кеңитип түзүү; жайылтуу; **развернуть батальон в полк** батальонду кеңитип, полк түзүү; **развернуть строй** строюду жайылтуу; 5. *(повернуть)* кайруу, буруу; **развернуть танк** танкты буруу; **развернуть самолёт** самолётту кайруу.

РАЗВЕРНУТЬСЯ *сов.* 1. *(раскрыться, распахиваться)* жайылуу, ачылуу; **знамя развернулось** туу жайылды; 2. *воен.* кеңитилип түзүлүү; 3. *перен. (развиться)* көрүнүү, ачылуу; **талант его развернулся в полной мере** анын таланты толук ачылды; 4. *перен. (расшириться)* кең түрдө жайылтылуу; **широко развернулось социалистическое соревнование** социалисттик мелдеш кең түрдө жайылтылды; 5. *(о самолёте, машине)* кайруу, кайта бурулуу (*мис. самолёт*); 6. *разг. (размахнуться)* керилүү, керилип тап берүү; **он развернулся и ударил** ал, керилип туруп, уруп жиберди.

РАЗВЕРСТАТЬ *сов.* 1. *кого-что (распределить)* развёрстка кылуу, бөлүү, бөлүштүрүү, үлөштүрүү; 2. *что, полигр.* вёрсткалап орду-ордуна коюу, вёрстканы ажыратып бөлүү.

РАЗВЕРСТЫЙ ая, -ое *уст.* араандай ачылган (*мис. жырткычтардын, айбандардын оозу*).

РАЗВЕРТЁТЬ *сов. что* 1. *(развинтить)* бурап бошотуу, бурап чыгаруу (*мис. бураманы*); 2. *(вертя расшить)* бурап тешигин кеңитүү; 3. *(привести в круговое движение)* тегеретүү, дөңгөлөтүү.

РАЗВЕРТЁТЬСЯ *сов.* 1. *(отвинтиться)* кайта буралып бошотулуу (*мис. бурама*); 2. *(начать быстро вращаться)* ылдам тегеренүү, ылдам дөңгөлөөнүү, зырылдап тегеренүү, зырылдап дөңгөлөнүү; **колесо развёртелось** дөңгөлөк зырылдап тегеренди.

РАЗВЁС *м.* таразалап бөлүү (*таразалап салмагына карай бөлүү*); **развёс чая** чайды таразалап бөлүү.

РАЗВЕСЕЛИТЬ *сов.* *кого* көңүл ачуу, көңүл көтөрүү, көңүл сергитүү, шаттандыруу, кубандыруу, кубантуу, жарпты жазуу.

РАЗВЕСЕЛИТЬСЯ *сов.* көңүл ачылуу, көңүл сертүү, шаттануу.

РАЗВЭСИСТЫЙ, ая, -ое бутактуу, барпыйган (*жыгач*).

РАЗВЭСИТЬ I *сов. что (на весах)* таразалап бөлүү.

РАЗВЭСИТЬ II *сов. что* 1. *(повесить)* ар кайсы жерге асып илүү, илип коюу (*мис. сүрөттөрдү*); 2. *(раскинуть)* барпыйып бутагын жаюу; **развесить уши** *разг. см. ухо*.

РАЗВЁСКА I *ж. см. развёс.*

РАЗВЁСКА II *ж. (картин т. п.)* асып, илип-илип жайлаштыруу (*мис. сүрөттөрдү*).

РАЗВЕСНОЙ ая, -ое таразалап сатыла турган, таразаланып берме; **развесной хлеб** таразаланып сатыла турган нан.

РАЗВЕСТИ I *сов. что* 1. *кого-что (отвести)* орду-ордуна ээрчитип баруу, алып баруу, жеткирүү, келүү; **развести по домам** үй-үйүнө ээрчитип, алып баруу; 2. *воен. (расставить по местам)* орду-ордуна коюу; **развести караулы** *воен.* кароолдорду орду-ордуна коюу; 3. *кого (расторгнуть брак)* ажыратуу, ажыраштыруу (*эрди-катынды*); 4. *кого-что (разъединить)* экиге ажыратуу, бөлүү (*мис. көпүрөнү*); 5. *(о зубьях пилы)* эки жакка матоо (*араанын тиштерин*); **развести руками** таң калуу, эмне кыларын билбей калуу.

РАЗВЕСТИ II *сов. что* 1. *(растворить)* эритүү, чылоо; **он развёл порошок** в воде ал порошокту сууга эритти; 2. *(разбавить)* кошуп суюлтуу (*мис. дарыга суу кот*).

РАЗВЕСТИ III *сов. что* 1. *(вырастить)* өстүрүү, өрчүтүү, асыроо, тукумдатуу, тукум алуу, төлдөтүү (*мис. айбанды, кушту, балыкты*); 2. *(расплодить)* көбөйтүп жиберүү; **развести мышей** чычканды көбөйтүп жиберүү; **развести канитель** түйшүктү көбөйтүү.

РАЗВЕСТИ IV *сов. что (разжечь)* жагуу, тамызуу (*отту*).

РАЗВЕСТИСЬ I *сов. с кем (расторгнуть брак)* ажырашып кетүү (*аялы менен, эри менен*).

РАЗВЕСТИСЬ II *сов. разг. (раствориться)* эрип кетүү.

РАЗВЕСТИСЬ III *сов. (расплодиться)* көбөйүп кетүү (*мис. чымын, кантала, чычкан*).

РАЗВЕТВИТЬ *сов. что* тармактандыруу, тармак чыгаруу; **разветвить железнодорожный путь** темир жолдон тармак чыгаруу.

РАЗВЕТВИТЬСЯ *сов.* тармактоо, тармак жаюу, тармакталып кетүү; **дорога разветвилась** жол тармакталып кетти.

РАЗВЕТВЛЕНИЕ *ср.* 1. тармактоо, тармак жаюу, тармакталып кетүү; **разветвление нерва** *анат.* нерв тар-

мактары; **2.** (отделение, часть) тармак; **организация со многими разветвлениями** көп тармактуу уюм.

РАЗВЕТВЛЁННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **разветвить**; **2.** прил. тармактуу, тармактанган.

РАЗВЕТВЛЯТЬСЯ несов. см. **разветвиться**.

РАЗВЁШАТЬ сов. что ар кайсы жерге асып илүү, илүү, илип коюу; **развешать картины** сүрөттөрдү илүү.

РАЗВЁШИВАТЬ I несов. см. **развесить I**.

РАЗВЁШИВАТЬ II несов. см. **развесить II**, **развешать**.

РАЗВЁЯТЬ сов. что **1.** (разогнать) таратып жиберүү, учуруп жиберүү; **вётёр развёял облака** шамал булутту таратып жиберди; **вётром развёяло пыль** шамал чанды учуруп жиберди; **2.** перен. (рассеять, уничтожить) жоюу, жок кылуу; **развёял сомнённия** күнөмдүктү жоюу.

РАЗВЁЯТЬСЯ сов. **1.** (рассеяться) туш-тушка учуп таралуу, сапырылуу; **2.** перен. таралып жок болуу, жоюлуу; **все опасёния развёялись** бардык коркунучтар жоюлду.

РАЗВЁРНУТЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **развернуть**; **2.** прил. жайылтылган, кең түрдө жайылган; **развёрнутое строительство** кеңири жайылган курулуш; **3.** прил. воен. жайылтылган, жайылган, жайпаган; **развёрнутый строй** жайылтылган строй; **развёрнутое наступление** жайылтылган чабуул; **4.** прил. (подробный) кеңири, толук; **развёрнутое объяснение** кеңири түшүнүк; **принять развернутую резолюцию** кеңири резолюция кабыл алуу.

РАЗВЁРСТКА жс. **1.** **развёрстка**, развёрстка кылуу, бөлүү, бөлүштүрүү, үлөштүрүү; **развёрстка окóнчивших кóрсы по райóнам** курсту бүтүргөндөрдү райондорго развёрстка кылуу; **2.** полигр. вёрсткалап орду-ордуна коюу.

РАЗВЁРСТКА жс. тех. тешик кеңиткич бургу.

РАЗВЁРСТЫВАТЬ несов. см. **разверстать**.

РАЗВЁРТЫВАНИЕ ср. **1.** (чего-л. свёрнутого) ачуу, жаюу, жазылуу, жайылуу, жайытуу; **2.** воен. кеңитилип түзүлүү, кеңитип түзүү; **3.** перен. (развитие) кең түрдө уюштуруу, жайытуу, кеңири жайытуу; **развёртывание социалистического соревнования** социалисттик мелдешти кеңири жайытуу.

РАЗВЁРТЫВАТЬ несов. см. **развернуть**.

РАЗВЁРТЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. **развернуться**; **2.** страд. к **развёртывать**.

РАЗВИВАТЬ I несов. см. **развить I**.

РАЗВИВАТЬ II несов. см. **развить II**.

РАЗВИВАТЬСЯ I несов. **1.** см. **развиться I**; **2.** страд. к **развивать I**.

РАЗВИВАТЬСЯ II несов. **1.** см. **развиться II**; **2.** страд. к **развивать II**.

РАЗВІЛИНА жс. эки ача, айрылыш; **развїлина дорóги** эки жолдун айрылышы.

РАЗВІЛИСТЫЙ, ая, -ое ача, айры; **развїлистый сук** ача бутак, айры бутак.

РАЗВІЛКА жс. см. **развїлина**.

РАЗВИНТИТЬ сов. что бурамаларын ажыратуу, бурамасын чыгаруу; **развинтить части зámка** кулпунун бөлүктөрүнүн бурамаларын ажыратуу.

РАЗВИНТИТЬСЯ сов. **1.** бурамалары шалдыроо, кайра буралып бошотулуу; **2.** перен. разг. бошондоо, алдыроо, шалдыроо, алы кетүү, начарлоо, керисинен кетүү; **я совсём развинтился** мен абдан бошондодум; **нёрвы развинтились** нервдер начарлады.

РАЗВІНЧЕННОСТЬ жс. шалдырагандык, бошогондук, керисинен кеткендик.

РАЗВІНЧЕННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **развинтить**; **2.** прил. разг. (о человеке) шалдыраган, далдыраган, бошогон; **3.** прил. (нетвёрдый) шөлбүрөгөн; **он идёт развїнченной походкой** ал шөлбүрөп басып бара жатат.

РАЗВІНЧИВАТЬ несов. см. **развинтить**.

РАЗВІНЧИВАТЬСЯ несов. **1.** см. **развинтиться**; **2.** страд. к **развинчивать**.

РАЗВІТИЕ ср. **1.** өнүгүү, өрчүү, өркүндөө; гүлдөө (расцвет); **развитие промышленности** өнөр жайдын өнүгүшү; **2.** филос. өнүгүү; **законы общественного развития** коомдук өнүгүүнүн закондору; **диалектическое развитие** диалектикалык өнүгүү; **3.** (степень сознательности, просвещённости, культурности) жетилүү, жетишүү; **умственное развитие ребёнка** баланын акылынын жетилиши; **политическое развитие** саясий жетилгендик; **в развитие чего-л.** бирдемени өнүктүрүү иретинде; **в развитие этого положения** бул жобону өнүктүрүү иретинде.

РАЗВІТОЙ, ая, -ое **1.** өскөн, өнүккөн, өрчүгөн; **развитая промышленность** өрчүгөн өнөр жай; **2.** (в умственном отношении) жетилген, маалыматтуу, окумуштуу; **3.** (распространённый) кең түрдө жайылган.

РАЗВІТЬ I сов. что (раскрутить) чыйрыгын, жазуу, жандыруу; **развить верёвку** жипти жандыруу.

РАЗВІТЬ II сов. **1.** что (усилить, укрепить) бекемдөө, жетилтүү, чыңоо; **развить мускулатуру** булчуңдарды чыңоо; **2.** что (довести до значительной степени) арттыруу, күчөтүү; **развить скорость** ылдамдыкты күчөтүү; **3.** кого-что (в умственном отношении) жетилтүү, демитүү; **развить ребёнка** баланы жетилтүү; **4.** что (широко развернуть) өркүндөтүү, өрчүтүү, өнүктүрүү, күчөтүү; **развить промышленность** өнөр жайды өнүктүрүү; **развить агитацию** агитацияны күчөтүү; **5.** что (расширить содержание) кеңитүү, өрчүтүү.

РАЗВІТЬСЯ I сов. (раскрутиться, расслестись) жануу, жазылуу, тармалы жазылуу; **волосы развились** чач саксайып жазылды, чачтын тармалы жазылды.

РАЗВІТЬСЯ II сов. **1.** (окрепнуть) чыңалуу, чыйралуу, демип өнүгүү; **мускулы развились** булчуң эт чыңалды; **память развилась** эс демип өнүктү; **2.** (в умственном отношении) жетилүү, акылы артуу; **мальчик развился** баланын акылы жетилди, бала акылына кирди; **3.** (широко развернуться) өнүгүү, өркүндөө; **развились промышленность** өнөр жай өнүктү.

РАЗВЛЕКАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кызыктыруучу, өзүнө тартуучу; **развлекательные рассказы** кызыктыруучу аңгемелер.

РАЗВЛЕКАТЬ несов. см. **развлечь**.

РАЗВЛЕКАТЬСЯ несов. **1.** см. **развлéчься**; **2.** страд. к **развлекать**.

РАЗВЛЕЧЕНИЕ ср. **1.** көңүл ачуу, эриккенди-жазуу; **2.** (то, что развлекает) көңүл ачуучу, эриккенди жазуу.

РАЗВЛЕЧЬ сов. кого көңүл ачуу, эриккенди жазуу; **эта игра очень развлекала детей** бул оюн балдардын көңүлүн абдан ачты; **ничто не могло его развлéчь** анын көңүлүн эч нерсе ача албады.

РАЗВЛЕЧЬСЯ сов. чем көңүл ачуу, эриккенди жазуу.

РАЗВÓД I м. **1.** (расторжение брака) ажырашуу (күйөөдөн чыгуу, аялын коё берүү); **2.** воен. орду-ордуна

коюу; **развóд часовых по местам** часовойлорду (*кароолдорду*) орду-ордуна коюу; **3. (разъединение)** ажыратуу, бөлүү; **развóд мостá** көпүрөнү экиге ажыратуу.

РАЗВÓД II м. (*разведение*) өстүрүү, өрчүтүү, асыроо, тукумдатуу, төлдөтүү.

РАЗВОДИТЬ I несов. см. **развести I.**

РАЗВОДИТЬ II несов. см. **развести II.**

РАЗВОДИТЬ III несов. см. **развести III.**

РАЗВОДИТЬ IV несов. см. **развести IV.**

РАЗВОДИТЬСЯ I несов. см. **развестись I.**

РАЗВОДИТЬСЯ II несов. см. **развестись II.**

РАЗВОДИТЬСЯ III несов. см. **развестись III.**

РАЗВÓДКА ж. **1.** ажыратуу, экиге ажыратуу; **развóдка мостá** көпүрөнү экиге ажыратуу; **2.** эки жакка матоо; **развóдка пилы** араанын тишин эки жакка матоо; **3. тех. (инструмент)** разводка (*араанын тиштерин матоочу аспап*).

РАЗВОДНО́Й, ая, -ое экиге ачылма, экиге ажыратылма; **разводной мост** экиге ажыратылма көпүрө.

РАЗВÓДНЫЙ, ая, -ое **развод 1-ге т.**; ажыратуучу, ажыраштыруучу (*мис. эрди-катынды*); **развóдное сви-детельство** ажыраштыруу күбөлүк каты.

РАЗВÓДЫ только мн. сайма, көчөт, гүл; **тарéлка с красными развóдами** кызыл көчөтү бар тарелка.

РАЗВÓДЬЕ ср. обл. **1. (половодье)** жазгы суунун кир-гени; **2. (вода между льдами)** муз аралыгындагы (*ара-сындагы*) суу.

РАЗВОДЯЩИЙ м. воен. разводящий (*часовойлорду, кароолдорду орду-ордуна коюп туруучу киши*).

РАЗВÓЗ м. ташып таратуу, ташып баруу, ташып ти-ешелүү жерлерине жеткирүү (*мис. машинага, арабага салып*); **развóз това́ров по магази́нам** товарларды мага-зиндерге ташып таратуу.

РАЗВОЗИ́ТЬ несов. см. **развезти 1.**

РАЗВОЗИ́ТЬСЯ сов. разг. (*поднять возню*) бака-шака түшүү, кыйкырышуу; **де́ти что́-то развози́лись** эмнеге-дир балдар аркы-терки жүгүрүп, бака-шака түштү.

РАЗВОЗКА жс. см. **развоз.**

РАЗВОЗНО́Й ая, -ое ташып таратылма; **развозно́й това́р** ташып таратылма товар.

РАЗВОЛНОВА́ТЬ сов. кого-что, разг. тынчты ке-тирүү, санааны бөлө алды кылуу; **э́та весть разволно-ва́ла меня́** бул кабар менин санаамды бөлө алды кылды.

РАЗВОЛНОВА́ТЬСЯ сов. разг. тынчсыздануу, санаа бөлө алды болуу; **мо́ре разволновало́сь** деңиз толкуду.

РАЗВОРА́ЧИВАТЬ I несов. см. **разверотить.**

РАЗВОРА́ЧИВАТЬ II несов. см. **разверну́ть.**

РАЗВОРА́ЧИВАТЬСЯ I несов. страд. к **развора́чи-вать I.**

РАЗВОРА́ЧИВАТЬ II несов. **1. разг. см. разверну́ть-ся; 2. страд. к развора́чивать II.**

РАЗВОРОВА́ТЬ сов. что, разг. уурдап жоготуу, уур-дап түгөтүү.

РАЗВОРО́ВЫВАТЬ несов. см. **разворова́ть.**

РАЗВОРО́Т м. **1. (поворот)** бурулуш, имерилиш, кайрылыш; **машина сде́лала круто́й разво́рот** машина чукул бурулду; **2. разг. (рост, развитие)** дүркүрөп өсүү, дүрүлдөө, күчөп өсүү (*мис. соода, курулуш*); **разво́рот со-вётской торго́вли** советтик сооданын дүркүрөп өсүшү.

РАЗВОРО́ТИТЬ сов. что, разг. **1. (разбросать)** көңтөрүү, оодаруу, оодарып таштоо; **экскава́тор разво-**

роты́л зéмлю экскаватор жерди (*топуракты*) оодарып таштады; **2. (разломать)** каңтарып бузуп таштоо (*мис. көпүрөнү*).

РАЗВОРОШИ́ТЬ сов. что оодарып жаюу, которуп жаюу, оодарыштыруу; **мы развороши́ли сéно для про-су́шки** биз чөптү кургатуу үчүн оодарыштырдык.

РАЗВОРЧА́ТЬСЯ сов. разг. каңкылдап жиберүү, күнүлдөө, күнүлдөй берүү, уруша кетүү, жемелеп салуу.

РАЗВРА́Т м. бузуктук, бузукчулук.

РАЗВРА́ТИТЕЛЬ м. бузуучу, бузуктукка үйрөтүүчү, бузуктукка бет алдыруучу.

РАЗВРА́ТИТЬ сов. кого бузуу, бузуктукка үйрөтүү, бузуктукка бет алдыруу.

РАЗВРА́ТИТЬСЯ сов. бузулуу, бузуктукка үйрөнүү.

РАЗВРА́ТНИК м. бузукчул.

РАЗВРА́ТНИЦА женск. р. к **развратник.**

РАЗВРА́ТНИЧАТЬ несов. бузуктук кылуу.

РАЗВРА́ТНОСТЬ жс. бузукчулук, бузуктук, бузулган дык.

РАЗВРА́ТНЫЙ, ая, -ое бузук; **развратное поведе́ние** бузук жүрүш-туруш.

РАЗВРА́ЩАТЬ несов. см. **развратить.**

РАЗВРА́ЩАТЬСЯ несов. **1. см. развратиться; 2. страд. к развращать.**

РАЗВРАЩЕ́НИЕ ср. бузуу, бузуктукка үйрөтүү, бу-зуктукка бет алдыруу.

РАЗВРАЩЕ́ННОСТЬ жс. бузулгандык, бузукчулук жаына оогандык.

РАЗВРАЩЕ́ННЫЙ ая, -ое **1. прич. от развращать; 2. прил.** бузулган, бузуктук жагына оогон, бузук.

РАЗВЫЮ́ЧИВАТЬ несов. см. **развыючить.**

РАЗВЫЮ́ЧИТЬ сов. кого жүк түшүрүү, унаанын жү-гүн түшүрүү.

РАЗВЯЗА́ТЬ сов. кого-что **1. чечүү (түйүндү, байлоо-ну, таңгакты); 2. перен. (дать возможность развиваться)** жол берүү, себепкер болуу, себепчи болуу; **развяза́ть войну́** согушка себепкер болуу; **развяза́ть ру́ки кому-л.** бирөөнүн колу-жолун бош коюу; **развяза́ть язы́к** разг. тилди чыгаруу, сүйлөтүү (*мис. арак*).

РАЗВЯЗА́ТЬСЯ сов. **1. чечилүү (түйүн, байдoo, таң-гак); 2. с кем-чем, перен. разг.** бошонуу, кутулуу; **еле-эле с э́тим де́лом развяза́лся** араң дегенде ушул иштен ку-тулдум; **язы́ки развяза́лись** разг. тилдер чыга баштады, тилдер буудай куура баштады.

РАЗВЯЗКА жс. **1. лит. разв́язка (адабий чыгарма-нын корутунду бөлүгү; ошондой эле татаал, чаташкан иштин чечилиши); 2. перен. (конец чего-л.)** аякталыш, на-тыйжа; **де́ло бли́зится к разв́язке** иштин аякталышына жакындап калды.

РАЗВ́ЯЗНО нареч. ыгы жок ачык-айрым болуп, кал-жактап, калжак-кулжак этип, эпсиз жалжактап.

РАЗВ́ЯЗНОСТЬ жс. ыгы жок ачык-айрымдык, кал-жак-кулжак этүүчүлүк.

РАЗВ́ЯЗНЫЙ, ая, -ое ыгы жок ачык-айрым, калжак-таган, калжак-кулжак эткен; **разв́язный челове́к** калжак-таган киши; **разв́язное поведе́ние** калжак-кулжак эткен жүрүш-туруш.

РАЗВ́ЯЗЫВАНИЕ ср. чечүү (*мис. түйүндү*).

РАЗВ́ЯЗЫВАТЬ несов. см. **развяза́ть.**

РАЗВ́ЯЗЫВАТЬСЯ несов. **1. см. развяза́ться; 2. страд. к развяза́ть.**

РАЗГАДАТЬ *сов.* 1. что табуу; **разгадай-ка загадку** табышмак тапчы; 2. кого-что түшүнүү, табуу, билүү; **я разгадал его намерения** мен анын оюн билдим.

РАЗГÁДКА *жс.* жандырмак (*табышмакка жсандырмак*).

РАЗГÁДЫВАТЬ *несов. см. разгадать.*

РАЗГÁР *м.* кызуу убак, кызуу кез, кызуу маал; **сенокос был в самом разгáре** чөп чабуунун абдан кызыган убагы эле.

РАЗГИБАТЬ *несов. см. разогнуть; работать не разгибая спины* эс албастан иштөө, баш көтөрдөй иштөө.

РАЗГИБАТЬСЯ *несов. 1. см. разогнуться; 2. страд. к разгибать.*

РАЗГИЛЬДЯЙ *м. разг.* шалакы, илээнди.

РАЗГИЛЬДЯЙНИЧАТЬ *несов. разг.* шалакылык кылуу, илээндилик кылуу.

РАЗГИЛЬДЯЙСТВО *ср. разг.* шалакылык, илээндилик.

РАЗГЛАГОЛЬСТВОВАНИЕ *ср. разг.* чеченсий берүү, тантый берүү.

РАЗГЛАГОЛЬСТВОВАТЬ *несов. разг.* чеченсий берүү, тантый берүү.

РАЗГЛАДИТЬ *сов. что* 1. таптоо, бырыш-тырышты тегиздөө (*жазуу*); **разглядить платье уютно́м** көйнөктү үтүк менен басып таптоо; 2. (*напр. морщины*) кетирүү, жазуу (*мис. беттеги бырышты*).

РАЗГЛАДИТЬСЯ *сов. 1.* бырыш-тырыш тегизделүү (*жазылуу*); **складки платья разгладились** көйнөктүн бырыш-тырыштары тегизделди; 2. (*напр. о морщинах*) кетүү, жазылуу (*мис. беттин бырышы*).

РАЗГЛАЖИВАТЬ *несов. см. разгладить.*

РАЗГЛАЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. разгладиться; 2. страд. к разглаживать.*

РАЗГЛАСИТЬ *сов. 1. что (секрет, тайну)* элге таратуу (*жашырын нерсени, сырды*); 2. о чём, разг. (*распространить что-л.*) жайып жиберүү, таратып жиберүү (*жок нерсени*).

РАЗГЛАШАТЬ *несов. см. разгласить.*

РАЗГЛАШЕНИЕ *ср.* элге таратуу (*жашырын нерсени*); **разглашение служебной тайны карается законом** кызматтык жашырын сырды элге таратуу закон боюнча жазаланат.

РАЗГЛЯДЕТЬ *сов. кого-что* карап ажыратуу, карап билүү; **разглядеть в темноте** караңгыда карап ажыратуу.

РАЗГЛЯДЫВАТЬ *несов. кого-что* жакшылап кароо, абдан кароо.

РАЗГНЕВАТЬСЯ I *сов. кого, уст.* каарын келтирүү, ачуусун келтирүү.

РАЗГНЕВАТЬСЯ II *сов. уст.* каардануу, ачуулануу.

РАЗГОВАРИВАТЬ *несов. с кем-чем, о ком-чём* сүйлөшүү, аңгемелешүү.

РАЗГОВЕТЬСЯ *сов. церк.* ооз ачуу (*христиан дининде - орозодо желбей турган эт, сүт, жумуртка аралашкан тамакты биринчи жолу жеи*).

РАЗГОВЛЯТЬСЯ *несов. см. разговеться.*

РАЗГОВОР *м.* сүйлөшүү, кеп, сөз; **крупный разговор** катуу айтышып калуу; **никаких разговоров!** сөз болууга мүмкүн эмес!; **завести разговор** кеп козгоо.

РАЗГОВОРИТЬСЯ *сов. 1. (вступить в разговор)* сүйлөшө баштоо, сүйлөй баштоо; 2. (*увлечься разговором*) кызыгып сүйлөшүү, узун сөзгө кирүү, көпкө сүй-

лөшүү; **разговориться по душам** сыр жашырбай көпкө сүйлөшүү.

РАЗГОВОРНИК *м.* разговорник (*суроо-жооп, сүйлөшүү түрүндө түзүлгөн тил үйрөнүү китеби*).

РАЗГОВОРНЫЙ, ая, -ое **разговор-го т.**; оозеки; **разговорный язык** оозеки тил (*адабий эмес*); **разговорная будка** разг. сүйлөшүү будкасы (*телефон менен сүйлөшүү бөлмөсү*).

РАЗГОВОРЧИВОСТЬ *жс.* кепкордук, сөзмөрдүк.

РАЗГОВОРЧИВЫЙ ая, -ое кепкор, сөзмөр.

РАЗГОН *м. 1. (толпы, собрания)* кууп таратуу, кууп тым-тыракайын чыгаруу; **разгон демонстрации** демонстрацияны кууп таратуу; 2. (*разбег*) жүгүрүү; **прыжок с разгона** жүгүрүп барып секирүү; **в разгоне** разг. жүгүрүүдө, бош эмес; **все лошади в разгоне** аттардын бардыгы бош эмес, ишке чегилип жатат.

РАЗГОНИСТЫЙ, ая, -ое разг. арасы ачык, тартагай (*жазуу*); *разгонистый почерк* тартагай жазуу.

РАЗГОНЯТЬ *несов. см. разогнать.*

РАЗГОРАЖИВАТЬ *несов. см. разгородить.*

РАЗГОРАЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. разгородиться; 2. страд. к разгораживать.*

РАЗГОРАТЬСЯ *несов. см. разгореться.*

РАЗГОРЕТЬСЯ *сов. 1. (начать гореть)* күйүү, жануу, тутануу, жалбырттап күйүү, лапылдап күйүү; **сырые дрова насилу разгорелись** суу отун араң күйдү; **пожар разгорелся** өрт жалбырттап күйдү; 2. *перен. (напр. о заре)* кызаруу, алоолонуу (*мис. таң*); 3. *перен. (о лице)* тамылжуу, кызаруу, кызыл жүгүрүү; **щёки его разгорелись** анын эки бети кызарып кетти, анын бети тамылжыды; 4. *перен.* кызуу, күчөө, кайноо, делебеси козголуу; **спор разгорелся** талаш күчөдү; 5. *перен. (усилиться, разойтись)* кызуу, күчөө (*мис. согуш, тартыш*); **глаза (и зубы) разгорелись** эки көзү өтүп чыгып кетти.

РАЗГОРОДИТЬ *сов. что* бөлүп тосуу, тосуп бөлүү; **мы разгородили комнату** биз бөлмөнү тосуп бөлдүк.

РАЗГОРОДИТЬСЯ *сов. с кем-чём* тосуп бөлүнүү.

РАЗГОРЯЧИТЬ *сов. кого-что* кызытуу, ээликтирүү, кызандатуу, алчылантуу, алкынтуу; **разгорячить коня** атты алчылантуу; **разгорячить кровь** канын кызытуу.

РАЗГОРЯЧИТЬСЯ *сов.* кызуу, ээлигүү, кызандоо, ачуулануу.

РАЗГРАБИТЬ *сов. что* талоо, талап алуу, талап кетүү.

РАЗГРАБЛЕНИЕ *ср.* талоо, талап алуу, талап кетүү, талануу.

РАЗГРАБЛЯТЬ *несов. см. разграбить.*

РАЗГРАНИЧЕНИЕ *ср. 1. (разделение границей)* чектөө, чек салуу, чектелүү, чек салынуу, чек коюлуу, чек коюу; 2. *перен.* чектөө, чек коюп ажыратуу, ажыратуу.

РАЗГРАНИЧИВАТЬ *несов. см. разграничить.*

РАЗГРАНИЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. разграничиться; 2. страд. к разграничивать.*

РАЗГРАНИЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое чектегич, чек салуучу, чектеп бөлүүчү, чектеп ажыраткыч; **разграничительная линия** чектеп бөлүүчү сызык.

РАЗГРАНИЧИТЬ *сов. что 1. (разделить границей)* чектөө, чек салуу, чек салып бөлүү, чек коюу; 2. (*точно определить*) тактоо, чектөө, чек коюп ажыратуу, ажыратуу; **разграничить понятия** түшүнүктөрдү тактоо.

РАЗГРАНИЧИТЬСЯ *сов.* чектелүү, чектөө.

РАЗГРАФИТЬ *сов. что* сызуу, сызык түшүрүү, графалоо, графалап сызуу; **разграфить бумагу** кагазды графалап сызуу.

РАЗГРАФЛЕНИЕ I *ср.* сызуу, сызык түшүрүү, сызылуу, графалоо, графалануу, графалап сызуу.

РАЗГРАФЛЕНИЕ II *несов. см. разграфить.*

РАЗГРЕБАТЬ *несов. см. разгрести.*

РАЗГРЕСТИ *сов. что* туш-тушка же эки жакка күрөө (шилөө).

РАЗГРОМ *м. 1.* (врага) кыйратуу, талкалоо, таш-талканын чыгаруу, быт-чытын чыгаруу; **разгром армии противника** душмандын армиясын талкалоо; **2.** (разорение) бүлүнүү, кыйроо; **картина полного разгрома** такыр бүлүнгөн, кыйраган көрүнүш; **3. разг.** (беспорядок) былыгуу, былыгып жатуу, баш аламан болуу; **в квартире у него полный разгром** анын үйү аябай былыккан.

РАЗГРОМИТЬ *сов. что 1.* (врага) кыйратуу, талкалоо, таш-талканын чыгаруу, быт-чытын чыгаруу; **2.** (разорить) кыйроо, бүлүндүрүү, талап алуу.

РАЗГРУЖАТЬ *несов. см. разгрузить.*

РАЗГРУЖАТЬСЯ *несов. 1. см. разгрузиться; 2. страд. к разгрузать.*

РАЗГРУЗИТЬ *сов. кого-что 1.* жүк түшүрүү, жүгүн түшүрүү; **разгрузить вагоны** вагондордун жүгүн түшүрүү; **2. перен.** артык нагрукадан, артык жүктөлгөн жумуштан бир аз бошотуу; ишин бир аз жеңилдетүү; **разгрузить работника** кызматчынын ишин бир аз жеңилдетүү.

РАЗГРУЗИТЬСЯ *сов. 1.* жүгү түшүрүлүү; **пароход разгрузился** пароходдун жүгү түшүрүлдү; **2. перен.** артык нагрукадан, артык жүктөлгөн жумуштан бир аз бошоо; иши бир аз жеңилдөө.

РАЗГРУЗКА *ж. 1.* жүк түшүрүү, жүгүн түшүрүү, жүктөн бошоо, жүктөн бошотуу; **разгрузка вагона** вагондун жүгүн түшүрүү; **2. перен.** ашык нагрукадан, артык жүктөлгөн иштен бир аз бошотуу.

РАЗГРУЗОЧНЫЙ, ая, -ое **разгрузочная т. разгрузочные работы на железнодорожном и водном транспорте** темир жол жана суу транспортторунда жүк түшүрүү жумуштары; **разгрузочный пункт** жүк түшүрүү пункту.

РАЗГРЫЗАТЬ *несов. см. разгрызть.*

РАЗГРЫЗТЬ *сов. что* кемирип сындыруу, кемирип чагуу, тиштеп чагуу (*мис. жаңгакты*).

РАЗГУЛ *м. 1.* (кутёж) зөөкүрдүк, аракеттик, пьянкеттик; **2. перен.** ээнбаштык, ээнбаштыктын күчөшү; **разгул реакции** реакциянын ээнбаштыгы.

РАЗГУЛИВАТЬ *несов. 1. разг.* тамаша кылуу, тамаша кылып жүрүү; **разгуливать по городу** шаарды аралап, тамаша кылып жүрүү; **2. см. разгулять.**

РАЗГУЛИВАТЬСЯ *несов. см. разгуляться.*

РАЗГУЛЬНЫЙ, ая, -ое зөөкүрдүк, аракеттик, пьянкеттик; **разгульный образ жизни** өмүрдү зөөкүрдүк менен өткөрүү; **вести разгульную жизнь** зөөкүрдүк турмушта жашоо.

РАЗГУЛЯТЬ *сов. кого, разг.* ойнотуп алагды кылуу; **разгулять ребёнка, чтоб не спал** уктап калбасын үчүн, баланы ойнотуп алагды кылуу.

РАЗГУЛЯТЬСЯ *сов. разг. 1.* (проясниться) ачылуу, чайыттай ачык болуу; **погода разгулялась** күн ачылып кетти; **2.** бир нерсеге кызыгып уйку качуу; **ребёнок раз-**

гулялся и заснуть больше не мог баланын уйкусу качты да, уктай албай койду; **3.** (о буре, ветре) толкундануу, дуулдоо; **море разгулялось** деңиз толкунданды.

РАЗДАВАТЬ *несов. см. раздаты I.*

РАЗДАВАТЬСЯ I *несов. см. раздаться I.*

РАЗДАВАТЬСЯ II *несов. страд. к раздавать.*

РАЗДАВИТЬ *сов. 1.* кого басып өлтүрүү, эзип өлтүрүү; **2. что (смять)** басып былчыйтуу; **раздавить ягоду** жемишти басып былчыйтуу; **3. кого-что, перен.** (нанести поражение) талкалоо, кыйратуу.

РАЗДАИВАТЬ *несов. см. раздойть.*

РАЗДАРИВАТЬ *несов. см. раздарить.*

РАЗДАРИТЬ *сов. что* сыйлап үлөштүрүү, сыйлык кылып таратып бешүү; **он раздарил все свои книги** ал өзүнүн китептеринин бардыгын сыйлык кылып таратып берди.

РАЗДАТОЧНЫЙ ая, -ое таратып берме, үлөштүрүп берүүчү, бөлүп берме; **раздаточный пункт** таратып берме пункт.

РАЗДАТЧИК *м.* таратып берүүчү, таркатып берүүчү, үлөштүрүп берүүчү.

РАЗДАТЧИЦА *женск. р. к раздатчик.*

РАЗДАТЬ I *сов. что* таратып берүү, таркатып берүү, үлөштүрүп берүү; **раздать зарплату** кызмат акыны таратып берүү; **раздать подарки** сыйлыктарды үлөштүрүп берүү.

РАЗДАТЬ II *сов. что (растянуть, расширить)* керүү, чоюу, керип-чоюу; **раздать сапоги на колёдке** өтүктү калыпка салып керүү.

РАЗДАТЬСЯ I *сов. (прозвучать)* жаңыруу, угулуу (*ун, добуш*).

РАЗДАТЬСЯ II *сов. 1.* (рассступиться) экиге жарылуу, эки бөлүнүп жол берилүү (*мис. көп киши*); **толпа раздалась** калың эл экиге бөлүндү (*экиге бөлүнүп, жол берди*); **2.** (потолстеть) жооноюу, дардаюу, туурасы чыгуу (*мис. семирив*).

РАЗДАЧА *ж.* таратып берүү, таркатып берүү, үлөштүрүп берүү; **раздача подарков** сыйлыктарды таратып берүү.

РАЗДВАИВАТЬ *несов. см. раздвойть.*

РАЗДВАИВАТЬСЯ *несов. 1. см. раздвойться; 2. страд. к раздваивать.*

РАЗДВИГАТЬ *несов. см. раздвинуть.*

РАЗДВИГАТЬСЯ *несов. 1. см. раздвинуться; 2.* (быть раздвижным) суурулуп чыгуу (*кеңүү*); **3. страд. к раздвигать.**

РАЗДВИЖНОЙ, ая, -ое **1.** эки жакка суурулуп кеңиме; **раздвижной стол** суурулуп кеңиме стол; **2. эки жакка жыйылма, эки жакка түрүлмө; раздвижной занавес** эки жакка жыйылма көшөгө.

РАЗДВИНУТЬ *сов. 1. что* арасын ачып жылдыруу, эки жакка ажыратып арасын ачуу; **2. кого-что (заставить расступиться)** экиге жаруу, экиге жарылып жол ачуу (*мис. көп кишини*).

РАЗДВИНУТЬСЯ *сов. 1.* эки жакка ачылуу, ачылуу, эки жакка бөлүнүү; **занавес раздвинулся** көшөгө ачылды; **2.** (рассступиться) эки жакка жарылып жол берүү, экиге бөлүнүп жол берүү (*мис. көп киши*).

РАЗДВОЕНИЕ *ср.* экиге айрылуу; **раздвоение личности** мед. кишинин экиге бөлүнүшү (*психикалык оору*).

РАЗДВОЁННЫЙ ая, -ое 1. прич. от **раздвойть**; 2. прил.: **раздвоённое копыто** ача туяк; 3. прил. перен. эки жактуу, эки анжы.

РАЗДВОЁННЫЙ ая, -ое см. **раздвоённый**.

РАЗДВОИТЬ сов. что экиге бөлүү, экиге ажыратуу.

РАЗДВОИТЬСЯ сов. 1. (разделиться надвое) экиге бөлүнүү, экиге айрылуу, экиге ажыроо, эки ача болуу; 2. перен. эки анжы болуу, эки ойлуу болуу, дендароо болуу; **сознание раздвоилось** ою экиге бөлүндү.

РАЗДЕВАЛКА ж. разг. раздевалка (кийим чечилип коюлуучу жай).

РАЗДЕВАЛЬНЯ ж. см. **раздевалка**.

РАЗДЕВАЛЬЩИК м. разг. раздевалкада иштей турган киши.

РАЗДЕВАНИЕ ср. чечиндирүү, чечинтүү, чечинүү, чечүү.

РАЗДЕВАТЬ несов. см. **раздеть**.

РАЗДЕВАТЬСЯ несов. 1. см. **раздеться**; 2. страд. к **раздевать**.

РАЗДЁЛ м. 1. (разделение) бөлүү, үлөштүрүү, бөлүштүрүү; **раздел имущества** мүлктү бөлүү; 2. (часть текста) раздел, бөлүк; **раздел книги** китептин бөлүгү; 3. (граница) чек; чек сызык; **раздел рек** см. **водораздел**.

РАЗДЁЛАТЬ сов. 1. что (отделать) окшотуп боёо; **разделять стёны под берёзу** дубалды кайыңга окшотуп боёо; 2. что (обработать) иштетүү (мис. жерди); 3. кого-что, перен. разг. (расправиться) жазасын берүү, сазайын окутуу, сазайын колуна берүү; **разделять кого-л. под орех** разг. бирөөнүн жазасын берүү; акесин таанытуу.

РАЗДЁЛАТЬСЯ сов. с кем-чем, разг. 1. (освободиться) кутулуу (мис. карыздан); 2. (расправиться) өч алуу, сазайын колуна берүү.

РАЗДЕЛЕНИЕ ср. бөлүштүрүү, бөлүү, үлөштүрүү; **общественное разделение труда** эмгектин коомдук бөлүнүшү.

РАЗДЕЛИМЫЙ ая, -ое бөлүнүүчү, бөлүнө турган.

РАЗДЕЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (делящий) бөлүүчү, бөлө турган; 2. грам. бөлгүч, ажыраткыч; **разделительный знак** бөлгүч белги; **разделительный союз** бөлгүч байламта.

РАЗДЕЛИТЬ сов. 1. кого-что (на части, группы) бөлүү, бөлүштүрүү, үлөштүрүү; **разделить десять на пять** онду бешке бөлүү; 2. что (поделить с кем-л.) бөлүү, бөлүшүү; **разделить пополам** тепетең бөлүү; 3. что с кем, перен. (напр. радость) ортоктошуу, орток болуу, кошо тартуу, тең көрүү, шериктешүү (мис. кайгыны, кубанычты).

РАЗДЕЛИТЬСЯ сов. 1. бөлүнүү; **разделиться на части** бөлүктөргө бөлүнүү; **это число разделится на три без остатка** бул сан үчкө калдыксыз бөлүнөт; 2. с кем (разделить имущество) бөлүү, энчи бөлүшүү; 3. перен. (обнаружить несогласие, разойтись) келишпөө, эки жакка бөлүнүү (мис. пикир).

РАЗДЕЛЫВАТЬ несов. см. **разделять**.

РАЗДЁЛЬНО нареч. даана, бөлүп-бөлүп, ачык; **раздельно произносить** бөлүп-бөлүп айтуу.

РАЗДЁЛЬНЫЙ ая, -ое 1. (отдельный) бөлөк, өзүнчө бөлөк, айрым, өзүнчө; **раздельное жительство** өзүнчө бөлөк туруу; 2. (чёткий) даана, бөлүп-бөлүп, ачык; **раздельное произношение** сөздү даана айтуу, бөлүп-бөлүп айтуу; 3. юр.: **раздельный акт** мүлктү бөлүштүрүү-

чү акты; 4. с.-х.: **раздельная уборка** бөлүп-бөлүп чаап жыйноо.

РАЗДЕЛЯТЬ несов. см. **разделить**; **разделять чьё-л. мнение бирөөнүн пикирине кошулуу**.

РАЗДЕЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **разделиться**; 2. (состоять из нескольких разделов) бөлүнүү (тыбыш, үн); **звук разделяются на гласные и согласные** тыбыштар үндүү жана үнсүздөргө бөлүнөт; 3. страд. к **разделять**.

РАЗДЁТЫЙ ая, -ое 1. прич. от **раздеть**; 2. прил. чечинген, жылаңач, кийимсиз.

РАЗДЁТЬ сов. кого-что 1. чечүү, чечинтүү (мис. баланы); 2. разг. (с целью ограбления) карактап чечинтип алуу.

РАЗДЁТЬСЯ сов. чечинүү.

РАЗДЁРГИВАТЬ несов. см. **раздёрнуть**.

РАЗДЁРНУТЬ сов. что, разг. силкип экиге бөлүү, серпип экиге ажыратуу (мис. экиге ачылма көшөгөнү); **раздёрнуть занавески** (терезенин) пардасын серпип эки жакка ачуу.

РАЗДИРАТЬ несов. 1. см. **разодрать**; 2. перен. (терзать, причинять боль) кыйноо, азап тарттыруу (мис. кайгы).

РАЗДИРАТЬСЯ несов. см. **разодраться**.

РАЗДИРАЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **раздирать**; 2. прил. жанды кейиткен, жан чыдагыс; **раздирающий душу крик** жан чыдагыс кыйкырык.

РАЗДОБРЕТЬ сов. разг. жооноюу, туурасы чыгуу (мис. семирүү, май басуу).

РАЗДОБРИТЬ сов. кого, разг. балкытып жиберүү, көңүлүн эритүү (мис. мактап, жакшы сүйлөп), ак көңүлүн карматуу.

РАЗДОБРИТЬСЯ сов. разг. марттыгы кармоо, берешендик кылуу.

РАЗДОБЫВАТЬ несов. см. **раздобыть**.

РАЗДОБЫТЬ сов. что, разг. издеп табуу, таап алуу; **раздобыть нужную книгу** керектүү китепти таап алуу.

РАЗДОЙТЬ сов. кого, с.-х. кунардую кылуу, сүттүү кылуу.

РАЗДОЙ м. с.-х. кунардую кылуу, сүттүү кылуу.

РАЗДОЛЬЕ ср. 1. (простор) кең-кесирилик, боштондук; **степное раздолье** талаа кең-кесирилиги; 2. перен. (свобода) эмин-эркиндик; **ему здесь раздолье** ал бул жерде эмин-эркин жүрөт.

РАЗДОЛЬНЫЙ, ая, -ое разг. эмин-эркин.

РАЗДОР м. талаш-тартыш, чыр-чатак, кериш; **сёять раздор** араздаштыруу; **яблоко раздора** чатак алма (чактакты туудуруучу себеп).

РАЗДОСАДОВАТЬ сов. кого. разг. өкүндүрүү, ыза кылуу.

РАЗДРАЖАТЬ несов. 1. что, физиол. дүүлүктүрүү; **раздражать слизистую оболочку глаза** көздүн былжырлуу оболочкасын дүүлүктүрүү; 2. кого-что, перен. (сердить) кыжырдантуу, жинин келтирүү, туталантуу; **раздражать кого-л. назойливыми просьбами** кайта-кайта сурай берип бирөөнү кыжырдантуу.

РАЗДРАЖАТЬСЯ несов. 1. физиол. дүүлүгүү; 2. (сердиться, приходит в возбуждение) кыжырдануу, жини келүү, туталануу; 3. страд. к **раздражать**.

РАЗДРАЖЕНИЕ ср. 1. физиол. (действие) дүүлүктүрүү; дүүлүгүү, кычышуу; **острое раздражение желудка** аш казандын катуу дүүлүгүшү; 2. (возбуждение, недовольство, гнев) кыжырдануу, жини келүү, туталануу.

РАЗДРАЖЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от раздражать;** **2. прил. (воспалённый)** дүүлүккөн, кычышкан (мис. дене); **3. прил. (недовольный)** кыжырданган, жини келген, туталанган.

РАЗДРАЖИМОСТЬ ж. физиол. дүүлүккүчтүк; **раздражимость** **кожи** теринин дүүлүккүчтүгү.

РАЗДРАЖИТЕЛЬ м. физиол. дүүлүктүргүч.

РАЗДРАЖИТЕЛЬНОСТЬ ж. кыжырдангычтык, жини келгичтик, туталангычтык.

РАЗДРАЖИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кыжырдангыч, жини келгич, туталангыч.

РАЗДРАЖИТЬ сов. см. раздражать.

РАЗДРАЖИТЬСЯ сов. см. раздражаться.

РАЗДРАЗНИТЬ сов. кого-что **1. (рассердить)** кыжырына тийүү, ачуусуна тийүү; **2. перен. (возбудить)** эңсетүү, -гысын келтирүү; **раздразнить** **аппетит** тамак жегисин келтирүү.

РАЗДРОБИТЬ сов. что **1. (разбить)** майдалоо, күкүмдөө, талкалоо; **раздробить** **камень** ташты талкалоо; **2. мат. (преобразовать)** бөлүү (мис. метрди сантиметрге); **3. (разделить)** бөлүү; **раздробить на составные части** составдык бөлүктөргө бөлүү.

РАЗДРОБИТЬСЯ сов. **1. (разбиться)** майдалануу, күкүмдөлүү, талкалануу; **камень** **раздробился** таш талкаланды; **2. (разделиться)** бөлүнүү.

РАЗДРОБЛЕНИЕ ср. **1. (разбивание)** майдалоо, күкүмдөө, талкалоо; **2. мат. бөлүү (мис. метрди сантиметрлерге); 3. (разделение)** бөлүү.

РАЗДРОБЛЕННОСТЬ ж. майдалангандык, чачкындык.

РАЗДРОБЛЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от раздробить;** **2. прил. (разбитый, повреждённый)** майдаланган, күкүмдөлгөн, талкаланган; **раздроблённый** **камень** талкаланган таш; **3. прил. перен. (разъединённый)** бытыравды, чачкын, бириндеген, чачынды.

РАЗДРОБЛЁННОСТЬ ж. см. раздроблённость.

РАЗДРОБЛЁННЫЙ, ая, -ое см. раздроблённый.

РАЗДРОБЛЯТЬ несов. см. раздробить.

РАЗДРОБЛЯТЬСЯ несов. **1. см. раздробиться;** **2. страд. к раздроблять.**

РАЗДРУЖИТЬСЯ сов. с кем, разг. достошпой калуу, татуулашпай калуу.

РАЗДУВАНИЕ ср. **1. (огня)** үйлөө, желпүү (мис. отту); **2. перен. (преувеличение)** апыртуу, бирин эки кылуу, дуулдатуу.

РАЗДУВАТЬ несов. **1. см. раздуть;** **2. что (развевать)** желбиретүү, желпилдетүү; **ветер** **раздувает** **знамёна** жел тууларды желбиретет.

РАЗДУВАТЬСЯ несов. **1. см. раздуться;** **ноздри** **раздуваются** таноолор дердендейт; **2. страд. к раздувать.**

РАЗДУМАТЬ сов. айнуу, айнып калуу; **он** **раздумал** **идти в кино** ал киного баруудан айнып калды.

РАЗДУМЫВАТЬ несов. **1. (думать о чём-л.)** ойлонуу, ойго түшүү, ойлоо; **2. (колебаться)** арсар болуу, эки ойлуу болуу, эки анжы болуу, ыргылжың болуу; **3. см. раздумать.**

РАЗДУМЬЕ ср. **1. (задумчивость)** ойлонуу, ой; **погрузиться в раздумье** ойго батуу; **в глубоком раздумье** терең ойго батып отуруп; **2. (колебание)** арсар болуу, арсарсуу, ыргылжың болуу; **меня** **взяло** **раздумье** мен арсар ойдо калдым.

РАЗДУТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от раздуть;** **2. прил. (распухший)** шишикки; **раздутая** **щека** шишикки жаак; **3. прил. перен. (преувеличенный)** ашырылган, ыгы жок көбөйтүлгөн; **раздутый** **бюджет** ыгы жок көбөйтүлгөн бюджет; **раздутые** **штаты** ыгы жок көбөйтүлгөн штат.

РАЗДУТЬ сов. что **1. (разжечь)** үйлөп күйгүзүү; **он** **раздуть** **огонь** ал отту үйлөп күйгүздү; **2. безл. разг. (образовать опухоль)** шишүү, шишип чыгуу; **ему** **раздуло** **щёку** анын бети шишип чыкты; **3. перен. (преувеличить)** ашырып жиберүү, апыртуу; **4. разг. (разнести ветром, дутьём)** туш-тушка учуруп кетүү.

РАЗДУТЬСЯ сов. **1. (наполниться воздухом)** ичине жел толугу, көбүү; **2. (опухнуть)** шишүү, шишип кетүү, шишимек тартуу; **щека** **раздулась** бет шишиди.

РАЗЕВАТЬ несов. см. разинуть.

РАЗЖАЛОБИТЬ сов. кого боор оорутуу, ич ачытуу, аяныч туудуруу.

РАЗЖАЛОБИТЬСЯ сов. боору ооруу, ичи ачуу, аёо.

РАЗЖАЛОВАНИЕ ср. уст. мансабын (чинин) кичиртүү, кызмат милдетин төмөндөтүү, чинин төмөндөтүү.

РАЗЖАЛОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от разжаловать;** **2. прил.** чини төмөндөтүлгөн; **3. знач. суц. м.** маасабы (чини) төмөндөгөн киши.

РАЗЖАЛОВАТЬ сов. кого, уст. мансабын (ш) кичирейтүү, кызмат милдетин төмөндөтүү, чинин төмөндөтүү.

РАЗЖАТЬ сов. что жазуу, ачуу; **он** **разжал** **кулак** ал муштумун жазды.

РАЗЖАТЬСЯ сов. жазылуу, ачылуу; **кулаки** **его** **разжались** анын муштумдары жазылды.

РАЗЖЕВАТЬ сов. что **1. чайноо, кепшөө;** **2. перен. разг. (растолковать)** чайнап берүү, абдан түшүндүрүү; **разжевать и в рот положить** чайнап жана жута турган кылып оозуна салуу (абдан толук түшүндүрүү).

РАЗЖЕЧЬ сов. что **1. жагуу, күйгүзүү, тутандыруу;** **разжечь** **огонь** от жагуу; **2. перен. күчөтүү, куч алдыруу, жалынлатуу;** **разжечь** **страсти** кумарын келтирүү.

РАЗЖЕЧЬСЯ сов. **1. жагуу, күйүү, тутануу (мис. от); 2. перен. күчөө, күч алуу (мис. душмандык).**

РАЗЖЕВЫВАНИЕ ср. **1. чайноо, кепшөө;** **2. перен.** чайнап берүү, абдан түшүндүрүү.

РАЗЖЕВЫВАТЬ несов. см. разжевать.

РАЗЖИВА ж. прост. ирденүү кору, оокат кору.

РАЗЖИВАТЬСЯ несов. см. разжиться.

РАЗЖИГАТЬ несов. см. разжечь.

РАЗЖИГАТЬСЯ несов. **1. см. разжечься;** **2. страд. к разжигать.**

РАЗЖИДИТЬ сов. что суюлтуу, суюк кылуу.

РАЗЖИЖАТЬ несов. см. разжидить.

РАЗЖИЖЕНИЕ ср. суюлтуу, суюк кылуу; **разжижение** **воздуха** абаны суюлтуу.

РАЗЖИМАТЬ несов. см. разжать; **сидеть не разжимая рта** ооз ачпай, сүйлөбөй, унчукпай отуруу.

РАЗЖИМАТЬСЯ несов. **1. см. разжаться;** **2. страд. к разжимать.**

РАЗЖИРЁТЬ сов. разг. семирүү, май алуу, май басуу, семирп кетүү, май басып кетүү.

РАЗЖИТЬСЯ сов. разг. **1. (разбогатеть)** баюу, байып кетүү; **2. чем (раздобыть)** табуу, издеп табуу; **разжиться** **деньгами** акча табуу (мис. карыз алып).

РАЗЗАДÓРИВАТЬ несов. см. раззадóрить.

РАЗЗАДÓРИВАТЬСЯ несов. 1. см. раззадóриться; 2. страд. к раззадóривать.

РАЗЗАДÓРИТЬ сов. кого, разг. кызыктыруу, көкүтүү, ээликтирүү, желиктирүү, делөөрүтүү.

РАЗЗАДÓРИТЬСЯ сов. разг. кызуу, көкүү, ээленүү, желигүү.

РАЗЗВÁНИВАТЬ несов. см. раззвонить.

РАЗЗВОНИТЬ сов. что, о ком-чём, разг. дөөрүп тарагып жиберүү, көрүнгөнгө дөөрүй берүү.

РАЗЗНАКОМИТЬСЯ сов. с кем-чем, разг. таанышпай кетүү, таанышпай калуу, тааныштыкты үзүп кетүү.

РАЗЙНУТЬ сов. что, разг. ачуу (мис. оозду), аңкаюу; **слýшать кого-л. разйнув рот** оозун ачып, таң калып угуу.

РАЗИНЯ м. и ж. пренебр. ачык ооз, элегей, аңкыгый (элейген ачык ооз киши).

РАЗЙТЕЛЬНОСТЬ жс. таң калдыргычтык, күчтүү таасир эте ала тургандык.

РАЗЙТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өтө укмуштуу, таң калардык.

РАЗЙТЬ I несов. кого-что (наносить удары) чаап жарадар кылуу, сокку уруу, согуу; **разйть врагов** душманга сокку уруу.

РАЗЙТЬ II несов. безл. чем от кого-чего, прост. (пахнуть) буруксуп жыттануу, коңурсуп жыттануу; **от него разйт водкой** андан арактын жыты буруксуп турат.

РАЗЛАГАТЬ несов. см. разложить 3, 4.

РАЗЛАГАТЬСЯ несов. 1. см. разложиться 1, 2, 3; 2. страд. к разлагать.

РАЗЛАГАЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от разлагать; 2. прил. бузуучу, тескери таасир кылуучу, жолдон чыгаруучу; **разлагающее влияние** тескери таасир.

РАЗЛАД м. 1. (отсутствие согласованности) ыйкы-тыйкылык, келише албастык; **разлад в работе** иштеги ыйкы-тыйкылык; 2. (раздор) чыр-чатак, кыжың-кужуң; **вносить разлад** кыжың-кужуң кылуу.

РАЗЛАДИТЬ сов. 1. что (испортить) бузуу, бүлдүрүү; **разладить машину** машинаны бузуу; 2. разг. (расстроить, разрушить) ыркын кетирүү, бузуу, бүлдүрүү; **разладить дело** иштин ыркын кетирүү.

РАЗЛАДИТЬСЯ сов. 1. (стать неисправным) бузулуу, бүлүнүү; **машина разладилась** машина бузулду; 2. разг. (расстроиться, нарушиться) кедери кетүү, ыркы бузулуу; **дело разладилось** иштин ыркы бузулду.

РАЗЛАЖЕННОСТЬ жс. бузулгандык, бүлүнгөндүк (мис. машинанын).

РАЗЛАЖИВАТЬ несов. см. разладить.

РАЗЛАЖИВАТЬСЯ несов. 1. см. разладиться; 2. страд. к разлаживать.

РАЗЛАКОМИТЬ сов. кого чем, разг. таткантуу, таткандыруу, татыгын алдыруу.

РАЗЛАКОМИТЬСЯ сов. разг. таткануу, татыгын алуу.

РАЗЛАМЫВАТЬ несов. см. разломать, разломить.

РАЗЛАМЫВАТЬСЯ несов. 1. см. разломаться, разломиться; 2. страд. к разламывать.

РАЗЛЕЗАТЬСЯ несов. см. разлезться.

РАЗЛЕЗТЬСЯ сов. разг. сан-сан болуп айрылуу, жик-жигинен айрылуу, тытылып түшүү; **платье разлезлось** көйнек сан-сан болуп айрылды.

РАЗЛЕНИТЬСЯ сов. разг. жалкоо болуу, жалкоолонуу.

РАЗЛЕПИТЬ сов. что, разг. 1. (что-л. склеенное) желимиң ажыратуу, желимин чыгаруу; 2. (налепить повсюду) ар кайсы жерге жабыштыруу.

РАЗЛЕПИТЬСЯ I сов. разг. желими ажыроо, желими чыгуу.

РАЗЛЕПИТЬСЯ II несов. см. разлепить.

РАЗЛЕПЛЯТЬСЯ несов. 1. см. разлепиться; 2. страд. к разлеплять.

РАЗЛЕТАТЬСЯ несов. 1. см. разлететься; 2. (о полах одежды) эки жакка ачылуу, туш-тушка учуп кетүү; **пóлы пальто разлетáются** пальтонун этеги делбиреп ачылып турат.

РАЗЛЕТÉТЬСЯ сов. 1. (улететь в разные стороны) туш-тушка учуп кетүү; **птицы разлетéлись** куштар туш-тушка учуп кетти; 2. перен. разг. (разбиться) быркыроо, таш-талканы чыгуу; **пиалá разлетéлась вдрё-безги** чыны быркырап калды; 3. перен. (исчезнуть) жок болуу, таш кабуу; **его надежды разлетéлись** үмүтү таш капты; 4. разг. (набрать скорость) чымылдоо, чымылдап чуркоо, күүлөнүп ылдамдоо; 5. разг. (вбежать поспешно) шашкалактап жүгүрүп кирүү (мис. уруксатсыз).

РАЗЛÉЧЬСЯ сов. разг. созулуп жатып алуу; жатып алуу; **разлэчься на травé** чөпкө созулуп жатып алуу.

РАЗЛЁТ разг. тездик, күүлөнүш; **удáриться с разлётá обо что-л.** күүлөнүп барып бир нерсеге урунуу; **перескочить с разлётá через что-л.** жүгүрүп барып, бир нерседен секирип өтүү.

РАЗЛЙВ м. 1. (половодье) ташкын, суу ташкыны; 2. (вина и т.п.) куюу, куюштуруу (мис. бочкадан бөтөлкөлөргө).

РАЗЛИВÁННЫЙ, ая, -ое разливáнное мóре разг. 1) (льяństwo) аябай ичкилик ичүү; 2) чего (обилие вина) абдан көп арак-шарап.

РАЗЛИВÁТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое разливáтельная лóжка чөмүч.

РАЗЛИВÁТЬ несов. см. разлить.

РАЗЛИВÁТЬСЯ несов. 1. см. разлиться; 2. перен. разг. (петь) сайроо, таңшуу, шаңшуу; **соловёй разли-вáется** булбул таңшыйт; 3. перен. разг. (много говорить) быжылдай берүү, сайроо; 4. страд. к разливать.

РАЗЛЙВКА жс. куюу, куюштуруу (мис. бочкадан бөтөлкөлөргө).

РАЗЛИВНО́Й, ая, -ое 1. см. разливательный; 2. куйма, куюп сатма, куюп берме.

РАЗЛЙВОЧНЫЙ, ая, -ое бөлүп-бөлүп куюучу; **разли-вочная машинá** бөлүп-бөлүп куюучу машина.

РАЗЛИНОВА́ТЬ сов. что сызуу, сызык салуу; **разли-новáть лист бума́ги** барак кагазды сызуу.

РАЗЛИНО́ВЫВАТЬ несов. см. разлиновать.

РАЗЛЙТИЕ ср. ташкын, кирүү; **весённое разлйтие рек** өзөндөрдүн жазгы ташкыны; **разлйтие жёлчи мед.** өттүн таралып кетиши (денеге).

РАЗЛЙТЬ сов. что 1. (налить) куюу, куюштуруу (мис. бочкадан бөтөлкөлөргө); 2. (пролить) төгүү, төгүп алуу, төгүп салуу; 3. перен. (распространить) аңкытуу; **вечером цветы разли́ли своё благоухáние** гүлдөр кеч курун жыттарын аңкытты; **их водо́й не разольёшь** разг. аларды, арасына от жагып, ажырата албайсың (алар абдан ытак, алар абдан татуу).

РАЗЛИТЬСЯ *сов.* 1. (*пролиться*) төгүлүү, төгүлүп калуу; 2. (*выйти из берегов*) жайпоо, ташуу (*суу*); 3. *перен.* (*распространиться*) аккуу, таралуу; **по лицу разлилась улыбка** өңү жадырап, жылмая түштү; **желчь разлилась** 1) *мед.* өт жайылып кетти (денеге); 2) *перен.* кыжыры кайнады.

РАЗЛИЧАТЬ *несов. см. различить.*

РАЗЛИЧАТЬСЯ *несов.* 1. (*иметь различие*) ажыратуу, айрылуу, өзгөчө болуу; 2. *страд. к различать.*

РАЗЛИЧЕНИЕ *ср.* ажыратуу, айырмалоо.

РАЗЛИЧИЕ *ср.* 1. (*разница, несходство*) айырмалык, айырма, ар башкалык, ар түрдүүлүк; **существенное различие** маанилүү айырма; **различие во взглядах** көз караштагы айырма; 2. (*отличительный признак*) айырма, өтөнчөлүк, өзгөчөлүк; 3. (*различение*) айырмалануу, айырма; **делать различие** айырма кылуу; **знаки различия воен.** айырмалануу белгилери, даража белгилери (*формулу кийимде – наамын кызматын билдирүүчү белгилер*).

РАЗЛИЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое айыруучу, айырмалоочу; **различительные признаки** айырмалоочу белгилер.

РАЗЛИЧИТЬ *сов. кого-что* 1. ажыратуу, таануу, билүү; **в темноте я различил фигуру человека** караңгыда мен кишинин сөлөкөтүн тааныдым; 2. (*установить различие*) айруу, ажыратуу.

РАЗЛИЧНО *нареч.* бөлөк болуп, өзүнчө болуп, башка-башка болуп.

РАЗЛИЧНЫЙ, ая, -ое 1. (*неодинаковый*) башкача, башка-башка, ар башка, ар түрдүү, бирдей эмес; **у нас различные мнения** биздин пикирибиз ар башка; 2. (*все-возможный, разнообразный*) түрдүү; **различные отрасли промышленности** өнөр жайдын түрдүү тармактары.

РАЗЛОЖЕНИЕ *ср.* 1. (*на составные части*) ажыратуу, бөлүү, айруу (*составдык бөлүктөрүнө айруу*); 2. *перен.* (*расстройство, упадок, дезорганизация*) бузуу, бузулуу, ыркы кетүү; 3. (*гниение*) сасуу, чирүү.

РАЗЛОЖИВШИЙСЯ, аясы, -еясы 1. *прич. от разложить*; 2. *прил. (прогнивший)* чириген, бузулган; 3. *прил. (развращённый)* бузулган; **морально разложившийся человек** моралдык жагынан бузулган киши.

РАЗЛОЖИМОСТЬ *жс.* ажыратылгычтык (*составдык бөлүктөргө бөлүнгүчтүк*); **разложимость атома** атомдун ажыратылгычтыгы.

РАЗЛОЖИТЬ *сов.* 1. *что (выложить, положить)* жайып коюу, жазып коюу; **разложить вещи** буюмдарды жайып коюу; **разложить книги на столе** китептерди столго жайып коюу; 2. *что (распределить между кем-л.)* тактап бөлүү, балүү, бардыгына балүү; **разложить расход между всеми участниками** чыгымды бардык катышуучуларга бөлүү; 3. *что (на составные части)* ажыратуу, бөлүү, айруу; **разложить число на множители** санды көбөйтүүчүлөрүнө ажыратуу; **разложить воду на кислород и водород** сууну кислородго жана водородго ажыратуу; 4. *кого, перен. (развернуть)* бузуу, жаман жолго салуу; **разложить огонь** от жагуу, от калоо.

РАЗЛОЖИТЬСЯ *сов.* 1. (*на составные части*) ажыроо бөлүнүү; **вода разложилась на кислород и водород** суу кислородго жана водородго ажырады; 2. (*сгнить*) чирүү, бузулуу, сасуу; 3. *перен. (прийти в упадок, дезорганизоваться)* бузулуу, ыркы кетүү; 4. (*распаковаться*) ачылуу, чечилүү, жайып ташталуу; **он разложился со своими бумагами на моём столе** ал өзүнүн кагаздарын жайып, менин үстөлүмө отуруп алды.

РАЗЛОМ *м.* 1. (*действие*) жарылуу, сынуу, сындыруу; **разлом льда** муздун жарылышы; 2. (*место*) сынык, сыныктын орду.

РАЗЛОМАТЬ *сов. что* 1. (*переломить*) сындыруу; 2. (*разрушить*) бузуу, уратуу, кыйратуу; **разломать здание** имаратты бузуу, имаратты уратуу.

РАЗЛОМАТЬСЯ *сов.* 1. (*сломаться*) сынуу, жарылуу; 2. (*разрушиться*) кыйроо, талкалануу.

РАЗЛОМИТЬ *сов.* 1. *что* сындыруу, быркыратуу; 2. *кого-что, чаще безл. разг. сыздоо (мис. ооруп).*

РАЗЛОМИТЬСЯ *сов.* сынуу; **сухарь легко разломилась** сухарь (*кургаткан нан*) оңой сынды.

РАЗЛУКА *жс.* 1. (*расставание*) ажырашуу, айрылуу, бөлүнүү; **наступил день разлуки** ажырашар күн жетти; 2. (*жизнь вдали от близких*) жакындарынан ыраак жерде жашоо; **жить в разлуке с кем-л.** бирөөдөн ыраак жашоо.

РАЗЛУЧАТЬ *несов. см. разлучить.*

РАЗЛУЧАТЬСЯ *несов.* 1. *см. разлучиться*; 2. *страд. к разлучать.*

РАЗЛУЧИТЬ *сов. кого с кем* ажыратуу, айруу, бөлүү; **разлучить друзей** досторду бир-биринен ажыратуу.

РАЗЛУЧИТЬСЯ *сов.* ажыроо, айрылуу, бөлүнүү; **разлучиться надолго** узак убакытка ажыроо.

РАЗЛУЧНИК *фольк.* ажырашууга себепкер болгон киши (*бирин-бири сүйгөн эки кишини, кыяштык кылып бөлүп, бир-биринен ажыраткан киши*).

РАЗЛУЧНИЦА *женск. р. к разлучник.*

РАЗЛЮБИТЬ *сов. кого-что* сүйбөй калуу, жакшы көрбөй калуу.

РАЗМАГНИТИТЬ *сов. что, тех.* магнитсиздендирүү, магнитин жоготуу, магнитин кетирүү; **размагнитить сталь** болоттун магнитин кетирүү.

РАЗМАГНИТИТЬСЯ *сов. тех.* магнитсизденүү, магниттик касиети жоголуу.

РАЗМАГНИЧИВАТЬ *несов. см. размагнитить.*

РАЗМАГНИЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. размагнититься*; 2. *страд. к размагничивать.*

РАЗМАЗАТЬ *сов. что* 1. (*замазать*) жайылта сүйкөө; булгап сүйкөө, булгап шыбоо; **размазать клей** желимди жайылта сүйкөө; 2. *разг. (плохо раскрасить)* жаман, ботала кылып шыбоо (*мис. үйдү*); 3. *перен. разг. (рассказать)* узартып сүйлөө, керип-чоюп сүйлөө.

РАЗМАЗАТЬСЯ *сов.* жайыла сүйкөлүү, балжырата сүйкөлүп калуу, шыбалуу (*мис. варенье үстөлдүн бетине*).

РАЗМАЗНЯ *разг.* 1. *жс. (жидкая каша)* бытмый (*суюк ботко*); 2. *м. и жс. (о человеке)* жүүнү бош, былжыраган киши.

РАЗМАЗЫВАТЬ *несов. см. размазывать.*

РАЗМАЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. размазаться*; 2. *страд. к размазывать.*

РАЗМАЛЕВАТЬ *сов. что, разг.* ботала кылып боё, жаман сырдоо.

РАЗМАЛЕВЫВАТЬ *несов. см. размалевать.*

РАЗМАЛЫВАТЬ *несов. см. размолоть.*

РАЗМАЛЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. размолоться*; 2. *страд. к размалывать.*

РАЗМАРИВАТЬ *несов. см. разморить.*

РАЗМАТЫВАТЬ *несов. см. разматывать.*

РАЗМАТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. размататься*; 2. *страд. к разматывать.*

РАЗМА́Х *м.* 1. (*действие*) керилип туруп тартыш жиберүү, керилип туруп уруу, чабуу; **уда́рить с разма́ха** керилип туруп тартып жиберүү; 2. *тех. (величина колебания)* толкундалуу, теңселүүнүн арышы (*аралыгы*); 3. (*расстояние между крайними точками развёрнутых рук, крыльев*) арыш, кулач, аралык; 4. *перен.* арым.

РАЗМАХА́ТЬСЯ *сов. разг.* шилтегилөө, шилтей (*жазгай*) берүү; **размахаться па́лкой** таяк менен жазгай берүү.

РАЗМА́ХИВАТЬ *несов. чем* күүлөө, шилтөө; **он разма́шивает рука́ми** ал колун шилтейт.

РАЗМАХИВА́ТЬСЯ *несов. см.* размахну́ться.

РАЗМАХНУ́ТЬСЯ *сов.* керилүү (*бир нерсени чабуу же ыргытуу үчүн*); **размахну́ться и уда́рить** керилип туруп чаап калуу.

РАЗМА́ЧИВАТЬ *несов. см.* размочить.

РАЗМА́ШИСТО *нареч.* тартайтып (*мис. жазуу*).

РАЗМА́ШИСТОСТЬ *жс. разг.* тартаңдагандык, арбаң-тарбаң эткендик; **разма́шистость движе́ний** арбаң-тарбаң эткен кыймыл.

РАЗМА́ШИСТЫЙ, *ая, -ое разг.* тартагай, арбаң-тарбаң эткен; **разма́шистый по́черк** тартагай жазуу.

РАЗМЕЖЕВА́НИЕ *ср.* 1. чектөө, чек салуу, чектеп бөлүү, чек салып бөлүшүү (*мис. жерди*); 2. *перен. (разграничение)* бөлүү, такыр бөлүү, такыр бөлүнүшүү.

РАЗМЕЖЕВА́ТЬ *сов. что* 1. (*разделить межами*) чектөө, чек салуу, чектеп бөлүү (*мис. жерди*); 2. *перен. (разграничить)* бөлүү, такыр бөлүү; **размежева́ть сфе́ры де́ятельности** иштин чегин бөлүп алуу.

РАЗМЕЖЕВА́ТЬСЯ *сов.* 1. (*разделиться межами*) чек салып бөлүшүү (*мис. жерди*); 2. *перен. (о функциях)* чек коюу (*мис. милдетке*); 3. *перен. (идеологически)* такыр бөлүнүшүү (*идеялык жактан бөлүнүү*).

РАЗМЕЖЕ́ВКА *жс. см.* размежева́ние.

РАЗМЕЖЕ́ВЫВАТЬ *несов. см.* размежевать.

РАЗМЕЖЕ́ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* размежева́ть-ся; 2. *страд. к* размежевывать.

РАЗМЕ́ЛЬЧА́ТЬ *несов. см.* размельчи́ть.

РАЗМЕ́ЛЬЧЕ́НИЕ талкалоо, майдалоо, күкүмдөө, күкүмдөлүү, убалануу.

РАЗМЕ́ЛЬЧИ́ТЬ *сов. что* талкалоо, майдалоо, күкүмдөө, убалоо (*мис. кантты*).

РАЗМЕ́Н *м.* 1. айырбаштоо, алмашуу, айырбашталуу, алышуу; **разме́н фигу́р в ша́хматах** шахматтын фигураларын айырбаштоо; 2. майдалоо (*акчаны*).

РАЗМЕ́НИВАТЬ *несов. см.* разменя́ть.

РАЗМЕ́НИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* разменя́ться; 2. *страд. к* разме́нивать; **разме́ниваться по мелоча́м** (*на мелочи*) *см.* ме́лочь.

РАЗМЕ́ННЫЙ, *ая, -ое* майда, убак (*акча*).

РАЗМЕ́НЯТЬ *сов. что* майдалоо (*акчаны*).

РАЗМЕ́НЯТЬСЯ *сов.* берип алуу; жедирип туруп, кайта жеш (*мис. дойбуда*).

РАЗМЕ́Р *м.* 1. (*величина*) көлөм, өлчөм; **разме́р ко́мнаты** бөлмөнүн көлөмү; 2. (*бюджета и т.п.*) өлчөм; **разме́р зарпла́ты** кызмат акынын өлчөмү; 3. (*мерка*) размер, чоңдук, чен, өлчөм; **разме́р сапо́г** өтүктүн размери; 4. (*относительная величина, масштаб*): **в по́лном разме́ре** толугу менен; **в десятикратном разме́ре** он эсе көбөйтүлгөн өлчөмдө же санда; 5. *чаще мн. перен. (степень развития)* өлчөм, түр; **в широ́ких разме́рах** кеңири

өлчөмдө, кеңири түрдө; 6. *муз. размер (музыкалык чыгармада ритмдик единицалардын саны жана жайланышы)*; 7. *лит. размер (ырда муундардын саны жана жайланышы)*.

РАЗМЕ́РЕННОСТЬ *жс.* өлчөмдүүлүк, чендүүлүк, жай салмактуулук; **разме́ренность движе́ний** кыймылдын өлчөмдүүлүгү.

РАЗМЕ́РЕННЫЙ, *ая, -ое* 1. *прич. от* разме́рить; 2. *прил.* өлчөмдүү, жай салмактуу; **разме́ренная речь** жай салмактуу сөз.

РАЗМЕ́РИТЬ *сов. что* өлчөө, ченөө, өлчөп (*ченеп*) чыгуу; **садо́вник разме́рил ме́сто для цветника́** бакчы гүл тиге турган жерди өлчөдү.

РАЗМЕ́РЯ́ТЬ *несов. см.* разме́рить.

РАЗМЕ́СИТЬ салуу (*эки тарапка*); **размести́ доро́жку** жолду шыпырып салуу.

РАЗМЕ́СТИ *сов.* 1. *кого-что* жайлаштыруу, орундаштыруу; **размести́ть пасса́жиров** пассажирлерди жайлаштыруу; 2. *что (распределить)* бөлүштүрүү, бөлүштүрүп таратуу.

РАЗМЕ́СТИТЬСЯ *сов.* жайлашуу, орундашуу, орун алуу; **все разме́стились за сто́лом** бардыгы столдун айлагасынан орун алып отурушту.

РАЗМЕТА́ТЬ I *сов. что (раскидать)* туш-тушка ыргытып чачуу.

РАЗМЕТА́ТЬ II *несов. см.* разме́сти.

РАЗМЕТА́ТЬСЯ *сов.* 1. *разг. (напр. в бреду)* чабалактоо, ооналактоо, алас уруу (*жөөлүгөндө*); 2. (*раскинуть-ся*) колу-бутун жыйбай тартайып жатуу, далдайып жатуу.

РАЗМЕ́ТИТЬ *сов. что* белгилөө, белги салуу, белги уруу, тамга салуу.

РАЗМЕ́ТЧИК *м.* белги салуучу, белги уруучу, тамга-лоочу, тамга салуучу.

РАЗМЕ́ТЧИЦА *женск. р. к* разметчик.

РАЗМЕЧА́ТЬ *несов. см.* разметить.

РАЗМЕЧА́ТЬСЯ *сов. о чём, разг.* капкайдагы кыялга түшүү, кыялга батып кетүү.

РАЗМЕША́ТЬ *сов. что* аралаштыруу, чалуу; **разме-ша́ть са́хар в ча́е** кантты чайга салып аралаштыруу.

РАЗМЕША́ТЬСЯ *сов.* аралашуу, эрип аралашуу.

РАЗМЕ́ШИВАТЬ I *несов. см.* разме́сить.

РАЗМЕ́ШИВАТЬ II *несов. см.* размеша́ть.

РАЗМЕ́ШИВАТЬСЯ I *несов. страд. к* разме́шивать I.

РАЗМЕ́ШИВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* размеша́ться; 2. *страд. к* разме́шивать II.

РАЗМЕЩА́ТЬ *несов. см.* разместить.

РАЗМЕЩА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* разме́ститься; 2. *страд. к* размещать.

РАЗМЕЩЕ́НИЕ *ср.* 1. (*распределение по местам*) орундашуу, жайлашуу; орундаштыруу, жайлаштыруу; **размещение произво́дительных сил в СССР СССРде** өндүргүч күчтөрдүн жайлаштырылышы; 2. (*распределе-ние между многими*) таратуу, таратып бөлүштүрүү, бөлүштүрүп таратуу.

РАЗМЕ́ТКА *жс.* 1. (*действие*) белгилөө, белги салуу, белги уруу, тамга салуу; 2. (*метка, знак*) тамга, урулган белги, салынган тамга.

РАЗМИНА́ТЬ *несов. см.* размя́ть.

РАЗМИНА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* размя́ться; 2. *страд. к* разминать.

РАЗМИНИРОВАНИЕ *ср. воен.* миналарды алып, зыянсыз кылуу.

РАЗМИНУТЬСЯ *сов. разг. 1. (не встретиться)* кыйчалыш өтүшүп кетүү, учурашпай кыйчалыш өтүп кетүү; **2. (при встрече разойтись)** каршы өтүшүү; **дорбога узкая, разминуться нельзя** жол тар, каршы өтүшүү мүмкүн эмес.

РАЗМНОЖАТЬ *несов. см. размножить.*

РАЗМНОЖАТЬСЯ *несов. 1. см. размножиться; 2. биол. (об организмах)* тукумдоо, өрчүү, төлдөө, көбөйүү; **3. страд. к размножать.**

РАЗМНОЖЕНИЕ *ср. 1. (увеличение в числе)* көбөйүү; көбөйтүлүү; **размножение рукописи на пишущей машинке** кол жазманы басуучу машинкага басып көбөйтүү; **2. биол. тукумдоо, өрчүү, төлдөө; половое размножение** жыныстык мүчө аркылуу өрчүү (төлдөө); **органы размножения** тукумдоо мүчөлөрү.

РАЗМНОЖИТЬ *сов. что 1. (увеличить в количестве)* көбөйтүү; **2. (развести)** тукумдатуу, өрчүтүү, төлдөтүү, көбөйтүү; **размножить растения** өсүмдүктөрдү көбөйтүү.

РАЗМНОЖИТЬСЯ *сов. 1. (увеличиться в числе)* көбөйүү; **2. (расплодиться)** тукумдоо, өрчүү, көбөйүп кетүү.

РАЗМОЗЖИТЬ *сов. что, разг.* былчийта коюу, талкалай коюу, эзе чабуу.

РАЗМОИНА *жс.* суу жеген аңгек, кемер.

РАЗМОКАТЬ *несов. см. размокнуть.*

РАЗМОКНУТЬ *сов.* суу болуу, ным болуу, жибүү; **сухари размокли в воде** сухарлар сууда жибиди.

РАЗМОЛ *м. 1. (действие)* тарттыруу, салдыруу; **начался размол муки** ун тарттыруу башталды; **2. (качество, размолотого)** тартылган, салынган ундун сапаты; **мука мелкого размла** майда тартылган ун.

РАЗМОЛВКА *жс.* бир аз тартыш, кичине чыр; **размолвка между друзьями** достор арасындагы кичине чыр.

РАЗМОЛОТЬ *сов. что* тарттыруу, салдыруу (*тегирменге, жаргылчакка унду же талканды*).

РАЗМОЛОТЬСЯ *сов. 1. (в муку)* ун, талкан кылыга тартылуу; **2. (размельчиться)** майдалануу, майда болуу; **3. (измолотся при размоле, от трения)** жешилүү, жышылуу (*мис. тегирмендин ташы*).

РАЗМОРИТЬ *сов. кого, разг.* алсыратуу, ымтыратуу, шалдыратуу; **жаря его разморила** ысык аны алсыратты.

РАЗМОРИТЬСЯ *сов. разг.* алсыроо, ымтыроо, шалдыроо (*мис. ысыктан, чарчагандыктан*).

РАЗМОТАТЬ *сов. что* кайта жазуу, кайта чубоо, жандыруу (*түрмөктү, ороону*).

РАЗМОТАТЬСЯ *сов.* кайта жазылуу, кайта чубалуу, кайта чечилүү (*мис. жип, бинт*).

РАЗМОТКА *жс. (действие)* кайта жазуу, кайта чубоо, жандыруу (*оролгон нерсени: түйдөктү, чарык жипти жс. б.*); **размотка пряжи** түрүлгөн жипти кайта жазуу.

РАЗМОЧИТЬ *сов. что* сууга чылоо, сууга көптүрүү, жибитүү, жумшартуу.

РАЗМЫВ *м. 1. (действие)* суу жеп кетүү (*жээкти*); **2. (размытое место)** жээктин суу жеген жери.

РАЗМЫВАНИЕ *ср. 1. (действие)* суу жеп кетүү; **2. геол.** тоо тектери суунун таасири менен бузулуу, убалануу процесси.

РАЗМЫВАТЬ *несов. см. смыть.*

РАЗМЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. смыться; 2. страд. к смывать.*

РАЗМЫКАНИЕ *ср.* ажыратуу, арасын ачуу, үзүү, арасы ачылуу.

РАЗМЫКАТЬ I *сов. смыкать горе разг., фольк.* кайгыны жазуу, кайгыны таратуу, кайгыны басуу.

РАЗМЫКАТЬ II *несов. см. разомкнуть.*

РАЗМЫСЛИТЬ *сов. разг.* ойлоо, кабыргага кеңешүү, кабыргага кеңешип көрүү.

РАЗМЫТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от смыть; 2. прил.** суу жууп кеткен, суу жеп кеткен (*мис. өзөндүн жээги*).

РАЗМЫТЬ *сов. что* суу жеп кетүү (*суунун агыны жээкти*).

РАЗМЫТЬСЯ *сов.* суу жууп кетүү, суу жеп кетүү (*мис. суунун жээгин*).

РАЗМЫШЛЕНИЕ *ср. 1.* ойлоо, ойлонуу, ой жүгүртүү; **дать время на размышление** ойлонууга, убакыт берүү; **2. чаще мн. (думы, мысли) ой; быть погружённым в размышления** ойго батуу; **это наводит на размышления** бул – ой туудурат, бул – ойго түрткү болуп турат.

РАЗМЫШЛЯТЬ *несов. о чём* ойлоо, ойлонуу, ой жүгүртүү.

РАЗМЯГЧАТЬ *несов. см. размягнуть.*

РАЗМЯГЧАТЬСЯ *несов. 1. см. размягчиться; 2. страд. к размягчать.*

РАЗМЯГЧЕНИЕ *ср.* жибүү, жумшаруу, жумшак болуу, былпылдоо; жумшартуу, былпылдатуу.

РАЗМЯГЧИТЬ *сов. 1. что* жибитүү, жумшартуу, былпылдатуу; **размягнуть кожу** терини жумшартуу; **2. кого-что, перен.** көңүлдү жумшартуу.

РАЗМЯГЧИТЬСЯ *сов. 1.* жибүү, жумшаруу, былпылдоо; **2. перен.** көңүлү жумшаруу.

РАЗМЯКАТЬ *несов. см. размякнуть.*

РАЗМЯКНУТЬ *сов. 1.* жумшоо, жумшаруу, былпылдоо; **2. перен. разг. (о человеке)** көшүү, жаны жай алуу, жумшаруу.

РАЗМЯТЬ *сов. 1. что (сделать мягким)* ушалап жумшартуу; **2. что (размесить)** ийлөө, жууруу; **3. кого-что, перен. разг.** жазуу; **пойду погуляю, разомну ноги** барып ары-бери басып, бутумду жазып келейин.

РАЗМЯТЬСЯ *сов. 1. (стать мягким)* жумшаруу, жибүү, былпылдоо; **кожа размялась** тери жумшарды; **2. (размеситься)** ийленүү, жуурулуу; **3. перен. разг.** жазылуу (*талыган мүчө*).

РАЗНАРЯДКА *жс.* разнарядка (*бир жакка жөнөтүлүүчү же бирөөгө берилүүчү товардын саны көрсөтүлгөн документ*).

РАЗНАШИВАТЬ *несов. см. разносить II.*

РАЗНАШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. разноситься II; 2. страд. к разношивать.*

РАЗНЕЖИВАТЬСЯ *несов. см. разнежиться.*

РАЗНЕЖИТЬСЯ *сов. разг. 1. (расчувствоваться)* эрке болуу, эркелик кылуу; **2. (предаться неге)** ыракаттануу, ычгыроо, ыңыруу; **разнежиться в постели** төшөктө ыракаттанып жатуу.

РАЗНЕЖНИЧАТЬСЯ *сов. разг.* ыгы жок эркеленүү, ыгы жок назданышуу.

РАЗНЕМОЧЬСЯ *сов. прост.* алы кетип калуу, диңкеси куруп калуу.

РАЗНЕРВНИЧАТЬСЯ *сов. разг.* кыжыры кайноо, туталануу.

РАЗНЕСЕНИЕ *ср.* жайлаштырып жазуу; **разнесение счетов по книгам** *бухг.* счётторду книгаларга жайлаштырып жазуу.

РАЗНЕСТИ *сов. что 1. (доставить)* ташып таратуу, таркатуу, көтөрүп жүрүп таратүү; **разнести письма по домам** каттарды үйлөргө таркатып берүү; **2. что (записать)** ар кайсы жерге таратып жазуу, таратып коюу; **3. что, перен. (распространить)** таратуу, жайылтуу, жаюу; **разнести слух** аңырт таратуу; **4. что, перен. разг. (разбить, разрушить)** таш-талканын чыгаруу, кыйратуу; **5. безл. кого-что, разг. (раздуть)** көөп кетүү, шишип кетүү, барсайып кетүү; **6. кого-что, разг. (разбранить)** аябай тилдөө, жерден алып көргө салып тилдөө; **разнести в пух и прах** аябай тилдөө; **7. что, разг. (разогнать, рассеять)** кууп (айдап) таркатуу, туш-тушка кубалоо; **вётер разнес тучи** шамал кара булутту айдап таркатты.

РАЗНЕСТИСЬ *сов. 1. (раздаться)* алыска угулуу; **разнёсся звон** коңгуроо үнү алыска угулду; **2. (быстро распространиться)** таралуу, жайылуу, жайылып кетүү, таралып кетүү (*кабар, сөз*).

РАЗНИМАТЬ *несов. см. разнять.*

РАЗНИТЬСЯ *несов.* ажыралуу, айрылуу, өзгөчөлүккө ээ болуу, айырмасы болуу.

РАЗНИЦА *жс.* ашык-кем, өөдө-ылдый, айырма, башкалык; **это большая разница** *разг.* мунун айырмасы чоң, бул такыр эле башкача; **какая разница?** *разг.* эмне айырмасы бар?, баары эле бир эмеспи!

РАЗНО *нареч.* ар түрдүү, түрдүүчө, ар кандай; **об этом можно думать разное** бул тууралуу түрдүүчө ойлоонууга мүмкүн.

РАЗНО- *татаал сөздөрдүн «түрдүү, ар түрдүү, ар башка» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. разносторонний түрдүү жактуу; разнохарактерный түрдүү мүнөздүү.*

РАЗНОБОЙ *м. разг.* чаржайыттык, баш аламандык, бир түрдүү эместик, келишпөөчүлүк, түрдүүчөлүк; **разнобой в правописании** жазуу эрежелериндеги чаржайыттык; **разнобой в мнениях** пикирдеги келишпөөчүлүк.

РАЗНОВЁС *м. собир. ком.* майда кадак таштар.

РАЗНОВИДНОСТЬ *ар түрдүүлүк, түр, бир түр; көрүнүш, бир көрүнүш; разновидность пшеницы* буудайдын бир түрү.

РАЗНОВИДНЫЙ, *ая, -ое* ар түрдүү.

РАЗНОВРЕМЕННОСТЬ *жс.* ар түрдүү убактагылык, ар башка мезгилдегилик.

РАЗНОВРЕМЕННЫЙ, *ая, -ое* ар түрдүү убакта болгон, ар башка мезгилде болгон, бир убакта эмес; **разновременные события** ар кайсы убакта (*бир убакта эмес*) болгон окуялар.

РАЗНОГЛАСИЕ *ср. 1. (отсутствие согласия)* алалык, ырксыздык, ынтымак жоктук, келише албастык; **разногласия во взглядах** көз караштар жагынан келише албастык; **2. (противоречие)** кайчылаштык, каршы келүүчүлүк, бирдей эместик.

РАЗНОГОЛОСИЦА *жс. 1. (нестройное пение)* түрдүүчө үн чыгаруучулук, текши эместик, ар башка чыгуучулук (*мис. ырдаганда*); **2. перен. см. разногласие 1.**

РАЗНОГОЛОСЫЙ, *ая, -ое 1. разг. (о звуках – нестройный)* текши эмес, түрдүүчө чыккан үн; **разноголосое пение** ар түрдүү үн чыккан обон, ыр; **2. (с разными голосами)** ар башка үндүү, үнү ар түрдүү; **разноголосые птицы** ар башка үн менен сайраган куштар.

РАЗНОЕ *ср. см. разный 3.*

РАЗНОЗНАЧАЩИЙ, *ая, -ее см. разнозначный.*

РАЗНОЗНАЧНЫЙ, *ая, -ое* ар түрдүү маанидеги.

РАЗНОИМЕННЫЙ, *ая, -ое* түрдүү аттуу, аттары ар башка, түрдүүчө аталган, ар башка аталган.

РАЗНОКАЛИБЕРНЫЙ, *ая, -ое 1. тех., воен.* түрдүү калибрдеги; **разнокалиберное оружие** түрдүү калибрдеги курал; **2. перен. разг. (разнородный)** окшош эмес, ар түрдүү.

РАЗНОМАСТНЫЙ, *ая, -ое 1.* түрдүү ырандагы, түрдүү түстөгү; **разномастные лошади** түрдүү түстөгү аттар; **2. перен. (разнообразный)** бирдей эмес, ар түрдүү, ар башка.

РАЗНОМЫСЛИЕ *ср.* ар башка пикирде болуучулук.

РАЗНОМЫСЛЯЩИЙ *разномыслящий, ая, -ее* ар башка ойлоочу; **разномыслящие люди** ар башка ойлоочу адамдар.

РАЗНООБРАЗИЕ *ср.* бирдей эместик, ар башкалык, түрдүүлүк, ар түрдүүлүк; **для разнообразия** ар башка болсун үчүн, бир аз башкачараак болсун үчүн.

РАЗНООБРАЗИТЬ *несов. что* түрдүүчө кылуу, ар башка кылуу.

РАЗНООБРАЗНО *нареч.* түрдүүчө кылып, ар башка кылып.

РАЗНООБРАЗНОСТЬ *жс.* ар түрдүүлүк, ар башкалык, бир түрдүү эместик.

РАЗНООБРАЗНЫЙ, *ая, -ое* бирдей эмес, ар түрдүү, ар башка.

РАЗНОПЛЕМЕННОСТЬ *жс.* ар уруктан кошулгандык, түрдүү уруудан бириккендик.

РАЗНОПЛЕМЕННЫЙ, *ая, -ое* ар уруктан, ар уруудан кошулган, түрдүү уруктан бириккен; **разноплеменное население** ар түрдүү уруктан бириккен эл.

РАЗНОПОЛЫЙ, *ая, -ое биол.* жыныс мүчөсү эки башка болгон (*мис. өсүмдүк*).

РАЗНОРЕЧИВОСТЬ *жс.* бир ооздуу эместик, ар түрдүүлүк, ар башкалык; **разноречивость сообщений** кабардын ар түрдүүлүгү.

РАЗНОРЕЧИВЫЙ, I *ая, -ое* бир ооздуу эмес, ар түрдүү, ар башка; **разноречивые слухи** ар башка каңшаар.

РАЗНОРЕЧИВЫЙ II *жс.* ар түрдүүлүк, ар кылдык, бирдей эместик.

РАЗНОРОДНЫЙ, *ая, -ое* ар түрдүү, ар кыл, бирдей эмес; **разнородные вещества** ар түрдүү заттар.

РАЗНОС *м. 1. (действие)* таратуу, таркатуу, ташып таратуу, көтөрүп жүрүп таратуу; **2. бухг. (запись)** ар кайсы жерге таратып жазуу, жазып коюу; **3. разг. (выговор)** катуу сөгүш, катуу жеме.

РАЗНОСИТЬ I *несов. см. разнести.*

РАЗНОСИТЬ II *сов. что (обувь)* кийип жүрүп кеңитүү, кийип бутка калып алдыруу.

РАЗНОСИТЬСЯ I *несов. 1. см. разнести; 2. страд. к разносить I.*

РАЗНОСИТЬСЯ II *сов. (об обуви)* кийиле-кийиле кеңүү, калып алуу (*мис. өтүк, кийим*).

РАЗНОСКА *жс. см. разнос 1, 2.*

РАЗНОСНЫЙ, *ая, -ое 1.* таратылуучу кат, документтер тиркелүүчү (*книга*); **2. (о торговле)** көтөрүп жүрүп сатма (*соода*); **3. разг. (ругательный)** тилдеген, аябай жамандаган; **разносная статья** тилдеген макала.

РАЗНОСОЛ *м. 1. (соление)* түрдүү туздалган, ачы-
тылган жер жемиштерден, жашылчалардан жасалган
тамак; **2. разг. (изысканные кушанья)** кылдаттык менен
даярдалган тамак.

РАЗНОСТОРОННИЙ, ая, -ее **1. мат.** түрдүү жак-
туу; **разносторонний треугольник** түрдүү жактуу үч
бурчтук; **2. перен.** ар нерсеге шыктуу, түрдүү ишке ий-
кемдүү; **разносторонние способности** түрдүү нерсеге
ийкемдүүлүк (жөндөмдүүлүк).

РАЗНОСТОРОННОСТЬ *ж. 1. мат.* түрдүү жак-
туулук (мис. үч бурчтукта); **2. перен.** ар нерсеге ий-
кемдүүлүк, ар нерсеге шыктуулук, түрдүү ишке жөн-
дөмдүүлүк; **разносторонность ума** акылдын түрдүү
ишке жөндөмдүүлүгү.

РАЗНОСТЬ *ж. 1. мат.* айырма, калдык, калынды
(бир сандан экинчи бир санды алгандагы калындысы);
2. (различие) айырмалык, айырма, ар түрдүүлүк, ар баш-
калык; **разность характеров** мүнөздүн ар түрдүүлүгү.

РАЗНОСЧИК *м. 1. кат, кагаз ташуучу; 2. (продавец)*
көтөрүп соода кылуучу.

РАЗНОТИПНЫЙ, ая, -ое ар түрдүү типтүү, ар башка
типтүү.

РАЗНОХАРАКТЕРНЫЙ, ая, -ое ар түрдүү мүнөздүү,
түрдүү мүнөздүү, мүнөзү ар түрдүү.

РАЗНОЦВЕТНЫЙ, ая, -ое түрдүү түстөгү, түрдүү
ырандуу; **разноцветные ткани** түрдүү түстөгү кезде-
мелер.

РАЗНОЧИНЕЦ *м. ист. разночинец (дворяндарга*
жатпаган башка сословиеден чыккан, 19 кылымдагы
Россия интеллигенти).

РАЗНОЧТЕНИЕ *ср. лингв.* түрдүүчө окулуу (адабий
чыгармада - түрдүүчө вариантта окулган текст).

РАЗНОШЁРСТНЫЙ, ая, -ое **1. см. разномастный;**
2. перен. разг. (разнообразный, смешанный) ар түрдүү, ар
кошкон; **разношёрстная публика** ар кошкон адамдар.

РАЗНОШЁРСТЫЙ, ая, -ое *см. разношёрстный.*

РАЗНОЯЗЫЧНЫЙ, ая, -ое **1.** ар түрдүү тилде сүй-
лөөчү, тили ар түрдүү; **разноязычная толпа** ар түрдүү
тилде сүйлөөчү эл; **2. (напр. словарь)** ар түрдүү тилде
түзүлгөн (мис. сөздүк).

РАЗНУЗДАННОСТЬ *ж. 1. (распутство)* чийинден
чыккандык; **2. (разгул)** напсиге жол берүүчүлүк, напсини
агытуучулук; **3. (произвол)** билгенин кыла берүүчү лүк.

РАЗНУЗДАНЫЙ, ая, -ое **1. прич. от разнуздать;**
2. прил. перен. (распутный, ничем не сдерживаемый)
чийинден чыккан, напсиге жол берген, напсини агыткан,
билгенин кылган, бейбаш.

РАЗНУЗДАТЬ *сов. кого 1. ооздугун чыгаруу (мис.*
аттын); 2. перен. жол берүү, коё берүү, эркине коё берүү,
агытуу (мис. напсисин).

РАЗНУЗДАТЬСЯ *сов. 1. ооздук чыгарылуу (мис. ат-*
тын); 2. перен. напсиге берилүү, напси агытылуу, чийин-
ден чыгуу, бейбаштык кылуу.

РАЗНУЗДЫВАТЬ *несов. см. разнуздать.*

РАЗНУЗДЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. разнуздаться;*
2. страд. к разнуздывать.

РАЗНЫЙ, ая, -ое **1. (неодинаковый, иной, другой)** ар
түрдүү, түрдүүчө, ар башка, ар кыл; **2. (разнообразный)**
ар түрдүү, түрдүүчө; **букет из разных цветов** ар түрдүү
гүлдөн түзүлгөн букет; **3. в знач. суц. ср.** ар түрдүү масе-
ле, күн тартибиндеги ар түрдүү маселе.

РАЗНЮХАТЬ *сов. что, разг. 1. (распознать по запа-*
ху) жыт алуу, жытын билүү; **2. перен. (раззнать тайком)**
астыртан билүү.

РАЗНЮХИВАТЬ *несов. см. разнюхать.*

РАЗНЯТЬ *сов. 1. кого, разг. (напр. дерущихся)* арача-
лоо; **2. что (разобрать на части)** бөлүү, ажыратуу.

РАЗОБИДЕТЬ *сов. кого, разг. аябай таарынтуу, абдан*
иренжитүү, абдан ыза кылуу, көңүлүн абдан калтыруу.

РАЗОБИДЕТЬСЯ *сов. разг. аябай таарынуу, абдан*
ыза болуу, абдан иренжүү.

РАЗОБЛАЧАТЬ *несов. см. разоблачить.*

РАЗОБЛАЧАТЬСЯ *несов. 1. см. разоблачиться;*
2. страд. к разоблачать.

РАЗОБЛАЧЕНИЕ *ср. бетин ачуу, айбын ачуу.*

РАЗОБЛАЧИТЕЛЬ *м. бетин ачуучу, айбын ачуучу.*

РАЗОБЛАЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое бетин ача турган,
айбын ача турган.

РАЗОБЛАЧИТЬ *сов. кого-что 1. разг. шутил. (раз-*
деть) чечиндирүү; **2. перен.** бетин ачуу, айбын ачуу.

РАЗОБЛАЧИТЬСЯ *сов. 1. разг. шутил. чечинүү; 2. пе-*
рен. (раскрыться, обнаружиться) бети ачылуу, айбы
ачылуу.

РАЗОБРАТЬ *сов. 1. что (на части)* ажыратуу, бөлүк-
төргө бөлүү; **разобрать часовый механизм** сааттын ме-
ханизмин ажыратуу; **2. что (разрушить)** бузуу, бузуп
майдалоо, уратып майдалоо; **разобрать стену** дубалды
бузуу; **3. что (взять всё по одному, по частям)** бардыгын
бир-бирден алып бүтүрүү; **4. что (раскупить)** талап са-
тып алып кетүү; **все лучшие книги уже разобрали** жак-
шы китептин баарын талап алып кетти; **5. что, полигр.**
чачып таратуу, таратуу; **разобрать набор** терилген тамга-
ларды чачып таратуу; **6. что (привести в порядок)** тар-
типке келтирүү, жайгаштыруу (мис. китепти, чогуу тур-
ган буюмду); **7. что (выяснить)** текшерүү, таптиштөө;
мы детально разобрали этот вопрос биз бул маселени
абдан текшердик; **8. что (проанализировать)** талдоо,
талдап текшерүү, сынга алуу; **разобрать предложение**
сүйлөмдү талдоо; **9. что (понять)** ажырата алуу (билүү,
түшүнүү); **я не разобрал его почерка** мен анын жазуу-
сун окуй албадым; **тут ничего не разберёшь** мындан эч
нерсени түшүнүп болбойт; **10. кого, разг. (опьянить)** мас
кылуу; **вино его быстро разобрало** вино аны бат эле мас
кылып койду; **11. кого, разг. (охватить)** көңүлгө түшүү;
его разобрало сомнение көңүлүнө күмөн түштү.

РАЗОБРАТЬСЯ *сов. 1. (разобрать вещи, бумаги)* ка-
раштырып тартипке келтирүү (мис. буюмду, китептер-
ди); **2. в ком-чём, разг. (понять)** түшүнүү; **я разобрался в**
этом вопросе мен бул маселеге түшүндүм.

РАЗОБЩАТЬ *несов. см. разобщить.*

РАЗОБЩАТЬСЯ *несов. см. разобщиться.*

РАЗОБЩЕНИЕ *ср. 1. (действие)* катташтырбоо,
ажыратуу, бөлүү, обочолотуу; **2. см. разобщённость.**

РАЗОБЩЁННОСТЬ *ж. катташпай калгандык, бай-*
ланышпай калгандык, байланыштын жоктугу.

РАЗОБЩИТЬ *сов. 1. кого-что (лишить связи, обще-*
ния) катташтырбоо, ажыратуу, бөлүү, обочолотуу; **2. что,**
тех. (разъединить) ажыратуу, бөлүү.

РАЗОБЩИТЬСЯ *сов. 1. (потерять общение)* ажы-
роо, ажыратылуу, бөлүнүү, обочолонуу; **2. тех. (разъеди-**
ниться) ажыроо, бөлүнүү.

РА́ЗОВЫЙ, ая, -ое бир саамга (бир эле мертебе, бир эле жолу) жароочу; **ра́зовый билёт** бир эле жолу жароочу билет.

РАЗОГНА́ТЬ сов. 1. кого-что (прогнать) туш-тушка кууп жиберүү; 2. что, перен. (о тяжёлом чувстве) жазуу, кууп таратуу, айдап жиберүү; **разогна́ть скýку** капалыкты жазуу, капалыкты кубалоо; 3. что (придать скорость) аябай катуу айдоо, катуу жүргүзүү; 4. что, полигр. ара-арасын ачып кеңитүү; **разогна́ть набóр на две полосы** на борду ара-арасын ачып, эки полосага жайлаштыруу.

РАЗОГНА́ТЬСЯ сов. разг. жүрүшүн күчөтүү, улам барган сайын катуулап күчөө.

РАЗОГНУ́ТЬ сов. кого-что ийилген, бүктөлгөн нерсени түзөтүү, жазуу, кайкайтуу; **разогну́ть спину́** 1) белди жазуу; 2) перен. баш көтөрүп эркиндик алуу.

РАЗОГНУ́ТЬСЯ сов. 1. ийилгени, бүктөлгөнү жазылуу, түзөлүү; 2. (о человеке) белди жазуу, белди кайкайтуу.

РАЗОГРЕВА́ТЬ несов. см. разогреть.

РАЗОГРЕВА́ТЬСЯ несов. 1. см. разогреться; 2. страд. к разогревать.

РАЗОГРЕ́ТЬ сов. что ысытуу, жылытуу (тамакты, моторду ж.б.).

РАЗОГРЕ́ТЬСЯ сов. кызуу, ысуу, ысып кетүү; **моторы разогрелись** моторлор кызыды.

РАЗОДЕ́ТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от разодеть; 2. прил. разг. кооз кийинген, жасанган.

РАЗОДЕ́ТЬ сов. кого, разг. кооз кийинтүү, жасантуу.

РАЗОДЕ́ТЬСЯ сов. разг. кооз кийинүү, жасануу.

РАЗОДРА́ТЬ сов. что, разг. жыртуу, айруу; **разодра́ть пла́тье** көйнөктү жырттып салуу.

РАЗОДРА́ТЬСЯ сов. разг. жырттылуу, айрылуу.

РАЗОЗЛИ́ТЬ сов. кого адуусун келтирүү, жинин келтирүү, ачуусуна тийүү, кыжырын кайнатуу.

РАЗОЗЛИ́ТЬСЯ сов. ачуусу келүү, жини келүү, кыжыры келүү.

РАЗОЙТИ́СЬ сов. 1. (уйти) тароо, тарап кетүү, таркоо; **разойти́сь по дома́м** үй-үйүнө тарап кетүү; **разойди́сь** (команда) тарагыла!; 2. перен. (распространиться) таралуу, таркоо; **слýхи разошл́сь по городу́** шаарга имиш-имиш сөз таркады; 3. перен. (рассеяться) таркоо, таркап кетүү, ыдырап кетүү; **тýчи разошл́сь** булуттар таркап кетти; 4. перен. (исчезнуть) жоюлуу, жоголуу, кетүү; **морщи́ны на лбу́ разошл́сь** маңдайдагы бырыштар кетти; 5. (расстаться) ажырашуу, ажырап кетүү (мис. эрди-катын); 6. перен. (не сойтись) катташпай калуу, келише албоо, бир пикирге келбөө; **разойти́сь во взгля́дах** көз караш жагынан келише албоо; 7. (быть истраченным, распроданным) жумшалып кетүү, таралып кетүү, сатылып кетүү; **весь тира́ж книг бы́стро разош́лся** китептин бардык тиражы бат таралып (сатылып) кетти; 8. (не встретиться) кезигишпей, жолугушпай кайчы өтүп кетүү; **мы с ним случа́йно разошл́сь** биз аны менен кезигишпей, окусунан кайчы өтүп кеттик; 9. разг. (опась) тароо, таркоо, жануу; **опухоль разошл́ась** шишик жанды (тарады); 10. (раствориться) эрүү, эрип кетүү, сиңүү; **ма́сло в ка́ше разошл́сь** боткого салган май эрип кетти; 11. перен. (разбушеваться) дуулдоо, алай-дүлөй түшүү, күчөө; **дождь разош́лся** жамгыр күчөдү; 12. перен. (развеселиться) көңүл ачылуу, жарп жазылуу.

РАЗО́К м. разг. бир жолу, бир мертебе; **ещё разок** дагы бир жолу.

РАЗО́М нареч. разг. 1. (в один приём) бир жолу эле, шарт эле; **он разо́м покóнчил с э́тим де́лом** ал бул ишти шарт эле бүтүрө салды; 2. (одновременно) чогуу бойдон, жапырт; **все разо́м закричали** баары жапырт кыйкырышты; 3. (сразу, мгновенно) дароо, көз ачып-жумганча; **разо́м покóнчить с чем-л.** көз ачып-жумганча бүтүрүү.

РАЗО́МКНУТЫЙ ая, -ое 1. прич. от разомкнуть; 2. прил. арасы ажыратылган, экиге бөлүнгөн.

РАЗОМКНУ́ТЬ сов. что 1. ажыратуу, экиге бөлүү, экиге бөлүп салуу; 2. воен. араны алыстатуу (мис. строй-до).

РАЗОМКНУ́ТЬСЯ сов. 1. ажыралуу, экиге бөлүнүү, ажырап кетүү, экиге бөлүнүп кетүү; 2. воен. ара алыстоо.

РАЗОМЛЁ́ТЬ сов. разг. магдыроо, ымтыроо; **разомлёт** от жары ысыктан магдырап кетүү.

РАЗОПРЕВА́ТЬ несов. см. разопресть.

РАЗОПРЕ́ТЬ сов. 1. (о кушанье) барсайып жумшаруу; 2. разг. (о человеке) ымтырап, ымшып алы кетүү.

РАЗОРА́ТЬСЯ сов. разг. айкыра баштоо, кыйкыра баштоо, бакыра баштоо.

РАЗОРВА́ТЬ сов. кого-что 1. айрып алуу, жырттып алуу, айруу, тытуу; **разорва́ть кого-л. на ча́сти** перен. бирөөнү тытуу, туш-туштан талоо; туш-туштан асылуу; 2. безл. (изнутри) жарылуу; **бо́мбу разорва́ло** бомба жарылды; 3. перен. үзүү, үзүп чыгуу, токтотуу; **разорва́ть свя́зи** байланышты үзүү.

РАЗОРВА́ТЬСЯ сов. 1. жырттылуу, айрылуу, тыгтылуу; 2. (напр. о бомбе) жарылуу (мис. бомба); **мне разорва́ться, что́ ли!** разг. менин эки жаным бар беле, үлгүрө албасам, кантейин эми!

РАЗОРЕ́НИЕ ср. 1. (действие; потеря состояния) кедейленүү, кедейлентүү, жакырдануу, жакырдантуу, алдан тайдыруу, алдан таюу (экономика жагынан); 2. (опустошение) бузуу, кыйратуу, талкалоо, бүлдүрүү.

РАЗОРИ́ТЕЛЬ м. 1. кедейлентүүчү, жакырдантуучу; 2. (опустошитель) бузуучу, кыйратуучу, талкалоочу, бүлүндүрүүчү.

РАЗОРИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое бүлүндүрүүчү, алдан тайдыргыч (экономика жагынан); **разори́тельная война́** бүлүндүрүүчү согуш.

РАЗОРИ́ТЬ сов. кого-что 1. (довести до нищеты) кедейлентүү жакырдантуу, алдан тайдыруу (экономика жагынан); 2. (опустошить) бузуу, кыйратуу, талкалоо, бүлдүрүү; **разори́ть пти́чье гнездо́** куштун уясын бузуу.

РАЗОРИ́ТЬСЯ сов. кедейленүү, жакырдануу, алдан таюу.

РАЗОРУЖА́ТЬ несов. см. разоружить.

РАЗОРУЖА́ТЬСЯ несов. 1. см. разоружиться; 2. страд. к разоружать.

РАЗОРУЖЕ́НИЕ ср. куралсыздануу; куралсыздандыруу; **всеобщее разоружение** жалпы куралсыздануу; **частичное разоружение** анча-мынча куралсыздануу.

РАЗОРУЖИ́ТЬ сов. кого-что 1. куралсыздандыруу; **разоружи́ть проти́вника** душманды куралсыздандыруу; 2. перен. шаштысын кетируу, кол салгыс кылуу.

РАЗОРУЖИ́ТЬСЯ сов. 1. куралсыздануу; 2. перен. шаштысы кетүү, кол салгыс болуу.

РАЗОРИ́ТЬ несов. см. разорить.

РАЗОРЯТЬСЯ *несов. 1. см. разориться; 2. страд. к разорять; 3. перен. разг. (ругаться, браниться)* урушуу, сөгүү, өзүн өзү токтотпой чатак кылуу.

РАЗОСЛАТЬ *сов. кого-что 1. (в разные стороны)* ар кайсы жакка жиберүү, туш-туш жакка жиберүү (мис. катты); **2.** туш-туш жакка жумшап жиберүү; **разослать всех курьеров** курьерлердин бардыгын туш-туш жакка жумшап жиберүү.

РАЗОСПАТЬСЯ *сов. разг. уйкуга аябай бастырып, уктай берүү.*

РАЗОСТЛАТЬ *сов. что* жаюу, салуу, төшөө; **разостлать скатерть на столе** үстөлгө дасторкон жаюу.

РАЗОСТЛАТЬСЯ *сов. каптоо, төшөлүү; туман разостлался по земле* туман жер бетин каптады.

РАЗОТКАТЬ *сов. что* түр салып согуу; **разоткать узорами** түр салып согуу.

РАЗОТРУ́, разотру́, разотрёшь и т.д. *буд. вр. от растереть.*

РАЗОХОТИТЬ *сов. кого, разг. көңүлүн келтирүү, мейлин чаптыруу, көңүлдөнтүү.*

РАЗОХОТИТЬСЯ *сов. разг. кызыгуу, көңүлдөнүү, көңүлү келүү, мейли чабуу.*

РАЗОЧАРОВА́НИЕ *ср. көңүл калуу, көңүл кайтуу, ыранжуу, иренжүү, көңүл калтыруу; разочарование в друге* досунан көңүлү калуу.

РАЗОЧАРО́ВАННОСТЬ *жс. көңүл калгандык, көңүл кайткандык, ыранжыгандык, иренжигендик.*

РАЗОЧАРО́ВА́ННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от разочарова́ть; 2. прил. көңүл калган, көңүл кайткан, ыранжыган, иренжиген.

РАЗОЧАРОВА́ТЬ *сов. кого в ком-чём* көңүл калтыруу, көңүл кайт кылуу, ыранжытуу, иренжитүү.

РАЗОЧАРОВА́ТЬСЯ *сов. в ком-чём* көңүл калуу, көңүл кайт болуу, ыранжуу, иренжүү, көөн (-үм, -үн) калуу, көөн (-үм, -үн) кайтуу.

РАЗОЧАРО́ВЫВАТЬ *несов. см. разочарова́ть.*

РАЗОЧАРО́ВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. разочарова́ть-ся; 2. страд. к разочаровывать.*

РАЗРАБА́ТЫВАТЬ *несов. см. разработа́ть.*

РАЗРАБО́ТАННОСТЬ *жс. 1. иштетилгендик, жактауу кылынгандык; разработанность почвы для посева* жердин эгин үчүн жарактуу болуп иштетилгендиги; **2. горн.** иштетилип бүткөндүк, алынып бүткөндүк; **разработанность шахт** шахтанын кенинин алынып бүткөндүгү.

РАЗРАБО́ТАТЬ *сов. что 1. (обработать)* иштетүү, оңдоо, иштөө; **разработать голос** үндү оңдоо (*жасоо, иштетүү*); **2. (всесторонне исследовать, подготовить)** иштеп чыгуу; **инженёр разработал проект** инженер проектини иштеп чыкты; **3. горн.** алып бүтүү (*мис. кенди*).

РАЗРАБО́ТКА *жс. 1 (обработка)* иштетүү, иштөө; **разработка почвы** жерди иштетүү; **2. (плана, вопроса)** оңдоо, оңоо, иштетүү, иштеп чыгуу; **разработка проекта** проектини иштеп чыгуу; **3. горн.** разработка, алып бүтүү, (*мис. кенди, чым көңдү*); **4. (место добычи чего-л.)** разработка (*кен казылып жаткан жер*).

РАЗРА́ВНИВАТЬ *несов. см. разровнять.*

РАЗРАЖА́ТЬСЯ *несов. см. разразиться.*

РАЗРА́ЗИТЬСЯ *сов. 1. кокустан чыга түшүү, кокустан чыга калуу, ...дей түшүү; разразилась война* согуш чыга түштү; **2. чем, перен. коё берүү; разразиться бра-**

ньо тилдеп коё берүү; **он разразился хохотом** ал каткырып коё берди.

РАЗРАСТА́НИЕ *ср. бакжая өсүү, өсүп жайылып кетүү; калың, жыш болуп өсүү; өрчүү; өсүп жооноюп кетүү.*

РАЗРАСТА́ТЬСЯ *несов. см. разрастись.*

РАЗРАСТЫ́СЬ *сов. бакжая өсүү, өсүп жайылып кетүү, калың болуп өсүү, жыш болуп өсүү, өрчүү, өсүп жооноюп кетүү, жайыла өсүү.*

РАЗРЕВЕ́ТЬСЯ *сов. разг. чаңырып ыйлай баштоо, бакырып (өкүрүп) ыйлай баштоо, өксөп ыйлоо, боздоп ыйлоо.*

РАЗРЕДИ́ТЬ *сов. что 1. (сделать реже, просторнее)* суюлтуу, сейректетүү, сейрек кылуу, бириндетүү (*мис. өсүмдүктү*); **2. (сделать менее плотным)** сергитүү, суюлтуу; **дождь разредил воздух** жаан абаны сергитип кетти.

РАЗРЕДИ́ТЬСЯ *сов. 1. (стать реже)* суюлуу, сейректенүү (*мис. өсүмдүк*); **2. (стать разреженным)** сергүү, суюлуу (*аба*).

РАЗРЕЖА́ТЬ *несов. см. разредить.*

РАЗРЕЖА́ТЬСЯ *несов. 1. см. разредить-ся; 2. страд. к разрежать.*

РАЗРЕЖЕ́НИЕ *ср. суюлуу, сейректенүү; суюлтуу; разрежение воздуха* абанын суюлушу.

РАЗРЕЖЕ́ННОСТЬ *жс. суюлгандык; разреженность воздуха на больших высотах* бийиктиктеги абанын суюлгандыгы.

РАЗРЕЖЕ́ННЫЙ, ая, -ое суюлтулган, суюк; **разреженный воздух** суюк аба; **разреженный посев** суюлтулган эгин.

РАЗРЕ́З *м. 1. (действие)* кесүү; **2. (порез)** кесик, кесилген жер; **разрез на руке** колдогу кесик; **3. (вырез)** оюк, тилик; **разрез на платье** көйнөктөгү тилик; **4. (сечение)** кесик, тилик; **поперечный разрез** туура кесик; **в каком разрезе ставится вопрос?** маселе кайсы жөнүндө?, кайсы түрдө коюлат?; **идти в разрез с чем-л.** бир нерсеге карама-каршы иштөө; **разрез глаз** көздүн кыйыгы.

РАЗРЕ́ЗАТЬ *сов. что* кесүү, тууроо, кыюу, кыркуу, союу; **разрезать на части** бөлүктөргө кесип бөлүү; **разрезать хлеб** нанды кесүү, нанды тууроо.

РАЗРЕ́ЗАТЬ *несов. см. разрезать.*

РАЗРЕЗНО́Й, ая, -ое 1. (для разрезания) кесүүчү, кыюучу; **разрезной нож** кагаз кесүүчү бычак; **2. (с разрезом)** тиликтүү.

РАЗРЕ́ЗЫВАТЬ *несов. см. разрезать.*

РАЗРЕКЛА́МИРОВАТЬ *сов. кого-что* ашыра мактоо, ыгы жок мактоо, апыртып жиберүү.

РАЗРЕША́ТЬ *несов. см. разрешить.*

РАЗРЕША́ТЬСЯ *несов. 1. см. разрешиться; 2. безл. (позволяться)* уруксат кылынуу; **курить не разрешается** чылым чегүүгө уруксат кылынбайт; **3. страд. к разрешать.**

РАЗРЕШЕ́НИЕ *ср. 1. (позволение)* уруксат; **с вашего разрешения** сиздин уруксатыңыз менен; **получить разрешение** уруксат алуу; **дать разрешение** уруксат кылуу (*берүү*); **письменное разрешение** кагаз жүзүндө берилген уруксат; **2. (решение)** чечүү, чечилүү, чыгаруу; **разрешение трудной задачи** оор маселени чечүү; **3. (устранение)** жок кылуу, кутулуу, чечүү; **разрешение конфликта** чатакты чечүү; **разрешение от бремени** бошонуу (*төрөө, бала тууш*).

РАЗРЕША́ИМЫЙ, ая, -ое чечиле турган, чечилүүгө боло турган.

РАЗРЕШИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое уруксат кылуучу; **разрешительные документы** уруксат кылуучу документтер.

РАЗРЕШИТЬ сов. что 1. (дать разрешение) уруксат кылуу, уруксат берүү; **ему разрешено** ага уруксат берилген; **разрешите?** уруксат этиңиз?, мүмкүнбү?; **разрешите войти?** кирүүгө уруксатпы?, кирүүгө уруксат этиңиз?; 2. (найти правильный ответ) чечүү, чыгаруу; **он разрешил трудную задачу** ал оор маселени чечти; 3. (устранить, рассеять) жок кылуу, кутулуу; **разрешить сомнения** шектен кутулуу, шекти жок кылуу.

РАЗРЕШИТЬСЯ сов. 1. (стать решённым) чечилүү, бүтүү; **загадка разрешилась** табышмак чечилди; 2. (закончиться) чечилүү; **вопрос разрешился** маселе чечилди; **разрешиться от бремени** бошонуу, төрөө.

РАЗРИСОВАТЬ сов. что 1. (украсить рисунком) сүрөттөө, сүрөт тартып чиймелеп салуу; **разрисовать обложку тетради** дептердин сыртын чиймелеп кооздоо; 2. перен. разг. (расхвалить) мактоо, мактап салуу.

РАЗРИСОВКА жс. сүрөттөө, сүрөт салуу.

РАЗРИСОВЫВАТЬ несов. см. разрисовать.

РАЗРОВНЯТЬ сов. что текшилөө, тегиздөө; **разровнять площадь** аянтты тегиздөө.

РАЗРОЗНЕННОСТЬ жс. чачкындык, бытырандылык.

РАЗРОЗНЕННЫЙ ая, -ое 1. прич. от **разрознитъ**; 2. прил. чачкын, чачынды, бириндеген, бытыранды; 3. прил. (несогласованный) бытыранды, бири болсо бири жок; **разрознённые усилия** бытыранды аракет.

РАЗРОЗНЯТЬ сов. что бириндетүү, бирин-биринен ажыратуу, бириндетип окшош нерселердин тобун бузуу, бытыранды кылуу.

РАЗРУБАТЬ несов. см. разрубить.

РАЗРУБИТЬ сов. что бөлө, жара чабуу; кертге-кертге чабуу; **разрубить дерево** жыгачты жара чабуу.

РАЗРУГАТЬ сов. кого-что, разг. аябай тилдөө, урушуу.

РАЗРУГАТЬСЯ сов. с кем, разг. тилдешип араздашуу.

РАЗРУМЯНИВАТЬ несов. см. разрумянить.

РАЗРУМЯНИВАТЬСЯ несов. 1. см. разрумяниться; 2. страд. к **разрумянивать**.

РАЗРУМЯНИТЬ сов. кого-что (покрыть румянцем) кызартуу, албыртуу (мис. бетти).

РАЗРУМЯНИТЬСЯ сов. 1. (натереть себе лицо румянами) бетин кызартып боё, бетине эндик сыйпоо; 2. (покрыться румянцем) кызаруу, албыруу; **лицо разрумянилось на морозе** бети сууктан кызарды.

РАЗРҮХА жс. кыйроо, бүлгүн, кыйраган; **хозяйственная разрұха** чарба бүлгүнү, чарбалык бүлгүн.

РАЗРУШАТЬ несов. см. разрушить.

РАЗРУШАТЬСЯ несов. 1. см. разрушиться; 2. страд. к **разрушать**.

РАЗРУШЕНИЕ ср. 1. (действие) кыйроо, бузулуу, бүлүнүү; кыйратуу, бузуу, бүлдүрүү; 2. (результат разрушения) кыйрагандык, бүлүнгөндүк, кыйроо, бузулгандык; **землетрясение произвело грандиозные разрушения** жер титирөө абдан чоң кыйроого алып келди.

РАЗРУШИТЕЛЬ м. кыйратуучу, бузуучу, бүлүндүрүүчү.

РАЗРУШИТЕЛЬНО нареч. кыйраткыч, бузгуч, бүлүндүргүч; **разрушительно действовать на что-л.** бир нерсеге кыйраткыч таасир кылуу.

РАЗРУШИТЕЛЬНОСТЬ жс. кыйраткычтык, бузгучтук, бүлүндүргүчтүк.

РАЗРУШИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кыйратуучу, кыйраткыч, бузуучу, бузгуч, бүлдүрүүчү, бүлдүргүч; **разрушительная сила** кыйраткыч күч.

РАЗРУШИТЬ сов. что 1. кыйратуу, бузуу, бүлдүрүү; 2. перен. бузуу; **разрушить планы** планды бузуу.

РАЗРУШИТЬСЯ сов. 1. кыйроо, бузулуу, бүлүнүү; 2. перен. начарлануу; **моё здоровье разрушилось** ден соолугум начарлап кетти.

РАЗРЫВ м. 1. (изнутри) жарылыш, жарылуу; **разрыв снаряда** снаряддын жарылышы; 2. (прекращение чего-л.) үзүлүү, токтолуу, бөлүнүү; **разрыв дипломатических отношений** дипломаттык байланыштын үзүлүшү; 3. (место разрыва) үзүлгөн, ажыралган, бөлүнгөн жер; **разрыв сердца** жүрөктүн жарылышы, жүрөктүн жарылып кетиши.

РАЗРЫВАТЬ I несов. см. разорвать.

РАЗРЫВАТЬ II несов. см. разрыть.

РАЗРЫВАТЬСЯ I несов. 1. см. разорваться; 2. страд. к **разрывать** I; **у него (у тебя, у меня) душа** (седце) **разрывается** жаны (-м, -н) ачыйт, боору (-м, -н) ооруйт.

РАЗРЫВАТЬСЯ II несов. страд. к **разрывать** II.

РАЗРЫВНОЙ ая, -ое воен. жарылма; **разрывная пуля** жарылма ок; **разрывной снаряд** жарылма снаряд.

РАЗРЫДАТЬСЯ сов. какшап ыйлай баштоо, эчкирип ыйлай баштоо.

РАЗРЫТЬ сов. что 1. казуу; **разрыть холм** дөбөнү казуу; 2. перен. разг. (привести в беспорядок) аңтарып баш аламан кылуу; **разрыть все бумаги** кагаздардын барын ант арып башаламан кылуу.

РАЗРЫХЛЕНИЕ ср. бошотуу, копшутуу, жумшартуу; **разрыхление почвы** топуракты бошотуу (копшутуу, жумшартуу).

РАЗРЫХЛИТЬ сов. что бошотуу, копшутуу, жумшартуу; **разрыхлить землю** жерди жумшартуу.

РАЗРЫХЛИТЬСЯ сов. копшолуу, жумшаруу.

РАЗРЫХЛЯТЬ несов. см. разрыхлить.

РАЗРЫХЛЯТЬСЯ несов. 1. см. разрыхлиться; 2. страд. к **разрыхлять**.

РАЗРЯД I м. 1. (оружия) дүрмөтсүздөө, дүрмөтсүз кылуу, дүрмөтүнөн бошотуу, дүрмөтүн алуу (мис. мылтыктын); 2. физ. разряд, разряддоо (электр тогуң жоготуу).

РАЗРЯД II м. 1. (класс, группа) түркүм, топ, түр; **разряд растённый** өсүмдүктөрдүн түрү; 2. (сорт, степень) разряд, даража, баскыч; **высший разряд** жогорку разряд; 3. (напр. в спорте) катар.

РАЗРЯДИТЬ I сов. что 1. (оружие) дүрмөтсүздөө, дүрмөтсүз кылуу, дүрмөтүн алуу, дүрмөтүнөн бошотуу (мис. мылтыкты); 2. физ. разряддоо, разряд кылуу (электр тогунан ажыратуу, бошотуу); **разрядить атмосферу** бир аз тынчытуу; чыр-чатакты жоюп, мамилени жакшыртуу.

РАЗРЯДИТЬ II сов. кого-что, разг. (нарядить) аябай жасантып кийинтүү.

РАЗРЯДИТЬСЯ I сов. 1. (об оружии) дүрмөтсүздөнүү, дүрмөтү алынуу (мис. мылтыктын); 2. физ. разряд кылынуу (электр тогунан ажыратылуу, бошотуу, мис. электр батарея); **атмосфера разрядилась** бир аз тынчыды; чыр-чатак жоюлуп, мамиле жакшыланды.

РАЗРЯДИТЬСЯ II сов. разг. (нарядиться) аябай жасанып кийинүү.

РАЗРЯДКА ж. полигр. разрядка (ариптердин арасынын ачык болуп теришиши).

РАЗРЯДНИК I м. тех. разрядник (электр тогун ажырагып туруучу прибор).

РАЗРЯДНИК II м. спорт. разрядник (белгилүү бир разрядка ээ болгон спортсмен).

РАЗРЯДНЫЙ, ая, -ое физ. разряд кылуучу; **разрядные трубки** разряд кылуучу түтүктөр.

РАЗРЯЖАТЬ I несов. см. разрядить I.

РАЗРЯЖАТЬ II несов. см. разрядить II.

РАЗРЯЖАТЬСЯ I несов. 1. см. разрядиться I; 2. страд. к разряжать I.

РАЗРЯЖАТЬСЯ II несов. 1. см. разрядиться II; 2. страд. к разряжать II.

РАЗРЯЖЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от разрядить II; 2. прил. жасанып кийинген, кооздонгон (мис. жаңы костюм кийип).

РАЗРЯЖЁННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от разрядить I; 2. прил.: разряжённое ружьё дүрмөтү жок мылтык.

РАЗУБЕДИТЬ сов. кого-что в чём пикиринен жандыруу, ойлогон оюян кайтаруу (мис. бирөөнүн оюнан, пикиринен); **его трудно в этом разубедить** аны ойлогон оюнан кайтаруу кыйын.

РАЗУБЕДИТЬСЯ сов. в чём пикирден жануу, ойлогон ойдон кайтуу.

РАЗУБЕЖДАТЬ несов. см. разубедить.

РАЗУБЕЖДАТЬСЯ несов. 1. см. разубедиться; 2. страд. к разубеждать.

РАЗУБРАТЬ сов. кого-что, разг. жасалгалап жыйнаштыруу, кооздоп жыйнаштыруу (мис. үйдү).

РАЗУВАТЬ несов. см. разуть.

РАЗУВАТЬСЯ несов. 1. см. разуться; 2. страд. к разувать.

РАЗУВЕРЕНИЕ ср. ишенимин жандыруу, ишениминен кайтаруу.

РАЗУВЕРИТЬ сов. кого-что в чём ишенимин жандыруу, ишениминен кайтаруу.

РАЗУВЕРИТЬСЯ сов. в ком-чём ишенимден жануу; **разувериться в друге** досуна ишенбей калуу.

РАЗУВЕРЯТЬ несов. см. разуверить.

РАЗУВЕРЯТЬСЯ несов. 1. см. разувериться; 2. страд. к разуверять.

РАЗУДАЛЫЙ, ая, -ое фольк. жигердүү, шамдагай, жалаңдаган, чагылгандын огундай; **разудалый молодец** жигердүү баатыр жигит.

РАЗУЗНАВАТЬ несов. см. разузнать.

РАЗУЗНАТЬ сов. что, о ком-чём таптыштеп билүү сураштырып билүү, ичмектеп билүү; **разузнать все новости** бардык жаңылыктарды сураштырып билүү (билип алуу).

РАЗУКРАСИТЬ сов. что 1. (украсить) кооздоо, жасоо, көркөмдөө; 2. перен. сүрөттөө, сыпаттоо, сүрөттөп элестетүү, ыгы жок кооздоо, жасоо (мис. аңгемени).

РАЗУКРАСИТЬСЯ сов. жасалуу, кооздолуу.

РАЗУКРАШИВАТЬ несов. см. разукрасить.

РАЗУКРАШИВАТЬСЯ несов. 1. см. разукраситься; 2. страд. к разукрашивать.

РАЗУКРУПНЕНИЕ ср. кичирейтип бөлүү (бир чоң мекемени, уюмду же чарбаны бир нечеге).

РАЗУКРУПНИТЬ сов. что кичирейтип бөлүү (бир чоң мекемени, уюмду же чарбаны).

РАЗУКРУПНИТЬСЯ сов. кичирейтип бөлүнүү (бир чоң мекеме, чарба бир нечеге бөлүнүп кичирейтилүү).

РАЗУКРУПНЯТЬ несов. см. разукрупнить.

РАЗУКРУПНЯТЬСЯ несов. 1. см. разукрупниться; 2. страд. к разукрупнять.

РАЗУМ м. акыл, эс; у него разум помутился ал акылынан ажырап калды, келесоо болуп калды, чалагайым болду; у него ум за разум заходит ал, акылынан адашып, маң болду.

РАЗУМЕЕТСЯ в знач. вводн. сл. албетте, белгилүү; **самое собой разумеется** өзүнөн өзү белгилүү; **разумеется, он придёт** албетте, ал келет.

РАЗУМЕНИЕ ср. 1. уст. (понимание) ой, акыл, түшүнүк; **лишён всякого разумения** ар нерсени түшүнүүдөн калган; 2. (мнение) ой, пикир, түшүнүк; **сделать что-л. по своему разумению** өзүнүн түшүнүгү боюнча бирдеме иштөө.

РАЗУМЕТЬ несов. что 1. разг. уст. (понимать) түшүнүү; **разуметь смысл слова** сөздүн маанисине түшүнүү; 2. (подразумевать) түшүнүү, туюнуу; **что он разумёт под этими словами?** бул сөзү менен ал эмне демекчи?, бул сөз менен ал эмне айтмакчы болот?

РАЗУМЕТЬСЯ несов. түшүнүлүү, аңдалуу.

РАЗУМНИК м. разг. акылдуу (көбүнчө балага айтылат).

РАЗУМНО нареч. акылга сыярдык кылып, жөнү бар; туура, ылайыктуу (правильно).

РАЗУМНОСТЬ ж. жөнү бардык, тууралык, акылга ылайыктык.

РАЗУМНЫЙ, ая, -ое 1. (обладающий разумом, толковый, рассудительный) акылдуу, түшүнүгү бар, эстүү; **человек – существо разумное** адам – акылдуу зат; 2. акылдуу, эстүү; **разумный ребёнок** эстүү бала; 3. (логический) акылга сыярдык, акылдуу, жөнү бар; **разумный ответ** акылдуу жооп.

РАЗУТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от разуть; 2. прил. бут кийими чечилген, жыңайлак.

РАЗУТЬ сов. кого-что бутун чечинтүү, бутун чечүү.

РАЗУТЬСЯ сов. бутту чечинүү, бут чечүү.

РАЗУХАБИСТЫЙ, ая, -ое разг. 1. (молодеватый, задорный) ажылдаган, заңылдаган; **разухабистая песня** заңылдаган ыр; 2. неодобр. (развязный, грубый) адыраңдаган, бажактаган.

РАЗУЧИВАНИЕ ср. үйрөнүү, үйрөнүп алуу, жаттап үйрөнүү (мис. ролду).

РАЗУЧИВАТЬ несов. см. разучить.

РАЗУЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. разучиться; 2. страд. к разучивать.

РАЗУЧИТЬ сов. что үйрөнүү, үйрөнүп алуу, жаттап үйрөнүү; **актёры разучили свои роли** актёрлор өздөрүнүн ролдорун үйрөнүп жатышты; **разучить песню** ырды жаттоо.

РАЗУЧИТЬСЯ сов. билгенин унутуп калуу; **разучиться играть на кому́зе** комуз чертүүнү унутуп калуу.

РАЗЪЕДАТЬ несов. 1. см. разъесть; 2. кого-что, перен. (создавать разлад, вносить разложение) бузуу, иритүү, иритип салуу.

РАЗЪЕДИНЕНИЕ ср. 1. (действие) ажыратуу, ажырашуу, бөлүнүү, бөлүү, үзүү; **разъединение проводов**

проводдордун ажыралышы, проводдорду ажыратуу; **2.** (состояние) ажыроо, бөлүнүү.

РАЗЪЕДИНИТЬ сов. кого-что ажыратуу, бөлүү, үзүү; **судьба их разъединила** тагдыр аларды бир-биринен ажыратты.

РАЗЪЕДИНИТЬСЯ сов. ажырашуу, бөлүнүү, үзүлүү.

РАЗЪЕДИНЯТЬ несов. см. **разъединить**.

РАЗЪЕДИНЯТЬСЯ несов. **1.** см. **разъединиться**; **2. страд. к разъединять**.

РАЗЪЕЗД м. **1.** (отъезд) туш-тушка таралып кетүү, тароо; **2.** чаще мн. (поездка) кыдыруу, кыдырып жүрүү, жүрүп туруу; **быть в разъездах** жолдо болуу, жолоочу болуп жүрүү; **разъезды по делам** иш менен жүрүп туруу; **3.** (напр. при встрече двух машин) учурашып жандашып өтүү, кезигип жанаша өтүү (мис. кезигишкен эки машина); **4.** воен. **разъезд** (разведка же коргоо үчүн жиберилип туруучу атчан аскер бөлүгү); **5.** ж.-д. жол айрыгы (утуру учуроочу поезддер өтүшүү үчүн жасалган жол айрыгы).

РАЗЪЕЗДНОЙ, ая, -ое **1.** жүрүп турма, дайыма жүрүп туруучу, кыдырма; **разъездной агент** кыдырма агент; **разъездные деньги** жол акчасы, жол каражаттарына берилүүчү акча; **2.** ж.-д. жол айрыгы (учурушкан эки поезд өтмө жол); **разъездной путь** см. **разъезд 5.**

РАЗЪЕЗЖАТЬ несов. кыдыруу, кыдырып жүрүү, жүрүп туруу; **разъезжать по делам службы** кызмат иштери менен кыдырып жүрүү.

РАЗЪЕЗЖАТЬСЯ несов. см. **разъехаться**.

РАЗЪЕСТЬ сов. что жеп жиберүү, күйдүрүп кетүү; **ржавчина разъела железо** дат темирди жеп жиберди; **кислота разъела ткань** кислота кездемени жеп жиберди.

РАЗЪЕХАТЬСЯ сов. **1.** (уехать) туш-тушка тарап кетүү, тароо; **гости разъехались** коноктор тарап кетти; **2.** (разойтись, напр. о супругах) ажырашып кетүү (мис. эрди-катын); **3.** (о едущих) учурашып жандашып өтүү, кезигип жанаша өтүү (мис. кезигишкен эки машина); **4.** разг. (при скольжении) тайгаланып, эки буту эки жакка кетүү; **5.** разг. (расползлись от ветхости) сан-саны чыгуу, жик-жигинен бөлүнүү, тамтыгы кетүү.

РАЗЪЯРЁННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **разъярить**; **2.** прил. каарданган, долуланган, ачууланган, кабагынан кар жааган, кыжырданган.

РАЗЪЯРИТЬ сов. кого каардантуу, долулантуу, ачуулантуу, кыжырын кайнатуу; **разъярить зверя** жырткыч айбанды ачуулантуу, жырткыч айбандын ачуусун келтируу.

РАЗЪЯРИТЬСЯ сов. каардануу, долулануу, ачуулануу, кыжыры кайноо.

РАЗЪЯРЯТЬ несов. см. **разъярить**.

РАЗЪЯРЯТЬСЯ несов. см. **разъяриться**.

РАЗЪЯСНЕНИЕ ср. түшүндүрүү; **официальное разъяснение** официалдуу түшүндүрүү.

РАЗЪЯСНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **разъяснение-ге т.**; түшүндүрүүчү; **разъяснительная работа** түшүндүрүү жумушу.

РАЗЪЯСНИТЬ сов. что түшүндүрүү; **разъяснить правило** эрежени түшүндүрүү.

РАЗЪЯСНИТЬСЯ сов. ачык болуу, ачылуу, айкындалуу, даана болуу; **дело разъяснилось** иш даана болду.

РАЗЪЯСНЯТЬ несов. см. **разъяснить**.

РАЗЪЯСНЯТЬСЯ несов. **1.** см. **разъясниться**; **2. страд. к разъяснять**.

РАЗЫГРАТЬ сов. **1.** что (пьесу, роль) ойноо, аткаруу (мис. ролду, күүнү); **2.** кого-что, перен. разг. (изобразить) көрсөтүү; **разыграть дурачка** акмак болуп калуу, акмактын ишин кылуу; **3.** кого, разг. (подиутить над кем-л.) тамаша кылып алдоо, тамашалоо; **4.** что, шахм. кылдаттык менен ойноп бүтүү; **5.** что (какую-л. вещь) мелдешүү, ойноо; **разыграть по жребью** жребий кармоо; **разыграть в лотерею** лотерея ойноо.

РАЗЫГРАТЬСЯ сов. разг. **1.** (увлечься игрой) оюндун артынан түшүү, оюндун кызыгына түшүү; **дети разыгрались** балдар оюндун кызыгына түштү; **2.** (начать играть лучше) көнүгүп жакшы аткара баштоо (мис. артист); **3.** (достичь сильной степени) күчөө, алкынуу; **разыгралась сильная буря** бороон күчөгөндөн-күчөп катуу болду; **у меня разыгрались нервы** менин, кыжырым кайнады.

РАЗЫГРЫВАТЬ несов. см. **разыграть**.

РАЗЫГРЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. **разыграться**; **2. страд. к разыгрывать**.

РАЗЫСКАНИЕ ср. **1.** (поиски) издөө, издеп табуу; **принять меры к розысканию преступника** күнөөкөрдү издеп табууга чара көрүү; **2.** розыскания мн. (исследования) изилдөөлөр.

РАЗЫСКАТЬ сов. кого-что издөө, издеп табуу; **разыскать пропавших без вести** кабарсыз жоголгон адамдарды издеп табуу.

РАЗЫСКАТЬСЯ сов. табылуу, изделип табылуу; **пропавшая разыскалась** жоголгон табылды, жоголгон нерсе табылды.

РАЗЫСКИВАТЬ несов. кого-что издөө, аңтаруу.

РАЗЫСКИВАТЬСЯ несов. **1.** см. **разыскаться**; **2. страд. к разыскивать**.

РАЙ **1.** рел. бейиш; **2.** перен. жыргалчылык, жыргал; **рай земной** бу дүйнөнүн жыргалчылыгы.

РАЙ- татаал сөздөрдүн «райондук» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **райсовет** райсовет (райондук совет).

РАЙСПОЛКОМ м. (районный исполнительный комитет) райисполком (райондук аткаруу комитети).

РАЙКОМ м. (районный комитет) райком (райондук комитет).

РАЙОН м. **1.** район (СССРде область, край же республиканын составына кирүүчү административдик-территориялык единица); **2.** район (шаардын административдик-территориялык бөлүгү); **3.** район (бир белгиси менен белгилүү болгон жай, орун); **хлопковые районы** пахта райондору; **4.** район (бир аракет жүрүп жаткан жай); **район военных действий** согуш аракеттери жүрүп жаткан район.

РАЙОНИРОВАНИЕ I ср. райондоштуруу, райондоштурулуу; **районирование областей** областтарды райондоштуруу.

РАЙОНИРОВАНИЕ II сов. и несов. что райондоштуруу.

РАЙОННЫЙ, ая, -ое **район-го т.**, райондук; **районный комитет** райондук комитет.

РАЙСКИЙ, ая, -ое **рай-га т.**; **райский угол** жыргал жай; **у него райский голос** анын укмуштуу сонун үнү бар; **райское яблоко** бот. бейиш алмасы (майда алманын бир түрү).

РАЙСОВЕТ (районный совет) райсовет (райондук совет).

РАК I *м. зоол.* рак (суу чаяны); **красный как рак** чыйкандай кыпкызыл; **показать, где раки зимуют** разг. акесин таанытуу; **когда рак свистнет** разг. ирон. төөнүн куйругу жерге тийгенде.

РАК II *м. мед.* рак (дененин ичине же сыртына чыгуучу жаман, коркунучтуу ийиш); **рак желудка** аш казан рагы; **рак печени** боор рагы.

РАКЕТА I *ж. тех., воен.* ракета (учуп бара жатып жарылганда айлананы жарык кылуучу снаряд); **сигнальная ракета** сигнал берүүчү ракета.

РАКЕТА II *ж. см. ракетка.*

РАКЕТКА *ж. спорт.* ракетка (теннис ойногондо колдонулуучу тордомо калак).

РАКЕТНЫЙ, ая, -ое **ракета 1-ге т.**; **ракетный снаряд** ракета снаряды (ичинде пайда болгон энергиянын жардамы менен кыймылга келүүчү артиллериялык снаряд).

РАКИТА *ж. бот.* тал (тал жыгачынын бир түрү).

РАКОВИНА *ж.* раковина (**1.** үлүдүн кабыгы; **2.** металлдын оюлган жериндеги боштук; **3.** жуунгучтун (умывальниктин) суу куюлуучу идиши); **ушная раковина** кулак калканы.

РАКОВЫЙ I, ая, -ое **рак I-ге т.**

РАКОВЫЙ II, ая, -ое **рак II-ге т.**; **раковая опухоль** рак шишиги.

РАКООБРАЗНЫЙ, ая, -ое *зоол.* **рак** сыяктуу.

РАКУШКА *ж.* үлүл кабыгы.

РАМА *ж.* рама (**1.** эшик же терезеге коюлуучу төрт бурчтуу, тегерек же башка формада жасалган алкак; **2.** айнектүү терезе; **3.** бир нерсенин (мис. сүрөттүн) айланасына жасалган жээк).

РАМАЗАН *м.* рамазан (**1.** орозо; **2.** орозо айы).

РАМКА *ж.* **1.** (небольшая рана) кичинекей рама; **2.** рамка (бир сүрөт же текстинин айланасындагы, жээк); **3.** рамки *мн. перен.* (границы) чек, тартип; **в рамках закона** закон чектеринде (закондон чыкпай); **выйти за рамки** (из рамок) чектен чыгуу.

РАМОЧНЫЙ, ая, -ое **рама 1, 2-ге т.**

РАМПА *ж. театр.* рампа (алдыңкы сахнаны бойлото жасалган, жарык кылуучу аспаптар коюлган, узун жапыз барьер).

РАНА *ж.* **1.** жара, жаракат, жараат; **огнестрельная рана** ок тийгенден болгон жара; **2.** *перен.* муң, чер, кайгы, капа, санаа.

РАНГ *м.* ранг (разряд, даража, наам, чин).

РАНЕЕ *нареч. см. раньше.*

РАНЕНИЕ *ср. 1.* (действие) жарадар кылуу, жаралуу кылуу; **2.** (рана) жара, жаракат, жараат.

РАНЕННЫЙ, ая, -ое **1.** жарадар, жаралуу; **2.** *в знач. суш. м.* жарадар болгон адам.

РАНЕНЬКО *нареч. разг.* эрте; **она встает раненько** ал эрте турат.

РАНЕТ *м. бот.* (сорт яблок) ранет (алманын бир түрү).

РАНЕЦ *м.* ранец (буюм, китеп, аны-муну салып, ийинге асып жүрмө баштык, капчык).

РАНЖИР *м. воен. уст. по ранжиру 1)* боюна карай; **2)** *перен. разг.* даражасына, мансабына карай.

РАНИТЬ *сов. и несов. кого-что 1.* жарадар кылуу, жаралуу кылуу; **ранить в голову** башын жарадар кылуу; **2.** *перен.* көңүлдү оорутуу; **его слова больно ранили меня** анын сөздөрү менин көңүлүмдү катуу оорутту.

РАННЕСПЕЛОСТЬ *ж. с.-х.* эрте бышма, эрте бышуучулук.

РАННЕСПЕЛЫЙ, ая, -ое *с.-х.* эрте быша турган, эрте бышуучу (*мис. алма*).

РАННИЙ, ая, -ее **1.** (рано наступивший) эрте, эрте келүүчү; **в этом году весна ранняя** быйыл жаз эрте келди; **2.** (рано созревший) эрте бышуучу, эрте жетилүүчү (жемиштер); **3.** (о начальном периоде чего-л.) жаш кезиндеги; **творчество раннего Толстого** Толстойдун жаш кезиндеги чыгармасы; **ранняя птичка 1)** эртең менен сайроочу чымчык; **2)** *перен.* эрте туруучу, эрте туруп көнгөн адам.

РАНО *нареч. 1.* эрте; **рано утром** эртең менен эрте; **рано весной** эрте жазда; **ещё рано** азыр эрте, али эрте; **2.** (преждевременно) эрте, мурун; **я пришёл слишком рано** мен эң эле эрте келдим; **рано или поздно** эртеби-кечпи, акыры бир боло турган иш.

РАНОВАТО *нареч. разг.* эртерээк; **в этом году зима наступила рановато** быйыл кыш эртерээк түштү.

РАНТ *м.* жулук (бут кийимдин башы менен таманынын арасына кошо тигилүүчү кыпчынд); **ботинки на ранту** (с рантом) жулуктуу ботинке.

РАНТОВОЙ, ая, -ое жулуктуу.

РАНТЬЕ *м. нескл.* рантье (капиталисттик өлкөлөрдө - коомдун мите, сүткор тобуна жатуучу адам; мындай адамдар карызга берилген капиталдын проценти, баалуу кагаздардын кирешеси менен жашайт).

РАНЬ *ж. разг.* эрте, таң эрте; **в такую рань** мынчалык эрте, ушунчалык эрте.

РАНЬШЕ *нареч. 1.* *сравн. ст. от нареч.* рано эртерээк; **я пришёл раньше его** андан мен эртерээк келдим; **2.** (сначала) эрте, мурда, илгери; **раньше выслушайте, а потом говорите** мурда угуп туруп, анан сүйлөнүз; **3.** (прежде) мурда, оболу, мурунку убакта; **здесь раньше была безводная пустыня** мурда бул жерде суусуз чөл эле.

РАПИРА *ж.* рапира (учу мокок төрт кырдуу найза; бул фехтованиеге үйрөтүүдө, спортто колдонулат).

РАПОРТ *м.* рапорт (**1.** *воен.* кенже аскер начальнигинин старший начальникке билдирүүчү кабары; **2.** *моюнга* алган милдеттерди, аткарылган тапшырмаларды билдирүү үчүн берилген оозеки же жазуу түрүндөгү доклад).

РАПОРТОВАТЬ *сов. и несов. кому-чему о чём* рапорт берүү.

РАПСОДИЯ *ж. муз.* рапсодия (бир нече түрдүү бөлүктөрдөн турган, көбүнчө эл ырларынан же бийлери-нен түзүлгөн инструменттик же оркестрлик музыкалуу ири чыгарма).

РАРИТЕТ *м.* раритет (кем табылуучу асыл буюм); **коллекция раритетов** раритеттер коллекциясы.

РАСА *ж.* раса (түсүнө, башынын формасына, чачынын түсүнө, кебетесине ж.б. физикалык белгилерине карай адам баласынын шарттуу түрдө бөлүнгөн түркүмү).

РАСИЗМ *расизм* (илимге каршы реакциялык теория; бул – адамдар расасы бирдей эмес, тандамал бир раса башкаларга үстөмдүк кылышы керек деген сандырак).

РАСИСТ *м.* расист (расизмди жактоочу).

РАСИСТСКИЙ, ая, -ое расисттик, расизмдик.

РАСКАЛИВАТЬСЯ *несов. см. раскаяться.*

РАСКАЛЕННЫЙ ая, -ое **1.** *прич. от раскалить;* **2.** *прил.* кызыган, абдан ысыган; **раскалённый песок** абдан ысыган кум.

РАСКАЛИВАНИЕ *ср.* абдан ысытуу (мис. темирди).
РАСКАЛИТЬ *сов.* что абдан ысытуу (мис. темирди).
РАСКАЛИТЬСЯ *сов.* абдан ысуу, абдан кызуу (мис. темир).

РАСКАЛЫВАНИЕ *ср.* жаруу (отунду); чагуу (жаңгакты).

РАСКАЛЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* расколóться; 2. *страд.* к раскалывать.

РАСКАЛЯТЬ *несов.* *см.* раскалить.

РАСКАЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см.* раскалiться; 2. *страд.* к раскалять.

РАСКАПЫВАТЬ *несов.* *см.* раскопáть.

РАСКАРМЛИВАТЬ *несов.* *см.* раскормiть.

РАСКАССИРОВАТЬ *сов.* кого-что таратып жоюу.

РАСКАТ *м.* чаще мн. жаңырык; **раскáты грóма** күн күркүрөөнүн жаңырыгы; **раскáты смéха** күлкү жаңырыгы.

РАСКАТАТЬ *сов.* что 1. (развернуть) тоголотуп жазуу (мис. түрүлгөн килемди); 2. (напр. бельё) тоголотуп таптоо; 3. (тесто) үбөлүктөө, үбөлүктөп жаюу.

РАСКАТАТЬСЯ *сов.* 1. (развернуться) тоголотулуп жазылуу (мис. түрүлгөн килем); 2. (о тесте) үбөлүктөлүү, үбөлүктөлүп жайылуу.

РАСКАТИСТО *нареч.* жаңырып, шарактап; **раскá-тисто смеяться** шарактап күлүү.

РАСКАТИСТЫЙ, ая, -ое жадырган, шарактаган; **раскатиственный хохот** жаңырган каткырык.

РАСКАТИТЬСЯ *сов.* 1. (приобрести скорость) тебетебе күүлөнүү (мис. коньки, лыжа ж.б.); 2. жантаюу, жантайып кетүү (мис. жантаймадагы чана).

РАСКАТЫВАТЬ *несов.* 1. *см.* раскатáть; 2. *разг.* (много кататься) ары-бери жүрө берүү (мис. автомобиле).

РАСКАТЫВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* раскатáться; 2. *страд.* к раскатывать.

РАСКАТЫВАТЬСЯ II *несов.* *см.* раскатiться.

РАСКАЧАТЬ *сов.* 1. кого-что теңселтүү, термелтүү, терметүү; **раскачáть качéли** селкинчекти терметүү; 2. что (расшатать) копшутуу, бошотуу, шалкылдатуу; **раскачáть кол** казыкты шалкылдатуу; 3. *перен.* *разг.* козгоо, аракетке келтирүү, ишке чегүү.

РАСКАЧАТЬСЯ *сов.* 1. (начать качаться) теңселүү, термелүү; **мáятник раскачáлся** маятник термелди; 2. (расшататься) копшолуу, бошоо, шалкылдоо; 3. *перен.* *разг.* (решился на что-л.) моюн жар берүү, козголуу, аракетке келүү.

РАСКАЧИВАТЬ *несов.* *см.* раскачáть.

РАСКАЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* раскачáться; 2. (о походе) чайкалуу, чайпалуу; **он хóдит раскáчиваясь** ал чайпалып басат; 3. *страд.* к раскáчивать.

РАСКАШЛЯТЬСЯ *сов.* ыкшып жөтөлө баштоо; **больной раскашлялся** оору ыкшып жөтөлө баштады.

РАСКАЯНИЕ *ср.* өкүнүү, өкүнүч кылуу.

РАСКАЯТЬСЯ *сов.* в чём өкүнүү, өкүнүч кылуу.

РАСКВАРТИРОВАНИЕ *ср.* квартирага жайлаштыруу, үйгө жайлаштыруу; **расквартирóвание войск** аскерди квартирага жайлаштыруу.

РАСКВАРТИРОВАТЬ *сов.* кого-что квартирага жайлаштыруу, үйгө жайлаштыруу.

РАСКВАРТИРОВАТЬСЯ *сов.* квартирага жайлашуу.

РАСКВАРТИРÓВЫВАТЬ *несов.* *см.* расквартирóвывать.

РАСКВАРТИРÓВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* расквартирóваться; 2. *страд.* к расквартирóвывать.

РАСКВÁСИТЬ *сов.* что, *разг.* кан жалата коюу, кан жалата уруу (мис. мурунга уруп).

РАСКВИТАТЬСЯ *сов.* с кем, *разг.* 1. (произвести взаимные расчёты) өз ара алгы-бергини жок кылуу, такташуу; 2. *перен.* (отплатить кому-л. за обиду) өч алуу.

РАСКИДАТЬ *сов.* что, *разг.* чачып таштоо, чачуу, баш аламан кылуу; **дéти раскидáли игрушки** балдар оюнчуктарды чачып ташташты.

РАСКИДАТЬСЯ *сов.* *разг.* чачылып жатуу, баш аламан болуп жатуу.

РАСКИДИСТЫЙ, ая, -ое шактуу, бутактуу (мис. жыгач).

РАСКИДНО́Й, ая, -ое жазып чоңойтмо, бүктөмө; **раскидной стол** жазып чоңойтмо стол.

РАСКИ́ДЫВАТЬ I *несов.* *см.* раскидáть.

РАСКИ́ДЫВАТЬ II *несов.* *см.* раскiнуть.

РАСКИ́ДЫВАТЬСЯ I I *см.* раскидáться; 2. *страд.* к раскидывать I.

РАСКИ́ДЫВАТЬСЯ II *несов.* *см.* раскiнуться I.

РАСКIНУТЬ *сов.* что 1. (расставить) жаюу; **раскiнуть сеть** тор жаюу; **раскiнуть рúки** кулач жаюу; 2. (напр. палатку) керүү, куруу (мис. чатырды); **раскiнуть ла́герь** лагерь куруу; 3. *перен.* (распространить) жайылтуу, таратуу; **раскiнуть торго́вую сеть** соода тармактарын жайылтуу; **раскiнуть мозга́ми или раскiнуть умом** *разг.* мээге салуу (ойлоо).

РАСКIНУТЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (лечь) жайылуу, кең түрдө бутагын жаюу; 2. (расположиться) созулуп жатуу; **на берегу́ рéки раскiну́лась дере́вня** дарыянын жээгинде кыштак созулуп жатат.

РАСКИПÉТЬСЯ *сов.* *разг.* 1. буркулдап кайноо; 2. *см.* раскипятиться.

РАСКИПЯТИ́ТЬСЯ *сов.* *разг.* ачуулануу, буркан-шаркан болуу.

РАСКИСА́ТЬ *несов.* *см.* раскiснуть.

РАСКIСНУТЬ *сов.* 1. (скинуть) ачып кетүү, кычкыл болуп калуу (мис. камыр); 2. *перен.* *разг.* (стать вялым, апатичным) шалпы бошоо, алдыроо, шалдыроо, алы кетүү.

РАСКЛА́Д *м.* таратып салуу (мис. карта ойнунда карталарды бөлүштүргөндө).

РАСКЛА́ДКА *ж.* 1. (по разным местам) жайлаштыруу орундаштыруу; 2. (в определённом порядке) орундаштыруу орду-ордуна бөлүп коюу.

РАСКЛАДНО́Й, ая, -ое бүктөмө, кеңитме (мис. кровать, стол).

РАСКЛА́ДЫВАТЬ *несов.* *см.* разложiть 1-3.

РАСКЛА́ДЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* разложiться 1, 2; 2. *страд.* к раскла́дывать.

РАСКЛА́НИВАТЬСЯ *несов.* *см.* расклáняться; **перестáть расклáниваться** таанышпай кетүү, тааныштыкты үзүү, учурашпай калуу.

РАСКЛА́НЯТЬСЯ *сов.* 1. (поклониться) эңкейип көрүшүү; 2. (проститься) кош айтышуу, коштошуу.

РАСКЛÉИВАТЬ *несов.* *см.* расклéить.

РАСКЛÉИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* расклéиться; 2. *страд.* к расклéивать.

РАСКЛÉИТЬ *сов.* что 1. (наклеить повсюду) жабыштыруу, ар кайсы жерге чаптоо, ар кайсы жерге жа-

быштыруу; **расклéить по úлицам афíши** көчө-көчөлөргө афишаларды жабыштыруу; **2. (отклеить)** желимин ажыратуу.

РАСКЛÉИТЬСЯ сов. **1. (распасться)** желими ажыроо, желимделген жеринен ажыроо; **2. перен. разг. (разладиться)** ырк бузулуу, эбинен таюу, иш эбине келбөө; **делó расклéилось** иштин ыркы бузулду; **3. перен. разг. (расхвораться)** шайман бошоо, бүткөн бой салмактанып туруу, маза болбой туруу.

РАСКЛÉЙКА ж. ар кайсы жерге чаптоо, ар кайсы жерге жабыштыруу; **расклéйка афíш** афишаларды жабыштыруу.

РАСКЛÉЙЩИК м. жабыштыруучу адам; **расклéйщик афíш** афишаларды жабыштыруучу адам.

РАСКЛÉЙЩИЦА женск. р. к **расклéйщик.**

РАСКЛЕПÁТЬ сов. что кадоосунан ажыратуу (мис. чаканы).

РАСКЛÉПКА ж. кадоосунан ажыроо, кадоосунан ажыратуу.

РАСКЛÉПЫВАТЬ несов. см. **расклепáть.**

РАСКОВА́ТЬ сов. **1. кого (освободить от подков)** такасын алуу, такасын чыгаруу; **расковáть лóшадь** аттын такасын алуу; **2. кого (освободить от оков)** кишенин чыгаруу, кишенден бошотуу (мис. туткунду); **3. что, тех. (сплющить ковкой)** чаап жалпайтуу (мис. ширетилүүчү эки темирдин башын).

РАСКОВА́ТЬСЯ сов. такадан бошонуу, такасын чыгаруу (мис. ат).

РАСКÓВЫВАТЬ несов. см. **расковáть.**

РАСКÓВЫВАТЬСЯ несов. **1. см. расковáться;** **2. страд. к расковывать.**

РАСКОВЫ́РИВАТЬ несов. см. **расковырять.**

РАСКОВЫРЯ́ТЬ сов. что чукуп кеңитүү, тешикти чукулап кеңитүү, казуу, тырмап чукуу.

РАСКÓЛ м. раскол (**1. полит. жик, жик чыгуу, ала-лык болуу;** **2. церк. ист. 17 кылымда Россияда болгон диний кыймыл;** бул кыймылдын аягы бир нече диний секталар түзүлүү менен бүткөн).

РАСКОЛÁЧИВАТЬ несов. см. **расколотить.**

РАСКОЛОТИ́ТЬ сов. что, разг. **1. (что-л. заколоченное)** уруп ажыратуу (мис. яцикти); **2. (разбить)** сындыруу, талкалоо; **расколотить тарéлку** тарелканы талкалоо.

РАСКОЛО́ТЬ сов. что **1. жаруу (дрова); чагуу (орех); 2. перен. (внести раскол, разногласие)** жик салуу, бирдикти бузуу, алалык туудуруу.

РАСКОЛО́ТЬСЯ сов. **1. (на части)** жарылуу (о дрoвах); чагылуу (об орехе); **2. перен. (распасться)** бирдик бузулуу, жик кетүү.

РАСКО́ЛЬНИК м. **1. церк. ист. раскольник (раскол сектасынын бирине жатуучу киши); 2. перен. неодобр. бир уюмга жик (алалык) салуучу киши.**

РАСКО́ЛЬНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **раскольник-ке т.**

РАСКОПÁТЬ сов. что **1. (разрыть)** казуу; **раскопáть землю** жерди казуу; **2. (откопать)** казып алуу, казып чыгаруу, казып табуу, казып аңтаруу; **археóлоги раскопáли дрéвний гóрод** археологдор байыркы шаарды казып тапты; **3. перен. разг. (отыскать)** аңтарып табуу, таап алуу; **раскопáть старóую фотогра́фию** эски фотографияны таап алуу.

РАСКÓПКА ж. **1. казуу, аңтара казуу; раскóпка нáсыпи** үйгөн топуракты аңтара казуу; **2. раскопки** мн.

археол. казуулар, казуу жумуштары; **археологические раскóпки** археологиялык казуулар (жер астында көмүлүп калган нерселерди казып чыгарып алуу жумуштары).

РАСКОРМИ́ТЬ сов. кого, разг. борго байлап семиртүү (мис. койду).

РАСКОРЯ́КА м. и ж. разг. талтагай (талтагай буттуу киши); **хóдить раскоря́кой** талтандап басуу.

РАСКОРЯ́ЧИВАТЬ несов. см. **раскорячить.**

РАСКОРЯ́ЧИВАТЬСЯ несов. см. **раскорячиться.**

РАСКОРЯ́ЧИТЬ сов. что, разг. талтайтуу; **раскорячить но́ги** бутту талтайтуу.

РАСКОРЯ́ЧИТЬСЯ сов. разг. талтаюу, талтактоо.

РАСКÓСЫЙ, ая, -ое чалыр, кылый; **раскóсые гла́зa** чалыр көз; **раскóсый человек** кылый киши.

РАСКОШÉЛИВАТЬСЯ несов. см. **раскошелиться.**

РАСКОШÉЛИТЬСЯ сов. разг. марттыгы кармоо, марттык кылуу, берешендигин карматуу.

РАСКРА́ДЫВАНИЕ ср. уурдап бүтүрүү, уурдап түгөтүү.

РАСКРА́ДЫВАТЬ несов. см. **раскрасть.**

РАСКРА́ИВАТЬ несов. см. **раскрыть.**

РАСКРАСÁВЕЦ м. разг. барып турган сулуу (эркек).

РАСКРАСÁВИЦА женск. р. к **раскрасáвец.**

РАСКРА́СИТЬ сов. что боёк менен кооздоп сүрөт салуу, түрдүү түскө боёо.

РАСКРА́СИТЬСЯ сов. түрдүү түскө боёлуу.

РАСКРА́СКА ж. **1. боёк менен кооздоп сүрөт салуу, түрдүү түскө боёо; 2. (расцветка)** түр, боёк менен жасалган гүл; **сíteц пёстрой раскра́ски** ала-була гүлдүү чыт.

РАСКРАСНÉТЬСЯ сов. кызарып кетүү, албыруу; **раскраснётся на морóзе** суукта кызарып кетүү; **раскраснётся от сты́да** уялгандан кызарып кетүү.

РАСКРА́СТЬ сов. что, разг. уурдап түгөтүү, уурдап бүтүрүү, жымкырып алуу.

РАСКРА́ШИВАНИЕ ср. боёк менен кооздоп сүрөт салуу, түрдүү түскө боёо.

РАСКРА́ШИВАТЬ I несов. см. **раскрасить.**

РАСКРА́ШИВАТЬ II несов. см. **раскрошить.**

РАСКРА́ШИВАТЬСЯ I несов. **1. см. раскраситься;** **2. страд. к раскрашивать I.**

РАСКРА́ШИВАТЬСЯ II несов. **1. см. раскрошиться;** **2. страд. к раскрашивать II.**

РАСКРЕПОСТИ́ТЬ сов. **1. кого, ист. крепостной-луктан куткаруу; раскрепостить крестья́н** дыйкандарды крепостнойлуктан куткаруу; **2. кого-что, перен. азаттык берүү, азат кылуу, боштондук берүү, бошотуу, эрк берүү.**

РАСКРЕПОСТИ́ТЬСЯ сов. **1. ист. крепостнойлуктан кутулуу; 2. перен. азаттык алуу, боштондукка чыгуу, азат болуу, бошонуу, эрк алуу.**

РАСКРЕПОЩА́ТЬ несов. см. **раскрепостить.**

РАСКРЕПОЩА́ТЬСЯ несов. см. **раскрепоститься.**

РАСКРЕПОЩÉНИЕ ср. **1. ист. крепостнойлуктан куткаруу, крепостнойлуктан кутулуу; раскрепощёние крестья́н** дыйкандарды крепостнойлуктан куткаруу; **2. перен. азаттык берүү, азат кылуу, боштондук берүү, бошотуу; азаттык алуу, боштондукка чыгуу, азат болуу, эрк алуу.**

РАСКРИТКОВА́ТЬ сов. кого-что катуу сынга алуу; сынга алып, таш-талканын чыгаруу.

РАСКРИЧА́ТЬСЯ сов. на кого-что, разг. **1. (поднять крик)** бакырышуу, бажылдашуу, чуу көтөрүү; **2. (набро-**

ситься с бранью) жаалданып кыйкыруу, ачууланып кыйкыруу.

РАСКРОЙТЬ сов. что 1. бычуу, бычып кесүү (мис. кийимди); 2. разг. (рассечь) жара чабуу, кыя чабуу; **раскроить** **чѐреп** башын жара чабуу.

РАСКРОМСАТЬ сов. что, разг. кескилеп таштоо, кыймалап салуу.

РАСКРОШИТЬ сов. что майдалоо, убалоо, тууроо; раскрошить хлеб нанды убалоо.

РАСКРОШИТЬСЯ сов. 1. майдалануу, убалануу; хлеб **раскрошился** нан убаланды; 2. кетилип сынуу; **зуб раскрошился** тиш кетилип сынды.

РАСКРУТИТЬ сов. что жандыруу, чыйрыгын жандыруу, чыйрыгын жазуу; **раскрутить верѐвку** жиптин чыйрыгын жандыруу.

РАСКРУТИТЬСЯ сов. жануу, чыйрыгы жануу, чыйрыгы жазылуу; **верѐвка раскрутилась** жиптин чыйрыгы жазылды.

РАСКРУЧИВАТЬ несов. см. **раскрутить**.

РАСКРУЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. **раскрутиться**; 2. страд. к **раскручивать**.

РАСКРЫВАТЬ несов. см. **раскрыть**.

РАСКРЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **раскрыться**; 2. (быть таким, что можно раскрыть) ачыла турган болуу, ачыла турган кылынуу; **окно заделано и не раскрывается** терезе ачылбай турган кылып бекитилген; 3. страд. к **раскрывать**.

РАСКРЫТИЕ ср. 1. ачылуу, жазылуу; **раскрытие парашюта** парашюттун жазылышы (ачылышы); 2. перен. ачуу, белгилүү кылуу, бетин ачуу; **раскрытие преступления** кылмыштын бетин ачуу; **раскрытие скѝбок мат.** кашааны ачуу.

РАСКРЫТЬ сов. 1. что ачуу; **раскрыть ворота** дарбазаны ачуу; **раскрыть глаза** 1) көздү ачуу; 2) перен. таң калуу; **раскрыть рот** 1) оозду ачуу; 2) перен. таң калуу; 2. кого-что (обнажить) ачуу, жылаңачтоо, чечүү; **раскрыть укѝтанного ребѐнка** оролгон баланы чечүү; **раскрыть грудь** көкүрөктү ачуу, жылаңачтоо; 3. что (что-л. сложенное, развернуть) жаюу, жазуу; **он раскрыл зонтик** ал колчатырды (зонтик) жайды; 4. что, перен. (сообщить) айтуу, ачуу; **раскрыть кому-л. тайну** бирөөгө өзүнүн сырын айтуу (ачуу); 5. кого-что (разоблачить) ачуу, бетин ачуу; белгилүү кылуу; **раскрыть преступные замыслы врагов** душмандардын арам оюн, сырын ачуу; **раскрыть обѝятия** кучагын жаюу, жакшы кабыл алуу; **раскрыть свой карты** сырын жашырбай калуу, жашырып жүргөн мүдөөсүн билдирүү; **раскрыть скѝбки мат.** кашааны ачуу.

РАСКРЫТЬСЯ сов. 1. ачылуу (мис. эшик, китеп); 2. (обнажиться) ачынуу, ачылуу; **у него грудь раскрылась** анын көкүрөгү ачылды; 3. (развернуться) ачылуу, жайылуу, жазылуу (мис. зонтик); 4. перен. (быть разоблаченным) ачылуу, бети ачылуу, белгилүү болуу.

РАСКУДАХТАТЬСЯ сов. разг. 1. какылдай баштоо, какылыктай баштоо (мис. тоок); 2. перен. ыгы жок кыйгырып сүйлөй баштоо.

РАСКУЛАЧИВАНИЕ ср. кулакка тартуу.

РАСКУЛАЧИВАТЬ несов. см. **раскулачивать**.

РАСКУЛАЧИТЬ сов. кого кулакка тартуу (кулактарды тап катарында жоюу максаты менен аларды өндүрүш куралдарынан жана жеринен ажыратуу).

РАСКУПАТЬ несов. см. **раскупить**.

РАСКУПИТЬ сов. что сатып алып кетүү, талап сатып алып кетүү; **эту книгу быстро раскупили** бул китепти бат эле сатып алып кетишти.

РАСКУПОРИВАНИЕ ср. тыгынын чыгаруу (алуу, сууруу); **раскупоривание бутылок** бөтөлкөлөрдүн тыгынын чыгаруу.

РАСКУПОРИВАТЬ несов. см. **раскупорить**.

РАСКУПОРИВАТЬСЯ несов. 1. см. **раскупориться**; 2. страд. к **раскупоривать**.

РАСКУПОРИТЬ сов. что тыгынын ачуу, тыгынын сууруу, тыгынын чыгаруу; **раскупорить бѝчку** бочканын тыгынын ачуу (сууруу).

РАСКУПОРИТЬСЯ сов. тыгыны ачылуу, тыгыны суурулуу, тыгыны чыгарылуу (мис. бѝтѝлкѝн).

РАСКУПОРКА ж. тыгынын ачуу, тыгынын сууруу, тыгынын чыгаруу.

РАСКУРИВАТЬ несов. 1. см. **раскурить**; 2. разг. (проводить время за курением) жай баракат чылым тарта берүү.

РАСКУРИВАТЬСЯ несов. см. **раскуриться**.

РАСКУРИТЬ сов. что күйгүзүү, тутантуу (мис. чылымды).

РАСКУРИТЬСЯ сов. тутануу, күйүү (чылым, бопороз).

РАСКУСИТЬ сов. 1. что тиштеп чагуу, тиштеп сындыруу, тиштеп бөлүү, бөлө тиштөө; 2. кого-что, перен. (понять) сырын билүү, түшүнүү; **я этого человека раскусил** мен бул кишинин сырын билдим.

РАСКУСЫВАТЬ несов. см. **раскусить**.

РАСКУТАТЬ сов. кого-что ороону жазуу; **раскутать ребѐнка** баланын ороосун жазуу (ачуу).

РАСКУТАТЬСЯ сов. ороодон ачылуу, ороосу чечилүү (мис. баланын).

РАСКУТИТЬСЯ сов. разг. көп акча чачып, аябай иче баштоо.

РАСКУТЫВАТЬ несов. см. **раскутывать**.

РАСКУТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **раскутаться**; 2. страд. к **раскутывать**.

РАСОВЫЙ, ая, -ое **раса-га т.**; **расалык**.

РАСПАД м. 1. (на части) бөлүнүү; 2. перен. (напр. организации) таркалып жок болуу; 3. перен. (упадок) булүнүү, бузулуу, кыйроо, кулоо.

РАСПАДАТЬСЯ несов. см. **распасться**.

РАСПАДЕНИЕ ср. бөлүнүү; **распадение молекул на атомы** молекулалардын атомдорго бөлүнүшү.

РАСПАИВАТЬ несов. см. **распаять**.

РАСПАИВАТЬСЯ несов. 1. см. **распаяться**; 2. страд. к **распаивать**.

РАСПАКОВАТЬ сов. что таңылганын ачуу, таңгагын чечүү, упаковкасын ачуу; **распаковать вещи** буюмдарды чечүү, буюмдардын упаковкусын ачуу.

РАСПАКОВАТЬСЯ сов. разг. 1. (напр. о пакете) таңгагы ачылуу; 2. разг. (разложить вещи) таңгак, жүк чечилүү.

РАСПАКОВЫВАНИЕ ср. таңылган нерсени чечүү, бошотуу.

РАСПАКОВЫВАТЬ несов. см. **распаковать**.

РАСПАКОВЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **распаковаться**; 2. страд. к **распаковывать**.

РАСПАЛИТЬ сов. разг. 1. что (накалить) абдан ысытуу, кыздыруу; **солнце распалило камни** күн ташты

абдан ысытты; **2.** *кого-что, перен. (привести в возбуждение)* кыжырдантуу, кыжырын келтирүү, эргитүү, кычыгына тийүү, козгоо (*мис. сезимди, кыялды*).

РАСПАЛИТЬСЯ *сов. разг. 1. (накалиться)* абдан ысуу, кызуу (*мис. таи күндүн ысыгынан*); **2.** *чем, перен. (прийти в сильное возбуждение)* сезим катуу козголуу, кыжыр келүү, эргүү, сезим эргүү.

РАСПАЛЯТЬ *несов. см. распалить.*

РАСПАЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. распалиться; 2. страд. к распалять.*

РАСПАРИВАТЬ *несов. см. распарить.*

РАСПАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. распариться; 2. страд. к распаривать.*

РАСПАРИТЬ *сов. что 1. (размягчить паром)* буу же чысык суу менен жумшартуу (*жибитүү*); **распарить ко́жу** терини суу менен же буу менен жумшартуу; **2.** *кого, разг. (разогреть до пота)* көл-шал түшүрүп тердетүү, кара терге түшүрүү, боргулдантуу.

РАСПАРИТЬСЯ *сов. 1. (размягчиться от пара)* буу же ысык суу менен жумшоо, жибүү; **ко́жа распарилась** тери суу же буу менен жумшады; **2. разг. (разогреться до пота)** көл-шал түшүп тердөө, кара терге түшүү, боргулдануу; **распариться в ба́не** мончодо боргулданып тердөө; **ло́шади распарились** аттар кара терге түшүштү.

РАСПАРИВАТЬ *несов. см. распарить.*

РАСПАРИВАТЬСЯ *несов. 1. см. распариться; 2. страд. к распаривать.*

РАСПАСТЬСЯ *сов. 1. (развалиться)* кыйроо, уроо (*мис. дубал*); **2.** *перен. (разделиться на составные части)* бөлүнүү; **молекулы распались на а́томы** молекулалар атомдорго бөлүндү; **3.** *перен. (прекратить существование)* тарап жок болуу; **кружо́к распáлся** кружок тарап жок болду; **4.** *перен. (прийти в упадок)* бүлүнүү, бузулуу, кыйроо, кулоо.

РАСПАХАТЬ *сов. что* айдоо, соколоо (*көбүнчө дың жерди*); **распахать це́лину** дың жерди айдоо.

РАСПАХИВАНИЕ *ср.* айдоо, соколоо (*көбүнчө дың жерди*).

РАСПАХИВАТЬ I *несов. см. распахать.*

РАСПАХИВАТЬ II *несов. см. распахнуть.*

РАСПАХНУТЬ *сов. что 1. (широко раскрыть)* кең ачуу; **распахну́ть дверь** эшикти кеңачуу; **распахну́ть окно́** терезени кең ачуу; **2. (об одежде)** ачуу (*мис. чапан-дын алдын топчулабай ачып коюу*).

РАСПАХНУТЬСЯ *сов. 1. (широко раскрыться)* кең ачылуу, чоң ачылуу; **окно́ распа́хнулось** терезе кең ачылды; **2. (об одежде)** ачылуу (*мис. топчуланбай пальтонун алды ачылуу*).

РАСПАШКА *ж.* **1.** айдоо; соколоо (*плугом*); **распа́шка зе́мли** жерди айдоо; **2. (распаханная земля)** айдалган жер, айдоо.

РАСПАШО́НКА *ж.* распашонка (*эмчектеги балага кийгизилүүчү алды туюк, арты ачык көйнөк*).

РАСПАЯТЬ *сов. что* данекерденген жерин ажыратуу, ширелген жерин ажыратуу.

РАСПАЯТЬСЯ *сов.* данакерденген жери ажырап кетүү, данакери чыгып кетүү, ширелген жери чыгып кетүү.

РАСПЕВА́ТЬ *несов. что* ырдоо, ырдай берүү, ырдап убакыт өткөрүү; **распевать пе́сни** ыр ырдоо; **распевать во всё горло́** *разг.* заңылдап ырдай берүү.

РАСПЕВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. распеться; 2. страд. к распевать.*

РАСПЕКА́ТЬ *несов. см. распечь.*

РАСПЕЛЕНА́ТЬ *сов. кого* баланын ороосун чечүү, бөлөнгөн баланы чечүү; **распелена́ть ребёнка** баланын ороосун чечүү.

РАСПЕЛЕНА́ТЬСЯ *сов.* ороо чечилүү, баланын ороосу чечилүү.

РАСПЕРЕ́ТЬ *сов. 1. чаще безл. что* ич жактан сыртка тебүү; **2. безл. кого-что (от ожирения)** аябай семирүү.

РАСПЕТУШИ́ТЬСЯ *сов. разг.* кокурандай баштоо, короздоно баштоо.

РАСПЕ́ТЬСЯ *сов. разг. 1. (спеть много)* көң ырдоо, ырдай берүү; **2. (войти в голос)** ырдай-ырдай үнү оңолуу.

РАСПЕЧА́ТАТЬ *сов. 1. (снять печать)* печатын сыйруу, печатын бузуу, печатын бузуп ачуу; **2. (вскрыть)** ачуу; **распечатать письмо́** катты ачуу.

РАСПЕЧА́ТАТЬСЯ *сов.* ачылуу (*желимделген беки-тилген нерсе ачылуу, мис. конверт*).

РАСПЕЧА́ТЫВАТЬ *несов. см. распечатать.*

РАСПЕЧА́ТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. распечататься; 2. страд. к распечатывать.*

РАСПЕ́ЧЬ *сов. кого, разг.* жекирүү, кысмакка алуу, урушуу; **распечь ле́нивого учени́ка** жалкоо окуучуну жемелөө.

РАСПИВА́ТЬ *несов. 1. см. распить; 2. что, разг. (пить медленно)* иче берүү, демеп иче берүү; **сидя́т и ча́й распа́ива́ют** отуруп алып эле чай иче беришет.

РАСПИ́ВОЧНЫЙ, ая, -ое **распи́вочная прода́жа ви́на** винону ошол жердин өзүндө ичүү үчүн сатуу.

РАСПИ́Л *м. 1. (действие)* араалап тааруу, араалап кесүү, таарып кесүү; **2. (распиленное место)** таарып кесилген жер.

РАСПИ́ЛИВАТЬ *несов. см. распили́ть.*

РАСПИ́ЛИТЬ *сов. что* араалап тааруу, араалап кесүү, таарып кесүү; **распи́лить бревно́** дөңгөчтү таарып кесүү.

РАСПИ́ЛКА *ж. см. распи́л 1.*

РАСПИ́ЛОВКА *ж. см. распи́л 1.*

РАСПИНА́ТЬ *несов. см. распя́ть.*

РАСПИНА́ТЬСЯ *несов. за кого-что, разг.* болор-бол-бос нерсени ыгы жок көп сүйлөө, бир нерсени далилдейм деп кайта-кайта эле сүйлөй берүү.

РАСПИРА́ТЬ *несов. 1. см. распереть; 2. что (пучить)* чадырайып чыгуу, барсайып чыгуу (*мис. курсак*).

РАСПИСА́НИЕ *ср.* расписание (*бир нерсенин иште-лишинин убагы, орду, тартиби көрсөтүлгөн таблица*); **расписа́ние уро́ков** сабактардын расписаниеси; **распи-са́ние поездо́в** поезддердин расписаниеси.

РАСПИСА́ТЬ *сов. 1. что (записать)* жазып коюу, ар кайсы жерге жазып, коюу, таратып жазуу; **расписа́ть сче-та́ по кни́гам** счётторду книгаларга жазып коюу; **2. что (распределить)** бөлүштүрүү; **у меня́ все дни расписа́ны** менин бардык күндөрүм бөлүштүрүлгөн; **3. что (разри-совать красками)** боёк менен сүрөт тартуу; **расписа́ть стёны** стенага (*тамдын бооруна*) сүрөт тартуу; **4. ко-го-что, перен. (обрисовать, описать)** апыртып ашыра сүрөттөө; **расписа́ть происше́ствие** болгон окуяларды апыртып сүрөттөө (*айтуу*).

РАСПИСА́ТЬСЯ *сов. 1. в чём (подписаться)* кол коюу; **расписа́ться в получе́нии зарпла́ты** кызмат акы алгандыгына кол коюу; **2. в чём, перен. (признать)** мо-

юнга алуу (мис. өзүнүн бейкаруулугун); **3.** с кем, разг. (зарегистрировать брак) катталуу (үйлөнгөндө же күйөөгө чыкканда); **4.** разг. (увлечься писанием) кызыгып жаза берүү.

РАСПИСКА I ж. расписка (бир нерсени алгандыкты ырастоочу документ); **расписка в получении денег** акча алгандыгына берген расписка.

РАСПИСКА II ж. **1.** (стен) боёк менен сүрөт тартуу; **2.** (счетов) жазыш коюу, ар кайсы жерге жазып коюу (тартып жазуу).

РАСПИСНОЙ, ая, -ое боёк менен сүрөт тартылган; **расписной потолок** сүрөт тартылган потолок (шыл).

РАСПИСЫВАТЬ несов. см. **расписать**.

РАСПИСЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. **расписаться**; **2. страд. к расписывать**.

РАСПИТЬ сов. что, разг. ичип бүтүү, ичип бүтүрүү; **распить бутылку вина** бир бөтөлкө винону ичип бүтүрүү.

РАСПИХАТЬ сов. разг. **1.** что (рассовать) тыгып коюу, ар кайсы жерге тыга салуу; **распихать всё по карманам** бардыгын чөнтөктөрүнө тыга салуу; **2.** кого-что (растолкать) түрткүлөп, итермелеп жол ачуу; **распихать толпу** топ кишини жөөлөп, түрткүлөп жол ачуу.

РАСПИХИВАТЬ несов. см. **распихать**.

РАСПЛАВИТЬ сов. что эритүү, балкытып эритүү, көйкөлтүп эритүү (мис. коргошунду).

РАСПЛАВИТЬСЯ сов. эрүү, балкып эрүү, көйкөлүп эрүү (мис. металл).

РАСПЛАВЛЯТЬ несов. см. **расплавить**.

РАСПЛАВЛЯТЬСЯ несов. **1.** см. **расплавиться**; **2. страд. к расплавлять**.

РАСПЛАКАТЬСЯ сов. ыйлай баштоо, ыйлап жиберүү.

РАСПЛАНИРОВАТЬ сов. что **1.** (наметить план) пландоо, план түзүү; **распланировать своё время** өз убактысын пландоо; **2.** (наметить на местности) пландап бөлүштүрүү; **распланировать сад** бакты пландап бөлүштүрүү.

РАСПЛАНИРОВКА жс. **1.** пландоо, пландап коюу; **2.** пландап бөлүү; **распланировка участка** участокту пландап бөлүү.

РАСПЛАСТАТЬ сов. **1.** кого-что (разрезать пластами) тилип-тилип бөлүү; кабаттап, катмарлап ажыратуу (мис. буланы, жыгачтын кабыгын); **распластать рыбу** балыкты узунунан жарып экиге бөлүү; **2.** что, тех. (расплющить давлением) басып, жалпайтуу; **3.** что далдайтып жаюу (ачуу); **распластать крылья** канатын далдайтып жаюу.

РАСПЛАСТАТЬСЯ сов. суналып жатуу, керилип жатуу; **распластаться по земле** жерге суналып жатуу.

РАСПЛАТА жс. **1.** (платёж) акы төлөө, акысын төлөө; **расплата по счетам** счёттор боюнча төлөө; **2.** с кем, перен. (возмездие, кара) өч алуу; **час расплаты настал** өч ала турган күн (убакыт) жетти.

РАСПЛАТИТЬСЯ сов. **1.** с кем-чем (уплатить) акы төлөп кутулуу, төлөп кутулуу; **расплатиться с долгами** карызын төлөп кутулуу; **2.** с кем, перен. (отомстить) өч алуу; **расплатиться с врагами** душмандардан өч алуу; **3.** перен. (понести наказание) жаза тартуу, жазасын тартуу.

РАСПЛАЧИВАТЬСЯ несов. см. **расплатиться**.

РАСПЛЕСКАТЬ сов. что чайпалтып төгүү; **расплескать воду** сууну чайпалтып төгүү.

РАСПЛЕСКАТЬСЯ сов. чайпалып төгүлүү.

РАСПЛЕСНУТЬ однокр. что чайпалтып төгүү, төгүп жиберүү; төгүп алуу; **расплеснуть воду** сууну чайпалтып төгүп алуу.

РАСПЛЕСТИ сов. что жандыруу; өрүлгөн, эшилген нерсени жандыруу; **расплести кобу** өрүлгөн чачты жандыруу.

РАСПЛЕСТИСЬ сов. жандырылуу; өрүлгөн, эшилген нерсе кайта жазылуу; **косы расплелись** өрүлгөн чач жазылып кетти.

РАСПЛЕТАНИЕ ср. жазылуу, жандырылуу.

РАСПЛЕТАТЬ несов. см. **расплести**.

РАСПЛЕТАТЬСЯ несов. **1.** см. **расплестись**; **2. страд. к расплетать**.

РАСПЛЁСКИВАТЬ несов. см. **расплескать**.

РАСПЛЁСКИВАТЬСЯ несов. **1.** см. **расплескаться**; **2. страд. к расплёскивать**.

РАСПЛОДИТЬ сов. кого-что тукум алуу, тукумдатуу, балалатуу, төлдөтүү, тукум көбөйтүү, көбөйтүп жиберүү.

РАСПЛОДИТЬСЯ сов. тукумдап көбөйүү, балалап көбөйүү.

РАСПЛЫВАТЬСЯ несов. см. **расплыться**.

РАСПЛЫВЧАТОСТЬ жс. **1.** (неотчётливость) күнүрттүк, ачык эместик; **расплывчатость линий** сызыктардын күнүрттүгү; **2.** (неопределённость) даана эместик (мис. стиль, сүйлөм); **расплывчатость формулировки** формулировкаканын ачык эместиги.

РАСПЛЫВЧАТЫЙ, ая, -ое **1.** (неясный, неотчётливый) күнүрт, ачык эмес; **расплывчатые очертания** күнүрт караандар; **2.** (неопределённо выраженный) даана эмес; **расплывчатый ответ** ачык эмес, так эмес жооп.

РАСПЛЫТЬСЯ сов. **1.** (растечься) жайылуу, жайылып кетүү; **чернила расплылись по бумаге** сыя кагаздын бетине жайылып кетти; **2.** разг. (растолстеть) семирип кетүү, күпчөк болуп кетүү; **его лицо расплылось в улыбку** жылмайып күлгөндө анын бети жайыла түштү.

РАСПЛЮСНУТЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **расплюснуть**; **2.** прил. талпагай, жалпагай; **расплюснутый нос** талпагай мурун.

РАСПЛЮСНУТЬ сов. см. **расплющить**.

РАСПЛЮЩЕННЫЙ, ая, -ое см. **расплюснутый**.

РАСПЛЮЩИВАТЬ несов. см. **расплющить**.

РАСПЛЮЩИВАТЬСЯ несов. **1.** см. **расплющиться**; **2. страд. к расплющивать**.

РАСПЛЮЩИТЬ сов. что жалпайтуу, жалпак кылуу, былчийтуу; **расплющить шляпку гвоздя молотком** мыктын бөркүн балка менен жалпайтуу; **расплющить орех** жаңгакты былчийтуу.

РАСПЛЮЩИТЬСЯ сов. жалпаюу, жалпак болуп калуу, былчыюу; былчийып калуу; **гвоздь расплющился** мык жалпайды.

РАСПЛЯСАТЬСЯ сов. разг. кумардан чыга бийлөө, абдан кызыгып бийлөө.

РАСПОЗНАВАЕМЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **распознавать**; **2.** прил. билүүгө (таанууга) мүмкүндүгү бар, билинүүчү, таанылуучу; **распознаваемые признаки** тааныла турган белгилери.

РАСПОЗНАВАНИЕ ср. билүү, түшүнүп билүү, таануу, атын табуу.

РАСПОЗНАВАТЬ несов. см. **распознавать**.

РАСПОЗНАТЬ сов. кого-что **1.** (определить, узнать) билүү, түшүнүп билүү, таануу, аныктап таануу; **2.** (разга-

дать, вывести) жоромолдоп же ичмектеп билүү, байкап билүү; **распозна́ть чужие намерения** башкалардын ниетин жоромолдоп билүү.

РАСПОЛАГА́ТЬ I *несов. кем-чем (иметь в своём распоряжении)* бар болуу, -луу болуу; **он располагает больши́ми деньга́ми** анын көп акчасы бар, ал акчалуу; **располага́ть свободным вре́менем** бош убактысы болуу; **располага́йте мной** кызматыңызга даярмын.

РАСПОЛАГА́ТЬ II *несов. 1. см. расположи́ть 1; 2. к чему (настраивать)* тартуу, кызыктыруу; **обстано́вка располагает к рабо́те** жагдай ишке кызыктырат.

РАСПОЛАГА́ТЬСЯ *несов. 1. см. расположи́ться; 2. страд. к располагать II 1.*

РАСПОЛАГА́ЮЩИЙ I, ая, -ее *прич. от располагать I.*

РАСПОЛАГА́ЮЩИЙ II, ая, -ее *1. прич. от располагать II; 2. прил. жагымдуу, жылдыздуу; у этого челове́ка располага́ющая вне́шность* бул кишинин кебетеси (сырткы түрү) жагымдуу, жылдыздуу.

РАСПОЛЗА́ТЬСЯ *несов. см. расползти́сь.*

РАСПОЛЗТИ́СЬ *сов. 1. (в разные стороны)* боору менен жылып, сойлоп туш-тушка тароо; өрмөлөп, жөрмөлөп тароо; *2. разг. (разорваться)* сан-сан болуп жырытуу, самсаалап жырытуу; **платье расползло́сь** көйнөк сан-сан болуп жыргылды.

РАСПОЛОЖЕ́НИЕ *ср. 1. (размещение)* жайлаштыруу, жайлаштырып коюу, орун алып туруу; **располо́жение во́йск по кварта́рам** аскерлерди квартираларга жайлаштыруу; **располо́жение слов в предложении** сүйлөмдөгү сөздөрдүн орун алышы; *2. (местоположение)* турган, жаткан жай; **место располо́жения во́йск** аскерлердин турган жайы; *3. (симпатия)* ылым, ылым жакындоо, жакын көрүү; **сниска́ть чьё-л. располо́жение** бирөөнүн көңүлүнө жагуу, бирөөгө жагуу; *4. (настрое-ние)* көңүл, ниет; **быть в хоро́шем располо́жении духа** көңүлү жай, куунак болуп туруу; **у меня́ нет располо́жения ё́хать за́втра** эртең кетүүгө көңүлүм жок; *5. (наклонность, восприимчивость)* жакын болуу, -чан болуу; **располо́жение органи́зма к лёгочным заболева́ниям** организмдин өпкө ооруларына жакын болушу.

РАСПОЛО́ЖЕННЫЙ, ая, -ое *1. прич. от расположить; 2. прил. (питающий симпатию)* жакшы көрүүчү, ылымы жакын; **он всегда́ был ко мне расположен** анын дайым мага ылымы жакын болчу; *3. прил. (склонный к чему-л.)* ниеттенүү, көңүл чабуу; **я не расположен катáться на лóдке** мен бүгүн кайыкка түшүп тамаша кылууга ниеттенбей турам.

РАСПОЛОЖИ́ТЬ *сов. 1. кого-что (разместить)* коюу, жайлаштыруу, орундаштыруу, орду-ордуна коюу; **расположи́ть кни́ги в определённом поря́дке** китептерди белгилүү тартипте жайлаштыруу; *2. кого (настроить)* тартуу, кызыктыруу; **расположить к себе́** өзүнө тартуу; **расположи́ть в свою́ поль́зу** көңүлүн өзүнө бурдуруу, өзүнө тартып алуу.

РАСПОЛОЖИ́ТЬСЯ *сов. 1. (разместиться)* жайлашуу, орундашуу; **он удоб́но расположи́лся** ал ыңтайлуу жайлашты; *2. салынуу, орношуу; го́род расположи́лся у подно́жия го́ры* шаар тоонун этегине салынган; *3. с неопр. (принять намерение)* ниеттенүү, көңүлдөнүү.

РАСПО́РКА *ж. тех., стр.* кергич.

РАСПОРО́ТЬ *сов. что* сөгүү, тигишин сөгүү; **распо́роть пла́тье** көйнөктү сөгүү.

РАСПОРО́ТЬСЯ *сов. сөгүлүү, тигиши сөгүлүү (мис. көйнөктүн); швы́ распоро́лись* тигишинен сөгүлдү.

РАСПО́РЯДИТЕЛЬ *м.* башкаруучу, тескөөчү.

РАСПО́РЯДИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к распоря-дитель.*

РАСПО́РЯДИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* башкаруучулук, тескей алуучулук; **прояви́ть распоря́дительно́сть** башкаруучулугун көрсөтүү.

РАСПО́РЯДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое башкара билгич, тескей билгич, башкаруучу; **распоря́дительный о́рган** башкаруучу орган.

РАСПО́РЯДИТЬСЯ *сов. 1. с неопр., о чём (приказать)* буйруу, буйрук берүү, буйрук кылуу; **распоря́диться об отъёзде** жөнөө жөнүндө буйрук берүү; *2. чем (организовать)* уюштуруу, башкаруу; *3. чем (употребить, найти применение)* колдонуу, пайдалануу, урунуу, тутуу; эбин таап жумшоо; **распоря́диться отпу́щенными сума́ми** берилген сумманы (акчаны) эбин таап жумшоо.

РАСПО́РЯДОК *м.* тартип (кандайдыр бир иштин уюштурулушу, белгиленген тартиби); **пра́вила внут́реннего распоря́дка в учрежде́нии** мекеменин ички тартип эрежелери; **распоря́док дня́** күн тартиби.

РАСПО́РЯЖАТЬСЯ *несов. 1. см. распоряди́ться; 2. чем (управлять, хозяйничать)* башкаруу, бийлөө, кожоюндук кылуу; **распоря́жаться как у себя́ до́ма** өзүнүн үйүндөгүдөй кожоюндук кылуу; **в до́ме всем распоря́жа́ется мой о́тец** үйдө баарын атам башкарат.

РАСПО́РЯЖЕНИЕ *ср. 1. (приказание)* буйруу, буйрук берүү, буйрук кылуу; **распоря́жение дире́ктора** директордун буйругу; *2. (постановление, приказ)* буйрук; **официа́льное распоря́жение** официалдуу буйрук; **отда́ть распоря́жение** буйрук берүү; **получи́ть распо́ряжение** буйрук алуу; **до особ́ого распоря́жения** атайын буйрукка чейин; **в распоря́жение кого-л. бирөөнүн** карамагына; **откомандиро́вать в распоря́жение райко́ма** партиянын райкомунун карамагына жиберүү; **быть в распоря́жении кого-л. бирөөнүн** карамагында болуу.

РАСПО́ТЕШИТЬ *сов. кого-что, прост.* күлдүрүү, көңүл ачтыруу (мис. күлкүлүү сөз айтып).

РАСПО́ЯСАТЬ *сов. кого-что* курду чечүү, белди чечүү; **распоя́сать рубáху** көйнөктүн белин чечүү; **распоя́сать ребёнка** баланын белин чечип коюу.

РАСПО́ЯСАТЬСЯ *несов. 1. (снять с себя пояс)* өз курун чечүү, өз белин чечүү; *2. перен. неодобр.* чектен (чийинден) чыгуу, ашынуу, аябай кутуруп кетүү.

РАСПО́ЯСЫВАТЬ *несов. см. распоя́сать.*

РАСПО́ЯСЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. распоя́саться; 2. страд. к распоя́сывать.*

РАСПРА́ВА *ж.* катаал жаза, зомбулук; **крово́вая распра́ва** кандуу жаза; **учини́ть распра́ву** зомбулук кылуу, зомбулук кылып жазалоо; **кула́чная распра́ва** муштум менен аябай уруп таштоо; **коро́ткая распра́ва** шарт эле чечим чыгаруу же жазалоо; **твори́ть суд и распра́ву** 1) сот кылуу жана анын чечимин орундоо (мис. жазалоо); *2) перен.* зордук менен иш жүргүзүү.

РАСПРА́ВИТЬ *сов. что 1. (разровнять, разгладить)* түзөтүү, түздөө, түзөө, тегиздөө, жазуу, түптүз кылуу; **он распра́вил со́гну́тую про́волоку** ал ийилген зымды түзөттү; **распра́вить лист бума́ги** барак кагаздын бырыштарын тегиздөө; **распра́вить скла́дки** бырыштар-

ды жазуу; **распрáвить морщи́ны на лбу́** чекедеги бырыштарды жазуу; **2.** (*распрямить, вытянуть*) түзөтүү, түзөө, түптүз кылуу, керүү, созуу, жаюу, чоюу (*боюн чоюу*); **распрáвить спину́** белди түзөтүү, белди түптүз кылуу, белди какайтуу; **орёл распрáвил кры́лья** бүркүт канатын жайды.

РАСПРА́ВИТЬСЯ I сов. 1. (*разгладиться*) түзөтүлүү, түзөлүү, жазылуу; **скла́дки на пла́тье распрáвились** көйнөктүн бүктөөлөрү түзөтүлдү (*жазылды*); **морщи́ны на лбу́ распрáвились** чекедеги бырыштар жазылды; **2.** (*выпрямиться, вытянуться*) түзөтүлүү, түптүз болуу, керилүү, созулуу, жайылуу; **кры́лья распрáвились** канаттар жайылды.

РАСПРА́ВИТЬСЯ II сов. с кем (наказать) сазайын колуна берүү, жазасын берүү; **я с ним распрáвлюсь** мен анын сазайын колуна берем.

РАСПРАВЛЯ́ТЬ несов. см. распрáвить.

РАСПРАВЛЯ́ТЬСЯ I несов. 1. см. распрáвиться I; 2. страд. к расправля́ть.

РАСПРАВЛЯ́ТЬСЯ II несов. см. распрáвиться II.

РАСПРЕДЕЛЁНИЕ ср. бөлүштүрүү, үлөштүрүү; распределение национального дохода улуттук доходду бөлүштүрүү; **распределе́ние рабо́ты** жумушту бөлүштүрүү; **социалисти́ческий прин́цип распределе́ния по тру́ду** эмгекке жараша бөлүштүрүүнүн социалисттик принциби.

РАСПРЕДЕЛИ́ТЕЛЬ м. 1. (*распределяющий*) бөлүштүргүч, үлөштүргүч, бөлүштүрүүчү, үлөштүрүүчү; **2. тех. (прибор)** распределитель, бөлүштүрүүчү (*машиналарда пар жана газды жиберүүнү жөнгө салып тургуч прибор*).

РАСПРЕДЕЛИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое бөлүштүрүүчү; **распределительный пункт** бөлүштүрүүчү пункт; **распределительный щит или распределительная доска** тех. бөлүштүрүүчү калкан же бөлүштүрүүчү тактай (*бул электр станцияларда токтун жөнгө салып туруу үчүн электр машиналарды жана приборлорду башкаруу үчүн колдонулат*).

РАСПРЕДЕЛИ́ТЬ сов. кого-что бөлүштүрүү, үлөштүрүү, бөлүп берип туруу; **распределить продукты́** тамак-ашты бөлүштүрүү, продуктыларды бөлүштүрүү; **распределить рабо́ту ме́жду кем-л. бирөөлөрдүн** ортосунда жумушту бөлүштүрүү; **распределить вре́мя** убакытты бөлүштүрүү.

РАСПРЕДЕЛИ́ТЬСЯ I несов. бөлүштүрүлүү, үлөштүрүлүү.

РАСПРЕДЕЛИ́ТЬСЯ II несов. см. распределе́ть.

РАСПРЕДЕЛЯ́ТЬСЯ несов. 1. см. распределе́ться; 2. страд. к распреде́лять.

РАСПРОДА́ВАТЬ несов. см. распрода́ть.

РАСПРОДА́ЖА жс. сатып түгөтүү, сатып таратуу, бөлүп-бөлүп сатуу; **распрода́жа това́ров** товарды сатып түгөтүү.

РАСПРОДА́ТЬ сов. что сатып түгөтүү, сатып таратуу, бөлүп-бөлүп сатып бүтүрүү; **това́р был быстро распродан** товар тез эле сатылып бүткөн болчу.

РАСПРОПАГАНДИ́РОВАТЬ сов. кого-что үгүттөп, абдан ишендирүү (*бирөөнү бир иш жөнүндө пропaгaндaлап, ошого ишенүү жөнүндө өзүнүн таасирин көрсөтүү*).

РАСПРОСТЕ́РЁТЬ сов. что 1. (*широко раздвинуть*) кең жазуу, жаюу, жайылтуу; **распросте́реть кры́лья**

канаттарын жаюу; **2. перен. (распространить)** таратуу, жайылтуу; **распросте́реть своё влия́ние на что-л.** өзүнүн таасирин бир нерсеге жайылтуу.

РАСПРОСТЕ́РЁТЬСЯ сов. 1. (*раскинуться*) далбайып жатуу, узунунан түшүп жатуу, жайылып жатуу, мелтиреп жатуу; **широко́ распросте́рились поля́ и леса́** талаа жана токой мелтиреп жайылып жатат; **2. (распространиться)** таралуу, жайылуу.

РАСПРОСТЕ́РТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от распро́стереть; 2. прил. кучагын жайган, кучагы жайылган; **встрети́ть с распро́стертыми объ́ятнями** кучагын жайып тосуп алуу.

РАСПРОСТИРА́ТЬ несов. см. распросте́реть.

РАСПРОСТИРА́ТЬСЯ несов. 1. см. распросте́реться; 2. страд. к распростира́ть.

РАСПРОСТИ́ТЬСЯ сов. с кем-чем, разг. 1. (попро́щаться) коштошуу, кош айтышуу; **распрости́ться с дру́зьями** достору менен коштошуу; **2. перен. (лиши́ться)** ажыроо, айрылуу, күдөр үзүү, жокко чыгуу.

РАСПРОСТРАНЁНИЕ ср. таралуу, таратуу, жайылуу, жайылтуу, жаюу; **распростране́ние влия́ния** таасирдин жайылышы; **распростране́ние слухов** миш-миш кабар таратуу, миш-миш кабар таралуу; **распростране́ние передово́го опы́та** алдыңкы тажрыйбаны жайылтуу; **получи́ть большо́е распростране́ние** көп жерге белгилүү болуу, көп жерге таралуу.

РАСПРОСТРАНЁННОСТЬ жс. таралгандык, жайылгандык; **распростране́нность э́тих ви́дов расте́ний** өсүмдүктөрдүн ушул түрлөрүнүн таралгандыгы.

РАСПРОСТРАНЁННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от распро́странить; 2. прил. таралган, көп таралган; жайылган; **распростране́нное мнёние** жайылган пикир; **распростране́нный уче́бник** көп таралган окуу китеби; **распростране́нное предложе́ние** грам. жайылма сүйлөм.

РАСПРОСТРАНИ́ТЕЛЬ м. таратуучу, тараткыч, жаюучу, жайылтуучу; **ра́дио – распро́страните́ль зна́ний** радио – билимдерди таратуучу болуп саналат.

РАСПРОСТРАНИ́ТЬ сов. что 1. (сдела́ть оби́рнее) кеңейтүү, кеңитип жиберүү; **2. (расши́рить круг дей́ствия)** кеңейтүү, таратуу, жайылтуу; **распространи́ть своё влия́ние** өзүнүн таасирин таратуу; **распространи́ть де́йствие зако́на** закондун күчүн жайылтуу (*кеңири колдонуу*); **3. (сдела́ть досту́пным, изве́стным)** таратуу, жайылтуу (*таратып, жайылтып түшүнүктүү, белгилүү кылуу*); **распространи́ть уче́ние** окууну таратуу; **4. (напо́лнить запа́хом)** таратуу, аңкытуу; **распространи́ть вокру́г себя́ за́пах духо́в** өзүнүн тегерегине атырдын жытын таратуу (*аңкытуу*); **5. (продать, разда́ть среди́ кого-л.)** таратуу; **распространи́ть брошу́ру** брошюраны таратуу.

РАСПРОСТРАНИ́ТЬСЯ сов. 1. (сдела́ться оби́рнее) кеңейүү; **2. (расши́рить круг своего́ дей́ствия)** таралуу, жайылуу (*өзүнүн кыймыл-аракетинин чөйрөсүн кеңейтүү*); **3. (ста́ть досту́пным, изве́стным)** жайылуу, таралуу, белгилүү болуу (*элге таралуу, калкка маалым болуу*); **ра́достное изве́стие бы́стро распространи́лось по́ городу** сүйүнүчтүү (*кубанычтуу*) кабар шаарга тез жайылды; **4. (напр. о запа́хе)** жайылуу, аңкуу (*мис. атыр жыт, жыпар жыт*); **за́пах цвето́в распро́страни́лся по́ са́ду** гүлдөрдүн жыты бактын ичине жайылды.

РАСПРОСТРАНЯ́ТЬ несов. см. распро́странить.

РАСПРОСТРАНЯТЬСЯ несов. 1. см. **распространяться**; 2. разг. (подробно говорить) майда-чүйдөнү кошуп сүйлөө; 3. страд. к **распространя́ть**; это **распространяется на всех** бул бардыкка таратылат, бул бардыгына тиешелүү.

РАСПРОЩАТЬСЯ несов. см. **распроститься**.

РАСПРЫ́СКАТЬ сов. что, разг. чачуу, себүү; **распры́скать ду́хи** атырды себүү.

РАСПРЫ́СКИВАТЕЛЬ м. себүүчү (суюк нерсени себүүчү прибор).

РАСПРЫ́СКИВАТЬ несов. см. **распры́скать**.

РА́СПРЯ жс. чатак, тартыш, талаш, чыр, уруш, душмандык, кастык.

РАСПРЯ́ГАТЬ несов. см. **распря́чь**.

РАСПРЯ́ГАТЬСЯ несов. 1. см. **распря́чься**; 2. страд. к **распря́гать**.

РАСПРЯ́ЖКА жс. догоруу, чыгаруу; распряжка лошадей аттарды догоруу, аттарды арабадан чыгаруу.

РАСПРЯ́МИТЬ сов. что түзөтүү, түздөө, тегиздөө, түптүз кылуу; **распря́мить про́волоку** зымды түзөтүү; **распря́мить спи́ну** белди керип коюу, белди какайтуу.

РАСПРЯ́МИТЬСЯ сов. түзөлүү, тегиз болуп калуу, түптүз болуу; **про́волока распря́милась** зым түзөлдү; **спи́на распря́милась** бел түптүз болду, бел какайды.

РАСПРЯ́МЛЯТЬ несов. см. **распря́мить**.

РАСПРЯ́МЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **распря́миться**; 2. страд. к **распря́мить**.

РАСПРЯ́ЧЬ сов. кого догоруу, чыгаруу (мис. чегилген атты арабадан).

РАСПРЯ́ЧЬСЯ сов. догорулуу, чыгарылуу.

РАСПУ́ГАТЬ сов. кого коркутуп (үркүтүп) туш-тушка таратуу; **соба́ка распу́гала фаза́нов** ит кыргоолдорду туш-тушка таратып жиберди.

РАСПУ́ГИВАТЬ несов. см. **распу́гать**.

РАСПУГНУ́ТЬ однокр. кого, разг. коркутуп жиберүү, үркүтүп жиберүү, чочутуп жиберүү.

РАСПУСКА́НИЕ ср. 1. ачылуу; **распусkáние цвето́в** гүлдүн ачылышы; 2. (растворение) эритүү (мис. кантты сууга салып); 3. (вязаных вещей) жандыруу (токулган буюмду койра жандыруу); 4. (напр. слухов) таратып жиберүү, жайып жиберүү (миш-миш кабарды, аңырт-каңшаарды).

РАСПУСКА́ТЬ несов. см. **распустить**.

РАСПУСКА́ТЬСЯ несов. 1. см. **распуститься**; 2. страд. к **распусkáть**.

РАСПУСТИ́ТЬ сов. 1. кого-что (отпустить, расформировать) таратуу, коё берүү, уруксат кылуу, бошотуу, азат кылуу, таркатып жиберүү; **распустить ученико́в на кани́кулы** окуучуларды каникулга таратуу; **распустить собра́вшихся** чогулгандарды таратуу; **распустить комиссию́** комиссияны таркатып жиберүү; 2. кого (ослабить дисциплину, избаловать) начарлатуу, эркине коё берүү, бейбаш кылуу, бейбаш кылып коюу, ээн баш кылып коюу; **распустить ребёнка** баланы бейбаш кылып коюу; 3. что (развернуть, расправить) жаюу, жайылтуу, жайып жиберүү, жазуу, жазып жиберүү; **распустить зна́мёна** тууну жаюу; **распустить па́руса** парустарды жаюу; **распустить во́лосы** чачты жазып жиберүү; **распустить ко́сы** өрүлгөн чачты жазуу; **распустить кры́лья** канаттарын жаюу; 4. что (ослабить) бошотуу, коё берүү; **распустить во́зжи** можуну бошотуу; **распустить по́яс**

курду бошотуу; 5. что (растворить, растопить) эритүү; **распустить са́хар в воде́** кантты сууга салып эритүү; 6. что (вязанье) жандыруу; 7. что (распространить) таратуу, таратып жиберүү, жаюу, жайып жиберүү; **распустить слухи** каңшаар таратуу; **распустить ню́ни** разг. ыйлактоо.

РАСПУСТИ́ТЬСЯ сов. 1. (раскрыться) ачылуу; **цвёты распусти́лись** гүлдөр ачылды; 2. (развязаться) чечилүү; чечилип кетүү, бошоо, чубалуу, чубалып кетүү; **по́яс распусти́лся** кур чечилип кетти; **чуло́к распусти́лся** чулкийдин жиби чубалып кетти; 3. (о волосах) жайылуу, жазылуу; **ко́сы распусти́лись** чачы жазылып кетти; 4. (раствориться) эрүү; **са́хар в воде́ распусти́лся** кант сууда эрип кетти; 5. перен. (стать недисциплинированным) тартипсиз болуу, ээн баш болуу, бейбаш болуу; **без присмо́тра ребёнок совсе́м распусти́лся** кароосуздуктан бала эң эле ээн баш болуп кетти.

РАСПУ́ТАТЬ сов. 1. что чатышын жазуу; **распу́тать верёвку** жиптин чатышын жазуу; 2. кого-что (освободить от пут) тушоосун чечүү, тушоодон бошотуу; **распу́тать ло́шадь** аттын тушоосун чечүү, аттын чалынганын жазуу; 3. перен. (привести в ясность) текшерип чечүү, текшерип аныктоо; **на́до распу́тать вопро́с** маселени аныктоо керек.

РАСПУ́ТАТЬСЯ сов. 1. чатышы жазылуу; 2. перен. разг. (стать ясным) ачылуу, айкын болуу, текшерилип чечилүү, аныкталуу; **э́то де́ло распу́талось** бул иш (текшерилип) аныкталды; 3. с чем, перен. разг. (освободиться) кутулуу, бошонуу; **распу́таться с долга́ми** карыздан кутулуу.

РАСПУ́ТИЦА жс. ата шалбырт, ала шалбыраң (жазгы жана күзгү жаан-чачындын натыйжасында жол жүрүүнүн кыйындашы).

РАСПУ́ТНИК м. бузук, бузукчулукка берилген эркек.

РАСПУ́ТНИЦА женск. р. к **распутник**.

РАСПУ́ТНИЧАТЬ несов. бузуктук кылуу, бузукчулук кылуу.

РАСПУ́ТНЫЙ, ая, -ое бузук, бузуку, жаман жолго түшкөн; **распу́тное поведе́ние** бузуку жүрүш-туруш.

РАСПУ́ТСТВО ср. бузуктук, бузукчулук.

РАСПУ́ТЫВАТЬ несов. см. **распу́тать**.

РАСПУ́ТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **распу́таться**; 2. страд. к **распу́тывать**.

РАСПУ́ТЬЕ ср. эки же бир канча жолдун айрылышы, жолдордун тоому; **быть на распу́тье** каңгы болуу, маң болуу, деңдароо болуу, арсар болуу.

РАСПУХА́НИЕ ср. шишип кетүү, шишип чыгуу, барсаюу, көөп чыгуу; **распуха́ние желе́з мед.** бездердин шишип чыгышы.

РАСПУХА́ТЬ несов. см. **распу́хнуть**.

РАСПУ́ХНУТЬ сов. 1. (вздуться) шишип кетүү, шишип чыгуу, барсаюу, көөп чыгуу; **от ушиба его́ рука́ распу́хла** бир нерсеге уруп алгандыктан анын колу шишип чыкты; 2. перен. (чрезмерно увеличиться) эң эле чоңоюп кетүү.

РАСПУШИ́ТЬ сов. 1. что (сделать пушистым) үрпөйтүү, тармалдантуу, тытуу; **распуши́ть ше́рсть** жүндү тытуу; 2. кого, перен. разг. (сделать выговор, выбранить) тилдеп коюу, сөгүш берүү.

РАСПУШИ́ТЬСЯ сов. разг. 1. үрпөйтүү, сапсаюу, саксаюу; **у неё во́лосы распуши́лись** чачы сапсайып кет-

ти; **2.** (о животных, птицах) үрпөйүү (мал, канаттуулар жөнүндө); **петух распушился** корроз үрпөйдү.

РАСПУЩЕННОСТЬ ж. **1.** (недисциплинированность) ээн баштык, бейбаштык, тартипсиздик; **2.** (безнравственность) бузуктук, бузулгандык.

РАСПУЩЕННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **распустить**; **2.** прил. (недисциплинированный) ээн баш, бейбаш, тартипсиз; **распущенные дети** тартипсиз, ээн баш балдар; **3.** прил. (безнравственный) бузук, бузулган.

РАСПЫЛАТЬСЯ сов. **1.** (разгореться) алоолокуп, жалындап күйүү (жануу); жалындануу; **костёр распылался** костёр алоолонуп күйдү; **2.** перен. (покраснеть) кызаруу, кызарып кетүү; албыруу; **щёки распылались** бети албырды; **3.** перен. (разгневаться) каардануу, күйүп-жануу.

РАСПЫЛЕНИЕ ср. **1.** тех. чаңдатуу, чаңсыяктуу майдалап себүү (бүркүү), чаңдатып себүү, майда себүү; **распыление нефти** нефтини чаңдатып себүү (бүркүү); **2.** перен. чачуу, чачынды болуу, чачынды кылуу, чачып жиберүү, чачыранды болуу, чачылтуу, бытыроо, бытыратуу.

РАСПЫЛЕННОСТЬ ж. чачындылык, чачылгандык, бытырандылык; **распылённость сил** күчтүн чачындылыгы.

РАСПЫЛЁННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **распылить**; **2.** прил. (разбросанный, раскиданный) чачылган, бытыраган.

РАСПЫЛИТЕЛЬ м. тех. бүрккүч, сепкич (аспан).

РАСПЫЛИТЬ сов. **1.** что, тех. чаңдатып себүү, чаңсыяктуу майдалап себүү (бүркүү), майда себүү; **распылить нефть** нефтини чаңдатып себүү; **2.** кого-что, перен. чачынды кылуу, чачылтуу, бытыратуу.

РАСПЫЛИТЬСЯ сов. чачылуу, чачынды болуу, бытыранды болуу, бытыроо; силы противника распылились душмандын күчү чачынды (бытыранды) болду.

РАСПЫЛЯТЬ несом. см. **распылить**.

РАСПЫЛЯТЬСЯ несом. **1.** см. **распылиться**; **2.** страд. к **распылять**.

РАСПЯЛИВАТЬ несом. см. **распялитель**.

РАСПЯЛИТЬ сов. что керип жаюу, керүү, керип коюу; **распялить кожу** терини керүү (керип жаюу).

РАСПЯТИЕ ср. рел. **1.** (действие) колу-бутун керип, жыгачка мык менен кагып коюу (байыркы убакытта жазалоонун бир түрү); **2.** (крест) колу-бутун керип, мык менен кадалган Иса пайгамбардын сүрөтү салынган крест.

РАСПЯТЬ сов. кого колу-бутун керип крестке кадап өлтүрүү (байыркы убакытта жазалоонун бир түрү).

РАССАДА ж. көчөт (мурун парникке өстүрүлүп, андан кийин көчүрүлүп тигилүүчү өсүмдүк); **капустная рассада** капустанын көчөтү; **сажать рассаду** көчөт тигүү.

РАССАДИТЬ сов. **1.** кого (усадить) орундарына отургузуу, орду-ордуна отургузуу; **рассадить по местам** орундарына отургузуу; **2.** кого (посадить отдельно) бөлүп-бөлүп отургузуу, бирден отургузуу, ажыратып отургузуу; **3.** что (о растениях) көчүрүп тигип суюлтуу, суюлтуп отургузуу; **рассадить капусту** капустаны суюлтуп отургузуу.

РАССАДКА ж. (посадка чего-л.) көчүрүп тигип суюлтуу, суюлтуп отургузуу; **рассадка капусты** капустаны көчүрүп тигип суюлтуу.

РАССАДНИК м. **1.** рассадник (башка жерге көчүрүп тигүү үчүн өсүмдүк өстүрүлүүчү, асыл тукумдуу мал өрчүтүп, башкажакка таркатуучу жай); **рассадник цветов** гүлдүн рассадниги; **семенной рассадник** үрөн рассадниги; **племенной рассадник** асыл-тукум мал рассадниги; **2.** перен. (источник, средоточие) чыккан жери, булак; **университет – рассадник просвещения** университет – агартуунун (илим-билимдин) булагы; **рассадник культуры** маданияттын булагы.

РАССАЖИВАТЬ несом. см. **рассадить**.

РАССАЖИВАТЬСЯ несом. **1.** см. **рассесться** **1**; **2.** страд. к **рассаживать**.

РАССАСЫВАНИЕ ср. таркоо, тароо, таркап кетүү, тарап басанча болуу; **рассасывание опухоли** шишиктин таркашы.

РАССАСЫВАТЬ несом. см. **рассосать**.

РАССАСЫВАТЬСЯ несом. **1.** см. **рассосаться**; **2.** страд. к **рассасывать**.

РАССВЕРЛИВАТЬ несом. см. **рассверлить**.

РАССВЕРЛИТЬ сов. что бургулап кеңитүү; **рассверлить дыру** бургулап тешикти кеңитүү.

РАССВЕСТИ сов. см. **рассветать**.

РАССВЕТ м. **1.** таң, таң агаруу, таң алды; **на рассвете** таң алдында; **с рассветом** таң алды менен; **до рассвета** таң агарганча; **2.** перен. бир нерсенин алгачкы мезгили (баишталышы); **на рассвете жизни** өмүрдүн алгачкы мезгилинде.

РАССВЕТАТЬ несом. безл. таң агаруу, таң атуу; таң сүрүү; **рассветает** таң агарып келатат; **уже рассветало, когда мы вышли в поле** биз талаага чыкканда таң агарып калган болчу.

РАССВИРЕПЁТЬ сов. каардануу, долулануу, абдан ачуулануу.

РАССЕДЛАТЬ сов. кого ээрин алуу, ээр-токумун алуу; **расседлать лошадь** аттын ээрин (ээр-токумун) алуу.

РАССЕДЛАТЬСЯ сов. ээри алынуу, ээр-токуму алынуу; **лошадь расседлалась** аттын ээр-токуму алынды.

РАССЕИВАНИЕ ср. **1.** себүү, чачуу; **рассеивание семян** үрөндү себүү; **2.** см. **рассеяние**.

РАССЕИВАТЬ несом. см. **рассеять** **2, 3, 4**.

РАССЕИВАТЬСЯ несом. **1.** см. **рассеяться**; **2.** страд. к **рассеивать**.

РАССЕКАТЬ несом. см. **рассечь**.

РАССЕЛЕНИЕ ср. **1.** (размещение) ар кайсы жерге жайлаштыруу, жайлашуу, орундашуу, орундаштыруу; **2.** **пóрознь с кем-л.** бөлөк-бөлөк жерге көчүп жайлашуу, бөлөк-бөлөк жерге көчүрүп жайлаштыруу (элди).

РАССЕЛИНА ж. жарык (тоо жарыгы; зоодогу аңы-ракай жарык); **расселина утёса** асканын жарыгы.

РАССЕЛИТЬ сов. кого **1.** (разместить) ар кайсы жерге жайлаштыруу, орундашуу, орундаштыруу; **2.** (поселить порознь) бөлөк-бөлөк жерге көчүрүп жайлаштыруу.

РАССЕЛИТЬСЯ сов. **1.** (разместиться) ар кайсы жерге жайлашуу (орундашуу); **2.** (поселиться порознь с кем-л.) бөлөк-бөлөк жерге көчүп жайлашуу (эл).

РАССЕЛЯТЬ несом. см. **расселить**.

РАССЕЛЯТЬСЯ несом. **1.** см. **расселиться**; **2.** страд. к **расселять**.

РАССЕРДИТЬ сов. кого ачуулантуу, ачуусун келтирүү.

РАССЕРДИТЬСЯ *сов. на кого-что* ачуулануу, ачуусу келүү, таарынуу; **за что ты на него рассердился?** сен ага эмнеге ачууландын?; **рассердиться не на шутку** чындап таарынуу, оңой таарынбоо, тамашасы жок таарынуу.

РАССЕЯТЬСЯ I *сов. 1. (сесть)* отуруу; **рассеяться по местам** орду-ордуна отуруу; **2. разг. (развалиться)** жайылып көп орун алып отуруу, далпайып отуруу; **ты так расселся, что мне места не осталось** сен далпайып отуруп алыпсың, мага орун калбай калыптыр.

РАССЕЯТЬСЯ II *сов. (дать трещину)* жарылуу, жарака кетүү (*чыгуу*), жик кетүү (*чыгуу*); **скала расселась** зоодон жарака кетти.

РАССЕЧЕНИЕ *ср. 1. (на куски)* жара чабуу, кыя чабуу, жарып өтүү, жиреп өтүү; **2. катуу жарадар кылуу, шылпып чабуу.**

РАССЕЧЬ *сов. 1. что (разрубить)* жара чабуу, кыя чабуу, жарып өтүү, жиреп кетүү; **рассечь полено** жыгачты жара чабуу; **2. кого-что (поранить)** катуу жарадар кылуу, жарып алуу; **рассечь губу** эрдин жарып алуу; **3. что, перен. (разделить, прорезать)** жиреп өтүү, жирөө, жарып өтүү; **пароход рассек волны** пароход толкунду жиреп өттү.

РАССЕЯНИЕ *ср. физ.* таратып начарлантуу, чачылып начар түшүү, чачыранды болуу; **рассеяние света** жарыктын чачылып начар түшүшү.

РАССЕЯННО *нареч.* элейип, абайлабай, унутуп, байкабай; **посмотреть рассеянно** элейип карап калуу.

РАССЕЯННОСТЬ *жс. 1. (невнимательность)* элегейлик, абайлабастык, унутчаактык, байкабастык; **2. (разбросанность)** чачкындуулук, иретсиздик, чаржайыттык, баш аламандык.

РАССЕЯННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от рассеять; 2. прил. (невнимательный)* элегей, абайлабас, унутчаак, байкабас; **он очень рассеян** ал эң эле унутчаак; **3. прил. (редкий)** сейрек орношкон, чачынды; **рассеянное население** чачынды эл, сейрек орношкон эл; **4. прил. физ.: рассеянный свет** жайылып, чачылып начар түшкөн жарык.

РАССЕЯТЬ *сов. 1. что (посеять)* себүү, чачуу; **рассеять семена** үрөндү себүү; **2. кого-что (разогнать)** туш-тушка кууп таратуу (*чачуу, айдоо*); **ветер рассеял тучи** булутту шамал таратты, булутту шамал айдап жок кылды; **3. что, перен. (устранить)** жоготуу, кетируу, жок кылуу; **рассеять подозрения** шекти жоготуу, шек сааноону жоготуу; **рассеять страх** коркунучту жок кылуу; **рассеять печаль** кайгы-капаны кетируу; **4. что, физ. (ослабить)** таратып начарлантуу, чачып начар түшүрүү, чачыранды кылуу; **рассеять свет** жарыктын күчүн таратып начарлантуу.

РАССЕЯТЬСЯ *сов. 1. (разойтись)* таралуу, жайылуу; **туман рассеялся** туман тарады; **2. (разбежаться)** туш-тушка жүгүрүү, тарала жүгүрүү, чачылуу; **3. перен. (исчезнуть)** жоголуу, жоюлуу, таралып жок болуу; **4. (развlechься)** көңүл ачуу, сергүү; **больному нужно рассеяться** ооруган адамга көңүл ачуу (*сергүү*) керек.

РАССЕДЛИВАТЬ *несов. см. расседлать.*

РАССЕДЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. расседлаться; 2. страд. к расседлывать.*

РАССКАЗ *м.* аңгеме, жомок; **рассказ очевидца** өз көзү менен көргөн кишинин аңгемеси; **рассказы Чехова** Чеховдун аңгемелери.

РАССКАЗАТЬ *сов. что* сүйлөп берүү, айтып берүү, аңгеме айтуу, аңгеме айтып берүү; **рассказать сказку** жөө жомок айтып берүү.

РАССКАЗЧИК *м.* аңгемечи, жомокчу; **он хороший рассказчик** ал жакшы жомокчу (*аңгемечи*).

РАССКАЗЧИЦА *женск. р. к рассказчик.*

РАССКАЗЫВАНИЕ *ср.* аңгеме айтуу, сүйлөп берүү, айтып берүү, аңгеме айтып берүү.

РАССКАЗЫВАТЬ *несов. см. рассказать; он мастер рассказывать* аңгеме, жомок айтууга ал уста; **рассказывай сказки!** *разг.* жок немени айтасың!, калпты деле айта бер!

РАССКАКАТЬСЯ *сов. разг.* катуу чаап кетүү (*мис. атчан*); катуу чуркоо (*мис. ат*).

РАССЛАБИТЬ *сов. кого-что 1. (изнурить)* начарлантуу, алсыздантуу, алын кетируу, алсыз кылуу; **болезнь его совсем расслабила** оору аны абдан начарлантты; **2. жумшартуу, бошондотуу; спортсмен после бега расслабил мышцы** жүгүргөндөн кийин спортсмен булчуңдарын жумшартты (*бошоңдотту*).

РАССЛАБЛЕНИЕ *ср.* начарлануу, алсыздануу.

РАССЛАБЛЕННОСТЬ *жс.* начарлангандык, алсыздангандык, алы кеткендик.

РАССЛАБЛЕННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от расслабить; 2. прил.* начарланган, начар, алсызданган; **чувствовать себя расслабленным** өзүн начар сезүү; **расслабленный организм** алсызданган организм.

РАССЛАБЛЯТЬ *несов. см. расслабить.*

РАССЛАВИТЬ *сов. разг. 1. кого-что (расхвалить)* жерге тийгизбей мактоо, нтө мактап жиберүү; **2. что (разгласить)** баарыга айтып таратуу (*жайылтуу*), ашкере-релеп жайылтуу.

РАССЛАВЛЯТЬ *несов. см. расславить.*

РАССЛАИВАТЬ *несов. см. расслоить.*

РАССЛАИВАТЬСЯ *несов. 1. см. расслоиться; 2. страд. к расслаивать.*

РАССЛЕДОВАНИЕ *ср. 1.* текшерүү, териштирүү, кароо, изилдөө; **расследование вопроса** маселени текшерүү; **2. юр. (следствие)** тергөө; **расследование дела** ишти тергөө; **произвести расследование** тергөө жүргүзүү.

РАССЛЕДОВАТЬ *сов. и несов. что 1.* текшерүү, териштирүү, кароо, изилдөө; **это надо расследовать** муну текшерүү (*териштирүү*) керек; **2. юр.** тергөө; **расследовать дело** ишти тергөө.

РАССЛОЕНИЕ *ср. 1. (на слои)* катмарга бөлүнүү, кабатка бөлүнүү; катмарга бөлүү, кабатка бөлүү; **расслоение почвы** *геол.* жердин катмарга (*кабатка*) бөлүнүшү; **расслоение сетчатки глаза** *мед.* көздүн тор кабыгынын катмарланып бөлүнүшү; **2. перен.** жиктелүү; **классовое расслоение крестьянства** дыйкандардын таптык жиктелиши.

РАССЛОИТЬ *сов. что 1. (разделить на слои)* катмарга бөлүү, кабатка бөлүү; **расслоить почву** *геол.* топуракты катмарга (*кабатка*) бөлүү; **2. перен.** жиктөө (*социалдык топторго ажыратуу, бөлүү*).

РАССЛОИТЬСЯ *сов. 1. (разделиться на слои)* катмарга бөлүнүү, кабатка бөлүнүү; **порода расслоилась** *геол.* тоо теги катмарга (*кабатка*) бөлүндү; **2. перен.** жиктелүү.

РАССЛЫШАТЬ *сов. кого-что* даана угуу, жакшы угуу, ачык угуу; **я не расслышал** мен даана укканым жок, мен ачык укпай калдым.

РАССМАТРИВАТЬ *несов. 1. см. рассмотреть; 2. перен. (считать)* эсептөө, кароо, баа берүү; **он рассматривает это как нарушение дисциплины** ал муну тартипти бузгандык деп карайт.

РАССМЕШИТЬ *сов. кого* күлдүрүү, күлкү келтирүү, күлкүсүн келтируу.

РАССМЕЯТЬСЯ *сов. күлүп жиберуу, күлүп калуу; громко рассмеяться* катуу күлүп жиберүү.

РАССМОТРЕ́НИЕ *ср.* кароо, текшерүү, карап чыгуу, текшерип чыгуу; **рассмотрение проекта** проектини (долбоорду) кароо; **рассмотрение вопроса** маселени кароо; **представить что-л. на рассмотрение** бир нерсени карап чыгуу үчүн тапшыруу; бир нерсени карап чыгууга берүү; **оставить жалобу без рассмотрения** арызды кароосуз калтыруу; **передать дело на новое рассмотрение** ишти кайра кароого берүү.

РАССМОТРЕ́ТЬ *сов. 1. кого-что (разглядеть)* көрүү, кароо, жакшылап кароо, текшерүү, териштирүү, карап чыгуу; **2. кого-что (различить)** билүү, ажыратуу, таануу; **в темноте было трудно рассмотреть его лицо** караңгыда анын өңүн таануу кыйын болду; **3. что, перен. (обсудить, изучить)** кароо, карап чыгуу, текшерүү, текшерип чыгуу; **рассмотреть заявление** арызды карап чыгуу; **рассмотреть дело** *юр.* ишти текшерип чыгуу.

РАССО́ВЫВАТЬ I *сов. кого-что, разг.* ар кайсы жерге коюу, ар кайсы жерге тыга салуу; бөлүп-бөлүп салуу; **рассовывать бума́ги по карма́нам** кагаздарды чөнтөктөргө тыга салуу.

РАССО́ВЫВАТЬ II *несов. см. рассовать.*

РАССО́Л *м. 1. рассол (язык туздалуучу туздуу суу); огуречный рассол* бадыраң рассолу; **сла́бый рассол** көп күчтүү эмес рассол; **кре́пкий рассол** күчтүү рассол; **2. (на солеварнях)** кайнатма туз чыгарылуучу суу; **3. тех.** туздардын эритиндиси.

РАССО́ЛЬНИК I *м. (кушанье)* рассольник (туздуу бадыраң салынып эттен же балыктан жасалган сорпо).

РАССО́ЛЬНИК II *сов. кого* уруштуруу, араз кылуу, араз кылып коюу, кериштирүү, уруштуруп коюу, араны бузуу, араны бузуп коюу; **рассорить друзья́** досторду уруштуруп коюу, досторду; араз кылып коюу.

РАССО́РИТЬСЯ *сов. с кем* урушуп калуу, урушуу, араздашып калуу, араздашуу; **друзья́ оконча́тельно рассо́рились** достор биротоло араздышып калды.

РАССОРТИРОВА́ТЬ *сов. что* сорттоо, сортко бөлүштүрүү, сортко бөлүү; **рассортировать това́ры** товарларды сортко бөлүү.

РАССОРТИРОВКА *ж.* сорттоо, сортко бөлүштүрүү, сортко бөлүү.

РАССОРТИРОВА́ВЫВАТЬ *несов. см. рассортировать.*

РАССОСА́ТЬ *сов. что* жандыруу, таркатуу, таратуу (*мис. иишикти*).

РАССОСА́ТЬСЯ *сов.* тароо, таркоо, таркап кетүү, тарап басанча болуу, жануу; **опухоль рассоса́лась** шишик тарады.

РАССО́ХНУТЬСЯ *сов.* какшуу, какшып калуу, какжыроо, кургап эбинен ажыроо, кургап кетүү, какжырап кетүү; **бочка рассо́хлась** бочка какшып (какжырап) калды.

РАСПРА́ШИВАТЬ *несов. см. расспросить.*

РАСПРО́С *м. чаще мн.* сурамжылоо, сураштыруу, сурай берүү, сураштырып билүү, териштирип, суроо; **на-**

доеда́ть с расспро́сами сурай берип (сураштыра берип) жадатуу.

РАСППРОСИ́ТЬ *сов. кого* сурамжылоо, сураштыруу, сураштырып билүү, териштирип суроо (бир нерсени билүү үчүн же көрүү үчүн кимдир бирөөдөн сураштыруу).

РАССРЕДОТО́ЧИВАТЬ *несов. см. рассредоточить.*

РАССРЕДОТО́ЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. рассредоточиться; 2. страд. к рассредоточивать.*

РАССРЕДОТО́ЧИТЬ *сов. кого-что, воен.* бөлүп жайлаштыруу, бөлүп-бөлүп жайлаштыруу, топ-топ кылып жайлаштыруу; **рассредоточить войска** войсколорду бөлүп-бөлүп жайлаштыруу (чоң аралыкка топ-топ кылып бөлүштүрүү).

РАССРЕДОТО́ЧИТЬСЯ *сов. воен.* бөлүнүп жайланышуу, бөлүнүп-бөлүнүп жайланышуу, топ-топ болуп жайланышуу.

РАСПРО́ЧИВАТЬ *несов. см. распрочить.*

РАСПРО́ЧИТЬ *сов. что* бир нече срокко (мөөнөткө) бөлүү, бир нече срокко (мөөнөткө) бөлүп төлөө (берүү); **распрочить погаше́ние до́лга** карыз төлөөнү бир нече срокко (мөөнөткө) бөлүү, карызды бир нече срокко бөлүп төлөө.

РАСПРО́ЧКА *ж.* бир нече срокко (мөөнөткө) бөлүү, бир нече срокко (мөөнөткө) бөлүп төлөө (берүү); **пла́тить в распрóчку** бир нече срокко бөлүп төлөө; **купи́ть в распрóчку** акчасын бир нече жолу бөлүп төлөө шарты менен сатып алуу.

РАССТАВА́НИЕ *ср.* ажырашуу, айрылышуу; **при расставании** ажырашкан убакта, ажырашып жатканда.

РАССТАВА́ТЬСЯ *несов. см. расстаться.*

РАССТА́ВИТЬ *сов. 1. кого-что (поставить, разместить)* коюу, жайлаштыруу, ар кайсы жерге коюу, жайлаштырып коюу, орду-ордуна коюу (салуу), ар кайсы жерге салуу; **расста́вить кни́ги на по́лке** китептерди текчеге жайлаштырып коюу; **расста́вить посты́** күзөтчүлөрдү орду-ордуна коюу; **расста́вить капка́ны** капкандарды ар кайсы жерге салуу; **правильно расста́вить рабо́чую си́лу** жумушчу күчүн туура жайлаштыруу; **2. что (раздвинуть)** арасын ачуу, талтайтуу; **расста́вить но́жки ци́ркуля** циркулдун бутун ачуу; **3. что (расширить)** кеңитүү, кеңейтүү; **расста́вить воротни́к руба́хи** көйнөктүн жакасын кеңитүү.

РАССТАВЛЯ́ТЬ *несов. см. расста́вить.*

РАССТАНА́ВЛИВАТЬ *несов. разг. см. расставить 1.*

РАССТАНО́ВКА *ж.* коюу, жайлаштыруу, ар кайсы жерге коюу, орду-ордуна коюу, жайлаштырып коюу; **расстано́вка ме́бели в комна́те** үйдөгү мебелди орду-ордуна жайлаштырып коюу; **расстано́вка зна́ков препина́ния** тыныш белгилерин орду-ордуна коюу; **расстано́вка сил** күчтөрдү жайлаштыруу; **пра́вильная расстано́вка слов в предложе́нии** сүйлөмдөгү сөздөрдү туура жайлаштыруу; **пра́вильная расстано́вка ка́дров** кадрларды туура жайлаштыруу; **чита́ть с расстано́вкой** машы менен окуу, тийиштүү жеринде токтоп-токтоп окуу.

РАССТА́ТЬСЯ *сов. с кем-чем 1.* ажырашуу, айрылуу, таштоо, бөлүнүшүү; **друзья́ расста́лись** достор ажырашты; **мы расста́лись друзья́ми** биз дос бойдон ажыраштык; **2. (отказаться от чего-л.)** ажыроо, отказ кылуу, таштоо; **он расста́лся с э́той приви́чкой** ал ушул ада-тын таштады; **3. (лишиться чего-л.)** жоготуу, ажыроо.

РАССТЕГАЙ *м.* оозу ачык самса.

РАССТЕГНУТЬ *сов.* что топчулугун чыгаруу, бүчүлүгүн чыгаруу, топчусун чыгаруу, чечүү; **расстегнуть пальто** пальтонун топчусун чечүү; **расстегнуть воротник** жаканын топчусун чечүү; **расстегнуть пуговицы** топчуну чыгаруу.

РАССТЕГНУТЬСЯ *сов.* топчулугу чагарылуу, бүчүлүгү чыгарылуу, чечилүү, ачылып калуу; **у него расстегнулся ворот** анын жакасы чечилип кетти; **зачем ты расстегнулся?** сен эмне үчүн топчулугунду чечкенсин?

РАССТЕЛІТЬ *сов.* что, *разг.* жаюу, салуу, төшөө; **расстелить ковёр** килем салуу.

РАССТЕЛІТЬСЯ *сов.* *разг.* жайылуу, салынуу, төшөлүү.

РАССТЕГИВАТЬ *несов. см.* расстегнуть.

РАССТЕГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* расстегнуться; 2. *страд. к* расстегивать.

РАССТЕГНУТЫЙ, ая, -ое *прич. от* растегнуть; **расстегнутый воротник** ачылган жака.

РАССТИЛАТЬ *несов. см.* разостлать.

РАССТИЛАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* разостлаться, расстелиться; 2. (*простирается*) жайылуу, созулуу, жайылып жатуу, мелмиреп жатуу, мелмиреп жайылып жатуу; **перед нашими глазами расстилались хлопковые поля** биздин көз алдыбызда пахта талаалары мелмиреп жайылып жатты; 3. (*стелиться*) каптоо, каптап жатуу, жайылып каптоо; дым **расстиляется по земле** түтүн жердин бетин каптайт; 4. *страд. к* расстилать.

РАССТОЯНИЕ *ср.* 1. аралык, ара; **расстояние между двумя городами** эки шаардын ортосундагы аралык; **на расстоянии пяти километров** беш километр аралыкта; **на расстоянии выстрела** бир бута атым жерде; **на близком расстоянии** жакын аралыкта; **ружьё бьёт на далёкое расстояние** мылтык алыс тийет; 2. *разг. (промежутки времени)* мезгил, убакыт; **всё произошло на расстоянии двух дней** бардыгы эки күндүн ичинде болуп өттү; 3. *перен. (различия, несходство)* айырма, окшош эместик, окшобогондук; **держат кого-л. на расстоянии** бирөөнү өзүнөн алыс тутуу.

РАССТРАИВАТЬСЯ I *несов. см.* расстроить.

РАССТРАИВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* расстроиться; 2. *страд. к* расстраиывать.

РАССТРЕЛ *м.* атуу, атып өлтүрүү; **приговорить к расстрелу** атууга (*атып өлтүрүүгө*) өкүм кылуу.

РАССТРЕЛИВАТЬ *несов. см.* расстрелять.

РАССТРЕЛЯТЬ *сов.* 1. *кого (подвергнуть смертной казни)* атуу, атып өлтүрүү; 2. *что (израсходовать при стрельбе)* атып бүтүрүү, атып түгөтүү; **расстрелять все патроны** бардык патронду атып түгөтүү; 3. *кого-что (подвергнуть обстрелу)* октун астына алуу, ок жаадыруу.

РАССТРОБЕННЫЙ ая, -ое 1. *прич. от* расстроить; 2. *прил. (потерпевший ущерб)* бүлүнгөн, зыянга учураган; **расстроенные дела** бүлүнгөн иштер; 3. *прил. (о здоровье)* бузулган; **расстроенные нервы** бузулган нервдер; 4. *прил. (о музыкальном инструменте)* бузулган; **расстроенный рояль** бузулган рояль; 5. *прил. (огорчённый, опечаленный)* капа болгон, капалуу; **он расстроен из-за неудачи** ал, иши ордуна чыкпаганга, капаланып калган.

РАССТРОИТЬ *сов.* 1. *что (привести в беспорядок)* тартипсиз абалга келтирүү, бузуу, тым-тыракайын чыгаруу; 2. *что (привести в болезненное состояние)* бузуу;

расстроить здоровье саламаттыкты бузуу; **расстроить нервы** нервдерди бузуу; **расстроить желудок** ичти бузуу; 3. *что (музыкальный инструмент)* күүсүн бузуу; **расстроить рояль** роялдын күүсүн бузуу; 4. *что (причинить ущерб)* зыян келтирүү, бузуу, бүлдүрүү; **расстроить чьи-л. дела** бирөөнүн ишине зыян келтирүү; **расстроить хозяйство** чарбаны бузуу (*бүлдүрүү*); 5. *что (помешать осуществлению)* бузуу (*аткарышышына каршылык келтирүү*); **расстроить чьи-л. планы** бирөөнүн пландарын бузуу; 6. *кого (огорчить)* капа кылуу, капалантуу, кайгылантуу.

РАССТРОИТЬСЯ *сов.* 1. (*стать беспорядочным*) бузулуу; 2. (*прийти в болезненное состояние*) бузулуу; **его здоровье расстроилось** анын саламаттыгы бузулду; 3. (*о музыкальном инструменте*) күүсү бузулуу; 4. (*потерпеть ущерб*) зыянга учуроо, бузулуу, бүлүнүү; 5. (*не осуществится*) ордуна чыкпай калуу, болбой калуу; **его планы расстроились** анын пландары бузулду; **экскурсия расстроилась** экскурсия болбой калды; 6. (*огорчиться*) капа болуу, капалануу, кайгылануу.

РАССТРОЙСТВО *ср.* 1. (*беспорядочность*) бузулгандык, бузуу, бузулуу; 2. (*неблагополучие*) бүлүнгөндүк, бузулгандык, бүлүнүү, бузулуу; **их дела пришли в полное расстройство** алардын иши абдан бузулду; 3. (*заболевание*) бузулгандык, бузуу, бузулуу; **расстройство желудка** ич бузулгандык; **нервное расстройство** нервдердик бузулушу; 4. *разг. (дурное настроение)* капа, капалануу, кайгылануу; **прийти в расстройство** капалануу, кайгылануу; **быть в расстройстве** капа болуу.

РАССТУПАТЬСЯ *несов. см.* расступиться.

РАССТУПИТЬСЯ *сов.* эки жакка сыйлыгышуу, эки тарапка сыйлыгышып (*чегинип*), арадан жол берүү (*орун берүү*); **толпа расступилась** калың эл эки жакка чегинип, арадан жол берди.

РАССУДИТЕЛЬНО *нареч.* эстүүлүк менен, акылдуулук менен, эстүүлүк кылып, акылдуулук кылып.

РАССУДИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* эстүүлүк, эстүү-баштуулук, акылдуулук, ишти жакшы ойлоп иштөөчүлүк.

РАССУДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое эстүү, эстүү-баштуу, акыл-эстүү, жакшы ойлоп иштөөчү, жакшы ойлоп иштеген; **рассудительное решение** жакшы ойлоп иштелген чечим.

РАССУДИТЬ *сов.* 1. *кого-что (вынести решение)* калыс болуп чырды ажыратуу, калыстык кылуу, арага түшүү; **рассудите нас** биздин арага түшүп, калыстык кылыңыз; 2. *что (обдумать, заключить)* ойлоноу, акылга салуу; **он рассудил, что так будет правильнее** ушундай туура болот, деп ойлонду.

РАССУДОК *м.* акыл-эс, акыл, эс; **быть в полном рассудке** толук акыл-эсинде болуу; **потерять рассудок** или **лишиться рассудка** акыл-эсин жоготуу, акыл-эсинен ажыроо.

РАССУДОЧНОСТЬ *жс.* жалаң гана акылына ээрчигендик (*ээрчүүчүлүк*).

РАССУДОЧНЫЙ, ая, -ое ойлоочу, ойлоп иш кылуучу, жалаң гана акылына ээрчиген (*сезимине такыр ээрчибей*).

РАССУЖДАТЬ *несов.* 1. (*мыслить*) ойлоо, ой жүгүртүү; **он правильно рассуждает** ал туура ойлойт; 2. (*говорить, обсуждать*) сүйлөшүү, талкуулоо; **рассуждать на всякие темы** ар түрдүү темада талкуулоо.

РАССУЖДЕНИЕ *ср.* 1. ойлоо, ой, пикир; **правильное рассуждение** туура ойлоо; 2. *чаще мн. (высказывание, разговор)* сөз, сүйлөшүү, аңгемелешүү; **выполнять приказ без рассуждений** приказды сөзсүз аткаруу.

РАССУЧИВАТЬ *несов. см. рассучить.*

РАССУЧИТЬ *сов. что* 1. жандыруу; толгоосун, өрүмүн жандыруу; **рассучить верёвку** жипти жандыруу; 2. түшүрүү; **рассучить рукав** жеңди түшүрүү (*турулгөн жеңди түшүрүү*).

РАССЧИТАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от* **рассчитать**; 2. *прил. (предназначенный)* белгиленген, өлчөнгөн, чакталган, арналган; **эта книга рассчитана на широкого читателя** бул китеп окуучулардын калың көпчүлүгүнө арналган; 3. *прил. (умышленный)* биле туруп иштелген, атайын иштелген; **рассчитанная грубость** атайын иштелген оройлук.

РАССЧИТАТЬ *сов.* 1. *что (произвести подсчёт)* эсептөө, эсеп кылуу, эсебин чыгаруу, эсептеп чыгуу; **рассчитать стоимость чего-л.** бир нерсенин баасын эсептеп чыгаруу; 2. *что, перен. (учесть, решить)* чактоо, эсептеп көрүү, байкоо, өлчөө; **не рассчитав своих сил** өз күчү менен эсептешпей, өз күчүн чактабай; **рассчитай сам, что лучше** эмне жакшы экенин өзүң эсептеп көр, өзүң байка; 3. *кого, уст. (уволить)* кызматтан (*иштен*) бошотуу, кызматтан (*иштен*) чыгаруу.

РАССЧИТАТЬСЯ *сов. с кем* 1. (*уплатить*) төлөө, тактап эсептешүү (*счёттор боюнча, карыз милдеттемелер боюнча толук төлөө*); 2. *разг. (поквитаться)* өч алуу, эсептешүү; **я ещё с тобой рассчитаюсь!** мен сени менен дагы эсептешемин!, карап тур, сенден өчүмдү аламын!

РАССЧИТЫВАТЬ *несов.* 1. *см. рассчитать*; 2. *на кого-что и с неопр. (надеяться, предполагать)* ишенүү, ойлоо, таянуу, сүйөнүү; **рассчитывать на внимание** көңүл бурат деп үмүт кылуу; **он рассчитывал сделать это в два дня** ал муну эки күндө бүтүрөмүн деп ойлогон; **не рассчитывайте на него** сиз ага ишенбеңиз.

РАССЧИТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. рассчитаться*; 2. *за кого-что (нести ответственность)* жаза тартуу, жооп берүү; **рассчитываться за свои ошибки** өзүнүн жаңылыштыктары үчүн жаза тартуу; 3. *страд. к* **рассчитывать**.

РАССЫЛАТЬ *несов. см. разослать.*

РАССЫЛКА *ж.* жиберүү, туш-тушка жиберүү; **рассылка газет** газеталарды туш-тушка жиберүү.

РАССЫЛОЧНЫЙ ая, -ое жиберүүчү, туш-тушка жиберүүчү.

РАССЫЛЬНЫЙ, ая, -ое 1.: **рассыльная книга** жиберилүүчү кагаздар жазылып туруучу книга; 2. *в знач. суц. м.* рассыльный (*кат-кагаз тапчуучу кызматкер*).

РАССЫПАТЬ *сов.* 1. *что (просыпать)* төгүү, төгүп алуу; **рассыпать крошки хлеба на столе** нандын күкүмүн столго төгүп алуу; 2. (*разместить насыпая*) салуу; **рассыпать муку по мешкам** унду каптарга салуу; 3. *кого-что, воен.* бөлүп жиберүү, бириндетип орундаштыруу; **рассыпать бойцов по полю** боецтерди талаага бириндетип орноштуруу.

РАССЫПАТЬ *несов. см. рассыпать.*

РАССЫПАТЬСЯ *сов.* 1. (*просыпаться*) төгүлүү, чачылуу; **мука рассыпалась по земле** ун жерге төгүлүп калды; **монеты рассыпались по полу** теңгелер

полго чачылды; 2. (*развалиться*) бузулуу, бузулуп калуу, бөлөк-бөлөк болуп калуу; **бочка рассыпалась** бочка какшып, бөлөк-бөлөк болуп калды; 3. *перен. разг. (распасться, разрушиться)* урор, кыйроо, бузулуу; 4. (*разбрестись*) бириндеп тарап кетүү, жайылып кетүү; **охотники рассыпались по лесу** мергенчилер токойго бириндеп тарап кетишти; **рассыпаться в похвалах** үстү-үстүнө мактай берүү; **кошамат кылып мактоо**; **рассыпаться в благодарностях** абдан көп алкыш айтуу, үстү-үстүнө алкыш айта берүү.

РАССЫПАТЬСЯ *несов.* 1. *см. рассыпаться*; 2. *страд. к* **рассыпать**.

РАССЫПНОЙ, ая, -ое 1. чачылма, чачылган, чачма; 2. (*продаваемый поштучно*) бирдек, жалгыздан сатылуучу; **рассыпным строем** *воен., уст.* чачылма строй менен (*боецтерди анча зор эмес топторго бөлгөн же бириндетип орундаштырган строй*).

РАССЫПЧАТЫЙ, ая, -ое убаланма, убаланып кете турган; **рассыпчатое печенье** убаланма печенье; **рассыпчатая картошка** убаланма картошка, кум кайрак картөшкө.

РАССЫХАТЬСЯ *несов. см. рассохнуться.*

РАСТАЛКИВАТЬ *несов. см. растолкать.*

РАСТАПЛИВАНИЕ I *ср. (печи)* жагуу, от жагуу, жагып ысытуу.

РАСТАПЛИВАНИЕ II *ср. (жира и т.п.)* эритүү (*мис. майды*).

РАСТАПЛИВАТЬ I *несов. см. растопить I.*

РАСТАПЛИВАТЬ II *несов. см. растопить II.*

РАСТАПТЫВАТЬ *несов. см. растоптать.*

РАСТАСКАТЬ *сов. что, разг.* 1. (*унести, утащить*) туш-тушка ташып кетүү, ташып бүтүрүү, ташып жок кылуу; 2. (*украсть*) уурдай берип түгөтүү; **растаскать все вещи** бардык буюмдарды уурдай берип түгөтүү; 3. (*разобрать*) бузуп алуу, бузуп алып кетүү.

РАСТАСКИВАТЬ *несов. см. растаскать, растащить.*

РАСТАСОВАТЬ *сов. что* аралаштыруу; **растасовать карты** картаны аралаштыруу.

РАСТАЧИВАТЬ *несов. см. расточить II.*

РАСТАЩИТЬ *сов.* 1. *см. растаскать*; 2. *кого, разг. (разнять)* ажыратуу, ажыратып коюу, эки жакка ажыратуу.

РАСТАЯТЬ *сов.* 1. эрүү, эрип кетүү; **снег растаял** кар эриди; 2. *перен. (исчезнуть)* акырындоо, акырындап жок болуп кетүү; **звuki растаяли** үн акырындап жок болуп кетти; 3. *перен. (прийти в умиление)* элжиреп кетүү, ичи жылып кетүү, жумшаруу, көңүлү жумшаруу, ийип кетүү.

РАСТВОР I *м.* 1. (*циркуля и т.п.*) ачылыш, ачылыш кеңдиги; **узкий раствор** кууш ачылыш; 2. эки жакка ачылма эшик, терезе, дарбазанын оозу; **в растворе окна** терезенин оозунда.

РАСТВОР II *м. (жидкая смесь)* эритме, эритинди; **насыщенный раствор** каныккан эритме; **известковый раствор** акиташ эритмеси; **гипсовый раствор** гипс эритмеси.

РАСТВОРЕНИЕ *ср.* эритүү, эрүү.

РАСТВОРИМОСТЬ *ж. хим.* эригичтик, эрүүчүлүк, эрип кетүүчүлүк.

РАСТВОРИМЫЙ, ая, -ое *хим.* эригич, эрүүчү, эрип кетүүчү, эрип кетме; **растворимые вещества** эрип кетүүчү заттар, эригич заттар.

РАСТВОРИТЕЛЬ *м. хим.* эритүүчү (башка бир затты өзүнө кошуп эритүүчү суюктук).

РАСТВОРИТЬ I *сов. что (раскрыть)* ачуу, ачып коюу; **растворить двери** эшикти ачып коюу, эшикти ачуу.

РАСТВОРИТЬ II *сов. что 1. (распустить в жидкости)* эритүү; **растворить сахар в воде** кантты сууга салып эритүү; **2. (замесить)** аралаштыруу, жууруу, ачытуу; **растворить тесто** камыр жууруу.

РАСТВОРИТЬСЯ I *сов. (раскрыться)* ачылуу, ачылып калуу; **ворота растворились** дарбаза ачылып калды.

РАСТВОРИТЬСЯ II *сов. (распуститься в жидкости)* эрүү, эрип кетүү.

РАСТВОРЯЕМОСТЬ *ж. см. растворимость.*

РАСТВОРЯТЬ I *несов. см. растворить I.*

РАСТВОРЯТЬ II *несов. см. растворить II.*

РАСТВОРЯТЬСЯ I *несов. 1. см. раствориться I; 2. страд. к растворять II.*

РАСТВОРЯТЬСЯ II *несов. 1. см. раствориться II; 2. страд. к растворять II.*

РАСТЕКАТЬСЯ *несов. см. растечься.*

РАСТЕНИЕ *ср.* өсүмдүк; **однолётнее растение** бир жылдык өсүмдүк; **многолётнее растение** көп жылдык (көп жыл өсө турган) өсүмдүк; **выбросившееся растение** чырмалуучу (чырмалып чыга турган) өсүмдүк.

РАСТЕНИЕВОД *м.* өсүмдүк өстүрүү боюнча специалист (атайын агрономиялык илими бар кызматчы).

РАСТЕНИЕВОДСТВО *ср. 1. (возделывание растений)* өсүмдүк өстүрүүчүлүк (айыл чарба өсүмдүктөрүн өстүрүүчүлүк); **2. (наука)** өсүмдүк өстүрүү жөнүндөгү агрономиялык илим.

РАСТЕНИЕВОДЧЕСКИЙ, *ая, -ое* растениеводство-го *т.*

РАСТЕНИЕПИТАТЕЛЬ *м. с.-х.* өсүмдүктөрдү азыктандыра турган машина.

РАСТЕРЁТЬ *сов. что 1. (размельчить)* майдалоо, ышкып майдалоо, ушалап майдалоо, убалоо; **растереть краску** боёкту майдалоо; **2. (размазать)** сыйпап таратуу, туш-тушка шыбоо, шыбоо, шыбап алуу; **3. (сделать массаж)** ышкуу, ушалоо, укалоо; **растереть больное место** ооруган жерди укалоо.

РАСТЕРЁТЬСЯ *сов. 1. (обратиться в порошок)* ушаланып майдалануу, майдалануу, ышкылып майдалануу, ышкылып убалануу (майдалыгы порошоктой болуу); **2. чем (обтереть себя чем-л.)** сүртүнүү, аарчынуу; **растерётся полотенцем** сүлгү менен сүртүнүү.

РАСТЕРЗАТЬ *сов. 1. кого-что* тытуу, тытып таштоо; **волки растерзали овцу** карышкырлар койду тыткылап таштады; **2. что, перен. разг. (растрепать)** уйпалоо, уйпалап таштоо, тытуу, тытып таштоо; **растерзать книгу** китепти тытып таштоо, китепти уйпалап таштоо; **3. кого-что, перен. (измучить)** азап тарттыруу, кыйноо, эзүү, мычкуу; **горе растерзало мне сердце** күйүт менин жүрөгүмдү мычкыды.

РАСТЕРЯННОСТЬ *ж.* абдырагандык, эмне кыларын билбей калгандык.

РАСТЕРЯННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от растерять; 2. прил. (беспомощный, смущённый)* абдыраган, эмне кыларын билбей калган; **растерянный вид** абдыраган түр.

РАСТЕРЯТЬ *сов. 1. что (потерять)* жоготуу; **растерять вещи** буюмдарды жоготуу; **2. кого-что (лишиться)**

ажыроо, жоготуу; **растерять родных** ата-энесинен ажыроо.

РАСТЕРЯТЬСЯ *сов. 1. (пропасть)* жоголуу; **все вещи растерялись** бардык буюм жоголду; **2. перен. абдыроо, апкааруу; растеряться от неожиданности** кокусунан болгон иштен абдырап калуу; **не растеряться перед лицом опасности** коркунучтаң апкаарып калбоо.

РАСТЕРЯХА *м. и ж. разг.* жоготкуч, унутчаак (ар дайым бир нерсени жоготкон, унутчаак, башы маң болгон адам).

РАСТЁЧЬСЯ *сов.* туш-тушка агуу, жайылуу, агуу, жайылып кетүү, агып кетүү; **прóлитое молоко растеклось по столу** төгүлгөн сүт столдун туш-тушуна агып кетти; **чернила на этой бумаге растеку́тся** бул кагазга сыя жайылып кетет.

РАСТИ́ *несов. 1. өсүү, өнүү, чоңоюу; дети растут* балдар чоңоюп жатат; **ель растёт медленно** карагай жай өсөт; **2. (о растениях – произрастать, водиться)** өсүү; **пальмы растут в жарких странах** пальмалар ысык өлкөлөрдө өсөт; **3. (увеличиваться, развиваться)** өсүү, көбөйүү; **город растёт изо дня в день** шаар күндөн-күнгө өсүп жатат; **4. (совершенствоваться)** өнүгүү, өсүү; **его талант растёт** анын таланты өнүгүп жатат.

РАСТИРА́НИЕ *ср. 1. (измельчение)* майдалоо, ышкып майдалоо, ушалап майдалоо, убалоо; **2. (массаж)** сүрүү, ышкуу, укалоо, ушалоо (адамдын денесин ышкылап сүрүү).

РАСТИРА́ТЬ *несов. см. растереть.*

РАСТИРА́ТЬСЯ *несов. 1. см. растереться; 2. страд. к растирать.*

РАСТИТЕЛЬНОСТЬ *ж. 1. өсүмдүктөр; растительность Киргизии* Кыргызстандын өсүмдүктөрү; **2. (волосы)** чач (на голове); түк (на лице, на теле); **лицо без всякой растительности** бетинде эч бир түгү жок (скал-муруту жок).

РАСТИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое 1. растительность 1-ге т.; растительный мир* өсүмдүктөр дүйнөсү; **растительная пища** өсүмдүктөрдөн жасалган тамак; **растительное масло** өсүмдүк майы; **2. (относящийся к росту организмов)** өсүү, өсүш; **растительный процесс** өсүү процесси; **растительная жизнь** презр. айбанча жашоо (ичип-жеп, уктоодон башка эч нерсеге кызыкпастан эле күн өткөрүү).

РАСТИТЬ *несов. 1. кого (воспитывать)* өстүрүү, багып өстүрүү; **растить детей** балдарды багып өстүрүү; **2. что (выращивать, отращивать)** өстүрүү; өндүрүү; **растить цветы** гүл өндүрүү; **растить бороду** сакалды өстүрүү; **3. кого-что, перен. тарбиялоо, өст өрүү; забóтливо растить кадры** кадрларды камкордук менен тарбиялоо (өстүрүү).

РАСТЛЕВА́НИЕ *несов. см. растлить.*

РАСТЛЁ́НИЕ *ср. 1. уст. (изнасилование)* зордуктоо, зордук кылуу, басымчалоо (бойго жетпеген кызды); **2. перен. (моральный упадок)** бузуу, бузукчулукка апаруу, моралдык жагынан бузулуу (чирүү); **растление нравов** кулк-мүнөзү жагынан бузулуу.

РАСТЛЕННЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от растлить; 2. прил. эң жаман бузулган, эң жаман чириген.*

РАСТЛИ́ТЬ *сов. 1. кого (изнасиловать)* зордуктоо, зордук кылуу, басымчалоо (бойго жетпеген кызды); **2. кого-что, перен. бузуу, бузукчулукка апаруу, моралдык жагынан бузуу.**

РАСТОЛКА́ТЬ *сов. кого, разг.* 1. ар жак-бер жакка түртүп жол ачуу; **растолка́ть толпу́** калың элди ар жак-бер жакка түртүп жол ачуу; 2. (*разбудить*) түртүп ойготуу, жулкулап (*жулкулдатып*) ойготуу; растолкать спящих уктап жаткандарды түртүп ойготуу.

РАСТОЛКОВА́ТЬ *сов. что* түшүндүрүү.

РАСТОЛКО́ВЫВАТЬ *несов. см. растолкова́ть.*

РАСТОЛО́ЧЬ *сов. что* жанчуу, жанчып майдалоо; растолочь перец мурч жанчуу.

РАСТОЛСТЕ́ТЬ *сов. жооноюп кетүү, семирп кетүү.*

РАСТОПИ́ТЬ I *сов. что (запечь)* жагуу, от жагуу, жагып ысытуу; **растопи́ть печь** мешке от жагуу.

РАСТОПИ́ТЬ II *сов. что (напр. жир, воск и т.п.)* эритүү; **растопи́ть ма́сло** май эритүү.

РАСТОПИ́ТЬСЯ I *сов. жагылуу; печька растопи́лась* меш жагылды.

РАСТОПИ́ТЬСЯ II *сов. (о жире, воске и т.п.)* эрүү; **сало растопи́лось** май эриди.

РАСТО́ПКА *жс.* 1. (*напр. печи*) жагуу; 2. *собр.* (*щепки и т.п.*) тамызгы; **то́полевая расто́пка** терек тамызгы.

РАСТОПТА́ТЬ *сов. кого-что (ногами)* тебелөө, тепсөө, басып сындыруу, басып талкалоо; **растопта́ть цвето́к** гүлдү тепсөө.

РАСТОПЫ́РИВАТЬ *несов. см. растопы́рить.*

РАСТОПЫ́РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. растопы́рить-ся*; 2. *страд. к растопы́ривать.*

РАСТОПЫ́РИТЬ *сов. что, разг.* тарбайтуу, таргайтып жаюу; **растопы́рить па́льцы** бармактарын тарбайтып жаюу.

РАСТОПЫ́РИТЬСЯ *сов. разг.* тарбаюу, тарбайып жайылуу.

РАСТОРГА́ТЬ *несов. см. расто́ргнуть.*

РАСТО́РГНУТЬ *сов. что* күчүн жок кылуу, жараксыз кылуу, бузуу; **расто́ргнуть догово́р** договордун күчүн жараксыз кылуу, договору бузуу; **расто́ргнуть сде́лку** келишимдин күчүн жок кылуу.

РАСТОРГОВА́ТЬСЯ *сов. прост.* 1. (*начать успешно торговать*) ийгиликтүү түрдө соода кыла баштоо, токтоосуз сагуу; 2. (*продать весь товар*) бардык товарды сатып бүтүрүү, бардык товарды сатып болуу.

РАСТОРЖЕ́НИЕ *ср.* күчүн жок кылуу, жараксыз кылуу, бузуу; **расторже́ние догово́ра** договордун күчүн жок кылуу; **расторже́ние контра́кта** контрактыны бузуу (*жокко чыгаруу*); **расторже́ние бра́ка** ажыраштыруу (*эрдин катындан же катындын эрден закондуу түрдө ажырашы*).

РАСТОРМОШИ́ТЬ *сов. кого, разг.* 1. (*разбудить*) түртүп ойготуу, жулкулап (*жулкулдатып*) ойготуу; 2. *перен. (расшевелить)* аракетке келтирүү, түрткүлөө, түрткү берүү.

РАСТОРО́ПНОСТЬ *жс.* шамдагайлык, чыйрактык.

РАСТОРО́ПНЫЙ, ая, -ое шамдагай, чыйрак; **расторо́пный па́рень** шамдагай (*чыйрак*) жигит.

РАСТОЧА́ТЬ *несов. что* 1. (*безрассудно тратить*) бекерге (*курулай*) өткөрүү, ыксыз жок кылуу, ыксыз сарп кылуу, ысырап кылуу, бошко жоготуу, бөөдө түгөтүү; **расточа́ть де́ньги** акчаны ыксыз жок кылуу; **расточа́ть вре́мя** убактыны курулай өткөрүү, убактыны бошко жоготуу; 2. *перен.* чектен ашырып жиберүү; **расточа́ть похвалы́** чектен ашыра мактап жиберүү, ыксыз мактоо.

РАСТОЧЕ́НИЕ *ср.* бекерге (*курулай*) өткөрүү, ысырап кылуу, ыгы жок сарп кылуу, ыгы жок жоготуу, ыгы

жок сарп кылынуу, бөөдө түгөтүү; **расточе́ние иму́щества** мулктү ыгы жок сарп кылуу.

РАСТОЧИ́ТЕЛЬ *м.* ысырапчы, ыгы жок сарп кылуучу адам.

РАСТОЧИ́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к расточитель.*

РАСТОЧИ́ТЕЛЬНОСТЬ *жс.* ысырап кылуучулук, ыксыз сарп кылуучулук, түгөткүчтүк.

РАСТОЧИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ысырап кылуучу, ыксыз сарп кылуучу, түгөткүч; **расточите́льный челове́к** ыксыз сарп кылуучу адам.

РАСТОЧИ́ТЕЛЬНОСТЬ *ср. см. расточите́льность.*

РАСТОЧИ́ТЬ I *сов. см. расточа́ть.*

РАСТОЧИ́ТЬ II *сов. что, тех.* жонуу, жонуп кеңейтүү (*токардык станокто*); **расточи́ть отве́рстие** тешикти жонуп кеңейтүү.

РАСТО́ЧКА *жс. тех.* жомуу (*токардык станокто*); **расто́чка подши́пников** подшипниктерди жонуу.

РАСТРА́ВИТЬ *сов.* 1. *кого-что (вызвать раздражение)* ырбатуу, ырбатыл жиберүү, күйдүрүп жиберүү; **растрави́ть ра́ну** жараны ырбатып жиберүү; 2. *кого-что, перен.* козгоо, ачуусуна тийүү; **растра́вить ста́рое го́ре** эски кайгыны козгоо; 3. *что, полигр.* күйдүрүү, карартуу (*кислота менен*); **растра́вить рису́нок** сүрөттү карартуу (*кислота менен күйдүрүп*).

РАСТРА́ВЛИВАТЬ *несов. см. растрави́ть.*

РАСТРА́ВЛЯТЬ *несов. см. растрави́ть.*

РАСТРАНЖИ́РИТЬ *сов. что, разг.* ысырап кылуу, ыгы жок сарп кылуу, түгөтүү; **растранжи́рить де́ньги** акчаны ысырап кылуу.

РАСТРА́ТА *жс.* 1. (*израсходование*) сарп кылуу, расход кылуу; 2. (*с корыстной целью*) растрата кылуу, орунсуз жок кылуу (*ишенилген акчаны же мулктү законсуз түгөтүү, жок кылуу*); **отда́ть под суд за растрату́** растрата кылганы үчүн сотко берүү; 3. (*растраченная сумма*) растрата, орунсуз жок кылынган (*растрата кылынган акча*).

РАСТРА́ТИТЬ *сов. что* 1. (*потратить*) сарп кылуу, расход кылуу; **на по́купку книг он растрати́л все свои де́ньги** ал өзүнүн бардык акчасын китеп сатып алууга сарп кылды; 2. (*с корыстной целью*) растрата кылуу, орунсуз жок кылуу; **он растрати́л госуда́рственные де́ньги** ал мамлекеттин акчасын растрата кылды; 3. *перен. (утратить)* жоготуу; **растра́тить здо́ровье** саламаттыгын жоготуу.

РАСТРА́ТЧИК *м.* растратчик (*бирөөнүн мулкун, акчасын законсуз жок кылгыч адам*).

РАСТРА́ТЧИЦА *женск. р. к растратчик.*

РАСТРА́ЧИВАТЬ *несов. см. растра́тить.*

РАСТРЕВО́ЖИТЬ *сов. кого-что* чочутуу, тынчын алуу, тынчсыздандыруу, сары санаа кылуу; **э́то соо́бще́ние меня́ растрево́жило** бул кабар тынчымды кетирди; **растрево́жить осино́е гнездо́** аарынын уюгуна тийип алуу.

РАСТРЕВО́ЖИТЬСЯ *сов. разг.* тынчсыздануу, сары санаа болуу.

РАСТРЕЗВО́НИТЬ *сов. что, разг.* келжиреп жайып жиберүү, дөөрүп таратып жиберүү (*сөздү*).

РАСТРЕПА́ТЬ *сов. что* 1. (*волосы и т.п.*) саксайтуу, үксөйтүү, уйпалоо; **растрепа́ть во́лосы** чачты уйпалоо (*саксайтуу*); 2. (*книгу, тетрадь и т.п.*) чалдыбарын чыгаруу, тамтыгын кетирүү, тытуу; **растрепа́ть кнй-**

гу китептин чалдыбарын чыгаруу; **3. тех.** тытуу, сабоо; **растрепать шерсть** жүн тытуу, жүн сабоо.

РАСТРЕПАТЬСЯ *сов.* **1.** (о волосах) саксаюу, үксөйүү, уйпалануу; **2.** (о книге, тетради) чалдыбары чыгуу, тытылуу, тамтыгы кетүү.

РАСТРЕСКАТЬСЯ *сов.* кесилип кетүү, чатыноо, чатынап кетүү, жарылуу, жарылып-жарылып кетүү, сынуу, ажырап-ажырап кетүү; **кожа на руках растрескалась** кол кесилип кетти, колдун териси жарылып кетти; **потолок растрескался** потолок жарылып-жарылып кетти.

РАСТРЕСКИВАТЬСЯ *несов. см. растрекаться.*

РАСТРЁПА *м. и ж. разг.* сампай, салпайган, саксайган.

РАСТРЁПАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от растрепать;** **2. прил.** (взломаченный) саксайган, үксөйгөн, үрпөйгөн, апсайган; **растрёпанные волосы** саксайган чач; **3. прил.** (приведённый в беспорядок) тытылган, тамтыгы кеткен, чалдыбары чыккан; **растрёпанная книга** чалдыбары чыккан китеп; **растрёпанная тетрадь** тытылган дептер; **в растрёпанных чувствах** *разг.* санаасы тынбай, сары санаа болуп.

РАСТРОГАННО *нареч.* боор ооруп, жүрөк-боору эзилип, жашып; **он растроганно посмотрел на друзей** ал досторуна жүрөк-боору эзилип карады.

РАСТРОГАНЫЙ, ая, -ое **1. прич. от растрогать;** **2. прил.** боор ооруган, жүрөк-боору эзилген, боору ачыган, жашыган; **все были растроганы** бардыгы жашып кетишти; **он произнес эти слова растроганным голосом** бул сөздү ал жашыган үн менен айтты.

РАСТРОГАТЬ *сов. кого-что* боор оорутуу, жүрөк-боорду эзилтүү, аяныч туудуруу, жашытуу.

РАСТРОГАТЬСЯ *сов.* аёо, аяп кетүү, боор ооруу, боору ооруп кетүү, жашып кетүү, жашуу, жүрөк-боору эзилүү, жүрөк-боору эзилип кетүү; **растрогаться до слез** аяп кетип, көзүнө жаш алуу.

РАСТРУБ *м.* ооз (кувш нерсенин кеңейип кеткен ооз жагы); **раструб трубы** *тех.* трубанын оозу; **раструб кларнета** кларнеттин оозу.

РАСТРУБИТЬ *сов. что, разг.* элге таратып жиберүү, дуулдатып жайып жиберүү, ар кайсы жерде бир нерсе жөнүндө сүйлөй берүү.

РАСТРЯСТИ *сов. разг. 1. что (раскидать)* жайып таштоо, чачып таштоо; **растрясти сено для просушки** чөптү кургатуу үчүн чачып таштоо; **2. кого (разбудить)** булкуп-силкип ойготуу, түртүп ойготуу; **3. безл. кого чай-кап (силкип)** чарчатуу, жанчуу; **в дороге его растрясло** жолдо чайкалып, ал аябай чарчады; жол жүрүп, ал жанчылып калыптыр.

РАТУШЕВАТЬ *сов. что* тушь менен боёо, тушь же сыя же карандаш менен боёп карартуу.

РАТУШЁВКА *ж. 1. (действие)* тушь менен боёо, тушь же сыя же карандаш менен боёп карартуу; **2. (на-лочка для тушёвки)** карартып боёо үчүн колдонудуучу атайын калем.

РАТУШЁВЫВАТЬ *несов. см. растушевать.*

РАСТЯГИВАТЬ *несов. см. растянуть.*

РАСТЯГИВАТЬСЯ *несов. 1. см. растянуться;* **2. страд. к растягивать.**

РАСТЯЖЕНИЕ *ср. 1. (напр. в длину, ширину)* чоюу, тартып чоюу, созуу, жазуу, керүү, тартуу, жайып коюу; **2. мед.** чоюлуп калуу, созулуп калуу; **растяжение сухожилий** тарамыштын чоюлуп калышы.

РАСТЯЖИМОСТЬ *ж.* анык бир мааниге ээ болбогондук, созулмалуулук, түрдүүчө ой жорууга болорлук, ар түрдүү мааниси бар болуучулук.

РАСТЯЖИМЫЙ, ая, -ое анык бир мааниге ээ болбогон, созулма, ар түрдүү мааниси бар болгон, түрдүүчө ой жорууга болорлук; **растяжимое понятие** ар түрдүү маани берүүчү түшүнүк.

РАСТЯНУТОСТЬ *ж.* созулгандык, чоюлгандык, созулуп (чоюлуп) кеткендик.

РАСТЯНУТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от растянуть;** **2. прил.** (длинный, удлинённый) созулган, узун, узартылган; **3. прил. перен. (затянувшийся)** созулган, созуп жиберилген, эриктирип жиберме; узун болуп, жадатып жиберме; **статья слишком растянута** эң эле узартылып жиберилген макала.

РАСТЯНУТЬ *сов. что 1.* чоюу, тартып чоюу, созуу керүү, жазуу, тартуу, жайып коюу; **растянуть сырую кожу** чийки терини керип коюу; **растянуть ковёр по комнате** килемди үйгө тартып коюу; **2. (повредить)** тартып жиберүү, чоюп жиберүү; **растянуть сухожилия** тарамышты чоюп алуу; **3. (натяжением лишить упругости)** чоюп салуу, созуп салуу, чоюп узартып салуу; **растянуть резину** резинкени чоюп салуу; **4. перен. (расположить на большом протяжении)** чоюу, созуу; **растянуть фронт** фронтту чоюу; **5. перен.** узартып жиберүү, созуп жиберүү; **растянуть доклад на два часа** докладды экм саатка созуп жиберүү.

РАСТЯНУТЬСЯ *сов. 1.* чоюлуу, чоюлуп калуу, созулуу, созулуп калуу, керилүү; **кожа растянулась** тери чоюлуп калды; **2.** созулуу, созулуп калуу; **сухожилие растянулось** тарамыш созулуп калды; **3. (стать менее упругим)** чоюлуп калуу, созулуп калуу; **резинка растянулась** резинке созулуп калды; **4. перен. (затянуться)** узаруу, узарып кетүү, созулуу, созулуп кетүү; **рассказ слишком растянулся** ангеме эң эле созулуп кетти; **5. разг. (улечься)** созулуп жатуу, узунунан түшүп жатуу; **растянуться на диване** диванга узунунан түшүп жатуу, диванга созулуп жатуу; **6. перен. (расположиться на большом протяжении)** чоюлуу, созулуу, созулуп жатуу, чоң аралыкка созулуу, чоң аралыкта созулуп жатуу; **фронт растянулся на много километров** фронт бир нече километрге созулду; **7. разг. (упасть)** узунунан келип түшүү (жыгылуу).

РАСТЯПА *м. и ж. разг.* дылдырак, жүүнү бош, ачык ооз.

РАСФАСОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от расфасовать;** **2. прил.** өлчөлүп оролгон, өлчөлүп коюлган (бир нерсеге салынып коюлган); **расфасованное масло** өлчөлүп оролгон май, өлчөлүп коюлган май.

РАСФАСОВАТЬ *сов. что* өлчөп ороо, өлчөп коюу, өлчөп ороп коюу (өлчөп, бир нерсеге салып коюу); **расфасовать чай** чайды өлчөп ороп коюу.

РАСФАСОВКА *ж.* өлчөп ороо; **расфасовка продуктов** тамак-ашты өлчөп ороо.

РАСФАСОВЫВАТЬ *несов. см. расфасовать.*

РАСФОРМИРОВАНИЕ *ср.* бөлүктөргө бөлүп жиберүү, таратып жиберүү; **расформирование воинской части** войсколук бөлүктү таратып, андагы аскерлерди башка жерге бөлүп-бөлүп жиберүү.

РАСФОРМИРОВАТЬ *сов. что* бөлүктөргө бөлүп жиберүү, таратып жиберүү; **расформировать полк**

полкту таратып, андагы аскерлерди башка жакка бөлүп-бөлүп жиберүү.

РАСФОРМИРОВАТЬ *несов. см. расформировать.*

РАСФРАНТИТЬСЯ *сов. разг. аябай жасанып кийинүү, кооздонуп кийинүү.*

РАСФРАНЧЁННЫЙ, ая, -ое *разг. аябай кооз кийинген, жасанган.*

РАСХАЖИВАТЬ *несов. ары-бери басуу, ары-бери басып туруу, аркы-терки басуу; расхаживать по комнате* үйдө ары-бери басуу.

РАСХВАЛИВАТЬ *несов. см. расхвалить.*

РАСХВАЛИТЬ *сов. кого-что* ашыра мактоо, өтө мактап жиберүү; **расхвалить до небес** *разг. көккө жеткире мактап жиберүү, жерге тийгизбей мактоо.*

РАСХВАРЫВАТЬСЯ *несов. см. расхвораться.*

РАСХВАСТАТЬСЯ *сов. разг. аябай мактануу, ашыра мактануу, өтө мактануу.*

РАСХВАТАТЬ *сов. что, разг. 1. (разобрать)* талап алып кетүү, алып бүтүрүү; **2. (раскупить)** талашып сатып алуу, сатып алып бүтүрүү.

РАСХВАТЫВАТЬ *несов. см. расхватать.*

РАСХВОРАТЫВАТЬСЯ *сов. разг. катуу ооруу; катуу ооруп, жатып калуу; катуу ноокастоо, катуу сыркоолоо, катуу кесел болуу; расхвораться не на шутку* абдан катуу ооруп калуу.

РАСХИТИТЕЛЬ *м. уурдоочу, уурдап жок кылуучу; расхитители общественной собственности* коомдук менчикти уурдоочулар.

РАСХИТИТЬ *сов. что* уурдоо, уурдап алуу, уурдап жок кылуу; **расхитить имущество** мүлктү уурдап алуу, мүлктү уурдап жок кылуу.

РАСХИЩАТЬ *несов. см. расхитить.*

РАСХИЩЕНИЕ *ср. уурдоо, уурдап алуу, уурдап жок кылуу.*

РАСХЛЕБАТЬ *сов. что, разг. бир татаал чыр ишти чечүү.*

РАСХЛЁБЫВАТЬ *несов. см. расхлебать.*

РАСХЛОПОТАТЬСЯ *сов. разг. аракеттенүү, аракет кылуу, түйшүктөнүү, алпурушуу.*

РАСХЛЯБАННОСТЬ *жс. разг. боштук, шалакылык, шалакылык кылгандык.*

РАСХЛЯБАННЫЙ ая, -ое **1. прич. от. расхлябать; 2. прил. (нетвёрдый, шатающийся)** бош, шалпайган; **расхлябанная походка** шалпайып жүрүү, шалпайган жүрүш; **3. прил. перен. (недисциплинированный)** сарамжалсыз, тартипсиз; **расхлябанное поведение** тартипсиз жүрүш-туруш.

РАСХЛЯБАТЬ *сов. что, разг. 1. (расшатать)* бошотуу, шалкылдатуу, шалкылдатып коюу (*таштоо*); **расхлябать болт** бураманы бошотуп таштоо, бураманы шалкылдатып таштоо; **2. перен. (довести до упадка)** начарлантуу, бузуу.

РАСХЛЯБАТЬСЯ *сов. разг. 1. (расшататься)* бошоо, шалкылдоо, шалкылдап калуу (*кетүү*); *гайка расхлябалась гайка бошоп кетти, гайка шалкылдап калды; 2. перен. (прийти в упадок)* начарлануу, бузулуу.

РАСХНЫКАТЬСЯ *сов. разг. кыңылдап ыйлоо, кыңылдоо, кыңылдап ыйлай баштоо, кыңкылдоо, зардануу, зардана баштоо.*

РАСХОД *м. 1. (затрата, издержки)* расход, чыгым, чыгаша; **расходы производства** өндүрүштүн расходдо-

ру; **дорожные расходы** жол расходдору, жол чыгымдары; **непредвиденные расходы** алдын ала эсепке алынбаган расходдор; **карманные расходы** майда расходдор; **покрыть расходы** расходдорду жабуу, расходдордун ордун жабуу; **входить в расходы** чыгым болуу, расход болуу; **2. (потребление)** расход, расходдоо, расход кылуу, каражат кылуу; **3. бухг. расход, чыгаша; приход и расход** киреше жана чыгаша; **записать что-л. в расход** бир нерсени чыгашага жазуу.

РАСХОДИТЬСЯ I *несов. см. разойтись; у него слова не расходятся с делом* анын сөзү ишинен ажырабайт, ал айтканын орундайт.

РАСХОДИТЬСЯ II *сов. разг. 1. (привыкнуть к ходьбе)* басууга көнүп кетүү, басууга көнүү, басууга үйрөнүү; **2. (начать много ходить)** көп баса баштоо, ары-бери көп басуу; **3. перен. (дойти до крайней степени)** буркан-шаркан түшүү, ачуусу катуу келүү, долуланып кетүү, долулануу, тажаалдануу, ачуусун токтото албоо.

РАСХОДНЫЙ ая, -ое **расход-го т.; расходный** бродер расход ордери.

РАСХОДОВАНИЕ *ср. каражаттоо, каражат кылуу, расходдоо, расход кылуу, сарп кылуу.*

РАСХОДОВАТЬ *несов. что* каражаттоо, каражат кылуу, расходдоо, расход кылуу, сарп кылуу; **расходовать деньги** акчаны каражат кылуу, акчаны расход кылуу.

РАСХОДОВАТЬСЯ *несов. 1. разг. (входить в расходы)* расходго учуроо; **2. страд. к расходовать.**

РАСХОЖДЕНИЕ *ср. 1. (действие)* таралуу, айрылуу, ажыроо, тарам болуу, бутактоо, чачыроо; **расхождение дорог** жолдордун айрылышы; **расхождение солнечных лучей** күн нурларынын таралышы (*чачырашы*); **2. (несовпадение, противоречие)** айырма, каршылык; келишпестик, туура келбестик, туура келбегендик; **расхождение между приходом и расходом** киреше менен чыгашанын ортосундагы айырма; **расхождение во мнениях** пикирлердин келишпестиги.

РАСХОЛАЗИВАТЬ *несов. см. расхолодить.*

РАСХОЛОДИТЬ *сов. кого* көңүлдү суутуу, көңүлдү калтыруу.

РАСХОТЕТЬ *сов. кого-что, разг. көңүлдөнүп туруп, айнып калуу; көңүл келбей калуу, каалабай калуу; я расхотел есть* менин тамак ичким келбей калды, оокат жегим келбей калды.

РАСХОТЕТЬСЯ *сов. безл. кому* каалабай калуу, көңүл келбей калуу, айнып калуу; **мне расхотелось спать** менин уйкум келбей калды.

РАСХОХОТАТЬСЯ *сов. каткырып күлүү, каткырып жиберүү; громко расхохотаться* катуу каткырып жиберүү.

РАСХРАБРИТЬСЯ *сов. разг. баатырдык кармап кетүү, эрдик кармоо, кайратка келүү.*

РАСЦАРАПАТЬ *сов. кого-что* тырмоо, тырмап таштоо, тытып салуу (*кого-л.*); айыртып алуу, тыттырып алуу (*себе*); **кошка расцарапала ребёнка** мышык баланы тырмап таштады; **ты расцарапал себе руку гвоздём** сен колунду мыкка айыртып алдың.

РАСЦАРАПАТЬСЯ *сов. разг. 1. (поцарапаться)* тытып алуу, тырмап алуу; **2. (поцарапать друг друга)** тытышуу, тырмашуу.

РАСЦВЕСТИ *сов. 1. гүлдөө, гүл ачуу; в саду расцвёл урюк* бакта өрүк гүлдөдү; **2. перен. (похорошеть)** жакшынакай болуу, жакшынакай боло баштоо; **3. перен.**

(просиять) жайноо, жадырап-жайноо; **лицо её расцвело улыбкой** анын бети күлдөп, жадырап-жайнады; **4. перен.** (прийти в состояние подъёма) гүлдөө, өрчүү.

РАСЦВЕТ м. **1.** (цветение) гүлдөө; **расцвет яблонь** алманын гүлдөшү; **2. перен.** (подъём) өрчүү, гүлдөө; **расцвет экономики и культуры всех народов Советского Союза** Советтер Союзунун бардык элдеринин экономикасынын жана маданиятынын гүлдөшү.

РАСЦВЕТАТЬ несов. см. расцвести.

РАСЦВЕТИТЬ сов. что **1.** (раскрасить) түрдүү түскө түшүрүү, ар түрдүү түскө киргизүү, түрдүү гүл салуу; **2.** (украсить) кооздоо, гүл салуу, кызыл-тазыл кылып кооздоо; **расцветить дом флагами** үйдү желектер менен кооздоо.

РАСЦВЕТИТЬСЯ сов. **1.** (красками, узорами) түрдүү түскө түшүү (боёктор менен оймолонуп-чиймеленип кооздолу); **2.** (украситься) кооздолуу, кызыл-тазыл болуу; **улицы расцветились флагами** көчөлөр желектер менен кооздолду.

РАСЦВЕТКА ж. **1.** (действие) түрдүү түскө түшүрүү, ар түрдүү түскө киргизүү, түрдүү гүл салуу; **2.** (сочетание цветов) гүл, түстөрдүн айкалышы; **материя с яркой расцветкой** ачык гүлдүү кездеме; **приятная расцветка материи** кездеменин гүлдөрү жакшынакай айкалышкан.

РАСЦВЕЧИВАТЬ несов. см. расцветить.

РАСЦВЕЧИВАТЬСЯ несов. **1.** см. расцветиться; **2. страд. к расцвечивать.**

РАСЦЕЛОВАТЬ сов. кого абдан өбүү, бир нече жолу өбүү, өпкүлөө; **расцеловать в обе щёки** эки бетинен тең өпкүлөө.

РАСЦЕЛОВАТЬСЯ сов. абдан өбүшүү, катуу өбүшүү, бир нече жолу өбүшүү, өпкүлөшүү; **они крепко расцеловались** алар абдан катуу өбүштү.

РАСЦЕНИВАТЬ несов. **1.** см. расценить; **2. кого-что, перен.** (квалифицировать, считать) ...деп табуу; ...деп эсептөө; ...деп баалоо; **как вы расцениваете его предложение?** анын сунушун сиз кандай деп табасыз (эсептейсиз)?, анын сунушуна сиз кандай деп баа бересиз?

РАСЦЕНИТЬ сов. кого-что баа коюу, баалоо; **расценить товар** товарга баа коюу.

РАСЦЕНКА ж. **1.** (определение стоимости, установление цен) баалоо, баа коюу; **2.** (цена) баа.

РАСЦЕНОЧНЫЙ, ая, -ое баа коюучу, баалоочу; **расценочная комиссия** баа коюучу комиссия.

РАСЦЕПИТЬ сов. что бир-биринен ажыратуу (чиркелген нерселерди бир-биринен ажыратуу); **расцепить вагоны** вагондорду бир-биринен ажыратуу.

РАСЦЕПИТЬСЯ сов. бир-биринен ажыроо (чиркелген нерселердин бир-биринен ажыралышы); **вагоны расцепились** вагондор бир-биринен ажырашты.

РАСЦЕПЛЕНИЕ ср. бир-биринен ажыратуу, бир-биринен ажыроо.

РАСЦЕПЛЯТЬ несов. см. расцепить.

РАСЦЕПЛЯТЬСЯ несов. **1.** см. расцепиться; **2. страд. к расцеплять.**

РАСЧЕРТИТЬ сов. что сызуу; **расчертить бумагу** кагазды сызуу.

РАСЧЕРЧИВАТЬ несов. см. расчертить.

РАСЧЕСАТЬ сов. что **1.** тароо; **расчесать волосы** чачты тароо; **2.** (лён и т.п.) тарап тегиздөө; **расчесать лён**

зыгырдын буласын тарап тегиздөө; **расчесать шерсть** жүндү тарап тегиздөө; **3.** (расцарапать) тырмап ырбатуу, тырмап таштоо; **расчесать руку** колун тырмап таштоо.

РАСЧЕСАТЬСЯ сов. разг. **1.** (гребнем) тарануу; **2.** (начать чесаться) катуу кычышуу, катуу кычыша баштоо.

РАСЧЁСТЬ сов. разг. см. рассчитать.

РАСЧЁСТЬСЯ сов. разг. см. рассчитаться.

РАСЧЁСКА ж. разг. (гребёнка) тарак.

РАСЧЁСЫВАНИЕ ср. **1.** тароо; **расчёсывание волос** чачты тароо; **2.** тарап тегиздөө; **расчёсывание льна** зыгырдын буласын тарап тегиздөө.

РАСЧЁСЫВАТЬ несов. см. расчесать.

РАСЧЁСЫВАТЬСЯ несов. **1.** см. расчесаться; **2. страд. к расчёсывать.**

РАСЧЁТ м. **1.** расчёт, эсеп, эсептөө, эсеп кылуу, эсебин чыгаруу, эсептеп чыгуу; **правильный расчёт** туура эсеп; **ошибка в расчёте** эсептөөдөгү каталык; **хозяйственный расчёт** чарбачылык расчёт; **2. тех.** расчёт; **расчёт парового котла** тех. пар берүүчү казандын расчёту (пар казанынын техникалык мүмкүнчүлүгүн эсептеп чыгаруу); **расчёт балки** устундун расчёту; **3.** (уплата) расчёт, төлөп бүтүрүү, эсептешүү; **расчёт с кредиторами** кредиторлор менен эсептешүү; **производить расчёт** эсептешүү; **за наличный расчёт** акчасын накта төлөп (бир нерсени накта акча төлөгөндөн кийин алуу, берүү); **по безналичному расчёту** безналичный расчёт боюнча, накта акча төлөбөстөн; **4.** (увольнение) расчёт, бошотуу (акысын төлөп кызматтан бошотуу же акысын алып кызматтан баштоо); **дать расчёт** расчёт берүү; **взять расчёт** расчёттун алуу; **потребовать расчёта** расчёттун талап кылуу; **5. перен.** (расправа) эсептешүү, өч алуу; **у меня с ним будет особый расчёт** мен аны менен айрыкча эсептешемин (андан өч албай койбоймун); **6. перен.** (предположение) болжол, чамалоо; **по моим расчётам он скоро должен приехать** менин болжолум боюнча ал жакында келиш керек; **мои расчёты не оправдались** менин болжолдогонум ордунан чыкпай калды; **я ошибся в расчётах** мен болжолуман жаңылып калдым; **7. перен.** (намерение) ой, ниет, максат; **я сказал это с расчётом** мен муну атайы айттым; **он сделал это без всякого расчёта** ал муну эч бир максатсыз эле иштеди; **8. разг.** (выгода) расчёт, пайда; **мне нет расчёта ехать туда** таякка баруунун маган эч пайдасы жок; **9.** (бережливость) үнөмдүүлүк; **жить с расчётом** үнөмдүүлүк менен жашоо; **10. воен.** расчёт (замбиректи же пулёмётту тейлөөчү кишилер); **орудийный расчёт** замбиректин расчёту; **пулёмётный расчёт** пулёмёттун расчёту; **в расчёте с кем-л.** бирөө менен эсеп так болду, алгы-берги бүттү; **мы с тобой в расчёте** биз сени менен так болдук, биз сени менен алгы-бергини бүттүк; **из расчёта** -дан кылып; **распределить деньги из расчёта сто рублей на человека** акчаны киши башына жүз сомдон кылып бөлүштүрүү; **в расчёте на что-л.** -га таянып, -га ишенип; **принимать в расчёт** эсепке алуу, эске алуу; **не принимать в расчёт** эсепке албоо, эске албоо.

РАСЧЁТЛИВОСТЬ ж. **1.** (экономность, бережливость) үнөмдүүлүк, үнөмдөөчүлүк; **2.** (осмотрительность) сактык, абайлоочулук, этияттуулук.

РАСЧЁТЛИВЫЙ, ая, -ое **1.** (экономный, бережливый) үнөмдүү, үнөмчүл; **расчётливый человек** үнөмчүл адам; **2.** (осмотрительный) сак, абайлагыч, этият.

РАСЧЁТНЫЙ, ая, -ое **расчёт** 1-3-гө т.; **расчёттук**; **расчётная ведомость** расчёт ведомосту, **расчёттук ведомость**; **расчётная таблица** расчёттук таблица; **расчётная книжка** расчёт книжкасы, эсеп книжкасы; **расчётный баланс** эк. расчёттук баланс, эсеп балансы.

РАСЧИСЛИТЬ I сов. что тазалоо, тазартуу; **расчислить доро́гу** жолду тазалоо.

РАСЧИСЛИТЬ II сов. тазалануу, арылуу; **небо́ расчистилось от туч** асман булуттан арылды.

РАСЧИСТКА жс. тазалоо, тазартуу; **расчистка доро́г** жолдорду тазалоо.

РАСЧИХАТЬСЯ сов. разг. улам-улам чүчкүрө баштоо.

РАСЧИХВО́СТИТЬ сов. кого-что, прост. аябай сынга алуу, сынга алып, тым-тыракайын чыгаруу.

РАСЧИЩА́ТЬ несов. см. **расчистить**.

РАСЧИЩА́ТЬСЯ несов. 1. см. **расчиститься**; 2. страд. к **расчищать**.

РАСЧЛЕНЕ́НИЕ ср. бөлүү, бөлүк-бөлүккө бөлүү, бөлүктөргө бөлүү, муунактоо.

РАСЧЛЕНИ́ТЬ сов. что бөлүү, бөлүк-бөлүккө бөлүү, бөлүктөргө бөлүү, муунактоо.

РАСЧЛЕНЯ́ТЬ несов. см. **расчленить**.

РАСЧУ́ВСТВОВАТЬСЯ сов. разг. боору ооруп кетүү, жашуу, жашып кетүү.

РАСША́ЛИТЬСЯ сов. шоктугу күчөө, шоктук кыла баштоо.

РАСША́РКАТЬСЯ сов. 1. (**раскланяться**) бутту шарт бириктирип, таазым кылуу; 2. перен. **недобр.** бөйпөлөндөө, бөйпөлдөө (**бирөөгө жагынуу үчүн**).

РАСША́РКИВАТЬСЯ несов. см. **расшаркаться**.

РАСША́ТАННОСТЬ жс. бузулгандык, бошоп калгандык; **расшатанность здоро́вья** саламаттыктын бошоп калгандыгы.

РАСША́ТАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **расшатать**; 2. прил. (**расстроенный, испорченный, повреждённый**) начарланган, бузулган, бошоп калган; **расшатанное здоро́вье** начарланган саламаттык.

РАСШАТА́ТЬ сов. что 1. бошотуу, шылкылдатуу, шалкылдатуу; **расшатать зуб** тишти бошотуу; 2. перен. (**расстроить, поколебать**) начарлантуу; **расшатать здоро́вье** саламаттыкты начарлантуу.

РАСШАТА́ТЬСЯ сов. 1. бошоо, бошоп калуу, шылкылдоо, шылкылдап калуу, шалкылдоо, шалкылдап калуу; **зуб засшатался** тиш бошоп калды; 2. перен. (**поколебаться, расстроиться**) начарлоо, начарлап калуу, бузулуу, бузулуп калуу; **здоро́вье его расшаталось** анын саламаттыгы начарлап калды.

РАСША́ТЫВАТЬ несов. см. **расшатать**.

РАСША́ТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **расшататься**; 2. страд. к **расшатывать**.

РАСШВЫ́РИВАТЬ несов. см. **расшвырять**.

РАСШВЫ́РЯТЬ сов. кого-что, разг. туш-тушка ыргытуу, туш-тушка чачуу, иретсиз чачып салуу, ыргытып таштоо.

РАСШЕВЕ́ЛИВАТЬ несов. см. **расшевелить**.

РАСШЕВЕ́ЛИТЬ сов. кого-что козгоо, козголтуу, кыймылга келтирүү, түрткү берүү, жандандыруу; **его ну́жно расшевелить** аны кыймылга келтирүү керек.

РАСШЕВЕ́ЛИТЬСЯ сов. козголуу, кыймылга келүү, жандануу.

РАСШИБА́ТЬ несов. см. **расшибить**.

РАСШИБА́ТЬСЯ несов. 1. см. **расшибиться**; 2. страд. к **расшибать**.

РАСШИБИ́ТЬ сов. что, разг. жарып алуу, айыртып алуу, томуйтуп алуу; **расшибить ру́ку** колун айыртып алуу.

РАСШИБИ́ТЬСЯ сов. (**жыгылып, кулап**) бир жерин урдуруп алып майып болуу; **я си́льно расшибся** мен катуу урдуруп алдым; **расшибиться в лепёшку** разг. кандай кылганда да; жерден чукуса да.

РАСШИВА́ТЬ несов. см. **расшить**.

РАСШИВА́ТЬСЯ несов. 1. см. **расшиться**; 2. страд. к **расшивать**.

РАСШИВНО́Й, ая, -ое саймалуу, сайма сайылган; **расшивное полотёнце** саймалуу сүлгү.

РАСШИ́РЕНИЕ ср. 1. кеңүү, кеңитүү, кеңитилүү, кеңейтүү, кеңейтилүү, чоңойтуу; **расширение посевных площадей** айдоо аянтын кеңитүү; 2. (**увеличение числа, объёма и т.п.**) көбөйтүү, кеңитүү, кеңейтүү; **расширение торго́вли** сооданы кеңейтүү; **расширение шко́льной се́ти** мектеп тармактарын көбөйтүү; 3. перен. (**усиление, распространение**) күчөтүү, таратуу, кеңитүү, кеңейтүү, өстүрүү; 4. мед. кеңүү, кеңейүү; **расширение желу́дка** аш казандын кеңейиши; **расширение се́рдца** жүрөктүн кеңейиши; 5. физ. кеңүү, кеңейүү; **расширение га́зов** газдардын кеңейиши; **расширение жидкост**и суюктуктун кеңейиши; 6. (**раструб**) ооз; **труба́ с расширением** кең ооздуу труба.

РАСШИ́РЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **расши́рить**; 2. прил. (**увеличенный, более полный**) кеңитилген; **расши́ренное заседа́ние** кеңитилген заседание; **расши́ренное производст**во эк. кеңитилген кайра өндүрүш.

РАСШИ́РИТЕ́ЛЬ м. кеңейткич, кеңейтүүчү, кеңиткич, кеңитүүчү.

РАСШИ́РИТЬ сов. что 1. (**сделать более широким, просторным**) кеңитүү, кеңейтүү, чоңойтуу; **расши́рить доро́гу** жолду кеңейтүү; **расши́рить пла́тье** көйнөктү кеңитүү; 2. (**увеличить в числе, объёме и т.п.**) көбөйтүү, кеңитүү, кеңейтүү; **расши́рить торго́влю** сооданы кеңитүү; 3. перен. (**усилить, распространить**) күчөтүү, таратуу, кеңитүү, кеңейтүү, өстүрүү; **расши́рить сфе́ру влия́ния** таасир чөйрөсүн кеңейтүү, таасирин таратуу; **расши́рить кругозо́р** билимин кеңейтүү, билимди өстүрүү, кругозорун кеңейтүү.

РАСШИ́РИТЬСЯ сов. 1. кеңүү, кеңейүү; **доро́га расши́рилась** жол кеңиди; 2. (**увеличиться в числе, объёме**) көбөйүү, кеңүү, кеңейүү; **се́ть магази́нов значите́льно расши́рилась** магазиндердин тармактары бир канча көбөйдү; 3. перен. (**стать обширнее, уси́литься**) күчөө, кеңүү; **кругозо́р его расши́рился** анын кругозору кеңиди.

РАСШИ́РЯЕМОСТЬ жс. кеңүүчүлүк, кеңигичтик.

РАСШИ́РЯ́ТЬ несов. см. **расши́рить**.

РАСШИ́РЯ́ТЬСЯ несов. 1. см. **расширяться**; 2. страд. к **расширять**.

РАСШИ́ТЫЙ ая, -ое 1. прич. от **расшить**; 2. прил. (**вышитый**) саймаланган; **расши́тая руба́шка** саймаланган көйнөк.

РАСШИ́ТЬ сов. что 1. (**распороть**) сөгүү, тигилген жеринен сөгүү; **расшить кни́гу** китептин тигилген жеринен сөгүү; 2. (**вышить**) саймалоо; **расшить пла́тье** көй-

нөктү саймалоо; **расши́ть что-л. зóлотом** бир нерсени алтын жип менен саймалоо.

РАСШИ́ТЬСЯ *сов.* сөгүлүү, сөгүлүп калуу, тигилген жеринен сөгүлүп кетүү; **кни́га расши́лась** китеп тигилген жеринен сөгүлүп кетти.

РАСШИФРОВА́ТЬ *сов. что* **1.** расшифровка кылуу, шифрын ачып окуу (*шифр менен жазылган тексти окуу*); **2. перен. разг.** (*объяснить, истолковать*) түшүндүрүү, түшүндүрүп берүү, маанисин ачып берүү; **расшифрова́ть егó слова́** анын сөзүн түшүндүрүү.

РАСШИФРÓВКА *жс.* расшифровка, расшифровка кылуу (*шифр менен жазылган нерсени окуу*).

РАСПИФРÓВЫВАТЬ *несов. см. расшифрова́ть.*

РАСПНУРОВА́ТЬ *сов. что* боосун чечүү, боолугун чечүү; **распнурова́ть боти́нки** батинкенин боосун чечүү.

РАСПНУРОВА́ТЬСЯ *сов.* боосу чечилүү, боосу чечилип кетүү, боолугу чечилүү, боолугу чечилип кетүү.

РАСПНУРÓВЫВАТЬ *несов. см. распнурова́ть.*

РАСПНУРÓВЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. распнурова́ться; 2. страд. к распнурова́вать.*

РАСПУМЕ́ТЬСЯ *сов. разг.* чуру-чуу түшүп, чуулдай баштоо; чуулдоо.

РАСПЩÉДРИТЬСЯ *сов. разг.* марттыгы кармоо.

РАСПЩÉЛИНА *жс. 1.* (*ущелье*) тар капчыгай; **2.** (*трещина в дереве*) жар ака.

РАСПЩÉП *м.* узунунан кеткен жарык.

РАСПЩЕПÍТЬ *сов. что* **1.** жаруу, жарып таштоо; узунунан жарып, бөлөк-бөлөк кылуу; **уда́ром мо́лнии расщепи́ло берéзу** чагылган тийип, кайыңды жарып кетти; **2. физ., хим.** бөлүү, ажыратуу (*химиялык жол менен составдык бөлүктөргө бөлүү*).

РАСПЩЕПÍТЬСЯ *сов. 1.* жарылуу, узунунан жарылуу, узунунан бөлүнүү, бөлүктөргө бөлүнүп кетүү; **2. физ., хим.** бөлүнүү, ажыралуу (*химиялык жол менен составдык бөлүктөргө бөлүнүү*).

РАСПЩЕПЛÉНИЕ *ср. 1.* узунунан жаруу, узунунан жарылуу, узунунан бөлүү, узунунан бөлүнүү; **расщеплéние корóткой до́ски** кыска тактайды узунунан жаруу (*бөлүү*); **2. физ., хим.** бөлүнүү, ажыралуу (*химиялык жол менен составдык бөлүктөргө бөлүнүү*).

РАСПЩЕПЛЯ́ТЬ *несов. см. расщепи́ть.*

РАСПЩЕПЛЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. расщепи́ться; 2. страд. к расщепля́ть.*

РАСПЩИПÁТЬ *сов. что* тытуу, жибин сууруу; **расщипа́ть полотно́** болотнайдын жибин сууруу (*бардык жибин сууруу*); **расщипа́ть ше́рсть** жүндү тытуу.

РАТИ́Н *м. (ткань)* ратин (*кездеменин бир түрү*).

РАТИФИКА́ЦИЯ *жс.* ратификация, ратификациялоо, ратификация кылуу (*өзүнүн уполномочендери тарабынан түзүлгөн эл аралык договорду мамлекеттин жогорку бийлигинин бекитиши*).

РАТИФИЦИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* ратификациялоо, ратификация кылуу; **рати́фицирова́ть догово́р** договорду ратификациялоо.

РА́ТНИК *м. уст. 1.* (*воин*) аскер, черүү; **2.** жоокер, согуштук киши, аскер (*падышалык Россияда — мамлекеттик ополчененин солдаты*).

РА́ТНЫЙ, ая, -ое *уст.* согушта көрсөткөн, согуштук, күжүрмөн; **ра́тный по́двиг** согушта көрсөткөн баатырдык; **ра́тные лю́ди** жоокерлер, согуштук кишилер.

РА́ТОВАТЬ *несов. уст.* күрөшүү; **ратова́ть за правду** чындык үчүн күрөшүү; **ра́това́ть прóтив когó-либо** бирөөгө каршы күрөшүү.

РА́ТУША *жс.* ратуша (*кээ бир өлкөлөрдө — шаар башкармасы турган үй*).

РАТЬ *жс. уст. 1.* (*войско*) кошуун, аскер, черүү; **2.** (*битва, война*) согуш, уруш.

РА́УНД *м. спорт.* раунд (*бокста биржолу кармашуунун мөөнөтү*); **переры́в ме́жду ра́ундами** раунддардын арасындагы эс алыш.

РАФИНА́Д *м.* чакмак кант.

РАФИНА́ДНЫЙ, ая, -ое **рафинад-га т.; рафина́д-ный заво́д** чакмак кант чыгаруучу завод.

РАФИНИ́РОВАНИЕ *ср. 1.* тазалоо (*ар түрдүү кошундулардан тазалоо*); **рафини́рование спи́рта** спиртти тазалоо; **рафини́рование метáлла** металлдарды тазалоо; **2. (сахара)** чакмактоо, чакмак жасоо.

РАФИНИ́РОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от рафини́ровать; 2. прил.: рафини́рованный са́хар** чакмакталган кант.

РАФИНИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что 1.* тазалоо (*ар түрдүү кошундулардан тазалоо*); **рафини́ровать нефть** нефтини тазалоо; **2. (превращать в рафинад)** чакмактоо, чакмак жасоо; **рафини́ровать са́хар** чакмак кант жасоо.

РАХА́Т-ЛУКУ́М *м.* рахат-лукум (*конфетанын бир түрү*).

РАХИ́Т *м. мед.* рахит, итий (*балдарда витамин «Д» жетишпегендиктен боло турган оору*).

РАХИТИ́ЗМ *м. мед.* рахитизм, итий оорусу.

РАХИ́ТИК *м.* рахитик (*итий оорулуу бала*).

РАХИТИ́ЧЕСКИЙ ая, -ое *см. рахитичный.*

РАХИТИ́ЧНЫЙ, ая, -ое рахиттүү, итий оорусу бар; **рахитичный ребёнок** рахиттүү бала, итий оорусу бар бала.

РАЦИО́Н *м.* рацион, өлчөм (*белгилүү убакытка берилүүчү азыктын, жем-чөптүн өлчөмү, нормасы*); **рацио́н для корóв** уйларга берилүүчү жем-чөптүн рациону.

РАЦИОНАЛИЗА́ТОР *м.* рационализатор (*бир нерсени рационализация кылуучу адам*).

РАЦИОНАЛИЗА́ТОРСКИЙ, ая, -ое рационализатордук; **рационализáторские предложéния** рационализатордук сунуштар; **рационализáторские мероприя́тия** рационализатордук чаралар.

РАЦИОНАЛИЗА́ЦИЯ *жс.* рационализация, рационализациялоо, рационализация кылуу (*өндүрүш процессин жакшыртуу, кыскартуу, арзандатуу, мыкты уюштуруу жөнүндөгү чара*); **рационализáция произвóдства** өндүрүштү рационализация кылуу.

РАЦИОНАЛИЗÍРОВАТЬ *сов. и несов. что* рационализациялоо, рационализациялаштыруу, рационализация кылуу; **рационализировáть методы рабóты** иштин методдорун рационализациялаштыруу.

РАЦИОНАЛÍЗМ *м. 1. филос.* рационализм (*ойду, ойлоону сезимден, сезүүдөн ажыратып, билүүнүн бирден бир булагы — «акыл, эс» деп кароочу идеалисттик философиялык агым*); **2. перен. (рассудочность)** турмушка жалаң акыл-эс менен мамиле кылуучулук.

РАЦИОНАЛÍСТ *м. филос.* рационалист (*рационализмди жактоочу*).

РАЦИОНАЛИСТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое рационалисттик (*жалаң акылга негизделген*).

РАЦИОНАЛИСТИЧНЫЙ, ая, -ое *см. рационалистический*.

РАЦИОНАЛЬНО *нареч.* рационалдуу, акылга (максатка) негизделип, туура; **рационально использовать** рационалдуу пайдалануу, туура пайдалануу.

РАЦИОНАЛЬНОСТЬ *жс.* рационалдуулук, негиздүүлүк, акылга ылайыктык; **рациональность мероприятия** чаранын рационалдуулугу.

РАЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (*разумный*) рационалдуу, акылга (максатка) негизделген, туура; **рациональное использование рабочей силы** жумушчу кучту рационалдуу пайдалануу; **2. мат.** рационалдык, рационалдуу; **рациональное число** рационалдык сан; **рациональная дробь** рационалдуу бөлчөк.

РАЦИЯ *жс.* рация; *см. радиостанция*.

РАЧИЙ, ья, -ье **рак 1-ге т.**; **рачий глаза** тостойгон көз.

РАЧИТЕЛЬНОСТЬ *жс. уст.* көп иштөөчүлүк, мыкты кайраттуулук, тырыштык.

РАЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *уст.* көп иштөөчү, мыкты кайраттуу, тырыш; **рачительный работник** тырыш кызматкер.

РАШПИЛЬ *м.* рашпиль (*при тиштүү өгөө*).

РАЩЕНИЕ *ср.* өстүрүү; **средство дляращения волос** чач өстүрүүчү дары.

РАЩУ, ращу, растишь *и т.д. наст. вр. от растить*.

РВА *род. п. от ров*.

РВАНУТЬ *однокр. разг. 1. кого-что (дёрнуть)* жулкуу, жулкуп жиберүү, жулуп алуу, силкүү, силкип алуу; **рвануть за волосы** чачты жулуп алуу; **2.** бирден жүрүп кетүү, бирден козголуу, бирден ыргып кетүү; **трóйка рванула и понесла** үч аттуу араба турган жеринен бирден жүрүп кетти.

РВАНУТЬСЯ *однокр. разг.* бирден жүрүп кетүү, ыргып кетүү; **рвануться вперёд** алга карай бирден жүрүп кетүү.

РВАНЫЙ, ая, -ое жырткык, жыртылган, айрылган, тытылган, үзүлгөн; **рваные сапоги** жыртылган өтүк; **рваная бумага** айрылган кагаз; **рваные нитки** үзүлгөн жиптер; **рваная рана** *мед.* тытылган жара (*айланасы тегиз болбогон жара*).

РВАНЬ *жс. собир. 1. разг. (лохмотья)* жырткык кийим, тамтыгы жок кийим, тытылган кийим; **2. текст.** үзүндү-кесинди (*жиптердин ж.б. жараксыз үзүндүлөрү*).

РВАНЬЕ *ср. собир. разг.* жыртылган кийим, тамтыгы кеткен кийим, тытылып жамачыланган кийим.

РВАТЬ I *несов. что 1. (выдёргивать)* сууруу, жулуу, жулуп алуу; **рвать гвозди** мыкты сууруу; **рвать зúбы** тишти сууруу; **бúря с корнем рвёт деревья** катуу шамал дарактарды тамыры менен жулуп кетет; **рвать из рýк** колдон жулуп алуу; **2. (срывать)** үзүү, жулуу; **рвать цветы** гүлдү үзүү; **рвать траву** чөптү жулуу; **3. (разрывать)** жыртуу, айруу, тытуу, үзүү; **рвать платье** көйнөктү айруу, көйнөктү жыртуу; машина рвет нитку машина жипти үзөт; **4. (взрывать)** жаруу, жардыруу, коңторуп таштоо; **рвать динамитом скалы** динамит менен асканы жаруу; **5. перен. (прекращать)** токтотуу, үзүү; **рвать отношения** мамиле кылууну токтотуу, мамилени үзүү; **6. безл. (о боли – при нагноении)** лукулдап ооруу; **рану** *начинает рвать* жара лукулдап ооруй баштады; **рвать на себе волосы** *разг.* өкүнүп өз башын өзү койгулоо, аябай өкүнүү; **его**

рвут на части *разг.* аны туш-туштан талап жатат, туш-туштан тегеректеп, анын мазасын алып жатышат (*мис. бир эле мезгилде бир нече иш же маселе жөнүндө*); **рвать и метать** *разг.* абдан ачуулануу, долуланып ары-бери урунуу.

РВАТЬ II *несов. безл. кого, разг. (тошнить)* кусуу; **его рвало** ал кусту.

РВАТЬСЯ *несов. 1. (разрыватьсь)* жыртуу, тытылуу, айрылуу, үзүлүү; **обувь рвётся** бут кийим жыртуу, тытылуу, баратат; **2. (стремиться)** талпынуу, умтулуу, алга жулууну; **ребёнок рвётся к матери** бала энесин көздөй жулунат; **3. (взрыватьсь)** жарылуу; **снаряды рвётся** снаряддар жарылып жатат; **4. страд. к рвать I 1–5; где тонко, там и рвётся** *посл.* ичке жерден үзүлөт.

РВАЧ *м. разг.* рвач, шылуун, жегич.

РВАЧЕСКИЙ, ая, -ое **рвач-ка т.**; рвачтык, шылуундук, жегичтик.

РВАЧЕСТВО *ср. разг.* рвачтык, шылуундук, жегичтик.

РВЕНИЕ *ср.* ынтаа, ыкылас, тырыштык; **с рвением** *приняться за работу* ишке ынтаасын коюп, тырышып киришүү.

РВОТА *жс. 1.* кусуу; **2. разг. (то, что извергнуто)** *ку-сунду*.

РВОТНЫЙ, ая, -ое **1.** кустуруучу, куску келтирүүчү, кустургуч; **рвотное средство** кустуруучу (*куску келтирүүчү, кустургуч*) дары; **2. в знач. суц. ср. мед.** кустуруучу дары.

РВУ, рву, рвёшь *и т.д. наст. вр. от рвать I*.

РВУСЬ, рвусь, рвёшься *и т.д. наст. вр. от рваться*.

РДЕСТ *м. бот.* рдест (*сууда өсүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

РДЕТЬ *несов. поэт.* кызаруу, кызгылт тартуу, кызыл жүгүрүү.

РДЕТЬСЯ *несов. см. рдеть*.

РЕ *ср. нескл. муз. ре (музыка гаммасындагы нотанын бири)*.

РЕАБИЛИТАЦИЯ *жс.* реабилитация, реабилитациялоо, реабилитация кылуу, актоо (**1. жаманатты боло электен мурунку беделин калыбына келтирүү**; **2. юр.** *коюлган айыпты жокко чыгаруу, актыкка чыгаруу; соттун чечими же административдик чара менен мурунку укугуна келтирүү*).

РЕАБИЛИТИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* реабилитациялоо, реабилитация кылуу, актоо.

РЕАБИЛИТИРОВАТЬСЯ **1. сов. и несов.** өзүн реабилитация кылуу, өзүн реабилитациялоо, өзүн актоо (*өзүнүн мурунку, жаманатты боло электеги беделине, укугуна жетүү*); **2. несов. страд. к реабилитировать**.

РЕАГЕНТ *м. хим.* реагент; *см. реактив*.

РЕАГИРОВАТЬ *сов. и несов. 1. хим.* реакция болуу, реакцияны пайда кылуу; **2. тышкы таасирге жооп кайтаруу, таасирденүү; зрительный нерв реагирует на свет** көрүү нерви жарыктан таасирденет; **3. перен.** өзүнүн мамилесин көрсөтүү; **он никак не реагировал на мой слова** ал менин сөзүмө өзүнүн мамилесин эч көрсөткөн жок.

РЕАКТИВ *м. хим.* реактив (*башка бир затка кошкондо белгилүү бир химиялык реакция туудуруучу жана ошону менен бирге бул составдан издеп жаткан затты табууга мүмкүнчүлүк берүүчү зат*).

РЕАКТИВНОСТЬ *жс. хим.* реактивдүүлүк (*реакция берүүгө ийкемдүүлүк*).

РЕАКТИВНЫЙ, ая, -ое 1. *хим.* реактивдүү; **реактивные вещества** реактивдүү заттар; 2. *тех.* реактивдүү (күч менен жулунуп чыккан газдын жардамы менен кыймылга келүү); **реактивный самолёт** реактивдүү самолёт; **реактивный двигатель** реактивдүү кыймылдаткыч.

РЕАКЦИОНЁР м. реакционер (*революцияга жана прогресске каршы, эскини жактоочу киши, илимдин душманы*).

РЕАКЦИОННОСТЬ жс. реакциячылдык; **реакционнаясть взглядов** көз караштардын реакциячылдыгы.

РЕАКЦИОННЫЙ, ая, -ое реакциячыл, реакциялык (*революцияга, прогрессивдүүлүккө каршы чыгуучу, эскичил*).

РЕАКЦИЯ I жс. 1. *хим.* реакция (*заттардын бир-бирине таасир кылышы*); **химические реакции** химиялык реакциялар; 2. реакция (*организмдин тышкы же ички таасирге жообу*); **реакция организма на холод** организмдин суукка реакциясы; 3. (*упадок сил, настроения*) реакция (*абдан көтөрүңкү болгондон кийин көңүл басаңчалоо, бошоңку тартуу*).

РЕАКЦИЯ II жс. *полит.* реакция (*жсок болуп баржаткан таптардын коомдук прогресске саясий жана экономикалык жактан каршылык көрсөтүшү; агартууга, илимге душмандык*).

РЕАЛ I м. (*старинная испанская монета*) реал (*Испаниянын байыркы теңгеси, күмүш акчасы*).

РЕАЛ II м. *полигр.* реал (*арип кассалары жана арип кассалары тура турган стол-шкаф*).

РЕАЛИЗАЦИЯ жс. 1. (*проведение в жизнь*) ишке ашыруу, ишке ашуу, иш жүзүнө ашыруу, иш жүзүнө ашуу; **реализация плана** планды ишке ашыруу; 2. (*ображение в деньги*) реализациялоо, реализация кылуу, реализация шлынуу; сатуу, сатылуу, таратуу, таралуу; **реализация имущества** мүлктү сатуу; **реализация займа** заёмду реализация кылуу, заёмду таратуу.

РЕАЛИЗМ м. 1. *лит., иск.* реализм (*адабияттагы жана искусстводогу багыт; бул багыт чындыктын бардык белгилерин өтө туура, терең, толук жана типтүү кылып көрсөтөт*); **социалистический реализм** социалисттик реализм; 2. (*при осуществлении, проведении чего-л.*) реализм (*бир нерсени ишке ашырууда чындыктын анык шарттарын эсепке ала билүү*).

РЕАЛИЗОВАТЬ сов. и несов. что 1. (*осуществить*) ишке ашыруу, иш жүзүнө ашыруу; **реализовать предложение** сунушту иш жүзүнө ашыруу; 2. (*обратить в деньги*) реализациялоо, реализация кылуу, сатуу, таратуу; **реализовать товар** товарды реализациялоо (*сатуу*).

РЕАЛИЗОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. (*осуществиться*) ишке ашуу, иш жүзүнө ашырылуу; **наше предложение реализовалось** биздин сунушубуз иш жүзүнө ашты; 2. сов. и несов. (*обратиться в деньги*) реализациялануу, реализация кылынуу, сатылуу, таралуу; **заём успешно реализовался** заём ийгиликтүү түрдө таралды; 3. несов. страд. к **реализоваться**.

РЕАЛИСТ м. реалист (1. *реализмди жактоочу киши*; 2. *практикалык шарттарды эске алып иштөөчү адам*; 3. *уст. революцияга чейинки Россияда – реальное училищенин окуучусу*).

РЕАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. реализм 1-ге т.; реалисттик; **реалистический стиль** реалисттик стиль; **реалистическое направление в искусстве** искусство-

догу реалисттик багыт; **реалистический роман** реалисттик роман; 2. (*практический*) реалисттик; **реалистическое отношение к жизни** турмушка реалисттик мамиле кылуу.

РЕАЛИСТИЧНОСТЬ жс. реалисттик.

РЕАЛИСТИЧНЫЙ, ая, -ое см. реалистический 2.

РЕАЛЬНОСТЬ жс. 1. реалдуулук, чындык, аныктык, ишке ашырууга мүмкүн экендик; **реальность предложения** сунуштун ишке ашырууга мүмкүн экендиги; 2. (*действительность*) реалдуулук, чындык; **объективная реальность мира** филос. дүйнөнүн объективдүү реалдуулугу; **потерять чувство реальности** реалдуулук сезимди жоготуу, чындыктан алыс иш кылуу.

РЕАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*действительный, осуществимый*) реалдуу, чыныгы, анык, иш жүзүнө ашырууга боло турган; **реальный план** реалдуу план; **реальная жизнь** чыныгы турмуш; **реальная действительность** реалдуу чындык; 2. (*практический*) реалдуу (*практикалык*); **реальный взгляд на жизнь** турмушка реалдуу көз караш; **реальная заработная плата** эк. реалдуу кызмат акы; **реальное училище** уст. реальное училище (*революцияга чейинки орто мектеп*; мында көбүнчө математика менен табият таануу илимдери басым келип, байыркы тилдер окутулбаган).

РЕБЁНОК м. (*мн. ребята и дети*) бала; **грудной ребёнок** эмчектеги бала; **у него двое детей** анын эки баласы бар; **она ещё совсем ребёнок** ал – бала эле бойдон.

РЕБОРДА жс. ж.-д. реборда (*темир жолдордо жүрүүчү дөңгөлөктөрдүн кыры; бул – кулап кетүүдөн сактоо үчүн жасалган*); **колёса с ребордой** ребордалуу дөңгөлөктөр.

РЕБРО ср. (*мн. ребра*) 1. *анат.* кабырга; **так похудел, что ребра видно** абдан арыктап, кабыргалары оркоюп калыптыр; 2. (*край, бок*) кыр, каптал; **поставить ящик на ребро** ящикти кырынан коюу; 3. *мат.* кыр (*жальнактыкты кесип өткөн сызык*); **поставить вопрос ребром** маселени тике коюу, маселени чечкиндүү түрдө коюу; **пересчитать ребра кому-л.** разг. бирөөнүн кабыргасын санап коюу (*абдан токмоктоо, сабоо*).

РЕБУС м. 1. (*загадка*) ребус (*сүрөт, тамга, ариптер менен ойнолуучу табышмак*); 2. *перен.* (что-л. непонятное) түшүнүксүз нерсе, түшүнүлбөй турган нерсе.

РЕБЯТА 1. *мн. от ребёнок*; 2. *только мн., разг.* (*молодые люди*) жигиттер, азаматтар; **хорошие ребята** жакшы жигиттер, жакшы азаматтар.

РЕБЯТИШКИ *только мн., разг.* жаш балдар.

РЕБЯТКИ *только мн. уменьш. от ребята 2.*

РЕБЯТУШКИ *только мн. уменьш.-ласк. от ребята 2.*

РЕБЯЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. **ребёнок-ко т.**; 2. *перен.* (*неразумный, несерьёзный*) балалык менен, балалык, балача; **ребяческий поступок** балача иш кылуу, баланын иши, балалык жорук.

РЕБЯЧЕСТВО ср. балалык, жеңил мүнөздүүлүк, баланын ишин кылуучулук; **думать так было бы ребячеством** мындай ойлош балалык болоор эле.

РЕБЯЧИТЬСЯ несов. разг. балалык кылуу, балача иш кылуу; **перестаньте ребячиться!** балалык иш кылбагыла!

РЕБЯЧЛИВОСТЬ жс. бала кыялдык.

РЕБЯЧЛИВЫЙ, ая, -ое бала кыял, бала мүнөз; **ребячливое настроение** бала кыял, бала мүнөз.

РЕВАКЦИНАЦИЯ *ж. мед.* ревакцинация (*жу-гуштуту ооруга каршы экинчи ирет укол салуу, эмдөө*).

РЕВАНШ *м.* реванш (*согуштан же оюндан жеңилгенден кийин жеңүү үчүн кайта күрөшүү, кайта ойноо*); **взять реванш** реванш алуу.

РЕВАНШИРОВАТЬ *сов. и несов.* реванш кылуу, реванш берүү.

РЕВАНШИСТ *м.* реваншист (*жеңилгенден кийин реванш алууга тырышуучу*).

РЕВЕННЫЙ, ая, -ое **ревень-ге т.**; **ревенный порошок** ышкындан жасалган порошок.

РЕВЕНЬ *м. бот.* ышкын.

РЕВЕРАНС *м.* реверанс (*аялдардын тизе бүгүп, таазым кылышы*); **дэлать реверанс** реверанс кылуу (*таазым кылуу; жалпаңдоо, жагынуу*); **дэлать реверансы в чью-л. сторону бирөөгө** беш бүктөлүп салам берүү, бирөөгө ыгы жок көшөкөрлөнүү.

РЕВЕРС *м.* реверс (**1.** медалдын, тыйындын тескери жагы; **2.** эк. кепилдик милдеттенме; **3.** тех. машинаны кайра артына жүргүзүүчү механизм).

РЕВЕРСИВНЫЙ, ая, -ое **реверс 3-кө т.**; **реверстүү; реверсивный двигатель** реверстүү кыймылдаткыч (*каалаган жакка жүргүзүүгө, айландырууга жөндөмдүү болгон кыймылдаткыч*).

РЕВЕРСИЯ *жс.* реверсия (**1.** биол. түпкү тукумуна, ата-бабасына бир аз окшоо; **2.** юр. мүлктү мурунку ээсине кайтарып берүү; **3.** тех. машинанын айланышынын багытын өзгөртүү).

РЕВЕТЬ *несов.* **1.** (*о животном*) бакыруу, өкүрүү; **2.** (*кричать, шуметь – напр. о толпе*) уу-чуу келүү, чуулдоо, дуулдоо; **3.** разг. (*громко плакать*) бакырып ыйлоо, өкүрүп ыйлоо, өңгүрөп ыйлоо; **4.** перен. (*завывать, издавать гул*) шуулдоо, дуулдоо, күрүлдөө, күүлдөө.

РЕВИЗИОНИЗМ *м. полит.* ревизионизм (*жумушчу кыймылында марксизмге каршы агым; бул агым марксизмдин негизги жоболорун кайрадан карап чыгып жана марксизмди танып, аны революциялык эмес, илимий эмес «теориялар» менен алмаштырып, марксизмди жок кылууга аракет кылган; теорияларды, чечимдерди ж.б. кайтадан карап чыгууну талап кылуу*).

РЕВИЗИОНИСТ *м. полит.* ревизионист (*ревизионизмди жактоочу*).

РЕВИЗИОНИСТСКИЙ, ая, -ое **ревизионизм-ге т.**; **ревизионисттик**.

РЕВИЗИОННЫЙ, ая, -ое **ревизия-га т.**; **ревизионная комиссия** текшерүү комиссиясы.

РЕВИЗИЯ *жс.* **1.** (*обследование*) ревизия, ревизиялоо, ревизия кылуу, текшерүү, текшерүү жүргүзүү; **ревизия учреждения** мекемени ревизия кылуу; **2.** (*пересмотр – напр. теории*) ревизия (*бирөөнүн окуусуна же теориясына кошумча киргизүү максатында анын материалын кайрадан карап чыгуу*); **3.** ист. (*перепись*) текшерип каттоо (*18–19 кылымда буржуазиялык Россияда – налог төлөөчүлөрдү каттоо*); **4.** разг. шутол. (*осмотр*) текшерип көрүү, антарып көрүү.

РЕВИЗОВАТЬ *сов. и несов.* кого-что ревизиялоо, ревизия кылуу, текшерүү, текшерүү жүргүзүү; **ревизовать кассу** кассаны ревизия кылуу (*текшерүү*).

РЕВИЗОР *м.* ревизор (**1.** текшерүүчү, ревизия кылуучу; **2.** жс.-д. темир жолдун иштерине контролдук кылуучу кызматкер).

РЕВКОМ (*революционный комитет*) ревком (*революциялык комитет*).

РЕВМАТИЗМ *м. мед.* ревматизм, кызыл жүгүрүк; **хронический ревматизм** өнөкөт болгон кызыл жүгүрүк.

РЕВМАТИК *м. мед.* ревматик, кызыл жүгүрүк оорусу бар киши.

РЕВМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **ревматизм-ге т.**

РЕВНИВЕЦ *м. разг.* ичи тар, кызганчаак.

РЕВНИВИЦА *женск. р. к ревнивец.*

РЕВНИВО *нареч.* **1.** (*с ревностью*) ичи тардык менен, кызганчаактык менен, күнүлөп; **2.** (*опасливо*) кызганып, кызганчаактык менен; **ревниво оберегать свою работу** өзүнүн ишин кызганып сактоо.

РЕВНИВЫЙ, ая, -ое кызганчаак, ичи тар, күнүчүл; **ревнивый муж** кызганчаак (*ичи тар*) эр; **ревнивая жена** күнүчүл аял.

РЕВНИТЕЛЬ *м. уст.* бир ишке пайда келтирүү үчүн тырышуучу киши; **ревнитель просвещения** агартуу ишине пайда келтирүү үчүн тырышуучу киши.

РЕВНОВАТЬ *сов.* кого, к кому-чему кызгануу, ичи тардык кылуу, күнүлөө.

РЕВНОСТНО *нареч.* тырышып, тырыштык менен, ынта менен, демилге менен; **ревностно трудиться** тырышып эмгек кылуу.

РЕВНОСТНЫЙ ая, -ое тырыш, ынталуу, демилгелүү; **ревностный работник** тырыш кызматкер, демилгелүү кызматкер.

РЕВНОСТЬ *жс.* **1.** кызганчаактык, ичи тардык, күнүлөөчүлүк, күнүчүлүк; **2.** уст. (*рвение*) тырыштык, ынталуулук; **он с ревностью принялся за дело** ал ишке тырыштык менен киришти.

РЕВОЛЬВЕР *м.* револьвер, тапанча.

РЕВОЛЬВЕРНЫЙ, ая, -ое **револьвер-ге т.**; **револьвердик; револьверный станок** тех. револьвердик станок (*баш жагы тегеренип-айланып туруучу токардык станок*).

РЕВОЛЬВЕРЩИК *м.* револьверщик (*револьвердик станокто иштөөчү токар*).

РЕВОЛЮЦИОНЕР *м.* революционер.

РЕВОЛЮЦИОНЕРКА *женск. р. к революционер;* революционерка.

РЕВОЛЮЦИОНИЗИРОВАТЬ *сов. и несов.* кого-что **1.** полит. революциялаштыруу (*революция идеясын таратуу*); **революционизировать массы** массаны революциялаштыруу; **2.** перен. (*в корне изменить*) революциялаштыруу (*түп-тамырынан бери өзгөртүү; такыр өзгөртүү*); **революционизировать технику** техниканы революциялаштыруу.

РЕВОЛЮЦИОНИЗИРОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов. полит.* революциялашуу, революция идеясына берилүү, революция духунда тарбиялануу; **2.** *несов. страд. к революционизировать.*

РЕВОЛЮЦИОННО *нареч.* революциялык, революциячыл жол менен, революциялык духта; **революционно настроенные массы** революциялык духтагы массалар, революциялык жолго түшкөн массалар.

РЕВОЛЮЦИОННО-ДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое революциялык-демократтык, революциялык-демократиялык.

РЕВОЛЮЦИОННОСТЬ *жс.* революциячылдык, революция жолунда болуучулук.

РЕВОЛЮЦИОННЫЙ, ая, -ое революция-га т.; революциячыл, революциялык; **революционное рабочее движение** жумушчулардын революциялык кыймылы; **революционная борьба** революциялык күрөш; **революционный подъём** революциялык жогорулаш; **революционная ситуация** революциялык ситуация (революциялык иштин жакдайы, шарты); **революционная законность** революциячыл закондуулук; **революционная бдительность** революциялык кыраакылык; **революционный праздник** революциялык майрам.

РЕВОЛЮЦИЯ жс. 1. революция; **Великая Октябрьская социалистическая революция** Улуу Октябрь Социалисттик Революциясы; **пролетарская революция** пролетардык революция, пролетариат революциясы; **буржуазно-демократическая революция** буржуазиялык-демократиялык революция; **буржуазная революция** буржуазиялык революция; 2. перен. революция (түп-тамырынан бери өзгөрүү); **культурная революция** маданий революция; **революция в технике** техникадагы революция.

РЕВТРИБУНАЛ м. (революционный трибунал) ист. ревтрибунал (революциялык трибунал).

РЕГАЛИЯ жс. регалия (1. ист. монархиялык бийликтик белгисин көрсөтүүчү белгилүү бир буюм, мис. тажы; 2. юр. мамлекеттин бир нерсе иштеп чыгарууга же белгилүү доход алууга монополиялык укугу; 3. разг. орден же башка сыйлык белгиси).

РЕГЕНЕРАТИВНЫЙ, ая, -ое регенерациялык (калыбына келтирүүчү); **регенеративная печь** тех. регенерациялык меш; **регенеративный приёмник** радио регенерациялык приёмник.

РЕГЕНЕРАТОР м. регенератор (1. тех. заводдордун газ жана башка мештеринде иштетилген ысык абанын жылуулугун пайдаланууга арналган камера; 2. регенерациялык приёмник).

РЕГЕНЕРАЦИЯ жс. регенерация (1. тех. пайдаланылган, пайдаланылгандан калган продукцияны атайын операциялар аркылуу өндүрүш процессинин баштапкы продукциясына айландыруу; 2. биол. денесинин жоюлган бөлүктөрүн, мүчөлөрүн, ткандарын жана клеткаларын организмдин калыбына келтириши).

РЕГЕНТ м. регент (1. полит. монархиялык-өлкөдө – монархтын ордунда убактылуу башкарып туруучу мамлекет башкаруучусу; 2. хор дирижёру, көбүнчө чиркөөдө).

РЕГЕНТСКИЙ, ая, -ое регент-ке т.

РЕГЕНТСТВО ср. полит. регенттик (монархтын ордунда убактылуу бийлик кылуу, башкаруу).

РЕГИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое регионалдык (кай бир областка же бир жана бир канча өлкөгө тиешелүү); **региональный пакт** дип. регионалдык пакт (географиялык жактан жакын болгон бир нече өлкөлөрдүн ортосунда түзүлгөн эл аралык келишим).

РЕГИСТР м. 1. (список) регистр (бир нерсенин тизмеси, көрсөткүчү, бир нерселер жазыла турган журнал); 2. муз. регистр (үндүн, музыкалык инструменттин добушунун бийиктигинин жана күчүнүн даражасы); бас – **глобос нйжнего регистра** бас – төмөнкү регистрдеги үн; 3. муз. регистр (үндүн бийиктигин, күчүн өлчөө үчүн музыкалык инструментке орнотулган жабдык); 4. тех. регистр (ар түрдүү машиналардагы жана прибор-

лордогу регулятор); 5. регистр (баса турган машинканын тамгаларынын жана клавиштеринин катары); **вёрхний регистр** машинки машинканын жогорку регистри; **нижний регистр** машинки машинканын ылдыйкы регистри.

РЕГИСТРАТОР м. регистратор (1. мекемеде регистрациялап, каттап туруучу кызматкер; мис. кириш-чыгыш кагаздарды; 2. автоматтуу түрдө өзү жазып туруучу прибор).

РЕГИСТРАТОРША женск. р. к регистратор 1.

РЕГИСТРАТУРА жс. регистратура (мекеменин каттоо ишин жүргүзүп туруучу бөлүмү).

РЕГИСТРАЦИОННЫЙ, ая, -ое регистрация-га т.; регистрациялык.

РЕГИСТРАЦИЯ жс. 1. (внесение в список) регистрация, регистрациялоо, регистрация кылуу, каттоо, жазуу; **регистрация делегатов** делегаттарды регистрациялоо; 2. регистрация, регистрациялоо, регистрация кылуу (закондуу күчкө киргизүү максатында каттоо); **регистрация брака** үйлөнүүнү-күйөөгө тийүүнү регистрациялоо; 3. (запись фактов, явлений) регистрация, регистрациялоо, регистрация кылуу (фактыларды, кубулуштарды жазуу, каттоо); **регистрация колебаний почвы** геол. жер кыртышынын чайпалуусун регистрация кылуу.

РЕГИСТРИРОВАТЬ сов. и несов. 1. кого-что (внести в список) регистрациялоо, регистрация кылуу, каттоо, жазуу; **регистрировать документы** документтерди регистрациялоо; 2. кого-что регистрациялоо, регистрация кылуу; **регистрировать брак** үйлөнүүнү-күйөөгө тийүүнү регистрациялоо (каттоо); 3. что (записать факты, явления) регистрациялоо, регистрация кылуу; **регистрировать подземные толчки** жер астындагы титирөөлөрдү регистрациялоо.

РЕГИСТРИРОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. регистрацилануу, регистрация кылынуу, катталуу, жазылуу; **все прибывающие должны регистрироваться** келүүчүлөрдүн бардыгы катталууга тийиш; 2. сов. и несов. катталуу (эрди-катын болдук деп, катталуу); 3. несов. страд. к регистрировать.

РЕГИСТРОВЫЙ, ая, -ое регистровая тонна регистрик тонна (кеменин суу ичине канча батарын өлчөө үчүн алына турган чен единицасы).

РЕГЛАМЕНТ м. 1. (порядок ведения заседания) регламент (чогулушту алып баруунун тартиби); **установить регламент** регламент белгилөө; 2. (устав, свод правил) регламент (мекеменин ишинин тартиби, эрежелери).

РЕГЛАМЕНТАЦИЯ жс. регламентация, регламентациялоо, регламентация кылуу (белгилүү эрежелерге багындыруу, тартипке салуу, тартипке келтирүү).

РЕГЛАМЕНТИРОВАТЬ сов. и несов. что регламентациялоо, регламентация кылуу.

РЕГЛАН м. реглан (кийимдин бөтөнчө бычылышы).

РЕГРЕСС м. регресс, артка кетүү, кери кетүү.

РЕГРЕССИВНЫЙ, ая, -ое 1. (идущий в своём развитии к упадку, вырождению) регрессивдүү, регрессивдүү, артка кеткен, керисинен кеткек; **регрессивный метаморфоз** биол. регрессивдүү метаморфоз (организмди жөнөкөйлөшүүгө алып баруучу кубулуш); 2. (реакционный) регрессивдүү (тескери; реакциячыл); **регрессивная ассимиляция** лингв. регрессивдүү ассимиляция (ты-

быштардын артка карай ээрчиши, мис. «тузсуз»дун ордуна «туссуз»).

РЕГРЕССИРОВАТЬ *несов.* регресс болуу, артка кетүү, керисинен кетүү.

РЕГУЛИРОВАНИЕ *ср.* жөнгө салуу, иретке салуу, тартипке салуу; **регулировать** *уличного движения* көчө кыймылын жөнгө салуу (*иретке салуу, тартипке салып туруу*).

РЕГУЛИРОВАТЬ *несов. что* жөнгө салуу, иретке салуу, тартипке салуу; **регулировать рыночные цены** базар баасын иретке салуу (*тартипке салуу*); **регулировать** *уличное движение* көчө кыймылын жөнгө салуу (*иретке салуу, тартипке салуу*); **регулировать мотор** моторду тартипке салуу.

РЕГУЛИРОВКА *ж. разг. см.* регулирование.

РЕГУЛИРОВОЧНЫЙ, ая, -ое жөнгө салып туруучу, иретке (*тартипке*) келтирип туруучу.

РЕГУЛИРОВЩИК *м.* регулировщик, иретке (*тартипке*) салуучу адам, жөнгө салуучу адам (*бир нерсенин кыймылын жөнгө салып, иреттеп туруучу адам*); **регулировщик** *уличного движения* көчө кыймылын жөнгө салып туруучу адам.

РЕГУЛЫ *только мн.* регул (*этек кир, айыз*).

РЕГУЛЯРНО *нареч.* дайыма, белгилүү тартип боюнча, үзгүлтүксүз.

РЕГУЛЯРНОСТЬ *жс.* регулярдуулук, үзгүлтүксүздүк, дайыма бир калыпталык (*белгилүү бир убакта же белгилүү бир тартип менен болуучулук*).

РЕГУЛЯРНЫЙ, ая, -ое **1.** (*правильный, равномерный*) регулярдуу, туура өз убагында, үзгүлтүксүз; **регулярное лечение** регулярдуу (*үзгүлтүксүз*) дарылануу; **2.** *воен.* регулярдык (*мыкты уюштурулган, туруктуу согуштук уюму бар жана пландуу түрдө машыгып жаткан*); **регулярные войска** регулярдык войсколор; **регулярная армия** регулярдык армия.

РЕГУЛЯТОР *м. тех.* регулятор (*машинанын механизмин жөнгө салып, бир тегиз иштете турган прибор*); **регулятор тока** ток регулятору.

РЕД- *татаал сөздүн «редакциялык» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. редколлегия редакциялык коллегия.*

РЕДАКТИРОВАНИЕ *ср.* редакторлоо, редакциялоо (*текшерүү, оңдоо*); **редактирование книги** китепти редакциялоо.

РЕДАКТИРОВАТЬ *сов. и несов. что* редакторлоо, редакциялоо; **редактировать статью** макаланы редакциялоо; **он редактирует журнал** ал журналды редакторлойт.

РЕДАКТОР *м.* редактор; **главный редактор** башкы редактор; **ответственный редактор** жооптуу редактор; **технический редактор** технический редактор.

РЕДАКТОРСКИЙ, ая, -ое **редактор-го т.**; редакторлук; **редакторские обязанности** редакторлук милдеттер.

РЕДАКТОРСТВО *ср.* редактордук (*редактордун милдети, кызматы*).

РЕДАКЦИОННО-ИЗДАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое редакциялык-басма; **редакционно-издательский техникум** редакциялык-басма техникуму.

РЕДАКЦИОННЫЙ, ая, -ое **редакция-га т.**; редакциялык; **редакционная работа** редакциялык иш; **редакционный план** редакциялык план; **редакционная**

коллегия редакциялык коллегия; **редакционный совет** редакциялык совет; **редакционные поправки** редакциялык түзөтүүлөр; **редакционные указания** редакциялык көрсөтмөлөр.

РЕДАКЦИЯ *жс.* **1.** (*редактирование*) редакция, редакторлоо, редакциялоо; **под редакцией кого-л.** бирөөнүн редакциясы астында; **редакция проекта резолюции** резолюциянын долбоорун редакциялоо; **подвергнуться редакции** редакциялануу, редакциядан өтүү; **2.** (*текст*) редакция (*бирөө тарабынан иштелип чыгылган же белгиленген текст*); **новая редакция повести** повестинин жаңы редакциясы; **3.** (*коллектив редакторов*) редакция (*редакторлордун тобу*); **4.** (*помещение*) редакция (*редакция кызматчыларынын иштей турган үйү*).

РЕДЕТЬ *несов.* **1.** (*становиться редким*) суюлуу, сейрек болуу; **волосы редют** чач суюлуп бара жатат; **лес редет** токой суюлуп, сейрек болуп бара жатат; **2.** (*уменьшаться в числе*) азаюу, саны азаюу, бирин-серин болуу.

РЕДИС *м.* редис (*чамгырдын бир түрү*).

РЕДИСКА *жс.* редиска; *см. редис.*

РЕДКИЙ, ая, -ое **1.** (*не густой, не частый*) суюк, сейрек; **редкие волосы** сейрек чач, суюк чач; **редкий лес** суюк токой, сейрек токой; **редкие зубы** арасы ачык, сейрек тиш; **2.** (*не плотный*) тыгыз эмес, адыракай; **редкая ткань** адыракай кездеме; **3.** сейрек табылуучу, сейрек кезигүүчү, сейрек учуроочу, сейрек учурай турган, анда-санда болуучу; **редкие металлы** сейрек учурай турган металлдар; **редкий гость** анда-санда келүүчү мейман; **4.** (*исключительный, выдающийся*) чанда болуучу (*кезигүүчү*), чанда чыгуучу (*учуроочу*); **редкая красота** чанда кезигүүчү сулуулук; **редкое явление** чанда болуучу кубулуш.

РЕДКО *нареч.* **1.** (*не густо, не часто*) суюк, сейрек; **деревья здесь посажены редко** бул жерге жыгачтар суюк тигилген; **борода у него растёт редко** анын сакалы сейрек, анын сейрек сакалы бар; **редко посещать** суюк себүү; **2.** (*иногда, не часто*) анда-санда, чанда; **редко писать письма** катты анда-санда жазуу; **эти растения редко встречаются** бул өсүмдүк анда-санда гана учурайт; **они редко встречаются друг с другом** алар бир-бири менен анда-санда гана жолугушат.

РЕДКОЛЁСЬЕ *ср.* суюк токой, сейрек токой.

РЕДКОЛЛЕГИЯ *жс.* (*редакционная коллегия*) редколлегия (*редакциялык коллегия*).

РЕДКОСТНЫЙ, ая, -ое *см.* редкий **3, 4; редкостный случай** сейрек учурай турган окуя.

РЕДКОСТЬ **1.** (*редкое явление*) сейрек табылуучу, анда-санда болуучу, сейрек учуроочу; **видеть его без дела – большая редкость** анын ишсиз отурганын сейрек учураууга, болот; **2.** (*редкостная вещь*) анда-санда учуроочу нерсе, сейрек учуроочу нерсе, анда-санда учурай турган нерсе, сейрек учурай турган нерсе; **коллекция редкостей** сейрек учуроочу нерселердин коллекциясы; **на редкость** болуп көрбөгөндөй; **погода стояла на редкость хорошая** күн болуп көрбөгөндөй жакшы болуп турду.

РЕДУКТОР *м. тех.* редуктор (*тиштүү дөңгөлөктүн жардамы менен бир вал аркылуу экинчи валды иштетүүчү механизм*).

РЕДУКЦИОННЫЙ, ая, -ое редукциялык; **редукционный клапан** *тех.* редукциялык клапан.

РЕДУ́КЦИЯ ж. 1. редукция (татаал эмгекти жөнөкөй эмгекке айландыруу процесси); 2. хим. редукция (заттан кислородду алуу же кислородду водород менен алмаштыруу же водородду кошуу жолу менен болуучу химиялык процесс); 3. тех. жеңилдетүү, оңойлотуу; 4. биол. редукция (организмдин түзүлүшүн жөнөкөй түргө алып келе турган өрчүш); 5. лингв. редукция (тыбыштын күчүнүн басаңдашы); **реду́кция безуда́рных гласных в ру́сском язы́ке** орус тилиндеги басым түшпөгөн үкдүүлөрдүн редукциясы (мис. «вода – вада» ж.б.).

РЕДУ́Т м. воен. ист. редут (талаа чебинин бир түрү).

РЕДУЦИ́РОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **редуци́ровать**; 2. прил. лингв. редукцияланган.

РЕДУЦИ́РОВАТЬ сов. и несов. что 1. кыскартуу, кемитүү; 2. хим. редукциялоо, редукция кылуу (заттан кислородду ажыратып алуу же кислородду водородго алмаштыруу); 3. тех. жеңилдетүү, оңойлотуу (өндүрүш процессинин оор түрүн жеңилдетүү); 4. биол. редукциялоо (органдардын жөнөкөй түргө карата кайта өрчүшү).

РЕДУЦИ́РОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. (сокращаться) кыскаруу, кемүү; 2. сов. и несов. хим. редукциялануу, редукция кылынуу; 3. сов. и несов. тех. жеңилдөө, оңойлоо; 4. сов. и несов. биол. редукциялануу; 5. сов. и несов. лингв. редукциялануу (тыбыштын күчүнүн басаңдашы); 6. несов. страд. к **редуцирова́ть**.

РЕДЧА́ЙШИЙ, ая, -ее превосх. ст. от прил. **редкий** өтө сейрек учуроочу, анда-санда гана кезигүүчү.

РЕ́ДЬКА ж. турп; **надо́ел ху́же го́рькой ре́дьки** погов. жүрөккө чийки майдай тийди.

РЕ́ЕСТР м. реестр (тизмe, опись). режим 1. (государственный строй) режим, түзүлүш (саясий түзүлүш, башкаруу түрү, мамлекеттик тартип); **режи́м наро́дной демократи́и** элдик демократиянын режими (түзүлүшү); 2. (установленный распорядок) режим, тартип (белгиленген тартип); **пра́вильный режи́м пита́ния** тамак ичүүнүн туура режими; 3. (система правил, мероприятий) режим (бир максатты орундоо үчүн керектүү болгон эрежелер системасы); **режи́м эконо́мии** үнөмдөө режими.

РЕЖИССЁР м. режиссёр (киного тартылуучу же театрда коюлуучу оюндун уюштуруучусу, көркөмдүк жетекчиси).

РЕЖИССЁРСКИЙ, ая, -ое **режиссёр-го т.**; режиссёрдук; **режиссёрское иску́ство** режиссёрдук искусство.

РЕЖИССИ́РОВАТЬ несов. что режиссёрдук кылуу, режиссёрдук кызмат кылуу; **режиссировать спектакль** спектаклге режиссёрдук кылуу.

РЕЖИССУ́РА 1. (профессия режиссёра) **режиссу́ра** (режиссёрдун кесиби); 2. собир. (режиссёры) режиссёрлор (режиссёрдук кызмат аткаруучу бир топ киши); 3. (постановка спектакля) режиссура (режиссёрдун спектаклди сахнага коюшу).

РЕ́ЖУ, **ре́жу**, **ре́жешь** и т.д. наст. вр. от **резать**.

РЕ́ЖУСЬ, **ре́жусь**, **ре́жешься** и т.д. наст. вр. от **резаться**.

РЕ́ЖУЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **резать**; 2. прил. кесе турган, кесүүчү, өткүр; **ре́жущий инструме́нт** кесүүчү инструмент (аспан); 3. прил. (о боли) ачыштырып оорутуучу (оору жөнүндө).

РЕЗА́К м. 1. (нож) чоң жазы бычак; 2. (для резьбы по дереву) резак (жыгачтын бетин оюп, түр салуу үчүн колдонула турган атайын бычак); 3. (в шпукатурном

деле) резак (шыбакчылардын учтуу калагы); 4. тех. резак (машинанын, кандайдыр бир куралдын кесүүчү бөлүгү); 5. (работчий на бойне) мал союучу (кушканада мал союп туруучу жумушчу).

РЕ́ЗАЛЬНЫЙ, ая, -ое см. **реза́тельный**.

РЕ́ЗАЛЬЩИК м. кесүүчү, тууроочу (бир нерсени кесүүгө, тууроого специалист).

РЕ́ЗАНИЕ ср. 1. (напр. на части) кесүү, кыюу, кыркуу, тууроо, союу; 2. (убой) союу, мууздоо.

РЕ́ЗАНЫЙ ая, -ое кесилген, союлган; **реза́ная бума́га** кесилген кагаз; **ре́заная ра́на** кесип алгандан болгон жара (мис. бычактан болгон жара).

РЕ́ЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кесүүчү; **реза́тельная маши́на** кесүүчү машина.

РЕ́ЗАТЬ несов. 1. что (разделять на части, отделять от целого) кесүү, кыюу, кыркуу, тууроо, союу; **реза́ть хлеб** нан кесүү; **реза́ть мя́со** эт тууроо; **реза́ть металл** металл кесүү; **реза́ть арбу́з** дарбыз союу; 2. кого (убивать) союу, мууздоо; **реза́ть бара́на** кой союу; **реза́ть кур** тоок союу; 3. что, по чему (вырезать) оюу, оймо түшүрүү, оюп из түшүрүү, оюу салуу; **реза́ть по дере́ву** жыгачка оюу салуу; **реза́ть по металлу́** металлга оюу салуу; 4. кого-что, разг. (вскрывать, оперировать) союу, кесүү; 5. что (причинять боль) ачыштыруу, кааруу, ачышып ооруу; **ве́тер ре́жет ли́цо** шамал бетти каарып жиберет; **у меня́ ре́жет в пра́вом бо́ку** менин оң капталым ачышып ооруп турат; 6. что, перен. (о неприятном впечатлении) жаман таасир кылуу, жаман туюлуу, өөн туюлуу; **её го́лос ре́жет слух** анын үнү кулакка жаман угулат; **э́тот цвёт ре́жет гла́з** бул түс көзгө өөн учурайт; **ре́зать пра́вду в гла́за** разг. чындыкты бетке айтуу, чындыкты көзүнө айтуу.

РЕ́ЗАТЬСЯ несов. 1. (о зубах) чыгуу, жарылуу; **у ребе́нка ре́жутся зу́бы** баланын тиштери чыгып келе жатат; 2. страд. к **реза́ть 1-4**; **ре́заться в ка́рты** разг. кумарданып карта ойноо.

РЕЗВИ́ТЬСЯ несов. оюнкараактык кылуу, шоктонуп ойноо (о детях); ойноктоо, оюн салуу (о животных).

РЕ́ЗВОСТЬ ж. 1. шайырлык, оюнкараактык; **резво́сть ребёнка** баланын оюнкараактыгы; 2. спорт. (быстрота в беге) күлүктүк.

РЕЗВУ́НЬЯ ж. разг. шайыр кыз, оюнкараак кыз.

РЕЗВУ́ШКА ж. ласк. см. **резвунья**.

РЕ́ЗВЫЙ, ая, -оя 1. (живой, шаловливый, подвижной) шайыр, оюнкараак; **резвы́й ребёнок** оюнкараак бала; 2. спорт. курч; **резвая лошадь** курч ат.

РЕ́ЗЕДА ж. резеда (гүлү атыр жыттуу бакча өсүмдүгүнүн бир түрү).

РЕ́ЗЕДОВЫЙ, ая, -ое **резеда-га т.**

РЕ́ЗЕКЦИЯ ж. мед. резекция (дененин мүчөсүн кесип таштоо).

РЕ́ЗЕРВ м. 1. (запас) резерв (кереги тийгенде пайдалануу үчүн камдалып коюлган нерсе); **экономиче́ские ре́зервы** экономикалык резервдер; **ре́зервы произво́дства** өндүрүштүн резервдери; **име́ть в ре́зерве** резервде сактоо; 2. воен. резерв (керек болгон кезде пайдалануу үчүн командардин карамагына калтырылган согуштук бөлүк); **отвести́ полк в ре́зерв** полкту резервге өткөрүү; 3. воен. резерв (мобилизация боюнча армияга чакырыла пгурган согуштук кызматкерлердин категориясы); **трудо́вые ре́зервы** эмгек резервдери.

РЕЗЕРВАЦИЯ I ж. резервация (запас кылып сактоо).

РЕЗЕРВАЦИЯ II ж. резервация (АКШда, Түштүк Африкалык Союзда, Австралияда эзилген жергиликтүү элдерди империалисттик өкмөттөр көчүрүп таишай турган райондор).

РЕЗЕРВИРОВАТЬ сов. и несов. что резервге калтыруу, резерв түзүү; **резервировать запасы нефти** нефтинин запастарын резервге калтыруу.

РЕЗЕРВИСТ м. воен. резервист, резервде туруучу (чыныгы согуштук кызматтан бошотулуп, резервге чыгарылган согуштук кызматкер).

РЕЗЕРВНЫЙ ая, -ое **1. резерв 3-кө т.;** резервдеги; **резервные войсковые части** резервдеги согуштук бөлүктөр; **2. резерв 1-ге т.;** резервдеги, резервдик; **резервный капитал** эк. резервдеги капитал (мүмкүн болуучу зыяндардын ордун басуу үчүн пайдадан бөлүнүп коюлган капитал); **резервный фонд** эк. резервдик фонд (мамлекеттин алтын монеталары, кымбат баалуу металлдары, асыл тоштары жана ошол сыяктуу запастары).

РЕЗЕРВУАР м. резервуар (суюктук же газ куюла турган чукур же идиш).

РЕЗЕЦ м. **1. (инструмент)** кескич (аспан); **токарный резец** токардык кескич; **резец скульптора** скульптордун кескичи; **2. (передний зуб)** мандай тиш, кашка тиш.

РЕЗИДЕНТ м. резидент, элчи (**1. дипломаттык өкүл;** **2. бир мамлекеттин экинчи бир мамлекетте дайыма жашоочу гражданини;** **3. чет мамлекеттик разведканын башка бир мамлекеттеги жашырын уполномочени).**

РЕЗИДЕНЦИЯ ж. резиденция (өкмөт же өкмөт баштыгы туруучу жай).

РЕЗИНА ж. резина, резикке; **изделия из резины** резинадан жасалган буюмдар.

РЕЗИНКА ж. **1. (для стирания написанного)** өчүрүүчү резинке; **чернильная резинка** сыя менен жазылганды өчүрүүчү резинке; **резинка для карандашей** карандаш менен жазылганды өчүрүүчү резинке; **2. (про-резиненная тесёмка)** резинке (резинке тасма); **подвязка из резинки** резинкеден жасалган байлагыч, подвязка.

РЕЗИНОВЫЙ, ая, -ое **резина-га т.;** **резиновая промышленность** резина өнөр жайы; **резиновая подошва** резинке таман; **резиновый мяч** резинке топ, резинадан жасалган, топ.

РЕЗКА ж. см. резание I; **резка хлеба** нан кесүү, нан тууроо; **резка солёмы** саман тууроо.

РЭЗКИЙ, ая, -ое **1. (острый, пронизывающий)** катуу, чыдагыс; **рэзкий ветер** катуу шамал; **рэзкий холод** катуу суук, чыдагыс суук, ызгаар; **рэзкая боль** чыдагыс оору, катуу оору; **2. (внезапный)** чукул, тез; **рэзкое изменение температуры** температуранын чукул өзгөрүлүшү; **3. (неприятно действующий)** жагымсыз катуу, жаман таасир кылуучу, ачуу, күчтүү; **рэзкий свет** күчтүү жарык; **рэзкий запах** күчтүү жыт; **рэзкие звуки** жагымсыз катуу добуш; **рэзкий голос** ачуу үн; **4. (отчётливый)** ачык, даана, кескин; **5. (грубый)** катуу, одоно, копол, корс; **рэзкие слова** катуу сөздөр, одоно сөздөр; **6. (суровый, прямой)** катуу (айтылган); **подвергнуть рэзкой критике** катуу сынга алуу.

РЭЗКО нареч. **1. (внезапно)** чукул, тез; **погода резко изменилась** аба ырайы чукул өзгөрүлдү; **2. (неприятно)** жагымсыз, жаман, ачуу, күчтүү; **его голос резко прозвучал** анын үнү эң эле ачуу (жагымсыз) чыкты; **3. (грубо)** катуу, одоно, копол, корс; **он резко ответил** ал одоно жооп берди; **рэзко обойтись** катуу мамиле кылуу, корс мамиле кылуу.

РЭЗКОСТЬ ж. **1.** жагымсыздык, ачуулук; **резкость голоса** үндүн ачуулугу, үндүн жагымсыздыгы; **2. (грубость)** катуулук, одонолук, кополдук, корстук; **резкость ответа** жооптун катуулугу, жооптун одонолугу, жооптун кополдугу; **3. (резкие слова)** катуу сөз, көңүлгө катуу тие турган сөз; **наговорить резкостей** көңүлгө катуу тие турган сөздөр айтуу.

РЕЗНОЙ, ая, -ое оймо, чийме, оюп жасалган; **резные украшения** оймолуп жасалган кооздуктар (мис. жыгачка, сөөккө ж.б.).

РЕЗНУТЬ однокр. разг. см. резать 1, 5, 6.

РЕЗНЯ ж. кыргын, бычакташуу, кылычташуу, бычактап кыруу, кылычтап кыруу.

РЕЗОЛЮТИВНЫЙ, ая, -ое корутунду, корутундуланган; **резолютивная часть решения** чечимдин корутунду бөлүгү.

РЕЗОЛЮЦИЯ ж. **1. (решение, постановление)** резолюция (бир маслени чечүү жөнүндө кабыл алынган чечим, токтом); **принять резолюцию** резолюция кабыл алуу; **2. (надпись на деловой бумаге)** резолюция (кызмат казасына жазылган пикир); **наложить резолюцию** резолюция салуу.

РЕЗОН м. разг. жүйө, жөн; **в этом есть свой резон** мунун өзүнчө бир жүйөсү (жөнү) бар.

РЕЗОНАНС м. **1. (слышимость)** резонанс (тыбыштын жаңырып угулушу); **в этом зале хороший резонанс** ушул залда резонанс жакшы; **2. перен. (отзвук, отголосок)** резонанс, жаңырык (сөздүн, пикирдин, окуянын жаңырыгы).

РЕЗОНАТОР м. физ. резонатор (тыбышты күчөтө турган прибор).

РЕЗОНЁР м. резонёр (**1. көп сүйлөгөндү жакшы көргөн, кургак чечен;** **эзме насыятчы;** **2. лит. автордун окуяга болгон мамилесин көрсөтүүчү пьесанын же романдын каарманы).**

РЕЗОНЁРСКИЙ, ая, -ое **резонёр-го т.;** резонёрдук менен.

РЕЗОНЁРСТВО ср. резонёрдук (сүйлөөктүк; кургак чечендик).

РЕЗОНЁРСТВОВАТЬ несов. резонёрдук кылуу (кургак чечендик кылуу).

РЕЗОНИРОВАТЬ несов. резонанс берүү; **стены зала хорошо резонируют** залдын стеналары жакшы резонанс берет.

РЕЗОННЫЙ, ая, -ое разг. орундуу, жүйөлүү, жөн-дүү, жөнү бар; **резонная мысль** жүйөлүү ой; **резонный вопрос** орундуу суроо.

РЕЗУЛЬТАТ м. жыйынтык, натыйжа; **результаты конкурса** конкурстун жыйынтыгы; **опыт дал положительный результат** тажрыйба жакшы натыйжа берди; **в результате** натыйжада, натыйжасында, аягында.

РЕЗУЛЬТАТИВНЫЙ, ая, -ое корутундулуу, жыйынтыктоочу.

РЭЗЧИК м. **1. (мастер по резьбе)** оймочу (жыгач, сөөк жана башкалардан оюп кооздук түшүрүүчү чебер адам); **2. (резальщик)** кесүүчү; **резчик бумаги** кагаз кесүүчү адам.

РЕЗЬ *жс.* чанчып оорутуу, сайгылашып оорутуу, ачыштырып оорутуу; **резь в животе** ич сайгылашып ооруу.

РЕЗЬБА *жс.* 1. (выделка узоров) оймолоо, оймолоп кооздоо; 2. (рисунки на дереве, кости) оймо (жыгач, сөөк жана башкалардагы кооздолуп жасалган оюу); **красивая резьба** кооз оймо, жакшынакай оймо; 3. *тех.* (винтовая нарезка) резьба, бураманын сайы (мис. винтте, гайкада).

РЕЗЮМЕ *ср. нескл.* резюме (жыйынтык, кыскача корутунду кылып айтылган негизги пикир); **резюме доклад** докладдын резюмеси.

РЕЗЮМИРОВАТЬ *сов. и несов. что* резюмелөө (жыйынтыктоо, негизги пикирди кыскача корутундулап айтуу); **резюмировать прения** жарыш сөздөрдү резюмелөө.

РЕЙД *м. мор.* рейд (деңизде – портко кире бериште кемелер токтоого жайлуу жер).

РЕЙД *м. 1.* воен. рейд (душмандын тылына аттуу аскердин же башка бөлүктүн кирип барышы); **кавалерийский рейд** кавалериялык рейд; **воздушный рейд** аба рейди; 2. *перен.* рейд (күтүлбөгөн жерден жүргүзүлүүчү коомдук текшерүү).

РЕЙДЕР *м. воен.-мор.* рейдер (деңиз жолдорунда душмандын соода кемелерин жоготуу үчүн өзүнчө согуштук операцияларды жүргүзүүчү согуштук кеме).

РЕЙДИРОВАТЬ *сов. и несов. воен.* рейд жасоо, рейдге чыгуу.

РЕЙДОВЫЙ *м. ая, -ое* рейд I-ге т.; **рейдовая стоянка** рейдде туруу жайы.

РЕЙДОВЫЙ *м. ая, -ое* рейд II-ге т.

РЕЙКА *жс.* рейка (1. жука, ичке тактайча; 2. геод. нивелировка жүргүзүүдө бийиктикте белгилөө үчүн бөлүктөрү бар жука узун тактайча).

РЕЙС *м.* рейс (белгилүү маршрут боюнча кеме, самолёт, автобустар ж.б. жүрө турган жол).

РЕЙСОВЫЙ, *ая, -ое* рейс-ке т.; рейстик; **рейсовые перевозки** рейстик жүк ташуулар; **рейсовый самолёт** рейстик самолёт, рейс менен жүрүүчү самолёт.

РЕЙСФЕДЕР *м.* рейсфедер (туш менен сызык тартуу учун колдонулуучу чертёж жабдыгы).

РЕЙСШИНА *жс.* рейсшина (бир башында тик туура жыгачы бар, чертёждо колдонулуучу чоң сызгыч).

РЕЙТУЗЫ *только мн.* рейтуз (1. тар шым; 2. аялдар жана балдар кие турган сокмо дамбал).

РЕЙХСТАГ *м.* рейхстаг (1. Германиядагы 1945-жылга чейинки парламент; 2. Берлиндеги анын 1945-жылга чейинки үйү).

РЕКА *жс.* өзөн, дарыя, дайра, суу; **вверх по реке** өзөн боюнча жогору; **реки крови** суудай аккан кан; **тысячная толпа двигалась рекой** миндеген адамдар дарыядай агып келе жатты.

РЕКВИЕМ *м.* реквием (1. муз. кайгылуу музыкалык чыгарма; 2. рел. католиктердин өлгөндөр үчүн окула турган жаназасы).

РЕКВИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что* реквизициялоо, реквизиция кылуу (зордук менен мамлекеттин пайдасына алуу).

РЕКВИЗИТ *м. театр.* реквизит (театрда оюн коюу үчүн колдонула турган үй буюмдары).

РЕКВИЗИЦИОННЫЙ, *ая, -ое* реквизиция-га т.; реквизициялоочу.

РЕКВИЗИЦИЯ *жс.* реквизиция, реквизициялоо, реквизиция кылуу (жеке менчикти же коомдук мүлктү

мамлекеттин карамагына акча төлөп же убактылуу мажбурлоо түрдө алуу).

РЕКЛАМА *жс.* 1. реклама (бир нерсени жалпыга маалым кылуу максатында кулактандыруу, радио аркылуу билдирүү, жарыялоо); **театральная реклама** театр рекламасы; **световая реклама** жарык менен берилүүчү реклама (электрдин жарыгы менен жазылган реклама); 2. реклама (жалпыга белгилүү кылуу максатында бирөө же бир нерсе жөнүндө таратуу).

РЕКЛАМАЦИОННЫЙ, *ая, -ое* рекламация-га т.; рекламациялануучу.

РЕКЛАМАЦИЯ *жс.* ком. рекламация, рекламациялоо, рекламация кылуу (товардын жаман сапатына нааразылык көрсөтүп, кеткен чыгымды төлөп берүүнү талап кылуу).

РЕКЛАМИРОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. рекламалоо, реклама кылуу; 2. (чрезмерно расхвалить) өт эле мактай берүү, ыгы жок мактоо; 3. ком. рекламациялоо, рекламация кылуу.

РЕКЛАМНЫЙ, *ая, -ое* реклама-га т.

РЕКОГНОСЦИРОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. воен. рекогносцировка кылуу; **рекогносцировать расположение противника** душмандын орношкон жайын рекогносцировка кылуу (душмандын жайын чалгындоо); 2. геод. рекогносцировка кылуу; **рекогносцировать местность** жерди рекогносцировка кылуу.

РЕКОГНОСЦИРОВКА *жс.* 1 рекогносцировка, рекогносцировка кылуу (чалгындоо, разведка кылуу); 2. рекогносцировка (планга тушүрөрдөн мурун алдын ала текшерип, изилдеп көрүү); **вернуться из рекогносцировки** рекогносцировкадан кайтып келүү (разведкадан, текшерүүдөн).

РЕКОГНОСЦИРОВОЧНЫЙ, *ая, -ое* рекогносцировка-га т.

РЕКОМЕНДАТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* рекомендация-га т.; рекомендация кылынган, рекомендация кылуучу, рекомендацияланган; **рекомендательное письмо** рекомендация кылуучу кат; **рекомендательный список литературы** рекомендация кылынган адабияттардын тизмеси.

РЕКОМЕНДАЦИЯ *жс.* 1. (действие) рекомендациялоо, рекомендация кылуу, рекомендация берүү, сунуш кылуу; 2. (отзыв) рекомендация (жазуу түрүндө же оозеки, көбүнчө мактап, берилген баа); **он получил хорошую рекомендацию** ал жакшы рекомендация алды.

РЕКОМЕНДОВАТЬ *сов. и несов.* 1. кого-что (дать отзыв) рекомендациялоо, рекомендация кылуу, рекомендация берүү, рекомендовать этүү, сунуш кылуу, көрсөтүү; **рекомендовать опытного работника** тажрыйбалуу кызматкерди сунуш кылуу; **это его плохо рекомендует** бул аны жаман жагынан көрсөтөт; 2. что (советовать) кеңеш берүү, сунуш кылуу; **рекомендую вам прочесть эту книгу** сизге ушул китепти окуп чыгууга кеңеш берем (сунуш кылам); 3. кого, уст. (представить) тааныштыруу.

РЕКОМЕНДОВАТЬСЯ 1. несов. страд. к рекомендовать; 2. сов. и несов. уст. (при знакомстве) өзүн «паланчамын» деп өзүнүн ким экенин айтуу (биринчи жолу таанышкан кезде өзүнүн аты-жөнүн айтуу).

РЕКОНВЕРСИЯ *жс.* эк. реконверсия, реконверсиялоо, реконверсия кылуу (мурунку калыбына келтирүү); **реконверсия промышленности** өнөр жайды реконверсиялоо, өнөр жайды реконверсия кылуу.

РЕКОНСТРУИРОВАТЬ сов. и несов. что реконструкция кылуу, кайрадан куруу.

РЕКОНСТРУИРОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. (перестраиваться) реконструкция кылынуу, кайрадан курулуу, кайрадан түзүлүү; 2. несов. страд. к **реконструировать**.

РЕКОНСТРУКТИВНЫЙ, ая, -ое реконструкция-га т.; **реконструктивный период** реконструкция мезгили (учуру).

РЕКОНСТРУКЦИЯ ж. реконструкция, реконструкция кылуу, кайрадан куруу (бир нерсени жаңы принцип боюнча түп тамырынан бери кайтадан куруу, кайрадан жабдуу).

РЕКОРД м. рекорд (жетишкендиктин эң жогорку көрсөткүчү, эң мыкты натыйжа); **поставить новый рекорд** жаңы рекордго жетүү; **установить рекорд** рекорд жасоо; **мировой рекорд** дүйнөлүк рекорд; **рекорд добычи угля** көмүр чыгаруунун рекорду.

РЕКОРДНЫЙ, ая, -ое рекорд-го т.; рекорддук; **рекордные достижения** рекорддук жетишкендиктер; **рекордные цифры** рекорддук цифралар; **рекордная скорость полета** учуунун рекорддук ылдамдыгы.

РЕКОРДСМЕН м. спорт. рекордсмен (рекорд алган, эң жогорку көрсөткүчкө ээ болгон спортсмен).

РЕКОРДСМЕНКА женск. р. к. рекордсмен; рекордсменка.

РЕКРУТ м. ист. рекрут (падышалык Россияда - армияга жаңы алынган солдат).

РЕКРУТИРОВАТЬ сов. и несов. кого 1. ист. (взять в рекруты) рекрут кылып алуу, аскерге чакыруу; 2. перен. (набрать, пополнить свой состав) өзүнүн составын толуктоо.

РЕКРУТСКИЙ, ая, -ое рекрут-ка т.; рекруттук.

РЕКСИТ м. горн. рексит (тоо иштеринде колдонула турган жарылуучу зат).

РЕКТИФИКАТ м. тех. ректификат (тазаланган спирт).

РЕКТИФИКАТОР м. тех. ректификатор (ректификациялоочу аппарат).

РЕКТИФИКАЦИЯ ж. 1. тех., хим. (очистка от примесей) ректификация, ректификациялоо, ректификация кылуу (кошундулардан тазалоо); **ректификация спирта** спиртти ректификациялоо; 2. мат. ректификация, ректификациялоо, ректификация кылуу (кыйышкы сызыктын узундугун эсептеп чыгуу).

РЕКТИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что, тех., хим., мат. ректификациялоо, ректификация кылуу.

РЕКТОР м. ректор; **ректор университета** университеттин ректору.

РЕКТОРСКИЙ, ая, -ое ректор-го т.; **ректорский кабинет** ректордун кабинети.

РЕКТОРСТВО ср. ректордук (ректордун кызматы).

РЕЛЕ ср. нескл., тех. реле (электрдин приборлорун же машинаны күчтүү токко кошуу үчүн колдонулуучу прибор).

РЕЛЕЙНЫЙ, ая, -ое реле-ге т.; релелик; **релейная связь** релелик байланыш.

РЕЛИГИОЗНОСТЬ ж. динчилдик.

РЕЛИГИОЗНЫЙ, ая, -ое динчил, диндик, диний; **религиозный человек** динчил адам.

РЕЛИГИЯ ж. дин.

РЕЛИКВИЯ ж. 1. церк. реликвия (динчилдердин көз карашы боюнча өтө касиети, керемети бар дин буюму); 2. перен. реликвия (эстелик; унутулгус ардактуу нерсе); **семейные реликвии** үй-бүлөлүк реликвиялар.

РЕЛИКТ м. реликт (байыркы доордон калдык катарында сакталып калган организм, кубулуш же буюм).

РЕЛИКТОВЫЙ, ая, -ое реликт-ке т.; реликтилик; **реликтовые формы** реликтилик формалар (эң байыркы доорлордон сакталып калган айбандардын жана өсүмдүктөрдүн түрлөрү).

РЕЛЬЕФ м. 1. (выпуклое изображение) рельеф (бир жалпак нерсенин үстүнө томтойтуп тартылган сүрөт); **глобус с рельефами** рельефтүү глобус; 2. геогр. рельеф (кандайдыр бир орунда жер бетинин түзүлүшү).

РЕЛЬЕФНО нареч. 1. (выпукло) рельефтүү болуп, рельефтүү түрдө, дөмпөйүп, томпоюп; 2. перен. (отчётливо) рельефтүү, ачык, даана.

РЕЛЬЕФНОСТЬ ж. 1. (выпуклость) рельефтүүлүк (дөмпөгөйлүк, томпогойлук); 2. перен. (отчётливость, выразительность) рельефтүүлүк, ачыктык, дааналуулук, дааналык.

РЕЛЬЕФНЫЙ, ая, -ое 1. (выпуклый) рельефтүү; **рельефные буквы** рельефтүү тамгалар (томпок кылып жасалган тамгалар, ариптер); 2. перен. (отчётливый, выразительный) рельефтүү, даана, ачык-айкын; **рельефное описание** рельефтүү сүрөттөп жазуу, даана сүрөттөп жазуу.

РЕЛЬС м. рельс (темир жолдун темири); **железнодорожные рельсы** темир жол рельстери; **поставить на рельсы что-л.** бир нерсени рельске коюу, бир нерсени жолго коюу; **перевести на рельсы чего-л.** бир нерсени рельске которуу, кандайдыр башка бир кызматтын жолуна салуу (түшүрүү).

РЕЛЬСОВЫЙ, ая, -ое рельс-ке т.; рельстүү; **рельсовый путь** рельстүү жол; **рельсовая сеть** рельстүү тармак; **рельсовый транспорт** рельстүү транспорт.

РЕЛЬСОПРОКАТНЫЙ, ая, -ое рельс жасоочу; **рельсопрокатный завод** рельс жасоочу завод; **рельсопрокатный цех** рельс жасоочу цех.

РЕЛЯТИВИЗМ м. филос. релятивизм (объективдүү дүйнөнү билүүгө боло тургандыкты танган жана бардык билимди относительный билим деп эсептөөчү идеалисттик окуу).

РЕЛЯТИВИСТ м. релятивист (релятивизмди жактоочу).

РЕЛЯТИВИСТКИЙ, ая, -ое релятивист-ке т.; релятивисттик; **релятивистский взгляд** релятивисттик көз караш.

РЕЛЯТИВНЫЙ, ая, -ое релятивдүү.

РЕЛЯЦИЯ ж. воен. уст. реляция (1. өзүнүн аскерлеринин согуштук аракеттери тууралуу жазган командирдин билдирүүсү; 2. сыйлоого сунуш кылган кезде согушта көрсөткөн баатырдыкты толук жазып көрсөтүү).

РЕМАРКА ж. ремарка (1. китептин четине жазылган эскертүүлөр, белгилер; 2. театр, пьесада аракеттин жагдайы, геройлордун мүнөзү, алардын жүрүш-турушу, чыгыш-кириштери жөнүндө автор тарабынан жазылган тексттер; пьесанын сүйлөнбөй турган тексттери).

РЕМЕЗ м. зоол. куркулдай.

РЕМЁН м. 1. (полоса кожи, ткани) кайыш боо, узун ичке кайыш; кайыш кур, илгич (пояс); **ремень для прав-**

ки бритв устараны жанып курчутуучу кайыш; **2. рѣмни** *мн. (для ручного багажа)* жүк тангыч кайыш.

РЕМЕСЛЕННИК *м.* **1.** өнөрпоз, уста, кол өнөрчү; **2. перен. неодобр.** ремесленник, демилгесиз, ынтасыз иштөөчү адам; **3. (ученик ремесленного училища)** ремесленник (*ремеслолук училищенин окуучусу*).

РЕМЕСЛЕННИЧЕСКИЙ, ая, -ое **ремесленник** *2-ге т.*; ремесленниктерче; **ремесленническое отношение к искусству** *неодобр.* искусствого ремесленниктерче мамиле кылуу.

РЕМЕСЛЕННИЧЕСТВО *ср.* **1.** (занятие ремеслом) өнөрпоздук кылуу, усталык кылуу, кол өнөрчүлүк кылуу; **2. перен. пренебр.** демилгесиз, ынтасыз иштөө.

РЕМЕСЛЕННЫЙ, ая, -ое **ремесло**-го *т.*; ремеслолук; **ремесленное училище** ремеслолук училище.

РЕМЕСЛО *ср.* (*мн. ремёсла*) өнөр, устачылык, кол өнөр; **сапожное ремесло** өтүкчүлүк; **столярное ремесло** жыгач устачылык.

РЕМЕШОК *м.* *уменьш. от ремёнь* **1** кичинекей тилке кайыш, кичинекей кайыш боо, кичинекей кайыш кур.

РЕМЁННЫЙ, ая, -ое **ремень**-ге *т.*; **ременный кнут** кайыш камчы; **ременная передача** *тех.* кайыш аркылуу жүргүзүү, кайыш менен жүргүзүү (*мис. молотилкада*).

РЕМИЗА *жс. текст.* **1.** ремиза (*токуу станогунун бир бөлүгү*); **2. чаще мн.** (хлопчатобумажные обрезки) кесинди-үзүндүлөр, кыйкымдар (*кездеменин*).

РЕМИЛИТАРИЗАЦИЯ *жс. полит.* ремилитаризация, ремилитаризациялоо (*мурун куралсыздандырылган территорияны, мамлекетти кайтадан куралдандыруу, согуш өнөр жайларын кайтадан түзүү ж.б.*).

РЕМИЛИТАРИЗОВАТЬ *сов. и несов. что, полит.* ремилитаризациялоо.

РЕМИНИСЦЕНЦИЯ *жс.* **1.** (смутное воспоминание) реминисценция, элес-булас гана эсинде калуу; **2. (в художественном произведении)** реминисценция (*көркөм чыгармада башка чыгарманын аңдан тышкары таасиринин билинип турушу*).

РЕМОНТ *м.* **1.** (починка, исправление) ремонт, ремонттоо, ремонт кылуу (*эскирип жыртылган, бузулган нерсени оңдоо, түзөө*); **ремонт домов** үйлөрдүн ремонту; **ремонт обуви** бут кийимди ремонттоо; **ремонт железнодорожных путей** темир жолдорду ремонттоо; **капитальный ремонт** капиталдык-ремонт (*чоң ремонт*); **текущий ремонт** күндөлүк ремонт (*майда ремонт*); **2. воен.** ремонт (*войсколордо кемиген аттардын ордун толтуруу*); **3. с.-х.** толтуруу (*жаш малды өстүрүү аркылуу малдын санын көбөйтүү, кошумчалоо*).

РЕМОНТЁР *жс. воен. уст.* ремонтёр (*революцияга чейинки Россияда - аскерлер үчүн ат алуучу офицер*).

РЕМОНТИРОВАНИЕ *ср. см. ремонт 1.*

РЕМОНТИРОВАТЬ *сов. и несов. что 1.* ремонттоо, ремонт кылуу; **ремонтировать квартиру** квартираны ремонттоо, квартираны ремонт кылуу; **2. воен. (пополнять лошадей)** ремонттоо, ремонт кылуу (*войсколордо кемиген аттардын ордун толтуруу*).

РЕМОНТНЫЙ, ая, -ое **1. ремонт 1-ге т.**; **ремонтные мастерские** ремонттоо мастерскаялары; **2. ремонт 2-ге т.**; **ремонтные работы** ремонт жумуштары; **ремонтные лошади** ремонттоо үчүн алынган аттар (*войсколордо кемиген аттардын ордун толтуруу үчүн алынган аттар*); **ремонтная комиссия** ремонт кылуу үчүн ат сатып алуу-

чу комиссия; **3. с.-х. (дающий приплод)** төлдөй турган, төлдөөчү.

РЕНАТУРАЛИЗАЦИЯ *жс. офиц.* ренатурализация, ренатурализациялоо, ренатурализация кылуу (*белгилүү бир өлкөнүн граждандык укуктарын кандайдыр бир себеп менен жоготкон адамдардын граждандык укуктарын калыбына келтирүү*).

РЕНАТУРАЛИЗОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, офиц.* ренатурализациялоо, ренатурализация кылуу.

РЕНЕГАТ *м. презр.* ренегат (*өз ишенимин өзгөртүп, душман тарабына өткөн киши, чыккынчы*).

РЕНЕГАТСТВО *ср. презр.* ренегатство, ренегаттык (*өз ишенимин өзгөртүп, душман тарабына өтүүчүлүк, чыккынчылык*).

РЕНЕССАНС *м.* ренессанс (**1. 15–16** кылымдарда Батыш Европада - илим жана искусствонун кайра гүлдөп өсө баштаган заманы; **2. ушул заманда формага келтирилген архитектура стили**).

РЕНОМЕ *ср. нескл.* атак, абийир.

РЕНТА *жс. эк.* рента (*капиталдан, мүлктөн же жерден түшүүчү доход*); **земельная рента** жер рентасы; **абсолютная рента** абсолюттук рента (*капиталисттик өлкөлөрдө – жер ээлери алуучу кошумча нарктын бир бөлүгү*); **дифференциальная рента** дифференциалдуу рента (*капиталисттик өлкөлөрдө – жердин семиздигинин айырмасына, жердин участогунун алыс же жакын тургандыгына, жерге жумшалган кошумча капиталга жараша алына турган рента*).

РЕНТАБЕЛЬНОСТЬ *жс. эк.* рентабелдүүлүк (*доходдуулук, кирешелүүлүк, пайдалуулук*); **рентабельность производства** өндүрүштүн рентабелдүүлүгү.

РЕНТАБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое рентабелдүү (*доходдуу, кирешелүү, пайдалуу*); **рентабельное предприятие** рентабелдуу ишкана.

РЕНТГЕН *м. физ., мед. 1.* (рентгеновы лучи) рентген (*электромагнит толкундарынын тобуна жатуучу, көзгө көрүнбөс шоолалар; бул шоолалар тунук эмес буюмдардан өтүп кетип, алардын ичин жарык, тунук кылып көрсөтөт*); **2. (просвечивание)** рентген, рентгенге кароо (*жогорудагыдай шоола менен жарык кылып кароо, көрүү*).

РЕНТГЕНИЗАЦИЯ *жс. мед.* рентгенизация, рентгенизация кылуу (**1. дарылоо максаты менен рентген шоолалары аркылуу жарык кылып көрүү; 2. рентген шоолалары аркылуу дарылоо**).

РЕНТГЕНИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, мед.* рентгенизациялоо, рентгенизация кылуу.

РЕНТГЕНОВ: **рентгеновы лучи** *физ., мед.* рентген шоолалары, рентген нурлары.

РЕНТГЕНОВСКИЙ, ая, -ое **рентген**-ге *т.*; рентгендик; **рентгеновский снимок** рентген сүрөтү; **рентгеновский кабинет** рентген кабинети; **рентгеновские лучи** рентген шоолалары, рентген нурлары.

РЕНТГЕНОГРАММА *жс. физ., мед.* рентгенограмма (*рентген шоолаларынын жардамы менен түшүрүлгөн рентгендик сүрөт*).

РЕНТГЕНОГРАФИЯ *жс.* рентгенография (**1. рентген шоолаларынын жардамы менен заттарды изилдөө жөнүндөгү илим; 2. рентген шоолаларынын жардамы менен сүрөт түшүрүү**).

РЕНТГЕНОЛОГ *м.* рентгенолог (*рентгенология жана рентгенотерапия жагынан специалист*).

РЕНТГЕНОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое рентгенология-га т.; рентгенологиялык.

РЕНТГЕНОЛОГИЯ жс. мед. рентгенология (рентген шоолалары жана аларды колдонуу жөнүндөгү окуу).

РЕНТГЕНОСКОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое рентгеноскопия-га т.; рентгеноскопиялык.

РЕНТГЕНОСКОПИЯ жс. физ., мед. рентгеноскопия (рентген шоолаларынын жардамы менен көрүү).

РЕНТГЕНОТЕРАПИЯ жс. мед. рентгенотерапия (рентген шоолалары менен дарылоо).

РЕНТГЕНОТЭХНИКА жс. тех., мед. рентгенотехника (рентген шоолаларын чыгаруу жана алардан пайдалануу үчүн иштетиле турган аспаптар).

РЕНТНЫЙ, ая, -ое рентга-га т.

РЕОРГАНИЗАЦИОННЫЙ, ая, -ое реорганизация-га т.; реорганизациялык; **реорганизационный период** реорганизация мезгили, кайрадан уюштуруу мезгили, кайрадан (кайтадан) түзүү мезгили.

РЕОРГАНИЗАЦИЯ жс. реорганизация; реорганизация кылуу, кайрадан уюштуруу, кайрадан (кайтадан) түзүү.

РЕОРГАНИЗОВАТЬ сов. и несов. что реорганизациялоо, реорганизация кылуу, кайрадан уюштуруу, кайрадан (кайтадан) түзүү.

РЕОРГАНИЗОВАТЬСЯ сов. и несов. реорганизациялануу, реорганизация кылынуу, кайрадан уюштурулуу, кайрадан (кайтадан) түзүлүү.

РЕОСТАТ м. физ. реостат (токтун чыңалышын жана күчүн жөнгө салып туруучу прибор).

РЭПА жс. шалкан, шалгам; дешёвле пареной репы погов. текейден да арзан.

РЕПАРАЦИИ мн. (ед. репарация жс.) полит. репарациялар (согуштан тартылган зыяндарды бүт бойдон же анын бир канча бөлүгүн жеңилген өлкө жеңген өлкөгө төлөө).

РЕПАРАЦИОННЫЙ, ая, -ое репарации-ге т.; репарациялык; **репарационные платежи** репарациялык төлөмдөр.

РЕПАТРИАНТ м. полит. репатриант (репатриация болгондуктан өзүнүн мурун турган жерине кайтып келаткан адам).

РЕПАТРИАНТКА женск. р. к репатриант.

РЕПАТРИАЦИЯ жс. полит. репатриация, репатриациялоо, репатриация кылуу (согуштук туткундарды, граждандык туткундарды, качкындарды өзүнүн мурун турган жерине кайтаруу).

РЕПАТРИИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что, полит. репатриациялоо, репатриация кылуу.

РЕПАТРИИРОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. репатриациялануу, репатриация кылынуу; 2. несов. страд. к репатриировать.

РЕПЕЙ м. см. репейник.

РЕПЕЙНИК м. бот. уйгак.

РЕПЕЙНЫЙ, ая, -ое репейник-ке т.

РЕПЕРТУАР репертуар (1. театрда коюла турган пьесалар; 2. актёр аткаруучу ролдор; обончулар, музыканттар аткаруучу музыкалык, адабий чыгармалар).

РЕПЕРТУАРНЫЙ, ая, -ое репертуар-га т.; репертуардык; **репертуарный комитет** репертуар комитети (театрларда коюлуучу пьесаларга жана башкаларына жетекчилик кыла турган комитет); **репертуарный план**

репертуардык план (театрларда коюла турган пьесалардын жана башка нерселердин иш планы).

РЕПЕТИР м. репетир (чөнтөк саатында – саат жана минуталардын санын уруп турган механизм).

РЕПЕТИРОВАТЬ несов. 1. что репетициялоо, репетиция кылуу (оюн кылуу үчүн даярдануу, жаттоо); **репетировать пьёсу** пьесаны репетиция кылуу; 2. кого (не успевающего ученика) репетициялоо, репетиция кылуу (сабакка жетише албаган окуучуга кошумча сабак үйрөтүү, сабак үйрөтүү үчүн жардам көрсөтүү).

РЕПЕТИТОР м. репетитор (сабакка жетише албаган окуучуга жардам кылуучу мугалим).

РЕПЕТИТОРСКИЙ, ая, -ое репетитор-го т.

РЕПЕТИТОРСТВО ср. репетитордук (сабакка жетише албаган окуучуга жардам кылуу иши, репетитордун иши).

РЕПЕТИЦИОННЫЙ, ая, -ое репетиция 1-ге т.; репетициялык; **репетиционный зал** репетиция залы, репетициялык зал.

РЕПЕТИЦИЯ жс. 1. театр. репетиция, репетициялоо, репетиция кылуу (оюн коюу, чыгып сүйлөө үчүн алдын ала даярдануу, жаттоо); 2. (в часах) репетиция (сааттын уруп туруучу механизми жана анын уруп турушу).

РЕПЕТОВАТЬ сов. и несов. что репетовать этүү (бирөө тарабынан берилген сигналдардын туура түшүнүлгөндүгүн билдирүү үчүн ошол сигналдарды кайталоо).

РЕПИЦА жс. анат. куймалчак; чычан.

РЕПЛИКА жс. реплика (1. бирөө сүйлөп жаткан кезде, ага каяша кылып же жооп иретинде үн чыгарып кыскача айтуу; 2. театр. экинчи актёрдун сөзүнөн мурун биринчи актёрдун айта турган соңку сөздөрү).

РЕПОРТАЖ м. репортаж (1. репортёрдун иши, газетага кабар берип туруу; 2. информациялык мүнөздөгү кабарлар жана кичинекей макалалар).

РЕПОРТЁР м. репортёр (жергиликтүү турмуштун окуяларынан кабар берип туруучу газета кызматкери).

РЕПОРТЁРСКИЙ, ая, -ое репортёр-го т.; репортёрдук; **репортёрская заметка** репортёрдун кабары.

РЕПРЕССИВНЫЙ, ая, -ое репрессия-га т.; репрессиялык; **репрессивные меры** репрессиялык чаралар.

РЕПРЕССИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что репрессиялоо, репрессия кылуу, жазалоо.

РЕПРЕССИЯ жс. репрессия (жазалоо, кысымдоо, жаза чарасы, жаза берүү).

РЕПРОДУКТОР м. репродуктор.

РЕПРОДУКЦИОННЫЙ, ая, -ое репродукция-га т.

РЕПРОДУКЦИЯ жс. репродукция (1. фото, полигр. бир нерсенин сүрөтүн фотографияга түшүрүү, клишеге алуу жана ал сүрөттөрдү көбөйтүү; 2. иск. типографиялык боёк менен кагазга басып чыгарылган сүрөт, картина).

РЕПРОДУЦИРОВАТЬ сов. и несов. что, фото, полигр. репродукциялоо, репродукция кылуу (бир нерсенин сүрөтүн фотографияга түшүрүү, клишеге алуу жана көбөйтүү).

РЕПС м. (ткань) репс, ырапыс (кездеменин бир түрү).

РЕПТИЛИЯ жс. зоол. рептилия (сойлоп жүрүүчү жаныбарлар: жылан, кескелдирик ж.б.).

РЕПТИЛЬНЫЙ, ая, -ое презр. эки жүздүү, сатылып кетүүчү.

РЕПУТАЦИЯ *жс.* репутация (*абруй, бедел, абийир*); **незаятная репутация** булганбаган репутация.

РЭПЧАТЫЙ, ая, -ое **рэнчатый лук** баш пияз.

РЕСКРИПТ *м. уст.* рескрипт (*революцияга чейинки Россияда – өзүнүн алкышын айтып, сыйлоо ж.б. жөнүндө падышанын букарага жазган каты*).

РЕСНИТЧАТЫЙ, ая, -ое **ресничка 2-ге т.**

РЕСНИЦА *жс.* кирпич; **длинные ресницы** музоо кирпич, узун кирпич.

РЕСНИЧКА *жс.* 1. *уменьш.-ласк. от ресница* кичине кирпич, кирпичче; 2. *биол. түкчө (айбандардын клеткаларындагы ичке, жип сыяктуу түкчө)*.

РЕСНИЧНЫЙ, ая, ое *см. реснитчатый*.

РЕСПЕКТАБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое көрөсөндүү, келбеттүү; **респектабельный вид** көрөсөндүү түр (*көрүнүш*).

РЕСПИРАТОР *м.* респиратор (*уулуу газдан, чаңдан оозду; көздү, кулакты сактай турган прибор*).

РЕСПУБЛИКА *жс.* республика; **Киргизская Советская Социалистическая Республика** Кыргыз Советтик Социалисттик Республикасы; **союзная республика** союздук республика; **автономная республика** автономиялуу республика.

РЕСПУБЛИКАНЕЦ *м. полит.* республикачыл (*республикалык түзүлүштү жактоочу*).

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ, ая, -ое **республика-га т.**; республикалык.

РЕССОРА *жс.* рессора (*жүктүн чайпалышын азайтуу, жеңилдетүү үчүн арабанын, вагондун, машинанын ж.б. кузовунун астына атайын коюлган солкулдук темир*); **на рессорах** рессордуу.

РЕССОРНЫЙ, ая, -ое **рессора-га т.**; рессордук, рессордуу.

РЕСТАВРАТОР *м.* 1. *иск.* реставратор (*искусствонун, чыгармаларын калыбына келтирүү жагынан специалист*); **художник-реставратор** художник-реставратор; 2. *полит.* реставратор (*революция кулаткан эски саясий түзүлүштү калыбына келтирүүнү жактоочу, ушул ишке катышуучу киши, реакционер*).

РЕСТАВРАЦИОННЫЙ, ая, -ое **реставрация 1-ге т.**; реставрация кылуучу; **реставрационные мастерские** реставрация кылуучу мастерскаялар.

РЕСТАВРАЦИЯ *жс.* 1. *иск.* реставрация, реставрациялоо, реставрация кылуу (*искусствонун эскирген, бузулган чыгармаларын калыбына келтирүү*); **реставрация картины** картинаны реставрация кылуу; 2. *полит.* реставрация, реставрациялоо, реставрация кылуу (*революция кулаткан эски саясий түзүлүштү калыбына келтирүү*).

РЕСТАВРИРОВАТЬ *сов. и несом.* что реставрациялоо, реставрация кылуу.

РЕСТОРАН *м.* ресторан.

РЕСТОРАННЫЙ, ая, -ое **ресторан-га т.**

РЕСУРС *м.* 1. *чаще мн. (запасы, источники средств)* ресурс (*запас, кирешенин булагы*); **неистощимые ресурсы** түгөнбөс ресурстар; 2. (*средство*) ресурс (*каражат*).

РЕТИВО *нареч.* тырышып, ынтасы менен.

РЕТИВОЕ *ср. фольк., поэт.* жүрөк; **забилось ретиво** жүрөк согуп кетти, жүрөк туйлады (*туйлап кетти*).

РЕТИВОСТЬ *жс. разг.* тырышчаактык, ынталуулук.

РЕТИВЫЙ, ая, -ое *разг.* 1. (*усердный*) тырышчаак, ынталуу; **ретивый работник** тырышчаак (*ынталуу*) кызматкер; 2. (*живой*) чакан, шамдагай, ойноктогон; **ретивый конь** ойноктогон ат.

РЕТИНА *жс. анат.* ретина (*көздүн тор кабыгы*).

РЕТИРАДА *жс. воен. уст.* 1. (*отступление*) артка чегинүү, артка карай кетүү; 2. (*укрепленное место*) ретирада (*артка чегинген убакта бекине турган крепосттук жай*).

РЕТИРОВАТЬСЯ *сов. и несом.* 1. *воен. уст.* (*отступить*) кетенчиктөө, артка чегинүү, артына кетүү; 2. *разг. (уйти)* билинбестен кетип калуу.

РЕТОРТА *жс. тех., хим.* реторта (*лабораторияда колдонула турган ичке моюндуу сүйрү идиш*).

РЕТРОГРАД *м. уст.* ретроград (*прогресске каршы, артта калган көз караштуу адам, реакционер*).

РЕТРОГРАДНЫЙ, ая, -ое **ретроград-га т.**

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ, ая, -ое ретроспективдүү, өткөнгө серп салган.

РЕТУШЁР *м.* ретушёр (*фотография негативдерин же сүрөттү боё менен оңдоп, түзөтүп туруучу киши*).

РЕТУШИРОВАНИЕ *ср.* ретуштоо (*фотография негативдерин же сүрөттөрдү боё менен оңдоо, түзөтүү*).

РЕТУШИРОВАТЬ *сов. и несом.* что ретуштоо (*фотография негативдерин же сүрөттөрдү боё менен оңдоо, түзөө*).

РЕТУШЬ *жс.* ретушь, ретуштоо.

РЕФЕРАТ *м.* реферат (1. *берилген темага карай жасалган доклад*; 2. *китептин, статьянын мазмунун, окуунун, илимий проблемалардын негизги жолдорун кыскача жазуу же оозеки айтуу*).

РЕФЕРАТНЫЙ, ая, -ое **реферат-ка т.**

РЕФЕРЕНДУМ *м. полит.* референдум (*эң маанилүү маселелер боюнча жалпы элдин добуш бериши, калктын кароосуна коюу*).

РЕФЕРЕНТ *м.* референт (1. *берилген тема боюнча доклад жасай турган адам*; 2. *белгилүү бир маселе жөнүндө консультация берүүчү, доклад кылуучу кызматчы*).

РЕФЕРЕНЦИЯ *жс. офиц.* референция (*рекомендация, берилген баа*).

РЕФЕРИРОВАТЬ *сов. и несом.* что рефераттоо.

РЕФЛЕКС *м.* 1. *физиол.* рефлекс (*жандуу организмдин тышкы таасирге кайтарган жообу, реакциясы*); **безусловный рефлекс** шартсыз рефлекс (*тубаса рефлекс*); **условный рефлекс** шарттуу рефлекс (*жашаган кезде организмдин жаңыдан алган рефлекс*); 2. *перен. (следствие, реакция)* натыйжа.

РЕФЛЕКСИВНЫЙ, ая, -ое *см. рефлексивный*.

РЕФЛЕКСИЯ *жс.* рефлексия (1. *физ. нурлардын чагылышы*; 2. *ой жүгүртүү; өз башынан өткөргөндөрдү анализ кылууга шыктуулук*).

РЕФЛЕКСОЛОГ *м.* рефлексолог (*рефлексология жагынан специалист*).

РЕФЛЕКСОЛОГИЧЕСКИЙ ая, -ое **рефлексология-га т.**; рефлексологиялык.

РЕФЛЕКСОЛОГИЯ *жс.* рефлексология (*рефлекс жөнүндөгү окууга негизделген, жүрүш-мүнөз тууралуу илим, рефлекстер жөнүндөгү илим*).

РЕФЛЕКТИВНЫЙ, ая, -ое **рефлекс-ке т.**; рефлексстүү (*аңдан, сезимден тыш*).

РЕФЛЕКТОР *м.* 1. *астр.* рефлектор (*чагылдыргыч, кабырыңкы күзгүлөр менен жабылган телескоп*); 2. *физ.* рефлектор (*жарыкты каалаган жакка карата чагылдыргыч нерсе*); **лампа с рефлектором** рефлектордуу лампа (*күзгү сыяктуу чагылдыргычы бар лампа*).

РЕФЛЕКТОРНЫЙ, ая, -ое **рефлектор-го т.**; рефлектордуу.

РЕФОРМА ж. реформа (*өзгөртүү, өзгөрүш, жакшылоо максаты менен кайта куруу*); **денежная реформа** акча реформасы; **произвести реформу чего-л.** бир нерсени реформалоо.

РЕФОРМАТОР м. реформатор, реформа кылуучу.

РЕФОРМАТОРСКИЙ, ая, -ое **реформатор-го т.**; реформатордук.

РЕФОРМАЦИЯ ж. *ист.* реформация (*16 кылымда Батыш Европада болгон римдик-католикттик чиркөөгө каршы диний кыймыл*).

РЕФОРМИЗМ м. *полит.* реформизм (*жумушчулар кыймылындагы марксизмге каршы оппортунисттик агым; бул агым революциячыл таптык күрөштү танат, капитализмди сактап туруп эле жана буржуазия менен эмгектешип туруп эле анча-мынча реформа кылуу керек деген саясатты жүргүзөт*).

РЕФОРМИРОВАТЬ *сов. и несов. что* реформалоо, реформа кылуу (*реформа жолу менен өзгөртүү*).

РЕФОРМИРОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов.* реформалануу, реформа жолу менен өзгөрүү; **2.** *несов. страд. к* **реформировать**.

РЕФОРМИСТ м. *полит.* реформист, реформачы (*реформизмди жактоочу*).

РЕФОРМИСТСКИЙ, ая, -ое **реформист-ке, реформизм-ге т.**

РЕФРАКЦИЯ ж. *физ.* рефракция (*жарык нурларынын сынышы; жарык нурларын сындыруу*).

РЕФРЕН м. *лит.* рефрен (*белгилүү тартипте кайталануучу ыр же строфа, ырдын кайрымы*).

РЕФРИЖЕРАТОР м. *тех.* рефрижератор (**1.** *муздаткыч машинанын бир бөлүгү; мында суюктук парга айланып, температура төмөндөйт*; **2.** *муздаткычы бар вагон же пароход*).

РЕХНУТЬСЯ *сов. прост.* жинди болуу, келесоо болуу, акылынан адашуу.

РЕЦЕНЗЕНТ м. рецензент, рецензиячы (*рецензия жазуучу киши*).

РЕЦЕНЗИРОВАТЬ *несов. что* рецензиялоо, рецензия кылуу, рецензия жазуу; **рецензировать статью** макаланы рецензиялоо.

РЕЦЕНЗИЯ ж. рецензия (*көркөм, илимий, спектакль, кино жана башка чыгармаларга жазылган баа, сын*).

РЕЦЕПТ м. **1.** (*врача*) рецепт (*керек болуучу дарыны алуу үчүн врачтын жазып берген кагазы*); **получить лекарство по рецепту** рецепт боюнча дары алуу; **2.** (*способ приготовления чего-л.*) рецепт (*бир нерсени жасоо, даярдоо жолу, ыгы*); **действовать по готовому рецепту** башкалардын көрсөткөн жолу менен эле иш жүргүзүү.

РЕЦЕПТУРА ж. рецептура (*дарыны туура жазып берүү жана туура даярдоо жөнүндөгү окуу*).

РЕЦИДИВ м. **1.** рецидив (*бир нерсенин кайталанышы*); **2.** *мед.* рецидив, кайталоо (*«айыкты, жакшы болду» деп эсептегенден кийин, оорунун кайталанышы*); **рецидив болезни** оорунун кайталанышы; **3.** *юр.* рецидив (*кайталанган кылмыш*).

РЕЦИДИВИЗМ м. *юр.* рецидивизм (*бир нерсенин кайталанышы*).

РЕЦИДИВИСТ ж. *юр.* рецидивист (*кылмышты бир нече жолу кайталаган киши*); **вор-рецидивист** ууру-рецидивист (*кылмышты бир нече жолу кайталаган ууру*).

РЕЧЕВОЙ, ая, -ое **речь-ке т.**; **речевой аппарат** сүйлөө аппараты.

РЕЧЕНИЕ *ср. уст.* сөздөрдүн тутумдуу айкалышы; **слитное речение** сөздөрдүн тутумдуу айкалышы (*сөздөрдүн бир түшүнүктү билдирүүчү айкалышы; мис. темир жол*).

РЕЧИСТОСТЬ ж. *разг. 1.* (*красноречивость*) сөзмөрдүк, сөзгө усталык, ширин сөздүүлүк; **2.** (*болтливост*) сүйлөөктүк, эзмелик, маңыздык.

РЕЧИСТЫЙ, ая, -ое *разг. 1.* (*красноречивый*) сөзмөр, сөзгө уста, ширин сөздүү; **2.** (*болтливый*) сүйлөөк, эзме, маңыз.

РЕЧИТАТИВ м. *муз.* речитатив (*күүлөп, күүгө келтирип, обондотуп сүйлөө, көбүнчө операларда*).

РЕЧИТАТИВНЫЙ, ая, -ое **речитатив-ге т.**; речитативдик, речитативдүү.

РЕЧКА ж. кичине өзөн, кичине дарыя, кичине аккан суу.

РЕЧНИК м. дарыячы (*дарыя транспортунда иштөөчү адам*).

РЕЧНОЙ, ая, -ое **река-га т.**; **речное судоходство** дарыя кемечилиги; **речной песок** дарыя куму; **речная долина** дарыя өрөөнү.

РЕЧЬ ж. **1.** (*способность говорить*) сүйлөө, сөз сүйлөө (*сүйлөөгө жөндөмдүүлүк*); **органы речи** сүйлөө органдары; **дар речи 1)** сүйлөй алуу жөндөмдүүлүгү; **2)** (*красноречие*) чечендик; **развитие речи** сөз өстүрүү; **2.** (*язык*) тил, сөз; **речь ребёнка** баланын тили; **устная речь** оозеки сөз; **ребёнок владеет речью** баланын тили чыккан; **3.** (*выступление*) сөз, речь (*бир маселе жөнүндө эл алдында сүйлөнгөн сөз*); **произнести речь** сөз сүйлөө; **4.** (*разговор*) кеп, сөз, сүйлөшүү; **завести речь о чём-л.** бир нерсе жөнүндө кеп салуу; **не может быть и речи** сөз болууга да мүмкүн эмес; **об этом не было и речи** бул жөнүндө сөз да болгон жок; **5.** *грам.* сөз; **части речи** сөз түркүмдөрү.

РЕШАТЬ *несов. см.* **решить**.

РЕШАТЬСЯ *несов. 1. см.* **решиться**; **2. страд. к** **решать**.

РЕШАЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от** **решать**; **2. прил.** (*важный, основной*) чечүүчү, чечкиндүү; **решающая победа** чечүүчү жекиш; **решающий голос** чечүүчү добуш.

РЕШЕНИЕ *ср. 1.* (*напр. задачи*) чечүү, чыгаруу; **биться над решением задачи** эсепти чыгаруу үчүн аракеттенүү, эсепти чыгарам деп баш катыруу, милдетти чечүү үчүн аракеттенүү; **2.** (*ответ к задаче*) эсептин жообу, чечилген маселе; **3.** (*постановление*) чечим, токтом; **судебное решение** соттун чечими, сот чечими; **по решению общего собрания** жалпы чогулуштун чечими боюнча; **принять решение** чечим кабыл алуу; **вынести решение** чечим чыгаруу; **4.** (*закключение, вывод*) чечим, корутунду, жыйынтык; **прийти к решению** бир чечимге келүү, бир жыйынтыкка келүү.

РЕШЕТО *ср. (мн. решёта)* калбыр; **сеять сквозь решето** калбырлоо (*калбырдан өткөрүп элөө*); **носить воду решето** погов. калбыр менен суу ташуу (*куру бекер алпурушуу*); **голова как решето** разг. калбыр баш (*абдан унутчаак*); **чудеса в решете** погов. тири укмуштуу, акылга сыйбай турган кубулуш.

РЕШЁТЧАТЫЙ, ая, -ое *см.* **решётчатый**.

РЕШЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от** **решить**; **значит, вопрос решён** демек, маселе чечилди; **2. прил.** (*установ-*

ленный, твёрдый) чечилген, белгиленген; **это вопрос решённый** бул чечилген маселе.

РЕШЁТКА *жс.* 1. решётка (чырпыктан, сымдан жасалган тор); **железная решётка** темир решётка; **садовая решётка** бакты тосуу, коргоо үчүн жасалган решётка; 2. (колосниковая) тор тешик (самоор менен мештин көмүр тоскуч тешиги); **за решёткой** разг. түрмөдө, камакта.

РЕШЁТЧАТЫЙ, ая, -ое решёткалуу, решётка менен тосулган; **решётчатый забор** решётка сыяктуу тосмо.

РЕШИМОСТЬ *жс.* кайраттуулук, батымдуулук, туруктуулук, чечкиндүүлүк; **проявить решимость** кайраттуулук (туруктуулук, чечкиндүүлүк) көрсөтүү.

РЕШИТЕЛЬНО *нареч.* 1. (твёрдо, категорически) чечкиндүү түрдө, чечкиндүүлүк менен, кайрат менен, батымдуулук менен, туруктуулук менен; **он действует решительно** ал чечкиндүү түрдө аракет кылат; **решительно потребовать** чечкиндүүлүк менен талап кылуу; 2. *нареч.* (вовсе, совсем) таптакыр, бүт бойдон; **я решительно ничего не понимаю** мен таптакыр эле эч нерсе түшүнбөймүн; 3. *частица усил.* (без исключения) бүт бойдон, бардыгы; **решительно каждый** ар бири бүт бойдон; 4. *вводн. сл.* (без сомнения) сөзсүз, эч бир, такыр эле; **решительно, я начинаю теряться** мен такыр эле апкаарып калдым.

РЕШИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* катуулук, чечкиндүүлүк, кайраттуулук, туруктуулук, жүрөктүүлүк, батымдуулук.

РЕШИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (непреклонный) катуу, чечкиндүү, кайраттуу, туруктуу, жүрөктүү, батымдуу; **решительный человек** кайраттуу адам; **заявить решительный протест** чечкиндүү түрдө нааразылык билдирүү; 2. (окончательный) кесип айткан, чечкиндүү; **решительный ответ** кесип айткан жооп, чечкиндүү жооп; **решительный отпор** чечкиндүү сокку; 3. (крайний) катуу, чечкиндүү; **принять решительные меры** чечкиндүү чаралар көрүү, катуу чаралар көрүү; 4. (решающий) чечкиндүү; **решительная борьба** чечкиндүү күрөш.

РЕШИТЬ *сов.* 1. что чечүү, чыгаруу; **решить задачу** эсепти чыгаруу, маселени чечүү; 2. что и с неопр. (принять решение, вынести постановление) чыгаруу, чечим чыгаруу, чечим кабыл алуу, токтом кылуу; 3. с неопр. (остановиться на каком-л. намерении) корутундуга (жыйынтыкка) келүү, макул табуу, туура табуу; **я решил остаться здесь** мен бул жерде калууну туура таптым; **решить чью-л. судьбу** (участь) бирөөнүн тагдырын чечүү.

РЕШИТЬСЯ *сов.* 1. (разрешиться) чечилүү, чечим болуу, токтом болуу; **дело решилось в его пользу** иш анын пайдасына чечилди; 2. на что корутундуга келүү, макул табуу; **он решился на это путешествие** ал ушул саякатка бармак болду; **не решиться на что-либо** бир нерсеге жүрөгү даабоо, бир нерсени макул таппоо; **ума решился** разг. акылынан адашты.

РЕШКА *жс.* разг. уст. решка (тыйындын, герб сүрөтү жок жак бети).

РЕЭВАКУАЦИОННЫЙ, ая, -ое реэвакуация-га т.; реэвакуациялык.

РЕЭВАКУАЦИЯ *жс.* реэвакуация, реэвакуациялоо, реэвакуация кылуу (согуш райондорунан, согушка жакын жерден көчүрүп алып кетилген адамдарды, ишканаларды, мүлктү мурунку турган жерине кайтаруу, алып келүү).

РЕЭВАКУИРОВАТЬ *сов. и несов.* кого-что реэвакуациялоо, реэвакуация кылуу.

РЕЭВАКУИРОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* реэвакуациялануу, реэвакуация этилүү; 2. *несов.* страд. к **реэвакуировать**.

РЕЯ *жс.* мор. рея (мачтанын парус бекитилүүчү туура жыгачы).

РЕЯТЬ *несов.* 1. (парить) каалгып учуу, сызып учуу; канат какпай калкып, сызып учуу; 2. (развеваться) желбирөө, жалбыроо; **рют знамёна** туулар желбирейт.

РЕБЕРНЫЙ, ая, -ое ребро 1-ге т.; **реберные кости** кабырга сөөктөрү; **реберные мышцы** кабырга булчуңдары (эти).

РЕБРЫШКО *ср.* уменьш. от ребро 1 кичинекей кабырга.

РЁВ *м.* 1. (животного) бакырык, өкүрүк; **рёв зверей** жырткыч айбандардын бакырыгы; 2. разг. (напр. толпы) чаңырык, чуу, дуу, дуулдаган үн, уу-чуу; 3. разг. (громкий плач) бакырып ыйлоо, кыйкырып ыйлоо; **ребёнок поднял рёв** бала бакырып ыйлап коё берди; 4. перен. (завывание, гул) улуу, күүлдөө, шуулдоо, күрүлдөө; **рёв выюги** бурганактын улуганы; **рёв ветра** шамалдын шуулдашы.

РЁВА *м. и жс.* разг. ыйлаак бала, аңылдап ыйлай берүүчү бала.

РЖА *жс.* обл. см. ржавчина.

РЖАВЕТЬ *несов.* дат басуу; **железо ржавеет** темирди дат басат.

РЖАВОСТЬ *жс.* дат баскандык, даты бардык, даттуулук.

РЖАВЧИНА *жс.* дат; **изъеденный ржавчиной** дат басып кеткен; **бурая ржавчина** бот. коңур дат (эгиндин оорусу).

РЖАВЫЙ, ая, -ое дат баскан; **ржавый гвоздь** дат баскан мык.

РЖАНИЕ *ср.* кишенөө (громкое); окурануу (тихое).

РЖАНОЙ, ая, -ое рожь-го т.; **ржаной хлеб** кара буудайдын наны; **ржаная мука** кара буудайдын уну.

РЖАТЬ *несов.* 1. кишенөө (громко); окурануу (тихо); 2. перен. разг. каткыруу.

РЖИ I *род. п. от рожь.*

РЖИ II *род. п. от ржа.*

РИГА *жс.* рига (бооланган эгинди кургатуучу жай, сарай).

РИГОРИЗМ *м.* ригоризм (кандайдыр бир принцип же мораль эрежесине ыгы жок катуу берилип иш кылуу).

РИГОРИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое ригоризм-ге т.

РИГОРИСТИЧНЫЙ, ая, -ое ригоризм-ге т.

РИДИКЮЛЬ *м.* уст. ридикюль (аялдардын кичине сумкасы).

РИЗА *жс.* церк. риза (чиркөөдө поп кийүүчү жеңсиз чапан).

РИЗНИЦА *жс.* церк. ризница (ризаларды жана чиркөөнүн ар түрдүү буюмдарын сактап турган чиркөөнүн бир бөлмөсү).

РИКОШЕТ *м.* рикошет (снаряддын же октун тийген нерсенин бетинен тайып, кайта ыргышы); **рикошетом** 1) рикошет менен (тийүү); 2) перен. разг. (косвенно) бирөө үчүн азап тартуу, жеме угуу.

РИКША *рикша* (Ыраакы Чыгыш өлкөлөрдө, эки дөңгөлөктүү жеңил арабага чегилип, пассажирлерди ташып оокат кылуучу адам).

РИМЛЯНИН *м.* римлянин, римдик.

РИМЛЯНКА *женск. р.* к **римлянин**; римлянка.

РИМСКИЙ, ая, -ое **Рим-ге т.**; римдик; **римское право** юр. Рим укугу (*Байыркы Рим мамлекетинин закондор жыйнагы*); **римские цифры** Рим цифралары (*I, II, III ж.б.*); **римский папа** Рим папасы (*католиктер дининин баашчысы*); **римский нос разг.** кочкор мурун, орок мурун, куш мурун.

РИНГ м. спорт. ринг (*бокс аянтчасы*).

РИНУТЬСЯ сов. жулкунуп умтулуу, жулкунуп кирүү; **ринуться в бой** согушка жулкунуп кирүү.

РИС м. күрүч (*очищенный*); шалы (*не очищенный и растение*).

РИСК ж. 1. (*опасность*) коркунуч, коркунучу бар; 2. (*действие наудачу*) тобокел, тобокел кылуу; **идти на риск** тобокелге салуу; **действовать на свой страх и риск** мүмкүн боло турган азап-тозокту өз мойнуна алып, тобокел кылуу.

РИСКНУТЬ сов. 1. см. **рисковать**; 2. с неопр. (*попытаться, отважиться*) тобокел кылуу, мейли деп көрүү, жүрөгү дааш; **я рискнул спросить его об этом** мен ага, жүрөгүм даап, ушул жөнүндө суроо бердим.

РИСКОВАННОСТЬ ж. тобокелге салгандык, мейлиге салгандык.

РИСКОВАННЫЙ, ая, -ое 1. (*опасный*) коркунучтуу, кооптуу, тобокелге салып иштелген; 2. перен. (*двусмысленный*) эки учтуу, эки анжы; **рискованное выражение** эки учтуу сөз, эки анжы сөз.

РИСКОВАТЬ несов. кем-чем и с неопр. тобокел кылуу, тобокелге салуу, мейлиге салуу; **рисковать жизнью** өмүрүн тобокелге салуу; **вы рискуете опоздать** сиз кечигип калып жүрбөнүз.

РИСОВАЛЬНЫЙ, ая, -ое **рисование-ге т.**; сүрөт тартуучу; **рисовальный карандаш** сүрөт тартуучу карандаш; **рисовальная бумага** сүрөт тартуучу кагаз, сүрөт кагазы.

РИСОВАЛЬЩИК сүрөтчү, сүрөт тартуучу.

РИСОВАЛЬЩИЦА женск. р. к **рисовальщик**.

РИСОВАНИЕ ср. сүрөт тартуу, сүрөт салуу, сүрөтүн түшүрүү; **учиться рисованию** сүрөт тартууну үйрөнүү, сүрөт салууну үйрөнүү; **учитель рисования** сүрөт тартуу мугалими, сүрөт салуу мугалими.

РИСОВАТЬ сов. кого-что 1. сүрөт тартуу, сүрөт салуу, сүрөтүн түшүрүү; **рисовать карандашом** карандаш менен сүрөт тартуу; **рисовать красками** боёк менен сүрөт тартуу; 2. перен. (*опасывать*) сүрөттөп айтуу, сүрөттөө (*устно*); сүрөттөп жазуу, сүрөттөө (*письменно*); **рисовать что-л. в ярких красках** бир нерсени ачык-айкын кылып сүрөттөп айтуу (*жазуу*).

РИСОВАТЬСЯ несов. 1. (*виднеться*) көрүнүү, көрүнүп туруу, элестелүү; **вдали рисовались очертания гор** тоонун сөлөкөтү алыстан көрүндү; 2. перен. (*казаться, представляться*) элестөө, көз алдыга келүү; 3. неodobr. (*жеманиничать*) короздонуу, өзүн көрсөтүү үчүн кокураюу; **он слишком рисуется** ал дегеле обу жок короздонот; 4. страд. к **рисовать**.

РИСОВКА ж. неodobr. короздонуу, өзүн көрсөтүү үчүн кокураюу.

РИСОВОДСТВО ср. с.-х. шалыкерчилик (*шалы өстүрүүчүлүк, күрүч өстүрүүчүлүк*).

РИСОВЫЙ, ая, -ое **рис-ке т.**; **рисовый суп** күрүч со-рпо; **рисовая каша** күрүч ботко.

РИСОСЁЯНИЕ ср. с.-х. шалы (*күрүч*) эгүү, шалы (*күрүч*) айдоо; шалыкерчилик.

РИСТАЛИЩЕ ср. уст. 1. (*арена*) ат ойнотуучу аянт; 2. (*состязание*) ат чабыш.

РИСУНОК м. сүрөт; **акварельный рисунок** акварель сүрөт (*сууга эзме боёк менен тартылган сүрөт*).

РИТМ м. ритм (*кандайдыр бир элементтердин же учурлардын же кыймылдардын же үндүн бирдей кезектешиши тезделиши, акырындашы, чыңдалышы, бошоңдолушу*); **ритм танца** танецтин ритми; **ритм стихов** ырдын ритми; **ритм работы** иштин (*жумуштун*) ритми.

РИТМИКА ж. 1. (*система ритма*) ритмика (*ритмдик системасы*); **ритмика стиха** ырдын ритмикасы; 2. (*учение о ритме*) ритмика (*ритм жөнүндөгү окуу*); 3. (*ритмическая гимнастика*) ритмика (*ритм менен жасалган гимнастика*); **преподаватель ритмики** ритмика мугалими.

РИТМИЧЕСКИЙ, ая, -ое ритмдүү, ритмдик, бир калыпта, бир тегиз; **ритмические движения** ритмдүү кыймылдар.

РИТМИЧНО нареч. ритм менен, бир калыпта, бир тегиз; **она танцует ритмично** ал ритмдүү бийлейт, ал бир калыпта бийлейт.

РИТМИЧНОСТЬ ж. ритмдүүлүк, бир калыпталык, бир тегиздик; **ритмичность движения** кыймылдын ритмдүүлүгү.

РИТМИЧНЫЙ, ая, -ое см. **ритмический**; **ритмичная работа** ритмдүү иш.

РИТОРИКА ж. риторика (1. *чечендик искусство-су жөнүндөгү теория; оратордук-чечендик жөнүндөгү илим*; 2. *кооз, бирок аз мазмундуу сөздөр; кургак чечендик*).

РИТОРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **риторика 1-ге т.**; риторикалык; **риторический приём** риторикалык жол (*ык*).

РИТОРИЧНЫЙ, ая, -ое риторикалык (*кооз, бирок мазмуну аз; кургак чечендикиндей*); **риторичный стиль** риторикалык стиль.

РИТУАЛ м. 1. рел. ритуал (*диний ырым-жырымдар*); **ритуал погребения** өлгөндү көмүүнүн ритуалы (*диний ырым-жырымдары*); 2. (*церемония, церемониал*) эскиден адат катарында калган тартип, үрп-адат.

РИТУАЛЬНЫЙ ритуальный, ая, -ое **ритуал-га т.**

РИФ I м. (*подводная скала*) риф (*деңиз, суу бетине оркоюп чыгып турган же суу түбүндөгү оркок таштар*); **коралловый риф** маржан рифи.

РИФ II м. мор. риф (*парустун жип өткөрүлүүчү тешиктери же бүчүлөрү*); **брать рифы** рифтерди тартуу (*катуу шамал болгон кезде парусту жыйрып кичирейтүү*).

РИФЛЕНИЕ ср. тех. одур-бодурлоо, бодурлоо (*бир нерсенин бетин, үстүн бодур-будур кылып жасоо*).

РИФЛЁНЫЙ, ая, -ое тех. одур-бодурланган, бодурланган; **рифлёное железо** бети бодурланган темир, бети одур-бодурланган темир.

РИФМА ж. рифма, уйкаштык, ыр уйкаштыгы; **мужская рифма** эркек рифмасы (*басымы акыркы муунга түшкөн рифма*); **женская рифма** аял рифмасы (*басымы акыркы муундун алдындагы муунга түшкөн рифма*); **сказать в рифму** уйкаштырып айтуу.

РИФМОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **рифмовать**; 2. прил. рифмаланган, рифмалуу, уйкаштырылган, уйкаштуу, уйкашы бар; **рифмованные стихи** рифмаланган ырлар.

РИФМОВАТЬ *несов.* 1. *лит. (быть созвучным)* рифмалануу, уйкашуу; 2. *что (подбирать для рифмы)* рифмага салуу, уйкаштаруу; 3. *разг. (сочинять стихи)* ыр жазуу, ыр чыгаруу.

РИФМОВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. рифмовать 1;* 2. *страд. к рифмовать 2.*

РИФМОВКА *ж.* рифмовка, уйкашуу (*ырда рифмалардын кезектешүү тартиби*).

РИФМОПЛЁТ *м. разг. презр.* акын сөрөң.

РККА (*Рабоче-Крестьянская Красная Армия*) *ист.* Жумушчу-Дыйкан Кызыл Армиясы.

РКП (*РКПб*) (*Российская Коммунистическая партия (большевиков)*) *ист.* РКП (б) (Россиялык Коммунисттик (большевиктер) Партиясы) (*Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясынын 7 съездинен 14 съездине чейинки аты*).

РОБЁТЬ *несов.* чочулоо, коркуу, жүрөк заада болуу, жүрөксүнүү; **не робей!** коркпо!

РÓБКИЙ, ая, -ое коркок, жүрөгү жок, тартынчаак; **он человек не рóбкого десятка** ал, коркоктордон эмес.

РÓБКО *нареч.* коркуп, коркоктук кылып, жүрөгү жоктук кылып, тартынчаактык кылып.

РÓБОСТЬ *ж.* жүрөгү жоктук, тартынчаактык.

РÓБОТ *м.* робот (*өзүнүн кыймылы менен адам сыяктанып иштеген автомат*).

РОВ *м. (мн. рвы)* казылган аңгек, казылган аң, казылган коо; **крепостной ров** крепость аңгеги, сепил аңгеги; **противотанковый ров** танкыга каршы казылган аң.

РОВЕСНИК *м.* курдаш, тең, курбу, жаштары бирдей; **мы с ним ровесники** ал экөөбүз тенбиз.

РОВЕСНИЦА *женск. р. к ровесник.*

РÓВНО *нареч.* 1. (*гладко*) тегиз, текши; 2. (*прямо*) түз, бирдей; **дорога шла ровно** жол түз кеткен; 3. (*точно*) так, дал, тупатуура, туура; **ровно сто рублей** тупатуура жүз сом, туура жүз сом; **он проработал там ровно десять лет** ал анда туура он жыл иштеди; **поезд отходит ровно в два часа** поезд дал саат экиде кетет; 4. *разг. (совсем)* түк, таптакыр, эч; **я ровно ничего не понял** мен түк эч нерсе түшүнгөнүм жок; 5. (*равномерно*) тең, бир калыпта; **сердце билось ровно** жүрөк бир калыпта согуп турду.

РÓВНОСТЬ *ж.* тегиздүүлүк, текшилик.

РÓВНЫЙ, ая, -ое 1. (*о поверхности*) тегиз, текши; **ровная дорога** тегиз жол; 2. (*прямой*) түз, бирдей; **ровная линия** түз сызык; 3. *разг. (равный, одинаковый)* тең, бирдей; 4. (*равномерный*) тен, бир калыпта; **ровный шаг** бир калыпта басуу; 5. *перен. (уравновешенный)* оор басырык, бир калыпта; **ровный характер** бир калыптагы мүнөз, оор басырык мүнөз; **для ровного счёта** текши счёт үчүн, тең счёт үчүн; **ровным счётом** тупатуура; **ровным счётом сто рублей** тупатуура жүз сом; **он ровным счётом ничего не понял** ал таптакыр эч нерсе түшүнгөн жок; **ровный вес** таразага туура.

РÓВНЯ *м. и ж. разг.* тендеш, тентуш, курбу.

РОВНЯТЬ *несов.* *что* текшилөө, тегиздөө, түздөө, түзөтүү; **ровнять дорогу** жолду текшилөө (*тегиздөө*).

РОВНЯТЬСЯ *несов.* 1. (*становиться гладким*) тегизденүү, текшиленүү, түздөнүү; 2. *перен.* теңелүү, кошулуу, катарына жетишүү; **ровняться по передовикам** алдыңкыларга теңелүү, алдыңкылардын катарына жетишүү; 3. *страд. к ровнять; направо ровняйся!* (*команда*) онго карай түздөн!

РОГ *м. (мн. рога)* 1. мүйүз; **олёный рог** бугунун мүйүзү; 2. (*музыкальный инструмент*) сурнай; **трубить в рог** сурнай тартуу; **наставить кому-л. рога** *разг.* бирөөнүн көзүнө чөп салуу; **обломать рога кому-л.** бирөөнүн жинин, чымынын кагуу; **согнуть кого-л. в бараний рог** бирөөнү кыкк эткис кылып, коюу (*багынтуу*), бирөөнү тезге салуу; **брать быка за рога** *разг.* аракетти негизги жерге багыттап, чечкиндүү аракет кылуу; **как из рога изобилия** түндүктөн куюлуп тургандай.

РОГÁСТЫЙ, ая, -ое *разг.* чоң мүйүздүү, чоң мүйүзү бар; **рогастый бык** чоң мүйүздүү бука.

РОГÁТИНА *ж. охот.* найза (*аяуу уулаганда колдонулуучу найза*).

РОГÁТКА *ж.* 1. (*на дороге*) тосмо; 2. *перен. (препятствие)* кедерги, тоскоол; 3. (*для стрельбы*) рогатка (*ача жыгачка резинке байлап, таи салып атуучу, балдар оюнчугу*); **стрелять из рогатки** рогаткадан атуу; 4. (*для сбивания масла*) бишкек (*май бышуу үчүн колдонулуучу чалгыч*).

РОГÁТЫЙ, ая, -ое мүйүздүү; **крупный рогатый скот** ири мүйүздүү мал.

РОГÁЧ *м.* 1. (жук) мүйүздүү коңуз; 2. (*олень-самец*) бугу; 3. *обл. (ухват)* мештин ичинен чугунду тартып алуучу ачакей айры.

РОГОВÍДНЫЙ, ая, -ое мүйүз сыяктуу, мүйүз сымал.

РОГОВÍЦА *ж. анат.* көздүн сыртындагы тунук оболочка.

РОГОВÓЙ, ая, -ое *рог-го т.*; **роговой грёбень** мүйүз тарак; **роговая оболочка глаза** *см. роговица.*

РОГÓЖА *ж.* жөкө (*аны-муну таңылуучу одоно ткань*); **упаковать корзину в рогóжу** корзинаны жөкө менен ороо.

РОГÓЖКА *ж.* 1. *уменьш. от рогóжа* кичине жөкө; 2. (*ткань*) рогожка (*жайында сырткы кийим жасай турган ак кездеме*).

РОГÓЖНЫЙ, ая, -ое *рогожа-га т.*

РОГОНÓСЕЦ *м. разг.* аялы көзүнө чөп салган эркек.

РОГУ́ЛЬКА *ж.* рогулька (1. *мүйүзгө окшотуп жасалган нан*; 2. *текст. жип ийрүүчү машиналарда – жипти чыйратуу үчүн колдонулуучу аспап*).

РОД *м.* 1. (*в первобытном обществе*) уруу; **старейшина рода** уруу аксакалы; 2. (*ряд поколений*) тукум, муун; **из рода в род** муундан муунга, тукумдан тукумга; 3. (*в научных классификациях*) түр; 4. (*сорт, вид*) түр, сорт; **всякого рода товары** ар түрдүү товарлар; **род деятельности** иштин түрү, иш түрү; **род оружия** курал-жарак түрү; **род войск** войсколор түрү; 5. *грам. род* (*кээ бир тилдерде болуучу грамматикалык категория; мис. орус тилинде – мужской, женский жана средний род бар: карандаш мужской, ручка женский, перо средний, пришёл мужской, пришла женский, пришло средний род ж.б.*); **без роду без племени** тексиз, жетесиз; **ни роду ни племени** урук-тууганы жок, жалгыз; **род людской или человеческий** род адам баласы; **десяти лет от роду** туулганына он жыл болду, ал он жашта; **в некотором роде** бир аз, белгилүү даражада, анча-мынча; **в своём роде** өзүнчө, өз алдынча, өзүнө жараша, өзүнчө бир; **и осень, и весна хороши каждая в своём роде** жаз да, күз да ар бири өзүнчө жакшы; **своего рода** *разг.* өзүнчө, өз алдынча; **каждый из этих писателей в своём роде** интересен бул жазуучулардын ар кайсысы өзүнчө кызык.

РОДИЕВЫЙ, ая, -ое **родий-ге т.**

РОДИЙ *м. хим.* родий (*күмүштөй ак жумшак металл*).

РОДИЛЬНИЦА *жс. обл.* жаңы эле төрөгөн аял.

РОДИЛЬНЫЙ, ая, -ое: **родильный дом** төрөт үйү; **родильная горячка** *мед.* төрөт горячкасы, төрөт ысыт-масы (*төрөттөн кийинки оору*).

РОДИМЧИК *м. разг.* талма (*боюнда барже төрөп жаткан аялдардын, жаш балдардын талма оорусу*).

РОДИМЫЙ, ая, -ое **1.** *поэт.* (*родной*) тууган, туулган; **родимая сторонушка** тууган жер, туулган жер, туулган өлкө; **2.** *разг.* (*ласковое обращение*) чырагым, айланайын, кагылайын, садагасы; **родимое пятно 1)** (*родинка*) кал, мен; **2)** *перен.* (*пережиток*) калдык (*эскинин калдыгы*).

РОДИНА *жс. 1.* (*отечество*) родина, ата мекен, мекен; **социалистическая Родина** социалисттик Родина, социалисттик Ата Мекен; **защита родины** родинаны коргоо; **любовь к родине** родинаны сүйүү; **2.** (*место рождения*) тууган жер, туулган жер, туулган өлкө; **3.** (*место возникновения чего-л.*) чыккан жерк.

РОДИНКА *жс.* кал, мең.

РОДИНЫ *только мн. разг. 1.* (*празднование рождения младенца*) жентек той, баланын тою, бешик той; **2. уст.** (*роды*) төрөт.

РОДИТЕЛИ *только мн.* ата-эне, эне-ата.

РОДИТЕЛЬ *м. уст.* ата.

РОДИТЕЛЬНИЦА *жс.* эне.

РОДИТЕЛЬНЫЙ: **родительный падеж** *грам.* илик жөндөмө.

РОДИТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **родители-ге т.**

РОДИТЬ *сов. и несов. 1.* *кого* төрөө, тууш; **родить сына** уул төрөө; **2.** *что, перен.* (*создать, произвести*) жасоо, туудуруу; **это событие родило множество слухов** бул окуя далай миш-миш туудурду; **3.** (*о почве*) түшүм берүү; **в чём мать родила разг.** энеден туума, жышжыланач.

РОДИТЬСЯ *сов. и несов. 1.* төрөлүү, туулуу; **родился сын** уул төрөлдү; **2.** *перен.* (*появиться, возникнуть*) туулуу, пайда болуу; **у меня родилась мысль** менде бир ой туулду; **3.** (*произрасти*) өсүү, өнүү, чыгуу; **здесь хорошо родится хлопок** бул жерде пахта жакшы чыгат.

РОДИЧ *м. 1.* *ист.* (*член рода*) уруу мүчөсү; **2.** *разг. уст.* (*родственник*) тууган, туушкан.

РОДНИК *м.* булак, кайнар, кайнар булак, башат.

РОДНИКОВЫЙ, ая, -ое **родник-ке т.;** **родниковая вода** булактын суусу, булак суусу, кайнардын суусу.

РОДНИТЬ *несов. кого-что с кем-чем* тууган кылуу, туугандаштыруу, тегин бир кылуу.

РОДНИТЬСЯ *несов. с кем-чем 1.* (*вступать в отношения родства*) тууган болуу, туушкан болуу, туугандашуу, кудалашуу; **2.** (*сближаться*) жакындашуу, жакын жолдош болуу, бир-бирине жакын болуу.

РОДНИЧОК I *м. анат.* эмгек (*баланын төбөсүндөгү эмгеги, былкылдак жери*).

РОДНИЧОК II *м. уменьш. от родник* булакча, кайнарча; кайнар булакча, башатча.

РОДНОЙ, ая, -ое **1.** каны бирге, тууган, бир тууган, боордош, уялаш; **это его родной сын** бул анын өз баласы; **мой родной брат** менин бир тууган агайым (*старший*); менин бир тууган иним (*младший*); **её родная сестра** анын бир тууган эжеси (*старшая*); анын бир тууган

синдисы (*младшая*); **мой родной отец** менин өз атам, өз атам; **моё родная мать** менин өз энем, өз энем; **2.** *в знач. суш.* **родные мн.** урук-туугандар, туугандар; **у него много родных** анын урук-туугандары көп; **3.** (*свой*) жакын, өз; **мой родной город** менин өз шаарым, өз шаарым; **моё родная страна** менин өз өлкөм, өз өлкөм; **родной язык** эне тил; **4.** (*дорогой, милый – в обращении*) азиз.

РОДНЯ *жс. 1.* *собир.* (*родственники*) урук-тууган, туугандар; **близкая родня** жакын туугандар; **дальная родня** кыйыр туугандар, алыскы туугандар; **2.** *разг.* (*родственник, родственница*) тууган; **он мне родня** ал мага тууган.

Родовитость *жс. уст.* теги чоңдук, теги ак сөөктүк.

Родовитый, ая, -ое *уст.* теги чоң, теги ак сөөк, чоңдун тукуму.

Родовой I, ая, -ое **1.** *род 1-ге т.;* **родовое общество** уруучулук коому, уруу коому; **2.** *уст.* (*наследственный*) тукумдан тукумга өтүп келген, муундан муунга өтүп келген; **родовое поместье** тукумдан тукумга өтүп келген поместье (*жер-мүлк*); **3.** (*в научных классификациях*) тектик; **родовые и видовые названия растений** өсүмдүктөрдүн тектик жана түрдүк аттары.

Родовой II, ая, -ое **родовые бои** толгоо, толгок тууу.

Родовспомогательный, ая, -ое: **родовспомогательные учреждения** төрөөчү аялдарга медициналык жардам берүүчү мекемелер.

РОДОДЭНДРОН *м. бот.* рододендрон (*тоодогу кооз гүлдүү бадал өсүмдүктүн бир түрү*).

РОДОМ *нареч.* теги, туулуп-өскөн жери; **он родом из Москвы** анын туулуп-өскөн жери – Москва, анын туулган жери – Москва; **он родом киргиз** анын теги кыргыз.

РОДОНАЧАЛЬНИК *м. 1.* (*предок*) уруунун атасы, уруу баштыгы, аксакалы; **2.** *перен.* (*основоположник*) негиз салуучу, негиздөөчү, негизин түзүүчү.

РОДОСЛОВИЕ *ср. см.* родословная.

РОДОСЛОВНАЯ *жс.* санжыра.

РОДОСЛОВНЫЙ, ая, -ое: **родословная книга** санжыра китеп.

РОДСТВЕННИК *м.* тууган, туушкан.

РОДСТВЕННИЦА *женск. р. к родственник.*

РОДСТВЕННОСТЬ *жс. 1.* (*сходство*) тектештик, окшоштук; **2. (*сердечность*) достук, жылуулук, чын жүрөктөн болгондук.**

РОДСТВЕННЫЙ, ая, -ое **1.** туугандык, туушкандык; **родственная связь** туугандык байланыш; **2.** *перен.* (*близкий. по происхождению или содержанию*) тектеш, түрдөш, окшош, турпатташ; **родственные языки** тектеш тилдер; **3.** (*тёплый, сердечный*) жылуу, чын жүрөктөн болгон.

РОДСТВО *ср. 1.* туугандык, туушкандык; **крóвное родство** каны бирге туугандык, бир туугандык, бир атадан тарагандык; **быть в родстве** тууган болуу; **2.** *перен.* (*близость, общность, сходство*) тектештик, түбү бирдик, түрдөштүк, окшоштук, турпатташтык; **родство языков** тилдердин тектештиги.

РОДЫ *только мн.* төрөө, төрөт, тууш; **первые роды** биринчи төрөө, биринчи тууш; **преждевременные роды** убактысынан мурун төрөө, айы-күнүнө жетпей төрөө.

РОЕНИЕ *ср.* уядан топтошуп бөлүнүп чыгуу; **роение пчёл** аарылардын уядан топтошуп бөлүнүп чыгышы.

РÓЖА *I* ж. *прост.* (безобразное лицо) суук өң, өңү суук киши; **стрóить** (**кóрчить**, **дéлать**) **рóжи** бети-башын бырыштыруу (*тырыштыруу*), мурдун чүйүрүү.

РÓЖА *II* ж. *мед.* тилме, кыйма (*бет кызарып же дененин башка бир жери ишиген жугуштуу оору*).

РОЖАТЬ *несов. разг.* төрөө, тууш.

РОЖДАЕМОСТЬ ж. бала туулүш, бала төрөлүү саны; **рост рождаемости** бала төрөлүшүнүн өсүшү, төрөттүн өсүшү.

РОЖДАТЬ *несов. см. родить 2.*

РОЖДАТЬСЯ *несов. 1. см. родиться 1, 2; 2. страд. к рождать.*

РОЖДЕНИЕ *ср.* төрөлүш, туулүш; **день рождения** туулган күнү; **год и место рождения** туулган жери жана жылы.

РОЖДЕСТВЕНСКИЙ рождественский, ая, -ое **рождество-го т.**

РОЖДЕСТВО *ср. рел.* рождество (*христиан дининде - Иса пайгамбардын туулган күнүнө арналган майрам*).

РОЖЕНИЦА ж. жаңыдан төрөгөн же төрөөчү аял.

РОЖКÍ *мн.* (род макарон) рожки (*майда макарон*).

РОЖÓК *м.* **1.** (*мн. рожки*) уменьш. от **рог** мүйүз, кичинекей мүйүз; **2.** (*мн. рожки*) (*музыкальный инструмент*) чоор, сыбызгы; **пастуший рожок** койчу, уйчунун чоору; **3.** (*мн. рожки*) (*для кормления*) упчулуу бөтөлкө (*жааш балага эмизилүүчү*); **4.** (*мн. рожки*) (*для надевания обуви*) **рожок** (*бут кийим кийген кезде аны оңой кийүү үчүн согончокко, апкытка тосо коюучу кичинекей кашык сыяктуу калакча*).

РОЖÓН *м.*: **лезть на рожон** *разг.* биле туруп бычакка урунуу; **какого рожна надо** *прост.* дагы эмне керек?

РОЖУ, **рожу**, **родить** *и т.д. буд. вр. от родить.*

РОЖЬ ж. кара буудай; **озимая рожь** күздүк кара буудай; **мешок ржи** бир мешок кара буудай.

РÓЗА ж. **1.** (*цветок*) роза (*кызыл гүл*); **чайная роза** чай розасы; **2.** (*розовый куст*) роза (*роза гүлүнүн бадалчасы*).

РÓЗАН *м.* **1.** *разг. см.* роза; **2.** (*булочка*) розан (*кичинекей тегерек бөлкө*).

РОЗÁРИЙ *м.* розарий (*кызыл гүл гүлүстаны*).

РÓЗВАЛЬНИ *только мн. жөнөкөй жалпак чана.*

РÓЗГА ж. **1.** (*ветка, прут*) балак чыбыгы, көк тал чыбык; **2.** *розги мн.* (*наказание*) көк тал чыбык менен сабоо (*жаза берүү*).

РÓЗДЫХ *м. разг.* аз гана дем алуу, кичине эс алуу.

РОЗÉТКА ж. розетка (**1.** *варенье салынуучу кичинекей талинке*; **2.** *тех. электр туташтыргычтын үстүнөн дубалга кадалуучу кичинекей тегерек фарфор же жыгач*; **3.** *архит. дубалга же шыпка кооздук үчүн чапталуучу гүл, жалбырак сыяктуу нерсе*).

РОЗМАРИН *м.* розмарин (**1.** *жалбырагынан же гүлүнөн жыттуу май чыгарылуучу, дайым көгөрүп туруучу түштүк өсүмдүгү*; **2.** *алманын бир түрү*).

РÓЗНИЦА ж. **в розницу** чекенелеп, чекене, дааналап, бир-бирден; **продавать в розницу** чекене сатуу, дааналап сатуу.

РÓЗНИЧНЫЙ, ая, -ое чекене; **розничная торговля** чекене соода; **розничные товары** чекене соода аркылуу сатылуучу товарлар.

РОЗНЬ ж. чатак, чыр, ыйкы-тыйкы, араздык, кыжың-кужуң; **сеять рознь** араздык туудуруу; **человéк**

человéку рознь *разг.* кишинин кишиси бар (*ар түрдүү киши бар*).

РОЗОВАТЫЙ, ая, -ое кызгылт.

РОЗОВÉТЬ *несов.* кызаруу, кызгылт тартуу, албыруу.

РÓЗОВЫЙ, ая, -ое **1.** (*о цвете*) кызыл, кызгылт; **розовые щéки** кызыл бет, кызыл жүз; **розовое платье** кызгылт көйнөк; **2.** *роза-га т.*; **розовый куст** роза бадалы; **видеть всё в розовом цвете** (*свете*) бардык нерсени жакшы деп көрүү, кемчиликтерге көз жумуу.

РÓЗОЧКА ж. *уменьш.* от **роза** кичинекей роза.

РÓЗЫГРЫШ *м.* **1.** (*займа, лотерея*) утуш; **розыгрыш облигаций займа** заёмдун облигациясынын утушу; **2.** *спорт. (ничья)* оюнда эки жак тен, чыгуу; **3.** *спорт. (соревнование)* мелдешип ойноо; **розыгрыш кúбка** кубокту алуу үчүн мелдешип ойноо.

РÓЗЫСК *м.* **1.** (*поиски*) издөө, тинтүү; **2.** *юр. (дознание)* суроо, издөө; **уголовный розыск** уголовный издөө бөлүмү (*милициянын кылмыштуу кишилерди издөөчү жана кармоочу бөлүмү*).

РОИТЬСЯ *несов. 1.* (*образовывать рой*) уядан топтошуп бөлүнүп чыгуу, уялап бөлүнүп чыгуу (*аары*); **2.** (*летать роem*) уюгу менен учуу (*чымын, аары*); **3.** *перен.* быкылдоо; **в моёй головé ройтeся мы́сли** менин башымда ар түрдүү ой быкылдап жатат (*быкып жатат*).

РОЙ *м.* **1.** (*мн. рои*) уюк; **пчелиный рой** аарынын уюгу; **рой комаров** чиркейдин уюгу; **2.** *перен. (множество)* толгон, көп, быкылдаган; **рой мы́слей** быкылдаган ой, көп ой.

РОК *м. уст.* тагдыр, жазмыш.

РОКИРОВАТЬСЯ *сов. и несов. шахм.* рокировка кылуу.

РОКИРÓВКА ж. шахм. рокировка (*бир жүрүш менен ладыны королдун жанына алып келип, королду ладыны аттатып барып аркы четине коюу*).

РОКОВОЙ ая, -ое **1.** *уст. (предопределённый роком)* тагдырда жазылган; **2.** (*решающий*) чечкиндүү, мындан аркы окуяны белгилеп кетүүчү; **3.** (*гибельный*) арты жаман, натыйжасы жаман, түбү жакшы эмес, арты кайырдуу эмес; **роковая ошибка** натыйжасы жаман каталык; **роковая болéзнь** арты кайырдуу эмес оору.

РОКОКО́ *ср. нескл. архит.* рококо (*17–18 кылымдарда Францияда өтө күч алган кылдат жана укмуштуу формалуу архитектуралык стиль*).

РÓКОТ *м.* шуу, дуу, гүү (*дуулдаган, гүүлдөгөн, шуулдаган дабыш*); **рóкот мóря** деңиздин гүүлдөп-шуулдаганы.

РОКОТАТЬ *несов.* дуулдоо, гүүлдөө, шуулдоо; **мóре рокóчет** деңиз дуулдап-шуулдайт.

РÓЛИК *м.* **1.** (*колёсико*) чыгырык, кичинекей чыгырык; **кровать на рóликах** чыгырыктуу керебет; **2.** *эл. ролик (электр сымдары жүргүзүлө турган дубалга же потолокко бекитилүүчү изолятор)*; **3.** *тех. (блок)* ролик; **4.** *ролики мн. спорт. (коньки на колёсиках)* чыгырыктуу коньки; **кататься на рóликах** чыгырыктуу коньки тебүү.

РОЛЬ ж. **1.** *театр.* роль (*сахнада көрсөтүлүүчү пьесанын персонажы жана артист аткара турган ролдун пьесадан көчүрүлүп алынган сөздөрү*); **играть роль скупóго** сарандын ролун ойноо; **гла́вная роль** башкы роль; **играть роль прям. и перен.** роль ойноо (*мааниге ээ болуу, орун алуу*); **2.** *перен. (значение)* роль, маани; **всеми́рно-историческая роль** бүтүн дүйнөлүк-тарыхый роль; **это**

обстоятельство играет большúю роль бул кырдаал чон, ролду ойнойт.

РОМ м. ром (күчтүү ичкиликтин бир түрү).

РОМАН м. 1. лит. роман (көбүнчө кара сөз менен жазылган татаал сюжеттүү көркөм чыгарма); **исторический роман** тарыхый роман; 2. разг. (между женщиной и мужчиной) роман (аял менен эркектин ортосундагы сүйүү мамилеси).

РОМАНИСТ I м. романист (романчы, роман жазуучу).

РОМАНИСТ II м. филол. романист (роман филологиясы боюнча специалист; см. романский).

РОМАНИСТКА женск. р. к **романист** I, II.

РОМАНИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. роман 1-ге т.; 2. (любовный) сүйүү, ашыктык негизинде болгон; **романические приключения** сүйүү окуялары.

РОМАНС м. муз. романс (лирикалык мүнөздө, көбүнчө обон менен айтылуучу, кичинекей музыкалуу чыгарма).

РОМАНСКИЙ, ая, -ое романдык (Байыркы Рим маданиятынын негизинде чыккан же аны менен тыгыз байланышта болгон); **романский стиль** архит. романдык стиль (11–13 кылымда алгачкы феодализмдин убагындагы искусстводо болгон батыш-европалык стиль); **романские языки** роман тилдери (француз, испан, италия, прованс, португалия, румын, молдаван тилдери).

РОМАНТИЗМ м. 1. лит., иск. романтизм (19 кылымдын башында адабиятта жана искусстводо болгон багыт; бул багыт өткөндү идеализация кылат, чындыктан четте турат, жеке адамдын тарыхтагы ролун ашыра баалайт, ага сыйынат); 2. лит. романтизм (советтик адабияттагы жана искусстводогу багыт – терең оптимизмди өз ичине алган, адамдын эң жогорку сапатын, анын коомдук турмуштагы жогорку ролун көрсөтүүгө умтулган багыт); **революционный романтизм** революциячыл романтизм; 3. перен. см. **романтика**.

РОМАНТИК м. романтик (1. романтизмди жактоочу; 2. кыялга берилүүчү).

РОМАНТИКА жс. романтика (1. кыялга берилүүчүлүк, кургак кыялчылык; 2. бир нерсенин артыкчылыгын жогору көтөрүү, кадырдоо, ардактоо).

РОМАНТИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. романтизм 1, 2-ге т.; романтикалык; **романтическое направление в литературе** адабияттагы романтикалык багыт; 2. см. **романтичный**.

РОМАНТИЧНОСТЬ жс. романтикалык (кыялга берилгендик).

РОМАНТИЧНЫЙ, ая, -ое (мечтательный) романтикалык (кыялга берилген).

РОМАШКА жс. ромашка (1. ак гүлдүү өсүмдүктүн бир түрү; 2. ромашка чыланып жасалган дары).

РОМАШКОВЫЙ, ая, -ое ромашка-га т.

РОМБ ромб (1. мат. бардык жагы тең параллелограмм; 2. кыйшык бурч түрүндө жасалган фигура, буюм нерсе).

РОМБИЧЕСКИЙ, ая, -ое ромб-га т.

РОМБОИД м. мат. ромбоид (параллелограмм).

РОМОВЫЙ, ая, -ое ром-го т.; **ромовая баба** см. баба.

РОНДО I ср. нескл. муз. рондо (негизги темасы кайталанып туруучу музыкалык чыгарма).

РОНДО II ср. нескл. (вид стихотворения) рондо (ырдын бир түрү).

РОНДО III ср. нескл. рондо (1. басма арибинин бир түрү; 2. учу керттилген калем уч).

РОНЯТЬ несов. 1. кого-что түшүрүү, түшүрүп коюу, түшүрүп жиберүү; **ронять что-л. из рук** бирдемени колдон түшүрүп жиберүү; 2. что (лишиться чего-л.) түшүрүү, түлөө; **деревья роняют листву** жыгачтар жалбырагын түшүрөт; **птицы роняют оперение** куштар жүнүн түшүрөт, куштар түлөйт; 3. кого-что, перен. (унижать) түшүрүү, кордоо, басынтуу, төмөндөтүү; **ронять себя** өзүн басынтуу; **ронять своё достоинство** өз кадырын төмөн түшүрүү; **ронять свою репутацию** өзүнүн беделин (кадырын) түшүрүү; **ронять слёзы** көз жашын төгүү; **ронять голову на грудь** башын шылкыйтуу, башын төмөн түшүрүү.

РОПОТ м. 1. (недовольство) күңкүл, нааразылык, зардануу; 2. поэт. (гул) гүлдүрөө, шуулдоо; **ропот волн** толкундун шуулдашы.

РОПТАНИЕ ср. зардануу, күңкүлдөө, нааразылык билдирүү.

РОПТАТЬ несов. на кого-что зардануу, күңкүлдөө, нааразы болуу, нааразылык билдирүү.

РОСА жс. шүүдүрүм; **утренняя роса** эртең мененки шүүдүрүм; **до росы** таң азандан; **медвяная (медовая) роса** с.-х. бал шүүдүрүм (өсүмдүктүн оорусунун бир түрү).

РОСИ́НКА жс. бир тамчы шүүдүрүм; **маковой росинки во рту не было** разг. түк наар ала элек, даам сыза элек.

РОСИ́СТЫЙ, ая, -ое шүүдүрүмдүү, шүүдүрүм түшкөн; **росистая трава** шүүдүрүмдүү чөп.

РОСКО́ШЕСТВО ср. 1. (пристрастие к роскоши) дүнүйө чачып, жыргалчылык сүрүүгө кумардануучулук; мал-мүлктү төгүп-чачууга кумарчылык; 2. (излишество) ыгы жок сарп кылуучулук, ыгы жок каражат кылуучулук, ыгы жок керектөөчүлүк.

РОСКО́ШЕСТВОВАТЬ несов. 1. (жить в роскоши) өтө жыргалчылыкта жашоо, дүнүйөнү аябай чачып жыргалчылык сүрүү; 2. (позволять себе лишнее) ыгы жок молчулукка кызыгуу, ыгы жок сарп кылуу.

РОСКО́ШНИЧАТЬ несов. разг. см. **роско́шествовать**.

РОСКО́ШНО нареч. сонун, асемдүүлүк менен, молдуулукта, чачып-төгүп.

РОСКО́ШНЫЙ, ая, -ое 1. (отличающийся роскошью) сонун, салтанаттуу; **роскошный кабинет** сонун кабинет; **роскошное издание книги** сонун басылып чыккан китеп; 2. разг. (замечательный) өтө жакшы, сонун; **роскошные волосы** сонун чач; **роскошное угощение** сонун коноктоо, өтө жакшы коноктоо.

РО́СКОШЬ жс. 1. (великолепие) сонун, сонундук; **роскошь южной природы** түштүктөгү жаратылыштын сонундугу; 2. (излишество в комфорте) ыгы жок каражат, керегинен тыш каражат же буюм; **позволить себе роскошь что-л. сделать** бир нерсе иштөөдөн, сатып алуудан, каражат кылуудан токтонбоо.

РО́СЛЫЙ, ая, -ое бойлуу, узун бойлуу, бою узун; **рослый мальчик** бойлуу бала, бою узун бала.

РОСОМА́ХА жс. зоол. росомаха (суусардын бир түрү).

РО́СПИСЬ жс. 1. (письменный перечень) жазылып (нерсенин саналып жазылышы); **ро́спись государствен-**

ных доходов и расходов мамлекеттик доходдор жана расходдордун жазылышы; **2. собир.** (стенная живопись) дубалга тартылган сүрөт.

РОСПУСК м. таратуу, таркатуу, таркатып жиберүү; **ро́спуск учащихся на каникулы** окуучуларды каникулга таратуу.

РОСПУСКИ только мн. жүк тартуучу жалпак чана.

РОССИЙСКИЙ, ая, -ое **Россия-га т.**; россиялык.

РОССКАЗНИ только мн. разг. сандырак; **пустые ро́ссказни** кургак (дайынсыз) сандырак.

РОССЫПЬ ж. геол. россыпь (металл же башка кендери бар жер катмары); **золотые россыпи** алтын россыпь (алтын аралашкан кум, топурак); **грузить зерно́ россыпью** эгинди капка салбай жүктөө (ташуу).

РОСТ м. **1. (организма)** өсүү, бой өсүү; **этот ребёнок остановился в росте** бул баланын боюнун өсүшү токтоп калды; **2. перен.** (увеличение, развитие, прогресс) өрчүү, өнүгүү, өсүү, алга кетүү; **рост покупательной способности населения** калктын сатып алуу жөндөмдүүлүгүнүн өсүшү; **3. (вышина)** бой; **пáрень вы́сокого роста** узун бойлуу жигит; **человек низкого роста** кыска бойлуу адам, кичине бойлуу адам; **быть ростом с кого-л.** бою бирөөгө барабар болуу; **в челове́ческий рост** киши бою, кишинин бою менен барабар; **по росту** боюна жараша, боюна карап; **ростом не вы́йти** разг. бою өспөй калуу, бою кыска болуу; **постави́ть вопро́с во весь рост** маселени толугу менен, бүтүндөй коюу; **боле́знь роста** өсүү оорусу (иш жаңы болгондуктан келип чыккан кемчиликтер, каталар).

РОСТБИФ м. ростбиф (уйдун арка этинен кууруп жасалган тамак).

РОСТОВЩИ́К м. сүткор (өсүмгө акча берүүчү киши).

РОСТОВЩИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **ростовщик-ке т.**

РОСТОВЩИ́ЧЕСТВО ср. сүткордук.

РОСТО́К м. **1.** өсмө, уруктан өсүп чыккан көк тамыр; **семена́ пусти́ли ростки́** урук көк тамыр жайды; **2. (чере́нок)** калемче (тигүү үчүн бүчүрү менен бирге кесилген бутакча).

РОСТОМЕ́Р м. бой ченегич (бойду ченей турган аспап).

РО́СЧЕРК м. коюлган колдун аягындагы ийрилме сызык; **одни́м ро́счерком пе́ра** калемди бир шилтөө менен эле (мазмунуна карабастан эле чече салуу).

РОСЯ́НКА ж. бот. росянка (сазда өсүүчү өсүмдүктүн бир түрү).

РОТ м. **1.** ооз; **рази́нуть рот** 1) элейүү, ооз ачуу; **2. перен.** аң-тан калуу; **зажа́ть (заткну́ть) кому-л. рот** прям., перен. бирөөнүн оозун басуу; **перен.** бирөөнү сүйлөтпөй коюу; **смотре́ть в ро́т кому-л.** 1) жеп жаткан кишинин оозун тиктеп калуу (суктанып); **2. перен.** бирөөнүн сөзүнө ынтаасын абдан коюп угуу; **2. прост. (едок)** баш, жан, киши; **в се́мье у меня́ ше́сть ро́тов** менин үй-бүлөмдө алты жан; **во ве́сь рот** үнүнүн бардыгынча (кыйкыруу); **у меня́ хлѹ́пот по́лон рот погов.** түйшүгүм чачтан көп, түйшүгүм бир далай; **не сме́ть рта́ раскры́ть** разг. ооз ачуудан коркуу (кыңк этүүгө батына албоо).

РО́ТА ж. рота; **пулемѣ́тная ро́та** пулемѣтук рота; **команди́р ро́ты** ротанын командири.

РОТА́ТОР м. тех. ротатор (кол жазманы, сүрөттү көп кылып көбөйтө турган машина).

РОТАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое: **рота́ционная маши́на** полигр. ротациялык машина (газеталарды жана китептерди көп кылып баса турган машина).

РОТА́ЦИЯ ж. см. **рота́ционный** (рота́ционная маши́на).

РО́ТМИСТР м. воен. уст. ротмистр (революцияга чейинки орус кавалериясындагы жана жандармадагы офицердик чин).

РО́ТНЫЙ, ая, -ое **1. рота-га т.**; роталык; **ро́тный команди́р** рота командири, роталык командир; **2. в знач. сущ. м.** (командир роты) ротанын командири.

РОТОЗЕ́Й м. разг. ачык ооз, аңкоо, элегей.

РОТОЗЕ́ЙНИЧАТЬ несов. разг. ачык ооздук кылуу, аңкоолук кылуу.

РОТОЗЕ́ЙСТВО ср. разг. ачык ооздук, аңкоолук, элегейлик.

РОТО́НДА ж. **1. архит.** ротонда (үстү томолок болуп жабылган тегерек үй); **2. уст. (одежда)** ротонда (аялдардын жеңи жок жылуу тыш кийими); **ли́сья ро-то́нда** түлкү ротонда.

РО́ТОР м. тех. ротор (машиналардын жана турбиналардын айлануучу бөлүгү).

РО́ТОРНЫЙ, ая, -ое **ротор-го т.**; **ро́торное бу́рение** жерди ротор менен бургулоо.

РО́ХЛЯ м. и ж. разг. дылдыраган, үлдүрөгөн адам, ашыкпаган-шашпаган киши.

РО́ЩА ж. токойчо, токой; **берѣ́зовая ро́ща** кайыңдуу токой.

РОЮ́, рою, роешь и т.д. наст. вр. от **ры́ть**.

РОЮ́СЬ, роюсь, роешься и т.д. наст. вр. от **ры́ть-ся**.

РОЯЛИ́ЗМ м. полит. роялизм (монархизмди, королдун бийлигин жактоочулук).

РОЯЛИ́СТ м. полит. роялист (монархист, королдун бийлигин жактоочу адам).

РОЯЛИ́СТСКИЙ, ая, -ое **роялизм-ге**, **роялист-ке т.**; роялисттик.

РОЯ́ЛЬ м. рояль (клавишатуу музыкалык инструмент); **игра́ть на ро́яле** роялда ойноо.

РСДРП (Росси́йская социáл-демократи́ческая рабо́чая па́ртия) ист. РСДРП (Россиялык Социал-Демократык Жумушчулар Партиясы).

РТУ́ТНЫЙ, ая, -ое **ртуть-ка т.**; сымаптык; **рту́тная руда́** сымап рудасы; **рту́тные соединѣ́ния** хим. сымаптык кошундулар; **рту́тный термо́метр** сымап термометри; **рту́тное отравле́ние** сымаптан уулануу, сымаптан уугуу; **рту́тное лечѣ́ние** мед. сымап менен дарылоо, сымаптуу дары менен дарылоо; **рту́тная ма́зь** сымап майы, сымап кошуп жасалган май.

РТУ́ТЬ ж. сымап.

РУБА́КА м. разг. кылычты мыкты чабуучу, канжар менен мыкты саюучу, баатыр киши.

РУБА́НОК м. чоң сүргү (тактай сүргүч).

РУБА́ХА ж. көйнөк; **руба́ха-па́рень** разг. ачык-айрым, ак көңүл жигит.

РУБА́ШЕЧНЫЙ, ая, -ое **рубашка-га т.**; көйнөктүк, көйнөккө жарай турган; **рубáшечная тка́нь** көйнөктүк кездеме.

РУБА́ШКА ж. **1. (одежда)** көйнөк; **ве́рхняя ру-ба́шка** сырт көйнөк; **ни́жняя руба́шка** ич көйнөк; **ше́лковая руба́шка** жибек көйнөк; **2. (у карт)** картанын арка

жагы; **3.** (*оболочка*) сырткы кабык, каканак; **4.** *полигр. (суперобложка)* китепти ороп турган сырты; **родиться в рубашке** жолдуу болуу, ак жолтой болуу, бакыттуу болуу; **остаться в одной рубашке** разг. бүлүнүп, эч нерсеси жок калуу, абдан жакыр болуп калуу; **смирительная рубашка** см. смирительный.

РУБЕЖ м. **1.** (*граница*) чек ара, чек; **естественный рубёж** табигый чек ара, табигый чек; **охранять рубёжи** чек араларды коргоо; **2.** (*полоса местности*) чек; **оборонительный рубёж** воен. коргоо чеги; **3.** *перен. (предел, грань)* чек ара, чет, чек; **на рубёже двух эпох** эки доордун чек арасында.

РУБЕЛЬ м. рубель (*кир таптоо, тери иштетүү үчүн колдонуучу идирек тактай*).

РУБЕРОИД м. *тех.* рубероид (*картон кагаздан жасалган, көбүнчө үй жабуу үчүн колдонула турган материал*).

РУБЕРОЙДОВЫЙ, ая, -ое **рубероид-го т.**; **рубероидовый завод** рубероид өндүрүүчү (*жасай турган*) завод.

РУБЕЦ I м. **1.** (*шов*) тигиш кыры, жик; **2.** (*от заживающей раны*) тырык, тыртык, так (*айыгып келаткан жаранын орду*).

РУБЕЦ II м. **1.** *анат.* жумур; **2.** (*кушанье*) рубец (*ушул жумурдан жасалган тамак*).

РУБИДИЙ м. *хим.* рубидий (*күмүштөй ак түстүү металл*).

РУБИКОН м. **Рубикон** *перейдён перен.* Рубикон өтүлдү (*болору болду, артка чегинүү жок*).

РУБИЛЬНИК м. *эл.* рубильник (*электр тогун токтотуу, үзүү үчүн жасалган жылдырма калакча*).

РУБИН м. *мин.* лаал (*кызыл түстөгү асыл таш*).

РУБИНОВЫЙ, ая, -ое **1. рубин-ге т.**; **рубиновые сёрьги** лаал иймек (*лаал чөгөргөн иймек*); **2.** (*тёмно-красный*) кочкул кызыл; **рубиновый цвет** кочкул кызыл түс.

РУБИТЬ *несов.* **1.** *кого-что* кесүү, уруп кесүү, чаап кесүү, жаруу, чабуу, кыюу, кыя чабуу, чаап тууроо, тууроо; **рубить деревья** жыгачты кесүү, бакты кесүү; **рубить дрова** отун жаруу; **рубить капусту** капустаны тууроо; **рубить саблей** кылыч менен чабуу; **2. что (строить деревянное здание)** жыгачтан үй жасоо (*куруу, салуу*); **рубить избу** жыгачтан үй жасоо; **лес рубят – щепки летят** посл. кагылышта кан өлөт; **рубить с плеча** алды-артын карабастан, шарта-шурт кыла салуу.

РУБИТЬСЯ *несов.* чабышуу (*кылыч же ай балта менен*).

РУБИЩЕ *ср.* самсаалаган кийим, тамтыгы жок кийим.

РУБКА I ж. **1.** кесүү, жаруу, чабуу, кыюу, кыя чабуу, чаап майдалоо, тууроо; **рубка леса** токойду кесүү; **2. стр.** салуу, жасоо (*мис. жыгач үйдү*).

РУБКА II ж. *мор.* рубка (*кеменин палубасында жана дирижаблде командирдин башкаруусуна оңтойлуу болуу үчүн бөлүнүп коюлган бөлмөчө*); **штёрманская рубка** штурман рубкасы.

РУБЛЕННЫЙ, ая, -ое **1.** (*нарубленный*) чабылып тууралган; **рубленое мясо** чабылып тууралган эт; **2.** (*бревенчатый*) жумуру жыгачтан жасалган; **рубленая изба** жыгач үй (*жумуру жыгачтан жасалган үй*).

РУБЛЁВКА ж. *разг.* бир сомдук акча, бир сом.

РУБЛЁВЫЙ, ая, -ое **рубль-ге т.**; бир сомдук; **рублёвый билет** бир сомдук билет.

РУБЛЬ м. сом, бир сом; **цена десять рублей** баасы он сом.

РУБРИКА ж. рубрика (**1.** *бир нерсенин, мис. аңгеменин башы*; **2.** *бөлүк, графа*).

РУБЦЕВАНИЕ *ср.* бүтүү, бүтүш (*жаранын бүтүшү*).

РУБЦЕВАТЬСЯ *несов.* бүтүү.

РУБЧАТЫЙ, ая, -ое жол-жол болгон кыры бар, чий баркыт сыяктуу; **рубчатая ткань** жол-жол болгон кыры бар кездеме.

РУБЧИК I. *уменьш. от рубец I*; **2.** (*на материи*) жол-жол кыры бар; **вельвет в рубчик** чий баркыт.

РУГАНЬ ж. тилдешүү, тилдөө.

РУГАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое тилдеген, жемелеген; **ругательные слова** тилдеген сөздөр.

РУГАТЕЛЬСТВО *ср.* тилдөө, жаман сөз.

РУГАТЬ *несов.* *кого-что* тилдөө, сөгүү (*бранить*); жактырбоо (*порицать*).

РУГАТЬСЯ *несов.* тилдөө, тилдешүү (*браниться*); айтышуу (*пререкаться*); урушуу (*ссориться*).

РУГНУТЬ *однокр.* *кого-что, разг.* тилдөө (*бир жолу тилдеп токтоп калуу*).

РУГНУТЬСЯ *однокр. разг.* тилдөө (*бир жолу*).

РУГНЯ ж. см. **руготня**.

РУГОТНЯ ж. *разг.* тилдөө.

РУДА ж. руда, кен; **железная руда** темир рудасы, темир кени; **медная руда** жез рудасы, жез кени.

РУДИМЕНТ м. **1.** *биол.* рудимент (*организмдин өспөй калган же чала өскөн калдыгы*); **2.** *перен. (пережиток)* калдык, саркынды.

РУДИМЕНТАРНЫЙ, ая, -ое **рудимент-ке т.**; рудименттик.

РУДНИК м. рудник, кен чыга турган жер (*пайдалуу кендерди казып алуу үчүн жасалган жер астындагы курулуш тар системасы*); **медные рудники** жез рудниктери, жез чыга турган жер.

РУДНИКОВЫЙ, ая, -ое см. **рудничный**.

РУДНИЧНЫЙ, ая, -ое **рудник-ке т.**

РУДНЫЙ, ая, -ое **руда-га т.**

РУДОКОП м. рудокоп, кен казуучу, кенчи.

РУДОКОПНЫЙ, ая, -ое **рудокоп-ко т.**; **рудокопный инструмент** руда казуучу инструмент, кен казуучу инструмент.

РУДОНОСНЫЙ, ая, -ое рудалуу, рудасы бар, кендүү, кени бар; **рудоносный пласт** рудалуу катмар, кендүү катмар.

РУДОУПРАВЛЕНИЕ *ср.* рудоуправление, кен башкармасы.

РУЖЕЙНИК м. мылтык жасоочу уста, мылтык жасоочу цехтин жумушчусу.

РУЖЕЙНЫЙ, ая, -ое **ружьё-го т.**; **ружейное масло** мылтык майы; **ружейный мастер** мылтык устасы; **ружейная охота** мергенчилик (*мылтык менен уу кылуу*).

РУЖЬЁ *ср.* мылтык; **двуствольное ружьё** кош ооз мылтык, коштук; **призвать под ружьё** согуштук кызматка (*аскер кызматына*) чакыруу; **быть под ружьём** куралданып даяр туруу, согушка даяр туруу.

РУИНЫ *мн. (ед. руина жс.)* уранды (*эски имараттып, үйдүн урандысы*).

РУКА ж. **1.** кол; **кисть руки** кол манжасы; **правая рука** 1) оң кол; 2) *перен.* оң кол (*негизги жардамчы*); **левая рука** сол кол; **поднять руку** 1) кол көтөрүү; 2) *на*

кого-л., перен. бирөөгө кол көтөрүү, кол салуу; **опустить рўки** колду түшүрүү; **протянуть кому-л. руку** бирөөгө колун сунуу; **пожаты чью-л. рўку, пожаты кому-л. рўку** бирөөнүн колун кысуу, кыса кармоо; **махаты руками** кол булгоо; **нагреть рўки** разг. 1) колду жылытуу; 2) перен. үкүнүн уясын же май чукур табуу (бир иштин айланасында жымкырып, кытып дүнүйө табуу); **развязаты рўки кому-л.** 1) бирөөнүн колун чечип бошотуу; 2) перен. бирөөнүн колун бош коюу, эркине коё берүү; **связаты рўки** 1) колдорун байлоо; 2) перен. эркине коё бербөө, тыюу салуу, эркин аракет кылууга жол бербөө; **умыты рўки** 1) колун жуу; 2) перен. жооптуулукту өзүнөн алып таштоо, тим болуу; **держаты в руках** 1) кармап туруу, колунда кармап туруу; 2) перен. (быть строгим с кем-л.) бирөөнү катуу кармоо, бирөө менен катуу мамиледе болуу; **держаты за руку** колунан кармоо; **держаты ребёнка на руках** баланы колдо көтөрүп туруу, баланы колго алып туруу; **идти с кем-л. под руку** бирөө менен колтукташып басуу; **взять кого-л. под руку** бирөөнү колтуктоо, колтуктап алуу; **вести кого-л. под руку** бирөөнү колтуктап алып баруу; **с оружием в руках** колго курал алып; **руками не трогаты!** колуң менен кармаба!; кол тийгизбе!; **руки вверх!** (команда) көтөр колунду!; колунду көтөр!; **2. чаще мн., перен. (мастерство, умение)** кол (мыкты иштөө, чебердик жөнүндө); **золотые рўки** колунан көөр төгүлөт; **у него умелые рўки** анын колунан баары келет (ал ар нерсени жакшы иштей алат); **дело в опытных руках** иш тажрыйбалуу кишинин колунда; **3. (почерк, подпись)** кол, жазуу; **у него неразборчивая рука** анын жазуусу ачык эмес, анын колун окуу кыйын; **это не моя рука** бул менин колум эмес; **4. (сторона)** кол, кол жак, жак; **по правую руку** оң колдо, оң жакта, оң кол жакта; **5. разг. (протекция)** колдогону; **просить чьей-л. руки** бирөөнү «мага аял бол» деп суроо; **отдаты кому-л. рўку** бирөөгө аялы болууга макулдугун берүү; **переписывать от руки** колдон көчүрүп жазуу; **рука об руку** кол кармашып, ынтымак менен, ынтымакташып; **передаты из рук в руки** колдон колго берүү; **рука руку мбет погов.** сай-сайга куят, бай-байга куят; **своя рука владыка погов.** өз колунда болгон соң..., өзү билип турган соң...; **рука не дрогнет** жүрөгү даайт, колу барат; **руки не доходят (до чего-л.)** разг. кол бошобойт, кол тийбейт; **руки опускаются** иштөөгө кол барбайт, иштөөгө эч көңүл жок; **руки чешутся (у кого-л.)** 1) кол кычышат; 2) с неопр., разг. урушкучу келип турат; **руки коротки** разг. колу кыска (колунан келбейт, күчү жетпейт); **руки прочь!** тарт колунду!; **средней руки** орточо, чакан; **сидеть сложа руки** колду куушуруп бекер отуруу, эч нерсе иштебөө; **не покладая рук** жан аябай, тынбай; **это дело его рук** бул ошонун колунан келди, бул ишти ал кылган бул ал колдуу болгон; **рукой податы (куда-л., откуда-л.)** эң эле жакын, ээктин алдында; **как рукой сняло** разг. кол менен алып таштагандай; **дайо рўку на отсечение** разг. кулагымды кесип берейин; **держаты чью-л. рўку** бирөөнүн жагында (тарабында) болуу; **набить себе руку на чём-л.** бир нерсеге колду маш кылуу, колду үйрөтүү, машыгуу; **протянуть рўку помощи** жардам кылуу; **приложить руку к чему-л.** бир ишке катышуу, кийлигишүү, жардамдашуу, жардам кылуу; **наложить рўку на что-л.** бир нерсени ээлеп алуу, бир нерсени басып алуу; **наложить на себя рўки** өз жанын кыюу (өзүн өзү өлтүрүү); **ломаты рўки** аябай кай-

гыруу, кан ыйлоо; **чужими руками жар загребаты погов.** бирөөнүн колу менен чок шилөө; **быть как без рук (без кого-чего-л.)** колдон ажырагандай болуу, жардамсыз калуу; **сон в руку** разг. түшүн кабыл келсин, туш келсин; **даваты волю рукам** разг. колго эрк берүү (муштоо, сабоо), мушташуу; **ухватиться обеими руками за что-л.** 1) бир нерсеге эки колу менен тең жармашуу; 2) перен. бир ишке жан-дили менен киришүү, бир нерседен жан-дили менен пайдалануу; **взять себя в руки** өзүн өзү колго алуу; **отдаты в хорошие руки** кого-что-л. ишенимдүү кишиге берүү, ишенимдүү колго берүү; **быть в хороших руках** жакшы, иш билги, акылдуу адамдын жетекчилиги астында болуу; **попасты в плохие руки** ишенимсиз, калпычы, жаман адамга туш келүү; **побываты во многих руках** көп колдордо болуу, колдон колго өтүү (мис. акча, китеп ж.б.); **быть в чьих-л. руках** бирөөнүн колунда болуу, бирөөдөн көз каранды болуу; **играты в четыре руки** роялда эки кишилеп ойноо; **из рук вон плохо** эң эле жаман, өтө жаман; **все из рук валится** көңүл чаппай калып, колдон эч нерсе келбей жатат; эч нерсени иштегиси келбейт, мейли чаппайт; иштесе да, арбыбайт; **выпустить из рук** колдон чыгарып жиберүү (мис. демилгени, учурду ж.б.); **узнаты из первых рук** биринчи булактан (маалыматтан) билүү; **прибраты к рукам что-л.** бир нерсени колго алып алуу, ээлеп алуу; **на скоруую руку** бат эле ары-бери кылып бүтүрө салуу; **это ему на руку** бул ага жага бербей калат, бул анын чырагына май тамызат; **он на руку нечист** разг. анын колунун туткагы бар, колу туткактуу, колу кармаак; **выдаты на руки кому-л. что-л.** өз колуна берүү, өзүнө тапшыруу; **мастер на все руки** баары колунан келген уста, колунан бардык нерсе келген, бардык иш колунан келген; **документы (бумаги и т.п.) на руках** документтер (кагаз ж.б.) колдо; **быть на руках у кого-л.** бирөөнүн багуусунда болуу; **иметь на руках кого-л.** бирөөнү багып туруу; **носить кого-л. на руках** бирөөнү үстү-астына түшүп, алпештеп алып жүрүү; алаканына салып алпештөө; **умереть на руках у кого-л.** бирөөнүн колунда өлүү; **отбисты от рук** разг. такыр тил албай өз билгенин кылуу, моюн бербей коюу, колдон чыгып кетүү, билгенин кылуу; **быть по руке (о перчатках)** колго туура келүү (мээлей); **даты по рукам сокку берүү; быть связанным по рукам и ногам** колу-буту байлангандай эч убактысы болбоо, эркин жүрүүгө мүмкүнчүлүгү жок болуу; **ударить по рукам** «макулбуз» деп кол алышуу; **ходить по рукам (о книге)** колдон колго өтүү, бирөөдөн бирөөгө таралуу (китеп жөнүндө); **под пьяную руку** разг. мас кезде, мастык менен; **попасты под руку** учурга туура келип калуу; **быть не с руки кому-л.** ыңгайсыз, ылайыксыз, орунсуз; **сойти с рук кому-л. күнөөлүү** болуп туруп, жазасыз кутулуп кетүү; **тебе это с рук не сойдёт** мындан сен жазасыз кутула албайсың; **сбисты с рук кого-что-л.** бир нерседен же бирөөдөн эптеп кутулуу; **с рук (купить)** колдон (сатып алуу, магазинден эмес); **вернуты с пустыми руками** куру кол кайтуу; **большой руки** негодаяй разг. барып турган митаам; **с рук долгой** колдон чыкты – бүттү; **с вайшей лёгкой руки** разг. колунуз жеңил болду; ак жолтой, берекелүү колунуз менен; **тяжёлая рука** жолу жок кол, жолу кара кол, ийгиликсиз кол; **голыми руками брать** оңой эле алуу, оңойой алуу.

РУКАВ м. 1. (одежды) жең; **платье с длинными рукавами** узун жеңдүү көйнөк; 2. геогр. айрык; **рукав реки**

суунун айрыгы, өзөндүн айрыгы; **3. тех. (шланг)** түтүк; **пожарный рукав** өрт өчүрүүчү машинанын түтүгү; **рабóтатъ спустя́ рукава́** шалакылык, илээндилик менен иштөө; **приня́ться за де́ло засучи́в рукава́** шымаланып ишке киришүү; женди түрүп салып, бардык күчү менен ишке киришүү.

РУКАВИЦА жс. мээлей, колкап, туюк мээлей, туюк колкап; **ко́жаные рукави́цы** тери мээлей; **держáть ко-го-л. в е́жовых рукави́цах** погов. бирөөнү тырс эттирбей катуу кармоо, катаалдык менен тутуу.

РУКА́ВЧИК м. **1. уменьш.-ласк. от рука́в** кичине жең; **2. (нарукавник, манжета)** жендин учуна коюлган манжета.

РУКОБЫ́ТЬЕ ср. уст. разг. бир нерсени сатып алганда, сатуучу менен сатып алуучунун «бар, береке тап» деп кол чабышканы, кол кармашканы.

РУКОВОДИ́ТЕЛЬ м. **1. (вождь, глава)** жетекчи, жап башчы; **руководи́тели па́ртии и прави́тельства** партия менен өкмөттүн жетекчилери; **2. жетекчи; руководи́тель учрежде́ния** мекеменин жетекчиси; **классный руководи́тель** класс жетекчиси; **руководи́тель кру́жка** кружоктун жетекчиси.

РУКОВОДИ́ТЬ несов. кем-чем **1. (направлять, быть во главе)** жетекчилик кылуу, жол башчылык кылуу; **руководи́ть рабóчим дви́жением** жумушчу кыймылына жетекчилик кылуу; **2. (управлять, заведовать)** башкаруу, жетекчилик кылуу; **руководи́ть учрежде́нием** мекемени башкаруу.

РУКОВОДИ́ТЬСЯ несов. **1. чем** колдонмо кылып алуу; **2. страд. к руководи́ть.**

РУКОВО́ДСТВО ср. **1.** жетекчилик, жетекчилик кылуу, башкаруу; **операти́вное руководи́тельство** оперативдүү жетекчилик; **под руководи́тельством** жетекчилик астында; **2. собир. (руководители)** жетекчилер; **но́вое руководи́тельство** жаңы жетекчилер; **3. (пособие, инструкция)** колдонмо.

РУКОВО́ДСТВОВА́ТЬСЯ несов. колдонмо кылып алуу.

РУКОВОДЯ́ЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от руководи́ть; 2. прил.** жетекчи; **руководя́щая роль па́ртии** партиянын жетекчи ролу; **руководя́щие о́рганы** жетекчи органдар, жетекчилик кылуучу органдар; **руководя́щий соста́в** жетекчи состав, жетекчилик кылуучу состав.

РУКОДЕ́ЛИЕ ср. **1. (ручной труд)** сайма, оймо, токуу өндүү иштер; чеберчилик; **2. (изделие)** колдон жасалган сайма, оймо сыяктуу буюмдар.

РУКОДЕ́ЛЬНИЦА жс. чебер, уз (сайма, оймо, токуу иштеген аял, кыз).

РУКОДЕ́ЛЬНИЧАТЬ несов. чебердик кылуу (саймачылык, оймочулук, токуучулук кылуу).

РУКОМО́ЙНИК м. аптама, аптаба, кол жууй турган идиш.

РУКОПА́ШНАЯ жс. койгулашуу, салгылашуу, найзалашуу.

РУКОПА́ШНЫЙ, ая, -ое рукопашный бой см. **рукопашная.**

РУКОПИС́НЫЙ, ая, -ое **1. рукопись-ке т.; рукописный отде́л библиоте́ки** китепкананын кол жазмалар бөлүмү; **2. (написанный от руки)** колдон жазылган; **рукописный те́кст** колдон жазылган текст.

РУКОПИСЬ жс. кол жазма.

РУКОПЛЕСКА́НИЕ ср. **1. (действие)** кол чабуу, алакан чабуу; **2. чаще мн. (аплодисменты)** кол чабуулар.

РУКОПЛЕСКА́ТЬ несов. кол чабуу, алакан чабуу.

РУКОПОЖА́ТИЕ ср. кол кармашуу, кол алышуу, кол кысышуу; **обменя́ться рукопожа́тиями** кол кысышып учурашуу.

РУКОПРИКЛА́ДСТВО ср. **1. разг. (нанесение побоев)** уруу, муштоо; **2. уст. (собственноручная подпись)** өз колун коюу, бармак басуу.

РУКОЯ́ТКА жс. сап, тутка; **рукоя́тка молотка́** балканын сабы.

РУКОЯ́ТЬ жс. см. **рукоя́тка.**

РУЛА́ДА жс. муз. рулада (ылдам жана ыксыз кооздо-туп, тырсылдатып чалган күү).

РУЛЕВО́Й, ая, -ое **1. руль-га т.; рулево́е колесо́** руль дөнгөлөгү; **рулево́е управле́ние** руль менен башкаруу; **2. в знач. суц. м.** рулевой (рулду башкаруучу адам).

РУЛЕ́Т м. рулет (**1. сөөгүн алып тааштап сүйрү кылып кууруган эт; 2. кондитердик тамактардын бир түрү; 3. сөөгү алынып ташталган сан эти).**

РУЛЕ́ТКА жс. рулетка (**1. тех. узундукту өлчөө үчүн колдонулуучу тасма; 2. кумар оюнунун бир түрү).**

РУЛИ́ТЬ несов. **1. (поворачивать руль)** рулду буруу; **2. ав. самолётту жердин үстү менен айдоо (о лёткиче); самолёттун жердин үстү менен жүрүп (жүгүрүп) бара-тышы (о самолёте).**

РУЛО́Н м. рулон (түрүлгөн кагаз, клеёнка жс.б.).

РУЛО́ННЫЙ, ая, -ое рулон-го т.; **руло́нная бума́га** рулон кагаз.

РУЛЬ м. **1. руль; пра́вить руле́м или сиде́ть за руле́м или быть на руле́** рулду башкаруу, рулда отуруу, рулда болуу; **2. перен. руль; руль госуда́рственного управле́ния** мамлекетти башкаруунун рулу; **без руля́ и без ве-три́л** айкын-ачык багыты жок, айкын-ачык багытсыз.

РУМБ м. мор., геод. румб (горизонттун ген, компа-стын бетиндеги бөлүктөр).

РУМЫ́Н м. румын.

РУМЫ́НКА женск. р. к **румы́н; румынка.**

РУМЫ́НСКИЙ, ая, -ое **румын-га т.; румы́нский язы́к** румынтели; **румы́нская литерату́ра** румын адабияты.

РУМЫ́НЫ мн. румындар.

РУМЯ́НА только мн. эндик (бет кызарткыч боёк); **покры́ть ще́ки румя́нами** бетке эндик сыйпоо, жагуу.

РУМЯ́НЕЦ беттин кызалы.

РУМЯ́НИТЬ несов. кого-что **1. (покрывать румян-цем)** кызартуу; **морóз румя́нит ще́ки** суук бетти кызартат; **2. (покрывать румянами)** эндик сыйпоо, эндик жагуу; **ру-мя́нить ли́цо** бетке эндик сыйпоо, бетке эндик жагуу.

РУМЯ́НИТЬСЯ несов. **1. (покрываться румянцем)** кызаруу; **2. кызаруу, боёнуу, эндик сыйпануу, эндик жа-гынуу; 3. (поджариваться)** кызаруу, кызарып бышуу; **пиро́г нача́л румя́ниться** пирог кызарып келе жатат.

РУМЯ́ННЫЙ, ая, -ое кызыл, кызыл тору; **румя́ные ще́ки** кызыл бет.

РУНДУ́К м. обл. чоң жыгач сандык (дан салуу үчүн жасалган чоң жыгач укөк).

РУНО́ ср. жабагы жүн; **о́вцы с то́нким руно́м** уяң жүндүү койлор.

РУПИ́Я жс. (денежная единица в Индии) рупия (Ин-диянын акчасынын аты).

РУ́ПОР м. **1. рупор (ундү күчөтүү үчүн жасалган башы кең сурнай); говори́ть в ру́пор** рупор менен сүй-

лөө; **2. перен.** рупор, жарыячы, жарчы (*бирөөлөрдүн идеясын, оюн, пикирин таратуучу*).

РУСА́К *м.* (*заяц*) сур коён.

РУСА́ЛКА *ж.* фольк. суу периси (*элдин ишениминде-узун чачтуу, балык куйруктуу, сууда жашоочу аял*).

РУСА́ЛОЧИЙ, *ья, -ье русалка-га т.*; **русáлочий** **взгляд** адамды өзүнө тарткан, бирок мээримсиз көз караш.

РУ́СЛО *ср.* **1.** сай, нук, суунун сайы, суунун нугу; **2. перен.** багыт; **жизнь вошла́ в нормальное русло** турмуш кадимки багытына кирди.

РУ́ССКАЯ I *женск. р. к русский I.*

РУ́ССКАЯ II *ж.* (*пляска*) орус бийи; **плясáть русскую** орус бийин бийлөө, орусча бийлөө.

РУ́ССКИЕ *мн.* орустар.

РУ́ССКИЙ I *м.* орус.

РУ́ССКИЙ II, *ая, -ое* орус; **русский наро́д** орус эли; **русский язы́к** орус тили; **русская литерату́ра** орус адабияты.

РУ́СЫЙ, *ая, -ое* сары, саргыл, ак саргыл; **русые волосы** сары чач; **ру́сая борода́** сары сакал; **ру́сая де́вушка** ак саргыл кыз.

РУ́ТА *ж.* бот. адырашман.

РУТЕ́НИЙ *м. хим.* рутений (*платиналык рудаларда кезигүүчү саргыч металл*).

РУТИ́НА *ж.* эскичилик.

РУТИ́НЁР *ж.* эскичил, байыркынын үрп-адаттарын жактоочу, жаңылыкты сезбеген киши.

РУТИ́НЁРСКИЙ, *ая, -ое* рутинёр-го *т.*

РУТИ́ННЫЙ *ая, -ое* рутина-га *т.*

РУ́ХЛЯДЬ *ж.* разг. ыпыр-сыпыр, эски-уску, көр-жер.

РУ́ХНУТЬ *сов.* **1.** (*обвалиться*) жыгылуу, кулоо; **сте́на́ ру́хнула** дубал жыгылды; **2. перен.** кыйроо, бузулуу, болбой калуу, ордунан чыкпоо, талкалануу; **наде́жды ру́хнули** ишенич болбой калды, ишенич ордунан чыкпай калды.

РУ́ХНУТЬСЯ *сов. разг. см. ру́хнуть.*

РУЧА́ТЕЛЬСТВО *ср.* кепилдик, милдетин алуу; **с руча́тельством за успе́х** «ийгиликтүү болот» деп милдетин алуу; **часы́ с руча́тельством на два го́да** «эки жылга чейин бузулбайт» деген кепилдиги бар саат.

РУЧА́ТЬСЯ *несов.* *за кого-что* кепилин алуу, кепил болуу, милдетин алуу; **руча́юсь, что он выполнит до сро́ка** ал мөөнөтүнөн мурун бүтүрөрүнө кепил боло аламын.

РУЧЕ́ЕК *м. уменьш.-ласк. от руче́й* булакча, кичине суу.

РУЧЕ́Й *м. (мн. ручьи́)* суу (көп чоң эмес суу); **журча́ние ручьи́** суунун шылдыраганы; **слёзы брызну́ли ручьи́м** көз жашы он талаа болуп агып кетти; **реве́ть в три ручьи́** көзүнүн жашын көлдөтүп өкүрүп-бакырып бйлоо.

РУ́ЧКА *ж.* **1.** уменьш.-ласк. *от рука́* кичинекей кол; **де́тские ру́чки** баланын колу; **2.** (*рукоятка и т.п.*) тутка, кармагыч, сап; **ру́чка двéри** эшиктин туткасы; **ручка но́жа** бычактын сабы; **ру́чка чемода́на** чемодандын туткасы; **ру́чка портфе́ля** портфелдин кармагычы; **3.** (*для письма́*) калем, калем сап.

РУЧНО́Й I, *ая, -ое* **рука 1-ге т.**; **ручные часы́** кол саат; **ручно́е полоте́нце** кол сүртө турган сүлгү; **ручная прода́жа 1)** көтөрүп сатуу; **2)** (*в аптеке*) дарыны рецептсиз сатуу.

РУЧНО́Й II, *ая, -ое (прирученный)* колго үйрөнгөн, колго үйрөтүлгөн; **ручной медве́дь** колго үйрөнгөн аюу.

РУ́ШИТЬ *несов. что 1.* (*валить*) кыйратуу, уратуу, бузуу; **ру́шить стéны** дубалды бузуу; **2.** (*сдирая шелуху, очищать*) актоо, күйшөө; **ру́шить рис** шалы актоо; **ру́шить про́со** таруу актоо.

РУШИ́ТЬСЯ 1. *сов. и несов. (валиться)* кыйроо, талкалануу, уроо, бузулуу; **2. сов. и несов., перен. (не осуществиться)** кыйрап калуу, ишке ашпай калуу; **3. несов. страд. к** рушить.

РЫ́БА *ж.* балык; **све́жая ры́ба** жаңы балык; **солёная ры́ба** туздалган балык; **копче́ная ры́ба** сүрсүтүп ышталган балык; **вя́леная ры́ба** күнгө кактап кургатылган балык; **бога́тый ры́бой** (*об озере и т.п.*) балыкка бай, балыгы көп (*көл ж.б. жөнүндө*); **уди́ть ры́бу** кайырмак салып, балык кармоо; **ни ры́ба ни мя́со разг.** балык да эмес, эт да эмес; **чу́вствовать себя́ как ры́ба в воде́** эң жайлуу, эң оңтойлуу, жанга тынч, өзүн эркин сезүү; **лови́ть ры́бу в му́тной воде́** погов. ылайлуу суудан балык кармоо (*учурдан өз мүдөөсү үчүн пайдалануу*); **би́ться как ры́ба об лёд** погов. эмне кыларын билбей айласы кетүү.

РЫБА́К *м.* балыкчы; **рыба́к рыбака́ ви́дит изда́лека́** посл. балыкчы балыкчыны алыстан көрөт; эки кырчаңгы бир токойдо жолугат.

РЫБА́ЦКИЙ, *ая, -ое* **рыбак-ка т.**; **рыба́цкий колхоз** балыкчы колхоз.

РЫБА́ЧИЙ, *ья, -ье* **рыбак-ка т.**; **рыбачьи сети** балыкчынын тору; **рыба́чья ло́дка** балыкчынын кайыгы.

РЫБА́ЧИТЬ *несов.* балык уулоо, балык кармоо.

РЫБА́ЧКА 1. *женск. р. к рыба́к;* **2. ж.** (*жена рыбака*) балыкчынын аялы.

РЫБЕ́Ц *м.* рыбец (*балыктын бир түрү*).

РЫБЕ́ШКА *ж.* разг. *пренебр.* чабак, майда балык; **ме́лкая рыба́шка** эң майда балык, чабак.

РЫ́БИЙ, *ья, -ье* **рыба-га т.**; **ры́бий жир** балык майы; **ры́бий клей** балык желими; **ры́бья чешу́я** балыктын кабырчыгы; **ры́бьи глаза́** балык көз, нурсуз көз.

РЫ́БИНА *ж.* разг. бир балык, бир чоң балык.

РЫ́БКА *ж.* уменьш.-ласк. *от рыба́.*

РЫ́БНИК *м.* **1.** (*торговец рыбой*) балык сатуучу, балык менен соода кылуучу; **2.** (*рабочий рыбных промыслов*) балык промыслинде иштөөчү жумушчу.

РЫ́БНЫЙ, *ая, -ое 1. рыба-га т.*; **ры́бная ло́вля** балык кармоо; **ры́бная промышле́нность** балык өнөр жайы; **ры́бная торго́вля** балык сатуу, балык соодасы; **ры́бные бога́тства СССР СССРдин** балык байлыктары; **ры́бный суп** балык сорпосу; **ры́бные консе́рвы** балык консервасы; **2.** (*обильный рыбой*) балыктуу, балыкка бай, балыгы көп; **ры́бное о́зеро** балыктуу көл, балыгы көп көл.

РЫ́БО- *татаал сөздүн биринчи бөлүгү; бул - балык трмоо, уулоо, балык өрчүтүү, туздоо-тазалоо маанисинде колдонулат; мис. рыбо́завод – балык заводу; рыбо́-продукты балык продуктылары.*

РЫ́БОВО́Д *м.* балык өстүрүүчү специалист.

РЫ́БОВО́ДНЫЙ, *ая, -ое* балык өстүрүүчү; **рыбово́дный заво́д** балык өстүрүүчү завод.

РЫ́БОВО́ДСТВО *ср.* балык өстүрүүчүлүк.

РЫ́БОВО́ДСКИЙ, *ая, -ое* **рыбово́дство-го т.**; **рыбово́дческое хозяй́ство** балык өстүрүү чарбасы, балык өстүрүүчү чарба.

РЫБОЗАВОД *м.* балык заводу.

РЫБОКОМБИНАТ *м.* балык комбинаты.

РЫБОКОНСЕРВНЫЙ, ая, -ое балык консервасын чыгара турган; **рыбоконтсервный комбинат** балык консервасын чыгара турган комбинат.

РЫБОКОПТИЛЬНЫЙ, ая, -ое балык ыштай турган.

РЫБОКОПТИЛЬНЯ *жс.* балык ыштай турган жай, балык ыштай турган ишкана.

РЫБОЛОВ *м.* балык уулоочу, кайырмак салуучу.

РЫБОЛОВЕЦКИЙ, ая, -ое балык кармай турган; **рыболовецкий колхоз** балык кармай турган колхоз; **рыболовецкий флот** балык кармай турган флот.

РЫБОЛОВНЫЙ, ая, -ое **рыболовство-го т.**; **рыболовные снасти** балык кармоого керектүү шаймандар, аспаптар.

РЫБОЛОВСТВО *ср.* балыкчылык, балык уулоочулук, балык кармоочулук.

РЫБОПРОДУКТЫ *только мн.* балык продуктылары.

РЫБОПРОМЫСЛОВЫЙ, ая, -ое **рыболовство-вая артель** балык кармай турган артель.

РЫБОПРОМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое **рыболовство-мишленный район** балык кармоочу жана андан ар түрдүү продуктыларды иштеп чыгаруучу район.

РЫБОРАЗВЕДЕНИЕ *ср.* балык өстүрүүчүлүк.

РЫБОРАЗДЕЛОЧНЫЙ, ая, -ое **рыболовство-станки-автоматы** балыкты тазалоочу жана аны кесип-кесип бөлүктөргө бөлө турган автомат станоктор.

РЫБОТОВАРЫ *только мн.* балык товарлар (*сатууга арналган түрдүү балык, балыктан жасалган тамактар*).

РЫБОТОРГОВЛЯ *жс.* балык соодасы.

РЫБОХОД *м. тех.* балык өтүү үчүн плотинада жасалган жол.

РЫБОЯДНЫЙ, ая, -ое балык жей турган; **рыбоядные животные** балык жей турган айбандар.

РЫВКАМИ *нареч.* жулкунуп, жулкул, булкунуп, булкуп.

РЫВОК *м.* 1. жулкунуу, булт берүү, булкунуу; **рывок** *вперёд* илгери карай жулкунуу; 2. *спорт.* рывок (*оордукту колу менен башынан өөдө көтөрүү же бир жулкуу менен токтоосуз көкүрөгүнө жеткирүү*).

РЫГАТЬ *несов.* кекирүү.

РЫГНУТЬ *однокр.* кекирүү (*бир жолу*).

РЫДАНИЕ *ср.* өксөп ыйлоо, боздоп ыйлоо; **разразиться рыданиями** боздоп ыйлап жиберүү.

РЫДАТЬ *несов.* өксөп ыйлоо, боздоп ыйлоо.

РЫЖЕБОРОДЫЙ сары сакал, сары сакалдуу, жээрде сакал.

РЫЖЕВАТЫЙ, ая, -ое сары сымал, сарыраак, жээрде сымал, жээрдерээк.

РЫЖЕВОЛОСЫЙ, ая, -ое сары чач, сары чачтуу.

РЫЖЕТЬ *несов.* саргаюу, саргыч тартуу.

РЫЖЕШЁРСТЫЙ, ая, -ое сары жүндүү, жүнү сары.

РЫЖИЙ, ая, -ее 1. *сары (о волосах)*; жээрде (*о масти лошади*); 2. (*выцветший*) оңуп кеткен, оңуп калган; **рыжая шляпа** оңуп кеткен калпак.

РЫЖИК *м. (гриб)* рыжик (*тамак болуучу козу карындын бир түрү*).

РЫК *м.* айкырык; **львиный рык** арстандын айкырыгы.

РЫКАНИЕ *ср.* айкыруу.

РЫКАТЬ *несов.* айкыруу (*айбандар жөнүндө*).

РЫЛО *ср.* 1. (*у свиньи*) тумшук (*чочконун тумшугу*); 2. *зруб. (лицо)* түрү суук (*кишинин бети*).

РЫЛЬЦЕ *ср.* 1. *уменьш.* от **рыло** 1 тумшук (*чочконун тумшугу*); 2. *бот.* рыльце, чаң алгыч (*гүлдүн чаң алгыч мүчөсү*); **рыльце в пух** *разг.* оозу кандуу (*жаман иштен куру эмес, четте калбаган*).

РЫНОК *м.* 1. базар; **колхозный рынок** колхоз базары; 2. *эк.* рынок; **внешний рынок** сырткы рынок; **внутренний рынок** ички рынок; **рынок сбыта** сатуу рыногу; **мировые рынки** дүйнөлүк рыноктор.

РЫНОЧНЫЙ, ая, -ое **рынок-ко т.**; **рыночная площадь** базар аянты; **рыночная цена** базар баасы.

РЫСАК *м.* таскактуу ат, таскагы бар ат.

РЫСИЙ, ья, -ье **рысь II-ге т.**

РЫСИСТЫЙ, ая, -ое таскактуу, таскагы күчтүү; **рысистая лошадь** таскактуу ат.

РЫСКАТЬ *несов. разг.* 1. жойлоо, жойлоп жүрүү; 2. *разг. (искать)* издөө, оодаруу, аңтаруу; **рыскать по карманам** чөнтөктөрдү аңтаруу.

РЫСЦА *жс.* майда таскак, бүлкүлдөк желиш; **лошадь бежит рысцой** ат майда таскак менен келатат.

РЫСЬ I жс. (аллюр) таскак; **крупная рысь** катуу таскак.

РЫСЬ II жс. зоол. сүлөөсүн.

РЫСЬЮ *нареч.* 1. (*об аллюре*) таскактатып, таскак менен; **пустить лошадь рысью** атты таскактатуу; 2. *разг. (очень быстро)* өтө тез, буту жерге тийбей; **он пустился бежать рысью** ал өтө тез жүгүрдү.

РЫТВИНА *жс.* дөңгөлөктүн чуңкурайткан изи, казындысы.

РЫТЬ *несов. что* казуу; **рыть яму** чуңкур казуу аң казуу; **рыть окопы** окоп казуу; **рыть яму кому-л.** бирөөгө чуңкур казуу, бпрөөгө аң казуу.

РЫТЬЁ *ср.* казуу; **рытьё колодца** кудук казуу.

РЫТЬСЯ *несов. в чём* 1. казылуу; 2. казгылоо, чукулоо; **рыться в земле** жерди казгылоо, жерди чукулоо; 3. *перен.* издөө, оодаруу, аңтаруу, аңтарып издөө; **рыться в карманах** чөнтөктү аңтарып издөө.

РЫХЛЕНИЕ *ср.* бошотуу, копшутуу, жумшартуу (*мис. жерди, топуракты*).

РЫХЛИТЕЛЬ *м. с.-х.* жерди жумшарта турган машина.

РЫХЛИТЬ *несов. что* бошотуу, копшутуу, жумшартуу; **рыхлить землю** топуракты бошотуу, жерди жумшартуу.

РЫХЛОСТЬ *жс.* 1. боштук, жумшактык, борпондук; **рыхлость почвы** топурактын борпондугу; 2. *перен. (дряблость)* борпондук, көпшөктүк.

РЫХЛЫЙ, ая, -ое 1. бош, борпоң; **рыхлая земля** борпоң жер, борпоң топурак; **рыхлый кирпич** бош кирпич, борпоң кирпич; 2. *перен. (дряблый)* көпшөк, борпоң; **рыхлое тело** көпшөк дене; **рыхлый человек** борпоң киши.

РЫЦАРСКИЙ, ая, -ое **рыцарь-га т.**; рыцардык; **рыцарское оружие** рыцардык курал-жарак; **рыцарский роман** *лит.* рыцардык роман (*орто кылымдагы рыцарлардын ийгиликтерин жазган романдар*); **рыцарский поступок** рыцардык иш (*жан-дилин аябаган иш*).

РЫЦАРСТВО *ср.* 1. *собр. ист. (рыцари)* рыцарлар; 2. *рыцардык (Батыш Европадагы орто кылым доорундагы жоокер-дворян сословиеси)*; 3. *рыцарь наамы*; 4. *перен. (самоотверженность, великодушие)* рыцардык (эр көкүрөктүк, айкөлдүк, ак ниеттик, жан-дили аябагандык).

РЫЦАРЬ *м.* 1. *ист. рыцарь (феодалдык Европада-согуштук-дворяндык сословиеге жатуучу киши)*; 2. *перен. (самоотверженный, благородный человек)* рыцарь (эр көкүрөк, айкөл, ак ниет, жан-дили аябаган киши); **рыцарь печального образа** кайгылуу образдын рыцары (Сервантестин белгилүү романынын герою – Дон Кихот).

РЫЧАГ *м.* 1. *рычаг (таяныч точкасын айланып, аз күчтүн жардамы менен көп күчтү теңдештире турган жасалга)*; **система рычагов** рычагдар системасы; **поднять рычагом** рычаг менен көтөрүү; 2. *перен. рычаг (бир нерсени аракетке, кыймылга келтирүүчү түрткү, чара, каражат)*.

РЫЧАЖОК *м. уменьш. от рычаг* 1 кичинекей рычаг.

РЫЧАНИЕ *ср.* ыркыроо, ырылдоо, бакыруу, айкыруу.

РЫЧАТЬ *несов.* ыркыроо, ырылдоо, бакыруу, айкыруу; **собаки рыча́т** иттер ырылдайт; **лев рыча́т** арстан ыркырайт, арстан бакырат.

РЫЩУ, рыщу, рыщешь и т.д. наст. вр. от рыска́ть.

РЬЯНО *нареч.* демилге көрсөтүп, кызыгуу менен киришип, тырышып, кайрат менен.

РЬЯНОСТЬ *жс.* ынтаалуулук, демилгелүүлүк, тырышчаактык, кайраттуулук.

РЬЯНЫЙ, ая, -ое ынтаалуу, демилгелүү, тырышчаак, кайраттуу.

РЮКЗА́К рюкзак (*ийинге салып, аркага асынын жүрүүчү боолуу мешок*).

РЮМКА *жс.* рюмка (*ичкилик же дары иче турган кичинекей стакан*).

РЮ́ХИ *мн.* (ед. рюха ж.) обл. рюха (*городки сыяктуу оюндун бир түрү*); **игра́ть в рю́хи** рюха ойноо.

РЯБИ́НА I *жс.* 1. (*дерево*) четин (*четиндин жыгачы*); 2. (*ягода*) четиндин ашы.

РЯБИ́НА II *жс. разг. (от оспы)* чаар (*ченектен*); **лицо́ с ряби́нами** чаар бет.

РЯБИНКА I *жс. уменьш. от рябина I* четин.

РЯБИНКА II *жс. уменьш. от рябина II* чаар; **ряби́нка от оспы** чечектен болгон бир аз чаар.

РЯБИ́ННИК *м.* четин бадал.

РЯБИ́НОВКА *жс.* рябиновка (*четиндин ашына ачылган арак*).

РЯБИ́НОВЫЙ, ая, -ое **рябина 1-ге т.**; **ряби́новая насто́йка** четиндин ашынын настойкасы.

РЯБИ́ТЬ *несов.* 1. *что тармалдантуу, быдырайтуу, быдыр-быдыр кылуу*; **ве́тер ряби́т во́ду** шамал суунун бетин быдыр-быдыр кылып жатат; 2. *безл. жыбыроо, жыбыр-жыбыр этүү, ымыр-чымыр болуу*; **у меня́ в гла́зах ряби́т** менин көзүмдүн алды жыбырап кетти, менин көзүмдүн алды жыбыр-жыбыр этип кетти.

РЯБО́Й, ая, -ое 1. (*имеющий рябины*) чаар; 2. (*с пятнами*) ала, чаар ала; **рябо́й телёнок** чаар ала музоо.

РЯБЧИ́К *м.* рябчик (*кара кур тукумуна жатуучу токой илбээсиндин бир түрү*).

РЯБЬ *жс.* 1. (*на воде*) жыбыр, быдыр; **о́зеро подёрнулось рябью́** көл бетин жыбыр толкун каптады; 2. (*ощущение*) жыбыроо, жыбыр-жыбыр этүү; **ря́бь в гла́зах** көздүн алды жыбыр-жыбыр этүү.

РЯВКА́ТЬ *несов. см. ря́вкнуть.*

РЯВКНУ́ТЬ *однокр. разг.* акыруу, корсулдоо, үтүрөндөп айкыруу, корс этүү.

РЯД *м.* 1. катар, тизмек, кырка тизмек; **сту́лья в два ря́да** эки катар коюлган стулдар (*орундуктар*); 2. (*шеренга*) катар; **постро́иться в ря́ды** катарга тизилүү; **ря́ды вдво́й!** (команда) эки катар бол!; 3. бир канча, бир нече, бир далай; **ряд поколе́ний** бир нече тукум, бир нече муун; **ряд веко́в** бир канча кылым; 4. (*значительное число*) бир канча, бир нече, бир катар, бир кыйла; **ряд ви́дных учёных** көрүнүктүү окумуштуулардын бир канчасы; 5. *ряды мн. (состав, среда)* катар; **в ря́дах а́рмии** армиянын катарында; 6. (*ларьки, магазины*) катар; **овощно́й ряд** жашылчалар сатуучу дүкөндөрдүн, ларёктордун катары; **торго́вые ря́ды** соода катарлары; **в ря́ду** арасында, ичинде; **в ря́де** бир катар, бир канча, бир далай; **в пе́рвых ря́дах** алдыңкы катарда, баарынын алдында; **из ря́да вон выходя́щий** башкалардан таптакыр өзгөчө, башкаларга таптакыр окшобогон, чыгаан, көрүнүктүү, укмуш, укмуштуу.

РЯДИ́ТЬ I *несов. кого-что, разг.* кийинтүү.

РЯДИ́ТЬ II *несов. суди́ть и ряди́ть уст.* көп сүйлөө жана көпкө чейин талкуулоо.

РЯДИ́ТЬСЯ I *несов. разг.* 1. (*наряжаться*) жасануу, кийинүү, жасанып кийинүү, кооздонуу; 2. (*в маскарадный костюм*) укмуштуу болуп кийинүү (*маскарада*).

РЯДИ́ТЬСЯ II *несов. уст. (уговариваться, торговаться)* соодалашуу.

РЯДКО́М *нареч. разг.* жанында, катарында.

РЯДОВО́Й I, ая, -ое 1. (*обычный*) катардагы, кадыресе; **рядово́й рабо́тник** катардагы кызматкер; 2. *воен. рядовой (командирлер составына кирбеген, жөнөкөй аскер)*; 3. *в знач. сущ. м. воен. рядово́й.*

РЯДОВО́Й II, ая, -ое *с.-х.* катардап; **рядово́й сев** катардап себүү, катардап эгүү; **рядова́я сея́лка** катардап себүүчү сеялка.

РЯДО́М *нареч.* 1. (*один подле другого*) катар, жана-ша; **се́сть ря́дом с кем-л.** бирөө менен катар отуруу; 2. (*по соседству, около*) жанында, катарында; **он живёт ря́дом с нами́** ал биздин жаныбызда турат; **сплошь да ря́дом** *разг.* көбүнчө, көп убакытта.

РЯДЫ́ *мн. см. ряд 5.*

РЯДЫШКО́М *нареч. разг. см. рядом.*

РЯЖЕ́НЫЙ, ая, -ое 1. маскарад киймин кийинген; 2. *в знач. сущ. м., жс.* маскарад киймин кийген киши.

РЯЖУ́ *ряжу́ I, ряди́шь и т.д. наст. вр. от ряди́ть I.*

РЯЖУ́СЬ *ряжусь I, ряди́шься и т.д. наст. вр. от ряди́ться I.*

ряжусь II, ряди́шься и т.д. наст. вр. от ряди́ться II.

РЯ́СА *жс.* ряса (*поп кие турган узун чапан*).

РЯ́СКА *жс.* бот. суу котур (*майда жалбырактары суунун бетинде калкып турган балырдын бир түрү*).

C

С I (со) *предлог* 1. с *род. п.* (на вопрос «откуда») -дан; **убрать посуду со стола** идиш-аякты столдон жыйнап алуу; **упасть с лестницы** шатыдан жыгылып кетүү; **спуститься с горы** тоодон түшүү; **прийти с работы** жумуштан келүү; **вернуться с войны** согуштан кайтуу; **прыжок с самолёта** самолёттон секирүү; **они подъехали со стороны леса** алар токой жактан келишти; 2. с *род.п.* (при обозначении лица, предмета, явления, с которого начинается, возникает что-л.) -дан, -ган; **напасть на врага** с тыла душманга тылдан кол салуу; **спор начался с пустяков** талаш-тартыш болор-болбос нерседен башталды; 3. с *род. п.* (при обозначении начального момента какого-л. действия или события и в сочетаниях «с... до...») -дан, -дан тартып эле, -дан бери; с **детства** бала кезден бери; **он занят с самого утра** анын таң эртеңден бери колу бош эмес; с **первых же дней** биринчи күндөрдөн тартып эле; **приготовить с вечера** кечтен тартып эле даярдап коюу; с **утра до ночи** эртеден кечке чейин; 4. с *род. п.* (при обозначении местоположения, местонахождения предмета или лица) -дан, -да; **говорить речь с трибуны** трибунада туруп сөз сүйлөө; с **этого места** я всё **хорошо услышу** ушул жерден мен баарын жакшы угамын; **наблюдать за ходом боя с высоты** уруштун кандай жүрүп жатканын бийиктен байкап туруу; 5. с *род. п.* (при обозначении предмета или лица, от которого требуется или отнимается что-л.) -дан; **получить деньги с кого-л.** бирөөдөн акча алуу; **сдача с одного рубля** бир сомдон кайтарып алуу (бир нече тыйын кайтарып алуу); 6. с *род. п.* (при обозначении предмета, являющегося оригиналом, образцом, единицей счёта) -дан, -ын; **брать пример с кого-л.** бирөөдөн үлгү алуу; **перевести с киргизского** кыргызчадан которуу; **писать портрет с кого-л.** бирөөнүн портретин жазуу (тартуу, салуу); 7. с *род. п.* (на основании чего-л., следуя чему-л.) менен, боюнча, ылайык, негизинде; с **разрешения начальника** начальниктин уруксаты менен; с **вашего согласия** сиздин макулдугуңуз боюнча; 8. с *род. п.* (по причине чего-л., по случаю чего-л.) себеп болуп, -ып, -дан, менен; **устать с дороги** жол жүрүп чарчоо; **сказать со злости** жини келип айтуу; с **горя** кайгы себеп болуп, капалыктан; 9. с *род. п.* (при помощи чего-л., посредством чего-л.) менен баштап, -ып; **писать с большой буквы** чоң тамга менен баштап жазуу; **взять с бою** согушуп жатып алуу; 10. с *род. п.* (при указании на достаточность чего-л. для кого-л.) -га, үчүн; **довольно с тебя** сен үчүн ушул эле жетишет; **хватит с вас** сизге ушу да жетиштүү; 11. с *вин. п.* (приблизительно, почти) -дай, -ча, чакты, -чалык; **здесь придётся жить с месяц** мында бир айча турууга туура келет; **собралось человек с десять** он чакты киши чогулду; **он рёстом с тебя** анын бою сендей; 12. с *твор. п.* (указывает на совместность, связь, сопутствование кому-чему-л., наличие чего-л. в чём-л. обладание чем-л.) менен, -луу; **я идё с тобой** мен сени менен барамын; **хочу повидать отца с матерью** атам менен энемди көргүм келет; **человек с талантом** таланттуу адам, таланты бар адам; **пирог с капустой** капуста салынган пирог; **хлеб с маслом** май сыйпаган нан; 13. с *твор. п.* (при посредстве кого-чего-л.) менен, аркылуу, -га; **послать с курьером** курьер менен жиберүү;

курьер аркылуу жиберүү; **уехать со скорым поездом** скорый поезд менен кетүү, скорый поездге түшүп кетүү; 14. с *твор. п.* (указывает на лицо или предмет, на которое распространяется действие, состояние) -га; **поспешить с отъездом** кетүүгө шашуу; **что стало с ним?** ага эмне болгон?, ага эмне болуп калган?; 15. с *твор. п.* (при наступлении чего-л.) сайын, менен бирге; с **годами** **взгляды** **меняются** жыл өткөн сайын көз караш өзгөрө берет; **со дня на день** бүгүн-эртенден; **он может приехать со дня на день** ал бүгүн-эртенден келип калышы мүмкүн; с **минуты на минуту** мына-мына... деп.

С II (СО-, СЪ-) *приставка*, бул мына муну белгилейт: 1) *ар түрдүү жактан келип бир жерге чогулуу, жыйноо, жыйналуу*; мис. **связать** чогултуп байлоо, боолоо, байланыштыруу; **созвать** чакырып бир жерге жыйноо; 2) *жогорудан төмөнгө карата болгон кыймыл*; мис.: **спрыгнуть** секирип түшүү; **сбросить** таштоо, жогорудан төмөн таштоо; 3) *кандайдыр бир жерден, бир нерсени үстүнөн бир нерсени алып таштоо, шытырып таштоо, кесип таштоо ж.б.*; мис.: **скосить** чабуу (чалгы менен, машина менен); **срезать** кесип алуу, кесип таштоо.

СААМ м. саам.

СААМИ м. и ж. см. *саамы*.

СААМКА женск. р. к саам; саамка.

СААМСКИЙ, ая, -ое саам-га т.; **саамский язык** саам тили.

СААМЫ мн. саамдар (негизинен СССРдин түндүк жагында жашоочу эл).

САБАН м. с.-х. уст. сабан (жөнөкөй, соконун бир түрү).

САБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое сабля-га т.; **сабельный удар** кылыч менен чабуу.

САБЛЯ ж. кылыч; **отряд в сто сабель** жүз атчан аскерден турган отряд.

САБОТАЖ м. саботаж (иштемиш болуп, чындыгында жакшылап иштебей, ишти үзгүлтүккө учуратуу).

САБОТАЖНИК м. саботажник, саботажчы (саботаж жасоочу адам).

САБОТАЖНИЧАТЬ несов. разг. см. *саботировать*.

САБОТИРОВАНИЕ ср. саботаждык, саботаждык кылуу, саботаж жасоо.

САБОТИРОВАТЬ сов. и несов. что саботаждык кылуу, саботаж жасоо.

САВАН м. 1. кепин; 2. перен. поэт. (покров) кепин; **снежный саван** **покрыл землю** жерди аппак кар кепини каптады.

САВАННА ж. геогр. саванна (сейрек бадалдуу жана жыгачтары жапыз болгон тропиктик талаа).

САВРАСЫЙ, ая, -ое (о масти лошадей) кула; **саврасая лошадь** кула ат.

САГА ж. лит. сага (поэтикалык жомок; сүрөттөп, кооздоп айтылган же жазылган аңгеме).

САГИТИРОВАТЬ сов. кого-что, разг. агитациялап көндүрүү, үгүттөп көндүрүү.

САГИТТАЛЬНЫЙ, ая, -ое сагиттальный **разрез головы** анат. башты оң жана сол жакка тең жара бөлүү.

САГО ср. саго (1. кээ бир пальма жыгачтарынын өзөгүнөн жасалуучу, крахмалдуу акишак; 2. картошка крахмалынан жасалган акишак).

САГОВЫЙ, ая, -ое саго-го т.; **саговые пальмы** саго пальмалары (өзөгүндөгү крахмалдан акшак жасалуучу жыгач); **саговая крупа** саго акшагы (крупасы); **саговая каша** саго боткосу.

САД м. бак; **фруктовый сад** жемиш багы; **ботанический сад** ботаникалык бак (өсүмдүктөрдүн айрыкча сортторун өстүрүүчү илимий жай); **зоологический сад** зоологиялык бак (айбанаттарды изилдөөчү жана көрсөтүүчү жай); **детский сад** балдар бакчасы.

САДИЗМ м. садизм (1. мед. жыныстык жагынан жакындашууда бузулуунун бир түрү; 2. перен. бирөөнү кемсинтип, кыйнап кордоо менен ыракатка батуучулук).

САДИК м. уменши. от сад бакча, кичине бак.

САДИСТ м. садист (садизмге берилип кеткен адам).

САДИСТКА женск. р. к садист; садистка.

САДИСТСКИЙ, ая, -ое садист-ке т.; садисттик; **сади́стские наклóнности** садисттик кылык-жоруктар.

САДИТЬ несов. разг. см. **сажать** 1, 2.

САДИТЬСЯ I несов. см. **сесть I**.

САДИТЬСЯ II несов. см. **сесть II**.

САДНИТЬ несов. безл. кычышуу, ачышуу, дуулдап ачышуу, сыздоо; **в горле саднит** тамак кычышат.

САДОВНИК м. бакчы, багбан.

САДОВНИЦА женск. р. к садовник.

САДОВОД м. бакчы (бак өстүрүү боюнча специалист).

САДОВОДСТВО ср. 1. (разведение садов) бак өстүрүүчүлүк, бакчылык; 2. (садоводческое хозяйство) бак өстүрүү чарбасы.

САДОВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое садоводство-го т.; **садоводческое хозяйство** бак өстүрүү чарбасы.

САДОВЫЙ, ая, -ое сад-га т.; **садовые деревья** бакта өсүүчү жыгачтар; **садовая кали́тка** бактын эшиги; **садовая мали́на** бактын ичинде өсүүчү дан куурай (бээ эмчек); **головá садовая** разг. бран. саман баш (аңкоо, ачык ооз).

САДО́К м. 1. (для разведения животных и птиц) садок (кроликтер, малдар жана тоок, каз, өрдөк сыяктуу канаттуулар туруучу жана алар багылуучу орун, үй); **кро́личий садок** кролик садогу, кроликкана; 2. (судно) садок (тирүү балыктарды салып жүрө турган көлмөсү бар кеме, дарыя кемеси); 3. (ловушка для зверей) кармагыч (аң кармагыч: капкан, тор ж.б.); **во́лчий садок** карышкыр кармагыч.

СА́ЖА ж. көө, ыш; **весь в саже** бүт көө болгон; **как дела?** – Дела – **как сажá белá** иш кандай? – Иш куржун (көмүрдөй ак).

САЖА́ТЬ несов. 1. что (растения) тигүү, отургузуу, себүү; **сажать огурцы́** бадыраң тигүү; **сажать цветы́** гүл тигүү, гүл отургузуу; 2. кого (усаживать) отургузуу, киргизүү; **сажать гостей за стол** конокторду столго отургузуу; **сажать пассажиров в вагон** пассажирлерди вагонго киргизүү; 3. кого (заставить что-л. делать) мажбур кылуу; **сажать кого-л. за работу́** бирөөнү иштөөгө мажбур кылуу; 4. кого (помещать) камоо, отургузуу; **сажать в тюрьму́** түрмөгө отургузуу, түрмөгө камоо; **сажать птицу́ в клетку** кушту капаска камоо; 5. что (ставить в печь) салуу, коюу; **сажать хлебы́ в печь** нанды мешке салуу.

САЖЕНЕЦ м. 1. (пересаженное растение) көчөт (өсүмдүктөрдүн көчөтү); 2. (растение, выросшее не из

семян) отуртулма, тигилме (уруктан эмес, тамырынан чыккан өсүмдүк, мис. көчөттөн өскөн пияз).

САЖЕННЫЙ, ая, -ое 1. уст. (мерой в сажень) бир саржанга өлчөө, саржандап ченөө; 2. разг. (очень большой) эң чоң, саржандаган; **ходить сажёнными шага́ми** эң чоң кадамдап басуу, саржандаган арыш менен жүрүү.

САЖЕНЦЕВЫЙ, ая, -ое саженец-ке т.; **саженцевые грядки** көчөт жөөктөрү; **саженцевые деревья́** көчөттөн өсүп чыккан жыгачтар.

САЖЕНЬ ж. уст. саржан (2,134 метрге барабар узундук чени); **ко́сая са́жень в плеча́х** кең далылуу (адам).

САЖЁНКИ мн. (способ плавания) кулачтап чабак уруу (сууга сүзүү).

САЖЕННЫЙ, ая, -ое разг. см. **саженный**.

САЗА́Н м. сазан (балык).

САЗА́НИЙ, ья, -ье сазан-га т.; **саза́нья голова́** сазандын башы.

САЙГА́ ж. зоол. бөкөн.

САЙГА́К м. см. **сайга**.

СА́ЙКА ж. сайка (буудай унунан жасалган тегерек бөлкө).

САК м. уст. 1. (вещевая сумка) калта, капчык, буюм салына турган сумка; 2. (род женского пальто) сак (аялдар пальтосунун бир түрү).

СА́КВА ж. куржун.

САКВО́ЯЖ м. саквояж (оозунда беките турган кулпусу бар чоң сумка).

СА́КЛЯ ж. сакля (Кавказдагы тоолуктардын сокмо там үйү).

САКМА́Н м. с.-х. сакман (бир кишиге багуу үчүн бекитилген бир топ козу).

САКМА́НЩИК м. с.-х. сакманчы (өзүнө бекитилген козуларды багуучу адам).

САКРАМЕНТА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое касиеттүү, ыйык.

САКСАУ́Л м. сөксөөл.

САКСОФО́Н м. муз. саксофон (үйлөмө музыкалык инструменттин бир түрү).

САЛА́ЗКИ только мн. 1. (маленькие санки) кол чана, ит чана; **кататься на сала́зках** кол чанага түшүп тамаша кылуу; 2. тех. салазки (машиналардын кыймылдагыч, ары-бери жүрүп туруучу тетиги).

САЛА́КА ж. салака (майда балык, сельдинин бир түрү).

САЛА́КУШКА ж. см. салака.

САЛАМА́НДРА ж. саламандра (кескелдирик сыяктуу сууда жана кургакта жашоочу куйруктуулар түркүмү).

САЛА́Т м. 1. (растение) салат (тамакка салынуучу, огород өсүмдүктөрүнүн жалбырагы); 2. (приправа, кушанье) салат (тууралган жашылчаларга жумуртка, кээде эт же балык кошуп жасалган муздак тамак).

САЛАТНИК м. салатник; см. **салатница**.

САЛАТНИ́ЦА ж. салатница (салат салууга арналган, кенен, көп терең эмес тарелка).

САЛА́ТНЫЙ, ая, -ое 1. салат-ка т.; **салáтные ли́стья** салат жалбырактары; **салáтная ви́лка** салат вилкасы; 2. (о цвете) жашыл сымал түс.

САЛИЦИ́ЛКА ж. разг. салицилка; см. **салици́ловый** (салици́ловая кислота́).

САЛИЦИ́ЛОВЫЙ, ая, -ое салици́ловый натр фарм. салицил натр, салицилдик натр (денедеги ысык-

ты төмөндөтүүчү жана ооруган жерди басуучу дары); **салициловая кислота** хим. салицилдик кислота (медицинада жана техникада колдонула турган кислота; бул кислота өсүмдүктөн же фенолдон өндүрүлөт).

САЛО ср. 1. май; **топлёное сало** сызгырылган май; 2. (кусочки льда на воде перед ледоставом) агын суу тоңоор алдында суу үстүндө калкыган муз.

САЛОЛ м. фарм. салол (ичек-карынды жана табарсыкты дарылоо үчүн колдонулуучу дары).

САЛОН м. в разн. знач. салон; **вагон-салон** или **салон-вагон** вагон-салон же салон-вагон (бир бөлүгү купе, экинчи бөлүгү жалпы бөлмө болгон вагон).

САЛОННЫЙ, ая, -ое уст. 1. **салон-го т.**; салондук; **салонный разговор** салондук сөз, салондо болгон сөз; 2. перен. чаще ирон. (аристократический) салондук, аристократтык, ак сөөктүк; **салонное воспитание** салондук (аристократтык, ак сөөктүк) тарбия.

САЛОП м. уст. салоп (аялдын кең пальтосу); **лисий салоп** түлкү салоп.

САЛФЕТКА ж. салфетка (1. тамак жегенде ооз сүртүүчү кездемеден же кагаздан жасалган кичинекей майлык; 2. кичинекей дасторкон).

САЛЬВАРСАН м. фарм. сальварсан (дарынын бир түрү).

САЛЬДО ср. нескл. сальдо (счёту, эсепти жыйынтыктаган кезде кириш менен чыгыштын ортосундагы калдык).

САЛЬНИК м. 1. анат. бүлкүлдөк; 2. тех. сальник (поршендеги майлагыч нерсе, бул цилиндрден буунун, газдын чыгып кетишин токтотуп туруу үчүн пайдаланылат).

САЛЬНОСТЬ ж. 1. (непристойность, циничность) уятсыздык; 2. (непристойное выражение) уят сөз.

САЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. **сало 1-ге т.**; **сальные свечи** май шам; 2. (покрытый, запачканный салом) май жагылган, майланган, майланышкан; 3. (непристойный) уят, уят-сыйытсыздык; **сальный анекдот** уят анекдот; **сальные железы** анат. май бездери (теринин май чыгаруучу бездери).

САЛЬТО-МОРТАЛЕ ср. нескл. сальто-мортале (1. акробаттык секирүүнүн бир түрү; мындай секиргенде акробат жерге түшө электе, абада ала салып кетет; 2. перен. тобокелдүү иш; тобокелдүү аракет).

САЛЮТ м. салют.

САЛЮТОВАТЬ сов. и несов. кому-чему салюттоо, салют берүү, салют жасоо.

САМ м. мест. опред. 1. (лично) өз; он сам это сделал муну ал өзү иштеди; **вы сами знаете** сиз өзүңүз билесиз; **скажите ему самому** анын өзүнө айтыңыз; **я сам** мен өзүм; **ты сам** сен өзүң; он сам ал өзү; 2. (своими силами, без помощи) өз; он сам справился с работой ал ишти өзү иштеди, ишке анын өзүнүн күчү жетти; 3. (именно он, не кто иной, как он) өзү, так эле өзү; он и сам не знает анын өзү да билбейт; **сам директор** сделал это распоряжение бул буйрукту директордун өзү берди; 4. в знач. суш. м. уст. (хозяин, глава) кожоюн, башчы; **сам приказал** кожоюн буйрук кылды, кожоюн буюрду; **сам (сама, само) собой** өзүнөн өзү эле, өзүнөн өзү; **всё произошло само собой** баары өзүнөн өзү эле болду; **самó собой разумеется** см. **разуметься**; **сам не свой** см. **свой**; он – **самá добротá** ал – барып турган ак көңүлдүн өзү.

САМ- обл., төмөндө көрсөтүлгөн маанидеги өзгөрүлбөс сын атоочтун биринчи бөлүгү; 1) **баланча эсе көп: сам – друг** (вдвое) эки эсе; **пшеница уродилась только сам – друг** буудайдын түшүмү эки эсе гана көп болду; **урожай сам – пят** түшүм беш эсе көп; 2) **аракет кылуучу адамды кошуп эсептегенде ошончолук: сам-друг** (вдвоём) экөөбүз, экөөлөп, экөө бирге, экөөнөр бирге, экөөбүз бирге; **сам-пят** бешөөбүз, бешөөлөп, бешөө бирге, бешөөбүз бирге, бешөөнөр бирге.

САМА мест. женск. р. к **сам**.

САМАН м. 1. (сорт кирпича) кыш, саман куйган кыш; 2. (мелконарубленная солома) топон, майда тууралган саман.

САМАННЫЙ, ая, -ое **саман-га т.**; **саманная глина** кыш куюла турган ылай; **саманная постройка** кыштан жасалган курулуш.

САМАНОВЫЙ, ая, -ое см. **саманный**.

САМАЯ мест. женск. р. к **самый**.

САМБО р. нескл. спорт. (самозащита без оружия) самбо (куралсыз коргонуу).

САМБУК м. бот. самбук; см. **бузина**.

САМЕЦ м. эркек (жаныбарлардын эркеги).

САМИ мест. опред. мн. өз; **вы сами** сиз өзүңүз.

САМИМ мест. 1. твор. п. от **сам, само**; 2. дат. п. от **сами**.

САМИМИ мест. твор. п. от **сами**.

САМИХ мест. род., вин. и предл. п. от **сами**.

САМКА ж. ургаачы (жаныбарлардын ургаачысы).

САМО мест. ср. р. к **сам**.

САМО- татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү, бул мына муну белгилейт: 1) **аракеттин** өзү өзүнө багытталгандыкты; мис. **самовлюблённый** өзүн өзү сүйгөн; **самовосхваление** өзүн өзү мактоо; 2) **башка бирөөнүн жардамысыз эле, эрксизден, өзүнөн өзү, автоматтык түрдө боло турган аракетти**; мис. **самовозгорание** өзүнөн өзү күйүү.

САМОАНАЛИЗ м. өзүн өзү анализдөө (өзүнүн кылган иштерине, жүрүш-турушуна жана башынан өткөргөндөрүнө өзү баа берүү, аларды өзү талдоо, анализдөө).

САМОБИЧЕВАНИЕ ср. 1. рел. өзүн өзү кыйноо (кээ бир динчилдердин өзүн өзү кыйнашы); 2. перен. өзүн өзү жемелөө, өзүн өзү тилдөө.

САМОБРАНКА ж. фольк.: **скатерть-самобранка** жайыл дасторкон (жомоктордо – түрдүү тамак-аш үстүндө өзүнөн өзү жайнап турган дасторкон).

САМОБЫТНОСТЬ бирөөнүн таасирсиз болгондук, өзүнчөлүк, өзүнчө бир башкача болуучулук, оригиналдуулук; **самобытность творчества писателя** жазуучунун чыгармачылыгынын өзүнчөлүгү.

САМОБЫТНЫЙ, ая, -ое бирөөнүн таасирсиз болгон, өзүнчө, өзүнчө бир башкача болгон; оригиналдуу; **самобытная культура** өзүнчө бир башкача болгон маданият.

САМОВАР м. самоор; **поставить самовар** самоор коюу; **самовар кипит** самоор кайнап жатат.

САМОВАРНЫЙ, ая, -ое **самовар-га т.**; **самоварная труба** самоор кернейи; **самоварный кран** самоордун чоргосу.

САМОВЛАСТИЕ ср. уст. чектелбеген бийлик, жеке өзү гана бийлөөчүлүк; **иго самовластия** чектелбеген бийликтин эзүүсү.

САМОВЛАСТНЫЙ, ая, -ое 1. *уст.* жеке өзү гана бийлөөчү; **самовластный правитель** жеке өзү гана бийлөөчү өкмөт башчысы; 2. *перен.* зордукка (ээн баштыкка) негизделген; **самовластное распоряжение** ээн баштык менен берилген буйрук.

САМОВЛЮБЛЁННЫЙ, ая, -ое өзүн өзү сүйгөн (өзүнүн жөндөмдүүлүгүн ашыра баалаган жана өзүнүн кемчиликтерин сезбеген); **самовлюблённый человек** өзүн өзү сүйгөн адам.

САМОВНУШЕНИЕ *ср.* өзүн өзү ишендирүү.

САМОВОЗГОРАЕМОСТЬ *жс.* өзүнөн өзү күйүүчүлүк, өзүнөн өзү күйгүчтүк; **самовозгораемость торфа** чым көңдүн өзүнөн өзү күйүүчүлүгү.

САМОВОЗГОРАНИЕ *ср.* өзүнөн өзү күйүү.

САМОВОЗГОРАТЬСЯ *несов.* өзүнөн өзү күйүү.

САМОВОЗРАСТАНИЕ *ср.* өзүнөн өзү өсүү.

САМОВОЛЛЕ *ср.* өз билгенин кылуучулук, бейбаштык.

САМОВОЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* өз билгенин кылуу, бейбаштык кылуу.

САМОВОЛЬНО *нареч.* уруксатсыз, уруксатсыз эле, сурабастан, сурабастан эле; **самовольно отлучиться** уруксатсыз эле кетип калуу, уруксатсыз кетүү.

САМОВОЛЬНОСТЬ *жс.* өз билгенин кылуучулук, бейбаштык; **самовольность отлучки** уруксатсыз кетип калгандык.

САМОВОЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*не желающий подчиняться*) өз билгенин кылган, бейбаш; **самовольный ребёнок** өз билгенин кылган бала, бейбаш бала; 2. (*совершаемый без разрешения*) уруксатсыз, уруксатсыз эле, сурабастан, сурабастан эле; **самовольный уход с работы** жумуштан (*иштен*) уруксатсыз эле кетип калуу.

САМОВОСПИТАНИЕ *ср.* өзүн өзү тарбиялоо.

САМОВОСХВАЛЕНИЕ *ср.* өзүн өзү мактоо.

САМОВЫГРУЖАТЕЛЬ *м. тех.* **самовыгружатель** (жүктү өзүнөн өзү эле автоматтык түрдө түшүрүүчү машина).

САМОВЯЗ *м.* самовяз (*галстуктун бир түрү*).

САМОГО *мест. род. п. от самый, самое и вин. п. от самый.*

самого *мест. род. и вин. п. от сам, само.*

САМОГОН *м.* самогон (*колдо тартылган арак*).

САМОГОНКА *жс.* самогонка; *см.* **самогон**.

САМОГОННЫЙ, ая, -ое **самогон-го т.**; **самогонный аппарат** самогон аппараты (*самогон тартуучу аппарат*).

САМОГОНЩИК *м.* самогончу (*жашырын арак тартуучу киши*).

САМОДВИЖЕНИЕ *ср. филос.* самодвижение (*ички карама-каршылыктардын күрөшүнүн натыйжасы катарында келип чыккан табияттагы жана коомдогу кыймыл*).

САМОДВИЖУЩИЙСЯ, аясы, -еясы өзү кыймылдоочу, өзү жүрүүчү (*аттын күчү менен эмес, механизмдин күчү менен кыймылдоочу*).

САМОДЕЙСТВУЮЩИЙ, ая, -ее өзү жүрүүчү, өзүнөн өзү кыймылдоочу; **самодействующий затвóр** өзүнөн өзү кыймылдоочу затвор.

САМОДЕЛКА *разг.* колдон жасалган нерсе.

САМОДЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өзү жасаган, колдо жасалган; **самодельный радиоприёмник** колдо жасалган радиоприёмник.

САМОДЕРЖАВИЕ *ср. ист.* самодержавие (*падышанын чектелбеген жеке бийлиги*); **свержение царского самодержавия** падышалык самодержавиенин кулатылышы.

САМОДЕРЖАВНЫЙ, ая, -ое **самодержавие-ге т.**; самодержавиелүү; **самодержавная власть** самодержавиелүү бийлик.

САМОДЕРЖЕЦ *м. ист.* бийлиги чектелбеген, самодержавиелүү монарх.

САМОДЕЯТЕЛЬНОСТЬ *жс.* 1. (*проявление личного почина*) өз демилгелүүлүк, өз демилгеси менен иштөөчүлүк; **самодётельность народных масс** эл массаларынын өз демилгелүүлүгү; 2. (*художественная*) өздүк көркөм чыгармачылык; **вечер самодётельности** өздүк көркөм чыгармачылык кечеси; **художественная самодётельность** өздүк көркөм чыгармачылык.

САМОДЕЯТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өз демилгелүү, өз демилгеси менен иштөөчү; **самодётельный драматический кружок** өз демилгеси менен иштөөчү драмалык кружок.

САМОДИСЦИПЛИНА *жс.* өзүн өзү кармай билүү.

САМОДОВЛЕЮЩИЙ, ая, -ее орчундуу, өзүнчө баалуу, өз алдынча мааниге ээ болуучу; **самодовлеющая величина** өзүнчө баалуу чоңдук, орчундуу чоңдук.

САМОДОВОЛЬНО *нареч.* өзүнө өзү корстон болуу менен, өзүнө өзү корстон болуп, менсингендик менен, менсинип, кокураюу менен, кокурайып; **самодовольно улыбаться** өзүнө өзү корстон болуп жылмандоо.

САМОДОВОЛЬНЫЙ, ая, -ое өзүнө өзү корстон болгон, менсинген, кокурайган; **самодовольные болтуны** өздөрүнө өздөрү корстон болгон келжиректер.

САМОДОВОЛЬСТВО *ср. неодобр.* өзүнө өзү корстон болуучулук, менсингендик, кокурайгандык.

САМОДУР *м.* оюна келгенди кыла берген.

САМОДУРСТВО *ср.* оюна келгенди кыла берүүчүлүк.

САМОДУРСТВОВАТЬ *несов.* оюна келгенди кыла берүү.

САМОЕ *мест. ср. р. им. и вин. п. от самый.*

САМОЁ *мест. вин. п. от самá.*

САМОЗАБВЕНИЕ *ср.* өзүн өзү унутуу (*абдан толкунданып туруп өзүн өзү унутуп коюу; жалпы жыргал үчүн, эң жогорку таламдар үчүн өзүн, өзүнүн керт башынын таламдарын унутуу*).

САМОЗАБВЕННО *нареч.* өзүн өзү унутуп.

САМОЗАГОТОВКА *жс.* өзүнө өзү даярдоо (*керектөөчүлөрдүн өздөрү, жергиликтүү уюмдар отун, азык-түлүк, сырьё даярдоо*).

САМОЗАЖИГАНИЕ *ср. тех.* өзүнөн өзү тутануу, өзүнөн өзү күйүү.

САМОЗАЖИГАТЕЛЬ *м. тех.* өзү күйгүзгүч, өзү тутанкыч.

САМОЗАЖИГАЮЩИЙСЯ, аясы, -еясы *тех.* өзү күйүүчү, өзүнөн өзү тутануучу.

САМОЗАРОЖДЕНИЕ *ср. биол.* өзүнөн өзү пайда болуу, өзү пайда болуу (*органикалык эмес материядан жандуу нерсенин өзү пайда болуу*); **антинаучная теория самозарождения** өзүнөн өзү пайда болуу жөнүндөгү илимге каршы теория.

САМОЗАРЯДНЫЙ, ая, -ое өзүнөн өзү октолуучу; **самозарядная винтовка** өзүнөн өзү октолуучу мылтык.

САМОЗАЩИТА *жс.* коргонуу, өзүн өзү коргоо; **группа самозащиты** өзүн өзү коргоо группасы.

САМОЗВАНЕЦ *м.* өзүнө жалган атак берүүчү, бирөөнүн атагы менен жүрүүчү.

САМОЗВАНКА *женск. р. к самозванец.*

САМОИЗЛЕЧЕНИЕ *ср. мед.* өзүнөн өзү айыгып кетүү.

САМОИЗЛУЧЕНИЕ *ср. физ.* өзүнөн өзү шоола чыгаруу.

САМОИНДУКЦИЯ *физ.* самоиндукция (проводникте токтун күчү өзгөргөн кезде электр кыймылдаткыч күчү пайда болот, бул күч ал токтун өзгөрүшүнө тоскоолдук кылат).

САМОИСТРЕБЛЕНИЕ *ср.* өзүн өзү кыруу, өзүн өзү жок кылуу.

САМОИСТЯЗАНИЕ *ср.* өзүн өзү уруп-согуп кыйноо.

САМОЙ *мест. род., дат., твор. и предл. п. от самая.*

САМОЙ *мест. род., дат., твор. и предл. п. от сама́.*

САМОКАТ *м.* 1. воен. самокат, велосипед; 2. (детская игрушка) самокат.

САМОКАТНЫЙ, ая, -ое **самокат 1-ге т.**; **самокатный батальон** самокатчылар батальону.

САМОКАТЧИК *м.* воен. самокатчы (велосипед менен жабдылган бөлүктүн согуш кызматкери).

САМОКРИТИКА *жс.* самокритика, өзүн өзү сыноо.

САМОКРИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **самокритика-га т.**; **самокритический подход к делу** ишке өзүн өзү сыноо менен мамиле кылуу.

САМОКРИТИЧНО *нареч.* өзүн өзү сыноо менен, өзүн өзү сынап; **самокритично вскрыть недостатки** өзүн өзү сыноо менен кемчиликтерди ашкерелөө.

САМОКРИТИЧНЫЙ, ая, -ое өзүн өзү сынаган; **самокритичное выступление** өзүн өзү сынап сүйлөө.

САМОКРУТКА *жс. разг.* өзү жасаган папираса.

САМОЛЁТ *м.* самолёт; **транспортный самолёт** транспорттук самолёт; **двухмоторный самолёт** эки мотордуу самолёт; **военный самолёт** согуштук самолёт; **ковёр-самолёт фольк.** учма килем (жомоктордо айтылуучу, үстүнө отуруп учуп жүрүүгө боло турган кереметтүү килем).

САМОЛЁТО-ВЫЛЕТ *м.* самолёттун бир рейси, самолёттун бир жолу учуп барышы.

САМОЛЁТОВОЖДЕНИЕ *ср.* самолётту алып жүрүү, самолётту учуруу.

САМОЛЁТОСТРОЕНИЕ *ср.* самолёт жасоо, самолёт жасап чыгаруу, самолёт куруу.

САМОЛЁТОСТРОИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **самолётостроение-ге т.**

САМОЛІЧНО *нареч.* өзү (бирөө аркылуу эмес); **я самолично видел его** аны мен өзүм көрдүм.

САМОЛІЧНЫЙ, ая, -ое *офиц.* өзүнүн; **самоличное присутствие** өзүнүн болушу, өзүнүн катышы.

САМОЛЮБИВЫЙ, ая, -ое намыскөй, ызакор; **он очень самолюбив** ал абдан ызакор неме.

САМОЛЮБИЕ *ср.* намыс, намыскөйлүк, ызакордук; **задеть чьё-л. самолюбие** бирөөнүн намысына тийүү.

самом *мест. предл. п. от самый, самое* (предлогдордон кийин колдонулат).

самом *мест. предл. п. от сам, само* (предлогдордон кийин колдонулат).

САМОМНЕНИЕ *ср.* өзүн жогору көтөрүү, бейил күтүү, баалануу.

САМОМУ *мест. дат. п. от самый, самое.*

самому *мест. дат. п. от сам, само́.*

САМОНАБЛЮДЕНИЕ *ср.* өзүнө өзү байкоо жүргүзүү.

САМОНАДЕЯННОСТЬ *жс.* эрдесинүүчүлүк, кекирейүүчүлүк.

САМОНАДЕЯННЫЙ, ая, -ое эрдесинген, кекирейген; **самонадеянный человек** кекирейген адам.

САМООБВИНЕНИЕ *ср.* өзүн өзү айыптоо, өзүн өзү күнөөлөө.

САМООБЛАДАНИЕ *ср.* өзүн өзү токтото билүү, өзүн өзү тутат билүү; **сохранить самообладание** өзүн өзү токтото билүү.

САМООБЛИЧЕНИЕ *ср.* өз айыбын өзү ачуу, өзүн өзү жамандоо.

САМООБЛОЖЕНИЕ *ср.* өз ара салык.

САМООБМАН *м.* өзүн өзү алдоо, өзүн өзү сооротуу.

САМООБОЛЬЩЕНИЕ *ср.* санаасы менен баюу, кыялый пландар менен өзүн жубатуу.

САМООБОРОНА *жс.* өзүн өзү коргоо, коргонуу.

САМООБРАЗОВАНИЕ *ср.* өзүн өзү маалыматтуу кылуу, өзүнчө окуп билим алуу; **заниматься самообразованием** өзүнчө окуп билим алууга аракет кылуу.

САМООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **самообразование-ге т.**; **самообразовательный кружок** өзүнчө окуп билим алуу кружогу.

САМООБСЛУЖИВАНИЕ *ср.* өзүн өзү тейлөө, өз камын өзү көрүү.

САМООГРАНИЧЕНИЕ *ср.* өзүн өзү чектөө, өзүн өзү тарта кармоо.

САМООКАПЫВАНИЕ *ср.* воен. өзүн өзү жашыруу, өзүн өзү калкалоо (*мис. окоп казып*).

САМООКИСЛЕНИЕ *ср. хим.* өзүнөн өзү кычкылдануу.

САМООКУПАЕМОСТЬ *жс. эк.* өз чыгымын өзү өтөй алуучулук (*тыштан жардам албастан, өз пайдасы менен өз чыгымын өтөй алуучулук, мис. ишкана*).

САМООКУПАТЬСЯ *несов. см. самокупиться.*

САМООКУПИТЬСЯ *сов. эк.* өз чыгымын өзү өтөй.

САМООПЛОДОТВОРЕНИЕ *ср. биол.* өзү уруктануу, өз ич ара уруктануу.

САМООПРЕДЕЛЕНИЕ *ср. полит.* өз тагдырын өзү чечүү; **право нации на самоопределение** улуттардын өз тагдырын өзү чечүү укугу.

САМООПРЕДЕЛИТЬСЯ *сов.* тагдырын өзү чечүүгө жетишүү.

САМООПРЕДЕЛЯТЬСЯ *несов. см. самоопределяться.*

САМООПЫЛЕНИЕ *ср. бот.* өзү чаңдануу (өзү уруктануу).

САМООТВЕРЖЕНИЕ *ср. см. самоотверженность.*

САМООТВЕРЖЕННО *нареч.* өз жанын (өмүрүн) кыйып, өз жанын (өмүрүн) аябай; **самоотверженно бороться** жан аябай күрөшүү; **самоотверженно работать** жан аябай иштөө.

САМООТВЕРЖЕННОСТЬ *жс.* өз жанын (өмүрүн) аябоочулук, өз жанын (өмүрүн) кыюучулук, өз жанын аябоочулук.

САМООТВЕРЖЕННЫЙ, ая, -ое өз жанын (өмүрүн) аябаган, өз жанын (өмүрүн) кыйган (*жалпы иш, жалпы жыргалчылык үчүн*).

САМООТВОД *м.* шайлаган кезде өзүнүн кандидату-
расына өзү каршы чыгуу.

САМООТРАВЛЕНИЕ *ср. мед.* өз денесиндеги ууга
уугуу.

САМООТРЕЧЕНИЕ *ср.* керт башынын жыр-
галчылыгынан биле туруп эле отказ кылуу.

САМООХРАНА *жс.* өзүн өзү коргоо, коргонуу.

САМООЦЕНКА *жс.* өзүнө өзү баа берүү.

САМОПАЛ *м. ист.* милтелүү мылтык.

САМОПИШУЩИЙ, ая, -ее өзү жазуучу, өзү жазгыч,
автоматтык түрдө жазуучу; **самопишущий прибор** өзү
жазгыч прибор; **самопишущее перо** өзү жазуучу калем
(автомат калем).

САМОПЛАВКИЙ, ая, -ое *тех.* оңой эритилүүчү; **са-
моплавкая руда** оңой эритилүүчү руда (кен).

САМОПОГРУЗЧИК *м.* самопогрузчик (өзү жүктөй
турган машина); **тракторный самопогрузчик** трактор-
дук самопогрузчик.

САМОПОЖЕРТВОВАНИЕ *ср.* өзүн курман кылуу,
өзүн өзү курман кылуу.

САМОПОЗНАНИЕ *ср. филос.* өзүн таануу, өзүн өзү
таануу (өзүнүн күчүн, өзүнүн жөндөмдүүлүгүн, өзүнүн
сапатын *ж.б.* таануу).

САМОПОЙЛКА *жс. см.* автопойлка.

САМОПРОВЕРКА өзүн өзү текшерүү.

САМОПРОИЗВОЛЬНО *нареч.* өзүнөн өзү (*сырт-
тан болуучу таасирсиз*).

САМОПРОИЗВОЛЬНОСТЬ *жс.* өзүнөн өзү болгон-
дук (*тышкы таасир менен эмес*).

САМОПРОИЗВОЛЬНЫЙ, ая, -ое өзүнөн өзү болгон
(*тышкы таасир менен эмес*); **самопроизвольное движе-
ние** өзүнөн өзү болгон кыймыл.

САМОПРЯЛКА *жс.* өзү ийиргич (*бут менен кыймыл-
га келүүчү ийиргич*).

САМОПУСК *м. тех.* самопуск (*кыймылдаткычты
кол менен айландырбай эле жүргүзө турган аспап*).

САМОРАЗВИТИЕ *ср.* 1. өзүнүн денесин жана
акылын өнүктүрүү (*өрчүтүү*); 2. *см.* **самодвижение**.

САМОРАЗГРУЖАЮЩИЙСЯ, аясы, -еясы жүгүн
өзү түшүрүүчү, жүгүнөн өзү бошонуучу.

САМОРАЗЛОЖЕНИЕ *ср. хим.* өзүнөн өзү бөлүнүү
(*химиялык кошундудагы элементтердин өзүнчө
бөлүнүшү*).

САМОРАЗОБЛАЧЕНИЕ *ср.* өзүнүн бетин өзү ачуу,
өзүнүн айыбын өзү ачуу.

САМОРЕГИСТРИРУЮЩИЙСЯ, ая, -ее *тех.*
өзүнөн өзү регистрациялоочу, өзүнөн өзү каттоочу; **само-
регистрирующий прибор** өзүнөн өзү регистрациялоочу
прибор.

САМОРЕГУЛИРУЮЩИЙ, ая, -ее өзү жайгашты-
руучу, өзү жөнгө салып туруучу.

САМОРЕКЛАМА *жс. неодобр.* өзүн өзү рекламалоо,
өз атын өзү чакыруу (*өзүн мактап, элге жарыялоо*).

САМОРОДНЫЙ, ая, -ое таза түрдө табылган (*руда
ичинде эмес, таза түрдө, мис. алтын, күмүш*); **самород-
ный талант** тубаса талант.

САМОРОДОК *м.* 1. таза уюган түрдө табылган ме-
талл (*көбүнчө – алтын*); 2. *перен. уст.* тубаса таланты
күчтүү, бирок маалымат (*тарбия*) албаган киши.

САМОСАД *м. разг. (табак)* самосад (өзү айдап, өзү
эгип, үйдө иштелген тамеки).

САМОСАДКА *жс. (соль)* өзү чөкмө (*туздуу көлдөрдө
өзү чөкмө туз*).

САМОСАДОЧНЫЙ, ая, -ое **самосадочная соль** өзү
чөкмө туз.

САМОСБРОСКА *жс. с.-х.* самосброска (*чабылган
эгинди өзү таптап туруучу оргуч машина*).

САМОСВАЛ *м.* самосвал (*жүгүн автоматтуу
түрдө түшүрүүчү*); **грузовик-самосвал** грузовик-само-
свал.

САМОСЁВ *м. с.-х., биол.* кодура (*дань, данеги жер-
ге түшүп, айдалбай, эгилбей эле өсүмдүктүн өнүп чы-
гышы*).

САМОСЕЙКА *жс. с.-х.* кодура (*кодура чыккан
өсүмдүк*); **мак-самосейка** кызгалдак.

САМОСМАЗКА *жс.* өзү майлагыч, самосмазка (*ав-
томаттык түрдө өзү майлагыч*).

САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ *ср.* өзүн өзү же-
тилтүү, өзүн жеткилең кылуу.

САМОСОЖЖЕНИЕ *ср. церк. ист.* диний сезимге
фанатиктик менен берилгендиктен өзүн өзү өрттөө, өз
эрки менен отко түшүп күйүү.

САМОСОЗНАНИЕ *ср.* аң-сезим (*өз мүдөөсүн, өзүнүн
коомдогу, турмуштагы ролун, маанисин түшүнүү*); **клас-
совое самосознание** таптык аң-сезим.

САМОСОХРАНЕНИЕ *ср.* өзүн сактоо, сактануу;
инстинкт самосохранения өзүн сактоо инстинкти.

САМОСПЛАВ *м.* сал агызуу (*суунун агынынан пай-
даланып сал агызуу*).

САМОСТЕРИЛЬНОСТЬ *жс.* **самостерильность**
(*бир сорттогу жемини жыгачтарынын гүлдөрүн би-
ри-бирине чаңдатканда алардын көпчүлүгүнүн жемини
берүүгө жөндөмсүздүгү*).

САМОСТОЯТЕЛЬНО *нареч.* өзүнчө, өз бетинче, өз
алдынча (*башкалардын жардамысыз*); **самостоятельно
решить задачу** маселени өз алдынча чыгаруу.

САМОСТОЯТЕЛЬНОСТЬ *жс.* өзүнчөлүк, өз алдын-
чалык.

САМОСТОЯТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*независимый*)
өзүнчө, өз алдынча; **самостоятельное государство** өз
алдынча мамлекет; 2. (*о человеке*) бирөөнүн айтканына
ээрчип кетпей, өз жолу менен жүргөн киши; 3. (*соверша-
емый собственными силами*) өзүнчө (*бирөөнүн таасири
же жардамы менен эмес, өзүнүн күчү менен болгон*); **са-
мостоятельное предложение** *грам.* өз алдынча турган
сүйлөм, өзүнчө сүйлөм.

САМОСТРЕЛ I *м. ист.* (*лук с прикладом*) кундактуу
жаа.

САМОСТРЕЛ II *м. воен.* (*умышленно ранивший себя*)
өзүнүн бир жерин атайын атып, жарадар кылган киши.

САМОСТРЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өзүнөн өзү атылуучу
(*автоматтык түрдө атылуучу*).

САМОСУД өзү суд болуу (*кылмыштууну көпчүлүк е
бир нече киши өкүмсүз өзү эле жазалоо*).

САМОТЁК *м.* 1. (*о жидкости*) өзү агуучу, өзү акма;
2. *перен. неодобр.* өзү бүтөтүк, өзү бүтөткө салуучулук.

САМОТЁКОМ *нареч.* 1. өзү агып; **вода идёт самотё-
ком** суу өзү агып келип жатат; 2. *перен. неодобр.* «өзү
бүтөт» жолу менен (*плансыз*).

САМОТЁЧНЫЙ, ая, -ое өзү агуучу, өзүнөн өзү агуу-
чу; **самотёчный канал** суусу өзүнөн өзү агуучу канал.

САМОТОРМОЖЕНИЕ *ср.* өзүнөн өзү тормоздолуу.

САМОУБИЙСТВО *ср.* өзүн өзү өлтүрүү.

САМОУБИЙЦА *м. и ж.* өзүн өзү өлтүрүүчү, өзүн өзү өлтүргөн (*киши*).

САМОУВАЖЕНИЕ *ср.* өзүн өзү ардактоо, өзүн өзү кадырлоо, өзүн өзү урматтоо.

САМОУВЕРЕННО *нареч.* өзүнө эле ишенип, кокурайып чонсунуп, кокурайып; **самоуверенно заявить** кокурайып айтуу.

САМОУВЕРЕННОСТЬ *ж.* өзүнө эле ишенгендик, кокурайгандык.

САМОУВЕРЕННЫЙ, ая, -ое өзүнө ишенип кокурайган, өзүнө эле ишенген.

САМОУНИЖЕНИЕ *ср. см. самоуничижение.*

САМОУНИЧИЖЕНИЕ *ср.* өзүн кемситүү.

САМОУНИЧТОЖЕНИЕ *ср.* өзүн өзү өлтүрүү, өзүн өзү жок кылуу, өзүн өзү жоюу.

САМОУПЛОТНЕНИЕ *ср.* өз ыктыяры менен өз үйүнө адам киргизүү.

САМОУПЛОТНИТЬСЯ *сов.* өз ыктыяры менен өз үйүнө адам киргизип сыйлыгышуу.

САМОУПЛОТНЯТЬСЯ *несов. см. самоуплотниться.*

САМОУПРАВЛЕНИЕ *ср. 1. (право решать дела) өзүн өзү башкаруу (республиканын; областтын көлөмүндө ички башкаруу иштерин чечүү укугу; автономия); 2. (управление) өзүлөрү башкаруу (кээ бир өлкөлөрдө - жергиликтүү башкаруу, бул жергиликтүү шайланган мекемелер тарабынан жүргүзүлөт).*

САМОУПРАВЛЯЮЩИЙСЯ, аясы, -еясы өзүн өзү башкаруучу.

САМОУПРАВНЫЙ, ая, -ое өз билгенин кыла берген, башсыз, бейбаш; **самоуправное действие** бейбаш аракет.

САМОУПРАВСТВО *ср.* өз билгенин кыла берүүчүлүк, башсыздык, бейбаштык.

САМОУПРАВСТВОВАТЬ *несов.* өз билгенин кыла берүү, башсыздык кылуу, бейбаштык кылуу.

САМОУСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ *ср. см. самосовершенствование.*

САМОУСПОКОЕНИЕ *ср.* өзүн өзү тынчытуу, өзүнөн өзү тынчып калуу.

САМОУСПОКОЕННОСТЬ *ж.* ишке камырабочулук менен карагандык, өзүн өзү тынчытууга берилүүчүлүк.

САМОУЧИТЕЛЬ *м.* өзү окуткуч, өзү үйрөткүч (*мугалмисиз эле өзүнчө үйрөнүүнүн окуу китеби*).

САМОУЧКА *м. и ж.* өзү үйрөнчүк, өзү үйрөнгөн киши, өз бетинче окуган (*үйрөнгөн*).

САМОУЧКОЙ *нареч.* өзүнчө үйрөнүү менен, өзүнчө окуу менен; өз бетинче окуу, үйрөнүү менен; **он выучился читать самоучкой** ал окуганды өзүнчө үйрөнүү менен билип алды.

САМОХВАЛ *м. разг.* мактанчаак.

САМОХВАЛЬСТВО *ср. разг.* мактанчаактык.

САМОХОДНЫЙ, ая, -ое өзү жүрүүчү (*өзүндөгү тартуучу күч менен жүрүүчү*); **самоходная артиллерия** өзү жүрүүчү артиллерия; **самоходный комбайн** өзү жүрүүчү комбайн.

САМОЦВЕТ *м.* асыл таш, кубулма таш; **уральские самоцветы** Уралдын асыл таштары, Уралдын кубулма таштары.

САМОЦВЕТНЫЙ, ая, -ое асыл, кубулма; **самоцветный камень** асыл таш, кубулма таш.

САМОЦЕЛЬ *ж.* максаттын максаты (*башка максаттарга жетишүү үчүн курал болбостон, мааниси ошонун өзү менен гана чектелген тар максат*).

САМОЧИННО *нареч.* өз билгенин кылып, башсыздык менен, бейбаштык менен.

САМОЧИННЫЙ, ая, -ое өз билгенин кыла берген, башсыз, бейбаш.

САМОЧИНСТВО *ср.* өз билгенин кыла берүүчүлүк, башсыздык, бейбаштык.

САМОЧИНСТВОВАТЬ *несов.* өз билгенин кыла берүү, башсыздык кылуу, бейбаштык кылуу.

САМОЧУВСТВИЕ *ср.* тап, абал; **как ваше самочувствие?** табыңыз кандай?; **как самочувствие больно?** оорунун абалы кандай?

САМУМ *м. геогр. самум* (кум учурган куюн, бул - Африкада жана батыш Азияда болот).

САМУРАЙ *м.* самурай (Японияда - привилегиялуу феодалдык согуштук кастанын мүчөсү).

САМУЮ *мест. вин. п. от самая.*

САМШИТ *м. бот.* шамшат (бук түркүмүнө кирүүчү, дайыма жашыл болуп туруучу, катуу, оор жыгач).

САМЫЕ *мест. опред. мн. ошолордун өзү.*

САМЫЙ *мест. опред. 1. (именно) өзү, ошонун өзү; тот самый человек* ошо кишинин өзү; **он самый и есть так** эле ошонун өзү; **2. (прямо, как раз)** так эле, как; **у самого моря** деңиздин как жээгинде; **на самом берегу** так эле жээгинде; **3. с прил. образует превосход. ст.** эң эле, абдан эле, барып турган; **самый лучший** абдан мыктысы; **самый младший** эң эле кенжеси; **4. (сам по себе)** өзү эле; **достаточен самый факт согласия** макул болдум деген фактынын өзү эле жетишет; **на самом деле** чындыгында да, чынында да; **в самом деле** чындыгында, чынында; **это в самом деле так** бу чындыгында ушундай; **он и в самом деле знающий человек** ал чындыгында биле турган киши; **в самый раз** *разг. 1) (впору)* чак, тупа-туура; **2) (вовремя)** как учурунда.

САМЫМ **1. мест. твор. п. от самый, самое; 2. дат. п. от самые.**

САМЫМИ *мест. твор. п. от самые.*

САМЫХ *мест. род., вин. и предл. п. от самые.*

САН **I** *м.* атак, наам; **носить высокий сан** жогорку наамга ээ болуп жүрүү; **сан священника** поптук наам.

САН- II *татаал сөздөрдүн «ден соолук», «тазалык» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. санчасть (санитардык бөлүк).*

САНАТОРИЙ *м.* санаторий; **путевка в санаторий** санаторийге путевка.

САНАТОРНО-КУРОРТНЫЙ, ая, -ое санаторийлик-курорттук; **санаторно-курортная комиссия** санаторийлик-курорттук комиссия.

САНАТОРНЫЙ, ая, -ое санаторий-ге *т.*; санаторийлик; **санаторное лечение** санаторийлик дарылоо.

САНАЦИЯ *ж. 1. (оздоровление)* санация, санация кылуу, санациялоо (*саламаттандыруу*); **2. эк. санация, санация кылуу, санациялоо** (банктарды жана ири ишканаларды банкротстводон, сынуудан, кыйроодон аман сактап калуу үчүн капиталисттик өлкөлөрдө жүргүзүлүүчү чаралар системасы).

САНБАТ *м. (санитарный батальон) воен.* санбат (*санитардык батальон*).

САНВРАЧ *м. (санитарный врач)* санврач (*санитардык врач*).

САНГВИНИК м. сангвиник (чапчаң киши; көңүлү ачык, куунак киши).

САНГВИНИЧЕСКИЙ, ая, -ое сангвиник-ке т.; сангвиниктик; **сангвинический темперамент** сангвиниктик темперамент.

САНДАЛ м. сандал (1. бот. эфир майы көп жыгачтын, бир түрү; 2. хим., тех. жыгачтардан, көбүнчө сандал жыгачынан чыгарылган боёк).

САНДАЛЁТЫ мн. (ед. сандалёта ж.) сандалет (бут кийимдин бир түрү).

САНДАЛИИ мн. (ед. сандалия ж.) сандалий (1. такасыз бут кийимдин бир түрү; 2. байыркы элдин кайыш менен бутка таңып кийилүүчү бут кийиминин бир түрү).

САНДАЛОВЫЙ, ая, -ое сандаловое дерево сандал жыгачы.

САНДЖАК м. ист. санджак (революцияга чейинки Турцияда административдик округ).

САНИ только мн. чана; **эхать в сáнях** (на санях) чанага түшүп баруу; **не в свой сáни не садíсь** посл. атасы башка аттан түш.

САНИРОВАТЬ сов. и несов. 1. кого-что (оздоровить) санацялоо; 2. что, эк. санацялоо, санаця кылуу; **санировать финансы** финансыны санацялоо.

САНИТАР м. санитар (ооруларды тейлөөчү жана оорукана тазалыгын сактоочу, кенже медицина кызматчысы).

САНИТАРИЯ ж. санитария (коомдук тазалыкты жана коомдун саламаттыгын сактоо).

САНИТА́РКА женск. р. к санитар; санитарка.

САНИТА́РНО-ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЙ ая, -ое санитардык-профилактикалык (оорунун алдын алуу үчүн көрүлгөн).

САНИТА́РНЫЙ, ая, -ое санитария-га т.; санитардык; **санитарный врач** санитардык врач; **санитарное состояние школ** мектептердин санитардык абалы.

СА́НКИ только мн. кол чана; **катáться на сáнках** кол чанага түшүп тамаша кылуу.

САНКЦИОНИ́РОВАТЬ сов. и несов. что санкциялоо.

СА́НКЦИЯ ж. 1. юр. санкция, санкциялоо; **са́нкция догово́ра** договорду санкция кылуу; 2. перен. (одобрение) санкция, санкциялоо (макул болуу, макул табуу, жактыруу); 3. санкции мн. полит. санкциялар (эл аралык укукта: договорлорду бузгандарга колдонулуучу жазалоо чараларынын системасы); **экономические са́нкции** экономикалык санкциялар; **воённые са́нкции** согуштук санкциялар.

СА́ННЫЙ, ая, -ое сани-ге т.; **са́нный путь** чана жолу.

САНОВИ́ТЫЙ, ая, -ое уст. даражалуу, мансабы чоң; **санови́тый челове́к** мансабы чоң киши.

САНОВНИК м. уст. төрө, мансабы чоң киши.

СА́НОЧКИ только мн. уменьш.-ласк. от са́нки кичинекей чана; **люби́шь катáться, люби́ и са́ночки во-зйть** посл. катын алсаң, отун ал.

САНПРОПУСКНИ́К м. санпропускник (дезинфекциядан өткөрүүчү мекеме).

САНСКРИ́Т м. санскрит (байыркы индустардын адабий тили).

САНСКРИ́ТСКИЙ, ая, -ое санскрит-ке т.; санскриттик; **санскри́тские те́ксты** санскрит тексттери,

санскриттик тексттер (санскриттик жазуулар, тексттер).

САНТИГРА́ММ м. сантиграмм (граммдын жүздөн бир бөлүгү).

САНТИМЕ́НТЫ только мн. разг. ыгы жок боорукердик кылуу, ыгы жок жашуу.

САНТИМЕ́ТР м. сантиметр (1. метрдин жүздөн бир бөлүгү; 2. өлчөгүч линейка, лента).

САНТОНИ́Н м. фарм. сантонин (глисттерди жок кылуу үчүн колдонулуучу дары).

САНУ́ЗЕЛ м. (санитарный узел) санитардык түйүн.

САНЧА́СТЬ ж. (санитарная часть) санчасть (санитардык бөлүк).

САП м. вет., мед. маңка (малдын жугуштуу оорусу).

СА́ПА ж. воен. сапа (душмандын чебине карай улам жакындoo үчүн жасалган окоп жана катташуу жолу); **тихой сапой** разг. астыртан, тымызын.

САПЁР м. воен. сапёр (инженердик войсколордун согуштук кызматкери).

САПЁРНЫЙ, ая, -ое сапёр-го т.; **сапёрные рабо́ты** сапёр жумуштары; **сапёрный батальо́н** сапёр батальону.

САПОГÍ мн. (ед. сапог м.) өтүк; **кожа́нные сапоги́** булгаары өтүк; **ва́ляные сапоги́ пи́ма** (кийиз өтүк); **два сапога́ па́ра погов.** окшошконго жарашкан; эшегине жараша тушагы.

САПО́ЖНИК м. 1. өтүкчү; 2. перен. разг. (неумелый человек) өтүкчү (колунан иш келбеген, эпсиз, чоркок адам).

САПО́ЖНИЧАТЬ несов. өтүкчүлүк кылуу.

САПО́ЖНЫЙ, ая, -ое сапоги-ге т.; **сапожная масте́рская** өтүк тигүү мастерскаясы; **сапожная ма́зь** өтүк майы.

САПРОПЕ́ЛЬ м. сапропель (1. саздын, көлдүн түбүндө өсүмдүктөрдүн жана жаныбарлардын калдыктары чирүүдөн пайда болгон чопо сыяктуу нерсе; 2. тех. ушул нерседен жасалган күйүүчү материал).

САПФÍР м. мин. сапфир (өтө кымбаттуу көк же жашыл түстүү асыл таш).

САПФÍРНЫЙ, ая, -ое сапфир-ге т.; **сапфи́рные се́рьги** сапфир сөйкө, сапфирден жасалган сөйкө, көзүнө сапфир орнотулган сөйкө.

САПФÍРОВЫЙ, ая, -ое см. сапфи́рный.

САРА́Й м. сарай (мис. отун, буюм коюлуучу сарай).

САРАНЧА́ ж. 1. зоол. чегиртке; 2. перен. баарын жонуючу, баарын соруучу ач көз күч.

САРАФА́Н м. сарафан (аялдардын жеңсиз көйнөгү).

САРАЦИ́Н м. ист. сарацин (Аравияда көчүп жүрүүчү байыркы көчмөн уруунун адамы).

САРЕ́ЛЬКА ж. сарделька (кортогой жоон сосиска).

САРДИ́НА ж. сардина (сельдь тукумуна жатуучу балыктын бир түрү).

САРДИ́НКА ж. см. сарди́на.

САРДОНИ́КС м. мин. сардоникс (асыл таштын бир түрү).

САРДОНИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое күйгүлтүктүү, күйдүрмө шылдыңдуу, табалап-шылдыңдоочу; **сардо́нический сме́х** табалан-шылдыңдоочу күлкү, күйгүлтүктүү күлкү.

СА́РЖА ж. (ткань) саржа (астарлык кездеме).

САРКА́ЗМ м. сарказм, шылдың (күйдүрүүчү шылдың, күйгүлтүктүү шылдың); **говори́ть с сарка́змом** күйгүлтүктүү шылдың менен сүйлөө.

САРКАСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое күйгүлтүктүү, күй-дүрмө шылдыңдуу, табалап-шылдыңдоочу, ич күүдүрмө; **саркастическая улыбка** күйгүлтүктүү жылмайган күлкү, табалап-шылдыңдоочу жылмайган күлкү.

САРКОМА ж. мед. саркома (сакайбас шишиктин бир түрү).

САРКОФАГ м. саркофаг, таш күмбөз.

САРПИНКА ж. (ткань) сарпинка (кездеменин бир түрү).

САРЫЧ м. (птица) жаман сары.

САТАНА м. ибилис, шайтан.

САТАНЕТЬ несов. разг. эң эле ачуулуу боло баштоо, эң эле каардуу боло баштоо.

САТАНИНСКИЙ, ая, -ое сатана-га т.; **сатанинская злоба** эң эле катуу ачуулануу, эң эле катуу каардануу.

САТЕЛЛИТ м. 1. астр. сателлит (планеталардын жолдошу); 2. перен. сателлит, көшөкөр, жан жөкөр, куйрук (бирөөнүн куйругу).

САТИН м. сатин (кездеменин бир түрү).

САТИНОВЫЙ, ая, -ое сатин-ге т.; **сатиновое платье** сатин көйнөк.

САТИР м. миф. сатир (гректик мифологияда - вионун жана оюн-күлкүнүн кудайынын бузуку жолдошу; бул - эчки түрүндө сүрөттөлөт).

САТИРА ж. лит. сатира (турмуштагы терс көрүнүштөрдү шылдыңдап какшыктоо формасы менен ашкерелөөчү адабий чыгарма).

САТИРИК м. лит. сатирик, сатирачы, сатира жазуучу.

САТИРИЧЕСКИЙ, ая, -ое лит. сатиралуу, какшыктуу; **сатирический журнал** сатиралуу журнал.

САТРАП м. сатрап (1. ист. Байыркы Иранда толук бийликти жергиликтүү төрө; 2. перен. кеңкелес-жсинди начальник; өз билгенин кылган начальник).

САФЬЯН м. сактыян (эчки, кой терисинен боёлуп жасалган жука булгаары).

САФЬЯНОВЫЙ, ая, -ое сафьян-га т.; **сафьяновый переплёт книги** китептин сактыян мукабасы.

САХАР м. кант.

САХАРИН м. сахарин (эң таттуу, ак кристалл порошок).

САХАРИСТОСТЬ ж. канттуулук, канты бар экендик (бир нерсенин ичинде, мисалы жүзүмдө).

САХАРИСТЫЙ, ая, -ое канттуу, канты бар; **сахаристое вещество** канттуу зат, канты бар зат.

САХАРИТЬ несов. что кант себүү, кант кошуу, кант салуу.

САХАРНИЦА ж. кант салгыч.

САХАРНЫЙ, ая, -ое 1. сахар-га т.; канттуу; **сахарная свёкла** кант кызылчасы; **сахарный тростник** кант тростниги (маңызынаң кант жасалуучу, көп жылдык өсүмдүк); **сахарный песок** кум шекер; **сахарный завод** кант заводу; 2. перен. (льстивый) кошоматчы, кошоматчылык менен жагынуучу; **сахарные речи** кошоматчылык менен сүйлөгөн сөздөр; **сахарная болезнь** мед. кант оорусу, диабет; **сахарный клещ** зоол. кант кенеси (кененин эң майда бир түрү).

САХАРОВАРЕНИЕ ср. кант кайнатуу.

САХАРОЗА ж. хим., биол. сахароза (өсүмдүктүн ширесиндеги кант).

САХАРОНОСНЫЙ, ая, -ое канттуу; **сахароносные растения** канттуу өсүмдүктөр.

САЧОК м. торчо (балык кармагыч тор сузгуч; көпөлөк кармагыч).

СБАВИТЬ сов. 1. что кемитүү, төмөндөтүү, азайтуу; **сбавить цену** бааны кемитүү; 2. в чём азаюу, кемүү; **он сбавил в весе** анын салмагы кемиди; **сбавить тон** үндү басаңдатуу (ойлонуп жөнгө келе баштоо).

СБАВКА ж. кемитүү, төмөндөтүү, азайтуу; **сбавка с цены товара** товардын баасын кемитүү.

СБАВЛЯТЬ несов. см. сбавить.

СБАЛАНСИРОВАТЬ сов. что, бухг. баланстоо (кириш менен чыгышты салыштыруу).

СБАЛТЫВАТЬ несов. см. сболтать.

СБЕГАТЬ I сов. разг. жүгүрүп барып келүү.

СБЕГАТЬ II несов. см. сбежать.

СБЕГАТЬСЯ несов. см. сбежаться.

СБЕЖАТЬ сов. 1. (спуститься) жүгүрүп түшүү, чуркап түшүү; 2. разг. (убежать) качып кетүү; 3. разг. (напр. при кипении) ташуу, ташып кетүү (мис. сүт); 4. перен. (исчезнуть) жок болуу; **улыбка сбежала с его лица** ал томсоро түштү, анын бетиндеги жылмаюу жок болду.

СБЕЖАТЬСЯ сов. жүгүрүп чогулуу, жүгүрүшүп чогулуу; **сбежаться на крик** кыйкырыкка туш-туштан чуркап келүү.

СБЕРЕГАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое сактык; **сберегательная книжка** сактык книжкасы; **сберегательная касса** сактык кассасы.

СБЕРЕГАТЬ несов. см. сберечь.

СБЕРЕЖЕНИЕ ср. 1. (сохранение) сактоо; 2. (скопление) жыйноо, жыйып-терүү, жыйнап алуу, үнөмдөө; 3. сбережения мн. жыйнаган акча, жыйган-терген акча, чогулткан акча; **трудовые сбережения** маңдай тери менен жыйган акча.

СБЕРЕЧЬ сов. 1. кого-что (сохранить) сактоо (мис. документти); 2. что (скопить) жыйноо, жыйып-терүү, жыйнап алуу, үнөмдөө; **сберечь небольшую сумму денег** бир аз акча жыйнап алуу.

СБЕРКАССА ж. (сберегательная касса) сактык кассасы.

СБЕРКНИЖКА ж. (сберегательная книжка) сактык книжкасы.

СБЕСИТЬСЯ сов. разг. 1. (заболеть бешенством) кутуруу, кутуруп кетүү; 2. перен. (прийти в неистовство) жини кайноо, кыжыры кайноо, абдан каардануу, каны ичине тартып ачуулануу.

СБИВАТЬ несов. см. сбить.

СБИВАТЬСЯ несов. 1. см. сбиться; 2. страд. к сбивать.

СБИВЧИВО нареч. чаржайыт, баш аламан, чар учкандай; **он говорил очень сбивчиво** ал чар учкандай сүйлөдү.

СБИВЧИВОСТЬ ж. чаржайыттык, баш аламандык, чар учкандайлык; **сбивчивость ответа** жооптун чаржайыттыгы.

СБИВЧИВЫЙ, ая, -ое чаржайыт, баш аламан, чар учкандай.

СБИТЬ сов. 1. (ударом) уруп жыгуу (кого); уруп чыгаруу, чаап чыгаруу (что); **сбить замок с двери** эшиктин кулпусун чаап, чыгаруу; 2. кого-что (подстрелить) атып түшүрүү (мис. самолётту); 3. кого (напр. с лошади) оодаруу; 4. кого, перен. (запутать) чаташтыруу; 5. кого-что жолдон чыгаруу, адаштыруу; **сбить с дороги** жолдон чы-

гаруу, жолдон адаштыруу; **6. что (стоптатъ)** жыртуу, жемирүү, сындыруу, майтаруу; **7. кого-что (оттеснить)** кысып чыгаруу, сүрүп чыгаруу; **сбить противника с позиции** душманды позициясынан сүрүп, чыгаруу; **8. что (сгустить, вспенить ударами)** түшүрүү, чыгаруу (*сүт-ту бышып май түшүрүү*); **сбить спесь** см. спесь; **сбить цену** бааны түшүрүү, бааны кемитүү, арзандатуу.

СБИТЬСЯ сов. **1. (заблудиться)** жолдон адашуу, адашуу; **2. перен. (запутаться)** чаташтыруу; **3. (стоптатся)** жемирилүү, жешилүү, майтарылуу (*мис. аттын таскасы*); **4. (сгуститься)** түшүү (*бышылып май түшүү*); **5. (сдвинуться с места)** ордунан жылуу, кыйшаюу; **шляпа сбилась** шапка уйяма бир жакка кыйшайды; **сбиться в кучу** чогулуп үймөктөшүү; **сбиться с ног** буттан жаңылуу, жүрүштөн жаңылуу, бут чаташуу (*стройдо жүргөндө*); **сбиться с такта** тактан адашуу (*жаңылуу*); **сбиться с ног разг.** суй жыгылуу.

СБЛИЖАТЬ несов. см. сблизить.

СБЛИЖАТЬСЯ несов. **1. см. сблизиться**; **2. страд. к сблизять.**

СБЛИЖЕНИЕ ср. **1. (приближение)** бири-бирине жакындоо, бири-бирине жакындатуу, жакындаштыруу, бири-бирине жакын келүү; **2. перен. (напр. взглядов)** окшош болуп чыгуу, жакындашуу; **3. перен. (в отношениях людей)** бири-бирине жакын кылуу, жакындаштыруу, жакын болуу, достошуу.

СБЛИЗИТЬ сов. *кого-что* **1.** бири-бирине жакындатуу, бири-бирине жакындаштыруу; **сблизить концы проволок** сымдын учтарын бири-бирине жакындатуу; **2. перен.** бири-бирине жакын кылуу, бири-бирине жакындаштыруу, достоштуруу.

СБЛИЗИТЬСЯ сов. **1.** бири-бирине жакын келүү, бири-бирине жакындоо, бири-бирине жакындашуу; **противники сблизилась** душмандар бири-бирине жакын келишти; **2. перен. (обнаружить сходство)** окшош болуп чыгуу, кындашуу; **3. перен. (сдружиться)** бири-бирине жакын болуу, жакындашып кетүү, достошуу; **студенты быстро сблизилась** студенттер бат эле жакындашып кетишти.

СБЛОКИРОВАТЬСЯ сов. разг. блоктошуу (*саясий блокко кирүү*).

СБОЙ м. **1. (части туши)** союлган малдын баш-шыйрагы, ичек-карды; **2. с.-х. (отруби)** кебек, урпак (*саманга кеткен эгиндин башы, даны*); **3. спорт.** жаңылуу (*мис. таскактан жаңылып текиреңге өтүү*).

СБОКУ нареч. **1. (рядом)** жанында, капталында; **2. (со стороны)** туурадан, четтен, жанынан, капталынан.

СБОЛТАТЬ сов. разг. **1. что** чайкоо; **сболтать лекарство перед употреблением** ичээрден мурун дарыны чайкоо; **2. что с чем (перемешать)** аралаштыруу, аралаштырып чайкоо; **сболтать молоко с желтками** сүттү жумуртканын сарысы менен аралаштырып чайкоо.

СБОЛТНУТЬ сов. *что, разг.* дөөрүп айтып жиберүү, балп этип айтып салуу; **он сболтнул лишнее** ал дөөрүп ашыкча айтып жиберди.

СБОР м. **1.** чогултуу, жыйноо; **сбор члénских взносов** мүчөлүк акы жыйноо; **2. (урожая)** оруп-жыноу, жыйноо, терүү (*хлопка*); **сбор яблок** алма жыйноо; **сбор винограда** жүзүм жыноу; **3. (урожай)** жыйын, терим; **первый сбор хлопков** пахтанын биринчи терими; **4. (собранные деньги)** жыйым (*чогулган акча, жыйылган акча*); **5. чо-**

гулуу жыйылуу, жыйналуу; **место сбора** чогулуу орду; **сбор назначен в три часа** чогулуу саат үчкө дайындалды; **6. (налог)** салык, налог; **таможенный сбор** таможенный салык; **7. воен. сбор; лагерный сбор** лагерьбору; **8. (сигнал)** чакыруу (*сурнай тартуу, барабан уруу менен*); **трубить сбор** чогулгула деп сурнай тартуу; **9. сборы мн. (приготовления)** даярдануу, камылга, камдануу, жыйынуу; **сборы в дороге** жолго даярдануу, бир жакка барууга даярдануу; **в сборе** чогулуп калган, жыйылып калган; **когда я пришёл, они все были в сборе** мен келгенде, алар чогулуп калган экен; **пионерский сбор** пионерлердинбору.

СБОРИЩЕ ср. пренебр. топтолгон эл.

СБОРКА жс. **1. (действие)** чогултуу, кураштыруу (*бир нерсенин майда бөлүктөрүн кураштыруу*); **сборка машины** машинаны кураштыруу; **2. чаще мн. (складки в одежде)** бүйүрмө, бүктөмө (*мис. көйнөктүн*); **юбка в сборку** бүйүрмөлүү юбка.

СБОРНИК м. жыйнак; **сборник стихотворений** ырлар жыйнагы.

СБОРНЫЙ, ая, -ое **1. (разный по составу)** чогулган, жыйылган (*ар кайдан чогулган*); **2. (составленный из отдельных частей)** курама, бөлүктөрдөн турган; **3. (предназначенный для сбора)** чогулуучу, жыйылуучу, жыйналуучу; **сборный пункт** чогулуучу пункт.

СБОРОЧНЫЙ, ая, -ое *тех.* чогултуучу, кураштыруучу; **сборочный цех завода** заводдун кураштыруучу цехи.

СБОРЧАТЫЙ, ая, -ое бүйүрмөлүү; **сборчатая юбка** бүйүрмөлүү юбка.

СБОРЩИК м. **1. (лицо, производящее сбор чего-л.)** чогултуучу, жыйноочу; **сборщик члénских взносов** мүчөлүк акы жыйноочу; **2. (лицо, производящее сборку)** чогултуучу, кураштыруучу (*адам*); **сборщик двигателей** кыймылдаткычтарды кураштыруучу.

СБРАСЫВАНИЕ ср. **1. (сверху вниз)** ыргытып түшүрүү (*мис. отунду арабадан*); **2. (напр. одежды)** чечүү, булкуп чечүү, силкип чечүү.

СБРАСЫВАТЬ несов. см. сбросить.

СБРИВАТЬ несов. см. сбрить.

СБРИТЬ сов. *что* устара менен алуу (*мис. сакал-муртту*).

СБРОД м. презр. курама, ар кошкон.

СБРОС м. **1.** ыргытып түшүрүү; **2. геол. сброс** (*тоо тектин жогору жактан төмөн түшүп жайланышы*).

СБРОСИТЬ сов. **1. кого-что (сверху вниз)** ыргытып түшүрүү (*мис. отунду машинадан*); **2. что (одежду)** чечүү, булкуп чечүү, силкип чечүү; **3. что, разг. (сбавить - напр. цену)** кемитүү; **4. кого-что, перен. (свергнуть)** кулатуу (*мис. өкмөттү, бийликти*); **5. что (со счетов)** чыгаруу (*чоттон*); **6. что (листву)** күбүлүү, түшүү; **сбросить со счетов** эсепке албоо; санда жок деп эсептөө.

СБРОСИТЬСЯ сов. өзүн таштап жиберүү (*бийиктен*).

СБРОШИРОВАТЬ сов. *что, полигр.* брошноровкалоо (*такта-такта болуп чоң жалтак кагазга басылган китепти, китепчелерди китеп түрүнө келтирип бүктөө, түптөп тигүү*).

СБРУЯ жс. собир. ат жабдык (*каамыт, шилия ж.б.*).

СБРЫЗГИВАТЬ несов. см. сбрывать.

СБРЫЗНУТЬ сов. *что, разг.* бүркүү, суу бүркүү, суу чачуу; **сбрызнуть белье перед глаженьем** жуулган кирди үтүктөөрдүн алдында ага суу бүркүү.

СБЫВА́ТЬ несов. см. **сбы́ть**.

СБЫВА́ТЬСЯ несов. 1. см. **сбы́ться**; 2. страд. к **сбы́вать** (см. **сбы́ть** 1, 2).

СБЫ́Т м. эк. сатылыш, өтүш (товардын өтүшү); **ры́нки сбы́та** өтүш (товарлардын өтүш) рыноктору.

СБЫТОВО́Й, ая, -ое **сбыт-ка** т.; сатуучу; **сбытовы́е организации** сатуучу уюмдар.

СБЫ́ТЬ сов. 1. что сатуу, өткөрүү; **весь това́р сбы́ли в два дня** бардык товарды эки күндө сатышты; 2. **кого-что (избави́ться от кого-чего-л.)** кутулуу, арылуу (мис. балаадан); **сбы́ть с рук** колдон өткөрүп кутулуу; 3. (пойти на убыль – о воде) тартылуу, басаңдоо.

СБЫ́ТЬСЯ сов. ордуна чыгуу, ойлогондой келүү; **наде́жды мои́ сбы́лись** менин үмүттөрүм ордуна чыкты.

СВА́ДЕБНЫЙ, ая, ое **свадьба-га** т.; **сва́дебные пе́сни** кыз тоюнда айтылуучу ырлар (мис. жар-жар).

СВА́ДЬБА ж. кыз тою (үйлөнүү тою); **день сва́дьбы** той күнү; **до сва́дьбы заживёт** разг. шутл. тойго чейин айыгып калат (бир жерин уруп алган, кичине жарадар болуп калган адамга анын көңүлүн көтөрүү үчүн тама-шалап айтылуучу макал).

СВА́ЙНЫЙ, ая, -ое **свая-га** т.; **сва́йный мост** сваяга орнотулган көпүрө.

СВА́Л м.: **вспа́шка в свал** с.-х. жерди коңторуп айдоо.

СВА́ЛИВАТЬ несов. см. **свали́ть**.

СВА́ЛИВАТЬСЯ I несов. 1. см. **свали́ться**; 2. страд. к **сваливать**.

СВА́ЛИВАТЬСЯ II несов. см. **свали́ться**.

СВА́ЛИТЬ сов. 1. **кого-что (сброси́ть вниз, повали́ть, обруши́ть)** кулатуу, жыгуу, кыйратуу, түшүрүү (мис. жыгачты, жүктү); 2. **кого-что (в одно место)** бир жерге таштоо, баш аламан үйүп жыюу (в беспорядке); **свали́ть в одну́ кучу** 1) бир үймөккө үйүү; 2) перен. баш аламан эле айта берүү; 3. **на кого-что, перен. разг.** оодаруу, оодара салуу, жүктөй салуу (мис. жумушту, айыпты); 4. **кого-что, перен. разг. (свергну́ть)** кулатуу, түшүрүү (мис. падышалыкты кулатуу); 5. **разг. (уменьши́ться, ослабеть)** кайтуу, азаюу (мис. жайында кечке жуук күндүн ысыгынын кайтышы); **свали́ть с больно́й голо́вы на здоро́вую погов.** «кыз боозуп, энесин коркутат» болуп.

СВА́ЛИТЬСЯ сов. 1. (упасть) кулоо, жыгылуу (мис. дубал); 2. **перен. разг. (заболе́ть)** ооруп жатып калуу, ооруп калуу; 3. **перен. разг. (неожиданно постигну́ть кого-л.)** башка түшүү (мис. оор иш, түйшүк); **с неба́ свали́ться** 1) (о чём-л. неожиданном) жерден чыга калгандай; 2) (о ком-л.) эмине экенин билбей, түшүнө албай таң калуу; **свали́ться как снег в го́лову** шап этип келип калуу.

СВА́ЛКА ж. 1. (действие) таштоо, үйүү, ыргытуу; 2. (место для мусора) акыр-чикир таштандылар жаткан жер; 3. **разг. (драка)** койгулаш, мушташ.

СВА́ЛЯТЬ сов. что 1. тоголоктоо; **свали́ть ком из сне́га** карды тоголоктоо; 2. (напр. валенки) басып бүтүрүү; **свали́ть дурака́** разг. акмактын ишин кылуу.

СВА́ЛЯТЬСЯ сов. разг. (о шерсти, войлоке) уйпалануу.

СВАН м. сван.

СВА́НКА женск. р. к **сван**; сванка.

СВА́НСКИЙ, ая, -ое **сван-га** т.; **сва́нское селе́ние** сван селениеси.

СВА́НЫ мн. свандар (Кавказда жашоочу бир эл).

СВА́РИВАТЬ несов. см. **свари́ть** 2.

СВА́РИВАТЬСЯ несов. 1. см. **свари́ться** 2; 2. страд. к **сва́ривать**.

СВА́РИТЬ сов. 1. что, чего кайнатып бышыруу; 2. что, тех. эритип чыгаруу (сталь); ширетүү (части чего-л.); **с ним ка́ши не сва́ришь** разг. аны менен чыгыша албайсың (аны менен иштешүү мүмкүн эмес).

СВА́РИТЬСЯ сов. 1. кайнап бышуу (тамак); 2. **тех.** ширелүү, ширетилүү (мис. сынган темир).

СВА́РКА ж. **тех.** ширетүү (мис. сынган темирди).

СВА́РЛИВОСТЬ ж. ажаандык, бажылдаактык, долулук, тажаалдык.

СВА́РЛИВЫЙ, ая, -ое ажаан, бажылдаак, долу, тажаал; **сварли́вая же́нщина** ажаан аял.

СВА́РНО́Й, ая, -ое **тех.** ширелген, ширетилген; **сварно́й рельс** ширелген рельс.

СВА́РОЧНЫЙ, ая, -ое **тех.** 1. ширетүүчү; **сва́рочная масте́рская** ширетүүчү масте́рская; **сва́рочные рабо́ты** ширетүү жумуштары; 2.: **сва́рочное желе́зо** ширетилип бириктирилген темир, ширетилген темир.

СВА́РЩИК м. ширеткич, ширетүүчү жумушчу.

СВА́СТИКА ж. свастика (учтары кайрылган крест сыяктуу белги; бул белги – фашизмдин символу).

СВА́Т м. уст. 1. (лицо, сва́тающее кого-л.) жуучу; 2. **разг. (отец зятя или невестки)** куда; **он мне ни сват ни брат** разг. ал менин энемдин эри, эгизимдин түгөйү эмес.

СВА́ТАТЬ несов. 1. **кого кому, кого за кого** куда түшүү, куда түшүрүү; 2. **кого у кого (проси́ть в же́ны)** жуучу түшүү, жуучу түшүрүү, кыз айттыруу; 3. **кого-что кому, перен. разг.** таңуу (мис. бир нерсени ал деп, мактап, кыстап таңуу).

СВА́ТАТЬСЯ несов. к кому, за кого куда түшүү, жуучу түшүрүү, кыз айттыруу.

СВАТОВСТВО́ ср. куда түшүү, жуучу түшүрүү, кыз айттыруу.

СВАТЬЯ́ ж. кудагы.

СВА́ХА женск. р. к **сват** 1.

СВАЯ́ ж. свая (начар грунтуу таптоо, тыгыздоо үчүн же үстүнө курулуш салуу үчүн кагылуучу төрт бурчтуу түркүктөр); **мост на сва́ях** сваянын үстүнө салынган көпүрө.

СВЕ́ДЕНИЕ I ср. 1. (знание, ознакомление) эске салуу, эске алуу; **довести́ до све́дения** билдирүү, жеткирүү, кабар кылуу; **довожу́ до ва́шего све́дения** сиздин эсиңизге саламын; **приня́ть к све́дению** эске алуу; 2. **чаще мн. (известия)** маалымат, кабар; **иметь све́дения о ком-чём-л.** бирөө же бир нерсе жөнүндө кабары болуу; 3. **све́дения мн. (познания)** билүү; **он облада́ет большо́ми све́дениями по матема́тике** ал математика жагыман көп билет; 4. **све́дения мн. офиц. (отче́т)** отчёт, маалымат; **пода́ть све́дения в срок** маалыматты убагында берүү.

СВЕДÉНИЕ II ср. 1. (уничтожение) жоюу, жоготуу, жок кылуу, жокко чыгаруу, кетирүү; 2. (судорожное сжа́тие мы́шцы) тырышып калуу, карышып калуу; **све́дение но́ги** буттун тырышып калышы; **сведение счетов** өч алуу, кек алуу.

СВЕДУ́ЩИЙ, ая, -ее маалыматтуу, билгич.

СВЕЖЕ- татаал сөздөрдүн «азыр эле», «жаңы», «жакында гана» жасалган, иштелген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис. свежеокрашенный жаңы боёлгон.

СВЕЖЕВА́ТЬ *несов. что* союлган айбандын (мал-дын) терисин сыйруу, ичек-кардын тазалоо (мис. койдун).

СВЕЖЕЗАМОРО́ЖЕННЫЙ, ая, -ое жаңы музда-тылган.

СВЕЖЕИСПЕЧЁННЫЙ, ая, -ое 1. эми эле (азыр эле) бышкан (нан); 2. *перен. разг. шутол.* жаңыдан эле болгон; **свежеиспечённый инженер** жаңыдан эле инженер болгон киши.

СВЕЖЕПРОСО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое жаңы туздалган, жакында туздалган, аз туздалган (*тузу анча көп болбогон*); **свежепросо́льный огурец** жакында туздалган бадыран.

СВЕ́ЖЕСТЬ *жс.* 1. (*напр. лица*) бузулбагандык, жаңылык; 2. (*прохлада*) салкындык (мис. *терезеден кирген салкындык*); **не пер́вой све́жести** 1) (*лежалый*) анчалык жаңы эмес (мис. *эт, балык, жемиш, кийим ж.б.*); 2) *перен. шутол. (немолодой)* бир топ жашка чыгып калган, жаш эмес.

СВЕЖЕ́ТЬ *несов.* 1. (*становиться румянее, здоровее*) ыраңына чыгуу, өң кирүү; 2. (*становиться прохладней*) салкын тартуу; **свеже́ет** *безл.* салкындап баратат.

СВЕ́ЖИЙ, ая, -ее 1. (*нележалый, неиспорченный*) жаңы, жаш, бузулбаган, сакталган; **све́жие ово́щи** жаңы жашылчалар; **свежа́я рыба** жаңы кармалган балык; 2. (*чистый, прохладный*) таза, салкын (*аба, суу, шамал*); 3. *мор. (достаточно сильный)* күчтүү; **све́жий ве́тер** күчтүү шамал; 4. (*чисто вымытый*) таза (мис. *сүлгү, шейшеп*); **све́жее бельё** таза ич кийим; 5. *перен. (новый, самый последний)* жаңы (мис. *кабар*); 6. (*несолёный, неквашенный*) туздалбаган (мис. *капуста, бадыраң*); 7. (*недавний*) жаңы (мис. *жара, из*); 8. (*хорошо сохранившийся*) жакшы сакталган (мис. *сүрөттүн боёгу*); 9. (*здоровый, моложавый*) өңү жакшы, жаш түстө болгон; **у него́ све́жий цвет лица́** анын өңү жакшы; 10. (*бодрый, обновлённый*) жаңы, жаңырган; **со све́жими си́лами** жаңы күч менен; **на све́жую па́мять** унутула электе, башта турганда; **на све́жую го́лову** мээ чарчай электе.

СВЕЖО́ *нареч.* салкын; **но́чью на у́лице свежо́** түн ичинде эшикте, тышта салкын болот.

СВЕЗТИ́ *сов. кого-что* 1. (*доставить*) алып баруу (*машинага, арабага ж.б. салып же унаага жүктөп алып баруу*); **све́зти хлеб на ссыпной пункт** эгинди эгин төгүү пунктына алып баруу; 2. (*увезти*) алып кетүү (*жүктөп же тартып алып кетүү*); **све́зти мусор со двора́** акыр-чикирди короодон алып кетүү.

СВЕКЛОВИ́ЧНИЦА *жс.* кант кызылчасы.

СВЕКЛОВИ́ЧНЫЙ, ая, -ое *свёкла-га т.*; **свекло-ви́чный са́хар** кызылча канты.

СВЕКЛОВО́Д *м.* кызылча өстүрүү жагынан специа-лист.

СВЕКЛОВО́ДСТВО *ср.* кызылча өстүрүүчүлүк.

СВЕКЛОВО́ДЧЕСКИЙ, ая, -ое **свекловодство-го т.**; **свеклово́дческое хозяй́ство** кызылча өстүрүү чарбасы.

СВЕКЛОКОМБА́ЙН *м.* свеколокомбайн, кызылча казуучу комбайн.

СВЕКЛОКОПА́ТЕЛЬ *м.* кызылча казгыч (*машина*).

СВЕКЛОПОДЪЁМНИК *м.* свеклоподъёмник, кызылча жыйноочу машина; **тра́кторный свеклоподъём-ник** тракторго тиркелген кызылча жыйноочу машина.

СВЕКЛОСА́ХАРНЫЙ, ая, -ое кызылчадан кант чыгаруучу; **свеклоса́харный заво́д** кызылчадан кант чыгаруучу завод.

СВЕКЛОСЕ́ЯНИЕ *ср.* кызылча эгүү, кызылча айдоо.

СВЕКЛОСОВХО́З *м.* (*свеководческий совхоз*) кызылча совхозу, кызылча өстүрүүчү совхоз.

СВЕКЛОУБО́РКА *жс.* кызылча жыйноо.

СВЕКЛОУБО́РОЧНЫЙ, ая, -ое **свеклоуборка-га т.**; **свеклоубо́рочная машина** кызылча жыйноочу машина.

СВЕКО́ЛЬНИК *м.* 1. (*ботва*) кызылча жалбырагы; 2. (*суп*) кызылча сорпосу.

СВЕКО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *свёкла-га т.*; **свеко́льный лист** кызылчанын жалбырагы.

СВЕКРО́ВЬ *жс.* кайын эне (*күйөөнүн энеси*).

СВЕРГА́ТЬ *несов. см. свёргнуть.*

СВЕРГНУ́ТЬ *сов. кого-что* кулатуу, түшүрүү; **свёр-гнуть ца́ря** падышаны кулатуу.

СВЕРЖЕ́НИЕ *ср.* кулатуу, түшүрүү (мис. *падышаны, өкмөттү*).

СВЕ́РИТЬ *сов. что* салыштыруу, салыштырып текшерүү; **све́рить ру́копись с оригина́лом** кол жазманы оригинал менен салыштыруу.

СВЕ́РИТЬСЯ *сов. с чем* сураштырып билүү, текшерип аныгына жетүү.

СВЕ́РКА *жс.* 1. (*действие*) салыштырып текшерүү; 2. *полигр.* сверка (*терилген оттисканы салыштырып текшерүү*).

СВЕРКА́НИЕ *ср.* 1. жаркылдоо, жарк этүү; 2. (*блеск*) жаркылдак (*жаркылдаган нерсенин жарк этиши*).

СВЕРКА́ТЬ *несов.* 1. жаркылдоо, жарк этүү (мис. *чагылган*); 2. *перен. (о глазах)* жайноо, жалтылдоо; **только́ пята́ки сверка́ют** алды-артын карабастан качып бара жатат; таманынан чаң чыгат (*качып бара жатканда*).

СВЕРКНУ́ТЬ *однокр.* 1. жаркылдоо, жарк этүү; **сверк-ну́ла мо́лния** чагылган жарк этти; 2. *перен. (внезапно появиться)* кылт этип, келе калуу; **у него́ сверкну́ла мы́сль** ага ой кылт этип түшө калды.

СВЕРЛЕ́НИЕ *ср.* бургулап (*буроо менен бурап*) тешүү.

СВЕРЛЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое бургулоочу, бургулап (*буроо менен бурап*) тешүүчү; **сверле́льная машина** бургулоочу машина.

СВЕРЛЕ́ТЬ *несов.* 1. *что, тех.* бургулап тешүү, буроо менен бурап тешүү; **сверле́ть отве́рстие в доске́** тактайды буроо менен бурап тешүү; 2. *кого-что, перен. (о непрестанной боли)* өйүү; **боль све́рлит мне се́рдце** оору менин жүрөгүмдү өйүйт; 3. *кого-что, перен. (не давать покоя)* тынчтык бербөө тынчын алуу; **э́та мы́сль све́рлит мой мозг** бул ой мага тынчтык бербейт.

СВЕРЛО́ *ср.* бургу.

СВЕРЛО́ВКА *жс.* бургулап тешүү, буроо менен бурап тешүү; **сверло́вка дета́лей** деталдарды буроо менен тешүү.

СВЕРЛО́ВОЧНЫЙ, ая, -ое *см. сверле́льный.*

СВЕРЛО́ВЩИК *м.* сверловщик (*буроо менен бурап тешүүчү жумушчу*).

СВЕРЛО́ВЩИЦА *женск. р. к сверло́вщик*; сверловщица.

СВЕРЛЯ́ЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от сверлить*; 2. *прил.* бурагыч, бурама, бургулагыч; **сверля́щий инструме́нт** бурагыч инструмент; 3. *прил. перен. (о боли)* өйүүчү; **сверля́щая боль** өйүгөн оору; 4. *прил. перен. (напр. о взгляде)* теше кароо, тикие кароо, көзү менен атып жибере тургансып кароо.

СВЕРНУТЬ *сов.* 1. что ороо, түрүү, түтүктөй кылып ороо; ороп жасоо (*напр. папиросу*); **свернуть палатку** чатырды түрүү; 2. что, перен. (*сократить*) кемитүү, ичкертүү, кичирейтүү, арым азайтуу (*мис. өндүрүштү, фронтту, штатты*); 3. (*повернуть*) бурулуу (*мис. жолдон*); **ты свернёшь себе шёю (голову)** *разг.* арка мойнун астында калат; **он тебе свернёт шёю (голову)** *разг.* ал сенин мойнунду жулуп алат.

СВЕРНУТЬСЯ *сов.* 1. (*сложиться трубкой*) оролуу, түрүлүү, түтүктөй болуп оролуу; **корá, засыхáя, сверну́лась** кабык, кургап, түтүктөй болуп оролуп калды; 2. (*улечься согнувшись*) бүрүшүп жатуу; **кóшка сверну́лась клубкóм** мышык түйүнчөктөй болуп жатып алды; 3. (*о жидкости – сгуститься*) уюу, уюп калуу (*о крови*); ирүү, ирип кетүү (*о молоке*); 4. перен. кемүү, ичкертүү, кичирейүү; **производстóво сверну́лось** өндүрүш кемиди; **фронт сверну́лся** фронт ичкерди (*кичирейди*).

СВЕРСТАТЬ *сов.* что, полигр. вёрсткалоо, вёрстка кылуу (*терилген ариптерди бетке бөлүп иреттөө*).

СВЕРСТНИК *м.* жашташ, курдаш, жашы тең.

СВЕРСТНИЦА *женск. р. к сверстник.*

СВЕРТЁТЬ *сов.* что, *разг.* 1. (*скрутить* – *напр. папиросу*) ороп жасоо (*мис. папиросаны*); 2. (*испортить крутя*) бурай берип, айландыра берип бузуп коюу (*мис. винти*).

СВЕРХ *предлог с род. п.* 1. (*поверх чего-л.*) үстүнөн, сыртынан; **сверх рубáшки он надéл** тулуп ал көйнөктүн сыртынан тон кийди; 2. (*указывает на превышение какой-л. меры, нормы*) тышкары; **сверх смéты** сметадан тышкары; 3. (*кроме, помимо*) андан башка, андан тышкары, үстүнө, андан бөлөк; **сверх зáработной плáты он получи́л прéмию** ал кызмат акысынан тышкары сыйлык алды; 4. (*вопреки чему-л.*) -баган жерден, -га карабастан; **сверх ожидáния он пришёл рáно** күтпөгөн жерден ал эрте келди.

СВЕРХ- татаал сөздөрдүн «тышкары», «артык», «эң» «өтө» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; *мис. сверхплáновый плáндан тышкары.*

СВЕРХМО́ЩНЫЙ, ая, -ое *тех.* өтө күчтүү, өтө кубаттуу, айрыкча кубаттуу; **сверхмо́щный экскавáтор** өтө күчтүү (*өтө кубаттуу*) экскаватор.

СВЕРХПЛА́НОВЫЙ, ая, -ое пландан тышкары; **сверхплáновые накоплéния** пландан тышкары накоплениялар.

СВЕРХПРИБЫ́ЛЬ *жс. эк.* үстөк пайда.

СВЕРХРА́ННИЙ, ая, -ее эң эле эрте; **сверхран́ние ово́щи** эң эле эрте жетилүүчү жашылчалар; **сверхран́ний сев** эгинди эң эле эрте эгүү.

СВЕРХСКОРОСТНО́Й, ая, -ое эң эле тез, эң эле ылдам, бат (*учуучу, иштөөчү, жүрүүчү жс.б.*); **сверхско́ростной самолёт** эң эле тез учуучу самолёт.

СВЕРХСМÉТНЫЙ, ая, -ое сметадан тышкары; **сверхсмéтный расхóд** сметадан тышкары расход.

СВЕРХСРО́ЧНИК *м. воен.* сверхсрочник (*белгиленген сроктон тышкары аскердик кызматта иштөөгө өз эрки менен калган адам*).

СВЕРХСРО́ЧНЫЙ, ая, -ое 1. (*длящийся дольше положенного срока*) мөөнөттөн тыш, сроктон тыш; **сверхсрóчная слóжба** мөөнөттөн тыш кызмат (*согуштук кызматтын закондуу мөөнөтү өткөндөн кийинки кызмат*); 2. (*крайне неотложный*) кечиктирүүгө такыр болбой тур-

ган, эң эле тез иштөөнү талап кыла турган; **сверхсрóчное задáние** эң эле тез орундатууну талап кылган тапшырма.

СВЕРХСТО́ИМОСТЬ *жс. эк.* үстөк нарк (*нарктан да ашып кеткен нарк*).

СВÉРХУ 1. *нареч.* (*на поверхности чего-л.*) үстү, үстүнкү жагы; **нóжная вам кн́ига леж́ит свéрху** сизге керектүү китеп үстүдө жатат; 2. *нареч.* (*с верхней стороны чего-л.*) үстү жак, жогору жак; **вторáя стрóкá свéрху** жогору жактан экинчи жол; 3. *нареч.* (*с высоты*) жогорудан, бийиктен; **вид свéрху** жогорудан карагандагы көрүнүш; **водá пáдает свéрху** суу жогортон агат, суу жогортон төмөн түшөт; **смотре́ть свéрху вниз** 1) жогорудан төмөн кароо; 2) перен. жогорусунуп (*теңсинбей*) кароо; 4. *нареч. перен. разг.* жогортодон (*жетекчи органдардан*); **директ́ива свéрху** жогортодон келген директива; **распоряжéние свéрху** жогортон келген буйрук; 5. *предлог с род. п. разг.* (*выше чего-л., над чем-л.*) үстүнөн; **свéрху дóма** үйдүн үстүнөн; **сверхú дóнизу** 1) өөдөтөн төмөнгө чейин; **провести́ л́инию свéрху дóнизу** өөдөтөн төмөнгө чейин сызык жүргүзүү; 2) перен. (*целиком, до основания*) өтмө катарынан өтүү; **дождь промо́чил меня́ свéрху дóнизу** *разг.* жамгыр менин өтмө катарымдан өтүп суу кылды.

СВЕРХУРО́ЧНЫЙ, ая, -ое 1. ченемден ашык, нормадан ашык; **сверхуро́чная рабóта** ченемден ашык иш; 2. *в знач. суц.* **сверхуро́чные** *мн.* ченемден ашык ишке төлөнгөн акча.

СВЕРХЧЕЛОВÉЧЕСКИЙ, ая, -ое адамдын алы жетпей турган.

СВЕРХЧУ́ВСТВЕННЫЙ, ая, -ое *филос.* сезимден тышкары.

СВЕРХЧУВСТВИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое өтө сезгич, эң сезүүчү; **сверхчувствительная плéнка** өтө сезгич плёнка.

СВЕРХШТА́ТНЫЙ, ая, -ое штаттан тышкары, штаттан ашык.

СВЕРХЪЕСТÉСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. *миф.* табияттан тышкары; **сверхъестéственные с́илы** табияттан тышкары турган күчтөр; 2. *разг.* (*небывалый, поразительный*) укмуштуудай сонун; **сверхъестéственная скóрость** укмуштуу ылдамдык.

СВЕРЧО́К *м.* кара чегиртке.

СВЕРША́ТЬ *несов. см. свершить.*

СВЕРША́ТЬСЯ *несов.* 1. *см. свершиться*; 2. *страд.* к *свершать*.

СВЕРШ́ИТЬ *сов.* что, *уст.* орундоо, аткаруу, аягына жеткирүү, аягына чыгуу.

СВЕРШ́ИТЬСЯ *сов. уст.* болуп өтүү, аткарылуу; **приговóр сверш́ился** өкүм аткарылды.

СВÉРЩИК *м. полигр.* сверщик (*мис. корректураны оригиналга салыштырып текшерүүчү адам*).

СВÉРЩИЦА *женск. р. к сверщик; свёрщица.*

СВЕРЯ́ТЬ *несов. см. свёрить.*

СВЕРЯ́ТЬСЯ *несов.* 1. *см. свериться*; 2. *страд.* к *сверять*.

СВÉСИТЬ *сов.* 1. что (*опустить книзу*) салаңдатуу, салаңдатып түшүрүү; **свэ́сить нóги** бутту салаңдатуу; 2. *кого-что, разг.* (*на весах*) таразага салып өлчөө, таразага тартуу.

СВÉСИТЬСЯ *сов.* 1. (*перевеситься*) арта салынуу; арта салынып туруу; **мáльчик свэ́сился чéрез пер́ила**

бала тосмо жыгачка арта салынып турду; **2. разг.** (на весах) таразага түшүп өзүнүн салмагын билүү.

СВЕСТИ́ сов. **1.** кого-что жетелеп түшүрүү (вниз); буруу (в сторону); **свести ребёнка с лестницы** баланы жетелеп баскычтан түшүрүп коюу; **свести лошадь с дорожки** атты жолдон буруу; **2.** кого-что, разг. (отвести) алып баруу, алып барып келүү, ээрчитип баруу; **свести детей в театр** балдарды театрға алып баруу; **3.** кого-что (привести в одно место) алып келүү, чогултуу (бир жерге); **свести всех учащихся в один зал** бардык окуучуларды бир залга чогултуу; **4. кого с кем** (заставить встретиться) жолугуштуруу, кезигиштирүү; **5.** кого-что (сгруппировать) бириктирүү, топтоо; **свести отряды в полк** отряддарды полкко бириктирүү; **6. что** (соединить) бириктирүү, кошуу; **свести доски пола** үйдүн алдыңкы (полдун) тактайларын кыйыштыруу; **7.** что (перенести какое-л. изображение) көчүрүү, түшүрүү (сүрөттү бир нерсенин бетинен экинчи бир нерсенин бетине көчүрүү); **8.** что (уничтожить) жоготуу, жок кылуу, жоюу, жокко чыгаруу; кетирүү; **свести бородавку** сөөлдү жок кылуу; **9.** что (ограничить, сократить) чектөө азайтуу; **свести расходы к минимуму** расходдорду минимумга чейин азайтуу; **10.** что, перен. (направить) буруу, багытоо; **свести разговор на прежнюю тему** аңгемени мурунку темага буруу; **11.** чаще безл. разг. (скорчить, сжать) тырыштыруу, карышып калуу; **судорогой мне свелó ногу** менин бутумдун тарамышы тырышып калды; **12.** кого, обл. (украсть) уурдоо; **корову свелí со двора́** уйду ко-роодон уурдап кетти; **свести дру́жбу с кем-л.** бирөө менен дос болуу; **свести концы с концами** эптеп-септеп жеткирүү; бирди бирге улап оокат кылуу; **свести счёты с кем-л.** бирөөдөн өч алуу; **свести с ума́** акылдан ажыратуу, жинди кылуу; **свести на нет** жокко чыгаруу.

СВЕСТИ́СЬ сов. **1.** к чему (ограничиться) кыскаруу, чектелүү, келип токтолуу, такалуу; **всё свелóсь к короткому разговóру** бардыгы келип бир-эки ооз сөз менен бүттү; **2.** (о переводной картинке) көчүрүлүү, түшүрүлүү (бир нерсенин бетиндеги сүрөттүн экинчи бир нерсенин бетине түшүрүлүшү).

СВЕТИ́ м. в разн. знач. жарык; **солнечный свет** күндүн жарыгы; **прозрачная на свет жидкость** жарыкка салып караганда тунук суюктук; **погасите свет в комнате** бөлмөдөгү жарыкты өчүрүп коюңуз; **стать протíв свёта** жарыкка каршы туруу; **чуть свет или чем свет или ни свет ни заря́** таң атпай, таң саарынан, үрөң-бараңда; **свёта не взвидеть** көңүлү караңгылоо, жаны көзүнө көрүнүү; **ученье – свет, а неученье – тьма** посл. окуган - жарык, окубаган - чарык; **бросить (пролить) свет на что-л.** бир нерсени түшүндүрүү, бир нерсени түшүнүктүү этүү; **в свете чего-л.** бир нерсенин көз карашы боюнча; **в свете науки** илимдин көз карашы менен алганда; **представить в вы́годном свете** бир кыйла пайдалуу жагынан көрсөтүү.

СВЕТИ́ м. **1.** (земля) дүйнө, жер шары; **путешествие вокруг свёта** дүйнөнү (жер шарын) айланып саякат кылуу; **ча́сти свёта** дүйнө бөлүгү; **стра́ны свёта** дүйнө жактары; **2.** (общество) коом, бардык кишилер; **всему́ свёту́ это́ извёстно** бул баарыга белгилүү; **поки́нуть свет** коомдон качып, четтеп кетүү; **вы́сший свет** уст. ак сөөктөр, аристократтар катмары; **свет не кли́ном сошёл-ся** погов. ошол эле калыптырбы; **руга́ть на чём свет сто-**

и́т разг. жерден алып көргө салып тилдөө; **вы́пустить в свет** басмага басып чыгаруу, жарыялоо; **бе́лый свет** дүйнө, бүткүл жер жүзү; **бо́лее всего́ на свёте разг.** баарынан артык (көрүү ж.б.); **на краю́ свёта** жердин жети түбүндө; **увидеть свет или появиться на свет 1)** (родиться) туулуу, төрөлүү, дүйнөгө келүү; **2)** перен. (возникнуть) келип чыгуу, пайда болуу; **отпра́виться на тот свет разг.** өлүү; **отпра́вить на тот свет разг.** өлтүрүү; **сжить (со-знать) со свёта** кого-л. бирөөнүн түбүнө жетүү.

СВЕТА́ТЬ несов. безл. таң агара баштоо; **начинаёт света́ть** таң агара баштады.

СВЕТЕ́Ц м. обл. уст. чырактын астына койгуч.

СВЕТЕ́ЛКА жс. уст. кичине жарык бөлмө.

СВЕ́ТИК м. ласк. разг. чырагым, жаркыным.

СВЕТИ́ЛО ср. **1.** асмандык тело (ай, күн, жылдыз); **движение небесных светíл** асман телолорунун кыймылы; **2.** перен. чыгаан (атактуу, чоң, белгилүү); **све-ти́ло нау́ки** илимдин чыгааны.

СВЕТИ́ЛЬНИК м. уст. чырак (май чырак); **свети́ль-ник разúма** эс-акылдын булагы (очогу).

СВЕТИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **свети́льный газ** хим. жарык кылуучу газ (жарык болуп жалындап күйүүчү уулуу газ).

СВЕТИ́ТЬ несов. **1.** (излучать свет) жарык берип туруу, жарык болуп туруу; **солнце свётит ярко** күн жарык тийип турат; **2.** (освещать) бирөөгө жарык кылып берүү.

СВЕТИ́ТЬСЯ несов. **1.** (излучать свет) жаркыроо, жылтыроо; **2.** перен. жаркырап туруу, көрүнүп туруу; **в его́ глаза́х светíлась грусть** анын көзүнөн кайгы, мун көрүнүп турду; **всё лицо́ её светíлось от ра́дости** кубанычтан анын жүзү жаркырап турду; **3.** перен. (виднеться) көрүнүү; **сквозь зелёнь светíлась вода́** жашыл өсүмдүктөрдүн арасынан суу жылтылдап көрүнүп турду.

СВЕТЕ́ЙШИЙ: светле́йший князь уст. падышалык Россияда – жогорку княздык титул.

СВЕТЕ́ЛЕТЬ несов. **1.** (становиться светлым) жарык болуу, жарык боло баштоо, шоола түшө баштоо, агаруу; **небо́ светлеёт** асман ачылып келе жатат; **на улице́ уже́ светлеёт** безл. эшик жарык болуп келе жатат; **2.** (виднеться) көрүнүү; **в тёмном небе́ светле́ют звёзды** караңгы түндө асмандан жылдыздар көрүнөт; **3.** перен. (проясняться) ырайлануу, өңүнө кирүү, сергүү; **4.** (о цвете) оңуу, түсүн кетирүү; **голуба́я мате́рия от со́лнца светлеёт** көгүлтүр кездеме күндөн оңуп кетет.

СВЕТЕ́ЛЕТЬСЯ несов. прост. см. **светле́ть 2.**

СВЕТЕ́ЛИЦА жс. обл. уст. таза, жарык бөлмө.

СВЕТЕ́ЛО **1.** нареч. жарык; **уже́ светло́** жарык болуп калды; **2.** в знач. сказ. безл. жарык; **мне светло́** мага жарык; **когда́ ста́ло светло́** жарык боло баштаганда; **на дворе́ светло́** эшикте жарык; **у него́ на душе́ светло́** анын көңүлү шат.

СВЕТЕ́ЛО- татаал сын атоочтордун түстү көрсөтө турган биринчи бөлүгү; **светлоси́ний** ачык көк; **светло-зе́лёный** ачык жашыл.

СВЕТЛОБОЛО́СЫЙ, ая, -ое сары чачтуу, чачы сары.

СВЕТЛОКАШТА́НОВЫЙ, ая, -ое ачык кара коңур; **светлокашта́новая почва́** ачык кара коңур топурак.

СВЕ́ТЛОСТЬ жс. уст. улуу урматтуулук (падышалык Россияда улук княздарга берген салтанаттуу титулование).

СВЕ́ТЛЫЙ, ая, -ое **1.** (хорошо освещённый) жарык; **све́тлая ко́мната** жарык бөлмө; **2.** (не тёмный) ачык;

светлые краски ачык боёктор; **светлое небо** ачык асман (*булутсуз ачык асман*); **светлый день** ачык күн; **3. (яркий)** жарык, жаркыраган; **4. (чистый, прозрачный)** таза, тунук; **светлое стекло** тунук айнек; **5. полигр.** ачык; **светлый шрифт** ачык шрифт; **6. перен. (радостный, приятный)** кубанычтуу, ачык; **светлое настроение** ачык көңүл; **светлый праздник** кубанычтуу майрам; **7. перен. (проницательный, ясный)** сергек, акылдуу; **светлый ум** акылы сергек, акылдуу; **светлая голова** акылдуу, мээлүү адам; **светлая личность** абдан жакшы адам.

СВЕТЛЫНЬ *жс.*: **какая светлынь!** *разг.* кандай сонун жапжарык түн! (*ай тийип же жылдыздар жарык тийип, ар нерселер жакшы көрүнүп турган жарык түн*).

СВЕТЛЯК *м. зоол.* жаркырак конуз.

СВЕТЛЯЧОК *м. см.* светляк.

СВЕТОБОЯЗНЬ *жс. мед.* жарыктан коркуучулук, жарыктан көздүн уялуусу (*күндүн жарыгынан же күйүп турган жарыктан көздүн уялышы*).

СВЕТОВОЙ, ая, -ое **свет** 1-ге *т.*; жарыктык; **световые волны** *физ.* жарык толкундары; **световые лучи** *физ.* жарык шоолалары; **световая энергия** *физ.* жарык энергиясы; **световой сигнал** жарык сигналы; **световая реклама** жарык менен берилүүчү реклама.

СВЕТОЗАРНЫЙ, ая, -ое *поэт.* жаркыроочу, нур чачып туруучу; **светозарное солнце** нур чачып туруучу күн.

СВЕТОКОПИРОВАЛЬНЫЙ, ая, -ое **светокопия**-га *т.*

СВЕТОКОПИЯ *жс.* светокопия (*жарык таасир кыла турган кагазга түшүрүлгөн чертёждүн копиясы*).

СВЕТОЛЕЧЕБНИЦА *жс.* светолечебница (*жарык менен дарылай турган жай*).

СВЕТОЛЕЧЕБНЫЙ, ая, -ое **светолечение**-ге *т.*; **светолечебный кабинет** жарык менен дарылай турган кабинет.

СВЕТОЛЕЧЕНИЕ *ср.* светолечение жарык менен дарылоо (*күндүн жарыгы менен же жарык менен дарылоо*).

СВЕТОЛЮБИВЫЙ, ая, -ое жарыкты сүйүүчү; **светолюбивые растения** жарыкты сүйүүчү өсүмдүктөр.

СВЕТОМАСКИРОВКА *жс.* светомаскировка (*жарык болуп турган нерселерди жашыруу*).

СВЕТОМАСКИРОВОЧНЫЙ, ая, -ое **светомаскировка**-га *т.*; светомаскировкалык; **светомаскировочные мероприятия** светомаскировкалык чаралар.

СВЕТОМЕТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **светометрия**-га *т.*; светометриялык; **светометрические наблюдения** светометриялык байкоолор.

СВЕТОМЕТРИЯ *жс. воен.* светометрия (*атылган октордун жалтылдаганына карап, душмандын батареяларынын кайда женин билүү*).

СВЕТОНЕПРОНИЦАЕМЫЙ, ая, -ое жарык өтпөй турган, жарык өтпөөчү.

СВЕТОНОСНЫЙ, ая, -ое жарык берүүчү; **светоносный луч** жарык берүүчү шоола.

СВЕТОПИСЬ *жс. уст. см.* фотография.

СВЕТОПРЕСТАВЛЕНИЕ *ср.* 1. *рел.* акыр заман (*христиандардын дининде — дүйнөнүн кыйрашы, жок болушу*); 2. *перен. разг.* иутл. уу-чуу, чаң-тополоң, булдуң-чан; барып турган баш аламандык.

СВЕТОРАССЕЯНИЕ *ср. физ.* жарыктын чачырап таралышы.

СВЕТОСИГНАЛИЗАЦИЯ *жс. воен.* жарык менен сигнал берүү.

СВЕТОСИЛА *жс. физ.* жарыктын булагынын-күчүнүн даражасы, жарыктын күчү.

СВЕТОСТОЙКИЙ, ая, -ое *хим.* өңүн бурбай турган, өңүп кетпей турган (*мис. боёк*); **светостойкая краска** өңүп кетпей турган боёктор.

СВЕТОСТОЙКОСТЬ *жс.* өңүн бурбагандык, өңүп кетпегендик (*мис. боёк жс.б.*).

СВЕТОТЁНЬ *жс. жив.* светотень (*сүрөттө жарыкты жана көлөкөнү бөлүү, үлөштүрүү*).

СВЕТОТЕХНИКА *жс.* светотехника (*техниканын бир тармагы; бул - жарык чыгаруу жана андан пайдалануу жолдорун изилдейт*).

СВЕТОФИЛЬТР *м. физ., фото* светофильтр (*түстүү айнек пластинка; бул - өзү аркылуу өтүп жаткан белгилүү түстөгү шоолаларды токтотуп өзүнө алып калат*).

СВЕТОФОР *м.* светофор (*көчөдө, жолдо жүрүүнү тартипке салуу үчүн кызыл, көк, сары жана башка түстө жарык кылуучу сигналдык электр фонарь*).

СВЁТОЧ *м.* 1. *уст.* чоң мум шам, чоң факел; 2. *перен.* чыгаан, атактуу (*ишмер*).

СВЕТОЧУВСТВИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* жарыкты сезгичтик, жарыкты сезүүчүлүк.

СВЕТОЧУВСТВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жарыкты сезүүчү; **светочувствительные пластинки** жарыкты сезүүчү пластинкалар.

СВЁТСКИЙ, ая, -ое 1. (*не церковный*) граждандык; **светская власть** граждандык бийлик; **светская литература** граждандык адабият; 2. *уст.* ак сөөктүк, аристократтык.

СВЕТЯЩИЙСЯ, ая, -ея 1. *прич. от светиться*; 2. *прил.* жарык берип туруучу, жаркырак, жалтырак; **светящаяся точка** жарык берип туруучу чекит; **светящийся жучок** жалтырак коңуз.

СВЕЧА *жс.* 1. шам; 2. *эл.* свеча (*жарыктын күчүн ченөө бирдиги*); **электрическая лампочка в сто свечей** жүз свечалуу электр лампочкасы; 3. *тех.* свеча (*жалбырт, дүрт этип күйүүгө ийкемделген нерсе*); 4. *фарм.* свеча (*шам окшош препарат*); **игра не стоит свеч погов.** ат тери кайтпайт.

СВЕЧЕНИЕ *ср.* жаркыроо, жалтыроо.

СВЕЧКА *жс.* 1. *см.* свеча 1; 2. *мед.* свечка (*шам түрүндөгү кичинекей дары*); 3. *спорт. разг.* свеча (*топтун тип-тик асманга ыргышы*); **ни богу свечка ни чёрту кочерга погов.** орто заар; эт менен челдин ортосундагы бирдеме.

СВЕЧНОЙ, ая, -ое **свеча** 1-ге *т.*; **свечной завод** шам заводу.

СВЕШАТЬ *сов. кого-что, разг.* (*на весах*) таразага салып өлчөө, таразага тартуу.

СВЕШАТЬСЯ *сов. разг.* (*на весах*) таразага түшүү.

СВЕШИВАТЬ *несов. см.* свесить 1.

СВЕШИВАТЬСЯ *несов. 1. см.* свеситься 1; 2. *страд. к свешивать*.

СВЁКЛА *жс.* кызылча; **сахарная свёкла** кант кызылча.

СВЁКОР *м.* кайын ата (*күйөөнүн атасы*).

СВЁРНУТЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от свернуть*; 2. *прил.* түрүлгөн; 3. *прил. перен. (сомкнутый)* жыш болуп ти-

зилген, тыгыз; **свёрнутый строй** жыш болуп тизилген строй; **4. прил. перен. (сокращённый)** кемитилген, азайтылган; **свёрнутое производство** кемитилген өндүрүш.

СВЁРСТЫВАТЬ *несов. см. сверстать.*

СВЁРТОК *м. түйүн, ором, таңгак.*

СВЁРТЫВАЕМОСТЬ *жс. физиол. уюгучтук, уюмалык (мис. кандын).*

СВЁРТЫВАНИЕ *ср. 1. (скручивание) ороо, түрүү; 2. перен. (сокращение) кемитүү, ичкертүү, кичирейтүү, арым азаюу (мис. өндүрүштүн); 3. (сгущение) уюу; свёртывание крови* кандын уюшу.

СВЁРТЫВАТЬ *несов. см. свернуть, свертеть.*

СВЁРТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. свернуться; 2. страд. к свёртывать.*

СВИВА́ЛЬНИК *м. бешик боо.*

СВИВА́ТЬ *несов. 1. см. свить; 2. кого (обвивать свивальником) баланы бешик боо менен таңуу.*

СВИВА́ТЬСЯ *несов. 1. см. свиться; 2. страд. к свивать.*

СВИДА́НИЕ *ср. кезигишүү, жолугушуу (болжолуу коюп жолугушуу, кезигишүү); свидание с родными* туугандары менен кезигишүү; **деловое свидание** иш боюнча кезигишүү; **назначить свидание** кезигишүүгө болжолуу; **до свидания** кош аман бол, кош аман болуңуз, көрүшкөнчө аман бол, көрүшкөнчө аман болуңуз.

СВИДЕ́ТЕЛЬ *м. күбө; допрос свидетелей* күбөлөрдү суроо; **свидетель обвинения** айыптоо күбөсү; **свидетель защиты** жактоо күбөсү; **призывать кого-л. в свидетели** бирөөнү күбөлүккө чакыруу.

СВИДЕ́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к свидетель.*

СВИДЕ́ТЕЛЬСКИЙ, *ая, -ое свидетель-ге т.; күбөлүк; свидетельские показания* күбөлөрдүн айтуусу.

СВИДЕ́ТЕЛЬСТВО *ср. 1. (показание свидетеля) күбөлүк; свидетельство очевидцев* окуяны көргөндөрдүн күбөлүгү; **2. (подтверждение)** далил, күбө; **3. (удостоверение)** күбөлүк (күбөлүк кат); **метрическое свидетельство** метрикалык күбөлүк.

СВИДЕ́ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. 1. что, о чём, юр. күбөлөндүрүү, күбөлүк кат берүү; 2. о чём (подтверждать) далилдөө, көрсөтүү; 3. кого, мед. (осматривать) кароо, көрүү; свидетельствовать больного* оору адамды кароо (көрүү).

СВИДЕ́ТЬСЯ *сов. разг. жолугушуу, кезигишүү; когда мы снова свидимся?* биз дагы качан жолугушабыз?

СВИНА́РКА *жс. чочко багар аял.*

СВИНА́РНИК *м. чочкокана.*

СВИНА́РНЯ *жс. см. свина́рник.*

СВИНА́РЬ *м. чочко багар эркек.*

СВИНЕ́Ц *м. 1. (металл) коргошун; 2. перен. собир. (пули) ок; эта весть легла свинцом на сердце* бул кабар жүрөккө оор тийди.

СВИНИ́НА *жс. чочко эти.*

СВИ́НКА *жс. 1. уменьш. от свинья 1* кичине чочко; **2. мед. свинка (май чукурдун сезгенип ишишиши); морская свинка деңиз чочкоосу (кемирүүчүлөр түркүмүнө жатуучу кичинекей айбан).**

СВИНОВО́Д *м. чочко асыроо боюнча специалист.*

СВИНОВО́ДСТВО *ср. чочко асыроочулук.*

СВИНОВО́ДЧЕСКИЙ, *ая, -ое чочко асыроочу; свиноводческий совхоз* чочко асыроочу совхоз.

СВИНО́Й, *ая, -ое свинья 1-ге т.; свиная кожа* чочко териси.

СВИНОМА́ТКА *жс. мегежин, ургаачы чочко.*

СВИНОПА́С *м. чочко кайтаруучу.*

СВИНОСОВХО́З *м. (свиноводческий совхоз) чочко совхозу (чочко асыроочу совхоз).*

СВИНОФЁ́РМА *жс. (свиноводческая ферма) чочко фермасы (чочко асыроочу ферма).*

СВИ́НСКИЙ, *ая, -ое разг. 1. (грязный, неряшливый) балит, булганыч; 2. (подлый) иттик; свинский поступок* иттик.

СВИ́НСТВО *ср. разг. 1. (неряшливость) балиттик, булганычтык; 2. (низкий поступок) иттик.*

СВИ́НТИТЬ *сов. что 1. (соединить, скрепляя винтом) бурап бекитүү, бурап жалгаштыруу (винт менен бекитип кошуу); 2. разг. (снять завинченное) бурап чыгаруу; свинтить гайку* гайканы бурап чыгаруу; **3. (испортить завинчиванием) бурап бузуу.**

СВИ́НЦОВЫЙ, *ая, -ое 1. свинец 1-ге т.; свинцовая пуля* коргошун ок; **свинцовая руда** коргошун рудасы; **2. перен. (о цвете) кара, коргошун түстүү; свинцовая ту́ча** салаңдаган кара булут; **3. перен. (тяжёлый, гнетущий) оор, катуу (жүрөккө, көңүлгө оор, катуу тийүү).**

СВИ́НЧАК *м. мин. коргошундун чулу рудасы.*

СВИ́НЧА́ТКА *жс. 1. (род игровой бабки) кыты бар чүкө; 2. (рыболовная сеть) сууга чогул туруу үчүн ар кайсы жерине коргошун байланган тор (балык кармоочу тор); 3. тех. свинчатка (коргошундун сыртынын бузулушу).*

СВИ́НЧИВАТЬ *несов. см. свинтить.*

СВИ́НЬЯ *жс. 1. чочко; 2. перен. разг. (неряха) балит адам, булганыч адам; 3. перен. (о подлом человеке) жаман адам, абийирсиз адам; подложить свинью кому-л. разг. тымызын кырсык (каргаша) кылуу, кастык менен тымызын жамандык кылуу; посадить свинью за стол, она и ноги на стол погов. балтыр бит башка чыгат.*

СВИ́НЯЧИТЬ *несов. разг. булгоо, балит кылуу.*

СВИРЕ́ЛЬ *жс. чоор.*

СВИРЕПЕ́ТЬ *несов. 1. ачуулануу, каардануу, кутурунуу (адам, айбан жөнүндө); 2. перен. (напр. о ветре) катуулоо, күчөө, кутурунуу.*

СВИРЕ́ПО *нареч. абдан ачууланып, абдан каарданып, жутуп жибере тургансып; свирéпо посмотре́ть* жутуп жиберчүдөй болуп кароо.

СВИРЕ́ПОСТЬ *жс. каардуулук, жаалдуулук.*

СВИРЕ́ПСТВОВАТЬ *несов. 1. (проявлять свирепость) абдан ачуулануу, каардануу, кутурунуу; 2. перен. (проявляться с большой силой -- напр. о буре, эпидемии) катуулоо, кутурунуу, күчөп таралуу (мис. сасык тумоо).*

СВИРЕПЫ́Й, *ая, -ое 1. (жестокый, злой) ачуулуу, каардуу, кутурган, жаалдуу (киши, айбан); 2. разг. (очень сильный) эң катуу, кутурунган (мис. добул).*

СВИСА́ТЬ *несов. асылынып туруу, салаңдап туруу; ветви дерева свисали над водо́й* жыгачтын бутактары суунун үстүнө салаңдап турду.

СВИ́СНУТЬ *сов. см. свисать.*

СВИ́СТ *м. ышкырык; раздался призывный свист* чакырган ышкырык чыкты; **свист пуль** октордун ышкырыгы; **свист ветра** шамалдын дуулдашы.

СВИСТА́ТЬ *несов. см. свистеть; свистать всех на-вёрх! мор. бардыгын үстүгө келүүгө чакыруу! (флоттогу команда).*

СВИСТЕ́ТЬ *несов. ышкыруу; свисте́ть губа́ми* эриндери менен ышкыруу.

СВИСТНУТЬ 1. *однокр.* ышкырып жиберүү (бир жолу); 2. *сов. прост.* (украсть) уурдоо, жымкырып кетүү.

СВИСТОК м. 1. ышкыргыч (ышкыра турган прибор); 2. (свист) ышкырык; **раздался свисток** ышкырык чыкты.

СВИСТОПЛЯСКА жс. *пренебр.* жиндин ойноосу, кутурунуу.

СВИСТУЛЬКА жс. *разг.* оюнчук ышкырткыч.

СВИСТУН м. 1. (любитель свистеть) ышкырып жүрүүнү жакшы көргөн адам; 2. (артист) күүнү ышкырык менен аткаруучу артист; 3. *перен.* (бездельник) бекерге көнгөн адам.

СВИСТЯЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от свистеть*; 2. *прил.* ышкыруучу; **свистящие звуки** лингв. ышкыруучу тыбыштар (мис. «с», «з»).

СВИТА I жс. *уст.* свита (жогорку орундагы адамды жандап, ээрчип жүрүүчү адамдар).

СВИТА II жс. *геол.* свита (кен катмарлары).

СВИТА III жс. свита (украиналыктардын сырт кийиминин бир түрү).

СВИТЕР м. свитер (спортсмендер сырттан кийүүчү токулган фуфайка).

СВИТКА жс. см. свита III.

СВИТОК м. тутуккө окшотуп түрүлгөн кагаз.

СВИТЬ *сов. что* 1. (сплести в одну прядь) өрүү, эшүү, чыйратуу (мис. жипти, арканды); 2. *св.* гнездó уя салуу, уя жасоо; **свить венók из цветóв** гүлдөн венók өрүп жасоо.

СВИТЬСЯ *сов.* ийрилүү (мис. жылан жөнүндө).

СВИХНУТЬ *сов. разг.* 1. что бертинтип алуу, мертинтип алуу, чыгарып алуу (мис. колду); 2. см. свихну́ть-ся 1; **свихну́ть себе шею** арка мойну астында калуу (тобокелдүү иште кыйроого учуроо).

СВИХНУТЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (сойти с ума) жинди болуу, акылдан адашуу; 2. *перен.* (сбиться с правильного пути) туура жолдон чыгуу, бузулуу.

СВИЩ м. 1. (изъян в виде отверстия) тешик; **свищ, в орёхе** жаңгактагы тешик; 2. мед. тешик (жаранын тешиги); 3. *тех.* көндөйчө (металл нерселердин ичиндеги көндөйлөр).

СВОБОДА жс. 1. эркиндик, азаттык, боштондук; **свобода слова** сөз эркиндиги; **свобода печатi** басма сөз эркиндиги; 2. (отсутствие каких-л. стеснений) эркиндик; **предоставить кому-л. полную свободу действий** бирөөгө аракет кылууга толук эркиндик берүү; 3. (воля) эрк; **выпустить птицу на свободу** куштарды бошотуп коё берүү; **лишить кого-л. свободы** бирөөнү эркинен ажыратуу; **на свободе** бош убакта, ара-чолодо; **прочитайте эту книгу на свободе** бул китепти бош убактыңызда окуп чыгыңыз.

СВОБОДНО *нареч.* 1. (независимо, без стеснения) эркин, азат; 2. (неплотно, просторно) кең, кенен (мис. кийим); 3. (без затруднений) такалбай (говорить, читать); **он свободно говорит по-русски** ал орусча такалбай сүйлөйт; 4. (без всякой опоры) эч кандай таянычсыз, тирөөсүз (мис. таянычсыз эле сууга чөкпөй туруу).

СВОБОДНЫЙ, ая, -ое 1. (пользующийся свободой) эркин, эрктүү, азат, көз каранды эмес; **свободная страна** эркин өлкө; 2. (просторный) кең, кенен (мис. кийим); 3. (беспрепятственный – напр. движение) жеңил, оңой (мис. бир жакка оңой барып келүү, баруу); 4. (пороженный, не занятый – напр. дом, время) бош (мис. орун, үй,

убакыт); 5. (непринуждённый) эркин (мис. эркин мамиле); 6. (не находящийся в употреблении) артык, ашык; **свободные деньги** артык (ашык) акча (бош жаткан акча); 7. *хим.* таза; **свободный водород** таза водород; **свободная профессия** эркин профессия (гонорар алып жашоочу жазуучу, художник сыяктуу акыл эмгегинин кызматкеринин профессиясы).

СВОБОДОЛЮБИВЫЙ, ая, -ое эркиндикти сүйүүчү; **свободолюбивый народ** эркиндикти сүйүүчү эл.

СВОБОДОЛЮБИЕ *ср.* эркиндикти сүйүүчүлүк.

СВОБОДОМЫСЛИЕ *ср.* эркин ойлуулук.

СВОБОДОМЫСЛЯЩИЙ, ая, -ее *прил. и в знач. суш.* м. эркин ойлуу (19 кылымда жана 20 кылымдын башында - либералдык-оппозициялык көз караштуу, динди танган адамды «эркин ойлуу адам» деп атаган).

СВОД I м. *архит.* свод (эки дубалдын же эки таянычтын ийилип кошулган төбөсү); **небесный свод** көмкөрүлүп турган асман.

СВОД II м. (собрание летописей, законов) жыйнак (айрым фактылардын бириктирилиши); **свод законов** закондор жыйнагы.

СВОДИТЬ I *сов. кого-что, разг.* (отвести) алып барып келүү, алып баруу, ээрчитип баруу; **сводить детей в кино** балдарды киного алып барып келүү.

СВОДИТЬ II *несов. см. свести*; **не сводить глаз с кого-л.** бирөөдөн көзүн албай, тикийип карап туруу; бирөөнү тиктеп туруу.

СВОДИТЬСЯ *несов.* 1. см. свестись; **дело сводится к следующему** иштин жөнү мына мындай; 2. *страд.* к сводить II.

СВОДКА жс. сводка (1. жыйынтыктап кыска берилген маалымат; 2. полигр. терүүнүн, набордун түзөтүлгөн барагы, биротоло басуу үчүн текшерилүүчү барагы).

СВОДНИК м. презр. ортодо жүрүүчү (эркек менен аялдын арасында жүрүүчү киши).

СВОДНИЦА *женск. р. к сводник.*

СВОДНИЧЕСТВО *ср.* презр. ортодо жүрүүчүлүк (эркек менен аялдын арасында жүрүүчүлүк).

СВОДНЫЙ, ая, -ое 1. (составленный из частей) жыйынтыкталган (айрым бөлүктөрдү бирдик бүтүнгө жыйынтыктоочу); **сводная таблица** таблицалардын жыйынтыгы; 2. (о родственной связи) аталаш, энелеш; **сводный младший брат** аталаш (энелеш) ини.

СВОДНЯ *женск. р. к сводник.*

СВОДЧАТЫЙ, ая, -ое *свод-ге т.*; своддуу; **сводчатый потолок** своддуу потолок (үйдүн төбөсү).

СВОЕВЛАСТИЕ *ср.* бейбаштык; тил албаган, бейбаш адамдын аракети.

СВОЕВЛАСТНЫЙ, ая, -ое бейбаш, тил албаган.

СВОЕВОЛИЕ *ср.* бейбаштык, тил албоочулук, билгенин кылуучулук.

СВОЕВОЛЬНИЧАТЬ *несов.* бейбаштык кылуу, тил албоо.

СВОЕВОЛЬНЫЙ, ая, -ое бейбаш, тил албаган.

СВОЕВРЕМЕННО *нареч.* өз убактысында; **своевременно помочь кому-л.** бирөөгө өз убактысында жардам кылуу.

СВОЕВРЕМЕННОСТЬ жс. өз убактында болуучулук.

СВОЕВРЕМЕННЫЙ, ая, -ое өз убактында; **своевременная уборка хлеба** эгинди өз убагында оруп-жыйып алуу.

СВОЕКОРЫ́СТИЕ *ср.* өзүнүн керт башынын пайдасына умтулуу.

СВОЕКОРЫ́СТНЫЙ, ая, -ое өзүнүн керт башынын пайдасына умтулуучу; **своекоры́стный челове́к** өзүнүн керт башынын пайдасына умтулган адам.

СВОЕНРА́ВИЕ *ср. см.* **своенра́вность**.

СВОЕНРА́ВНОСТЬ *жс.* өз дегенин (*ойлогонун*) кылуучулук, кер аяктык, эркелик.

СВОЕНРА́ВНЫЙ, ая, -ое өз дегенин бербеген; **своенра́вный ребёнок** өз дегенин бербеген бала.

СВОЕОБРА́ЗИЕ *ср.* башкалардан бөлөкчөлүк, башкалардан айырмалуулук, өзүнүн мүнөздүү бөтөнчөлүгү бар болгондук.

СВОЕОБРА́ЗНОСТЬ *жс. см.* **своеобра́зие**.

СВОЕОБРА́ЗНЫЙ, ая, -ое башкалардан бөлөкчө, башкалардан айырмалуу, өзүнүн мүнөздүү бөтөнчөлүгү бар.

СВОЁ *мест. ср. р. к* **сво́й**.

СВОЗИ́ТЬ *несов. см.* **свезти́**.

СВОЙ *мест. притяж. мн.* 1. өз; **не ве́рить сво́йм гла́зм** өз көзүнө ишенбөө; 2. *в знач. суш. (родственники)* туугандар.

СВОЙ *мест. притяж. 1.* өзүмдүкү, өзүндүкү, өзүңкү; **люби́ть сво́ю ро́дину** өзүнүн родинасын сүйүү; **сестъ на своё ме́сто** өзүнүн ордуна отуруу; 2. (*собственный*) өзүмүн, өзүнүн, өзүңүн; **у него́ сво́я маши́на** анын өзүнүн машинасы бар; **в э́том е́сть сво́я преле́сть** мунун өзүнчө бир сонундугу бар; **все́му своё вре́мя и ме́сто** бардык нерсенин өзүнүн убактысы жана орду бар; **он своёго́ не упу́стит** ал өз жемин жедирбейт; **он до́бьётся своёго́** ал өз дегенине жетишет; **в своё вре́мя см.** *время*; **своёго́ ро́да** башкалардан айырмалуу, өзүнүн мүнөздүү бөтөнчөлүктөрү бар, өзгөчө; **идти́ своёй доро́гой** өз жолу менен жүрүү, өз эркинче иш кылуу; **сам не сво́й** өзүн өзү билбей калуу (*катуу толкунданып кеткендиктен, катуу корккондуктан ж.б.*); **называ́ть ве́щи сво́ими именáми** ала карганы атынан чакырат; **не сво́им го́лосом закрича́ть** эң жаман, коркунучтуу үн менен кыйкырып жиберүү; **умереть своёй сме́ртью** өз ажалынан өлүү; **он не в своём уме́ разг.** анын акылы ордунда эмес; **на сво́их на дво́их разг.** жөө; **сво́их не узнаёшь разг.** бирди көрөөрсүң, акенди таанырсың (*кекетип айтуу*); **сво́й брат разг.** жакын, пикирдеш.

СВО́ЙСТВЕННИК *м.* сөөк-тамыр.

СВО́ЙСТВЕННИЦА *женск. р. к* **сво́йственник**.

СВО́ЙСТВЕННО *в знач. сказ.* таандык, адаты, өзгөчөлүгү; **э́то е́му сво́йственно** анын мындай адаты бар.

СВО́ЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое таандык (*кандайдыр бир адамдын, заттын өзгөчөлүгүн, бөтөнчөлүгүн түзүүчү*); **сво́йственный да́нной эпо́хе стиль** ушул доорго таандык стиль.

СВО́ЙСТВО I *ср.* касиет (*мүнөздүү өзгөчөлүк, мүнөздүү бөтөнчөлүк, сапат*).

СВО́ЙСТВО II *ср.* кайын-журт, төркүн жагынан жакындык.

СВОЛА́КИВАТЬ *несов. см.* **сво́лочь**.

СВО́ЛОЧЬ I *жс. бран.* сволочь, митаам, иттин баласы.

СВО́ЛОЧЬ II *сов. кого-что, прост. 1.* (*снять с чего-л.*) сүйрөп түшүрүү, тартып түшүрүү; **сво́лочь груз с теле́ги** арабадан жүктү сүйрөп түшүрүү; 2. (*снести в одно место*) сүйрөп келип чогултуу, бир жерден экинчи

жерге сүйрөп алып баруу; **сво́лочь мешки́ в ку́чу** мешокторду сүйрөп бир жерге чогултуу.

СВО́РА *жс. 1.* *собир. (стая собак)* бир топ ит; 2. (*ремень для собак*) итти мойнунан байлап жүрө турган кайыш; 3. *перен.* банда, каракчылар тобу.

СВОРА́ЧИВАТЬ *несов. 1. см.* **сверну́ть**; 2. *см.* **свороти́ть**.

СВОРА́ЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см.* **сверну́ться**; 2. *страд. к* **сворачива́ть**.

СВОВА́ТЬ *сов. что, разг.* уурдап алуу.

СВОРОТИ́ТЬ *сов. 1. кого-что, разг. (сдвинуть)* ордунан түртүп же тартып жылдыруу, козголттуу (*мис. таишты*); 2. *кого-что, прост. (свернуть в сторону)* бурулуу (*мис. жолдон*).

СВО́Я *мест. женск. р. к* **сво́й**.

СВО́ЯК *м.* бажа.

СВО́ЯЧНИЦА *жс.* балдыз, кайын эже.

СВЫКА́ТЬСЯ *несов. см.* **свыкнуться**.

СВЫ́КНУТЬСЯ *сов. с кем-чем* көнүгүшүү, көнүү, көнүгүү; **свыкнуться с новой обстановкой** жаңы шартка көнүгүү.

СВЫ́СОКА́ *нареч.* текеберленип, бой көтөрүп, улуксунуп, чоңсунуп; **смотре́ть на кого-л. свысо́ка** бирөөгө бой көтөрүп кароо.

СВЫ́ШЕ I *нареч. уст. (от высших властей)* жогору жактан, жогортодон (*жогорку органдардан*); **распоря́жение, полу́ченное свы́ше** жогортодон келген буйрук; 2. *предлог с род. п.* ашык, көп; **свы́ше ста челове́к** жүздөн ашык адам; **э́то свы́ше мо́их сил** буга менин күчүм жетпейт, буга мен чыдай албаймын.

СВЯ́ЗАННОСТЬ *жс.* кысылгандык, эркиндиктин жоктугу; **в его́ движе́ниях чу́вствовалась связа́нность** анын кыймылынан эркиндиктин жоктугу сезилип турду.

СВЯ́ЗА́ННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от* **связа́ть**; **со свя́занными рука́ми** байланган кол менен; 2. *прил. (стеснённый)* кысылган, эркин эмес; **связа́нные движе́ния** кысылган (*эркин эмес*) кыймыл; 3. *в знач. сказ.* байланыштуу; **я с ним ничем не связа́н** аны менен эч кандай байланышым жок; 4. *прил. хим. (находящийся в соединении)* аралашкан; **связа́нный водоро́д** аралашкан водород.

СВЯ́ЗАТЬ *сов. 1. кого-что* байлоо, байлаштыруу, таңуу, байлап (*таңып*) бекитүү, бириктирип байлоо, бириктирип таңуу; **связа́ть паке́ты** пакеттерди байлоо (*таңуу*); 2. *кого-что с кем-чем, перен. (объединить)* байланыштыруу; **судьба́ связа́ла их** аларды тагдыр байланыштырды; **связа́ть оди́н вопро́с с други́м** бир маселени экинчи маселе менен байланыштыруу; 3. *что с чем, перен. (установить зависимость между чем-л.)* эп келтирүү, байланыштыруу, башын кошуу; **связа́ть оди́н явле́ние с други́м** бир кубулушту экинчи бир кубулуш менен байланыштыруу; **двух слов связа́ть не уме́ет** эки сөздүн башын кошуп айта албайт; 4. *кого-что, перен. (стеснить, лишить свободы)* байлоо, эч жакка чыгарбоо (*мис. жаиш бала энесин*); **связа́ть себя́** байлануу; **я связа́л себя́ обеща́нием** мен убада берип байланып калдым; 5. *что (изготовить вязкой)* согуу, токуу (*байпак, мээлей*); **связа́ть по рука́м и нога́м** колу бутун байлоо.

СВЯ́ЗАТЬСЯ *сов. с кем-чем 1. (установить связь)* байланышуу, байланыш жасоо, катташуу; **связа́ться с кем-л. по телефо́ну бирөө** менен телефон аркылуу байланышуу; 2. *разг.* катышуу, кийлигишүү, тийишүү; **за́чем ты с ним связа́лся?** сен ага эмне үчүн кийлигиштиң?

СВЯЗЫ́СТ *м.* байланышчы (*байланыш кызматкери*).

СВЯЗЫ́СТКА *женск. р. к связист*; связистка.

СВЯЗКА *ж.* 1. таңгак, тизмек (*бир түрдүү нерселердин бирге тизилип байланган жыйынтыгы*); **связка книг** бир таңгак китеп; **связка ключей** ачкычтардын тизмеги; 2. *анат.* байламта; **мышечные связи** булчуң, байламталары; **голосовые связи** үн түйүнү, тыбыш байламталары; 3. *грам.* байламта.

СВЯЗНИ́К *м. бот.* байламта.

СВЯЗНО *нареч.* байланыштырып, жатык, келишти-рип; **связно говорить** байланыштырып, жатык сүйлөө.

СВЯЗНО́Й *м. воен.* связной (*командование менен аскердик бөлүктөрдү байланыштырып туруу үчүн жиберилүүчү чабарман*).

СВЯЗНОСТЬ *ж.* байланыштуулук; **связность рас-сказа** аңгеменин байланыштуулугу.

СВЯЗНЫ́Й, ая, -ое байланыштуу (*логикалык ыраат-туу жана грамматикалык жактан туура*); **связный рассказ** байланыштуу аңгеме.

СВЯЗОЧНЫ́Й, ая, -ое *связка 2-ге т.*

СВЯЗУ́ЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от связывать*; 2. *прил.* байланыштыруучу; **связующее звено** байла-ныштыруучу звено.

СВЯЗЫВАТЬ *несов. см. связать.*

СВЯЗЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. связаться; 2. страд. к связывать.*

СВЯЗЬ *ж.* 1. *в разн. знач.* байланыш; **причинная связь** филос. себептүү байланыш; **связь явлений** ку-булуштардын байланышы; **связь теории и практики** теория менен практиканын байланышы; **связь партии с массами** партиянын массалар менен байланышы; **дру-жеская связь** достук байланыш; **телеграфная связь** телеграфтык байланыш, телеграф байланышы; **техника связи** байланыш техникасы; 2. (*любовная*) ойноштук; 3. **связи** *мн.* (*знакомства*) белгилүү, таасирдүү адамдар ме-нен жакын болуу; **иметь связи** таасирдүү адамдардан та-янчы, колдогону болуу; **человек со связями** жогору жак-та байланышы же колдогону бар адам; **в связи с чем-л.** байланыштуу болгондуктан; **в связи с ростом произ-водства и потребления** өндүрүштүн жана керектөөнүн өсүшүнө байланыштуу.

СВЯТИ́ЛИЩЕ *ср.* 1. *церк. уст.* чиркөө; 2. *перен.* очок (*кандайдыр билимдин топтолгон жери болуп эсеп-телген илимий мекеме, мис. университет*); **святи́лище на́уки** илимдин очогу.

СВЯ́ТКИ *только мн. церк.* святка (*христиандарда - жетинчи январдан баштап эки жума боло турган май-рамы*).

СВЯ́ТО *нареч.* ардактап, ардак менен, сүйүү менен, сүйүп; **свя́то хранить па́мять о ком-л.** бирөөнү ардактап эсте сактоо.

СВЯТО́Й, ая, -ое 1. *рел.* олуя, касиеттүү; 2. *перен.* ыйык, барып турган; **свята́я обязанность** ыйык милдет; **свята́я истина** барып турган чындык; **для него́ нет ни-чего свято́го** ал ыйык дегенди билбейт (*уят-сыйыты жок*); 3. *перен.* (*возвышенный, великий*) кадырдуу, ардак-туу; 4. *в знач. суц. м., ж.* олуя; **свята́я святы́х** эң кадыр-дуу; ыйыктын ыйыгы.

СВЯТОСТЬ *ж.* 1. *рел.* олуялык; 2. *перен.* кадырдуу-лук, ардактуулук.

СВЯТОТА́ТСТВЕННЫ́Й, ая, -ое **святотатство-го т.**; **святотатственный посту́пок** касиеттүү нерсени кор-догон жорук.

СВЯТОТА́ТСТВО *ср.* касиеттүү нерсени кордоо.

СВЯТОТА́ТСТВОВАТЬ *несов.* касиеттүү нерсени кордоо.

СВЯ́ТОЧНЫ́Й, ая, -ое **святки-ге т.**; святкалык; **свя-точные развлечения** святкалык оюн-тамашалар.

СВЯТО́ША *м. и ж. уст. 1. сопу, такыба; 2. презр. со-пусунган адам.*

СВЯ́ТЦЫ *только мн. церк.* олуялардын жана май-рамдардын календардык тартипте түзүлгөн тизмеси.

СВЯТЫ́НЯ *ж.* эң кымбаттуу, эң кадырдуу, сүйүү ме-нен сакталуучу нерсе; **беречь как святыню** эң кымбат-туу ерсе катары сактоо.

СВЯЩЕ́ННИК *м. церк.* поп.

СВЯЩЕ́ННИЧЕСКИЙ, ая, -ое **священник-ке т.**; **священническая оде́жда** поп кийими.

СВЯЩЕ́ННОДЕ́ЙСТВИЕ *ср.* 1. *церк.* кудайга сыйы-нып, диний ырым-жырымдарды өтөө; 2. *перен. ирон.* обу жок салтанаттуулук менен иштөө.

СВЯЩЕ́ННОДЕ́ЙСТВОВАТЬ *несов. 1. церк.* кудай-га сыйынуу, диний адаттарды орундоо; 2. *перен. ирон.* кандайдыр бир нерсени обу жок салтанаттуулук менен иштөө.

СВЯЩЕ́ННЫ́Й, ая, -ое 1. *церк.* диний; **священное писание** негизги диний китеп (*мис. куран*); 2. *перен. поэт.* (*возвышенный*) ыйык, касиеттүү; **священный долг** ыйык милдет; 3. *перен.* (*истинный, великий*) кымбаттуу, ыйык; **защита отечества есть священный долг** каждого гражданина ата мекенди коргоо – ар бир гражданиндин ыйык милдети; **Священный союз** *ист.* Ыйык союз (*ре-волюциялык жана улуттук-боштондук кыймылга каршы жана Европада монархиялык түзүлүштү жактоо мак-саты менен 1815-жылы Россия, Австрия жана Пруссия-нын ортосунда түзүлгөн саясий келишим*).

СВЯЩЕ́НСТВО *ср. церк.* 1. (*сан священника*) свя-щенство (*поптук наам*); 2. *собир.* (*священники*) поптор.

СГИ́Б *м.* 1. (*действие*) бүгүү, ийүү; 2. (*место*) бүгүш, бүктөлгөн жери, ийилген жери; **сгиб локтя** чыканактын бүгүлгөн жери.

СГИБА́ТЬ *несов. см. согнуть.*

СГИБА́ТЬСЯ *несов. 1. см. согнуться; 2. страд. к сгибать.*

СГІ́НУТЬ *сов. разг.* жок болуу, көздөн кайып болуу.

СГЛА́ДИТЬ *сов. что 1. (выровнять)* тегиздөө, тек-шилөө, бырыш-тырышты жылмалантуу; 2. *перен.* жум-шартуу, жок кылуу, бүтүрүү; **сгла́дить неприятное впе-чатление** көңүлдө калган жаман такты жок кылуу.

СГЛА́ДИТЬСЯ *сов. 1. (выровняться)* жылмалануу, текшиленүү; **у него морщи́ны сгла́дились** бетинин бырыштары кетти; 2. *перен.* унутулуу, жок болуу, бүтүү (*мис. кайгы*).

СГЛА́ЖИВАТЬ *несов. см. сгла́дить.*

СГЛА́ЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. сгла́диться; 2. страд. к сгла́живать.*

СГЛА́ЗИТЬ *сов. кого-что, разг. (в суеверных пред-ставлениях)* көз тийгизүү, көзү тийүү.

СГЛОДА́ТЬ *сов. что, разг.* кемирүү, мүлжүү; **соба́ка сглода́ла кость** ит сөөк кемирди.

СГЛУПИ́ТЬ *сов. разг.* келесоолук кылуу, акмактык кылуу.

СГНИТЬ сов. чирүү, чирип калуу, чирип бузулуп кетүү.

СГНОИТЬ сов. 1. что чиритүү; 2. кого, перен. кырып жоюу (бирөөлөрдү биле туруп, атайын кырып-жоюу, жок кылуу; адам өлөрлүк шарттарда тутуп, өлүмгө жеткизүү).

СГОВАРИВАТЬСЯ несов. см. **сговориться**.

СГОВОР м. 1. неодобр. (соглашение) сөз байлашуу; 2. уст. (помолвка) куда болуп коюу.

СГОВОРИТЬСЯ сов. 1. с кем-чем (условиться) убадалашуу, сүйлөшүп алуу, сөз байлашуу; 2. (понять друг друга) түшүнүшүп сүйлөшүү (бир-бирин түшүнүүгө жетүү).

СГОВОРЧИВОСТЬ жс. элпектик, тил алчаактык (сүйлөшкөндө сөзгө бат макул болуучулук).

СГОВОРЧИВЫЙ, ая, -ое элпек, тил алчаак (башкалардын айтканына бат макул болуучу); **сговорчивый человек** элпек киши.

СГОНЯТЬ несов. см. **согнать**.

СГОРАНИЕ ср. күйүү (отто күйүп жок болуу); **двигатель внутреннего сгорания** ичинен күймө кыймылдаткыч.

СГОРАТЬ несов. см. **сгореть**; **сгорать от нетерпения** эки көзү төрт болуу; абдан толкундануу (күтүп).

СГОРБИТЬ сов. кого-что бүкүрөйтүү, бүкүр кылуу; **сгорбить спину** арканы бүкүрөйтүү.

СГОРБИТЬСЯ сов. бүкүрөйүп калуу, бүкүр болуп калуу.

СГОРБЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **сгорбить**; 2. прил. бүкүрөйгөн, бүкчүйгөн; **сгорбленная старушка** бүкүрөйгөн кемпир.

СГОРЕТЬ сов. 1. күйүү, күйүп кетүү, өрттөнүү, өрттөнүп кетүү; 2. (израсходоваться при горении) жагылуу, күйүп кетүү, расход болуу; **за день сгорело около литра керосина** бир күндө бир литрге жакын керосин күйдү; 3. с.-х. (сгнить – о зерне и т.п.) чирүү, кызып чирүү (мис. эгин ж.б.); 4. перен. (о человеке) зоругуп өлүү; 5. перен. (о сильном чувстве) кандайдыр бир сезимдин күчтүү таасиринде болуу; **я сгорел от (со) стыда** мен абдан уялдым.

СГОРЯЧА нареч. разг. кызып туруп, кызып кетип; **он сгоряча наобещал много** ал кызып туруп, чоң убада берип койду.

СГОТОВИТЬ сов. что, разг. бышырып коюу, даярдап коюу (мис. тамакты).

СГРЕБАТЬ несов. см. **сгребать**.

СГРЕСТИ сов. 1. что (собрать гребя) тырмап жыйноо (мис. чөптү); 2. что (сбросить гребя) күрөп түшүрүү (мис. үйдүн төбөсүнөн карды); 3. кого-что, разг. (обхватить) бирөөнү же бир немени шап этип карман калуу.

СГРУДИТЬСЯ сов. иркилүү, үймөлөктөшүү, чогулуп үймөлөктөшүү, үйлүү; **ребятишки сгрудились у дверей школы** балдар мектептин эшигинин алдына үймөлөктөшүп чогулушту.

СГРУЖАТЬ несов. см. **сгружать**.

СГРУЗИТЬ сов. кого-что түшүрүү (жүктү).

СГРУППИРОВАТЬ сов. кого-что группалоо (белгилүү бир топторго бириктирүү); **сгруппировать экспонаты выставки** көргөзмөнүн экспонаттарын группалоо.

СГРУППИРОВАТЬСЯ сов. группалашуу, топтошуу.

СГРЫЗАТЬ несов. см. **сгрызать**.

СГРЫЗТЬ сов. что чагуу, чагып жеш; кемирүү, кемирип жеш.

СГУБИТЬ сов. кого-что, разг. кишиликтен чыгаруу, өлүмгө алып келүү.

СГУСТИТЬ сов. что коюлтуу, коюулантуу (мис. бууну); **сгустить краски** жамандап бирди эки кылып айтуу.

СГУСТИТЬСЯ сов. 1. коюлуу, коюулануу (мис. туман); 2. перен. оор боло баштоо, татаал боло баштоо; **атмосфера сгустилась** атмосфера татаал боло баштады.

СГУСТОК м. уюп катып калган (мис. кан).

СГУЩАЕМОСТЬ жс. коюулангычтык (коюу болууга жөндөмдүүлүк).

СГУЩАТЬ несов. см. **сгустить**.

СГУЩАТЬСЯ несов. 1. см. **сгуститься**; 2. страд. к **сгущать**.

СГУЩЕНИЕ ср. коюулануу, коюлтуу.

СГУЩЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **сгустить**; 2. прил. коюлтулган; **сгущенное молоко** коюлтулган сүт.

СДАБРИВАТЬ несов. см. **сдобрить**.

СДАВАТЬ несов. см. **сдать**.

СДАВАТЬСЯ I несов. 1. см. **сдаться**; 2. страд. к **сдавать**.

СДАВАТЬСЯ II несов. безл. разг.: **мне сдаётся, что он не придёт** мага ал келбечүдөй көрүнүп турат.

СДАВИТЬ сов. кого-что кысуу; **он сдавил мне руку** ал менин колумду кысып жиберди.

СДАВЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **сдавить**; 2. прил. (приглушённый) кысылган, буулган, буулуккан; **сдавленный** голос буулуккан үн.

СДАВЛИВАТЬ несов. см. **сдавить**.

СДАТЧИК м. тапшыруучу; **сдатчик хлеба** эгин тапшыруучу.

СДАТЬ сов. 1. кого-что (передать) өткөрүп берүү, берүү, салуу; **сдать дела кому-л.** бирөөгө ишти өткөрүп берүү; 2. что (выдержать испытание) берүү (экзаменди); 3. что (внаём) коюу, берүү (ижарага, арендага); 4. что (уступить неприятелю) жеңилдим деп багынып берүү (мис. шаарды); 5. что (в карточной игре) бөлүү (ойноочуларга картаны таратып берүү); 6. что (возвратить излишек) кайрып берүү (артык акчаны); **сдать с рубля десять копеек** бир сомдон он тыйын кайтарып берүү; 7. что (ослабнуть) баш коюу, болбой калуу, начарлоо (мис. ооруга, карылыкка); **он сдал после болезни** ал оорудан кийин болбой калды; **зима уже сдала** кыштын каары кетти.

СДАТЬСЯ сов. 1. (неприятелю) багынуу, түшүү; **крепость сдалась** крепость багынды; **сдаться в плен** колго түшүп берүү; 2. (уступить) көнүү, макул болуу; **на что он мне сдался?** разг. мага анын эмне кереги бар?

СДАЧА жс. 1. (передача) берүү, салуу (мис. жүктү багажга); 2. (внаём) коюу, берүү (мис. ижарага, арендага); 3. (излишек чего-л.) кайрып берүү; **получить сдачу** 1) кайрыгып алуу; 2) перен. таякка таяк жеш; **дать сдачи** разг. катылгандын катыгын берүү.

СДВАИВАНИЕ ср. эки кабат болуу, эки катар болуу.

СДВАИВАТЬ несов. см. **сдвоять**.

СДВАИВАТЬСЯ несов. 1. см. **сдвояться** 1; 2. страд. к **сдвояивать**.

СДВИГ м. жылышуу (1. бир орундан экинчи бир орунга жылуу, орун алмаштыруу; 2. перен. иштин оңолуп, бир аз алга кетиши; 3. геологиялык катмардын горизонталдуу жылышы).

СДВИГАТЬ *несов. см. сдв́инуть.*

СДВИГАТЬСЯ *несов. 1. см. сдв́инуться; 2. страд. к сдв́игать.*

СДВ́ИНУТЬ *сов. кого-что 1. (переместить) жылдыруу, козголтуу, ордуна түртүп (тартып) жылдыруу, козголтуу; сдв́инуть с м́еста сунд́ук сандыкты ордуна түртүп жылдыруу; егó с м́еста не сдв́инешь аны ордуна козгой албайсың; 2. перен. (напр. дело, вопрос) илгерилетип жиберүү, жылдыруу, козголтуу; сдв́инуть с м́еста бир аз илгерилетип жиберүү; сдвинуть рабóту с м́еста ишти жылдыруу; 3. (сблизить) жылдырып бир-бирине жакындатуу; сдв́инуть брóви каш-кабакты түйүү.*

СДВ́ИНУТЬСЯ *сов. 1. (сместиться) жылып кетүү, жылышуу; 2. перен. илгерилөө; сдв́инуться с м́еста бир аз илгерилөө; 3. (сблизиться) жылып бир-бирине жакындоо.*

СДВ́ОЕННЫЙ, ая, -ое *1. прич. от сдв́оить; 2. прил. эки кабатталган, эки катар болуп турган, эки катар; сдв́оенные пёшки шахм. эки катар болуп турган пешкалар.*

СДВО́ИТЬ *сов. что эки катар болуу, эки катар болуп тизилүү, эки жолу (иштөө, жүрүү) басуу; сдвоить след охот. бир эле из менен эки жолу жүгүрүп өтүү (коён ж.б. жөнүндө); сдвоить по́ле с.-х. экинчи жолу айдоо.*

СДВО́ИТЬСЯ *сов. 1. (сделаться двойным) кош кабат болуу, эки эсе болуу, эки жолу болуу; 2. чаще безл. кош болуп көрүнүү; у меня в глаза́х сдво́илось менин көзүмө кош болуп көрүндү.*

СДЕ́ЛАТЬ *сов. кого-что, в разн. знач. кылуу, жиберүү, жасоо, иштөө; сде́лать по-сво́ему өзүнчө иштөө; сде́лать оши́бку ката жиберүү; столя́р сде́лал хоро́ший стол столяр жакшы стол жасады; сде́лать кого-л. сво́им помо́шником бирөөнү өзүнүн жардамчысы кылуу; ска́зано – сде́лано разг. айттым – болду; сөз бүттү.*

СДЕ́ЛАТЬСЯ *сов. 1. (стать) болуу, болуп калуу; сде́латься писа́телем жазуучу болуу; 2. разг. (произойти, случиться) бир нерсе болуу, болуп калуу; с ней сде́лался припа́док анын талмасы кармап калды.*

СДЕ́ЛКА *жс. 1. келишим, бүтүм; вы́годная сде́лка пайдалуу келишим; 2. перен. неодобр. (сговор) сөз байлашуу, келишим (көбүнчө – кандайдыр бир жаман иш жөнүндө); сде́лка с сове́стью өзүнүн чыныгы ишенимине каршы иш кылуу.*

СДЕ́ЛЬНО *нареч.: рабóтать сде́льно баалап иштөө.*

СДЕ́ЛЬНО-ПРОГРЕССИ́ВНЫЙ, ая -ое: *сде́льно-прогресси́вная оплата́ труда́ эмгектин баалап-прогрессивдик төлөөсү.*

СДЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое: *сде́льная рабóта баалап иштөө жумушу.*

СДЕ́ЛЬЩИК *м. баалап иштөөчү.*

СДЕ́ЛЬЩИНА *жс. жеке бааланган иш.*

СДЕ́ЛЬЩИЦА *женск. р. к сде́льщик.*

СДЕ́РЖАННОСТЬ *жс. сабырдуулук, токтоолук (о человеке).*

СДЕ́РЖАННЫЙ, ая, -ое *1. прич. от сдержáть; 2. прил. (о человеке) сабырдуу, токтоо; сде́ржанный че́ловек токтоо киши; 3. прил. перен. (не резкий) сыпайы, адептүү, акырын; сде́ржанный отве́т сыпайы жооп.*

СДЕ́РЖАТЬ *сов. 1. кого-что (остановить) токтотуу (күч менен); 2. что, перен. басуу, токтотуу, тыюу; он сде́ржа́л свой гнев ал өзүнүн ачуусун токтотту; сдержáть своё сло́во (обещание) өз сөзүн (убадасын) эки кылбоо, сөзүндө (убадасында) туруу.*

СДЕ́РЖАТЬСЯ *сов. өзүн өзү токтотуу.*

СДЕ́РЖИВАТЬ *несов. см. сдержáть.*

СДЕ́РЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. сдержáться; 2. страд. к сде́рживать.*

СДЕ́РГИВАТЬ *несов. см. сде́рнуть.*

СДЕ́РНУТЬ *сов. что тартып түшүрүү, тартып алуу (мис. кровати́н жуурканды).*

СДИРА́ТЬ *несов. см. содра́ть.*

СДИРА́ТЬСЯ *несов. страд. к сдира́ть.*

СДО́БА *жс. собир. сдоба (майлуу нан, май токоч, сүт-түү нан, сүт токоч).*

СДО́БНЫЙ, ая, -ое май, сүт кошулуп жасалган (нан, токоч, камыр); **сдобное тесто** май, сүт кошулуп жуурулган камыр.

СДО́БРИТЬ *сов. что жакшыртуу, кошуп жакшыртуу, кошуп даамын өзгөртүү, даамдуу кылуу; сдо́брить борщ смета́ной борщко каймак кошуп жакшыртуу.*

СДОБРОВА́ТЬ *сов.: ему́ не сдоброва́ть ал бирди көрөт; там тебе́ не сдоброва́ть сен ал жерден бирди көрөсүн.*

СДО́ИТЬ *сов. кого-что, обл. саап алуу.*

СДО́Й *м. обл. ууз же ооруу уйдан саалып ташталган сүт.*

СДО́ХНУТЬ *сов. разг. өлүү (айбан жөнүндө).*

СДРЕ́ЙФИТЬ *сов. разг. коркоктук кылуу, коркуп кетүү.*

СДРУЖИ́ТЬ *сов. кого-что дос кылуу, жакындаштыруу; нас сдружи́ла совме́стная учёба бирге окуу бизди жакындатты.*

СДРУЖИ́ТЬСЯ *сов. достошуу, дос болуу.*

СДУВА́ТЬ *несов. см. сду́ть, сду́нуть.*

СДУ́НУТЬ *однокр. үйлөп жиберүү, үйлөп учуруп жиберүү (бир жолу).*

СДУ́РИТЬ *сов. разг. акмактык кылуу, келишпеген иш кылуу.*

СДУ́РУ *нареч. разг. акмактык кылып, акмак болуп куру бекер.*

СДУ́ТЬ *сов. что 1. учуруу (жел, шамал); үйлөп учуруу; 2. разг. (писать тайком) жашырып көчүрүп алуу.*

СДЫХА́ТЬ *несов. см. сдо́хнуть.*

СЕА́НС *м. в разн. знач. сеанс; мы пришл́и в кино́ на второ́й сеа́нс биз кинонун экинчи сеансына келдик; он писа́л портре́ты в не́сколько сеа́нсов ал портретти бир нече сеанста жазчу эле; сеа́нс светолече́ния жарык менен дарылоонун сеансы.*

СЕБЕ́ I *мест. возвр. дат. и предл. п. от себя́; к себе́ өзүнө; не в себе́ акылы ордунда эмес; мне как-то не по себе́ менин бир аз мазам болуңкурабай турат; он себе́ на уме́ разг. жөнөкөй көрүнгөн менен аржагында жатат; мы поста́вили себе́ цель биз өзүбүзгө максат койдук.*

СЕБЕ́ II *частица разг.: он сиди́т себе́ и пи́шет отуруп алы-ы-ып жазып жатат; иди́ себе́ өзүңчө кете бер; ни́чего себе́ жаман эмес, дурус, канааттанарлык; так себе́ 1) (ни плохо́, ни хоро́шо) эптеп-септеп, иши кылып, көп анчалык эмес; 2) (ничего особенного́) анчейин, жөн эле.*

СЕБЕСТО́ИМОСТЬ *жс. эк. өздүк наркы, өзүнө туруш наркы (кандайдыр бир товарды өндүрүүгө же сатып алууга кеткен каражаттардын суммасы); сниже́ние себесто́имости өздүк наркты төмөндөтүү.*

СЕБЯ́ *мест. возвр. род. и вин. п.: у себя́ өзүнүкүндө; прийт́и в себя́ эсин жыюу.*

СЕБЯЛЮБЕЦ *м. разг.* менменсинген, өзүн сүйгөн.

СЕБЯЛЮБИВЫЙ, ая, -ое менменсинген, өзүн сүйгөн.

СЕБЯЛЮБИЕ *ср.* менменсинүүчүлүк, өзүн сүйүүчүлүк.

СЕВ *м.* себүү, эгүү; **сев яровых хлебов** жаздык эгинди себүү; **подготовка к севу** эгин эгүүгө даярдануу.

СÉВЕР *м.* түндүк, түндүк жак; **к северу от Москвы** Москванын түндүк жагында; **на́рoды Сéвера** Түндүктүн элдери.

СÉВЕРНЫЙ, ая, -ое **север-ге т.**; **сéверный вéтер** түндүк шамал, түндүк жактан болгон шамал; **Сéверный пóлюс** Түндүк полюс.

СÉВЕРО-ВОСТÓК *м.* түндүк-чыгыш (*жак*).

СÉВЕРО-ВОСТÓЧНЫЙ, ая, -ое **северо-восток-ко т.**; түндүк-чыгыштык; **се́веро-востóчное напра́вление** түндүк-чыгыш багыт, түндүк-чыгыштык багыт.

СÉВЕРО-ЗА́ПАД *м.* түндүк-батыш (*жак*).

СÉВЕРО-ЗА́ПАДНЫЙ, ая, -ое **северо-запад-га т.**; түндүк-батыштык; **се́веро-за́падный вéтер** түндүк-батыштан соккон шамал.

СЕВЕРЯ́НИН *м.* түндүктө туруучу адам.

СЕВООБОРÓТ *м.* которуштуруп айдоо (*себүү, эгүү*).

СЕВРЮ́ГА *ж.* севрюга (*сөөксүз балыктын бир түрү*).

СЕВРЮ́ЖИЙ, ья, -ье **севрюга-га т.**; **севрю́жья уха́** севрюганын этинен бышырылган сорпо.

СЕГМЕН́Т *м.* сегмент (**1. мат.** тегеректин жаа сызык менен жана анын хордасы менен чектелген бөлүгү; **2. мат.** телонун кесүүчү жалпактык менен бөлүнгөн бөлүгү; **3. биол.** кээ бир жаныбарлардын денесиндеги муунактары; *мис.* сөөлжандын муунактары).

СЕГМЕНТА́ЦИЯ *ж.* биол. сегментация (**1. орга-** низмдин муунак-муунак болуп түзүлүшү; **2. уруктанган жумуртканын бөлүнүү процесси**; бул – зародыштын пайда болушуна алып келет).

СÉГО *мест. род., вин. п. от сей и род. п. от сие.*

СЕГО́ДНЯ *нареч.* **1.** бүгүн; **2. перен.** (*теперь*) азыркы учур, азыркы убакыт, азыр; **не сегодня-завтра** жакында, жакын аранын ичинде; **сего́дня гýсто, а за́втра пýсто** *погов.* бирде көп да, бирде жок; болсо бөрүдөй, болбосо шөрүдөй; бирде ач, бирде ток.

СЕГО́ДНЯШНИЙ, ая, -ее бүгүнкү, бүгүн болгон.

СЕГРЕГА́ЦИЯ *ж.* сегрегация (*АКШта негрлерди расалыктардан ажыратуунун ар түрдүү формасынан турган расалык дискриминациянын бир түрү*).

СЕДА́ЛИЩЕ *ср. анат.* көчүк.

СЕДА́ЛИЩНЫЙ, ая, -ое **седалище-ге т.**; **седа́лищ-ный нерв** көчүк нерви.

СЕДЕ́ЛЬНИК *м.* ээрчи, ээр устасы.

СЕДЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **седло-го т.**; **седельный ма́с-тер** ээр устасы.

СЕДЕ́ТЬ *несов.* агаруу (*чач, сакал*); ак кирүү (*чачка, сакалга*); буурул тартуу.

СЕДЕ́ЛКА *ж.* ээрчик (*араба ээри*).

СЕДИ́НА *ж.* ак (*чачтын, сакалдын*); **седи́на в бо́ро-ду, а бес в ребро́** *посл.* буканын өзү карыса да, мурду кайрыбайт.

СЕДЛА́ТЬ *несов.* кого-что токуу (*ээр токуу*).

СЕДЛО́ *ср.* ээр; **ходи́ть под седло́м** минилип жүрүү.

СЕДЛОВИ́НА *ж.* **1.** (*выгиб в спине животного*) кайкы, белдин кайкысы; **лоша́дь с седлови́ной** кайкы бел жылкы; **2. геогр.** кайкы бел, кайкы белес.

СЕДЛО́ВКА *ж.* **1.** (*действие*) токуу (*ат токуу*); **2.** токуу жолу, токуу ыгы (*атты токуу жолу*).

СЕДОБОРО́ДЫЙ, ая, -ое агала сакалдуу, буурул сакалдуу.

СЕДОВЛА́СЫЙ, ая, -ое *поэт. см.* **седоволо́сый.**

СЕДОВОЛО́СЫЙ, ая, -ое буурул чач; **седоволо́сый челове́к** буурул чач адам.

СЕДО́Й, ая, -бе **1.** ак, буурул (*напр. о волосах, бороде*); ак чачтуу, ак сакалдуу, буурулу бар (*о человеке*); **седа́я стару́ха** ак чач кемпир; **2. перен.** боз, ак, куба; **седо́й тумáн** боз туман; **до седых волос** картайганга чейин; **седа́я дре́вность или седа́я стари́на** эзелки заман, жер каймактаганда.

СЕДО́К *м.* **1.** (*в экипаже*) жалдап арабада отурган киши; **2.** (*всадник*) атчан киши, унаачан киши.

СЕДЬМО́Й, ая, -ое *числ.* жетинчи; **два́дцать ми́нут** **седьмо́го** алтыдан жыйырма минута өттү; **полови́на седьмо́го** алты жарым саат, жарты сааты кем жети; **седьмо́го нояб́ря** жетинчи ноябрда; **ему́ поше́л седьмо́й де-ся́ток** ал жетимишке кадам койду; **бы́ть на седьмо́м не́бе** *разг.* төбөсү көккө жетүү; **седьма́я вода́ на киселе см.** кисель.

СЕЗО́Н *м.* сезон, мезгил, маал; **зи́мний сезо́н** кыш мезгили; **теа́тральный сезо́н** театр сезону; **оде́ться по сезо́ну** сезонго ылайык кийинүү.

СЕЗО́ННИК *м.* сезончу (*белгилүү мезгилде гана иштеген, түбөлүк иштебеген жумушчу*).

СЕЗО́ННЫЙ, ая, -ое **1.** (*соответствующий сезону*) сезондуу, мезгилдүү, маалдуу; **сезо́нная рабо́та** сезондуу жумуш; **сезо́нный рабо́чий** сезондуу жумушчу; **2.** (*год-ный на обозначенный срок*) сезондук (*бир сезонго жароочу*); **сезо́нный билéт** сезондук билет.

СЕЙ I *мест. указ. уст.* **1.** ушу, ушул; **по сей де́нь** ушу күнгө чейин; **сию́ ми́нүту я приду́** мен азыр эле келем; **сию́ ми́нүту** бир минутка, кичине коё турунуз; **до сих пор 1)** (*о времени*) ушул убакка чейин; **2)** (*о месте*) ушул жерге чейин; **2. в знач. суц.** сие *ср.* ушу; **при се́м препро-вожда́ется** ушуну менен бирге жиберилет; **бы́ть по се́му́** *уст.* ушундай болсун.

СЕЙ II, СЕЙТЕ *повел. накл. от се́ять.*

СЕЙ III *мест. род., дат., твор. и предл. п. от сия.*

СЕЙМ *м.* сейм (*кээ бир өлкөлөрдө - парламенттин аты*).

СЭЙ́НЕР *м. мор.* сейнер (*балык уулоочу кичине кеме*).

СЕЙСМИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *геол.* сейсмикалык (*жер титирөөгө таандык*); **сейсми́ческий прибо́р** сейсмикалык аспап.

СЕЙСМО́ГРАФ *м. геол.* сейсмограф (*жер титирөөнү автоматтык түрдө жазуучу аспап*).

СЕЙСМОГРАФИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *сейсмография-га т.*; сейсмографиялык; **сейсмографи́ческие за́писи** сейсмографиялык жазуулар.

СЕЙСМОГРА́ФИЯ *ж. геол.* **1.** сейсмография (*жер титирөөнү жазуу*); **2. см.** сейсмология.

СЕЙСМО́ЛОГ *м.* сейсмолог (*жер титирөөнү текшерүүчү, изилдөөчү специалист*).

СЕЙСМОЛОГИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *сейсмология-га т.*; сейсмологиялык.

СЕЙСМОЛО́ГИЯ *ж. геол.* сейсмология (*геофизика-нын жер титирөөнү, деңиз титирөөнү жана жер кыр-тыштарынын калкылдоолорун текшерүүчү бир бөлүмү*).

СЕЙСМОМЕТР *м. геол.* сейсмометр (*жер титирөөнү текшерүүдөгү колдонулуучу аспап*).

СЕЙФ *м.* сейф (*күйбөс шкаф же түрдүү кымбат нерселер салынып сакталуучу шкафын бир түрү*).

СЕЙЧАС *нареч. 1. (теперь, в настоящее время)* азыр; *сделай это сейчас* муну азыр иште; **2. (очень скоро, немедленно)** азыр, чапчан, дароо; **сейчас же иди!** азыр эле бар!; дароо бар!; **сейчас!** азыр!; **3. (только что)** азыр эле, эми эле; **он сейчас здесь был** ал эми эле ушул жерде эле; **4. разг. (сразу)** дароо эле; **сейчас видно, в чём дело** иш эмнеде экени дароо эле көрүндү.

СЕКАНС *м. мат.* секанс (*бурчтун тригонометриялык функциясы*).

СЕКАТОР *м. с.-х.* секатор (*жемиш багынын бутагын кесүү ж.б. үчүн колдонулуучу кайчы*).

СЕКАЧ I *м. тех.* секач (**1. темирди кертте чабуучу миздүү, курч балка;** **2. чым көңдү кирпичтей кылып кесүүчү механизм**).

СЕКАЧ II *м. охот.* (дикий кабан) каман.

СЕКВЕСТР *м.* секвестр (**1. юр. мамлекет бийлиги тарабынан өзүнүн мүлкүнөн пайдаланууга ээсине тыюу салуу же анын укугун чектөө;** **2. мед. оорунун аркасында дененин бир жеринин сенек болуп калышы**).

СЕКВЕСТРОВАТЬ *сов. и несов. что, юр.* секвестрлөө.

СЕКІРА *ж. ист.* ай балта.

СЕКРЕТ I *м. 1. (тайна)* сыр, жашырын; **держать в секрете** ичинде сактап жүрүү; **выдать чей-л. секрет** бирөөнүн сырын айтып коюу; **2. (потайное устройство)** тетик, сыр (механизмдин башкача түзүлүшү); **замок с секретом** тетиги бар кулпу; **3. воен. (передовой пост)** секрет (күтүлбөгөн душмандын келишин кабарландыруучу, алдыңкы пост); **4. (причина; способ)** себеп, сыр; **секрет успеха** ийгиликтин себеби, ийгиликтин сыры; **секрет приготовления** даярдоонун сыры.

СЕКРЕТ II *м. физиол.* секрет (*бездерден иштелип чыгуучу зат*).

СЕКРЕТАРИАТ *м. 1. (отдел учреждения)* секретариат (*мекеменин уюштуруу-аткаруу иштерин жүргүзүүчү бөлүм*); **2. собир.** секретариат (*ошол бөлүмдүн кызматкерлери*).

СЕКРЕТАРСКИЙ, *ая, -ое секретарь-га т.;* секретардык; **секретарские обязанности** секретардык милдеттер.

СЕКРЕТАРСТВО *ср.* секретардык.

СЕКРЕТАРСТВОВАТЬ *несов.* секретардык кылуу, секретарь милдетин аткаруу.

СЕКРЕТАРША *разг. женск. р. к секретарь.*

СЕКРЕТАРЬ *м.* секретарь.

СЕКРЕТНИЧАТЬ *несов. разг. 1. (держаться в секрете)* башкалардан жашыруу; **2. (разговаривать тихо в присутствии других)** жашырын сүйлөшүү.

СЕКРЕТНО *нареч.* жашырын, сырдуу.

СЕКРЕТНОСТЬ *ж.* жашырындык, сырдуулук.

СЕКРЕТНЫЙ, *ая, -ое 1. жашырын, сырдуу; секретные бумаги* жашырын кагаздар; **2. тех.** тетиктүү, сырдуу; **секретный замок** тетиктүү кулпу.

СЕКРЕТОРНЫЙ, *ая, -ое секреция-га т.;* секрециялык; **секреторная деятельность желез** бездердин секрециялык иши.

СЕКРЕЦИЯ *ж. физиол.* секреция (*бездердин организмге керектүү заттарды иштеп чыгарышы*).

СЕКСТА *ж. муз.* секста (*диатоникалык гамманын алтынчы баскычы*).

СЕКСТАНТ *м. астр., геод.* секстант (*астрономиялык же геодезиялык байкоолор жүргүзүү үчүн колдонулуучу бурч өлчөгүч аспап*).

СЕКСТЕТ *м. муз.* секстет (**1. алты үн же алты куралга ылайыкталган музыка чыгармасы;** **2. секстетти аткаруучу алты музыкант**).

СЕКСУАЛИЗМ *м. физиол.* сексуализм (*жыныстык сезимдин ашынып туруучулугу*).

СЕКСУАЛЬНОСТЬ *ж.* жыныстык байланыш.

СЕКСУАЛЬНЫЙ, *ая, -ое сексуальность-ге т.*

СЕКТА *ж.* секта (**1. рел. үстөмдүк кылуучу динден бөлүнүп чыккан тармак;** **2. перен. неодобр.** калың массадан өзүн четте туткан кичине топ).

СЕКТАНТ *м.* сектант (**1. бир сектанын жолун жолдоочусу;** **2. перен. неодобр.** аз кишилердин, азчылыктын таламын жактоочу, тар көз караштуу адам).

СЕКТАНТСКИЙ, *ая, -ое сектант-ка т.;* сектанттык; **сектантская община** сектанттар коому (уюму).

СЕКТАНТСТВО *ср. 1. рел.* сектантчылык (*үстөмдүк кылып турган динден бөлүнүп чыккан диний окуунун жана уюмдун жалпы аты*); **2. перен. неодобр.** сектанттык (*көз карашынын тардыгы*); **3. собир.** сектанттар.

СЕКТОР *м. 1. мат.* сектор (*жаа сызык менен чектелген жана эки радиусу бар, тегеректин бөлүгү*); **2. воен.** сектор (*радиалдык сызык менен чектелген участок*); **сектор фронта** фронт сектору; **3. сектор (мекеменин бөлүмү); сектор кадров** кадрлар сектору; **4. сектор (эл чарбасынын бөлүгү); обобществлённый сектор** коомдоштурулган сектор.

СЕКУЛЯРИЗАЦИЯ *ж.* секуляризация (**1. юр. чиркөөнүн, мечиттин жана монастырдын мүлкүн мамлекеттин мүлкүнө айландыруу; чиркөөнүн, мечиттин менчигинен алып, граждандык менчикке берүү;** **2. перен. бир нерсени чиркөөнүн же монастырдын менчигинен алып селолук граждандык уюмдун менчигине берүү**).

СЕКУЛЯРИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. см. секуляризовать.*

СЕКУЛЯРИЗОВАТЬ *сов. и несов. что* секуляризациялоо, секуляризация кылуу.

СЕКУНДА *ж.* секунда (**1. минутанын алтымыштан бири;** **2. мат.** бурч өлчөө единицасы; бул 1/3600 градуска барабар; **3. муз.** диатоникалык гамманын экинчи баскычы).

СЕКУНДАНТ *м.* секундант (**1. ист.** дуэльде арага жүрүүчү жана күбө адам; **2. шахм.** шахмат ойноого машыктыруучу жана шахмат оюнунда калыс болуп карап туруучу адам; **3. спорт.** боксёрду жана күрөштү тейлөөчү адам).

СЕКУНДНЫЙ, *ая, -ое секунда-га т.;* **секундная стрелка часов** сааттын секунда стрелкасы.

СЕКУНДОМЕР *м.* секундомер (*секунда өлчөөчү саат*).

СЕКУНДОМЕТРИСТ *м.* секундометрист (*мелдеи болуп жаткан кезде секундомер менен убакытты эсептеп туруучу адам*).

СЕКУЩАЯ *ж. мат.* кесүүчү (сызык).

СЕКЦИОННЫЙ, *ая, -ое секция-га т.;* **секциялык; секционные заседания** секциялар боюнча болуучу заседаниелер; **секционный котёл** секциялардан түзүлгөн

(жасалган) казан; **секционный зал** мед. секциялык зал (өлүктөрдү соё турган зал).

СЕКЦИЯ ж. *в разн. знач.* секция; **работа научной конференции по секциям** илимий конференциянын секциялар боюнча иштеши.

СЕЛАДОН м. уст. аялдардын артанан жүргөндү жакшы көрүүчү адам.

СЕЛЕЗЕНЬ м. эркек өрдөк.

СЕЛЕЗЁНКА ж. анат. көк боор.

СЕЛЕЗЁНОЧНЫЙ, ая, -ое **селезёнка-га** т.

СЕЛЕКЦИОНЁР м. селекционер (селекция жагынан специалист).

СЕЛЕКЦИОНИЗМ м. селекционизм (селекциянын принцибин практикада, иш жүзүндө колдонуу).

СЕЛЕКЦИОННЫЙ, ая, -ое **селекция-га** т.; **селекционная станция** селекция станциясы.

СЕЛЁКЦИЯ ж. селекция (*тандоо; ылгоо жолу менен айбандардын асыл тукумун, өсүмдүктөрдүн жакшы сортторун чыгаруу жана мыктылоо*).

СЕЛЁН м. хим. селен (химиялык элемент; бул - айнекке түс берүүчү жана сигнал жабдыктарында колдонулуучу кара боз металлоид).

СЕЛЕНИЕ ср. селение, кыштак.

СЕЛЕНИСТЫЙ, ая, -ое **селен-ге** т.; **селендүү; селенистая кислота** селендүү кислота.

СЕЛЕНИТ м. мин. селенит (*саргылжын түстөгү тал-тал кристаллдуу гипстин бир түрү*).

СЕЛЕНИТОВЫЙ, ая, -ое **селенит-ке** т.

СЕЛЕНОВЫЙ, ая, -ое **селен-ге** т.; **селеновая кислота** селен кислотасы.

СЕЛЁДКА ж. разг. селёдка.

СЕЛЁДОЧНИЦА ж. селёдка балыгы салына турган кичине табак.

СЕЛЁДОЧНЫЙ, ая, -ое **селёдка-га** т.; **селёдная голова** селёдка башы.

СЕЛИТРА ж. селитра (*техникада жарылма зат, агрономияда семирткич кылып колдонулуучу азот-кычкыл туз*).

СЕЛИТРЯНЫЙ, ая, -ое **селитра-га** т.; **селитряный завод** селитра заводу.

СЕЛИТЬ несов. кого-что кондуруу, орундаштыруу (*жерге*).

СЕЛИТЬСЯ несов. конуу, жайлашуу, орун алуу.

СЕЛИЩЕ ср. археол. байыркы кыштактын орду.

СЕЛЮ ср. село, кыштак; **ни к селю ни к городу** разг. эч бир жөнү жок.

СЕЛЬДЕРЕЙ м. сельдерей (*огороддогу жашылча өсүмдүктүн бир түрү*).

СЕЛЬДЕРЕЙНЫЙ, ая, -ое **сельдерей-ге** т.; **сельдерейное масло** сельдерей майы.

СЕЛЬДЬ ж. сельдь (*балык*); **как сельди в бочке** погов. жыкжыйма, өтө тыгылыш.

СЕЛЬДЯНОЙ, ая, -ое **сельдь-ге** т.

СЕЛЬКОР м. (*сельский корреспондент*) селькор (*айыл-кыштак кабарчысы*).

СЕЛЬМАГ м. (*сельский магазин*) сельмаг (*селолук магазин*).

СЁЛЬСКИЙ, ая, -ое **село-го** т.; **селолук; сёльские жители** айыл-кыштакта туруучулар; **сёльский совет** сельсовет, селолук совет; **сёльское хозяйство** айыл чарбасы, айыл-кыштак чарбасы.

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое **сёльское хозяйство-го** т.; айыл чарбалык.

СЕЛЬСОВЕТ м. (*сельский совет*) сельсовет (*селолук совет*).

СЕЛЬФАКТОР ж. текст. сельфактор (*ийрүүчү машина*).

СЕЛЬХОЗАРТЁЛЬ ж. (*сельскохозяйственная артель*) айыл чарба артели.

СЕЛЯНИН м. (мн. **селяне**) уст. дыйкан.

СЕМАНТИКА ж. лингв. 1. семантика (*тилдин, айрым сөздөрдүн маани жагы*); 2. см. **семасиология**.

СЕМАНТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **семантика-га** т.

СЕМАСИОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **семасиология-га** т.

СЕМАСИОЛОГИЯ ж. лингв. семасиология (*тил илиминин бөлүмү бул - сөздөрдүн маанилерин жана ошол маанилердин өзгөрүшүн изилдейт*).

СЕМАФОР м. семафор (*жолдун ачык же жабыктыгын билдирүүчү жарыктуу сигнал*).

СЁМГА ж. сёмга (*эти кызыл балыктын бир түрү*).

СЕМЕЙНЫЙ, ая, -ое 1. (*имеющий семью*) бүлөлүү, бала-чакалуу; **семейный человек** бүлөлүү киши; 2. (*происходящий в семье*) үйдөгү, үй-бүлөдөгү, үй-бүлөдө болуучу; **семейный обед** үйдөгү обед (*үй-бүлө менен бир отуруп ичкен обед*); 3. (*имеющий отношение к семье*) үй-бүлөлүк; **семейная жизнь** үй-бүлөлүк турмуш; **семейный роман** лит. үй-бүлөлүк роман (*көбүнчө үй-бүлө турмушун жазган роман*); 4. перен. неодобр. (*семейственный*) туугандык, жакындык (*эптешүүчүлүк жолу менен иштелүүчү*).

СЕМЕЙСТВЕННОСТЬ ж. 1. (*любовь к семейной жизни*) бүлөчүлдүк, өз бүлөсүн сүйүүчүлүк, бүлөнүн камын жээчүлүк; 2. перен. неодобр. бүлөчүлүк (*эптешип кетүүчүлүк, «кол ийрисине тартуучулук» жолу менен болгондук*).

СЕМЕЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. (*любящий семью*) бүлөчүл, өз бүлөсүн сүйгөн, бүлөсүнүн камын жеген; 2. перен. неодобр. бүлөчүлүк, бүлө жолу менен болгон (*эптешүүчүлүк жолу менен болгон*).

СЕМЕЙСТВО ср. 1. (*семья*) бүлө, үй-бүлө, бала-чака; 2. биол. түркүм; **семейство кошачьих** мышык түркүмү.

СЕМЕНА мн. (ед. *семя* ср.) урук, үрөн.

СЕМЕНИСТЫЙ, ая, -ое уруктуу, даны көп.

СЕМЕНИТЬ несов. тыпылдатып басуу, тыпылдап майдалап басуу.

СЕМЕННИК м. 1. с.-х., бот. (*растение*) урук үчүн калтырылган өсүмдүк; 2. бот. (*часть плода, содержащая зёрна*) өсүмдүктүн урук мучөсү; 3. с.-х. (*участок для выращивания семян*) урук (үрөн) алуу үчүн арналган эгин участогу; 4. биол. эркектин урук бези.

СЕМЕННОЙ, ая, -ое 1. **семена-га** т.; уруктук, үрөндүк; **семенной фонд** үрөн фонду; **семенной клевер** уруктук беде; **семенное хозяйство** урук (үрөн) өстүрүүчү чарба; 2. **семя 3-кө** т.; **семенные железы** урук бездери.

СЕМЕНОВОД м. урук (үрөн) өстүрүү жагынан специалист.

СЕМЕНОВОДСТВО ср. урук (үрөн) өстүрүү (айыл чарбанын урук үрөн өстүрүүчү тармагы).

СЕМЕНОВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое **семеноводство-го** т.; урук (үрөн) өстүрүүчү; **семеноводческий совхоз** урук (үрөн) өстүрүүчү совхоз.

СЕМЕРИК *м.* 1. жети кабат (*жети единицадан турган чен, өлчөм же предмет*); семерик-верёвка жети кабат жип (*жети тал ичке жиптен эшилген жип*); 2. (*семь лошадей в одной упряжке*) бир арабага чегилген жети ат.

СЭМЕРО *числ.* жетөө, жети; **сэмеро братьев** жети бир тууган; **сэмеро суток** жети сутка; **нас было сэмеро** биз жетөө элек; **сэмеро одного не ждут** *посл.* жети киши бир кишини күтпөйт (*бир киши үчүн коллектив ишти кечиктирүүгө болбойт*).

СЕМЕСТР *м.* семестр (*жогорку окуу жайларында жана техникумдарда окуу жылынын жартысы*).

СЕМЕСТРОВЫЙ, ая, -ое **семестр-ге** *т.*; семестрдик; **семестровый зачёт** семестрдик зачёт.

СЕМЕЧКО *ср.* 1. *уменьш. от сэмя* 1 жалгыз урук, дан; 2. *семечки* *мн.* чемичке, семишке (*күн карама жана аш кабактын уругу, данеги*); *грызть семечки* чемичке чагуу.

СЕМЁРКА *ж.* 1. (*цифра*) жети, жетилик (*жети деген цифра*); 2. (*группа из семи*) жети, жетөө; 3. (*карта*) жетилик; **семёрка пик** жетилик карга.

СЕМИ- *татаал сөздө «жети» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүк; мис. семидневный жети күндүк.*

СЕМИБОРЬЕ *ср.* спорт. семиборье (*спорттук мелдеште оор нерсени көтөрүүнүн жети түрүн көрсөтүү*).

СЕМИВЕРСТНЫЙ, ая, -ое жети чакырымдык; **семиверстные сапоги фольк.** кереметтүү өтүк (*бир кадам жети чакырымга барабар болот имиши*).

СЕМИДЕСЯТИЛЕТНИЕ *ср.* 1. (*срок*) жетимиш жыл, жетимиш жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) жетимиш жылдык.

СЕМИДЕСЯТИЛЕТНИЙ, ая, -ее 1. жетимиш жылдык; **семидесятилетняя ель** жетимиш жылдык карагай; 2. (*о человеке*) жетимиш жашар, жетимиш жаштагы.

СЕМИДЕСЯТИПЯТИЛЕТНИЕ *ср.* 1. (*срок*) жетимиш беш жыл, жетимиш беш жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) жетимиш беш жылдык.

СЕМИДЕСЯТЫЙ, ая, -ое *числ.* жетимишинчи; **семидесятые годы** жетимишинчи жылдар (*бир кылымдын 70-нен 79-не чейинки убакыт*).

СЕМИДНЕВНЫЙ, ая, -ое жети күндүк; **семидневный срок** жети күндүк мөөнөт.

СЕМИКЛАСНИК *м.* жетинчи класстын окуучусу.

СЕМИКЛАСНИЦА *женск. р. к семиклассник.*

СЕМИКЛАСНЫЙ, ая, -ое жети класстык; **семиклассное образование** жети класстык билим.

СЕМИКРАТНЫЙ, ая, -ое жети эсе, жети мертебе.

СЕМИЛЁТКА *ж.* жети жылдык мектеп; **он окончил семилётку** ал жети жылдык мектепти бүтүрдү.

СЕМИЛЁТНИЙ, ая, -ее 1. (*о сроке*) жети жылдык; **семилетний стаж** жети жылдык стаж; 2. (*о человеке*) жети жашар, жетидеги, жети жаштагы.

СЕМИМЕСЯЧНЫЙ, ая, -ое жети айлык; **семимесячный ребёнок** жети айлык бала.

СЕМИНАР *м.* семинар (*мугалимдин жолбашчылыгы менен болуучу группалык практикалык иш*).

СЕМИНАРИСТ *м. уст.* семинария окуучусу.

СЕМИНАРИЯ *ж. уст.* семинария, атайын орто мектеп; **учительская семинария** мугалимдер даярдоочу атайын орто мектеп; **духовная семинария** диний семинария.

СЕМИНАРСКИЙ, ая, -ое 1. **семинар-га** *т.*; **семинарские занятия** семинар окуусу; 2. *уст.* семинария-га,

семинарист-ке *т.*; семинариялык; **семинарское образование** семинариялык маалымат.

СЕМИПОЛЬЕ *ср. с.-х.* жети талаа; **переход от трёхполья к семиполью** үч талаадан жети талаага өтүү.

СЕМИСОТЫЙ, ая, -ое *числ.* жети жүзүнчү; **семи-сотая страница** жети жүзүнчү бет.

СЕМИСТРУННЫЙ, ая, -ое *муз.* жети кылдуу (*жети кылы бар; мис. гитара*).

СЕМИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *см.* **семитский.**

СЕМИТОЛОГИЯ *ж. лингв.* семитология (*семит тилдерин жана семит маданиятын изилдөөчү илим*).

СЕМИТСКИЙ, ая, -ое **семит-ке** *т.*; **семитские языки** семит тилдери.

СЕМИТЫ *мн. (ед. семит м.)* семиттер (*Түндүк Африкада жана Жакынкы Азияда жашаган жана жашоочу элдердин тобу, мис. арабдар, еврейлер, абиссиниялыктар ж.б.*).

СЕМИЧАСОВОЙ, ая, -ое 1. (*длительностью в семь часов*) жети сааттык, жети саатка созулган; 2. (*назначенный на семь часов*) саат жетидеги; **семичасовой поезд** саат жетидеги поезд.

СЕМНАДЦАТИЛЕТНИЙ, ая, -ее (*о человеке*) он жети жашар, он жети жаштагы.

СЕМНАДЦАТЫЙ, ая, -ое *числ.* он жетинчи; **семнадцатый номер** он жетинчи номер; **семнадцатого числа** он жетинчи числодо.

СЕМНАДЦАТЬ *числ.* он жети.

СЕМССУДА *ж. (семенная ссуда)* үрөн карыз берүү (*же алуу*).

СЕМУ́ *дат. п. от сей, сие.*

СЕМФОНД *м. (семенной фонд)* үрөн фондусу, үрөндүк фонд.

СЕМЬ *числ.* жети; **у семи нянек дитя без глазу** *посл.* молдо көп болсо кой арам өлөт; **семь раз отмерь один раз отрежь** *посл.* жети өлчөп, бир гана кес (*бир нерсени иштээрдин алдында жакшылап ойло, баарын жашылап ойлоп туруп иш кыл*).

СЕМЬДЕСЯТ *числ.* жетимиш.

СЕМЬСОТ *числ.* жети жүз.

СЕМЬЮ *нареч.* жети жерде; **семью семь – сорок девять** жети жерде жети кырк тогуз.

СЕМЬЯ *ж.* бүлө, үй-бүлө, бала-чака; **братская семья советских народов** совет элдеринин бир туугандык үй-бүлөсү; **член семьи** үй-бүлө мүчөсү; **в семье не без урода** *посл.* бир уядан бир сасыткы (*бир коллективдин ичинде, коллективдин ыркын бузган жаман адам жөнүндө айтылат*).

СЕМЬЯНИН *м.* бүлөкор, бүлөчүл киши.

СЕМЯ *ср.* 1. *бот.* урук (*өсүмдүктөрдүн көбөйүү органы*); **растение далó семенá** өсүмдүк урук берди; 2. *чаще мн. перен.* себеп; **семенá раздóра** чыр-чатактын себеби; 3. *биол. (сперма)* бел суу.

СЕМЯДОЛЯ *ж. бот.* урук үлүшү (*өсүмдүктүн уругунун көбөйүү органынын ичи, жалбырактардын түйүлдүгү турган жери*).

СЕМЯИЗВЕРЖЕНИЕ *ср. физиол.* бойдон кетүү (*эркектен*).

СЕМЯИЗЛИЯНИЕ *ср. см.* **семяизвержение.**

СЕМЯПОЧКА *ж. бот.* урук бүчүр.

СЕМЯПРОВОД *м. анат.* бел суу жүргүзүүчү түтүк.

СЕН-СИМОНИЗМ *м. филос.* сенсимонизм (*19 кылымдагы социалист-утопист Сен-Симондун окуусу*).

СЕНАТ *м.* сенат (1. *ист. Байыркы Римде - башкаруунун жогорку органы; 2. ист. падышалык Россияда - жогорку соттук-административдик мекеме; 3. бир катар өлкөлөрдө - закон чыгаруучу жогорку палата*).

СЕНАТОР *м.* сенатор (*сенаттын мүчөсү*).

СЕНАТОРСКИЙ, ая, -ое **сенатор-го т.**; сенатордук; **сенаторские обязанности** сенатордук милдеттер.

СЕНАТОРСТВО *ср.* сенатордук наам (*кызмат*), сенатордун наамы (*кызматы*).

СЕНАТСКИЙ, ая, -ое **сенат-ка т.**; сенаттык.

СЕНБЕРНАР *м.* (*порода собак*) сенбернар (*чоң иттердин бир түрү*).

СЕНИ *только мн.* сени (*үйдүн кире берер жериндеги бөлмө*).

СЕННИК *м.* 1. (*матрац*) ичине чөп же саман салынган матрац; 2. *обл. (сарай для сена)* чөпкана.

СЕННОЙ I, ая, -ое **сено-го т.**; **сенной базар** чөп базары.

СЕННОЙ II, ая, -ое **сенная девушка** *уст.* кенизек (*господин үйүндө кызмат кылып жүргөн крепостной кыз*).

СЕНО *ср.* чөп; **охапка сена** бир кучак чөп; **собака на сене** *погов.* чөптө жаткан ит (*өзү да жебейт, башканы да жолотпойт*).

СЕНОВАЛ *м.* чөп жыйгыч (*чөп сакталуучу жай*).

СЕНОВОРОШИЛКА *жс.* чөп оодарыштыргыч машина.

СЕНОЗАГОТОВКИ *мн.* (*ед. сенозаготовка жс.*) чөп даярдоо.

СЕНОЗАГОТОВОЧНЫЙ, ая, -ое **сенозаготовки-ге т.**; **сенозаготовочная кампания** чөп даярдоо кампаниясы.

СЕНОКОПИТЕЛЬ *м.* чөп чөмөлөөчү машина.

СЕНОКОС *м.* 1. (*косьба травы*) чөп чабуу, чөп чабыш; 2. (*место косьбы*) чабынды, чөп чабынды; 3. (*время косьбы*) чөп чабуу убагы.

СЕНОКОСИЛКА *жс.* чөп чапкыч машина.

СЕНОКОСНЫЙ, ая, -ое **сенокос-ко т.**; **сенокосные луга** чабынды жерлер.

СЕНОКОШЕНИЕ *ср. см. сенокос 1.*

СЕНОСУШИЛКА *жс.* чөп кургаткыч (*машина*).

СЕНОУБОРКА *жс.* чөп жыйноо, чөп чаап жыйноо.

СЕНОУБОРОЧНЫЙ, ая, -ое **сеноуборка-га т.**; **сеноуборочная кампания** чөп жыйноо кампаниясы, чөп чабуу кампаниясы, чөп жыйноо өнөктүгү.

СЕНОХРАНИЛИЩЕ *ср.* чөп сакталуучу жай.

СЕНСАЦИОННОСТЬ *жс.* сенсациялуулук.

СЕНСАЦИОННЫЙ, ая, -ое сенсациялуу (*укмуштуу, көпчүлүктү дүрбөлөңгө салуучу*).

СЕНСАЦИЯ *жс.* сенсация (*көпчүлүктү дүүлүктүргөн укмуштуу окуя*).

СЕНСИБИЛИЗАЦИЯ *жс.* сенсбилизация (1. *физиол. клеткалардын жана ткандардын сезгичтигинин жогорулашы; 2. кээ бир жарык шоолаларынын таасири менен фотографиялык пластинкалардын сезгичтигинин жогорулап кетиши*).

СЕНСУАЛИЗМ *м.* филос. сенсуализм (*таанып билүүнүн бирден-бир булагы сезүү болот деп эсептөөчү философиялык окуу*).

СЕНСУАЛИСТ *м.* филос. сенсуалист (*сенсуализмдин жолун жолдоочу*).

СЕНСУАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **сенсуализм-ге т.** **СЕНСУАЛЬНЫЙ**, ая, -ое филос. сезимге, сезүүгө негизделген.

СЕНТЕНЦИОЗНОСТЬ *жс.* сентенциялуулук, насыяттуулук.

СЕНТЕНЦИОЗНЫЙ, ая, -ое сентенциялуу, насыяттуу (*форма жагынан макал, санатка окшогон, маани жагынан насыяттуу*).

СЕНТЕНЦИЯ *жс.* сентенция, насыят (*насыят мүнөздүү макал, санат*).

СЕНТИМЕНТАЛИЗМ *м.* 1. *лит.* сентиментализм (18 кылымдын аягы, 19 кылымдын башындагы адабий агым; бул эң эле ыксыз сезгичтик, ыйлаактагандык, жумшактык жана чындыкты бир аз кооздоп көрсөтүү менен мүнөздөлөт); 2. (*излишняя чувствительность*) ыгы жок жашыктык.

СЕНТИМЕНТАЛИСТ *м. лит.* сентименталист (*сентиментализм жолун жолдоочу*).

СЕНТИМЕНТАЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* 1. өтө эле боорукердик (*жумшактык, жашыктык*) кылуу; 2. *с кем-чем, перен.* өтө эле жумшак мамиле кылуу.

СЕНТИМЕНТАЛЬНОСТЬ *жс.* ыгы жок боорукердик, ыгы жок эркелөөчүлүк.

СЕНТИМЕНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*чувствительный*) өтө эле боорукер, өтө эле жашык; 2. **сентиментализм 1-ге т.**; сентименталдык; **сентиментальный роман** сентименталдык роман.

СЕНТЯБРЬ *м.* сентябрь; **смотреть сентябрём** *разг.* уст. кабагы салыңкы, көңүлсүз болуу.

СЕНТЯБРЬСКИЙ, ая, -ое **сентябрь-ге т.**; сентябрдеги; **сентябрьские дожди** сентябрдеги жамгырлар.

СЕНЬ *жс.* поэт. уст. көлөкө; **под сенью** 1) көлөкөсүндө; 2) *перен.* далдасында.

СЕНЬОР *м. ист.* сеньор (*феодалдык коомдо — ири жер ээси, мунун соттук, административдик жана саясий бийлиги болгон*).

СЕПАРАТИЗМ *м. полит.* сепаратизм (*бөлүнүп чыгууга, обочолонууга болгон ар кандай умтулуш*).

СЕПАРАТИСТ *м. полит.* сепаратист (*сепаратизмди жактоочу*).

СЕПАРАТИСТСКИЙ, ая, -ое *полит.* сепаратисттик (*обочолонууга, бөлүнүүгө умтулуучу*).

СЕПАРАТНЫЙ, ая, -ое сепараттык (*айрым, айрыкча, обочолонгон, башкалар менен макулдашылбаган*).

СЕПАРАТОР *м.* сепаратор (1. *тех. бир затты, экинчи бир заттан бөлүп алуу үчүн колдонулуучу аппарат; 2. с.-х. ынак сүттүн каймагын ажыратып алуучу аппарат*).

СЕПАРАТОРНАЯ *жс.* с.-х. сепаратор турган жай.

СЕПАРАЦИЯ *жс. тех., с.-х.* сепарация (*бир нерседен экинчи бир нерсени ажыратуу, бөлүп чыгаруу*).

СЕПАРИРОВАТЬ *сов. и несов. что, тех., с.-х.* сепарациялоо (*бир затты экинчи бир заттан ажыратуу, бөлүп чыгаруу*).

СЕПИЯ *жс.* сепия (1. *кара күрөң боёк; 2. ушундай боёк менен тартылган сүрөт; фотографиялык аппарат менен түшүрүлгөн күрөң түстөгү сүрөт*).

СЕПСИС *м. мед.* сепсис (*оору кыла турган микробдордун канда көбөйүп, организмге бүт тараши*).

СЕПТЕТ *м.* септет (1. *муз. жети үн же жети инструмент үчүн арналган музыкалык чыгарма; 2. ушундай чыгарманы ойноочу, аткаруучу музыканттар*).

СЭПТИМА ж. муз. септима (диатондук гамманын жетинчи баскычы).

СЕПТИЧЕСКИЙ, ая, -ое сепсис-ке т.; сепсистик; септическое заражение крови кандын сепсистик бузулушу (чирүүгө алып баруучу оору).

СЕРА ж. 1. хим. күкүрт; 2. разг. (в ушах) кулку.

СЕРАЛЬ м. сераль (Чыгыш өлкөлөрүндө – кандын сарайы жана андагы аялдар бөлмөлөрү).

СЕРБ м. серб.

СЕРБКА женск. р. к серб; сербка.

СЕРБСКИЙ, ая, -ое серб-ге т.; сербский язык серб тили.

СЕРБЫ мн. сербдер.

СЕРВАНТ м. сервант (жапыз кичинекей буфет).

СЕРВИЗ м. сервиз (аяк-табак, чыны-чайнек сыяктуу идиштердин тандамал тобу); чайный сервиз чай сервизи.

СЕРВИРОВАТЬ сов. и несов. что сервиздөө (идиш-аякты белгилүү тартипте коюу менен үстөлдү тамак ичүүгө даярдоо).

СЕРВИРОВКА ж. сервиздөө (1. тамак даярдоо, дасторкон жаяу; 2. үстөлгө коюлган идиш-аяк, дасторкон ж.б.).

СЕРВИТУТ м. сервитут (1. юр. менчиктен пайдалануу укугун чектөө; 2. полит. бир мамлекеттин кандайдыр территорияга болгон суверенитетин башка бир мамлекеттин пайдасы үчүн чектөө).

СЕРДЕЧКО ср. уменьш.-ласк. от сердце 1.

СЕРДЕЧНИК I м. 1. бот. сердечник (өсүмдүктүн бир түрү); 2. тех. кипдик (мис. арабанын киндиги).

СЕРДЕЧНИК II м. разг. 1. (больной) жүрөгү оорулуу адам; 2. (врач) жүрөк оорусу жагынан специалист.

СЕРДЕЧНО нареч. чын көңүлдөн, чын жүрөктөн; сердечно рад за вас сиз үчүн чын жүрөктөн кубанамын.

СЕРДЕЧНОСТЬ ж. достук, боорукердик, чын жүрөктөн болгондук.

СЕРДЕЧНЫЙ, ая, -ое 1. сердце 1-ге т.; сердечные болезни жүрөк оорулары; сердечный больной жүрөк оорулуу киши; 2. перен. (очень близкий) чыныгы, жакын, көңүлдөш; сердечный друг чыныгы дос; 3. перен. (задушевный, искренний) чын жүрөктөн; ак көңүл, жакшы (о человеке); сердечный человек ак көңүл адам; сердечный привёт чын жүрөктөн айтылган салам; 4. перен. разг. (любовный): сердечные дела сүйүү иштери.

СЕРДИТО нареч. ачууланып, каарданып; дешевое и сердито разг. ары арзан, ары жакшы.

СЕРДИТЫЙ, ая, -ое 1. ачуулуу, каарданган; 2. перен. разг. (крепкий) катуу, ачуу, күчтүү; сердитый мороз катуу аяз (суук); сердитый табак ачуу тамеки, күчтүү тамеки.

СЕРДИТЬ несов. кого ачуулантуу, ачууландыруу, кыжырын кайнатуу.

СЕРДИТЬСЯ несов. на кого-что ачуулануу, ачууланып жүрүү, каардануу, каарданып жүрүү.

СЕРДОБОЛИЕ ср. уст. боорукердик, боору ооругандык.

СЕРДОБОЛЬНЫЙ, ая, -ое разг. боорукер.

СЕРДОЛИК м. мин. акак таш.

СЕРДОЛИКОВЫЙ, ая, -ое сердолик-ке т.; акак таштуу; сердоликовая брошка акак таштуу брошка (акак таш менен кооздолгон брошка).

СЕРДЦЕ ср. 1. анат. жүрөк; сердце бьётся жүрөк согот; 2. перен. (центр, средоточие) жүрөк, борбор; Москва – сердце Советского Союза Москва – Советтер Союзунун жүрөгү (борбору); отдать своё сердце кому-л. бирөөнү сүйүп калуу; покорить чье-л. сердце бирөөнү өзүнө тартуу, өзүн сүйдүрүү, өзүнө ашык кылуу; сердце моё! (обращение) айланайыным!; кагылайыным!; у него доброе сердце ал ак көңүл, ал боорукер; у него нет сердца ал кара көңүл, кара мүртөз; золотое сердце эң ак көңүл (жаакшы, боорукер адам жөнүндө); каменное сердце таш боор; в сердцах разг. ачууланып, ачууланган бойдон; всем сердцем, от всего сердца чын жүрөктөн; от чистого сердца чын жүрөктөн; с открытым (чистым) сердцем ачык-айрым, жашырбай; по сердцу өтө жагат, абдан туура келет, көңүлдөгүдөй; с сердцем (сказать, сделать) ачууланып, каарданып; у меня сердце не лежит көңүлүм чаппайт, көңүлүм тартпайт; сердце не на месте жүрөк ордунда эмес (тынчсыздануу, тынчы кетүү); сердце трепещет от радости кубанычтан жүрөк алып учуп турат, кубаныч коюнга батпай турат; сердце ноем көңүл чыдабайт, көңүл тынбайт; у меня сердце упало жүрөгүм түштү (мен күтпөгөн жерден корктум); иметь сердце на кого-л. бирөөгө кек сактоо, бирөөгө ачууланып «сэ-ниби» деп жүрүү; сорвать сердце разг. ачуусун чыгаруу; скрепя сердце аргасыздан, кынжылып туруп, кыйылып туруп; за сердце берёт абдан толкунданат; абдан таасир кылып, толкунданат; принять что-л. близко к сердцу бир нерсеге көңүл буруп кайгысын тартуу; положить руку на сердце чын айтканда, ырасын айтканда; у меня отлегло от сердца менин санаам бир аз тынып калды.

СЕРДЦЕБИЕНИЕ ср. мед. жүрөк согуу.

СЕРДЦЕВЁД м. адамдын көңүлүндөгүнү тапкыч (билгич).

СЕРДЦЕВИДНЫЙ, ая, -ое жүрөктөй, жүрөк сыяктуу; сердцевидный лист жүрөк сыяктуу жалбырак.

СЕРДЦЕВИНА ж. өзөк.

СЕРДЦЕЁД м. разг. шутил. аялдардын жаны (аялдарды өзүнө тартып, аларды эстен оодара турган эркек).

СЕРЕБРЕНИЕ ср. күмүштөө, күмүш чабуу, күмүш буусуна кармоо.

СЕРЕБРЕНИК м. уст. (монета) күмүш тыйын.

СЕРЕБРЁНЫЙ, ая, -ое күмүштөлгөн, күмүш буусуна кармалган; серебряная посуда күмүштөлгөн идиш, күмүш буусуна кармалган идиш.

СЕРЕБРИСТОСТЬ ж. 1. (блестящий отлив) күмүштөй жылтырагандык; 2. перен. (напр. голоса) шыңгырагандык (үн).

СЕРЕБРИСТЫЙ, ая, -ое 1. күмүштөй, күмүш түстүү; 2. перен. (звонкий) шыңкылдаган, шаңкылдаган, шаңгыраган (үн); серебрястый смех шыңкылдаган күлкү; 3. хим. мин. күмүш кошулган; серебрястое золото күмүш кошулган алтын; серебрястый тополь бот. ак терек.

СЕРЕБРИТЬ несов. что күмүштөө, күмүш чабуу, күмүш буусуна кармоо.

СЕРЕБРИТЬСЯ несов. 1. (блестеть) күмүштөй жаркылдоо; 2. (виднеться - о чём-л. серебрястом) күмүштөй жаркылдап көрүнүү; вдали серебрялись вершины гор тоолордун баштары алыстан күмүштөй жаркылдап көрүндү; 3. перен. (о седине) чачка (сакалга) ак кирүү, көк ала боло баштоо; 4. страд. к серебрять.

СЕРЕБРО ср. 1. күмүш; чистое серебро таза күмүш; 2. собир. (изделия) күмүш буюм, күмүш идиш; 3. (блеск)

күмүштөй (жалтыроо); **4. собир.** (мелкие серебряные монеты) майда күмүш акча.

СЕРЕБРОНОСНЫЙ, ая, -ое геол. күмүшү бар (руда, кен, тоо тек ж.б.).

СЕРЕБРЯНЫЙ, ая, -ое **1. серебро 1-ге т.**; күмүштүү; серебряное кольцо күмүш шакек; серебряная руда күмүштүү кен; **2. перен.** күмүштөй, күмүш түстүү; серебряная свадьба эрди-катындын жыйырма беш жылдык тою; серебряный блеск мин. күмүштүү жалтырак (ичинде күкүрт аралашкан күмүшү бар кен, руда).

СЕРЕДИНА ж. ортосу, борбору, ичи; **середина бзера** көлдүн ортосу; **середина дня** түш; **бросить дело на середине** ишти ортосуна жеткенде таштап коюу; **золотая середина** алтын аралык (кооптуу ишке барбоочулук); **середина на половину разг.** жайынча эле (мындай да эмес, андай да эмес; жасаман да эмес, жакшы да эмес); **держаться середины или знать середину** өтө эле четке чыгуучу, чечкиндүү аракеттен баш тартуу.

СЕРЕДИННЫЙ, ая, -ое **1. (находящийся в середине)** ортодогу, арадагы, ичиндеги; **2. перен.** (половинчатый) жарым-жартылай, чала.

СЕРЕДНЯК м. орто дыйкан.

СЕРЕДНЯЦКИЙ, ая, -ое **средняк-ка т.**; **средняцкое хозяйство** орто дыйкан чарбасы.

СЕРЕНАДА ж. муз. серенада (сүйгөнүнүн урматына ырдалуучу ыр).

СЕРЕНЬКИЙ, ая, -ое **уменьш.-ласк. от сёрый 1.** боз, сур, көк; **сере́нький ко́злик** сур улак; **2. перен.** (пасмурный) түнөргөн, бүркөлгөн, бүркөлүңкү (мис. күн); **3. перен. разг.** (обыденный) кадыресе, ашып кеткен сонундугу жок.

СЕРЁТЬ несов. **1. (становиться серым)** бозоруу; **2. (виднеться – о сером)** бозоруп көрүнүү.

СЕРЁДКА ж. разг. **1. см. середина; 2. (сердцевина)** өзөк.

СЕРЁЖКА ж. **1. см. серьга; 2. бот.** чачыгүл (мис. теректин гүлү).

СЕРЖАНТ м. сержант (СССРдин кургактагы жана абадагы күчтөрүнүн кенже командалык составынын согуштук наамы) серийный.

СЕРИЙНЫЙ, ая, -ое сериялуу (түркүм-түркүмү менен чыгарылуучу, жумшалуучу); **серийное производство** сериялуу өндүрүш.

СЕРИСТЫЙ, ая, -ое хим. күкүрттүү, күкүртү бар; **сери́стый сви́нец** күкүрттүү коргошун.

СЕРИЯ ж. **1. серия (турпатташ жана катар нерселер); серия билетов** билеттер сериясы; **2. серия (кинокартинанын айрыкча жеке көрсөтүлүүчү бөлүгү); картина в трёх сериях** үч сериялуу картина.

СЕРМЯГА ж. сермяга (**1. боёлбогон, одуракай сукно; 2. ушундай сукнодон жасалган чапан**).

СЕРМЯЖНЫЙ, ая, -ое **сермяга 1-ге т.**

СЕРНА ж. жейрен.

СЕРНИСТЫЙ, ая, -ое хим. күкүрттүү, күкүртү бар; **серни́стая кислота́** күкүрттүү кислота (күкүрттүү газдын суудагы эритиндиси).

СЕРНОВАТИСТОКИ́СЛЫЙ, ая, -ое хим. күкүрттүү кычкыл.

СЕРНОВА́ТИСТЫЙ, ая, -ое хим. күкүрт сымал, күкүрт сымактуу, күкүрттүүрөк; **серновати́стая кислота́** күкүрт сымал кислота.

СЕРНОКИ́СЛЫЙ, ая, -ое хим. күкүрт кычкыл; **серно́кислый аммо́ний** күкүрт кычкыл аммоний.

СЁРНЫЙ, ая, -ое **сера 1-ге т.**; **сёрная кислота́** күкүрт кислотасы; **сёрные спички** күкүрт ширеңке.

СЕРОВОДОРО́Д м. хим. күкүрт водороду (сасыган жумуртка жыттуу газ).

СЕРОВОДОРО́ДНЫЙ, ая, -ое **сероводород-го т.**; **сероводоро́дные ва́нны** күкүрттүү водород ванналары.

СЕРОГЛА́ЗЫЙ, ая, -ое көк көз.

СЕРОЗЁМ м. (почва) боз топурак, боз топурактуу жер.

СЕРОЗ́НЫЙ, ая, -ое **физиол.** илээшме, уюма; **серо́зная жидко́сть** илээшме (уюма) суюктук.

СЕРОУГЛЕРО́Д м. күкүрт көмүртеги (бат күйүүчү, жыты жасаман, түссүз, тунук уу суюктук).

СЕРП м. орок; **серп и молот** орок менен балка; **серп луны́ поэт.** жаңы тууган ай же жаңыардагы эски ай.

СЕРПАНТИ́Н м. серпантин (маскараддарда, зооктамашаларда бийлөөчүлөрдүн үстүнө ыргытылуучу түрдүү түстөгү жука тасма кагаздар).

СЕРПЕНТИ́Н м. мин. серпентин (жылан терисине окшогон, түрдүү кооздуктар үчүн колдонулуучу, жашыл түстөгү минерал).

СЕРПОВИ́ДНЫЙ, ая, -ое жаңы ай формалуу.

СЕРПОВИ́ЩЕ ср. ороктун сабы, орок сап.

СЕРПЯ́НКА ж. (ткань) серпянка, сарпеңке (кездеменин бир түрү).

СЕРСО́ ср. нескл. спорт. серсо (**1. жыгач алкакты таякка ыргытып кийгизме оюн; 2. серсонун алкагы, тегереги**).

СЕРТИФИКА́Т м. офиц., фин. сертификат (мамлекет органдарынын өз ара беришкен карыз милдеттенме газы).

СЕРУМ м. физиол. серум (кан сывороткасы).

СЁРЫЙ, ая, -ое **1. боз, сур, көк; сёрый волк** көк карышкыр; **2. перен. (пасмурный)** түнөргөн, бүркөлгөн, бүркөлүңкү; **сёрый день** бүркөлүңкү күн; **3. перен. разг. (посредственный)** кадыресе, ашып кеткен сонундугу жок (мис. китеп); **4. перен. (необразованный)** маалыматсыз, билими жок; **сёрый человек** маалыматсыз адам; **5. в знач. суц. м. (заяц)** коён; **не за то волка бьют, что сер, а за то, что овцу съел посл.** бөрүнү көксүң деп урбайт, койду жедин деп урат.

СЕРЫ́ГА ж. сырга, сөйкө, иймек.

СЕРЬЁ́ЗНО 1. нареч. олуттуу; **2. нареч. (тяжело, опасно)** катуу, оор, кыйын, олуттуу; **серьёзно заболеть** катуу ооруп калуу; **3. (не шутя)** чындап, тамашасыз; **серьёзно обеща́ть что-л.** чындап убада берүү; **4. в знач. вводн. сл. разг. (в самом деле)** чын эле, ырас эле, тамашасы жок.

СЕРЬЁ́ЗНОСТЬ ж. **1. олуттуулук; 2. (важность)** олуттуулук, керектүүлүк; **серьёзность этого́ де́ла** бу иштин олуттуулугу.

СЕРЬЁ́ЗНЫЙ, ая, -ое **1. олуттуу; серьёзный юно́ша** олуттуу жигит; **2. (важный)** олуттуу, керектүү; **серьёзное де́ло** олуттуу иш; **серьёзный вопро́с** олуттуу маселе; **3. (тяжёлый, опасный)** оор; кыйын, катуу, олуттуу; **серьёзная бо́лезнь** кыйын оору; **4. (о выражении лица)** олуттуу; **серьёзный вид** олуттуу түр (өн).

СЕССИО́ННЫЙ, ая, -ое **сессия-га т.**; сессиялык; **сессioнные заседа́ния** сессиялык заседаниелер.

СЁССИЯ ж. сессия; **сёссия** Верховного Совета СССР СССР Жогорку Советинин сессиясы; **экзамена- ционная сёссия** экзамен алуу сессиясы.

СЕСТРА́ ж. эже (старшая); карындаш (младшая по отношению к брату); синди (младшая по отношению к сестре); **моя старшая сестра́** менин эжем; **моя млад- шая сестра́** менин карындашым же синдим; **сестра́ ми- лосёрдия** уст. медициналык сестра.

СЕСТРЁ́НКА ж. уменьш.-ласк. от **сестра́** карындаш (младшая по отношению к брату); синди (младшая по отношению к сестре).

СЁСТРИ́Н, а, -о разг. **сестра-га т.**; **сёстрино пла́тье** эженин (карындаштын, синдинин) көйнөгү.

СЕСТРЬО́ЦА ж. см. **сестрёнка**.

СЕСТЬ I сов. 1. отуруу, олтуруу; **сесть на стул** стулга отуруу; 2. (расположиться для поездки) отуруу, түшүү, минүү; **сесть в автомобиль** автомобилге отуруу, авто- мобилге түшүү; **сесть на лошадь** атка минүү; 3. разг. (попасть в заключение) түшүү; **сесть в тюрьму́** түрмө- гө түшүү; 4. (зайти) батуу; **солнце село́** күн батты; 5. (опуститься с высоты; осесть) конуу; **самолёт сел на аэродром** самолёт аэродромго конду; **птичка села́ на ветку́** чымчык бутакка конду; **пыль села́ на бума́гу** ка- газга чаң конду; 6. за что и с неопр. (приняться что-л. делать) отуруу; **сесть за рабо́ту** иштөөгө отуруу; **сесть в кало́шу** см. калоши; **сесть в лу́жу** жаман абалда калуу, акмак болуп калуу; **сесть кому-л. на го́лову** разг. бирөөнү өзүнө биротоло багынтып алуу; **сесть кому-л. на ше́ю** бирөөнүн моюнуна жүк болуу (багуусунда болуу); **сесть на мель** эң оор абалда калуу, кыйроого учуроо.

СЕСТЬ II сов. (укоротиться, сузиться) кирүү; **эта рубашка села́** бул көйнөк кирди.

СЁТКА I ж. 1. (небольшая сеть) тор (түрдүү нерсе- ге колдонулуучу тордолгон нерсе); 2. (расписание, шкала) сетка; **тарифная сётка** тариф сеткасы, тарифтик сетка; 3. (разлиновка клетками) сетка, тор сызык; **географичес- кая сётка** географиялык тор сызык; 4. (для продуктов) сетка (тор капчык).

СЁТКА II ж. зоол. сетка (карындын бир жери).

СЁТОВАНИЕ ср. 1. (действие) зардануу, зарын ай- туу, датын айтуу; ыйлактоо, кайгыруу; 2. (жалоба) зар, муң, дат.

СЁТОВАТЬ несов. 1. на кого-что (жаловаться, пе- нять) дапануу, арыздануу, даттоо, ыйлактоо; 2. о ком-чём (жалеть) өкүнүү, кайгыруу; **сётовать о поте́рянном вре́мени** кетирген (бекер өткөргөн) убакты жөнүндө өкүнүү.

СЁТО́ЧНЫЙ, ая, -ое **сетка I-ге т.**; сеткалык, тордук.

СЁТТЕР м. сеттер (узун жүндүү жойчу иттин бир түрү).

СЕТЧА́ТКА ж. анат. тор кабык (көздүн эң ички ка- баты).

СЕТЧА́ТЫЙ, ая, -ое тордуу, тор сыяктуу; **сетча́тая оболочка́** анат. тор кабык (көздүн эң ички кабаты); **сет- ча́тые сосу́ды** биол. торчо түтүкчөлөр.

СЕТЬ ж. 1. тор; **закі́нуть сеть** тор салуу; **маски- ровочная сеть** воен. маскировкалык тор; 2. тармак; **элек- трическая сеть** электр тармагы; **сеть желе́зных доро́г** темир жол тармактары; **шко́льная сеть** мектептер тар- магы; **торго́вая сеть** соода тармагы; **расста́вить кому-л. се́ти** бирөөгө тузак тартуу, бирөөнү алдап колго түшүрүү-

гө аракет кылуу; **попа́сть кому-л. в се́ти** бирөөнүн туза- гына, торуна түшүү.

СЁ́ЧА ж. уст. койгулаш, салгылаш, кырылыш, кыр- гын; **крово́вая сёча** кандуу кыргын.

СЕЧЕ́НИЕ ср. 1. кесүү, кескилөө, чабуу, кыркуу, кыюу; 2. (место) кесик, кесилиш, кесилген, кыйык, кый- ылган; **поперё́чное сече́ние** туурасынан кеткен кесилиш; 3. уст. (битьё) сабоо (мис. камчы менен); **кёсарево сече́- ние** мед. натуура төрөт болгон эненин кардын жана жа- тынын операция кылып баланы чыгаруу.

СЁ́ЧКА ж. 1. (для рубки капусты) чапкыч (капуста чапкыч); 2. (рубленая солома) алап (тууралган чөп же са- ман менен улпак); 3. (дроблёная крупа) майдаланган кру- па, акшак.

СЕЧЬ I несов. 1. кого-что (разрубить) кесүү, кесе ча- буу, кыркуу, кыюу, чабуу; **сечь мечо́м** кылыч менен кесе чабуу; 2. кого-что (бить) сабоо (мис. камчы менен); **по- вй́нную голову́ меч не сечёт** посл. тоскон башты кылыч кеспейт (күнөөсүн чын жүрөгү менен мойнуна алып, кечирим сураган адамды анча катуу жазалабаса да бо- лот).

СЕЧЬ II ж. ист. Сечь (16–18 кылымдардагы запо- рожьелик казактардын уюмунун наамы).

СЁ́ЧЬСЯ несов. 1. уст. (сражаться) салгылашуу, согушуу; 2. (о волосах) кырчылуу, кырчылып түшүү (чач жөнүндө); 3. (о тканях) ыдырап, жиптери кырчылып ай- рылуу (кездеме жөнүндө); 4. страд. к **сечь I**.

СЁ́Ю I мест. твор. п. от **снй**.

СЁ́Ю II, СЁ́ЕШЬ и т.д. наст. вр. от **се́ять**.

СЁ́ЯЛКА ж. сеялка (үрөн сепкич машина); **тра́ктор- ная се́ялка** трактор сеялкасы.

СЁ́ЯЛЬЩИК м. үрөн себүүчү айыл чарбалык жу- мушчу.

СЁ́ЯНЕЦ м. себилме (питомникте уруктан өстүрүл- гөн өсүмдүк).

СЁ́ЯНИЕ ср. 1. себүү (эгинди); 2. (просеивание) элөө (электен, калбырдан өткөрүү); 3. перен. (распростра- нение) таратуу, жайылтуу, жаюу (мис. билимди).

СЁ́ЯНКА ж. эленген ун.

СЁ́ЯННЫЙ, ая, -ое эленген ундан жасалган; **се́янный хлеб** эленген ундан жасалган нан.

СЁ́ЯТЕЛЬ м. 1. (тот, кто сеет) себүүчү (эгин себүүчү); 2. перен. таратуучу, жайылтуучу, жаюучу; **се́я- тель зная́ний** билим таратуучу.

СЁ́ЯТЬ несов. что 1. себүү (эгинди); 2. (просеивать) элөө (электен, калбырдан өткөрүү); 3. перен. (рас- пылять) себээлөө, дыбыратуу, чачыратуу; **ту́ча се́яла ме́лкий до́ждик** булуттан майда жамгыр себээледи; 4. пе- рен. (распространять) таратуу, жайылтуу, жаюу (мис. билимди); 5. перен. разг. (терять) жоготуу, чачуу, коро- туу; **се́ять де́ньги** акчаны чачуу (коротуу).

СЁ́ мест. указат.: **то да сё́** ана-мына, ал эле, бул эле; **о том о сём** аны-муну жөнүндө; **ни то ни сё́** орто заар; **ни с того́ ни с сего́** жылкы теппей, жылан чакпай.

СЁ́М мест. предл. п. от **сей**, **сие** (предлогдордон кий- ин колдонулат).

СЖА́ЛИТЬСЯ сов. над кем-чем аёо, боору ооруу, кызгануу, боору ачуу.

СЖА́РИТЬ сов. кого-что, разг. кууруу, кууруп бышыруу.

СЖА́РИТЬСЯ сов. разг. куурулуу, куурулуп бышы- рылуу.

СЖАТИЕ *ср.* кысуу, кысылуу, кысылып кичирейүү, сыгуу, түйүү; **сжатие газа** газдын кысылышы; **сжатие сердца** жүрөктүн кысылышы.

СЖАТОСТЬ *жс.* 1. (*жидкости, газа*) кысылгандык, кысылып кичирейгендик; **сжатость газа** газдын кысылгандыгы; 2. *перен. (краткость)* кыскалык, жыйнактык (*мис. аңгеменин*).

СЖАТЫЙ I, ая, -ое 1. *прич. от сжать I*; 2. *прил.* кысылган; **сжатый воздух** кысылган аба; 3. *прил. (краткий)* кыска, жыйнак; **в сжатые сроки** кыска мөөнөттө, кыска срокто; **сжатое изложение** кыскача баяндоо.

СЖАТЫЙ II, ая, -ое 1. *прич. от сжать II*; 2. *прил.* орулган, орулуп бүткөн; **сжатая пшеница** орулган буудай орулуп бүткөн буудай.

СЖАТЬ I *сов.* 1. *кого-что (сдавить, стиснуть)* кысуу, сыгуу, түйүү; **сжать в объятиях** кучактап кысуу; **сжать кулаки** муштумду түйүү; 2. *что, физ. (жидкость, газ)* кысуу, тыгыздоо; 3. *что, перен.* кысуу, катуу түйүү; **предчувствие сжала сердце** күн мурун сезүү жүрөктү кысты; 4. *что, перен. (ограничить)* кыскартуу, чектөө; **сжать сроки** тапшырманы орундоо срогун кыскартуу.

СЖАТЬ II *сов.* *что, с.-х.* оруу, оруп бүтүү.

СЖАТЬСЯ *сов.* 1. (*стиснуться*) кысылуу, сыгылуу, түйүлүү; **кулаки сжались от возмущения** кыжыр кайнагандыктан муштум түйүлдү; 2. *физ. (о жидкости, газе)* кысылуу, тыгыздалуу; 3. *перен. (сблизиться)* чүрүшүү, бүрүшүү; **он весь сжался от страха** ал коркуп бүрүшүп калды; 4. *перен.* кысылуу, жан ачуу; **сердце сжалось от жалости** аяп, боор ооруп жүрөк кысылды.

СЖЕВАТЬ *сов.* *что* (чайнап) жеп бүтүрүү.

СЖЕЧЬ *сов.* *кого-что* өрттөө, жагуу; **сжечь корабли** жаңы жолго түшүп, өткөнгө кайткыс болуу.

СЖЕЧЬСЯ *сов.* 1. (*сжечь себя*) өрттөнүү, күйүү; 2. *разг. (опалить тело лучами)* күйүү (денени шоолага, күнгө күйүзүү).

СЖИВАТЬ *несов. см. сжить.*

СЖИВАТЬСЯ I *несов. см. сжиться.*

СЖИВАТЬСЯ II *несов. страд. к сживать.*

СЖИГАТЬ *несов. см. сжечь.*

СЖИГАТЬСЯ *несов.* 1. *см. сжечься*; 2. *страд. к сжигать.*

СЖИДИТЬСЯ *сов.* суюктукка айлануу.

СЖИЖАТЬ *несов.* *что* суюктукка айландыруу; **сжижать газ** газды суюктукка айландыруу.

СЖИЖАТЬСЯ *несов.* 1. *см. сжидаться*; 2. *страд. к сжижать.*

СЖИЖЕНИЕ *ср.* суюктукка айлануу; суюктукка айландырылуу.

СЖИМАЕМОСТЬ *жс.* кысылгычтык, кысылуучулук, тыгыздалгычтык; **сжимаемость газа** газдын кысылгычтыгы.

СЖИМАТЬ *несов. см. сжать I.*

СЖИМАТЬСЯ *несов.* 1. *см. сжаться*; 2. *страд. к сжимать.*

СЖИНАТЬ *несов. см. сжать II.*

СЖИТЬ *сов.* *кого, разг.* тынчын алып (аңдып) күн көрсөтпөө, жанынан түңүлтүү, бездирүү; **сжить со света** такыр эле күн көрсөтпөй коюу.

СЖИТЬСЯ *сов. разг.* 1. *с кем (сдружиться)* үйрөнүшүү, үйүр болуу, бир-бирине көнүгүшүү; 2. *с чем, перен. (привыкнуть)* көнүү, үйрөнүү (*шарттарга*); **сжиться с тяжелой утратой** оор жоготууга көнүү.

СЖУЛЬНИЧАТЬ *сов. разг.* жүлүктүк (*митаамдык*) кылуу, будамайлоо, алдоо.

СЗАДИ I *нареч. (позади)* аркадан, арт жагынан, арт ан, арка жактан; **пальто испачкалось сзади** пальто арт жагынан булганган; 2. *предлог с род. п.* аркада, артта, арт жакта, арт жагында; **сесть сзади кого-л.** бирөөнүн арт жагында отуруу.

СЗЫВАТЬ *несов. см. созывать.*

СИ *ср. нескл. муз. си* (*музыка гаммасынын бир нотасы*).

СИБАРИТ *м.* сибарит (*бекерге көнүп, кара жанын жыргатууну көздөгөн киши*).

СИБАРИТСКИЙ, ая, -ое **сибарит-ке т.**; **сибариттик**; **сибаритские привычки** сибариттик өнөкөт.

СИБАРИТСТВО *ср.* сибаритство, сибариттик турмушунун түрү.

СИБАРИТСТВОВАТЬ *несов.* сибаритче жашоо, сибаритче жүрүү-туруу.

СИБИРСКИЙ, ая, -ое **Сибирь-ге т.**; **сибирские леса** Сибирь токойлору; **сибирская язва** *мед.* күйдүргү (*малдын жуугуштуу оорусу*).

СИБИРЯК *м.* сибиряк (*Сибирде туруучу адам*).

СИБИРЯЧКА *женск. р. к сибиряк*; сибирячка.

СИВЕТЬ *несов.* сакал (чач) көк ала боло баштоо, ага-ра баштоо.

СИВКА *м. и жс. разг.* боз ат, ак боз ат.

СИВКО *м. см. сивка.*

СИВОЛАПЫЙ, ая, -ое *разг. уст.* олчойгон, колдойгон, копол, дордойгон (*адам*).

СИВОРОНКА *жс. см. сизоворонка.*

СИВУХА *жс. разг.* сивуха (*жакшы тазаланбаган арак*).

СИВУШНЫЙ, ая, -ое **сивуха-га т.**; **сивушное масло** сивуха майы (*спирт жасаган кезде алынган май*); **сивушный запах** сивуханын жыты.

СИВЫЙ, ая, -ое боз, ак боз; **лошадь сивой масти** ак боз ат; **врёт как сивый мерин** *см. мерин.*

СИГ *м.* сиг (*балыктын бир түрү*).

СИГАРА *жс.* сигара (*тартуу үчүн түрүлгөн тамеки жалбырагы*).

СИГАРЕТА *жс.* сигарета (1. *кичинекей ичке сигара*; 2. *муштөксүз папироза*).

СИГАРЕТНЫЙ, ая, -ое **сигарета-га т.**; **сигаретная коробка** сигарета салына турган куту.

СИГАРНЫЙ, ая, -ое **сигара-га т.**; **сигарный дым** сигара түтүнү.

СИГНАЛ *м.* 1. (*условный знак*) сигнал, белги (*алыстан билдирүү үчүн берилүүчү шарттуу белги*); **светоной сигнал** жарык менен берилүүчү сигнал; **сигнал бедствия** кырсык сигналы; **по сигналу** сигнал боюнча; **подасть сигнал** сигнал берүү; 2. *перен. (предупреждение)* сигнал, билдирүү, эскертүү; **послужить сигналом к чему-л.** бир нерсеге сигнал болуу.

СИГНАЛИЗАТОР *м.* сигнализатор (*сигнализация аппараты*).

СИГНАЛИЗАЦИЯ *жс.* 1. (*действие*) сигнализация, сигналдоо, сигнал берүү (*сигнал менен алыстан билдирүү*); 2. (*приспособление для сигналов*) сигнал берүүчү жабдык; **автоматическая сигнализация** автоматтык сигнализация; 3. (*система сигналов*) сигнализация (*сигналдар системасы*).

СИГНАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. 1. кому-чему чем, кто, о чём сигналдоо, сигнал берүү (сигнал менен алыстан билдирүү); 2. что, о чём, перен. (предупреждать) билдирүү, эскертүү (кемчиликтер жөнүндө, коркунуч ж.б. жөнүндө эскертүү); **сигнализировать о неполодках в работе** жумуштагы кемчиликтерди көрсөтүп сигнал берүү.

СИГНАЛИЗОВАТЬ сов. и несов. см. **сигнализировать**.

СИГНАЛИТЬ несов. см. **сигнализировать**.

СИГНАЛЬНЫЙ, ая, -ое **сигнал-га т.**; **сигналдык**; **сигнальный флажок** сигнал желеги; **сигнальный пост** сигналдык пост.

СИГНАЛЬЩИК м. сигналчы (сигнал берүүчү).

СИГНАТУРА ж. сигнатура (1. фарм. аптекадан дары менен кошо берилүүчү, рецепттин копиясы; 2. полигр. ар бир басма табактын биринчи жана үчүнчү бетинин астына коюлган цифра – катар номер).

СИГНАТУРНЫЙ, ая, -ое **сигнатура-га т.**; **сигнатуралык**; **сигнатурная цифра** сигнатуралык цифра.

СИГОВЫЙ, ая, -ое **сиг-ге т.**; **сиговая икра** сигдин икрысы.

СИДЕЛКА ж. сиделка (ооруларды тейлеп туруучу кенже медициналык кызматчы аял).

СИДЕНЬ м.: **сиднем сидеть** разг. үй күчүк болуу, үйдөн чыкпай отура берүү.

СИДЕНЬЕ ср. отургуч; **откидное сиденье** үстү кайра ачылма отургуч.

СИДЕТЬ несов. 1. туруу, олтуруу; **сидеть в комнате** комнатада отуруу; **сидеть на корточках** чөк түшүп олтуруу; **сидеть за книжкой** китеп окуп отуруу; **сидеть за работой** иштеп отуруу; **сидеть верхом на лошади** атка минүү; 2. туруу; **хлеб ещё сидит в печи** нан дале меште турат; 3. (иметь осадку) батып туруу; **судно сидит глубоко** сууга кеме терең батып турат; 4. (об одежде) бычымы чак келүү (келбөө), бычымы туура болуу (болбоо); **пальто сидит хорошо** пальто жакшы чак келди; 5. разг. жатуу, отуруу (камалып); **сидеть сложа руки** бекердин ишин кылуу; **сидеть на яйцах** жумуртка басып отуруу; **сиднем сидеть** см. сидень; **сидеть у моря и ждать погоды** погов. белгисиз бир нерсени натыйжасыз, пайдасыз күтө берүү.

СИДЕТЬСЯ несов. безл.: **мне не сидится дома** менин үйдө отургум келбейт; **ему не сидится на месте** ал бир жерге байыр алалбайт, бир жерге отуралбайт.

СИДМЯ нареч.: **сидмя сидеть** обл. см. **сидень**.

СИДР м. сидр (алмадан жасалган вино).

СИДЯЧИЙ, ая, -ее 1. отурган; **в сидячем положении** отурган абалда, отуруп; 2. (предназначенный для сидения) отура берме, отурма; **сидячие места в вагоне** вагондогу отурма орундар; 3. перен. (малоподвижный) көп козголбой турган, бир жерде турма, бир жерде отурма (мис. көбүнчө бир жерде туруп же отуруп иштелүүчү иш); **сидячий образ жизни** үйдө турма турмуш (мис. дайыма үйдө, мекемеде отуруп иштөө, эки жакка көп чыкпай бир жерде болуу).

СИЁ мест. ср. р. к сей.

СИЁНА ж. (краска) сиена (күрөң боёк).

СИЖИВАТЬ многокр. разг. отуруу (бир жерде көпкө чейин отуруу же убакты убакты менен келип бир жолу эмес отуруу).

СИЖУ, **сiju**, **сидишь** и т.д. наст. вр. от **сидеть**.

СИЗИФОВ: сизифов труд Сизифтин эмгеги (аракети көп, берекеси жок жүдөтмө иш).

СИЗОВОРОНКА ж. зоол. көк карга.

СИЗОКРЫЛЫЙ, ая, -ое көгүлдүр канаттуу (бул элдик чыгармаларда – фольклордо эркекетүү эпитети манисинде айтылат).

СИЗЫЙ, ая, -ое көгүлдүр; **сизый голубь** көгүчкөн (жапайы); **сизый туман** көк туман.

СИЙ мест. мн. от сей.

СИККАТИВ м. тех. сиккатив (боёк же лак бат кургасын үчүн ага кошула тургак зат).

СИКОМОР м. бот. сикомор (тыт түркүмүнө кирүүчү жыгачтын бир түрү).

СИКОФАНТ м. зоол. сикофант (жырткыч коңуздун бир түрү).

СИЛА ж. 1. күч, кубат, дарман, ал; **ударить с силой** күч менен уруу, катуу уруу; **выбиться из сил** алдан таюу, күчтөн таюу, алсыроо; **лишиться сил** күч кетүү, дарман кетүү; **набраться сил** күчкө кирүү, күч жыйноо, күч жыюу; **бежать изо всех сил** бүткүл күчү менен жүгүрүү (чуркоо); **он в расцвете сил** анын күчүнө толуп турган убагы (кези); 2. (насилие) күч, зордук, зордук-зомбулук; **применить силу** зордук кылуу, күч жумшоо, күчкө салуу; **силой** зордоп, зордук менен, күчкө салып; **с позиции силы** күчкө салып; 3. физ., тех. күч; **сила вера** шамалдын күчү; **сила тока** токтун күчү; **сила тяжести** оордуктун күчү; **центробежная сила** центрден түртүүчү күч; **лошадиная сила** ат күчү (иштин өлчөө единицасы); 4. күч, күчтүүлүк, кубат, өткүрдүк; **сила воли** эрктин күчү (кайраттуулук); **сила привычки** адаттын күчтүүлүгү; 5. **силы** мн. (общественная группа) күчтөр; **соотношение классовых сил** таптык күчтөрдүн ара мамилеси; **движущие силы революции** революциянын кыймылдаткыч күчтөрү; 6. (влияние, значение) күч; **великая сила идей ленинизма** ленинизм идеяларынын улуу күчү; 7. **силы** мн. (источник деятельности) күчтөр; **производительные силы** эк. өндүргүч күчтөр; 8. **силы** мн. (войска) күчтөр; **вооружённые силы** куралдуу күчтөр; **морские силы** деңиз күчтөрү; 9. разг. (сущность, смысл) күч, кубат; **сила не в этом** кеп мында эмес; 10. (действенность) күч; **закон потерял силу** юр. закон күчүн жоготту (колдонулбай, жарабай калды); **оставить в силе** юр. күчүндө калтыруу (мурун кандай чечилсе, кандай бүтүм болгон болсо, ошол бойдон өзгөртпөй калтыруу); **постановление вступило в силу** токтом күчүнө кирди; **оставаться в силе** өз күчүндө калуу; **рабочая сила** жумушчу күч, жумушчулар; **силами нашего коллектива** биздин коллективдин күчү менен; **силой в (до) -дан турган, -луу, -лык; отряд силой в пятьсот штыков** беш жүз штыктуу (беш жүз кишилик) отряд; **силою вещей** болуп калган кырдаалдардын себебинен; **в силу** себептен, себептүү, натыйжасында, -га карай; **в силу этого** ошондуктан, ошонун натыйжасында, ушул себептүү, ушул себептен; **в силу сложившихся обстоятельств** шартка карай; **быть в силах** 1) (в состоянии что-л. делать) каруусу бар болуу, саламаттыгы жакшы болуу; 2) **с неоп.** (иметь возможность) күчү жетүү, колунан келүү; **я не в силах идти дальше** мындан ары басууга алым жок; **от силы** разг. көп эле болсо, көп дегенде; **ему от силы двадцать лет** анын жашы көп эле болсо, жыйырмада; ал көп дегенде жыйырма жашта; **по силам или под силу** күчүнө жара-

ша, күчкө жараша; күчкө ылайык, колдон келүү; эта **рабо́та ему́ не под си́лу** бул иш анын колунан келбейт, бул иш ага оордук кылат; **че́рез си́лу** арандан-зорго.

СИЛАЧ м. балбан, күчтүү киши.

СИЛИКА́Т м. 1. мин., хим. силикат (*кремнезёмдун түрдүү кошундуларынын аты*); 2. **силика́ты** мн. тех. (изделия) силикаттар (*ичинде кремнезёму бар минералдык заттан жасалуучу буюмдар; мис. айнек, цемент, кирпич ж.б.*).

СИЛИКА́ТНЫЙ, ая, -ое силикат-ка т.; силикаттык; **силика́тная промышле́нность** силикаттык өнөр жай.

СИЛИ́ТЬСЯ несов. с неопр. разг. күчөнүү, күч жумшоо, тырышуу; **несмотря́ на боль**, он **си́лился улы́бнуться** ооруганына карабастан, ал күлүмсүрөөгө тырышты.

СИЛКО́М нареч. прост. күч менен, күчкө салып, зордоп, зордук менен.

СИЛЛАБИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое лит. силлабикалык (муун эсебине карай түзүлгөн, мис. ыр).

СИЛЛА́БО-ТОНИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое лит. силлаботоникалык (муун эсебине карай жана басымдын жайланышына карай түзүлгөн, мис. ыр).

СИЛЛОГИ́ЗМ м. филос. силлогизм (эки ойдон үчүнчүнү - корутундуну чыгаруучу логикалык ой жүгүртүү).

СИЛОВО́Й, ая, -ое күч пайдалануучу, күч берүүчү; **силовое поле** физ. кубат талаасы (*электр же магнит заряддары пайда болгон мейкиндик*); **силовая́ установка** тех. күч берүүчү установка; **силовая́ ста́нция** тех. күч берүүчү станция.

СИ́ЛОЙ нареч. күч менен, зордоп, зордук менен; **си́лой заставля́ть что-л. сде́лать** бир ишти зордоп (зордук менен) иштетүү.

СИ́ЛОК м. тузак, кылтак; **ста́вить си́лок** тузак тартуу.

СИ́ЛОМЕ́Р м. силомер (адамдын күчүн өлчөй турган аспап).

СИ́ЛОС м. силос (1. тоют ачытуучу ороо же башня; 2. ачытуу жолу менен даярдалган тоют).

СИ́ЛОСНЫЙ, ая, -ое силос-ко т.; силостук; **силосные корма́** силостук тоюттар; **силосная я́ма** силос оросу.

СИЛОСОВА́НИЕ ср. силостоо (жашыл жана кургабаган тоютту ачытуу жолу).

СИЛОСОВА́ННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **силосова́ть**; 2. прил. силостолгон; **силосова́нные корма́** силостолгон тоюттар.

СИЛОСОВА́ТЬ сов. и несов. что силостоо (жаш, көк өсүмдүктү ачытып тоют даярдоо).

СИЛОСОРЕ́ЗКА жс. силосорезка (силостоло турган тоютту майдалоочу, тууроочу машина).

СИ́ЛОЮ нареч. см. **си́лой**.

СИЛУЭ́Т м. 1. силуэт (контурдук сүрөт); 2. перен. (неясное очертание) сөлөкөт, караан, бараан.

СИЛУЭ́ТНЫЙ, ая, -ое силуэт-ке т.; силуэттик; **силуэ́тный портре́т** силуэттик портрет.

СИ́ЛЬНО нареч. 1. (с **си́лой**) күч менен, катуу; **си́льно уда́рить катуу** бир коюу; **се́рдце си́льно бе́ется** жүрөк катуу согот; **от о́кна си́льно ду́ет** терезеден жел катуу согуп турат; 2. перен. (убедительно, основательно) мыкты, негиздүү; **си́льно сказа́но** мыкты (негиздүү) айтылган; 3. (очень, весьма, крайне) абдан, эң, эң эле, аябай; **си́льно уста́ть** абдан чарчоо, аябай чарчоо.

СИ́ЛЬНОДЕ́ЙСТВУЮЩИЙ, ая, -ее күчтүү, таасири күчтүү; **си́льноде́йствующее лека́рство** күчтүү дары, таасири күчтүү дары.

СИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. күчтүү, кубаттуу, мыкты, алдуу, каруулуу, катуу; **си́льный челове́к** каруусу бар киши, каруулуу киши; **си́льный уда́р** катуу сокку; **си́льный мото́р** күчтүү мотор; 2. (могущественный) күчтүү, кубаттуу; **си́льное госуда́рство** күчтүү мамлекет; **си́льная а́рмия** күчтүү армия; 3. (большой, значительный) катуу, күчтүү; **си́льный ве́тер** катуу шамал; **си́льная боль** катуу ооруу; 4. перен. (убедительный) күчтүү, ишендирүүчү; **си́льные дово́ды** күчтүү далилдер; 5. (сведущий) күчтүү, мыкты; он **си́лен в матема́тике** ал математикага күчтүү; **си́льная нату́ра** күчтүү натура.

СИМ мест. 1. твор. п. от **сей**, **сие**; 2. дат. п. от **сий**.

СИМБИО́З м. биол. симбиоз (эки организмдин биригип алып, бири-бирине жабышып алып, бири-бирине пайда келтирип жашашы).

СИ́МВОЛ м. символ (бир абстракттык түшүнүктү, ойду билдирүүчү нерсе; аракет же образ); **голубь** – **си́мвол ми́ра** көгүчкөн – тынчтыктын символу.

СИМВОЛИ́ЗАЦИЯ жс. символизация, символдоштуруу (бир нерсени символдор аркылуу көрсөтүү).

СИМВОЛИ́ЗИРОВАТЬ сов. и несов. что символдоштуруу.

СИМВОЛИ́ЗМ м. лит. иск. символизм (империализм доорундагы искусстводогу жана адабияттагы реакциячыл, көңүлү чөгөт, коомго каршы багыт; бул багыт пессимизмге, мистицизмге жана барып турган индивидуализмге толук берилген).

СИМВО́ЛИКА жс. символика (символдук маани).

СИМВОЛИ́СТ м. символист (символизмди жолдоочу).

СИМВОЛИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое символдуу, символдук (кайманалуу, өтмө маанилүү; шарттуу белгилер, символдор аркылуу берилген).

СИМВОЛИ́ЧНОСТЬ жс. символдуулук.

СИМВОЛИ́ЧНЫЙ, ая, -ое см. **символи́ческий**.

СИ́ММ мест. твор. п. от **сий**.

СИММЕТРИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое см. **симметри́чный**.

СИММЕТРИ́ЧНОСТЬ жс. симметриялуулук.

СИММЕТРИ́ЧНЫЙ, ая, -ое симметриялуу.

СИММЕ́ТРИЯ жс. симметрия (бир бүтүндүн эки жартысынын шайкештиги, бирдейлиги).

СИМПАТИ́ЗИРОВАТЬ несов. кому-чему жактыруу, жаратуу; **мы симпатизи́руем друг дру́гу** биз бир-бирибизди жактырабыз.

СИМПАТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое мед. 1. (возникающий отражённо) симпатикалык; **симпати́ческая нер́вная систе́ма** симпатикалык нерв системасы (организмдин тамак сиңирүү, дем алуу, кан айлануу сыяктуу иштерин жөнгө салуучу нерв системасынын бир бөлүгү); 2. (вызывающий моральное удовлетворение) тынчтыуучу, басуучу; **симпати́ческое лека́рство** нервверди тынчтыуучу дары; **симпати́ческие черни́ла** хим. түссүз сыя (ысытуу, суулоо жолу менен гана кагазга жукканы билинип чыгуучу түссүз сыя).

СИМПАТИ́ЧНЫЙ, ая, -ое ажардуу, жагымдуу, жылдыздуу, көзгө жылуу көрүнүүчү; **симпати́чный челове́к** жагымдуу адам.

СИМПА́ТИЯ жс. 1. ажардуулук, жагымдуулук, жылдыздуулук, сүйгүнчүктүүлүк; **чу́вствовать симпа́тию**

жактыруу, жакшы көрүү; *завоевать всеобщую симпатию* көпчүлүктүн көңүлүнө жагуу, көпчүлүктүн көңүлүн өзүнө тартуу; **2. разг.** (*любимый человек*) сүйгөнү, сүйгөн жары; **это моя симпатия** бул менин сүйгөнүм.

СИМПТОМ *м.* симптом, белги (**1.** организмдин абалынын кандайдыр бир белгиси, көбүнчө оорусу жөнүндөгү белги; **2.** кандайдыр бир кубулуштун сырткы белгиси).

СИМПТОМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** мед. симптомдуу (кандайдыр бир оорунун белгилери бар); **2. перен.** (*показательный*) симптомдуу (бир нерсенин белгиси болуучу); **симптоматическое событие** симптомдуу окуя.

СИМПТОМАТИЧНЫЙ, ая, -ое *см.* **симптоматический 2.**

СИМУЛИРОВАТЬ *сов. и несов. что* анткорлонуу, анткорлук кылуу.

СИМУЛЯНТ *ж.* симулянт, анткор, анткорлук кылуучу.

СИМУЛЯЦИЯ *ж.* симуляция, анткорлук (*алдоо, көз будамайлоо максаты менен анткорлонуу*).

СИМФОНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **симфония-га т.**; симфониялык; **симфонический оркестр** симфониялык оркестр.

СИМФОНИЯ *ж.* **1.** муз. симфония (*оркестр үчүн түзүлгөн көбүнчө төрт бөлүктүү музыкалык чоң чыгарма*); **2. перен.** симфония (*айрым бөлүктөрдүн бир бүтүнгө кошулушу*); **симфония красок** боёктордун симфониясы.

СИНАГОГА *ж.* синагога (*еврейлердин динге сыйына турган жайы*).

СИНГАРМОНИЗМ *м.* лингв. сингармонизм (*үн-дөштүк закону*).

СИНДЕТИКОН *м.* (*сорт клея*) синдетикон (*суюк желатиндин бир сорту*).

СИНДИКАЛИЗМ *м.* синдикализм (*жумушчулар кыймылындагы майда буржуазиялык агым; бул – саясий күрөштүн зарылдыгын, пролетариат диктатурасын жана жумушчу табынын партиясынын жетекчилик маанисин танат жана профессионалдык союздардын рамкаларында жалгыз эле экономикалык күрөш жүргүзүү керек деп эсептейт*).

СИНДИКАЛИСТ *м.* синдикалист (*синдикализмди жактоочу*).

СИНДИКАЛИСТСКИЙ, ая, -ое **синдикалист-ке, синдикализм-ге т.**

СИНДИКАТ *м.* синдикат (**1. эк.** капиталисттик өлкөлөрдө – кандайдыр бир өндүрүш ээлеринин бирикмеси; **2.** кээ бир капиталисттик өлкөлөрдө – профсоюздун аты).

СИНДИЦИРОВАТЬ *сов. и несов. что, эк.* ишканаларды синдикатка бириктирүү.

СИНЕВА́ *ж.* көк, көгүлдүр; **синевá нéба** асмандын көгү; **синевá под гла́зами** көз астындагы көк (*көздүн астындагы көгөргөн тери*).

СИНЕГЛАЗЫЙ, ая, -ое көк көз (*асмандай көк*).

СИНЕКУ́РА *ж.* уст. синекура (*эмгексиз киреше берүүчү мансап*).

СИНЕ́ЛЬ *ж.* синель (*чачы жасоо үчүн же сайма саюу үчүн колдонулуучу түктүү жибек жип*).

СИНЕРО́Д *ж.* см. **циан**.

СИНЕ́ТЬ *несов. 1.* (*становиться синим*) көгөрүү; **2.** (*виднеться – о синем*) көгөрүп көрүнүү.

СИ́НИЙ, ая, -ее көк; **си́нее мо́ре** көк деңиз; **си́ний чу-ло́к** уст. презр. көк байпак (*китеп менен билимдин гана артынан түшүп, аялдык мүнөздөн айрылган аял*).

СИНИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое (*для окраски*) көгөртүүгө арналган көгөрткүч; **сини́льный чан** көгөрткүч чоң чака; **сини́льная кислота́** хим. синил кислотасы (*өтө ачуу жыттуу, түссүз уулуу суюктук*).

СИНИ́ТЬ *несов. что 1.* көгөртүү, көккө боёо; **2.** (*полоскать с син*

СИНКРЕТИ́ЗМ *ж.* синкретизм (**1.** кандайдыр бир кубулуштагы нерселердин бөлүктөргө бөлүнбөгөндүгү, биригип туташып тургандыгы; **2.** филос. бири-бири менен сыйышпай турган, карама-каршы көз караштардын айкалышкандыгы).

СИНКРЕТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **синкретизм-ге т.**

СИНО́Д *м.* церк. синод (*православие чиркөөлөрүн башкаруучу башкы мекеме*).

СИНОДА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **синод-го т.**; синоддук.

СИНО́ЛОГ *м.* синолог (*синология боюнча специалист*).

СИНОЛО́ГИЯ *ж.* синология (*Кытай тарыхын, адабиятын, тилин изилдөөчү илим*).

СИНО́НИМ *м.* лингв. синоним (*маани жагынан бир, айтылуу жагынан эки башка сөздөр; мис: семиз – эттүү; байпак – чулки, жүгүр – чурка*).

СИНОНИ́МИКА *ж.* лингв. **1.** синонимика (*лексикологиянын синонимдерди изилдөөчү бөлүмү*); **2.** собир. синонимдер.

СИНОНИМИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое лингв. синонимдүү (*мааниси бир, айтылышы эки башка*).

СИНОНИМИ́ЧНЫЙ, ая, -ое *см.* **синонимический.**

СИНО́ПТИК *м.* метеор. синоптик (*синоптикалык карталар түзүү жагынан специалист, метеоролог*).

СИНОПТИ́КА *ж.* метеор. синоптика (*синоптикалык карталар түзүү, маалыматтар даярдоо*).

СИНОПТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **синоптика-га т.**; синоптикалык (*аба ырайына байланыштуу*); **синопти́ческая ка́рта** синоптика картасы, синоптикалык карта (*ошол өлкөнүн боло турган аба ырайын белгилеп туруучу карта*).

СИНТАКСИС *м.* синтаксис (*грамматиканын бир бөлүмү; бул-сүйлөмдөгү сөздөрдүн байланышын жана сүйлөмдөрдүн байланышын изилдейт*).

СИНТАКСИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **синтаксис-ке т.**; синтаксистик; **синтаксический ана́лиз** синтаксистик анализ.

СИНТЕ́З *м.* синтез (**1.** предметти бүтүн жана бирдик түрүндө алып, анын бардык бөлүктөрүнүн өз ара байланышын изилдөө методу; **2.** хим. өтө эле жөнөкөйлөрдөн татаал кошунду жасоо).

СИНТЕЗІ́РОВАНИЕ *ср.* синтездөө, синтезге алып келүү.

СИНТЕЗІ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* синтездөө, синтезге алып келүү.

СИНТЕТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** синтез-ге т.; синтездик; **синтетический ме́тод иссле́дования** изилдөөнүн синтездик методу; **2.** хим. (*полученный в результате синтеза*) синтездик (*синтез аркылуу алынган*); **синтетический каучу́к** синтездик каучук (*жасалма каучук*).

СИНТОМИЦІ́Н *м.* фарм. синтомицин (*дизентерияга, башкача айтканда, ич өтүү оорусуна каршы колдонула турган дары*).

СИНУС *м. мат.* синус (*тригонометриялык функция*).

СИНХРОНИЗА́ЦИЯ *жс.* синхронизация (*эки же бир нече кубулуштарды же процесстерди убакыт жагынан бири-бирине өз ара так туура келтирүү*).

СИНХРОНИЗЫ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* синхронизациялоо, синхрондоштуруу.

СИНХРОНИ́ЗМ *м.* синхронизм (*эки же бир нече процесстин же кубулуштун убакыт жагынан бири-бирине өз ара так туура келиши*).

СИНХРОНИСТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *см.* синхронический.

СИНХРОНИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *синхронизм-ге т.*

СИНХРОНИ́Я *жс. см.* синхронизм.

СИНХРО́ННЫЙ, ая, -ое синхрониялуу (*мезгилдеши, бир мезгилде болуучу*).

СИНЬ *жс.* 1. *см.* синева; 2. (*синяя краска*) көк боёк.

СИНЬКА *жс.* 1. (*для подкрашивания*) синька, сенке (*көк чайкама*); 2. (*светокопировальная бумага*) синька (*копировка кылынуучу кагаз*).

СИНЮ́ХА *жс. синю́ха* (1. *бот. көгүлдүр гүлү бар көп жылдык өсүмдүктүн бир түрү*; 2. *мед. кай бир жүрөк оорулардын натыйжасында теринин көгүш тартып калышы*).

СИНЮ́ШНЫЙ, ая, -ое *синю́ха 2-ге т.*; синюха менен оорулуу (*киши*).

СИНЯ́К *м.* көк (*эттин согулуп көгөргөн жери*).

СИОНИ́ЗМ *м.* сионизм (*еврейлердин буржуазиялык улутчул агымы*; бул – 19 кылымдын аягында пайда болгон).

СИОНИ́СТ *м.* сионист (*сионизмдин жолун жолдоочу*).

СИОНИ́СТСКИЙ, ая, -ое *сионизм-ге, сионист-ке т.*

СИПЕ́НЬЕ *ср.* кирилдөө, киркирөө.

СИПЕ́ТЬ *несов.* кирилдөө, киркирөө.

СИ́ПЛОСТЬ *жс.* кирилдегендик, киркиректик (*үн жөнүндө*).

СИ́ПЛЫЙ, ая, -ое кирилдеген, киркирек, кирилдек; **сипл́ый** *голос* киркирек үн.

СИ́ПНУТЬ *несов.* кирилдек боло баштоо, киркирек боло баштоо.

СИПО́ТА *жс.* үндүн оору болгондуктан кирилдеши (*киркиреши*).

СИРЕ́НА *жс.* сирена (1. *байыркы грек мифологиясында - моряктарды ыры менен кызыктырып, аларды өлөр жерине алып кетүүчү куш денелүү, аял баштуу деңиз периси*; 2. *тех. ачуу үн менен сигнал берүүчү аспап*; 3. *перен. адамды кызыктыруучу сулуу аял*).

СИРЕ́НЕВЫЙ, ая, -ое 1. *сирень-ге т.*; 2. (*о цве-те*) сирень түстүү, көгүлдүр; **сире́невое** *платье* сирень түстүү көйнөк.

СИРЕ́НЬ *жс.* сирень (*бак гүл; түрдүү түстө чачы гүл болуп гүлдөөчү бадал жыгач*).

СИРО́ККО *м.* нескл. (*ветер*) сирокко (*керимсел; көбүнчө Түндүк Африка менен Түштүк Европада болуучу ысык, кургак катуу шамал*).

СИРО́П *м.* сироп (*коюу маңыз, шире*); **ягодный** *сироп* жемиш сиробу.

СИРОТА́ *м. и жс.* жетим; **кру́глая сирота́** тоголок жетим.

СИРО́ТКА *м. и жс.* уменш.-ласк. *от сирота́* жетимчек.

СИРО́ТЛИВО *нареч.* жетимсиреп, жапжалгыз, мунайып ээн калгандай болуп.

СИРОТЛИ́ВОСТЬ *жс.* жетимсирегендик, ээн калгандык, көрүнүшү мундуу болгондук.

СИРОТЛИ́ВЫЙ, ая, -ое жетимсиреген, ээн калган, көрүнүшү мундуу.

СИРО́ТСКИЙ, ая, -ое *сирота-га т.*; **сиро́тская** *доля* жетимчилик; **о сиро́тская** *зима́* *разг.* жылуу кыш.

СИРО́ТСТВО *ср.* жетимдик, жетимчилик.

СИ́РЫЙ, ая, -ое *уст.* 1. (*осиротевиший*) жетим калган, жетим болуп калган; 2. *перен. (несчастный)* колуна эч нерсе келбеген, байкуш, бакытсыз, жалгыз, жапжалгыз.

СИСТЕ́МА *жс. в разн. знач.* система; **систе́ма в ра-бо́те** иштеги система; **избира́тельная систе́ма** шайлоо системасы; **де́нежная систе́ма** акча системасы; **социали-стическая систе́ма** *хозяйства* чарбанын социалисттик системасы; **капиталисти́ческая систе́ма** *хозяйства* чарбанын капиталисттик системасы; **солнечная** *система* күн системасы; **не́рвная систе́ма** нерв системасы; **филосо́ф-ская систе́ма** философиялык система; **маши́на но́вой систе́мы** жаңы система менен түзүлгөн (*жасалган*) машина; **рабо́тать в систе́ме** *наро́дного образова́ния* эл агартуу системасында иштөө; **периоди́ческая систе́ма** *элементов* *хим.* элементтердин мезгилдик системасы.

СИСТЕМАТИ́ЗАЦИЯ *жс.* систематизация, система-лоо, системага келтирүү, системага салуу.

СИСТЕМАТИ́ЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что* систе-малоо, системага келтирүү, системага салуу (*иреттөө, иретке салуу, тартиптөө*).

СИСТЕМА́ТИКА *жс.* систематика (1. *тиешелүү си-стема боюнча кубулуштарды, нерселерди топ-тобу менен бөлүштүрүү*; 2. *биол. организмдерди, алардын бири-бирине окшоштугу жана бири-биринен айырмасы жагынан изилдөөчү жана аларды группаларга бөлүүчү биологиялык дисциплина*).

СИСТЕМАТИ́ЧЕСКИ *нареч.* системалуу түрдө, дайым.

СИСТЕМАТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. (*следующий си-стеме*) системалуу; **системати́ческое** *изложе́ние фак-тов* фактыларды системалуу баяндоо; 2. (*постоянно повторяющийся*) системалуу түрдө; **системати́ческое** *выполне́ние пла́на* пландын системалуу түрдө орунда-лышы.

СИСТЕМАТИ́ЧНОСТЬ *жс.* системалуулук.

СИСТЕМАТИ́ЧНЫЙ, ая, -ое *см.* системати́ческий.

СИ́ТЕЦ *м.* чыт.

СИ́ТЕЧКО *ср.* уменш. *от сито́* *разг.* элекче, кичине-кей элек, чыпка элек.

СИ́ТНИК I *м. разг.* (*хлеб*) ак нан.

СИ́ТНИК II *м. бот.* ситник (*отоо чөптүн бир түрү*).

СИ́ТНЫЙ, ая, -ое 1. (*просеянный*) эленген, электен өткөрүлгөн; **ситная** *мука́* эленген ун; 2. *ситный хлеб* ак нан; 3. *в знач. сущ. м.* ак нан.

СИ́ТО *ср.* элек, элек.

СИТУА́ЦИЯ *жс.* ситуация, жагдай; **сло́жная ситуа́-ция** татаал ситуация.

СИ́ТЦЕВЫЙ, ая, -ое *ситец-ке т.*; **ситце́вое** *платье* чыт көйнөк.

СИТЦЕНАБИВНО́Й, ая, -ое *текст.* чытка түр са-луучу; **ситценабивная** *фа́брика* чытка түр салуучу фа-брика.

СИТЦЕПЕЧА́ТАНИЕ *ср. текст.* чытка машина ме-нен түр салуу.

СИТЦЕПЕЧАТНИК м. чытка гүл түшүрүүчү (басуучу).

СИТЦЕПЕЧАТНЫЙ, ая, -ое текст. чытка машина менен түр салуучу.

СИФИЛИС м. мед. сифилис (котон жарга, кулгуна).

СИФИЛИТИК м. сифилитик (котон жарга, кулгуна оорулуу адам).

СИФИЛИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое сифилис-ке т.; сифилитические язвы сифилис жаралары.

СИФОН м. сифон (1. бир учун суюктук куюлган идишке салганда, экинчи башынан суюктук куюлуучу, ийилген түтүк; 2. газдуу жана минералдуу суулардын дымын чыгарбай турган түтүгү бар бөтөлкө; 3. ж.-д. паровоздун от жагыла турган жеринде оттун жаакы күйүшүн желдетип тездетүүчү прибор).

СИФОННЫЙ ая, -ое сифон-го т.; сифондук; сифонная трубка сифондук түтүк, сифон түтүк.

СИХ мест. род., вин. и предл. п. от сий.

СИЮ мест. вин. п. от сия.

СИЯ мест. женск. р. к сей.

СИЯНИЕ ср. 1. жаркыроо, жаркылдоо, жылтылдоо; сияние звёзд жылдыздардын жаркылдашы; 2. перен. жаркылдоо, мыкты гүлдөө, эң сонун кооздук, көркөмдүк; в сиянии славы даңктын жаркынында; северное сияние түндүк жаркырагы.

СИЯТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое уст. сиятельный (монархиялык өлкөлөрдө – княздын же графтын титулуна ээ болгон адамга, айтылуучу сөз).

СИЯТЕЛЬСТВО ср. уст. сиятельство (монархиялык өлкөлөрдө – княздарды жана графтарды титулдары боюнча атоо, айтуу).

СИЯТЬ несов. 1. (излучать свет) жаркыроо, жаркылдоо, жылтылдоо; 2. чем, от чего, перен. (о глазах, лице и т.п.) жаркылдоо, күлүндөө; лицо сияет от радости кубанычтан жүзү жаркылдайт.

СИЯЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от сиять; 2. прил. жаркыраган, жаркылдаган, жылтылдаган; сияющее солнце жаркыраган күн; с сияющим лицом жаркылдаган жүз менен.

СКАБИОЗА ж. бот. скабиоза (чөп өсүмдүктүн бир түрү).

СКАБРЁЗНОСТЬ ж. 1. уятсыздык, адепсиздик; 2. (неприличное слово, выражение) уятсыз сөз, адепсиз сөз.

СКАБРЁЗНОСТЬ ая, -ое уятсыз, адепсиз; скабрёзный анекдот уятсыз анекдот.

СКАЗ м. лит. жомок, баяндоо (жазуучу же жомокчунун өз атынан айтылуучу баяндоо); вот тебе и весь сказ разг. сага бардык айтарым эле ушу.

СКАЗАНИЕ ср. лит. жомок, байыркынын аңгемеси.

СКАЗАННЫЙ, ая, -ое прич. от сказать; всё сказанное выше жогоруда айтылгандын бардыгы.

СКАЗАТЬ сов. что айтуу, деш; она сказала правду ал чынын айтты; так сказать или можно сказать вводн. сл. мындайча айтканда, деп айтууга болот, дешке болот; скажите! или скажите, пожалуйста! или скажите на милость! разг. койчу!, кантип эле!; с позволения сказать разг.... сөрөй; көңүлгө албаңыз, жаман көрбөнүз; этот, с позволения сказать, врач... бул врач сөрөй...; чтобы не сказать больше ары жагын айтпаганда, ары жагын айтпай эле койгондо; как сказать разг. кандай десем, ким билет, кандай болоору белгисиз; к примеру

сказать мисалы, мисал үчүн айтканда; сказано – сделано разг. айттым – болду; сөз бүттү.

СКАЗАТЬСЯ сов. 1. на ком-чём, в ком-чём (проявиться) болуу, пайда болуу, болуп чыгуу, ачылуу, билинүү, таасир кылуу; 2. кем, разг. (объявить себя) өзүн... деп көрсөтүү,... болуп көрүнүү; он сказался больным ал өзүн оорумун деп айтты; 3. разг. (предупредить) айтып коюу, билдирип коюу (өзү тууралу); он ушёл, не сказавшись ал айтып койбой кетип калды.

СКАЗИТЕЛЬ м. жомокчу (жомок айтуучу).

СКАЗИТЕЛЬНИЦА женск. р. к сказитель.

СКАЗКА I ж. 1. жөө жомок; народные сказки эл жомоктору, элдик жомоктор; 2. перен. (нечто фантастическое, заманчивое) сонун, укмуштуу сонун, жыргал; не жизнь, а сказка турмуш эмес, дегеле эң бир укмуштуу сонун, жыргал; 3. чаще мн. разг. (неправда, ложь) калп, жомок, кайдагы; всё это – сказки бул бүт куру эле жомок; сказка про белого бычка погов. шутл. баягы, баягы бай кожонун таягы.

СКАЗКА II ж. ист. (список) кишилердин аттары жазылган тизме.

СКАЗОВЫЙ ая, -ое сказ-га т.; сказовые формы произведения чыгарманын баяндоо формалары.

СКАЗОЧНИК м. жомокчу, жөө жомокчу.

СКАЗОЧНИЦА женск. р. к сказочник.

СКАЗОЧНЫЙ ая, -ое 1. сказка I-ге т.; жомоктогу, жомокто учуроочу; 2. (нереальный) жомокто эле айтылуучу, болбогон, чындыкта жок, реалдуу эмес; 3. разг. (исключительный, необыкновенный) укмуштуу, сонун, жыргал; сказочные богатства укмуштуу байлыктар.

СКАЗУЕМОЕ ср. грам. баяндооч.

СКАЗЫВАТЬ несов. деш, баяндоо, айтуу; сказывали дечү эле, деген кеп бар.

СКАЗЫВАТЬСЯ несов. см. сказаться.

СКАКАЛКА ж. секиргич (эки учунан кармап секирип ойноочу, балдардын оюнчук жиби).

СКАКАНИЕ ср. 1. (прыганье) секирүү, ыргуу; 2. (на лошади) ат менен чабуу, атка чабуу, таскактатуу.

СКАКАТЬ несов. 1. (прыгать, передвигаться прыжками) секирүү, секирип-секирип чуркоо, секирип өтүү, ыргуу; лягушка скачет бака секирет; скакать на одной ноге бир буту менен секирүү; 2. (ехать быстро, вскачь) ат менен чабуу, атка минип чабуу, таскактатуу; 3. спорт. (участвовать в скачках) ат чабышка катышуу.

СКАКНУТЬ однокр. бир мертебе секирүү, бир мертебе ыргуу.

СКАКОВОЙ ая, -ое скаковой приз ат чабыш призы (байгеси); скаковая лошадь байге аты, күлүк.

СКАКУН м. 1. (лошадь) күлүк, күлүк ат; 2. разг. (непоседа) отурбас, көчүгү жерге тийбес адам.

СКАЛА ж. аска, зоо, зоока.

СКАЛИСТЫЙ, ая, -ое аскалуу, зоокалуу.

СКАЛИТЬ несов.: скалить зубы 1) тиш ырсайтуу, тиш арсайтуу; 2) перен. (смеяться) арсандап күлүү; 3) перен. (насмехаться) мазактоо, шылдыңдоо.

СКАЛАЖ ж. 1. (напр. для теста) үбөлүк; 2. тех. вал (токуу станокундагы жумуру вал).

СКАЛЫВАНИЕ I ср. (льда и т.п.) жарып алуу, чагып алуу, жарып түшүрүү (мис. музду).

СКАЛЫВАНИЕ II ср. (булавками и т.п.) төөнөө, төөнөп бекитүү, төөнөп кошуу.

СКАЛЫВАТЬ I *несов. см. сколѡть I.*

СКАЛЫВАТЬ II *несов. см. сколѡть II.*

СКАЛЫВАТЬСЯ I *несов. 1. см. сколѡться I; 2. страд. к скалывать I.*

СКАЛЫВАТЬСЯ II *несов. 1. см. сколѡться II; 2. страд. к скалывать II.*

СКАЛЬД *м. ист. скальд (байыркы скандинавиялык ырчы-поэт).*

СКАЛЬКІРОВАТЬ *сов. что 1. калькалаштыруу, калька кылуу (бир нерсенин копиясын калькага түшүрүү, тартуу); 2. лингв. калькалаштыруу (бир тилден сөздү же сөз тизмегин сөзмө-сөз которуу).*

СКАЛЬКУЛІРОВАТЬ *сов. что калькуляциялап коюу (бир нерсенин калькуляциясын түзүү).*

СКАЛЬНЫЙ *ая, -ое 1. таштуу, шагылдуу, аскалуу; скальный грунт таштуу (шагылдуу) грунт; 2. таштуу, грунту иштелүүчү, шагылдуу жерде жүргүзүлүүчү; скальные работы таштуу (шагылдуу) жерде иштелүүчү жумуш.*

СКАЛЫП *м. союп алынган баш тери.*

СКАЛЬПЕЛЬ *м. мед. скальпель (хирургиялык бычак).*

СКАЛЫПІРОВАТЬ *сов. и несов. кого баш тери сыйруу.*

СКАМЕЙКА *жс. см. скамья.*

СКАМЬЯ *жс. отургуч (төрт буту бар отургуч тактай); скамья подсудимых соттуулар отуруучу орун; сесть на скамью подсудимых соттуу болуу, сотко тартылуу; на школьной скамье окуу маалында, окуп жаткан кезде, окуп жаткан убакытта; со школьной скамьи 1) (со времён учёбы) окуган убакыттан бери; 2) (по окончании школы) окууну бүтүрөр замат.*

СКАНДАЛ *м. чатак, жанжал.*

СКАНДАЛИЗІРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что бирөөнү уят, оңтойсуз абалда калтыруу.*

СКАНДАЛИСТ *м. чатак киши, чыр киши, жаңжалчыл.*

СКАНДАЛИСТКА *женск. р. к скандалист.*

СКАНДАЛИТЬ *несов. 1. (устраивать скандал) чатак кылуу, чыр салуу; 2. кого-что, разг. (позорить) чатакка (уятка) калтыруу, уят кылуу, оңтойсуз абалда калтыруу.*

СКАНДАЛИТЬСЯ *несов. разг. чатакка (уятка) калуу, оңтойсуз абалда калуу.*

СКАНДАЛЬНОСТЬ *жс. чатактык, уяттык, маскаралык.*

СКАНДАЛЬНЫЙ *ая, -ое 1. (постыдный, позорный) чатак, уят, маскара; скандальное дело маскара иш; 2. (о человеке) чатак, чыр.*

СКАНДИЙ *м. скандий (химиялык элемент).*

СКАНДИРОВАНИЕ *ср. лит. ырды таптап (тактап) окуу.*

СКАНДИРОВАТЬ *сов. и несов. что, лит. ырды таптап (тактап) окуу.*

СКАПЛИВАТЬ *несов. см. скопѣть.*

СКАПЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. скопѣться; 2. страд. к скапливать.*

СКАПОТІРОВАТЬ *сов. ав. конордо самолёттун жерге тумшугу менен келип тийиши.*

СКАРАБЕЙ *м. скарабей (1. зоол. түштүк өлкөлөрдө жашасочу көң коңузунун бир түрү; 2. ист. байыркы египеттиктерде - ыйык коңузга окшотуп жасалган фигура; анын монетага жана таштын бетине салынган сүрөтү).*

СКАРБ *м. разг. эмерек, убак-тээк нерселер.*

СКАРЕД *м. разг. катуу баш, сараң, битиреген.*

СКАРЕДА *м. и жс. см. скáред.*

СКАРЕДНИЧАТЬ *несов. разг. катуу баштык кылуу, сараңдык кылуу.*

СКАРЕДНОСТЬ *жс. разг. катуу баштык, сараңдык.*

СКАРЕДНЫЙ, *ая, -ое катуу баш, сараң киши.*

СКАРИФИКАТОР *м. с.-х. скарификатор (жерди терең кесүү үчүн колдонулуучу айыл чарба куралы).*

СКАРИФИКАЦИЯ *жс. с.-х. скарификация, скарификациялоо (ичине аба кирсин үчүн жерди терең кесүү).*

СКАРИФИЦИРОВАТЬ *сов. и несов. что, с.-х. скарификациялоо (жерди терең кесүү).*

СКАРЛАТИНА *жс. скарлатина (жугуштуу тамак оорусунун бир түрү).*

СКАРЛАТИННЫЙ *ая, -ое скарлатина-га т.; скарлатинная прививка скарлатинага каршы прививка.*

СКАРЛАТИНОЗНЫЙ *ая, -ое см. скарлатинный; скарлатинозный больной скарлатина менен ооруган адам.*

СКАРМЛИВАНИЕ *ср. жедирүү, тоюттандыруу, жем-чөп берүү.*

СКАРМЛИВАТЬ *несов. см. скормѣть.*

СКАРПЕЛЬ *м. скарпель (ташты жоно турган кескич, тешики).*

СКАТ I *м. (наклон) жантайма, эңкейиш, бет, боор (мис. тоснун).*

СКАТ II *м. тех. (ось с колёсами) окто турган дөңгөлөктөр; вагонный скат вагондун окто турган дөңгөлөктөрү.*

СКАТ III *м. (рыба) скат (жалпак денелүү жана иуштугуй куйруктуу, жырткыч балыктын бир түрү).*

СКАТАТЬ *сов. что 1. (свернуть в трубку) түтүктөй жумуру кылып тоголоктоо; 2. обл. (свлять) тоголотуп басуу, жумалактап басуу; скатать войлок кийиз басуу, кийизди тоголотуп басуу.*

СКАТАТЬСЯ *сов. 1. (в трубку) түтүктөй болуп жумурулануу; 2. (в пряди) ийрилүү, эшилүү.*

СКАТЕРТНЫЙ *ая, -ое скатерть-ке т.; скатёртное производство дасторкон өндүрүү, дасторкон жасап чыгаруу.*

СКАТЕРТЬ *жс. дасторкон; скатертью доро́га разг. кайда барсаң, анда бар; колу-жолуң бош.*

СКАТИТЬ *сов. кого-что кулатуу, тоголотуп түшүрүү, жылгаактатып түшүрүү; скатить камень с горы ташты тоодон кулатуу.*

СКАТИТЬСЯ *сов. 1. тоголонуп түшүү, жылгаактап түшүү; 2. перен. неодобр. туура жолдон биротоло четке чыгып кетүү, душман тарабына биротоло өтүп кетүү.*

СКАТКА *жс. воен. скатка (ийинге салып жүрүү үчүн жумуру тоголоктонгон шинель).*

СКАТНЫЙ *ая, -ое уст. (о жемчуге) чоң, ири, тегерек жана тегиз (бермет жөнүндө).*

СКАТЫВАНИЕ I *ср. түтүктөй жумуру кылып тоголоктоо; скатывание бума́ги в тру́бку кагазды түтүктөй жумуру кылып тоголоктоо.*

СКАТЫВАНИЕ II *ср. кулатуу, тоголотуп түшүрүү, жылгаактатып түшүрүү.*

СКАТЫВАТЬ I *несов. см. скатать.*

СКАТЫВАТЬ II *несов. см. скатить.*

СКАТЫВАТЬСЯ I *несов. 1. см. скататься; 2. страд. к скачивать I.*

СКАТЫВАТЬСЯ II несов. 1. см. **скатиться**; 2. страд. к **скатывать** II.

СКАФАНДР скафандр (1. мор. суучулдун кийими; 2. ав. стратосферага учуучу учкучтун кийими).

СКАЧКА жс. 1. (действие) чабуу, бир унаага минип чабуу; 2. **скачки** мн. спорт. ат чабуу, ат чабыш, байге.

СКАЧКООБРАЗНО нареч. секирмелүү түрдө, бир кылка болбой, кылкасыз.

СКАЧКООБРАЗНОСТЬ жс. секирмелүүлүк, бир кылка эместик, кылкасыздык.

СКАЧКООБРАЗНЫЙ ая, -ое секирмелүү, бир кылка эмес, кылкасыз; **скачкообразное развитие** секирмелүү өнүгүш, кылкасыз өрчүш.

СКАЧОК м. 1. (прыжок) секирик; 2. перен. чукул өзгөрүш; **скачок температуры** температуранын кескин түрдө өзгөрүлүшү.

СКАШИВАТЬ I несов. см. **скосить** I.

СКАШИВАТЬ II несов. см. **скосить** II.

СКВАЖИНА жс. 1. жарык, тешик, жылчык; **замочная скважина** кулпунун тешиги; 2. **скважина** (жер астындагы кендерди текшерүү үчүн бурап жасалган тешик); **нефтяная скважина** нефть скважинасы; **буровая скважина** бургулоо скважинасы.

СКВАЖИСТОСТЬ жс. физ., геол. көндөйлүүлүк, тешиктүүлүк, жылчыктуулук.

СКВАЖИСТЫЙ ая, -ое физ., геол. көндөйлүү, тешиктүү, жылчыктуу.

СКВАЖНОСТЬ жс. см. **скважистость**.

СКВАЛЫГА м. и жс. груб. сараң, зыкым, ач көз адам.

СКВАЛЫЖНИК м. см. **скавалыга**.

СКВАЛЫЖНИЧАТЬ несов. разг. сарандык кылуу, зыкымдык кылуу, ач көздүк кылуу.

СКВАСИТЬ сов. что ачытуу; уютуу (молоко); **скасить** капусту капустаны ачытуу.

СКВАСИТЬСЯ сов. ачуу, ачып калуу; уюу (о молоке).

СКВЕР м. сквер (коомдук кичинекей бак).

СКВЕРНА жс. уст. балит нерсе, балиттик, жамандык.

СКВЕРНО 1. нареч. эң жаман, эң начар; 2. безл. в знач. сказ. жаман; **мне скверно** мен жаман болуп турам.

СКВЕРНОСЛÓВ м. богооз (адам).

СКВЕРНОСЛÓВИЕ ср. богооз сөз, боктогон сөз.

СКВЕРНОСЛÓВИТЬ несов. богооз сөз айтуу.

СКВЕРНЫЙ, ая, -ое начар, эң начар, жаман, эң жаман.

СКВИТАТЬСЯ сов. с кем, разг. эсептешүү, такташуу.

СКВОЗИТЬ несов. 1. безл. (о сквозном ветре) өтүү (бир тешиктен уруп, экинчи тешиктен чыгуу – шамал жөнүндө) 2. (просвечивать) бери жагынан караганда ары жагындагы нерсе көрүнүп туруу; 3. (виднеться, пробиваться – о свете) көрүнүү, көрүнүп туруу (жарык, шоола жөнүндө); **через щель сквозил свет** лампы лампанын жарыгы тешиктин жылчыгынан көрүнүп турду; 4. перен. (явствовать, чувствоваться) сезилүү, билинүү, байкалуу, көрүнүү; **недоверие сквозило в его словах** анын сөзүнөн ишенбөөчүлүк көрүндү.

СКВОЗНОЙ ая, -ое 1. (проходящий насквозь) өтмө; сквозная дыра өтмө тешик; **сквозной проход** өтмө жол; сквозной двор өтмө короо; эки жагында дарбазасы бар короо; **сквозной ветер** өтмө шамал; 2. разг. (без пересадок) туура баруучу, пересадкасыз; **сквозной поезд** туура

(пересадкасыз) баруучу поезд; **сквозная бригада** өндүрүштүн бардык моменттерин иштөөчү бригада.

СКВОЗНЯК м. өтмө шамал (бир тешиктен уруп, экинчисинен чыккан шамал).

СКВОЗЬ предлог с вин. п. теше, өтө; **смотреть сквозь пальцы** көрүп, билип туруп көрмөксөн болуу (мис. кылмыштуу ишти); **словно сквозь землю провалился** жерге киргендей житип жоголду; **говорить сквозь зубы** тиштенип, кыжыры кайнап сүйлөө.

СКВОРЕЦ м. чыйырчык, кара кучкач.

СКВОРЕЧНИК м. чыйырчыктын уясы (кол менен жасалган чыйырчыктын уясы).

СКВОРЕЧНИЦА жс. см. **скворечник**.

СКВОРЕЧНЯ жс. чыйырчык уясы.

СКЕЛЕТ м. 1. анат. скелет (адамдын жана башка жаныбарлардын этсиз сөөгү); **скелет человека** кишинин скелети; 2. (основа, каркас) скелет, негиз, каркас; **железобетонный скелет здания** имараттын темир-бетон скелети; 3. перен. скелет, сөөк, сүлдөр (өтө арык киши); **обратиться в скелет** сөөгү гана калуу (өтө арыктоо).

СКЕЛЕТНЫЙ, ая, -ое скелет 1-ге т.

СКЕПСИС м. скепсис (ишенбөөчүлүк менен кароо).

СКЕПТИК м. скептик (1. филос. скептицизмди жолдоочу; 2. перен. бардык нерсеге шек көз менен караган, шек келтирген).

СКЕПТИЦИЗМ м. скептицизм (1. филос. идеалисттик философиялык агым; бул – объективдүү дүйнөнү таануу мүмкүн эмес дейт; 2. перен. критикалык-ишенбөөчүлүк менен мамиле кылуу).

СКЕПТИЧЕСКИЙ, ая, -ое скептицизм 2-ге т.; **скептическая усмешка** шектенүүнү билдирген күлүмсүрөө.

СКЕПТИЧНОСТЬ жс. скептиктик, ишенбегендик, шектенгендик.

СКЕПТИЧНЫЙ ая, -ое см. **скептический**.

СКЕРЦО ср. нескл. муз. скерцо (көбүнчө симфония же сонатага экинчи же үчүнчү кылып кошулуп ойнолуучу ылдам темптеги сергек чыгарма).

СКЕТЧ м. скетч (тамашалуу мазмундагы кыска эстрадалык пьеса).

СКІДКА жс. 1. скидка (жеңилдик; товардын баасын бир аз арзандатуу); **продажа товаров со скидкой** товарды скидка менен сатуу; 2. (послабление) бошоңдоткон талап; **работать без скидок на трудность** кыйын деп, талапты бошоңдотпоо.

СКІДЫВАТЬ несов. см. **скинуть**.

СКІНУТЬ сов. 1. кого-что (сбросить) ыргытып түшүрүү; 2. что (одежду) чечүү, булкуп чечүү, силкип чечүү (кийимди, өтүктү); 3. что, разг. (сбавить – напр. цены) кемитүү; 4. что, карт. таштоо.

СКІПЕТР м. скипетр (надышанын асасы).

СКІПЕТЬСЯ сов. эрий баштоо, томолуктошуп эрий баштоо (мис. темир жс.б.).

СКІПИДАР м. скипидар (ийне жалбырактуу жыгачтардын чайырларынан жасалуучу суюктук).

СКІПИДАРНЫЙ ая, -ое скипидар-га т.; **скипидарное производство** скипидар өндүрүшү.

СКІРД м. үймөк (чөп же орулган эгиндин үймөгү); **скирд сена** чөптүн үймөгү; **пшеница в скирдах** үймөктөлгөн буудай.

СКІРДА жс. см. **скирд**.

СКІРДОВАЛЬЩИК м. үймөк үйүүчү адам.

СКИРДОВАНИЕ *ср.* үймөк үйүү.

СКИРДОВАТЬ *несов. что* үймөктөө, үймөк үйүү, үймөк кылуу (*чөптү, эгинди үймөк кылып үйүү*).

СКИСАТЬ *несов. см.* скинуть.

СКИСАТЬСЯ *несов. разг.* ачып калуу, ирип калуу.

СКИСНУТЬ *сов.* 1. ачуу, ирүү (*мис. сүт*); 2. *перен. разг.* шалпысы бошоо, ындыны өчүү; **что ты скис?** эмне ындының өчүп калган?

СКИТ *м. уст.* скит (*монахтар, кечилдер жатуучу обочо турган кичине монастырь*).

СКИТАЛЕЦ *м.* каңгыма, тентимиш, селсаяк (*жайсыз, дүйнө кезип жүрүүчү киши*).

СКИТАЛЬЧЕСКИЙ, ая, -ое каңгыма, тентимиштик, тентиреген, селсаяк.

СКИТАЛЬЧЕСТВО *ср.* каңгымалык, тентимиштик, селсаяктык.

СКИТАНИЕ *ср.* каңгуу, тентирөө, селсаяк болуу.

СКИТАТЬСЯ *несов.* каңгуу, тентирөө, селсаяк болуу.

СКИФ I *м. см.* скифы.

СКИФ II *м. спорт.* скиф. (*жарышуучу кайыктын бир түрү*).

СКИФСКИЙ, ая, -ое скифы-га *т.*; **скифские могильники** скифтердин байыркы көрлөрү.

СКИФЫ *мн.* (*ед. скиф м.*) *ист.* скифтер (*биздин доордон бир нече кылым мурун Причерноморьеини түндүгүндө жана ага жакын турган областтарда жашаган уруулардын жалпы аты*).

СКЛАД I *м.* склад (*бир жерге чогултулган бир нерсенин запасы жана товар, материалдар сакталуучу үй*); **дровяной склад** отун склады.

СКЛАД II *м.* (*строй, характер чего-л.*) түр, түзүлүш (*акыл, ой, мүнөз, адат түзүлүшү*); **склад ума** акыл түзүлүшү; **склад жизни** турмуш түрү; **ни склади ни ладу погов.** эби да жок, жөнү да жок.

СКЛАД III *м.* **читать по складам** эжелеп окуу.

СКЛАДКА *жс.* 1. бүгүш, бырыш; 2. (*морицинка*) тырыш, бырыш; **глубокие складки на лбу** маңдайдагы терең бырыштар; 3. *геол.* (*изгиб в пластах*) бүктөө (*жер катмарынын бүктөлүшү кабаттары*).

СКЛАДНО *нареч. разг.* кыйыштырып, кооз, уйкалыштырып, усталык менен; **складно говорить** сымга тарткандай тизип сүйлөө, уйкалыштырып сүйлөө.

СКЛАДНОЙ ая, -ое бүгүлмө, бүктөлмө, бүктөмө; **складной нож** бүгүлмө бычак, маки; **складной стул** бүктөмө орундук.

СКЛАДНЫЙ ая, -ое *разг.* 1. (*статный, стройный*) сындуу, келишимдүү; **складный паренёк** сындуу жигит; 2. (*толковый, плавный*) маанилүү, уйкалыштырган; **складная речь**, маанилүү речь, көшүүн речь; 3. (*удобный, хорошо сделанный*) көркөм, эптүү, ыңгайлуу.

СКЛАДОЧНЫЙ, ая, -ое **складочное место** товар ж.б. сакталуучу орун.

СКЛАДСКОЙ, ая, -ое **склад 1-ге т.**; складдык; **складское помещение** складдык имарат.

СКЛАДЧАТЫЙ, ая, -ое 1. (*со складками*) бүктөмөлүү; **складчатое платье** бүктөмөлүү көйнөк; 2. *геол.* **бүктөлүп-бүктөлүп** турган; **складчатая горная цепь** бүктөлүп-бүктөлүп жаткан тоо кыркасы.

СКЛАДЧИНА *жс.* **в складчину** ортодон акча чыгарып, акча чогултуп; **устроить чай в складчину** ортодон чай уюштуруу.

СКЛАДЫВАТЬ *несов. см.* сложить 1, 2, 3, 5, 7.

СКЛАДЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* сложиться; 2. *страд. к* **складывать**.

СКЛЕВАТЬ *сов. кого-что, разг.* 1. (*о птицах*) чокуу, чокуп жеш; **воробьи склевали вишни** чымчыктар чиени чокушту; 2. (*о рыбах*) тартуу, тартып жеш.

СКЛЕИВАНИЕ *ср.* желимдөө, желимдеп жасоо, желимдеп жамоо, жабыштыруу.

СКЛЕИВАТЬ *несов. см.* склеить.

СКЛЕИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* склеиться; 2. *страд. к* **склеивать**.

СКЛЕИТЬ *сов. что* желимдөө, желимдеп жасоо, желимдеп жамоо, жабыштыруу.

СКЛЕИТЬСЯ *сов.* желимделүү, желимделип жасалуу, желимделип жамалуу, жабышуу.

СКЛЕЙКА *жс.* 1. (*действие*) желимдөө, жабыштыруу; 2. (*склеенное место*) желимделген жер.

СКЛЕП *м.* склеп (*өлүк салынган гроб сакталуучу жер астындагы үй*).

СКЛЕПАТЬ *сов. что* кадоо, бөрктөп кадоо, бөрктөп чегелөө, мыктап бекитүү (*металл нерсени мык менен бөрктөп кадоо*).

СКЛЕПАТЬСЯ *сов.* кадалуу; бөрктүү мык менен кадалып, бири-бирине кошулуу.

СКЛЕРА *жс. анат.* склера (*көздүн кабы, көздүн агы*).

СКЛЕРОЗ *м. мед.* склероз (*органдардын иштөө элементтеринин кыйроо, өлүү процесси жана алардын ката баитаты*); **склероз сердца** жүрөк склерозу.

СКЛЕРОЗНЫЙ ая, -ое **склероз-го т.**; склероздук; **склерозный процесс** склероздук процесс.

СКЛЕРОМА *жс. мед.* склерома (*оору болгондуктан, көбүнчө теринин катып тыгызданышы*).

СКЛЕРОТИК *м. мед.* склеротик (*склероз менен ооруган адам*).

СКЛЕРОТИЧЕСКИЙ ая, -ое **склероз-го т.**; склероздук; **склеротические явления** склероздук кубулуштар.

СКЛЕВЫВАТЬ *несов. см.* склевать.

СКЛЕПКА *жс.* 1. (*действие*) кадоо, мыктап бекитүү (*металл нерселерди бир-бирине мык аркылуу бөрктөп кадоо*); 2. (*место склепки*) кадоо орду, кадалган жер.

СКЛЕПЫВАТЬ *несов. см.* склепать.

СКЛИКАТЬ I *сов. см.* склика́ть.

СКЛИКАТЬ II *несов. кого, разг.* чакыруу, үн салып чакыруу (*мис. тоокту*).

СКЛОКА *жс. разг.* кыжың, кериш, тартыш.

СКЛОН *м.* жантайма, эңкейиш, бет, боор; **склон горы** тоонун бети, тоонун боору, тоонун эңкейиши; **на склоне лет** эңкейген жашта.

СКЛОНЕНИЕ *ср.* 1. (*наклонение*) эңкейтүү, ийүү, жүгүнтүү; 2. *перен.* көндүрүү, тил алдыруу; 3. *физ.* **склонение** (*компастьин магниттик стрелкасы жана географиялык меридиандын багыты түзгөн бурч*); 4. *грам.* **жөндөлүш** (*сөздөрдүн жөндөмөлөр менен өзгөрүшү*).

СКЛОНИТЬ *сов. кого-что* 1. (*наклонить, нагнуть*) эңкейтүү, ийүү, жүгүнтүү; **склонить голову** баш ийүү; 2. *к чему, на что, перен.* көндүрүү, тил алдыруу.

СКЛОНИТЬСЯ *сов.* 1. (*наклониться, нагнуться*) эңкейүү, ийилүү, жүгүнүү; **солнце склонилось к горизонту** күн горизонтко ооду; 2. *к чему, на что, перен.* (*податься уговору*) көнүү, тил алуу; **он склонился на мои просьбы** ал менин өтүнүчүмө көндү.

СКЛОННОСТЬ *жс.* шык, ынта, кунт.

СКЛОННЫЙ *ая, -ое он склонен согласиться* ал макул болгону турат; *он склонен поехать* ал барганы турат; *я склонен поехать* мен барар элем.

СКЛОНЯЕМОСТЬ *жс. грам.* жөндөлгүчтүк; **склоняемость прилагательных** *сын* атоочтордун жөндөлгүчтүгү.

СКЛОНЯЕМЫЙ, *ая, -ое 1. прич. от склонять; 2. прил. грам.* жөндөлүүчү; **склоняемые слова** жөндөлүүчү сөздөр.

СКЛОНЯТЬ I *несов. 1. см. склонить; 2. что, грам.* жөндөө, жөндөмөлөө.

СКЛОНЯТЬСЯ *несов. 1. см. склониться; 2. грам.* жөндөлүү, жөндөмө менен өзгөрүү.

СКЛОЧНИК *м. разг.* кыжыңчы, чатак (*адам*).

СКЛОЧНИЦА *женск. р. к склочник.*

СКЛОЧНИЧАТЬ *несов. разг.* кыжың чыгаруу, чатак чыгаруу, чатакташуу.

СКЛОЧНИЧЕСКИЙ *ая, -ое склочник-ке т.*

СКЛОЧНИЧЕСТВО *ср. разг.* кыжын, чатактар, майда интригалар.

СКЛОЧНЫЙ, *ая, -ое разг.* чатактуу, чатак, бузуку; **склочное дело** чатактуу иш; **склочный человек** чатак адам.

СКЛЮНУТЬ *однокр. разг. 1. (о птицах)* бир жолу чокуу, чокуп коюу (*мис. тоок*); *2. (о рыбах)* бир жолу тартуу, тартып коюу (*мис. балык кайырмактагы жемди*).

СКЛЯНКА I *жс. (небольшая бутылка)* моюндуу айнек идиш.

СКЛЯНКА II *жс. мор.* склянка (*1. вахтада убакытты өлчөгүч кум саат; 2. склянка менен өлчөнгөн жарым саат*).

СКОБА *жс.* скоба (*1. эшик, сандыктын оозуна кулпу салуу үчүн жасалган жалпак темир; 2. тех. жыгач бөлүктөрдү бири-бирине бекитүү үчүн формасына окшотуп жасалган жалпак темир*).

СКОБЕЛЬ *м. тех.* скобель (*жыгачты жонуу үчүн колдонулуучу саптуу ийри бычак*).

СКОБКА *жс. 1. уменьш. от скоба 1 скóбка; 2. уменьш. от скóба 2 скобка; 3. грам., мат.* кашаа; **квaдpáтные скóбки** квадраттык кашаалар; **кpúглые скóбки** тегерек кашаалар; **фигуpные скóбки** фигуралык кашаалар; **взять в скóбки или заключить в скóбки** кашаанын ичине алуу; **закpыть скóбки** кашааны жабуу; **раскpыть скóбки** кашааны ачуу; **вынести за скóбки** кашаанын сыртына чыгаруу; **в скóбках** 1) кашаанын ичинде; 2) *перен.* кашаанын ичинде, кеп арасында, кеп арасына кыстырып; *4. (способ стрижки)* скобка (*чачты тегиздөөнүн бир түрү*).

СКОБЛИТЬ *несов. что (напр. доску)* кыруу, сүрүү.

СКОБЯНОЙ *ая, -ое скобяные изделия* темирден жасалган майда-барат буюмдар.

СКОВАННОСТЬ *жс.* эркиндиктин жоктугу, аракеттин шамдагай эместиги, кол байлангандык.

СКОВАТЬ *сов. 1. что (выковать)* согуу, согуп жасоо, ширетип жасоо; *кузнéц скoвáл подкóву уста така соку; 2. что (соединить ковкой)* согуп бириктирүү; **сковать болты** болтторду согуп бириктирүү; *3. кого-что, перен. (сблизить)* жакындаштыруу; **дpúжба нáкрепко скoвáла их** достук аларды абдан жакындаштырды; *4. кого-что (заключить в оковы)* кишен салып коюу, кишендеп коюу;

5. кого-что, перен. (лишить свободы действий) жылдырбай салуу, кыймылдатпай коюу, матап туруу; **сковать силы противника** душмандын күчүн жылдырбай салуу; **ýжас скoвáл мeня** коркунуч мени жылдырбай салды, коркуп шалдайып калдым; **морóз скoвáл рéку** суук дарыяны муз менен каптады.

СКОВОРОДА *жс.* таба.

СКОВОРОДКА *жс. разг. см. сковорода.*

СКОВОРОДНИК *м.* таба кармагыч (*ысык табаны илип ала турган нерсе*).

СКОВЫВАТЬ *несов. см. сковать.*

СКОВЫРИВАТЬ *несов. см. скovyрнúть.*

СКОВЫРНУТЬ *сов. что, разг.* чукуп алуу, тырмап алуу.

СКОВЫРЯТЬ *сов. см. скovyрнúть.*

СКОК I *м. 1. (скакание)* чуркоо, жүгүрүү, секирүү, чабуу, ыргуу; *2. (на лошади)* ат менен чабуу, атка чабуу, таскактатуу.

СКОК II *в знач. сказ. разг.* бир мертебе секирүү, ыргуу, жылт коюу; **в окнó скок!** терезеден жылт койдун!

СКОЛАЧИВАТЬ *несов. см. сколотить.*

СКОЛАЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. сколотиться; 2. страд. к сколачивать.*

СКОЛОК *м. 1. (осколок)* сынык, майда сынык; *2. (наколотый узор)* чегип түшүрүлгөн узор, кооздук (*ийненин учу менен чегип түшүрүлгөн сайманын сүрөтү*); *3. перен. (подобие чего-л.)* калып (*бир нерсенин копиясы; окшоштук*).

СКОЛОПЕНДРА *жс. зоол.* сколопендра (*көп буттуулар түркүмүнө жатуучу заардуу кибир жаныбар*).

СКОЛОТИТЬ *сов. что 1. (сделать)* аштап жасоо (*мис. тактайлардан ящикти*); *2. (сбить вместе)* уруп тыгыздоо (*мис. эбинен ажыраган үстөлдү*); *3. (сбить, снять)* уруп чыгаруу (*мис. бочкадан алкакты*); *4. перен. разг. (организовать)* уюштуруу; **сколотить крепкий коллектив** мыкты коллектив уюштуруу; *5. перен. разг. (накопить)* жыйноо, чогултуу; **сколотить порядочную сýмму денег** бир кыйла акча жыйнап алуу.

СКОЛОТИТЬСЯ *сов. 1. (соединиться)* урулуп тыгыздалуу (*мис. ажырап кеткен полдун урулуп тыгыздалышы*); *2. (спасть под ударами)* уруп чыгарылуу (*мис. бочкадан алкак*).

СКОЛОТЬ I *сов. что (отколоть)* жарып алуу, жарып түшүрүү, чагып алуу; **сколоть кусок льда** бир кесек музду жарып алуу (*чагып алуу*).

СКОЛОТЬ II *сов. что 1. (соединить прикалывая)* төөнөө, төөнөп бекитүү, төөнөп кошуу; **сколоть вóрот булáвкой** жаканы төөнөгүч менен төөнөп бекитүү; *2. (скопировать накалыванием)* сайгылап көчүрүү, түшүрүү (*сүрөттү, сайманы, түрдү*); **сколоть узор** сайманы (*сайма үлгүсүн*) сайгылап көчүрүп алуу.

СКОЛОТЬСЯ I *сов. (отколоться)* жарылып алынуу, жарылып түшүрүлүү, чагылып алынуу (*мис. муз*).

СКОЛОТЬСЯ II *сов. (соединиться прикалыванием)* төөнөлүп бекилүү, төөнөлүп кошулуу.

СКОЛУПНУТЬ *сов. что, прост.* чукуп алуу, тырмап алуу; **сколупнуть болячку** жараны чукуп алуу, жараны тырмап алуу.

СКОЛЬ *нареч. уст.* эң эле, абдан; **сколь радостно ему было вернуться домой** үйүнө кайтып келүү ал үчүн абдан кубанычтуу болду.

СКОЛЬЖЕНИЕ *ср.* жылмышуу, жылуу, жылгаяктоо, тайгалануу, тайгалоо; **скольжение на крыло** *ав.* бир жакка (бир жак капиталга карата) кыйшаюу (самолёт жөнүндө).

СКОЛЬЗИТЬ *несов.* 1. жылмышуу, жылуу, жылгаяктоо, тайгалануу; 2. *перен.* сыйпап өтүү, бир калыпта каалгып жылуу (*мис. жылып бараткан айдын нуру*); **скользить глазами по строчкам** жазылган жазууларга көз жүгүртүп чыгуу.

СКОЛЬЗКИЙ, ая, -ое 1. (*о поверхности*) тайгак, жылмышкак, жылма; **скользкий лёд** тайгак муз; 2. *перен.* (*неустойчивый, ненадёжный*) туруксуз, ишенимдүү эмес, ишенүүгө болбой турган; **вступить на скользкий путь** ишенимдүү эмес жолго түшүү, туруксуз жолго түшүү; 3. *перен.* (*двусмысленный*) эки учтуу, эки маанинин четин чыгара турган; **скользкое выражение** эки учтуу болуп айтылган сөз, эки маанинин четин чыгара турган сүйлөм.

СКОЛЬЗНУТЬ *однокр.* 1. жылмышуу, тайгалануу; 2. *перен.* сыйпап өтүү; **его взгляд скользнул по моему лицу** анын көзү менин бетиме бир аз токтоло калды; 3. *перен.* (*незаметно пройти*) жылт коюу; **он скользнул в дверь** ал эшикке жылт койдү.

СКОЛЬЗЯЩИЙ ая, -ее 1. *прич. от скользить*; 2. *прил.* (*меняющийся*) өзгөрүлүүчү, алмашылуучу; **скользящая шкала** өзгөрүлүүчү шкала.

СКОЛЬКО 1. *нареч. вопр. и относ. (как много)* канча, нече; **сколько это стоит?** бул канча турат?; **сколько душе угодно** тилегенче, каалаганча; 2. *нареч. (в какой мере, насколько)*; **сколько я знаю, вы завтра уезжаете** мен билгенге караганда, сиз эртең кетесиз; 3. *мест. вопр. и относ.* канча, нече; **в скольких томах это сочинение?** бул чыгарма нече том?; **сколько лет, сколько зим!** *разг.* нече жыл, нече ай! (*көрүшпөдүк*).

СКОЛЬКО-НИБУДЬ *нареч.* мейли канча болсо, канча болбосун, бир аз.

СКОМАНДОВАТЬ *сов.* команда берүү.

СКОМБИНИРОВАТЬ *сов. что* 1. комбинациялоо, аралаштыруу, кураштыруу, айкалыштыруу, кошуу (*мис. түстөрдү*); 2. *разг. (построить комбинации)* комбинация жасоо, урунуштуруу, эптеширүү, бирөөнүн тебетейин бирөөгө кийгизүү.

СКОМКАТЬ *сов. что* 1. ушалоо, уйпалоо, бырыштыруу; 2. *перен. разг.* андан-мындан алып, кыскарта салып, берекесин кетирүү (*мис. докладдын, аңгеменин*).

СКОМКАТЬСЯ *сов. разг.* уйпалануу, бырышуу; **бельё скомкалось в чемодане** ич кийим чемоданда жатып бырышып калды.

СКОМОРОХ *м.* 1. *ист.* скоморох (*Байыркы Руста* – бир өзү музыкант, ырчы жана актёр болуп кыдырып ойноп жүргөн адам); 2. *перен. разг.* **маскарапоз**.

СКОМОРОШЕСТВО *ср.* 1. скоморочулук (*Байыркы Руста* – скоморохтун кесиби); 2. *перен. разг.* (*шутовство*) маскарапоздук.

СКОМОРОШНИЧАТЬ *несов. разг.* маскарапоздук кылуу, маскарапоздорчо жүрүү.

СКОМПИЛИРОВАТЬ *сов. что* компиляциялоо, компиляция кылуу (*материалдарды башка бирөөлөрдүн изилдөөлөрү боюнча жазуу, өзүнөн эч нерсе кошпой жазуу, айтуу*).

СКОМПЛЕКТОВАТЬ *сов. что* комплекттөө, комплект түзүү; **скомплектовать группу учащихся** окуучулар тобун комплекттөө.

СКОМПОНОВАТЬ *сов. что* компоновкалоо (*айрым элементтерден бүтүн нерсе түзүү*); **скомпоновать газетную полосу** газетанын полосасын компоновкалоо.

СКОМПРОМЕТИРОВАТЬ *сов. кого-что* жаман аттуу кылуу, беделин түшүрүү, абийирин кетирүү, көпчүлүк алдында жаман атка кондуруу.

СКОНСТРУИРОВАТЬ *сов. что* конструкциялоо.

СКОНФУЖЕННЫЙ ая, -ое 1. *прич. от сконфужить*; 2. *прил.* уялган, бети чымыраган.

СКОНФУЗИТЬ *сов. кого, разг.* уялтуу, уяткылуу, уятка калтыруу, бетин чымыратуу, сүрдөтүү, аптыктыруу.

СКОНФУЗИТЬСЯ *сов.* уялуу, уялып калуу, сүрдөө, сүрдөп кетүү.

СКОНЦЕНТРИРОВАТЬ *сов. 1. кого-что (в одном месте)* концентрациялоо, концентрация кылуу, топтоо, чогултуу; 2. *что, перен. (напр. внимание)* концентрациялоо, коюу, топтоо, жыйноо, буруу; 3. *что, хим.* концентрациялоо, коюлтуу; 4. *что, горн.* концентрациялоо (*кендин составын жакшыртуу*).

СКОНЦЕНТРИРОВАТЬСЯ *сов. 1. (сосредоточиться)* концентрациялануу, топтолуу, топтошуу, топтоштуруу, чогулуу, чогултулуу; 2. *хим.* концентрациялануу, коюулануу.

СКОНЧАНИЕ *ср.:* до **скончания века** түбөлүк, түбөлүккө.

СКОНЧАТЬСЯ *сов.* өлүү, каза болуу, дүйнөдөн кайтуу.

СКОПЕЦ *м.* бычмал (*бычылган киши*).

СКОПИДОМ *м. разг.* колу ачык эмес, зыкым.

СКОПИДОМНИЧАТЬ *несов. разг.* колу ачык эместик кылуу, зыкымдык кылуу.

СКОПИДОМСТВО *ср. разг.* колу ачык эместик, зыкымдык.

СКОПИРОВАТЬ *сов. 1. что* көчүрүү (*бир нерсенин копиясын алуу*); 2. *кого-что, перен.* тууроо (*мис. бирөөнүн жүрүшүн*).

СКОПИТЬ *сов. что, чего (накопить)* чогултуу, чогултуп алуу, жыйноо (*мис. акчаны*).

СКОПИТЬСЯ *сов.* чогулуу, жыйылуу, үймөлөктөшүү; **у входа в театр скопилось много народа** театрдын эшигинин алдына көп эл чогулду.

СКОПИЩЕ *ср.* топ эл, үймөлөктөгөн эл.

СКОПЛЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) чогулуу, жыйылуу, үймөлөктөө; 2. (*множество*) чогулган, жыйылган, үймөлөктөгөн; **скопление народа** чогулган эл, үймөлөктөгөн эл.

СКОПЛЯТЬ *несов. см. скопить*.

СКОПЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. скопиться*; 2. *страд. к скопять*.

СКОПНИТЬ *сов. что* чөмөлөлөө, чөмөлө салуу; **скопить сено** чөптү чөмөлөлөө.

СКОПОМ *нареч. разг. (сообща)* чогуу бойдон, баары чогуу.

СКОРБЕТЬ *несов. о ком-чём* кайгыруу, кайгылануу, аза тартуу.

СКОРБНО *нареч.* кайгырып, аза тартып; **скорбно склонить голову** кайгырып башын ийүү.

СКОРБНЫЙ, ая, -ое кайгылуу, камыккан, аза тарткан.

СКОРБУТ *м. см. цинга*.

СКОРБЬ *ж.* кайгы, капа, аза.

СКОРЕЕ 1. *сравн. ст. от прил. скорый и нареч. скоро* батыраак, тезирээк, ылдамыраак; 2. *нареч. (лучше, предпочтительнее)* андан көрө,...-дан көрө,... көрөкчө; он *скорее умрёт, чем сдаётся* колго түшкөндөн көрө ал өлөт; 3. *нареч. (вернее, ближе)* көбүнчө, чынында; он *скорее похож на мать, чем на отца* атасына караганда, ал көбүнчө энесине окшош; *скорее всего* разг. го дейм, чынында да.

СКОРЛУПА *жс.* кабык (*мис. жаңгактын, жумуртканын кабыгы*); *замкнуться в своей скорлупе* (*в свою скорлупу*) өзүнүн таламы менен чектелүү, өз үңкүрүндө түнт өмүр өткөрүү.

СКОРМИТЬ *сов. кого-что* жедирүү, жем-чөптү же-дирип бүтүрүү.

СКОРНЯЖИТЬ *несов.* 1. *что (выделявать шкуру на мех)* терини иштеп мех кылып чыгаруу; 2. *(заниматься ремеслом скорняка)* скорняктын кесибин кылуу.

СКОРНЯЖНИЧАТЬ *несов. см. скорняжить* 2.

СКОРНЯЖНЫЙ, ая, -ое *скорняк-ка т.*; скорняк-тык; *скорняжное дело* скорняктык иш.

СКОРНЯК *м.* скорняк (*терини мех кылып иштетүү жагынан специалист*).

СКОРО *нареч.* 1. (*быстро*) тез, бат, ылдам; он *пишет скоро* ал тез жазат; 2. (*в ближайшем будущем*) жакында; жакын арада; *скоро я уеду* жакында мен кетемин; 3. (*в короткий срок*) бат, тез, кыска убакыттын ичинде; *мы скоро добрались до места назначения* биз бара турган жерибизге бат эле жеттик; *как скоро или коль скоро* эгер, эгерде, болгондон кийин.

СКОРОГОВОРКА *жс.* 1. (*быстрая речь*) тез сүйлөө, быдылдап сүйлөө; 2. (*трудно произносимое сочетание слов*) жаңылтмач (*мис. олурайба!, олураярыңа олурай!*).

СКОРОМНЫЙ, ая, -ое *церк.* 1. орозодо желбей турган (*христиандар дининде - орозодо желбей турган тамак*; *мис. эт, жумуртка, сүт*); 2. *в знач. суц. ср.* орозодо желбей турган тамак.

СКОРОПАЛИТЕЛЬНО *нареч. разг.* өтө эле шашып, эң эле шашып; он *так скоропалительно уехал* ал эң эле шашып кетип калды.

СКОРОПАЛИТЕЛЬНОСТЬ *жс. разг.* өтө эле шашкандык, эң эле шашкандык.

СКОРОПАЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *разг.* өтө эле шашкан, эң эле шашкан; *скоропалительный ответ* өтө эле шашып берген жооп.

СКОРОПЕЧАТНЫЙ, ая, -ое *полигр.* тез баскыч; *скоропечатная машина* тез баскыч машина.

СКОРОПИСЬ *жс.* тез жазуу (*орустардын байыркы жазуусунун бир түрү*).

СКОРОПОДЪЕМНИК *м.* скороподъемник (*тез көтөрө турган механизм*).

СКОРОПОДЪЕМНОСТЬ *жс. ав.* самолёттун асманга көтөрүлүү тездиги.

СКОРОПОРТЯЩИЙСЯ, аясы, -еясы тез бузулма, бат бузулма, ылдам бузулуп кетме (*азык*).

СКОРОПОСТИЖНО *нареч.* мурт; он *скоропостижно скончался* ал мурт өлдү.

СКОРОПОСТИЖНЫЙ, ая, -ое мурт; *скоропостижная смерть* мурт өлүм.

СКОРОПРЕХОДЯЩИЙ, ая, -ея (*непродолжительный*) тез өтмө, бат өтмө, бат унутулуучу; *скоропременно печаль* тез өтмө (*бат унутулуучу*) кайгы.

СКОРОСПЕЛКА *жс. разг.* бат бышуучу, эрте бышуучу; *груша-скороспелка* эрте бышуучу алмурут.

СКОРОСПЕЛЫЙ, ая, -ое 1. (*быстро созревающий*) тез бышуучу, эрте бышуучу, бат жетилүүчү; *скороспелые яблоки* эрте бышуучу алма; 2. *перен. разг.* толук ойлонулбаган, шашылыш болгон, ары-бери эле иштеле койгон; *скороспелый вывод* толук ойлонулбай жасалган корутунду.

СКОРОСТНИК *м.* скоростник (*машины, паровозу ж.б. тез жүргүзүүчү жана да тез метод менен иштөөчү специалист*); *машинист-скоростник* паровозду тез айдоочу машинист.

СКОРОСТНОЙ, ая, -ое чоң тездик менен иштөөчү (*жүргүзүлүүчү*), тездик менен аракет кылуучу; *скоростной самолёт* тез учуучу самолёт; *скоростное строительство* тездик менен жүргүзүлүүчү курулуш.

СКОРОСТРЕЛЬНЫЙ, ая, -ое тез атар; *скорострельная пушка* тез атар замбирек.

СКОРОСТЬ *жс.* 1. (*быстрота движения*) тездик, ылдамдык; *средняя скорость физ.* орто ылдамдык; *скорость резания тех.* кесүүнүн тездиги; *развивать скорость* ылдамдыкты күчөтүү; 2. *ж.-д. (быстрота доставки)* жүрүш, ылдамдык; *груз большой скорости* чоң ылдамдык менен жөнөтүлгөн жүк; *груз малой скорости* акырын жүрүү менен жөнөтүлгөн жүк.

СКОРОШИВАТЕЛЬ *м. канц.* ылдам тиккич (*ичине кагаз тигилүүчү папка*).

СКОРОТАТЬ *сов. что, разг.* узун жолду кыскартуу (*мис. иши кылып убакыт өткөрүү*); *скоротать дни* жашамыш болуп күн өткөрүү.

СКОРОТЁЧНЫЙ, ая, -ое тез (*бат*) өтмө, ылдам өтмө; *скоротёчная чахотка* разг. бат өтмө туберкулёз, өлүмгө бат алып баруучу туберкулёз.

СКОРОХОД *м.* 1. тез жүргөн адам, ылдам жүргөн адам, күлүк адам; 2. *ист. скороход (атчан бараткан господиндин жанында жөө жүрүүчү кызматчы)*; *сапоги-скороходы фольк.* кереметтүү өтүк (*бул өтүктү кийген адам эң эле алыс жерге заматта эле барып калат имиш*).

СКОРПИОН *м.* чаян (*заардуу жөргөмүш*).

СКОРЧИТЬ *сов. что, разг.* жыйрылтуу, жыйрылтып үрпүйтүү, куруштуруу; *скорчить рожу* бети-башты жүй-үрүү.

СКОРЧИТЬСЯ *сов. разг.* жыйрылуу, жыйрылып үр-пүйүү, курушуу.

СКОРЫЙ, ая, -ое 1. (*быстрый*) тез, бат, ылдам; *скорым шагом* ылдам кадам менен, шыпылдай басып; *скорый поезд* скорый поезд, бат жүрүүчү поезд; 2. (*близкий по времени*) тез, жакын; *в скором времени* жакын аранын ичинде; *до скорого свидания* тез арада көрүшкөнчө; *мы ожидаем его скорого приезда* биз анын тез келишин күтүп турабыз; *скорая помощь мед.* *скорая помощь*, медициналык тез жардам; *на скорую руку* разг. ары-бери, бат эле.

СКОСИТЬ I *сов. что* чаап бүтүрүү; *скосить десять гектаров люцерны* он гектар бедени чаап бүтүрүү.

СКОСИТЬ II *сов.:* *скосить глаза* көздү чалырайтуу, көздү чалыйтуу.

СКОСТИТЬ *сов. что, прост.* кемитүү, түшүрүү.

СКОТ *м.* 1. *собир.* мал; *племенной скот* асыл тукумдуу мал; 2. *см. скотина* 2.

СКОТИНА 1. *ж. собир. разг. (скот)* мал (үй айбанда-ры); 2. *м. и ж. бран.* айбан, ит.

СКОТНИК *м.* малчы, малды кароочу.

СКОТНИЦА *женск. р. к скотник.*

СКОТНЫЙ, ая, -ое *скот 1-ге т.*; **скотный двор** мал-кана, мал короо.

СКОТОБОЕЦ *м.* кушканадагы, мал союучу жайдагы жумушчу.

СКОТОБОЙНЫЙ, ая, -ое *скотобойное дело* мал союу иши.

СКОТОБОЙНЯ *ж.* кушкана.

СКОТОВОД *м.* мал чарбачы.

СКОТОВОДСТВО *ср.* мал чарбачылык.

СКОТОВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое *скотоводство-го т.*;

скотоводческий район мал чарба району.

СКОТОЗАГОТОВКИ *мн.* мал даярдоо.

СКОТОПРИГОННЫЙ, ая, -ое *скотопригонный двор* мал киргизилүүчү короо.

СКОТОПРОГОН *м.* мал айдап өтө турган жол.

СКОТОПРОМЫШЛЕННИК *м. уст.* мал менен ода кылуучу соодагер.

СКОТОПРОМЫШЛЕННОСТЬ *ж.* мал чарба өнөр жайы, чарбанын бир тармагы (*малды сатып алып союу үчүн семиртүү*).

СКОТОПРОМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое *скотопромышленность-ко т.*

СКОТСКИЙ, ая, -ое 1. *скот 1-ге т.*; 2. *перен. разг. (грубый, подлый)* айбан, ит.

СКОТСТВО *ср. разг.* айбандык, иттик.

СКРАДЫВАТЬ *несов. что (делать незаметным)* жашыруу, жабуу.

СКРАДЫВАТЬСЯ *несов. 1. (делаться незаметным)* жашырынуу, жашырылуу; 2. *страд. к скрадывать.*

СКРАСИТЬ *сов. что* көңүлгө бир аз төтөп болуу, көңүлүн жай кылуу, көңүлүн жайкап туруу.

СКРАСИТЬСЯ *сов. көңүлү жайланып калуу, жайланып жакшы болуу, көңүлү тынуу.*

СКРАШИВАТЬ *несов. см. скрасить.*

СКРАШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. скраситься; 2. страд. к скрашивать.*

СКРЕБКОВЫЙ, ая, -ое *кыргыз; скребковые транспортеры* *горн.* кыргыз транспортёрлер (*тоонун, жолдун бетин кыруучу*).

СКРЕБНИЦА *ж.* ат тарак.

СКРЕБОК *м.* кыргыз.

СКРЕЖЕТ *м. 1. (действие)* тиш кычыратуу, тиш качыратуу; 2. (*звук*) кычыроо, качыроо; **скрежет автомобилей** *автомобиль тормозунун кычырашы; делать что-л. со скрежетом зубным* бир нерсени өзү каалабай, кыжыры келип жатып иштөө; бир нерсени тишин кычыратып жатып иштөө (*айласыздан*).

СКРЕЖЕТАТЬ *несов.* тиш кычыратуу, тиш качыратуу.

СКРЕПА *ж. (заклёпка)* кадоо, кадооч.

СКРЕПЕР *м.* скрепер (1. *тех. жер казуучу машина-нын бир түрү; 2. горн. руданы жана көмүрдү бир жерден экинчи жерге которуштуруу жана аларды вагонетка-ларга салуу үчүн канатта жылып жүрүүчү сузгуч*).

СКРЕПИТЬ *сов. что чем 1. (соединить)* бирикти-рип бекитүү, эптештирүү; **скрепить рельсы гайками** *рельсаларды гайкалар менен бекитүү; 2. (удостоверить)*

күбөлөндүрүү, ырастоо; скрепить договор подписями *договорду кол коюу менен ырастоо; 3. перен.* бекемдөө, ишендирүү; **скрепить дружбу клятвой** *достукту ант менен бекемдөө; скрепя сердце* *аргасыздан, кынжылып туруп.*

СКРЕПИТЬСЯ *сов.* бекитилүү, биригүү; **бруссы хоро-шо скрепились** *брустар жакшы бекитилди.*

СКРЕПКА *ж.* кыстыргыч (*кагазды бири-бирине кы-стыра турган төөнөгүч*).

СКРЕПЛЕНИЕ *ср. 1. бириктирүү, эптештирүү; скрепление листов* *барактарды бириктирүү; 2. (удосто-верение)* *күбөлөндүрүү, күч берүү, бекитүү; скрепле-ние договора* *договорду бекитүү (мис. кол коюп); 3. тех. (скрепа)* *кадоо, кадооч; 4. тех. (скрепленные части)* *ка-далган (бекитилген) бөлүктөр.*

СКРЕПЛЯТЬ *несов. см. скрепить.*

СКРЕПЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. скрепиться; 2. страд. к скреплять.*

СКРЕСТИ *несов. 1. кого-что (чесать, тереть чем-л.)* *тароо; скрести лошадь скребницей* *атты ат тарак менен тароо; 2. чаще безл. кого-что, перен.* *өйүү, кетирүү, тын-чсыздандыруу; у него скребло на сердце* *анын жүрөгү өйүдү; 3. разг. (царапаться)* *кытыратуу, тырмалап кыты-ратуу; мыши скребут* *чычкандар кытыратат.*

СКРЕСТИСЬ *несов.* тырмалап кытыратуу; **под шка-фом скребется мышь** *шкафтын астында чычкан тырмап кытыратып атат; собака скреблась за дверью* *ит эшикти тырмалап кытыратты.*

СКРЕСТИТЬ *сов. 1. что (сложить крест-накрест)* *каршы-терши коюу, кайчылаштыруу; скрестить на гру-ди руки* *колду көкүрөккө каршы-терши коюу; 2. что, перен. (противопоставить)* *кагылыштыруу, бири-би-рине каршы коюу; скрестить интересы противников* *душмандардын таламдарын кагылыштыруу; 3. кого-что, биол. (о растениях, животных)* *аргындаштыруу.*

СКРЕСТИТЬСЯ *сов. 1. кайчылашуу (мис. эки жол); 2. перен. (столкнуться)* *карама-каршы келүү, кагылы-шуу, бири-бирине каршы келүү; их интересы скрести-лись* *алардын таламдары карама-каршы келди; 3. биол. (о растениях, животных)* *аргындашуу; 4. (о языках)* *ара-лашуу, катышуу.*

СКРЕЩЕНИЕ *ср. 1. см. скрещивание; 2. (место)* *кайчылашкан жери; на скрещении дорог* *жолдордун кайчылашкан жеринде.*

СКРЕЩИВАНИЕ *ср. 1. каршы-терши коюу, кайчы-лаштыруу; 2. биол. аргындаштыруу (айбан, өсүмдүктөр жөнүндө); 3. (языков)* *аралашуу, катышуу.*

СКРЕЩИВАТЬ *несов. см. скрестить.*

СКРЕЩИВАТЬСЯ *несов. 1. см. скреститься; 2. страд. к скрещивать.*

СКРИВИТЬ *сов. что, разг.* майрытуу, кыйшатуу.

СКРИВИТЬСЯ *сов. разг.* майрыноу, кыйшаюу; **каб-луки скривились** (*бут кийимдин*) *такалары майрыйып калды.*

СКРИЖАЛЬ *ж. 1. церк. (библейская)* *лоок (диний сөздөр жазылган тактай, таблица); 2. перен. скрижаль* (*кандайдыр идеялардын, эстен чыкпас окуялардын жа-зылышы, ал жөнүндөгү эстеликтер сакталуучу жай*); **скрижали истории** *тарыхтын скрижалдары.*

СКРИП *1 м. 1. (действие)* *чыйкылдоо, кычыроо, кычыратуу; 2. (звук)* *чыйкылдак, кычырак.*

СКРИП II *в знач. сказ.* чыйк-чыйк, кычыр-кычыр; **дверь** – скрип эшик кычыр-кычыр этти.

СКРИПАЧ *м.* скрипкачы.

СКРИПАЧКА *женск. р. к скрипач.*

СКРИПЕНИЕ *ср. (действие)* чыйкылдоо, кыйчылдоо, кычыроо; **скрипение колёс** дөңгөлөктөрдүн кыйчылдашы.

СКРИПЕТЬ *несов. 1. (издавать скрип)* чыйкылдоо, кычыроо, кычыратуу; **скрипеть зубами** тиш кычыратуу; **2. перен. разг.** эптеп күн көрүү (*мис. кары киши*).

СКРИПИЧНЫЙ ая, -ое **скрипка-га т.;** **скрипичный мастер** скрипка устасы; **скрипичная партия** скрипка партиясы (*оркестрде скрипкада ойнолуучу бөлүк*).

СКРИПКА *жс.* скрипка, кыл кыяк; **первая скрипка** 1) (*напр. в оркестре*) биринчи скрипка; 2) *перен.* мык чегер; **играть первую скрипку** 1) биринчи скрипкада ойноо; 2) *перен.* мык чегер болуу.

СКРИПНУТЬ *однокр.* чыйк этүү, кычыр этүү.

СКРИПУЧИЙ ая, -ее чыйылдак, чыйкылдак, кычырак; **скрипучее перо** чыйкылдак калем уч.

СКРОИТЬ *сов. что* бычуу, кийим бычуу.

СКРОМНИК *м. разг.* уялчаак, токтоо, жөнөкөй, уят-сыйыттуу.

СКРОМНИЦА *женск. р. к скромник.*

СКРОМНИЧАТЬ *несов. разг.* оор басырыктык кылуу, токтоолук кылуу.

СКРОМНО *нареч. 1. (сдержанно)* оор басырык менен, токтоо; **2. (стыдливо)** уялып, уят-сыйыттуу; **3. жупуну, жөнөкөй; он держится очень скромно** ал өзүн эң жөнөкөй тутат; **4. (умеренно)** анчалык көп эмес, анчалык чоң эмес.

СКРОМНОСТЬ *жс. 1. (сдержанность)* оор басырыктык, кокурайбагандык, токтоолук; **2. (стеснительность, стыдливость)** уялчаактык, уят-сыйыттуулук; **3. (просто-та)** жупунулук, жөнөкөйлүк.

СКРОМНЫЙ ая, -ое **1. (не хвастливый)** оор басырык, кокурайбаган, токтоо; **2. (стеснительный, стыдливый)** уялчаак, уят-сыйыттуу; **3. (простой)** жупуну, жөнөкөй (*мис. кийим*); **4. (умеренный, небольшой)** анчалык көп эмес, анчалык чоң эмес.

СКРУПУЛЁЗНОСТЬ *жс.* кыйкымчыл кылдаттык, эң эле тыкандык.

СКРУПУЛЁЗНЫЙ ая, -ое кыйкымчыл кылдат, эң эле тыкан.

СКРУТИТЬ *сов. 1. что* ороо, буроо, ийрүү, эшүү, чыйратуу; **скрутить папироску** папирос ороо; **2. кого-что (связать)** чырмоо, тадуу, байлоо; **3. кого, перен. разг. (обессилить)** алсыратуу, күчүн кетирүү; **болёзнь его скрутила** оору аны алсыратты.

СКРУТИТЬСЯ *сов.* оролуу, буралуу, ийрилүү, эшилүү, чыйратылуу.

СКРУЧИВАТЬ *несов. см. скрутить 1, 2.*

СКРУЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. скрутиться; 2. страд. к скручивать.*

СКРЫВАТЬ *несов. см. скрыть.*

СКРЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. скрыться; 2. (прятаться)* жашырынуу, көрүнбөй жүрүү; **3. перен.** жашырын болуу, маалымсыз болуу, артында кандайдыр бир сыр болуу; **что скрывается за его словами?** анын сөзүнүн аржагы эмне (*кандай сыры бар*)?; **4. страд. к скрывать.**

СКРЫТНИЧАТЬ *несов. разг.* сырын ичине сактоо, сырын жашыруу.

СКРЫТНОСТЬ *жс.* ачык эместик, түнттүк.

СКРЫТНЫЙ, ая, -ое ачык эмес, түнт.

СКРЫТЫЙ ая, -ое **1. прич. от скрыть; 2. прил. перен. (незаметный, тайный)** ички, жашырын; **скрытый смысл слов** сөздөрдүн ички мааниси; **скрытая теплота физ.** жашырын жылуулук (*буюмдун бир абалдан экинчи абалга өтүү процессине жумиалуучу жылуулук*; *мис. суюктуктун бууга өтүшүндө*).

СКРЫТЬ *сов. 1. кого-что (спрятать)* жашыруу, жашырып коюу, катуу, катып коюу; **2. что, перен. (не обнаружить)** айтпоо, айтпай коюу, жашыруу, жашырып коюу, билдирбөө; **скрыть свою радость** өзүнүн кубанычын билдирбөө.

СКРЫТЬСЯ *сов. 1. (спрятаться)* жашырынуу; **2. (исчезнуть из поля зрения)** жок болуп кетүү, качып жүрүү; **3. перен. (стать недоступным для наблюдения)** билинбөө жашырынуу; **от него ничего не скроется** андан эч нерсени жашыра албайсың.

СКРЮЧЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от скрючить; 2. прил.** майрыып калган, тырышып калган, карышып калган.

СКРЮЧИВАТЬ *несов. см. скрючить.*

СКРЮЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. скрючиться; 2. страд. к скрючивать.*

СКРЮЧИТЬ *сов. кого-что, разг.* майрыйтып коюу, тырыштырып салуу, карыштыруу; **судорогой скрючило пальцы** тарамыш түйүлүп, бармактар тырышып калды.

СКРЮЧИТЬСЯ *сов. разг.* курушуп калуу, бүрүшүп калуу, карышуу; **он скрючился от боли** ооругандан ал бүрүшүп калды.

СКРЯГА *м. и жс.* катуу баш, сараң, битиреген.

СКРЯЖНИЧАТЬ *несов. разг.* катуу баштык кылуу, сараңдык кылуу, битирөө.

СКРЯЖНИЧЕСТВО *ср. разг.* катуу баштык, сараңдык, битирегендик.

СКУДЕТЬ *несов.* азая баштоо, кемий баштоо, начар боло баштоо; **запасы не скудеют** запастар кемибейт.

СКУДНОСТЬ *жс. см. скудость.*

СКУДНЫЙ, ая, -ое начар, берекесиз, жарытпаган, аз.

СКУДОСТЬ *жс.* начардык, берекесиздик, жарытпагандык, аздык.

СКУДОУМИЕ *ср.* кем акылдык.

СКУДОУМНЫЙ, ая, -ое кем акыл; **скудоумный человек** кем акыл адам.

СКУКА *жс.* зеригүү, эригүү; **от скуки** зериккенден.

СКУЛА *жс.* бет сөөгү.

СКУЛАСТЫЙ ая, -ое бет сөөгү чоң.

СКУЛИТЬ *несов. 1. (о собаке)* кыңшылоо, кыңылдоо; **2. перен. разг. (плакаться, ныть)** ыйлактоо.

СКУЛЬПТОР *м.* скульптор (*скульптура жагынан специалист*).

СКУЛЬПТУРА *жс.* скульптура (**1. жабыштыруу, кесүү, аюу жолу менен көркөм нерсе жасоо** чеберчилиги; **2. скульптура чыгармалары**).

СКУЛЬПТУРНЫЙ ая, -ое **скульптура-га т.;** скульптуралык; **скульптурная мастерская** скульптура мастерскаясы.

СКУМБРИЯ *жс.* скумбрия (*кичирээк балыктын бир түрү*).

СКУНС *м.* скунс (**1. териси кымбаттуу жаныбардын бир түрү; 2. ушул айбандын териси**).

СКУ́НСОВЫЙ, ая, -ое *скунс-ко т.*; **ску́нсовый** мех скунс териси.

СКУПА́ТЬ *несов. см. скупить.*

СКУПЕРДЯ́Й *м. прост.* сараң, катуу баш, битиреген.

СКУПЕ́Ц *м.* сараң, катуу баш, битир.

СКУПИ́ТЬ *сов. кого-что* сатып алуу (*ал кимден*).

СКУПИ́ТЬСЯ *несов.* сарандык кылуу, катуу баштык кылуу, битирөө; **он не скупился на похвалы** ал аябай мактады.

СКУ́ПКА *ж.* сатып алуу (*ар кимден*).

СКУ́ПО *нареч. 1.* сарандык менен, катуу баштык менен; **ску́по расхóдовать срéдства** каражатты сараңдык менен сарп кылуу; **2. перен. (недостаточно)** байкабастык менен, көңүлдөнбөй, жетердик эмес, жетиштүү эмес; **ósенью sólнце ску́по грéет** күзүндө күн жетиштүү жылыпайт.

СКУПО́Й ая, -ое **1.** сараң, катуу баш, бите карын; **2. перен. (недостаточный)** жарыбаган жарытпаган; **скупой свет лампы** лампанын үлпүлдөгөн жарыгы; **3. кратк. ф. (сдержанный)** аяңган, тартынчаак; **он скуп на слова́** ал сөзгө сараң неме.

СКУПО́СТЬ *ж.* сарандык, катуу баштык, бите карындык, аягандык.

СКУПО́ЧНЫЙ ая, -ое *скупка-га т.*; сатып алуучу (*ар кимден*); **ску́почный пункт** сатып алуучу пункт.

СКУ́ПЩИК *м.* сатып алуучу (*ар кимдеи*).

СКУ́ФЬЯ *ж. 1. церк.* монах шапкасы; **2. уст. (тюбейка)** топу, такыя.

СКУЧА́ТЬ *несов. 1.* эригүү, зеригүү, зарыгуу; **2. по ком-чём, по кому-чему** сагынуу; **скупать по друзья́м** досторду сагынуу.

СКУЧА́ЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от скупать;** **2. прил.** эриккен, эригип отурган; **скупя́ющий взгляд** эриккен көз караш.

СКУ́ЧЕННОСТЬ *ж.* жыштык, калыңдык.

СКУ́ЧЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от скупить;** **2. прил.** жыш, калың; **ску́ченное населéние** жыш отурукташкан эл.

СКУ́ЧИВАТЬ *несов. см. скупить.*

СКУ́ЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. скупиться;* **2. страд. к скупивать.**

СКУ́ЧИТЬ *сов. 1. что (собрать в кучу)* топтоо, жыйноо, чогултуу; **2. кого-что, разг.** көп чогултуу; **скупить много́ наро́ду в оди́ом помещéнии** бир үйгө көп адам чогултуу.

СКУ́ЧИТЬСЯ *сов. разг. 1. (собраться в кучу)* топтошуу, чогулуу, жыйылуу; **2. (разместиться в тесноте)** тыгылышуу; **в ко́мнате ску́чилось много́ наро́ду** бөлмөдө көп адам чогулуп тыгылышып калышты.

СКУ́ЧНО **1. нареч.** көңүлсүз, кызык эмес; **ску́чно рассказы́вать** кызык эмес кылып айтуу; **2. безл. в знач. сказ.** көңүлсүз, эриккендей; **здесь не ску́чно** бул жерде киши эрикпейт; **мне ску́чно** мен эригип турам.

СКУ́ЧНЫЙ, ая, -ое **1. (наводящий скуку)** эриктирме, зериктирме, жадатма; **2. (испытывающий скуку)** көңүлсүз, кабагы бүркөө; **что ты такой ску́чный?** сенин эмне кабагың бүркөө?

СКУ́ШАТЬ *сов. кого-что, разг.* жеш, жеп бүтүрүү.

СЛАБЕ́ТЬ *несов.* начарлоо, бошоо, алсыроо, басанчалоо, акырындоо; **вётер слабе́ет** шамал акырындап баратат.

СЛАБИ́ТЕЛЬНОЕ *ср. см. слабительный 2.*

СЛАБИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** ич алдыруучу; **слабительный порошок** ич алдыруучу порошок; **2. в знач. суиц. ср.** ич алдырма (*дары*).

СЛА́БИТЬ *несов. 1. безл. кого-что* ич өтүү; **ребёнка сла́бит** баланын ичи өтүп турат; **2. (о слабительном)** ич өткөрүү, ич алуу; **касто́ровое ма́сло сла́бит** касторка майы ичти алат.

СЛА́БНУТЬ *несов. разг. см. слабеть.*

СЛА́БО *нареч. 1. (нетуго, свободно)* бош, начар; **канат сла́бо натя́нут** канат бош тартылган; **2. (недостаточно, плохо)** начар; **он сла́бо рабо́тает** ал начар иштейт; **кни́га напи́сана сла́бо** китеп начар жазылган.

СЛАБОВО́ЛИЕ *ср.* мүнөзү боштук, кайраты жоктук.

СЛАБОВО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое мүнөзү бош, кайраты жок.

СЛАБОГРУ́ДЫЙ, ая, -ое өпкөсү начар.

СЛАБОДУ́ШИЕ *ср.* жумшак көңүлдүүлүк, кайратсыздык, оомалык.

СЛАБОДУ́ШНЫЙ ая, -ое жумшак көңүлдүү, кайратсыз, оома.

СЛАБОНЕ́РВНЫЙ, ая, -ое начар нервдүү, нервиси начар.

СЛАБОСИ́ЛИЕ *ср.* бейкаруулук, алы жоктук, күчсүздүк.

СЛАБОСИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. (о людях, животных)** бейкаруу, алы жок, күчү жок; **2. тех. (не мощный)** күчү аз; **слабоси́льный мото́р** күчү аз мотор.

СЛА́БОСТЬ *ж. 1. (недостаток силы, малосилие)* начардык, күчсүздүк, алсыздык; **сла́бость вётра** шамалдын начардыгы; **2. (недостаток физической силы)** бейкаруулук, алы жоктук; **больно́й почу́вствовал сла́бость** оору адам алынын жоктугун сезди; **3. перен. (пристрастие, влечение)** кумардык, бир нерседен өзүн токтото албастык; **у меня́ сла́бость к стиха́м** мен ырга кумармын; **4. перен. (недостаток энергии)** боштук, туруксуздук; **прояви́ть сла́бость** боштук кылуу.

СЛАБОУ́МИЕ *ср.* кем акылдык.

СЛАБОУ́МНЫЙ, ая, -ое кем акыл.

СЛАБОХА́РАКТЕРНОСТЬ *ж.* мүнөзү боштук.

СЛАБОХА́РАКТЕРНЫЙ, ая, -ое мүнөзү бош.

СЛА́БЫЙ, ая, -ое **1. (недостаточно сильный)** начар, күчсүз, алсыз, анчалык катуу эмес; **сла́бый уда́р** начар сокку; **сла́бое течéние** анчалык катуу эмес агын; **сла́бый го́лос** начар үн; **2. (болезненный, нездоровый)** начар, оорулуу, алы жок, бейкаруу; **сла́бый ребёнок** начар бала; **сла́бый желу́док** начар карын (*ич*), бат бузула турган карын (*ич*); **3. (незначительный)** аз; **сла́бая наде́жда** аз үмүт; **4. (лишённый твёрдости, устойчивости)** мүнөзү бош, кайраты жок, туруксуз; **сла́бая воля́** кайратсыз мүнөз; **5. (скудный)** аз, начар; **сла́бый свет** начар жарык; **6. (плохой, неискusstный)** начар, жаман; **сла́бая рабо́та** начар жумуш; **сла́бый контро́ль** начар контроль; **7. (не крепкий, не насыщенный)** коюу эмес, суюк, начар; **сла́бый чай** суюк чай; **сла́бый раство́р** суюк эритме; **8. (не тугой)** катуу эмес, бош; **сла́бая стру́на** бош струна, катуу тартылбаган струна; **сла́бая стру́нка или сла́бая сторона́** или **сла́бое ме́сто** кемчил, бош жери, начар жери.

СЛА́ВА *ж. 1. даңк, атак; сла́ва советским геро́ям!* советтик баатырларга даңк!; **2. (репутация)** атак, абийир, бедел; **хоро́шая (добра́я)** слава жакшы атак; **дурна́я (пло́хая)** слава жаман атак; **3. разг. (молва)** кабар, сөз, даңк;

о нём идёт сла́ва анын атагы (даңкы) чыгып жатат; на сла́ву разг. эң жакшы, абдан сонун, абдан мыкты; одна́ сла́ва, что... разг.... деген аты гана болбосо; одна́ сла́ва, что спортсме́н спортсмен деген аты гана болбосо.

СЛАВИСТ м. славист (славяндык филология боюнча окумуштуу, специалист).

СЛАВИСТИКА ж. см. славяноведение.

СЛАВИТЬ несов. кого-что 1. (воздавать хвалу) даңкын чыгаруу, мактоо, атагын чыгаруу; сла́вить геро́я баатырдын даңкын чыгаруу; 2. (величать песней) ыр менен куттуктоо; 3. разг. (порочить) беделин түшүрүү, жамандоо, ушак кылуу.

СЛАВИТЬСЯ несов. чем даңкы чыгуу, атагы чыгуу.

СЛАВНО 1. нареч. жакшы, мыкты, сонун; сла́вно порабо́тать мыкты иштөө; 2. в знач. сказ. жакшы; здесь сла́вно бул жерде жакшы.

СЛАВНЫЙ, ая, -ое 1. (пользующийся славой) даңктуу, атактуу; сла́вная да́та даңктуу дата; 2. разг. (приятный, милый) жакшы, жакшынакай, сонун; сла́вный че́ловек сонун адам.

СЛАВОСЛÓВIE ср. (чрезмерное восхваление) ыгы жок мактоо, обу жок мактоо.

СЛАВОСЛÓВИТЬ несов. кого-что ыгы жок мактоо, обу жок мактоо.

СЛАВЯ́НЕ мн. славяндар.

СЛАВЯНИ́ЗМ м. лингв. славянизм (славяндык эмес тилдердеги славяндык сөздөр же сүйлөмдөр – славян тилдеринен кирген сөздөр же сүйлөмдөр; орус тилине чиркөөлүк славяндык тилден кирген сөз же речтин обороту).

СЛАВЯНИ́Н м. славянин.

СЛАВЯ́НКА женск. р. к славянин.

СЛАВЯНОВЕ́ДЕНИЕ ср. славяноведение, славян таануу (славян тилдерин, маданиятын, тарыхын жана славяндардын турмушун изилдөөчү илимдердин жыйындысы).

СЛАВЯНОФÍЛ м. славянофил (славянофильствонун тарапкери).

СЛАВЯНОФÍЛЬСТВО ср. славянофильство (19 кылымдын ортосунда Россиядагы консервативдик улутчул агым).

СЛАВЯ́НСКИЙ ая, -ое славянин-ге т.; славяндык; сла́вянские язы́кй славян тилдери.

СЛАГÁЕМОЕ ср. мат. кошулуучу; сýмма е́сть ре-зультáт сло́жения слагáемых сумма – кошулуучуларды кошуунун натыйжасы.

СЛАГÁТЬ несов. см. сложить 4, 6.

СЛАГÁТЬСЯ несов. 1. см. сложиться 1, 2; 2. страд. к слагать.

СЛАД м.: с ним сла́ду нет разг. ал бой бербейт, тыюудан чыгып кетет.

СЛА́ДИТЬ сов. разг. 1. что (упорядочить, устроить) ондоо, түзөө, жөнгө салуу; 2. с кем-чем (справиться) колдон келүү, күчү жетүү; я с ним не сла́жу ага менин күчүм жетпейт.

СЛА́ДИТЬСЯ сов. разг. (устроиться) эптешүү, келишүү, жөнгө келүү.

СЛА́ДКИЙ, ая, -ое 1. таттуу, ширин; сла́дкий вино-гра́д таттуу жүзүм; сла́дкий ча́й таттуу чай; сла́дкое те́сто таттуу камыр; 2. в знач. сущ. ср. таттуу (тамактан кийин жей турган нерсе: компот, кисель ж.б.); 3. перен.

(приятный) таттуу, жанга жагымдуу, жагымдуу, жыр-галдуу; сла́дкий сон таттуу уйку; 4. перен. (льстивый) көшөкөрлөнгөн, жагынган; сла́дкая улы́бка көшөкөр-лөнгөн күлүмсүрөө.

СЛА́ДКО 1. нареч. таттуу; сли́шком сла́дко өтө эле таттуу; 2. нареч. перен. (приятно) таттуу, жыргап, ыракаттанып; сла́дко зева́ть жыргап эстөө, ыракаттанып эстөө; 3. нареч. перен. (льстиво) көшөкөрлөнүп, жагынып; он так сла́дко гово́рит ал ушунчалык жагынып сүйлөйт; 4. безл. в знач. сказ.: е́мý не сла́дко анын ал-абалы жаман.

СЛАДКОГОЛÓСЫЙ, ая, -ое 1. уст. үнү уккулуктуу, үнү жагымдуу; 2. перен. (льстивый) көшөкөр, кошаматчы.

СЛАДКОЕ́ЖКА м. и ж. разг. таттуу жандуу.

СЛАДКОЗВУ́ЧНЫЙ, ая, -ое жагымдуу үндүү, үнү жагымдуу, үнү уккулуктуу.

СЛАДКОРЕЧИ́ВЫЙ, ая, -ое уст. май төшөп сүйлөгөн, бал тилдүү.

СЛА́ДОСТИ мн. см. сладость 3.

СЛАДО́СТНЫЙ, ая, -ое жагымдуу, таттуу, жыргалдуу.

СЛАДОСТРА́СТИЕ ср. аял жандуулук (эркек); эркек жандуулук (аял).

СЛАДОСТРА́СТНОСТЬ ж. см. сладостра́стие.

СЛАДОСТРА́СТНЫЙ, ая, -ое аял жандуу (эркек); эркек жандуу (аял).

СЛА́ДОСТЬ ж. 1. (сладкий вкус) таттуулук, шириндик; 2. перен. таттуулук, жагымдуулук, жыргалдуулук; 3. сла́дости мн. таттуу нерселер; востóчные сла́дости чыгыш элдеринин таттуу тамактары (мис. набат, нишалда, алба ж.б.).

СЛА́ЖЕННОСТЬ ж. эп келтиргендик, орду-ордуна коюлгандык, эп кыйылгандык, уюшкандык, жакшы түзүлгөндүк, жөнгө салынгандык.

СЛА́ЖЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от сладить 1; 2. прил. эп келтирилген, орду-ордуна коюлган, уюшкан, жакшы түзүлгөн, жөнгө салынган.

СЛА́ЖИВАТЬ несов. см. сла́дить 1.

СЛА́ЖИВАТЬСЯ несов. 1. см. сла́диться; 2. страд. к сла́живать.

СЛА́ЗИТЬ сов. разг. 1. (вниз) түшүү, түшүп чыгуу, өрмөлөп түшүп чыгуу; сла́зить в по́греб погребге түшүп чыгуу; 2. (вверх) чыгуу, чыгып түшүү, жармашып чыгуу.

СЛА́ЛОМ м. спорт. слалом (тоодон лыжа менен түшүү – табигый жана жасалма тоскоолдуктарды өтүп түшүү).

СЛА́МЫВАТЬ несов. см. сломи́ть.

СЛА́МЫВАТЬСЯ несов. 1. см. сломи́ться; 2. страд. к сламы́вать.

СЛА́НЕЦ м. геол. сланец (катмарланып жарылуучу тоо теги).

СЛА́НЦЕВЫЙ ая, -ое сланец-ке т.; сла́нцевая про-мышле́нность сланец өнөр жайы.

СЛАСТЁ́НА м. и ж. разг. таттуу тамакты сүйүүчү, таттуу жандуу.

СЛА́СТИ только мн. таттуу нерселер (кант, набат ж.б.).

СЛАСТИ́ТЬ несов. что таттуу кылуу, таттуу нерсе салып таттуу кылуу.

СЛАСТОЛЮ́БЕЦ м. уст. аял жандуу.

СЛАСТОЛЮ́БИВЫЙ, ая, -ое уст. см. сладостра́ст-ный.

СЛАСТОЛЮБИЕ *ср. уст. см. сладострастие.*

СЛАСТЬ *несов. кого-что* жиберүү; айтуу; **шлю вам привёт** сизге салам айтам.

СЛАЩАВОСТЬ *жс.* көшөкөрлүк, май төшөөчүлүк. бал тилге салгандык.

СЛАЩАВЫЙ, ая, -ое көшөкөр, көшөкөрлөнгөн, бал тилин салган.

СЛАЩЕ *сравн. ст. от прил. сладкий 1 и нареч. сладко 1* таттуураак; **хрен редьки не слаще** *посл.* бири-биринен калышпайт, бири-биринен өткөн (*жамандык жагынан*).

СЛЁВА *нареч.* солдон, сол жактан (*о направлении*); сол жагында (*о местонахождении*); **заходи слева** сол жактан кир; **слева от дома** үйдүн сол жагында.

СЛЕГА *жс.* чок брус (*төрт кырдуу чоң усту*).

СЛЕГКА *нареч.* 1. (*не сильно*) акырын, көп катуу эмес; **слегка ударить** акырын чаап коюу; 2. (*немного*) бир аз, кичине, азыраак; **её рука слегка дрожала** анын колу азыраак калтырап турду.

СЛЕД *м.* 1. из; **следы зайца** коёндун изи; **идти по чьим-л. следам** 1) бирөөнүн изи менен жүрүү; 2) *перен.* бирөөнүн жолун жолдоо; 2. *перен.* так, из, нук, белги; **следы оспы** чечектин тагы; 3. *разг. (подошва)* таман; **он исчез без следа** ал дайынсыз жоголду; **его и след простыл** анын изи да сууду (*ал эчактан бери эле жок*); **по горячим (свежим) следам** *разг.* изин суутпай.

СЛЕДИТЬ I *несов. за кем-чем 1.* (*наблюдать за движущимся предметом*) байкоо, кароо, ээрчий кароо, көзөмөлдөө; **следить за полётом птицы** куштун учканын байкоо; 2. *перен.* карап жүрүү, таанышып жүрүү, кабардар болуп жүрүү; **следить за успехами науки** илимдин ийгиликтери менен таанышып жүрүү; 3. (*заботиться*) байкоо, байкоо жүргүзүү, аңдуу; **отец следил за воспитанием ребёнка** баласынын тарбиясына атасы байкоо жүргүздү; 4. (*с целью разоблачить*) аңдуу, артынан дайыма аңдып жүрүү.

СЛЕДИТЬ II *несов. (оставлять следы)* из түшүрүү, из түшүрүп булгоо.

СЛЕДОВАНИЕ *ср.* 1.: **поезд дальнего следования** алыска жүрүүчү (*баруучу*) поезд; 2. колдонуу,... боюнча иштөө, орундоо; **точное следование указаниям инструкции** инструкциянын көрсөтүүлөрүн так колдонуу (*орундоо*).

СЛЕДОВАТЕЛЬ *м. юр.* тергөөчү.

СЛЕДОВАТЕЛЬНО *нареч.* демек, ошондуктан.

СЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое *следователь-ге т;* тергөөчүлүк; **следовательская работа** тергөөчүлүк жумуш.

СЛЕДОВАТЬ *несов.* 1. *за кем-чем (идти следом)* изи менен баруу, ээрчип жүрүү; 2. *за чем (наступать)* келүү, болуу; **за весной следует лето** жаз артынан жай келет; 3. *до чего (отправляться)* жөнөө, баруу, жол тартуу, жүрүү; 4. (*быть следствием*) болуп чыгуу, натыйжа болуп чыгуу; **одно следует из другого** биринен бири келип чыгат; 5. *кому-чему, перен. (руководствоваться чем-л.)* колдонуу, боюнча иштөө, орундоо; **следовать правилам** эрежелер боюнча иштөө; 6. *безл. кому-чему и с неопр. (должно необходимо)* зарыл, керек, тийиш; **следует помнить** эсте тутуу керек; 7. *безл. кому с кого-чего (причитаться)* тийүү, тиешелүү болуу; **сколько вам следует за работу?** иштеген жумушунуз үчүн сизге канча тийиштүү?; **с меня**

следует пять рублей менден беш сом тиешелүү; **как следует** толук абдан жакшы, жакшылап, көңүлдөгүдөй; **я отдохнул как следует** мен абдан жакшы дем алдым.

СЛЕДОМ *нареч.* из менен, ээрчип, артынан; **он шёл следом за мной** ал менин артымдан келе жаткан эле.

СЛЕДОПЫТ *м.* из тааныгыч (*айбанды изинен таанып аңдуучу уучу*).

СЛЕДСТВЕННЫЙ, ая, -ое *следствие 2-ге т.;* **следственные органы** тергөө органдары.

СЛЕДСТВИЕ *ср.* 1. натыйжа; **нет следствия без причины** себепсиз натыйжа болбойт; 2. *юр.* тергөө; **вести следствие** тергөө жүргүзүү.

СЛЕДУЕМЫЙ, ая, -ое 1. тиешелүү болгон; 2. *в знач. суц. ср.* тиешелүү болгон нерсе; **получить следующее** тиешелүү болгон нерсени алуу.

СЛЕДУЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от следовать 1-5, 7; 2. прил. (ближайший по очереди)* андан кийинки, соңку, эртеси; **на следующий день** эртеси күнү; **кто следующий?** андан кийинки ким?; 3. *в знач. мест.* төмөнкүдөй, төмөндөгүдөй, төмөнкү, мындай; **документ следующего содержания** төмөндөгүдөй мазмундагы документ; **я получил следующие материалы** мен мына мындай материалдарды алдым; 4. *в знач. суц. ср.* мына бу, бул; **я вам скажу следующее** мен сизге мына муну айтамын.

СЛЕЖАТЬСЯ *сов.* жата берип биригип калуу, кызуу, чирүү (*мис. чөп, ун*).

СЛЕЖКА *жс.* аңдуу, артынан дайыма аңдып жүрүү, шпиондук кылуу.

СЛЕЗА *жс.* жаш, көз жаш; **по щеке покатилась слеза** жаш бетинен куюлуп кетти; **смеяться до слёз** көзүнөн жаш чыкканча күлүү (*боору катып*); **довести до слёз** көзүнөн жашын агызуу (*ыйлатуу*); **не пролить ни одной слезы** бир тамчы жаш чыгарбоо; **пустить слезу шутил** ыйлактап жиберүү; **осушить слёзы** жашын кургатуу (*соротуу, жубатуу*); **сквозь слёзы** көзүнө жаш алып туруп; **проливать слёзы** көздүн жашын көлдөтүү; **плакать горячими слезами** кан ыйлоо (*жаш ордуна көзүнөн кан чыгуу*); **крокодиловы слёзы** анткор ыйламыш болуу, калп ыйлоо; **сыр со слезой** кылгырган сыр (*кичинекей көз-көз болгон тешиктери бар жана ал тешиктерде суусу бар сыр*).

СЛЕЗАТЬ *несов. см. слезть.*

СЛЕЗИНКА *жс.* *уменьш.-ласк.* от слеза бир тамчы жаш, бир тамчы көз жашы.

СЛЕЗИТЬСЯ *несов.* жаш келүү, жаш кылгыруу, жашылдануу, көздөн жаш агуу, жыртаюу.

СЛЕЗЛИВОСТЬ *жс.* ыйлаактык, жашыктык.

СЛЕЗЛИВЫЙ, ая, -ое 1. (*склонный к слезам*) ыйлаак; **слезливая старуха** ыйлаак кемпир; 2. (*жалобный*) ыйлактаган; **слезливое письмо** ыйлактаган кат; **слезливый голос** ыйлактаган үн.

СЛЕЗНИК *м. анат.* көздүн жаш турган калтачасы.

СЛЕЗОТЕЧЕНИЕ *ср.* жаш агуу; **газ, вызывающий слезотечение** жаш агызуучу газ.

СЛЕЗОТОЧИВЫЙ ая, -ое 1. (*слезящийся*) жыртаган, көзүнөн жаш аккан; **слезоточивые глаза** жыртак көз; 2. (*вызывающий слезотечение*) жаш агызуучу; **слезоточивый газ** жаш агызуучу газ.

СЛЕЗОТОЧИТЬ *несов.* жашылдануу, көздөн жаш агуу.

СЛЕЗТЬ *сов.* 1. (*спуститься*) түшүү; **слезть с лошади** аттан түшүү; 2. *разг. (о пассажирах)* түшүү; **слезть**

с **поезда** поездден түшүү; **3.** (*отпасть, сойти*) түшүү (*напр. о ноге*); түлөө (*напр. о шерсти*); сыйрылуу (*напр. о краске*).

СЛЕПЁНЬ м. соно (*чымын*).

СЛЕПЁЦ м. **1.** (*слепой*) сокур, көр; **2.** *перен.* сокур (*эч нерсени. байкабаган адам*).

СЛЕПИТЬ **I** *несов.* **1.** *кого-что (ослеплять)* сокур кылуу; уялтуу (*ослаблять зрение светом*); **солнце слепило глаза** күн көздү уялтып жиберди; **2.** *что (засыпать чем-л. глаза)* карыктыруу; **снег слепил глаза** жааган кар, бетке тийип, көз ачырган жок.

СЛЕПИТЬ **II** *сов. что, разг.* **1.** (*склеить*) чаптап бириктирүү, желимдеп бириктирүү (*мис. эки кагазды*); **2.** (*изготовить склеивая*) жабыштырып жасоо, чаптап жасоо; **он слепил конверт** ал жабыштырып конверт жасады.

СЛЕПИТЬ **III** *сов. что (изготовить лепкой)* жууруп жасоо, ыптап жасоо, жабыштырып жасоо, чаптап жасоо; **слепить из глины фигурку** балчыктан жууруп фигура жасоо.

СЛЕПИТЬСЯ *сов. разг.* бири-бирине жабышып калуу, бири-бирине чапташып калуу, бири-бирине чапталышып калуу; **эти марки слепились** бул маркалар бири-бирине жабышып калган, бул маркалар чапташып калган.

СЛЕПНУТЬ *несов.* сокур болуу, көздөн ажыроо.

СЛЕПО *нареч.* **1.** (*не рассуждая*) акылга салып ойлоп көрбөй эле, ойлонбой эле; **слёпо верить** акылга салып ойлоп көрбөй эле ишене берүү; **2.** (*неясно*) ачык эмес, даана эмес; **слёпо напечатано** ачык эмес басылган.

СЛЕПОЙ, ая, -ое **1.** (*незрячий*) сокур, көр; **слепой старик** сокур карыя; **слепой от рождения** тубаса сокур; **слепой на один глаз** бир көзү көр; **2.** *в знач. суц. м., жс.* сокур, көр; **3.** *перен.* сокур, билбеген, түшүнбөгөн; **слепая любовь** абдан сүйүү (*эмне үчүн экенин ойлобой эле сүйүү*); **слепое подражание** түшүнбөстөн эле туурай берүү; **4.** (*неотчётливый*) күңүрт, ачык эмес, даана эмес; **5.** (*без участия зрения*) сокур, көрбөй, карабай; **слепой полёт ав. көрбөй учуу** (*туманда, караңгыда божомолдоп учуу*); **слепая кишка анат.** мөөндүн туюк учу; **слепое орудие в чьих-л. руках** бирөөнүн айтканын өзү ойлонбой эле эч бир каяшасыз орундоочу.

СЛЕПОК м. чапталып жасалган копиясы (*мис. ылайдан, гипстен*).

СЛЕПОРОЖДЁННЫЙ, ая, -ое *прил. и в знач. суц. м., жс.* тубаса сокур.

СЛЕПОТА *жс.* **1.** сокурдук, көрдүк; **2.** *перен.* сокурдук (*чындыктын кубулуштарын түшүнө билбөө*); **политическая слепота** саясий сокурдук; **куриная слепота** 1) *мед.* көздүн оорудан начарланышы; 2) *бот.* сары бай чечекей.

СЛЕСАРИТЬ *несов. разг.* слесардык кылуу (*темир усталык кылуу*).

СЛЕСАРНАЯ *жс. см. слесарня.*

СЛЕСАРНИЧАТЬ *несов. см. слесарить.*

СЛЕСАРНЫЙ, ая, -ое *слесарь-га т.*; **слесарное дело** слесарь жумушу.

СЛЕСАРНЯ *жс.* слесардык мастерская.

СЛЕСАРСКИЙ, ая, -ое *слесарь-га т.*; слесардык; **слесарская профессия** слесардык профессия (*кесип*).

СЛЕСАРЬ м. слесарь (*темир устасы*).

СЛЕТАТЬ **I** *сов. разг.* **1.** барып келүү; **слетать на самолёте во Фрунзе** самолётко түшүп, Фрунзеге учуп ба-

рып келүү; **2.** *перен. (сбежать)* жүгүрүп (*чуркап*) барып келүү.

СЛЕТАТЬ **II** *несов. см. слететь.*

СЛЕТАТЬСЯ *несов. см. слетаться.*

СЛЕТЕТЬ *сов.* **1.** *с кого-чего (вниз)* учуп түшүү; **голубь слетел с крыши на землю** көгүчкөн үйдүн төбөсүнөн жерге учуп түштү; **2.** *с кого-чего, разг. (упасть)* кулап түшүү, кулап кетүү, учуп кетүү; **он слетел с лестницы** ал шатыдан кулап кетти; **у меня шапка слетела (с головы)** менин шапкам (*башыман*) учуп кетти; **3.** *с чего, перен. разг. (сорваться)* чыгып кетүү; **это слово нечаянно слетело с языка** бул сөз ооздон окусунан чыгып кетти; **4.** *с кого-чего (взлететь)* учуп кетүү (*мис. куштар*); **5.** *с чего, разг. (лишиться должности)* ордуна учуп кетүү (*кызматтан түшүп калуу*).

СЛЕТЕТЬСЯ *сов.* **1.** учуп келип чогулуу, учуп чогулуу; **2.** *разг. (сбежаться)* туш-туштан чуркап келүү.

СЛЕЧЬ *сов. разг.* төшөк тартуу, төшөк тартып жатып калуу (*ооруп жатып калуу*).

СЛЕЖИВАТЬСЯ *несов. см. слежаться.*

СЛЁЗНО *нареч. разг.* ыйлап туруп, жашып туруп, жалынып-жалбарып; **слёзно просить** жалынып-жалбарып суроо.

СЛЁЗНЫЙ, ая, -ое **1.** *слеза-га т.*; **слёзная железа** жаш бези; **2.** *перен. разг. (жалобный)* жалынып-жалбарган; **слёзная просьба** жалынып-жалбарган өтүнүч.

СЛЁТ м. **1.** (*о птицах*) учуп чогулуу; **2.** *перен. слёт, чогулуш, жыйылыш;* слёт пионеров пионерлердин слёту.

СЛИВ м. **1.** см. *сливание*; **2.** (*сток*) аккыч (*суу же башка суюктук агып чыга турган жолу*).

СЛИВА *жс.* кара өрүк (*жыгачы жана жемиси*).

СЛИВАНИЕ *ср.* **1.** (*выливание*) куюу, куюштуруу; **2.** (*отделение от гуши*) суюгун ажыратып алуу; **3.** (*смешение*) аралаштыруу.

СЛИВАТЬ *несов. см. слить.*

СЛИВАТЬСЯ *несов.* **1.** см. *слиться*; **2.** *страд. к сливать.*

СЛИВКИ *только мн.* **1.** каймак; **2.** *перен.* каймак (*бир нерсенин мыкты, тандалган бөлүгү*); **сливки общества** коомдун каймагы; **снимать сливки с чего-л.** бир нерсенин каймагын шыпырып алуу.

СЛИВНОЙ, ая, -ое **1.** (*смешанный*) кошулган, аралаштырылган, бир идишке куюлган; **сливное молоко** аралаштырылган сүт; **2.** (*для сливания*) бир нерсе куюла (*төгүлө*) турган, бир нерсе куюлууга (*төгүлүүгө*) арналган; **сливная яма** жаман суулар куюла (*төгүлө*) турган чуңкур; **3.** (*для приёма жидкостей*) ала турган, алуучу; **молочный сливной пункт** сүт алуучу пункт.

СЛИВОВЫЙ, ая, -ое *слива-га т.*; **сливовое дерево** кара өрүк жыгачы.

СЛИВОЧНИК *жс.* каймак куйгуч.

СЛИВОЧНЫЙ ая, -ое *сливки 1-ге т.*; **сливочное масло** ак май, маске май, жууган май.

СЛИВЯНКА *жс.* кара өрүк наливкасы (*арактын бир түрү*).

СЛИЗАТЬ *сов. что* жалоо.

СЛИЗИСТЫЙ, ая, -ое былжырлуу; **слизистая оболочка** былжырлуу оболочка.

СЛИЗНУТЬ *однокр. что* жалап алуу.

СЛИЗНЯК м. **1.** см. *моллюск*; **2.** *перен. презр.* шалпысы бош, мүнөзү бош киши.

СЛИЗЫВАТЬ *несов. см. слизать, слизнуть.*

СЛИЗЬ *ж.* былжыр (*организмдин кабыктарын сактоочу, илээшме тунук зат*).

СЛИНЯТЬ *несов. 1. прост. (полюбить)* оңуу, оңуп кетуу; **платье слиняло** көйнөк оңуп кетти; **2. (о животных, птицах)** түлөө.

СЛИПАТЬ *несов. что, разг. (көздү)* ачтырбоо (*мис. бетке урган кар*).

СЛИПАТЬСЯ *несов. 1. см. слипнуться; 2. (о глазах)* жумулуу, жумула берүү (*уйку келгенде көздүн жумула бериши*).

СЛИПНУТЬСЯ *сов.* бири-бирине жабышуу, чапташуу; **листы бумага слиплись** кагаздын барактары чапташып калган.

СЛИТНО *нареч.* бирге, кошулуп; **написать аффикс слитно с основой слова** аффиксти сөздүн уңгусу менен бирге жазуу.

СЛИТНОСТЬ *жс.* слитность написания наречий тактоочтордун бирге жазылуучулугу.

СЛИТНЫЙ *ая, -ое: слитное написание* кошуп жазуу; **слитное предложение** *грам.* бирикме сүйлөм.

СЛИТОК *м.* куйма; **золото в слитках** куйма алтын, сом алтын.

СЛИТЬ *сов. 1. что (вылить)* куюу, куюштуруу (*бир идиштен экинчи идишке*); **слить воду в ведро** сууну чакага куюу; **2. что с чего (отделить от гуши)**, алуу; **слить сливки с молока** сүттүн каймагын куюп алуу; **3. что (смешать)** аралаштыруу; **слить остатки вина** вионун калдыктарын чогултуп аралаштыруу; **4. кого-что, перен. (объединить)** кошуу, бириктирүү; **слить два колхоза** эки колхозду кошуп бириктирүү.

СЛИТЬСЯ *сов. прям. и перен.* кошулуу, биригүү, аралашуу, туташуу; **два ручья слились в реку** эки булак кошулуп өзөн түздү; **краски слились в один цвет** боёктор кошулуп бир түс түздү; **слиться с коллективом** коллективге кошулуу, коллектив менен аралашуу; **два учреждения слились в одно** эки мекеме кошулуп, бир мекеме болду.

СЛИЧАТЬ *несов. см. сличить.*

СЛИЧЕНИЕ *ср.* салыштыруу.

СЛИЧИТЬ *сов. что* салыштыруу (*мис. копии оригинала менен салыштыруу*).

СЛИШКОМ *нареч.* жөнү жок, өтө эле, эң эле; **слишком много вещей** эң эле көп буюм; **это уж слишком** бул эң эле ашыра чапкандык.

СЛИЯНИЕ *ср. 1. прям. и перен. (действие)* кошулуу, биригүү, аралашуу, туташуу; **слияние рек** дарыялардын биригиши; **слияние организаций** уюмдардын биригиши; **2. (место соединения рек)** эки суунун кошулган жери; **у слияния двух рек** эки суунун кошулган жеринде.

СЛОБОДА *ж.* слобода (**1. ист. крепостной** эмес калк отурукташкан чоң село, чоң кыштак; **2. уст. шаар айланасындагы эл отурукташкан жер**).

СЛОБОДСКОЙ *ая, -ое слобода-га т.; слободалык; слободское население* слободалык эл.

СЛОБОЖАНИН *м. уст.* слободада туруучу адам, слободалык.

СЛОБОЖАНКА *женск. р. к слобожанин.*

СЛОВАК *м.* словак.

СЛОВАКИ *мн.* словактар.

СЛОВАРНЫЙ, *ая, -ое словарь-га т.; основной словарный фонд* негизги сөздүк фонд; **словарный состав киргизского языка** кыргыз тилинин сөздүк составы.

СЛОВАРЬ *м.* сөздүк; **русско-киргизский словарь** орусча-кыргызча сөздүк.

СЛОВАЦКИЙ, *ая, -ое словак-ка т.; словацкий язык* словак тили.

СЛОВАЧКА *женск. р. к словак;* словачка.

СЛОВЕНЕЦ *м.* словенец, словен.

СЛОВЕНКА *женск. р. к словенец;* словенка.

СЛОВЕНСКИЙ *ая, -ое словенец-ке т.; словенский язык* словен тили.

СЛОВЕНЦЫ *мн.* словенецтер, словендер.

СЛОВЕНЫ *мн.* словендер.

СЛОВЕСНИК *м. 1. (филолог)* адабиятчы; **2. (преподаватель языка и литературы)** тил жана адабият мугалими.

СЛОВЕСНИЦА *женск. р. к словесник.*

СЛОВЕСНОСТЬ *жс.* көркөм чыгарма (*сөз менен айтылган жана жазылган кооз чыгармалар*); **устная словесность** оозеки көркөм чыгарма.

СЛОВЕСНЫЙ, *ая, -ое 1. (выраженный в слове)* оозеки; **словесное творчество** оозеки көркөм чыгарма; **2. (устный)** оозеки; **словесный приказ** оозеки берилген буйрук.

СЛОВИТЬ *сов. кого-что, разг.* кармоо, кармап алуу.

СЛОВНИК *м.* сөздүк үчүн алфавит боюнча түзүлгөн сөздөрдүн тизмеси.

СЛОВНО *союз 1. (как, подобно)* сыяктуу, окшоп, -дай; **глаза словно звезды горят** көзү жылдыз сыяктуу жайнайт; **2. прост. (как будто)** сыяктуу, окшойт; **словно кто стучит?** бирөө кагып жаткан сыяктуубу?

СЛОВО *ср. 1. сөз; рассказать в немногих словах* аз сөз менен айтып берүү; **они поняли друг друга без слов** алар бирин-бири сүйлөшпөй эле түшүнүштү; **заключительное слово** корутунду сөз; **свобода слова** сөз эркиндиги; **сказать своё веское слово** өзүнүн маанилүү сөзүн айтуу; **дать слово** сөз берүү, убада кылуу; **роман на слова Лермонтова** Лермонтовдун сөздөрүнө жазылган романс; **одни слова** куру эле сөз; **перейти от слов к делу** сөздөн ишке өтүү; **2. лит. уст.** баяндоо, аңгеме; **«Слово о полку Игореве»** «Игордун полку жөнүндө сөз» (*князь Игордун полку жөнүндө баяндоо*); **господин своего слова** өз сөзүнө кожоюн; **крылатые слова** *см. крылатый*; **дар слова 1) (способность говорить)** сүйлөөгө жөндөмдүүлүк; **2) (красноречие)** чечендик; **набор слов** келжирек сөздөр; **маанисиз сандырак; одним словом** *вводн. сл.* сөздүн кыскасы, бир сөз менен айтканда; **другими (иными) словами** *вводн. сл.* башкача айтканда; **своими словами** өз сөзү менен (*айтуу, аңгеме кылып берүү*); **слово в слово** сөзмө-сөз, так өзүндөй; **слово за слово** сөздөн сөз чыгып отуруп; **не находить слов для чего-л.** бир нерсеге ылайыктуу сөз таба албоо; **живого слова не слышать** айланада таптакыр эч ким жок, жапа-жалгыз болуу; **как эткен карга, кук эткен кузгун** жок болуу; **без дальних слов** артык баш сөз кылбастан, көп келжиребей; **не лезть за словом** в карман сөздөн өнөгүн алдырбоо; **к слову сказать** *вводн. сл.* сөз келгенде айта кетүү керек; **баса; поймайть кого-л. на слове** бирөөнү сөзүнөн кармоо; **на словах 1) (устно)** оозеки; **передать на словах** оозеки айтуу; **2) (не на деле)** ооз менен, ооз жүзүндө гана; **по последнему слову (науки и техники)** (*илимдин жана техниканын*) кийинки жетишкендиктери боюнча; **слово – не воробей, вылетит – не поймаешь** *посл.* айткан сөз

- аткан ок (*айткан сөздү кайтара албайсың*); **слов нет разг.** сөзсүз, албетте; **по словам** сөзүнөн, сөзүнө караганда; **к слову** пришлось ыгы (*жөнү, оңтою*) келе калды; **в двух словах** бир-эки ооз сөз менен.

СЛОВОИЗМЕНЕНИЕ *ср. лингв.* сөздүн формасынын өзгөрүшү (*мис. үй-гө бар-са-н, ж.б.*).

СЛОВОЛИТНЫЙ, ая, -ое: **словолитное производство** *тех.* арип куюу ишканасы.

СЛОВОЛИТНЯ *ж. тех.* арип куйгуч (*типография шрифтерин куюучу ишкана*).

СЛОВОМ *вводн. сл.* сөздүн кыскасы, бир сөз менен айтканда.

СЛОВООБРАЗОВАНИЕ *ср. лингв.* сөз түзүү, тилде сөздөрдүн түзүлүш жолдору (*мис. жакшы-лык, тут-улуу ж.б.*).

СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **словообразование-ге т.**; сөз түзүүчү; **словообразовательный суффикс** сөз түзүүчү суффикс (*мис. «чы» – жылкы-чы ж.б.*).

СЛОВООХОТЛИВОСТЬ *ж.* сөзмөрдүк, кепкордук.

СЛОВООХОТЛИВЫЙ, ая, -ое сөзмөр, кепкор.

СЛОВОПРЕНИЕ *ср. разг.* курулай айтыш.

СЛОВОПРОИЗВОДНЫЙ, ая, -ое **словопроизводство-го т.**

СЛОВОПРОИЗВОДСТВО *ср. лингв.* сөз жасоо (*уңгудан, негизги сөздөрдөн сөз жасоо; мис. жылкы-чылык- жылкычылык ж.б.*).

СЛОВОРАЗДЁЛ *м. лингв.* сөз бөлгүч (*сүйлөп жаткан кезде бир сөздүн бүтүп, экинчи сөздүн башталган жери*).

СЛОВСОЧЕТАНИЕ *ср.* жамдаш сөздөр (*маани же форма жагынан бир-бири менен жамдаш жүрүүчү сөздөр түркүмү, мис. айкындооч менен айкындалуучу сөздөр, ээ менен баяндооч сөздөр*); **устойчивые словосочетания** туруктуу сөз айкашуу.

СЛОВОТВОРЧЕСТВО *ср.* сөз жасоочулук (*атайы эле жаңы сөз жасоочулук*).

СЛОВОУПОТРЕБЛЕНИЕ *ср.* речте сөздөрдү колдонуу.

СЛОВЦО *ср. разг.* сөз; **насилу-то он словцо вымолвил** оозунан сөз араң эле чыкты; **для красного словца** кооздук үчүн айта салган сөз.

СЛОГ *м.* 1. *лингв.* муун; 2. (*стиль письма, речи*) стиль.

СЛоговой, ая, -ое **слог 1-ге т.**; **слоговое письмо** айрым тыбыштар эмес, бүтүн муундар көрсөтүлгөн жазуу.

СЛОГООБРАЗУЮЩИЙ, ая, -ее *лингв.* муун түзүүчү (*тыбыштар жөнүндө*).

СЛОГОРАЗДЁЛ *м. лингв.* сөздөгү муундардын ортосундагы чек.

СЛОЁНЫЙ, ая, -ое каттама (*мис. топоч*); **слоёное тесто** каттама камыр.

СЛОЖЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) кошуу; **сложение сил физ.** күчтөрдү кошуу; 2. (*телосложение*) түзүлүш (*дененин түзүлүшү*); **человек крепкого сложения** чымыр киши.

СЛОЖИТЬ *сов. что* 1. (*положить вместе*) иреттеп жыюу, салуу (*мис. нерселерди сандыкка*); 2. *мат., физ.* кошуу; **сложить два числа** эки санды кошуу; 3. (*собрать из частей*) чогултуу, жасоо, куроо (*мис. айрым бөлүктөрдөн машина жыйноо*); 4. (*сочинить*) жамактоо, түзүү (*мис. ыр, жомок*); 5. (*снять*) түшүрүү, алуу (*мис. арабадан*); 6. *перен.* бошотуу, алып таштоо (*мис.*

жоопкерчиликти); **сложить с себя ответственность** жоопкерчиликти өз мойнунан алып таштоо; 7. (*уложить в каком-л. виде*) бүктөө, бүгүү; **сложить платье** көйнөктү бүктөө; **сложить голову** каза табуу (*өлүү*); **сложить оружие** куралды таштоо (*багынуу*); **сидеть сложа руки** бекер жүрүп, эч нерсе кылбоо; **сложить руки** эки колун куушуруп, чара көрбөй отура берүү; **он сложил руки на груди** ал колун көкүрөгүнө алды.

СЛОЖИТЬСЯ *сов.* 1. (*образоваться, создаться*) түзүлүү, болуу; **обстоятельства сложились благоприятно** кырдаал жагдайлуу болду; **как сложатся обстоятельства** кырдаалга жараша; 2. (*сформироваться*) токтолуу, жетилүү, баралына келүү, бир калыпка келүү; **характер его ещё не сложился** анын мүнөзү бир калыпка келе элек; 3. *разг.* (*устроить складчину*) жыйыш кылуу, ортодон акча жыюу (*мис. бир нерсени сатып алуу үчүн*).

СЛОЖНО 1. *нареч.* кыйын, татаал; 2. *в знач. сказ.* кыйын, татаал; **это очень сложно** бул абдан татаал.

СЛОЖНОПОДЧИНЁННЫЙ, ая, -ое **сложноподчинённое предложение** *грам.* татаал багынынкы сүйлөм.

СЛОЖНОСОЧИНЁННЫЙ, ая, -ое **сложносочинённое предложение** *грам.* татаал бирикме сүйлөм.

СЛОЖНОСТЬ *ж.* 1. татаалдык (*бир нече бөлүктөн түзүлгөндүк*); 2. (*трудность*) кыйындык, татаалдык; **в общей сложности** бардык болгону, бардыгын алганда.

СЛОЖНОЦВЁТНЫЕ *мн.* (*ед. сложноцветное ср.*) бот. татаал гүлдүүлөр (*өсүмдүктөрдүн түркүмү*).

СЛОЖНЫЙ, ая, -ое 1. (*составной*) татаал (*кошунду, бөлүктөрдөн түзүлгөн*); **сложное вещество** татаал зат; **сложное слово** *грам.* татаал сөз; **сложное предложение** *грам.* татаал сүйлөм; 2. (*многообразный по составу, связям*) татаал; **сложный процесс развития** өрчүштүн татаал процесси; 3. (*трудный*) кыйын, татаал (*мис. маселе, иш*).

СЛОИСТОСТЬ *ж.* катмардуулук, кабаттуулук, каткат болуп тургандык.

СЛОИСТЫЙ, ая, -ое катмардуу, кабаттуу, кат-кат.

СЛОИТЬ *несов. что* катмарлоо, кабаттоо, кат-кат кылуу; **слоить тесто** камырды кат-кат кылуу.

СЛОИТЬСЯ *несов.* 1. катмарлануу, кабатталуу; 2. *страд. к* **слоить**.

СЛОЙ *м.* 1. катмар, кабат, кат; **верхние слои почвы** топурактын үстүңкү кабаттары; 2. *перен.* катмар (*элдин, коомдун топтору жөнүндө*); **широкие слои населения** элдин калың катмарлары.

СЛОЙКА *ж.* каттама (*топоч*).

СЛОМ *м.* 1. бузуу; сындыруу; **этот старый дом предназначен на слом** бул эски үй бузуп ташталууга арналган; 2. (*место*) сынып кеткен жери (*бир нерсенин сынып кеткен жери*).

СЛОМАТЬ *сов. кого-что* бузуу (*напр. дом*); сындыруу, талкалоо, үзүү; **сломать постройку** имаратты бузуу; **сломать ногу** бутту сындыруу; **сломать ветку** бутак сындыруу; **сломать себе шею** арка мойну астында калуу.

СЛОМАТЬСЯ *сов.* бузулуу; сынуу, кыйроо, талкалануу; **замок сломался** кулпу сынып калды.

СЛОМИТЬ *сов.* 1. *что* сындырып алуу (*мис. бутакты*); 2. *кого-что, перен.* мизин кайтаруу, жеңүү, басып келүү; **сломить сопротивление врага** душмандын каршылык көрсөтүүсүнүн мизин кайтаруу; **сломля голову** жоо кууп келаткандай.

СЛОМИТЬСЯ сов. 1. уст. (сломаться) сынуу, сынып түшүү; 2. перен. алдан таюу, күчтөн таюу.

СЛОН м. 1. пил; 2. шахм. слон (шахмат оюнундагы фигуралардын бири); **дѣлать из мѹхи слонá** арадай жерге чарадай жыйын куруу; «саман учуп келатат» десе, «Самарканды жоо чааптыр» деп, чуу салуу; **слонá не при-мѣтить** төөнү көрбөө.

СЛОНЁНОК м. пилдин ботосу, пилдин баласы.

СЛОНИ́ХА жс. ургаачы пил, пилдин ургаачысы.

СЛОНОВО́СТЬ жс. мед. теринин жана анын астындагы клетчатканын калың болуп кетиши (оорунун бир түрү).

СЛОНОВЫ́Й, ая, -ое слон 1-ге т.; **слоновая кость** пил сөөгү (пил азуусу); **слоновая бума́га** пил кагазы (бети быдырыраак, сүрөт тартууга арналган тыгыз кагаз); **слоновая болѣзнь** см. **слонóвость**.

СЛОНЯ́ТЬСЯ несов. разг. бекерчиликтен сандалып жүрүү, эшек такалап жүрүү.

СЛОПА́ТЬ сов. кого-что, разг. жалмоо, жалмап жеп жиберүү.

СЛУГА́ жс. 1. уст. кызматчы (бирөөнүн эшигинде кызмат кылуучу киши); 2. перен. кызматчы (бирөөнүн эркин, буйругун толук аткарган адам); **депутáт** – **слугá** нарóда депутат – элдин кызматчысы.

СЛУЖА́КА м. разг. тажрыйбалуу, ишти тырышып иштеген кызматчы.

СЛУЖА́НКА женск. р. к слугá 1.

СЛУЖА́ЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **служить**; 2. прил. кызмат кылуучу; 3. в знач. суф. м., жс. кызматкер; **совет-ский слѹжащий** советтик кызматкер.

СЛУЖБА́ жс. 1. кызмат; **слѹжба нарóду** элге кызмат кылуу; **действительная слѹжба** аскер кызматы; 2. (должность) кызмат, иш; **поступить на слѹбѹ** кызматка кирүү; 3. (место работы) кызмат кылган жер, иштеген жай; **где вáша слѹжба?** кызмат жайыңыз кайда?; 4. (область, отрасль работы) кызмат (иштин ашайын бир тармагын ашкаруучу, мекеменин бөлүмү); **слѹжба свя-зи** байланыш кызматы; 5. службы мн. уст. (подсобные строения) имараттар (чоң үйдүн короосундагы түрдүү имараттар: кызматкерлер туруучу үй, аткана ж.б.); **не в слѹбѹ, а в дрѹбѹ** погов. кичи бейилдикке, кол жалгап коюңуз; милдет үчүн эмес, достук үчүн; **сослужить ко-му-л.** службу бирөөгө кызмат көрсөтүү.

СЛУЖБИ́СТ м. разг. уст. өтө тырышчаак, бирок өзүнүн кызматтык милдеттерине эң эле формалдуулук менен мамиле кылуучу киши.

СЛУЖЕ́БНЫЙ, ая, -ое 1. служба-га т.; **служебное положение** кызмат абалы; 2. (вспомогательный) жардамчы, көмөкчү; **служебная роль** жардамчы роль (башкы роль эмес); **служебное слово** грам. көмөкчү сөз (мис. үчүн, менен, тууралу ж.б.).

СЛУЖЕ́НИЕ ср. кызмат кылуу; **служение родине** родинага кызмат кылуу.

СЛУЖИ́ЛЫЙ ая, -ое: **служилые люди** ист. согуш кызматындагы адамдар.

СЛУЖИ́ТЕЛЬ м. 1. уст. (слуга) малай; 2. офиц. уст. (работник в какой-л. области) кенже кызматчы; 3. высок. кызматчы; **служитель нау́ки** илим кызматчысы; **служи-тель ку́льта** церк. дин кызматкери.

СЛУЖИ́ТЬ несов. 1. кому-чему кызмат кылуу, эмгек сиңирүү, иштөө; **служить нарóду** элге кызмат кылуу, эл

үчүн иштөө; **служить нау́ке** илимге кызмат кылуу; **слу-жить вѣрой и правдой** чын дили менен кызмат кылуу; 2. кем-чем (состоять на службе) кызмат кылуу, кызмат аткаруу, иштөө; **служить секретарѣм** секретарь болуп иштөө; **служить в министрѣстве** министерстводо кызмат кылуу; **служить в áрмии** армияда кызмат кылуу; 3. чем (быть, являться) болуп кызмат кылуу; **профсою-зы слѹжат школо́й комму́низма** профсоюздар комму-низмдин мектеби болуп кызмат кылат; 4. для чего, чем (быть пригодным) милдетти аткаруу, болуп эсептелүү, керек болуу; жумшалуу, кызмат көрсөтүү; **э́та ко́мната слѹжит библиоте́кой** бул бөлмө китепкана болуп турат; 5. что, церк. намаз аткаруу, намаз башкаруу (ыймам, поп жөнүндө); 6. (стоять на задних лапах – о собаках) алдыңкы бутун көтөрүп, чочоюп отуруу (ит).

СЛУКА́ВИТЬ сов. арамдык кылуу, эки жүздүүлүк кылуу, амалдоо.

СЛУПИ́ТЬ сов. что, прост. 1. сыйруу, сыдыруу, ажыратуу, күйшөө; **слупи́ть шелуху́ с зерна́** эгиндин ка-быгын ажыратуу; 2. с кого, перен. өтө кымбат алуу, тоноп (сыйрып) алуу.

СЛУПИ́ТЬСЯ сов. прост. 1. (сшелушиться) сый-рылуу, кесилүү, жарылуу, айрылуу; 2. кабарып (жа-рылып, сыйрылып) түшүү; **краска со стѣны слупи́лась** дубалдын боёгу сыйрылып түштү.

СЛУХ м. 1. угуу; **ухо – орган слѹха** кулак - угуу ор-ганы; **острый слух** курч кулак; **развивать слух** угууга машыгуу; **петь по слѹху** укканы боюнча ырдоо (нота-сыз); 2. перен. (молва, известие) кабар, дарек; **о нём дол-го не было слѹха** ал жөнүндө көптөн бери кабар жок эле; **по слѹхам, он уже выѣхал** уккан кабарга караганда, ал жолго чыгыптыр; **ни слѹху ни дѹху** таптакыр дареги жок; **обратиться в слух** кулак түрүп тыңшоо; **слѹхом земля́ полнится** посл. жер кулагы жети кат.

СЛУХА́Ч м. разг. угар кулак (радио сигналдарын угуп туруп кабыл алуучу радио байланышынын кызматкери).

СЛУХОВО́Й, ая, -ое слух 1-ге т.; **слуховой нерв** угуу нерви; **слуховой орган** угуу органы; **слуховое окно́** үйдүн чатырындагы терезе.

СЛУ́ЧАЙ м. 1. (происшествие) окуя, иш, учур; **странный слѹчай** таң калардык окуя; **несча́стный слѹ-чай** кырсык иш; 2. (подходящее обстоятельство) учур, кез, туш, ыңгай; **удобный слѹчай** ыңгайлуу учур; **пред-ставился слѹчай** ыңгайы келип калды; **упустить слѹчай** учурдан пайдалана албай калуу; **отложить разгово́р до друго́го слѹчая** сүйлөшүүнү кийинкиге калтыруу; 3. разг. (случайность) кокустук; **это то́лько слѹчай** бул жөн эле кокустук; **в слѹчае** кокустан, эгерде, учурда, бирдеме болсо; **в слѹчае чего** разг. кокустан бирдеме болсо; **в слѹ-чае че́го, немедленно пишите** кокустан бирдеме болсо, ошол замат жазыңыз; **на всякий слѹчай** см. **всякий**; **во вся́ком слѹчае** см. **всякий**; **в тако́м слѹчае** эгерде мын-дай болсо, эгер мындай боло турган болсо; **в отдель-ных слѹчаях** кээ бир учурларда; **на слѹчай** не бар, не жок; ко-кустан; эгерде; **на все слѹчаи жи́зни** турмуштун бардык учуруна; **в крайнем слѹчае** жок дегенде, деле айла кетип баратса, эч болбогондо; **ни в ко́ем слѹчае** эч убакта, эч бир, эч качан; **по слѹчаю** 1) (вследствие) себептүү, -дык-тан; **по слѹчаю дождя́** жамгыр жаап калгандыктан; 2) (случайно), күтпөгөн жерден, кокусунан.

СЛУЧА́ЙНО 1. нареч. (непредвиденно) кокустан, атайы эмес; **я случа́йно встрѣтился с ним** мен аны ме-

нен кокустан кездешип калдым; **2.** в знач. вводн. сл. разг. (между прочим) кокустан болуп жүрбөсүн; **у вас, слу-чайно, нет ли этой книги?** сизде ушул китеп бар болуп жүрбөсүн?; **не случайно** бул кокусунан болгон иш эмес.

СЛУЧАЙНОСТЬ жс. кокустук, кокусунан болгондук; **по счастливой случайности я зашёл сюда** мен, оңдой берди болуп, кокусунан мында кирип калдым; **помешала случайность** кокустук тоскоол болду.

СЛУЧАЙНЫЙ, ая, -ое кокус, кокустан, атайлап эмес; **случайная ошибка** кокустан кетирилген ката; **случайная встреча** кокустан болгон кезигишүү; **случайный заработок** кокусунан иштеп табылган акча.

СЛУЧАТЬ несов. см. случить.

СЛУЧАТЬСЯ I несов. см. случиться I.

СЛУЧАТЬСЯ II несов. **1.** см. случиться II; **2.** страд. к случать.

СЛУЧИТЬ сов. кого (животных) куудуруу (каратуу, чөгөрүү жс.б.).

СЛУЧИТЬСЯ I сов. **1.** (произойти) болуу; **что случилось?** эмне болду?, эмне болуп кетти?; **что бы ни случилось** эмне болсо дагы; кандай гана болсо да; **2.** безл. кому с неопр. (выпасть на долю) туура келүү; **случилось мне как-то почевать в лесу** бир кезде мага токойдо түнөөгө туура келип калды.

СЛУЧИТЬСЯ II сов. (о животных) куудурулуу (каратылуу, чөгөрүлүү жс.б.).

СЛУЧКА жс. куут, куудуруу (каратуу, чөгөрүү жс.б.).

СЛУЧНОЙ ая, -ое **случка-га т.**; **случной пункт** куудуруу пункту; **случная кампания** куут кампаниясы.

СЛУШАНИЕ ср. **1.** угуу, тыңшоо; **слушание лекций** лекция угуу; **2.** юр. каралуу; **слушание дела** иштин каралышы.

СЛУШАТЕЛЬ м. **1.** угуучу, тыңшоочу; **слушатель концерта** концерт угуучу; **2.** (учащийся) окуучу; **слушатель вечерних курсов** кечки курстун окуучусу.

СЛУШАТЕЛЬНИЦА женск. р. к слушатель.

СЛУШАТЬ несов. **1.** кого-что (воспринимать слухом) угуу, тыңшоо; **слушать концерт** концерт угуу; **слушать рассказчика** аңгемечинин сөзүн угуу; **2.** что, юр. кароо; **слушать дело в суде** ишти сотто кароо; **3.** что (проходить курс наук) угуу, өтүү; **слушать лекции профессора** профессордун лекцияларын угуу; **4.** кого-что (следовать указаниям) тил алуу, көнүү; **он во всём слушал отца** ал дайым атасынын тилин алчу; **слушаю!** (ответ по телефону) тыңшап жатам!, угуп жатам!; **слушай!** угуп тур!, кулак сал!; **слушайте!** угуп туруңуз!, угуп тургула!; **слушай, будь смелее!** ой, кайраттуу тур!

СЛУШАТЬСЯ несов. **1.** кого-чего тил алуу; **ребёнок слушается родителей** бала эне-атасынын тилин алат; **2.** страд. к слушать **1, 2, 3.**

СЛЫТЬ несов. кем-чем, за кого-что болуп эсептелүү, аты чыгуу, атка конуу; **он слывёт любителем музыки** ал музыканы сүйүүчү болуп эсептелет.

СЛЫХАТЬ разг. **1.** несов. см. слышать; **2.** безл. в знач. сказ. угуу, угулуу; **о нём ничего не слыхать** ал жөнүндө эч нерсе угулбайт; **3.** в знач. вводн. сл. кебетеси, калыбы; **у него, слыхать, всё в порядке** анын иши, кебетеси, жайында окшойт.

СЛЫХИВАТЬ многокр. разг. угуу; **слыхивал я не раз эту историю** мен бул окуяны нечен жолу уккамын.

СЛЫХОМ нареч. разг.: **слыхом не слыхать** такыр кулак укпаган; **он слыхом не слыхал об этих вещах** бул нерселер жөнүндө ал эч качан уккан эмес.

СЛЫШАТЬ несов. кого-что **1.** угуу; **я слышу его голос** мен анын үнүн угуп жатам; **одним ухом он не слышит** анын бир кулагы укпайт; **2.** (обладать сведениями) угуу; **я слышал, что он скоро приедет** мен аны жакында келет деп уктым эле; **3.** перен. (чувствовать) билуу, сезүү; **слышен запах цветов** гүлдөрдүн жыты келип турат.

СЛЫШАТЬСЯ несов. **1.** угулуу, угулуп туруу; **из сада слышится пение** бактан ырдаган үн угулуп турат; **2.** перен. (чувствоваться, обнаруживаться) билинүү, сезилүү; **в его словах слышалась радость** ичинен кубанганы анын сөзүнөн билинип турду.

СЛЫШИМОСТЬ жс. угулуш; **хорошая слышимость радиопередачи** радио аркылуу берүүлөрдүн жакшы угулушу.

СЛЫШИМЫЙ ая, -ое **1.** прич. от слышать; **2.** прил. угулуучу.

СЛЫШНО **1.** безл. в знач. сказ. угулат; **отсюда хорошо слышно** бул жерден жакшы угулат; **о нём давно ничего не слышно** ал жөнүндө көптөн бери эч нерсе угулбайт; **2.** в знач. вводн. сл. разг. (как говорят) деп айтышат; **в этом году, слышно, будет хороший урожай** быйыл түшүм жакшы болот деп айтышат.

СЛЫШНЫЙ, ая, -ое **1.** (различимый слухом) угулган; **эле слышный голос** араң эле угулган үн; **2.** кратк. форма (раздаётся, звучит) угулган, угулат; **слышны выстрелы** мылтыктын атылгандары угулат.

СЛЮДА жс. слюда (катмардуу тунук минерал).

СЛЮДИСТЫЙ, ая, -ое слюдалуу.

СЛЮДЯНОЙ ая, -ое слюда-га т.

СЛЮНА жс. шилекей; **брызгать слюной** шилекейин чачыратуу; **пускать слюны** шилекейин агызуу.

СЛЮНИТЬ несов. что, разг. шилекейлөө, шилемейлөө, түкүрүктөө; **слюнить пальцы** бармактарды шилекейлөө (шилемейлөө).

СЛЮНКА жс. уменьш. от слюна шилекей; **у меня слюнки текут** менин шилекейим агып жатат, шилекейим түшөт.

СЛЮННЫЙ, ая, -ое слюна-га т.; **слюнные железы** шилекей бездери.

СЛЮНООТДЕЛЕНИЕ ср. физиол. шилекей чыгаруу, шилекей бөлүп чыгаруу.

СЛЮНОТЕЧЕНИЕ ср. шилекей агуу, шилекей чубуруу, шилекей келүү.

СЛОНТАЙ м. разг. **1.** шилекей ооз; **2.** перен. презр. зампарбай, шалтурук.

СЛОНЯВЫЙ, ая, -ое шилекейи чубурган, шилекейи балжыраган.

СЛЯБ м. тех. сляб (зор кыскыч станда – слябингде – жасалган жалпак болот заготовка).

СЛЯБИНГ м. тех. слябинг (жалпак болот заготов-калар жасоочу кубаттуу, күчтүү кыскыч стан).

СЛЯКОТЬ жс. ылай, ылай баткак; **осенняя слякоть** күзгү ылай; **на дворе слякоть** сыртта жер ылай.

СМАЗАТЬ сов. **1.** кого-что майлоо, сыйпоо; **смазать колёса дёгтем** дөңгөлөктөрдү кара май менен майлоо; **смазать порез йодом** кесикке йод сыйпоо, кесилген жерге йод сыйпоо; **2.** что, перен. разг. (сделать неотчётливым, неясным) будамайлоо, ачык кылып койбоо; **смазать**

вопрѣс маселени будамайлоо, маселени ачык кылып кой-боо; **3.** *кого-что, перен. груб. (ударить)* коюп жиберүү.

СМАЗКА *ж.* **1.** (*смазывание*) майлоо; **смáзка колѣс** дөңгөлөктөрдү майлоо; **2.** (*вещество*) май, майлагыч май.

СМАЗЛЫВЫЙ, ая, -ое жылмакай, жакшынакай, татынакай; **смазливое личико** татынакай өң.

СМАЗНОЙ, ая, -ое майланма; **смазные сапоги** майланма өтүк.

СМАЗОЧНЫЙ, ая, -ое майлагыч; **смáзочные материалы** майлагыч материалдар.

СМАЗЧИК *м.* майлоочу (*механизмдерди майлоочу жумушчу*).

СМАЗЧИЦА *женск. р. к смáзчик.*

СМАЗЫВАНИЕ *ср.* **1.** майлоо, сыйпоо; **2.** *перен. разг.* будамайлоо, ачык кылып койбоо (*маселени*).

СМАЗЫВАТЬ *несов. см. смáзать.*

СМАК *м. разг. 1.* (*вкус*) даам, маңыз, шире, маза; **есть что-л. со смáком** бир нерсени маза кылып, даамын алып, тамшанып (*жакшы көрүп*) жеш; **2.** *перен.* маңыз; **в его рассказах есть особый смак** анын аңгемелеринде өзгөчө бир маңыз бар.

СМАКОВАТЬ *несов. что, разг. 1.* тамшанып (*жырган*) даамын алып туруу (*жегенде же ичкенде*); **он смаковал каждый глоток** ал ар бир жуткан сайын жыргап даамын алып турду; **2.** *перен.* маза кылуу, жыргоо (*угуу, көрүп ж.б.*); кызыгына батуу; **он смаковал веселый рассказ** ал кызык аңгемеге жыргайды.

СМАЛЕЦ *м. обл.* эритилген май (*мис. койдун, чочконун майы; сары май эмес*).

СМАЛОДУШНИЧАТЬ *сов. разг.* жүрөк заадалык кылуу, бош көңүлдүк кылуу, боштук кылуу, коркоктук кылуу.

СМАЛУ *нареч. разг.* бала кезинен, кичинесинен эле; **я смáлу привык рано вставать** мен бала кезимден эле эрте туруп үйрөнгөмүн.

СМАНИВАТЬ *несов. см. сманить.*

СМАНИТЬ *сов. кого-что, разг. 1.* кызыктырып өзүнө келтирүү, кызыктырып өзүнө чакыруу (*мис. тоокту жем менен*); **2.** *перен. (переманить)* кызыктырып алып кетүү, азгырып алып кетүү (*мис. башка ишке*).

СМАРАГД *м. уст.* зымырыт (*асыл таш*).

СМАРАГДОВЫЙ, ая, -ое **смарагд-га т.;** **смарагдовые серьги** зымырыт сөйкө.

СМАРКА: **пойти на смáрку** *разг.* жокко чыгуу, жокко чыгарылуу.

СМАСТЕРИТЬ *сов. что* жасап алуу, иштеп алуу.

СМАТЫВАТЬ *несов. см. смотать.*

СМАХИВАТЬ I *несов. см. смахнуть.*

СМАХИВАТЬ II *несов. на кого-что, разг. (быть похожим)* окшоо, окшоп көрүнүү, кыяздануу.

СМАХНУТЬ *сов. 1.* *что* серпип шыпыруу; **смахнуть пыль со стола** столдун чаңын серпип шыпыруу; **2.кого (отогнать)** серпип айдоо, серпип кубалоо, серпип учуруу; **смахнуть мух с тарелки** чымындарды тарелкадан серпип учуруу.

СМАХУ *нареч. разг. 1.* (*наотмашь*) колдун сыртына карай; **с маху ударить** колдун сыртына карай коюп калуу; **2.** *перен. (сразу, неосторожно)* ойлонбостон, алды-артын карабастан; **решить что-л. с маху** бир нерсени ойлобостон чече салуу.

СМАЧИВАТЬ *несов. см. смочить.*

СМАЧНО *нареч. разг. 1.* мазалап, маза кылып, ыракаттанып даамын алып, ширелүү кылып, маңыздуу кылып, мазалуу кылып; **смáчно жевать** ыракаттанып даамын алып чайноо; **2.** мазасын келтирип, мазалуу кылып; **смáчно рассказывать** мазалуу кылып сүйлөө.

СМАЧНЫЙ, ая, -ое *разг. 1.* ширелүү, маңыздуу, даамдуу, мазалуу; **смáчный кусок** даамдуу кесим (*эт, нан ж.б.*); **2.** *перен.* мазалуу (*сөз, аңгеме ж.б.*).

СМЕЖАТЬ *несов. см. смежить.*

СМЕЖАТЬСЯ *несов. 1.* *см. смежиться;* **2.** *страд. к смежать.*

СМЕЖИТЬ *сов. что, поэт. уст.* жумдуруу, жумуу; **сон смежил глаза** уйку көз жумдурду.

СМЕЖИТЬСЯ *сов. поэт. уст.* жумулуу.

СМЕЖНИК *м.* чектеш, жакын.

СМЕЖНОСТЬ *ж.* **1.** чектештик, жакындык, туташтык; **2.** *перен.* жакындык, чектештик; **смéжность понятий** түшүнүктөрдүн жакындыгы.

СМЕЖНЫЙ, ая, -ое **1.** (*соседний*) чектеш, жакын, туташ, ирегелеш; **смéжные участки земли** жердин чектеш участкактору; **2.** *перен.* жакын, чектеш; **математика и физика – смежные дисциплины** математика жана физика – жакын илимдер; **3.** *перен.* байланыштуу, жакын; **смéжные предприятия** байланыштуу ишканалар.

СМЕКАЛИСТЫЙ, ая, -ое *разг.* тапкыч, зейрек, тез баамдагыч.

СМЕКАЛКА *ж. разг.* тапкычтык, зейректтик.

СМЕКАТЬ *несов. см. смекнуть.*

СМЕКНУТЬ *однокр. что, разг.* андоо, баамдоо, биле коюу, сезип калуу, билип калуу; **он сразу смекнул в чём дело** ал иштин жөнү эмне экенин дароо биле койдү.

СМЕЛЁТЬ *несов.* кайраттануу, кайратына келүү, өткүрлөнүү.

СМЕЛО *нареч. 1.* (*решиительно*) кайрат менен, батымдуулук менен; **смéло действовать** кайрат менен аракет кылуу; **2.** *разг. (легко, свободно, без помехи)* оңой эле, кеңири, кенен; **здесь смéло разместятся двадцать человек** бул жерге жыйырма киши кеңири эле батат.

СМЕЛОСТЬ *ж.* **1.** кайрат, кайраттуулук, жүрөктүүлүк, батымдуулук; **смéлость решения** чечимдин кайраттуулугу; **2.** (*решимость*) чечкиндүүлүк; кайрат; **у него не хватило смéлости** анын кайраты жетишпеди; **взять на себя смéлость** жүрөгү баруу; дааш, кайраты жетишүү; **смéлость города берёт погов.** батымдуулук шаарларды да алат (*жеңет*).

СМЕЛЫЙ, ая, -ое **1.** кайраттуу, жүрөктүү, батымдуу; **смéлый человек** эр жүрөктүү киши; **2.** чечкиндүү; **смéлая мысль** чечкиндүү ой, тайманбаган ой.

СМЕЛЬЧАК *м. разг.* кайраттуу киши, жүрөктүү киши, эр киши, тайманбаган өтүмдүү киши.

СМЕНА *ж. 1.* (*действие*) которуу, алмаштыруу, жаңылоо; **смéна караула** караулду алмаштыруу; **2.** (*на заводе и т.п.*) смена; **рабóтать в утреннюю смéну** эртең мененки сменада иштөө; **пришлá первая смéна** биринчи смена келди; **3.** *перен. (подрастающее поколение)* орун басуучу, смена; **молодёжь – наша смéна** жаштар – биздин орун басуучуларыбыз; **4.** (*комплект одежды*) бир сыйра; **смéна белья** бир сыйра ич кийим; **на смéну 1)** орун басууга; младший **брат пришёл мне на смéну** иним менин ордумду басууга келди; **2)** *перен. (вслед за кем-чем-л.)* ордуна.

СМЕНИТЬ *сов.* 1. *кого-что (заменить)* алмаштыруу, которуу, ордуна туруу, ордун басуу; **сменить бельё** ич кийимди которуу; **сменить часового** часовойдун ордуна туруу; 2. *что, перен.* ордуна болуу, алмаштыруу; **прохлада сменяла зной** ысыктын ордуна салкын болду; **сменить гнев на милость** каарды басып, ырайым кылуу; ачуусун басып, жумшак мамиле кылуу.

СМЕНИТЬСЯ *сов.* 1. алмашуу, алмаштырылуу, которулуу, которуштурулуу; **караул сменялся** караул алмашты; 2. *перен.* алмашуу, алмаштырылуу; **печаль сменялась весельем** капа шаттык менен алмашылды.

СМЕННЫЙ, ая, -ое 1. *тех.* котормо, алмаштырма; 2. сменалуу, сменалык, кезектешме, алмашма; **сменная работа** сменалуу жумуш; **сменный мастер** сменалык мастер; **сменная норма выработки** иштеп чыгаруунун сменалык нормасы.

СМЕНЩИК *м.* сменщик, алмаштыруучу, которуучу.

СМЕНЩИЦА *женск. р. к сменщик.*

СМЕНЯЕМОСТЬ *жс.* которулмалуулук, алмашмалуулук.

СМЕНЯЕМЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от сменять I*; 2. *прил.* которулма, которулуучу, алмашма, алмаштырылуучу; **сменяемые части машины** машинанын алмаштырылуучу бөлүктөрү.

СМЕНЯТЬ I *несов. см. сменить.*

СМЕНЯТЬ II *сов. кого-что, разг. алмашуу; сменять кукушку на ястреба* *погов.* артык кылам деп, тыртык кылуу; мүйүздүү болом деп, кулагынан ажыроо (*жакашынны жасаманга алмашуу*).

СМЕНЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. смениться*; 2. *страд. к сменять I.*

СМЕРД *м. ист.* смерд (*Байыркы Руста – дыйкан*).

СМЕРДЁТЬ *несов.* сасуу.

СМЕРЗАНИЕ *ср.* бири-бирине жабышып (*катып*) тоңуу, муздоо.

СМЕРЗАТЬСЯ *несов. см. смёрзнуться.*

СМЕРИТЬ *сов. кого-что, разг. өлчөө, ченөө; смёрить кого-л. взглядом бирөөнү* аягынан башына чейин кароо (*өзүн жогору тутуп*).

СМЕРКАТЬСЯ *несов. безл. күүгүм кирүү, үрүл-бүрүл кирүү; уже смеркается* күүгүм кире баштады.

СМЕРКНУТЬСЯ *сов. см. смеркаться.*

СМЕРТЕЛЬНО *нареч.* 1. өлгүдөй, өлөөрчө; **смертельно раненый** өлгүдөй жарадар; 2. *разг. (крайне, предельно)* аябай, өтө эле, өлгүдөй, өлгөнчө, өлөөрчө, ошончолук; **смертельно бояться** аябай коркуу, өлгөнчө коркуу; **смертельно надоест** друг другу бири-бирин аябай тажатуу, бири-бирин өлгөнчө жадатуу.

СМЕРТЕЛЬНОСТЬ *жс.* өлөөрлүк, өлөөрчөлүк, өлгүдөйлүк, өлүмгө алып келүүчүлүк; **смертельность ран** жаранын өлүмгө алып келгидейлиги.

СМЕРТЕЛЬНЫЙ ая, -ое 1. өлгүдөй, өлөөрчө; **смертельная рана** өлгүдөй жара; 2. *разг. (крайний, предельный)* аябай, өтө эле, өлгүдөй, өлөөрчө; **смертельная ненависть** өлгүчө жек көрүү; **смертельная опасность** өлгүдөй (*өтө катуу*) коркунуч, өлүм коркунучу.

СМЕРТНИК *м.* өлүмгө өкүм кылынган киши.

СМЕРТНОСТЬ *жс.* өлүм саны; **высокая смертность** өлүмдүн көп болушу; **низкая смертность** өлүмдүн аз болушу.

СМЕРТНЫЙ ая, -ое 1. ажалдуу (*өлө турган, өлбөй койбос*); **человек смертен** адам өлбөй койбойт; **смерт-**

ный час ажал сааты, ажал; 2. *в знач. суш. м., жс. (человек)* ажалдуу, жөнөкөй; **простой смертный** жөнөкөй, катардагы адам; бенде; 3. (*причиняющий смерть*) өлүмгө алып бара турган; **смертная казнь** өлүм жазасы; 4. *разг. (очень сильный)* өтө эле, аябаган, эң эле; **смертная скука** аябаган зеригүү (*көңүлсүздүк*).

СМЕРТОНОСНЫЙ ая, -ое өлтүрүүчү; **смертоносный яд** өлтүрүүчү уу; **смертоносное оружие** өлтүрүүчү курал.

СМЕРТОУБИЙСТВО *ср. уст.* өлтүрүү.

СМЕРТЬ *жс.* өлүм, ажал; **естественная смерть** табигый өлүм, кадимки өлүм; **скоропостижная смерть** мурт өлүү, мурт кетүү; **умереть своей смертью** өз ажалынан өлүү; **не бояться смерти** өлүмдөн коркпоо; **спасти от смерти** ажалдан (*өлүмдөн*) алып калуу, өлүмдөн сактап калуу; **быть при смерти** өлүм алдында болуу, көр оозунда болуу; **двум смертям не бывать, а одной не миновать *погов.* өлүм эки келбейт, өлбөс адам болбойт; **до смерти, смерть как разг.** өлгүдөй, абдан; **смерть как (до смерти) спать хочется** аябай уйку келет; **бороться не на жизнь, а на смерть** *см. жизнь*; **на миру и смерть красна** *посл.* көп менен көргөн той; **блédный как смерть** өлүк сынындай купкуу.**

СМЕРЧ *м.* куюн.

СМЕСТИ *сов.* 1. *что* шыпыруу; **сместі сор со стола** столдон акыр-чикирди шыпыруу; 2. *кого-что, перен. (уничтожить)* жок кылуу, жоюу, курутуу; **сместі с лица земли** жер жүзүнөн жок кылуу; **сместі всё на своём пути** өз жолунан учураган бардык нерсени курутуу; 3. *что (собрать в одно место)* шыпырып чогултуу; **сместі листья в кучу** жалбырактарды шыпырып чогултуу.

СМЕСТИТЬ *сов.* 1. *кого (с должности)* ордунан алуу, бошотуу, кызматтан түшүрүү; 2. *что (сдвинуть)* жылдыруу, которуу, башка жерге көчүрүү.

СМЕСТИТЬСЯ *сов.* ордунан таюу, эбинен таюу, чыгып кетүү (*мис. муун*).

СМЕСЬ *жс.* кошунду, аралаш, аралашма; **горючая смесь** күйүүчү кошунду; **кормовая смесь** тоют кошундусу; **смесь разнородных явлений** ар түрдүү кубулуштардын аралашмасы.

СМЁТА *жс.* смета; **смета расходов** расход сметасы; **составить смету** смета түзүү.

СМЕТАНА *жс.* сметана (*ачыган коюу каймак*).

СМЕТАТЬ I *несов. см. сместі.*

СМЕТАТЬ II *сов. что (шить крупными стежками)* көктөө, көктөп тигүү.

СМЕТАТЬ III *сов. что, с.-х.* үймөк үйүү; **сметать стог сена** бир үймөк чөп үйүү.

СМЕТЛИВОСТЬ *жс.* тапкычтык, зейректик, биле койгучтук, сезгичтик.

СМЕТЛИВЫЙ ая, -ое *разг.* тапкыч, биле койгуч, сезгич, зейрек.

СМЕТНЫЙ, ая, -ое *смета-га т.*; **сметалык: сметные расходы** смета расходдору, сметалык расходдор.

СМЕТЬ *несов. с неопр.* батынуу, батынып баруу, укугу болуу, батына алуу; **не смейте этого делать** муну иштөөчү болбо; **он не смеет зайти сюда** ал мында кире албайт.

СМЕХ *м.* күлкү, кулуу; **заразительный смех** ээлик-тиргич күлкү; **неудержимый смех** тыйылбаган күлкү; **злбный смех** табалаган күлкү; **взрыв смеха** дуу күлүү;

разразиться смехом каткырып күлүп жиберүү; **меня разбирает смех** менин күлкүм келип айлам кетип баратат; **смех душит** күлкүмдү зорго тыйып турам; **отделаться смехом** күлкүгө шылтап, күлүмүш болуп кутулуу; **его рассуждения** – один смех анын айтканы күлкүдөн башка эч нерсе эмес; **и смех и грех** разг. ый-күлкү аралаш (урушарды да, коёрду да билбей калуу); **без смеху** (смеха) разг. тамашасы жок, оюну жок, чын эле; **не до смеху** (смеха) күлөөр чак эмес; **поднять на смех** күлкү кылуу; келеке кылуу, шылдың кылуу; **делать на смех** күлкү үчүн, тамаша үчүн иштөө; **курам на смех** өтө эле жарыбаган, шылдыңга калардык; **смеха ради** разг. күлкү үчүн, тамаша үчүн; **покатиться со смеху** разг. ичи-боору эзилгенче күлүү; **животики надорвёшь со смеху** разг. ичегиң каткыча күлөсүң; **смех, да и только** разг. киши күлөөрлүк гана нерсе (эч нерсеге турбаган эле бир нерсе).

СМЕХОТВОРНОСТЬ ж. күлкү келээрдик, күлкү келтирээрдик.

СМЕХОТВОРНЫЙ, ая, -ое күлөөрлүк, күлкү келээрдик, күлкү келтирээрдик.

СМЕШАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от смешать; 2. прил. (разнородный) аралаш; **смешанная группа** аралаш группа; **смешанная дробь** мат. аралаш бөлчөк.

СМЕШАТЬ сов. 1. что (сделать смесь) аралаштыруу, кошуу; 2. что (привести в беспорядок) аралаштыруу, баш-аяксыз кылуу, тартипсиз кылуу, баш аламан кылуу; **смешать карты** 1) картаны баш аламан кылып аралаштыруу; 2) перен. атайлап чаташтыруу; 3. кого-что (перепутать) чаташтыруу; **смешать фамилии** фамилияларды чаташтыруу; **смешать кого-л. с грязью бирөөнү** жалган жеринен каралоо, бирөөгө жалган жалаа жабуу.

СМЕШАТЬСЯ сов. 1. (образовать смесь) аралашуу, аралашып кетүү; 2. перен. (перепутаться) аралашуу, баш-аяксыз болуу, тартипсиз болуу, баш аламан болуу; **у него смешались все понятия** анын башында бардык түшүнүктөр аралашып кетти; 3. перен. (слиться в одно целое) аралашып кетүү; **смешаться с толпой** эл менен аралашып кетүү; 4. (смутиться) уялып кызаруу, шашып калуу; **ученик смешался** окуучу уялып шашып калды.

СМЕШЕНИЕ ср. аралаштыруу, чаташтыруу; аралашуу; **смешение понятий** түшүнүктөрдүн аралашып кетиши.

СМЕШИВАТЬ несов. см. смешать.

СМЕШИВАТЬСЯ несов. 1. см. смешаться; 2. страд. к смешивать.

СМЕШИТЬ несов. кого күлдүрүү, күлкүсүн келтирүү.

СМЕШЛИВОСТЬ ж. күлкүчүлдүк.

СМЕШЛИВЫЙ, ая, -ое күлкүчүл.

СМЕШНО 1. нареч. күлө турган, күлгүдөй; **смешно рассказывать** айтса, адам күлгүдөй; 2. безл. в знач. сказ.: **мне было смешно** менин күлкүм келди.

СМЕШНОЙ, ая, -ое күлө турган, кызык, күлгүдөй бир түрдүү; **смешной случай** күлө турган окуя; **смешной пример** күлө турган мисал; **тут нет ничего смешного** мында күлө турган эч нерсе жок; **до смешного** разг. абдан, эң эле; **он до смешного упрям** ал эң эле өжөр; **выставлять в смешном виде** шылдың болгудай кылып көрсөтүү.

СМЕШОК м. (мн. смешки) разг. күлкү, күлкү сымак.

СМЕЩАТЬ несов. см. сместить.

СМЕЩАТЬСЯ несов. 1. см. сместиться; 2. страд. к смещать.

СМЕЩЕНИЕ ср. 1. (с должности) ордуна (кызматтан) түшүрүү; 2. (сдвиг) ордуна таюу, эбинен таюу.

СМЕЯТЬСЯ несов. 1. күлүү; 2. над кем-чем (насмехаться) шылдыңдоо, келекелөө, мазактоо; 3. перен. (шутить) оюнга айландыруу, күлүү, тамаша кылуу, тамашалоо; **я смеюсь, а ты и поверил** мен тамаша кылсам, сен чын көрүп алыпсың; 4. над кем-чем, перен. (пренебрегать) тоотпостук кылып ойноо; **он смеётся над опасностью** ал коркунучту тоотпойт; **хорошо смеётся тот, кто смеётся последним** погов. акырында күлгөн оң күлөт (күрөштө убактылуу жеңишке ээ болгондун кубанууга негизи жок; ким биротоло жеңишке ээ болсо, ошол кубанууга акылуу).

СМЁЗНУТЬСЯ сов. бири-бирине жабышып (камып) тоңуу, муздоо; **куски льда смёрзлись** муздун бөлүктөрү бири-бирине жабышып тоңуптур.

СМЁТКА ж. разг. тапкычтык, зейректик, биле койгучтук, сезгичтик.

СМЁТЫВАТЬ I несов. см. сметать II.

СМЁТЫВАТЬ II несов. см. сметать III.

СМІЛОВАТЬСЯ сов. уст. ырайым кылуу, боору ооруу.

СМІЛОСТИВИТЬСЯ сов. см. сміловаться.

СМИРЕНИЕ ср. 1. (действие) жоошутуу, багынтуу; 2. (кротость, покорность) жооштук, момундук.

СМИРЕННИК м. разг. жоош, момун.

СМИРЕННИЦА женск. р. к смиренник.

СМИРЕННО нареч. момун түр менен; **смирённо просить** о чём-л. бир нерсе жөнүндө момун түр менен сурануу.

СМИРЕННОСТЬ ж. жооштук, момундук.

СМИРЕННЫЙ, ая, -ое уст. жоош, момун.

СМИРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое уст. жооштуучу, ооздуктоочу; **смирительный дом** жоошутуучу үй (байлатма жиндилерди дарылоочу үй); **смирительная рубашка** жоошутуучу көйнөк (байлатма жиндилерге кийгизип, байлап коюучу атайы кенен жасалган көйнөк).

СМИРИТЬ сов. кого-что жоошутуу, багынтуу, жинин кагуу.

СМИРИТЬСЯ сов. жоошуу, жоош болуу, бой сунуу.

СМІРНО нареч. жоош; **сидеть смірно** жоош отуруу; **смірно!** (команда) тур! («какыйып түз тургула!» деген маанидеги команда).

СМІРНЫЙ, ая, -ое жоош, момун; **смірный человек** жоош (момун) адам; **смірный конь** жоош ат.

СМИРЯТЬ несов. см. смирить.

СМИРЯТЬСЯ несов. 1. см. смириться; 2. страд. к смирять.

СМОКВА ж. анжыр (жыгачы жана жемиши).

СМОКОВНИЦА ж. анжыр жыгачы.

СМОЛА ж. чайыр.

СМОЛАЧИВАТЬ несов. см. смолотить.

СМОЛЕНИЕ ср. чайырдоо, чайыр сүртүү.

СМОЛЁНЫЙ, ая, -ое чайырданган, чайыр сүртүлгөн; **смолёный канат** чайырданган аркан.

СМОЛИСТОСТЬ ж. чайырдуулук.

СМОЛИСТЫЙ, ая, -ое чайырдуу; **смолистое дерево** чайырдуу жыгач; **смолистая доска** чайырдуу тактай; **смолистый воздух** чайыр жыттуу аба.

СМОЛИТЬ *несов. что* чайырдоо, чайыр сүртүү чайыр жабуу, дабыркай жабуу; **смоли́ть верёвку** жипти чайырдоо.

СМОЛКА́ТЬ *несов. см. смолкнуть.*

СМОЛКНУТЬ *сов.* унчукпоо, үндөбөө, тынчуу, басылуу, жымжырт болуу; **голоса́ смолкли** үндөр басылды.

СМОЛОВА́Р *м. см. смолокүр.*

СМОЛОВА́РЕННЫЙ, ая, -ое *см.* смолокуренный.

СМОЛОВА́РНЯ *ж. см. смолокүрня.*

СМОЛОГО́Н *м.* чайыр чыгаруучу (*адам*).

СМО́ЛОДУ *нареч. разг.* 1. жашынан, жаштан, жаштайышан; 2. жашында, жаш кезинде, жаштайында; **береги́ честь смóлоду погов.** намысынды жаштайындан сакта.

СМОЛОКУ́Р *м.* чайырчы, чайыр чыгаруучу (*адам*).

СМОЛОКУРЕ́НИЕ *ср.* чайыр чыгаруу (*карагай сыяктуу жыгачтардан чайыр чыгаруу*).

СМОЛОКУ́РЕННЫЙ, ая, -ое чайыр чыгаруучу, чайыр чыгарылуучу, чайыр кайнатуучу; **смолокүренное производство** чайыр чыгаруучу өндүрүш.

СМОЛОКУ́РНЯ *ж.* чайыр чыгаруучу жай.

СМОЛОТИ́ТЬ *сов. что* бастырып алуу; **смолотить пшени́цу** буудайды бастырып алуу.

СМОЛО́ТЬ *сов. что* тартуу (*напр. ручным способом*); **салуу, салдыруу** (*напр. на мельнице*).

СМОЛО́ТЬСЯ *сов.* тартылуу (*напр. ручным способом*); **салынуу** (*напр. на мельнице*).

СМОЛЧА́ТЬ *сов. разг.* унчукпай калуу, үндөбөй калуу.

СМОЛЬ *ж.:* **чёрный как смоль** кара чайырдай, каралыгы кара чайырдай, чайырдай кара, капкара.

СМОЛЯНО́Й, ая, -ое **смола-га т.;** **смоляная бочка** чайыр бочкасы.

СМОНТИ́РОВАТЬ *сов. что* монтаждоо, монтаж кылып бүтүрүү.

СМОРГНУ́ТЬ *сов.:* **гла́зом не сморгну́ть** *разг.* кенедей уялбоо, чымырабоо.

СМОРИ́ТЬ *сов. кого, разг.* шылкыйтуу, шалдыратуу; **жар смори́л меня́** ысык мени шалдыратып койду.

СМОРКА́ТЬ *несов.:* сморкать нос чимкирүү.

СМОРКА́ТЬСЯ *несов.* чимкирүү, чимкиринүү; **сморка́ться в плато́к** кол жоолукка чимкирүү.

СМОРО́ДИНА *ж.* карагат (*жыгачы жана жемииши*); **красная сморо́дина** кызыл карагат; **чёрная сморо́дина** чыны карагат.

СМОРО́ДИННИК *м.* чогуу өскөн карагаттардын жыгачтары.

СМОРО́ДИННЫЙ, ая, -ое **сморо́дина-га т.;** **сморо́динный куст** карагат жыгачы.

СМОРО́ДИНОВЫЙ, ая, -ое *см. сморо́динный.*

СМОРО́ЗИТЬ *сов. что, разг.* тантуу, дөөдүрөө.

СМОРЧО́К *м.* 1. (*гриб*) козу карындын бир түрү; 2. *перен. разг.* чүкчүйгөн, бүкчүйгөн киши.

СМО́РЩЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от сморщить;* 2. *прил.* тырышкан, курушкан, бырышкан, чүрүшкөн.

СМО́РЩИТЬ *сов. что* тырыштыруу, чүрүштүрүү, бырыштыруу, чүйрүү; **сморщить нос** мурдун чүйрүү.

СМО́РЩИТЬСЯ *сов.* тырыштыруу, курушуу, бүрүшүү, чүрүшүү, чүйрүйүү.

СМОТА́ТЬ *сов. что* 1. (*наматать*) түрүү, ороо; **смotaть нитки в клубо́к** жипти түйдөк (*түрмөк*) кылып түрүү; 2. (*размотать*) жандырып алуу; **смotaть нитки**

с кату́шки жипти чыгырыктан жандырып алуу; **смotaть удо́чки** *разг.* артын карабай тез жылт коюп жөнөө.

СМОТ́Р *м.* кароо, көздөн өткөзүү; **смотр войска́м** войсколорду кароо; **смотр худо́жественной самоде́ятельности** өздүк көркөм чыгармачылыктын кароосу.

СМОТРЕ́ТЬ *несов.* 1. *на кого-что* кароо; **смотре́ть в окно́** терезеден кароо; 2. кароо; **смотре́ть впе́ред** *прям., перен.* алдыга кароо; 3. *что (разглядывать, воспринимать)* кароо, көрүү; **смотре́ть выставку́** көрсөтмөнү көрүү; **смотре́ть пьесу́** пьесаны көрүү; 4. *кого-что (производить осмотр)* кароо; **смотре́ть больно́го** ооруну кароо; 5. *за кем-чем (следить, заботиться)* көз салуу, көз болуу, байкоо; **смотре́ть за порядко́м** тартипке көз салуу; **смотре́ть за детьми́** балдарга көз салуу; 6. *на кого-что, перен.* кароо; **ты не смотри́, что он мо́лод** сен аны жаш деп ойлобо; **как вы на э́то смóтрите?** сиз буга кандай карайсыз?, сиз муну кандай дейсиз?; 7. *на кого-что, разг. (брать пример)* кароо, тууроо, үйрөнүү; **не́зачем тебе́ смотре́ть на лентя́ев** жалкоолорго карай иш кылуунун сага эмнекереги бар; 8. *на кого-что, перен. (показываться откуда-л.)* көрүнүп туруу, көрүнүү; **из-за туч смотréло со́лнце** булуттун арасынан күн көрүндү; 9. *кем-чем, разг. (иметь вид)* болуп көрүнүү, сыяктануу; **он смотréл геро́ем** ал баатыр болуп көрүндү; 10. *на кого-что, во что (быть обращённым куда-л.)* кароо; **о́кна смóтрят на у́лицу** терезелери көчөнү карайт; 11. *повел.:* **смотри́** байка, байкагын, өзүң бил, кара; **смотри́те** байкаңыз, байкагыла, өзүңүз билиңиз, өзүңөр билгиле; **смотри́, бу́дешь отве́чать за всё** байкагын, бардыгы үчүн жооп бересиң; **смотри́, не упади́** көзүңө кара, жыгылып кетпе; **смотри́, как попра́вился!** семирп алганын кара-саң!; **смотри́ в оба** көзүңө кара, сак бол; **смотре́ть сквозь па́льцы** көрүп туруп көрмөксөн болуу, билип туруп билмексен болуу; **смотре́ть в гла́за кому-л. перен.** кошаматтануу, кошамат кылуу; **смотре́ть в гла́за чему-л.** бир нерсеге тайманбоо, тайманбай кароо; **смотре́ть в лица́** сме́рти өлүмдөн тайманбоо, өлүмдөн коркпоо; **смотре́ть чы́ми-л. гла́зами** бирөөнүн пикирин гана кайталоо; **того́ и смотри́** ана-мына дегенче эле болуп калышы мүмкүн; **чего́ ты ра́ньше смотréл?** мурун эмне кылып жүрдүң?, сен мурун кайда элең?, мурун кайда жүрдүң?

СМОТРЕ́ТЬСЯ *несов.* 1. (*смотреть на себя*) карануу; **смотре́ться в зе́ркало** күзгүгө карануу; 2. *страд. к смотреть* 3.

СМОТРИ́НЫ *только мн. уст.* кыз көрүү (*күйөөнүн жана анын эне-аталарынын кыз менен таанышуусу*).

СМОТРИ́ТЕЛЬ *м. уст.* бакылоочу, кароочу; **станциио́нный смотри́тель** бекетчи.

СМОТРО́ВОЙ, ая, -ое кароочу, шыкаалоочу; **смoтровая щель в та́нке** танкыдагы кароочу жылчык.

СМОТРА́ *дееприч. от смотреть;* 1. *в сочет. с нареч. или мест. относ. (в зависимости от того)* ылайык; **карай; смотри́ как жить** турмуш кандай экендигине карай; **смотри́ како́й рабо́тник** кандай кызматчы экендигине карай; 2. *в сочет. с предложом «по» с дат. п. (в зависимости, в соответствии)* карай, карата, ыгына жараша; **смотри́ по обстоя́тельствам** кырдаалга жараша.

СМОЧИ́ТЬ *сов. что* суулоо, нымдоо.

СМОЧЬ *сов.* колдон келүү, ...алуу; **он не смóжет э́того сде́лать** ал муну иштей албайт, бул анын колунан келбейт; **я смогу́** менин колуман келет.

СМОШЭННИЧАТЬ *сов. разг.* митаамдык кылуу, бу-
дамайлоо, алдоо.

СМРАД *м.* быксык; быксыган, сасык жыт.

СМРАДНЫЙ, ая, -ое быксыган, сасык, коңурсуган.

СМУГЛЁТЬ *несов.* кара күрөң тартуу, кара тору тар-
туу (*кишинин өңү*).

СМУГЛОЛИЦЫЙ, ая, -ое кара күрөң өңдүү, карато-
ру өңдүү (*беттүү*).

СМУГЛОСТЬ *ж.* кара күрөңдүк, кара торулук (*бет,
өң*).

СМУГЛЫЙ, ая, -ое кара күрөң, кара тору (*бет, өң*).

СМУГЛЯНКА *ж. разг.* кара күрөң, кара тору (*аял*).

СМУДРИТЬ *сов. разг.* татаалдаштырып былжыра-
тып жиберүү, куру ойлонуу, ыксыз татаал кылуу, ыгы
жок татаалдатуу.

СМУРЫЙ, ай, -ое *обл.* кара күрөң, кара боз.

СМУТА *ж. уст.* дүрбөлөң, козголоң, бүлгүн; **сеять
сму́ту** дүрбөлөң салуу.

СМУТИТЬ *сов. кого-что* 1. (*привести в смущение*)
оңойсуздандыруу, уялтып кысылтуу; 2. (*взволновать*) ко-
зутуу, азгыруу.

СМУТИТЬСЯ *сов.* оңойсуздануу, уялып кысылуу.

СМУТНО *нареч.* элес-булас; **сму́тно по́мнить что-л.**
бир нерсени элес-булас эстөө.

СМУТНЫЙ, ая, -ое 1. (*неясный, неотчётливый*)
элес-булас, ачык эмес, караңгы, бүлбүлдөгөн, бүшүркө-
гөн; **сму́тное воспоми́нание** элес-булас эске түшүрүү;
2. (*неспокойный, мятёжный*) дүрбөлөңдүү, тынчы жок,
козголоңдуу; **сму́тное вре́мя** *ист.* дүрбөлөңдүү убак.

СМУТЬЯН *м. разг.* куйту, куйту киши.

СМУШКА *ж.* көрпө (*тармал көрпө*).

СМУШКОВЫЙ, ая, -ое *смушка-га т.*; **смушковая**
ша́пка көрпө тумак.

СМУЩАТЬ *несов. см. смутить.*

СМУЩАТЬСЯ *несов.* 1. *см. смутиться*; 2. *страд. к*
смущать.

СМУЩЕНИЕ *ср.* оңойсуздануу, уялып кысылуу.

СМУЩЁННЫЙ, ая, -ое оңойсузданган, уялып кы-
сылган.

СМЫВ *м.* жуулган, агызылган жер.

СМЫВАТЬ *несов. см. смыть.*

СМЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. смыться*; 2. *страд. к*
смыывать.

СМЫКАТЬ *несов. см. сомкнуть.*

СМЫКАТЬСЯ *несов.* 1. *см. сомкнуться*; 2. *страд.*
к смыкать.

СМЫСЛ *м.* 1. (*значение*) маани, мазмун; **уловить
смысл** маанисин кармай алуу; **прида́ть смысл** маани
берүү; **в буква́льном смы́сле слова́** сөздүн тике маани-
синде; 2. (*цель, разумное основание*) жөн, маани, ирет,
мазмун; **смысл жи́зни** жашоонун мазмуну; **в чём смысл
этого́ посту́пка?** бул кылыктын жөнү эмнеде?; **нет смы́с-
ла переде́лывать э́ту рабо́ту** бул ишти кайра оңдоо-
нун эч жөнү жок; 3. (*разум*) ой, пикир; **здрáвый смысл**
жөндүү пикир; **в смы́сле чего-л.** маанисинде; **в по́лном
смы́сле э́того слова́** бул сөздүн толук маанисинде; **в
извёстном смы́сле** белгилүү гана мааниде; **в широ́ком
смы́сле** кеңири мааниде.

СМЫСЛИТЬ *несов. разг.* түшүнүү, аңдоо; **ниче́го не
смы́слить в му́зыке** музыкадан эч түшүнүгү болбоо, му-
зыкадан эч нерсе түшүнбөө.

СМЫСЛОВОЙ, ая, -ое **смысл 1-ге т.**; **смысловые**
оттёнки слова́ *лингв.* сөздөрдүн маанилеринин кошумча
өзгөчөлүктөрү.

СМЫТЬ *сов. что* 1. жууш, жууп тазалоо; **смыть**
грязь кирин жууш; 2. *перен.* тазартуу, жууш; **смыть с
себя́ позор** өзүнөн маскаралыкты жууш; 3. (*унести тече-
нием*) агызып кетүү, жууп кетүү, жеп кетүү; **водо́й смы́ло
отмель** *безл.* сайроонду суу жеп кетти.

СМЫТЬСЯ *сов.* жуулуу, жуулуп тазалануу; **пятно́
смы́лось с пла́тья** көйнөктөн так жууп тазаланды.

СМЫЧКА *ж.* 1. *тех.* бириктирүү, илиништирүү, ко-
шоктоштуруу, тиркөө; 2. *перен.* (союз) байланыш, жакын-
дашуу; **смычка пролетари́ата с крестья́нством** проле-
тариат менен дыйкандардын байланышы.

СМЫЧКОВЫЙ, ая, -ое **смычок I 1-ге т.**; **смычок-
туу**; **скри́пка – смычко́вый инструме́нт** скрипка – смы-
чоктуу инструмент.

СМЫЧНЫЙ, ая, -ое *лингв.* жарылма; **смы́чные со-
гла́сные** жарылма үнсүздөр.

СМЫЧОК I *м.* смычок (1. *муз. кыяктын, скрипканын*
кылдуу таякчасы; 2. *тех. жүндү тытуу учун жасалган*
жип керилген жсаача).

СМЫЧОК II *м. охот.* смычок (ууга чыкканда тай-
гандарды кошоктоштуруп байлоочу жип); **спусти́ть
го́нчих со смы́чка́** тайгандарды. смычоктон агытып жи-
берүү.

СМЫШЛЁНОСТЬ *ж.* зээндүүлүк, акылдуулук.

СМЫШЛЁНЫЙ, ая, -ое зээндүү, акылдуу.

СМЯГЧАТЬ *несов. см. смягчить.*

СМЯГЧАТЬСЯ *несов.* 1. *см. смягчиться*; 2. *страд.*
к смягчать.

СМЯГЧАЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от смягчать*;
2. *прил.*: **смягча́ющее сре́дство** *фарм.* жумшартуучу дары.

СМЯГЧЕНИЕ *ср.* 1. жумшартуу; **смягче́ние ко́жи**
втира́нием ма́зи терини май сыйпап жумшартуу; 2. *пе-
рен.* жеңилдетүү, жумшартуу, азайтуу, кемитүү; **хлопо-
та́ть о смягче́нии приговора́** өкүмдү азайтуу жөнүндө
аракеттенүү; 3. *лингв.* ичкерүү; **смягче́ние согла́сных**
үнсүздөрдүн ичкериши.

СМЯГЧИТЬ *сов.* 1. *что* жумшартуу; **смягчи́ть ко́-
жу выде́лкой** терини ийлеп жумшартуу; 2. *что, перен.*
(*ослабить*) бошоңдотуу, басандатуу; **смягчи́ть уда́р**
соккуну басандатуу; 3. *кого-что, перен.* (умерить стро-
гость) жеңилдетүү, жумшартуу, азайтуу, кемитүү; **смяг-
чи́ть пригово́р суда́** соттун өкүмүн жеңилдетүү; 4. *что,
лингв.* ичкертүү.

СМЯГЧИТЬСЯ *сов.* 1. (*стать мягким*) жумшаруу;
ко́жа от выде́лки смягчи́лась тери ийлөөдөн жумша-
рып калды; 2. *перен.* (умериться, ослабиться) басаң-
доо, басаңчалоо, кайтыңкыроо; **боль смягчи́лась** оору
басаңдады; 3. *перен.* (сжалиться) аёо, боору ооруу; 4.
лингв. (о звуках) ичкерүү.

СМЯТЕНИЕ *ср.* (замешательство) дүрбөлөң, бу-
дун-чан, аптыгуу, каңгы баш болуу; **он уше́л в смяте́нии**
ал аптыгып кетти; **вызвать смяте́ние в ря́дах проти́в-
ника́** душмандын ичине дүрбөлөң салуу.

СМЯТЬ *сов.* 1. *что (помять, измять)* бырыштыруу,
уйпалоо (*мис. чөптү*); **смять пла́тье** көйнөктү бырышты-
руу; 2. *что (размять)* жууруп эзүү (*мис. ылай, камыр*);
3. *кого-что, перен.* (задавить) кысуу, кысып салуу (*мис.*
калың эл); 4. *кого-что, перен.* (сломить сопротивление)

таш-талканын чыгаруу, талкалоо; **смять** *противника* душмандын таш-талканын чыгаруу.

СМЯТЬСЯ *сов.* бырышуу, уйпалануу; **бумага смялась в карма́не** кагаз чөнтөктө бырышып калды.

СНАБДИТЬ *сов. кого-что кем-чем* жабдуу, керектүү нерселерди жеткирүү; **снабдить магази́ны това́рами** магазиндерди товар менен жабдуу; **снабдить рабо́чих инструме́нтами** жумушчуларды инструменттер менен жабдуу; **снабдить кни́гу предисло́вием** китепке кириш сөз жазуу.

СНАБЖАТЬ *несов. см. снабдить.*

СНАБЖЕ́НЕЦ *м. разг.* жабдуучу, жабдып туруучу кызматчы.

СНАБЖЕ́НИЕ *ср.* 1. жабдуу; **снабжение а́рмии** армияны жабдуу; **снабжение шко́л уче́бниками** мектептерди окуу китептери менен жабдуу; **орга́ны снабже́ния** жабдуу органдары; 2. (*предметы, продукты и т.д.*) буюмдар, продуктылар; **продово́льственноеснабжение** тамак-аш.

СНАБЖЕ́НЧЕСКИЙ, ая, -ое **снабжение-ге т.**; **снабжение́ческий аппара́т** жабдуу аппараты.

СНА́ДОБЬЕ *ср. разг.* дары-дармек.

СНА́ЙПЕР *м.* снайпер (*көзгө атар мерген*).

СНА́ЙПЕРСКИЙ, ая, -ое **снайпер-ге т.**; **снайпердик**; **снайперская стрельба́** снайпердик атуу.

СНАРУ́ЖИ *нареч.* сырт жагынан, сырттан, тыштан; **запереть дверь снару́жи** эшикти сыртынан бекитүү.

СНАРЯ́Д *м.* снаряд; **артилле́рийский сна́ряд** артиллериялык снаряд; **оско́лочный сна́ряд** жарылып майдаланып кетүүчү снаряд; **бронёбóйный сна́ряд** броня тешүүчү снаряд; **зажигáтельный сна́ряд** күйдүрүүчү снаряд; **химиче́ский сна́ряд** химиялык снаряд; **гимнасти́ческие сна́ряды** гимнастика снаряддары.

СНАРЯДИ́ТЬ *сов. кого-что* шаймандоо, камылгалоо, жабдуу, жабдыктоо, жарактоо; **снаряди́ть экспеди́цию** экспедицияны жабдуу.

СНАРЯДИ́ТЬСЯ *сов.* шаймандалуу, камылгалануу, жарактануу; **снаряди́ться в путь** жолго чыгууга камылгалануу.

СНАРЯ́ДНЫЙ, ая, -ое **снаряд-го т.**; **снарядный ящик** снаряд ящиги.

СНАРЯЖА́ТЬ *несов. см. снаряди́ть.*

СНАРЯЖА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см. снаряди́ться*; 2. *страд. к снаряжа́ть.*

СНАРЯЖЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) шаймандоо, камылгалоо, жабдыктоо, жарактоо; **снаряже́ние в путь** жолго чыгууга камылгалоо; 2. (*предметы*) шайман, жарак, жабдык, курал; **во́инское снаряже́ние** аскер жарак-жабдыгы.

СНАСТЬ *ж.* 1. *чаще мн. мор.* шайман, аспап (*ар бири белгилүү максат үчүн жасалган аркандар системасы*); **корабёльные сна́сти** кеменин шаймандары (*орудиелер, инструменттер, аркандар ж.б.*); 2. *собр.* (*приборы, инструменты*) шаймандар, аспаптар; **рыболо́вная снасть** балыкчылыктын шаймандары (*балыкчылыктын бүт шаймандарынын жыйындысы*).

СНАЧА́ЛА *нареч.* 1. (*прежде, сперва*) а дегенде, обол, мурда; **снача́ла подума́й, пото́м говори́** а дегенде ойлон, анан сүйлө; 2. (*снова, ещё раз*) башынан, кайра башынан; **нача́ть снача́ла** кайта башынан баштоо; **прочи́тай снача́ла** башынан оку.

СНА́ШИВАТЬ *несов. см. сносить I.*

СНА́ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. сносить I*; 2. *страд. к снашивать.*

СНЕГ *м.* кар; **пе́рвый снег** биринчи кар; **мо́крый снег** суу кар; **па́дает (идёт) снег** кар жаап жатат; **поло́са ве́чных снегов** дайым кар (*мөңгү*) кетпей турган жер; **как прошло́годний снег** *разг.* түк кереги, кызыгы жок; **как снег на́ голову** *разг.* күтпөгөн жерден.

СНЕГИ́РЬ *м.* снегирь (*сайрагыч боз чымчыктын бир түрү*).

СНЕГОВО́Й, ая, -ое 1. **снег-ге т.**; **снеговая́ вода́** кар суусу; **снеговая́ ба́ба** кардан жасалган кишинин сөлөкөтү (*тулкусу*); 2. (*покрытый снегом*) кардуу; **снего́вые го́ры** кардуу тоо, ала тоо.

СНЕГОЗАДЕРЖА́НИЕ *ср.* кар токтотуу.

СНЕГООЧИСТИ́ТЕЛЬ *м.* кар күрөгүч, кар тазалагыч.

СНЕГООЧИСТИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кар күрөөчү, кар тазалоочу; **снегоочисти́тельный плуг** кар күрөөчү соко.

СНЕГОПА́Д *м.* кар жааш, кар түшүү.

СНЕГОТА́ЯЛКА *ж.* кар эриткич.

СНЕГОТА́ЯНИЕ *ср.* кар эрүү.

СНЕГОУБО́РОЧНЫЙ, ая, -ое кар күрөө, кар жыйноо; **снегоубо́рочные рабо́ты** кар күрөө жумуштары.

СНЕГОХО́Д *м.* карда жүргүч, снегоход (*кышкы жолдордо жана кардуу талаада жүрүүгө ылайыкталган автомобиль*).

СНЕГУ́РОЧКА *ж. фольк.* снегурочка (*кардан жасалган кыздын жомоктогу образы*).

СНЕДА́ЕМЫЙ, ая, -ое *прич.* от *сnedать*; **снедае́мый го́рем** кайгыга катуу чөккөн, кайгы баскан.

СНЕДА́ТЬ *несов. кого-что, уст.* кыйноо, азап чектирүү; **его снесает досада** аны ыза кыйнап турат.

СНЕДЬ *ж. обл. уст.* тамак, аш.

СНЕЖИ́НКА *ж.* кар кыйкымы, кар бүртүгү.

СНЕ́ЖНЫЙ, ая, -ое 1. **снег-ге т.**; кардуу; **сне́жные зано́сы** кардын күрткүсү; **сне́жная ба́ба** кардан жасалган адамдын тулкусу; **сне́жная доро́га** кардуу жол; **сне́жная зима́** кардуу кыш; 2. (*подобный снегу*) кардай; **сне́жная белизна́** актыгы кардай, кардай ак.

СНЕЖО́К *м.* 1. *уменьш.-ласк. от снег* кар; 2. (*комоч из снега*) кар тогологу; **де́ти игра́ют в снежки́** балдар кар менен урушуп ойношот.

СНЕСТИ I *сов.* 1. *кого-что (отнести)* алып барып берүү (*коюу*), ташып барып берүү, жеткирип берүү, ташып жеткирүү (*в одно место*); **снести кни́гу в библиоте́ку** китепти библиотекага алып барып берүү; **снести мешки́ к са́раю** каптарды сарайга алып барып коюу; 2. *что (сорвать)* түшүрүү, алып түшүү, алып кетүү; **урага́н снёс кры́шу с до́ма** катуу шамал уйдун чатырын алып кетти; 3. *что (разрушить)* бузуу, кыйратуу; **снести старый дом** эски үйдү бузуу; 4. *что (срубить, срезать)* кесүү, алуу; **снести го́лову** башын кесүү; 5. *что (сделать сноску)* төмөн түшүрүү, жазуу; **снести ци́фру де́лимого** бөлүнүүчүнүн калган цифрасын төмөн жакка жазуу; 6. *что, перен. (стерпеть)* чыдоо; **он снёс оби́ды** ал ызага чыдады.

СНЕСТИ II *сов. что (о птицах)* жумуртка тууш, салуу; **ку́рица снесла́ яйцо́** тоок жумуртка тууду.

СНЕСТИ́СЬ I *сов. (установить связь)* байланышуу, катташуу; **снести́сь телегра́ммами** телеграмма аркылуу байланышуу.

СНЕСТИ́СЬ II *сов. (о птицах)* жумуртка тууш, салыш; **у́тка снесла́сь** өрдөк жумуртка тууду.

СНЕТО́К *м. (рыба)* снеток (көлдөгү жана өздөңдөгү майда балыктын бир түрү).

СНИЖА́ТЬ *несов. см. сни́зить.*

СНИЖА́ТЬСЯ *несов. 1. см. сни́зиться; 2. страд. к снижа́ть.*

СНИЖЕ́НИЕ *ср. 1. (уменьшение) төмөндөтүү, арзандатуу, азайтуу; сни́жение цен* бааны арзандатуу; **2. ав. төмөндөө; сни́жение самолёта** самолёттун төмөндөшү.

СНИ́ЗИТЬ *сов. 1. кого-что (спустить ниже) төмөндөтүү; сни́зить самолёт* самолётту төмөндөтүү; **2. что, перен. (уменьшить, сбавить) төмөндөтүү; арзандатуу, азайтуу; сни́зить себесто́имость проду́кции** продукциянын өздүк наркын төмөндөтүү; **3. что, перен. разг. (приглушить) басаңдатуу; сни́зить то́н үнүн** басаңдатуу; **4. кого, перен. (понизить в должности) төмөндөтүү; сни́зить в до́лжности** кызматтан төмөндөтүү.

СНИ́ЗИТЬСЯ *сов. 1. (спуститься ниже) төмөндөө; 2. перен. (уменьшиться) төмөндөө; арзандоо; це́ны сни́зились* баа арзандады; **3. перен. разг. (о голосе, тоне) басаңдоо; то́н у него́ сни́зился** анын үнү басаңдап калды.

СНИЗОЙТИ́ *сов. к кому-чему, уст. кайрылуу, кайрылышуу; он снизошёл к нашей просьбе* ал биздин өтүнүчүбүзгө кайрылышты.

СНИ́ЗУ **1. нареч. (с нижней стороны) астыдан, өмөнтөн, асты жактан, төмөн жактан; сни́зу дует** асты жактан шамал согул жатат; **хлеб подгорёл сни́зу** нандын асты жагы бир аз күйүп кетти; **сни́зу вверх** астынан үстүнө, төмөнтөн жогору карай; **2. нареч. перен. (со стороны широких масс) төмөнтөн; 3. предлог с род. п. разг. (ниже чего-л., под чем-л.) -дын астында; сни́зу до́ма** үйдүн астында; **сни́зу до́верху** 1) аягынан башына чейин, төмөнтөн жогоруга чейин; 2) *перен.* баштан аяк.

СНИМА́ТЬ *несов. см. сня́ть.*

СНИМА́ТЬСЯ *несов. 1. см. сня́ться; 2. страд. к снима́ть.*

СНИ́МОК *м. фотосүрөт (фотографиялык сүрөт); альбом снимков* фотосүрөттөр альбому; **рентгеновский снимок** рентген фотосүрөтү.

СНИМУ́, сниму́, снимешь и т.д. буд. вр. от сня́ть.

СНИМУ́СЬ, сниму́сь, снимешься и т.д. буд. вр. от сня́ться.

СНИСКА́ТЬ *сов. что, уст. иришип жүрүп жетишүү, иришип табуу; сниска́ть чьё-л. расположе́ние* иришип жүрүп бирөөгө жакшы көрүнүү.

СНИ́СКИВАТЬ *несов. см. сниска́ть.*

СНИСХОДИ́ТЕЛЬНО *нареч. 1. (не строго) көңүлүнө карап; отне́стись к кому-л. снисходи́тельно* бирөөгө көңүлүнө карап мамиле кылуу; **2. (покровительно-высокомерно) камкорсунган текебердик менен; снисходи́тельно разгово́ривать с кем-л. бирөө менен** камкорсунган текебердик кылып сүйлөшүү.

СНИСХОДИ́ТЕЛЬНОСТЬ *ж. (невзыскательность) ырай кылуучулук, көңүлгө кароочулук; прояви́ть снисходи́тельность* көңүлгө кароочулук кылуу.

СНИСХОДИ́ТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое 1. (невзыскательный) ырайлуу, ырай кылуучу, көңүлгө кароочу; снисходи́тельный нача́льник* ырайлуу начальник; **2. (покровительно-высокомерный) өзүн жогору санап, камкорсунган; камкорсунуп көтөрүлгөн; снисходи́тельный то́н** камкорсунуп көтөрүлгөн тоң (сүйлөө, айтуу).

СНИСХОДИ́ТЬ *несов. см. снизо́йти.*

СНИСХОЖДЕ́НИЕ *ср. кечирип, мейрим, мейрманчылык; он заслужи́вает снисхожде́ния* ал кечирип коюга татыктуу.

СНИ́ТЬСЯ *несов. кому түшкө кирүү; мне сни́лся сон* мен түш көрдүм; **ему́ сни́лось, что он на ро́дине** ал түшүндө өз мекенинде экен.

СНК (*Совет Народных Комиссаров*) ист. СНК (*Эл Комиссарлар Совети*).

СНО́Б *м. сноб (буржуазиялык коомдо – акылы аз, бардык моданын артынан түшкөн жана буржуазиялык-аристократтык жогорку катмардын кылык-жоругун сокур эле ээрчүүгө тырышкан адам).*

СНО́БИЗМ *м. снобизм (снобго мүнөздүүкылык-жорук).*

СНО́ВА *нареч. дагы, кайтадан, кайта дагы, кайтадан дагы, жаңыдан; сно́ва пошёл дождь* жамгыр кайта дагы жаай баштады; **начать сно́ва** кайтадан баштоо; **он сно́ва с на́ми** ал кайтадан биз менен.

СНОВА́ЛЬНЫЙ, *ая, -ое текст. эриш түзүүчү; сновáльная маши́на* эриш түзүүчү машина.

СНОВА́ТЬ *несов. 1. что, текст. эришин салуу; сновáть пря́жу* жиптин эришин салуу; **2. перен. разг. (двигаться туда и сюда) ары-бери жүрө берүү; лóдки сновáли по реке́** кайыктар сууда ары-бери жүрө берди.

СНОВИДЕ́НИЕ *ср. түш көрүү.*

СНОГШИБА́ТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое разг. укмуштуу, таң калардык; сногшшибáтельное извёстие* укмуштуу кабар.

СНО́П *м. 1. боо; вяза́ть сно́пы* боо байлоо; **2. перен. топ-топ (бир жерден чачырап чыккан учкундардын, шоолалардын ж.б. тобу); сноп луче́й** топ болуп чыккан шоолалар.

СНОВОВЯЗÁЛКА *ж. боолагыч (оруп боолагыч машина).*

СНОВОВЯЗÁЛЬНЫЙ, *ая, -ое боо байлагыч, боолук; снововязáльный шпага́т* боолук жип, боо байлагыч шпагат.

СНОВО́ИСТЫЙ, *ая, -ое разг. эптүү, ийкемдүү; снорови́стый па́рень* ийкемдүү жигит.

СНОРÓВКА *ж. разг. эптүүлүк, ийкем; приобре́сти сноровку* ийкемге үйрөнүү; **это де́ло тре́бует сноровки** бул иш эптүүлүктү талап кылат.

СНОС I *м. бузуу, кыйратуу; дом предна́значен на снос* үй бузууга арналган.

СНОС II *м.: сно́су нет разг. өтө бышык (мис. кийим).*

СНОСИ́: *на сно́сах разг. айы-күнү жеткен бооз аял.*

СНОСИ́ТЬ I *сов. что, разг. (износить) жыртуу, кийип жыртуу; сносить за ле́то о́бувь* жай ичинде бут кийимди жыртуу.

СНОСИ́ТЬ II *сов. кого-что, разг. (туда и обратно) алып барып келүү; сносить ребёнка к вра́чу* баланы врачка алып барып келүү; **ему́ не сносить го́ловы** ал соо калбайт.

СНОСИ́ТЬ III *несов. см. снести́ I.*

СНОСИ́ТЬСЯ I *сов. разг. (износиться) жыртылуу, кийилип жыртылуу.*

СНОСИ́ТЬСЯ II *несов. 1. см. снести́сь I; 2. страд. к сносить́ III.*

СНО́СКА *ж. сноска (беттин этегине жазылып, негизги жазуудан бөлүнгөн текст); примеча́ние в сно́ске* сноскадагы эскертүү.

СНО́СНО нареч. и в знач. сказ. дурус, жаман эмес; **я** здесь **сно́сно устро́ился** мен мында дурус орношуп алдым.

СНО́СНЫЙ, ая, -ое дурус, жаман эмес; **сно́сные усло́вия** чыдаарлык шарттар.

СНОТВО́РНЫЙ, ая, -ое **1.** уктатуучу; **снотво́рный порошо́к** уктатуучу порошок; **2. перен.** (ску́чный) зериктиргич, эриктирме.

СНО́ХА ж. келин (уулунун же унисинин аялы).

СНОШЕ́НИЕ ср. *чаще мн.* катташ, байланыш; **деловые сно́шения** иш жөнүндө болгон байланыштар; **дипломатические сно́шения** дипломатиялык байланыштар; **прерва́ть сно́шения** байланышын үзүү.

СНУ́Ю, сную́, снуёшь и т.д. наст. вр. от **снова́ть**.

СНЮ́СЬ, снюсь, снёшься и т.д. наст. вр. от **снёть** -ся.

СНЮ́ХАТЬСЯ сов. разг. **1.** (о животных) жытташып табышуу; **2. перен. неодобр.** тымызын макулдашуу.

СНЮ́ХИВАТЬСЯ несов. см. **сню́хаться**.

СНЯ́ТИЕ ср. алып таштоо, алуу, алып коюу; **сня́тие запрёта** салынган тыюуну алып таштоо.

СНЯ́ТОЙ, ая, -ое: **снято́е молоко́** каймагы алынган сүт.

СНЯ́ТЬ сов. **1.** кого-что алып таштоо, алуу, алып коюу; **снять скáтерть со сто́ла** столдон скатертти алып коюу; **снять сли́вки с моло́ка** сүттүн каймагын алуу; **2. что** (убрать с поля) алуу, оруп-жыюу, жыюу; **снять урожа́й** түшүмдү оруп-жыюу; **3. что** (при раздевании) чечүү; **снять пальто́** пальтону чечүү; **4. кого-что** (отозвать, отвести) алып таштоо, чакырып алуу, бошотуу; **снять кара́ул** караулду алып таштоо; **5. кого** (убить) жок кылуу, өлтүрүү; **снять вра́жеского часово́го** душмандын часовоюн жок кылуу; **6. кого, перен.** (отстранить, лишить) алуу, чыгаруу; **снять с рабо́ты** кызматтан алуу; **снять с учё́та** учёттон чыгаруу; **7. что, перен.** (отменить, отказать) алып таштоо; **снять своё́ предложéние** өз сунушун алып таштоо; **снять вы́говор** сөгүштү алып таштоо; **8. что с кого-чего** (сделать подобие чего-л.) алуу, түшүрүү; **снять ко́пию с докуме́нта** документтин көчүрмөсүн алуу; **снять ме́рку с но́ги** буттун өлчөөсүн алуу; **9. кого-что, фото** сүрөткө түшүрүү, сүрөтүн түшүрүү, сүрөтүн алуу, сүрөткө тартуу; **снять гру́ппу шко́льников** мектеп окуучуларынын бир тобун сүрөткө түшүрүү; **10. что** (нанять) ижарага алуу; **снять кварти́ру** квартираны ижарага алуу; **11. что, юр.** (о допросе) сурак кылып жазып алуу; **снять показáния** сурак кылып, суралган адамдын айткандарын жазып алуу; **12. что, карт.** алдыруу; **снять колóду** картанын үстүн алдыруу; **снять го́лову** (с плеч) 1) башын жулуп алуу; 2) ыза кылуу, уялтуу; **как рукой сняло́** разг. кол менен алып таштагандай (мис. оору, кайгы жөнүндө).

СНЯ́ТЬСЯ сов. **1.** (отделиться) алынуу (мис. *ящик-тин капкагы*); **2.** (тронуться в путь) жүрүп кетүү, жөнөп кетүү; **сня́ться с я́коря** якордон бошонуу, жүрүп кетүү (кеме жөнүндө); **3. фото** сүрөткө түшүү.

СО предлог см. с.

СО- приставка **1.** см. с-; **2.** кандайдыр бир нерсеге бирге катышканды билдирип, атооч жана этиш түзүү үчүн колдонулат; мис. *содоклад кошумча доклад; соу́ченик сабакташ*.

СОА́ВТОР м. соавтор, авторлош (бириктишип жазган адам).

СОА́ВТОРСТВО ср. авторлоштук, авторлошуп жазуу.

СОБА́КА ж. ит; **охотни́чья соба́ка** аңчы ит; **дворо́вая соба́ка** короочу ит; **вот где соба́ка зары́та!** разг. кеп мына ушул жерде жаткан экен да!; **соба́ку съесть на чём-л.** разг. кандайдыр бир ишти коён жатагына чейин билүү, абдан жакшы билүү; **его́ с соба́ками не сы́щешь** разг. аны машке жойлотуп издесең да, таба албайсың; **уста́ть как соба́ка прост.** иттей чарчоо, аябай чарчоо.

СОБАКОВО́Д м. асыл тукум ит асыроочу (өстүрүүчү).

СОБАКОВО́ДСТВО ср. **1.** (занятие) ит асыроочулук (өстүрүүчүлүк); **2.** (питомник) ит асыроочу жай.

СОБА́ЧИЙ, бя, -ье **собака-га т.**; **соба́чий лай** иттин үрүшү; **соба́чий хо́лод** разг. иттей суук, аябаган суук.

СОБА́ЧКА ж. **1.** уменьш.-ласк. от **соба́ка** кичине ит, кандек ит; **2. тех.** гашетка (мылтыктын машасын жибергич рычаг).

СОБА́ЧНИК м. разг. **1.** (любитель собак) итти жакшы көрүүчү адам; **2.** (торговец собаками) итпуруш, ит менен соода кылуучу, ит сатуучу адам.

СОБЕЗЬЯ́ННИЧАТЬ сов. см. **обезья́нничать**.

СОБЕС м. (социальное обеспечение) собес (социалдык камсыздандыруу мекемеси).

СОБЕСЕ́ДНИК м. аңгемелешип отурган киши.

СОБЕСЕ́ДНИЦА женск. р. к **собеседник**.

СОБЕСЕ́ДОВАНИЕ ср. аңгемелешүү.

СОБИРА́ТЕЛЬ м. жыйноочу; **собира́тель скáзок** жомок жыйноочу; **собира́тель книг** китеп жыйноочу.

СОБИРА́ТЕЛЬНИЦА женск. р. к **собира́тель**.

СОБИРА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое грам. жамдама; **собира́тельные имена́ числительные** жамдама атоочтор (мис. *бешөө, алтоо*).

СОБИРА́ТЬ несов. **1.** см. **собра́ть**; **2.** (срывать) терүү, жыйноо, үзүп жыйноо; **собира́ть цветы́** гүл терүү; **собира́ть виногра́д** жүзүмдү жыйноо (үзүп жыйноо); **собира́ть я́годы в лесу́** токойдон жер-жемиштерди терүү.

СОБИРА́ТЬСЯ несов. **1.** см. **собра́ться**; **2.** страд. к **собира́ть**.

СОБЛАГОВО́ЛИТЬ сов. с неопр. ирон. маркамаат кылуу.

СОБЛА́ЗН м. азгырык, кумарлык; **ввести́ кого-л. в собла́зн** бирөөнү азгырыкка киргизүү.

СОБЛА́ЗНИТЕЛЬ м. азгыруучу.

СОБЛА́ЗНИТЕЛЬНИЦА женск. р. к **соблазнитель**.

СОБЛА́ЗНИТЕЛЬНО **1.** нареч. азгырып, кызыктырып, кумардантып; **2. безл. в знач. сказ.** суктанарлык; **это соблазнительно** бул суктанарлык керсе.

СОБЛА́ЗНИТЕЛЬНОСТЬ ж. азгыргычтык, кызыктыргычтык кумарданткычтык.

СОБЛА́ЗНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое азгыруучу, кызыктыруучу, кумардантуучу; **соблазнительное предложéние** кызыктыруучу сунуш.

СОБЛА́ЗНИТЬ сов. **кого-что** **1.** чем (прельстить) кызыктыруу; **соблазнить обеща́нием** убада берип кызыктыруу; **2. с неопр.** (побудить) кызыктыруу, азгыруу; **соблазнить поёхать за́ город** шаардын сыртына чыгып лүүгө кызыктыруу; **3. уст.** (обольстить) азгыруу, бузуу.

СОБЛА́ЗНИТЬСЯ сов. азгырылуу, кызыгуу, кумардануу.

СОБЛА́ЗНЯТЬ несов. см. **соблазнить**.

СОБЛАЗНЯТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **соблазнить**; 2. *страд. к соблазнить.*

СОБЛЮДАТЬ *несов.* *что* тутуу, сактоо, колдонуу; **соблюдать правила внутреннего распорядка** ички тартип эрежелерин сактоо; **соблюдать закон** законду сактоо.

СОБЛЮДЕНИЕ *ср.* тутуу, сактоо, колдонуу; **соблюдение диеты** диетаны сактоо.

СОБЛЮСТИ *сов. см.* **соблюдать.**

СОБОЙ *мест. возвр. твор. п. от себя; ты с собой* егё не равный сен аны өзүңө теңебе; **я слышал за собой** крик мен арт жагыман кыйкырык уктум; **самой собой** өзүнөн өзү, анчалык кыйналбай эле, бирөөнүн кийлигишүүсүз эле; **самой собой** разумеется *вводн. сл.* өзүнөн өзү белгилүү, өзүнөн өзү түшүнүктүү, албетте, сөзсүз, шексиз; **вести за собой** кандайдыр бир натыйжага алып баруу; **это предложение ведёт за собой увеличение производительности труда** бул сунуш эмгектин өндүрүмдүүлүгүн өстүрүүгө алып барат; *хорош собой* келишимдүү, сымбаттуу, сулуу.

СОБОЛЁЗНОВАНИЕ *ср.* көңүл айтуу, көңүл айткандык, кайрат айтуу, кайгыга ортоктошуу, кайгырышуу; **выразить своё соболезование** өзү көңүл айтуу.

СОБОЛЁЗНОВАТЬ *несов. кому-чему* көңүл айтуу, кайрат айтуу, кайгыга ортоктошуу, кайгырышуу.

СОБОЛИЙ, *ья, -ье соболя-го т.; соболий воротник* киш жака.

СОБОЛИНЫЙ, *ая, -ое* 1. *см.* **соболий**; 2. *перен.* кундуздай; **соболиные брови** кундуздай коюу кара каш.

СОБОЛЬ *м.* киш (*айбан жана анын териси*).

СОБОР *м.* 1. *ист.* собор, жыйын (*Байыркы Руста – мансаптагы же шайланган адамдардын жыйналышы*); **земский собор** земский собор (*жалпы мамлекеттик жыйын*); 2. (*большая церковь*) собор (*чоң чиркөө*).

СОБОРНЫЙ, *ая, -ое собор-го т.; соборное постановление ист.* жалпы мамлекеттик жыйынды токтому; **соборная башня** собордун мунарасы (*чоң чиркөөнүн мунарасы*).

СОБОЮ *мест. см.* **собой.**

СОБРАНИЕ *ср.* 1. (*заседание*) чогулуш, жыйылыш, жыйналыш; **общее собрание членов профсоюза** профсоюз мүчөлөрүнүн жалпы чогулушу; **предвыборные собрания избирателей** шайлоочулардын шайлоо алдындагы чогулуштары; 2. (*выборный орган*) собрание, чогулуш; **законодательное собрание** закон чыгаруучу чогулуш; **учредительное собрание** учредителдик чогулуш; 3. (*собравшиеся лица*) жыйын; 4. (*собранные тексты*) жыйнак; **собрание законов** закондор жыйнагы; **собрание сочинений В.И. Ленина** В.И. Лениндин чыгармаларынын жыйнагы; 5. (*коллекция*) жыйынды; **собрание минералов** минералдар жыйындысы.

СОБРАТ *м.* кесиптеш, жолдош, -даш; **собрать по оружию** куралдаш жолдош (*урушта бирге болгон*); **собрать по перу** каламдаш.

СОБРАТЬ *сов.* 1. *кого-что (создать в одно место)* чогутуу, жыйноо; **собрать людей на совещание** элди кеңешмеге жыйноо; 2. *что (приобрести, получить)* чогултуу, жыйноо; **он собрал много книг** ал көп китеп жыйнады; **собрать членские взносы** мүчөлүк взносторду жыйноо; 3. *что (снять, сорвать убирая)* алуу, оруп-жыюу; жыюу, жыйноо; терүү; **собрать ягоды смородины** карагат терип алуу; **собрать хороший урожай** жакшы

түшүм алуу; 4. *что (сложить вместе)* чогултуу, жыюу, жыйноо; **собрать бумаги** кагаздарды жыйноо; 5. *что (соединить части)* курастыруу; **собрать машину** машинаны кураштыруу; 6. *что (при голосовании)* ээ болуу; **собрать большинство голосов** көпчүлүк добушка ээ болуу (*шайлоодо*); 7. *кого-что (снарядить)* камдоо; **собрать детей в дорогу** балдарды жолго камдоо; 8. *что, перен. (напрячь)* жыйноо; **собрать все свои силы** өзүнүн бардык күчүн жыйноо; 9. *что (сделать сборки)* бүйрүү; **в талии надо собрать** белинен бүйрүү керек.

СОБРАТЬСЯ *сов.* 1. (*сойтись, скопиться*) чогулуу, жыйылуу, жыйналуу; **в классе собрались все ученики** бардык окуучулар класска чогулушту; **у меня собрались коллекция марок** менде маркалар коллекциясы жыйналды; 2. (*приготовиться*) даярдануу, камдануу; **я собрался в театр** мен театрга барууга камдандым; 3. *с неопр. (решиться)* -ганы жатуу; **он собрался уехать** ал кеткени жатат; **собраться с силами** күч жыйнап алуу; **собраться с мыслями** оюн бир нерсеге топтоо, оюн бир нерсеге чогултуп багыттоо; **собраться с духом** эсин жыюу, кайраттануу.

СОБСТВЕННИК *м.* 1. (*владелец собственности*) жеке менчик ээси, жеке мүлк ээси; 2. *перен.* жеке менчиктин таламын талашуучу киши.

СОБСТВЕННИЦА *женск. р. к собственник.*

СОБСТВЕННИЧЕСКИЙ, *ая, -ое* жеке менчикчил.

СОБСТВЕННО 1. *вводн. сл. (в сущности)* чынында, ынын айтканда, чындыгында; **это, собственно, не совсем так** бул, чындыгында, мындай эмес; **собственно говоря, он прав** чындыгын айтканда, аныкы туура; 2. *частица (в собственном смысле слова)* өзү; **Волжскую систему составляют собственно Волга и её притоки** Волга системасын Волганын өзү жана анын тармактары түзөт.

СОБСТВЕННОРУЧНО *нареч.* өз колу менен; **собственноручно подписаться** так өз колу менен кол коюу.

СОБСТВЕННОРУЧНЫЙ, *ая, -ое* өз колу менен, өз колу менен иштелген; **собственноручная подпись** өз колу, өзү койгон кол.

СОБСТВЕННОСТЬ *жс.* менчик; **социалистическая собственность на средства производства** өндүрүш каражаттарына болгон социалисттик менчик; **общественная собственность** коомдук менчик; **кооперативно-колхозная собственность** кооперативдик-колхоздук менчик; **личная собственность** жеке адамдын менчиги; **частная собственность** жеке менчик; **движимая собственность** козголмо менчик; **право собственности** менчик укугу; **приобрести в собственность** менчик кылып алуу.

СОБСТВЕННЫЙ, *ая, -ое* 1. (*принадлежащий кому-чему-л.*) менчиктүү; **собственный дом** менчиктүү үй; 2. (*личный*) өз; **чувство собственного достоинства** өз кадырын баалай билүү; **собственными средствами** өз каражаты менен, өз күчү менен; **я видел это собственными глазами** мен муну өз көзүм менен көргөмүн; 3. (*совершаемый по своей воле*) өз; **собственный выбор** өз тандоосу; **по собственному желанию** өз каалоосу (*ыктыяры*) менен; 4. (*свойственный кому-чему-л.*) өз; **собственный вес тела** телонун өз салмагы; 5. (*буквальный, настоящий*) өз, чыныгы; **в собственном смысле слова** сөздүн өз маанисинде; **имя собственное** *грам.* энчилүү ат.

СОБУТЫЛЬНИК *м. разг.* бөтөлкөлөш (*ичкиликти бирге ичишкен киши*).

СОБЫ́ТИЕ *ср.* окуя; **неожиданное событие́** күтүлбөгөн окуя; **историческое событие́** тарыхый окуя; **международные события́** эл аралык окуялар; **теку́щие события́** күндөлүк окуялар.

СОБЫ́Ю, собы́ю, собы́ешь и т.д. *буд. вр. от сб́ить.*

СОБЫ́ОСЬ, собы́юсь, собы́ешься и т.д. *буд. вр. от сб́иться.*

СОВА *ж.* жапалак үкү, мыкый үкү (*куш*).

СОВА́ТЬ *несов. кого-что, разг.* тыга салуу, тыгуу, салуу; **сова́ть ве́щи в чемода́н** буюмдарды чемоданга тыгуу; **сова́ть ру́ки в карма́ны** колду чөнтөккө тыга салуу; **сова́ть нос не в свой де́ла** тиешеси жок ишке кийлигишүү (*катышуу*).

СОВА́ТЬСЯ *несов. разг.* жутунуу, орду (*ыгы*) жок кийлигишүү, таяк-быякка жутунуу; **не суйся впе́ред** алдыга карай жутунба; **сова́ться не в свое де́ло** башка ишке ыгы жок кийлигишүү.

СОВЕРША́ТЬ *несов. см. соверши́ть.*

СОВЕРША́ТЬСЯ *несов. 1. см. соверши́ться; 2. страд. к совершать.*

СОВЕРШЕ́НИЕ *ср.* кылуу, иштөө, аткаруу.

СОВЕРШЕ́ННО *нареч.* такыр, таптакыр; **рабо́та со-верше́нно гото́ва** иш таптакыр даяр; **соверше́нно ве́рно** тупатуура, абдан туура.

СОВЕРШЕ́ННОЛЕ́ТИЕ *ср.* жашы толгондук, барал, баралына толгондук, жеткендик; **достигну́ть соверше́н-ноле́тия** баралына толугу.

СОВЕРШЕ́ННОЛЕ́ТНИЙ, *ая, -ее 1.* жашы толгон, баралына жеткен; **2. в знач. сущ. м., ж.** эр жеткен, бой жеткен.

СОВЕРШЕ́ННЫЙ I, *ая, -ое 1. (превосходный)* эң со-нун, барып турган; **соверше́нное произведе́ние иску́с-ства** искусствонун эң сонун чыгармасы; **2. (полный, несо-мненный)** так өзү, таптакыр, барып турган; **соверше́нная пра́вда** чындыктын өзү.

СОВЕРШЕ́ННЫЙ II, *ая, -ое соверше́нный вид грам.* этиштин бүткөн түрү.

СОВЕРШЕ́НСТВО *ср.* сонундук, мыктылык, кемтиксиздик, толук; **верх соверше́нства** барып турган сонундук (*мыктылык, кемтиксиздик*); **достигну́ть со-верше́нства** мыктылыкка жетишүү; **довести́ до со-верше́нства** мыктылыкка жеткирүү; **владеть в со-верше́н-стве иностран́ным языко́м** чет тилди эң мыкты (*сонун*) билүү.

СОВЕРШЕ́НСТВОВАНИЕ *ср.* мыктылоо, жакшыртуу, жеткилең кылуу, жетилтүү; **соверше́нствование ме́тодов преподава́ния** окутуу методдорун жакшыртуу.

СОВЕРШЕ́НСТВОВАТЬ *несов. кого-что* мыктылоо, жакшыртуу, өркүндөтүү, жеткилең кылуу, жетилтүү; **соверше́нствовать техноло́гию произ-водства** өндүрүш технологиясын мыктылоо.

СОВЕРШЕ́НСТВОВАТЬСЯ *несов. 1.* мыктылануу, өркүндөлүү, жеткилең болуу, жетилүү, машыгуу; **я со-верше́нствуюсь в ша́хматной игре́** мен шахмат оюнуна машыгып жатамын; **2. страд. к соверше́нствовать.**

СОВЕРШИ́ТЬ *сов. что 1. (сделать)* кылуу, көрсөтүү, иштөө; **соверши́ть подвиг** эрдик (*каармандык*) көрсөтүү; **2. (закл́ючить, оформи́ть)** кылуу, иштөө, байлашуу, жасоо; **соверши́ть сде́лку** сөз байлашуу (*бир иш жөнүндө келишүү, макулдашуу*).

СОВЕРШИ́ТЬСЯ *сов.* кылынуу, иштелүү, болуу; **со-верши́лось ва́жное собы́тие** орчундуу окуя болду.

СОВЕ́СТИТЬ *несов. кого, разг.* уялтуу, уяткаруу; **сове́стити про́казника** тентекти уяткаруу.

СОВЕ́СТИТЬСЯ *несов. кого-чего и с неопр., разг.* уялуу, тартынуу; **он со́вестится проси́ть вас об одолже́-нии** ал сизден бир нерсе суроодон уялат (*мис. жардам*).

СОВЕ́СТЛИВОСТЬ *ж.* уялчаактык, уяттуулук, тар-тынчаактык.

СОВЕ́СТЛИВЫЙ, *ая, -ое* уялчаак, уяттуу, тартынча-ак; **сове́стливый челове́к** уялчаак киши.

СОВЕ́СТНО *в знач. сказ. кому-чему, с неопр. и с союзом «что», разг.* уят, уялуу; **как вам не со́вестно!** уят эмеспи!; **мне за вас со́вестно** сиз үчүн мен уялып жатам; **мне со́вестно вас беспоко́ить** сизди тынчсыздандыруу мен үчүн уят.

СОВЕ́СТЬ *ж.* уят, ынсап; **со споко́йной со́вестью** көңүлү тынчпы, уялбай турган болуп; **у него́ со́весть не-чиста́** анын өзүндө да бир балаа бар, а жагынан өзү да соо эмес; **угрызе́ния со́вести** өз күнөөсүн сезип өкүнүү, уялып сарсанаа болуу; **лю́ди с чи́стой со́вестью** ак ниет адамдар; **он не име́ет ни сты́да ни со́вести** ал уят-сыйыт дегенди билбейт, анда уят-сыйыттан эч нерсе жок; **без зазри́ения со́вести см. зазри́ение; свобо́да со́вести** кандай-дыр бир динге ишенүүгө тыюу салбоо (*чектебөө*); **для́ очи́стки (успоко́ения) со́вести** көңүлүн тынчытуу үчүн, кийин өкүнбөө үчүн; **не за стра́х, а за со́весть** ак ниети менен; **говоря́ по со́вести (по чи́стой со́вести)** жашырбастан, чынын айтканда, туурасын айтканда; **со споко́й-ной (ле́гкой) со́вестью** бети чымырабай, уялбай; **иметь что-л. на со́вести** бир нерсе жөнүндө айыптуу, күнөөлүү болуу; **это́ у меня́ на со́вести** буга мен айыптуумун, муну менден көр; **де́лать что-л. на со́весть** бир нерсени ак ниети менен иштөө.

СОВЕ́Т I м. (орган государственной власти) совет; **Советы́ депута́тов тру́дящихся** Эмгекчилер депутаттарынын Советтери; **Верхо́вный Со́вет** Жогорку Совет; **Со́вет Сою́за** Союз Совети; **Со́вет Нацио́нальностей** Улуттар Совети; **ме́стные со́веты** жергиликтүү советтер; **се́льский со́вет** айыл совети (*айылдык совет*); **горо́дской со́вет** шаардык совет; **райо́нный совет** райондук совет; **обла́стной со́вет** областтык совет; **Со́вет рабо́чих, крестьи́нских и красноа́рме́йских депута́тов** *ист.* Жумушчу, Дыйкан жана Кызыл Армия депутаттарынын Совети; **Съезд Со́ветов** *ист.* Советтердин Съезди; **вся вла́сть Со́ветам!** бардык бийлик Советтерге!

СОВЕ́Т II м. 1. (совещание) совет, кеңеш, акыл; **вое́нный со́вет** согуштук совет; **семе́йный совет** үй-бүлө кеңеши; **держáть со́вет** акылдашуу, кеңешүү; **2. (колле-гиальный орган)** совет; **Со́вет Мини́стров** Министрлер Совети; **Со́вет Наро́дных Комисса́ров** *ист.* Эл Комиссарлар Совети; **Со́вет тру́да и оборо́ны** *ист.* Эмгек жана Коргоо Совети; **учёный со́вет институ́та** институттун илимий совети.

СОВЕ́Т III м. (наставление, указание) кеңеш, акыл; **обрати́ться к кому-л. за со́ветом** бирөөгө кеңеш (*акыл*) сурап кайрылуу; **да́ть хоро́ший со́вет** жакшы кеңеш берүү; **по чье́му-л. со́вету** бирөөнүн акылына кирип, бирөөнүн кеңеши боюнча; **по со́вету вра́ча** врачтын кеңеши боюнча; **он проси́т со́вета** ал кеңеш (*акыл*) сурайт.

СОВЕ́ТНИК *м. 1. (тот, кто даёт совет)* кеңеши-чи, кеңеш берүүчү, акылчы, акыл кошуучу; **2. (название должностного лица)** советник; **со́ветник посольства** посольствонун советниги.

СОВЕ́ТНИЦА *женск. р. к советник 1.*

СОВЕ́ТОВАТЬ *несов. кому что и с неопр. кеңеш берүү, акыл айтуу.*

СОВЕ́ТОВАТЬСЯ *несов. с кем кеңешүү, акылдашуу; советоваться с друзьями* достору менен акылдашуу.

СОВЕ́ТСКИЙ, ая, -ое *совет 1-ге т.*; советтик; Союз Советских Социалистических Республик Советтик Социалисттик Республикалар Союзу; советская власть совет бийлиги, советтик бийлик; советский общественный строй советтик коомдук түзүлүш; советское государство советтик мамлекет; советский народ совет эли, советтик эл; советское правительство советтик өкмөт, совет өкмөтү; Советская Армия Советтик Армия; советский учёный советтик окумуштуу.

СОВЕ́ТЧИК *м. разг. кеңешчи, акылчы.*

СОВЕ́ТЧИЦА *женск. р. к советчик.*

СОВЕЩА́НИЕ *ср. 1. (обсуждение) кеңешүү, акылдашуу; суд удалился на совещание* сот кеңешүү үчүн чыгып кетти (*башка бөлмөгө*); *2. (заседание) кеңешме; производственное совещание* өндүрүштүк кеңешме; устроить совещание кеңешме чакыруу.

СОВЕЩА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кеңеш берүүчү; совещательный голос кеңеш берүүчү добуш; совещательный орган кеңешүүчү орган.

СОВЕЩА́ТЬСЯ *несов. кеңешүү, акылдашуу.*

СОВЕ́НОК *м. жапалак үкүнүн балапаны.*

СОВИНФОРМБЮРО́ *ср. (советское информационное бюро) совинформбюро (советтик информациялык бюро).*

СОВИ́ННЫЙ, ая, -ое *сова-га т.*; сови́ное гнездо жапалак үкүнүн уясы, мыкый үкүнүн уясы.

СОВЛАДА́ТЬ *сов. с кем-чем, разг. башкаруу, күчү жетүү, бийлей алуу, кармай алуу (билүү); он смог совладать с собой* ал өзүн кармай алды (*билди*).

СОВЛАДЕ́ЛЕЦ *м. офиц. кошо ээ, бирге ээ, энчилеш.*

СОВЛАДЕ́ЛИЦА *женск. р. к совладелец.*

СОВЛЕКА́ТЬ *несов. см. совлечь.*

СОВЛЕ́ЧЬ *сов. кого-что, уст. азгыруу, буруу, тайгылтуу; совлечь с правильного пути* туура жолдон тайгылтуу.

СОВМЕСТИ́МОСТЬ *жс. батышкычтык, сыйышкычтык, бирге кошула алуучулук, сиңишүүчүлүк; совместимость двух понятий* эки түшүнүктүн сыйышкычтыгы.

СОВМЕСТИ́МЫЙ ая, -ое батышуучу, батышкыч, сыйышуучу, сыйышкыч, бирге кошула алуучу, сиңишүүчү.

СОВМЕСТИ́ТЕЛЬ *м. совместитель (бир нече жерде, кызматта иштөөчү адам; бир убакыттын ичинде бир нече мекеме же ишканаларда иштөөчү адам).*

СОВМЕСТИ́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к совместитель.*

СОВМЕСТИ́ТЕЛЬСТВО *ср. совместительство (бир нече жерде, кызматта иштөөчүлүк); работать по совместительству* совместитель болуп иштөө.

СОВМЕСТИ́ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. совместитель болуп иштөө (бир нече жерде кызматта иштөө).*

СОВМЕСТИ́ТЬ *сов. 1. что (соединить вместе) батыштыруу, сыйыштыруу, бирге кошуу, бирге алып баруу; он может совместить две специальности* ал эки специальностуну бирге алып бара алат (*сыйыштыра алат*); *2. кого-что бириктирүү, кошуу; я не могу совместить это с моими убеждениями* мен муну өзүмдүн ишенимим (*пикирим*) менен бириктире албаймын.

СОВМЕСТИ́ТЬСЯ *сов. 1. (совпасть при наложении) дал келүү; треугольники совместились* үч урчуктар дал келишти; *2. (соединиться) батышуу, сыйышуу, орун алуу, дал келүү, биригүү; в нём совместились теоретические познания и практический опыт* анда теориялык билим менен практикалык тажрыйба бириккен.

СОВМЕ́СТНО *нареч. бирге, биргелешип; совместно обсудить вопрос* маселени биргелешип талкуулоо.

СОВМЕ́СТНЫЙ ая, -ое бирге, биргелешип, биргелешкен, биригишкен, биримдик, кошмо; совместная обработка земли жерди биргелешип иштетүү; совместное обучение бирге окутуу; совместное заседание обеих палат Верховного Совета СССР СССР Жогорку Советинин экипалаласынын кошмо заседаниеси.

СОВМЕЩА́ТЬ *несов. 1. см. совместить; 2. что (различные должности) совместитель* болуп иштөө, бир убакыттын ичинде бир нече мекемеде иштөө.

СОВМЕЩА́ТЬСЯ *несов. 1. см. совместиться; 2. страд. к совмещать.*

СОВМЕЩЕ́НИЕ *ср. 1. батышуу, сыйышуу, дал келүү; биригүү; 2. совместитель* болуп иштөө.

СОВНАРКО́М *м. (Совет Народных Комиссаров) ист. Совнарком (Эл Комиссарлар Совети).*

СОВНАРХО́З *м. (Совет Народного Хозяйства) совнархоз (Эл Чарба Совети).*

СОВО́К *м. калак.*

СОВОКУПИ́ТЬСЯ *сов. уст. 1. (соединиться) чогулуу, биригүү, жыйылуу; 2. с кем (о половых сношениях) жакындашуу (жыныс катышуусу).*

СОВОКУПЛЕ́НИЕ *ср. уст. жакындашуу (жыныс катышуусу).*

СОВОКУПЛЯ́ТЬСЯ *несов. см. совокупиться.*

СОВОКУ́ПНОСТЬ *жс. жыйынды; совокупность условий* шарттардын жыйындысы; совокупность данных маалыматтардын жыйындысы.

СОВОКУ́ПНЫЙ, ая, -ое жалпы, чогуу, биргелешкен.

СОВПАДА́ТЬ *несов. см. совпасть.*

СОВПАДЕ́НИЕ *ср. дал келүү, дал келгендик, туура келүү, туура келгендик, бап келүү, бап келгендик; совпадение двух чисел* эки сандын дал келүүсү; совпадение обстоятельств кырдаалдардын дал келиши.

СОВПА́СТЬ *сов. 1. с чем (во времени) дал келүү, туура келүү, бап келүү; это событие совпало с его приездом* бул окуя анын келишине туура келип калды; *2. (оказаться общим, однородным) дал келүү, бап келүү, бирдей чыгуу; показания свидетелей совпали* күбөлөрдүн көрсөтүүлөрү дал келди (*бирдей чыкты*); *3. мат. дал келүү; окружности совпали* тегеректер (*айланалар*) бири-бирине дал келди.

СОВРАТИ́ТЕЛЬ *м. азгыргыч, бузуку, козуткуч.*

СОВРАТИ́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к совратитель.*

СОВРАТИ́ТЬ *сов. кого азгыруу, жолдон чыгаруу, бузуу, козутуу.*

СОВРАТИ́ТЬСЯ *сов. азгырылуу, жолдон чыгуу, бузулуу.*

СОВРА́ТЬ *сов. что, разг. калп айтуу, жалган айтуу.*

СОВРАЩА́ТЬ *несов. см. совратить.*

СОВРАЩА́ТЬСЯ *несов. 1. см. совратиться; 2. страд. к совращать.*

СОВРАЩЕ́НИЕ *ср. азгыруу, жолдон чыгаруу, бузуу, козутуу.*

СОВРЕМЁННИК м. замандаш; **современники** Пүшкіна Пушкиндин замандаштары.

СОВРЕМЁННОСТЬ жс. 1. азыркы заманга ылайыктуулук; **современность взглядов** көз караштын азыркы заманга ылайыктуулугу; 2. (современная действительность) азыркы заман, үстүбүздөгү заман; **отразить современность в романе** азыркы заманды романда көрсөтүү.

СОВРЕМЁННЫЙ, ая, -ое 1. (относящийся к одному времени с кем-чем-л.) замандаш; **современные Пушкину поэты** Пушкинге замандаш поэттер; 2. (относящийся к настоящему времени) азыркы замандагы, ушу кездеги; **современная жизнь** ушу кездеги турмуш; 3. (стоящий на уровне своего века) азыркы замандагы, азыркы (ушу) заманга ылайык; **современная техника** азыркы замандагы техника.

СОВСЁМ нареч. 1. (совершенно, вполне) такыр, тап-такыр, абдан, толук; **совсём новый костюм** абдан жаңы костюм; **работа совсём готова** иш толук даяр; 2. с отриц. (вовсе) такыр, таптакыр; **я этого совсём не ожидал** мен муну такыр күткөн эмесмин; **он меня совсём не знает** ал мени таптакыр билбейт; 3. (окончательно) такыр, биротоло; **он уехал совсём** ал биротоло кетти.

СОВХОЗ м. совхоз.

СОВХОЗНЫЙ, ая, -ое **совхоз-го т.**; совхоздук; **совхозные постройки** совхоздук имараттар; **совхозная посевная площадь** совхоздук айдоо аянт.

СОГЛАСИЕ ср. 1. (разрешение) макулдук; **дать согласие** макулдук берүү; **сделать что-л. с чьего-л. согласия** бир нерсени бирөөнүн макулдугу менен иштөө; **молчание – знак согласия** унчукпагандык – макулдуктун белгиси; 2. (единомыслие) макул болушуу, келишүү; **прийти к согласию** макул болушуу, бири-бири менен келишүү; 3. (дружественные отношения) ынтымак, ынтымактуулук; **у нас в семье царит полное согласие** биздин үй-бүлөдө толук ынтымактуулук өкүм сүрүп турат; 4. (стройность, гармония) уйкаштык, куюлушуп туруу, ырааттуулук.

СОГЛАСИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое макулдаштыруучу, келиштирүүчү, жараштыруучу.

СОГЛАСИТЬСЯ сов. 1. на что, с кем-чем и с неопр. макул болуу, көнүү, моюнга алуу; **согласиться на предложение** сунушка макул болуу; **согласиться с чьим-л. мнением** бирөөнүн пикири менен макул болуу; **он согласился прийти к нам** ал бизге келүүгө макул болду; 2. с неопр. (сговориться, условиться) келишүү, макулдашуу, макул болуу, сөз байлашуу.

СОГЛАСНО I нареч. 1. (дружно) ынтымактуу; **жить согласно** ынтымактуу жашоо; 2. (стройно, гармонично). уккулуктуу, жагымдуу; **петь согласно** уккулуктуу, жагымдуу кылып ырдоо (бир нече киши, хор).

СОГЛАСНО II предлог 1. с дат. п. ылайык, боюнча, карай, карата; **согласно предписанию** буйрукка ылайык; **согласно закону** законго ылайык; 2. с предложом «с» ылайык, боюнча, карай; **согласно с законом** законго ылайык; **согласно с решением** чечимге ылайык.

СОГЛАСНЫЙ I, ая, -ое 1. макул; **я согласен на все условия** мен бардык шарттарга макулмун; **мы с тобой не согласны** биз сени менен макул эмеспиз; 2. уст. (сопадающий с чем-л.) туура, ылайык, бирдей; **копия согласна с подлинником** көчүрмө нускасы менен бирдей;

3. (дружный) ынтымактуу; **согласная семья** ынтымактуу үй-бүлө; 4. (стройный, гармоничный) уккулуктуу, текши; **согласное пение** уккулуктуу (текиш) кылып ырдоо (бир нече киши, хор).

СОГЛАСНЫЙ II, ая, -ое лингв. 1. үнсүз; **согласный звук** үнсүз тыбыш; 2. в знач. суф. м. үнсүз.

СОГЛАСОВАНИЕ ср. 1. макулдашуу, келишүү; **согласование проекта** проектти макулдашуу; 2. грам. ээрчишүү (бири-бирине багыныштуу сөздөрдүн грамматикалык формаларынын ээрчишүүсү).

СОГЛАСОВАННО нареч. 1. келишип, макулдашып, бир ыңтайга келип; 2. ынтымакта, текши; **действовать согласованно** макулдашып аракет кылуу, текши аракет кылуу.

СОГЛАСОВАННОСТЬ жс. макулдашылгандык, келишкендик, бир ыңтайга келгендик; **согласованность действий** аракеттин макулдашылгандыгы.

СОГЛАСОВАННЫЙ ая, -ое 1. прич. от согласовать; 2. прил. макулдашылган, келишилген, ынтымактуу, текши; **согласованные усилия** ынтымактуу аракет.

СОГЛАСОВАТЬ сов. 1. что с чем бир ыңтайга келтирүү, келиштирүү; **согласовать проекты** долбоорлорду бир ыңтайга келтирүү; 2. что с кем (получить согласие) макулдашуу, келишүү; **согласовать вопрос с директором** маселени директор менен макулдашуу; 3. что с чем, грам. ээрчишүү, эптештирүү; **согласовать прилагательное с существительным** сын атоочту зат атооч менен ээрчиштирүү.

СОГЛАСОВАТЬСЯ сов. с чем 1. ылайык келүү, туура келүү; **это постановление не согласуется с прежним** бул токтом мурунку токтомго ылайык келбейт; 2. грам. ээрчишүү, эптешүү.

СОГЛАСОВЫВАТЬ несов. см. согласовать.

СОГЛАСОВЫВАТЬСЯ несов. 1. см. согласоваться; 2. страд. к согласовывать.

СОГЛАШАТЕЛЬ м. презр. келишкич, келишүүчү (буржуазия менен келишүү саясатын жүргүзүүчү оппортунист; жумушчу табынын таламына чыккынчылык кылуучу оппортунист).

СОГЛАШАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое презр. **соглашатель-ге, соглашательство-го т.**; келишкич, келишүүчү, келишип кетүүчү.

СОГЛАШАТЕЛЬСТВО ср. презр. келишкичтик, келишүүчүлүк.

СОГЛАШАТЬСЯ несов. см. согласиться.

СОГЛАШЕНИЕ ср. 1. (взаимное согласие) келишим, келишүү, макулдашуу, ынтымакташуу; **достичь соглашения** с кем-л. бирөө менен келишимге жетишүү; 2. (договор) келишим; **торговое соглашение** соода келишими.

СОГЛЯДАТАЙ м. уст. тыңчы, аңдуучу, шпион.

СОГНАТЬ сов. кого-что 1. (с места) айдоо, кубалоо, кууп түшүрүү; **согнать кошку со стула** мышыкты стулдан кууп түшүрүү; 2. (в одно место) айдап жыноу, чогултуу; **согнать скот** малды айдап чогултуу.

СОГНУТЬ сов. 1. что ийүү; **согнуть проволоку** сымды ийүү; 2. кого-что (сгорбить) бүкүрөйтүү, бүкчүйтүү; **старость согнула его** карылык аны бүкчүйтүү; 3. кого-что, перен. (сломить силу, стойкость) чөктүрүү, күчүн кетирүү, кайратын кетирүү; **горе не согнуло его** кайгы анын кайратын кетирген жок.

СОГНУТЬСЯ сов. 1. (стать изогнутым) ийилүү; **прово́лока согну́лась** сым ийилди; 2. (согнуть спину) бүкүрөйүү, бүкчүйүү.

СОГРЕВА́НИЕ ср. жылытуу, ысытуу; **согрева́ние** вóздуха абаны жылытуу.

СОГРЕВА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **согревательный** компрéсс ысытуучу компрéсс.

СОГРЕВА́ТЬ несов. см. согреть.

СОГРЕВА́ТЬСЯ несов. 1. см. согреться; 2. *страд.* к согревать.

СОГРЕВА́ЮЩИЙ, ая, -ее ысытуучу, ысыткыч; **согрева́ющий** компрéсс ысытуучу (*ысыткыч*) компрéсс.

СОГРЕ́ТЬ сов. *кого-что* 1. жылытуу, ысытуу; **согреть ру́ки** колду жылытуу; **со́лнце согрело зéмлю** күн жерди жылытты (*ысытты*); 2. *перен.* көңүлүн көтөрүү, кубантуу; **мать согрела ребёнка своей ла́ской** эне эрке-летип баланын көңүлүн көтөрдү.

СОГРЕ́ТЬСЯ сов. жылынуу, жылуу, жылытылуу; **мы согрелись горя́чим ча́ем** биз ысык чай менен жылындык.

СОГРЕШÉНИЕ ср. уст. күнөө кылуу, жазыктуу болуу.

СОГРЕШИ́ТЬ сов. уст. күнөө кылуу, жазык кылуу.

СО́ДА жс. сода (*көмүр кычкыл натрий*); **каустиче-ская со́да** каустикалык сода, күйдүргүч сода; **питьева́я со́да** ичүүчү сода.

СОДЕ́ЙСТВИЕ ср. жардам, кол кабыш; **оказа́ть соде́йствие** жардам көрсөтүү; **при соде́йствии** жардамынын натыйжасында, жардамы менен.

СОДЕ́ЙСТВОВАТЬ сов. и несов. кому-чему жардам кылуу, кол кабыш кылуу, жөлөк болуу; **соде́йствовать успе́ху** ийгиликке жардам кылуу.

СОДЕРЖА́НИЕ ср. 1. (*действие*) кармоо, тутуу; **содержа́ние до́ма в чистоте́** үйдү тазалыкта кармоо; 2. (*договорствие, деньги*) айлык, кызмат акы, багуу; **полу-чать ме́сячное содержа́ние** бир айлык кызмат акыны алуу; **отпу́ск с сохра́нением содержа́ния** кызмат акы-сы сакталган отпуск; **быть на содержа́нии у кого-л.** бирөөнүн багуусунда болуу, бирөөнүн эсебинен жашоо; 3. (*сущность, смысл*) мазмун; **содержа́ние докла́да** до-кладдын мазмуну; **фо́рма и содержа́ние** форма жана маз-мун; 4. (*количество чего-л.*) өлчөм (*бир нерсенин ичиндеги заттын өлчөмү*); **содержа́ние са́хара в свёкле** кант кы-зылча-сынын ичиндеги канттын өлчөмү; 5. (*оглавление*) мазмун; 6. (*состав*) состав; **содержа́ние спла́ва** металл эритиндисинин составы.

СОДЕРЖА́НКА жс. уст. ойнош аял (*буржуазиялык коомдо - ойношунун эсебинен жашаган аял*).

СОДЕРЖА́ТЕЛЬ м. уст. ээси, кожоюну; **содержа-тель гостини́цы** гостиницанын ээси.

СОДЕРЖА́ТЕЛЬНИЦА женск. р. к **содержатель**.

СОДЕРЖА́ТЕЛЬНОСТЬ жс. мазмундуулук, маңыз-дуулук; **содержа́тельность** пьéсы пьесанын мазмундуу-лугу.

СОДЕРЖА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое мазмундуу, маңыз-дуу; **содержа́тельная ста́тья** мазмундуу макала.

СОДЕРЖА́ТЬ несов. 1. *кого-что* (*давать средства к жизни*) багуу; **содержа́ть се́мью** үй-бүлөнү багуу; 2. *кого* (*помещать где-л.*) багуу, кармоо, тутуу; **кро́ликов содер-жат в кле́тках** кроликтерди клеткаларда багышат; 3. (*дер-жать в том или ином состоянии*) кармоо, тутуу, урунуу; **содержа́ть ве́щи в поряд́ке** буюмдарды таза кармоо (*уру-*

нуу); 4. (*заключать в себе*) бар болуу; **э́та го́рная поро́да соде́ржит желе́зо** бул тоо тегинин ичинде темир бар.

СОДЕРЖА́ТЬСЯ несов. 1. (*находиться, помещать-ся*) кармалуу, тутулуу; 2. (*находиться в каком-л. состоя-нии*) кармалуу, тутулуу; **ко́мната соде́ржится в чистоте́** үй тазалыкта кармалат; 3. (*заключатся в чём-л.*) бар бо-луу; **в свёкле соде́ржится много сахара** кант кызылча-сында көп кант бар; 4. *страд.* к **содержать**.

СОДЕРЖИ́МОЕ ср. ичиндеги; **содержи́мое ящика** ящиктин ичиндеги (*нерселер*).

СО́ДОВЫЙ, ая, -ое *сода-га т.*; **со́довая вода́** сода суусу.

СОДОКЛА́Д кошумча доклад.

СОДОКЛА́ДЧИК м. кошумча докладчы.

СОДО́М м. разг. уу-чуу, азан-казан, күрүгүү-чуручуу.

СОДРА́ТЬ сов. *что* 1. сыйруу; **содра́ть шку́ру с уби́того зве́ря** өлтүрүлгөн жырткычтын (*айбандын*) те-рисин сыйруу; 2. *перен. разг.* (*взять высокую цену*) абдан кымбат сатуу, шылып алуу.

СОДРОГА́НИЕ ср. дирилдөө, калтыроо, жийиркенип (*чочуп*) калтыроо, муун калтыроо, жүрөк зырпылдоо; **он с содрогáнием вспо́минал об э́том слúчае** бул окуя анын эсине түшкөндө, ал калтырап кетчү эле.

СОДРОГА́ТЬСЯ несов. см. содрогнуться.

СОДРОГНУ́ТЬСЯ сов. дирилдөө, селт этүү, жүрөк титирөө, жүрөк зырпылдоо; **содрогну́ться от úжаса** кор-ккондон селт этип кетүү.

СОДРУ́ЖЕСТВО ср. (*взаимная дружба*) достук, ынтымак, ынтымактуулук, татуулук, биргелик; **боево́е содру́жество** согуштук достук; **содру́жество наúки и произвóдства** илимдин жана өндүрүштүн ынтымагы.

СО́ЕВЫЙ, ая, -ое *соя-га т.*; **соевые посе́вы** соя ай-далган жерлер; **соевое ма́сло** соя майы.

СОЕДИ́НЕНИЕ ср. 1. (*действие*) кошуу, улоо, ту-таштыруу, жалгоо; **соедине́ние сил** күчтөрдү кошуу; 2. (*место*) кошулган жери; 3. *воен.* бирикме; **кавалерий-ское соедине́ние** кавалериялык бирикме; 4. *хим.* кошун-ду; **химическое соедине́ние** химиялык кошунду.

СОЕДИ́НЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от соединить*; 2. *прил.* (*объединённый*) бириккен; **соединёнными уси́лия-ми** бириккен күч менен.

СОЕДИНИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое бириктирүүчү, би-риктиргич, туташтыргыч, туташтырма; **соедини́тельная тка́нь** биол. бириктиргич ткань; **соедини́тельный сою́з** грам. байланыштыргыч байламта.

СОЕДИНИ́ТЬ сов. 1. *кого-что* бириктирүү, кошуу; **соедини́ть две гру́ппы** эки группаны кошуу; 2. *что* (*свя-зать вместе, скрепить*) улоо, жалгоо, улаштыруу; 3. *ко-го-что* (*установить связь*) байланыштыруу; **меня́ соеди-ни́ли с ним по городскому телефо́ну** мени аны менен шаардык телефон аркылуу байланыштырышты.

СОЕДИНИ́ТЬСЯ сов. 1. (*объединиться*) биригүү, кошулуу; **войска́ соедини́лись для насту́пления** войско-лор чабуулга өтүү үчүн биригишти; 2. (*соприкоснуться, скрепиться*) улануу, жалгануу, уланыштырылуу; **прово́да соеди́нились** проводдор улаштырылды; 3. (*установить связь*) байланышуу; **соедини́ться по телефо́ну** телефон аркылуу байланышуу; 4. (*сочетаться*) айкалышуу; **в нём соеди́нили разноро́дные спосо́бности** анда ар түрдүү шыктуулук айкалышкан.

СОЕДИ́НЯТЬ несов. см. соединить.

СОЕДИНЯТЬСЯ *несов.* 1. *см.* соединиться; 2. *страд. к соединять.*

СОЖАЛЕНИЕ *ср.* 1. өкүнүү, кайгыруу; **сожаление о потёрянном времени** жоготулган убакыт жөнүндө өкүнүү; 2. (*жалость*) гёо, боору ооруу, кабыргасы кайышуу; **мне не надо ваших сожалений** мага сиздин боор ооруганыңыздын кереги жок; **к сожалению** *вводн. сл.* кап, аттигинай; атаганат, тилекке каршы.

СОЖАЛЕТЬ *несов. о ком-чём и с союзом «что»* өкүнүү, кайгыруу, кабыргасы кайышуу; **сожалёю, что не могу помочь вам** сизге жардамдаша албаганым өкүнөм.

СОЖЖЕНИЕ *ср.* жагуу, өрттөө, күйдүрүү.

СОЖИТЕЛЬ *м.* 1. (*по комнате*) бирге туруучу, бирге жашоочу; 2. *уст.* (*любовник*) ойнош, тамыр, жүргөн киши.

СОЖИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к сожитель.*

СОЖИТЕЛЬСТВО *ср.* 1. (*совместная жизнь*) бирге туруучулук, бирге жашоочулук, бир үйдө туруучулук; 2. *уст.* (*внебрачная связь*) ойношчулук, ойноштук.

СОЖИТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. с кем* 1. (*жить совместно*) бирге туруу, бир үйдө туруу; 2. *уст.* (*находиться в связи*) ойнош болуп туруу, тамыр болуп жүрүү.

СОЖРАТЬ *сов. кого-что, груб.* лапылдатып жеп жиберүү, жалмап жиберүү.

СОЗВАНИВАТЬСЯ *несов. см. созвониться.*

СОЗВАТЬ *сов. кого-что* чакыруу; **созвать гостей** конок чакыруу; **созвать совещание** кеңешме чакыруу.

СОЗВЕЗДИЕ *ср. астр.* топ жылдыз; **созвездие Большой Медведицы** Жетиген, Жети Аркар.

СОЗВОНИТЬСЯ *сов. (по телефону)* бири-бири менен телефон аркылуу сүйлөшүү.

СОЗВУЧИЕ *ср.* 1. *муз.* үндөштүк, үнү бирдейлик, үнү бирдей чыгуучулук; 2. *поэт.* уйкаштык; **рифма – созвучие концов стихотворных строк** рифма – ыр саптарынын аягындагы уйкаштык.

СОЗВУЧНЫЙ, *ая, -ое* 1. үндөш, үнү бирдей, уйкаш; **созвучные аккорды** үндөш аккорддор; 2. *перен.* уйкаш, окшош, ылайык, бири-бирине туура келген; **созвучные художественные образы** уйкаш келген көркөм образдар.

СОЗДАВАТЬ *несов. см. создать.*

СОЗДАВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* создаваться; 2. *страд. к создавать.*

СОЗДАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) жасоо, түзүү, жаратуу; **создание книги** китепти түзүү; 2. (*произведение*) чыгарма; **лучшие создания Пушкина** Пушкиндин эн мыкты чыгармалары; 3. *разг. (о человеке)* адам, жан; **эта девочка – милое создание** бул кыз сүйкүмдүү бир жан.

СОЗДАТЕЛЬ *м.* 1. жасоочу, түзүүчү, жаратуучу; 2. *рел. уст. (бог)* жараткан, жасаган (*кудай*).

СОЗДАТЬ *сов. кого-что* жасоо, түзүү, жаратуу; **создать все условия для работы** иштөө үчүн бардык шарттарды түзүү; **создать впечатление** пикир туудуруу.

СОЗДАТЬСЯ *сов.* 1. (*возникнуть, образоваться*) жасалуу, түзүлүү, туулуу, пайда болуу, жаратылуу; 2. (*сложиться*) туулуу, пайда болуу; **у всех присутствующих** **создалось одно мнение** катышып отургандардын бардыгында бир пикир туулду.

СОЗЕРЦАНИЕ *ср.* сырттан эле жайбаракат байкоо жүргүзүү; кыялга батып сүзүлүп кароо (*байкоо*); **погрузиться в созерцание природы** жаратылышты жайбаракат эле байкап отуруу (*туруу*); **этот человек склонен к**

созерцанию бул адам жайбаракат кыялга батууну дурус көрөт.

СОЗЕРЦАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* сырттан эле жайбаракат байкоо жүргүзүүчүлүк, жайбаракат эле байкап туруучулук, (*отуруучулук*); кыялга батып сүзүлүп кароочулук.

СОЗЕРЦАТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* сырттан эле жайбаракат байкоо жүргүзүүчү; кыялга батып, сүзүлүп кароочу (*байкоочу*).

СОЗЕРЦАТЬ *несов. кого-что* сырттан эле жайбаракат байкоо; кыялга батып сүзүлүп кароо (*байкоо*); **созерцать природу** жаратылышты сырттан эле жайбаракат байкап туруу.

СОЗИДАНИЕ *ср.* тургузуу, жасоо, жаратуу; **созидание коммунистического общества** коммунисттик коомду тургузуу.

СОЗИДАТЕЛЬ *м.* тургузуучу, жасоочу, жаратуучу.

СОЗИДАТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* жасагыч, жараткыч; **созидательный труд** жасагыч эмгек.

СОЗИДАТЬ *несов. см. создать.*

СОЗИДАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* создаваться; 2. *страд. к созидать.*

СОЗНАВАТЬ *несов.* 1. *см.* сознать; 2. *что (воспринимать сознанием)* түшүнүү, андоо, билүү; **ребёнок уже сознаёт окружающее** бала айланасындагыларды аңдап калды.

СОЗНАВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* сознаться; 2. *страд. к сознавать* 2.

СОЗНАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) сезүү; **сознание своего долга** өз милдетин сезүү; 2. (*мысль, чувство*) сезим; **его мучило сознание, что он ошибся** жаңылдым деген сезим аны кыйнады; 3. *филос. (способность мыслить)* аң, аң-сезим, эс, ой; **классовое сознание** таптык ак-сезим; 4. (*признание*) моюнга алуу; **сознание своей вины** өз күнөөсүн моюнга алуу; 5. *эс; потерять сознание* эстен тануу, эси сош, эсин жоготуу; **прийти в сознание** эсине келүү.

СОЗНАТЕЛЬНО *нареч.* 1. түшүнүп, билип, маанисине түшүнүп, эстүүлүк менен; **сознательно относиться к своим обязанностям** өз милдеттерине эстүүлүк менен мамиле кылуу; 2. (*намеренно, с умыслом*) биле туруп, билип туруп эле, атайы эле; **он сознательно не зашёл сюда** ал билип туруп эле мында кирбей койду.

СОЗНАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* 1. эстүүлүк, андуулук, сезимдүүлүк; **политическая сознательность** масс массанын саясий сезимдүүлүгү; 2. (*преднамеренность*) бир ишти биле туруп кылгандык, атайы кылгандык.

СОЗНАТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* 1. (*обладающий сознанием*) эстүү, андуу, сезимдүү; 2. (*понимающий, вникающий в сущность*) эстүү, сезимдүү; **сознательное отношение** эстүү мамиле; 3. (*намеренный*) биле туруп, атайы иштеген; **сознательный обман** биле туруп алдоо.

СОЗНАТЬ *сов. что* моюнга алуу; **сознать свою ошибку** өз жаңылыштыгын моюнга алуу.

СОЗНАТЬСЯ *сов. кому в чём* моюнга алуу; **нельзя не сознаться или надо сознаться** чынын айтканда; **кептин туурасын, ырасын айтканда.**

СОЗРЕВАНИЕ *ср.* бышуу, бышып жетилүү; **быстрое созревание плодов** жемиштердин тез бышышы.

СОЗРЕВАТЬ *несов. см. созреть.*

СОЗРЕТЬ *сов.* 1. бышуу, бышып жетилүү; **груши созрели** алмуруттар бышты; 2. *перен.* жетилүү, кемелге

(баралга) жетүү; **3. перен.** жетилүү; **в моём умѣ созрѣл план** план менин оюмда жетилди.

СОЗЫВ *м.* чакыруу, чакырылуу; **созыв конференци** конференция чакыруу; **Верховный Совет СССР четвертого созыва СССР** Жогорку Советинин төртүнчү чакырылышы.

СОЗЫВАТЬ *несов. см. созвать.*

СОИЗВОЛИТЬ *несов. ирон.* маркамат кылуу, жароо; **он не соизволил позвонить по телефону** ал телефон менен звонить этип да койгонго жараган жок.

СОИЗМЕРИМОСТЬ *жс.* **1. мат.** өлчөмдөштүк; **соизмеримость величин** чоңдуктардын өлчөмдөштүгү; **2. перен.** салыштыраарлык, теңештирээрлик.

СОИЗМЕРИМЫЙ, *ая, -ое* **1. мат.** өлчөмдөш, салыштыраарлык; **соизмеримые треугольники** өлчөмдөш үч бурчтуктар; **2. перен.** салыштыраарлык, теңештирээрлик; **соизмеримые понятия** салыштыраарлык түшүнүктөр.

СОИСКАНИЕ *ср.* изденүү, алуу үчүн талаптануу; **диссертация на соискание учёной степени** илимий даража алуу үчүн диссертация.

СОИСКАТЕЛЬ *м.* изденүүчү, талаптануучу.

СОИСКАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к соискатель.*

СОЙКА *жс.* сойка (тараанчылар отрядына кирүүчү токой кушу).

СОЙТИ *сов.* **1. с чего, на что (спуститься)** түшүү; **сойти с лестницы** тепкичтен түшүү; **ночь сошла на землю** *перен.* жерге түн кирди; **2. с чего (упасть, соскользнуть)** чыга берүү, чыгып кетүү; **поезд сошёл с рельсов** поезд рельстен чыгып кетти; **3. с чего (исчезнуть)** жоголуу, кетүү; **снег сошёл с полѣй** талаадан кар кетти; **загар сошёл с лица** беттин-күнгө күйгөнү жоголду; **4. за кого-что, разг. (быть принятым за кого-л.)** ордуна жүрүү; **он сойдѣт за старика** ал абышканын ордуна жүрөт; **сойдѣт и так** *разг.* ушу деле болот, ушу деле жарайт, жарай берет; **всѣ сошлѣ хорошо** бардыгы ордунан чыкты, бардыгы ойдогудай болуп чыкты; **сойти в могилу** көргө кирүү (өлүү); **сойти на нет** *разг.* жокко чыгуу, жокко эсе болуу; **сойти со спѣны** сандан чыгып калуу, жокко чыгып калуу; **сойти с ума** жинди болуу; **не сходя с мѣста** ордундан жылбай туруп.

СОЙТИСЬ *сов.* **1. (встретиться)** учурашуу, кошулушуу; **2. (собраться)** чогулуу, чогулушуу; **участники спортивного состязания сошлись на стадионе** спорттук мелдештин катышуучулары стадионго чогулду; **3. (вступить в поединок, столкнуться в состязании)** мандайлашуу, беттешүү (*мис. эки жоо, эки балбан*); **4. перен. (подружиться)** жакындашуу, достошуу; **5. перен. (вступить в сожительство)** кошулуу, кошулушуу (*эркек-аял*); **6. перен. (совпасть, согласиться в чём-л.)** келүү, келишүү, туура келүү, туура чыгуу; **наши мнѣния сошлись** биздин пикирлерибиз туура бир жерден чыкты; **7. кошулуу, макулдашуу, макул болушуу; сойтись характерами** мүнөз жагынан бири-бирине келишүү; **8. (быть в пору)** жетүү, жетишүү; **пояс не сошёлся в талии** кур белге жетпей калды.

СОК *м.* сок, шире, суу, маңыз; **ягодный сок** жемиш ширеси (*согу*); **желудочный сок** *физиол.* ашказан согу; **быть в полном соку** чатырап туруу, толуп туруу; **выжать все соки** бардык күчүн соруп алуу, канын соруу; **вариться в собственном соку** өзү менен өзү боло берүү (*тар таламдардын чегинен четке чыкпоо*).

СОКОЛ *м.* ылаачын, шумкар; **славные соколы нашей родины** *перен.* биздин родинабыздын даңктуу шумкарлары (*учкучтар жөнүндө*); **сокол ясный поэт.** туйгунум (*эркелетип, мактап*); **гол как сокол** *погов.* итке минген томак; үрөөргө ити да жок кедей.

СОКОЛИК *м.* уменьш.-ласк. (*в обращении*) ылаачын, шумкар.

СОКОЛИНЫЙ, *ая, -ое* **сокол-го т.**; **соколиная охота** куш салуу; **соколиный лѣт** ылаачындай учуш; **соколиный взгляд** *перен.* шумкардай кароо.

СОКОЛЬНИЧИЙ *м. ист.* куш менен аң уулоочулардын башчысы (*Байыркы Руста – падыша куш салганда ошону башкаруучу боярин*).

СОКРАТИМЫЙ, *ая, -ое* **1. кыскартуучу; сократимая дробь** *мат.* кыскартуучу бөлчөк; **2. физиол.** жыйрылма.

СОКРАТИТЬ *сов.* **1. что (сделать короче)** кыскартуу; **сократить статью** макаланы кыскартуу; **2. что (уменьшить срок)** кыскартуу, азайтуу, кемитүү; **сократить время выполнения работы** иштин аткарылуу мөөнөтүн азайтуу; **3. что (уменьшить в количестве, объѣме)** азайтуу; **сократить расходы** расходдорду азайтуу; **4. кого (уволить с работы по сокращению штатов)** кызматтан бошотуу (*штат кыскаргандыктан*); **5. что, мат.** кыскартуу; **сократить дробь** бөлчөктү кыскартуу.

СОКРАТИТЬСЯ *сов.* **1. (стать короче)** кыскаруу, азаюу, кемүү; **расстояние сократилось** аралык азайды; **2. (стать короче по времени)** кыскаруу; **к осени дни сократились** күзгө жуук күн кыскарды; **3. (уменьшиться в количестве, объѣме)** азаюу; **расходы сократились** расходдор азайды; **4. мат.** кыскаруу; **5. физиол. (о мышцах)** жыйрылуу.

СОКРАЩАТЬ *несов. см. сократить.*

СОКРАЩАТЬСЯ *несов.* **1. см. сократиться;** **2.** кыскартылуу; **эта дробь не сокращается** бул бөлчөк кыскартылбайт; **3. страд. к сокращать.**

СОКРАЩЕНИЕ *ср.* **1. (укорочение)** кыскартуу; **2. (уменьшение)** кыскартуу, азайтуу, кемитүү; **сокращение штатов** штат кыскартуу; **сокращение рабочего дня** жумуш күнүн кыскартуу; **3. мат.** кыскартуу; **сокращение дроби** бөлчөктү кыскартуу; **4. (сокращѣнное обозначение)** кыскартылуу; **список условных сокращений** шарттуу кыскартуулардын тизмеси; **5. (пропуск в тексте)** кыскартылуу; **пьеса идѣт с некоторыми сокращениями** пьеса кээ бир кыскартуулар менен коюлуп жатат; **6. физиол.** жыйрылуу; **сокращение мышц** булчуңдардын жыйрылышы.

СОКРАЩѢННО *нареч. (в уменьшенном виде)* кыскартып, кыскартылып, кыскартылган түрдө; **сокращѣнно изложѣть содержанѣе кнѣги** китептин мазмунун кыскартып жазып (*айтып*) берүү.

СОКРАЩѢННЫЙ, *ая, -ое* **1. прич. от сократить;** **2. прил.** кыскарган, кыскартылган; **в сокращѣнном виде** кыскартылган түрдө.

СОКРОВѢННОСТЬ *жс.* көңүлдө терең сакталгандык, көңүлдө ыйык сакталгандык, жүрөктө болгондук, жүрөктө сакталгандык; **сокровѣнность мыслей** сырдын көңүлдө ыйык сакталгандыгы.

СОКРОВѢННЫЙ, *ая, -ое* көңүлдө терең сактала турган, көңүлдө ыйык сактала турган, жүрөктөгү, жүрөктө болгон, жүрөктө сакталган; **сокровѣнные мысли** көңүлдө ыйык сактала турган сырлар (*ойлор*).

СОКРÓВИЩЕ *ср.* 1. *чаще мн. (драгоценность)* кымбат баалуу буюмдар, асыл буюмдар; **хранить сокровища** асыл буюмдарды сактоо; 2. *перен. кенч; сокровище кыргызского фольклора* кыргыз фольклорунун кенчи; **ни за какие сокровища разг.** майласаң да; башыман ылдый алтын куйсаң да.

СОКРÓВИЩНИЦА *жс.* 1. *(место хранения сокровищ)*. казына, кенч сакталгыч; 2. *перен. кенч, казына.*

СОКРУША́ТЬ *несов. см. сокрушить.*

СОКРУША́ТЬСЯ *несов.* 1. *о ком-чём (печалиться, тосковать)* капалануу, кайгыруу; 2. *страд. к сокрушать.*

СОКРУШЕ́НИЕ *ср.* 1. *(уничтожение)* кыйратуу, талкалоо; 2. *(печаль)* капалык, кайгы, күйүт; **с большим сокрушением он вспомнил об этом** ал муну абдан капаланып эсине түшүрдү.

СОКРУШИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кыйратуучу, таш-талканын чыгаруучу; **сокрушительный отпор** кыйраткыч каршылык көрсөтүү; **сокрушительный удар** кыйраткыч сокку.

СОКРУШИ́ТЬ *сов. кого-что* 1. *(уничтожить)* кыйратуу, талкалоо; 2. *(опечалить)* кайгыртуу, капалантуу.

СОКРЫ́ТИЕ *ср. офиц. жашыруу; сокрытие следов преступления* кылмыштын изин жашыруу.

СОЛГА́ТЬ *сов.* калп айтуу, жалган айтуу.

СОЛДА́Т *м.* солдат.

СОЛДА́ТКА *жс. уст.* солдаттын аялы.

СОЛДА́ТСКИЙ, ая, -ое солдат-ка *т.*; **солдатская шинель** солдат шинели; **солдатская жизнь** солдаттар турмушу.

СОЛДА́ТЧИНА *жс. ист.* 1. *(рекрутский набор)* солдатка алуу; 2. *(солдатская служба)* солдаттык кызмат.

СОЛЕВА́Р *м.* туз кайнатуучу.

СОЛЕВА́РЕНИЕ *ср.* туз кайнатуу.

СОЛЕВА́РЕННЫЙ, ая, -ое туз кайнатуучу; **солеваренный завод** туз кайнатуучу завод.

СОЛЕВА́РНЫЙ, ая, -ое *см. солеваренный.*

СОЛЕВА́РНЯ *жс.* шор суудан туз чыгара турган (ала турган) орун.

СОЛЕКО́П *м.* туз казуучу.

СОЛЕ́НИЕ *ср.* туздоо; **солёние мяса** этти туздоо.

СОЛЕНО́ИД *м. физ., хим.* соленоид (ток жибергенде айланасында магнит талаасы пайда болуучу зым спиралы).

СОЛЕ́НЬЕ *ср. чаще мн. (продукты)* туздалган азыктар.

СОЛЕПРО́МЫШЛЕННОСТЬ *жс.* туз өндүрүүчү өнөр жай.

СОЛЕСО́С *м.* солесос (туз чыгара турган агрегат).

СОЛЕ́НОСТЬ *жс.* туздуулук, шордуулук; **солёность морской воды** деңиз суусунун шордуулугу.

СОЛЕ́НЫЙ, ая, -ое 1. *(содержащий соль)* туздуу, тузу бар, шордуу; **солёная вода** туздуу суу; **солёные озёра** шордуу көлдөр; **слишком солёный суп** өтө тузу ачуу сорпо; 2. *(приготовленный с солью)* туздалган; **солёные огурцы** туздалган бадыраң; **солёное словцо** катуу сөз, жанга тие турган сөз.

СОЛИДАРИЗА́ЦИЯ *жс.* тилектеш болуу, пикирин же аракетин жактоо, пикирине кошулуу, бири-бирин колдоо.

СОЛИДАРИЗÍРОВАТЬСЯ *сов. и несов. с кем-чем* тилектеш болуу, пикирине кошулуу, пикирин же аракетин жактоо, бири-бирин колдоо.

СОЛИДА́РНСТЬ *жс.* 1. тилектештик, пикирдештик, бири-бирин жактоочулук; **международная солидарность трудящихся** эмгекчилердин эл аралык тилектештиги; **из солидарности** тилектештиктен; 2. *юр.* бирге жооп берүүчүлүк, бирдей жоопкердик; **солидарность обязательств** милдеттенмелердин бирдей жоопкердүүлүгү.

СОЛИДА́РНЫЙ, ая, -ое 1. тилектеш, пикирдеш; **я с вами солидарен** мен сиз менен тилектешмин; 2. *юр.* бирдей, бирдей жооп берүүчү, бирге жооп берүүчү; **солидарная ответственность** жоопкерчиликтин бирдейлиги.

СОЛИ́ДНО *нареч.* 1. *(прочно)* мыкты, көрүнүктүү; **солидно построенный дом** мыкты курулган үй; 2. *(серьёзно, степенно)* олуттуу, салмактуу; **вести себя солидно** өзүн салмактуу алып жүрүү; 3. *разг. (значительно, много)* бир далай, арбын.

СОЛИ́ДНОСТЬ *жс.* 1. *(прочность)* мыктуулук, көрүнүктүүлүк; 2. *(серьёзность, степенность)* олуттуулук, салмактуулук.

СОЛИ́ДНЫЙ, ая, -ое 1. *(прочный, основательный)* мыкты, көрүнүктүү; **солидное сооружение** көрүнүктүү курулуш; **солидные познания** мыкты билим; 2. *(представительный)* көрүнүктүү, келбеттүү; **солидный вид** келбеттүү көрүнүш; 3. *(серьёзный, уважаемый)* көрүнүктүү, абийир сактоочу; **солидный человек** көрүнүктүү киши; 4. *разг. (пожилой)* улгайган; 5. *разг. (значительный)* бир далай, арбын; **солидная сумма денег** арбын акча.

СОЛИ́ЛЬЩИК *м.* туздоочу, туздагыч; **солильщик рыбы** балык туздоочу.

СОЛИПСИ́ЗМ *м. филос.* солипсизм (өз керт башынан гана реалдуу деп, сырткы дүйнөнүн жашоосун таптакыр танган ашкан субъективдүү идеализм).

СОЛИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* солону аткаруу.

СОЛИ́СТ *м.* солист (жалгыз өзү аткаруучу артист).

СОЛИ́СТКА *женск. р. к солист;* солистка.

СОЛИТЕ́Р *м. мин.* солитер (ири; чоң бриллиант).

СОЛИТЕ́Р *м. зоол.* солитёр (адамдын жана жаныбарлардын ички органдарындагы жалпак узун паразит курт).

СОЛИ́ТЬ *несов. что* 1. *(класть соль)* туздоо, туз салуу, туз татытуу; **солить суп** сорпого туз татытуу; 2. *(готовить впрок)* туздоо; **солить огурцы** бадыраң туздоо.

СОЛИ́ТЬСЯ *несов.* туздалуу, туз татытылуу.

СО́ЛКА *жс.* туздоо; **солка помидоров** помидор туздоо.

СО́ЛНЕЧНО *нареч. и в знач. сказ.* ачык; **сегодня солнечно** бүгүн күн ачык.

СО́ЛНЕЧНЫЙ, ая, -ое 1. *солнце-ге т.*; **солнечная система** күн системасы; **солнечное затмение** күндүн тутулушу; **солнечная ванна** күн ваннасы; 2. *(наполненный светом солнца)* ачык; **солнечный день** ачык күн; **солнечная сторона** күн жагы, күнөс жак, күңгөй; 3. *перен. (ликующий)* шат, жаркыраган; **солнечное настроение** шат көңүл; **солнечный удар мед.** ысык уруу (күндүн ысыгы өтүп, эси ооп калуу).

СО́ЛНЦЕ *ср.* күн; **солнце взошло** күн чыкты; **солнце садится** күн батып баратат; **солнце зашло** күн батты; **горное солнце мед.** дарылоо үчүн колдонулуучу кварц лампасы; **до солнца** күн чыга электе.

СОЛНЦЕЗАЩÍТНЫЙ, ая, -ое күндөн калкалоочу.

СОЛНЦЕПЕ́К *м.* күнөс, күнөс жер, күн тийген жер.

СОЛНЦЕСТОЯНИЕ *ср. астр.* күндүн турушу (күндүн же түндүн эң кыска болгон убагы); **лётнее солнцестояние** күндүн жайкы турушу (22 июнь); **зимнее солнцестояние** күндүн кышкы турушу (22 декабрь).

СОЛО 1. *ср. нескл.* соло (бир үн же бир инструмент үчүн жазылган же бир киши аткарган музыкалык, чыгарма же бий); 2. *нареч.* соло; **выступать соло** жалгыз чыгып ырдоо (ойноо).

СОЛОВЕЙ *м.* булбул.

СОЛОВЕТЬ *несов. разг.* шалдыроо, ыксыроо.

СОЛОВЫЙ, ая, -ое (о масти лошади) куйрук, жалы агыш кула.

СОЛОВЬИНЫЙ, ая, -ое соловей-ге т.; соловьиное пение булбулдун сайрашы.

СОЛОД *м.* угут.

СОЛОДЕТЬ *несов. обл.* өнүү, кызуу (угут).

СОЛОДИТЬ *несов. что* 1. өндүрүү; **солодить ячмень** арпа угутун өндүрүү; 2. (приводить в брожение) бир аз ачытуу; **солодить тесто** камырды бир аз ачытуу.

СОЛОДКА *жс. бот.* кызыл мыя.

СОЛОДКОВЫЙ, ая, -ое солодка-га т.; солодковый корень кызыл мыя тамыры.

СОЛОДОВЫЙ, ая, -ое солод-го т.; солодовый сахар угут канти.

СОЛОЖЕНИЕ *ср.* угут өндүрүү.

СОЛОМА *жс.* саман.

СОЛОМЕННЫЙ, ая, -ое солома-га т.; соломенная подстилка саман төшөк; соломенная вдова *см.* вдова.

СОЛОМИНА *жс.* бир тал саман.

СОЛОМИНКА *жс. уменьш. от* соломина бир тал саман; **утопающий за соломинку хватается** *посл.* буюкканга жылдыз - от.

СОЛОМКА *жс.* 1. *уменьш. от* солома саман; 2. соломка (конфеттин жана печеньенин бир түрү).

СОЛОМОКОПНИТЕЛЬ *м.* саманды үйүүчү машина.

СОЛОМОРЕЗКА *жс.* саман туурагыч (машина).

СОЛОМОСОБИРАТЕЛЬ *м.* саман чогултуучу машина.

СОЛОНЕЦ *м. геол.* шор топурак.

СОЛОНІНА *жс.* туздалган эт, сүрсүткөн эт.

СОЛОНКА *жс.* туз салгыч (идиш).

СОЛОНО *нареч. и в знач. сказ.* туздуу, тузу ачуу; **слишком солоно во рту** ооздо туз татыйт; **не солоно хлебавши** *погов. разг.* каалаганына жетише албай, марыбай; **ему пришлось солоно** *разг.* ага оордук келди, ага кыйын болду, ал кыйынчылык көрдү.

СОЛОНОВАТЫЙ, ая, -ое тузу ачуураак.

СОЛОНЧАК *м.* шор, шордуу жер, шор жер.

СОЛОНЧАКОВЫЙ, ая, -ое солончак-ка т.; шордуу; **солончаковые почвы** шор топурактуу жерлер; **солончаковые растения** шор топурактуу жерде өсүүчү өсүмдүктөр.

СОЛЬ I *жс.* туз; **поваренная соль** тамакка салынуучу туз; **морская соль** деңиз тузу; **английская соль** английский туз (ич алдыруучу дары); **вся соль в этом** маңызы ушунда; **соль земли** коомдун, элдин мыкты, көрүнүктүү өкүлдөрү.

СОЛЬ II *ср. нескл. муз.* соль (музыкалык гамманын бетинчи нотасы).

СОЛЬНЫЙ, ая, -ое соло-го т.; сольный номер балета балеттин соло номери.

СОЛЯНОЙ, ая, -ое соль I 1-ге т.; туздуу; **соляное озеро** туздуу көл; **соляные разработки** туз кайнатылып алынуучу жер.

СОЛЯРИЙ *м.* солярий (күн ваннасын кабыл алуучу аянтча).

СОМ *м.* жаян (тузсуз суудагы ири балык).

СОМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое денеге байланыштуу; **соматические болезни** дене оорулары (психикалык эмес).

СОМКНУТЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от* сомкнуть; 2. *прил. (непрерывный, цельный)* тыгыз, жыш; **сомкнутый строй** тыгыз строй.

СОМКНУТЬ *сов. что* 1. (соединить вплотную) бириктирүү, кошуу, тыгыздоо; **сомкнуть ряды** катарларды бириктирүү; 2. (заккрыть) жумуу, жабылуу; **сомкнуть глаза** көз жумуу.

СОМКНУТЬСЯ *сов.* 1. (соединиться вплотную) биригүү, кошулуу; 2. (заккрыться) жумулуу, жабылуу.

СОМНАМБУЛА *жс. мед.* сомнамбула (сомнамбулизм менен ооруган адам).

СОМНАМБУЛИЗМ *м. мед.* сомнамбулизм (элирүү, элирме, психикалык оорулуу адамдын уктап жатып элирип басып жүрүшү).

СОМНЕВАТЬСЯ *несов. в ком-чём и с союзом «что»* шектенүү, шек уруу, шек кылуу; **я не сомневаюсь в этом человеке** мен бул кишиден шек кылбайм.

СОМНЕНИЕ *ср.* шек, шек уруу, күмөн; **возбуждать сомнение** шек туудуруу; **разрешить все сомнения** бардык шекти жоюу; **без сомнения, вне сомнения** *вводн. сл.* шексиз, сөзсүз.

СОМНИТЕЛЬНО 1. *нареч.* шектүү; 2. *в знач. сказ. (маловероятно)* ким билет; **сомнительно, зайдёт ли он к нам** ким билет, ал бизге келеби, жокпу.

СОМНИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* шектүүлүк; **сомнительность сведений** кабардын шектүүлүгү.

СОМНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (возбуждающий сомнение) шектүү; **сомнительный ответ** шектүү жооп; 2. (не внушающий доверия) шектүү; **сомнительная личность** шектүү адам; 3. *перен. (двусмысленный)* күмөндүү, күдүктүү; **сомнительная похвала** күмөндүү мактоо, күдүктүү мактоо; **сомнительный успех** күмөндүү ийгилик, күдүктүү ийгилик.

СОМНОЖИТЕЛЬ *м. мат.* көбөйтүүчү.

СОН *м.* 1. (состояние) уйку; **крепкий сон** катуу уйку; **меня клонит ко сну** уйкум келип турат; **пробудиться от сна** уйкудан ойгонуу; 2. (сновидение) түш, туш көрүү; **я не видел снов** мен түш көргөн жокмун; 3. *перен. (мечта, грёза)* түштөгүдөй, сонун; **как во сне** 1) (о чём-л. необыкновенном) түштөгүдөй, сонун; 2) (о полубессознательном состоянии) эси-учун жоготкондой, уйкудагыдай; **сквозь сон** уйку аралаш, уйку-соонун ортосунда, (ичинде); **у меня она ни в одном глазу** *разг.* менин уйкум таптакыр качып кетти, уйкум түк келбей жатат; **заснуть вечным сном** түбөлүк уктоо (дүйнөдөн кайтуу, өлүү).

СОНАТА *жс. муз.* соната (бир нече темп жана мүнөздөн турган инструменттик музыкалык чыгарма).

СОНАТИНА *жс. муз.* сонатина (кичине, татаал эмес соната).

СОНЕТ *м. лит.* сонет (төрт саптуу эки куплет жана үч саптуу эки куплеттен турган 14 сап ыр).

СОНЛИВОСТЬ *жс.* уйкучулдук, уйку баса бергендик.

СОНЛИВЫЙ, ая, -ое уйкучу, уйкучул.

СОНМ м. уст. бир топ, көп (киши).

СОННИК м. уст. түш жоругуч китеп (ар кандай түштөрдүн жоруулары жазылган китеп).

СОННЫЙ, ая, -ое 1. сон 1-ге т.; уйкулуу, уйкудагы, уктап жаткан; **сонное состояние** уйкудагы абал; **сонный вид** уйкулуу түр, уйкулуу кебете; **сонные глаза** уйкулуу көз; 2. (вызывающий сон) уйку келтирүүчү, уктатуучу, уктата турган; **сонные капли** уктата турган суюк дары (тамчылатып ичүүчү); **сонная артерия** анат. уйку артериясы; **сонное царство** шуул. бардыгы уйкуда, баары текши уйкуда, ойгоо эч ким жок.

СОНЯ 1. м. и жс. разг. уйкучул; 2. жс. зоол. чээнчил (кемирүүчүлөр отрядына кирүүчү жаныбар).

СООБРАЖАТЬ несов. 1. см. **сообразить**; 2. (понимать, усваивать) түшүнүү, акылы жетүү, мээси иштөө; **я устал и плохо соображаю** мен чарчадым, ошондуктан начар түшүнүп жатам.

СООБРАЖЕНИЕ ср. 1. (понимание) түшүнүү, ой, акыл; **поступать без соображения** ойлонбой иштеп коюу; 2. (мысль, предположение) ой, пикир; **у меня есть свой соображения** менин өзүмдүн оюм бар; **принять что-л. в соображение** бир нерсени эске алуу, эсепке алуу.

СООБРАЗИТЕЛЬНОСТЬ жс. тез түшүнүүчүлүк, тапкычтык, зейректтик, зээни өткүрдүк.

СООБРАЗИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое тез түшүнгүч, тапкыч, зейрек, зээни өткүр.

СООБРАЗИТЬ сов. что түшүнүү, акыл жетүү, биле коюу; **я никак не могу сообразить, в чём дело** иштин эмине экендигине менин эч бир акылым жетпейт; **я сразу сообразил** мен ошол эле замат түшүндүм, биле койдум.

СООБРАЗНО нареч. ылайык, жараша; **поступать сообразно с обстоятельствами** кырдаалдарга жараша иш кылуу.

СООБРАЗНОСТЬ жс. ылайыктык, жарашаарлык, жарашалык, мөлчөөрлөштүк, бири-бирине ылайык (жараша) иш кылуу; **сообразность всех действий** бардык аракеттердин ылайыктуулугу.

СООБРАЗОВАТЬ сов. и несов. что с чем ылайыктоо, тууралоо, бири-бирине ылайык (жараша) иш кылуу; **сообразовать расходы с доходами** кирешелерге ылайык расход кылуу.

СООБРАЗОВАТЬСЯ сов. и несов. с чем ылайыкталуу, тууралоо, ылайык (жараша) иш кылынуу; **сообразоваться со своими возможностями** өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүнө ылайыктуу иш кылуу.

СООБРАЗОВЫВАТЬ несов. см. **сообразовать**.

СООБРАЗОВЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **сообразоваться**; 2. страд. к **сообразовывать**.

СООБЩА нареч. биригип, биргелешип, чогуу, чогулуп; **действовать сообща** биригип иштөө.

СООБЩАТЬ несов. см. **сообщить**.

СООБЩАТЬСЯ несов. 1. см. **сообщиться**; 2. с кем-чем (иметь сообщение между собой) катташуу, катышуу, кошулуу, туташуу; **Москва-река** сообщается с **Волгой** Москва дарыясы Волга менен туташат; 3. с кем-чем (находиться в общении) катташуу, кабардашуу; **они общаются друг с другом письмами** алар бири-бири менен кат аркылуу кабардашып турушат; 4. страд. к **сообщать**; **как сообщалось** мурун кабар кылынгандай.

СООБЩЕНИЕ ср. 1. билдирүү, кабар кылуу, кабар берүү; **сообщение известий** кабарларды билдирүү;

2. (известие, новость) кабар, билдирүү; **прослушайте последнее сообщение** акыркы кабарларды уккула; 3. (связь) катташуу, катышуу; **телефонное сообщение** телефон катташы; **пути сообщения** жол катташы.

СООБЩЕСТВО ср. 1. (объединение, группа) топ, коом, уюм; **тайное сообщество** жашырын коом (уюм, топ); 2. биол. топ, түркүм (бирге жашоочу өсүмдүк же айбандар организминин группасы); **в сообществе с кем-л.** бирөө менен бирге, бирөө менен биргелешип, сөздү бир жерге токтотуп.

СООБЩИТЬ сов. 1. что о чём билдирүү, кабар кылуу, кабар берүү; **сообщить новость** жаңылыкты билдирүү; 2. что кому (передать, придать); **отец сообщил сыну интерес к наукам** атасы уулун илимдерге кызыктырды; **сообщить ткани водонепроницаемость** кездемени суу өткөрбөй турган кылуу.

СООБЩИТЬСЯ сов. кому-чему өтүү, көчүү; **его желание сообщилось окружающим** анын шаттуулугу башкаларды да шаттандырды.

СООБЩИНИК м. кошо катышуучу, бирге иштөөчү, шерик.

СООБЩИНИЦА женск. р. к **сообщник**.

СООБЩИНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **сообщник-ке, сообщничество-го** т.

СООБЩИНИЧЕСТВО ср. кошо катышуучулук, бирге иштөөчүлүк, шериктик.

СООРУДИТЬ сов. что куруу, салуу, жасоо, тургузуу; **соорудить башню** мунар куруу.

СООРУЖАТЬ несов. см. **соорудить**.

СООРУЖЕНИЕ ср. 1. (действие) куруу, салуу, жасоо, тургузуу; 2. (здание, постройка) имарат, курулуш; **монументальное сооружение** монументалдуу (заңкайган) имарат.

СООТВЕТСТВЕННО 1. нареч. (надлежащим образом) ылайык, жараша, карата; 2. предлог с дат. п. (в соответствии с чем-л., в зависимости от чего-л.) ылайык, карап, ылайыгына карап, жараша; **действовать соответственно приказу** буйрукка жараша аракет кылуу; **поступить соответственно своим убеждениям** өз көз карашына ылайык иш кылуу.

СООТВЕТСТВЕННЫЙ, ая, -ое ылайык, тийиштүү, тийешелүү; **вынести соответственное решение** тийиштүү чечим чыгаруу.

СООТВЕТСТВИЕ ср. ылайык келүү, туура келүү; **в соответствии с последними научными открытиями** акыркы илимий ачууларга ылайык.

СООТВЕТСТВОВАТЬ несов. кому-чему ылайык келүү, туура келүү; **соответствовать фактическим данным** чыныгы маалыматтарга ылайык келүү.

СООТВЕТСТВУЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **соответствовать**; 2. прил. (подходящий, пригодный) ылайыктуу, туура келүүчү; **найти соответствующее помещение** ылайыктуу үй табуу.

СООТВЕТЧИК м. юр. бирге (кошо) жоопкер, бирге (кошо) жооп берүүчү киши.

СООТЁЧЕСТВЕННИК жс. мекендеш, ата мекендеш, ата конушташ.

СООТЁЧЕСТВЕННИЦА женск. р. к **соотечественник**.

СООТНЕСТИ сов. что мамилелештирүү, тең салмактуулугун белгилөө.

СООТНОСИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* мамилелештик, ара мамилелүүлүк, ара байланыштуулук, ара катыштык; **соотносительность двух понятий** эки түшүнүктүн мамилелештиги (*өз ара катыштыгы*).

СООТНОСИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое мамилелеш, ара мамилелүү, ара байланыштуу, ара катыштуу.

СООТНОСИТЬ *несов. см. соотносить.*

СООТНОСИТЬСЯ *несов.* мамилелеш болуу, бир нерсе менен салыштырылууга мүмкүн болуу.

СООТНОШЕНИЕ *ср.* мамилелештик, ара мамиле, ара байланыш, ара катыш; **соотношение спроса и предложения** суроо менен сунуштун ара катышы; **соотношение сил** күчтөрдүн ара катышы.

СОПЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) бышылдоо, кышылдоо, бырылдоо; 2. (*звуки*) бышылдак, кышылдак (*үн*).

СОПЕРНИК *м.* 1. теңтайлашуучу, бак талашуучу, теңдешүүчү, тартышуучу; 2. талашуучу (*кызды, аялды*).

СОПЕРНИЦА 1. *женск. р. к соперник*; 2. *жс. (о жёнах одного мужа)* күнү, күнүчү.

СОПЕРНИЧАТЬ *несов. с кем-чем в чём* 1. (*быть соперником*) теңтайлашуу, бак талашуу, теңдешүү, тартышуу, эрегишүү; 2. күнүлөшүү (*о женах одного мужа*); кызды же аялды талашуу (*о мужчинах*).

СОПЕРНИЧЕСКИЙ, ая,-ое *соперник-ке, соперничество-го т.*

СОПЕРНИЧЕСТВО *ср.* 1. теңтайлашуучулук, бак талашуучулук, теңдешүүчүлүк, тартышуучулук, эрегишүүчүлүк; 2. күнүлүк, күнүчүлүк, күнүлөштүк (*о жёнах одного мужа*); кызды же аялды талашуучулук (*о мужчинах*).

СОПЁТЬ *несов.* бышылдоо, кышылдоо, бырылдоо.

СОПКА *жс.* дөбө, чоку (*гора*); жанар тоо (*вулкан*).

СОПЛЕМЁННИК *м. уст.* элдеш, уруулаш.

СОПЛЕМЁННИЦА *женск. р. к соплеменник.*

СОПЛЕМЁННЫЙ, ая, -ое элдеш, уруулаш; **соплеменные народы** уруулаш элдер.

СОПЛИ *мн. (ед. сопля жс.) прост.* чимкирик.

СОПЛИВЫЙ, ая, -ое прост. чимкириги агып турган, чимкиригин тарта албаган (*адам*).

СОПЛО *ср. тех.* сопло (*учунан чыгып жаткан агымды иреттеп туруучу трубканын учуна бекитилген конус формасындагы чорго*).

СОПЛЯК *м. прост.* 1. чимкиригин тарта албаган, бок мурун; 2. *перен.* аранжан адам, салпаяк адам.

СОПОДЧИНЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) бири-бирине багынуу, багындыруу; кошо багынуу, тең багынуу; 2. *грам.* бири-бирине багынуу.

СОПОДЧИНЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от соподчинить*; 2. *прил.* бири-бирине багынган; **соподчинённое придаточное предложение** *грам.* бири-бирине багынчтуу багыныңкы сүйлөм.

СОПОДЧИНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -оё бири-бирине багындыруучу; **соподчинительная конструкция предложения** *грам.* бири-бирине багындыруучу сүйлөм конструкциясы.

СОПОДЧИНИТЬ *сов. что чему* бири-бирине багындыруу; **соподчинить придаточные предложения главному** *грам.* багыныңкы сүйлөмдөрдү баш сүйлөмгө багынтуу.

СОПОДЧИНЯТЬ *несов. см. соподчинить.*

СОПОСТАВИМЫЙ, ая, -ое салыштырууга мүмкүн болгон, салыштырылуучу, салыштырыла турган; **сопоставимые цены** салыштырылуучу баалар.

СОПОСТАВИТЬ *сов. кого-что с кем-чем* салыштыруу.

СОПОСТАВЛЕНИЕ *ср.* салыштыруу; **сопоставление показаний свидетелей** күбөлөрдүн көрсөтүүлөрүн салыштыруу.

СОПОСТАВЛЯТЬ *несов. см. сопоставить.*

СОПРАНО *ср.* сопрано (1. *аялдын ичке үнү*; 2. *ичке үндүү обончу аял*).

СОПРЕДЁЛЬНЫЙ, ая, -ое чектеш, туташ; **сопредельные понятия** чектеш түшүнүктөр.

СОПРЁТЬ *сов.* кызып чирүү, чирип кетүү, борсуу.

СОПРИКАСАТЬСЯ *несов. с кем-чем* 1. тийишүү, чектешүү, жалгашуу, жанашуу; **концы провода соприкасаются** сымдын учтары тийишет; **поля этих колхозов соприкасаются** бул колхоздордун талаалары бири-бирине чектешет; 2. *перен. (находиться во взаимодействии)* бири-бири менен байланышта (*мамиледе*) болуу; **наши интересы соприкасаются** биздин таламдарыбыз бири-бирине байланышта; 3. *перен. (вступать в общение)* байланышта болуу, катышуу, катташуу; **соприкасаться с различными людьми** ар түрдүү адамдар менен байланышта болуу (*катташуу*).

СОПРИКОСНОВЕНИЕ *ср.* 1. тийишүү, чектешүү; **соприкосновение леса со степью** токойдун талаа менен чектеш болушу; 2. *перен. (непосредственное общение)* тикеден-тике катташ; **у нас с ним нет никаких точек соприкосновения** биздин аны менен эч кандай тикеден-тике катташыбыз жок.

СОПРИКОСНУТЬСЯ *сов. см. соприкасаться.*

СОПРИЧАСТНОСТЬ *жс. уст.* бирге катышкандык, бирге иштөөчүлүк, биргелик; **сопричастность к преступлению** кылмышка бирге катышкандык.

СОПРИЧАСТНЫЙ, ая, -ое *уст.* бирге катышкан, бирге иштешкен.

СОПРОВОДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *офиц.* жөнөтмө, бирге (кошо) жиберилүүчү; **сопроводительное письмо** бирге жиберилүүчү кат, жөнөтмө кат.

СОПРОВОДИТЬ *сов. что чем, офиц.* бирге (кошо) жиберүү; **сопроводить заявление справкой** арызды справка менен кошо жиберүү.

СОПРОВОЖДАТЬ *несов.* 1. *см. сопроводить*; 2. *кого-что (идти рядом с кем-л.)* алып баруу, бирге баруу, узатып баруу, айдап баруу; **сопровождать больного** ооруну алып баруу; 3. *что, перен. (сопутствовать)* бирге жүрүү,... менен өтүү; **успех сопровождает все концерты хора** хордун бардык концерттери ийгилик менен өтөт.

СОПРОВОЖДАТЬСЯ *несов.* 1. (*происходить одновременно с чем-л.*) бирге болуу, бирге жүрүү; **дождь сопровождался грозой** чагылган ойноп жамгыр жаады; 2. *страд. к сопровождать.*

СОПРОВОЖДЕНИЕ *ср.* 1. бирге (кошо) баруу, келүү, узатуу, узатып баруу; **в сопровождении друзей** досторунун узатуусунда; 2. *муз. (аккомпанемент)* кошулу; **пение в сопровождении гитары** гитарага кошулуп ырдоо.

СОПРОТИВЛЕНИЕ *ср.* 1. каршылык, каршылык көрсөтүү, каршылашуу, каршы туруу, туруштук берүү; **движение сопротивления** каршылык көрсөтүү кый-

мылы; **сломить сопротивление врага** душмандын көрсөткөн каршылыгын жоюу; **2. тех.** каршылык; **сопротивление материалов** материалдар каршылыгы (*материалдардын өз формаларынын өзгөрүшүнө каршы туруу касиетин жана да деформация кубулуштарын жана курулуштардын расчётунын методдорун изилдөөчү илим*); **пойти по линии наименьшего сопротивления** оной-олтоң кутула салуунун жолуна түшүү.

СОПРОТИВЛЯЕМОСТЬ ж. каршы тура алуучулук, чыдамдуулук, туруштук берүүгө ийкемдүүлүк; **сопротивляемость организма болезням** организмдин ооруга туруштук берүүгө ийкемдүүлүгү.

СОПРОТИВЛЯТЬСЯ несов. кому-чему каршылык көрсөтүү, каршы туруу.

СОПРЯЖЁННЫЙ, ая, -ое прич. и прил. байланыштуу, байланыштуу болгон; **сопряжено с трудностями** кыйынчылыктар менен байланыштуу.

СОПУТСТВОВАТЬ несов. **1.** кому-чему жолдош болуу, ала жүрүү, ээрчиге жүрүү; **2.** чему, перен. артынан улай (*бирге, кошо*) болуу; **докладу сопутствовали прения** доклад менен бирге жарыш сөздөр болду.

СОПУТСТВУЮЩИЙ, ая, -ее **1.** прич. от сопутствовать; **2.** прил. кошо жүрүүчү, ээрчишүүчү; **сопутствующие обстоятельства** кошо жүрүүчү кырдаалдар.

СОП м. таштанды, акыр-чикир, шыпырынды; **вместе с сор** таштандыларды шыпырып таштоо; **не выносить сор из избы** разг. кол сынса, жең ичинде.

СОРАЗМЕРИТЬ сов. что с чем ылайык кылуу, тууралоо, шайкеш кылуу; **созамерить расходы со средствами** расходдорду каражаттарга ылайык жасоо.

СОРАЗМЕРНО **1.** нареч. ылайык, жараша, шайкеш; **2.** предлог с дат. и твор. п. ылайык, жараша, шайкеш; **расходовать денежные средства сообразмерно смете** акча каражаттарын сметага жараша расход кылуу.

СОРАЗМЕРНОСТЬ ж. шайкештик, ченемдик.

СОРАЗМЕРНЫЙ, ая, -ое шайкеш, ченем; **треугольники – величины сообразные** үч бурчтуктар – шайкеш чондуктар.

СОРАЗМЕРЯТЬ несов. см. **созамерить**.

СОРАЗМЕРЯТЬСЯ несов. **1.** шайкеш келүү; **2.** страд. к **созамерять**.

СОРАТНИК м. соратник.

СОРАТНИЦА женск. р. к **соратник**.

СОРВАНЕЦ м. разг. ашынган тентек, тыюудан чыккан тентек.

СОРВАТЬ сов. что **1.** жулуу, жулуп кетүү, үзүү; **срвать цветок** гүлдү үзүп алуу (*жулуп кетүү*); **2.** перен. разг. (*испортить, расстроить*) болтурбай салуу; **срвать дело** ишти болтурбай салуу; **3.** на ком-чём, разг. (*выместить*) чыгарып алуу; **срвать на ком-л. свою неудачу** өз ишинин ордуна чыкпай калганынын ачуусун бирөөдөн глау (*урушуп*); **срвать с кого-л. маску** см. **маска**.

СОРВАТЬСЯ сов. **1.** бошонуп кетүү, чыгып кетүү; **собака сорвалась с цепи** ит чынжырдан бошонуп кетти; **2.** (*стремительно вскочить*) шып этип тура калуу; **он сорвался с места и убежал** ал ордунан шып этип туруп качып кетти; **3.** (*упасть*) чыгып кетип түшүү, кулап кетүү, учуп кетүү; **срваться со скалы** аскадан учуп кетүү; **4.** перен. (*о неожиданном сказанном*) чыгып кетүү; **с языка сорвалось непродуманное слово** ойлонбогон (*оңтойсуз, орунсуз*) сөз ооздон чыгып кетти, ойлонбогон

(*оңтойсуз, орунсуз*) сөздү байкабай айтып салды; **5.** перен. разг. (*закончиться неудачей*) ордунан чыкпай калуу; **з замысел сорвался** ойлонгон иш ордунан чыкпай калды.

СОРВИГОЛОВА м. и ж. разг. ашынган тентек, тыюу бербеген, чийинден чыккан тентек.

СОРГО ср. нескл. бот. сорго (*түштүк жакта өсүүчү тарууга окшош дан өсүмдүгү; түштүктөгү кыргыздар аны «жүгөрү» дейт*).

СОРЕВНОВАНИЕ ср. **1.** жарыш, мелдеш; **социалистическое соревнование** социалисттик мелдеш; **2.** чаще мн. спорт. мелдеш, жарыш; **командные соревнования** командалык мелдештер.

СОРЕВНОВАТЬСЯ несов. с кем мелдешүү, жарышуу.

СОРИНКА ж. кымын, кыпын.

СОРИТЬ несов. **1.** (*бросать сор*) булгоо, ыпырсытуу; **не сорите в комнате** бөлмөнү булгабагыла (*ыпырсытпагыла*); **2.** перен. разг. (*безрассудно тратить*) ыксыз жок кылуу; **сорить деньгами** акчаны ыгы жок сарп кылуу.

СОРНЫЙ ая, -ое сор-го т.; **сорный ящик** таштанды ящиги; **сорная трава** отоо чөп.

СОРНЯК м. отоо чөп; **борьба с сорняками** отоо чөптөр менен күрөшүү.

СОРОДИЧ м. уст. **1.** (*родственник*) тууган; **2.** (*земляк*) жердеш.

СОРОК числ. кырк.

СОРОКА ж. сагызган.

СОРОКА- составында «кырк» деген сөз бар татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис. *сорокарублевый* кырк сомдук.

СОРОКАГРАДУСНЫЙ, ая, -ое кырк градус, кырк градуштуу; **сорокаградусный мороз** кырк градус аяз; **сорокаградусная водка** кырк градуштуу арак.

СОРОКАЛЁТИЕ ср. **1.** (*срок*) кырк жыл, кырк жылдык мөөнөт; **2.** (*годовщина*) кырк жылдык.

СОРОКАЛЁТНИЙ, ая, -ее **1.** (*о сроке*) кырк жылдык; **2.** (*о возрасте*) кырк жашар, кырктагы, кырк жаштагы.

СОРОКОВОЙ, ая, -ое числ. кыркынчы.

СОРОКОНОЖКА ж. зоол. кырк аяк, миң аяк.

СОРОКОПУТ м. (*птица*) борбаш, ала дункан (*куштун бир түрү*).

СОРОЧИЙ, ая, -ье *сорока-га т.*; **сорочьи яйца** сагызган жумурткалары.

СОРОЧКА ж. сорочка, көйнөк; **родиться в сорочке** ишт. бактылуу болуп туулуу, жолу ачык болуу.

СОРТ м. сорт; **ценные сорта пшеницы** буудайдын баалуу сорттору; **чай первого сорта** биринчи сорт чай.

СОРТАМЕНТ м. см. *сортимент*.

СОРТИМЕНТ м. сортимент (*бир өндүрүштө иштелип чыгарылуучу же жумшалуучу буюмдардын ар кандай түрлөрүнүн, сортторунун жыйындысы*).

СОРТИРОВАЛЬНЫЙ, ая, -ое сорттоочу; **сортiroвальная машина** сорттоочу машина.

СОРТИРОВАНИЕ ср. сорттоо.

СОРТИРОВАТЬ несов. что сорттоо, сорттировкалоо; **сорттирoвать зерно** эгинди сорттоо.

СОРТИРÓВКА **1.** (*действие*) сорттоо, сорттировкадоо; **2.** (*машина*) сорттировка, сорттоочу машина.

СОРТИРÓВOЧНЫЙ, ая, -ое **1.** сорттоочу; **сорттировочная машина** сорттоочу машина; **2.** в знач. суц.ж. ж.-д. сорттировочная (*вагондорду сорттировкалоочу станция*).

СОРТИРОВАЩИК *м.* сорттоочу киши.

СОРТИРОВАЩИЦА *женск. р. к сортировщик.*

СОРТНОСТЬ *ж.* сорттуулук; **определение сортности семян** үрөндөрдүн сорттуулугун аныктоо (белгилөө).

СОРТНЫЙ, ая, -ое сорттуу; **сортный товар** сорттуу товар.

СОРТОВОЙ, ая, -ое жакшы сорттуу, жогорку сорттуу; **сортвые посевы** жакшы сорттуу үрөн себилген айдоолор; **сортвое железо** *тех.* сорттуу темир (*сам темирден прокат жолу менен жасалган түрдүү формадагы темир*).

СОРТОИСПЫТАНИЕ *ср. с.-х.* сортту сыноо.

СОРТОИСПЫТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **сортиспытание-ге т.**; сортту сыноочу; **сортиспытательные участки** сортторду сыноо участоктору.

СОРТООБРАЗОВАНИЕ *ср.* жаңы сорт түзүү; **сортобразование культурнемых растений** эгилип жаткан өсүмдүктөрдүн жаңы сортторун түзүү.

СОСАНИЕ *ср.* эмүү, саруу, шимируу.

СОСАТЬ *несов.* 1. что эмүү, соруу; **сосать сахар** кант соруу; **младенец сосёт грудь** кичинекей бала эмчек эмип жатат; 2. *кого-что, перен.* эзип өйкөө; **тоска сосёт сердце** кайгы (*сагыныч*) жүрөктү эзип өйкөйт; **у меня под ложечкой сосёт** жүрөгүмдүн башы ачышып ооруп турат.

СОСВАТАТЬ *сов.* кого кудалашып коюу.

СОСЕД *м.* коңшу; кошуна, көршү.

СОСЕДИТЬ *несов.* с кем-чем коңшулаш болуу, кошуна болуу, кошуналаш болуу, көршү болуу.

СОСЕДКА *женск. р. к сосед.*

СОСЕДНИЙ, ая, -ее коңшулаш, кошуна, көршү; **соседняя квартира** коңшулаш квартира; **соседние страны** коңшулаш өлкөлөр.

СОСЕДСКИЙ, ая, -ое **сосед-ге т.**; коңшулук, кошуналык; **соседские отношения** коңшулук мамилелер, кошуналык мамилелер.

СОСЕДСТВО *ср.* коңшулаштык, коңшулук, кошуналык, көршүлүк; **жить по соседству** кошуналаш жашоо.

СОСИСКА *ж.* сосиска (*майда ичке колбаса*).

СОСКА *ж.* упчу, эмиздик.

СОСКАБЛИВАТЬ *несов. см. соскоблить.*

СОСКАБЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. соскоблаться;* 2. *страд. к соскабливать.*

СОСКАКИВАТЬ *несов. см. соскочить.*

СОСКАЛЬЗЫВАНИЕ *ср.* жылмышуу, жылгаяктап түшүү, тайгаланып кетүү.

СОСКАЛЬЗЫВАТЬ *несов. см. соскользнуть.*

СОСКОБЛИТЬ *сов.* что кыруу, кырып жышуу; **соскоблить краску со стены** дубалдын боёгун кыруу.

СОСКОБЛИТЬСЯ *сов.* кырылуу, кырылып жышылуу.

СОСКОЛЬЗНУТЬ *сов.* жылбышып, жылгаяктап түшүү, жылбышып чыгып кетүү, тайгаланып кетүү, тайып кетүү; **колёса соскользнули с рельсов** дөңгөлөктөр рельсадан тайып чыгып кетти.

СОСКОЧИТЬ *сов.* 1. (*спрыгнуть*) ыргып түшүү; **соскочить с трамвая** трамвайдан ыргып түшүү; 2. (*свалиться*) ыргып кетүү, чыгып кетүү; **дверь соскочила с петель** эшик бүкмөсүнөн чыгып кетти; 3. *перен. разг.* кол менен алып таштагандай ачылуу, кетүү; **сонливость сразу соскочила с него** уйкусу кол менен алып таштагандай тез эле ачылып кетти.

СОСКРЕБАТЬ *несов. см. соскребсти.*

СОСКРЕСТИ *сов.* что кыруу, кырып тазалоо.

СОСКУЧИТЬСЯ *сов.* по ком-чём, по кому-чему сагынуу, эригүү, зеригүү, ичи бышуу; **соскучиться в одиночестве** жалгыздыктан зеригүү; **соскучиться по родным** туугандарын сагынуу; **соскучиться по музыке** музыканы сагынуу.

СОСЛАГАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **сослагательное** наклонение грам. этиштин шарттуу ыңгайы.

СОСЛАТЬ *сов.* кого-что айдап жиберүү.

СОСЛАТЬСЯ *сов.* на кого-что 1. шилтей салуу, сала-сал кылуу, шылтоо, шылтай салуу; **сослаться на товарища** жолдошуна шылтай салуу; 2. таянуу, далил кылып алуу; **сослаться на чьи-л. слова** бирөөнүн сөзүнө шилтөө.

СОСЛЕПА *нареч.* карайлап, көрбөй; **сослепа наткнулись на стену** көрбөй, карайлап дубалга урунушту.

СОСЛЕПУ *нареч. см. сослепа.*

СОСЛОВИЕ *ср. уст.* сословие (*укуктары закон менен бекитилген коомдук түркүм*); **дворянское сословие** дворяндык сословие; **купеческое сословие** соодагер сословиеси; **мещанское сословие** мещандык сословие; **крестьянское сословие** дыйкан сословиеси; **духовное сословие** диний кызмат аткаруучу адамдардын сословиеси; **третье сословие** *ист.* үчүнчү сословие (*Францияда 1789 жылкы революцияга чейин дворяндардан жана дин кызматчыларынан өздөрүнүн эч кандай привилегияга ээ болбогондугу менен айырмаланган шаар жана айыл калктары*).

СОСЛОВНЫЙ, ая, -ое **сословие-ге т.**; сословие-лик; **сословная монархия** *ист.* сословиелик монархия; **сословное неравенство** сословиелик теңсиздик.

СОСЛУЖИВЕЦ *м.* кызматташ, бирге иштешкен.

СОСЛУЖИВИЦА *женск. р. к сослуживец.*

СОСЛУЖИТЬ *сов.* послужить службу кызмат көрсөтүү, ажаттан чыгаруу.

СОСНА *ж.* кызыл карагай.

СОСНОВЫЙ, ая, -ое **сосна-га т.**; **сосновые шишки** кызыл карагай тобурчактары; **сосновый лес** кызыл карагай токою; **сосновый стол** кызыл карагайдан жасалган стол.

СОСНУТЬ *сов. разг.* чырма этүү, тук этүү, кичине уктап алуу.

СОСНЯК *м.* кызыл карагайлуу жаш токой.

СОСОК *м. (мн. сосцы)* эмчектин учу.

СОСОЧЕК *м.* 1. *уменьш. от сосок* эмчектин учу; 2. *чаще мн., анат.* бүдүр (*териде, тилде, былжырлуу оболочкаларда ж.б. болуучу сезгич бүдүр*).

СОСРЕДОТОЧЕНИЕ *ср.* чогултуу, топтоо.

СОСРЕДОТОЧЕННО *нареч.* ыкылас койгон бойдон, ыкылас коюп, ойду бир жерге топтоп; **он посмотрел на него сосредоточенно и внимательно** ал ага ыкыласын жана көңүлүн коюп карады.

СОСРЕДОТОЧЕННОСТЬ *ж.* 1. чогулгандык, топтолгондук; 2. ыкылас койгондук, ойду бир жерге койгондук.

СОСРЕДОТОЧЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от сосредоточить;* 2. *прил.* ыкылас койгон; **сосредоточенный взгляд** ыкылас койгон көз караш.

СОСРЕДОТОЧИВАТЬ *несов. см. сосредоточить.*

СОСРЕДОТОЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. сосредоточиться;* 2. *страд. к сосредоточивать.*

СОСРЕДОТОЧИТЬ *сов.* 1. *кого-что* чогултуу, топтоо; **сосредоточить войска на берегу реки** войсколорду өзөндүн жээгине топтоо; 2. *что, перен.* салуу, топтоо, бет алдыруу, ыкылас коюу; **сосредоточить усилия** аракетти бир нерсеге топтоо; **сосредоточить внимание на чём-л.** көңүлдү бир нерсеге бүт коюу.

СОСРЕДОТОЧИТЬСЯ *сов.* 1. чогулуу, топтолуу; 2. *на ком-чём, перен.* көңүлдү бүт коюу, топтоо, ыкылас коюу; **шум мешал мне сосредоточиться** ызы-чуу көңүлүмдү бир жерге топтоого тоскоолдук кылды.

СОСТАВ *м.* 1. (*совокупность частей*) состав; **классовый состав общества** коомдун таптык составы; **состав комиссии** комиссиянын составы; 2. (*соединение*) состав; **лекарственные составы** дарынын составдары; 3. состав; **командный состав** командалык состав; 4. *жс.-д.* состав; **подвижной состав** дөңгөлөктүү состав; **состав подали на станцию** составды станцияга берди; **в составе** составында; **состав преступления юр.** кылмыштын составы.

СОСТАВИТЕЛЬ *м.* түзүүчү; **составитель учебника** окуу китебинин түзүүчүсү; **составитель поездов жс.-д.** поезддерди түзүүчү.

СОСТАВИТЬ I *сов. что* 1. (*объединить вместе, в одно целое*) бириктирүү; **составить два стола** эки столду бириктирүү; 2. (*организовать*) уюштуруу; **составить хор** хор уюштуруу; 3. (*создать*) уюштуруу, түзүү; **составить библиотеку** китепкана уюштуруу; **составить словарь** сөздүк түзүү; 4. *перен.* түзүү; **составить мнение о ком-л.** бирөө жөнүндө пикир түзүү; 5. *перен.* болуу туудуруу; **это не составит затруднения** мунун кыйынчылыгы жок, бул кыйын эмес.

СОСТАВИТЬ II *сов. что (вниз)* түшүрүп коюу, алып коюу; **составить ящик со стола на пол** ящикти столдон жерге алып коюу.

СОСТАВИТЬСЯ *сов.* 1. (*образоваться*) түзүлүү; **составилась комиссия** комиссия түзүлдү; 2. (*скопиться, собраться*) топтолуу, жыйналуу; **составилась значительная сумма денег** бир кыйла акча жыйналды; 3. *перен.* туулуу, пайда болуу; **составилось определённое мнение** белгилүү бир пикир туулду.

СОСТАВЛЕНИЕ *ср.* жазуу, түзүү, куроо; **составление протокола** протокол түзүү.

СОСТАВЛЯТЬ I *несов. см. составить I.*

СОСТАВЛЯТЬ II *несов. см. составить II.*

СОСТАВЛЯТЬСЯ I *несов.* 1. *см. составить I.* 2. **страд. к составлять I** (*см. составить I 1-4*).

СОСТАВЛЯТЬСЯ II *несов. страд. к составлять II.*

СОСТАВНОЙ *ая, -ое* 1. (*составленный из частей*) ажыратылма, ажырама, бири-бирине жалгануучу, бири-бирине жалганма; **составная лестница** бири-бирине жалгануучу шаты, курама шаты; 2. (*входящий в состав*) составга кирүүчү, составдык; **составная часть чего-л.** бир нерсенин составдык бөлүгү (*мис. дары*).

СОСТАРИТЬ *сов. кого-что* карытуу, картайтуу.

СОСТАРИТЬСЯ *сов.* картаюу, карып кетүү.

СОСТОЯНИЕ *ср.* 1. абал; **состояние промышленности** өнөр жайдын абалы; **состояние здоровья** ден соолуктун абалы; **газообразное состояние вещества** заттын газ түрүндөгү абалы; **находиться в образцовом состоянии** үлгүлүү абалда болуу; 2. (*настроение, самочувствие*) абал, көңүл, тап; **состояние восторга** кубанычтуу

абалда болуу; 3. (*имущество*) дөөлөт, мүлк, байлык; **быть в состоянии (что-л. сделать)** колунан келүү, күчү жетүү.

СОСТОЯТЕЛЬНОСТЬ *жс.* 1. (*платёжеспособность*) төлөөгө жарамдуулук, төлөөгө кудурет жете тургандык, жөндөмдүүлүк; 2. (*обеспеченность*) байлык, дөөлөттүүлүк, оокаттуулук; 3. *перен. (обоснованность)* жетиштүүлүк, далилдүүлүк, негиздүүлүк, негизи бардык; **проверить состоятельность теории** теориянын негиздүүлүгүн текшерип көрүү.

СОСТОЯТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* 1. (*обеспеченный*) бай, дөөлөттүү, оокаттуу, жетиштүү; 2. *перен. (обоснованный)* негиздүү, негизи бар, жөнү бар.

СОСТОЯТЬ *несов.* 1. *из кого-чего* туруу, түзүлүү, курулуу; **комиссия состоит из трёх членов** комиссия үч мүчөдөн турат; 2. *в чём (иметь своим содержанием)* туруу, болуу; **в чём состоят мои обязанности?** менин милдетим эмнелерден турат?; 3. (*находиться в качестве кого-л.*) туруу, болуп туруу; **состоять членом научного общества** илимий коомдун мүчөсү болуп туруу.

СОСТОЯТЬСЯ *сов.* болуу, ишке ашуу; **лекция состоялась в клубе** лекция клубда болду.

СОСТРАГИВАТЬ *несов. см. сострагать.*

СОСТРАДАНИЕ *ср.* боорукердик, кайрымдуулук, жаны ачуучулук, кайгысына ортоктош болуу; **возбудить в ком-л. сострадание** бирөөнүн боорукердигин козгоо, бирөөнүн ырайымдуулугун козгоо; **сделать что-л. из сострадания** бир нерсени боорукердиктен иштөө, бир нерсени боорукердик менен иштөө, кайрымдуулук кылуу.

СОСТРАДАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* боорукердик, кайрымдуулук.

СОСТРАДАТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* боорукер, кайрымдуу.

СОСТРИГАТЬ *несов. см. состричь.*

СОСТРИТЬ *сов.* куудул сөз айтуу.

СОСТРИЧЬ *сов. что, разг.* кыркуу, кырктыруу, кыркып (*кырктырып*) таштоо, алуу, алдыруу, алып (*алдырып*) таштоо; **состричь волосы** чачты кыркып таштоо.

СОСТРОГАТЬ *сов. что.* кырып жонуу, сүрүү.

СОСТРОБИТЬ *сов. строить рожу груб.* бети-башын тыржыйтуу, бети-башын бырыштыруу, мурдун чүйрүү.

СОСТРЯПАТЬ *сов. что, разг.* 1. бышыруу, даярдоо, бышырып даярдоо, жасоо; **состряпать обед** обед бышырып даярдоо, тамак бышыруу, тамак даярдоо, тамак жасоо; 2. *перен. пренебр. (сделать, устроить)* эптеп-септеп эле жасай салуу, иштей салуу, жоромолдон айта салуу; **быстро состряпать ответ** эптеп-септеп бат эле жооп жаза салуу.

СОСТЯЗАНИЕ *ср.* мелдеш, жарыш; **футбольные состязания** футболдук мелдешүүлөр.

СОСТЯЗАТЬСЯ *несов. с кем в чём* мелдешүү, жарышуу. **состязаться в плавании** сууда сүзүүдө мелдешүү; **состязаться в остроумии** *перен.* куудул сөздөрдү таап айтышып, тамаша кылуу, көңүл ачуу.

СОСУД *м.* 1. идиш; 2. *анат.* тамыр; **кровеносные сосуды** кан тамырлары; **лимфатические сосуды** лимфа тамырлары; 3. *биол.* түтүкчө (*осумдуктө*).

СОСУДИСТЫЙ, *ая, -ое анат.* **сосуд 2, 3-кө т.**; кан тамырдуу; **сосудистая оболочка глаза** көздүн тамырдуу оболочкасы.

СОСУЛЬКА *жс.* 1. тоңгон муз, салаңдап тоңгон муз; **ледяные сосульки на крышах** үйдүн үстүндө салаңдап тоңгон муздар; **сосульки на бороде** сакалга тоңгон муз;

2. *перен. пренебр.* (о ничтожном, слабом человеке) или мийген, тыржыйган (киши жөнүндө).

СОСУ́Н *м.* 1. *прост.* (грудной ребёнок) эмчектеги бала; 2. (детёныш) сүт эмп жүргөн (мис. кулун, козу, улак, бото, музоо); **жеребёнок-сосун** сүт эмп жүргөн кулун.

СОСУНО́К *м.* 1. *уменьш.-ласк.* от сосун; 2. *перен.* эне сүтү оозунан кете элек.

СОСУЩЕСТВОВА́НИЕ *ср.* бирге жашоочулук, кошо жашоочулук, бир мезгилде жашоочулук; **ми́рное со-
существова́ние** тынчтыкта жанаша жашоо, биргелешип тынчтыкта жашоо.

СОСУЩЕСТВОВА́ТЬ *несов.* бирге жашоо, кошо жашоо, бир мезгилде жашоо.

СОСУ́ЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от сосать*; 2. *прил. биол.* соруучу; **сосу́щие инфузо́рии** соруучу инфузориялар.

СОСЦЕВІ́ДНЫЙ, ая, -ое упчу сымал, эмчектин учу сыяктуу; **сосцеві́дные тру́бочки** упчу сымал түтүкчөлөр; **сосцеві́дный отросто́к анат.** упчу сымал чорчок (*чыкый сөөктүн бир учу*).

СОСЧИТА́ТЬ *сов.* что эсептөө, саноо, санап чыгуу, эсептеп чыгуу; **сосчитать де́ньги** акчаны эсептеп чыгуу.

СОСЧИТА́ТЬСЯ *сов.* с кем-чем, разг. 1. (распла-
титься) эсептешүү такташуу, төлөн кутулуу; 2. *перен.* (отомстить) эсептешүү, өч алуу.

СОСЧИТЫВА́ТЬ *несов.* см. сосчитать.

СОСЧИТЫВА́ТЬСЯ *несов.* 1. см. сосчитаться; 2. *страд.* к сосчитывать.

СОТВОРЕ́НИЕ *ср.* жаратуу, жаратылуу; **миф о со-
творе́нии ми́ра** дүйнөнүн жаратылышы жөнүндөгү миф.

СОТВОРИ́ТЬ *сов.* что жаратуу, болтуруу, кылуу; **со-
творіть мно́го добра́** көп жакшылык кылуу.

СО́ТЕННАЯ *жс.* *прост.* жүз сомдук (акча).

СО́ТКА *жс.* с.-х. разг. сотук (бир гектар жердин жүздөн бир бөлүгү).

СОТКА́ТЬ *сов.* что токуу, согуу (мис. кездемени).

СО́ТНИК *м.* *ист.* 1. (командир сотни) жүз башы (аскерде); 2. (казачий офицерский чин) сотник (казак ору-
старда – офицердик чин).

СО́ТНЯ *жс.* 1. (сто штук) жүз; **со́тня яи́ц** жүз жу-
муртка; 2. (сто рублей) жүз сом, жүз сомдук; 3. *чаще*
мн. (множество) жүздөгөн; **со́тни овёс** жүздөгөн кой; 4.
уст. (войсковое подразделение) жүздүк (аскердик бөлүк).

СОТОВА́РИЩ *м.* жолдош, үзөнгү жолдош, шерик.

СО́ТОВЫЙ, ая, -ое **соты-га т.**; **со́товый ме́д** аары-
нын уясынан ажыратылбаган бал, тартыла элек бал.

СОТРАПЕ́ЗНИК *м.* *уст.* табакташ, аякташ (бирге
отуруп тамак жеген).

СОТРУ́ДНИК *м.* эмгектеш, кызматчы; **сотру́дник
институ́та** институттун кызматчысы; **сотру́дники га-
зе́ты** газетанын кызматчылары.

СОТРУ́ДНИЦА *женск. р.* к сотру́дник.

СОТРУ́ДНИЧАТЬ *несов.* 1. эмгектеш болуу, бирге
иштөө, биргелешип иштөө; **я сотру́дничал с ни́ми мно́го
лет** мен алар менен көп жыл эмгектеш болдум; 2. иштөө,
кызмат кылуу, катышуу; **сотру́дничать в газе́те** газетага
катышуу (мис. макала жазып); газетада кызмат кылуу.

СОТРУ́ДНИЧЕСТВО *ср.* эмгектештик, бирге
иштөөчүлүк, кызматташ болуу; **сотру́дничество бра́т-
ских респу́блик** бир тууган республикалардын эмгек-
тештиги.

СОТРЯСА́ТЬ *несов.* см. сотрясти́.

СОТРЯСА́ТЬСЯ *несов.* 1. титирөө, дирилдөө, коз-
голуу, калтыроо, силкилдөө, солкулдоо, чайкалуу, жаңы-
руу; **возду́х сотряса́лся от востóрженных кри́ков** ку-
банычтуу кыйкырыктардан аба жаңырды; 2. *страд.* к
сотрясать.

СОТРЯСЕ́НИЕ *ср.* титирөө, дирилдөө, калтыроо,
силкилдөө, солкулдоо, чайкалуу, жаңыруу; **сотрясе́ние
мо́зга мед.** мээ козголуу, мээ чайкалуу.

СОТРЯСТІ́ *сов.* что титиретүү, дирилетүү, сол-
кулдатуу, чайкоо; **си́льный взры́в сотря́с** воздух күчтүү
жарылуу абаны солкулдатты.

СОТРЯСТІ́СЬ *сов. уст. см.* сотрясаться 1.

СО́ТЫ *только мн.* аары уясы (аарынын мом уясы).

СО́ТЫЙ, ая, -ое *числ.* жүзүнчү; **со́тая страница**
жүзүнчү бет; **одна сотая** жүздөн бир бөлүгү.

СОУМЫ́ШЛЕННИК *м.* кылмышташ, биргелешип
кылмыш кылуучу, ниеттеш.

СО́УС *м.* соус (тамакка, ашка куюлуучу суюк таты-
мал).

СО́УСНИК *м.* соус куючу идиш.

СОУЧА́СТВОВАТЬ *несов.* кошо иштешүү, биргеле-
шип иштөө (көбүнчө жамандык иш жөнүндө).

СОУЧА́СТИЕ *ср.* юр. бирге иштешүү, биргелешип
иштегендик (көбүнчө – кылмыштуу иште).

СОУЧА́СТНИК *м.* кошо иштөөчү, биргелешип
иштөөчү, шерик (көбүнчө – кылмыштуу иште).

СОУЧА́СТНИЦА *женск. р.* к соуча́стник.

СОУЧЕ́НИК *м.* сабакташ, мектептеш, бирге окуган.

СОУЧЕ́НИЦА *женск. р.* к соуче́ник.

СОФА́ *жс.* софа (жумиак кең диван).

СОФИ́ЗМ *м.* софизм (*сырткы түрү ишенердик*
кылып түзүлгөн тескери ой, тескери корутунду).

СОФИ́СТ *м.* софист (1. *софизмди жактоочу киши*;
2. *ист.* Байыркы Грецияда – философияны жана оратор-
дук искусствосун үйрөтүүчү мугалим).

СОФИ́СТИКА *жс.* софистика (1. *софизмди, жалган*
далилдерди колдонуу; 2. *ист.* *софисттердин окуусу*).

СОФИСТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое софистикалык; **софис-
ти́ческое рассу́ждение** софистикалык ой жүгүртүү.

СОХА́ *жс.* *уст.* буурсун.

СОХА́ТЫЙ *м.* обл. (лось) багыш (бугунун бир түрү).

СО́ХНУТЬ *несов.* 1. (станови́ться сухим) кургоо,
кургап жатуу, кагыроо; **бельё со́хнет** кир кургап жатат;
гу́бы со́хнут от жары́ ысыктан эрин кургайт; 2. (*вянуть*)
солуу; **трава́ со́хнет** чөп солуйт; 3. *перен. разг.* (*чахнуть*)
арыктоо, жабыгуу, катып кетүү.

СОХРАНЕ́НИЕ *ср.* сактоо, сактап калуу, сакталуу;
сохране́ние ми́ра тынчтыкты сактоо; **закон сохра́нения
эне́ргии физ.** кубат сакталуу закону; **отпуск с сохра́не-
нием содер́жания** кызмат акысы сакталган отпуск.

СОХРАНИ́ТЬ *сов.* 1. *кого-что (уберечь)* сактоо, сак-
тап калуу; **сохрані́ть иму́щество** мүлктү сактоо; 2. *что*
(остави́ть в силе) сактоо, сактап калуу; **сохрані́ть за
собой пра́во** өзүнүн укугун сактап калуу; 3. *что, перен.*
(не наруши́ть) сактоо, кармоо; **сохрані́ть споко́йствие**
тынчтык сактоо (өзүн өзү туту билүү ж.б.).

СОХРАНИ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*сбере́чься*) сакталуу, сакта-
лып калуу; **дом хоро́шо сохра́нился** үй жакшы сактал-
ган; 2. (*не утрати́ться*) сакталуу, унутулбоо; **па́мять о
Ле́нине сохра́нится в ве́ках** Ленин жөнүндөгү эстелик
кылымдарга сакталат; 3. (*не потеря́ть моло́жавости*)

сакталуу, жаштай көрүнүү, тың болуу; **несмотря на свой шестьдесят лет, он хорошо сохранился** алтымыш жашка чыккандыгына карабастан, ал жаш көрүнөт.

СОХРАННОСТЬ жс. 1. (*сохранение в полной целости*) сакталыш, сакталгандык, аман-эсендик, бузулбагандык; **сохранность вкладов в сберкассе** сактык кассага салынган акчанын толук сакталышы; **взять что-л. на сохранность** бир нерсени сактоого алуу; 2. (*отсутствие повреждений*) бузулбай сакталуу, жакшы сакталгандык; **сохранность продуктов** азык-түлүктөрдүн бузулбай сакталышы (*сакталгандыгы*).

СОХРАННЫЙ, ая, -ое 1. уст. (*потайной*) ишенимдүү, бекем (*эч ким ала албай турган жай*); **спрятать в сохранном месте** бекем жерге катуу; 2. офиц. (*удостоверяющий сохранность*) сактоо; **сохранная расписка** сактоо распискасы.

СОХРАНЯТЬ несов. 1. см. **сохранить**; 2. (*хранить в каком-л. месте*) сактоо, асыроо; **сохранять масло в холодном месте** ак майды муздак жерде сактоо.

СОХРАНЯТЬСЯ несов. 1. см. **сохраниться**; 2. страд. к **сохранять**.

СОЦ- татаал сөздөрдүн «социалисттик» жана «социалдык» деген маанини билдирүүчү башкы бөлүгү; мис. **соцобязательство** социалисттик милдеттенме; **соцсоревнование** социалисттик мелдеш.

СОЦВЕТИЕ ср. бот. топ гүл; **простые соцветия** жөнөкөй топ гүл; **сложные соцветия** татаал топ гүл.

СОЦДОГОВОР м. (*договор о социалистическом соревновании*) соцдоговор (*социалисттик мелдеш жөнүндөгү договор*).

СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТ м. полит. социал-демократ (*социал-демократияны жактоочу, социал-демократиялык партиянын мүчөсү*).

СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЗМ м. полит. социал-демократизм (*социал-демократиянын идеологиясы жана тактикасы*).

СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое социал-демократия-га т.; социал-демократиялык.

СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЯ жс. полит. социал-демократия (*эл аралык жумушчу кыймылындагы саясий агым; бул агым, буржуазиялык агымга айланып, пролетариаттын революциялык кыймылына каршы капитализм жүргүзүп жаткан күрөштө ага тирек болуп калды*).

СОЦИАЛИЗАЦИЯ жс. полит. социализация, социализациялоо.

СОЦИАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что, полит. социализациялоо, социалисттик мүлккө айландыруу, социализация кылуу; **социализировать промышленность** өнөр жайды социализациялоо.

СОЦИАЛИЗИРОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. социализациялануу, социалисттик мүлккө айлануу, социалисттик болуу; 2. несов. страд. к **социализировать**.

СОЦИАЛИЗМ м. социализм; **научный социализм** илимий социализм; **построение социализма** социализмди куруу.

СОЦИАЛИСТ м. социалист.

СОЦИАЛИСТ-РЕВОЛЮЦИОНЕР м. социалист-революционер (*народниктердин группаларынын калдыктарынан түзүлүп, марксизмге тикеден-тике каршы чыккан кулактык-контрреволюциялык партиянын мүчөсү*).

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое социалисттик; **Союз Советских Социалистических Республик** Советтик Социалисттик Республикалар Союзу; **социалистическое государство** социалисттик мамлекет; **социалистическая революция** социалисттик революция; **социалистическое соревнование** социалисттик мелдеш; **социалистическая система хозяйства** чарбанын социалисттик системасы; **социалистическая собственность** социалисттик менчик; **социалистическое строительство** социалисттик курулуш; **социалистический реализм** социалисттик реализм.

СОЦИАЛЬНО нареч. социалдык жактан (*коомдук жактан, коомдук көз караш менен алганда*); **социально чуждый элемент** социалдык жактан жат элемент.

СОЦИАЛЬНО- татаал сөздүн «социалдык» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **социально-экономический социалдык-экономикалык**.

СОЦИАЛЬНО социалдык опасный, ая, -ое коомго кооптуу, социалдык жактан кооптуу; **социально опасный преступник** коомго кооптуу кылмышкер.

СОЦИАЛЬНО-БЫТОВОЙ, ая, -ое социалдык-турмуштук; **социально-бытовые условия** социалдык-турмуштук шарттар.

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое социалдык-саясий.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ, ая, -ое социалдык-экономикалык; **социально-экономические науки** социалдык-экономикалык илимдер.

СОЦИАЛЬНЫЙ, ая, -ое социалдык (*коомдук*); **социальная среда** социалдык чөйрө; **социальное происхождение** ата тек; **социальное положение** социалдык абал; **социальное страхование** социалдык камсыздандыруу; **социальное обеспечение** социалдык камсыздоо.

СОЦИОЛОГ м. социолог (*социология боюнча окумуштуу, специалист*).

СОЦИОЛОГИЯ жс. социология (*коом жана анын өнүгүшү жөнүндөгү илим*).

СОЦСОРЕВНОВАНИЕ ср. (*социалистическое соревнование*) социалисттик мелдеш.

СОЦСТРАХ м. (*социальное страхование*) соцстрах (*социалдык камсыздандыруу*).

СОЧЕЛЬНИК м. церк. сочельник (*православие дининдегилерде – рождество, крещение майрамынын арасы*).

СОЧЕТАНИЕ ср. 1. айкалыштыруу, бирге кошуу; **сочетание теории с практикой** теорияны практика менен айкалыштыруу; 2. айкалышуу, бир келип калуу, кошулуу; **красивое сочетание красок** боёктордун сонун айкалышы; **сочетание слов** сөздөрдүн айкалышы, сөздөрдүн кошулушу; **странное сочетание обстоятельств** кырдаалдардын таң каларлык айкалышы (*бир келип калышы*); **в сочетании с чем-л.** бир нерсе менен айкалышып; 3. **сочетания** мн. мат. келишти рүүлөр.

СОЧЕТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **сочетательный рефлекс** физ. айкалышкан рефлекс, татаал рефлекс.

СОЧЕТАТЬ сов. и несов. кого-что с кем-чем айкалыштыруу, бирге кошуу; болуу; **сочетать теорию с практикой** теорияны практика менен айкалыштыруу; **сочетать в себе различные способности** өзүндө ар түрдүү жөндөмдүүлүгү балуу.

СОЧЕТАТЬСЯ сов. и несов. 1. (*совмещаться*) айкалышуу, бирге кошулуу; **ум в нём сочетался с храброс-**

тью анда акыл эрдик менен айкалышкан; **2.** (*гармонировать*) келишүү, туура келүү; **у него слова не сочетаются с делом** анын сөзү иши менен туура келбейт; **сочетаться браком** уст. никелешүү.

СОЧИНИТЕЛЬ *м.* **1.** уст. (*литератор*) жазуучу; **2.** разг. презр. (*враль*) калпычы, жалганчы; **сочинитель небыллиц** жок жердеги калпты айтуучу.

СОЧИНИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к сочинитель.*

СОЧИНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *грам.* байланыштыргыч, бириктиргич; **сочинительные союзы** байланыштыргыч байламталар; **сочинительная конструкция предложения** сүйлөмдүн байланыштыргыч түзүлүшү.

СОЧИНИТЕЛЬСТВО *ср.* **1.** уст. (*писательский труд*) жазуучулук; **2.** разг. (*выдумывание, фантазирование*) жок нерсени ойлоп чыгаруучулук.

СОЧИНИТЬ *сов. что* **1.** (*создать, написать*) жазуу; **сочинить пьесу** пьеса жазуу; **сочинить стихи** ыр жазуу; **2.** разг. (*выдумать*) ойлоп чыгаруу; **сочинить клевету** ушак ойлоп чыгаруу.

СОЧИНЯТЬ *несов. см. сочинить.*

СОЧИТЬСЯ *несов.* жыбылжып агуу, сызылып чыгуу; **кровь сочится из раны** жарадан кан сызылып чыгып турат; **ель сочится смолой** карагайдан чайыр сызылып чыгып турат.

СОЧЛЕНЕНИЕ *ср. анат. муун (скелеттин сөөктөрүнүн кошулган жерлери).*

СОЧЛЕНИТЬ *сов. что* бириктирүү, улоо, жалгаштыруу.

СОЧЛЕНЯТЬ *несов. см. сочленить.*

СОЧНОСТЬ *жс.* **1.** ширелүүлүк, чыктуулук; **сочность дыни** коондун ширелүүлүгү; **2.** перен. разг. (*образность*) көркөмдүүлүк, образдуулук; **сочность стили** стилдин көркөмдүүлүгү, стилдин образдуулугу; **3.** перен. (*звучность*) заңгырагандык; **сочность голоса** үндүн заңгырагандыгы.

СОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** (*обильный соком*) ширелүү, чыктуу, суулуу; **сочное яблоко** ширелүү алма; **сочная трава** чыктуу чөп; **2.** перен. (*яркий, свежий*) жаңы, ачык; **сочные краски** ачык боёктор; **3.** перен. разг. (*образный*) көркөм, образдуу; **сочное слово** көркөм айтылган сөз; **4.** перен. (*звучный*) заңгыраган; **сочный голос** заңгыраган үн, таамай чыккан үн.

СОЧТЁННЫЙ, ая, -ое *прич.: дни его сочтены* **1)** анын күнү саналуу, анын бир-эки күндүк өмүрү калды; **2)** перен. убакты бүттү, жакында жок болот.

СОЧТУ́, сочту, сочтёшь и т.д. буд. вр. от счесть.

СОЧТУ́СЬ, сочтүсь, сочтёшься и т.д. буд. вр. от счесться.

СОЧУ́ВСТВЕННО *нареч.* тилектештик менен, тилектеш болуп, боору ооруп, боорукерчилик менен, жаны ачып; **сочувственно отнестись к кому-л.** бирөөгө боорукерчилик менен мамиле кылуу.

СОЧУ́ВСТВЕННЫЙ, ая, -ое тилектештик, боорукердик менен иштелген; **сочувственное отношение** тилектештик мамиле.

СОЧУ́ВСТВИЕ *ср.* **1.** (*сострадание*) тилектеш болуу, боорукердик кылуу, ортоктош болуу; **выражать своё сочувствие** өзүнүн тилектештигин билдирүү; **искать сочувствия** өзүнө тилектеш издөө; **из сочувствия** тилектештиктен, боору ооругандыктан; **2.** (*одобрение*) жактыруу, макул табуу; **его проект встретил всеобщее сочувствие** анын проектиси бардык элге жакты.

СОЧУ́ВСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* **1.** (*проявлять сострадание*) тилектеш болуу, боору ооруу, жаны ачуу; **сочувствовать пострадавшему** кырсыкка учураган кишиге жаны ачуу (*боору ооруу*); **2.** (*одобрять*) жактыруу, макул табуу.

СОЧУ́ВСТВУЮЩИЙ, ая, -ее **1.** *прич. от сочувствовать*; **2.** *в знач. суф. м., жс.* тилектеш, боору ооруган, жактоочу.

СО́ШКА *жс. уст. (подставка для ружья при стрельбе)* мылтыктын шырагы; **мёлкая сошка** разг. көп кишин бири, майда-барат киши.

СОШНИ́К *м.* **1.** *с.-х. (лемех)* сокунун тиши; **2.** *воен.* такооч, тирөөч, сошник (*замбирек атканда кетенчикте-бес үчүн астына коюлуучу таканчык*).

СОЩУ́РИВАТЬ *несов. см. сощурить.*

СОЩУ́РИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см. сощуриться*; **2.** *страд. к сощуривать.*

СОЩУ́РИТЬ *сов. что* жүлжүйтүү (*көздү*).

СОЩУ́РИТЬСЯ *сов.* жүлжүйүү (*көз*), көздү жүлжүйтүү.

СОЮ́З I *м.* **1.** (*единение*) союз, бирдик; **союз раббчегó клáсса и трудящихся масс крестья́нства** жумушчу табы менен эмгекчи дыйкандардын массаларынын союзу; **в сою́зе с кем-л.** бирөө менен союздаш болуп, бирдикте болуп; **2.** (*государственное объединение*) союз; **Советский Сою́з** Советтер Союзу; **3.** (*организация, общественное объединение*) союз; **профессиональный союз** профессионалдык союз; **4.** (*соглашение*) союз; **воённый союз** согуштук союз; **заклúчить сою́з** союз түзүү.

СОЮ́З II *м. грам.* байламта; **условный союз** шарттуу байламта.

СОЮ́ЗКА *жс. (в обуви)* баш (өтүктүн, батинкенин башы).

СОЮ́ЗНИК *м.* **1.** *полит.* союзник, союздаш; **2.** (*сообщник, единомышленник*) өнөк, шерик.

СОЮ́ЗНИЦА *женск. р. к союзник.*

СОЮ́ЗНИЧЕСКИЙ, ая, -ое *союзник-ке т.;* **союзнические войска́** союздаштардын войсколору.

СОЮ́ЗНО-РЕСПУБЛИКА́НСКИЙ, ая, -ое союздук-республикалык; **союзно-республиканское министерство** союздук-республикалык министерство.

СОЮ́ЗНЫЙ I, ая, -ое **1.** союздук; **союзная республика** союздук республика; **учреждение союзного значения** союздук мааниси бар мекеме; **2.** *союз I 2-ге т.;* союздаштык; **союзные державы** союздаш державалар; **союзный договор** союздаштык договор; **3.** *союз I 3-кө т.;* союздук; **по союзной линии** союз боюнча.

СОЮ́ЗНЫЙ II, ая, -ое *грам.* байламталуу; **союзная конструкция** байламталуу конструкция.

СО́Я *жс.* соя (*буурчак сыяктуу өсүмдүк*); **конфёты из со́и** соядан жасалган конфеталар.

СПА́Д *м.* тартылыш, азайып калуу, кемүү; **спад ве́сенних вод** жазгы суунун тартылышы.

СПА́ДАТЬ *несов. см. спасть.*

СПА́ЗМА *жс.* спазма (*булчуңдун диртилдеп тартышы*); **сердечные спазмы** мед. жүрөк спазмалары (*жүрөк булчуңдарынын тартышы*).

СПАЗМАТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *спазма-га т.;* спазмалык; **спазматический кашель** спазмалык жөтөл.

СПА́ЙВАТЬ I *несов. см. спойть.*

СПА́ЙВАТЬ II *несов. см. спаять.*

СПА́ИВАТЬСЯ I несов. страд. к **спа́ивать I**.

СПА́ИВАТЬСЯ II несов. 1. см. **спая́ться**; 2. страд. к **спаивать II**.

СПА́ЙКА ж. 1. (действие) данекерлөө, ширетүү; 2. мед., тех. биригип жабышып калган жер; 3. перен. (связь, единение) байланыш, бирдик, ынтымактуулук.

СПА́ЙЩИК м. данекерчи, данекерлөө, ширетүү ишин иштеген жумушчу.

СПА́ЛЗЫВАТЬ несов. см. **сползти**.

СПА́ЛИТЬ сов. что (сжечь) куйкалоо, өрттөө, күй-гүзүү.

СПА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое уктоого (жатууга) арналган; **спа́льный вагон** уктоого арналган вагон; **спа́льное ме́сто** уктоого арналган орун; **спа́льные принадле́жности** жууркан-төшөк, төшөнчү-орун.

СПА́ЛЬНЯ ж. уктоого (жатууга) арналган бөлмө.

СПА́НЬЁ ср. разг. уктоо; **койка для спанья** уктоого арналган койка (керебет).

СПА́РЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **спарить**; 2. прил. (соединённый в пару) жупталган, кошоктологон, кошмоктошкон; 3. прил. (случённый) куудурулган (об овце, корове, козе); каратылган (о кобылице); кайытылган (о верблюдице); чагыштырылган (о собаке); **спáренная езда** ж.-д. кош бригадалуу жүрүш (ар бир паровозго экиден бригада бекилет да, алар кезектешип иштейт).

СПА́РЖА ж. спаржа (жашылчанын бир түрү).

СПА́РЖЕВЫЙ, ая, -ое **спаржа-га т.**

СПА́РИВАНИЕ ср. 1. жуптоо, жупталуу, кошоктоо, кошоктолуу, кошмоктоо, кошмоктолуу; 2. (случка) куудуруу (овцы, козы, коровы); каратуу (кобылицы); кайытуу (верблюдицы); чагыштыруу (собаки).

СПА́РИВАТЬ несов. см. **спáрить**.

СПА́РИВАТЬСЯ несов. 1. см. **спáриться**; 2. страд. к **спáривать**.

СПА́РИТЬ сов. кого-что 1. (соединить в пару) жупташтыруу, кошоктоо, кошмоктоо; 2. (случить) куудуруу (овцу, козу, корову); каратуу (кобылицу); кайытуу (верблюдицу); чагыштыруу (собаку).

СПА́РИТЬСЯ сов. (случиться – о животных) куудурулуу (об овце, козе, корове); каратылуу (о кобылице); кайытылуу (о верблюдице); чагыштырылуу (о собаке).

СПАРТАКИА́ДА ж. спартакиада.

СПАРТА́НЕЦ м. 1. ист. спарталык (Спарта деген байыркы гректик мамлекеттин гражданы); 2. перен. чыдамдуу, чыйрак адам (кыйынчылыкка көнүккөн, аз нерсеге да канаат кылуучу).

СПАРТА́НКА женск. р. к **спарта́нец**.

СПАРТА́НСКИЙ ая, -ое **Спарта-га т.**; спарталык; **спарта́нское воспитáние** спарталык (кара борчо) тарбия (ысыкка-суукка, ачка-токко чыдамдуу кылып тарбиялоо).

СПА́РХИВАТЬ несов. см. **спорхну́ть**.

СПА́РЫВАТЬ несов. см. **споро́ть**.

СПА́РЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **споро́ться**; 2. страд. к **спáрывать**.

СПАСА́НИЕ ср. куткаруу, куткарып алуу; **спаса́ние утопа́ющего** сууга чөгүп бара жаткан адамды куткарып алуу.

СПАСА́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое куткаргыч, куткаруучу, куткарып алгыч; **спаса́тельный круг** куткаруучу тегерек (сууга чөгүп бараткан адамды куткаруучу тегерек).

СПАСА́ТЬ несов. см. **спасти́**.

СПАСА́ТЬСЯ несов. 1. см. **спасти́сь**; 2. страд. к **спаса́ть**.

СПАСЕ́НИЕ ср. 1. (действие) куткаруу, куткарып алуу, куткарып калуу; **спасе́ние утопа́ющего** сууга чөгүп бара жаткан адамды куткарып калуу; 2. (результат) чара, ылаажы, кутулуу жолу, кутулуп калуу, аман калуу; **нет спасения** ылаажы жок; **в э́том бы́ло егó спасе́ние** анын кутулуу жолу мына ушунда болчу.

СПАСИ́БО 1. частица ыракмат; **спаси́бо вам** сизге ыракмат; **спаси́бо за одолже́ние** кылган кызматыңыз үчүн сизге ыракмат; **спаси́бо и на том** анысына да ыракмат; 2. в знач. сказ. кому-чему ыракмат; **спаси́бо това́рищам, что помогли́** жолдоштордун жардам көрсөткөнүнө ыракмат; 3. в знач. сущ. ср. ыракмат; **скажу́ вам большо́е спаси́бо** сизге чоң ыракмат айтамын; **он ему́ и спаси́бо** не сказа́л ал ага ыракмат да айткан жок.

СПАСИ́ТЕЛЬ м. куткаруучу, сактап калуучу, аман алып калуучу.

СПАСИ́ТЕЛЬНИЦА женск. р. к **спаси́тель**.

СПАСИ́ТЕЛЬНЫЙ ая, -ое куткаруучу, сактап турган, сактап калуучу; **спаси́тельное сре́дство** куткаруучу чара.

СПАСОВА́ТЬ сов. 1. (в игре) «пас» деп айтуу (карта ойнууда: «бул жолу оюнга катышпайм» дегенди билдирет); 2. перен. коркуу, тайсалдоо; **спасова́ть пе́ред тру́дностями** кыйынчылыктан коркуу.

СПАСТИ́ сов. кого-что куткаруу, куткарып калуу, сактап калуу; **спасти́ жизнь кому-л.** бирөөнү өлүмдөн сактап калуу; **спасти́ утопа́ющего** сууга чөгүп бара жаткан кишини куткарып калуу; **спасти́ положéние** кыйын абалдан чыгуунун жолун табуу.

СПАСТИ́СЬ сов. от кого-чего кутулуу, кутулуп кетүү, сактануу, сактанып калуу, аман калуу; **он едва́ спаса́лся** ал араң кутулду.

СПАСТЬ сов. басаңдоо, төмөндөө, тартылуу, азаюу, азайып калуу; **жара́ к ве́черу спа́ла** ысык кечке жакын басаңдады; **вода́ в реке́ спа́ла** дарыяда суу азайып калды, дарыянын суусу тартылды.

СПАТЬ несов. 1. уктоо; **ложи́ться спáть** уктоого жатуу; **кре́пко спáть** катуу уктоо; **чутко спáть** сергек уктоо; **спáть сном пра́ведника** разг. жууратка тойгонсуп магдырап уктоо; **он спит как уби́тый** ал өлгөн немедей уктап жатат, ал абдан катуу уктап жатат; **спáть под откры́тым небе́м** эшикте уктоо, ачык абада уктоо; 2. перен. поэт. мемиреп жатуу (мис. токойдун ичи); 3. перен. разг. (быть бездеятельным) уктап жатуу (отуруу), эчтеме кылбоо, аракетсиз отуруу, тим эле карап отуруу (жатуу); **ты не спи, а де́йствуй!** сен карап отурбай, аракет кыл!; **спáть ве́чным сном** түбөлүк уйкуга кетүү (өлүү); **спит и ви́дит** жатса да, турса да ойлогону эле ошол.

СПА́ТЬСЯ несов. безл. уктоо, уйку келүү; **мне не спится** уйкум келбей турат; **хорошо́ спится под у́тро** таңга маал киши жакшы укайт.

СПА́ЯННОСТЬ ж. ынтымактуулук, бирдиктүүлүк; **спа́янность коллекти́ва** коллективдин ынтымактуулугу.

СПА́ЯННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **спая́ть**; 2. прил. данекерлеп бириктирилген; **спа́янные концы́ про́волоки** сымдын данекерлеп бириктирилген учтары; 3. прил. перен. ынтымактуу, бирдиктүү; **спа́янный коллекти́в** ынтымактуу коллектив.

СПАЯТЬ *сов.* 1. *что (соединить паянием)* данекер-леп бириктирүү; 2. *кого-что, перен.* ынтымактуу кылуу, бекем бириктирүү.

СПАЯТЬСЯ *сов.* 1. *(соединиться паянием)* данекер-лешүү, ширелешүү; 2. *перен.* ынтымакташуу, бекем биригүү; **коллектив крѣпко спаялся** коллектив абдан бекем бирикти.

СПЕВА́ТЬСЯ *несов. см. спѣться.*

СПЕ́ВКА *жс.* хордун репетициясы (*даярдык иретинде кошулуп ыр ырдоо*).

СПЕКТА́КЛЬ *м.* спектакль; **де́тский спекта́кль** балдар спектакли; **дневной спекта́кль** күндүзгү спектакль.

СПЕКТР *м. физ.* спектр (*жарык нуру айнек призма аркылуу өткөндө пайда болуучу түрдүү түстөгү тилке*).

СПЕКТРА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **спектр-ге т.**; спектрдик; **спектра́льный ана́лиз** спектр анализи, спектрдик анализ; **спектра́льные ли́нии** спектрдик сызыктар.

СПЕКТРО́ГРАФ *м. физ.* спектрограф (*спектрди сүрөткө алуучу оптикалык прибор*).

СПЕКТРО́МЕТР *м. физ.* спектрометр (*жарык толкундарынын узундугу боюнча спектрдик сызыктарды өлчөгүч прибор*).

СПЕКТРОСКО́П *м. физ.* спектроскоп (*спектрлерди байкоо үчүн колдонулуучу прибор*).

СПЕКУЛІ́РОВАНИЕ *ср.* спекулянттык кылуу, алып-сатардык кылуу, кызыл кулактык кылуу.

СПЕКУЛІ́РОВАТЬ *несов.* 1. *чем, на чём (заниматься спекуляцией)* спекулянттык кылуу, алып-сатардык кылуу, кызыл кулактык кылуу; 2. *на чём, перен.* атайын өз мүдөөсү үчүн пайдалануу.

СПЕКУЛЯ́НТ *м.* спекулянт, алып-сатар, кызыл кулак.

СПЕКУЛЯ́НТКА *женск. р. к спекулянт.*

СПЕКУЛЯ́НТСКИЙ, ая, -ое **спекулянт-ка т.**; спекулянттык.

СПЕКУЛЯ́ТИВНЫЙ, ая, -ое **спекуляцияга-га т.**; спекулянттык; **спекуля́тивные це́ны** спекулянттык баалар.

СПЕКУЛЯ́ЦИЯ *жс.* 1. спекуляция, алып-сатардык; 2. *перен.* атайын өз мүдөөсү үчүн пайдалануу; **спекуля́ция на чьих-л. затрудне́ниях** бирөөнүн кыйын абалда калышынан атайын өз мүдөөсү үчүн пайдалануу.

СПЕЛЕНА́ТЬ *сов. кого-что* бөлөө, ороо (*жааш баланы*).

СПЕ́ЛОСТЬ *жс.* бышкандык, жетилгендик; **воско-ва́я спѣлость зерна́** дандын сүт-камыр болуп бышкандыгы; **по́льная спѣлость зерна́** дандын толук бышкандыгы.

СПЕ́ЛЫЙ, ая, -ое бышкан, жетилген; **спѣлое я́блоко** бышкан алма.

СПЕРВА́ *нареч. разг.* а дегенде, эң мурда, мурда, мурун; **сперва́ подума́й, пото́м сде́лай** а дегенде ойлонуп көрүп, анан иште.

СПЕРВОНА́ЧАЛА *нареч. см. сперва́.*

СПЕ́РЕДИ 1. *нареч.* алдыдан, алды жактан, бет жагынан, астыдан; **вид спѣреди** бет жагынан көрүнүшү; **сесть спѣреди** алды жагына отуруу; 2. *предлог с род. п.* алды жагы, бет жагы; **сесть спѣреди** *кого-л.* бирөөнүн алды жагына отуруу.

СПЕРѢ́ТЬ I *сов. что, прост. (украсть)* кымырып кетүү, уурдоо, уурдап кетүү, кытып алуу.

СПЕРЕТЬ II *сов. что, разг. (сжать)* кысуу, кысылуу; **дыха́ние спѣрло** *безл.* дем кысылып калды.

СПЕ́РМА *жс. биол.* сперма (*бел суу, эрендик*).

СПЕРМАТОЗО́ИД *м. биол.* сперматозоид (*эркектик жыныстык клетка*).

СПЕ́РМИЙ *м. см. сперматозоид.*

СПЕСИВО́СТЬ *жс.* кокурайгандык, чиренгендик, текеберденгендик, көөдөн көтөрүүчүлүк, бой көтөргөндүк.

СПЕСИ́ВЫЙ, ая, -ое кокурайган, чиренген, текебердүү, көөдөн көтөргөн; **спеси́вый челове́к** көөдөнүн көтөргөн киши, кокурайган киши.

СПЕСЬ *жс.* кокурайгандык, текебердик, көөдөн; **сбить спесь с кого-л.** бирөөнүн текебердигин кагуу, жинин кагуу, мизин кайтаруу.

СПЕ́ТЬ I *сов. что* ырдоо; **спеть песню** ыр ырдоо.

СПЕ́ТЬ II *несов. (созревать)* бышуу, жетилүү; **виногра́д спѣет на со́лнце** жүзүм күндө туруп бышат.

СПЕ́ТЬСЯ *сов.* 1. *(в хоре)* биргелешип жакшы ырдоого жетишүү; 2. *перен. разг.* келишүү, сөздү бир жерге токтотуу.

СПЕХ *м.*: **не к спѣху** шашылыш жок.

СПЕЦ *м. прост.* специалист (*адис*).

СПЕЦ- «атайын» деген маанини билдирүүчү кээ бир татаал сөздөрдүн кыскартылган биринчи бөлүгү; *мис. спецотдел атайын бөлүм.*

СПЕЦИАЛИЗА́ЦИЯ *жс.* 1. (*обучение специальнос-ти*) специализация (*бир кесипке үйрөнүү*); 2. (*подчинение специальному назначению*) специализация, специализациялаштыруу (*бир жакка багыт алдыруу, мис. ишкана-ны*).

СПЕЦИАЛИЗІ́РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. (*обучить специальности*) специализациялаштыруу (*бир кесипке үйрөтүү*); 2. (*дать специальное назначение*) специализациялаштыруу (*бир жакка багыт алдыруу*); **специализі́ровать предприятия** ишканаларды специализациялаштыруу.

СПЕЦИАЛИЗІ́РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов. в чём* специализациялашуу; **специализі́роваться в области радиотѣхни́ки** радиотехника жагынан специализациялашуу; 2. *несов. страд. к специализировать.*

СПЕЦИАЛІ́СТ *м.* специалист, адис, билгич; **специалі́ст по радио** радио боюнча специалист; **у́зкий специалі́ст** тар специалист; **крупный специалі́ст** ири специалист.

СПЕЦИАЛІ́СТКА *женск. р. к специалі́ст.*

СПЕЦИА́ЛЬНО *нареч.* 1. (*присуще той или иной специальности*) белгилүү гана бир специальностиге арналып; **кни́га написа́на сли́шком специа́льно** китеп өтө эле тар специальностиге арналып жазылган; 2. (*на-рочито, ради кого-чего-л.*) атайы, атайын, атайлап; **я пришѣл специа́льно для встре́чи с ва́ми** мен атайы сиз менен жолугушууга келдим.

СПЕЦИА́ЛЬНОСТЬ *жс.* специальность, адистик; **рабо́тать по специа́льности** өзүнүн специальностиси боюнча иштөө, өзүнүн адистиги боюнча иштөө.

СПЕЦИА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*предназначенный для чего-л.*) атайы, атайын; **специа́льная оде́жда** атайын кийим (*жумуштун түрүнө карата*); 2. (*относящийся к отдельной отрасли*) атайы, атайын; **специа́льное обра-зование** атайын билим.

СПЕЦИ́ФИКА *жс.* специфика (*өзгөчөлүк, бир нерсенин өзгөчө касиети*).

СПЕЦИФИКАЦИЯ *ж.* 1. (*действие*) спецификация, спецификациялоо (*бир нерсени толук тизип айтуу, майда-чүйдөлөрүнүн баарын толук көрсөтүү*); 2. (*документ*) спецификация (*иштелип чыгарылган же чыгарылуучу буюмдардын, механизмдердин ж.б. сапатын, техникалык шарттарын жана башкаларын толук көрсөтүүчү документ*).

СПЕЦИФИЦИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* спецификация кылуу, спецификациялоо (*бир нерсенин атайын өзгөчөлүктөрүн аныктоо*).

СПЕЦИФИЧЕСКИЙ, ая, -ое спецификалык, өзүнчө, өзгөчө бир бөтөнчө, айрыкча; **специфический запах лекарств** дарынын өзүнчө бир жыты.

СПЕЦИФИЧНОСТЬ *ж.* спецификалык, өзүнө таандык, өзгөчөлүк, айрыкчалык.

СПЕЦИФИЧНЫЙ, ая, -ое *см.* специфический.

СПЕЦИЯ *ж.* специя (*тамакка, нанга салынуучу түрдүү өсүмдүктөр, мис. дарчын, зире, мурч ж.б.*).

СПЕЦОВКА *ж. разг. см. спецодежда.*

СПЕЦОДЕЖДА *ж.* (*специальная одежда*) атайын кийим (*мис. шофёрлордун машинаны айдаганда кие турган кийими*).

СПЕЧЬ *сов. что, разг.* бышыруу.

СПЕЧЬСЯ *сов.* 1. *разг. (испечься)* бышуу (*мис. нан*); 2. (*запечься*) уюу, уюп калуу; *кровь спеклась сгустком* кан уюп катып калды; 3. *тех.* биригүү (*эригенден катуу, бир бүтүн болуп биригүү, мис. көмүр, темир ж.б.*).

СПЕШИВАТЬ *несов. см. спешить.*

СПЕШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. спешиться*; 2. *страд. к спешивать.*

СПЕШИТЬ I *сов. кого* аттан түшүрүү, аттан түшүрүп жөө калтыруу.

СПЕШИТЬ II *несов.* 1. (*торопиться*) шашуу, ашыгуу; *он вечно спешит* ал ар дайым шашып жүрөт; **спешу домой** үйгө шашып баратам; 2. (*о часах*) илгери кетүү, алга кетүү, алдыга кетүү, тез жүрүү; **часы спешат** саат алдыга кетет.

СПЕШИТЬСЯ *сов.* аттан түшүү, аттан түшүп жөө калуу.

СПЕШКА *ж. разг.* шашылыш, шашкандык; **в спешке** шашылышта; **зачем такая спешка?** мындай шашкандыктын эмне кереги бар?

СПЕШНО *нареч.* шашылыш түрдө, шашып, тез; **спешно выехать** шашылыш түрдө жөнөп кетүү.

СПЕШНОСТЬ *ж.* шашылыштык, ылдамдык, тездик; **спешность донесения** кабардын шашылыштыгы.

СПЕШНЫЙ, ая, -ое шашылыш; **спешное письмо** шашылыш кат; **спешное дело** шашылыш иш.

СПЁРТОСТЬ *ж. разг.* бузулгандык; **спёртость воздуха** абанын бузулгандыгы.

СПЁРТЫЙ, ая, -ое бузулган; **спёртый воздух** бузулган аба.

СПИВАТЬСЯ *несов. см. спать.*

СПИДОМЕТР *м.* спидометр (*автомобилде, мотоциклде алардын жүрүшүнүн ылдамдыгын жана канча жол жүргөндүгүн көрсөтүп туруучу прибор*).

СПИЛИВАТЬ *несов. см. спилить.*

СПИЛИТЬ *сов. что* араалоо, араа менен кесүү, араалап таштоо, тааруу; **спилить дерево** жыгачты араалоо.

СПИНА *ж.* арка, бел; **выпрямить спину** аркасын түзөтүү, белин кайкалатуу; **взвалить мешок на спину**

капты аркага көтөрүп салуу; **лежать на спине** чалкасынан түшүп жатуу; **ветер дует в спину** шамал арка жактан болуп турат; **за спиной** 1) арт жагында, арт жакта; 2) *перен. (тайком)* билдирбестен, жашырынып, жашыруун түрдө; **гнуть спину** 1) бел оорутуп иштөө; 2) *перен. (унижаться)* көшөкөрлөнүү; **испытать что-л. на собственной спине** бир нерсени баштан өткөрүп көрүү; **нож в спину кому-л.** чыккынчылык менен иштелген жамандык.

СПИНКА *ж.* 1. *уменьш. от спинá* арка; 2. (*стула, дивана*) жөлөнгүч (*стулдун, мебелин арка сүйөп отуруучу жөлөнгүчү*); 3. (*часть одежды*) уча.

СПИННОЙ, ая, -ое *спина-га т.*; **спинной хребет** кыр арка; **спинной мозг** жүлүн.

СПИРАЛЬ *ж.* спираль (1. *мат.* эшилме сызык; 2. *тех.* эшилме сым, *мис. электроплитканын сымы*).

СПИРАЛЬНЫЙ, ая, -ое *спираль-га т.*; спиралдык; **спиральная пружина** спиралдык пружина.

СПИРАНТ *м. лингв.* спирант (*жылчыкчыл үнсүз; мис. «с», «ф» ж.б.*).

СПИРАТЬ I *несов. см. спереть I.*

СПИРАТЬ II *несов. см. спереть II.*

СПИРИТИЗМ *м.* спиритизм (*столду айландыруу, тарсылдатып ургулоо ж.б. жол менен арбак чакырууга жана «аны менен сүйлөшүүгө болот» деп болбогон нерсеге ишенүү*).

СПИРИТИЧЕСКИЙ, ая, -ое спиритизм-ге т.; спиритизмдик; **спиритический сеанс** спиритизмдик сеанс.

СПИРИТУАЛИЗМ *м. филос.* спиритуализм (*материяны эмес, духту реалдуу деп билүүчү, илимге каршы, реакциячыл идеалисттик философиялык агым*).

СПИРИТУАЛИСТ *м. филос.* спиритуализмдин жолун жолдоочу.

СПИРИТУАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое спиритуализм-ге т.; спиритуализмдик.

СПИРОМЕТР *м. мед.* спирометр (*өпкөнүн сыйымын өлчөөчү прибор*).

СПИРОХЕТА *ж. бакт.* спирохета (*кээ бир жуугуштуу ооруларды жуугузуучу, спираль жиби түрүндөгү бактерия*).

СПИРТ *м.* спирт; **нашатырный спирт** нашатыр спирти; **древесный спирт** жыгач спирти.

СПИРТНОЙ, ая, -ое 1. *спирт-ке т.*; спирттүү; **спиртной запах** спирттин жыты; **спиртные напитки** спирттүү ичкиликтер; **спиртной завод** спирт чыгаруучу завод, спирт заводу; 2. *в знач. суш. ср.* спирттүү ичкилик (*арак, вино ж.б.*).

СПИРТОВАТЬ *несов. кого-что* спирттөө.

СПИРТОВКА *ж.* спиртовка (*спирт менен күйүүчү лампа*).

СПИРТОВОЙ, ая, -ое *спирт-ке т.*; спирттүү; **спиртовая лампа** спирт лампасы.

СПИСАТЬ *сов.* 1. *что, с чего* көчүрүү, көчүрүп жазуу, көчүрүп жазып алуу; **списать с доски условия задачи** маселенин шарттарын доскадан көчүрүп жазуу; 2. *кого-что, с чего (воспроизвести по какому-л. оригиналу)* көчүрүп жазуу же тартуу; карап туруп жазуу же тартып алуу; 3. *что, бухг. (записать в расход)* өчүрүү, эсептен чыгарып таштоо; **списать сто рублей** жүз сомду эсептен чыгарып таштоо.

СПИСАТЬСЯ *сов. с кем-чем* кат алышуу, кат жазышуу, кат жазышып кабар алуу; **списаться на берег мор.** деңиз кызматынан бошонуу.

СПИСОК *м.* 1. (документ) тизме, список; **спіски** избирателей шайлоочулардын тизмелери; **опубликован список награждённых** сыйлангандардын тизмеси жарыяланган; **трудо́вый спи́сок** эмгек тизмеси (иштеген кызматтардын тизмелери жазылуучу документ); **послужно́й спи́сок** кызмат тизмеси (согуштук же граждандык); 2. (рукописная копия) көчүрмө; **древне́йшие спи́ски ле́тописи** летописердин эң байыркы көчүрмөлөрү (эң алгачкылары).

СПИСЫВАТЬ *несов. см. списа́ть.*

СПИСЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. списа́ться; 2. страд. к списывать.*

СПИТО́Й, ая, -ое *разг.* суюлган, суюлуп калган (чай, кофе жөнүндө).

СПИ́ТЬСЯ *сов. разг.* пьянкеч болуп кетүү; **спи́ться с крúгу** пьянкеч болуп, адамгерчиликтен чыгуу.

СПИ́ХИВАТЬ *несов. см. спихну́ть.*

СПИХну́ТЬ *сов. кого-что, разг.* түртүп жиберүү; **спихну́ть со сту́ла** стулдан түртүп жиберүү; **спихну́ть в я́му** чункурга түртүп жиберүү.

СПИ́ЦА *ж.* 1. (для вязания) токуу үчүн арналган темир шиш; 2. (колеса) чабак, дөңгөлөктүн чабагы; **последняя спи́ца в колесни́це** *разг.* кепкелечте жок жаман, санда жок жаман.

СПИЧ *м.* спич (банкетте айтылуучу кыска речь).

СПИ́ЧЕЧНИЦА *ж.* ширеңке кутусунун сыртынан кийгизилүүчү металл кутуча.

СПИ́ЧЕЧНЫЙ, ая, -ое *спичка-га т.*; **спичечная ко́рóbка** ширеңкенин кутусу; **спичечная fáбрика** ширеңке фабрикасы.

СПИ́ЧКА *ж.* ширеңке; **ко́рóbка спи́чек** бир куту ширеңке; **чы́ркнуть спи́чкой** ширеңке чагуу.

СПЛАВ I *м.* (смесь плавких тел) эритме, кошунду (бир нече металлдын эритиндиси, кошундусу); **сплав ме́ди с оловом** жез менен калайдын эритмеси (кошундусу).

СПЛАВ II *м.* (действие) агызуу; **сплав ле́са по реке́** суу менен сал агызуу.

СПЛА́ВИТЬ I *сов. что (металлы)* эритип кошуу (эки же бир нече металлды бирге эритип аралаштыруу).

СПЛА́ВИТЬ II *сов. 1. что (лес)* сал агызуу; 2. *кого-что, перен. разг. (отделаться)* энтеп кутулуу, бирөөгө сатып же берип же жөнөтүп кутулуу.

СПЛА́ВИТЬСЯ *сов. (о металлах)* эритилип кошулуу, эритүү аркылуу аралашуу.

СПЛА́ВКА *ж. см. сплав II.*

СПЛАВЛЯ́ТЬ I *несов. см. спла́вить I.*

СПЛАВЛЯ́ТЬ II *несов. см. спла́вить II.*

СПЛАВЛЯ́ТЬСЯ I *несов. 1. см. спла́виться; 2. страд. к сплавля́ть I.*

СПЛАВЛЯ́ТЬСЯ II *несов. страд. к спла́влиять II.*

СПЛАВНО́Й, ая, -ое 1. (о лесе, дровах) агызылма, агызылуучу; **сплавно́й лес** агызылуучу сал (жыгач); 2. (удобный для сплава) агызууга ыңтайлуу; **сплавна́я река́** сал (жыгач) агызууга ыңтайлуу суу.

СПЛА́ВЩИК *м.* (леса) сал агызуучу (жыгач агызуучу киши).

СПЛАНИ́РОВАТЬ *сов. 1. что (составить план)* пландаштыруу, пландап коюу; **сплани́ровать строи́тельство** курулушту пландаштыруу; 2. *ав.* сызып учуп келип конуу (түшүү).

СПЛА́ЧИВАТЬ *несов. см. сплоти́ть.*

СПЛА́ЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. сплоти́ться; 2. страд. к спла́чивать.*

СПЛЕСну́ТЬ *сов. что, разг.* чаюу, чайкоо; **сплесну́ть ли́цо водо́й** суу менен жүз чаюу.

СПЛЕСТИ́ *сов. что 1. (изготовить плетением)* согуу, токуу; **сплести циновку** бойро согуу; **сплести сеть** тор согуу; 2. (соединить плетением) өрүп (эшип) улоо; **сплести концы́ шнурко́в** жиптердин учтарын өрүп улоо; 3. *перен. разг. (сочинить)* жок нерсени айта салуу, апыртуу, жокту айтуу; **сплести́ небы́лицу** апыртып, жок нерсени айтуу; жок нерсени айта салуу.

СПЛЕСТИ́СЬ *сов. 1. (соединиться переплетаясь)* өрүлүү, эшилүү, чырмалышуу, буралуу; **вётки сплели́сь** бутактар чырмалышты; 2. *перен.* татаалдануу, чиеленишүү, чиеленип кетүү; **собы́тия сплели́сь в сло́жный** үзөл окуялар чиеленип татаал түйүнгө айланды.

СПЛЕТА́ТЬ *несов. см. сплести́.*

СПЛЕТА́ТЬСЯ *несов. 1. см. сплести́сь; 2. страд. к сплета́ть.*

СПЛЕТÉНИЕ *ср. 1. анат.* аркы-терки, каршы-терши чаташуу; чырмалышуу, чиеленүү; **сплетéние крове́нных сосúдов** кан тамырларынын чиелениши; 2. *перен.* чиеленүү; **неожидáнное сплетéние обстоя́тельств** кырдаалдардын күтүлбөгөн жерден чиелениши.

СПЛÉТНИК *м.* ушакчы.

СПЛÉТНИЦА *женск. р. к сплётник.*

СПЛÉТНИЧАТЬ *несов. разг.* ушактоо, ушак айтуу.

СПЛÉТНЯ *ж.* ушак.

СПЛЁВЫВА́ТЬ *несов. см. сплю́нуть.*

СПЛЁСКИВА́ТЬ *несов. см. сплесну́ть.*

СПЛОТИ́ТЬ *сов. кого-что* бириктирүү, баш коштуруу; **сплоти́ть наро́дные ма́ссы** эл массаларын баш коштуруу.

СПЛОТИ́ТЬСЯ *сов.* биригүү, баш кошуу.

СПЛОХОВА́ТЬ *сов. разг.* бир аз каталык кылуу, бир аз жаңылып калуу, бир аз ката иш кылуу.

СПЛОЧÉНИЕ *ср.* бириктирүү, баш кошуу, баш коштуруу.

СПЛОЧЁННОСТЬ *ж.* бириккендик, баш кошкондук.

СПЛОЧЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от сплоти́ть; 2. прил.* бириккен, баш кошкон.

СПЛОША́ТЬ *сов. разг.* жаңылышуу, жаңылыш иш кылуу, каталык кылуу.

СПЛОШНО́Й, ая, -ое 1. (непрерывный, сплошь идущий) туташ, баштан аяк бүт; **сплошная гра́мотность** баштан аяк бүт сабаттуулук; **сплошным пото́ком** туташ агын менен; **сплошные леса́** туташ токой; 2. (не разделяющийся на слои) жалаң, бүт, бир туташ; **сплошной гранит** бүт эле гранит, туташ гранит; **сплошная ма́сса** бир туташ масса; 3. *перен. разг.* баштан аяк, барып турган, бүт; **сплошной востóрг** баштан аяк кубануу.

СПЛОШЬ *нареч. 1. (без перерывов)* токтоосуз, тынымсыз, бүт; **сплошь всё ле́то шли дожди́** жай бою бир токтоосуз жамгыр жаап турду; 2. (целиком, без исключения) туташ, жалпы баары, текши, бүт; **все сплошь гра́мотны** бардыгы текши сабаттуу; **сплошь и рядом** *разг.* толуп жатат, көп учурайт.

СПЛУТОВА́ТЬ *сов. разг.* митаамдык кылуу, алдоо.

СПЛЫ́ТЬ *сов. разг. 1. (оторвавшись уплоть)* агып кетүү, суу алып кетиш; **мостки́ сплы́ли** көпүрөлөр агып

кетти; **2. перен. (исчезнуть)** жок болуу, жок болуп кетүү; **было да сплыло** погов. өттү кетти, бардан жок болду.

СПЛЫТЬСЯ *сов. (слиться)* кошулуу, аралашуу, жайылуу, жайылып кетүү; **краски сплылись** боёктор жайылып аралашып кетти.

СПЛЮ, сплю, спишь и т.д. наст. вр. от спать.

СПЛЮНУТЬ *сов. что* түкүрүү.

СПЛЮСНУТЬ *сов. что, разг. см. сплющить.*

СПЛЮСНУТЬСЯ *сов. разг. см. сплющиться.*

СПЛЮЩИВАНИЕ *ср.* жалпаюу, жалпайтуу, былчыноу, былчийтуу.

СПЛЮЩИВАТЬ *несов. см. сплющить.*

СПЛЮЩИВАТЬСЯ *несов. 1. см. сплющиться; 2. страд. к сплющивать.*

СПЛЮЩИТЬ *сов. что* жалпайтуу, жалпак кылуу, былчийтуу.

СПЛЮЩИТЬСЯ *сов.* жалпаюу, жалпайып калуу, былчыноу.

СПЛЯСАТЬ *сов. что, разг.* бийлеп берүү; **сплсать русскую** орус бийин бийлеп берүү.

СПОДВИЖНИК *м.* сподвижник (*чоң иште максатташ болуп бирге иштешүүчү*).

СПОДВИЖНИЦА *женск. р. к сподвижник.*

СПОДОБИТЬСЯ *сов. уст.* бир нерсеге жетишүүгө ылайык табылуу, ылайык көрүлүү (*мис. сыйлыкка*).

СПОДРУЧНИК *м. презр.* жардамчы.

СПОДРУЧНЫЙ, ая, -ое разг. 1. ыңтайлуу, ыңгайлуу, ылайыктуу, туура келүүчү, колдон келе турган; **это дело мне сподручное** бул иш менин колумдан келет; **2. в знач. суц. м.** жардамчы.

СПОЗАРАНКУ *нареч. разг.* таң атар менен, таң атпай, таң азандан, таңдын эре-сереси менен; **встать спозаранку** таң азандан туруу.

СПОЙТЬ *сов. 1. что, разг. (израсходовать на питьё)* сугаруу, ичирүү; **спойть лошади два ведра воды** атка эки чака суу ичирүү; **2. кого (приучить к пьянству)** ичкиликке үйрөтүү, кынык алдыруу.

СПОКОЙНО *нареч.* тынч, акырын, шашпай, жай-баракат; **сидеть спокойно** тынч отуруу; **вести себя спокойно** өзүн тынч алып жүрүү; **спокойно обдумать** жай-баракат ойлоону, шашпай ойлоштуруу.

СПОКОЙНЫЙ, ая, -ое 1. тынч, жай, жайбаракат, жоош; **спокойное море** тынч деңиз; **спокойные глаза** жай караган көз; **он сказал спокойным голосом** ал жай үн менен айтты; **спокойный образ жизни** тынч турмушта жашоо; **2. (уравновешенный)** туруктуу, жоош, бир калыптагы, салмактуу; **у него спокойный характер** анын мүнөзү жоош; **3. (удобный)** тынч, эптүү; **спокойная обувь** тынч бут кийим; **будьте спокойны разг.** кадырыңыз жан болсун; **я за него спокоен** мен ал үчүн кам жебейм; **спокойной ночи!** тынч уктаңыз!, жакшы жатыңыз!

СПОКОЙСТВИЕ *ср. 1. (тишина, покой)* тынчтык, жымжырт; **вокруг царяло спокойствие** айлана жымжырт болуп турду; **2. (отсутствие тревог, уравновешенность)** тынчтык; **для вашего спокойствия** сиздин тынч болушуңуз үчүн.

СПОКОН: спокон веку или спокон веков разг. уст. атам замандан бери, эзелтен, эзелден бери.

СПОЛАСКИВАТЬ *несов. см. сполоснуть.*

СПОЛЗАТЬ *несов. см. сползти.*

СПОЛЗТИ *сов.* жылмышып түшүү, жылмышып түшүп кетүү, сойлоо, шыпырылып түшүү, жөрмөлөө,

жөрмөлөп жылып түшүү; **сползти с камня** таштан жылмышып түшүү; **платок сполз с плеч** жоолук ийинден жылмышып түшүп кетти.

СПОЛНА *нареч.* бүт, бүт бойдон, толук, толугу менен; **деньги получены сполна** акча бүт алынды; **заплатить долг сполна** карызды бүт төлөө.

СПОЛОСНУТЬ *сов. что* чаюу, чайкоо, чайкап тазалоо.

СПОЛОХИ *только мн. обл. 1. (северное сияние)* жаркырактар (*түндүк жактын жаркырашы*); **2. (зарница)** караңгыда алыстан жарк-журк этүү.

СПОНДЕЙ *м. лит.* спондей (*метрикалык ырда эки созулма муундан турган стопа же тоникалык ырда эки басымдуу муундан турган стопа*).

СПОНТАННЫЙ, ая, -ое спонтандык (*сырткы таасирлерден эмес, ички себептердин натыйжасында пайда болуучу*).

СПОР *м. 1.* айтыш, тартыш, талаш; **затягать спор** айтыш чыгаруу; **решить спор** талашты чечүү; **2. юр.** талаш, тартыш; **спор о наследстве** мурас мүлк жөнүндө талаш (*тартыш*); **спор нет** талаш жок.

СПОРА *ж. биол.* спора (*козу карын, эңилчек, балыр өңдүү гүлсүз өсүмдүктөрдүн жана кээ бир клеткалуу жаныбарлардын жакындашуусуз тукумдоо кызматын аткаруучу бир клеткалык бөлүгү*).

СПОРАДИЧЕСКИЙ, ая, -ое анда-санда учуроочу; кээде болуп, кээде болбой калуучу.

СПОРАДИЧНЫЙ, ая, ое см. спорадический.

СПОРАНГИЙ *м. биол.* спорангий (*гүлсүз өсүмдүктөрдүн спора жасалуучу көңдөйү*).

СПОРИТЬ *несов. 1.* айтышуу, тартышуу, талашуу; **спорить с товарищем** жолдошу менен айтышуу; **спорить о пустяках** болбогон нерсе жөнүндө талашуу; **спорить по пустякам** болбогон нерседен айтышып тартыша берүү; **довольно спорить!** болду эми, талашыңарды койгула!; **2. юр.** доолашуу, бир нерсени талашуу; **3. (держат пари)** мелдешүү, байге сайышуу; **о вкúсах не спорят посл.** ар ким өзүнчө баалайт, ар ким өзүнчө карайт; бирөөгө жакпаган бирөөгө жагат.

СПОРИТЬСЯ *несов. разг.* оңунда болуу; кызуу, жакшы жүрүп жатуу; **работа спорится** иш жакшы жүрүп жатат, иш кызуу жүрүп жатат.

СПОРНОСТЬ *ж.* талаштык; **спорность решения** чечимдин талаштыгы.

СПОРНЫЙ, ая, -ое талаш; **спорный вопрос** талаш маселе.

СПОРОВЫЙ, ая, -ое спора-га т.; споралуу; **споровые растения** споралуу өсүмдүктөр.

СПОРОК *м.* кийимдин сөгүлгөн тышы.

СПОРОТЬ *сов. что* кыркып алуу, сөгүп алуу, үзүп алуу; **спороть пúговицы** топчуларды кыркып алуу.

СПОРОТЬСЯ *сов.* сөгүлүү, кыркылуу; **пúговицы легко спорóлись** топчулар оңой кыркылды.

СПОРТ *м.* спорт; **лыжный спорт** лыжа спорту; **гребной спорт** кайык менен сууда сүзүү спорту; **заниматься спортом** спорт менен иришүү.

СПОРТ- *кээ бир татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис. спорттовáры спорт товарлары.*

СПОРТИВНЫЙ, ая, -ое спорт-ко т.; спорттук; **спортивные íгры** спорттук оюндар, спорт оюндары; **спортивная площадка** спорттук аянтча; **спортивные соревнования** спорттук мелдештер.

СПОРТСМЕН *м.* спортсмен (*спорт ойноочу*).

СПОРТСМЕНКА *женск. р. к спортсмен*; спортсменка.

СПОРТСМЕНСКИЙ, ая, -ое *спортсмен-ге т.*; спортсмендик.

СПОРХНУТЬ *сов.* пыр этип учуп кетүү.

СПОРЩИК *м. разг.* айтышуучу; тартышууну, талашууну сүйүүчү.

СПОРЩИЦА *женск. р. к спорщик*.

СПОРЫЙ, ая, -ое ийгиликтүү, кызуу; *споряя работа* ийгиликтүү иш, кызуу жүрүп жаткан иш.

СПОРЫНЯ *жс. бот.* кара көсөө.

СПОСОБ *м.* жал, ык, арга; *механический способ обработки* иштетүүнүн механикалык жолу; *способ производства* өндүрүү жолу; *способ употребления* пайдалануу жолу; *способ изготовления бумаги* кагаз чыгаруу жолу; *работа производится следующим способом* жумуш төмөнкүдөй жол менен иштелет; *любим способом* ар кандай арга менен.

СПОСОБНОСТЬ *жс.* 1. *чаще мн. (дарование, талант)* жөндөмдүүлүк, зээндүүлүк; *человек с большими способностями* өтө жөндөмдүү киши; 2. (*возможность производить какие-л. действия*) жарамдуулук, ийкемдүүлүк; *способность говорить* сүйлөөгө жарамдуулук, сүйлөөгө ийкемдүүлүк, сөзгө чебердик; 3. (*качество, свойство*) жөндөмдүүлүк; *покупательная способность эк.* сатып алуу жөндөмдүүлүгү.

СПОСОБНЫЙ, ая, -ое 1. (*одарённый*) зээндүү, жөндөмдүү; *способный ребёнок* зээндүү бала; 2. жарамдуу, ийкемдүү; *столовая способна пропустить сто человек* столовая жүз кишини тамактандырууга жарамдуу.

СПОСОБСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* жардам берүү, мүмкүндүк берүү, түрткү берүү, демилге берүү; *успеху способствовало развитие социалистического соревнования* ийгиликке жетишүүгө социалисттик мелдештин өнүгүшү жардам берди.

СПОТКНУТЬСЯ *сов.* 1. *обо что* мүдүрүлүү, сүрүнүү; *споткнуться о порог* босогого мүдүрүлүү; 2. *на чём, перен. разг.* мукактана калуу, туруп калуу, тык этип туруп калуу; *споткнуться о непонятное слово* түшүнбөгөн сөзгө келгенде мукактана калуу.

СПОТЫКАТЬСЯ *несов.* 1. *см. споткнуться*; 2. *перен. (говорить с запинками)* кекечтенүү, мукактануу; *спотыкаться при чтении* мукактанып окуу.

СПОХВАТИТЬСЯ *сов.* эстей коюу, эсине түшө калуу, сезүү; *спохватиться вовремя* өз убагында сезе коюу.

СПОХВАТЫВАТЬСЯ *несов. см. спохватиться*.

СПРАВА *нареч.* ондон, оң жактан (*о направлении*); оң жак, оң жакта (*о местонахождении*); *справа от дороги* жолдун оң жагында; *справа налево* оң жактан сол жакка.

СПРАВЕДЛИВО *нареч.* адилеттик менен, адилеттик кылып, туура; *справедливо поступить* адилеттик кылуу.

СПРАВЕДЛИВОСТЬ *жс.* 1. адилеттүүлүк, тууралык, калыстык; *чувство справедливости* калыстык сезим; *по справедливости* калыстык менен, тууралык менен; *справедливость замечания* эскертүүнүн адилеттүүлүгү; *отдать справедливость* чынын айтуу керек, чындыгында, чынын айтканда.

СПРАВЕДЛИВЫЙ, ая, -ое 1. (*беспристрастный*) эдилет, туура, калыс; *справедливый судья* адилет судья;

справедливая война адилет согуш; 2. (*правильный*) туура, чын, жөндүү; *справедливое требование* туура талап.

СПРАВИТЬ *сов. что* 1. *разг.* өткөрүү, белгилөө; *справить день рождения* туулган күндү майрамдап белгилөө; 2. *прост. (приобрести)* жасатып алуу, жайлап алуу, даярдап алуу; *я хочу справиться себе костюм* мен өзүмө костюм тиктирип же сатып алгым келет.

СПРАВИТЬСЯ *сов.* 1. *с чем (сладить, суметь исполнить что-л.)* колдон келүү, колунан келүү; *справиться с работой* иш колунан келүү; *справиться с поручением* тапшырманы аткаруу колунан келүү; 2. *с кем-чем (одолевать в борьбе)* алы жетүү, күчү жетүү; *справиться с врагом* душманга күчү жетүү; 3. *о ком-чём (навести справку)* билүү, кабар алуу, сураштыруу, карап көрүү; *справиться в словаре* сөздүктөн карап билүү; *справиться о здоровье* ден соолугу жөнүндө кабар алуу.

СПРАВКА *жс.* 1. (*сведение*) кабар, маалымат; *получить справку о характере работы* иштин мүнөзү жөнүндө маалымат алуу; *навести справку* сураштыруу, сураштырып билүү; 2. (*документ*) справка; *принести справку с места работы* иштеген жеринен справка алып келүү.

СПРАВЛЯТЬ *несов. см. справить*.

СПРАВЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. справиться*; 2. *страд.* к *справлять*.

СПРАВОЧНИК *м.* справочник (*белгилүү бир маселе тууралуу маалымат берүүчү китеп*).

СПРАВОЧНЫЙ, ая, -ое *справка-га т.*; справочный; *справочное бюро* справка бюросу; *справочная книга* справка берүүчү китеп.

СПРАШИВАТЬ *несов. см. спросить*.

СПРАШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. спроситься*; 2. *страд. к спрашивать*; 3. *безл.* *спрашивается* демек, суроо туулат, ой туулат; *спрашивается, сколько дней вам нужно?* сизге канча күн керек деген суроо туулат?

СПРЕССОВАТЬ *сов. что* пресстөө, пресс менен басуу.

СПРЕССОВАТЬСЯ *сов.* басылуу, ныкталуу, ныкталып калуу; *сено спрессовалось* чөп ныкталып калды.

СПРЕССОВЫВАТЬ *несов. см. спрессовать*.

СПРЕССОВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. спрессовать*; 2. *страд. к спрессовывать*.

СПРИНТ *м. спорт.* спринт (*кыска аралыкка чуркоо*).

СПРИНТЕР *м. спорт.* спринтер (*жөө же коньки менен кыска аралыкка чуркоочу киши*).

СПРИНЦЕВАТЬ *несов. кого-что* спринцовка менен жуу уш (*атайын прибор менен сууну чачыратып жууш*).

СПРИНЦОВКА *жс.* спринцовка (*дары, суу сепкич, бүрк күч прибор*).

СПРОВАДИТЬ *сов. кого-что, прост.* эптеп кетирүү, жөнөтүү, айдап жоготуу, эптеп жолго салуу.

СПРОВАЖИВАТЬ *несов. см. спроводить*.

СПРОВОЦИРОВАТЬ *сов.* провокация кылуу; көкүтүп, азгырып жаман ишке түртүү.

СПРОЕКТИРОВАТЬ *сов. что* проект түзүү, проектилөө; *спроектировать высотное здание* бийик имараттын проектисин түзүү.

СПРОС *м.* суроо (*талап кылуу, керектөө*); *спрос и предложение* суроо жана сунуш; *большой спрос на книги* китептерди суроочулар көп (*сатып алуучулар көп*); *без спроса* суроосуз, уруксатсыз; *попытка не пытка, спрос*

не бедá погов. талап азап эмес, суроо уят эмес; сурагандын уяты жок.

СПРОСИТЬ сов. 1. *кого-чего, у кого, что, о чём* суроо, сураштыруу; *спросить совета* кеңеш суроо; *спросить о времени отхода поезда* поезддин кетер убагы жөнүндө суроо; 2. *с кого (взыскать, потребовать)* талап кылуу; 3. *кого* суроо; *в дверь постучали и спросили хозяйина* эшикти кагышты да үйдүн ээсин сурашты.

СПРОСИТЬСЯ сов. *кого-чего, у кого-чего* 1. *(попросить разрешения)* уруксат суроо; *ушёл не спросясь* уруксат сурабай кетти; 2. *безл.*: *спросится* суралат; *с тебя спросится, как и с других* сенден да башкалардан сурагандай эле суралат.

СПРОСОНОК нареч. разг. уйку-сурап, уйку-суроонун ортосунда, уйкулуу көзү менен; *спросенок он ничего не мог понять* уйкулуу көзү менен ал эч нерсеге түшүнө албады.

СПРОСОНЬЯ нареч. см. *спросенок*.

СПРОСТА́ нареч. разг. жөн эле; ойлобой эле.

СПРУТ м. зоол. спрут (*сегиз чоң соргуч мурутчалары бар деңиз айбаны*).

СПРЫГИВАТЬ несов. см. *спрыгнуть*.

СПРЫГНУТЬ сов. *с чего* секирип түшүү, ыргып түшүү.

СПРЫСКИВАТЬ несов. см. *спрыснуть*.

СПРЫСНУТЬ сов. *что* 1. *суу бүркүп нымдоо; прыснуть бельё перед глаженьем* жуулган кирге таптоодон мурда суу бүркүү; 2. *перен. разг.* жууш, ичкилик ичүү менен белгилөө; *спрыснуть окончание трудного дела* оор иштин бүтүшүн ичкилик ичип көңүл ачуу менен белгилөө.

СПРЯГАТЬ несов. *что, грам.* жактоо (*этишти чак, жак, сан ж.б. менен өзгөртүү*).

СПРЯГАТЬСЯ несов. 1. *грам.* жакталуу; 2. *страд.* к спрягать.

СПРЯЖЕНИЕ ср. грам. 1. (*действие*) жактоо; *спряжение глагола по лицам* этиштин жак боюнча жакталышы; 2. (*грамматическая форма*) жакталыш; *таблица спряжения* жакталыш таблицасы; *написать все спряжения глагола* этиштин бардык жакталышын жазып чыгуу; *первое спряжение* биринчи жакталыш.

СПРЯСТЬ сов. *что* ийрүү, ийрип чыгуу, чыйратуу (*жипти*).

СПРЯТАТЬ сов. *кого-что* жашыруу, катуу.

СПРЯТАТЬСЯ сов. жашынуу, жашырынуу, катылуу.

СПУГИВАТЬ несов. см. *спугнуть*.

СПУГНУТЬ сов. *кого-что, разг.* чочутуу; *спугнуть воробьёв* таранчыларды чочутуп учуруп жиберүү.

СПУД м.: *под спудом* 1) (*в тайном месте*) жашырын жерде, көмөскү жерде; 2) *перен. (без применения)* пайдасыз, пайдаланбай, пайдаланбастан, бекер, колдонуусуз, колдонулбастан; *из-под спуда* 1) (*из тайного места*) көмөскү жерден; 2) *перен.* колдонулбай жаткан жерден, унутулган жерден, пайдаланылбай жаткан жерден.

СПУСК м. 1. (*действие*) түшүү, түшүрүү; *спуск фла́га* желекти түшүрүү; *спуск с горы́* тоодон түшүү; 2. (*откос*) эңкейиш, кыя; ылдый түшкөн жол; *крутой спуск* тик ылдый түшкөн жол; 3. (*в оружии*) спуск (*мылтык сыяктуу атыла турган куралдарда – атуу үчүн сөөмөй менен тартыла турган илгек*); *не дава́ть спуска кому-л.* разг. бирөөгө жемин жедирбөө, бош келбөө, өнөгүн алдырбоо.

СПУСКА́ТЬ несов. см. *спустить*.

СПУСКА́ТЬСЯ несов. 1. см. *спуститься*; 2. *страд.* к *спускаться*.

СПУСКНОЙ, ая, -ое агыза турган, агызма, түшүрө турган; *спускной кран* тех. агыза турган чорго.

СПУСКОВО́Й, ая, -ое 1. см. *спускной*; 2. *спуск 3-көт. т.*; спускалык; *спусковой механизм* спускалык механизм (*мис. мылтыкта*).

СПУСТИ́ТЬ сов. 1. *кого-что (переместить вниз)* түшүрүү, түшүрүп коюу, ылдый түшүрүү; *спустить фла́г* желекти ылдый түшүрүү; *спустить в шахту* шахтага түшүрүү; 2. *что (на воду)* түшүрүү, сууга түшүрүү; *спустить шлю́пку* шлюпканы (*кайыкты*) сууга түшүрүү; 3. *что (дать вытечь)* агызуу, агызып жиберүү; *спустить во́ду из пруда́* көлмөдөн сууну агызып жиберүү; 4. *кого (освободить от привязи)* коё берүү, агытуу, бошотуп жиберүү; *спустить соба́к с цепи́* иттерди чынжырдан бошотуп жиберүү; 5. *что, перен. (переслать в низовые организации)* жиберүү; *спустить директи́ву из це́нтра* борбордон директива жиберүү; 6. *что, чего кому-чему, перен. разг. (простить)* кечирүү; *я ему́ этого́ не спу́щу* мен анын бул ишин кечирбейм; 7. *что, перен. разг. (растратить)* жок кылуу, чачып жок кылуу; 8. *что, перен. разг. (потерять в весе)* оордугун жоготуу, арыктоо, азуу; *шпи́на спусти́ла* шинанын жели чыгып кетти; *спустить куро́к* курокут (*машааны*) басуу (*атылуучу куралдын спускалык курогун басуу, тартуу*); *спустить петлю́ (при вязании)* 1) (*по неосторожности*) жиптин илмегин чыгарып жиберүү; 2) (*уменьшить число петель*) тарытуу (*согнут жаткан байпактын башына жакындаганда, аны тарытуу үчүн, илмекти азайтуу*); *спустить с ле́стницы* разг. тепкичтен түртүп түшүрүү; *спустя́ рукава́* разг. шалакылык, илээндилик менен; *илең-салаң (иштөө)*; *спустить шкúру с кого-л.* разг. бирөөнү катуу жазалоо, адебин берүү, жазасын колуна берүү.

СПУСТИ́ТЬСЯ сов. 1. (*переместиться вниз*) түшүү, конуу, төмөн түшүү, ылдый түшүү; *спуститься с горы́* тоодон түшүү; *самолёт спусти́лся на аэродро́м* самолёт аэродромго түштү (*конду*); *спуститься по ле́стнице* тепкич менен ылдый түшүү; 2. *перен.* кирүү, түшүү; *ночь спусти́лась на зёмлю́* караңгы кирди, түн кирди; 3. (*вниз по реке*) төмөн карай баруу (*суунун агыны боюнча сүзүү*).

СПУСТЯ́ предлог с вин. п. дан кийин, өткөн соң; өткөндөн кийин; *спустя́ час* бир сааттан кийин; *спустя́ год* бир жылдан кийин.

СПУ́ТАТЬ сов. 1. *что (нити, волосы и т.п.)* чатыштыруу, чатыштырып жиберүү; 2. *кого-что с кем-чем* жалган таануу, жаңылышуу, чаташтыруу; *я спúтал вас с Ива́новым* мен сизди, Иванов деп, жалган таанып калыптырмын.

СПУ́ТАТЬСЯ сов. 1. чатышуу, чатышып калуу; *нити́ спúтались* жип чатышып калды; 2. *перен. (смешаться)* чатышуу, аралашуу; *мысли́ спúтались* ой чатышты; 3. *перен. (сбиться)* адашуу, жаңылышуу, адашып (*жаңылышып*) калуу, адашып (*жаңылышып*) кетүү.

СПУ́ТНИК м. 1. жолдош (*жолдо бирге баруучу*); 2. *перен.* ажырагыс жолдош, түбөлүк жолдош; 3. *астр.* жолдош; *Луна – спúтник Зе́мли* Ай – Жердин жолдошу.

СПУ́ТНИЦА́ женск. р. к *спúтник* 1.

СПУ́ТЫВАТЬ несов. см. *спúтывать*.

СПУ́ТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. *спúтаться*; 2. *страд.* к *спúтывать*.

СПЬЯНА нареч. разг. мастыктан, мас бойдон.

СПЬЯНУ нареч. см. спьяна.

СПЯТИТЬ сов. прост.: да он спя́тил с ума! ал акылынан адашты!, ал жинди болду!; он оконча́тельно с ума спя́тил ал биротоло жинди болуп калды.

СПЯЧКА жс. 1. (у животных) чээнге кирүү; 2. перен. (бездеятельность) бекерчилик, эч нерсе кылбоочулук, активдүүлүктү такыр жоготуп коюу, аракетсиздик, уктап жатуучулук.

СПЯЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от спать; 2. прил. уктап жаткан, уктоочу; спящий ребёнок уктап жаткан бала; спящая красавица (в сказке) уктап жаткан сулуу (жомокто); 3. в знач. сущ. м., жс. уктап жаткан (уйкудагы) адам; притвориться спящим уктамыш болуп калуу.

СРАБАТЫВАТЬСЯ несов. см. срабататься.

СРАБОТАННОСТЬ жс. 1. (согласованность в работе) иште ынтымактуулук; 2. (изношенность) жешилгендик, эскиргендик, эскирип керектен чыккандык.

СРАБОТАТЬСЯ сов. 1. (достигнуть согласованности в работе) өз ара жакшы иштешүү, иште ынтымактуу болуу, бирге иштешип көнүгүү; 2. (износиться) эскирүү, жешилүү, эскирип (жешилип) бүтүү, иштелип бүтүү, эскирип керектен чыгуу; станок сработался станок эскирип (жешилип) бүтүү.

СРАВНЕНИЕ ср. 1. (действие) салыштыруу, теңештирүү; производить сравнение салыштыруу жүргүзүү; это не поддаётся сравнению муну салыштырууга болбойт; вне сравнения салыштырууга болбой турган, теңдеши жок; 2. салыштыруу; удачное сравнение олуттуу салыштыруу; народная поэзия изобилует сравнениями элдик поэзияда салыштырууга толгон; ☆ степень сравнения грам. салыштыруу даражасы, салыштырма сын; по сравнению с кем-чем-л. бирөө же бир нерсе менен салыштырганда, караганда; не идёт в сравнение с кем-чем-л. бирөө же бир нерсе менен теңештирүүгө болбойт, теңдеши жок.

СРАВНИВАТЬ I несов. см. сравнить.

СРАВНИВАТЬ II несов. см. сровнять.

СРАВНИВАТЬСЯ I несов. 1. см. сравниться; 2. страд. к сравнивать I.

СРАВНИВАТЬСЯ II несов. 1. см. сровняться; 2. страд. к сравнивать II.

СРАВНИМОСТЬ жс. теңешүүгө мүмкүндүк, теңештирүүгө боло тургандык, салыштырууга мүмкүндүк, салыштырууга боло тургандык.

СРАВНИТЕЛЬНО нареч. 1. (по сравнению) салыштырганда, караганда; 2. (более или менее) бир канча, бир кыйла, мындайча караганда; работа выполнена в сравнительно короткое время жумуш бир кыйла кыска убакытта аткарылды; сравнительно небольшой срок бир кыйла кыска мөөнөт.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое салыштырма; сравнительный метод салыштырма метод; сравнительная грамматика салыштырма грамматика.

СРАВНИТЬ сов. кого-что с кем-чем 1. (сопоставить) салыштыруу; сравнить две величины эки чоңдукту салыштыруу; 2. (приравнять) теңештирүү, салыштыруу; егó с тобóй сравнить нельзя аны сени менен теңештирүүгө болбойт.

СРАВНИТЬСЯ сов. с кем-чем теңешүү, теңелүү, тең келүү; никто не может с ним сравниться аны менен эч ким теңеше албайт.

СРАВНЯТЬ сов. кого-что с кем-чем (сделать равным) бирдей кылуу, тең кылуу, теңдештирүү; сравнить с землёй жер менен жексен кылуу.

СРАВНЯТЬСЯ сов. с кем-чем (сделаться равным) бирдей болуу, тең болуу, теңдешүү.

СРАЖАТЬ несов. см. сразить.

СРАЖАТЬСЯ несов. 1. (вести бой) согушуу, урушуу; сражаться с врагами душман менен согушуу; сражаться за родину родина үчүн согушуу; 2. разг. шутл. (играть с азартом) кызуулук менен ойноо, кагышуу, салгылашуу.

СРАЖЕНИЕ ср. 1. согуш, уруш, кыргын; поле сражения согуш талаасы; дать сражение согушуу; выиграть сражение согушта жеңип чыгуу; 2. перен. (соствязание) мелдешүү, жарышуу.

СРАЗИТЬ сов. кого-что 1. өлтүрүү, жыга чаап өлтүрүү; егó сразила пуля ал окко учуп өлдү; 2. перен. (крайне поразить, удручить) эстен тандыруу, шылкыйтуу; эта весть сразила егó бул кабар аны эстен тандырды.

СРАЗИТЬСЯ сов. см. сражаться.

СРАЗУ нареч. 1. (моментально) бат эле, ошол замат, дароо; он сразу проснулся ал дароо ойгонду; 2. (одновременно) жапырт, чогуу бирге; они сразу вошли в комнату алар бөлмөгө чогуу киришти; сразу все заговорили баары жапырт сүйлөй башташты.

СРАМ м. (позор) уят, шерменделик, маскаралык; какой срам! бул эмне деген маскаралык!

СРАМИТЬ несов. кого-что уят кылуу, маскара кылуу, шерменде кылуу.

СРАМИТЬСЯ несов. уят болуу, маскара болуу, шерменде болуу, абийри кетүү.

СРАМНИК м. прост. уятсыз, маскара, абийирсиз (киши).

СРАМНИЦА женск. р. к срамник.

СРАМНО́Й, ая, -ое прост. уяты жок, абийири жок.

СРАСТА́НИЕ ср. бүтүү; срастание костей сынган сөөктөрдүн бүтүшү.

СРАСТА́ТЬСЯ несов. см. срастись.

СРАСТИ́ТЬ сов. бүтүү; сломанная кость срослась сынган сөөк бүтүү.

СРАСТИ́ТЬ сов. что 1. бүтүрүү, калыбына келтирүү (мис. сынган сөөктү); 2. (соединить) улоо, улап узартуу.

СРАЩЕ́НИЕ ср. биригип бүтүү, биригип өсүү; сращение кости после перелома сөөктүн сынгандан кийинки биригип бүтүшү; ☆ фразеологическое сращение лингв. туруктуу сөз айкалышы.

СРАЩИВА́НИЕ ср. 1. (действие) бүтүү, бүтүрүү (мис. сынган сөөктү); 2. перен. биригүү, биригип кетүү.

СРАЩИВА́ТЬ несов. см. срастить. сребровидный, ая, -ое күмүш түстүү, күмүш сыяктуу, күмүшкө окшош.

СРЕБРОНО́СНЫЙ, ая, -ое геол. күмүшү бар, күмүштүү; среброносный песок күмүшү бар кум, күмүштүү кум.

СРЕДА́ I жс. чөйрө; окружающая среда айланадагы чөйрө; из рабочей среды жумушчу чөйрөсүнөн; воздушная среда аба чөйрөсү; географическая среда географиялык чөйрө; питательная среда биол. азыктануу чөйрөсү, азыктандыруучу чөйрө.

СРЕДА́ II жс. (день недели) шаршемби.

СРЕДÍ предлог с род. п. 1. (в середине) арада, ичте, ортодо, ортосунда; среди площади посажены цветы

аянттын ортосуна гүл тигилген; **я проснүлся среди нѳчи** мен түн ортосунда ойгондум; **2. (между)** арасында, ичинде; **среди егѳ книгъ было много очень интересных** анын китептеринин арасында өтѳ кызыктуу китептер көп эле; **3. (в какой-л. среде)** ортосунда, арасында; **быть среди друзей** достордун арасында болуу; **среди бѳла дня** чак түштѳ, тал түштѳ.

СРЕДИЗЕМНОМѳРСКИЙ, ая, -ое Орто-Жер деңиздик; **средиземномѳрские рыбы** Орто-Жер деңиздик балыктар.

СРЕДИНА ж. уст. см. **середина**.

СРЕДИННЫЙ, ая, -ое уст. см. **серединный**.

СРЕДНЕ нареч. разг. орточо, анчалык эмес; **пѳса была сыграна средне** пѳеса орточо ойнолду.

СРЕДНЕ- кыскартылган татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; бул: 1) өнүгүштүн орто мезгилин белгилейт, мис. **среднегреческий языкъ орто грек тили**; 2) орто, ортодо, орто жерде болгон дегенди белгилейт; мис. **среднеазиатский орто азиялык**; 3) бир нерсенин орто нормасы, орто дегенди белгилейт; мис. **среднесуточный орто эсеп менен суткалык**; **среднегодовой орто эсеп менен жылдык, жылдык орточо**.

СРЕДНЕАЗИАТСКИЙ, ая, -ое **Средняя Азия-га т.**; орто азиялык; **среднеазиатский климат** орто азиялык климат, Орто Азия климаты.

СРЕДНЕВЕКѳВЫЙ, ая, -ое **средневековье-ге т.**; орто кылым, орто кылымдык; **средневековое искусство** орто кылымдык искусство, орто кылымдар искусствосу.

СРЕДНЕВЕКѳВЬЕ ср. ист. орто кылымдар (биздин замандын 5-инчи кылымдан 10-унчу кылымга чейинки мезгилин кучагына алган батыш европалык тарыхтын доору); **раннее средневековье** алгачкы орто кылымдар; **позднее средневековье** кийинки орто кылымдар.

СРЕДНЕГОДѳВЫЙ, ая, -ое жылдык орто, жылдык орточо; **среднегодовая температура** жылдык орточо температура.

СРЕДНЕМѳСЯЧНЫЙ, ая, -ое айлык орточо; **среднемесячная выработка** айлык орточо иштеп табуу.

СРЕДНЕНѳБНЫЙ, ая, -ое см. **среднеязычный**.

СРЕДНЕРУССКИЙ, ая, -ое орто орус (Россиянын түндүгү менен түштүгүнүн ортосундагы); **среднерусские говоры** орто орус говорлору.

СРЕДНЕСУТОЧНЫЙ, ая, -ое суткалык орточо, орто эсеп менен суткалык, орто эсеп менен бир суткада; **среднесуточная погрузка машины** машиналарга орто эсеп менен бир суткада салынган жүк.

СРЕДНЕЯЗЫЧНЫЙ, ая, -ое лингв. орточул (тилдин орто жери тандайга тийүү менен айтылуучу тыбыштар); **среднеязычные согласные** орточул үнсүздөр.

СРЕДНИЙ, ая, -ее 1. ортодогу, ортонку, ортончу; **средний этаж** ортонку этаж; **среднее течение реки** суунун ортодогу агымы; **средний брат** ортончу бир тууган; 2. орто, ортодогу; **средний возраст** орто жаш; **мужчина среднего возраста** орто жаштагы эркек; **человек среднего роста** орто бойлуу киши; 3. орто, орточо; **средняя величина** орто чоңдук; **среднее арифметическое** орто арифметикалык; **средняя годовая температура** жылдык орточо температура; **средняя скорость поезда** поезддин орточо ылдамдыгы; **средний урожай** орточо түшүм; **средний заработок** орточо кызмат акы; **выше среднего** ортодон жогорку; 4. (посредственный) орто, орточо;

средние способности орточо жөндөмдүүлүк; **среднее качество** орточо сапат; **средний род** грам. см. род; **средняя школа** орто мектеп; **среднее образование** орто билим; **средние века** ист. орто кылымдар (см. **средневековье**); **среднее ухо** анат. орто кулак; **средний палец** ортон, ортон кол; **в среднем** орто эсеп менен; **в среднем он зарабатывает тысячу рублей** орто эсеп менен ал миң сом иштеп табат; **нѳчто среднее** же ары эмес, же бери эмес (мис. **качир – же эшек эмес, же жылкы эмес**).

СРЕДОТѳЧИЕ ср. түйүн, топтолгон жери; **бакинский район – средотѳчие нефтяной промышленности** Баку району – нефть өнөр жайынын топтолгон жери.

СРЕДСТВО ср. 1. (приѳм, способ действия) чара, ыкма; **средство защиты** коргонуу чарасы; **пустить в ход все средства** бардык чараларды колдонуу; 2. курал, каражат; **средства производства** өндүрүш каражаттары; **средства передвижения** бир жерден экинчи бир жерге жүрүү каражаты (мис. **поезд, машина, араба ж.б.**); 3. (лечебное) каражат, дары; **перевязочные средства** таңуу каражаттары; **средство от кашля** жөтөл дарысы; 4. **средства** мн. (деньги, материальный достаток) каражат, акча; **отпустить средства** каражат берүү, акча берүү.

СРЕДЬ предлог см. **среди**; **среди бѳла дня** чак түштѳ, тал түштѳ.

СРЕЗ м. 1. (действие) кесүү; 2. (место) кесик, кескен жер.

СРЕЗАТЬ сов. 1. что кесүү; **срезать ветку ножом** бутакты бычак менен кесүү; 2. **кого-что, перен.** (провалять на экзамене) кулапта коюу, өткөрбөй коюу; **срезать угол** төтѳ жолго түшүү; **срезать мяч спорт.** топту чимирлипти уруп жиберүү.

СРЕЗАТЬ несов. см. **срезать**.

СРЕЗАТЬСЯ сов. разг. (на экзамене) кулап калуу, өтпѳй калуу.

СРЕЗАТЬСЯ несов. 1. см. **срезаться**; 2. **страд.** к **срезать**.

СРЕЗЫВАТЬ несов. см. **срезать**.

СРЕЗЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **срезаться**; 2. **страд.** к **срезывать**.

СРИСОВАТЬ сов. **кого-что** даяр сүрөттѳн көчүрүп сүрөт тартуу, даяр сүрөттү карап туруп сүрөт тартуу; **срисовать рисунок из книги** китептин сүрөтүн карап туруп сүрөт тартуу.

СРИСОВЫВАТЬ несов. см. **срисовывать**.

СРОВНЯТЬ сов. что түзөтүү, тегиздѳѳ; **сровнять площадку** аянтчаны тегиздѳѳ; **сровнять с землей** жер менен жексен кылуу.

СРОВНЯТЬСЯ сов. теңешүү, теңелүү.

СРѳДНИ в знач. сказ. кому, разг. тууган, туушкан; **он мне сродни** ал мага тууган.

СРѳДНИТЬ сов. **кого-что** с кем тууган кылуу, дос кылуу, ынак кылуу.

СРѳДНИТЬСЯ сов. 1. с кем-чем (сблизиться) тууган болуу, дос болуу, ынак болуу; 2. с чем (свыкнуться) көнүү, үйүр алышуу, үйрөнүү, үйрөнүп калуу; **я сроднился с новой работой** мен жаңы ишке үйрөнүп калдым.

СРѳДНЫЙ, ая, -ое (сходный) тукумдаш, теги жакын, окшош; **сродные явления** теги жакын кубулуштар, бири-бирине окшош кубулуштар.

СРѳДСТВО ср. туугандык, туушкандык, окшоштук; **сродство характеров** мүнөздөрдүн окшоштугу.

СРО́ДУ нареч. прост. 1. туулуп бүтүп, туулгандан бери, бала болуп, башына жүн чыккандан бери, эч качан; 2. эч убакытта; **срóду не ви́дел** туулуп бүтүп көргөнүм жок, эч качан көргөн эмесмин.

СРОК м. 1. в разн. знач. мөөнөт, срок; **на корóткий срок** кыска мөөнөткө; **до истечéния срóка** срогу бүткөнчө; **продл́ить срок** мөөнөтүн узартуу; **срóком на од́ин год** бир жылдык срокко; **прошл́и все срóки** бардык мөөнөтү өттү; **приéхать к срóку** срогунда келүү; **да́й-те срок разг.** тура турунuz, кезек бериңиз; **не да́вать ни óтдыху ни срóку разг.** тынч алдырбай коюу; баш көтөртпөй коюу.

СРÓЧНО нареч. тез, тезинен, шашылыш, ылдам, токтоосуз, бачым; **это н́ужно срóчно достáвить** муну тезинен жеткириш керек.

СРÓЧНОСТЬ жс. 1. тездик, шашылыштык, ылдамдык, бачымдык; **срóчность за́каза** заказдын шашылыштыгы; 2. (поспешность) шашылыштык; **что за срóчность?** анча эмне шашылыш болуп кетти?

СРÓЧНЫЙ, ая, -ое 1. (спешный) шашылыш; **срóчное донесение** шашылыш кабар; **срóчная телегра́мма** шашылыш телеграмма; **срóчная работа** шашылыш жумуш; 2. (на определённый срок) мөөнөттүү, сроктуу; **срóчная сс́уда** белгилүү мөөнөткө берилген ссуда; 3. (протекающий в положенный срок) мөөнөттүү; **срóчная и сверхсрóчная военная сл́ужба** мөөнөттүү жана мөөнөттөн ашык аскер кызматы.

СРУБ м. 1. кесүү; **продáть лес на сруб** токойду кесип алууга сатуу; 2. (сооружение) көтөрмө (ичине топурак, кум, тап түшүп кетпесин үчүн төрт бурчтуу кылып жыгачтан жасалган курулуш); **колóдезный сруб** кудук көтөрмөсү.

СРУБА́ТЬ несов. см. сруби́ть 1.

СРУБИ́ТЬ сов. что 1. кыюу, кесүү; **сруби́ть де́рево** жыгачты кыюу; 2. (выстроить из брёвен) жумуру жоон жыгачтан салуу (жасоо); **сруби́ть изб́у** жыгач үй салуу.

СРУ́БЩИК м. жыгач кыюучу (кесүүчү) киши.

СРЫВ м. 1. (действие) жулуп алуу, жулуп таштоо; 2. үзгүлтүккө учуратуу; **сры́вов в рабóте не было** иш үзгүлтүккө учураган жок.

СРЫВА́ТЬ I несов. см. сорва́ть.

СРЫВА́ТЬ II несов. см. сры́ть.

СРЫВА́ТЬСЯ I несов. 1. см. сорва́ться; 2. страд. к срыва́ть I.

СРЫВА́ТЬСЯ II несов. страд. к срыва́ть II.

СРЫ́ВЩИК м. үзүүчү, бузуучу, үзгүлтүккө учуратуу.

СРЫ́ВЩИЦА женск. р. к сры́вщик.

СРЫ́ГИВАТЬ несов. см. сры́гнуть.

СРЫ́ГНУ́ТЬ сов. что, разг. кулгуу; **ребёнок сры́гнул мо́локо** бала сүт кулгуду.

СРЫ́ТЬ сов. что казуу, казып жок кылуу; **сры́ть бу́гор** дөңдү казып жок кылуу.

СРЯ́ДУ нареч. разг. катарынан, катары менен; **три дня сря́ду шёл дождь** үч күн катары менен жамгыр жаады.

ССА́ДИНА жс. сыйрык; дененин сыйрылган, сүрүлгөн жери; жоор.

ССАДИ́ТЬ I сов. кого-что түшүрүү; **ссади́ть с ло́шади** аттан түшүрүү.

ССАДИ́ТЬ II сов. что, разг. (поцарапать) терини сыйрытып алуу; **ссади́ть ко́лено до кро́ви** тизени сыйрытып, канатып алуу.

ССА́ЖИВАТЬ I несов. см. ссади́ть I.

ССА́ЖИВАТЬ II несов. см. ссади́ть II.

ССЕК м. (сорт говядины) жамбаш (уйдун эти).

ССО́РА жс. чатак, чыр, уруш, жаңжал; **быть в ссо́ре** таарынышып калуу, чатакташып калуу.

ССО́РИТЬ несов. кого с кем чатакташтыруу, уруштуруу.

ССО́РИТЬСЯ несов. с кем чатакташуу, урушуу, жаңжалдашуу.

ССО́ХНУТЬСЯ сов. кургоо, кургап катуу, курушуу, чүрүшүү; **гли́на ссо́хлась** ылай кургады.

ССУ́ДА жс. ссуда, карыз; **беспроце́нтная ссу́да** процентсиз ссуда; **долгосрóчная ссу́да** узак мөөнөткө берилген ссуда; **безвозвра́тная ссу́да** кайтарылбас ссуда; **полу́чить ссу́ду** ссуда алуу.

ССУДИ́ТЬ сов. кого-что чем ссуда берүү, карыз берүү; **он ссудил ме́ня ста рубл́ями** ал мага жүз сом карыз берди.

ССУ́ДНЫЙ, ая, -ое ссуда-га т.; ссудалык; **ссудный капита́л** ссудалык капитал.

ССУДОДА́ТЕЛЬ м. ссуда берүүчү, карыз берүүчү.

ССУДОПОЛУЧА́ТЕЛЬ м. ссуда алуучу, карыз алуучу.

ССУЖА́ТЬ несов. см. ссудить.

ССУТУ́ЛИТЬ сов. кого-что бүкчүйтүү, бүкүрөйтүү.

ССУТУ́ЛИТЬСЯ сов. бүкчүйүү, бүкүрөйтүү.

ССУЧИ́ТЬ сов. см. сучи́ть 1.

ССЫЛА́ТЬ несов. см. сосла́ть.

ССЫЛА́ТЬСЯ несов. 1. см. сосла́ться; 2. страд. к ссыла́ть.

ССЫ́ЛКА I жс. сүргүнгө айдоо (жазалап айдап жиберүү); **приговори́ть к ссы́лке** айдоого өкүм кылуу; **отпра́вить в ссы́лку** айдоого жөнөтүү.

ССЫ́ЛКА II жс. 1. (действие) таянуу, таяныч кылып көрсөтүү, мисал кылып алуу, далил кылып алуу (мис. бирөөнүн сөзүн, чыгармасын); 2. (выдержка) цитата, шилтеме; **ссы́лка напеча́тана внизу** цитата же шилтеме төмөн жакта басылган.

ССЫ́ЛОЧНЫЙ, ая, -ое ссы́лка II-ге т.; **ссы́лочные примеча́ния** шилтеме эскертүүлөр.

ССЫ́ЛЬНАЯ женск. р. к ссы́льный.

ССЫ́ЛЬНЫЙ м. уст. сүргүнгө айдалган киши.

ССЫПА́НИЕ ср. төгүү, салуу.

ССЫПА́ТЬ сов. что төгүү, төгүп үйүп коюу; **колхо́з ссы́пал зерно́ в элева́тор** колхоз данды элеваторго төктү.

ССЫПА́ТЬ несов. см. ссы́пать.

ССЫ́ПКА жс. төгүү, салуу; **ссы́пка зерна́** данды төгүү, данды салуу (мис. кампага).

ССЫ́ПНОЙ, ая, -ое ссы́пка-га т.; **ссы́пной пункт** төгүү пункту.

ССЫХА́ТЬСЯ несов. см. ссо́хнуться.

СТАБИЛИЗА́ТОР м. стабилизатор (1. ав. самолёт же дирижабль абада туруктуу болсун үчүн анын куйругуна бекитилген аспап; 2. мор. кеменин чайпалуусун кемитүүчү аппарат; 3. электр тогунун термелишин жок кылуучу прибор).

СТАБИЛИЗА́ЦИЯ жс. стабилизация, стабилизация кылуу, туруктуу абалга келтирүү; **стабилизация цен** бааларды стабилизация кылуу.

СТАБИЛИЗИ́РОВАТЬ сов. и несов. что стабилизациялоо, стабилизация кылуу, туруктуу абалга келтирүү,

белгилүү деңгээлге бекитүү; **стабилизировать валюту** валютаны стабилизациялоо, валютаны туруктуу абалга келтирүү.

СТАБИЛИЗИРОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* стабили- ацияландырылуу, туруктуу абалга келтирилүү; 2. *несов. страд. к стабилизировать.*

СТАБИЛИЗОВАТЬ *сов. и несов. см. стабилизиро- вать.*

СТАБИЛИЗОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов. см. стабили- зироваться*; 2. *несов. страд. к стабилизировать.*

СТАБИЛЬНОСТЬ *жс.* стабилдүүлүк, туруктуулук.

СТАБИЛЬНЫЙ, ая, -ое стабилдик, стабилдүү, ту- руктуу; **стабильные учебники** туруктуу окуу китептери; **стабильные цены** туруктуу баалар.

СТАВЕНЬ *м. см. ставня.*

СТАВИТЬ *несов.* 1. *кого-что (придавать стоячее положение)* тургузуу, тургузуп коюу, тигинен коюу; **ставить столбы** устундарды тигинен коюу; 2. *кого-что (помещать куда-л.)* коюу; **ставить цветы в вазу** гүл- дөрдү вазага коюу; **ставить лошадей в конюшню** аттар- ды атканага коюу; 3. *что (прикладывать)* коюу; **ставить компресс** компресс коюу; **ставить банки больному** оору кишиге оңко коюу; 4. *что (устраивать, строить)* тургу- зуу, коюу, салуу; **ставить памятник** эстелик тургузуу; **ставить телефон** телефон коюу; **ставить избу** жыгач үй тургузуу (салуу); 5. *что (писать)* коюу; **ставить точку** чекит коюу; 6. *что, театр.* коюу; **ставить новую пье- су** жаңы пьеса коюу; 7. *кого (назначать)* коюу; **ставить на работу** кызматка (ишке) коюу; 8. *что (выдвигать, предлагать)* коюу, салуу; **ставить вопрос на обсужде- ние** маселени талкууга салуу; 9. *что (в игре)* саюу, ти- гүү; **ставить на кон** оюндун бир саамына тигүү (*мис. чүкөнү*); 10. *что (придавать нужное положение, форму)* үйрөтүү, келтирүү, түзөтүү; **ставить руку музыканту** музыканттын колун оюнга үйрөтүү; **ставить голос** үнүн күүгө келтирүү, үнүн түзөтүү; 11. *что (вменять)* коюу; **ставить в обязанность** милдет кылып коюу; **ставить в вину** айып коюу, айыптоо, күнөө коюу; **ставить за правило** эреже катары коюу; **ставить рекорд** рекорд коюу; **ставить диагноз** диагноз коюу; **ставить в извест- ность** билдирүү, билдирип коюу, кабар кылып коюу; **ни во что не ставить кого-л.** бирөөнү киши ордуна көрбөө; **ставить на вид** эскертүү берүү; **ставить на карту** то- бокел кылуу, тобокелге салуу; **ставить во главу угла** эн башкы (*негизги*) деп эсептөө; **ставить на одну доску с кем-л.** бирөө менен теңештирүү; **ставить часы** саатты тууралап коюу; **ставить самовар** самоор коюу.

СТАВКА I *жс.* (*штаб*) ставка, штаб; **ставка Верхов- ного Главнокомандующего** Жогорку Башкы коман- дачы- нын ставкасы (*штабы*).

СТАВКА II *жс.* 1. (*в игре*) тиккен акча, сайган акча, ку- марга койгон акча; 2. (*размер заработной платы*) айлык кызмат акы, айлык; эмгек акы; **ставка беттеш- тируу**, бетме-бет коюп сүйлөшүү, көздөштүрүү; **делать ставку на кого-л.** бирөөгө ишенүү.

СТАВЛЕННИК *м.* бирөөнүн кишиси (*бирөөнүн каа- лоосу, тырышуусу аркасында ишке турган жана анын тилегинин иштөөчү киши*).

СТАВНЯ *жс.* терезенин жапкычы, терезе капкагы.

СТАДИАЛЬНОСТЬ *жс.* стадиялуулук.

СТАДИАЛЬНЫЙ, ая, -ое стадиялуу.

СТАДИЙНЫЙ, ая, -ое *см. стадиальный.*

СТАДИОН *м.* стадион.

СТАДИЯ *жс.* стадия (*өсүү баскычы, өрчүү фазасы*).

СТАДНОСТЬ *жс.* үйүрдүүлүк (*үйүрдүк сезимдин болушу*).

СТАДНЫЙ, ая, -ое 1. (*живущий стадом*) үйүрдүү, үйүр-үйүр болуп жүргөн, топ-топ болуп жүргөн; **стадное животное** үйүр-үйүр болуп жүргөн айбан; 2. *перен.* сокур сезимге мал сыяктуу берелип дүргүгөн; **стадное чувство** сокур сезимге мал сыяктуу берилүү.

СТАДО *ср.* үйүр (*о животных*); бир короо (*о скоте*); мал, топ; **колхозные стада** колхоздун малы; **стадо коров** бир короо уй; **стадо овец** бир короо кой; **стадо диких уток** жапайы өрдөктөрдүн тобу; **увеличение стада ро- гатого скота** мүйүздүү ири малдардын санын көбөйтүү.

СТАЖ *м.* 1. стаж; **иметь большой стаж** стажы көп болуу; **партийный стаж** партиялык стаж; **кандидатский стаж** кандидаттык стаж; **трудовой стаж** эмгек стажы; 2. (*срок*) стаж (*белгилүү бир укук алуу үчүн милдеттүү түрдө өтүлүүчү иштин мөөнөтү*); **проходить стаж** та- жрыйба алуу, стажын өтүү.

СТАЖЁР *м.* стажёр, сыноо стажын өтүүчү киши.

СТАЖЁРКА *женск. р. к стажёр.*

СТАЖИРОВАТЬ *несов.* стаж өтүү.

СТАЖИРОВКА *жс.* стаж өтүү.

СТАИВАТЬ I *несов. см. стаять.*

СТАИВАТЬ II *многокр. см. стоять*; тура берүү, бо- луп тура берүү, жактай берүү.

СТАЙЕР *м. спорт.* стайер (*узак аралыкка чуркоочу же коньки тебүүчү киши*).

СТАКАН *м.* 1. стакан; **пить из стакана** стакандан ичүү; **выпить стакан чаю** бир стакан чай ичүү; 2. *воен.* (*оболочка снаряда*) стакан; **бұра в стакане воды** арадай жерде чарадай жыйын.

СТАКАННЫЙ, ая, -ое стакан 1-ге т.; стакан чыга- руучу **стаканное производство** стакан чыгаруучу өн- дүрүш.

СТАЛАГМИТ *м. мин.* сталагмит (*үңкүрлөрдүн түбүн- дө суу тамчысынан пайда болгон уркүйган акиташ*).

СТАЛАГМИТОВЫЙ, ая, -ое сталагмит-ке т.; ста- лагмиттүү, сталагмиттик.

СТАЛАКТИТ *м. мин.* сталактит (*үңкүрлөрдүн төбөсүндө сызылып чыккан суудан пайда болуп, төмөн салаңдап турган акиташ*).

СТАЛАКТИТОВЫЙ, ая, -ое сталактит-ке т.; ста- лактиттүү, сталактиттик; **сталактитовая пещера** сталак- титтүү үңкүр.

СТАЛЕБЕТОН *м.* сталебетон (*цемент менен жогор- ку сорттуу металлдардын сыныктарынын кошундусу*).

СТАЛЕБЕТОННЫЙ, ая, -ое сталебетон-го т.; ста- лебетондук; **сталебетонные конструкции** сталебетон- дук конструкциялар.

СТАЛЕВАР *м.* болот эритүүчү (*жумушчу*).

СТАЛЕВАРЕНИЕ *ср.* болот эритүү; **скоростное ста- леварение** болотту тез эритүү.

СТАЛЕЛИТЕЙНЫЙ, ая, -ое болот куюучу; **стале- литейный завод** болот куюучу завод.

СТАЛЕЛИТЕЙЩИК *м.* болот куюучу (*жумушчу*).

СТАЛЕПЛАВИЛЬНЫЙ, ая, -ое болот эритүүчү; **стале- плавильная печь** болот эритүүчү меш.

СТАЛЕПЛАВИЛЬЩИК *м.* болот эритүүчү (*жу- мушчу*).

СТАЛЕПРОКАТНЫЙ, ая, -ое болот прокат кылуучу; **сталепрокáтный цех** болот прокат кылуучу цех.

СТАЛЕПРОКАТЧИК м. болот прокат кылуучу (жумушчу).

СТАЛИНИТ м. тех. сталинит (кесүүчү инструменттерди, тоо тешүүчү шаймандарды жасоого пайдалануучу куйма).

СТАЛКИВАТЬ несов. см. столкнѹть.

СТАЛКИВАТЬСЯ несов. 1. см. столкнѹться; **приходится часто стáлкиваться с этим явлѣнием** мындай абал менен көп убакытта кезигишүүгө туура келет; 2. *страд.* к **стáлкивать**.

СТАЛО: **стáло быть** *вводн. сл. разг.* демек; **стáло быть, так нѹжно** демек, ушундай болушу керек.

СТАЛЬ жс. болот; **нержавѣющая сталь** дат баспай турган болот; **высококачественные стáли** жогорку сапаттуу болоттор; **инструментальные стáли** инструмент (*аспап жасалуучу*) болоттор, инструмент жасалуучу жогорку сапаттуу болоттор; **клинок из стали** болоттон жасалган кылыч (*канжар*).

СТАЛЬНОЙ, ая, -ое 1. *сталь-га т.*; **стальные пѣрья** болот калем учтар; 2. *перен. (о цвете)* көгүш (*түс*); **стального цвѣта** көгүш түстүү; 3. *перен. (крепкий, упругий)* мыкты, болоттой катуу; **стальные мѣшцы** болоттой катуу булчуңдар; 4. *перен. (выносливый, сильный)* кажыбас, чыдамдуу, күчтүү; **стальные нѣрвы** чыдамдуу нервдер; **стальная вóля** күчтүү эрк, кажыбас кайрат.

СТАМЕСКА жс. тешкич, стамеска (*жыгач устасынын жалпак миздүү курч жабдыгы*).

СТАН I м. (*туловище*) тулку бой (*кишинин тулку бою*).

СТАН II м. 1. (*лагерь*) стан (*лагерь, кош*); **полевой стан** талаа станы; 2. *перен. (войско, воюющая сторона)* аскер (*согушуучу*) тарап, согушуучу жак; кошуун; **вражий стан** душмандын аскерлери; 3. *ист. стан (уезддердин административдик-саясий бөлүнүштөрү)*.

СТАН III м. тех. стан (*металлдан ири буюмдарды жасоого арналган татаал машина*); **прокатный стан** прокаттык стан.

СТАНДАРТ м. 1. (*образец*) стандарт, үлгү; **изготавливать по стандарту** стандарт боюнча жасап чыгаруу; 2. *эк. (мерило)* стандарт, чен, өлчөө, өлчөгүч; **золотой стандарт в денежном обращении** акчанын айланышындагы алтын стандарты; 3. *перен. (шаблон)* стандарт, шаблон; үлгү.

СТАНДАРТИЗАЦИЯ жс. стандартизация, стандартташтыруу; **стандартизация деталей** деталдарды стандартташтыруу.

СТАНДАРТИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что стандартташтыруу, бир стандартка келтирүү; **стандартизировать производство запасных частей** запас бөлүктөрдү чыгарууну стандартташтыруу.

СТАНДАРТИЗОВАТЬ сов. и несов. см. стандартизировать.

СТАНДАРТНОСТЬ жс. стандарттуулук.

СТАНДАРТНЫЙ, ая, -ое 1. *стандарт-ко т.*; стандарттуу, стандарттык; **стандартная мебель** стандарттуу мебель; 2. *перен. разг. неодобр.* баягы эле, мурунтадан бери эле айтылып жүргөн; **стандартные фразы** баягы эле сөздөр, мурунтадан бери эле айтылып жүргөн сөздөр.

СТАНИНА жс. 1. *тех.* станина (*машина же станок кыймылдабай турган кылып орнотулган негиз, түп*); 2. см. **станок II**.

СТАНИОЛЬ м. *тех.* станиоль (*калай кагаз; бул ар түрдүү буюмдарды кооздоо үчүн колдонулат*).

СТАНИЦА жс. 1. станица (*казак орустардын кыштагы*); 2. *поэт. (стая)* топ; **станица журавлѣй** турналардын тобу.

СТАНИЧНИК м. станицада туруучу киши.

СТАНИЧНЫЙ, ая, -ое **станица I-ге т.**; станицалык; **станичный атаман** *ист.* станицалык атаман.

СТАНКОВЫЙ I, ая, -ое **станок I 2-ге т.**; станоктуу; **станковый пулемѣт** станоктуу пулемѣт; **станковое искусство** станок искусствосу (*сүрөт тартуунун бир түрү*).

СТАНКОВЫЙ II, ая, -ое **станок II-ге т.**

СТАНКОСТРОЕНИЕ ср. станок куруу, станок жасоо.

СТАНКОСТРОИТЕЛЬ м. станок куруучу, станок жасоочу (*специалист*).

СТАНКОСТРОИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое станок куруучу, станок жасоочу; **станкостроительный завод** станок куруучу завод.

СТАНОВИТЬСЯ несов. см. **статья I 1, 3-7.**

СТАНОВИЩЕ ср. убактылуу токтой турган конуш; **становище кочевников** көчмөн элдердин конушу.

СТАНОВЛЕНИЕ ср. орноо, пайда болуу, орун алуу; **становление нового быта** жаңы турмуштун орношу.

СТАНОВОЙ, ая, -ое 1. (*центральный, главный*) негизги, башкы; **становой берег** өзөндүн, суунун негизги жээги (*суу кирбей жана кургабай турган кездеги жээк*); 2. *перен.* негизги, башкы; **становой пристав** *ист.* **становой пристав** (*падышалык Россияда – полициянын чиновники, уезддеги стандын начальники*).

СТАНОК I м. 1. станок; **ткацкий станок** токуу станогу; **печатный станок** басма станок (*мис. газета, журнал, китеп басуучу станок*); **токарный станок** токардык станок; **револьверный станок** револьвер станогу (*башы тегеренме токардык станоктун бир түрү*); **фрезерный станок** фрезердик станок; **строгальный станок** сүргүч станок; **рабочий от станка** станокто иштөөчү жумушчу; 2. (*пулемѣта, орудия*) станок.

СТАНОК II м. 1. (*приспособление дляковки лошадей*) ат маамы (*такалоо үчүн атты бойлоого арналган мамы*); 2. (*стойло*) ат байлай турган жер, ат тура турган жер.

СТАНОЧНИК м. станочник, станокто иштөөчү жумушчу.

СТАНОЧНИЦА *женск. р. к станочник.*

СТАНОЧНЫЙ, ая, -ое **станок I-ге т.**; станоктук; **станочный парк** завода заводдун станоктук паркы.

СТАНС м. *лит.* 1. станс (*ырдын синтаксистик бүткөн периодду көрсөтүүчү строфасы*); 2. стансы только мн. стансы (*станс формасында жазылган ыр*).

СТАНЦИОННЫЙ, ая, -ое **станция-га т.**; **станционный здáние** станциянын имараты; **станционный смотритель** *уст.* бекетчи (*почта станциясынын башчысы*).

СТАНЦИЯ жс. 1. *жс.-д.* станция; **железнодорожная стáнция** темир жол станциясы; **товáрная стáнция** товардык станция; **узловáя стáнция** темир жолдордун тоому болгон станция; **почтóвая стáнция** *уст.* бекет (*почта станциясы*); **стáнция отправлѣния** жөнөтүү станциясы; **стáнция назначѣния** бара турган станциясы; 2. (*учреждение, предприятие*) станция; **телефóнная стáнция** телефон станциясы; **метеорологическая стáн-**

ция метеорологиялык станция; **опытная сельскохозяйственная станция** айыл чарбалык тажрыйба станциясы; **семеноводческая станция** үрөн өстүрүү станциясы; **машинно-тракторная станция (МТС)** машина-трактор станциясы (МТС).

СТАПЕЛЬ *м. мор.* стапель (кемелерди кураштыруу жана сууга түшүрүү үчүн арналган тактайдан жасалган жантайыңкы секиче).

СТАПЛИВАТЬ *несов. см. стопить.*

СТАПТЫВАТЬ *несов. см. стоптать.*

СТАРАНИЕ *ср.* тырышуу, аракет ылуу, аракет; **употребить все старания** бардык аракетти кылуу.

СТАРАТЕЛЬ *м.* старатель (өзүнчө, кустардык жол менен, иштеп алтын издөөчү киши).

СТАРАТЕЛЬНО *нареч.* тырышып, тырыштык менен; **старательно выполнять работу** жумушту тырыштык менен аткаруу.

СТАРАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* тырыштык, тырышчаактык, аракеттүүлүк; **проявить большую старательность** зор тырыштык көрсөтүү.

СТАРАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое тырыш, тырышчаак, тырышуучу; **старательный ученик** тырышчаак окуучу.

СТАРАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **старатель-ге т.**; старателдик; **старательская артель** старателдик артель (өзүнчө алтын издөөчү артель).

СТАРАТЕЛЬСТВО *ср.* старателдик, старателдик кылуу (өзүнчө алтын издөө).

СТАРАТЬСЯ *несов.* тырышуу, аракет кылуу; **стараться из всех сил** күчүнүн бардыгынча тырышуу.

СТАРЕЙШИНА *м. ист.* карыя, ак сакал (уруучулук коомдун баишы); **Совет старейшин** Ак сакалдар совети (ар түрдүү уюмдардагы кээ бир органдардын аты, мис. делегаттардын өкүлдөрүнүн кеңеши ж.б.).

СТАРЕТЬ *несов.* каруу, картаюу, эскирүү.

СТАРЕЦ *м.* чал, абышка, карыя (*почтительно*); **мудрый старец** акылман карыя.

СТАРИК *м.* чал, абышка, карыя (*почтительно*).

СТАРИКОВСКИЙ, ая, -ое **старик-ке т.**

СТАРИНА I *жс. лит.* (былина) жомок (баатырлар жөнүндө менен жазылган жомок).

СТАРИНА II 1. жс. (давно минувшее время) эзелки (байыркы) заман, байыркы убакытта болгон, илгерки убакытта болгон; **в старину** байыркы заманда; **2. жс.** (старинные вещи) эзелки (байыркы) буюм; **3. жс.** (старые обычаи) эзелки (байыркы) адат; **он придерживается старины** ал байыркы адатты кармайт; **4. м. разг.** (обращение к старику) карыя; **послушай, старина!** угуңузчу, карыя!; **тряхнуть стариной разг.** жаштыкты эске түшүрүү, жаш кезиндеги адатын карматуу.

СТАРИНКА *жс.*: **по старинке** эски салт боюнча.

СТАРИННЫЙ, ая, -ое эски, байыркы, эчаккы; **старинная книга** байыркы китеп; **старинный друг** эски дос.

СТАРИТЬ *несов. кого-что* кары кылып көрсөтүү, картайтып көрсөтүү.

СТАРИТЬСЯ *несов.* каруу, картаюу, эскирүү.

СТАРИЦА *жс.* дарыянын (өзөндүн) эски изи, кургап калган дарыя (өзөн).

СТАРИЧОК *м. уменьш. от старик* чал, абышка, карыя.

СТАРО- татаал сөздүн «эски» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. старомодный эски модалуу.

СТАРОВЕР *м. см. старообрядец.*

СТАРОДАВНИЙ, ая, -ее абдан эски, алда качанкы, атам заманындагы; **стародавние времена** байыркы өткөн замандар (*убакыттар*).

СТАРОЖИЛ *м.* көптөн бери туруучу киши (*кандайдыр бир жерде көптөн бери туруп калган киши*).

СТАРОЗАВЕТНЫЙ, ая, -ое эзелки замандан бери келаткан, эскини колдонуучу; **старозаветные взгляды на жизнь** турмушка эскиче көз караш.

СТАРМОДНЫЙ, ая, -ое эски модалуу, эски модалагы, эчак эле модадан чыккан; **старомодное платье** эски модада тигилген көйнөк.

СТАРООБРАЗНОСТЬ *жс.* карыгандай болуп көрүнгөндүк, карыган өңдөнгөндүк.

СТАРООБРАЗНЫЙ, ая, -ое картаң, кары көрүнгөн, карыган өңдүү; **старообразное лицо** кары көрүнгөн бет.

СТАРООБРЯДЕЦ *м.* диндик эски ырым-жырымдарды жактоочу.

СТАРООБРЯДЧЕСКИЙ, ая, -ое **старообрядчество-го, старообрядец-ке т.**

СТАРООБРЯДЧЕСТВО *ср.* диндик эски ырым-жырымдарды колдонуучулук (Россияда диний сектанттык багыт).

СТАРОПЕЧАТНЫЙ, ая, -ое эски басылган, байыркы басылган; **старопечатные книги** эски басылган китептер (18 кылымдын башына дейре басылган китептер).

СТАРОРЕЖИМНЫЙ, ая, -ое эски режимдүү, эски режимдик (*революциядан мурдагы*).

СТАРОСВЕТСКИЙ, ая, -ое *уст.* эскичил, мурунку үрп-адатты колдонуучу; **старосветские помещики** эски үрп-адатты колдонуучу помещиктер.

СТАРОСЛАВЯНСКИЙ, ая, -ое (о языке) эски славян тили.

СТАРОСТА *м.* староста; **староста группы** группанын старостасы; **сельский староста** *уст.* селолук староста (*старчын*).

СТАРОСТАТ *м.* старостат (*окуу жайларында группалардын старосталарынан шайлануучу коомдук уюм*).

СТАРОСТЬ *жс.* карылык; **на старости лет** карыганда, карыган кезинде; **глубокая старость** өтө карыган кез.

СТАРТ *м. 1.* старт (*спорттук жарышка түшүү мезгили*); **дать старт** старт берүү (*жарышты баштоо белгисин берүү*); **взять старт** стартты алуу (*жарышта а дегенде озунуп биринчи чуркоо*); **2. старт** (*жарыштын башталуучу орду*); **бегуны собрались на старте** чуркоочулар (*жөө күлүктөр*) стартка чогулушту.

СТАРТЕР *м.* стартер (**1. спорт.** жарыштын башталышына белги берүүчү киши; **2. тех.** моторлорду механикалык жол менен жүргүзүүчү прибор).

СТАРОВАТЬ *сов. и несов.* стартты баштоо, спорт жарыштарын баштоо.

СТАРУХА *жс.* кемпир.

СТАРУШЕЧИЙ, ья, -ье **старуха-га т.**; **старушечий** голос кемпирдин үнү, кемпирдин үнүндөй үн.

СТАРУШКА *жс.* уменьш. от **старуха** кемпир.

СТАРЧЕСКИЙ, ая, -ое **старик-ке, старуха-га т.**; **старческий кашель** карган кишинин жөтөлү.

СТАРШЕКЛАССНИК *м.* жогорку класстын окуучусу.

СТАРШИЙ, ая, -ее **1. (по возрасту)** улуу, жашы улуу; **старший брат** ага; **2. (по положению)** старший; **старший**

инженёр старший инженер; **3.** в знач. суц. м. улуу киши (жашы); **4.** в знач. суц. старшие мн. чоңдор.

СТАРШИНА м. **1.** старшина; **2.** ист.: **аульный старшина** ыстарчын; **волостной старшина** 1) болуш (бир болуш элдин баитыгы, кыргыз жана казактарда); 2) волостной старшина (орустарда).

СТАРШИНСТВО I ср. (должность старшины) старшиналык.

СТАРШИНСТВО II ср. **1.** (по возрасту) улуулук; **2.** (по положению) даражанын чоңдугу.

СТАРЫЙ, ая, -ое **1.** (достижий старости) кары, карыган, картаң, картайган; **стáрая лóшадь** картаң ат; **2.** (давний) эски; **стáрый друг** эски дос; **3.** (ветхий) эскирген; **стáрый дом** эскирген үй; **4.** (недействительный) эскирген, мөөнөтү өткөн, жарабай калган; **стáрое удостоверение** эскирген күбөлүк кат; **5.** (старинный) эски; **стáрые кнiги** эски китептер; **6.** (устаревший) эски, эскирген; **стáрая тéхника** эскирген техника; **7.** (бывший, прежний) эски, мурдагы, мурунку; **стáрый начальник** мурдагы начальник; **8.** (опытный, бывалый) тажрыйбалуу, көптү көргөн; **9.** в знач. суц. ср. эски; **борьбá стáрого с нóвым** эскинин жаңы менен болгон күрөшү; **по старóй пáмяти** өткөндү эске алып, өткөндү эстеп; **стáрая дéва** куу далы кыз (жашы өтүп кеткен кыз, күйөөгө чыкпай отуруп калган кыз).

СТАРЬЁ ср. собир. разг. эски-уску, жаман-жуман.

СТАРЬЁВЩИК м. эски-уску буюмдарды сатуучу киши.

СТАРЬЁВЩИЦА женск. р. к старьёвщик.

СТАСКАТЬ сов. что, разг. бир жерге чогултуу, бир жерге жыйноо, үйүү; **стаскáть все кáмни в кучу** бардык таштарды бир жерге чогултуу.

СТАСКИВАТЬ несов. см. стаскать, стáщить 1, 2.

СТАСОВАТЬ сов. что аралаштыруу; **стасовáть кáрты** картаны аралаштыруу.

СТАТИКА жс. статика (**1.** заттардын тең салмагынын шарттары жөнүндөгү окуу; **2.** тынч же тең салмак абалы).

СТАТИСТ м. **1.** театр. статист (сахнага чыгып, сөзү жок роль аткаруучу киши); **2.** перен. бир иште ролу эң эле кичине же жокко эсе киши.

СТАТИСТИК м. статистик (статистика жагынан специалист).

СТАТИСТИКА жс. статистика (**1.** элдик коомдун жана эл чарбачылыгынын өнүгүшүндөгү сан жагынан болгон өзгөрүүлөрдү үйрөнүүчү илим; **2.** санап, эсепке алуу).

СТАТИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое статистика-га т.; статистикалык; **статистическая таблица** статистикалык таблица.

СТАТИСТКА женск. р. к статист.

СТАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** статика-га т.; статикалык; **статический расчёт** статикалык расчёт; **2.** (неподвижный) бир жерде турган, ордунан козголбогон.

СТАТИЧНОСТЬ жс. статикалуулук (тынч же тең салмактуулук).

СТАТИЧНЫЙ, ая, -ое статикалуу, статикалык (тынч же тең салмактуу).

СТАТНОСТЬ жс. келишимдүүлүк, сындуулук, сымбаттуулук; **стáтность фигурy** мүчөнүн келишимдүүлүгү.

СТАТНЫЙ, ая, -ое келишимдүү, сындуу, сымбаттуу; **стáтный юноша** сымбаттуу жигит.

СТАТОР м. тех. статор (электр машинанын кыймылдабас бөлүгү).

СТАТОСКОП м. статоскоп (өтө сезгич барометр).

СТАТОЧНЫЙ, ая, -ое **стáточное ли éто дéло?** разг. мүмкүнбү?, болобу?, жакшыбы?, ай, жакшы эмес ко?

СТАТС-СЕКРЕТАРЬ м. статс-секретарь (кээ бир өлкөлөрдө министрлердин жана жогорку чиновниктердин наамдары).

СТАТСКИЙ, ая, -ое **1.** уст. см. штáтский; **2.** ист. статский (падышалык Россияда – кээ бир граждандык чиндердин составдык наамдарынын биринчи бөлүгү); **стáтский советник** статский советник (5-инчи классын чини).

СТАТУТ м. офиц. статут (закон, жобо, устав).

СТАТУЭТКА жс. статуэтка (кичинекей статуя, кичинекей скульптура).

СТАТУЯ жс. статуя; **мрáморная стáтуя** мрамордон жасалган статуя, мрамор статуя.

СТАТЬ I сов. **1.** (встать) туруу; **ни стáть ни сесть** туруп турууга да болбойт, отурууга да болбойт; **у негó вóлосы стáли дýбом** анын төбө чачы тик турду; **2.** (прекратить движение) токтоп калуу, туруп калуу, тоңуп калуу, жүрбөй калуу; **часы стáли** саат токтоп калды, саат жүрбөй калды; **рекá стáла** дарыя тоңуп калды; **мáшина стáла** машина жүрбөй калды; **лóшадь стáла** ат токтоп калды; **3.** (ступить на какое-л. место, расположиться) туруу, басуу, басып туруу; **стáть на ковёр** килемдин үстүнө туруу, килемди басып туруу; **4.** (поместиться) коюлуу, туруу, орун алуу; **шкаф стáнет в этот угол** шкаф мына бул бурчка коюлат; **5.** (сделать остановку) туруу, токтоо; **стáть лáгерем** лагерь болуптуруу; **стáть на якорь** (о судне) якорду сууга таштап туруу; **6.** (приступить к чему-л., начать действовать) туруу, баштоо, келүү; **он стáл занимáться в вéчёрней шкóле** ал кечки мектептен окуй баштады; **стáть зá станóк** станокто иштей баштоо; **7.** (сделаться) болуу, болуп калуу; **что с ним стáло?** ага эмне болду?; **на ўлице стáло темнó** эшикте караңгы болду; **мне стáло стýдно** мен уялып кеттим; **8.** безл. кого-чего, с отриц. (перестать существовать, исчезнуть) жок болуу; **у меня сил не стáло пóсле болéзни** ооруп айыккандан кийин алым калбай калды; **9.** разг. (оказаться достаточным, хватить) жетүү, жеткиликтүү болуу; **стáнет ли у тебя сил для éтого дéла?** бул ишке сенин күчүң жетеби?; **с тебя (этого) стáнет** сенден ушуну күтүүгө болот (какиык иретинде); **10.** разг. (обойтись в какую-л. цену) түшүү, туруу; **этот костióм стáл мне в пятýсót рублéй** бул костюм мага беш жүз сомго түштү; **во что бы то ни стáло** кандай болбосун, кандай болсо да, кандай гана болбосун.

СТАТЬ II жс. (телосложение) кебете, келбет, бой, мүчө; **под стáть кому-л.** бирөөгө жарашуу, бирөөгө туура келүү, жараша турган, ылайык келген.

СТАТЬ III жс. (характер, устройство) өзүнчө мүнөз, жаралыш; **у негó осóбенная стáть** анын өзүнчө мүнөзү бар; **с какóй стáти?** разг. эмне үчүн?, кандайча?, эмнеликтен?, эмне себептен?, кандай себептен?

СТАТЬСЯ сов. чаще безл. разг. болуу; **что с ним стáнется?** ага эмне болор эле?, ага эмне болмок эле?; **мóжет стáться ввóдн.** сл. болууга мүмкүн, балким, ыктымал.

СТАТЬЯ жс. **1.** (небольшое сочинение) макала; **газétная стáтья** газета макаласы; **2.** (глава, раздел) стáтья (бир

документтин айрым бүткөн параграфы); **статья́ до́говора** договордун статьясы; **3. статья** (бир кирешенин же чыгаашынын булагы); **статья́ дохо́да фин.** доходдун (кирешенин) статьясы; **животновóдство – ва́жная статья в сёльском хозяйстве** мал чарбачылыгы айыл чарбада маанилүү статья; **это о́собая статья́** мунун жөнү такыр башка; **по всем статья́м разг.** бардык жагынан.

СТАФИЛОКО́КК *м. бакт.* стафилококк (чиритип жиберүүчү топ-топ болуп жашай турган, тоголок бактериянын бир түрү).

СТАЦИО́НАР *м.* стационар (дайыма бир жерде туруучу ишкана, мекеме).

СТАЦИО́НАРНЫЙ, ая, -ое **1.** (не передвижной) стационардык; **стациона́рный го́спиталь** стационардык госпиталь; **2.** (лечащийся в больнице) ооруканада жаткан; **стациона́рный больно́й** ооруканада жаткан оору киши; **3.** стационардык; **стациона́рное отде́ление** стационардык бөлүм (оорукананын бөлүмү).

СТАЧА́ТЬ *сов.* что кайып тигүү, шырып тигүү; **стача́ть сапоги́** өтүктү кайып тигүү; өтүк тигүү.

СТАЧЕ́ЧНИК *м.* стачкачы (стачкага катышуучу киши).

СТАЧЕ́ЧНЫЙ, ая, -ое **стачка-га т.;** стачкалык; **ста́чечный комите́т** стачкалык комитет.

СТАЧИ́ВАТЬ *несов. см. сточи́ть.*

СТАЧКА́ *ж. полит.* стачка.

СТАЩИ́ТЬ *сов.* кого-что, *разг. 1.* (переместить волоком) сүйрөп жеткирүү, сүйрөп ташуу (бир жерден экинчи жерге); **мы стаци́ли мешки́ в подва́л** биз каптарды подвалга сүйрөп ташыдык; **2.** (снять, сдёрнуть) тартуу, тартып чечүү, тартып алуу, сууруп алуу; **стаци́ть с но́ги сапо́г** буттан өтүктү тартып алуу; **3.** (украсть) уурдоо, уурдап алуу.

СТА́Я *ж.* үйүр, топ; **ста́я журавле́й** турналардын тобу; **ста́я ры́б** бир топ балык, балыктардын бир тобу; **ста́я волко́в** карышкырлардын тобу.

СТА́ЯТЬ *сов.* эрүү, эрип кетүү, эрип жок болуу; **снег уже ста́ял** кар эрип жок болду.

СТВО́Л *м. 1.* (дерева) сөңгөк; **2. воен.** ствол (мылтык, пулемёт, замбирек *ж.б. түтүгү*); **ствол пулемёта** пулемёттун стволю; **3. архит.** ствол (колоннанын ортолук бөлүгү); **4. горн.** ствол (шахтанын төбөсүнөн түбүнө чейинки тик бөлүгү); **5. анат.** ствол (кан тамырларынын жана дененин башка бөлүктөрүнүн түтүккө окшоп таралышы).

СТВО́ЛОВОЙ, ая, -ое **1. см. ство́льный 1; 2. ствол 4-кө т.**

СТВО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. ствол 1-ге т.;** сөңгөктүк; **ство́льная часть де́рева** жыгачтын сөңгөктүк бөлүгү, жыгачтын сөңгөк жагы; **2. воен.** стволдук; **3. ствол 5-ке т.**

СТВО́Р *м. 1. см. ство́рка; 2.* створ (карап турган кишинин көзүнөн алыстоочу түз сызыктагы эки предметтин көрүнүшү).

СТВОРА́ЖИВАТЬ *несов. см. створи́жить.*

СТВОРА́ЖИВАТЬСЯ *несов. 1. см. створи́житься; 2. страд. к створи́живать.*

СТВО́РКА *ж.* эки жакка ачылма (эшиктин же терезе капкагынын бир жагы); **ство́рки ста́вен** терезенин эки жакка ачылма капкактары.

СТВОРО́ЖИТЬ *сов.* что быштакка айландыруу; **створи́жить мо́локо** сүттү быштакка айландыруу.

СТВОРО́ЖИТЬСЯ *сов.* быштакка айлануу, быштак болуп калуу.

СТВО́РЧАТЫЙ, ая, -ое эки жакка ачылма (*мис. эшик, терезе*).

СТЕА́РИН *м.* стеарин (мом шам чыгарууда колдонулуучу зат).

СТЕА́РИНОВЫЙ, ая, -ое **стеарин-ге т.;** **стеари́новые свечи́** стеаринден жасалган шам; **стеари́новый заво́д** стеарин заводу.

СТЕ́БЕЛЬ *м. 1.* (часть растения) сабак; **сте́бель цветка́** гүлдүн сабагы; **2.** (тонкая, маленькая веточка) сабак; **сте́бель ли́ста** жалбырактын сабагы.

СТЕ́БЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **стебель-ге т.;** **сте́бельная ткань** сабак тканы.

СТЕБЕЛЬЧА́ТЫЙ, ая, -ое сабактуу.

СТЕБЛЕВА́НИЕ *ср. бот.* сабак чыгаруу.

СТЕБЛИ́СТЫЙ, ая, -ое сабактуу.

СТЕГА́ТЬ I *несов. кого-что, по чему (хлестать)* сабоо (камчы, чыбык сыяктуу ийилгич нерсе менен).

СТЕГА́ТЬ II *несов. что (о шитье)* кабуу, кабып тигүү; **стегать одея́ло** жууркан кабуу.

СТЕГну́ть *однокр. кого-что, по чему* чаап жиберүү; **стегну́ть ло́шадь плётыю** атты камчы менен чаап жиберүү.

СТЕЖО́К *м.* тигиш; шить мелкими стежками майда тепчип тигүү.

СТЕЗЯ́ *ж. уст.* жол; **стезе́ю пра́вды** чындыктын жолу менен.

СТЕКА́ТЬ *несов. см. стечь.*

СТЕКА́ТЬСЯ *несов. см. стече́ся.*

СТЕКЛЕНЕ́ТЬ *несов. (о глазах)* жансыз болуп тунаруу (көз жөнүндө).

СТЕКЛО́ *ср.* айнек; **ма́товое стекло́** тунук эмес айнек, күңүрт айнек; **увеличи́тельное стекло́** чоңойтуп көрсөтүүчү айнек; **зерка́льное стекло́** күзгүлүк айнек; **ла́мпное стекло́** лампанын шишеси; **вста́вка сте́кол** айнек коюу.

СТЕКЛОВА́Р *м.* айнек кайнатуучу.

СТЕКЛОВАРЕ́НИЕ *ср.* айнек кайнатуу.

СТЕКЛОВИ́ДНЫЙ, ая, -ое айнек сыяктуу, айнек өңдүү; **стеклови́дный ка́мень** айнек сыяктуу таш.

СТЕКЛО́ГРАФ *м.* стеклограф (күңүрт айнектин бетине көчүрүлгөн жазууну басып чыгаруучу прибор).

СТЕКЛОГРАФИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* стеклографта басып чыгаруу.

СТЕКЛОГРАФИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **стеклография-га т.;** **стеклографиялык;** **стеклографи́ческий спо́соб печа́тания** басуунун стеклографиялык жолу.

СТЕКЛОГРА́ФИЯ *ж. 1.* (печатание на стеклографе) стеклографта басуу, стеклографта басып чыгаруу; **2.** (предприятие) стеклография ишканасы.

СТЕКЛОДУ́В *м.* айнек үйлөгүч.

СТЕКЛОДУ́ВНЫЙ, ая, -ое **стеклодув-га т.;** айнек үйлөөчү; **стеклоду́вный прибор** айнек үйлөөчү прибор; **стеклоду́вный заво́д** айнек үйлөөчү завод.

СТЕКЛОЗАВО́Д *м.* айнек заводу.

СТЕКЛОРЕ́ЖУЩИЙ, ая, -ее айнек кесүүчү; айнек кескич; **стеклоре́жущий инструме́нт** айнек кесүүчү аспап.

СТЕКЛОРЕ́З *м. 1.* (рабочий) айнек кескич; **2.** (инструмент) айнек кескич.

СТЕКЛЯ́ННИЦА *ж. зоол.* жалтырак канат (жемиш бактарына зыян келтирүүчү көпөлөк).

СТЕКЛЯННЫЙ, ая, -ое 1. *стекло-го т.*; айнектүү; *стеклянная масса* айнектүү масса; *стеклянная ваза* айнектен жасалган ваза; 2. *см.* *стекольный*; 3. *перен.* (*невывразительный, неподвижный — о глазах*) өлүңкү, жансыз (*көз караи*); *стеклянная бумага* айнектүү кагаз (*бетине айнектин күүкүмү жабыштырылган жыгач сүргүч кагаз*).

СТЕКЛЯРУС м. *стеклярус* (*кооздук үчүн колдонулуучу майда айнек түтүкчөлөр*).

СТЕКЛЯРУСНЫЙ, ая, -ое *стеклярус-ка т.*; *стеклярустук*; *стеклярусное производство* *стеклярустук өндүрүш*.

СТЕКЛЯШКА ж. *разг.* айнектен жасалган майда буюм, айнектин сыныгы.

СТЕКÓЛЬНЫЙ, ая, -ое *стекло-го т.*; *стекóльный завод* айнек заводу.

СТЕКÓЛЬЩИК ж. 1. айнекчи (*айнек заводдун жумушчусу*); 2. *терезчи* (*терезеге айнек салуучу*).

СТЕЛІТЬ *несов. прост. см. стлать.*

СТЕЛЛІЖ м. *стеллаж* (1. *бир нече кабаттуу текче*; 2. *бир нерсени тикесинен коюп сактоо үчүн арналган орун*).

СТÉЛЬКА ж. *бате*; *пьян как стéлка* ылжыган мас. *стельная*: *стельная корова* бооз уй.

СТÉЛЬНОСТЬ ж. *бооздук* (*уй жөнүндө*).

СТЕЛЮ́, стелю́, стелёшь и т.д. наст. вр. от стлать.

СТЕЛЮ́СЬ, стелю́сь, стелёшься и т.д. наст. вр. от стлаться.

СТЕМНЁТЬ *сов. безл.* караңгы түшүү, каш караюу, көз байлануу; *уже стемнело* караңгы түшүп калды.

СТЕНА ж. 1. (*комнаты*) дубал, стена; *капитальная стена* капиталдык стена; 2. (*высокая ограда*) дубал, стена; *крепостная стена* крепосттун дубалы; *Кремлёвская стена* Кремлдин стенасы; 3. *перен.* (*препятствие*) арасына түшкөн тоскоол; арасына түшкөн от; *между ними выросла стена* алардын ортосуна от түштү; *под стенами Москвы перен.* Москванын алдында; *в четырёх стенах* үйгө камалып, үйдөн чыкпай; *как за каменной стеной* аттай арка, тоодой медресе кылып; *надёяться как на каменную стену* аттай арка, тоодой медресе кылуу; *как об стену горюх разг.* кулагына кум куйгандай; *на стену лезть разг.* ээ-жаа бербөө, долулануу; *прижать* (*припереть*) к стене кысмакка алып айласын кетируу; *стена в стену* (*жить*) *разг.* ирегелеш болуу, жанаша жашоо.

СТЕНА́НИЕ *ср. уст. онтоо, катуу онтоо.*

СТЕНА́ТЬ *несов. уст. онтоо, катуу онтоо.*

СТЕНГАЗЕ́ТА ж. (*стенная газета*) дубал газетасы.

СТЕНД м. *стенд* (1. *тех. заводдо даяр машиналарды сыноого арналган орун*; 2. *буюмдарды көрсөтүү үчүн, тамдын бооруна кадалып коюлган чоң щит*).

СТÉНКА ж. 1. *см. стена* 1; 2. (*боковая сторона, оболочка*) каптал; *стенки ящика* ящиктин боору, капталы; *стенки желудка* карындын капталдары; 3. *спорт.* тыгыз турган катар.

СТЕННО́Й, ая, -ое *стена* 1, 2-ге т.; *стенные часы* дубал саат, асма саат; *стенной календарь* асма календарь, дубал календары; *стенная живопись* дубалга тартылган сүрөт; *стенная газёта* дубал газетасы.

СТЕНОБІ́ТНЫЙ, ая, -ое *уст.* сепил бузгуч; *стенобїтное орудие* сепил бузгуч курал.

СТЕНОГРА́ММА ж. *стенограмма* (*стенограммалык жазуу*); *стенограмма доклада* докладдын стенограммасы.

СТЕНОГРА́ММНЫЙ, ая, -ое *стенограмма-га т.*; *стенограммалык*; *стенограммный материал* стенограммалык материал.

СТЕНОГРАФИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* стенографиялоо; *стенографировать прения жарыш* сөздү стенографиялоо.

СТЕНОГРАФИ́СТ м. *стенографист* (*стенография менен жазууга специалист*).

СТЕНОГРАФИ́СТКА *женск. р. к стенографист*; *стенографистка*.

СТЕНОГРАФИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *стенография-га т.*; *стенографиялык*; *стенографический знак* стенографиялык белги; *стенографический отчёт* стенографиялык отчёт.

СТЕНОГРА́ФИЯ ж. *стенография* (*сүйлөнгөн речти өзгөчө бир белгилердин жардамы менен тез жазуу жолу*).

СТЕНОКАРДИ́Я ж. *мед.* стенокардия (*жүрөк оорусунун бир түрү*).

СТЕНОПИСЬ ж. *жив.* дубал бетине тартылган сүрөттөр.

СТЕ́НЬГА ж. *мор.* стеньга (*мачтага коюлуучу тик устун*).

СТЕПÉННО *нареч.* оор басырыктуу түрдө, оор басырыктуулук менен, салабаттуулук менен, салмактуулук менен; *степенно поздоро́ваться* оор басырыктуулук менен саламдашуу.

СТЕПÉННОСТЬ ж. оор басырыктуулук, салабаттуулук, салмактуулук.

СТЕПÉННЫЙ, ая, -ое 1. (*рассудительный, серьёзный*) оор басырыктуу, салабаттуу, салмактуу; *степенный человек* оор басырыктуу киши; 2. (*немолодой*) улгайган; 3. (*медлительно-важный*) оор басырык менен, салмак менен болгон; *степенный поклон* салмак менен баш ийүү (*саламдашууда*).

СТЕ́ПЕНЬ ж. 1. (*мера, сравнительная величина*) деңгээл, даража; *степень мастерства* усталык даражасы; *степень культуры* маданияттуулуктун деңгээли; *в высшей степени* жогорку даражада; *барып турган*; *в значительной степени* бир кыйла даражада; *в равной степени* бирдей; *в известной степени* или *в некоторой степени* белгилүү даражада; *до последней степени* абдан, аябай; *ни в малейшей степени* или *ни в какой степени* такыр андай эмес; *до такой степени* ушунчалык; 2. *мат.* даража; *возвести в степень* даражага көтөрүү (*өзүн өзүнө көбөйтүү*); *показатель степени* даражаны көрсөткүч; 3. (*звание*) даража; *учёная степень* илимий даража; *присудить учёную степень* илимий даража берүү; *степень доктора* доктордук даража; 4. *грам.* даража; *степени сравнения* салыштыруу даражалары; *сравнительная степень* салыштырма даражасы; *превосходная степень* күчөтмө сын атооч.

СТЕПНО́Й, ая, -ое *степь-ке т.*; *степная полоса* талаа тилкеси; *степная растительность* талаа өсүмдүктөрү.

СТЕПНЯ́К м. 1. (*житель степи*) талаада жашоочу киши; 2. (*порода лошади*) талаа жылкысы (*талаада, чөлдө жүрүүгө көнгөн жылкынын бир тукуму*)

СТЕ́ПЬ ж. талаа, чөл.

СТЕ́РВА ж. 1. *уст.* тарп; 2. *перен. бран.* ант ургур, шерменде.

СТЕРВЁЦ *м. бран.* ант ургур, шерменде.

СТЕРВЯТНИК *м. зоол.* тарпчыл (*тарп жегич жаныбар, мис. жоруу, кузгун*).

СТЕРЕО- *татаал сөздүн биринчи бөлүгү; бул - «стереоскоптук» деген маанини билдирет; мис. стереоскоп стереоскоп.*

СТЁРЕОКИНО *ср. (стереоскопическое кино) стереокино (сүрөттөрдү жалпак эмес, дөмпөйтүп көрсөтүүчү кино).*

СТЕРЕОМЕТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **стереометрия**-га *т.*

СТЕРЕОМЕТРИЯ *жс.* стереометрия (*геометриянын бир жалпактыкта жатпаган фигураларды текшерүүчү бөлүмү*).

СТЕРЕОСКОП *м.* стереоскоп (*сүрөттөрдү дөмпөйтүп көрсөтүүчү оптикалык аспап*).

СТЕРЕОСКОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое **стереоскоп-ко т.**; стереоскоптук; **стереоскопическая труба** стереоскоптук труба.

СТЕРЕОТИП *м. полигр.* стереотип (*кайрадан чыгаруу үчүн же көп тираждар үчүн арналып терилген набордун көчүрмөсү түшүрүлгөн цилиндр же пластинка*).

СТЕРЕОТИПИРОВАТЬ *сов. и несев.* что, полигр. стереотиптөө (*стереотип алуу, стереотип даярдоо*).

СТЕРЕОТИПИЯ *жс.* полигр. стереотипия, стереотиптөө (*стереотиптерди даярдоо жана алардан басуу жолу*).

СТЕРЕОТИПНЫЙ, ая, -ое **1.** стереотип-ке, стереотипия-га *т.*; стереотиптик; **стереотипное издание** стереотиптик басып чыгаруу; **2.** перен. кайталанма (*өзгөртпөй эле кайталана берген*); **стереотипная фраза** кайталанма сөз, айтыла жүргөн сөз.

СТЕРЕОХИМИЯ *жс.* стереохимия (*органикалык химиянын бөлүкчөлөрдүн орун алышына байланыштуу химиялык биригүүлөрдүн касиеттерин үйрөнүүчү бир бөлүмү*).

СТЕРЁТЬ *сов.* что **1.** сүртүү, аарчуу, сүртүп таштоо; **стереть пыль со стола** столдогу чанды сүртүү; **2.** өчүрүү; **стереть резинкой** резинка менен өчүрүү; **3.** перен. жазуу, жок кылуу, таркатуу, изин жоготуу; **время стёрло обиду** көп убакыт өткөндүктөн таарыныч жазылып калды; **4.** (*повредить трением*) жоорутуу, сүрүп алуу; **он стёр ногу во время ходьбы** ал басып жүрүп бутун жоорутуп алды; **5.** (*растирая измельчить*) сүрүп майдалоо, талкан кылуу, күкүмдөө; **стереть в порошок 1)** сүрүп ундай кылып майдалоо; **2)** перен. таш-талканын чыгаруу; **стереть с лица земли** жер менен жексен кылуу.

СТЕРЁТЬСЯ *сов.* **1.** (*исчезнуть с поверхности*) өчүү, өчүп жок болуп кетүү, сүрүлүп өчүү; **краски на рисунке стёрлись** сүрөттөгү боёк өчүп кетиптир; **надпись стёрлась** жазуу өчүп калыптыр; **2.** перен. (*пропасть*) жок болуп кетүү; **воспоминание стёрлось** эстелик эстен чыгып кетиптир; **3.** жышылуу, жукаруу, жукарып кетүү; **монета стёрлась** тыйын жукарып кетти; **кольцо стёрлось** шакек жышылып кетти.

СТЕРЁЧЬ *несев.* кого-что, разг. **1.** (*охранять, караулить*) коруу, кайтаруу, көз болуп туруу; **стеречь стадо** малды кайтаруу; **2.** (*подстергать*) андуу, андып туруу, өңүү; **стеречь медведя** аюуну андуу.

СТЁРЖЕНЬ *м.* **1.** стержень (*ок, киндик, өзөк*); **2.** перен. (*основа*) негиз, маңыз; **стержень всей работы** бардык жумуштун негизи.

СТЕРЖНЕВОЙ, ая, -ое **1.** стержендүү; **стержневой трансформатор** стержендүү трансформатор; **2.** перен. негизги; **стержневая проблема** негизги проблема.

СТЕРИЛИЗАТОР *м.* стерилизатор (*стерилизация үчүн колдонулуучу аппарат*).

СТЕРИЛИЗАЦИЯ *жс.* **1.** (*обеззараживание*) стерилизация (*бир нерсени зыянсыз кылуу максаты менен андагы микробдорду жоюу*); **стерилизация бинтов** бинттерди стерилизациялоо; **2.** мед. (*искусственное обеспложивание*) бычуу стерилизация

СТЕРИЛИЗОВАТЬ *сов. и несев.* **1.** что стерилизациялоо, стерилизация кылуу; **2.** кого бычуу, стерилизация кылуу.

СТЕРИЛИЗОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несев.* стерилизациялануу (*мис. хирургдун инструменти*); **2.** *несев.* страд. к **стерилизовать**.

СТЕРИЛЬНОСТЬ *жс.* стерилизациялангандык, стерилизация кылынгандык, тазалангандык; **стерильность перевязочных материалов** таңуучу материалдардын стерилизациялангандыгы (*мис. бинт ж.б.*).

СТЕРИЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (*обеззараженный*) стерилизацияланган, тазартылган; **стерильная вата** стерилизацияланган кебез; **2.** биол. (*бесплодный*) бычылган.

СТЕРЛИНГ *м.* фунт стерлингов фунт стерлинг (*Англияда акча единицасы*).

СТЕРЛЯДЬ *жс.* стерлядь (*осётр түркүмүнө кирүүчү балыктын бир түрү*).

СТЕРЛЯЖИЙ, ья, -ье **стерлядь-га т.**; **стерляжья уха** стерляддан жасалган сорпо.

СТЕРНЬ *жс.* **1.** (*сжатое поле*) аңыз; **2.** собир. (*остатки стеблей после жатвы*) мая, пая (*мис. гозо пая*).

СТЕРНЯ *жс.* см. **стернь**.

СТЕРПЁТЬ *сов.* что чыдоо, чыдамдык кылуу; **не стерпеть обиды** ызалыкка чыдай албай кетүү.

СТЕРПЁТЬСЯ *сов.* с чем, разг. чыдап көнүү, көнүп кетүү; **стёрпится – слюбится** посл. көнүшкөндөн кийин сүйүшүп кетишет.

СТЕСАТЬ *сов.* что чаап жонуу, копшоо; **стесать конец бревна** устундун учун чаап жонуу.

СТЕСНЕНИЕ *ср.* **1.** (*сжатие*) кысышуу, сыгуу; **2.** (*ограничение*) кысуу, кысылуу, чектөө, оор абалга салуу; **стеснение в правах** укуктарын чектөө; **3.** (*затруднительность дыхания*) кысылуу, кыстыгуу; **чувствовать стеснение в груди** көкүрөгү кыстыгуу, жүрөгү кысылуу; **4.** (*неловкость*) тартынуу, уялуу; **без всякого стеснения** эч кандай уялбастан; эч бир тартынбастан.

СТЕСНЕННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **стеснить**; **2.** прил. (*затруднённый*) кыстыккан, кысталган; **стеснённое дыхание** кыстыккан дем; **быть в стеснённых обстоятельствах** кысталыш шартта болуу.

СТЕСНИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* **1.** (*затруднительность*) кысталыштык, оордук келе тургандык, кыйындык, мүшкүлдүк; **стеснительность положения** абалдын кысталыштыгы; **2.** (*застенчивость*) уялчаактык, уяндык, тартынчаактык.

СТЕСНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (*затруднённый*) кысталыш, оордук келе турган, кыйын, мүшкүл; **стеснительные обстоятельства** кысталыш кырдаалдар; **2.** (*застенчивый*) уялчаак, уяң.

СТЕСНИТЬ *сов.* **1.** кого-что (*сжать*) кысуу, сыгуу; **2.** кого-что (*ограничить*) кысуу, чектөө; **стеснить в**

средствах каражат жагынан чектөө; 3. что, перен. кысуу; предчувствие стеснило сердце бир нерсени сезгендик жүрөктү кысты.

СТЕСНИТЬСЯ сов. кысылышуу, сыгылышуу; стесниться у входа в парк парковка (бакка) кире бериш жерде сыгылышуу.

СТЕСНЯТЬ несов. см. стеснить.

СТЕСНЯТЬСЯ несов. 1. см. стесниться; 2. (смущаться) уялуу, тартынуу; он стесняется незнакомых людей тааныбаган кишилерден ал уялат; 3. страд. к стеснять.

СТЕТОСКОП м. мед. стетоскоп (жүрөк жана өпкөнү тыңшоого арналган түтүк).

СТЕТОСКОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое стетоскоп-ко т.; стетоскопическое исследование больного оору кишини стетоскоп менен тыңшап текшерүү.

СТЕЧЕНИЕ ср. каптоо, каптап келүү, жыйналуу, топтолуу; стечение народа на площади аянтка элдин каптап келиши; стечение обстоятельств кырдаалдардын айкалышы.

СТЕЧЬ сов. агуу, агып кетүү, агып түшүү; вода стекла в канаву суу арыкка агып түштү.

СТЕЧЬСЯ сов. 1. агып кошулушуу, куюлушуу; ручьи стеклись в реку булактар агып кошулуп дайра (өзөн) болду; 2. перен. (сойтись в одно место, скопиться) топтолуу, жыйналуу, чогулуу; к месту открытия памятника стеклись толпы народа эстеликти ачкан жерге туштустан көп эл жыйналды.

СТЁГАНКА ж. разг. кабып тигилген чолок жылуу күрмө.

СТЁГАНЫЙ, ая, -ое кабылган, кабып тигилген; стёганое одеяло кабылган жууркан.

СТЁЖКА I ж. 1. (действие) кабуу, кабып тигүү; производить стёжку одеяла жуурканды кабып тигүү; 2. (прошито место) кабылган жер; крупная стёжка чоң-чоң кабып тигилген жер.

СТЁЖКА II ж. обл. (тропинка) жалгыз аяк жол.

СТЁРТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от стереть; 2. прил. (повреждённый трением) жышылган; стёртая монета жышылган тыйын.

СТЁСЫВАТЬ несов. см. стесать.

СТИБРИТЬ сов. что, прост. кымырып кетүү, уурдоо.

СТИЛЕТ м. стилет (үч кырдуу кичине канжар).

СТИЛИЗАЦИЯ ж. 1. (действие) стилизация кылуу, стилизациялоо, стилдештирүү, белгилүү бир стилге келтирүү; 2. (стилизованное произведение) стилдештирилген чыгарма (бир стилге келтирилген); этот рассказ – стилизация русской сказки бул аңгеме – орус жомокторунун стилдештирилиши.

СТИЛИЗОВАТЬ сов. и несов. что стилге салуу, белгилүү бир стилге келтирүү.

СТИЛИСТ м. стилист, стилчи, стиль устасы (адабият стилинин искусствосун билүүчү киши).

СТИЛИСТИКА ж. стилистика (речтин стили жөнүндөгү окуу).

СТИЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое стиль 1-ге, стилистика-га т.; стилистикалык; стилистическая ошибка стилистикалык ката.

СТИЛЬ м. 1. стиль (бир сүрөтчүнүн, замандын же улуттун чыгармаларына таандык болгон көркөмдүк ка-

ражаттардын жыйындысы); стиль в искусстве искусстводогу стиль; писать хорошим стилем жакшы стиль менен жазуу; 2. (летосчисление) стиль; см. летосчисление; по новому стилю жаңы стиль боюнча.

СТИЛЬНЫЙ, ая, -ое стилдүү (белгилүү бир стилде жасалган); стильная мебель стилдүү мебель.

СТИМУЛ м. стимул (түрткү берүүчү, демилге туудуруучу себеп).

СТИМУЛИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что стимулдаштыруу (демилге туудуруу); стимулировать развитие животноводства мал чарбачылыгынын өнүгүшүн стимулдаштыруу.

СТИПЕНДИАЛЬНЫЙ, ая, -ое стипендия-га т.; стипендиялык; стипендиальный фонд стипендиялык фонд, стипендия фондусу.

СТИПЕНДИАТ м. стипендия алуучу; студент-стипендиат стипендия алуучу студент.

СТИПЕНДИАТКА женск. р. к стипендиат; стипендиатка.

СТИПЕНДИЯ ж. стипендия; получать стипендию стипендия алуу.

СТИПЛЕР м. спорт. стиллер (чаап баратканда тоскоолдордон токтоосуз өтүүгө атайын үйрөтүлгөн ат).

СТИРАЛЬНЫЙ, ая, -ое кир жууй турган; стиральная доска кир жууй турган тактайча; стиральная машина кир жууй турган машина.

СТИРАНЫЙ, ая, -ое 1. (чистый) жуулган; 2. (подвергавшийся стирке) жуулган (жаны эмес, мис. көйнөк).

СТИРАТЬ I несов. см. стереть.

СТИРАТЬ II несов. что жууш, кир жууш; стирать бельё ич кийимди жууш.

СТИРАТЬСЯ I несов. 1. см. стереться; 2. страд. к стирать I.

СТИРАТЬСЯ II несов. 1. (отмываться) жуулуу; бельё хорошо стирается в тёплой воде жылуу сууда кир жакшы жуулат; 2. страд. к стирать II.

СТИРКА ж. жууш, кир жууш; отдать бельё в стирку кирди жуушка берүү.

СТИСКИВАТЬ несов. см. стиснуть.

СТИСКИВАТЬСЯ несов. 1. см. стиснуться; 2. страд. к стискивать.

СТИСНУТЬ сов. кого-что 1. (сдавить) кысуу, кысып коюу, кыпчуу, сыгуу; стиснуть руку колду кысуу, колду кысып коюу; стиснуть друга в объятиях досун кучактап кысуу; 2. (прижать одно к другому) кысып тийиштирүү (эки нерсени); стиснуть зубы тиштенүү.

СТИСНУТЬСЯ сов. кысылышып тийишүү.

СТИХ I м. ыр; размер стиха ырдын өлчөмү.

СТИХ II м. нескл. разг. (настроение) көңүл, кейп; какой стих ещё на него найдёт анын көңүлү кандай болор экен десең.

СТИХАНИЕ ср. басандоо, акырындоо.

СТИХАТЬ несов. см. стихнуть.

СТИХИЙНОСТЬ ж. стихиялуулук (чаржайыттык; өзүнөн өзү, уюшпаган түрдө болуучулук).

СТИХИЙНЫЙ, ая, -ое стихиялык, стихиялуу (жаратылыш, табият күчтөрүнүн натыйжасында болуп чыккан); стихийное явление стихиялык кубулуш; стихийное бедствие стихиялуу кырсык.

СТИХИЯ ж. 1. (явление природы) стихия (зор күч болуп көрүнүүчү табият кубулуштары); разбушевавшая-

ся стихия алай-дүлөй түшкөн стихия; **2.** перен. стихия (коомдогу чаржайыт, баш аламан, уюшулбаган күч).

СТИХНУТЬ сов. тынчуу, жымжырт болуу, басылуу, басаңдоо, басаңдап калуу; **вѣтер стих** шамал басылды (басаңдап калды).

СТИХОВѢДЕНИЕ ср. лит. ыр жана ырдын түзүлүшү жөнүндөгү илим.

СТИХОПЛѢТ м. разг. презр. ырчы сөрөй, акын сөрөй.

СТИХОПЛѢТСТВО ср. разг. презр. ырчы сөрөй-чүлүк, акын сөрөйчүлүк.

СТИХОСЛОЖЕНИЕ ср. ыр түзүү, ырдын түзүлүшү (ыр түзүү системасы).

СТИХОТВОРЕНИЕ ср. ыр.

СТИХОТВОРЕЦ м. уст. поэт, ырчы, акын.

СТИХОТВОРНЫЙ, ая, -ое ыр менен жазылган; **стихотворное произведение** ыр менен жазылган чыгарма.

СТИХОТВОРСТВО ср. уст. ыр жазуучулук; **заниматься стихотворством** ыр жазуу.

СТИШОК м. **1.** уменьш. от стих **1** ыр; **2.** пренебр. ыр-мыр, ыр сөрөй.

СТЛАТЬ несов. что **1.** салуу; **стлатъ ковѣр на пол** килемди жерге салуу; **стлатъ постѣль** төшөк салуу; **2.** (настилатъ): **стлатъ пол** тактай төшөө (салуу).

СТЛАТЬСЯ несов. жайылып жатуу, төшөлүп жатуу, каптап жатуу; **ежевика стлалась по землѣ** кара бүлдүркөн жерде төшөлүп жатты; **по землѣ стелется туман** туман жерди каптап жатат.

СТО I числ. жүз.

СТО- II татаал сөздүн бир нерсенин жүз мертебе болгондугун билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **сторублѣвый** жүз сомдук; **стокилометровый** жүз километрдик.

СТОГ м. үймөк, сарыгыр.

СТОГОВАНИЕ ср. с.-х. үймөктөө, сарыгырлоо.

СТОГОКОПНИТЕЛЬ м. с.-х. үймөктөгүч (сарыгырлагыч) машина.

СТОГОМЕТАТЕЛЬ м. с.-х. үймөк үйгүч, үймөктөгүч (чөп үйүүчү айыл чарба машинасы).

СТОГРАДУСНЫЙ, ая, -ое жүз градустуу; **стоградусная температурa** жүз градустуу температура.

СТОГРАММОВЫЙ, ая, -ое жүз граммдык; **стограммовая гиря** жүз граммдык кадак таш.

СТОЕРОСОВЫЙ, ая, -ое дубина стоеросовая или дурак стоеросовый бран. келесоо, далдайган акмак.

СТОЕЧНЫЙ, ая, -ое тех. тирөөчтүк; **стобечный брус** тирөөч устун, тирөөч жыгач.

СТОИК м. **1.** филос. стоик (стоицизм философиясын жолдоочу); **2.** перен. чыдамдуу киши, кажыбас киши, кажыбас кайраттуу адам.

СТОИМОСТЬ жс. **1.** эк. нарк; **стоимость товара** товардын наркы; **прибавочная стоимость** кошумча нарк; **стоимость производства** өндүрүштүн наркы; **2.** (цена) баа, акы; **стоимость перевоза** кире акы.

СТОИТЬ несов. **1.** что, чего (о денежной стоимости) туруу (баа жөнүндө); **книга стоит три рубля** китеп үч сом турат; **сколько стоит?** канча турат?, баасы канча?; **2.** чего (заслуживать) арзуу, татуу; **вещь не стоит того, что за неё просят** сураган баасына арзыбас (татыбас) нерсе; **он не стоит сожаления** ал боор оорууга арзыбайт (татыбайт); **не стоит того** безл. ага да татыбайт; **не стоит благодарности** безл. алкышка татырлык эмес; **3.** безл. (надо, следует) арзуу, татуу; **эту книгу стоит про-**

честъ бул китеп окуп чыгууга татыктуу; **4.** безл. (как только, едва) -са эле; **стоит сказать одно слово, как он перебивает** бир сөз айтсаң эле болду, ал дароо эле сенин сөзүңдү бөлүп жиберет; **игра не стоит свеч погов. или овчинка выделки не стоит погов.** ат тери кайтпайт; **ничего не стоит кому-л. с неопр.** эч кеп эмес, эч нерсе эмес; **ему ничего не стоит прийти сюда** мында келиш ага эч кеп эмес.

СТОИЦИЗМ м. **1.** филос. стоицизм (Байыркы Грецияда жана Римде - рационалисттик философиялык окуу); **2.** перен. (стойкость, твердость) туруктуулук, чыдамдуулук, чыдамкайлык.

СТОИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** стоицизм **1-ге** т.; стоицизмдик; **стойческая философия** стоицизмдик философия; **2.** перен. (стойкий) туруктуу, чыдамдуу, чыдамкай.

СТОЙБИЩЕ ср. этн. конуш, түнөк (көчмөн элдердин).

СТОЙКА жс. **1.** спорт. эки колу менен таянып тик туруу; **2.** охот. стойка (машке иттин илбээсинди сезип, тикийип туруп калышы); **3.** тех. (подпорка) тирөөч, түркүк; **4.** (прилавок в закусочной, буфете) стойка (ашканаларда, буфеттердеги прилавка).

СТОЙКИЙ, ая, -ое **1.** (прочный, неослабевающий) туруктуу, чыдамдуу, чыдамкай; **стойкая порода** чыдамдуу порода; **стойкая инфекция** туруктуу инфекция (көпкө чейин кетпей турган жугуштуу оору); **стойкий газ** туруктуу газ; **2.** перен. (непоколебимый) туруктуу; **стойкий характер** туруктуу мүнөз.

СТОЙКО нареч. туруктуулук менен; **стойко защищаться** туруктуулук менен коргонуу.

СТОЙКОСТЬ жс. **1.** чыдамдуулук, бектик; **стойкость породы** породанын бектиги; **2.** перен. туруктуулук; **стойкость характера** мүнөздүн туруктуулугу.

СТОЙЛО ср. мал короодо ар бир малга бөлүп-бөлүп койгон жай.

СТОЙМЯ нареч. тике, тикесинен; **поставить палку** стоймя таякты тикесинен коюу.

СТОК м. **1.** (действие) агыш, агып кетиш; **для стока воды** суунун агып кетиши үчүн; **2.** (канава, желоб) арык (суунун ага турган жолу, мис. ноо, арык ж.б.); **прочистить стоки** арыктарды тазалоо.

СТОКРАТ нареч. уст. см. **стократно.**

СТОКРАТНО нареч. жүз эсе, жүз мертебе, жүз жолу.

СТОКРАТНЫЙ, ая, -ое жүз эсе, жүз мертебе, жүз жолу; **в стократном размере** жүз эсе өлчөмдө.

СТОЛ м. **1.** (мебель) стол, үстөл; **обеденный стол** тамак ичүүчү стол; **письменный стол** кат жазуучу стол; **обед на столе** тамак үстөлдө турат; **сидеть за столом** үстөлдүн жанында отуруу; **убрать со стола** үстөлдүн үстүндө-гүлөрдү жыйнап алуу; **2.** (еда) тамак; **питательный стол** берекелүү тамак, ток тамак; **квартира со столом** тамагын кошо берүүчү квартира; **3.** (отдел учреждения) стол; **стол личного состава** өздүк составдын столу; **справочный стол** справка берүүчү стол; **стол заказов** заказ кабыл алуучу стол; **адресный стол** адрестик стол (адрестерди таап берүүчү стол); **сестъ за круглый стол** бирге отуруп маселе чечүү, орой көзүн чарай кылып отуруп кеңешип маселе чечүү (катышуучулар тең укукта болуп).

СТОЛБ м. **1.** түркүк, устун, мамы, сым карагай; **телеграфные столбы** сым карагайлар, телеграф карагайы; **2.** (воды, воздуха) формасы мамыдай болуп атырылган нер-

се; **столб** **пы́ли** уюлгуп өйдө көтөрүлгөн чаң; **подня́лся столб воды́** суу атырылып көтөрүлүп чыкты (*мис. куюндай*); **позвонóчный столб** *анат.* кыр арка, арка омурткалары; **постáвить к позóрному столб́у** көп алдында маскара кылуу, шерменде кылып бетин ачуу; **стоя́ть столбóм** *разг.* ордуна жылбай тик туруу, какайып тик туруу, селейип катып калуу.

СТОЛБЕНЁ́ТЬ *несов.* селдейүү, делдейүү, шалдаюу.

СТОЛБЕ́Ц *м.* тилке; текст в два столбца эки тилкеден турган текст.

СТОЛБНЯ́К *м. мед.* столбняк (*тарамыш тартышып зынкыйып калма оору*); **на него́ нашёл столбня́к** ал селдейип катып калды.

СТОЛБНЯ́ЧНЫЙ, ая, -ое **столбняк-ка т.**; **столбня́чный микро́б** столбняк микробу.

СТОЛБОВО́Й, ая, -ое **1. столб 1-ге т.**; **столбовые провода́** сым карагайга тартылган сымдар; **столбовая вы́емка поро́ды в ша́хте** *горн.* породадарды тик казып түшүлгөн шахтадан чыгаруу; **2. перен.** (*главный, существенный*) башкы, маанилүү; **столбовые вопро́сы** башкы маселелер; **столбово́й дворя́нин** *ист.* эски дворянин (*ата-бабасынан бери дворянин болуп келе жаткан адам*); **столбовая доро́га** **1)** *уст.* кара жол, чоң жол; **2) перен.** даңгыр жол.

СТОЛЕ́ТИЕ *ср.* **1. (срок)** жүз жыл, жүз жылдык мөөнөт; **вторая́ полови́на двадца́того столе́тия** жыйырманчы жүз жылдыктын экинчи жарымы; **2. (годовщина)** жүз жылдык.

СТОЛЕ́ТНИЙ, ая, -ее **1. (о сроке)** жүз жылдык; **2. (о возрасте)** жүз жашар, жүз жаштагы, жүз жашка чыккан; **столетний стари́к** жүз жашка чыккан карыя.

СТОЛЕ́ТНИК *м.* столетник, алоэ (*үйдө өстүрүлүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

СТОЛІ́ЦА *жс.* борбор; **Москва́ – столи́ца Сою́тско-го Сою́за Москва – Советтер Союзунун борбору.**

СТОЛІ́ЧНЫЙ, ая, -ое **столица-га т.**; **столі́чный го́род** борбор шаар.

СТОЛКНОВЕ́НИЕ *ср.* **1. (катастрофа)** кагылышуу, бири-бирине келип урунушуу; **столкнове́ние автомоби́лей** шомобильдердин кагылышуусу; **2. перен.** кагылышуу, урунушуу; **столкнове́ние противополо́жных интере́сов** карама-каршы таламдардын кагылышуусу; **прийти́ в столкнове́ние** кагылышуу, урунушуу; **3. перен.** (*схватка, стычка*) кагылыш; беттешүү, урушуу; **вооруже́нное столкнове́ние** куралдуу кагылыш; **4. перен.** (*спор, ссора*) жаңжал, уруш; **ме́жду ними́ произошло́ столкнове́ние** алардын ортосунда уруш чыгып кетти; **избега́ть столкнове́ний** жаңжалдан качуу.

СТОЛКНУ́ТЬ *сов.* **кого-что 1.** түртүү, түртүп түшүрүү, түртүп жиберүү, итерүү; **столкну́ть лóдку в во́ду** кайыкты сууга түртүп тушүрүү; **2. перен.** (*друг с другом*) кагыштыруу, кезигиштирүү, жолугуштуруу, туш келтирүү.

СТОЛКНУ́ТЬСЯ *сов.* **с кем-чем 1.** (*удариться*) кагылышуу, кагылуу, урунушуу, урунуу, урунуп алуу; **столкну́ться в тёмном коридóре** караңгы коридордо урунушуу; **2. перен.** (*встретиться*) кезигүү, кезигишүү, жолугуу, жолугушуу, туш келүү, дуушар болуу; **столкнۇ́ться с но́вым вопро́сом** жаңы маселеге дуушар болуу; **3. перен.** (*вступить в противоречие*) каршы келүү, каршы келип калуу; **здесь столкнۇ́лись на́ши интере́сы** бул жерде биздин таламдарыбыз каршы келип калды.

СТОЛКОВА́ТЬСЯ *сов. разг.* бир пикирге келүү, ыраазы болушуу, келишүү, макулдашуу, сүйлөшүп келишүү; **с ним т́рудно́ столкова́ться** аны менен сүйлөшүп, бир пикирге келүү кыйын.

СТОЛКÓВЫВАТЬСЯ *несов. см. столкова́ться.*

СТОЛОВА́ТЬСЯ *несов.* тамактануу, тамак ичүү; **где вы столóуетесь?** сиз тамакты кайдан ичип жүрөсүз?

СТОЛÓВАЯ *жс.* столовая (**1. көпчүлүк тамак ичүүчү жай, ашкана, ашпоз;** **2. квартиранын тамак ичүүгө арналган бөлмөсү**).

СТОЛÓВЫЙ, ая, -ое **стол 2-ге т.**; **столóвый прибо́р** тамак жей турган аспаптар (*адиш-аяк, вилка, бычак, кашык ж.б.*); **столóвая лóжка** тамак иче турган кашык; **столовая соль** тамакка салуучу майда туз.

СТОЛОНАЧА́ЛЬНИК *м. уст.* столоничальник (*мекеме бөлүмүнүн начальниги*).

СТОЛÓЧЬ *сов. что, разг.* майдалоо, жанчуу, күкүмдөө; **столóчь са́хар** кантты майдалоо.

СТОЛП *м.* **1. уст.** (*столб*) түркүк, устун; **2. перен.** мыкты (*бир нерсенин тиреги болгон көрүнүктүү ишмер кишилер жөнүндө*); **столпы нау́ки** илимдин мыктылары.

СТОЛПИ́ТЬСЯ *сов.* котолоо, котолоп чогулуу, топтошуу.

СТОЛПОТВОРÉНИЕ *ср. разг.* чак-челекей, кымкуут, баш аламан.

СТО́ЛЬ *нареч. уст.* ошончолук, ошончо, мынча, анча, анчалык, анчалык деле; **это́ не сто́ль ва́жно** бул анчалык маанилүү эмес.

СТО́ЛЬКО 1. *нареч. (так много, в таком количестве)* шончолук, ошончо; **ско́лько взял, сто́лько и отдал** канча алсам, ошончо бердим; **он сто́лько пере́жил!** ал ошончолук көп нерсени башынан өткөрдү!; **2. мест. указ.** (*такое количество*) ушунча, ошончо; **где ты был сто́лько вре́мени?** ушунча убактан бери сен кайда жүрдүң?

СТО́ЛЬНИК *м. ист.* столыник (*Байыркы Руста – бояринден төмөнүрөөк турган жогорку мансаптагы адам*).

СТОЛЯ́Р *м.* жыгач уста.

СТОЛЯ́РНИЧАТЬ *несов.* жыгач усталык кылуу.

СТОЛЯ́РНЫЙ, ая, -ое **столяр-га т.**; жыгач устачылык; **столя́рная рабо́та** жыгач устачылык иш; **столя́рная масте́рская** жыгач уста мастерскаясы, жыгач устакакасы; **столя́рный стано́к** жыгач усталык кылуучу станок; **столя́рный клей** жыгач желими.

СТОМАТИ́Т *м. мед.* стоматит (*ооздун былжырлуу оболочкасынын сезгенип оорушу*).

СТОМАТОЛОГІ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **стоматология-га т.**; стоматологиялык; **стоматологі́ческий институ́т** стоматологиялык институт.

СТОМАТОЛО́ГИЯ *жс. мед.* стоматология (*медицинанын ооздун оорусун текшерүүчү бөлүмү*).

СТОМИЛЛИОННЫЙ, ая, -ое жүз миллион, жүз миллиондук; **стомиллио́нное насе́ление** жүз миллион эл (*калк*).

СТО́Н *м.* онтоо, кыңкыстоо; **сто́ны больно́го** оору кишинин онтошу.

СТО́НАТЬ *несов.* онтоо, онтолоо, кыңкыстоо.

СТО́П *в знач. повел. накл.* токто!, тур!; **стоп-кран** стоп-кран (*жүрүп бара жаткан поездди дароо токтотуучу тетик*).

СТОПА́ I *жс. (мн. стопы)* **1. анат.** таман (*буттун таманы*); **плóская стопа́** жалпак таман (*майтайган таман*);

2. уст. (шаг, нога) кадам; **направитъ** куда-л. **свой стопы** разг. шутл. бир жакка бет алуу, бир жакка жөнөө; **идти по чым-л. стопам** бирөөнүн жолун жолдоо.

СТОПА́ II жс. (мн. *стопы*) лит. стопа (эки же бир канча муундуу ырлардын кайталанышы).

СТОПА́ III жс. (мн. *стопы*) **1.** (куча предметов) бир топ, бир далай, бир кучак; **стопа́ книг** бир топ китеп; **2.** (мера бумаги) стопа (1000 барактан турган кагаз өлчөөсү).

СТОПА́ IV жс. (мн. *стопы*) уст. (сосуд) стопа (вино куюп иче турган шуңиугуй идиш); **серебряная стопа́** күмүш стопа.

СТОПИ́ТЬ сов. что эритүү, эритип аралаштыруу; **стопи́ть воск с са́лом** момду май менен эритип аралаштыруу.

СТОПКА́ I жс. уменьш. от **стопа** III **1** (кучка) бир топ нерсе.

СТО́ПКА II жс. (маленький стаканчик) стопка (кичикекей стакан).

СТО́ПОР м. стопор (**1.** тех. механизмдин кыймылдаткыч бөлүктөрүн токтотуучу, бекитүүчү нерсе; **2.** мор. чынжырларды, жиптерди кармап туруучу нерсе).

СТОПОРИ́ТЬ несов. **1.** что токтотуу; **стопори́ть маши́ну** машинаны токтотуу; **2.** мор. токтотуу (винтти, дөңгөлөктөрдү артка жүргүзүү аркылуу токтотуу); **3.** что, перен. разг. (задерживать) токтотуу, тоскоолдук кылуу; **он стопорит всё дело́** ал бардык ишти токтотуп турат.

СТОПОРИ́ТЬСЯ несов. **1.** (останавливаться) токтолуу (машина жөнүндө); **2.** перен. (замедляться) акырындоо, жай жүрө баштоо; **3.** страд. к **стопорить 1, 3.**

СТО́ПОРНЫЙ, ая, -ое стопор-го т.; стопордук; **сто́порный болт** стопор болту.

СТОПРОЦЕ́НТНЫЙ, ая, -ое жүз процент; стопро-цэнтное выполне́ние пла́на планды жүз процент аткаруу.

СТОПТА́ТЬ сов. что кийип жүрүп майрыйтуу, майрыйтып коюу, жыртуу; **стопта́ть каблукки́** кийип жүрүп таканы майрыйтып коюу.

СТОПТА́ТЬСЯ сов. майрыйтылуу, жыргылуу (мис. бут кийим).

СТОРГОВА́ТЬ сов. что, разг. соодалашып бир баага келүү; соодалашып сатып алуу.

СТОРГОВА́ТЬСЯ сов. соодалашуу, соода кылып баасына келишүү.

СТО́РИЦЕЮ нареч. уст. жүз эсе, жүз кайта, жүз мертебе; **возда́ть сто́рицею 1)** (щедро вознаградить) марттык менен эсесин кайтаруу; **2)** перен. (жестoko ото мстить) абдан катуу өч алуу.

СТОРНОВА́ТЬ несов. что, с.-х. эгиндин башын гана бастыруу (бакалын сактап калуу).

СТОРНО́ВКА жс. с.-х. **1.** (действие) эгиндин башын гана бастыруу (бакалын сактап калуу); **2.** (солома) ушундай кылып бастырылган эгиндин бакалы.

СТО́РОЖ м. күзөтчү, сакчы, кароолчу, сторож.

СТОРОЖЕВО́Й, ая, -ое күзөтүүгө, кароолчулукка арналган; сторожева́я соба́ка күзөтчү ит, сакчы ит; **сто-рожева́я вы́шка** күзөтчү туруучу мунара.

СТОРОЖИ́ТЬ несов. кого-что күзөтүү, кайтаруу, кароолдоо, көз салуу; **сторожи́ть дом** үйдү кайтаруу, үйгө көз салуу.

СТОРОЖИ́ХА женск. р. к сторож.

СТОРО́ЖКА жс. кароолкана.

СТОРОНА́ жс. 1. (направление; пространство в ка-ком-л. направлении) тарап, жак, багыт; **пойти́ в разны́е сторо́ны** ар тарапка баруу (кетүү); **на пра́вой сторо́не** оң жагында; **со́лнечная сторо́на** күнгөй жак, күн тийген жак; **тенева́я сторо́на** тескей жак, күн тийбеген көлөкө жак; **со всех сторо́н** ар тараптан; **смотре́ть по сторо-на́м** эки жагын карануу; **2.** (страна, местность) өлкө, журт, жер, эл; **родна́я сторо́на** туулуп өскөн жер, өз өлкөсү; **3.** чет, жак, тарап; **ю́жная сторо́на ле́са** токойдун түштүк жагы; **по обе́м сторо́нам доро́ги** жолдун эки жагынан, жолдун эки жагын бойлой; **стоя́ть в сторо́не 1)** бир четте туруу, чет жакта туруу; **2)** перен. катышпоо, өзүн оолак тутуу; **отложи́ть в сторо́ну** мындай таштап коё туруу; **отложи́ть кни́гу в сторо́ну** китепти мындай коё туруу; **4.** перен. чет, жат; **со сторо́ны видне́е** четте турганга ачыгыраак көрүнөт; **5.** (одна из поверхностей предмета) жак; **лицева́я сторо́на ма́тери** кездеменин оң жагы; **6.** перен. (точка зрения) жак, тарап; **обсуди́ть вопро́с со всех сторо́н** маселени бардык жагынан талкуулоо; **7.** (свойство, качество) жак, тарап; **положи́тель-ная сторо́на** дела иштин жакшы жагы; **показа́ть с хорóшей сторо́ны** жакшы жагын көрсөтүү, жакшы жагынан көрсөтүү; **8.** (человек, группа лиц, противопоставленные другим) жак, тарап; **догова́ривающиеся сто́роны** сүйлөшүп жаткан жактар; **пре́ния сторо́н** юр. эки жактын чыгып сүйлөшү; **приня́ть чью-л. сто́рону** бирөөнүн жагына өтүү, бирөөнүн тарабына өтүү; **побе́да на на́шей сторо́не** жеңиш биздин жакта, жеңиш биздики; **9.** (линия родства) жак; **дядя со сторо́ны ма́тери** таяке; **10.** мат. жак; **сто́роны прямоу́гольника** түз бурчтуктун жактары; **стороно́й** четтен, башка жактан, бирөөдөн; **разузна́ть стороно́й** башка жактан (бирөөлөрдөн) билүү; **оста́ться в сторо́не 1)** (выпасть из поля зрения) четте калуу, тыш-кары калуу; **2)** (не принять участия) четтөө, катышпай коюу, аралашпоо; **в сто́рону чего-л.** бир нерсе жагына, бир жагына; **моё де́ло сторо́на** разг. менин эмне ишим бар; **отпусти́ть на все четы́ре сто́роны** колу-жолуң бош, кайда барсаң анда бар деп, коё берүү; **на сторо́не** разг. башка жакта; **на сто́рону** разг. четке, бир жакка; **шля́па съеха́ла на сто́рону** шляпа бир жагына кыйшайып кет-ти; **с одной сторо́ны** бир жагынан; **со сторо́ны (извне)** четтен, тыштан; **со сторо́ны кого-чего-л.** бирөө жагынан, бирөө тарабынан; **со сторо́ны администра́ции** админис-трация тарабынан; **шүтки в сто́рону** разг. тамашаны коюп, тамаша кылбай.

СТОРОНИ́ТЬСЯ несов. **1.** (отходить в сторону) четтөө, четке чыгуу, четтей берүү, мындай туруу; **2.** ко-го-что, перен. четтөө, оолактоо; **стори́ниться ста́рых друзе́й** эски достордон оолактоо.

СТОРО́НКА жс. уменьш. от **сторона** 2 өлкө, журт.

СТОРО́ННИК м. жак, тарап, жактоочу.

СТОРО́ННИЦА женск. р. к сторо́нник.

СТОРУБЛЕ́ВКА жс. разг. жүз сомдук (акча).

СТОРУБЛЕ́ВЫЙ, ая, -ое жүз сомдук; стору́блева́я облига́ция жүз сомдук облигация.

СТОСВЕ́ЧОВЫЙ, ая, -ое разг. жүз шамдык (мис. күч); стосвече́вая ла́мпа жүз шамдык лампа.

СТОСКОВА́ТЬСЯ сов. по ком-чём, о ком-чём сагы-нуу, куса болуу.

СТОЧИ́ТЬ сов. что кайрап тегиздөө, чарыкка тартып тегиздөө (мис. макинин мизин).

СТОЧИТЬСЯ *сов.* кайрала берип жукаруу (*ичкерүү*); **нож сточился** бычак кайрала берип ичкерип. кетти.

СТОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** (*стекающий куда-л.*) агып чыкма; **сточные воды** агып чыкма суулар (*мис. трубалардан агып тушкөн жаман суулар*); **2.** (*служащий для стока*) агызууга арналган; **сточная канáва** агызууга арналган арык (*жаандын суусун же ыпылас сууларды*).

СТОШНИТЬ *сов. безл.* кого кусуу, жүрөгү айлануу, көңүлү айнуу; **ребёнка стошнило** бала кусуп жиберди.

СТОЯ *нареч.* туруп-туруп, тикесинен туруп; **читать стоя** тикесинен туруп окуу.

СТОЯНИЕ *ср.* туруп туруу, тикесинен туруу, тик туруу; **ноги устали от долгого стояния** көпкө чейин туруп тургандыктан бут чарчады.

СТОЯНКА *жс.* туруучу жай; **стоянка автомобилей** автомобилдердин туруучу жайы; **стоянка каменного века** *археол.* таш доорунда адамдардын турган жайы.

СТОЯТЬ *несов.* **1.** туруу; **стоять на ступеньке лестницы** тепкичте туруу; **стоять на колёнях** тизелеп туруу; **стоять на цыпочках** буттун башы менен туруу; **шкаф стоит у стены** шкаф стенанын жанында турат; **2.** (*оставаться неподвижным*) туруу; **лошади не стояли на месте** аттар орундарында тынч турушкан жок; **3.** (*находиться где-л.*) туруу; **дом стоял на берегу реки** үй суунун боюнда турган; **стоять на посту** постто туруу (*кароолдо туруу*); **4.** *перен.* (*быть*) туруу, болуп туруу; **в воздухе стоял шум от гудения самолётов** самолёттордун күүрдөгөнүнөн аба жаңырып турду; **стоять на чьём-л. пути** бирөөнүн жолун тосуп туруу; **стоит хорошая погода** күн жакшы болуп турат, аба ырайы жакшы болуп турат; **стоять у власти** бийлик башында туруу; **стоять за рулём** рулда туруу; **5.** *перен.* (*защищать*) туруу, коргоо, коргоп туруу; **стоять грудью за родину** жанын аябай родинаны коргоо; **6.** (*находиться в бездействии*) туруу, токтоп туруу, токтоп калуу; **часы стоят** саат токтоп калыптыр; **машина стояла два часа** машина эки саат токтоп турду; **7.** *перен.* (*квартировать*) туруу, токтоо; **отряд стоял в деревне** отряд кыштакта турду; **8.** (*настаивать*) өз айтканында туруу, айтканынан кайтпоо; **стоять на своём** өз айтканында туруу; **стой! (остановись!)** токто!; **стойте! (остановитесь!)** токтоңуз!, токтоңуздаң!, токтогула!; **стоять над душой** жанды койбоо, ач кенедей асылуу, жанынан кетпей эле асыла берүү (*мис. сурай берүү*); **не стоять за чем-л.** *разг.* бир нерсени аябоо, бир нерседен качпоо; **стоять на повестке дня** күн тартибинде туруу.

СТОЯЧИЙ, ая, -ее **1.** (*вертикальный*) тик турган, тик турма; **стоячее положение** тик турма абал; **стоячий воротничок** тик жака; **2.** (*не проточный*) акпаган, көлмө, токтоп калган; **стоячая вода** акпай токтоп калган суу.

СТОЯЩИЙ, ая, -ее **1.** *прич. от стоять 1, 2; 2.* *прил. (заслуживающий внимания)* арзый турган, көңүлгө аларлык, назар саларлык; **это дело стоящее** бул арзый турган иш, бул назар саларлык иш.

СТРАВИТЬ *сов.* кого (*направить друг на друга*) өчөштүрүү, кайраштыруу (*напр. людей*); айыгыштыруу (*напр. собак*).

СТРАВЛИВАТЬ *несов. см. стравить.*

СТРАГИВАТЬ *несов. см. стронуть.*

СТРАГИВАТЬСЯ *несов. 1. см. стронуться; 2. страд. к страгивать.*

СТРАДА *жс.* **1.** с.-х. эгин оруп-жыюу убагы; **2.** *перен.* оор мээнет, оор жумуш, оор эмгек.

СТРАДАЛЕЦ *м.* азап чегүүчү, мээнет тартуучу.

СТРАДАЛИЦА *женск. р. к страдалец.*

СТРАДАЛЬЧЕСКИЙ, ая, -ое азап тарткан, кыйналган, мээнет тарткан, жапаа чеккен; **страдальческий вид** азап тарткан өң; кыйналган кебете.

СТРАДАНИЕ *ср.* азап, азап чегүү, мээнет, мээнет тартуу, жапаа чегүү.

СТРАДАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *грам.* туюк; **страдательный залог** туюк залог; **страдательный причастный оборот** туюк атоочтук сүйлөм.

СТРАДАТЬ *несов. 1. от чего, чем* азап тартуу, кыйналуу, мээнет чегүү, жапаа чегүү; **страдать от боли** оорудан азап тартуу, оорудан кыйналуу, оорудан жапаа чегүү; **он очень страдал** ал азапты абдан тартты; **2. за кого-что** азап тартуу, мээнет чегүү; **страдать за свой народ** өз эли үчүн азап тартуу; **страдать за правду** чындык үчүн азап тартуу; **3. от чего (терпеть ущерб)** залал тартуу, зыян көрүү; **страдать от пожаров** өрттүн залалын тартуу (*зыянын көрүү*); **4. разг. (быть недостаточным)** жетишпөө, ордунда болбоо, толук болбоо; **у него страдает память** анын эси ордунда эмес; **у тебя страдает грамотность** сенин сабатың кемчил; **5. по ком-чём, по кому-чему, разг. (скучать, томиться)** сагынуу, куса болуу; **страдать глухотой** дүлөй болуу, дүлөй болуп калуу.

СТРАДНЫЙ, ая, -ое: **1)** **страдная пора** оруп-жыюу убагы; **2)** *перен.* оор убак.

СТРАЖ *м.* сакчы; **страж мира** тынчтыктын сакчысы.

СТРАЖА *жс.* сакчылар, сакчылык, коргоочу; **пограничная стража** чек аралык сакчылар; **стоять на страже** сактап (*коргоп*) туруу; **взять под стражу** камакка алуу; **содержать под стражей** камап коюу, камакта кармап туруу; **быть на страже чьих-л. интересов** бирөөлөрдүн таламдарын коргоп туруу.

СТРАЖНИК *м. уст. 1.* стражник (*падышалык Рос-синда - селолук жерлерде полициялык төмөнкү чин*); **2.** (*служащий в охране*) кайтаруучу, күзөтүүчү; **лесной стражник** токой күзөтчүсү.

СТРАНА *жс.* өлкө; **страна Советов** Советтер өлкөсү; **страны народной демократии** элдик демократия өлкөлөрү; **родная страна** тууган өлкө; **по всей стране** бүтүн өлкө боюнча; **в жарких странах** ысык өлкөлөрдө; **четыре страны света** дүйнөнүн төрт тарабы (*батыш, чыгыш, түндүк, түштүк*).

СТРАНИЦА *жс.* **1.** бет; **нумерация страниц** беттерге номер коюп чыгуу; **2.** *перен.* мезгил, учур; **славные страницы истории** тарыхтын сонун барактары.

СТРАННИК *м. 1. уст.* саякатчы, жолоочу; **2.** *перен.* жер кезип жүрүүчү, көчүп жүрө берүүчү.

СТРАННИЦА *женск. р. к странник.*

СТРАННИЧЕСКИЙ, ая, -ое **странник-ке т.**; жолоочулук, саякатчылык; **странническая жизнь** жер кезип жүрүүчүлүк.

СТРАННО **1.** *нареч.* кызык, бир түрдүү кызык, ажайып; **он очень странно ведёт себя** ал өзүн эң эле бир түрдүү тызык алып жүрөт; **2.** *в знач. сказ.* укмуш, таң калардык; **как ни странно** укмуш болуп көрүнгөн менен; **странно, что вы этого не понимаете** сиздин муну түшүнбөгөнүңүз таң калардык иш.

СТРАННОСТЬ *жс.* **1.** бир түрдүүлүк, кызыктык, таң калардык; **странность его слов** анын сөзүнүн таң калардыгы; **2.** (*странная манера*) таң калардык, укмуш, өзүн-

чө бир алман болгондук, укмуштуудай, түшүнүп болбой турган; кызык адат; **человек со странностями** өзүнчө бир алман киши.

СТРАННЫЙ, ая, -ое бир түрдүү, кызык, деги бир кызык, таң калтырарлык, укмуштуу; **странная манера** таң калардык кылык; **странные взгляды** бир түрдүү көз караш; **странная привычка** деги бир кызык адат.

СТРАНСТВИЕ *ср. уст.* саякат, сапар, жер кезип кетиш, эл кыдыруу; **после долгих странствий** узакка созулган сапардан кийин.

СТРАНСТВОВАНИЕ *ср. см.* странствие.

СТРАНСТВОВАТЬ *несов.* саякат кылуу, сапар чегүү, жер кезип жүрүү, эл кыдыруу.

СТРАНСТВУЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от** странствовать; **2. прил.** кыдырма, кыдырып жүргөн; **странствующий музыкант** *уст.* кыдырып жүргөн музыкант.

СТРАСТНО *нареч.* өтө, өтө эле, өтө кумарданып, өтө берилип; **страстно любить жизнь** турмушту өтө сүйүү.

СТРАСТНОСТЬ *жс.* **1.** кумардуулук, өтө кумардануучулук, өтө берилгендик, шыктуулук, ышкыбоздук; **2.** ашыктыкка күйүп берилүүчүлүк.

СТРАСТНЫЙ, ая, -ое **1.** кумардуу, өтө кумарданган, өтө берилген, шыктуу, ышкыбоз; **страстное желание** кумардуу тилек, кумардуу үмүт; **2.** ашыктыкка күйүп берилүүчү.

СТРАСТЬ I *жс.* **1.** (сильное чувство) өтө кумардануу, өтө берилгендик, шыктануу, дилгерленүү, ышкыбоздук; **страсть к шахматам** шахматка өтө кумардануу, шахмат ойнуна ышкыбоз болуу; **быть охваченным страстью** шыктуу болуу, кумардуу болуу; **2.** (любовь) ашыктык, күйгөндүк; **3. страсти** *мн. разг.* коркунуч, шумдуктар; **какие страсти ты рассказываешь!** кандай шумдуктарды айтып отурасың!; **у спорящих разгорелись страсти** *разг.* сөз талашып жаткандардын бүйүрү кызып кетти.

СТРАСТЬ II *частица прост. (очень)* эң эле, өтө, өтө эле, ушунчалык, ошончолук, аябай; **страсть как хочется мне поехать в Москву!** Москвага ушунчалык баргым келет!

СТРАТЕГ *м.* стратег (ыкмачы, чебер жолбаачы, стратегиялык жетекчиликте мыкты билген киши).

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ, ая, -ое стратегия-га т.; стратегиялык; **стратегический пункт** стратегиялык пункт.

СТРАТЕГИЯ *жс.* стратегия (**1. воен.** согушту жүргүзүү. искусствосу жана ал жөнүндөгү илим; **2. полит.** жалпы максатка жетүү үчүн жолбаачылык кылуу искусствосу).

СТРАТОНАВТ *м.* стратонавт (стратосферага учуучу учкуч).

СТРАТОПЛАН *м.* стратоплан (стратосферага учууга арналган самолёт).

СТРАТОСТАТ *м.* стратостат (стратосферага учуу үчүн атайын жабдылган аэростат).

СТРАТОСФЕРА *жс.* стратосфера (деңиз деңгээлинен 9-// километр жогору турган атмосферанын катмары).

СТРАТОСФЕРНЫЙ, ая, -ое стратосфера-га т.; стратосфералык; **стратосферное пространство** стратосфералык мейкиндик.

СТРАУС *м.* төө куш.

СТРАУСОВЫЙ, ая, -ое страус-ка т.; **страусовое перо** төө куштун бир тал жүнү.

СТРАХ *м.* **1.** коркуу, коркунуч; **чувство страха** коркуу сезими; **страх смерти** өлүм коркунучу; **бледнеть от**

страха корккондон купкуу болуп кетүү; **меня охвати́л страх** мени коркунуч басты; **дрожать от страха** корккондуктан калтыроо; **под страхом чего-л.** бир нерседен коркконунан, бир нерседен коркуп; **держат в страхе** коркутуп туруу; **2. страхи** *мн.* коркунуч, шумдуктар, капкайдагы неме көзгө элестөө; **ночью в лесу всякие страхи лезут в голову** түн ичинде токойдо капкайдагы коркунучтуу немелер эсиңе түшөт; **3. (риск)** жоопкердик; **взять на свой страх** жоопкердикти өзүнө алуу; **сделать на свой страх** жоопкердикти өзүнө алып иштемек болуу; **у страха глаза велики** *посл.* коркконго кош көрүнөт.

СТРАХ II *нареч. прост. (очень)* эң, эң эле, өтө, өтө эле, ушунчалык, аябай, өлгөңчө; **страх как люблю петь** ырдаганды эң эле жакшы көрөмүн.

СТРАХДЕЛЕГАТ *м.* страхделегат (социалдык камсыздандыруу боюнча шайланган делегат).

СТРАХКАССА *жс.* (касса социального страхования) страхкасса (социалдык камсыздандыруу кассасы).

СТРАХОВАНИЕ *ср.* камсыздандыруу; **страхование имущества** үй мүлкүн камсыздандыруу; **государственное страхование** мамлекеттик камсыздандыруу.

СТРАХОВАТЕЛЬ *м.* камсыздандыруучу.

СТРАХОВАТЬ *несов. кого-что* **1.** камсыздандыруу; **страховать вещи от пожара** мүлктү өрттөн камсыздандыруу; **2. спорт.** камсыз кылуу, коопсуз кылуу; **3. перен. (предохранять)** сактоо, этияттоо, этияттык кылуу; **страховать себя от неприятных случайностей** кырсыктуу кокустуктардан өзүн сактоо.

СТРАХОВАТЬСЯ *несов.* **1.** өз башын камсыздандыруу; **2. страд. к** страховать.

СТРАХОВКА *жс.* **1. см.** страхование; **2. спорт.** камсыз кылуу, коопсуз кылуу; **3. (страховое свидетельство)** страховка, камсыздандыруу күбөлүгү; **4. (страховая премия)** страховка (камсыздандыруу боюнча берилүүчү акча); **платить страховку** страховка төлөө.

СТРАХОВОЙ, ая, -ое страхование-ге т.; **страховой взнос** камсыздандыруу акысы; **страховой агент** камсыздандыруу агенти.

СТРАХОВЩИК *м.* страховщик (камсыздандыруу ишин жүргүзүүчү киши же мекеме).

СТРАШИЛИЩЕ *ср. разг.* мокочо, эң коркунучтуу нерсе, өтө түрү суук нерсе.

СТРАШИТЬ *несов. кого-что* коркутуу, чочутуу; **эта мысль страшит его** бул ой аны коркутуп жатат.

СТРАШИТЬСЯ *несов.* коркуу; **страшиться болезни** оорудан коркуу.

СТРАШНО **1. нареч. разг. (очень сильно)** эң эле, өтө эле, катуу, аябай, абдан, өлгөңдөй; **он страшно устал** ал аябай чарчады; **он страшно обрадовался** ал абдан сүйүндү; **2. в знач. сказ.** коркунучтуу, коркорлук, корккудай; **мне стало страшно** мен коркуп кеттим; **страшно и подумать об этом** ал жөнүндө ойлоонун өзү да коркунучтуу.

СТРАШНЫЙ, ая, -ое **1.** (вызывающий чувство страха) коркунучтуу; **страшный сон** коркунучтуу түш; **2. разг. (чрезвычайный, очень сильный)** абдан, эң эле күчтүү, өтө, өтө катуу, өтө күчтүү, аябаган, зор; **страшный грехот** эң эле катуу күрсүлдөгөн тыбыш; **страшный насморк** өтө катуу сасык тумоо.

СТРАЩАТЬ *несов. кого, разг.* коркутуу, жүрөгүн түшүрүү, үрөйүн учуруу.

СТРЕЖЕНЬ *м. обл.* өзөн суунун эң терең жери.

СТРЕКАЧ м.: дать (*задать*) стрекача разг. сайгак тийген уйдай качуу, артын карабай качуу, тура качып жөнөө.

СТРЕКОЗА жс. ийнелик.

СТРЕКОЗИЙ, ья, -ье см. **стрекозиный**.

СТРЕКОЗИНЫЙ, ая, -ое **стрекоза-го т.**; **стрекозиные крылья** ийнеликтин канаты.

СТРЕКОТ м. чырылдак, чыркылдак, чырталдак; **стрекот кузнечиков** чегиртекелердин чырылдаганы.

СТРЕКОТАНИЕ ср. чырылдоо, чыркылдоо, чырталдоо (*напр. кузнечика*); шакылдоо, чакылдоо (*напр. сороки*).

СТРЕКОТАТЬ несов. 1. (*издавать стрекот*) чырылдоо, чыркылдоо, чыртылдоо (*напр. о кузнечике*); шакылдоо, чакылдоо (*напр. о сороке*); 2. перен. (*без умолку говорить*) шакылдап сүйлөө, жаагы тынбай сүйлөй берүү.

СТРЕКОТНЯ жс. разг. см. **стрекот**.

СТРЕЛА жс. 1. жебе, жаанын огу; **пустить стрелу** жаа тартып атуу; 2. бот. өзөк, сабак (*өсүмдүктүн бутаксыз жана жалбыраксыз өзөгү*); 3. тех. **стрела** (жүк көтөрүүчү крандын жылып тургуч бөлүгү); **промчаться стрелой** аткан октой кетүү, зуулдап өтүп кетүү.

СТРЕЛЕЦ м. ист. стрелец (16–17 кылымдарда - Москва мамлекетиндеги ар дайым туруучу өзгөчө войско-нун аскери).

СТРЕЛЕЦКИЙ, ая, -ое **стрелец-ке т.**; **стрелёцкие войска** стрелецтер войскосу.

СТРЕЛКА жс. 1. стрелка; **часовая стрелка** сааттын стрелкасы; **перевести стрелку часов** сааттын стрелкасын жылдыруу; 2. жс.-д. **стрелка** (темир жолдун бир багыттан башка багытка салуучу кыймылдама бөлүгү).

СТРЕЛКОВЫЙ, ая, -ое **стрелок-ко т.**; аткычтык; **стрелковый батальон** аткычтар батальону; **стрелковое дело** аткычтык иш.

СТРЕЛОК м. аткыч, мерген; **искусный стрелок** чебер аткыч; **стрелок первого взвода** биринчи взводдун аткычы.

СТРЕЛОЧНИК м. жс.-д. стрелочник (темир жолдо стрелканы тейлөөчү кызматчы).

СТРЕЛОЧНИЦА женск. р. к **стрелочник**.

СТРЕЛЬБА жс. атуу, атышуу; **открыть стрельбу** ата баштоо, атыша баштоо; **артиллерийская стрельба** артиллериялык атуу; **ружейная стрельба** мылтык менен атуу.

СТРЕЛЬБИЩЕ ср. бута атышуучу жер.

СТРЕЛЬНУТЬ однокр. атып жиберүү; **стрельнуть из ружья** мылтыктан атып жиберүү; **стрельнуло в ухо** безл. разг. кулак сайгылаша түштү.

СТРЕЛЬЧАТЫЙ, ая, -ое архит. найзалуу, учу өткүр; **стрельчатые окна** жогору жагы кууш тартып ичкерген терезелер; **стрельчатый лук** өзөктүү пияз.

СТРЕЛЯНЫЙ, ая, -ое 1. (*убитый выстрелом*) ок тийген, ок тийип өлгөн, атып алынган; **стреляная дичь** атып алынган илбээсин (*өрдөк, кыргоол жс.б.*); 2. (*бывавший в боях*) ок астында болгон, көптү көргөн; **стреляный солдат** согушту көргөн, ок астында болгон солдат; 3. (*использованный для стрельбы*) атылган; **стреляные патроны** атылган патрондор; **стреляный воробей** разг. көптү көргөн, алчы-таасын жеген киши, күйдүм-быштым болгон.

СТРЕЛЯТЬ несов. 1. атуу; **стрелять из ружья** мылтык атуу; **стрелять из пушки** замбирек атуу; 2. кого атуу;

стрелять уток өрдөк атуу; 3. безл. разг. (*о боли*) сайгылашып ооруу; **у меня стреляет в пояснице** менин белим сайгылашып ооруйт; **стрелять из пушек по воробьям** чымчыкты замбирек менен аткандай (*арзыбаган ишке чоң аракет кылуу*); **стрелять глазами** разг. жалт-жалт кароо.

СТРЕЛЯТЬСЯ несов. 1. (*с кем-л. на дуэли*) атышуу; 2. (*кончать жизнь самоубийством*) өзүн-өзү атып өлтүрүү, өзүн-өзү атып жиберүү.

СТРЕМГЛАВ нареч. көз ачып-жумганча, октой атылып, учуп, абдан тез; **мальчик стремглав выбежал из комнаты** бала бөлмөдөн октой атылып, чуркап чыкты.

СТРЕМЕННОЙ, ая, -ое **стремя-га т.**; **стременной ремён** үзөңгү боо.

СТРЕМИТЕЛЬНОСТЬ жс. шардык, ылдамдык, өтө тездик; **стремительность действий** кыймылдын өтө тездиги.

СТРЕМИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое умтулган, катуу, шар, тез, ылдам; **стремительная атака** умтулуштуу чабуул.

СТРЕМИТЬСЯ несов. 1. (*настойчиво желать, добиваться чего-л.*) умтулуу, тырышуу; **стремиться к знаниям** билим алууга умтулуу; 2. уст. (*направляться куда-л.*) тез умтулуу, бир жакка тез жөнөө.

СТРЕМЛЕНИЕ ср. умтулуу; **у вас хорошие стремления** сиздин умтулушуңуз жакшы.

СТРЕМНИНА жс. 1. (*место в реке*) суунун шар аккан жери, суунун күргүштөп аккан жери; 2. (*обрыв*) абдан бийик жар; **стоять у края стремнины** абдан бийик жардын четинде туруу.

СТРЕМНИСТЫЙ, ая, -ое уст. бийик жардуу, типтик жардуу; **стремнистый берег** бийик жардуу жээк.

СТРЕМЯ ср. үзөңгү; **вдеть ногу в стремя** бутту үзөңгүгө салуу; **стоять в стремях** үзөңгүнү тээп туруп туруу.

СТРЕМЯНКА жс. шатыча, кичинекей шаты (мис. китепканада).

СТРЕМЯННЫЙ м. ист. 1. (*конюх*) ат багар (ээсинин өзү минүүчү атты багуучу); 2. (*придворный чин*) ат кошчу (падышанын атынын үзөңгүсүн кармап жүрүүчү киши).

СТРЕНОЖИВАТЬ несов. см. **стреножить**.

СТРЕНОЖИТЬ сов. кого чидерлөө, үч буттап тушоо; **стреножить коня** атты чидерлөө.

СТРЕПЕТ м. безбелдек (*илбээсиндин бир түрү*).

СТРЕПТОКОКК м. стрептококк (*ишиитип ириңдетүүчү жана башка жугуштуу ооруларды козгоочу бактериянын бир түрү*).

СТРЕПТОКОККОВЫЙ, ая, -ое **стрептококк-ко т.**; стрептококктук; **стрептококковая ангина** стрептококктук ангина.

СТРЕПТОМИЦИН м. фарм. стрептомицин (суук тийгенден болгон ооруларды дарылоочу дарынын бир түрү).

СТРЕПТОЦИД м. фарм. стрептоцид (*стрептококктон болгон ооруларды дарылоочу дары*).

СТРЕХА жс. чатырдын төмөн салаңдап турган этеги.

СТРИГУН м. см. **стригунок**.

СТРИГУНОК м. тай.

СТРИГУЩИЙ, ая, -ее: стригущий лишай мед. сары котур.

СТРИЖ м. кардыгач.

СТРИЖЕНЫЙ, ая, -ое кыркылган, жүнү кыркылган; **стриженная овца** жүнү кыркылган кой.

СТРИЖКА жс. 1. (*действие*) кыркуу; **стрижка овца** кой кыркуу; 2. (*осенняя овечья шерсть*) күзгү (жүн); 3. (*форма причёски*) чач кыркуунун түрлөрү.

СТРИХНИН м. мед. стрихнин (*күчтүү уунун бир түрү*).

СТРИЧЬ несов. *кого-что* алуу, алдыруу, кыркуу; **стричь волосы** чач алуу, чач алдыруу; **стричь шерсть** жүн кыркуу; **стричь ногти** тырмак алуу; **стричь всех под одну гребёнку** см. **гребёнка**.

СТРИЧЬСЯ несов. 1. чач алдыруу, чачын кырктыруу; **стричься у парикмахера** чачтарачка чач алдыруу; 2. *страд.* к **стричь**.

СТРОГАЛЬНЫЙ, ая, -ое сүргүч, сүрүүчү, жонуучу; **строгальный станок** сүргүч станок, жонуучу станок.

СТРОГАЛЬЩИК м. строгальщик (*бир нерсени сүрүүчү, жонуучу, жылмалоочу жумушчу*).

СТРОГАТЬ несов. *что* сүрүү, жылмалап сүрүү, сүрүп жылмалоо, жонуу; **строгать доску** тактайды жылмалап сүрүү; **строгать рубанком** сүргү менен сүрүп жылмалоо.

СТРОГИЙ, ая, -ое 1. (*требовательный, взыскательный*) катуу, олку-солкусуз, катуу талап кылуучу; **строгий учитель** катуу талап кылуучу мугалим; 2. (*совершенно точный*) так; **строгий учёт** так эсеп; 3. (*суровый*) катуу; **строгая дисциплина** катуу тартип; **строгий выговор** катуу сөгүш; 4. (*правильный*) келишимдүү, сымбаттуу; **строгий профиль** келишимдүү профиль; **строгие линии** өңү-түсү келишкен (*адамдын өңү жөнүндө*); 5. *обл.* асоо (*напр. конь*).

СТРОГО нареч. 1. (*требовательно, взыскательно*) катуу, талаптуулук менен, талаптуу; **строго воспитывать** талаптуулук менен тарбиялоо; 2. (*сурово*) катуу; **строго наказать** катуу жазалоо; 3. (*совершенно точно*) так, туура; **строго рассчитывать** так эсептөө; 4. (*не легкомысленно*) катуу, шайкелендебей, салмактуу, басмырт; **строго держаться** шайкелендебей, салмактуу жүрүү; 5. (*скромно*) жөнөкөй, жупуну, сыпайы; **строго одеваться** сыпайы кийинүү; **строго-настрою** абдан катуу, абдан бекем.

СТРОГОСТЬ жс. 1. катуулук, олку-солкусуздук; **строгость взглядов** көз караштын олку-солкусуздугу; 2. *чаще мн.* (*суровая мера*) катуу чара.

СТРОЕВИК м. воен. строевик (*армиянын стройдогу бөлүктөрүндөгү аскер*).

СТРОЕВОЙ I, ая, -ое **строй 2-ге т.**; **строевое дело** строй иши; **строевая подготовка** стройдо жүрүүгө даярдоо.

СТРОЕВОЙ II, ая, -ое курулушка тиешелүү, курулушка ылайык; **строевой лес** курулуш жыгачтары.

СТРОЕНИЕ ср. 1. (*здание, постройка*) имарат; **заводские строения** завод имараттары; 2. (*структура*) түзүлүш; **строение атома** атомдун түзүлүшү; **строение земной коры** жер кыртышынын түзүлүшү; **строение организма** организмдин түзүлүшү.

СТРОЖЕ сравн. ст. от прил. **строгий** и нареч. **Строго** катуураак, катаалыраак; **надо строже требовать** катуураак талап кылуу керек.

СТРОИТЕЛЬ м. 1. куруучу, курулушчу; **инженер-строитель** куруучу-инженер; 2. *перен.* куруучу; **строители новой жизни** жаңы турмуштун куруучулары.

СТРОИТЕЛЬНО-МОНТАЖНЫЙ, ая, -ое курулуш-монтаждык.

СТРОИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **строительство-го т.**; **строительные материалы** курулуш материалдары; **строительное дело** курулуш иштери; **строительный рабочий** курулуш жумушчусу; **строительный сезон** курулуш сезону (*мезгили*).

СТРОИТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **строитель-ге т.**; куруучулук; **строительские планы** куруучунун пландары, куруучулук пландар.

СТРОИТЕЛЬСТВО ср. курулуш, куруу; **школьное строительство** мектеп курулушу, мектеп куруу; **работать на строительстве** курулушта иштөө; **строительство социализма** социализмди куруу; **культурное строительство** маданий курулуш.

СТРОИТЬ несов. 1. *что* (*производить постройку*) куруу, салуу; **строить заводы** заводдор куруу; **строить школы** мектептер куруу, мектептер салуу; **строить каналы** каналдар куруу, каналдар салуу; **строить самолёты** самолёттор куруу; 2. *что* (*созидать, устраивать*) куруу, түзүү; **строить коммунизм** коммунизм куруу; **строить новую жизнь** жаңы турмуш куруу; **строить планы** пландар түзүү; 3. *что, мат.* түзүү, жасоо; **строить треугольник** үч бурчтук түзүү; 4. *кого-что, воен.* (*ставить в строй*) тизүү, тургузуу (*стройго тургузуу*); **строить ряды** катар (*катар кылып*) тизүү; 5. *что* (*формулировать, выражать*) түзүү, тизмектөө; **правильно строить фразы** сөздөрдү туура тизмектештирүү; **строить козни** жашырын арамзалык кылуу; **строить гримасы** бети-башын тырыштыруу (*бырыштыруу*).

СТРОИТЬСЯ несов. 1. *разг.* (*строить себе что-л.*) өзү үчүн куруу, өзүнө бир нерсе куруу; **этим летом я буду строиться** ушул жайда мен өзүмө курулуш курамын; 2. *воен.* (*становиться в строй*) катарга туруу (*стройго туруу*); 3. *страд.* к **строить**.

СТРОЙ м. 1. түзүлүш; **государственный строй** мамлекеттик түзүлүш; **советский строй** советтик түзүлүш; **социалистический строй** социалисттик түзүлүш; **укрепление колхозного строя** колхоздук түзүлүштү чыңдоо; 2. *воен.* катар, сап, строй (*белгилүү тартип менен катар туруу, тизилүү*); **развёрнутый строй** жайылган строй; **рассыпной строй** чачыранды строй; **сёмкнутый строй** тыгыз строй (*жыш болуп тизилген строй*); **в нашем строю** биздин стройдо; **кónный строй** атчандар строю; **стоять в строю** катарда туруу, стройдо туруу; **прочёсть приказ перед строем** стройдун алдында приказды окуп берүү; 3. *грам.* түзүлүш; **грамматический строй языка** тилдин грамматикалык түзүлүшү; **выйти из строя** см. **выйти**; **вывести из строя** см. **вывести**; **вступить в строй** см. **вступить**.

СТРОЙКА жс. 1. (*действие*) куруу; **приступить к стройке** дома үй курууга киришүү; 2. (*строительство*) курулуш.

СТРОЙМАТЕРИАЛЫ мн. (*строительные материалы*) курулуш материалдары.

СТРОЙНО нареч. 1. (*правильно*) туура; **стройно идти в ряд** катарда туура жүрүү; 2. (*гармонично, согласнo*) бирдей, жагымдуу түрдө, уккулуктуу кылып; **стройно петь** бирдей ырдоо, уккулуктуу кылып ырдоо.

СТРОЙНОСТЬ жс. 1. (*статность*) сымбаттуулук, сындуулук, келишимдүүлүк, келбеттүүлүк; 2. (*последовательность*) иреттүүлүк, жүйөлүүлүк; **стройность мыслей** ойдун иреттүүлүгү; 3. (*гармоничность*) бирдейлик, жагымдуулук, уккулуктуулук.

СТРОЙНЫЙ, ая, -ое **1.** (*статный*) сымбаттуу, сындуу, келишимдүү, келбеттүү; **у неё стройная фигура** ал аялдын мүчөсү келбеттүү; **2.** (*правильно расположенный*) түз; **стройные ряды** түз катарлар; **3. перен.** (*правильно построенный*) туура түзүлгөн; **стройный доклад** туура түзүлгөн доклад; **4.** (*гармонический*) бирдей, жагымдуу, уккулуктуу; **стройное пение** уккулуктуу кылып ырдоо.

СТРОКА́ ж. жол, сап (*мис. дептердин, китептин*); **под строкой** жол астында; **начинать с новой строки** жаңы жолдон баштоо; **красная строка** абзацтын биринчи жолу (*кемтик болуп башталган жолу*); **читать между строк** автордун айтпай (*жазбай*) кеткендгрин байкоо, ойлоп табуу, ойлоп билүү; **строка в строку** жолмо-жол, сөзмө-сөз (*бирин калтырбай, түптүгөл*).

СТРОНУТЬ сов. *кого-что, разг.* козгоо, жылдыруу; **тронуть с места** ордунан жылдыруу (*козгоо*).

СТРОНУТЬСЯ сов. *разг.* козголуу, жылуу; **не могý стронуться с места** ордунан козголо албайм, ордунан жыла албай отурам.

СТРО́НИЙ м. хим. стронций (*химиялык элемент*).

СТРОП м. мор., ав. строп (*жүк асып коё турган трос же аркан*).

СТРОПІ́ЛО ср. стропило (*үйдүн чатырларынын айырмачы*).

СТРОПІ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *стропило-го т.*; **стропильные брёвна** стропилого жарактуу устундар.

СТРОПТІ́ВОСТЬ ж. кежирлик, азоолук, терс кыялдуулук, баш ийбестик; **строптiвoсть нр́ава** кежир мүнөздүүлүк, мүнөздүн кежирлиги.

СТРОПТІ́ВЫЙ, ая, -ое кежир, азоо, терс кыялдуу, баш ийбеген; **строптiвый конь** азоо ат.

СТРОФА́ ж. лит. строфа (*ырда ритм жана мазмун жагынан бир нече сабак ырды бириктирүүчү бөлүк*).

СТРОФА́НТ м. строфант (**1.** бот. тропиктик өсүмдүктүн бир түрү; **2. фарм.** ошол өсүмдүктүн уругунан жасалуучу жүрөк дарысы).

СТРО́ФИКА ж. лит. строфика (**1. тексттин строфага бөлүнүшү**; **2. строфанын түзүлүшүнө арналган поэтика бөлүмү**).

СТРОЧЁ́НЫЙ, ая, -ое кайылган, кайып тигилген, тепчип тигилген; **строчёные голенища** кайып тигилген конч.

СТРОЧИ́ТЬ несов. *что* **1.** кайып тигүү; **строчить на швейной машине** машинага салып кайып тигүү; **2. перен. разг.** (*писать*) зыпылдатып тез жазуу, шыпылдатып жазуу; **строчить письмо, другу** досуна зыпылдатып кат жазуу; **строчить статью** макаланы шыпылдатып жазуу; **3. перен. разг.** (*стрелять*) бат-бат атуу, аткылоо (*мис. пулемёт*).

СТРО́ЧКА I ж. **1.** (*действие*) кайып тигүү; **строчка рукаво́в** жендердин түбүн тигүү, жендерди отургузуу; **2.** (*сплошной шов*) тигиш; **мелкая строчка** майдалап тигиш майда тигиш; **крупная строчка** чоң-чоң тигиш, ири тигиш.

СТРО́ЧКА II ж. (*строка*) сап, жол (*жазуу жолу*).

СТРО́ЧНОЙ ая, -ое строчная буква кичине арип, кичине тамга (*баш арип эмес*).

СТРУГ I м. (*инструмент для строгания*) сүргүч аспап.

СТРУГ II м. уст. (*речное судно*) дарыя кемеси.

СТРУГА́ТЬ несов. *разг. см. строгать.*

СТРУ́ЖКА ж. кырынды, сүрүндү; **металлическая стру́жка** металл кырындысы.

СТРУИ́ТЬ несов. *что* буруксуу, чубуруу, аңкуу, аңкып туруу, агып жатуу; **сирень струит аромát** сирень гүлдөн атыр жыт буруксуйт; сирень гүлдүн жыты аңкып турат; **река́ тихо струит свой во́ды** дарыянын суусу жылжып агып жатат.

СТРУИ́ТЬСЯ несов. буруксуу, чубуруп агуу, чубуруп куюлуу, аңкуу, аңкып туруу; **по стёклам струится дождь** жамгыр айнектен төмөн чубуруп куюлуп турат; **по лицу́ струился пот** бетинен тер чубуруп агып турду; **в ночном во́здухе струился аромát цвето́в** түнкү абада гүлдөрдүн жыттары аңкып турду.

СТРУЙКА́ ж. *уменьш. от струя́* агыш, агым; **течь струйкой** жыбылжып агуу.

СТРУКТУ́РА ж. структура, түзүлүш; **структура гранита́** граниттин структурасы (*түзүлүшү*); **структура государственного аппара́та** мамлекеттик аппараттын структурасы (*түзүлүшү*).

СТРУКТУ́РНЫЙ, ая, -ое *структура-га т.*; **структуралык**; **структурный ана́лиз** структуралык анализ.

СТРУНА́ ж. кыл (*мис. комуздун кылы*); **металлические стру́ны** металлдан жасалган кылдар (*мис. балалайканын кылы*).

СТРУ́НКА ж. *уменьш. от стру́на* кыл; **это его́ слабая стру́нка** бул анын кычыктуу жери, бул анын назик жери; **заде́ть слабую стру́нку** кычыктуу жерине (*назик жерине*) тийип коюу; **заста́вить кого-л. ходи́ть по стру́нке бирөөнү** өзүнө толук баш ийдирүү, көзүнүн агы менен тең айландыруу; **по стру́нке ходи́ть** бирөөгө толук баш ийүү (*айтканына көнүп, айдаганына жүрүү*); **вытяну́ться в стру́нку** какыйып туруу.

СТРУ́ННЫЙ, ая, -ое кылдуу, кыл тагылган; **стру́нный инструме́нт** кылдуу инструмент (*мис. комуз, скрипка ж.б.*); **стру́нный оркестр** кылдуу оркестр (*кыл тагылган инструменттерден түзүлгөн оркестр*).

СТРУП м. карт, жаранын карты; **покры́ться стру́пьями** карттануу, карт басуу (*мис. жара*).

СТРУ́ПНЫЙ, ая, -ое карттуу.

СТРУ́СИТЬ сов. коркуу, коркуп кетүү, чочулоо, жүрөксүздүк кылуу; **он стру́сил не на шу́тку** ал абдан коркту, ал чын эле коркуп кетти.

СТРУ́ХНУТЬ сов. *разг. см. стру́ситься.*

СТРУЧКОВЫ́Й, ая, -ое саадактуу, кабыктуу; **стручко́вый пе́рец** калемпир.

СТРУЧО́К м. саадак, кабык; **стручо́к горо́ха** буурчак тын саадагы (*кабыгы*).

СТРУЯ́ ж. **1.** агуу, агыш, агым (*суюктуктун дирилдеп, шорголоп агышы*); **дождева́я струя́** жамгыр суусунун шорголоп агышы; **струя́ кро́ви** кандын дирилдеп агышы; **струя́ све́та** жарыктын агышы (*шооласы*); **2. перен. поэт.** (*вода*) суу; **под ним струя́ – светле́й лазу́ри** анын астында агып жаткан суу асмандай тунук; **3. перен.** (*настроение, направление*) дем, багыт; **вли́ть све́жую струю́ в рабо́ту** жумушка жаңы дем киргизүү.

СТРЯ́ПАТЬ несов. *что, разг.* **1.** тамак бышыруу; **стря́пать у́жин** кечки тамак бышыруу; **2. перен. пренебр.** ары-бери кыла салуу, андан-мындан кураштыра коюу; **стря́пать раз́ные статёйки** ар түрдүү макалаларды ары-бери жаза салуу.

СТРЯ́ПНЯ́ ж. **1.** (*действие*) тамак бышыруу, тамак бышыруу жумуштары; **2.** (*еда*) бышырылган тамак, бышырылган тамак-аш; **вкусная стря́пня́** даамдуу

бышырылган тамак; **3. перен. пренебр.** ары-бери кыла салынган, эптеп-септеп бүтүрө салган иш.

СТРЯПУХА *ж. разг.* тамак-аш бышыруучу аял, аш-мачы аял.

СТРЯПЧИЙ *м. 1. ист. стряпчий (Москва Русунда – падыша сарайында чарбачылык милдетти аткаруучу киши); 2. ист. стряпчий (сот надзору боюнча чиновник); 3. уст. (поверенный в делах) адвокат.*

СТРЯСАТЬ *несов. см. стрясти.*

СТРЯСТИ *сов. что* күбүү, кагуу, силкүү; **стрясти яблочки с дерева** алма күбүү, бактан алма кагуу.

СТРЯСТИСЬ *сов. разг.* боло калуу, болуу; **с ним стряслась беда** ал балаага калды, анын башына балаа түштү.

СТРЯХИВАТЬ *несов. см. стряхнуть.*

СТРЯХИВАТЬСЯ *несов. 1. см. стряхнуться; 2. страд. к стряхивать.*

СТРЯХНУТЬ *сов. кого-что* силкип (кагып, күбүн) түшүрүү.

СТРЯХНУТЬСЯ *сов. разг.* силкинүү, кагынуу, күбүнүү.

СТУДЕНИСТЫЙ, ая, -ое килкилдек.

СТУДЕНТ *м.* студент.

СТУДЕНТКА *женск. р. к студент; студентка.*

СТУДЕНЧЕСКИЙ ая, -ое студент-ке т.; студенттик; **студенческое общежитие** студенттердин общежитиеси (*жатаканасы*); **студенческий вечер** студенттер кечеси.

СТУДЕНЧЕСТВО *ср. 1. собир. студенттер; советское студенчество* советтик студенттер; **2. (пробывание студентом)** студентчилик кез, студент кез; **в годы моего студенчества** мен студент болуп жүргөн жылдарда.

СТУДЕНЬ *м.* килкилдек (*балык же баш-шыйрак бышырып, сорпосу менен кошо муздатып, килкилдек кылып жасалган тамак*).

СТУДЁНЫЙ, ая, -ое **1. (очень холодный)** муздак, суук; **студёная вода** муздак суу; **студёный ветер** суук шамал; **2. безл. в знач. сказ.** суук; **в воздухе студёно** аба суук, күн суук.

СТУДИТЬ *несов. что, разг.* муздатуу, суутуу; **студить воду** сууну муздатуу.

СТУДИЯ *ж.* студия (**1. художниктин мастерскаясы; 2. театр. актёрлордун жаш кадрларын даярдап жаткан театр коллективи**).

СТУЖА *ж.* чыкыроон, ызгаар суук, аябаган суук; **зимняя стужа** кышкы суук.

СТУК *м.* тыкылдоо, такылдоо, түкүлдөө; **раздался стук в дверь** эшик түкүлдөдү.

СТУКАТЬ *несов. см. стукнуть 1.*

СТУКАТЬСЯ *несов. см. стукнуться.*

СТУКНУТЬ *сов. 1. кого-что, чем* кагуу, тарсылдатуу, такылдатуу; койгулоо, ургулоо; **2. кого-что, чем (ударить)** уруу; кагыштыруу; бир коюу, муштоо, бир муштоо; **он стукнул меня по спине** ал мени далортого бир койду; **стукнуть кулаком по столу** үстөлдү муштум менен бир коюу; **стукнуть стаканом о стакан** стакан менен стаканды кагыштыруу; **3. безл. кому, разг. (исполниться – о летах)** толуу, чыгуу, келүү; **ему стукнуло сорок лет** ал кырк жашка чыкты.

СТУКНУТЬСЯ *сов.* бир тийүү, барып бир тийүү, урунуп алуу, урунушуп алуу, сүзүшүп алуу, кагышып калуу; **стукнуться о дверь** каалгага барып бир тийүү.

СТУКОТНЯ *ж. разг.* тарс-турс, күлдүр-шалдыр; такылдоо, шакылдоо; **в кузнице поднялась стукотня** темирчинин устаканасында тарс-турс боло баштады.

СТУЛ *м. 1. стул, орундук; сидеть на стуле* стулда отуруу; **складной стул** бүктөлмө стул; **мягкий стул** жумшак орундук (*стул*); **предложить стул** гостю мейманды стулга (*отурууга*) чакыруу, мейманга стул берүү; **2. мед. стул (чоң заара кылуу); сидеть (оказаться) меж двух стульев** эки кеменин башын кармоо (*белгисиз абалда калуу; ортодо калуу*).

СТУЛЬЧАК *м.* даараткана отургучу.

СТУПА *ж.* соку; жанчуур; **толочь воду в ступе** погов. сокуга суу жанчуу, болбогон иш менен убара болуу.

СТУПАТЬ *несов. 1. жүрүү, басуу; осторожно ступать по ковру* килем үстүнөн абайлап жүрүү; **2. в знач. повел. накл.: ступай!** бар!, кет!; **ступайте!** баргыла!, жөнөгүлө!, кеткиле!; **ступайте домой!** үйүңөргө баргыла, үйүңөргө жөнөгүлө!

СТУПЕНЧАТЫЙ, ая, -ое тектирлүү, тепкичтүү, баскычтуу; өөдө-ылдый, ойдуң-сойдуң; **ступенчатый склон горы** тоонун тектирлүү капталы.

СТУПЕНЬ *ж. 1. баскыч, тепкич; идти по ступеням лестницы* тепкичтин баскычтары менен жүрүү; **2. (степень в развитии)** баскыч; **высшая ступень культуры** маданияттын жогорку баскычы.

СТУПИТЬ *сов.* басуу, кадам коюу, аттоо; **ступить на землю** жерге басуу; **ступить через порог** босогодон аттап өтүү; **без него он шагу не ступит** перен. ансыз ал бир кадам да баспайт.

СТУПИЦА *ж.* күпчөк (*дөңгөлөктүн күпчөгү*).

СТУПКА *ж. см. ступа.*

СТУПНЯ *ж.* таман.

СТУЧАТЬ *несов.* кагуу, шакылдатуу, такылдатуу, тыкылдатуу, тарсылдатуу, койгулоо, ургулоо, лукулдоо; **стучать в дверь** эшикти тыкылдатуу; **стучат молотки** балкалар такылдайт; **сёрдце громко стучало** жүрөк катуу какты; **у меня в висках стучит** безл. чеке тамырым лукулдап турат.

СТУЧАТЬСЯ *несов.* тарсылдатуу, түкүлдөтүү; **стучаться в дверь** эшикти түкүлдөтүү.

СТУШЕВАТЬСЯ *сов. 1. акырындап акка айланып кетүү (мис. кара нерсенин ак боёк аркылуу агарып кетиши); 2. перен. разг. (незаметно исчезнуть)* билинбей кетүү, жылт коюп билинбей кетип калуу; **3. перен. разг. (оробеть, смутиться)** тайсалдоо, корунуп калуу, апкаарып калуу.

СТУШЁВЫВАТЬСЯ *несов. см. стушеваться.*

СТЫД *м.* уят; **к моему стыду** мен уят болуп; **у него ни стыда ни совести** ал уят-сыйытты билбейт, анын уят-сыйыты жок; **отбросить стыд** уятты коюу; **ложный стыд** жөнү жок, жалган уят; **стыд и срам!** уят!, шермендечилик!; **сгореть со стыда** уялгандан жерге кирип кете жаздоо, катуу уят болуу.

СТЫДИТЬ *несов. кого* уялтуу, уяткаруу, ардантуу.

СТЫДИТЬСЯ *несов.* уялуу, уят болуу, ардануу, намыстануу; **стыдиться незнакомым людям** тааныш эмес кишилерден уялуу, бейтааныш кишилерден уялуу.

СТЫДЛИВО *нареч.* уялып, уялган түрдө; **стыдливо потупить взор** уялгандан ылдый карап калуу, уялып жерге кароо; **стыдливо закрыться** уялгандан бетин жаап калуу.

СТЫДЛИВОСТЬ жс. уялчаактык.

СТЫДЛИВЫЙ ая, -ое уялчаак; **стыдливый человек** уялчаак киши.

СТЫДНО безл. в знач. сказ. кому уят; **мне стыдно за вас** сиз үчүн мага уят; **стыдно плохо учиться** жаман окуган уят болот.

СТЫДНЫЙ, ая, -ое уяттуу; **стыдный поступок** уяттуу иш; уят иш.

СТЫК м. 1. кошулган жери, ашташкан жери; **на стыке двух дорбг** эки жолдун кошулган жеринде; 2. перен. (встреча, соединение) бириккен (жолуккан, кошулган, учурашкан жер); **стык двух дивизий** эки дивизиянын кошулган жери.

СТЫНУТЬ несов. муздоо, сууш, тоңуу; **суп стынет на столе** сорпо столдо туруп, сууйт; **кровь стынет в жилах** үрөй учуп жаныңан түңүлөсүң.

СТЫТЬ несов. см. **стынуть**.

СТЫЧКА жс. 1. (бой) кагылыш (мис. эки отряддын кагылышы); 2. перен. (ссора, перебранка) тилдешүү, чыр-лаша кетүү, уруш, жаңжал.

СТЯГ м. 1. поэт. (знамя) туу, асаба; **развеваются алые стяги** кызыл туулар желпилдеп турат, желбирейт; 2. обл. шыргый, шырык.

СТЯГИВАТЬ несов. см. **стянуть 1-4**.

СТЯГИВАТЬСЯ несов. 1. см. **стянуться**; 2. страд. к **стягивать**.

СТЯЖАНИЕ ср. жетишилүү, ээ болуу, тырышып изденүү, изденип табуу.

СТЯЖАТЕЛЬ м. презр. дүйнөкор, дүйнөгө көзү тойбогон адам, алымкор адам.

СТЯЖАТЬ сов. и несов. что жетишүү, алуу, ээ болуу; тырышып издөө, издеп табуу; **стяжать славу** даңкка жетишүү, даңкка ээ болуу.

СТЯНУТЬ сов. 1. что (туго перевязать) куушура тартып байлоо, катуу тартып байлоо; **стянуть талию ремнем** белди кур менен куушура тартып байлоо; 2. что (собрать в одно место) чогултуу, топтоо, жыйноо; **стянуть войска к переправе** аскерди кечүүгө чогултуу; 3. что, мат. (соединить концы) тартып жеткирүү, жетиштирүү, улаштыруу, туташтыруу; **стянуть дугу хордой** жааны хорда менен улаштыруу (жакындаштыруу); 4. кого-что (снять, стащить) сыйруу, сыйрып алуу, тартып кетүү, тартып алуу; **стянуть скатерть со стола** столдун үстүнөн дасторконду тартып алуу; 5. кого-что, разг. (украсть) кымтып кетүү, кымырып алуу.

СТЯНУТЬСЯ сов. 1. разг. (сжаться, укоротиться) кирүү, жыйрылуу, жыйылуу, бырышуу; **намо́кший платок стянулся** суу болгон жоолук кирип кетти; 2. разг. (туго подпоясаться) куушура курчануу, белди катуу тартып курчануу, катуу курчанып алуу; 3. (собраться в одно место) бир жерге чогулуу (токтолуу, жыйылуу).

СУБАРКТИЧЕСКИЙ, ая, -ое геогр. субарктикалык; **субарктическая зона** субарктикалык зона (түндүк зонасы).

СУББОТА жс. ишенби.

СУББОТНИЙ, ая, -ее **суббота-га т.**; **субботний день** ишенби күн.

СУББОТНИК м. ишенбилик (эмгекчилердин өз ыктыярлары менен жумушчу күнүнөн башка күндөрдө көпчүлүктүн пайдасы үчүн коллективдүү түрдө иштеген иштери).

СУБВЕНЦИЯ жс. эк. субвенция (мамлекет тарабынан чарбанын айрым тармактарына, ишканаларга жана анын ээлерине берилүүчү финансылык жардам).

СУБЛИМА м. хим. сублимат (сублимациядан чыккан нерсе).

СУБЛИМАЦИЯ жс. хим. сублимация, сублимация кылуу (затты ысыткан кезде анын катуу абалдан тупадан туура газга айланышы).

СУБЛИМИРОВАТЬ сов. и несов. что, хим. сублимация кылуу.

СУБОРДИНАЦИЯ жс. субординация (кызматта кенжелердин чоңдорго кыңк этпей баш ийүүсү).

СУБСИДИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что субсидия берүү, акчалай карыз берүү, акчалай жардам берүү.

СУБСИДИЯ жс. субсидия (жардамга бериле турган акча).

СУБСТАНТИВАЦИЯ жс. лингв. субстантивация (башка сөз түркүмдөрүнүн зат атоочко айланышы).

СУБСТАНТИВИРОВАТЬ сов. и несов. что, лингв. субстантивациялоо.

СУБСТАНТИВНЫЙ I, ая, -ое лингв. субстантивдик (зат атоочтордун түркүмдөрүнө кирүүчүлөр).

СУБСТАНТИВНЫЙ II, ая, -ое субстантивдүү (өз алдынча, көз каранды болбой аракеттенүүчү).

СУБСТАНЦИЯ жс. филос. субстанция (бардык заттардын жана көрүнүштөрдүн алгачкы негизи, мазмуну).

СУБСТРАТ м. субстрат (1. филос. көрүнүштүн жалпы негизи; 2. биол. микроорганизмдер өнүгө турган азыктандыруучу чөйрө).

СУБТИЛЬНЫЙ, ая, -ое тараз, назик, ичке.

СУБТРОПИКИ только мн. геогр. субтропиктер (тропиктерге чектеш жер; бул жерлерде кыш жылуу, жумшак болуп, өсүмдүктөр жыл бою көгөрүп тура берет).

СУБТРОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое субтропиктик; **субтропический климат** субтропиктик климат.

СУБЪЕКТ м. 1. филос. субъект (таануунун объектиси катарында болгон сырткы дүйнөгө карама-каршы турган, сырткы дүйнөнү таануучу, билүүчү аракеттеги жаныбар); 2. (человек) субъект, киши; **боле́зненный субъект** оорулуу киши; 3. грам. субъект (ээ, сүйлөмдөгү ээ).

СУБЪЕКТИВИЗМ жс. 1. филос. субъективизм (объективдүү реалдуу дүйнөнүн адамдын аң-сезимине көз каранды эместигин тануучу, философиядагы илимге каршы болгон багыт); 2. (пристрастное отношение) субъективизм (калыстыгы жок мамиле); **в его мнени́ях мно́го субъективизма** анын айткан оюнда субъективизм көп.

СУБЪЕКТИВИСТ м. субъективист (субъективизмди жактоочу киши).

СУБЪЕКТИВИСТСКИЙ, ая, -ое субъективисттик.

СУБЪЕКТИВНО нареч. субъективдик менен, өз пикиринче (башканын пикири менен эсептешипөө); **оценить субъективно** субъективдик менен баалоо (калыстык менен эмес).

СУБЪЕКТИВНОСТЬ, жс. субъективдүүлүк; **субъективность взгля́дов** көз караштардын субъективдүүлүгү.

СУБЪЕКТИВНЫЙ, ая, -ое 1. (присущий данному лицу) субъективдүү (жеке бир кишиге таандык); **субъективные переживания** субъективдүү сезүү (кайгыруу же

кубануу); **2.** (*пристрастный*) субъективдик (калыстыгы жок); **субъективная оценка** субъективдик баалоо (калыс эмес); **3.** *кратк. форма в знач. сказ.* субъективдик; **это понятие субъективно** бул субъективдик түшүнүк.

СУБЪЕКТНЫЙ, ая, -ое **субъект 1, 3-кө т.**; субъектик; **субъектные отношения** субъекттик мамилелер.

СУВЕНИР *м. уст.* сувенир (*эстеликке берилген буюм; эстелик үчүн иштелген нерсе*).

СУВЕРЁН *м. ист.* суверен (*жогорку бийликке ээ болуп турган башкаруучу*).

СУВЕРЕНИТЕТ *м. полит.* **1.** (*право верховной власти*) суверенитет (*жогорку бийликтин укугу*); **2.** (*независимость государства*) суверенитет, көз каранды эместик (*мамлекеттин өзүнүн ички иштеринде жана тышкы саясатында көз каранды эместиги*).

СУВЕРЁННЫЙ ая, -ое *полит.* суверенитеттүү (*көз каранды эмес*); **суверённые права** суверенитеттүү укуктар; **суверённая власть** суверенитеттүү бийлик.

СУВОРОВЕЦ *м.* суворовчу (*Суворов атындагы согуштук окуу жайында тарбияланып жаткан бала*).

СУВОРОВСКИЙ, ая, -ое *Суворов-го т.*; **суворовское военное училище** Суворов атындагы согуштук окуу жайы.

СУГЛИНИСТЫЙ, ая, -ое чополуу жана кумдуу (*составында чопосу жана куму көбүрөөк*); **суглинистые почвы** чополуу жана кумдуу топурактар.

СУГЛИНОК *м.* составында чопо менен кум көбүрөөк болгон топурак.

СУГРОБ *м.* касаба, күрткү (*кар*).

СУГУ́БО *нареч.* абдан, өтө, эң, эң эле, айрыкча; **сугубо важный вопрос** эң эле маанилүү маселе; **сугубо внимательно относиться** өтө көңүл коюп мамиле кылуу.

СУГУ́БЫЙ, ая, -ое айрыкча, бөтөнчө; **оказать кому-л. сугубое внимание** бирөөгө айрыкча көңүл буруу.

СУД *м.* **1.** сот, суд; **народный суд** эл соту, элдик сот; **верховный суд** жогорку сот; **окружной суд** округдук сот; **товарищеский суд** жолдоштук сот; **суд чести** ар-намыс соту, абийир соту; **находиться под судом** иши сотто болуу, соттуу болуу; **предать суду** сотко берүү; **вызвать в суд** сотко чакыруу; **2.** (*разбор дела*) сот, суд, ишти кароо; **в день суда** сот болгон күлү; **находиться под судом** соттуу болуу, сот астында болуу; **3.** (*мнение*) пикир; **вынести на суд общественности** коомдун пикирине коюу; **на нет и суда нет** погов. жокко амал жок.

СУДА́К *м.* судак (*балыктын бир түрү*).

СУДАКОВЫЙ, ая, -ое *судак-ка т.*

СУДАРЫНЯ *ж. уст.* (*обращение*) айым (*аялга сылык түрдө кайрылганда*).

СУДАРЬ *м. уст.* (*обращение*) таксыр, мырза (*эркекке сылык түрдө кайрылганда*).

СУДАЧИТЬ *несов. разг.* жок-барды (*калп-чынды*) айтып сүйлөшүү.

СУДЕ́БНЫЙ, ая, -ое **суд 1, 2-ге т.**; соттук, суддук; **судёбное дело** сот аркылуу чечилүүчү иш; **судёбные издержки** сот чыгымы; **судёбное следствие** сот тергөөсү; **судёбный приговор** сот өкүмү; **судёбный следователь** сот тергөөчүсү.

СУДЕ́ЙСКИЙ, ая, -ое **судья 1, 3-кө т.**; судьялык; **судейская коллегия** спорт. судьялык коллегия.

СУДИ́МОСТЬ *ж. юр.* соттуулук, соттуу болгондук; **снять судимость** соттуулугун алуу; **не иметь судимости** соттуу болбоо, соттолбоо.

СУДИ́ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* соттоо, сот кылуу, сотко тартуу; **судить преступника** кылмыштууну соттоо; **2.** *о ком-чем, по кому-чему* калыстык кычуу, текшерүү, баа берүү, пикирлешүү, ойлоп көрүү, ойлонуштуруп көрүү; **судить об этом деле** бул иш жөнүндө ойлоп көрүү; **судить по внешнему виду** сырткы түрүнө карап баа берүү; **судя по всему** бардык жагын, эске алганда; **судите сами** өзүңүз ойлоп көрүнүзчү, өзүңүз калыс болуңузчу; **3.** *что кому-чему и с неопр. (предназначать)* насип болуу, насип кылуу, тагдырга жазылуу, буйруу; **мне не суждено встретиться с ним** аны менен жолугушууну мага буюрбаган экен; **так уж суждено** тагдыр ушундай, таалай ушундай; **4.** *кого-что, спорт.* калыстык кылуу, калыс болуу, текшерүү; **судить да рядить** разг. өйдө-ылдый сөздү айтып сүйлөшүү, көпкө талкуулоо.

СУДИ́ТЬСЯ *несов.* *с кем-чем* соттошуу, суддашуу.

СУ́ДНО *ср. (мн. судна)* кеме; **плавать на судне** кемеге түшүп сууда жүрүү.

СУ́ДНО II ср. (мн. судна) (*подкладной сосуд для больного*) судно, даарат идиши (*оорулуу адамдын алдына коюп заара кылдыруучу идиш*).

СУДО- *татаал сөздөрдүн «кеме», «пароход» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү.*

СУДОВЕ́РФЬ *ж.* кеме верфи (*кемелер жасоо жана аларды ремонттоо үчүн ылайыкталган жай*).

СУДОВЛАДЕ́ЛЕЦ *м.* кеме ээси, пароход ээси.

СУДОВОДИ́ТЕЛЬ *м.* кемени башкарып алып жүрүүчү, кеме айдоочу.

СУДОВОЖДЕ́НИЕ *ср.* кемени башкарып алып жүрүүчүлүк, кеме айдоочулук.

СУДОВО́Й, ая, -ое **судно 1-ге т.**; кемелик; **судовая команда** кеменин командасы; **судовой механизм** кеменин механизми.

СУДО́К *м.* судок (**1.** *мурч, туз, уксус, горчица* салып коё турган идиштер бирге орнотулган түп; **2.** *тамак таңуучу идиш*).

СУДОМО́ЙКА *ж.* идиш жуугуч (*идиш жуугуч аял*).

СУДОПРОИЗВО́ДСТВО *ср. юр.* сот жүргүзүү, сот иштерин жүргүзүү.

СУДОРЕМО́НТ *м.* кеме ремонту.

СУДОРЕМО́НТНЫЙ, ая, -ое кеме ремонттоочу; **судоремонтная верфь** кеме ремонттоочу верфь.

СУ́ДОРОГА *ж.* тарамыш тартышуу, карышуу, тарамышы тырышуу.

СУ́ДОРОЖНО *нареч.* титиреп-калырап, калтыратып; **судорожно схватиться за что-л.** калтырап барып бир нерсеге кармануу; **судорожно стиснуть зубы** титиреп-калырап тиштенүү.

СУ́ДОРОЖНЫЙ, ая, -ое титиреме, калчылдама, солкулдама; **судорожные рыдания** калчылдап (*солкулдап*) ыйлоо.

СУДОСТРОЕ́НИЕ *ср.* кеме куруу.

СУДОСТРОИ́ТЕЛЬ *м.* кеме куруучу.

СУДОСТРОИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кеме куруучу; **судостроительный завод** кеме куруучу завод.

СУДОХО́ДНОСТЬ, *ж.* кеме жүрүүгө мүмкүндүк, кеме жүрүүгө ылайыктуулук, суунун тереңдиги; **судоходность рек** дарыялардын кеме жүрүүгө ылайыктуулугу.

СУДОХО́ДНЫЙ, ая, -ое кеме жүрө турган, кеме жүрүүгө ылайыктуу; **судоходная река** кеме жүрүүгө ылайыктуу дарыя.

СУДОХОДСТВО *ср.* кеме жүргүзүү, кеме менен жүрүүчүлүк.

СУДЬБА́ *жс.* 1. *уст.* (рок) тагдыр; 2. (участь, доля) тагдыр, насип, жазмыш, пешене; 3. (будущность) тагдыр, келечек, болочок; **дúмать о сýдбах госудáрства** мамлекеттин тагдыры (болочогу) жөнүндө ойлоо; **какíми сýдбами?** кайсы шамал айдап келди?, кантип, кандайча болуп?, кандайча келдиңиз?; **во́лею сýдеб разг. ирон.** тагдыр буйруп; **не судьба́ ему́** ага насип кылбаган экен, ага буюрбаган экен; **на произво́л судьбы́** эмне болсо ошо болсун деп, өз жайына коё берүү (пешенесинен көрсүн деп кароосуз, жардамсыз таштап кетүү).

СУДЬЯ́ *м.* 1. судья; **наро́дний судья́** эл судьясы; 2. *перен.* сыноочу, бир нерсе жөнүндө пикирин айтуучу; **он хоро́ший судья́ в э́том де́ле** бул ишти ал жакшы билет, бул иш жөнүндө ал туура пикир айталат; 3. *спорт.* судья.

СУЕВЕРИЕ *ср.* ырым-жырым, жок нерсеге ишенүү.

СУЕВЕРНОСТЬ *жс.* ырым-жырымга ишенгендик.

СУЕВЕРНЫЙ, ая, -ое ырымчыл, жок нерсеге ишенүүчү; **сueвeрный человек** ырымчыл киши; **сueвeрные приме́ты** ырым-жырымдын белгилери.

СУЕТА́ *жс.* 1. (тщeтность) убаракерчилик, бекеринен убаралануу; 2. (беготня, хлопоты) кымкуут, ополон-тополоң; **сueтá сует см. сueтá 1.**

СУЕТИ́ТЬСЯ *несов.* убара болуу, күйүп-бышып жүрө берүү, шашып-шушуп жан талашуу, жаны тынбоо; **она́ сueтíтcя с ут́ра до вeчeра** эртеден кечке ал аялдын жаны тынбайт, күйүп-бышып жүрө берет.

СУЕТЛИ́ВОСТЬ *жс.* жаны тынбагандык, ыгы жок шашкаландагандык, тим тура албагандык.

СУЕТЛИ́ВЫЙ, ая, -ое жаны тынбаган, тим тура албаган, ыгы жок шашкаландаган; **сueтлíвый человек** жаны тынбаган киши.

СУЕ́ТНОСТЬ *жс.* 1. (беспокойность) убаракерчилик, абыгерчилик, түйшүктүүлүк; 2. (тщeтность) жөнү жок-тук, кам кыялдык.

СУЕ́ТНЫЙ, ая, -ое *уст.* 1. (беспокойный) убаралуу, абыгердүү, түйшүктүү; **сueтная жизнь** убаралуу турмуш; 2. (тщeтный) курулай, жөнү жок; **сueтные наде́жды** жөнү жок үмүт, кам кыял.

СУЕТНЯ́ *жс. разг. см. суета 2.*

СУЖДЕ́НИЕ *ср.* 1. (мнение) ой, пикир, түшүнүк; **вы́сказать своё сужде́ние** өз пикирин айтуу; 2. *филос.* ойлоо, ой жүгүртүү, пикирдөө (түшүнүктүн айкалышы болгон ойдун формасы, мында бири экинчисин белгилейт, ачат).

СУ́ЖЕНАЯ *жс. уст.* (невеста) колукту.

СУЖЕ́НИЕ *ср.* тарытуу, тарылуу, тарылтуу, кичирейтилүү, ичкерүү, ичкертүү; **сужeние пищева́да мед.** кызыл өңгөчтүн тарышы (ичкериши).

СУ́ЖЕНЫЙ *м. уст.* (жених) күйөө (үйлөнүүгө чейин гана).

СУ́ЖИВАТЬ *несов. см. сужить.*

СУ́ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. сужиться;* 2. *страд. к суживать.*

СУЖУ́, сужу́, суди́шь и т.д. наст. вр. от судить.

СУ́ЗИТЬ *сов. что 1.* тарытуу, тарылтуу, ичкертүү; **сужить во́рот** жаканы тарытуу; 2. *перен.* тарытуу; **сужить значе́ние** маанисин тарытуу.

СУ́ЗИТЬСЯ *сов.* тарылуу, тарылтылуу, ичкерүү, кичирейтилүү.

СУК *м.* 1. (ветка) чоң бутак; 2. (в доске) бутак (*мис. такта́йда*).

СУКА́ *жс.* канчык.

СУ́КИН а, -о **сука-га т.**; **су́кин сын** (су́кина дочь, су́кины дети) *бран.* иттин баласы.

СУКНО́ *ср.* сукно, нооту; **положи́ть под сукно́** басып коюу, басып таштоо, басып салуу (*мис. ары́зды*); көрсөтпөй катып салуу; **лежа́ть под сукно́м** натыйжасыз, ишке ашпай жата берүү (*мис. токто́м, ары́з*).

СУКНОВА́Л *м.* сукно (нооту) баскыч (*сукно чыга́руу боюнча специа́лист*).

СУКНОВА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **сукновáльная маши́на** сукно басуучу машина.

СУКНОВА́ЛЬНЯ *жс.* сукко (*нооту*) басылуучу мастерская.

СУКОВА́ТЫЙ, ая, -ое бутактуу; **сукова́тая доска́** бутактуу тактай.

СУКО́ННЫЙ, ая, -ое 1. **сукно-го т.**; **суконные брýки** сукно шым; **суконная фа́брика** сукно фабрикасы; 2. *перен.* (гру́бый, невы́разительный) чоркок, дурдугуй; **выража́ться суконным языко́м** чоркок тил менен сүйлөө.

СУКО́ТНАЯ *жс.* бооз (*мышык, суусар, кундуз өңдүү айбандар жөнүндө*).

СУКРОВИ́ЦА *жс.* кан аралаш сары суу, кан аралаш ирин.

СУЛЕ́МА *жс.* сулема (*медицинада жана техникада колдонулуучу хлордуу сымаптан жасалган өтө уулуу ак порошок*).

СУЛЕ́МОВЫЙ, ая, -ое **сулема-га т.**; сулемалык; **суле́мовый раство́р** сулемалык эритинди.

СУЛИ́ТЬ *несов. разг. 1.* **кого-что (обещать)** убада-берүү, убада кылуу, сөз берүү; **сули́ть награ́ду за успе́хи** жетишкендиги үчүн сыйлык берүүгө убада берүү; 2. **что (предвещать)** бир нерсеге (*мис. жакшылыкка*) алып баруу.

СУЛТА́Н I *м.* (титул) султан (*кээ бир мусулман өлкөлөрүндө монархтардын титулу*); **ту́рецкий султа́н** Турциянын султаны.

СУЛТА́Н II *м.* (украшение) жыга (*көбүнчө аскердин баш кийимдерине тагылуучу бир тутам куш жүнү же бир топ кыл*).

СУЛТА́НША *жс.* султандын аялы, катыны.

СУЛЬФА́Т *м. хим.* сульфат (*күкүрттүү кычкыл туздардын жалпы наамы*).

СУЛЬФИ́Д *м. хим.* сульфид (*күкүрттүн ар түрдүү элементтер менен жөнөкөй кошулушунун жалпы наамы*).

СУЛЬФИ́Т *м. хим.* сульфит (*күкүрт кислотасынын туздарынын жалпы наамы*).

СУМА́ *жс. уст.* баштык, калта; **ходи́ть с сумо́й** баштык көтөрүп жүрүү (*дубаналык кылуу, кайыр суроо*); **пусти́ть с сумо́й** бүлүнчүлүккө (*жакырдыкка*) учуратуу; **сума́ перемётная** күн тийген жердин чоросу.

СУМАСБРО́Д *м.* дөдөй, жинди.

СУМАСБРО́ДИТЬ *несов. см. сумасбродничать.*

СУМАСБРО́ДКА *женск. р. к сумасброд.*

СУМАСБРО́ДНИЧАТЬ *несов.* дөдөйлүк кылуу, жиндилик кылуу.

СУМАСБРО́ДНЫЙ, ая, -ое **сумасбро́д-го т.**; **сумасбро́дная вы́думка** дөдөйдүн кылык-жоругу.

СУМАСБРО́ДСТВО *ср.* дөдөйлүк, жиндилик, кайсарлык; **он упрям до сумасбро́дства** ал жин тийгендей

өжөр, ал жиндидей өжөр; **допуска́ть вся́кие сумасбро́дства** ар түрдүү жиндиликке жол берүү.

СУМАСБРО́ДСТВОВАТЬ *несов. см. сумасбро́дничать.*

СУМАСШЕ́ДШИЙ, ая, -ее **1.** жинди, жин тийген; **сумасше́дший челове́к** жинди болгон киши; **2.** *в знач. суц. м., жс.* жинди; **буйный сумасше́дший** оолукма жинди; **3.** *перен. разг.* өтө, көп, эң эле; **э́та вещь бу́дет стои́ть сумасше́дших де́нег** бул буюм эң эле көп акча турат; **4.** *перен.* обу жок, оңбогон; **сумасше́дшая вы́думка** обу жок кыял, оңбогондой кыял; **сумасше́дшая езда́** өтө катуу жүрүү (*мис. машинада*).

СУМАСШЕ́СТВО *ср.* жинди болуу, акылдан адашуу.

СУМАСШЕ́СТВОВАТЬ *несов.* жиндилик кылуу, бир, нерсени ойлонбой туруп иштөө.

СУМАТО́ХА *жс.* тополоң, чак-челекей, будуң чаң, азан-казан; **забы́ть что-л. в сумато́хе** чак-челекей түшүп жатып бир нерсени унутуп коюу.

СУМАТО́ШЛИВЫЙ, ая, -ое *разг.* шашкалактаган, карбаластаган.

СУМАТО́ШНЫЙ ая, -ое *см. сумато́шливый.*

СУМБУ́Р *м.* чаржайыт, баш аламан, чар учкандай, баш-аягы жок; **сумбу́р в мы́слях** ойдогу баш аламандык; **у меня́ в голове́ сумбу́р** менин башым маң болуп калды.

СУМБУ́РНОСТЬ *жс.* чаржайыттык, баш аламандык; **сумбу́рность изложе́ния** баяндоонун баш аламандыгы, сүйлөгөн сөзүнүн дайыны жоктук.

СУМБУ́РНЫЙ ая, -ое чаржайыт, баш аламан, чар учкандай, баш-аягы жок; **сумбу́рное впечатле́ние** баш аламан ойдо калуу, эмне экенин түшүнбөй калуу.

СУ́МЕРЕЧНЫЙ, ая, -ое **1.** *сумерки-ге т.;* **сумеречное вре́мя** күүгүм кирген убакыт; **2.** *перен. (упадочный, мрачный)* кабагы салыңкы; **сумеречное настро́ение** кабагы салыңкы көңүл.

СУ́МЕРКИ *только мн.* күүгүм, акшам, кеч, иңир; **надвига́лись сумерки** күүгүм кире баштаган эле; **в сумерках** күүгүмдө, иңирде.

СУ́МЕРНИЧАТЬ *несов. разг.* күүгүмдө (*иңирде*) бекер отуруу (*чырак жакпай отуруу*).

СУМЕ́ТЬ *сов. с неопр.* колдон келүү, иштей алуу; **он не суме́л отве́тить** ал жооп бере албай калды.

СУ́МКА *жс.* **1.** сумка; баштык (*дорожная, вещевая*); китеп кап (*школьная*); **плетёная су́мка** токулган сумка; **воённая су́мка** или **полевая су́мка** аскер сумкасы; **2.** *зоол.* капчык (*кээ бир жаныбарлардын курсагынын сыртындагы капчыктары, мис. кенгуру*); **сердечная су́мка** анат. жүрөктүн кабы.

СУ́ММА *жс.* **1.** *мат. (число)* сумма (*жыйынтык, жыйынды, сомо*); **сумма двух слага́емых** кошулуучу эки сандын суммасы; **2.** (*общее количество*) жыйынтык; **сумма челове́ческих знáний** адам баласынын билиминин жыйындысы; **3.** (*количество денег*) сумма; **он получи́л из ка́ссы большúю су́мму** ал кассадан чоң сумма алды (*мис. акча*); **в су́мме** бардыгы.

СУММА́РНЫЙ ая, -ое **1.** (*представляющий сумму чего-л.*) жыйынтыкталган, жалпыланган; **сумма́рные да́нные** жалпыланган маалыматтар; **2.** *перен. (общий)* жалпы жонунан, жалпы; **сумма́рное представле́ние** жалпы түшүнүк.

СУММИ́РОВАНИЕ *ср.* суммалоо, жыйынтыктоо, жыйнактоо.

СУММИ́РОВАТЬ *несов. что* суммалоо, жыйынтыктоо, жыйнактоо; **сумми́ровать все да́нные** бардык маалыматтарды жыйынтыктоо (*суммалоо*).

СУ́МРАК *м.* күүгүм, караңгы.

СУ́МРАЧНОСТЬ *жс.* күүгүмдүк, бүркөктүк, күнүрттүк.

СУ́МРАЧНЫЙ, ая, -ое **1.** бүркөк; **сумрачный день** бүркөк күн; **2.** *перен. (угрюмый, печальный)* кайгылуу, кабагы салыңкы, бүркөө; **сумрачный вид** кабагы салыңкы кебете.

СУ́МЧАТЫЙ, ая, -ое **1.** *зоол. (имеющий сумку)* капчык, туу; **кенгуру́ – су́мчатое живóтное** кенгуру – капчыктуу айбан; **2.** *в знач. суц. су́мчатые мн.* капчыктуулар (*айбандар жөнүндө*).

СУМЯ́ТИЦА *жс. разг.* дүрбөлөң, тополоң, азан-казан, чак-челекей, будуң чаң; **вот сумя́тицу по́дняли мына** дүрбөлөң чыгарышты.

СУНДУ́К *м.* сандык; **кованный сунду́к** калай менен капталган сандык.

СУНДУ́ЧНЫЙ, ая, -ое **сундук-ка т.;** **сунду́чная кры́шка** сандыктын капкагы.

СУ́ННА *жс. рел.* сүннө (*Мукамбет пайгамбар жөнүндөгү жомок-лакаптар жана куранга жасалган кошумчалар жана түшүндүрмөлөр*).

СУННИ́ТЫ *мн. (ед. сунни́т м.)* сунниттер (*куранды да, сүннөнү да колдонуучу мусулмандар*).

СУ́НУТЬ *сов. кого-что* салуу, тыга салуу; **су́нул ру́ку в карма́н** колун чөнтөккө салды.

СУ́НУТЬСЯ *сов. разг.* ыгы жок кийлигишүү, кыстырылуу, арага киришүү, жутунуу, энтелеп жутунуу.

СУП *м.* сорпо; **мясо́й суп** эт сорпо; **карто́фельный суп** картошка сорпо; **горо́ховый суп** буурчак сорпо; **мо́лочный суп** сүт сорпо.

СУПЕРОБЛО́ЖКА *жс. полигр.* суперобложка (*китептин мукабасынын сыртынан капталган тышы*).

СУПЕРФОСФА́Т *м. хим.* суперфосфат (*фосфаттарды кислота менен аралаштырып жасаган жер семирткичи*).

СУ́ПЕСОК *м.* кумдак топурак, кумдуу жер.

СУПЕСЧА́НЫЙ, ая, -ое **супесча́ная по́чва** кумдак топурак, кумдак жер.

СУ́ПЕСЬ *жс. см. супесок.*

СУПОВО́Й, ая, -ое **суп-ка т.;** **супова́я ло́жка** сузгу, чөмүч; **супова́я ми́ска** сорпо мискасы.

СУПО́НЬ *жс.* каамыт боо.

СУПОРО́САЯ: **супоро́сая сви́нья** бооз мегежин.

СУПОРО́СНАЯ *см. супоросая.*

СУ́ППОРТ *м.* суппорт (*токарьдык станокторго коюлган жабдыктарды бекитүү үчүн колдонулуучу аспап*).

СУПРУ́Г *м.* эр (*эри*).

СУПРУ́ГА *жс.* аял, аялы.

СУПРУ́ГИ *мн.* эрди-катын, эри жана аялы.

СУПРУ́ЖЕСКИЙ, ая, -ое **супруги-ге т.;** **супру́жеская жизнь** эрди-катын турмушу.

СУПРУ́ЖЕСТВО *ср. уст.* эрди-катын болуучулук.

СУРГУ́Ч *м.* сургуч; **запеча́тать конве́рт сургучом** конвертке сургуч басуу.

СУРГУ́ЧНЫЙ, ая, -ое **сургуч-ка т.;** **сургу́чная печа́ть** сургуч печаты.

СУРДИ́НА *жс.* сурдина; *см. сурди́нка.*

СУРДИ́НКА *жс. муз.* сурдинка (*музыкалык инструменттин үнүн басаңдатуу үчүн анын кылынын үстүнө*).

кийгизилүүчу тарак сыяктуу нерсе); под сурдинку разг. жашырын, билдирбей, тымызын.

СУРÉПИЦА ж. с.м. сурепка.

СУРÉПКА ж. 1. кычы; 2. (сорняк) сары баш, сары баш чөп.

СУРÉПНЫЙ, ая, -ое сурепка-га т.; сурепное масло кычы майы.

СУ́РИК м. жошо.

СУРÓВОСТЬ ж. 1. каардуулук, катуулук, катандык; суровость зимы кыштын катуулугу; 2. (суровый характер, отношение) каардуулук, сүрдүүлүк, түнөргөндүк, катаалдык; встретить кого-л. с суровостью бирөөнү каардуулук менен кабыл алуу; в нём много суровости ал абдан катаал киши.

СУРÓВЫЙ, ая, -ое 1. каардуу, катуу, катаң; суровая зима катуу кыш; суровое наказание катуу жаза; 2. перен. каардуу, сүрдүү, катаал; суровый взгляд каардуу көз караш; 3. перен. катуу, жанга бата турган; суровая правда жанга бата турган чындык; 4. (неотделанный – о материалах) кам (кездеме жөнүндө: жетиле иштетилбеген); суровое полотно камсурп (кездеменин бир түрү); суровые нитки кенеп жип.

СУРÓК м. суур.

СУРРОГÁТ м. суррогат (жасама, жалган, мис. алма чай).

СУРРОГÁТНЫЙ, ая, -ое суррогат-ка т.; суррогатная кожа суррогат тери (жасалма тери).

СУРЬМА ж. хим. сурьма (химиялык элемент, металл; бул металл ар түрдүү эритиндилерди алуу үчүн техникада пайдаланылат).

СУРЬМИТЬ несов. что сурмалоо, сурма сүртүү (мис. кашка).

СУСА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое сусаль, сусалдык; сусальное золото сусаль алтын (алтын түсүндөгү кагаздай жука металлдан жасалган нерсе); сусальное серебро сусаль күмүш (күмүш түсүндөгү кагаздай жука металлдан жасалган нерсе).

СУ́СЛИК м. сары чычкан.

СУ́СЛО ср. сусло (пиво жана спирт чыгарылуучу крахмалдуу жана канттуу нерселерден кайнатылган шире).

СУСТА́В м. муун.

СУСТАВНОЙ, ая, -ое сустав-га т.; суставной ревматизм муундатып ооруган кызыл жүгүрүк, муун кубалаган кызыл жүгүрүк.

СУСТА́ВЧАТЫЙ, ая, -ое муундуу.

СУТЕНЁР м. сутенёр, жан бакты (бузулган аялдын эсебинен жашоочу эркек).

СУ́ТКИ только мн. сутка, сотке, күн-түн; за сутки вперёд бир сутка мурда; сутками позже бир сутка кийин; через двое суток эки суткадан кийин.

СУ́ТОЛОКА ж. тыгылышуу, опур-топур.

СУ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое 1. сутки-ге т.; суткалык; суточное движение поездов поезддердин суткалык кыймылы; 2. в знач. суц. суточные мн. суточный (командировкага барган кишиге ар суткасына берилүүчү акча).

СУТУ́ЛИТЬ несов. что бүкчүйтүү, бүкүрөйтүү; сутулить спину белди бүкчүйтүү.

СУТУ́ЛИТЬСЯ несов. бүкчүйүү, бүкүрөйтүү (бел, далы).

СУТУЛОВА́ТОСТЬ ж. бүкчүйүнкүлүк, бүкүрөйтүнкүлүк.

СУТУ́ЛОСТЬ ж. бүкчүйгөндүк, бүкүрдүк (бел, далы).

СУТУ́ЛЫЙ, ая, -ое бүкүр, бүкчүгүй; сутулая фигура бүкүр турпат, бүкүр фигура.

СУТЬ I ж. маани, мазмун, маңыз; суть дела иштин мазмуну; вникнуть в самую суть маанисине абдан түшүнүү; суть не в этом кеп мында эмес; по сути дела чынында, ырасын айтканда.

СУТЬ II 3 л. мн. ч. наст. вр. от быть, уст. болуп эсептелет; львы и тигры суть хищные животные арстан менен жолборс жырткыч айбандардан болуп эсептелет; это не суть важно бул анчалык деле маанилүү эмес.

СУТЯ́ГА м. и ж. с.м. сутяжник.

СУТЯ́ЖИТЬ несов. см. сутяжничать.

СУТЯ́ЖНИК м. уст. чыр, доочул (чырдашууну, доолашууну, соттошконду сүйгөн адам).

СУТЯ́ЖНИЦА женск. р. к сутяжник.

СУТЯ́ЖНИЧАТЬ несов. жок жерден чырдашуу, соттошуу.

СУТЯ́ЖНИЧЕСКИЙ, ая, -ое сутяжник-ке т.; сутяжнические замашки чырчыл мүнөз, сотчул мүнөз.

СУТЯ́ЖНИЧЕСТВО ср. чырчылдык, сотчулдук.

СУТЯ́ЖНЫЙ, ая, -ое ыгы жок доолаша берүүчү, соттошо берүүнү сүйүүчү киши.

СУФЛЕ́ ср. нескл. суфле (жумуртканын агын кант менен көптүрүп жасаган жеңил пирожное).

СУФЛЕ́Р м. театр. суфлёр (театрда ролдун сөздөрүн актёрго шыбырап айтып туруучу киши).

СУФЛЕ́РСКИЙ, ая, -ое суфлёр-го т.; суфлёрдук; суфлёрская будка суфлёрдун будкасы; суфлёрские обязанности суфлёрдук милдеттер.

СУФЛЕ́РОВАТЬ несов. 1. суфлёрдук кылуу; 2. перен. (подсказывать) шыбырап (жаңдан) айтып туруу.

СУ́ФФИКС м. лингв. суффикс (уңгудан кийин келүүчү аффикс).

СУ́ФФИКСА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое суффикс-ке т.; суффикстик; суффиксальная часть слова сөздүн суффикстик бөлүгү.

СУ́ФФИКСА́ЦИЯ ж. лингв. суффиксация (суффикстин жардамы менен сөз түзүү; сөздөгү суффикстин болушу).

СУХА́РНИЦА ж. сухарь салуучу идиш.

СУХА́РНЫЙ, ая, -ое сухарь 1-ге т.; сухарный квас сухарь квасы (сухардан жасалган квас).

СУХА́РЬ м. 1. сухарь (кургатылган нан); 2. перен. (о худом человеке) арык (тыржыйган арык киши); 3. перен. (о чёрством, неотзывчивом человеке) кайрымы жок, таш боор.

СУ́ХО 1. нареч. (неотзывчиво, холодно) кыртышы сүйбөй, жактырыңкырабай; сухо разговаривать с кем-л. бирөө менен кыртышы сүйбөй сүйлөшүү; 2. в знач. сказ. (об отсутствии влажности) кургак, кургап калган, какыраган; у меня в горле сухо менин тамагым кургап турат; на дворе сухо эшик кургак; сухо-насухо аябай кургагыча, купкургак кылып.

СУХОВЕ́Й м. ысык жел, керимсел (мындай ысык шамал кургакчылык туудурат).

СУХОДО́Л м. с.-х. суусуз өрөөн, суусуз коо.

СУХОЖИ́ЛИЕ ср. анат. сиңир, тарамыш; ахиллово сухожилие кылта.

СУХО́Й, ая, -ое 1. (не мокрый, лишённый влаги) кургак, кагыраган, нымсыз; сухая тряпка кургак чүпүрөк;

сухой **воздух** нымсыз аба; **сухое** **лето** жаан-чачынсыз жай; **сухая** **местность** кургак жер; **сухие** **доски** кургак тактайлар, **сухой** **ров** кургак аң; **сухой** **хлеб** кургак нан; **сухие** **фрукты** кургатылган жемиштер; **2.** (не жидкий) кургак; **сухая** **еда** кургак тамак; **3.** (засохший) куураган, куу; **сухая** **ветка** куураган бутак; **4.** разг. (худощавый) арык чырай, арык, катыңкы; **5.** перен. (неласковый) суук, сүйбөгөндөй, жактырбагандай; **сухой** **взгляд** жактырбагандай көз караш; **сухая** **встреча** кайдигер кабыл алуу; **6.** перен. (лишённый жизни, образности) көңүлсүз, ширесиз, кызыксыз; **сухой** **рассказ** кызыксыз аңгеме; **сухой** **кашель** кургак жөтөл; **сухим** **путём** кургак жол менен; **выйти** **сухим** **из воды** камырдан кыл сууругандай илинчексиз кутулуу.

СУХОЛЮБИВЫЙ ая, -ое *бот.* кургакты сүйүүчү; **саксаул** – **сухлюбивое** **растение** сөксөөл – кургакты сүйүүчү өсүмдүк.

СУХОПАРНИК *м. тех.* сухопарник (буу казанынын жогорку бөлүгүндөгү буу алынуучу цилиндр).

СУХОПАРНИКОВЫЙ, ая, -ое разг. катыңкы, арык, арык чырай.

СУХОПУТНЫЙ, ая, -ое кургактагы; **сухопутные** **войска** кургактагы войсколор.

СУХОСТОЙ *м. 1.* собир. (засохшие на корню деревья) тамыры менен туруп куураган жыгачтар; *2. с.-х.* (период перед отёлом) уйдун туур алдындагы байыган мезгили.

СУХОСТЬ *жс.* кургактык; **сухость** **климата** климаттын кургактыгы; **ощущать** **сухость** **в горле** тамак курганды сезүү.

СУХОТКА *жс.:* **сухотка** **спинного мозга** *мед.* жүлүндүн оорусу (сифилистин кесепетинен пайда болуучу нерв системасынын оорусу).

СУХОЩАВОСТЬ *жс.* арыктык, катыңкылык.

СУХОЩАВЫЙ, ая, -ое арык, арык чырай, катыңкы; **сухощавый** **парень** арык чырай жигит.

СУЧИТЬ *несов.* **1.** что чыйратуу, ийрүү, эшүү; **сучить** **нити** жип чыйратуу (эшүү); **2.** чем (двигать, болтать) кыймылдатуу, тыбыратуу, шылкылдатуу; **ребёнок** **сучит** **ножками** бала бутун тыбыратып жатат.

СУЧКОВАТЫЙ, ая, -ое *с.м.* **суковатый**.

СУЧОК *м. 1.* (ветка) бутак; **2.** (в доске) бутак (бутактын тактайдагы орду); **ни сучка, ни задоринки** или **без сучка** **без задоринки** камырдан кыл сууругандай.

СУША *жс. 1.* (земля) кургак жер, кургактык; **на сусе** **и на море** кургакта жана деңизде; кургакта да, сууда да; **2.** *прост.* (засуха) кургакчылык.

СУШЕ *сравн. ст. от прил. сухой и нареч. сухо* кургагыраак, кургата.

СУШЕНИЕ *ср.* (действие) кургатуу.

СУШЕНИЯ *только мн. разг.* (засушенные плоды, фрукты) кургатылган (жемиш); **кормить** **всякими** **сушениями** ар түрдүү кургатылган жемиштерди жедирүү.

СУШЁНЫЙ, ая, -ое кургаган, кургатылган; **сушёные** **фрукты** кургатылган жемиштер.

СУШИЛКА *жс. 1.* (аппарат) сушилка, кургаткыч, кургатуучу аппарат; **2. (помещение) сушилка, кургатуучу жай.**

СУШИЛЬНЫЙ, ая, -ое кургаткыч; **сушильный** **шкаф** кургаткыч шкаф.

СУШИЛЬНЯ *жс. с.м.* **сушилка 2.**

СУШИТЬ *несов. 1.* что (делать сухим) кургатуу; **сушить** **сено** чөп кургатуу; **сушить** **сухари** сухарь курга-

туу; **2.** что (производить ощущение сухости) кургатып жиберүү; **этот** **табак** **сушит** **горло** бул тамеки тамакты кургатып жиберет; **3.** *кого-что, перен.* (делать исхудалым, измождённым) жабыктыруу, арыктатуу, аздыруу; **горе** **сушит** **человека** кишини кайгы жабыктырат.

СУШИТЬСЯ *несов.* кургатылуу, кургануу; **сушиться** **у костра** отко кургануу; **сено** **сушится** **на солнце** чөп күнгө кургатылат.

СУШКА *жс. 1.* (действие) кургатуу; **2.** (маленькая сухая баранка) сушка (кичинекей ортосу тешик тегерек нан).

СУШЬ *жс. разг.* (засушливая пора) кургакчылык.

СУЩЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое маанилүү, олуттуу; **существенное** **замечание** олуттуу эскертүү; **играть** **существенную** **роль** **в чём-л.** бир нерседе олуттуу роль ойноо; **без** **существенных** **изменений** маанилүү өзгөрүүсүз.

СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **имя** **существительное** *грам.* зат атооч.

СУЩЕСТВО *ср. 1.* (сущность) негиз, маңыз, маани; **понять** **существо** **дела** иштин маңызын түшүнүү; **говорить** **по** **существу** **вопроса** маселеге тийиштүү сөздү сүйлөө; **2.** (живой организм) жандуу нерсе; тирүү организм; **живые** **существа** тирүү жандар; **странное** **существо** укмуштуу жан.

СУЩЕСТВОВАНИЕ *ср.* (жизнь, бытие) жашоо, турмуш, тиричилик кылуу; **средства** **к** **существованию** тиричилик кылуу каражаты, жашоо үчүн каражат; **я** **знал** **о** **существовании** **этой** **книги** бул китептин бар экендигин мен билчү элем; **прекратить** **существование** жоюлуу, жоголуу, дүйнөдөн кайтуу.

СУЩЕСТВОВАТЬ *несов. 1.* (быть, иметься, жить) жашоо, күн көрүү, бар болуу; **2.** чем, на что (поддерживать свою жизнь) жан сактоо, жашоо, күн көрүү; **существовать** **своим** **трудом** өз эмгеги менен жан сактоо (күн көрүү).

СУЩИЙ, ая, -ее (истинный, подлинный) нак, анык, нагыз; **это** **сущая** **правда** бул анык чындык; **сущие** **пустяки** арзыбаган нерсе.

СУЩНОСТЬ *жс.* негиз, маңыз, маани; **в** **сущности** **говоря** *вводн. сл.* чынын айтканда.

СУЮ, **сую**, **суюшь** *и т.д. наст. вр. от* **совать**.

СУЮСЬ, **суюсь**, **суюсья** *и т.д. наст. вр. от* **соватьсь**.

СУЯГНАЯ: **суйгная** **овца** бооз кой.

СФАБРИКОВАТЬ *сов. что, необобр.* калп нерсени ойлоп чыгаруу, закон тыйган нерсени жасап алуу (*мис. жасалма паспорт, акча*).

СФАЛЬЦЕВАТЬ *сов. что, полигр.* фальцовкалоо, бүктөө (*китеп жана брошюра басылган чоң кагаздарды бүктөө*).

СФАЛЬШИВИТЬ *сов. 1.* (поступить неискренно) айла кылуу, арамзалык кылуу, туура эмес айтып салуу; **2. муз.** (завучать не в тон) бузуу, адашуу, жаңылуу (*обонду же күүнү бузуу*).

СФЕРА *жс. 1.* (шар) сфера, шар, шар бети; **2.** перен. (пределы распространения чего-л.) сфера, чөйрө; **сфера** **влияния** таасир сферасы, таасири тийүү чөйрөсү; **сфера** **деятельности** иштөө сферасы, кызматынын чөйрөсү; **3. перен.** (среда, общественное окружение) чөйрө, коомдук чөйрө, айлана; **чувствовать** **себя** **в** **своей** **сфере** өзүн өз чөйрөсүндөгүдөй сезүү.

СФЕРИЧЕСКИЙ, ая, -ое сфера сымал, сфера формалуу, шар (*тоглоок*) сыяктуу; **сферическое тело** сфера формалуу тело.

СФЕРОИД м. мат. сфероид (*жалпайган шар сыяктуу геометриялык тело*).

СФЕРОИДАЛЬНЫЙ, ая, -ое сфероид-ге т.

СФИНКС м. 1. (*изваяние*) сфинкс (*Байыркы Египетте - киши баштуу кылып тартылган арстандын сүрөтү*); 2. перен. (*загадочный человек*) сырдуу адам, ички сырын эч кимге билгизбеген адам.

СФОРМИРОВАНИЕ ср. куруу, түзүү, белгилүү бир формага келтирүү, уюштуруу.

СФОРМИРОВАТЬ сов. *кого-что* куруу, түзүү, уюштуруу; **сформировать партизанский отряд** партизандык отряд түзүү.

СФОРМИРОВАТЬСЯ сов. курулуу, түзүлүү, уюштурулуу.

СФОРМОВАТЬ сов. *что, тех.* формага келтирүү, формалоо, куюп белгилүү бир формага келтирүү.

СФОРМОВАТЬСЯ сов. *тех.* белгилүү бир формага келтирилүү.

СФОРМУЛИРОВАТЬ сов. *что* формулировать этүү, формулировкалоо (*бир ойду кыска жана так кылып айтуу*); **сформулировать правило** эрежени формулировка.

СФОТОГРАФИРОВАТЬ сов. *кого-что* фотографиялоо, сүрөткө тартуу, сүрөткө тартып алуу.

СФОТОГРАФИРОВАТЬСЯ сов. фотографиялануу, сүрөткө түшүү, сүрөткө тартылуу.

СХВАТИТЬ сов. 1. *кого-что* кармоо, ала коюу; **схватить шапку** тебетейин колуна кармап алуу; **схватить ребёнка за руку** баланы колунан кармай калуу; 2. *что* (*приобрести болезнь*) жуктуруп алуу; **схватить насморк** сасык тумоо жуктуруп алуу; 3. разг. (*понять, усвоить*) биле коюу, билип алуу, сезе коюу, бат түшүнүү, түшүнө коюу; **быстро схватить чужью мысль** бирөөнүн оюн бат биле коюу; 4. *что* (*скрепить*) бириктирип бекитүү; **схватить брёвна скобами** устундарды кадап бекитүү.

СХВАТИТЬСЯ сов. 1. *за кого-что* кармай калуу, кармануу; 2. разг. (*вступить в борьбу*) кармашуу, жулкушуу, койгулашуу; **бойцы схватились** аскерлер кармашып калышты; 3. разг. (*поспешно вскочить*) секирип туруу, ыргып туруу, чочуп туруу, шашып тура калуу.

СХВАТКА жс. 1. (*стычка*) алышуу, кармашуу, салгылашуу; **воздушная схватка** абада кармашуу; 2. *чаще мн.* (*судорожные сокращения мышц*) түйүлүп ооруу, толгоо, толготуу; **родовые схватки** толготуу, төрөт толгоосу.

СХВАТЫВАТЬ несов. см. схватить 2-4.

СХВАТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. схватиться 2, 3; 2. страд. к схватывать.

СХЕМА жс. 1. (*чертёж, план*) схема; **схема радиоприёмника** радиоприёмниктин схемасы; 2. (*общее изложение*) схема (*жалпы мазмуну*); **схема доклада** докладдын схемасы.

СХЕМАТИЗАТОР м. схематизатор (*бир нерсени жөнөкөйлөтүп жалпы түрдө көз алдыга келтирүүчү адам*).

СХЕМАТИЗАЦИЯ жс. схемалоо, схемалаштыруу.

СХЕМАТИЗИРОВАТЬ сов. и несов. *кого-что* схемалоо, схемалаштыруу (*бир нерсени жөнөкөйлөтүп жалпы түрдө көз алдыга келтирүү*).

СХЕМАТИЗМ м. схематизм (*даяр схемалар менен гана ойлоочулук*).

СХЕМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое схемалык; **схематическое изображение** схемалык түрдө көрсөтүү (*сүрөттөө*); **схематическое изложение** жалпы жонунан баяндоо.

СХЕМАТИЧНОСТЬ жс. схемалуулук (*схема түрүндөгүлүк, жалпы жонунан болгондук*); **схематичность доклада** докладдын схемалуулугу.

СХЕМАТИЧНЫЙ, ая, -ое схемалык; **схематичный рисунок** схемалык сүрөт (*жалпы жонунан тартылган сүрөт*).

СХИМНИК м. монах (*дүйнөдөн безген, кечил*).

СХИТРИТЬ сов. амалдоо, амал кылуу, куулук кылуу, алдоо, алдап кетүү.

СХЛЫНУТЬ сов. 1. кайта тартылуу, кайра кайтуу, кайра артка жайпоо; **волна схлынула с берега** толкун жээктен кайта тартылды; 2. перен. кетүү, жоголуу, таралуу, таралып кетүү; **страх схлынул сразу** коркунуч дароо эле жоголду; **к вечеру толпа схлынула** кечке маал топураган эл тарап кетти.

СХОД м. 1. (*действие*) түшүү; **при сходе с парохода** пароходдон түшкөн кезде; 2. (*место*) энкейиш, түшүүчү жер, төмөн түшө турган жер; **крутой сход** тик энкейиш, тике түшүүчү жер; 3. уст. (*собрание, сходка*) жыйылыш, жыйын, чогулуш; **сельский сход** селолук жыйылыш.

СХОДИТЬ I сов. баруу, барып келүү, чыгып келүү; **сходить в магазин** магазинге барып келүү.

СХОДИТЬ II несов. см. сойти.

СХОДИТЬСЯ несов. см. сойтись.

СХОДКА жс. уст. жыйылыш, жыйын, чогулуш; **студенческая сходка** студенттердин жыйыны.

СХОДНИ мн. (ед. *сходня* жс.) тепкич тактай (*мис. пароходдон түшүү үчүн*).

СХОДНЫЙ, ая, -ое 1. (*похожий*) окшош, бирдей, өңдүү; **сходные по конструкции предложения** түзүлүшү окшош сүйлөмдөр; 2. разг. (*подходящий*) ылайык, туура келе турган, кымбат эмес; **купить по сходной цене** кымбат эмес баада сатып алуу.

СХОДСТВО ср. окшоштук, өңдөштүк, түспөлдөштүк; **у него сходство с отцом** ал атасына түспөлдөш.

СХОЖЕСТЬ жс. разг. см. сходство.

СХОЖИЙ, ая, -ее см. сходный 1.

СХОЛАСТ м. 1. **схоласт** (схоластиканы жолдоочу); 2. перен. (*начётчик*) схоласт, начётчик (*китептен окуганды маанисине түшүнбөй кур жаттап алган киши*).

СХОЛАСТИК м. см. схоласт.

СХОЛАСТИКА жс. **схоластика** (1. орто кылымдардагы диний идеалисттик философиянын жалпы аты; 2. перен. турмуштан жана практикадан тапкакыр ажыраган, курулай баш катырмачылык, начётчиктик кылган билим).

СХОЛАСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. схоластикалык; **схоластические школы** схоластикалык школалар; 2. перен.: **схоластическое рассуждение** схоластикалык талкуулоо.

СХОЛАСТИЧНЫЙ, ая, -ое схоластикалык.

СХОРОНИТЬ сов. *кого-что* 1. (*похоронить*) көмүү (*өлүктү*); 2. прост. (*спрятать*) катуу, жашыруу.

СХОРОНИТЬСЯ сов. прост. (*спрятаться*) жашырынуу, жашынуу.

СЦАПАТЬ сов. *кого-что*, прост. кармап алуу, кармай калуу, шап кармоо, тартып алуу, жулкуп алуу, чеңгелдеп апчуу; **кошка сцапала мышонка** мышык чычканды шап кармады.

СЦЕДИТЬ сов. что сүзүп алуу, сарыктырып куюп алуу; **сцедить сыворотку с творога** быштактын сары суусун сарыктырып куюп алуу.

СЦЕЖИВАТЬ несов. см. **сцедить**.

СЦЕНА ж. 1. театр. (место) сахна; **выйти на сцену** сахнага чыгуу; 2. театр. (часть действия) көшөгө (пьесанын айрым бөлүгү); **сцена вторая** экинчи көшөгө; 3. (эпизод) көрүнүш; **сцена прощания** коштошуу көрүнүшү; 4. перен. театр. (артистическая деятельность) сахна; **пойти на сцену** сахнада иштөө, артист болуп кетүү; 5. перен. разг. (ссора) чатак, уруш, жаңжал; **устраивать сцены** чатак чыгаруу.

СЦЕНАРИЙ м. сценарий (1. театр. сахнага чыгуучу кишилердин сахнага чыгуу тартиби, убактысы кошо көрсөтүлгөн тизмеси; 2. кино кыймылды толук түрдө баяндоочу кинофильмдин адабий негизи).

СЦЕНАРИСТ м. сценарист (кинофильм сценарийинин автору).

СЦЕНИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. сцена-га т.; сахналык; **сценическая деятельность** сахнадагы кызмат, сахналык иш; 2. (подходящий для сцены) сахналык; **сценическая внешность** сахналык келбет (сырткы түрүнүн сахнага ылайыктуулугу).

СЦЕНИЧНЫЙ, ая, -ое см. **сценический** 2.

СЦЕП м. 1. (действие) чиркештирүү, илүү, тизмектөө; **комбайн в сцепе с трактором** тракторго чиркелген комбайн; 2. (приспособление для сцепления) илмек; **вагонные сцепы** вагон илмектери; 3. с.-х. чиркелген (бирге чиркелген темир жолдук платформалар же айыл чарба шаймандары).

СЦЕПИТЬ сов. кого-что чиркештирүү, илүү, тизмектөө; **сцепить вагоны** вагондорду чиркештирүү.

СЦЕПИТЬСЯ сов. 1. чиркелишүү, илинишүү, илинишип калуу; **вагоны сцепились** вагондор чиркелишти; **сани сцепились** чаналар бири-бирине илинишип калды; 2. перен. разг. алышуу, кармашуу, тытышуу, тытышып калуу; **кошка сцепилась с собакой** мышык ит менен алышып калды.

СЦЁПКА ж. чиркештирүү, илүү, тизмектөө; **автоматическая сцепка** вагонов вагондорду автоматтык жол менен чиркештирүү.

СЦЕПЛЕНИЕ ср. 1. (действие) илиштирүү, тиркеш, кошуш, улаш; **сцепление крюков** илмектерди илиштирүү; 2. (состояние) илингендик, илинишип калгандык, тиркелгендик, кошулгандык, улангандык; **сцепление частей** бөлүкчөлөрдүн илинишип калгандыгы; 3. перен. чиелениш; **сцепление обстоятельств** кырдаалдардың чиелениши.

СЦЕПЛЯТЬ несов. см. **сцепить**.

СЦЕПЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **сцепиться**; 2. страд. к **сцеплять**.

СЦЕПНОЙ, ая, -ое чиркелүүчү, чиркегич; **сцепная ось паровоза** паровоздук чиркелүүчү огу.

СЦЕПЩИК м. чиркегич, чиркектиргич.

СЧАСТЛИВЕЦ м. бактылуу, таалайлуу.

СЧАСТЛИВИЦА женск. р. к **счастливцу**.

СЧАСТЛИВЧИК м. разг. бактылуу, таалайлуу.

СЧАСТЛИВЫЙ, ая, -ое бактылуу, таалайлуу; **счастливая жизнь** бактылуу турмуш; **счастливое окончание дела** иштин бактылуу (ийгиликтүү) бүтүшү; **счастливого пути!** жолуң болсун!, жолуң ачылсын!; **счастливого оставаться!** кош болгула, аман-эсен тургула!

СЧАСТЬЕ ср. 1. бакыт, бакты, бак; **испытать счастье** бактыны баштан өткөрүү; **семейное счастье** үй-бүлөдөгү бакыт; 2. (удача, успех) бакты, бакыт, таалай; **к счастью** бактым бар экен, бактыга жараша; **попытать счастья** бактысын сынап көрүү; **пожелать счастья** бактылуу болушуна тилектеш болуу; **на моё счастье** менин бактыма.

СЧЕСТЬ сов. 1. кого-что (сосчитать) эсептөө, санао; **всех не сочтёшь** бардыгын эсептей албайсың; 2. (признать) эсептөө, санао; **сочтё свой долг** өз милдетим деп эсептейм; **дни его сочтены** анын күнү саналуу.

СЧЕСТЬСЯ сов. эсептешүү, расчёт кылышуу; **свой люди – сочтёмся** погов. өзүбүзчө эсептешип алабыз.

СЧЕТОВОД м. счетовод.

СЧЕТОВОДНЫЙ, ая, -ое **счетовод-го т.**; **счетоводные книги** эсеп-кысап книгалары.

СЧЕТОВОДСТВО ср. эсепчилик (счёттор боюнча операциялардын эсебин жүргүзүү).

СЧЁТ м. 1. эсептөө, санао; **вести счёт деньгам** акчанын эсебин ала баруу; **ребёнок знает счёт до ста** бала жүзгө чейин санаганды билет; 2. (документ) счёт; **подписать счёт** счётко кол коюу; 3. бухг. счёт, эсеп; **лицевой счёт** өздүк счёт (айрым бир кишиге же мекемеге ачылган счёт); **текущий счёт** текущий счёт (банккага же сактык кассага акча салуучунун счёту); **открыть счёт** счёт ачуу; **заккрыть счёт** счёту жабуу; **в два счёта** көз ачып-жумганча; **без счёту** сансыз, эсепсиз көп; **в конечном (последнем) счёте** акыр (акыры) аягында, акырында, акыр (акыры) түбүндө; **в счёт чего-л.** бир нерсенин эсебинен; **за счёт кого-л.** бирөөнүн эсебинен, бирөөнүн жонунан; **личные счёты** кусмат, кектери бар; ич ара чатактары бар; **принять на свой счёт** өзүнө алуу (бирөөнүн айткан сөзүн); **круглый счёт** сомолгон эсеп (мис. тыйынды чыгарып, сомду гана эсептөө); **на чей-л. счёт** бирөөнүн эсебинен; **на счёт кого-чего-л.** бирөө же бир нерсе жөнүндө; **не в счёт** эсеп эмес, эсепке алынбайт, санда жок; **иметь на боевом счёту** согуштук счётунда болуу; **быть на хорошем счёту** жакшы деп эсептелүү; **покончить счёты** такташып бүтүү; **свести счёты с кем-л.** 1) такташуу, эсептешүү, расчёт кылуу; 2) кек алуу, өч алуу; **сбросить со счётов** эсепке албоо, катардан чыгарып таштоо; **счёту нет кому-чему-л.** сансыз, сан жетпейт, эсепсиз көп; **терять счёт** эсеби жетпөө, саны жетпөө; **что за счёты** разг. эсептешүүнү койсоңчу, бул эмнең.

СЧЁТНЫЙ, ая, -ое **счёт-ко**, **счетоводство-го т.**; **счётная линейка** эсептөө линейкасы (сызгычы); **счётный работник** эсеп кызматчысы.

СЧЁТЧИК м. 1. (лицо) эсепчи, санаочу; 2. (прибор) счётчик; **электрический счётчик** электр счётчиги.

СЧЁТЫ только мн. чот (эсеп чоту); **считать на счётах** чотко салып эсептөө.

СЧИСЛЕНИЕ ср. эсептөө; **система счисления** эсептөө системасы.

СЧИСТИТЬ сов. что аарчып тазалоо, сыйрып тазалоо; **счистить кожуру с апельсина** апельсиндин кабыгын аарчып тазалоо.

СЧИСТИТЬСЯ сов. тазалануу, аарчылуу.

СЧИСТКА ж. тазалоо, тазалаш.

СЧИТАННЫЙ, ая, -ое **прич. от считать**; **считанные дни** саналуу гана күндөр.

СЧИТАТЬ I несов. 1. кого-что эсептөө, санао; **считать овёз** койлорду санао; 2. (называть числа) санао;

считáть до десяти онго чейин саноо; **3. что** (вести начало) эсептөө, саноо; **считáть со вчерáшнего дня** кечээки күндөн баштап эсептөө; **4. кого-что кем-чем, за кого-что** эсептөө, саноо; **я считаю его хоро́шим челове́ком** мен аны жакшы киши деп эсептеймин; **считаю, что я прав** мен өзүмдүкүн туура деп эсептейм.

СЧИТАТЬ II сов. что с чем (проверить текст) салыштырып окуу, окуп чыгуу (текшерүү); **считáть гра́н-ки с ру́кописью** гранкаларды кол жазмага салыштырып окуп чыгуу.

СЧИТАТЬСЯ несов. **1. с кем-чем** эсептешүү; **считáться с чужим мнени́ем** башка бирөөнүн пикири менен эсептешүү; **2. (слыть)** эсептелүү; **он счита́ется хоро́шим инже́нером** ал жакшы инженер болуу эсептелет; **3. страд. к счита́ть I; это не счита́ется** бул эсепке кирбейт.

СЧИТКА ж. (проверка текста) салыштырып окуу, салыштырып окуп чыгуу.

СЧИТЧИК м. считчик, салыштырып окуп тургуч.

СЧИТЧИЦА женск. р. к **считчик**.

СЧИТЫВАТЬ несов. см. счита́ть II.

СЧИЩАТЬ несов. см. счи́стить.

СЧИЩАТЬСЯ несов. **1. см. счи́ститься; 2. страд. к счи́щать.**

СШИБАТЬ несов. см. сшиби́ть.

СШИБИТЬ сов. кого-что, разг. чалып жыгуу, уруп жыгуу, уруп түшүрүү, түртүп жыгуу; **сшиби́ть прохо́же-го с ног** өтүп бара жаткан кишини мүдүрүлтүп жыгуу.

СШИВАТЬ несов. см. сшить.

СШИВНОЙ, ая, -ое бириктирип тигилген, улап тигилген, кошуп тигилген, курак.

СШИТЬ сов. что тигүү, кошуп тигүү; **сшить ко́стюм** костюм тигүү; **сшить два куска́ ма́тери** эки бөлөк кездемени бириктирип тигүү.

СЪ- приставка «е» жана «я»нын алдында «с» ордуна «съ» деп жазылат.

СЪЕДАТЬ несов. кого-что, чего жеш; **съеда́ть мно́го хлѐба за обе́дом** түшкү тамакта нанды көп жеш.

СЪЕДѐНИЕ ср. отда́ть на съедѐние кого-что-л. кому-л. **1)** бирөөгө жесин үчүн берүү; **2) перен.** талап жок кылууга берүү, бирөөгө талоонго түшүрүү, бирөөгө жем кылуу, бирөөнүн ыктыярына берип коюу.

СЪЕДО́БНЫЙ, ая, -ое жей турган, желе турган, жешке боло турган; **съедо́бный гри́б** желе турган козу карын.

СЪЕЗД I м. **1.** съезд; **съезд Со́ветов** Советтердин съезди; **партийный съезд** партиянын съезди; **2. (прибытие)** келүү, чогулуу, жыйылуу, туш-туштан келүү; **съезд гостѐй** коноктордун келиши.

СЪЕЗД II м. (спуск) түшүү, төмөн түшүүчү жол; **круто́й съезд с горы** тоодон түшкөндөгү тик жер, тоодон тике түшкөн жол.

СЪЕЗДИТЬ сов. барып келүү; **съездить в го́род** шаарга барып келүү.

СЪЕЗЖАТЬ несов. см. съѐхать.

СЪЕЗЖАТЬСЯ несов. см. съѐхаться.

СЪЕСТНО́Й, ая, -ое **1.** тамак-аш, азык, оокат, тамак, жешке арналган; **съестны́е припа́сы** камдалган тамак-аш; **2. в знач. суц. ср.** тамак-аш.

СЪЕСТЬ сов. кого-что жеш; **съе́сть кусо́к мя́са** бир кесим эт жеш; **съе́сть соба́ку на чѐм-л. разг.** бир иштин устасы болуу, бир нерсеге өтө маш болуу; **он соба́ку съел на э́том де́ле** ал бул ишти өтө жакшы билет.

СЪѐХАТЬ сов. **1. (сверху)** ылдый түшүү; **съѐхать с горы** тоодон ылдый түшүү; **2. разг. (переселиться)** көчүп кетүү, кетүү; **3. разг. (соскользнуть)** жылуу, жылмышуу, кыйшаюу, ооп кетүү, түшүп кетүү; **ша́пка съѐхала на у́хо** шапкеси кулагына түшүп кетти.

СЪѐХАТЬСЯ сов. **1. (встретиться)** кезигишүү, жолугушуу, беттешүү; **2. (собраться в одном месте)** чогулуу, чогулушуу, жыйналуу; **делегáты съѐхались на конгрѐсс из рáзных стран** ар түрдүү өлкөлөрдөн делегаттар келип конгресске чогулушту.

СЪѐЖИТЬСЯ сов. **1. (о живом существе)** бүрүшүү, жыйрылуу; **2. (о вещах)** чүрүшүү, бырышуу, курушуу, курушуп кетүү; **ко́ра съѐжилась от жары́** кабык ысыктан курушуп кетти.

СЪѐМКА ж. **1.** фото, кино сүрөтүн алуу, сүрөткө түшүрүү, сүрөткө тартуу; **2. (копирование)** көчүрүш, көчүрүп алуу; **3. (аренда)** жалдоо, арендага алуу.

СЪѐМЩИК м. жалдоочу; **съѐмщик кварта́ры** квартира жалдоочу.

СЪѐМЩИЦА женск. р. к **съѐмщик**.

СЪЯЗВИ́ТЬ сов. какшыктоо, кер какшык айтуу.

СЫ́ВОРОТКА ж. **1. (молочная)** сары суу; **2. мед.** сыворотка (айбандын канынан, табигый же жасалма түрдө алынып жугуштуу ооруга каршы колдонулуучу суюктук).

СЫ́ГРАННОСТЬ ж. бирге машыгып жүрүп, оюнга катышуучулардын өз ара жакшы уюшкандыгы; **сы́гранность футбо́льной** команды футбол командасынын катышуучуларынын өз ара жакшы уюшкандыгы.

СЫ́ГРАТЬ сов. что ойноо; **сыгра́ть на скри́пке** скрипкада ойноо; **сыгра́ть в ша́маты** шахмат ойноо; **сыгра́ть сва́дьбу** разг. кыз тоюн берүү; **сыгра́ть шу́тку с кем-л.** бирөөнү тамаша кылуу; **сыгра́ть на́ руку кому-л.** ондой берди болуу.

СЫ́ГРАТЬСЯ сов. бирге машыгып жүрүп, оюнда өз ара жакшы уюшууга жетишүү; **арти́сты сыгра́лись** артисттер оюнда өз ара уюшууга жетишти.

СЫ́ЗМАЛА нареч. разг. кичинекейинен, кичинекейинен бери, жаш кезинен, бала кезинен; **я сы́змала э́то по́мню** бул менин бала кезимден бери эсимде; **я сы́змала люби́л му́зыку** мен бала кезимден бери эле музыканы жакшы көрчүмүн.

СЫ́ЗНОВА нареч. разг. кайрадан, кайтадан, кайта баштан, жаңыдан; **начина́ть всё сы́знова** бардыгын кайта башынан баштоо.

СЫ́Н м. **1. (мн. сыновья)** уул; **2. (мн. сыны)** уул; **сын трудо́вого наро́да** эмгекчи элдин уулу.

СЫ́НИШКА м. уменьш.-ласк. от **сын** уул.

СЫ́НОВНИЙ, ая, -ее **сын-га т.**; **сыно́вний дол́г** уулдун милдети, баланын милдети (ата-эне акысын өтөө милдети).

СЫ́НО́К м. уменьш.-ласк. от **сын** 1 уулум.

СЫ́НО́ЧЕК м. см. **сынок**.

СЫ́ПАТЬ несов. **1. что** салуу, чубуртуп салуу, төгүү, чачуу; **сы́пать зерно́ в мешо́к** данды мешокко салуу; **2. что, чем, перен. (остротами, цитатами)** жаадыруу (мис. цитаталарды, куудул сөздөрдү).

СЫ́ПАТЬСЯ несов. **1.** төгүлүү, чабылуу, чубуруу; себээлеп туруу, самсаалап түшүү, түшүү, сабалап түшүп туруу; **све́рху сы́пались листьѧ** үстү жактан жалбырактар сабалап түшүп турду; **2. перен.** жаап туруу, туш-

туштан чыгуу; **насмёшки так и сыпались** шылдың сөздөр туш-туштан жаап турду.

СЫПНОЙ: сыпной тиф *мед.* темгилдүү келте, бөртмө келте.

СЫПНОТИФОЗНЫЙ, ая, -ое темгилдүү келте менен ооруган; **сыпнотифозный больной** темгилдүү келте менен ооруган киши.

СЫПНЯК *м. разг.* темгилдүү келте, бөртмө келте.

СЫПУЧЕСТЬ *ж.* төгүлмөлүк, чубурмалык, эшил мелик; **песок обладает сыпучестью** кум эшилме келет, кум чубурма келет.

СЫПУЧИЙ, ая, -ее төгүлмө, чубурма; **сыпучие тела** чубурма заттар; **сыпучие пески** эшилме кум.

СЫПЬ *ж.* бүдүр-бүдүр болуп кызарып чыккан темгил, денеге чыгуучу кызамык, бүртүк-бүртүк майда жара; **у больного выступила сыпь** оорунун этине кызамык чыкты.

СЫР *м.* сыр (*сүттөн кайнатылган быштак сыяктуу нерсе*); **он как сыр в масле катается** *разг.* анын турмушу ыракат, ал жыргап жүрөт.

СЫР-БОР: вот откуда сыр-бор загорелся *разг.* чатак так ушундан чыкты.

СЫРЁТЬ *несов.* нымдануу, ным тартуу; **бумага сыреет в этом помещении** бул үйдө кагаз ным тартат.

СЫРЁЦ *м.* сырец (*чийки, иштетил жетилбеген*); **кирпич-сырёц** бышырылбаган кирпич; **шёлк-сырёц** иштеле элек жибек.

СЫРНИК *м.* сырник (*быштак, жумуртка салып жасалган нандын бир түрү*).

СЫРНЫЙ, ая, -ое **сыр-га т.**; **сырный запах** сыр жыты.

СЫРОВАР *м.* сыр кайнатуу боюнча специалист.

СЫРОВАРЕНИЕ *ср.* сыр кайнатуу.

СЫРОВАРНЫЙ, ая, -ое сыр кайнатуучу; **сыроварный завод** сыр кайнатуучу завод.

СЫРОВАРНЯ *ж.* сыр кайнатуучу жай.

СЫРОЕЖКА *ж.* (*гриб*) сыроежка (*козу карындын бир түрү*).

СЫРОЙ ая, -ое **1.** (*влажный*) нымдуу, суу; **сырой въздух** нымдуу аба; **сырая комната** нымдуу бөлмө; **сырые дрова** суу отун; **2.** (*неварёный*) чийки, кам, бышпаган; **сырбе мясо** чийки эт; **3.** (*недопёкшийся*) чийки калган, бышпай калган, чала бышкан; **сырой хлеб** чийки нан; **4.** *перен.* (*недоработанный*) бүтпөгөн, жеткире иштетилбеген, чийки, даяр болбогон, чала бүткөн; **сырая работа** жеткире иштетилбеген чийки иш; **5.** *перен. разг.* (*тучный, вялый*) борпоң, семиз; **сырая женщина** борпоң, семиз аял.

СЫРОК *м.* сырок (*быштактан жасалган тамак*).

СЫРОМЯТНЫЙ, ая, -ое чийки, чылгый, жаш; **сыромятная кожа** чылгый кайыш, чийки тери.

СЫРОМЯТЬ *ж.* *собир.* чийки, чылгый, жаш кайыш.

СЫРОСТЬ *ж.* ным, нымдуулук, сыз; **тянет сыростью** ным жыттанат.

СЫРЦОВЫЙ, ая, -ое иштетиле элек, бышпаган; **сырцовый шёлк** иштетиле элек жибек; **сырцовый кирпич** бышпаган кирпич.

СЫРЬЕВОЙ, ая, -ое **сырьё-го т.**; **сырьевая база** сырьё базасы; **сырьевые запасы** сырьё запастары.

СЫРЬЁ *ср.* сырьё, чийки мал; **сельскохозяйственное сырьё** айыл чарба сырьёсу; **военно-стратегическое сырьё** согуштук-стратегиялык сырьё.

СЫРЬЁМ *нареч.* чийки бойдон, иштелбеген бойдон.

СЫСК *м. уст.* аңдуу, тыңчылык, изге түшүү.

СЫСКАТЬ *сов.* *кого-что, разг.* кыдырып табуу, издеп табуу.

СЫСКАТЬСЯ *сов. разг.* табылуу, бар болуп чыгуу.

СЫСКНОЙ, ая, -ое **сыск-ка т.**; **сыскная полиция** кылмыштууларды аңдып издөөчү полиция.

СЫТНО *нареч.* **сытно поестъ** тоё жеш (*берекелүү тамакты, мис. беи бармакты*).

СЫТНОСТЬ *ж.* токтук, берекелүүлүк (*тамак жөнүндө*).

СЫТНЫЙ, ая, -ое ток, берекелүү; **сытная еда** ток тамак.

СЫТОСТЬ *ж.* **1.** токтук; **чувство сытости** токтук сезим; **2.** (*упитанность*) семиздик.

СЫТЫЙ, ая, -ое **1.** ток; **я сыт по горло** *прям., перен.* мен абдан токмун; кекирткеке чыгара тойдум; **2.** (*тучный, отъевшийся*) семиз; **сытый конь** семиз ат; **сытый голодного не разумеет** *посл.* ач кайгысын ток билбейт.

СЫЧ *м.* **1.** (*птица*) бабырган; **2.** *перен.* сурданган адам, түнт адам, кабагы ачылбаган адам.

СЫЧУГ *м.* **1.** *анат.* жумур (*кепиөөчү айбандардын карынынын бир бөлүгү*); **2.** (*кушанье*) быжы сыяктуу тамак.

СЫЧУЖИНА *ж.* жумурдун узуу (*сыр жасаган кезде сүттү быштакка айландыруу үчүн колдонулуучу органикалык зат; бул – кепиөөчү жааш малдын жумурунан алынат*).

СЫЩИК *м.* сыщик, тыңчы, аңдуучу (*полициянын жашыруун агенти*).

СЫЩУ, **сыщү**, **сыщешь** *и т.д.* *буд. вр. от сыскасть.*

СЭКОНОМИТЬ *сов.* *что* экономия кылуу, үнөмдөө.

СЮДА *нареч.* бери, бери жакка, бул жакка, бу жерге, буякка, быякка; **иди сюда!** бери кел!; **надо сюда положить эти вещи** бул буюмдарды быякка коюш керек.

СЮЖЁТ *м.* сюжет (*көркөм чыгарманын негизги мазмунун көрсөтө турган аракеттердин, окуялардын жыйындысы*); **сюжет повести** повесттин сюжети.

СЮЖЁТНЫЙ, ая, -ое **сюжет-ке т.**; сюжеттүү.

СЮЗЕРЁН *м. ист.* сюзерен (*феодализм доорунда - эң ири жер ээси, вассалдар башчысы*).

СЮЗЕРЁННЫЙ, ая, -ое *ист.* сюзерендик; **сюзеренное право** сюзерендик укук.

СЮИТА *ж.* муз. сюита (*ар түрдүү мүнөздөгү пьесалардан түзүлүп, бир идеяга багындырылган музыкалык чыгарма*).

СЮРПРИЗ *м.* **1.** (*неожиданность*) күтүлбөгөн окуя (*көбүнчө кубанычтуу*); **2.** (*подарок*) күтүлбөгөн сыйлык.

СЮРТУК *м.* сюртук (*эркектер кийүүчү арты тилик, этектүү кийимдин бир түрү*).

СЮРТУЧНЫЙ, ая, -ое **сюртук-ко т.**; **сюртучная пара** сюртук костюм (*шымы менен сюртук*).

СЮСЮКАНЬЕ *ср.* тилин чайнап сүйлөө.

СЮСЮКАТЬ *несов. разг.* тилин чайнап сүйлөө (*«иш»нын ордуна «с» айтып*).

СЯДУ, **сяду**, **сядешь** *и т.д.* *буд. вр. от сестъ.*

СЯК *нареч. разг.* **так и сяк** андай-мындай, андай эле-мындай эле; андай да, мындай да; **то так, то сяк** бир андай, бир мындай.

СЯКОЙ, ая, -ое *мест. указат.* **такой-сякой ай**, жарабаган!, балан-пастан (*жамандоо*).

СЯМ *нареч.* **там и сям** *разг.* анда-мында, бирин-сегин, ар кайсы эле жерде.

Т

Т.Е. (то есть) *б. а. (башкача айтканда).*

ТА *мест. женск. р. к тот.*

ТАБА́К *м.* тамеки; **кури́тельный табáк** тартылуучу тамеки; **тру́бочный табáк** канжа менен тартылуучу тамеки; **жева́тельный табáк** чайнама тамеки; **ню́хательный табáк** насыбай, асымай, жытталуучу тамеки; **де́ло** – **таба́к** *разг.* абал эң начар; иш куржун.

ТАБАКЕ́РКА *ж.* тамеки салгыч.

ТАБАКОВО́Д *м.* тамеки өстүрүүчү, тамеки эгүүчү.

ТАБАКОВО́ДСТВО *ср.* тамекичилик, тамеки өстүрүүчүлүк.

ТАБАКОВО́ДЧЕСКИЙ, ая, -ое **табаководство-го т.**; **табаководческий совхоз** тамеки өстүрүүчү совхоз.

ТАБА́ЧНИК *м.* 1. тамекичи (*тамеки өнөр жайында иштөөчү кызматкер*); 2. *разг.* бопоросчу, насыбайчы.

ТАБА́ЧНИЦА *женск. р. к табáчник.*

ТАБА́ЧНЫЙ, ая, -ое 1. **табак-ка т.**; **таба́чные планта́ции** тамеки плантациялары; **таба́чная фабрика** тамеки фабрикасы; 2. (*о цвете*) саргыч күрөң, тамеки түстүү.

ТА́БЕЛЬ *м.* 1. **табель** (*жумушчулардын жана кызматчылардын ишке келгендигин жана иштен кеткендигин эсепке алып туруу таблицасы*); 2. (*жетон*) табель (*ишке келгенде алып жана иштен кеткенде илип коюучу номер*); **снять табель** табелди алып коюу; 3. (*школьный*) табель (*окуучунун. чейректик баалары коюлган таблица*); **табель о рангах** *ист.* ранг жөнүндөгү табель (*Россияда Пётр I тарабынан киргизилген чиндердин баскычтуу системасы*).

ТА́БЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **табель-ге т.**; табелдик; **табелъная система учёта** эсепке алуунун табелдик системасы; **табелъная доска́** табель тактасы.

ТА́БЕЛЬЩИК *м.* табельщик (*жумушчулардын жана кызматчылардын ишке келгендигин жана иштен кеткендигин эсепке алып туруучу киши*).

ТА́БЕЛЬЩИЦА *женск. р. к табельщик.*

ТАБЛЕ́ТКА *ж.* таблетка (*ичүүгө оңой болсун үчүн тегерек кылып ныкталган дары*); **проглотить таблётку** таблетканы жутуп жиберүү.

ТАБЛЕ́ТОЧНЫЙ ая, -ое **таблётка -га т.**

ТАБЛІ́ЦА *ж.* таблица; **таблі́ца умно́жения** көбөйтүүнүн таблицасы; **таблі́ца логари́фмов** логарифмдердин таблицасы.

ТАБЛІ́ЧКА *ж.* уменыш. *от таблі́ца* кичине таблица.

ТАБО́Р *м.* 1. (*стан*) табор, кош (*переселенецтердин, көчмөндөрдүн дем алуу үчүн топ-топ болуп токтогон обоздору*); **распо́лжиться та́бором** кош-кош болуп жайлашуу; 2. (*цыганский*) табор, топ (*биргелешип көчүп жүрүшкөн цыгандардын бир нече үй-бүлөсүнүн тобу*).

ТАБО́РНЫЙ, ая, -ое **табор-го т.** табордук; **та́борные пёснi** табордук ырлар.

ТАБУ́ *ср. нескл. этн.* табу (байыркы элдерде – кандайдыр бир кыймыл-аракетке, сөзгө же буюмга тыюу салуу; ушундай тыюу салынган кыймыл-аракет, сөз же буюм).

ТАБУ́Н *м.* үйүр; **табу́н лошадей** бир үйүр жылкы.

ТАБУ́ННЫЙ, ая, -ое **табун-га т.**; **табу́нный жеребе́ц** үйүрдөгү айгыр.

ТАБУ́НЩИК *м.* жылкычы.

ТАБУРЕ́Т *м. см. табуре́тка.*

ТАБУРЕ́ТКА *ж.* орундук, олтургуч.

ТАВЕ́РНА *ж.* таверна (*Италияда жана башка өлкөлөрдүн кээ биринде – анчалык чоң эмес араканна, трактир*).

ТАВО́ЛГА *ж. бот.* табылгы, тобулгу.

ТАВО́Т *м. тех.* тавот (*автомобилдин, трактордун жана башкалардын жышылуучу бөлүктөрүн майлоого арналган май*).

ТАВРИ́ТЬ *несов. кого-что* тамга салуу; **таври́ть скот** малга тамга салуу.

ТАВРО́ *ср.* тамга.

ТАВРО́ВЫЙ I, ая, -ое **тавро-го т.**; тамгалык; **тавро́вый знак** тамгалык белги, тамга белгиси.

ТАВРО́ВЫЙ II, ая, -ое *тех.*: **тавро́вая ба́лка** формасы «Т» арибине окшогон темир же устун; **тавро́вое желе́зо** формасы «Т» арибине окшогон темир.

ТАВТОЛО́ГИЯ *ж. лит.* тавтология (*бир маанини тактап айтпастан, ошол эле маанини кайталап айта берүү; кайталама*).

ТАГА́Н *м.* тулга.

ТАДЖІ́К *м.* тажик.

ТАДЖІ́КИ *мн.* тажиктер.

ТАДЖІ́КСКИЙ, ая, -ое **таджик-ке т.**; **таджі́кский язы́к** тажик тили; **таджі́кская литерату́ра** тажик адабияты.

ТАДЖІ́ЧКА *женск. р. к таджі́к;* тажичка.

ТАЁ́ЖНИК *м.* тайгада туруучу киши.

ТАЁ́ЖНЫЙ, таёжный, -ая, -ое **тайга-га т.**; **таё́жный охот́ник** тайга мергенчиси.

ТАЗ I *м. анат.* жамбаш сөөгү.

ТАЗ II *м. (посуда)* дагара, илеген, чылапчын.

ТАЗОБЕ́ДРЕННЫЙ, ая, -ое *анат.* жамбаш-кашка жилик сөөктөрү; **тазобе́дренный су́став** жамбаш менен кашка жиликтин ашташы.

ТА́ЗОВЫЙ, ая, -ое **таз I-ге т.**; **та́зовые ко́сти** жамбаш сөөктөрү.

ТАЙНСТЕ́ННО *нареч.* сырдуу, жашырын.

ТАЙНСТЕ́ННОСТЬ *ж.* сырдуулук, жашырындык.

ТАЙНСТЕ́ННЫЙ, ая, -ое 1. (*загадочный*) сырдуу, жашырын; 2. (*скрывающий что-л.*) жашырган, сырдуу.

ТАЙТЬ *несов. что* жашыруу, катуу, ичинде сактап жүрүү; **тайть зло́бу про́тив кого-л.** бирөөгө каршы кек сактап жүрүү; **тайть в себе́** ичине сактап жүрүү; **не́чего греха́ тайть** *разг.* жашырып эмне кереги бар, калп айткан менен болобу.

ТАЙТЬСЯ *несов. 1. разг. уст. (прятаться)* жашырынуу, ичте сакталуу; 2. (*заклучаться в чём-л.*) жашырынып жатуу, жашырын сыр болуу; **в э́том тай́тся кака́я-то зага́дка** мында кандайдыр бир жашырын сыр бар; 3. *разг. (не высказывать, скрывать что-л.)* жашыруу, ичинде сактоо; **говори́ть не тай́сь** жашырбай айтуу.

ТАЙЃА *ж.* тайга (*Сибирдеги түнт токой*).

ТАЙКО́М *нареч.* жашырып, жашырынып, билдирбей, астырган; **тайко́м от кого-либо** бирөөдөн жашырып, астырган; **взгляну́ть тайко́м** астырган карап коюу, билгизбей көздүн кыйыгы менен карап коюу.

ТАЙ́НА *ж.* сыр, жашырын сыр; **на́ука прони́кает во все тайны́** природы илим жаратылыштын бардык

жашырын сырын ачып жатат; **государственная тайна** мамлекеттик сыр; **военная тайна** согуштук сыр; **выдать чью-л. тайну** бирөөнүн сырын айтып коюу; **хранить (держат)** в тайне жашырын сыр катарында сактоо; **не тайна, что...** бул — сыр деле эмес.

ТАЙНИК м. жашырын жер, башкалар билбеген жашырын жай; **в тайниках души** жүрөгүнүн түпкүрүндө.

ТАЙНО нареч. жашырын, билдирбей.

ТАЙНОБРАЧНЫЕ мн. (ед. тайнобрачное ср.) бот. жашырын жакындашуучулар (уруктары жок, гүлсүз, споралар менен көбөйүүчү — козу карын, балыр сыяктуу өсүмдүктөр).

ТАЙНОПИСЬ жс. жашырын жазуу (жалты жазууну өзгөртүп, башкалар билбегендей кылып жазуу).

ТАЙНЫЙ, ая, -ое 1. (не явный) жашырын; **тайное голосование** жашырын добуш берүү; **тайные выборы** жашырын шайлоо; 2. (скрытый, таящийся в ком-л.) жашырын (ачык эмес); **тайная мечта** көздөгөн жашырын максат; **тайная надежда** жашырын үмүт; **тайная мысль** жашырын пикир, жашырын ой.

ТАЙФУН м. тайфун (көбүнчө Азиянын түштүк жана чыгыш деңиздеринде болуучу, аябаган күчтүү куюн).

ТАК 1. нареч. (таким образом) мына ушундай; **именно так** так эле ушундай; **писать надо так, а не иначе** башкача эмес, мына ушундай жазуу керек; **сделаю так же** ошондой эле иште; **так это не пройдет** бул ушул бойдон калбайт; **оставить это дело так нельзя** бул ишти ушул бойдон калтырууга болбойт; **так ли?** ушундайбы?, ушундай эмеспи?, **не так ли?** ырас эмеспи?, ушундай эмеспи?, чын эмеспи?; 2. нареч. (до такой степени, настолько) канчалык, ошончолук, анчалык, ушунчалык; **я так много ходил, что едва стою на ногах** мен ушунчалык көп бастым, эми жыгыла жаздап, араң эле турамын; **он так быстро говорил, что я ничего не понял** ал ушунчалык бат сүйлөгөндүктөн, мен эч нерсе түшүнгөн жокмун; 3. нареч. (без особого намерения) тим эле, жөн эле, анчейин гана; **я сказал это просто так** мен муну тим эле айта салдым; 4. частица разг. (ничего особенного) жөн эле; **что с тобой?** — **Так, ничего** сага эмне болду? — Жөн эле, эчтеке болгон жок; сага эмне болуп турат? — Жөн эле, эчтеке болгон жок; 5. союз (тогда, в таком случае) ошондуктан, андыктан, -дан, -са; **работу доделал, так можно отдыхать** жумуш бүттү, эми дем алса болот; 6. союз (следовательно, значит) демек, ошентип; **так ты мне не веришь?** ошентип, сен мага ишенбей турасыңбы; **так эдем?** демек, жөнөдүкпү?; **так согласен?** ошентип (демек), макул болдуң ээ?; 7. частица утверд. (да, действительно) ооба, чындыгында; **так, вы не ошиблись** ооба (чындыгында), сиз жаңылган жоксуз; 8. частица усил. мындай деп; **хорошо так говорить** мындай деп айтуу оңой; **ну так что ж?** эмне болот экен?, эмне болмок эле?; 9. частица (например) маселен, мисалы; **климат там жаркий: так, температура в тени доходит до сорока градусов** анда климат ысык: маселен, көлөкө жердин температурасы кырк градуска чейин жетет; **так как союз** анткени, -гандыктан, себептүү; **я спешу, так как пора идти на работу** жумушка баруучу убакыт болуп калгандыктан мен шашып бара жатамын; **и так** ошентип; демек; **и так достаточно** ансыз деле жетишерлик, ансыз деле жетишет; *и так далее (и т.д.)* жана башкалар (жс.б.);

когда (если) так разг. андай болсо, андай болгондон кийин; **так бы разг.** ушундай болсо, дегеле; **я так бы и уехал** мен ошентип эле кетип калат элем; **так вот** демек, кана эми; **так вот слушайте, что дальше произошло** андан ары эмне болгонун эми угуп турунуз; **так и...** ошондой эле, ушундай эле; **я так и знал** ушундай болорун мен билген элем; **я так и обмер прост.** мен оозумду ачып карап калыптырмын; **он так и сделал** ал ошондой эле кылды; **так и быть** ошондой болсун, мейли; **так и есть** ошондой болуп чыкты, ошондой экен; **так и знай** билип кой; ошондой (ушундай) деп эле бил; **так и знай, что тебе это не удастся** ал сенин колуңдан келбей тургандыгын билип кой, аны сен иштей албайсың, ошону билип кой; **так или иначе, а тебе придется это дело довести до конца** эмнеси болсо да, сен бул ишти аягына чыгарышың керек; **(и) так и саяк** мындай да, тигиндей да; андай кылып да, мындай кылып да; **так нет** ага болбостон, ага карабастан, андай кылбастан; **больному надо сидеть дома, так нет, он пошел на работу** оору киши үйдө отурушу керек эле да, ага болбостон, ал жумушка кетиптир; **так себе** орточо, жайынча; **как вы себя чувствуете?** — **Так себе** абалыңыз кандай? — Орточо; **так сказать вводн. сл.** мындайча айтканда; **так точно воен.** так ошондой; **так что союз** -гандыктан; **так чтобы союз** үчүн, -таңдай болуп; **надо выйти пораньше, так чтобы не опоздать на поезд** поездге кечигип калбагандай болуп, эртерээк чыгыш керек; **как бы не так!** разг. андай эмес!, ананчы!, карап турчу!; **так называемый** деп аталуучу, деген неме; **так на так разг.** башма-баш.

ТАК-СЯК в знач. сказ., разг. эчтеке эмес; **ну, это ещё так-сяк о,** бул али эчтеке эмес.

ТАК-ТАКИ частица противит. разг. ошондой болсо да, ошентсе да, ошентип, акыры, ушуга карабастан, бирок; **он так-таки сумел добиться своего** ошондой болсо да, өз оюндагысына жетишти; **он успел так-таки на поезд** ошого карабастан ал поездге үлгүрдү.

ТАК-ТО разг. 1. нареч. (таким образом) ошентип, ушундай экен; **так-то ты выполняешь просьбу** өтүнүчтү сен ушундай аткарат экенсиң да; 2. частица ушундай, ошондой; **так-то было дело** иш ушундай болчу; **не так-то разг.** анчалык деле эмес; **он не так-то стар** ал анчалык деле кары эмес; **так-то и так-то** ошентип-ошентип; **так-то так вводн. сл.** анткенин-анткен, ошондой болсо да.

ТАКЕЛАЖ м. мор. такелаж (кемеде керектелүүчү шаймандардын жыйындысы).

ТАКЕЛАЖНЫЙ, ая, -ое **такелаж-га т.**, такелаждык; **такелажные принадлежности** такелаждык буюм (керек-жарак).

ТАКЖЕ союз присоед. дагы, да, аны менен бирге, бирдей; **он так же поедет в Москву** ал да Москвага барат; **он так же читал эту книгу** бул китепти ал да окуган; **он, а так же я, выступил на конференции** ал дагы мен дагы конференцияда чыгып сүйлөбүз.

ТАКИ частица противит. разг. (тем не менее, всё же, однако) ошондой болсо да, ушуга карабастан; **успел таки на поезд** ошондой болсо да, поездге үлгүрдү; **он таки поедет в Москву** ал кантсе да Москвага барат.

ТАКОВ мест. в знач. сказ. (такой) мындай, мына ушундай, ошондой; **таковы наши планы** биздин пландарыбыз мына ушундай; **и был такъв разг.** куйругун карматпай жоголду.

ТАКОВОЙ, ая, -ое *мест. указ. уст.* ал, өзү; **если полúчен приказ, то таковой нúжно выполнять** буйрук алындыбы, анда аны аткарыш керек; **как таковой** өзү эле; **вопрóс вáжен как таковой** маселенин өзү эле мааниге ээ.

ТАКО́ВСКИЙ, ая, -ое *разг.*: **не тако́вский он человек** ал андай кишилерден эмес.

ТАКО́Й, ая, -ое *мест.* **1.** *указ. (именно этот)* ошондой, ушундай, мындай, так ушундай; **тако́й человек нам и нúжен** бизге так ушундай киши керек; **тако́й, како́й есть** кандай болсо, ошондой; турган турушу ушул; **2.** *опред. (для усиления качества)* ушунчалык, ушундай, ошончолук; **тако́й красíвый** ушунчалык сулуу; *он заговорил таким голосом, что я испугался* анын сүйлөгөн үнүнөн коркуп кеттим; **в тако́м слúчае** андай болсо, андай (*мындай*) болгондо; **до тако́й стéпени** ушунчалык, мынчалык; **такíм образом** *вводн. сл.* демек, ошентип; **кто тако́й?** ал ким?; **что тако́е?** бул (ал) эмне?; **что тако́е случилось?** эмне болду?, эмне болуп кетти?; **что же тут такого?** мунун эмнеси бар экен?; **и всё тако́е прóчее** *разг.* дагы-дагы ушул сыяктуулар.

ТАКО́Й-СЯКО́Й, такой-сякой, такая-сякая, такое-сякое *разг.* мындай-тигиндей, андай-мындай, балан-байдыбан, паландай-түкүндөй; **ах, он тако́й-сяко́й!** оой, түгөнгүр ай!, оой, оңбогур ай!

ТАКО́Й-ТО, такой-то, такая-то, такое-то *мест. неопр.* баланча; **в тако́м-то городе** баланча шаарда.

ТА́КСА I *жс. (расценка)* такса (*белгиленген баа*); **твёрдая такса** туруктуу такса.

ТА́КСА II *жс. (собака)* такса (*аңчылыкта пайдалануучу иттин бир түрү*).

ТАКСАТО́Р *м.* таксатор (**1.** *баа койгуч* киши; **2.** *баа коюу боюнча специалист*).

ТАКСА́ЦИЯ *жс.* таксация (**1.** *баа коюу*; **2.** *тигилген жыгачтардын канча түп экендигин аныктоо, эсептөө*; **3.** *с.-х. аягы менен турган эгиндин, чөптүн түшүмүн, өлчөмүн аныктоо*).

ТАКСИ́ *ср. нескл.* такси (*акысын алып адам, жүк ташуучу автомобиль*).

ТАКСИМЕ́ТР *м.* таксиметр (*автомобилдин жүргөн аралыкты көрсөтүп туруучу счётчиги*).

ТАКСИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* что таксалоо, таксация кылуу (*баа коюу*).

ТАКСО́МЕТР *м.* таксометр (*канча жол жүргөндүгүн жана ал жүргөн жол үчүн канча акча ала тургандыгын көрсөтүүчү автомобиль счётчиги*).

ТАКСОМОТО́Р *м.* таксомотор; *см. такси.*

ТАКСОМОТО́РНЫЙ, ая, -ое *таксомотор-го т.*; таксомотордук; **таксомото́рный парк** таксомотордук парк.

ТАКТ I *м. муз.* **1.** такт (*музыкалуу чыгарманын бир бөлүгү, ыр-агы*); **петь в такт** такт менен ырдоо; **сбýться с такта** такттан адашуу, такттан жаңылуу; **2.** такт (*бир калыпта урулуучу сокку, ошону менен бирге алардын ортолугундагы мезгил*); **отбива́ть такт** такт менен уруу.

ТАКТ II *м.* (*чувство меры*) адептүүлүк, сылыктык; **чúвство такта** адептүүлүк сезими; **отсу́тствие такта** сылыктыктын жоктугу; **соблюда́ть такт** сылыктыкты, адептүүлүктү сактоо.

ТАКТИК *м.* тактик (*тактика жагынан специалист*).

ТА́КТИКА *жс.* тактика (**1.** *воен. согушту жүргүзүү жөнүндөгү илим; согуш мезгилинде аскерди башкаруу*

искусствосу; **2.** *полит. көздөгөн максатка жетүү үчүн колдонулуучу күрөш жолу, методдору*).

ТАКТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *тактика-га т.*; тактикалык; **такти́ческие учéния** тактикалык окуу; **такти́ческий успе́х** тактикалык жетишкендик; **такти́ческое руководство** тактикалык жетекчилик.

ТАКТИ́ЧНО *нареч.* сылыктык менен.

ТАКТИ́ЧНОСТЬ *жс.* адептүүлүк, сылыктык; **прояви́ть такти́чность** адептүүлүктү көрсөтүү.

ТАКТИ́ЧНЫЙ, ая, -ое адептүү, сылык; **такти́чный человек** сылык киши; **такти́чное поведе́ние** адептүү жүрүш-туруш.

ТАЛАНТ *м. 1.* (*дарование*) талант, жөндөмдүүлүк; **у него́ большо́й талант** анын таланты чоң; **зары́ть талант в зéмлю перен.** өз талантын кор кылуу; **2.** (*одарённый человек*) талант (*зээндүү, шыктуу, жөндөмдүү киши*); **у нас расту́т молоды́е таланты** бизде жаш таланттар өсүп жатат.

ТАЛАНТЛИВО *нареч.* таланттуулук менен, таланттуу түрдө, таланттуулук кылып.

ТАЛАНТЛИВОСТЬ *жс. 1.* (*человека*) таланттуулук; **приро́дная талантли́вость** тубаса таланттуулук; **2.** (*напр. произведения*) таланттуулук, жөндөмдүүлүк; **талантли́вость пьёсы** пьесанын таланттуулугу.

ТАЛАНТЛИВЫ́Й, ая, -ое **1.** (*о человеке*) таланттуу; **талантли́вый художник** таланттуу художник; **2.** (*напр. о произведении*) таланттуу; **талантли́вый рассказ** таланттуу аңгеме.

ТА́ЛЕР I *м.* (*старинная немецкая монета*) талер (*баасы 3 маркага барабар келген немецтик эски күмүш акча*).

ТА́ЛЕР II *м. полигр.* талер (**1.** *терилген формаларды коюуга жана полосаларды вёрсткалоо үчүн пайдалануучу стол*; **2.** *китеп, газета басуучу жалпак машинанын терилген ариптер туруучу бөлүгү*).

ТАЛИСМА́Н *м.* тумар, тилсим.

ТА́ЛИЯ I *жс.* бел; **девушка с то́нкой тали́ей** ичке белдүү кыз, кыпча белдүү кыз; **платье в талию** кыпча бел көйнөк.

ТА́ЛИЯ II *жс.* талия (**1.** *ойнолуучу картанын толук эки комплекиси*; **2.** *карта ойнунда бир саам*).

ТАЛМУ́Д *м. рел.* талмуд (*еврейлердин негизги диний китеби*).

ТАЛМУДИ́СТ *м.* неодобр. талмудист (*китептин айтканынан чыкпаган, китептеги айрым сөздөрдүн маанисине толук түшүнбөй эле, аларды жаттап алуучу киши*).

ТАЛМУДИ́СТСКИЙ, ая, -ое *талмудист-ке т.*; талмудисттик.

ТАЛМУДИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *талмуд-га т.*; талмудисттик.

ТАЛО́Н *м.* талон (**1.** *бир нерсени алууга укук берүүчү контролдук документтин бир түрү*; **2.** *документтин дүмүрчөгү*).

ТАЛОНЧИ́К *м.* уменьш. от **талон** талончо.

ТА́ЛЫЙ, ая, -ое эрий баштаган (*кар, муз, тоң*); **та́лая земля́** тоңу эрий баштаган жер; **та́лая вода́** эриген кардын суусу.

ТАЛЫ́К *м. мин.* талык (*техникада, медицинада колдонулуучу жумшак, ун сыяктуу ак минерал*).

ТАЛЫ́НИК *м. бот.* тал бадалы (*топ-топ болуп өсүүчү жапан тал*).

ТАМ 1. нареч. (в том месте, не здесь) тиякта, тиги жакта, ошо жакта, ошо жерде, ал жерде, анда; **я там буду завтра** мен анда эртең боломун; **мы проведём там лето** биз жайды ошо жерде өткөрөбүз; **выход** там чыгуучу эшик тиги жакта; **там же** ошол эле жерде, мурдагы эле ордунда; **он живёт там же** ал ошол эле жерде турат; **там и тут, там и сям, там-сям** разг. тигинде-мында, анда-санда жерде, ар кайсы жерде; **2.** нареч. разг. (потом, затем) анда, ошондо; **там видно будет, что делать** эмне кылуу керек экендиги ошондо белгилүү болот; **3.** частица разг. (для придания оттенка сомнения, пренебрежения) анда кандай экен, кандай болду экен (күнөмдүүлүк, барк албастык түшүнүгүн берүү үчүн); **какие там у него дела!** анын эмне иши бар дейсиң!; **чего там!** анын эмнеси бар!, ал эчтеме эмес!; **какое там!** койчу!, койсоңчу!, кайда!, болобу!; **только собрались выходить – какое там, опять дождь пошёл** жаңы эле чыгалы деп жаткан элек, чыгуу кайда, дагы жамгыр жаап жиберди.

ТАМ-СЯМ нареч. см. **там**.

ТАМАДА м. тамада (кесегул, эрке бала).

ТАМАРИНД м. бот. тамаринд (дайым көгөрүп туруучу сары гүлдүү тропиктик жыгач).

ТАМАРИСК м. бот. жылгын.

ТАМБУР I м. тамбур (1. боз үй сыяктуу салынган үйдүн цилиндрдик же көп кырдуу бир бөлүгү; 2. шамалдан, жаандан коргоо үчүн салынган эшик алдындагы кичине үй; 3. жс.-д. вагондун чыга беришиндеги жабык аянтча).

ТАМБУР II м. (род вышивки) тамбур (илме шибеге менен сайылган сайманын бир түрү).

ТАМБУР III м. муз. 1. уст. (барабан) добулбас; 2. (род мандолины) домбура.

ТАМБУРИН м. муз. 1. (бубен) дап (жаргак менен капталган тегерек музыкалык инструмент); 2. (род барабана) тамбури (барабандын бир түрү).

ТАМГА жс. 1. (клеймо, печать) тамга; 2. ист. (таможенная пошлина) бажы (Байыркы Рустагы, бажылык пошлина).

ТАМОЖЕННИК м. таможня (бажыкана) кызматчысы.

ТАМОЖЕННЫЙ, ая, -ое таможня-га т.; бажылык, таможнялык; **таможенный осмóтр** таможнядагы кароо; **таможенная пошлина** бажылык пошлина; **таможенная политика** таможнялык саясат (чек арадан ары же бери өтүүчү товарларга контролдук жүргүзүү эрежелеринин жыйындысы).

ТАМОЖНЯ жс. таможня, бажыкана (чек арадан өткөрүлүүчү товарларды жана андан алынуучу пошлиналарга жана башка жыйындарга контролдук кылып туруучу мекеме).

ТАМОШНИЙ, ая, -ее разг. андагы, ал жакта жашоочу; **тамошний житель** ал жакта жашоочу адам.

ТАМПОН м. мед. тампон (канды токтотуу үчүн же ириңди агызуу үчүн жарадар болгон жерге коюлуучу толок кебез же марля).

ТАМПОНИРОВАТЬ сов. и несов. мед. тампон коюу.

ТАНГЕНС м. мат. тангенс (тик бурчтуу үч бурчтуктун тар бурчунун каршысындагы катет менен экинчи катеттин өз ара катышына тең тригонометриялык функция).

ТАНГО ср. нескл. танго (бий).

ТАНЕЦ м. бий, танец; **народные танцы** эл бийлери; **учитель танцев** бий үйрөтүүчү мугалим.

ТАНИН м. мед., тех. танин (дубдун жана башка өсүмдүктөрдүн кабыктарынан жасалып, пгери ийлөөдө, медицинада, сыя жасоодо колдонулуучу зат).

ТАНК м. танк; тяжёлый танк оор танк; лёгкий танк жеңил танк.

ТАНКЕР м. мор. танкер (суюк нерселер куюлуп ташылуучу кеме); **танкер для нефти** нефть ташууга арналган танкер.

ТАНКЕРНЫЙ, ая, -ое танкер-ге т.; танкердик.

ТАНКЕТКА жс. воен. танкетка (кичирээк танк).

ТАНКЕТКИ мн. (ед. танкетка жс.) (женская обувь) анкетка (аялдардын жайында кие турган бут кийиминин бир түрү).

ТАНКИСТ м. танкист (танк айдоочу киши).

ТАНКОВЫЙ, ая, -ое танк-ка т.; танкалык; **танковая атака** танкалык атака; **танковая дивизия** танкалык дивизия; **танковая часть** танкалык бөлүк.

ТАНКостроение ср. танк куруу.

ТАНКостроитель м. танк куруучу.

ТАНКостроительный, ая, -ое танкостроение-ге т.; танк куруучу; **танкостроительная промышленность** танк куруучу өнөр жай.

ТАНТЬЕМА жс. эк. тантьема (капиталисттик өлкөлөрдө – соода жана башка фирмалардын жетекчилерине таза пайданын эсебинен төлөнүүчү кошумча сыйлык).

ТАНЦЕВАЛЬНЫЙ, ая, -ое танец-ке т.; **танцевальный вечер** бий кечеси; **танцевальная музыка** бий музыкасы.

ТАНЦЕВАТЬ несов. бийлөө; **танцевать вальс** вальс бийлөө; **я не танцую** мен бийлегенди билбейм.

ТАНЦМЕЙСТЕР м. танцмейстер (бий үйрөтүүчү педагог).

ТАНЦОВЩИК м. бийчи (балет артисти).

ТАНЦОВЩИЦА женск. р. к танцовщик.

ТАНЦОР м. бийчи киши.

ТАНЦУЛЬКА жс. разг. пренебр. бий кечеси.

ТАПЁР м. уст. тапёр (бий кечелеринде, акы алып, ойноп берүүчү пианист).

ТАПИР м. зоол. тапир (сүт эмүүчү айбандардын бир түрү; бул – Түштүк Америкада жана Индокытайда жашайт).

ТАПКИ мн. (ед. тапка жс.) см. тапочки.

ТАПОЧКИ мн. (ед. тапочка жс.) тапочка (такасыз жеңил бут кийим).

ТАРА жс. 1. (материал для упаковки) тара (кап, ящик, бочка жс.б. идиштер); 2. (вес упаковки) идиштин салмагы.

ТАРАБАРЩИНА жс. разг. бады-буду, балдыр-салдыр, тантыр-мунтур сөз; **это просто тарабарщина** бул жөн эле тантыр-мунтур сөз.

ТАРАКАН м. таракан (үй коңузунун бир түрү); **чёрный таракан** кара таракан.

ТАРАКАНИЙ, ая, -ье таракан-га т.

ТАРАН м. 1. воен.-мор. ист. таран (цептердин дубалдарын талкалоого арналган байыркы аспап; душмандын судносун согуп жаруу үчүн арналган суднонун түмишугундагы уркууп чыгып турган жери); 2. тех. таран (горизонталь боюнча – туурасынан – согуучу көпёр); **гидравлический таран** гидравликалык таран; 3. воен., ав. таран (душмандын самолётун же танкасын өзүнүн денеси менен уруп жыгуу үчүн самолёттун же танканын жасаган атакасы); **пойти на таран** таран кылуу үчүн багыт алуу.

ТАРАНИТЬ *несов. что* **1.** *воен.-мор. ист.* таран менен кыйратуу, таран менен бузуу; **2.** *тех.* таран менен согуу; **3.** *воен., ав.* таран кылуу, кагып түшүрүү (*мис. самолётту өзүнүн самолёту менен*).

ТАРАНТАС *м.* тарантас (*төрт дөңгөлөктүү жеңил араба*).

ТАРАНТЕЛЛА *ж. муз.* тарантелла (*италиялык элдик бий жана анын музыкасы*).

ТАРАНТУЛ *м. зоол.* бөйү, бөйөн.

ТАРАЊЬ *ж.* тарань (*аңчалык чоң эмес деңиз балыгы*).

ТАРАРАМ *м. разг.* бака-шака (*кыйкырык-сүрөөн, чат-так*); **поднять тарарам** бака-шака түшүрүү.

ТАРАТАЙКА *ж. разг.* таратайка (*эки дөңгөлөктүү кичине араба*).

ТАРАТОРИТЬ *несов. разг.* быдылдап сүйлөй берүү; **перестань тараторить!** болду эми, быдылдабачы!

ТАРАТОРКА *м. и ж. разг.* быдылдап сүйлөй берүүчү киши.

ТАРАХТЁТЬ *несов. разг.* тарактоо, тарс-турс этүү, калдыр-күлдүр этүү.

ТАРАЩИТЬ *несов.:* **тарашить глаза** *разг.* көздү чакчайтуу, көздү акырайтуу.

ТАРАЩИТЬСЯ *несов. разг.* (*о глазах*) чакчаюу, акыраюу.

ТАРБАГАН *м. зоол.* тарбаган (*суур өңдүү айбандын бир түрү*).

ТАРЕЛКА *ж. 1.* тарелка, талиңке; **глубокая тарелка** чукур тарелка; **мелкая тарелка** жайпак тарелка; **полная тарелка** *чего-л.* тарелка менен толтура бир нерсе; **2.** **тарелки** *мн. муз.* тарелкалар (*жалпак кылып темирден жасалган тегерек эки пластинка түрүндөгү, уруп үн чыгарып ойнолуучу музыкалык инструмент*); **он не в своей тарелке** *разг.* көңүлү түшүңкү, кабагы бүркөө.

ТАРИФ *м. эк.* тариф (*белгиленген баа, нарк көрсөткүч*); **железнодорожный тариф** темир жол тарифи; **почтовый тариф** почта тарифи; **тарифы заработной платы** кызмат акылардын тарифтери.

ТАРИФИКАЦИЯ *ж. эк.* тарификация (*тариф белгилөө*).

ТАРИФИЦИРОВАТЬ *сов. и несов. что* тарифтөө, баа коюу.

ТАРИФНЫЙ, ая, -ое **тариф-ке т.**; тарифтик; **тарифная сетка** тариф сеткасы, тарифтик сетка.

ТАРТАРАРЫ: провалиться в тартарары *разг.* жер уткандай жок болуп кетүү, жерге кирип кете жаздоо, жерге житип кетүү.

ТАРХАН *м. ист.* тархан (**1.** *феодалдык Руста – артыкча укуктан пайдалануучу вотчина ээси*; **2.** *ушундай укук берүүчү грамота*).

ТАРЫ-БАРЫ *мн. нескл. разг.* келди-кетти сөз, кайдагы-жайдагы кеп; **и пошли тары-бары** кайдагы-жайдагы сөздөр айтыла баштады.

ТАСКАТЬ *несов. 1.* *кого-что* сүйрөө, көтөрүү, көтөрүп баруу, ташып баруу, сүйрөп баруу, алып жүрүү; **таскать брёвна** устундарды сүйрөө; **таскать с собой книгу** китепти өзү менен кошо алып жүрүү; **2.** *кого, разг.* (*водить за собой*) ээрчитип жүрүү; **он целый день таскал меня по городу** ал күнү бою мени ээрчитип шаар кыдырды; **3.** *что (извлекать)* сууруп алуу; **таскать гвозди из стены** дубалдагы мыкты сууруп алуу; **4.** *кого, разг.* (*дёргать*) чоюу, тартуу, тартып алуу; **таскать за волосы** чачтан тартуу; **таскать за уши** кулагынан тартуу (*чоюу*);

5. *что, разг. (красть)* уурдоо, жымкырып алуу, уурдап алуу; **6.** *что, разг. (носить одежду, обувь)* кийимди кийип жүрүү; **он еле ноги таскает** *разг.* ал араң эле басып жүрөт.

ТАСКАТЬСЯ *несов. разг.* жүрүү, сандалып жүрүү; **таскаться по улицам** көчөлөрдө сандалып жүрүү.

ТАСОВАТЬ *несов. что* аралаштыруу; **тасовать карты** картаны аралаштыруу.

ТАСОВКА *ж.* аралаштыруу (*карталарды*).

ТАСС (*Телеграфное агентство Советского Союза*) ТАСС (*Советтер Союзунун Телеграфтык Агентствосу*); **сообщение ТАСС** ТАССтын билдирүүсү.

ТАТАРИН *м.* татар.

ТАТАРКА *женск. р. к татарин*; татарка.

ТАТАРНИК *м. бот.* төө тикен.

ТАТАРСКИЙ, ая, -ое **татарин-ге т.**; **татарский язык** татар тили.

ТАТАРЫ *мн.* татарлар.

ТАТУИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* татуировка кылуу, татуировкалоо.

ТАТУИРОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* өзүнө татуировка жасоо; **2.** *несов. страд. к татуировать.*

ТАТУИРОВКА *ж. 1.* (*действие*) татуировка кылуу, татуировкалоо; **2.** (*рисунок на коже*) татуировка (*ийне менен чегип териге тартылган сүрөт*).

ТАУ-САГЫЗ *м. бот.* тоо сагыз (*СССРде жапайы чыгуучу жана айдап өстүрүлүүчү каучуктуу өсүмдүк*).

ТАФТА *ж. (ткань)* тафта (*жука жибек кездеме*).

ТАХЕОМЕТР *м. геод.* тахеометр (*жер өлчөөчү прибор*).

ТАХТА *ж.* тахта (*жөлөнгүчү жок кең диван*).

ТАЧАНКА *ж.* тачанка (*көбүнчө Украинада – төрт дөңгөлөктүү жеңил араба*); **пулемётная тачанка** пулемёт тачанкасы.

ТАЧАТЬ *несов. что* кайып тигүү; **тачать сапоги** кайып өтүк тигүү.

ТАЧКА *ж.* тачка (*бир дөңгөлөктүү кол араба*); **везти на тачке** тачкага салып-тартуу.

ТАЩИТЬ *несов. 1.* *кого-что, разг. (нести, тянуть)* сүйрөө, көтөрүү, көтөрүп баруу, ташып баруу, сүйрөп баруу, алып жүрүү; **тащить на спине** аркага көтөрүү; **2.** *кого, разг. (вести за собой)* ээрчитип баруу, болбой жатып бир жакка алып чыгуу; **куда ты меня тащишь?** сен мени кайда сүйрөп баратасың?; **3.** (*извлекать*) сууруп алуу; **тащить гвоздь из стены** дубалдагы мыкты сууруп алуу; **4.** *что, разг. (красть)* уурдоо, жымкыруу.

ТАЩИТЬСЯ *несов. разг. 1.* (*передвигаться медленно, с трудом*) араңдан зорго жүрүү, араңдан зорго бара жатуу, илээлеп жүрүү, аргасыздан баруу; **2.** (*волочиться по земле*) сүйрөлүү; **подол платья тащился по земле** көйнөктүн этеги жерге сүйрөлүп бара жатты; **тащиться в хвосте** сүйрөлүп артта калуу.

ТАЯНИЕ *ср.* эрүү (*мис. муз, кар*).

ТАЯТЬ *несов. 1.* эрүү, эрип кетүү; **снег уже тает** кар эрип жатат; **сегодня тает безл.** бүгүн эрип жатат; **2.** *перен. (постепенно исчезать)* акырындап басандоо, акырындап жок болуп кетүү; **звuki тают** үндөр улам акырындап бара жатат; **силы его тают** анын алы кетип бара жатат; **3.** *перен. (чахнуть)* арыктоо, жабыгуу; **таять как свеча** эң эле тез арыктоо; **4.** *перен. (умиляться)* элжиреп кетүү, ичи жылып кетүү, көңүлү жумшаруу, ийип кетүү.

ТВАРЬ *жс.* 1. *уст. (живое существо)* жаныбар, макулук; 2. *бран. (о человеке)* айбан, кудайдын каары.

ТВЕРДЁТЬ *несов.* катуу, катып калуу, катуу болуу.

ТВЕРДИТЬ *несов. разг.* 1. *что, о чём (повторять одно и то же)* кайта-кайта айта берүү, кайталай берүү; 2. *что (заучивать)* кайталап жаттоо, бышыктоо, бышыруу; **твердить урок** сабакты бышыктоо.

ТВЕРДОКАМЕННЫЙ, ая, -ое 1. бек, таштай катуу; 2. *перен.* билгенин эч кимге бербеген.

ТВЕРДОЛЮБЫЙ, ая, -ое катуу маңдай, акылсыз, акмак.

ТВЕРДЫНЯ *жс.* 1. *уст. (крепость)* чеп, крепость; 2. *перен. (оплот)* жөлөк, таяныч, тирек; **твердыня мира** тынчтыктын тиреги.

ТВЁРДО *нареч.* 1. *(на ощупь)* катуу; 2. *перен. (непоколебимо)* катуу, мыкты, бек; **твёрдо решить** катуу чечим кылуу, катуу ниеттенүү; **я в этом твёрдо уверен** мен буга бекем ишенемин; 3. *перен. (отчётливо, безошибочно)* ачык, айкын, таамай, бекем; **твёрдо запомнить** эсте бекем тутуп калуу; **твёрдо знать урок** сабакты мыкты билүү; 4. *перен. (устойчиво)* бек, жыгылгыс; **ребёнок уже твёрдо держится на ногах** бала жыгылгыс болуп бек турат.

ТВЁРДОСТЬ *жс.* 1. катуулук; 2. *перен. (непоколебимость)* катуулук, бектик, бекемдик, туруктуулук, мыктылык; **твёрдость характера** мүнөздүн туруктуулугу; **твёрдость духа** духтун бекемдиги.

ТВЁРДЫЙ, ая, -ое 1. *(о веществе)* катуу; **твёрдый как камень** таштай катуу; 2. *перен. (непреклонный)* катуу, бек, бекем, туруктуу, мыкты; **твёрдая воля** туруктуу эрк; **твёрдый характер** туруктуу мүнөз; **твёрдое решение** бекем чечим; **твёрдые цены** туруктуу баалар; **твёрдый знак** *грам.* ажыратуу белгиси (ъ); **твёрдый союзный лингв.** жоон үнсүз; **в здравом уме и твёрдой памяти** акыл-эси ордунда.

ТВЁРЖЕ *сравн. ст. от прил. твёрдый и нареч. твёрдо* катуураак.

ТВОЁ *мест. ср. к твоей.*

ТВОЙ *мест. притяж. мн.* 1. сеники, сенин; 2. *в знач. суш. (домашние)* сеникилер, сенин; **как поживают твои?** сеникилер кандай турушат?, сенин үй-бүлөң жакшы турабы?

ТВОЙ *мест. притяж.* 1. сеники, сенин; **это твоё кни́га** бул сенин китебиң; **эта кни́га тво́я** бул китеп сеники; 2. *в знач. суш. ср.* сеники; **твоего мне не нужно** сеникинин мага кереги жок; **по-твоёму** сенин оюнча.

ТВОРЕНИЕ *ср.* 1. *уст. (существо)* чыгаруу, жасоо, жаратуу; 2. *(произведение)* чыгарма.

ТВОРЕЦ *м.* 1. *(создатель)* чыгаруучу, чыгармачы, жараткыч, түзүүчү; 2. *уст. (бог)* жараткан (кудай).

ТВОРИТЕЛЬНЫЙ: **творительный паде́ж** *грам.* творительный жөндөмө (*кыргыз тилинде жок; мис: глазом көз менен; топором балта менен ж.б.*).

ТВОРИТЬ I *несов. что I. (создавать)* жасоо, түзүү, жаратуу, чыгаруу; **творить новую жизнь** жаңы турмуш түзүү; 2. *(совершать, осуществлять)* орундоо, аткаруу, иштөө; **творить чудеса героизма** баатырдыктын укмуштуу үлгүсүн көрсөтүү.

ТВОРИТЬ II *несов. что (размещивать)* чылап аралаштыруу; **творить извесьть тех.** акиташты чылап аралаштыруу.

ТВОРИТЬСЯ *несов. I. разг. (происходить)* болуп жатуу; **что здесь творится?** бул жерде эмне болуп жатат?; 2. *страд. к творить I.*

ТВОРОГ *жс.* быштак.

ТВОРОЖИСТЫЙ, ая, -ое быштак сыяктуу, быштак-ка окшогон; **творожистая масса** быштак сыяктуу масса.

ТВОРОЖНИК *м.* кул. быштак кошуп жасалган чепек.

ТВОРОЖНЫЙ, ая, -ое **творог-го т.**

ТВОРЧЕСКИЙ, ая, -ое **творчество-го т.**; чыгармачылык; **творческий путь писателя** жазуучунун чыгармачылык жолу.

ТВОРЧЕСТВО *ср.* чыгармачылык; **народное творчество** элдик чыгармачылык; **песенное творчество** ыр чыгармачылыгы.

ТВОЯ *мест. женск. р. к твоёй.*

ТЕ *мест. указ. мн. от тот* алар, тигилер, баягылар, жанагылар.

ТЕА́ТР *м.* театр; **драматический театр** драмалык театр; **театр оперы и балета** опера жана балет театры; **идти в театр** театрға баруу; **театр военных действий** согуш аракеттеринин майданы; **анатомический театр см. анатомический.**

ТЕАТРА́Л *м.* театрчыл (*театрды сүйүүчү*).

ТЕАТРАЛИЗА́ЦИЯ *жс.* театрализация, театрализациялоо (*сценага коюу үчүн ылайыктоо*).

ТЕАТРАЛИЗОВА́ТЬ *сов. и несов. что* театрализациялоо, театрализациялаштыруу.

ТЕАТРА́ЛКА *женск. р. к театрál.*

ТЕАТРА́ЛЬНОСТЬ *жс.* (неестественность) ыгы жок сыпайлык, табигый эместик, жасалмалуулук.

ТЕАТРА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. *театр-га т.*; театрдык; **театральное искусство** театр искусствосу; **театральный билет** театр билети; 2. *перен. (неестественный)* ыгы жок сыпайы, табигый эмес, жасалма.

ТЕАТРОВЕ́ДЕНИЕ *ср.* театр жөнүндөгү илим.

ТЕАТРОВЕ́ДЧЕСКИЙ, ая, -ое **театроведение-ге т.**

ТЕБЕ́ *мест. личн. дат. и предл. п. от ты; тебе́ надо учиться* сага окуш керек; **о тебе́ вчера́ говори́ли** сен жөнүндө кечээ сөз болду.

ТЕБЯ́ *мест. личн. I. род. п. от ты; 2. вин. п. от ты* сени.

ТЕВТО́НСКИЙ, ая, -ое **тевтон-го т.**; тевтондук.

ТЕВТО́НЫ *мн. (ед. тевтон м.)* тевтондор (*байыркы герман уруусу; бул атак кийинки убакытта германдыктарды, немецтерди көрсөтүү үчүн колдонулуп келген*).

ТЕ́ЗИС *м.* тезис (*чыгарманын жана сөздүн, докладдын түпкү пикири*); **тезисы докла́да** **или тезисы к докла́ду** докладдын тезистер, докладга карата болгон тезистер; **развёрнутые тезисы** кең түрдөгү тезистер.

ТЕИ́ЗМ *м.* филос. теизм (*дүйнөнү кудай жараткан жана аны кудай башкарат деп кароочу диний-мистикалык көз караш*).

ТЕИ́СТ *м.* филос. теист (*теизмдин жолун жолдоочу*).

ТЕКИ́НЕЦ *м.* текин.

ТЕКИ́НКА *женск. р. к теки́нец;* текинка.

ТЕКИ́НСКИЙ, ая, -ое **текинец-ке т.**; текиндик; **теки́нский кове́р** текин килеми.

ТЕКИ́НЦЫ *мн.* текиндер (*түркмөн уруусу*).

ТЕКСТ *м.* текст (*чыгарма, анын бөлүгү жана узундусу*); **подлинный текст** тексттин анык нускасы.

ТЕКСТИЛЬ *м. собир.* текстиль (*кездемелер, токума, сокмо нерселер*).

ТЕКСТИЛЬНЫЙ, ая, -ое текстиль-ге *т.*; текстильная промышленность текстиль өнөр жайы; текстильная фабрика текстиль фабрикасы.

ТЕКСТИЛЬЩИК *м.* текстильщик (*текстиль өнөр жайында иштөөчү эркек*).

ТЕКСТИЛЬЩИЦА *женск. р. к текстильщик.*

ТЕКСТОВОЙ, ая, -ое текст-ке *т.*; текстовый шрифт негизги текст терилүүчү шрифт.

ТЕКСТОЛОГ *м.* текстолог (*текстология боюнча специалист*).

ТЕКСТОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое текстология-га *т.*; текстологиялык.

ТЕКСТОЛОГИЯ *ж. филол.* текстология (*филологиянын тексттерди үйрөнүү жана бастырып чыгаруу боюнча иштөөчү бир бөлүгү*).

ТЕКСТУАЛЬНЫЙ, ая, -ое (*дословный*) текст боюнча, текст менен сөзмө-сөз; текстуальный перевод текст менен сөзмө-сөз котормо.

ТЕКТОНИКА *ж. геол.* тектоника (**1.** *жер кыртышынын түзүлүшү жана андагы болгон өзгөрүүлөр; 2. геологиянын жер кыртышын жана андагы болуп жаткан процесстерди үйрөнүүчү бөлүгү*).

ТЕКТОНИЧЕСКИЙ, ая, -ое тектоника-га *т.*; тектоникалык; тектонические явления тектоникалык кубулуштар.

ТЕКУЧЕСТЬ *ж. 1. (способность течь) аккычтык, агуучулук; 2. перен. (непостоянство) туруксуздук, алмашып туруучулук; текучесть рабочей силы* жумушчу күчүнүн туруксуздугу.

ТЕКУЧИЙ, ая, -ее **1.** (*способный течь*) акма, агын, агуучу, аккыч; **текучие тела физ.** акма телолор; **текучая вода** агын суу, акма суу; **2. перен. (непостоянный)** туруксуз, алмашып туруучу; **текучий состав работников** кызматкерлердин алмашып туруучу составы.

ТЕКУЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от течь I; 2. прил.** болуп жаткан, агымдагы, үстүбүздөгү, күндөлүк, кезектеги; **текучие задачи** кезектеги милдеттер; **текучий момент** үстүбүздөгү учур; **текучие события** күндөлүк окуялар; **текучая политика** күндөлүк саясат; **в текущем месяце работа будет окончена** үстүбүздөгү айда жумуш бүтөт; **текучие дела** агымдагы иштер; **текучий ремонт** күндөлүк (майда) ремонт; **текучий счёт бухг. текущий счёт** (банкыда, сактык кассасында ачылган счёт).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ *ср.* телевидение (*зым же радио аркылуу алыстагы нерсенин сүрөтүн берүү жана кабыл алуу*).

ТЕЛЕВИЗИОННЫЙ, ая, -ое телевидение-ге *т.*; телевизиондук; телевизионный центр телевизиондук борбор; телевизионная передача телевизиондук берүү.

ТЕЛЕВИЗОР *м. тех.* телевизор (*радио аркылуу берилүүчү сүрөттү алып көрсөтүүчү радиоаппарат*).

ТЕЛЕВИЗОРНЫЙ, ая, -ое телевизор-го *т.*; телевизорлук; телевизорный радиоприёмник телевизордук радиоприёмник.

ТЕЛЕГА *ж. араба.*

ТЕЛЕГРАММА *ж.* телеграмма; срочная телеграмма шашылыш телеграмма.

ТЕЛЕГРАФ *м.* телеграф; пользоваться телеграфом телеграфтан пайдалануу; передать сообщение по теле-

графу кабарды телеграф аркылуу берүү; здание телеграфа телеграфтын имараты.

ТЕЛЕГРАФИРОВАТЬ *сов. и несов. что, о чём* телеграмма берүү, телеграмма жиберүү; телеграфируйте медленно тезинен телеграмма бериңиз.

ТЕЛЕГРАФИСТ *м.* телеграфист (*телеграф кызматчысы*).

ТЕЛЕГРАФИСТКА *женск. р. к телеграфист; телеграфистка.*

ТЕЛЕГРАФИЯ *ж.* телеграфия (*телеграф иши*).

ТЕЛЕГРАФНЫЙ, ая, -ое телеграф-ка *т.*; телеграфтык; телеграфный столб телеграфтык столб, сым карагай; телеграфное сообщение телеграфтык кабар.

ТЕЛЕЖКА *ж. уменьш. от телега* араба.

ТЕЛЕМЕХАНИКА *ж. тех.* телемеханика (*радио же зым аркылуу электр кубаты же жарык менен сигнал берип, алыста турган механизмдерди башкаруу*).

ТЕЛЕМЕХАНИЧЕСКИЙ, ая, -ое телемеханика-га *т.*; телемеханикалык; телемеханическое управление электростанциями электростанцияларды телемеханикалык жол менен башкаруу.

ТЕЛЕОБЪЕКТИВ *м.* телеобъектив (*узак аралыктан сүрөт тартууга мүмкүнчүлүк берүүчү, татаал объектив*).

ТЕЛЕОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое телеология-га *т.*; телеологиялык.

ТЕЛЕОЛОГИЯ *ж. филос.* телеология (*диалектикалык материализмге кас болгон идеалисттик окуунун бир түрү*).

ТЕЛЕПЕРЕДАЧА *ж.* телевизиондук берүү.

ТЕЛЕСКОП *м. астр.* телескоп (*асмандагы күн, ай, жылдыздарды байкоо үчүн колдонулуучу оптикалык прибор*).

ТЕЛЕСКОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1. телескоп-ко** *т.*; телескоптук; **2. (видимый только в телескоп)** телескоптук; телескопические звёзды телескоптук жылдыздар.

ТЕЛЕСКОПНЫЙ, ая, -ое телескоп-ко *т.*; телескоптук; телескопная труба телескоп трубасы.

ТЕЛЕСНЫЙ, ая, -ое **1. тело 2-гө** *т.*; телесное повреждение дененин зыянга учурашы; телесное наказание уруп жазалоо, уруп кыйнап жазалоо; **2. (о цвете)** дене түстүү; **чулки телесного цвета** дене түстүү байпак.

ТЕЛТАЙП *м. тех.* телетайп (*текстти автоматтык түрдө кадимки арип менен берүүчү телеграф аппараты*).

ТЕЛЕУПРАВЛЕНИЕ *ср.* телемеханикалык башкаруу.

ТЕЛЕФОН *м.* телефон; междугородный телефон шаар аралык телефон; говорить по телефону телефон менен сүйлөшүү.

ТЕЛЕФОНИЗАЦИЯ *ж.* телефондоштуруу; телефонизация колхозов колхоздорду телефондоштуруу.

ТЕЛЕФОНИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что* телефондоштуруу, телефон тармактары менен жабдуу.

ТЕЛЕФОНИРОВАТЬ *сов. и несов. что, о чём* телефон аркылуу айтуу.

ТЕЛЕФОНИСТ *м.* телефонист (*телефондо иштөөчү киши*).

ТЕЛЕФОНИСТКА *женск. р. к телефонист; телефонистка.*

ТЕЛЕФОНИЯ *ж.* телефония (*телефондук иш; үндү, тыбышты бир жерден экинчи жерге берүү техникасы*).

ТЕЛЕФОННЫЙ, ая, -ое **телефон-го т**; телефондук; **телефонная станция** телефон станциясы; **телефонная трубка** телефон трубкасы.

ТЕЛЕФОНОГРАММА ж. телефонограмма (*телефон аркылуу берилген кабар*); **передать телефонограмму** телефонограмма берүү; **принять телефонограмму** телефонограмманы кабыл алуу.

ТЕЛЕЦ м. астр. Телец (*топ жылдыздын аты*); **золотой телец** кызыл алтын (*идеал катарында көргөн байлык; акча бийлиги*).

ТЕЛЁНОК м. (мн. **телята**) музоо, торпок; **загнать, куда Макар телят не гонял** разг. адам барбаган жакка айдоо; кулак укпас, көз көрбөс жакка айдоо.

ТЕЛИТЬСЯ несов. музоолоо.

ТЕЛЛУРИЙ м. астр. теллурий (*жердин күндү тегеренип жүрүшүн ачык көрсөтүүчү прибор*).

ТЕЛО ср. 1. тело; **твёрдое тело** катуу тело; **жидкое тело** суюк тело; **инородное тело** 1) жат нерсе (*мис. денеге кирген тикен*); 2) перен. чөйрөнүн арасына кирип калган, ал чөйрөгө тиешеси жок бөлөк зат; 2. (*человека*) дене; **части тела** дененин бөлүктөрү; **дрожать всем телом** бүткөн бою калтыроо; **в теле** разг. семиз; **войти в тело** разг. семирүү, эт алуу; **спасть с тела** разг. арыктоо, эттен түшүү; **держать кого-л. в чёрном теле** разг. кем-синтүү, кордоо, басынтып жүрүү; **душой и телом** жаны-дени менен, жан-дили менен (*берилген*).

ТЕЛОГРЕЙКА ж. жылуу бешмант (*көбүнчө жеңи жок*).

ТЕЛОДВИЖЕНИЕ ср. дене кыймылы.

ТЕЛОСЛОЖЕНИЕ ср. дене түзүлүшү; **человек крепкого телосложения** дене түзүлүшү чымыр киши.

ТЕЛОХРАНИТЕЛЬ м. телохранитель (*чоң мансаптагы адамдардын жанында кайтарып жүрүүчү*).

ТЕЛУШКА ж. уменьш. от **телка** ургаачы торпок, кунажын.

ТЕЛЬНЯШКА ж. разг. тельняшка (*матростор кийүүчү ала көйнөк*).

ТЕЛЬЦЕ ср. уменьш.-ласк. от **тело** 2 дене; **дétское тельце** баланын денеси.

ТЕЛЯТИНА ж. музоо эти, торпок эти.

ТЕЛЯТНИК м. (хлев для телят) музоокана.

ТЕЛЯТНИЦА ж. музоо багуучу аял.

ТЕЛЯЧИЙ, ья, -ье **телёнок-ко т.**; **телячий корм** музоого берилүүчү тоют; **телячий восторг** разг. обу жок кубануу; **телячий нежности** разг. ыгы жок назиктик, жөнү жок назиктик.

ТЕМ I мест. 1. твор. п. от **тот, то II**; 2. дат. п. от **те**.

ТЕМ II союз со сравн. ст. ошончолук; **он был тем упорнее, чем сложнее работа** жумуш татаалданган сайын, ал андан бетер көшөрүп калчу; **тем лучше!** андан бетер жакшы болот!; **тем не менее** ошого карабастан, ага да болбостон.

ТЕМА ж. тема (*чыгарманын, аңгеменин, докладдын ж.б. предмети*); **доклад на международную тему** эл аралык темада доклад.

ТЕМАТИКА ж. тематика (*темалардын жалпы жыйындысы*); **современная тематика** ушул кездеги тематика, азыркы учурдагы тематика.

ТЕМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **тематика-га т.**; тематикалык; **тематический план** тематикалык план.

ТЕМБР м. тембр (*добуштун кубулушу*); **приятный тембр голоса** добуштун уккулуктуу тембри; **мягкий тембр инструмента** инструменттин жумшак тембри.

ТЕМБРОВЫЙ, ая, -ое **тембр-ге т.**; тембрдик; **тембровые различия инструментов** инструменттердин тембрдик айырмалары.

ТЕМЕННОЙ, ая, -ое **темя-га т.**; **теменные кости** төбө сөөктөрү.

ТЕМЕНЬ ж. разг. караңгы; **какая темень!** кандай караңгы!

ТЕМИ мест. твор. п. от **те**.

ТЕМЛЯК м. воен. темляк (*кылычтын колго илип алуучу чачылуу боосу*).

ТЕМНЕТЬ несов. 1. (*становиться тёмным*) караруу, өңү өчүү, каралжын тартуу, караңгылоо; **краски на картинах от времени темнеют** сүрөттүн боёктору убакыт өткөн сайын өчүп, каралжын тарта берет; **у меня темнеет в глазах от боли** катуу ооруганда менин көзүм караңгылап кетет; 2. безл. караңгы түшүү; **темнеет, пора домой** караңгы түшүп бара жатат, үйгө кетүү керек; **начинает темнеть** караңгы түшө баштады; 3. (*виднеться – о тёмном*) караан көрүнүү, карайып көрүнүү.

ТЕМНЕТЬСЯ несов. разг. см. **темнеть** 3.

ТЕМНИЦА ж. поэт. уст. зындан, түрмө.

ТЕМНО нареч. и в знач. сказ. караңгы; **на улице уже темно** эшикте караңгы түшүп калды; **темно в глазах** көз караңгылайт; **тёмным-тёмно** разг. капкараңгы, көзгө сайса көрүнгүс караңгы.

ТЕМНО– см. **тёмно**–.

ТЕМНОВОЛОСЫЙ, ая, -ое коңур чач, коңур чачтуу.

ТЕМНОКОЖИЙ, ая, -ее күрөң денелүү, териси кара.

ТЕМНОТА ж. 1. (*тьма, мрак*) караңгылык, караңгы; **темнота ночи** түндүн караңгылыгы; **вернуться домой до наступления темноты** караңгы түшө электе үйгө кайтып келүү; 2. перен. разг. (*невежество*) караңгылык, наадандык, билимсиздик.

ТЕМП м. 1. муз. темп (*музыкалык чыгармалардын аткарылышынын тездиги*); 2. перен. темп (*бир кубулуштун өтүү тездиги*); **рост темпов производства** өндүрүштүк темптердин өсүшү.

ТЕМПЕРАМЕНТ м. темперамент (*тышкы чөйрөнүн таасирине кишинин сезимдүүлүгү*); **флегматический темперамент** жоош темперамент; **человек с темпераментом** темпераменттүү киши, кызуу киши, угуттуу киши.

ТЕМПЕРАМЕНТНЫЙ, ая, -ое темпераменттүү; **темпераментная речь** темпераменттүү речь, кызуу сөз.

ТЕМПЕРАТУРА ж. температура (*дененин же башка нерсенин жылуулук даражасы*); **комнатная температура** бөлмөнүн температурасы; **повышенная температура** көтөрүңкү температура; **температура кипения воды** суунун кайноо температурасы; **падение температуры** температуранын төмөндөшү; **у него температура** разг. анын температурасы бар.

ТЕМПЕРАТУРИТЬ несов. разг. температура көтөрүлүү; **больной температурит** оору кишинин температурасы көтөрүлүп турат.

ТЕМЬ ж. разг. см. **тьма I**.

ТЕМЯ ср. анат. чоку, чоку сөөк; эмгек (*детское*).

ТЕНДЕНЦИОЗНОСТЬ ж. тенденциялуулук (*бир тараптуулук, калыстыгы жок*).

ТЕНДЕНЦИОЗНЫЙ, ая, -ое тенденциялуу (бир тараптуу, калыстыгы жок); **тенденциозное освещение событий** окуяларды тенденциялуу баяндоо.

ТЕНДЕНЦИЯ жс. 1. (основная идея) тенденция (негизги ой, максат); **основная тенденция книги** китептин негизги тенденциясы; 2. (стремление) умтулуш, бет алыш; **неуклонная тенденция к повышению производительности труда** эмгек өндүрүмдүүлүгүнүн жогорулашынын кыйшаюусуз алга умтулушу; 3. (предвзятая мысль) тенденция (бир тараптуу, калыстыгы жок).

ТЕНДЕР м. тендер (1. жс.-д. запас суу, отун, жабдык ж.б. салынып паровоздун артына чиркелүүчү вагон; 2. мор., спорт. парустуу кичинекей кеме).

ТЕНЕВОЙ, ая, -ое 1. (находящийся в тени) көлөкө жак; **тенева́я сторона́ улицы** көчөнүн көлөкө жагы; 2. перен. (отрицательный) терс, жаман жагы; **тенева́я сторона́ дела́** иштин терс жагы.

ТЕНЕЛЮБИВЫЙ, ая, -ое бот. көлөкөнү сүйүүчү (мис. өсүмдүк).

ТЕНЕТА только мн., уст. тор (аң же куш кармоочу тор); **попасть в тенёта** 1) торго түшүү; 2) перен. торго түшүү, бирөөнүн колуна түшүү (киши жөнүндө).

ТЕНИСТОСТЬ жс. көлөкөлүүлүк, саялуулук.

ТЕНИСТЫЙ, ая, -ое 1. (дающий тень) көлөкөлүү, саялуу; **тенистое дере́во** көлөкөлүү жыгач; 2. (покрытый тенью) көлөкөлүү, саялуу; **тенистая алле́я** көлөкөлүү аллея; **тенистый сад** көлөкөлүү бак.

ТЕННИС м. спорт. теннис (туура тартылган тордун эки жагына, эки тарап болуп кичинекей топту ракетка менен чаап ойноочу спорттук оюн).

ТЕННИСИСТ м. теннисчи, теннисист.

ТЕННИСИСТКА женск. р. к теннисист; теннисистка.

ТЕННИСНЫЙ, ая, -ое теннис-ке т.; **тени́сная пло́щадка** теннис аянтчасы; **тени́сная раке́тка** теннис ракеткасы; **тени́сный мяч** теннис тобу.

ТЕНОР м. тенор (1. эркектин өтө бийик үнү; 2. ушундай үндүү обончу).

ТЕНОРОВЫЙ, ая, -ое тенор-го т.; тенордук; **исполнять те́норовую па́ртию** тенордук партияны аткаруу.

ТЕНТ м. тент (күндөн, жамгырдан коргоо үчүн жабылуучу, тартылуучу кендир).

ТЕНЬ жс. 1. көлөкө; **сиде́ть в тени́ дере́вьев** бактардын көлөкөсүндө отуруу; 2. перен. (след, отражение) белги, из; **по лицу́ его́ пробежа́ла тень неудо́вольствия** анын бетинен нааразылык белгиси көрүнө түштү; **у меня́ нет и тени́ сомне́ния в его́ правоте́** анын тууралыгы жөнүндө менде кымындай да шек жок; 3. поэт. уст. (призрак) элес, көлөкө; 4. (силуэт) сөлөкөт, караан; **на стене́ показа́лась чья́-то тень** дубалдын боорунан бирөөнүн көлөкөсү көрүндү; 5. перен. (подозрение) шек, күмөн; **броса́ть на кого́-л. тень** бирөөдөн шек саноо, күмөн кылуу; **наводи́ть тень** күмөн туудуруу; **от него́ оста́лась одна́ тень** анын сүлдөрү эле калды; **держа́ться в тени́** көрүнүктүү болбоо, жөнөкөй жүрүү; **ни тени́** кенедей да, кымындай да; **быть в тени́** көрүнүктүү болбоо, бир четте калуу; **своей тени́ боя́ться** өзүнүн көлөкөсүнөн коркуу.

ТЕОДОЛИТ м. геод. теодолит (жер ченөө ишинде колдонулуучу бурч өлчөгүч аспап).

ТЕОКРАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое теократия-га т.

ТЕОКРА́ТИЯ жс. теократия (саясий бийлик дин кызматчыларынын колунда болгон башкаруу формасы).

ТЕОЛОГИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое теология-га т.

ТЕОЛО́ГИЯ жс. теология (динди, анын ырым-жырымдарын негиздөөгө аракет кылган окуу).

ТЕОРЕ́МА жс. теорема (далилдөөнү керек кылуучу жобо); **доказа́ть теоре́му** теореманы далилдөө.

ТЕОРЕТИЗИ́РОВАТЬ несов. теориялык маселелер менен иришүү.

ТЕОРЕ́ТИК м. теоретик (бир билимдин теориялык маселелери менен иришүүчү киши).

ТЕОРЕТИ́ЧЕСКИ нареч. теориялык, теория боюнча.

ТЕОРЕТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое теория-га т.; теориялык; **теорети́ческий вопро́с** теориялык маселе; **теорети́ческое предполо́жение** теориялык жоромол.

ТЕОРЕТИ́ЧНОСТЬ жс. теориялыктык (практикадан алыс тургандык).

ТЕОРЕТИ́ЧНЫЙ, ая, -ое теориялуу (практикадан алыс турган).

ТЕО́РИЯ жс. теория; **марксистско-ленинская** теория марксисттик-лениндик теория; **тео́рия позна́ния** филос. таануу-билүү теориясы; **тео́рия отраже́ния** филос. чагылуунун теориясы.

ТЕОСО́ФИЯ жс. теософия («тиги дүйнө» менен байланышуу аркылуу бардык диндердин ички мазмунун билүүгө болот деп ишендирүүчү диний-мистикалык окуу).

ТЕПЕ́РЕШНИЙ, ая, -ее разг. азыркы, ушул кездеги; **тепе́решние лю́ди** азыркы адамдар.

ТЕПЕ́РЬ нареч. азыр, ушу күндө, эми, ушу кезде; **это на́до сде́лать тепе́рь** муну эми иштеш керек.

ТЕПЛЕ́ТЬ несов. жылуу тартуу, жылый баштоо; **на у́лице тепле́ет** безл. эшикте күн жылый баштады.

ТЕПЛИ́ТЬСЯ несов. бүлбүлдөп күйүү, араң эле күйүү; шооласы гана чыгуу; **в нём ещё́ тепли́тся наде́жда** бир нерсе чыгаар деген үмүттө жүрөт; **жизнь́ едва́ тепли́тся в нём** анын араң эле жаны турат.

ТЕПЛИ́ЦА жс. теплица (жазгы өсүмдүктөрдү кышында өстүрүүгө арналган жылуу жай).

ТЕПЛИ́ЧНЫЙ, ая, -ое теплица-га т.; **тепли́чное расте́ние** 1) теплицада өстүрүлгөн өсүмдүк; 2) перен. желге-күнгө тийгизбей өстүргөн, чүмбөттө өскөн (киши жөнүндө).

ТЕПЛО́ I ср. жылуу; **сего́дня шестна́дцать гра́дусов тепла́** бүгүн он алты градус жылуу; **держа́ть но́ги в тепле́** бутту жылуу алып жүрүү.

ТЕПЛО́ II 1. нареч. жылуу; **оде́ться тепло́** жылуу кийинүү; 2. нареч. перен. (дружески) жылуу, жылуу жүз менен, мактап; **тепло́ отзы́ваться о ком-л.** бирөө жөнүндө жылуу сөз айтуу; **тепло́ встре́тить ста́рого дру́га** эски досту жылуу жүз менен тосуп алуу; 3. безл. в знач. сказ. жылуу; **ему́ тепло́** ага жылуу; **сего́дня тепло́** бүгүн жылуу; **в мое́й ко́мнате все́гда́ тепло́** менин бөлмөмдө ар дайым жылуу.

ТЕПЛОВА́ТЫЙ, ая, -ое бир аз жылуу.

ТЕПЛОВО́З м. жс.-д. тепловоз (ичинен күймө кыймылдаткыч менен жүрүүчү локомотив).

ТЕПЛОВО́Й, ая, -ое тепло I-ге, **теплота́ I-ге т.**; **теплова́я эне́ргия** физ. жылуулук энергиясы; **тепловой́ дви́гатель** физ. жылуулук кыймылдаткычы.

ТЕПЛОЁ́МКОСТЬ жс. физ. жылуулук сыйымдуулук (алынган телону бир градуска жылытуу үчүн керек болуучу жылуулук).

ТЕПЛОИЗОЛЯЦИОННЫЙ, ая, -ое теплоизоляци-
я-га т.

ТЕПЛОИЗОЛЯЦИЯ ж. тех. жылуулукту сактоо, жылуулукту өткөрбөө.

ТЕПЛОКРОВНЫЕ мн. (ед. теплокровное ср.) зоол. жылуу кандуулар (денелери ар дайым бир калыпта жылуу болуп туруучу айбандар).

ТЕПЛОПРОВОД м. жылуулук өткөргүч.

ТЕПЛОПРОВОДНОСТЬ ж. физ. жылуулук өткөргүчтүк (телонун ысыгыраак бөлүктөн анчалык ысык эмес бөлүгүнө жылуулукту таркатуу касиети).

ТЕПЛОПРОВОДНЫЙ, ая, -ое физ. жылуулук өткөргүч, жылуулук өткөрүүчү; теплопроводные тела жылуулук өткөргүч телолор.

ТЕПЛОТА ж. 1. физ. жылуулук; 2. жылуулук; тепло-
тá тела телонун жылуулугу; 3. перен. (сердечность) жылуулук, ачык чырай; отзыватьсá с теплотой о ком-л. бирөө жөнүндө жылуу сөз айтуу.

ТЕПЛОТЕХНИК м. теплотехник (теплотехника бо-
юнча специалист).

ТЕПЛОТЕХНИКА ж. теплотехника (отунду жана бууну колдонуу маселелери боюнча иштөөчү техниканын бир бөлүмү).

ТЕПЛОТЕХНИЧЕСКИЙ, ая, -ое теплотехника-га
т.; теплотехникалык.

ТЕПЛОФИКАЦИОННЫЙ, ая, -ое теплофикаци-
я-га т.

ТЕПЛОФИКАЦИЯ ж. тех. теплофикация, тепло-
фикациялоо, теплофикация кылуу (жылуулукту буу түрүндө, буу машиналар жана турбиналар аркылуу үй-
лөрдү жылытуу үчүн жана өндүрүш, процесстерин тей-
лөө үчүн колдонуу).

ТЕПЛОФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что, тех. те-
плофикациялоо, теплофикация кылуу (иштетип чыккан буу жылуулугун пайдалануу жөнөн бир жерге жылуулук берүүчү система куруу).

ТЕПЛОХОД м. теплоход (ичтен күймө кыймылдат-
кыч менен жүрүүчү кеме).

ТЕПЛОЦЕНТРАЛЬ ж. тех. теплоцентральный; см. теп-
лоэлектростанция.

ТЕПЛОЭЛЕКТРОЦЕНТРАЛЬ ж. тех. теплоэлек-
троцентральный (теплофикацияларда колдонулуучу ысык сууларды же бууларды берип туруучу электр станция-
сы).

ТЕПЛОЭНЕРГЕТИКА ж. теплоэнергетика (жылуу-
лук процесстерин изилдөөчү илим).

ТЕПЛУШКА ж. ж.-д. разг. теплушка (жылууланган
товардык вагон).

ТЕПЛЫНЬ ж. разг. жылуу кун, жылуу аба; на ули-
це теплынь эшикте күн жылуу.

ТЕПЛЯК м. стр. тепляк (курулуш жүрүп жаткан
жерде кышында иштөө үчүн убактылуу курулган има-
рат).

ТЕРАПЕВТ м. терапевт (ички оорулар боюнча врач).

ТЕРАПЕВТИЧЕСКИЙ, ая, -ое мед. терапевт-ке,
терапия-га т.; терапевтикалык, терапиялык; терапевти-
ческое отделение больницы оорукананын терапевтика-
лык бөлүмү.

ТЕРАПИЯ ж. терапия (ички ооруларды дарылоо жана
да медицинанын ички ооруларды дарылоочу бөлүгү).

ТЕРЕБИЛЬНЫЙ, ая, -ое с.-х. жулуучу; теребиль-
ная машина жулуучу машина.

ТЕРЕБИТЬ несов. 1. что (дёргать) жулуу, жулкулоо;
теребить волосы чачты жулкулоо; 2. что, с.-х. (выдёргив-
ать), жулуу, жулкулоо; теребить лён зыгырды жулуу;
3. кого, перен. разг. (приставать) тынчын алуу, мазасын
алуу; что ты теребишь его своими вопросами? өзүңдүн
суроолорун менен сен эмне үчүн анын тынчын алып жа-
тасың?

ТЕРЕБЛЕНИЕ ср. с.-х. жулуу; теребление льна зы-
гырды жулуу.

ТЕРЕМ м. ист. терем (Байыркы Руста – мунара
сыяктуу бийик үй же үйдүн үстүнө салынган үй).

ТЕРЕТЬ несов. что 1. ышкуу, жышуу, укалоо,
ушалоо; не три глаза көзүңдү укалаба (ушалаба); 2.
үбөлөнтүү, сүрүп майдалоо; тереть краски боёкту сүрүп
майдалоо; 3. (причинять боль) өйкөө; сапог трёт ногу
өтүк бутту өйкөп жатат.

ТЕРЕТЬСЯ несов. 1. (чем-л.) сүртүнүү, аарчынуу;
трись хорошенько полотенцем сүлгү менен жакшылап
сүртүн; 2. (обо что-л.) өйкөлүү, жышылуу, сүрүлүү; жер-
но́ва трётся один о другой тегирмен таштары бирине
бири сүрүлөт; 3. перен. разг. (около кого-л., среди кого-л.)
бирөөлөрдүн, бир нерсенин жанында илээшип жүрүү,
арасында жүрүү, аралашып жүрүү; 4. страд. к тереть.

ТЕРЗАНИЕ ср. (мучение) кыйналуу, азап тартуу, азап
чегүү, жапаа тартуу, жапаа чегүү; испытывать терзания
кыйноону баштан өткөрүү.

ТЕРЗАТЬ несов. кого-что 1. (раздирать) тыткылап
бөлөк-бөлөк кылуу, тытып бөлүп салуу; 2. перен. (му-
чить) кыйноо, азап тарттыруу, азап чектирүү, жапаа тарт-
тыруу, жапаа чектирүү.

ТЕРЗАТЬСЯ несов. кыйналуу, азап тартуу, азап че-
гүү, жапаа тартуу, жапаа чегүү.

ТЕРМИН м. термин (илимдин, техниканын атайын
тармагындагы белгилүү түшүнүктүн аты болуп эсеп-
телген сөз же сөздөрдүн айкалышы); технические тер-
мины техникалык терминдер.

ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое терминология-
га т.; терминологиялык; терминологический словарь
терминологиялык сөздүк.

ТЕРМИНОЛОГИЯ ж. терминология (илимдин же
искусствонун бир тармагынын терминдеринин жыйын-
дысы); научная терминология илимий терминология.

ТЕРМИТ I м. хим. термит (күйгөн кезде эң жогорку
температура берүүчү аралашма).

ТЕРМИТ II м. зоол. термит (ысык өлкөлөрдө жашоо-
чу зыяндуу курт-кумурскалар).

ТЕРМИТНЫЙ, ая, -ое термит I-ге т.

ТЕРМИЧЕСКИЙ, ая, -ое тех. термиттик, ысыктык;
термическая обработка металлов металлдарды термит-
тик жол менен иштетүү.

ТЕРМОДИНАМИКА ж. физ. термодинамика (физи-
канын жылуулукту жана жылуулуктун башка түрлөрдө-
гү энергияга өтүп кетишин текшерүүчү бөлүмү).

ТЕРМОМЕТР м. термометр (температураны өлчөө-
чү прибор); поставить больному термометр оору адамга
термометр коюу.

ТЕРМОС м. термос (ичине куюлган суюктуктун же сал-
ган заттын температурасын сактоого арналган идиш).

ТЕРМОСТАТ м. физ., тех. термостат (ар түрдүү
нерселерди туруктуу температурада кармап туруу үчүн
арналган прибор).

ТЕРМОТЕРАПИЯ *ж. мед.* термотерапия (*дарылоо максатында жылуулукту пайдалануу*).

ТЕРМОХИМИЧЕСКИЙ, ая, -ое термохимиялык.

ТЕРМОХИМИЯ *ж.* термохимия (*физикалык химиянын бир бөлүмү*).

ТЕРМОЯДЕРНЫЙ, ая, -ое термоядролук (*жогорку температурада болуп өтүүчү ядролук процесстер*); **термоядерное оружие** термоядролук курал.

ТЕРНИСТЫЙ, ая, -ое *уст.* тикендүү; **тернистый путь** *поэт.* оор жол, тар жол, тайгак кечүү.

ТЕРНОВНИК *м.* терновник; *см.* **тёрн**.

ТЕРНОВЫЙ, ая, -ое **тёрн-го т.**; **терновая ветка** тёрн бутагы; **терновыи венёц** тикен тажысы (*кыйноо, азаптын белгиси*).

ТЕРПЕЛІВО *нареч.* чыдамдуулук менен.

ТЕРПЕЛІВОСТЬ *ж.* чыдамкайлык, чыдамдуулук.

ТЕРПЕЛІВЫЙ, ая, -ое чыдамкай, чыдамдуу, сабырдуу.

ТЕРПЕНИЕ *ср.* чыдоо, чыдамкайлык, чыдамдуулук, сабыр, сабырдуулук; **вооружиться терпением** сабыр кылуу, чыдамдуу болуу; **потерять терпение** ачуусу келүү, чыдамдуулукту жоготуу; **вывести кого-л. из терпения** бирөөнүн ачуусун келтирүү; **моё терпение лопнуло** мен чыдай албай кеттим.

ТЕРПЕНТИН *м.* терпентин (*ийне жалбырактуу жыгачтардын чайырдуу тунук суусу; муну медицинада, лак жана боёк жасоо үчүн колдонот*).

ТЕРПЕТЬ *несов.* **1.** *что (безропотно переносить)* чыдоо; **терпеть боль** ооруганга чыдоо; **2.** *кого— что (мириться с кем-чем-л.)* чыдоо, сабыр кылуу; **он не терпит возражений** ал каршы антканды жаман көрөт; **3.** *что (испытывать что-л. неприятное)* зыянга учуроо, зыян тартуу; **терпеть поражение** жеңилип калуу; **терпеть неудачу** жолу болбой калуу, кырсыкка учуроо; **терпеть убытки** зыян тартуу; **терпеть нужду** муктаждыкка учуроо; **время терпит** убакыт бар, шашылыш жок; **дело не терпит** кечиктирүүгө болбойт, шашылыш иш; **терпеть не могу** көргүм келбейт, көрөйүн деген көзүм жок.

ТЕРПЕТЬСЯ *несов. безл. разг.* чыдап туруу; **мне не терпится** **приняться за работу** батыраак ишке киришким келип турат.

ТЕРПИМО **1.** *нареч. (об отношении к кому-чему-л.)* чыдоого болот, чыдарлык; **2.** *в знач. сказ. (допустимо)* мүмкүн, эчтемке эмес, көп жаман эмес.

ТЕРПИМОСТЬ *ж.* жол коюучулук, жол берүүчүлүк (*мис. динге, ишенимге*); **проявлять терпимость** чыдамдуулук көрсөтүү; **дом терпимости** *уст.* бузук аялдар туруучу үй.

ТЕРПИМЫЙ, ая, -ое **1.** (*снисходительный*) жол берген, жол койгон, макул деп коё берген, макул деп жөн койгон; **терпимое отношение** макул деп жөн коё берүүчүлүк; **2.** (*допустимый — о явлении*) чыдарлык, чыдоого болоорлук, жол коюуга болоорлук.

ТЕРПКИЙ, ая, -ое тиш камоочу, ооз кууручу; **терпкий на вкус** даамы ооз кууручу.

ТЕРРАКОТА *ж.* терракота (*чоподон жасалуучу буюмдар үчүн бышырылган сары-кызыл чопо*).

ТЕРРАКОТОВЫЙ, ая, -ое **терракота-га т.**; **террако-талык**; **терракотовые изделия** терракоталык буюмдар.

ТЕРРАРИЙ *м.* террарий (*сойлоп жүрүүчү жана кургакта-сууда жашоочу жаныбарларды багып тура турган жай*).

ТЕРРАРИУМ *м. см.* **террарий**.

ТЕРРАСА *ж.* **1.** *геогр.* терраса (тектирлүү жер); **расположенный террасами** тектир-тектир болгон; **2.** *терраса (үйдүн эшигинин алдындагы түркүктүү ачык сере); застеклённая терраса* айнектелген терраса.

ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЙ, ая, -ое **территория-га т.**; **территориялык**.

ТЕРРИТОРИЯ *ж.* территория (*белгилүү чегі бар жер мейкиндигі*).

ТЕРРОР *м.* террор (*саясий душмандарга карата колдонулуучу зордук, аларды өлтүрүү*); **фашистский террор** фашисттик террор.

ТЕРРОРИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* террор жүргүзүү, террор менен коркутуу.

ТЕРРОРИЗОВАТЬ *сов. и несов. см.* **терроризировать**.

ТЕРРОРИСТ *м.* террорист (*жекече террорго катышуучу же аны жактоочу киши*).

ТЕРРОРИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **террор-го т.**; **террористтик**; **террористический акт** террористтик иш.

ТЕРРОРИСТКА *женск. р. к террорист*.

ТЕРЦЕТ *м.* тердет (**1.** *муз.* үч үнгө же үч инструментке арналган музыкалык чыгарма; **2.** *лит.* үч жолдон турган строфа).

ТЁРЦИЯ *ж.* *муз.* терция (*диатоникалык гамманын үчүнчү баскычы жана гамманын биринчи жана үчүнчү баскычынын аралыгы*).

ТЕРЬЕР *м.* терьер (*аңчы иттердин анчалык чоң эмес тукуму*).

ТЕРЯТЬ *несов.* **1.** *что* жоготуу; **терять деньги** акча жоготуу; **2.** *кого-что, перен. (лишиться)* үмүт үзүү, жоготуу, айрылуу; **терять друзей** достордон ажыроо; **терять влияние** таасирин жоготуу; **не терять надежды** үмүт үзбөө; **терять сознание** эсинен тануу; **3.** *в чём, перен. (убавляться)* жоготуу, кемүү; **терять в весе** салмагы кемүү, салмагын жоготуу; **4.** *что (тратить попусту)* бошко кетирүү, бошко өткөрүү, сарп кылуу; **терять время** убакытты бошко кетирүү; **5.** *что на ком-чём (терпеть ущерб)* жоготуу, айрылуу, сарп болуу, зыянга учуроо; **я на этом много теряю** мен мындан көп зыянга учураймын; **нечего терять** жогото турган эчтемеси жок; **терять голову** эмне кыларын билбей, шашып калуу; акылынан ажырап калуу, дал болуп калуу, алдастап калуу; **терять из виду** **1)** (*переставать видеть*) кездешпөө, кезикпөө; кайда кеткенин, эмне кылып жүргөнүн билбөө; **2)** (*не иметь сведений о ком-л.*) жоготуу, жолугушпай калуу, көз алдынан жоготуп коюу, кабар албай коюу; **терять почву под ногами** таман тирегинин бошошу; ишинин, абалынын олку-солку болушу; **терять силу** (*за давностью*) күчүн кетирүү, күчүн жоготуу (*мис. закон ж.б.*).

ТЕРЯТЬСЯ *несов.* **1.** (*о вещах*) жоголуу, жоготуу; **2.** *перен. (становиться незаметным)* жоголуу, көрүнбөй калуу, житүү; **теряться в толпе** көпчүлүктүн арасына кирип жок болуу; **река теряется вдали** дарыя алыска барып көрүнбөй калат; **3.** (*утрачиваться*) кемүү, кемип калуу, жоголуу; **4.** *перен. (лишиться самообладания)* калтааруу, эсинен, акылынан адашуу; апкаруу; **не теряться в бедё** башына иш түшкөндө акылынан адашпоо; **теряться в догадках** (*в предположениях*) мындай го, тигиндей го деп ой жоруга түшүү; ойлой берип башы катуу.

ТЕСАК *м.* **1.** (*плотничий топор*) балта (*жыгач устанын балтасы*); **2.** *ист.* тесак (*эки миздүү кыска кылыч*).

ТЕСАТЬ *несов.* что жонуу, копшоо, сүрүп жылма-лоо, сүрүп копшоо; **тесать доски** тактайды сүрүү; **хоть кол на головé теши** *см.* кол.

ТЕСЁМКА *жс. см.* тесьмá.

ТЕСИ́НА *жс.* жука тактай (бир даана).

ТЕСНИ́НА *жс.* капчыгай.

ТЕСНИ́ТЬ *несов.* 1. *кого-что (сжимать)* сүрдүктүрүү, кысуу; **теснить друг друга в толпé** көпчүлүктө бирин-бири кысуу; 2. *кого-что (заставлять отступать)* кысып чегиндирүү, сүрүү, чегиндирүү, куугунтуктоо, кысмакка алуу; **теснить противника** душманды чегиндируу; 3. *безл. перен. (о недомогании)* оорутуу; **у меня в груди теснит или мне грудь теснит** менин көкүрөгүм кысылып турат.

ТЕСНИ́ТЬСЯ *несов.* 1. *(толпиться)* топууроо; **тесниться у входа** эшиктин алдына чогулуп топууроо; **тесниться к выходу** чыга бериште топууроо; 2. *(ютиться)* тыгылышып, кысылышып туруу (*мис. тар үйдө*); 3. *перен. (о чувствах, мыслях)* үйүлүү, чогулуу, жыйылуу, келүү.

ТЁСНО 1. *нареч. (близко)* тыгыз; **эти вопросы тесно связаны друг с другом** бул маселелер бири-бири менен тыгыз байланышкан; 2. *безл. в знач. сказ. (мало места)* тар, кысылыш, тыгылыш; **вам не тесно?** сизге тар эмеспи?; **в вагоне было очень тесно** вагондо өтө кысылыш эле.

ТЕСНОТА́ *жс.* тардык, тарчылык, кысылыш; **в тесноте, да не в обиде** *погов.* кан үйүнүн тардыгы, кара алачыгымдын кеңдиги.

ТЁСНЫЙ, ая, -ое 1. *(не просторный)* тар; **тесное помещение** тар имарат, тар үй; 2. *(расположенный плотно)* тыгыз, жакын, кууш; **тесные ряды демонстрантов** демонстранттардын тыгыз катарлары; 3. *(узкий)* тар; **тесные сапоги** тар өтүк; **тесный пиджак** тар пиджак; 4. *перен. (близкий)* жакын; **тесная дружба** жакын достук; **в тесном кругу** өзүнүн жакын чөйрөсүндө; **в тесном смысле слова** сөздүн тар, туз маанисинде алганда.

ТЕСО́ВЫЙ, ая, -ое *тёс-ко т.*; **тесовые ворота** чо-стон жасалган дарбаза.

ТЕ́СТО *ср.* камыр; **кислое тесто** ачыган камыр; **пресное тесто** ачыбаган камыр; **сдобное тесто** май, сүт кошулуп жуурулган камыр; **месить тесто** камыр жууруу; **они из одного теста** *разг.* алардын топурагы бир жерден алынган.

ТЕСТООБРА́ЗНЫЙ, ая, -ое камыр сымал, камыр сыяктуу; **тестообразная масса** камыр сыяктуу масса.

ТЕСТЬ *м.* кайын ата (аялынын атасы).

ТЕСЬМА́ *жс.* тасма, сызма.

ТЕ́ТЕРЕВ *м.* каракур (куш).

ТЕТЕ́РЯ *жс.*: **глухая тетеря** *разг.* кулагы катуурак (*киши жөнүндө*); **сонная тетеря** *разг.* уйкучул.

ТЕТЕ́РКА *жс.* каракурдун ургаачысы.

ТЕТИВА́ *жс.* жаанын жиби.

ТЕТРА́ДКА *жс. разг. см.* тетрадь.

ТЕТРА́ДНЫЙ, ая, -ое *см.* тетра́дочный.

ТЕТРА́ДОЧНЫЙ, ая, -ое *тетрадь-га т.*; **тетра́дочная бума́га** дептер кагазы.

ТЕТРА́ДЬ *жс.* дептер; **черновáя тетрадь** черновой дептер; **общая тетрадь** жалпы дептер; **но́тная тетрадь** нота дептери; **тетрадь для рисова́ния** сүрөт дептери.

ТЕТРАЛО́ГИЯ *жс. лит.* тетралоги́я (*жалпы пикирге бириктирилген төрт адабий чыгарма*).

ТЕТРА́ЭДР *м. мат.* тетраэдр (*бардык кыры үч бурчтуу төрт кырдык*).

ТЕХ *мест. род., вин. и предл. п. от те.*

ТЕХМИ́НИМУМ *м. (технический минимум)* техминимум (*техникалык минимум*).

ТЕ́ХНИК *м.* техник; **инженёры и техники** инженерлер жана техниктер; **зубно́й техник** тиш техниги.

ТЕ́ХНИКА *жс. в разн. знач.* техника; **передовáя техника** алдыңкы техника; **техника произво́дства** өндүрүш техникасы; **по последнему сло́ву техники** техниканын акыркы жетишкендиктери боюнча; **воённая техника** согуш техникасы; **техника безопасности** коопсуздук техникасы; **техника шахматной игры́** шахмат оюнунун техникасы; **у э́того пиани́ста прекра́сная техника** бул пианисттин техникасы эң сонун.

ТЕ́ХНИКО-ЭКОНОМИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *техничко-экономикалык*; **техничко-экономические показáтели** *техничко-экономикалык көрсөткүчтөр*.

ТЕ́ХНИКУМ *м.* техникум; **строительный техникум** курулуш техникуму; **педагогический техникум** педагогикалык техникум.

ТЕХНИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. *техникалык*; **техническое оборудование** техникалык жабдуулар; **технические знания** техникалык билимдер; **технические навыки** техникалык көнүгүүлөр; **техническая литература** техникалык адабият; **техническая пропаганда** техникалык пропаганда; **технические культуры** техникалык өсүмдүктөр; 2. *технический*; **технический реда́ктор** *технический редактор*; **технический секретáрь** *технический секретарь*.

ТЕХНО́ЛОГ *м.* технолог (*технология боюнча специалист*); инженер-технолог инженер-технолог.

ТЕХНОЛО́ГИЧЕСКИЙ, ая, -ое *технология-га т.*; **технологиялык**; **технологический институ́т** технологиялык институт.

ТЕХНОЛО́ГИЯ *жс.* технология (*материалдарды иштетүүнүн жолдору жана каражаттары жөнүндөгү билимдин жыйындысы*); **технология синтетического каучу́ка** синтетикалык каучуктун технологиясы; **технология са́харного произво́дства** кант өндүрүүнүн технологиясы.

ТЕХНОРУ́К *м. (технический руководитель)* *технорук (техникалык жетекчи)*.

ТЕХПЕРСОНА́Л *м. (технический персонал)* *техперсонал (технический иштерди аткаруучу адамдар)*.

ТЕХРЕ́Д *м. (технический редактор)* *техред (технический редактор)*.

ТЕЧÉНИЕ *ср.* 1. өтүү, жүрүү; **течение вре́мени** убакыттын өтүшү; **течение собы́тий** окуялардын жүрүшү; **течение дел** иштин жүрүшү; 2. *(струя, ток)* агым, агын, агыш; **морские течения** деңиз агымдары; **быстрое течение** шар агын; **вниз по течению реки́** суунун агынын бойлоп төмөн карай; **возду́шное течение** абанын агышы; 3. *перен. (направление)* агым, багыт; **политические течения** саясий агымдар; **литерату́рное течение** адабий агым, адабий багыт; **плыть по течению** агымга карай кете берүү; **в течение ичинде**; **в течение года** жылдын ичинде; **с течением вре́мени** убакыттын өтүшү менен.

ТЕ́ЧКА *жс. биол.* күүлөө (*сүт эмүүчү айбандардын күүлөгөн мезгили*).

ТЕЧЬ I *несов.* 1. (*струиться*) агуу; **река течёт на юг** суу түштүккө карай агат; **кровь течёт из раны** жарадар болгон жерден кан агат; 2. (*протекать*) агуу, суу өтүү, тамчы өтүү; **крыша течёт** чатырдан суу өтөт; 3. *перен.* (*проходит*) өтүү; **время течёт быстро** убакыт бат өтүп жатат; **у меня слюнки текут** менин шилекейим агат.

ТЕЧЬ II *ж.* 1. тешилүү, тешик пайда болуу, суу кирүү; **корабль дал течь** кеме тешилип суу кирди; 2. (*отверстие*) суу аккан тешик; **заделать течь** тешикти бүтөө.

ТЕШИТЬ *несов.* *кого-что* көңүл ачуу, сооротуу; **тешить ребят** балдардын көңүлүн ачуу; **тешить взор** көзүнө жакшы көрүнүү; **тешить чьё-л. самолюбие** бирөөнү мактап көңүлүн көтөрүү, сөз менен көңүлүн көтөрүү; **тешить себя** таттуу кыялда болуу.

ТЕШИТЬСЯ *несов.* 1. (*развлекаться*) көңүл ачуу, сооронуу; 2. *над кем-чем* (*подтрунивать*) шылдыңдоо, келеке кылуу; **милые бранятся – только тешатся** *посл.* сүйүшкөндөрдүн урушканы – ойношкону; **чем бы дитя ни тешилось, лишь бы не плакало** *посл.* бала эмне менен ойносо, ошону менен ойносун, ыйлабаса болгону.

ТЕШУ́, тешу́, тешешь и т.д. *наст. вр. от тесать.*

ТЁЗКА *м. и ж. разг.* аты уйкаш (*аты бирдей*); **мы с ним тёзки или он мой тёзка** ал экөөбүздүн атыбыз уйкаш, анын аты менин атыма уйкаш.

ТЁК, төк, текла́, текло́, текли́ *прош. вр. от течь I.*

ТЁЛКА *ж.* ургаачы торпок, кунажын.

ТЁМНО– татаал сөздөрдүн «кара», «күңүрт» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; *мис.* **тёмно-красный** кочкул кызыл; **тёмно-синий** кара көк.

ТЁМНО-КАШТА́НОВЫЙ, ая, -ое караконур (*түс*); **тёмно-каштановая почва** *с.-х.* караконур кыртыш (*жер кыртышы*), топурак.

ТЁМНО-КРАСНЫЙ, ая, -ое кара кочкул кызыл, кочкул кызыл.

ТЁМНЫЙ, ая, -ое 1. (*лишённый света*) караңгы; **тёмная комната** караңгы бөлмө; 2. (*о цвете*) коңур, бозомук, каралжын, күңүрт, кара; **тёмные волосы** коңур чач; **тёмное платье** бозомук (*күңүрт*) көйнөк; **тёмное пятно** 1) кара так; 2) *перен.* жамандык аты, жаманат; 3. *перен.* (*неясный*) күнөм, күдүк, ачык эмес, туюк, түшүнүксүз; **тёмный смысл** түшүнүксүз маани; 4. *перен.* (*сомнительный*) шек, шектүү; **тёмное дело** шектүү иш; 5. *перен.* (*невежественный*) маданиятсыз, наадан, билимсиз, окубаган; **тёмные силы реакции** реакциянын арам ойлуу күчтөрү.

ТЁПЛЕНЬКИЙ, ая, -ое *уменьш.-ласк. от тёплый* жып-жылуу; **тёпленское местечко** *ирон.* үкүнүн уясы; жылуу, жайлуу жер.

ТЁПЛЫЙ, ая, -ое 1. жылуу; **тёплая комната** жылуу бөлмө; **тёплое молоко** жылуу сүт; 2. *перен.* (*сердечный*) жылуу, жылуу жүз, ачык чырай; **тёплая встреча** жылуу жүз менен жолугушуу (*достук менен жолугушуу*); **тёплая компания** *разг.* кесеп, митаамдардын тобу; **тёплые краски** (*тона*) *жив.* көзгө жагымдуу боёктор (*сүрөттүн көзгө жагымдуу боёк менен тартылышы*).

ТЁРКА *ж.* сүргүч (*картошка, сабиз сыяктуу жашылчаларды сүрүп туурагыч*); **натереть что-л. на терке** бир нерсени сүргүчкө сүрүү.

ТЁРН *м.* төрн (*көк жемиши бар, тикендүү жыгач жана ошол жыгачтын жемиши*).

ТЁРТЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от тереть 1, 2*; 2. *прил.* майдаланган; **тёртый калач** *см.* калач.

ТЁС *м. собир.* чос (*жука тактай*); **крыть дом тёсом** уйду чос менен жабуу.

ТЁСКА *ж.* жонуу, копшоо, сүрүп жылмалоо, сүрүп копшоо.

ТЁТКА *ж.* 1. тай эже (*сестра матери*); эже (*сестра отца*); 2. *разг. (в обращении) жеңе.*

ТЁТУШКА *ж.* ласк. *от тётка.*

ТЁТЯ *ж.* *см.* **тётка 1.**

ТЁШКА *ж.* төш эт (*балыктын жегенге жараган теш эти*).

ТЁЩА *ж.* кайын эне (*аялынын энеси*).

ТИАРА *ж.* тиара (*Чыгыштагы байыркы падышалардын, ошондой эле Рим папасынын баш кийими*).

ТИГЕЛЬ *м.* тигель (1. *тех. отко чыдамдуу материалдан жасалган металл эритүүчү идиш*; 2. *полигр. басма машинада кагазды терилген арипке басып туруучу металлдан жасалган плита*).

ТИГЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **тигель-ге т.**; тигелдик; **тигельная печатная машина** тигелдик басма машина.

ТИГР *м.* жолборс.

ТИГРЁНОК *м.* (*мн. тигрята*) жолборстун баласы.

ТИГРИЦА *ж.* ургаачы жолборс.

ТИГРОВЫЙ, ая, -ое **тигр-ге т.**; **тигровая шкура** жолборс териси.

ТИК I *м.* мед. былкылдоо, тартуу (*дененин кээ бир мүчөлөрүнүн эриксизден болгон нервдик былкылдоосу, тартуусу*; *мис. көз ж.б. тартышы, былкылдоосу*).

ТИК II *м.* (*ткань*) тик (*кездеменин бир түрү*).

ТИК-ТАК *звукоподр.* чык-чык (*мис. сааттын чыкылдашы*).

ТИКАНИЕ *ср. разг.* чыкылдоо, чык-чык этүү (*мис. саат*).

ТИКАТЬ *несов. разг.* чыкылдоо, чык-чык этүү (*мис. саат*).

ТИКОВЫЙ, ая, -ое **тик II-ге т.**; **тиковый матрац** тик тыштуу матрац.

ТИМОФЁЕВКА *ж. бот.* тимофеевка (*малга тоют болуучу өсүмдүктүн бир түрү*).

ТИНА *ж.* баткак ылайы; сууда калың болуп өсүп, сүзүп жүрүүчү балыр сыяктуу өсүмдүктөр; балырлуу суудагы, көлчүктөгү тыгылма ылай.

ТИНИСТЫЙ, ая, -ое **тина-га т.**; **тинистое дно** суунун ылайлуу түбү.

ТИНКТУ́РА *ж. фарм.* тинктура (*спирт же эфирге чыланган дары*).

ТИП *м.* 1. (*образец*) тип (*түр*); **автомобили нового типа** жаңы типтеги автомобилдер; 2. *лит.* тип (*адамдардын бир тобунун мүнөздүү белгилерин өзүндө топтогон образ*); 3. *биол.* тип (*айбандар систематикасында эң жогорку бөлүнүштөр*); 4. *разг.* тип (*өзүнүн мүнөзү, жүрүш-турушу менен башкалардан өзгөчө болуп турган адам*); **забавный тип** кызык тип, бир кызык адам.

ТИПА́Ж *м. лит.* типаж (*бир типти айкындай турган белгилердин жыйындысы*).

ТИПИЗА́ЦИЯ *ж.* 1. типтештирүү (*бир типке келтирүү*); **типизация токарных станков** токардык станокторду типтештирүү; 2. *лит.* типтештирүү (*мүнөздүү формаларды көрсөтүү, жазуу*).

ТИПИЗИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* что типтештирүү (1. *типтештирүүнү ишке ашыруу*; 2. *лит. мүнөздүү формаларды көрсөтүү*).

ТИПІЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** *тип 2-ге т.*; **типический** образ белгилүү бир типке таандык образ; **2.** см. **типичный**.

ТИПІЧНОСТЬ жс. типтүүлүк, типтик белгилери бар.

ТИПІЧНЫЙ, ая, -ое типтүү, типтик белгилери бар; **типичный случай** типтүү окуя; **типичная ошибка** типтүү жаңылыштык, типтүү ката.

ТИПОВОЙ, ая, -ое **1.** (*являющийся образцом*) типтүү, типтик; **типовой договор** типтүү договор; **типовой проект школы** мектептин типтүү долбоору; **2.** (*стандартный*) типтик, стандарттуу; **типовая мебель** бир типтеги мебель.

ТИПОГРАФИЯ жс. типография, басмакана.

ТИПОГРАФСКИЙ, ая, -ое **типография-га т.**; типографиялык; **издать книгу типографским способом** китепти типографиялык жол менен басып чыгаруу.

ТИПОЛИТОГРАФИЯ жс. типолитография (*литографиялык бөлүмү бар типография*).

ТИПОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **типология-га т.**; типологиялык.

ТИПОЛОГИЯ жс. типология (*нерселердин же кубулуштардын ар түрдүү типтеринин ортосундагы мамилелерди илимий системага келтирип көрсөтүүчү классификация*).

ТИПУН м. вет. типун (*куштун тил оорусу*); **типун тебе на язык** разг. тилиңе тибиртке чыксын.

ТИР м. тир (*бута коюп атуу үчүн атайы жасалган жай*).

ТИРАДА жс. тирада (*сөздүн көтөрүңкү үн менен айтылган бир бөлүгү, узун сүйлөм*).

ТИРАЖ м. **1.** тираж (*заёмдун же лотереянын утуш тиражы*); **тираж выигрышей** утуштардын тиражы; **тираж погашения** облигациялардын өз наркын кайра төлөө тиражы; **выйти в тираж 1)** (*об облигации*) тиражга чыгуу, тиражда болуу; **2)** перен. мурдагы кадырын кетирүү, жараксыз болуп калуу, эскирип калуу, баасын жоготуп коюу; **2.** полигр. тираж (*басылып чыгуучу китептин ж.б. нерселердин саны*); **массовый тираж учебников** окуу китептеринин массалык тиражы.

ТИРАН м. **1.** ист. тиран (*Байыркы Грецияда – бийликти зордук менен тартып алуучу киши*); **2.** (*деспот*) залым, катаал; **3.** перен. эзүүчү.

ТИРАНИТЬ несов. *кого-что* эзүү, кысымчылык көрсөтүү.

ТИРАНИЧЕСКИЙ, ая, -ое эзүүчү, кысымчылык көрсөткөн; **тиранический режим** кысымчылык көрсөткөн режим.

ТИРАНИЯ жс. залымдик, катаалдык.

ТИРАНСТВО ср. тирандык, залымдик, зулумдук, зулумчулук, катаалдык.

ТИРАНСТВОВАТЬ несов. *над кем-чем* залымдик кылуу, зулумдук кылуу, катаалдык кылуу.

ТИРЕ ср. нескл. тире, сызыкча (-).

ТИС м. бот. тис (*түштүктө өсүүчү ийне жалбырактуу жыгач же бадал*).

ТИСКАНЬЕ ср. полигр. оттиск алуу, басуу (*терилген тексттен оттиск алуу*).

ТИСКАТЬ несов. **1.** *кого-что, разг. (сжимать)* кысуу; **приятели тискали друг друга в объятиях** достор бирин-бири кучактап кысышты; **2.** *что, полигр.* басуу.

ТИСКІ только мн., тех. кыскыч (*иштелип жаткан нерсени кысууга арналган курал*); **зажать в тиски 1)** кыскычка салып кысуу, кыскычка салуу, кыскычка сыга кысуу, кыпчуу; **2)** перен. тезге салуу, кысмакка алуу; кыса берип, айласын кетирүү.

ТИСНЕНИЕ ср. **1.** (*выдавливание узоров*) ныгыра басып наар, гүл түшүрүү; **тиснение по коже** ныгыра басып булгаарыга наар түшүрүү; **2.** (*узор*) түшүрүлгөн оюу, түшүрүлгөн гүл; **красивое тиснение** кооз наар.

ТИСНЁНЫЙ, ая, -ое ныгырып басылган, ныгыра басып наар түшүрүлгөн; **тиснёный переплёт** ныгыра басып кооздолгон мукаба.

ТИСНУТЬ однокр. см. **тискать**.

ТИСОВЫЙ, ая, -ое **тис-ке т.**

ТИТАН I м. титан (**1.** миф. байыркы грек мифологиясында айтылуучу өтө зор кудай; бул кудай башка кудайлар менен согушкан; **2.** перен. абдан ишмер, акылы терең адам).

ТИТАН II м. хим. титан (*химиялык элемент, күмүш түстүү катуу ак металл*).

ТИТАН III м. (*кипятильник*) титан (*суу кайнатылуучу чоң идиш*).

ТИТАНИЧЕСКИЙ, ая, -ое аябаган чоң, абдан зор, укмуштуудай чоң; **титаническая сила** укмуштуудай чоң күч.

ТИТАНОВЫЙ, ая, -ое **титан II-ге т.**; титандык; **титановые белыла** титандык боёк (*сууда эрибей турган минералдык ак боёк*).

ТИТР м. **1.** хим. титр (*бир кубический сантиметр эритмедеги бир заттын көлөмү*); **2.** кино жазуу (*кинокартинадагы түшүндүрүүчү сөздөр*).

ТИТУЛ м. титул (**1.** феодалдык жана буржуазиялык коомдо кишилерге берилүүчү ардактуу наам, мис. князь, граф ж.б.; **2.** полигр. китептин аты; **3.** полигр. китептин аты жазылган бет).

ТИТУЛОВАННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от **титловать**; **2.** прил. **титул 1-ге т.**; титулдуу, титулу бар.

ТИТУЛОВАТЬ сов. и несов. *кого-что* титулдоо, титулу боюнча айтуу, титулу боюнча чакыруу.

ТИТУЛЬНЫЙ, ая, -ое **титул 2, 3-кө т.**; титулдук; **титульный лист** полигр. титул барагы.

ТИФ м. мед. келте (оору); **сыпной тиф** темгилдүү келте; бөртмө келте; **брюшной тиф** ич келтеси (*келте оорусунун бир түрү*); **возвратный тиф** кайталама келте.

ТИФОЗНЫЙ, ая, -ое **тиф-ке т.**; **тифозная эпидемия** келте эпидемиясы; **тифозный больной** келте менен ооруган киши.

ТИХИЙ, ая, -ое **1.** (*негромкий*) акырын; **говорить тихим голосом** акырын добуш менен сүйлөө; **2.** (*спокойный*) тынч, жоош; **тихий ребёнок** жоош бала; **тихий нрав** жоош мүнөз; **3.** (*безмолвный*) тыптынч, жымжырт, мемиреген; **тихая ночь** жымжырт түн, мемиреген түн; **4.** (*медленный*) жай, акырын; **поезд пошёл тихим ходом** поезд акырын жүрүп бара жатты; **тихой сапой** разг. тымызын, астыртан.

ТИХО **1.** нареч. (*негромко*) акырын; тихо говорить акырын сүйлөө; **2.** нареч. (*спокойно*) акырын, тынч; **сиди тихо** тынч отур; **3.** нареч. (*безмолвно*) унчукпай, унчукпастан; **мы тихо вошли в дом** биз үйгө унчукпай жылып кирдик; **4.** нареч. (*медленно*) акырын, жай; **пароход пошёл тихо** пароход жай жүрүп кетти; **5.** безл. в знач.

сказ. тынч, жымжырт; **в комнате стало тихо** бөлмөдө жымжырт болуп калды; **сегодня тихо** бүгүн жымжырт.

ТИХОМОЛКОМ нареч. разг. жашырын, билдирбей, тымызын, үндөбөстөн; **это было сделано тихомолком** бул тымызын иштелген.

ТИХОНЫКО нареч. разг. акырын, жай, акырын гана, жай гана; **он тихонько подошёл ко мне** ал акырын гана менин жаныма келди.

ТИХОНЯ м. и ж. разг. жоош (мис. киши).

ТИХОХОДНЫЙ, ая, -ое жай жүрүүчү, акырын жүрүүчү; **тихоходный пароход** жай жүрүүчү пароход.

ТИШЕ 1. сравн. ст. от прил. тихий и нареч. тихо акырыныраак, жайыраак, акырындатып: **он поёхал тише** ал акырындатып жүрүп калды; 2. в знач. повел. накл. тынч, жым, акырын; **тише, не мешайте слушать!** тынч, угууга жолто кылбагыла!; **тише воды, ниже травы** погов. кой оозунан чөп албаган момун; боз койдон жоош (момун), ак койдон аңкоо.

ТИШИНА ж. жымжырттык; **мёртвая тишина** ын-жың жок тынчтык, жымжырт; **соблюдать тишину** тынчтыкты сактоо; **водворить тишину** тынчтып коюу; **нарушить тишину** тынчтыкты бузуу; **в тишине** тынчтыкта.

ТИШЬ ж. см. тишина; **тишь да гладь** тынч эле.

ТКАНЫЙ, ая, -ое токулган, токуп жасалган; **тканый узор** токуп жасалган сайма.

ТКАНЬ ж. 1. текст. кездеме; **полотняная ткань** болотнай кездеме; **шёлковая ткань** жибек кездеме; **полуперстяная ткань** жарым жүн кездеме; 2. биол. ткань (организмде белгилүү бир милдетти аткарууга ийкемделген клеткалар түркүмү); **мышечная ткань** булчуң тканы; 3. перен. (основа, содержание чего-л.) маңыз, мазмун, бир нерсенин негизи; **ткань рассказа** аңгеменин негизги мазмуну.

ТКАНЬЁ ср. 1. (действие) токуу, согуу (кездемени, өрмөктү); 2. собир. (изделия) токума нерселер, кездемелер.

ТКАТЬ несов. что токуу, согуу; **ткать шёлк** жибек токуу; **паук ткёт паутину** жөргөмүш желесин жасап жатат.

ТКАЦКИЙ, ая, -ое ткач-ка, ткачество-го т.; **ткацкий станок** токуу станогун; **ткацкая фабрика** токуу фабрикасы.

ТКАЧ м. токуучу.

ТКАЧЕСТВО ср. токуучулук.

ТКАЧИХА женск. р. к ткач.

ТКНУТЬ однокр. см. тыкать 1.

ТКНУТЬСЯ однокр. см. тыкаться.

ТКУ, тку, ткёшь наст. вр. от ткать.

ТЛЕН м. уст. чирик, чириген.

ТЛЕНИЕ ср. 1. (гниение) чирүү; 2. (слабое горение) араң эле быкшып күйүү, араң эле чогу кызаруу.

ТЛЕННОСТЬ ж. уст. опасыздык, жок болуп кетүүчүлүк, өтмөлүүлүк, жалгандык.

ТЛЕННЫЙ, ая, -ое уст. опасыз, өтмө, жок болуп кетүүчү, жалган.

ТЛЕТВОРНОСТЬ ж. 1. уст. чириткичтик, чиритүүчүлүк; 2. перен. зыян келтирүүчүлүк.

ТЛЕТВОРНЫЙ, ая, -ое 1. уст. (пораждающий, тление) чиритүүчү, чирите турган; 2. перен. зыяндуу, зыян келтирүүчү.

ТЛЕТЬ несов. 1. (гнить) чирүү; 2. (слабо гореть) араң эле быкшып күйүү, араң эле чогу кызаруу; **под пеп-**

лом тлели угли күлдүн алдында чок араң эле кызарып жатты; **сырые дрова тлeют** суу отун быкшып күйөт; 3. перен. болор-болбос үмүттөнүү, билинер-билинбес шоолалануу; **в сердце тлела надежда** жүрөктө болор-болбос үмүт бар эле.

ТЛЯ ж. зоол. өсүмдүк митеси (өсүмдүктүн суусун соруп жан сактоочу зыянкеч, майда жаныбар).

ТМИН м. бот. зире.

ТМИННЫЙ, ая, -ое тмин-ге т.

ТО I союз 1. (в таком случае) анда; **если собрание окончится поздно, то я не смогу прийти** эгер жыйналыш кеч бүтсө, анда мен келе албаймын; **если так, то я не согласен** эгер мындай болсо, мен макул эмесмин; 2. разд. бирде; **огонь то разгорался, то затухал** от бирде күйүп, бирде өчүп жатты; **то один, то другой** бир анысы, бир мунусу; **и то** ошондо да, ал да; **осталось одно яблоко, и то гнилое** бир алма калса, ал да чирик; **то и дело или тои знай** разг. ар дайым, тынымсыз, улам-улам; **не то или а не то 1)** (в противном случае) болбосо; **иди скорее, не то опоздаешь** тез бар (жүр), болбосо кечигесиң; 2) (а может быть) же; **я приеду вечером, не то завтра утром** мен кечинде келемин, же эртең менен келемин; **не то дождь, не то снег** же жаан эмес, же кар эмес.

ТО II мест. ср. р. к тот.

ТО III частица усил. болсо, дал, так; **обещать-то обеща́ли, а не выполняем** убаданы болсо бердик, ал эми аны аткарбай жатабыз; **книгу-то я прочёл** китепти болсо окудум (окуп чыктым); **где-то он сейчас?** ал казыр кайда болду экен?; **тебя-то мне и нужно** мага так эле сен керексиң.

ТО IV частица неопр. дыр; **кто-то** бирөө, кимдир-бирөө; **где-то** кайдадыр; **что-то** эмнедир; **куда-то** кайдадыр; **откуда-то** кайдандыр.

ТО то бишь разг. см. то есть.

ТО то есть союз 1. (а именно) атап айтканда; **я был там в пятницу, то есть пятнадцатого марта** мен анда жума күнү, атап айтканда, он бешинчи мартта болдум; 2. (вернее говоря, более точно) мындайча айтканда, башкача айтканда, жок; **я упал, то есть не упал, а поскольку** мен жыгылып кеттим, жок, жыгылган жокмун, тайгаланып кеттим.

ТО-ТО частица разг. 1. (именно) так эле; **вот то-то и есть так** эле ошондой болчу; 2. (вот) ой, ай; **то-то он удивится** ай, ал таң калат ко; 3. (вот почему) аа, ошондой; **то-то вы бойтесь с ним встретиться** сиз аны менен жолуккандан ошон үчүн коркот турбайсызбы; 4. (угроза) эсинде болсун, байкап кой; **то-то же, смотри!** эсинде болсун!, байкап кой!

ТОБОЙ мест. личн. твор. п. от ты; **тобой очень доволен** сага өтө ыраазы.

ТОБОЮ мест. см. тобой.

ТОВАР м. товар; **товары широкого потребления** кеңири керектелүүчү товарлар; **ходкий товар** өтүмдүү товар; **неходовой товар** өтүмү жок товар, өтпөй турган товар, өтүмсүз товар; **показать товар лицом** разг. дурус жагын, жакшы жагын көрсөтүү (мактоо үчүн, кадырын көтөрүү үчүн).

ТОВАРИЩ м. 1. жолдош; **товарищ детства** бала кездеги жолдош; **боевой товарищ** согуштук жолдош; **школьный товарищ** мектепте бирге окуган жолдош; **товарищ по работе** кызматташ жолдош; **товарищи по**

оружию жаракташ жолдоштор (*армияда, согушта бирге болгон жолдоштор*); **вперёд, товарищи!** алдыга, жолдоштор!; **2. уст.** (*заместитель, помощник*) орун басар, жардамчы; **товарищ министра** министрдин орун басары; **товарищ прокурора** прокурордун орун басары.

ТОВАРИЩЕСКИЙ, ая, -ое жолдоштук; **товарищеские отношения** жолдоштук мамилелер; **товарищеский суд** жолдоштук сот.

ТОВАРИЩЕСТВО ср. **1.** (*товарищеские отношения*) жолдоштук; **чувство товарищества** жолдоштук сезим; **2.** (*объединение*) шериктик.

ТОВАРКА жс. уст. разг. жолдош, ынак, курдаш (*аял бир-бирине*).

ТОВАРНОСТЬ жс. эк. товардуулук; **высокая товарность колхозного хозяйства** колхоз чарбасынын жогорку товардуулугу.

ТОВАРНЫЙ, ая, -ое **товар-га т.**; товардык; **товарное хозяйство** товардык чарба; **товарное производство** товардык өндүрүш; **товарный хлеб** товардык эгин; **товарный склад** товардык склад; **товарный вагон** жүк салуучу вагон.

ТОВАРО-ПАССАЖИРСКИЙ, ая, -ое жс.-д. **товар-пассажирдик** (*товарларды да, адамдарды да ташуучу*); **товаро-пассажирский поезд** товар-пассажирдик поезд.

ТОВАРОВЕД м. товаровед (*товар боюнча специалист*).

ТОВАРОВЕДЕНИЕ ср. эк. товароведение (*товарларды, алардын баалуулугун үйрөтүүчү илим*).

ТОВАРООБМЁН м. эк. товар алмашуу (*эл чарбачылыгында товарга товарды алмаштыруу*).

ТОВАРООБОРОТ м. эк. товарооборот (*эл чарбачылыгында товарлардын айлануусу*); **расширение товарооборота** товарооборотту кеңейтүү.

ТОВАРООБРАЩЕНИЕ ср. см. **товарооборот**.

ТОВАРООТПРАВИТЕЛЬ м. товар жөнөтүүчү.

ТОВАРОПОЛУЧАТЕЛЬ м. товар алуучу.

ТОВАРОПРОВОДЯЩИЙ, ая, -ее товар өткөрүүчү; **товаропроводящая сеть** товар өткөрүүчү тармак.

ТОВАРОПРОИЗВОДИТЕЛЬ м. товар иштеп чыгаруучу.

ТОГА жс. ист. **тога** (*байыркы римдиктердин сырт кийими*).

ТОГДА **1.** нареч. (*в то время, не теперь*) ошондо, ошол убакта, ошол кезде, ал кезде, ошол учурда, ал учурда, ал убакта; **тогда он был молод** ал кезде ал жаш болчу; **я жилá тогда в Москвѣ** мен ал убакта Москвада турчумун; **2.** нареч. (*в таком случае*) анда; **ты устáл? тогда отдохни!** сен чарчадыңбы? анда эс ал!; **3.** союз андан кийин, андан соң гана; **он ушѣл, тогда я сел читать** ал кетти, андан кийин мен окуганы отурдум; **когда он отказáлся, тогда я решил дѣйствовать один** ал макул болбогондон кийин, мен өзүм жалгыз аракет кылууга кириштим; **тогда как союз уступ.** -га карабастан, -са да; **он хóчет взять билет, тогда как поезд ушѣл** поезд жүрүп кетсе да, ал билет алганы жүрөт.

ТОГДАШНИЙ, ая, -ее разг. ошондогу, ошол кездеги, ал убактагы, ал маалдагы.

ТОГО мест. **1.** род. и вин. п. от **тот**; **2.** род. п. от **то II**.

ТОЖДЕСТВЕННОСТЬ жс. окшоштук, так өзүндөйлүк, бирдейлик, кебетелештик; **тождественность двух**

документов эки документтин окшоштугу; **тождественность взглядов** көз караштардын бирдейлиги.

ТОЖДЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое окшош, так өзүндөй, бирдей, кебетелеш.

ТОЖДЕСТВО ср. **1.** (*полное сходство*) окшоштук, так өзүндөйлүк, кебетелештик; **2.** мат. бирдейлик (*алгебрада*).

ТОЖЕ **1.** союз (*также*) да, дагы; **он тóже уѣхал** ал да кетти; **2.** частица разг. да, дагы, деле; **а ты тóже хорош!** сен да жакшысың!; **вот тóже учитель нашѣлся!** муну кара, акыл үйрөтмөкчү!

ТОЖЕСТВЕННОСТЬ жс. см. **тождественность**.

ТОЖЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое см. **тождественный**.

ТОЖЕСТВО ср. см. **тождество**.

ТОЙ мест. род., дат., твор. и предл. п. от **та**.

ТОК I м. (мн. **токи**) ток; **электрический ток** электр тогу; **ток высокого напряжения** абдан шыкалган ток, напряжениеси күчтүү ток; **включить ток** токту жиберүү; **выключить ток** токту токтотуу.

ТОК II м. (мн. **токи**) с.-х. кырман.

ТОК III м. (мн. **тока**) (*место, где токут птицы*) кээ бир куштардын үйүгүшө турган жайы (*жер*).

ТОКАРНИЧАТЬ несов. разг. токардык кылуу.

ТОКАРНЫЙ, ая, -ое токардык (*сүрүп-кырып жасоого арналган жабдык*); **токарный станок** токардык станок.

ТОКАРНЯ жс. токарня (*токарлар иштөөчү жай*).

ТОКАРЬ м. токарь (*бир нерсени жыгачтан, темирден сүрүп-кырып жасоочу уста*); **токарь по дереву** жыгач боюнча токарь (*жыгач уста*); **токарь по металлу** металл боюнча токарь (*темир уста*).

ТОКОВАНИЕ ср. куштардын үйүгүшүүсү.

ТОКОВАТЬ несов. куштардын үйүгүшү.

ТОКСИКОЛОГ м. токсиколог (*токсикология боюнча специалист*).

ТОКСИКОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **токсикология-га т.**, токсикологиялык.

ТОКСИКОЛОГИЯ жс. токсикология (*уу нерселер жөнүндөгү окуу*).

ТОКСИН м. мед. токсин (*микроорганизмдерден, ошону менен бирге кээ бир өсүмдүктөрдөн жана жаныбарлардан чыгып, адамды оору кылуучу уу заттар*).

ТОКСИЧЕСКИЙ, ая, -ое уулуу, ууландыруучу.

ТОКСИЧНОСТЬ жс. мед. уулуулук, ууландыргычтык (*кээ бир химиялык заттардын жандуу организмдерге зыяндуу таасир көрсөтүүгө ийкемдүүлүктөрү жана уулуулугу*).

ТОКСИЧНЫЙ, ая, -ое уулуу, ууландыруучу; **токсичные химические вещества** уулуу химиялык заттар.

ТОЛЕВЫЙ, ая, -ое **толь-го т.**; **толевая крыша** толь менен жабылган чатыр (*үйдүн төбөсү*).

ТОЛИКА жс.: **мáлая то́лика** или **не́которая то́лика** разг. аз гана, кичине гана, бир аз.

ТОЛК м. **1.** (*смысл*) маани; **не добíться то́лку** эч бир натыйжа чыгара албоо; **рассу́ждать с то́лком** маанилүү сөз сүйлөө; **сбíться с то́лку** маанисиз сөз сүйлөө, адашуу; **сбíть с то́лку** адаштыруу; **он всѣ дѣлает с то́лком** ал бардыгын, жайын билип, иштейт; **бѣз то́лку** маани чыкпаган, мааниси жок, маанисиз, куру-бекер; **2.** разг. (*польза*) пайда, береке; **из негó то́лку не б́дет** андан эч нерсе чыкпайт; **из негó б́дет то́лк** андан бир нерсе чыгат;

какой в нём толк? андан эмне чыгат дейсиң?; **3. толки** *мн. (слухи)* миш-миш, имиш-имиш, узун кулак кабар; **не придавать значения толкам** имиш-имиш сөздөргө маани бербөө; **понимать (знать) толк** в чём-л. *разг.* бир нерсенин маанисине түшүнүү, жайын билүү; **взять в толк** *разг.* түшүнүү.

ТОЛКАНИЕ *ср. спорт.* түртүп ыргытуу; **толкание ядра** ядрону түртүп ыргытуу.

ТОЛКАТЬ *несов.* **1. см. толкнуть 1, 2, 3; 2. что, спорт.** түртүп көтөрүү; **толкать ядро**, ядрону түртүп ыргытуу; **толкать штангу** штанганы түртүп көтөрүү.

ТОЛКАТЬСЯ *несов.* **1. во что, разг. (толкать)** умтулуу; **толкаться в дверь** эшикке кирем деп умтулуу; **2. (толкать друг друга)** жөөлөшүү, түрткүлөө, жөөлөө; **не толкайтесь!** түртүшпөгүлө!, түртпөнүз!; **3. разг. (слоняться без дела)** сандалуу, сандалып жүрүү; **4. разг. (обрацаться)** кайрылуу, түртүп көрүү, аракет кылып көрүү; **я толкался во все двери** мен түртүп көрбөгөн эшик калбады, менин кирбеген эшигим калган жок.

ТОЛКАЧ *м. 1. ж.-д.* түрткүч (*поезддин составын артынан түртүүчү жардамчы паровоз*); **2. перен. разг. (о человеке)** түрткүч, түрткүчү.

ТОЛКНУТЬ *сов. 1. кого-что* түртүү, итерүү; **толкнуть кого-л. локтем** бирөөнү чыканагы менен түртүү; **2. что, перен. разг. (продвинуть вперед)** алга түртүү, илгерилетүү; **толкнуть дело** ишти илгерилетүү; **3. кого-что на что, перен. (побудить)** түртүү, дуушар кылуу; **толкнуть на преступление** кылмышка түртүү; **4. спорт. см. толкать 2.**

ТОЛКОВАНИЕ *ср. 1. (истолкование)* түшүндүрүү, түшүнүк берүү; **толкование закона** закондун түшүнүгүн берүү; **2. (высказывание, объяснение)** түшүнүк, түшүндүрмө; **дать правильное толкование чему-л.** бир нерсеге туура түшүнүк берүү.

ТОЛКОВАТЕЛЬ *м.* түшүндүрүүчү, түшүнүк берүүчү.

ТОЛКОВАТЬ *несов. 1. что. (давать разъяснение)* түшүндүрүү, түшүнүк берүү, маанисин түшүндүрүү; **толковать закон** законду түшүндүрүү; **2. кому, разг. (разъяснять)** айтып түшүндүрүү; **я ему об этом и толкую** мен буга ошонун өзүн айтып отурам; **3. с кем, о ком-чём, разг. (разговаривать)** сүйлөшүү; **толковать о делах** иш жөнүндө сүйлөшүү.

ТОЛКОВЫЙ, *ая, -ое 1. разг. (разумный, понятливый)* акылдуу, зээндүү, жөндөмдүү, сөзгө түшүнө турган; **толковый человек** акылдуу киши; **2. (ясный, понятный)** айкын, түшүнүктүү, ачык, даана; **толковое разъяснение** ачык түшүнүк, даана түшүндүрүү; **3. (содержащий объяснения)** түшүндүрмөлүү; **толковый словарь** түшүндүрмөлүү сөздүк.

ТОЛКОМ *нареч. разг.* дурустап, жөнү менен, түшүнүктүү кылып; **скажи толком, чего тебе надо?** түшүндүрүп айтчы, сага эмне керек?

ТОЛКОТНЯ *ж. разг.* түртүшмө, тыгылыш, тополоң.

ТОЛКУЧИЙ, *ая, -ее: толкучий рынок см. толкучка 2.*

ТОЛКУЧКА *ж. разг. 1. см. толкотня; 2. (рынок)* жайма базар, чайкоо (*ар ким өз буюмун көтөрүп сатма базар*).

ТОЛМАЧ *м. уст.* тилмеч.

ТОЛОКНО *ср.* талкан.

ТОЛОЧЬ *несов. что* талкалоо, майдалоо, жанчуу, жанчып майдалоо; **толочь сахар** кантты жанчып майда-

лоо; **толочь воду в ступе погов.** сокуга суу жанчуу (*берекесиз иш кылуу; маанисиз, курулай иш кылуу же ошол эле сөздү сүйлөй берүү*).

ТОЛОЧЬСЯ *несов. разг. 1.* сандалуу, бош жүрүү; **толочься на месте** бир жерде бекер эле бош жүрө берүү; **2. страд. к толочь.**

ТОЛПА *жс.* жыйын, үйүлгөн топ, жыйылган калың эл, топтошкон эл; **толпа народа** үйүлгөн эл, жыйылган эл; **толпа ребятшек** топтошкон балдар.

ТОЛПИТЬСЯ *несов.* үймөлөктөшүп туруу, тыгылышып туруу, топтошуп туруу; **народ толпится на площади** эл аянтта топтошуп турат.

ТОЛПОЙ *нареч.* чогуу, чогулуп, топтолушуп, жыйналышып, үймөлөктөшүп; **стоять толпой** топтошуп туруу.

ТОЛПОЮ *нареч. см. толпой.*

ТОЛСТЕТЬ *несов.* семирүү, жооноюу, курсагы чыгуу.

ТОЛСТИТЬ *несов. кого, разг.* жоонойтуу, жоон кылып көрсөтүү; **это платье её толстит** бул көйнөк аны (аялды) жоонойтуп көрсөтөт.

ТОЛСТОВКА *жс.* толстовка (*эркектердин бүйүр-мөлөп тигилген, бел боолуу кең көйнөгү*).

ТОЛСТОГУБЫЙ, *ая, -ое* эрди калың, калың эриндүү, калбык эрин.

ТОЛСТОКОЖИЙ, *ая, -ее 1. (с толстой кожей)* териси калың, кабыгы калың; **толстокóжая дыня** кабыгы калың коон; **2. (из толстой кожи)** калың тери; **толстокóжий ремёнь** калың териден (*булгаарыдан*) жасалган кур; **3. перен. разг. (неотзывчивый, грубый)** териси калың неме, копол; **толстокóжий человек** копол киши.

ТОЛСТОПУЗЫЙ, *ая, -ое разг.* чердейген, чардагай, чоң курсак, челкейген, чалкайган, ичи челектей.

ТОЛСТОСТЕННЫЙ, *ая, -ое* калың дубалдуу, дубалы калың, боору калың; **толстостенный сосуд** боору калың идиш.

ТОЛСТОСУМ *м. разг. уст.* бай, малдуу, чөнтөктүү.

ТОЛСТОЩЕКИЙ, *ая, -ое* тултук бет, тултук, булту-гуй, бултук бет.

ТОЛСТУХА *жс. разг.* жоон аял; болтогой, эткээл аял.

ТОЛСТУШКА *жс. уменьш.-ласк. от толстуха.*

ТОЛСТЫЙ, *ая, -ое 1. (полный)* жоон, семиз; **толстый мужина** семиз эркек; **2. калың; толстая книга** калың китеп; **толстое сукно** калың сукно; **толстый журнал** адабияттык олуттуу мааниси бар журнал; **толстый карман** *разг.* чөнтөгүндө акчасы көп киши; чөнтөгү калың.

ТОЛСТЯК *м. разг.* жоон эркек.

ТОЛЧЕНИЕ *ср.* талкалоо, жанчуу, майдалоо.

ТОЛЧЕЯ *жс. 1. (давка)* көп эл кысылышкан, сыгылышкан жай; **2. (небольшая мельница)** жуваз (*күйшөгүч; мында данды күйшөйт, кабыгынан ажыратат*).

ТОЛЧЁНЫЙ, *ая, -ое* талкаланган, майдаланган, жанчылган, күкүмдөлгөн; **толчёный сахар** жанчылган кант.

ТОЛЧОК *м. 1. (удар)* кагылыш, түртүлүш, силкинүү, силкиниш; түрткү; **подземные толчки при землетрясении** жер титирөөдө жер астында болгон силкиниш; **2. перен. (побуждение)** түрткү, себеп; **3. спорт.** көтөрүп түртүү (*ийни менен тең кылып көтөрүп турган оордукту баытан өйдө кылып түртүп көтөрүү*).

ТОЛЩА *жс.* калыңдык, катмардын калыңдыгы, калың катмар; **толща земной коры** жер кыртышынын калыңдыгы; **толща атмосферы** атмосферанын калыңдыгы; **в толще народа** калың элдин ичинде.

ТОЛЩИНА́ *ж.* 1. (полнота) жоондук, семиздик; 2. калыңдык, калың; **сукно́ значительной** толщины бир канча калың сукно.

ТОЛЬ *м.* толь (суу өткүс кылынып смола менен майланган калың картон кагаз; бул көбүнчө чатырдын үстүн жабууга жумишлат).

ТОЛЬКО 1. *нареч. ограничительное* эле, гана, -да, жалгыз; **только он может решить этот вопрос** бул маселени жалгыз гана ал чече алат; **это стоит только три рубля** бул үч гана сом турат; **это только начало** бул башталышы гана; **работа только ещё начинается** жумуш жаңы гана башталып жатат; **все готовы, а он только одевается** баары даяр, ал болсо, жаңы гана кийинип жатат; 2. *союз (в соединении с союзом «как», «лишь», «едва»)* замат эле, менен эле; **как только приедешь, напиши нам** жетериң менен эле бизге жазып жибер; 3. *союз противит. (однако, но, при условии)* бирок; **я согласен ехать, только не сейчас** мен барууга макулмун, бирок азыр эмес; 4. *частица (с «бы» выражает желание)* -са экен, эле, эптеп эле; **только бы попасть на эту лекцию!** эптеп эле ушул лекцияга кирсем экен!; 5. *частица (после местоимений, наречий, союзов для усиления выразительности)* гана; **зачём только ты это сделал!** сен ушуну эмне үчүн иштедиң экен!; **не только..., но и...** ал гана эмес, дагы...; **не только я, но и другие говорят то же самое** жеке гана мен эмес башкалар да ошондой деп айтышат; **только-только** 1) (едва) араң-араң, араңдан зорго; 2) (недавно) азыр гана, азыр эле, эми эле; **только и всего** ушул эле; **только и всего?** ушул элеби?; **только что** азыр гана, азыр эле; **он только что приехал** ал азыр эле келди.

ТОМ I *м.* том.

ТОМ II *мест. предл. п. от тот, то II (предлогдордон кийин колдонулат).*

ТОМА́Т *м.* 1. *бот.* томат; 2. *томат (помидордон эзиллип жасалган пюре).*

ТОМА́ТНЫЙ, ая, -ое томат-ка т.

ТОМИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое зарыктыруучу, чарчатуучу, алсыратуучу, зериктирүүчү; **томи́тельное ожидание** зарыктырган күтүү; **томи́тельный зной** күндүн алсыратуучу ысыгы.

ТОМИ́ТЬ *несов.* 1. *кого-что (мучить)* чарчатуу, алсыратуу, жүдөтүү, кыйноо; **его томит жажда** анын каны катып алсырап турат; 2. *что, кул. демдеп бышыруу, быктырып бышыруу; томить мясо* этти быктырып бышыруу; 3. *что (о металле)* табына жеткирүү; **томить сталь** темирди көпкө чейин кыздыра берип болотко айландыруу.

ТОМИ́ТЬСЯ *несов.* 1. *(мучиться)* чарчоо, алсыроо, зарыгуу, кыйналуу, жапа тартуу; **томиться в ожидании чего-л.** бир нерсени күтүп зарыгуу; 2. *(напр. об овощах, мясе)* демделип бышуу, быгып бышуу; 3. *страд. к томить.*

ТОМЛЁ́НИЕ *ср.* 1. *(действие)* кыйнаш, азапташ, зарыктырыш, кыйналыш, азаптаныш, зарыгыш, зеригиш, азап чегиш; 2. *кул. (напр. мяса)* демдөө, быктыруу; 3. *тех. (действие)* табына жеткизүү; 4. *(мучение)* зарыгуу, чарчоо, кыйналуу, жапа тартуу; **испытывать томление** кыйналгандыкты баштан өткөрүү.

ТОМЛЁ́НЫЙ, ая, -ое 1. табына жеткен; **томлёная сталь** табына жеткен болот; 2. демдеп бышырылган, быктырып бышырган; **томлёное мясо** быктырып бышырылган эт.

ТО́МНО *нареч.* магдырап, көшүп; **то́мно вздохну́ть** магдырап үшкүрүп коюу.

ТО́МНОСТЬ *жс.* магдырагандык, көшүгөндүк.

ТО́МНЫЙ, ая, -ое магдыраган, көшүгөн; **то́мный взгляд** магдыраган көз караш.

ТОМПА́К *м.* томпак (*жез менен цинктин эритиндиси, латунь*).

ТОМПАКОВЫ́Й, ая, -ое томпак-ка т.

ТОМУ́ *мест. дат. п. от тот, то II.*

ТОН *м.* 1. *физ.* тон (*абанын периодикалык толкушунан пайда болгон тыбыш*); 2. *муз.* тон, үн (*үндүн сапаты*); **ни́зкий тон** жоон үн; **высо́кий тон** ичке үн; **мя́гкий тон** жумшак үн; 3. *мед.* үн (*жүрөктүн соккон үнү*); 4. *жив. (оттенки цвета)* түр, раң, түс; **све́тлые тона́** картины сүрөттүн ачык түстөрү; 5. *(оттенки речи)* тон, үн (*үндүн чыгышы*); **говори́ть споко́йным то́ном** жайбаракат гана үн менен сүйлөө; **переменить тон** тонун (*үнүн*) өзгөртүү; 6. *перен. уст. (характер поведения)* адеп, мүнөздүн түрү, өзүн алып жүрө билүү, мүнөз; **хоро́ший тон** адептүүлүк, сыпайылык; **задава́ть тон см. задава́ть; попада́ть в тон** бирөөгө жагымдуу сүйлөө же жагымдуу иш кылуу; **то́ном ни́же (говорить)** үнүн басандатып (*сүйлөө*); **то́ном вы́ше (говорить)** үнүн көтөрө (*сүйлөө*).

ТОНА́ЛЬНОСТЬ *жс.* муз. тональность (*музыкалык чыгарманын негизине алынган тигил же бул гамма*).

ТО́НЕНЬКИЙ, ая, -ое уменьш.-ласк. *от то́нкий* ипичке, эң ичке, жупжука; **тоненький** голосок ипичке үн; **тоненькая веточка** ипичке бутакча; **тоненькая кожа́** жупжука тери.

ТОНИЗИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что, мед., физиол.* сергитүү (*өзгөчө бир дарынын жардамы менен бүткүл организмдин же айрым мүчөнүн кубатын жогорулатуу*).

ТОНИ́НА *жс.* жукалык, ичкелик; **тони́на ни́ти** жиптин ичкелиги; **тони́на бума́ги** кагаздын жукалыгы.

ТОНИ́ЧЕСКИЙ I, ая, -ое тоникалык; **тони́ческое стихосло́жение лит.** ырдын тоникалык түзүлүшү (*басымдуу, басымсыз муундардын дурус кезектешип келишине негизделген ыр түзүлүшү*).

ТОНИ́ЧЕСКИЙ II, ая, -ое *мед., физиол.* тоникалык, сергиткич (*бардык организмдин же айрым мүчөнүн кубатын жогорулатуучу, бекемдөөчү дары*); **тони́ческие средства** тоникалык дарылар.

ТО́НКИЙ, ая, -ое 1. жука, ичке; **то́нкая тетра́дь** жука дептер; **то́нкая нить** ичке жип; **то́нкий слой** песка кумдун жука катмары; **то́нкая та́лия** кыпча бел; 2. *(высокий — о звуках)* ичке, бийик; **то́нкий го́лос** ичке үн; 3. *перен. (утончённый)* назик; **то́нкие черты́ лица́** өңү назик; 4. *перен. (искусный)* чебер, кылдат; **то́нкая рабо́та** чебер иш; 5. *перен. (деликатный)* кычыктуу; **то́нкий вопро́с** кычыктуу маселе; 6. *перен. (чуткий, изощрённый)* назик, өткүр; **то́нкий слух** кулагы өткүр; 7. *перен. (проницательный, острый)* чебер, өткүр; **то́нкий крити́к** чебер сынчы; 8. *(малозаметный)* аз айырмаланган, болор-болбос айырма, аз сезилген; **то́нкое разли́чие** аз сезилген айырма.

ТО́НКО *нареч.* 1. жука; **то́нко наре́зать** жука кылып кесүү; 2. *перен.* чебердик менен, кылдаттык менен, терең түшүнүп; **то́нко разбира́ться в чём-л.** бир нерсени өтө чебер талдап билүү; **где то́нко, там и рве́тся погов.** жука жерден жыртылат, ичке жерден үзүлөт.

ТОНКОВОЛОКНИ́СТЫЙ, ая, -ое ичке булалуу; **тонковолокни́стый хло́пок** ичке булалуу пахта.

ТОНКОЗЕРНИСТЫЙ, ая, -ое геол. майда бүртүктүү; **тонкозернистая порода** майда бүртүктүү тоо теги.

ТОНКОКОЖИЙ, ая, -ее жука кабыктуу, жука терилүү; **тонкокожий апельсин** жука кабыктуу апельсин.

ТОНКОНОГИЙ, ая, -ое ичке буттуу, чий бут.

ТОНКОПРЯДЕНИЕ ср. ичке ийрүү, кылдат ийрүү (ийрүүнүн акыркы процесси).

ТОНКОПРЯДИЛЬНЫЙ, ая, -ое тонкопрядение-ге т.

ТОНКОРУННЫЙ, ая, -ое с.-х. уяң жүндүү; **тонкорунные овцы** уяң жүндүү койлор; **тонкорунное овцеводство** уяң жүндүү кой өстүрүүчүлүк.

ТОНКОСТЕННЫЙ, ая, -ое капталы жука, дубалы жука; **тонкостенный сосуд** капталы жука идиш.

ТОНКОСТЬ жс. 1. жукалык, ичкелик; **тонкость волокна** буланын ичкелиги; 2. перен. (утонченность) назиктик; 3. перен. (искусность) чебердик, кылдаттык; 4. перен. (деликатность) адептүүлүк; 5. перен. (изощренность) сезгичтик; 6. перен. (проницательность) чебердик, өткүрлүк; 7. чаще мн. (подробность) ийне-жибине чейин, майдачүйдөсүнө чейин; он знает своё дело до тонкостей ал өзүнүн ишин ийне-жибине чейин билет.

ТОНКОСУКОННЫЙ, ая, -ое жука сукнолуу; **тонкосуконная ткань** жука сукнолуу кездеме.

ТОНКОШЁРСТНЫЙ, ая, -ое 1. см. тонкорунный; 2. (из тонкой шерсти) уяң жүндүү; **тонкошёрстное сукно** уяң жүндөн токулган сукно.

ТОНКОШЁРСТЫЙ, ая, -ое см. тонкошёрстный.

ТОНМЕЙСТЕР м. тонмейстер (радио аркылуу бергенде радионун үнүн иреттеп туруучу радио кызматкери).

ТОННА жс. тонна (метрикалык системада 1000 килограмм оордуктагы салмак).

ТОННАЖ м. тоннаж (1. мор. кеменин алган ордуна кысылып чыккан суунун салмагы; бул суу кеменин оордугуна барабар; 2. тех. вагондордун же автомобилдердин тонна менен жүк көтөрүшү).

ТОННЁЛЬ м. см. туннель.

ТОНУС м. мед., физиол. тонус (организмдин же айрым ткандардын тиричилиги аракеттери).

ТОНУТЬ несов. чөгүү, батуу; **дерево в воде не тонет** жыгач сууда чөкпөйт; **тонуть в делах** ишке чөмүлүү, иштен кол бошобоо; **дома тонут в зелени** үйлөр бак-дарактын арасынан көрүнбөйт.

ТОНФИЛЬМ м. тонфильм (сүйлөөчү фильм).

ТОНЬШЕ сравн. ст. от прил. тонкий и нареч. тонко дан ичке, ичкерээк, -дан жука, жукараак.

ТОНЯ жс. тоня (1. балык кармоочу жай; 2. балык кармоочу ишкана; 3. балык кармоочу чоң торду бир жолу сууга салуу).

ТОПАЗ м. мин. топаз (кымбат баалуу таштын бир түрү).

ТОПА́ЗОВЫЙ, ая, -ое топаз-га т.

ТОПА́НЬЕ ср. жер тепкилөө, кадам койгондо катуу басуу.

ТОПАТЬ несов. түрсүлдөтүп басуу.

ТОПИТЬ I несов. что 1. (разводить огонь) жылытуу үчүн жагуу, от жагуу; **топить печь** мешке от жагуу, мешти жагуу; 2. (обогревать) жагып жылытуу; **топить квартиру** квартираны меш жагып жылытуу.

ТОПИТЬ II несов. что эритүү, сызгыруу; **топить воск** момду эритүү; **топить молоко** сүттү быктырып бышыруу.

ТОПИТЬ III несов. кого-что 1. (заставлять тонуть) чөктүрүү, чөктүрүп жиберүү, батыруу; **топить суда неприятеля** душмандын кемелерин чөктүрүү; 2. перен. разг. (губить) жала жаап болтурбай салуу, тузакка түшүрүү, бүлдүрүү; **топить хорошее дело** жакшы ишке тоскоолдук кылып болтурбай салуу, бүлдүрүү.

ТОПИТЬСЯ I несов. 1. (о печи) жылытуу үчүн от жагылуу; 2. страд. к топить I.

ТОПИТЬСЯ II несов. 1. сызгырылуу, эрүү; 2. страд. к топить II.

ТОПИТЬСЯ III несов. 1. (о человеке) өзүн сууга батыруу, сууга чөгүп өлүү; 2. страд. к топить III.

ТОПКА жс. 1. (действие) от жагуу; 2. (часть печи, котла) топка, меш (мештин оозу); **паровозная топка** паровоздун топкасы (меш).

ТОПКИЙ, ая, -ое саздуу, сормо ылайлуу, баткактуу; **топкий берег** суунун саздуу жээги.

ТОПЛЕНИЕ ср. эритүү; **топление воска** момду эритүү.

ТОПЛЁНЫЙ, ая, -ое эриген, эритилген, сызгырылган, бышырган; **топленое масло** сары май; **топленое молоко** быктырып бышырган сүт.

ТОПЛИВНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЙ, ая, -ое отун-энергетикалык; **топливно-энергетическое хозяйство** отун-энергетикалык чарба.

ТОПЛИВНЫЙ, ая, -ое топливо-го т.

ТОПЛИВО ср. отун; **твёрдое топливо** катуу отун (көмүр, жыгач); **жидкое топливо** суюк отун (нефть).

ТОПНУТЬ однокр. жер тебүү, жерди тээп коюу.

ТОПОГРАФ м. топограф (топография боюнча специалист).

ТОПОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое топография-га т.; топографиялык; **топографическая карта** топографиялык карта; **топографическая съёмка** топографиялык съёмка; **топографическая анатомия** дененин бөлүктөрүнүн жана органдарынын өз ара жайланышын үйрөнүүчү анатомия.

ТОПОГРАФИЯ жс. топография (1. картага же планга түшүрүү максатында жердин үстүңкү кабатын өлчөөнүн методдорун үйрөнүүчү, геодезиянын бөлүмү; 2. бир жердин үстү жана андагы бөлүктөрдүн өз ара жайланышы).

ТОПОЛЕВЫЙ, ая, -ое тополь-го т.; теректүү; **тополевая роща** теректүү бак.

ТОПОЛЬ м. терек; **пирамидальный тополь** мырза терек; **белый (серебристый) тополь** ак терек.

ТОПОНИМИКА жс. топонимика; см. топонимия.

ТОПОНИМИЯ жс. топонимия (1. бир өлкөнүн же жердин географиялык аттарынын жыйындысы; 2. лингв. тил илиминин географиялык аттарды үйрөнүүчү бөлүмү).

ТОПÓР м. балта.

ТОПÓРИЩЕ ср. (рукоятка топора) балтанын сабы.

ТОПÓРНЫЙ, ая, -ое (грубый, неуклюжий) одоно, эби-сыны жок, эпсиз, копол; **топорная работа** копол иштелген нерсе.

ТОПÓРЩИТЬ несов. что тикирейтүү, тик тургузуу; **дикобраз топорщит иглы** чүткөр ийнелерин тикирейтип турат; **топорщить усы** мурутун тикирейтүү.

ТОПÓРЩИТЬСЯ несов. разг. 1. үрпүйүү, тикирейүү, сербейүү; **кошка топорщится** мышык үрпөйт; **усы**

топóрщатся муруттары тикирейип турат; **2.** (о платье, материш) колдоюу, долдоюу.

ТОПОТ м. дүбүрт, дүбүр; **кóнский топот** аттын дүбүртү.

ТОПОТАТЬ несов. разг. дүбүрттөтүү.

ТОПТА́НИЕ ср. **1.** тебелөө, тепсөө; **2.** (на месте) бир жерде салмагын улам бир бутуна салып туруу, бир жерде басып тура берүү, бир жерден жылбоо; **топтанье на месте** бир орундан жылбоо.

ТОПТАТЬ несов. **1.** кого-что (мять) тебелөө, тепсөө, тебелеп таштоо, тепсеп таштоо; тебелеп булгоо (грязнить); **топтать траву** чөптү тебелөө, тепсөө; **не топчите** пол полду тебелеп булгабагыла; **2.** что, разг. (снашивать обувь) жыртуу; **топтать в грязь** жаманатты кылуу.

ТОПТАТЬСЯ несов. **1.** (переступать с ноги на ногу) бир жерде салмагын улам бир бутуна салып туруу, бир жерде басып тура берүү, бир жерден жылбоо; **2.** перен. (бесцельно ходить) жөнү жок басып жүрө берүү; сенделип, бош жүрө берүү, бекер жүрүү; **топтаться на месте** бир орундан жылбоо.

ТОПЧАН м. топчан (жөнөкөй жыгач керебет).

ТОПЬ жс. сормо саз, тартма жер, баткактуу жер.

ТОРБА жс. дорбо, кап; **носиться как дурак с писаной торбой** с кем-чем-л. разг. болбогон нерсени оозунан түшүрбөй мактап жүрүү, ошону менен иришүү.

ТОРГ м. **1.** (действие) соода кылуу; **2.** уст. (базар) базар; **3.** торги мн. (аукцион) тоорук; **продать с торгов** тоорук кылып сатуу.

ТОРГÁШ м. разг. презр. алып сатар, соодагер, кызыл кулак.

ТОРГÁШЕСКИЙ, ая, -ое **торгаш-ка т.**; **торгашеские замáшки** соодагердин (кызыл кулактын) кылыктары.

ТОРГÁШЕСТВО ср. разг. презр. алып сатарчылык, соодагерчилик, кызыл кулактык.

ТОРГИ мн. см. **торг 3.**

ТОРГОВА́ТЬ несов. **1.** кем-чем (вести торговлю) соода кылуу; **торговать хлебом** эгин сатуу, нан сатуу; **торговать в рóзницу** чекене соода кылуу; **2.** (быть открытым для торговли) соода кылуу, сатуу.

ТОРГОВА́ТЬСЯ несов. **1.** с кем-чем (сговариваться о цене) соодалашуу; **2.** перен. разг. (спорить с целью выгоды) соодалашуу, талашуу.

ТОРГÓВЕЦ м. соодагер; **крупный торговец** ири соодагер; **мелкий торговец** майда соодагер.

ТОРГÓВКА женск. р. к **торговцу.**

ТОРГÓВЛЯ жс. соода; **государственная торговля** мамлекеттик соода; **внутренняя торговля** ички соода; **внешняя торговля** тышкы соода; **розничная торговля** чекене соода; **оптовая торговля** дүң соода.

ТОРГÓВО-ПРОМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое соода-өнөр жай; **торгово-промышленный центр** соода-өнөр жай борбору.

ТОРГÓВЫЙ, ая, -ое **торговля-га т.**; **торговый договор** соода договору; **торговая сеть** соода тармагы.

ТОРГПРЕ́Д м. (торговый представитель) торгпред (соода өкүлү).

ТОРГПРЕ́ДСТВО ср. (торговое представительство) торгпредство (соода өкүлдүгү).

ТОРЕАДÓР м. **тореадóр** (Испанияда – бука менен кармашуучу киши).

ТОРЁ́Ц м. **1.** (поперечный разрез бревна) устундун туурасынан таарылып кесилген жери; **2.** (брусок) чүркө, чөркө; **мостовая из торцов** чүркө төшөлгөн көчө (жол).

ТОРЖЕ́СТВЕННОСТЬ жс. салтанаттуулук.

ТОРЖЕ́СТВЕННЫЙ, ая, -ое **1.** (праздничный) салтанаттуу; **торжественное собрание** салтанаттуу жыйналыш; **2.** (важный, серьёзный) көтөрүңкү түрдө, салмактуу түрдө (мис. күлүү, сүйлөө); **3.** (неушимый) бекем, бузулбас; **торжественное обещание** бузулбас убада.

ТОРЖЕСТВÓ ср. **1.** (празднование) салтанат; **Октябрьские торжества** Октябрдик салтанаттар; **2.** (победа, успех) салтанат; **торжество советского строя** советтик түзүлүштүн салтанаты; **торжество справедливости** адилеттиктин салтанаты; **3.** (радость) кубаныч, шаттык; **на лице его отразилось торжество** анын жүзүнө кубаныч кирди.

ТОРЖЕСТВОВА́ТЬ несов. **1.** что (праздновать) салтанаттуу майрамдоо; **торжествовать победу** жеңишти салтанаттуу майрамдоо; **2.** над кем-чем (иметь успех, быть победителем) жеңиштүү болуу, шаңдануу; **торжествовать над врагом** душманды жеңип шаңдануу.

ТОРЖЕСТВУ́ЮЩИЙ, ая, -ее **1.** прич. от **торжествовать**; **2.** прил. салтанаттуу, көңүлү көтөрүңкү.

ТО́РИЙ м. хим. **торий** (химиялык элемент).

ТОРМА́ШКИ: **полететь вверх тарма́шками** разг. аягы асманга чыгып калуу, оңко-чоңкосунан кетүү; **всё пошло вверх тарма́шками** иштин бардыгы баш аламан болуп кетти.

ТОРМОЖÉНИЕ ср. тормоздоо, тормоз кылуу; **автоматическое торможение** автоматтык жол менен тормоздоо.

ТО́РМОЗ м. **1.** (мн. тормоза) тех. тормоз (машинанын же арабанын дөңгөлөгүн акырындаткыч же токтоткуч прибор); **ручной тормоз** кол тормоз; **ножной тормоз** бут тормоз; **2.** (мн. тормозы) перен. (помеха, препятствие) тоскоол, кедерги, жолто.

ТОРМОЗИ́ТЬ несов. что **1.** тех. тормоздоо, тормоз кылуу (кыймылды тормоз менен акырындатуу же токтотуу); **тормозить машину** машинаны тормоздоо; **2.** перен. (препятствовать, мешать) тоскоолдук кылуу; **тормозить работу** жумушка тоскоолдук кылуу.

ТОРМОЗНО́Й, ая, -ое **тормоз 1-ге т.**; тормозной башмак жс.-д. тормоз башмагы (жүрүп келаткан вагонду токтотуу үчүн дөңгөлөктүн астына коюла турган аспап).

ТОРМОШИ́ТЬ несов. кого-что, разг. **1.** (теребить) жулкулдатуу, жулкуу, булкуп силкүү; **2.** перен. (надоедать) тынчын алуу, беймаза кылуу, мазасын кетирүү.

ТО́РНЫЙ, ая, -ое (о дороге) тапталган (жол); **пойти по торной доро́жке** перен. жаңы жол издебей эле, мурдакылардын жолу менен, башкалар салган жол менен жүрүү.

ТОРОВА́ТЫЙ, ая, -ое разг. март, жоомарт, колу ачык.

ТОРОПИ́ТЬ несов. **1.** кого-что шаштыруу; **торопить кого-л. с ответом бирөөнү** жооп берүүгө шаштыруу; **2.** что (приближать наступление чего-л.) тездетүү, ылдамдатуу; **торопить события** окуяларды тездетүү.

ТОРОПИ́ТЬСЯ несов. шашуу, шашкалактоо, ашыгуу; **торопиться на работу** жумушка шашуу; **говорить не торопясь** шашпай сүйлөө.

ТОРОПЛИ́ВО нареч. шашып, шашкалактап, шашып-бушуп.

ТОРОПЛИВОСТЬ *жс.* шашкалактык, шашмалык, ашыккандык; **избегайте излишней торопливости** артыкбаш шашмалыктан качкыла.

ТОРОПЛИВЫЙ, ая, -ое **1.** шашкалак, шашма; **торопливый человек** шашма киши; **2.** (*поспешный, быстрый*) шашкан, шашкалактаган; **торопливые движения** шашкалактаган кыймыл.

ТОРОС *м.* торос (*полярдык деңиздерде муздардын кысылышынан пайда болгон оркойгон муздар*).

ТОРОСИСТЫЙ, ая, -ое **торос-ко т.**; торостуу; **торосистые ледяные поля** торостуу муз талаалары (*муздун чоң-чоң кесеги көп муз талаасы*).

ТОРПЕДА *жс. воен.* **торпéда** (**1.** *өзү жүрүүчү суу алыдындагы мина*; **2.** *авиациялык бомбалардын бир түрү*).

ТОРПЕДИРОВАТЬ *сов. и несов. что, воен.* торпедалоо, торпед менен согуу.

ТОРПЕДИСТ *м. воен.* **торпедист** (*торпедалык аппаратты тейлөөчү специалист*).

ТОРПЕДНЫЙ, ая, -ое **торпеда-га т.**; торпедалык; **торпедный аппарат** торпедалык аппарат.

ТОРПЕДОМЕТАНИЕ *ср. воен., ав.* торпеданы ыргытуу (*мис. самолёттон*).

ТОРС *м.м торс* (*кишинин же статуянын көөдөнү: башы, колу, буту жок тулкусу*).

ТОРТ *м.* торт (*кондитердик таттуу пирог, нан*).

ТОРФ *м.* чым көң; **залежи торфа** чым көңдүү жер; **добыча торфа** чым көң, чыгаруу, чым көңдү казып алуу.

ТОРФОБРИКЕТЫ *мн. (ед. торфобрикет м.)* чым көң брикеттери.

ТОРФОРАЗРАБОТКИ *только мн.* чым көң казып алуу.

ТОРФОРÉЗ *м. тех.* чым көң кесүүчү машина.

ТОРФЯНИК *м.* **1.** (*торфяное болото*) чым көңдүү саз; **2.** (*специалист по торфу*) чым көң боюнча специалист.

ТОРФЯНИСТЫЙ, ая, -ое чым көңдүү; **торфянистая почва** чым көңдүү жер.

ТОРФЯНОЙ, ая, -ое **торф-го т.**; чым көңдүү; **торфяные разработки** чым көң казып чыгаруу; **торфяное топливо** чым көң отун.

ТОРЦЕВАТЬ *несов. что* чүркө (*чөркө*) төшөө; **торцевать мостовую** көчөгө (*жолго*) чүркө (*чөркө*) төшөө.

ТОРЦОВЫЙ, ая, -ое **торец-ке т.**; **торцовая мостовая** чүркө (*чөркө*) төшөлгөн көчө (*жол*).

ТОРЧАТЬ *несов.* **1.** сороюп (*серейип, оркоюп, аркайып, эрбейип, арбайып*) чыгып туруу; типтик туруу, сексейүү, үрпөйүп (*тикирейип*) туруу (*о волосах*); **бревно торчит из воды** устун суудан сороюп чыгып турат; **у него вихры торчат** анын чачы үрпөйүп турат; **2. перен. разг. (постоянно находится где-л.)** ар дайым болуу; **торчать перед глазами** ар дайым көз алдында туруу.

ТОРЧКОМ *нареч. разг.*: **стоять торчком** сороюп (*серейип, оркоюп, аркайып, эрбейип, арбайып*) чыгып туруу; типтик туруу, үрпөйүп (*тикирейип*) туруу (*о волосах*); **волосы у него стоят торчком** анын чачтары типтик болуп турат, анын чачтары үрпөйүп турат.

ТОРЧМЯ *нареч. прост. см. торчком.*

ТОСКА *жс.* кайгы, сарсанаа, санаа, убайым; сагынуу, көксөө, куса болуу; **тоска по родине** родинасын ойлоп сарсанаа болуу, сагынуу.

ТОСКЛИВЫЙ, ая, -ое **1.** (*полный тоски*) кайгылуу, капалуу, куса болгон; **2.** (*вызывающий тоску*) көңүл-

сүз, зериктире турган; **тоскливая погода** көңүлсүз аба ырайы.

ТОСКОВАТЬ *несов. по ком-чём, по кому-чему* куса болуу, сагынуу; **тосковать по друзьям** досторун сагынуу, досторун сагынып куса болуу.

ТОСТ *м.* **тост** (*бирөөнүн же бир нерсенин урматы үчүн ичүүгө сунуш кылып, столдун жанында сүйлөнүүчү сөз*); **провозгласить тост** тост айтуу; **поднять тост** тост көтөрүү.

ТОТ *мест. указ.* **1.** тетиги, тиги, баягы, ошол; **дайте мне вон ту книгу** мага тетиги китепти бериңизчи; **это тот самый человек** бул баягы кишинин өзү; **тот же** ошонун өзү; **в ту же минуту** ошол эле минутада; **с того времени** ошол убактан бери; **я спрошу у того, кто знает** мен билген кишиден сураймын; **2. (другой, не этот)** тиги, тигил, аркы; **на том берегу** аркы өйүздө; **по ту сторону** тиги жакта; **3. (такой, который нужен): я, оказывается, сел не в тот вагон** мен башка вагонго отуруп калыптырмын; **ты взял не ту книгу** сен ал китепти эмес, башка китепти алыптырсың; **это всё не то** мунун баары башка; **он теперь не тот** ал азыр баягы эмес; **4. (при перечислении противопоставляется словам: «иной», «другой»)** ал; **ни тот ни другой** ал дагы эмес, бул дагы эмес; тигиниси да, мунусу да эмес; **не тот, так другой** ал болбосо, башкасы, анысы болбосо, башкасы; **тот уехал, а этот остался** ал жөнөп кетти, бул калып калды; **5. в знач. суц. ср. (при противопоставлении со словом «это»)** ал; **то было вчера, а это сегодня** ал кечээ болчу, а бул – бүгүн; **то был мой товарищ** ал менин жолдошум болчу; **и без того** ансыз да, ансыз деле; **не без того** анысы да жок эмес, анысы да бар, анысы да бар го; **до того, что...** ...ошончолук, ...ушунчалык, ...ошого чейин; **нет того, чтобы...** ...ошонун ордуна, ...ошентпей, ...деген жок; **ни с того, ни с сего** жылан чакпай, жылкы теппей; **ни то, ни сё** ал да эмес, бул да эмес; иши кылып эле бир деме; **да и то сказать** *разг.* чындыгында; **того и гляди или того и жди** каратып туруп, карасаң эле, ана-мына дегенче эле; **того и гляди дождь пойдёт** жамгыр жаап жибериси мүмкүн; **вместо того, чтобы...** ... анын ордуна; **дело в том, что ...** ...да, иш мында да; **к тому же** анын үстүнө; **с тем, чтобы ...** ...үчүн, ...деп; **я остался дома с тем, чтобы поработать** иштейин деп, мен үйдө калдым; **вместе с тем** ошону менен бирге, ошону менен катар; **и тому подобное** дагы ушу сыяктуулар; **после того, как...** -дан кийин; **то да сё** ал эле, бул эле; **тем более** асиресе; **тем не менее** ошондой болсо да, ошондо да, анысына карабастан; **мне не до того** мага ал эмес..., мен ансыз да; **к тому же** анын үстүнө, ага кошумча; **тому назад** *см.* назад; **тем он и хорош** ошондуктан ал жакшы да, анын жакшы жери...; **тем временем или между тем** ага чейин, ошого дейре, аңгыча; **а то нет?** *разг.* ананчы?; **то и дело или то и знай** улам-улам.

ТОТАЛИЗАТОР *м.* **тотализатор** (**1. ат чабыштарда** – *ар бир атка канча байге сайылгандыгын өзү көрсөтүп туруучу счётчик*; **2. ат чабыш жана жарыштагы аккалап мелдеи**).

ТОТАЛЬНЫЙ, ая, -ое **тоталдык** (*жалпы, бардыгын ичине алуучу*); **тотальная война** тоталдык согуш.

ТОТЕМ *м.* **тотём** (*алгачкы адамдар уруунун уюткусу деп эсептеп, сыйынышкан айбан же өсүмдүк*).

ТОТЕМИЗМ *м.* **тотемизм** (*байыркы коомдо – тотемдарга сыйынуу*).

ТОТЧАС нареч. ошол замат, заматта, дароо; **тотчас придү** ошол замат келемин.

ТОЧЕЧНЫЙ, ая, -ое **точка I**; 4-ге т.

ТОЧЁНЫЙ, ая, -ое **1.** (*острый, наточенный*) учталган, курчутулган, кайралган; **точёный нож** курчутулган бычак; **2.** (*выточенный*) кырып жасалган, жонуп иштелген, өгөөлөп иштелген; **3. перен.** (*изящный, тонкий*) ичке, назик, копшогондой; **точёные черты лица** жүзү назик келген; **точёные пальцы** копшоп койгондой бармак.

ТОЧІЛКА ж. кайрак.

ТОЧИЛО I ср. тех. чарык кайрак.

ТОЧИЛО II ср. (*в виноделии*) точило (жүзүмдүн ширесин сыгууга арналган пресс).

ТОЧИЛЬНЫЙ, ая, -ое **точило I**-ге т.; **точильный камень** кайрак таш.

ТОЧИЛЬЩИК м. чарыкчы, кайракчы.

ТОЧИТЬ I несов. что **1.** (*делать острым*) курчутуу, учтоо, кайроо; **точить бритву** устараны курчутуу; **2.** (*на токарном станке*) кыруу, кырып (*срун*) жасоо (*жыгачтан же металдан*); **точить на токарном станке** токардык станокто кырып (*срун*) жасоо.

ТОЧИТЬ II несов. **1. что** (*продырявливать, портить*) тешүү, жеп жиберүү, бузуу; **моль точит сукно** күбө сукнону жеп жиберет; **чёрви точат дерево** курттар жыгачты жеп жиберет; **вода точит камень** суу ташты жеп жиберет; **2. кого, перен.** (*мучить, изводить*) жабыркатуу, кыйноо; **его точила тоска** аны кайгы жабыркатты; **точить зубы на кого-л.** бирөөгө тишин кайроо, тиш кайроо, кекенүү; **точить лясы** см. **лясы**.

ТОЧКА I ж. **1. мат.** точка, орду; **точка пересечения прямых** түз сызыктардын кесилиш точкасы; **2.** (*место, пункт*) точка, жер, орун, түйүн **самая высокая точка горы** тоонун эң бийик жери; **огневая точка** воен. ок атылуучу точка (*атуучу куралдардын турган жери*); **торговая точка** соода түйүнү; **3. (предел)** точка, чекит; **точка кипения** физ. кайноо точкасы; **точка замерзания** физ. тоңуу точкасы; **4. (след, пятнышко)** темгил, так; **сигнал в красных точках** кызыл темгилдүү чыт; **5. (знак препинания)** чекит; **точка с запятой** үтүрдүү чекит; **точка зрения** см. **зрение**; **точка в точку** тупатуура; **попасть в самую точку** дал үстүнөн чыгуу, дал өзүн түшүнүү, дал ортосуна тийгизүү (*мис. атканда*); **дойти до точки** разг. чегине жетүү, шиши толуу; **ставить точку** разг. такыр бүтүү, такыр бүттү деп эсептөө; **ставить точки над «и»** ачыгын айтуу, ачык-айкын айтуу; **точка!** разг. бүттү!

ТОЧКА II ж. **1. (заострение)** курчутуу, кайроо, бүлөө, учтоо; **2. (на токарном станке)** кыруу, кырып жасоо.

ТОЧНО I. нареч. (*пунктуально*) анык, так, дал, туура, өз убактысында; айтылган, көрсөтүлгөн убакта; **он выполнил поручение точно** тапшырманы ал туура (*так*) аткарды; **точно в три часа** так саат үчтө, туура саат үчтө; **2. нареч.** (*вполне, совершенно*) уура, дал, так, так эле, нак; **точно такая же книга** так эле ушундай китеп, дал ушундай китеп; **3. частица утверд.** разг. (*так, верно*) туура, анык эле; **точно, это он сделал** туура, муну ошол иштеди; **так точно** воен. дал ошондой, ооба; **4. вводн. сл. уст.** (*действительно, в самом деле*) чын эле; **она, точно, красива** ал, чын эле, сулуу; **5. союз сравн.** (*как будто, словно*) -дай, окшош, сыяктуу; **что ты бежишь точно с цепи сорвался?** сен эмне жоо кууп келаткандай чуркап келе жатасың?

ТОЧНОСТЬ ж. **1.** (*полное соответствие чему-л.*) тууралык, дал келүүчүлүк, бирдейлик; тактык, ырастык; **точность веса** таразанын тууралыгы (*тактыгы*); **точность перевода** котормонун тууралыгы; **2. (аккуратность, пунктуальность)** тууралык, аныктык, тактык; **он отличается большой точностью** ал өзүнүн өтө тактыгы менен айырмаланат; **в точности** разг. так, тактык менен.

ТОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** (*истинный, верный*) туура, дал, так; **точные весы** туура тараза; **точное время** туура убакыт; **2. (аккуратный, пунктуальный)** туура, анык, так, дал; **точный человек** так жүргөн киши; **точная механика** так механика; **точные науки** так илимдер (*математикага негизделген илимдер*).

ТОЧЬ-В-ТОЧЬ нареч. разг. туптуура, тупатуура, как эле, дал эле, как эле өзү; **он пересказал всё точь-в-точь как было** болгондун бардыгын ал дал эле өзүндөй кылып айтып берди.

ТОШНИТЬ несов. безл. кого көөн айнуу, көңүл айнуу, жүрөк айлануу, окшуу, куску келүү.

ТОШНО безл. в знач. сказ., разг. **1.** жүрөк айнуу, көңүл айнуу; **мне что-то тошно** эмне үчүндүр, жүрөгүм айнып турат; **2. перен.** (*тяжело, тосливо*) бук болуу, куса болуу; **3. с неопр.** (*противно, отвратительно*) итиркейи келүү, итатыйы тутулуу; **мне тошно смотреть на это** муну карасам итиркейим келет.

ТОШНОТА ж. **1.** көөн айнуу, көңүл айнуу, жүрөк айнуу, куску келүү; **2. перен.** (*отвращение*) жийиркенич, жийиркенүү.

ТОШНОТВОРНЫЙ, ая, -ое **1.** (*вызывающий тошноту*) көөн айнытуучу, көңүл айнытуучу, жүрөк айнытуучу, куску келтирүүчү; **тошнотворный запах** жүрөк айнытуучу жыт; **2. перен. разг.** (*вызывающий отвращение*) итиркейин келтире турган, куйканы куруштура турган; **тошнотворное зрелище** итиркейин келтире турган көрүнүш.

ТОШНЫЙ, ая, -ое разг. **1.** (*докучный*) зериктирүүчү, жадата турган, мазаны кетире турган; **2. см. тошнотворный 2.**

ТОЩАТЬ несов. разг. арыктоо, арыктап кетүү, азуу, азып кетүү, жүдөө.

ТОЩИЙ, ая, -ее **1.** (*исхудавший*) арык, азган, жүдөө, кыржыгый, начар; **тощий человек** арык киши; **2. перен. разг.** (*пустой*) ач, бош; **на тощий желудок** ач карын, тамак жей электе; **3. (скудный)** арык, чүрүш; **тощая земля** арык жер; **тощий карман** куру чөнтөк.

ТПРУ межд. шык-шык (*атты токтотууда айтылуучу сөз*); **ни тпру ни ну** разг. тур да эмес, жүр да эмес; же ары, же бери жылбастык.

ТРАВА ж. чөп; **однолётные травы** бир жылдык чөптөр; **многолётные травы** көп жылдык чөптөр; **лекарственные травы** дары-дармек чөптөр; **сорная трава** отоо чөп; **покрыться травой** чөп басып калуу; **травой или как трава** разг. даамы жок (*мис. коон, алма*); **хоть трава не расти** разг. «баары бир» деп кош көңүл кароо; **худая трава из поля вон погов.** арам чөптү аңыздан алып таштоо керек.

ТРАВЕРЗ м. мор. **траверз** (кеменин жүрүшүнө перпендикуляр багыт).

ТРАВЕРС м. траверс (**1. воен.** флангдан атылуучу октон коргонуу үчүн окоптордун кырына үйүлгөн топурак; **2. тех.** суу көп келген учурларда жээктерди суудан

сактоо үчүн, суунун орто жеринен жээкке чейин орнотулган атайын тосмо; **3. спорт.** альпинисттердин тоо массивинин катарынан ашып түшүп жүрүүшү).

ТРАВІЛЬЩИК м. травильщик (химиялык жол менен бир нерсенин тагын тазалоочу же ошондой жол менен бир нерсенин бетине гүл салуучу жумушчу).

ТРАВІНКА ж. разг. бир тал чөп.

ТРАВІТЬ І несов. кого-что **1. охот.** (преследовать) итке тиштетүү, итке талатып өлтүрүү, тукуруу, тайган агытуу; **травить зайца собаками** коёго ит агытуу; **2. перен.** (мучить) кодулоо, куугунтуктоо, кодулап тынчтык бербөө.

ТРАВІТЬ ІІ несов. **1. кого-что** (отравлять) ууктуруу, ууландыруу, ууландырып кыруу; **травить мышёй** чычкандарды ууландырып жоготуу; **2. что** (делать по траву) тепсөө, тепсеп бүлүнтүү, тепсеп жок кылуу; **не допускайте, чтобы скот травил посёвы** эгинди малга тепсетпегиле; **3. что, разг.** (зря скармливать скоту) малга берип түгөтүү, малга сарп кылуу; **не травь сено летом** чөптү жайында малга берип түгөтпө; **4. что** (уничтожать химическими средствами) жоготуу, кетируу; **травить пятна** такты кетируу; **5. что** (обрабатывать химическим путём) ойдуруу, оюу, оюп жасоо (химиялык жол менен).

ТРАВІТЬ ІІІ несов. что, мор. бошотуу; **травить канат** арканды бошотуу.

ТРАВІТЬСЯ несов. **1. разг.** (принимать яд) уу ичүү, уугуу, өзүн ууктуруу; **2. страд.** к **травить ІІ**.

ТРАВЛЕНИЕ ср. хим. жедирүү, ойдуруу, оюу (химиялык жол менен); **травление металлов** металлдарды ойдуруу.

ТРАВЛЯ ж. **1. охот.** итке тиштетүү, итке талатуу, тайган агытуу; **2. перен.** (преследование) кодулоо, куугунтуктоо, кодулап тынчтык бербөө.

ТРАВМА ж. мед. **травма** (тышкы таасир менен организмдин бир жерин майып кылуу); **психическая травма** психикалык травма.

ТРАВМАТИЗМ м. мед. травматизм, майып болуучулук; **борьба с травматизмом на производстве** өндүрүштө майып болуучулукка каршы күрөшүү.

ТРАВМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **травма-га т.;** травмалык (травманын натыйжасында пайда болгон).

ТРАВМАТОЛОГИЯ ж. мед. травматология (тышкы таасир менен майып болгон организмди изилдөөчү, дарылоочу хирургиянын бир бөлүмү).

ТРАВМИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что травма кылуу, майып кылуу.

ТРАВОПÓЛЬЕ ср. с.-х. **травополье** (чөп айдоо, өстүрүү аркылуу жерди семиртүү жолу).

ТРАВОПÓЛЬНЫЙ, ая, -ое **травополье-ге т.;** травополдук; **травопольная система земледелия** дыйканчылыктын травополдук системасы.

ТРАВОСЕЯНИЕ ср. с.-х. чөп өстүрүүчүлүк.

ТРАВОСТОЙ м. с.-х. чөптүн чыгышы; **богатый травостой** мыкты чыккан чөп.

ТРАВОЯДНЫЙ, ая, -ое **зоол.** чөп жечүү, чөп жей турган; **травоядные животные** чөп жечүү айбандар.

ТРАВЯНИСТЫЙ, ая, -ое **1. см.** **травяной;** **2.** (поросший травой) чөптүү, чөбү калың, чөбү коюу; **травянистый луг** чөбү калың чабынды; **3. перен. разг.** (безвкусицей) даамсыз, чөп даамдуу, даамы жок (мис. коон).

ТРАВЯНОЙ, ая, -ое **травы-га т.;** **травяное поле** чөп талаасы; **травяной стёбель** чөптүн сабагы.

ТРАГЕДИЙНЫЙ, ая, -ое **трагедия 1-ге т.;** трагедиялык; **трагедийный стиль** трагедиялык стиль.

ТРАГЕДИЯ ж. **1. лит., театр.** **трагедия** (кишилик сезимдин өтө күчтүү түрүн сүрөттөөчү, аягы геройдун өлүмү менен бүткөн драмалык чыгарманын бир түрү); **2. перен.** каран күн, чоң кайгы.

ТРАГИЗМ м. **1. лит.** **трагизм** (драмалык чыгармадагы трагедиялык элемент); **2. перен. см.** **трагичность.**

ТРАГИК м. трагик (**1. трагедиялык ролду ойноочу актёр;** **2. трагедиянын автору).**

ТРАГИКОМЕДИЯ ж. **1. лит., театр.** трагикомедия (трагедия менен комедия элементтерин ичине алган драмалык чыгарма); **2. перен.** кайгыра турган жана күлө тургандары бар окуя.

ТРАГИКОМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **трагикомедия-га т.;** трагикомедиялык.

ТРАГИКОМИЧНЫЙ, ая, -ое **см.** **трагикомический.**

ТРАГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **трагедия-га т.;** трагедиялык, трагедиялуу; **трагический случай** перен. трагедиялык иш (окуя), оор кайгылуу окуя.

ТРАГИЧНОСТЬ ж. трагедиялык, трагедиялуулук, каран күн, оор кайгы.

ТРАГИЧНЫЙ, ая, -ое трагедиялык, трагедиялуу, оор кайгылуу.

ТРАДИЦИОННОСТЬ ж. традициялуулук, адат болгондук.

ТРАДИЦИОННЫЙ, ая, -ое **традиция-га т.;** традициялык, традициялуу, адат болгон; **традиционный праздник** традициялык майрам.

ТРАДИЦИЯ ж. традиция, адат, салт (укумдан-тукумга келе жаткан адат, тартип).

ТРАЕКТОРИЯ ж. траектория (**1. мат., физ.** кандайдыр бир телонун же точканын кыймылынын жолу; **2. воен.** учуп бара жаткан октун же снаряддын жолу).

ТРАКТ м. **тракт** (чоң даңгыр жол); **желудочно-кишечный тракт** анат. ичеги-карын, аш сиңирүүчү система.

ТРАКТАТ м. **трактат** (**1. илимий темадагы чыгарма;** **2. дип.** эл аралык договор).

ТРАКТИР м. уст. **трактир** (мурунку убакта – ресторандуу гостиница, кийинки убакта – төмөнкү разряддагы ресторан).

ТРАКТИРЩИК м. уст. трактирчи, трактир ээси.

ТРАКТИРЩИЦА женск. р. к **трактирщик.**

ТРАКОВАТЬ несов. **1. что** (давать толкование) түшүндүрүү, түшүнүк берүү, талкуулоо, пикир жүргүзүү; **2. о чём** (обсуждать) түшүндүрүү, пикир алмашуу, талкуулашуу.

ТРАКОВАТЬСЯ несов. **1. безл.** (обсуждаться) түшүндүрүлүү, түшүнүк берилүү, талкуулануу, түшүнүлүү, пикир жүргүзүлүү; **2. страд.** к **траковать.**

ТРАКТÓВКА ж. түшүндүрүү, түшүнүк берүү, талкуулоо, пикир жүргүзүү.

ТРАКТОР м. трактор.

ТРАКТОРИЗАЦИЯ ж. тракторлоштуруу.

ТРАКТОРИСТ м. тракторист, тракторчу.

ТРАКТОРИСТКА женск. р. к **тракторист;** трактористка.

ТРАКТОРНЫЙ, ая, -ое **трактор-го т.;** трактордук; **тракторная бригада** трактор бригадасы; **тракторный завод** трактор заводу.

ТРАКТОРОРЕМОНТНЫЙ, ая, -ое трактор ремонт-тоочу.

ТРАКТОРОСБОРОЧНЫЙ, ая, -ое тракторду кураштыруучу.

ТРАКТОРОСТРОЕНИЕ *ср.* трактор куруу.

ТРАКТОРОСТРОИТЕЛЬ *м.* трактор куруучу.

ТРАКТОРОСТРОИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое трактор куруучу; **тракторостроительный завод** трактор куруучу завод.

ТРАЛ *м.* **трал** (1. балык кармоочу кап формасындагы чоң тор; 2. воен.-мор. суу алдындагы миналарды зыянсыз кылып таштоого арналган аспап; 3. мор. суу астын текшерүүгө арналган жана суу түбүндөгү өсүмдүк менен жаныбарларды илип чыгарууга арналган аспап).

ТРАЛЕНИЕ *ср.* тралдоо (1. трал менен балык кармоо; 2. воен.-мор. миналарды суудан кармап алыш; 3. мор. суунун түбүн трал менен изилдөө).

ТРАЛЕР *м.* тралер (трал менен балык кармоочу кеме).

ТРАЛИТЬ *несов. что* тралдоо (1. тралдын жардамы менен балык кармоо; 2. воен.-мор. суу алдындагы минаны кармоо же зыянсыз кылып коюу; 3. мор. деңиздин түбүн изилдөө).

ТРАЛЬЩИК *м.* **тральщик** (трал менен жабдылган согуштук же балык кармоочу кеме).

ТРАМБОВАТЬ *несов. что* трамбовка кылуу, трамбовкалоо, таптоо, тыгыздоо, таптап тыгыздоо.

ТРАМБОВКА *ж.* 1. (трамбование) трамбовкалоо, трамбовка кылуу, таптоо, тыгыздоо, таптап тыгыздоо (мис. жолду); 2. (орудие) жогоркудай кылып таптагыч, тыгыздагыч аспап.

ТРАМВАЙ *м.* трамвай; **речной трамвай** суу трамвайы.

ТРАМВАЙНЫЙ, ая, -ое трамвай-га *т.*; **трамвайное сообщение** трамвай байланышы.

ТРАМВАЙЩИК *м.* трамвайчы, трамвай кызматкери.

ТРАМПЛИН *м.* **трамплин** (1. спорт. секирүүгө арналып, тактай, тирөөч менен өйдө көтөрүлгөн секи; 2. перен. бир аракет үчүн тирек, башталгыч пункт болгон нерсе).

ТРАНЖИР *м.* разг. акча түгөт (акчаны курулай, ыксыз чачуучу, жоготуучу киши).

ТРАНЖИРА *м. и ж. см.* транжир.

ТРАНЖИРИТЬ *несов. что, разг.* түгөтүү, ысырап кылуу, жоготуу, жоюу, бекерге жок кылуу (акчаны курулай, ыксыз чача берүү).

ТРАНЗИТ *м.* **транзит** (1. пассажирлерди же жүктөрдү чыккан жеринен баруучу жерине, ортодо түшүрүп салбастан, жеткирүү; 2. товарды бир өлкөдөн экинчи бир өлкөгө ортодогу өлкө аркылуу өткөрүү).

ТРАНЗИТНЫЙ, ая, -ое транзит-ке *т.*; транзиттик; **транзитный поезд** транзиттик поезд; **транзитный пассажир** транзиттик пассажир.

ТРАНС *м.* мед. **транс** (өз эркине, денесине бийлик кыла албай калган абал).

ТРАНС– татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; бул 1) бир мейкиндик аркылуу %болгон кыймылды көрсөтөт; мис. **трансатлантический** трансатлантикалык; 2) бир нерсенин ары жагында экенин көрсөтөт; мис. **трансальпийский** трансальпийлик.

ТРАНСКРИБИРОВАТЬ *сов. и несов. что* транскрипциялоо, транскрипция кылуу.

ТРАНСКРИПЦИЯ *ж.* 1. (транскрибирование) транскрипция, транскрипциялоо, транскрипция кылуу (айтылган сөздү айрыкча арип жана тамгалардын жардамы менен айтылгандай так жазуу); 2. (система знаков) транскрипция (транскрипция үчүн түзүлгөн ариптердин системасы); 3. (текст) транскрипция (транскрипция менен жазылган текст).

ТРАНСЛИРОВАТЬ *сов. и несов. что* трансляциялоо, трансляция кылуу.

ТРАНСЛИТЕРАЦИЯ *ж.* лингв. транслитерация (бир алфавиттин ариптери менен экинчи алфавиттин ариптерин жазуу).

ТРАНСЛЯЦИОННЫЙ, ая, -ое трансляция-га *т.*; трансляциялык; **трансляционная сеть** трансляция тармагы; **трансляционный узел** трансляциялык түйүн.

ТРАНСЛЯЦИЯ *ж.* 1. (транслирование) трансляция, трансляциялоо, трансляция кылуу (тыбыштарды, үндөрдү күчөтүп, радио же сым аркылуу берүү); 2. трансляция; **слушать трансляцию** трансляцияны угуу.

ТРАНСМИССИОННЫЙ, ая, -ое трансмиссия-га *т.*

ТРАНСМИССИЯ *ж.* тех. **трансмиссия** (аракетти кыймылдаткычтан жумушчу машинага берүүчү вал жана анын майда бөлүктөрү).

ТРАНСПАРАНТ *м.* **транспарант** (1. түз жазуу үчүн сызыксыз ак кагаздын астына төшөлүүчү, жазы кара сызыктуу барак; 2. аркасына жарык кылып көрсөтүлүүчү, керип койгон ак тунук жалпактыктан бетине түшүрүлгөн сүрөт).

ТРАНСПЛАНТАЦИЯ *ж.* биол. трансплантация (бир организмдин тканын же мүчөсүн өзүнүн бир жерине же башка организмге көчүрүү, жасоо).

ТРАНСПОНИРОВАТЬ *сов. и несов. что, муз.* транспонировкалоо, транспонировка кылуу.

ТРАНСПОНИРОВАНИЕ *ж.* муз. транспонировка, транспонировкалоо, транспонировка кылуу (музыка чыгармасын бир үндөн экинчиге өткөрүү, көчүрүү).

ТРАНСПОРТ *м.* 1. (перевозка) транспорт, транспорттоо; 2. (перевозочные средства) транспорт; **железнодорожный транспорт** темир жол транспорту; **городской транспорт** шаар транспорту; **водный транспорт** суу транспорту.

ТРАНСПОРТАБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое транспортабелдүү (ташууга ыңтайлуу).

ТРАНСПОРТЁР *м.* **транспортёр** (1. тех. жүктөрдүн тынымсыз жүрүп турушуна ийкемделген нерсе, конвейер; 2. гаражда автомобилдердин орундарын алмаштыруу үчүн жасалган айланма араба).

ТРАНСПОРТИР *м.* тех. транспортир (бурчтарды өлчөө же бурч сызуу үчүн колдонулуучу прибор).

ТРАНСПОРТИРОВАТЬ *сов. и несов. что* транспорттоо (ташуу; бир жерден экинчи жерге жүк жиберүү).

ТРАНСПОТИРОВАНИЕ *ж.* транспорттоо (ташуу, ташып алып баруу).

ТРАНСПОРТНИК *м.* транспортчу (транспорттоо иштеген киши).

ТРАНСПОРТНЫЙ, ая, -ое транспорт-ко *т.*; транспорттук; **транспортное судно** транспорттук кеме.

ТРАНСФОРМАТОР I *м.* эл. трансформатор (ал-машма электр тогунун шыкалышын жогорулаткыч же төмөндөткүч аппарат).

ТРАНСФОРМАТОР II *м.* театр. **трансформатор** (1. кичине, көбүнчө күлкүлүү пьесаларда өзүнүн түрүн,

костюм, грим, жүрүш-турушун ж.б. бат буруп, бир канча кишинин же бардыгынын ролун өзү жалгыз ойноочу актёр; **2.** көз боёмолоочу; фокусник адам).

ТРАНСФОРМАТОРНЫЙ, ая, -ое трансформатор I-ге т.; трансформаторная будка трансформатор будкасы.

ТРАНСФОРМАЦИЯ жс. трансформация, трансформация кылуу (**1.** өзгөртүү; бир түрдөн экинчи түргө айландыруу; **2.** эл. алмашма электр тогунун шыкалышы трансформатордун жардамы менен жогорулоо же төмөндөө).

ТРАНСФОРМИРОВАТЬ сов. и несов. что трансформация кылуу.

ТРАНСФОРМИРОВАТЬСЯ **1.** сов. и несов. трансформациялануу; **2.** несов. страд. к трансформировать.

ТРАНСФУЗИЯ жс. мед. трансфузия (канды бир организмден экинчи организмге куюштуруу).

ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое трансценденталдуу (Канттын идеалисттик философиясында – тажрыйбага көз каранды болбогон кубулуштарды билүүгө таандык болгон; априордук).

ТРАНСЦЕНДЕНТНЫЙ, ая, -ое **1.** филос. трансценденттик (идеалисттик философияда – билүүгө мүмкүн болбогон, тажрыйбадан тышкары туруучу); **2.** мат. трансценденттик (алгебра жолу менен чыгарылышы мүмкүн болбогон); трансцендентное число трансценденттик сан.

ТРАНШЕЯ жс. воен. траншея (узун терең окоп).

ТРАП м. мор. трап (кемедеги шаты).

ТРАПЕЗА жс. уст. тамак ичүү (**1.** монастырда тамак ичүү үчүн арналган жалпы стол; **2.** жалпы эле тамак ичүү).

ТРАПЕЦИЯ жс. трапеция (**1.** мат. эки жагы параллелдүү жана эки жагы параллелдүү эмес болгон төрт бурчтук; **2.** спорт. гимнастикалык машыгуулар үчүн, эки башына аркан байланып жасалган таяк).

ТРАССА жс. **1.** геод. трасса (жол салуу, канал казуу ж.б. үчүн белгиленген жер бетиндеги сызык); **2.** трасса (жолдун, каналдын багыты); воздушная трасса аба трассасы.

ТРАССИРОВАТЬ сов. и несов. жалтырак из калтыруу (ок, снаряд жөнүндө).

ТРАССИРУЮЩИЙ, ая, -ее **1.** прич. от трассировать; **2.** прил. воен. жалтырап учуучу, жалтыраган из калтырып уча турган (ок, снаряд); трассирующая пуля жалтырак из калтыруучу ок.

ТРАТА жс. сарп кылуу, каражаттоо, каражат кылуу (денег); жумшоо (напр, сил); кетирүү (напр. времени); ысырап кылуу (разбазаривание).

ТРАТИТЬ несов. что сарп кылуу, каражаттоо, каражат кылуу (деньги); жумшоо (напр. силы); кетирүү (напр. время); ысырап кылуу (разбазаривать); тратить свой деньги өзүнүн акчасын сарп кылуу.

ТРАТИТЬСЯ несов. **1.** разг. (расходовать) сарыпталуу, каражатталуу; **2.** страд. к тратить.

ТРАУЛЕР м. траулер; см. тралер.

ТРАУР м. **1.** аза, аза күтүү; **2.** (одежда) аза кийими; носить траур кара кийүү, аза күтүү кийимин кийүү.

ТРАУРНЫЙ, ая, -ое траур-га т.; траурный костюм аза күтүү кийими; траурный марш аза маршы.

ТРАФАРЕТ м. трафарет (**1.** сүрөт, кооздук түшүрүлүүчү үлгү; **2.** кесилип алынган тамгалардан,

цифрлардан жазылган жазуу; **3.** перен. эски калыпта айтыла, кылына жүргөн нерсе; жаңылыгы жок нерсе).

ТРАФАРЕТНОСТЬ жс. трафареттүүлүк (таң болгондук).

ТРАФАРЕТНЫЙ, ая, -ое **1.** трафарет **1, 2-ге т.**; трафареттүү; **2.** трафарет **3-кө т.**; трафареттик; трафаретная мысль трафареттик ой; жаңылыгы жок ой.

ТРАХ межд. **1.** күрс, тарс; **2.** в знач. сказ. тарс эттире, күрс эттире; он трах кулаком по столу ал столду муштуму менен тарс эттире бир койдү.

ТРАХЕЯ жс. **1.** анат. (дыхательное горло) кекирте; **2.** зоол. трахея (кээ бир муунак буттуу кибири жаныбарлардын денесинин сыртына чыгып туруучу дем алуу түтүгү); **3.** бот. трахея (өсүмдүктөрдүн суу жүрүүчү түтүкчөсү).

ТРАХНУТЬ сов. прост. **1.** тарс бир коюу, күрс дедире бир салуу, шак дедире чабуу; трахнуть из ружья мылтык менен тарс дедире атып жиберүү; **2.** кого-что, по чему (ударить) тарс дедире бир коюу, салып калуу; -дан ары берип калуу, коюп жиберүү; трахнуть кого-л. по спине бирөөнү аркага салып калуу.

ТРАХНУТЬСЯ несов. прост. тарс дей түшүү, күрс дей түшүү, курс этип кулап түшүү; трахнуться на землю жерге тарс дей түшүү.

ТРАХОМА жс. мед. трахома (жугуштуу көз оору).

ТРЕБОВАНИЕ ср. **1.** (действие) талап кылуу, суроо; **2.** (пожелание) талап; отказаться от своих требований өз талабынан кечүү (кайтуу); предъявлять большие требования к кому-л. бирөөгө өтө чоң талаптарды коюу; **3.** чаще мн. (правила, нормы) тартип, шарт, талап; выполнение требований устава уставдын койгон талабын орундоо; **4.** офиц. (документ) суроо кагазы, талап кылуу кагазы.

ТРЕБОВАТЕЛЬНОСТЬ жс. **1.** (строгость) талап кылгычтык, жаасы катуулук, бекемдик, айткандай иштеткендик; **2.** (разборчивость) тандагычтык.

ТРЕБОВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (строгий) талап кылгыч, жаасы катуу, бекем, айтканындай иштеткен (мис. начальник); **2.** (разборчивый) тандагыч; требовательный читатель тандагыч окуучу.

ТРЕБОВАТЬ несов. **1.** чего и с союзом «чтобы» талап кылуу; **2.** чего (нуждаться в чём-л.) керек кылуу; болéзнь требует лечения оору дарылоону керек кылат; это требует много времени буга көп убакыт керек; **3.** кого-что (вызывать) чакыруу, келтирүү, күтүү.

ТРЕБОВАТЬСЯ несов. **1.** (быть нужным, необходимым) керек, керек болуу, керек кылынуу; на это требуется много времени буга көп убак керек; **2.** страд. к требовать **3.**

ТРЕБУХА жс. **1.** ичек-карын; **2.** перен. разг. көр-жер, ыпыр-тыпыр.

ТРЕВОГА жс. **1.** (беспокойство) коркуу, чочулоо; егó охватила тревога аны коркунуч басты; быть в тревоге чочулоо, чочулап туруу; **2.** (сигнал опасности) тревога (коркунуч сигналы, белгиси); воздушная тревога аба тревогасы; пожарная тревога өрт тревогасы; бить тревогу коркунучту билдирип, чуу көтөрүү.

ТРЕВОЖИТЬ несов. **1.** кого-что (внушать беспокойство) коркунуч туудуруу, тынчын кетирүү, тынчын алуу; меня тревожит егó отсутствие анын жоктугу менин тынчымды алып жатат; **2.** кого-что (мешать) тынчтык

бербөө, тынчын алуу, тынчытпоо; **3.** *кого-что (раздражать)* тынчын кетирүү, кыжырына тийүү, жинин келтирүү; **шум тревожит больного** уу-чуу оору кишинин тынчын кетирет; **4.** *что (бередить)* козутуу, козгоо, тырмоо, чукуу, оорутуу; **тревожить старую рану** 1) эски жараны козгоп алуу; 2) *перен.* жаранын оозун тырмап алуу, эски кайгыны эске түшүрүү.

ТРЕВОЖИТЬСЯ *несов.* **1.** *(беспокоиться)* чочулоо, коркуу, тынчы кетүү; **тревожиться за детей** балдар үчүн тынчы кетүү; **не тревожьтесь, я сам возьму** убара болбоуз, мен өзүм аламын; **2.** *страд.* к **тревожить**.

ТРЕВОЖНЫЙ, ая, -ое **1.** *(полный тревоги)* коркунучтуу, тынчты алган; **тревожный голос** коркунучтуу үн; **2.** *(сообщающий о тревоге)* коркунучтуу, коркунучту билдирүүчү; **тревожный гудок** коркунучту билдирүүчү гудок; **тревожный сигнал** коркунучту билдирүүчү сигнал; **3.** *(создающий тревогу)* коркунучтуу, коркунуч туудуруучу; **тревожные слухи** коркунучтуу каңшаарлар.

ТРЕВОЛНЕНИЕ *ср. разг.* тынчсыздык, түйшүк.

ТРЕД-ЮНИОН *м. полит.* тред-юнион (Англияда жана анын доминиондорунда – профессионалдык союз).

ТРЕЗВЕННИК *м. разг.* ичкилик ичпеген киши.

ТРЕЗВЕТЬ *несов.* **1.** масы тароо; **2.** *перен.* эсине келүү, акылга келүү.

ТРЕЗВО *нареч.* **1.** эсине келип, эс алып; **2.** *перен.* *(разумно)* акылдуулук менен, акыл менен, эстүүлүк менен; **трезво смотреть на вещи** бир нерсеге акылдуулук менен кароо.

ТРЕЗВОН *м.* **1.** бардык коңгуроолорун шаңгыратуу *(чиркөөдө)*; **2.** *перен. разг.* *(толки)* уу-чуу түшүү; **3.** *перен. разг.* *(переполох)* тополоң, дүрбөлөң.

ТРЕЗВОНИТЬ *несов.* **1.** *(звонить во все колокола)* бардык коңгуроолорду шаңгыратуу *(чиркөөдө)*; **2.** *перен. разг.* *(сплетничать)* уу-чуу түшүрүү.

ТРЕЗВОСТЬ *жс.* **1.** мас эместик; **2.** *(воздержание от спиртных напитков)* ичкилик ичпөөчүлүк; **3.** *перен.* *(разумность)* салмактуулук, басмырттык, эстүүлүк.

ТРЕЗВЫЙ, ая, -ое **1.** *(не пьяный)* мас эмес; **2.** *перен.* *(разумный)* дурус, салмактуу, оор басырык, эстүү.

ТРЕЗУБЕЦ *м.* үчүлүк, үчүлүк айры.

ТРЕЙЛЕР *м. тех.* трейлер *(жол курулушунда иштетилүүчү машина)*.

ТРЕК *м. спорт.* трек *(велосипедде жарышууга же башка жарыштарга арналган айланма жол)*.

ТРЕЛЕВАТЬ *несов.* *что* кесилген жыгачтарды жолго ташып чыгаруу.

ТРЕЛЁВКА *жс.* кесилген жыгачтарды жолго ташып чыгарыш.

ТРЕЛЁВЩИК *м.* кесилген жыгачтарды жолго ташуучу *(жумушчу)*.

ТРЕЛЬ *жс.* трель *(эки иргелеш тыбышты тез кезектешиптирген кооз обон; мис. булбулдун кубулжутуп сайраганы)*.

ТРЕЛЬЯЖ *м.* **1.** *(трёхстворчатое зеркало)* бүктөмө күзгү; **2.** *(решётка для вьющихся растений)* чырмоок өсүмдүктөр үчүн курулган тор.

ТРЕМОЛО *ср. нескл.* муз. кайырма *(музыкада же ырда бир же бир нече үндүн тез-тез кайырмаланышы)*.

ТРЕМЯ *твор. п. от три.*

ТРЕМЯСТАМИ *твор. п. от триста.*

ТРЕНЕР *м.* тренер *(бир нерсеге машыгууга жетекчилик кылуучу киши, мис. спортто)*.

ТРЕНЕРСКИЙ, ая, -ое *тренер-ге т.*

ТРЕНЗЕЛЬ *м.* трензель *(тизгинди тартканда аттын үстүңкү таңдайына такала турган кылып жасалган ооздуктун бир түрү)*.

ТРЕНИЕ *ср.* **1.** ышкуу, сүрүү, жышуу, сүрүлүү, жышылуу, өйкөлүү, кажалуу; **2.** *трения* *мн. перен.* *(враждебные отношения)* тартыш, талаш-тартыш, кыжың-кужуң, чыр-чатак.

ТРЕНИРОВАТЬ *несов.* *кого-что* тренировкалоо, таптоо *(напр. лошадей)*; бышыктыруу, маш кылуу, көндүрүү *(напр. спортсмена)*.

ТРЕНИРОВАТЬСЯ *несов.* **1.** тренировкалануу, тапталуу, өзүн өзү таптоо *(напр. о лошади)*; табына келүү, машыгуу *(напр. о спортсмене)*; **2.** *страд.* к **тренировать**.

ТРЕНИРОВКА *жс.* тренировка, таптоо *(напр. лошади)*; машыктыруу, бышыктыруу, көндүрүү, табына келтирүү *(напр. спортсмена)*.

ТРЕНИРОВОЧНЫЙ, ая, -ое *тренировка-га т.*

ТРЕНОГА *жс.* **1.** үч бут *(мис. фотоаппарат бекитилип коюлуучу үч буттуу нерсе)*; **2.** *(конские путы)* чидер.

ТРЕНОЖИТЬ *несов.* *кого-что* чидер салуу, чидерлөө, уч буттап тушоо.

ТРЕНОЖНИК *м.* тулга, можу.

ТРЕНЬКАТЬ *несов. разг.* даңкылдатуу, дыңгырлатуу.

ТРЕПАК *м.* трепак *(орустун жерди катуу тээп бийлөөчү элдик бийи жана ушул бийдин музыкасы)*.

ТРЕПАЛКА *жс.* тыткыч *(зыгырдын, кара куурайдын жс.б. сабагын тыткыч аспап)*.

ТРЕПАЛО *ср. см. трепалка.*

ТРЕПАЛЬНЫЙ, ая, -ое *трепанне-ге т.*; **трепальная машина** тыткыч машина.

ТРЕПАЛЬЩИК *м.* тытуучу *(зыгырдын, кара куурайдын жс.б. сабагын тытуучу жумушчу)*.

ТРЕПАЛЬЩИЦА *женск. р. к трепальщик.*

ТРЕПАНАЦИЯ *жс. мед.* трепанация *(сөөктү тешип операция жасоо)*.

ТРЕПА́НГ *м. зоол.* трепанг *(деңиз жаныбарынын бир түрү)*.

ТРЕПА́НИЕ *ср.* *(напр. льна)* тытуу, тытып тазалоо.

ТРЕПА́ТЬ *несов.* **1.** *что* *(приводить в беспорядок)* уйпалоо, жулмалоо, тыткылоо, желпилдетүү; **вeter трéплет волосы** шамал чачты уйпалайт; **вeter трéплет флаг** шамал желекти желпилдетип жатат; **2.** *кого-что* *(дёргать, тормошить)* силкүү, булкуу, жулкуу, жулкулдатуу, тартуу; **трепáть за волосы** чачтан алып жулкулдатуу; **3.** *что, разг.* *(изнашивать)* жыртуу, тытуу *(кийимди)*; **4.** *кого-что, разг.* калчылдатуу, титиретүү, кармоо; **его трéплет лихора́дка** аны безгек калчылдатып жатат; **5.** *кого-что, по чему* *(похлопывать)* чапкылоо, каккылоо; **трепáть кого-л. по плечу́ бирөөнү** далыга каккылоо; **6.** *что* *(очищать, раздёргивать волокно)* тытуу, тытып тазалоо; **трепáть чьи-л. нёрвы бирөөнүн** тынчын кетирүү, бирөөнүн кыжырын кайнатуу; **трепáть язы́ком разг.** дөөрүп көп сүйлөй берүү; **трепáть чьё-л. имя бирөөнүн** атын атап жамандай берүү.

ТРЕПА́ТЬСЯ *несов. разг.* **1.** *(развешиваться, колебаться)* желбирөө, желбирттөө, желпилдөө, делбирттөө; **2. *(изнашиваться)* жыргылуу, тыгылуу, эскирип бүтүү *(кийим)*; **3.** *прост.* *(болтать)* дөөрүп көп сүйлөй берүү; **4.** *страд.* к *трепать*.**

ТРЕПЕТ *м.* дирилдөө, калтыроо, калчылдоо; **трéпeт** *ýжаса* корккондуктун калтырагы; **привестй в трéпeт** *ко-го-л. бирөөнү* калтыратуу (*коркутуп*).

ТРЕПЕТА́НИЕ *ср. 1. поэт. см. трéпeт; 2. (колебание, дрожание)* дирилдөө, калтыроо.

ТРЕПЕТАТЬ *несов. 1. (колебаться, дрожать)* дирилдөө (*мис. көпөлөктүн канаты*); желпилдөө, желбиртөө, желбирөө (*мис. туу*); **2. за кого-что, перен. (тревожиться)** күйүп-бышуу, тынчсызданып жүрөгү чыдабоо, санаасы тынбоо; **3. перен. (испытывать беспокойство)** жүрөгү чыдабоо, санаасы тынбоо, жүрөгү зырпылдоо; калтырап коркуу; **трепетать при мысли** ...ойлогондо жүрөгү зырп дей түшүү; **трепетать перед кем-л. бирөөнүн алдында** калтырап коркуу; **4. перед кем-чем, перен. (испытывать страх)** титирөө, калтыроо, үрөйү учуу, коркуу.

ТРЕПЕТНЫЙ, ая, -ое **1. поэт. уст. (дрожащий)** дирилдеген (*мис. көпөлөктүн канаты*); **2. перен. (взволнованный)** токтоно албаган, чочулаган; **трéпeтное ожидáние** жүрөгү токтоно албай күтүү.

ТРЕПЫХА́ТЬСЯ *несов. разг. талпынуу, бырылдоо, тыбыроо, бырпыроо.*

ТРЕСК *м. 1. чыртылдоо, чартылдоо, кырсылдоо, чырт этүү, чарт этүү; чытыр-чытыр, карс-курс; треск ломающихся ветвей* сынып жаткан бутактардын чыртылдашы; **2. перен. разг. (шумиха)** уу-дуу, ызы-чуу; **поднять треск** ызы-чуу көтөрүү; **выгнать с треском** *разг. акмак-тай кылып айдап жиберүү.*

ТРЕСКА́ *жс.* треска (*деңиз балыгынын бир түрү*).

ТРЕСКА́ТЬСЯ *несов.* жарылуу, сынып кетүү, жарык чыгуу, жарака кетүү, жарык пайда болуу, туурулуп кетүү; **ко́жа на рука́х трéскается** колдун териси туурулуп кетет.

ТРЕСКО́ВЫЙ, ая, -ое **треска-га т.; треско́вый жир** треска майы.

ТРЕСКОТНЯ́ *жс. 1. тарсылдак, чырылдак, чыртылдак; ружейная трескотня* мылтыктын тарсылдагы; **трескотня кузнечиков** чегирткелердин чырылдашы; **2. разг. (болтовня)** кажы-кужу.

ТРЕСКУ́ЧИЙ, ая, -ее: **треску́чий мороз** чыртылдаган аяз, темир аяз, ызгаардуу суук; **треску́чие fráзы** курулай кыйкырык, ыгы жок чаңкылдаган берекеcиз сөз.

ТРЕ́СНУТЬ *сов. 1. (издать треск)* чырт этүү, чарт этүү, тарс этүү, чытыр-чытыр этип кетүү; **2. (дать трещину)** сынып кетүү, жарака кетүү, туурулуп кетүү; **стака́н трéснул** стакандан жарака кетти; **ко́жа от морóза трéснула** тери сууктан туурулуп кетти; **3. разг. тарс дедире бир коюу, даң дедире бир салуу; трéснуть кулако́м по столу́** столду муштум менен тарс дедире бир коюу; **хоть трéсни** кандай кылсаң да.

ТРЕ́СТ *м. эк. трест (1. Советтер союзунда – чыгаруучу продукциянын түрүнө же сырьёлорду иштетүү мүнөзүнө карай ишканаларды бириктирүү; 2. капиталисттик өлкөлөрдө – бир нече ишканалардын монополиялык бирикмеси).*

ТРЕ́СТА́ *жс. с.-х. зыгырдын же кара куурайдын саманы.*

ТРЕ́СТО́ВСКИЙ, ая, -ое **трест-ке т.; тресттик, тресттики.**

ТРЕТÉЙСКИЙ, ая, -ое: **третéйский суд** третей соту (*эки тараптын чатагын текшерүү үчүн, ортодон шайланган сот, калыстар*).

ТРЕ́ТИЙ, ья, -ье **1. числ. үчүнчү; трéтий сорт** үчүнчү сорт; **2. в знач. суц. жс. (треть)** үчтүн бири; **одна́ трéтья** үчтүн бири; **3. в знач. суц. ср. (сладкое блюдо)** үчүнчү (*дасторконго коюла турган тамактын үчүнчү таттуу түрү*); **трéтьего дня** *разг. мурдагы күнү, мурдаа күнү; купить из трéтьих рук* башка бирөөлөрдөн сатып алуу (*мис. магазинден эмес*).

ТРЕ́ТИРОВАТЬ *несов. кого-что* кемсинтүү, менсинбөө, таназарына албоо.

ТРЕ́ТИЧНЫЙ, ая, -ое: **третичная система или третичный период** *геол. үчүнчүлүк система же үчүнчүлүк доор (муз дооруна чейинки жер тарыхындагы кайнозой заманынын биринчи бөлүгү).*

ТРЕТЬ *жс.* үчтүн бири; **две трети** үчтүн экөө.

ТРЕ́ТЬЕ *ср. см. третий 3.*

ТРЕТЬЕКЛА́ССНИК *м.* үчүнчү класстын окуучусу.

ТРЕ́ТЬЯ *жс. см. третий 2.*

ТРЕУГО́ЛКА *жс. (шляпа)* үч булуң калпак, үчкүл калпак.

ТРЕУГО́ЛЬНИК *м. 1. үч бурчтук; 2. үч адамдан түзүлгөн жетекчи (мекемеде же ишканада – администрациянын, партиялык уюмдун жана профсоюздун өкүлдөрү).*

ТРЕУГО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое үч бурчтуу.

ТРЕ́УХ *м. уст. кулакчын (тумак).*

ТРЕ́ФОВЫЙ, ая, -ое **трефы-га т.; трéфовый коро́ль** чырымдын найзасы.

ТРЕ́ФЫ *только мн., карт.* чырым, чытыр.

ТРЕЩА́ТЬ *несов. 1. (издавать треск)* чыртылдоо, чырылдоо, карсылдоо; **кузнéчники трещáт** чегирткелер чырылдайт; **дрова́ трещáт в печи́** мештеги отун чыртылдайт; **2. сынып чартылдоо, тырсылдоо, жарылып чартылдоо, жарылуу; лёд трещи́т** муз жарылып чартылдайт; **3. перен. разг. (болтать)** такылдап сүйлөө, какылдап сүйлөө; **трещáть по всем швам 1) (об одежде)** жик-жигинен ажыроо, туш-тушунан жик кетүү; **2) (напр. о каком-л. деле)** сан-саны чыгып кыйроого бет алуу; **у меня́ голова́ (башка) трещи́т** *разг. менин башым зыңылдап (кашан) ооруйт; трещáт морóзы* аяз чыртылдайт.

ТРЕ́ЩИНА *жс. 1. жарык, сынык, сынык кеткен жер, жарылган жер; дать трéщину* жарылып кетүү, жарык чыгуу; **стенá дала́ трещину** дубал жарылды; **2. перен. жик түшүү, бузулуу; в их отношения́х появи́лась трéщина** алардын арасына жик түштү.

ТРЕЩО́ТКА **1. жс.** шалдырак; **трещо́тка сторо́жа** кароолчунун шалдырагы; **2. м. и жс. разг. (о человеке)** сүйлөөк, шакылдак, такылдак, бабыр; **3. жс. тех.** металл бурагыч (*кол менен металлды бурагыч бургу*).

ТРЕ́М *дат. п. от три.*

ТРЕ́МСТАМ *дат. п. от триста.*

ТРЕ́ПАНЫЙ, ая, -ое **1. тытылган (жүн жс.б. жөнүнө); 2. разг. (разорванный, рваный)** жыртылган, уйпаланган; **трéпаная кни́га** жыртылган китеп; **3. разг. (непричёсанный)** уйпаланган; **трéпаные во́лосы** уйпаланган чач.

ТРЕ́ПКА *жс. 1. (напр. льна)* тытуу, тытып тазалоо, талдоо; **2. разг. (наказание)** тилдөө, урушуу, жемелөө; **зада́ли ему́ трéпку** аны жакшы эле жемелешти; **трéпка нёрвов** кыжырын кайнатуу, тынчын кетирүү, жанын жай алдырбоо.

ТРЕ́Х *род., вин. и предл. п. от три.*

ТРЕ́Х– *татаал сөздөрдүн «үч» деген маанини билдире турган биринчи бөлүгү.*

ТРЁХАКТНЫЙ, ая, -ое *театр.* үч актылуу, бир көшөгөлүү (*үч бөлүктөн турган*); **трёхактная пьеса** үч актылуу пьеса.

ТРЁХГОДИЧНЫЙ, ая, -ое үч жылдык; **трёхгодичные курсы** үч жылдык курстар.

ТРЁХГОВОДАЛЫЙ, ая, -ое үч жаштагы, үч жашар, үчтөгү; **трёхгодовалый ребёнок** үч жаштагы бала, үч жашар бала.

ТРЁХГРАННЫЙ, ая, -ое үч кырдуу.

ТРЁХДНЕВНЫЙ, ая, -ое үч күндүк.

ТРЁХДЮЙМОВКА *жс.* үч дюймдүү, үч дюймалуу.

ТРЁХЗНАЧНЫЙ, ая, -ое: **трёхзначное число** *мат.* үч орундуу сан.

ТРЁХКОЛЁСНЫЙ, ая, -ое үч дөңгөлөктүү.

ТРЁХЛÉТИЕ *ср.* 1. (*срок*) үч жыл, үч жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) үч жылдык.

ТРЁХЛÉТНИЙ, ая, -ее 1. (*о сроке*) үч жылдык; **трёхлетний стаж** үч жылдык стаж; 2. (*о возрасте*) үч жашар, үч жаштагы, үчтөгү; **трёхлетний ребёнок** үч жаштагы бала.

ТРЁХЛИНЕЙКА *жс.* үч линиялуу (*винтовка*).

ТРЁХЛИНЕЙНЫЙ, ая, -ое үч линиялуу (*винтовка*).

ТРЁХЛÍСТНЫЙ, ая, -ое үч жалбырактуу.

ТРЁХМАЧТОВЫЙ, ая, -ое үч мачталуу (*кеме*).

ТРЁХМÉРНЫЙ, ая, -ое: **трёхмерная геометрия** үч өлчөмдүү геометрия.

ТРЁХМÉСТНЫЙ, ая, -ое үч орундуу, үч кишилик (*мис. автомобиль*).

ТРЁХМÉСЯЧНЫЙ, ая, -ое үч айлык.

ТРЁХМОТÓРНЫЙ, ая, -ое үч мотордуу.

ТРЁХНЕДÉЛЬНЫЙ, ая, -ое үч жумалык, үч апталык.

ТРЁХПАЛУБНЫЙ, ая, -ое үч палубалуу (*кеме*).

ТРЁХПАЛЫЙ, ая, -ое үч ачалуу.

ТРЁХПÓЛЬЕ *ср. с.-х.* үч кезмектүү айдоо, үч талаалуу айдоо (*белгилүү тартип менен, эгин талаасын үчкө бөлүп, айдоо системасы*).

ТРЁХПÓЛЬНЫЙ, ая, -ое с.-х. үч кезмектүү, үч талаалуу (*айдоо*).

ТРЁХПРОЦÉНТНЫЙ, ая, -ое үч проценттүү.

ТРЁХРУБЛÉВКА *жс. разг.* үч сом акча, үч сомдук акча.

ТРЁХСЛÓЖНЫЙ, ая, -ое *грам.* үч муундуу (*сөз*).

ТРЁХСМÉННЫЙ, ая, -ое үч сменалуу; **трёхсменная работа** үч сменалуу жумуш.

ТРЁХСÓТ *род. п. от триста*.

ТРЁХСОТЛÉТИЕ *ср.* 1. (*срок*) үч жүз жыл, үч жүз жылдык мөөнөт; **прошлó трёхсотлétие** үч жүз жыл өттү; 2. (*годовщина*) үч жүз жылдык.

ТРЁХСОТЛÉТНИЙ, ая, -ее үч жүз жылдык; **трёхсотлетний период** үч жүз жылдык доор.

ТРЁХСÓТЫЙ, ая, -ое *числ.* үч жүзүнчү.

ТРЁХСТÁХ *предл. п. от триста*.

ТРЁХСТВÓЛЬНЫЙ, ая, -ое үч ооздуу, үч стволдуу (*мытык*).

ТРЁХСТОПНЫЙ, ая, -ое *лит.* үч стопалуу (*ыр*).

ТРЁХСТОРО́ННИЙ, ая, -ее 1. үч жагы бар; 2. (*напр. договор*) үч жактуу (*үч жагы тең милдеттүү*).

ТРЁХСТРУ́ННЫЙ, ая, -ое үч кылдуу (*мис. комуз*).

ТРЁХТО́МНИК *м.* үч томдуу, үч томдук.

ТРЁХТЫ́СЯЧНЫЙ, ая, -ое 1. *числ.* үч миңинчи; 2. *прил.* үч миңдик, үч миңден турган.

ТРЁХФА́ЗНЫЙ, ая, -ое *эл.* үч фазалуу.

ТРЁХЦВÉТНЫЙ, ая, -ое үч түстүү, үч ырандуу; **трёхцветный флаг** үч түстүү желек.

ТРЁХЧАСОВО́Й, ая, -ое 1. үч сааттык, үч саатка созулган; **трёхчасовой доклад** үч саатка созулган доклад; 2. *разг. (назначенный на три часа)* саат үчтөгү, саат үчкө белгиленген; **трёхчасовой поезд** саат үчтөгү поезд.

ТРЁХЧЛЕН *м. мат.* үч мүчө.

ТРЁХЧЛÉННЫЙ, ая, -ое *мат.* үч мүчөлүү; **трёхчлénное уравнénие** үч мүчөлүү теңдеме.

ТРЁХЭТА́ЖНЫЙ, ая, -ое үч этаждуу, үч кабаттуу.

ТРЁШКА *жс. разг.* үч сомдук, үч сомдук акча.

ТРЁШНИЦА *жс. см.* трёшка.

ТРИ 1 *числ.* үч.

ТРИ II, **ТРИТЕ** *повел. от тереть*.

ТРИА́ДА *жс. филос.* триада (*Гегелдин идеалисттик философиясынын термини; ал бардык өнүгүүнүн процес-син: тезис, антитезис, синтез деп үч баскычка бөлүп, анын жардамы менен табияттын жана коомдун чыныгы өнүгүшүн бурмалайт*).

ТРИАНГУ́ЛЯЦИЯ *жс.* триангуляция (1. *мат.* бурчтардын же созулуштун өлчөмүн тригонометрия жолу менен эсептеп чыгаруу; 2. *геодезия* ишинде колдонулуучу так өлчөө методу).

ТРИБУ́Н *м.* 1. *ист.* **трибун** (*Байыркы Римде – плебейлердин укуктарын коргоо милдети жүктөлгөн мансап кишиси*); 2. *перен.* трибун (*чечен; бир коомдук топтун мүдөөлөрүн жактоочу коомдук ишмер*); **наро́дный трибун** элдик трибун.

ТРИБУ́НА *жс.* **трибу́на** (1. *секиче, чыгып сүйлөөчү жай*; 2. *секи, жарышты көрүү үчүн кишилер үстүнө чыгып туруучу секи, жай*).

ТРИБУНА́Л *м.* трибунал (*кээ бир жогорку соттук мекемелердин аты*); **революцио́нный трибуна́л** революциялык трибунал; **воéнный трибуна́л** согуштук трибунал.

ТРИВИА́ЛЬНОСТЬ *жс.* таң болгондук, айтыла жүргөндүк, эскиргендик (*мис. сөз, тема жөнүндө*).

ТРИВИА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое таң болгон, айтыла жүргөн.

ТРИГОНОМЕТРИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое *мат.* **тригонометрия-га т.**; тригонометриялык; **тригонометри́ческие фúнкции** тригонометриялык функциялар.

ТРИГОНОМÉТРИЯ *жс. мат.* тригонометрия (*математиканын – фигуралардагы сызыктары менен бурчтардын ортосундагы катнаштыктарды үйрөнүүчү бөлүмү*).

ТРИДЕВЯ́ТЫЙ, ая, -ое: **в тридевятьом царстве фольк.** жердин жети катар түбүндө; көз көргүс, кулак уккус жерде.

ТРИДЕВЯТЬ: за тридевять земель фольк. алда кайда, көз көргүс жерде.

ТРИДЦАТИЛÉТИЕ *ср.* 1. (*срок*) отуз жыл, отуз жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) отуз жылдык.

ТРИДЦАТИЛÉТНИЙ, ая, -ее 1. (*о сроке*) отуз жылдык; 2. (*о возрасте*) отуз жашар, отуз жаштагы, отуздагы; **тридцатилétний мужчи́на** отуз жаштагы эркек.

ТРИДЦА́ТЫЙ, ая, -ое *числ.* отузунчу; **глава́ тридцáтая** отузунчу глава; **тридцáтые гóды** отузунчу жылдар.

ТРИ́ДЦАТЬ *числ.* отуз; **в тридцáти киломéтрах от гóрода** шаардан отуз километр алыстыкта.

ТРИЁР *м. с.-х.* триер (эгинди сорттоочу жана тазалоочу машина).

ТРИЕРОВАТЬ *несов. что, с.-х.* триердөө, триер менен тазалоо, триерге салуу.

ТРИЖДЫ *нареч.* үч жолу, үч мертебе, үч ирет, үч жерде; **трижды три – девять** үч жерде үч – тогуз; **я трижды ему об этом напоминал** мен бул жөнүндө анын эсине үч жолу салганмын.

ТРИЗНА *ж. 1. ист.* тризна, аш; **тризна Кокетёя** Көкөтөйдүн ашы; **2. перен. поэт.** тризна (өткөндү, жоголгонду, өлгөндү капалуу түрдө эске түшүрүү).

ТРИКО *ср. нескл. 1. (шерстяная ткань)* трико; **2. (одежда из вязаной ткани)** сокмо кездемеден жасалган кийим; **3. (женское бельё из вязаной ткани)** аялдардын сокмо кездемеден жасалган ич кийими.

ТРИКОТАЖ *м. трикотаж (1. машина менен согулган кездеме; 2. собир. ошондой кездемеден жасалган фуфайка, джемпер өңдүү буюмдар).*

ТРИКОТАЖНЫЙ, ая, -ое **трикотаж-га т.**; трикотаждык; **трикотажная фабрика** трикотаж фабрикасы; **трикотажные изделия** трикотаждык буюмдар.

ТРИЛИСТНИК *м. бот.* уй беде.

ТРИЛЛИОН *м. мат.* триллион (миң миллиард).

ТРИЛОГИЯ *ж. лит.* трилогия (бир автордун ой-идеялары өз ара байланышкан үч чыгармасы); **трилогия «Манас»** «Манас» трилогиясы («Манас», «Семетей», «Сейтек»).

ТРИМЕСТР *м. уст.* триместр (жогорку окуу жайларында – окуу жылынын үчтөн бири).

ТРИНАДЦАТЫЙ, ая, -ое *числ.* он үчүнчү.

ТРИНАДЦАТЬ *числ.* он үч.

ТРИО *ср. нескл. муз. трио (1. үч үнгө же үч музыкалык инструментке арналган музыкалык чыгарма; 2. трионун аткарылышы).*

ТРИПШЕР *м. мед.* триппер; *см. гоноррея.*

ТРИПТИХ *м. живо.* триптих (үч бөлүктөн турган живописник композиция).

ТРИСТА *числ.* үч жүз.

ТРИТОН *м. зоол.* тритон (кескелдирикке окшош, сууда да, кургакта да жүрүүчү жаныбардын бир түрү).

ТРИУМФ *м. триумф (1. ист. Байыркы Римде – жеңип чыккан полководецтин шаңдуу түрдө борбор шаарга кириши; 2. чоң жеңиштин урматына иштелген салтанат; 3. чоң жетишкендик, чоң ийгилик).*

ТРИУМФАЛЬНЫЙ, ая, -ое триумфалдык (салтанаттуу, жеңиштүү); **триумфальное шествие** триумфалдык жүрүш.

ТРИУМФАТОР *м. триумфатор (ардакталуучу, жеңип чыккан баатыр).*

ТРИХИНА *ж. зоол.* трихина (айбандардын, көбүнчө чочконун жана адамдын денесинде болуучу майда мите курт).

ТРИХИНОЗ *м. мед.* трихиноз (трихина курттары аркылуу болуучу оору).

ТРОГАТЕЛЬНОСТЬ *ж. толкугандык, таасир кылуучулук, көңүл уюту тургандык, козгогучтук.*

ТРОГАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жүрөктү элжиреткен, ичти элжиреткен, козгоочу; **трогательный рассказ** жүрөктү элжиреткен аңгеме.

ТРОГАТЬ *несов. 1. кого-что (прикасаться)* тийүү, кол тийгизүү, кармоо; **не трогай руками** колуң менен

тийбе, колду тийгизбе; **2. кого, разг. (беспокоить)** тийүү; **не трогай его, он сердит** ага тийбе, ал ачууланып турат; **3. разг. жөнөө, кетүү, жолго чыгуу; ну, трогай!** чү де!, кана жөнө!

ТРОГАТЬСЯ *несов. 1. жөнөө, жүрүп кетүү, жолго чыгуу; трогаться в путь* жолго чыгып жөнөө; **2. (испытывать чувство умиления)** айоо, жаны ачуу, боору ооруу; **3. см. трогать 1.**

ТРОГЛОДИТ *м. 1. палеонт. троглодит (үңкүрдө жашоочу алгачкы доордун адамдары); 2. перен. ирон. одоно, маданиятсыз адам.*

ТРОЕ *числ.* үчөө, үч; **их было трое** алар үчөө болчу; **трое суток** үч сутка **вы трое** силер үчөөсүңөр.

ТРОЕБОРЬЕ *ср. спорт.* троеборье (спорттук көнүгүүнүн үч түрдөгү мелдеш).

ТРОЕКРАТНЫЙ, ая, -ое үч эсе, үч мертебе, үч ирет; **троекратное напоминание** үч мертебе эске салуу.

ТРОИТЬСЯ *несов. 1. (разделяться на трое)* үчкө бөлүнүү; **2. чаще безл. (казаться тройным)** үчөө болуп көрүнүү; **у него троится в глазах** анын көзүнө үчөө болуп көрүнүп турат.

ТРОЙКА *ж. 1. (цифра)* үчүлүк (үч деген цифра); **2. (школьная отметка)** үч, үчүлүк; **3. (карта)** үчүлүк; **тройка бубён** момундун үчтүгү; **4. разг. (костюм)** тройка (пиджак, шым жана желеткеси бар эркектин костюму); **5. (лошадей)** тройка (үч ат чеккен жеңил араба); **6. (комиссия)** тройка (үч кишиден түзүлгөн комиссия).

ТРОЙНОЙ, ая, -ое **1. (второе больший)** үч эсе; **тройное количество** үч эсе сан; **2. (из трёх частей)** үч кабат, үч кат; **тройные рамы** үч кабат рама; **тройное правило мат.** үч ирет эреже.

ТРОЙНЯ *ж. үч эгиз; родить тройню* үч эгиз бала төрөө.

ТРОЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое үчтөн түзүлгөн; **тройственный союз** үчтөн түзүлгөн союз (*мис. үч мамлекеттен, үч кишиден түзүлгөн союз*).

ТРОЛЛЕЙБУС *м. троллейбус (электр кубаты менен жүрүүчү автобус).*

ТРОМБ *м. мед.* тромб (кан тамырда уюган кан).

ТРОМБОЗ *м. мед.* тромбоз (кандын тамырда уюшу).

ТРОМБОН *м. муз.* тромбон (үнү ар түрдүү болуп чыгуучу духовой музыкалык курал).

ТРОН *м. так, такты; вступить на трон* тактыга отуруу.

ТРОННЫЙ, ая, -ое **трон-го т.**

ТРОНУТЬ *сов. 1. см. трогать; 2. кого, что (растругать)* таасир кылуу, көңүлдү козгоо, көңүл эритүү; жагыштуу; **его рассказ меня тронул до слёз** анын аңгемеси менин ыйлагымды келтирди; **3. что, разг. (попортить)** тийүү, чалдыктыруу, урунтуу, уруп кетүү; **дерёвья тронуло морозом** жыгачтарды суук уруп кетти.

ТРОНУТЬСЯ *сов. 1. см. трогаться; 2. (сдвинуться с места)* козголуу, жөнөө, жүрүү, чыгуу; **тронуться в путь** жолго чыгуу; **лёд тронулся** муз ордуна козголду; **3. разг. (начать портиться)** сасуу, бүкшүү, бүксүү, бузулуу, борсуу; **мясо тронулось** эт бузула баштады; **4. перен. разг. (сойти с ума)** жин тийүү, жинди болуу, мээси козголуу.

ТРОП *м. лит.* троп (өтмө мааниде айтылган сөз же сүйлөм).

ТРОПА *ж. чыйыр жол, чыйыр, жалгыз аяк жол; горная тропа* тоодогу жалгыз аяк жол; **кóнная тропа** аттын

чийыры; **идти лесной тропой** токойдогу жалгыз аяк жол менен жүрүү.

ТРОПИК *м. геогр.* 1. тропик (*экваторго параллель деп элестелүүчү тесерек*); **тропик Рака** Рак тропиги (*экватордон түндүк жактагы тропик*); **тропик Козерога** Козерог тропиги (*экватордон түштүк жактагы тропик*); 2. **тропики** *мн.* тропик, тропиктер (*тропиктер аралыгындагы ысык өлкөлөр*); **в тропиках** тропиктерде.

ТРОПИНКА *жс.* чыйыр, чыйыр жол, жалгыз аяк жол; **идти тропинкой** (*по тропинке*) жалгыз аяк жол менен жүрүү.

ТРОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое **тропик 2-ге т.**; тропиктик; **тропический лес** тропиктик токой, тропик токою; **тропическая жарá** тропиктик ысык; **тропическая лихорадка** тропиктик безгек, калтыратма.

ТРОПКА *жс. разг. см.* тропинка.

ТРОПОСФЕРА *жс.* тропосфера (*жер бетинен стратосферага чейинки аба катмары*).

ТРОС *м. мор., тех.* трос (*кендирден, зымдан жасалган жоон аркан*).

ТРОСТИНКА *жс.* камыштын сөңгөгү, бир тал камыш.

ТРОСТНИК *м.* камыш; **сахарный тростник** кант камышы (*кант чыгуучу камыш*).

ТРОСТНИКОВЫЙ, ая, -ое **тростник-ке т.**; камыштуу; **тростниковые заросли** камыштуу жер; **тростниковый сахар** камыш канты.

ТРОСТОЧКА *жс. уменьш. от* трость кичинекей ичке таяк.

ТРОСТЬ *жс.* ичке таяк, ичке аса.

ТРОТУАР *м.* тротуар (*көчөнүн эки жагында, үйлөрдү бойлоп кетүүчү, жөө киши жүрө турган кичине жол*).

ТРОФЕЙ *м.* олжо; трофей; **военные трофеи** согуш олжолору.

ТРОФЕЙНЫЙ, ая, -ое **трофей-ге т.**; трофейлик; **трофейное вооружение** трофейлик курал.

ТРОЮРОДНЫЙ, ая, -ое чоң аталары же чоң энелери бир тууган; **троюродный брат** чоң атасы же чоң энеси бир тууган ини же ага.

ТРОЯКИЙ, ая, -ое үч түрдүү, үч маанилүү, үч жол менен түшүнүлүүчү; **троякий смысл** үч түрдүү маани.

ТРУБА *жс.* 1. труба, мор, керней, түтүк; **водосточная труба** суу аккыч труба; **дымовая труба** мор; **подзорная труба** дүрбү; 2. *муз.* труба (*керней-сурнай сыяктуу музыкалык инструмент*); **играть на трубе** трубаны тартып ойноо; 3. *анат.* түтүк; **евстахьева труба** евстахий түтүгү (*кулакты тамак менен байланыштырып турган түтүк*); 4. *охот.* (*хвост лисы*) түлкүнүн куйругу; **вылететь в трубу** *разг.* сынуу (*мис. соодагер, капиталист*); **хвост трубы** *разг.* куйругун сыртка салып.

ТРУБАДУР *м. ист.* трубадур (*орто кылымдарда – түштүк Франциядагы кыдырма ырчы, акын*).

ТРУБАЧ *м.* трубоч (сурнайчы, кернейчи киши).

ТРУБИТЬ *несов.* 1. *что, во что* труба тартуу, керней тартуу, сурнай тартуу; **трубить в трубу** труба тартуу; **трубить сбор** труба менен «чогулгула» деген белгини ойноо; 2. (*звучать – о трубе*) труба тартуу, сурнай тартуу, керней тартуу; **трубы трубят** сурнай тартып жатышат; 3. *о ком-чём, перен. разг.* (*разглашать*) жайып жиберүү, сөз таратуу; **об этом деле все трубят** бул иш жөнүндө бардыгы сүйлөп жүрүшөт.

ТРУБКА *жс.* 1. *уменьш. от* труба 1 түтүкчө, түтүк; **свернуть бумагу трубкой** кагазды түтүктөй кылып түрүү; 2. (*курительная*) канжа; 3. (*телефонная*) трубка.

ТРУБНЫЙ, ая, -ое **труба 2-ге т.**; **трубный звук** трубанын үнү.

ТРУБОЛИТЕЙНЫЙ, ая, -ое труба куюучу; **труболитейный завод** труба куюучу завод.

ТРУБОПРОВОД *м. тех.* трубопровод (Ш).

ТРУБОПРОКАТНЫЙ, ая, -ое трубопрокаттык; **трубопрокатный завод** трубопрокаттык завод.

ТРУБОПРОКАТЧИК *м. тех.* трубопрокатчик (*трубопрокаттык заводдун жумушчусу*).

ТРУБОРЕЗ *м. тех.* труборез (*металлдан жасалган трубаларды кесүүчү аспап*).

ТРУБОЧИСТ *м.* мор тазалоочу (*мештин морун тазалоочу киши*).

ТРУБОЧНЫЙ, ая, -ое **трубка 2-ге т.**; **трубочный табак** канжа менен чегилүүчү тамеки, канжа менен тартылуучу тамеки.

ТРУБЧАТЫЙ, ая, -ое 1. *тех.* (*с трубами*) трубалуу, трубасы бар, түтүктүү; 2. (*в форме трубы или трубок*) труба сыяктуу, түтүк сыяктуу.

ТРУД *м.* 1. эмгек; **свободный и радостный труд** эркин жана кубанычтуу эмгек; **наёмный труд** жалданма эмгек; **физический труд** күч эмгеги; **орудия труда** эмгек куралы; **производительность труда** эмгектин өндүрүмдүүлүгү; **разделение труда** эмгектин бөлүнүшү; **охрана труда** эмгекти коргоо; 2. (*заботы, хлопоты*) эмгек, мээнет; **положить на что-л. много труда** бир нерсеге көп эмгек жумшоо, сарп кылуу; **без особого труда** оңой эле, анчалык деле эмгек жумшабастан; **с большим трудом добиться чего-л.** бир нерсеге көп эмгек кылуу менен жетишүү; 3. (*произведение*) эмгек (*чыгарма*); **печатный труд** басмага басылган эмгек; **научный труд** илимий эмгек.

ТРУДИТЬСЯ *несов.* 1. (*работать*) эмгектенүү, эмгек кылуу; **трудиться на благо родины** родинанын жыргалчылыгы үчүн эмгек кылуу; 2. *над чем (прилагать усилия)* эмгектенүү, күч жумшоо; **трудиться над задачей** эсеп чыгарып эмгектенүү.

ТРУДНО 1. *нареч.* кыйын, оор; **трудно произносить** айтууга кыйын болгон (*сөз*), сүйлөөгө кыйын болгон (*сөз*); 2. *в знач. сказ.* кыйын; **его трудно понять** аны түшүнүү кыйын; **это очень трудно решить** муну чечүү өтө кыйын.

ТРУДНОВАТО *нареч. и в знач. сказ. разг.* бир аз кыйын, бир аз оор.

ТРУДНОВОСПИТУЕМЫЙ, ая, -ое тарбиялоосу кыйын, кыйындык менен тарбиялана турган; **трудновоспитуемый ребёнок** тарбиялоосу кыйын бала.

ТРУДНОДОСТУПНЫЙ, ая, -ое баруусу кыйын, кыйындык менен барыла турган, жетүүсү кыйын; **труднодоступный район** жетүүсү кыйын район.

ТРУДНОПРОХОДИМЫЙ, ая, -ое өтүүсү кыйын, кыйындык менен өтүлө турган.

ТРУДНОСТЬ *жс.* кыйындык, оордук, кыйынчылык; **преодолеть все трудности** бардык кыйынчылыктарды жеңүү.

ТРУДНЫЙ, ая, -ое кыйын, оор; **трудная работа** кыйын жумуш; **трудная задача** кыйын милдет, кыйын маселе; **трудный путь** кыйын жол; **трудный вопрос** кыйын маселе; **трудное положение** оор абал, кыйын абал.

ТРУДОВОЙ, ая, -ое 1. (*живущий заработком от труда*) эмгекчи; **трудо́вое население** эмгекчи эл; **трудо́вое крестъянство** эмгекчи дыйкандар; 2. (*связанный с трудом*) эмгек менен, эмгектик **трудо́вая жизнь** эмгек менен жан баккан турмуш; **трудо́вый день** эмгек күнү; **трудо́вый стаж** эмгек стажы; **трудо́вая дисципли́на** эмгек тартиби; **трудо́вое воспита́ние** эмгек тарбиясы; **трудо́вые реза́рвы** эмгек резервдери; **трудо́вая кни́жка** эмгек книжкасы.

ТРУДОДЁНЬ м. эмгек күн; **опла́та тру́да по трудо́дням** эмгек күн боюнча эмгек акысын төлөө; **зарабо́таты́ пята́сөт трудо́днөй** беш жүз эмгек күн иштеп табуу.

ТРУДОЁМККИЙ, ая, -ое эмгекти көп талап кылуучу; **трудоёмкая рабо́та** эмгекти көп талап кылуучу жумуш; **механиза́ция трудоёмких рабо́т** эмгекти көп талап кылуучу жумуштарды механизациялаштыруу.

ТРУДОЁМКСТЬ ж. эмгекти көп талап кылуучулук.

ТРУДОЛЮБИ́ВЫЙ, ая, -о эмгекчил, эмгекти сүйгөн; **трудолюбивый челове́к** эмгекти сүйгөн адам.

ТРУДОЛЮ́БИЕ ср. эмгекчилдик, эмгекти сүйүүчүлүк.

ТРУДОСПОСО́БНОСТЬ ж. эмгекке жарагандык, эмгек кылууга ийкемдүүлүк, эмгекке жарамдуулук, эмгекке жөндөмдүүлүк; **пото́ря трудо́способно́сти** эмгекке жарамдуулугун жоготуу; **сохрани́ть трудо́способно́сть до ста́рости** карыганча эмгекке жарамдуулугун сактоо.

ТРУДОСПОСО́БНЫЙ, ая, -ое эмгекке жөндөмдүү, эмгекке жарамдуу; **трудо́способное на́селе́ние** эмгекке жөндөмдүү кишилер.

ТРУДЯ́ЩИЙСЯ, аяся, -еся 1. прич. от **трудо́ться**; 2. в знач. суц. м., ж. эмгекчи; **трудо́ящиеся го́рода и де́рёвня** шаар менен кыштактын эмгекчилери.

ТРУ́ЖЕНИК м. эмгекчи, мээнеткеч, талыбай эмгек кылган адам; **тру́женики социа́листиче́ских поле́й** социалисттик талаанын талыбай эмгек кылгандары.

ТРУ́ЖЕНИЦА женск. р. к **тру́женик**.

ТРУ́ЖЕНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **труженик-ке т.**; **тру́женическая жизнь** эмгек менен өткөргөн өмүр.

ТРУНИ́ТЬ несов. над кем-чем, разг. шылдыңдоо, келекелөө, мазактоо.

ТРУП м. өлүк (*кишинин же айбандын*).

ТРУ́ПНЫЙ, ая, -ое **труп-ка т.**; **тру́пный за́пах** өлүктүн жыты; **тру́пный яд** өлүктүн уусу.

ТРУ́ПА ж. труппа (*бир театр же циркте иштөөчү артисттер коллективи*).

ТРУС м. коркок, жүрөгү жок; **труса праздновать** разг. коркуу, коркоктуу кылуу.

ТРУ́СИКИ только мн. трусик (*кыска, чолок дамбал*).

ТРУ́СИТЬ I несов. коркуу, коркоктуу кылуу, жүрөгү жоктуу кылуу; **почему́ ты тру́сишь пе́ред учи́телем?** разг. мугалимдин алдында сен эмне үчүн коркоктуу кыласың?

ТРУСИ́ТЬ II несов. что (*вытряхивать*) силкүү, кагуу; **труси́ть му́ку из мешка́** каптан унду кагуу.

ТРУСИ́ТЬ III несов. разг. (*бежать рысцой*) желүү, бүлкүлдөп желүү; **лоша́дка труси́т по доро́ге** ат жолдо бүлкүлдөп желип бара жатат.

ТРУСИ́ХА женск. р. к **трус**.

ТРУСЛИ́ВОСТЬ ж. коркоктуу, жүрөксүздүк.

ТРУСЛИ́ВЫЙ, ая, -ое коркок.

ТРУ́СОСТЬ ж. коркоктуу, жүрөксүздүк; **преодоле́ть тру́сость** коркоктуугу жеңүү.

ТРУСЦА ж. разг. желдирүү, бүлкүлдөп желиш; **еха́ть трусцо́й** бүлкүлдөк желиш менен жүрүү.

ТРУСЫ́ только мн. см. **тру́сики**.

ТРУТ м. куу (*оттук таштын куусу*).

ТРУ́ТЕНЬ м. 1. (*самец пчелы*) аарынын эркеги; 2. *перен.* (*бездельник, лентяй*) жалкоо, аяк бошотор, арам тамак.

ТРУ́ТНИК м. бот. трутник (*жыгачтын бооруна жабышып чыгуучу, куураган кезинде оттук ташка куу болуучу козу карын*).

ТРУТОВИ́К м. бот. буржук (*жыгачка жабышып өсүүчү така формалуу мите козу карын*).

ТРУТОВИ́ЦА ж. см. **трудо́вик**.

ТРУХА́ ж. 1. тыпын, чөп тыпыны; **преврати́ться в труху́** тыпынга айлануу; 2. *перен.* разг. көр-жер, жараксыз нерсе.

ТРУХЛЯ́ВЫЙ, ая, -ое разг. чириген, чирип үбөлөнгөн; **трухля́вый пенё́** чирип үбөлөнгөн дүмүр.

ТРУ́ХНУТЬ сов. разг. (*испугаться*) чочуп кетүү, коркуп кетүү, үркүп кетүү.

ТРУЩО́БА ж. 1. (*труднопроходимое место*) чытырман; **лесные трущобы́** токой чытырманы; 2. (*захолустье*) алыскы түнт жер; 3. (*бедная окраина города*) шаардын тар үйлүү, ыпылас чет жакасы.

ТРЫН-ТРАВА́ в знач. сказ. кому, неизм. разг.: **ему́ всё трын-трава́** ал быш дебейт, быш этпейт, ага баары бир.

ТРИ́ЮИЗМ м. жалпыга белгилүү, айтыла жүргөн, таң болгон чындык.

ТРИ́ЮК м. 1. (*искусный приём*) трюк (*усталык менен иштелген ыкма*); **акробати́ческий трю́к** акробаттык трюк (*өтө татаал акробаттык номер*); 2. *перен.* (*ловкая проделка*) трюк (*амалдуу, айлалуу иш*).

ТРИ́ЮКА́Ч м. разг. трюкач (1. *өтө татаал акробаттык номер көрсөтүүчү киши*; 2. *перен.* адамды таң калтыра турган укмуштуу иш кылуучу адам).

ТРИ́ЮКАЧЕ́СКИЙ, ая, -ое разг. **трюкач-ка т.**

ТРИ́ЮКАЧЕ́СТВО ср. разг. *неодобр.* трюкачтык; см. **трюкач**.

ТРИ́УМ м. мор. трюм (*кеменин ички механизмдерди, жүктөрдү коюучу көңдөйү*).

ТРИ́УМО́ ср. нескл. трюмо, бийик чоң күзгү.

ТРИ́ЮФЕЛЬ м. трюфель (1. *бот. козу карындын бир түрү*; 2. *шоколад конфетинин бир түрү*).

ТРИ́ЮХАТЬ несов. разг. солкулдап желип басуу.

ТРЯ́ межд. (*окрик на овец*) чай (*койго карата*).

ТРЯ́ПЧИ́К м. 1. (*скупец тряпья*) чүпүрөкчү, эски-уску чүпүрөктөрдү сатып алуучу; 2. *перен.* разг. (*скупой, мелочной человек*) назары пас, майда сараң.

ТРЯ́ПЧИ́НИЦА разг. 1. *женск. р. к тря́пчи́к*; 2. *ж. пренебр.* кийим эле деп калган (*аял*).

ТРЯ́ПЧИ́ННЫЙ, ая, -ое **тряпка-га, тряпье́-го т.**; **тря́пичная бума́га** чүпүрөктөн жасалган кагаз.

ТРЯ́ПКА 1. *ж.* чүпүрөк; 2. **тря́пки** мн. разг. *пренебр.* (*о нарядах*) аялдардын кийим-кечектери; 3. *м. и ж. перен.* разг. (*безвольный человек*) үлжүрөгөн, бош киши.

ТРЯ́ПОЧКА ж. *уменьш.* от **тря́пка** 1 чүпүрөк, кичине чүпүрөк.

ТРЯ́ПЬЁ ср. *собр.* чүпүрөк-сапырак, эски-уску чүпүрөк.

ТРАСІНА ж. сормо, саздын сормо жери.

ТРАСКА ж. солкулдатуу, чайкоо, силкүү (мис. *машинада*).

ТРАСКИЙ, ая, -ое силкилдетме, чайкама, солкулдатма; **тряская дорога** силкилдетме жол.

ТРАСОГУЗКА ж. зоол. жылкычы (*чымчык*).

ТРАСТІ несов. 1. *кого-что* силкүү, силкилдетуу, солкулдатуу, чайкоо; **трясті руку** колду катуу кармап силкилдетуу (мис. *амандашканда*); **не трясі стол** столду солкулдатпа; 2. *что (вытряхивать)* силкүү, кагуу; **трясті ковры** килемди кагуу; 3. *чем (двигать из стороны в сторону)* козгоо, чайкоо, термөө, силкүү; **трясти ногой** бутту чайкоо; **лосады трясёт гривой** ат жалын силкет; 4. *кого-что и безл. (вызывать дрожь)* титиретүү, дирилетүү, калчылдатуу, калтыратуу; **его трясёт лихорадка** аны безгек калчылдатып жатат; **его трясёт от волнения** толкундангандыктан ал титиреп турат; 5. *разг. (быть тряским)* силкүү, чайкоо, согуу, солкулдатуу, термелтүү; **телёга трясёт** араба солкулдатат.

ТРАСТІСЬ несов. 1. (*дрожать, колебаться*) силкилдөө, калтылдоо, солкулдоо; **дерёвья трясётся от ветра** дарактар шамалдан солкулдап турушат; **трястись от смеха** солкулдап күлүү; 2. *разг. (ехать на чём-л. тряском)* солкулдоо; **трястись на телёге** арабада отуруп бара жатып солкулдоо; 3. (*испытывать дрожь*) титирөө, дирилдөө, калчылдоо, калтыроо; **трястись от холода** сууктан калчылдоо; 4. *над кем-чем, разг. (бояться что-л. утратить)* аяп үстүнө түшүү; **трястись над своим ребёнком** баласынын үстүнө түшө калуу; **трястись над каждой копёйкой** ар бир тыйын үчүн калтыроо.

ТРАХНУТЬ однокр. к *трясти* 1, 2, 3, 5; **тряхнётся старинной разг.** жаштык кези эске түшүп, делебеси козголуу; **тряхнётся мошной разг.** жоомарттык кылуу.

ТСС межд. тсс (*«тынч»* деген мааниде, *тынч болууга чакырууда колдонулат*).

ТУ мест. вин. п. от *та*.

ТУАЛЁТ м. 1. (*наряд*) туалет (*кийим, жасалга*); **роскошный туалет** сонун туалет; 2. (*одевание*) туалет (*кийинүү*); **заниматься туалетом** туалет кылуу (*кийим кийинүү; оңдонуу, жасануу*); 3. (*стол с зеркалом*) туалет (*үстүндө күзгүсү бар стол*); 4. (*уборная*) туалет (*даараткана, ажаткана*).

ТУАЛЁТНЫЙ, ая, -ое туалет-ке т.; туалеттик; **туалётное мыло** атыр самын; **туалётные принадлежности** туалеттик буюмдар; **туалётная комната** см. туалет 4.

ТУБЕРКУЛЁЗ м. мед. туберкулёз, кургак учук; **туберкулёз лёгких** өпкө туберкулёзу; **костный туберкулёз** сөөк туберкулёзу.

ТУБЕРКУЛЁЗНЫЙ, ая, -ое туберкулёз-го т.; **туберкулёзный больной** туберкулёз менен ооруган киши; **туберкулёзный процесс** туберкулёз процесси; **туберкулёзный диспансер** туберкулёз диспансери.

ТУБЕРОЗА ж. бот. тубероза (*жыттуу ак гүлү бар өсүмдүк*).

ТУВІНЕЦ м. түвин.

ТУВІНКА женск. р. к *тувінец*; тувинка.

ТУВІНСКИЙ, ая, -ое Тува-га, *тувінец-ке* т.

ТУВІНЦЫ мн. түвиндер.

ТУГО 1. *нареч. (крепко)* бекем, катуу, тырыштыра; **туго завязать** бекем байлоо; **туго натянуть** катуу тартуу; 2. *нареч. (плотно)* бекем, катуу, тыгыз, шыкалып,

шыкап; **туго набить мешок** капты шыкап толтуруу; 3. *нареч. разг. (с трудом)* кыйындык менен, зорго, оордук менен, араң-араң, араң дегенде; **дело продвигается туго** иш кыйындык менен жүрүп жатат, иш зорго жүрүп жатат; 4. *безл. в знач. сказ. разг. (плохо)* чатак, жаман, кыйын, оор; **ему пришлось туго** ага кыйын болду; **туго, брат, дело** иш чатак, тууган; **с деньгами у него туго** анын акча маселеси кыйын; **туго-натуго разг.** абдан тыгыз, абдан катуу, абдан бек.

ТУГОЙ, ая, -ое 1. (*крепко натянутый, упругий*) катуу; **тугая пружина** катуу пружина; 2. (*плотно набитый*) катуу, тыгыз, шыкап толтурулган; **тугой мешок** шыкап толтурулган кап; **тугой на ўхо** кулагы катуу.

ТУГОПЛАВКИЙ, ая, -ое *тех.* араң эригичтик, кыйындык менен эрүүчү; **тугоплавкий металл** кыйындык менен эрүүчү металл.

ТУГОПЛАВКОСТЬ ж. *тех.* араң эригичтик, кыйындык менен эригичтик.

ТУГОУЗДЫЙ, ая, -ое оозу катуу (*ам*).

ТУДА *нареч.* тиякка, тиги жакка, тиги жерге, тиги тарапка; **идите туда** тиги жакка барыңыз; **билёт туда и обратно** барыш жана кайта келиш билети; **ни туда ни сюда разг.** же ары эмес, же бери эмес; **туда ему и дорога разг.** ага чала болуптур, ал ошондой эле болмок.

ТУДА-СЮДА *разг.* 1. *нареч. (в разные стороны)* тияк-биягы; ал жакка, бул жакка; жан-жакка; **посмотреть туда-сюда** тияк-биягын кароо; 2. *в знач. сказ. (так себе, сносно)* ары да эмес, бери да эмес; анчалык жаман эмес, дурус; **это ещё туда-сюда** бул дагы анчалык жаман эмес.

ТУЕВЫЙ, ая, -ое *туя-га* т.

ТУЖЕ *сравн. ст. от прил. тужой и нареч. туго.*

ТУЖИТЬ несов. *по ком-чём, о ком-чём, разг.* кайгыруу, капа чегүү, кам жеш.

ТУЖИТЬСЯ несов. *разг.* ыйынуу, күчөнүү, ыйынып-ычкынуу, тырышып-тырмышуу.

ТУЖУ, *тужу*, *тузінь* и т.д. наст. вр. от *тузить*.

ТУЖУРКА ж. тужурка (*беишмант*).

ТУЗ м. 1. *карт.* туз; пиковый туз карганын тузу; **ходить с туза** туздан жүрүү; 2. *перен. разг. (влиятельное лицо)* беделдүү, дөө-шаа (*байлык же мансап жагынан*).

ТУЗЕМЕЦ м. жергиликтүү киши.

ТУЗЁМКА женск. р. к *тузёмец*.

ТУЗЁМНЫЙ, ая, -ое жергиликтүү; **тузёмное население** жергиликтүү эл.

ТУЗИТЬ несов. *кого-что, прост.* аябай муштоо.

ТУК м. *чаще мн., с.-х.* тук (*минералдык жер семирткич*).

ТУКОВЫЙ, ая, -ое *тук-ка* т.

ТУЛОВИЩЕ ср. тулку бой, тула бой, көөдөн.

ТУЛУП м. тон, ичик; **заячий тулуп** коён ичик.

ТУЛЬЯ ж. төбө (*баш кийимдин төбөсү*); **шляпа с высокой тульей** төбөсү бийик калпак.

ТУМАК м. *разг.* муштоо, муштум менен уруу.

ТУМАН I м. туман; **густой туман** калың туман, коюу туман; **спустился туман** туман түштү; **туман в глазах** көздүн алды караңгылоо; **у меня в голове туман** менин башым маң болуп турат.

ТУМАН II м. (*иранская монета*) туман (*ирандык акча*).

ТУМАНИТЬ несов. *что* 1. (*застилать туманом*) туман басуу, тумандоо; **дым туманит даль** түтүн алысты-

кты тумандатып турат; **2. перен.** тунартуу, күүгүмдөтүү, күнүрттөнтүү, бүдөмүктөө; **слёзы тумáнят глаzá** көздү жаш каптап тунарттып турат.

ТУМАНИТЬСЯ *несов.* **1.** (*застилаться туманом*) тумандануу, туман басуу; **2. перен.** тунаруу, тумандануу, ачык көрбөө, күнүрттөнүү.

ТУМА́ННОСТЬ *жс.* **1.** (*скопление тумана*) тумандуулук, туман; **2. астр.** (*скопление звёзд*) жыбыраган калың жылдыз; **3. перен.** (*неясность*) тунаргандык, ачык эместик, күүгүмдүк.

ТУМА́ННЫЙ, ая, -ое **1.** тумандуу; **тумáнная погóда** тумандуу аба ырайы; **2. перен.** (*неясный*) тунарган, ачык эмес, күнүрт; **тумáнное выра́жение** ачык эмес сөз; **3. перен.** (*тумклый*) тунарган; **тумáнный взгляд** тунарган көз караш.

ТУ́МБА *жс.* **1.** (*у тротуара или дороги*) тумба (*кыска жоон мамыча-казык*); **2.** (*подставка, подножие*) тумба (*гүл, күзгү коюу үчүн жасалган тектирче*); **3. перен. разг.** (*о человеке*) күпчөктөй жоон адам.

ТУМБО́ЧКА *жс.* **1.** *уменьш. от* **тумба** тумбочка; **2.** (*шкафчик*) тумбочка (*кичине шкаф*).

ТУНГУ́С *м. уст.* тунгус; *см. эвенк.*

ТУНГУ́СКА *женск. р. к тунгу́с; тунгуска; см. эвенкийка.*

ТУНГУ́ССКИЙ, ая, -ое **тунгус-ка т.;** *см. эвенкийский.*

ТУНГУ́СЫ *мн тунгустар см. эвénки.*

ТУ́НДРА *жс.* тундра (*түндүк полярдык жерлердеги майда өсүмдүктүү мейкиндик*).

ТУНДРÓВЫЙ, ая, -ое **тундра-га т.;** **тундрóвая полосá** тундра тилкеси.

ТУНЕЯ́ДЕЦ *м. презр.* арам тамак, жатып ичер, аяк бошотор.

ТУНЕЯ́ДСТВО *ср. презр.* арам тамактык, жатып ичердик, аяк бошоторчулук.

ТУНИ́КА *жс.* туника (*байыркы римдиктердин ички кийими: жеңи кыска узун ак көйнөк*).

ТУННЕ́ЛЬ *м.* туннель (*тешкен тоо; тоону же жерди тешип салынган жол*); **туннел́ь метрополитéна** метрополитендин туннели; **гóрный туннел́ь** тешкен тоо.

ТУННЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **туннель-ге т.**

ТУПЕ́ТЬ *несов.* **1.** (*становиться тупым – о ноже и т.п.*) мокоо, мокоп калуу, өтпөй калуу; **2. перен.** (*слабеть*) начарлануу; **у него́ тупе́ет па́мять** ал унутчаак боло баштады; **3. перен.** (*глупеть*) зээнинен ажырай баштоо, мээси бөксөрө баштоо.

ТУПÍК *м.* **1.** (*улица*) туюк (*туюк көчө*); **2. жс.-д.** туюк (*рельсанын бүткөн жери*); **3. перен.** (*безвыходное положение*) туюкка камалып калгандай абал; аргасыз абал; **постáвить в тупи́к** туюкка такоо, айла таппас жерге алып баруу, аргасын кетирүү.

ТУПИ́ТЬ *несов. что* мокотуу; **тупи́ть нож** бычакты мокотуу.

ТУПИ́ТЬСЯ *несов.* мокоо, өтпөй калуу.

ТУПИ́ЦА *м. и жс. разг.* түшүнүгү начар, акылы кем киши.

ТУ́ПО *нареч.* (*бессмысленно*) эч нерсеге түшүнбөй, акылга салбай иштөө же сүйлөө.

ТУПОГОЛÓВЫЙ, ая, -ое кем акыл (*киши*).

ТУПÓЙ, ая, -ое **1.** (*о ноже и т.п.*) мокок, өтпөгөн; **тупáя пилá** мокок араа; **2.** (*не суживающийся к концу*)

тукул, шуштугуй эмес; **тупóй конéц яйцá** жумуртканын тукул жагы; **3. перен.** (*ограниченный*) зээнсиз, мокок, аңкоо; **тупóй человек** зээнсиз киши, мокок киши; **4. перен.** (*невыразительный*) маанисиз; **тупóй взгляд** маанисиз көз караш; **5. перен.** (*безропотный*) каяшасыз, жоош; **тупáя покóрность** каяшасыз багынуучулук; **6. перен.** (*нерезкий*) сыздаган; **тупáя боль** сыздаган оору; **тупóй үгол мат.** кең бурч.

ТУПОКОНЕ́ЧНЫЙ, ая, -ое тукул учтуу.

ТУПОНÓСЫЙ, ая, -ое тукул баштуу, жалпак баштуу, жалпак тумшуктуу; **тупонóсые сапоги́** жалпак баштуу өтүк.

ТУ́ПОСТЬ *жс.* **1.** (*несообразительность*) зээнсиздик, мококтук, маңыроолук, кем акылдуулук; **2.** (*бессмысленность*) маанисиздик (*мис. көз караш жөнүндө*).

ТУПОУГО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое кең бурчтуу; **тупоугóльный треугóльник** кең бурчтуу үч бурчтук.

ТУПОУ́МИЕ *ср.* акылы кемдик, зээнсиздик, маңыроолук.

ТУПОУ́МНЫЙ, ая, -ое аңкоо, акылсыз, зээнсиз, маңыроо.

ТУР I м. **1. тур** (*бийдин бир айланып чыгышы*); **тур вáльса** вальстын туру; **2. спорт., шахм.** тур (*мелдешүүнүн бөлүгү*); **вторóй тур шахмáтного турни́ра** шахмат турниринин экинчи туру; **3. перен.** тур, катар (*окуялардын, кубулуштардын бүткөн катары*).

ТУР II м. *воен.* тур (*ичине топурак толтурулган, түбү жок корзина; бул корзина ар түрдүү согуштук-инженердик жумуштарда колдонулат*).

ТУР III м. *зоол.* тоо эчки (**1.** бул – Кавказда жашайт; **2.** 17 кылымга чейин Европа токойлорунда жашаган жайы өгүздүн бир түрү).

ТУ́РА *жс. шахм. разг.* тура; *см. ладья 2.*

ТУРБИ́НА *жс. тех.* турбина (*суунун, буунун, газдын күчү менен аракетке келүүчү кыймылдаткыч*).

ТУРБИ́ННЫЙ, ая, -ое **турбина-га т.;** турбиналык; **турби́нное отделéние** турбина бөлүмү.

ТУРБОБУ́Р *м. тех., горн.* турбобур (*айландырып бууроо үчүн жасалган бургу сыяктуу машина*).

ТУРБОГЕНЕРА́ТОР *м. тех.* турбогенератор (*электрогенератордон жана турбинадан турган күч бергич агрегат*).

ТУРБОГЕНЕРА́ТОРНЫЙ, ая, -ое **турбогенератор-го т.;** турбогенератордук; **турбогенерáторный за-вóд** турбогенератордук завод.

ТУРБОСТРОЕ́НИЕ *ср* турбина куруучулук.

ТУРЕ́ЛЬ *жс. воен., ав.* турель (*согуштук самолёттордогу замбирек жана пулемёт үчүн коюлган, айланып туруучу нерсе*).

ТУРЕ́ЦКИЙ, ая, -ое **Турция-га, турок-ко т.;** турциялык; **туре́цкий язык** түрк тили.

ТУРИ́ЗМ *м.* туризм (*өзүнчө билим алуу же спорттук максат менен жүргүзүлгөн саякат*); **гóрный тури́зм** тоо туризми.

ТУ́РИЙ, ья, -ье **тур III-ке т.;** **ту́рий рог** тоо эчкинин мүйүзү.

ТУРИ́СТ *м.* турист.

ТУРИ́СТКА *женск. р. к турист;* туристка.

ТУРИ́СТСКИЙ, ая, -ое **турист-ке т.;** туристтик; **тури́стская ба́за** туристтик база.

ТУ́РКИ *мн.* түрктөр (*Турциянын негизги эли*).

ТУРКМЭН *м.* түркмөн.

ТУРКМЭНКА *женск. р. к* түркмэн.

ТУРКМЭНСКИЙ, ая, -ое *туркмен-ге т.*; **туркменский язык** түркмөн тили.

ТУРКМЭНЫ *мн.* түркмөндөр.

ТУРМАН *м.* башмандак көгүчкөн; **полететь турманом** *разг.* башмандак атып жыгылуу, оңко-чоңкосунан кетүү.

ТУРНЭПС *м. бот.* турнепс (*малга азык болуучу чамгырдын бир түрү*).

ТУРНИК *м. спорт.* турник (*гимнастикалык аспап*).

ТУРНИКЕТ *м.* турникет (*кишилерди бирден жиберүү үчүн арналып кире бериш жерге тосуп коюлган тегеренме, каршы-териш жыгач*).

ТУРНИР *м.* турнир (**1.** *ист.* орто кылымдардагы рыцарлардын мелдешүүлөрү; **2.** *спорт., шахм.* мелдешүү).

ТУРНУТЬ *однокр. кого-что, прост.* кууп чыгуу, айдап чыгуу.

ТУРОК *м.* түрк.

ТУРУСЫ: **турусы на колёсах** *разг.* былжыраган калп сөз.

ТУРЧАНКА *женск. р. к* түрок; турчанка.

ТУСКЛО *нареч.* күңүрт; **лампа горит тускло** лампа күңүрт күйөт.

ТУСКЛОСТЬ *жс.* күңүрттүк.

ТУСКЛЫЙ, ая, -ое **1.** (*мутный*) күңүрт; **тусклое стекло** күңүрт айнек; **2.** (*неяркий*) күңүрт; **тусклый свет** күңүрт жарык; **3. перен.** (*безжизненный, невыразительный*) үлдүрөгөн; **тусклый взгляд** үлдүрөгөн көз караш.

ТУСКНЕТЬ *несов. 1.* (*становиться тусклым*) караруу, караюу, күңүрттөнүү; **стекло тускнеет** айнек күңүрттөнөт; **2. перен.** (*меркнуть*) басаңдоо, төмөндөө (*мис. даңк*).

ТУСКНУТЬ *несов. разг. см.* тускнеть.

ТУТ *нареч.* мында, бул жерде, ушул жерде; **я пойдú, а ты подожди тут** мен барайын, сен ушул жерде күтүп тур; **и всё тут разг.** бардык кеп ушу, башка сөз жок; **тут как тут разг.** кайдан-жайдан чыга калып, даяр боло калып.

ТУТ-ТО *нареч. разг.* мына бул жерде, так ушунда; **не тут-то было разг.** ылаажы болбой калды, мүмкүн болбоду (*бир кокус себеп менен*).

ТУТОВНИК *м. бот.* тыт, тыт жыгачы.

ТУТОВЫЙ, ая, -ое **тутовник-ке т.**; **тутовое дерево** тыт жыгачы; **тутовый шелкопряд** жибек көпөлөгү.

ТУФ *м. мин.* туф (курулуш материалы катарында колдонулуучу тоо теги); **вулканические туфы** вулкандык туфтар.

ТУФЛИ *мн. (ед. туфля ж.)* **туфли** (*кепичке окшогон кончсуз батинке*).

ТУХЛЫЙ, ая, -ое сасык, сасыган, бузулган, жыттанган, борсуган; **тухлое яйцо** сасыган жумуртка; **тухлое мясо** сасыган эт.

ТУХЛЯТИНА *жс. разг.* сасыган, сасып калган, борсуган, жыттанып кеткен.

ТУХНУТЬ I *несов. (гаснуть)* өчүү.

ТУХНУТЬ II *несов. (портиться, загнить)* сасуу, бузулуу, борсуу, жыттанып кетүү.

ТУЧА *жс. 1.* булут; **грозовая туча** кара булут (*күн күркүрөөнүн алдында чогулган кара булут*); **2. перен.** (*множество, масса*) калың, аяба ган көп, сан жетпеген; **тучи комаров** аябаган көп чиркей; **3. перен.** (*надвигаю-*

щаяся беда) каран түн, жакындап келаткан балаа; **тучи собирались над ним** анын башына каран күн түштү; **туча-тучей нареч.** **1)** көп сандап, көп-көп болуп; **2)** кабагы салыңкы, кабагы бүркөө; **смотреть тучей** кабагын бүркөп кароо.

ТУЧЕВОЙ, ая, -ое **туча 1-ге т.**

ТУЧКА *жс. уменьш.-ласк. от туча 1* кичине булут.

ТУЧНЕТЬ *несов.* семирүү, толуу, жооноюу.

ТУЧНОСТЬ *жс. 1.* (*полнота*) семиздик, жоондук, толуктук; **2.** (*плодородность*) семиздиги, күрдүүлүгү (*жердин*); **3.** (*сочность*) ширелүүлүк.

ТУЧНЫЙ, ая, -ое **1.** (*полный*) семиз, жоон, толук; **2.** (*плодородный*) күрдүү, семиз (*жер жөнүндө*); **3.** (*сочный и густой*) ширелүү жана коюу (*мис. чөп*).

ТУШ *м. муз.* туш (*музыкалык кыска куттуктоолор*); **сыграть туш** туш ойноо.

ТУША *жс. 1.* (*тело убитого животного*) союлган малдын бүтүн эти; **коровья туша** союлган уйдун бүтүн эти; **2. перен. разг.** (*очень толстый человек*) балпыйган семиз киши.

ТУШЕ *ср. нескл. 1.* муз. туше (*тыбыштарга өзгөчө түр берүү үчүн музыкалык куралдарга кол жүгүртүүнүн манерасы*); **мягкое туше** жумшак туше; **сильное туше** катуу туше; **2. спорт. туше (*французча күрөшүүдө балбандын жыгылуусун билдирген эки далысынын жерге тийиши*).**

ТУШЕВАТЬ *несов. что* сүрөттү боёп карартуу, тушь менен карартуу.

ТУШЕНИЕ I *ср. (огня)* өчүрүү.

ТУШЕНИЕ II *ср. (пищи)* демдөө, быктырып (*демдеп*) бышыруу.

ТУШЁВКА *жс. 1.* (*действие*) тушь менен карартуу, сүрөттү боёп карартуу; **2.** (*штрихи*) сүрөткө карайтып салынган көлөкө.

ТУШЁНКА *жс. разг. (консервы)* эт консерва.

ТУШЁНЫЙ, ая, -ое (*о пище*) быктырылган, бууга бышырылган; **тушёное мясо** быктырып бышырылган эт.

ТУШИЛКА *жс.* өчүргүч (*чокту өчүрүүгө арналган идиш*).

ТУШИТЬ I *несов. что 1.* (*гасить*) өчүрүү; **тушить лампу** лампаны өчүрүү; **2. перен. (подавлять)** басуу, басаңдатуу, басаңчалатуу.

ТУШИТЬ II *несов. что, кул.* бууга быктыруу, демдөө, быктырып (*демдеп*) бышыруу.

ТУШКАНЧИК *м. зоол.* кош аяк (*чычкан*).

ТУШЬ *жс.* тушь (*сүрөт же черчение үчүн колдонулуучу боёк*).

ТУЯ *жс. бот.* туя (*дайыма көгөрүп туруучу ийне жалбырактуу жыгачтын бир түрү*).

ТЩАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* кылдаттык, чебердик, бышыктык, тыкандык менен иштегендик; **выполнить работу с большой тщательностью** жумушту өтө кылдаттык менен аткаруу.

ТЩАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кылдат, чебер, бышык, тыкан; **тщательный уход за посевами** айдалган эгиндерди кылдаттык менен багуу.

ТЩЕДУШИЕ *ср.* алсыздык, дармансыздык, илмигийлик, начардык.

ТЩЕДУШНОСТЬ *жс.* алсыздык, дармансыздык, илмигийлик, начардык.

ТЩЕДУШНЫЙ, ая, -ое алсыз, дармансыз, илмигий, начар.

ТЩЕСЛАВІЕ *ср.* менменсингендик, даңка умтулуучулук, көйрөңдүк (*дайыма эле «мени ардактап турса экен» деген ойдо болуучулук*).

ТЩЕСЛАВНЫЙ, ая, -ое менменсинген, даңка умтулуучу, көйрөн.

ТЩЕТА *ж. уст.* пайдасыздык, натыйжасыздык, курулайлык.

ТЩЕТНО *нареч.* пайдасыз, текке, бекер, курулай.

ТЩЕТНОСТЬ *ж.* пайдасыздык, натыйжасыздык, курулайлык.

ТЩЕТНЫЙ, ая, -ое пайдасыз, натыйжасыз, бекер, курулай, береке чыкпаган; **тщётные попы́тки** натыйжасыз аракет; **тщётная наде́жда** курулай үмүт.

ТЩИТЬСЯ *несов. уст.* аракет кылып көрүү, тырышуу.

ТЫ *мест. личн. сен.*

ТЫКАТЬ I *несов. разг. 1. чем (ударять)* чукуу, түртүү, саюу; **тыкать палкой в зёмлю** таяк менен жерди түрткүлөө; **2. что (втыкать, вонзать)** киргизүү, кагуу, саюу; **тыкать ко́лья в зёмлю** казыкты жерге кагуу, казыкты жерге саюу; **3. что (совать, впихивать)** салуу, тыгуу, түрткүлөө; **4. чем (показывать на кого-что-л.)** көрсөтүү, түртүп көрсөтүү, колу менен көрсөтүү; **тыкать палцем на кого-л. бирөөнү** колу менен көрсөтүү; **тыкать в нос кому-л.** кайта-кайта айта берип, эскерте берип мазасын алуу; **тыкать свой нос во что-л.** башка бирөөлөрдүн иштерине кийлигише берүү, өтө эле сөз андыгыч болуу.

ТЫКАТЬ II *несов. кого, разг. (называть на «ты»)* «сен» деп сүйлөө.

ТЫКАТЬСЯ *несов. разг.* тумшук тийгизүү; курулай урунуп-беринүү; **тыкаться носом** мурду менен жер саюу (үргүлөп).

ТЫКВА *ж.* ашкабак.

ТЫКВЕННЫЙ, ая, -ое **тыква-га т.**; **тыквенные семечки** ашкабактын уругу, данеги.

ТЫКВООБРАЗНЫЙ, ая, -ое ашкабак сыяктуу, ашкабак түрүндөгү.

ТЫЛ *м. 1. воен.* тыл, ар жагы (*фронттун ары жагындагы территория*); **глубо́кий тыл** алыскы тыл; **в тылу́ врага́** душмандын тылында; **обходи́ть проти́вника с тыла́** душманды тыл жагынан айланып өтүү; **2. разг. (задняя сторона чего-л.)** арт жак, арт жагы; **вётер дует с ты́ла** шамал арт жактан болуп турат.

ТЫЛОВИК *м.* тылдагы согуштук кызматчы.

ТЫЛОВО́Й, ая, -ое **тыл 1-ге т.**; **тыловы́е во́инские части** тылдагы аскер бөлүктөрү.

ТЫЛЬНЫЙ, ая, -ое: **тыльная часть руки́** колдун сырт жагы.

ТЫН *м.* жыгач дубал, кашаа.

ТЫ́СЯЧА 1. числ. миң; **ты́сяча девя́тсot шестидеся́тый год** бир миң тогуз жүз алтымышынчы жыл; **ты́сяча рублёй** миң сом; **2. в знач. суц. ж.** миңдеген; **ты́сячи люде́й** миңдеген киши; **в ты́сячу раз** *разг.* миң эсе (*жакшы, жаман, көп, аз ж.б.*).

ТЫ́СЯЧЕЛЕТ́ИЕ *ср. 1. (срок в тысячу лет)* миң жыл, миң жылдык мөөнөт; **2. (годовщина)** миң жылдык, миң жыл толуш.

ТЫ́СЯЧЕЛЕТ́НИЙ, ая, -ее миң жылдык.

ТЫ́СЯЧЕЛ́ИСТНИК *м. бот.* тегерек баш чөп.

ТЫ́СЯЧНЫЙ, ая, -ое **1. числ.** миңинчи; **ты́сячный по счёту** эсеп боюнча миңинчи; **2. прил. перен. (измеряе-**

мый тысячами) миңдеген; **ты́сячная толпа́** миңдеген киши; **3. прил. (получаемый от деления на тысячу)** миңдин бири; **ты́сячная до́ля** миңдин бир үлүшү; **4. в знач. суц. ж.** миңден бир; **одна́ ты́сячная** миңден бир бөлүгү.

ТЫ́ЧИ́НКА *ж. бот.* аталык (*өсүмдүктүн эркектик мүчөсү*).

ТЫ́ЧУ, **ты́чу**, **ты́чешь** *и т.д. наст. вр. от ты́кать I.*

ТЫ́ЧУСЬ, **ты́чусь**, **ты́чешься** *и т.д. наст. вр. от ты́каться.*

ТЪМА́ I ж. 1. (темнота, мрак) караңгы, караңгылык; **ночная́ тъма́** түн караңгылыгы; **2. перен. (невежество)** караңгылык, наадандык.

ТЪМА́ II ж. разг. (множество) сан жеткис көп, аябаган көп, сансыз көп; **тъма́ наро́ду** сан жеткис көп эл; **тъма́-тъму́щая** быкбырдай кайнаган көп.

ТЪФУ́ *межд.* тү, түү.

ТЮБЕТЕ́ЙКА *ж.* топу, такыя.

ТЮ́БИК *м.* тюбик (*вазелин, паста, май ж.б. нерселерди салууга арналган жумшак түтүкчө*).

ТЮ́БИНГ *м. тех., горн.* тюбинг (*чоюндан жасалган чоң диаметрдуу шакек – шахтанын, тешкен тоолордун суу өткөрбөс бекитмелеринин звеносу*).

ТЮ́БИНГОВЫ́Й, ая, -ое **тюбинг-ге т.**; **тю́бинговое крепле́ние** шахт шахталарды тюбингдеп бекитүү.

ТЮ́К *м.* таңгак, таңылчак; **тю́ки хло́пка** пахта таңгактары.

ТЮ́КОВА́ТЬ *несов. что* таңуу, таңылчактоо.

ТЮ́ЛЕВЫ́Й, ая, -ое **тюль-ге т.**; **тю́левая занаве́ска** тюлдөн жасалган парда.

ТЮ́ЛЕНЕВЫ́Й, ая, -ое **тюлень 1-ге т.**; **тю́леневые сапоги́** тюлендин терисинен жасалган өтүк.

ТЮ́ЛЕНИ́Й, ая, -ье **тюлень 1-ге т.**; **тю́лений жир** тюлендин майы.

ТЮ́ЛЕНЬ *м. 1. зоол.* тюлень (*деңиз жаныбары*); **2. перен. разг. (неуклюжий человек)** көлтөйгөн киши.

ТЮ́ЛЬ *м.* тюль (*жука, тордомо кездеменин бир түрү*).

ТЮ́ЛЬПА́Н *м.* жоогазын.

ТЮ́ЛЬПА́ННЫЙ, ая, -ое **тюльпан -га т.**; **тю́льпанное де́рево** тюльпан жыгач (*гүлү жоогазындын гүлүндөй келген, кооздук үчүн өстүрүлүүчү жыгач*).

ТЮ́РБА́Н *м.* селде, элечек.

ТЮ́РЕМНЫЙ, ая, -ое **тюрьма-га т.**; **тю́ремное за́ключение** түрмөгө камоо, түрмөгө салуу.

ТЮ́РЕМЩИК *м. уст.* түрмө сакчысы.

ТЮ́РЕМЩИ́ЦА *женск. р. к тю́ремщик.*

ТЮ́РКИ *мн. (ед. тю́рк м.)* түрктөр.

ТЮ́РКСКИЙ, ая, -ое **тю́рк-кө т.**; **тю́ркские язы́ки** түрк тилдери.

ТЮ́РЬМА́ *ж.* түрмө; **за́ключи́ть (посади́ть) в тю́рьму́** түрмөгө камоо (*отургузуу*); **вы́пусти́ть из тю́рьмы́** түрмөдөн чыгаруу.

ТЮ́РЯ *ж.* сууга же кваска нан тууралып жасалган тамак.

ТЮ́ФЯ́К *м. 1.* тюфяк (*алдыга салынуу үчүн арналып, ичине кыл, жүн же саман толтурулган төшөк*); **воло́сяной тю́фя́к** кыл толтурулган тюфяк; **соло́менный тю́фя́к** саман толтурулган тюфяк; **2. перен. разг. (о человеке)** көлтөйгөн, топос, шалпысы бош киши.

ТЮ́ФЯ́ЧНЫЙ, ая, -ое **тю́фя́к-ка т.**

ТЯ́ВКА́НЬЕ *ср. разг.* үрүү, борсулдап үрүү.

ТЯВКАТЬ *несов. разг.* үрүү, борсулдап үрүү.

ТЯВКНУТЬ *однокр. см.* **тявкать**.

ТЯГА *ж.* **1. тех.** (*тянущая сила*) тартуучу, тартуучу күч, сүйрөгүч; **механическая тяга** механикалык сүйрөгүч; **электрическая тяга** электрдик сүйрөгүч; **паровая тяга** буунун күчү менен сүйрөгүч; **конная тяга** аттын тартышы, аттын сүйрөшү; **2. (в печи и т.п.)** тартуу; **в печи сильная тяга** мештин мору катуу тартат; **3. ж.-д.** (*совокупность машин*) тартуучу машиналар (*мис. паровоз, электровоз, тепловоз ж.б.*); **4. перен.** (*стремление*) тартылуу, умтулуу; дам коюу; **тяга к науке** илимге умтулуу; **тяга к культуре** маданиятка умтулуу; **дать тягу** разг. кылчайбастан качып жөнөө.

ТЯГАТЬСЯ *несов. с кем-чем, разг.* **1. (соперничать, соревноваться)** тирешүү, талашуу, тартышуу, тартышып күч сынашуу, ат салышып көрүү; **с ним тягаться трудно** аны менен тирешүү кыйын; **2. уст.** (*судиться*) доолашуу, соттошуу.

ТЯГАЧ *м. тех.* тягач (*тиркелүүчү арабаларды ж.б. сүйрөөчү трактор*).

ТЯГЛО *ср.* **1. ист.** (*подать*) алым, салык (*Москва Русунда – кызмат кылбаган кишилерден алына турган ар түрдүү салык*); **2. ист.** (*крепостная повинность*) оброк, барщина (*крепостной дыйкан помещишке милдеттүү түрдө бере турган оброк, милдеттүү түрдө иштей турган барщина*); **3. собир. с.-х.** (*скот для перевозки чего-л.*) унаа.

ТЯГЛОВЫЙ, ая, -ое **тягло 3-кө т.**; **тягловая сила** күч унаа.

ТЯГОСТНЫЙ, ая, -ое **1. (трудный)** кыйын, оор; **тягостное положение** оор абал; **2. (неприятный, мучительный)** көңүл суутуучу, адамды капа кылуучу, жанды кыйнай турган.

ТЯГОСТЬ *ж.* **1. (бремя, гнёт)** оорчулук, кыйынчылык, тынчсыздык; **быть кому-л. в тягость** бирөөгө оордугун тийгизүү, бирөөгө жүк болуу; **2. разг.** (*изнеможение*) чарчоо, алдан таюу, алсыздануу; **чувствовать тягость во всем теле** бүт денеси чарчаганын сезүү.

ТЯГОТА *ж. см.* **тягость 1.**

ТЯГОТЕНИЕ *ср.* **1. физ.** (*притяжение*) тартыш, тартуу (*материянын бир-бирин тартуу касиети*); **земное тяготение** жердин тартышы; **закон всемирного тяготения** физ. бүткүл дүйнөлүк тартылыш закону; **2. перен.** (*стремление*) умтулуу, жутунуу, дам коюу; **тяготение к науке** илимге умтулуу.

ТЯГОТЭТЬ *несов.* **1. к кому-чему (иметь влечение)** умтулуу, жутунуу, дам коюу; **тяготеть к точным наукам** так илимдерге умтулуу; **2. над кем-чем (угнетать, подавлять)** басуу, басмырлатуу.

ТЯГОТИТЬ *несов. кого-что* оор жүк болуу, оор түйшүк болуу; **меня тяготит эта обязанность** бул милдет мага оор жүк болуп турат.

ТЯГОТИТЬСЯ *несов. кем-чем* оорсунуу, азап тартуу, жадап кетүү; **тяготиться одиночеством** жалгыздыктын азабын тартуу, жалгыздыктан жадап кетүү.

ТЯГУЧЕСТЬ *ж.* **1. (способность растягиваться)** чоюлуучулук, созулуучулук; **2. (клейкость, густота)** илээшчээктик; **3. перен.** (*неторопливость, протяжность – напр. речи*) созулмалуулук, чоюлуңкулук.

ТЯГУЧИЙ, ая, -ее **1. (способный растягиваться)** чоюлчаак, созулчаак; **чистое железо тягуче** таза темир

чоюлчаак; **2. (клейкий, густой)** илээшчээк, илээшме; **тягучее тесто** илээшчээк камыр; **3. перен.** (*протяжный*) созолонгон; **тягучая песня** созолонгон ыр.

ТЯГЧАЙШИЙ, ая, -ее *превосх. ст. от тяжкий* эң, кыйын, эң оор.

ТЯЖ *м.* **1.** жан кайыш (*арабанын тартмасынын башы менен октун учун бириктирген кайыш же зым*); **2. тех.** **тяж** (*тартуучу күчтү өзү аркылуу өткөргүч кайыш же жип*).

ТЯЖБА *ж.* **1. уст.** (*судебное дело*) соттошуу, доо, доолашуу; **2. перен. разг.** (*спор, состязание*) талаш-тартыш, талашуу.

ТЯЖЕЛЕТЬ *несов.* салмактануу, оор тартуу, оор боло берүү; **вёки у меня уже тяжелеют** уйкум келип, көзүм жумулуп бара жатат.

ТЯЖЕЛО *нареч.* **1.** оор; **тяжело нагруженный автомобиль** оор жүк салынган автомобиль; **2. (грузно)** салмактуу; **тяжело ступать** салмактуу басуу; **3. (серьёзно)** катуу, кыйын; **он тяжело болен** ал катуу ооруп жатат; **4. (трудно, неприятно)** кыйын, оор; **тяжело писать** жазууга кыйын (*катты, сөздү ж.б.*); **ему тяжело подниматься по лестнице** тепкич менен чыгуу ага кыйын; **5. безл. в знач. сказ.** (*грустно, мучительно*) оор, кыйын; капа, кайгы; **у него тяжело на душе** анын ичинде кайгысы бар.

ТЯЖЕЛОВЕС *м. спорт.* оор салмактуу (*спортсмен*).

ТЯЖЕЛОВЕСНОСТЬ *ж.* **1. (грузность)** салмактуулук, оордук; **2. перен.** оордук, кыйындык; жеңил угулбай тургандык; түшүнүүгө кыйындык (*оордук*); **тяжеловесность стиля** стилдин оордугу.

ТЯЖЕЛОВЕСНЫЙ, ая, -ое **1. (с тяжёлым грузом)** оор жүктүү; **тяжеловесный состав** оор жүктүү состав мис. поезд); **2. перен.** оор, кыйын; түшүнүгү кыйын (*оор*).

ТЯЖЕЛОВОЗ *м.* оор жүк ташуучу (*оор жүк тартуучу ат*).

ТЯЖЕЛОДУМ *м. разг.* жай ойлоочу адам, бир нерсени бат ойлой албаган киши.

ТЯЖЕСТЬ *ж.* **1. физ.** салмак; **центр тяжести** 1) салмак борбору; 2) *перен.* жердин тартышы; **сила тяжести** тартуу күчү; **2. (тяжёлый предмет, груз)** оордук, салмактуу нерсе, жүк; **поднятие тяжестей** спорт. оордуктарды көтөрүү; **3. (трудность)** оордук, кыйындык, кыйынчылык; **тяжесть разлуки** ажырашуунун кыйындыгы; **4. (суровость)** оордук, кыйындык, катуулук; **смягчить тяжесть наказания** жазанын оордугун жеңилдетүү.

ТЯЖЁЛОАТЛЕТ *м. спорт.* тяжелоатлет (*оор атлетикада иштөөчү спортсмен, мис. штанга көтөрүү*).

ТЯЖЁЛОАТЛЕТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **тяжелоатлет-ке т.**; **тяжелоатлетические состязания** тяжелоатлеттердин мелдешүүлөрү.

ТЯЖЁЛЫЙ, ая, -ое **1. (имеющий большой вес)** оор; **тяжёлый чемодан** оор чемодан; **2. (грузный, лишённый лёгкости)** оор, салмактуу; **тяжёлые шаги** салмактуу кадамдар; **3. (трудный)** оор, кыйын; **тяжёлая задача** оор милдет, кыйын маселе; **4. перен.** (*серьёзный, суровый*) кыйын, катуу, оор; **тяжёлое заболевание** катуу оору; **тяжёлая вина** оор күнөө, айып; **5. перен.** (*напряжённый*) оор, катуу, күч менен; **тяжёлое дыхание** оор дем алуу; **6. перен.** (*неприятный, доставляющий беспокойство*) оор; **тяжёлый воздух** оор (бузулган) аба; **тяжёлый характер** оор мүнөз; **7. перен.** (*суровый*) оор, катуу; **тяжёлое наказание** катуу жаза; **8. перен.** (*горестный*) оор, кайгылуу;

тяжёлое чүвство оор сезим; **9. воен.** (с мощными средствами) оор; **тяжёлый танк** оор танк; **тяжёлая артиллерия** оор артиллерия; **тяжёлая индустрия** оор индустрия; **тяжёлое топливо** оор отун (мис. нефть, керосин); **тяжёлая пища** оор тамак, тез сиңбей турган тамак; **тяжёлая рука** разг. 1) чоң муштум, колу чоң; 2) кара жолтой кол; **тяжёлый на подъём** разг. кашаң, жалкоо.

ТЯЖКИЙ, ая, -ое см. **тяжёлый** 3, 4, 5, 6, 7.

ТЯНУТЬ несов. 1. кого-что (волочить, тащить) тартуу, сүйрөө, чоюу; **рыбаки тянули сёти** балыкчылар торлорду тартып жатышты; **пароход тянет на буксире баржу** пароход баржаны буксирдеп тартып келе жатат; **тянуть кого-л. за рукав бирөөнү** жеңинен тартуу; **2. что, тех.** (изготавливать волочением) созуп, чоюп жасоо; **тянуть проволоку** сымды чоюп жасоо; **3. что** (натягивать для укрепления, прокладки) керүү, тартуу, жүргүзүү; **тянуть верёвку через двор** короонун ичине жипти керүү; **тянуть телефонную линию** телефондун линиясын жүргүзүү; **4. обладать тягой** тартуу; **печка хорошо тянет** меш жакшы тартат; **5. что, разг.** (медлить) кечиктирүү, чоюу, созуу, сүйрөө; **он тянет с ответом** ал жоопту кечиктирип жатат; **тянуть дело** ишти кечиктирүү; **6. что** (растягивать слова и т.п.) созуу, созо берүү, созолонтуу; **тянуть песню** ырды созолонтуу; **7. кого-что** (звать с собой, манить) тартуу, кызыктыруу, ээликтирүү, ээрчитүү; **его тянет природа** аны табият кызыктырат; **меня тянет попутешествовать** менин саякаттап келүүгө көңүлүм

тартып жатат; **8. чем, безл.** (о струе воздуха) келип туруу; жыттануу (о запахе); **от окна тянет холодом** терезеден суук келип турат; **из кухни тянет жареным** ашканадан куурулган нерсенин жыты келип турат; **9. разг.** (весить) болуу, келүү, чыгуу; **арбуз тянет восемь килограммов** дарбыз сегиз килограмм келет (чыгат); **тянуть за душу кого-л. бирөөнү** кыйноо, азап тарттыруу, жадатуу, тынчын алуу; **тянуть лямку** см. **лямка**.

ТЯНУТЬСЯ несов. 1. (растягиваться) чоюлуу, созулуу, тартылуу; **резина хорошо тянется** резинке жакшы чоюлат; **2. (подтягиваться)** көтөрүлүү (мис. турникке); **3. (простирается)** созулуп жатуу, созулуп кетүү; **за гором тянулась степь** шаардын ар жагында талаа созулуп жатты; **4. перен.** (продолжаться, длится) созулуу, улануу; **болёзнь тянется уже два месяца** оорусу эки айга созулуп кетти; **5. к кому-чему** (стремиться) умтулуу, жутунуу, дам коюу; **ребёнок тянется к матери** бала энесине умтулат; **6. (двигаться один за другим)** чубоо, чубап жүрүү; **по дороге тянулись стада** жол менен мал чубап келе жатты; **7. за кем-чем, перен. разг.** (стремиться сравняться с кем-л.) теңелүүгө тырышуу, бирөө менен катарлашууга умтулуу; **тянуться за старшим братом** улуу агасына теңелүүгө умтулуу.

ТЯНУЧКА жс. тянучка (сүттөн же каймактан кант кошулуп жасалган жумшак жана чоюлма конфета).

ТЯП: таяп да лаяп, таяп-лаяп прост. жүр-нары кыла салуу;

У

У I предлог с род. п. 1. (возле, около) жанында, жанына, алдында, боюнда, түбүндө; **у ворот** дарбазанын түбүндө, дарбазанын жанында; **остановиться у двери** эшиктин жанына токтоо; **у моря** деңиз боюнда; **2. (при, вместе)** -да; **жить у своих родителей** өзүнүн ата-энесинин колунда туруу; **3. -дан, -ын;** **спросить у учителя** мугалимден суроо; **выиграть партию в шахматы у товарища** шахмат оюнунда жолдошун утуп алуу; **4. (при обозначении принадлежности)** -да, -ын; **у нас сегодня гость** бүгүн биздикинде конок бар; **у него три сына** анын уч уулу бар; **у меня нет свободного времени** менин бош убактым жок; **они сейчас у нас** алар азыр биздикинде; **смотри ты у меня!** разг. сага бирди көрсөң!; **будешь ты у меня знать!** сен менден бирди көрсөтөмүң!

У II межд. (для выражения испуга, страха) ой, эй; **у, как страшно!** ой, кандай коркунучтуу!

У— приставка, төмөнкү этиштерди жасайт: 1) кыймыл-аракеттин бир жакка багытталгандыгын көрсөтөт; мис.: **угнать** айдап кетүү; **улетать** учуп кетүү; 2) кыймыл-аракетти бир нерсенин ичине багыттоону көрсөтөт; мис. **уместить** орундаштыруу, жайлаштыруу; 3) бир нерсенин текши жабылгандыгын билдирет; мис. **усыпать** жабырап текши чыгуу, себилүү, төгүлүү; 4) бир нерсени кемитүү, кыскартуу, тарытууну билдирет; мис. **утешить** сооротуу, жубатуу; 5) бир нерсеге жетишүү, бирөөнү көндүрүүнү билдирет; мис. **уговорить** көндүрүү.

УБАВИТЬ сов. что, чего, в чём кемитүү, азап кемитүү, кемитиңкирөө, азыраак кемитүү, азайтуу; кыскартуу, кичирейтүү; төмөндөтүү; **убавить расходы** расходуу

азайтуу; **убавить цену** бааны кемитүү; **убавить длину платья** көйнөктү кыскартуу; **он убавил в весе** анын салмагы кемиди.

УБАВИТЬСЯ сов. кемүү, азаюу, кичирейүү, тартылуу; кыскаруу; төмөндөө; **воды в реке убавилось** өзөндө суу азайды (тартылды); **дни убавились** күн кыскарды.

УБАВКА жс. разг. см. **убавление**.

УБАВЛЕНИЕ ср. кемитүү, азайтуу.

УБАВЛЯТЬ несов. см. **убавить**.

УБАВЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **убавиться**; 2. страд. к **убавлять**.

УБАЮКАТЬ сов. кого-что 1. (укачать) алдейлеп уктатуу; 2. перен. (нагнуть дремоту) магдыратуу, мемиретүү, уйкусун келтирүү; **его голос меня убюкал** анын үнү мени мемиретти; 3. перен. (успокоить) сооротуу; **убюкать надеждой** үмүткер кылып сооротуу.

УБАЮКИВАТЬ несов. см. **убюкать**.

УБАЮКИВАЮЩЕ нареч. 1. (усыпляюще) магдыратып; 2. перен. (успокаивающе) тынчытып, басылтып.

УБЕГАТЬ несов. см. **убежать**.

УБЕДИТЕЛЬНО нареч. 1. (доказательно) ишенердик кылып, ишендире, ишенгидей кылып; **убедительно говорить** ишендире сүйлөө; 2. (настойчиво) көптөн-көп; **убедительно прошу** көптөн-көп өтүнөм, көптөн-көп сураймын.

УБЕДИТЕЛЬНОСТЬ жс. ишендирмелик, акылга сыярдык; **убедительность его доводов** анын далилдеринин ишендирмелиги.

УБЕДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (*доказательный*) ишенердик, ишендирердик; **убедительные доводы** ишенердик далилдер; **убедительный пример** ишенердик мисал; **2.** (*настоятельный*) көптөн-көп; **убедительная просьба** көптөн-көп өтүнүч.

УБЕДИТЬ сов. кого **1. в чём** (*заставить поверить*) ишендирүү, ишентүү, ынандыруу, ынантуу; **убедить в своей правоте** өзүнүкү туура экендигине ишендирүү; **убедить в необходимости чего-л.** бир нерсенин зарыл экендигине ишендирүү; **2. с неопр.** (*заставить сделать что-л.*) -га көндүрүү, -га макулдаттуу, макул кылууга аракет кылуу; **я убедил его лечиться** мен аны дарыланууга көндүрдүм (*макулдаттым*).

УБЕДИТЬСЯ сов. в чём ишенүү, ынануу, көзү жетүү, көзү жетип көнүү; **убедиться в необходимости чего-л.** бир нерсенин зарыл экендигине көзү жетүү; **убедиться на горьком опыте** өзү башынан өткөргөн кыйынчылыктын натыйжасында ишенүү.

УБЕЖАТЬ сов. **1.** чуркап кетүү, чуркап чыгуу; **дети убежали в лес** балдар токойго чуркап кетишти; **2.** (*тайком уйти, скрыться, спастись бегством*) качып кетүү; **убежать из плена** туткундан качып кетүү; **3. разг.** (*о кипящей жидкости*) ташуу, ташып төгүлүү; **молоко убежало** сүт ташып төгүлдү.

УБЕЖДАТЬ несов. см. убедить.

УБЕЖДАТЬСЯ несов. **1. см.** убедиться; **2. страд. к** убеждать.

УБЕЖДЕНИЕ ср. **1.** (*действие*) ишендирүү, ишенүү, ынандыруу, ынантуу, көзү жетүү; **действовать путём убеждения** ишендирүү аркылуу мамиле кылуу; **2.** (*мнение*) көз караш, ишеним, ишенич; **политические убеждения** саясы көз караштар; **отстаивать свой убеждения** өзүнүн көз карашын жактоо.

УБЕЖДЁННО нареч. өзү абдан ишенип; **убеждённо говорить** өзү абдан ишенип сүйлөө.

УБЕЖДЁННОСТЬ жс. ишенгендик, ынангандык, көзү жеткендик; **его выступление отличалось убеждённостью** анын сүйлөгөнү ишенгендик менен айырмаланып турду.

УБЕЖДЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от** убедить; **2. прил.** ишенген; **я в этом совершенно убеждён** менин көзүм буга жетип турат.

УБЕЖИЩЕ ср. сыйынт; жашырын жай; баш калка; жашына турган жай; **искать убежища** баш калка издөө; **право убежища** баш калкалоо укугу (*өз мамлекетинен саясий көз караштары үчүн куугунтукталган адамга экинчи мамлекетте жашоого укук берүү*).

УБЕЛЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от** убелить; **2. прил.:** **убелённый седи́нами (сединой)** ак чач болгон, чачы куудай болуп агарган, чачы агарган.

УБЕЛИТЬ сов. кого-что (*сединой*) ак чач болуу, чачы куудай болуп агаруу, чачы агаруу.

УБЕЛЯТЬ несов. см. убелить.

УБЕРЕГАТЬ несов. см. уберечь.

УБЕРЕГАТЬСЯ несов. **1. см.** уберечься; **2. страд. к** уберегать.

УБЕРЕЧЬ сов. кого-что сактоо, сактап калуу, коргоо, коргоп калуу, коруу; **уберечь ребёнка от простуды** баланы суук тийүүдөн сактап калуу.

УБЕРЕЧЬСЯ сов. сактанып калуу, сактанып аман калуу, коргонуп аман калуу; **уберечься от простуды** суук тийүүдөн сактанып калуу.

УБИВАТЬ несов. см. убить.

УБИВАТЬСЯ несов.

1. разг. (*сильно горевать*) зарлоо, өтө кайгыруу, өтө камыгуу; **2. страд. к** убивать.

УБИЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое **1.** (*смертоносный, вредный*) саламаттыкка зыяндуу, өлтүрө турган; **2. перен. разг.** (*ужасный*) өтө жаман, өтө оор, эң кыйын; **убийственная жара** мээ кайнаган ысык; **убийственное настроение** эң оор (*эң жаман*) көңүл.

УБИЙСТВО ср. өлтүрүү; **убийство с целью ограбления** тоноп, карактап алуу максатында өлтүрүү.

УБИЙЦА м. и жс. өлтүрүүчү, өлтүргүч.

УБИРАТЬ несов. см. убирать.

УБИРАТЬСЯ несов. **1. см.** убираться; **2. повел. накл. разг.** **убирайся!** жогол!, кет!; **убирайтесь!** кетиңиз!, кеткиле!; **3. страд. к** убирать.

УБИТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от** убить; **2. прил.** өлтүрүлгөн; **убитый человек** өлтүрүлгөн адам; **3. прил. перен.** (*огорчённый*) абдан кайгырган; абдан кайгы баскан; мүнкүрөгөн; **убитый вид** ындыны абдан өчкөн кейип; **4. в знач. суф. м.** өлтүрүлгөн адам; **✧ молчит как убитый** өлгөн немедей унчукпайт (*бир ооз да сөз айтпайт*); **спит как убитый** өлгөн немедей уктап жатат (*абдан катуу уктап жатат*).

УБИТЬ сов. **1. кого** өлтүрүү; союу (*зарезать*); **убить волка** карышкырды өлтүрүү; **2. что, перен.** (*уничтожать*) жоготуу, жок кылуу, жоюу; **3. кого-что, перен.** (*глубоко огорчить*) катуу кайгыртуу; **4. көңүлүн катуу оорутуу; мүнкүрөтүү; это известие его убilo** бул кабар анын көңүлүн катуу оорутту; **5. что, перен. разг.** (*потрачивать*) сарп кылуу, кетирүү, жумшоо; **на это дело убито много сил** бул ишке көп күч жумшалды; **✧ убить время** разг. бекер отурганча (*бирдеме иштөө*); **хоть убей** разг. өлтүрсөң да; **убить бобра** таш жалак болуп калуу; **не пойдё, хоть убей** разг. өлтүрсөң да, барбаймын.

УБИТЬСЯ сов. разг. (*ушибиться*) урунуу, согулуу; **убиться насмерть** урунуп өлүү.

УБЛАГОТВОРИТЬ сов. кого, уст. толук канааттандыруу, толук ыраазы кылуу.

УБЛАГОТВОРЯТЬ несов. см. ублагодворить.

УБЛАЖАТЬ несов. см. ублажить.

УБЛАЖИТЬ сов. кого-что, прост. көңүлүн алуу үчүн үстү-астына түшүү, жалпандап жагынуу.

УБЛЮДОК м. **1. обл.** (*помесь – о животном*) аргын, чалыш; **2. перен. презр.** (*ничтожный человек*) салпаяк (*инстинкти төмөн, акылы нас начар адам*).

УБОГИЙ, ая, -ое **1.** (*крайне бедный*) начар, эң эле начар, кедей; **убогое жилище** начар үй; **2.** (*искалеченный*) байкуш, майып; **3. перен.** (*скудный*) начар, кедей; **убогое воображение** элестетүүнүн, бир нерсени көз алдыга келтирүүнүн начардыгы; **4. в знач. суф. м., жс.** (*калека*) мунжу.

УБОГО нареч. начар; **он одёт убого** анын кийими начар; ал начар кийинген.

УБОГОСТЬ жс. см. убожество.

УБОЖЕСТВО ср. **1. уст.** (*физический недостаток*) майыптык, мунжулук; **2. перен.** (*ничтожность*) байкуштук, эң эле начардык, кедейлик; **убожество интeрeсов** таламдардын эң эле начардыгы.

УБОЙ м. союу; **убой скотa** мал союу; **кормить на убой** 1) борго байлоо; 2) перен. тамакты абдан көп берүү.

УБОЙНЫЙ, ая, -ое **1.** союшка (союшка) арналган; **убойный скот** союшка арналган мал; **2.** воен. (смертоносный) өлтүргүч, кыйраткыч, талкалагыч, ойрондогуч.

УБОР м. жасалга, шайман, сеп; **головной убор** баш кийим.

УБОРИСТО нареч. тыгыз, жыш; **убористо писать** тыгыз жазуу (ариптердин араларында ачык жерди аз калтырып, жыш жазуу).

УБОРИСТОСТЬ жс. тыгыздык, жыштык (жазуу, шрифт жөнүндө).

УБОРИСТЫЙ, ая, -ое тыгыз, жыйнак, жыш; **убористый почерк** тыгыз почерк, жыйнак почерк.

УБОРКА жс. **1.** жыюу, оруу-жыюу, оруп-жыюу, оруп-жыйып алуу, жыйып алуу, терүү, терип алуу, чогултуу, чогултуп алуу, терүү; **раздельная уборка урожая** түшүмдү бөлүп-бөлүп оруп-жыюу; **2.** (приведение в порядок) жыйнаштыруу, жыйыштыруу; **уборка помещения** үйдү жыйыштыруу.

УБОРНАЯ жс. **1.** театр. уборная (театрда артисттер кийинүүчү, жасануучу бөлмө); **2.** даараткана, ажаткана.

УБОРОЧНЫЙ, ая, -ое **уборка 1-ге т.;** **уборочные машины** оруу-жыюу машиналары; **уборочная кампания** оруу-жыюу кампаниясы.

УБОРЩИЦА жс. уборщица.

УБРАНСТВО ср. жасалгалар, шаймандар; **убранство квартиры** үйдүн (квартиранын) жасалгалары.

УБРАТЬ сов. **1.** что (взять, унести прочь) алып коюу, жыйнаштыруу, жыйнаштырып коюу, жыйыштыруу, жыйыштырып коюу; **убрать книги со стола** китептерди столдун үстүнөн алып коюу; **2.** что (о полевых культурах) жыюу, оруп-жыюу, жыйып алуу, оруп-жыйып алуу, терүү, терип алуу, чогултуу, чогултуп алуу; **своевременно убрать урожай** эгинди өз убагында оруп-жыйып алуу; **убрать хлопок вовремя** пахтаны өз убагында терип (жыйып) алуу; **3.** что (привести в порядок) жыйнаштыруу; жыйыштыруу; **убрать комнаты** бөлмөлөрдү жыйнаштыруу; **4.** кого-что (украсить) кооздоо, жасалгалоо; **зал убран цветами** зал гүлдөр менен кооздолгон; **5.** что (поместить куда-л., спрятать) жайлаштырып коюу, салып коюу, катып коюу; **убрать шасси ав.** самолёттун шассисин жыйыштырып алуу.

УБРАТЬСЯ сов. **1.** разг. (удалиться) жоголуу (кетүү); **убратся подобру-поздорову** бирди көрө элегинде жоголуу; **2.** (произвести уборку) оруу-жыюуну бүтүү, жыйнап бүтүү; **3.** разг. (уместиться) батуу, жайлашуу; **вещи свободно убрались в чемодан** буюмдар чемоданга кенен эле батты; **4.** разг. уст. (нарядиться) жасануу.

УБЫВАНИЕ ср. см. убыль.

УБЫВАТЬ несов. см. убыть.

УБЫЛЬ жс. кемүү, азаюу; тартылуу; **вода пошла на убыль** суу тартыла баштады.

УБЫТОК м. зыян; **терпётъ (нести) убытки** зыян тартуу.

УБЫТОЧНОСТЬ жс. зыян келтиргендик, зыяндуулук.

УБЫТОЧНЫЙ, ая, -ое зыяндуу, зыян келтирүүчү; **убыточная торговля** зыяндуу соода.

УБЫТЬ сов. кемүү, азаюу; тартылуу; **вода убыла** суу тартылды; **народу убыло** эл азайды.

УВАЖАЕМЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от уважать; **всёми уважаемый человек** бардык эл кадырдаган киши;

2. прил. кадырдуу, ардактуу, урматтуу; **уважаемый товарищ** ардактуу жолдош.

УВАЖАТЬ несов. кого-что кадырдоо, ардактоо, урматтоо; **уважать чужое мнение** башканын пикирин кадырдоо; **заставить себя уважать** өзүн кадырдоого мажбур кылуу (башкалар аны кадырдай турган даражага жеткидей кылып өзүн-өзү дурус алып жүрүүгө тийиш).

УВАЖЕНИЕ ср. кадыр, кадырдоо, кадырдагандык, ардак, ардактоо, ардактагандык, сый, урмат, урматтоо; **достойный уважения** кадырдоого арзырдык; **пользоваться всеобщим уважением** жалпы көпчүлүк тарабынан ардакталуу; **из уважения к вам** сизди кадырдап; **я это сделал из уважения к вам** сизди сыйлагандыктан ушуну иштедим; мен бул ишти сизди сыйлаганым үчүн гана иштедим; **с уважением** кадырдоо менен, урмат менен.

УВАЖИТЕЛЬНОСТЬ жс. жөнү бардык, негизи бардык, негиздүүлүк; **уважительность просьбы** өтүнүчтүн жөнү бардыгы.

УВАЖИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жөнү бар, негизи бар, негиздүү; **уважительные причины** жөнү бар себептер.

УВАЖИТЬ сов. **1.** что (принять во внимание) орундоо (тилегин, өтүнүчүн орундоо; макул таап орундоо); **я уважил вашу просьбу** мен сиздин өтүнүчүңүздү орундадым; **2.** кого, разг. сыйлоо, кадырдоо, тилегин орундатуу; уважить родителей эне-атаны сыйлоо.

УВАЛЕНЬ м. разг. топос киши, эби-сыны жок жана жалкоо киши.

УВАРИВАТЬ несов. см. уварить.

УВАРИВАТЬСЯ несов. **1.** см. увариться; **2.** страд. к уваривать.

УВАРИТЬ сов. что, разг. **1.** (довести до готовности) кайнатып бышыруу; **уварить курицу** тоокту кайнатып бышыруу; **2.** (варкой уменьшить количество) кайната берип азайтуу; **уварить бульон** сорпону кайнатып азайтуу.

УВАРИТЬСЯ сов. **1.** (дойти до готовности) кайнап бышуу; **мясо уварилось** эт кайнай бышты; **2.** (сгуститься от варки, уменьшиться в количестве) кайнай берип коюлуу, кайнай берип азаюу; **суп сильно уварился** сорпо кайнай берип абдан азайды.

УВАРКА жс. **1.** (уваривание) кайнатып бышыруу, кайнап бышуу; **2.** (уменьшение, сгущение при варке) кайнай берип коюлуу, кайнатып коюлтуу, кайнай берип азаюу, кайнагып азайтуу.

УВЕДОМИТЕЛЬ м. кабарландыруучу, кабар берүүчү, бир нерсени билдирүүчү.

УВЕДОМИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кабарландыруучу, эскертүүчү, билдирүүчү; **уведомительное письмо** кабарландыруучу кат.

УВЕДОМИТЬ сов. кого кабарландыруу, эскертүү, билдирүү; **уведомить о дне заседания** заседание боло турган күндү билдирүү.

УВЕДОМЛЕНИЕ ср. **1.** (о чём-л.) кабарландыруу, эскертүү, билдирүү; **2.** (письменное извещение) кабарландыруучу кат, эскертүүчү кат, билдирүүчү кат; **прислать уведомление** кабарландыруучу кат жиберүү.

УВЕДОМЛЯТЬ несов. см. уведомить; **уведомляем вас офиц.** сизге кабар кылабыз, сизге эскертебиз, сизге билдиребиз.

УВЕЗТИ сов. кого-что алып кетүү, ташып кетүү (араба, ат, машина, темир жол ж.б. менен); **увезти детей на дачу** балдарды дачага алып кетүү; **увезти с собой книги** китептерди өзү менен бирге алып кетүү.

УВЕКОВЕЧЕНИЕ *ср.* түбөлүктөө, түбөлүктөлүү, атын түбөлүккө калтыруу; **увековечение пámияти герóев** баатырлардын аттарын түбөлүккө калтыруу.

УВЕКОВЕЧИВАТЬ *несов. см. увековечить.*

УВЕКОВЕЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. увековечиться; 2. страд. к увековечивать.*

УВЕКОВЕЧИТЬ *сов. кого-что* түбөлүктөө, түбөлүккө калтыруу, атын түбөлүккө калтыруу; **увековечить пámиять пáвших герóев** курман болгон баатырлардын аттарын түбөлүккө калтыруу.

УВЕКОВЕЧИТЬСЯ *сов.* түбөлүктөлүү, түбөлүккө калтырылуу.

УВЕЛИЧЕНИЕ *ср.* артуу, арттыруу, көбөйүү, көбөйтүү (количественное); чоңоюу, чоңойтуу (объёма, масштаба, размера); кеңүү, кеңейтүү (расширение); **увеличение доходов** доходдордун көбөйүшү.

УВЕЛИЧИВАТЬ *несов. см. увеличить.*

УВЕЛИЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. увеличиться; 2. страд. к увеличивать.*

УВЕЛИЧИТЕЛЬН ЫЙ, ая, -ое чоңойтуучу, чоңойткуч; увеличительное стекло чоңойтуучу айнек; **увеличительный сффикс** лингв. чоңдукту билдирүүчү сффикс.

УВЕЛИЧИТЬ *сов. что* арттыруу, көбөйтүү (количественно); чоңойтуу (в объёме, размере); кеңейтүү (расширить); **увеличить число школ** мектептердин санын көбөйтүү; **увеличить площадь посéвов** айдоо аянтын кеңейтүү; **увеличить портрёт** портрети чоңойтуу.

УВЕЛИЧИТЬСЯ *сов.* артуу, көбөйүү (количественно); чоңоюу (в масштабе, объёме, размере); кеңүү (расшириться); **число учащихсá увеличилось** окуучулардын саны көбөйдү; **опухоль увеличилась** шишик чоңойду; **территория пáрка увеличилась вдвóе** парктын территориясы эки эсе кеңиди.

УВЕНЧАТЬ *сов. 1. кого-что* урматтап кийгизүү; **увенчать герóя лаврóвым венкóм** баатырды урматтап, анын башына лавр жалбырагынан жасалган венокту кийгизүү; **2. что, перен. (закончить)** бүтүрүү; **3. что, перен. (успешно завершить)** ийгиликтүү аяктоо, ийгиликтүү бүтүрүү, натыйжалуу аяктоо, натыйжалуу бүтүрүү.

УВЕНЧАТЬСЯ *сов. чем* ийгиликтүү аякталуу, ийгиликтүү бүтүү, натыйжалуу аяктоо, натыйжалуу бүтүү; **дело увенчалось пóльным успéхом** иш толук ийгиликтүү аяктады.

УВЕНЧИВАТЬ *несов. см. увенчать.*

УВЕНЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см. увенчаться; 2. страд. к увенчивать.*

УВЕРЕНИЕ *ср.* ишендирүү, ынандыруу; **примите уверение в моём совершенном уважении офиц.** менин чын дилим менен сыйлагандыгым жөнүндө ишендирүүмдү кабыл алыңыз (*официалдуу жазылган каттын аягы ушундай бүтөт*).

УВЕРЕННО *нареч.* ишенип, чочубастан, коопсуз, шек санабастан.

УВЕРЕННОСТЬ *ж. 1. (твёрдость, решительность)* ишенимдүүлүк, коопсуздук, шек санабагандык; **уверенность отвéтов** жооптун ишенимдүүлүгү; **2. (вера в кого-л., во что-л.)** ишенүүчүлүк, ишенич, ишеним, ишеничтүүлүк, ынануучулук; **уверенность в своих друзьях** өз досторуна ишенгендик; **уверенность в своих силах** өз күчүнө ишенгендик; **быть в пóльной уверенности** толук ишеничте болуу.

УВЕРЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от уверить; 2. прил. (твёрдый, решительный)** ишеничтүү, тың, чын; **уверенным ша́гом** ишеничтүү кадам менен; **уверенное движе́ние** тын кыймыл; **3. прил. чаще кратк. ф. (убеждённый в чём-л.)** ишенген; **я уверен, что за́дание будет выполнено** тапшырманын аткарыларына мен ишенемин; **в нём я вполнé уверен** мен ага толук ишенем; **будь уверен** кадырың жан болсун, ишенип кой; **будьте уверены** кадырыңыз жан болсун.

УВЕРИТЬ *сов. кого* ишендирүү, ынандыруу.

УВЕРИТЬСЯ *сов.* ишенүү, ынануу, көзү жетүү; **я уверился в его дру́же** мен анын достугуна ишендим.

УВЕРНУТЬСЯ *сов. разг. 1. (отклониться)* буйтоо, буйт коюу, буйт берүү; **увернуться от уда́ра** соккудан буйт берип кутулуу; **2. перен. (избежать)** тайсалдоо, буйтоо, буйтап кетүү; **увернуться от прямо́го отве́та** туура жооп берүүдөн тайсалдоо.

УВЕРОВАТЬ *сов. в кого, во что* ишенүү, ынануу, көзү жетүү.

УВЕРТЮ́РА *ж. муз. увертюра (1. операда, опереттада, балетте кириш иретинде ойнолуучу музыкалык чыгарма; 2. белгилүү сюжет боюнча оркестр үчүн жазылган музыкалык чыгарма).*

УВЕРЯТЬ *несов. см. уверить.*

УВЕРЯТЬСЯ *несов. 1. см. увериться; 2. страд. к уверять.*

УВЕСЕЛЕНИЕ *ср. 1. (действие)* көңүл көтөрүү, көңүл ачуу, эриккенди жазуу, тамашага батыруу, тамаша кылуу; **2. (зрелище, мероприятие)** тамаша, зоок; **мáссовые увеселения** массалык көңүл ачуу.

УВЕСЕЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое көңүл ачуучу; **увеселительная прогу́лка** көңүл ачуучу сейил.

УВЕСЕЛЯТЬ *несов. кого-что* көңүл көтөрүү, көңүл ачуу, эриккенди жазуу, тамашага батыруу, тамаша кылуу.

УВЕСИСТЫЙ, ая, -ое **1. (тяжёлый)** оор, салмактуу; **увесистый чемодáн** оор чемодан; **2. перен. (сильный)** катуу, сезерлик; **увесистый удар** катуу сокку.

УВЕСИТЬ *сов. разг. см. увешать.*

УВЕСТИ *сов. кого-что 1.* алып кетүү, жетелеп кетүү, ээрчитип кетүү; **увести дете́й домо́й** балдарды үйүнө алып кетүү; **2. (украсть)** уурдап кетүү, уурдап алып кетүү; **у него́ увелí лошáдь** анын атын уурдап кетиптир.

УВЕЧИТЬ *несов. кого-что* майып кылуу.

УВЕЧИТЬСЯ *несов. 1.* майып болуу; **2. страд. к увечить.**

УВЕЧНЫЙ, ая, -ое **1.** майып, майып болгон; мунжу, мунжу болгон; **2. в знач. сущ. м.** майып, мунжу; **мастерские для увéчных** мунжулар үчүн мастерскаялар.

УВЕЧЬЕ *ср.* майып болуу; **получить увéчье** майып болуп калуу.

УВЕШАТЬ *сов. кого-что* көп жерине илүү (*асуу*); **увешать стéны карти́нами** дубалдын көп жерине картиналар (*сүрөттөр*) илүү.

УВЕШАТЬСЯ *сов. разг. тагынуу, асынуу (көп нерсени); увешаться б́сами* көп мончок тагынуу.

УВЕШИВАТЬ *несов. см. увешать.*

УВЕШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. увешаться; 2. страд. к увешивать.*

УВЕЩАНИЕ *ср. 1. (действие)* насыят айтуу, акыл айтуу, кеңеш берүү; **2. (наставление, совет)** насыят, акыл, кеңеш.

УВЕЩАТЬ *сов. кого насыят айтуу, акыл айтуу, кеңеш берүү.*

УВЕЩЕВАНИЕ *ср. уст. см. увещание.*

УВЕЩЕВАТЬ *несов. см. увещать.*

УВЁРТКА *ж. 1. (напр. в борьбе) ыкма (күрөштө); 2. перен. (хитрость) тайсалдатуу, куулануу, амал, айла, ыкма; он говорил прямо, без увёрток* ал тайсалдатпастан түз айтты.

УВЁРТЛИВОСТЬ *ж. 1. (ловкость) шамдагайлык; 2. перен. (хитрость) куулук, амалкөйлүк, айлалуулук.*

УВЁРТЛИВЫЙ, ая, -ое **1.** (ловкий) шамдагай; **2. перен. (хитрый)** куу, амалкөй, айлакер.

УВЁРТЫВАТЬСЯ *несов. см. увернуться.*

УВИВАТЬ *несов. см. увить.*

УВИВАТЬСЯ *несов. 1. разг. (ухаживать за кем-л.) көшөкөрлөнүү, чачпагын көтөрүү, бөйпөңдөө; 2. страд. к увивать.*

УВИДАТЬ *сов. разг. см. увидеть.*

УВИДАТЬСЯ *сов. разг. см. увидеться.*

УВИДЕТЬ *сов. кого-что көрүү, көрүп калуу, байкоо, байкап калуу; я его увидел изда́лека* мен аны алыстан көрүп, калдым; *увидеть старого приятеля* эски досун көрүү; *он увидел, что ошибся* ал өзүнүн жаңылышканын көрдү (байкады).

УВИДЕТЬСЯ *сов. көрүшүү, кезигүү, кезигишүү, жолугуу, жолугушуу; мы увидимся завтра* биз эртең жолугушабыз; *увидеться со знакомыми* тааныштар менен кезигишуу.

УВИЛИВАНИЕ *ср. эптүүлүк менен кутулуу, өйт берип кутулуу.*

УВИЛИВАТЬ *несов. см. увильнуть.*

УВИЛЬНУТЬ *сов. разг. 1. от кого-чего (уклониться) эптүүлүк менен кутулуу, өйт берип кутулуу, өйт берип кутулуп кетүү; увильнуть от удара* соккудан өйт берип кутулуп кетүү; **2. от чего, перен.** баш тартуу, тайсалдоо; *он увильнул от прямого ответа* ал тике жооп берүүдөн тайсалдап кутулуп кетти, ал тике жооп берүүдөн баш тартты.

УВИТЬ *сов. кого-что чырмоо; цветы увили террасу* гүлдөр террасаны жаба чырмады.

УВЛАЖНЕНИЕ *ср. нымдоо, ным кылуу; суулоо.*

УВЛАЖНИТЬ *сов. что нымдоо, ным кылуу; суулоо, суу кылуу; дождь увлажнил землю* жамгыр жерди ным кылды.

УВЛАЖНИТЬСЯ *сов. нымдалуу, суу болуу; почва увлажнилась* жер ным болду.

УВЛАЖНЯТЬ *несов. см. увлажнить.*

УВЛАЖНЯТЬСЯ *несов. 1. см. увлажниться; 2. страд. к увлажнять.*

УВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ *ж. кызыктырарлык, кызыктыра тургандык, өзүнө тарта тургандык.*

УВЛЕКАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кызыктыруучу, кызыктуу, кызыктыра турган, өзүнө тартуучу, өзүнө тарта турган; *увлекательный рассказ* кызыктуу аңгеме; *увлекательная беседа* кызыктуу аңгемелешүү.

УВЛЕКАТЬ *несов. см. увлечь.*

УВЛЕКАТЬСЯ *несов. 1. см. увлечься; 2. страд. к увлекать.*

УВЛЕКАЮЩИЙСЯ, аясы, -еясы **1. прич. от увлекаться; 2. прил. (целиком отдающийся чему-л.) кызыгуучу, кызыгып артынан түшүүчү, кызыгып артынан**

кетүүчү, кызыгып ээлигүүчү; *увлекающийся человек* кызыгып артынан түшүүчү киши; **3. прил. (влюбчивый)** бат эле сүйүп калуучу.

УВЛЕЧЕНИЕ *ср. 1. (пыл, одушевление) кызыгуу, кызыгып ээлигүү, кумардануу; с увлечением рассказывать* кызыгуу менен сүйлөп берүү; **с увлечением работать** кызыгып иштөө; **2. (привязанность к чему-л.)** кызыккан нерсе, жакшы көргөн нерсе; *шахматы – его увлечение* шахмат – анын кызыккан нерсеси; **3. (чем-л.)** кызыгып артынан түшүү, ээлигүү, берилүү; *увлечение спортом* спортко кызыгып берилүү; **4. (влюблённость)** көңүлү түшүп калуу, жакшы көрүп калуу, сүйүү; *увлечение перешло в серьёзное чувство* көңүлү түшүп калгандыгы чын сүйүүгө айланып кетти.

УВЛЕЧЬ *сов. кого-что 1. (увести) ээрчитип кетүү; толпа увлекла нас за собой* топ элдин шары менен кошо кеттик; **2. перен. (отвлечь)** алаксытуу, алагды кылуу, алып кетүү; *мечты увлекли его далеко* кыял аны алыска алып кетти; **3. перен. (захватить, восхитить)** кызыктыруу, кызыгып кетүү, берилип кетүү, өзүнө тартуу, суктантуу; *его увлекла работа* ал ишке берилип кетти; **4. перен. (влюбить)** көңүлүн түшүрүү, жакшы көрүнүү; *увлечь девушку* кызга жакшы көрүнүү.

УВЛЕЧЬСЯ *сов. 1. чем (целиком отдаться чему-л.)* кызыгып артынан түшүү, ээлигүү, берилүү; *увлечься чтением* китеп окууга кызыгып артынан түшүү, баш көтөрбөй окуу; *увлечься работой* ишке берилүү; **2. кем (влюбиться)** суктануу, көөнү түшүп калуу, жакшы көрүп калуу; *увлечься красивой девушкой* сулуу кызга көөнү түшүп калып өзүн сүйдүрүү.

УВОД *м. уурдап кетүү, уурдап алып кетүү, уурдап кууп кетүү (малды).*

УВОДИТЬ *несов. см. увести.*

УВОЗ *м. (похищение) уурдап алып кетүү.*

УВОЗИТЬ *несов. см. увезти.*

УВОЛИТЬ *сов. кого 1. (освободить от выполнения обязанностей) бошотуу, чыгаруу, жиберүү (кызматтан); уволить по сокращению штатов* штатты кыскартуу себеби менен бошотуу; *уволить в отпуск* отпускага жиберүү; *уволить в отставку* отставкага чыгаруу; **2. уст. (избавить)** куткаруу; *увольте меня от его посещений* анын келишименен мени куткарыңыз.

УВОЛИТЬСЯ *сов. бошоо, бошонуу, чыгуу; уволиться с работы* иштен бошонуу.

УВОЛОЧЬ *сов. кого-что, разг. сүйрөп кетүү.*

УВОЛЬНЕНИЕ *ср. бошоо, бошотуу, жиберүү, чыгаруу; увольнение со службы* кызматтан бошотуу; *увольнение в запас воен.* запаска чыгаруу, запаска чыгуу.

УВОЛЬНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое: *увольнительное свидетельство или увольнительная записка воен.* бошотулгандыгын көрсөтүүчү күбөлүк.

УВОЛЬНЯТЬ *несов. см. уволить 1.*

УВОЛЬНЯТЬСЯ *несов. 1. см. уволиться; 2. страд. к увольнять.*

УВЫ *межд. аттигин ай, кап; увы! он уехал!* кап! ал кетип калды!

УВЯДАНИЕ *ср. 1. солуу; 2. перен. картайыңкы тартып, өңү өчө баштоо.*

УВЯДАТЬ *несов. см. увянуть.*

УВЯДШИЙ, ая, -ее **1. прич. от увянуть; 2. прил. (отцветший)** солуган; *увядший цветок* солуган гүл; **3. прил.**

перен. (о человеке) өчкөн, кубарган, картай баштаган; **увядающая красота** өчкөн сулуулук.

УВЯЗАТЬ I *сов. что* **1.** (*связать*) байлоо, таңуу, ороп таңуу; **2. перен. (согласовать)** байланыштыруу; **увязать план работы** иш планды байланыштыруу.

УВЯЗАТЬ II *несов. см. увязнуть.*

УВЯЗАТЬСЯ *сов. разг. 1.* (*пойти за кем-л., с кем-л.*) ээрчип жүрүү, ээрчип алуу; **за нами увязалась собака** бизди бир ит ээрчип жүрдү; **2.** (*уложиться*) өз нерселерин байлап, таңып коюу.

УВЯЗКА *жс. 1. разг. (связывание)* байлоо, таңуу, ороп таңуу; **2. перен. (согласованность)** байланыштырылуу; **увязка планов** пландардын байланыштырылышы.

УВЯЗНУТЬ *сов. 1.* (*застрясть*) тыгылуу, тыгылып калуу, батуу, баткакка батуу; **лошадь увязла в снегу** ат карга тыгылып калды; **2. перен. (запутаться)** чырмалуу, чырмалып арсар болуу, туюкталуу.

УВЯЗЫВАТЬ *несов. см. увязать I.*

УВЯЗЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. увязаться; 2. страд. к увязывать.*

УВЯНУТЬ *сов. 1.* (*о цветах*) солуу; **цветы в вазе увяли** вазадагы гүлдөр солуду; **2. перен. (о человеке)** картайыңкы тартып, өңү өчө баштоо; **она рано увяла** ал эрте картайыңкы тартып, өңү өчө баштады.

УГАДАТЬ *сов. что* табуу, ойлоп табуу, билүү, ойлоп билүү; **угадать чьи-л. намерения** бирөөнүн максатын билүү; **вы угадали** сиз таптыңыз.

УГАДЫВАТЬ *несов. см. угадаты.*

УГАР *м. 1.* (*удушливый газ*) ис; **в комнате пахнет угаром** бөлмөдө ис жыттанат; **2. перен. делебе, желигиш; любовный угар** сүйүү делебеси; **3. тех. (отходы)** угар, калдык (*өндүрүштүн отходу, калдыгы*); **угар при плавлении** металл эриткендеги угар.

УГАРНО *безл. в знач. сказ.: здесь угарно* мында ис бар.

УГАРНЫЙ, ая, -ое **1.** угар *1-ге т.*; истүү; **в комнате угарный воздух** бөлмөдө истүү аба бар; **угарный газ** хим. истүү газ; **2. перен. (безудержный, разнузданный)** делебеси козголгон, желиккен, адепсиздикке берилген; **угарное веселье** адепсиздикке берилген оюн-тамаша; **3. угар 3-кө т.**; **угарная пряжа** угардан ийрилген жип (*өндүрүштүн отходунан ийрилген жип*).

УГАСАНИЕ *ср. 1.* өчүү (*от*); **2. перен. бошоң тартуу, начарлануу** (*мис. ден соолук*).

УГАСАТЬ *несов. см. угаснуть.*

УГАСНУТЬ *сов. 1.* өчүү (*от*); **2. перен. бошоң тартуу, начардануу** (*мис. ден соолук*); **3. перен. (исчезнуть)** өчүү, жоголуу; **веселье угасло** шаттык жоголду; **любовь угасла** ашыктык өчтү.

УГАСШИЙ, ая, -ее **1. прич. от угаснуть; 2. прил. прям., перен. өчкөн.**

УГЛА *род. п. от угол.*

УГЛЕВОД *м. хим. углевод (углерод, водород жана кислороддон түзүлгөн органикалык зат).*

УГЛЕВОДНЫЙ, ая, -ое *углевод-го т.*

УГЛЕВОДОРОД *м. хим. углеводород (водород менен углероддун химиялык кошундусу).*

УГЛЕВОДОРОДНЫЙ, ая, -ое *углеводород-го т.*

УГЛЕДОБЫЧА *жс. көмүр казып алуу; повышение угледобычи* көмүр казып алууну жогорулатуу.

УГЛЕДРОБИЛКА *жс. көмүр талкалагыч (машина).*

УГЛЕДРОБИЛЬНЫЙ, ая, -ое *угледробильная машина* көмүр талкалагыч машина.

УГЛЕКИСЛОТА *жс. хим. уголекислота (уголекислый газ).*

УГЛЕКИСЛЫЙ, ая, -ое *хим. уголекислый, көмүр кычкыл, уголекислоталуу.*

УГЛЕКОП *м. таш көмүр казуучу.*

УГЛЕНОСНЫЙ, ая, -ое *горн. көмүрдүү, көмүрү бар.*

УГЛЕОБОГАТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *горн. көмүр байытуучу.*

УГЛЕОЧИСТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *горн. көмүр тазалагыч.*

УГЛЕОЧИСТКА *жс. горн. көмүр тазалоо.*

УГЛЕПОГРУЗКА *жс. көмүр жүктөө.*

УГЛЕПОДЪЕМНИК *м. горн. көмүр көтөргүч.*

УГЛЕПРОМЫШЛЕННОСТЬ *жс. таш көмүр өнөр жайы.*

УГЛЕПРОМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое *углепромышленность-го т.*; **углепромышленные районы** таш көмүр өнөр жайынын райондору.

УГЛЕРЕЗКА *жс. көмүр кескич.*

УГЛЕРОД *м. хим. углерод, көмүртек (бардык органикалык заттардын өтө зарыл составдык бөлүгү болуп эсептелген химиялык элемент).*

УГЛЕРОДИСТЫЙ, ая, -ое *хим. углероддуу, углерод катышкан, көмүртектүү; углеродистая сталь* углероддуу болот.

УГЛЕСОС *м. горн. көмүр соргуч (машина).*

УГЛОВАТОСТЬ *жс. 1.* бурчтуулук, урчктуулук; **2. перен. топустук, дордогойлук, эпсиздик.**

УГЛОВАТЫЙ, ая, -ое **1.** бурчтуу, урчктуу; **2. перен. топос, одоно, дордогой, эпсиз; угловатые движения** олдоксон кыймыл.

УГЛОВОЙ, ая, -ое **1.** бурчтагы, бурчта турган, бурчта туруучу; **угловой дом** бурчтагы үй; **2. угол 2-ге т.**; **угловой радиус** бурч радиусу.

УГЛОМЕР *м. 1. тех. угломер, бурч ченөөч; 2. воен. угломер (жабык жерлерди атууда колдонулуучу прибор).*

УГЛУБИТЬ *сов. что 1.* (*вырыть глубже*) тереңдетүү, чуңкурайтуу; **углубить яму** чуңкурду тереңдетүү; **2. перен. (пополнить)** тереңдетүү, толуктоо; **углубить свой знания** өз билимин толуктоо; **3. (вырыть, вбить глубже)** терең кагуу, тереңдетүү; **углубить сваю** сваяны (*түркүктү*) терең кагуу.

УГЛУБИТЬСЯ *сов. 1.* (*стать глубже*) тереңдөө, тереңдеп калуу, тереңдетилүү, чуңкураюу, чуңкурайтылуу; **водоём уже значительно углубился** көлмө бир кыйла тереңдеп калды; **2. (зайти далеко)** ичине кирип алыс баруу; **углубиться в лес** токойдун ичине кирип алыс баруу; **3. перен. (пополниться)** тереңдөө, тереңдетилүү, толуктоо, толуктатылуу; **его знания углубились** анын билими тереңдеди; **4. перен. (погрузиться)** батуу, чумуу; **углубиться в размышления** ойго батуу.

УГЛУБЛЕНИЕ *ср. 1.* тереңдик, тереңдөө, тереңдетүү, тереңдетилүү, чуңкурайтуу, чуңкураюу, чуңкурайтылуу; **углубление dna реки** өзөндүн түбүнүн тереңдеши, өзөндүн түбүн тереңдетүү; **2. перен. (пополнение)** тереңдетүү, тереңдөө, тереңдетилүү, толуктоо, толуктатылуу; **углубление знаний** билимди тереңдетүү; **3. перен. (обострение)** тереңдөө, күчөө; **углубление кризиса капитализма**

капитализм кризисинин тереңдеши; **4.** (*впадина*) чуңкур, чукур; **углубления в дне** түбүндөгү чуңкур.

УГЛУБЛЁННО нареч. (*основательно*) терең карап.

УГЛУБЛЁННЫЙ, ая, -ое тереңдетилген, чуңкурай-тылган; тереңдеген, чуңкурайган.

УГЛУБЛЯТЬ несов. см. углубить.

УГЛУБЛЯТЬСЯ несов. **1.** см. углубиться; **2.** страд. к углублять.

УГЛЯ род. п. от уголь.

УГЛЯДЕТЬ сов. за кем-чем, чаще с отриц. разг. көз болуу, аман сактап калуу; **не углядел за ребёнком** балага көз боло алган жок.

УГНАТЬ сов. кого-что **1.** айдап кетүү, кууп кетүү; **угнать стадо в поле** малды талаага айдап кетүү; **2.** (*украсть*) тийип кетүү, уурдап кууп кетүү; **конокрады угнали лошадь** ат уурулары бир атты кууп кетишти.

УГНАТЬСЯ сов. **1.** (*догнать*) кууп жетүү; **я еле мог угнаться за ним** мен аны зорго кууп жеттим; **2.** перен. (*сравняться*) теңелүү; **тебе за ним не угнаться** сен ага теңеле албайсың.

УГНЕТАТЕЛЬ м. эзүүчү.

УГНЕТАТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое угнетатель-ге т.

УГНЕТАТЬ несов. кого-что **1.** (*притеснять*) эзүү; **2.** перен. (*удручать*) кыйноо, азап чектирүү; **его угнетали мрачные мысли** аны кайгылуу ойлор кыйнады.

УГНЕТАЮЩЕ нареч. эзип, басып, чөгөрүп (*көңүлдү*); **это на меня действует угнетающе** бул менин көңүлүмдү чөгөрүп турат.

УГНЕТЕНИЕ ср. **1.** эзүү; **колониальное угнетение** колониалдык эзүү; **национальное угнетение** улуттук эзүү; **2.** перен. (*подавленное состояние*) көңүлү чөгөт болуу.

УГНЕТЁННОСТЬ жс. **1.** эзилгендик; **2.** перен. (*подавленное состояние*) сабыры суздук, көңүлү чөгөттүк.

УГНЕТЁННЫЙ, ая, -ое **1.** прич. от угнетать; **2.** прил. (*порабощённый, преследуемый*) эзилген; **угнетённые народы** эзилген элдер; **угнетённые классы** эзилген таптар; **3.** перен. (*подавленный, удручённый*) сабыры суз, көңүлү чөгөт; **угнетённое состояние** сабыры суз абал.

УГОВАРИВАТЬ несов. см. уговорить.

УГОВАРИВАТЬСЯ несов. **1.** см. уговориться; **2.** страд. к уговаривать.

УГОВОР м. **1.** чаще мн. (*убеждение*) акыл айтып эпке келтирүү, көндүрүү, тил алдыруу; **он не поддаётся никаким уговорам** ал эч кандай эпке келбейт, ал такыр тил албайт; **2.** (*взаимное соглашение*) келишим, сөз байлашуу, шарт коюшуу; **уговор дороже денег** посл. сөз – акчадан кымбат (*айткан сөзүңөн кайтууга жарабайт; макулдашкан нерсени орундоо керек*).

УГОВОРИТЬ сов. кого көндүрүү, макул кылуу, тил алдыруу; **он уговорил своих друзей пойти с ним вместе** ал өзүнүн жолдошторун аны менен бирге барууга көндүрдү.

УГОВОРИТЬСЯ сов. макулдашуу, сөз байлашуу; **мы уговорились ехать вместе** биз бирге барууга макулдаштык.

УГОДА жс.: **в угоду кому-чему-л.** бир нерсе менен бирөөнүн көңүлүн алууга тырышып, жасакерденип.

УГОДИТЬ сов. **1.** кому-чему, на кого-что (*удовлетворить*) жагуу (*бирөөгө жагымдуу иш кылуу; көңүлүн алуу*); **на всех трудно угодить** элдин баарына жагуу

кыйын; **2.** разг. (*попасть куда-л.*) кокусунан түшүп калуу, дал тийүү, барып тийүү, бир тийүү, дал тийгизүү; **лиса угодила в капкан** түлкү кокусунан капканга тушүп калды; **он угодил лбом в дверь** ал чекеси менен каалгага бир тийди; **угодить камнем в окно** ташты терезеге дал тийгизүү.

УГОДЛИВОСТЬ жс. көшөкөрдүк, кошаматчылдык.

УГОДЛИВЫЙ, ая, -ое көшөкөр, кошаматчы; **угодливая улыбка** кошамат жылмаюу; **угодливый человек** кошоматчы киши.

УГОДНИЧАТЬ несов. разг. уст. жагынуу, көшөкөрлөнүү, кошамат кылуу.

УГОДНИЧЕСТВО ср. көшөкөрчүлүк, кошаматчылдык.

УГОДНО **1.** в знач. сказ. кому-чему керек; каалоо; **что вам угодно?** сизге эмне керек?, сиз эмнени каалайсыз?; **не угодно ли?** мейлиңиз чабабы?, каалайсызбы?; **как вам угодно** мейлиңиз; **если вам угодно** эгер сиз кааласаңыз; **сколько душе угодно** каалаганча, тилегенче; **2.** (*частица*) болсо да; **какой угодно** кандай болсо да; **кто угодно** ким болсо да; **что угодно** эмне болсо да; **где угодно** кайда болсо да; **когда угодно** качан болсо да; **как угодно** кандай болсо да; **куда угодно** кайда болсо да; **откуда угодно** кайдан болсо да; **сколько угодно** канча болсо да; толуп жатат.

УГОДНЫЙ, ая, -ое **1.** (*нужный*) керектүү; **2.** уст. (*угодивший или угождающий*) жаккан.

УГОДЬЕ ср. угодые, жер (*чарбачылыктын кандайдыр бир тармагына колдонууга жарактуу жер*); **земельные угодыя** колхоза колхоздун жери; **лесные угодыя** токой угодеси; **рыбные угодыя** балыгы көп жер.

УГОЖДАТЬ несов. см. угождать **1.**

УГОЖДЕНИЕ ср. уст. жагынуу, көшөкөрлөнүү, кошамат кылуу.

УГОЛ м. **1.** бурч, булун; **на углу** бурчта; **угол дома** үйдүн бурчу; **завернуть за угол** бурчтан бурулуп кетүү; **забиться в угол** бурчка тыгылып калуу; **из-за угла** **1)** бурчтан; **он вышел из-за угла** ал бурчтан чыга калды; **2)** перен. андып жүрүп, жашырынып жүрүп; **2.** мат., физ. бурч; **прямой угол** тик бурч; **тупой угол** кең бурч; **острый угол** тар бурч; **внутренний угол** ички бурч; **внешний угол** тышкы бурч; **под углом в 60° 60°** бурч менен; **угол прицепа** воен. мээлөө бурчу; **3.** (*приют, пристанище*) үй, баш маана, баш калкалар жер; **иметь свой угол** өзүнүн үйү болуу; **4.** (*часть комнаты*) бөлмөнүн жалга берилүүчү бир бөлүгү; **снимать угол** бөлмөнүн бир четин жалга алып туруу; **загнать кого-л. в угол** бирөөнүн оозун ачырбай салуу, башын көтөртпөй коюу; **ходить из угла в угол** бурчтан бурчка (*аркы-терки*) басып жүрүү; **под углом зрения** белгилүү бир тараптан (*жагдай боюнча*) карап.

УГОЛЁК м. чок, көмүр (*кичинекей*).

УГОЛОВНИК м. разг. кылмыштуу, күнөөкөр.

УГОЛОВНЫЙ, ая, -ое: **уголовный кодекс** кылмыш кодекси; **уголовное право** уголовный укук; **уголовное дело** кылмыш иши; **уголовное преступление** кылмыш, кылмыштуу күнөө.

УГОЛОВЩИНА жс. разг. кылмыштуу иш, жазыктуу иш, уголовщина.

УГОЛОК м. **1.** уменьш. от угол **1** бурч, кичинекей бурч; **2.** жер, баш калкалар жер; **во всех уголках** стра-

ны өлкөнүн бардык жерлеринде; **красивый уголок** кооз жер, сулуу жер; **красный уголок** кызыл бурч.

УГОЛЬ *м.* көмүр; **каменный уголь** таш көмүр; **древесный уголь** жыгач көмүрү; **бурый уголь** күрөң көмүр; **пылающие угли** жалындоочу көмүрлөр, чок; **белый уголь** ак көмүр (*суунун кыймылдаткыч күчү*); **голубой уголь** көк көмүр (*шамалдын кыймылдаткыч күчү*); **как на углях** чоктун үстүндө отургандай (*абдан тынчсызданып отуруу*).

УГОЛЬНИК *м.* (*чертёжный*) угольник, бурчтук (*үч бурчтуу сызгыч*).

УГОЛЬНЫЙ I, ая, -ое: **угольная шахта** таш көмүр шахтасы; **угольная промышленность** таш көмүр өнөр жайы.

УГОЛЬНЫЙ II, ая, -ое *разг. см. угловóй 1.*

УГОЛЬЩИК *м.* 1. (*шахтёр*) көмүр өндүрүүчү; 2. (*торговец углем*) көмүр сатуучу.

УГОМОНИТЬ *сов. кого-что, разг.* тынчытуу, басылуу, жымжырт кылуу, жоошутуу; **угомонить детей** балдарды тынчытуу.

УГОМОНИТЬСЯ *сов. разг.* тынчуу, басылуу, жымжырт болуу, жоошуу, сооронуу; **все наконец угомонились** акыры, бардыгы тынчып калышты.

УГО́Н *м.* тийип кетүү, уурдап кууп кетүү (*малды*).

УГОНЯТЬ *несов. см. угна́ть.*

УГОНЯТЬСЯ *несов. 1. см. угна́ться; 2. страд. к уго- ня́ть.*

УГОРА́ЗДИТЬ *сов. разг.: и угора́зило же его́ уе- хать!* кетип калганын көрсөң!; **как тебя́ угора́зило упасть?** ботом, эмне болуп жыгылып кетип жүрөсүң?

УГОРА́ТЬ *несов. см. угоре́ть.*

УГОРЕ́ЛЫЙ, ая, -ое ис тийген; **как угорелый** *разг.* жоо кууп келе жаткандай.

УГОРЕ́ТЬ *сов. 1. (отравиться угаром)* ис тийүү; 2. *тех. (уменьшиться при плавке, горении)* күйүүдөн (*эрүүдөн*) азаюу; **что ты, угорел?** *разг.* сен эмне, акылдан жаздыңбы?

УГОРЬ I *м.* зоол. угорь (*жылан кебетелүү балыктын бир түрү*).

УГОРЬ II *м.* (*прыщик*) ысык (*бетке чыгуучу*).

УГОСТИ́ТЬ *сов. кого* конок кылуу, сыйлоо.

УГОСТИ́ТЬСЯ *сов. чем, разг.* жеп-ичип алуу; **угоститься мороженым** мороженое жеп алуу.

УГОЩА́ТЬ *несов. см. угости́ть.*

УГОЩА́ТЬСЯ *несов. 1. см. угости́ться; 2. страд. к угоща́ть.*

УГОЩЕ́НИЕ *ср. 1.* конок кылуу, сыйлоо; **угощение гостей** конокторду сыйлоо; 2. (*кушанья*) тамак-аш (*ко- нокко берилүүчү*); **обильное угощение** мол тамак-аш.

УГРЕВА́ТЫЙ, ая, -ое ысыктуу, ысык баскан; **угре- ва́тое лицо́** ысык баскан бет.

УГРО-ФИНСКИЙ, ая, -ое угро-финдик (*тили боюнча бири-бирине жакын турган элдердин тобу, ал топто мисалы карелдер, эстондор, венгрлер, финндер ж.б. кирет*).

УГРО́БИТЬ *сов. кого-что, прост.* бүлдүрүү, курутуу, өлтүрүү, адамдыктан чыгаруу.

УГРОЖА́ТЬ *несов. кому-чему* коркутуу, зекүү; **угро- жать наказанием** жазалоо менен коркутуу; **ему́ угро- жа́ет о́пасность** ага коркунуч туулуп турат.

УГРОЖА́ЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от угрожа́ть; 2. прил.* коркутуучу, коркунучтуу; **угрожа́ющее положение** коркунучтуу абал.

УГРО́ЗА *ж.* 1. опуза, бопозо; **не боя́ться угро́з** опу- задан коркпоо; 2. (*опасность*) коркунуч; **угро́за войны́** согуш коркунучу; **быть под угро́зой** коркунуч астында болуу.

УГРО́ЗЫСК *м.* (*уголовный розыск*) угрозыск (*кыл- мыштууларды издөө*).

УГРЫЗЕ́НИЕ *ср.:* **угрызения со́вести** уялып өкүнүү, уялып сарсанаа болуу.

УГРЮ́МО *нареч.* томсоруп, сурданып, кабагын са- лып.

УГРЮ́МОСТЬ *ж.* томсоргондук, түнттүк, кабагы салыңкылык; **угрю́мость ха́рактера** мүнөздүн түнттүгү.

УГРЮ́МЫЙ, ая, -ое 1. (*о человеке*) томсоргон, түнт; **угрю́мый старик** түнт абышка; 2. *перен. (мрачный)* түнөргөн; **угрю́мый лес** түнөргөн токой.

УГРЯ́ угря I, II *род. п. от угорь I, II.*

УДА́В *м.* удав (*тропик өлкөлөрүндө жашоочу жы- лан*).

УДАВА́ТЬСЯ *несов. см. уда́ться.*

УДАВИ́ТЬ *сов. кого* муунтуу, муунтуп өлтүрүү, та- мактоо.

УДАВИ́ТЬСЯ *сов.* муунуп өлүү, асынып өлүү.

УДА́ВЛЕННИК *м. разг.* муунуп өлгөн киши, асынып өлгөн киши.

УДАЛЕ́НИЕ *ср. 1. (отдаление)* алыстоо, алыстатуу, четтөө, четтетүү, обочолоо, обочолотуу, ыраактоо, ыраак- татуу; **удале́ние от го́рода** шаардан алыстоо (*алыстатуу*); 2. чыгаруу, кууп чыгуу, кууп жиберүү, обочолотуу, ке- тирүү; **удале́ние из ко́мнаты** бөлмөдөн чыгаруу; 3. (*унич- тожение, выведение*) жоготуу; **удале́ние пята́н** такты жо- готуу; 4. сууруу, алуу; **удале́ние зубо́в** тиш сууруу.

УДАЛЕ́Ц *м.* жигердүү, азамат.

УДАЛЕ́ННОСТЬ *ж.* четтетилгендик, алыстык, ыра- актык, обочолук.

УДАЛИ́ТЬ *сов. 1. кого-что (отдалить)* четтетүү, алыстатуу, обочолотуу, ыраактатуу; **удалить предме́т от глаз** нерсени көздөн алыстатуу; 2. *кого (заставить уйти)* чыгаруу, кууп чыгуу, кууп жиберүү, обочолотуу, кетирүү; 3. *что (уничтожить)* сууруу, алуу, жоготуу; **удалить пятна́ с оде́жды** кийимден такты кетирүү; 4. *что (выр- вать, вынуть)* сууруу; алуу; **удалить зуб** тиш сууруу.

УДАЛИ́ТЬСЯ *сов. 1. (отдалиться)* алыстоо, четтөө, обочолоо, ыраактоо; **удалиться от до́ма** үйдөн алыстоо; **он удалился от те́мы перен.** ал темадан четтеп кетти; 2. (*уединиться*) четтөө, качыктоо, кетип калуу; **удалиться от люде́й** элден четтөө; **удалиться к себе́ в ко́мнату** өз бөлмөсүнө кетип калуу (*кирип кетүү*).

УДАЛО́Й, ая, -ое жигердүү, азамат.

УДА́ЛЫЙ, ая, -ое *см. удало́й.*

УДА́ЛЬ *ж.* азаматтык, кайрат, угут.

УДА́ЛЬСТВО *ср. см. уда́ль.*

УДАЛЯ́ТЬ *несов. см. удалы́ть.*

УДАЛЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. удалы́ться; 2. страд. к удаля́ть.*

УДА́Р *м.* 1. уруу, урунуу, сокку, согуу, согулуу, ча- буу, тийүү; **увеси́стый уда́р** катуу сокку; **уда́р кулако́м** муштум менен уруу; **нанести́ уда́р** 1) уруу, уруп жи- берүү, сокку уруу, сокку берүү, чаап жиберүү; 2) *перен.* зыянга учуратуу; **са́бельный уда́р** кылыч менен чабуу; **под уда́ром** 1) соккунун астында; 2) *перен.* оор, кыйын, коркунучтуу абалда; 2. (толчок) уруу, согуу; **удары пуль-**

са тамырдын согуусу; **3.** (звук) добуш (бир нерсенин согулган үнү); **удар грóма** күндүн күркүрөгөн добушу; **4. мед.** (кровоизлияние в мозг) мээге кан куюлуп, шал болуу; **с ним случился удар** анын мээсине кан куюлду; **5. воен.** сокку, чабуул; **сокрушительный удар** кыйраткыч сокку; **фронтальный удар** фронт боюнча сокку берүү; **6. спорт.** уруу, согуу; **штрафной удар** штраф уруу; **точный удар** таамай уруу; **он сегодня в ударе** разг. ал бүгүн табына келип турат.

УДАРЕНИЕ ср. **1. лингв.** басым; **логическое ударение** логикалык басым; **ударение па́дает на последний слог** басым эң акыркы муунга түшөт; **2. (знак)** басым белгиси; **поставить ударение на «е»** «е»нин үстүнө басым белгисин коюу (мис. отец); **3. перен. (усиление)** күчөтүү, такыктоо, көңүл буруу; **докладчик сделал ударение на этом вопросе** докладчы ушул маселеге көбүрөөк көңүл бурду.

УДАРИТЬ сов. **1. кого-что** уруу, согуу, чабуу; **ударить палкой** таяк менен уруу; **2. по чему, во что** тийүү, коюу; **ударить по столу** столду бир коюу; **молния ударила в дерево** чагылгандын огу жыгачка тийди; **3. что, во что (ударами известить о чём-л.)** уруу, согуу; **ударить тревогу** тревога уруу; **ударить в барабан** барабан уруу; **4. на кого-что, по кому-чему (напасть, обрушиться)** сокку уруу, сокку берүү; **дружно ударить по врагу** душманга биригип ат коюу, биригип качырып кирүү; **ударить по лентям** жалкоолорго сокку уруу; **5. разг. (наступить)** баштоо, түшүү; **ударили морозы** суук түштү; **ударить в штыки** баары тең бирден жүгүрүп барып штык менен саюу; **вино ударило в голову** вино башка чыкты; **от испуга в голову ударило** корккондон эмне экенин билбей калды; **ударить по карману** разг. зыянга учуратуу, акча көп кетүү; **не ударить в грязь лицом** разг. уят болбоо, уятка калбоо; уят кылбоо, уятка калтырбоо.

УДАРИТЬСЯ сов. **1.** урунуу, согулуу, тийүү; **он ударился головой** ал башы менен бир тийди; **пуля ударилась в стену** ок стенага тийди; **2. перен. разг. (начать стремительно делать; впасть в какое-л. состояние)** кетүү, жиберүү; **удариться бежать** чуркап жөнөө; **удариться в слёзы** ыйлап жиберүү; **удариться в крайность** чектен чыгып кетүү, чектен чыгуу.

УДАРНИК м. **1. (передовой работник)** ударник, эпкиндуу; **2. воен.** соккуч, ургуч, ударник (патрондун капсулун жаруучу мылтыктын же башка аткыч куралдын затворунун бир бөлүгү); **3. муз. разг.** урма, какма инструментте ойногон музыкант.

УДАРНИЦА женск. р. к ударник **1.**

УДАРНИЧЕСТВО ср. ударничество, ударниктик, эпкиндуулук.

УДАРНО нареч. ударникче, ударниктүүлүк менен, эпкиндуу, эпкиндуулук менен; **ударно работать** ударникче иштөө, эпкиндуулук менен иштөө.

УДАРНЫЙ, ая, -ое **1. (передовой по работе)** эпкиндуу; **ударная бригада** эпкиндуу бригада; **2. (срочный, важный)** тез орунда ла турган, маанилүү; **ударное задание** тез орунда ла турган тапшырма; **3. воен.** сокку уруучу; **ударная войсковая группа** сокку уруучу войсколук топ; **4. муз.** урма, какма; **ударные музыкальные инструменты** урма музыкалык инструменттер (мис. барабан).

УДАРЯТЬ несов. см. ударить.

УДАРЯТЬСЯ несов. см. удариться.

УДАТЬСЯ сов. онунан чыгуу, туура келүү, көңүлдөгүдөй болуу; **опыт вполне удался** тажрыйба толук онунан чыкты.

УДАЧА жс. жол болуу, ийгилик; **пожелать удачи** ийгиликтүү болууга тилектеш болуу; **большая удача** чоң ийгилик.

УДАЧЛИВОСТЬ жс. разг. жолу ачыктык, жол болуучулук, ийгиликтүүлүк, ак жолтойлук.

УДАЧЛИВЫЙ, ая, -оеразг. жолу ачык, жолдуу, ак жолдуу, ийгиликтүү, ак жолтой.

УДАЧНИК м. разг. жолу ачык, ак жолтой.

УДАЧНО нареч. **1. (успешно)** ийгиликтүү; **удачно закончить работу** ишти ийгиликтүү бүтүрүү; **2. (хорошо)** жакшы, көңүлдөгүдөй, ылайыктуу; **удачно подобранная цитата** ылайыктуу келтирилген цитата.

УДАЧНЫЙ, ая, -ое **1. (успешный)** ийгиликтүү, табылгалуу, онунан чыккан; **удачная охота** ийгиликтүү аңчылык; **2. (хороший)** жакшы, көңүлдөгүдөй; **удачный перевод** жакшы котормо.

УДВАИВАТЬ несов. см. удвоить.

УДВАИВАТЬСЯ несов. **1. см. удвоиться; 2. страд. к удваивать.**

УДВОЕНИЕ ср. **1.** эки эсе көбөйүү, эки эсе көбөйтүү, эки эсе көбөйтүлүү, эки эсе артуу, эки эсе арттыруу; **2. (усиление)** эки эсе күчөтүү, эки эсе күчөө; **3. лингв.** катар айтылуу (мис. аттар, аккан).

УДВОЕННЫЙ, ая, ое **1. прич. от удвоить; 2. прил.** эки эсе көбөйтүлгөн, эки эсе арттырылган; эки эсе күчөтүлгөн (усиленный); **работать с удвоенной энергией** эки эсе арттырылган кайрат менен иштөө; **3. прил. лингв.** катар айтылган.

УДВОИТЬ сов. что эки эсе көбөйтүү, эки эсе арттыруу; эки эсе күчөтүү (усилить); **удвоить производительность труда** эмгек өндүрүмдүүлүгүн эки эсе арттыруу.

УДВОИТЬСЯ сов. **1.** эки эсе артуу, эки эсе көбөйүү; **2. (усилиться)** эки эсе күчөө; **сила ветра удвоилась** шамалдын күчү эки эсе күчөдү.

УДЕЛ м. **1. ист.** удел (Байыркы Руста – князь башкарган область); **2. ист.** удел, энчи (революцияга чейинки Россияда – падышанын үй-бүлөсүнө тиешелүү козголбос мүлк, байлык); **3. перен. (судьба)** тагдыр, жазмыш; **достаться в удел кому-л.** бирөөнүн тагдырына туура келүү.

УДЕЛИТЬ сов. что буруу, белүү, бөлүп чыгаруу, арноо; **уделить внимание** көңүл буруу; **уделите мне полчаса** мага жарым саат убактыңызды бөлүңүз.

УДЕЛЬНЫЙ I, ая, -ое физ. салыштырмалуу; **удельное сопротивление** салыштырмалуу каршылык; **удельный вес** прям. и перен. салыштырма салмак; **удельный вес угольной промышленности в народном хозяйстве** таш көмүр өндүрүшүнүн эл чарбасындагы салыштырма салмагы.

УДЕЛЬНЫЙ II, ая, -ое удел **1, 2-ге т.;** уделдүү; **удельный князь** уделдүү князь; **удельные земли** падышанын үй-бүлөсүнүн менчиктүү жерлери.

УДЕЛЯТЬ несов. см. уделить.

УДЕРЖ м. разг.: без удержу токтоосуз, токтобой; **нет удержу** токтотууга болбойт; **не зная удержу** желигип токтоно албоо.

УДЕРЖАНИЕ ср. **1.** кармап калуу; **удержание налога** налог кармап калуу; **2. (сумма)** кармалган акча, кармап калынган сумма; **удержания составили около ста рублей** кармалган акча жүз сомго жакын болду.

УДЕРЖАТЬ *сов.* 1. *кого-что (не выпустить)* түшүрбөй туруу, кармап туруу; **он эле удержал в руках тяжёлый камень** ал оор ташты колунда араң кармап турду; 2. *что (сдерживать, подавить)* кармоо, токтоо; **он удержал вóзглас изумления** ал таң калганынан кыйкырып жибере жаздап араң токтоду; 3. *кого-что (остановить)* кармап токтотуу, токтотуу, тыноу; койдуруу (*напр. от пьянства*); **лошадёй не удержишь** аттарды кармап токтоо албайсың; **удержать от необдуманного поступка** ойлонбой иштелген нерседен (*иштен*) токтотуу; **его не удержишь, он всё равно уйдёт** аны кармай албайсың, ал баары бир кетет; 4. *что (вычестъ)* кармап калуу; **удержать аванс** авансаны кармап калуу; 5. *что (сохранить, сберечь – напр. первенство)* кетирбөө, алдырбоо.

УДЕРЖАТЬСЯ *сов.* 1. (*устоять*) жыгылбай туруу; **удержаться на ногах** жыгылбай туруу; 2. (*не отступить*) туруштук берүү (*артка чегинбөө*); 3. (*от чего-л.*) тыйып туруу, тыйылып туруу; **я едва удержался от смеха** мен күлкүмдү араң тыйдым.

УДЕРЖИВАТЬ *несов. см. удержать.*

УДЕРЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. удержаться*; 2. *страд. к удерживать.*

УДЕСЯТЕРИТЬ *сов. что* 1. он эсе көбөйтүү, он эсе арттыруу; 2. (*усилить во много раз*) өтө көбөйтүү, абдан көбөйтүү, өтө күчөтүү, абдан күчөтүү.

УДЕСЯТЕРИТЬСЯ *сов.* 1. он эсе көбөйүү, он эсе артуу; 2. (*усилиться во много раз*) өтө көбөйүү, абдан көбөйүү, өтө күчөө, абдан күчөө.

УДЕСЯТЕРЯТЬ *несов. см. удесятерить.*

УДЕСЯТЕРЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. удесятериться*; 2. *страд. к удесятерять.*

УДЕШЕВИТЬ *сов. что* арзандатуу; **удешевить капитальное строительство** капиталдык курулушту арзандатуу.

УДЕШЕВИТЬСЯ *сов.* арзандоо.

УДЕШЕВЛЕНИЕ *ср.* арзандатуу; **удешевление** **промтовáров** өнөр жай товарларын арзандатуу.

УДЕШЕВЛЯТЬ *несов. см. удешевить.*

УДЕШЕВЛЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. удешевиться*; 2. *страд. к удешевлять.*

УДИВИТЕЛЬНО 1. *нареч. (поразительно, странно)* укмуштуу, укмуштай; 2. *нареч. (очень)* өтө, абдан, таң калардык; **он удивительно изменился** ал абдан өзгөрүлүп кетиптир; 3. *безл. в знач. сказ. кому-чему* таң калардык; **это не удивительно** бул таң калардык эмес.

УДИВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*поразительный, странный*) укмуштуу, таң калардык, айран калардык; **что же тут удивительного?** мунун таң калардык эмнеси бар?; 2. (*хороший, превосходный*) сонун, укмуштуу; **у него удивительное здоровье** анын ден соолугу сонун.

УДИВИТЬ *сов. кого-что* таң калтыруу, таңдантуу, айран калтыруу; **меня удивил его неожиданный приезд** анын күтпөгөн жерден келип калышы мени таң калтырды.

УДИВИТЬСЯ *сов.* таң калуу, таңдануу, айран калуу; **я удивился, увидев его в театре** мен аны театрда көрүп таң калдым.

УДИВЛЕНИЕ *ср.* таң калуу, таңдануу, айран калуу; **разинуть рот от удивления** *разг.* таң калгандан оозун аңкайтып ачып калуу; **на удивление** *разг.* эң сонун, укмуштуу.

УДИВЛЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от удивить*; 2. *прил.* таң калган, таңданган, айран калган.

УДИВЛЯТЬ *несов. см. удивить.*

УДИВЛЯТЬСЯ *несов. см. удивиться.*

УДИЛА *мн. (ед. удило ср.)* ооздук; **закусить удила** 1) (*о лошади*) ооздукту тиштөө; 2) *перен.* ээ бербей кетүү.

УДИЛИЩЕ *ср.* кайырмак жыгачы.

УДИЛЬЩИК *м.* кайырмакчы, кайырмак салуучу.

УДИРАТЬ *несов. см. удрать.*

УДИТЬ *несов. что* кайырмак салуу, кайырмак менен балык уулоо, кайырмак салып балык уулоо, кайырмак салып балык кармоо.

УДЛИНЕНИЕ *ср.* узартуу; **удлинение срóков** мөөнөтүн узартуу.

УДЛИНЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от удлинить*; 2. *прил.* узун, сүйрү; чап жаак (*о лице*).

УДЛИНИТЬ *сов. что* узартуу; **удлинить рукава** женди узартуу.

УДЛИНИТЬСЯ *сов.* узаруу; **дни удлинлись** күн узарды.

УДЛИНЯТЬ *несов. см. удлинить.*

УДЛИНЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. удлиниться*; 2. *страд. к удлинять.*

УДМУРТ *м.* удмурт.

УДМУРТКА *женск. р. к удмурт*; удмуртка.

УДМУРТСКИЙ, ая, -ое **удмурт-ка т.**; **удмуртский язык** удмурт тили.

УДМУРТЫ *мн.* удмурттар (эл).

УДОБНО 1. *нареч.* ыңгайлуу, тынч, жайлуу, эптүү; **удобно усéться в кресле** креслого ыңгайлуу отуруп алуу; 2. *безл. в знач. сказ.* тынч, жайлуу; **мне и здесь удобно** мага бул жерде да тынч; 3. *в знач. сказ. (подходит)* ыңгайлуу; **мне удобно поехать в отпуск в августе** мага отпусмага август айында кетүү ыңгайлуу; 4. *в знач. сказ. (прилично)* ылайык, туура, орундуу; **удобно ли прийти так поздно?** ушунча кеч келүү ылайыктуубу?; **удобно ли это сказать?** муну айтуу туура келер бекен?

УДОБНЫЙ, ая, -ое 1. ыңгайлуу, жайлуу, ылайыктуу; **удобное место** жайлуу жер, ылайыктуу орун; 2. (*благоприятный, уместный*) ыңгайлуу, ылайыктуу; **удобный момент** ыңгайлуу кырдаал; **при первом удобном случае** ыгы келип калса эле; **выбрать удобное время** ылайыктуу убакыт тандап алуу.

УДОБО- *татаал сөздүн «жакшы», «жайлуу» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. удобоваримый жеңил (оңой) сиңүүчү.*

УДОБОВАРИМОСТЬ *ж.* жеңил (*оңой*) сиңүүчүлүк.

УДОБОВАРИМЫЙ, ая, -ое жеңил (*оңой*) сиңүүчү; **удобоваримая пища** жеңил (*оңой*) сиңүүчү тамак.

УДОБОИСПОЛНИМЫЙ, ая, -ое жеңил (*оңой*) аткарылуучу, орундалуучу.

УДОБОПОНЯТНЫЙ, ая, -ое жеңил (*оңой*) түшүнүлүүчү.

УДОБОПРОИЗНОСИМЫЙ, ая, -ое жеңил (*оңой*) айтылуучу.

УДОБОЧИТАЕМЫЙ, ая, -ое жеңил (*оңой*) окулуучу.

УДОБРЕНИЕ *ср.* 1. семиртүү; **удобрение почвы** жер семиртүү; 2. (*вещество*) семирткич, жер семирткич; **органические удобрения** органикалык жер семирткичтер; **минеральные удобрения** минералдык жер семирткичтер; **химические удобрения** химиялык жер семирткичтер.

УДОБРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **удобрение-ге т.**

УДОБРИТЬ *сов. что* семиртүү; **удобрить** *почву* **навозом** жерди кык менен семиртүү.

УДОБРЯТЬ *несов. см. удобрить.*

УДОБСТВО *ср.* ыңгайлуулук, жайлуулук; **удобство воздушных сообщений** аба катнашынын ыңгайлуулугу.

УДОВЛЕТВОРЕНИЕ *ср.* 1. канааттандыруу, ыраазы кылуу, алымсындыруу, кандыруу; **удовлетворение растущих потребностей** өсүп бара жаткан таламдарды канааттандыруу; 2. (*чувство*) канааттануу, ыраазы болгондук, алымсынуу; **с большим удовлетворением** зор канааттануу менен; **испытывать глубокое удовлетворение** терең ыраазы болгондукту сезүү; **требовать удовлетворения** *уст.* дуэлгэ чакыруу.

УДОВЛЕТВОРЁННОСТЬ *жс.* канааттангандык, ыраазы болгондук, алымсынгандык.

УДОВЛЕТВОРЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от* **удовлетворить**; 2. *прил.* канааттандырылган, ыраазы кылынган алымсындырылган; канааттанган, ыраазы болгон, алымсынган.

УДОВЛЕТВОРИТЕЛЬНО 1. *нареч.* канааттанардык; **задание выполнено удовлетворительно** тапшырма канааттанардык аткарылган; 2. *в знач. суц. ср. нескл. (отметка)* канааттандыардык; **получить удовлетворительно по физике** физикадан канааттандыардык баа алуу.

УДОВЛЕТВОРИТЕЛЬНОСТЬ *жс.* канааттандыруучулук, алымсындыруучулук.

УДОВЛЕТВОРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое канааттанардык, канааттандыардык; **удовлетворительный ответ** канааттандыардык жооп.

УДОВЛЕТВОРИТЬ *сов. кого-что* канааттандыруу, ыраазы кылуу, алымсындыруу, кандыруу; **удовлетворить потребности населения** элдин керектөөлөрүн канааттандыруу; **удовлетворить запросы читателей** окуучулардын таламдарын канааттандыруу (*алымсындыруу*); **удовлетворить просьбу** өтүнүчтү канааттандыруу (*орундоо*).

УДОВЛЕТВОРИТЬСЯ *сов. чем* канааттануу, ыраазы болуу, алымсынуу; **удовлетвориться** *ответом* жоопко канааттануу.

УДОВЛЕТВОРЯТЬ *несов. 1. см. удовлетворить; 2. чему (соответствовать, отвечать)* туура келүү; **удовлетворять предъявляемым требованиям** коюлган талаптарга туура келүү.

УДОВЛЕТВОРЯТЬСЯ *несов. 1. см. удовлетвориться; 2. страд. к* **удовлетворять**.

УДОВОЛЬСТВИЕ *ср.* 1. (*чувство радости*) жыргал, ыракат, үзүр; **испытывать удовольствие** ыракаттануу; 2. (*развлечение*) жыргал, ыракаттануу, үзүр көрүү; **масса удовольствий** көп жыргал.

УДОВОЛЬСТВОВАТЬСЯ *сов. чем* канааттануу, алымсынуу.

УДОД *м.* үпүп, сасык үпүп.

УДОЙ *м.* 1. (*количество молока*) саан; **повысить удой коров** уйлардын суткалык саанын көбөйтүү; 2. (*доение*) сааш, саан; **утренний удой** эртең мененки саан.

УДОЙЛИВОСТЬ *жс.* сүттүүлүк; **высокая удойливость** жогорку сүттүүлүк.

УДОЙЛИВЫЙ, ая, -ое сүттүү; **удойливая коро́ва** сүттүү уй.

УДОЙНОСТЬ *жс.* саан, сүттүүлүк; **рост удойности** саандын (*сүттүүлүктүн*) өсүшү.

УДОЙНЫЙ, ая, -ое 1. **удой-го т.**; **удойный период** саан мезгили; 2. *см. удойливый.*

УДОРОЖАНИЕ *ср.* кымбаттоо, баа көтөрүлүү.

УДОРОЖАТЬ *несов. см. удорожить.*

УДОРОЖАТЬСЯ *несов. 1. см. удорожиться; 2. страд. к* **удорожать**.

УДОРОЖИТЬ *сов. что* кымбаттатуу, бааны көтөрүп жиберүү.

УДОРОЖИТЬСЯ *сов.* кымбаттоо, баасы көтөрүлүү.

УДОСТАЙВАТЬ *несов. см. удостойть.*

УДОСТАЙВАТЬСЯ *несов. 1. см. удостойться; 2. страд. к* **удастайвовать**.

УДОСТОВЕРЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) күбөлөндүрүү, ырастоо; **удостоверение подписи** коюлган колду күбөлөндүрүү; 2. (*документ*) күбөлүк кат, күбөлүк, удостоверение; **удостоверение личности** личность күбөлүк каты.

УДОСТОВЕРИТЬ *сов. что* күбөлөндүрүү, ырастоо; **удостоверить подпись** коюлган колду күбөлөндүрүү.

УДОСТОВЕРИТЬСЯ *сов. в чём* көзү жетүү.

УДОСТОВЕРЯТЬ *несов. см. удостоверить.*

УДОСТОВЕРЯТЬСЯ *несов. 1. см. удостоверить; 2. страд. к* **удостоверять**.

УДОСТОИТЬ *сов. кого-что 1. чего (наградить)* берүүгө ылайык табуу, берүүгө ылайык көрүү, ылайык таап сыйлоо (*берүү*); **удостоить учёной степени доктора** ылайык таап доктордук илимий даражаны берүү; **удостоить награды** ылайык таап сыйлык берүү; 2. *чем (оказать внимание)* көңүл буруу; **удостоить ласковым словом** жакшы сөз айтып көңүл буруу.

УДОСТОИТЬСЯ *сов. чего (заслужить)* ылайык табылуу, ылайык көрүлүү, сыйлануу; **удостоиться правительственной награды** өкмөттүк сыйлык алуу, өкмөт тарабынан сыйлануу.

УДОСУЖИВАТЬСЯ *несов. см. удосужиться.*

УДОСУЖИТЬСЯ *сов.* бош убак табуу, кол тийүү.

УДОЧЕРЕНИЕ *ср.* кыз кылып асырап алуу.

УДОЧЕРИТЬ *сов. кого* кыз кылып асырап алуу.

УДОЧЕРЯТЬ *несов. см. удочерить.*

УДОЧКА *жс.* кайырмак; **закинуть удочку** 1) кайырмак салуу; 2) *перен.* жибин тартып көрүү; **поймать на удочку** *разг.* колго түшүрүү; **попасться на удочку** *разг.* кайырмакка түшүү, алдатуу.

УДРАТЬ *сов. разг.* качып кетүү.

УДРУЖАТЬ *несов. см. удружить.*

УДРУЖИТЬ *сов. кому-чему, разг. 1.* достук кылуу; 2. *перен. ирон.* зыян келтирүү, зыянга учуратуу.

УДРУЧАТЬ *несов. см. удручить.*

УДРУЧАЮЩЕ *нареч.* капалантып, капа кылып.

УДРУЧЁННО *нареч.* капаланып, кайгыга батып.

УДРУЧЁННОСТЬ *жс.* капалык, түйшүк.

УДРУЧЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от* **удручить**; 2. *прил.* капалуу, түйшүктүү; **удрученный взгляд** капалуу көз караш.

УДРУЧИТЬ *сов. кого* капалантуу, капа кылуу, түйшүк тарттыруу; **это известие его крайне удручило** бул кабар аны абдан капа кылды.

УДУШЕНИЕ *ср.* тумчуктуруу, тумчуктуруп өлтүрүү, муунтуу, муундуруу, дем кыстыктыруу.

УДУШИТЬ *сов. кого* тумчуктуруу, тумчуктуруп өлтүрүү, муунтуу, муунтуп өлтүрүү, дем кыстыктыруу.

УДУШЛИВОСТЬ *ж.* тумчуктургучтук, дем кыстыктыргычтык.

УДУШЛИВЫЙ, ая, -ое **1.** (*душный*) тумчуктургуч, дем кыстыктыргыч; **удушливый запах** дем кыстыктыргыч жыт; **2.** (*отравляющий дыхательные пути*) уу, ууктуруучу, ууктургуч, тумчуктургуч; **удушливые газы** тумчуктургуч газдар.

УДУШЬЕ *ср. мед. 1.* дем кыстыгуу; **2.** (*высокогорная болезнь*) түтөк.

УЕДИНЕНИЕ *ср. 1.* (*одиночество*) обочолонуу, өзүнчө обочо жашоо; **он любит уединение** ал өзүнчө обочо жашоону сүйөт; **2.** (*отдалённое место*) обочо жай; **он жил в уединении** ал обочо жайда жашаган.

УЕДИНЁННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от уединить;* **2. прил. (одинокий)** обочо, өзүнчө айрым; түнт; **она велá уединённую жизнь** ал түнт турмушта жашаган; **3. прил. (отдалённый от людей)** элден обочо турган; **уединённое место** элден обочо турган жай.

УЕДИНИТЬ *сов. кого-что* обочолотуу, өзүнчө айрым коюу (бөлүү).

УЕДИНИТЬСЯ *сов.* обочолонуу, обочо (*түнт*) жашоо.

УЕДИНЯТЬ *несов. см. уединить.*

УЕДИНЯТЬСЯ *несов. 1. см. уединиться; 2. страд. к уединять.*

УЁЗД *м. уст. уезд, үйөз (1. Байыркы Руста – шаар менен байланыштуу бир топ округ, бир топ волость; 2. падышалык Россияда жана СССРде райондоштурулганга чейин – административдик-территориялык единица).*

УЁЗДНЫЙ, ая, -ое *уезд-ге т.; уезддик; уездный город* уезддик шаар; **уездный начальник** *разг. уезд (үйөз) начальниги.*

УЕЗЖАТЬ *несов. см. уехать.*

УЕХАТЬ *сов.* кетүү, жөнөп кетүү; **уехать в Пржевальск** Пржевальскиге кетүү; **он уедет на месяц из Москвы** ал Москвадан бир айга кетет.

УЖ I *м. сары жылан (уусуз, чакпай турган жылан); извиваться ужом* амал-айла менен ичи-койнуна кирип кошаматтык кылуу.

УЖ II 1. *нареч. см. уже; он уж пришёл* ал келип калды; **2. частица усил. да, деле, деги эле; не так уж плохо** анчалык деле жаман эмес; **очень уж много дела** иш деги эле көп; **уж я вас ждал, ждал** мен деги силерди аябай күттүм, күтө-күтө чарчадым; **вот уж нет!** *разг. бул болбойт!*; бул таптакыр туура эмес!; **вот уж неправда!** *разг. бул барып турган калп!*; бул деги эле туура эмес!

УЖАЛЕННЫЙ, ая, -ое *прич. от ужалить; как ужаленный* чок баскандай, ийне менен сайгандай.

УЖАЛИТЬ *сов. кого-что* чагуу (*мис. чаян*).

УЖАС *м. 1.* (*чувство сильного страха*) коркунуч, абдан коркуу, кут учуу, үрөйү учуу; **его охватил ужас** аны коркунуч басты; **привести в ужас** кутун учуруу; **2.** (*ужасное положение*) оор абал, абдан жаман; өтө оор, эң эле жаман кыйынчылык; аябаган жаман; **испытать ужасы** нищеты и голода жакырчылыктын жана ачкачылыктын өтө оор кыйынчылыктарын баштан өткөрүү; **ужасы войны** согуштун укмуштары (*кыйроолор, өлүм-житим ж.б.*); **3. в знач. нареч. разг. өтө, аябаган; ужас как да-**

лёко өтө алыс; **ужас как жарко** аябаган ысык; **до ужаса** өтө, эң эле, аябаган, укмуштай; **к ужасу** балекет басып.

УЖАСАТЬ *несов. см. ужаснуть.*

УЖАСАТЬСЯ *несов. см. ужаснуться.*

УЖАСАЮЩЕ *нареч. өтө эле, эң эле, аябай.*

УЖАСАЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от ужасать; 2. прил. (вызывающий ужас)** коркунучтуу, кут учуруучу, үрөй учуруучу; **ужасающее зрелище** коркунучтуу көрүнүш; **3. прил. разг. (отвратительный)** өтө жаман, эң жаман, абдан жаман; **ужасающая погода** өтө жаман аба ырайы.

УЖАСНО 1. *нареч. разг. (очень, крайне)* өтө, эң эле, аябай; **я ужасно рад вас видеть** мен сизди көрүүгө аябай кубанычтуумун; **2. нареч. разг. (скверно)** өтө жаман, абдан жаман; **он ужасно выгладит** анын түрү өтө жаман; **3. безл. в знач. сказ. коркунучтуу, коркорлук, кут учуарлык, үрөй учуарлык; это ужасно!** бул коркунучтуу!

УЖАСНУТЬ *сов. кого-что* аябай коркутуу, кут учуруу, үрөй учуруу; **его ужаснула мысль об отъезде** кетүү жөнүндөгү ой анын үрөйүн учурду.

УЖАСНУТЬСЯ *сов.* аябай коркуу, кут учуу, үрөй учуу.

УЖАСНЫЙ, ая, -ое **1. (страшный)** өтө коркунучтуу, коркунуч туудуруучу, кут учуруучу, үрөй учуруучу; **ужасный сон** өтө коркунучтуу түш; **2. разг. (отвратительный)** өтө жаман, эң эле жаман, абдан жаман; **ужасная погода** өтө жаман аба ырайы; **3. разг. (чрезвычайно сильный)** өтө, абдан, эң эле, аябаган; **ужасная боль** аябаган оору.

УЖЕ I *сравн. ст. от прил. узкий и нареч. узко* тарыраак.

УЖЕ II *нареч.: уже скоро* полдень түшкө жакындап калды; **он уже не маленький** ал эми кичине эмес; **его уже нет в живых** ал дүйнөдөн кайтты.

УЖЕЛИ *нареч. уст. чын элеби?, кантип эле?*

УЖЕЛЬ *нареч. см. ужели.*

УЖЕНИЕ *ср.* кайырмак салуу, кайырмак менен балык уулоо, кайырмак салып балык уулоо, кайырмак салып балык кармоо.

УЖИВАТЬСЯ *несов. см. ужиться.*

УЖИВЧИВОСТЬ *ж.* ынтымактуулук, башкалар менен ынтымакта тура билгендик.

УЖИВЧИВЫЙ, ая, -ое башкалар менен ынтымакта тура билген; **у него уживчивый характер** анын башкалар менен ынтымакта тура ала турган мүнөзү бар; **уживчивый человек** башкалар менен ынтымакта тура билген адам.

УЖИМКА *ж. чаще мн.* кылык, кылыктануу.

УЖИН *м.* кечки тамак, ужин; **сидеть за ужином** кечинде тамактанып отуруу.

УЖИНАТЬ *несов.* ужин кылуу, кечки тамакты жеш, кечинде тамактануу.

УЖИТЬСЯ *сов. разг.* ынтымакташуу, батышуу, сыйышуу, келишүү.

УЖО *межд. сээниби, көрсөтөм; ужó я тебя!* сага көрсөтөм!

УЖУ, ужу, удишь и т.д. наст. вр. от удить.

УЗАКОНЕНИЕ *ср. 1.* закондоштуруу, закондуу кылуу, закон кылып киргизүү, законго ылайык кылуу, закон күчүн берүү; **2. офиц. (постановление)** закон күчүнө ээ болгон токтом; **сборник узаконений** закон күчүнө ээ болгон токтомдор жыйнагы.

УЗАКОНИВАТЬ *несов. см. узаконить.*

УЗАКОНИТЬ сов. что закондоштуруу, закондуу кылуу, закон кылып киргизүү, законго ылайык кылуу, закон күчүн берүү.

УЗБЕК м. өзбек.

УЗБЕККИ мн. өзбектер.

УЗБЕКСКИЙ, ая, -ое узбек-ке т.; узбекский язык өзбек тили.

УЗБЕЧКА женск. р. к узбек; өзбечка.

УЗДА жс. жүгөн; ♦ **держать в узде** ооздуктап туруу (багынууга аргасыз кылуу; бир нерсе кылуудан токтотуп туруу); **наложить узду** багындыруу, жүгөн салуу.

УЗДЕЧКА жс. жүгөн.

УЗДЦЫ: держать лошадь под уздцы аттын эки тизгинин кошуп чукул кармоо.

УЗЕЛ I м. 1. (на верёвке и т.п.) түйүн; **завязать узлом** түйүн кылып байлоо; **мёртвый узел** күрмөп байлоо; 2. (свёрток) түйүнчөк, таңгак; **связать вещи в узел** буюмдарды таңгак кылып байлоо; 3. перен. (место скрещения) тоом, түйүн; **железнодорожный узел** темир жол тоому; **нервный узел** анат. нервдер түйүнү; 4. перен. (пункт, центр) түйүн; **почтово-телеграфный узел** почта-телеграф түйүнү; **узел обороны** воен. коргонуу түйүнү; **узел связи** байланыш түйүнү; 5. бот. муун (өсүмдүк мууну); ♦ **разрубить гордиев узел** кыйын маселени күч менен кескин түрдө чечүү.

УЗЕЛ II м. мор. узел (кеменин жүрүш тездигинин өлчөмү).

УЗЕЛОК м. уменьш. от узел I 1, 2 кичине түйүн, түйүнчөк; ♦ **завязать узелок** (на память) разг. түйүн түйүү (унутпоо үчүн).

УЗКИЙ, ая, -ое 1. (неширокий) тар, кууш, энсиз; **узкая улица** тар көчө; **узкая доска** энсиз тактай; 2. кратк. ф. тар; **платье узко** көйнөк тар; 3. (тесный) тар, кууш; **узкие рукава** тар жең; 4. перен. (ограниченный) тар, тайкы; **в узком кругу друзей** өзүнүн достору менен тар чөйрөдө; **узкая специальность** тар специальность; 5. перен. (лишённый широты) тар, тайкы; **узкий практицизм** тар практицизм; **узкий кругозор** тар кругозор; ♦ **в узком смысле слова** сөздүн тар маанисинде; **узкий гласный** лингв. кууш үндүү.

УЗКО— кош сөздөрдүн биринчи бөлүгү «тар», «кууш» деген мааниде келет; мис: **узколицый** кууш беттүү.

УЗКОВЕДОМСТВЕННЫЙ, ая, -ое тар ведомстволук.

УЗКОГОРЛЫЙ, ая, -ое тар алкымдуу, оозу тар; **узкогорлый кувшин** оозу тар кумура.

УЗКОГРУДЫЙ, ая, -ое кууш көкүрөк, көкүрөгү кууш.

УЗКОКОЛЕЙКА жс. жс.-д. тар колеялуу (темир жол).

УЗКОКОЛЕЙНЫЙ, ая, -ое жс.-д. тар колеялуу.

УЗКОЛИСТНЫЙ, ая, -ое бот. энсиз жалбырактуу.

УЗКОЛИЦЫЙ, ая, -ое кууш беттүү.

УЗКОЛОБЫЙ, ая, -ое 1. тар чекелүү, кууш маңдай; 2. перен. разг. (односторонний, ограниченный) тар пикирдүү, тар ойлуу; **узколобый человек** тар пикирдүү адам.

УЗКОРЯДНЫЙ, ая, -ое катар аралыгы кууш (тар); **узкорядный сев** катар аралыгын кууш кылып эгүү.

УЗЛА I, II род. п. от узел I, II.

УЗЛОВАТОСТЬ жс. түйүндүүлүк, түйүндөрү көптүк.

УЗЛОВАТЫЙ, ая, -ое түйүндүү, түйүндөрү көп; **узловатая пряжа** түйүндүү жип.

УЗЛОВОЙ, ая, -ое 1. тоомдуу; **узловая станция** жс.-д. тоомдуу станция; 2. перен. (основной) негизги, башкы, маанилүү; **узловый вопрос** негизги маселе.

УЗНАВАТЬ несов. см. **узнать**.

УЗНАТЬ сов. 1. кого-что (признать) таануу, билүү; **я узнал его по голосу** мен аны үнүнөн тааныдым; **его нельзя узнать** аны таанып болбойт, ал таанылбайт; 2. что (услышать) билүү; угуу; **я это узнал от друга** мен муну досумдан билдим; **узнать по радио** радио аркылуу билүү; 3. о ком-чем (справиться) билүү; **узнайте, дома ли он** ал үйүндө бекен, билиңизчи; 4. кого-что (ознакомиться) билүү; **узнать чей-л. характер** бирөөнүн мүнөзүн билүү.

УЗНИК м. уст. туткун, камактагы киши.

УЗОР м. сайма, сайма улгүсү, саймаланган кооздук, кооздук, оюу-чийүү, оймо-чийме; **ткань красивого узора** кооздугу сонун кездеме.

УЗОРНЫЙ, ая, -ое **узор-го** т.; саймалуу, гүлдүү, кештелүү, оймо-чиймелүү; **узорные занавески** терезенин саймалуу (гүлдүү) пардалары.

УЗОРЧАТЫЙ, ая, -ое см. **узорный**.

УЗОСТЬ жс. 1. (малая ширина) тардык, кууштук; **узость улицы** көчөнүн тардыгы; 2. перен. (ограниченность, односторонность) тардык, тайкылык; **узость взглядов** көз караштардын тайкылыгы.

УЗРЕТЬ сов. кого-что, уст. көрүү, көрүп калуу, байкап калуу.

УЗУРПАТОР м. узурпатор (бирөөнүн укугун законсуз, зордук менен тартып алган адам).

УЗУРПАТОРСТВО ср. узурпаторчулук, узурпаторство (узурпатордун аракетин).

УЗУРПАЦИЯ жс. узурпация, узурпациялоо (бирөөнүн укугун же бийликти законсуз тартып алуу).

УЗУРПИРОВАТЬ сов. и несов. что узурпациялоо.

УЗЫ только мн. 1. уст. (оковы) кишен; 2. перен. ынактык, жакындык, байланыш; **узы дружбы** достук байланыш.

УЙГУР м. уйгур.

УЙГУРКА женск. р. к уйгур; уйгурка.

УЙГУРСКИЙ, ая, -ое уйгур-га т.; уйгурский язык уйгур тили.

УЙГУРЫ мн. уйгурлар.

УЙДУ, **уйду**, **уйдешь** и т.д. буд. вр. от **уйти**.

УЙМА жс. разг. (очень много) толгон, өтө көп, абдан көп, эң эле көп, аябаган көп; **уйма денег** толгон акча; **на это ушло уйма времени** буга абдан көп убакыт кетти; **уйма народу** толгон эл.

УЙМУ, **уйму**, **уймешь** и т.д. буд. вр. от **унять**.

УЙМУСЬ, **уймусь**, **уймешься** и т.д. буд. вр. от **уняться**.

УЙТИ сов. 1. (отправиться) кетүү, жөнөө, жөнөп кетүү; **я ушёл вместе с ним** мен аны менен бирге кеттим; **поезд уже ушёл** поезд жөнөп кетти; 2. (скрыться, спастись) качып кетүү, качып кутулуу, жашырынуу; **уйти от опасности** коркунучтан кутулуу; 3. (покинуть) кетүү, таштап кетүү; **уйти со сцены** сценадан кетүү; **он ушёл с работы** ал кызматтан кетти; 4. перен. (погрузиться) кирип кетүү, чумулуу, батуу; **уйти в размышления** ойго батуу, ойго чумулуу; 5. (пройти – о времени) өтүү; **время ещё не ушло** убакыт али өтө элек; 6. разг. (кипя пере- литься через край) ташып кетүү (кайнан); **молоко ушло**

сүт ташып кетти; **7. перен. разг. (потребоваться)** кетүү; **ушлo мнoгo дeнeг** көп акча кетти; **уйти в oблaсть истoрии** жок болуу, унутулуу; **уйти в себя** өзү менен өзү болуу (*айланада эмне болуп жатканы менен иши жок*).

УКАЗ *м.* указ; **Указ Президиума Верховного Совета СССР** СССР Жогорку Советинин Президиумунун Указы; **♦ты мне не указ** сенсиз эле билемин.

УКАЗАНИЕ *ср.* көрсөтмө, көрсөтүү; **по указанию из центра** борбордун көрсөтмөсү боюнча; **дать соответствующие указания** тийешелүү көрсөтмөлөр берүү.

УКАЗАТЕЛЬ *м.* **1. (напись, стрелка и т.п.)** көрсөткүч; **указатель дорoг** жол көрсөткүч; **2. (справочник, список)** указатель, көрсөткүч; **указатель имён** аттардын указатели.

УКАЗАТЕЛЬНЫЙ, ая, -оо көрсөтүүчү, жөн шилтөөчү; **указательное местоимение** *грам.* шилтеме ат атооч; **указательный палец** сөөмөй.

УКАЗАТЬ *сов.* **1. кого-что, на кого-что (показать)** көрсөтүү; **указать пальцем на кого-л. бирөөнү** сөөмөйү менен көрсөтүү; **он указал мне дорoгу** ал мага жол көрсөттү; **2. что, на что (разъяснить, обратить внимание)** көрсөтүү, түшүндүрүү, үйрөтүү, жөн шилтөө; **указать на недостатки в работе** иштеги кемчиликтерди көрсөтүү; **указать на дверь** кууп чыгуу.

УКАЗКА *жс.* **1. (палочка)** указка, көрсөткүч таякча; **2. разг. неодобр. (указание)** бирөөнүн шилтөөсү; **действовать по указке** бирөөнүн шилтөөсүнө карай аракет кылуу.

УКАЗЧИК *м.* көрсөтүүчү, жөн шилтеп туруучу, башкаруучу.

УКАЗЧИЦА *женск. р. к указчик.*

УКАЗЫВАТЬ *несов. см. указывать.*

УКАЛЫВАТЬ *несов. см. уколоть.*

УКАЛЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. уколоться; 2. страд. к укалывать.*

УКАТАТЬ *сов. что* таптоо, таптап текшилөө, тоголотуп жылмалоо; **укатать дорoгу** жолду таптоо.

УКАТИТЬ *сов. 1. что (угнать)* тоголотуп (*тегере-тин*) алыстатуу, тоголотуу; **дети укатили мяч под ворота** балдар топту дарбазанын астына тоголотуп алып кетишти; **2. разг. (ухать)** тез кетүү, тез жөнөп кетүү, чугоюу, зымыроо; **он вчера укатил в Ленинград** ал кечээ Ленинградга жөнөп кетти.

УКАТЫВАТЬ I *несов. см. укатать.*

УКАТЫВАТЬ II *несов. см. укатить.*

УКАЧАТЬ *сов. кого-что 1. (усыпить)* терметип уктатуу; **ребёнка быстро укачали** баланы терметип, тез уктатышты; **2. безл. (измучить качкой)** башты айландыра чайкоо, толкунда башты айландырып кускуну келтирүү; **меня на пароходе укачало** пароходдо толкундан башым айланды.

УКАЧИВАНИЕ *ср. (ребёнка)* терметүү, терметип уктатуу.

УКАЧИВАТЬ *несов. см. укачать.*

УКИПАТЬ *несов. см. укипеть.*

УКИПЕТЬ *сов. 1. (дойти до готовности)* кайнап жетиле бышуу; **2. (убыть от кипения)** кайнап соолуу, кайнап кемүү.

УКИСАТЬ *несов. см. укиснуть.*

УКИСНУТЬ *сов.* ачып жетилүү, жетиле ачуу, ачып калуу, ирүү; **тесто ещё не укисло** камыр жетиле ачий элек.

УКЛАД *м.* уклад, түр, тартип, сиңген үрп-адат; **новый уклад жизни** турмуштун жаңы тартиби; **общественно-экономический уклад** коомдук-экономикалык уклад.

УКЛАДКА *жс. 1. (чем-л.)* укладка, төшөө, салуу, коюу, жаюу; **2. (упаковка во что-л.)** салуу, иреттеп салуу; иреттеп тизүү; жайлаштырып салып бекитүү (*мис. буюмдарды бир нерсенин ичине*).

УКЛАДЧИК *м.* укладчик (*бир нерсени салуучу, төшөөчү жумушчу*).

УКЛАДЧИЦА *женск. р. к укладчик;* укладчица.

УКЛАДЫВАТЬ *несов. см. уложить.*

УКЛАДЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. уложиться;* улечься **1, 2; укладываться спать** уктоо үчүн жатуу; **2. страд. к укладывать; ♦не укладывается в голове (в сознании)** акылга сыйбай турат.

УКЛОН *м. 1. (покатость)* оодук, эңкейиш, ылдый, жантайма; **поезд шёл под уклон** поезд эңкейиш менен жүрүп отурду; **2. перен. полит.** уклон, кыйшаюу; **правый уклон** оңчул уклон; **левый уклон** солчул уклон; **3. перен. (направление)** багыт; **школа с техническим уклоном** техникалык багыттагы мектеп.

УКЛОНЕНИЕ *ср. 1. (напр. от удара)* кыйшаюу, эңкейүү, четке кача бурулуу, буйт берүү, жалт берүү; **2. перен. (от темы и т. п.)** кыйшаюу, бурулуу, четтөө, четке чыгып кетүү; четтеп, башка жакка буруу; **уклонение от темы** темадан четтеп, сөздү башка жакка буруу; **3. перен. (от знакомства и т.п.)** баш тартуу; **уклонение от знакомства** таанышуудан баш тартуу.

УКЛОНИТЬСЯ *сов. 1. (отстраниться)* кыйшаюу, эңкейүү, буйтоо, четке кача бурулуу; **уклониться от удара** соккудан буйтоо; **2. (от прямого направления)** кыйшаюу, бурулуу; **дорога уклонилась вправо** жол оңго бурулду; **3. перен. (отвлечься)** кыйшаюу, бурулуу, четтөө, четке чыгып кетүү; **оратор уклонился от темы** оратор темадан четке чыгып кетти; **4. перен. (избежать)** баш тартуу; **уклониться от прямого ответа** тике жооп берүүдөн баш тартуу.

УКЛОНЧИВО *нареч.* тайсалдатып, куйтуланып; **уклончиво отвечать** так айтпай, тайсалдатып жооп кайтаруу.

УКЛОНЧИВОСТЬ *жс.* туз эместик, тайсалдагандык; **уклончивость ответа** жооптун түз эместиги.

УКЛОНЧИВЫЙ, ая, -оо түз эмес, тайсалдаган.

УКЛОНЯТЬСЯ *несов. см. уклониться.*

УКЛЮЧИНА *жс.* уключина (*кайыктын кырында калак бекитилүүчү оюк жер*).

УКОКОШИТЬ *сов. кого, прост.* жайлап салуу (*өлтүрүү*).

УКОЛ *м. 1.* саюу, чанчуу; **укол игóлкой** ийне менен саюу; **2. мед. (впрыскивание)** укол, укол жасоо; **назначить больному уколы** ооруга укол жасоого буюруу; **3. перен. (обида)** кычыгына тийүү, сөз менен чымчуу.

УКОЛОТЬ *сов. кого-что 1. (наколоть)* саюу, сайып алуу, чанчуу; **я уколол руку булавкой** мен колумду төөнөгүч менен сайыш алдым; **2. перен. (уязвить, обидеть)** кычыгына тийүү; **уколоть его замечанием** сөз айтып анын кычыгына тийүү.

УКОЛОТЬСЯ *сов. (наколоться)* сайып алуу, тикенек киргизип алуу.

УКОМПЛЕКТОВАНИЕ *ср.* комплекттөө, толтуруу, топтоо, чогултуу.

УКОМПЛЕКТОВА́ННОСТЬ *ж.* толук комплекттенгендик.

УКОМПЛЕКТОВА́ННЫЙ, ая, -ое **1. прич.** от **укомплектовать**; **2. прил.** толук комплекттенген; **укомплектованные части воен.** толук комплекттенген бөлүктөр.

УКОМПЛЕКТОВА́ТЬ *сов.* что комплекттөө, толтуруу, топтоо, чогултуу.

УКОМПЛЕКТОВА́ТЬСЯ *сов.* комплекттелинуу, толтурулуу, топтолуу, чогултулуу.

УКОМПЛЕКТОВЫВА́ТЬ *несов. см.* **укомплектовать**.

УКОМПЛЕКТОВЫВА́ТЬСЯ *несов. 1. см.* **укомплектоваться**; **2. страд.** к **укомплектовывать**.

УКО́Р *м.* жеме; **посмотреть с укором** жемелеген түр менен кароо.

УКОРА́ЧИВАНИЕ *ср.* кыскартуу.

УКОРА́ЧИВАТЬ *несов. см.* **укоротить**.

УКОРА́ЧИВАТЬСЯ *несов. 1. см.* **укоротиться**; **2. страд.** к **укорачивать**.

УКОРЕНЁ́НИЕ *ср.* **1.** тамырдануу, тамыр жаюу; **2. перен.** өнөкөт болуу, өнөкөткө айлануу, сиңүү, чыңдалуу.

УКОРЕНИ́ТЬ *сов. что 1.* тамырдоо, тамыр жаюу; **2. перен.** өнөкөт кылуу, сиңдирүү, чыңдоо.

УКОРЕНИ́ТЬСЯ *сов. 1.* тамырдануу, тамыр жаюу; **2. перен.** өнөкөт болуу, өнөкөт болуп калуу, өнөкөткө айлануу, сиңүү, чыңдалуу; **привычка укоренилась** адат өнөкөт болуп калды; **многие обычаи укоренились в быту с давних времён** көп үрп-адаттар турмушта эзелден бери өнөкөт болуп калган.

УКОРЕНЯ́ТЬ *несов. см.* **укоренить**.

УКОРЕНЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см.* **укорениться**; **2. страд.** к **укоренять**.

УКОРИ́ЗНА *ж.* жеме, жекирүү, уяткаруу, зекүү; **говорить что-л. с укоризной** бир нерсени жемелеп айтуу.

УКОРИ́ЗНЕННО *нареч.* жемелеп, жекирип, уяткарып, зекип.

УКОРИ́ЗНЕННЫЙ, ая, -ое жемелеген, жекирген, зекиген; **укоризненные слова́** жекирген сөздөр.

УКОРИ́ТЬ *сов. кого* жемелөө, жекирүү, зекүү.

УКОРОТИ́ТЬ *сов. что* кыскартуу; **укоротить палку** таякты кыскартуу.

УКОРОТИ́ТЬСЯ *сов. (стать короче)* кыскартуу; **дни укоротились** күн кыскарды.

УКОРЯ́ТЬ *несов. см.* **укорить**.

УКО́С *м.* чабылган чөп; **большой укос** көп чабылган чөп.

УКРА́ДКОЙ *нареч.* жашырынып, тымызын, уурданып; **взглянуть украдкой** жашырынып кароо, тымызын (алдыртан) кароо; **он пробрался украдкой в сад** ал уурданып бакка кирип алды.

УКРА́ЙНЕЦ *м.* украинец.

УКРА́ЙНКА *женск. р. к* **украинец**; украинка.

УКРА́ЙНСКИЙ, ая, -ое **Украина-га, украинец-ке т.**; **украинский язык** украинецтер тили.

УКРА́ЙНЦЫ *мн.* украинецтер.

УКРА́СИТЬ *сов. кого-что* кооздоо, жасоо, жасалгалоо; **украсить здание фла́гами** үйдү желектер менен жасалгалоо.

УКРА́СИТЬСЯ *сов.* кооздонуу, кооздолуу, жасануу, жасалгалануу.

УКРА́СТЬ *сов. кого-что* уурдоо, уурдап алуу.

УКРАША́ТЬ *несов. см.* **укра́сить**.

УКРАША́ТЬСЯ *несов. 1. см.* **укра́ситься**; **2. страд.** к **украшать**.

УКРАШЕ́НИЕ *ср. 1. (действие)* кооздоо, жасоо, жасалгалоо; **украшение ёлки** ёлканы жасалгалоо; **2. (предмет)** жасалга, кооздук нерсе; **ёлочные украшения** ёлка жасалгалары.

УКРЕПИ́ТЬ *сов. 1. кого-что, прям. и перен.* чыңдоо, бекемдөө, бекитүү, мыктылоо, ныгытуу; **укрепить плотину** плотинаны бекитүү; **укрепить фронт сторонников мира** тынчтыкты жактоочулардын фронтун чыңдоо; **2. что, воен.** чыңдоо, бекитүү; **3. что (прикрепить)** бекитүү, ныгытуу; **укрепить булавкой** төөнөгүч менен бекитүү.

УКРЕПИ́ТЬСЯ *сов. 1. прям. и перен. (стать крепче)* чыңдалуу, бекемделүү, бекитилүү, ныгытылуу; **2. воен.** чыңдануу, бекинуу; **батальон укрепился около моста́** батальон көпүрөнүн жанына бекинди.

УКРЕПЛЁ́НИЕ *ср. 1.* чыңдоо, бекемдөө, бекитүү, мыктылоо, ныгытуу; **укрепление забора подпорками** дубалды тирөөчтөр менен бекемдөө; **укрепления трудово́й дисциплины** эмгек тартибинин чыңдалышы; **2. воен. (сооружение)** **укрепление (чеп, сепил, коргон); долговременное укрепление** көп убактылуу укрепление; **береговые укрепления** жээк укреплениелери; **полевые укрепления** талаа укреплениелери.

УКРЕПЛЯ́ТЬ *несов. см.* **укрепить**.

УКРЕПЛЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см.* **укрепиться**; **2. страд.** к **укреплять**.

УКРО́МНЫЙ, ая, -ое обочо, оолак; **укромное место́** обочо жер.

УКРО́П *м.* укроп (тамакка татым катарында салынуучу жыттуу чөптүн бир түрү).

УКРОТИ́ТЕЛЬ *м.* үйрөтүүчү, жоошутуучу; **укротитель львов** арстандарды үйрөтүүчү.

УКРОТИ́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **укротитель**.

УКРОТИ́ТЬ *сов. 1. кого-что (заставить повиноваться)* үйрөтүү, жоошутуу; **укротить зверя** жапайы айбанды үйрөтүү; **2. что, перен. (умерить)** жоошутуу, басуу, тыюу; **укротить гнев** ачууну басуу.

УКРОТИ́ТЬСЯ *сов. 1.* үйрөнүү, жоошуу (жапайы айбан); **2. перен.** жоошуу, басылуу, тыйылуу (мис. ачуу басылуу).

УКРОЩА́ТЬ *несов. см.* **укротить**.

УКРОЩА́ТЬСЯ *несов. см.* **укротиться**.

УКРОЩЕ́НИЕ *ср. 1.* үйрөтүү, жоошутуу (жапайы айбанды); **2. перен.** жоошутуу, басуу, тыюу.

УКРУПНЁ́НИЕ *ср.* ирилентүү, ирилештирүү, чоңойтуу; **укрупнение ме́лких колхо́зов** майда колхоздорду ирилештирүү.

УКРУПНЁ́ННЫЙ, ая, -ое **1. прич.** от **укрупнить**; **2. прил.** ирилешкен, ириленген, ирилештирилген, чоңойтулган; **укрупнённый колхоз** ирилешкен колхоз.

УКРУПНИ́ТЬ *сов. что* ирилентүү, ирилештирүү, чоңойтуу.

УКРУПНИ́ТЬСЯ *сов.* ириленүү, ирилешүү, чоңоюу.

УКРУПНЯ́ТЬ *несов. см.* **укрупнить**.

УКРУПНЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см.* **укрупниться**; **2. страд.** к **укрупнять**.

УКРЫВА́ТЕЛЬ *м. юр.* жашыруучу, жаап-жашыруучу, катуучу; **укрыватель кра́деного** уурдалган нерсени жашыруучу.

УКРЫВАТЕЛЬНИЦА женск. р. к **укрыва́тель**.

УКРЫВАТЕЛЬСТВО ср. юр. жашыруучулук, жаап-жашыруучулук, катуучулук.

УКРЫВАТЬ несов. см. **укрыть**.

УКРЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **укрыться**; 2. страд. к **укрывать**.

УКРЫ́ТИЕ ср. 1. (покрытие) жабуу, ороо, кымтуу; 2. жашыруу, калкалоо, катуу, бекитүү, далдалоо; 3. воен. (убежище) калка, далда; **укры́тие от пулемётного огня** пулемёт огунан калкалануучу жай.

УКРЫ́ТЬ сов. кого-что 1. (покрыть) жабуу, ороо, кымтуу; **укрыть ребёнка одеялом** балага жууркан жабуу; 2. (скрыть, спрятать) жашыруу, калкалоо, далдалоо, катуу, бекитүү; **укрыть раненого партизана** жарадар партизанды жашыруу.

УКРЫ́ТЬСЯ сов. 1. (покрыться) жамынуу; 2. (спрятаться, скрыться) жашынуу, жашырынуу, калкалануу, далдалануу, бекинуу; **укрыться от дождя** жамгырдан калкалануу; 3. (остаться незамеченным) жашынуу; **укрыться от его взгляда** анын көзүнө көрүнбөй жашынуу.

УКСУС м. уксус, сирке, ачык суу.

УКСУСНОКИСЛЫЙ, ая, -ое хим. уксус кислоталык; **уксуснокислая соль** уксус кислоталык туз.

УКСУСНЫЙ, ая, -ое уксус-ка т.; **уксусная кислота** хим. уксус кислотасы; **уксусная эссенция** уксус эссенциясы.

УКУ́ПОРИВАТЬ несов. см. **укупорить**.

УКУ́ПОРИТЬ сов. что 1. (напр. бутылку) тыгындоо, тыгындап бекитүү, тыгын тыгуу (мис. бөтөлкөгө); 2. (упаковать) жайлаштырып салып бекитүү (мис. бир нерсени ящикке салып жайлаштыруу).

УКУ́ПОРКА ж. 1. (закупорка) тыгындоо, тыгындап бекитүү, тыгын тыгуу; 2. (упаковка) жайлаштырып салып бекитүү; 3. (пробка и т.п.) тыгын; 4. (тара) укупорка; **деревянная укупорка** жыгач укупорка.

УКУ́С м. кабуу, тиштөө (напр. собаки); чагуу (напр. змеи).

УКУСИ́ТЬ сов. кого-что кабуу, тиштөө (напр. о собаке); чагуу (напр. о змее); **какая́ му́ха тебя́ укуси́ла?** разг. сенин арпанды ким чийки орду?, сенин текеңди ким сойду?

УКУ́ТАТЬ сов. кого-что ороо, ороп-чулгоо.

УКУ́ТАТЬСЯ сов. ороонуу, оронуп-чулгануу; **укутать-ся в платок** жоолукка оронуп-чулгануу.

УКУ́ТЫВАТЬ несов. см. **укутать**.

УКУ́ТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **укутаться**; 2. страд. к **укутывать**.

УКУ́ШЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **укусить**; 2. прил. каптырган, тиштеткен, чактырган.

УЛА́ВЛИВАНИЕ ср. тех. кармоо.

УЛА́ВЛИВАТЕЛЬ м. см. **уловитель**.

УЛА́ВЛИВАТЬ несов. см. **уловить**.

УЛА́ДИТЬ сов. что жөнгө салуу, иретке салуу, жайлаштыруу; **уладить дело** ишти жөнгө салуу.

УЛА́ДИТЬСЯ сов. жөнгө салынуу, иретке салынуу, жайлаштырылуу; **дело улади́лось** иш жөнгө салынды.

УЛА́ЖИВАТЬ несов. см. **уладить**.

УЛА́ЖИВАТЬСЯ несов. 1. см. **уладиться**; 2. страд. к **улаживать**.

УЛА́МЫВАТЬ несов. см. **уломать**.

УЛА́Н м. воен. уст. улан (найза менен куралданган жеңил кавалерияда кызмат кылуучу аскер).

УЛЕЖА́ТЬ сов. разг. жатуу, бир жерде жата алуу.

У́ЛЕЙ м. бал челек.

УЛЕПЁТЫВАТЬ несов. разг. кылчайбай качуу; **улепётывать со всех ног** буту үзүлгөнчө кылчайбай качуу.

УЛЕТА́ТЬ несов. см. **улететь**.

УЛЕТЕ́ТЬ сов. 1. учуп кетүү; **птицы уже улетели** куштар учуп кетишти; 2. перен. (миновать) өтүп кетүү; **время улётело** убакыт өтүп кетти.

УЛЕТУ́ЧИВАТЬСЯ несов. см. **улетучиться**.

УЛЕТУ́ЧИТЬСЯ сов. 1. физ., хим. (испариться) бууга айланып учуп кетүү; **спирт улетучился** спирт бууга айланып учуп кетти; 2. перен. разг. (исчезнуть) акырын жылт коюу, жылт коюп качып кетүү, астыртан качып кетүү; **он куда-то улетучился** ал кайдадыр жылт коюп жок болуп кетти.

УЛЕ́ЧЬСЯ сов. 1. (лечь) жатуу, жатып уктоо, жатып алуу; **улёчься на диван** диванга жатып алуу; 2. (уместиться) батуу, батып жатуу, батып жатып алуу; 3. (осесть) басылуу; **пыль улеглась** чаң басылды; 4. перен. (успокоиться) басылуу, басанча болуу, тынчуу; **вётер улёгся** шамал басылды.

УЛИЗНУ́ТЬ сов. разг. жылт коюу; астыртан билинбей качып кетүү; **улизнуть из комнаты** комнатадан билинбей жылт коюп качып кетүү.

УЛІ́КА ж. далил (бирөөнүн кылмышына); **ко́свенные ули́ки** кыйыр далилдер; **прямые ули́ки** тике (анык) далилдер.

УЛИ́ТКА ж. 1. зоол. үлүл; 2. анат. улитка (кулактын ичиндеги үлүлгө окшогон угуу борбору).

УЛІ́ЦА ж. 1. көчө; 2. разг. (место вне жилых помещений) тыш, үйдүн тышы, сырт, эшик; **на улице жарá** тышта күн ысык; **оказáться (очутиться) на улице** 1) (без жилья) көчөдө калуу (үй-жайсыз калуу); 2) (без работы) жумушсуз калуу.

УЛИЦЕЗРЕ́ТЬ сов. кого-что, ирон. өңүн көрүү, өз көзү менен өңүн көрүү (кароо).

УЛИЧА́ТЬ несов. см. **уличить**.

УЛИЧЕ́НИЕ ср. айыбын ачуу, бетин ачуу.

УЛИЧИ́ТЕЛЬ м бирөөнүн бетин (айыбын) ачуучу.

УЛИЧИ́ТЬ сов. кого-что айыбын ачуу, бетин ачуу, чыгаруу; **уличить кого-л. во лжи** бирөөнүн калпын чыгаруу.

У́ЛИЧНЫЙ, ая, -ое **улица 1-ге т.**; көчөдөгү; **уличный шум** көчөдөгү дуу; **уличный сторо́ж** көчө кароолчусу; **уличный мальчи́шка** көчө баласы (тартипсиз, кароосуз калган бала).

УЛО́В м. алынган балык, кармалган балык (бир убакта же белгилүү бир мөөнөттө кармалган балык); **бога́тый уло́в** эң көп кармалган балык.

УЛОВІ́МЫЙ, ая, -ое байкаларлык (мис. үн, тыбыш).

УЛОВІ́ТЕЛЬ м. тех. кармагыч.

УЛОВІ́ТЬ сов. 1. кого-что (поймать) кармоо; 2. что, перен. (воспринять, заметить) баамдоо, түшүнүү, угуу, байкоо; **уловить скры́тый смысл слов** сөздүн жашырын маанисин баамдоо; 3. что, перен. разг. (использовать) пайдалануу; **уловить уда́бный мо́мент** ыңгайлуу учурдан пайдалануу.

УЛО́ВКА ж. амал, айла, амал-айла, ыкым, куулук, иле; **прибегáть ко всевозмо́жным уло́вкам** ар түрдүү амал-айланы колдонуп көрүү.

УЛОЖЕНИЕ *ср. юр.* уложение (закондор жыйнагы).

УЛОЖИТЬ *сов.* 1. кого жаткыруу, уктатуу, уктатууга жаткыруу; **мать уложила детей спать** эне балдарды уктатууга жаткырды; 2. что (уместить) батыруу, сыйдыруу, сыйгызуу; салуу, иреттеп салуу; жайлаштырып салып бекитүү (упаковать); **уложить вещи в чемодан** буюмдарды чемоданга иреттеп салуу; 3. что чем (покрыть, устлать) төшөө, салуу, коюу, жаюу; **уложить двор камнем** короого таш төшөө; 4. что (поместить в определённом порядке) салуу, иреттеп салуу, иреттеп тизүү; **уложить рельсы** рельсаларды салуу; 5. кого, разг. (убить) өлтүрүү, жайлоо, жайлап салуу; **он уложил двух зайцев** ал эки коёнду жайлап салды.

УЛОЖИТЬСЯ *сов.* 1. (поместиться) батуу, сынуу; **все вещи свободно уложились в шкаф** бардык буюмдар шкапка кеңири батты; 2. (уложить вещи) салынуу, иреттелип салынуу, иреттеп жыйынып алуу; 3. *перен.* (не выйти из установленных пределов): **уложиться в смету** сметада көрсөткөндөн ашырбай расход кылуу.

УЛОМАТЬ *сов.* кого, разг. араң көндүрүү.

УЛУС *м.* улус (1. Сибирдеги кээ бир элдерде – айылдын, селениенин аты; 2. уруу общинасы жана анын жери; жана да округдун, райондун аты, мис. якуттарда).

УЛУЧАТЬ *несов. см.* **улучить**.

УЛУЧИТЬ *сов.* что: **улучить момент** убактысын табуу, учурун келтирүү, кырдаалын келтирүү.

УЛУЧШАТЬ *несов. см.* **улучшить**.

УЛУЧШАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **улучшиться**; 2. *страд.* к **улучшаты**.

УЛУЧШЕНИЕ *ср.* 1. (действие) жакшыртуу, мыктылоо, оңоо; жакшыруу, мыктылануу, оңолуу; **улучшение качества продукции** продукциянын сапатын жакшыртуу; **улучшение погоды** аба ырайынын оңолушу; 2. (усовершенствование) жакшыртуу, өркүндөтүү; **внести коренные улучшения в процесс производства** өндүрүш процессин негиздүү түрдө жакшыртуу.

УЛУЧШИТЬ *сов.* что түзөө, мыктылоо, жакшыртуу, жакшылоо, оңоо, өркүндөө (усовершенствовать); **улучшить качество продукции** продукциянын сапатын жакшыртуу.

УЛУЧШИТЬСЯ *сов.* түзөлүү, мыктылануу, жакшылануу, оңолуу, өркүндөө (усовершенствоваться).

УЛЫБАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **улыбнуться** 1; 2. кому, *перен.* разг. (нравиться) жагуу; **это мне улыбается** бул мага жагат; 3. кому, *перен.* (сулить счастье) жылмаюу, күлүмсүрөө.

УЛЫБКА *ж.* жылмайыш, күлүмсүрөө; **весёлая улыбка** шат жылмайыш; **с довольной улыбкой на лице** ыраазы болуп жылмайган жүз менен.

УЛЫБНУТЬСЯ *сов.* 1. жылмаюу, күлүмсүрөө; **он весело улыбнулся** ал кубанып жылмайды; 2. *перен.* разг. (не осуществиться) ордунан чыкпай калуу, орундалбай калуу.

УЛЬТИМАТИВНОСТЬ *жс.* ультиматумдуулук (чечкиндүү талап жөнүндө).

УЛЬТИМАТИВНЫЙ, ая, -ое ультиматумдуу.

УЛЬТИМАТУМ *м.* 1. *дип.* ультиматум (эгер аткарылбаса, өтө чукул чаралар менен таасир кылына тургандыгы жөнүндө эскерткен бир мамлекеттин экинчи мамлекетке койгон акыркы жана чечкиндүү талабы); **предъявить ультиматум** ультиматум коюу; 2. ультиматум (коркутуусу бар талап).

УЛЬТРА– татаал сөздөрдүн «эң эле», «ашынган», «өтө» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; *мис:* **ультраконсерватор** ашынган консерватор.

УЛЬТРАЗВУК *м.* ультразвук (адамдын кулагына угулбай турган жогорку чайпалуунун добуштук күчү).

УЛЬТРАЗВУКОВОЙ, ая, -ое *физ.* ультратыбыштуу; **ультразвуковой микроскоп** ультратыбыштуу микроскоп.

УЛЬТРАКОРОТКИЙ, ая, -ое *физ.* ультракыска; **ультракороткие волны** ультракыска толкундар (он метрден кыскараак электромагнит толкундары).

УЛЬТРАКОРОТКОВОЛНОВЫЙ, ая, -ое ультракыска толкундуу; **ультракоротковолновое радиовещание** ультракыска толкундуу радио берүүлөр.

УЛЬТРАМАРИН *м.* ультрамарин (ачык көк боёк).

УЛЬТРАМИКРОСКОП *м.* *физ.* ультрамикроскоп.

УЛЬТРАФИОЛЕТОВЫЙ, ая, -ое *физ.:* **ультрафиолетовые лучи** ультрафиолетовый нурлар (спектрде кызгылт көк нурлардын ары жсагында жаткан, көзгө көрүнбөй турган кыска нурлар).

УЛЬЯ *род. п. от* **улей**.

УЛЮЛЮКАТЬ *несов.* 1. *охот.* тукуруу, «туайт, туайт» деш, айдактоо; 2. *перен.* разг. дуулдап кыйкырып ызалоо.

УМ *м.* 1. (способность мыслить) акыл, эс, акыл-эс; **человек с умом** акылдуу (эстүү) киши; 2. *перен.* (мыслитель) акылман, акылдуу киши; **лучшие умы человечества** адамзаттын акылмандары; **быть в здравом уме** акыл-эси ордунда болуу; **быть без ума** аябай жакшы көрүү, аябай сүйүү; **сходить с ума** *перен.* акылдан адашуу, жинди болуу; **сходить с ума по ком-л.** бирөөнү өтө жакшы көрүп, акылынан адашуу; **братся (взяться) за ум** акыл токтотуу; туу; акылга келүү; **он себе на уме** ал кыйды неме; **в своём уме** разг. акылы ордунда; **он не в своём уме** разг. анын акылы ордунда эмес; **выжить из ума** разг. алжуу, алжып калуу (картайгандыктан); **и в уме не было** разг. оюма да (оюна да) келген жок; **из ума вон** разг. эстен чыгып кетиптир; таптакыр унутулуптур; **прійти на ум** разг. бир нерсени иштегиси келе калуу; **свести с ума** 1) (довести до сумасшествия) жинди кылып салуу; 2) (пленить) башын айландыруу, башын тегеретүү; **сойти с ума** жинди болуу; **ума не приложу** разг. акылым жетпейт, түшүнүп болбойт, эмне кыларды билбейм; **уму непостижимо** разг. акыл жеткис, акылга сыйбайт; **считать в уме** көңүлдөн эсептөө (кагазга жазбай көңүлдөн эсептөө); **два в уме** (при вычислении) эки көңүлдө; **от большого ума** *ирон.* акылынын чоңдугунан, акмактыгынан; **на уме** (в уме) оюнда; **я не знаю, что у него на уме** анын оюнда эмне бар экенин мен билбеймин; **ум хорошо, а два лучше** *посл.* кеңешип кескен бармак оорубайт; **ума палата** *см.* палата; **ум за разум заходит** *см.* разум; **задним умом крепок** разг. көсөөнүн акылы түштөн кийин; **ты в уме?** разг. дениң сообу?, жинди болдунбу?; **на ум наставить** разг. акыл үйрөтүү; **не твоего ума дело** разг. сенин акылың жетер иш эмес, сенин ишиң эмес; **уму-разуму учить** разг. акыл айтуу; **с умом** (делать что-л.) бир нерсени түшүнүп, эстуу-баштуулук менен иштөө.

УМАЛЕНИЕ *ср.* кичирейүү, кичирейтүү, азаюу, азайтуу, кемүү, кемитүү, кемситүү, кемсинүү.

УМАЛИТЬ *сов.* что кичирейтүү, азайтуу, кемитүү, кемситүү; **умалить чей-л. авторитет** бирөөнүн авторитетин кемитүү.

УМАЛИТЬСЯ *сов.* кичирейүү, азаюу, кемүү, кем-синүү; **его достоинство не умалилось** анын кадыры кемиген жок.

УМАЛИШЁННЫЙ *м.* жинди, эстен ажыраган.

УМАЛЧИВАТЬ *несов. см. умолчать.*

УМАЛЧИВАТЬСЯ *несов. безл. о ком-чём* жашырылуу, айтпай коюлуу; **об этом почему-то умалчивается** бул жөнүндө эмнегедир айтылбай жатат.

УМАЛЯТЬ *несов. см. умалить.*

УМАЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. умалиться; 2. страд. к умялять.*

УМАСЛИВАТЬ *несов. см. умаслить.*

УМАСЛИТЬ *сов. кого, разг.* май төшөө, бөйпөңдөө (*мактап, эркелетип көндүрүү*).

УМАЯТЬ *сов. кого, прост.* абдан чарчатуу, алдыратуу; **долгий путь его умаял** узак жол аны абдан чарчатты.

УМАЯТЬСЯ *сов. прост.* абдан чарчоо, алдыроо.

УМБРА *ж. (краска)* умбра (*кызгылт күрөң түстөгү боёктун бир түрү*).

УМЁЛЕЦ *м. обл.* уста (*колунан көөр төгүлгөн уста*).

УМЁЛО *нареч.* билип, билгичтик менен, эбин таап; **умёло взяться за работу** ишке билгичтик менен киришүү.

УМЁЛЫЙ, ая, -ое билүүчү, билгич, эптүү, эбин тапкан, колдон келүүчү, чебер; **умёлое руководство** билгич жетекчилик, билгичтик менен жетекчилик кылуу; **умёлый работник** билгич кызматкер; **умёлые руки** чебер кол, колу чебер.

УМЁНИЕ *ср.* билүү, ык, эп.

УМЕНЬШАЕМОЕ *ср. мат.* кемүүчү.

УМЕНЬШАТЬ *несов. см. уменьшать.*

УМЕНЬШАТЬСЯ *несов. 1. см. уменьшиться; 2. страд. к уменьшать.*

УМЕНЬШЕНИЕ *ср.* азаюу, азайтуу, кемүү, кемитүү; кичирейүү, кичирейтүү (*напр. размера, объёма*); **уменьшение производительных затрат** өндүрүмсүз чыгымдарды азайтуу.

УМЕНЬШИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кичирейтүүчү, кичирейтип көрсөтүүчү; **уменьшительное стекло** кичирейтип көрсөтүүчү айнек.

УМЕНЬШИТЬ *сов. что* азайтуу, кемитүү; кичирейтүү (*сделать маленьким*).

УМЕНЬШИТЬСЯ *сов.* азаюу, кемүү; кичирейүү (*сделаться маленьким*).

УМЁРЕННОСТЬ *ж. 1.* орточолук, ашыра талап кылбагандык; **2. геогр.** мелүүндүк; **умёренность климата** климаттын мелүүндүгү.

УМЁРЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от умерить; 2. прил.** орточо; **умёренное требование** орточо талап; **3. прил. геогр.** мелүүн; **умёренный климат** мелүүн климат; **4. прил. перен.** токтоо, ашыра эмес; **умёренный характер** токтоо мүнөз.

УМЕРЁТЬ *сов. 1.* өлүү, каза табуу, каза болуу; **умереть скоропостижно** мурт өлүү; **2. перен. (исчезнуть)** өлүү, жок болуу; **дело наших отцов не умрёт** биздин аталарыбыздын иши өлбөйт.

УМЕРИТЬ *сов. что* басаңдатуу, мелүүн тарттыруу; **умерить гнев** ачууну басаңдатуу.

УМЕРТВИТЬ *сов. кого-что* өлтүрүү, каза таптыруу.

УМЕРШИЙ, ая, -ее **1. прич. от умереть 1; 2. в знач. суш. м., ж.** өлгөн, каза болгон.

УМЕРЩВЛЕНИЕ *ср.* өлтүрүү, каза таптыруу; **умерщвление нерва** *мед.* нервди өлтүрүү (*атайын дарыларды колдонуп, нервдердин сезимдерин жок кылып коюу*).

УМЕРЩВЛЯТЬ *несов. см. умертвить.*

УМЕРЯТЬ *несов. см. умерить.*

УМЕСТИТЬ *сов. кого-что* батыруу, сыйгызуу, сыйдыруу; **уместить все книги на полку** бардык китептерди текчеге сыйгызуу.

УМЕСТИТЬСЯ *сов.* батуу, сыюу; **мы здесь свободно уместились** биз мында кенен батабыз.

УМЁСТНО **1. нареч.** жөндүү, жөнү бар, орундуу, ылайыктуу, тийиштүү, кыйшыны бар; **2. безл. в знач. сказ.** жөнү бар; **здесь уместно сказать, что...** бул жерде... десе жөнү бар.

УМЁСТНЫЙ, ая, -ое жөндүү, жөкү бар, орундуу, орду бар; **умёстный вопрос** жөнү бар суроо; **уместная шутка** орундуу тамаша.

УМЁТЬ *несов. с неопр.* билүү, колдон келүү, кыла билүү; **он хорошо умеет плавать** ал жакшы чабак ура билет; **я не умею этого делать** бул менин колумдан келбейт.

УМЕЩАТЬ *несов. см. уместить.*

УМЕЩАТЬСЯ *несов. 1. см. уместиться; 2. страд. к уmeshать.*

УМЁЮЧИ *нареч. разг.* ыгын билип, ыгын таап; **делать что-л. умёючи** бир нерсенин ыгын билип иштей алуу.

УМИЛЕНИЕ *ср.* элжирөө, ичи жылуу, боор эзилүү; **он с умилением смотрел на детей** ал балдарга ичи жылып карады.

УМИЛЁННО *нареч.* элжиреп, ичи жылып; **умилённо улыбаться** элжиреп жылмайып күлүү.

УМИЛЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от умилисть; 2. прил.** элжиреген, ичи жылыган; **умилённая улыбка** элжиреген жылмаюу.

УМИЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое элжиретүүчү, ич жылытуучу, боор эзилтүүчү.

УМИЛИТЬ *сов. кого-что* элжиретүү, ичин жылытуу, боорун эзилтүү.

УМИЛИТЬСЯ *сов.* элжирөө, ичи жылуу, боору эзилүү.

УМИЛОСТИВИТЬ *сов. кого-что, уст.* кайрымдуу кылуу, ырайымдуу кылуу.

УМИЛОСТИВИТЬСЯ *сов. уст.* боору ооруп, аяп кетүү.

УМИЛОСТИВЛЯТЬ *несов. см. умилоstitивить.*

УМИЛОСТИВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. умилоstitивиться; 2. страд. к умилоstitивлять.*

УМИЛЬНО *нареч.* элжиреп, боору эзилп.

УМИЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. (нежный, приятный)** жакшынакай, жагымдуу, элжиреген, көзгө жылуу көрүнгөн; **умильное личико** жакшынакай өң; **2. перен. разг. (лестливый, угодливый)** көшөкөрлөнгөн; **умильная улыбка** көшөкөрлөнгөн жылмаюу.

УМИЛЯТЬ *несов. см. умилисть.*

УМИЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. умилиться; 2. страд. к умилять.*

УМИНАТЬ *несов. см. умять.*

УМИНАТЬСЯ *несов. 1. см. умяться; 2. страд. к уминать.*

УМИРАНИЕ *ср.* өлүү, каза табуу, каза болуу.

УМИРАТЬ *несов. см. умереть; †умирать от смеха* (со смеху) боору эзилгенче күлүү, ичегиси эзилгенче күлүү, боору катып күлүү; **умирать от скуки** аябай эригүү.

УМИРАЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от умирать*; 2. *прил. өлүңкү*; 3. *прил. перен.* батып бараткан; **умирающий день** батып бара жаткан күн; 4. *в знач. суш. м., ж.* өлүүчү, көр оозундагы.

УМИРОТВОРЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) тынчытуу, тынчуу; татуулашуу, татуулаштыруу, элдешүү, элдештирүү; 2. (*состояние*) тынчтык; **наступило полное умиротворение** толук тынчтык башталды.

УМИРОТВОРИТЬ *сов. кого-что* тынчытуу, татуулаштыруу, элдештирүү; **умиротворить враждующих** касташкандарды татуулаштыруу.

УМИРОТВОРИТЬСЯ *сов.* тынчуу, татуулашуу, элдешүү.

УМИРОТВОРЯТЬ *несов. см. умиротворить.*

УМИРОТВОРЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. умиротворить*; 2. *страд. к умиротворять.*

УМНЕТЬ *несов.* акыл кирүү, акыл кире баштоо, акылдуу боло баштоо, эс кирүү.

УМНИК *м.* 1. *разг. (умный ребёнок)* акылдуу, эстүү; 2. *ирон.* акылдуусунган, эстүүсүнгөн.

УМНИЦА *разг.* 1. *женск. р. к умник* 1; 2. *м. и ж. (умный человек)* акылдуу киши, эстүү; **он – большой умница** ал абдан акылдуу киши.

УМНИЧАТЬ *несов. разг. ирон.* акылдуусынуу, эстүүсүнүү, билгичсинүү.

УМНО *нареч.* акылдуулук менен, эстүүлүк менен.

УМНОЖАТЬ *несов. см. умножить.*

УМНОЖАТЬСЯ *несов.* 1. *мат.* көбөйтүлүү, арттырылуу; 2. (*увеличиваться*) көбөйүү, көбөйүп жатуу, артуу; **колёзные стада умножаются с каждым годом** колхоздун малы жылдан жылга көбөйүп жатат; 3. *страд. к умножать.*

УМНОЖЕНИЕ *ср.* 1. *мат.* көбөйтүү, арттыруу; **таблица умножения** көбөйтүү таблицасы; 2. (*увеличение*) көбөйүү, көбөйтүү, артуу, арттыруу.

УМНОЖИТЬ *сов. что* 1. *мат.* көбөйтүү, арттыруу; 2. (*увеличить*) көбөйтүү, арттыруу; **умножить ряды передовиков производства** өндүрүштүн алдыңкыларынын катарын көбөйтүү.

УМНОЖИТЬСЯ *сов. см. умножаться* 1, 2.

УМНЫЙ, ая, -ое акылдуу, эстүү; **умный человек** акылдуу киши, эстүү киши.

УМОЗАКЛЮЧАТЬ *несов. см. умозаключить.*

УМОЗАКЛЮЧЕНИЕ *ср.* ой корутунду, ой корутуу; **сделать правильное умозаключение** туура ой корутунду жасоо.

УМОЗАКЛЮЧИТЬ *сов. что* ой корутуу.

УМОЗРЕНИЕ *ср. филос.* умозрение (*ой жүргүзүү, кыялдануу жолу менен түзүлгөн пикир; абстракттуу ой жоруу*).

УМОЗРИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* умозрительность (*ой жүгүртүү, кыялдануу жолу менен пикир түзүүчүлүк, ой жүгүрткөндүк*).

УМОЗРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое умозрительный (*ой жүгүртүүгө негизделген, абстракттуу*).

УМОИССТУПЛЕНИЕ *ср.* акылдан ажырагыча жалдануу, долулануу.

УМОЛИТЬ *сов. кого* жалынып-жалбарып көндүрүү; **я еле умолил его пойти с нами** аны биз менен бирге барууга араңдан-зорго жалынып-жалбарып көндүрдүм.

УМОЛК *м.* **говорить без умолку** жаагы басылбай (*тынбай*) сүйлөө.

УМОЛКАТЬ *несов. см. умолкнуть.*

УМОЛКНУТЬ *сов.* басылуу, унчукпай калуу, тынчуу.

УМОЛОТ *м.* түшүм (*бастыргандагы эгиндин түшүмү, даны, кызылы*); **высокий умолот** мол түшүм.

УМОЛЧАНИЕ *ср.* унчукпай коюу, жашырып айтпай коюу.

УМОЛЧАТЬ *сов.* унчукпай коюу, жашырып айтпай коюу; **о своей встрече он умолчал** ал өзүнүн кезигишкендиги жөнүндө жашырып айтпай койду.

УМОЛЯТЬ *несов. кого-что* сурануу, тиленүү, жалынып суроо, жалынып-жалбаруу.

УМОЛЯЮЩЕ *нареч.* жалдырап, жалынычтуу түрдө.

УМОЛЯЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от умолять*; 2. *прил.* тиленген, жалдыраган.

УМОНАСТРОЕНИЕ *ср.* акылдын (*ойдун, таламдардын*) багыттуулугу.

УМОПОМЕШАТЕЛЬСТВО *ср.* акылдан адашуу, жинди болуу.

УМОПОМРАЧЕНИЕ *ср. уст. см. умопомешательство*; **до умопомрачения** *разг.* эң эле, өтө эле, барып турган.

УМОПОМРАЧИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *разг.* акылдан адаштырарлык, эстен тандырарлык; **умопомрачительный успех** эң эле зор жетишкендик (*ийгилик*).

УМОРА *ж. нескл. в знач. сказ., разг.* **слушать его – прямо умора!** аны угуп отуруу – өзүнчө эле жаткан бир күлкү!

УМОРИТЕЛЬНО *нареч.* күлдүрөрлүк, күлөрлүк, күлкү, боор катарлык.

УМОРИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* күлөрлүк, боор катып күлөрлүк.

УМОРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое күлөрлүк, боор катып күлөрлүк.

УМОРИТЬ *сов. кого-что, разг.* 1. (*погубить*) ууландырып өлтүрүү, кыруу; 2. (*утомить*) жабыктыруу, жүдөтүү, эзип жиберүү, алсыратуу; 3. (*сильно насмешить*) аябай күлдүрүү; **он уморил меня своим рассказом** ал өзүнүн сөзү менен менин боорумду катырды.

УМОРИТЬСЯ *сов. разг. (утомиться)* абдан чарчоо, жабыгуу, жүдөө, чүнчүү, алсыроо; **я сегодня очень уморился** мен бүгүн аябай алсырадым.

УМРУ́, умру, умрёшь и т.д. буд. вр. от умереть.

УМСТВЕННО *нареч.* акыл жагынан, эс жагынан; **умственно отсталый** акыл жагынан артта калган.

УМСТВЕННЫЙ, ая, -ое *ум 1-ге т.*; **работник умственного труда** акыл эмгегинин кызматкери; **умственная деятельность** акыл иши.

УМСТВОВАТЬ *несов. ирон.* курулай ой жүгүртө берүү, курулай кыялдануу; **не умствовать зря** курулай ой жүгүртө бербөө.

УМУДРЁННОСТЬ *ж.* даанышмандык, көптү көргөндүк, тажрыйбалуулук.

УМУДРЁННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от умудрить*; 2. *прил.* көптү көргөн (*билген*); **умудренный опытом** тажрыйбадан көптү көргөн.

УМУДРИТЬ *сов. разг.* акылдуу (*эстүү*) кылуу, акылына акыл кошуу; **опыт умудрил его** тажрыйба анын акылына акыл кошту.

УМУДРИТЬСЯ *сов. разг.* айласын табуу, эбин табуу.

УМУДРЯТЬ *несов. см. умудрить.*

УМУДРЯТЬСЯ *несов.* 1. *см. умудриться*; 2. *страд. к умудрять.*

УМЧАТЬ *сов. кого-что* зуулдатып (ала качып, учуруп) алып жөнөө; **кони умчали их** аттар аларды зуулдатып алып жөнөдү.

УМЧАТЬСЯ *сов. 1. (быстро убежать, уехать)* зуулдап жөнөө; **кони умчались** аттар зулдап жөнөштү; **2. перен. (промелькнуть – о времени)** зуулдап (зырылдап) өтүү, зуулдап (зырылдап) өтүп кетүү; **юность умчалась** жаштык зуулдап өтүп кетти.

УМЫВАЛЬНАЯ *ж. см. умывальный 2.*

УМЫВАЛЬНИК *м. умывальник, жуунгуч.*

УМЫВАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** жуунуучу, жуунууга керектүү; **умывальный таз** жуунуучу чылапчын; **умывальные принадлежности** жуунууга керектүү нерселер (самын, порошок, сүлгү ж.б.); **2. в знач. суц. ж.** жуунуучу бөлмө.

УМЫВАЛЬНЯ *ж. разг. см. умывальный 2.*

УМЫВАНИЕ *ср. жууш, жуунуу, жуундуруу.*

УМЫВАТЬ *несов. см. умывать.*

УМЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. умываться; 2. страд. к умывать.*

УМЫКАНИЕ *ср. этн. кыз ала качуу.*

УМЫКАТЬ *несов. кого, этн. кыз ала качуу.*

УМЫСЕЛ *м. ниет, ой, пикир; злой умысел* арам ой; **с умыслом** кара ниеттик менен.

УМЫТЬ *сов. кого-что* жуу, жуундуруу; **умыть лицо** бет жуу; **умыть ребёнка** баланы жуундуруу.

УМЫТЬСЯ *сов. жуунуу.*

УМЫШЛЕННО *нареч. атайы, биле туруп, касакана.*

УМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое атайы, биле туруп кылган, касакана.

УМЫШЛЯТЬ *несов. что, уст. ниетти бузуу, жаман пикирде болуу.*

УМЯТЬ *сов. что 1. (уложить приминая)* басырылтуу; **умять сено** чөптү басырылтуу; **2. (размять)** жууруу, эзүү; **умять глину** ылай эзүү.

УМЯТЬСЯ *сов. (примяться)* басырылуу.

УНАВОЖИВАТЬ *несов. см. унавожить.*

УНАВОЗИТЬ *сов. что* кыктоо (кык менен жер семиртүү).

УНАСЛЕДОВАТЬ *сов. что 1. энчи алуу, энчиге ээ болуу, мураска ээ болуу; 2. тукум кууп бир касиетке ээ болуу, тартуу (энсин, атасын).*

УНЕСТИ *сов. 1. кого-что (взять с собой)* алып кетүү; **он унёс мою книгу** ал менин китебимди алып кетти; **2. что, перен. (отнять, поглотить)** алуу, алып коюу; **заботы унесли много здоровья** түйшүк ден соолуктун көбүн алып койду; **3. что (переместить, увлечь)** учуруп (агызып) кетүү, айдап кетүү; **лодку унесло ветром** кайыкты шамал айдап кетти; **4. кого-что (украсть)** уурдап алуу; **ёле ноги унести** араң качып кутулуу.

УНЕСТИСЬ *сов. 1. разг. (убежать)* чымын-куюн болуп кетүү, өтө тез кетүү; **2. перен. (миновать, исчезнуть)** түгөнүү, жок болуп кетүү; **3. перен. (мысленно)** чаргуу; **он унёсся далеко в своих мечтах** кыялданып, анын ою далай жерге чаргыды.

УНИВЕРМАГ *м. (универсальный магазин)* универмаг (универсалдык магазин).

УНИВЕРСАЛ *м. универсал (ар түрдүү специальностту билген адам); токарь-универсал* универсал токарь.

УНИВЕРСАЛЬНОСТЬ *ж. универсалдуулук; универсальность знаний* билиминин универсалдуулугу.

УНИВЕРСАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. (разносторонний)** универсал, универсалдуу, универсалдык (түрдүү жактуу; ар түрдүү нерсени өз ичине алган); **универсальный магазин** универсалдык магазин; **универсальный человек** универсал адам; **2. (с разнообразным назначением)** универсал (түрдүү максатка жарай турган); **универсальное средство** универсал каражат; **универсальный инструмент** универсал аспап.

УНИВЕРСИТЕТ *м. университет; Киргизский государственный университет* Кыргыз Мамлекеттик университети.

УНИВЕРСИТЕТСКИЙ, ая, -ое университет-ке т.; университеттик; **получить университетское образование** университеттик маалымат алуу.

УНИЖАТЬ *несов. см. унижать.*

УНИЖАТЬСЯ *несов. см. унижаться.*

УНИЖЕНИЕ *ср. 1. (действие)* кемситүү, кемсинтүү, кемитүү, кордоо, басынтуу; **2. (оскорбление, умаление достоинства)** кордоо, кордук, ызалоо.

УНИЖЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от унижать; 2. прил. (угнетённый)** кемситилген, кордолгон; **3. прил. (смирённый)** кемсинген, басынган.

УНИЖЁННЫЙ, ая, -ое *см. униженный 2.*

УНИЗАТЬ *сов. что* жыш бастыруу, жыш тигип бастыруу, жыш толугу; **унизать жемчугом** бермет менен жыш бастыруу; **небо было унизано звёздами** асман жылдыздар менен жыш толгон.

УНИЗИТЕЛЬНОСТЬ *ж. кемсинткендик, кордогондук, төмөнсүткөндүк.*

УНИЗИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кемситкен, төмөнсүткөн, кордогон.

УНИЗИТЬ *сов. кого* кемситүү, төмөнсүтүү, кордоо.

УНИЗИТЬСЯ *сов. кемсинүү, төмөнсүнүү.*

УНИЗЫВАТЬ *несов. см. унижать.*

УНИКАЛЬНЫЙ, ая, -ое уникальный (өтө сейрек учуроочу; бир гана экземплярда учуроочу); **уникальное произведение искусства** искусствонун уникальный чыгармасы.

УНИКУМ *м. уникам (өтө сейрек учуроочу, бир гана экземплярда кезигүүчү, окшошу жок нерсе).*

УНИМАТЬ *несов. см. унять.*

УНИМАТЬСЯ *несов. 1. см. уняться; 2. страд. к унимать.*

УНИСОН *м. муз. унисон (түрдүү үн, тыбыштардын бирдей бийиктиктеги үндөштүгү); петь в унисон* 1) унисон менен ырдоо; 2) перен. бирөөнүн айтканын же оюн кайталап ырастап туруу.

УНИТАЗ *м. унитаз (даараткананын отуруп даарат ушатуучу идиши).*

УНИТАРНЫЙ, ая, -ое унитардык (бариккен, бириктирүүчү).

УНИФИКАЦИЯ *ж. унификация, унификациялоо (бир түргө келтирүү); унификация правописания* жазуу эрежелерин унификациялоо.

УНИФИЦИРОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от унифицировать; 2. прил. унифицирланган.**

УНИФИЦИРОВАТЬ *сов. и несов. что* унификациялоо (бир түргө келтирүү, түрпатташтыруу).

УНИФИЦИРОВАТЬСЯ **1. сов. и несов. унификациялануу (бир түргө келүү); 2. несов. страд. к унифицировать.**

УНИЧИЖАТЬ несов. уст. см. **уни́зить**.

УНИЧТОЖАТЬ несов. см. **уничто́жить**.

УНИЧТОЖАТЬСЯ несов. 1. см. **уничто́житься**; 2. страд. к **уничтожать**.

УНИЧТОЖАЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **уничтожать**; 2. прил. (губительный) жоюучу, курутуучу, жок кылуучу; 3. прил. перен. (выражающий презрение, ненависть) өтө жек көргөн, жеп жиберүүчүдөй; **уничтожающий взгляд** жеп жиберүүчүдөй болгон көз караш.

УНИЧТОЖЕНИЕ ср. жоюу, курутуу, жок кылуу, жокко чыгаруу; **уничтожение эксплуатации** эксплуатацияны жоюу.

УНИЧТОЖИТЬ сов. кого-что жоюу, курутуу, жок кылуу.

УНИЧТОЖИТЬСЯ сов. жоюлуу, куруу, жок кылынуу.

У́НИЯ ж. ист. уния (бирикме).

УНО́С I м. (действие), сүйрөп кетүү, алып кетүү.

УНО́С II м. воен. катар чегилген эки ат (артиллерияда кошу менен чегилген төрт аттын алдыңкы эки аты).

УНОСИ́ТЬ несов. см. **унести́**.

УНОСИ́ТЬСЯ несов. 1. см. **унестись**; 2. страд. к **уноси́ть**.

У́НТЕР м. разг. см. **у́нтер-офице́р**.

У́НТЕР-ОФИЦЕ́Р м. уст. унтер-офицер (армияда кенже командалык составдагы киши).

У́НТЫ мн. (ед. **у́нта** ж.) унты (жүнү сыртына каратып териден тигилген өтүк).

У́НЦИЯ ж. унция (1. уст. Россияда – 29,86 граммга барабар болгон аптекалык өлчөө; 2. метр системасы киргизилгенге чейин ар кайсы өлкөлөрдө колдонулуп келген ар түрдүү салмактарды өлчөөнүн аты).

УНЫВА́ТЬ несов. кайгыруу, муңаюу, жылдызы түшүү, ындыны өчүү.

УНЫ́ЛО нареч. кайгырып, муңайып, жылдызы түшүп, ындыны өчүп.

УНЫ́ЛЫЙ, ая, -ое кайгылуу, маанайы бас, кабагы түшүңкү, муңдуу; **уны́лый челове́к** маанайы бас киши; **уны́лая пе́сня** муңдуу ыр.

УНЫ́НИЕ ср. кайгы; кайгыруу, муңаюу, муң басуу, жылдызы түшүү, кабак түшүү, көңүл чөгөттүк.

УНЯ́ТЬ сов. 1. кого (успокоить) сооротуу, басылтуу, тынчытуу; **уня́ть дете́й** балдарды сооротуу; 2. что, разг. (прекратить, остановить) басуу, басылтуу, токтотуу, тыюу; **уня́ть слёзы** көз жашын токтотуу (тыюу); 3. что, перен. (подавить, сдержать) басуу, токтотуу, тыюу, тыюу салуу; **уня́ть боль** ооруганын басуу.

УНЯ́ТЬСЯ сов. 1. (успокоиться) сооронуу, жоошуу; **ребёнок уня́лся и заснул** бала сооронуп, уктап калды; 2. разг. (прекратиться) басылуу, токтолуу; **боль уня́лась** оору басылды.

УПА́ВШИЙ, ая, -ее 1. прич. от **упасть**; 2. прил. (слабый) начар; **говори́ть упавшим го́лосом** араң-араң эле чыккан үн менен сүйлөө.

УПАД м. разг.; до **упа́ду** боору эзилгенче, ичегиси катканча, жигылгыча; **смея́ться до упа́ду** ичеге катканча күлүү.

УПА́ДОК м. 1. (состояние развала, разложения) түшүү, начарлоо, кемүү; 2. (состояние ослабления) начарлоо; **у больно́го упа́док сил** оорунун күчү кетип начарлады.

УПАДОЧНИЧЕСКИЙ, ая, -ое ындыны өчкөн, үмүтсүздүккө берилген.

УПА́ДОЧНИЧЕСТВО ср. ындыны өчкөндүк, үмүтсүздүккө берилгендик.

УПА́ДОЧНЫЙ, ая, -ое ындыны өчкөн, үмүтсүздүккө берилген.

УПАКОВА́ТЬ сов. что упаковалоо, жайлаштырып салып бекитүү, салуу (товарды, буюмду бир жакка жөнөтүү үчүн ящикке салуу же байлоо); **упакова́ть кни́ги в ящи́к** китептерди ящикке упаковкалоо.

УПАКОВА́ТЬСЯ сов. упаковкалануу, упаковкалап алуу, жайлаштырып салынып бекитилүү; **он уже́ упакова́лся** ал упаковкалап алды.

УПАКО́ВКА ж. 1. упаковка, упаковкалоо; **упако́вка заняла́ небольшо́е вре́мени** упаковкалоо бир аз убакытты алды; 2. (упаковочный материал) упаковка (упаковка материалы); **про́чная упакóвка** бышык упаковка.

УПАКО́ВОЧНЫЙ, ая, -ое 1. **упаковка-га т.**; **упако́вочный матери́ал** упаковка материалы; 2. в знач. суц. ж. буюмду упаковкалоочу жай.

УПАКО́ВЩИК м. упаковщик, упаковкалоочу.

УПАКО́ВЩИЦА женск. р. к **упако́вщик**.

УПАКО́ВЫВАТЬ несов. см. **упакова́ть**.

УПАКО́ВЫВАТЬСЯ несов. 1. см. **упаковаться**; 2. страд. к **упако́вывать**.

УПА́РИВАТЬ несов. см. **упа́рить**.

УПА́РИВАТЬСЯ несов. 1. см. **упа́риться**; 2. страд. к **упа́ривать**.

УПА́РИТЬ сов. 1. что (обработать паром, сварить на пару) парлоо, буулоо, буулап иштетүү, бууга бышыруу, демдеп бышыруу; 2. кого, разг. (измучить) кара терге түшүрүү.

УПА́РИТЬСЯ сов. 1. (свариться) бууга бышуу, парга бышуу, демдеп бышыруу; **ка́ша упари́лась** ботко демделип бышты (бууга бышты); 2. разг. (измучиться) кара терге түшүү.

УПАСИ́ сов. кого-что, прост. сактоо, сактап калуу, куткаруу, куткарып калуу; **у́паси́ бог** разг. уст. кудай сактайкөр.

УПАСТИ́СЬ сов. прост. аман калуу, кутулуп калуу.

УПА́СТЬ сов. 1. жыгылуу, түшүү; **упа́сть с ло́шад** аттан жыгылуу; **я́блоко упало́ на зёмлю** алма жерге түштү; **те́нь упала́ на доро́гу** жолго көлөкө түштү; 2. (снизиться) түшүү, төмөндөө, арзандоо, ылдыйлоо; **це́ны упали** баа (нарк) арзандады; **у́сердце́ у меня́ упало́** жүрөгүм болк эте түштү, үрөйүм учту; **упасть в обмо́рок** эсинен (эстен) тануу, эси оош; **упа́сть ду́хом** көңүл чөгөт болуу, жылдызы түшүү.

УПЕКА́ТЬ несов. см. **упе́чь**.

УПЕКА́ТЬСЯ несов. 1. см. **упе́чься**; 2. страд. к **упека́ть**.

УПЕРЕ́ТЬ сов. что такоо, таканчыктоо, тирөө; **упере́ть но́ги в зёмлю** бутту жерге такоо.

УПЕРЕ́ТЬСЯ сов. 1. таянуу, такоо, таканчыктоо, такалуу, тирелүү; 2. разг. (заупрямиться) кыйыктануу, тартынуу, жеңдөө, көшөрүү; **он упё́рся на своём** ал көшөрүп, өз оюндагысын бербей койду.

УПЕ́ЧЬ сов. 1. что (выпечь до готовности) бышыруу, абдан бышырып алуу (мис. нанды); 2. кого, перен. разг. (отправить против воли) алыс жерге кетирип жиберүү.

УПЕ́ЧЬСЯ сов. бышуу, абдан бышуу (мис. нан).

УПЕ́К м. (убыль при выпечке) упёк (бышкандан кийин камырдын салмагынын азайышы).

УПИВА́ТЬСЯ *несов. см. упи́ться.*

УПИРА́ТЬ *несов. 1. см. упереть; 2. на что, перен. разг. (указывать) таёо; шылтоону айтып туруу; он упира́ет на то, что у него́ было́ ма́ло вре́мени* ал убактым аз болуп калды деген шылтоону айтып туруп алды.

УПИРА́ТЬСЯ *несов. см. уперётся; ⇨ упираться ру-ка́ми и нога́ми* көшөрүп эле каршы болуп, көнбөй коюу.

УПИСА́ТЬ I *сов. что, разг. (уместить)* батырып жазуу, сыйдырып жазуу; **уписа́ть письмо́ на одной стра-ни́чке** катты бир эле бетке батырып жазуу.

УПИСА́ТЬ II *сов. что, разг. (съесть)* алпылдатып жеш, кайсап жеш.

УПИСА́ТЬСЯ *сов. разг. (уместиться)* батып жа-зылуу, батырылып жазылуу, сыйып жазылуу; **весь до-клад уписа́лся на не́скольких стра́ницах** бүт доклад бир нече бетке эле батырылып жазылды.

УПИ́СЫВАТЬ *несов. см. уписа́ть II.*

УПИ́ТАННОСТЬ *жс. семиздик, болуктук.*

УПИ́ТАННЫЙ, ая, -ое семиз, болук; **упи́танный ре-бе́нок** болук бала.

УПИ́ТЬСЯ *сов. 1. разг. (напиться допьяна)* аябай ичип мас болуу; **2. перен. (насладиться)** үзүрүн көрүү, ыракаттануу, жыргоо; **упи́ться му́зыкой** музыка угуп ыракаттануу.

УПЛА́ТА *жс. төлөө, төлөм; упла́та до́лга* карызды төлөө.

УПЛАТИ́ТЬ *сов. что* төлөө.

УПЛА́ЧИВАТЬ *несов. см. уплати́ть.*

УПЛЕСТИ́ *сов. что, разг. алпылдатып жеш, кайсап жеш.*

УПЛЕТА́ТЬ *несов. см. уплесті́.*

УПЛОТНЁ́НИЕ *ср. 1. тыгыздоо, тыгыздалуу; уплот-нение́ по́чвы* топуракты тыгыздоо; **2. (дополнительное заселение)** сыйлыгышуу, сыйлыгыштыруу (*мис. квар-тирага кошумча киши коюу*); **3. перен. (заполнение)** ты-гыздандыруу, тыгыздаштыруу; **уплотне́ние рабо́чего дня́** жумуш күнүн тыгыздандыруу (*жумуш күнүн өтө өнүмдүү түрдө пайдалануу*).

УПЛОТНИ́ТЕЛЬ *м. тех. тыгыздоочу.*

УПЛОТНИ́ТЬ *сов. 1. что (сделать более плотным)* тыгыздоо; **уплотни́ть по́чву** топуракты тыгыздоо; **2. кого-что, перен. (заселить плотнее)** сыйлыгыштыруу; **уплотни́ть жи́люю пло́щадь** турак аянтты сыйлыгышты-руу; **3. что, перен. (заполнить целиком)** тыгыздаштыруу, тыгыздандыруу; **уплотни́ть рабо́чий день** жумуш күнүн тыгыздандыруу (*жумуш күнүн өтө өнүмдүү түрдө пай-далануу*).

УПЛОТНИ́ТЬСЯ *сов. 1. (стать более плотным)* ты-гыздалуу, тыгыздандырылуу; **2. перен. (поселиться плот-нее)** сыйлыгыштырылуу, сыйлыгыштырылып батышты-рылуу; **3. перен. (заполниться)** тыгыздалуу (*мис. жумуш күнү*).

УПЛОТНЯ́ТЬ *несов. см. уплотни́ть.*

УПЛОТНЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. уплотни́ться; 2. страд. к уплотня́ть.*

УПЛЫВА́ТЬ *несов. см. уплы́ть.*

УПЛЫ́ТЬ *сов. 1. сүзүп кетүү, жөнөп кетүү, чабак уруп кетүү, агып кетүү; пароход уплы́л ра́но у́тром* пароход эртең менен эрте жөнөп кетти; **бревно́ уплы́ло** дөңгөч агып кетти; **2. перен. разг. (пройти, миновать)** өтүү; **уплы́л ещё́ год** дагы бир жыл өттү; **3. перен. разг. (исчезнуть, израсходоваться)** жоголуу, жок болуу; **де́нь-ги уплы́ли в о́дин день** акча бир күндө жок болду.

УПОВА́НИЕ *ср. уст. үмүт, үмүттөнүү, үмүт кылуу, бел байлоо.*

УПОВА́ТЬ *несов. на кого-что, уст. үмүттөнүү, үмүт кылуу, бел байлоо.*

УПОДО́БИТЬ *сов. кого-что* окшотуу, окшоштуруу.

УПОДО́БИТЬСЯ *сов. окшошуу, окшоштурулуу.*

УПОДОБЛЁ́НИЕ *ср. окшотуу, окшошуу, окшошту-руу, окшоштурулуу.*

УПОДОБЛЯ́ТЬ *несов. см. уподобить.*

УПОДОБЛЯ́ТЬСЯ *несов. 1. см. уподобиться; 2. страд. к уподобля́ть.*

УПОЁ́НИЕ *ср. ыракат, үзүр; он с упоё́нием слу́шал му́зыку* ал музыканы ыракаттанып укту.

УПОЙТЕ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое ыракаттандырыллык, эң сонун, үзүрдөнтөрлүк, жыргатарлык; жыргалдуу.

УПОЛЗА́ТЬ *несов. см. уползти́.*

УПОЛЗТИ́ *сов. сойлоп кетүү, сойлоп кирип кетүү, эмгектеп кетүү, өрмөлөп кетүү, жөргөлөп кетүү; змея́ уползла́ в траву́* жылан чөптүн арасына сойлоп кирип кетти.

УПОЛНОМО́ЧЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от уполномо-мочить; 2. в знач. сущ. м. (доверенное лицо)** уполномо-ченный, өкүл.

УПОЛНОМО́ЧИВАТЬ *несов. см. уполномо́чить.*

УПОЛНОМО́ЧИЕ *ср. офиц. уполномочие (бирөө тарабынан ишенип берилген укук, өкүлдүк); по уполномо-мочию* уполномочие боюнча.

УПОЛНОМО́ЧИТЬ *сов. кого-что* уполномочие берүү, укук берүү, өкүлдүк берүү; **уполномо́чить посла́ подписа́ть торго́вый догово́р** посолго соода келишими-не кол коюуга укук берүү.

УПОЛО́ВНИК *м. обл. чөмүч, сузгу.*

УПОМИНА́НИЕ *ср. эскертүү, айтуу, эске түшүрүү, айта өтүү, сөзгө ала кетүү; при упоминании́ об э́том он рассмея́лся* бул жөнүндө айткан кезде, ал күлүп жиберди.

УПОМИНА́ТЬ *несов. см. упомина́ть.*

УПО́МНИТЬ *сов. кого-что, разг. эсте тутуу; всего́ не упомни́шь* бардыгын эсте тута албайсың.

УПОМЯ́НУТЫЙ, ая, -ое **1. прич. от упомина́ть; 2. прил.** айтылып өтүлгөн, аты аталган.

УПОМЯ́НУТЬ *сов. кого-что, о ком-чём* айтып өтүү, көрсөтүп өтүү.

УПО́Р *м. 1. такоо, тирөө, таяныч; то́чка упо́ра* таяныч точкасы; **2. (подпорка)** таёо, таяныч, таканчык; ⇨ **вы́стре-лить в упо́р** жапжакын туруп тике атуу; **смотре́ть в упо́р** бетине тик кароо; **сказа́ть в упо́р** бетине баса айтуу; **де́лать упо́р** басым жасоо, басым коюу, өзгөчө көңүл буруу.

УПО́РНО *нареч. токтобостон, туруктуулук менен, үз-бөстөн, бет алган ишинен кайтпастан.*

УПО́РНЫЙ, ая, -ое **1. туруктуу; бет алган ишинен кайтпаган, көк, кара көк; упо́рный челове́к** бет алган ишинен кайтпаган киши; **упо́рная борьба́** тайманбаган күрөш; **упорное сопротивление** туруктуу каршылык көрсөтүү; **2. упор 2-ге т.; упорный шест** таканчык таяк.

УПО́РСТВО *ср. туруктуулук, кажырдуулук, өз дегенинен кайтпоочулук (настойчивость); көктүк, кара көк-түк (упрямство).*

УПО́РСТВОВАТЬ *несов. өз дегенине туруу, көктүк кылуу, кара көктүк кылуу; упо́рствовать в сво́их тре́бо-ваниях* өз талаптарын иш жүзүнө ашырууга кажырдуу-лук кылуу.

УПОРХНУТЬ сов. 1. (*улететь*) бырпырап учуп кетүү, бырп этип учуп кетүү; **птичка упорхнула в сад** чымчык бырп этип бакка учуп кетти; 2. *перен. (легко убежать)* жеңил чуркап кетүү.

УПОРЯДОЧЕНИЕ ср. тартипке келтирүү, тартипке салуу, иретке салуу, жөнгө салуу.

УПОРЯДОЧИВАТЬ несов. см. **упорядочить**.

УПОРЯДОЧИВАТЬСЯ несов. 1. см. **упорядочить**; 2. *страд. к упорядочивать*.

УПОРЯДОЧИТЬ сов. *что* тартипке келтирүү, тартипке салуу, иретке салуу, жөнгө салуу.

УПОРЯДОЧИТЬСЯ сов. тартипке салынуу, иретке салынуу, жөнгө салынуу.

УПОТРЕБИТЕЛЬНОСТЬ жс. колдонулгучтук, жумшалгычтык.

УПОТРЕБИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое колдонулуучу; **это слово очень употребительно** бул сөз эң эле көп колдонулат.

УПОТРЕБИТЬ сов. *кого-что* колдонуу, пайдалануу, жумшоо; **употребить в дело** ишке жумшоо; **употребить свободное время для чтения** бош убакытты окууга жумшоо.

УПОТРЕБЛЕНИЕ ср. колдонуу, колдонулуу, пайдалануу, пайдаланылуу, жумшоо, жумшалуу; **войти в употребление** колдонула баштоо; **выйти из употребления** колдонуудан чыгып калуу; **в большом употреблении** өтө көп колдонулууда.

УПОТРЕБЛЯТЬ несов. см. **употребить**.

УПОТРЕБЛЯТЬСЯ несов. 1. (*быть употребляемым*) колдонулуу, пайдаланылуу, жумшалуу; **стрептомицин употребляется при лечении туберкулёза** стрептомицин туберкулёзду дарылоодо колдонулат; 2. *страд. к употреблять*.

УПРАВА жс. 1. *разг.* кемеч, дабаа; **найти управу** кемечин табуу; **на него нет управы** ага дабаа жок; 2. *ист. (учреждение)* управа; **городская управа** шаардык управа; **земская управа** земстволук управа.

УПРАВДЁЛ м. (*управляющий делами*) иш башкаруучу.

УПРАВДЕЛАМИ м. см. **управдел**.

УПРАВДОМ м. (*управляющий домом*) управдом (үй башкаруучусу).

УПРАВИТЬСЯ сов. *с кем-чем, разг.* 1. (*кончить работу, справиться*) бүтүрүү, бүтүрө салуу; **управиться с делами** ишти иштеп бүтүрүү; 2. (*одолеть*) шаа келүү, шаа жетүү; **с ним никак не управиться** ага шаа жетпейт.

УПРАВЛЕНИЕ ср. 1. (*напр. самолёт*) жүргүзүү, айдоо; 2. (*руководство*) башкаруу, жүргүзүү; **управление государством** мамлекетти башкаруу; **управление боем** согушту башкаруу; **органы управления** башкаруу органдары; 3. (*учреждение*) башкаруу, башкарма; **управление делами** иш башкаруу; **Центральное курортное управление** Борбордук курорт башкармасы; 4. *грам.* башкаруу; **предложное управление** предлог башкаруусу.

УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ, ая, -ое управление 3-ко т.; **управленческий аппарат** башкаруу аппараты.

УПРАВЛЯЕМОСТЬ жс. башкарууга боло тургандык, башкаруунун оор-жеңилдиги.

УПРАВЛЯТЬ несов. 1. кем-чем (*напр. автомобилем*) жүргүзүү, айдоо; **управлять автомобилем** автомобилди айдоо; 2. кем-чем (*руководить*) башкаруу, жүргүзүү; **управлять государством** мамлекетти башкаруу; **управ-**

лять хозяйством чарбаны жүргүзүү; **управлять оркестром** оркестрди башкаруу; 3. *чем, грам.* башкаруу.

УПРАВЛЯТЬСЯ несов. 1. см. **управиться**; 2. *страд. к управлять*.

УПРАВЛЯЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от управлять*; 2. *в знач. суц. м.* башкаруучу; **управляющий домом** үй башкаруучусу.

УПРАЖНЕНИЕ ср. 1. (*действие*) көнүгүү, көнүктүрүү, машыгуу, машыктыруу; 2. (*задание*) упражнение, көнүгүү; **сборник упражнений по правописанию** туура жазууга көнүгүү боюнча жыйнак, туура жазууга көнүгүү жыйнагы; **гимнастические упражнения** гимнастикалык упражнениелер.

УПРАЖНЯТЬ несов. *что* көнүктүрүү, машыктыруу.

УПРАЖНЯТЬСЯ несов. көнүгүү, машыгуу; **упражняться в иностранном языке** чет тил боюнча көнүгүү; **упражняться на рояле** роялда көнүгүү.

УПРАЗДНЕНИЕ ср. жоюу, жок кылуу; **упразднение лишней должности** артык баш кызматты жоюу.

УПРАЗДНИТЬ сов. *что* жоюу, жок кылуу.

УПРАЗДНИТЬСЯ сов. жоюлуу, жок кылынуу.

УПРАЗДНЯТЬ несов. см. **упразднить**.

УПРАЗДНЯТЬСЯ несов. 1. см. **упраздниться**; 2. *страд. к упразднить*.

УПРАШИВАТЬ несов. см. **упросить**.

УПРЕВАТЬ несов. см. **упреть**.

УПРЕКАТЬ несов. *кого-что* жемелөө, зекүү; **упрекать кого-л. в скуности бирөөнү** сарансың деп жемелөө.

УПРЕКНУТЬ сов. см. **упрекать**.

УПРЁТЬ сов. 1. (*увариться*) демдөө, демделүү, дем жеп жетилүү (*мис. палло*); 2. *прост. (вспотеть)* көл-шал түшүп тердөө, кара терге түшүү.

УПРЁК м. жеме, зекүү.

УПРОСИТЬ сов. *кого* жалынып-жалбарып көндүрүү.

УПРОСТИТЬ сов. *что* 1. (*сделать более простым*) жөнөкөйлөө, жөнөкөйлөтүү; **упростить задачу** маселени (*эсепти*) жөнөкөйлөтүү; 2. *перен. (представить проще, чем на самом деле)* жөнөкөйлөтүү, жөнөкөйлөштүрүп жиберүү; **упростить мысль писателя** жазуучунун оюн жөнөкөйлөштүрүп жиберүү.

УПРОСТИТЬСЯ сов. жөнөкөйлөнүү; **процесс работы упростился** иш процесси жөнөкөйлөндү.

УПРОЧЕНИЕ ср. бекүү, бекитүү, бекемдөө, бекемделүү, чыңоо, чыңдалуу, мыктылоо, мыктылануу.

УПРОЧИВАТЬ несов. см. **упрочить**.

УПРОЧИТЬ сов. *что* бекитүү, бекемдөө, чыңоо, мыктылоо; **упрочить своё положение** өз абалын бекемдөө.

УПРОЧИТЬСЯ сов. 1. (*упрочить своё положение*) бекүү, бекемделүү, чыңдалуу, мыктылануу; **упрочиться на службе** кызматта бекүү; 2. (*стать более прочным*) бекүү, чыңдалуу; **его положение упрочилось** анын абалы бекемделди; 3. *за кем-чем, перен.* бекемделүү, мыктылануу.

УПРОЩАТЬ несов. см. **упростить**.

УПРОЩАТЬСЯ несов. 1. см. **упроститься**; 2. *страд. к упрощать*.

УПРОЩЕНЕЦ м. жөнөкөйлөштүрүүчү (*татаал милдеттерди, маселелерди чечүүгө үстүрт караган, иштин маанисине көңүл салбаган адам*).

УПРОЩЕНИЕ ср. 1. жөнөкөйлөө, жөнөкөйлөнүү, жөнөкөйлөтүү, оңойлоо, оңойлонуу; **упрощение зада-**

чи маселени (*эсепти*) жөнөкөйлөтүү; **2.** (*упрощённое устройство, способ и т.п.*) жөнөкөйлүк; **внести упрощения в конструкцию самолёта** самолёттун конструкциясына жөнөкөйлүк киргизүү; **3. перен. (напр. мысли, смысла)** жөнөкөйлөтүү, оңойлотуу.

УПРОЩЁНЧЕСКИЙ, ая, -ое орой жөнөкөйлөткүч, оңойлоткуч.

УПРОЩЁНЧЕСТВО ср. орой жөнөкөйлөтүүчүлүк.

УПРҮГИЙ, ая, -ое серпилгич (*ийилип калыбына келме; созулуп калыбына келме*); **упругая пружина** серпилгич пружина.

УПРҮГОСТЬ жс. серпилгичтик.

УПРЯЖКА жс. **1.** (*лошади*) ат чегүү (*чанага, арабага*); **2. см. упряжь.**

УПРЯЖНОЙ, ая, -ое **1.** (*идуций в упряжке*) чегилүүчү; **упряжной конь** чегилүүчү ат; **2. упряжь-га т.**

УПРЯЖЬ жс. ат жабдыгы, араба жабдыгы (*догоо, каамыт ж.б.*); **конская упряжь** ат жабдыгы.

УПРЯМЕЦ м. өжөр, көк, карышма, каршыгуучу, оюна келгенин бербеген.

УПРЯМИТЬСЯ несов. көгөрүү, карышуу, каршыгуу, өжөрлөнүү, оюна келгенин бербөө.

УПРЯМО нареч. көгөрүп, карышып, каршыгыш, өжөрлөнүп, оюна келгенин бербей; **упрямо не соглашаться** көгөрүп макул болбой коюу.

УПРЯМСТВО ср. көктүк, көгөрүүчүлүк, карышуучулук, каршыгуучулук, өжөрлүк.

УПРЯМСТВОВАТЬ несов. см. упрямиться.

УПРЯМЫЙ, ая, -ое көк, карышма, каршыкма, өжөр, өзүнүкүн бербеген; **упрямая голова** разг. өжөр, өз дегенин бербеген.

УПРЯТАТЬ сов. разг. **1.** *кого-что* катуу, жашыруу, бекем бекитүү; **2. кого, перен.** камоо, камап коюу, камап салуу; **упрятать в тюрьму** түрмөгө камап салуу.

УПРЯТАТЬСЯ сов. разг. жашырынуу, жашырынып калуу.

УПРЯТЫВАТЬ несов. см. упрятать.

УПРЯТЫВАТЬСЯ несов. **1. см. упрятаться; 2. страд. к упрятывать.**

УПУСКАТЬ несов. см. упустить.

УПУСТИТЬ сов. **1. кого-что (выпустить, потерять)** качырып ийүү, качырып жиберүү, куткарып ийүү, куткарып жиберүү, колдон чыгарып ийүү; **упустить конец верёвки** жиптин учун колдон чыгарып ийүү; **упустить лошадь** атты качырып жиберүү; **2. что, перен. (не использовать)** өткөрүп ийүү, өткөрүп жиберүү, колдон чыгарып ийүү, колдон чыгарып жиберүү; **упустить удобный момент** ыңгайлуу кырдаалды өткөрүп жиберүү; **упустить возможность** мүмкүнчүлүктү колдон чыгарып жиберүү; **упустить из виду** байкабай калуу, эстен чыгарып коюу, унутуп калуу.

УПУЩЕНИЕ ср. каталык кетирип коюу, кетирген каталык.

УПЫРЬ м. фольк. вампир (*жомоктордо – көрдөн чыгып, тирүү адамдардын канын соруучу өлүк*).

УРА межд. и в знач. суц. ср. ура (**1. атака жасаганда кыйкырылуучу сөз; 2. жактырганда, куттуктоодо кыйкырылуучу сөз); **на ура:** **1)** *идти на ура* уралап чабуул коюу; **2)** *перен.* тобокелге салып; **сдать экзамен на ура** экзаменди тобокелге салып берүү, өткөрүү (*даярданбай туруп эле экзамен берүүгө келүү*).**

УРАВНЕНИЕ ср. **1. (действие)** теңөө, теңешүү, теңештирүү, тең болуу, теңештирилүү, бирдей кылуу, текшилөө; **2. мат.** теңдеме; **квадратное уравнение** квадраттык теңдеме.

УРАВНИВАТЬ I несов. см. уравнивать.

УРАВНИВАТЬ II несов. см. уравнивать.

УРАВНИВАТЬСЯ I несов. **1. см. уравниваться; 2. страд. к уравнивать I.**

УРАВНИВАТЬСЯ II несов. страд. к уравнивать II.

УРАВНИЛОВКА жс. разг. неодобр. теңдемечилик.

УРАВНИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое теңдөөчү; **уравнительные провода** тех. теңдөөчү проводдор.

УРАВНОВЕСИТЬ сов. что теңдештирүү, тең салмактуу кылуу; **уравновесить силы** перен. күчтөрдү тең салмактуу кылуу.

УРАВНОВЕСИТЬСЯ сов. теңделүү, тең салмакташ болуу; **силы уравновесились** перен. күчтөр теңелди, эки тараптын күчү бирдей болду.

УРАВНОВЕШЕННОСТЬ жс. токтоолук, оор басырыктык, олуттуулук, салмактуулук.

УРАВНОВЕШЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от уравновесить; 2. прил.** токтоо, оор басырык, олуттуу, салмактуу; **уравновешенный человек** салмактуу адам.

УРАВНОВЕШИВАНИЕ ср. теңдештирүү, тең салмактуу кылуу.

УРАВНОВЕШИВАТЬ несов. см. уравновесить.

УРАВНЯТЬ сов. кого-что теңөө, теңештирүү, бирдей кылуу; **уравнять в правах** укугун теңөө.

УРАВНЯТЬСЯ сов. теңешүү, теңештирилүү, тең болуу.

УРАГАН м. чымын-куюн, бороон, аябаган катуу шамал; **ураган войны** перен. согуш бороону; **промчаться ураганом** перен. чымын-куюн болуп өтүү.

УРАГАННЫЙ, ая, -ое **1. ураган-га т.; 2. перен.** жамгырдай жааган, койгулаткан; **ураганный огонь** воен. артиллерия менен жамгырдай жаадырып атуу.

УРАЗУМЕТЬ сов. что түшүнүү, баамдоо.

УРАН м. хим. уран (*радиоактивдүү касиети бар элемент, металл*).

УРАНОВЫЙ, ая, -ое уран-га т.; **урановая руда** уран рудасы.

УРБАНИЗАЦИЯ жс. урбанизация (*айыл-кыштакка зыян келтирүү эсебинен экономикалык жана маданий турмушту ири борбордук шаарларда гана өрчүтүү. Бул – капиталисттик өлкөлөргө мүнөздүү*).

УРБАНИЗМ м. **1. см.** урбанизация; **2. урбанизм** (*буржуазиялык искусстводо жана адабиятта – капиталисттик шаардын турмушун мактаган формалисттик багыт*).

УРВАТЬ сов. что, разг. **1. неодобр. (получить)** жулуу, жулуп алуу; **2. (найти)** табуу, эптеп табуу (*убакыт, чоло жөнүндө*); **урвать свободную минуту для разговора** сүйлөшүү үчүн эптеп бош убакыт табуу.

УРДУ м. нескл. урду (*тил*).

УРЕГУЛИРОВАНИЕ ср. жөнгө салуу, иреттөө, бир жаңсыл кылуу.

УРЕГУЛИРОВАТЬ сов. что жүргүзүү, туура жүргүзүү, жөнгө салуу, иреттөө, иретке салуу, тартипке салуу, бир жаңсыл кылуу.

УРЕГУЛИРОВАТЬСЯ сов. жүргүзүлүү, туура жүргүзүлүү, жөнгө салынуу, иреттелүү, иретке салынуу, тартипке салынуу, бир жаңсыл кылынуу.

УРЕЗАТЬ *сов. что 1. разг. (укоротить)* кесүү, кесип кыскартуу; **урезать полы пальто** пальтонун этегинен кесип кыскартуу; **2. перен. (уменьшить)** азайтуу, кыскартуу, кемитүү; **урезать смету** сметаны азайтуу; **урезать расходы** расходдорду азайтуу; **урезать себя в чём-л.** өзүнө керектүү расходду (нерселерди) азайтуу.

УРЕЗАТЬ *несов. см. урезать.*

УРЕЗКА *жс. 1. разг. (укорачивание)* кесүү, кесип кыскартуу; **2. перен. (уменьшение, сокращение)** азайтуу, кыскартуу, кемитүү.

УРЕЗОНИВАНИЕ *ср. разг. акыл айтып тил алдыруу, эпке келтирүү, эпке көндүрүү.*

УРЕЗОНИВАТЬ *несов. см. урезонить.*

УРЕЗОНИТЬ *сов. кого, разг. акыл айтып тил алдыруу, эпке келтирүү, эпке көндүрүү.*

УРЕЗЫВАНИЕ *ср. см. урезать.*

УРЕЗЫВАТЬ *несов. см. урезать.*

УРЕМИЧЕСКИЙ, ая, -ое *уремия-га т.*

УРЕМИЯ *жс. мед. уремия (бөйрөк ооруганда денеде пайда болгон заттын организмди ууландырышы).*

УРЕТРА *жс. анат. уретра (сийдик үтү).*

УРЕТРАЛЬНЫЙ, ая, -ое *анат. уретралык.*

УРЕТРИТ *м. мед. уретрит (уретранын оорушу).*

УРЕТРОСКОП *м. мед. уретроскоп (сийдик чыга турган жолду изилдөө үчүн колдонула турган күзгү).*

УРНА *жс. в разн. знач. урна (1. өлгөн кишини өрттөгөндөн кийин анын күлү салынып сакталуучу куту, идиш; 2. жашырын добуш берген кезде шайлоо бюллетендерин салуучу атайы ящик; 3. көчөлөргө же көпчүлүк орундарга шыпырынды, таштанды салуу үчүн коюлуучу идиш, ящик).*

УРОВЕНЬ *м. 1. (граница высоты) деңгээл; уровень воды в реке* өзөндөгү суунун деңгээли; **высота над уровнем моря** деңиз деңгээлинен жогору турган бийиктик; **на уровне моря** деңиз деңгээлинде; **в уровень с землёй** жер бети менен бир деңгээлде; **в уровень с кем-чем-л. перен.** бирөө менен, бир нерсе менен бир деңгээлде; **на одном уровне с кем-л. перен.** бирөө менен бир деңгээлде (даражада); **2. перен. (степень) деңгээл; уровень развития** өсүш деңгээли; **культурный уровень народа** элдин маданий деңгээли; **жизненный уровень** турмуш деңгээли; **ниже уровня** деңгээлден төмөн; **3. тех. (ватерпас) ватерпас** (бир нерсенин бетинде сызыктын горизонталдык абалын текшерүүчү шайман; бул – курулуш жана жыгач усталык ишинде колдонулат).

УРОВНЯТЬ *сов. что* текшилөө, тегиздөө, түздөө, түзөтүү; **уровнять дорогу** жолду текшилөө.

УРОД *м. 1. (человек с физическим недостатком) тубаса кем (тубаса сөлпү, тубаса кыйшык жс.б.); 2. (некрасивый человек) көрксүз, түрү суук, кебетеси бузук; в семье не без урода* посл. бир уядан бир сасыткы.

УРОДИНА *м. и жс. см. урод 2.*

УРОДИТЬ *сов. 1. что* чыгуу, түшүм берүү, дан берүү, жемиш берүү; **2. кого-что, разг. (родить, породить)** тууш, төрөө.

УРОДИТЬСЯ *сов. 1. (вырасти, созреть) чыгуу, жемиш берүү, жетилүү, түшүм берүү; пшеница хороша уродилась* буудай жакшы чыкты (түшүмдүү болду); **2. в кого, разг. (родиться похожим на кого-л.)** тартуу, окшоо; **мальчик уродился весь в отца** бала бүтүндөй атасын тартыптыр; **он такой уродился** анын турушу эле ошол.

УРОДЛИВЫЙ, ая, -ое **1. (с физическим недостатком)** кем, майып (кыйшык, мыйрык, сөлпү жс.б.); **2. разг. (безобразный) көрксүз, түрү суук, кебетеси бузук; 3. перен. (искажённый) тескери, бузук; уродливое воспитание** тескери тарбия.

УРОДОВАТЬ *несов. 1. кого-что (калечить)* майып кылуу; **2. кого-что (делать уродливым, безобразным)** көркүн (түсүн) бузуу, көркүн кетирүү, бузуу; **опаса уродует лицо** чечек беттин көркүн бузат; **3. кого-что (портить)** бузуу; **4. что, перен. (искажать)** бузуу; **уродовать чужью мысль** бирөөнүн оюн бузуу.

УРОДОВАТЬСЯ *несов. 1. (причинять себе увечья)* майып болуу; **2. (становиться уродливым, безобразным)** бузулуу, көркү кетүү; **3. страд. к уродовать.**

УРОДСТВО *с. 1. (физический недостаток) кемдик, майыптык (кыйшыктык, мыйрыктык, сөлпүлүк жс.б.); 2. (безобразие) көрксүздүк, түрү сууктук; 3. перен. (порочность) бузуктук, тескерилик; нравственное уродство* жүрүш-туруш жагынан бузуктук.

УРОЖАЙ *м. түшүм; богатый урожай* мол түшүм; **собрать весь урожай** бардык түшүмдү жыйнап алуу.

УРОЖАЙНОСТЬ *жс. түшүмдүүлүк; высокая урожайность* жогорку түшүмдүүлүк.

УРОЖАЙНЫЙ, ая, -ое *урожай-га т.*; түшүмдүү; **урожайный год** түшүмдүү жыл.

УРОЖДЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от уродить; 2. прил. офиц. чаще жс. кыз кезинде (күйөөгө чыккан аялдын кыз убагындагы фамилиясын билдирүүчү сөз); Н.Н.Пушкина, урождённая Гончарова** Н.Н.Пушкина – кыз кезинде Гончарова.

УРОЖЕНЕЦ *м. туулган; уроженец Москвы* туулган жери – Москва, ал Москвада туулган.

УРОЖЕНКА *женск. р. к уроженец.*

УРОК *м. 1. сабак, дарыс; урок истории* тарых сабагы; **2. перен. (поучение) сабак; это послужит ему уроком** бул ага сабак болот.

УРОЛОГ *м. мед. уролог (урология жагынан специалист).*

УРОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое *урология-га т.*

УРОЛОГИЯ *жс. мед. урология (сийдик мүчөсүнүн жана жыныс органдарынын ооруларын изилдөөчү медицинанын тармагы).*

УРОН *м. зыян, залал, зарар; потерпеть урон* зыян тартуу, зыянга учуроо.

УРОНИТЬ *сов. что* түшүрүү, түшүрүп жиберүү; **уронить книгу** китепти түшүрүп жиберүү; **уронить своё достоинство** өзүнүн беделин түшүрүү.

УРОТРОПИН *м. фарм. уротропин (сийдик чыгуу жолдорун дезинфекциялоочу дары).*

УРОЧИЩЕ *ср. 1. (естественная граница) табигый чек болуучу өзөн (тоо) сыяктуулар; 2. (участок) айлана-караганда өзгөчөлүгү бар жер (мис. талаада – токой).*

УРОЧНЫЙ, ая, -ое белгиленген, шартталган; **урочный час настал** белгиленген убакыт болуп калды; **работать в урочное время** белгиленген убакытта иштөө; **он пришёл не в урочный час** ал убакытсыз келди.

УРУГВАЕЦ *м. уругваец, уругвайлык.*

УРУГВАЙСКИЙ, ая, -ое *Уругвай-га, уругваец-ке т.*; уругвайлык.

УРУГВАЙЦЫ *мн. уругваецтер, уругвайлыктар.*

УРЧАНИЕ *ср. 1. ырылдоо, ыркыроо; урчание пса* иттин ыркырашы; **2. кулдуроо, калдыроо, курулдоо; урчание в желудке** ичтин кулдурашы.

УРЧАТЬ *несов.* 1. (о собаке) ырылдоо, ыркыроо; 2. (о желудке) кулдуроо, курулдоо.

УРЫВАТЬ *несов. см. урвать.*

УРЫВКАМИ *нареч. разг.* ара-чоло таап, эптеп убакыт таап; **видеться урывками** эптеп убакыт таап жолугушуп, көрүшүп туруу.

УРЮК *м.* өрүк.

УРЯДНИК *м. уст.* урядник (1. падышалык, армияда – казак унтер-офицер; 2. падышалык Россияда – уезддик полициянын төмөнкү чини).

УС *м.* мурут; **китовый ус** кит муруту; **мотать на ус** *разг.* эстен такыр чыгарбоо, көкүрөккө түйүү; **и в ус не дуть** *разг.* быш деп да койбоо.

УСАДЕБНЫЙ, ая, -ое **усадьба-га т.**; усадьбалык; **усадьбинный участок** усадьбалык участок.

УСАДИТЬ *сов.* 1. кого отургузуу; **усадить гостей** конокторду отургузуу, конокторго орун алдыруу; **усадить за работу** ишке (жумушка) отургузуу; **усадить учеников за уроки** окуучуларды сабак даярдоого отургузуу; 2. что чем (растениями) тигип толтуруу, отуртуп толтуруу; **усадить двор тополями** короого терек тигип толтуруу.

УСАДЬБА *ж.* усадьба, короо-жай (багы, огорода бар короо-жай); **помещичья усадьба** помещиктин усадьбасы.

УСАЖИВАТЬ *несов. см. усадить.*

УСАЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. усесться*; 2. *страд. к усаживать.*

УСАТЫЙ, ая, -ое муруттуу, муруту бар.

УСАЧ *м.* 1. *разг.* чоң муруттуу; 2. (рыба) усач (балыктын бир түрү).

УСВАИВАНИЕ *ср. см. усвоение.*

УСВАИВАТЬ *несов. см. усвоить.*

УСВОЕНИЕ *ср.* 1. (овладение) өздөштүрүү; 2. (пищи и т.п.) сиңирүү.

УСВОИТЬ *сов. что* 1. (овладеть, сделать привычным) өздөштүрүү; **он хорошо усвоил урок** ал сабакты жакшы өздөштүрдү; **усвоить новые методы работы** иштин жаңы методдорун өздөштүрүү; 2. (пищу и т.п.) сиңирүү.

УСВОЯЕМОСТЬ *ж.* 1. өздөштүрүлгүчтүк; 2. (пищи и т.п.) сиңимдүүлүк.

УСВОЯЕМЫЙ, ая, -ое 1. өздөштүрүлгүч; 2. (о пище и т.п.) сиңимдүү, сиңиримдүү.

УСЕИВАТЬ *несов. см. усеять.*

УСЕРДИЕ *ср.* ынта, тырыштык, кунт, кунтук; **раб́отать с усердием** ынта коюп иштөө.

УСЕРДНО *нареч.* ынта менен, тырышып, кунт коюп.

УСЕРДНЫЙ, ая, -ое ынталуу, тырыш, тырышчаак, кунттуу; **усердный учени́к** ынталуу (тырышчаак) окуучу.

УСЕРДСТВОВАТЬ *несов.* ынта коюу, ынталыгын көрсөтүү, тырышуу, тырыштык кылуу, тырышчаактыгын көрсөтүү, кунт коюу.

УСЕ́СТЬСЯ *сов.* отуруу; **все уселись по местам** бардыгы орду-ордуна отурушту; **усесться за работу** ишке отуруу.

УСЕЧЁННЫЙ, ая, -ое 1. *мат.* кесилген; **усечённый конус** кесилген конус; 2. *лингв.* кыскартылган (сөздү же ырды, же болбосо сөздүн өзүн аягынан кыскартуу); **усечённый слог** кыскартылган муун.

УСЕЯННЫЙ, ая, -ое *прич. от усеять*; **усеянное цветами поле** гүл жайнаган талаа; **нёбо, усеянное звёздами** жылдыз жайнаган асман.

УСЕ́ЯТЬ *сов. что* жайнатуу, каптатуу, жабалактатуу.

УСЕ́ЯТЬСЯ *сов.* жайноо, каптоо, жабалактоо.

УСИДЕ́ТЬ *сов.* бек отуруу, чыдап отуруу; **от нетерпёния он не мог усидеть на месте** чыдамы кеткендиктен ал ордуна отура албады; **он не усидёл в седле** ал ээрге бек отура алган жок.

УСИ́ДЧИВО *нареч.* көшөрүп, тырышып; **усидчиво раб́отать** көшөрүп, тырышып иштөө.

УСИ́ДЧИВОСТЬ *ж.* көшөргүчтүк, тырыштык.

УСИ́ДЧИВЫЙ, ая, -ое көшөрө иштөөчү, тырышып иштөөчү.

У́СИКИ *мн. (ед. усик м.)* 1. (маленькие усы) мурутча, кичинекей мурут; 2. *бот.* мурутчалар; **усики горóха** буурчактын мурутчалары; 3. *зоол.* мурутчалар; **насеко́мое с дли́нными у́сиками** узун мурутчалуу курт-кумурска.

УСИ́ЛЕНИЕ *ср.* күчөө, күчөтүү, күч алуу, күч алдыруу; **усиление зв́ука** тыбыштын күчөшү.

УСИ́ЛЕННО *нареч.* күчөтүлгөн түрдө, күчтүү түрдө.

УСИ́ЛЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от усилить*; 2. *прил.* күчөтүлгөн, күчтүү; **усиленная ох́рана** күчөтүлгөн охрانا; **усиленное строите́льство** күчөтүлгөн курулуш; **усиленное пита́ние** күчтүү тамак ичүү; 3. *прил.* (ожесточе́нный) күчөтүлгөн; 4. *прил.* (настойчи́вый) кадаланган, туруктуу; **усиленная про́сьба** жадабай суранган өтүнүч.

УСИ́ЛИВАТЬ *несов. см. усилить.*

УСИ́ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. усилиться*; 2. *страд. к усливать.*

УСИ́ЛИЕ *ср.* күч, аракет; **прилагать усилия** күч жумшоо; **героические усилия** баатырдык аракет.

УСИ́ЛИТЕЛЬ *м.* 1. *тех.* күчөткүч (электр тогун күчөтүүчү, күчөткүч прибор) **ла́мповый усилитель** лампалык күчөткүч; 2. *хим.*, **фото усилитель** (бир нерсени күчөтүү, чыңоо үчүн колдонулуучу зат).

УСИ́ЛИТЬ *сов. что* күчөтүү, күч алдыруу; **усилить наблюдение** байкоону күчөтүү.

УСИ́ЛИТЬСЯ *несов.* күчөө, күч алуу; **вётер усилил-ся** шамал күчөдү.

УСКАКА́ТЬ *сов.* чаап кетүү, жүгүрүп кетүү; **ко́нь ускака́л** ат жүгүрүп кетти.

УСКО́ЛЬЗАТЬ *несов. см. ускользнуть.*

УСКО́ЛЬЗНУТЬ *сов.* 1. (вырваться) булт деп чыгып кетүү; **ры́ба ускользну́ла из рук** балык булт деп колдон чыгып кетти; 2. *перен.* (скрыться) жылт коюп чыгып кетүү, жылт коюп качып жок болуу; **он куда́-то ускользну́л** ал жылт коюп бир жакка жок болду; **ускользну́ть из па́мяти** эстен чыгып кетүү; 3. *от чего, перен.* (уклониться) жалтайлоо, тайсалдоо; **он ускользну́л от прямо́го отве́та** ал түз жооп бербей тайсалдап кетти; 4. *от кого-чего, перен.* (остаться незамеченным) байкоосуз калуу, байкас кылынбай калуу; **э́то ускользну́ло от моего́ внима́ния** муну мен байкоосуз калтырыптырмын.

УСКО́РЕНИЕ *ср.* тездөө, тездетүү, ылдамдоо, ылдамдатуу, ыкчамдоо, ыкчамдатуу; **ускорение темпов строите́льства** курулуш темптерин ылдамдатуу.

УСКО́РЕННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от ускорить*; 2. *прил.* тездетилген, ылдамдатылган; **ускоренный шаг** тездетилген кадам.

УСКО́РИТЕЛЬ *м. тех.* тездеткич.

УСКО́РИТЬ *сов. что* 1. (сделать более скорым) тездетүү, ылдамдатуу, ыкчамдатуу; **ускорить дви́жение** кыймылды тездетүү; **ускорить ход** жүрүштү тездетүү; 2.

(приблизить во времени) тездетүү, жакындатуу, ылдамдатуу, ыкчамдатуу; **ускорить сроки выполнения плана** пландын аткарылыш срогун тездетүү; **я принуждён ускорить свой отъезд** мен өзүмдүн кетишимди тездетүүгө мажбур болдум.

УСКОРИТЬСЯ сов. 1. (сделаться более скорым) тездөө, ылдамдоо, ыкчамдоо; **движение поезда ускори-лось** поезддин кыймылы тездеди; 2. (приблизиться во времени) тездөө, ылдамдоо, ыкчамдоо; **отъезд его ускори-лся** анын кетиши тездетилди.

УСКОРЯТЬ несов. см. ускорить.

УСКОРЯТЬСЯ несов. 1. см. ускориться; 2. страд. к ускорять.

УСЛАВЛИВАТЬСЯ несов. см. условиться.

УСЛАДА ж. поэт. уст. жыргал, ыракат.

УСЛАДИТЬ сов. кого-что, уст. жыргатуу, ыракаттандыруу, мемиретүү, көшүлтүү, жанды жай таптыруу; **усладить взор чем-л.** бир нерсе менен көздү кубантуу; **усладить слух пением** ыр угуп ыракаттануу.

УСЛАДИТЬСЯ сов. уст. жыргоо, ыракаттануу, мирөө, көшүлүү, жан жай табуу.

УСЛАЖДАТЬ несов. см. усладить.

УСЛАЖДАТЬСЯ несов. 1. см. усладиться; 2. страд. к услаждать.

УСЛАТЬ сов. кого-что жиберүү; **услать далеко на север** алыс түндүккө жиберүү.

УСЛЕДИТЬ сов. 1. за кем-чем (устеречь) байкап отуруу, байкас кылуу, байкоо жүргүзүү, карап туруу; **не уследили за ребёнком** баланы байкап отура алышпады; 2. что, за чем, перен. (не упустить из внимания) байкап андоо, байкап түшүнүү; **уследить за мыслью** оюн андап түшүнүү.

УСЛОВИЕ ср. 1. (обстоятельство, требование) шарт; **выполнить все условия** бардык шартты аткаруу; **ставить условием что-л.** бир нерсени шарт кылып коюу; **при условии** ошондой шарт болсо; **я это сделаю при условии, что мне помогут** эгер мага жардам кылышса, мен ошондо гана аткара аламын; 2. (договор, соглашение) шарт, келишим; **заключить условие** шартташуу; **нарушить условие** шартты бузуу; **на льготных условиях** жеңилдик берилген шарттарда; 3. условия мн. (обстановка) шарттар; **благоприятные условия** ылайыктуу (жайлуу) шарттар; **условия материальной жизни общества** коомдун материалдык турмуш шарттары; **климатические условия** климат шарттары; **жилищные условия** турак үй шарттары; **условия труда** эмгек шарттары; **условия задачи** мат. маселенин шарттары.

УСЛОВИТЬСЯ сов. сөз байлашуу, келишүү, келишип алуу, макулдашуу; **они условились о встрече** алар кезигүү жөнүндө макулдашышты.

УСЛОВЛЕННЫЙ, ая, -ое шартташылган, белгиленген, сүйлөшүлгөн, болжогон; **в условленный час** болжогон саатта.

УСЛОВНО нареч. шарттуу түрдө; **он согласился лишь условно** ал шарттуу түрдө гана макул болду; **всё, что вы говорите, очень условно** сиздин айтканыңыздын бардыгы шарттуу түрдө гана боло турган маселе; **осудить условно** юр. шарттуу соттоо.

УСЛОВНОСТЬ ж. 1. шарттуулук, үзүл-кесил эмес-тик; **условность приговора** юр. өкүмдүн шарттуулугу; 2. (общепринятый обычай) жалпы каадага айланган адат,

шарттуу адат; **он враг всяких условностей** ал ар кандай шарттуулуктун душманы.

УСЛОВНЫЙ, ая, -ое 1. (с условием) шарттуу, үзүл-кесил эмес; **условное согласие** шарттуу макулдук; **условный приговор** юр. шарттуу өкүм; **условный рефлекс** физиол., психол. шарттуу рефлекс; 2. (принятый ранее) шарттуу; **условный знак** шарттуу белги; **условный сигнал** шарттуу сигнал; 3. грам. шарттуу; **условное наклонение** шарттуу ыңгай (шарттуу этиш).

УСЛОЖНЕНИЕ ср. татаалдашуу, татаалдаштыруу, татаалдануу, татаалдандыруу; **усложнение производственного процесса** өндүрүш процессинин татаалданышы.

УСЛОЖНЁННОСТЬ ж. татаалдашкандык.

УСЛОЖНИТЬ сов. что татаалдаштыруу, татаалдандыруу; **усложнить работу** ишти татаалдаштыруу.

УСЛОЖНИТЬСЯ сов. татаалдашуу, татаалдануу; **дело усложнилось** иш татаалдашты.

УСЛОЖНЯТЬ несов. см. усложнить.

УСЛОЖНЯТЬСЯ несов. 1. см. усложниться; 2. страд. к усложнять.

УСЛУГА ж. 1. (помощь) кызмат, жардам; **оказать услугу** кызмат көрсөтүү; **услуга за услугу** жардамга жардам; 2. услуги мн. (обслуживание) тейлөө; **коммунальные услуги** коммуналдык тейлөө; **услуги для населения** элди тейлөө; **к вашим услугам** кызматыңызга даярмын; **медвежья услуга** чылпагын аламын деп, көзүн чукуп алуу; артык кылам деп, тыртык кылуу.

УСЛУЖЕНИЕ ср. уст. жалчы болуп кызмат кылуу, бир өнүн эшигинде кызмат кылуу; **поступить в услужение** бирөөгө жалчы болуп кызмат кылууга кирүү.

УСЛУЖИВАТЬ несов. см. услужить.

УСЛУЖИТЬ сов. кому-чему кызмат көрсөтүү, жардамдашып болушуу, жардам көрсөтүү.

УСЛУЖЛИВО нареч. кызмат көрсөтүп, жардам көрсөтүп.

УСЛУЖЛИВОСТЬ ж. кызмат көрсөткүчтүк, элпек-тик.

УСЛУЖЛИВЫЙ, ая, -ое кызмат көрсөткүч, элпек.

УСЛЫХАТЬ сов. разг. см. слышать.

УСЛЫШАТЬ сов. кого-что угуу; **я слышал об этом вчера** мен бул жөнүндө кечээ уктым.

УСМАТРИВАТЬ несов. см. усмотреть 2.

УСМЕХАТЬСЯ несов. см. усмехнуться.

УСМЕХНУТЬСЯ сов. күлүмсүрөө, жылмаюу; **добродушно усмехнуться** жайдары гана жылмаюу.

УСМЁШКА ж. күлүмсүрөө, жылмаюу; **глядеть с усмешкой** жылмайып кароо.

УСМИРЕНИЕ ср. 1. (укрощение) жоошутуу, тыюу; 2. (подавление) басуу; **усмирение мятежа** козголоңду басуу.

УСМИРЁННЫЙ, ая, -ое жоошутулган, тыйылган, басылган, жини кагылган.

УСМИРИТЬ сов. кого-что 1. (укротить) жоошутуу, тыюу; 2. (подавить) басуу; **усмирить мятеж** козголоңду басуу.

УСМИРИТЬСЯ сов. (укротиться) жоошуу, тыйылуу.

УСМИРЯТЬ несов. см. усмирить.

УСМИРЯТЬСЯ несов. 1. см. усмириться; 2. страд. к усмирать.

УСМОТРЕНИЕ ср. ыктыяр; **оставить на чьё-л. усмотрение** бирөөнүн ыктыярына калтыруу; **действо-**

вать по своему усмотрению өз ыктыяры боюнча аракет кылуу.

УСМОТРЕТЬ сов. 1. см. *уследить* 1; 2. что в чём (установить, признать) көрүп калуу, байкап калуу, ...деп түшүнүү, ...деп билүү, ...деп жоруу; **усмотреть в этом ошибку нельзя** муну жаңылыштык деп түшүнүүгө болбойт.

УСНАСТИТЬ сов. что (обильно снабдить) көркөмдөө, сулуулоо, кооздоо (мис. речти макал менен).

УСНАЩАТЬ несов. см. *уснастить*.

УСНУТЬ сов. 1. (заснуть) уктоо, уйкуга кетүү; **ребёнок уснул** бала уктады; 2. перен. поэт. (замереть) уктоо, мемиреп жатуу; **озеро уснуло** көл мемиреп жатты; 3. (умереть – о рыбе) өлүү; **уснуть навеки** (вечным сном) поэт. түбөлүк уйкуга кетүү (өлүү).

УСОБИЩА жс. уст. өз ара ырксыздык, өз ара согуш.

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ср. 1. (действие) мыктылоо, мыктылануу, жакшыртуу; жеткилең кылуу, жетилүү, өркүндөө; **усовершенствование конструкции самолёта** самолёттун конструкциясын мыктылоо; 2. (изменение к лучшему) жаңылоо, жакшыртуу; **внесть технические усовершенствования** техникалык жактан жакшыртуулар киргизүү.

УСОВЕРШЕНСТВОВАННОСТЬ жс. мыктылангандык, жакшырылгандык, өркүндөтүлгөндүк; **усовершенствованность аппарата** аппараттын мыктылангандыгы.

УСОВЕРШЕНСТВОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от *усовершенствовать*; 2. прил. мыктыланган, жакшырылган, өркүндөтүлгөн, жадыланган.

УСОВЕРШЕНСТВОВАТЬ сов. что мыктылоо, жакшыртуу, өркүндөтүү, жетилтүү.

УСОВЕРШЕНСТВОВАТЬСЯ сов. 1. (приобрести навык) машыгуу; 2. мыктылануу, жетилүү, өркүндөтүлүү.

УСОВЕСТИТЬ сов. кого уяткаруу, уяткарып акыл айтуу.

УСОВЕЩИВАТЬ несов. см. *усовестить*.

УСОМНИТЬСЯ сов. в ком-чём шектенүү, шек кылуу, шек уруу; **она не могла усомниться в верности сообщения** ал кабардын туура экендигине шек кыла алган жок; **усомниться в друге** досунан шек уруу.

УСОПШИЙ, ая, -ее уст. 1. маркум, өлгөн; 2. в знач. сущ. м. маркум.

УСОХНУТЬ сов. кургап азаюу, кичирейүү, жеңилеүү; **зерно усохло** дан кургап жеңилейип калды.

УСПЕВАЕМОСТЬ жс. жетишүүчүлүк, жетише алгандык; **высокая успеваемость учеников** окуучулардын жогорку жетишүүчүлүгү; **оценка успеваемости** жетише алгандыгына коюлган баа.

УСПЕВАТЬ несов. 1. см. *успеть*; 2. (успешно заниматься) жетишүү, жетише алуу; **успевать по географии** географиядан жетишүү.

УСПЕВАЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от *успевать*; 2. прил. и в знач. сущ. м., жс. жакшы окуучу.

УСПЕЕТСЯ сов. безл. разг. шашылыш жок, болор.

УСПЕТЬ сов. 1. (поспеть, найти время) жетүү, жетишүү, үлгүрүү; **я не успел на поезд** мен поездге үлгүрө албай калдым; **до шести часов я вполне успею закончить работу** саат алтыга; чейин ишти бүтүрүүгө мен толук жетише алам; **я придю, если успею** эгер үлгүрсөм, келемин; 2. уст. (достигнуть успеха) ийгиликке жетишүү, ийгиликке ээ болуу; **успеть по службе** кызматта

ийгиликке жетишүү (көтөрүлүү); **не успел оглянуться** алеки саатта, көз ачып жумгуча, аны-муну дегиче.

УСПЕХ м. 1. (удача) ийгилик, жетишкендик, жол болуу; **полный успех** толук жетишкендик; **ученик сделал большие успехи** окуучу чоң ийгиликтерге жетишти; **добился успеха** ийгиликке жетишүү; 2. (общественное одобрение) жагуу; **книга имеет успех** (пользуется успехом) китеп элге жакты; **с успехом** оңой эле, ийгиликтүү түрдө; **с тем же успехом** ошол эле өңдүү, натыйжасы бирдей, ошондой эле; **желаю успеха!** иш илгери болсун!

УСПЕШНО нареч. ийгиликтүү түрдө, ийгилик менен; **успешно закончить посевную кампанию** эгин айдоо кампаниясын ийгиликтүү аяктоо.

УСПЕШНОСТЬ жс. ийгиликтүүлүк.

УСПЕШНЫЙ, ая, -ое ийгиликтүү; **успешный ход работы** иштин ийгиликтүү жүрүшү.

УСПОКАИВАТЬ несов. см. *успокоить*.

УСПОКАИВАТЬСЯ несов. см. *успокоиться*; **не успокаиваться на достигнутом** жетишкен ийгиликтер менен тынчып калбоо.

УСПОКАИВАЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от *успокаивать*; 2. прил. тынчтантуучу, сооротуучу.

УСПОКОЕНИЕ ср. тынчуу, тынчытуу, басуу, басылуу, басылтуу, сооротуу, сооронуу; **для успокоения** тынчытуу үчүн.

УСПОКОИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое тынчытуучу, басылтуучу, сооротуучу; **успокоительные известия** тынчытуучу кабарлар.

УСПОКОИТЬ сов. кого-что 1. (сделать спокойным) тынчытуу, басуу, басылтуу, сооротуу; **успокоить ребёнка** баланы сооротуу; 2. (умерить, смягчить) тынчытуу, басылтуу; **лекарство успокоило боль** дары ооруну басылтты.

УСПОКОИТЬСЯ сов. 1 (стать спокойным) тынчуу, басылуу, сооронуу; **море успокоилось** деңиз тынчыды; 2. (утихнуть) басылуу; **боль успокоилась** оору басылды.

УСТА только мн., поэт. уст. ооз; **с улыбкой на устах** жылмайып; **переходить из уст в уста** ооздон оозго өтүп; **быть у всех на устах** эл оозунда болуу, эл оозунан түшпөө.

УСТАВ м. устав; **устав Коммунистической партии Советского Союза** Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясынын уставы; **устав сельскохозяйственной артели** айыл чарба артелинин уставы; **военный устав** согуштук устав; **придерживаться устава** устав боюнча иштөө.

УСТАВАНИЕ ср. чарчоо, чаалыгуу, аруу.

УСТАВАТЬ несов. см. *устать*.

УСТАВИТЬ сов. кого-что 1. (разместить) батыштырып коюу, сыйыштырып коюу, жабалактатып коюу, коё берип толтуруу; **установить комнату цветами** бөлмөнү гүл менен толтуруу; **установить все книги на полку** бардык китептерди текчеге батыштырып коюу; 2. разг. (направить, устремить): **установить глаза на кого-л.** бирөөнү тикирейип кароо, бирөөнү көз айырбай кароо.

УСТАВИТЬСЯ сов. 1. (разместиться) батуу, батыштырылуу, сыйлыгыштырылуу; **мебель свободно установилась в комнате** мебель бөлмөгө кенен эле батыштырылды; 2. разг. (прислаться смотреть) тиктөө, тиктей кароо, тикирейе кароо; **он установился на меня с удивлением** ал таң калып мени тикирейип карап калды.

УСТАВЛЯТЬ *несов. см. устáвить.*

УСТАВЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. устáвиться; 2. страд. к уставлять.*

УСТАВНЫЙ, ая, -ое *устав-ка т.*

УСТАЛО *нареч.* чарчап, чарчаган түр менен; он **выглядит устало** ал чарчаган кебетеленет; **устало опуститься на стул** чарчаган түр менен стулга отура кетүү.

УСТАЛОСТЬ *жс.* чарчагандык, арыгандык; **усталость от дороги** жол жүргөндөн чарчагандык; **падать от усталости** чарчап жыгылуу, суй жыгылуу.

УСТАЛЫЙ, ая, -ое чарчаган, арыган; **усталый вид** арыган түр; **говорить усталым голосом** чарчаган үн менен сүйлөө.

УСТАЛЬ *жс. разг. см. устáлость; без устали* чарчабай, арыбай, чаалыкпай.

УСТАНАВЛИВАТЬ *несов. см. установить.*

УСТАНАВЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. установиться; 2. страд. к устанáвливать.*

УСТАНОВИТЬ *сов. что 1. (поставить) коюу, орнотуу, тургузуу; на родине героя установили памятник* баатырдын родинасына эстелик орнотушту; **установить телефон** телефон коюу; **2. (определить) белгилөө, аныктоо; установить дни занятий** сабак күндөрүн белгилөө; **(осуществить) түзүү, тургузуу, орнотуу; установить порядок** тартип орнотуу; **установить телефонную связь** телефон байланышын түзүү; **4. (констатировать, отметить) табуу, белгилөө, ачуу; установить ошибку в правописании** жазуу эрежесинен кеткен катаны табуу; **5. разг. см. уставить 1.**

УСТАНОВИТЬСЯ *сов. 1. (определиться, наступить) орношуу, болуп калуу, токтолуу, бир калыпка келүү; установился твердый порядок* бекем тартип орношту; **установилась тишина** жымжырт болуп калды; **погода ещё не установилась** аба ырайы бир калыпка келбей жатат; **2. (сложиться, сформироваться) жетилүү; у него голос ещё не установился** анын үнү жетилип, белгилүү бир калып ала элек; **3. разг. см. устáвиться 1.**

УСТАНОВКА *жс. 1. (действие) коюу, орнотуу, тургузуу; установка телефона* телефон орнотуу (*коюу, койдуруу*); **2. тех. (устройство) установка** (*ордуна коюлган механизм, машина*); **заводские установки** заводдук установка; **силовая установка** күч берүүчү установка; **котельная установка** казан установка; **3. (цель) багыт; взять установку на повышение качества** сапатты жакшыртууга (жогорулатууга) багыт алуу; **4. (указание, директива) көрсөтмө, жобо; по установкам центра** борбордун көрсөтмөлөрү боюнча.

УСТАНОВЛЕНИЕ *ср. 1. (определение, узаконение) белгилөө, далилдөө, аныктоо, ачуу; установление факта* фактыны далилдөө; **2. (осуществление) орнотуу, тургузуу; установление советской власти** советтик бийликти орнотуу; **3. офиц. уст. (устав, закон) эреже закон.**

УСТАНОВЛЕННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от устано-вить; 2. прил.** белгиленген, аныкталган.

УСТАНОВОЧНЫЙ, ая, -ое **1. тех.** орнотуучу, коюучу; **установочная гайка** орнотуучу гайка; **2. (дающий установку, директивный) көрсөтмө берүүчү, жол көрсөтүүчү; установочный доклад** көрсөтмө берүүчү доклад; **установочные тезисы** жол көрсөтүүчү тезистер.

УСТАНОВЩИК *м. тех.* орнотуучу, коюучу.

УСТАРЕВАТЬ *несов. см. устареть.*

УСТАРЕЛОСТЬ *жс.* эскиргендик; **устарелость взглядов** көз караштын эскиргендиги.

УСТАРЕЛЫЙ, ая, -ое эскирген, эски; **автомобиль устарелой конструкции** конструкциясы эскирген автомобиль; **устарелый обычай** эскирген адат; **устарелые слова** эскирген сөздөр.

УСТАРЕТЬ *сов.* эскирүү; **этот учебник устарел** бул окуу китеби эскирди.

УСТАТЬ *сов.* чарчоо, чаалыгуу, аруу; **устать от ходьбы** басып жүрүп чарчоо; **я устал ждать** мен күтө берип чарчадым.

УСТЕЛИТЬ *сов. разг. см. устлать.*

УСТЕРЕЧЬ *сов. кого-что, разг.* коргоп калуу, сактап калуу; **устеречь ребёнка от простуды** баланы суук тийүүдөн сактап калуу.

УСТИЛАТЬ *несов. см. устлать.*

УСТЛАТЬ *сов. что* жаюу, салуу, төшөө; **устлать пол коврами** полдун баарына килем салуу.

УСТНО *нареч.* оозеки; **ответить устно** оозеки жооп берүү.

УСТНЫЙ, ая, -ое оозеки; **устная речь** оозеки речь; **устное народное творчество** элдик оозеки чыгарма; **устное вычисление** көңүлдөн эсептөө.

УСТОЙ *только мн.* негиз, түп; **устой общества** коомдун негиздери.

УСТОЙ I *м. тех. (опора моста)* тирек, түркүк.

УСТОЙ II *м. разг. (сливки)* каймак, бал каймак.

УСТОЙЧИВОСТЬ *жс.* туруктуулук, былкылдабастык, бекемдик; **устойчивость советской валюты** советтик валютанын туруктуулугу.

УСТОЙЧИВЫЙ, ая, -ое туруктуу, былкылдабас, бекем; **добиваться устойчивых урожаев** туруктуу түшүм алууга жетишүү; **устойчивое равновесие** туруктуу тең салмактуулук.

УСТОЯТЬ *сов. 1. (удержаться на ногах)* тура алуу, туруштук берүү; **2. перен. (остаться стойким)** туруштук берүү, чыдай алуу, чыдамдык көрсөтүү.

УСТОЯТЬСЯ *сов. (о жидкости)* тунуу; **мутная вода** устоялась ылай суу тунду.

УСТРАИВАТЬ *несов. см. устроить.*

УСТРАИВАТЬСЯ *несов. 1. см. устроиться; 2. страд. к устраивать.*

УСТРАНЕНИЕ *ср.* четтетүү, четке кагуу, жоюу; алып таштоо; **устранение недостатков** кемчиликтерди жоюу; **устранение от должности офиц.** кызматтан четтетүү, кызматтан алып таштоо.

УСТРАНИТЬ *сов. кого-что* четтетүү, четке кагуу, жоюу; алып таштоо; **устранить препятствия** тоскоолдукту жоюу; **устранить от работы** иштен алып таштоо.

УСТРАНИТЬСЯ *сов.* четтөө; **устраниться от дел** иштен четтөө.

УСТРАНЯТЬ *несов. см. устранить.*

УСТРАНЯТЬСЯ *несов. 1. см. устранить; 2. страд. к устранять.*

УСТРАШАТЬ *несов. см. устрашить.*

УСТРАШАТЬСЯ *несов. 1. см. устрашиться; 2. страд. к устрашать.*

УСТРАШЕНИЕ *ср.* коркутуу, чочутуу, жүрөк заада кылуу.

УСТРАШИТЬ *сов. кого-что* коркутуу, чочутуу, жүрөк заада кылуу; **трудности его не устрашили** кыйынчылыктар аны коркуткан жок.

УСТРАШИТЬСЯ *сов. чего* коркуу, чочулоо, жүрөк заада болуу.

УСТРЕМИТЬ *сов. что* 1. (*стремительно двинуть*) бет алдыруу, коё берүү (*катуу, тез жиберүү*); **устреми́ть ко́нницу на проті́вника** аттуу аскерлерди душманга карата бет алдыруу; 2. *перен. (направить)* багыттоо, коюу, буруу; **устреми́ть взгля́д** көз жиберүү, тиктөө, тигиле кароо; **устреми́ть всё внима́ние на кого-что-л.** бардык көңүлдү бирөөгө же бир нерсеге буруу.

УСТРЕМИТЬСЯ *сов. 1. (стремительно двинуться)* умтулуу, бир жакка карап дуу коюу, бет алып катуу жөнөө; **толпа́ устремі́лась на пло́щадь** калың эл аянтты карай бет алып катуу жөнөп калды; 2. *перен.* умтулуу, тигилүү; **все взóры устремі́лись к трибу́не** бардык элдин көзү трибунага тигилди.

УСТРЕМЛЕНИЕ *ср. 1. (действие)* умтулуу, бир жакка карап дуу коюу, бет алып катуу жөнөө; 2. (*цель, намерение*) ниет, максат, талап.

УСТРЕМЛЯТЬ *несов. см. устремить.*

УСТРЕМЛЯТЬСЯ *несов. см. устремиться.*

ЎСТРИЦА *ж.* устрица (*жешике жарай турган деңиз моллюскасынын бир түрү*).

УСТРОИТЕЛЬ *м.* уюштуруучу, жасоочу (*мис. кон-церт уюштуруучу*).

УСТРОИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к устройтель.*

УСТРОИТЬ *сов. 1. что (организовать, создать)* уюштуруу, куруу, жасоо; **устро́ить вы́ставку** көргөзмө уюштуруу; 2. *что (наладить)* жайлаштыруу, орундаштыруу; **устройте́ свой дела́** өз ишин жайлаштыруу; **устройте́ свою́ жизнь** өзүнүн турмушун куруу; 3. *что (учинить)* чыгаруу, салуу; **устройте́ шум** дүрбөлөң салуу; 4. *кого-что (поместить, определить куда-л.)* жайлаштыруу, орундаштыруу; 5. *кого, разг.* куруу, түзүү; 6. (*подойти, оказаться удобным*) ылайык келүү, жагымдуу болуу, туура келүү; **э́та рабо́та меня́ устрой́** бул иш мага ылайык келет; 7. *что, разг. (посодествовать в получении, достижении)* кол кабыш кылуу, жардам кылуу, жардамдашуу; **устройте́ биле́т в теа́тр** театрға билет алууга жардам кылуу.

УСТРОИТЬСЯ *сов. 1. (расположиться)* жайлашуу, орундашуу; **устройте́ся на но́вой кварти́ре** жаңы квартирага жайлашуу; 2. (*наладиться*) тартипке салынуу, жөнгө салынуу, оңунан чыгуу, оңуна келүү; **всё устрой́лось хоро́шо** бардыгы оңунан чыкты; 3. *разг. (поступить)* орношуу; **он устрой́лся на рабо́ту** ал ишке орношту.

УСТРОЙСТВО *ср. 1. (организация чего-л.)* уюштуруу, куруу, жасоо; **устрой́ство спекта́кля** спектакль уюштуруу; 2. (*наладивание чего-л.*) жайлаштыруу, орундаштыруу; 3. (*на работу и т.п.*) жайлаштыруу, орундаштыруу; 4. (*строй*) курулуш, түзүлүш; **общес-твенное устрой́ство** коомдук түзүлүш; **государствен-ное устрой́ство** мамлекеттик түзүлүш; 5. (*конструкция*) түзүлүш; **устрой́ство радио́приёмника** радиопріёмниктин түзүлүшү; 6. (*техническое сооружение, механизм*) курулуш; механизм; **портóвые устрой́ства** порттук курулуштар.

УСТУП *м.* кашат, тепкич, тумшук, урчук; **на усту́пе горы́** тоонун кашатында; **бе́рег реки́ поднимáлся усту́пами** өзөндүң жээги кашат-кашат болуп турду.

УСТУПАТЬ *несов. см. уступить.*

УСТУПИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *грам.* чегинтме; **усту-пительный сою́з** чегинтме байламта; **уступи́тельное прида́точное предложе́ние** чегинтме багыныңкы сүйлөм.

УСТУПИТЬ *сов. 1. кого-что* кыюу, кыйып берүү, кайрылышуу, берүү, мындай болуу; **уступи́ть ме́сто же́нщине** өзүнүн ордун аялга берүү; 2. (*согласиться, покориться*) макул болуу, көнүү, багынуу; **уступи́ть в спо́ре** талашта макул болуу (*бирөөнүн пикирине*); 3. *кому в чём (оказаться ниже в каком-л. отношении)* калуу, калышуу; **он не уступи́т други́м в подгото́вке** ал даярдыгы жагынан башкалардан калышпайт; 4. *что (продать)* сыйлагандай кылып сатуу; 5. (*отдать дешевле*) баасын кемитүү, арзандатуу, арзан сатуу (*соодалашканда*); **усту-пи́ть три рублѝ** үч сом арзан сатуу.

УСТУПКА *жс. 1. (соглашение, компромисс)* куюу, кайрылышуу, эпке келүү, уступка, макул болуу; **идти́ на усту́пки** эпке келүү; 2. *разг. (в цене)* төмөндөтүү, ылдыйлатып түшүрүү (*мис. баа, шарт жөнүндө*); **усту́пка в це́не** баасын төмөндөтүү.

УСТУПООБРАЗНЫЙ, ая, -ое кашат-кашат болуп турган, урчук-урчук болуп турган.

УСТУПЧАТЫЙ, ая, -ое *см. уступообразный.*

УСТУПЧИВОСТЬ *жс.* көнгүчтүк, тил алгычтык, эпке көнгүчтүк, макул болгучтук.

УСТУПЧИВЫЙ, ая, -ое көнгүч, тил алгыч, эпке көнгүч, макул болгуч, ыркка көнгүч.

УСТЫДИТЬ *сов. кого, разг.* уяткаруу, уялтуу, уят кылуу.

УСТЫДИТЬСЯ *сов. кого-чего, разг.* уялуу, уялып калуу, уят болуу; **устыди́ться свое́го поведе́ния** өз жүрүш-турушунан уялуу.

ЎСТЬЕ *ср. 1. (место впадения реки)* суунун деңизге же көлгө куйган жери; **ўстье реки́** өзөндүн куйган жери; 2. (*выходное отверстие*) чыгыш тешик, чыга бериш тешик; **ўстье ша́хты** шахтанын чыга бериш тешиги.

ЎСТЬИЩЕ *ср. бот.* оозчо (өсүмдүк кабыгындагы көзгө илээшик майда тешикчелер; анда газ алмашуу жана буулануу пайда болот).

УСУГУБИТЬ *сов. что* күчөтүү, ырбатуу; **усугуби́ть вину́** күнөөнү күчөтүү.

УСУГУБИТЬСЯ *сов.* күчөө, ырбоо.

УСУГУБЛЯТЬ *несов. см. усугубить.*

УСУГУБЛЯТЬСЯ *несов. 1. см. усугубиться; 2. страд. к усугублять.*

УСУ́ШКА *жс.* кургоо аркасында салмагы кемүү.

УСЫ́ *мн. (ед. ус м.)* 1. мурут; 2. *бот.* мурутчалар.

УСЫЛАТЬ *несов. см. услаять.*

УСЫНОВИТЕЛЬ *м. офиц.* бирөөнүн баласын бала кылып багып алган киши.

УСЫНОВИТЬ *сов. кого* уул кылып алуу, уул кылып асырап алуу, уул кылып багып алуу; **усыно́вить ребѣ́нка** баланы уул кылып багып алуу.

УСЫНОВЛЕНИЕ *ср. офиц.* уул кылып алуу, уул кылып асырап алуу, уул кылып багып алуу.

УСЫНОВЛЯТЬ *несов. см. усыновить.*

УСЫПАЛЬНИЦА *жс. уст.* күмбөз.

УСЫПАТЬ *сов. что 1. (густо посыпать)* төгүү, бетине жайылта төгүү; **доро́жки усы́паны песко́м** жолго жайылта кум төгүлгөн; 2. *перен. (усеять, покрыть)* каптоо, басуу; **не́бо усы́пано звѣздами** асманды жылдыз каптаган.

УСЫПАТЬ *несов. см. усыпать.*

УСЫПИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **1.** (*снотворный*) уктаткыч; **усыпительное средство** уктаткыч дары; **2.** *перен. (доводящий до сна)* уйку келтирүүчү; **усыпительный рассказ** уйку келтирүүчү (*кызыксыз*) аңгеме.

УСЫПИТЬ *сов. 1. кого (заставить уснуть)* уктатуу; **усыпить ребёнка** баланы уктатуу; **больного усыпили перед операцией** ооруну операциянын алдында уктатып коюшту; **2. что, перен. (ослабить)** мокотуу; **усыпить боль** ооруну мокотуу; **усыпить подозрения** шектенүүнү мокотуу.

УСЫПЛЕНИЕ, *ср. 1.* уктатуу; **усыпление ребёнка** баланы уктатуу; **2. перен. мокотуу; усыпление бдительности** кыраакылыкты мокотуу.

УСЫПЛЯТЬ *несов. см. усыпить.*

УСЫХАНИЕ *ср.* кууроо, кагыроо.

УСЫХАТЬ *несов. см. усыхнуть.*

УТАИВАТЬ *несов. см. утаить.*

УТАИТЬ *сов. что 1. (скрыть)* жашыруу, айтпоо, ичте сактоо; **утаить правду** чындыкты жашыруу; **2. (тайно присвоить)** жымкыруу, жымкырып алуу, уурдап алуу; **♦ шийла в мешке не утайшь** *посл.* айды этек менен калкалай албайсың.

УТАЙКА *жс. 1.* жашыруу; **рассказать всё без утайки** бардыгын жашырбастан айтып берүү; **2. (напр. денег)** жымкыруу.

УТАПТЫВАТЬ *несов. см. утоптать.*

УТАСКИВАТЬ *несов. см. утащить.*

УТАЩИТЬ *сов. кого-что, разг. 1. (уволочь)* сүйрөп кетүү, сүйрөп алып кетүү, алып кетүү; **утащить мешки в сарай** каптарды сарайга сүйрөп алып кетүү; **2. (украсть)** уурдап кетүү.

УТВАРЬ *жс. собир.* эмерек, буюм; **домашняя утварь** үй эмереги.

УТВЕРДИТЕЛЬНО *нареч.* макул таап, кабыл алып; **утвердительно кивнуть головой** кабыл алып баш ийкөө.

УТВЕРДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое макул тапкан, кабыл алган; **утвердительный ответ** макул тапкан жооп.

УТВЕРДИТЬ *сов. 1. кого-что (признать окончательным)* бекитүү, ырастоо; **утвердить план работы** иш планын бекитүү; **утвердить в должности** кызматка бекитүү; **2. что (в мысли, намерении и т.п.)** биротоло ишендирүү.

УТВЕРДИТЬСЯ *сов. 1. (укрепиться)* бекемделүү, чыңдалуу, нык орун алуу; **2. (убедиться)** ишенүү; **утвердиться в своём мнении** өз пикиринин тууралыгына ишенүү.

УТВЕРЖДАТЬ *несов. 1. см. утвердить; 2. (настойчиво доказывать)* деп эле айтуу, деп эле туруп алуу, далилдөө; **всё утверждает, что он прав** ал өзүнүкүн туура деп туруп алды; **утверждать обратное** тескерисинче далилдөө.

УТВЕРЖДАТЬСЯ *несов. 1. см. утвердиться; 2. страд. к утверждать.*

УТВЕРЖДЕНИЕ *ср. 1. (признание чего-л.)* бекитүү, ырастоо; **2. (укрепление)** бекемдөө; **утверждение социалистической системы хозяйства** чарбанын социалисттик системасын бекемдөө; **3. (подтверждение)** ырастоо; **по утверждению свидетелей** күбөлөрдүн ырастоосу боюнча; **4. (мнение)** ой, айткан; **правильные утверждения** айткандары туура.

УТЕКАТЬ *несов. см. утечь.*

УТЕПЛЕНИЕ *ср.* жылуулоо, жылуу кылуу; **утепление дома** үйдү жылуулоо.

УТЕПЛЁННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от утеплить; 2. прил.** жылууланган, жылуу кылынган.

УТЕПЛИТЬ *сов. что* жылуулоо, жылуу кылуу.

УТЕПЛЯТЬ *несов. см. утеплить.*

УТЕРЕТЬ *сов. что* аарчуу, сүртүү; **утереть слёзы** көз жашты аарчуу; **утереть лицо** бетти сүртүү; **♦ утереть нос** *перен. разг.* тезек тердирүү.

УТЕРЕТЬСЯ *сов.* аарчынуу, сүртүнүү; **он утёрся полотёнцем** ал сүлгү менен сүртүндү.

УТЕРПЕТЬ *сов.* чыдоо; **он не утерпел, чтобы не сказать** ал айтпай коюуга чыдабады.

УТЕРЯ *жс.* жоготуу; **утеря документов** документтерди жоготуу.

УТЕРЯТЬ *сов. что* жоготуу.

УТЕРЯТЬСЯ *сов.* жоголуу.

УТЕХА *жс.* ыракат, жыргал.

УТЕЧКА *жс. 1. (потеря)* агып кемүү, сызылып чыгуу, азаюу (*тешиктен агып азаюу*); **утечка газа** газдын сызылып чыгышы; **2. перен. (убыль)** кемүү, азаюу (*мис. жумушчу күчүнүн азайышы*).

УТЕЧЬ *сов. 1.* агып кемүү, сызылып чыгуу, азаюу; **2. перен. разг. (миновать)** өтүү, өтүп кетүү; **годы утекли** далай жылдар өттү.

УТЕШАТЬ *несов. см. утешить.*

УТЕШАТЬСЯ *несов. 1. см. утешиться; 2. страд. к утешать.*

УТЕШЕНИЕ *ср. 1. (действие)* сооротуу, жубатуу; **2. тынчтантуу; он нашёл утешение в работе** жумуш анын чөгөт болгон көңүлүн тынчтантты, аны тынчтанткан жумуш болду; **найти слова утешения** соороткудай сөз табуу.

УТЕШИТЕЛЬ *м.* сооротуучу, жубатуучу, көңүл айтуучу.

УТЕШИТЕЛЬНИЦА *женск. р. к утешитель.*

УТЕШИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое сооротуучу, жубатуучу; **утешительное известие** жубатуучу кабар.

УТЕШИТЬ *сов. кого-что* сооротуу, жубатуу; **утешить ребёнка** баланы сооротуу.

УТЕШИТЬСЯ *сов.* сооронуу, жубануу.

УТЁНОК *м.* өрдөктүн баласы.

УТЁС *м.* зоо, зоока, аска; **стоять как утёс** зоокадай бекем туруу.

УТИЛИЗАЦИЯ *жс.* утилизация, утилизациялоо, утилизация кылуу (*бир нерсени пайдалануу, таштанды нерсени керекке жаратуу*).

УТИЛИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что* утилизациялоо, утилизация кылуу; **утилизировать отходы производства** өндүрүштүн таштандыларын утилизациялоо.

УТИЛИТАРИЗМ *м.* утилитаризм (**1. филос.** таптык коомдогу карама-каршылыктарды кишилердин көпчүлүгүн көп пайда келтирүү деген ураан менен жаап-жашырган буржуазиялык этикалык окуу; **2. перен.** бардык нерседен материалдык пайда чыгарып алууга гана умтулуучулук).

УТИЛИТАРИСТ *м.* утилитарист (*утилитаризм жолун жолдоочу*).

УТИЛИТАРНОСТЬ *жс.* утилитардуулук (*бардык нерседен материалдык пайда чыгарып алууга умтулуучулук*).

УТИЛИТА́РНЫЙ, ая, -ое **1.** (*стремящийся к выгоде*) утилитардуу (*жалаң гана пайданы көздөөчү*); **утилитарные соображения** утилитардуу ой; **2.** (*прикладной, узко практический*) утилитардык, практикалык; **утилитарные знания** утилитардык билимдер.

УТИ́ЛЬ м. собир. утиль (*таштан, колдонууга жараксыз болуп калган, бирок кайтадан иштеп чыгуу үчүн сырьё катарында пайдаланууга жарактуу нерселер, буюмдар*); **собирать утиль** утиль жыйноо.

УТИ́ЛЗАВО́Д м. утиль заводу (*утильди кайтадан иштеп чыгуучу завод*).

УТИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое утиль-ге т.

УТИ́ЛЬСЫРЬЁ ср. см. утиль.

УТИ́НЫЙ, ая, -ое утка-ге т.; **утиное яйцо** өрдөк жумурткасы; **утиный нос** өрдөк тумшук; **утиная походка** маң-муң басуу, чайпалып басуу.

УТИРА́ТЬ несов. см. утереть.

УТИРА́ТЬСЯ несов. **1.** см. утереться; **2.** *страд.* к утирать.

УТИХА́ТЬ несов. см. утихнуть.

УТИ́ХНУТЬ сов. **1.** (*стихая, умолкнуть; перестать звучать*) тынчуу, басылуу; **шум утих** уу-чуу басылды; **голоса утихли** үндөр басылды, үн чыкпай калды; **2.** (*ослабеть, прекратиться*) басылуу, басаңдоо, басаңчалоо, токтолуу; **вётер утих** шамал басылды; **3.** *перен.* (*успокоиться*) тынчуу, тынчып калуу, басылуу, сооронуу; **ребёнок утих** бала сооронду; **больной утих** оорулуу киши тынчып калды.

УТИХОМ́ИРИВАТЬ несов. см. утихомирить.

УТИХОМ́ИРИВАТЬСЯ несов. **1.** см. утихомириться; **2.** *страд.* к утихомиривать.

УТИХОМ́ИРИТЬ сов. *кого-что, разг.* жоошутуу, жини кагуу, басуу.

УТИХОМ́ИРИТЬСЯ сов. *разг.* жоошуу, жини кагылуу, басылуу.

У́ТКА I ж. өрдөк; **домашняя у́тка** бакма өрдөк; **дикая у́тка** жапайы өрдөк.

У́ТКА II ж. (*ложный слух*) калп, жалган кабар; **пустить у́тку** жалган кабар таратуу, беш өрдөк учуруу.

У́ТКА III род. п. от ут́ок.

УТКНУ́ТЬ сов. *что, разг.* тыгуу, катуу; **уткну́ть лицо в воротник** бетин жакасына тыгуу; **уткну́ть нос в книгу разг.** баш көтөрбөй үңкүйүп окуу.

УТКНУ́ТЬСЯ сов. *разг.* тыгуу, катуу; **уткну́ться головой в подушку** башын жаздыкка тыгуу; **уткну́ться в книгу разг.** китепти карап үңкүйүп, баш көтөрбөй окуу.

УТКОНО́С м. утконос, өрдөк тумшук (*тумшугу өрдөктүкүнө окшош, жумуртка туучу жана сүт эмүүчү, Австралияда жашоочу айбан*).

УТЛЫ́Й, ая, -ое уст. чалдыбары чыккан, тамтыгы жок.

УТО́К м. текст. аркак.

УТОЛÉНИЕ ср. **1.** (*напр. жажды*) басуу, кануу, кандыруу, өзөк жалгоо; **2.** *перен.* (*ослабление*) басуу, басаңдатуу.

УТОЛÍТЬ сов. *что* **1.** басуу, кануу, кандыруу, өзөк жалгоо; **утолить жа́жду** суусун кандыруу; **2.** *перен.* (*ослабить*) басуу, басаңдатуу; **лекарство утоли́ло боль** дары ооруну басаңдатты.

УТОЛСТÍТЬ сов. *что* жоонойтуу, калыңдоо, калың кылуу.

УТОЛСТÍТЬСЯ сов. жооноюу, калыңдануу, калыңдалуу, калың болуу.

УТОЛЩА́ТЬ несов. см. утолстить.

УТОЛЩА́ТЬСЯ несов. **1.** см. утолститься; **2.** *страд.* к утолщать.

УТОЛЩÉНИЕ ср. **1.** (*действие*) жооноюу, калыңдануу; **2.** (*более толстая часть*) бир нерсенин жоон жери; **верёвка с утолщением на концé** уч жагы жоонойгон жип (*көтөрмө*); **3.** муун (*өсүмдүктүн жоонойгон жери*).

УТОЛЯ́ТЬ несов. см. утолить.

УТОМÍТЕЛЬНО **1.** *нареч.* чарчатарлык, талдырарлык, зарыктырарлык, жадатарлык; **утомительно éхать так долго** мындай узак убакка чейин жүрүү чарчатат; **2.** *безл. в знач. сказ.* чарчаткыч, жадаткыч; **это утомительно** бул чарчаткыч.

УТОМÍТЕЛЬНОСТЬ ж. чарчаткычтык, талдыргычтык, зарыктыргычтык, жадаткычтык.

УТОМÍТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое чарчатуучу, талдыруучу, зарыктыруучу, жадатуучу; **утомительная доро́га** зарыктыруучу жол.

УТОМÍТЬ сов. *кого-что* чарчатуу, талытуу, жадатуу; **утомить глаза** көз талытуу; **пое́здка меня́ утоми́ла** жол жүрүү мени зарыктырды.

УТОМÍТЬСЯ сов. чарчоо, талыгуу, алсыроо, каруу кетүү, жадоо, зеригүү.

УТОМЛÉНИЕ ср. чарчоо, талуу, алсыроо, каруу кетүү, жадоо, зеригүү; **почувствовать утомлéние** чарчонуу сезүү.

УТОМЛÉННОСТЬ ж. чарчагандык, алсырагандык, каруу кеткендик, талыгандык.

УТОМЛÉННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от утомить; 2. прил.* (*усталый*) чарчаган, алсыраган, каруусу кеткен, талыган; **утомлённое лицо** алсыраган өң (*жүз*).

УТОМЛЯ́ЕМОСТЬ ж. чарчоочулук.

УТОМЛЯ́ТЬ несов. см. утомить.

УТОМЛЯ́ТЬСЯ несов. **1.** см. утомиться; **2.** *страд.* к утомлять.

УТО́НУТЬ сов. батuu, чөгүү; чөгүп өлүү (*о ком-л.*); **ягнёнок утону́л в рекé** козу сууга чөгүп өлдү; **уто́нуть в мягком кресле** *перен.* жумшак креслого батып (*чөгүп*) отуруу.

УТО́НЧА́ТЬ несов. см. утончить.

УТО́НЧА́ТЬСЯ несов. **1.** см. утончиться; **2.** *страд.* к утончать.

УТО́НЧÉНИЕ ср. ичкерүү, ичкертүү, жукаруу, жукартуу.

УТО́НЧÉННО *нареч.* назиктик менен, кылдаттык менен.

УТО́НЧÉННОСТЬ ж. назик болгондук, назиктик; **утончённость вкуса** даамга сезимдин назиктиги.

УТО́НЧÉННЫЙ, ая, -ое **1.** *прич. от утончить; 2. прил.* (*изысканный*) назик, кылдат; **утончённый вкус** даамга назик сезим; **утончённая жёсткость** кылдаттык менен табалап жасалган катаалдык.

УТО́НЧИТЬ сов. *что* **1.** (*сделать тоньше*) ичкертүү, жукартуу; **утончить нитку** жипти ичкертүү; **2.** *перен.* (*сделать более изысканным*) назиктендирүү, назиктенүү.

УТО́НЧИТЬСЯ сов. **1.** (*сделаться тоньше*) ичкерүү, жукаруу; **2.** *перен.* (*сделаться более изысканным*) назиктенүү.

УТОПАТЬ *несов.* 1. *см.* **утопнуть**; 2. *в чём, перен.* батуу, толуу, чумуу; **комната утопала в цветах** бөлмө гүлгө толгон; **утопать в роскоши** жыргалга батуу; **утопать в крови** канга батуу.

УТОПАЮЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от утопать*; 2. *в знач. суиц. м.* сууга чөгүп бара жаткан киши; **утопающий за соломинку хватается** *посл.* буюкканга жылдыз – от.

УТОПИЗМ *м.* 1. (*несбыточность*) утопизм (*иш жүзүнө ашпай турган нерсе жөнүндө кыялдануучулук*); 2. (*бесплодные мечтания*) куру кыялдануу; 3. *филос. см.* **утопический** (*утопический социализм*).

УТОПИСТ *м.* **утопист** (1. *филос. утопиялык социализмдин жолун жолдоочу*; 2. *утопияга, кыялга берилүүчү адам*).

УТОПИТЬ *сов. кого-что* 1. батыруу, чөгөрүү, чөктүрүү; чөгөрүп өлтүрүү (*о ком-л.*); **утопить сúdo не-приятеля** душмандын кемесин сууга чөктүрүү; 2. *перен. разг. (погубить)* жала жаап түбүнө жетүү, курутуу, бузуу; **утопить в лóжке воды** кылдан кыйкым таап курутуу.

УТОПИТЬСЯ *сов.* өзү чөгүп өлүү; **утопиться в óзе** *ре* көлгө чөгүп өлүү.

УТОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое **утопиялык**; **утопический социализм** утопиялык социализм (*марксизмге чейинки социалисттик окуулар; булар – капитализмди критикалаган, бирок алар эл массаларынан жана алардын таптык күрөшүнөн алыс турушкан, коомдун өнүгүү закондорун, пролетариаттын жана анын партиясынын жетекчилик ролун ачып көрсөтө алышкан эмес*).

УТОПИЯ *жс.* утопия (*фантазия, орундалбай турган кыял*).

УТОПЛЕННИК *м.* сууга батып (*чөгүп*) өлгөн киши.

УТОПЛЕННИЦА *женск. р. к утопленник*.

УТОПТАТЬ *сов. что* таптоо, таптап салуу, тепсөө, тепселөө, тепсөөрүн кылуу; **утоптать площадьку** аянтчаны таптоо.

УТОЧНЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) тактоо, аныктоо; **уточнение подробностей** майда-чүйдөсүнө чейин аныктоо; 2. (*подробность*) тактоо; **внести уточнения в проект** проектиге тактоолор киргизүү.

УТОЧНИТЬ *сов. что* тактоо, аныктоо; **уточнить время занятий** окуу, иштөө убактысын тактоо.

УТОЧНИТЬСЯ *сов.* такталуу, аныкталуу; **это со временем уточнится** бул бара-бара такталат.

УТОЧНЯТЬ *несов. см. уточнить*.

УТОЧНЯТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **уточниться**; 2. *страд. к уточнять*.

УТРАИВАТЬ *несов. см. утратить*.

УТРАИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **утрагиться**; 2. *страд. к утраивать*.

УТРАМБОВАТЬ *сов. что* трамбовкалоо, трамбовка кылуу, таптоо, тыгыздоо, таптап тыгыздоо.

УТРАМБОВАТЬСЯ *сов.* трамбовкалануу, трамбовка кылынуу, тапталуу, тыгыздалуу.

УТРАМБОВЫВАТЬ *несов. см. утрамбовать*.

УТРАМБОВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **утрамбоваться**; 2. *страд. к утрамбовывать*.

УТРАТА *жс.* жоготуу, жоюу, жоголуу, жоюлуу, ажыроо, айрылуу; **утрата трудоспособности** эмгекке жарактуулугун жоготуу, эмгекке жөндөмдүүлүгүнүн жоголушу; **тяжёлая утрата** оор жоготуу; **понести утрату** жоготууга учуроо.

УТРАТИТЬ *сов. кого-что* жоготуу, ажыроо, айрылуу; **утратить трудоспособность** эмгекке жарамдуулугун жоготуу; **постановление утратило силу** токтом күчүн жоготту.

УТРАТИТЬСЯ *сов.* жоголуу, жоюлуу.

УТРАЧИВАТЬ *несов. см. утратить*.

УТРАЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **утрагиться**; 2. *страд. к утрачивать*.

УТРЕННИЙ, яя, -ее эртең мененки, таңкы, азанкы; **утренний ветерок** таңкы жел; **утренняя заря** таң, аткан таң.

УТРЕННИК *м.* 1. (*утренний спектакль*) эртең менен коюлуучу оюн; 2. (*утренний мороз*) эртең мененки ызгаар (*көктөмдөгү же күзүндөгү ызгаар*).

УТРИРОВАНИЕ *ср.* апыртуу, учуртуу.

УТРИРОВАТЬ *сов. и несов. что* апыртуу, учуртуу; **утрировать чьи-л. слова** бирөөнүн сөзүн апыртуу.

УТРИРОВКА *жс.* 1. (*действие*) апыртуу, учуртуу; 2. (*преувеличение*) апыртма, учуртма.

УТРО *ср.* эртең мененки убакыт; **ранним утром** таң эртең менен; **с утра до ночи** эртеден кечке чейин, эртели-кеч; **по утрам** күнүгө эртең менен; **в семь часов утра** эртең менен саат жетиде; **под утро** таңга маал, таңга жуук; **ясное утро** эртең мененки ачык күн; **с добрым утром! или доброе утро!** куттуу шашке! (*эртең мененки амандашуу*); **утро вечера мудренее** *погов.* кечкиге караганда эртең мененки ийгиликтүү (*эми кеч болду, калганын эртең менен бүтүрөлү*).

УТРОБА *жс. уст.* курсак, карын; **в утробе матери** эненин курсагында.

УТРОБНЫЙ, ая, -ое **утроба-га т.**; **утробный период развития** өнүгүүнүн жатында өткөн мезгили.

УТРОИТЬ *сов. что* үч эсе көбөйтүү, үч эселентүү, үч мертебе көбөйтүү, үч мертебе арттыруу; **утроить поголовье скота** малдын санын үч эсе көбөйтүү; **он утроил энергию** ал энергиясын (*күчүн*) үч мертебе арттырды.

УТРОИТЬСЯ *сов.* үч эсе көбөйүү, үч мертебе көбөйүү; **количество учащихся утроилось** окуучулардын саны үч эсе көбөйдү.

УТРОМ *нареч.* эртең менен; **он встал рано утром** ал эртең менен эрте турду.

УТРУДИТЬ *сов. кого-что, уст.* убара кылуу, машакат чектирүү, чарчатуу; **утрудить просьбой** сурана берип убара кылуу.

УТРУЖДАТЬ *несов. см. утрудить*.

УТРУЖДАТЬСЯ *несов.* убара болуу, машакат чегүү; **пожалуйста, не утруждайтесь!** убара болбонузчу!

УТРУСКА *жс. ком.* чачылып-төгүлүп кемүү (*азаюу*).

УТРСАТЬ *несов. см. утрясти*.

УТРСАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **утрястись**; 2. *страд. к утрясать*.

УТРСАТЬ *сов.* 1. *что (уменьшить объём)* ыкшап ылдыйлатуу, ыргап бөксөртүү; **утрясти муку в мешке** каптагы унду ыкшап бөксөртүү; 2. *перен. разг. (уладить)* жөнгө салуу; **утрясти вопрос** маселени жөнгө салуу.

УТРСАТЬСЯ *сов.* 1. (*уменьшиться в объёме*) ыргалып азаюу, ыкшалып азаюу; 2. *перен. разг. (уладиться)* жөнгө салынуу; **дело утряслось** иш жөнгө салынды.

УТЫКАТЬ I *сов. что* 1. *разг. (воткнуть)* бардык жерине саюу, сайып-сайып коюу; **утыкать материю игёлками** кездемеге ийнени көп кылып сайып коюу; 2.

прост. (заткнуть) тыгып коюу; **утыка́ть щёлы тря́пка-ми** жылчыктарга чүпүрөк тыгып коюу.

УТЫКА́ТЬ II *несов. см. уткну́ть.*

УТЫКА́ТЬ III *несов. см. утыкать.*

УТЮ́Г *м.* утюг, үтүк; **электри́ческий утю́г** электр үтүгү; **жарово́й утю́г** көмүр менен ысытылуучу үтүк.

УТЮ́ЖИТЬ *сов. что* утюгдөө, үтүктөө, утюг менен таптоо.

УТЮ́ЖКА *жс.* утюгдөө, үтүктөө, утюг менен таптоо; **утю́жка пла́тья** көйнөк үтүктөө.

УТЯЖЕЛЁНИЕ *ср.* оордотуу.

УТЯЖЕЛ́ИТЬ *сов. что* оордотуу; **утяжел́ить ма-шини́у** машинанын салмагын оордотуу.

УТЯЖЕЛ́ИТЬСЯ *сов.* салмактуу болуу, оор тартуу.

УТЯЖЕЛ́ЯТЬ *несов. см. утяжелить.*

УТЯЖЕЛ́ЯТЬСЯ *несов. 1. см. утяжелиться; 2. страд. к утяжелять.*

УТЯНУ́ТЬ *сов. кого-что, прост. 1. (уволочь, увести за собой)* сүйрөп кетүү; **2. перен. (украсть)** уурдап кетүү, жымкырып кетүү.

УТЯТА *мн. от утёнок.*

УТЯТИ́НА *жс. разг.* өрдөктүн эти.

УФ *межд.* уф, өх; **уф, устал!** өх, чарчадым!; **уф, как жарко!** уф, кандай ысык!

УХ *межд.* өх, төх; **ух, какой большой!** төх, кандай чоң!

УХА́ *жс.* балык сорпосу.

УХА́Б *м.* жолдогу аң, өңгүл-дөңгүл, уңкур-чуңкур.

УХА́БИСТЫ́Й, ая, -ое *аңдуу, өңгүл-дөңгүлдүү, уңкур-чуңкурдуу; уха́бистая доро́га* өңгүл-дөңгүлдүү жол.

УХА́ЖЁР *м. прост.* аял жандуу киши.

УХА́ЖИВАНИЕ *ср. 1. (уход за больным, за ребёнком)* багуу, кароо; **2. (за женщиной)** артынан жүрүү; **3. перен. неодобр.** жагынуу.

УХА́ЖИВАТЬ *несов. 1. за кем-чем (заботиться, оказывать помощь)* багуу, кароо; **уха́живать за цветáми** гүл багуу; **уха́живать за больным** оорулуу адамды багуу; **2. за кем (добиваться расположения)** артынан жүрүү; **уха́живать за женщиной** аялдын артынан жүрүү, аял менен жүрүү; **3. за кем, перен. неодобр. (угождать, угождать)** жагынуу.

УХАРСКИ *нареч. разг.* эр жигиттерче, эрдик кылып, чакчырылып.

УХАРСКИЙ, ая, -ое *разг.* чакчырылган; **ухарские за-мáшки** чакчырылган кылыктар.

УХАРСТВО *ср. разг.* чакчырылган азаматтык, шамдагайлык.

УХАРЬ *м. разг.* чакчырылган азамат, шамдагай.

УХВА́Т *м. 1. (печной)* мешке чугунке коюучу жана алуучу зки ача темир; **2. тех.** ухват (*морлорду бекитүүчү металлдан жасалган айры*).

УХВАТ́ИТЬ *сов. 1. кого-что (взять)* бек кармоо, камтый кармоо; **ухват́ить за руку** колдон бек кармоо; **2. что, разг. (понять)** баамдоо, түшүнүү, илип алуу; **ухва-т́ить чью-л. мысль бирөөнүн** оюн ошол замат эле баамдоо.

УХВАТ́ИТЬСЯ *сов. 1. (взяться)* кармап калуу, бек кармоо, жармашуу, жармаша калуу, жармашып алуу; **ух-ват́иться обе́ими рука́ми** эки колдоп бек кармап калуу; **2. перен. разг. (с радостью воспользоваться чем-л.)** жабышып алуу; **он ухват́ился за эту мысль** ал ушул ойго жабышып алды.

УХВА́ТКА *жс. разг. 1. (манера)* ыкма, кыймыл-ара-кеттин түрү (*мүнөзү*); **удалáя ухвáтка** азаматтык ыкма; **2. (ловкость)** шамдагайлык, эптүүлүк; **ухвáтка в рабо́те** иштеги шамдагайлык.

УХВА́ТЫВАТЬ *несов. см. ухватить.*

УХВА́ТЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. ухватиться; 2. страд. к ухватывать.*

УХИТ́РИТЬСЯ *сов. с неопр., разг.* амалын табуу, амал-айла кылуу, айласын табуу; **он ухит́рился пройт́и незаме́тно** ал айласын таап, байкалбай өтүп кетти.

УХИТ́РЯТЬСЯ *несов. см. ухитриться.*

УХИЩРЁНИЕ *ср.* амал, айла, амал-айла, куулук; **прибегáть к раз́ным ухищрёниям** ар түрдүү амал-айла колдонуу.

УХИЩР́ЯТЬСЯ *несов.* амал кылуу, айла кылуу, куу-лук кылуу.

УХЛО́ПАТЬ *сов. прост. 1. кого (убить)* жайлап са-луу, өлтүрүү; **2. что (истратить)** сарыптоо, жок кылуу, жумшоо; **ухло́пать у́йму де́нег** толгон акчаны жок кылып салуу.

УХЛО́ПЫВАТЬ *несов. см. ухлопать.*

УХМЫЛЬНУ́ТЬСЯ *сов. разг.* күлүмсүрөп коюу.

УХМЫЛ́ЯТЬСЯ *несов. см. ухмыльнуться.*

У́ХНУТЬ *сов. разг. 1. (издать громкий звук)* дүп этүү, күрс этүү, дүңк этүү; **вдалеке́ у́хнула пу́шка** алыста зам-бирек күрс этти; **2. (о филине)** «ух» деп үн чыгаруу; **3. (с шумом упасть, уронить)** дүңк этип түшүү; **кни́ги у́хну-ли на пол** китептер полго дүңк этип түштү; **4. что (поло-жить в большом количестве)** күрс эттирип ыргытуу, са-лып жиберүү; **у́хнуть всё мя́со в котёл** эттин бардыгын казанга салып жиберүү; **5. (пропасть)** жок болуу; **у́хнули мой де́нежки** кайран акчамдын баары жок болду; **6. что (израсходовать)** уруп жиберүү (*мис. сарып кылуу*); **он все де́ньги у́хнул на покúпку кни́г** ал акчанын баарын китеп алууга уруп жиберди.

У́ХО *ср.* кулак; **на́ружное у́хо** кулактын сырты; **сре́д-нее у́хо** кулактын ортосу; **говори́ть на́ ухо** кулакка шыбы-рап айтуу; **воспале́ние у́ха** *мед.* кулак сезгенүү; **звени́т в уша́х** кулак зыңылдап турат; **ото́дра́ть за́ уши** кулактан чоюу; **заткну́ть у́ши** кулакка бирдеме тыгуу (*мис. кебез*); **слу́шать во все у́ши** *разг.* ынта коюп, көңүл коюп угуу; **в одно́ у́хо вошлó, в друго́е вы́шло** *погов.* бир кулагынан кирип, бир кулагынан чыгып кетти; **слы́шать кра́ем у́ха** кулак чалып калуу; чала-чарпыт угуу; **пропусти́ть мйóму уше́й** кулактын сыртынан кетирүү; **и у́хом не ве́стí** *разг.* кулак салбоо, капарына да алып койбоо, эч кандай көңүл бурбоо; **протруби́ть (прожужжать)** все уши кулактын кужурун алуу; **держáть у́хо остро** *разг.* сак болуу, ку-лак түрүү; **наво́стри́ть (насторо́жить)** уши *разг.* ку-лак түрүү; **улы́бну́ться до уше́й** оозу кулагына жеткиче жылмайып күлүү, абдан ыржайып күлүү; **покрасне́ть до уше́й** кулагына чейин кызаруу; **туго́й на у́хо** *разг.* кула-гы катуу, кулагы катуурак; **по́ уши** аябай, абдан, өтө, эң; **по́ уши влюби́ться** абдан сүйүп калуу; **по́ уши в долга́х** карызы чачынан көп; **у́ши вя́нут** *разг.* кулак уялат, адам уккус (*болбогон сөз*); **разве́сить у́ши** кызыгып жана ише-нип кулак салып туруу; **у стен е́сть у́ши** тамдын кулагы бар; **не ве́рить своим уша́м** таң калардык, укмуштуу бир нерсени угуп, ага ишене албоо; **да́ть в у́хо и́ли да́ть по у́ху** *прост.* кулак түпкө коюу, кулактан ары бир коюу.

УХОВЁ́РТКА *жс. зоол.* **уховёртка** (*үйдүн нымдуу жеринде жашоочу кичине курт*).

УХОД I м. кетүү, жөнөө; он зашёл ко мне перед самым уходом ал мага жуп кетээр алдында келди.

УХОД II м. (забота, помощь) багуу, кароо; уход за посевами эгинди багуу; хороший уход за больным оору кишини жакшылап багуу.

УХОДИТЬ I несов. см. уйтí.

УХОДИТЬ II сов. кого, разг. (измучить) жүдөтүү, өтө жүдөтүү, жабыркатуу.

УХУДШАТЬ несов. см. ухúдшить.

УХУДШАТЬСЯ несов. 1. см. ухúдшиться; 2. страд. к уху́дшать.

УХУДШЕНИЕ ср. начарлоо, начарлануу, начарлатуу, начарландыруу, бузулуу; ухудшение отношений мамиленин начарланышы.

УХУДШЕННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от ухúдшить; 2. прил. начарлатылган.

УХУДШИТЬ сов. что начарлатуу, начарландыруу.

УХУДШИТЬСЯ сов. начарлоо, начарлануу, бузулуу; отношение к нему́ ухúдшилось ага карата мамиле начарлады.

УЦЕЛЁТЬ сов. аман калуу, соо калуу, бүтүн калуу; дом уцелёл от пожара үй өрттөн аман калды.

УЦЕНЁННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от уценить; 2. прил. баасы төмөндөтүлгөн; уценённый товар баасы төмөндөтүлгөн товар.

УЦЕНИВАТЬ несов. см. уценить.

УЦЕНИТЬ сов. что баасын төмөндөтүү, баасын арзандатуу.

УЦЕНКА жс. 1. (действие) баасын төмөндөтүү, баасын арзандатуу; 2. (разница цен) баанын азайтылган бөлүгү; значительная уценка баанын бир кыйла азайтылышы.

УЦЕПИТЬ сов. что, разг. илип калуу, илип алуу.

УЦЕПИТЬСЯ сов. 1. (крепко ухватиться) кармай калуу, бек кармоо, жармашуу, жармаша калуу; 2. перен. разг. (с радостью воспользоваться чем-л.) жабышып алуу; уцепиться за предложение сунушка жабышып алуу.

УЧАСТВОВАТЬ несов. в чём 1. (принимать участие) катышуу; участвовать в выборах шайлоолорго катышуу; 2. (иметь долю, пай) катышуу, орток болуу, үлүштөш болуу, шерик болуу.

УЧАСТВУЮЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от участвовать; 2. в знач. суц. м. катышуучу.

УЧАСТИЕ ср. 1. (соучастие, сотрудничество) катышуу; деятельное участие в общественной жизни коомдук турмушка ишкердүүлүк менен катышуу; при участии (с участием) кого-л. бирөөнүн катышуусу менен; концерт с участием лучших артистов мыкты артисттердин катышуусу менен болгон концерт; 2. (обладание долей в каком-л. деле) катышуу, ортоктош болуу, үлүштөш болуу, шерик болуу; 3. (сочувствие) каралашуу, ортоктошуу, жардамдашуу; проявить участие каралашуу; слушать с живым участием ортоктошуп кызыгып угуу.

УЧАСТИТЬ сов. что 1. (сделать чаще) көп (жыш) кылуу, кайталай берүү; он участил свой посещения ал көп келүүчү болду; 2. (ускорить) тездетүү, ылдамдатуу; участить темп игры оюндун темпин тездетүү.

УЧАСТИТЬСЯ сов. 1. (стать чаще) көп (жыш) болуу; 2. (ускориться) тездөө, ылдамдоо; обороты станка участились станоктун тегерениши тездеди; пульс участился тамырдын кагышы ылдамдады.

УЧАСТКОВЫЙ, ая, -ое 1. участоктук; участковая избирательная комиссия участоктук шайлоо комиссиясы; 2. в знач. суц. м. участковый (участковый милиционер).

УЧАСТЛИВО нареч. ортоктош болуп, кайгы-капага орток болуп, боорукерленип, тилектеш болуп; участливо отнестись к кому-л. бирөөгө боорукердик менен кароо.

УЧАСТЛИВОСТЬ жс. ортоктош болуучулук, кайгы-капага орток болуучулук, боорукердик, тилектештик.

УЧАСТЛИВЫЙ, ая, -ое кайгы-капага ортоктош, боорукер, жумшак көңүлдүү, тилектеш; участливое отношение боорукер мамиле; участливые слова тилектеш сөз.

УЧАСТНИК м. 1. катышуучу; участник Великой Отечественной войны Улуу Ата Мекендик согуштун катышуучусу; участник экспедиции экспедициянын катышуучусу; участник соревнования мелдештин катышуучусу; 2. (обладатель доли в каком-л. деле) катышуучу, шерик, орток.

УЧАСТОК м. 1. участок (өзүнчө бир бөлүк жер); земельный участок жер участкагу; приусадебный участок короо алдындагы участок; там арка; 2. участок (административный жактан бөлүнгөн жер); избирательный участок шайлоо участкагу; врачебный участок врачтык участок; 3. (часть поверхности) жер; поражённый участок кóжи теринин бузулган жери; 4. перен. (область, сфера) бөлүк, жер; важный участок работы иштин олуттуу, орчундуу бөлүгү; 5. воен. участок, бөлүк; участок обороны полка полктун коргонуу участкагу; 6. уст. (отделение городской полиции) участок (шаардык полициянын бөлүмү).

УЧАСТЬ жс. тагдыр, жазмыш, көргүлүк; разделить участь кого-л. бирөөнүн көргүлүгүнө ортоктош болуу; подчиниться своей участи жазмышка баш ийүү; печальная участь кайгылуу тагдыр.

УЧАЩАТЬ несов. см. участвовать.

УЧАЩАТЬСЯ несов. 1. см. участиться; 2. страд. к учащать.

УЧАЩАЯСЯ женск. р. к учащийся 3.

УЧАЩЁННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от участить; 2. прил. тездеген, тез-тез болгон, ылдамдаган; учащённое дыхание дем алыштын тез-тез болушу; учащённый пульс тамырдын тез-тез согушу.

УЧАЩИЙСЯ, ая, -ея 1. прич. от учиться; 2. прил. окуучу; учащаяся молодёжь окуучу жаштар; 3. в знач. суц. м., жс. окуучу; учащиеся закончили занятия окуучулар сабакты аякташты.

УЧЁБНИК м. окуу китеби; учебник истории тарых окуу китеби.

УЧЁБНЫЙ, ая, -ое 1. учёба-га т.; учебный год окуу жылы; учебные пособия окуу куралдары; высшее учебное заведение жогорку окуу жайы; специальное учебное заведение атайын окуу жайы; учебная часть окуу бөлүмү; учебный план окуу планы; 2. (тренировочный) окуу жүргүзүүчү, үйрөнүүчү, үйрөнүү үчүн; учебное судно окуу жүргүзүүчү кеме, үйрөнүүчү кеме; учебная стрельба үйрөнүү үчүн атуу.

УЧЕНИЕ ср. 1. окуу, окутуу, үйрөнүү, үйрөтүү; го-ды учения окуу жылдары; кончить учение окууну аяктоо (бүтүрүү); 2. (наука, теория) окуу, илим; марксистско-ленинское учение о партии партия жөнүндөгү

марксисттик-лениндик окуу; **мичуринское учение** мичуриндик окуу; **3. воен.** окуу, үйрөнүү, үйрөтүү; **строевое учение** стройго үйрөтүү; **проводить учения** окуу өткөрүү.

УЧЕНИК м. **1.** (учащийся) окуучу; **2.** (последователь) шакирт, улантуучу, жолун жолдоочу.

УЧЕНИЦА женск. р. к **ученик**.

УЧЕНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** **ученик 1-ге т.**; **ученические тетради** окуучулардын дептерлери; **2. перен.** (незрелый, несамостоятельный) үйрөнчүктүк; **ученическая работа** үйрөнчүктүк иш.

УЧЕНИЧЕСТВО ср. окуучулук, шакирттик; **годы ученичества** окуучулук жылдар.

УЧЕСТЬ сов. **1.** что (принять во внимание) эске алуу, эсепке алуу; **я учёл его замечание** мен анын айтканын эске алдым; **2. кого-что** (подсчитать) эсептөө, эсепке алуу, эсебин алуу; **учесть расходы** чыгымды эсепке алуу; **учесть всех специалистов** бардык специалисттерди эсепке алуу; **учесть вексель фин.** векселди үчөт кылуу (бирөөнүн вексели боюнча сроктон мурун төлөп, аны кийин карыздар кишиден өндүрүп алуу).

УЧЁБА ж. окуу; **взяться за учёбу** окууга киришүү.

УЧЁНОСТЬ ж. окумуштуулук, илимдүүлүк, билимдүүлүк; **выделяться своей учёностью** өзүнүн окумуштуулугу менен айырмалануу.

УЧЁНЫЙ, ая, -ое **1.** (много знающий) окумуштуу, билимдүү; **учёные люди** /окумуштуу адамдар; **2. в знач. суш. м.** окумуштуу, илимпоз; **советские учёные** советтик окумуштуулар; **учёный с мировым именем** бүткүл дүйнөгө атагы чыккан окумуштуу; **3. (научный)** илимий; **учёный совет** илимий совет; **учёная степень** илимий даража; **учёное звание** илимий наам; **4. (дрессированный)** үйрөтүлгөн; **учёная собака** үйрөтүлгөн ит.

УЧЁТ м. **1.** үчөт, эсеп, эсептөө, эсепке алуу, эсебин алуу; **учёт товаров** товарларды эсепке алуу; **бухгалтерский учёт** бухгалтериялык эсеп; **2. офиц.** (регистрация) үчөт; **статья на учёт** үчөткө туруу; **сняться с учёта** үчөттон чыгуу; **брать на учёт** үчөткө алуу.

УЧЁТНЫЙ, ая, -ое **учёт-ко т.**; **учётная карточка** үчөт карточкасы; **учётный процент фин.** үчөт проценти.

УЧЁТЧИК м. үчөтчик.

УЧЁТЧИЦА женск. р. к **учётчик**.

УЧИЛИЩЕ ср. училище; **военное училище** согуштук училище; **ремесленное училище** ремеслолук училище; **художественное училище** сүрөтчүлүк училищеси.

УЧИНИТЬ сов. что кылуу, чыгаруу; **учинить следствие** тергөө кылуу; **учинить скандал** жаңжал чыгаруу, чатак чыгаруу.

УЧИНЯТЬ несов. см. **учинить**.

УЧИТЕЛЬ м. **1.** (мн. учителя) (преподаватель) мугалим, окутуучу; **учитель русского языка** орус тили мугалими; **2. (мн. учителя)** устат, үйрөтүүчү, окутуучу.

УЧИТЕЛЬНИЦА женск. р. к **учитель 1.**

УЧИТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **1.** **учитель 1-ге т.**; мугалимдик; **учительский институт** мугалимдик институт; **учительская конференция** мугалимдер конференциясы; **2. в знач. суш. жс.** (комната) мугалимдер бөлмөсү.

УЧИТЕЛЬСТВО ср. **1.** **собир.** (учителя) мугалимдер; **советское учительство** советтик мугалимдер; **2. (учительская деятельность)** мугалимдик иш.

УЧИТЕЛЬСТВОВАТЬ несов. мугалимдик кылуу.

УЧИТЫВАТЬ несов. см. **учесть**; **учитывая важность вопроса...** ... маселенин маанилүүлүгүн эске алып.

УЧИТЬ несов. **1.** **кого-что чему и с неопр.** (преподавать) окутуу, үйрөтүү; **сабак берүү**; **учить русскому языку** орус тилин үйрөтүү, орус тилин окутуу; **2. что** (изучать) окуу, үйрөнүү; **учить историю** тарыхты үйрөнүү; **учить наизусть** жаттоо; **3. кого** (поучать) акыл айтуу; **4. с союзом «что»** (развивать мысль, теорию) үйрөтүү.

УЧИТЬСЯ несов. окуу, үйрөнүү; **учиться в высшей школе** жогорку мектепте окуу; **век живой, век учись** погов. окууга карылык жок; билимге карылык жок; **учиться на собственных ошибках** өз керт башынын жаңылыштыктарынан үйрөнүү.

УЧРЕДИТЕЛЬ м. учредитель, уюштуруучу, түзүүчү.

УЧРЕДИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое учредителдик; **учредительное собрание** полит. учредителдик чогулуш.

УЧРЕДИТЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **учредитель-ге т.**; **учредительское собрание** учредителдер чогулушу.

УЧРЕДИТЬ сов. что уюштуруу, түзүү, куруу, жасоо; **учредить комиссию** комиссия түзүү; **учредить научное общество** илимий коом уюштуруу.

УЧРЕЖДАТЬ несов. см. **учредить**.

УЧРЕЖДЕНИЕ ср. **1.** (действие) уюштуруу, түзүү, куруу, жасоо; **учреждение комиссии** комиссия түзүү; **2. (заведение)** мекеме; **государственное учреждение** мамлекеттик мекеме.

УЧРЕЖДЕНЧЕСКИЙ, ая, -ое учреждение **2-ге т.**; **учрежденческий аппарат** мекеме аппараты.

УЧТІВО нареч. сылык, адептүү; **он учтіво поклонился** ал сылык гана баш ийкеди (амандашып).

УЧТІВОСТЬ ж. сылыктык, адептүүлүк.

УЧТІВЫЙ, ая, -ое сылык, адептүү; **учтівый ответ** сылык жооп.

УЧТУ, учту, **учтёшь и т.д.** буд. вр. от **учесть**.

УЧУЯТЬ сов. **кого-что, разг.** **1.** сезүү, жытын алуу; **собака учуяла дичь** ит илбээсиндин жытын сезип калды; **2. перен.** билип калуу, сезип калуу, шыбышын алуу; **учуять опасность** коркунучту сезип калуу.

УША́НКА ж. разг. кулакчын (тумак).

УША́СТЫЙ, ая, -ое разг. кулактуу, чоң кулак, делден кулак; **ушастый заяц** делден кулак коён; **ушастый филин** кулактуу үкү.

УША́Т м. челек (эки туткалуу жыгач челек); **вылить на кого-л. ушат холодной воды** суу сепкендей басуу (дегдешин, кызыгышын, умтулушун ж.б.).

УШЁ́Л, ушла́, ушло́, ушли прош. вр. от **уйти́**.

У́ШИ мн. от **у́хо**.

УШІ́Б м. **1.** оорутуп (сүрдүрүп) көгөртүп алуу, уруп (согуп) оорутуп алуу, кокустатуу; **синяк от ушіба** уруп алгандан көгөргөн жер; **2. (ушибленное место)** ооруган (көгөргөн, сүрүлгөн) жер; **приложить к ушібу компресс** көгөргөн жерге компресс коюу.

УШИБА́ТЬ несов. см. **ушибить**.

УШИБА́ТЬСЯ несов. см. **ушибиться**.

УШИБИ́ТЬ сов. **кого-что** уруп (согуп) оорутуп алуу; **он ушиб себе ногу** ал бутун уруп оорутуп алды.

УШИБИ́ТЬСЯ сов. этин оорутуп (сүрдүрүп) көгөртүп алуу, кокустатуу; **ушибиться о камень** ташка урунуп этин оорутуп алуу.

УШИВА́ТЬ несов. см. **ушить**.

УШИ́ТЬ сов. что тарытып, кыскартып тигүү; **ушить рукава** жеңди тарытуу же кыскартуу.

УШКО́ I (*ушко*) *ср.* *уменьш.-ласк. от уха* кичинекей кулак; **у него́ ушки на макушке** *разг.* ал кулагын түрүп тыңшайт; **за ушко́ да на солнышко** *погов.* кулагынан сүйрөп күнгө чыгаруу (*жазыктуунун жазыгын ашкерелеп, бетин ачуу*).

УШКО́ II *ср.* **1.** (*сапога*) илмек (*өтүктүн кончунун ичиндеги тарткычы*.); **2.** (*у иглы*) ийненин көзү; **3. ушкí** *мн.* (*род макаронных изделий*) макарондун бир түрү; **4.** (*у посуды*) кулак (*мис. казандын кулагы*).

УШНИК *м.* *разг.* кулакчы (*кулак оорусу боюнча специалист*).

УШНОЙ, ая, -ое *ухо-го т.*; **ушная раковина** *анат.* кулак калканы; **ушные болёзны** кулак оорулары.

УЩЕ́ЛЬЕ *ср.* капчыгай; **гóрное ущелье** тоо капчыгайы.

УЩЕМИ́ТЬ *сов.* **1.** *что (защемить)* кыпчытуу, кыпчытып алуу, кыстыруу, чымчытып алуу; **ушeми́ть палец** бармакты кыпчытып алуу; **2. кого-что, перен. разг.** (*ограничить, стеснить*) кысуу, кемситүү, зордук кылуу, кемсинтүү; **ушeми́ть в права́х** укугунан кемситүү; **ушeми́ть чьё-л. самолю́бие** бирөөнү кемсинтүү.

УЩЕМЛÉНИЕ *ср.* **1.** (*защемление*) кыпчытуу, кыпчытып алуу, кыстыруу, чымчытып алуу; **2.** (*ограничение, стеснение*) кысуу, кысылуу, чектөө, зордук кылуу, кемситүү; **ушeмлéние чьих-л. интересов** бирөөнүн кызыкчылыгын чектөө (*кысуу*); **ушeмлéние самолю́бия** намысын кемсинтүү.

УЩЕМЛЯ́ТЬ *несов. см. ушeми́ть.*

ФА *ср. нескл. муз.* фа (музыкалык гамманын төртүнчү нотасы).

ФАБЗАВКО́М *м.* (*фабрично-заводской комитет*) фабзавком (*фабрикалык-заводдук комитет*).

ФАБКО́М *м.* (*фабричный комитет*) фабком (*фабрикалык комитет*).

ФА́БРА *жс.* фабра (*сакал, мурут боёочу боёк*).

ФА́БРИКА *жс.* фабрика; **пря́дильная fáбрика** жип ийрүү фабрикасы; **тка́цкая fáбрика** токуу фабрикасы; **спичечная fáбрика** ширеңке фабрикасы; **обувная fáбрика** бут кийим фабрикасы.

ФА́БРИКА-КУ́ХНЯ *жс.* фабрика-кухня, фабрика-ашкана.

ФАБРИКА́НТ *м.* фабрикант (*капиталисттик өлкөлөрдө – фабрика ээси*).

ФАБРИКА́Т *м.* фабрикат (*фабрикада иштеп чыгарылган даяр нерсе, товар*).

ФАБРИКА́ЦИЯ *жс.* **1.** *уст. (производство, выделка)* жасоо, өндүрүү; **фабрика́ция ковро́в** килем жасоо, килем жасап чыгуу, килем өндүрүү; **2. перен. неодобр. (измышление, выдумка)** калп нерсени ойлоп чыгаруу.

ФАБРИКОВА́ТЬ *несов. что 1. уст. (изготавливать)* жасап чыгаруу, өндүрүү; **фабрикова́ть тка́ни** кездеме токуу, кездеме өндүрүү; **2. перен. разг. неодобр. (производить во множестве)** ыксыз көп чыгаруу, ыксыз көп өндүрүү; **3. перен. неодобр. (измышлять)** жамандыкты чыгаруу, сөздү жасап калп айтуу, жалган (калп) нерсени ойлоп чыгаруу, жалган (калп) нерсени жасап ала коюу; **фабриковать слухи** жалган кабарларды ойлоп чыгаруу.

УЩЕ́РБ *м.* (*убыток, урон*) зыян, зарар; **без уще́рба для де́ла** ишке зыян келтирбей; **понести́ уще́рб** зыян тартуу; **причинить́ уще́рб** зыян келтирүү (*тарттыруу*); **в уще́рб кому-л. бирөөгө** зыян келтирип; **луна́ на уще́рбе астр.** ай кетилип калды.

УЩИПНУ́ТЬ *сов.* **1. что, чего, разг. (отщипнуть)** үзүп алуу; **ущипну́ть кусо́чек хлéба** бир үзүм нанды үзүп алуу; **2. кого-что** чымчып алуу.

УЮ́Т *м.* жайлуулук, жыргал; **созда́ть в до́ме уют** үйдө жайлуулук түзүү.

УЮ́ТНО *нареч.* жайлуу, жыргал; **чу́вствовать себя́ уютно** өзүн жайлуу сезүү; **ую́тно расположи́ться** жайлуу орун алуу.

УЮ́ТНЫЙ, ая, -ое жайлуу, жыргалдуу; **ую́тная ко́мната** жайлуу бөлмө.

УЯЗВИ́МОСТЬ *жс.* өлөрлүк, жеңилердик.

УЯЗВИ́МЫЙ, ая, -ое **1.** (*такой, что легко обидеть*) ызаланма; **2. (слабый): уязви́мое ме́сто** жеңилер, өлөөр жер; **нашۇпать наи́более уязви́мое ме́сто врага́** душмандын өлөр жерин байкап көрүү.

УЯЗВИ́ТЬ *сов. кого-что* чучукка тийүү, ыза кылуу, ызалоо.

УЯЗВЛÉНИЕ *ср.* чучукка тийүү, таарынтуу, ыза кылуу, ызалоо.

УЯЗВЛЯ́ТЬ *несов. см. уязви́ть.*

УЯСНÉНИЕ *ср.* түшүнүктүү кылуу, ачуу, айкындоо.

УЯСНИ́ТЬ *сов. что*

Ф

ФА́БРИТЬ *несов. уст.* фабра менен боёо, майлоо; **фа́брить усы́** мурутту фабра менен боёо.

ФАБРИ́ЧНО-ЗАВО́ДСКИЙ, ая, -ое *см. фабрично-заводской.*

ФАБРИ́ЧНО-ЗАВОДСКО́Й, ая, -ое фабрикалык-заводдук; **шко́ла фабри́чно-заводско́го обуча́ния** фабрикалык-заводдук окуу; **фабри́чно-заводско́й комите́т см. фабзавко́м.**

ФАБРИ́ЧНЫЙ, ая, -ое **1.** *фабрика-га т.*; фабрикалык; **фабри́чные изде́лия** фабрикада жасалган буюмдар; **фабри́чное клеймо́** фабрика белгиси; **фабри́чный корпус** фабриканын корпусу; **фабри́чное зда́ние** фабрика ымараты; **2. (промышленный)** фабрикалуу (*фабрикасы көп*); **фабри́чный райо́н** фабрикалуу район; **фабри́чные города́** Киргизин Кыргызстандын фабрикалуу шаарлары; **3. в знач. суш. м., уст.** фабрика жумушчусу.

ФА́БУЛА *жс. лит.* фабула (*роман, аңгеме, жомоктогу же драмадагы окуялардын мазмуну*); **фа́була по́вести** повесттин фабуласы.

ФАВН *м. миф.* фавн (*байыркы римдик мифологияда – токой кудайы*).

ФАВО́Р *м.*: **быть в фаво́ре** у кого-л. бирөөгө сүйгүнчүктүү болуу, бирөөнүн сүйгүнчүгүндө болуу.

ФАВОРИ́Т *м.* фаворит (**1.** *уст. чоң даражадагы кишинин жакшы көрүп калган кишиси*; **2. спорт.** *ат чабышта биринчиликти алууга мүмкүндүгү бар ат*).

ФАВОРИ́ТКА **1.** *женск. р. к фаворит 1*; **2. жс.** фаворитка (*падышанын, монархтын же жогорку даражадагы адамдардын ойнош аялы*).

ФАГОТ м. муз. фагот (жыгачтан жасалган үйлөмө музыкалык инструменттин бир түрү).

ФАГОЦИТ м. физиол. фагоцит (башка телолорду жана бактерияларды жута турган жана аны сиңдире турган клетка).

ФАЗА ж. фаза (1. тарыхый процесстин өнүгүшүндөгү белгилүү бир доор; 2. кандайдыр бир кубулуштун же организмдин белгилүү учуру же доору; кандайдыр бир заттын өзгөрүшүндөгү же абалындагы айрым учур же доор; ушундай учурдагы же доордогу заттын формасы же абалы; 3. астр. планеталардын өзгөргөн түрлөрү, мис. айдын толушу, кемиши ж.б.; 4. тех. генератордун ороолорунун ар бир группасы).

ФАЗАН м. зоол. кыргоол.

ФАЗАНИЙ, ья, -ье фазан-га т.; фазаний петух кыргоолдун корозу; фазаны перья кыргоолдун жүнү.

ФАЗИС м. фазис; см. фаза 1.

ФАЙ м. текст. файл (жибек кездеменин бир түрү).

ФАЙДЕШИН м. текст. файдешин (жибек кездеменин бир түрү).

ФАКЕЛ м. факел, шамана (кыска жыгачтын башына майлуу паля оролуп, жарык кылуу үчүн жагылуучу шам чырак).

ФАКЕЛЬНЫЙ, ая, -ое факел-ге т.; факельное шествие кишилердин колдоруна факел кармап көчөдө жүрүшү.

ФАКЕЛЬЩИК м. 1. факельчи, факел көтөрүүчү адам, факел кармоочу адам; 2. перен. презр. факелчи; факельщики войны согуш факелчилери (согуш отун тургандыруучулар).

ФАКИР м. факир (1. кайырчылык кылып тентип жүргөн мусулман монахи; 2. Индияда – ар түрдүү «укмуштарды» көрсөтүп жүрүүчү дубана, аскет жана фокусчу адам).

ФАКСИМИЛЕ ср. нескл. факсимиле (документтин, кол жазманын так өзүндөй кылып сүрөтүн түшүрүү).

ФАКТ м. факт (анык болгон иш); исторический факт тарыхый факт; общезвестный факт жалпыга белгилүү факт; привести факты факт келтирүү; факты – упрямая вещь фактыга каршы талашуу кыйын; факты говорят за себя фактынын өзү эле айтып турат; голые факты куру фактылар; факт тот, что... разг. иш... да; -гымда, -гында, -ында, -ганычын, туура; факт тот, что я забыл эту книгу дома маселе менин бул китепти үйдө унутуп калгандыгымда; факт, что он уже ждёт нас анын бизди күтүп жатканы чын.

ФАКТИЧЕСКИ нареч. чынында, чындыгында; фактически план был выполнен ранее указанного срока чынын да план көрсөтүлгөн срогунан мурда орундалган болчу.

ФАКТИЧЕСКИЙ, ая, -ое фактыларга негизделген, чыныгы; фактическое положение дела иштин чыныгы абалы; фактическое доказательство фактыларга негизделген далил; фактические данные чыныгы маалыматтар.

ФАКТОР м. 1. (движущая сила) фактор (кандайдыр бир процесстин же кубулуштун кыймылдаткыч күчү); постоянно действующие факторы дайыма аракет кылып туруучу факторлор; 2. мат. фактор (ар бир көбөйтүлүүчү сан).

ФАКТОРИЯ ж. фактория (1. СССРде – алыскы промысловый райондордогу соодаык-жабдуу пункту жана

маданий борбор; 2. колониалдык өлкөлөрдөгү европалык соодагерлердин соода кылуучу жайы).

ФАКТУРА ж. иск. фактура (1. искусствонун чыгармаларында художниктик техниканын өзгөчөлүгү, бөтөнчөлүгү; 2. жөнөтүлгөн товарлардын саны, салмагы жана баасы толук жазылган счёт).

ФАКУЛЬТАТИВНО нареч. сөзсүз эмес, милдеттүү эмес, каалаганча.

ФАКУЛЬТАТИВНЫЙ, ая, -ое факультативдик (милдеттүү эмес, милдеттендирбеген); факультативный курс лекций лекциянын факультативдик курсу.

ФАКУЛЬТЕТ м. факультет (жогорку окуу жайынын илимдин бир тармагын өз ичине алган бир бөлүмү); исторический факультет тарых факультети; медицинский факультет медицина факультети; математический факультет математика факультети.

ФАКУЛЬТЕТСКИЙ, ая, -ое факультет-ке т.; факультеттик; факультетское комсомольское собрание факультеттик комсомол чогулушу.

ФАЛАНГА ж. 1. ист. фаланга (байыркы гректерде – бир нече катарга жыш болуп тизилген пехота строю); 2. ист. фаланга (Фурьенин утопиялык окуусунда (1772-1837) чоң община, коммуна); 3. анат. шыйбылчак, бейбелчек; 4. зоол. музоо баш.

ФАЛДА ж. эркектин узун этеги (сюртук, мундирдин ж.б. арткы этеги).

ФАЛЬСИФИКАТ м. фальсификат (жасалма, чыныгы эмес азык).

ФАЛЬСИФИКАТОР м. фальсификатор (фальсификат жасоочу киши); фальсификаторы истории тарыхтын фальсификаторлору.

ФАЛЬСИФИКАЦИЯ ж. 1. (действие) фальсификациялоо, бурмалоо (кара ниеттик менен жасалма кылып чыгаруу); фальсификация исторических фактов тарыхый фактыларды фальсификациялоо (бурмалоо); 2. (подделанная вещь) жасалмаланган, жалган, чыныгы эмес нерсе; грубая фальсификация жемчуга орой жасалмаланган бермет, чыныгы эмеси көрүнүп турган бермет.

ФАЛЬСИФИЦИРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от фальсифицировать; 2. прил. фальсификацияланган, бурмаланган, чыныгы эмес, жасалмаланган; фальсифицированные данные фальсификацияланган маалыматтар.

ФАЛЬСИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что фальсификациялоо, бурмалоо, жасалмалоо (өзүндөй кылып көрсөтүү максаты менен бир нерсени бурмалоо, жасалмалоо, кара ниеттик максаты менен азыкты жасалма кылып чыгаруу); фальсифицировать документы документтерди фальсификациялоо.

ФАЛЬЦ м. фальц (1. тех. такта же таиштын жээгине эп кыюу үчүн жасалган кобул; эптештирилген жука каңытырдын тигиши; 2. полигр. кагаздын бүгүшү).

ФАЛЬЦЕВАЛЬНЫЙ, ая, -ое фальцовкалагыч, фальцовкалоочу (басмага басылган кагаздарды бүктөөчү); фальцевальная машина фальцовкалагыч машина.

ФАЛЬЦЕВАТЬ несов. что, полигр. фальцовкалоо, бүктөө (басмага басылган кагаздарды белгилүү ык менен бүктөө); фальцевать книгу китепти фальцовкалоо.

ФАЛЬЦЕТ м. муз. фальцет (эркектин кысылып чыккан ичке үнү).

ФАЛЬЦОВКА ж. полигр. фальцовка (басмага басылып чыккан табак кагаздарды китеп кылып түптөө үчүн белгилүү тартип менен бүктөө).

ФАЛЬЦОВЩИК м. полигр. фальцовщик, фальцовка кылуучу жумушчу.

ФАЛЬЦОВЩИЦА женск. р. к фальцовщик; фальцовщица.

ФАЛЬШИВИТЬ несов. 1. (быть неискренним) айла кылуу, арамзалык кылуу, калп айтып салуу, туура эмес айтуу; 2. муз. бузуу, адашуу, жаңылуу (обонду же күүнү бузуу, натуура ырдоо же ойноо).

ФАЛЬШИВКА ж. разг. презр. жасалма, боёмо (жасалма документ).

ФАЛЬШИВО нареч. бузуп, натуура; фальшиво петь бузуп ырдоо (туура ырдабай, бузуп ырдоо).

ФАЛЬШИВОМОНЕТЧИК м. жалган акча жасоочу (киши).

ФАЛЬШИВЫЙ, ая, -ое 1. (поддельный) жасалма, жалган; фальшивый документ жасалма документ; фальшивые зубы жасалма тиштер; 2. (неискренний, лицемерный) арампөөш, арамза; фальшивая улыбка арамза жылмаюу; 3. (двузначный) арабөк; оказаться в фальшивом положении арабөк абалда калуу; 4. муз. бузулган, натуура; фальшивая нота натуура нота.

ФАЛЬШЬ ж. 1. (неискренность, лицемерие) арампөөштүк, арамзалык; 2. (обман) алдамчылык; 3. муз. натуура, туура эмес (музыкадагы туура эмес тон).

ФАМИЛИЯ ж. 1. фамилия; назвать своё имя и фамилию өзүнүн атын жана фамилиясын айтуу; как ваша фамилия? сиздин фамилияңыз ким?; 2. уст. (семья) үй-бүлө.

ФАМИЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. фамилия 2-ге т.; фамильный архив Пушкиных Пушкиндин үй-бүлөсүнүн архиви; 2. (наследственный) тукум кууган; фамильное сходство тукум кууган окшоштук (мис. ата-бала, бир туугандар).

ФАМИЛЬЯРНИЧАТЬ несов. с кем, разг. өзүн ыгы жок эркин тутуу, ыгы жок теңтушсунуп калуу (мис. жаш жигит сакалдуу кишини).

ФАМИЛЬЯРНО нареч. өзүн ыгы жок эркин тутуп, ыгы жок теңтушсунуп.

ФАМИЛЬЯРНОСТЬ ж. өзүн ыгы жок эркин тутуучулук, ыгы жок теңтушсунуп калуучулук.

ФАМИЛЬЯРНЫЙ, ая, -ое өзүн ыгы жок эркин туткан, ыгы жок теңтушсунган; фамилярное обращение ыгы жок теңтушсунган мамиле.

ФАНАБЕРИЯ ж. разг. көпкөндүк, менменсигендик, текеберчилик.

ФАНАТИЗМ м. фанатизм (өзүнүн пикирине, идеясына аябай берилип, башканын пикирине такыр чыдабоочулукту көрсөтүү).

ФАНАТИК м. 1. фанатик (фанатизм жагына ооган киши; динге берилген адам, ашынган катаал адам); 2. перен. фанатик (кандайдыр бир идеяга абдан берилген адам).

ФАНАТИЧЕСКИ нареч. см. фанатично.

ФАНАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое фанатизм-ге т.; фанатиктүү; фанатическая вера фанатизм ишеними, фанатичке ишенүү.

ФАНАТИЧКА женск. р. к фанатик; фанатичка.

ФАНАТИЧНО нареч. фанатиктик менен, фанатичке.

ФАНАТИЧНОСТЬ ж. фанатиктик, фанатиктүүлүк.

ФАНАТИЧНЫЙ, ая, -ое см. фанатический.

ФАНЕРА ж. фанера (1. кооздоо үчүн жыгачтын сыртына жабылуучу жука тактай; 2. бир-бирине беттелип жабыштырылган бир нече кат жука тактайдан турган жасалма тактай).

ФАНЕРНЫЙ, ая, -ое фанера-га т.; фанерная перегородка фанера тосмо, фанерадан жасалган тосмо; фанерный лист чарчылап кесилген фанера.

ФАНЗА I ж. (ткань) фанза (жеңил кытай жибек кездеме).

ФАНЗА II ж. (дом) үй (кытай дыйкандарынын үйү).

ФАНТ м. фаат (1. кан-вазыр сыяктуу жаза берип ойноочу оюндун бир түрү; 2. кара көтөн кармаганда бериле турган буюм; 3. ушул оюндун катышуучусуна тапшырылган тапшырма).

ФАНТАЗЁР м. фантазиячы (кыялчы, кыялдана берүүчү киши).

ФАНТАЗЁРКА женск. р. к фантазёр.

ФАНТАЗИРОВАТЬ несов. 1. (мечтать) фантазия сүрүү, кыял сүрүү, фантазия кылуу, кыялдануу; 2. (выдумывать) жок нерсени ойлоп чыгаруу (болгонундай айтпастан, ашыра сүйлөө).

ФАНТАЗИЯ ж. 1. (творческое воображение) фантазия, кыял, элес (чыгармачылык менен кыялдануу); художественная фантазия көркөмдүк фантазия; у этого писателя богатая фантазия бул жазуучунун фантазиясы бай; 2. (мечта) кургак кыял, иш жүзүнө ашпас элес; предаваться фантазиям кыялга чөгүү; 3. (выдумка, ложь) болбогон нерсени ойлоп чыгаруу, калп, жалган; не верьте глупым фантазиям акылга сыйбаган калпка ишенбеңиз; 4. разг. (прихоть, причуда) фантазия, кербездик; ему пришла в голову фантазия анын башына фантазия келе калды; 5. муз. фантазия (музыкалык чыгарманын эркин формадагы түрү).

ФАНТАСМАГОРИЧЕСКИЙ, ая, -ое фантазмагория-га т.

ФАНТАСМАГОРИЯ ж. фантазмагория (1. укмуштуу элес; 2. физ. оптикалык аспаптар аркылуу эстетиле турган фантазиялык элес).

ФАНТАСТ м. см. фантазёр.

ФАНТАСТИКА ж. фантастика (бир нерсенин фантазиялуу, укмуштуу мазмуну); фантастика народных сказок эл жомокторунун фантастикасы.

ФАНТАСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. (сказочный, причудливый) фантазиялуу, фантазиялык, фантазияга окшогон, жомокко окшогон, укмуштуу; 2. перен. (несбыточный, невероятный) апыртылган; фантазиялуу; куру; фантастические слухи апыртылган кабарлар; фантастическая литература фантазиялуу адабият (ишке аша элек же чындыкка жатпаган окуяларды негиз кылып алган көркөм адабият).

ФАНТАСТИЧНОСТЬ ж. 1. (причудливость) фантазиялуулук, жомокко окшогондук; 2. (несбыточность, невероятность) иш жүзүнө ашпастык.

ФАНТАСТИЧНЫЙ, ая, -ое см. фантастический 2.

ФАНТОМ м. куру кыял, элес (укмуштуу кубулуш, элес).

ФАНФАРА ж. муз. фанфара (1. бир же бир нече най менен берилген сигнал же салтанаттуу музыка; 2. перен. ушундай сигнал берүү үчүн ойнолуучу най).

ФАНФАРОН м. пренебр. уст. курулай мактанчаак, көйрөң адам.

ФАРА *ж. тех.* фара (паровоздун, автомобилдин ж.б. алдындагы жарык кыла турган фонары); **автомобильные фары** автомобилдин фаралары.

ФАРАОН *м. ист.* фараон (Байыркы Египет падышаларынын титулу).

ФАРВАТЕР *м. мор.* фарватер (суунун, дарыянын кеме жүрө ала турган бөлүгү); **быть в фарватере** кого-л. или **быть в фарватере чьей-л. политики** бирөөнүн таасиринин астында болуу, кимдиндир саясатынын таасиринин астында болуу.

ФАРИСЕЙ *м. 1. ист.* фарисей (Байыркы Иудеяда — шаардын бай катмарларынын диний-саясий партиясынын мүчөсү); **2. перен.** (лицемер, ханжа) сопусунган, эки жүздүү, арамза.

ФАРИСЕЙСКИЙ, ая, -ое (лицемерный) сопусунгандык, эки жүздүүлүк, арамзалык.

ФАРИСЕЙСТВО *ср.* (лицемерие) сопусунгандык, эки жүздүүлүк, арамзалык.

ФАРМАКОЛОГ *м.* фармаколог (фармакология боюнча специалист).

ФАРМАКОЛОГИЯ *ж.* фармакология (дары заттарынын организмге таасир кылышын текшерүүчү илим).

ФАРМАКОПЕЯ *ж. мед.* фармакопее (дарыларды жасаган, сактаган жана аларды жазып берген кезде колдонулуучу милдеттүү эрежелердин жыйнагы).

ФАРМАЦЕВТ *м.* фармацевт (дарыкананын атайын билими бар кызматчысы).

ФАРМАЦЕВТИКА *ж.* фармацевтика (дарыларды жасоо, сактоо, жазып берүү жөнүндөгү илим).

ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЙ, ая, -ое фармацевтика-га т.; фармацевтикалык; **фармацевтический техникум** фармацевтикалык техникум.

ФАРМАЦИЯ *ж. см.* фармацевтика.

ФАРС *м.* фарс (**1. театр.** жеңил мазмундагы ороюра-ак күлкү; **2. перен.** ыгы жок шылдың, тамаша).

ФАРТУК *м. 1. (передник)* алжапкыч; **2. тех.** (чехол, покрывка) фартук (бир нерсени каптагыч; велосипед, автомобиль, самолёт дөңгөлөктөрүнүн покрывкасы).

ФАРФОР *м. 1.* фарфор (ак чопонун жогорку сортунан жасалган манералдык масса); **ваза из фарфора** фарфордон жасалган ваза; **2. собир.** (изделия, посуда) фарфор (фарфордон иштеп чыгарылган буюм, идиш-аяк); **коллекция русского фарфора** орус фарфорунун коллекциясы.

ФАРФОРОВЫЙ, ая, -ое фарфор-го т.; **фарфоровый чайник** фарфор чайнек; **фарфоровая чашка** фарфор кесе; **фарфоровые изоляторы** эл. фарфор изоляторлор, фарфордон жасалган изоляторлор; **фарфоровый завод** фарфор заводу.

ФАРШ *м.* фарш (**1. майда** тууралган эт; **2. тууралып** ичине салынган, толтурулган эт, балык ж.б.).

ФАРШИРОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич.** от фаршировать; **2. прил.** фаршталган (ичине тууралган эт, сабиз, пияз ж.б. салып бышырылган).

ФАРШИРОВАТЬ *несов.* что фарштоо (ичине фарш салып бышыруу); **фаршировать рыбу** балыкты фарштоо.

ФАС *м.* фас (бир нерсенин өң жагы, бет жагы).

ФАСАД *м.* фасад (үйдүн маңдай, бет жагы); **дворец пионеров стоит фасадом на площадь** пионерлер двореци фасады менен аянтты карап турат.

ФАСКА *ж. тех.* фаска (миз, мис. кайчынын, балтанын, сүргүнүн).

ФАСОВАТЬ *несов.* что фасовкалоо, таңыктоо (кээ бир товарды санап, салмак жагынан стандарттуу кылып таразалоо жана таңып даярдоо); **фасовать мас-ло** майды фасовкалоо.

ФАСОЛЬ *ж.* фасоль (буурчактын бир түрү).

ФАСОН *м. 1. (покрой, образец)* фасон (кийимдин бычуусу, үлгүсү); **снять фасон** фасонун түшүрүп алуу; **пальто нового фасона** жаңы фасон менен тигилген пальто, жаңы фасондуу пальто; **2. перен.** (вид, манера) фасон (кебете, түр, манера); **на новый фасон** жаңы фасон менен, жаңы фасонго салып.

ФАСОННЫЙ, ая, -ое *тех.* фасондуу (кадыресе формада эмес, айрыкча атайы үлгү менен жасалган); **фасонное железо** фасондуу темир; **фасонный кирпич** фасондуу кирпич.

ФАТ *м.* сыланкороз, дардаңкүү.

ФАТА *ж.* фата (аялдар жамынуучу жеңил кисея же кружево, муну көбүнчө нике кыйган кезде кыз жамынат).

ФАТА-МОРГАНА *ж.* заакым.

ФАТАЛИЗМ *м.* фатализм (кишинин тагдыры анын маңдайына жазылып коюлган имиш деген наадандык түшүнүк; бул түшүнүк маданиятсыздыкка, эскичилдикке негизделген).

ФАТАЛИСТ *м.* фаталист (фатализмге ишенген адам).

ФАТАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое фатализм-ге, фаталист-ке т.

ФАТАЛЬНО *нареч.* фаталдуулук менен, фаталдуу түрдө (болбой койбогон түрдө).

ФАТАЛЬНОСТЬ *ж.* фаталдуулук (болбой койбостук).

ФАТАЛЬНЫЙ, ая, -ое фаталдуу (болбой койбос).

ФАТОВСКОЙ, ая, -ое фат-ка т.; **фатовской вид** сыланкороздук кейип.

ФАТОВСТВО *ср.* сыланкороздук, дардаңкүүлүк.

ФАТУМ *м.* фатум, тагдыр (ырым-жырымга ишенген кишилердин көз карашы боюнча — тагдыр, жазмыш).

ФАУНА *ж.* фауна (кандайдыр бир жердин, өлкөнүн же геологиялык доордун бардык түрдөгү айбандарынын жыйындысы); **фауна Средней Азии очень разнообразна** Орто Азиянын фаунасы абдан ар түрдүү.

ФАШИЗМ *м.* фашизм.

ФАШИНА *ж. тех.* фашина (сазга жол салуу үчүн төшөлүүчү, плотина курулушу үчүн ж.б. үчүн пайдаланууга боо-боо болуп таңылган чырпык).

ФАШИСТ *м.* фашист.

ФАШИСТСКИЙ, ая, -ое фашизм-ге, фашист-ке т.; фашисттик.

ФАЭТОН *м.* фаэтон (жеңил тырашманке араба).

ФАЯНС *м.* фаянс (**1. чопонун** айрыкча бир сортунан гипс жана башка нерселер катыштырылган ак же түстүү масса; **2. собир.** ушул массада жасалган нерселер, буюмдар, идиштер).

ФАЯНСОВЫЙ, ая, -ое фаянс-ка т.; **фаянсовая посуда** фаянс идиш; **фаянсовые заводы** фаянс заводдору.

ФЕВРАЛЬ *м.* февраль.

ФЕВРАЛЬСКИЙ, ая, -ое февраль-ге т.; февралдагы.

ФЕДЕРАЛИЗМ *м. полит.* федерализм (**1. өзүнүн өз алдынчалыгын белгилүү даражада сактап калган айрым мамлекеттерди бириктирүүгө негизделген мамлекеттик түзүлүш системасы; 2. кээ бир капиталисттик, көбүнчө көп улуттуу капиталисттик өлкөлөрдө, федеративдик мамлекеттик түзүлүш үчүн болуучу кыймыл).**

ФЕДЕРАЛИСТ *м.* федералист (*федерализмди жактоочу*).

ФЕДЕРАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **федерализм-ге т.**

ФЕДЕРАЛЬНЫЙ, ая, -ое **федерация-га т.**; федерациялуу; **федеральное государство** федерациялуу мамлекет.

ФЕДЕРАТИВНЫЙ, ая, -ое федеративдик; **федеративное государство** федеративдик мамлекет.

ФЕДЕРАЦИЯ *ж.* **1.** полит. федерация (*өз алдынча болгон мамлекеттерден бириккен бир бүтүн мамлекет*); **2.** (союз) федерация (*кандайдыр коомдордун же уюмдардын бирикмеси, союзу*); **Всемирная федерация профсоюзов** Профсоюздардын Бүткүл Дүйнөлүк Федерациясы; **Всемирная федерация демократической молодежи** Демократиялык Жаштардын Бүткүл Дүйнөлүк Федерациясы.

ФЕЕРИЧЕСКИЙ, ая, -ое феериялык (*эң эле укмуштуу сонун; жомоктогудай*); **отсюда открывается феерический вид на горы** бул жерден караганда тоо жак эң эле укмуштуу сонун болуп көрүнөт.

ФЕЕРИЯ *ж.* феерия (**1.** театр. сонун жасалганы талап кылган; укмуштуу маанидеги пьеса; **2.** перен. эң эле укмуштуу сонун, жомоктогудай көрүнүш).

ФЕЙЕРВЕРК *м.* фейерверк (*жалбырт этип өтө жарык күймө жеңил жарылма кошунду; бул аскер жана деңиз иштеринде сигнал жана иллюминация үчүн колдонулат*); **фейерверк слов** сырты эң эле кооз болуп айтылган, бирок ичинде эч мааниси жок кооздолгон сөздөр.

ФЕКАЛИИ *мн.* фекалия (*адамдын заңы*).

ФЕКАЛЬНЫЙ, ая, -ое **фекалии-ге т.**; фекалиялык; **фекальные удобрения** с.-х. фекалиялык жер семирткич.

ФЕЛЬДМАРШАЛ *м.* воен. фельдмаршал (*эски россиялык армияда жана кээ бир чет өлкөлүк армияларда – жогорку согуштук чин*).

ФЕЛЬДМАРШАЛЬСКИЙ, ая, -ое **фельдмаршал-га т.**; фельдмаршалдык; **фельдмаршалский жезл** фельдмаршалдык жезл.

ФЕЛЬДФЕБЕЛЬ *м.* воен. фельдфебель (*эски россиялык армияда жана кээ бир чет өлкөлүк армияларда – ротанын командиринин жардамчысы болуп эсептелген старший унтер-офицер*).

ФЕЛЬДФЕБЕЛЬСКИЙ, ая, -ое **фельдфебель-ге т.**

ФЕЛЬДШЕР *м.* фельдшер (*медицинада – кенже кызматкердин наамы*).

ФЕЛЬДШЕРИЦА *женск. р. к фельдшер.*

ФЕЛЬДШЕРСКИЙ, ая, -ое **фельдшер-ге т.**; фельдшердик; **фельдшерская школа** фельдшердик мектеп.

ФЕЛЬДЪЕГЕРСКИЙ, ая, -ое **фельдгегерь-ге т.**; фельдгегердик; **фельдгегерская связь** фельдгегердик байланыш.

ФЕЛЬДЪЕГЕРЬ *м.* фельдгегерь (*аскердик же өкмөттүк курьер*).

ФЕЛЬЕТОН *м.* фельетон (*коомдук-саясий, адабий темага чукугандай сөз таап, жеңил тил менен жазылган гезете макаласы*).

ФЕЛЬЕТОНИСТ *м.* фельетонист, фельетончу (*фельетондун автору*).

ФЕЛЬЕТОНИСТКА *женск. р. к фельетонист; фельетонистка.*

ФЕЛЬЕТОННЫЙ, ая, -ое **фельетон-го т.**; фельетондук; **фельетонный стиль** фельетондук стиль.

ФЕМИНИЗМ *м.* полит. феминизм (*капиталисттик түзүлүштү сактап туруп, аялдардын укугун эркектерге теңөөнү жарыялоочу буржуазиялык саясий агым*).

ФЕМИНИСТ *м.* феминист (*феминизмди жактоочу*).

ФЕМИНИСТКА *женск. р. к феминист; феминистка.*

ФЕНИКС *м.* миф. феникс (*байыркы грек мифологиясында – отко өрттөнүп, күлүнөн кайта тирилип кетүүчү касиети бар жомок куш*).

ФЕНОЛОГИЯ *ж.* биол. фенология (*биологиянын бир бөлүмү; бул бөлүм – өсүмдүктөрдүн жана айбандардын турмушундагы кубулуштардын закон чендүүлүгүн жана мезгилдүүлүгүн жана ал кубулуштардын климаттык факторлор менен болгон байланыштардын изилдейт*).

ФЕНОМЕН *м.* феномен (**1.** филос. идеалисттик философияда – *аң-сезимде гана болот имиш жана объективдик чындыкты көрсөтө албайт имиш делинген субъективдүү кубулуш*; **2.** перен. эң сейрек боло турган, адаттагыдан тышкары болгон кубулуш же сапат).

ФЕНОМЕНАЛЬНО *нареч.* укмуш, эң сонун.

ФЕНОМЕНАЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. феномен 1-ге т.**; **2.** перен. (*необычайный, исключительный*) укмуштуу, эң сонун; **у него феноменальная память** анын эси укмуштуу, анын эси эң сонун.

ФЕНХЕЛЬ *м.* бот. фенхель (*эфир майы бар өсүмдүктүн бир түрү*).

ФЕОД *м.* ист. феодал (*орто кылымдарда – феодалдын жери жана доходдору*).

ФЕОДАЛ *м.* ист. феодал (*феодализм учурунда – үстөмдүк кылуучу таптын өкүлү, помещик-крепостник*).

ФЕОДАЛИЗМ *м.* ист. феодализм (*капитализмден мурунку коомдук-экономикалык формация; бул формация өндүрүш куралдары жана феодалдарга крепосттук көз карандылыкта болуп туруучу дыйкандар феодалдардын жеке менчигинде болууга негизделет*).

ФЕОДАЛЬНЫЙ, ая, -ое **феодализм-ге т.**; феодалдык; **феодалный строй** феодалдык түзүлүш; **феодалный гнёт** феодалдык эзүү; **феодалные пережитки** феодалдык калдыктар.

ФЕРЗЬ *м.* шахм. ферзь (*туура карай жана бурч менен каалаган клеткага жүрө алуучу, шахмат оюнундагы күчтүү фигура*).

ФЕРМА I *ж. с.-х.* ферма (*айыл чарбачылыгынын айрым бир тармагы менен кесиптенүүчү, айрым адистешкен, специализациялашкан чарба*); **колхозная ферма** колхоз фермасы; **овцеводческая ферма** кой фермасы; **молочная ферма** сүт фермасы.

ФЕРМА II *ж. тех.* ферма (*түптөрүн бириктирип, айрыкча жол менен жайлаштырылган брустардан, төрт кырдуу устундардан турган инженердик курулуш*); **стальная ферма** болот ферма; **железобетонная ферма** темир бетондуу ферма.

ФЕРМЕНТ *м.* биол. фермент (*жандуу организмдерде пайда болуучу жана организмде химиялык реакциянын болушуна жардам кылуучу татаал органикалык зат*).

ФЕРМЕНТАЦИЯ *ж.* ферментация (*фермент катышы менен болуучу ар бир процесс, артыкча ачуу, кыжылдоо процесси; мис. вино ачытканда*).

ФЕРМЕР *м.* фермер (*капиталисттик өлкөлөрдө хутор тибиндеги айыл чарбанын ээси же арендатору*).

ФЭРМЕРСКИЙ, ая, -ое фермер-ге т.; фермердик; **фермерское хозяйство** фермердик чарба, фермер чарбасы.

ФЭРМЕРСТВО ср. 1. (занятие фермера) фермердик; 2. собир. (фермеры) фермерлер.

ФЭРМЕРША женск. р. к фермер.

ФЕРРОСПЛАВ м. тех. ферросплав, куйма темир (татаал болот алуу үчүн темирдин хром, марганец, вольфрам ж.б. менен кошулуп эритилген эритиндиси).

ФЕРТ м. прост. кекирейген, чыртыйган, менменсинген киши.

ФЭСКА ж. кызыл топу (кээ бир Жакын Чыгыш өлкөлөрүндө кийилүүчү кесилген конус формасындагы баи кийим).

ФЕСТИВАЛЬ м. фестиваль (мезгил-мезгили менен болуучу искусство майрамы; музыкалык, театрдык искусствону жана киноискусствону көрсөтүү, кароо); **Всемирный фестиваль молодежи** Жаштардын Бүткүл Дүйнөлүк Фестивалы.

ФЕСТОН м. 1. фестон (көйнөктүн, парданын ж.б. четиндеги ийрек жээк); 2. архит. кооздук (живопись же гирлянда түрүндө жабыштырылган кооздук).

ФЕТИШ м. 1. (амулет) фетиш, тумар; 2. перен. (предмет слепого поклонения) фетиш (далилсиз эле ыйык, сөзсүз чындык деп таанылган нерсе же кубулуш).

ФЕТИШИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что фетишке айландыруу, фетиштештирүү.

ФЕТИШИЗМ м. фетишизм (1. ист. байыркы урууларда – буюмга диний табынуу, сыйынуу; бул табынуунун, сыйынуунун калдыгы азыркы диндерде да бар; 2. перен. бир нерсеге сокур ишенүүчүлүк, далилсиз эле сыйынуучулук).

ФЕТР м. фетр (кийиздин фабрикада жасалган мыкты сорту).

ФЕТРОВЫЙ, ая, -ое фетр-ге т.; **фетровая шляпа** фетр шляпа.

ФЕХТОВАЛЬНЫЙ, ая, -ое фехтование-ге т.; **фехтовальное искусство** фехтование искусствосу.

ФЕХТОВАЛЬЩИК м. спорт. фехтовальщик (фехтование кылуучу киши).

ФЕХТОВАНИЕ ср. спорт. фехтование (найза, кылыч өңдүү куралдар менен жекеме-жеке чыгып кагылышуу-чабышуу формасындагы машыктырма); **школа фехтования** фехтование мектеби.

ФЕХТОВАТЬ несов. спорт. фехтование кылуу.

ФЕШЕНЕБЕЛЬНЫЙ, ая, -ое жасалгалуу, көрөсөндүү, модалуу (буржуазиялык коомдо – ак сөөктөрдүн сыйылыгы, модалуулугу).

ФЕЯ ж. миф. фея, пери, перизат (Батыш Европанын жомоктуу адабиятында – сыйкырчы аял).

ФИ межд. пий, түү; **фи, какой противный!** түү, кандай жаман!

ФИАЛКА ж. фиалка, бинапша (гүлдүү өсүмдүктүн бир түрү).

ФИАЛКОВЫЙ, ая, -ое фиалка-га т.

ФИАСКО ср. нескл. фиаско (иш такыр ордуна чыкпай калып, таш жалак болуу); **потерпеть фиаско** таш жалак болуу.

ФИБРА I ж. анат. (жилка) фибра (тарамыштын бир талы); **всеми фибрами души** эң эле, жанынын бардыгынча, жан-дили менен.

ФИБРА II ж. тех. фибра (пресстелген жумшак жана бышык кагаз; бул кагаз чемодан, коробка, портфель сыяктуу нерселерди каптоо үчүн жана бир нерсени изоляция кылуу үчүн колдонулат).

ФИГА I ж. бот. анжыр (жыгачы жана жемиши).

ФИГА II ж. разг. см. күйш.

ФИГЛЯР м. 1. уст. (фокусник) куудул, айлакер, маскаралар; 2. перен. разг. фигляр (кылжыктап, калжаңдап, чоёктоп, өзүнө башкалардын көңүлүн бургузу келген адам).

ФИГЛЯРИТЬ несов. см. фиглярничать.

ФИГЛЯРНИЧАТЬ несов. разг. фиглярдык кылуу (башкалардын көңүлүн өзүнө буруу үчүн калжаңдоо, кылжыңдоо, чоёктоо).

ФИГЛЯРСТВО ср. фиглярчылык (башкалардын көңүлүн өзүнө буруу үчүн калжаңдоо, чоёктоо, кылжыңдоо).

ФИГОВЫЙ, ая, -ое фиго 1-ге т.; **фиговое дерево** анжыр жыгачы; **фиговый листок** анжыр жалбырагы (статуяда эркектердин урук мүчөсү жабылуучу жалбырак); **прикрываться фиговым листком** анжыр жалбырагы менен жабуу; абийирсиз нерсени билип туруп эле эки жүздүүлүк менен жаап-жашыруу.

ФИГУРА ж. 1. (телосложение) фигура, келбет, кишинин келбети; у неё стройная фигура анын фигурасы келишкен, анын келбети келишкен; 2. перен. (человек) фигура, киши, адам (көбүнчө, бир чоң киши жөнүндө); **крупная политическая фигура** саясий чоң фигура (саясий жагынан беделдүү адам); 3. иск. (скульптурное изображение) фигура (кишинин же айбандын скульптура сүрөтү); **бронзовая фигура** колодон жасалган фигура; 4. мат. фигура (мис. үч бурчтук, тегерек ж.б.); **геометрические фигуры** геометриялык фигуралар; 5. шахм. фигура (ат, пил, падыша сыяктуулары, дойбудан башкалары); 6. (в картах) фигура (балта, матыке, найза, туз); 7. (движение в танце, в гимнастике и т.п.) фигура (бир кыймыл аткаргандагы – мис. танецте, гимнастикада, коньки тебүүдө ж.б. – абал); 8. лит. фигура (речь обороту); **риторическая фигура** риторикалык фигура; 9. фигура (самолёттун өйдө-ылдый, туурасынан, тикесинен, чалкасынан ойкуштанып учушу); **фигуры высшего пилотажа** пилотаждын эң жогорку фигуралары; **представлять собой жалкую фигуру** эчтемеге арзыбаган фигура болуп көрүнүү.

ФИГУРАЛЬНО нареч. каймана түрдө, кайманалуу түрдө, өтмө мааниде, образдуу; **выражаться фигурально** каймана мааниде айтуу, образдуу айтуу.

ФИГУРАЛЬНОСТЬ ж. кайманалуулук, өтмө мааниде айткандык, образдуулук.

ФИГУРАЛЬНЫЙ, ая, -ое каймана, кайманалуу, өтмө мааниде, образдуу; **фигуральное выражение** каймана маанидеги айтуу (сүйлөө).

ФИГУРАНТ м. театр. фигурант (группалык балет оюндарынын бийлөөчүсү).

ФИГУРАНТКА женск. р. к фигурант; фигурантка.

ФИГУРИРОВАТЬ несов. бар болуу, катышуу, эскертилүү; **фигурировать на суде в качестве свидетеля** сотто күбө болуу.

ФИГУРИСТ м. спорт. фигурист (фигура жасагыч эркек; коньки тебүүчү – фигуралуу тебүүнүн адиси).

ФИГУРИСТКА женск. р. к фигурист; фигуристка.

ФИГУРНЫЙ, ая, -ое 1. фигуралуу, оймо-чиймелүү; **фигурная резьба** фигуралуу оймо; 2. фигуралуу (ар түрдүү фигуралар жасап); **фигурное катание на коньках** конькини фигуралуу тебүү; **фигурный полёт** ав. самолёттун ар түрдүү фигура жасап учушу.

ФИДЕИЗМ м. филос. фидеизм (динди илимдин ордуна койгон ар кандай реакциячыл көз караш).

ФИЗИК м. физик (1. физика илими жагынан специалист; 2. физика мугалими).

ФИЗИКА жс. физика.

ФИЗИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое физикалык-географиялык.

ФИЗИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое физикалык-математикалык; **физико-математический факультет** физикалык-математикалык факультет.

ФИЗИОКРАТ м. физиократ (18 кылымдын экинчи жарымындагы француздук буржуазиялык экономисттер; булар экономикалык кубулушту изилдөөнү жүгүртүү сферасынан өндүрүш сферасына алып келишкен, бирок байлыктын бирден-бир булагы – жер жана дыйканчылык болот деп жана дыйканчылык эмгеги бирден-бир өндүрүмдүү эмгек болот деп натуура эсептешкен).

ФИЗИОЛОГ м. физиолог (физиология жагынан специалист).

ФИЗИОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое физиология-га т.; физиологиялык; **физиологический раствор** физиологиялык эритинди; **физиологическая химия** физиологиялык химия.

ФИЗИОЛОГИЯ жс. 1. физиология (организмдин тиричилик функциялары жөнүндөгү илим); **физиология человека** адамдын физиологиясы; **физиология растений** өсүмдүктөрдүн физиологиясы; 2. физиология (организмдин функциялары жана аларды башкаруучу закондор); **физиология дыхания** дем алуунун физиологиясы.

ФИЗИОНОМИСТ м. физиономист (кишинин бетине карап ички абалын билүүчү киши).

ФИЗИОНОМИЯ жс. 1. (лицо) физиономия (кишинин бети, түспөлү); **лукавая физиономия** арамза физиономия; 2. перен. (вид) физиономия (ар нерсенин облиги, мүнөздүү өзгөчөлүктөрү); **физиономия города** невероятно изменилась шаардын физиономиясы укмуштай өзгөрдү; 3. перен. физиономия (адамдын өзүн мүнөздөөчү, аныктоочу өзгөчөлүктөрдүн жыйындысы); **политическая физиономия** саясий физиономия.

ФИЗИОТЕРАПЕВТ м. физиотерапевт (физиотерапия боюнча специалист врач).

ФИЗИОТЕРАПЕВТИЧЕСКИЙ, ая, -ое физиотерапия-га т.; физиотерапиялык; **физиотерапевтический кабинет** физиотерапиялык кабинет (дарылоо мекемесинин физиотерапия методдору менен дарылоочу бөлүмү); **физиотерапевтическое лечение** физиотерапиялык дарылоо.

ФИЗИОТЕРАПИЯ жс. мед. физиотерапия (физикалык методдор менен – жарык, жылуулук, суу менен, электр тогу аркылуу жана башкалар менен дарылоо).

ФИЗИЧЕСКИ нареч. физически (дене жагынан); **физически вынослив** физически чыдамдуу.

ФИЗИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. физика-га т.; физикалык, физический; **физическая лаборатория** физика лабораториясы, физикалык лаборатория; **физический кабинет** физикалык кабинет; **физическая химия** физикалык хи-

мия; **физические опыты** физикалык тажрыйбалар; 2. **физический** (дене, булчуңга таандык); **физическая сила** физический күч, дене күчү; **физический труд** күч эмгеги, физический эмгек; **физическое наказание** дене жазасы (мис. балак алуу, сабоо ж.б.); **физическая культура** см. физкультура; **физическая география** физикалык география; **физическое лицо** юр. коомдун укукка жана милдетке жөндөмдүү мүчөсү болуп эсептелген адам.

ФИЗКУЛЬТУРА жс. (физическая культура) физкультура (дене тарбиясы).

ФИЗКУЛЬТУРНИК м. физкультурник; **выступление сильнейших физкультурников** эң күчтүү физкультурниктердин чыгышы.

ФИЗКУЛЬТУРНИЦА женск. р. к физкультурник; физкультурница.

ФИЗКУЛЬТУРНЫЙ, ая, -ое физкультура-га т.; физкультуралык; **физкультурный парад** физкультура парады.

ФИКСАЖ м. фото фиксаж (фотопластинкага тартылган сүрөттү жарыктан сактоо үчүн колдонулуучу эритме).

ФИКСАЦИЯ жс. 1. (установление) белгилөө, аныктоо (мис. бааны); 2. (сосредоточение) буруу, багыттоо (мис. көңүлдү, ойду); 3. фото бекитүү.

ФИКСИРОВАНИЕ ср. см. фиксация.

ФИКСИРОВАТЬ несов. что 1. (отмечать, записывать) жазуу, жазып белгилеп коюу (мис. протоколго); **фиксировать все замечания выступавших** бардык чыгып сүйлөгөндөрдүн сөздөрүн жазуу; 2. (устанавливать) белгилөө, дайындоо, аныктоо; **фиксировать дни заседания** күндөрүн белгилөө; 3. (сосредоточивать) буруу, салуу; **все внимание должно быть фиксировано на этом вопросе** бардык көңүл бул маселеге бурулган болуш керек; 4. фото (закреплять) фиксаж кылуу (тартылган сүрөт негативде бекисин үчүн аны атайын эритиндиге салып жууш).

ФИКТИВНО нареч. жалган, калп, кара күчкө, анткордук менен.

ФИКТИВНОСТЬ жс. жалгандык, калптык, анткордук.

ФИКТИВНЫЙ, ая, -ое жалган, калп, анткор, кара күчкө; **фиктивные права** жалган укук; **фиктивная болёзнь** жалган оору, калп оору; **фиктивный капитал** эк. **фиктивный капитал** (капиталисттик өлкөлөрдө – белгилүү доход бере турган ар түрдүү баалуу кагаздар).

ФИКУС м. бот. фикус (дайым жашыл болуп турган, чоң жазы жалбырактуу, комнатага кооздук үчүн колдонулуучу өсүмдүк).

ФИКЦИЯ жс. 1. фикция (чындыкка туура келбеген жана көбүнчө бир белгилүү максат үчүн пайдаланыла турган атайы түзүлгөн абал); 2. (выдумка, вымысел) жок нерсени ойлоп чыгаруу; жалган, калп, чындыкта жок нерсе.

ФИЛАНТРОП м. филантроп (филантропия менен иришүүчү киши).

ФИЛАНТРОПИЧЕСКИЙ, ая, -ое филантропия-га т.; филантропиялык; **филантропическое общество** уст. филантропиялык коом.

ФИЛАНТРОПИЯ жс. филантропия (буржуазиялык «кайыр-садагачылык»; «бей-бечараларга жардам» кылабыз демиш болуп, буржуазиянын эмгекчилерди алдоо

жана аларды таптык күрөштөн алагды кылуу үчүн жүргүзгөн чараларынын бири).

ФИЛАНТРО́ПКА женск. р. к **филантро́п**; филантропка.

ФИЛАРМО́НИЯ жс. филармония (музыкалык концерттерди уюштуруу аркылуу музыкалык искусствону пропагандалоочу мекеме же коом).

ФИЛАТЕЛИ́СТ м. филателист (почта же герб маркаларын жана кагаз акчаны коллекция кылып жыйноочу адам).

ФИЛАТЕЛИСТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **филателия-га т.**; филателиялык; **филателистический магази́н** филателиялык магазин.

ФИЛАТЕЛИ́Я жс. филателия (почта жана герб маркаларынын жана кагаз акчанын коллекцияларын жыйноо жана изилдөө).

ФИЛЕ́ I ср. нескл. (вышивка) филе (көзөнөк торго сайылган сайма).

ФИЛЕ́ II ср. нескл. 1. (сорт мяса) карчыга (карчыганын эти); 2. (рыба, очищенная от костей) филе (сөөгү тазаланган эт же балык).

ФИЛЕ́ЙНЫЙ I, ая, -ое **филе I-ге т.**

ФИЛЕ́ЙНЫЙ II, ая, -ое **филе II-ге т.**; **филейная часть** карчыганын эти.

ФИЛЕ́НКА жс. 1. (доска, фанера) филёнка (бир рамага коюлуучу жука тактай же фанера, мис. каалгага, эшикке); **дверная филёнка** эшик филёнкасы; 2. **архит.** (украшение) филёнка, кооздук (имараттын дубалына тик бурчтуу рамка сыяктуу жасалган кооздук).

ФИЛЕ́Р м. уст. тыңчы (полициялык тыңчы, полиция тыңчысы).

ФИЛИА́Л м. филиал (бир ишкананын же мекеменин жергиликтүү бөлүмү); **филиал Акаде́мии нау́к СССР СССР** Илимдер Академиясынын филиалы.

ФИЛИГРА́ННЫЙ, ая, -ое 1. **филигрань-га т.**; 2. **перен.** (тонкий, тщательный) өтө чебердик менен иштелген, кылдаттык менен иштелген; **филигранная раба́та** өтө чебердик менен иштелген нерсе.

ФИЛИГРА́НЬ жс. филигрань (1. эң ичке алтын, күмүш жс.б. зымдардан токулган, тор сыяктуу кооз жасалган заргер буюмдар; 2. суубелги; акчаны же облигацияны жарыкка салып караганда көрүнүүчү тунук белгилер же сүрөттөр).

ФИЛИ́Н м. зоол. үкү.

ФИЛИ́ППИКА жс. филиппика (бирөөнүн айбын ачып каарданып сүйлөгөн сөз).

ФИЛИ́СТЕР м. презр. филистер (көз карашы тар, өзүнө өзү корстон болгон, мецан көз карашындагы киши).

ФИЛИ́СТЕРСКИЙ, ая, -ое **филистер-ге, филистерство-го т.**; филистердик.

ФИЛИ́СТЕРСТВО ср. презр. филистерство, филистердик (жаңы нерсени обывателдик менен кабыл албоочулук; көз караштын тардыгы, мецандык-филистердик жүрүш-туруш).

ФИЛЛОКСЕ́РА жс. зоол. филлоксера (өсүмдүк бити, бул кээ бир өсүмдүктөргө, айрыкча жүзүмгө чоң зыян келтирет).

ФИЛО́ЛОГ м. филолог (филология жагынан окумуштуу, специалист).

ФИЛОЛОГИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **филология-га т.**; филологиялык; **филологический факультет** филологиялык факультет.

ФИЛОЛО́ГИЯ жс. филология (бул же тигил элдин тили жана адабияты жөнүндөгү илимий билимдин жыйындысы).

ФИЛО́СОФ м. философ (философия жагынан окумуштуу).

ФИЛОСО́ФИЯ жс. философия (табияттын, адам коомунун, жана ойдун өрчүшүнүн жалпы закондору жөнүндөгү илим); **материалистическая филосо́фия** материалисттик философия; **идеалистическая филосо́фия** идеалисттик философия.

ФИЛОСО́ФСКИ нареч. философияга негизделип, философияга негиздеп, философия методу менен.

ФИЛОСО́ФСКИЙ, ая, -ое **философия-га т.**; философиялык; **марксистский филосо́фский материализм** марксисттик философиялык материализм; **филосо́фское исследование** философиялык изилдөө.

ФИЛОСО́ФСТВОВАТЬ несов. 1. (заниматься философскими построениями) философиялык ой жүргүзүү; 2. **перен. разг.** жөнү жок ой жүргүзө берүү.

ФИЛЬДЕКО́С м. текст. фильдекос (трикотаж буюмдарын жасоого кетүүчү пахтадан ийрилген жибекке окшош жылма жип).

ФИЛЬДЕКО́СОВЫЙ, ая, -ое **филдекос-ко т.**; **фильдекосовые чулки** фильдекос чулки, фильдекостон жасалган чулки.

ФИЛЬДЕПЕ́РС м. текст. фильдеперс (трикотаж буюмдарын жасоого кетүүчү, жибек сыяктуу пахта жип; фильдекоско окшош, бирок өтө үлбүрөк жип).

ФИЛЬДЕПЕ́РСОВЫЙ, ая, -ое **фильдеперс-ке т.**; **фильдеперсовые чулки** фильдеперс чулки, фильдеперстен жасалган чулки.

ФИЛЬМ м. 1. фильм (сүрөт жана кино тартуу үчүн керек кылынуучу жука, тунук плёнка); 2. (кинокартина) фильм; **звуковой фильм** үндүү фильм; **немой фильм** үнсүз фильм; **документальный фильм** документтүү фильм; **художественный фильм** көркөм фильм; **мультипликационный фильм** мультипликациялык фильм; **хроникальный фильм** хроникалык фильм.

ФИЛЬМОТЕ́КА жс. фильмотека (атайын сакталгычта белгилүү иретте жайлаштырылган киноленталардын жыйындысы).

ФИЛЬТ́Р м. фильтр (суюктукту чыпкалап тазалагыч прибор); **световой фильтр** физ. жарыктык фильтри (кээ бир нурду өткөрбөй турган прибор; бул – сүрөт тартууда жс.б. колдонулат).

ФИЛЬТРА́Т м. фильтрат (фильтр аркылуу өтүүчү суюктук сүзүндү).

ФИЛЬТРА́ЦИЯ жс. 1. (процеживание) фильтрация (фильтр аркылуу тазалоо; фильтрден өткөрүп тазалоо); 2. (просачивание) чыпкалоо, фильтрациялоо (жөнөкөй зат аркылуу суюктукту чыпкалоо).

ФИЛЬТРОВА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **фильтрация-га т.**; фильтрациялык; **фильтровальная бума́га** фильтрациялык кагаз.

ФИЛЬТРОВА́ТЬ несов. что фильтирлөө, фильтрациялоо (фильтрден өткөзүп тазалоо).

ФИМИА́М м. фимиам (1. түтөтүү үчүн колдонула турган атыр жыттуу зат; 2. атыр жыт, жыпар жыт); **курить фимиа́м** кому-л. бирөөгө кошамат кылуу, жалпалактоо; жерге, сууга тийгизбей мактоо; обу жок мактоо.

ФИН- «финансы» (акча) маанисинде айтылуучу кыскартылган сөз; мис. *финотдел* финансы бөлүмү.

ФИНАЛ *м.* 1. (завершение) финал (бир иштин корутундусу, натыйжасы, акыры, аягы, аякталышы); блестящий финал эң сонун финал; 2. муз. финал (чоң музыкалык чыгарманын акыркы корутунду бөлүмү); 3. спорт. финал (мелдешүүчү спорт командасынын же спортсмендердин акыркы жолугушуусу); **финал шахматного чемпионата СССР СССР** шахмат чемпионатынын финалы.

ФИНАЛЬНЫЙ, ая, -ое **финал-га т.**; финалдык, акыркы; **финальный аккорд** финалдык аккорд, акыркы аккорд; **финальное футбольное состязание** финалдык футболдук мелдеш.

ФИНАНСИРОВАНИЕ *ср.* финансылоо (ишкана же мекемелерге акча каражатын берүү); **финансирование народного хозяйства** эл чарбасын финансылоо.

ФИНАНСИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* финансылоо (ишкана же мекемелерге акча каражатын берүү); **финансировать завод** заводду финансылоо.

ФИНАНСИСТ *м.* финансист (1. финансы маселесин билгич киши; 2. ири капиталист, банкир).

ФИНАНСОВО-ПРОМЫШЛЕННЫЙ, ая, -ое финансылык-өнөр жайлык.

ФИНАНСОВЫЙ, ая, -ое **финансы-га т.**; финансылык; **финансовый отдел** финансы бөлүмү; **финансовый год** финансы жылы; **финансовая политика** финансы саясаты; **финансовый вопрос** финансы маселеси.

ФИНАНСЫ *только мн.* финансы (акча каражаттары); **государственные финансы** мамлекеттик финансы.

ФИНИК *м.* курма.

ФИНИКОВЫЙ, ая, -ое **финик-ке т.**; **финиковая палма** курма пальмасы, курма жыгачы.

ФИНИСПЕКТОР *м.* (финансовый инспектор) фининспектор (финансы инспектору).

ФИНИФТЕВЫЙ, ая, -ое **финифть-ке т.**

ФИНИФТЬ *жс.* финифть (металл буюмдардын сыртына жана кооздук үчүн фарфорго сыйпалуучу эмаль).

ФИНИШ *м.* спорт. 1. (заключительная часть состязания) финиш (жарыш мелдешинин акыркы бөлүмү); **бегүн на финише ускóрил темп** жүгүргүч финишке жакындаганда темпин тездетти; 2. (конечный пункт) финиш (акыркы пункт, чек); **первым прийти к финишу** финишке биринчи болуп келүү.

ФИНИШИРОВАТЬ *сов. и несов.* финишке келүү (мелдешти бүтүү, чекке келүү); **конькобежец финишировал в бóрном темпе** коньки тебүүчү финишке мыкты темп менен келди.

ФИНИШНЫЙ, ая, -ое **финиш-ке т.**; **выйти на финишную прямую** финишке чыгуу.

ФИНКА I *женск. р. к финн;* финка.

ФИНКА II *жс.* разг. финка (1. бычактын бир түрү; 2. тумак; тышы булгаары, кайруусу түшүрүлмө тегерек тумак).

ФИНН *м.* финн.

ФИННА *жс.* зоол. финна (жаныбарлардын булчуңдарында жашоочу кызыл курт).

ФИННОЗ *м.* мед., вет. финноз (финна куртуна ооруган кишинин жана жаныбарлардын оорусу).

ФИННЫ *мн.* финндер.

ФИНОТДЕЛ *м.* (финансовый отдел) финансы бөлүмү.

ФИНСКИЙ, ая, -ое **Финляндия-га, финн-ге т.**; **финский язык** финн тили.

ФИНТИТЬ *несов. разг.* куулануу, амал кылуу, айла кылуу.

ФИНТИФЛЮШКА *жс.* разг. пайдасыз майда жасалга (оюнчук өңдүү майда буюмдар).

ФИОЛЕТОВЫЙ, ая, -ое кызгылт көк; **фиолетовые чернила** кызгылт көк сыя.

ФИОРД *м.* геогр. фиорд (деңиздин кууш жана кургактыкка көбүрөөк чыгып турган кашаты, жардуу булуңу).

ФІРМА *жс.* 1. фирма (капиталисттик соода же өнөр жайлык ишкана); 2. перен. разг. (прикрытие, предлог) жок шылтоо, калп нерсе.

ФІРМЕННЫЙ, ая, -ое **фирма 1-ге т.**; **фирменный знак** фирма белгиси.

ФІРН *м.* геол. фирн (мөңгүнүн башындагы берметтей ири бүртүктүү жалтырак муз).

ФИСГАРМОНІЯ *жс.* муз. фисгармония (клавишалуу, үйлөмө көөрүгү бар музыкалык инструмент).

ФІСК *м.* уст. фиск (мамлекет казнасы).

ФІСКАЛ *м.* разг. 1. ист. фискал (Пётр I убагында көбүнчө финансы жана сот иштери жагынан мекемелердин жана адамдардын иштерине байкоо жүргүзүп турган чиновник); 2. разг. презр. ушакчы, сөз ташуучу.

ФІСКАЛІТЬ *несов. разг.* ушактоо, сөз ташуу.

ФІСКАЛЬНЫЙ, ая, -ое **фиск-ке т.**; фисктик; **фискальные доходы** фисктик (мамлекеттик) доходдор.

ФІСКАЛЬСТВО *ср.* разг. презр. ушактоочулук, сөз ташуучулук.

ФІСТАШКА *жс.* мисте (жыгачы жана жемиши).

ФІСТАШКОВЫЙ, ая, -ое 1. **фисташка-га т.**; **фисташковое дерево** мисте жыгачы; 2. (о цвете) мисте түстүү (ачык жашыл түстүү); **фисташковое платье** мисте түстүү көйнөк.

ФІСТУЛА I *жс.* мед. (свищ) фистула (денеде оорудан пайда болгон тешик).

ФІСТУЛА II *жс.* (высокий голос) ичке үн; **петь фистулой** ичке үн менен ырдоо.

ФІТІЛЬ *м.* 1. билик; **ламповый фитиль** лампанын билиги; 2. воен. милте (дүрмөттүн атылышы үчүн ылайыкталган милте).

ФІШКА *жс.* фишка (кээ бир оюндарда – катышуучулардын колуна бериле турган марка, кубик сыяктуу нерселер; бул – оюн бүткөнчө – очко ордуна жүрөт).

ФЛАГ *м.* желек; **государственный флаг** мамлекеттик желек; **поднять флаг** желек көтөрүү; **остаться за флагом** максатына жетпөө, бир жакка жиберилбөө, бир нерсе иштөөгө уруксат ала албоо; **под флагом 1)** туунун астында; 2) перен. демиш болуп, аты менен, өзүнүн чыныгы ниетин жашырып; **выкинуть флаг** желек орнотуу, желек саюу.

ФЛАГ-КАПИТАН *м.* мор. флаг-капитан (флагман штабынын начальниги).

ФЛАГ-ОФИЦЕР *м.* мор. флаг-офицер (флагман штабынын адъютанты).

ФЛАГМАН *м.* мор., ав. флагман (1. отряд же эскадра командири; 2. отряддын же эскадранын командири жүргөн деңиз же аба кемеси).

ФЛАГМАНСКИЙ, ая, -ое **флагман-га т.**; **флагманский корабль** флагман кемеси; *см.* **флагман 2.**

ФЛАГШТОК м. флагшток (желек сабы).

ФЛАЖОК м. желекче (кездемеден, кагаздан же каңылтырдан жасалган кичине желек); **сигнальный флажок** сигнал желекчеси.

ФЛАКОН м. флакон (кичинекей бөтөлкө); **флакон духов** бир флакон атыр.

ФЛАМИНГО м. нескл. зоол. фламинго (кытан окшогон куштун бир түрү).

ФЛАНГ м. воен. фланг (армиянын турушунда оң жана сол жагы; строй, катардын оң жана сол жак учу); **правый фланг** оң фланг; **левый фланг** сол фланг; **ударить во фланг** флангага уруу; **обойти противника с фланга** душмандын флангасынан айланып өтүү; **охват флангов** флангаларды курчап алуу.

ФЛАНГОВЫЙ, ая, -ое **фланг-га т.**; флангалык; **фланговый удар** флангадан болгон сокку; **фланговое движение** флангалык кыймыл.

ФЛАНЕЛЕВЫЙ, ая, -ое **фланель-ге т.**; **фланелевая рубашка** фланель көйнөк.

ФЛАНЕЛЬ жс. текст. фланель (сейрек түктүү же түксүз кездеменин бир түрү).

ФЛАНЁР м. разг. пренебр. фланёр (жумуш кылбай эле сайрандап жүрүүчү; максатсыз эле майрамдап, бекер басып жүрүүчү киши).

ФЛАНИРОВАТЬ несов. разг. пренебр. максатсыз эле майрамдап, бекер басып жүрүү.

ФЛАНК м. воен. фланк (коңшулаш чептин кире бериш жактарын аткылап турууга арналган, чептик тосмонун же талаа чыңдоосунун көп чоң болбогон түз сызыктуу участогу).

ФЛАНКИРОВАНИЕ ср. воен. фланкировкалоо; см. **фланкировать**.

ФЛАНКИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что, воен. 1. (обстрелять с флангов) фланкировкалоо, флангдан аракет кылуу (душманды капталынан, бөйрөгүнөн аткылоо); 2. (защитить с флангов) фланг жагынан коргоо.

ФЛАНКИРОВАКА жс. фланкировка, фланкировкалоо; см. **фланкировать**.

ФЛЕГМА жс. 1. (невозмутимость) шашпагандык, камаарабастык; 2. перен. разг. (невозмутимый человек) шашпаган адам, камаарабаган адам, кебелбеген адам.

ФЛЕГМАТИК м. шашпаган адам, камаарабаган адам, кебелбеген адам.

ФЛЕГМАТИЧНО нареч. шашпастык менен, камаарабагандык менен, кебелбестик менен.

ФЛЕГМАТИЧНОСТЬ жс. шашпагандык, камаарабагандык, кебелбестик.

ФЛЕГМАТИЧНЫЙ, ая, -ое шашпаган, камаарабаган, кебелбеген; **флегматичный характер** камаарабаган мүнөз.

ФЛЕГМОНА жс. мед. флегмона (теринин асты ириңдеп сезгенип кетиши).

ФЛЕЙТА жс. муз. флейта, най (музыкалык инструмент).

ФЛЕЙТИСТ м. флейтачы, найчы (флейтага ойноочу, флейта тартуучу).

ФЛЕКСИЯ жс. лингв. 1. флексия (сөздүн аягын өзгөртүү аркылуу жаңы форма жасоо жолу); 2. флексия (жөндөлгөндө, жакталганда сөздүн өзгөрүп туруучу аягы); **внутренняя флексия** ички флексия (грамматикалык формаларды түзүү үчүн сөздүн уңгусундагы тыбыштардын алмашып турушу).

ФЛЕКТИВНЫЙ, ая, -ое **флексия-га т.**; флексиялык (грамматикалык форма флексиянын жардамы менен курулуучу); **флексивные языки** флексиялык тилдер.

ФЛЁР м. 1. флёр (үлбүрөк жука ткань); 2. перен. (покров таинственности) бүлбүлдөгөн парда.

ФЛИГЕЛЬ м. флигель (1. чоң үйдүн короосуна курулган кичине үй – киши туруучу кичине үй; 2. короодогу үй).

ФЛИГЕЛЬ-АДЬЮТАНТ м. воен. уст. флигель-адъютант (падышалык Россияда – падышанын свитасына алынган офицер).

ФЛИРТ м. флирт (курулай ашыктык, чыныгы сезимсиз ашыктык).

ФЛИРТОВАТЬ несов. с кем флирттөө (курулай ашык болуп жүрүү, чыныгы сезимсиз ашык болуу, ашык болушу болуп жүрүү).

ФЛОКС м. бот. флокс (гүлдүү өсүмдүктүн бир түрү).

ФЛОРА жс. флора (кайсы бир жердин, өлкөнүн же геологиялык мезгилдин өсүмдүктөрүнүн түрлөрүнүн жыйындысы).

ФЛОТ м. 1. флот (бир нерсеге арналган же бир нерсеге таандык болгон кемелердин жыйындысы); **военно-морской флот** согуш-деңиз флоту; **морской флот** деңиз флоту; **речной флот** дарыя флоту; **торговый флот** соода флоту; 2. флот (согуш-деңиз кемелеринин ири бирикмеси); **воздушный флот** аба флоту (бир мамлекеттин самолётторунун, дирижаблдеринин ж.б. жыйындысы).

ФЛОТИЛИЯ жс. мор. 1. флотилия (бир дарыядагы, көлдөгү согуш кемелеринин жыйындысы); 2. флотилия (кемелердин отряды); **китобойная флотилия** кит уулоочу флотилия.

ФЛОТОВОДЕЦ м. флотоводец (деңиз согуш флотунун начальниги).

ФЛОТСКИЙ, ая, -ое 1. **флот-ко т.**; **флотский экипаж** флот экипажи (флот командасын толуктап турууга арналган жээктеги бөлүм); 2. в знач. суц. м. разг. (матрос) матрос.

ФЛУОРЕСЦЕНЦИЯ жс. физ. флуоресценция (жарыктын таасири менен кээ бир заттардын өзүнөн жарык чыгышы).

ФЛУОРЕСЦИРОВАТЬ несов. физ. флуоресценция кубулушу билинүү.

ФЛЮГАРКА жс. 1. см. **флюгер** 1; 2. (на шлюпке) желекче (кайыктагы желекче; бул желекче кайыктын кайсы кемеге тиешелүү экендигин билдирет); 3. (на трубе) флюгарка (шамал болгондо түтүндүн чыгышын жеңилдетүү үчүн мордун учуна кийгизиле турган айлангыч темир керней).

ФЛЮГЕР м. 1. (флажок) флюгер (шамалдын багытын көрсөтүүчү мачтада тегеренип туруучу желекче, пластинка); 2. воен. желекче (найзадагы желекче); 3. перен. разг. флюгер, туруксуз (өз пикирин, ишенимин тез-тез өзгөртүп туруучу киши).

ФЛЮС I м. мед. (нарыв) флюс (оору тиштин түбүндөгү ириңдеген көңдөй; бул – бетти ийишет).

ФЛЮС II м. тех. (плавень) флюс (руданы эриткенде, анын эритилишин күчөтүү үчүн катыштырылуучу зат).

ФЛЯГА жс. фляга (суюк нерсени куюп ала жүрүүчү айнек же металлдан жасалган жалпак идиш); **походная фляжка** походдо алып жүрүүчү фляга.

ФЛЯЖКА жс. фляжка; см. **фляга**.

ФОЙЕ *ср. нескл.* фойе (*театр, кино, цирктеги оюн көрүүчүлөр антракт убагында эс алууга арналган зал*).

ФОКСТЕРЬЕР *м.* фокстерьер (*аңчылыкта пайдаланыла турган кыска куйруктуу кичине ит*).

ФОКСТРОТ *м.* фокстрот (*эки-экиден болуп бийлей турган бийдин бир түрү жана анын музыкасы*).

ФÓКУС I *м.* **1.** *физ.* фокус (*томпок же кабырыңкы айнек аркылуу өтүп чагылган же сынган шоолалардын кесип өткөн точкасы*); **2.** фото фокус (*сүрөткө тартылган предмет, сүрөттө даана көрүнүүчү точка*); **3.** *мед.* фокус (*организмдеги оору процессинин очогу*); **4.** *перен.* (*средоточие, центр*) борбор; **фóкус землетрясения** жер титирөөнүн борбору.

ФÓКУС II *м.* **1.** (*ловкий приём, трюк*) фокус (*айлалуу, амалдуу, укмуштуу, таң калтыруучу амалдар*); **показы-вать фóкусы** фокустарды көрсөтүү; **2.** *перен. разг.* (*хитрость, уловка*) кылык-жорук, куулук, амал.

ФÓКУСНИК *м.* **1.** фокусчу, көз боёочу; **2.** *разг.* (*капризный человек*) кежир.

ФÓКУСНИЧАНЬЕ *ср. разг.* **1.** (*капризы*) кежирленүү; **2.** (*хитрости*) куулук кылуу, амалдануу.

ФÓКУСНИЧАТЬ *несов. разг.* **1.** (*капризничать*) кежирленүү; **2.** (*хитрить*) куулук кылуу, амалдануу, амал кылуу.

ФОЛИА́НТ *м. уст.* фолиант (**1.** *жарты барак форматындагы китеп*; **2.** *жалпы эле чоң форматтагы калың китеп*).

ФОЛЬГÁ *ж.* фольга (*күзгү жасай турган өндүрүш жайларында ж.б. колдонулуучу жупжука металл*); **золотáя фольгá** алтын фольга.

ФОЛЬКЛÓР *м.* фольклор (**1.** *оозеки эл адабияты*; **2.** *элдердин турмушундагы диний көз караштардын, үрп-адатынын, салтынын ж.б. кубулуштардын жыйындысы*).

ФОЛЬКЛОРИ́СТ *м.* фольклорист (*фольклор жагынан специалист-окумуштуу*).

ФОЛЬКЛОРИ́СТИКА *ж.* фольклористика (*фольклор жөнүндөгү илим*).

ФОН I *м.* **1.** фон (*үстүнө картина тартыла турган негизги түс жана да сүрөттүн, картинанын арткы планы*); **на голубóм фóне нéба** асмандын көгүлдүр фонунда; **2.** *перен.* (*обстановка, среда*) айлана, чөйрө.

ФОН II *м.* эл., радио фон (*телефон трубкасындагы, радиоаппараттагы, репродуктордогу чуулдаган, дырылдаган, тарсылдаган жат тыбыш*).

ФОНÁРИК *м. уменьш. от фонарь* фонарча, кичинекей фонарь; **кармáнный фона́рик** чөнтөк фонарча.

ФОНÁРНЫЙ, ая, -ое **фонарь-га т.**; **фона́рный столб** **фонарь** орнотулган мамы (*столб*).

ФОНÁРЩИК *м.* фонарчы (*фонарды жагуучу, жандыруучу жана анын оңдугуна көз салуучу жумушчу*).

ФОНÁРЬ *м.* **1.** фонарь (*панар*); **ýличный фона́рь** көчө фонары; **ручнóй фона́рь** кол фонары; **2.** *архит.* (*стеклянный просвет в крыше*) фонарь (*жарык болуп туруу үчүн үйдүн төбөсүнө коюлган айнек*); **3.** *архит.* (*остеклённый выступ*) фонарь (*бир нерсенин айнектелип, уруоп тышка чыгып турган жери*); **4.** *разг.* (*сияк под глазом*) көздүн алдындагы көк ала; **пóставить фона́рь** көздүн алдын көгөртө коюу; **волше́бный фона́рь** *см.* волшебный.

ФОНД *м.* **1.** (*денежные средства*) фонд (*акча каражаттары*); **фонд социалистического накоплéния**

социалисттик накоплениенин фондусу; **фонд зарплáты** кызмат акы фондусу; **неделíмый фонд колхоза** колхоздун бөлүнбөс фондусу; **золотóй фонд** алтын фондусу **1)** алтын акча запасы; **2)** *перен.* бир нерсенин эң кымбаттуу бөлүгү; **2.** (*запасы*) фонд (*запастар*); **семеннóй фонд** колхоза колхоздун үрөн фондусу; **зернофура́жный фонд колхоза** колхоздун жем-чөп фондусу; **жилóй фонд** турак үй фондусу; **основнóй словарный фонд лингв.** негизги сөздүк фонд; **3.** *фонды мн. эк.* (*ценные бумаги*) фонддор (*белгилүү бир доход келтирүүчү баалуу кагаздар*); **4.** *фонды мн. эк.* (*накопления, отчисления*) фонддор (*белгилүү максат үчүн жасалган накопленнелер, отчисленнелер*); **5.** *фонды мн. перен. разг.* (*шансы*) фонддор (*ийгиликке алып баруучу мүмкүндүктөр*); **егó фóнды упáли** анын фонддору төмөн түштү (*анын абийри, бедели, ийгиликке алып бара турган шарттары кемиди*).

ФÓНДОВЫЙ, ая, -ое **фонд-го т.**; фондулук; **фóндовый капитал** фонд капиталы (*баалуу кагаздар түрүндөгү капитал*); **фóндовая бiржа** *см.* биржа.

ФÓНДЫ *только мн. см.* **фонд 3, 4, 5.**

ФОНÉМА *ж. лингв.* фонема (*сөздүн маанисин өзгөртүүчү тыбыш*).

ФОНÉТИКА *ж. лингв.* фонетика (**1.** *тил илиминин бир бөлүмү, бул – тилдин тыбыштык курулушун изилдейт*; **2.** *тилдин тыбыш составы*).

ФОНЕТИ́СТ *м.* фонетист (*фонетика боюнча специалист*).

ФОНЕТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **фонетика-га т.**; фонетикалык; **фонетическая транскри́пция** фонетикалык транскрипция (*ооздон чыккан сөздү өтө эле так жазып алуу максаты менен колдонулуучу тамгалар системасы*).

ФОНОГРА́ММА *ж.* фонограмма (*ооздон чыккан тыбыш жазылып алынуучу плёнка, пластинка же валик*).

ФОНÓГРАФ *м.* фонограф (*ооздон чыккан тыбышты жазып алуучу прибор*).

ФОНОГРАФИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **фонограф-ка т.**; **фонографическая за́пись рéчи** речти фонограф менен жазуу.

ФОНТА́Н *м.* **1.** фонтан (*оргума; бир тешиктен оргуп, атырылып чыккан суюктук*); **нефтянóй фонтáн** нефть фонтаны; **бить фонтáном** фонтан болуп оргуу, фонтан болуп атырылуу; **2.** *перен.* фонтан (*бир нерсенин көп, мол болуп, токтобостон чыгып турушу, көрүнүшү*); **фонтáн краснорéчия** чечендиктин фонтаны.

ФОНТАНИ́РОВАТЬ *несов. тех.* оргуштоо, атылуу, оргуштап чыгуу, атырылып чыгуу; **нефть фонтани́рует** нефть оргуштап чыгып жатат.

ФОРЕ́ЛЬ *ж.* форель (*көк чаар, алабуга балыктын бир түрү*).

ФОРМА *ж.* **1.** (*внешний вид*) форма (*тышкы көрүнүш, түр, кебете*); **имéть фóрму ша́ра** шар формасында болуу; **прида́ть фóрму** формага келтирүү; **2.** (*устройство, строение, структура*) форма (*түзүлүшү, курулушу, белгилүү тартип*); **диалекти́ческое едiнство фóрмы и содержáния** форма менен мазмундун диалектикалык бирдиги; **фóрма хозяйст́ва** чарбанын формасы; **фóрма правлéния** башкаруу формасы; **фóрма органи́зации труда́** эмгекти уюштуруу формасы; **3.** (*однотипная одежда*) форма (*аскер кызматчылары же мекеме кызматчылары жана окуучулар милдеттүү түрдө кийүүчү кийимдин түрү*); **воéнная фóрма** аскердик форма;

пара́дная фо́рма парад формасы; **4. тех. калып; фо́рма для отли́вки** куйманын калыбы; **5. канц. форма** (бир нерсенин белгиленген үлгүсү); **свѣдения по фо́рме №3** №3 форма боюнча берилген (берилүүчү) маалымат; **6. полигр. форма** (тапографиялык набор ичине коюлуп бекитиле турган рама); **печа́тная фо́рма** печать формасы, печаттык форма; **две фо́рмы уже́ отпеча́таны** эки форма басылып бүттү; **7. перен. (видимость, формальность)** форма (сырткы көрүнүшү үчүн гана, кайдигер иштелген нерсе; формалдуулук); **не сле́дует де́лать что-либо то́лько ра́ди фо́рмы** бир нерсени форма үчүн гана иштебөө керек; **8. формы мн. разг. (очертания фигуры)** формалар (фигуранын сөлөкөтү, карааны); **изя́щные фо́рмы** көркөм формалар; **9. формы мн. грам.** формалар (грамматикалык категорияларды жана речтеги сөздөрдүн жана сүйлөмдөрдүн бири-бири менен бай ланышын берүүнүн жолу); **фо́рмы сло́ва** сөздүн формалары; **фо́рмы сло-воизме́нения** сөздүн өзгөрүшүнүн формалары; **быть в фо́рме** өзүнүн бардык күчүн, жөндөмдүүлүгүн, билгенин көрсөтүүгө даяр абалда болуу; **шахматист сегóдня не в фо́рме** шахматист бүгүн өзүнүн бардык күчүн, жөндөмдүүлүгүн, билимин көрсөткүдөй абалда эмес.

ФОРМАЛИ́ЗМ м. формализм (**1. филос. идеалисттик философияда** – теорияны практикадан ажыратуунун негизинде форманы мазмундан ажыратуу; **2. иск. искусстводогу, адабияттагы жана башкалардагы реакция-чыл, идеалисттик багыт** – чыгармачылыктын идеялык мазмунун, анын формасынан ажыратып, формага гана маани берүүчү, формага гана көңүл буруучу реакциячыл багыт; **3. сырткы формасына карап отуруп, ички мазмунуна зыян келтирүүчүлүк; формалдуу мамиле**).

ФОРМАЛИ́Н м. хим., фарм. формалин (дезинфекция үчүн колдонулуучу дарынын бир түрү).

ФОРМАЛИ́НОВЫЙ, ая, -ое формалин-ге т.

ФОРМАЛИ́СТ м. формалист (**1. иск. формализмди жактоочу; 2. иштин мазмунуна зыян келтирип, ишке формалдуулук менен, кайдигер мамиле кылуучу киши**).

ФОРМАЛИ́СТИКА жс. разг. формалистика (формалдуулук, формалдуу мамиле, сырткы формалдуулук).

ФОРМАЛИСТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое формализм-ге т.; формалисттик; **боро́ться с формалисти́ческими из-враще́ниями в иску́стве** искусстводогу формалисттик бурмалоолорго каршы күрөшүү.

ФОРМА́ЛЬНО нареч. формалдуулук менен, формалдык түрдө, кайдигер, форма жагынан (маани жагынан эмес); **фо́рма́льно подо́йти к во́просу** маселеге формалдуулук менен (кайдигер) мамиле кылуу.

ФОРМА́ЛЬНОСТЬ жс. **фо́рма́льность**, формалчылык (форма жагы, бир ишти аткарууда керектүү болгон сырткы шарттарды орундоо, мис. почтадан акча алгандар паспортту көрсөтүп, номерин жазып, кол коюу ж.б.); **соблюда́ть все фо́рма́льности** бардык формальностуну сактоо; **пуста́я фо́рма́льность** курулай формальность; **приде́рживаться фо́рма́льностей** формальностукту колдонуу.

ФОРМА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **1. форма 9-го т.; формáльный а́нализ стихотворе́ния** ырды форма жагынан анализдөө; **2. (основанный на принципах формализма)** формалдык (формализмдин принциптерине негизделген); **фо́рма́льная ло́гика** формалдык логика; **3. (согласно закону)** законго ылайык, закон боюнча; **фо́рма́льный раз-**

вод законго ылайык ажырашуу (эр менен аялдын законго ылайык ажырашуусу); **4. (существующий только по видимости)** формалдуу (тышкы көрүнүшү үчүн гана жашаган); **фо́рма́льные права́** формалдуу укуктар; **5. (об отношении и т.п.)** формалдуу, кайдигер (мамиле жөнүндө); **фо́рма́льное отноше́ние к де́лу** ишке формалдуу мамиле кылуу (ишке үстүртөн мамиле кылуу).

ФОРМА́Т м. полигр. формат (китептин, барак кагаздын ж.б. өлчөмү, чоң-кичинелиги); **большо́й форма́т** чоң формат.

ФОРМА́ЦИЯ жс. **1. формация** (коомдун өрчүшүндөгү белгилүү бир баскыч жана өрчүштүн ушул баскычына туура келүүчү структура); **обществе́нно-экономиче-ская форма́ция** коомдук-экономикалык формация; **социа-листическая форма́ция** социалисттик формация; **2. перен. формация** (көз караштардын системасы; мүнөздүү өзгөчөлүктөр жыйындысы); **люди но́вой форма́ции** жаңы формациянын кишилери, жаңы формациялык кишилер; **3. геол. формация** (бир доорго жатуучу геологиялык катмарлардын жыйындысы).

ФОРМЕННЫЙ, ая, -ое **1. форма 3-кө т.; формалуу; фо́рменная оде́жда** форма кийим, формалуу кийим; **2. перен., разг. (суиций)** барып турган, анык, таптакыр; **он фо́рменный плут** ал анык митаам, ал барып турган митаам.

ФОРМИРОВА́НИЕ ср. **1. түзүү, түзүлүү, куруу, курулуу; формирова́ние но́вого мировоззре́ния** жаңы көз караштын түзүлүшү; **2. воен. формирование** (жаңыдан уюштурулган войсколук бөлүк); **войсковые формирова́ния** войсколук формированиелер.

ФОРМИРОВА́ТЬ несов. что түзүү, куруу, формировать кылуу; **формирова́ть правите́льство** өкмөттү түзүү; **формирова́ть поезд** жс.-д. темир жол поездин түзүү; **формирова́ть ха́рактер** перен. мүнөздү бир калыпка келтирүү.

ФОРМИРОВА́ТЬСЯ несов. **1. (образоваться, приобре́тать законченность)** түзүлүү, курулуу; **2. (развивать-ся физически)** бойго жетип, боюн түзөй баштоо; **3. страд. к формирова́ть.**

ФОРМОВА́ТЬ несов. что, тех. формалоо, формага (калыпка) келтирүү, калып куюу, калып согуу, уютуу; **формова́ть гли́ну** ылайды калыпка куюу.

ФОРМОВКА жс. тех. формалоо, формага келтирүү, калып куюу, уютуу; **формовка кирпи́ча** кыш куюу.

ФОРМОВО́Й, ая, -ое **форма 4-кө т.; формово́й хлеб** формага салып бышырылган нан.

ФОРМОВЩИ́К м. тех. формовщик (формовка жагынан специалист жумушчу).

ФОРМООБРАЗО́ВАНИЕ ср. биол. жаңы түргө айлануу, жаңы форма түзүү, жаңы формага өтүү.

ФОРМУ́ЛА жс. **1. (краткое определение)** формула (кыска жаңа так түрдө айтылган ар бир корутунду); **2. мат. формула** (шарттуу белгилер менен берилген математикалык чоңдуктардын жыйындысы); **алгебраи́ческая фо́рмула** алгебралык формула; **3. хим. формула** (татаал химиялык заттардын жана химиялык процесс-тердин арип аркылуу берилген шарттуу туюнтмасы); **фо́рмула кисло́рода** кислороддун формуласы.

ФОРМУЛИ́РОВАНИЕ ср. формулирование (бир ойду кыска жана так кылып айтуу, жазуу).

ФОРМУЛИ́РОВАТЬ сов. и несов. что формулировать этүү (бир ойду кыска жана так кылып айтуу, жазуу);

формулировать свою мысль өзүнүн оюн формулировать этүү (өзүнүн оюн кыска жана так кылып айтуу).

ФОРМУЛИРОВА́КА ж. формулировка (1. бир ойду кыска жана так кылып айтуу, жазуу; 2. так жана кыскача айтылган, жазылган ой).

ФОРМУЛЯ́Р м. формуляр (1. уст. кызмат тизмеси; 2. китеп жөнүндө жана аны пайдалануу жөнүндө маалымат берүүчү библиотекалык карточка).

ФОРМУЛЯ́РНЫЙ, ая, -ое **формуляр-га т.**; формулярдык; **формулярная карточка** формуляр карточкасы, формулярдык карточка.

ФОРПО́СТ м. форпост (1. воен. согуштук участокто бекитилген алдыңкы позиция; 2. перен. алдыңкы пункт; алдыңкы баптоочу катар).

ФОРС м. разг. 1. (щегольство) сыланкороздук, көйрөндүк; 2. (чванство, спесь) кекирейүүчүлүк, кокурайгандык, компогондук, чиренгендик.

ФОРСИ́РОВАНИЕ ср. 1. (ускорение) ыкчамдатуу, тездетүү; **форсирование убórки урожая** эгин жыйноону тездетүү; 2. воен. (преодоление с боем преграды) согушуп, кармашып басып өтүү (мис. суудан, ашуудан).

ФОРСИ́РОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **форсировать**; 2. прил. ыкчамдатылган, тездетилген; **форсированный марш** тездетилген марш.

ФОРСИ́РОВАТЬ сов. и несов. что 1. (ускорить) ыкчамдатуу, тездетүү; **форсировать строительство** курулушту тездетүү; 2. воен. (преодолеть с боем преграду) согушуп, кармашып басып өтүү (мис. суудан, ашуудан); **форсировать линию обороны противника** душмандын коргонуу линиясын согушуп басып өтүү.

ФОРСИ́ТЬ несов. разг. 1. (франтить) жасанып козdonуу, сыланкорозdonуу, ыгы жок жасануу; 2. (важничать) кокураюу, компоюу, чиренүү.

ФОРСУ́НКА ж. тех. форсунка (ичинен күймө буу казандарынын мешине, кыймылдаткычтардын жана башкалардын цилиндрлерине суюк отунду же порошок түрүндөгү майда отунду бүркүү үчүн колдонулуучу прибор).

ФОРТ м. воен. форт (укреплениенин, чептин бир түрү).

ФОРТЕ нареч. муз. форте (катуу, күчтүү, бийик).

ФОРТЕ́ЛЬ м. разг. укмуштуу кылык, күтүлбөгөн жерден жаман кылык, шамдагай кылык-жорук; **выкинуть фортель** укмуштуу кылык чыгара коюу, күтүлбөгөн жерден жаман кылык көрсөтүү.

ФОРТЕПЬЯ́ННЫЙ, ая, -ое **фортепьяно-го т.**; фортепьяндык; **фортепьянный концерт** фортепьяно концерти, фортепьяндык концерт.

ФОРТЕПЬЯ́НО ср. нескл. муз. фортепьяно (рояль, пианино өңдүү темир кылдуу, клавишалуу музыкалык инструменттин бир түрү); **играть на фортепьяно** фортепьянодо ойноо.

ФОРТИ́ССИМО нареч. муз. фортиссимо (эң катуу жана эң бийик).

ФОРТИФИКАЦИО́ННЫЙ, ая, -ое **фортификация-га т.**; фортификациялык; **фортификационные работы** фортификациялык жумуштар.

ФОРТИФИКА́ЦИЯ ж. 1. фортификация (согуш жүргүзүү үчүн согуш майдан жерин чыңдоо жөнүндөгү согуштук-инженердик илим); **долговременная фортификация** узак убакытка эсептелген фортификация, узак мезгилдүү фортификация; 2. (военно-инженерные со-

ружения) фортификация (согуштук иште колдонулуучу чептер жана согуштук-инженердик жумуштар).

ФОРТО́ЧКА ж. форточка (терезенин ачылма көзү).

ФОРТУ́НА ж. уст. бакыт, кокустан оңунан чыккан иш; **фортүна ему улыбнулась** анын жолу болду.

ФОРУ́М м. ист. форум (Байыркы Римде – шаардын коомдук чогулуулар өткөрүлүүчү аянты).

ФОСГЕ́Н м. хим. фосген (ууктургуч зат катарында колдонулуучу түзсүз жана оор газ).

ФОСГЕ́ННЫЙ, ая, -ое **фосген-ге т.**

ФОСФА́Т м. фосфат (1. хим. техникада, медицинада колдонулуучу жана жер семирткичтин бир бөлүмү болуп колдонулуучу фосфор кислотасынын тузу; 2. мин. фосфор кислотасы бар минерал; бул – жер семирткич катарында колдонулат).

ФО́СФОР м. хим. фосфор (химиялык элемент, тез жеңил жалындоочу жана караңгыда жарык болуп туруучу зат).

ФОСФОРЕСЦЕ́НЦИЯ ж. физ. фосфоресценция (жарык кылганда жалтыроо, жаркыроо жана жарык өчкөндөн кийин деле жаркырап туруу; кээ бир заттардын караңгыда өзүнөн өзү жаркырап туруу касиети; мындай жаркыроочу касиет, мис: күкүрттүү кальций, барий, стронцийдин кошундуларында бар).

ФОСФОРЕСЦИ́РОВАТЬ несов. физ. фосфоресценция билинүү (караңгыда өзүнөн өзү жарык чыгаруу, өзүнөн өзү жарык болуп туруу).

ФО́СФОРИСТЫ́Й, ая, -ое хим. фосфордуу; **фосфористый ангидрид** фосфордуу ангидрид; **фосфористый водород** фосфордуу водород.

ФОСФОРИ́Т м. мин. фосфорит (фосфаттар группасына кирүүчү минерал; бул баалуу жер семирткич болуп эсептелет).

ФОСФОРИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое жаркылдама.

ФОСФОРНОКИ́СЛЫЙ, ая, -ое фосфор кислоталуу; **фосфорнокислые удобрения** фосфор кислоталуу семирткичтер.

ФО́СФОРНЫЙ, ая, -ое **фосфор-го т.**; фосфордуу; **фосфорная кислота** фосфордуу кислота.

ФО́ТО ср. нескл. разг. фото; см. **фотография 2**.

ФОТОА́ЛЬБОМ м. фотоальбом (фото сүрөттөр са-лынган альбом).

ФОТОАППАРА́Т м. фотоаппарат (фотографиялык аппарат).

ФОТОАТЕ́ЛЬЕ ср. нескл. фотоателье (сүрөткө түшүрүүчү жана ал сүрөттү даярдоочу мастерская).

ФОТОВИТРИ́НА ж. фотовитрина (ичине фото сүрөттөр коюлган витрина).

ФОТОГАЗЕ́ТА ж. фотогазета (фотографиялык сүрөттөрдөн түзүлүп, бир аз түшүнүк жазылган сүрөт газетасы).

ФОТОГЕНИ́ЧНЫЙ, ая, -ое фотогениялык (фотографияга же киноэкранга түшүрүү үчүн ыңгайлуу); **фотогеничное лицо** фотогениялык бет (сүрөткө түшүрүүгө ыңгайлуу бет).

ФОТОГРА́Ф м. фотограф (сүрөтчү; фотография менен иришүүчү киши).

ФОТОГРАФИ́РОВАНИЕ ср. сүрөткө түшүрүү, фотографиялоо.

ФОТОГРАФИ́РОВАТЬ несов. кого-что сүрөткө түшүрүү, фотографиялоо (фотография аппараты менен сүрөт тартуу).

ФОТОГРАФИРОВАТЬСЯ *несов.* 1. сүрөткө түшүү, фотографиялануу; **он любит фотографироваться** ал сүрөткө түшүүнү жакшы көрөт; 2. *страд.* к **фотографировать**.

ФОТОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое **фотография-га т.**; фотографиялык; **фотографический аппарат** фотографиялык аппарат; **фотографический снимок** см. фотография 2.

ФОТОГРАФИЯ *жс.* 1. (*занятие*) фотография (*сүрөткө түшүрүү кесиби*); **увлекаться фотографией** фотография ишине берилүү, фотография ишинин артынан түшүү; 2. (*снимок*) сүрөт, фотография; **удачная фотография** жакшы чыккан сүрөт, көңүлдөгүдөй түшүрүлгөн сүрөт; 3. (*учреждение*) фотография (*сүрөткө түшүрүүчү жай*); **сняться в фотографии** фотографияда сүрөткө түшүү.

ФОТОКАРТОЧКА *жс.* фотокарточка (*фотографияда түшүрүлгөн сүрөт*).

ФОТОКОРРЕСПОНДЕНТ *м.* фотокорреспондент.

ФОТОЛАБОРАТОРИЯ *жс.* фотолaborатория.

ФОТОЛИТОГРАФИЯ *жс.* полигр. фотолитография (1. *фото сүрөттү таш басмага түшүрүүнү колдонуучу басмакана*; 2. *ушул жол менен басылган сүрөт*).

ФОТОЛЮБИТЕЛЬ *м.* фотолюбитель (*фотографиялык аппарат менен сүрөткө түшүрүүнү сүйгөн киши*).

ФОТОМАСТЕРСКАЯ *жс.* фотомастерская (*фотоаппаратты оңдоочу мастерская*).

ФОТОМЕТР *м.* фотометр (1. *физ. жарыктын күчүн өлчөгүч прибор*; 2. *астр. жылдыздын жана асмандагы башка телолордун жарыктыгын өлчөгүч прибор*).

ФОТОМОНТАЖ *м.* фотомонтаж (*плакат ж.б. түрүндө чогуу бир мазмунга келтирилип, белгилүү бир темада топтолгон фотографиялар*).

ФОТОРАЗВЕДКА *жс.* воен. фоторазведка (*жерди сүрөткө түшүрүү аркылуу разведка жасоо, чалгындоо*).

ФОТОРЕПОРТЁР *м.* фоторепортёр (*газетанын басып чыгаруу үчүн сүрөт тартуучу кызматкери*).

ФОТОСНИМОК *м.* см. **фотография 2**.

ФОТОСЪЁМКА *жс.* фотосъёмка (*жерди сүрөткө түшүрүү аркылуу анын сүрөтүн тартуунун топографиялык методу*).

ФОТОТЕЛЕГРАФ *м.* тех. фототелеграф (*радио же зым аркылуу сүрөттү ыраак жерге берип туруучу аппарат*).

ФОТОТИПИЯ *жс.* полигр. фототипия (1. *жарык сезгич нерсе менен сыйпалган айнектен сүрөттү басмага басып чыгаруу жолу*; 2. *ушундай жол менен басылып алынган сүрөт*).

ФОТОХИМИЯ *жс.* фотохимия (*жарык шооласынын кыймылы менен шартталган химиялык реакцияны үйрөнүүчү химиянын бөлүмү*).

ФОТОХРОНИКА *жс.* фотохроника (*окуялардын фотографияга тартылган хроникасы*).

ФОТОЭЛЕМЕНТ *м.* эл. фотоэлемент (*өзүнө түшкөн жарык өзгөргөн кезде өзүнүн электрдик касиетин өзгөртүп туруучу прибор*; ал үндүү кино техникасында, телевидениеде ж.б. колдонулат).

ФРАГМЕНТ *м.* 1. (*отрывок текста*) фрагмент (*адабият чыгарманын бир үзүндүсү*); **фрагменты из романа «Война и мир»** «Согуш жана тынчтык» романынан фрагмент; 2. *иск.* (*обломок произведения искусства*) фрагмент (*архитектурадан, скульптурадан ж.б. сакталып калган*

бир сынык); **фрагменты старинной вазы** байыркы вазанын сыныктары.

ФРАГМЕНТАРНЫЙ, ая, -ое 1. (*являющийся фрагментом*) фрагмент (*үзүндү*); 2. *перен.* (*отрывочный*) үзүндү, бүтүн эмес; **фрагментарное изложение** бүтүн эмес баяндоо, үзүндү-үзүндү кылып баяндоо.

ФРАЗА *жс.* 1. фраза, сүйлөм (*ойду сөз менен билдирүү*); **длинная фраза** узун сүйлөм, узун фраза; 2. *перен.* фраза, кургак сөз, маңызы жок сөз (*жалган же жарды, маанисин жаап-жашырган, мааниси жок сөздөрдүн курулай эле тизмеги*); **избитые фразы** айтыла жүргөн, тантык болгон сөз; **пустая фраза** кургак сөз, маңызы жок сөз; 3. *муз.* фраза (*бир нече күүдөн бириктирилип түзүлгөн музыкалык чыгарма, мелодия*).

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое **фразеология 1-ге т.**; фразеологиялык; **фразеологический словарь** фразеологиялык сөздүк.

ФРАЗЕОЛОГИЯ *жс.* фразеология (1. *лингв.* бир тилдин туруктуу жана мүнөздүү сүйлөмдөрүнүн жыйындысы; 2. *перен.* кургак сөз; жөө чечендик).

ФРАЗЁР *м.* презр. фразёр (*тантык, кургак фразаны, жөө чечендикти сүйгөн адам*).

ФРАЗИРОВАТЬ *несов.* лингв., муз. фразалоо (*сүйлөгөндө же музыкалык чыгарманы аткарганда фразанын олуттуу жерин бөлүп, таамай айтуу, аткаруу*).

ФРАЗИРОВКА *жс.* лингв., муз. фразировка (*сүйлөгөндө же музыкалык чыгарманы аткарганда фразанын олуттуу жерин бөлүп, таамай айтуу, аткаруу*).

ФРАК *м.* фрак (*уча этеги узун, өңүр этектери оюк, эркек кийими*).

ФРАКЦИОНЁР *м.* полит. фракционер (*бир фракциянын мүчөсү, катышуучусу*).

ФРАКЦИОННОСТЬ *жс.* полит. фракциячылык (*партиянын ичинде фракциянын, группировканын болушу*).

ФРАКЦИОННЫЙ, ая, -ое **фракция-га т.**; фракциялык; **фракционная борьба** фракциялык күрөш.

ФРАКЦИЯ *жс.* полит. фракция (*бир партиянын парламенттеги, коомдук уюмдагы мүчөлөрүнүн тобу же буржуазиялык партиянын ичинен өзүнчө бөлүнүп чыккан группировка*); **парламентская фракция** парламенттик фракция.

ФРАМУГА *жс.* фрамуга (*эшиктин же терезенин үстүндөгү ачылбай турган бөлүгү*).

ФРАНК *м.* (*монета*) франк (*Францияда, Бельгияда жана Швейцарияда жүрүүчү акча*).

ФРАНКИРОВАТЬ *сов. и несов.* что франкировка-лоо (*почта аркылуу жиберилген нерселерди, жүктөрдү ташуу жана жеткирүүнү камсыздандыруу максатында акчаны күн мурунтан төлөп коюу*).

ФРАНКО- *ком.* франко- (*«жиберүүчү товарды жүктөө жана алуучуга жеткирүү расходу жөнөтүүчүнүн эсебинен» деген маанини билдирүүчү соода термини*); **цена товара франко-вагон** товардын баасы франко-вагон.

ФРАНТ *м.* франт, сыланкороз, көйрөн.

ФРАНТИТЬ *несов.* разг. жасанып кооздонуу, сыланкороздонуу, ыгы жок жасануу.

ФРАНТИХА *женск. р. к франт.*

ФРАНТОВСКОЙ, ая, -ое ыгы жок сыланкороздонгон, ыгы жок жасанган; *франтовской костюм* кубулган костюм.

ФРАНТОВСТВО *ср.* ыгы жок сыланкороздонгондук, ыгы жок жасанып жүрүүчүлүк.

ФРАНЦУЖЕНКА *женск. р. к француз;* француженка.

ФРАНЦУЗ *м.* француз.

ФРАНЦУЗСКИЙ, ая, -ое **Франция-га, француз-га т.**; франциялык, француздук; **французский язык** француз тили.

ФРАНЦУЗЫ *мн.* француздар.

ФРАХТ *м. мор., ком.* фрахт (**1.** жүк; **2.** кеме киреси).

ФРАХТОВАТЬ *несов. мор., ком.* фрахттоо (жүк тартуу үчүн кеме жалдоо).

ФРЕГАТ *м.* фрегат (**1.** воен.-мор. үч мачталуу, парустуу согуш кемеси; **2.** воен.-мор. крейсерлик-сакчылык кызматын аткаруу үчүн пайдаланыла турган согуштук кеме; **3.** зоол. деңиздеги чоң куштун бир түрү).

ФРЕЗА *жс. тех.* фреза; *см.* фрезер.

ФРЕЗЕР *м. тех.* фрезер (**1.** ар түрдүү металлдардын жана жыгачтардын үстүн иштеп чыгуу үчүн колдонулуучу тегеренме көп миздүү инструмент; **2.** жерди казуу, грунтту майдалоо, чым көң кесүү үчүн колдонулуучу машина).

ФРЕЗЕРНЫЙ, ая, -ое **фрезер-ге т.**; фрезердик; **фрезерный станок** фрезердик станок; **фрезерный торф** фрезердик чым көң (*фрезер менен кесип алынган чым көң*).

ФРЕЗЕРОВАНИЕ *ср. см.* фрезеровка.

ФРЕЗЕРОВАТЬ *сов. и несов. что* фрезердөө.

ФРЕЗЕРОВКА *жс.* фрезеровка, фрезердөө (**1.** *тех. металл, жыгачтын бетин фрезер станогун менен иштетүү; 2. топуракты фрезер менен иштетүү*).

ФРЕЗЕРОВЩИК *м.* фрезеровщик, фрезерчи (*фрезер станогунда иштөөчү жумушчу*).

ФРЕНЧ *м.* френч (*аскердик формада тигилген курт-ка*).

ФРЕСКА *жс. жив.* фреска (*жаңыдан жасалган шыбакка суу боёк менен тартылган сүрөт*).

ФРЕСКОВЫЙ, ая, -ое **фреска-га т.**; **фресковая живопись** фреска живописи.

ФРИВОЛЬНОСТЬ *жс. 1.* (*лёгкая непристойность*) бир аз уятыраактык (*мис. сөз, ыр*); **2.** (*о выражении*) бир аз адепсиз сөз.

ФРИВОЛЬНЫЙ, ая, -ое бир аз уятыраак (*мис. сөз, ыр*).

ФРИКАДЕЛЬКА *жс. кул.* фрикаделька (*эттен же балыктан тоголоктолуп жасалып, сорподо бышырылган тамак*).

ФРИКАТИВНЫЙ, ая, -ое *лингв.* ышкырма, шуулдама (*жакындашкан сүйлөө органдарынын арасындагы жылчыктан чыккан абанын сүрүлүшүнөн келип пайда болгон ышкырыктуу добуш менен айтылуучу үнсүз тыбыштар жөнүндөгү термин; ышкырма үнсүз тыбыштар, мис. с, з жана башкалар*).

ФРИКЦИОННЫЙ, ая, -ое *тех.* фрикциялык (*ышкылуу, сүрүлүү менен аракетке келүүчү*); **фрикционная передача** фрикциялык передача.

ФРОНДА *жс.* фронда (**1.** *ист. 17 кылымдын орто чендеринде Франциядагы абсолютизмге каршы багытталган социалдык-саясий кыймыл; 2. перен. уст. керт башынын таламын көздөп оппозицияга өтүү; каяша кылып каршыгуу*).

ФРОНДЁР *м.* фрондёр (*фрондировать* этүүнү сүйүүчү адам).

ФРОНДИРОВАТЬ *несов. уст.* фрондалоо, фрондировать этүү (*өзүнүн керт башынын таламын көздөп оппозицияга өтүү*).

ФРОНТ *жс. 1.* фронт (*стройдун же аскерлердин согуштук жайлашуусунун маңдай жагы*); **выстроить во**

фронт фронт боюнча катарга тургузуу; **2.** фронт (*согуш жүрүп жаткан жерде жайланышкан куралдуу күчтөр*); **отправка пополнений на фронт** фронтко толуктоолор жөнөтүү; **3.** фронт (*бир командачынын башкаруусу астында болгон армиялар тобу*); **западный фронт** батыш фронту; **4. перен. фронт** (*мамлекеттик маданий-экономикалык жана коомдук иштердин бир тармагы*); **фронт мира** тынчтык фронту; **народный фронт** элдик фронт; **единый фронт** бирдиктүү фронт; **идеологический фронт** идеологиялык фронт; **культурный фронт** маданий фронт; **переменить фронт** фронтту алмаштыруу, жүрүш-турушун өзгөртүү, мурункусунан башкача сүйлөп калуу; **действовать на два фронта** эки багытта аракет кылуу.

ФРОНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое *воен.* бет маңдай жагынан болгон; **фронтальная атака** бет маңдай жагынан болгон атака; **фронтальный удар** *см.* удар.

ФРОНТИСПИС *м.* фронтиспис (**1.** *архит. негизги фасад; 2. полигр. китептин эң маанилүү жерлерин элестетип, титулдук барак менен катар коюлган сүрөт*).

ФРОНТОВИК *м.* фронтовик (*урушка катышкан же катышып жаткан киши*).

ФРОНТОВОЙ, ая, -ое **фронт-ко т.**; фронттук; **фронтová часть** фронттук бөлүк; **фронтový товарищ** фронттук жолдош; **фронтová служба** фронттогу кызмат (*согуш майданындагы*).

ФРОНТОН *м. архит.* фронтон (*үйдүн фасадынын үстүңкү үч бурчтуу бөлүгү*).

ФРУКТ *м.* жемиш, мөмө (*алма, алмурут сыяктуулар*); **свежие фрукты** жаңы жемиштер; **сушёные фрукты** кургатылган жемиштер.

ФРУКТОВЫЙ, ая, -ое **фрукт-ка т.**; жемиштүү, мөмөлүү; **фруктовый сад** жемиш багы; **фруктовый магазин** жемиш магазини; **фруктовые соки** жемиш ширелери.

ФРУКТОЗА *жс. хим.* фруктоза (*мөмөнүн, жемиштин ширеси-канты*).

ФТОР *м. хим.* фтор (*химиялык элемент — ачуу жыттуу, ачык сары түстөгү газ*).

ФУ *межд.* тфу, туу, өх; **фу, как он надоёл!** тфу, ал жатты да-а!; **фу, какáя гадость!** туу, кайдагы оңбогон!; **фу, как я устал!** өх, мен жаман чарчадым!; **фу-ты!** туу атандын көрү!, туу, аттигинай!, ай кокуй ай!

ФУГА *жс. муз.* fuga (*бир эле теманы түрдүү үн менен ырааттуу түрдө кайталоого негизделген музыкалык чыгарма*).

ФУГАНÓК *м.* сүргү (*аспан*).

ФУГАС *м. воен.* фугас (*жер астына көмүлүп коюлган жана ошол жерден өтүп бара жаткан убакта жарылып кетүүчү жарылма заттын дүрмөтү*).

ФУГÁСКА *жс. воен. разг.* фугастык бомба.

ФУГÁСНЫЙ, ая, -ое **фугас-ка т.**; фугастык; **фугасная бóмба** фугастык бомба.

ФУГОВАТЬ *несов. что, тех. 1.* (*выстрагивать*) сүрүп жасоо (*сүргү менен*); **2.** (*плотно пригонять*) сүргүлөп эптештирип бириктирүү.

ФУКСИЯ *жс. бот.* фуксия (*кооздук үчүн үйдө өстүрүлүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

ФУЛЯР *м.* фуляр (*болотнай сыяктуу өтө жумишак жеңил жибек кездеме*).

ФУЛЯРОВЫЙ, ая, -ое **фуляр-га т.**; **фуляровый платок** фуляр жоолук.

ФУНДАМЕНТ *м.* 1. (основание, опора) фундамент (түп, негизи); дом на каменном фундаменте таш фундаменттүү үй; заложить фундамент фундамент салуу; 2. перен. (основа) фундамент (негиз, түп); фундамент социалистической экономики социалисттик экономиканын фундаменти.

ФУНДАМЕНТАЛЬНО нареч. бек, мыкты.

ФУНДАМЕНТАЛЬНОСТЬ *жс.* фундаменттүүлүк, негиздүүлүк, бектик, мыктуулук; фундаментальность исследований советских учёных советтик окумуштуулардын изилдөөсүнүн негиздүүлүгү, фундаменттүүлүгү.

ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (большой, прочный) фундаменттүү, түптүү, бек, мыкты, чоң; фундаментальное здание фундаменттүү үй (имарат); 2. (основательный) негиздүү, мыкты, олуттуу; фундаментальное сочинение негиздүү чыгарма; фундаментальное знание предмета предметти, сабакты мыкты билүү; 3. (основной) фундаменталдык (негизги); фундаментальная библиотека фундаменталдык китепкана.

ФУНИКУЛЁР *м. тех.* фуникулёр (вагондордун тоодон ылдый карай өзү жылып жүрүп кетишинен сактоо үчүн рельсаларынын арасында тиштүү рейкасы же аркан менен тарткычы бар тоо темир жолу).

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое функция-га т.; функционалдуу; функциональное расстройство мед. функционалдуу бузулуу (адамдын кайсы бир органдарынын иштөөсүнүн бузулушу менен байланышкан оору).

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ *ср.* аракет кылуу, иштөө.

ФУНКЦИОНИРОВАТЬ *несов.* аракет кылуу, иштөө.

ФУНКЦИЯ *жс.* 1. (деятельность, обязанность, значение) функция, кызмат, аракет, иш, милдет; служебные функции кызмат иши; выходить за пределы чых-л. функций бирөөнүн милдетинен четке чыгып кетүү; 2. мат. функция (багынычтуу алмашма чоңдук, башка чоңдуктун өзгөрүшүнө карап өзгөрүүчү чоңдук); 3. биол. функция (организмдин жалпы тиричилигине байланыштуу бир гана мүчөгө тиешелүү милдет); функция щитовидной железы калкан бездин функциясы.

ФУНТ *м. уст.* кадак (орустун 409,5 граммга тең болгон салмак өлчөмү); фунт стерлингов фунт стерлинг (Англиянын акча единицасы); это не фунт изюму разг. бул оңой-олтоң иш эмес.

ФУНТИК *м.* (кулёк) фунтик (воронка түрүндөгү кагаздан жасалган багыткыч).

ФУНТОВОЙ, ая, -ое фунт-ка т.; фунтовая гиря оордугу бир кадак болгон кадак таш.

ФУРА *жс.* узун араба.

ФУРАЖ *м.* фураж (жем-чөп).

ФУРАЖИР *м. воен.* фуражир (тоют даярдоону, сактоону жана берүүнү тейлөөчү адам).

ФУРАЖИРОВКА *жс. воен.* фуражировка (войсколордун тоют даярдоосу).

ФУРАЖКА *жс.* фуражка (шапка; эркектин баш кийиминин бир түрү).

ФУРАЖНЫЙ, ая, -ое фураж-га т.; фуражный фонд колхоза колхоздун тоют фондусу.

ФУРГОН *м.* фургон (жабик араба; чүмбөттүү араба).

ФУРГОНЩИК *м.* арабакеч, фургончу.

ФУРИЯ *жс.* 1. миф. фурия (байыркы римдиктердин мифологиясында – өч алуу кудайынын бири); 2. перен. (злая, сварливая женщина) ажылдаган, урушчаак аял.

ФУРОР *м.* жактырган дуу-дуу, ызы-чуу; произвести фурор жактырган дуу-дууга себеп болуу.

ФУРУНКУЛ *м. мед.* фурункул (чийкан, шишиктүү жара).

ФУРУНКУЛЁЗ *м. мед.* фурункулёз (канталап чыккан көп чыйкан).

ФУРЬЕРИЗМ *м. ист.* фурьеризм (Франциянын утописти Шарль Фурьенин атынан келип чыккан, 19 кылымдын башындагы утопиялык социализмдин окууларынын бири).

ФУТ *м. уст.* фут (30,479 см барабар болгон орустук жана англиялык узундук өлчөм; саржандын, 1/7 бөлүгүнө барабар узундук өлчөөсү).

ФУТБОЛ *м. спорт.* футбол.

ФУТБОЛИСТ *м.* футболист, футболчу.

ФУТБОЛКА *жс. разг.* футболка (жеңи кыска, кайырма жакалуу сокмо көйнөк).

ФУТБОЛЬНЫЙ, ая, -ое футбол-го т.; футболдук; футбольный мяч футбол тобу; футбольная команда футбол командасы; футбольное состязание футболдук мелдеш.

ФУТЕРОВАТЬ *несов. что, тех.* футерлөө; см. футеровка.

ФУТЕРОВКА *жс. тех.* 1. (действие) футеровка, футерлөө (металл эритүүчү мештердин ичин отко эрибес материалдар менен каптоо); 2. (облицовка) футеровка (металлургиялык мештердин, темирден жасалган түтүн чыгуучу трубалардын ж.б. ичине капталган отко эрибес материалдар).

ФУТЛЯР *м.* футляр, куту (баалуу же сынма, морт нерселер сакталуучу куту); футляр для очков көз айнектин кутусу; человек в футляре кутудагы киши (өзүнүн керт башынын мүдөөлөрүнөн чыгалбаган, жаңылыктан качкан, ар бир нерсени формалдык жагынан гана баалоочу киши).

ФУТУРИЗМ *м.* футуризм (сүрөттөө искусствосундагы жана поэзиядагы реализмди четке каккан, формалисттикте, маанайы бастыкты, көңүлү чөгөттүктү көздөгөн, 20 кылымда Италияда чыгып, башка мамлекеттерге тараган буржуазиялык агым).

ФУТУРИСТ *м.* футурист (футуризмди жактоочу, футуризмдин жолун жолдоочу).

ФУТУРИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое футуризм-ге т.; футуристтик; футуристическое произведение футуристтик чыгарма, футуризм чыгармасы.

ФУФАЙКА *жс.* фуфайка (жылуу сокмо көйнөк); шерстяная фуфайка жүн фуфайка; бумажная фуфайка пахта жиптен токулган фуфайка.

ФУФУ: на фуфу разг. эптеп-септеп эле, үстүртөн эле; делать что-л. на фуфу бир нерсени эптеп-септеп эле жасай салуу.

ФЫРКАНЬЕ *ср.* 1. бышкыруу; фырканые лошади аттын бышкырышы; 2. перен. разг. (звуки) мыңк этип коюу, күңк этип коюу; 3. перен. разг. (смех) бырс күлүү.

ФЫРКАТЬ *несов.* 1. бышкыруу; 2. перен. разг. (сердиться, брюзжать) күңк этүү, мыңк этүү; 3. перен. разг. (смеяться) бырс этип күлүү.

ФЫРКНУТЬ *однокр.* 1. (о животном) бышкырып жиберүү; лошадь фыркнула ат бышкырып жиберди; 2. перен. разг. (рассмеяться) бырс этип күлүп жиберүү.

ФЬОРД *м. см.* фиорд.

ФЮЗЕЛЯЖ *м. ав.* фюзеляж (самолёттун тулкусу, корпусу).

Х

ХА-ХА́ *звукоподр.* ха-ха, хэ-хэ (*каткырып күлүүнү тууроо*).

ХАДЖ *м. рел.* ажы (*Мекеге барып зыярат кылуу*); **со-вершить хадж** ажыга барып келүү.

ХАДЖИ *м. нескл. рел.* ажы (*Мекеге барып келген мусулман*).

ХАЖИВАТЬ *многокр. разг.* жүргүлөө, баргылоо, келгилөө, барып туруу; **мы частенько хаживали к ним** алардыкына биз жыш барып турду к.

ХАКА́С *м.* хакас.

ХАКА́СКА *женск. р. к* **хака́с**; хакаска.

ХАКА́ССКИЙ, ая, -ое **хакас-ка т**; **хака́сский язы́к** хакас тили.

ХАКА́СЫ *мн.* хакастар.

ХА́КИ **1.** *прил. неизм. (цвет)* хаки (*күрөң-жашыл*); **ма́терия цве́та ха́ки** хаки түсүндөгү кездеме; **2.** *ср. нескл. (ткань)* хаки (*күрөң-жашыл түстөгү кездеме*).

ХА́ЛА *жс.* хала (*нандын бир түрү*).

ХАЛА́Т *м. 1.* (*восточный*) чапан, ала чапан; **узбе́кский хала́т** өзбек чапан, өзбектин ала чапаны; **2.** (*домашняя оде-жда*) халат (*үйгө кийилүүчү же оорулар кийүүчү жеңил чапан; жеңил чапан*); **3.** халат (*кызмат учурунда кийи-лүүчү кең жука кийим*); **до́кторский хала́т** доктордун халаты; **маскиро́вочный хала́т воен.** маскировкалык халат (*маскировка кылуу үчүн кийилүүчү халат*).

ХАЛА́ТНО *нареч.* салкын, көңүл кош, кош көңүл, шалакы; **хала́тно отно́ситься к рабо́те** ишке салкын мамиле кылуу, ишке салкын кароо.

ХАЛА́ТНОСТЬ *жс.* салкындык, салкын көз менен кароо, көңүл коштук, шалакылык (*ишке, милдетке көңүл коштук менен салкын кароо*).

ХАЛА́ТНЫЙ, ая, -ое салкын, көңүл кош, шалакы; **хала́тное отно́шение к своим обяза́нностям** өз милдетине салкын мамиле кылуу; **хала́тное отно́шение к де́лу** ишке салкын мамиле кылуу, ишке салкын кароо.

ХАЛВА́ *жс.* халва, алба (*жаңгакты, данекти жс.б. майдалап жасалган таттуу тамак*).

ХАЛИ́Ф *м. ист.* халиф, калыйпа (*бүткүл мусулмандардын диний башчысынын титулу*).

ХАЛИФА́Т *м. ист. 1.* (*государство*) халифат (*бийлиги халифтин колунда болгон мамлекет*); **2.** (*власть халифа*) халифтин бийлиги.

ХАЛИФА́ТСКИЙ, ая, -ое **халифат-ка т.**

ХАЛИ́ФСКИЙ, ая, -ое **халиф-ке т.**

ХАЛТУ́РА *жс. неодобр.* халтура (**1.** *жүр нарыга салып, оңой эле табылган киреше*; **2.** *чүргөй салган иш*).

ХАЛТУ́РИТЬ *несов. неодобр.* халтура кылуу (**1.** *жүр нары кыла салуу*; **2.** *чүргөй салуу*).

ХАЛТУ́РНЫЙ, ая, -ое *неодобр.* халтурдук (**1.** *жүр нары кыла саяган*; **2.** *чүргөй салынган*).

ХАЛТУ́РЩИК *м. неодобр.* халтурщик, халтурчу (*чүргөй салуучу эркек киши*).

ХАЛТУ́РЩИЦА *женск. р. к* **халту́рщик**; халтурщица.

ХАЛЦЕДО́Н *м. мин.* халцедон (*кварц түркүмүнө кирүүчү, жарым кымбаттуу таштын бир түрү*).

ХАЛЦЕДО́НОВЫЙ, ая, -ое **халцедон-го т.**

ХАМ *м. бран.* адепсиз, уятсыз, орой киши.

ХАМЕЛЕО́Н *м. 1.* зоол. хамелеон (*айланасындагы шарттарга карай улам башка бир түскө кирип кубулуучу сойлогуч жаныбар; бул жылуу өлкөлөрдө жашайт*); **2.** *перен.* күн тийген жердин чоросу, эки жүздүү (*өзүнүн көз карашын, ишеничин тез-тез алмаштырып туруучу принципсиз адам*).

ХАМИ́ТЫ *мн.* хамиттер (*Түндүк Африкадагы калктардын бир группасы*).

ХАМИ́ТЬ *несов. разг.* адепсиздик кылуу, уятсыздык кылуу, оройлук кылуу.

ХАМСА́ *жс. см.* **камса**.

ХА́МСКИЙ, ая, -ое *разг.* адепсиз, уятсыз, орой; **ха́мский посту́пок** уятсыз кылык; **ха́мское отно́шение** орой мамиле, адепсиз мамиле.

ХА́МСТВО *ср. разг.* адепсиздик, уятсыздык, оройлук.

ХАН *м. ист.* кан, хан.

ХАНДРА́ *жс.* жылдызы түшүү, бук болуу, көңүлү чөгөт болуу, түнөрүү; **на него́ напáла хандрá** анын ичи бук болуп турат.

ХАНДРИ́ТЬ *несов.* жылдызы түшүү, бук болуу, көңүлү чөгөт болуу, түнөрүү.

ХАНЖА́ *м. и жс.* сопусунган киши, такыбасынган киши.

ХА́НЖЕСКИЙ, ая, -ое **ханжа-га т.**; **ха́нжеское по-веде́ние** сопусунган (*такыбасынган*) жүрүш-туруш.

ХА́НЖЕСТВО *ср.* сопусунуучулук, такыбасынуучулук.

ХА́НСКИЙ, ая, -ое **хан-га т.**; **ха́нский дво́рец** кан сарайы.

ХА́НСТВО *ср. ист. 1.* (*звание хана*) кан, хан; **2.** (*владения хана*) кандык.

ХАНТЫ́ *мн. нескл.* ханттар (*остяко-вогул улуттук округда туруучу, мурун «остяктар» деп аталган бир калк*).

ХАО́С I *м. миф.* хаос (*байыркы гректердин мифологиясында – дүйнө пайда болгонго чейин болгон туман жана караңгылык менен толтурулган чексиз, түпсүз мейкиндик*).

ХАО́С II *м. (беспорядок)* чалды-куйду, чалмекей, баш аламан.

ХАОТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **хаос-ко т.**; баш аламан; **в хаоти́ческом состоя́нии** баш аламан абалда.

ХАОТИ́ЧНОСТЬ *жс.* чалды-куйдулук, баш аламандык.

ХАОТИ́ЧНЫЙ, ая, -ое *см.* **хаоти́ческий**.

ХАПА́ТЬ *несов. кого-что, разг. 1.* (*хватать*) чапчып алуу, чеңгелдей калуу; **2.** (*присваивать незаконно*) жулуп калуу, улуп-жулуп калуу (*мис. уурдап*).

ХАПНУ́ТЬ *однокр. см.* **хапать**.

ХАПУ́ГА *м. и жс. разг.* паракор, жуткуч, ач көз.

ХАРАКИ́РИ *ср. нескл.* харакири (*Японияда самурайлардын канжар же устара менен кардын жарып, өзүн өзү өлтүрүшү*).

ХАРА́КТЕР *м. 1.* мүнөз; **твёрдый хара́ктер** бек мүнөз, катуу мүнөз; **си́льный хара́ктер** күчтүү мүнөз; **не-уживчи́вый хара́ктер** жылкы мүнөздүү, кырс мүнөздүү (*киши менен ыркы келишпеген мүнөз*); **мя́гкий хара́ктер** жумшак мүнөз; **прямота́ хара́ктера** мүнөздүн түздүгү,

мүнөздүн тактыгы; **2.** (*отличительное свойство, качество чего-л.*) өзгөчө белги, өзгөчө сапат, мүнөз; **характер почвы, местности** топурактын, жердин өзгөчө белгиси; **суровый характер северной природы** түндүктүн жаратылышынын каардуу мүнөзү; **замечания критического характера** сын мүнөзүндөгү эскертүүлөр; **героический характер нашей эпохи** биздин доорубуздун баатырдык мүнөзү; **он человек с характером** эрки күчтүү адам, бет алган ишинен кайтпаган киши; көк киши; **выдержать характер** өз айтканынан кайтпоо; **это в его характере** бул ага таандык, бул анын колунан келет, муну андан күтүүгө болот.

ХАРАКТЕРИЗОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* мүнөздөө, мүнөздөп көрсөтүү; **характеризовать кого-л. с положительной стороны** бирөөнү оң жагынан мүнөздөө, мүнөздөп көрсөтүү; **это хорошо характеризует его** бул аны жакшы мүнөздөйт.

ХАРАКТЕРИЗОВАТЬСЯ *несов.* **1.** мүнөздөлүү, сыпатталуу; **степные районы характеризуются сухим климатом** чөл райондору кургак климат менен мүнөздөлөт; **2. страд. к характеризовать.**

ХАРАКТЕРИСТИКА *жс.* **1.** мүнөздөө, мүнөздөмө; **дать положительную характеристику кому-л.** бирөөгө оң мүнөздөмө берүү; **характеристика эпохи** доордун мүнөздөмөсү, доорду мүнөздөө; **2. мат.** характеристика (*ондук логарифманын бүтүн бир бөлүгү*).

ХАРАКТЕРНО **1.** *нареч.* мүнөздүү; **2. безл. в знач. сказ.** мүнөздүү, өзгөчөлүгү бар; **характерно, что он уклонился от прямого ответа** түз жооп берүүдөн тайсалдагандыгы ага мүнөздүү; **это для него характерно** бул ал үчүн мүнөздүү.

ХАРАКТЕРНЫЙ, ая, -ое **1.** (*имеющий резко выраженные особенности*) мүнөздүү, өзүнчө бир түрдүү; **характерная черта** мүнөздүү белги; **2.** (*свойственный, отличительный*) мүнөздүү, өзүнчө бир өзгөчөлүгү бар; **характерный для севера климат** түндүккө мүнөздүү климат; **3. театр.** ылайыктуу, мүнөздүү; **характерные танцы** мүнөздүү бийлер, ылайыктуу бийлер; **характерные роли** мүнөздүү ролдор, ылайыктуу ролдор.

ХАРИУС *м. (рыба)* хариус (*тузсуз сууда жашоочу балык*).

ХАРКАНЬЕ *ср.* какыруу, түкүрүү.

ХАРКАТЬ *несов. разг.* какыруу, түкүрүү; **харкать кровью** кан түкүрүү.

ХАРКНУТЬ *однокр. см. харкать.*

ХАРКОТИНА *жс. разг.* какырык.

ХАРТИЯ *жс.* хартия (**1.** *филол.* байыркы кол жазма жана да ошол кол жазма жазылган материал; **2.** *полит.* кээ бир өтө олуттуу коомдук саясий мааниси бар документтердин аты).

ХАРЧЕВНЯ *жс. уст.* ашпузул, ашкана (*трактир, закусочная*).

ХАРЧИ *мн. (ед. харч м.) разг.* азык, тамак.

ХАРЯ *жс. прост. груб.* бет, жүз.

ХАТА *жс. обл.* үй, там үй; **моя хата с краю** *погов.* төө көрдүңбү? - жок; бээ көрдүңбү? - жок (*мен такыр билбейм; менин ишим жок; мени катыштырбагыла*).

ХАТА-ЛАБОРАТОРИЯ *жс.* хата-лаборатория (*колхоздук агрономиялык лаборатория*).

ХАЯТЬ *несов. кого-что, разг.* маскаралоо, жамандоо, кордоо, тилдөө.

ХВАЛА *жс.* мактоо, даңк, атак; **хвала и честь герою** баатырга даңк жана атак; **воздавать хвалу** тийиштүү мактоо айтуу.

ХВАЛЁБНЫЙ, ая, -ое мактаган, мактоолуу; **хвалёбный отзыв** мактаган баа; **хвалёбная песнь** мактаган ыр; **хвалёбная речь** мактаган сөз.

ХВАЛЁНЫЙ, ая, -ое *разг. ирон.* макталган.

ХВАЛИТЬ *несов. кого-что* мактоо.

ХВАЛИТЬСЯ *несов.* мактануу.

ХВАСТАТЬ *несов. см. хвастаться.*

ХВАСТАТЬСЯ *несов. кем-чем* мактануу; **он хвастается, что всё успеет сделать** бардыгын иштеп жетише алам деп, ал мактанат.

ХВАСТЛИВОСТЬ *жс.* мактанчаактык, мактангандык, көйрөңдүк.

ХВАСТЛИВЫЙ, ая, -ое мактанчаак, көйрөң; **хвастливый ответ** мактанчаак жооп.

ХВАСТОВСТВО *ср.* мактанчаактык, көйрөңдүк.

ХВАСТУН *м.* мактанчаак, көйрөң.

ХВАСТУНИШКА *м. пренебр. см. хвастун.*

ХВАСТУНЯ *женск. р. к хвастун.*

ХВАТ *м. разг.* чапчаң, эпчил, шамдагай.

ХВАТАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое кармагыч, кармай калгыч, кыпчий калуучу, кыпчыгыч; **хватательные органы насекóмых** курт-кумурсканын кыпчий калуучу мүчөсү; **хватательные движения** кармагыч кыймылдар.

ХВАТАТЬ I *несов. кого-что 1. (схватывать)* алуу, то-суп алуу, кармай калуу, талашуу; тиштөө (*о собаке*); **хватать кого-л. за руку** бирөөнү колунан кармай калуу; **2. (брать без разбора)** ала берүү, кармоо; **хватать что попáло** колуна эмне урунса эле, ала берүү; **хватать на лету** бат билүү, бат түшүнүү; **звёзд с неба не хватает** арымы кыска; өргө чабар өнөрү жок.

ХВАТАТЬ II *несов. (быть достаточным) см. хватить I; не хватать безл. жетишпөө, жетпөө, мүчүлүш болуу, кемдик (аздык) кылуу; этого ещё не хватало* ушул эле жетишпей турду эле; анысы да аз келгенсип.

ХВАТАТЬСЯ *несов. 1. за кого-что* кармоо, кармануу, кармай калуу; **хвататься за голову 1) разг.** өкүнүп, башын мыкчып калуу; **2) перен. (спохватываться)** эси не кийин түшө калуу; **хвататься за саблю** кылычка дам уруу, кылычты кармай калуу; **2. за что, перен. разг. (начинать что-л. делать)** көрүнгөн ишке асылуу, урунуп беринүү; **утопáющий и за солóминку хватается посл. буюкканга жылдыз** - от (*сууга чөгүп бараткан киши чөпкө да жармашат*).

ХВАТИТЬ I *сов. чего (быть достаточным)* жетүү, жетишүү; **хлеба хватит до нового урожая** жаңы түшүмгө чейин нан жетишет; **этого мне хватит на месяц** бул мага бир айга жетет; **у него хватило мужества** анын кайраттуулугу жетти; **хватит силы** күчү жетишет, күч жетет; **хватит!** болду!, жетишет!; **хватит, больше не хочú** болду, дагы кереги жок; жетишет, дагы каалабаймын; **хватит тебе врать!** калпыңды кой!

ХВАТИТЬ II *сов. разг. 1. чем (ударить)* коюп жиберүү, коюп калуу, уруп жиберүү; **хватить кулакóм по столу** столду муштум менен бир коюу; **хватить пálкой** союл менен уруп жиберүү; **2. см. хватать I 1; собáка хватíла егó за ногу** ит аны буттан алды; **3. чего (испытать, перенести)** баштан кечирүү, баштан өткөрүү; **хватить гóря (страху)** кайгы-капаны (*коркунучту*) баштан

өткөрүү; **4. кого-что (поразить)** уруу, согуу, болуп калуу; **его хватил паралич** аны паралич сокту; **морбозом хватило посевы** эгинди суук урду; **хватить через край** бир нерсени ыксыз ашыра айтып жиберүү; апыртып жиберүү, ашырып жиберүү; **хватить лишнее** разг. артык баш ичүү (арак, винону).

ХВАТИТЬСЯ сов. разг. **1. см. хвататься 1; хватить-ся за саблю** кылычка дам уруу, кылычты кармай калуу; **2. кого-чего** эске түшө калуу, ойго кылт эте түшүү; **уйдём поскорее, пока нас не хватились** бизди байкап кала элегинде батыраак кетели; **хватиться ключей** ачкыч эске түшө калуу.

ХВАТКА жс. алгырлык; **мёртвая хватка** см. мёртвый; **схватить мёртвой хваткой 1)** тиштегенде тиши батып кетип, карышып калуу (мис. ит); **2) перен. (о людях)** бир нерсени (эрежени жс.б.) катуу кармоо.

ХВАТКИЙ, ая, -ое разг. (цепкий) шамдагай жана бекем жармашуучу, кармоочу (адам); алгыр (куш, ит).

ХВАТЬ в знач. сказ. прост. **1.** шак эттирип (тарс эттирип) коюп калуу; **хвать его камнем по голове** таш менен баштан ары тарс эттирип коюп калды; **2. (хватился)** карасам эле; **хвать — а денег-то нет!** карасам эле — акчам жок!

ХВОЙНЫЕ мн. (ед. хвойное ср.) бот. ийне жалбырактуулар (мис. карасай, арча).

ХВОЙНЫЙ, ая, -ое ийне жалбырактуу; **хвойный лес** ийне жалбырактуу токой; **хвойное дерево** ийне жалбырактуу жыгач.

ХВОРАТЬ несов. разг. ооруу, ооруп жүрүү, ноокастоо, сыркоолоо.

ХВОРОСТ м. собир. **1.** чырпык, куураган чырпык, кургак бутакча (жыгачтын түшүп калган кургак чырпыгы); **собирать хворост** куураган чырпык жыйноо; **топить хворостом** куураган чырпык жагуу; **2. (печенье)** майга бышырган кытырак чоймо тооч.

ХВОРОСТИНА жс. куу чырпык, куу ичке бутак (узун бир тал).

ХВОРЫЙ, ая, -ое прост. оору, оорулуу, сыркоолуу; **хворый человек** оору адам.

ХВОРЬ жс. прост. оору.

ХВОСТ м. **1.** куйрук; **конский хвост** жылкынын куйругу; **распустить хвост (о павлине)** куйругун жаюу; **вилять хвостом 1)** куйругун шыйпаңдатуу; **2)** перен. (хитрить) амалдап куйтан ойнотуу, жылпыштатуу, култулдоо, тайсалдоо; **2. (задняя, конечная часть чего-л.)** арт жак, арт, куйрук; **хвост кометы** кометанын куйругу; **в хвосте поезда** поезддин артында; **хвост самолёта** самолёттун куйругу; **3. разг. (очередь)** арт, очередь; **хвост за билетами** билетке очередь; **4. перен. разг. (о несданном экзамене)** куйрук; **идти в хвосте или плестись в хвосте** эң эле артта жүрүү (кызматта бардык кишиден артта болуу); **поджечь хвост** разг. жини кагылып, мизи кайтып тыйылып калуу.

ХВОСТАТЫЙ, ая, -ое куйруктуу, куйругу бар; **хвостатые земноводные** кургакта да, сууда да жашоочу куйруктуу жаныбарлар.

ХВОСТИЗМ м. полит. хвостизм (окуялардын артынан гана ээрчиген, артта калгандарга, революциялык кыймылдын стихиялык элементтерине ыкташууга умтулууну көксөгөн, партиянын жетекчи ролун танган оппортунисттик тактика).

ХВОСТИК м. **1. уменьш.-ласк. от хвост 1** куйрукча, кичинекей куйрук; **2. (кончик чего-л.)** куйрук (бир нерсенин сороюп бөлүнүп турган бөлүгү); **буква с хвостиком** куйруктуу тамга; **ему пятьдесят лет с хвостиком** разг. ал элүү жаштан ашуун; **десять километров с хвостиком** разг. он километрден ашуун.

ХВОСТИСТ м. полит. хвостист (хвостизмди жактоочу, оппортунист).

ХВОСТОВОЙ, ая, -ое **1. хвост 1-ге т.; хвостовые перья у птиц** канаттуулардын куйрук жүнү; **2. арткы; хвостовой молот** тех. арткы чоң балка; **хвостовые вагоны** арткы вагондор; **хвостовые позвонки** чычаң, куймулчак.

ХВОЩ м. бот. кырк муун, жүлгүр; **полевой хвощ (сорняк)** кырк муун (отоо чөптүн бир түрү).

ХВОЯ жс. собир. бот. ийне жалбырак (карагай, арча өңдүү жыгачтардын жалбырагы); **сосновая хвоя** кызыл карагайдын ийне жалбырагы.

ХЕДЕР м. с.-х. хедер (**1. комбайндын эгин оро турган аппараты; 2. эгин оргуч машинанын бир түрү**).

ХИАЗМ м. лингв. сүйлөм мүчөлөрүнүн орун алмашышы.

ХИАЗМА жс. см. хиазм.

ХИБАРА жс. см. хибарка.

ХИБАРКА жс. разг. алачык, күркө.

ХИЖИНА жс. жаман там үй же алачык.

ХИЛОСТЬ жс. начардык, илмигийлик, кыржыгылык, чилмигийлик.

ХИЛЫЙ, ая, -ое начар, илмигий, чилмигий, кыржыгый; **хилый ребёнок** оорулуу илмигий бала.

ХИМЕРА жс. химера (**1. миф. байыркы гректердин мифологиясында — оозунан от чыгып турган, арстан ооздуу, жылан куйруктуу ажыдаар; 2. перен. иш жүзүнө ашпай турган курулай кыял**).

ХИМЕРИЧЕСКИЙ, ая, -ое химералуу (укмуштуу фантазиялуу; иш жүзүнө ашырылгыс; кыялый).

ХИМЕРИЧНЫЙ, ая, -ое см. химерический.

ХИМИЗАЦИЯ жс. химизация, химиялаштыруу (химиянын жетишкендиктерин жана методдорун эл чарбачылыгынын бардык тармактарына — өнөр жайларга жана айыл чарбага кең түрдө киргизүү); **химизация сельского хозяйства** айыл чарбаны химиялаштыруу.

ХИМИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что химиялаштыруу; **химизировать сельское хозяйство** айыл чарбаны химиялаштыруу.

ХИМИЗМ м. химизм (бир процесстин, көрүнүштүн химиялык негизи, түбү).

ХИМИК м. химик (**1. химия жагындагы специалист; 2. химиялык өндүрүш жайынын кызматчысы**).

ХИМИКАЛИИ только мн. химикалии (химиялык продуктылар).

ХИМИКАТ м. химикат (химиялык препарат, химиялык нерселер).

ХИМИЧЕСКИЙ, ая, -ое химия-га т.; химиялык; **химический элемент** химиялык элемент; **химическая обработка дерева** жыгачты химиялык жол менен иштетүү; **химический снаряд** химиялык снаряд; **химическая физика** химиялык физика; **химическая реакция** химиялык реакция; **химическое соединение** химиялык бирикме; **химическая лаборатория** химиялык лаборатория; **химическая промышленность** химиялык өнөр жай; **химический карандаш** сыя карандаш; **химическая чист-**

ка химиялык тазалоо (*кийимди, буюмду*); **химическая война** химиялык согуш; **химическая тревога** воен. химиялык тревога.

ХИМИЯ *жс.* химия (*материянын түзүлүш составы, өзгөрүшү жөнүндөгү илим*); **органическая химия** органикалык химия; **неорганическая химия** органикалык эмес химия; **курс химии** химия курсу; **учебник химии** химия окуу китеби.

ХИНА *жс. разг. см. хинин.*

ХИНДИ *м. нескл. лингв. хинди.*

ХИНИН *м. фарм.* хинин (*хина жыгачынын кабыгынан жасалган ак порошок; медицинада, көбүнчө безгекке каршы колдонулуучу дары*).

ХИННЫЙ, ая, -ое *хина-га т.*; **хинные порошки** хина порошогу; **хинное дерево** хина (*хинин*) жыгачы (*Түштүк Америкада өсүүчү жыгач; мунун кабыгында хинин бар*).

ХИРЁТЪ *нсов. 1.* жүдөө, арыктоо, алсыроо, начарлоо; **2.** перен. начарлап калуу, төмөндөө, тозуу, кедейленүү.

ХИРМАН *м. с.-х.* кырман.

ХИРОМАНТ *м.* алаканчы, алакан көрүүчү, балчы, балгер (*алакандын бырыштарына, сызыктарына карап бал ачуучу алдамчы киши*).

ХИРОМАНТИЯ *жс.* алакан кароо (*алакандын сызыктарына, бырыштарына карап бал ачып алдамчылык кылуу*).

ХИРОМАНТКА *женск. р. к хиромант.*

ХИРУРГ *м.* хирург (*хирургия жагындагы специалист*).

ХИРУРГИЧЕСКИЙ, ая, -ое *хирургия-га т.*; *хирургиялык*; **хирургическая операция** хирургиялык операция (*дененин ооруган жерин операция кылып дарылоо*); **хирургическая клиника** хирургиялык клиника; **хирургическое вмешательство** хирургиялык кийлигишүү.

ХИРУРГИЯ *жс.* хирургия (*дененин ооруган жерин кесүү же жамоо, эптөө методдоруна негизделген медицинанын бир тармагы*).

ХИТИН *м. биол.* хитин (*рак, жөргөмүш, курт-кумурска сыяктуу жаныбарлардын денесинин сыртындагы катуу кабыгын түзүүчү ат*).

ХИТОН *м. ист.* хитон (*байыркы гректердин узун көйнөк сыяктуу кийими*).

ХИТРЕЦ *м.* куу, куу киши, айлакер, амалкөй.

ХИТРЕЦА *жс. разг.: с хитрецой* куу, кыйды, тапан; **он не без хитрецы** ал куу, ал кыйды, ал тапан.

ХИТРИНКА *жс. см. хитреца.*

ХИТРИТЬ *несов. 1.* (*проявлять хитрость*) куулануу; **что тут хитрить?** мында куулануунун эмне кереги бар?; **2. разг. (мудрить)** амал кылуу, айла кылуу.

ХИТРО *нареч. разг. 1.* (*изворотливо*) эптүүлүк менен; **он очень хитро действовал** ал абдан эптүүлүк менен аракет кылды; **2.** (*искусно*) чебердик менен, устаттык менен, кыпдаттык менен; **эта игрушка сделана хитро** бул оюнчук чебердик менен жасалган; **3.** (*замысловато*) амал менен, татаал иле менен; **хитро придумано** амал менен ойлогон, амал менен иштелген.

ХИТРОСПЛЕТЕНИЕ *ср. 1.* (*вычурное построение, изложение мыслей*) ыксыз татаал кооздолуп айтылган, жазылган ой (*пикир*); **2.** (*коварный, хитроумный замысел*) арамза ойлор, айлакер куулук; **распутать хитросплетения врагов** душмандын арамза ою кандай экенин табуу.

ХИТРОСТЬ *жс. 1.* (*лукавство, коварство, хитрый поступок*) амалдуулук, амалкөйлүк, куулук, жаман ойлуулук, арамзалык, эки жүздүүлүк, иле; **взять хитростью** амалдуулук менен алуу; **пуститься на хитрости** амалдуулук кылуу, амалдуулукту колдонуу; **2.** (*трудность, сложность*) айлалуулук, татаалдык; **хитрость устройства** түзүлүшүнүн татаалдыгы; **вот в чём хитрость** айлалуулук мына ушунда.

ХИТРОУМНЫЙ, ая, -ое айлакер, куу, амалдуу; **хитроумные замыслы** амалдуу ойлор.

ХИТРЫЙ, ая, -ое **1.** (*лукавый*) куу, амалдуу, айлакер, арамза, жаман ойлуу (*коварный*); **2.** (*изворотливый*) эптүү; **хитрый человек** эпчил киши; **3.** (*замысловатый*) тетиктүү, илелүү, түшүнүгү кыйын; **дело не хитрое** тетиктүү иш эмес; **хитрое устройство** тетиктүү татаал түзүлүш.

ХИХИКАНЬЕ *ср.* кыт-кыт күлүү, кыткылыктап күлүү.

ХИХИКАТЬ *несов. разг.* кыт-кыт күлүү, кыткылыктап күлүү.

ХИХИКНУТЬ *однокр.* бырс этип күлүп коюу.

ХИЩЕНИЕ *ср.* уурдоо; **раскрыть хищение** уурдоонун бетин ачуу.

ХИЩНИК *м. 1.* (*зверь, птица*) жырткыч, жырткыч айбан, жырткыч жаныбар; **2. перен.** жырткыч, канап-бутагыч.

ХИЩНИЦА *женск. р. к хищник 2.*

ХИЩНИЧАТЬ *несов.* жырткычтык кылуу.

ХИЩНИЧЕСКИ *нареч.* жырткычтык менен.

ХИЩНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** жырткыч, жырткычтык; **хищнические инстинкты** жырткычтык инстинкттер; **2. перен.** белгиленген эрежеге багынбаган; тартипсиз улуп-жулган; **хищнический лов рыбы** балыкты белгиленген эрежени бузуп, кармоо.

ХИЩНИЧЕСТВО *ср.* жырткычтык, канап-бутоочулук.

ХИЩНО *нареч.* жырткычтык менен, жырткычтарча.

ХИЩНОСТЬ *жс.* жырткычтык; **проявлять хищность** жырткычтыгын көрсөтүү, жырткычтык кылуу; **хищность взгляда** перен. жырткычтарча кароо, кез караштын жырткычтыгы.

ХИЩНЫЙ, ая, -ое **1.** жырткыч; **хищные звери** жырткыч айбандар; **хищные птицы** жырткыч канаттуулар; **2. перен.** жырткыч, жырткычтарча, жуткуч, канап-бутоочу; **хищный взгляд** жырткычтарча кароо; **3. см. хищнический.**

ХЛАДНОКРОВИЕ *ср.* оор басырыктык; **сохранить хладнокровие** оор басырыктыкты сактоо; **не терять хладнокровия** оор басырыктыкты жоготпоо.

ХЛАДНОКРОВНО *нареч.* токтоолук менен, оор басырыктык менен; **действовать хладнокровно** оор басырыктык менен аракет кылуу.

ХЛАДНОКРОВНЫЙ, ая, -ое оор басырык, оор басырыктуу; **хладнокровный человек** оор басырыктуу киши; **хладнокровный взгляд** оор басырык көз караш.

ХЛАДОБОЙНЯ *жс.* тондурма кушкана (*эт тондургуч шаймандары бар кушкана*).

ХЛАМ *м. собир.* көр-жер, ыпыр-тыпыр, ыпыр-сыпыр, жаман, жараксыз эски нерсе.

ХЛАМИДА *жс. 1. ист.* хламида (*Байыркы Грецияда — эркектер кийүүчү плащ сыяктуу кийимдин бир түрү*); **2. перен. шутил.** көрксүз узун кийим.

ХЛЕБ *м.* 1. нан, токоч; **бѣлый хлеб** ак нан; **чѣрный хлеб** кара нан; **килограмм хлеба** бир килограмм нан; **чѣрствый хлеб** кургап, катып калган нан; **хлеб с маслом** май сүртүлгөн нан; **сажать хлеб в печь** мешке нан салуу; 2. дан, кызыл (зерно); аштык, эгин (в поле); **озимые хлеба** күздүк эгин; **яровые хлеба** жаздык эгин; **ссыпка хлеба** данды төгүү (мис. кампага); **экспорт хлеба** дан экспорту; **заготовка хлеба** эгин даярдоо; **хлеб на корню** орула элек өсүп турган эгин; 3. *перен.* (средства к существованию) аш, тамак, азык, оокат, каражат; **зарабатывать себе на хлеб** өзүнө керектүү оокат каражатын иштеп таап алуу; **лёгкий хлеб** бел ооруп, чеке тердебей эле табылган оокат; **лишить куска хлеба** таап турган оокатынан ажыратуу; **перебиваться с хлеба на квас** разг. кедейчиликте жашоо, эптеп-септеп күн көрүү; **хлеб да соль** тамакка береке (тамактын үстүнөн чыкканда айтылат); **хлеб-соль** разг. 1) (угощение) конокко берилүүчү тамак-аш; 2) (гостеприимство) мейман-достук; **насущенный хлеб** күндөлүк турмушка зарыл нерселер.

ХЛЕБ-СОЛЬ *жс. см.* хлеб.

ХЛЕБАТЬ *несов. что, разг.* 1. (есть жидкое) ууртоо, кашык менен ууртоо (суюк тамакты); 2. (пить большими глотками) чоң-чоң ууртап ичүү (мис. чайды); **уйти не солоно хлебавши** разг. куру алакан кайтуу, таш жалак болуу.

ХЛЕБНИЦА *жс.* нан сала турган тарелка же корзинка.

ХЛЕБНУТЬ *однокр.* ууртоо (бир мертебе); **хлебнуть лишнего** ичкиликти артыкбаш ичүү; **хлебнуть горя** азап чегүү, кайгыны баштан өткөрүү.

ХЛЕБНЫЙ, ая, -ое 1. хлеб-ге т.; **хлебный магазин** нан магазини; **хлебный рынок** эгин базары; **хлебные продукты** дан азыктары; **хлебный амбар** кампа; **хлебная водка** арак; **хлебное дерево** нан жыгачы; 2. (урожайный) түшүмдүү, эгин мыкты чыккан; **хлебный год** эгин мыкты чыккан жыл; **хлебный край** эгин мыкты чыкчу өлкө; 3. *перен. разг.* (выгодный) пайдалуу, кирешелүү (иш, кызмат); **хлебная должность** өзүнүн керт башына пайдалуу кызмат.

ХЛЕБОБУЛОЧНЫЙ, ая, -ое: **хлебобулочные изделия** ар түрдүү нандар, булкалар.

ХЛЕБОЗАВОД *м.* нан завод, ян заводу (нан бышыруучу завод).

ХЛЕБОЗАГОТОВИТЕЛЬ *м.* дан даярдоочу (дан даярдоо ишинде кызмат кылуучу киши).

ХЛЕБОЗАГОТОВИТЕЛЬНЫЙ, ая -ое: **хлебозаготовительная кампания** дан даярдоо өнөктүгү.

ХЛЕБОЗАГОТОВКИ *мн.* (ед. хлебозаготовка жс.) дан даярдоо.

ХЛЕБОЗАКУПКА *жс.* дүңүнөн дан сатып алуу.

ХЛЕБОПАШЕСКИЙ, ая, -ое **хлебопашество-го т.**

ХЛЕБОПАШЕСТВО *ср. уст.* эгин айдоочулук, дыйканчылык.

ХЛЕБОПАШЕЦ *м. уст.* дыйкан (эгин айдоочу).

ХЛЕБОПЕКАРНЫЙ, ая, -ое нан бышыруучу; **хлебопекáрная промышленность** нан бышыруучу өнөр жай.

ХЛЕБОПЕКАРНЯ *жс.* нан бышырылуучу жай, наабайкана.

ХЛЕБОПЕЧЕНИЕ *ср.* нан бышыруу.

ХЛЕБОПЁК *м.* наабайчы, нан бышыруучу адам.

ХЛЕБОПОСТАВКА *жс. см.* хлебосдача.

ХЛЕБОПРОДУКТЫ *мн.* (ед. хлебопродукт м.) эгин продуктылары (ун, акталган таруу жс.б.).

ХЛЕБОПРОИЗВОДЯЩИЙ, ая, -ее эгин өндүрүүчү; **хлебопроизводящий район** эгин өндүрүүчү район.

ХЛЕБОРЁЗ *м.* (рабочий) нан кесүүчү жумушчу.

ХЛЕБОРЁЗКА *жс.* нан кескич (аспан).

ХЛЕБОРОБ *м.* дыйкан (эгин айдоочу киши).

ХЛЕБОРОДНЫЙ, ая, -ое даны жакшы, эгини мыкты; **хлебородная страна** эгини мыкты өлкө; **хлебородный год** эгин мыкты чыккан жыл.

ХЛЕБОСДАТОЧНЫЙ, **хлебосдаточный**, -ая, -ое **хлебосдача-га т.**; **хлебосдаточный пункт** эгин тапшырыла турган пункт.

ХЛЕБОСДАЧА *жс.* эгин тапшыруу (мамлекетке).

ХЛЕБОСОЛ *м.* меймандос киши.

ХЛЕБОСОЛЬНЫЙ, ая, -ое меймандос; **хлебосольные люди** меймандос кишилер; **хлебосольный хозяин** меймандос үй ээси.

ХЛЕБОСОЛЬСТВО *ср.* меймандостук.

ХЛЕБОТОРГОВЕЦ *м.* эгин сатуучу, аштык сатуучу.

ХЛЕБОТОРГОВЛЯ *жс.* эгин соодасы, аштык соодасы.

ХЛЕБОТОРГОВЫЙ, ая, -ое **хлеботорговля-га т.**; эгин сатуучу; **хлеботорговые организации** эгин сатуучу уюмдар; **хлеботорговая сеть** эгин соодасынын тармагы.

ХЛЕБОУБОРКА *жс.* эгин оруп-жыюу.

ХЛЕБОУБОРОЧНЫЙ, ая, -ое **хлебоуборка-га т.**; **хлебоуборочная кампания** эгин оруп-жыюу кампаниясы.

ХЛЕВ *м.* кепе, малкана; **овечий хлев** кой кепе; **коровий хлев** уйкана, уй кепе.

ХЛЕСНУТЬ *однокр. см.* хлестнуть.

ХЛЕСТАТЬ *несов.* 1. **кого-что** (бить, стегать) камчылоо, сабоо (камчы менен, чыбык менен); **хлестать лошадей кнутом** атты камчы менен сабоо; **холодный ветер хлестал в лицо перен.** суук шамал бетке уруп турду; 2. (литься с шумом, плескаться) диркирөө, зиркирөө, шатыратуу, шорголоо, шаркырата куюу; **дождь хлещет в окна** жамгыр терезеге катуу согуп турат; **кровь хлещет из раны** жаракаттан кан диркиреп турат.

ХЛЕСТНУТЬ *однокр. см.* хлестать 1.

ХЛЁСТКИЙ, ая, -ое 1. шарт этип тийме, чып этип тийме, сокмо, урма; **хлесткий кнут** чып этип тийме камчы; **хлесткий ветер** бетке урма шамал; 2. *перен. разг.* (резкий) катуу тийүүчү, чучукка тийме, чучукка тийүүчү; **хлесткие слова** чучукка тийме сөз.

ХЛОП 1. *межд.* шак-шак (кол чапкандагы добуш); 2. *в знач. сказ.* чапты, урду; **он хлоп кулаком по столу** ал муштуму менен столду бир урду.

ХЛОПАНИЕ *ср.* 1. (действие) шарт эттирүү, шак эттирүү, тарс эттирүү, шартылдатуу, тарсылдатуу (мис. эшикти жапканда); **хлопанье дверьми** эшикти шарт эттирип жабуу; **хлопанье в ладоши** алакан чабуу, кол чабуу; 2. (шум, звуки) тарсылдак, шакылдак (үн, добуш); **послышалось хлопание** тарсылдак угулду.

ХЛОПАТЬ *несов.* 1. **кого-что, по чему** (ударять) чапкылоо, чабуу, ургулоо; **хлопать рукой по плечу** алакан менен далыга чапкылоо; 2. (аплодировать) кол чабуу, алакан чабуу; **хлопать артисту** артистке кол чабуу; **хлопать в ладоши** алакан чабуу; 3. *чем* шарт эттирүү, шак эттирүү, тарс эттирүү, шартылдатуу, тарсылдатуу; **хлопать дверьми** эшикти шарт эттирүү; **хлопать бичом** шапалакты шакылдатуу; **хлопать глазами** разг. түшүнбөй жалдырап туруу; **хлопать ушами** разг. айткан сөз,

делдейип, кулагына кирбөө; айткан сөз кулагына кирбей эле делдейип калуу.

ХЛОПАТЬСЯ *несов. см. хлопнуться.*

ХЛОПЕЦ *м. разг. обл. жигит.*

ХЛОПКОВОД *м. пахтачы (пахта жайындагы специалист же пахта айдоочу).*

ХЛОПКОВОДСТВО *ср. пахтачылык.*

ХЛОПКОВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое хлопководство-го т.; хлопководческий совхоз пахтачылык совхозу, пахта эгүүчү совхоз.

ХЛОПКОВЫЙ, ая, -ое хлопок-ко т.; хлопковая промышленность пахта өнөр жайы; хлопковые поля пахта талаасы; хлопковое масло пахта майы; хлопковое семя чигит; хлопковое волокно пахта буласы; хлопковая совка зоол. пахта көпөлөгү (пахта, жүгөрү, буурчак, дан жана башкаларга зыян келтирүүчү түн көпөлөгү).

ХЛОПКОЗАГОТОВКИ *мн. (ед. хлопкозаготовка ж.)* пахта даярдоолор.

ХЛОПКОКОМБАЙН *м. пахта комбайны, пахта жыйноочу комбайн.*

ХЛОПКООЧИСТИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое пахта тазалагыч, пахта тазалоочу; хлопкоочистительный завод пахта тазалоочу завод; хлопкоочистительная машина пахта тазалоочу машина.

ХЛОПКОПРЯДЕНИЕ *ср. пахта ийрүү.*

ХЛОПКОПРЯДИЛЬНЫЙ, ая, -ое хлопкопрядение-ге т.

ХЛОПКОРÓБ *м. пахтачы, пахтакер (пахта айдоочу киши).*

ХЛОПКОСДАЧА *ж. пахта тапшыруу.*

ХЛОПКОСЕЮЩИЙ, ая, -ее пахта айдоочу, пахта эгүүчү; хлопкосеющий район пахта айдоочу район.

ХЛОПКОУБОРКА *ж. пахта жыюу, пахта жыйноо.*

ХЛОПКОУБОРОЧНЫЙ, ая, -ое хлопкоуборка-га т.; хлопкоуборочная машина пахта жыюучу машина; хлопкоуборочная кампания пахта жыйноо кампаниясы.

ХЛОПНУТЬ *однокр. 1. см. хлопнуть 1, 2; 2. шарт эттирүү, шак эттирүү, шак этүү, шарт этүү, тарс этүү, барс этүү, тарс эттирүү; дверь хлопнула* эшик шарт этип жабылды; хлопнул выстрел тарс этип атылган үн чыкты.

ХЛОПНУТЬСЯ *однокр. разг. 1. (упасть)* күрс этип жыгылуу; хлопнуться на землю жерге курс этип жыгылуу; 2. (удариться) тарс этип согулуу, тийүү; хлопнуться о дверь эшикке тарс этип согулуу.

ХЛОПОК I *м. пахта, кебез; хлопок-сырец* чигиттүү пахта; длинноволокнистый хлопок узун булалуу пахта.

ХЛОПОК II *м. чап эттирүү (мис. алаканды).*

ХЛОПОТАТЬ *несов. 1. машакаттануу, иришүү, алпурушуу, түйшүктөнүү, аракеттенүү; хлопотать по хозяйству* чарба менен алпурушуу; не хлопотите машакаттанбаңыз; 2. о чём изденип аракет кылуу, артынан жүрүү, убаралануу, изденүү, кам жеш, кам көрүү, алек болуу; хлопотать об отпуске денег акча берилиши жөнүндө изденип аракет кылуу; 3. за кого, о ком кам жеп аракет кылуу; хлопотать за товарища жолдошу үчүн кам жеп аракет кылуу; хлопотать о приятеле досу үчүн кам жеп аракет кылуу.

ХЛОПОТЛИВОСТЬ *ж. 1. (чего-л.)* убаралануучулук, машакаттануучулук; 2. (кого-л.) камкордук, сарамжалдуулук; проявлять излишнюю хлопотливость ашыра сарамжалдуулук кылуу.

ХЛОПОТЛИВЫЙ, ая, -ое 1. (затруднительный) убаралуу, машакаттуу, түйшүктүү; хлопотливое дело машакаттуу иш; хлопотливое поручение убаралуу тапшырма; 2. (суетливый) ыгы жок шашкалаңдаган, камылгалуу, камкор, сарамжалдуу; хлопотливый человек сарамжалдуу киши.

ХЛОПОТНЫЙ, ая, -ое 1. см. хлопотливый; 2. түйшүгү көп, убарасы көп (иш).

ХЛОПОТУН *м. разг. камылгалуу, сарамжалдуу, бышык, түйшүкчүл (тынымы жок, дайым кыбырап-сыбырап иштегенди сүйгөн киши).*

ХЛОПОТУНЬЯ *женск. р. к хлопотун.*

ХЛОПОТЫ *только мн. убара, машакат, камылга, кам, түйшүк; хлопоты по хозяйству* чарбачылык боюнча машакат; надёласть кому-л. хлопот бирөөнү убара кылуу; хлопот полон рот *разг. баштан ашкан убара, көп убара-керчилик.*

ХЛОПУШКА *ж. 1. (для мух) чымын өлтүргүч (таякчанын башына байланган теринин өөнү); 2. (игрушка с сюрпризом) шартылдак, шарпылдак (бала оюнчугу); 3. шартылдак (жалты эле шартылдатуу үчүн жасалган нерсе).*

ХЛОПЧАТНИК *м. козо, пахта (өсүмдүк).*

ХЛОПЧАТОБУМАЖНЫЙ, ая, -ое: хлопчатобумажная промышленность пахта иштетүүчү өнөр жай; хлопчатобумажная ткань пахтадан жасалган кездеме.

ХЛОПЧАТЫЙ, ая, -ое *уст. см. хлопчатобумажный; хлопчатая бумага* пахта буласы.

ХЛОПЬЯ *только мн. үлпүлдөк, үлпүлдөгөн, былпылдаган, лапылдаган (жеңил нерсе); хлопья снега* кардын лапылдагы; снег идёт хлопьями кар лапылдап жаап турат; кукурузные хлопья жүгөрүнүн куурулганда жарылып агарышы.

ХЛОР *м. хим. хлор (тумчуктургуч газ; ал санитарияда дезинфекциялоочу дары катарында жана согушта ууландыруучу зат катары колдонулат).*

ХЛОРАЛ *м. хим., мед. хлорал (хлордон жасалуучу өткүр жыттуу, түзсүз, май сымал суюктук).*

ХЛОРАЛГИДРАТ *м. хим., мед. хлоралгидрат (укта-туу жана тынчтыуу үчүн колдонуучу дары).*

ХЛОРИРОВАНИЕ *ср. хим. хлордоо (1. иче турган сууну жана агын сууларды хлор менен дезинфекциялоо; 2. органикалык заттарды хлор менен иштетүү).*

ХЛОРИРОВАТЬ *сов. и несов. что, хим. хлордоо.*

ХЛОРИСТОВОДОРОДНЫЙ, ая, -ое хим. хлордук-водороддук, хлор-водород (мис. хлор менен водород-дун бирикмеси).

ХЛОРИСТЫЙ, ая, -ое хим. хлордуу, хлор аралашкан, хлор катышкан; хлористый натрий хлордуу натрий; хлористый кальций хлордуу кальций.

ХЛОРНЫЙ, ая, -ое хлор-го т.; хлорная кислота хлор кислотасы (көп убакта өзүнөн өзү дүрт этип күйүп кетүүчү, түссүз суюктук); хлорная известь хлордуу акиташ.

ХЛОРОЗ *м. хлороз (1. мед. кан аз болгондуктан ку-баруу; 2. бот. оору болгондуктан жалбырактын жана өсүмдүктүн жаш бутагынын жашыл түсү кетип бозорушуу).*

ХЛОРОФИЛЛ *м. бот. хлорофилл (өсүмдүктүн жалбырагын жана башка органдарын жашыл түскө киргизе турган зат).*

ХЛОРОФИЛЛОВЫЙ, ая, -ое **хлорофилл-ге** т.

ХЛОРОФОРМ м. хим., мед. хлороформ (медицинада жалпы наркоз кылуу үчүн колдонулуучу хлордуу, түссүз суюктук); **сделать операцию под хлороформом** хлороформ менен уктатып операция кылуу.

ХЛОРОФОРМИРОВАТЬ сов. и несов. кого хлороформдоо (хлороформ менен уктатуу).

ХЛОРПИКРИН м. хим. хлорпикрин (ууландыруучу зат катарында колдонулуучу түссүз суюктук).

ХЛЫНУТЬ сов. 1. катуу каптоо, жайпоо (напр. о воде); төгүп жиберүү, куюп жиберүү (напр. о дожде); көл болуу, он талаа болуу (напр. о слезах); 2. перен. (о толпе) сүрдүгүү, чогуу бойдон каптоо (мис. эл).

ХЛЫСТ м. чыбык (прут); чыбырткы, чыбык камчы (плётка).

ХЛЫЩ м. разг. презр. сыланкороз (жеңил ойлуу, ичи көңдөй, көйрөң жигит).

ХЛЮПАТЬ несов. разг. көлчүлдөө, шарпылдоо, шалпылдоо (о грязи); шалпылдатуу, шалп эттирүү (идя по грязи); **хлюпать по грязи** шалпылдатып баткак кечүү.

ХЛЮПИК м. разг. презр. мажүрөө киши, эң эле жоош киши, байкуш адам.

ХЛЯБАТЬ несов. шалкылдоо, шарпылдоо (мис. кең келип, эбинен ажырап).

ХЛЯБЬ ж. уст. туңгуюк, түпсүз; **хляби морские** деңиздин туңгуюк, терең жери.

ХЛЯСТИК м. хлястик (белге кыналып туруш үчүн, кийимдин артына тигип койгон ичке тарткыч, мис. пальтонун белиндеги).

ХМ межд. разг. бым (ар-сар болуп калууну, ойлонууну белгилейт).

ХМЕЛЕВОД м. хмель өстүргүч специалист.

ХМЕЛЕВОДСТВО ср. с.-х. хмель өстүрүүчүлүк.

ХМЕЛЕВОДСКИЙ, ая, -ое **хмелеводство-го** т.

ХМЕЛЕТЬ несов. разг. мас боло баштоо.

ХМЕЛЁК м.: **быть под хмельком** разг. кичине кызуу абалда болуу (ичип алып).

ХМЕЛЬ I м. бот. хмель, кулмак (жермек даамы бар оролмо өсүмдүктүн бир түрү; бул – пиво ачытууда колдонулат).

ХМЕЛЬ II м. (опьянение) мас болуу, мастык; **во хмелю** мас болуп турган кез.

ХМЕЛЬНИК м. с.-х. хмель өскөн жер.

ХМЕЛЬНОЙ, ая, -ое разг. 1. (нетрезвый) мас, мас болгон; **хмельные речи** мастын сөзү; 2. (опьяняющий) мас кылуучу; **хмельные напитки** мас кылуучу ичкилик; 3. в знач. суц. ср. мас кылуучу ичимдик (ичкилик).

ХМУРИТЬ несов. что: **хмурить брови** кабак чытуу, кабак түйүү; **хмурить лицо** тултуу, түнөрүү; **хмурить лоб** чекени тырыштыруу, чекени бырыштыруу.

ХМУРИТЬСЯ несов. 1. кабагын салуу, үтүрөйүү, түнөрүү, бүркөлүү; **чего ты хмуришься?** сен эмне үтүрөйөсүң?; 2. перен. бүркөлүү; **погода хмурится** күн бүркөлүп турат, бүркөк тартып турат; күн бүркөө.

ХМУРЫЙ, ая, -ое 1. үтүрөйгөн, кабагы салынган, түнөргөн, бүркөк; **хмурым человек** үтүрөйгөн киши; **хмурым вид** түнөргөн түр; 2. перен. (пасмурный) бүркөк, түнөргөн; **хмурое небо** бүркөк асман.

ХНА жс. кына (боёк).

ХНЫКАНЬЕ ср. разг. 1. (действие) кыңкыстоо, кыңкылдоо, ыйлактоо; 2. (звуки плача) кыңкылдаган үн.

ХНЫКАТЬ несов. разг. 1. кыңкыстоо, кыңкылдоо, ыйлактоо; 2. перен. (жаловаться) ыйлактоо, даттануу.

ХОБОТ м. 1. тумшук; **хобот слона** пилдин тумшугу; 2. воен. хобот (замбирек же пулемёт коё турган лафеттин тулкусунун жогорку жагы).

ХОБОТОК м. (у насекомых) тумшук (көпөлөк, чиркейге окшогон кибир жаныбарлардын денесинин алды жагындагы жыттоочу, соруучу органы).

ХОД м. 1. (движение) жүрүү, жүрүш; **ход поезда** поезддин жүрүшү; **во время хода поезда** поезд жүрүп бара жатканда; **на полном ходу поезда** поезд аябай катуу жүрүп бара жатканда; **ход вперёд** алга жүрүш; **тихий ход** акырын жүрүш; **дать задний ход** кетенчиктетүү, артка жүрүү; **ход планёт** планеталардын жүрүшү; **два часа ходу** эки сааттык жол; 2. (работа, совершаемая механизмом) кыймыл, жүрүш, ык, багыт; учуш (самолёта); **ход поршня** поршендин жүрүшү; **холостой ход** см. **холостой**; **ход руля** ав. рулдун багыты; **плавный ход мотора** мотордун бир калыпта жүрүшү; **ход часов** сааттын жүрүшү; **по ходу часовой стрелки** сааттын стрелкасынын жүрүшүнө карата; 3. перен. (развитие, течение) жүрүш, жүрүү, өрчүш, өрчүү, өсүү, багыт, агым; **в ходе борьбы** күрөштүн жүрүшүндө; **судя по ходу вещей** иштин жүрүшүнө караганда; **при таком ходе событий** окуялардын мындай болуп турганында; **ход истории** тарыхтын (тарыхый окуялардын) өрчүшү (багыты); 4. (вход, проход) кире бериш, өтүш, эшик, жол; **чёрный ход** короо жактан (көчө жактан эмес) кирме эшик; **парадный ход** көчө жакка чыгуучу эшик; **ход со двора** короо жактан кире турган эшик; 5. жол; **ходы сообщения** воен. окоптордо катташ жолдору; 6. (в игре) жүрүү, жүрүш, ыкма; **ваш ход** жүрүш сиздики, сиздин жүрүшүңүз; **чей ход?** жүрүш кимдики?; **ход пешкой** шахм. пешка менен жүрүш; **ход коня** шахм. аттын жүрүшү; **сделать ход конём** шахм. ат менен жүрүү, атты жүрүү; **ход тузом** карт. туз менен жүрүү, тузду жүрүү; **ловкий ход** ыктуу жүрүш, эпчил жүрүш; 7. (ось с парой колёс) ок (кош дөңгөлөк огу менен); **перёдний ход** телёги арабанын алдыңкы огу; 8. (колёса с ободом) алкактуу дөңгөлөк, алкагы бар дөңгөлөк; **колёска на резиновом ходу** резина дөңгөлөктүү тырашманке; **на железном ходу** огу темир араба; **телёга на деревянном ходу** огу жыгач араба; **на гусеничном ходу** огу гусеницадан турган араба, жылан боор алкак; 9. (время прохода рыбы): **весенний ход рыбы** балыктын жазгы өрдөшү, балык өтүүчү убак; **он знает все ходы и выходы** ал жолун билет, эбин табат; ал эшик-тешигин бүт билет; **в ход пойти** колдоно баштоо; иштетиле, жумшала баштоо; **в ходу или в большом ходу** кең түрдө колдонулат, суроосу кең; **это у нас в ходу** бул бизде кең түрдө колдонулуп жатат; **пустить в ход** 1) (в движение) жүргүзүү; **пустить в ход машину** машинаны жүргүзүү; 2) перен. (в употреблении) колдонулууга киргизүү; **пустить в ход все средства** бардык каражатты колдонууга киргизүү, бардык каражатты ишке жумшоо; **дать ход** 1) чему тийиштүү жерге жиберүү (мис. келген арызды текшерүүгө); 2) чему, перен. өстүрүү, өнүгүүгө мүмкүндүк берүү; **ему не дадут ходу** ага жол бербейт; **идти полным ходом** абдан ылдам жүрүү, абдан ылдам өрчүү (баруу); **работа идёт полным ходом** жумуш эң тездик менен жүрүп жатат; **с ходу** разг. токтобой, жүрүп баратып; **на ходу** 1) жүрүп бара жатканда (мис. трамвайдан секирип түшүү); 2) разг. басып бара

жатып; **закусить на ходу́** басып бара жатып тамак жеш; 3) (*в действии*) иштеп жатат (*мис. ишкана*); **пойти́ в ход** бир нерсе колдонула баштоо, керектеле баштоо.

ХОДАТАЙ *м. 1. юр. уст. (поверенный)* ишеничтүү киши; **ходатай по дела́м** иш боюнча ишеничтүү киши; 2. *перен. (заступник)* изденүүчү (*бирөөнүн жазага тартыла турган ишин анын пайдасы үчүн чечүү жагына аракет кылуучу*).

ХОДАТАЙСТВО *ср. офиц.* өтүнүч, изденүү; **удовлетворить ходатайство** өтүнүчтү канааттандыруу.

ХОДАТАЙСТВОВАТЬ *несов. о ком-чём, за кого-что* өтүнүү, изденүү, суроо, тиленүү; **ходатайствовать за кого-либо** бирөө тууралуу өтүнүү; **ходатайствовать перед судьёй** сот алдында өтүнүү, соттон өтүнүү.

ХОДИКИ *только мн. разг.* ходики (*кичине дубал саат*).

ХОДИТЬ *несов. 1.* жүрүү, басуу, басып жүрүү, жөө жүрүү, жөө басуу, баруу; **ходить по комна́те** үйдө ары-бери басып жүрүү; **ходить по у́лице** көчөдө жүрүү; **ходить по́ лесу** токойду аралап жүрүү; **ходить ле́сом** токой менен жүрүү; **ходить взад и вперёд или ходить из угла́ в угол** ары-бери басып жүрүү, аркы-терки басып жүрүү; **ходить по́д руку** колтукташып жүрүү; **ходить на лы́жах** лыжада жүрүү, лыжа тебүү; **ходить больш́и-ми шага́ми** чоң аттап басып жүрүү, чоң арымдап басып жүрүү; **ходить на цы́почках** буттун учу менен басып жүрүү; **ходить в разведку́** разведкага (*чалгынга*) баруу; **ходить на охоту́** ууга баруу (*чыгуу*); **ту́чи хódят по́ небу́** асманда булут жүрөт; 2. (*посещать*) баруу, барып туруу, барып жүрүү, келүү, келип туруу, жүрүү; **ходить в теа́тр** театрға баруу; **ходить на ле́кции** лекцияга баруу (*барып туруу*); **ходить в шко́лу** мектепке баруу; **ходить по магази́нам** магазиндерди кыдырып жүрүү; **он ча́сто хódит к нам** ал биздикине тез-тез келип турат; 3. *в чём (в какой-л. одежде, иметъ какой-л. внешнй вид)* жүрүү; **ходить в шу́бе** тон кийип жүрүү; **ходить в сапога́х** өтүкчөн жүрүү, өтүк кийип жүрүү; **ходить босиком** жыңайлак жүрүү; 4. (*о поездах, пароходах и т.п.*) жүрүү; **пóезда хódят по расписа́нию** поезддер расписание боюнча жүрөт; **ходить под паруса́ми** парус менен жүрүү; 5. (*о часах*) жүрүү; иштөө; **часы́ хódят хорошо́** саат жакшы жүрөт; 6. *за кем (заботиться, ухаживать)* артынан жүрүү, багуу, кароо; **ходить за больным** оорулуу кишини багуу (*кароо*); **ходить за ло́шадью́** атты багуу, ат багуу, атты кароо; 7. (*в игре*) жүрүү; **ходить с коро́ля** королду жүрүү, жүрүш королдон болсун; **ходить с ко́зыря** көзүрдү жүрүү, көзүр менен жүрүү; 8. *разг. (о деньгах)* жүрүү, өтүү; **эти де́ньги хódят всю́ду** бул акча бардык жерде жүрөт; 9. (*шататься, колыхаться*) теңселүү, солкулдоо, дирилдөө, былкылдоо; **пол хódит под нога́ми** пол солкулдап турат; 10. *за кем-чем, на кого-что (охотиться)* баруу (*аңчылык кылуу, мергенчилик кылуу*); **ходить на медве́дя** аюу атууга баруу, аюуга баруу; 11. (*быстро двигаться взад и вперёд*) жүрүү, тартылуу; **пила́ легкó хódит** араа жеңил тартылат; 12. *разг. (бурлить)* ачуу, кыжылдоо (*мис. бозо*); **слухи хódят** миш-миштер жүрүп жатат; ...деген кабар жүрүп жатат; аңырт-каңшаарлар жүрүп жатат; **ходить вокруг да о́коло** *разг.* ошонун айланасында эле жүрүү (*иштин маңызына жетпей, эч бир натыйжа чыгарбай*); **ходить по́ миру** кайыр сурап калуу, думана болуп калуу; **ходить по чым-л. стопам** бирөөнүн жолун жолдоо; бирөөнүн

жолун жолдоп, ээрчип жүрүү; **ходить го́голем** сылаңкороздонуп жүрүү; көйрөңдүк кылып, ыгы жок жасанып жүрүү; башын жогору көтөрүп, койкоюп, какайып жүрүү; **ходить на за́дних лапках** жагынуу, кошамат кылуу; **ходить по рука́м** колдон колго өтүү; **ходу́ном ходить** *см. ходун*.

ХОДКИЙ, ая, -ое 1. (*о товаре*) өтүмдүү; **ходкий то́вар** өтүмдүү товар; 2. (*быстроходный*) жүрүштүү, күлүк, ылдам; **ходкий конь** күлүк ат, жүрүштүү ат; 3. (*о словах, выражениях*) көп колдонулуучу, айтылуучу (*сөз же сүйлөм*).

ХОДОВО́Й, ая, -ое 1. *ход 2-ге т.*; **ходовые ка́чества** судна кеменин учуш сапаты; 2. (*обычный, частый*) өтүмдүү, ар кимге керектүү, көп колдонулуучу, жыш айтылуучу; **ходовое выра́жение** жыш айтылуучу сүйлөм; 3. *тех. (подвижной)* жылып турма, кыймылдама; **ходовой ме́ханизм** кыймылдама механизм; 4. (*о товаре*) өтүмдүү; **ходовые това́ры** өтүмдүү товарлар.

ХОДО́К *м. 1. (пешеход)* жөө жүргөн киши; **быть хоро́шим ходокóм** жакшы жөө жүргүч болуу; 2. *уст. (выборный от крестьян)* ходок (*дыйкандардын өз арасынан шайлап, бир ишти бүтүрүү үчүн жиберилген киши*).

ХОДУ́ЛИ *мн. (ед. ходу́ля ж.)* таяк бут (*боорунда бут коюучу таканчыгы бар эки узун таяк*); **ходить на хо́дúлях** 1) таяк бут менен жүрүү; 2) *перен.* кадыресе болбой, табигый болбой, өзүн кара күчкө көрсөтүү.

ХОДУ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое ыгы жок ашырып, табигый эмес түрдө көрсөтүлгөн (*мис. начар жазылган пьесанын геройлору*); **ходу́льное выра́жение** ыгы жок кооздоп айтылган жасалма сүйлөм.

ХОДУ́Н *м.*: **ходуно́м хódить** солкулдоо, дирилдөө, теңселүү, былкылдоо; **пол ходуно́м хódит от пля́ски** пол бийлегенден солкулдайт.

ХОДЬБА́ *жс.* жөө жүрүү, басуу, басып жүрүү; **ходьба́ взад и вперёд** ары-бери басып жүрүү; **пóлчаса ходьбы́** жарым саат жүрүү, жарым сааттык жол.

ХОДЯ́ЧИЙ, ая, -ее 1. жүрмө, басып жүрмө, басып жүрө ала турган; **ходя́чий больно́й** басып жүрө ала турган оору киши; 2. (*распространённый, употребительный*) таралган, жыш колдонулуучу; **ходя́чая и́стина** таралган чындык; **ходя́чее выра́жение** жыш колдонулуучу сүйлөм; **ходя́чая энциклопéдия** *разг.* көптү билген укучул киши.

ХОЖДЕ́НИЕ *ср. см. ходьба́; имéть хождéние* жүрүү, колдонулуу, өтүү, өтүмдүү болуу; **эти де́ньги имéют хождéние** бул акча жүрөт (*өтөт*).

ХОЖУ́, *хожу, ходишь и т.д. наст. вр. от хódить.*

ХОЗА́РЫ *мн. ист.* хозарлар (*Днепр жана Волга дарыяларынын аяк жагында 7–10 кылымдарда мамлекет түзгөн, теги түрк калк*).

ХОЗО́РГАН *м. (хозяйственный орган)* чарба органы, чарбачылык орган.

ХОЗРАСЧЁТ *м. (хозяйственный расчёт)* хозрасчёт (*чарбачылык эсеби*); **перевести предприятие на хозрасчёт** ишкананы хозрасчётка өткөрүү.

ХОЗРА́СЧЁТНЫЙ, ая, -ое хозрасчёттук.

ХОЗЯ́ИН *м. 1. (владелец)* ээ, кожоюн; **хозя́ин кварти́ры** квартира (*үй*) ээси; **хозя́ин кнй́ги** китеп ээси; 2. (*о ведущем хозяйстве*) чарбаны жүргүзө билген, ээ; **хоро́ший хозя́ин** чарбаны жакшы жүргүзө билген киши; **расчётливый хозя́ин** тыкан, сарамжалдуу киши (*ээ*); 3. (*гла-*

ва дома, семьи) ээ, үй ээси, үй-бүлө башы; *хозяин и гости* үй ээси жана коноктор; **ХОЗЯИН ДОМА** үй ээси; **4. (частный наниматель)** ээ, кожоюн (*башка бирөөнү жеке жалдоочу*); **ХОЗЯИН И РАБОТНИК** кожоюн жана кызматчысы; **5. перен. (полновластный распорядитель):** **стать хозяином положения** кырдаалдын кожоюну болуу; **я сам себе хозяин** мен өзүмө өзүм ээмин; **хозяин своей судьбы** өз тагдырынын ээси; **6. разг. (муж)** эр.

ХОЗЯЙКА *женск. р. к* **хозяин 1, 2, 3, 4**; хозайка; **домашняя хозайка** үй жумушун жүргүзүүчү аял; **хорошая хозайка** жакшы хозайка; **сестра-хозайка** сестра-хозайка (*санаторийлерде, дем алыш үйлөрүндө ички чарба иштерин башкаруучу кызматчы аял*).

ХОЗЯЙНИЧАНЬЕ *ср.* кожоюндук кылуу, ээ болуп алуу.

ХОЗЯЙНИЧАТЬ *несов. 1. (вести хозяйство)* ээ болуу, башкаруу; **2. перен. (распоряжаться)** кожоюндук кылуу; **хозяйничать в чужом доме как в своём** бирөөнүн үйүндө өзүнүн үйүндөгүдөй кожоюндук кылуу.

ХОЗЯЙСКИЙ, ая, -ое **хозяин-ге т.**; **дело хозяйское** *разг.* өзүн бил, өз билгениндей иште, «эмне кылам» десен өзүн бил.

ХОЗЯЙСТВЕННИК *м.* чарбачы (*мекеменин, ишкананын чарбасын башкаруучу адам*).

ХОЗЯЙСТВЕННО-ОРГАНИЗАТОРСКИЙ, ая, -ое: **хозяйственно-организаторская работа** чарбачылык-уюштуруу жумушу.

ХОЗЯЙСТВЕННОСТЬ *жс.* чарба жайын билгендик (*билгичтик*), оокат жөнүн билгендик (*билгичтик*); **проявить большую хозяйственность** чарба жайынан зор билгичтикти көрсөтүү.

ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое **1. хозяйство-го т.**; чарбачылык; **хозяйственный орган** чарбачылык орган, чарба органы; **хозяйственный год** чарба жылы; **хозяйственные задачы** чарбачылык милдеттер; **хозяйственная жизнь страны** өлкөнүн чарбачылык турмушу; **2. (расчётливый)** камылгалуу, сарамжалдуу; **хозяйственный человек** сарамжалдуу киши; **3. (рациональный, безубыточный)** кирешелүү түрдө уюштурулган, өзүнүн кирешеси эсебинен жашаган, үнөмдүү, зыян келтирбей турган, сарамжалдык менен; **хозяйственный способ ремонта** ремонтту сарамжалдык менен жасоо; **4. (служащий для ведения хозяйства)** **хозяйство 3-кө т.**; чарбага керектүү, чарбалык; **хозяйственный инвентарь** чарбалык инвентарь; **хозяйственный магазин** чарба магазини (*чарбалык буюмдар сатыла турган магазин*); **хозяйственное мыло** кир самын, кир жууй турган самын.

ХОЗЯЙСТВО *ср.* **1.** чарба, чарбачылык; **социалистическое хозяйство** социалисттик чарба; **натуральное хозяйство** натуралдык чарба; **товарное хозяйство** товардык чарба; **2. (экономика, производство)** чарба, чарбачылык; **плановое хозяйство** пландуу чарба; **народное хозяйство** эл чарбасы; **сельское хозяйство** айыл чарба; **3. (оборудование, инвентарь)** чарба, жабдык, курал-жабдык, шаймандар, мүлк; **большое заводское хозяйство** заводдук чон, чарба (*жабдык*); **богатое хозяйство** колхоза колхоздун бай чарбасы (*мүлкү*); **обзавестись хозяйством** чарбалуу болуу; **4. (организация, единица)** чарба; **огромное большинство крестьянских хозяйств** вступило в колхозы дыйкан чарбаларын эң зор көпчүлүгү колхозго кирди; **единоличные хозяйства** жеке чарбалар;

5. (хозяйственная деятельность) чарбачылык, чарба; **заниматься хозяйством** чарбачылык кылуу, чарба ишин жүргүзүү.

ХОЗЯЙЧИК *м.* *разг.* майда өндүрүштүн жеке ээси.

ХОЗЯЮШКА *ж. разг. ласк.* хозяюшка (*хозяйканы эркелетип айтылган түрү, кайрылганда эркелетүү түрүндө айтылат*).

ХОККЕЙСТ *м.* спорт. хоккеист, хоккейчи (*хоккей ойногуч киши*).

ХОККЕЙ *м.* спорт. хоккей (*муз талаасында коньки тээп жүрүп топ ойноонун бир түрү*).

ХОККЕЙНЫЙ, ая, -ое **хоккей-ге т.**; **хоккейная команда** хоккей командасы; **хоккейный мяч** хоккей тобу.

ХОЛЕНый, ая, -ое сылап-сыйпап багылган; **холеный конь** сылап-сыйпап багылган ат; **холеные руки** на-зик кол, ак кол.

ХОЛЭРА *жс.* холера, уваба (*кустуруп, ич өткөргөн өтө жугуштуу таралма оору*).

ХОЛЭРИК *м.* холерик (*тез күйүнмө, тез сүйүнмө жана кайраттуу киши*).

ХОЛЕРИНА *жс. мед.* холерина (*ич өтүүнүн бир түрү*).

ХОЛЕРИЧЕСКИЙ, ая, -ое **холерик-ке т.**; холерик-тик; **холерический темперамент** холериктик темперамент.

ХОЛЭРНЫЙ, ая, -ое *мед.* **холера-га т.**; **холэрный вибрион** холера вибриону (*холераны козутуучу, таратуучу бактерия*).

ХОЛЕЦИСТИТ *м. мед.* холецистит (*өттүн ыйлаагынын сезгениши*).

ХОЛИТЬ *несов.* кого-что сылап-сыйпап багуу, чаң кондурбай багуу, бапестөө; **холить лошадь** атты сылап-сыйпап багуу (*тазалыкта, жылууда, ток кылып багуу*); **холить ногти** тырмакты бапестеп тазалыкта кармоо.

ХОЛКА *ж.* ыйык жал.

ХОЛМ *м.* адыр, дөбө, дөңсө, дөң; **могильный холм** мүрзөнүн дөбө топурагы.

ХОЛМИК *м.* *уменьш.* от **холм** дөбөчө.

ХОЛМИСТОСТЬ *жс.* адырдуулук, адыр-күдүрлүүлүк.

ХОЛМИСТЫЙ, ая, -ое адырдуу, адыр-күдүрлүү, дөбөлүү, дөңсөлүү, дөңдүү, адыр-күдүр; **холмистая местность** адырдуу жер.

ХОЛОД *м.* **1.** суук; **зимний холод** кышкы суук; **дрожать от холода** сууктан титирөө; **пахнуло холодом** суук боло баштады; **собачий холод** *разг.* абдан суук, өтө суук; **стойли холода** суук болуп турду; **2. перен. (равнодушие)** сууктук, салкын кароо, салкын мамиле кылуу; **от его слов веет холодом** анын сөзүнөн сууктук келип турат.

ХОЛОДАТЬ *несов. разг.* суук боло баштоо, суук катуулоо; **начинает холодать** суук боло баштады.

ХОЛОДЕТЬ *несов. 1.* муздоо, тоңуу, үшүү; **у меня руки холодеют** колум муздады, колум үшүдү; **холодеет безл.** муздай баштады, үшүй баштады, тоңо баштоо; **2. перен.** селдейип катып калуу; **холодеть от ужаса** коркунучтан селдейип катып калуу.

ХОЛОДЕЦ *м.* кул. *см.* **студень**.

ХОЛОДИЛЬНИК *м.* **1.** (*сооружение, помещение*) холодильник, муздаткыч (*тез бузулуп кетүүчү азыктар сакталууга арналган жай*); **вагон-холодильник** вагон-холодильник; **2.** холодильник (*тез бузулуп кетүүчү азыктарды муздата турган прибор*); **электрический холодильник** электр холодильник.

ХОЛОДИЛЬНЫЙ, ая, -ое муздатуучу; **холодильная установка** муздатуучу установка; **холодильный шкаф** муздатуучу шкаф (*тез бузулуп кетүүчү азыктарды сактоого арналган шкаф*).

ХОЛОДИТЬ *несов.* салкындатуу, суутуу; **вётер холодил** **лицо** суук бетти салкындатты.

ХОЛОДНО **1.** *нареч. (бесстрастно, равнодушно)* көңүлсүз, жактырбай, кыртыш сүйбөй, салкын; **холодно встретить кого-л.** бирөөнү көңүлсүз, салкын каршы алуу; **холодно отнестись к кому-л.** бирөөгө салкын мамиле кылуу; **он ответил холодно** кыртышы сүйбөй жооп берди; **2.** *безл. в знач. сказ., кому-чему суук; мне холодно* мен үшүп турам; **сегодня холодно** бүгүн суук.

ХОЛОДНОВАТЫЙ, ая, -ое *разг.* суугураак.

ХОЛОДНОЕ *ср. см. холодный 5.*

ХОЛОДНОКРОВНЫЕ *мн. (ед. холонокровное ср.)* зоол. суук кандуу, салкын кандуу (*денесинин температурасын айланадагы температурага жараша өзгөртө турган балык, амфибия жана башкалар сыяктуу жаныбарлар*).

ХОЛОДНОСТЬ *жс. (равнодушие)* сууктук, түнттук, көңүл коштук.

ХОЛОДНЫЙ, ая, -ое **1.** суук, салкын, муздак; **холодная погода** суук аба ырайы; суук күн; **холодная зима** суук кыш; **холодное лето** салкын жай, муздак жай; **холодный пояс** *геогр.* суук пояс; **поставить в холодное место** суук жерге коюу; **холодный чай** муздак чай; **холодная квартира** муздак квартира; **холодная дача** меши жок дача; **холодные блюда** муздак тамак (*муздак желе турган тамак*); **облить холодной водой** **1)** муздак сууну жаба куюу; **2)** *перен.* бир нерсе менен жаман сезимде калтыруу, таң калтыруу; **2.** (*об одежде*) камсоосу жок, жылуулугу аз; **холодное пальто** жеңил, жылуулугу аз пальто; **3.** *перен. (равнодушный, бесстрастный)* көңүлсүз, түнт, суук, көңүлкош, кыртышы сүйбөгөн; **холодный взгляд** суук көз караш, көңүлсүз көз караш; **холодные отношения** суук мамиле; **холодный приём** салкын кабыл алуу; **4.** *тех.* кызытпай турган, кызытылбаган; **холодная клёпка** кызытпай туруп бөрктөп кадоо; **холодный прокат** кызытылбаган прокат; **холодный способ обработки металлов** кызытпай туруп металлды иштеп чыгуу жолу; **5.** *в знач. суц. ср. кул.* суук, муздак (*тамак*); **холодное оружие** атылбас жабдык (*мис. канжар, кылыч, итык, найза ж.б.*); **холодный сапозник** *разг.* көчөдө иштөөчү өтүкчү, жамакчы; **холодная завивка** чачты муздак тармалдоо; «**холодная война**» *см.* война.

ХОЛОДОК *м. разг. 1.* салкын; **утренний холодок** эртең мененки салкын; **сидеть в холодке** салкында отуруу, көлөкөдө отуруу; **2.** *перен. (отчуждённость, равнодушие)* көңүлсүздүк, кыртышы сүйүңкүрөбөгөндүк; **в их отношениях наступил холодок** алардын мамилесинде кыртышы сүйүңкүрөбөгөндүк пайда болду.

ХОЛОДОСТОЙКИЙ, ая, -ое суукка турумдуу, суукка чыдамдуу.

ХОЛОП **м. 1.** *ист.* кул (*Байыркы Руста*); крепостной дыйкан (*крепостнойлук Россияда*); **2.** *перен. презр. (низкопоклонник)* бирөөнүн алдында жасакерденүүчү, көшөкөрлөнүүчү кошаматчы киши.

ХОЛОПКА **1.** *жс. ист.* күн (*Байыркы Руста*); дыйкан аял (*крепостнойлук Россияда*); **2.** *женск. р. к холоп 2.*

ХОЛОПСКИЙ, ая, -ое **1.** *холоп-ко т.; 2. перен. презр. (раболепный)* көшөкөрлөнгөн, бөйпөңдөгөн, кошаматтанган.

ХОЛОПСТВО *ср. 1. ист. (рабство)* кулчулук; **2.** *собир. ист. (холопы)* кулдар, күндөр; **3. перен. презр. (низкопоклонство)** көшөкөрчүлүк, кошаматчылык.

ХОЛОПСТВОВАТЬ *несов. (раболепствовать)* көшөкөрлөнүү, кошаматтануу, бөйпөңдөө, жасакерденүү.

ХОЛОСТИТЬ *несов. кого-что* биттөө, бычуу (*айбанды*); **холостить жеребца** айгырды бычуу.

ХОЛОСТОЙ, ая, -ое **1.** (*неженатый*) бойдок, бойдоктук; **холостой человек** бойдок киши; **холостая жизнь** бойдоктук турмуш; **2. тех.** куру бекер, пайдасыз; **холостой ход машины** машинанын куру бекер жүрүшү; **3. воен.** огу жок; **холостой патрон** огу жок патрон; **холостой выстрел** огу жок атуу, оксуз атуу; **холостой заряд** куру дүрмөт (*дарысы бар, огу жок дүрмөт*).

ХОЛОСТЯК *м.* бойдок (*бойдок киши*); **старый холостяк** карган бойдок.

ХОЛОСТЯЧКИЙ, ая, -ое *бойдоктук*; **холостяцкая жизнь** бойдоктук турмуш; **холостяцкие привычки** бойдоктук адаттар.

ХОЛОЩЕНИЕ *ср.* биттөө, бычуу (*айбанды*).

ХОЛОЩЁНЫЙ, ая, -ое биттелген, бычылган; **холощёный конь** бычылган ат.

ХОЛСТ *м. 1. (ткань)* боз кендир (*кездеме*); **небелёный холст** агартылбаган боз кендир; **2. жив.** май боёк менен тартылган картина.

ХОЛСТИНА *жс.* боз кендир, кенеп; **мешок из холстины** боз кендирден жасалган мешок.

ХОЛСТИННЫЙ, ая, -ое *холстина-га т.*

ХОЛУЙ *м. 1. уст. (слуга, лакей)* малай (*буржуазиялык-дворяндык турмушта*); **2. перен. презр.** кошаматчы, жасакер, көшөкөр.

ХОЛУЙСКИЙ, ая, -ое *холуй-га т.*

ХОЛУЙСТВО *ср. презр.* кошаматчылык, жасакерчилик, көшөкөрчүлүк.

ХОЛУЙСТВОВАТЬ *несов. презр.* кошамат кылуу, жасакерденүү, көшөкөрлөнүү.

ХОЛЦОВЫЙ, ая, -ое *холст 1-ге т.; холцовая рубашка* боз кендирден жасалган көйнөк.

ХОЛЯ *жс. уст.: жить в холе* ыракатта жашоо; **держать в холе** сылап-сыйпап багуу, алпештеп багуу, чан кондурбай багуу.

ХОМУТ *м. 1.* каамыт; **2. перен. (обуза)** убаракерчилик, түйшүк; **надеть на себя хомут** өзүнө түйшүктү жүктөп алуу; **3. тех.** каамыт (*бирдемени бекитүү үчүн колдонула турган, шакек сыяктуу нерсе*).

ХОМУТИНА *жс.* каамыт чучугу.

ХОМЯК *м.* зоол. хомяк (*эгинге, данга зыян келтирүүчү чычкан сымал айбан*).

ХОР *м. 1.* хор (*обончу, ырдоочулар тобу*); **мужской хор** эркектер хору; **хором** **1)** хор болуп (*чогуу ырдоо*); **петь хором** хор менен ырдоо; **2)** *перен. (одновременно)* чогуу бир добуштан, жапырт (*кыйкыруу, макулдоо ж.б.*); **2. перен.** көп кишилердин үндөрү, сүйлөгөн сөздөрү; **хор насмешек** *разг.* көп кишилердин шылдындап сүйлөп жаткан үндөрү.

ХОРАЛ *м.* муз. хорал (*католиктердеги, протестанттардагы диний ырдын бир формасы; ошондой эле формадагы музыкалык пьеса*).

ХОРВАТ *м. хорват.*

ХОРВАТКА *женск. р. к хорват; хорватка.*

ХОРВАТСКИЙ, ая, -ое *хорват-ка т.; хорватский язык* хорват тили.

ХОРВАТЫ *мн. хорваттар.*

ХОРДА *жс. хорда (1. мат. бир ийри сызыктын (мис. дуганын) эки нокотунун арасын кошуучу түз сызык; 2. биол. кээ бир айбандардын (мис. балыктын) арка сөөгү, кыр аркасы).*

ХОРЕЙ *1. лит. хорей (басымы биринчи муунда болгон эки муунду ыр стопасы, мис. Пушкиндин ырында: буря мглою небо кроет).*

ХОРЕЙ *2. обл. хорей (чанага чегилген бугуларды айдоо үчүн колдонулуучу узун шырмый).*

ХОРЕОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое *хореография-га т.; хореографиялык; хореографическое искусство* хореографиялык искусство.

ХОРЕОГРАФИЯ *жс. иск. хореография (1. балет искусствосу жөнүндөгү илим; 2. өзүнчө тамгалардын жардамы менен бийлөө кыймылдарын жазуу; балет танцасынын композициясы жана анын коюлушу).*

ХОРЕК *м. зоол. күзөн (сасык күзөн).*

ХОРИСТ *м. хорист, хорчу (хорго катышуучу обончу эркек).*

ХОРИСТКА *женск. р. к хорист; хористка.*

ХОРЕЙСТЕР *м. театр. хормейстер (хор башкаруучу адам).*

ХОРОВОД *м. хоровод (бир нече киши кол кармашып тегерек болуп алып бийлеп, ырдап жүрүүчү эл оюну).*

ХОРОВОДИТЬСЯ *несов. с кем-чем, разг. алпурушуу, убаралануу (бирөө менен).*

ХОРОВОДНЫЙ, ая, -ое *хоровод-го т.; хороводные песни* хоровод ырлары; *хороводные пляски* хоровод бийлери.

ХОРОВОЙ, ая, -ое *хор-го т.; хоровое пение* хор менен (*хор болуп*) ырдоо; *хоровой кружок* хор кружок.

ХОРОМ *см. хор.*

ХОРОМЫ *только мн. уст. көп бөлмөлүү чоң заңгыраган үй.*

ХОРОНИТЬ *несов. кого-что 1. көмүү, көргө коюу; 2. перен. (предать забвению) биротоло унуткарып таштоо, эске алынбай калсын деп эсептөө (унутуу); хоронить концы разг. изин суутуу, изин жоготуу (бир кылмыштуу ишти жашыруу; кылмыштуу бир ишке катышуунун изин суутуу).*

ХОРОНИТЬСЯ *несов. 1. разг. (прятаться, скрываться) жашырынуу; 2. страд. к хоронить.*

ХОРОХОРИТЬСЯ *несов. разг. куру кайрат көрсөтүү, мурдун асманга көтөрүү, кокураюу, жел өпкөлүк кылуу.*

ХОРОШЕНЬКИЙ, ая, -ое (*миловидный*) жакшынакай, татынакай, сүйкүмдүү; *хорошенькая история! ирон.* жакшы болгон тура!, ырас окуя болгон тура! (*табал, шылдыңдап*); *хорошенького понемножку ирон.* жакшыны татыгы менен (*аз-аздан*).

ХОРОШЕНЬКО *нареч. разг. (как следует) жакшылап, абдан; я ещё и сам не знаю хорошенько* мен өзүм да али жакшылап биле элекмин.

ХОРОШЕТЬ *несов. сулуу болуу, сулуу боло баштоо, жакшынакай болуу, жакшынакай боло баштоо.*

ХОРОШИЙ, ая, -ее *1. жакшы, дурус; хороший человек* жакшы киши; *хороший работник* жакшы кызматчы; *2. только кратк. ф. (красивый) сулуу, көрктүү; этот*

парень хорош собой бул көрктүү жигит; *как эта девушка хороша!* бул кыз кандай сулуу!; *желаю вам всего хорошего* сиздин жакшы болушунузга тилектешмин; *хороший знакомый* жакшы тааныш (*жакын, ынак тааныш*); *хорошая порция вина* винонун бир кыйла порциясы; *мы с ним хорошие* биз аны менен ынакпыз (*татуубуз*); *жить по-хорошему* ынтымактуу болуу, татуу жашоо, татуу туруу; *ты тоже хорош!* разг. сени да билебиз!; сенде да бар!

ХОРОШО *1. нареч. жакшы; он хорошо работает* ал жакшы иштеп жатат; *ребёнок хорошо вёл себя* бала өзүн жакшы алып жүрдү; *она хорошо одевается* ал жакшы кийинет, ал жакшы кийинип жүрөт; *2. безл. в знач. сказ. кому-чему (о хорошем состоянии кого-чего-л.) жакшы, сонун; мне хорошо здесь* мында мага жакшы; *хорошо тебе советовать* кеңеш берүү сага жеңил; *хорошо на улице* көчөдө сонун; *хорошо, что он пришёл сегодня* анын бүгүн келгени жакшы.

ХОРОШО *2. частица утверд. (да, согласен, ладно) макул, болуптур, ооба; ты придёшь? – Хорошо, придёшь* сен келесиңби? – Ооба, келем; *я придё через час, хорошо?* мен бир сааттан кийин келем, макулбу?; *2. частица (угроза) болуптур, карап тур, көрөрсүң; хорошо, я этого не забуду* карап тур, мен муну унутпайм, эсимен чыгарбайм; *хорошо! всё это тебе припомнится!* карап тур, сен бирди көрөсүң!; макул, мунун баары сенин эсиңе келер!

ХОРУГВЬ *жс. хоругвь (1. уст. войско туусу, аскер туусу; 2. церк. диний жс.б. сүрөттөр түшүрүлгөн чиркөө туусу).*

ХОРУНЖИЙ *м. воен. уст. хорунжий (революцияга чейинки казак орус аскерлеринде – подпоручик менен ба- рабар болгон офицердик чин).*

ХОРЫ *только мн. хоры (чоң залдын үстү жагындагы балкон, ачык галерея).*

ХОРЬ *м. см. хорёк.*

ХОРЬКОВЫЙ, ая, -ое *хорёк-ко т.; хорьковая шуба* күзөн терисинен жасалган ичик, күзөн ичик.

ХОТЕНИЕ *ср. гысы келүү, каалоо, тилөө, эңсөө; на всякое хотенье есть терпенье* посл. тилегиндин баары эле орундала бербейт.

ХОТЕТЬ *несов. чего, с неопр. и без доп. гысы келүү, каалоо, тилөө, эңсөө, керек кылуу; хотеть пить* ичкиси келүү; *он хочет спать* анын уктагысы келет; *я очень хочу его видеть* мен аны көрүүнү абдан каалайм; *во всём мире нет народа, который хотел бы войны* бүтүн дүйнөдө согушту каалай турган эл жок; *что вы этим хотите сказать?* муну менен сиз эмнени айткыңыз келет?; *чего вы хотите?* сиз эмнени тилейсиз (*каалайсыз*)?, сизге эмне керек?; *как хотите 1)* каалаганыңыздай, билгениңиздей, мейлиңиз, ыктыярыңыз; *2) (всё-таки) кандай кылсаңыз да, кандай болгондо да, бирок да; как хотите, но это неверно* өзүңүз билиңиз, кандай болгондо да бул туура эмес; *как хочешь, а я пойду* кандай кылсаң да; мен барам; *хочешь не хочешь* тилесең-тилебесен да; *кааласаң-каалабасаң да*; амал жоктуктан, аргасыздан; *если хотите или если хочешь вводн. сл. мен сизге (сага) айтсам* же мен сага айтсам; *это, если хотите, вредно* мен сизге айтсам, бул: – зыяндуу.

ХОТЕТЬСЯ *несов. безл. кому с неопр. гысы келүү, тилөө, каалоо, көөнү түшүү; мне хотелось бы* менин каалагым келер эле, мен каалар элем; *мне хочется спать*

менин уктагым келет; **мне не хóчется чаю** менин чай ич-ким келбейт.

ХОТЬ 1. союз уступ. (*несмотря на то, что; даже если*) -са да, менен да; **он хоть и стар, но бодр** ал кары болсо да, тың; **хоть ты и смóтришь, но не видишь** караганың менен да, көрбөйсүң; 2. союз уступ. (*допустим, или пусть*) мейли; **приходи хоть сегодня, хоть завтра** мейлиң бүгүн кел, мейлиң эртең кел; 3. частица усил. (*даже*) -са да; **пойдү хоть сейчас** азыр болсо да барам; **тебя хоть кто знает** сени ким болбосун тааныйт; **хоть теперь** азыр болсо да; **жди хоть неделю** мейлиң, бир жума күт; 4. частица усил. (*по крайней мере*) эч болбогондо; **скажете хоть одно слово** эч болбогондо бир сөз айтсаңыз; **дай хоть десять рублэй** эч болбогондо он сом бер; 5. частица разг. (*к примеру, например*) мисалы; **взять хоть этот слүчай за образец** мисалы, бул учурду үлгү катары алганда; **взять хоть этот факт** мисалы мына ушул фактыны алсак; 6. с относ. мест. (*любой*) мейли, -са да, кимиси болсо да, ким болсо да; **хоть кто** ким (иси) болсо да; мейли, ким болсо да; **хоть что** эмне (си) болсо да; **хоть какой** кандай (ы) болсо да; **хоть куда** 1) кайда болсо, каяка болсо да; 2) *перен.* сонун, эң жакшы, укмуш; **хоть где** кайда болсо да; мейли кайда болсо да; **хоть какой-нибудь** кандай болсо да мейли; **хоть что-нибудь** эмне болсо да, мейли; **хоть куда-нибудь** кайда болсо да мейли; **хоть бы и так** ушундай эле боло койсун; эмнеси бар, макул эле; **хоть бы** 1) эч болбогондо; **хоть бы слово сказа́л** эч болбогондо, бир ооз сөз айтсачы; 2) -сачы; **и хоть бы кака́я-нибудь причина была́** эч болбогондо, кенедей бир себеп болсочу; 3) мисалы мына; **вот хоть бы ты** мына мисалы сен; **хоть и** -са да, -ган менен; **хоть день и солнечный, но холóдный** күн ачык болгону менен, суук; **темно́, хоть глаз вы́коли** көзгө сайса көрүнгүс караңгы; **хоть брось** оозго алгыс жаман, өтө жаман; **хоть пруд пруди́** эң көп; **хоть волков морóзь** байлаган ит да чыдабай турган суук (*үйдүн суугу жөнүндө*); **хоть караул кричи́** разг. айлаңды кетирет, жаныңды койбойт; **хоть верёвки вей из него** разг. ал абдан элпек, эмне айтсаң, ошону иштейт; **хоть ша́ром покати́** разг. эч нерсе жок, бопбош, куру; **хоть убей** разг. өлүп кетейин, өлтүрсөң да; **хоть убей, ничего́ не понимаю́** өлтүрсөң да эч нерсе түшүнбөйм; **хоть убей, не помню́** өлүп кетейин, эсимде жок; **хоть вы́жми** разг. ийне жибине чейин суу болгон (*мис. жаан өтүп*).

ХОТЯ́ союз са да, менен да; см. **хоть** 1; **он хотя́ и согласился́, но оста́лся недово́лен** ал макул болсо да, нааразы бойдон калды; **он учи́лся хорошо́, хотя́ ча́сто болéл** тез-тез ооруса да, ал жакшы окуду; **хотя́ бы или хотя́ бы да́же** 1) (*даже, если*) карабастан; **хотя́ бы ты захотéл, я не могу́ тебе́ э́того поручи́ть** сенин каалаганыңа карабастан, мен муну сага тапшыра албаймын; **я бу́ду рабóтатъ, хотя́ бы мне до́ктор и запрети́л** мен, доктордун тыйганына карабастан, иштей берем; 2) (*если бы*): **хотя́ бы ты скорéй приéхал** кур дегенде сен бат келсең экен; 3) (*даже, например*); **э́то ви́дно хотя́ бы из таки́х факто́в** бул, мисалы, мындай фактылардан көрүнөт, бул мындай фактылардан да көрүнүп турат.

ХОХЛА́ТКА жс. (*о птице*) үрпөк баш (*башында үрпөгү бар куш*).

ХОХЛА́ТЫЙ, ая, -ое үрпөгөй, үрпөк баш; **хохла́тая ку́рица** үрпөк баш тоок.

ХОХЛИ́ТЬСЯ несов. 1. (*о птицах*) жүнүн үрпөйтүү (*куш жөнүндө*); 2. *перен. разг.* кабагы түшүү, маанайы бас болуу, көңүлсүз түрдө болуу.

ХОХОЛ м. үрпөк, чок (*у птиц*); төбөгө коюлган үрпөйгөн чач, чокчо чач, айдар, көкүл (*у людей*); **ку́рица с хохло́м** үрпөк баш тоок.

ХОХОЛО́К м. *уменьш. от* хохол үрпөкчө, чокчо.

ХО́ХОТ м. каткырык; **его́ слова́ вызы́вали о́бщий хо́-хот** анын сөзү жалпы каткырыкты туудурду; **гомери́ческий хóхот** кыран-каткы күлкү, аябай каткыруу; **взрыв хóхота** каткырыктын дуу дей түшүшү.

ХОХОТА́ТЬ несов. каткыруу, каткырып күлүү; **хохо-та́ть до упа́ду** боору катканча каткыруу, боору эзилгенче каткыруу; **хохота́ть до слёз** көзүнөн жаш чыкканча каткыруу.

ХОХОТУ́Н м. разг. каткырыкчыл, күлкүчү.

ХОХОТУ́НЯ женск. р. к хохоту́н.

ХОХОТУ́ШКА жс. см. хохоту́нья.

ХО́ЧЕТСЯ наст. вр. от хотéться.

ХОЧУ́, хочú, хóчешь и т.д. наст. вр. от хотéть.

ХРАБРЕ́ТЬ несов. разг. баатырдануу, эр болуу, кайраттуу болуу.

ХРАБРЕ́Ц м. кайраттуу, жүрөктүү, эр.

ХРАБРИ́ТЬСЯ несов. куру кайрат кылуу, эрсинүү, баатырсынуу.

ХРА́БРО нареч. баатырча, баатырдык менен, эрдик менен, кайраттуу, кайраттуулук менен; **хра́бро сража́ть-ся** эрдик менен согушуу.

ХРА́БРОСТЬ жс. кайрат, кайраттуулук, эрдик, жүрөктүүлүк; **беззаветная хра́брость** жан-дили менен көрсөткөн баатырдык; **набра́ться хра́брости** эрдик көрсөтүү, кайраттуулукту көрсөтүү.

ХРА́БРЫЙ, ая, -ое кайраттуу, эр, эр жүрөк, жүрөктүү; **храбрый воин** кайраттуу аскер.

ХРАМ м. 1. (*церковь*) храм (*кудайга табынып, чокунуучу, намаз окулуучу үй, мис. чиркөө, буткана*); 2. *перен.* храм (*касиеттүү, салтанаттуу жай*); **храм нау́ки** илимдин храмы; **университет – храм нау́ки** университет – илимдин храмы.

ХРАМОВО́Й, ая, -ое храм 1-ге т.

ХРАНЕ́НИЕ ср. сактоо; **сда́ча на хранéние** сактоого берүү; **пла́та за хранéние** сактаганы үчүн акы төлөө; **отда́ть бага́ж на хранéние** багажды сактоого берүү; **ка́мера хранéния бага́ж** багажды сактоочу (*багаж сакталуучу*) камера.

ХРАНИ́ЛИЩЕ ср. сактагыч (*бир нерсе сакталуучу жай*); **храни́лище книг** китеп сактагыч.

ХРАНИ́ТЕЛЬ м. сактагыч, сактоочу; **храни́тель пре-даний** ата-бабалардан калган жомок ж.б. эсте сактоочу; **храни́тель музе́я офиц.** музейди сактоочу.

ХРАНИ́ТЬ несов. 1. *что (сохранять, беречь)* сактоо; **храни́ть день́ги в сберега́тельной ка́ссе** акчаны сактык кассасында сактоо; **храни́ть продúкты в по́гребе** азыкты погребде сактоо; 2. *что (соблюдать, выполнять)* аткаруу, орундоо, сактоо; **храни́ть обы́чай** үрп-адатты сактоо; **храни́ть тай́ну** сырды сактоо; **храни́ть в тай́не что-л.** бир нерсени жашырып коюу, бир нерсени жашырын сактоо; **храни́ть в чистотé вели́кое звáние члéна па́ртии** партиянын мүчөсүнүн улуу атагын тазалыкта сактоо; 3. *кого-что (оберегать)* сактоо, коргоо; **храни́ть как зени́цу о́ка** көздүн карегиндей сактоо; **храни́ть в**

па́мяти эсте сактоо, эч убакта унутпоо; **храни́ть молча́ние** унчукпоо, унчукпай жым туруу, үн чыгарбоо.

ХРАНИ́ТЬСЯ *несов.* 1. (*находиться*) болуу, сакталуу; 2. *страд.* к **хранить**.

ХРАП I *м.* 1. коңурук (*человека*); кошкурук (*напр. лошади*); 2. (*часть переносья у животных*) айбандын тумшугу (*көбүнчө аттын*).

ХРАП II *м. тех.* храп (*механизмдин кыймылдагыч бөлүктөрүн токтотуу үчүн колдонулуучу планка сыяктуу таканчык*).

ХРАПЭ́НИЕ *ср.* коңурук тартуу (*человека*); кошкуруу (*лошади*).

ХРАПЭ́ТЬ *несов.* корулдоо, коңурук тартуу, корулдап уктоо (*о человеке*); кошкуруу (*о лошади*); кыркыроо (*о животных*).

ХРАПОВИ́К *м. тех.* храповик (*валды кайта, керисине айландырууга тоскоол боло турган механизм*).

ХРАПОВО́Й, ая, -*ое* *тех.* храп II-*ге т.*; храпово́е ко-лесó храптуу дөңгөлөк.

ХРЕБЕ́Т *м.* 1. *анат.* кыр арка, кыр арка омурткалар (*омурткалар түркүгү*); 2. *перен. разг. (спина)* үст, арка; он всё вы́нес на своём хребте́ ал бардык кыйынчылыкка өзү чыдады; 3. (*горная цепь*) кыр, кырка; го́рный хребет тоо кыркалары, тоо кыркасы.

ХРЕН *м. бот.* хрен (*тамыры тамакка салынуучу чөп өсүмдүк*); ста́рый хрен *бран.* как баш (*абышка*); хрен ре́дьки не сла́ще погов. бирөө-бирөөнөн артык эмес.

ХРЕСТОМА́ТИЯ *жс.* хрестоматия (*окуу куралы – тандалган чыгармалардан же алардын үзүндүлөрүнөн түзүлгөн жыйнак*).

ХРИЗАНТЕ́МА *жс. бот.* хризантема (*сеңселген гүлдүү кооз чөп өсүмдүк*).

ХРИЗОБЕРИ́ЛЛ *м. мин.* хризоберилл (*көгүлтүр саргыч түстүү кымбат баалуу асыл таш*).

ХРИЗОЛИ́Т *м. мин.* хризолит (*көгүлтүр жылтырак асыл таштын бир түрү*).

ХРИЗОПРА́З *м. мин.* хризокраз (*асыл таштын бир түрү*).

ХРИЗОТИ́Л *м. мин.* хризотил (*булалуу минерал, асбесттин бир түрү*).

ХРИП *м.* кырылдоо, кыркыроо, киркирөө; **предсмер́тный хрип** өлүү алдында кырылдоо; **хрипы в лёгких** *мед.* өпкөнүн кыркарагы (*өпкөгө суук тийгендеги кырылдаган тыбыш*).

ХРИПЭ́НИЕ *ср.* кырылдоо, кыркыроо, киркирөө.

ХРИПЭ́ТЬ *несов.* кыркыроо, кырылдоо, киркирөө; **больной хрипит** оору кырылдап атат; **в го́рле хрипит** тамак кырылдайт.

ХРИ́ПЛО *нареч.* кыркарап, киркиреп; **хри́пло гово-рить** кыркарап сүйлөө, киркиреп сүйлөө.

ХРИ́ПЛОСТЬ *жс.* кыркарактык, кырылдактык, киркиректик; **хри́плость го́лоса** үндүн кыркарактыгы, үндүн киркиректиги.

ХРИ́ПЛЫЙ, ая, -*ое* кыркарак, кырылдак, киркирек; **говори́ть хри́плым го́лосом** кырылдап сүйлөө, кирилдеп сүйлөө; **хри́плый го́лос** киркирек үн.

ХРИ́ПНУТЬ *несов.* үн бүтүү, кыркарап калуу, кырылдап калуу, киркиреп калуу; **го́лос хри́пнет** үн кыркарайт, үн бүтөт, үн киркирейт.

ХРИПО́ТА *жс.* кыркарактык, киркиректик, кырылдактык; **крича́ть до хрипоты́** кырылдап калганча кыйкыруу, үнү кырылдагыча кыйкыруу.

ХРИСТИАНИ́Н *м.* христианин (*христиан дининдеги киши*).

ХРИСТИА́НКА *женск. р.* к **христиа́нин**; христианка.

ХРИСТИАНСКИЙ, ая, -*ое* христианство-*го*, христианин-*ге т.*; христиандык; **христиа́нская рели́гия** христиандык дин.

ХРИСТИА́НСТВО *ср.* христианство (*мифтик ыйса пайгамбарды кудай деп ишенгендикке негизделген дин*).

ХРОМ I *м.* хром (1. *хим. химиялык элементтердин бири, катуу металл, техникада колдонулат*; 2. *сары боёктун бир түрү*).

ХРОМ II *м.* (*кожа*) хром, куро́м (*куром булгаары*).

ХРОМАТИ́ЗМ *м.* хроматизм (1. *муз. жарты тон боюнча үндүн жогорулашы же төмөндөшү*; 2. *физ. күндүн ак шооласынын түрдүү түстөргө бөлүнүү таралуу касиети*).

ХРОМАТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -*ое* 1. **хроматизм I-*ге т.***; хроматизмдик; **хромати́ческая га́мма** хроматизмдик гамма; 2. **хромати́зм 2-*ге т.***; хроматикалык; **хромати́ческая аберра́ция** хроматикалык абберрация.

ХРОМА́ТЬ *несов.* 1. аксоо, аксаңдоо, төкөрөңдөө, сылтуу; **хрома́ть на ле́вую но́гу** сол бутунан аксоо; 2. *перен. разг. (иметь недостатки)* начар билүү, кемчилиги болуу; **у него́ орфогра́фия хрома́ет** анын орфографиясы начар; **хрома́ть на обе но́ги разг.** төрт аягынан тең аксоо (*өтө начар болуу, мис. иш*).

ХРОМИ́РОВАНИЕ *ср. тех.* хромдоо.

ХРОМИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* хромдоо (*металлдан жасалган буюмдардын сыртын хромдоо, сыртына хром жабуу*).

ХРО́МИСТЫЙ, ая, -*ое* *тех.* хромдуу; **хро́мистая сталь** хромдуу болот.

ХРОМОВОКИ́СЛЫЙ, ая, -*ое*: **хромовоки́слый сви-нец** *хим.* хром кычкыл коргошун.

ХРО́МОВЫЙ I, ая, -*ое* **хром I-*ге т.***; хромдуу; **хро́мовая кислота́** хром кислотасы, хром кошулган кислота.

ХРО́МОВЫЙ II, ая, -*ое* **хром II-*ге т.***; **хро́мовая ко́жа** хром булгаары; **хро́мовые сапоги́** хром өтүк.

ХРОМО́Й, ая, -*ое* 1. аксак, төкөр; **хро́мая нога́** аксак бут; **он хром на ле́вую но́гу** ал сол бутунан аксайт; 2. *в знач. суи. м., жс.* аксак; 3. *разг. (о мебели)* бир буту сынган, бир буту кыска; **хромо́й стул** бир буту сынган стул, бир буту кыска стул.

ХРОМОЛИТОГРА́ФИЯ *жс.* хромофотография (1. *литография жолу менен бир нече боёктуу кылып басып чыгаруу*; 2. *ушундай жол менен басылган нерсе*).

ХРОМОНО́ГИЙ, ая, -*ое* *см.* **хромо́й**.

ХРОМОНО́ЖКА *жс. разг.* аксак, төкөр (*аял, кыз*).

ХРОМОСО́МЫ *мн. (ед. хромосома жс.) биол.* хромосомдор (*клеткалык ядронун негизги боёктор менен интенсивдүү түрдө боёлуп туруучу элементтери*).

ХРОМОСФЕ́РА *жс. астр.* хромосфера (*күндүн атмосферасынын ачык кызыл түстөгү өңү бар сырткы кабаты*).

ХРОМОТА́ *жс.* аксактык, төкөрдүк.

ХРОМОТИ́ПИЯ *жс. полигр.* хромотипия (*көп түстүү боёктуу типографиялык басма*).

ХРОМОФОТОГРА́ФИЯ *жс.* фото **хромофотогра́фия** (1. *түстүү сүрөт чыгаруу жолу*; 2. *ушул жол менен алынган сүрөт*).

ХРО́МПИК *м. хим.* хромпик (*химиялык туздун бир түрү*).

ХРО́НИК *м. мед.* эски оорулуу, өнөкөт оорулуу киши.

ХРОНИКА *ж.* 1. *ист.* хроника (окуяларды хронологиялык ирети менен жазуу); **русские хроники называются летописями** орус хроникалары летопистер деп аталат; 2. *лит.* хроника (коомдук, үй-бүлөлүк окуялардын тарыхы жазылган адабият чыгармасы); **семейная хроника** үй-бүлө хроникасы; 3. хроника (газетада – күндөлүк турмуш окуяларынын бөлүмү); 4. кино хроника (күндөлүк коомдук турмуштан алынган кыскача фильм).

ХРОНИКАЛЬНО-ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое хроникалык-документалдык.

ХРОНИКАЛЬНЫЙ, ая, -ое хроникалуу, хроникалык; **хроникальный фильм** хроникалуу фильм, хроникалык фильм.

ХРОНИКЁР *м.* хроникачы (күндөлүк жергиликтүү турмуштан, газета хроникасы үчүн материалдар жыйноочу киши).

ХРОНИЧЕСКИЙ, ая, -ое өнөкөт болгон, созулма, дайыма кармоочу, дайыма; **хроническое заболевание** өнөкөт оору; **хронический больной** өнөкөт оорулуу киши.

ХРОНОГРАФ *м.* хронограф (1. *ист.* байыркы жазманын эстелиги; ал ошол мамлекеттин хроникасы катарында сакталып турат; 2. *тех.* так кылып убакытты жазып туруучу аспап, мис. замбиректин огунун учушунун тездигин өлчөп жазып туруучу аспап).

ХРОНОЛОГ *м.* хронолог (хронология боюнча специалист).

ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое хронология-га т.; хронологиялык; **хронологические даты** хронологиялык даталар; **хронологические таблицы** хронологиялык таблицалар.

ХРОНОЛОГИЯ *ж.* *ист.* хронология (1. убакыт тартиби боюнча бир окуялардын түзүлүшү, тартиптелиши; 2. тарыхый окуяларды алардын кайсы убакытта болгонуна жараша көрсөтүү; окуялардын белгиленген даталары).

ХРОНОМЕТР *м.* хронометр (балансири бар, туура жүрүүчү астрономиялык саат).

ХРООМЕТРАЖ *м.* хронометраж (эмгек процесстеринин канча убакытка созула тургандыгын секундомердин жардамы менен текшерүү).

ХРОНОМЕТРАЖИСТ *м.* хронометражист (бир нерсени хронометражын жүргүзүүчү киши).

ХРОНОМЕТРИРОВАТЬ *сов. и несов. что* хронометраждоо (бир нерсени хронометраждоо).

ХРОНОМЕТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое хронометр-ге т.; хронометрдик; **хронометрическое определение времени** убакытты хронометрдик белгилөө, убакытты хронометр менен белгилөө.

ХРОНОСКОП *м.* хроноскоп (эң бир кыска убакытты өлчөө үчүн колдонула турган электр сааты).

ХРУПКИЙ, ая, -ое 1. (ломкий, непрочный) морт, бат сынма, тез сынма; **хрупкий металл** морт металл; 2. *перен.* (нежный, слабый) назик; бош, чың эмес, начар; **хрупкое здоровье** начар ден соолук; **хрупкая девушка** назик кыз.

ХРУПКОСТЬ *ж.* 1. (ломкость, непрочность) морттук; 2. *перен.* (нежность, слабость) назиктик; чың эместик, начардык, боштук.

ХРУСТ *м.* кычыроо, кырсылдоо, тырсылдоо, чыртылдоо, чытыроо, кырсе этүү, тырсе этүү, чырт этүү, чытыр түү, кычыр этүү, кырч этүү; **хруст снега под ногами**

басканда кардын кычырашы; **хруст костей** сөөктүн кырсе этиши, сөөк-саактын кычырашы.

ХРУСТАЛИК *м. анат.* чечекей (көздүн чечекейи).

ХРУСТАЛЬ *м.* хрусталь (1. жогорку сорттогу айнектин бир түрү; 2. ушундай айнектен жасалган идиш); **горный хрусталь** тоо хрусталы (түссүз тунук кварцтын бир түрү).

ХРУСТАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. хрусталь-га т.; хрусталдык; **хрустальный завод** хрусталь заводу; И *перен.* (прозрачный) таза, тунук; хрустальная вода тунук суу.

ХРУСТЕТЬ *несов.* кырсылдоо, тырсылдоо, чыртылдоо, чытыроо, кычыроо; **снег хрустит под ногами** басканда кар кычырайт; **печенье хрустит на зубах** печенье тиштегенде кырсылдайт.

ХРУСТНУТЬ *однокр.* кырсе (курсе) этүү, тырсе этүү, чырт этүү, чытыр этүү, кычыр этүү, кырч этүү.

ХРУСТЯЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от хрустеть*; 2. *прил.* кырсылдаган, кычыраган, чыртылдаган, тырсылдаган.

ХРУЩ *м. зоол.* хрущ (айыл чарбачылыкка жана токойчулукка зыяндуу коңуздун бир түрү).

ХРЫЧ *м. прост. бран.* как баш, көк чоку (кары кишиге карата тилдеп айтылган сөз); **старый хрыч** карыган как баш.

ХРЫЧОВКА *ж. прост. бран.* мастен, как баш (кемпирге карата тилдеп айтылган сөз).

ХРЮКАНЬЕ *ср.* коркулдоо (чочко).

ХРЮКАТЬ *несов.* коркулдоо.

ХРЮКНУТЬ *однокр.* корк этүү (чочко жөнүндө).

ХРЯК *м.* каман, чочконун эркеги.

ХРЯЦ *И. м. анат.* кемирчек, кечир; **носовой хрящ** мурун кемирчегеи.

ХРЯЦ П *м. геол.* хряц (тоо тектеринин сыныктарынан чыккан ири кум).

ХРЯЩЕВАТЫЙ, ая, -ое кемирчектүү; **хрящеватое мясо** кемирчектүү эт.

ХРЯЩЕВОЙ, ая, -ое хрящ I-ге т.; кемирчектүү; **хрящевая ткань** кемирчектүү ткань.

ХУДЕНЬКИЙ, ая, -ое уменьш. илмигий, чилмигий, тыржыйган, чилжийген (арык адам).

ХУДЕТЬ *несов.* арыктоо, жүдөө; **он худеет с каждым днём** ал күндөн күнгө арыктап баратат.

ХУДО I *ср.* жамандык, начардык; **он никому не делает худа** ал эч кимге жамандык кылбайт; **нет худа без добра** посл. ачтын тогу, арыктын семизи бар.

ХУДО II 1. *нареч.* жаман, начар; **это может кончиться худо** мунун түбү жаман болуп бүтүшү мүмкүн; 2. *безл. в знач. сказ. кому-чему* жаман, начар; **больному худу** оорунун абалы начар.

ХУДОБА *ж.* арыктык, илмигийлик.

ХУДОЖЕСТВЕННО *нареч.* көркөмдүү, кооз.

ХУДОЖЕСТВЕННОСТЬ *ж.* көркөмдүк, көркөмдүүлүк, кооздук.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. көркөм, кооз; **художественный руководитель** театра театрдын көркөм жетекчиси; **художественная литература** көркөм адабият; **художественное произведение** көркөм чыгарма; **художественная самодеятельность** өздүк көркөм чыгармачылык; 2. (отвечающий требованиям искусства) көркөмдүк, кооздук; **художественные достоинства произведения** чыгарманын көркөмдүк (кооздук) жагы (жарактуулугу).

ХУДОЖЕСТВО *ср.* 1. (искусство) художество; **Академия художеств** Художестволор академиясы; 2. *разг.*

неодобр. (проделка) кылык, жаман кылык; Имунун баары анын жаман кылыгы.

ХУДОБЖНИК м. 1. (живописец) художник, сүрөтчү (сүрөт тартуучу адам); 2. (работник искусства) художник (искусствонун бир тармагында чыгармачылык кызмат кылуучу адам); **художник слова** сөз художниги (сөз устасы); 3. перен. уста; он – художник своего дела ал өзүнүн ишинин устасы.

ХУДОБНИЦА женск. р. к художник.

ХУДОЙ I, ая, -ое арык; **худой человек** арык киши.

ХУДОЙ II, ая, -ое 1. жаман, болбогон; в **худом** смысле жаман мааниде; **худая слава** жаман атак; **худой мир лучше доброй ссоры** посл. жаман тынчтык чоң чатактан жакшы; 2. (изношенный, дырявый) жырттык, эскирген, жыртылган; **худые сапоги** жырттык өтүк; **худое ведро** тешик чака; на **худой конец** разг. эң кеминде, эң болбогондо, жок дегенде, эң болбоду дегенде.

ХУДОСОЧИЕ ср. мед. кыржыгыйлык, өтө арыктык, ырбыгыйлык (оорунун натыйжасында өтө арыктагандык).

ХУДОСОЧНЫЙ, ая, -ое кыржыгый, ырбыгый, өтө арык; **худосочный организм** ырбыгый организм.

ХУДОЩАВОСТЬ жс. анча-мынча арыктык, чап жактык, арык чырайлык.

ХУДОЩАВЫЙ, ая, -ое арык чырай, анча-мынча арык, чап жаак; **худощавый человек** арык чырай адам.

ХУДШИЙ, ая, -ее 1. сравн. ст. от прил. **плохой**, **худой II**, **дурной I** жаман, начар, эң жаман, эң начар; 2. превосх. ст. от прил. **плохой**, **худой II**, **дурной I** жамандын жаманы, акмактын акмагы; в **худшем случае** эң болбогондо, жок дегенде.

ХУЖЕ сравн. ст. от прил. **плохой**, **худой II**, **дурной** и нареч. **плохо**, **худо I**, **дурно** жаман, начар.

ХУЛА жс. жамандаган сөз, жала.

ХУЛИГАН м. хулиган (зөөкүр, ээн баш).

ХУЛИГАНИТЬ несов. хулигандык кылуу (зөөкүрдүк кылуу, ээн баштык кылуу).

ХУЛИГАНКА женск. р. к хулиган.

ХУЛИГАНСКИЙ, ая, -ое хулиган-га т.; хулигандык; **хулиганский поступок** хулигандык кылык.

ХУЛИГАНСТВО ср. хулиганчылык, хулиганство (зөөкүрдүк, ээн баштык).

ХУЛИТЬ несов. кого-что, уст. жамандоо, жала жабуу, тилдөө.

ХУРМА жс. бот. хурма (жыгачы техникада пайдаланыла турган түштүк өсүмдүктөрдүн бир түрү жана ушул жыгачтын жемиши).

ХУТОР м. хутор (имараты бар обочолонгон жер участкасы).

ХУТОРСКОЙ, ая, -ое хутор-го т.

ХУТОРЯНИН м. хутордо туруучу, хутор ээси.

ХУТОРЯНКА женск. р. к хуторяннин.

Ц

ЦАПАТЬ несов. кого-что, прост. 1. (хватать) аткып (чеңгелден) кармоо; 2. (царапать) аткып алуу, тырмап алуу; чымчып алуу (мис. мышык).

ЦАПАТЬСЯ несов. прост. 1. (царапаться) тырмап алуу, тырмашуу; 2. перен. (ссориться) кажылдашуу, жакташуу.

ЦАПКА жс. с.-х. кол кетмен, кичине кетмен.

ЦАПЛЯ жс. көк кытан.

ЦАПНУТЬ однокр. см. **цапать**.

ЦАПФА жс. тех. цапфа (подшипникке таянып тегеренүүчү валдын огу, иип).

ЦАПФЕННЫЙ, ая, -ое цапфа -га т.

ЦАРАПАТЬ несов. 1. кого-что тырмоо, тытуу, тырмап алуу, тытып алуу (тырмак менен); **царапать руку** колду тармап алуу; 2. что, перен. (чертить чем-л. острым) чийип так түшүрүү; 3. что, перен. разг. (плохо писать) эптеп-септеп жазуу, жаман жазуу, тайраңдагып жазуу, тейтиректетип начар, кыйшык-куйшук кылып жазуу (мис. катты).

ЦАРАПАТЬСЯ несов. 1. (наносить царапины) тырмап алуу, тытып алуу (мис. мышык); 2. (скрестись) тырмалап кытыратуу (мис. чычкан); 3. (царапать друг друга) тырмашуу, бири-бирин тырмоо, тытышуу.

ЦАРАПИНА жс. тырмактын изи, тырмак чийип кеткен из, чийилген так.

ЦАРАПНУТЬ однокр. кого-что тырмап алуу, тытып алуу.

ЦАРЕВИЧ м. падышанын уулу.

ЦАРЕВНА жс. падышанын кызы.

ЦАРЕДВОРЕЦ м. ист. падыша сарайында иштөөчү чоң мансаптуу киши, чоң, төрө.

ЦАРЕУБИЙСТВО ср. падыша өлтүрүү, падышаны өлтүрүүчүлүк.

ЦАРЕУБИЙЦА м. падышаны өлтүргөн киши.

ЦАРИЗМ м. царизм (жогорку чексиз бийликтүү монархтын, падышанын колунда болгон башкаруу формасы, падышалык режим).

ЦАРИСТСКИЙ, ая, -ое царизм-ге т.

ЦАРИТЬ несов. өкүм сүрүү; в лесу **царит тишина** токойдо тынчтык өкүм сүрүп турат.

ЦАРИЦА 1. женск. р. к царь; 2. жс. (жена царя) падышанын аялы.

ЦАРСКИЙ, ая, -ое царь-га т.; **царский дворец** кан сарайы, падыша сарайы; **царское правительство** падыша өкмөтү; **царская водка** хим. азот жана туздуу кислотанын кошундусу.

ЦАРСТВЕННЫЙ, ая, -ое (величественный) келберсиген, сүрдүү, келбеттүү, айбаттуу.

ЦАРСТВО ср. 1. (государство во главе с царём) падышалык; 2. (царствование) падышалык кылуу, падыша болуп туруу; 3. перен. дүйнө; **растительное царство** өсүмдүктөр дүйнөсү; **животное царство** айбандар дүйнөсү.

ЦАРСТВОВАНИЕ ср. падышалык кылуу, падыша болуп туруу; в **царствование Петра I** Пётр I падышалыгында, Пётр I падыша болуп турган убагында.

ЦАРСТВОВАТЬ несов. 1. падышалык кылуу, падыша болуп туруу; 2. перен. (царить) өкүм сүрүү.

ЦАРЬ *м.* 1. падыша; 2. *перен.* төрө, падыша; **царь** *птиц* куш төрөсү; **царь зверей** жырткычтардын падышасы; **царь-девица фольк.** кыздардын кызы (*эң мыктысы*); **без царя в голове погов.** акмак, акылсыз; **при царё Горёхе шутил.** атам заманында.

ЦАЦА *м. и ж. прост.* кежир; кесир; **ишь, цаца как-кая! или что ты за цаца такая?** мунун кесирин кара!, жаткан кесирдин өзү экенсиң!

ЦВЕЛЬ *ж. обл.* көк заңкер, көк (*мис. токочту баскан көк*).

ЦВЕСТИ́ *несов.* 1. гүлдөө, гүл ачуу, гүл чыгаруу; **яблоня цветёт** алма гүлдөп жатат; 2. *перен.* (*обладать красотой, здоровьем*) чыгырап толугу (*киши жөнүндө*); 3. *перен.* (*процветать*) гүлдөө, дүркүрөп өсүү, гүлдөп өсүү; 4. (*плесневеть*) көк балыр басуу, көгөрүү.

ЦВЕТ *м.* 1. (*мн. цвета*) (*окраска*) түс, өң, ыран, ирең; **платье синего цвета** көк түстүү көйнөк; **у него хорóший цвет лица** анын өңү жакшы; 2. *собр.* гүл; **липовый цвет** липа гүлү; 3. *перен.* (*отборная, лучшая часть чего-л.*) гүл; **цвет науки** илимдин гүлү (*илимдин мыктылары*); **сад в цветú** бак гүлдөп турат; **во цвете (лет, сил и т.п.)** толуп турган чак; **человéк во цвете** сил күчү толгон киши, толуп гүлдөп турган киши.

ЦВЕТÉНИЕ *ср.* гүлдөө, гүл ачуу, гүл салуу, гүл чыгаруу.

ЦВЕТИ́СТОСТЬ *ж.* ыгы жок кооздолгондук; **цвети́стость изложéния** бир нерсенин ыгы жок кооздолуп айтылышы (*баяндалышы*).

ЦВЕТИ́СТЫЙ, ая, -ое 1. (*нестрый*) ар түрдүү гүлдүү, кубулма, кулпурма; **цвети́стый ковёр** ар түрдүү гүлдүү килем; 2. *перен.* (*витиеватый*) ыгы жок кооздолгон (*мис. адабий чыгарманын тили*).

ЦВЕТКОВЫЙ, ая, -ое *бот.* гүлдүү, гүлү бар; **цветковые растения** гүлдүү өсүмдүктөр.

ЦВЕТНИ́К *м.* гүлүстөн, гүл аянт, гүлзар (*гүл өстүрүлгөн жер*).

ЦВЕТНО́Й, ая, -ое түстүү, жалтырак (*ак, кара ыраңдан башка түстөгү*); **цветно́й фильм** түстүү фильм; **цветные металлы** түстүү металлдар, жалтырак металлдар; **цветная капуста** гүлдүү капуста (*капустанын бир түрү*).

ЦВЕТОВО́Д *м.* гүл өстүрүүчү.

ЦВЕТОВО́ДСТВО *ср.* 1. (*разведение цветов*) гүл өстүрүүчүлүк; 2. (*хозяйство, предприятие*) гүл өстүрүүчү чарба.

ЦВЕТОВО́ДЧЕСКИЙ, ая, -ое *цветоводство-го т.*; **цветово́дческое хозяйство** гүл өстүрүү чарбасы.

ЦВЕТО́К *м.* (*мн. цветки и цветы*) гүл.

ЦВЕТОЛО́ЖЕ *ср. бот.* гүл төшөгү (*гүлдүн желекчелери отуруучу жеру*).

ЦВЕТОНО́ЖКА *ж. бот.* гүлдүн сабы, гүл сабы.

ЦВЕТОНО́СНЫЙ, ая, -ое *бот.* гүл чыгаруучу, гүлдүү **цветоно́сное растение** гүлдүү өсүмдүк.

ЦВЕТО́ЧЕК *м. уменш.-ласк. от цвето́к* гүл, кичинекей гүл; **это цвето́чки, а яго́дки впереди́** погов. бул эчтеке эмес, дагынкысы дагы бар (*көргүлүгү – ар жагында*); бул – гүлү гана, жемишин кийин көрөсүң.

ЦВЕТО́ЧНИЦА *ж.* гүл сатуучу аял.

ЦВЕТО́ЧНЫЙ, ая, -ое *цветок-ко т.*; **цвето́чный одеколон** гүл одеколону; **цвето́чный магази́н** гүл сатуучу магазин; **цвето́чный горшóк** гүл өстүрүлүүчү карапа.

ЦВЕТУ́ЩИЙ, ая, -ее 1. *прич. от цвести́*; 2. *прил.* гүлдөп турган, гүлдөп жаткан; **цвету́щий сад** гүлдөп турган

бак; 3. *прил. перен.* гүлдөп ачылып турган, гүлдөп турган; **цвету́щая респу́блика** гүлдөп турган республика.

ЦВЕТЫ́ *мн. от цветок.*

ЦЕ́ВКА *ж.* 1. *текст.* жип түрүлүүчү чыгырык; 2. (*кость*) жилик сөөк; 3. (*на колесе*) күпчөк.

ЦЕВЬЕ́ *ср.* 1. *воен.* мылтык кундагынын баш жагы; 2. *тех.* (*стержень*) өзөк, сап.

ЦЕДИ́ЛКА *ж. разг.* чыпка.

ЦЕДИ́ТЬ *несов. что* 1. (*фильтровать*) чыпкалоо, сүзүү; 2. (*медленно лить*) куюу (*тешиктен, чоргодон сыртка куюу*); **цеди́ть сквозь зу́бы или цеди́ть слова́** тиштенип сүйлөө (*ачууланбай эле*).

ЦЕ́ДРА *ж.* цедра (*лимондун же апельсиндин күкүмдөгөн кабыгы*).

ЦЕЖУ́, цежу, цеди́шь и т.д. наст. вр. от цеди́ть.

ЦЕ́ЗИЙ *м. хим.* цезий (*күмүш түстөгү жумшак металл*).

ЦЕЗУ́РА *ж. лит., муз.* цезура (*ырдын ичинде ритмдик тынуу*).

ЦЕЙНО́Т *м. шахм.* цейтнот (*жүрүштү ойлоого убакыттың жетпей калышы*).

ЦЕЙХГАУЗ *м. воен.* цейхгауз (*аскердин кийими сакталуучу үй*).

ЦЕЛЕ́БНОСТЬ *ж.* дарылык, дарылык касиети, бар; **целе́бность некото́рых трав** кээ бир чөптүн дарылыгы.

ЦЕЛЕ́БНЫЙ, ая, -ое дары; дарылыгы бар, дарылык касиети бар; **целе́бные тра́вы** дары чөптөр; **целе́бный исто́чник** суусунун дарылык касиети бар булак (*мис. арашан*).

ЦЕЛЕВО́Й, ая, -ое максаттуу, максат коюлган; **целево́й авáнс** максаттуу аванс; **целева́я устано́вка докла́да** докладдын максатынын багытталышы.

ЦЕЛЕНАПРА́ВЛЕННОСТЬ *ж.* максатка багытталгандык; **иде́йная целенаправленность произведе́ний** чыгармалардын идеялык максатка багытталгандыгы.

ЦЕЛЕСООБРА́ЗНОСТЬ *ж.* максатка ылайыктуулук, пайдалуулук, жөнү бардык, жөндүүлүк; **целесообра́зность де́йстви́й** аракеттердин максатка ылайыктуулугу.

ЦЕЛЕСООБРА́ЗНЫЙ, ая, -ое пайдалуу, ылайыктуу, жөндүү, жөнү бар, максатка ылайыктуу.

ЦЕЛЕУСТРЕМЛЁ́ННОСТЬ *ж.* максаттуулук, максатка умтулгандык, максатка багытталгандык.

ЦЕЛЕУСТРЕМЛЁ́ННЫЙ, ая, -ое максаттуу, максатка умтулган, максатка багытталган; **целеустремлё́нный труд** максаттуу эмгек, максатка умтулган эмгек.

ЦЕЛИ́К *м. воен.* целик (*эски замбиректин, пулемёттун жсылдырма кароолу*).

ЦЕЛИКО́М *нареч.* 1. (*в целом виде*) бүт бойдон, чогуу бойдон; 2. *перен.* (*без ограничений, полностью*) толук, толугу менен, бүт бойдон; **целико́м отда́ться чему-л.** бир нерсеге бүт бойдон берилүү; **целико́м и по́лностью** толук жана бүт бойдон.

ЦЕЛИ́НА *ж.* 1. (*непаханая земля*) дың, дың жер; **по́д-нятая цели́на** көтөрүлгөн (*айдалган*) дың; 2. кол тийбеген, аяк баспаган (*мис. токой, жер, кар*).

ЦЕЛИ́ННЫЙ, ая, -ое *целина-га т.*; **цели́нные зём-ли** дың жерлер.

ЦЕЛИ́ТЕЛЬНОСТЬ *ж. см. целе́бность.*

ЦЕЛИ́ТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *см. целе́бный.*

ЦЕ́ЛИТЬ *несов.* 1. (*напр. из ружья*) мээлөө, шыкаалоо (*мылтыкты*); 2. *перен. разг.* көздөө, максат тутуу.

ЦЕЛИТЬСЯ *несов.* 1. (при стрельбе) мээлөө, шыкаалоо; 2. *перен. разг.* көздөө, максат тутуу.

ЦЕЛКОВЫЙ *м. разг. уст.* сөлкөбай (бир сомдук акча).

ЦЕЛЛОФАН *м.* целлофан (*аш-тамак оролуучу суу өткөрбөс целлюлоза жаргагы*).

ЦЕЛЛУЛОИД *м.* целлулоид (*целлюлозадан чыгарылуучу зат; бул - киноматографиялык лента, фотографиялык пластинка ж.б. даярдоо ишинде колдонулат*).

ЦЕЛЛУЛОИДНЫЙ, ая, -ое *целлулоид-ге т.*

ЦЕЛЛЮЛОЗА *ж.* 1. *целлюлоза; см.* клетчатка; 2. *целлюлоза (жыгачтан жана кээ бир өсүмдүктөрдүн сабагынан химиялык жол менен чыгарылуучу зат; бул - кагаз, жасалма жибек жана жарылма заттар иштеп чыгаруу үчүн колдонулат)*.

ЦЕЛЛЮЛОЗНО-БУМАЖНЫЙ, ая, -ое *целлюлозно-бумажный комбинат* целлюлоза-кагаз комбинаты.

ЦЕЛЛЮЛОЗНЫЙ, ая, -ое *целлюлоза-га т.*; *целлюлозная фабрика* целлюлоза фабрикасы.

ЦЕЛОВАНИЕ *ср. уст.* (присяга) ант, касам, ант берүү.

ЦЕЛОВАТЬ *несов.* кого-что өбүү.

ЦЕЛОВАТЬСЯ *несов.* өбүшүү.

ЦЕЛОЕ *ср. см.* *целый* 5, 6.

ЦЕЛОМУДРЕННОСТЬ *ж.* пакизалык, тазалык (*жүрүм-турум жагынан*).

ЦЕЛОМУДРЕННЫЙ, ая, -ое *пакиза, таза (жүрүм-турум жагынан)*.

ЦЕЛОМУДРИЕ *ср. см.* *целомудренность*.

ЦЕЛОСТНОСТЬ *ж.* бирдиктүүлүк, бүтүндүк, жыйнактык.

ЦЕЛОСТНЫЙ, ая, -ое бирдиктүү, бүтүн, жыйнак; *целостное мировоззрение* дүйнөгө бирдиктүү көз караш (*эки анжы болбостон; ыргылжынсыз*).

ЦЕЛОСТЬ *ж.* амандык, бүтүндүк; *твой вещи в целости и сохранности* сенин буюмдарын бүт бойдон аман.

ЦЕЛЫЙ, ая, -ое 1. бүт, бүтүн; *целый стакан воды* бүт бир стакан суу; *целые числа мат.* бүтүн сандар; 2. (*большой, значительный*) бир топ; *целый ряд вопросов* толуп жаткан маселелер, бир топ маселелер; 3. (*напр. при указании на срок*) бүт бойдон, өтө көп, бүткүл, толгон; *целый день* керели кечке, күн бою; *мы с тобой целый век не видались* сени менен кыйла замандан бери көрүшө элекпис; *целая историческая эпоха* бүт бойдон бир тарыхый даор; 4. (*неповрежденный, не пропавший*) аман, эсен, бүтүн; *твой вещи целы* сенин буюмдарың аман; 5. *в знач. суц. ср.* бүтүн, биримдик, бир; *наша многонациональная страна есть единое целое* биздин көп улуттук өлкөбүз ажырагыс бир бүтүн болуп саналат; 6. *в знач. суц. ср. мат.* бүтүн (*бүтүн сан; бөлчөк эмес сан*); *в целом* бүт бойдон, чогуусу менен; *в общем и целом* жалпы жонунан, жалпы алганда; *цел и невредим* аман-эсен, эсен-соо; *остался цел и невредим* аман-эсен жана зыян көрбөй калды; *уходи, пока цел!* *разг.* ама-нында жогол!; ушунчанда кеткин!

ЦЕЛЬ *ж.* 1. (*мишень*) бута (*атуу үчүн коюлган бута*); *попасть в цель* 1) бутага так тийүү; 2) *перен.* көздөгөнүнө жетүү; 2. *перен.* максат; *мы достигли своей цели* биз максатыбызга жеттик; *ставить себе целью или задаваться целью* өзүнө максат кылып коюу; *иметь целью* алдына койгон максат; *преследовать цель* максатты көздөө; *достичь цели* максатка жетүү; *отвечать цели* максатка жооп берүү; *с целью или в целях* максаты менен.

ЦЕЛЬНОМЕТАЛЛИЧЕСКИЙ, ая, -ое *тех.* бүтүндөй металлдан жасалган; *цельнометаллический пассажирский вагон* бүтүндөй металлдан жасалган пассажирдик вагон.

ЦЕЛЬНОСВАРНЫЙ, ая, -ое бүтүн ширетилген, туташ ширетилген.

ЦЕЛЬНОСТЬ *ж.* бүтүндүк, бирдиктүүлүк, биримдүүлүк.

ЦЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*единый*) бүтүн (*курак эмес*); 2. *перен.* (*о человеке и т.п.*) бирдиктүү, биримдүү, оопай эмес, кебелбес; *цельная натура* кебелбес киши; 3. (*неразбавленный*) ынак; *цельное молоко* ынак сүт.

ЦЕМЕНТ *м.* цемент (*завод жолу менен иштетип чыккан ун сыяктуу нерсе; аны сууга аралаштырганда камырдай жуурулат да, абада таш сыяктуу катып калат; бул - курулуш иштеринде колдонулат*).

ЦЕМЕНТАЦИЯ *ж.* цементация, цементациялоо, цементтөө (1. *цемент менен карматуу же төшөө*; 2. *тех. жумшак болоттон же темирден жасалган буюмдардын тышкы кабатын углерод менен байытуу процесси*; 3. *геол. тоо тегинин составдык бөлүктөрүнүн эриген минералдык заттар аркалуу чапталуу процесси*).

ЦЕМЕНТИРОВАНИЕ *ср. см.* *цементация*.

ЦЕМЕНТИРОВАТЬ *сов. и несов.* что, *тех.* цементациялоо, цементтөө (*цемент менен бекитүү*).

ЦЕМЕНТИРОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* цементтелүү; 2. *несов. страд. к цементировать*.

ЦЕМЕНТНЫЙ, ая, -ое *цемент-ке т.*; *цементная промышленность* цемент өнөр жайы.

ЦЕНА *ж.* 1. (*стоимость*) баа; 2. (*плата, вознаграждение*) акы; *цена за вход* кирүү акысы; 3. *перен.* (*значение*) кадыр; *он знает цену деньгам* ал акчанын кадырын билет; *ценю или ценю* 1) баасы; *мне нужны сапоги ценю* подешевле мага баасы арзаныраак өтүк керек; 2) *перен.* сарыптап, жумшап, сиңирип; *ценю большого труда* көп эмгек сиңирип; *дорогой ценю* көп эмгек сиңирип, көп азап тартып, көп чыгым болуп; *ценю больших потерь* көп чыгым болуп; *в цене* кымбат, баасы жогору; *грош цена* түккө турбайт, баасы сокур тыйын; *знать цену* кадырын билүү, кадырына жетүү; *цены нет* өтө баалуу, баа жеткис.

ЦЕНЗ *м.* ценз (1. *кандайдыр бир саясий укукту, көбүнчө шайлоо укугун чектөө шарты; мис. мүлктүк абал, маалыматтык даражасы ж.б. боюнча*; 2. *эк. кандайдыр ишканалар тигил же бул тизмеге, реестрге киргизүү үчүн керек болгон шарт*).

ЦЕНЗОВЫЙ ая, -ое *ценз-ге т.*; *ценздүү*.

ЦЕНЗОР *м.* цензор (*басылып чыгуучу чыгармалардын цензура ишин кароочу кызматчы*).

ЦЕНЗОРСКИЙ, ая, -ое *цензор-го т.*

ЦЕНЗУРА *ж.* цензура (1. *басылып чыгуучу, сахнага коюлуучу ж.б. чыгармалардын мазмунуна мамлекеттик органдар тарабынан байкоо жүргүзүп туруу*; 2. *жогорку айтылган байкоолорду жүргүзүп туруучу мекеме*).

ЦЕНЗУРНЫЙ, ая, -ое 1. *цензура-га т.*; 2. *перен.* (*приличный*) адептүү, уят эмес.

ЦЕНИТЕЛЬ *м.* баалоочу, баалай билүүчү, баркына жетүүчү, кадырына жетүүчү.

ЦЕНИТЬ *несов.* кого-что 1. (*определять стоимость*) баа коюу, баалоо; *ценить в сто рублей* жүз сомго баалоо;

2. *перен.* баркына жетүү, кадырын билүү; **ценить по заслугам** сиңирген эмгегине карай баалоо.

ЦЕНИТЬСЯ *несов.* 1. баа коюлуу; 2. *перен.* баркына жетилүү; кадыры билинүү; **цениться на вес злата** баасы алтындай болуу; 3. *страд.* к **ценить**.

ЦЕННОСТЬ *жс.* 1. (*стоимость, цена*) баа, нарк; **ценность этого камня велика** бул таштын баасы эң жогору; 2. *ценности мн.* (*ценные предметы*) кымбаттуу мүлк, асыл мүлк; **материальные ценности** материалдык мүлктөр; 3. *ценности мн.* байлык, казына; **культурные ценности** маданият байлыктары; 4. *перен.* (*важность, значимость*) баалуулук, кымбаттык; **ценность этой работы всеми признана** бул иштин баалуулугу жалпыга таанылды.

ЦЕННЫЙ, ая, -ое 1. баалуу; **ценные бумаги** баалуу кагаздар; 2. (*важный, нужный*) баалуу; **ценный человек** баалуу киши.

ЦЕНООБРАЗОВАНИЕ *ср. эк.* баа жасалуу, баа түзүлүү.

ЦЕНТНЕР *м.* центнер (*жүз килограммга барабар оордук өлчөөсү*).

ЦЕНТР *м.* 1. *мат., тех.* борбор, орто; **центр круга** тегеректин борбору; **центр тяжести** 1) *физ.* салмак борбору; 2) *перен.* орчундуу жер; 2. (*средоточие, середина*) орто; **я живу в центре города** мен шаардын ортосунда турам; 3. *перен.* (*о чём-л. важном, главном*) түп, борбор; **в центре внимания** көңүлдүн борборунда; 4. (*важный пункт*) борбор; **областной центр** областтык борбор; **научный центр** илимий борбор; 5. (*высший руководящий орган*) борбор (*жогорку жетекчи орган*); **директивы центра** борбордун директивалары.

ЦЕНТРАЛ *м. ист.* централ (*падышалык Россияда – түрмөгө кесилгендерди жыйнап барып камоочу борбордук чоң түрмө*).

ЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ *жс.* борбордошуу, борбордоштуруу; **централизация капитала** эк. капиталды борбордоштуруу.

ЦЕНТРАЛИЗМ *м.* централизм (*башкаруу системасынын бир түрү; мында – жергиликтүү мекемелер борборго багынып, алардын көрсөтмөлөрү менен иштейт*); **демократический централизм** демократиялык централизм.

ЦЕНТРАЛИЗОВАТЬ *сов. и несов. что* борбордоштуруу.

ЦЕНТРАЛИЗОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* борбордошуу; 2. *страд.* к **централизовать**.

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (*находящийся в центре*) борбордогу, борбордук; **центральная улица** борбордук көчө; 2. (*главный, руководящий*) борбордук; **Центральный Комитет** Борбордук Комитет; 3. *перен.* (*основной, существенный*) борбордук, негизги; **центральный вопрос** негизги маселе; **центральный угол мат.** борбордук бурч; **центральное отопление** борбордук жылытуу (*бир гана, меш жагылып, ошол мештин жылуусу труба аркылуу, ысык суу жиберүү түрүндө, бардык үйлөргө таралып жылытуу*); **центральная нервная система** борбордук нерв системасы.

ЦЕНТРИРОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* центровка (о инструменте тактап борборуна тууралап орнотуу).

ЦЕНТРИФУГА *жс. тех.* центрифуга (*борбордон качма күч аркылуу чубурулма же суюк нерселерди составдык бөлүктөрүнө ажыратуучу аппарат; сепаратор*).

ЦЕНТРОБЕЖНЫЙ, ая, -ое *физ. тех.* борбордон качма (*айланган убакта борбордон четке качма*); **центробежная сила** борбордон качма күч; **центробежный насос** борбордон качма насос.

ЦЕНТРОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* борборго далдап орнотуу.

ЦЕНТРОВКА *жс. тех.* центровка (*инструменттин борборго тактап орнотуу*).

ЦЕНТРОПЛАН *м. ав.* центроплан (*самолёттун канаттарынын орто бөлүгү*).

ЦЕНТРОСТРЕМИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое *физ., тех.* борборго умтулма; **центростремительная сила** борборго умтулма күч.

ЦЕП *м. с.-х.* цеп (*эгин токмуктогуч аспап*).

ЦЕПЕНЕТЬ *несов.* катып калуу, селейүү, катып сенейүү, селдейип (*селейип*) калуу (*мис. корккондо, үшүгөндө*); **цепенеть от холода** сууктан катып сенейүү.

ЦЕПКИЙ, ая, -ое 1. шап кармай алма, өтө шамдагай кармама (*мис. маймылдын колу*); 2. (*о веществе*) илээшме, жабышкак (*мис. цемент*); 3. *перен. разг.* көшөрмө, тырыш, тырышкак, айткандан кайтпаган; **цепкий человек** көшөрмө киши.

ЦЕПКОСТЬ *жс.* 1. шап кармагычтык, өтө шамдагай кармагычтык; 2. (*вещества*) илээшмелик, жабышкактык; 3. *перен. разг.* тырыштык.

ЦЕПЛЯТЬСЯ *несов. за кого-что* 1. илээшүү, оролуу, жармашуу (*мис. узун чөп*); **цепляться за сучья** бутактарга жармашуу; 2. *перен. разг.* жабышып алуу, жармашып алуу, көй бербей жармашуу; **цепляться за какое-л. предположение** кандайдыр бир сунушка жармашуу.

ЦЕПНОЙ, ая, -ое чынжырдуу (*чынжырдан иштелген*); **цепной мост** чынжырдуу көпүрө; **цепная собака** байлоодогу ит, чынжырдагы (*кабааган*) ит; **цепное правило мат.** татаал үчтүк эреже.

ЦЕПОЧКА *жс.* 1. (*напр. для часов*) кичинекей чынжыр боо (*мис. чөнтөк сааттыкы*); 2. *воен.* чубама; **цепочка связей** байланыш аскерлеринин чубама жүрүшү.

ЦЕППЕЛИН *м.* цеппелин (*дирижаблдин бир түрү*).

ЦЕПЬ *жс.* 1. чынжыр; **режущая цепь угольного комбайна** көмүр комбайнынын кескич чынжыры; **спустить собаку с цепи** итти чынжырдан агытуу; 2. *перен.* тизмек, тутум; **цепь доказательств** далилдер тизмеги; 3. *физ.* тизмек; **электрическая цепь** электр тизмеги; 4. *цепи мн.* (*оковы*) чынжыр; **цепи рабства** кулдук чынжыры; **разорвать цепи** чынжырды үзүү; 5. тизмек, тутум; **цепь гор тоо тизмеги**; **стрелковая цепь** аткычтар тизмеги; **как с цепи сорвался разг.** иттин мурдунан түшкөндөй.

ЦЕРБЕР *м.* цербер (1. *байыркы гректин мифологиясында – тозоктун эшигин кайтаруучу үч баштуу ит*; 2. *перен.* катаал, кара муртөз сакчы).

ЦЕРЕБРАЛЬНЫЙ, ая, -ое *анат. см. мозговой*.

ЦЕРЕМОНИАЛ церемониал (*жөрөлгө, каада; салтанат, шаан-шөөкөт*).

ЦЕРЕМОНИАЛЬНЫЙ, ая, -ое *церемониал-га т.*; церемониалдуу (*шаан-шөөкөттүү, салтанаттуу*); **церемониальный марш** церемониалдуу марш.

ЦЕРЕМОНИЙМЕЙСТЕР *м. уст.* церемониймейстер (*церемониал жүрүшүн байкап туруучу жогорку чин*).

ЦЕРЕМОНИТЬСЯ *несов. разг.* ыгы жок сыпайылык кылуу, тартынуу, талымсуу, кылыксынуу, ыгы жок жумшактык кылуу; **он не бчень-то церемонится** ал анчалык деле тартынып турбайт.

ЦЕРЕМО́НИЯ *жс.* 1. (обряд) церемония (*жөрөлгө, ырым-жырым, каада*); 2. *чаще мн. перен. разг. (внешние условности)* ийменүү, тартынуу, кылыксынуу, бейил көрсөтүү (*белги-эрежелерди ыгы жок колдонуп*).

ЦЕРЕМО́ННЫЙ, ая, -ое кылык көрсөтмө, бейил көрсөтмө, назданган; **церемо́нное обращение** назданып мамиле кылуу.

ЦЕ́РИЙ *м. хим.* церий (*тез жуурулуучу, тез кесилүүчү жумшак металл*).

ЦЕРКОВНОСЛАВЯ́НСКИЙ, ая, -ое **церковнославя́нский язык** чиркөөлүк-славяндык тил (*орустардын диний китептерде жана чиркөөдө пайдалануучу эски жазма тили*).

ЦЕРКОВНОСЛУЖИ́ТЕЛЬ *м.* чиркөө кызматчысы, дин кызматчысы.

ЦЕРКО́ВНЫЙ, ая, -ое **церковь-го т.**; **церко́вные обря́ды** чиркөө ырым-жырымдары.

ЦЕ́РКОВЬ *жс.* чиркөө (1. *чиркөө; чиркөөнүн үйү; 2. догматтар жана ырым-жырым жагынан бириккен христиандардын уюму*).

ЦЕСА́РКА *жс. зоол.* цесарка (*тоок түркүмүнө жатуучу бакма куштун бир түрү*).

ЦЕХ *м.* цех (1. *заводдун же фабриканын белгилүү бир продукция иштетилүүчү бөлүгү; 2. ошол бөлүмдүн үйү; 3. ист. мурунку феодалдык Европада – кесипчилердин, ремесленниктердин уюму*).

ЦЕХКО́М *м.* (цеховой комитет) цехком (*цех комитети*).

ЦЕХОВО́Й, ая, -ое 1. *цех-ке т.*, **цехово́й комите́т** цех комитети; 2. *перен. неодобр.* түнт (өзүнүн группалык тар чөйрөсүнүн мүдөөлөрүнөн чыкпаган).

ЦЕХОВЩИ́НА *жс. неодобр.* цеховщина, түнттүк (өзүнүн группалык, кружоктук, профессиялык тар чөйрөсүнөн, мүдөөлөрүнөн чыкпагандык).

ЦЕЦЕ́ *жс. нескл. зоол.* цеце (уйку оорусун таркатуучу кан соргуч чымын).

ЦИА́Н *м. хим.* циан (составында азот менен углерод бар өтө уулуу түзсүз газ).

ЦИАНИСТОВОДОРО́ДНЫЙ, ая, -ое *хим.* цианводороддуу.

ЦИАНИСТЫ́Й, ая, -ое **циан-га т.**; циандуу; **циа́нистый ка́лий** циандуу калий.

ЦИА́НОВОЙ, ая, -ое **циан-га т.**; циандуу; **циа́новая кислота́** циан кислотасы.

ЦИ́БИК *м.* чай салынган чоң ящик.

ЦИВИЛИЗА́ТОР *м.* цивилизатор (басып алынган колониялардагы кулдукка түшкөн элдерди «маданият таратып жатабыз» деген калп ураан менен аёосуз эксплуатациялоочу империалист).

ЦИВИЛИЗА́ЦИЯ *жс.* цивилизация (кандайдыр бир коомдук-экономикалык формациянын убагындагы жетишкен коомдук өкүгүштүн жана материалдык маданияттын өрчүш деңгээли).

ЦИВИЛИЗОВА́ННЫЙ, ая, -ое цивилизациялуу; **циви́зованный мир** цивилизациялуу эл.

ЦИВИЛИЗОВА́ТЬ *сов. и несов. кого-что* цивилизациялаштыруу (*цивилизацияга жеткизүү*).

ЦИВИЛИЗОВА́ТЬСЯ 1. *сов. и несов.* цивилизациялоо, цивилизациялануу, цивилизациялашуу; 2. *несов. страд. к цивилизова́ть*.

ЦИВИЛИ́СТ *м. юр.* цивилист (*граждандык укук жөнүнөн специалист*).

ЦИВИ́ЛЬНЫЙ, ая, -ое *уст.* граждандык.

ЦИГА́РКА *жс. разг.* цигарка (*кагазга оролуп тартылган махорка*).

ЦИГЕ́ЙКА *жс.* цигейка (*текиш кыркылып боёлгон эчки териси*).

ЦИГЕ́ЙКОВЫЙ, ая, -ое **цигейка-га т.**; цигейкалык.

ЦИК *м.* (Центра́льный Исполнительный Комите́т) БАК (Борбордук Аткаруу Комите́ти).

ЦИКА́ДА *жс. зоол.* цикада (*чыркылдап секирип жүрүүчү кибир жаныбардын бир түрү*).

ЦИКЛ *м.* 1. цикл (*белгилүү бир убакыт ичинде өрчүштүн толук жолун басып өткөн кандайдыр кубулуштардын, процесстердин, жумуштардын жыйынтыгы*); **производственный цикл** өндүрүштүк цикл (*иштетүүнүн баиталышынан аягына чейинки болгон процесс*); 2. цикл (*бир-бири менен байланышкан көрүнүштөрдүн, аракеттердин жыйындысы*); **цикл лекций по исто́рии** тарых жөнүнөн окулуучу лекциялар цикли; 3. цикл (*белгилүү бир илимдердин, дисциплиналардын тобу*); **истори́ческий цикл** тарыхый илимдердин цикли.

ЦИКЛАМЕ́Н *м. бот.* цикламен (*кооздук үчүн өстүрүлүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

ЦИКЛИЗА́ЦИЯ *жс.* циклизация, циклдештирүү (*бир циклге бириктирүү*).

ЦИКЛИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **цикл-ге т.**; циклдүү.

ЦИКЛИ́ЧНОСТЬ *жс.* циклдүүлүк, цикл боюнча иштелүүчүлүк, цикл менен болуучулук; **цикли́чность в производстве** өндүрүштөгү циклдүүлүк.

ЦИКЛИ́ЧНЫЙ, ая, -ое **цикл-ге т.**; циклдүү, цикл менен иштелүүчү; **цикли́чная рабо́та** циклдүү иш.

ЦИКЛОВА́НИЕ *ср. тех.* циклование (*жумуштарды циклдарга бөлүп иштөө методу*).

ЦИКЛО́Н *м.* 1. метеор. циклон (*катуу куюндуу, кара нөшөрлүү, аябаган чоң атмосфералык алай-дүлөй*); 2. *разг. (буя, ураган)* алай-дүлөй, катуу бороон, чоң добул.

ЦИКЛОНИ́ЧЕСКИЙ ая, -ое **циклон-го т.**; циклондуу; **циклони́ческий вихрь** циклондуу куюн.

ЦИКЛО́П *м.* циклоп (1. *миф. жомоктогу жалгыз көздүү дөө, али; 2. зоол. балыкка азык болуучу муунак денелүү, майда суу жаныбарлары*).

ЦИКЛОПИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое килейген, эбегейсиз, олчойгон (*байыркы замандагы өлчөөсүз чоң курулуш, имарат жөнүндө*).

ЦИКО́РИЙ *м.* 1. *бот.* чачыраткы (*чөп*); 2. цикорий (*кофеге кошулуучу чачыраткынын кургатылган тамыры*).

ЦИКУ́ТА *жс. бот.* цикута (*уу өсүмдүктүн бир түрү*).

ЦИЛИ́НДР *м.* цилиндр (1. *туура үч бурчтуктун бир жагынын тегерегинде айлануудан пайда болгон геометриялык тело; 2. тех. машинанын куту сыяктуу бир бөлүгү; 3. өтө бийик төбөлүү калпак*).

ЦИЛИНДРІ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **цилиндр 1-ге т.**; цилиндрик; **цилиндри́ческий сосу́д** цилиндр формасындагы идиш; **цилиндри́ческая пове́рхность** цилиндрик бет.

ЦИМБАЛИ́СТ *м.* цимбалист (*цимбал ойноочу музыкант*).

ЦИМБА́ЛЫ *только мн. муз.* цимбал (*төрт кырдуу кутунун бетине металл кыл керилип, ошол кылдарды балкача менен уруп ойноолуучу музыкалык аспап*).

ЦИНГА́ *ж. мед.* цинга (витамин «С» жетпегендиктен тиштин эттери көөп, тиштер түшүүчү оорунун бир түрү).

ЦИНГО́ТНЫЙ, ая, -ое **цинга-га т.**; **цинго́тный большо́й** цинга оорулуу киши.

ЦИНИ́ЗМ *м.* цинизм (жалпы кабылданган моралдык эрежелерге бетсиздик менен, уятсыз каршы чыгуу; уятсыздык, бетпактык, уят-сыйытты билбегендик).

ЦИ́НИК *м.* циник, уятсыз, бетпак, бетсиз киши.

ЦИНИ́ЧНОСТЬ *ж. см. цини́зм.*

ЦИНИ́ЧНЫЙ, ая, -ое уятсыз.

ЦИНК *м.* цинк (көгүлтүр түстөгү ак металл).

ЦИНКОВА́НИЕ *ср.* цинктөө (идиштин ичин цинк менен жалатуу).

ЦИНКОВА́ТЬ *несов. что, тех.* цинктөө, цинк менен жабуу.

ЦИ́НКОВЫЙ, ая, -ое **цинк-ке т.**; цинктүү; **цинковая руда́** цинктүү руда, цинк рудасы; **цинковая мазь** цинктүү май (дары); **цинковые белі́ла** ак боёктун бир түрү.

ЦИНКОГРА́ФИЯ *ж.* цинкография (1. типография үчүн цинк клишелерди фотомеханикалык жол менен даярдоо ыгы; 2. ушундай клишелерди жасап чыгаруучу иш орду).

ЦИ́ННИЯ *ж. бот.* цинния (кооздук өсүмдүгүнүн бир түрү).

ЦИНО́ВКА *ж.* бойро сыяктуу сокмо нерсе.

ЦИРК *м.* цирк.

ЦИРКА́Ч *м. разг.* циркач (цирк артисти).

ЦИРКА́ЧКА *женск. р. к циркач.*

ЦИРКО́ВОЙ, ая, -ое **цирк-ке т.**; цирктик; **цирковой арти́ст** цирк артисти.

ЦИРКУЛІ́РОВАТЬ *несов.* 1. айлануу (мис. денедегі кан); 2. перен. таралуу (мис. аңырт, ушак).

ЦИ́РКУЛЬ *м.* циркуль (эки жаактуу, башы бириккен, тегерек сызык сызуу жана өлчөө үчүн колдонулуучу аспап).

ЦИ́РКУЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. **цикуль-ге т.**; 2. (имеющий форму круга) тегерек; **цикульный зал** тегерек зал.

ЦИРКУЛЯ́Р *м. офиц.* циркуляр (бир нече мекеме же кишиге жиберилген буйрук).

ЦИРКУЛЯ́РНЫЙ, ая, -ое **циркуляр-га т.**; циркулярдык; **циркулярное распоря́жение** циркулярдык буйрук.

ЦИРКУЛЯ́ЦИЯ *ж.* циркуляция, айлануу; **циркуля́ция кро́ви** кандын айланышы (жүгүрүшү).

ЦИРЮ́ЛЬНИК *м. уст.* чачтарач; *см. парикма́хер.*

ЦИРЮ́ЛЬНЯ *ж. уст.* чачтарач; *см. парикма́херская.*

ЦИСТЕ́РНА *ж.* цистерна (1. суу, нефть, керосин, бензин өңдүү суюктуктар сакталуучу чоң металл идиш; 2. суюктуктар ташылуучу автомобиль, вагон; 3. суу сиңирбей турган нерсе менен шыбалган жердеги суу сакталгыч).

ЦИТАДЕ́ЛЬ *ж.* 1. (городская крепость) цитадель (шаар ичиндеги чеп, сепил); 2. перен. (твердыня, оплот) цитадель, таяныч, коргон.

ЦИТА́ТА *ж.* цитата (бир чыгармадан өзгөртпөй алынган үзүндү).

ЦИТВА́РНЫЙ, ая, -ое **цитва́рная полы́нь** *бот.* дермене (эрмендин бир түрү); **цитва́рное се́мя** дермененин уругу (ичтеги куртту түшүрүүчү дары).

ЦИТИ́РОВАНИЕ *ср.* цитаттоо, цитата келтирүү, цитата алуу.

ЦИТИ́РОВАТЬ *несов. кого-что* цитаттоо, цитата келтирүү, цитата алуу; **цити́ровать класси́ков** классиктерден цитата алуу.

ЦИТОЛО́ГИЯ *ж. биол.* цитология (жаныбарлардын жана өсүмдүктөрдүн клеткаларынын түзүлүшүн жана жашашын текшерүүчү илим).

ЦИ́ТРА *ж. муз.* цитра (металл кыл тагылган куту сыяктуу музыка куралы; бул курал чертилип ойнолот).

ЦИТРУСОВО́Д *м.* цитрус өстүрүүчү.

ЦИ́ТРУСОВЫЕ *мн. (ед. цитрусовое ср.) бот.* цитрус сымал өсүмдүктөр (лимон, апельсин, мандарин ж.б. сыяктуу өсүмдүктөр).

ЦИ́ТРУСЫ *мн. (ед. цитрус м.) бот.* цитрус (лимон, апельсин, мандарин ж.б. сыяктуу өсүмдүктөр).

ЦИФЕРБЛА́Т *м.* циферблат (сааттын, өлчөө аспаптардын бетиндеги стрелка жүрүп туруучу, цифра жазылган пластинка).

ЦИ́ФРА *ж.* цифра (сыйпыр); **ара́бские ци́фры** араб цифралары (I, 2, 3 ж.б.); **римские ци́фры** рим цифралары (I, II, III ж.б.).

ЦИФРОВО́Й, ая, -ое **цифра-га т.**; цифралык; **цифровые да́нные** цифралык маалыматтар.

ЦИ́ЦЕРО *ср. нескл. полигр.* цецеро (чоңдугу 12 пункттуу типография шрифтиси).

ЦК (Центра́льный Комите́т) **БК** (Борбордук Комите́т).

ЦК ЦК КПСС (Центра́льный Комите́т Коммунистической па́ртии Совета́ского Сою́за) **КПСС БК** (Советтер Союзунун Коммунисттик партиясынын Борбордук Комитети).

ЦОКА́ТЬ *несов.* түрсүлдөө, түрсүлдөтүү, тарсылдоо, тарсылдатуу (мис. аттын такалуу туягы таш жолдо).

ЦО́КНУТЬ *однокр. см. цо́кать.*

ЦО́КОЛЬ *м. архит.* цоколь (кирпич үйлөрдүн калың түбү).

ЦО́КОЛЬНЫЙ, ая, -ое **цоколь-го т.**; **цокольный эта́ж** цоколь бийиктигиндеги кабат.

ЦУ́ГОМ *нареч. уст.* эки-экиден чубата чегип; **упря́жка цу́гом** чубата экиден чегилген ат.

ЦУКА́Т *м.* цукат (кантка чыланган жемиш).

ЦУКА́ТНЫЙ, ая, -ое **цукат-ка т.**; **цукатные конфе́ты** цукат конфета.

ЦЫ́ГАН *м.* сыган, цыган.

ЦЫ́ГАНЕ *мн.* сыгандар, цыгандар.

ЦЫ́ГАНКА *женск. р. к цыган;* цыганка.

ЦЫ́ГАНСКИЙ, ая, -ое **цыган-га т.**; **цыга́нские пе́сни** цыган ырлары.

ЦЫ́КАТЬ *несов. см. цы́кнуть.*

ЦЫ́КНУТЬ *однокр. прост.* кагып, унчуктурбай салуу; «шук!», «кой!» деп тыйып салуу.

ЦЫ́ПКИ *мн. разг.* кычы (буту-колду басуучу кычы).

ЦЫПЛЕ́НОК *м. (мн. цыплята)* чөжө (тооктун балапаны); **цы́плят по́ осени счита́ют** *посл.* малдын төлүн күзүндө сана.

ЦЫ́ПОЧКИ *мн. ходи́ть на цы́почках* буттун учу менен басуу; **вста́ть на цы́почки** буттун учу менен туруу.

ЦЫП-ЦЫП *межд.* чыйп-чыйп, тү-тү (тоокторду, чөжөлөрдү чакырганда).

ЦЫЦ *межд.* чүш-ш, чыш-ш; токто; **цыц, молчи́!** чүш-ш, унчукпа!

Ч

ЧАБАН *м.* койчу, чабан.

ЧАБЁР *м.* бот жапалак көкөмерен.

ЧАБРЕЦ *м. см.* чабёр.

ЧАВКАНЬЕ *ср.* чалпылдатып жеш, чалп-чалп этти-рип чайноо.

ЧАВКАТЬ *несов.* шалпылдатып (*чалпылдатып*) жеш.

ЧАВКНУТЬ *однокр.* бир эле жолу шалпылдатып (*чалпыдатып*) коюу.

ЧАД *м. 1.* (*угар*) коңурсуган (*каңырсыган*) жыт, ис (*мис. күйгөн майдын*); **күхонный чад** кухнянын каңырсыган жыты; **2. перен.** (*дурман*) башты маң кылуучу, эстен адаштыруучу нерсе; **он как в чад** у анын башы маң болуп, эч нерсени сезбей калды.

ЧАДИТЬ *несов.* каңырсуу, каңырсытып түтөтүү, быкшытып түтөтүү (*мис. күйгөн май*); **из күхни чадит безл.** кухнядан каңырсып жыттанып жатат.

ЧАДНО *в знач. сказ.* каңырсып турат; **в избё было чадно** үйдүн ичи каңырсып турду.

ЧАДНЫЙ, ая, -ое каңырсык, каңырсыган (*мис. күйгөн майдын жыты*).

ЧАДО *ср. уст.* бала; **со всіми чадами и домочадцами** *шутл.* бардык бала-бакырасы жана үй-бүлөсү менен.

ЧАДОЛЮБИВЫЙ, ая, -ое *уст.* баласаак; **чадолюбивый отец** баласаак ата.

ЧАДРА *ж.* чүмбөт.

ЧАЕВОД *м.* чай өстүрүүчү (*чай өстүрүүчү специалист*).

ЧАЕВОДЧЕСКИЙ, ая, -ое чай өстүрүүчү, чай өстүргүч; **чаеводческий колхоз** чай өстүрүүчү колхоз.

ЧАЕВЫЕ *только мн. уст.* чайпул («чай ичип кой» деп, бериле турган акча).

ЧАЕПИТИЕ *ср. разг.* чай ичүү.

ЧАЕРАЗВЕСОЧНЫЙ, ая, -ое чайды таразалап өлчөөчү; **чаеразвесочный цех** чайды таразалап өлчөөчү цех.

ЧАЕТОРГОВЛЯ *ж.* чай соодасы, чай сатуу.

ЧАЕУБОРОЧНЫЙ, ая, -ое чай жыйнагыч, чай тергич, чай жалбырагын жыйноочу; **чаеуборочная машина** чай жалбырагын жыйноочу машина.

ЧАЁВНИК *м. разг.* чайчы, чайкорок.

ЧАЁВНИЧАТЬ *несов. разг.* чай ичип эле отуруп алуу.

ЧАЖУ́, чажу, чади́шь и т.д. наст. вр. от чади́ть.

ЧАЙНКА *ж.* бир бүдүр чай.

ЧАЙ I *м. 1.* чай; **кита́йский чай** кытай чай, кытай чайы; **цвето́чный чай** гүл чайы; **зеле́ный чай** көк чай; **кирпи́чный чай** такта чай, таш чай, сүмбө чай; **кре́пкий чай** коюу чай, коюу чыккан кызыл чай; **запа́рить чай** чайды демдөө, чай салуу; **стака́н ча́ю** бир стакан чай; **2.** (*чаепитие*) чай ичүү, чай убагы; **во вре́мя ча́я** чай ичип жатканда, чай убактысында; **пригласи́ть на ча́шку ча́я** бир чыны чайга чакырып коюу, конокко чакыруу; **да́ть на ча́й** *уст.* чайпул берүү.

ЧАЙ II *частица прост. (вероятно)* балким, болгондо, болду-болбоду; **он, чай, проголода́лся** ал, балким, ачка болгондур; **с доро́ги, чай, он уста́л** ал, балким, жол жүрүп чарчагандыр.

ЧАЙКА *ж.* ак чардак; **морская́ чайка** деңиз ак чардагы.

ЧАЙНАЯ *ж.* чайкана.

ЧАЙНИК *м.* ак чайнек.

ЧАЙНИЦА *ж.* чай салгыч, чай соот.

ЧАЙНЫЙ, ая, -ое **чай-га т.**; **чайная планта́ция** чай плантациясы; **чайный магази́н** чай магазини; **чайная ло́жка** чай кашык, бал кашык; **чайный серви́з** чай сервизи (*чай ичүүгө керектүү болгон идиш-аяктын тобу*); **чайная ро́за** чай розасы (*роза гүлүнүн бир түрү*); **че́рез час по чайной ло́жке погово.** аз-аздан, өтө жай.

ЧАЙХАНА́ *ж.* чайхана.

ЧА́ЛКА *ж. мор.* чалка (*кемени, пароходду жээкке байлап коё турган абдан жоон аркан*).

ЧАЛМА́ *ж.* селде.

ЧА́ЛЫЙ, ая, -ое буурул (*аттын түсү*); **ча́лый ме́рин** буурул ат.

ЧАН *м.* чан (*жыгачтан же металлдан жасалган чоң челек, чоң бочка*); **пивова́ренный чан** пиво ачыткыч чан.

ЧА́РА *ж. уст. поэт. см.* чарка.

ЧАРДА́Ш *м.* чардаш (*венгрлердин улуттук бийи жана ал бийдин ритмасындагы музыкалык пьеса*).

ЧА́РКА *ж.* чарка (*вино куюлуп, ичилүүчү стакан сыяктуу кичине идиш*); **ча́рка ви́на** бир чарка вино.

ЧАРОВА́ТЬ *несов. кого-что 1. уст. (колдовать)* сыйкырдоо, көз байлоо; **2. перен. (пленять, обольщать)** сыйкырдоо, өзүнө сыйкырдагандай тартуу, өтө кызыктыруу, суктантуу; **чарова́ть своим го́лосом** өзүнүн жакшы үнү менен кызыктыруу.

ЧАРОВНИ́К *м. уст.* эң сүйкүмдүү, жылдыздуу, суктандыргыч киши.

ЧАРОВНИ́ЦА *женск. р. к чаровник.*

ЧАРОДЕ́Й *м. 1. уст. (волшебник, колдун)* сыйкырчы, арбоочу; **2. перен.** арбагандай өзүнө тартуучу; **поэ́т-чароде́й** арбагандай таасир кылуучу акын.

ЧАРОДЕ́ЙКА *женск. р. к чародей.*

ЧАРОДЕ́ЙСКИЙ, ая, -ое **чародей-ге т.**

ЧАРОДЕ́ЙСТВО *ср. уст. 1. (волшебство, колдовство)* сыйкырчылык, сыйкырдык; **2. перен. (чары, обаяние)** өзүнө сыйкырдагандай тартуучулук, өтө кызыктыруучулук.

ЧАРУ́ЮЩИЙ, ая, -ее **1. прич. от чаровать; 2. прил.** суктандыруучу, кумардантуучу; **чару́ющая улы́бка** суктандыруучу, кызыктыруучу жылмаюу.

ЧАРЫ́ *только мн. 1. уст. (колдовство)* сыйкыр, көз байлоо; **2. перен. (обаяние, очарование)** суктандыруу, сыйкырдоо.

ЧАС *м. 1. (отрезок времени)* саат; **полтора́ часа́** бир жарым саат; **опозда́ть на час** бир саатка кечигүү; **еха́ть со ско́ростью сто киломе́тров в час** ар саатына жүз километр ылдамдык менен жүрүү; **двена́дцать часо́в** саат он эки; **двена́дцать часо́в но́чи** түнкү саат он эки; **два часа́ дня** күндүзгү саат эки; **час дня** күндүзгү саат бир; **в час но́чи** түнкү саат бирде; **в три часа́ утра́** эртен мененки саат үчтө; **кото́рый час?** саат нече?; **2. (время, пора)** саат, убакыт, мезгил, маал (*бир нерсеге арналган убакыт*); **приёмные часы́** кабыл алуу сааты; **служе́бные часы́** кызмат убактысы; **час обе́да** түшкү тамак же обед ичүү убагы, обед маалы; **час отды́ха** дем алуу сааты (*убагы*); **академи́ческий час** окуу сааты, академиялык саат;

вечёрний час кечки маал, кечки убакыт; **с часу на час** мына эми, азыр эле (*келет, болот*); **час от часу не легче разг.** оңолот десе, кайта ойрону чыга берет экен (*улам кырсык баса берет экен*); **битый час разг.** толук бир саат, бүт бир саат; **неровен час разг.** не бар, не жок (*эмне болуп кетерин ким билсин*); **в добрый час** жол болсун, иш оңолсун, кайырдуу болсун; **стоять на часах** кароолдо туруу, часовой болуп туруу; **расти не по дням, а по часам разг.** күн сайын эмес, саат сайын өсүү; абдан бат өсүү; **пробил час кого-чего-л.** бирөөнүн же эмендинди акыркы мезгили келип жетти; жок болор, жоюлар убакты келип жетти.

ЧАСОВНЯ ж. кичинекей чиркөө.

ЧАСОВОЙ I, ая, -ое **1. часы-га т.**; **часовой механизм** саат механизми; **часовая стрелка** сааттын стрелкасы; **часовой магазин** саат магазини; **2. час 1-ге т.**; сааттык; **часовой график** саат графиги; **часовая оплата** саатка карай төлөө; **часовая беседа** бир сааттык аңгеме.

ЧАСОВОЙ II м. часовой (*кароолчу, сакчы, күзөтчү*); **смена часовых** часовойлорду алмаштыруу; **поставить часового** часовойду коюу.

ЧАСОВЩИК м. саатчы, саат устасы.

ЧАСОК м. разг. аз гана убакыт; **зайти на часок** бир аз гана убакытка кире кетүү.

ЧАСТЕНЬКО нареч. разг. жыш, улам-улам, тез-тез, бат-бат; **он частенько к нам заходит** ал биздикине жыш келип турат, ал биздикине улам-улам келип турат.

ЧАСТИЦА ж. **1. (небольшая доля)** бөлүкчө; **частица вещества** заттын бөлүкчөсү; **2. перен. (небольшое количество чего-л.)** кичинекей, бир аз; **3. грам. (служебное слово)** частица (*жанаша турган сөздүн же бүтүн бир сүйлөмдүн маанисин күчөтүү же кемитүү үчүн колдонулуучу «го», «эле» өңдүү жардамчы сөз*).

ЧАСТИЧКА ж. уменьш.-ласк. к частица **1, 2;** бөлүкчө кичинекей, бир аз гана.

ЧАСТИЧНО нареч. жарым-жартылай, аз-аздап, анча-мынча, бир аз, толук эмес; **работа частично уже выполнена** иш жарым-жартылай иштелип калды.

ЧАСТИЧНЫЙ, ая, -ое жарым-жартылай, аз-аздап, анча-мынча, бир аз, толук эмес; **частичная мобилизация** анча-мынча мобилизация, толук эмес мобилизация; **частичное затмение астр.** жарым-жартылай тутулуу, толук эмес тутулуу (*ай, күн*).

ЧАСТНИК м. разг. уст. частник (*жекече соодагер; жеке иш орду ээси*).

ЧАСТНОВАДЕЛЬЧЕСКИЙ, ая, -ое жеке кишинин менчигиндеги, жеке менчиктүү; **частновладельческий капитал** жеке менчиктүү капитал.

ЧАСТНОЕ ср. мат. тийинди.

ЧАСТНОКАПИТАЛИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое жеке капиталисттик; **частнокапиталистическое предприятие** жеке капиталисттик ишкана.

ЧАСТНОСОБСТВЕННИЧЕСКИЙ, ая, -ое жеке менчиктик, жеке менчиктүү.

ЧАСТНОСТЬ ж. майда-чүйдө; **в частности** вводи. сл. ошону менен бирге, ошону менен катар.

ЧАСТНОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое жеке чарбалык.

ЧАСТНЫЙ, ая, -ое **1. (не типичный, не общий)** айрым, жеке, майда-чүйдө, жалпы эмес; **частный вопрос** жеке маселе; **частный вывод** айрым корутунду; **2. (личный)** менчиктүү, өзүмдүк, өз, жеке (*коомдук же мамле-*

кеттик эмес); **я к вам пришёл по частному делу** мен сизге өз ишим менен келдим (*кызмат иши менен эмес*); **частная переписка** жекече кат жазышуулар; **частный вопрос** жеке маселе; **3. (индивидуальный)** частный, жеке, жекече; **частные уроки** частный сабак (*мугалим мектепте эмес, өз үйүндө акы алып окуткан сабак*); **частная практика** жеке практика (*мис. врачтын оорулардан акы алып, аларды үйүндө кароосу*); **4. (принадлежащий отдельному лицу)** жеке (*жеке менчиктүү*); **частная собственность** жеке менчик; **частный капитал** жеке капитал; **частная торговля** жеке соода; **частное лицо** жеке киши (*өкүмөттүн же башка бир уюмдун тапшырмасы боюнча эмес, өзүнчө жүргөн адам*).

ЧАСТО нареч. **1. (нередко)** жыш, тез-тез, көп, улам-улам; **часто встречаются с товарищами** жолдоштор менен тез-тез кездешип туруу; **часто бываю в кино** киного жыш баруу; **2. (близко)** жыш, коюу; **деревья посажены часто** жыгачтар жыш отургузулган, жыгачтар коюу тигилген; **3. (быстро, без перерывов)** тез, тез-тез, улам-улам, үздүксүз.

ЧАСТОКОЛ м. кашаа (*узун казыктар жыш кагылып жасалган кашаа*).

ЧАСТОТА ж. ылдамдык, тездик, жыштык; **частота тока** токтуң ылдамдыгы; **частота пульса** кан тамырдын кагышынын тездиги; **частота колебаний** чайпалуунун ылдамдыгы.

ЧАСТОТНОСТЬ ж. жыштык, ылдамдык, тездик.

ЧАСТОТНЫЙ, ая, -ое тех. частота-га т.

ЧАСТУШКА ж. лит. частушка (*оозеки эл поэзиясынын чыгармасы – белгилүү бир күү менен аткарылуучу эки сап же төрт сап ыр*).

ЧАСТЫЙ, ая, -ое **1. (нередкий)** бат-бат, тез-тез, жыш-жыш; **частый гость** тез-тез келүүчү конок; **частые встречи** тез-тез кезигишүүлөр; **частый пульс** тез-тез пульс (*кан тамырдын тез-тез кагышы*); **частое дыхание** тез-тез дем алуу; **частый огонь воен.** тез-тез атылган ок, жыш атылган ок; **2. (густой, плотный)** жыш, тыгыз, калың, коюу; **частый гребень** жыш тиштүү тарак; **частый лес** калың токой; **частая ткань** тыгыз кездеме; **частый дождь** калың жамгыр.

ЧАСТЬ ж. **1. бөлүк; большая часть** чоң бөлүк; **части тела** дененин бөлүктөрү; **части света** дүйнөнүн бөлүктөрү; **части машины** машинанын бөлүктөрү; **разобрать на части** бөлүктөргө ажыратуу; **2. (отдел)** бөлүм; **учебная часть** окуу бөлүмү; **3. воен.** бөлүк; **воинские части** согуш аскердик бөлүктөр; **моторизованные части** мотордошкон бөлүктөр; **части речи грам.** сөз түркүмдөрү; **большей частью или по большей части** көбүнчө, көбүнчө; **по части чего-л. разг.** бир нерсе жагынан; **по части математики я слаб** мен математика жагынан начармын; **он знаток по этой части** бул жагынан ал билгич; **не по моей части** мунун мага тиешеси жок; **его рвут на части** аны туш-тушка талап жатат; туш-туштан тегерктеп, мазадын (*мазесин*) алып жатат.

ЧАСТЬЮ нареч. анча-мынча, толук эмес, жарым-жартылай; **это сделано частью из дерева, частью из железа** мунун анча-мынчасы жыгачтан, анча-мынчасы темирден жасалган.

ЧАСЫ только мн. саат; **стенные часы** дубал саат; **солнечные часы** күн саат (*күндүн жүрүшүнө карап убакытты өлчөө*); **настольные часы** стол саат; **карман-**

ные часы чөнтөк саат; **ручные часы** кол саат; **по моим часам** двенадцать менин саатым богонча он эки.

ЧАУС *м.* (сорт винограда) чаус (ири жүзүмдүн бир сорту).

ЧАХЛОСТЬ *жс.* ылбырагандык, начардык, катиңкилик, алсыздык.

ЧАХЛЫЙ, ая, -ое **1.** (о растительности) жакшы өспөй калган, куурагансып бараткан, солуган; **чахлое дерево** жаман өскөн жыгач; **2.** (худой, болезненный) кирбийген, илмийген, чилмийген, жүдөгөн; **чахлый ребёнок** илмийген бала.

ЧАХНУТЬ *несов.* **1.** кууроо, солуу, жакшы өспөй калуу; **дерево чахнет** жыгач солуп баратат; **2.** (о человеке) кирбийүү, илмийүү, чилмийүү, жүдөө; **чахнуть от тоски** кайгыдан илмийип жүдөө.

ЧАХОТКА *жс.* разг. кургак учук, сил кесел.

ЧАХОТОЧНЫЙ, ая, -ое **1.** кургак учуктуу, сил кеселдүү; **чахоточный человек** кургак учуктуу адам; **2.** в знач. суиц. *м., жс.* кургак учуктуу, сил кеселдүү.

ЧАЧВАН *м.* чүмбөт.

ЧАША *жс.* чөйчөк, аяк (вино, пиво ичилүүчү чөйчөк, аяк); **у них дом – полная чаша** телегейи тегиз; алардын үйү жайнап толуп турат; **испить чашу до дна** кайгы-капаны аягына чейин тартуу; кайгы-капаны аябай тартуу; **чаша терпения переполнилась** чыдамдуулуктун чегине жетилди; чыдамдуулук түгөндү (мындан ары чыдоого болбой калды).

ЧАСЕЛИСТИК *м. бот.* чөйчөкчө жалбырак (гүлдүн чөйчөгүнүн жашыл жалбырагы).

ЧАШЕЧКА *жс.* **1.** уменьш.-ласк. от **чашка** чыныча, кичине чыны, чөйчөк; **2.** бот. чөйчөкчө (гүлдүн бышкан учурдагы тышкы көк кабыгы).

ЧАШКА *жс.* **1.** чыны, чөйчөк; **выпить чашку** чаю бир чыны чай ичүү; **2.** (весов) табакча, тараза табагы; **3.** анат.: **колённая чашка** томук.

ЧАЩА *жс.* чытырман, токой чытырманы.

ЧАЩЕ *сравн. ст. от прил. частый нареч. часто* тез-тез, жышыраак, көбүрөөк; **я бываю чаще в театре, чем в кино** мен киного караганда, театрда көбүрөөк болом.

ЧАЯНИЕ *ср.* үмүт, тилек; **народные чаяния сбылись** элдин үмүтү орундалды; **сверх всякого чаяния** или **паче чаяния** күтпөгөн жерден, кокусунан.

ЧАЯТЬ *несов. чего и с неопр., уст.* үмүткөр болуу, тилек кылуу, каалоо; **уж я и не чаял тебя видеть** мен сени көрөм деп үмүт кылганым жок эле; **души не чаять в ком-л. разг.** бирөөнү аябай жакшы керүү, өтө сүйүү.

ЧВАНИТЬСЯ *несов. разг.* чычаюу, кекирейүү, кокураюу.

ЧВАНЛІВОСТЬ *жс. см. чванство.*

ЧВАНЛІВЫЙ, ая, -ое *см. чванный.*

ЧВАННЫЙ, ая, -ое *разг.* чычайган, кекирейген, кокурайган.

ЧВАНСТВО *ср.* чычаюучулук, кекирейүүчүлүк, кокураюучулук.

ЧЕГО **1** *нареч. разг.* эмне, эмне үчүн, эмне себептен; **чего ты так долго ездил?** сен эмне үчүн мынча узак жүрдүң?

ЧЕГО **2** *мест. род. п. от что 1.*

ЧЕГО-ТО *нареч. разг. см. что-то 2.*

ЧЕЙ *мест. притяж. 1. вопр. и относ.* кимдики, кимдин; **чья эта книга?** бул китеп кимдики?, бу кимдин ки-

теби?; **не помню, чьё это слово** бул кимдин сөзү экендиги эсимде жок; **2. относ. (в знач. «которого»): герой, чьё имя известно всем** аты бардыкка маалым болгон баатыр.

ЧЕК *м.* чек (магазиндин кассасы сатып алуучудан акча кабыл алгандыгы үчүн берилген кагаз); **выписать чек** чек жазып берүү; **выбить чек** чек уруу, чек уруп берүү (сатып алуучуга кассадан берилген чек); **платить по чёку** чек менен төлөө (чек боюнча төлөө).

ЧЕКА **1** *жс. тех.* чека (дөңгөлөктү ж.б. огунан чыгарбай кармоочу, окко сайылган иши).

ЧЕКА **2** *жс. нескл. ист. (Чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией, саботажем и спекуляцией)* Чека (Контрреволюцияга, спекуляцияга жана саботажга каршы күрөшүүчү чрезвычайная комиссия).

ЧЕКАН *м.* чекан (**1.** металлдан жасалган нерселердин – монеталардын, медалдардын ж.б. бетине сүрөттөрдү чуңкурайтып басуу үчүн колдонулуучу штемпель; **2.** металлдын бетине согул сүрөт түшүргүч курал).

ЧЕКАНИТЬ *несов. что 1.* согуу, согул чыгаруу, согул сүрөт түшүрүү (бетине чуңкурайтып согул сүрөт түшүрүп, металлдан ар түрдүү кооз нерселер чыгаруу); **чеканить медали** медаль согуу; **2. перен.** тактап айтуу, ачык айтуу, ачык так айтуу; чаташтырбай, так иштөө; **чеканить слова** сөздү ачык, так айтуу; **чеканить шаг** чаташтырбай так арыштоо; **3. с.-х.** чеканкалоо (тез өсүп жетилиши үчүн өсүмдүктөрдүн эң үстүңкү бутактарынан кесип коюу); **чеканить хлопок** пахтаны чеканкалоо; **чеканить виноград** жүзүмдү чеканкалоо.

ЧЕКАНКА *жс.* **1.** согуу, согул чыгаруу, тыйын согуу, согул сүрөт түшүрүү; **чеканка монеты** монета согул чыгаруу; **2. с.-х.** чеканка, чеканкалоо; **чеканка хлопка** пахтанын чеканкасы, пахтаны чеканкалоо; **3.** (узор на металле) сүрөт, оюу (металлдан жасалган нерселердин бетине оюлган сүрөт); **ружьё с золотой чеканкой** алтын оймолуу мылтык.

ЧЕКАННЫЙ, ая, -ое **1.** (изготовленный чеканкой) согулуп жасалган (металл буюм); **2. перен. (ясный, отчетливый)** ачык, так, анкын; **чеканный стиль** айкын-ачык стиль.

ЧЕКАНЩИК *м.* чеканщик (чеканкалоочу жумушчу).

ЧЕКІСТ *м.* чекист (чеканин кызматчысы; см. чека 2).

ЧЕКМЁНЬ *м.* чепкен (кийим).

ЧЕКОВЫЙ ая, -ое **чек-ке т.; чёковая книжка** чек книжкасы.

ЧЕЛНОК **1** *м.* (лодка) кичине кайык.

ЧЕЛНОК **2** *м.* (ткацкий, швейной машины) челнок (токуу станогунун же тигүү машинасынын жип түрүлгүчү).

ЧЕЛО **1** *ср. поэт.* маңдай, чеке; **бить челом кому-л. уст.** бирөөгө баш урунуу, дат айтуу, арыз айтуу, эмне жөнүндөдүр сурануу (өтүнүү, изденүү).

ЧЕЛО **2** *ср. обл. (печи)* ооз (орус мешинин оозу; ошондой эле металл эрите турган печтердин от жага турган оозу).

ЧЕЛОБИТНАЯ *жс. ист.* даттанган арыз, тиленүү арызы (Байыркы Рустагы жазма өтүнүч арыз).

ЧЕЛОБИТЧИК *м. ист.* даттануучу, тиленүүчү, арыздануучу, сурануучу (сурануу, даттануу кагазын берүүчү киши).

ЧЕЛОВЕК *м.* (мн. люди) киши, адам; **молодой человек** (обращение) жигит (жаш жигитке карата айтылуучу сөз).

ЧЕЛОВЕКО-ДЕНЬ *м.* адам күнү (*жумушту эсептөөнүн единицасы; бул – бир жумуш күнүндө бир адамдын иштеген жумушуна барабар*).

ЧЕЛОВЕКОЛЮБИВЫЙ, ая, -ое адамды сүйүүчү, кишини жакшы көрүүчү, адамгерчиликтүү.

ЧЕЛОВЕКОЛЮБИЕ *ср.* адамды сүйүү, кишини жакшы көрүү, адамгерчилик.

ЧЕЛОВЕКОНЕНАВИСТНИК *м.* кишини (адамды) жек көрүүчү.

ЧЕЛОВЕКОНЕНАВИСТНИЧЕСКИЙ, ая, -ое кишини (адамзатты) жек көрүүчүлүк, кишини (адамды) жек көргөн.

ЧЕЛОВЕКОНЕНАВИСТНИЧЕСТВО *ср.* кишини (адамды) жек көрүүчүлүк.

ЧЕЛОВЕКООБРАЗНЫЙ, ая, -ое адам турпаттуу, адамга окшош; *человекообразная обезьяна* адамга окшош маймыл.

ЧЕЛОВЕЧЕСКИ *нареч.* адамча, адамгерчилик кылып, адамгерчилик менен; **по-человечески** адамгерчилик менен.

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ, ая, -ое **1.** человек-ке *т.*; **человеческий** род адам баласы, адамзат; **2.** (*гуманный, человеческий*) адамгерчиликтүү, кишиликтүү; **человеческое обращение** адамгерчиликтүү мамиле.

ЧЕЛОВЕЧЕСТВО *ср.* адам баласы, бардык адам баласы, адамзат; **передовое и прогрессивное человечество** алдыңкы жана прогрессивдүү адам баласы.

ЧЕЛОВЕЧИЙ, ья, -ье *разг.* человек-ке *т.*

ЧЕЛОВЕЧНОСТЬ *жс.* адалмгерчилик, кишилик, адамгерчиликтүүлүк.

ЧЕЛОВЕЧНЫЙ, ая, -ое адамгерчиликтүү, кишиликтүү; **человечное отношение** адамгерчиликтүү мамиле.

ЧЕЛЮСТНОЙ, ая, -ое **челюсть-ко** *т.*; **челюстная кость** *анат.* жаак сөөгү.

ЧЕЛЮСТЬ *жс.* жаак; **нижняя челюсть** астыңкы жаак; **верхняя челюсть** үстүңкү жаак; **выступающая челюсть** кемээк; **вставные челюсти** коюлма жаак, жасалма жаак.

ЧЕЛЯДЬ *жс. уст.* **1.** *собр.* уст. үй кызматчылары, малайлар, жалчылар (*крепостной укук убактысындагы помещиктердин үй кызматындагы малайлары*); **2.** *перен.* (*прислужники*) кошаматчылар, көшөкөрчүлөр, малайлар.

ЧЕМ I союз 1. (*нежели*) -га караганда, -дан көрө; **чем здесь сидеть, лучше в сад пойдём** бул жерде отургандан көрө, бакка барганыбыз жакшы; **лучше поздно, чем никогда** *посл.* таптакыр болбогондон көрө, кеч болсо да болгону жакшы; **2.** (*вместо того, чтобы*) -дан көрө; **чем торопиться, выйдем лучше раньше** пашкандан көрө, эртерээк чыкканыбыз жакшы; **3.** (*насколько, в какой степени*) сайын, канчалык, канча; **чем больше, тем лучше** канчалык көп болсо, ошончолук жакшы; **чем свет** *разг.* үрөң-бараңда, үрөң-баран болгондо.

ЧЕМ II мест. твор. п. от что I.

ЧЕМБУР *м.* чылбыр.

ЧЕМЕРИЦА *жс. бот.* марал кулак (*жоон сабактуу жана шыпыргы гүлдүү көп жылдык чөп*).

ЧЕМОДАН *м.* чемодан, жагдан.

ЧЕМПИОН *м.* чемпион; **чемпион по плаванию** сууга сүзүү боюнча чемпион; **чемпион мира по шахматам** шахмат боюнча дүйнө чемпиону.

ЧЕМПИОНАТ *м.* чемпионат (*чемпион наамын алуу үчүн мелдешүү*); **шахматный чемпионат** шахматтык чемпионат.

ЧЕМПИОНКА *женск. р. к чемпио́н*; чемпионка.

ЧЕМПИОНСКИЙ, ая, -ое **чемпион-го** *т.*; чемпион-дук.

ЧЕМПИОНСТВО *ср.* чемпиондук.

ЧЕМУ́ *мест. дат. п. от что I.*

ЧЕПЕ́Ц *м.* чепец (*аялдардын кеп такыяга окшогон баш кийими*).

ЧЕПРА́К *м.* тердиктин үстүнөн токунуучу килем, кийиз.

ЧЕПУХА́ *жс. разг. 1.* (*глупость, вздор*) бекер сөз, болбогон нерсе, болбогон сөз, былжырак; эч нерсеге турбаган, жок неме; **городить чепуху́ или нести́ чепуху́** сандырактор, былжыроо, оозуна келгенди оттой берүү; **это чепуха́** бул былжыраган нерсе; **2.** (*пустяк*) арзыбаган нерсе, болбогон нерсе, майда-чүйдө, эң эле оңой, кыйындыгы жок, эч нерсе эмес.

ЧЕПУХОВЫ́Й, ая, -ое *разг.* болбогон, былжырак, эч нерсеге арзыбаган; **чепуховое дело́** болбогон иш.

ЧЕПЧИ́К *м. см. чепе́ц.*

ЧЕ́РВА *жс. собир. с.-х.* курт (*бал аарысынын личинкасы*).

ЧЕРВЕОБРАЗНЫЙ, ая, -ое куртсымал, курт өңдүү, куртка окшош; **червеобразный отросток слепой кишки** *анат.* мөөндүн учунун өскөн жери.

ЧЕРВЕ́РТАЯ *жс. см. четвёртый 2.*

ЧЕ́РВИ только *мн. см. червы.*

ЧЕРВИ́ВЕТЬ *несов.* курттоо, курт басуу, курт түшүү; **ябло́ки черви́веют** алманы курт басып жатат.

ЧЕРВИ́ВЫЙ, ая, -ое курттаган, курттуу, курт баскан; **червивое ябло́ко** курттуу алма, курт баскан алма.

ЧЕРВО́НЕЦ *жс.* червонец (*беш же он сомдук алтын теңге акча жана да баасы он сомдук кредиттик билет*).

ЧЕРВО́ННЫЙ I, ая, -ое **1.** *уст.* кызыл; **2.** **черво́нное** зóлото кызыл алтын.

ЧЕРВО́ННЫЙ II, ая, -ое **червы-га** *т.*; **черво́нный валёт** кызыл ача балтасы.

ЧЕРВОТО́ЧИНА *жс.* курт тешкен тешик, курт тешкен из; **червоточи́на в дере́ве** жыгачтагы курт тешкен тешик; **червоточи́на в ябло́ке** алмадагы курт тешкен тешик.

ЧЕ́РВЫ только *мн., карт.* кызыл ача (*карта ойнунда*); **ходить с черве́й** кызыл ачадан жүрүү.

ЧЕРВЬ *м.* курт; **земляной червь** жер курту; **дождевой червь** сөөлжан; **шелкови́чный червь** жибек курту; **червь сомнения́** адамдын тынчын алып турган шек.

ЧЕРВЯ́К *м. 1. см. червь; 2. тех.* червяк (*винттин бир түрү*).

ЧЕРВЯ́ЧНЫЙ, ая, -ое **червяк 2-ге** *т.*; червяктуу; **червя́чная переда́ча** червяк кыймыл берүүчү механизм (*червяктын жана ага формасы жагынан туура келүүчү дөңгөлөктүн жардамы менен кыймылга келүүчү механизм*); **червя́чное колесо́** червяктуу дөңгөлөк.

ЧЕРВЯ́ЧОК *м. уменьш. от червь* куртча, кичинекей курт; **заморить червя́чка** *разг.* шам-шум этүү, өзөк жалгоо.

ЧЕРДА́К *м.* чердак (*үйдүн чатырынын асты*).

ЧЕРДА́ЧНЫЙ, ая, -ое **чердак-ка** *т.*; **черда́чное помеще́ние** чердактагы турак жай.

ЧЕРЕВИ́КИ *мн. (ед. череві́к м.) см. череві́чки.*

ЧЕРЕВИ́ЧКИ *мн. (ед. черевичек м.) обл. аялдардын бийик такалуу өтүгү.*

ЧЕРЕДА I *жс. 1. см. черёд; придёт и моя череда́* менин кезегим да келет; **2. уст. обл. (пора, время)** убакыт, маал; **3. уст. (вереница)** чубалган ирет.

ЧЕРЕДА II *жс. бот. ит уйгак (чоп).*

ЧЕРЕДОВА́НИЕ *ср. кезектешүү, алмашуу; чередова́ние зву́ков лингв. тыбыштардын алмашуусу; чередова́ние гласных лингв. үндүүлөрдүн алмашуусу.*

ЧЕРЕДОВА́ТЬ *несов. кого-что с кем-чем кезектештирүү, алмашуу; чередова́ть труд с отды́хом эмгекти эс алыш (дем алыш) менен кезектештирүү.*

ЧЕРЕДОВА́ТЬСЯ *несов. кезектешүү, алмашуу.*

ЧЕРЕЗ *предлог с вин. п. 1. (поперёк чего-л.)* туура, көлдөлөң, арта салынуу; *перейти́ че́рез у́лицу* көчөдөн туура өтүү; *реме́нь че́рез плечо́* ийинге арта салышган кайыш кур; **2. (поверх чего-л.)** үстүнөн; **он перешагнул че́рез ка́мень** ал таштын үстүнөн аттап өттү; **3. (сквозь, минуя)** -дан, -дан аралап, аралап, ичинен; *про́йти че́рез лес* токойду аралап өтүү; *еха́ть че́рез го́род* шаарды аралап өтүү; **4. (при посредстве)** аркылуу; **оповестить че́рез газе́ту** газета аркылуу кабардандыруу; **бесе́да шла че́рез перево́дчика** аңгеме котормочу аркылуу жүрдү; **5. (по прошествии, спустя какое-л. время)** -дан кийин; **приду́ че́рез час** бир сааттан кийин келем; **6. (повторяя в какие-л. промежутки времени, пространства)** алыстап, өткөрүп, -дан кийин; аттап, таштап; **он приходи́т к нам че́рез де́нь** ал биздикине күн алыстап келет; **это лека́рство ну́жно принима́ть че́рез два часа́** бул дарыны ар бир эки сааттан кийин ичип туруу керек, бул дарыны эки сааттан өткөрүп ичүү керек; **пиши́ че́рез стрóчку** жол таштап жаз, жол аттап жаз.

ЧЕРЕМША́ *жс. бот. аюу согон, жапайы сарымсак.*

ЧЕРЕНО́К *м. 1. (рукоятка)* сап; **черенóк ножа́** бычактын сабы; **черенóк косы́** чалгынын сабы; **2. бот. (ножка, стебелёк)** калемче (кыймалап тигилген бутак); **3. с.-х. калемче (кыйыштыруу, тигүү үчүн алынган бак-дарактардын бүчүрлөрүнүн, бутактарынын жана тамырларынын бөлүкчөсү).**

ЧЕРЕП *м. баш сөөгү, баш сөөк.*

ЧЕРЕПА́ХА *жс. 1. ташбака; 2. (материал):* изделия из черепахи ташбаканын калканынан жасалган буюм.

ЧЕРЕПА́ХОВЫЙ, ая, -ое *черепаха-га т.; черепа́ховый гребень* ташбаканын калканынан жасалган тарак.

ЧЕРЕПА́ШИЙ, ья, -ье *черепаха-га т.; идти черепа́шым ша́гом* ташбака кадам менен жүрүү (эң эле акырын жүрүү).

ЧЕРЕПА́ШКА *жс. зоол. черепашка (айыл чарба өсүмдүктөрүнө зыян келтирүүчү коңуздун бир түрү).*

ЧЕРЕПИ́ТЧАТЫЙ, ая, -ое *черепица-га т.; черепи́тчатая кры́ша* черепицадан жасалган чатыр.

ЧЕРЕПИ́ЦА *жс. черепица (үйдүн чатыры жабылуучу бышырылган жука карапа).*

ЧЕРЕПИ́ЧНЫЙ, ая, -ое *черепица-га т.; черепи́чная кры́ша* черепицадан жасалган чатыр; **черепи́чный заво́д** черепица заводу.

ЧЕРЕПНО́Й, ая, -ое *череп-ке т.; черепна́я корóбка* баш сөөк.

ЧЕРЕПО́К *м. сынык (карапа, чыны сыяктуу нерсенин сыныгы).*

ЧЕРЕСПОЛО́СИЦА *жс. чересполосица (бирөөнүн жери бир жерде туташ болбостон, ар кайсы жерде болуу).*

ЧЕРЕСПОЛО́СНЫЙ, ая, -ое *чересполосица-га т.*

ЧЕРЕССЕДЕ́ЛЬНИК *м. белкайыш.*

ЧЕРЕСЧУ́Р *нареч. өтө эле, эң эле, чектен тыш; чересчу́р холо́дный* эң эле суук; **чересчу́р мно́го** өтө эле көп.

ЧЕРЕ́ШНЕВЫЙ, ая, -ое *черешня-га т.; чере́шневое варе́нье* гилас варенье, гиластан жасалган варенье.

ЧЕРЕ́ШНЯ *жс. гилас (жыгачы жана жемииши).*

ЧЕРЕШО́К *м. разг. см. черенок.*

ЧЕРЕ́Д *м. разг. кезек, ирет; идти своим чередом* өз ирети менен баруу.

ЧЕРЕ́МУХА *жс. бот. черемуха (жыттуу ак гүлдүү жана кара жемииштүү жыгачтын бир түрү).*

ЧЕРКЕ́С *м. черкес, черкеш.*

ЧЕРКЕ́СКА *жс. черкеска (Кавказ тоолуктары жана казак орустар кие турган бели тар, жакасыз, узун, тар чапан).*

ЧЕРКЕ́ССКИЙ, ая, -ое *черкес-ке т.*

ЧЕРКЕ́СЫ *мн. черкестер, черкештер.*

ЧЕРКЕ́ШЕНКА *женск. р. к черкес.*

ЧЕРКНУ́ТЬ *однокр. что, разг. сыза салуу, чие салуу, жаза салуу; черкни́те мне не́сколько слов* мага куш тилиндей кат жазып бере салыңызчы.

ЧЕРНÉНИЕ *ср. карартуу, карайтуу, кара болуп боёлуу, кара боёкко салуу, кара боёкту жабуу.*

ЧЕРНÉТЬ *несов. 1. (становиться чёрным)* караруу, караюу; **серебро́ от вре́мени черне́ет** күмүш эскирген сайын карарат; **2. (видеться - о чёрном, тёмном)** карарып көрүнүү; **вда́ли черне́л лес** алыстан бак карарып көрүндү.

ЧЕРНÉТЬСЯ *несов. см. чернеть 2.*

ЧЕРНÉЦ *м. уст. см. монах.*

ЧЕРНЁНЫЙ, ая, -ое *карартылган; чернёная сталь* карартылган болот.

ЧЕРНÍКА *жс. черника (жемииштин бир түрү жана бадал жыгачы).*

ЧЕРНÍЛА *только мн. сыя.*

ЧЕРНÍЛЬНИЦА *жс. сыя челек, сыя соот.*

ЧЕРНÍЛЬНЫЙ, ая, -ое *чернила-га т.; черни́льный каранда́ш* сыя карандаш; **черни́льное пятно́** сыянын тагы.

ЧЕРНÍТЬ *несов. 1. что (делать чёрным)* карартуу, карайтуу, кара боёкко салуу, кара боёкту жабуу; **2. кого-что, перен. (клеветать)** каралоо, кара жабуу, жаманатты кылуу, жамандоо.

ЧЕРНÍЧНЫЙ, ая, -ое *черника-га т.; черни́чный кисе́ль* черника кисели, черникадан жасалган кисель.

ЧЕРНО- *татаал сөздөрдүн «кара» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. чернóбровый кара каш.*

ЧЕРНО-БУ́РЫЙ, ая, -ое *кара буурал; черно-бу́рая* лиса калтар.

ЧЕРНОБО́РОДЫЙ, ая, -ое *кара сакалдуу, кара сакал.*

ЧЕРНОБРО́ВЫЙ, ая, -ое *кара каштуу, кара каш.*

ЧЕРНОВА́ТЫЙ, ая, -ое *каралжын, карараак.*

ЧЕРНОВÍК *м. черновик (көчүрүү үчүн а деп жазылган жазуу).*

ЧЕРНОВО́Й, ая, -ое *черновой (абдан иштелип бүтө элек); черново́й набро́сок* черновой набросок (абдан

иштелип бүтө элек, адепки жазылган кол жазма); **чернов́ый текст стихотворе́ния** ырдын черновой тексти; **чернов́ая тетра́дь** черновой дептер.

ЧЕРНОВОЛО́СЫЙ, ая, -ое кара чачтуу, кара чач.

ЧЕРНОГЛА́ЗЫЙ, ая, -ое кара көздүү, кара көз.

ЧЕРНОГОЛО́ВЫЙ, ая, -ое кара баш (кара чачтуу).

ЧЕРНОГО́РЕЦ м. черногогорец.

ЧЕРНОГО́РКА женск. р. к **черногорец**; черногорка.

ЧЕРНОГО́РСКИЙ, ая, -ое Черногория-га, черногорец-ке т.

ЧЕРНОГО́РЦЫ мн. черногорецтер.

ЧЕРНОГРИ́ВЫЙ, ая, -ое кара жал, жалы кара, кара жалдуу; **черногри́вый конь** кара жалдуу ат.

ЧЕРНОЗЕМ м. кара топурак.

ЧЕРНОЗЁМНЫЙ, ая, -ое кара топурактуу; **чернозёмная о́бласть** кара топурактуу область.

ЧЕРНОКНИ́ЖНИК м. уст. сыйкырчы, көз байлоочу.

ЧЕРНОКО́ЖИЙ, ая, -ее 1. териси кара; 2. в знач. суш. м. негр.

ЧЕРНОКУ́ДРЫЙ, ая, -ое тармал кара чачтуу.

ЧЕРНОЛЕ́СЬЕ ср. жалбырактуу токой.

ЧЕРНОМА́ЗЫЙ, ая, -ое разг. презр. кара сур (киши).

ЧЕРНОМО́РСКИЙ, ая, -ое Чёрное море-ге т.; **черномо́рское побере́жье** Кара деңиз жээги; **черномо́рский флот** Кара деңиз флоту.

ЧЕРНОО́КИЙ, ая, -ое поэт. кара көздүү, кара көз.

ЧЕРНОРАБО́ЧИЙ м. кара жумушчу.

ЧЕРНОСЛИ́В м. собир. кургатылган кара өрүк.

ЧЕРНОСО́ТЕНЕЦ м. ист. черносотенец (падышалык Россияда – погромщик, реакционер; «чёрная сотня» деп аталган ашынган монархиялык уюмдардын биринин мүчөсү).

ЧЕРНОСО́ТЕННЫЙ, ая, -ое чёрная сотня-га т. (см. чёрный).

ЧЕРНОТА́ жс. каралык.

ЧЕРНОУ́СЫЙ, ая, -ое кара муруттуу.

ЧЕРНОШЁРСТЫЙ, ая, -ое кара жүндүү; **черношёрстые о́вцы** кара жүндүү койлор.

ЧЕРНЬ I жс. (чёрное серебро) карартылган күмүш.

ЧЕРНЬ II жс. уст. презр. (простонародье) кул-кутан (дворяндардын, буржуазиялардын эзилүүчү таптарды шылдыңдап айткан сөзү).

ЧЕРПА́К м. сузгу (1. сузуп алуу үчүн ылайыкталган нерсе; 2. тех. кандайдыр бир массаны бир жерден экинчи бир жерге сузуп алып бара турган чөмүч же сузгу сыяктуу машинанын бөлүгү).

ЧЕРПА́ЛКА жс. разг. сузгуч (бир нерсени сузуп алууга ылайыкталган идиш).

ЧЕРПА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое черпание-ге т.; сузгуч, сузуучу; **черпальная машина** сузгуч машина, сузуучу машина.

ЧЕРПАНИЕ ср. сузуу, сузуп алуу.

ЧЕРПАТЬ несов. что 1. сузуу, сузуп алуу; **чёрпать во́ду из ручья́** булактан сууну сузуп алуу; 2. перен. алуу; **чёрпать си́лы** күч алуу; **чёрпать све́дения** кабар (маалымат) алуу.

ЧЕРПНУ́ТЬ однокр. чего сузуп алуу (бир мертебе); **черпну́ть во́ды** сууну сузуп алуу.

ЧЕРСТВЕ́ТЬ несов. 1. катуу, катып калуу, кургап калуу; **хлеб черстве́ет** нан кургап баратат; 2. перен. таш

боор болуу, ырайымсыздануу, мерез болуу, мейримсизденүү.

ЧЕРТА́ жс. 1. (линия) сызык; **провести́ черту́** сызык жүргүзүү; 2. (граница, предел) чек, чек ара, сызык; **в чертё города** шаар чегинде; 3. перен. (особенность, признак) белги, өзгөчөлүк; **чёрты лица́** бет, ажар; **у неё краси́вые черты́ (лица́)** анын бети сулуу; **в общи́х черта́х** жалпы жонунан; **черты́ характера́** мүнөз, мүнөздүн түрү.

ЧЕРТЁЖ м. чертёж; **чертёж здания́** үйдүн чертёжу.

ЧЕРТЁЖНАЯ жс. см. чертёжный 2.

ЧЕРТЁЖНИК м. чертёжник (черчение жөнүндө, чертёж даярдоону билгич адам).

ЧЕРТЁЖНИЦА женск. р. к чертёжник; чертёжница.

ЧЕРТЁЖНЫЙ, ая, -ое 1. черчение-ге, чертёж-го т.; **чертёжная доска** черчение тактасы; 2. в знач. суш. жс. чертёждор даярдала турган үй, бөлмө.

ЧЕРТИ́ТЬ несов. что сызуу; **черти́ть ли́нию** сызык сызуу; **черти́ть план** план сызуу; **черти́ть ка́рту** карта сызуу, карта сызып даярдоо.

ЧЕРТО́ВКА женск. р. к чёрт.

ЧЕРТО́ВСКИ нареч. разг. абдан, эң эле, аябай, укмуштуу; **я чёртовски уста́л** мен абдан чарчадым; **он чёртовски хитёр** ал укмуштай куу.

ЧЕРТО́ВСКИЙ, ая, -ое разг. аябаган, укмуштуу; **чёртовский хо́лод** аябаган суук.

ЧЕРТОВЩИ́НА жс. разг. кайдагы баш катырган, түшүнүксүз нерсе; **что за чертовщина?** бул эмне дегендик?, бул эмне шумдук?

ЧЕРТО́Г м. поэт. уст. заңкыйган, заңгыраган үй (имарат; дворец).

ЧЕРТОПОЛО́Х м. бот. коко тикен, төө тикен.

ЧЕРТЫХА́ТЬСЯ несов. разг. шайтан деп урушуу, тилдөө.

ЧЕРЧЕ́НИЕ ср. черчение, схема түрүндө сүрөт сызуу; **уро́ки черче́ния** черчение сабагы.

ЧЕСА́ЛКА жс. тарак, тарагыч; **чеса́лка для расчёски** льна зыгырдын буласын тарагыч тарак.

ЧЕСА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое тароочу, тарагыч; **чеса́льная маши́на** тарагыч машина.

ЧЕСА́ЛЬЩИК м. тароочу, тарагыч.

ЧЕСА́ЛЬЩИЦА женск. р. к чеса́льщик.

ЧЕСА́НИЕ ср. 1. тараш, тароо; **чеса́ние во́лос** чачты тараш, чачты тароо; 2. (напр. льна) тытуу, тароо.

ЧЕСА́ТЬ несов. 1. что (руку и т.п.) тырмоо, кашуу; 2. кого-что (причёсывать) тароо; **чеса́ть во́лосы** чачты тароо; **чеса́ть ребёнка** баланын чачын тароо; 3. текст. тытуу (кашектеринен тазалоо); **чеса́ть хло́пок** пахтаны тытуу; **чеса́ть лён** зыгырдын буласын тытуу.

ЧЕСА́ТЬСЯ несов. 1. тырмануу, кычышуу, кашынуу; 2. (причёсываться) тарануу; 3. (зудеть) кычышуу, дүүлүгүү; **у него́ ру́ки чёшутся э́то сде́лать** разг. муну иштөө үчүн анын колу кычышып турат (анын муну иштегиси келип турат); **у него́ язы́к чёшется** разг. анын тили кычышып турат; анын бир нерсени айткысы, сүйлөгүсү келип турат.

ЧЕСНО́К м. сарымсак, сасык пияз.

ЧЕСНО́ЧНЫЙ, ая, -ое чеснок-ко т.; **чесно́чная го́ловка** сарымсактын башы.

ЧЕСО́ТКА жс. котур.

ЧЕСО́ТОЧНЫЙ, ая, -ое чесотка-га т.; **чесо́точный большо́й** котур менен ооруган киши, котуру бар киши.

ЧЕ́СТВОВАНИЕ *ср.* урматтоо, куттуктоо, кадырлап (*урматтан*) майрамдоо, майрамын өткөрүү.

ЧЕ́СТВОВАТЬ *несов. кого* урматтоо, куттуктоо, кадырлап майрамдоо, майрамын өткөрүү; **че́ствовать** *кого-л. по случаю годовщины* бирөөнүн жылдыгын майрамдап өткөрүү.

ЧЕСТИ́ТЬ *несов. кого-что, разг.* жемелөө, тилдөө, жер-жеберине жетүү.

ЧЕ́СТНО *нареч.* ак ниет менен, ак ниеттик менен; **че́стно** *трудиться* ак ниеттик менен эмгек кылуу.

ЧЕ́СТНО́Й *ая, -ое уст.* урматтуу, сыйлуу, кадырдуу, беделдүү, ардактуу; **че́стной наро́д** урматтуу эл.

ЧЕ́СТНОСТЬ *жс.* ак ниеттик, актык, тууралык.

ЧЕ́СТНЫЙ, *ая, -ое* ак ниет, ак ниеттүү, ак, туура **че́стный челове́к** ак ниет киши, туура киши, ак киши; **че́стное отноше́ние к де́лу** ишке ак ниет мамиле кылуу; **че́стное сло́во** чын айтамын, чын эле, ырас эле; **че́стно** *держаться на че́стном сло́ве* *разг.* эптеп-септеп эле илинип туруу.

ЧЕ́СТОЛЮ́БЕЦ *м.* атакты сүйүүчү, атакты жакшы көрүүчү, даңк сүйүүчү.

ЧЕ́СТОЛЮ́БИВЫ́Й, *ая, -ое* атакты сүйүүчү, атакты жакшы көрүүчү, даңкты сүйүүчү; **че́столюбивый челове́к** даңкты сүйүүчү киши, атакты жакшы көрүүчү киши.

ЧЕ́СТОЛЮ́БИЕ *ср.* даңкты сүйүүчүлүк, атакты сүйүүчүлүк, атакты жакшы көрүүчүлүк.

ЧЕ́СТЬ *жс.* 1. абийир, ар-намыс; **береги́ честь** *смолodu погов.* абийиринди, ар-намысыңды жашыңан сакта; 2. (*почёт, уважение*) урмат, сыймык; **это́ больша́я честь для́ меня́** мен үчүн бул чоң сыймык; **оказа́ть честь** сыймык көрсөтүү, урматтоо; **дела́ть честь** урматтоо, кадырдоо, баа берүү, урмат көрсөтүү; **это́ тебе́ не де́лает че́сти** бул сага абийир эмес; **на́ его́ до́лю вы́пала че́сть** урмат анын энчисине түштү; **в че́сть** *кого-чего-л.* бирөөнүн же бир нерсенин урматына, бирөө же бир нерсеге арнап; **к че́сти** дурус жерин белгилеп; **к твоёй че́сти** *надо сказа́ть* сенин дурус жериң; **пора́ и че́сть** *знать* *разг.* уят-сыйытты да билиш керек, ынсап деген болуш керек; **че́сть и ме́сто** *разг.* келиңиз, отуруңуз; жогору өтүңүз; **проси́ть че́стью** *разг.* сылыктык менен суроо; **всё че́стью** *разг.* баары ойлогондой, баары көңүлдөгүдөй, баары ойдогудай; **с че́стью вы́йти из созда́вшегося положе́ния** кыйын абалдан өз беделин түшүрбөй чыгуу; **отда́ть че́сть** *воен.* честь берүү (*баи кийимине колун тийгизип туруп, салам берүү*).

ЧЕСУ́ЧА *жс.* чесунча, чесуча (*кездеме*).

ЧЕТ *м. разг.* жуп сан; чёт и нечет жуппу так (*оюн*).

ЧЕТА́ *жс.* жуп, жубай; **супру́жеская че́та** эрди-катын; **не че́та** *разг.* тең эмес, жуп эмес; пар эмес, ылайык эмес; **он тебе́ не че́та** ал сага тең эмес, ал сага ылайык эмес; **мо́я ло́шадь не че́та твоёй** менин атым сенин атыңан төөлүк өөдө.

ЧЕТВЁ́РГ *м.* бейшемби; **после́ до́ждика** (*дождичка*) *в четвёрг* *разг.* төөнүн куйругу жерге тийгенде.

ЧЕТВЕ́РЕНЬКИ: на четвереньках төрт аяктап; **ста́ть на четвёре́ньки** *разг.* төрт аяктап туруу.

ЧЕ́ТВЕРО *числ.* төртөө, төрт; **их бы́ло че́тверо** алар төртөө болчу.

ЧЕТВЕРОКЛА́ССНИК *м.* төртүнчү класстын окуучусу.

ЧЕТВЕРОКЛА́ССНИЦА *женск. р.* к четвероклассник.

ЧЕТВЕРОНО́ГИЙ, *ая, -ое* төрт буттуу, төрт аяктуу; **четвероно́гие живо́тные** төрт аяктуу жаныбарлар (*ай-бандар*).

ЧЕТВЕРОСТИ́ШИЕ *ср. лит.* төрт сабак ыр, төрт жолдуу ыр, төрт сап ыр, төрт саптан турган ыр (*мис. «Азантуу жолдо көп жүрүп, Ак кирди сакал, муртума; Ажалым жок, кайрылып, Аман келдим журтума»*).

ЧЕТВЕРТИ́НКА *жс. разг.* четвертинка (*көлөмү литрдин төрттөн бар бөлгөнүнө барабар болгон бир бөтөлкө арак же башка ичкилик*).

ЧЕТВЕРТИ́ЧНЫЙ, *ая, -ое* четвертичный *период геол.* төртүнчүлүк доор; жердин өнүгүш доорунун төртүнчү мезгили.

ЧЕТВЕРТНО́Й, *ая, -ое* четверть-ке *т.*; **четвертна́я но́та** узундугу бүтүн нотанын төрттөн бирине барабар келген нота; **четвертной биле́т** *разг. уст.* жыйырма беш сомдук кагаз акча.

ЧЕТВЕРТОВА́НИЕ *ср. ист.* илгерки убакытта жазаланган адамдын колун, бутун жана башын кесип өлтүрүү жолу.

ЧЕТВЕРТОВА́ТЬ *сов. и несов. кого-что, ист.* илгерки убакытта жазаланган адамдын колун, бутун жана башын кесип өлтүрүү.

ЧЕТВЕРТУ́ШКА *жс. уменьш. от* четвёртка төрттөн бири, чейрек.

ЧЕ́ТВЕРТЬ *жс.* 1. төрттөн бири, чейрек; **че́тверть часа** чейрек саат, он беш минута; **че́тверть пя́того** төрттөн он беш минута өттү; **без че́тверти два** он беш минута; **че́тверть ли́ста** *полигр.* табактын чейреги, чейрек табак, табактын төрттөн бир бөлүгү; **че́тверть ве́ка** чейрек кылым; 2. *муз.* **че́тверть** (*музыкалык мезгилдин чени, өлчөмү; бул – толук бир нотанын төрттөн бир бөлүгүнө барабар*); 3. (*мера*) четверть, чейрек (*кандайдыр бир өлчөгүч единицанын алгачкы төрттөн бир бөлүгүнө туура келген ар түрдүү өлчөөлөрдүн аты*); **че́тверть ви́на** бир чейрек чача вино; 4. *школ.* чейрек; **пе́рвая че́тверть уче́бного го́да** окуу жылынын биринчи чейреги.

ЧЕТВЁ́РКА *жс.* 1. (*цифра*) төрттүк (*төрт деген цифра*); 2. (*оценка, отметка*) төрт, төрттүк; 3. (*карта*) төрттүк (*карта ойунунда*); 4. (*группа из четырёх человек*) төртөө, төрт (*киши*); 5. *спорт.* (*лодка*) эки жуп калактуу кайык; 6. (*упряжка*) арабага чегилген төрт ат, төрт аттуу араба.

ЧЕТВЁ́РТКА *жс. разг.* (*листа*) төрттөн бири, чейрек (*мис. бир барак кагаздын төрттөн бир бөлүгү*).

ЧЕТВЁ́РТЫЙ, *ая, -ое числ.* 1. төртүнчү; **четвёртое чи́сло** (*месяца*) төртүнчү число; **че́твертая стра́ница** *кни́ги* китептин төртүнчү бети; 2. *в знач. суц. жс.* чейрек; **одна́ четвёртая** төрттөн бири, чейрек.

ЧЕТРВЕРТА́К *м. разг. уст.* жыйырма беш тыйын.

ЧЕТЫ́РЕ *числ.* төрт.

ЧЕТЫ́РЕЖДЫ *нареч.* төрт жолу, төрт мертебе, төрт жерде; **четы́режды пять – два́дцать** төрт жерде беш – жыйырма.

ЧЕТЫ́РЕСТА *числ.* төрт жүз.

ЧЕТЫ́РЁМСТА́М *дат. п. от* четы́реста.

ЧЕТЫ́РЁХ- *татаал сөздөрдүн «төрт» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. четырёхмесячный төрт айлык.*

ЧЕТЫ́РЁХГОДИ́ЧНЫЙ, *ая, -ое* төрт жылдык **четы́рехгоди́чный срок** төрт жылдык срок.

ЧЕТЫРЁХУГОЛЬНЫЙ, ая, -ое төрт бурчтуу.

ЧЕТЫРЁХГРАННИК *м. мат.* төрт кырдык.

ЧЕТЫРЁХГРАННЫЙ, ая, -ое төрт кырдуу.

ЧЕТЫРЁХДНЕВНЫЙ, ая, -ое төрт күндүк; **четырёхдневный срок** төрт күндүк срок, төрт күндүк мөөнөт.

ЧЕТЫРЁХКЛАССНЫЙ, ая, -ое төрт класстык; **четырёхклассное образование** төрт класстык билим.

ЧЕТЫРЁХКРАТНЫЙ, ая, -ое төрт жолу, төрт эсе.

ЧЕТЫРЁХЛЁТИЕ *ср.* 1. (срок в четыре года) төрт жыл, төрт жылдык мөөнөт; 2. (годовщина) төрт жылдык (мүчөл).

ЧЕТЫРЁХЛЁТНИЙ, ая, -ее 1. (о сроке) төрт жылдык; **четырёхлётний срок** төрт жылдык срок; 2. (о возрасте) төрт жашар, төрт жаштагы; **четырёхлётний ребёнок** төрт жашар бала.

ЧЕТЫРЁХМЕСТНЫЙ, ая, -ое төрт орундуу, төрт кишилик; **четырёхместное купе** төрт орундуу купе.

ЧЕТЫРЁХМЕСЯЧНЫЙ, ая, -ое төрт айлык; **четырёхмесячный ребёнок** төрт айлык бала.

ЧЕТЫРЁХОТОРНЫЙ, ая, -ое төрт мотордуу; **четырёхмоторный самолёт** төрт мотордуу самолёт.

ЧЕТЫРЁХНЕДЕЛЬНЫЙ, ая, -ое төрт жумалык, төрт апталык.

ЧЕТЫРЁХПОЛЬЕ *ср. с.-х.* төрт талаалуу (иштелүүчү жерди төрт талаага бөлүштүрүүчү которуштуруп айдоо системасы).

ЧЕТЫРЁХПОЛЬНЫЙ ая, -ое **четырёхполье-ге т.**; **четырёхпольный севооборот** төрт талаалуу коюруштуруп айдоо.

ЧЕТЫРЁХСЛОЖНЫЙ ая, -ое *лингв.* төрт муундуу, төрт муундан турган; **четырёхсложное слово** төрт муундуу сөз.

ЧЕТЫРЁХСОТ *род. п. от четырёхста.*

ЧЕТЫРЁХСОТЛЁТИЕ *ср.* 1. (срок) төрт жүз жылдык, төрт жүз жылдык мөөнөт; 2. (годовщина) төрт жүз жылдык.

ЧЕТЫРЁХСОТЛЁТНИЙ, ая, -ее төрт жүз жылдык.

ЧЕТЫРЁХСОТЫЙ ая, -ое *числ.* төрт жүзүнчү; **четырёхсотая страница** төрт жүзүнчү бет.

ЧЕТЫРЁХСТАХ *предл. п. от четырёхста (предлогдордон кийин колдонулат).*

ЧЕТЫРЁХСТОПНЫЙ, ая, -ое *лит.* төрт стопалуу, төрт стопалык; **четырёхстопный стих** төрт стопалуу ыр.

ЧЕТЫРЁХСТОРОННИЙ, ая, -ее *мат.* төрт жактуу.

ЧЕТЫРЁХСТРУННЫЙ, ая, -ое төрт кылдуу; **четырёхструнный инструмент** төрт кылдуу инструмент.

ЧЕТЫРЁХТАКТНЫЙ, ая, -ое *муз.* төрт такттуу, төрт тактылуу.

ЧЕТЫРЁХУГОЛЬНИК *м. мат.* төрт бурчтук.

ЧЕТЫРЁХЧАСОВОЙ, ая, -ое 1. төрт сааттык; **четырёхчасовая беседа** төрт сааттык аңгеме; 2. (назначенный на четыре часа) саат төрттө; **четырёхчасовой поезд** саат төрттө жүрө турган поезд.

ЧЕТЫРЁХЭТАЖНЫЙ, ая, -ое төрт кабаттуу, төрт этаждуу, төрт кабат, төрт этаж; **четырёхэтажный дом** төрт кабаттуу үй.

ЧЕТЫРНАДЦАТИЛЁТНИЙ, ая, -ее он төрт жаштагы, он төрт жаштык.

ЧЕТЫРНАДЦАТЫЙ ая, -ое *числ.* он төртүнчү; **четырёхнадцатое июня** он төртүнчү июнь, июндун он төртү; **четырёхнадцатая страница** он төртүнчү бет.

ЧЕТЫРНАДЦАТЬ *числ.* он төрт.

ЧЕТЫРЬМЯСТАМИ *твор. п. от четырёхста.*

ЧЕХ *м. чех.*

ЧЕХАРДА *жс.* 1. чехарда (эңкейип турган адамдын башынан кезекме-кезек алыс секирмей оюн); **играть в чехарду** чехарда ойноо; 2. *перен.* жөнү жок алмаша берме (буйрук, иш, кызмат кишилери *жс.б. тез-тез* эле алмаша бермейлик).

ЧЁХИ *мн.* чехтер.

ЧЕХОЛ *м.* чехол (бир нерсенин кабы); **ружьё в чехле** чехолдогу мылтык.

ЧЕХОСЛОВАЦКИЙ, ая, -ое Чехословакия-га т.; **выставка чехословацкой промышленности** Чехословакия өнөр жайынын көргөзмөсү.

ЧЕЧЕВИЦА *жс.* 1. бот. жасмык (буурчак сыяктуу өсүмдүктүн бир түрү); 2. *физ.* чечевица (оптикалык айнек).

ЧЕЧЕВИЧНЫЙ ая, -ое чечевица 1-ге т.; **чечевичное поле** жасмык эгилген талаа; **за чечевичную похлёбку или за чечевичное варево** болор-болбос нерсеге кызыгып кетүү (бир нерсени сатуу, өз укугунан кечүү *жс.б.*); арзыбаган пайданы көздөө (бир нерсени сатуу).

ЧЕЧЕНЦЫ *мн.* чеченцтер.

ЧЕЧЁТКА *жс.* чечётка (1. жерди кезек-кезек тепкилеп бийленүүчү бийдин бир түрү; 2. зоол. кичинекей чымчыктын бир түрү).

ЧЁШКА *женск. р. к чех;* чешка.

ЧЁШСКИЙ, ая, -ое **чех-ке т.**; **чешский язык** чех тили; **чешская литература** чех адабияты.

ЧЕШУ́, чешу, чешешь и т.д. наст. вр. от чесать.

ЧЕШУЙКА *жс.* 1. (у рыб) кабырчыктын бир бөлүгү (мис. балыктын кабырчыгынын бир бөлүгү); 2. (у растений) түрпү.

ЧЕШУЙЧАТЫЙ, ая, -ое 1. (покрытый чешуёй) кабырчыктуу (денесинде кабырчыкгары бар); **насекомое с чешуйчатыми крыльями** канаты кабырчыктуу курт-кумурска; 2. (в виде чешуи) кабырчык сыяктуу.

ЧЕШУ́СЬ, чешусь, чешешься и т.д. наст. вр. от чесаться.

ЧЕШУЯ́ *жс.* 1. (напр. у рыб) кабырчык (мис. балыктын денесиндеги); **рыбья чешуя** балыктын кабырчыгы; 2. (у растений) түрпү.

ЧЕЩУ́, чещу, честишь и т.д. наст. вр. от честить.

ЧЁЛКА *жс.* 1. (у лошади) көкүл; 2. (причёска) көкүл; **носить чёлку** көкүл коюу.

ЧЁЛН *м.* кайык (жыгачты оюп жасалган кичине кайык).

ЧЁМ *мест. предл. п. от что I (предлогдордон кийин колдонулат).*

ЧЁРКАТЬ *несов. что, разг.* сызуу, сызып өчүрүп таштоо (жазууну).

ЧЁРНЫЙ, ая, -ое 1. (о цвете) кара; күнүрт кара (тёмный); **чёрное платье** кара көйнөк; **чёрный хлеб** кара нан; 2. *перен.* (мрачный) оор, капа, ындыны өчкөн; **чёрные мысли** оор ойлор; 3. *перен.* (преступный, злой) кылмыштуу, арам ойлуу; жаман; **чёрные силы реакции** реакциянын арам ойлуу күчтөрү; 4. *уст.* (курной) кара, морсуз; **чёрная избá** морсуз жыгач үй; **чёрная баня** кара мончо; 5. (не главный, подсобный) негизги эмес, жардамчы, кошумча; башка; **чёрный ход** короодон (көчө жактан эмес) кирүүчү шик; 6. (физически тяжёлый и неква-

лифицированный) кара; **чёрная работа** кара жумуш; **7. в знач. суц. ср.** кара; **ходить в чёрном** кара кийип жүрүү; **вся в чёрном** чылк кара кийген, баштан аяк кара кийген; **чёрные металлы** кара металлдар; **чёрная металлургия** кара металлургия; **чёрный пар** с.-х. айдалып коюлган, бирок эгин себилбеген, чөп чыкпаган жер; **чёрный лес** жалбырактуу токой; **чёрная биржа** кара биржа (*капиталисттик өлкөлөрдө – жашырын, спекуляциялык соода келишимдери жүргүзүлгөн официалдуу эмес биржа*); **чёрная сотня** ист. кара сотня (*падышалык Россияда – барып турган монархиялык, погромдук полициялык уюм*); **на чёрный день** узун сарыга (*оор, күндөргө, кыйын күндөргө*); **чёрным по белому** (*написано*) ташка тамга баскандай (*жазылган*); **чёрным-чёрно** разг. 1) капкара, абдан кара, эң эле кара; 2) *перен.* абдан көп, эң эле көп.

ЧЁРСТВОСТЬ жс. (*бездушие*) мерездик, ырайымсыздык, мейримсиздик, таш боордук.

ЧЁРСТВЫЙ, ая, -ое **1.** (*о хлебе*) катуу, кургап катып калган; **2. перен.** мерез, ырайымсыз, мейримсиз, таш боор; **чёрствый человек** мейримсиз киши; **чёрство** отношение таш боор мамиле.

ЧЁРТ м. шайтан, азезил; **чёрт попытал** разг. шайтан азгырды; **чёрт возмёт! или чёрт побери!** разг. шайтан алгыр!, аттигинай!, катүгүнай!; **к чёрту!** разг. жогол!; **иди к чёрту!** разг. жогол!, асылба!, жогол ары!; **до чёрта** разг. эң көп, толуп жатаг; **это ни к чёрту не годится** разг. бул эң нерсеге жарабайт; **чёрта с два!** разг. эч бир!, болбогон кеп!; **сам чёрт ногу сломит** разг. шайтандын да башы катат; **чем чёрт не шутит** разг. эмнелер болбойт, эмнелер болуп өтпөйт; эмне келип, эмнелер кетпейт; **чёрт меня дёрнул** разг. мени кайсы кара тер кыстады, мени кайсы шайтан басты; **чёрт знает что!** разг. ий, деги эмне экенин билбейсиң!; **чёрт знает** разг. ким билет, белгисиз; **ни черта не знает** разг. түк билбөө, эч нерсе билбөө; **чертям тошно** разг. бул эмне деген жорук!; **жить у чёрта на куличках** разг. абдан алыс туруу, жердин түбүндө туруу, жердин жети катарында туруу; **не так страшен чёрт, как его малюют** посл. шайтан эл айткандай эле анчалык коркунучтуу эмес.

ЧЁРТОЧКА жс. **1.** *уменьш. от черта* **1** сызыкча, кичинекей сызык; **2.** *уменьш. от черта* **3** өзгөчөлүк; **3.** (*дефис*) сызыкча (*жазууда*).

ЧЁСАНЫЙ, ая, -ое **чёсаний лён** текст. зыгырдын тытылган буласы.

ЧЁТКИ только мн., церк. теспе.

ЧЁТКИЙ, ая, -ое **1.** (*отчётливый*) ачык, так, дал; **чёткие движения** так кыймыл; **2.** (*разборчивый*) даана, ачык; **чёткий почерк** даана почерк; **3. перен.** (*ясный, точный, организованный*) даана, ачык, так; **чёткое изложение** ачык (*так*) баяндоо (*сүйлөө, айтуу*); **чёткая постановка вопроса** маселенин так коюлушу; **чёткая организация работы** иштин так уюштурулушу.

ЧЁТКО нареч. **1.** (*отчётливо*) ачык, так, дал; **2.** (*разборчиво*) даана, ачык; **писать чётко** даана жазуу; **3. перен.** (*точно*) даана, ачык, так.

ЧЁТКОСТЬ жс. **1.** (*отчётливость*) ачыктык, тактык, далдык; **чёткость рисунка** сүрөттүн ачыктыгы; **2.** (*разборчивость*) дааналык, ачыктык; **чёткость почерка** почерктин дааналыгы; **3. перен.** (*ясность, точность, организованность*) дааналык, ачыктык, тактык; **чёткость изложения** баяндоонун тактыгы.

ЧЁТНЫЙ ая, -ое жуп; **чётное число** жуп сан.

ЧИБИС м. ызгыт (*сазда жүрүүчү куштун бир түрү*).

ЧИЖ м. боз чымчык (*сайроочу чымчыктын бир түрү*).

ЧИЖИК м. **1.** см. чиж; **2.** (*палочка для игры*) чикит (*балдар оюну*).

ЧИН м. уст. **1.** чин (*мамлекеттик, согуштук жана граждандык кызматчылардын кызматтык даражасы*); **повышение в чине** чини жагынан жогору көтөрүлүү; **офицерский чин** офицердик чин; **2.** (*чиновник*) чин; **чинный дипломатического корпуса** дипломаттык корпусун чиндери (*бир өкмөттүн алдындагы чет элдик посольстволорунун жогорку кызмат адамдары*); **без чинов** разг. ачык-айрым, өз кишидей (*мамиле*); **чин чином** разг. тийиштүү болгондой.

ЧИНАРА жс. бот. чынар.

ЧИНИТЬ I несов. что **1.** (*исправлять*) оңдоо, жамоо, түзөтүү; **чинить замки** кулпуну оңдоо; **чинить рубашку** көйнөктү жамоо; **2.** (*заострять*) учтоо, уч чыгаруу; **чинить карандаш** карандаш (*карандашты*) учтоо.

ЧИНИТЬ II несов. что (*устрашать, создавать*) кылуу, иштөө; **чинить препятствия** тоскоолдук кылуу.

ЧИННО нареч. адептүү, жакшы; **сели чинно в ряд** катарга адептүү отурушту.

ЧИННЫЙ, ая, -ое жакшы, адептүү, тартиптүү, адепти сактаган.

ЧИНОВНИК м. **1.** чиновник (*буржуазиялык өлкөлөрдө – мамлекеттик мекемелерде иштөөчү кызматчы*); **2. перен.** неодообр. (*бюрократ*) төрө, бюрократ.

ЧИНОВНИЧЕСКИЙ, ая, -ое неодообр. (*бюрократический*) чиновниктик, бюрократтык; **чиновническое отношение к делу** ишке чиновниктик мамиле кылуу.

ЧИНОВНИЧЕСТВО ср. собир. чиновниктер.

ЧИНОВНИЧИЙ ья, -ье чиновник-ке т.

ЧИНОВНЫЙ, ая, -ое жогорку чини бар киши, жогорку чиндүү киши; **чиновное лицо** жогорку чиндүү киши.

ЧИНОПОЧИТАНИЕ ср. уст. ирон. чинин сыйлоо, чинге карай кадырлоо.

ЧИНОПРОИЗВОДСТВО ср. уст. чин берүү.

ЧИРЕЙ м. чыйкан.

ЧИРИКАНЬЕ ср. чыйпылдоо, чыркылдоо; **чириканые воробья** чымчыктын чыйпылдашы.

ЧИРИКАТЬ несов. чыйпылдоо, чыркылдоо (*мис. чымчык*).

ЧИРИКНУТЬ однокр. чыйп этүү (*мис. чымчык*).

ЧИРКАТЬ несов. чем чырт эттирүү (*чагуу, күйгүзүү*); **чиркать спичками** ширенкени чырт эттирип күйгүзүү (*чагуу*).

ЧИРКНУТЬ однокр. чырт эттирүү.

ЧИРӨК м. зоол. чүрөк (*өрдөктүн бир түрү*).

ЧИСЛЕННОСТЬ жс. сан; **численность населения** элдин саны; **численностью в сто человек** саны жүз киши.

ЧИСЛЕННЫЙ, ая, -ое число **3-кө т.**; сандык; **численный состав** сандык составы; **численное превосходство** сан жагынан басым келүү.

ЧИСЛИТЕЛЬ м. мат. алым.

ЧИСЛИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое грам. имя числительное сан атооч; имя числительное порядковое иреттик сан атооч; имя числительное количественное эсептик сан атооч.

ЧИСЛИТЬ *несов. кого-что* эсептөө; **числить больным** оору деп эсептөө.

ЧИСЛИТЬСЯ *несов.* ...деп эсептелүү, -да деп эсептелүү; **числиться больным** оору, деп эсептелүү; **числиться в списке** тизмеде болуу; **числиться в командировке** командировкада деп эсептелүү; **эта книга числится за ним** бул китеп анда, бул китеп анда деп эсептелет.

ЧИСЛО́ *ср.* 1. *мат.* сан; **целое число** бүтүн сан; **дробное число** бөлчөктүк сан, бөлчөктүү сан; **чётное число** жуп сан; 2. (*дата*) число, числа (*күн, ай тартибинин датасы*); **в первых числах сентября** сентябрдин биринчи числорунда, сентябрдин башында; **какое сегодня число?** бүгүн кайсы число?, бүгүн числонун нечеси?; **сегодня пятое число** бүгүн бешинчи число, бүгүн числонун беши; **задним числом** өткөн число менен; 3. (*количество*) сан; **большое число людей** көп сандаган эл; **по числу членов** мүчөсүнүн санына жараша; 4. (*совокупность кого-чего-л.*) ич; **в числе присутствующих** катышып отурган кишилердин ичинде; **в том числе** ошонун ичинде; 5. *грам.* сан, түр; **единственное число** жекелик сан (*түр*); **множественное число** көптүк сан (*түр*); **изменяться в роде, числе и падеж** род, сан жана жөндөмө менен өзгөрүү; **без числа** сансыз, өтө көп, абдан көп.

ЧИСЛОВОЙ, ая, -ое **число** 1-ге *т.*; **числовое соотношение** сан менен көрсөтүлгөн катышуу.

ЧИСТИЛИЩЕ *ср. рел.* диндик-мистикалык мифологияда – өлгөн кишинин күнөөсүн бейишке барганга чейин арылта турган жер.

ЧИСТИЛЬЩИК *м.* тазалоочу; **чистильщик сапог** өтүк тазалоочу.

ЧИСТИЛЬЩИЦА *женск. р.* к **чистильщик**.

ЧИСТИТЬ *несов. кого-что* тазалоо, тазартуу, аарчуу; **чистить коня** атты тазалоо; **чистить обувь** өтүк тазалоо, бут кийимди тазалоо; **чистить зубы** тишти тазалоо; **чистить яблоки** алманы аарчуу; **чистить мусорные ямы** таштанды чукурларын тазалоо.

ЧИСТИТЬСЯ *несов.* 1. тазалануу; 2. *страд.* к **чистить**.

ЧИСТКА *жс.* тазалоо, тазартуу; **отдать пальто в чистку** пальтону тазалоого берүү.

ЧИСТОКРОВНЫЙ, ая, -ое таза кандуу, асыл тукум (*мал*).

ЧИСТОПЛОТНОСТЬ *жс.* 1. тазалык, пакизалык; **привычка к чистоплотности** тазалык адат, тазалык өнөкөт; 2. *перен. (нравственная)* ичинде кири жоктук, көңүлүндө кири жоктук, кулк-мүнөзү таза болгондук.

ЧИСТОПЛОТНЫЙ, ая, -ое 1. таза; **чистоплотный человек** таза киши; 2. *перен. (нравственно)* көңүлүндө кири жок, кулк-мүнөзү таза.

ЧИСТОПЛОЙ *м. разг. пренебр.* чыртыйган, чырт түкүргөн.

ЧИСТОПОРОДНЫЙ, ая, -ое таза тукумдуу; **чистопородный скот** таза тукумдуу мал.

ЧИСТОСЕРДЕЧНО *нареч.* чын жүрөктөн, ак ниет менен, чын дили менен; **чистосердечно признаться** чын дили менен моюнга алуу.

ЧИСТОСЕРДЕЧНОСТЬ *жс.* ак ниеттүүлүк, арамы жоктук, чын дили менен болгондук, чын жүрөктөн болгондук; **чистосердечность признания** моюнга алуунун чын дили менен болгондугу.

ЧИСТОСЕРДЕЧНЫЙ, ая, -ое ак ниети менен, чын дили менен, арамы жок; **чистосердечное раскаяние** ак ниети менен өкүнүү.

ЧИСТОСОРТНЫЙ, ая, -ое таза сорттуу; **чистосортное зерно** таза сорттуу дан.

ЧИСТОТА́ *жс.* 1. (*опрятность*) тазалык; **чистота помещения** үйдүн тазалыгы; **соблюдать чистоту** тазалыкты сактоо; 2. (*отсутствие примеси*) тазалык, нактык, тунуктук; **чистота воды** суунун тунуктугу, суунун тазалыгы; 3. *перен.* тазалык.

ЧИСТОШЕРСТЯНОЙ, ая, -ое жалаң жүндөн (*жасалган, токулган жс.б.*); **чистошерстяная ткань** жалаң жүндөн токулган кездеме.

ЧИСТЫЙ, ая, -ое 1. (*опрятный*) таза, пакиза; **чистая комната** таза комната; **чистая посуда** таза идиш; 2. (*без примеси*) таза, нак; **чистое золото** таза алтын; **чистый спирт** нак, таза спирт (*суу кошулбаган*); **в чистом виде не употребляется** калыбындагы бойдон колдонулбайт; 3. (*отчётливый, ясный*) таза, так; **чистый голос** ачык, таза үн; **чистое произношение** так сүйлөө; 4. (*аккуратный*) таза, тыкан, кылдаттык менен иштелген; **чистая работа** кылдаттык менен иштелген иш; 5. *перен. (честный, безупречный)* туура, ак ниет, чын, ак; **чистая совесть** көңүлдө кир жоктук, ак ниеттүүлүк; **от чистого сердца** ак жүрөктөн, чын жүрөктөн; 6. *перен. (совершенный, сущий, самый настоящий)* анык, куду, кудду, так эле өзү; **чистая правда** анык чындык; 7. (*о доходе, прибыли*) таза, накта; **чистая прибыль** накта пайда; **чистый вес** таза салмак, накта салмагы; **принимать за чистую монету** чын көрүү, чын экен деп ишенүү; **в чистом поле** ачык мейкиндикте; **выйти чистым из чего-л. разг.** бир кырдаалдан таза чыгуу; **на чистом воздухе** таза абада (*тышта, эшикте, үйдө эмес*).

ЧИТАЛЬНЫЙ, ая, -ое **читальный зал** окуу залы.

ЧИТАЛЬНЯ *жс.* читальня (*ар ким өз алдынча окуй турган зал же комната*); **университетская читальня** университеттин читальнясы; **изба-читальня** окуу үйү (*кыштактардагы, өнөр жай ишканаларынын алдындагы маданий агартуу жайларынын бир түрү*).

ЧИТАТЕЛЬ *м.* окуучу; **встреча писателя со своими читателями** жазуучунун өзүнүн окуучулары менен жолугушуусу.

ЧИТАТЕЛЬНИЦА *женск. р.* к **читатель**.

ЧИТАТЬ *несов.* 1. *кого-что* окуу; **читать вслух** үнүн чыгарып окуу; **читать про себя** ичинен окуу; **читать книгу** китеп окуу; 2. *что* окуу, жасоо; **читать лекции** лекциялар окуу; **читать доклад** доклад жасоо; 3. **читать нотации** жеме аралаш акыл айтуу; **читать наставления** акыл, үгүт, насыят айтуу; **читать чьи-л. мысли** бирөөнүн ой-пикирин билүү (*табуу*); **читать в чьих-л. сердцах** бирөөнүн ой-пикирин табуу (*билүү*); **читать между строк** автордун көмүскө сырын туюп окуу; автор эмне айтканын дегенин байкап, туюп окуу.

ЧИТАТЬСЯ *несов.* 1. окулуу; **эта книга легко читается** бул китеп жеңил окулат; 2. *страд.* к **читать**.

ЧИТКА *жс.* окуу; **коллективная читка** газет газетаны коллективдүү түрдө окуу; **читка пьесы** пьесаны окуу.

ЧИХАНЬЕ *ср.* чүчкүрүү, чүчкүрүк.

ЧИХАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **чиханье-ге т.**; чүчкүртүүчү, чүчкүрткүч; **чихательный газ** чүчкүртүүчү газ; **чихательный табак** чүчкүртүүчү тамеки, чүчкүрткүч тамеки.

ЧИХАТЬ *несов.* чүчкүрүү.

ЧИХНУТЬ *однокр.* чүчкүрүү (*бир жолу*).

ЧИЩЕ *сравн. ст. от прил. чистый и нареч. чисто.*

ЧИЩУ, чищу, чистишь и т.д. *наст. вр. от чистить.*

ЧИЩУСЬ, чищусь, чистишься и т.д. *наст. вр. от чиститься.*

ЧЛЕН *м. 1. (организации, общества и т.п.)* мүчө; **член профсоюза** профсоюздун мүчөсү; **член правительства** өкмөт мүчөсү; **действительный член Академии наук** Илимдер Академиясынын анык мүчөсү; **2. чаще мн. (тела)** мүчө (*дененин мүчөсү*); **3. мат.** мүчө; **член пропорции** пропорция мүчөсү; **член уравнения** теңдеме мүчөсү; **4. грам.** мүчө; **член предложения** сүйлөм мүчөсү.

ЧЛЕНИК *м. анат.* денедегі бөлүк (*рактын, курт-кумурскалардын ж.б. денесиндеги бөлүктөрдүн бир түрү*).

ЧЛЕНИСТОНОГИЕ *мн. (ед. членистоногое ср.) зоол.* денеси бөлүктөргө (*муунак-муунак болуп*) бөлүнгөн жаныбарлар (*мис. рак, курт-кумурскалар ж.б.*).

ЧЛЕНИТЬ *несов.* что айрым бөлүктөргө, мүчөлөргө бөлүү.

ЧЛЕНОВРЕДИТЕЛЬСТВО *ср.* бирөөнү майып кылуу же өзүнүн мүчөсүн, денесинин бир жерин атайын майып кылуу.

ЧЛЕНОРАЗДЕЛЬНО *нареч.* ачык, даана, мыңкылдабай; **говорить членораздельно** түшүнүктүү кылып сүйлөө, даана сүйлөө.

ЧЛЕНОРАЗДЕЛЬНОСТЬ *жс.* ачыктык, дааналык.

ЧЛЕНОРАЗДЕЛЬНЫЙ, ая, -ое ачык, даана, мыңкылдабаган; **членораздельная речь** даана речь.

ЧЛЕНСКИЙ, ая, -ое мүчөлүк; **членский билет** мүчөлүк билет; **членский взнос** мүчөлүк взнос.

ЧЛЕНСТВО *ср.* мүчөлүк (*бир уюмга мүчө болуучулук*).

ЧМОКАТЬ *несов. разг. 1. (губами)* эринди чопулдачуу, шыпшынуу; **2. кого-что, разг. (целовать)** чопулдагып өбүү, чоп эттирип өбүү.

ЧМОКНУТЬ *однокр. 1. (губами)* эринди чоп эттирип коюу (*бир жолу*); **2. (поцеловать)** чоп эттирип өөп коюу (*бир жолу*).

ЧОКАТЬСЯ *несов. см. чокнуться.*

ЧОКНУТЬСЯ *однокр.* стакан, рюмка кагыштыруу; кагыштырып ичкилик ичүү.

ЧОПОРНО *нареч.* кокурайып, кекирейип, чычайып, кербезденип; **чопорно держаться** кекирейип жүрүү; чычайып кароо.

ЧОПОРНОСТЬ *жс.* кокурайгандык, кекирейгендик, чычайгандык, кербезденгендик, кербездик.

ЧОПОРНЫЙ, ая, -ое кокурайган, кекирейген, чычайган, текебер, кербез; **чопорный человек** текебер киши, чычайган киши.

ЧОХОМ *нареч. разг. 1. (оптом, все вместе)* дүң бойдон, бүт бойдон, баарын, бүт; **отпустить товар чохом** товардын баарын бүт берүү; **2. (на глаз, приблизительно)** көз менен божомолдоп; **чихом отмерить** көз менен божомолдоп өлчөп берүү.

ЧРЕВАТЫЙ, ая, -ое бир нерсе келип чыгуучу; **события, чреватые последствиями** жаман натыйжага алып баруучу окуялар.

ЧРЕВО *ср. уст.* курсак, карын, ич; **ещё во чреве матери** али туула электе, али энесинин ичинде жатканда.

ЧРЕВОВЕЩАНИЕ *ср.* эринди кыбыратпай, күңкүлдөп сүйлөй билүү.

ЧРЕВОВЕЩАТЕЛЬ *м.* эринди кыбыратпай, күңкүлдөп сүйлөй билген киши.

ЧРЕВОВЕЩАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к чревовещатель.*

ЧРЕВОУГОДИЕ *ср.* жалаң кардын гана ойлоочулук, соргоктук.

ЧРЕВОУГОДНИК *м.* жалаң кардын гана ойлоочу, соргок.

ЧРЕВОУГОДНИЧАТЬ *несов.* жалаң кардын гана ойлонуу, соргоктук кылуу.

ЧРЕДА́ *жс. уст. поэт.* кезек.

ЧРЕЗ *предлог см. через.*

ЧРЕЗВЫЧАЙНО *нареч.* өтө эле, эң эле; **всё это чрезвычайное ново** мунун бардыгы өтө эле жаңы; **чрезвычайно важный вопрос** өтө эле маанилүү маселе; **чрезвычайно много** эң эле көп.

ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЙ, ая, -ое 1. (исключительный) өтө эле, эң эле чоң; **чрезвычайный успех** өтө эле чоң ийгилик; **2. (экстренный)** чукул, атайы; **чрезвычайные меры** чукул чаралар; **чрезвычайное положение** чукул абал.

ЧРЕЗМЕРНО *нареч.* чектен тыш эң эле, өтө эле; **он чрезмерно жаден** ал эң эле ач көз.

ЧРЕЗМЕРНЫЙ, ая, -ое эң эле көп, өтө эле көп, эң эле, өтө эле, чектен тыш; **чрезмерное внимание** эң эле көңүл буруу, өтө эле камкордук; **чрезмерные требования** өтө эле чоң талап.

ЧТЕНИЕ *ср.* окуу; **чтение вслух** үн чыгарып окуу; **книга для чтения** окуу китеби; **чтение стихов** ырды окуу.

ЧТЕЦ *м.* окугуч, бир нерсени угуучуларга үн чыгарып окуп берүүчү.

ЧТИТЬ *несов. кого-что* урматтоо, урмат көрсөтүү, кадырдоо; **читать память погибших воинов** өлгөн жоокерлердин эстелигин урматтоо.

ЧТИЦА *женск. р. к чтец.*

ЧТО 1. мест. 1. вопр. и относ. эмне; **что с вами?** сизге эмне болду?; **что случилось?** эмне болуп кетти?; **что это такое?** бул эмне?; **сделайте вот что** мына муну иштеңиз; **чем вы радуетесь?** эмнеге сиз сүйүнүп жатасыз?; **на чём основано обвинение?** айыптоо эмнеге негизделген?; **чем он недоволен?** эмнеге ал нааразы?, ал эмнеге нааразы?; **я не знаю, чем кончилось дело** иш эмне менен бүткөнүн билбейм; **я знаю, что сказать** эмне айтарды билем; **чего тебе надо?** сага эмне керек?; **2. вопр. в знач. сказ. (каков, в каком положении)** кандай; **что больной?** оору кандай?; **3. вопр. в знач. нареч. (почему, зачем, по какой причине)** эмне үчүн, эмне себептен; **что ты так кричишь?** эмне үчүн сен мынча кыйкырасың?; **что ты так задумался?** эмне үчүн сен мынча ойлонуп калдың?; **4. вопр. и относ. разг. (сколько)** канча; бардыгынча, жетишинче; **что стоит книга?** китеп канча турат?; **что стоит эта лошадь?** бул ат канча турат?; **что было сил** күчүнүн бардыгынча, күчү жеткенче; **5. относ. (который): дом, что стоит у реки** суунун жээгинде турган үй; **6. неопр. (что-нибудь)** бир нерсе, бир деме болсо; **в случае чего** бир нерсе болсо; **если что случится, скорее извести** эгер бир нерсе болуп кетсе эле, сен тез кабар кыл; **7.: что за... частица** эмне деген..., кандайча...; **что за чудная погода!** эмне деген сонун абал!; **а что?** разг. эмне экен?, эмне болмок эле?; **на что (уж)** разг. 1) ошондой

болсо да, деген менен; **уж на что хитёр, а и его обманули** ал ушунчалык куу болсо да, аны алдап кетишти; **2)** (при восклицании – до какой степени) канчалык; **ни за чём** (без цели, попусту) максатсыз эле, куру бекер эле; **ни к чему** керек эмес, кереги жок, андай кылууга жарабайт; **ни с чём разг.** эч нерсесиз (калуу, кетүү); **уйти ни с чём** эч нерсеси жок куру кол кетүү (калуу); **с чего разг.** эмне үчүн, кандай себептен; **ни за что разг.** эч бир, түк; **я ни за что туда не поеду** мен ал жакка түк барбаймын; **ни за что ни про что разг.** жөнү жок; эч кыйшыны жок; жылан чакпай, жылкы теппей; **хоть бы что разг.** такыр капарына албоо, такыр тоотпоо; **чего доброго разг.** болуп калышы мүмкүн, болуп калышы ыктымал (жаман бир нерсени күткөн кезде); **что до... ал эми...; что до меня, то обо мне не беспокойтесь** ал эми мен тууралуу болсо, кам санабаңыз; **что касается... ал эми; что касается этого вопроса, то мы поговорим потом** ал эми, бул маселе тууралуу болсо, аны кийин сүйлөшөбүз; **что ж (же)** мейли, макул; **что и говорить разг.** албетте, туура; **что ли разг.** 1) (для выражения сомнения, неуверенности) бекен; **книжку почитать, что ли?** китеп окусам бекен?; 2) (в вопросе, предложениях – разве) деги... бы; ырас элеби, чын элеби; **идёшь, что ли?** деги барасыңбы?; **что ты?** сен эмне?, кантесин?; **что вы!** сиз эмне, кантесиз! (бирөөнүн сөзүн же кылыгын жактырбоо, таң калуу, чочуп кетүү); **что ты!** койсоңчу!; **что вы!** койсоңузчу!, кантип эле! (илептүү сүйлөмдө); **чуть что разг.** эгер бир нерсе болсо, кичине гана шылтоо болгондо; **что бы ни** эмне болсо да; **не ставить ни во что** каакы ордуна көрбөө.

ЧТО II союз 1. (присоединяет придаточное предложение к главному) эмне; **знаю, что скажешь** эмне айтарыңды билем; **досадно, что ты опоздал** сенин кечигип калганың өкүнүчтүү; **такой тяжёлый, что не поднять** ушунча оор, аны көтөрө албайсың; көтөрө албагандай оор; **он сказал так тихо, что никто не услышал** ал эң эле акырын айтты, ошондуктан эч ким уккан жок; **2.** (с частицей «ни» и без неё): **что ни день, крепнет борьба за мир во всем мире** күндөн-күнгө бүткүл дүйнөдө тынчтык үчүн күрөш күчөп жатат; **3.** (с повторением – указывает на безразличие, равнодушие в отношении чего-л.) эмне; **что в городе, что в деревне** шаарда болдуң эмие, айылда болдуң эмне; шаар эмне, айыл эмне; **мне безразлично, что у тебя, что у меня** собраться сеникинде чогулсак да, меникинде чогулсак да, мага баары бир; **что в лоб, что по лбу см. лоб.**

ЧТО-ЛИБО мест. неопр. эмне болсо да, эмне болбосун, кандай болбосун, кандайы болсо да, бир нерсе.

ЧТО-НИБУДЬ мест. неопр. эмне болсо да, эмне болбосун, кандай болбосун, кандайы болсо да, бир нерсе.

ЧТО-ТО I мест. неопр. (нечто) бир нерсе, бир деме; **он что-то сказал** ал бир нерсе деди; **он чем-то доволен** ал бир нерсеге ыраазы эмес.

ЧТО-ТО II нареч. разг. эмне үчүндүр, эмнеликтендир; го; **мне что-то нездоровится** эмне үчүндүр мен ооруп турам; **что-то руки трясутся** эмне үчүндүр кол калтырайт; **он что-то похудел** ал эмнегедир арыктап кетти; **ты что-то неправду говоришь** ай, калп айтып атасың го.

ЧТОБ союзсм. чтобы.

ЧТОБЫ союз 1. үчүн; **тороплюсь, чтобы успеть на поезд** поездге жетиш үчүн шашып жатам; **я ему приказал, чтобы он завтра отправился в путь** мен ал эртең

жолго чыксын деп буйрук бердим; **для того, чтобы** үчүн, ошон үчүн; **2.** в знач. частицы ушундай, үчүн, деп; **чтоб этого больше не было!** экинчи ушундай болбосун деги!

ЧТУ, чту, чтись и т.д. наст. вр. от чтить.

ЧУ межд. ой; **чу! топот какой-то ой!** кандайдыр бир дүбүрт!; **чу! сюда кто-то идёт ой!** бирөө келе жатат.

ЧУБ м. айдар.

ЧУБАРЫЙ, ая, -ое чаар (аттын түсү).

ЧУБУК м. 1. канжанын түтүгү; 2. с.-х. калемче (жүзүмдүн жерге отургузула турган калемчеси).

ЧУВАШ м. чуваш.

ЧУВАШИ мн. чуваштар.

ЧУВАШКА женск. р. к чуваш; чувашка.

ЧУВАШСКИЙ, ая, -ое чуваш-ка т.; **чувашский язык** чуваш тили; **чувашская литература** чуваш адабияты.

ЧУВСТВЕННОСТЬ жс. 1. филос. туюу жөн-дөмдүүлүгү, сезүү ийкемдүүлүгү; 2. (плотское влечение) денеге таандык одоно сезим.

ЧУВСТВЕННЫЙ, ая, -ое 1. филос. (видимый, осязаемый) туюлуучу, сезилүүчү, жытталуучу, көрүлүүчү; **чувственное восприятие** сезим менен кабылдоо, сезим менен кабыл алуу; 2. (плотский) одоно, денеге таандык; **чувственные наслаждения** одоно жыргал, дене жыргалы.

ЧУВСТВИТЕЛЬНОСТЬ жс. 1. (восприимчивость, впечатлительность) сезгичтик, кабылдагычтык (бир нерсени тез түшүнүүчүлүк, баамдуулук); **чувствительность человека** кишинин сезгичтиги; 2. (ощутимость) жанга батардык, сезерлик; **чувствительность утраты** айрылуунун, жоготуунун жанга батардыгы; 3. (сентиментальность) өтө эле боорукерлик, жашыктык.

ЧУВСТВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. (восприимчивый) сезүүчү, сезгич (бир нерсени тез түшүнгүч); **чувствительный человек** сезгич киши; **чувствительные нервы** сезгич нервдер; 2. (ощутимый, заметный) сезерлик, көрүнүктүү, жанга батардык; **чувствительная разница** көрүнүктүү айырма; **чувствительный удар** сезерлик сокку, жанга батардык сокку; **мороз чувствителен** жанга батардык суук; 3. (нежный, сентиментальный) көңүлү жумшак, жумшак мүнөздүү, өтө эле боорукер жашык; көңүл балкытуучу, бой эритүүчү; **чувствительный романс** көңүлдү балкытуучу, бой эритүүчү романс.

ЧУВСТВО ср. 1. сезим, туйгу; **органы чувств** сезим органдары, сезүү органдары; 2. (сознание) эс, үш; **привести в чувство** үшүнө келтирүү; **без чувств** үшү жок, үшсүз; 3. (ощущение, восприятие) сезим, сезүү, кабыл алуу; **чувство меры** сезим ченеми, сезим өлчөөсү; **чувство жалости** кызганыч сезим; аёо, боор ооруу сезими; **чувство ответственности** жоопкерчилик сезим; **чувство долга** милдетти сезүү; 4. разг. (любовь к кому-л.) сүйүү, жакшы көрүү; **большое чувство** абдак жакшы көрүү.

ЧУВСТВОВАТЬ несов. что 1. сезүү, туюу; **чувствовать холод** суукту сезүү; **чувствовать радость** кубангандыкты сезүү; **чувствовать свою вину** өз күнөөсүн сезүү; 2. (уметь понимать) билүү; **чувствовать музыку** музыканы түшүнө билүү.

ЧУВСТВОВАТЬСЯ несов. 1. безл. сезилүү, туюлуу; **чувствуется свежесть** (абанын) салкындыгы сезилет; 2. страд. к чувствовать.

ЧУВЯКИ *только мн.* чувяки (*Кавказда жана Крымда - такасыз, жумшак туфли*).

ЧУГУН *м.* 1. чоюн; **литейный чугун** куйма чоюн; **ковкий чугун** согууга боло турган чоюн; **зеркальный чугун** жалтырак чоюн; 2. (*горшок*) оюн идиш.

ЧУГУННЫЙ, ая, -ое **чугун 1-ге т.**; **чугунное производство** чоюн өндүрүшү; **чугунный горшок** чоюн идиш.

ЧУГУНОЛИТЕЙНЫЙ ая, -ое чоюн куюучу, чоюн эритүүчү; **чугунолитейный завод** чоюн эритүүчү завод.

ЧУГУНОПЛАВИЛЬНЫЙ ая, -ое *см.* **чугунолитейный**.

ЧУДАК *м.* келесоо чалыш, апенде.

ЧУДАКОВАТЫЙ, ая, -ое *разг.* келесоо чалыш, апенде чалыш.

ЧУДАЧЕСТВО *ср.* келесоолук, апенделик; **брось свой чудачества** апенделигинди ташта.

ЧУДАЧКА *женск. р. к* **чудак**.

ЧУДЕСА *мн. от* **чудо**.

ЧУДЕСНО *нареч. (прекрасно)* укмуштай, эң сонун.

ЧУДЕСНЫЙ, ая, -ое 1. (*являющийся чудом, необычайный*) ажайып, сыйкырдуу, кокусунан болгон; **чудесное спасение** кокусунан аман калуу; 2. (*прекрасный*) укмуштуу, сонун, эң жакшы; **чудесный день** эң сонун күн.

ЧУДИТЬ *несов. разг.* келесоолук кылуу, апенделик кылуу.

ЧУДИТЬСЯ *несов. кому-чему, разг.* көз алдыга келүү, туюлуу, көрүнүү, угулуу, элестөө, элестелүү; көз алдыга кайдагы бир нерсе келүү; **мне чудится безл.** менин көз алдыма кайдагы версе келет; **ему чудится стук** ага такылдагандай туюлат да турат.

ЧУДИЩЕ *ср. уст. см.* **чудовище**.

ЧУДНО I *нареч. см.* **чудесно**.

ЧУДНО II *нареч. разг.* бир түрдүү кызык, укмуштуу, тан, каларлык; **чудно, что такие вещи могут случаться** мындай иштин болгону таң каларлык; **он ведёт себя чудно** ал өзүн бир түрдүү кызык алып жүрөт.

ЧУДНОЙ, ая, -ое *разг.* кызык, бир түрдүү.

ЧУДНЫЙ, ая, -ое *см.* **чудесный 2**.

ЧУДО *ср. (мн. чудеса)* 1. ажайып, укмуш, керемет; **совершить чудо** укмуштуу иш кылуу (*адам баласынын кадимки мүмкүнчүлүгүнөн тышкары мурун болбогон укмуштуу бир иш кылуу*); **чудом спастись от смерти** өлүмдөн кокусунан аман калуу; 2. (*нечто поразительное, выдающееся*) укмуштуу, таң калтыра турган, көрүнүктүү; **чудеса героизма** укмуштуу баатырдык, таң каларлык баатырдык; **чудо искусства** искусствонун укмуштары; **чудо техники** техниканын укмуштары; 3. (*фантастическое существо*) укмуш; **чудо морское** дениз укмушу; 4. *в знач. сказ. (удивительно)* таң каларлык, укмуш; **чудо, как было весело** таң каларлык көңүлдүү болду; **чудо-богатырь** согушта укмуштуу эрдикти көрсөткөн баатыр; **чудеса в решете** *разг.* эң эле укмуштуу, адетте болбогон нерсе жөнүндө.

ЧУДОВИЩЕ *ср.* 1. (*сказочное существо*) жомоктордогу чоң жаныбар; 2. *перен. (жестокий человек)* катаал, кара мүртөз (*киши*).

ЧУДОВИЩНОСТЬ *жс.* катаалдык, бетпактык; **чудовищность преступления** кылмыштын бетпактыгы.

ЧУДОВИЩНЫЙ, ая, -ое 1. укмуштуу; **чудовищное существо** укмуштуу жаныбар; 2. катаал, бетпак; **чудовищное преступление** бетпак кылмыш.

ЧУДОДЕЙ *м. уст.* укмуш кылуучу, укмуш жасоочу.

ЧУДОДЕЙСТВЕННЫЙ, ая, -ое таң каларлык, ажайып, укмуштуу, кереметтүү; **чудодейственное средство** таң каларлык чара же дары.

ЧУДОТВОРЕЦ *м.* кереметтүү киши, керемети бар киши (*эски ырым-жырым түшүнүгү боюнча - сыйкырлоочу адам*).

ЧУДОТВОРНЫЙ, ая, -ое эң сонун, кереметтүү; **южный чудотворный климат совершенно его исцелил** түштүктүн укмуштуу климаты аны такыр эле айыктырды.

ЧУЖАК *м. разг.* жат киши, бөлөк киши.

ЧУЖБИНА *жс.* жат өлкө, бөлөк жер, жат жер.

ЧУЖДАТЬСЯ *несов. кого-чего* жатыркоо, качуу, четтөө; **чуждаться друзей** досторунан четтөө.

ЧУЖДЫЙ, ая, -ое 1. (*чужой*) жат, бөтөн, башка; **чуждый элемент** жат элемент; **чуждая идеология** жат идеология; 2. (*не обладающий чем-л.*) тышкары, кылбаган; **человек, чуждый зависти** кызгануудан тышкары киши, ичи тардык кылбаган киши.

ЧУЖЕЗЕМЕЦ *м.* жат жердик, жат (*башка*) элдик.

ЧУЖЕЗЕМКА *женск. р. к* **чужеземец**.

ЧУЖЕЗЕМНЫЙ, ая, -ое *уст.* жат жердик, жат (*башка*) элдик.

ЧУЖЕСТРАНЕЦ *м. уст. см.* **чужеземец**.

ЧУЖОЙ, ая, -ое 1. (*принадлежащий другим*) башка бирөөнүкү, бирөөнүкү, бөлөк; **чужие вещи** башка бирөөнүн буюму; **назваться чужим именем** башка бирөөнүн аты менен аталуу; 2. (*посторонний*) чоочун, бөлөк, башка; **чужие люди** чоочун кишилер; 3. (*чуждый*) жат, бөтөн, башка; **они чужие друг другу** алар бир-бирине жат адамдар; 4. *в знач. суи. ср.* жат, бөлөк; **это чужое** бул бирөөнүкү; **взять чужое** бөлөктүкүн, бирөөнүкүн алуу; **чужими руками жар загребать** погов. бирөөнүн колу менен чок шилөө; **на чужой счёт** башка бирөөнүн эсебинен; **с чужих слов** бирөөнүн айтканы боюнча; **на чужой роток не накинешь платок** *посл.* эл оозунда элек жок (*элдин оозун тыя албайсың*).

ЧУКОТСКИЙ, ая, -ое *Чукотка-га, чукчи-ге т.*; **чукотский язык** чукчи тили, чукот тили.

ЧУКЧА *м.* чукча.

ЧУКЧАНКА *женск. р. к* **чукча**.

ЧУКЧИ *мн.* чукчалар.

ЧУЛАН *м.* чулан (*акы-муну койгуч үй*).

ЧУЛКИ *мн. (ед. чулок м.)* байпак, чулки (*аялдардыкы*); **шерстяные чулки** жүн байпак; **шёлковые чулки** жип-бек байпак; **синий чулок** *ирон. уст.* көк байпак (*китеп менен билимдин гана артынан түшүп, аялдык мүнөздөн айрылган аял*); **чулком** туюк союлган (*тери, мис. чанач*).

ЧУЛОЧНИЦА *жс.* байпак токугуч аял, байпак токуучу аял.

ЧУЛОЧНЫЙ, ая, -ое *чулки-ге т.*; **чулочная мастерская** байпак токуучу мастерская; **чулочная машина** байпак токуучу машина.

ЧУМ *м.* алачык, кош (*көчмөндүү кош*).

ЧУМА *жс. мед.* чума (*өтө жугуштуу катуу оору*); **лёгочная чума** өпкө чумасы; **чума рогатого скота** ири мүйүздүү малдын (*уйдун*) чумасы.

ЧУМАЗЫЙ, ая, -ое *разг.* карала, шакмар, шалтак; **чумазый мальчишка** шакмар бала.

ЧУМАК *м. уст.* чумак (*эски убакта Крымга жана Донго сатуу үчүн эгин алып баруучу жана ал жактан туз менен балык алып келүүчү Украинадагы дыйкан*).

ЧУМИЗА ж. бот. чумиза, кытай конок (*айыл чарба өсүмдүгүнүн бир түрү*).

ЧУМНОЙ, ая, -ое **1.** чума-га т.; **чумной микрób** чума микробу; **2.** (*заражённóй чумой*) чума менен ооруган, чума жугузуп алган (*киши*).

ЧУР межд. **1.** чур меня! я не играю мен оюндан чыктым; **2.** шарт ошондой (*ушундай*); **чур пополам** шарт ушундай, тең бөлүү (*тең орток*); **чур все вместе!** шарт ушул, бардыгыбыз бир!; эскергиле, баарыбыз бирге!

ЧУРАТЬСЯ несов. кого-чего, разг. качуу, жолобоо, жатыркоо.

ЧУРБАН м. **1.** (*обрубок бревна*) дөңгөч; **2.** перен. бран. (*болван, дурак*) акмак, келесоо.

ЧУРЁК м. чурек (*Кавказда – чоң жалпак нан*).

ЧУРКА ж. чөркө (*кертчилген жыгач же металл*).

ЧУТКИЙ, ая, -ое **1.** сак, сергек, сезгич; **чуткая собака** сак ит, сак кулак ит; **чуткое ухо** сак кулак; **чуткий сон** куш уйку, сергек уйку; **2.** перен. (*отзывчивый*) боорукер, жардамын аябаган, камкор; **чуткое отношение к людям** элге камкор мамиле кылуу.

ЧУТКО нареч. **1.** сак, сергек; **чутко спать** куш уйку салып уктоо, сергектик менен уктоо; **2.** перен. (*понимающе*) көңүл коюп; **чутко прислушиваться к общественности** көпчүлүктүн айтканын көңүл коюп угуу; **3.** перен. (*отзывчиво*) боорукер, жардамын аябай, камкор; **чутко относиться к кому-л.** бирөөгө камкор мамиле кылуу.

ЧУТКОСТЬ жс. **1.** сактык, сезгичтик; **чуткость слуха** сак кулактык, кулагы сак; **2.** перен. (*отзывчивость*) боорукердик, камкордук.

ЧУТОЧКУ нареч. разг. бир аз, кичинекей, кенедей; **подвинься чуточку** бир аз ары жылып кой.

ЧУТЬ **1.** нареч. (*немного*) бир аз гана; **чуть больше** бир аз гана көбүрөөк; **2.** нареч. (*едва*) араң эле; **чуть живый** араң эле жаны бар; **огонь чуть горит** от араң эле күйүп жатат; **3.** союз (*как только, сейчас же*) эле; **чуть ты вошёл...** кирериң менен эле...; **чуть ли не...** частица ...балким; ...го; ...болуп жүрбөсүн; **чуть не...** частица ...бир аз эле жерден; **чуть было не...** ...дагы бир аз эле жерден; ...кала жаздап; жакын; **чуть что** ошол замат;

ошондой болор менен; **чуть-чуть** бир аз, бир аз эле, араң-араң, эле, кенедей-кенедей эле; **чуть свет** урөн-баранда, үрөн-бараң болгондо, таңдын аре-сересинен.

ЧУТЬЁ ср. **1.** (*у животных*) жыт алгычтык; **собака с тонким чутьём** жыт алгычтыгы өткүр ит; **2.** перен. сезим.

ЧУЧЕЛО ср. **1.** (*животного, птицы*) чучело (*кеп союлуп, ичине бир нерсе тыгылган жаныбар териси*); **чучело орла** бүркүттүн чучелосу; **2.** (*пугало*) каракчы; **огородное чучело** огород каракчысы; **3.** перен. разг. каракчы (*үрөйү суук кем акыл киши*); **чучело горюховое** байгеге сайылгыр.

ЧУШКА жс. **1.** обл. (*свинья*) торопой; **2.** (*болванка*) бир кесек металл; **чужка чугуна** бир кесек чоюн.

ЧУШЬ жс. разг. сандырак, бош сөз, бекер сөз, жок неме; **городить чужь или нести чужь** былжыраган нерсени (*жок нерсени, жок немени*) айтуу, сандырактоо, былжыроо.

ЧУЯТЬ несов. **1.** кого-что (*чувствовать, ощущать*) жыт алуу, жыт сезүү, жыт билүү; **собака чует дичь** ит илбээсиндин жытын билип турат; **2.** что, перен. (*угадывать*) сезүү, туюу; **чуют правду** чындыкты сезүү; **чует моё сердце недоброе** менин жүрөгүм бир жамандыкты сезип турат.

ЧУЯТСЯ несов. безл. разг. сезилүү, билинүү; **чужалось приближение весны** жаздын жакындап калганы сезилип турду.

ЧЬЕГО мест. род. и вин. п. от чей, чьё.

ЧЬЕЙ мест. род., дат., твор. и предл. п. от чья.

ЧЬЕМУ мест. дат. п. от чей, чьё.

ЧЬЁ мест. ср. к чей.

ЧЬЁМ мест. предл. п. от чей, чьё (*предлогдордон кийин колдонулат*).

ЧЬЁЮ мест. твор. п. от чья.

ЧЬИ мест. мн. от чей.

ЧЬИМ мест. **1.** твор. п. от чей, чьё; **2.** дат. п. от чья.

ЧЬИМИ мест. твор. п. от чьи.

ЧЬИХ мест. род., вин. и предл. п. от чьи.

Ш

ШАБАШ I м. фольк. шабаш (*орто кылымдардагы мистикалык түшүнүктөр боюнча – жез кемпирлердин түнкү жыйынындагы оюн-тамашасы*).

ШАБАШ II в знач. сказ. прост. (*довольно*) болду, жетишет, бүттү.

ШАБЕР м. тех. шабер (*металлдын үстүңкү бетин тегиздеп кесүүчү аспап*).

ШАБЛОН м. **1.** тех. шаблон, калып, үлгү, нуска; **сделать по шаблону** шаблон боюнча иштөө; **2.** перен. шаблон (*таң болгон сөздү, пикирди кайталап сүйлөө*); **говорить по шаблону** шаблон боюнча сүйлөө.

ШАБЛОННО нареч. шаблон боюнча, калып (*үлгү*), таң болгон адет боюнча.

ШАБЛОННОСТЬ жс. шаблондуулук (*таң болгон сөздү, пикирди кайталагандык*).

ШАБЛОННЫЙ, ая, -ое **1.** шаблон 1-ге т.; **2.** перен. шаблондуу (*таң болгон сөздү, пикирди кайталаган*);

шаблонное выражение шаблондуу сөз; **шаблонное произведение** шаблондуу чыгарма.

ШАВКА жс. разг. шавка (*жүнү барак кандек ит*).

ШАГ м. **1.** кадам, арыш; **сделать два шага вперёд** эки кадам алга басуу; **беглый шаг** воен. чуркаган кадам; **замедлить шаг** арышты акырындатуу; **2.** перен. (*действие, поступок*) кадам; **дипломатический шаг** дипломаттык кадам; **ответственный шаг** жооптуу кадам; **сделать решительный шаг** чечкиндүү кадам жасоо; **ложный шаг** жаңылыштык, жалган кадам, жаңылыш кадам; **3.** тех. бураманын аралыгы, буралган мизинин ортосу; **шаг винта** бураманын мизинин ортосу; **шаг зубчатого колеса** тиштүү дөңгөлөктүн тиштеринин аралыгы; **отбивать шаг** бутту так коюп басуу; **прибавить шагу** ылдамдап басуу; **тихим шагом** жай басып; **первые шаги** биринчи кадам жасаш; **сделать первый шаг** биринчи болуп баштоо; **на каждом шагу** кадам сайын; **в**

двух шага́х отсю́да мындан эки кадам жерде, жапжакын жерде; **не отхо́дить ни на ша́г** *от кого-л.* бирөөнүн жанынан карыш жылбоо; **не отсту́пать ни на ша́г** бир кадам артка чегинүү болбосун; **шаг за ша́гом** улам, барган сайын; **гига́нтские ша́ги спорт.** гигант адым, гигант кадам (*башына жип байлап орнотулган маамы; бул жипти кармап, маамыны тегеренип, арыштап жүгүрөт*); **двига́ться гига́нтскими ша́гами** гигант адым менен алга жылуу (*илгерилөө*); **ни ша́гу да́льше** ордунан жылбоо, ордунан бир кадам да жылбоо, козголбоо; **ни ша́гу наза́д** артка жылбоо, артка бир кадам да (*жылба, кетпе*).

ШАГА́ТЬ *несов.* **1.** (*идти размеренным шагом*) кадамдоо, кадам жасоо, бут шилтөө, басуу; **шага́ть по доро́ге** жол менен басуу; **ме́рно шага́ть** кадамын бир калыпта басуу; **2.** *через кого-что (переступать)* аттоо, аттап өтүү, секирип өтүү; **шага́ть через кана́ву** арыктан аттап өтүү.

ШАГА́ЮЩИЙ, ая, -ее **1.** *прич. от шага́ть*; **2.** *прил.* кадамдап басуучу; **шага́ющий экскава́тор** *тех.* кадамдап басуучу экскаватор.

ШАГИ́СТИКА *жс.* *неодобр.* шагистика (*аскерди үйрөтүү формасы; мунун методу аскерди белгилүү тартип менен аркы-терки бастырууга гана негизделген*).

ШАГНУ́ТЬ *однокр.* **1.** кадамдоо, бир кадам басуу; **2.** *через кого-что* аттоо, аттап өтүү; **да́леко шагну́ть** чоң ийгиликке жетишүү.

ША́ГОМ *нареч.* кадамдап, арыштап; **идти ша́гом** арыштап басуу; **ша́гом марш! ша́гом марш!** (*«жур!» деген команда*).

ШАГОМЕ́Р *м.* жөө басып өткөн аралыкты өлчөгүч (*басылган кадамдардын санын автомат түрүндө эсептеп туруучу аппарат*).

ШАГРЕ́НЕВЫЙ ая, -ое *шагрень-ге т.*; **шагрёневая ко́жа** чигирим булгаары.

ШАГРЕ́НЬ *жс.* чигирим (*койдун, эчкинин терилеринен жасалган жумшак булгаарынын бир түрү*).

ШАЖКО́М *нареч.* *разг.* араң эле кыбырап (*жүрүү, басуу*); **двига́ться шажко́м** араң эле кыбырап басуу, кыбырап арыштоо (*кадамдоо*).

ШАЖО́К *м.* *уменьш. от шаг* **1** кадамча, арышча; **идти ме́лкими шажко́ми** майда арыш менен басуу.

ША́ЙБА *жс.* шайба (**1.** *тех.* гайканын алдына коюлуучу эбелек; **2.** *спорт.* хоккей оюнунун бир түрүн ойногон кезде топ ордуна колдонулуучу оор салмактуу тегерек резинке).

ША́ЙКА I *жс.* шайка (*уурулар, кесептер тобу*); **разбо́йничья ша́йка** каракчылар шайкасы; **ша́йка воро́в** уурулар шайкасы.

ША́ЙКА II *жс.* (*для воды*) мончо чылапчыны.

ШАЙТА́Н *м.* шайтан.

ШАКА́Л *м.* чөө, көркоо (*жырткыч айбан*).

ШАЛА́НДА *жс.* шаланда (*баржанын бир түрү; балыкчылыкта, топурак сүзүүдө колдонулат*).

ШАЛА́Ш *м.* алачык, кепе.

ШАЛЕ́ТЬ *несов.* *разг.* келесоо болуу, кеңкелес болуп калуу, эмне кыларын билбей калуу.

ШАЛИ́ТЬ *несов.* тентектик кылуу, шоктонуу, шоктук кылуу; **де́ти шали́т** балдар тентектик кылышат; **не шали!** шоктук кылба!; **шали́шь!** *разг.* мунуңду кой!, мунуң жарабайт!, болбогон кеп!

ШАЛОВЛИ́ВОСТЬ *жс.* **1.** тентектик, шоктук; **2.** оюн-карактык, шайкелеңдик.

ШАЛОВЛИ́ВЫЙ, ая, -ое **1.** тентек, шок; **шаловли́-вый ребёнок** тентек бала; **2.** (*легкомысленно-игривый*) шайкелең, оюнкарар, шайтандуу; **шаловли́вый взгляд** шайкелең көз караш.

ШАЛОПА́Й *м.* *разг. пренебр.* бекерчи, куучирен.

ШАЛОСТЬ *жс.* тентектик, шоктук; **де́тские ша́лости** балалык шоктук, балача тентектик кылуу.

ШАЛУ́Н *м.* тентек, шок.

ШАЛУ́НИШКА *м.* *уменьш.-ласк. к шалу́н* тентек, шок.

ШАЛУ́НЬЯ *женск. р. к шалу́н*.

ШАЛФЕ́Й *м.* шалфей (*дарылык жана кооздук үчүн өстүрүлүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

ША́ЛЫЙ, ая, -ое *разг.* келесоо, кеңкелес.

ША́ЛЬ *жс.* шалы жоолук; **пе́страя шаль** ала-була шалы жоолук; **во́ротник ша́лью** көкүрөктү жапкан узун кайырма жака (*ичиктин, тондун жасасы*).

ША́ЛЬНО́Й, ая, -ое чала-була акылдан адашкан, келесоо чалыш; **шальна́я пу́ля** жаздым жаңылып тийген ок.

ШАМА́Н *м.* этн. бакшы.

ШАМА́НСКИЙ, ая, -ое *шаман-га т.*

ШАМА́НСТВО *ср.* этн. бакшылык (*байыркы дин формасында – жин-пери менен кабарлашып турабыз деп курулай элес кылуу*).

ША́МКАТЬ *несов.* балдыроо, балдырап сүйлөө, булдуроо, эриндерин балдырлатып кыймылдатуу.

ШАМО́Т *м.* *тех.* шамот (*жогорку температурада бышырылган отко чыдамдуу чопо*).

ШАМПА́НСКОЕ *ср.* шампанское; **сове́тское шампа́нское** советтик шампанское.

ШАМПИ́НЬОН *м.* шампиньон (*жсей турган козу карынын бир түрү*).

ШАМПУ́НЬ *м.* *и жс.* шампунь (*баш жууу турган жыттуу суюк самын, порошок*).

ШАНДА́Л *м.* чоң шамдал (*чоң мом шам кийгизгич*).

ША́НЕЦ *м.* *воен.* шанец (*окоп*).

ША́НКР *м.* *мед.* шанкр (*алдынан сезгенүү оорунун бир түрү*).

ША́НС *м.* мүмкүндүк, шарт; **име́ть все ша́нсы на успе́х** ийгиликке жетишүү үчүн бардык шарты болуу; **у него́ нет ша́нсов на вы́игрыш** анын утууга мүмкүндүгү жок.

ША́НТАЖ *м.* шантаж (*бир немеге көндүрүү үчүн, «айтамын», «сырыңды ачамын» деп опузалоо*).

ША́НТАЖИРОВА́ТЬ *несов.* *кого-что* шантаждоо (*шантажга салып жатып кандайдыр бир максатка жетишүү*).

ША́НТАЖИ́СТ *м.* шантажист (*шантажга салуучу, шантаж менен максатына жетүүчү киши*).

ША́НТАЖИ́СТКА *женск. р. к шантажист*.

ША́НТАЖИ́СТСКИЙ, ая, -ое шантаждык.

ША́НЦЕВЫ́Й, ая, -ое *шанец-ке т.*; *шанецтик* (*окоп казуу, куруу жумушун жүргүзүү шаймандары*); **ша́нцевый инструме́нт** шанец аспаптары (*мис. кичине күрөк, чот ж.б.*).

ШАПИ́РОГРАФ *м.* шапирограф (*кол жазма, чертёж ж.б. көчүрмөсүн көбөйтүп басып алуучу аспап*).

ША́ПКА *жс.* **1.** шапка, баш кийим, тебетей, калпак; **мехова́я ша́пка** мехтен жасалган баш кийим; **ша́пки доло́й** *воен. уст.* баш кийимдер алынсын!; **2.** *полигр.* шапка (*бир нече макаланын чоң тамга менен терилип, газе-*

танын жогору жагына басылган жалпы аты); **ша́пка** **волос** сеңселген калың чач; **получить по ша́пке прест.** 1) сокку жеш; 2) бир кызматтан чыгарылуу; **на во́ре ша́пка горит погов.** шектүү секирет; **ша́пками закида́ем** чыпалак менен чертип жоготобуз (*деп душмандын күчүнө баа бербөөчүлүк*); **ша́пка-невиди́мка фольк.** сыйкырдуу тебетей (*жомоктордо*).

ША́ПОЧКА *жс.* *уменьш. от ша́пка* 1 баш кийим, тебетей, калпак.

ША́ПОЧНИК *м.* баш кийим тигүүчү.

ША́ПОЧНЫЙ, ая, -ое *шапка 1-ге т.*; **ша́почная мастерская** баш кийим тигүүчү мастерская; **прийти к ша́почному разбо́ру разг.** той таркаарда келүү (*бир нерсенин акырында келүү*); **ша́почное знако́мство разг.** өң тааныш, саламдашуудан ашпаган тааныштык, баш ийкешип амандашуучу тааныштык.

ШАР *м.* шар (*тоголок*); **пове́рхность ша́ра** шардын бети; **билья́рдный шар** бильярд шары; **возду́шный шар** аба шары; **земно́й шар** жер шары; **про́бный шар** 1) аэростаттын учуу шартын байкап көрүү үчүн учурулуучу шар; 2) *перен.* жибин тартып көрүү (*бир нерсена байкоо үчүн; иштелген иш жөнүндө*); **хоть шаро́м покати́ разг.** тып-тыйпыл (*эч нерсе жок*).

ШАРАБА́Н *м.* шарабан (*бир ат чегилүүчү, эки дөңгөлөктүү жеңил араба*).

ШАРА́ДА *жс.* шарада (*табышмак; сөздү муунга бөлүп, ал муундун ар биринен өзүнчө маани чыгарган оюн*).

ШАРА́ХАТЬСЯ *несов. см. ша́рахнуться.*

ШАРА́ХНУТЬСЯ *сов. разг.* жалт берүү, ойт берүү; **ша́рахнуться в сто́рону** жалт берип жолдон чыгуу.

ШАРЖ *м.* шарж, азил (*бирөөнү же бир нерсена карикатура кылып тарткан сүрөт*); **дру́жеский шарж** достук азил.

ШАРЖИ́РОВАТЬ *несов.* азил иретинде апыртып көрсөтүү (*мис. сүрөт тартууда, сахнада ойноодо*).

ШАРИА́Т *м. рел.* шарият, шараат.

ШАРИК *м.* 1. *уменьш. от шар шарик; ша́рики для подш́ипников* подшипниктер үчүн шариктер; 2. *только мн., физиол.* бүдүр (*кандын составдык элементи*); **красные кровя́ные ша́рики** кандын кызыл бүдүрлөрү; **белые кровя́ные ша́рики** кандын ак бүдүрлөрү.

ША́РИКОВЫЙ, ая, -ое *шарик 1-ге т.*; шариктүү; **ша́риковый подш́ипник** шариктүү подшипник.

ШАРИКОПОДШ́ИПНИК *м. тех.* шарикоподшипник (*шариктүү подшипник; жылдырууну күчөтүүчү машинанын бир тетиги*).

ША́РИТЬ *несов. разг.* аңтаруу, тинтүү; **ша́рить в карма́нах** чөнтөктү аңтаруу.

ША́РКАНЬЕ *ср.* шарпылдоо, шаркылдоо.

ША́РКАТЬ *несов. чем* шарпылдатуу, шаркылдатуу (*сүрүп басканда*); **ша́ркать туфля́ми** туфлийин тарпылдатып сүйрөп басуу; **ша́ркать нога́ми уст.** бутту бири-бирине шарп эттирип уруу, шарк эттирип басуу (*аскерлерче таазим кылганда*).

ША́РКНУТЬ *однокр.* шарп эттирүү, шарп эттирип коюу, шарк эттирүү, шарк эттирип коюу; **ша́ркнуть ного́й** бутун шарк эттирип коюу.

ШАРЛАТА́Н *м.* шарлатан, алдамчы (*көз боёо максаты менен өзүн билгич деп көрсөтүүчү киши*); **знахарь-шарла́тан** шарлатан эмчи-домчу.

ШАРЛАТА́НИТЬ *несов.* шарлатандык кылуу.

ШАРЛАТА́НСКИЙ, ая, -ое *шарлатан-га т.*

ШАРЛАТА́НСТВО *ср.* шарлатандык, алдамчылык.

ШАРМА́НКА *жс.* шарманка, арген; **игра́ть на шарма́нке** шарманкада ойноо; **завё́л шарма́нку разг.** ада-тынча кепшей баштады.

ШАРМА́НЩИК *м.* шарманкачы, аргенчи (*шарманка ойноочу*).

ШАРНИ́Р *м.* шарнир, ашык-машык (*механизмдин эки бөлүгүн бириктиргич тегеренме темир, мис. там үйдүн каалгасын босогого бекитүүчү темир*); **на шарни́рах** шарнир менен бекитилген.

ШАРНИ́РНЫЙ, ая, -ое *шарнир-ге т.*; шарнирлүү; **шарни́рное соедине́ние** шарнир менен бириктирүү; **шарни́рный механиз́м** шарнирлүү механизм.

ШАРОВА́РЫ *только мн.* чалбар (*көлбөйгөн кең шым*).

ШАРОВА́ТЬ *сов. и несов. что, с.-х.* шаровкалоо (*топурагын жумшартып тазалоо*).

ШАРОВИ́ДНОСТЬ *жс.* шар сыяктуу тоголоктук.

ШАРОВИ́ДНЫЙ, ая, -ое шар сыяктуу, шар формасындагы; **шарови́дная мо́лния** шар формасындагы чагылган.

ШАРО́ВКА *жс. с.-х.* шаровка, шаровкалоо (*топурагын жумшартып тазалоо*); **шаро́вка све́клы** кызылча-ны шаровкалоо (*шаровка кылуу*).

ШАРОВО́Й, ая, -ое *шар-га т.*; шардык; **шарова́я пове́рхность** шардык бет; **шарово́й сегме́нт** шар сегменти; **шарово́й кла́пан тех.** шар формасындагы клапан; **шарова́я мо́лния** шар формасындагы чагылган.

ШАРОМЫ́ГА *м. и жс. прост.* алдамчы, алдым-жуттум.

ШАРООБРА́ЗНЫЙ, ая, -ор *см. шарови́дный.*

ШАРФ *м.* шарф (*моюн орогуч жоолук*); **вяза́ный шарф** токулган шарф; **ше́лковый шарф** жибек шарф; **повяза́ть ше́ю ша́рфом** моюнга шарф ороо.

ШАССИ́ *ср. нескл.* шасси (1. *автомобилдин кузову-нан башка, бардык механический түзүлүшү менен алынган рамасы*; 2. *самолёттун жерде жүрүүгө мүмкүндүк берген бөлүгү, жерден көтөрүлүп учканга чейин жана жерге конгондон кийин жана жерге конгондо урулууну жумшартуу үчүн ыңтайланган бөлүгү*).

ШАТА́НИЕ *ср.* 1. (*качание*) кыймылдоо, шалкылдоо, шалкылдатуу, былкылдоо, былкылдатуу, бошоо, копишутуу, копишулоо, теңселтүү, козгоп коюу, чайкап коюу; **шата́ние зу́ба тиштин бошошу**; 2. *разг.* (*ходьба без цели*) сандалуу, тентүү; **бесце́льное шата́ние по у́лицам** максатсыз көчө кыдырып сандалуу; 3. *перен.* (*колебание*) деңдароолук, тайсалуучулук, тайпылуучулук.

ШАТА́ТЬ *несов. кого-что* 1. (*раскачивать, трясти*) кыймылдатуу, калкылдатуу; 2. *безл.* теңселтүү, козгоп коюу, чайкап коюу; **его́ шата́ет из сторо́ны в сто́рону** аны улам бир жакка теңселтип жатат.

ШАТА́ТЬСЯ *несов.* 1. (*качаться*) кыймылдоо, калкылдоо, шалкылдоо, былкылдоо, бошоо; **зуб шата́ется** тиш бошоп калды; **но́жка стола́ шата́ется** столдун буту шалкылдап турат; 2. *разг.* (*бродить, слоняться*) сандалуу, тентүү; **шата́ться без де́ла** ишсиз сандалуу.

ШАТЕ́Н *м.* аксаргыл (*киши*).

ШАТЕ́НКА *женск. р. к шатен.*

ШАТЕ́Р *м.* чатыр; **раски́нуть шате́р** чатыр тигүү.

ША́ТКИЙ, ая, -ое 1. (*неустойчивый*) шылкылдаган, кыйраңдаган; **ша́ткий стол** кыйраңдаган стол; **ша́ткая похóдка** кыйраңдаган басык; 2. *перен.* (*переменчивый*,

ненадёжный) туруксуз; начар; **шаткое здоровье** начар ден соолук; **шаткое положение** туруксуз абал; **❖ни шатко ни валько погов.** ачтан өлбөс, көчтөн калбас; жакшы да эмес, жаман да эмес.

ШАТКОСТЬ *жс.* 1. (неустойчивость) бир калыпта болбогондук, теңселгендик, сендиректегендик, кыйрандагандык; **шаткость похóдки** сендиректеп басуу; 2. *перен.* (переменчивость, ненадёжность) туруксуздук, тайсалмалуулук; начарлык; **шаткость здоровья** ден соолуктун начарлыгы.

ШАТНУТЬ *однокр. кого-что, разг.* кыймылдатып коюу, козгоп коюу, былк эттирип коюу.

ШАТРÓВЫЙ, ая, -ое **шатёр-го т.**; чатырча, чатыр өңдүү; **шатрóвая крыша** чатыр формасында жасалгак үйдүн төбөсү; **шатрóвый кúпол** чатырча купол.

ШАТУ́Н *м. тех.* шатун (кыймылдаткычтагы поршенди вал менен бириктирүүчү деталь).

ША́ФЕР *м.* күйөөнүн же кыздын жолдошу (чиркөө ырымында: нике кыйганда кыз жана күйөөнүн баштарынын үстүндөгү тажыларын кармап туруучу эки жигит).

ШАФРА́Н *м.* 1. *бот.* запаран; 2. шафран (алманын сорту).

ШАФРА́ННЫЙ, ая, -ое *см.* **шафра́новый.**

ШАФРА́НОВЫЙ, ая, -ое **шафран-га т.**; **шафра́новый цвет** запаран түсү (сары күрөң).

ШАХ I *м.* (титул) шаа, шах (падыша титул).

ШАХ II *м.* шахм. шах; **объявить шах королю** шаага шах берүү (шахмат ойнунда).

ШАХМАТÍСТ *м.* шахматчы.

ШАХМАТÍСТКА *женск. р. к шахматíст.*

ША́ХМАТНЫЙ ая, -ое **шахматы-га т.**; шахматтык; **ша́хматная игра́** шахмат оюну; **ша́хматная доска́** шахмат тактасы; **ша́хматный турнир** шахмат турнири; **ша́хматный чемпионáт** шахматтык чемпионат; **ша́хматный дебю́т** шахмат дебютти; **ша́хматный ход** шахмат жүрүшү; **в ша́хматном порядке** шахмат тартиби менен (коюлган, турган).

ША́ХМАТЫ *только мн.* шахмат; **играть в ша́хматы** шахмат ойноо.

ША́ХТА *жс.* 1. шахта (жер астындагы кендерди алуу үчүн жасалган курулуш); **спуститься в ша́хту** шахтага түшүү; 2. кен; рудник (жер байлыгы өндүрүлүп жаткан жай); **каменноугольная ша́хта** таш көмүр кени.

ША́ХТЕННЫЙ, ая, -ое *см.* **ша́хтный.**

ШАХТЁР *м.* шахтёр (шахтада иштөөчү жумушчу).

ШАХТЁРКА *женск. р. к шахтёр;* шахтёрка.

ШАХТЁРСКИЙ, ая, -ое **шахтёр-го т.**; **шахтёрская лампа** шахтёр лампасы.

ША́ХТКОМ *м.* (шахтовый комитет) шахтком (шахталык комитет).

ША́ХТНЫЙ, ая, -ое **шахта-га т.**; шахталык; **шахтное поле** шахта талаасы; **ша́хтное оборудóвание** шахтажабдыгы.

ША́ХТОВЫЙ, ая, -ое *см.* **ша́хтный.**

ШАХТОУПРАВЛÉНИЕ *ср.* шахта башкаруусу.

ША́ШЕЧНИЦА *жс.* шахмат же дойбу тактасы.

ША́ШЕЧНЫЙ, ая, -ое **шашка II-ге т.**; **шашечная доска́** дойбу тактасы.

ШАШÍСТ *м.* дойбучу.

ШАШÍСТКА *женск. р. к шашист.*

ША́ШКА I *жс.* (сабля) кылыч.

ША́ШКА II *жс.* 1. дойбу ташы (дойбунун ар бир ташы); 2. *шашки мн.* (игра) дойбу оюну; **играть в ша́шки** дойбу ойноо.

ША́ШКА III *жс.* шашка (ичине ныкталган пироксин толтурулган кичине кутуча; бул – жаруу иштеринде, түтүн пардасын жасаганда колдонулат); **подрывная ша́шка** жаруу шашкасы; **дымовая ша́шка** түтүн шашкасы.

ША́ШКИ *мн. см.* **ша́шка II 2.**

ШАШЛЫ́К кебеп, шиш кебек.

ШАШЛЫ́ЧНАЯ *жс.* шиш кебек сатылуучу жай.

ША́ШНИ *только мн., разг.* 1. (интриги) тымызын иштелген арамдык; 2. (любовные интриги) жыңайлак катташ, ойноштук.

ШВА *род. п. от шов.*

ШВА́БРА швабра (узун таяктын учуна бекитилген, пол жуугуч чүпүрөк); **мыть пол шва́брой** полду швабра менен жууш.

ШВА́ЛЬ *жс.* 1. *разг. собир.* (негодные вещи) болор-болбос, ыпыр-сыпыр, түккө турбаган, жарабаган нерсе; 2. *бран.* (о человеке) кудай ургандар, санда жоктор (киши жөнүндө).

ШВА́РТ *м. мор.* шварт (кемедеги запас якорь).

ШВА́РТÓВ *м. мор., ав.* швартов (кемени же учуучу аппаратты туруучу жерине байлоочу жоон аркан); **отда́ть шварто́вы** швартовдорду бошотуу (кемени жүрүүгө даярдоо).

ШВА́РТОВА́ТЬ *несов. что, мор., ав.* шварттоо, шварт менен бекитүү, токтотуп байлап коюу (кемени, абада учуучу аппаратты туруучу жерине аркан менен байлоо).

ШВА́РТОВА́ТЬСЯ *несов. мор., т.* 1. швартталуу, токтолуп байлануу, токтолуп байланып туруу; 2. *страд. к швартовать.*

ШВЕ́Д *м.* швед.

ШВЕ́ДКА *женск. р. к швед;* шведка.

ШВЕ́ДСКИЙ, ая, -ое **Швеция-ге, швед-ге т.**; **шведский язы́к** швед тили; **шведская литерату́ра** швед адабияты.

ШВЕ́ДЫ *мн.* шведдер.

ШВЕ́ЙНИК *м.* тигүүчү (кийим тигүүчү).

ШВЕ́ЙНИЦА *женск. р. к шве́йник.*

ШВЕ́ЙНЫЙ, ая, -ое **швейная машина** кийим тигүүчү машина; **швейная мастерская́** тигүү мастерскаясы; **швейная промышленность** тигүү өнөр жайы; **швейные изделия** тигилген буюмдар.

ШВЕЙЦА́Р *м.* швейцар (турак үйлөрдүн, мекемелердин эшик алдында сторож болуп туруучу кызматчы).

ШВЕЙЦА́РЕЦ *м.* швейцарец, швейцариялык.

ШВЕЙЦА́РКА *женск. р. к швейцарец;* швейцарка.

ШВЕЙЦА́РСКАЯ *жс.* швейцар бөлмөсү.

ШВЕЙЦА́РСКИЙ I, ая, -ое **Швейцария-га, швейцарец-ке т.**; швейцариялык; **швейцарский наро́д** швейцариялык эл; **швейцарский сыр** швейцардык сыры.

ШВЕЙЦА́РСКИЙ II, ая, -ое **швейцар-га т.**; **швейцарская ливре́я** швейцардын ливреясы (кийими).

ШВЕЙЦА́РЦЫ *мн.* швейцарецтер, швейцариялыктар.

ШВЕЯ́ *жс. уст.* машиначы аял (кийим тигүүчү аял).

ШВО́РЕНЬ *м. см.* **шкво́рень.**

ШВЫ́РКÓВЫЙ, ая, -ое **швырков́ые дрова́** кыска кесилген жыгач отун.

ШВЫ́РНУТЬ *однокр. кого-что, чем, разг.* ыргытып жиберүү.

ШВЫРÓК *м. разг. 1. (бросок) ыргытуу; 2. собир. (дрова) кыска кесилген жыгач отун.*

ШВЫРЯ́НИЕ *ср. 1. (бросание) ыргытуу; 2. перен. (расточение, трата) чачуу, жок кылуу, ысырап кылуу, түгөтүү, ыгы жок сарыга кылуу (мис. акчаны).*

ШВЫРЯ́ТЬ *несов. разг. 1. кого-что, чем (с силой бросать) ыргытып уруу; швырять камнями таш ыргытып уруу; 2. чем, что, перен. (расточать) чачуу, жок кылуу, ысырап кылуу, түгөтүү, ыгы жок сарып кылуу; швырять деньгами акчаны ыгы жок сарып кылуу.*

ШВЫРЯ́ТЬСЯ *несов. разг. 1. чем (бросать) ыргытышуу; швыряться друг в друга бири-бирине ыргытышуу; 2. см. швырять 2; 3. страд. к швырять.*

ШВЕЛÍТЬ *несов. 1. что козгоо; вéтер шевелíл лiстья шамал жалбырактарды козгоп турду; шевелíть сéно чөптү оодаруу, оодарыштыруу (курсатуу максаты менен); 2. чем кыймылдатуу, шилөө (мис. чокту); шевелíть губáми эриндерин кыймылдатуу; шевелíть плечáми ийиндерин кыймылдатуу; сидéть не шевелéясь былк этпей отуруу; ♠шевелíть мозгáми разг. шутил. мээни иштетүү, ойлоо.*

ШВЕЛÍТЬСЯ *несов. 1. кыймылдоо, козголуу; не шевелéсь! кыймылдаба!; 2. перен. (о мыслях, надеждах) ойгонуу, козголуу (мис. ой); шевелéются сомнénия күнөмдүк туулат; ♠ну, шевелéсь! тез, бол эми!*

ШВЕЛЬНÚТЬ *однокр. кыймылдатып (козгоп) коюу, былк эттирип коюу; ♠пáльцем не шевельнúть эчтеме кылбоо, чөптүн башын сындырбоо.*

ШВЕЛЬНÚТЬСЯ *однокр. кыймылдап коюу, былк этүү, козголуп коюу.*

ШВЕЛЬЮ́РА *жс. чач; пы́шная шевелю́ра сеңселген чач.*

ШЕВИО́Т *м. шевииот (костюмдук жүн кездеме); костю́м из шевиио́та шевииот костюм.*

ШЕВИОТОВЫ́Й *ая, -ое шевииот-ко т.; шевииотовый костю́м шевииот костюм.*

ШЕВРО́ *ср. нескл. шевро (эчки, кой терисинен жасалган жумшак булгаары).*

ШЕВРО́ВЫЙ, *ая, -ое шевро-го т.; шевро́вая ко́жа шевро булгаары; шевро́вые ту́фли шевро туфли.*

ШЕВРО́Н *м. шеврон (жеңдин үстүнө бастырылган тилке ою); золотые шевро́ны алтын шеврондор.*

ШЕДЕ́ВР *м. шедевр (искусстводо үлгүлүү чебер чыгарма).*

ШЕЙ, шей, шейте *повел. накл. от шить.*

ШЕ́ЙКА *жс. 1. уменьш. от шея моюн; 2. ичке жери, моюн; ше́йка зу́ба тиштин ичке жери; ше́йка буты́лки бутылканын моюну; ше́йка ва́ла тех. валдын ичке жери; 3. (брюшко у раков) бел; ♠ра́ковая ше́йка рактын бели.*

ШЕ́ЙНЫЙ, *ая, -ое шея-го т.; ше́йный плато́к моюнга салуучу жоолук; ше́йные позвонки́ анат. моюн омурткалары; ше́йная ве́на анат. моюн венасы (көк тамыры).*

ШЕ́ЙХ *м. шайык (арабдарда – уруу, диндик община-нын баштыгы, аксакалы).*

ШЕ́ЛЕСТ *м. шуудур, шуудуроо; шéлест листьвы жалбырактардын шуудуру; шéлест пла́тья көйнөктүн шуудуру.*

ШЕЛЕСТЕ́ТЬ *несов. шуудуроо, шуулдоо.*

ШЕЛКОВИ́НА *жс. 1. (шёлковое волокно) тал-тал жибек, ийрилбеген жибек; 2. (шёлковая нить) жибек жип.*

ШЕЛКОВИ́НКА *жс. см. шелкови́на 2.*

ШЕЛКОВИ́СТЫЙ, *ая, -ое жибек сымал, жибектей; шелкови́стые вло́сы жибектей чач.*

ШЕЛКОВИ́ЦА *жс. бот. тыт жыгачы, тыт.*

ШЕЛКОВИ́ЧНЫЙ, *ая, -ое шелкови́чный червь жибек курту.*

ШЕЛКОВО́Д *м. жибекчи (жибекчилик ишин билгич).*

ШЕЛКОВО́ДСТВО *ср. жибекчилик.*

ШЕЛКОВО́ДЧЕСКИЙ, *ая, -ое шелководство-го т.; жибекчилик кылуучу; шелководческие райо́ны жибекчилик райондору.*

ШЕЛКОКРУ́ЧЕНИЕ *ср. жибек чыйратуу.*

ШЕЛКОПРЯ́Д *м. жибек көпөлөк; тутов́ый шелкопряд тыт жегич жибек көпөлөк.*

ШЕЛЛА́К *м. шеллак (кээ бир тропикалык өсүмдүктөрдөн алынуучу чайыр сыяктуу зат; бул – лак, сургуч, пластмассалар чыгарууда колдонулат).*

ШЕЛОХНУ́ТЬ *сов. что кыймылдатып коюу, былк эттирип коюу.*

ШЕЛОХНУ́ТЬСЯ *сов. былк этип кыймылдоо, акырын кыймылдоо; ни оди́н листо́к не шелохнётся бир да жалбырак былк этип койбойт; сто́ять – не шелохну́ться былк этпей, тынч туруу.*

ШЕЛУДИ́ВЫЙ, *ая, -ое прост. котур, кырчаңгы; шелудив́ый пёс котур ит.*

ШЕЛУ́ХА *жс. кабык (мис. буурчактын, картошканын, дандын кабыгы); ♠словесная шелуха мааниси жок кур сөз.*

ШЕЛУШÉНИЕ *ср. 1. түлөө; шелушéние ко́жи теринин түлөшү; 2. кабыгынан ажыратуу, кабыгын аарчуу.*

ШЕЛУШИ́ТЬ *несов. что кабыгынан ажыратуу, кабыгын аарчуу; шелушíть зёрна дандын кабыгын аарчуу.*

ШЕЛУШИ́ТЬСЯ *несов. 1. түлөө (кишинин эти түлөө); ко́жа на лицé шелушится беттин териси түлөйт; 2. страд. к шелушить.*

ШЕ́ЛЬМА *м. и жс. 1. бран. (мошенник, негодяй) митаам, бетпак; 2. разг. (плут) куу такым, шылуун.*

ШЕ́ЛЬМЕЦ *м. см. шельма 2.*

ШЕ́ЛЬМОВА́ТЬ *несов. кого-что, разг. кур жала жабуу.*

ШЕМА́Я *жс. зоол. шемая (сазан балыктарынын бир түрү).*

ШЕ́НКЕЛЬ *м. шенкель (атчан кишинин бутунун тизесинен тартып кызыл ашыгына чейинки, аттын капталына тийип турган ич жагы).*

ШЕПЕЛЯ́ВИТЬ *несов. шамшандап сүйлөө.*

ШЕПЕЛЯ́ВО *нареч. шамшандап.*

ШЕПЕЛЯ́ВОСТЬ *жс. шамшандап сүйлөгөндүк.*

ШЕПЕЛЯ́ВЫЙ, *ая, -ое шамшандап сүйлөөчү (ышкырма тыбыштарды – «с», «з» – шуулдама тыбыштардай, мис. «и», «ж» кылып сүйлөөчү адам жөнүндө).*

ШЕПНУ́ТЬ *однокр. что шыбырап коюу; шепну́ть на́ ухо кулакка шыбырап коюу.*

ШЕПТА́ЛА *жс. өрүк же шабдаалынын кагы.*

ШЕПТА́ТЬ *несов. что шыбыроо, шыбырап айтуу, күбүрөө; шепта́ть на́ ухо кому-л. бирөөнүн кулагына шыбыроо (күбүрөө).*

ШЕПТА́ТЬСЯ *несов. шыбырашуу, шыбырдашуу, күбүрөшүү.*

ШЕПТУ́Н *м. разг. (сплетник, фискал) кайдагы-жайдагы сөздү таратуучу, ушакчы.*

ШЕРБЁТ *м.* шербет (*жемиштен жасалган суусундук ичимдик*).

ШЕРЁНГА *жс.* шеренга (*аскердин бир катар тизилиши*); **идти шерёंगाи** шеренга менен жүрүү; **в две шерёнгаи** эки шеренга менен.

ШЕРИФ *м.* шериф (*Англия менен АКШда – жогорку административдик жана соттук мансаптар киши*).

ШЕРОХОВАТОСТЬ *жс.* 1. бодурдук; 2. *перен.* кедир-будурдук, текши эместик, жылма эместик; **шероховатость стіля** стилдин жылма эместиги.

ШЕРОХОВАТЫЙ, *ая, -ое* 1. бодуракай, жылмакай эмес; **шероховатая бумага** бодуракай кагаз; **шероховатый пол** бодуракай пол; 2. *перен.* кедир-бодур, текши эмес, жылма эмес, ыркы келишпеген; **шероховатая речь** жылма эмес речь.

ШЕРСТЕЗАГОТОВИТЕЛЬНЫЙ, *ая, -ое* жүн даярдоочу; **шерстезаготовительные районы** жүн даярдоочу райондор.

ШЕРСТЕОБРАБАТЫВАЮЩИЙ, *ая, -ее* жүн иштетүүчү; **шерстеобрабатывающие предприятия** жүн иштетүүчү ишканалар.

ШЕРСТИНКА *жс.* бир тал жүн (*жип*).

ШЕРСТИСТЫЙ, *ая, -ое* 1. (*ворсистый*) түктүү; **шерстистая ткань** түктүү кездеме; 2. (*с густой шерстью*) жүндүү, жүнү калың; **шерстистые овцы** жүндүү койлор.

ШЕРСТИТЬ *несов.* өйкөө (*этти өйкөө*); **платье шерстит** көйнөк өйкөйт.

ШЕРСТОБИТ *м.* жүн сабагыч.

ШЕРСТОБИТНЫЙ, *ая, -ое* шерстобитная работа жүн сабоо жумушу.

ШЕРСТОБОЙНЯ *жс.* жүн сабалуучу жай.

ШЕРСТОМОЙКА *жс.* жүн жуугуч машина.

ШЕРСТОПРЯДЕНИЕ *ср.* жүн ийрүү.

ШЕРСТОПРЯДИЛЬНЫЙ, *ая, -ое* жүн ийрүүчү; **шерстопрядильная фабрика** жүн ийрүүчү фабрика.

ШЕРСТОПРЯДИЛЬНЯ *жс.* жүн ийрүүчү ишкана.

ШЕРСТОТКАЦКИЙ, *ая, -ое* шерстоткацкая фабрика жүндөн кездеме согуучу фабрика.

ШЕРСТОТКАЧЕСТВО *ср.* жүндөн кездеме согуучулук, жүндөн кездеме чыгаруучулук.

ШЕРСТОЧЕСАЛЬНЫЙ, *ая, -ое* жүн тарагыч; **шерсточесальная машина** жүн тарагыч машина.

ШЕРСТЬ *жс.* 1. (*у животных*) жүн; **густая шерсть** калың жүн; **гладить против шерсти** 1) жүнүн тетири сылоо; 2) *перен. разг.* «а баракелде» дейбербей, жактырбай коюу (*бирөөгө каршы аракет кылуу же сүйлөө, бирөөнүн тизгинин тартып коюу*); **чёсаная шерсть** таралган (*сабалган*) жүн; **сортировка шерсти** жүндү сорттоо; 2. (*пряжа*) жүн жил; **вязать из шерсти** жүндөн токуу; 3. (*ткань*) шерсть, чыстырнай, кыл торко, жүн кездеме; **отрез шерсти на платье** бир көйнөктүк шерсть.

ШЕРСТЯНИК *м.* жүн өнөр жайында иштеген кызматкер.

ШЕРСТЯНКА *жс.* шерстянка (*жүндөн согулган кездеме өңдөнгөн, пахтадан чыгарылган кездеме*).

ШЕРСТЯНОЙ, *ая, -ое* шерсть-ге *т.*; **шерстяная материя** кыл торко, чыстырнай (*жүндөн жасалган кездеме*); **шерстяное платье** кыл торко көйнөк; **шерстяные изделия** жүндөн жасалган буюмдар; **шерстяная промышленность** жүн өнөр жайы.

ШЕРШАВЕТЬ *несов.* туурулуу, бодурлануу; **руки шершавеют от холода** кол сууктан туурулат.

ШЕРШАВОСТЬ *жс.* туурулгандык, бодурдук, бодуракайлык.

ШЕРШАВЫЙ, *ая, -ое* туурулган, бодуракай; **шершавые руки** туурулган колдор; **шершавая кожа** туурулган тери.

ШЁРШЕНЬ *м.* шершень (*чоң аарынын бир түрү*).

ШЕСТ *м.* шыртый, шырык; **прыжок с шестом** спорт. шырык менен секирүү.

ШЁСТВИЕ *ср.* элдин салтанаттуу жүрүшү; **первомайское шествие** элдин Биринчи Майдагы салтанаттуу жүрүшү.

ШЕСТВОВАТЬ *несов.* басуу, жөө басуу; **торжественно шествовать** салтанаттуу түрдө басуу.

ШЕСТЕРЁНКА *жс.* уменьш. от **шестерня** тиштүү дөңгөлөк.

ШЕСТЕРИЙКА *м.* алты ат чегилген араба.

ШЕСТЕРНЯ *жс. тех.* тиштүү дөңгөлөк.

ШЕСТЕРО *числ.* алты, алтоо; **шестеро человек** алты адам.

ШЕСТЁРКА *жс.* 1. (*цифра*) алтылык (*алты деген цифра*); 2. (*карта*) алтылык (*карта ойнунда*); **шестёрка червёй** ачанын алтылыгы; 3. (*группа из шести*) алтоо (*бирөөлөрдөн бир нерселерден бөлүнгөн топ*); 4. (*лодка*) алты калактуу кайык.

ШЕСТИ– татаал сөздүн «алты» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; *мис.* **шестирублёвый** алты сомдук.

ШЕСТИГРАННИК *м. мат.* алты кырдык.

ШЕСТИГРАННЫЙ, *ая, -ое* алты кырдуу.

ШЕСТИДЕСЯТИЛЁТИЕ *ср.* 1. (*срок*) алтымыш жыл, алтымыш жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) алтымыш жылдык.

ШЕСТИДЕСЯТИЛЁТНИЙ, *ая, -ее* 1. (*о возрасте*) алтымыштагы, алтымыш жаштагы; **шестидесятилетний мужчина** алтымыш жаштагы эркек киши; 2. (*о сроке*) алтымыш жылдык; **шестидесятилетний юбилей** алтымыш жылдык юбилей.

ШЕСТИДЕСЯТЫЙ, *ая, -ое числ.* алтымышынчы; **шестидесятый номер** алтымышынчы номер; **страница шестидесятая** алтымышынчы бет; **шестидесятые годы** алтымышынчы жылдар (*ар жүз жылдын 60-ынчыдан 69-унчу жылга чейинки*).

ШЕСТИДНЁВКА *жс.* алты күн, алты күндүк.

ШЕСТИДНЁВНЫЙ, *ая, -ое* алты күндүк; **шестидневный путь** алты күндүк жол.

ШЕСТИКРАТНЫЙ, *ая, -ое* алты эсе; **в шестикратном размере** алты эсе өлчөмүндө.

ШЕСТИЛЁТИЕ *ср.* 1. (*срок*) алты жыл, алты жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) алты жылдык, алты жыл толушу; **шестилетие службы** кызмат кылганына алты жыл толушу.

ШЕСТИЛЁТНИЙ, *ая, -ее* 1. (*о возрасте*) алты жашар, алты жаштагы, алтыдагы; **шестилетний ребёнок** алтыдагы бала; 2. (*о сроке*) алты жылдык; **шестилетняя давность** алты жыл убакыт өткөн, алты жыл мурда болгон.

ШЕСТИМЕСЯЧНЫЙ, *ая, -ое* алты айлык; **шестимесячный ребёнок** алты айлык бала.

ШЕСТИПАЛЬНЫЙ, *ая, -ое* алты бармактуу.

ШЕСТИПÓЛЬЕ *ср. с.-х.* алты талаалуу.

ШЕСТИПÓЛЬНЫЙ, *ая, -ое* шестиполье-ге *т.*; **шестипольное хозяйство** алты талаага бөлүнгөн чарба

(бир өсүмдүк өзү айдалган талаага алты жыл өткөндөн кийин гана кайра айдалат).

ШЕСТИСОТЛЁТИЕ *ср.* 1. (срок) алты жүз жылдык, 2. (годовщина) алты жүз жылдык, алты жүз жыл толушу.

ШЕСТИСОТЛЁТНИЙ, *ая*, -ее алты жүз жылдык; **шестисотлётний период** алты жүз жылдык убакыт.

ШЕСТИСОТЫЙ, *ая*, -ое *числ.* алты жүзүнчү; **шестисотая страница** алты жүзүнчү бет; **шестисотая годовщина** алты жүз жылга толушу.

ШЕСТИСТОПНЫЙ, *ая*, -ое *лит.* алты стопалуу; **шестистопный стих** алты стопалуу ыр.

ШЕСТИУГОЛЬНИК *м. мат.* алты бурчтук.

ШЕСТИУГОЛЬНЫЙ, *ая*, -ое алты бурчтуу.

ШЕСТИЧАСОВОЙ, *ая*, -ое 1. алты сааттык, алты саатка созулган; 2. (назначенный на шесть часов) саат алтыдагы; **шестичасовой поезд** саат алтыдагы поезд.

ШЕСТИЭТАЖНЫЙ, *ая*, -ое алты этаждуу, алты кабаттуу; **шестиэтажный дом** алты этаждуу үй.

ШЕШНАДЦАТИЛЁТНИЙ, *ая*, -ее 1. (о сроке) он алты жылдык, он алты жыл болгон; 2. (о возрасте) он алты жашар, он алты жаштагы, он алтыдагы; **шестнадцатилетний юноша** он алты жаштагы өспүрүм.

ШЕШНАДЦАТЫЙ, *ая*, -ое *числ.* он алтынчы; **шестнадцатая часть** он алтынчы бөлүк; **шестнадцатое апреля** он алтынчы апрель.

ШЕШНАДЦАТЬ *числ.* он алты.

ШЕШТОЙ, *ая*, -ое *числ.* алтынчы; **одна шестая** алтыннын бир бөлүгү, алтыдан бир; **шестой час** алтынчы саат (саат беишен өткөн убакыт); **шестое число** алтынчы число; **шестая глава** алтынчы глава.

ШЕШТОК *м.* шесток (орус мештин ооз жагындагы аянтча).

ШЕШТЬ *числ.* алты.

ШЕШЬДЕСЯТ *числ.* алтымыш.

ШЕШЬСОТ *числ.* алты жүз.

ШЕШЬЮ *нареч.* алты жерде; **шешью шесть** – тридцать шесть алты жерде алты – отуз алты.

ШЕФ *м.* 1. (начальник) шеф, башчы; 2. (принявший шефство над кем-чем-л.) шеф (шефтикке, аталыкка алган мекеме же уюм); 3. шеф (башкы повар); **шеф кўхни** кухнянын шефи.

ШЕФСКИЙ, *ая*, -ое *шеф-ке т.*; **шефтик**; **шефские обязанности** шефтик милдеттер.

ШЕФСТВО *ср.* шефтик, шефке алуу (коомдук иштин бир түрү; мында бир уюм – шеф – экинчи бир шефке алынган уюмга бир нерседен жардам берип турат); **взять шефство над кем-чем-л.** бирөөнү, бир нерсени шефке алуу.

ШЕФСТВОВАТЬ *несов.* над кем-чем шефке алуу, шефтик кылуу.

ШЕЯ *жс.* моюн; **сломать (свихнуть) себе шею** *разг.* арка моюну астында калуу; **иметь кого-л. на шею** *разг.* бирөөнү моюнга жүк кылуу; бирөөнүн чыгымын тартып асыроо; **сидеть у кого-л. на шею** *разг.* бирөөнүн мойнуна жүк болуп отуруу, бирөөнүн эсебинен күн көрүү; **гнать кого-л. в шею или в три шеи** *разг.* бирөөнү одоно түрдө кууп чыгуу, айдап жиберүү; **получить по шею** *разг.* шилиге койдуруп алуу; **дать по шею или по шейм** *груб.* шилиден ары коюу (кууп жиберүү); **бросаться на шею** моюнга асылуу (моюндан кучактоо); **гнуть шею** *см.* гнуть; **виснуть на шею** эркелеп асылуу (жабышуу).

ШЁЛ, *шёл, шла, шло, шли* *прош. вр. от* идти.

ШЁЛК *м.* 1. (нити) жибек, жибек жип; **шёлк-сырец** иштетилбеген жибек жип; **вышивка шёлком** жибек жип менен сайылган сайма; 2. (ткань) жибек; **искусственный шёлк** жасалма жибек; **кручёный шёлк** чыйратылган жибек; **платье из шёлка** жибек көйнөк; **пальто на шелку** жибек ичтелген пальто; 3. (одежда) жибек кийим; **она одета в шелка** анын кийими чылк жибек; **в долгу, как в шелку** погов. карызы чачынан көп.

ШЁЛКОВЫЙ, *ая*, -ое 1. **шёлк-ко т.**; **шёлковое волокно** жибек буласы; **шёлковая ткань** жибек кездеме; **шёлковые товары** жибек товарлар; **шёлковая промышленность** жибек өнөр жайы; **шёлковое платье** жибек көйнөк; **шёлковые чулки** жибек чулки, жибек байпак; 2. *перен. разг. (кроткий, послушный)* жоош, элпек, тил алгыч, илбериңки; **он стал как шёлковый** ал жибектей болуп калды.

ШЁЛКОКОМБИНАТ *м.* жибек комбинаты.

ШЁЛКОМОТАЛЬНЫЙ, *ая*, -ое **шёлкомотальное производство** жибек түрүү өндүрүшү; **шёлкомотальный станок** жибек түрүү станогу.

ШЁЛКОМОТАЛЬНЯ *жс.* жибек түрүүчү ишкана.

ШЁЛКОМОТАЛЬЩИК *м.* жибек түрүүчү кызматчы.

ШЁЛКОМОТАЛЬЩИЦА *женск. р. к* **шёлкомотальщик.**

ШЁЛКОМОТАНИЕ *ср.* жибек түрүү (пилланы чубап түрмөктөө).

ШЁЛКООБРАБАТЫВАЮЩИЙ, *ая*, -ее жибек иштетүүчү, жибек иштеп чыгаруучу; **шёлкообрабатывающая промышленность** жибек иштетүүчү өнөр жай.

ШЁЛКОПРЯДЕНИЕ *ср.* жибек ийрүү.

ШЁЛКОПРЯДИЛЬНЫЙ, *ая*, -ое **шёлкопрядение-ге т.**; жибек ийрүүчү; **шёлкопрядильная фабрика** жибек ийрүүчү фабрика.

ШЁЛКОПРЯДИЛЬНЯ *жс.* жибек ийрүүчү ишкана.

ШЁЛКОТКАНЫЙ, *ая*, -ое жибектен түр салып согулган.

ШЁЛКОТКАЦКИЙ, *ая*, -ое жибек согуучу; **шёлкоткацкая фабрика** жибек согуучу фабрика.

ШЁПОТ *жс.* 1. шыбыр, шыбыш, күбүр; 2. *перен.* шылдыр, шырылдоо, шыр-шыр этүү (суунун агынынын добушу); **шёпот ручья** суунун шылдыры, суунун шырылдашы.

ШЁПОТОМ *нареч.* шыбырап, күбүрөп; **говорить шёпотом** шыбырап сүйлөө.

ШЁРСТНОСТЬ *жс.* жүндүүлүк (малдын жүнүнүн сапаты, жүндүүлүгү).

ШЁРСТНЫЙ, *ая*, -ое жүндүүлүк; **шёрстная продуктивность овец** койдун жүндүүлүгү.

ШИБЕР *м. тех.* шибер (завод мешинин морундагы тосмо).

ШИБКИЙ, *ая*, -ое *обл. (скорый, быстрый)* ылдам, тез, бат.

ШИБКО *нареч. обл.* 1. (быстро) ылдам, тез, бат; 2. (очень сильно) абдан, катуу; **шибко ударился** катуу урунду.

ШИВОРОТ *м. разг.* жака; **схватить за шиворот** жакадан алуу; **шиворот-навыворот** баш-аягы, тескери; **всё пошло шиворот-навыворот** баары тең баш-аягы болуп кетти.

ШИЗОФРЕНИК *м. мед.* шизофрения менен оорулуу киши.

ШИЗОФРЕНИЧКА женск. р. к **шизофреник**.

ШИЗОФРЕНИЯ ж. мед. шизофрения (психикалык, жин оору).

ШИЙТЫ мн. (ед. *ишит* м.) рел. шииттер (ыслам дининдеги бир агымдын жактоочусу, бул – куранды негизги дин китеби деп таанып, Мухаммеддин иши жөнүндөгү оозеки айтылгандарды танат).

ШИЙК м. разг. шаан-шөкөт, азем, даңаза (мактанып, элдин көзүнө көрсөтүп).

ШИКАНЬЕ ср. 1. «тынч» деген мааниде «тиши» деш; 2. маскаралап «мыш-мыш» деп үн чыгаруу, жактырбай шылындап «тиши-тиши» деп үн чыгаруу.

ШИКАРНЫЙ, ая, -ое разг. сонун, укмуштуу, шаан-шөкөттүү; **иметь шикарный вид** сонун көрүнүштө болуу.

ШИКАТЬ несов. 1. на кого «тиши» деш, «тынчыгыла» деген мааниде «тиши» деп үн чыгаруу; 2. кому-чему маскаралап «мыш-мыш» деп үн чыгаруу, жактырбай шылындап «тиши-тиши» деп үн чыгаруу; **шикать плохому актёру** жаман артистке чуулдап, «мыш-мыш» деп жактырбагандыгын билдирүү.

ШИКНУТЬ однокр. на кого «тиши» деш.

ШИЛЛИНГ м. шиллинг (Англияда – майда монета; Австрияда – акча единицасы).

ШИЛО ср. (мн. *шилья*) шибеге; **❖шила в мешке не утайшь** посл. айды этек менен калкалай албайсың.

ШИМПАНЗЕ м. нескл. шимпанзе (кишиге окшогон маймыл).

ШИНА ж. 1. (колеса) шина (дөңгөлөктүн кырына кийгизилүүчү темир же резинке алкак); **пневматическая шина** пневматикалык шина; 2. мед. шакшак; 3. тех. шина (күчтүү ток үчүн жасалган, кызыбай турган электр зымы).

ШИНЕЛЬ ж. шинель (эркек кишинин форматуу сырт кийими).

ШИНКАРКА женск. р. к **шинкарь**.

ШИНКАРЬ м. уст. шинок ээси.

ШИНКОВАТЬ несов. что тилим-тилим кылып майда тууроо, кесип майдалоо; **шинковать капусту** капуста-ны тилим-тилим кылып майда тууроо.

ШИННЫЙ, ая, -ое *шина-га т.*; **шинный завод** шина чыгаруучу завод.

ШИНОК м. уст. шинок (1. Украинада – араккана, кабак; 2. спирттүү ичкиликтерди законсуз сатуучу жай).

ШИНШИЛЛА ж. шиншилла (1. зоол. Түштүк Америкада жашоочу, күмүштөй күлгүн өтө баалуу териси бар кемирүүчү айбан; 2. бул айбандын териси).

ШИНЬОН м. (причёска) шиньон (улама чач).

ШИП м. 1. (колючка на растении) тикен, тикенек; **роза с шипами** тикендүү роза; 2. тех. кыйыштырган эп, эп кыйыштыруу; **скленть на шипах** кыйыштырып желимдөө; **укрепить шипами** кыйыштырып бекитүү; 3. (подкова) таканын тиши; **лошадь, подкованная на шипы** тиш такалуу ат.

ШИПЕНИЕ ср. 1. кышылдоо, ышкыруу (напр. змеи); шырылдоо, чырылдоо (напр. масла на сковороде); бышылдоо (напр. сырых дров в печи); шуулдоо (напр. шампанского); кыжылдоо (при брожении); 2. перен. разг. ачууланып (ызырынып) сүйлөө, тиштенип ызырынып сүйлөө, ызылдоо, каардануу.

ШИПЕТЬ несов. 1. кышылдоо, ышкыруу (напр. о змее); шырылдоо, чырылдоо (напр. о масле на сковоро-

де); бышылдоо (напр. о сырых дровах в печи); шуулдоо (напр. о шампанском); кыжылдоо (при брожении); 2. перен. разг. (выражать недовольство) ачууланып (ызырынып) сүйлөө, тиштенип ызырынып сүйлөө, ызылдоо, каардануу.

ШИПОВНИК м. ит мурун.

ШИПУЧИЙ, ая, -ее шуулдак; **шипучий напиток** шуулдак ичимдик.

ШИПУЧКА ж. разг. шуулдама.

ШИПЯЩИЙ, ая, -ее 1. прич. от **шипеть**; 2. прил. шуулдама; **шипящие согласные** лингв. шуулдама үн-сүздөр (мис. ш, щ).

ШИРЕ сравн. ст. от прил. **широкий** и нареч. **широко** кененирээк, кеңирээк.

ШИРИНА ж. кеңдик, эн, эндүүлүк, жазылык; **ширина улицы** көчөнүн кеңдиги; **ширина в плечах** ийиндин жазылыгы; **ширина в два метра** эни эки метр келген; **в ширину** жазысынан, туурасынан.

ШИРИТЬ несов. что кеңитүү, кеңири жайылтуу.

ШИРИТЬСЯ несов. кеңейүү, өсүү, таралуу; **ширится движение сторонников мира** тынчтыкты жактоочулардын кыймылы кеңейип жатат.

ШИРМА ж. 1. ширма, тосмо (рамага кездемеден керип жасалган, бүгүлмө тосмо); **створчатая ширма** жайып-бүгүлмө ширма; 2. перен. кой териси (жашырынуу үчүн); **служить ширмой** кой териси болуу; **пользоваться чем-л. как ширмой** бир нерсени кой териси кылып пайдалануу.

ШИРОКИЙ, ая, -ое 1. кең, эндүү, жазы; **широкая улица** кең көчө; **широкая материя** эндүү кездеме; **широкая колея** ж.-д. кең колея; 2. (просторный) кең, кенен; **широкий пиджак** кенен бешмант; **брюки широкие** шым кең; 3. (просторный) кеңири, кең-кесири; **широкие дали** кеңири ыраактык; **широкий простор** кең-кесири мейкиндик; 4. перен. (обширный) кең, кеңири, кенен, зор; **широкие планы** зор пландар; **широкие возможности** кеңири мүмкүндүктөр; **широкая механизация сельского хозяйства** айыл чарбачылыгын кеңири механизациялаштыруу; **в широком масштабе** кеңири масштабда; **в широком смысле** кеңири мааниде; **в широких размерах** кең түрдө; **широкий кругозор** кенен кругозор; 5. перен. (массовый) кең, калың, көп; **широкие массы** калың эл, калың массалар; **широкие слои населения** калктын калың катмарлары; **ввести в широкое употребление** кең түрдө колдонууга киргизүү; **❖широкий звук** лингв. ачык тыбыш; **жить на широкую ногу** кең-кесири бардар кишидей жашоо.

ШИРОКО нареч. 1. чоң, кең; **широко открытые глаза** чоң ачылган көз; **широко распахнуть двери** эшикти чоң ачып таштоо; 2. перен. кеңири; **широко использовать достижения науки** илимдин жетишкендиктерин кеңири пайдалануу.

ШИРОКО- татаал сөздөрдүн «кең», «жазы», «жайык» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис. **широкогрудый** кең көкүрөк, көкүрөгү кең; **широколобый** жазы мандай.

ШИРОКОВЕЩАНИЕ ср. см. **радиовещание**.

ШИРОКОВЕЩАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. радио менен берүүчү; **широковещательная станция** радио менен берүүчү станция; 2. (многообещающий) дуулдатма, кыйкырма; **широковещательная реклама** дуулдатма реклама.

ШИРОКОГРУДЫЙ, ая, -ое кең көкүрөк, көкүрөгү кең.

ШИРОКОДОСТУПНЫЙ, ая, -ое көпчүлүк элге мүмкүн болгон, кеңири массага мүмкүн болгон.

ШИРОКОКОЛЕЙНЫЙ, ая, -ое жс.-д. кең колеялуу; **ширококолейная железная дорога** кең колеялуу темир жол.

ШИРОКОКРЫЛЫЙ, ая, -ое жазы канаттуу, далбагай канаттуу, жазы чалгындуу.

ШИРОКОЛИСТВЕННЫЙ, ая, -ое жазы жалбырактуу; **широколиственный лес** жазы жалбырактуу токой.

ШИРОКОЛИСТЫЙ, ая, -ое жазы жалбырактуу, жалбырагы далбагай; **широколистное растение** жазы жалбырактуу өсүмдүк.

ШИРОКОЛИЦЫЙ, ая, -ее жайык беттүү, бети жайык.

ШИРОКОПЛЕЧИЙ, ая, -ее кең далылуу; **широкоплечий мужчина** кең далылуу эркек.

ШИРОКОПОЛЫЙ, ая, -ое 1. (с широкими полями) жазы курбулуу; **широкополая шляпа** жазы курбулуу шляпа; 2. (с широкими полами) кең этектүү; **широкополый сюртук** кең этектүү сюртук.

ШИРОКОРЯДНЫЙ, ая, -ое с.-х. катар аралыгы алыс; **широкорядный посев** катар аралыгы алыс тигилген өсүмдүк.

ШИРОТА жс. релик, эндүүлүк; **широтa умa** акылдын кеңдиги; **широтa взглядов** көз караштын кеңирилиги; 2. *геогр.* кеңдик; **градус широты** кеңдик градусу; **в северных широтах** түндүк кеңдиктерде; **на пятьдесят шестом градусе северной широты** түндүк кеңдигинин элүү алтынчы градусунда.

ШИРОТНЫЙ, ая, -ое широта 2-ге т.

ШИРОПОТРЕБ м. (товары широкого потребления) ширпотреб (кең түрдө керек кылынуучу товарлар).

ШИРЬ жс. 1. (простор) мейкиндик, кең мейкиндик; **степная ширь** талаа мейкиндиги; **развернуться во всю ширь** мүмкүн болушунча кеңири кулач жаюу; 2. см. широтa 1.

ШИТЫЙ, ая, -ое 1. прич. от шить; 2. прил. (вышитый) саймалуу, саймаланган; **шитая сорочка** саймаланган көйнөк.

ШИТЬ несов. 1. тигүү; **шить на машине** машина менен тигүү; **шить руками** кол менен тигүү; **шить обувь** бут кийим тигүү; 2. что (у портного, у портнихи) тиктирүү (кийим тигүүчүгө); 3. чем (вышивать) сайма саюу, саймалоо; **шить шелком** жибек менен сайма саюу; **шить золотом** алтын жип менен сайма саюу; ♦ **шить на живу нитку** разг. 1) эптеп-септеп көктөп коюу; 2) перен. бир ишти чала-була бүтүрө салуу; **это бѣлыми нитками шито** мунун арамзалыгы оркоюп турат, бул ак жип менен тигилген; **шито-крыто** разг. жабылуу аяк жабуусу менен калды (сыры ачылбай калды).

ШИТЬЕ ср. 1. тигүү; **шитье на машине** машина менен тигүү; **кройка и шитье** бычуу жана тигүү; 2. сайма, саймалоо; **золотое шитье** алтын менен саймалоо; **машинное шитье** машина сайма; **ручное шитье** кол сайма.

ШИФЕР м. мин. шифер (кара же бозомук түстүү чополуу сланец; бул – курулушта жана грифель такта иштеп чыгарууда колдонулат).

ШИФЕРНЫЙ, ая, -ое шифер-ге т.; **шиферные работы** шифер иштетүүчү жай.

ШИФОН м. (ткань) шифон (жибектен же пахтадан жасалган жумшак жука кездеме).

ШИФОНОВЫЙ, ая, -ое шифон-го т.

ШИФОНЬЕРКА жс. шифоньерка (ич кийим жана майда буюмдар салынуучу чакан шкаф).

ШИФР м. шифр (1. жашырын жазышууда колдонулуучу шарттуу алиппе; 2. китепканада – китептерге коюлган каттоо белгиси).

ШИФРОВАЛЬЩИК м. шифрлоочу.

ШИФРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от шифровать; 2. прил. шифр менен жазылган; **шифрованная телеграмма** шифр менен жазылган телеграмма.

ШИФРОВАТЬ несов. что шифрдөө, шифр менен жазуу; **шифровать телеграмму** телеграмманы шифрдөө, телеграмманы шифр менен жазуу.

ШИФРОВКА жс. 1. (действие) шифр менен жазуу; 2. шифровка, шифр менен жазылган телеграмма.

ШИХТА жс. тех. шихта (металлургия мешинде эритүү үчүн руданын, металлдын, көмүрдүн жс.б. кошундусу).

ШИХТОВЫЙ, ая, -ое шихта-га т.

ШИШ м. прост. 1. чоку; 2. показывать ширь мыш көрсөтүү; ♦ **ни ширь** түк жок, эч нерсе жок.

ШИШАК м. ист. туулга.

ШИШКА жс. 1. (на голове и т.п.) шишик, томпок, ур, чор; **набить себе шишку на лбу** маңдайын шишитип алуу; 2. бот. тобурчак; **еловая шишка** карагайдын тобурчагы; 3. перен. разг. улук, чоң, мансабы чоң киши.

ШИШКОВАТЫЙ, ая, -ое шишик сыяктуу, урдуу, уюлдуу; **шишковатый сук** уюлдуу бутак.

ШИШКОВИДНЫЙ, ая, -ое шишик сыяктанган, тобурчак өңдүү, чор сыяктанган; **шишковидная железа** анат. шишик сыяктанган без.

ШИШКОНОСНЫЙ, ая, -ое бот. уюлдуу, тобурчактуу.

ШКАЛА жс. 1. шкала (өлчөгүч прибордо – бөлүктөрү бар сызык); **шкала термометра** термометрдин шкаласы; 2. шкала (бир чоңдукту өлчөө же баалоо үчүн кабыл алынган, сандардын системасы); **шкала заработной платы** кызмат акынын шкаласы.

ШКАЛИК м. уст. шкалик (чаканын жүздөн бир бөлүгүнө тең болгон винонун, арактын өлчөмү жана да ошондой өлчөмдөгү бир стакан арак).

ШКАНЦЫ только мн., мор. шканцы (согуш кемесинин палубасынын ортосу, анда смотр, парад жс. б. өткөрүлөт).

ШКАТУЛКА жс. шкатулка (майда буюмдар сакталуучу кутуча).

ШКАФ м. шкаф; **платяной шкаф** көйнөк (кийим) салуучу шкаф; **книжный шкаф** китеп сактагыч шкаф; **несгораемый шкаф** отко күйбөс шкаф.

ШКАФЧИК м. уменьш. от шкаф кичинекей шкаф.

ШКВАЛ м. шквал, эң катуу шамал; **шквал огня** перен. замбиректен жамгырдай жаадырган ок.

ШКВАЛИСТЫЙ, ая, -ое шквалистый ветер күтүлбөгөн жерден болгон катуу шамал.

ШКВАЛЬНЫЙ, ая, -ое шквальный огонь воен. жамгырдай жааган ок.

ШКВАРКИ мн. (ед. шкварка жс.) сызык (майдын сызыгы).

ШКВОРЕНЬ м. киндик (арабанын киндиги).

ШКИВ м. шкив (*тартылган тасманы кыймылга келтирүүчү дөңгөлөк*); **приводной шкив** жүгүртүүчү шкив; **ремённый шкив** кайыш тасма кийгизилүүчү шкив.

ШКИПЕР м. мор. шкипер (**1.** жүк ташуучу кеменин командири; **2.** согуш кемесинде кемелик мүлктүн бапчысы).

ШКО́ЛА жс. **1.** мектеп; **высшая шко́ла** жогорку мектеп; **средняя шко́ла** орто мектеп; **начальная шко́ла** башталгыч мектеп; **сельская шко́ла** айыл-кыштак мектеби; **ходить в шко́лу** мектепке барып жүрүү; **отда́ть в шко́лу** мектепке берүү; **окончи́ть шко́лу** мектепти бүтүрүү; **2. перен. (выучка, опыт)** мектеп, тажрыйба алуу, үйрөнүү, сабак; **он прошёл хоро́шую шко́лу жи́зни** ал турмуштан жакшы тажрыйба алды; **шко́ла передовых ме́тодов тру́да** эмгектин алдыңкы методдорунун мектеби; **3. (направление в науке, искусстве)** школа (*илимдеги, искусстводогу жс. б. багыт*); **ру́сская музыка́льная шко́ла** орус музыкасынын школасы; **созда́ть шко́лу** школа түзүү.

ШКО́ЛИТЬ несов. кого, разг. катуу тартипке үйрөтүү.

ШКО́ЛЬНИК м. окуучу.

ШКО́ЛЬНИЦА женск. р. к **шко́льник**.

ШКО́ЛЬНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **шко́льник-ке т.**; **шко́льнические продел́ки** окуучуга мүнөздүү болгон кылык-жоруктар.

ШКО́ЛЬНИЧЕСТВО ср. **1.** баланын иши, балалык (*мектепте окуп жүргөн балдар кыла турган иш*); **2. (баловство)** тентектик, шоктук.

ШКО́ЛЬНЫЙ, ая, -ое **шко́ла 1-ге т.**; **шко́льное стро́ительство** мектеп курулушу; **шко́льное зда́ние** мектеп имараты; **шко́льные посóбия** мектеп куралдары; **шко́льные го́ды** мектептеги жылдар; **шко́льный това́рищ** мектепте бирге окуган жолдош, сабакташ жолдош; **де́ти шко́льного во́зраста** мектеп жашындагы балдар.

ШКОТ м. мор. шкот (*парустарды керүү жана аларды башкаруу үчүн пайдаланылуучу, ар биринин өзүнчө милдети бар жиптер системасы*).

ШКУ́РА жс. тери; **овё́чья шку́ра** кой териси; **сдира́ть шку́ру** терисин сыйруу; **дрожа́ть за свою́ шку́ру** разг. өз жанын эле коргоо; **спаса́ть свою́ шку́ру** разг. өз жанын эле ала качуу; **бы́ть в чьей-л. шку́ре** разг. бирөөнүн абалында калуу; **не хоте́л бы я бы́ть сейча́с в твоёй шку́ре** разг. мен азыр сенин ордунда болууну каалабас элем; **деле́ть шку́ру неуби́того медве́дя** погов. өлтүрүлбөгөн аюунун терисин талашуу; кысыр уйдун узун талашуу; **во́лк в овё́чьей шку́ре** погов. кой терисин жамынган карышкыр; **дра́ть шку́ру с кого-л.** разг. бирөөнү аябай эзүү, бирөөнүн терисин шылып алуу; **спусти́ть шку́ру с ко-го-л.** разг. бирөөнүн терисин тескери союу.

ШКУ́РКА жс. **1.** уменьш. от **шку́ра** тери; **2. разг. (оболочка, кожи́ца)** кабыкча, жука тери; **шку́рка я́блока** алманын кабыгы.

ШКУ́РНИК м. презр. өзүмчүл (өз керт башынын гана камын ойлоочу киши).

ШКУ́РНИЧЕСКИЙ, ая, -ое презр. **шкурник-ке, шкурничество-го т.**; **шкурнические инстинкты** өзүмчүлдүк инстинкттери.

ШКУ́РНИЧЕСТВО ср. презр. өзүмчүлдүк (өз керт башынын гана камын ойлоочулук).

ШКУ́РНЫЙ, ая, -ое презр. **шкурные интересы** керт баштын гана камы; **шкурный вопро́с** керт баштын гана маселеси.

ШЛАГБА́УМ м. шлагбаум (*темир жолду кесип өтмө жолдорго, заставаларга коюлуучу көтөрүлмө тосмо*).

ШЛАК м. шлак (*кенден металлды эритип чыгаргандан кийинки жана да катуу отунду күйгүзгөндөн кийинки уюп калган калдык*).

ШЛАКОБЕТО́Н м. шлакобетон (*цемент, шлак жана кумдун кошундусунан жасалган бетон*).

ШЛАКОБЛО́КИ мн. (ед. **шлакоблок** м.) шлакоблок-тор (*курулуш материалдарынын бир түрү*).

ШЛАМ м. горн., тех. шлам (*руданы кенди же көмүрдү байыткан кезде майдалоонун акыркы, эң майда продуктусу*).

ШЛАНГ м. шланг (*суу өтпөс кездемеден же резинадан жасалган түтүк*); **пожа́рный шланг** өрт өчүрүүчү шланг.

ШЛАФРО́К м. уст. шлафрок (*үйдө кийилүүчү жалаң чапан*).

ШЛЕЙФ м. шлейф (*аял көйнөгүнүн жерге сүйрөлгөн арткы этеги*).

ШЛЕМ м. **1.** ист. туулга; **2.** шлем (*ушу күндө учкучтар, танкисттер, лыжачылар кийүүчү атайын баш кийим*).

ШЛЕПО́К м. жалпак нерсе менен (*шалк, шылп, чалп*) эттире чабуу; **надава́ть шлепко́в** чапылдатып чабуу.

ШЛЕЯ́ жс. шилия, шилиге.

ШЛЕ́НКА жс. шлёнка (*койдун бир тукуму жана анын жүнү*).

ШЛЕ́П в знач. сказ. разг. шалк, шалп, чалп, чылп; шарп, шарт (*табыш тууралу*).

ШЛЕ́ПАНЦЫ только мн. разг. үйдө кийилүүчү кепич, шалп этме.

ШЛЕ́ПАТЬ несов. **1.** кого-что (*бить*) шалк (*шалп*) эттирип чаап уруу, чабуу, шалк (*шалп*) эттире чабуу, кагып коюу; **шле́пать по руке́** шалп эттире колго чабуу; **2.** чем, по чему шалпылдатуу, шартылдатуу, чылпылдатуу; **шле́пать ту́флями** туфли менен шалпылдатып басуу; **шле́пать по воде** шалпылдатып (*шылпылдатып, чылпылдатып*) суу кечүү; **шле́пать по гря́зи** шалпылдатып (*шартылдатып, чылпылдатып*) ылай кечүү.

ШЛЕ́ПАТЬСЯ несов. разг. шалк (*шалп, күп, күрс*) этип жыгылуу.

ШЛЕ́ПНУТЬ однокр. см. **шле́пать**.

ШЛЕ́ПНУТЬСЯ однокр. шалк (*шалп*) этип жыгылуу; **шле́пнуться в грязь** шалп этип баткакка жыгылуу.

ШЛИ I прош. вр. от **идти**.

ШЛИ II, **ШЛИТЕ** повел. накл. от **слать**.

ШЛИФОВА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое жылмалагыч, жылмарткыч; **шлифова́льный станóк** жылмалагыч станок.

ШЛИФОВА́ЛЬЩИК м. жылмалоочу (*киши*).

ШЛИФОВА́ЛЬЩИЦА женск. р. к **шлифова́льщик**.

ШЛИФОВА́НИЕ ср. см. **шлифо́вка**.

ШЛИФОВА́ТЬ несов. **1.** что жылмалоо, жылмартуу, сүрүп жылмалоо, сылап тегиздөө; **шлифова́ть ме́талл** металлды жылмалоо; **шлифова́ть стекло́** айнекти жылмартуу; **2.** кого-что, перен. жакшыртуу, оңдоо, түзөтүү, жатык кылуу, сулуулоо; **шлифова́ть свой стиль** өзүнүн стилин жакшыртуу.

ШЛИФОВА́ТЬСЯ несов. **1.** жылмалануу, жылмартылуу, жылмакайлануу; **2. страд. к шлифова́ть**.

ШЛИФО́ВКА жс. **1.** жылмалоо, жылмартуу; **шлифо́вка драгоценных каме́й** асыл таштарды жылмар-

туу; **2.** (качество шлифованного) жылмартуу ишинин сапаты; **хорóшая шлифóвка** жакшы жылмартылган; **3.** перен. жакшыртуу, жатык кылуу, сулуулоо; **шлифóвка стíля** стилди жакшыртуу.

ШЛИФÓВЩИК м. см. **шлифовальщик**.

ШЛИХ м. горн. шлих (**1.** металл эритилүүчү майдаланган кен; **2.** эленип жана жуулуп алтыны же платинасы алынуучу алтындуу же платиналуу кум).

ШЛÍХТА ж. тех. шлихта, бат (кездеменин аркагын жылмалоо жана бышык кылуу үчүн салынуучу жабыш-как эритинди).

ШЛИХТОВА́НИЕ ср. тех. шлихталоо, баттоо (кездеменин аркагын баттоо).

ШЛИХТОВА́ТЬ несов. что, тех. шлихталоо, баттоо.

ШЛЮ, **шлю**, **шлѐшь** и т.д. наст. вр. от **снять**.

ШЛЮЗ м. **1.** шлюз (өзөндө, каналда кемелерди плотина аркылуу өткөрүү үчүн тургузулган курулуш); **пропустить чéрез шлюз** шлюздөн өткөрүү; **2.** шлюз (суунун деңгээлин жөнгө салып туруу үчүн плотиналарда тургузулган жылма дарбаза); **открыть шлюзы** шлюздерди ачуу.

ШЛЮЗНЫЙ, ая, -ое **шлюз-ге т.**; **шлюзные ворота** шлюз дарбазасы; **шлюзная камера** шлюз камерасы.

ШЛЮЗОВА́НИЕ ср. **1.** (реки) шлюз тургузуу, шлюз куруу; **2.** (судов) шлюздөн өткөрүү.

ШЛЮЗОВА́ТЬ сов. и несов. что **1.** шлюз тургузуу, шлюз куруу; **шлюзовать реку** дарыяны шлюздөө; **2.** шлюздөн өткөрүү; **шлюзовать суда** кемелерди шлюздөн өткөрүү.

ШЛЮЗОВЫЙ, ая, -ое см. **шлюзный**.

ШЛЮПБА́ЛКА ж. мор. шлюпбалка (кайыктарды көтөрүп жана түшүрүп туруу үчүн жасалган, кеменин үстүндөгү курулуш).

ШЛЮ́ПКА ж. кайык; **па́русная шлю́пка** парустуу кайык; **спасательная шлю́пка** куткаргыч кайык.

ШЛЯ́ПА жс. **1.** шляпа (капак); **фётровая шля́па** фетр шляпа; **солóменная шля́па** саман шляпа; **снять шляпу** шляпаны алуу; **надв́инуть шля́пу на глаза́** шляпаны көзүнө түшүрө кийүү; **в шля́пе** шляпачан; **2.** перен. разг. (о человеке) капак (шалакы адам); **дéло в шля́пе** разг. иш жайында, иш онунда.

ШЛЯ́ПКА жс. **1.** уменьш. от **шля́па 1** кичине (кичинекей) шляпа; **да́мская шля́пка** аялдардын шляпасы; **2.** (верхняя часть чего-л.) бөрк; телпек, капак; **шля́пка гвóздя** мыктын бөркү; **шля́пка гриба́** козу карындын телпеги (капгагы).

ШЛЯ́ПНИЦА жс. шляпачы аял.

ШЛЯ́ПНЫЙ, ая, -ое **шляпа 1-ге т.**; **шля́пный магази́н** шляпа магазини.

ШЛЯ́ТЬСЯ несов. прост. сандалып (тентип) жүрүү; **шля́ться без де́ла** иши жок сандалып жүрүү.

ШЛЯ́Х м. обл. (дорога) жол.

ШЛЯХÉТСКИЙ, ая, -ое **шляхта-га т.**

ШЛЯ́ХТА жс. ист. шляхта (польшалык дворяндар).

ШЛЯ́ХТИЧ м. ист. шляхтич (польшалык дворянин).

ШМЕ́ЛЬ м. жапан аары.

ШМУЦТÍТУЛ м. полигр. шмуцтитул (**1.** китептин титул барагынын алды жагындагы кыскача аты жазылган барак; **2.** китептин главасынын келерки разделинин мазмунун көрсөтүүчү, китептин аты жазылган айрым барагы).

ШМЫГ в знач. сказ. разг. жылт, кылт; **он меня́ уви́дел и шмыг в сад** ал мени көрө салып, кылт этип (жылт коюп) бакка кирип кетти.

ШМЫ́ГАТЬ несов. разг. жылт коюу, кылт этүү, жылт этип өтүп кетүү; **шмы́гать нóсом** разг. мурдун шуу де-дирип тартуу.

ШМЫГНУ́ТЬ однокр. разг. жылт коюу, кылт этүү; **он шмыгну́л в дверь** ал жылт коюп (кылт этип) эшик-тен кирди.

ШНЕК м. тех. шнек (кесек-кесек жана чубурма жүктөрдү жакын жерге ташуучу транспортёр).

ШНИЦЕ́ЛЬ м. шницель (котлеттин бир түрү).

ШНУР м. **1.** шнур, боо, ичке жип, шоона; **шнур для занавéски** парданын боосу; **2.** эл. шнур (электр өткөргүч зымдуу жип); **бикфóрдов шнур** тех. бикфорд шнuru (бир нерсени жарууга ылайыкталган затка от жеткирүүчү ичке жип).

ШНУРОВА́ТЬ несов. что **1.** шнурдоо, шнур тагуу, боо өткөрүп байлоо, боо тагуу; **шнуровать ботíнки** батинкенин боосун байлоо; **2.** (прошивать шнуром) шнурга тизип бекитүү; **шнуровать инвентáрную кн́игу** инвентарь книгасын шнурга тизип бекитүү.

ШНУРÓВКА жс. **1.** (действие) шнурдоо, шнур тагуу, өткөрүп байлоо, боо тагуу; **шнурóвка ботíнок** батинкенин боосун байлоо; **2.** (шнурованное место) шнуровка; **шнурóвка кн́иги** китептин шнуровкасы.

ШНУРÓК м. боо; **шнуркí** для ботíнок батинкенин боосу.

ШНЫ́РЯТЬ несов. разг. кайсалактап ары-бери жүрүү, шимшилеп издеп жүрүү; **шны́рять повсю́ду** бардык жерди шимшилеп издеп жүрүү.

ШОВ м. (мн. швы) **1.** тигиш; **разгладить шов** тигишти жаткыруу (мис. утүктөп); **распорóть по швóу** тигиштен сөгүү; **шить ка́ким-л. швом** кандайдыр бир тигиш менен тигүү; **наклáдывать швы мед.** жаракатты тигүү; **снимáть швы мед.** жаракатка тигилген жипти алып таштоо; **2.** стр., тех. бириктирилген жер (бир бөлүктөрдүн); **швы ка́менной клáдки** таштан салынган нерсенин бириктирилген жерлери; **свáрной шов** ширетип бириктирилген жер; **трещать по всем швам** разг. талкалануу, кыйроо, ыдырап кетүү, жик-жигинен кетүү; **ру́ки по швám!** эки колду эки жанга тик сунуп, тик тур!

ШОВИНИ́ЗМ м. полит. шовинизм (чыныгы эл менин элим деп, башка элдерди жек көрүп, кемсинтүүчү, улуттар арасында душмандыкты туудуруучу, барып турган улутчулдук).

ШОВИНИ́СТ м. полит. шовинист (шовинизмди жактоочу киши).

ШОВИНИСТÍЧЕСКИЙ, ая, -ое полит. шовинисттик.

ШОК м. мед. шок (психикалык күчтүү таасирдин же катуу жарадар болуунун натыйжасында организмдин функцияларынын жалпы катуу бузулушу).

ШОКÍРОВАТЬ несов. кого-что эл алдында уятка калтыруу.

ШОКОЛА́Д м. шоколад; **шокола́д в плíтках** плитка шоколад; **вани́льный шокола́д** ванилдүү шоколад.

ШОКОЛА́ДКА жс. разг. шоколадка (шоколаддан жасалган конфета).

ШОКОЛА́ДНЫЙ, ая, -ое **1.** шоколад-га т.; **шокола́дная fáбрика** шоколад фабрикасы; **2.** (о цвете) шо-

колад түстүү (күрөң); **шоколадный оттёнок** шоколад түстүү.

ШОМПОЛ м. воен. сүмбө.

ШОРНИК м. кайышчы (кайыш шаймандарын жасоочу же жасоочу уста).

ШОРНЫЙ, ая, -ое **шорная мастерская** ат шаймандарын жасоочу мастерская; **шорные изделия** кайыш буюмдары (мис. каамыт, жүгөн, куюшкан ж.б.).

ШОРОХ м. шыбыш, шыбыр, шуудур; **шорох листьев** жалбырактардын шуудуру.

ШОРЫ только мн. 1. (упряжь) ат абзели (арабага чегилүүчү аттын шаймандары; мында – дого жана каамыт болбойт); 2. (наглазники) калканчык (үркүнчөөк ат эки жагын көрбөсүн үчүн кийгизилүүчү калканчык); **быть как в шорах** көзүнө кыл жабылгандай, көзүн чел баскандай болуу.

ШОССЕ ср. нескл. шоссе; **асфальтированное шоссе** асфальтталган шоссе.

ШОССЕЙНЫЙ, ая, -ое **шоссе-ге т.**; **шоссейная дорога** шоссе жол.

ШОССИРОВАТЬ сов. и несов. что шосселөө, шоссе жасоо.

ШОТЛАНДЕЦ м. шотландец.

ШОТЛАНДКА I женск. р. к **шотландец**; шотландка.

ШОТЛАНДКА II жс. (ткань) чакмактуу кездеме.

ШОТЛАНДЦЫ мн. шотландецтер.

ШОФЁР м. шофёр.

ШОФЁРСКИЙ, ая, -ое **шофёр-го т.**; шофёрдук; **шофёрское свидетельство** шофёрдук күбөлүк.

ШПАГА жс. шпага (узун ичке түз кылыч); **обнажить шпагу** кылычты кынынан сууруп алуу; **скрестить шпаги** 1) кылыч менен жекме-жек урушуу; 2) перен. айтышуу, сөз менен салгылашуу.

ШПАГАТ м. шпагат, кендир жип, тангыч жип.

ШПАЖНИК м. бот. **шпажник**; см. **гладиолус**.

ШПАКЛЕВАТЬ несов. что шпаклёвкалоо, шпаклёвка кылуу, сылап бүтөө (боёдон мурда жылчык-тешиктерин атайын замазка менен бүтөө); **шпаклевать пол** полдун жылчык-тешиктерин сылап бүтөө.

ШПАКЛЁВКА жс. 1. (действие) шпаклёвка, шпаклёвкалоо, сылап бүтөө; **шпаклёвка дверей** эшиктерди шпаклёвкалоо; 2. (замазка) шпаклёвка.

ШПАКЛЁВОЧНЫЙ, ая, -ое **шпаклёвка-га т.**; шпаклёвкالكык; **шпаклёвочные материалы** шпаклёвкالكык материалдар.

ШПАКЛЁВЩИК м. шпаклёвка жасоочу жумушчу, тешиктерди сылап бүтөөчү жумушчу.

ШПАЛЁРА жс. 1. шпалера, катар (бирөөнүн бараткан жолунун эки жагында кырка тизилип турган катар аскерлер); **стоять шпалёрами** жолдун эки жагын бойлото тизилип туруу; 2. шпалера, катар (жолдун эки жагына катар тигилген дарактардын, бадалдардын баштарынын текишлеп кыркылган ирети); 3. шпалера (белгилүү бир форма берүү үчүн бадал же жыгач байлануучу решётка); 4. уст. (обои) шпалера (дубалга жабыштырылуучу сүрөттүү кагаз).

ШПАЛЫ мн. (ед. **шпала** жс.) шпалалар (темир жолдо рельстин астына төшөлүүчү жыгач).

ШПАНА жс. собир. прост. зөөкүрлөр, хулигандар.

ШПАНГОУТ м. мор. шпангоут (кеменин же дирижаблдин тулкусындагы туура жыгач).

ШПАНДЫРЬ м. шпандырь (өтүкчүлөр тигип отурган ишин бутуна бекитип коюучу кайыш).

ШПАНСКИЙ, ая, -ое **шпанская мушка** зоол. шпан коңузу (медицинада пластырь жасоо үчүн колдонулуучу, саргыч жашыл түстөгү коңуз).

ШПАРГАЛКА жс. шпаргалка (окуучунун кун мурун жазып алып, сабак убагында же экзаменде, мугалимдерден уурданып окуп, жооп берүүчү кагазы).

ШПАРИТЬ несов. 1. кого-что, разг. үстүнө кайнак суу куюп жыдытуу; 2. прост. шашып-пушуп иштөө, катуу жүрүү, бат сүйлөө, шакылдатып бат окуу.

ШПАТ I м. мин. шпат (силикаттар породасынан минералдардын аты); **полевой шпат** талаа шпаты; **известковый шпат** акиташ шпаты.

ШПАТ II м. вет. шпат (аттын арткы бутунун ооруу; мында – арткы бутун силкип басат).

ШПАЦИЯ жс. полигр. шпация (арип терүүдө тамгалардын, сөздөрдүн арасына коюлуучу литерадан жапыс болгон кыпчынды металл).

ШПИГОВАТЬ несов. кого-что 1. арасына бир нерсе тыгуу (мис. май тыгуу); **шпиговать дичь** куштун этин майлуу кылуу үчүн арасына май тыгуу; 2. перен. келекелөө, кекээрлөө, уяткаруу, жемелөө.

ШПИК I м. (свиное сало) чочко майы.

ШПИК II м. разг. презр. шпион, тыңчы.

ШПИЛЬ м. 1. архит. шпиль, шиш, найза (үйдүн чатыры, мунара, бурананын баштарындагы кадалган шиш); **шпиль башни** бурананын найзасы; 2. мор. шпиль (кемелерде якорлорду көтөрүү үчүн коюлган тике жүк көтөргүч машина).

ШПИЛЬКА жс. 1. (для волос) шпилька, сайгыч (аялдар чачын беките турган айры окшош сайгыч); **роговая шпилька** мүйүз шпилька; 2. (для шляпы) шпилька (шляпага сайылуучу); 3. перен. разг. какшык, кекээр; **подпускать шпильки** какшыктоо.

ШПИНАТ м. бот. шпинат (жашылча өсүмдүктүн бир түрү).

ШПИНГАЛЁТ м. шпингалет (терезенин же эшиктин тээк темири).

ШПИНДЕЛЬ м. шпиндель (1. станоктун тегеренип кыймылдоочу башкы валы; 2. ийрүү машинадагы ийик).

ШПИОН м. шпион, тыңчы.

ШПИОНАЖ м. шпионаж, тыңчылык.

ШПИОНИТЬ несов. шпиондук кылуу, тыңчылык кылуу.

ШПИОНКА женск. р. к **шпион**; шпионка (тыңчы аял).

ШПИОНСКИЙ, ая, -ое шпиондук; **шпионские организации** шпиондук (тыңчы) уюмдар.

ШПИОНСТВО ср. см. **шпионаж**.

ШПИЦ I м. см. **шпиль 1**.

ШПИЦ II м. шпиц (иттин тукумунун бир түрү).

ШПИЦРУТЕН м. ист. шпицрутен (көбүнчө солдаттарды жазалоочу узун солкулдак чыбык).

ШПОН м. см. **шпона**.

ШПОНА жс. полигр. шпон (типографияда набор жолдорунун араларын кеңитүү үчүн колдонулуучу, тамганын бийиктигине жетпеген жалпак металл).

ШПОРА жс. 1. (у всадника) шпора (өтүктүн апкытына кадалуучу, ат темингич темир); **дать шпоры коню** шпора менен атты теминүү; 2. (у птиц) текөөр; **шпоры у петуха** короздун текөөрү.

ШПОРИТЬ несов. кого-что теминүү; **шпорить** лошадь атты теминүү.

ШПРИЦ м. шприц (суу мылтык сыяктуу, учунда көңдөй ийнеси бар, денеге дары жибергич аспап).

ШПРОТЫ мн. (ед. **шпрота** жс.) шпрот (ышталып, майга консерваланган балыктын бир түрү).

ШПУЛЬКА жс. чыгырык (кийим тигүүчү, кездеме согуучу, жип ийрүүчү машиналарда жип түрүлүүчү чөлмөк).

ШПУНТ м. шпунт (бир жыгачтын боорундагы кобулга эп кыйылуучу экинчи бир жыгачтын бооруна узатка жасалган жон, кыр).

ШПУР м. горн. шпур (тоо породадарын дары салып, жаруу үчүн жасалган көзөнөк).

ШПЫНЯТЬ несов. кого-что, прост. жемелөө, кекетүү.

ШРАМ м. тырык.

ШРАПНЁЛЬ жс. шрапнель (ок менен толтурулган, артиллериялык жарылма снаряд).

ШРАПНЁЛЬНЫЙ, ая, -ое **шрапнель-ге т.**; **шрапнельный огонь** шрапнель менен атылыш.

ШРИФТ м. шрифт (басмаканадагы куйма коргошун арип); **жирный шрифт** жоон шрифт; **курсивный шрифт** курсив шрифты; **мелкий шрифт** майда шрифт.

ШТАБ м. 1. штаб (войсколорду башкаруу жөнүндө команда берүүчү орган); **генеральный штаб** генеральный штаб; **штаб фронта** фронт штабы; **офицер штаба** штаб офицери; 2. перен. штаб (жетекчи орган).

ШТАБ-КВАРТИРА жс. 1. штаб-квартира (штабдын турган жери); 2. перен. башкы пункт.

ШТАБ-ОФИЦЕР м. штаб-офицер (падышалык армияда – полковник, подполковник жана майор чининдеги офицерлердин аты).

ШТАБЕЛЬ м. штабель (бир нерсенин текши тизилип коюлушу, көбүнчө курулуш материалдары); **штабеля дров** отундун штабельдери.

ШТАБНО́Й, ая, -ое 1. **штаб 1-ге т.**; штабдык; **штабной офицер** штабдык офицер; 2. в знач. суц. м. штабной (аскер кызматкери).

ШТАБС-КАПИТА́Н м. уст. воен. штабс-капитан (падышалык армияда – капитандан төмөн, поручиктен жогору офицердик чин).

ШТАМП м. 1. тех. штамп (металл иштеп чыгаруучу өнөр-жайларда – бир турупташ буюмдарды жасоодогу калып окшош нерсе); 2. (печатать) штамп (мекемелердин аты көрсөтүлгөн кагаздагы печать, жазуу); **поставить штамп** штамп коюу; 3. перен. неодобр. штамп, таң болгон (мис. сөз, сүйлөм жс.б.).

ШТАМПОВА́ЛЬНЫЙ, ая, -ое тех. штамптоочу; **штамповальный пресс** штамптоочу пресс.

ШТАМПОВА́НИЕ ср. тех. штамптоо (штамп, калып менен жалпак металлдан буюмдар жасоо).

ШТАМПО́ВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **штамповать**; 2. прил. тех. штампталган; **штампованные изделия** штампталган буюмдар; 3. прил. перен. неодобр. (шаблонный) эскирген, таң болгон; **штампованное выражение** таң болгон сөз.

ШТАМПОВА́ТЬ несов. что 1. тех. штамптоо (штампка, калыпка салып жалпак металлдардан буюмдар жасоо); **штамповать детали** деталдарды штамптоо; 2. (накладывать штамп) штамп коюу; 3. перен. неодобр. таң болуу (мис. сөз, сүйлөм жс.б.).

ШТАМПОВКА жс. 1. тех. штамптоо; **штамповка металлических изделий** металлдан буюмдар штамптоо; 2. перен. неодобр. таң болгонду колдонуу (мис. ошондой сөз).

ШТАМПОВЩИК м. штамптоочу (жумушчу).

ШТАМПОВЩИЦА женск. р. к **штамповщик**.

ШТА́НГА жс. штанга (металлдан жасалган, эки учунда чочмордой чоюндары бар узун ок темир); **поднять штангу спорт**. штанга көтөрүү; **буровая штанга** тех. бургулоочу штанга.

ШТАНГЕНЦІ́РКУЛЬ м. тех штангенциркуль (нерсенин калыңдыгын же тешиктин кеңдигин өлчөөчү аспап).

ШТАНГІ́СТ м. спорт. штангист (штанга көтөрүүгө машыккан спортсмен).

ШТАНДА́РТ м. уст. воен. штандарт, желек, туу; **морской штандарт** деңиз штандарты.

ШТАНИ́НА жс. разг. дамбалдын (шымдын) бир багалеги.

ШТАНИ́ШКИ только мн., разг. кичине шым, ыштан, дамбал; **детские штанишки** балдардын шымы.

ШТАНЫ́ только мн., разг. шым, ыштан, дамбал.

ШТА́ПЕЛЬ м. (ткань) штапель (кездеменин бир түрү).

ШТА́ПЕЛЬНЫЙ ая, -ое **штапель-ге т.**; **штапельное полотно** штапель болотнай.

ШТАТ I м. 1. штат (Америка жана Австралия республикаларында – административдик-территориялык единица); 2. **штаты** мн. штаттар (Нидерландыда жана Францияда – сословиелик өкүлдүк мекемелердин аты).

ШТАТ II м. штат; **включить в штат** штатка киргизүү; **быть в штате** штатта болуу; **сократить штаты** штатты кыскартуу.

ШТАТИ́В м. 1. штатив (сурет тартканда фотография аппараты, бекитилүүчү үч буттуу тирөөчү); 2. штатив (лабораторияларда приборлордун астына коюлуучу түпкүчү); **штатив микроско́па** микроскоптун штативи.

ШТА́ТНЫЙ, ая, -ое штаттык, штаттагы; **штатная должность** штаттык кызмат; **штатный преподаватель** штаттагы окутуучу.

ШТА́ТСКИЙ, ая, -ое 1. жөнөкөй, граждандык (аскердик кызматчы эмес); **штатское платье** жөнөкөй (граждандык) кийим; **в штатском** жөнөкөй (граждандык) кийим кийгек; 2. в знач. суц. м. гражданин (аскер эмес, дин кызматчысы эмес).

ШТЕ́ВЕНЬ м. мор. штевень (кеменин арткы бөлүгүнүн же тумшугунун негизин түзгөн тик жоон устун).

ШТЕ́ЙГЕР м. горн. штейгер (тоо техниги).

ШТЕМПЕЛЕВА́НИЕ ср. штемפלдөө, штемпель басуу.

ШТЕМПЕЛЕВА́ТЬ несов. что штемפלдөө, штемпель басуу; **штемпелевать письма** каттарга штемпель басуу.

ШТЕ́МПЕЛЬ м. 1. (печать, знак) штемпель; **почтовый ште́мпель** почта штемпели; **письмо со ште́мпелем** штемпель басылган кат; 2. штемпель (штемпель басуу үчүн аспап).

ШТЕ́ПСЕЛЬ м. штепсель (жылдырылма аппараттарды: лампы, ысыткыч аспаптарды, радиоприёмниктерди жс.б. электр тармагына улагыч нерсе).

ШТЕ́ПСЕЛЬНЫЙ ая, -ое **штепсель-ге т.**; **штепсельная вилка** штепсель вилоксы (ачакейи).

ШТИБЛЁТЫ *мн. (ед. штиблёта ж.) уст.* штиблет (эркектин батинкеси).

ШТИЛЕВОЙ, ая, -ое *мор.* мемиреген; **штилевая по-года** деңизде мемиреген аба ырайы; **штилевая полоса** аба ырайы мемиреген тилке.

ШТИЛЬ *м. мор.* штиль (деңизде – мемиреген, шамалсыз аба ырайы); **мёртвый штиль** шамалсыз мемиреген жымжырттык.

ШТИФТ *м.* штифт (бөрксүз мык; кичинекей металл өзөкчө).

ШТОК *м.* шток (1. *горн.* чөккөн тоо тектеринин арасындагы пайдалуу кендердин калың тилке түрүндө топтолушу; 2. *тех.* буу цилиндринин поршенин шатун менен бириктирүүчү стержень; 3. *мор.* якордун үстүңкү бөлүгүндөгү туурасынан коюлган устун).

ШТОКВЁРК *м. горн.* штокверк (көп майда тармактары таралган абдан жоон кен тилкеси).

ШТОКРОЗА *ж. бот.* штокроза (узун сабагында калдайган гүлү бар декоративдик бак өсүмдүгү; кызыл гүлкайыр).

ШТОЛЬНЯ *ж. горн.* штольня (кен жолу; кендин иштелип жаткан ордуна карай жер үстүнөн кирген жантайма жол).

ШТОПАЛЬНЫЙ, ая, -ое тордогуч, тордоп жамагыч; **штопальная игла** тордогуч ийне.

ШТОПАНИЙ, ая, -ое тордоп жамалган; **штопаные чулки** тордоп жамалган байпак.

ШТОПАНЬЕ *ср.* тордоп жамоо; **штопанье чулок** байпакты тордол жамоо.

ШТОПАТЬ *несов. что* тордоп жамоо; **штопать чулки** байпакты тордоп жамоо; **штопать бельё** ич кийимди тордоп жамоо.

ШТОПКА *ж. 1. (действие)* тордоп жамоо; 2. *(нити)* тордолуучу жип; 3. *разг. (заштопанное место)* тордоп жамалган жамак.

ШТОПОР *м. 1. (для бутылок)* штопор (бөтөлкөнүн тыгынын ачкыч бурама); 2. *ав.* штопор (самолёттун тик ылдый түшүшү); **войти в штопор** штопор жасоо; **штопором штопор** жасап (түшүү).

ШТОПОРИТЬ *несов. ав.* тик сайылып түшүү.

ШТОРА *ж.* штора (терезе парда); **спустить шторы** штораларды түшүрүү.

ШТОРМ *м.* шторм (деңиздеги катуу шамал); **сильный шторм** катуу шторм; **выдержать шторм** штормго туруштук берүү.

ШТОРМОВАТЬ *несов. мор.* штормго туруштук берип чыдоо.

ШТОРМОВОЙ, ая, -ое **шторм-го т.**; штормдук; **штормовой ветер** штормдук катуу шамал; **штормовые сигналы** штормдук сигналдар.

ШТОФ I *м. уст. (мера)* штоф (илгери орустар винону, аракты ушул чен менен өлчөгөн; бул – чаканын ондон бир бөлүгүнө барабар, жана да ошондой өлчөмдөгү бөтөлкө).

ШТОФ II *м. (ткань)* штоф (мебель каптоого, портьералар үчүн колдонулуучу калың кездеме).

ШТОФНЫЙ I, ая, -ое **штоф I-ге т.**

ШТОФНЫЙ II, ая, -ое **штоф II-ге т.**; **штофная мебель** штоф менен капталган мебель; **штофные обои** штоф обою.

ШТРАФ *м.* штраф; **наложить штраф** штраф салуу; **взимать штраф** штраф алуу; **заплатить штраф** штраф төлөө.

ШТРАФНОЙ ая, -ое 1. **штраф-ка т.**; **штрафные деньги** штрафтан түшкөн акча; 2. **штрафтык**; **штрафной удар спорт.** штрафтык тебүү; **штрафная площадка спорт.** штрафтык аянт.

ШТРАФОВАТЬ *несов. кого-что* штрафтоо, штраф салуу, штраф тарттыруу, штраф алуу.

ШТРЕЙКБРЕХЕР *м.* штрейкбрехер (капиталисттик өлкөлөрдө – жумушчулар иш тааштаган стачкалар, көтөрүлүштөр жасаган кезде иш тааштабай ишке киришип, жумушчулар табынын таламдарына чыккынчылык кылган киши).

ШТРЕЙКБРЕХЕРСТВО *ср.* штрейкбрехерчилик (штрейкбрехерлер тарабынан жумушчулар табынын таламдарына чыккынчылык кылуу).

ШТРЕК *м. горн.* штрек (тике жер үстүнө чыгуучу жолу болбогон, капталдатып барып кен алуучу разработка).

ШТРИХ *м. 1. (линия)* штрих, майда сызык; 2. *перен. (характерная черта)* мүнөздүү белги.

ШТРИХОВАТЬ *несов. что* штрих түшүрүү, майда сызыктар түшүрүү; **штриховать чертёж** чертёжго штрих түшүрүү.

ШТРИХОВКА *ж.* штрих (сызык) түшүрүү, штрих салуу; **нанести густую штриховку** коюу кылып сызык түшүрүү.

ШТУДИРОВАТЬ *несов. что* мыктылап окуу, бышыктоо (*мис. сабакты*).

ШТУКА *ж. 1. (отдельный предмет)* даана; **в коробке двадцать пять штук папирос** коробкада жыйырма беш даана папирос бар; **пять штук яиц** беш жумуртка; **несколько штук яблок** бир нече алма; **штук десять** он чакты; 2. *(материю и т.п.)* бир топ; **штука сукна** бир топ сукно; 3. *разг. (вещь)* нерсе, буюм, неме; **что это за штука?** бул эмне?; **хорошую штуку я купил** мен бир жакшы нерсе сатып алдым; 4. *разг. (выходка, проделка)* кылык, жорук; **сыграть штуку с кем-л.** бирөөгө бир кылык көрсөтүү; **вот так штука!** мына жорук!; **это всё его штуки** мунун баары анын жоругу; **ловкая штука** сонун жорук; **в том-то и штука** кеп мына ошондо.

ШТУКАТУР *м.* шыбакчы (тамды ылай менен жылмалап шыбоочу киши).

ШТУКАТУРИТЬ *несов. что* штукатуркалоо, шыбоо, шыбактоо, шыбап салуу, шыбап коюу (*мис. тамды*); **штукатурить стены** стеналарды шыбоо.

ШТУКАТУРКА *ж. 1.* штукатуркалоо, шыбоо, шыбактоо, шыбак салуу, шыбап коюу; **штукатурка стен** стеналарды шыбоо; 2. штукатурка, шыбак (*шыбалуучу масса; мис. ылай*).

ШТУКАТУРНЫЙ ая, -ое **штукатурка-га т.**; **штукатурная работа** шыбак жумушу.

ШТУКАТУРЩИК *м. с.м.* штукатур.

ШТУКОВАТЬ *несов. что* тигишин билдирбей жамоо, жигин билгизбей тигүү.

ШТУРВАЛ *м.* штурвал (кеменин, самолёттун, комбайндын ж.б. рулун айландыруучу туткалуу дөңгөлөк); **стоять у штурвала** штурвалда туруу.

ШТУРВАЛЬНЫЙ, ая, -ое 1. **штурвал-га т.**; **штурвальное колесо** штурвал дөңгөлөгү; 2. *в знач. сущ. м.* штурвалчы.

ШТУРМ *м.* 1. штурм, чабуул; 2. *перен.* чечкиндүү аракет; **братъ что-л. штúрмом** бир нерсени чечкиндүү аракет менен алуу.

ШТУРМАН *м.* штурман (*кемелерди, самолётторду, дирижаблдерди жолго баптоочу киши*).

ШТУРМАНСКИЙ, ая, -ое **штурман-га т.**

ШТУРМАНСТВО *ср.* штурмандык (*кызмат*).

ШТУРМОВАТЬ *несов.* 1. *что* штурмдоо, чабуул жасоо, чабуул коюп алуу; **штурмовать позиции врага́** душмандын позициясын штурмдоо; 2. *кого-что, перен.* кайталай берүү; **штурмовать просьбами** кайта-кайта суроо.

ШТУРМОВИ́К *м.* (*самолёт*) штурмовик (*жакын жерден объектилерге атака коюучу согуштук самолёт*).

ШТУРМОВО́Й, ая, -ое **штурмовой; штурмовая авиация** штурмовой авиация.

ШТУРМОВЩИ́НА *ж.* *неодобр.* штурмовщина (*күрсө-карс; куру күрсүлдөккө салуу*).

ШТУФ *м. геол.* штуф (*минералдын же кендин изилдөө үчүн алынган чоң тогологу*).

ШТУ́ЧКА *ж.* *разг.* уменьш. от **шту́ка** даана, нерсе.

ШТУ́ЧНЫЙ, ая, -ое дааналаган, дааналап; **шту́чный товар** дааналап сатылма товар; **шту́чная прода́жа** дааналап сатуу; **шту́чная оплата́** ар бир даанасына төлөө.

ШТЫ́К *м.* штык, найза (*мылтыктын найзасы*); **идти́ в штыки́** найзалашып салгылашууга кирүү; **примкну́ть штык** мылтыктын найзасын жапырып кийгизүү; **отря́д в ты́сячу штыко́в** миң кишиден турган отряд; **встрети́ть в штыки́** өтө жактырбай, душмандарча каршы алуу.

ШТЫКОВО́Й, ая, -ое **штык-ка т.**; **штыковой бой** найзалашкан уруш; **штыковая ата́ка** штык менен кирген атака; **штыковая ра́на** штыктын жарааты.

ШУ́БА *ж.* ичик, тон; **медве́жья шу́ба** аюу ичик; **ли́сья шу́ба** түлкү ичик.

ШУ́Г *ж.* собир. шыралаң.

ШУ́ЛЕР *м.* шулер (*карта ойнунда көз будамайлап ойноочу киши*).

ШУ́ЛЕРСКИЙ ая, -ое **шулер-ге т.**; шулердик; **шу́лерские проделки** шулердик кылыктар.

ШУ́ЛЕРСТВО *ср.* шулерчилик (*карта ойногондо көз будамайлоо*).

ШУМ *м.* 1. шуулдоо, дүрүлдөө, чурулдоо, чуу, чуулдоо, табыш, чуру-чуу, кыжы-кужу (*кыймылдан, үндөн ж.б. чыккан баш аламан табыш*); **шум ве́тра** шамалдын шуулдаган үнү; **шум поезда́** поезддин дүрүлдөгөнү; **шум в уха́х** кулактын шуулдоосу; **нея́сный шум** күнүрт табыш; **войти́ без шу́ма** табыш чыгарбай кирүү; **подня́ть шум** чуу көтөрүү; 2. *перен.* (*оживлённое обсуждение*) чуу, дуу; **пье́са вызы́вала мно́го шу́ма** пьеса көп чуу көтөрдү; **мно́го шу́ма из ниче́го** арадай жерде чарадай жыйын; жок жерден чоң чатак чыгаруу.

ШУМЕ́ТЬ *несов.* 1. шуулдоо, чуулдоо, күүлдөө, уру-чуу болуу, күрү-гүү болуу, уу-дуу болуу; **де́ти шумя́т** балдар чуулдайт; **лес шуми́т** токой шуулдайт; **мо́ре шуми́т** деңиз күүлдөйт; **самова́р шуми́т** самовар шуулдайт; **шуми́т в уха́х** кулак шуулдайт; **в голо́ве шуми́т** баш канжыт; 2. *разг.* чуу көтөрүү, айтышуу, дуулдоо; **си́льно шуме́ть вокру́г чего-л.** бир нерсенин тегерегинде чуу көтөрүү; 3. *разг.* (*быть известным*) атагы чыгуу, даңкы чыгуу; **и́мя это́го писа́теля шумело́ на весь мир** бул жазуучунун атагы бүткүл дүйнөгө жайылды.

ШУМИ́ХА *ж.* *неодобр.* чуу, дуу, уру-чуу; **подня́ть шуми́ху** чуу көтөрүү, уру-чуу болуу.

ШУМЛИ́ВЫЙ, ая, -ое чуулгандуу, чуулуу, тынчы жок; **шумли́вый ребёнок** үйдүн ичин үч көтөргөн ойноок бала.

ШУ́МНО *нареч.* чуу, бака-шака.

ШУ́МНЫЙ, ая, -ое 1. шуулдаган, дуулдаган, чурулдаган, бакылдаган; **шумная компа́ния** бакылдаган компания; **шумный разгово́р** бакылдаган сүйлөшүү; 2. *перен.* элге аты чыккан, дуу болгон, дуу чыгарган; **шумный успе́х** элге аты чыккан ийгилик.

ШУМО́ВКА *ж.* кепкир, сүзгүч.

ШУМОВО́Й, ая, -ое *муз., театр.* шумовой (*күрүлдөткөн, дүпүлдөткөн, шакылдаттан добуштуу музыкалык аспаптардан түзүлгөн*); **шумовой оркестр** шумовой оркестр.

ШУМО́К *м.* *разг.* жапыс угулган табыш; **под шумо́к** тымызын, билдирбестен.

ШУ́РИН *м.* кайын ага, кайын ини (*аялынын агасы же иниси*).

ШУРОВА́ТЬ *несов.* *что, тех.* от ичкерештирүү (*отту көзөп, жаңы отун салуу*).

ШУРУ́П *м.* шуруп (*бурама мык*).

ШУРФ *м.* *горн.* шурф (*кен табуу максаты меңен жер астындагы тоо тектеринин таманына чейин тик казуу*).

ШУРФОВА́НИЕ *ср.* *горн.* шурфтоо (*шурф жасап текшерүү*).

ШУРФОВА́ТЬ *несов.* *что, горн.* шурфтоо (*шурф жасап текшерүү*).

ШУРША́НИЕ *ср.* шуудуроо, шырылдоо, шылдыроо, кычыроо, кагыроо; **шурша́ние шёлкового пла́тья** жибек көйнөктүн шуудуру.

ШУРША́ТЬ *несов.* шуудуроо, шырылдоо, шылдыроо, кычыроо, кагыроо; **песо́к шурши́т под нога́ми** бут алдында кум шырылдайт; **шурша́т камыши́** камыш шуулдайт; **шёлковое пла́тье шурши́т** жибек көйнөк шуудурайт.

ШУ́СТРЫЙ, ая, -ое *разг.* шамдагай, чыйрак, эптүү; **шу́стрый мальчу́ган** шамдагай бала.

ШУТ *м.* 1. *ист.* маскарапоз; **придво́рный шут** падышанын сарайындагы маскарапоз; 2. *перен.* күлдүргүч, куудул; **разы́грывать шу́та** күлдүрүү; **шут горо́ховый** *разг.* элдин шылдыңына калган киши; **шут егó знает!** *разг.* аны ким билет!, аны ким билсин!

ШУТИ́ТЬ *несов.* 1. тамашалоо, тамаша сөз салуу, тамаша кылуу, калжыңдоо, ойноп айтуу, калжың кылуу; **остро́умно шути́ть** чукугандай сөз таап тамашалоо; **вы шу́тите!** сиз тамашалап жатасыз!; 2. *над кем-чем (насмехаться)* шылдыңдоо, шылдың кылуу; **шутить с огнём** от менен ойноо, жыландын куйругун басуу; **шу́тки шути́ть** 1) (*развлекаться, забавляться*) ойноо, тамаша кылуу; 2) (*насмехаться*) шылдыңдоо, келеке кылуу; **чем че́рт не шу́тит** *разг.* болсо, ажап эмес; болсо, болуп да калаар.

ШУТИ́ХА 1. *женск. р. к шут* 1, 2; 2. *ж. уст.* фейерверктин бир түрү.

ШУ́ТКА *ж.* тамаша, ойноп айтылган сөз; **зла́я шу́тка** табалаган тамаша; **глу́пая шу́тка** орунсуз тамаша; **в шу́тку** тамаша кылып; **ему́ не до шу́ток** анын тамаша кылгандай алы жок; **сыгра́ть шу́тку с кем-л.** бирөөнү тамаша кылуу; **обрати́ть в шу́тку что-л.** бир нерсени та-

машага айландыруу; **шўтки в сторону!** *разг.* тамашанды кой!; **с ним шўтки плóхи** аны менен ойноого болбойт; **не на шўтку** чындап; **крóме шўток** *разг.* тамашасы жок; **шўтка ли сказа́ть** *разг.* оңой бекен, оңой эмес.

ШУТЛИ́ВОСТЬ *жс.* тамашакөйлүк, оюнкараактык.

ШУТЛИ́ВЫЙ, ая, -ое тамашалуу, оюнкараак; **шутли́вый разгово́р** тамашалуу сүйлөшүү.

ШУТНИ́К *м.* тамашакөй, шайыр.

ШУТНИ́ЦА *женск. р. к шутник.*

ШУТОВСКОЙ, ая, -ое: **шутовско́й наряд** маскарапоздун кийими; **шутовская́ вы́ходка** маскарапоздун кылыгы.

ШУТОВСТВО́ *ср.* маскарапоздук.

ШУ́ТОЧНЫЙ, ая, -ое күлкүлүү, көңүлдүү; **шүточная по́эма** күлкүлүү поэма; **это де́ло не шүточное** бул одой-олтоң иш эмес.

ШУТЯ́ *нареч.* оңой эле, ойноп эле; **шутя́ отде́латься** оңой эле кутулуп кетүү; **он шутя́ прошёл это расстояние** ал бул аралыкты ойноп эле басып кетти; **не шутя́** чындап; **он не шутя́ рассерди́лся** ал чындап эле ачууланды.

ШУЧУ́, **шучу**, **шутить** *и т.д. наст. вр. от шутить.*

ШУШУ́КАНЬЕ *ср. разг.* күбүр-шыбыр.

ШУШУ́КАТЬСЯ *несов. разг.* шыбырашуу, күбүрөшүү.

ШХÉРЫ *только мн.* шхерлер (*Скандинавиянын, Финляндиянын жээктеринде зоолуу майда аралдар, суу үстүнө чыгып турган жана суу астындагы аскалар*).

ШХУ́НА *жс.* шхуна (*эки же үч мачталуу, анчалык чоң эмес, парустуу кеме*).

ШШ *межд. тсс; шш, слўшайте!* *тсс, угуп тургула!*

ШЬЮ, **шью**, **шьёшь** *и т.д. наст. вр. от шить.*

Щ

ЩАВЕ́ЛЕВЫЙ, ая, -ое **щавель-ге т.**; **щавéлевая кислота́** *хим.* козу кулак кислотасы (*кычкыл даамы бар ак кристалл зат; бул – техникада колдонулат*).

ЩАВЕ́ЛЬ *м.* ат кулак, козу кулак.

ЩАДИ́ТЬ *несов. кого-что* аёо, боор ооруу, ырайым кылуу; **не щадя́ сил күчтү** аябастан.

ЩАЖУ́, **щажу́**, **щадить** *и т.д. наст. вр. от щадить.*

ЩАМ *дат. п. от щи.*

ЩА́МИ *твор. п. от щи.*

ЩАХ *предл. п. от щи.*

ЩЕ́БЕНЬ *м.* шагыл (*майда уратылган таши*).

ЩЕ́БЕТ *м. см. щебетание 1.*

ЩЕБЕТА́НИЕ *ср. 1.* чыртылдоо (*чымчыктардын чыртылдашы*); **щебетание́ птиц** куштардын чыртылдашы; **2. перен. разг.** быдылдай берүү, быдылдап сүйлөө (*балдар, аялдар жөнүндө*).

ЩЕБЕТА́ТЬ *несов. 1. (о птицах)* чыртылдоо (*чымчыктар*); **2. перен. разг.** быдылдап сүйлөө, быдылдай берүү, быдылдап бат-бат сүйлөө (*балдар, аялдар жөнүндө*).

ЩЕБЕТУ́НЯ *жс. разг.* быдылдай берүүчү, сайрай берүүчү, чыйпылдай берүүчү (*мис. чабалекей*).

ЩЕБЁ́НКА *жс. см. щёбень.*

ЩЕГЛЕ́НОК *м.* сайрагыч ала чымчыктын балапаны.

ЩЕГО́Л *м.* сайрагыч ала чымчыктын бир түрү.

ЩЕГОЛЕВА́ТО *нареч.* сыланкороздонуп, жасанып.

ЩЕГОЛЕВА́ТОСТЬ *жс.* сыланкороздук, куу чирендик, куру мырзалык.

ЩЕГОЛЕВА́ТЫЙ, ая, -ое сыланкороз, кооз кийингенсиген.

ЩЕГОЛИ́ХА *женск. р. к щёголь.*

ЩЕГОЛЬНУ́ТЬ *однокр.* компоюп калуу.

ЩЕГОЛЬСКОЙ, ая, -ое **щёголь-го т.**; **щегольско́й костю́м** сыланкороз кийми.

ЩЕГОЛЬСТВО́ *ср.* сыланкороздук.

ЩЕГОЛЯ́ТЬ *несов. 1. в чём* короздонуу, кокураюу; **щеголя́ть в но́вых сапога́х** жаңы өтүк кийип короздонуу; **2. чем, перен.** компоюу, компоюп калуу, бейил күтүп калуу (*мис. билими менен*); **щеголя́ть наря́дами** кийимине компоюу.

ЩЕ́ДРО *нареч.* марттык кылып, мол, берешен; **щёдро дава́ть** мол берүү; **щёдро обеща́ть** берешендик кылып убада берүү.

ЩЕ́ДРОСТЬ *жс.* марттык, берешендик.

ЩЕДРО́ТЫ *только мн. уст.* марттык, сыйлык.

ЩЕ́ДРЫЙ, ая, -ое **1. (не скупой)** март, жоомарт, берешендик менен; **щёдрой руко́й** берешен кол менен; **2. (ценный)** баалуу, мол.

ЩЕЙ *род. п. от щи.*

ЩЕКА́ *жс.* жаак, бет; **есть за обе щеки́ или упи́сы-вать за обе щеки́** *разг.* алпылдатып жеш, оозун толтуруп чайнаш.

ЩЕКО́ЛДА *жс.* лүкүдан (*эшик, капка бекитилүүчү тээк*).

ЩЕКОТА́НИЕ *ср.* кытыгылоо.

ЩЕКОТА́ТЬ *несов. 1. кого-что* кытыгылоо, кытыгы келтирүү; **2. кому, у кого, безл.** кычыштыруу; **у меня́ в го́рле щекóчет** тамагым кычышып турат; **3. что, перен. (приятно возбуждать)** жагымдуу таасир кылуу; **щекотáть чьё-л. самолю́бие** бир аз көтөрүп айтуу, бир аз жагымдуу кылып айтуу.

ЩЕКО́ТКА *жс. разг.* кытыгы.

ЩЕКОТЛИ́ВОСТЬ *жс.* кычыктуулук.

ЩЕКОТЛИ́ВЫЙ, ая, -ое **1.** кытыгылуу; **2. перен.** кычыктуу; **это де́ло щекотли́вое** бул кычыктуу иш.

ЩЕКО́ТНО *в знач. сказ. кому* кытыгы келүү; **мне щекóтно** менин кытыгым келет.

ЩЕЛИ́СТЫЙ, ая, -ое жылчыктуу, жарыктуу (*мис. дувал*).

ЩЕЛКОПЁ́Р *м. пренебр.* курулай кагаз булгаган талантсыз жазуучу.

ЩЕЛКУ́Н *м. зоол.* чыртылдак коңуз (*чалкасынан оонаганда чыртылдаган тыбыш чыгаруучу коңуз*).

ЩЕЛКУ́НЧИК *м. (для орехов)* жаңгак чаккыч (*аттиш өңдүү аспап*).

ЩЕЛОЧИ́ТЬ *несов. что* шакарга салуу, шакар кошуу.

ЩЕЛОЧНО́Й, ая, -ое **щёлочь-ко т.**; щелочтуу, шакардуу; **щелочной раство́р** шакар эритинди.

ЩЕЛЧОК *м.* 1. чертүү; **щелчок по нóсу** мурунга чертүү; 2. *перен. разг.* каккы, каккы жеш; каккы берүү; **получить щелчок** каккы жеп калуу.

ЩЕЛЬ *жс.* 1. жылчык, жарык; 2. *воен.* далда (*коодай кылып казылган далда*); **голосовая щель** *анат.* үн жылчыгы (*тамактагы*).

ЩЕМИТЬ *несов.* 1. *безл. что (болеть, ныть)* зырылдоо, зыркырап ооруу, какшап ооруу; **у меня сердце щемит** менин жүрөгүм зыркырап ооруп турат; 2. *кого-что (наводить тоску)* кайгы түшүрүү, капа кылуу, муңга батыруу.

ЩЕНИТЬСЯ *несов.* күчүктөө, балалоо (*канчык*).

ЩЕНОК *м.* күчүк.

ЩЕПÁ *жс.* чамынды, чамынды-чумунду.

ЩЕПÁТЬ *несов. что* майдалап жараңкалоо, майдалап жаруу; **щепать лучину** чакмактап жаруу (*жыгачты*).

ЩЕПЕТИЛЬНОСТЬ *жс.* 1. (*педантичность*) өтө тактык, өтө тыкандык, ашыра сыпайылык; 2. *уст. пренебр.* (*мелочность*) кыйкымчылдык.

ЩЕПЕТИЛЬНЫЙ, *ая, -ое* 1. өтө так, өтө тыкан, ашыра сыпайы; 2. *уст. пренебр.* (*мелочный*) кыйкымчыл.

ЩЁПКА *жс.* чамынды, жараңка; **худой как щепка** ыргайдай каткан арык; **лес рубят – щепки летят** *посл.* кагылышта кан өлөт.

ЩЕПНО́Й, *ая, -ое* майда, жарака жыгачтан жасалган (*бюм*).

ЩЕПО́ТКА *жс. см.* щепóть; щепóтка соли бир чым-чым туз.

ЩЁПОТЬ *жс.* чымчым.

ЩЕПЯНО́Й, *ая, -ое см.* щепно́й.

ЩЕРБА́ТЫЙ, *ая, -ое* 1. (*шероховатый, неровный*) кетиктүү, идирек кетиктүү (*бир нерсенин мизи*); 2. (*рябой*) бо-дурайган, чаар (*бет*); 3. (*без зуба*) тиши кетик, кетик тиш.

ЩЕРЫ́НА *жс.* 1. (*зазубрина, неровность*) идирек кетик (*бир нерсенин мизиндеги*); 2. (*рябинка*) чаар, беттин чаары.

ЩЕ́РИТЬ *несов. что* 1. *прост.* (*скалить*) арсыйтуу, ыржыйтуу; **щерить зу́бы** тишин арсыйтуу; 2. *обл.* (*топорщить*) үрпөйтүү; **щерить шерсть** жүнүн үрпөйтүү.

ЩЕ́РИТЬСЯ *несов.* 1. *прост.* (*скалиться*) арсыйтуу (*тишти*); 2. *обл.* (*топорщить шерсть*) үрпөйтүү (*жүндү*).

ЩЕТИ́НА *жс.* 1. кыл, жоон кыл; **свиная щетина** чочконун кылы; 2. *перен. разг.* катуу чач, катуу кыл; **волосы щетиной** катуу чач.

ЩЕТИ́НИСТЫЙ, *ая, -ое обл.* кылдуу, кыл сыяктуу катуу; **щети́нистая борода́** катуу сакал.

ЩЕТИ́НИТЬСЯ *несов.* 1. (*топорщить шерсть*) үрпөйтүү, үрпөйтүү, тик туруу; 2. *перен. разг.* үрпөндөө, ачуулануу.

ЩЕТИ́ННЫЙ, *ая, -ое* щетина́ 1-ге *т.*

ЩЕТИ́НООБРАЗНЫЙ, *ая, -ое* кын сыяктуу, кылга окшогон.

ЩЕ́ТОЧНЫЙ, *ая, -ое* щётка 1-ге *т.*; **щёточное производство** щётка өндүрүшү.

ЩЕ́ГОЛЬ *м.* сыланкороз.

ЩЁЛКА *жс.* жылчык, жарык; **смотреть в щёлку** жылчыктан шыкаалоо.

ЩЁЛКАНИЕ *ср.* 1. *чем-л.* шартылдатуу, шапылдатуу, чырт этүү, чырт этип чертүү, тырс эттирүү; так этүү (*языком*); кырсылдатуу (*пальцами*); 2. (*орехов*) чагуу; **щёлка-нье орехов** жаңгак чагуу; 3. (*пение птиц*) таңшып сайроо, шапылтыктоо (*куш*).

ЩЁЛКАТЬ *несов.* 1. *кого (давать щелчки)* чырт этүү, чырт этип чертүү, чырт эттирүү; 2. *чем* тырс эттирүү, шык эттирүү, так эттирүү; **щёлкать языко́м** тилин шык эттирүү; **щёлкать пальца́ми** бармагын кырсылдатуу; 3. *что (грызть)* чагуу; **щёлкать орехи** жаңгак чагуу; 4. (*о птице*) шапылтыктап сайроо; чыркылдоо (*о кузнечике*).

ЩЁЛКНУТЬ *однокр. см.* щёлкать.

ЩЁЛОК *м.* шакар, шакар суусу.

ЩЁЛОЧНОСТЬ *жс. хим.* щёлочтуулук, шакардуулук.

ЩЁЛОЧЬ *жс. хим.* щелочь, шакар (*кызыл лакмустуу кагазды көк түскө боёочу жегич химаялык кошунду*).

ЩЁТКА *жс.* 1. щётка; **зубная щётка** тиш щёткасы; 2. (*у лошади*) аттын бутунун бакайы менен чачысы; 3. *тех.* щётка (*динамо-машинанын айланып турган бөлүгүнөн токтукту былк этпеген бөлүгүнө өткөрүүчү чачы сыяктуу нерсе*).

ЩЁЧНЫЙ, *ая, -ое* щека-га *т.*; **щёчные мышцы** жаак булчундары.

ЩИ *только мн.* щи (*капуста кошуп жасалган сорпо*); **кислые щи** кычкыл щи (*туздалган капуста кошуп жасалган щи*); **ленивые щи** жаңы капустадан жасалган щи, жаш капуста щиси; **зелёные щи** жашыл щи, ат кулак кошуп жасалган щи.

ЩИКОЛОТКА *жс.* кызыл ашык томугу.

ЩИПА́ТЬ *несов.* 1. *кого-что* чымчуу, чымчылоо, тызылдатуу, чымылдатуу; 2. *что (траву – о животных)* тиштеп (*жсулкуп*) үзүү; 3. *что (раздёргивать, пушить)* тытуу (*мис. жүндү*); 4. *что (вызывать боль, жжение)* тызылдатуу, ачыштыруу (*напр. о морозе, лекарстве*); тыз дедирүү (*напр. о перце*); чагуу (*напр. о крапиве*); 5. *что (выдёргивать перья)* жулуу (*мис. куштун жүнүн*).

ЩИПА́ТЬСЯ *несов. разг.* 1. (*щипать друг друга*) чымчышуу, чымчылашуу; 2. *страд. к щипать*.

ЩИПКО́ВЫЙ, *ая, -ое* муз. чертме (*мис. комуз, ман-долина*).

ЩИПКО́М *нареч. муз.* чертип; **играть на скри́пке щипко́м** скрипканын кылын бармак менен чертип ойноо.

ЩИПНУТЬ *однокр.* чымчып алуу.

ЩИПО́К *м.* чымчуу.

ЩИПЦЫ *только мн.* кычкач, кыпчуур, ат тиш, чым-чуур.

ЩИПЧИКИ *только мн. уменьш. от щипцы* кичинекей кычкач, кыпчуур, чымчуур, искек.

ЩИТ *м.* 1. *ист. воен.* калкан; 2. *воен.* калкан, тосмо (*замбирек, пулемёттун октон коргоочу болот калканы*); 3. тосмо (*темир жолду бойлото тактайдан жасалган кар тоскуч*); 4. *тех.* щит (*электр системаларын контролдоочу, өлчөөчү приборлор кадалган тактай*); 5. щит (*суу тоскуч*); **шлю́зный щит** шлюз щити; 6. зоол. калкан, кабык (*ташбаканын кабыгы*); 7. щит (*жөрсөтмө коюлуучу тактай*); **поднима́ть на щит** зоболосун көтөрүү, атагын чыгаруу.

ЩИТОВИ́ДНЫЙ, *ая, -ое* щитови́дный хрящ *анат.* калкан сыяктуу кемирчек; **щитови́дная желе́за** *анат.* калкан без (*кекиртектеги*).

ЩИТО́К *м.* 1. *уменьш. от щит* 1, 2, 5, 6; калканча (*кичинекей калкан*); 2. *уменьш. от щит* 3; тосмо; 3. (*у жука*) кабык (*коңуздуң кабы*); 4. *бот.* калканча, чогуу гүл, топ баш гүл.

ЩИТООБРАЗНЫЙ, *ая, -ое* калкан сыяктуу, калканга окшогон.

ЩУ́КА *жс.* чортон (*тузсуз суудагы жырткыч балык*).

ЩУП *м. тех.* щуп (жер грунтун, жыгачты ж.б. изилдөө үчүн колдонулуучу бургу сыяктуу аспап).

ЩУПАЛЫЦЕ *ср. (мн. щупальца)* мурут (кибир жаны барлардын айланасындагы нерселерди сезгич, кар-малагыч мүчөсү).

ЩУПАТЬ *несов. кого-что* **1.** кармоо (билүү үчүн), сыйпалап көрүү, кайсалап көрүү; **щупать пульс** тамыр-ды кармоо; **2. перен.** жибин тартуу, чегип суроо, билүү, байкаштырып көрүү, тамырын тартуу.

ЩУПЛЫЙ, ая, -ое *разг.* ырбыйган, бүрбүйгөн, чүрүшкөн; **щуплый человек** чүрүшкөн арык киши.

ЩУР *м. зоол.* көк соору (чымчыктын бир түрү).

ЩУРИТЬ *несов. что* жүлжүйтүү, үлүрөйтүү; **щурить глаза** көз жүлжүйтүү.

ЩУРИТЬСЯ *несов.* жүлжүйүү, көз жүлжүйтүү; **щуриться от солнца** күндөн көзүн жүлжүйтүү.

ЩУЧИЙ, ья, -ье *щука-га т.*; **по щучьему веленью** сыйкыр менен, кайыптан табылып.

Э

Э *межд.* ээ, ээй, оой; **э, да это ты!** ээй, бул сен белең!, апей, бул сен белең!; **э, нет, уж этого я не допущу** ээ, жок, мен буга жол бербейм; **э, пойдё, что бы там ни было** ээ, эмне болсо, ошо болсун, барамын.

ЭБЕНОВЫЙ, ая, -ое: **эбеновое дерево** *бот.* эбен жыгачы (*тропиктик жакта өсүүчү жыгачтын бир түрү; бул – өтө чымыр болуп, мебель, таяк, музыка куралдарын жасоого жумшала турган кымбаттуу жыгач*).

ЭБОНИТ *м.* эбонит (*каучукту вулканизация кылуу жолу менен табылуучу, катуу жылтырак кара матери-ал*).

ЭБЕНИТОВЫЙ, ая, -ое **эбонит-ке т.**; **эбонитовая пряжка** эбониттен жасалган тогоо.

ЭВАКО-ПУНКТ *м.* (эвакуационный пункт) эвако-пункт (эвакуациялык пункт).

ЭВАКУАЦИОННЫЙ, ая, -ое **эвакуация-га т.**; **эвакуациялык**; **эвакуационный госпиталь** эвакуациялык госпиталь (*жарадар болгон адамдарды кабыл алып, тылга жибериле турган госпиталь*).

ЭВАКУАЦИЯ *жс.* эвакуация, эвакуация кылуу, эвакуациялоо (*душман кол сала турган жерден же стихиялык бүлгүн коркунучунда болгон жерден кишилерди жана ишканаларды уюшкан түрдө башка жерге алып баруу жана да согуш болуп жаткан жерден жарадар болгондорду, түшкөн трофейлерди тылга алып кетүү*).

ЭВАКУИРОВАННЫЙ, ая, -ое **1. прич. от эвакуировать; 2. прил.** эвакуацияланган, эвакуация кылынган; **эвакуированный завод** эвакуацияланган завод; **3. в знач. суц. м.** эвакуацияланган, эвакуацияланып келген.

ЭВАКУИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* эвакуация-лоо, эвакуация кылуу.

ЭВАКУИРОВАТЬСЯ **1. сов. и несов.** эвакуациялануу, эвакуация кылынуу; **2. несов. страд. к эвакуировать.**

ЭВЕН *м.* эвен.

ЭВЕНК *м.* эвенк.

ЭВЕНКА *женск. р. к эвэн;* эвенка.

ЭВЕНКИ *мн.* эвенкилер.

ЭВЕНКИЙКА *женск. р. к эвенк;* эвенкийка.

ЭВЕНКИЙСКИЙ, ая, -ое **эвенк-ке т.**; **эвенкийский язык** эвенк тили.

ЭВЕНСКИЙ, ая, -ое **эвен-ге т.**; **эвэнский язык** эвен тили.

ЭВЕНТУАЛЬНЫЙ, ая, -ое тийиштүү кырдаалдарда, ыгы келип калганда мүмкүн болуучу.

ЭВЁНЫ *мн.* эвендер.

ЭВКАЛИПТ *м.* эвкалипт (*түштүктө өсүүчү эбегей-сиз чоң жыгачтын бир түрү*).

ЭВКАЛИПТОВЫЙ, ая, -ое **эвкалипт-ке т.**; **эвкалиптовое масло** эвкалипт майы.

ЭВОЛЮЦИОНИЗИРОВАТЬ *сов. и несов.* эволюциялануу (*акырындык менен өсүү, өрчүү, өзгөрүү*).

ЭВОЛЮЦИОНИЗМ *м.* эволюционизм (эволюциялык өрчүү жөнүндөгү илим).

ЭВОЛЮЦИОНИСТ *м.* эволюциячыл (эволюционизм окуусун жактоочу киши).

ЭВОЛЮЦИОННЫЙ, ая, -ое **эволюция-га т.**; **эволюциялык**; **эволюционная теория** эволюциялык теория; **эволюционный процесс** эволюциялык процесс (*акырындык менен өсүү же өзгөрүү процесси*).

ЭВОЛЮЦИЯ *жс.* эволюция (**1. өрчүп, өзгөрүп бир абалдан экинчи абалга өтүү процесси; 2. филос.** сапат жагынан өзгөрбөй, сан жагынан гана өзгөрүп, секирик-сиз эле өрчүү).

ЭВРИКА *межд.* таптым (эсине бир сонун ой түшө калганда: «таптым, таптым» деп сүйүнгөндүктөн айтылуучу сырдык сөз).

ЭВРИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое эвристический метод жетелеме метод (мугалим окуучуга жетелеме суроо берип, жообун окуучунун өзүнө таптыруу методу).

ЭВФЕМИЗМ *м. лингв.* эвфемизм (сүйлөөдө одоно, орой сөздүн же сүйлөмдүн ордуна сылык, сыпайыраак сөз же сүйлөм колдонуу; *мис. «бооз катын» дегендин ордуна «боюнда бар аял», «калп айтпаңыз» дегендин ордуна «кошпой сүйлөнүз» ж.б.*).

ЭВФЕМИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **эвфемизм-ге т.**; **эвфемисттик**, **эвфемизмдик**; **эвфемистическое выражение** эвфемисттик сүйлөм.

ЭВФОНИЯ *жс. лит.* эвфония (**1. уккулуктуулук; 2. көркөм адабият чыгармасында – тыбыштардын кооз түзүлүшү, кооз тандалышы).**

ЭГЕ *межд. разг.* муну кара, ушундай экен-ээ; **эгé, ты ужé пришёл** сен келип калган экенсиң-ээ; ээ, сен келип калдыңбы.

ЭГИДА *жс. под эгидой кого-чего-л.* бирөөнүн, бир нерсенин эгидасында (калкасында, камкордугунда).

ЭГОИЗМ *м.* эгоизм, менменчилик (*керт башынын гана камын ойлоочулук*); **проявлять эгоизм** эгоизм кылуу.

ЭГОИСТ *м.* эгоист (*керт башынын гана камын ойлоочу*).

ЭГОИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **эгоизм-ге т.**; **эгоист-тик**, **өзүмчүл.**

ЭГОИСТИЧНО *нареч.* эгоисттик; эгоисттик менен, эгоисттик кылып (*башкаларга керектүүлөрүнө кара-*

бастан, өзүнүн керт башынын гана камын ойлоп); **поступить эгоистично** эгоисттик кылуу.

ЭГОИСТИЧНОСТЬ жс. эгоизмге оогандык (керт башынын гана камын ойлоочулук).

ЭГОИСТИЧНЫЙ ая, -ое см. **эгоистический**.

ЭГОИСТКА женск. р. к **эгоист**; эгоистка.

ЭГОЦЕНТРИЗМ м. эгоцентризм (барып турган жекечилдик, «дүйнөнүн борбору мен ганамын» деп кароочулук, ашып кеткен эгоизм).

ЭДАК нареч. см. **этак**.

ЭДАКИЙ, ая, -ое мест. см. **этакый**.

ЭДЕЛЬВЕЙС м. мамыры.

ЭДЕМ м. рел., поэт. ыракаттуу жай, ыракаттуу жер, жердеги бейиш.

ЭДИКТ м. ист. эдикт (жогорку бийликтин жардыгы, указы); **королёвский эдикт** королдун эдикти.

ЭЗОПОВСКИЙ, ая, -ое эзоптук, эзопчулап (сөздүн чыныгы маанисин жашыруу үчүн бурмалап, жандатып сүйлөө); **говорить эзоповским языком** эзоптук тил менен сүйлөө.

ЭЙ межд. эй, ой; **эй, кто там?** эй, ким анда?; ой, ким анда?

ЭК прост. 1. частица усил. ээ, оо; **эк куда нас занесло!** оо, биз кайда келип калдык!; 2. нареч. (вот как) ай; **эк приспичило** ай чыдабай баратат, ай чыдатпай баратат.

ЭКА женск. р. к **экий**.

ЭКВАТОР жс. геогр., астр. экватор (жер шарын же асман сферасын эки бөлөк жарым шарга – түндүк жана түштүк шарга – бөлүүчү, ой менен жүргүзүлүүчү сызык); **небесный экватор** асман сферасынын экватору; **пересечь экватор** экваторду кесип өтүү.

ЭКВАТОРИАЛЬНЫЙ, ая, -ое экватор-го т; экватордук; **экваториальные страны** экватордук өлкөлөр, экватор чөйрөсүндөгү өлкөлөр.

ЭКВИВАЛЕНТ м. 1. эквивалент (барабар баалуу, бирдей маанилүү, ордуна жүрүүчү, айырбаш болордук, маанисин берердик); 2. эк. эквивалент (башка товарлардын кунун, баасын билдирүүчү товар); **всёобщий эквивалент** жалпы эквивалент; **механический эквивалент тепла физ.** жылуулуктун механикалык эквиваленти (иштин бир калорияга барабар болгон единицаларынын саны).

ЭКВИВАЛЕНТНОСТЬ жс. эквиваленттүүлүк (барабар баалуулук, бирдей баалуулук, күчү бирдейлик, бирдей мааниде болуучулук).

ЭКВИВАЛЕНТНЫЙ, ая, -ое эквиваленттүү (барабар баалуу, бирдей баалуу, бирдей маанилүү, бирдей күчтүү); **эквивалентные величины** эквиваленттүү чоңдуктар.

ЭКВИЛИБРИСТ м. эквилибрист (эквилибристика искусствосуна машыккан цирк артисти); **эквилибрист на проволоке** зымдан басуучу эквилибрист.

ЭКВИЛИБРИСТИКА жс. эквилибристика (эң кыйын абалда жыгылбай, өзүнүн тең салмагын сактаган акробаттык искусство, мис. дарчынын аркандан басышы); **эквилибристика на канате** тартылган арканда өзүнүн теңдик салмагын сактап басуу; **умственная эквилибристика перен.** эптүүлүк менен ойлоо, ойдун эптүүлүгү.

ЭКВИЛИБРИСТКА женск. р. к **эквилибрист**.

ЭКЗАЛЬТАЦИЯ жс. экзальтация (сезимдин аябай катуу козголушу, желигиши); **быть (находиться) в экзальтации** экзальтация абалында болуу.

ЭКЗАЛЬТИРОВАННОСТЬ жс. экзальтациялангандык, экзальтация таасиринде болгондук.

ЭКЗАЛЬТИРОВАННЫЙ ая, -ое экзальтацияланган, экзальтация таасири менен болгон; **экзальтированный человек** экзальтация таасиринде болгон (сезими козголгон) адам.

ЭКЗАМЕН м. экзамен (сыноо); **государственные экзамены** мамлекеттик экзамендер; **экзамен на аттестат зрелости** жетилүү жөнүндө аттестат алуу үчүн экзамен берүү; **держать экзамены в вуз** вузга өтүү үчүн экзамен берүү; **выдержать экзамен** экзаменден өтүү; **проваляться на экзамене** разг. экзаменден өтпөй калуу.

ЭКЗАМЕНАТОР м. экзаменатор (экзамен алуучу киши).

ЭКЗАМЕНАЦИОННЫЙ, ая, -ое экзамен-ге т.; экзамендик; **экзаменационная сессия** экзамендик сессия; **экзаменационная комиссия** экзамен комиссиясы.

ЭКЗАМЕНОВАТЬ несов. кого экзамен алуу; **экзаменовать студента** студенттен экзамен алуу.

ЭКЗАМЕНОВАТЬСЯ несов. 1. экзамен берүү, экзамен тапшыруу; 2. страд. к **экзаменовать**.

ЭКЗАМЕНУЮЩИЙ, ая, -ея 1. прич. от **экзаменовать**; 2. прил. экзамен берүүчү, экзамен өткөрүүчү, экзамен тапшыруучу; 3. в знач. суц. м. экзамен берген, экзамен өткөргөн, экзамен тапшырган.

ЭКЗЕКУТОР м. уст. экзекутор (мекеменин чарбачылык ишинде иштөөчү чиновник).

ЭКЗЕКУЦИЯ жс. уст. экзекуция (1. балак алып жазалоо; 2. соттук же административдик өкүмдү аткаруу, мис. өлүм жазасын, балак алуу жазасын; 3. көп элди кыйратып жазалоо, мис. революциялык кыймылга катышуучуларды атуу).

ЭКЗЕМА жс. мед. саргарт, саргарт жара, көз жара.

ЭКЗЕМПЛЯР м. 1. (штука) экземпляр, бир даана; **перепечатать рукопись в двух экземплярах** кол жазманы эки экземпляр басуу; 2. (образец) үлгү; **редкий экземпляр цветка** анда-санда гана учурайт турган гүл.

ЭКЗОТИКА жс. экзотика (алыскы өлкөлөргө таандык болгон өтө эле башкача, өтө эле укмуштуу бир нерсе).

ЭКЗОТИЧЕСКИЙ, ая, -ое экзотикалык, экзотикалуу (өтө эле башкача, өтө эле укмуштуу); **экзотические растения** экзотикалык өсүмдүктөр (өтө эле башкача бир өсүмдүк); **экзотический костюм** экзотикалык костюм (өтө эле укмуштуу костюм).

ЭКЗОТИЧНОСТЬ жс. экзотикалуулук (өтө эле башкачалык, өтө эле укмуштуулук).

ЭКЗОТИЧНЫЙ, ая, -ое см. **экзотический**.

ЭКВИВÓКИ мн. (ед. эквивóк м.) эки маанилүү, эки учтуу сөз, ымдоо; **говорить эквивóками** эки учтуу сүйлөө; **отвечай без эквивóков** эки учтуу кылбай түз жооп бер.

ЭКИЙ, ая, -ое мест. указ. разг. экен-ээ, оой; укмуш экен-ээ; кап, атигинай; **экий шалун ай**, жаткан тентек экен-ээ; **эка невидаль!** оой, андайды көрбөдү дейсиңби!

ЭКИПÁЖ м. 1. (лёгкая повозка) экипаж, жеңил араба; **ездить в экипаже** жеңил арабага түшүп жүрүү; 2. (команда) экипаж (кеме, самолёт, танк командасы); **экипаж танка** танканын экипажы; **экипаж корабля** кеменин экипажы; **экипаж самолёта** самолёттун экипажы.

ЭКИПÍРОВАТЬ сов. и несов. кого-что керектүү нерселер менен жабдуу.

ЭКИПÍРÓВКА жс. 1. (действие) керектүү нерселер менен жабдуу; **экипировка призывников** призывник-

терди (аскерге чакырылуучуларды) керектүү нерселер менен жабдуу; **2.** (снаряжение, обмундирование) жарак-жабдык, кийим-кечек; **экипировка для полярников** полярниктер үчүн кийим-кечектер.

ЭКЛАМПСИЯ ж. мед. экламписия (кара басуу; боюнда бар аялдардын талма оорусу).

ЭКЛЕКТИЗМ ж. эклектизм (бир-бири менен байланышпаган, ар түрдүү көз караштарды механикалык, принципсиз түрдө бириктирүү).

ЭКЛЕКТИК м. эклектик (карама-каршы көз караштарды принципсиз айкалыштыруучу адам).

ЭКЛЕКТИКА ж. см. **ЭКЛЕКТИЗМ**.

ЭКЛЕКТИЦИЗМ м. см. **ЭКЛЕКТИЗМ**.

ЭКЛЕКТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **ЭКЛЕКТИЗМ**-ге т.; эклектикалык; **эклектическое мировоззрение** дүйнөгө эклектикалык көз караш.

ЭКЛЕКТИЧНОСТЬ ж. эклектиктик (принципсиз, карама-каршы көз карашчулук).

ЭКЛЕКТИЧНЫЙ ая, -ое см. **ЭКЛЕКТИЧЕСКИЙ**.

ЭКОЛОГИЯ ж. биол. экология (биологиянын бир бөлүгү; бул – организм менен чөйрөнүн байланышын изилдейт).

ЭКОНОМ м. уст. эконом (мекеменин же айрым кишинин чарбасын башкаруучу киши).

ЭКОНОМАЙЗЕР м. тех. экономайзер (түтүн менен бирге чыгып кете турган жылуулукту казан установкасында сууну же абаны ысытуу үчүн пайдалануучу прибор; бул прибор отунду үнөмдөөгө мүмкүндүк берет).

ЭКОНОМИЗМ м. ист. полит. экономизм (19-унчу кылымдын токсонунчу жылдарында орус социал-демократтарынын арасында пайда болгон оппортунисттик агым; кийин бул агымдан меньшевизм келип чыкты).

ЭКОНОМИКА ж. экономика (**1.** коомдун чарбачылык түзүлүшү; **2.** эл чарбасынын айрым тармагы; **3.** эл чарбасынын айрым тармагын изилдей турган илим).

ЭКОНОМИСТ м. **1.** экономист (экономика маселелери боюнча, эл чарбасы маселеси боюнча специалист); **инженёр-экономист** инженер-экономист; **2.** ист. полит. экономист (экономизмди жактоочу киши).

ЭКОНОМИТЬ несов. что үнөмдөө, үнөмдөп сактоо, үнөмдөп калуу, үнөмдөп пайда арттырып калуу; **экономить горючее** күйүүчү майларды үнөмдөө; **экономить на материалах** материалдарды үнөмдөп калуу.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **экономика**-га т.; экономикалык; **экономическая политика** экономикалык саясат (эл чарбачылыгы жөнүндөгү мамлекеттик чаралардын системасы); **экономическая структура общества** коомдун экономикалык структурасы; **экономическое развитие страны** өлкөнүн экономикалык өнүгүшү; **экономическая география** экономикалык география; **экономический район** экономикалык район.

ЭКОНОМИЧНОСТЬ ж. пайдалуулук, үнөмдүүлүк.

ЭКОНОМИЧНЫЙ, ая, -ое пайдалуу, үнөм берүүчү.

ЭКОНОМИЯ ж. **1.** (бережливость) үнөм; үнөмдөө; **режим экономии** үнөмдөөнүн режим; **экономиа государственных средств** мамлекеттик каражаттарды үнөмдөө; **2.** (результат бережливости) үнөмдөлгөнү (үнөмдөлгөн нерсенин көлөмү, саны); **экономиа сырья и материалов** сырьёнун жана материалдын үнөмдөлгөнү; **экономиа топлива** үнөмдөлгөн отун; **экономиа во времени** убакыттын үнөмдөлгөнү; **политическая экономия** саясий экономия.

ЭКОНОМКА женск. р. к **эконом**; экономка (айрым кишинин үй чарбасын башкаруучу аял).

ЭКОНОМНИЧАТЬ несов. разг. өтө эле үнөмдөө, битирөө, ыгы жок сараңдык кылуу.

ЭКОНОМНО нареч. үнөмдөп; **экономно расходовать топливо** отунду үнөмдөп жагуу.

ЭКОНОМНОСТЬ ж. үнөмдүүлүк.

ЭКОНОМНЫЙ, ая, -ое **1.** (бережливый) үнөмчүл; **экономный человек** үнөмчүл киши; **2.** (способствующий бережению) үнөм берүүчү, үнөмчүл; **экономный способ уборки урожая** эгинди жыйноонун үнөм берүүчү жолу.

ЭКРАН м. **1.** (цит) экран, тоскуч; **экран перед камином** каминдин алдындагы тоскуч; **2. кино экран** (бетине фильмдердин, диапозитивдердин сүрөтү көрсөтүлүүчү ак полотно); **фильм идёт первым экраном** фильм биринчи жолу көрсөтүлөт.

ЭКРАНИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что экрандаштыруу, кино кылып көрсөтүү үчүн даярдоо (кинодо көрсөтүү үчүн ылайыктап даярдоо); **экранизировать пьесу** пьесаны экрандаштыруу.

ЭКС– приставка, «мурунку» наамын, иштеген кызматын билдирүү үчүн сөзгө кошулуп айтылган; **мис: экс-президент** экс-президент (мурунку президент).

ЭКСКАВАТОР м. экскаватор (жерди оюп, топурагын сузуп алып таашагыч машина); **гусеничный экскаватор** гусеничный экскаватор; **шагающий экскаватор** өзү жүрүүчү экскаватор; **многоковшовый экскаватор** көп сузгучтуу (сузгучу бар) экскаватор; **сверхмощный экскаватор** өтө күчтүү экскаватор.

ЭКСКАВАТОРЩИК м. экскаваторчу (экскаватордо иштөөчү специалист жумушчу).

ЭКСКАВАЦИЯ ж. экскавация (экскаватор менен топуракты оюп сузуу).

ЭКСКРЕМЕНТЫ только мн. экскременттер (заң, тезек).

ЭКСКУРС м. экскурс (жардамчы маселелерди баяндап көрсөтүү үчүн негизги темадан четке чыгуу); **экскурс в область истории** тарых жагына экскурс.

ЭКСКУРСАНТ м. экскурсант (экскурсияга катышуучу).

ЭКСКУРСАНТКА женск. р. к **экскурсант**.

ЭКСКУРСИОННЫЙ, ая, -ое **экскурсия**-га т.; экскурсиялык; **экскурсионное бюро** экскурсиялык бюро; **экскурсионная база** экскурсиялык база.

ЭКСКУРСИЯ ж. **1.** (коллективное посещение) экскурсия (билим алуу, илимий, спорттук же көңүл ачуу максаты менен кандайдыр бир мекемеге, жайга коллективдүү түрдө баруу); **экскурсия в музей Лёнина** Лениндин музейине экскурсияга баруу; **экскурсия на завод** заводго экскурсияга баруу; **экскурсия за город** шаардын тышына экскурсияга чыгып келүү; **2.** (группа участников) экскурсия тобу (келген кишилердин тобу); **в музей пришла большая экскурсия школьников** музейге мектеп окуучуларынын көп экскурсия тобу келди.

ЭКСКУРСОВОД м. экскурсовод, экскурсия жетекчиси, экскурсия башчысы; **работать экскурсоводом** экскурсовод болуп иштөө.

ЭКСПАНСИВНО нареч. экспансивдүүлүк кылып, экспансивдүүлүк менен.

ЭКСПАНСИВНОСТЬ ж. экспансивдүүлүк (сезимге тез берилүүчүлүк, тез күйкөлөктөнүүчүлүк, кубануучулук, чыдамсыздык ж.б.).

ЭКСПАНСИВНЫЙ, ая, -ое экспансивдүү (сезимге тез берилүүчү, тез күйкөлөктөөчү, тез кубануучу, чыдамсыздануучу ж.б.); **экспансивное выступление** экспансивдүү чыгып сүйлөө.

ЭКСПАНСИЯ ж. экспансия (1. алгачкы чектерден тышкары чыгып кеңейүү, жайылуу, таралуу; 2. полит. империалисттик мамлекеттердин жаңы территорияларды басып алуу аракети; басып алып, өзүнүн мамлекеттик чек араларын кеңитүү жана да анын саясий жана экономикалык таасирин башка мамлекеттерге тартуу, жайылтуу).

ЭКСПАТРИАЦИЯ ж. экспатриация (өз эрки менен же эрксизден өз родинасынан көчүрүп, кетирип жиберүү).

ЭКСПАТРИИРОВАТЬ сов. и несов. кого экспатриациялоо, экспатриация кылуу.

ЭКСПЕДИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что жөнөтүү, жиберүү (белгиленген, көрсөтүлгөн жерине жөнөтүү; товарларды, газета-журналдарды, кат-кагаздарды почта, темир жол, суу жолу аркылуу жиберүү); **экспедировать корреспонденцию** корреспонденцияны жиберүү.

ЭКСПЕДИТОР м. экспедитор (товарларды, газета-журналдарды, кат-кагаздарды жөнөтүп, туш-туш жакка жиберип туруучу киши).

ЭКСПЕДИЦИОННЫЙ, ая, -ое экспедиция-га т.; экспедициялык; **экспедиционное оборудование** экспедициялык жабдыктар (шаймандар); **экспедиционный корпус** экспедициялык корпус.

ЭКСПЕДИЦИЯ ж. 1. (отправка, рассылка) жөнөтүү; **экспедиция грузов** жүктөрдү жөнөтүү; 2. (отдел учреждения) экспедиция (бир нерсени жөнөтүп туруучу мекеме же анын бөлүгү); **газетная экспедиция почтамта** почтамттын газета экспедициясы; 3. (поездка со специальной целью) экспедиция; **спасательная экспедиция** аман сактап калуучу экспедиция; **научная экспедиция** илимий экспедиция; **экспедиция на Северный полюс** Түндүк полюска баруучу экспедиция; 4. (группа участников) экспедиция, экспедицияга катышуучулар тобу.

ЭКСПЕРИМЕНТ м. 1. (научный опыт) эксперимент (илимий текшерүүлөр максаты менен жүргүзүлүүчү опыт, тажрыйба); **химический эксперимент** химиялык эксперимент; 2. (опыт, попытка) эксперимент (тажрыйба кылып көрүү, байкап көрүү, сынап көрүү); **рискованные эксперименты** тобокелге салган эксперименттер.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЙ, ая, -ое эксперимент-ке т.; эксперименталдык; **экспериментальные мастерские** эксперименталдык мастерскаялар; **экспериментальные данные** эксперименталдык маалыматтар; **экспериментальный метод** эксперименталдык метод; **экспериментальная медицина** эксперименталдык медицина; **экспериментальная фонетика** эксперименталдык фонетика.

ЭКСПЕРИМЕНТАТОР м. (эксперимент жүргүзүүчү киши).

ЭКСПЕРИМЕНТИРОВАТЬ сов. и несов. с кем-чем, над кем-чем эксперимент жүргүзүү; **экспериментировать с новыми сортами озимой пшеницы** күзгү буудайдын жаңы сорттору менен эксперимент жүргүзүү.

ЭКСПЕРТ м. эксперт (бир иш же маселе жөнүнөн пикирин айтып, жыйынтык чыгарып берүүчү специалист); **судебный эксперт** соттук эксперт.

ЭКСПЕРТИЗА ж. экспертиза (эксперттердин жардамы менен бир маселени, ишти чечүү үчүн кароо); **медицинская экспертиза** медициналык экспертиза; **бухгалтерская экспертиза** бухгалтердик экспертиза.

ЭКСПЕРТНЫЙ, ая, -ое эксперт-ке т.; эксперттик; **экспертная комиссия** эксперттик комиссия.

ЭКСПИРАТОРНЫЙ, ая, -ое экспирация-га т.; экспиратордук; **экспираторное ударение** лингв. экспиратордук басым (мис. дунган тилиндеги музыкалык басым өңдүү эмес, кыргыз, орус тилдериндеги дем чыгаруу аркылуу болгон басым).

ЭКСПИРАЦИЯ ж. экспирация (өпкөдөн дем чыгаруу).

ЭКСПЛУАТАТОР м. эксплуататор (эксплуатация кылуучу; бирөөнүн эмгегинен пайдаланып эзүүчү капиталист).

ЭКСПЛУАТАТОРСКИЙ, ая, -ое эксплуататор-го т.; эксплуататордук; **эксплуаторские классы** эксплуататордук таптар.

ЭКСПЛУАТАЦИОННЫЙ, ая, -ое эксплуатация 2-ге т.; эксплуатациялык; **эксплуатационные расходы** эксплуатациялык расхოდдор.

ЭКСПЛУАТАЦИЯ ж. 1. эксплуатация, эксплуатациялоо, эксплуатация кылуу (өндүрүш каражаттарын жеке ээлеп тургандар тарабынан башка бирөөнүн эмгегинен пайдалануулары); 2. эксплуатациялоо, эксплуатация кылуу, пайдалануу, колдонуу, иштетүү; **эксплуатация горных недр** тоо астындагы байлыктарды эксплуатациялоо (пайдалануу); **эксплуатация силы ветра** шамалдын күчүн эксплуатациялоо; **сдать (вести, пустить) предприятие в эксплуатацию** ишканалары эксплуатацияга берүү (киргизүү).

ЭКСПЛУАТИРОВАНИЕ ср. см. эксплуатация.

ЭКСПЛУАТИРОВАТЬ несов. 1. кого-что (присваивать чужой труд) эксплуатациялоо, эксплуатация кылуу; 2. что (использовать) эксплуатациялоо, пайдалануу, иштетүү; **эксплуатировать машину** машинаны пайдалануу.

ЭКСПОЗИЦИЯ ж. экспозиция (1. лит. адабий чыгарманын аракет баишталганга чейинки шартты мүнөздөөчү бир бөлүгү, кириш бөлүгү; 2. муз. музыкалык чыгармалардын негизги темаларынын алгачкы баяндалышы; 3. музей материалдарынын, искусство чыгармаларынын же башка буюмдарынын көргөзмө үчүн белгилүү система менен жайлаштырылып коюлушу; 4. фото сүрөт алууда фото аппараттын объективин ачып, жарык өткөрүү убагы).

ЭКСПОНАТ м. экспонат (музейде, көргөзмөдө жайылып көрсөтүлүп коюлган нерсе); **музейные экспонаты** музей экспонаттары.

ЭКСПОНЕНТ м. экспонент (бир заттарды, нерселерди көргөзмөгө берүүчү киши же мекеме); **колхозы-экспоненты Всесоюзной сельскохозяйственной выставки** Бүткүл Союздук Айыл Чарба көргөзмөсүнүн экспонент-колхоздору.

ЭКСПОНИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что экспонаттоо (1. кандайдыр бир нерсени көргөзмөгө коюп көрсөтүү, экспонат катарында көргөзмөгө коюу; 2. фотопленкасына, фотопластинкасына жарык түшүрүү).

ЭКСПОРТ м. экспорт, экспорттоо, экспорт кылуу (чет мамлекетке товар же капитал чыгаруу).

ЭКСПОРТЁР м. экспортёр (экспорттоочу; чет мамлекетке товар чыгаруучу киши же мекеме).

ЭКСПОРТИРОВАНИЕ ср. см. **экспорт**.

ЭКСПОРТИРОВАТЬ сов. и несов. что экспорттоо экспорт кылуу (чет мамлекетке товарды же капиталды чыгаруу); **экспортировать лес** жыгачты экспорттоо.

ЭКСПОРТНЫЙ, ая, -ое **экспорт-ко т.**; экспорттук; **экспортные товары** экспорттук товарлар.

ЭКСПРЕСС м. экспресс (айрыкча ылдам жүрүүчү пассажирдик поезд, пароход ж.б.); **экспресс Москва – Ленинград** Москва – Ленинград экспресси; **ехать экспрессом** экспресс менен жөнөө, экспресс менен келүү (баруу).

ЭКСПРЕССИВНОСТЬ жс. см. **экспрессия**.

ЭКСПРЕССИВНЫЙ ая, -ое (выразительный) экспрессивдүү (ачыктыкты, маанилүүлүктү, айкындыкты көрсөтүүчү); **экспрессивная речь** экспрессивдүү речь.

ЭКСПРЕССИОНИЗМ м. иск. экспрессионизм (адабиятта жана искусстводо чындыкты абдан бурмалоочу, Батыш Европадагы идеалисттик, реакциялык агым).

ЭКСПРЕССИОНИСТ м. иск., лит. экспрессионист (экспрессионизмдин өкүлү).

ЭКСПРЕССИЯ жс. (выразительность) экспрессия (ачыктыкты, маанилүүлүктү, айкындыкты көрсөтүү); **говорить с экспрессией** экспрессия менен сүйлөө.

ЭКСПРОМТ м. экспромт (даярдыксыз эле түзүлгөн ыр, музыкалык чыгарма, речь).

ЭКСПРОМТОМ нареч. даярдыксыз эле, даярданбай туруп эле; **произнести речь экспромтом** күн мурун даярданбай туруп эле сүйлөө.

ЭКСПРОПРИАТОР м. экспроприатор (бирөөнүн бир нерсесин тартып алуучу, бирөөнү эмгегинен ажыратуучу киши; экспроприацияга катышуучу киши).

ЭКСПРОПРИАЦИЯ жс. **1.** экспроприация, экспроприациялоо, экспроприация кылуу (бир коомдук таптын же катмардын өндүрүш каражатынын экинчи бир коомдук тап же катмар тарабынан тартып алынышы); **экспроприация экспроприаторов** экспроприаторлорду экспроприация кылуу; **2.** юр. экспроприация (капиталисттик өлкөлөрдө – жеке менчиктеги мүлктү, акчасын төлөп, мамлекеттик бийликтин мажбурый түрдө алып коюу).

ЭКСПРОПРИИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что экспроприациялоо, экспроприация кылуу.

ЭКСТАЗ м. экстаз (элирип, өзүн өзү унутуу даражасына жеткен абал); **приводить в экстаз** экстаз абалына алып келүү; **впасть в экстаз** экстаз абалына келүү.

ЭКСТАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **экстаз-га т.**; экстаздуу; **экстатическое состояние** экстаз абалы.

ЭКСТЕНСИВНЫЙ, ая, -ое экстенсивдүү (сапаты жагынан эмес, сан жагынан кеңейтүүгө багытталган; мис. дыйканчылыкта – жерди семиртпестен, жакшы иштетпестен, анын аянтын гана көбөйтүү).

ЭКСТЕРН м. **1.** экстерн (окуу жайынын өзүндө окубастан, ага экзамен берүүчү адам); **2.** экстерн (революцияга чейинки Россияда – жабык окуу жайы деп аталуучу окуу жайларында жатпастан эле, үйүнөн келип окуп туруучу окуучу); **поступить экстерном** экстерн болуп кирүү (өтүү).

ЭКСТЕРНАТ м. экстернат (өзүнчө окуп жүрүп, тиийиштүү окуу жайына экзамен берүү системасы).

ЭКСТЕРРИТОРИАЛЬНОСТЬ жс. дип. экстерриториалдуулук (өзгөчө артыкчылык – жергиликтүү сот тарабынан соттолбоо, налогдордон бошотуу ж.б. укугу; чет мамлекеттердин дипломатиялык өкүлдөрүнө өз ара берилген ушундай өзгөчө артыкчылык); **право экстерриториальности** экстерриториалдуулук укугу.

ЭКСТЕРРИТОРИАЛЬНЫЙ, ая, -ое дип. экстерриториалдуу, экстерриториалдуулук укугу бар.

ЭКСТЕРЬЁР м. экстерьер (айбандын тышкы түзүлүшү, тышкы түрү); **экстерьер лошади** аттын экстерьеры (тышкы түрү).

ЭКСТРАВАГАНТНОСТЬ жс. өзүнчө бир укмуштуулук, бөлөкчөлүк, кадыресе эместик, таң калтырарлык, жалпыга мүнөздүү эместик.

ЭКСТРАГАНТНЫЙ, ая, -ое өзүнчө бир укмуш (укмуштуу), бөлөкчө, кадыресе эмес, таң калтырарлык, жалпыга мүнөздүү болбогон; **экстравагантный костюм** таң калтырарлык (башкаларга таптакыр окшобогон) костюм, өзүнчө бир бөлөкчө тигилген костюм.

ЭКСТРАКТ м. **1.** (вытяжка) экстракт (сыгынды, сыгып чыгарылган; өсүмдүк же айбандын заттарынан сыгып чыгарылган коюу нерсе, шире); **ягодный экстракт** жемиш экстракты; **2.** (сжатое изложение) кыскача айтуу (жазуу).

ЭКСТРАКЦИЯ жс. экстракция (**1.** мед. жулуп алып таштоо, мис. тишти; **2.** сыгып чыгаруу, мис. майды, жемиштин ширесин).

ЭКСТРАОРДИНАРНОСТЬ жс. экстраординардуулук (өтө эле адаттан тышкарылык, өтө аз учурай тургандык, кадыресе эместик).

ЭКСТРАОРДИНАРНЫЙ, ая, -ое **1.** экстраординардуу (укмуштуу, адаттан тыш, кадыресе эмес, өтө аз учурай тургандык); **экстраординарный случай** экстраординардуу учур; **2.** уст. экстраординардык (кээ бир илимий мансаптар жөнүндө – штатта жок, штаттан тышкары); **экстраординарный профессор** экстраординардык профессор.

ЭКСТРЕМИЗМ м. экстремизм (көбүнчө саясатта – эң эле ашыра чабууга, эң эле кескин чараларды колдонууга умтулуучулук).

ЭКСТРЕМИСТ м. экстремист (экстремизмди колдонуучу адам).

ЭКСТРЕМИСТСКИЙ, ая, -ое **экстремизм-ге т.**

ЭКСТРЕННО нареч. өтө шашып, өтө ылдам; **экстренно выехать в командировку** өтө шашып командировкага жүрүп кетүү.

ЭКСТРЕННОСТЬ жс. өтө шашылыштык; **что за экстренность?** бул кандай шашылыштык?

ЭКСТРЕННЫЙ, ая, -ое **1.** (срочный) өтө шашылыш, кийинкиге калтырбай турган; **экстренный вызов врача к больному** ооруга өтө шашылыш түрдө врач чакыруу; **2.** (чрезвычайный, непредвиденный) өтө шашылыш, өтө тез, күтпөгөн жерден, чукул түрдө, күтүлбөгөн; **экстренный выпуск газеты** газетанын чукул түрдө чыгарылышы; **экстренные расходы** күтүлбөгөн чыгым, күтпөгөн жерден болгон расхოდор.

ЭКСЦЕНТРИК м. эксцентрик (**1.** тех. тегеренүүчү кыймылды алга карата умтулуучу кыймылга айландыруучу металл диск – машинанын бир деталы; **2.** театр. күтүлбөгөн жерден таасир кылуучу куудул номерлерди аткаруучу, цирктик же эстрадалык актёр).

ЭКСЦЕНТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое *мат.* эксцентрик (*жалпы орток борбору болбогон*).

ЭКСЦЕНТРИЧНО *нареч.* адаттан тышкарылык менен, апенди чалыштык кылып (*менен*).

ЭКСЦЕНТРИЧНОСТЬ *жс.* адаттагыдайдан тышкары болгондук, апенди чалыштык, апенди чалыштын иши.

ЭКСЦЕНТРИЧНЫЙ, ая, -ое адаттагыдай эмес, апенди чалыш.

ЭКСЦЕСС *м. 1.* (*невоздержанность*) эксцесс (*өтө, ашыра чектен чыгара кылуу, ченемден тышкары кылуу*); *2.* (*нарушение общественного порядка*) эксцесс (*коомдук тартипти бузуу*); **предотвратить всякие эксцессы** бардык эксцестердин алдын алуу.

ЭЛАСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *см.* эластичный.

ЭЛАСТИЧНОСТЬ *жс. 1.* (*упругость, гибкость*) серпилмелүүлүк (*ийилип же созулуп, кайра калыбына келүүчүлүк, мис. резина, пружина*); *2.* *перен.* (*плавность, лёгкость*) ийкемдүүлүк, жеңилдик; **эластичность движений** кыймылдын ийкемдүүлүгү (*жеңилдиги*).

ЭЛАСТИЧНЫЙ, ая, -ое *1.* (*упругий, гибкий*) серпилмелүү (*ийилип же созулуп, кайра калыбына келүүчү*); **эластичная резина** серпилмелүү резина; *2.* *перен.* (*плавный, лёгкий*) ийкемдүү, жеңил.

ЭЛЕВАТОР *м.* элеватор (*1. чоң көлөмдүү механизацияланган дан сактагыч; 2. тех. бир жүктү бир жерден экинчи жерге чубурткуч, ташыгыч аппарат; 3. мед. тиш суургуч аппарат*).

ЭЛЕГАНТНО *нареч.* кооз, келишимдүү, көркөмдүү; **элегантно одеваться** келишимдүү кийинүү.

ЭЛЕГАНТНОСТЬ *жс.* кооздук, келишимдүүлүк, көркөмдүк, назиктик (*мис. кийим, кыймыл жөнүндө*).

ЭЛЕГАНТНЫЙ, ая, -ое кооз, келишимдүү, көркөм, назик (*мис. кийим, кыймыл*).

ЭЛЕГИЧЕСКИЙ, ая, -ое *1.* *элегия-га т.;* элегиялык; **элегический жанр** элегиялык жанр; *2. перен.* (*грустный, мечтательный*) кыялга батып, санааркаган; кайгылуу.

ЭЛЕГИЧНЫЙ, ая, -ое *см.* элегический.

ЭЛЕГИЯ *жс.* элегия (*1. лит. кыялга, санаага баткан лирикалык ыр; мис. «күйгөн» өңдүү ашыктык ыр; 2. муз. кайгылуу, санаалуу, кыялга баткан өңдүү лирикалык музыкалык чыгарма*).

ЭЛЕКТРИЗАЦИЯ *жс. 1.* *физ.* электризация (*бир телого электр тогун жүргүзүү*); *2. мед.* электризация (*электр менен дарылоо*); **врач назначил больному на электризацию** врач ооруну электризация менен дарылоого дайындады.

ЭЛЕКТРИЗОВАТЬ *1. сов. и несов. что, физ.* электризациялоо, электризация кылуу, электрлендирүү (*бир телого электр тогун жүргүзүү*); *2. сов. и несов. кого-что, мед.* электризациялоо, электризация кылуу (*электр менен дарылоо*); *3. несов. перен.* электризациялоо, кызытуу, кыздыруу, козутуу (*толкунданган, козголгон абалга келтирүү*).

ЭЛЕКТРИК I *м. 1. см.* электротехник; *2. электрик* (*электр өндүрүш жайынын кызматчысы*).

ЭЛЕКТРИК II *прил. неизм. (голубовато-синий)* көгүлтүр, көгүлтүр түс; **платье цвета электрик** көгүлтүр түстүү көйнөк.

ЭЛЕКТРИФИКАЦИЯ *жс.* электрификация, электрлештирүү (*эл чарбасынын бардык тармактарында жана турмушта электр энергиясын кең жайылтуу*).

ЭЛЕКТРИФИЦИРОВАТЬ *сов. и несов. что* электрлештирүү (*эл чарбасынын бардык тармактарына жана турмушка электр энергиясын жайылтуу*).

ЭЛЕКТРИЧЕСКИЙ, ая, -ое *электричество-го т.;* электрдик; **электрическая энергия** электр энергиясы; **электрический ток** электр тогу; **электрический провод** электр проводу; **электрическая лампочка** электр лампочкасы, электр лампочка; **электрическое освещение** электр жарыгы; **электрический утюг** электр утюг.

ЭЛЕКТРИЧЕСТВО *ср.* электр, электр кубаты, электр күчү.

ЭЛЕКТРИЧКА *жс. разг.* электричка (*электр темир жол жана ошол жол менен жүрүүчү поезд*).

ЭЛЕКТРО *татаал сөздүн «электрдик», «электр» деген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис.: электроаппаратура* электрдик аппаратура.

ЭЛЕКТРОАППАРАТУРА *жс.* электрдик аппаратура.

ЭЛЕКТРОБУР *м.* электробур (*электр кубаты менен иштей турган чоң бургу, чоң буроо; бул – жердин астынан кен издеген кезде колдонулат*).

ЭЛЕКТРОВОЗ *м.* электровоз (*электрдин кубаты менен аракет кылып, шахтада поезддерди, вагонеткаларды ж.б. сүйрөөчү локомотив*).

ЭЛЕКТРОД *м. физ. 1.* электрод (*электр тогун газ же суюктукка ж.б. киргизүүчү электр өткөргүч пластинка*); **положительный электрод** *см.* анод; **отрицательный электрод** *см.* катод; *2. электрод (прибордо жана машинада электр тогун киргизип жана чыгарып туруучу жери)*.

ЭЛЕКТРОДВИГАТЕЛЬ *м.* электр кубатын механикалык күчкө айландыруучу машина.

ЭЛЕКТРОДВИЖУЩИЙ, ая, -ее электр кыймылын түзүүчү, электр тогун чыгаруучу; **электродвижущая сила** электр тогун чыгаруучу күч.

ЭЛЕКТРОДИНАМИКА *жс. физ.* электродинамика (*физиканын бир бөлүгү; бул – электр тогунун касиетин изилдейт*).

ЭЛЕКТРОДИНАМИЧЕСКИЙ, ая, -ое *электродинамика-га т.*

ЭЛЕКТРОДИНАМОМЕТР *м. физ.* электродинамометр (*электр тогунун күчүн, чыңалышын же кубатын өлчөгүч прибор*).

ЭЛЕКТРОДОЙЛКА *жс.* электродоилка (*малды сааш үчүн колдонулуучу электр прибору*).

ЭЛЕКТРОДОЙКА *жс.* электродойка (*электр аспап менен уй сааш*); **электродойка коров** уйду электродоилка менен, электр саагыч менен сааш.

ЭЛЕКТРОЁМКОСТЬ *жс.* электр сыйдыргычтык.

ЭЛЕКТРОЗАКАЛКА *жс.* электр менен сугаруу (*мис. электр печтеринде болотту электр менен сугаруу*).

ЭЛЕКТРОИЗМЕРИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое электр өлчөгүч, электр күчүн (*кубатын*) өлчөгүч; **электроизмерительный прибор** электр өлчөгүч прибор.

ЭЛЕКТРОКАР *м.* электрокар (*аккумулятордон азыктануучу, электр кыймылдаткычы бар кичине араба*).

ЭЛЕКТРОКАРДИОГРАММА *жс. мед.* электрокардиограмма (*жүрөктүн иштейин көрсөтүүчү, электр тогунун ийри жазуусу*).

ЭЛЕКТРОКОМБАЙН *м.* электрокомбайн (*электрдин күчү менен жүрүүчү комбайн*).

ЭЛЕКТРОЛАМПА *жс.* электролампа, электр лампасы.

ЭЛЕКТРОЛАМПОВЫЙ, ая, -ое электролампа-га т.; **электроламповый завод** электр лампаларын жасай турган завод.

ЭЛЕКТРОЛЕЧЕБНИЦА жс. электрлечебница, электр менен дарылоочу жай.

ЭЛЕКТРОЛЕЧЕНИЕ ср. электрлечение, электр менен дарылоо (электр тогу менен дарылоо).

ЭЛЕКТРОЛИЗ м. физ. электролиз (электр тогунун зат аркылуу өткөндө ал заттын составдык бөлүктөргө бөлүнүшү).

ЭЛЕКТРОЛИТ м. физ. электролит (эритинди; мына ушул эритинди аркылуу электр тогу өткөндө зат өзүнүн составдык бөлүктөрүнө бөлүнөт).

ЭЛЕКТРОЛИТИЧЕСКИЙ ая, -ое электролиз-ге, электролит-ке т.; электролиздүү, электролиздик; **электролитическая ванна** электролиздүү ванна (электр тогунун жардамы менен заттарды бөлүктөргө ажырата турган эритиндиси бар сосуд); **электролитические металлы** электролиздик металлдар; **электролитическое железо** электролиздик темир.

ЭЛЕКТРОМАГНЕТИЗМ м. физ. электромагнетизм (1. электр тогу аркылуу пайда болуучу магнит кубулуштарынын жыйындысы; 2. электромагнит кубулушу жөнүндөгү илим).

ЭЛЕКТРОМАГНИТ м. физ. электромагнит (оролгон сымдар аркылуу электр тогун өткөргөндө магниттене турган темир же болоттун жумшак бир бөлүгү).

ЭЛЕКТРОМАГНИТНЫЙ, ая, -ое электромагнит-ке, электромагнетизм-ге т.; электромагниттик; **электромагнитные волны** электромагниттик толкундар.

ЭЛЕКТРОМАШИНОСТРОЕНИЕ ср. электромашина курулушу (электромотор, турбогенераторлорду ж.б. өндүрүүчү, иштеп чыгаруучу электр өндүрүш жайынын бир тармагы).

ЭЛЕКТРОМЕТАЛЛУРГИЯ жс. электрометаллургия (электр тогунун жардамы менен металлдарды жана анын эритиндилерин өнөр жайларда иштеп чыгуу).

ЭЛЕКТРОМЕТР м. физ. электрометр (электрдин чыңалышын өлчөгүч прибор).

ЭЛЕКТРОМЕХАНИК м. электромеханик (электро-механика боюнча специалист).

ЭЛЕКТРОМЕХАНИКА жс. электромеханика (электро-механиканын электрдик кыймылдаткычтарды, машиналарды жасоо жана эксплуатациялоо жөнүндөгү бир бөлүмү).

ЭЛЕКТРОМЕХАНИЧЕСКИЙ, ая, -ое электро-механика-га т.; электромеханикалык; **электро-механический цех** электромеханикалык цех; **электро-механическая дойка коров** уйду электромеханикалык жол менен сааш.

ЭЛЕКТРОМОЛОТЬБА жс. электромолотьяба (электр күчү менен эгин бастыруу).

ЭЛЕКТРОМОНТЁР м. электромонтёр, электр монтёр (электр жабдыктарын, шаймандарын орнотуучу монтёр).

ЭЛЕКТРОМОТОР м. электромотор (электр кыймылдаткыч).

ЭЛЕКТРОН м. физ. электрон (терс электрдин эң кичине бөлүкчөсү, атомдун составдык бөлүгү).

ЭЛЕКТРОНАГРЕВАТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое электро-нагревательный, электр менен жылытуучу, электр ме-

нен ысытуучу; **электронагревательный прибор** электронагревательный прибор.

ЭЛЕКТРОНАСОС м. электронасос, электр насос (электрдин күчү менен иштөөчү насос).

ЭЛЕКТРОНИКА жс. физ. электроника (электротехниканын бир бөлүгү; бул – газдуу айланадагы жана абасыз мейкиндиктеги электр кубулушун изилдейт).

ЭЛЕКТРОННЫЙ, ая, -ое электроника-га т.; электронный, электрондук, электрондуу; **электронная теория** электрондук теория; **электронная лампа рад.** электрондук лампа.

ЭЛЕКТРОПАХОТА жс. электропахота (электр күчү менен жерди айдоо).

ЭЛЕКТРОПЕРЕДАЧА жс. электропередача, электр берүү (1. аралыкка электр бериш, таратыш; 2, ушундай электр берүү үчүн иштелген жабдыктардын жыйындысы).

ЭЛЕКТРОПЕЧЬ жс. электропечь, электр меши.

ЭЛЕКТРОПИЛА жс. электр араа.

ЭЛЕКТРОПЛАВКА жс. электроплавка, электр менен эритүү.

ЭЛЕКТРОПЛИТКА жс. электр плиткасы.

ЭЛЕКТРОПЛУГ м. электроплуг, электр соко (электр күчү менен жүрүүчү соко).

ЭЛЕКТРОПОЕЗД м. электропоезд (электр күчү менен жүрүүчү поезд).

ЭЛЕКТРОПРИБОР м. электроприбор (турмушта колдонулган электр приборлору: чайник, плитка, утюг ж.б.).

ЭЛЕКТРОПРОВОД м. электропровод (электр тогун өткөрүп берип туруучу провод).

ЭЛЕКТРОПРОВОДКА жс. электр өткөрүү (бир жердеги электропроводдорунун тармагы).

ЭЛЕКТРОПРОВОДНОСТЬ жс. физ. электр тогун өткөргүчтүк (электр тогун өткөрүүгө жөндөмдүүлүк); **электропроводность металлов** металлдардын электр тогун өткөргүчтүгү.

ЭЛЕКТРОПРОВОДНЫЙ, ая, -ое физ. электр өткөргүч.

ЭЛЕКТРОПЫЛЕСОС м. электропылесос (электр күчү менен чаңды соруп тазалагыч машина).

ЭЛЕКТРОСВАРКА жс. электросварка, электр менен ширетүү (электр жолу менен кыздырып эки металлды ширетүү).

ЭЛЕКТРОСВАРЩИК м. электросварщик (электр менен ширеткич киши, электросварка боюнча специалист).

ЭЛЕКТРОСЕТЬ жс. электросеть (электр кубатын өткөрүүчү зым ж.б. жыйындысы); **ремонт электросети** электросеттин ремонту, электросетти ремонт кылуу.

ЭЛЕКТРОСКОП м. электроскоп (эки нерсенин, эки заттын ортосундагы электр тогунун күчүн өлчөөчү же билүүчү жөнөкөй прибор).

ЭЛЕКТРОСТАНЦИЯ жс. электростанция, электр станциясы (электр энергиясын иштеп чыгаруучу станция).

ЭЛЕКТРОСТАТИКА жс. физ. электростатика (физиканын бир бөлүмү; бул – кыймылдабас электр заряддарынын касиеттерин изилдейт).

ЭЛЕКТРОСТРИЖКА жс. электрострижка, электр кырккыч, электр кырккыч менен кыркуу (кичинекей лек-

тормотор аркылуу кыймылга келген прибор менен жүн кыркуу); **электрострйжка овёц** койду электр кырккыч менен кыркуу.

ЭЛЕКТРОТЕРАПИЯ жс. электротерапия (электр менен дарылоо).

ЭЛЕКТРОТЭХНИК м. электротехник (электротехника боюнча специалист); **инженёр-электротэхник** инженер-электротехник, электротехника боюнча инженер.

ЭЛЕКТРОТЭХНИКА жс. **электротэхника** (1. *электрди практикалык максаттар үчүн колдонуу жөнүндөгү илим*; 2. *электр энергиясын иштеп чыгаруу жана пайдалануу үчүн шаймандар жасап чыгаруучу өнөр жайлардын бир тармагы*).

ЭЛЕКТРОТЕХНИЧЕСКИЙ, ая, -ое **электротехника-га т.**; электротехникалык; **электротехническая промышленность** электротехникалык өнөр жай.

ЭЛЕКТРОТОВАРЫ мн. электр товарлар (электрге керектүү жарак-жабдыктар, товарлар, электр приборлору жс.б.).

ЭЛЕКТРОТРАКТОР м. электротрактор, электр трактору (электр күчү менен жүрө турган трактор).

ЭЛЕКТРОУТЮГ м. электроутиг, электр утигү.

ЭЛЕКТРОХИМИЧЕСКИЙ, ая, -ое **электрохимия-га т.**; электрохимиялык; **электрохимическое явление** электрохимиялык кубулуш.

ЭЛЕКТРОХИМИЯ жс. электрохимия (физикалык химиянын бир бөлүгү; бул – электр тогунун аракети менен пайда болуучу химиялык процесстерди, жана дагы химиялык процесс аркылуу пайда болуучу электр кубулуштарын изилдейт).

ЭЛЕКТРОЭНЕРГИЯ жс. электроэнергия, электр энергиясы, электр кубаты.

ЭЛЕМЕНТ м. 1. (составная часть сложного целого) элемент (татаал бир бүтүндүктүн составдык бөлүгү); **важнейшие элементы драматического произведения** драмалык чыгарманын зор маанилүү элементтери; 2. **элементы** мн. (основы, начала) элементтер (бир нерсенин башталгычы); **элементы алгебры** алгебранын элементтери; 3. **хим. элемент** (жөнөкөй химиялык жол менен эң жөнөкөй составдык бөлүккө ажыралбай турган зат); **периодическая система элементов** элементтердин периодический системасы; 4. **физ. элемент** (электр тогун алууга арналган прибор); **гальванический элемент** гальваникалык элемент; **сухой элемент** кургак элемент; **прогрессивные элементы общества** коомдун прогрессивдүү элементтери; **подозрительный элемент** күнөмдүү, шектүү элемент.

ЭЛЕМЕНТАРНО нареч. баарыга түшүнүктүү, жөнөкөй.

ЭЛЕМЕНТАРНОСТЬ жс. баарыга түшүнүктүүлүк, жөнөкөйлүк.

ЭЛЕМЕНТАРНЫЙ, ая, -ое 1. (начальный) элементардык, баштапкы, алгачкы, негизине гана тийиштүү; **элементарная математика** элементардык математика; 2. (простейший) жөнөкөй, баарыга түшүнүктүү, өзүнөн өзү белгилүү, түшүндүрүүнү керек кылбай турган; **элементарный способ решения задачи** эсепти чыгаруунун жөнөкөй жолу; 3. **перен. (упрощенный, ограниченный)** жөнөкөй, терең эмес, чектелген, оңойлотулган; **элементарный взгляд на вещи** буюмга жөнөкөй (терең эмес) көз караш.

ЭЛЕРОНЫ мн. (ед. **элерон** м.) ав. элерондор (самолёттун бөлүктөрүнүн бири).

ЭЛИЗИЯ жс. лингв. элизия (сөздүн аягы үндүү менен бүтүп, ага удаалаш сөз үндүү менен башталганда, аякы үндүүнүн түшүп калышы: сары ала – сарала).

ЭЛИКСИР м. 1. (настой) эликсир (медицинада жана косметикада колдонулуучу спирттүү эритиндинин бир түрү); **зубной эликсир** тиш эликсири; 2. уст. (волшебный напиток) эликсир, мүрөктүн суусу (адамдын жашын узартат имиш деген суусун; буга эски үрп-адатты бек туткан адамдар ишенет).

ЭЛИМИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что алып таштоо, чыгарып таштоо; **элиминировать препятствия** тоскоолдукту алып таштоо.

ЭЛЛИНГ м. эллинг (1. кеменин корпусу жасала турган курулуш; 2. ав. дирижабль жана азростат туруучу үй).

ЭЛЛИНИЗМ м. эллизинизм (1. байыркы грек тилинин башка тилге өткөн өзгөчөлүктөрү; 2. ист. байыркы грек маданиятынын Александр Македонскийдин жеңип алыштарынан кийин кең жайылган доору).

ЭЛЛИНИСТ м. эллинист (байыркы грек тили жана адабияты жагынан специалист).

ЭЛЛИНИСТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **эллинизм-ге т.**; эллинисттик; **эллинистическая культура** эллинисттик маданият.

ЭЛЛИНСКИЙ, ая, -ое **эллинизм-ге т.**; эллинисттик (байыркы гректик; Байыркы Грециянын маданиятына тиешелүү).

ЭЛЛИНЫ мн. эллиндер (байыркы гректер).

ЭЛЛИПС м. эллипс (1. мат. конус жалпактыгын кескилөө аркылуу жасалган жумуртка формасындагы сөлпү тегерек; 2. лингв. өзүнөн өзү оңой билинүүчү сөздү речте түшүрүп таштоо).

ЭЛЛИПСИС м. см. **эллипс**.

ЭЛЛИПСОИД м. мат. эллипсоид (эллипстин өзүнүн окторунун бирөөнүн тегерегинде айлануусунан алынуучу геометриялык тело).

ЭЛЛИПТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **эллипс 1-ге т.**; эллипс формалуу, сөлпү тегерек формалуу.

ЭМАЛЕВЫЙ, ая, -ое **эмаль 1-ге т.**; **эмалевая краска** эмаль боёк (тез кургоочу жылтырак боёк).

ЭМАЛИРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. *прич. от эмалировать*; 2. *прил.* эмалданган, эмаль менен капталган; **эмалированная кастрюля** эмалданган кастрюля.

ЭМАЛИРОВАТЬ несов. что эмалдоо, эмаль менен каптоо.

ЭМАЛИРОВКА жс. 1. (действие) эмалдоо, эмаль менен каптоо; 2. (слой эмали) эмаль катмары.

ЭМАЛИРОВОЧНЫЙ, ая, -ое эмалдоочу, эмалдагыч, эмаль менен каптагыч.

ЭМАЛЬ жс. 1. эмаль (металл буюмдардын сыртына кооздук үчүн же дат басуудан сактоо үчүн капталуучу чыны сыяктуу нерсе); 2. (изделия) эмалдап жасалган нерселер; **коллекция эмалей** эмалдап жасалган нерселердин коллекциясы; 3. *анат.* эмаль (тиштин жалтырак катуу сырты); **зубная эмаль** тиштин эмали.

ЭМАНАЦИЯ жс. физ., хим. эманация (радиоактивдүү заттардын бөлүнүүсүнөн чыккан газ түрүндөгү натыйжа); **эманация радия** радийдин эманациясы.

ЭМАНСИПАЦИЯ ж. эмансипация, азаттык, азат кылуу, боштондук, кутулуу, куткаруу (*бирөөгө көз каранды болуудан, эзилүүдөн кутулуу*); **эмансипация женщин** аялдардын азат болушу.

ЭМАНСИПИРОВАТЬ сов. и несов. кого эмансипация кылуу, азат кылуу, бошотуу, кутултуу (*көз карандылыктан, эзилүүдөн куткаруу*).

ЭМАНСИПИРОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. азат болуу, боштондук алуу, эркиндик алуу; 2. несов. страд. к **эмансипировать**.

ЭМБАРГО ср. нескл. эмбарго (1. бир мамлекеттен экинчи бир мамлекетке чет мамлекеттик товарларды, баалуу нерселерди ташып чыгуу же ташып кирүүгө тыюу салуу; 2. чет мамлекеттин мүлкүн кармап алуу, көбүнчө – башка бир өлкөнүн кемелерин портко кирүүгө же башка өлкөлөрдүн кемелеринин өз портторунан чыгуусуна тыюу салуу); **наложить эмбарго** эмбарго салуу, тыюу салуу.

ЭМБЛЕМА ж. эмблема, белги (бир түшүнүк же идеянын символдук сүрөтү, шарттуу белгиси); **серп и молот – эмблема единения рабочих и крестьян** орок жана балка – жумушчулар менен дыйкандардын биригшинин эмблемасы (белгиси).

ЭМБЛЕМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое эмблемалуу, эмблемалык; **эмблематический знак** эмблемалык белги.

ЭМБРИОГЕНЕЗ м. биол. эмбриогенез (эмбриондук өрчүү процесси; см. эмбрион).

ЭМБРИОЛОГ м. эмбриолог (эмбриология боюнча специалист).

ЭМБРИОЛОГИЯ ж. эмбриология (биологиянын бир бөлүгү; бул – айбандардын, аны менен катар кишинин да эмбриондорунун өрчүшүн изилдейт; см. эмбрион).

ЭМБРИОН м. биол. эмбрион (өсүмдүктөрдүн же айбандардын түйүлдүгү).

ЭМБРИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое эмбрион-го т.; эмбрионалдык; **в эмбриональном состоянии** эмбрионалдык абалда (башталгыч абалы).

ЭМИГРАНТ м. эмигрант (бир өлкөдөн башка өлкөгө көчүп кеткен киши; иммигранттын карама-каршысы).

ЭМИГРАНТКА женск. р. к эмигрант; эмигрантка.

ЭМИГРАНТСКИЙ, ая, -ое эмигрант-ка т.

ЭМИГРАЦИОННЫЙ ая, -ое эмиграция-га т.; эмиграциялык.

ЭМИГРАЦИЯ ж. 1. эмиграция (түрдүү саясий, диний, экономикалык ж.б. себептер менен өз ата журтунан башка өлкөгө көчүү); **жить в эмиграции** эмиграцияда туруу; 2. собир. (эмигранты) бир өлкөдө жашоочу эмигранттар.

ЭМИГРИРОВАТЬ сов. и несов. башка өлкөгө көчүү.

ЭМИР м. эмир (мусулмандык Чыгыштагы кээ бир өлкөлөрдө – өкмөт башкаруучунун титулу).

ЭМИССАР м. эмиссар (бир саясий же мамлекеттик уюм тарабынан жашырын тапшырма менен жиберилген адам).

ЭМИССИОННЫЙ, ая, -ое эмиссия-га т.; эмиссионный банк эмиссиялык банк.

ЭМИССИЯ ж. эк. эмиссия (баалуу кагаздар, кагаз акчаларын чыгаруу).

ЭМОЦИОНАЛЬНОСТЬ ж. эмоционалдуулук, сезимге берилүүчүлүк, кызуулук, тез таасирленүүчүлүк.

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ, ая, -ое эмоционалдуу, сезимге берилүүчү, кызуу, тез таасирленүүчү; **эмоциональ-**

ная речь эмоционалдуу речь; **эмоциональный человек** эмоционалдуу киши, сезимге берилүүчү киши.

ЭМОЦИЯ ж. эмоция (чын көңүлдөн кайгыруу, чын көңүлдөн кубануу, күчтүү сезим); **эмоция радости** сүйүнүчтүн эмоциясы; **эмоция гнева** ачуулануу (каардануу) эмоциясы.

ЭМПИРЕЙ м. **витать в эмпиреях** ирон. ойго чөмүлүү, фантазия кылуу, реалдык чындыктан ажырап туруу.

ЭМПИРИЗМ м. филос. эмпиризм (теориялык жалпылоолордун маанисин баалабаган, ошонун натыйжасында кубулуштардын өз ара байланыштарын жана өнүгүү закондорун ачуу мүмкүнчүлүгүнөн ажыраган, сезим түшүнүгүн, тажрыйбаны дүйнөнү таануунун бирден-бир булагы деп эсептеген философиялык окуу).

ЭМПИРИК м. филос. эмпирик (эмпиризмди жактоочу, эмпиризмдин жолун жолдоочу).

ЭМПИРИОКРИТИЦИЗМ м. филос. эмпириокритицизм (материализмге душман болгон, материалдык дүйнөнүн объективдүү жашашын танган, 19 кылымдын акырында – 20 кылымдын башында жашаган, реакциячыл субъективдик-идеалисттик философиялык агым).

ЭМПИРИЧЕСКИЙ, ая, -ое 1. эмпиризм-ге т.; 2. эмпирия-га т.; тажрыйбага негизделген.

ЭМПИРИЧНОСТЬ ж. филос. эмпиризмге абдан берилгендик, эмпиризм менен толгондук.

ЭМПИРИЧНЫЙ, ая, -ое филос. эмпиризмге абдан берилген, эмпиризм менен толгон; **эмпиричный вывод** эмпиризм менен толгон жыйынтык.

ЭМПИРИЯ ж. филос. эмпирия (сезүү органдары аркылуу билинүү, адамдын тажрыйбасы жана да табигый шарттардагы байкоолор).

ЭМУЛЬСИЯ ж. эмульсия (1. хим. ичинде кандайдыр бир заттын эрибей турган тамчылары көп болгон суюктук; 2. фотопластинкада, фотокагазда жарыкты тез сезгич катмары).

ЭМФАЗА ж. эмфаза (сөздү, кээ бир үнсүз тыбыштарды күч менен айтуу).

ЭМФАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое эмфаза-га т.; эмфатикалык; **эмфатический характер речи** речтин эмфатикалык мүнөзү.

ЭМФИЗЕМА ж. мед. эмфизема; **эмфизема лёгких** өпкөнүн эмфиземасы (өпкөнүн көлөмүнүн оорулуу чоңоюшу).

ЭНДОГЕННЫЙ, ая, -ое эндогендик (1. бот. ич ткан-дардан курулган; өсүмдүктүн мүчөсү жөнүндө; 2. геол., мед. ички себептердин натыйжасынан келип чыгуучу).

ЭНДОКАРДИТ м. мед. эндокардит (жүрөктүн ички кабыгынын сезгениши).

ЭНДОКРИННЫЙ, ая, -ое биол. эндокриндик (ички секреция бездерине тиешелүү); **эндокринные железы** эндокриндик бездер; **эндокринный препарат** эндокриндик препарат.

ЭНДОКРИНОЛОГИЯ ж. эндокринология (ички секреция бездери жөнүндөгү илим).

ЭНДОТЕЛИЙ м. биол. эндотелий (кан жүрүү тамырларына, лимфа тамырларына жана жүрөктүн ички бооруна төшөлүүчү жалпак клеткалардын катмары).

ЭНДШПИЛЬ м. шахм. эндшпиль (шахмат партиясынын акыркы, корутунду бөлүгү).

ЭНЕРГЕТИК м. энергетик (энергетика боюнча специалист).

ЭНЕРГЕТИКА *жс.* энергетика (**1.** энергиянын ар түрлөрүн колдонуунун жана эксплуатация кылуунун жолдорун иштеп чыгуучу техниканын тармагы; **2.** физ. энергия жана анын айланышын текшерүүчү, физиканын бир бөлүмү).

ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЙ, ая, -ое энергетика-га *т.*; энергетикалык; **энергетический институт** энергетикалык институт; **энергетическое хозяйство** энергетикалык чарба.

ЭНЕРГИЧНО *нареч.* кайраттуу, активдүү, жигердүү, чечкиндүү; **энергично взяться за дело** ишке активдүү (кайраттуу) киришүү.

ЭНЕРГИЧНОСТЬ *жс.* кайраттуулук, активдүүлүк, жигердүүлүк, чечкиндүүлүк, күжүрмөндүк, тыпышчаактык.

ЭНЕРГИЧНЫЙ, ая, -ое кайраттуу, активдүү, жигердүү, чечкиндүү, күжүрмөн, жандуу, тырышчаак; **энергичный человек** күжүрмөн киши; **энергичные меры** чекиндүү чаралар.

ЭНЕРГИЯ *жс.* **1.** физ. тех. энергия, кубат, күч (материянын касиети – анын кыймыл өлчөмү; иш иштөөгө жөндөмдүүлүк); **электрическая энергия** электр энергиясы; **атомная энергия** атом энергиясы; **тепловая энергия** жылуулук энергиясы; **лучистая энергия** шооолалуу (нурдуу) энергия; **закон сохранения и превращения энергии** энергиянын сакталуу жана айлануу закону; **затрата энергии** энергияны жумшоо; **2.** (действенная сила, решительность, настойчивость) жигердүүлүк, чечкиндүүлүк, кайрат, турумдуулук; **с энергией приняться за работу** кубаттуулук менен ишке киришүү, кубаттуулук менен ишти колго алуу.

ЭНЕРГО татаал сөздүн «энергия» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү.

ЭНЕРГОЁМКИЙ, ая, -ое энергияны көп талап кылуучу (керек кылуучу); **энергоёмкие производства** энергияны көп талап кылуучу өндүрүштөр.

ЭННЫЙ, ая, -ое (любой, некоторый) кайсынысы болбосун, кайсы бири, баланча; **энное число** кайсы бир сан, баланча сан.

ЭНТОДЕРМА *жс.* биол. энтодерма (көп клеткалуу жаныбарлардын уругунун ички кабаты).

ЭНТОМОЛОГ *м.* энтомолог (энтомология жазынан специалист).

ЭНТОМОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое энтомология-га *т.*; энтомологиялык; **энтомологический журнал** энтомологиялык журнал.

ЭНТОМОЛОГИЯ *жс.* энтомология (зоологиянын бир бөлүмү; бул – курт-кумурскаларды изилдейт).

ЭНТУЗИАЗМ *м.* энтузиазм; кайрат, жигер; **творческий энтузиазм** чыгармачылык энтузиазм; **работать с энтузиазмом** энтузиазм менен иштөө.

ЭНТУЗИАСТ *м.* энтузиаст (ишке өтө ынта менен берилген; энтузиазм менен иштөөчү киши); **энтузиасты социалистических новостроек** социалисттик жаңы курулуштардын энтузиасттары.

ЭНТУЗИАСТКА *женск. р. к энтузиаст*; энтузиастка.

ЭНЦЕФАЛИТ *м. мед.* энцефалит (мээнин сезгениши).

ЭНЦИКЛОПЕДИЗМ *м.* энциклопедизм (билимдин ар түрдүү жазынан билимдүү болуу; билимдин ар түрдүү бөлүгүнөн кабардар болуу).

ЭНЦИКЛОПЕДИСТ *м.* энциклопедист (**1.** бардык жазынан билимдүү, кең маалыматтуу, билимдин ар түрдүү тармагынан кабары бар киши; **2.** ист. 18 кылымдын акырындагы Францияда болгон алдыңкы ишмерлер группасынын өкүлү).

ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИЙ, ая, -ое энциклопедия-га *т.*; энциклопедиялык.

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ *жс.* энциклопедия (бардык билимдерден же билимдин бир атайын тармагынан жыйнактуу маалымат берүүчү, алиппе тартибинде, кээде тема боюнча түзүлгөн илимий жана справочный түрүндө чыгарылган китеп); **Большая советская энциклопедия** Советтик Чоң Энциклопедия; **он – ходячая энциклопедия** разг. ал – басып жүргөн энциклопедия (бардык суроого жооп бере алган, бардык маселени чече ала турган киши).

ЭОЛИТ *м. археол.* эолит (таш кылымынын байыркы доору, бул доордо адам баласы таштан өтө эле жөнөкөй куралдар жасашкан).

ЭОЛОВА эолова арфа Эол арфасы (кылдары бар сандык; бул кылдар кичинекей жел аргынын таасири менен уккулуктуу үн чыгарат).

ЭПИГОН *м.* эпигон (бир коомдук – саясий, адабий, илимий ж.б. – багытты жактаган, бирок өзүнүн чыгармачылык өзгөчөлүгү болбогон киши).

ЭПИГОНСКИЙ, ая, -ое эпигон-го *т.*; эпигондук.

ЭПИГОНСТВО *ср.* эпигондук (см. эпигон).

ЭПИГРАММА *жс.* эпиграмма (**1.** сатира түрүндө жазылган кыскача ыр; **2.** байыркы гректерде – эстеликке, молого, үйдүн бооруна ж.б. жазылган кыскача ыр).

ЭПИГРАМАТИЧЕСКИЙ, ая, -ое эпиграмма-га *т.*; эпиграммалык; **эпиграматический выпад против кого-л.** бирөөгө каршы эпиграммалык кылык көрсөтүү.

ЭПИГРАФ *м.* **1.** эпиграф (текстке кыскача түрдө түшүнүк жана негизги идеясын берүү максаты менен чыгарманын башына же ар бир бөлүмдүн четине жазылган кыскача цитата же санат сөз); **взять эпиграфом строки из Пушкина** эпиграф кылып Пушкинден бир сап ыр алуу; **2.** эпиграф (байыркы гректерде – бир эстеликтин бетине жазылган жазуу).

ЭПИГРАФИКА *жс.* эпиграфика (байыркы жазуулар жөнүндөгү илим).

ЭПИДЕМИОЛОГ *м.* эпидемиолог (эпидемиология боюнча специалист).

ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое эпидемиология-га *т.*; эпидемиологиялык; **эпидемиологическая лаборатория** эпидемиологиялык лаборатория.

ЭПИДЕМИОЛОГИЯ *жс.* эпидемиология (жугуштуу оорулардын чыгышынын жана күчөшүнүн закондорун, ал оору менен күрөшүү, аны эскертүү чараларын изилдөө жөнүндөгү илим).

ЭПИДЕМИЧЕСКИЙ, ая, -ое эпидемия-га *т.*; эпидемиялык; **эпидемические болезни** эпидемиялык оорулар.

ЭПИДЕМИЯ *жс.* эпидемия (жугуштуу оорунун абдан жайылып кетиши); **эпидемия гриппа** грипптин эпидемиясы, грипп оорусунун эпидемиясы.

ЭПИДРЕМА *жс. анат.* эпидерма (айбандардын терисинин жана кээ бир өсүмдүктөрдүн кыртышынын эң сырткы катмары).

ЭПИЗОД *м.* **1.** (происшествие, событие, незначительный случай) эпизод, окуя, болгон окуя; **доехать без**

всяких эпизодов эч кандай окуясыз жетүү; **2. лит.** эпизод (өзүнчө мааниси болгон адабияттык чыгарманын бөлүгү); **вставной эпизод в пьесе** пьесадагы кириңди эпизод.

ЭПИЗОДИЧЕСКИЙ, ая, -ое дайыма болуп турбаган; кээ бир убакта, мезгил-мезгили менен болуучу; **эпизодические встречи** мезгил-мезгили менен кезигишүү.

ЭПИЗОДИЧНЫЙ, ая, -ое см. **эпизодический**.

ЭПИЗОТИЧЕСКИЙ, ая, -ое вет. **эпизоотия-га т.**

ЭПИЗОТИЯ ж. вет. эпизоотия (малдын өлөт, темтең, шарп сыяктуу жугуштуу ооруларынын кең таралышы).

ЭПИКУРЭЕЦ м. эпикурчул (**1. филос.** эпикуреизмди жактоочу; **2. өз** жыргалчылыгын, сезим ыраматын бардык нерседен жогору коюучу адам).

ЭПИКУРЕЙЗМ м. эпикуреизм (**1. филос.** байыркы гректердин философу Эпикурдун динге каршы материалисттик окуусу; **2. Эпикурдун** окуусун бурмалаган буржуазиялык көз караш – сезим ыраматынан гана турмуштун маанисин көргөн көз караш).

ЭПИКУРЭЙСТВО ср. эпикурчулдук (сезим ыраматына, назик турмушка берилип кетүүчүлүк).

ЭПИЛЕПСИЯ ж. мед. эпилепсия, талма (эс-учун жоготуп, талма сыяктуу болгон нервдик оору).

ЭПИЛЕПТИК м. мед. эпилептик (эпилепсия, талма менен ооруган киши).

ЭПИЛЕПТИЧЕСКИЙ, ая, -ое **эпилепсия-га т.**

ЭПИЛОГ м. эпилог (**1. байыркы грек** драмасында – актёрдун ниетин же оюндун мүнөзүн түшүндүрүп, көрүүчүлөргө карата айтылган корутунду; **2. көркөм чыгарманын** корутунду бөлүгү).

ЭПИСТОЛЯРНЫЙ, ая, -ое эпистолярдык (кат формасында); **роман в эпистолярной форме** эпистолярдык формадагы роман (кат жазышуу формасындагы роман).

ЭПИТАФИЯ ж. эпитафия (көр үстүндөгү жазуу).

ЭПИТЕЛИЙ м. анат. эпителий (дененин сыртын каптап бир-бирине тыгыз жаткан, түрдүү формадагы клеткалар).

ЭПИТЕТ м. лит. эпитет (көбүрөөк кооздоого жетишүү үчүн көркөм адабиятта бир нерсенин атына кошумчаланып айтылуучу аныктама, мисалы Манастан «Көк жал», «Кабылан» ж.б.).

ЭПИЦЕНТР м. геол. эпицентр (жер титирөө борборунун чөйрөсү).

ЭПИЧЕСКИЙ, ая, -ое **1. эпос-ко т.**; эпостук; **эпическая поэзия** эпостук поэзия; **2. перен. (бесстрастный)** келбеген, сезимге берилбеген, камырабаган; **сохранить эпическое спокойствие** такыр эле камырабаган абалда болуу.

ЭПОЛÉТЫ мн. (ед. **эполет м.**) уст. **эполет** (парадык погондор; см. **погон**).

ЭПОПÉЯ ж. **1. лит.** эпоея (бир далай тарыхый окуяларды сүрөттөөчү ири адабий чыгарма); **2. перен.** эпоея (бир далай бири менен бири байланышкан ири чоң окуялар); **эпопéя Великой Отечественной войны** Улуу Ата Мекендик Согуштун эпоеясы.

ЭПОС м. лит. эпос (**1. баатырдык жөнүндөгү** элдик оозеки чыгарма; **2. аңгеме түрүндө** айтылган жанр).

ЭПÓХА ж. эпоха, доор, заман; **советская эпо́ха** советтик доор; **геологические эпо́хи** геологиялык доорлор.

Э́РА ж. **1. эра**, заман (жылдын саналышы баишталган убак); **в третьем ве́ке до нашей э́ры** биздин заманга чейинки үчүнчү кылымда; **2. (эпо́ха, пери́од)** эра, доор, заман; **эра пролетарских револю́ций** пролетардык революциялар заманы.

ЭРИТРОЦИ́Т м. физиол. эритроцит (кызыл кан шариги).

ЭРО́ЗИЯ ж. **1. геол.** эрозия (жер кыртышынын, аккан суу жана муз менен талкаланып, бузулушу); **эро́зия почвы́** жердин (топурактын) эрозиясы; **2. тех.** эрозия (металлдардын айрым жерлеринин бузулушу, дат басышы); **3. мед.** эрозия (денедеги илээшиме, былжырлуу оболочканын бетинин жараланып кетиши).

ЭРО́ТИКА ж. эротика (ашыктыктан болуучу дене жыргалы, дененин эриши).

ЭРОТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **эротика-га т.**; эротикалык; **эротические стихи́** эротикалык ыр.

ЭРУДИ́РОВАННЫЙ, ая, -ое эрудициялуу, такшалган, жатык, жедеп бышкан; **эрудированный докладчик** такшалган докладчы.

ЭРУДИ́Т м. эрудит (көптү билген, чоң билими бар киши).

ЭРУДИ́ЦИЯ ж. эрудиция (терең окумуштуулук, маалыматтын толуктугу; илимдин кайсы бир тармагын өтө терең билүү); это человек с большой эрудицией бул – зор эрудициялуу адам.

ЭСÉР м. (социалист-революционер) ист. полит. эсер (социалист-революционер).

ЭСКА́ДРА ж. воен.-мор., ав. эскадра (согуш-деңиз флотунун же авиациянын чоң бирикмеси); **Черноморская эска́дра** Кара дениз эскадрасы.

ЭСКА́ДРЕННЫЙ, ая, -ое **эскадра-га т.**; эскадралык; **эскадренный миноно́сец** эскадралык миноносец (артиллериялык жана торпедалык куралдар менен жабдылган чоң согуш-деңиз кемеси).

ЭСКАДРÍЛЬЯ ж. воен., ав. эскадрилья (согуш авиациясынын бөлүкчөсү); **бомбардировочная эскадрíлья** бомбалоочу эскадрилья; **эскадрíлья истребителей** истребительдер эскадрильясы.

ЭСКАДРО́Н м. воен. эскадрон (пехотадагы ротага тең кавалериялык бөлүк); **командир эскадрóна** эскадрондун командири.

ЭСКАДРО́ННЫЙ, ая, -ое **эскадрон-го т.**; **эскадронный командир** эскадрондун командири.

ЭСКАЛА́ТОР м. эскалатор (жылма тепкич, жылып жүрмө тепкич); **эскалаторы на станциях метро́** метро станцияларындагы эскалаторлор.

ЭСКА́РП м. воен. эскарп (эңкейишке туура тартып аң сыяктуу казылган, танкка каршы тоскоол).

ЭСКÍЗ 1. (предварительный набросок) эскиз (сүрөттүн алгачкы божомолдон тарта салган түрү); **эскизы Репина к его карти́не «Бурла́ки»** Репиндин «Бурлактар» деген сүрөтүнө тарткан эскиздери; **эскиз к проё́кту** проектиге карага жасалган эскиз; **2. лит.** эскиз (адабий чыгарманын алгачкы набросогу; жеңил очерк).

ЭСКИМО́С м. эскимос.

ЭСКИМО́СКА женск. р. к **эскимос**; эскимоска.

ЭСКИМО́ССКИЙ, ая, -ое **эскимос-ко т.**; **эскимосский язы́к** эскимос тили.

ЭСКИМО́СЫ мн. эскимостор.

ЭСКОРТ *м. воен.* эскорт, конвой, сакчы, караул; **почётный эскорт** ардактуу эскорт.

ЭСКОРТИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* эскорттоо, конвойлоо, жөнөтүү; **эскортировать караван судов** кемелердин караванын эскорттоо.

ЭСКУЛАП *м. ирон.* табып, врач сөрөй.

ЭСМИНЕЦ *м. (эскадренный миноносец) воен.-мор.* эсминец (эскадралык миноносец).

ЭСПАДРОН *м.* эскадрон (фехтованиеде саюу же чабуу үчүн колдонулуучу, колду коргоочу калканы бар, кылыч сыяктуу курал).

ЭСПАНЬОЛКА *ж.* эспаньолка (чокчо, шуштуугуй кыска сакал).

ЭССЕНЦИЯ *ж.* 1. эссенция (бир нерсенин күчтүү составы; бул – калыбындагы бойдон колдонулбай, суу кошуп колдонулат); **уксусная эссенция** уксус эссенциясы; 2. эссенция (кандайдыр өсүмдүк, гүл же жемиштин спирттүү ширеси).

ЭСТАКАДА *ж.* 1. эстакада (тирөөчтөргө же мамыларга салынган көпүрө); **железнодорожная эстакада** темир жол эстакадасы; 2. (помост для причала судов) эстакада (кемелер жандап барып токтоп кала турган пристандагы көпүрө сыяктуу жасалган нерсе); 3. (подводное ограждение) эстакада (душмандын кемелери өткүс кылып суу астына жасалган тосмо).

ЭСТАМП *м. иск.* эстамп (гравюрадан түшүрүп алынган оттиск).

ЭСТАФЕТА *ж.* 1. уст. эстафета (көбүнчө атчан чабармандар кабарды улам бири-бирине, кийинкиси андан аркысына жеткирип отуруп кабарлашуу); **отправить донесение эстафетой** кабарды эстафета менен жиберүү; 2. спорт. эстафета (жөө жарышта биринен сала бирине берип, ал жүгүрүп жеткенине берип, чекке чейин чуркап алып келүүчү чыбык, пакет ж.б., жана ушундай формада болуучу спорт мелдеши); **лыжная эстафета** лыжа эстафетасы.

ЭСТАФЕТНЫЙ, ая, -ое эстафета 2-ге т.; эстафеталык; **эстафетный бег** эстафеталык жүгүрүш.

ЭСТЕТ *м.* эстет (көркөмдүүлүктү, сулуулукту, искусствону сүйүүчү, баалоочу).

ЭСТЕТИЗМ *м. иск.* эстетизм (реациялык буржуазиялык искусстводо – «искусство искусство үчүн», таза искусство дешип, искусствону чындыктан ажыратууга, элге жат көрсөтүүгө аракет кылуучулук).

ЭСТЕТИКА *ж.* эстетика (1. филос. искусство жана көркөм чыгармачылык жөнүндөгү окуу; искусствонун өнүгүү законун, анын идеялык мазмунун көркөмдүк формасын жана анын таптык күрөштөгү коомдук ролун изилдейт; 2. бирөөнүн искусствого көз караш системасы).

ЭСТЕТИЧЕСКИЙ, ая, -ое эстетика-га т.; эстетикалык; **эстетическое наслаждение** эстетикалык жыргоо, ыракат көрүү; **эстетическое чувство** эстетикалык сезим.

ЭСТЕТИЧНЫЙ, ая, -ое 1. (изящный, красивый) көркөм, кооз, жакшынакай; 2. (проникнутый эстетизмом) эстетизмге берилген.

ЭСТОНЕЦ *м.* эстон.

ЭСТОНКА *женск. р. к эстонец;* эстонка.

ЭСТОНСКИЙ, ая, -ое эстонец-ге т.; эстонские песни эстон ырлары.

ЭСТОНЦЫ *мн.* эстондор.

ЭСТРАДА *ж.* 1. эстрада, сахна; **выйти на эстраду** эстрадага чыгуу; 2. эстрада (театр искусствосунун кичине формасы, мис. концерт); **артисты эстрады** эстраданын артисттери.

ЭСТРАДНЫЙ, ая, -ое эстрада-га т.; эстрадалык; **эстрадный артист** эстрада артисти; **эстрадный оркестр** эстрада оркестри, эстрадалык оркестр.

ЭТА *мест. женск. р. к этот.*

ЭТАЖ *м.* этаж, кабат, катар; **дом в десять этажей** он этаждуу үй, он кабат үй; **верхний этаж** үстүңкү этаж (кабат); **жить на втором этаже** экинчи этажда (кабатта) туруу.

ЭТАЖЕРКА *ж.* этажерка (катар-катар секичелүү мебель, мис. китеп койгуч).

ЭТАК *разг. 1. нареч. (так, вот как)* мындай, мындайча, мына мындай, минтсек, андай, андай болсо; **сделай так** мына мындай кыл; **и так и так** мындай да, андай да; антсе да, минтсе да; мындайча да, андайча да; **я думал так и так** мен ары да, бери да ойлдум; ары ойлдум, бери ойлдум; 2. *в знач. вводн. сл. (примерно, приблизительно)* болжолу, божомол, -че болот; **километров, так, двести** болжолу эки жүз километрче, эки жүз километрче болот.

ЭТАКИЙ, ая, -ое *мест. указ. разг.* мындай, момундай, бул өңдөнгөн, бул сыяктуу; **этакая удача** бул өңдөнгөн жол болуш, мындай ийгилик.

ЭТАЛОН *м.* 1. тех. эталон (кандайдыр өлчөмдөгү куралдардын өтө так жасалган үлгүсү, аны менен пайдаланылып жүргөн өлчөгүч куралдардын тууралыгын текшерет); **эталон метра** метрдин эталону; 2. перен. (мерило) даяр бычым, даяр ченем.

ЭТАП *м.* 1. этап (бир процесстин өнүгүшүнүн бир кесинди бөлүгү, бөлүкчөсү); 2. воен. этап (войскалардын жолундагы дем алуучу жана жабдуучу пункту); 3. уст. (группа арестованных) этап (камалгандардын башка бир жакка жиберилүүчү тобу); 4. спорт. (отрезок дистанции) этап (жарыш, мелдеш болуучу дистанциянын бир бөлүгү); **по этапу или этапом** уст. конвой (кембай) менен, этап менен айдоо (камактагыларды).

ЭТАПНЫЙ, ая, -ое этап 3-кө т.; этапным порядком этап түрүндө.

ЭТИ *мест. указ. мн.* булар, ушулар.

ЭТИКА *ж.* 1. филос. этика (кишинин кулк-мүнөзү, жүрүм-туруму жөнүндөгү философиялык окуу; бул – идеологиянын формаларынын бири болуп эсептелет); 2. этика (адеп, сылыктыктын, тартиптин нормасы); **партийная этика** партиялык этика; **врачебная этика** врачтык этика.

ЭТИКЕТ *м.* этикет (белгилүү бир эл ичине сиңип калган, көпчүлүк жерде өзүн-өзү алып жүрүүнүн, бирөөгө мамиле кылуунун тартиби); **соблюдать этикет** этикетти сактоо.

ЭТИКЕТКА *ж.* этикетка (товардын, дарынын ж.б. сыртына жабыштырылуучу кичиңкей жазылган кагаз); **этикетка на бутылке** шишедеги этикетка.

ЭТИМ 1. твор. п. от этот, это II; 2. дат. п. от эти.

ЭТИМИ твор. п. от эти.

ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЙ, ая, -ое этимология-га т.; этимологиялык.

ЭТИМОЛОГИЯ *ж. лингв.* этимология (**1.** тил таануу илиминин сөздөрдүн же алардын формаларынын чыгышын текшерүүчү бир бөлүмү; **2.** сөздүн чыгышы).

ЭТИОЛОГИЯ *ж. мед.* этиология (оорунун себептери жөнүндөгү окуу).

ЭТИХ *род., вин. и предл. п. от эти.*

ЭТИЧЕСКИЙ, ая, -ое *этика-га т.*

ЭТИЧНОСТЬ *ж.* этикалуулук, адептүүлүк; **этичность поведения** жүрүш-туруштун этикалуулугу.

ЭТИЧНЫЙ, ая, -ое этикалуу, адептүү; **этичный поступок** этикалуу кылык.

ЭТНИЧЕСКИЙ, ая, -ое этнический (*бир элге жана анын маданиятына тиешелүү*); **этнический состав Киргизской ССР** Кыргыз ССРинин этнический составы.

ЭТНОГЕНЕЗ *м.* этногенез (*элдердин чыгышы*).

ЭТНОГРАФ *м.* этнограф (*этнография боюнча специалист*).

ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ, ая, -ое *этнография-га т.*; этнографиялык; **этнографический музей** этнографиялык музей.

ЭТНОГРАФИЯ *ж.* этнография (**1.** элдердин материалдык, коомдук жана духовный маданиятынын, алардын чыгышынын, салтынын, үрп-адатынын ж.б. өзгөчөлүктөрүн изилдей турган, тарых илиминин бир бөлүгү; **2.** бир калктын үрп-адаттык, маданий жана материалдык турмуш шарты жагынан өзгөчөлүгү).

ЭТО I *частица разг.* бу, бул; **кто это пришёл?** бу келген ким?; **где это вы пропадали?** сиз кайда жоголуп жүрдүңүз?; сиз кайда жоголуп кеттиңиз?; **как это так?** бу кандай?; **кантип?** **как бы это сделать?** муну кантип жасоо, иштөө керек?; **как же это он сюда попал?** кантип ал бул жерге келип калды?

ЭТО II *мест. ср. р. к этот.*

ЭТОГО *род. и вин. п. от этот, это II.*

ЭТОЙ *род., дат., твор. и предл. п. от эта.*

ЭТОМ *предл. п. от этот, это II (предлогдордон кийин колдонулат).*

ЭТОМУ *дат. п. от этот, это II.*

ЭТОТ *мест. указ. 1.* бул, мына бул, бу, ушу; **на этом берегу** бул жээкте; **этот или тот дом** мына бу же тиги үй, бул же тиги үй; **ничего с этим делом не выйдет** бул иштен эчтеме чыкпайт; **2. в знач. суц. ср.** бул, мына бул, бу, мына бу, муну; **как всё это случилось?** мунун баары кандайча болуп кетти?, бул иштер кандайча болуп кетти?; **я этого не знаю** мен муну билбеймин; **никто этому не поверит** эч ким буга ишенбейт.

ЭТУ *вин. п. от эта.*

ЭТЮД *м. 1. жив. (набросок)* этюд, алгачкы набросок (*сүрөттүн, скульптуранын ж.б. эскиз түрү*); **этюды к картине** картинага этюд; **2. муз.** этюд (*көнүктүрүү, үйрөтүү үчүн жазылган же усталык үлгүлөрүн көрсөтө турган музыкалык чыгарма*); **3. лит. (очерк)** этюд; **4. шахм.** этюд (*утуу же эч ким ута алышпай турган абалга чейин жеткирүү максатын көздөп, атайын түзүлгөн позиция*).

ЭТЮДНЫЙ, ая, -ое *этюды-га т.*; этюддук; **этюдный выигрыш** шахм. этюддук утуш.

ЭФЕМЕРНОСТЬ *ж.* бекем эместик, тез өтүп кетмелик.

ЭФЕМЕРНЫЙ, ая, -ое бекем эмес, тез өтмө, өтүп кетме.

ЭФЭС *м.* эфес (*мис. кылычтын, канжардын сабы*).

ЭФИОП *м.* эфиоп.

ЭФИОПКА *женск. р. к эфиоп;* эфиопка.

ЭФИОПСКИЙ, ая, -ое *Эфиопия-га, эфиоп-ко т.*

ЭФИОПЫ *мн.* эфиоптор.

ЭФИР *м. 1. (высь)* асман мейкиндиги; **птицы парили в эфире** канаттуулар асман мейкиндигинде учуп жүрүштү; **2. хим.** эфир (*спирттердин же спирттин кислоты менен кошулушу*); **передавать в эфир** радио менен берүү, радио аркылуу берүү.

ЭФИРНЫЙ, ая, -ое **1. эфир 2-ге т.**; **эфирное масло** эфир майы (*парфюмерияда, тамак өнөр жайында колдонулуучу жыттуу зат*); **2. перен. (хрупкий, воздушный)** жеңил, үлпүлдөгөн, эбелектей, назик.

ЭФИРОМАСЛИЧНЫЙ, ая, -ое эфир майы чыгуучу; **эфиромасличное растение** эфир майы чыгуучу өсүмдүк.

ЭФФЕКТ *м. 1. (сильное впечатление)* эффект (*бирөөнүн же бир нерсенин өтө таасир көрсөтүшү*); **эффект от его игры был огромный** анын ойнуунан өтө зор эффект болду; **2. (результат, следствие)** натыйжа; **лекарство не дало никакого эффекта** дары эч кандай натыйжа берген жок; **3. чаще мн.** эффект; таасир туудуруучу нерсе; **световые эффекты** жарыктын таасири; **шумовые эффекты** ызы-чуудан болуучу эффекттер.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ *ж.* эффективдүүлүк, натыйжалуулук, таасирдүүлүк.

ЭФФЕКТИВНЫЙ, ая, -ое эффективдүү, натыйжалуу, таасирдүү; **эффективный способ воздействия** таасир кылуунун натыйжалуу жолу.

ЭФФЕКТНЫЙ, ая, -ое эффекттүү, көзгө чалдыга турган, кызыктыра турган; **эффектный костюм** эффекттүү костюм.

ЭХ *межд. 1. (выражает сожаление)* ай, кап, аттигинай; **эх, жалко, что я опоздал!** кап, аттигинай, кечигип калганымды карачы!; **2. (выражает упрек)** ай сен, жолун болсун; **эх ты, разиня!** ай, сен, ачык ооз!; **3. ай; эх, так и быть, поеду с вами!** ай, мейли, силер менен барамын!

ЭХИНОКОК *м. зоол., мед.* эхинококк (*кишинин, айбандын ичинде болуучу мите курттун бир түрү*).

ЭХМА *межд. разг.* ай, кап, аттигинай; **эхма, если бы я это знал!** кап, муну билген болсом!

ЭХО *ср.* жаңырык; **лесное эхо** токойдогу жаңырык.

ЭШАФОТ *м.* эшафот (*күнөөкөрдүн башын кесип же асып өлтүрүүгө арналган секиче*).

ЭШЕЛОН *м. 1. воен.* эшелон (*согуштук иретке тизилгенде — биринчи аскердик бөлүктөн кийинки катарда турган аскердик бөлүк*); **2. воен. (воинский поезд)** эшелон (*аскерлер түшүп кетип бара жаткан поезд*); **3. ж.-д. (поездной состав)** эшелон (*поездин составы*); **грузовой эшелон** жүк тартуучу эшелон; **эхать эшелоном** эшелон менен жөнөө, эшелон болуп жөнөө.

ЭШЕЛОНИРОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, воен.* эшелондоштуруу (*аскерлерди бөлүп-бөлүп, катар-катар кылып согуштук тартипте жайлаштыруу*); **эшелонировать оборону** коргонууну эшелондоштуруу.

Ю

ЮА́НЬ юань (*Кытай Эл Республикасында акча единицасы*).

ЮБИЛЕ́Й м. юбилей (*кайсы бир адам, мекеме же окуянын ишинин он, жыйырма жана андан аркы жылдыгын майрамдоо*); **празднование юбиле́я** юбилейди майрамдоо.

ЮБИЛЕ́ЙНЫЙ, ая, -ое юбилей-ге т.; юбилейлик; **юбилейные дни** юбилей күндөрү.

ЮБИЛЯ́Р м. юбиляр (*юбилейи өтүп жаткан киши*).

Ю́БКА жс. юбка (*аялдардын белдемчи сыяктуу, белден төмөн кийилүүчү кийими*); **держаться за ю́бку** разг. ишүтл. бирөө эмне айтса, ошону гана иштөө; өзүнчө иштөө, жүрүү колунан келбөө.

ЮВЕЛИ́Р м. ювелир (*зергер*).

ЮВЕЛИ́РНЫЙ, ая, -ое 1. ювелир-ге т.; ювелирдик; **ювелирный магазин** ювелирдик магазин; 2. перен. өтө кылдат, чебер иштелген; **подсвечник ювелирной рабóты** чебер жасалган шамдал.

ЮГ м. түштүк; **жить на ю́ге** түштүктө жашоо.

Ю́ГО-ВОСТО́К м. түштүк-чыгыш; **на ю́го-восто́ке СССР** СССРдин түштүк-чыгышында.

Ю́ГО-ВОСТО́ЧНЫЙ, ая, -ое ю́го-восто́к-ко т.; **юго-восточный ветер** түштүк-чыгыш шамалы.

Ю́ГО-ЗА́ПАД м. түштүк-батыш.

Ю́ГО-ЗА́ПАДНЫЙ, ая, -ое ю́го-запад-га т.; **юго-западный ветер** түштүк-батыш шамалы.

ЮГОСЛА́В м. югослав.

ЮГОСЛА́ВКА женск. р. к югосла́в; югославка.

ЮГОСЛА́ВСКИЙ, ая, -ое Югосла́вия-га т.; югославиялык.

ЮГОСЛА́ВЫ мн. югославдар.

ЮДОФО́Б м. юдофоб; см. антисеми́т.

ЮДОФО́БСТВО ср. см. антисеми́тизм.

ЮЖА́НИН м. түштүктүк.

ЮЖА́НКА женск. р. к южа́нин.

ЮЖНЕ́Е сравн. ст. от прил. ю́жный.

Ю́ЖНЫЙ, ая, -ое юг-га т.; **ю́жный ве́тер** түштүктөн соккон шамал; **Ю́жный по́люс** Түштүк полюс, Түштүк уюл.

ЮЗ м. юз (*телеграф аппаратынын бир түрү*).

Ю́ККА жс. бот. юкка (*жыгачтын бир түрү; кабыгынан жөкө жасалат*).

ЮЛА́ жс. 1. (*игрушка*) чимирик (*оюнчук*); 2. перен. (*напр. о ребёнке*) токтому жок, тынчы жок бала.

ЮЛИА́НСКИЙ, ая, -ое: **юли́анский календа́рь** юлиан календары (*Россияда Улуу Октябрь Социалисттик революциясына чейин колдонулуп келген жыл эсептөөнүн системасы*).

ЮЛИ́ТЬ несов. разг. 1. (*суесться*) токтоно албоо, ойноктоо, тынч отура албоо; 2. перен. (*лебезить*) жан алы калбай бөйпөңдөө.

Ю́МОР м. юмор (*тиричилик, турмуш түрүн, адам кемчиликтерин мыскылдап, күлкү кылып көрсөтүү*).

ЮМОРЕ́СКА жс. лит., ист. юмореска (*юмористтик чакан гана чыгарма*).

ЮМОРИ́СТ м. 1. (*писатель*) юморист (*турмуш көрүнүштөрүн мыскылдап, күлкү кылып жазуучу*); 2. перен. (*человек, склонный к юмору*) юморист, куудул.

ЮМОРИ́СТИКА жс. лит. юмористтик чыгармалар.

ЮМОРИСТИ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое юмордуу, юмористтик; **юмористический журна́л** юмористтик журнал.

Ю́НГА м. мор. юнга (*матроско даярдануучу кемедеги жаш өспүрүм бала*).

ЮНЕ́Ц м. разг. өспүрүм бала, жаш жигит, боз бала.

Ю́НКЕР м. юнкер (1. *падышалык Россияда – согуштук же юнкерлик мектептин окуучусу*; 2. *Пруссияда – дворянин-помещик*).

Ю́НКЕРСКИЙ, ая, -ое юнкер-ге т.; юнкерлик.

Ю́ННА́Т м. (*юный натуралист*) юннат (*жаш натуралист; табиятты үйрөнүү кружогуна катышып жүргөн жаш өспүрүм*).

Ю́ННА́ТОВСКИЙ, ая, -ое юннат-ка т.

Ю́НОСТЬ жс. жаштык, жаш убакыт, жаш чак; **счастливая ю́ность** бактылуу жаштык.

Ю́НОША м. жигит, жаш жигит.

Ю́НОШЕСКИЙ ая, -ое жаштык, жаш кездеги; **юношеские го́ды** жаштык жылдар; **Международный юношеский день** Эл аралык жаштар күнү.

Ю́НОШЕСТВО ср. 1. (*пора, время*) жаштык, жашчылык, жаш убакыт; 2. *собр.* жаштар.

Ю́НЦА́ род. п. от юнец.

Ю́НЬИ, ая, -ое 1. (*молодой*) жаш; **юный пионер** жаш пионер; 2. (*свойственный молодому*) жашка мүнөздүү; **юные си́лы** жаш күчтөр, жаш күч.

Ю́ПИ́ТЕР м. 1. *астр.* Юпитер (*планеталардын биринин аты; жылдыздын аты*); 2. юпитер (*күчтүү электр прибору*).

ЮР м. **на юру́** или **на са́мом юру́** разг. 1) ачык дөңсөө жерде; 2) перен. урунт жерде; эл ары-бери көп өтө турган жерде.

ЮРИ́ДИЧЕСКИЙ, ая, -ое юристтик, **юри́дический; юриди́ческий факульте́т** юристтик факультет; **юриди́ческое ли́цо** юридический адам (*уюмдун же мекеменин атынан аракет кылуучу келишим түзүүчү, сотто сүйлөөчү, мүлккө ээ болуучу адам*).

ЮРИСДÍКЦИЯ жс. 1. юрисдикция (*сот иштерин жүргүзүү укугу*); **обладать юрисдÍкцией** юрисдикцияга ээ болуу; 2. юрисдикция (*сотко тиешелүү болуу*); **дело подле́жит юрисдÍкции райо́нного суда́** иш райондук соттун юрисдикциясында каралат; 3. (*круг вопросов, дел*) юрисдикция (*караштуу маселелер*); **это вне на́шей юрисдÍкции** бул биздин юрисдикцияга кирбейт.

ЮРИСКО́НСУЛЬТ м. юрисконсульт (*мекемедеги укук иштерин билүүчү киши*).

ЮРИСПРУДЕН́ЦИЯ жс. юриспруденция (*юридический илимдердин жалтысы; юридический иштер менен иришүү*).

ЮРИ́СТ м. юрист (*юридический маалыматы бар специалист*).

Ю́РКИЙ, ая, -ое шамдагай, чапчак.

Ю́РКНУТЬ *однокр.* разг. жылт коюу, булт коюу; **мышь ю́ркнула в но́рку** чычкан ийинге жылт коюп кирип кетти.

Ю́РКОСТЬ жс. шамдагайлык, чапчандык.

ЮРОДИВЫЙ, ая, -ое **1.** апенде, келесоо чалыш, келесоо, аңкоо; **2.** *в знач. суц. м., ж. уст.* көзү ачык, кереметтүү жинди, көзү ачык апенде.

ЮРОДСТВО *ср.* **1.** апендесинүүчүлүк, апендесинүү; аңкоосунуучулук, аңкоосуу; делбелик; **2.** *уст. (поступок)* апенденин иши.

ЮРОДСТВОВАТЬ *несов.* аңкоосуу, апендесинүү; делбелик кылуу, делбеленүү.

ЮРСКИЙ, ая, -ое: **юрский период** *геол.* юр доору (*мезозой эрасынын экинчи доору*).

ЮРТА *жс.* боз үй, кийиз үй.

ЮСТИЦИЯ *жс.* юстиция (**1.** *сот иштерин жүргүзүү; 2.* *сот мекемелерикин системасы*).

ЮТ *м. мор.* ют (кеме палубасынын алды жак бөлүгү).

ЮТИТЬСЯ *несов.* баш калкалоо, баш маана кылуу.

ЮФТЕВЫЙ, ая, -ое **юфть-ке т.**

ЮФТЬ *жс.* юфть (*булгаарынын айрым бир сорту*).

ЮФТЯНОЙ, ая, -ое *см. юфтевый.*

ЮЧУСЬ, **ючусь**, **ютишься** *наст. вр. от ютиться.*

Я

Я *мест. личн.* **1.** мен; **2.** *в знач. суц. ср. нескл.* мен; **сохранить своё я** өз абийрин сактап калуу; **я тебе или я тебя** *разг.* сага көрсөтөм!, сениби!

ЯБЕДА *разг.* **1.** *жс. уст. (донос)* ушак, чагым; **2.** *м. и жс. см.* ябедник.

ЯБЕДНИК *м.* ушакчы, чагымчы.

ЯБЕДНИЦА *женск. р. к ябедник.*

ЯБЕДНИЧАТЬ *несов.* на кого-что, *разг.* ушактоо, чагуу, жамандоо.

ЯБЛОКО *ср.* алма; адамово яблоко *анат. коко (кекиртект кокосу); глазное яблоко* *анат.* чечекей (*көз алмасы*); **яблоко раздора** чыр-чатактын (*талаш-тартыштын*) себеби; **лошадь в яблоках** темгил көк ат; **яблоку негде упасть** *разг.* аяк басар орун жок (*эң эле тыгылыш*).

ЯБЛОНЕВЫЙ, ая, -ое **яблоко-го т.**; **яблоне́вый сад** алма багы.

ЯБЛОННЫЙ, ая, -ое *разг. см. яблоне́вый.*

ЯБЛОНЬКА *жс.* уменыш. *от яблоня* жаш алма жыгачы (*жааш, өсүп келе жаткан алма жыгачы*).

ЯБЛОНЯ *жс.* алма жыгачы; **яблоко от яблони недалеко падает** *посл.* алма сабагынан алыс түшпөйт.

ЯБЛОЧКО *ср.* уменыш.-ласк. кичинекей алма.

ЯБЛОЧНЫЙ, ая, -ое **яблоко-го т.**; **яблочная кожа** алманын кабыгы; **яблочное варенье** алма вареньеси; **яблочная кислота** *хим.* алма кислотасы.

ЯВИТЬ *сов. кого-что, уст.* көрсөтүү, этүү; **явите милость** ырайым этиңиз.

ЯВИТЬСЯ *сов.* **1.** (*прибыть, прийти*) келүү; **вовремя явиться на совещание** кеңешмеге өз убагында келүү; **2.** (*возникнуть*) пайда болуу; **явилась новая мысль** жаңы пикир пайда болду; **3.** (*оказаться*) болуу; **это явилось неожиданностью для всех** бул бардык кишилер үчүн күтүл бөгөн нерсе болду; **явиться причиной чего-л.** бир нерсенин себеби болуу, бир нерсеге себеп болуу.

ЯВКА *жс.* **1.** (*действие*) келүү; **явка на собрание** жыйналышка келүү; **2.** (*конспиративная встреча*) жашырын кезигишүү; **3.** (*место конспиративной встречи*) явка (*жашырын уюмдун мүчөлөрүнүн жолуга турган жери*); **4.** (*пароль, условный знак*) шарттуу белги; **дать явку** шарттуу белгини билдирүү.

ЯВЛЕНИЕ *ср.* **1.** (*проявление, событие*) кубулур көрүнүш, окуя; **явление общественной жизни** коомдук турмуштун көрүнүшү; **явление природы** табияттын кубулушу; **2.** *театр. (часть акта)* көрүнүш (*пьесанын бөлүгү*); **3.** *уст. (появление)* пайда болуу.

ЯВЛЮ, **явлю**, **явишь** *и т.д. буд. вр. от явить.*

ЯВЛЮСЬ, **явлюсь**, **явишься** *и т.д. буд. вр. от явиться.*

ЯВЛЯТЬ *несов. см. явить.*

ЯВЛЯТЬСЯ *несов.* **1.** *см. явиться*; **2.** (*быть*) болуп саналуу.

ЯВНО **1.** *нареч. (очевидно)* ачык, апачык, көз көрүнө; **он явно прав** аныкы апачык эле туура; **2.** *безл. в знач. сказ.* ачык, апачык, ашкере; **это совершенно явно** бул таптакыр эле апачык.

ЯВНЫЙ, ая, -ое **1.** (*открытый*) ачык, ачыктан-ачык; **это явная вражда** бул ачыктан-ачык душмандык; **2.** (*очевидный*) шексиз; **это явная ошибка** бул шексиз ката.

ЯВОР *м. бот.* ак клён (*жыгачтын бир түрү*).

ЯВОЧНЫЙ, ая, -ое **явка 3-кө т.**; **явочная квартира** явка квартирасы; **явочным порядком** уруксатсыз эле, өз бетинче, өз ыктыяры менен.

ЯВСТВЕННО *нареч.* ачык, даана, так; **явственно слышать** даана угуу.

ЯВСТВЕННЫЙ, ая, -ое ачык, даана, ашкере; **явственные очертания гор** тоонун ачык көрүнүп турушу.

ЯВСТВОВАТЬ *несов.* апачык болуу, даана болуу, келип чыгуу, ашкере болуу; **из этого явствует следующее** мындан мына бул келип чыгып отурат.

ЯВЬ *жс.* өң; сон и явь түш жана өң.

ЯГА *жс.* баба-яга мастан кемпир, жез кемпир, жез тумшук.

ЯГДАШ *м. охот.* ягдташ (*илбээсин салынуучу бааштык*).

ЯГЕЛЬ *м. бот.* эңилчек.

ЯГНЁНОК *м. (мн. ягнята)* козу.

ЯГНИТЬСЯ *несов.* козулоо, кой козулоо.

ЯГНЯТНИК *м. (птица)* бүркүттүн, бир түрү.

ЯГОДА *жс.* жемиш, жер жемиш; **винные ягоды** анжыр; **одного поля ягода погов.** окшош, жүрүш-турушу боюнча окшош, мүдөөлөш, мундаш.

ЯГОДИЦА *жс.* *анат.* көчүк.

ЯГОДИЧНЫЙ, ая, -ое **ягодица-га т.**

ЯГОДКА *жс.* **1.** уменыш. *от ягода* кичинекей жемиш, жер жемиш; **2.** *прост. (о девочке, женщине)* татынакай (*сүйкүмдүү кыз, жаш аял жөнүндө*).

ЯГОДНИК *м.* **1.** (*место, где растут ягоды*) жемиши мол жер; **2.** (*ягодный куст*) жемиш чыгуучу бадал жыгач же чөп өсүмдүгү.

ЯГОДНЫЙ, ая, -ое **ягода-га т.**; **ягодный сок** жемиш ширеси; **ягодное вино** жемиш виносу.

ЯГУАР м. ягуар (*Америкада жашоочу жырткыч айбан*).

ЯД, м. 1. уу; **смертѣльный яд** өлүм уусу; 2. *перен.* заар; **слова́, полные яда** заардуу сөздөр; **яд сомнений** шектен, шексинүүдөн келип чыккан жагымсыз сезим.

ЯДЕР род. п. мн. от **ядро́**.

ЯДЕРНЫЙ, ая, -ое *физ.* **ядро́ 2-ге т.**; ядролук; **ядерная физика** ядролук физика; **ядерная энергия** ядролук энергия (*атомдук ядронун бөлүнүшүнөн келип чыккан энергия*).

ЯДОВИТОСТЬ жс. уулуулук, уусу бардык.

ЯДОВИТЫЙ, ая, -ое 1. уулуу, уусу бар; **ядовитые растения** уулуу өсүмдүктөр; **ядовитая змея** уусу бар жылан; **ядовитый газ** уулуу газ; 2. *перен.* заардуу; **ядовитое слово** заардуу сөз.

ЯДОХИМИКАТЫ мн. (*ед. ядохимикат м.*) уу химикаттар (*айыл чарбага зыян келтирүүчү курт-кумурскаларга каршы колдонулуучу уу дарылар*).

ЯДРЁНЫЙ, ая, -ое *разг.* 1. (*крупный*) ири; **ядрёный орех** ири жаңгак; 2. (*крепкого телосложения*) москоол; ден соолугу мыкты; **ядрёный парень** москоол мыкты жигит; 3. (*живительный, бодрящий*) таза, көңүл ача турган; **ядрёный воздух** таза (*көңүл ача турган*) аба.

ЯДРЬЦА жс. талкаланбаган крупа.

ЯДРО́ ср. 1. (*плода*) данек, дан, маңыз; **ядро́ грёцкого ореха́** жаңгактын даны; 2. (*центральная часть*) ядро (*борбордук бөлүк*); **ядро́ земли́ геол.** жердин ядросу; **атомное ядро́ физ.** атом ядросу, атомдук ядро; **ядро́ клетки́ биол.** клетканын ядросу (*клетканын эң керектүү бөлүгү*); **делёние ядра́** ядронун бөлүнүшү; 3. *перен.* (*сущность*) маңыз; **ядро́ вопро́са** маселенин маңызы; 4. *перен.* ядро (*коллективдин негизги бөлүгү*); **руководящее ядро́** организации уюмдун жетекчи ядросу; 5. *уст.* (*снаряд*) замбиректин огу.

ЯДРОВЫЙ, ая, -ое: **ядровое мы́ло** ичинде май кислотасы көп болгон жакшы самын.

ЯДРЫШКО ср. *уменьш.* от **ядро́ 1** кичинекей данек, кичинекей маңыз.

ЯЗВА жс. 1. (*рана*) жара, жаракат; **язва желу́дка мед.** карындагы жара; 2. *перен.* (*зло, вред*) балаа, зыяндуулук; 3. *перен. разг.* (*о человеке*) тили заар, уу тилдүү; **он така́я язва́** анын тили эң эле заар.

ЯЗВЕННЫЙ, ая, -ое **язва 1-ге т.**; **язвенные следы́** жаранын тактары.

ЯЗВИТЕЛЬНЫЙ, ая, -ое заардуу, заар тилдүү, уу тилдүү; жанга, чучукка тийүүчү; **язвительный человек** заар тилдүү адам.

ЯЗВИТЬ *несов.* заардуу сөз айтуу, жанга тиерлик сөз айтуу, жанды кашайта турган сөз айтуу.

ЯЗЫ́К м. 1. *анат.* тил; **показа́ть язы́к 1)** тилин көрсөтүү; 2) *перен.* тилин-чыгарып эликтөө; **у него́ отня́лся язы́к 1)** анын тили байланды (*ооругандан тил байланып, сүйлөбөй калуу*); 2) *перен.* катуу корккондуктан, аң-таң калгандыктан ал эч бир сөз айта албай калды; **прикуси́ть язы́к 1)** кокусунан тилин тиштеп алуу; 2) *перен.* бир нерсени башкача айтып жибербөө үчүн атайын унчукпай калуу; **прикуси́ язы́к!** унчукпа!; жаагыңды бас!; 2. (*средство общения, речь*) тил (*байланыш куралы*); **родно́й язы́к** эне тил; **ру́сский язы́к** орус тили; **национа́льный язы́к** улуттук тил; **литера-**

ту́рный язы́к адабий тил; **живо́й язы́к** тирүү тил (*ушул кезде колдонулуп турган тил*); **мёртвый язы́к** өлүү тил (*азыркы убакта колдонулбай калган тил*); 3. (*кушанье*) тил (*желе турган тил, мис. малдын тили*); **копче́ный язы́к** сүрсүтүлгөн тил; 4. (*колокола*) тил; 5. *воен. (пленный)* тил (*туткун*); **добы́ть язы́ка** тил алып келүү, тил кармап келүү; **длин́ный язы́к или язы́к без косте́й разг.** тилде сөөк жок (*тил сүйлөй берет*); **зло́й язы́к** заардуу тил; **злые язы́ки** ушакчылар, чагымчылар; **у него́ язы́к хорошо́ привёшен (подвешен) разг.** ал тил акагынан кишиге алдырбайт, сөзгө уста (*чебер*); **держáть язы́к за зубáми разг.** тилине сак болуу, оозду тыюу, оозду басып туруу; **вертё́ться на язы́ке разг.** тилдин эле учунда туруу; **бы́ть у всех на язы́ке разг.** эл оозунда сөз болуу; **никто́ тебя́ за язы́к не т́янет (не дёргает) разг.** сенин оозунду эч ким тырмабайт, сенин оозунду бирөө тырмадыбы; **язы́к не повернётся сказа́ть разг.** айтууга ооз (*тил*) барбайт; **язы́к чёшется разг.** ичине сактай албай, тили кычышып, айткысы келүү; бир нерсени айткысы (*сүйлөгүсү*) келип туруу; **болта́ть (трепáть, чёсáть) язы́ком разг.** дөөдүрөп сүйлөй берүү, келжирөө; **сорва́ться с язы́ка** оозунан чыгып кетүү, байкабай айтып салуу; **бежа́ть, вы́сунув язы́к разг.** акактап жүгүрүү, жан-алакетке түшүп чуркоо, алынын бардыгынча жүгүрүү; **что на уме́, то и на язы́ке погов.** ойноп сүйлөсө да, оюндагысын айтат; **язы́к мой – враг мой погов.** тил – менин тууганым, тил – менин душманым; **язы́ки пла́мени или о́гненные язы́ки** алоолонгон жалын (*от*); **найти́ о́бщий язы́к с кем-л.** бирөө менен жалпы пикирге (*бир пикирге*) келүү.

ЯЗЫКОВЕ́Д м. тилчи (*тил илими боюнча специа-лист*).

ЯЗЫКОВЕ́ДЕНИЕ ср. см. **языкознáние**.

ЯЗЫКОВЕ́ДНЫЙ, ая, -ое см. **языковедческий**.

ЯЗЫКОВЕ́ДСКИЙ, ая, -ое **языковедение-ге т.**; **языковедческий ву́з** тил илиминин жогорку окуу жайы.

ЯЗЫКОВО́Й, ая, -ое **язык 2-ге т.**; **языковое чу́тьё** тил сезими; **языкова́я систе́ма** тил системасы.

ЯЗЫКО́ВЫЙ, ая, -ое **язык 1, 3-кө т.**; **языкова́я колбаса́** тилден жасалган колбаса; **языковые мы́шцы** тил булчуңдары.

ЯЗЫКОЗНА́НИЕ ср. тил илими; **марксистское языкознáние** марксисттик тил илими.

ЯЗЫ́ЧЕСКИЙ, ая, -ое **язы́чество-го т.**

ЯЗЫ́ЧЕСТВО ср. бутпарастык, бутка табынуучулук (*көп кудайга табынууга негизделген дин*).

ЯЗЫ́ЧНИК м. бутпарас, бутка табынуучу (*бутпарастыктын жолун жолдоочу киши*).

ЯЗЫ́ЧНЫЙ, ая, -ое 1. **язык 1-ге т.**; **язы́чные мы́шцы** тил булчуңдары; 2. *лингв.* тилчил; **язы́чные согласо́нные** тилчил үнсүздөр.

ЯЗЫ́ЧОК м. 1. *уменьш.* от **язы́к 4** тилче; **язычо́к ко-локольчи́ка** коңгуроонун тилчеси; 2. *анат.* кичине тил; 3. (*подвижная пластинка*) тил; **язычо́к замка́** кулпунун тили.

ЯЗЬ м. зоол. язь (*кылкандуу балыктын бир түрү*).

ЯЙ́ЧКО ср. 1. *уменьш.* от **яйцо́ 2** жумурткача, тукумча, кичине жумуртка; 2. *анат.* таш (*эркектин урук бези*).

ЯЙ́ЧНИК м. *анат.* аналык бези (*айбан жана адам ургаачысынын урук пайда болуучу жери*).

ЯЙЧНИЦА *жс.* яичница, куурган жумуртка; **зажарить яйчицу** жумуртка кууруу.

ЯЙЧНЫЙ, ая, -ое **яйцо 2-ге т.**; **яичная скорлупа** жумуртканын кабыгы; **яичный белок** жумуртканын агы; **яичный желток** жумуртканын сарысы.

ЯЙЦЕВИДНЫЙ, ая, -ое жумуртка сыяктуу; **яйцевидный камень** жумуртка сыяктуу таш.

ЯЙЦЕВОД *м. анат.* урук жолу (аялдардын урук клеткасы өтө турган жол).

ЯЙЦЕКЛЕТКА *жс. биол.* урук клеткасы (айбандын жана өсүмдүктөрдүн ургаачылык жыныстык клеткасы).

ЯЙЦЕНОСКИЙ, ая, -ое жумуртка (тукум) тууй турган, жумуртканы (тукумду) көп тууй турган.

ЯЙЦЕНОСКОСТЬ *жс.* жумуртка салуу, жумуртка тууш.

ЯЙЦЕОБРАЗНЫЙ, ая, -ое *см. яйцевидный.*

ЯЙЦЕРОДНЫЙ, ая, -ое *зоол.* жумуртка туучу, тукум туучу.

ЯЙЦО *ср. 1. биол.* урук клеткасы; *2. (птичье)* жумуртка; **нести яйца или класть яйца** жумуртка тууш; **яйцо вкрутую** абдан бышырылган жумуртка; **яйцо всмятку** чала бышырылган жумуртка; **3. (насекомых)** жумуртка, тукум (*курт-кумурсканын жумурткасы*); **муравьиные яйца** кумурска жумурткасы (*кээ бир сайроочу канаттуулардын жеми*); **это выведенного яйца не стоит погов.** бул сокурт ыйынга да турбайт (*арзыбайт*).

ЯК *м. зоол.* топоз.

ЯКОБИНЕЦ *м. ист* якобинец (1789-жылы француз революциясы убагындагы Париждеги – радикалдык саясий клубдун мүчөсү, революционер-демократ).

ЯКОБЫ *частица* окшойт, өңдөнөт, өңдүү, сыяктуу; **он якобы согласился** ал макул болгон окшойт.

ЯКОРНЫЙ, ая, -о **якорь-го т.**; **якорная цепь** якорь чынжыры.

ЯКОРЬ *м. 1. мор.* якорь (кемени сууда бир жерге токтотуп тургуч оор кайырмак темир); **бросить (отдать) якорь** или **стать на якорь** якорь таштоо, якорго туруу; **стоять на якоре** якордо туруу; **снять с якоря** или **поднять якорь** якорду тартып алып (*жогору көтөрүп алып*) жөнөп кетүү (*пароход жөнүндө*); **2. тех.** якорь (*саат механизминин кыймылын иретке келтирүүчү деталь*); **якорь спасения** аман калуунун акыркы чарасы, акыркы үмүтү.

ЯКУТИ *якут.*

ЯКУТКА *женск. р. к якут; якутка.*

ЯКУТСКИЙ, ая, -ое **Якутия-га, якут-ка т.**; **якутский язык** якут тили.

ЯКУТЫ *мн.* якуттар.

ЯКШАТЬСЯ *несов. с кем-чем, разг. (общаться, дружить)* катнашып (*мамилелешип*) жүрүү, достошуп жүрүү.

ЯЛ *м. мор.* ял (*кайыктын же кеменин бир түрү*).

ЯЛИК *м. мор.* ялик (*эки же төрт калактуу кайык*).

ЯЛОВАЯ *прил.* кысыр; **яловая корова** кысыр уй.

ЯЛОВЕТЬ *несов.* кысыр калуу (*мис. уй, кой ж.б.*).

ЯЛОВОСТЬ *жс.* кысырдык, кысыр калгандык (*малдын кысырдыгы*).

ЯМ *м. ист.* ям (*илгерки убакытта – жолоочулар арабага башка ат чегип кетүүчү станция, бекет*).

ЯМА *жс. 1. (углубление в земле)* чукур, чуңкур, аң, аңгек; **вырыть яму** чукур казуу; **помойная яма** жуунду тө-

гүлүүчү чуңкур; **2. (место хранения)** ороо, чуңкур; **картофельная яма** картошкө ороосу; **3. перен. разг. (низина, впадина)** ойдун, кабак; **4. перен. уст. (тюрьма)** ор (*тюрьма, зындан*); **воздушная яма** *ав.* аба чуңкуру (*температуранын өөдө-ылдый болушунан аба катмарларында пайда болгон чуңкур; учуу аппараттары мындай жерге келгенде бирден төмөн түшүп кетет*); **волчья яма** үстү жабык шиштүү ор; **рыть яму кому-л.** бирөөгө ор казуу; **не рой другому яму, сам в неё попадёшь посл.** бирөөгө ор казба, өзүң түшөсүң.

ЯМБ *м. лит.* ямб (*басымы экинчи муунда болгон эки муундуу ыр стопасы*).

ЯМКА *жс. уменьш. от яма 1* чукур, кичинекей чукур.

ЯМОЧКА *жс. см. ямка; ямочки на щеках* бет чукуру (*көбүнчө күлгөндө пайда болуучу*).

ЯМСКОЙ, ая, -ое **ям-га т.**; **ямская тройка** *уст.* ям тройкасы (*почтаны, жүктү жана пассажирлерди ташууга арналган арабага чегилген үч ат*).

ЯМЩИК *м.* ямщик, арабакеч.

ЯМЩИЦКИЙ, ая, -ое **ямщик-ке т.**

ЯНВАРСКИЙ, ая, -ое **январь-га т.**; **январские дни 1905 года** 1905-жылдын январь күндөрү; **январские морозы** январь айындагы суук.

ЯНВАРЬ *м.* январь.

ЯНКИ *м. нескл.* янки, янкилер (*Америка Кошмо Штаттарындагы америкалыктарга коюлган лакап ат*).

ЯНТАРНЫЙ, ая, -ое **1. январь-га т.**; **янтарный мундштук** янтардан жасалган мүштөк; **2. (о цвете)** янтардай, янтар түстүү; **янтарный мёд** янтардай бал; **янтарная кислота** *хим.* янтар кислотасы.

ЯНТАРЬ *м.* янтарь (*жердин терең катмарынан казып алынган ийне жалбырактуу жыгачтын ташка айланган тунук чайыры, дабыркайы*).

ЯПОНЕЦ *м.* японец, япон.

ЯПОНКА *женск. р. к японец; японка.*

ЯПОНСКИЙ, ая, -ое **Япония-га, японец-ке т.**; **японский язык** япон тили.

ЯПОНЦЫ *мн.* японецтер, япондор.

ЯР *м. обл. 1. (крутой берег, обрыв)* жар, кемер жар; **2. (глубокий овраг)** аң, коо.

ЯРД *м. ярд (1. узундукту ченөөнүн англиялык өлчөөсү; бул – 0,9144 метрге барабар; 2. бир нерсенин, жердин бетин ченөөнүн англиялык өлчөөсү; бул – 4855 квадраттык метрге барабар келет).*

ЯРЕМНЫЙ, ая, -ое *уст. ярмо 1-ге т.*; **ярённые вёны** *анат.* баштан, беттен тароочу көк кан тамырлары.

ЯРКА *жс. (молодая овца)* токту.

ЯРКИЙ, ая, -ое **1. жарык, жаркыраган, жаркырап турган; яркий огонь** жарык от, жаркыраган от; **яркое солнце** жаркырап турган күн; **2. (о цвете)** ачык түстүү; **яркие краски** ачык түстүү боёктор; **3. перен. (выдающийся)** көрүнүктүү, даана, ачык, курч; **яркий талант** курч талант; **яркая мысль** ачык пикир (*ой*).

ЯРКО *нареч. 1. жарык болуп, жапжарык болуп; солнце светит ярко* күн жапжарык болуп тийип турат; **2. (о цвете): ярко раскрасить** ачык түскө боёо; **3. перен. (живо, образно)** ачык, апачык, ачык-айкын; **ярко выражаться** ачык-айкын сүйлөө.

ЯРКО– *татаал сөздөрдүн «ачык» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү.*

ЯРКО-КРАСНЫЙ, ая, -ое ачык кызыл.

ЯРКО-СИНИЙ, ая, -ее ачык көк (түс).

ЯРКОСТЬ ж. 1. (света) жарыктык; **яркость солнца** күндүн жарыктыгы; 2. (цвета) ачык түстүүлүк; **яркость красок** боёктордун ачык түстүүлүгү; 3. перен. (живость, образность) ачыктык, көрүнүктүүлүк; **яркость изложения** баяндоонун (айтуунун) ачыктыгы; **яркость мысли** пикирдин (ойдун) ачыктыгы.

ЯРЛЫК м. 1. ярлык (товардын баасы, салмагы, саны көрсөтүлгөн жазуу, тамга); 2. ист. жардык, буйрук (моңгол-татар кандыгы кезинде – кандардын чыгарган жазуулай указы, жардыгы).

ЯРЛЫЧОК м. уменши. от **ярлык** 1 кичинекей ярлык.

ЯРМАРКА ж. ярмарка, жармаңке (товарларды сатуу жана сатып алуу үчүн мезгил-мезгили менен белгиленген чоң соода); **весёлая ярмарка** жазгы ярмарка (жармаңке).

ЯРМАРОЧНЫЙ, ая, -ое ярмарка-га т.; **ярмарочная торговля** ярмарка соодасы.

ЯРМО ср. 1. (деревянный хомут) моюнтурук; 2. перен. (иго, время) оордук, түйшүк, эзүү.

ЯРОВИЗАЦИЯ ж. яровизация, яровизация кылуу, яровизациялоо, жаздыкташтыруу, жаздаштыруу (үрөндүн жетилишин тездетүү үчүн аны иштеп чыгуу).

ЯРОВИЗИРОВАННЫЙ, ая, -ое 1. прич. от **яровизировать**; 2. прил. яровизацияланган, жаздаштырылган.

ЯРОВИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что яровизация кылуу, яровизациялоо, жаздыкташтыруу, жаздаштыруу.

ЯРОВОЙ, ая, -ое 1. (о злаках) жаздык, жазында себилүүчү; **яровая пшеница** жаздык буудай; 2. (об участке) жаздык (жер жөнүндө); **яровое поле** жаздык талаа (жаздык эгин айдалган талаа); 3. в знач. суц. яровые мн. (злаки) жаздык, жаздык эгин; **посев яровых** жаздык эгин айдоо (эзүү).

ЯРОСТНО нареч. 1. (гневно) ачууланып, ачуу менен; **яростно смотреть** ачууланып кароо; 2. (неукротимо) каарданып.

ЯРОСТНЫЙ, ая, -ое 1. (гневный) ачууланган, ачуу келген; **яростный взгляд** ачуу келген караш; 2. (неукротимый) каардуу; **отбить яростные атаки противника** душмандын каардуу атакаларын кайра согуу, душмандын каардуу атакаларынын мизин кайтаруу.

ЯРОСТЬ ж. 1. (сильный гнев) ачуу, каар, кыжыр; **прийти в ярость** ачуусу келүү, каардануу; **привести в ярость** ачуусун келтирүү; 2. перен. (неукротимость, напор) катуулук, токтотууга көнбөгөндүк; **ярость ветра** шамалдын катуулугу.

ЯРУС м. 1. (ряд) ярус, катар, катмар; **дрова, сложенные в два яруса** эки катар кылып жыйылган отун; 2. метр. ярус (залдын бир этажындагы катар орундуктар); **ложка третьего яруса** үчүнчү ярустагы ложка; 3. (рыболовная снасть) ярус (кайырмактар тизилген узун жип); **ловить рыбу ярусом** ярус менен балык кармоо; 4. геол. (слой) ярус, катмар (жер катмары).

ЯРЧЕ сравн. ст. от прил. яркий и нареч. ярко 1. (о свете) жарыгыраак; 2. (о цвете) ачыгыраак; 3. перен. көрүнөөрөөк, даанараак, ачыгыраак.

ЯРЫЙ, ая, -ое 1. см. **яростный** 1; 2. (страстно преданный) абдан кызыккан, кызыгып берилген; **ярый по-**

клонник театра театрды жакшы көрүп, абдан кызыккан адам.

ЯРЬ ж. ярь; см. **ярь-медянка**.

ЯРЬ-МЕДЯНКА ж. хим. ярь-медянка (жашыл боёктун бир түрү).

ЯСАК м. ист. ясак (Москвалык Руста жана падышалык Россиянын кээ бир жерлеринде – буюмдата алынган налог).

ЯСЕЛЬНЫЙ, ая, -ое **ясли** 1-ге т.

ЯСЕНЬ м. бот. ясень (жыгачтын бир түрү).

ЯСЛИ I только мн. (детское учреждение) ясли (балдар үчүн); **отдать ребёнка в ясли** баланы яслиге берүү.

ЯСЛИ II только мн. (кормушка для скота) акыр (мал үчүн арналган акыр).

ЯСНЁТЬ несов. ачык-айкын болуу, ачык-айкын боло баштоо, ачыла баштоо; **небо яснёт** асман ачыла баштады.

ЯСНО 1. нареч. (ярко) ачык, жарык; **ясно светит солнце** күн жаркырап турат; 2. нареч. (отчётливо) даана, ачык, апачык; **ясно слышать** даана угуу; **ясно видеть** даана көрүү, ачык көрүү; **ясно говорить** даана (ачык) сүйлөө; **коротко и ясно** кыска жана апачык; 3. безл. в знач. сказ. (понятно) түшүнүктүү, апачык; **ясно без слов** сөз айтпаса да түшүнүктүү; 4. безл. в знач. сказ. (о хорошей, ясной погоде) ачык (жаакшы, ачык аба ырайы жөнүндө); **если будет ясно, пойдём в лес** күн ачык болсо, токойго барабыз; 5. частица утверд. разг. албетте, сөзсүз; **ясно как день** айдан ачык, күндөн жарык.

ЯСНОВИДЕНИЕ ср. көрөгөчтүк, мурдатан билүү, көзү ачыктык, керемет; **обладать ясновидением** мурдатан билүүгө жөндөмдүү болуу.

ЯСНОВИДЕЦ м. көрөгөч, бир нерсени алдын ала билүүчү адам.

ЯСНОВИДЯЩИЙ, ая, -ое (проницательный) көрөгөч, мурдатан (алдын ала) билүүчү.

ЯСНОСТЬ ж. 1. (чистота) ачыктык, апачыктык; 2. (отчётливость) дааналык, ачыктык; **ясность изображения** сүрөттөөнүн дааналыгы; 3. (логичность, чёткость) тактык, ачыктык; **ясность мысли** пикирдин (ОЙДУН) тактыгы.

ЯСНЫЙ, ая, -ое 1. (яркий, чистый) ачык; **ясное небо** ачык асман; 2. (отчётливый) даана, ачык; 3. (логичный, чёткий) так, ачык; **ясный пример** так (ачык) мисал; **ясное доказательство** так далил.

ЯСТВА мн. (ед. яство ср.) уст. тамак, тамак-аш.

ЯСТРЕБ м. карчыга (куш).

ЯСТРЕБИНЫЙ ая, -ое 1. **ястреб-ге т.**; **ястребиная охота** карчыга салуу, карчыга салып аң уулоо; 2. перен. (хищный) жырткыч; **ястребиный взгляд** жырткыч көз караш; **ястребиный нос** ийри тумшук, куш тумшук.

ЯСТРЕБОК м. 1. (маленький ястреб) кичинекей карчыга; 2. разг. (самолёт-истребитель) ястребок.

ЯТАГАН м. ятаган (ийри канжар, ийри кылык).

ЯТЬ м. лингв. уст. ять (орус алиппесинин «ть» деген тамгасынын аты; бул тамга азыр колдонулбайт); **на ять прост.** эң сонун, абдан жакшы.

ЯХОНТ м. уст. жакут (асыл таш).

ЯХОНТОВЫЙ, ая, -ое **яхонт-ко т.**

ЯХТ-КЛУБ м. спорт. яхт-клуб (суу спортун жүргүзүүчү спорт уюму).

ЯХТА ж. 1. (парусная лодка) яхта, парустуу кайык; 2. (небольшое судно) яхта, парустуу кеме; **моторная яхта** мотордуу яхта.

ЯХТЕННЫЙ, ая, -ое **яхта-га** т.

ЯЧЕЙСТЫЙ, ая, -ое ячеялуу.

ЯЧЕЙКА ж. 1. **ячейка**; см. **ячейя**; 2. перен. ячейка (коомдук баштапкы уюм).

ЯЧЕЯ ж. 1. (углубление) уяча (мис. аарынын уясындагы уяча); 2. (звено в сети, в вязанье) көз; **ячейя сёти** тордун көзү.

ЯЧМЁННЫЙ, ая, -ое **ячмень 1-ге** т.; **ячмённое зерно** арпа даны.

ЯЧМЁНЬ I м. (хлебный злак) арпа.

ЯЧМЁНЬ II м. мед. (воспаление сальной железы века) тирсек.

ЯЧНЕВЫЙ, ая, -ое **ячмень 1-ге** т.; **ячневая каша** арпа акшагынан жасалган ботко.

ЯШМА ж. мин. яшма (кварцтын бир түрү); изделия из **яшмы** яшмадан жасалган буюм.

ЯШМОВЫЙ, ая, -ое **яшма-га** т.; **яшмовая ваза** яшма вазасы, яшма ваза.

ЯЩЕРИЦА ж. кескелдирик.

ЯЩИК м. 1. ящик; **почтовый ящик** почта ящиги; **мусорный ящик** таштанды салынуучу ящик; 2. (выдвижной) тартма; **ящик письменного стола** жазуу үстөлүнүн тартмасы; **зарядный ящик** воен. ок-дары ящиги; **откладывать что-л. в долгий ящик** орундоону кечиктирүү, орундоону созуу, таштап коюу.

ЯЩИЧЕК м. уменьш. от **ящик** кичинекей ящик.

ЯЩИЧНЫЙ ая, -ое **ящик-ке** т.; **ящичная крышка** ящик капкагы.

ЯЩУР м. вет. шарп (мүйүздүү ири жана майда малдын, чочконун жана төөнүн жугуштуу оорусу).

ЯЩУРНЫЙ, ая, -ое **ящур-га** т.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАЗВАНИЯ ГЕОГРАФИЯЛЫК АТТАР

АБАДАН *г.* Абадан *ш.*

АБАКАН *г.* Абакан *ш.*

АБИССИНИЯ Абиссиния; *см.* **Эфиопия**.

АБХАЗИЯ Абхазия; **АБХАЗСКАЯ АВТОНОМНАЯ СОВЕТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Абхаз Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.

АВСТРАЛИЙСКИЙ СОЮЗ Австралия Союзу.

АВСТРАЛИЯ Австралия.

АВСТРИЯ Австрия.

АГИНСКИЙ БУРЯТ-МОНГОЛЬСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ОКРУГ Агин Бурят-Монгол улут округу.

АДДИС-АБЕБА *г.* Аддис-Абеба *ш.*

АДЕН *г.* Аден *ш.*

АДЖАРИЯ Аджария; **АДЖАРСКАЯ АВТОНОМНАЯ СОВЕТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Аджар Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.

АДРИАТИЧЕСКОЕ МОРЕ Адриатик деңиз.

АДЫГЕЙСКАЯ АВТОНОМНАЯ ОБЛАСТЬ Адыгей автономиялуу областы.

АЗЕРБАЙДЖАН Азербайжан; **АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ СОВЕТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Азербайжан Советтик Социалисттик Республикасы.

АЗИЯ Азия.

АЗОВСКОЕ МОРЕ Азов деңизи.

АЗОРСКИЕ ОСТРОВА Азор аралдары.

АКБУРА *р.* Ак-Буура *ө.*

АКМОЛИНСК *г.* Акмолинск *ш.*

АКСАЙ *р.* Ак-Сай *ө.*

АКСУ *р.* Ак-Суу *ө.*

АКТАЛИНСКИЙ РАЙОН Ак-Талаа району.

АКТЮБИНСК *г.* Актюбинск *ш.*

АКТЮЗ АК-Түз.

АЛА-БУКА *с.* Ала-Бука *с.*

АЛА-БУКИНСКИЙ РАЙОН Ала-Бука району.

АЛАЙСКАЯ ДОЛИНА Алай өрөөнү.

АЛАЙСКИЙ РАЙОН Алай району.

АЛАЙСКИЙ ХРЕБЕТ горы Алай кырка тоолору.

АЛАНДСКИЕ ОСТРОВА Аланд аралдары.

АЛАТАУ (*гора*) Ала-Тоо.

АЛБАНИЯ Албания; **НАРОДНАЯ РЕСПУБЛИКА АЛБАНИЯ** Албания Эл Республикасы.

АЛЕКСАНДРИЯ *г.* Александрия *ш.*

АЛЕУТСКИЕ ОСТРОВА Алеут аралдары.

АЛЖИР Алжир.

АЛМА-АТА *г.* Алма-Ата *ш.*

АЛТАЙ Алтай.

АЛТАЙСКИЕ ГОРЫ Алтай тоолору.

АЛЬПЫ (*горы*) Альпы тоолору.

АЛЯСКА (*полуостров*) Аляска жарым аралы.

АМАЗОНКА *р.* Амазонка *ө.*

АМЕРИКА Америка.

АМСТЕРДАМ *г.* Амстердам *ш.*

АМУ-ДАРЬЯ *р* Аму-дарья *ө.*

АМУР *р.* Амур *ө.*

АНАНЬЕВО *с.* Ананьево *с.*

АНГАРА *р.* Ангара *ө.*

АНГЛИЯ Англия.

АНДИЖАН *г.* Андижан *ш.*

АНДОРРА Андорра.

АНКАРА *г.* Анкара *ш.*

АНТАРКТИДА Антарктида.

АНТАРКТИКА Антарктика.

АНТВЕРПЕН *г.* Антверпен *ш.*

АНТИЛЬСКИЕ ОСТРОВА Антиль аралдары.

АПЕННИНСКИЙ ПОЛУОСТРОВ Апеннин жарым аралы.

АПЕННИНЫ (*горы*) Апеннин тоолору.

АРАВАН *с.* Араван *с.*

АРАВАНСКИЙ РАЙОН Араван району.

АРАВИЙСКИЙ ПОЛУОСТРОВ Аравия жарым аралы.

АРАВИЙСКОЕ МОРЕ Аравия деңизи.

АРАВИЯ Аравия.

АРАКС *р.* Аракс *ө.*

АРАЛЬСКОЕ МОРЕ Арал деңизи.

АРАРАТ (*гора*) Арарат тоосу.

АРГЕНТИНА Аргентина.

АРГУНЬ *р.* Аргунь *ө.*

АРКТИКА Арктика.

АРМЕНИЯ Армения; **АРМЯНСКАЯ СОВЕТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Армян Советтик Социалисттик Республикасы.

АРСЛАНБОБ (*заказник*) Арыстанбаб заказниги.

АРЫС *г.* Арыс *ш.*

АСТРАХАНЬ *г.* Астрахань *ш.*

АСУНСЬОН *г.* Асунсьон *ш.*
АТБАСАР *г.* Атбасар *ш.*
АТБАШЬ *с.* Ат-Башы *с.*
АТБАШЬ *р.* Ат-Башы *ө.*
АТБАШЬНСКИЙ РАЙОН Ат-Башы району.
АТЛАНТИЧЕСКИЙ ОКЕАН Атлантика океаны.
АФГАНИСТАН Афганстан.
АФИНЫ *г.* Афины *ш.*
АФРИКА Африка.
АШХАБАД *г.* Ашхабад *ш.*
АЯГУЗ *г.* Аягуз *ш.*
АЯГУЗ *р.* Аягуз *ө.*
БАБ-ЭЛЬ-МАНДЕБСКИЙ ПРОЛИВ Баб-эль-Мандеб кысыгы.
БАГДАД *г.* Багдад *ш.*
БАЗАР-КУРГАН *с.* Базар-Коргон *с.*
БАЗАР-КУРГАНСКИЙ РАЙОН Базар-Коргон району.
БАЙКАЛ *оз.* Байкал *көл.*
БАКУ *г.* Баку *ш.*
БАЛЕАРСКИЕ ОСТРОВА Балеар аралдары.
БАЛКАНСКИЕ ГОРЫ Балкан тоолору.
БАЛКАНСКИЙ ПОЛУОСТРОВ Балкан жарым аралы.
БАЛТИЙСКОЕ МОРЕ Балтика деңизи.
БАЛХАШ *г.* Балхаш *ш.*
БАЛХАШ *оз.* Балхаш *көл.*
БАЛЫКЧЫНСКИЙ РАЙОН Балыкчы району.
БАНГКОК *г.* Бангкок *ш.*
БАРЕНЦОВО МОРЕ Баренц деңизи.
БАРСЕЛОНА *г.* Барселона *ш.*
БАТКЕН *с.* Баткен *с.*
БАТКЕНСКИЙ РАЙОН Баткен району.
БАТУМИ *г.* Батуми *ш.*
БАХРЕЙНСКИЕ ОСТРОВА Бахрейн аралдары.
БАШКИРИЯ Башкыртстан; **БАШКИРСКАЯ АВТОНОМНАЯ СОВЕТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Башкырт Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
БЕГОВАТ *г.* Беговат *ш.*
БЕЙРУТ *г.* Бейрут *ш.*
БЕЛГРАД *г.* Белград *ш.*
БЕЛОЕ МОРЕ Ак деңиз.
БЕЛОРУССИЯ Белоруссия; **БЕЛОРУССКАЯ СОВЕТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Белорус Советтик Социалисттик Республикасы.
БЕЛЬГИЯ Бельгия.
БЕНГАЛЬСКИЙ ЗАЛИВ Бенгалия булуңу.
БЕРИНГОВО МОРЕ Беринг деңизи.
БЕРИНГОВ ПРОЛИВ Беринг кысыгы.
БЕРЛИН *г.* Берлин *ш.*
БЕРМУДСКИЕ ОСТРОВА Бермуд аралдары.
БЕРН *г.* Берн *ш.*
БИЛЬБАО *г.* Бильбао *ш.*
БИРМА Бирма.
БИРОБИДЖАН *г.* Биробиджан *ш.*
БИСКАЙСКИЙ ЗАЛИВ Бискай булуңу.
БЛИЖНИЙ ВОСТОК Жакын Чыгыш.
БОГОТА *г.* Богота *ш.*
БОКОМБАЕВСКОЕ *с.* Бөкөмбаев селосу.

БОЛГАРИЯ Болгария; **НАРОДНАЯ РЕСПУБЛИКА БОЛГАРИЯ** Болгария Эл Республикасы.
БОЛИВИЯ Боливия.
БОМБЕЙ *г.* Бомбей *ш.*
БОНН *г.* Бонн *ш.*
БОРНЕО (*остров*) Борнео (*арал*).
БОСФОР (*пролив*) Босфор (*кысык*).
БОТНИЧЕСКИЙ ЗАЛИВ Ботник булуңу.
БРАЗИЛИЯ Бразилия.
БРЮССЕЛЬ *г.* Брюссель *ш.*
БУГ *р.* Буг *ө.*
БУДАПЕШТ *г.* Будапешт *ш.*
БУДЕННЫЙ *к.* Буденный *к.*
БУДЕНОВСКИЙ РАЙОН Буденный району.
БУРУЛДАЙ *с.* Боролдой *с.*
БУРЯТ-МОНГОЛИЯ Бурят-Монголия; **БУРЯТ-МОНГОЛЬСКАЯ АВТОНОМНАЯ СОВЕТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Бурят-Монгол Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
БУХАРА *г.* Бухара *ш.*
БУХАРЕСТ *г.* Бухарест *ш.*
БУЭНОС-АЙРЕС *г.* Буэнос-Айрес *ш.*
БЫСТРОВКА *с.* Быстровка *с.*
БЫСТРОВСКИЙ РАЙОН Быстровка району.
ВАРШАВА *г.* Варшава *ш.*
ВАШИНГТОН *г.* Вашингтон *ш.*
ВЕЛИКОБРИТАНИЯ Великобритания.
ВЕЛЛИНГТОН *г.* Веллингтон *ш.*
ВЕНА *г.* Вена *ш.*
ВЕНГРИЯ Венгрия; **ВЕНГЕРСКАЯ НАРОДНАЯ РЕСПУБЛИКА** Венгрия Эл Республикасы.
ВЕНЕСУЭЛА Венесуэла.
ВЕНЕЦИЯ *г.* Венеция *ш.*
ВЕРДЕН *г.* Верден *ш.*
ВЕРСАЛЬ *г.* Версаль *ш.*
ВИЛЬНЮС *г.* Вильнюс *ш.*
ВИСЛА *р.* Висла *ө.*
ВЛАДИВОСТОК *г.* Владивосток *ш.*
ВОЛГА *р.* Волга *ө.*
ВОРОНЕЖ *г.* Воронеж *ш.*
ВОРОШИЛОВСКОЕ *с.* Ворошиловское *с.*
ВЬЕТНАМ Вьетнам; **ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА ВЬЕТНАМ** Вьетнам Демократиялык Республикасы.
ГААГА *г.* Гаага *ш.*
ГАВАЙСКИЕ ОСТРОВА Гавай аралдары.
ГАЙТИ (*остров*) Гаити (*арал*).
ГАМБУРГ *г.* Гамбург *ш.*
ГАНА Гана.
ГАНГ *р.* Ганг *ө.*
ГВАТЕМАЛА Гватемала.
ГВИНЕЯ (*остров*) Гвинея (*арал*).
ГЕРМАНИЯ Германия; **ГЕРМАНСКАЯ ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Германия Демократиялык Республикасы; **ФЕДЕРАТИВНАЯ РЕСПУБЛИКА ГЕРМАНИИ** Германиянын Федеративдик Республикасы.

ГИБРАЛТА́Р (*пролив*) Гибралтар (*кысык*).
ГИМАЛА́Й (*горы*) Гималай тоолору.
ГИНДУКУ́Ш (*горы*) Гиндукуш тоолору.
ГО́БИ (*пустыня*) Гоби (*чөл*).
ГОЛЛА́НДИЯ Голландия; *см.* **Нидерла́нды**.
ГОЛЬФСТРИ́М (*морское течение*) Гольфстрим (*деңиз агымы*).
ГОНДУРА́С Гондурас.
ГОНКО́НГ *г.* Гонконг *ш.*
ГО́РНО-АЛТА́ЙСКАЯ АВТОНО́МНАЯ О́БЛАСТЬ Горно-Алтай автономиялуу областы.
ГО́РНО-БАДАХША́НСКАЯ АВТОНО́МНАЯ О́БЛАСТЬ Горно-Бадахшан автономиялуу областы.
ГО́РЬКИЙ *г.* Горький *ш.*
ГРЕНЛА́НДИЯ (*остров*) Гренландия (*арал*).
ГРЕ́ЦИЯ Греция.
ГРО́ЗНЫЙ *г.* Грозный *ш.*
ГРУ́ЗИЯ Грузия; **ГРУЗИ́НСКАЯ СОВЕ́ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА** Грузин Советтик Социалисттик Республикасы.
ГУАНЧЖО́У *г.* Гуанчжоу *ш.*
ГУЛЬЧА́ *с.* Гүлчө *с.*
ГУЛЬЧИ́НСКИЙ РАЙО́Н Гүлчө району.
ДАГЕСТА́Н Дагыстан; **ДАГЕСТА́НСКАЯ АВТОНО́МНАЯ СОВЕ́ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА** Дагыстан Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
ДА́ЛЬНИЙ ВОСТО́К Ыраакы Чыгыш.
ДАМА́СК *г.* Дамаск *ш.*
ДА́НИЯ Дания.
ДАРА́УТ-КУРГА́Н *с.* Дараут-Коргон *с.*
ДАРДАНЕЛЛЫ́ (*пролив*) Дарданелл кысыгы.
ДА́УГАВА *р.* Даугава *ө.*
ДЕ́ЛИ *г.* Дели *ш.*
ДЕСНА́ *р.* Десна *ө.*
ДЖАКА́РТА *г.* Джакарта *ш.*
ДЖАЛА́Л-АБА́Д *г.* Жалал-Абад *ш.*
ДЖАЛА́Л-АБА́ДСКАЯ О́БЛАСТЬ Жалал-Абад областы.
ДЖАМБУ́Л *г.* Джамбул *ш.*
ДЖАНЃИ-ДЖО́Л *с.* Жаңы-Жол *с.*
ДЖАНЃИ-ДЖО́ЛСКИЙ РАЙО́Н Жаңы-Жол району.
ДЖАНЃИ-НАУКА́ТСКИЙ РАЙО́Н Жаңы-Ноокат району.
ДЖЕТЫГАРА́ *г.* Джетигара *ш.*
ДЖЕТЫ-ОГУ́З *с.* Жети-Өгүз *с.*
ДЖЕТЫ-ОГУ́ЗСКИЙ РАЙО́Н Жети-Өгүз району.
ДЖИЗА́К *г.* Жизак *ш.*
ДЖОМОЛУ́НГМА (*вершина*) Джомолунгма (*чоку*).
ДЖУМГА́ЛЬСКИЙ РАЙО́Н Жумгал району.
ДЖУНГА́РИЯ Жунгария.
ДЖУНГА́РСКИЕ ВОРО́ТА Жунгария капкасы.
ДНЕПР *р.* Днепр *ө.*
ДНЕПРОПЕТРÓВСК *г.* Днепропетровск *ш.*
ДНЕСТР *р.* Днестр *ө.*
ДОЛІ́НА АРПА́ Арпа жайлоосу.
ДОЛО́Н *пер.* Долон *аш.*
ДОМИНИКА́НСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА Доминикан Республикасы.

ДОН *р.* Дон *ө.*
ДОНБА́СС Донбасс.
ДРЕ́ЗДЕН *г.* Дрезден *ш.*
ДУ́БЛИН *г.* Дублин *ш.*
ДУНА́Й *р.* Дунай *ө.*
ДУРБУ́ЛЬДЖИ́Н *с.* Дөрбөлжүн *с.*
ЕВПАТО́РИЯ *г.* Евпатория *ш.*
ЕВРЕ́ЙСКАЯ АВТОНО́МНАЯ О́БЛАСТЬ Еврей автономиялуу областы.
ЕВРО́ПА Европа.
ЕВФРА́Т *р.* Евфрат *ө.*
ЕГИ́ПЕТ Египет (*Мысыр*).
ЕНИСЕ́Й *р.* Енисей *ө.*
ЕРЕВА́Н *г.* Ереван *ш.*
ЕРЕЙМЕ́Н (*гора*) Ереймен (*тоо*).
ЖЕ́ЛТОЕ МО́РЕ Сары деңиз.
ЖЕНЕ́ВА *г.* Женева *ш.*
ЖИГУЛЕ́ВСКИЕ ГО́РЫ Жигули тоолору.
ЗАИ́ЛИЙСКИЙ АЛАТА́У (*горы*) Күнгөй Ала-Тоо.
ЗАЙСА́Н *оз.* Зайсан *көл.*
ЗА́ПАДНАЯ ДВИНА́ *р.* Батыш Двина *ө.*
ЗАПОРО́ЖЬЕ *г.* Запорожье *ш.*
ЗЕЛА́НДИЯ (*остров*) Зеландия (*арал*).
ЗЕМЛЯ́ ФРА́НЦА-ИО́СИФА (*острова*) Франц-Иосиф жери (*аралдар*).
ЗЕРАВША́Н *р.* Зеравшан *ө.*
ЗОНДСКИЙ ОСТРОВА́ Зонд аралдары.
ИВА́НО-АЛЕКСЕ́ЕВКА *с.* Ивано-Алексеевка *с.*
ИВА́НОВКА *с.* Ивановка *с.*
ИВА́НОВСКИЙ РАЙО́Н Ивановка району.
ИГА́РКА *г.* Игарка *ш.*
ИЕРУСАЛІ́М *г.* Иерусалим *ш.*
ИЖЕ́ВСК *г.* Ижевск *ш.*
ИЗРА́ИЛЬ Израиль.
ИЛЕ́К *р.* Илек *ө.*
І́ЛЬМЕНЬ *оз.* Ильмень *көл.*
ИНД *р.* Инд *ө.*
ИНДИ́ЙСКИЙ ОКЕА́Н Индия океаны.
І́НДИЯ Индия.
ИНДОКИТА́Й (*полуостров*) Индокытай (*жарым арал*).
ИНДОНЕ́ЗИЯ Индонезия.
ИНДОСТА́Н (*полуостров*) Индостан (*жарым арал*).
ИОНИ́ЧЕСКОЕ МО́РЕ Ионик деңизи.
ИОРДА́НИЯ Иордания.
ИРА́К Ирак.
ИРА́Н Иран.
ИРКУ́ТСК *г.* Иркутск *ш.*
ИРЛА́НДИЯ Ирландия.
ИРТЫ́Ш *р.* Иртыш *ө.*
ИСКІ́-НАУКА́Т *с.* Эски-Ноокат *с.*
ИСЛА́НДИЯ Исландия.
ИСПА́НИЯ Испания.
ИССЫ́КАТА (*курорт*) Ысык-Ата.
ИССЫ́К-КУЛЬ *оз.* Ысык-Көл *көл.*
ИССЫ́К-КУЛЬСКАЯ О́БЛАСТЬ Ысык-Көл областы.
ИССЫ́К-КУЛЬСКИЙ РАЙО́Н Ысык-Көл району.
ИСФАЙРА́М *р.* Исфайрам *ө.*
ИСФАНА́ *с.* Исфана *с.*

ИТА́ЛИЯ Италия.
ИШÍМ *р.* Ишим ө.
ЙÉМЕН Йемен.
ЙОКОГА́МА *г.* Йокогама *ш.*
ЙОШКА́Р-ОЛА́ *г.* Йошкар-Ола *ш.*
**КАБАРДИ́НО-БАЛКА́РСКАЯ АВТОНО́МНАЯ СО-
ВÉТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́Б-
ЛИКА** Кабардин-Балкар Автономиялуу Советтик Со-
циалисттик Республикасы.
КАБУ́Л *г.* Кабул *ш.*
КАВКА́З Кавказ.
КАВКА́ЗСКИЙ ХРЕБÉТ Кавказ кырка тоолору.
КАГА́Н *г.* Каган *ш.*
КАЗА́НЬ *г.* Казань *ш.*
КАЗАРМА́Н *с.* Казарман *с.*
КАЗАХСТА́Н Казакстан; **КАЗА́ХСКАЯ СОВÉТ-
СКАЯ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА**
Казак Советтик Социалисттик Республикасы.
КАЗБÉК (*гора*) Казбек (*тоо*).
КАЙ́Р *г.* Каир *ш.*
КАЛИ́НИН *г.* Калинин *ш.*
КАЛИНИ́НГРАД *г.* Калининград *ш.*
КАЛИ́НИНСКИЙ РАЙО́Н Калинин району.
КАЛИ́НИНСКОЕ *с.* Калининское *с.*
КАЛИФО́РНИЯ Калифорния.
КАЛЬКУ́ТТА *г.* Калькутта *ш.*
КА́МА *р.* Кама ө.
КАМБО́ДЖА Камбоджа.
КАМЧА́ТКА (*полуостров*) Камчатка (*жарым аралы*).
КАМЫ́Ш-САМА́РСКИЕ ОЗÉРА Камыш-Самар көл-
дөрү.
КАНА́ДА Канада.
КАНА́Л И́МЕНИ МОСКВЫ́ Москва атындагы канал.
КАНА́РСКИЕ ОСТРОВА́ Канар аралдары.
КАНБÉРРА *г.* Канберра *ш.*
КАНТ *пос.* Кант.
КАНТО́Н *г.* Кантон *ш.* см. **Гуанчжо́у**.
КА́НТСКИЙ РАЙО́Н Кант району.
КАРА́-БОГА́З-ГОЛ (*залив*) Кара-Богаз Гөл.
КАРАВА́Н *с.* Караван *с.*
КАРАВА́НСКИЙ РАЙО́Н Караван району.
КАРАГАНДА́ *г.* Караганда *ш.*
КАРАДА́РЬЯ *р.* Кара-Дарыя ө.
КАРАЙ́БСКОЕ МО́РЕ Караиб деңизи.
КАРА́-КАЛПА́КИЯ Кара-Калпакстан; **КАРАКАЛ-
ПА́КСКАЯ АВТОНО́МНАЯ СОВÉТСКАЯ СО-
ЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА** Каракалпак
Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
КАРАКУДЖУ́Р (*пастбище*) Кара-Кужур (*жайлоо*).
**КАРАЧА́ЕВО-ЧЕРКÉССКАЯ АВТОНО́МНАЯ ОБ-
ЛАСТЬ** Карачаево-Черкес автономиялуу областы.
КАРЕ́ЛИЯ Карелия; **КАРЕ́ЛЬСКАЯ АВТОНО́МНАЯ
СОВÉТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕС-
ПУ́БЛИКА** Карелия Автономиялуу Советтик Соци-
алисттик Республикасы.
КАРКАРА́ (*пастбище*) Каркыра (*жайлоо*).
КАРОЛИ́НСКИЕ ОСТРОВА́ Каролин аралдары.
КАРПА́ТЫ (*горы*) Карпат тоолору.

КАРС *г.* Карс *ш.*
КА́РСКОЕ МО́РЕ Кара деңизи.
КАСПИ́ЙСКОЕ МО́РЕ Каспий деңизи.
КАССАНСА́Й *р.* Касан-Сай ө.
КАУ́НАС *г.* Каунас *ш.*
КАШГА́Р *г.* Кашкар *ш.*
КАШМÍР *г.* Кашмир *ш.*
КЕЙПТА́УН *г.* Кейптаун *ш.*
КЁКЁМЕ́РЕН *р.* Көкөмерен ө.
КЕМИ́НСКИЙ РАЙО́Н Кемин району.
КÉНИЯ Кения.
КЕРЧЬ *г.* Керчь *ш.*
КЗЫЛ-ОРДА́ *г.* Кызыл-Орда *ш.*
КÍЕВ *г.* Киев *ш.*
КÍПР (*остров*) Кипр (*арал*).
КИРГИ́ЗИЯ Кыргызстан; **КИРГИ́ЗСКАЯ СОВÉТ-
СКАЯ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА**
Кыргыз Советтик Социалисттик Республикасы.
КИРГИ́ЗСКИЙ ХРЕБÉТ Кыргыз кырка тоолору.
КÍРОВ *г.* Киров *ш.*
КИРОВОГРА́Д *г.* Кировоград *ш.*
КÍРОВСК *г.* Кировск *ш.*
КÍРОВСКИЙ РАЙО́Н Киров району.
КÍРОВСКОЕ *с.* Киров *с.*
КИСЛОВО́ДСК *г.* Кисловодск *ш.*
КИТА́Й Кытай, **КИТА́ЙСКАЯ НАРО́ДНАЯ РЕС-
ПУ́БЛИКА** Кытай Эл Республикасы.
КÍТО *г.* Кито *ш.*
КИШИНЁ́В *г.* Кишинёв *ш.*
КОЙСАРА́ (*курорт*) Кой-Сары.
КОКА́НД *г.* Коканд (Кокон) *ш.*
КОЛО́МБО *г.* Коломбо *ш.*
КОЛУ́МБИЯ Колумбия.
КО́ЛЬСКИЙ ПОЛУО́СТРОВ Кольск жарым аралы.
**КО́МИ АВТОНО́МНАЯ СОВÉТСКАЯ СОЦИАЛИС-
ТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА** Коми Автономиялуу
Советтик Социалисттик Республикасы.
КО́МИ-ПЕРМЯ́ЦКИЙ НАЦИОНА́ЛЬНЫЙ О́КРУГ
Коми-Пермяк улут округу.
КОМСОМО́ЛЬСК *г.* Комсомольск *ш.*
КО́НГО *р.* Конго ө.
КОПЕНГА́ГЕН *г.* Копенгаген *ш.*
КОПЕТ-ДА́Г (*горы*) Копет-Даг (*тоолор*).
КОРДИЛЬÉРЫ (*горы*) Кордильер (*тоолор*).
КОРÉЯ Корея; **КОРÉЙСКАЯ НАРО́ДНО-ДЕМО-
КРАТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА** Корея Элдик-Де-
мократиялык Республикасы.
КО́РСИКА (*остров*) Корсика (*арал*).
КОРЯ́КСКИЙ НАЦИОНА́ЛЬНЫЙ О́КРУГ Коряк
улут округу.
КО́СТА-РИ́КА Коста-Рика.
КОЧКО́Р *с.* Кочкор *с.*
КОЧКО́РСКИЙ РАЙО́Н Кочкор району.
КРАСНОДА́Р *г.* Краснодар *ш.*
КРА́СНОЕ МО́РЕ Кызыл деңиз.
КРАСНОЯ́РСК *г.* Красноярск *ш.*
КРИТ (*остров*) Крит (*арал*).
КРОНШТА́ДТ *г.* Кронштадт *ш.*

КРЫМ (*полуостров*) Крым (*жарым арал*).
КУ́БА (*остров*) Куба (*арал*).
КУГА́РТ *р.* Көгарт *ө.*
КУЗБА́СС Кузбасс.
КУ́ЙБЫШЕВ *г.* Куйбышев *ш.*
КУЛАНА́К *с.* Куланак *с.*
КУЛАНА́КСКИЙ РАЙО́Н Куланак району.
КУЛЬДЖА́ *г.* Кулжа *ш.*
КУЛЯ́Б *г.* Куляб *ш.*
КУРА́ *р.* Кура *ө.*
КУРГА́Н *г.* Курган *ш.*
КУРИ́ЛЬСКИЕ ОСТРОВА́ Куриль аралдары.
КУРСК *г.* Курск *ш.*
КУРША́Б *р.* Куршап *ө.*
КУРША́БСКИЙ РАЙО́Н Куршап району.
КЫЗА́РТ *пер.* Кызарт *аш.*
КЫЗЫ́Л-АСКЕ́Р *с.* Кызыл-Аскер *с.*
КЫЗЫ́Л-АСКЕ́РСКИЙ РАЙО́Н Кызыл-Аскер району.
КЫЗЫ́ЛСУ́ *р.* Кызыл-Суу *ө.*
ЛАБРАДО́Р (*полуостров*) Лабрадор (*жарым арал*).
ЛАДОЖСКОЕ О́ЗЕРО Ладога көлү.
ЛА-МА́НШ (*пролив*) Ла-Манш (*кысык*).
ЛА́ПТЕВЫХ МО́РЕ Лаптевдер деңизи.
ЛА́ТВИЯ Латвия; **ЛА́ТВИЙСКАЯ СОВЕ́ТСКАЯ СО-**
ЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА Латвия Со-
 веттик Социалисттик Республикасы.
ЛЕ́ЙПЦИГ *г.* Лейпциг *ш.*
ЛЕ́НА *р.* Лена *ө.*
ЛЕНГЕ́Р *г.* Ленгер *ш.*
ЛЕНИНАБА́Д *г.* Ленинабад *ш.*
ЛЕНИНГРА́Д *г.* Ленинград *ш.*
ЛЕНИН-ДЖО́Л *с.* Ленин-Жол *с.*
ЛЕНИНПО́ЛЬ *с.* Ленинпол *с.*
ЛЕНИНПО́ЛЬСКИЙ РАЙО́Н Ленинпол району.
ЛЕ́НИНСКИЙ РАЙО́Н Ленин району.
ЛЕ́НИНСКОЕ *с.* Ленин *с.*
ЛИБЕ́РИЯ Либерия.
ЛИВА́Н Ливан.
ЛИ́ВИЯ Ливия.
ЛИ́МА *г.* Лима *ш.*
ЛИССАБО́Н *г.* Лиссабон *ш.*
ЛИТВА́ Литва; **ЛИТО́ВСКАЯ СОВЕ́ТСКАЯ СО-**
ЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА Литва Со-
 веттик Социалисттик Республикасы.
ЛОЗА́ННА *г.* Лозанна *ш.*
ЛОКА́РНО *г.* Локарно *ш.*
ЛО́НДОН *г.* Лондон *ш.*
ЛОТАРИ́НГИЯ Лотарингия.
ЛЬВОВ *г.* Львов *ш.*
ЛЮКСЕМБУ́РГ Люксембург.
ЛЯЙЛЯ́КСКИЙ РАЙО́Н Лейлек району.
МАГАДА́Н *г.* Магадан *ш.*
МАГЕЛЛА́НОВ ПРОЛИ́В Магеллан кысыгы.
МАГНИТОГО́РСК *г.* Магнитогорск *ш.*
МАДАГАСКА́Р (*остров*) Мадагаскар (*арал*).
МАДРИ́Д *г.* Мадрид *ш.*
МАЛА́ЙСКИЙ АРХИПЕЛА́Г Малай архипелагы.
МАЛА́ЙЯ Малайя.

МА́ЛАЯ А́ЗИЯ (*полуостров*) Кичи Азия (*жарым арал*).
МА́ЛЬТА (*остров*) Мальта (*арал*).
МАНА́С (*гора*) Манас (*тоо*).
МАНЬЧЖУ́РИЯ Маньчжурия.
МАРИ́ЙСКАЯ АВТОНО́МНАЯ СОВЕ́ТСКАЯ СО-
ЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА Мари Авто-
 номиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
МАРО́ККО Марокка
МАРСЕ́ЛЬ *г.* Марсель *ш.*
МАРША́ЛЬСКИЕ ОСТРОВА́ Маршал аралдары.
МАРЫ́ *г.* Мары *ш.*
МАТЧА́ *пер.* Матча *аш.*
МАХАЧКАЛА́ *г.* Махачкала *ш.*
МЕ́КСИКА Мексика.
МЕ́РТВОЕ МО́РЕ Өлүк деңиз.
МЕСОПОТА́МИЯ Месопотамия.
МЕ́ХИКО *г.* Мехико *ш.*
МЕШХЕ́Д *г.* Мешхед *ш.*
МИЛА́Н *г.* Милан *ш.*
МИНСК *г.* Минск *ш.*
МИРЗА́-АКИ́ *с.* Мырза-Аке *с.*
МИРЗА́-АКИ́НСКИЙ РАЙО́Н Мырза-Аке району.
МИССИ́СИПИ *р.* Миссисипи *ө.*
МИССУ́РИ *р.* Миссури *ө.*
МОЛДА́ВИЯ Молдавия; **МОЛДА́ВСКАЯ СОВЕ́Т-**
СКАЯ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА
 Молдаван Советтик Социалисттик Республикасы.
МОНБЛА́Н (*гора*) Монблан (*тоо*).
МОНГО́ЛИЯ Монголия; **МОНГО́ЛЬСКАЯ НАРО́Д-**
НАЯ РЕСПУ́БЛИКА Монгол Эл Республикасы.
МОНРОВИ́Я *г.* Монровия *ш.*
МОНТЕВИДЕ́О *г.* Монтевидео *ш.*
МОРДОВСКА́Я АВТОНО́МНАЯ СОВЕ́ТСКАЯ СО-
ЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА Мордва Ав-
 тономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
МОСКВА́ *г.* Москва *ш.*
МОСКВА́ *р.* Москва *ө.*
МРА́МОРНОЕ МО́РЕ Мрамор деңизи.
МУЗТО́Р *пос.* Муз-Төр; *см.* Токтогул.
МУКДЁ́Н *г.* Мукден; *см.* Шэньян.
МУ́РМАНСК *г.* Мурманск *ш.*
МЮ́НХЕН *г.* Мюнхен *ш.*
НАГО́РНО-КАРАБА́ХСКАЯ АВТОНО́МНАЯ О́Б-
ЛАСТЬ Нагорно-Карабах автономиялуу областы.
НА́ЛЬЧИК *г.* Нальчик *ш.*
НАНКИ́Н *г.* Нанкин *ш.*
НА́РВА *г.* Нарва *ш.*
НАРИМА́Н *с.* Нариман *с.*
НАРЫ́Н *г.* Нарын *ш.*
НАРЫ́Н *р.* Нарын *ө.*
НАРЫ́НСКИЙ РАЙО́Н Нарын району.
НАРЬЯ́Н-МАР *г.* Нарьян-Мар *ш.*
НАУКА́ТСКИЙ РАЙО́Н Ноокат району.
НАХИЧЕВА́НСКАЯ АВТОНО́МНАЯ СОВЕ́ТСКАЯ
СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА Нахиче-
 вань Автономиялуу Советтик Социалисттик Респу-
 бликасы.
НАХИЧЕВА́НЬ *г.* Нахичевань *ш.*

НЕАПОЛЬ *г.* Неаполь *ш.*
НЕВА́ *р.* Нева *ө.*
НЕ́МАН *р.* Неман *ө.*
НЕ́НЕЦКИЙ НАЦИОНА́ЛЬНЫЙ О́КРУГ Ненец улут округу.
НИДЕРЛАНДЫ Нидерланддар.
НИЛ *р.* Нил *ө.*
НОВАБАД *г.* Новабад *ш.*
НО́ВАЯ ГВИНЕ́Я (*остров*) Новая Гвинея (*арал*).
НО́ВАЯ ЗЕЛА́НДИЯ (*острова*) Новая Зеландия (*аралдар*).
НО́ВАЯ ЗЕМЛ́Я (*острова*) Новая Земля, Жаңы Жер (*аралдар*).
НОВГО́РОД *г.* Новгород *ш.*
НО́ВО-ВОЗНЕСЕ́НОВКА *с.* Ново-Вознесеновка *с.*
НОВОСИБИ́РСК *г.* Новосибирск *ш.*
НОРВЕ́ГИЯ Норвегия.
НУКУ́С *г.* Нукус *ш.*
НУРА́ *р.* Нура *ө.*
НЬЮ-ЙО́РК *г.* Нью-Йорк *ш.*
НЬЮФА́УНДЛЕНД (*остров*) Ньюфаундленд (*арал*).
НЮ́РНБЕРГ *г.* Нюрнберг *ш.*
ОБЬ *р.* Обь *ө.*
О́ГНЕННАЯ ЗЕМЛ́Я (*остров*) Оттуу Жер (*арал*).
О́ДЕР *р.* Одер *ө.*
ОДЕ́ССА *г.* Одесса *ш.*
ОКА́ *р.* Ока *ө.*
ОКТА́БРЬСКИЙ РАЙО́Н Октябрь району.
ОКТА́БРЬСКОЕ *с.* Октябрьское *с.*
ОМСК *г.* Омск *ш.*
ОНЕ́ЖСКОЕ О́ЗЕРО Онега көлү.
ОРДЖОНИКИ́ДЗЕ *г.* Орджоникидзе *ш.*
ОРЕ́Л *г.* Орёл *ш.*
ОРТОСУ́ *пер.* Орто-Суу *аш.*
ОСЕ́ТИЯ Осетия.
О́СЛО *г.* Осло *ш.*
ОТТА́ВА *г.* Оттава *ш.*
ОХО́ТСКОЕ МО́РЕ Охот деңизи.
ОШ *г.* Ош *ш.*
О́ШСКАЯ О́БЛАСТЬ Ош областы.
О́ШСКИЙ РАЙО́Н Ош району.
ПА-ДЕ-КАЛЕ́ (*пролив*) Па-де-Кале (*кысык*).
ПАКИСТА́Н Пакистан.
ПАМИ́Р Памир.
ПАНА́МА Панама.
ПАНА́МСКИЙ КАНА́Л Панама каналы.
ПАНФИ́ЛОВ *г.* Панфилов *ш.*
ПАНФИ́ЛОВСКИЙ РАЙО́Н Панфилов району.
ПАНФИ́ЛОВСКОЕ *с.* Панфиловское *с.*
ПАРАГВА́Й Парагвай.
ПАРИ́Ж *г.* Париж *ш.*
ПЕКИ́Н *г.* Пекин *ш.*
ПЕНДЖА́Б Пенджаб.
ПЕРЕКО́ПСКИЙ ПЕРЕШЕ́ЕК Перекоп мойногу.
ПЕРМЬ *г.* Пермь *ш.*
ПЕРСИ́ДСКИЙ ЗАЛИ́В Персия булуңу.
ПÉРУ Перу.
ПЕТРÓВКА *с.* Петровка *с.*

ПЕТРÓВСКИЙ РАЙО́Н Петровка району.
ПЕТРОЗАВО́ДСК *г.* Петрозаводск *ш.*
ПЕТРОПА́ВЛОВСК-КАМЧА́ТСКИЙ *г.* Петропавловск-Камчатский *ш.*
ПЕЧО́РА *р.* Печора *ө.*
ПИРЕНЕ́И (*горы*) Пиренеи (*тоолор*).
ПИРЕНЕ́ЙСКИЙ ПОЛУО́СТРОВ Пиреней жарыма-ралы.
ПНОМ-ПЕ́НЬ *г.* Пном-Пень *ш.*
ПОКРÓВКА *с.* Покровка *с.*
ПОКРÓВСКИЙ РАЙО́Н Покровка району.
ПО́ЛЬША Польша; **ПО́ЛЬСКАЯ НАРÓДНАЯ РЕС-ПУ́БЛИКА** Польша Эл Республикасы.
ПОРТ-АРТУ́Р *г.* Порт-Артур *ш.*
ПОРТУГА́ЛИЯ Португалия.
ПОТСДА́М *г.* Потсдам *ш.*
ПРА́ГА *г.* Прага *ш.*
ПРЖЕВА́ЛЬСК *г.* Пржевальск *ш.*
ПРЖЕВА́ЛЬСКИЙ РАЙО́Н Пржевальск району.
ПРУТ *р.* Прут *ө.*
ПУЭ́РТО-РИ́КО Пуэрто-Рико.
ПХЕНЬЯ́Н *г.* Пхеньян *ш.*
ПЯНДЖ *р.* Пяндж *ө.*
ПЯТИГО́РСК *г.* Пятигорск *ш.*
РАНГУ́Н *г.* Рангун *ш.*
РЕЙКЬЯ́ВИК *г.* Рейкьявик *ш.*
РЕЙН *р.* Рейн *ө.*
РИ́ГА *г.* Рига *ш.*
РИ́ЖСКИЙ ЗАЛИ́В Рига булуңу.
РИМ *г.* Рим *ш.*
РИО-ДЕ-ЖАНЕ́ЙРО *г.* Рио-де-Жанейро *ш.*
РÓВНО *г.* Ровно *ш.*
РО́НА *р.* Рона *ө.*
РОССИ́ЙСКАЯ СОВЕ́ТСКАЯ ФЕДЕРАТИ́ВНАЯ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА Россия Советтик Федеративдик Социалисттик Республикасы.
РОСТÓВ-НА-ДОНУ́ *г.* Ростов-на-Дону *ш.*
РУМЫ́НИЯ Румыния; **РУМЫ́НСКАЯ НАРÓДНАЯ РЕСПУ́БЛИКА** Румын Эл Республикасы.
РУР *р.* Рур *ө.*
РЫБА́ЧЬЕ *г.* Рыбачье *ш.*
РЯЗА́НЬ *г.* Рязань *ш.*
САА́Р *г.* Саар *ш.*
САЛЬВАДО́Р Сальвадор.
САМАРКА́НД *г.* Самарканд *ш.*
САН-МАРИ́НО Сан-Марино.
САН-САЛЬВАДО́Р *г.* Сан-Сальвадор *ш.*
САНТ-Я́ГО *г.* Сант-Яго *ш.*
САН-ФРА́НЦИ́СКО *г.* Сан-Франциско *ш.*
САРА́НСК *г.* Саранск *ш.*
САРА́ТОВ *г.* Саратов *ш.*
САРДИ́НИЯ (*остров*) Сардиния (*арал*).
САУ́ДОВСКАЯ АРА́ВИЯ Сауд Аравиясы.
САХАЛИ́Н (*остров*) Сахалин (*арал*).
САХА́РА Сахара.
СВЕРДЛО́ВСК *г.* Свердловск *ш.*
СВИРЬ *р.* Свирь *ө.*
СЕВАСТО́ПОЛЬ *г.* Севастополь *ш.*

СЕ́ВЕРНАЯ АМЕ́РИКА Түндүк Америка.
СЕ́ВЕРНАЯ ДВИНА́ *р.* Түндүк Двина *ө.*
СЕ́ВЕРНОЕ МО́РЕ Түндүк деңиз.
СЕ́ВЕРНЫЙ ЛЕДОВИТЫЙ ОКЕА́Н Түндүк Муз океаны.
СЕ́ВЕРО-ОСЕТИ́НСКАЯ АВТОНО́МНАЯ СОВЕ́ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА Түндүк-Осетин Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
СЕМИПАЛА́ТИНСК *г.* Семипалатинск *ш.*
СЕ́НА *р.* Сена *ө.*
СЕУ́Л *г.* Сеул *ш.*
СИА́М Сиам; *см.* Таиланд.
СИБИ́РЬ Сибирь.
СИМФЕРО́ПОЛЬ *г.* Симферополь *ш.*
СИНГАПУ́Р *г.* Сингапур *ш.*
СИНЬЦЗЯ́Н Синьцзян.
СИ́РИЯ Сирия.
СИЦИ́ЛИЯ (*остров*) Сицилия (*арал*).
СКАНДИНА́ВИЯ (*полуостров*) Скандинавия (*жарым арал*).
СМОЛЕ́НСК *г.* Смоленск *ш.*
СОВЕ́ТСК *г.* Советск *ш.*
СОВЕ́ТСКИЙ РАЙО́Н Совет району.
СОЕДИНЕ́ННЫЕ ШТА́ТЫ АМЕ́РИКИ Америка Кошмо Штаттары.
СОКУЛУ́К *с.* Сокулук *с.*
СОКУЛУ́КСКИЙ РАЙО́Н Сокулук району.
СОН-КУ́ЛЬ *оз.* Соң-Көл.
СОФИ́Я *г.* София *ш.*
СО́ЧИ *г.* Сочи *ш.*
СОЮ́З СОВЕ́ТСКИХ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКИХ РЕСПУ́БЛИК Советтик Социалисттик Республикалар Союзу.
СРЕДИЗЕ́МНОЕ МО́РЕ Жер ортолук деңизи.
СРЕ́ДНЯЯ А́ЗИЯ Орто Азия.
СРИНАГА́Р *г.* Сринагар *ш.*
СТАЛИНАБА́Д *г.* Сталинабад *ш.*
СТАЛИНГРА́Д *г.* Сталинград *ш.*
СТА́ЛИНО *г.* Сталино *ш.*
СТА́ЛИНСКИЙ РАЙО́Н Сталин району.
СТА́ЛИНСКОЕ *с.* Сталинское *с.*
СТАМБУ́Л *г.* Стамбул *ш.*
СТА́РАЯ-ПОКРО́ВКА *с.* Старая-Покровка *с.*
СТЕПНО́Й *г.* Степной *ш.*
СТОКГО́ЛЬМ *г.* Стокгольм *ш.*
СУДА́Н Судан.
СУЗА́К *с.* Сузак *с.*
СУЗА́КСКИЙ РАЙО́Н Сузак району.
СУМА́ТРА (*остров*) Суматра (*арал*).
СУРХА́Н-ДАРЬЯ́ *р.* Сурхан-Дарыя *ө.*
СУСАМЫ́Р *р.* Сусамыр *ө.*
СУСАМЫ́Р (*долина*) Сусамыр (*өрөөн*).
СУФИ́-КУРГА́Н *с.* Сопу-Коргон *с.*
СУХУ́МИ *г.* Сухуми *ш.*
СУЭ́ЦКИЙ КАНАЛ Суэц каналы.
СЫКТЫВКА́Р *г.* Сыктывкар *ш.*
СЫР-ДАРЬЯ́ *р.* Сыр-Дарыя *ө.*

ТАВРИ́З *г.* Тавриз *ш.*
ТАДЖИКИСТА́Н Тажикистан; **ТАДЖИ́КСКАЯ СО-ВЕ́ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА** Тажик Советтик Социалисттик Республикасы.
ТАИЛА́НД Таиланд.
ТАЙВА́НЬ (*остров*) Тайвань (*арал*).
ТАЙМЫ́Р (*полуостров*) Таймыр (*жарым арал*).
ТАЙМЫ́РСКИЙ (ДОЛГА́НО-НЕНЕ́ЦКИЙ) НАЦИОНА́ЛЬНЫЙ О́КРУГ Таймыр (Долгано-Ненец) Улут округу.
ТАЛА́СС *р.* Талас *ө.*
ТАЛА́СС *г.* Талас *ш.*
ТАЛА́ССКАЯ О́БЛАСТЬ Талас областы.
ТАЛА́ССКИЙ РАЙО́Н Талас району.
ТАЛДЫ́-КУРГА́Н *г.* Талды-Курган *ш.*
ТАЛДЫ́-СУ́ *с.* Талды-Суу *с.*
ТАЛДЫ́-СУ́ЙСКИЙ РАЙО́Н Талды-Суу району.
ТАЛДЫ́К *пер.* Талдык *аш.*
ТА́ЛЛИН *г.* Таллин *ш.*
ТАМБОВ *г.* Тамбов *ш.*
ТАМГА́ (*курорт*) Тамга.
ТАРБАГАТА́Й (*гора*) Тарбагатай (*тоо*).
ТАТА́РИЯ Татарстан; **ТАТА́РСКАЯ АВТОНО́МНАЯ СОВЕ́ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ́ЧЕСКАЯ РЕСПУ́БЛИКА** Татар Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
ТАШКЕ́НТ *г.* Ташкент *ш.*
ТБИ́ЛИСИ *г.* Тбилиси *ш.*
ТЕГЕРА́Н *г.* Тегеран *ш.*
ТЕКЕ́ЛИ *г.* Текели *ш.*
ТЕЛЬ-АВИ́В *г.* Тель-Авив *ш.*
ТЕ́МЗА *р.* Темза *ө.*
ТЕМИ́Р *г.* Темир *ш.*
ТЕМИ́Р-ТА́У *г.* Темир-Тау *ш.*
ТЕПЛОКЛЮ́ЧЕНКА *с.* Теплоключенка *с.*
ТЕ́РЕК *р.* Терек *ө.*
ТЕРМЕ́З *г.* Термез *ш.*
ТИБЕ́Т Тибет.
ТИГР *р.* Тигр *ө.*
ТИРА́НА *г.* Тирана *ш.*
ТИРРЕ́НСКОЕ МО́РЕ Тиррен деңизи.
ТИ́ХИЙ ОКЕА́Н Тынч океан.
ТОГУЗТО́РИНСКИЙ РАЙО́Н Тогуз-Торо району.
ТО́КИО *г.* Токио *ш.*
ТОКМА́К *г.* Токмок *ш.*
ТОКТОГУ́Л *пос.* Токтогул.
ТОКТОГУ́ЛЬСКИЙ РАЙО́Н Токтогул району.
ТОМСК *г.* Томск *ш.*
ТО́НСКИЙ РАЙО́Н Тоң району.
ТОРУГА́РТ *пер.* Торугарт *аш.*
ТРИЕ́СТ *г.* Триест *ш.*
ТРИПО́ЛИ *г.* Триполи *ш.*
ТУВИ́НСКАЯ АВТОНО́МНАЯ О́БЛАСТЬ Тува автономиялуу областы.
ТУ́ЛА *г.* Тула *ш.*
ТУЛЕЙКЕ́Н *с.* Төлөйкөн *с.*
ТУЛЕЙКЕ́НСКИЙ РАЙО́Н Төлөйкөн району.
ТУНИ́С Тунис.

ТУРГАЙ *р.* Тургай ө.
ТУРКЕСТАН *г.* Туркестан *ш.*
ТУРКЕСТАНСКИЙ ХРЕБЁТ Туркестан кырка тоолору.
ТУРКМЕНИЯ Түркмөнстан; **ТУРКМЁНСКАЯ СОВЁТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Түркмөн Советтик Социалисттик Республикасы.
ТУРФАН *г.* Турфан *ш.*
ТУРЦИЯ Турция.
ТЮЗАШУ *пер.* Түз-Ашуу *аш.*
ТЮП *с.* Түп *с.*
ТЮП *р.* Түп ө.
ТЮПСКИЙ РАЙОН Түп району.
ТЯНЬ-ШАНЬ (*горы*) Тянь-Шань тоолору.
ТЯНЬ-ШАНЬСКАЯ ОБЛАСТЬ Тянь-Шань областы.
УДМУРТСКАЯ АВТОНОМНАЯ СОВЁТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА Удмурт Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
УЗБЕКИСТАН Ўзбекстан; **УЗБЁКСКАЯ СОВЁТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Ўзбек Советтик Социалисттик Республикасы.
УЗГЁН *г.* Ўзгөн *ш.*
УЗГЁНСКИЙ РАЙОН Ўзгөн району.
УКРАИНА Украина; **УКРАИНСКАЯ СОВЁТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Украина Советтик Социалисттик Республикасы.
УЛАН-БАТОР *г.* Улан-Батор *ш.*
УЛАН-УДЭ *г.* Улан-Удэ *ш.*
УЛЬЯНОВСК *г.* Ульяновск *ш.*
УРАЛ *р.* Урал ө.
УРАЛ (*горы*) Урал (*тоолор*).
УРАЛЬСКИЙ ХРЕБЁТ Урал кырка тоолору.
УРУГВАЙ Уругвай.
УРУМЧИЙ (ДИХУА) *г.* Үрүмчү (Дихуа) *ш.*
УССУРИ *р.* Уссури ө.
УСТЬ-ОРДЫНСКИЙ БУРЯТ-МОНГОЛЬСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ОКРУГ Усть-Орда Бурят-Монгол Улут округу.
УФА *г.* Уфа *ш.*
УЧ-КУРГАН *с.* Үч-Коргон *с.*
УЧ-КУРГАНСКИЙ РАЙОН Үч-Коргон району.
УЧТЕРЕК *с.* Үч-Терек *с.*
УЧТЕРЕКСКИЙ РАЙОН Үч-Терек району.
ФЕРГАНА *г.* Фергана *ш.*
ФЕРГАНСКАЯ ДОЛИНА Фергана өрөөнү.
ФИЛАДЕЛЬФИЯ *г.* Филадельфия *ш.*
ФИЛИППИНСКИЕ ОСТРОВА Филиппин аралдары.
ФИНЛЯНДИЯ Финляндия.
ФИНСКИЙ ЗАЛИВ Фин булуну.
ФЛОРЕНЦИЯ *г.* Флоренция *ш.*
ФЛОРИДА (*полуостров*) Флорида (*жарым арал*).
ФОРМОЗА (*остров*) Формоза; *см.* Тайвань.
ФРАНЦИЯ Франция.
ФРУНЗЕ *г.* Фрунзе *ш.*
ФРУНЗЕ *с.* Фрунзе *с.*
ФРУНЗЕНСКАЯ ОБЛАСТЬ Фрунзе областы.
ФРУНЗЕНСКИЙ РАЙОН Фрунзе району.
ХАБАРОВСК *г.* Хабаровск *ш.*
ХАКАССИЯ Хакассия; **ХАКАССКАЯ АВТОНОМНАЯ ОБЛАСТЬ** Хакас автономиялуу областы.

ХАНОЙ *г.* Ханой *ш.*
ХАНТЫ-МАНСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ОКРУГ Ханты-Манси улут округу.
ХАРБИН *г.* Харбин *ш.*
ХАРТУМ *г.* Хартум *ш.*
ХАРЬКОВ *г.* Харьков *ш.*
ХЕЛЬСИНКИ *г.* Хельсинки *ш.*
ХИБИНЫ (*горы*) Хибини (*тоолор*).
ХРЕБЁТ АТБАШИ Ат-Башы кырка тоолору.
ХРЕБЁТ КАКШААЛТАУ Какшаал кырка тоолору.
ХРЕБЁТ СУСАМЫРТО Суусамыр кырка тоолору.
ХУАЙХЭ *р.* Хуайхэ ө.
ХУАНХЭ *р.* Хуанхэ ө.
ЦЕЙЛОН (*остров*) Цейлон (*арал*).
ЦУСИМА (*острова*) Цусима (*аралдар*).
ЦУСИМСКИЙ ПРОЛИВ Цусима кысыгы.
ЦЮРИХ *г.* Цюрих *ш.*
ЧАД *оз.* Чад көл.
ЧАЕК *с.* Чаек *с.*
ЧАПЧАМА *пер.* Чапчыма *аш.*
ЧАРДЖОУ *г.* Чарджоу *ш.*
ЧАТКАЛ *р.* Чаткал ө.
ЧАТКАЛЬСКИЙ ХРЕБЁТ Чаткал кырка тоолору.
ЧАТЫРКЁЛЬ *оз.* Чатыр-Көл.
ЧЕБОКСАРЫ *г.* Чебоксары *ш.*
ЧЕЛЯБИНСК *г.* Челябинск *ш.*
ЧЕРКЕССК *г.* Черкесск *ш.*
ЧЕРНОВИЦЫ *г.* Черновицы *ш.*
ЧЁРНОЕ МОРЕ Кара деңиз.
ЧЕХОСЛОВАКИЯ Чехословакия; **ЧЕХОСЛОВАЦКАЯ РЕСПУБЛИКА** Чехословакия Республикасы.
ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКАЯ АВТОНОМНАЯ СОВЁТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА Чечено-Ингуш Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
ЧИКАГО *г.* Чикаго *ш.*
ЧИЛИ Чили.
ЧИТА *г.* Чита *ш.*
ЧКАЛОВ *г.* Чкалов *ш.*
ЧОЛПОН *с.* Чолпон *с.*
ЧОЛПОНАТА (*курорт*) Чолпон-Ата.
ЧОН-АЛАЙСКИЙ РАЙОН Чоң-Алай району.
ЧУ *р.* Чүй ө.
ЧУВАШИЯ Чувашия; **ЧУВАШСКАЯ АВТОНОМНАЯ СОВЁТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Чуваш Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
ЧУДСКОЕ ОЗЕРО Чуд көлү.
ЧУЙСКАЯ ДОЛИНА Чүй өрөөнү.
ЧУЙСКИЙ РАЙОН Чүй району.
ЧУКОТСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ОКРУГ Чукот улут округу.
ЧУКОТСКОЕ МОРЕ Чукот деңизи.
ШАМСИ *пер.* Шамшы *аш.*
ШАНХАЙ *г.* Шанхай *ш.*
ШВЕЙЦАРИЯ Швейцария.
ШВЕЦИЯ Швеция.
ШОТЛАНДИЯ Шотландия.
ШПИЦБЕРГЕН (*острова*) Шпицберген (*аралдар*).

ШЭНЬЯН *г. Шэньян ш.*

ЭВЕНКИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ОКРУГ Эвен-
ки улут округу.

ЭВЕРЕСТ (*вершина*) Эверест (*чоку*) *с.м.* Джомолунгма.

ЭГЕЙСКОЕ МОРЕ Эгей деңизи.

ЭЙРЕ Эйре.

ЭКВАДОР Эквадор.

ЭЛЬБА (*остров*) Эльба (*арал*).

ЭЛЬБА *р.* Эльба *ө.*

ЭЛЬБРУС (*гора*) Эльбрус (*тоо*).

ЭЛЬБУРС (*горы*) Эльбурс (*тоолор*).

ЭСТОНΙΑ Эстония; **ЭСТОНСКАЯ СОВЕТСКАЯ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА** Эстон
Советтик Социалисттик Республикасы.

ЭФИОПИЯ Эфиопия.

ЮГО-ОСЕТИНСКАЯ АВТНОМНАЯ ОБЛАСТЬ
Түштүк-Осетин автономиялуу областы.

ЮГОСЛАВИЯ Югославия; **ФЕДЕРАТИВНАЯ НА-
РОДНАЯ РЕСПУБЛИКА ЮГОСЛАВИЯ** Элдик
Федеративдик Югославия Республикасы.

ЮЖНАЯ АМЕРИКА Түштүк Америка.

ЮЖНО-АФРИКАНСКИЙ СОЮЗ Түштүк-Африка
Союзу.

ЯВА (*остров*) Ява (*арал*).

ЯКУТИЯ Якутия; **ЯКУТСКАЯ АВТНОМНАЯ СО-
ВЕТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБ-
ЛИКА** Якут Автономиялуу Советтик Социалисттик
Республикасы.

ЯКУТСК *г.* Якутск *ш.*

ЯЛТА *г.* Ялта *ш.*

ЯМАЙКА (*остров*) Ямайка (*арал*).

ЯМАЛО-НЕНЕЦКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ОКРУГ
Ямало-Ненец улут округу.

ЯНЦЫЦЗЯН *р.* Янцзыцзян *ө.*

ЯПОНИЯ Япония.

ЯПОНСКОЕ МОРЕ Япон деңизи.

ЯРКЕНД *г.* Яркенд *ш.*

ЯССЫ *г.* Яссы *ш.*

ЯССЫ *р.* Жазы *ө.*

ЯФФА *г.* Яффа *ш.*

СОДЕРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ	3
ОТ РЕДАКТОРА	4
О ПОСТРОЕНИИ СЛОВАРЯ	6
УСЛОВНЫЕ СОКРАЩЕНИЯ	8
РУССКИЙ АЛФАВИТ	10
А	11
Б	34
В	68
Г	140
Д	165
Е	205
Ж	208
З	216
И	274
Й	301
К	301
Л	361
М	382
Н	427
О	504
П	593
Р	784
С	856
Т	969
У	1005
Ф	1041
Х	1057
Ц	1071
Ч	1077
Ш	1090
Щ	1105
Э	1107
Ю	1120
Я	1121
ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАЗВАНИЯ	1126

ОРУСЧА-КЫРГЫЗЧА СӨЗДҮК

51 миңдей сөз

Түзгөн *Юдахин Константин Кузьмич*

РУССКО-КЫРГЫЗСКИЙ СЛОВАРЬ

Около 51 000 слов

Составитель *Константин Кузьмич Юдахин*

Корректор *Н.Ногойбаева*
Тех.редактор *Ж.Кадыров*
Компьютерная верстка *Г. Ниязалиевой*

Подписано в печать 14.02.2019. Формат 60х90 $\frac{1}{8}$.
Бумага офсетная. Печать офсетный. 142.0 п.л. Тираж 1000 экз.

Отпечатно ОсОО «Полиграфбумресурсы»
г.Бишкек, ул. А.Сүйүнбаева, 144/23.